

# A

**1. A n. a** jako zkratka značí **1** předejmení *Aulus* **2** na hlasovacích tabulkách soudců *Absolvo*, proto *A littera salutaris C* **3** při hlasování o zákonech v komitích *Antiquo* **4 a. d.** = *ante diem* **5 a. u. c.** = *ab urbe condita, anno urbis conditae*.

**2. ā n. āh** citoslovce [srov. *ā*] výraz bolesti, hoře, nevole, ale také radosti *ach, ó*.

**3. ā** předl., o vzniku v. *abs*, o význ. v. *ab*.

**ab** předl. s abl. [srov. *ἀπό*] (významem splynula s *abs* (*aps*) a *ā*; *ab* se užívá hlavně před samohláskami a hláskou *h*, *ā* jen před souhláskami, *abs* (*aps*) zejm. ve spojení *abste*) od **1** místně od, s, z **a** o odluce a vzdalování: *puer aberravit a patre Pt*; *Caesar maturat ab urbe proficisci Cs*; u jmen měst *a Brundisio Romam venire C*; abstr. *quantum mutatus ab illo Hectore V* **b** o vycházení *attulisse litteras a Brito C*; abstr. *possum a me dare Pt*; *auxilium a populo Romano imploratos Cs*; *a principiis primum ordiari C* **c** o styčném místě *sagittae pendebant ab umero C* na rameni; *religatus ab aggere funis O* ke hrázi; abstr. *stare (esse, facere) ab alio* na něčí straně; *a nobis contra vosmet ipsos facere C* sm. v náš prospěch; *dum ab re ne quid ores Pt* ku prospěchu věci, výhodně **d** o hledisku od, se strany, na straně: *ab utraque parte* s obou stran, na obou stranách; *a dextra*; *a pedibus mare, a tergo villae, a capite silvae Pn* u nohou ... za zády ... nad hlavou; *a milibus passuum minus duobus castra posuerunt Cs* ve vzdálenosti **2** o původu, původci, příčině, způsobu a vztahu *a genus a Pallante profectum V*; *ab situ ... longa Alba appellata L* **b** *a patre deductus ad Scaevolam C*; *quae (sc. anima) calescit ab eo spiritu C*; *salvebis a meo Cicerone C* = *C*. tě vzkazuje pozdravovat; *a morbo periiit N*; *fessus ab undis V*; *quid ab hac metuis? Pt* **c** pro: *Aenean ab simili clade domo profugum L*; *a duabus causis punire Sn*; *esset ... idem si*

*robur ab annis V* **d** *ab ingenio senex Pt* co se týče ducha; *ne ab re sint ... omissiores Tr*; podle: *formas ... effingere a parentibus liberos C*; *neve haec nostris spectentur ab annis V*; *ab numero avium eum secutum numerum L* **3** o čase a pořadí **a** *a mane ad vesperum Pt*; *a principio*; *ab adulescentia*; *ab urbe condita*; *ab ovo usque ad mala H* sm. od začátku hostiny do konce; hned po, teprve po: *rediit a cena domum Pt*; *scripta placent a morte fere O* **b** *quartus ab Arcesila fuit C*; *a Veneris facie non est prior O*; *a magnis hunc colit ille deis O* hned po.

**abāctus, ūs, m.** [*abigo*] odhánění.

**abacus, ī, m.** [*ἄβαξ*] deska; stolní deska, stůl (zvl. ozdobný).

**ābaetō i ābitō, ere** [*a a baeto*] odcházeti *Pt*.

**abaliēnātiō, ōnis, f.** [*abalieno*] odcizení, zcizení.

**ab-aliēnō, āre, āvī, ātum** odcizovati **1** o majetku zcizovati, prodávati **2** metaf. těž odváděti, oddalovati, odvracetí, odlučovati (zvl. o rušení zájmu a přátelského poměru): *homines suis rebus* (abl.) *a. N* od svých věcí; *totam Africam abalienarunt N* odvrátili, pohnuli k odpadnutí.

**ab-ante, 1** předl. s ak. před o odluce (význ. *ἀπό*): *absconderunt se a. faciem domini. :: Itala* skryli se před tváří **2** adv. napřed.

**Abaris, is, m.** [*Ἀβαρίς*] **1** Rutul *V* **2** druh *Φινεύς O*.

**Abās, antis, m.** [*Ἀβας*] jméno několika mytických mužů, zejm. král v Argu, syn Lynkeův a Hypermestřin, otec Akrisiův, děd Danain. Odt. adj. **Abantēus, a, um** [*Ἀβάντειος*] Abantův; patronym. **Abantiadēs, ae, m.** [*Ἀβαντιάδης*] Abantovec, potomek Abantův, buď Akrisios nebo Perseus, vnuk Akrisiův.

**ab-avus, ī, m.** „*proavi paterni aut materni pater aut proaviae paternae aut*

*maternae pater'* :: *Paulus* prapraděd, předeek.

**abba**, *ae* n. **abbās**, *ātis* m. [slovo hebrejského původu] otec; též váb. o cti-hodných mužích a zvl. představených; † opat.

**abbātia**, *ae*, f. [*abbas*] † opatství.

<**abbātiālis**, *e* [*abbatia*] opatský.>

**abbātissa**, *ae*, f. † abatyše.

**abbreviātiō**, *ōnis*, f. [*abbrevio*] zkrácení; spec. výtah z knihy; metaf. zmenšení, ztenčení.

**ab-breviō**, *āre*, *āvī*, *ātum* zkracovati; metaf. zmenšovati, zeslabovati.

**Abdēra**, *ōrum*, n. n. **Abdēra**, *ae*, f. [τὰ Ἀβδῆρα] Abdery, město v Thrácii, rodiště Demokritovo a Protagorovo. Odt. **Abdērītēs**, *ae*, m. [Ἀβδῆρίτης] Abdeřan.

**abdicātiō**, *ōnis* f. [1. *abdicō*] 1 odřikání, o dře knutí (se), zřeknutí, vzdání se, spec. o úřadu *a. dictaturae* L 2 vyloučení z rodiny, o dědici vydědění, vyloučení z dědictví.

1. **ab-dicō**, *āre*, *āvī*, *ātum* odřikati 1 popírati 2 odřikati se, zřikati se, vzdávati se, zbavovati se (*alqd* n. *se a. alqa re* něčeho) spec. o úřadu *a. magistratum* L složiti úřad, vzdáti se úřadu; *se non modo consulatu, sed etiam libertate abdicavit* C; absol. *consules abdicaverunt* C; též *a. alqm magistratu* sesaditi s úřadu, zbaviti úřadu 3 o svazku rodinném neuznávatí (za přibuzného), nehlásiti se k někomu, zavrhnouti, vyloučiti, zapuditi, o dědici vyděditi: *alqm patrem a. L Cr* 4 váb. odmítati, nepřipouštěti, vzdalovati: *abdicēs poetam* M.

2. **ab-dicō**, *ere*, *dīxī*, *dictum* odřici, nedovolovati, nedopouštěti: t. t. v nauce augurské *cum... tris... partis (vineae) aves abdixissent* C (opak *ad-dicere*).

**abditivus**, *a*, *um* [*abditus*] zastrčený, vzdálený.

**abditus**, *a*, *um* [*abdo*] 1 odlehlý, vzdálený, v ústraní: *abditā vallis* C 2 skrytý, tajný: *abditā spelunca* O; metaf. *abditos sensus speculari* L; *non abditā ambage* T. Subst. neutr. ústraní, skryté místo, obr. hlubina: (*vitia*) *in*

*abditō alere* Sn; *abditā* (neutr. pl.) *rerum* H věci neznámé, záhady.

**abdō**, *ere*, *didī*, *ditum* [*ab* a 2. -*do*] vl. odkládati 1 odklizovati, uklizovati, odstraňovati: (*Vistilia*) *in insulam abditā* T vypověděná 2 schovávatí, skrývatí, ukrývatí, zakrývatí, tajiti **a** *abdidī abscondidī abstrusam habebam (puellam)* Pt; *lateri capulo tenus abdidit ensem* V vnořil do boku; často reflex. *se abdere*; metaf. *ita se litteris* (abl. instr.) *abdiderunt* C zahrabati se do knih **b** básn. též pokrývatí, zahalovati, obalovati: *hamos abdidit esca* Tb; *abditā* (prolept.) *textit ora frutex* O zahalilo a pokrylo.

**abdōmen**, *inis*, n. břicho (zvl. tučné), bachor; podbříšek: *Montani venter abdomine tardus* Iv otylostí; zejm. jako sídlo a znak hrubé smyslnosti: *natus abdomini suo* C; *moecho hoc a. adimere* Pt (o pohlavním ústrojí).

**ab-dūcō**, *ere*, *dūxī*, *ductum* odváděti 1 *familiam abduxit, pecus abegit* C; spec. **a** od manžela n. od rodičů *Paris abducta gavisus... moecha* Ct unesenou **b** k potrestání, do vězení a pod. *hunc abduce, vincī* Tr 2 oddalovati, odchylovati, odvracetí, odtahovati: *abduxere retro longe capita... ab ictu* V; metaf. též odlučovati, odcizovati **a** sm. sváděti k odpadnutí: *equitatum ad se abduxit Dolabellae* C **b** od činnosti, úmyslu, náklonnosti: *vos a vestris abduxi negotiis* Pt; *a rebus gerendis a. C.*

**abductiō**, *ōnis*, f. [*abduco*] 1 odvádění (zejm. do zajetí) 2 oddalování se (od lidí), meton. samota, ústraní: *in abductione permanet tristitia* Vt 3 svádění.

**Abella**, *ae*, f. město v Kampanii, bohaté ovocem, nyn. Avella.

**ab-eō**, *īre*, *īi*, *itum* odcházeti 1 *adloquor abiturus amicos* O na odchodu; *bellis hoc (sc. equo) victor abibat* V na koni odjížděl; *abi in malam crucem* Pt sm. táhni ke všem čertům; *non es avarus, abi* H můžes jíti, op. *eum abiturum non esse, si* C že neodejde jen tak; *mirabar hoc si sic abiret* Tr že by to prošlo; *magistratu a. složiti úřad* 2 metaf. **a** (*e vita*) *a.* sm. zemřítí **b** pře-

cházeti na někoho: *ad sanos abeat tutela propinquos H* ať přejde; *abit res a consilio ad vires pugnantium N* věc přechází od důmyslu (vojevůdce) na síly bojujících **C** ustupovati, zmenšovati se: *veritas abiit retro Sn*; *pretium retro abiit Pn* klesla **d** o průběhu času n. děje přecházeti, ubíhati, míjeti, mizeti: *abiit illud tempus C*; *abibit amor O* **e s** představou cíle přecházeti, měniti se: *in villos abeunt vestes O*; *deus in flammis abiit O*.

**ab-equitō**, *āre, āvī* (koňmo) odjížděti.

**aberrātiō**, *ōnis, f.* [*aberro*] odbočení; metaf. vzdálení, odvrácení: *a. a dolore C*.

**ab-errō**, *āre, āvī, ātum* zblouditi, zablouditi, zatoulati se **1** *puer aberravit inter homines a patre Pt*; *taurus, qui pecore aberrasset L* **2** metaf. **a** odbočiti, odchýliti se, uchýliti se: *redeat unde aberravit oratio C*; *a miseria quasi a. C* odvrátiti mysl **b** mýliti se, chybiti: *coniecturā a. C* v domněnce; *verbo a. C*.

**abhībēō**, *ēre* [*ab a habeo*] zdržovati, oddalovati.

**ab-hinc** adv. odsud, odtud (o místě, o pořadí, nejčastěji o čase sm. (počítajíc) od této doby, od nynějšíka): *hoc factum est ferme a. biennium Pt* před dvěma lety, jsou tomu dvě léta; **s** abl. míry *a. annis XV C* před patnácti lety; **o** minulosti od té doby: *altero a. anno O*.

**abhorrēns**, *entis* [*abhorreo*] nevhodný, nemístný, nevčasný: *carmen nunc a. et inconditum L*; *abhorrentes lacrimae L*. Viz i *abhorreo*.

**ab-horreō**, *ēre, uī*, — **1** odvracet se (s hrůzou) od něčeho: *ab Atticis abhorreo Pt*; *omnes (illum) aspernabantur, omnes abhorrebant C*; metaf. též hroziti se něčeho, míti odpor k něčemu, vzdalovati se, straniti se, štítiti se něčeho, oškliviti si, nemíti rád: *a dolore a. C*; *a. pacem Cs* nechťti slyšet o míru; *abhorreo alqd* též něco se mi protiví, jest mi protivné, cizí **2** odchylovati se, neshodovati se, nesrovnávati se, různiti se, lišiti se, býti vzdálen: *oratio abhorrens a persona hominis gravissimi C*; *virgo ab suspicione parum abhorrens L* vzdálená; *a. a caritate C*

přičiti se lásce. Part. *abhorrens j.* adj. v. t. **ab-horrēscō**, *ere* odvracet se (s hrůzou, s odporem).

**ab-horridus**, *a, um* hrozný, odstrašující, odporný.

**abiciō**, *ere, iēcī, iectum* (u starších scéniků **l.** slab. krátká, u básníků klas. posicí dlouhá: *ab(icio)* [*ab a iacio*] odhazovati, odvrhovati, zahazovati, vyhazovati, shazovati, házeti **1** *arma a.*; **p** hazovati (o dětech, mláďatech, mrtvolách a p.): *tu P. Clodii cadaver . . . in publicum abiecisti C*; *statuas a. N*; **o** těle položit, poválení, poraziti: *super abiectum pedenixus V*; *corpus humi abiecit Cr* vrhl se k zemi; *se ad generi pedes abiecit C* vrhl se; *cum ceteras animantes (natura) abiecisset ad pastum, solum hominem erexit C* sehnula, snížila **2** metaf. **těž a** o hláskách a slabikách odnímati, ubírat, potlačovati **b** odmítati, zapuzovati, vylučovati; nechávati čeho, upouštěti od něčeho: *abieci consilium professionis C* **C** povrhovati, zlehčovati, snižovati: *senatus auctoritatem abiecit C* **d** zdrtiti, zničiti, zlomiti; skličovati: *debilitatus atque abiectus C*. Part. *abiectus j.* adj. v. t.

**abictē** adv. [*abiectus*] **1** povrženě, nízce, sprostě, nedbale: *quo sordidius et abiectius nati sunt T* z čím sprostšího a nižšího rodu pocházejí **2** sklíčeně, sklesle, zoufale: *ne quid a., ne quid timide . . . faciamus C*.

**abictiō**, *ōnis, f.* [*abicio*] odhození; metaf. **1** odvrhování, povrhování, povržení: *ego sum vermis et a. Vt* **2** zdrcení, zničení, sklíčenost, zoufalost: *debilitatio atque a. animi tui C*.

**abictus**, *a, um* [*abicio*] **1** povržený, zavržený, zanedbaný, bídný; nízký, sprostý; všední, bezcenný: **o** rodu *familia abiecta et obscura C*; **o** slohu *verbis non ornatis, sed tamen non abictis C* **2** ponížený: *neque submissum et abiectum neque se efferentem C* **3** skleslý, zdrcený, sklíčený, zničený, zlomený, zoufalý: *abiecta metu civitas C*.

**abigneus** i **abignus**, *a, um* [*abies*] jedlový.

**abiēs**, *etis, f.* (abl. *abiete* v hexametru trojslab. čti *abjete*) jedle: *abietis arbores*

*L* jedlové kmeny; kolekt. jedloví: *nigra nemus abiete cingunt V*; jedlové dříví; meton. o věcech z jedlového dříví, na př. o lodi, veslu, oštěpu, psacích destičkách: *labitur uncta vadis a. V* (lodě); *transverberat abiete costas V* (kopím).

**abietārius**, *a, um* [*abies*] *m.* subst. kdo obrábí jedlové dříví, tesař, truhlář, stolař.

**abigō**, *ere, ēgī, āctum* [*ab a ago*] odháněti, zaháněti **1** *puer, abige muscas C*; spec. o dobytku sm. loupežně odháněti, krásti, zabíráti: *pecus abegit C*; o plodu vypuzovati, vyháněti: *quod partum sibi ipsa medicamentis abegisset C* **2** metaf. *medio iam noctis abactae curriculo V* sm. ustupující; *abacta nullā Veia conscientiā H* žádným svědomím neodstrašena (podle jiného výkladu nevyučovaná od žádné tajnosti).

**ab-intus**, *adv.* zevnitř, z vnitřku; uvnitř *Vt.*

**ab-invicem** *adv.* od sebe navzájem *Vt.*

**abitiō**, *ōnis, f.* [*abeo*] odcházení, odchod.

**abitō** v. *abaeto*.

**abitus**, *ūs, m.* [*abeo*] **1** odcházení, odchod: *cum . . . abitum pararet V* když se chystal k odchodu; euf. o smrti **2** kudy se odchází, východ: *omnem abitum custode coronant V*; *vehicula saepserant abitus T.*

**ab-iūdicō**, *āre, āvī, ātum* (právem, soudem n. i jinak) odpírati, odnímati, bráti někomu něco, zभावovati někoho něčeho: *eum ipsum sibi libertatem abiu-dicavisse C.*

**ab-iungō**, *ere, iūnxī, iūnctum* **1** zभावovati jha, odpřahovati, vypřahovati: *abiungens iuvenum V* **2** metaf. odpoutávatí, oddělovati, odlučovati: *abiuncto Labieno (dat.) timebat Cs*; *abiunctae comae Ct.*

**ab-iūrō**, *āre, āvī, ātum* (s přísahou ob. křívou) zapírati, upírati, popírati: *in iure abiurant pecuniam Pt*; *creditum abiuraverat S*; *abiuratae rapinae ostenduntur V* přísežně zapřený lup.

**ablactātiō**, *ōnis, f.* [*ablactō*] odstavení (od prsu) *Vt.*

**ab-lactō**, *āre* odstavití (od prsu).

**ab-laqueo**, *āre, āvī, ātum* [*laqueo* od

*laqueus* v. *laqueatus*] okopávati (stromy).

**ablātiō**, *ōnis, f.* [*aufero*] odnášení, odnímání.

**ablēgātiō**, *ōnis, f.* [*ablego*] odeslání, vypravení, vzdálení: *a. iuventutis ad bellum L.*

**ab-lēgō**, *āre, āvī, ātum* odesílati, posílati pryč; vzdalovati, odstraňovati: *aliquo mihi est hinc ablegandus Tr*; *extra Italiam in exilium verius quam in militiam ablegari L.*

**ab-ligurriō**, *īre, īvī (iī)* slizovati; metaf. pohlcovati, projídati: *patria qui abligurrierat bona Tr.*

**ab-lūdō**, *ere* nesouhlasiti o hře a zpěvu; metaf. sm. neshodovati se, různiti se, býti nepodoben: *haec a te non multum abludiv imago H.*

**abluō**, *ere, uī, ūtum* [*ab a lavo*] **1** smývati, splachovati: *squalorem a. Cr*; metaf. též odstraňovati, odklízeti: *perturbatio animi placatione abluatur C*; *ablue praeteriti periuria temporis O* **2** omývati, umývati, mýti: *donec me flumine vivo abluero V*; metaf. očišťovati: *abluti estis Vt* (o křtu).

**ablūtiō**, *ōnis, f.* [*abluo*] omývání; † křest.

**abnegātiō**, *ōnis, f.* [*abnego*] odpírání, zapírání.

**ab-negō**, *āre, āvī, ātum* **1** odpírati **a** sm. odmítati, nechtíti: *medicas adhibere manus pastor abnegat V*; *abnegat excisā vitam producere Troiā V* tvrdí, že nechce: *neq comitem abnegat H* neodpírá doprovod **b** sm. upírati, nedávati: *rex tibi coniugium abnegat V*; *ne depositum abnegarent Pn.*

**ab-nepōs**, *ōtis, m.* prapranuk, vnuk vnukův.

**Abnoba**, *ae, m.* (*mons*) Černý les *T.*  
**abnoctō**, *āre* [*ab a nox*] nebýti v noci doma, nespáti doma *Sn.*

**abnormis**, *e* [*ab a norma*] odchýlný od řádu, nepravidelný: *a. sapiens H* vzdálený škol filosofických, samorostlý (var. *ab normis sapiens* moudrý daleko od (= bez) školských pravidel).

**ab-nuō**, *ere, nuī, nuitūrus* odkyvo-vati, (kývnutím hlavy dozadu n. vůb, posunkem) říkati ne **1** odmítati,

odpírati, zamítati: *non recuso, non abnuo C; rex probare partim, alia abnuere S; abnuente plebe imperium L* lid se vzpíral proti poslušnosti; sm. nechťiti, nepřijímati, vzpírati se, vzpouzeti se: *a. cognomen Bruti L* **2** odříkávati, nepovolovati, nesvolovati, nedopouštěti, nedávati: *regi pacem neque a. neque polliceri S; abnueram bello Italiam concurrere Teucris V* **3** popírati, zapírati, neuznávat: *neos. nec abnuitur ita fuisse L* nepopírá se.

**ab-nūtō, āre** vl. kývati hlavou dozadu, odmítati, odpírati.

**aboleō, ēre, ēvī, itum** [snad utvořeno k *abolesco* podle *adolesco* — *adoleo*] ničiti, mařiti, kaziti; vyhlazovati, hubiti, odstraňovati **1** *viscera undis a. V; (librum) nec poterit ferrum nec edax a. vetustus O; deum aedes vetustate aut igni abolitas T* **2** metaf. těž ničiti v paměti, zahlazďovati (odstraňovati, vymazávati, smývat) z paměti: *a. Sychaeum V; da aboleri dedecus armis V; bellum supererat abolendae magis infamiae (dat. účel.) T* k smažení potupy; *magistratum a. L* (navždy) odejmouti.

**abolēscō, ere, ēvī** [*ab a alesco, srov. adolesco*] hynouti, mizeti, zanikati, zacházeti; metaf. spec. mizeti z paměti, mizeti z užívání: *nec abolescet gratia facti V; cum re nomen quoque vetustate abolevit L.*

**abolitiō, ōnis, f.** [*aboleo*] zničení, zhubení; zrušení, odstranění: *a. tributorum T; a. sententiae T* zrušení návrhu.

**abolla i abulla, ae, f.** [*ἀβολλή* = ἀναβολή přehoz] svrchní roucho, plášť; spec. o rouchu kynických nebo stoických filosofů: *audi facinus maioris abollae Iv* (meton. o filosofu samém).

**abōminābilis, e** [*abominor*] hrozný, ohavný, ohyzdný.

**abōminātiō, ōnis, f.** [*abominor*] **1** odvracení zlého znamení **2** ohavnost, ohyzdnost, meton. modla *Vt.*

**ab-ōminor, ārī, ātus** *sum* a pozd. **ab-ōminō, āre, āvī, ātum** **1** odvracet se od sebe zlé znamení, zažehnávati: *id prodigium abominantes*

*L; quod abominor L* sm. nedej bůh **2** odvracet se od něčeho, hroziti se, štítiti se, míti v ošklivosti, pokládati za ohavné, zavrhovati: *quod nos maxime abominaremur, vos ante omnia optaretis L.* Part. **abōminātus** i **ab-ōminandus** adj. sm. ohavný, ohyzdný, hrozný: *parentibus abominatus Hannibal H* hrůza rodičů; *nomen abominandum fluminis L; abominatis et homicidis Vt.*

**aboriginēs, um, m.** [*ab origine*] původní obyvatelé, praobyvatelé (= ἀβ-τόγθόνες); jako jm. vl. o nejstarším národě v Italii i jinde.

**ab-orior, īrī, ortus** (pozd. i *orsus*) *sum* zacházeti, zapadati; o plodu býti potracen; akt. sm. o rodičkách potraceti.

**1. abortiō, ōnis, f.** [*aborior*] předčasný porod, potrat; vyhnání plodu.

**2. abortiō, īre, īvī** [*aborior*] potratiti.

**abortivus, a, um** [*abortus* od *aborior*] předčasně narozený, nedonošený; subst. masc. nedochůdče, pometek, zmetek: *abortivo in ovo M* v záprtku; *a. fuit olim Sisyphus H; obr. novissime tamquam abortivo visus est mihi Vt* „jako nedochůdčeti“. Subst. **abortivum, ī, n.** **1** nedonošený plod, nedochůdče, zmetek; **2** potrat: (*si mulier a. fecerit Vt*) potratí.

**abortus, ūs, m.** [*aborior*] **1** potracení, potrat, u zvířat a rostlin pometání: *abortum facere a* potratiti, pometati, zmetati **b** způsobiti potrat, vyhnati plod **2** meton. plod předčasně narozený, nedochůdče, zmetek.

**abra, ae, f.** [*ἄβρα*] oblíbená služka, důvěrnice *Vt.*

**ab-rādō, ere, rāsī, rāsum** odškrabovati, oškrabovati, odírati **1** o tom, s čeho se něco odškrabuje: *supercilia penitus abrasa C* oholená **2** o tom, co se s něčeho odškrabuje seškrabovati, vyškrabovati; metaf. „vyškrábnouti“, vzíti, shrábnouti: *unde aliquid abradi potest Tr; nihil ab A. Caecina litum terrore a. C* vydríti na Caecinovi. . . - <o plavbě = *rado* (v. t. 2)>.

**ab-renuntiō, āre, āvī, ātum** odříkati se, zříkati se *alci rei* něčeho.

**abripīō, ere, ripuī, reptum** [*ab a*

*rapiō*] odtrhovati, odtrhnouti, odervati; strhovati; urvati, rváti, uchvacovati **1** *nasum abreptum mordicus Pt*; *naves noto abreptae V*; *ignem temere abreptum aedificiis iniecit L*; sm. bráti, loupiti: *spoliare, capere, arma equosque a. T*; o osobách násilně odvlékati, unášeti: *puellam ex Attica hinc abreptam Tr*; *coniuges a. T*; *indemnatum me abripi Pt*; *in vincula atque in tenebras a. C*; reflex. *se a.* odtrhnouti se, uniknouti: *vix foras me abripui atque effugi Pt* **2** metaf. *etiamsi (eum) natura a parentis similitudine abriperet C* odlučovala od podobnosti (sm. činila nepodobným).

**abrogātiō, ōnis, f.** [*abrogo*] rušení, zrušení (zákona n. jiných ustanovení).

**ab-rogō, āre, āvī, ātum** **1** navrhovati, aby bylo něco zrušeno, navrhovati zrušení, rušiti (op. *rogare*): *legem a.* rušiti zákon (celý, srov. *derogo*); *cur (leges) abrogandas censeam, quas iudico non rogatas? C*; *magistratum a.* odnímati úřad, zbavovati úřadu **2** vůb. odnímati, ubíratí, bráti: *a. fidem alci* upírati víru, hodnověrnost; *nimium scriptis abrogat meis O* sm. zlehčuje mé spisy.

**abrotonum, ī, n.** [ἀβρότονov] brotan (druh pelyňku), boží dřevce, léčivá bylina; meton. lék.

**ab-rumpō, ere, rūpī, ruptum** **1** odtrhovati, odtrhnouti, utrhnouti, odervati, urvati: *videbar mihi partem viscerum meorum a. Cr*; metaf. *a. vitam ab ea civitate T* odtrhnouti se od obce; *se a. ab alqa re* odtrhnouti se od něčeho, odloučiti se: (*legio*) *se prima latrocinio* (abl. odl.) *abrupit C* **2** přetrhnouti, přervati, trhati: *lora abrupta O* řemení zpřetrhané; *non acus abruptit (capillos) O*; metaf. *nec somnos abruptit cura salubres V*; sm. přeseknouti, přetnouti **3** strhnouti: *fastigia a culminibus abrupta L*; *locus recenti lapsu terrae abruptus erat L*; *fontem a. T* **4** roztrhnouti, protrhnouti: *vincula a. V*; *venas a. T* žíly si otevřítí; *ingeminant abruptis nubibus ignes V*; *abruptis turbata procellis freta V* moře vzduté rozpoutanými vichry; *ad terras abrupto*

*sidere* (v. t.) *nimbus it V* **5** metaf. též přerušiti, rušiti, zaraziti, (násilně) přetrhnouti, ukončiti, učiniti přítrž: *abrupto vivere coniugio Ct*; *a. lucem* (život) *V*; *fas omne abruptit V* ruší; *fidem a. T*; *dissimulationem a. T*. Part. *abruptus* j. adj. v. t.

**abruptiō, ōnis, f.** [*abruptus*] odtržení, utržení, přetržení: *a. corrigiae C*; metaf. *a. (matrimonii) C* roztržka.

**abruptus, a, um** [*abrumpo*] **1** stržený, srázný, příkrý: *in abruptum barathrum Ct*; strmý **2** metaf. **a** o řeči a myšlení přerývaný, přervaný, trhaný, úsečný: *abruptae sententiae Sn* **b** o povaze příkrý, prudký: *abrupta contumacia T*. Subst. **abruptum, ī, n.** sráz, strž, prudký svah, propast: *sorbet in a. fluctus V*; *fertur in a. mons V*; metaf. *Galbae amicitia in a. tractus T* sm. na kraj záhuby. Ale *in (pontis) abrupta progredi T* je participium ve vlastním význ. trosky strženého mostu.

**abs** a starší **aps** předl. s abl., změněná před znělými hláskami v **ā**; o význ. v. *ab.*

**abs-cēdō, ere, cessī, cessum** odstoupovati, odstoupiti, odcházetí, vzdalovati se **1** *eodem pacto quo huc accessi, apscessero Pt*; *apscesserant omnes di V*; pas. neos. *a moenibus abscessum est L* odstoupilo se, odstoupili; o vojsku od-táhnouti: *Spartā a. N* **2** metaf. též **a** ucházeti, ubývati: (*decem minae*) *abscedent enim, non accedent Pt*; *urbes quae regno abscedunt L*; *Pallada nonne vides abscessisse mihi? O* sm. že se mi vymkla z moci **b** ustávati, míjeti, mizeti: *aegritudo abscesserit Pt*; *somnus abscessit O* **c** ustupovati, upouštěti od něčeho, vzdávati se něčeho: *incepto a. L*; *nec aut Urgulania obtemperavit aut ille abscessit T*.

**abscessiō, ōnis, f.** [*abscedo*] odstoupení, odcházení, odchod.

**abscessus, ūs, m.** [*abscedo*] odstupování, odstoupení, odcházení, odchod: *Rutulum a. V*; *causa abscessus T*; sm. oddálenost, vzdálenost, nepřítomnost: *longinquo solis abscessu C*; *continuo abscessu T*; meton. sm. východ: *aditus a. T*.

**abscidō, ere, cidī, cīsum** [*abs a caedo*]

odřezávati, odříznouti, uříznouti, vyříznouti, přerříznouti; odtínati, utínati; useknouti; ustříhnouti **1** *tibi linguam abscidam Pt; funes a. Cs; crines a. T* **2** metaf. **a** sm. oddělovati, rozdělovati: *abscisum in duas partes exercitum Cs; hostium pars parti abscisa erat L* **b** sm. odlučovati, odnímati: *spe undique abscisa L; odmítati, odhazovati: omnium rerum respectum a. L* sm. na nic nehleděti; odstraňovati: *absciduntur facilius (vicia) animo quam temperantur Sn.* — Part. *abscisus* j. adj. v. t.

**ab-scindō**, *ere, scidī, scissum* odtrhnouti, utrhnouti, strhnouti; odeřvati, urvati, servati **1** *tunicam eius a pectore abscidit C; abscissa comas V* rvouc si vlasy; *a. venas T* žíly si otevřít **2** metaf. též **a** odlučovati, oddělovati: *pontus undis Hesperium Siculo latus abscidit V; deus abscidit Oceano terras H; inane a. soldo H; utinam et abscindantur, qui vos conturbant Vt* **b** sm. bráti, odnímati, mařiti, ničiti: *reditūs a. dulcis H.*

**abscisus**, *a, um [abscido]* srázný, příkrý, strmý: *abscisae rupes L; metaf. o řeči úsečný, trhaný: amputata oratio et abscisa Pn; o jednání řízny, drsný.*

**abscōditē**, adv. [*abscōditus*] ukrytě, skrytě; utajeně, tajně; metaf. o hlubokém smyslu řeči *ea nec acutissime nec a. disseruntur C* hluboce.

**abscōditus**, *a, um [abscōdo]* ukrytý, skrytý, schovaný; metaf. utajený, tajný: *de abscōdito iure pontificum C.*

**abs-condō**, *ere, condidī, conditum* ukrývati, skrývati, schovávati **1** *aurum ubi est abscōditum Pt; (volucres) abscōdidit ore O* sm. pozřel; *se a. n. med. abscōdi* ukrývati se; metaf. též zatajovati, utajovati: *bonum non abscōdis amorem Ct* **2** zakrývati, zahalovati, zastírat: *vultus abscōdite nostros O; o plavečích Phaeacum abscōdimus arces V* ztrácíme s oči. Part. *abscōditus* j. adj. v. t.

**abs-cōnsiō**, *onis, f. [abscōdo]* ukrývání, skrývání; meton. úkryt: *in securitatem et abscōsionem a turbine et a pluvia Vt.*

**absēns**, *entis [absum]* nepřítomný, vzdálený, daleký: *absentem qui rodit amicum H* „za zády“; *Romae laudatur Rhodos a. H; sm. již nežijící: absentes poetae prosunt et praesentibus Pt; sm. nepomáhající: alloquor absens absentia numina O.*

**absentia**, *ae, f. [absens]* nepřítomnost, vzdálenost.

**absentivus**, *a, um [absens]* nepřítomný.

**ab-similis**, *e* nepodobný.

**absinthium** v. *apsinthium.*

**absis** (*apsis* n. *hapsis*), *īdis* (ak. *īda*), *f. [ἀψίς n. ἀψίς* (vl. oblouk)] apsida, polokruhový výklenek, připojený k nejširší lodi basiliky *Pn.*

**ab-sistō**, *ere, stitī*, — odstupovati, ustupovati; odcházeti, vzdalovati se **1** *toto absistite luco V; scintillae absistunt V* odletují, vyletují **2** metaf. též ustávati od něčeho, přestávati: *a. ferro V* od boje; s inf. *absiste moveri V; absol. absistamus, ait V* ustaňme (t. od pronásledování); *nec prius absistit quam V.*

**absolūtē**, adv. [*absolutus*] naprosto, dokonale, úplně: *perfecte atque a. beatos C; sm. určitě: quorum prope modum a. concluderetur oratio C.*

**absolūtīō**, *ōnis, f. [absolvo]* **1** odvázaní, odpoutání; vyproštění **2** metaf. **a** zproštění, vysvobození, osvobození; spec. na soudě: *sententiis XVI a. confici poterat C; a. maiestatis C* z viny proti svrchovanosti státu **b** dodělání, dokončení; dokonalost, úplnost: *virtus quae rationis a. definitur C.*

**absolūtus**, *a, um [absolvo]* **1** vl. odvázaný, odt. nezávislý, samostatný, naprostý, nepodmíněný, absolutní: *absoluta (constitutio) est, quae ipsa in se continet iuris et iniuriae quaestionem C* **2** dokonáný, dokonalý, dovršený, úplný: *eos qui sapientes sunt, absolutos et perfectos putamus C.*

**ab-solvō**, *ere, solvī, solūtum* **1** odvazovati, odpoutávati **a** *illi vinculis absoluti T* vyproštění z pout **b** metaf. propouštěti: *absolvito hinc me exemplo Pt; zprošťovati, vyprošťovati, vybavovati, osvobodovati (alqa re od něčeho): consulem regni suspicione a.*

*L*; spec. na soudě osvobožovati, zprošťovati žaloby n. viny: *omnibus sententiis absolvi C*; s gen. *criminis maiestatis a. C* osvoboditi z viny proti svrchovanosti státu; též s abl. s předl. *de praevaricatione C*; odt. odpouštěti: *Vitellius fidei absolvit T* odpustil jim jejich věrnost (k Othonovi); ± dáti rozhrěšení, sejmouti klatbu, pas. dostati rozhrěšení **2** dodělávati, dokonati, dokončiti, provésti: *absolve beneficium tuum L*; o penězích zaplatiti: *quanti damnatus esset a. eum non posse L*; (řečí) vyložiti: *uno verbo absolvam, leno est Pt; ut paucis verum absolvam S*; skončiti: *vestram de eis curam quam primum absolvi L*. Part. *absolutus* j. adj. v. t.

**absonus**, *a, um* [*ab a sonare*] **1** zle znějící, zlozvučný, nelibozvučný: *vox absona atque absurda C* **2** metaf. nesouzvukný, nesouhlasný, nesrovnalý, neshodný: *nec absoni a voce motus erant L*; s dat. *absonum fidei* s vírou *L*; *si dicentis erunt fortunae absona dicta H* nebudou-li slova souhlasit s osudem.

**ab-sorbeō**, *ēre, buī, ptum* vsrknouti, vpíti; vsáknouti, vsáti: *terra, quidquid liquoris accepit nec absorbit, effundit in Tiberim Pn*; spolknouti, shltnouti, pohliti, pozřiti: *tot res tam cito a. C; totas simul a. placentas H*; obr. (*meretrix aestuosa*) *absorbet, ubi quemque attigit Pt* (sm. připraví o peníze); (*tribunatus*) *absorbet orationem meam C* pohlcuje, stravu; sm. přemoci, zničiti: *absorpta est mors in victoria Vt*.

**absque** [snad *abs a que*, srov. *utique*] **1** adv. v podmínkových větách typu *absque te esset Pt Tr* kdyby to bylo daleko od tebe, nebýti tebe, bez tebe **2** v poklas. lat. předl. s abl. bez: *a. argumento* var. *C*; *gratis a. pecunia Vt*; kromě, mimo: *duxit uxorem a. iis quas prius habebat Vt*.

**abstēmius**, *a, um* [*abs a \*temus*, srov. *temetum, temulentus*] nepijící vína, (abstinent); střízlivý, zdržlivý, střídmý: *vina fugit gaudetque meris a. undis O*; s gen. *in medio positorum a. H* zdržuje se.

**abs-tergeō**, *ēre, tersī, tersum* **1** stí-rati: *absterge sudorem tibi Pt*; metaf. o veslech urážeti: *abstergeri invicem remi Cr*; sm. odstraňovati, zaháněti, „smývati“: *oratio aegritudinem abstergens C* **2** utíratí, vytíratí, otíratí, čistiti: *labellum a. Pt; volnera a. Tr*.

**abs-terreō**, *ēre, uī, itum* **1** zaplašovati, odháněti, zaháněti: *canis a corio numquam absterrebitur uncto H* **2** odstrašovati, zstrašovati: *a pecuniis capiendis homines a. C*; s abl. odluky *opprobria saepe absterrent vitii H*; zdržovati, zadržovati: *neminem a congressu meo ianitor absterruit C*.

**abstinēns**, *entis* [*abstineo*] zdržlivý: s gen. *a. pecuniae H* od peněz; spec. střídmý; cudný: *Hippolyten dum fugit a. H*. nezištný, poctivý: *sociis a. eram visus C*.

**abstinenter** adv. [*abstinens*] zdržlivě; nezištně, poctivě.

**abstinentia**, *ae, f.* [*abstineo*] zdržlivost, zdržování se; spec. zdržlivost v jídle: *vitam abstinentiā finivit T* dobrovolným hladověním; pohlavní zdržlivost, cudnost: s gen. *alieni corporis Sn* zdržování od; zdržlivost od peněz, nezištnost, poctivost: *excellebat Aristides abstinentiā N*; zdržlivost ve výdajích, šetrnost.

**abstineō**, *ēre, tinuī, tentum* [*abs a teneo*] **1** trans. zdržovati, zadržovati: *abstine sermonem de istis rebus Pt* sm. přestaň mluvití; (*ab*) *alqa re* od něčeho: *ab aede abstinuere ignem L; Romano bello fortuna eum abstinuit L; manum n. manus a. (ab) alqa re* zdržovati ruku, nevztáhnouti ruky, nesáhnouti (násilně); *ne hanc quidem partem corporis mulier abstinuit Ptr* nezdržela od nasycení; s dat. žet. *duobus Aeneae Antenorique ius belli Achivos abstinuisse L* proti dvěma neužili práva; reflex. *quando factis me impudicis abstinei* (n. *abstini = abstinuī*) *Pt*; *se armis a. L* **2** intr. zdržovati se, strániti se, vzdalovati se: *abstine maledictis Pt; fabā a. C; Tiberius atque Augusta publico abstinuere T* sm. nevyšli z domu; *caelo a. O; contionibus a. L*; ž. s gen. odl. *abstineto irarum H*;



s inf. *dum mi abstineant invidere Pt* nebudou chtít; *abstines? Pt* sm. nechceš? pas. neos. *ut ab inermi abstineatur L* aby bylo ušetřeno; *abstinebatur a patribus L* šetřili otců. Part. *abstinens* j. adj. v. t.

**ab-stō**, *āre* státi opodál, státi stranou: *si longius abstes H*; trans. *procul abhibendu's atque abstandu's* var. *Pt* sm. musíš být odstaven.

**abs-trahō**, *ere, traxī, tractum* odta-hovati, odvlékati, násilím odváděti, odnášeti, uchvacovati, odtrhovati, odervati **1** *abstractae boves V*; *e sinu gremioque patriae a. C*; s abl. odl. *gremio genitoris a. O* vyrvati z náručí; metaf. *magnitudine pecuniae a bono in pravom abstractus est S* byl stržen; *affectibus abstrahi Sn* býti uchvacován; *omnia in duas partes abstracta sunt S* bylo strženo **2** metaf. těž oddalovati, odlučovati, oddělovati, zdržovati, odvracet: *ut a nullius unquam me tempore otium meum abstraxerit C* užívání volného času mne neodvedlo od zlé tísně žádného občana; *se a. ab omni sollicitudine C*.

**abs-trūdō**, *ere, trūsī, trūsum* zastrkávati, schovávati, ukrývati, skrývati: *se aulam abstrusisse hic in fano Pt*; *tectum inter et laquearia tres senatores se abstrudunt T*; metaf. *veritatem a. C*. Part. *abstrusus* j. adj. v. t.

**abstrūsus**, *a, um* [abstrudo] zastrčený, schovaný, ukrytý, skrytý: *reconditus et a. animi dolor C*; *disputatio paulo abstrusior* sm. vyžadující hlubšího myšlení; o člověku skrytý, uzavřený: *abstrusum Tiberium T*. Subst. **abstrūsus**, *ī, n.* úkryt: *mers in abstruso sita Pt* v skrytě.

**ab-sum**, *esse, āfuī, āfutūrus (āforem, āfore)* býti pryč, býti vzdálen, býti nepřítomen, nebýti zde (op. *adsum*) **1** *etsi abest, hic adesse erum arbitror Pt*; *Romā a. C*; *abest luctamen remo V*; s udáním míry místní i časové *longe afuit C*; *ut ab urbe abesset milia passuum ducenta C*; *Tithoni prima quot (annos) abest ab origine Caesar V*; o vyhnanství *in minus hostili a. loco O* **2** metaf. těž **a** chyběti, neúčastniti se,

nebýti účasten, nemíti podílu; nepomáhati, nepřispívati: *si aberis ab eri quaestione Pt*; *a consilio fugiendi a. C*; *nec dextrae erranti deus afuit V* sm. přispěl; *ne longe tibi Iuppiter absit O* sm. sice ti nepomůže **b** o srovnávání sm. různiti se, lišiti se: (*Clodius*) *tantum abest a principibus quantum a puris C*; *abest virtute Messalae H* jest vzdálen od zdatnosti = nedosahuje zdatnosti; **C** sm. nehoditi se, neslušeti: *musice abest a principis persona N* **d** sm. býti prost: *a crimine a. C* **e** o počtu chyběti, nedostávati se: *tres aberant noctes, ut O* **f** neos. *tantum abest ut* (o tom, co je představováno jako neskutečné) tak mnoho chybí, aby: *tantum abest ab eo, ut malum mors sit, ut verear C*; *non abest quin, nihil abest quin, paulum abest quin, quid abest quin . . . ?* (o tom, co je představováno jako jisté nebo skoro jisté) (nic) nechybí, aby: *neque multum afuit, quin expellerentur Cs* nechybělo mnoho, že by byli bývali vypuzeni = málem by byli bývali vypuzeni.

**absūmēdō**, *inis, f.* [absumo] utvořeno v slovní hříčce *quanta sumini a. (veniet) Pt* sm. úbytek.

**ab-sūmō**, *ere, sūmpsī, sūmptum* ubíráním ničiti, stravovati, spotřebovati **1** **a** o penězích, silách, čase a p. utráceti, vyčerpávati, mařiti, promarniti: *vires absumuntur O*; (*argentum*) *id esse absumptum praedico Pt*; *tempus dicendo a. C* **b** o pokrmeh a nápojích pohlcovati, požírati, snísti, vypít: *ambesas mālis a. mensas V* **2** metaf. těž sm. ničiti, uváděti v niveč, hubiti: *incendium domos absumpsit L*; *me absumite ferro V*; pas. přicházeti nazmar, hynouti, býti utracen, býti ztracen: *fame absumi L*; *fratribus morbo absumptis S*; *gurgitibus absumi L* býti pohlcen.

**absurdē**, *adv.* [absurdus] **1** o zvuku falešně, nelibě: *si a. canat C* **2** ne-japně, nesmyslně, nevtipně, zpozdile, pošetile: *a. dictum (op. recte) Pt*.

**absurdus**, *a, ūm* [srov. *susurrus*] **1** nelibý sluchů, falešný, nelibozvučný, nesouzvukný: *vox absona atque absurda C* **2** metaf. **a** nesrovnalý, ne-

vhodný, zvrácený, nemístný, nesmyslný: *haud absurdum est* S **b** ne-japný, nesmyslný, nevtipný, zpoz-dilý, pošetilý: *a. ingenio* T.

**Absyrtus**, *ī, m.* [Ἀψυρτος] mythol. syn Aieta, krále v Kolchídě, bratr Medein.

**abundāns**, *antis* [abundo] vl. přeté-kající, přeplněný **1** příliš hojný, nadbytečný, přebytečný, přílišný: *a. multitudo* L přebytek lidu **2** oplýva-jící, bohatý, zámožný: *homo non luxu-riosus, sed a. C.* Subst. *ex abundanti* z přebytku, nadbytkem, příliš hojně, více než dostatečně: *ex abundanti ve-niunt* Sn.

**abundanter**, adv. [abundans] nadby-tečně, příliš hojně.

**abundantia**, *ae, f.* [abundo] **1** pře-tékání, vylévání, rozlévání, o řece vystupování z břehů, rozvodnění: *a. Nili Pn* **2** metaf. **a** nadbytek, pře-bytek, přílišná hojnost, přeplnění **b** hojnost, plnost, dostatek, bohat-ství, úroda.

**abundē**, adv. [abundo] **1** přebytečně, příliš hojně, příliš mnoho, nazbyt **2** hojně, štědře, sdostatek.

**abundō**, *āre, āvi, ātum* [ab a unda] **1** přetékat, přelévati se, vylévati se, rozlévati se **a** o tekutině *abundabat fluidus liquor* V hojně vytékal **b** o řece, nádrži, nádobě *si amnis abundans exit* V rozvodněná; obr. (*meretrix*) *quod des devorat nec datis umquam abundat* Pt **2** metaf. **a** sm. býti v hojnosti, býti v nadbytku: *abundat pecunia* C; *abun-dant omnia* L všeho je nadbytek; *multitudo abundat* L je nadbytek oby-vatelstva **b** míti nadbytek (*alqa re* něčeho), oplývati, býti přeplněn, obr. překypovati: *at quasi is non ditiis abundet* Tr; *omnibus copiis a. C.*; *mulier abundat audacia* C; abs. míti nazbyt, býti bohat: *si quando a. coepero* C.

**abūsiō**, *ōnis, f.* [abutor] zneužívání; t. t. gram. = κατάρχησις nevlastní uží-vání slova, užívání nevlastního slova.

**ab-ūsque**, předl. s abl. až od: *classem longe prospexit a. Pachyno* V; o čase *Tiberio a. T* sm. od časů Tiberiových.

**abūsus**, *ūs, m.* [abutor] využívání

(jímž se věc zmenšuje nebo maří), ne-náležitě užívání, zneužívání.

**ab-ūtor**, *ī, ūsus* sum vl. užíváním z věci ubírat (*alqa re, mimo C* též *alqam rem*) **1** využívat, vypotřebo-vati, spotřebovati: *nos aurum ab-usos* Pt; *divitiis a. S* **2** (plně) využí-vati, využítkovati, užít: *operam ab-utitur* Tr vynakládá práci; *sagacitate canum ad utilitatem nostram abutimur* C; *nec semper quinque partibus a. (con-venit) C* **3** zneužívat, nenáležitě užívati, zle užívati, nadužívat: *quo usque abutere (= abuteris) patientiā nostrā?* C; *divom ad fallendos numine abusum (esse) homines* Ct.

**Abūdus**, *ī, f.* (Abūdum, *ī, n.* V) [Ἀβυδος] město na asijském pobřeží Hellespontu naproti Sestu. Adj. **Abūdēnus** *a, um* abydský; subst. **Abūdēnus**, *ī, m.* Abyďan: *Leandros O.*

**abyssus**, *ī, f. i m.* [ἄβυσσος] nesmír-ný prostor, propast, hlubina, hloub-ka; ≠ peklo.

ac viz *atque*.

**Acadēmus**, *ī, m.* [Ἀκαδημος] my-thický heros athénský, jemuž bylo za-svěceno gymnasion s hájem na sev-záp. straně Athén, zvané **Acadēmia**, *ae, f.* [Ἀκαδημεια] Akademie. Platon učinil Akademii sídlem své školy, odt. *inter silvas Academi quaerere verum* H sm. pěstovati akademickou filosofii. Meton. *Academia vetus et nova* C stará a nová akademie (= akademická škola, aka-demická filosofie). Podle Platonovy Akademie pojmenoval Cicero jménem *A.* místo na svém statku v Tuskulu; = <vysoká škola, universita>. Adj. **Acadēmicus**, *a, um* akademický, souvisící s (Platonovou) Akademií; subst. **Acadēmicī**, *ōrum, m.* akademikové, pří-vrženci (Platonovy) Akademie; **Acadēmica**, *ōrum, n.* filosofický spis Cice-ronův o učení střední a nové Akademie.

**acalanthis, idis, f.** [ἀκαλανθίς] pták, snad stehlík.

**acanthus**, *ī* [ἄκανθος] akant **1 m.** akant (bodlákovitá rostlina) **2 f.** význ. = *acacia* akácie, kapinice (strom n. keř poskytující gumu): *basas semper frondentis acanthi* V.

**Acanthus**, *ī*, *f.* [Ἀκανθός] Akanthos, město na vých. pobřeží poloostrova Chalkidiky.

**acapnus**, *a*, *um* [ἄκαπνος] nekouřící, bezdýmny.

**Acarnān**, *ānis*, *m.* [Ἀκαρνάν] Akarnan: *Acarnanum amnis* *O* = Acheloos. Odt. **Acarnānia**, *ae*, *f.* Akarnanie, nejzáp. krajina středního Řecka; adj. **Acarnānicus**, *a*, *um* akarnanský.

**Acastus**, *ī*, *m.* [Ἀκάστος] Akastos, syn Pelia, krále thessalského, otec Laodameiin.

**Acbarus**, *ī*, *m.* panovník v Edesse v sev.-záp. Mesopotamii za časů Klaudivových *T*.

**Acca**, *ae*, *f.* jméno ženské **1** *Acca Lārentia*, bohyně, na jejíž počest byla slavena v prosinci slavnost Larentalia. Podle pověsti manželka pastýře Faustula a pěstounka Romula a Rema, matka 12 bratrův Arválských **2** společnice válečné Kamilly *V*.

**ac-cēdō**, *ere*, *cessi*, *cessum* (synkop. *accessis* *V* = *accessisti*) přistupovati, přikročovati, přicházeti, přibývati, přibližovati se, dostavovati se (*ad alqd*, *alqd*, *alci rei* k něčemu) **1** *accedam ad hominem* *Pt*; *accedam hunc* *Pt*; *a. ad urbem* *C*; *in funus a. C* přijíti na pohřeb; vojen. přitáhnouti, přitrhnouti, připlouti: *loca hostiliter a. N*; *cum quinque navibus Africam accessit N*; *ad manum a. N* utkati se bojem; metaf. *exitus accessit verbis* *O* sm. řekl a stalo se **2** metaf. též **a** o činnosti dávat se do něčeho, účastniti se, ujímati se, bráti na sebe: *ad rem publicam a. C* vstoupiti do veřejného (politického) života; *ad bona a. C* uvázati se ve statky; *ad causam a. C* vzíti na sebe vedení pře, hájení **b** o spojení a souhlase přidávati se, připojovati se: *ad condiciones a. C* přijmouti podmínky; *accessit animus ad meam sententiam* *Pt*; *illis accedas socius* *H* **c** o podobě blížiti se, podobati se: *homines ad deos nulla re propius a. C* **d** sm. přibývati: *anni accedunt* *H*; *turba accedit* *O* dav roste; *neos. accedit quod n. ut* k tomu přistupuje, že: *ad ceteras miserias accessit etiam id, quod dixit* *C* **e** sm. dostávati se někomu:

*tibi stultitia accessit* *Pt*; *accessit familiaritas mihi cum Bruto* *C*.

**ac-celerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** trans. zrychlovati, urychlovati, uspíšiti; spěchati s něčím: *iter a. Cs*; *cetera accelerantur* *T* **2** intrans. pospíchati, spěchati, pospíšiti si, chvátati: *si a. volent, ad vesperam consequentur* *C*; *pas. neos. quantum accelerari posset* *L* jak jen by si mohli pospíšiti.

**accendō**, *ere*, *cendī*, *cēnsūm* [*ad a \*cando*, srov. *candeo*] zapalovati, podpalovati, zažíhati, rozžíhati **1** *faces a. C*; *flamma ter accensa est* *O* třikrát vyšlehl; *a. aras* *O* zapáliti oheň na oltářích; rozpalovati: *solis vapor accendit arenas* *Cr*; *sol accendit aestus* *V*; *pas. druhdy hořeti, planouti: orbem adspicit accensum* *O* **2** metaf. též rozněcovati, podněcovati, rozpalovati; rozčilovati, jitřiti, drážditi: *a. animos ad virtutem* *V*; *quae res Marium contra Metellum vehementer accenderat* *S*; *quos accendit Mezentius ira* *V*; sm. rozmnožovati, zveličovati, *pas. rŭsti: eo magis accensa vis venti* *L*; *accendit fragilitas pretium* *Sn*.

**ac-cēnsēō**, *ēre*, *suī*, *cēnsūm* připočítavati; metaf. též přidávati, připojovati, přidružovati: *accenseor illi* (sc. *Dianae*) *O* jsem počítán k ní (k její družině). *Part. accēnsus* *j.* subst. v. t.

**accēnsibilis**, *e* [*accendo*] zápalný; hořící *Vt*.

**accēnsus**, *ī*, *m.* [*accenseo*] vl. připočítaný **1** zřízenec (úředníkŭv): *ut dominus funeris utatur accenso atque lictoribus* *C* **2** pl. *accensi* vojen. náhradníci, záložníci: *accensis velatis* *C*.

**accentus**, *ūs*, *m.* [*accino*, podle *προσφδία*] přízvuk, vŭb. výslovnost; hlas, zvuk, tón; metaf. důraz.

**acceptābilis**, *e* [*accepto*] přijatelný **1** uvěřitelný, hodnověrný **2** vítaný, milý: *hostias acceptabiles deo* *Vt*.

**acceptātus**, *a*, *um* [*accepto*] přijatý, přijatelný, vítaný, milý.

**acceptiō**, *ōnis*, *f.* [*accipio*] přijímání, přijetí: *a. frumenti* *S*; spec. *personarum n. personae a. Vt* (= *προσωπολημψία*) ohled na osoby; pojetí.

**acceptō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*accipio*] při-

jímati: *argentum a. Pt*; sm. připouštěti: *levi humo acceptante opus Cr.*

**acceptor**, *ōris*, *m.* [*accipio*] přijímač, přijímatel, příjemce: *illorum verbis falsis a. fui Pt* sm. schvalovatel; spec. *personarum a.* (= *προσωπεκλητης*) *Vt* přijímač osob (v. *acceptio*).

**acceprix**, *īcis*, *f.* [*acceptor*] přijímatelka *Pt.*

**acceptum**, *ī*, *n.* [*accipio*] příjem, přijaté peníze.

**acceptus**, *a*, *um* [*accipio*] příjemný, milý, vítaný: *acceptissima diis sacra L.*

**accessō** v. *arcesso*.

**accessiō**, *ōnis*, *f.* [*accedo*] přistupování, přistoupení, přístup; příchod **1** *quid tibi ad hasce a. aedis est prope Pt* sm. proč přistupuješ; o nemoci nástup, nával, záchvat, obr. *a. illa quae animum inflammabat Sn* **2** metaf. též přibývání, přibytí, rozmnožení; konkr. přírůstek, přídavek: *pecuniae a. N*; *a. paucorum annorum C*; *accessionem adiunxit aedibus C* přístavbu; o penězích též příplatek, dopltek: *a. decumae C* příplatek k desátku.

**accessus**, *ūs*, *m.* [*accedo*] **1** přistupování, přicházení, přibližování: *ad urbem a. hominum C*; *solis a. discessusque C*; o moři příliv **2** přístup, příchod **a** o možnosti přicházení *aditu accessusque facilis Sn*; *da accessum lacrimis nostris O* **b** o místě *accessum lustrans V.*

**accidēns**, *entis* [*accido*] připadající **1** naskytující se smyslům, subst. smyslový vjem: *leve illud ingenium ad vocem et accidentia erigitur Sn* **2** nahodilý, subst. nahodilá věc, náhoda, příhoda: *accidentia non aliter excipere quam imperata Sn* **3** připadající *alci rei* k něčemu, nepodstatný, případkový, přídavný, vedlejší (vedle něčeho): *sapere incorporale est et a. alteri Sn.*

**1. accidō**, *ere*, *cidī* [*ad a cado*] připadati, dopadati, spadati, padati **1** *signa de caelo ad terram accidunt Pt*; *missa a Germanis tela gravius accidebant Cs*; o prosebnících *ad pedes omnium singillatim accidente Clodio C*; metaf. *quo improvisus gravior accideret S* aby bylo jeho napadení tím těžší **2** metaf.

též **a** o vnímání *mihi paternae vocis sonitus auris accidit Pt* padl do uší = zaslechl jsem; *ne maioris multitudinis species a. hostibus posset Hirt* **b** přihoditi se, udáti se, připadnouti, státi se, nastati: *insperata accidunt magis saepe quam quae speres Pt*; euf. o smrti *siquid mihi humanitus accidisset C*; *quid praeclarius mihi a. potuit C*; s větou jako podmětem *accidit ut (ne n. quod): mihi ipsi accidit, ut peterem C*; *virtus, cui accidere, ne sit bonum, non potest Sn*; *accidit perincommode, quod vidisti C*; s inf. (s ak.) jako podmětem *nec enim acciderat mihi opus esse C*; dopadnouti: *si secus acciderit C.* Part. *accidens* j. adj. v. t.

**2. accidō**, *ere*, *cidī*, *cīsum* [*ad a caedo*] naříznouti, naseknouti, natíti **1** *accidunt arbores tantum Cs*; zuby nakousati, okousati: *accisis dapibus V* po snědení **2** metaf. **a** nabíti, natlouci někomu: *psaltriam usque accidit Tr* pořádně zbil **b** oslabiti, zmenšiti, „nalomiti“, „podlomiti“: *res quamquam sunt accisae, tamen efferent se C* slabé; *opibus accisis H*; *robore iuventutis acciso L*; *accisae reliquiae T.*

**accieō** v. *accio*.

**accinctus**, *a*, *um* [*accingo*] vyzbrojený, vystrojený, opatřený: *eloquentiā a. T*; (dobře) připravený: *comitatus a. et parens Pn.*

**ac-cingō**, *ere*, *cīxī*, *cīnctum* (inf. praes. pas. *accingier V*) **1** připásati, připínati, přivazovati: *lateri adcinxerat ensem V* připjal si; med. opásati se: *fido accingitur ense V* **2** metaf. **a** vyzbrojiti, ozbrojiti, vystrojiti, opatřiti: *telis tamquam in aciem accingi T*; *magicas accingier artis V* vyzbrojovati se uměními; obr. *fortitudine lumbos suos a. Vt* **b** reflex. a med. strojiti se, připravovati se, chystati se: *accingar dicere pugnas V*; *quin accingeris? L* proč se nechystáš k činu? = vzhop se; *accingi ad ultionem T*; s dat. *te pugnae accinge V*; akt. význ. reflex. *accingunt omnes operi V* chápou se díla. — Part. *accinctus* j. adj. v. t.

**ac-ciō**, *īre*, zř. též **ac-cieō**, *ēre*, *īvī*, *ītum* (*acciebo Pt*) povolávati (k sobě),

přivolávati, volati, obesílati, posílati pro někoho: *si accierit, accurram C; Numam non petentem in regnum ultra accitum L; in senatum a. T; elephantia a Dareo ex India acciti Cr* objednaní; přibíratí: *sacris a. O; spec. z ciziny povolávati, z ciziny přináseti: patrios mores funditus everti per accitam lasciviam T* zanesenou (t. j. z Řecka).

**accipiō, ere, cēpī, ceptum** [ad a capio] přijímati, dostávati, bráti **1** o přijímání činném **a** *ex tua accipi manu pateram Pt b argentum accipi Pt; pecuniam a. druhdy sm. bráti úplatek c* o šmyslovém a duševním vnímání sm. pozorovati, znamenati: *auribus a. Pt* zaslechnouti; *rerum quae sensu accipiuntur C; ut te accipio adgnoscoque libens V* vidím; odt. poznávati, dovídati se, slyšeti: *si te aequo animo ferre accipiet Tr; de hoc homine sic scriptum accepimus C; sic a patribus accepimus C; siquis quid de re publica a finitimis rumore aut fama acceperit Cs; sm. rozuměti, chápati, vykládati (si), „bráti: non recte accipis Tr; cum dicimus, non ita accipiendum est, quasi dicamus C; omen ita acceptum est L; ominis loco a. T; in bonam (malam) partem a. C Sn* vykládati v dobré (ve zlé); *in maius a. L* bráti v větší (než vskutku jest); sm. cítiti, pociťovati: *aliter tuom amorem atque est accipis Tr; aequis accipiunt animis H d* různými prostředky, způsoby *alii taurinis follibus auras accipiunt V; sortem accepit galeā V* vpustil do přilby; *Iordanes pelago accipitur T e* o přijímání osob *hospitio publicitus a. Pt; bene a. Pt; Romani ovantes Horatium accipiunt L* vítají; *in amicitiam a. C; in deditionem a. Cs; vpouštěti: armatos in arcem a. L f* sm. připouštěti, neodmítati: *nec satisfactionem meam accipis C; vix accipientibus quibusdam opera locis L 2* o přijímání trpném **a** (*volnus*) *ab hostium duce acceperat C* utřil; *iugulo accepit ensem V; beatius est magis dare quam a. Vt; acceptum referre (ferre, facere) alqd alci* zapsati do účetní knihy jako příjem v něčí prospěch, připsati k dobru někomu; metaf. *Appius sibi acceptum referre dixit debere*

*L* sm. řekl, že to mají pokládati za jeho zásluhu; *salutem alci acceptam referre C* děkovati za záchranu **b** *a. quam facere praestat iniuriam C; clades a. L; ne quid res publica detrimenti acciperet C. Part. acceptus j. adj. v. t.*

**accipiter, tris, m.** [srov. ὄκυπτερος; v první části je \*acu — rychlý, srov. ocior] jestřáb.

**accitus, ūs, m.** [accieo] povolání, zavolání.

**Accius, a, um** římské jméno rodové; zejm. *L. Akcius*, tragický básník (170— asi 85 př. n. l.). Odt. **Acciānus, a, um** Akciův.

**acclāmātīō, ōnis, f.** [acclamo] volání, pokřikování, křiky, výkřiky, křičení **1** z nevole *adversa populi a. C 2* jako projev přízně, souhlasu, pobídky *adsentationem vulgi acclamationemque Pn.*

**ac-clāmō, āre, āvī, ātum** pokřikovati, křičeti, volati (z nevole, přízně, souhlasu) *alci* na někoho: *non metuo, ne mihi acclametis C; s* ak. praed. povolávati za: *servatorem (imperatorem) acclamantibus L; si nocentem acclamaverant, trucidabatur T* kdykoli vzkřikli „viven“.

**ac-clārō, āre, āvī, ātum** (zřetelně) objevovati: *uti tu signa nobis certa adclarassis* (sm. = *adclaraveris*) *u L.*

**acclīnis, e** [srov. acclino] **1** opírající se, opřený *alci rei* o něco: *arboris a. trunco V; absol. templa leniter acclini constituere iugo O* nakloněný **2** metaf. *a. falsis animus H* ke klamu nakloněná mysl; = <sklánějící se, pokorný: *oro a.*>.

**ac-clīnō, āre, āvī, ātum** nakloňovati, nachylovati: *acclinata colla (statuae) reponit O; s dat. castra tumulo sunt acclinata L* je přichýlen ke kopci; reflex. *seque acclinavit ad illum O; metaf. acclinaturos se ad causam senatus L.*

**acclivis, e** [ad a clivus] stoupající, nerovný (op. *declivis, aequus*): *viae pars valde a. C; leniter a. aditus Cs.*

**acclivitās, tātis, f.** [acclivis] stoupání: *ab eo flumine pari acclivitate collis nascebatur Cs.*

**ac-cognōscō, ere, gnōvī, gnitum** poznávati *Sn.*

**accola**, *ae, m.* [*accolo*] vedle bydlicí, soused: *incolae, accolae, advenae Pt; accolae atque antistites Cereris C* (chrámu Cereřina); *a. Oceani L; accolas Idaeos* (adj. m. gen.) *T; metaf. Tiberim accolis fluviis orbatum T* přítoků; obyvatel (ale ne občan, sm. μέτοικος): *Iacob a. fuit in terra Cham Vi.*

**ac-colō**, *ere, luī* bydliťi vedle někoho n. něčeho, bydliťi nablízku, sousediti: *s dat. Apollo qui aedibus propinquos nostris accolis Pt; s ak. quae gens illum locum accolit C; pars Galliarum, quae Rhenum accolit T.*

**accommodātē**, *adv.* [*accommodatus*] přiměřeně, vhodně.

**accommodātiō**, *ōnis, f.* [*accommodo*] 1 přizpůsobení: *elocutio est idoneorum verborum ad inventionem a. C* 2 ochota, úslužnost: *a. magistratuum C.*

**accommodātus**, *a, um* [*accommodo*] přizpůsobený, vhodný, příhodný, přiměřený: *orationi genus adsensionī accommodatum C; (legem) vobis accommodatam atque utilem C; způsobilý: homines ad otium accommodati C.*

**accommodō**, *āre, āvī, ātum* [*ad a commodus*] přizpůsobovati, vhodně připojovati 1 připevňovati, připínati: *nisi clupeum ad dorsum accommodem Pt; coronam sibi ad caput a. C; s dat. lateri accommodat ense V* 2 metaf. **a** sm. upravovati, zařizovati: *ad eos deterrendos accommodavi orationem meam C; s dat. rebus verba a. L* podle věcí **b** sm. adhibere užívati, obracet k něčemu: *his tu intentionem accommodes Pn* **c** propůjčovati: *tantum virum des accommodasse rebus humanis Cr* **d** dávati, dodávati: *purpura fulgorem pictis accommodat uvis O; diis effigiem a. Cr* **e** abs. *ut ei de habitatione accommodes var. C* abys vyhověl. Part. *accommodatus* j. adj. v. t.

**accommodus**, *a, um* [*accommodo*] vhodný, příhodný, přiměřený: *s dat. valles accommoda fraudi V* ke lsti.

**ac-crēdō**, *ere, didī* věřiti: *quisnam istuc accredit tibi? Pt; vix accedens C.*

**ac-crēscō**, *ere, crēvī, crētum* přirůstatí, vzrůstatí, růstí, přibývati, zvětšovati se: *valetudo decrescit, accres-*

*cit labor Pt; caespes pectori usque accreverat T; připojovati se, přistupovati k něčemu: (iambus) trimetris a. iussit nomen iambeis H* aby dostaly jméno; *cum vana accresceret fides L.*

**accrētiō**, *ōnis, f.* [*accresco*] vzrůstání, přibývání: *a. luminis C.*

**accubitiō**, *ōnis, f.* [*accubo*] lehání, ležení za stolem (při jídle).

**accubitum**, *ī, n.* [*accumbo*] 1 lehátko v jídelně, půlměsíkové podoby 2 sedadlo, lavice.

**accubitus**, *ūs, m.* [*accubo*] ležení za stolem (při jídle); meton. lehátko, místo *Vi.*

**ac-cubō**, *āre, cubuī, cubitum* (v. též *accumbo*) ležeti 1 pro odpočinek *ut placide accubat (canis) Pt; milites humi sedentes accubantesque L* 2 spec. za stolem (při jídle), druhdy sm. jísti, býti hostem: *haec conscripsi accubans apud Vestorium C; qui tum accubabant N* tehdy přítomní hosté.

**accubuō**, *adv.* žertovně utvořené k *accubo* podle *assiduo Pt* (asi ustavičně — ulehavičně).

**ac-cūdō**, *ere* (= *cuendo addere*) přiraziti: *tris minas a. possum Pt.*

**ac-cumbō**, *ere, cubuī, cubitum* (v. též *accubo*) lehati, uléhati, ukládati se 1 k odpočinku, odt. ležeti, odpočívati, spáti: *qualis accubuit primo somno Andromede Pp* 2 při jídle (Římané při jídle leželi na pohovkách) *age accumbe Pt* (my sedni si); odt. účastniti se jídla, býti hostem: *s dat. tu das epulis a. divum V; jísti: accubueram hora nona C* 3 o souloží ležeti s někým: *Romana accumbes prima puella Iovi Pp.*

**accumulātē**, *adv.* [*accumulo*] hromadně, vrchovatě var. *C.*

**accumulātor**, *ōris, m.* [*accumulo*] hromaditel: *a. opum T.*

**ac-cumulō**, *āre, āvī, ātum* 1 hromaditi, kupiti: *auget addit accumulatur C* (o hromadách peněz); metaf. *accumulatur curas O* zvětšuje; *fastis accumulatur honos O* hojně se dostává 2 (hromadou) zahrnovati: obr. *animam nepotis his accumulatum donis V.*

**accūrātē**, *adv.* [*accuratus*] pečlivě, starostlivě, bedlivě; důkladně, ze-

vrubně: *a. et discripte dicere C*; pozorně: *eos non pro hostibus sed a. ac liberalliter habuit S*; *accuratissime recepit S*.

**accūrātiō**, *ōnis*, *f.* [*accuro*] pečlivost, bedlivost.

**accūrātus**, *a*, *um* [*accuro*] pečlivý, bedlivý; důkladný, zevrubný; dobře připravený.

**ac-cūrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (*adcurassis Pt* význ. = *accuraveris*) (pečlivě) připravovati, (náležitě) obstarávati, (dobře) opatřovati: *prandium a. Pt*; *ut accurentur hospites Pt* aby byli dobře přijati.

**ac-currō**, *ere*, *currī* i *cucurrī*, *cursum* přibíhati, přikvapiti, přikvačiti, přispěchati, spěšně přijíti: *neos adcurritur ab universis T* všichni se tam sběhnou; *equo admisso ad eum accurrat Cs* přizene se plným tryskem; *a. auxilio S* na pomoc; druhdy i samo *accurrere* přibíhati na pomoc: *accurrite, ne se interimat Pt*; *primus accurrat Aceses V*; metaf. *malum velociter accurret Vt*.

**accursus**, *ūs*, *m.* [*accuro*] přibíhání, sběh; voj. o náhlém útoku náběh.

**accūsābilis**, *e* [*accuso*] žalovatelný.

**accūsātiō**, *ōnis*, *f.* [*accuso*] žalování, žaloba **1** před soudem *convicium est, non a. C*; *crimina et accusationem instruebant T*; udání: *accusationes cum praemio exercuisse T* že provozoval udavačství za mzdu; o žalovač řeči *Sulpici eloquentiam a. illustravit C*; o literárním druhu *in accusationis septem libris C 2* vúb. obviňování: *a. Pompei C*; *Hannibalis accusationes L* stížnosti na H.; *a. stultitiae L*.

**accūsātor**, *ōris*, *m.* [*accuso*] žalobce: *publice constitutis accusatoribus C*; sm. udavač: *accusatorum ingenia et potentia timebatur T*.

**accūsātōriē**, *adv.* [*accusatorius*] žalobnický, po způsobu žalobce: *magis a. quam libere dixisse C*.

**accūsātōrius**, *a*, *um* [*accusator*] žalobnický: *accusatorio animo C*.

**accūsātrix**, *icis*, *f.* [*accusator*] žalobkyně, žalobnice.

**accūsitō**, *āre* [*accuso*] žalovati, obviňovati *Pt*.

**accūsō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad a causa*]

žalovati, poháněti **1** před soudem *aliud est maledicere, aliud a. C*; s udáním důvodu *alqa re, alcis rei, de alqa re, propter alqam rem* pro něco, z něčeho: *suis eum criminibus accusabo C*; *rei capitalis a. C*; *de pecuniis repetundis a. C*; též s inf. s ak. n. s větou s *quod ut accusarer, quod parum confiderem C*; hypallagou s ak. věci *ambitum accusas C*; *ut eam (cupiditatem) tamquam capitis accuset C 2* vúb. obviňovati, viniti, vytýkati, vyčítati; káratí: *quid me accusas, si facio officium meum Pt*; *illud reprehendo et accuso C*; *naturae infirmitas accusatur S*; *avaritiam (Lysandri) a. N* viniti Lysandra z lakoty.

**acēdior**, *ārī* [*acedia* = ἀκηδία netečnost, znechucenost; sklíčenost] býti sklíčen: *ne acedieris vinculis Vt*.

**acēō**, *ēre*, *aciū* [srov. *acerbus*, *acies*, *acus*, *acer*] býti kyselý.

**acephalus**, *a*, *um* [ἀκέφαλος] bezhlavý.

**1. acer**, *eris*, *n.* javor, javorové dřevo.

**2. ācer**, *ācris*, *e* [srov. *acies*, *acus*, *acuō*, ἀκρος] ostrý, břitký **1** *ferrum acre T*; *stimulos acris* (obr.) *V H*; *acris tendunt arcus V* sm. s ostrými střelami; *lupus ieiunis dentibus a. H* cenící hladové zuby; metaf. o chuti a zápachu *acri post vinum stomacho H* v žaludku pálicím; o zvuku *acris tibia H* ostrá, pronikavá **2** metaf. též **a** o smyslech a myslí bystrý: *acres canes naribus O* bystře větřící; *acre iudicium b* o povaze a dějích různý, rázný; prudký, lýtý: *vir fortis et acris animi C*; *acerrimus adversarius C*; *acria pocula H* rázné (t. j. velké); strohý, přísný: *a. iudex H* přísný soudce; **c** o citech a stavech prudký: *a. amor Tb d* o tíživých a nepřijemných věcech drsný, krutý, tuhý, lýtý: *mala acria atque acerba Pt*; *acris hiems H*.

**acerbē**, *adv.* [*acerbus*] vl. hořce **1** drsně, nepřijemně: *vox acerbissime personabat C 2* trpce, bolestně: *stomachari atque a. ferre C 3* krutě, stroze, přísně, příkře: *a. et penitus oderat C*; *gravissime acerbeque decernitur Cs*; *a. severus C*.

**acerbitās**, *ātis*, *f.* [*acerbus*] hořkost, trpkost **1** *fructus magna acerbitate*

*permixtos C* **2** metaf. **a** *omnes acerbitates perferrem C*; též žalost, bída, trápení **b** přísnoř, strohost, příkroř, krutoř: *temporis illius acerbitatem iniquitatemque C*; *legis a. C*; *a. censoria L*.

**acerbō, āre, āvī, ātum** [acerbus] ztrpčovatī: *formidine crimen acerbat V* zhorřuje.

**acerbus, a, um** [srov. *aceo, acidus, acies, acus; acer*] hořký, trpký, kyselý **1** *in acerbo aceto Pt*; nezralý, metaf. předčasný: *acerbum funus filiae faciet Pt*; *acerba funera T* mladířtvé mrtvolý; *pecus ante diem partus edebat acerbos O* **2** metaf. **a** sm. drsný, nevlídný, protivný: *acerbae contentiones L*; sm. bolestný, žalostný: *mors acerba L*; *o gravem acerbamque fortunam C* **b** sm. přísnoř, strohý, příkřý, krutý: *acerbior in vituperando C*; *Libitinae acerbae H*; *in partus mater acerba suos O*.

**acernus, a, um** [l. *acer*] javorový.

**acerra, ae, f.** **1** oltář, který byl stařen před mrtvolou a na němž byly páleny vonné látky **2** skřínka na kadidlo, kadidelnice: *plena a. V*.

**Acerrae, ārum, f.** Acerry, měřto v Kampanii, nyn. Acerra. Odt. **Acerrāni, ōrum, m.** Acerrané.

**acervālis, e** [acervus] hromadový; subst. *soritam* (v. t.) *Latino verbo liceat acervalem appellare C*.

**acervātim** adv. [acervo] hromadně, v hromadách; metaf. úhrnem: *a. reliqua dicam C*.

**acervō, āre, āvī, ātum** [acervus] hromaditī. kupitī **1** *promiscue acervatos cumulos hom num L* **2** metaf. *aliarum super alias acervatarum legum cumulo L*.

**acervus, ī, m.** hromada, kupa **1 a. frumenti; tanti acervi nummorum construuntur C; *caedis a. V* hromada mrtvol; *caecus a. O* spouřta (= chaos) **2** metaf. **a** sm. množřtví, spouřta: *a. criminum C* **b** t. t. logický = *sorites* (σωρείτης) logická záluda obsažená v otázce, kolik zřn dělā hromadu: na tu narāží *elusis ratione ruentis acervi H*.**

**acēscō, ere, acuī** [aceo] kysnoutī, býti kyselý.

**Acesinēs, is, m.** řeka v Indii, přítok Indu.

**Acesta, ae, f.** staré jméno Segesty, města na sev. pobřeží Sicilie. Odt. **Acestēnsēs, ium, m.** Acestané.

**Acestēs, ae, m.** myth. krāl sicilřský, zakladatel města Acesty.

**acētābulum, ī, n.** [acetum] vl. nádoba na ocet **1** vřb. nádoba: *parabis acetabula Vt* **2** kouzelnā nádoba kejklřřů: *praestigiatorum acetabula et calculi Sn*.

**acētum, ī, n.** [aceo; odt. ocet] ocet: *cum aceto pransurust et sale Pt*; obr. sm. vřtipný výřměch: *Graecus Italo perfusus aceto H*.

**Achaemenēs, is, m.** [Ἀχαμένης] Achaimenes, praotec krāl. rodu perského Achaimenovců, děd Kyra starřího, Odt. adj. **Achaemenius, a, um** Achaimenův; perský, parthřský.

**Achaemenidēs, is, m.** Achaimenides, druh Odysseův na zpáteční jeho cestě od Troje.

**Achaeus, a, um** [Ἀχαιοός] achajřský **1** subst. **Achaei, ōrum, m.** [Ἀχαιοί] Achajové, jeden z hlavních kmenů hellenských, starří obyvatelé Peloponnesu; podle řřmského zpřsobu mluvení obyvatelé řřmské provincie Achaia (viz *Achaia c*). U *O* též jméno obyvatelů na vřch. pobřeží Černého moře. **2** subst. **Achāia, ae f.** (sc. terra) [Ἀχάια] **a** krajina Achaja v sev. Peloponnesu; **b** synekd. = Řecko; meton. = Řekové: *auxilium promittet Achaia Troiae O*; **c** od r. 146 př. n. l. jméno Řeckā jakožto řřmské provincie **3** **Achāias, adis, f.** [Ἀχαιάς] **a** Achāis, *idis, f.* [Ἀχαιάς] achajřská, řeckā (řena, země): *per Achaidas urbes O* **4** **Achāicus** **3** [Ἀχαιικός] achajřský, řecký: *currus H* o zřvodním voze v Olympii. **Achivus** v. t.

**Achāia** viz *Achaeus* 2.

**acharis, adj.** [ἄχαρις] nevděčný *Vt*.

**achariter, adv.** [acharis] nevděčně.

**1. Achātēs, ae, m.** věrný přítel a průvodce Aeneův.

**2. achātēs, ae, m. i. f.** [ἄχάτης] achāt.

**Achelōus, ī, m.** [Ἀχελῷος] největří z řek v Helladě (nyn. Aspropotamo), dělī svřm tokem Akarnanii od Aitolie.



Personif. bůh této řeky. Adj. **Achelōius**, *a*, um Acheloūv:  *pocula O* naplněné (říční) vodou. Těž patronym. **Achelōias**, *adis*, *f.* [Ἀχελωιάς] a **Achelōis**, *idis*, *f.* [Ἀχελώϊς] Acheloovna; pl. = Sirény.

**Acherōn**, *ontis*, *m.* [Ἀχέρων] **1** řeka v Epeiru **2** řeka v Bruttiiu **3** řeka (hoře a žalu) v podsvětí: *Acherontis undae V*; personif. bůh této řeky; meton. podsvětí: *perrupit Acheronta Hercules labor H*; *Acheronta movebo V* moci podsvětní; *affari Acheronta V*.

**Acherontia**, *ae*, *f.* městečko v Apulii ležící na strmé skále.

**Acherūns**, *untis*, *m.* (zřídka *f.*) lat. vedl. tvar slova *Acheron*: *ab Acherunte redimere N* z podsvětí vykoupiti; lok. *Acherunti Pt* v podsvětí. Odt. adj. **Acherunticus** i **Acherūsius** (starší tvar *Acherunsius*), *a*, um acheruntský, acheruský a příslušný k řece Acherontu **b** příslušný k podsvětí: *podsvětní: Acherunticus, senex vetus Pt* sm. na umření.

**Achillās**, *ae*, *m.* vojenský velitel krále Ptolemaia, jeden z vrahů Pompejových.

**Achillēs**, *is*, *m.* (básn. gen. též *Achillēi* neb *Achillī*, ak. *Achillea*, *Achillēn*, vok. *Achille*, abl. *Achillē* i *ē*) [Ἀχιλλεύς] Achilleus, nejstatečnější hrdina řecký před Trojou, syn Peleūv a Thetidin (odt. *Pelides*, *Peleius*; *Thetidis filius*), vnuk Aiakův (odt. *Acacides*), pocházel z Fthie v Thessalii, která se dříve jmenovala Haimonia (odt. *Phthius*, *Thessalus*, *Haemonius*). Odt. **1** adj. **Achillēus**, *a*, um [Ἀχιλλεύς] Achillův **2** patron. **Achillīdēs**, *ae*, *m.* [Ἀχιλλεΐδης] Achillovec, potomek Achillův = Pyrrhos.

**Achivus**, *a*, um [Ἀχαιῶς] achivský, řecký. Subst. **Achivī**, *ōrum*, *m.* [= *Achaei*] Achivové. Řekové (před Trojou): *quidquid delirant reges* (Atreovci), *plectuntur Achivi H* t. j. za pošetlosti králů pyká lid.

**Achrādina**, *ae*, *f.* [Ἀχραδινή] hlavní čtvrt města Syrakus.

<aciālīs, e [acies] náorožní.>

**Acīdalla**, *ae*, *f.* [Ἀκιδάλια] Akidalia, příjmení bohyně Venuše; byla prý tak nazvána od pramene Akidalie v Boiotii.

**acidē**, adv. [*acidus*] kysele: *non a. feras Vt* s odporem.

**acidus**, *a*, um [srov. *aceo*, *acesco*, *acor*] kyselý **1** *aceti acidissimi Pt* **2** metaf. *id sane est invisum acidumque duobus H*; odporný, protivný: *acidum ac molestum (hominem) Sn*.

**aciēs**, *ēī*, *f.* [srov. *acus*, *aceo*, *acerbus*, *acer*] ostrží, hrot **1** *gladiatorum a. Pt*; *strictam aciem offert V*; metaf. *hebescere aciem auctoritatis C*; *a. imperii Sn* **2** metaf. zvl. **a** bystrost zraku: *incolumis a. C* (op. *caecitas*); zrak, pohled: *ne vultum quidem atque aciem oculorum ferre potuisse Cs*; *quantum acie possent oculi servare sequentem V*; *stupet a. H*; *nusquam recta a. O* sm. na všecko hledí úkosem; oči: *huc geminas flecte acies V*; lesk, jas: *stellis a. obtunsa V b* bystrost ducha, důmysl, důvtip: *ad eam rem habeo omnem aciem Pt*; *acrem aciem intendit C*; *impediri animi aciem aspectu oculorum C c* (bitevní) šik (co do metaf. srov. *cuneus*): *prima a. Cs*; *fessae primae acies erant L* (pl. o šicích obojího vojska); vůb. voj, řada, (válečný) zastup: *acies inferre pedestris V*; vojsko (sešikované k boji): *a. erat Afraniana duplex legionum quinque Cs*; *sensit utraque a. unius viri casum L*; obr. *a. Volcania V* šiky Vulkanovy sm. plameny; meton. boj, bitva (sešikovaného vojska): *pugnantem in acie Pt*; *in acie cecidit C*; *equites in aciem mittit Cs*; obr. *Catulum abducamus ex acie id est a iudiciis C*; = <roh (domu n. ulice)>.

**Acilius**, *a*, um jméno plebejského rodu římského: *gens Acilia*; *lex Acilia C* Aciliův. Zejm. **1 M'**. **Acilius Glabrio**, tribun lidu r. 201, jako konsul r. 191 zvítězil nad králem Antiochem **2 C**. **Acilius Glabrio**, skladatel řeckých letopisů o 2. punské válce **3 M'**. **Acilius Glabrio**, konsul r. 67. — Adj. **Aciliānus**, *a*, um Aciliův: *Aciliani annales L*.

**acina**, *ae*, *f.* *Ct* = *acinus*.

**acinacēs**, *is*, *m.* [ἀκινάκης] krátká šavle (pův. medská a perská), mečík.

**acinus**, *i*, *m.* i **acinum**, *i*, *n.* (*acina f. Ct* var.) (vinné) zrno.

**acipēnsēr**, starší **acupēnsēr**, *eris*, *m.* mořská ryba, snad jeseter.

**Ācis, idis**, ak. *Acin*, vok. *Acī* [Ἄκις] říčka Akis, jež vyvěrá na svahu Etny. V pověsti pastýř, milenec nymfy Galateie.

**aclys, ydis**, f. [srov. ἀγκυλις] malé házecí kopí, opatřené řemenem.

**Acmē, ēs** (ak. *ēn*), f. [Ἀκμή] vlastní jm. ženské Ct T.

**Acmōn, onis**, m. [ἄκμων neúnavný] jméno soudruha Diomedova O a Aeneova V.

**Acmōnia, ae**, f. město ve Frygii vých. od Sard. Odt. adj. **Acmōnēnsis**, e, akmonský; obyv. **Acmōnēnsēs, ium**, m. Akmoňané.

**Acmonidēs, ae**, m. [Ἀκμονίδης, patronym. k ἄκμων = kovadlina] jméno jednoho z Kyklopů.

**acoenonoctus, ī**, m. [ἀκοινονόκτος] nesdílný, bezohledný, sobec *Iv* (var. C).

**Acoetēs, ae**, m. [Ἀχοίτης] 1 Akoites, druh Aeneův V 2 lodník tyrrhenský, v jehož podobě se tajil Bakchos O.

**aconiton a aconitum, ī**, n. [ἀκόνιτον] oměj, šalámounek; váb. jedovatá bylina, jed; otravný nápoj.

**Acontēus, eī**, m. [ἄκων oštěp] mužské jméno 1 latinský válečník V 2 druh Perseův O.

**Acontius, ī**, m. Akontios, jinoch z ostrova Kea, milenec Kydippin O.

**acor, ōris**, m. [aceo, acidus] kyselost Pn.

**ac-quiēscō, ere, quiēvī, quiētum** odpočinouti si, oddechnouti 1 *resedit ut si lassitudine cuperet a. N*; spec. o umírajících a pohřbených *anno acquievit septuagesimo N*; *morte a. T* 2 metaf. též **a** ustávat, upokojuvati se, míti pokoj: (*agitatio mentis numquam acquiescit C*; *rem familiarem a. L* že má pokoj, je bezpečno **b** býti spokojen *alqa re* něčím, přestávati na něčem: *parva spe L*; míti uspokojení, míti potěchu: *senes in adolescentium caritate acquiescimus C* **c** s dat. *spei blandae a. Sn* sm. důvěřovati (srov. *vacare*); důvěřovati; poslouchati: *a. precibus tuis Vt*.

**acquirō, ere, quīsivī, quīsitum** [*ad a quaero*] přizískávati, nabývati nového zisku, (více) získávati, míti větší

zisk, (zisk) rozmnožovati, (zisk) zvětšovati, vydělávati 1 *de possessione detrahere, a. ad fidem C*; *gratias non modo retinendas, verum etiam acquirendas C*; *vires acquirit eundo V* 2 váb. získávati, nabývati, zjednávat si, opatřovati si: *pecuniam a. Sn*; *triumphos a. T*.

**acquisitiō, ōnis**, f. [*acquirō*] získání; přírůstek; váb. zisk, výdělek.

<**acquistitius, a, um** [*acquirō*] získaný: *a. motus* sdělený.>

**Acraeus, a, um** [ἀκραῖος] na výšinách bydlící a uctíváný (o Jovovi a Junoně) L.

**Acragās, Acragantīni** v. *Agrigentum, Agrigentīni*.

**acrātophoros, ī**, m. i *acrātophoron, ī*, n. [ἀκρατοφόρος] nádoba na víno.

**acrēdula, ae**, f. podle jednoho výkl. žába, rosnička, ale *matutinis a. vocibus instat* u C překlad řec. ὀλολυγών asi nářikavý pták snad sýček n. slavík.

**āriculus, a, um** [*acer*] (poněkud, velmi) prudký: *ille a. senex Zenō C*.

**ācrimonia, ae**, f. [*acer*] ostrá chuť, kyselost, hořkost; metaf. též ostrost, říznost, ráznost.

<**acrisia** n. **acroisia, ae**, f. [zkomolením z ἀρασία] nevidomost, slepota.>

**Acrisius, iī**, m. [Ἀκρίσιος] Akrisios, král v Argu, otec Danain. Odt. **Acrisiōnēs, a, um** [Ἀκρисиώνεις] Akrisiovnin, Danain; **Acrisiōniadēs, ae**, m. [Ἀκρисиωνιάδης] syn Akrisiozny Danay, Akrisionovec, t. j. Perseus.

**ācriter**, adv. [*acer*] 1 ostře, břitce 2 bystře: *cavit nihil acrius H*; *acerime contemmini C* 3 řízně, prudce; krutě: *caedunt acerrime virgis C*; *acrius torquentium T*; *a. pugnare*.

**acroāma, atis**, n. [ἀκρόαμα] poslechnutí, kus přednášený pro poslech, (hraný, zpívaný n. recitovaný) kus; meton. přednášející osoba, umělec: *non solum spectator, sed actor et a. C*.

**acroāsis, is**, f. [ἀκρόασις] vl. poslech; meton. přednes, (hudební, pěvecký n. recitační) výstup, přednáška, předčítání: *in acroasi C* sm. před posluchači.

**Acroceraunia, ōrum**, n. [τὰ Ἀκροκεραῦνια] mys akrokeraunský na sev.-záp.

pobřeží epeirském: *infames scopuli A.* H; metaf. *haec A. vita O* sm. toto nebezpečné úskalí.

**Acrocorinthus**, *i*, *f.* [Ἀκροκόρινθος] korintský hrad.

**1. acta**, *ae, f.* [ἄκτῆ] pobřeží, přímoří; spec. pláž, mořské lázně: *istius a. commemorabatur* var. *C* (rozmařilý) život na pláži.

**2. ācta**, *ōrum, n.* (sg. **āctum** žř.) [ago] činy, skutky **1 a.** *deos numquam mortalia fallunt O*; *a. Herculis O* **2** (úřední) zařízení, nařízení. opatření **a a.** *Caesaris confirmata sunt a senatu C*; *Tiberius in a. sua iurari non permisit T* t. j. nedovolil přísahat, že budou jeho opatření udržena v platnosti **b** zápisy o jednání: *Iunius Rusticus componendis patrum actis delectus T* **c** zprávy o jednání, denní zprávy, (úřední) deník: *publicis actis perscriptum T*; *rerum urbanarum a. C*; noviny: *talia diurnis urbis actis mandare T.*

**Actaeōn**, *onis, m.* (řec. ak. *Actaeona O*) [Ἀκταίων] Aktaion, syn Autonoin, vnuk Kadmův, náruživý lovec *O.*

**Actaeus**, *a, um* [Ἀκταῖος od ἄκτῆ] aktajský význ. attický: *Actaeae arces O* athénský vyšehrad, akropolis. Subst. **Actaea**, *ae i Actias, adis, f.* [Ἀκτιας] Akťanka, Attičanka, Athéňanka.

**Actiacus** v. **Actium**.

**Actias** v. **Actaeus**.

**āctiō**, *ōnis, f.* [ago] jednání, konání, činnost **1 a.**, *non solum mentis agitatio C*; *gratiarum a. C* díky činění, vzdávání díky; spec. t. t. rétorický přednes: *a. quasi sermo corporis C*; meton. řeč: *actiones quae recitantur Pn*; o divadle hra: *a. non tragica C* **2** čin, skutek, výkon, úkon: *aequabilitas cum universae vitae tum singularum actionum C* **3** ve veřejném životě vůb. (veřejné) jednání, řízení: *actionem in senatu habere L*; úřadování, úřední činnost: *de actionibus Ciceronis S* opatření **4** t. t. soudní **a** (soudní) jednání, řízení, pře, proces, soud: *inquieta urbs actionibus T prima a. C* **b** soudní formule (t. j. předepsaná slova a úkony): *legis a.*; *a. est in auctorem praesentem his verbis: quandoque te in iure conspicio C*

**c** žaloba **a** právo k žalobě: *actionem dare C*; *multis actiones peribant L* **β** obžalovací řeč: *a. forensis C*; *actiones Verrinae C.*

**āctitō**, *āre, āvī, ātum* [ago] dělávati, (opět a opět) dělati: *eadem actitando T* stejným jednáním; prováděti, provozovati: *causas a. C*; *mimos a. T*; projednávati: *actitata sententia Am.*

**Actium**, *iī, n.* [Ἀκτιον] Aktion, mys v Akarnanii u ambrakijského zálivu s chrámem Apollonovým; vítězství Augustovo r. 31 př. n. l.; na jeho památku tam Augustus založil město **Actium**. Odt. **Actiacus i Actius, a, um** aktijský: *frondes Actiacae O* sm. Apollonův vavřín; *legiones Actiacae T* které u A. bojovaly; *Apollo Actius V.*

**āctiuncula**, *ae, f.* [actio] (malá) soudní řeč *Pn.*

**āctivus**, *a, um* [ago] překlad řec. *πρακτικός* praktický: *philosophia activa Sn* (op. *contemplativa*).

**āctor**, *ōris, m.* [ago] **1** poháněč, honák: *pecoris a. O* pasák, pastýř; *Tirynthius a. O* (Herakles) **2** metaf. **a** „hybná síla“, vykonavatel, prováděč, jednatel: *dux, auctor, a. illarum rerum fuit C*; *caedis a. var. L* **b** provozovatel, představitel, herec: *actoris opera Tr*; *non solum spectator, sed a. C*; *actoris partes H* **c** pronášec (řečí), mluvčí, řečník: *orationem eandem aliam fore actore mutato C* **d** v životě polit. = *is qui agit cum populo* nebo *cum patribus* (v. *ago* 3) předseda sněmu n. senátu: *a. moderatur mentem eorum, apud quos agit C* **e** na soudě mluvčí strany, zastupce, buď obhájce nebo žalobce: *a. causae C*; *accusatorem pro omni actore et petitore appello C*; *legis a. C* (v. *actio* 4 b) sporná strana **f** (hospodářský) zastupce, správce: *a. publicus T*; (*praedia*) *sub eodem procuratore ac paene isdem actoribus habere Pn.*

**Actor**, *oris, m.* [Ἀκτωρ] mužské jméno, zvl. Aktor ze Fthie, otec Menoitíův, děd Patroklův; odt. **Actoridēs, ae, m.** [Ἀκτορίδης] Aktorovec, potomek Aktorův, jako Menoitios n. Patroklos; ale *Actoridae pares O* dvojčata Aktorovci jsou synové Aktora z Elidy Eurytos a Kteatos.

**actuālis**, *e* [actus] činný.

**actuāriola**, *ae, f.* [demin. od *actuaria*] (lehká a rychlá) loďka.

**actuārius**, *a, um* [actus] **1** hybný, hbitý, rychlý; zejm. (*navis*) *actuaria* lehká a rychlá loď, rychlice **2** subst.

**actuārius**, *ii, m.* (sc. *scriba*) **a** rychlo-pisec **b** písař, účetní, tajemník.

**actuōsē** adv. [*actuosus*] hybně, hbitě, živě: *quam non a. C* ne vášnivě.

**actuōsus**, *a, um* [actus] hybný, hbitý; činný, dělný, živý: *virtus actiosa C; actiosa oratio C.*

**actum** viz **2. acta.**

**actus**, *ūs, m.* [ago] **1** hnaní **a** akt. pohánění: *admonitu, non actu inflectit (elephantum) C; a. (pecudum) O b* intrans. (prudký) pohyb: *fertur magno mons actu V* s velkou prudkostí; běh, chůze: metaf. (*Vinius*) *eodem actu invisior erat T* týmž postupem význ. touž měrou **2** metaf. **a** pronášení (řeči), přednášení, přednes: *felices quibus haec ipso cognoscere in actu contigit O; sine carminum actu L; o divadelních kusech provozování: fabellarum a. L b o částech divad. kusů dějství, děj, akt: *non solum unum actum, sed totam fabulam C; Iliacum carmen deducis in actus H; odt. váb. o díl, díl: primum illum actum istius vitae C; extremum actum aetatis C c jednání, dělání, činnost: *multarum rerum actu Sn; in actu mori Sn; čin, výkon: artes eius actusque marcent Sn; vim censurae tui actus obtinebunt Pn.***

**actūtum** adv. [actus] hbitě, rychle; hned, ihned.

**aculeātus**, *a, um* [aculeus] ostnatý; metaf. „špičatý“, „pichlavý“: *lepida memoratui, eadem in usu aculeata sunt Pt; aculeata sophismata C* obmyslná.

**aculeus**, *i, m.* [acus] bodec, hrot, osten **a** *apis a. C* žahadlo; *sagittae a. L; obr. mortuus est (testis) aculeo iam emisso C b metaf. *habet quendam aculeum contumelia C; evellere aculeum severitatis vestrae C; nonnulli aculei in Caesarem C* „špičky“; sm. podnět, pobídka: (*dicta*) *ad militum animos stimulandos aliquem aculeum habeant L; sm. bystrost: aculei iudicii mei Pn.**

**acūmen**, *inis, n.* [acu] ostří, ostrost, hrot, špice **1** *lignum sine acumine venit O; sine acumine rostrum O* bez špičky; *a. caudae O* žihadlo; *acumina (digitorum) O* konečky; *a. montis O* vrchol **2** metaf. též **a** bystrost, důvtip, důmysl, vtip: *a. ingenii C N; admovit acumina chartis H* pozornost **b** pl. úskoky, obmysly, záludnosti, chytráctví: *meretricis acumina H; dialectici se compungunt suis acuminibus C* ostrovtipem.

**acūminō**, *āre, āvi, ātum* [acumen] zahrotiti, zašpičatiti.

**acuō**, *ere, uī, ūtum* [srov. *acies, acus*] ostřiti, brousiti **1** *acuens sagittas cote H; duros acuisse in proelia dentes Tb; obr. linguam a. exercitatione dicendi C; linguam cauis (dat.) acuis H 2 metaf. **a** sm. bystřiti: *ingenia adulescentium a. C; curis acuens mortalia corda V b sm. „popichovati“, dráždit; „podněcovati“, ponoukati: *Aeneas acuit Martem V* význ. chystá se k boji; *iras a. V L c* t. t. mluv. *syllabam a.* vyslovovati s (důrazným) přízvukem, dávatí na slabiku přízvuk, přízvukovati. Part. *acutus j.* adj. v. t.**

**acupēnsēr** v. *acipenser.*

**acus**, *ūs, f.* [srov. *acies, acer, aceo*] **1 a** jehla: (*vulnus*) *acu punctum C; acu pingere* v. t. vyšívati **b** jehlice (do vlasů): *figat a. tortas sustineatque comas M 2 rod ryb jehlička (= βελόνη): *satius tenues ducere credis acus M.**

**acūtē**, adv. [acutus] **1** ostře, pronikavě, o tónu vysoko: *a. sonare C 2* bystře, důvtipně: *acutissime cogitare C.*

**acūtulus**, *a, um* [acutus] (dosti, velmi) bystrý, vtipný.

**acūtus**, *a, um* [acu] naostřený; ostrý, břitký, pichlavý, špičatý **1 a.** *culter Pt; nasus a. Pt; acuta cupressus O 2* metaf. **a** *gelu acutum H; a. sol H* palčivý; *acuta vox O* pronikavý; o přízvuku „ostrý“, o tónu vysoký: *natura in omni verbo posuit acutam vocem C; ab acutissimo usque ad gravissimum (sonum) C; prudký: a. morbus H; subst. acuta belli H* „úskalí války“ **b** bystrý: *oculos acres atque acutos C; acutae nares H; cernis acutum H* bystře; *ingenium*

*acutum C; in levioribus studiis, sed tamen acutis C* sm. vyžadujících duševní bystrosti.

ad předl. s ak. k, ke, ku, u **1** o místě, vl. i metaf. **a** o pohybu a směru *nisi ad urbem vel in urbem potius exercitum adduceret C; ad Messanam transire C; venire ad alqm; scribere ad alqm* psáti někomu; *librum mittere ad alqm* věnovati někomu; *ad sonitum vestigia torsit V* ve směru zvuku; o účelu *ad cibum vocatur Pt; ad complexum Tulliae currere C* **b** o hranici (až) po: *ab imo ad summum H* od paty k hlavě; *clivus ad solum exustus est L; obsides ad numerum miserunt Cs* do uloženého počtu, v plném počtu; *ad unum omnes C* do jednoho; *ad verbum ediscere C* od slova k slovu, doslova; o nejvyšším počtu *ad quadraginta eam posse emi minimo minis Pt; odt. o počtu přibližném k, na: occisis ad hominum milibus quattuor Cs* ke čtyřem tisícům **c** o blízkosti u, při: *quis ad fores est? Pt; Rhenu ad Gallicam ripam latior adfluens T; ad vinum diserti sunt C* při víně; *procedit ad tibiam C* za zvuků píšťaly; *vitem ducit ad arbores H* zavádí na stromy **2** o čase **a** na ot. jak dlouho? do, po: *hodie numquam ad solem occasum viverem Pt; ad certam diem omnia praeparare Cs; ad id tempus C* potud; *ad hoc tempus C* posud; *ad nostram memoriam C* do naší paměti = posud, podnes; *ad multam noctem Cs* pozdě do noci **b** na ot. kdy? k, v: *ad vesperam C* k večeru; *ad tempus* v určité době, v pravou dobu (ale též na ot. jak dlouho? na čas); druhy sm. *post: commissatum omnes veniote ad me ad annos sedecim Pt; ad annum* do roka = po roce **3 a** o vztahu co do, hledíc k, co se týká: *nimis lepide fecit verba ad parsimoniam Pt; ad ea quae scripsisti valde tibi assentior C; virum ad casum fortunamque felicem C; quid id ad me? Pt* co mi je po tom? *nihil ad hanc rem est Tr* nic se netýká této věci **b** o účelu k, pro: *omnes evocat ad diripiendos Eburones Cs; socium ad malam rem quaerit Pt; ad hanc te amentiam natura peperit C; cum posita stares ad verbera veste O; addere pauca ad spem largi-*

*tionis Cs* pro naději, sm. aby vzbudil naději; *multa ad avaritiam excogitare Cs* k ukojení lakoty **c** o způsobu a přiměřenosti podle: *versare suam naturam ad tempus C; ad meam rationem non aestimo C; ad hunc modum* na tento způsob, tímto způsobem; *ad numerum movere pedes O* podle taktu; při srovnávání *haec ad nostram consuetudinem sunt leviora N* hledíc k našemu obyčeji; *scuta ad amplitudinem corporum parum lata N* na velikost **d** o přičině na: *iudices ab accusatoribus delecti ad spem acerbitatis C* na naději, z naděje; *ad infirmitatem laterum contentionem omnem remiserať C* pro slabost; *ad vocem concurrunt V; vepris inhorruit ad ventum (var.) foliis H* na zavanutí větru; *gente ad omnem auram spei mobili L; ad spem veniae se dederunt L* z naděje, v naději.

**adāctiō, ōnis, f.** [adigo] přihnání; pohnutí k něčemu: *legitimam iuris iurandi adactionem L* vzetí pod přísahu.

<ad-aequālis, e stejný.>

**ad-aequē** adv. stejně, rovně: *quo nemo a. est habitus parvus Pt.*

**ad-aequō, āre, āvī, ātum 1** trans. vyrovnávati, rovným činiti *alci rei* něčemu, s něčím **a** *his (molibus) oppidi moenibus adaequatis Cs; tecta solo a. L* srovnati domy se zemí **b** metaf. (*Magnus*) *cum virtute fortunam adaequavit C; erant qui formam (Germanici) Alexandri fatis adaequarent T* srovnávali **2** reflex. vyrovnávati se *alqd n. alci rei* něčemu, dostihovati: *ut aggeris altitudinem acervi armorum adaequarent Cs; equorum cursum a. Cs* koním v běhu; *virtus eorum famam adaequat S; adaequasse eum Appii odium L* že se vyrovnal Appiovi nenávisť sm. že byl stejně nenáviděn jako A.

**adamantēus, a, um** [ἀδαμάντειος] adamantový, ocelový, železný; metaf. *adamanteis naribus O; vāb. tvrdý.*

**adamantinus, a, um** [ἀδαμάντινος] význ. = adamanteus v. t.

**adamās** n. **adamāns, antis, m.** [ἀδάμας, odt. diamant] **1** adamas (tvrdý kov), ocel: *solido adamante colum-nae V; obr. o tvrdém srdci in pectore fer-*

*rum aut adamantam gerit* O 2 drahý kámen, diamant: *a. notissimus* Iv.

**ad-ambulō**, *āre, āvī, ātum* choditi u něčeho: *adambulabo ad ostium* Pt.

**ad-amō**, *āre, āvī, ātum* zamilovati si, oblíbiti si: *laudem a. C.*; zesílené *amare: si virtutem adamaveris-amare enim parum est* Sn budeš-li zamilován do ctnosti.

**ad-aperiō**, *īre, ruī, rtum* 1 otvírati: *adaperta ianua* O; metaf. *ad criminationem adapertae aures* Cr 2 odkrývati, odhalovati: *inguina a. L.*; metaf. *conscientiam suam a. Sn.*

**adapertilis**, *e* [*adaperio*] otvírací: *latus adapertile tauri* O otvor v boku.

**ad-aptō**, *āre, āvī, ātum* vhodně připojovati, přizpůsobovati.

**adaquō**, *āre, āvī, ātum* [*ad a aqua*] polévati vodou, zavlažovati; napájeti.

**ad-augēō**, *ēre, auxili, auctum* rozmnožovati, rozhojňovati: *pabulum hordeo a. Cs.*; zvětšovati: *facti honestas adaugetur* C; přidávati: *adaugeat Deus ad populum tuum* Vt.

**ad-augēscō**, *ere* [*adaugeo*] rozmnožovati se, zvětšovati se, vzrůstati: *stridor adaugescit* C.

**ad-bibō**, *ere, bibī*, — popíjeti (si), přihýbati si: *ubi adbibit plus paulo* Tr; metaf. píti, vpíjeti sm. pozorně vnímati: *adbibe puro pectore verba* H.

**adbitō**, *ere* [*ad a baeto*] přistupovati, přicházeti: *si adbites propius* Pt.

**adc-** v. **acc-**

**ad-decet** (jen v tomto tvaru) sluší (se), náleží (*alqm* někomu): *ut matrem addecet familias* Pt.

**ad-decimō**, *āre, āvī, ātum* [*ad a decimo*] bráti desátky *alqd* z něčeho, uložití desátek na něco: *vinearum reditus addecimabit* Vt.

**ad-dēnseō**, *ēre*, —, — zhušťovati: *extremi addensent* (var.) *acies* V.

**ad-dicō**, *ere, dixī, dictum* (*addixi*) *M = addixisti*) 1 intrans. říkati ano, souhlasiti, svolovati, t. t. augurá: *nisi aves addixissent* L; *addicentibus auspiciis* za příznivých znamení 2 trans. přiřknouti **a** na soudě přisouditi: *ubi in ius venerit, addicet praetor familiam totam tibi* Pt; *mihī bona addicat*

*C; liberum corpus in servitute a. L.* (soudním výrokem) odevzdávati, vydávati; subst. *duci addictos prohibuit* L odsouzené dlužníky; metaf. *qui morti addictus esset* C vydán na smrt; *Galliam servituti a. Cs* (var.); *addictus feris alitibus* H vydán na pospas; básn. s inf. *nullius addictus* (var. *adductus*) *iurare in verba magistri* H povinen, zavázán **b** v dražbě *addictis iam et venditis decumis* C; *eorum bona in publicum addicebat* Cs zabavoval; metaf. zaprodávati: *pretio habere addictam fidem* C **c** metaf. těž oddávati, reflex. oddávati se, přidávati se, věnovati se: *sese uni alicui (magistro) a. C.*; (*senatui*) *me semper addixi* C byl jsem oddán.

**addictiō**, *ōnis, f.* [*addico*] (soudní) přiřknutí: *bonorum a. C.*

**ad-discō**, *ere, didicī*, — přiučovati se (*alqd* něčemu).

**additāmentum**, *ī, n.* [*additus* od *addo*] přídavek: *a. inimicorum* C přívěsek.

**additiō**, *ōnis, f.* [*addo*] přidávání; <t. t. počtářský sčítání.>

**ad-dō**, *ere, didī, ditum* [splýnula tu slovesa 1. *do* a 2. *-do*] přidávati, dávatí k něčemu, přiřkládati, přičinovati; připojovati 1 *neve aurum addito* (*homini sepulto*) u C; *addit frena feris* V; *equo calcaria a. L* pobídnouti ostruhami; *cui me custodem addiderat* Pt za strážce; *comitem a. alqm* přidati, připojiti, přidružití za průvodce; *montibus addita Roma* Pp vystavěný na horách; absol. *a. ad opera* Cs doplniti opevnění; *maiores multum rei publicae addiderant* S mnoho přispěli k zvětšení obce; *gradum a. Pt* L (sc. *gradu*) přidati do kroku, zrychlití krok 2 metaf. těž **a** dodávati, způsobovati, vzbuzovati, zjednávatí: *lassitudinem verba tua mihi addunt* Pt; *animus a. alci*; *formidinem a. S* nahnati strachu; *nugis a. pondus* H **b** (řečí, písmem, myšlenkou) přidávati, připojovati, dokládati: *siquid addidero amplius* Pt; *verbis haec insuper addit* V; *addunt de Sabini morte* Cs připojí zmínku o . . .; abl. abs. *addito* s tím doložením: *vocantur patres, ad-*

*dito consultandum de re magna T*; imper. *adde* přidej k tomu, pomysli dále, uvaž dále, představ si dále: *adde integritatem valetudinis C*; *adde huc quod mercem sine fucis gestat H*.

**ad-doceō**, *ēre*, přiučovati, učiti: *ad docet artes (ebrietas) H*.

**ad-dubitō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** rozpakovati se (poněkud), býti na vahách: *addubitavere, an subducerent copias Cs*; *res addubitata C* nerozhodná **2** (poněkud) pochybovati, býti v nejistotě (*alqd* o něčem): *eos ipsos a. coget doctissimorum dissensio C*; *addubitato augurio C* pojala se pochybnost o auguriu.

**ad-dūcō**, *ere*, *dūxī*, *ductum* **1** přitahovati, k sobě n. k něčemu táhnouti, utahovati: *ubi manus manicae complexae sunt atque adductae ad trabem Pt*; *ramulum adductum, ut remissus esset, in oculum suum recidisse C*; *adducta tormenta C*; *funes comprehensi adductique Cs*; *togam a. Sn*; natahovati, napínati: *adducto arcu V*; obr. (*habenas amicitiae*) *vel adducas vel remittas C* utáhnouti; stahovati: *sitis miseros adduxerat artus V*; *adducit citem macies O* svsrašťuje **2** přiváděti **a** *erum adduco a foro Pt*; *huc meas legiones adducam Pt*; básn. s ak. směru: *dextris adducor litora remis O*; o věcech *aquam a. L*; *dicas adductum propius frondere Tarentum H*; metaf. *philosophiam ad vitam communem a. C*; *paene ad exitum adducta quaestio est C*; *in consuetudinem a. N* navyknouti; *notitiam in familiaris amicitiae adduxerat iura L* známost stupňoval v práva **b** metaf. též *ad misericordiam ambos adduces Tr*; naváděti, sváděti: *quae (causa) te ad tantum facinus adduxerit C*; význ. pohnouti, nutiti, pas. dáti se pohnouti: *ad scribendum amicitiae foedus adduci L*; *ipsa rei publicae causa me adducit, ut C*; *precibus a. uprositi; nullius adductus (var. addictus) iurare in verba magistri H*; spec. přiváděti k mínění: *illud adduci vix possum, ut C* k tomu mínění; *adducti iudices sunt potuisse honeste ab eo reum condemnari C. Part. adductus j. adj. v. t.*

**adductē** adv. [*adductus*] (vl. utáženě)

tuho, přísně: *Gotones regnantur paulo adductius T*.

**adductus**, *a, um* [*adduco*] **1** (vl. utážený) tuhý, přísný: *adductum servitium T* **2** stažený, úzký: *sinus adductos falcatus in arcus O*.

**ad-edō**, *ere*, *ēdī*, *ēsum* ujídati, pojídati, nakusovati, okusovati, ohlodávati **1** *adesum iecur (Promethei) C*; *favos adedit stelio V*; *extis adesis L* **2** metaf. *adesa pecunia C* strávené, utracené; *adesis bonis T* promarněné; *postibus adesis V* opálené; *lapides adesos H* (vodou) omleté; *scopulus adesus aquis O* vymletý.

**adēptiō**, *ōnis*, *f.* [*adimo*] odněti: *a. civitatis C* občanského práva; *ademptiones bonorum T* zabavování.

**1. ad-eō**, *īre*, *iī*, *itum* (básn. *adisti* = *adiisti*, *adisise* = *adiisse* a pod.) přicházeti, docházeti, jíti k . . . , dojíti k . . . , přistupovati (*ad alqd* n. *alqd* k něčemu) **1 a** vřb. *ad me adit recta Pt*; *in ius a.* předstupovati před soudce (jako žalobce), žalovati; *munimenta nulla ex parte adiri poterant L* k opevněním nebylo možno se žádné strany přistoupiti = opevnění byla se všech stran nepřístupná; obr. (*famā*) *sidera adibam V* dotýkala jsem se hvězd **b** o cestách *tam brevi tempore tot loca a. C* projíti; *civitates a. Cs* choditi po obcích, procházeti obce **c** spec. o prosbě, dotazu obracet se (*alqm* k někomu, *alqare* s něčím) *a. blandis verbis atque exquirere Pt*; *Siculi senatum adierunt C*; *prece a. deos Pp*; *praetores primum, dein per eos senatum adeunt L*; *novum principem precibus vel armis a. T*; *Sol aditus ait O* k němuž se obrátila s dotazem; *ea de causa adito rege T*; *aditum est ad libros Sibyllinos C* bylo nahlédnuto do knih; *a. manum alci Pt* vytrítí zrak<sup>c</sup> někomu, sm. oklamati **d** vojensky napadnouti, udeřiti na . . . : (*Labienus*) *Remos adeat Cs*; *tempus ad-eundi Cs* k útoku **2** metaf. též **a** chápati se něčeho, ujímati se něčeho: *ad rem publicam a. C* oddati se politické činnosti; *epulas a. O* účastniti se hodů **b** podstupovati, podnikati, vydávati se do něčeho: *periculum a.; adeundae*

(sunt) inimicitiae C; *maximos labores a. N; tantum itineris aditurus T.*

**2. ad-eō** adv. (až) tam, tak daleko **1** místně *a. res rediit Tr* tak daleko došlo **2** časově tak dlouho: *usque a. hominem in periculo fuisse, quoad scitum est C* **3** o míře tak velice, do té míry, tou měrou, tak: *nec sum a. informis V; usque a. ille pertimuerat, ut mori mallet C; numquam a. astutus fui, quin mallet Tr; a. non . . . ut do té míry ne . . .*, že = tak málo, že: *a. non tenuit iram, ut diceret L; při srovnávání, ob. po záporném výrazu natož aby . . .*, neřku-li, aby: *ne tecta quidem urbis, a. publicum consilium numquam iniit T; nullius repentini honoris, a. non principatus appetens T; po kladném výrazu viri aequalium quoque, a. superiorum intolerantis T* **4** zesilovací částice také, docela, zvláště, právě: *ibi tibi a. lectus dabitur Pt; id a. to právě; nunc a. nyní právě; atque a. a také, a docela: respondit mihi paucis verbis atque a. fideliter Pt; druhdy význ. ba spíše: hoc consilio atque a. hac amentia impulsi C; po příkl. -que a. zvláště: qui te di omnes perdant meque a. scelestum Pt; dique deaque omnes tuque a. Caesar. V.*

**adeps, ipis, f.** později *m. tuk, sádlo, lůj; meton. tučnost, tloušťka: L. Cassii adipes C; metaf. a. frumenti Vt sm. nejlepší obilí; adipem suum concluderunt Vt sm. necitelné srdce.*

**adeptiō, ōnis, f.** [adipiscor] dosažení. **ad-equitō, āre, āvī, ātum** přijížděti na koni, příklusati, přicvátati: *s dat. ipsis prope portis L k branám; equites Ariovisti ad nostros a. Cs že najíždějí na . . .*, dorážejí.

**ad-ēsuriō, ire, īvī, itum** dostávati hlad, dostávati chuť k jídlu.

**adf-** v. **aff-**

**adg-** v. **agg-**

**adgn-** v. **agn-**

**ad-haereō, ēre, haesī, haesum** vězeti, váznouti, viseti, držeti se, zachycovati se, lpěti (*alci rei* na něčem) **1** *saxa, quibus adhaerebant L; lentis adhaerens brachiis H ke mně se vinouc; oneri adhaerentes (manus frigore) T přimrzlé k břemeni; (naves)*

*non a. ancoris poterant T držeti se kotvami* **2** metaf. *a cui Canis cognomen adhaeret H na němž lpí; incommodis quae exilio adhaeret Sn souvisí s . . .; uxori semper adhaeret M se drží; nulli fortunae adhaerebat animus L nelpěl; gentium erroribus a. Vt přilnouti k . . .; qui adhaeretis domino deo vestro Vt přidržujete se* **b** přiléhati, souviseti, hraničiti, sousediti, dotýkati se: *Corvus adhaeret C; lateri qua pectus adhaeret O; pestem adhaerentem lateri suo L dotýkající se boku; (promunturium) tenui iugo continenti adhaerens L souvisící.*

**ad-haerēscō, ere, haesī,** — [adhaereo] uváznouti, zachytiti se, ulpěti, přilnouti (*alci rei* na něčem, k něčemu) **1** *in me tela adhaeserunt C; ubi ignis hostium adhaeseret Cs; (tragula) ad turrim adhaesit Cs; obr. ne ad columnam (v. t.) adhaeseret C* **2** metaf. (*oratio*) *ita libere fluebat, ut nusquam adhaeseret C; ratio adhaerescit (argumento) C; egressibus a. T připojovati se k vycházkám; iustitiae (fortis civis) adhaerescet C bude se držeti.*

**adhaesiō, ōnis, f.** [adhaereo] přilínání: *adhaesiones atomorum inter se C soudržné spojeniny; metaf. přichylnost, oddanost.*

**Adherbal, alis, m.** punské jméno mužské, zvl. syn Micipsy, krále numidského, zavražděný od Jugurthy.

**adhibeō, ēre, uī, itum** [ad a habeo] přidržovati, příkládati, přičiňovati, přidávati (*alci rei* k něčemu) **1** *huc adhibete aures Pt nastavte; sanae parti corporis scalpellum a. C; medicas a. manus ad vulnera V; ad mea voltus adhibete carmina O obraťte; genibus manus a. O rukama objímati kolena; alteri calcaria, alteri frenos a. C dávati; animum a. obracet pozornost; adhibitis opificum manibus C* **2** o osobách přibíratí, bráti si, přivolávati, volati, přizvati, zvátí: *Dumnorigem ad se vocat, fratrem adhibet Cs; si probum adhibes fabrum Pt; ad n. in convivium n. dat. convivio a. alqm pozvati na hostinu; penates epulis a. V; alteris te mensis adhibet deum H k druhému*



jidlu zve; *caecum adhibebant duces C; Iovem testem a. C* za svědka bráti; o hostech a pod. přijímáti, nakládáti s někým: *ut is victu quam liberalissime adhiberetur C; universos adhiberi liberaliter C*; reflex. *sic se a. in tanta potestate, ut C* chovati se; sm. přibíráti na poradu, raditi se s někým, tázati se na radu: *medicum a. C; a tuis reliquis non adhibemur C; adhibitis amicis C* **3** sm. užíváti (s jistým účelem): *curam a. Pt* vynaložiti; *neque quisquam parsimoniam adhibet Pt* nedbá; *ignem a. C; vestis adhiberi coepta est C; (oratio) raro proficit neque est ad vulgus adhibenda C; modum et ordinem a. C* zachovávati; *vim a. C; aegro a. medicinam C* pro nemocného.

**ad-hinnio**, *ire, ivi* ržáti, řehtati, zařehtati (*alci, Pt* též *alqm* na někoho): meton. o smyslné žádosti: *etiam nunc a. equolam possum ego hanc Pt; admissarius iste ad illius hanc orationem adhinnivit C; admugit femina tauro, femina adhinnit equo O.*

**adhortatio**, *ōnis, f.* [adhortor] povzbuzení, vybídnutí, napomenutí.

**adhortator**, *ōris, m.* [adhortor] povzbuzovatel: *a. operis L* k dílu.

**adhortor**, *arī, ātus* sum povzbuzovati, pobízeti, vybízeti; napomínati, upomínati: *ad pugnandum milites a. C; de re frumentaria Boios a. Cs.*

**ad-hūc** adv. až sem **1** o místě: metaf. *ut a. locorum feci, faciam sedulo Pt* posud **2** o čase **a** dosud, posud, (až) do nynějška; ještě nyní: *occultatum est usque a., nunc non potest Pt; equitatum ad hunc morem constituit, qui usque a. est retentus C; certi nihil est a., sed veremur C* **b** dotud, potud, (až) do té doby; ještě tehdy: *nullus a. mundo praebebat lumina Titan O; praecipitatus ex equo barbarus a. tamen repugnabat Cr* ještě stále **3** o přidávání ještě: *sunt a. tertia (bona) Sn; sin permissum, auspiciorum a. fides exigitur T; stupňovací a. escendere Sn; punctum et a. puncto minus Sn.*

**Adiabēnē**, *ēs i Adiabēna, ae, f.* krajina v Assyrii. Adj. **Adiabēnus**, *a, um* a **Adiabēnicus**, *a, um* adiabenský;

**Adiabēnicus** čestné příjmení císař. Septimia Severa; subst. **Adiabēni**; *ōrum, m.* Adiabeni.

**ad-iaceo**, *ēre, uī*, — ležeti u něčeho (*alci rei*), ležeti vedle **1** *cum ipsi passim adiacerent vallo T; adiacebant fragmina telorum T* **2** spec. zeměpisně *regionem quae ad Aduatucos* (var. *Aduatucis*) *adiacet Cs*; též s ak. *gentes, quae mare illud adiacent N* bydlí u moře; *adiacentes populi T* sousední. Subst. *adiacentia, ium, n.* okolní krajina, okolí: (*Velinum lacum*) *in a. eruptionum T; cum amnis adiacentibus superfunderetur T* **3** metaf. býti připojen, býti pohotově: *velle adiacet mihi Vt.*

**adicio**, *ere, iēcī, iectum* (vyslovováno *adjicio*, proto první slabika posicí dlouhá) [*ad a iacio*] přiřazovati, házeti k . . ., házeti na . . . (*alci rei*) **1** *a si errori nostro album calculum adieceris Pn; adiectae (auribus) voces C* **b** metaf. *oculos a.* vrhnouti pohled, obrátiti zrak; *animum a.* obrátiti mysl (pozornost): *tu dictis adice mentem O*; s ak. *illam animum adiecisse Pt* na ni **2** sm. přidávati, dodávati, připojovati, přičiňovati **a** *huc Dardanos adiecerat Cs; huic (sacerdoti) duos flamines adiecit L; aggere ad munitiones adiecto Cs; non magna adiecta (sc. valli) planitie Cs* k němuž (t. k údolí) přiléhá rovina; *quis scit an adiciant hodiernae crastina summae tempora di H; adiectae mortuo notae sunt L; adiciunt animos iuveni clamorque favorque O* dodávají; *adiciendae multitudinis causa L* pro rozmnožení obyvatelstva; *adiecto corpore O* když na něm narostlo tělo; *magnitudini Pori a. Cr* zvětšovati velikost **b** v řeči, písmě a myslí *cum ad id quisque quod audierat adiceret aliquid L; adiciebat de duce Hannibale L; nihil ultra quam improbe factum adiecit L*; abl. abs. *adiecto trepidam sibi vitam T* připojiv, že; *adice n. adicias* přidej, připočti, přimysli si: *huc natas adice septem O.*

**adiectio**, *ōnis, f.* [adicio] přiřazování; přidávání, přidání, připojování, připojení: *Romanam rem nuper adiectione populi Albani auctam L*

připojením; *Hispalensibus familiarum adiectiones dedit* T dal právo přibíratí rodiny; spec. při dražbě přiřazování: *illiberali adiectione* L.

**adigō**, *ere, ēgī, āctum* (konj. perf. *adaxint* Pt) [ad a ago] přiháněti **1 a** *quis has huc ovis adegit* Pt; *pecore ex vicis adacto* Cs; *Venus hos huc adigit* Pt; *pater adigat me fulmine ad umbras* V nechť srazí; **b** přiřážeti, zarážeti, zatloukati, vrážeti: *tigna fistucis adegerat* Cs; *telum n. ense n. ferrum a.*; odt. *vulnus a.* zasaditi: *nunc alte vulnus adactum* V; *primum ubi vulnus Varo adactum* T; *mortem ferro adactam* Sn způsobenou **c** přistrkovati, přivlékati, přitahovati, přisunovati, přibližovati: *turri adacta* Cs; *dum adiguntur naves* T **2** metaf. sm. doháněti, přinucovati: *utinam me di adaxint ad suspendium* Pt; *a quo ad mortem adigeretur* T; s inf. *Silanus mori adigitur* T; s inf. *tua me imago haec limina tendere adegit* V; spec. o přísaze *alqm a. ius iurandum* (arch.), *ad n. in ius iurandum* vzíti pod přísahu, zavázati přísahou: *provinciam in sua et Pompei verba ius iurandum adigebat* Cs sm. zavazoval sobě a P. přísahou věrnosti; s abl. *a. iure iurando n. sacramento alqm* zavazovati přísahou; *adiurat in quae adactus est verba* L podle slov jemu předříkávaných; absol. *barbaro ritu universos a. T* podle . . . zaváže přísahou.

**adimō**, *ere, ēmī, ēmptum* (konj. perf. *adempsit* Pt) [ad a emo] bráti k sobě, odnímati, bráti: *pecuniam si cuipiam fortuna ademit* C; *cui ademptum est, cui datum est* C; *qui regna dedit, ademit* C; *puellas audis adimisque leto* H sm. zachraňuješ od smrti; o smrti *quis te mihi casus ademit* O; *ademptus* odňatý smrtí, mrtvý: *frater a. Ct, a. Hector* H; básn. s inf. *adimam cantare severis* H dar zpěvu; zbavovati něčeho: *facultatem a. C*; *vires a. O*; odnímati možnost něčeho, překážeti, zabráňovati v něčem: *litoris aditum a. C.*

**ad-impleō**, *ēre, ēvī, ētum* doplňovati, naplňovati, vyplňovati: *adimpebit thesauros illius* Vt.

**ad-incrēscō**, *ere* vzrůstati: *ne ad-increscant ignorantiae meae* Vt.

**ad-īnstār**, adv. na způsob.

**ad-inveniō**, *īre, vēnī, ventum* k tomu nalézati, vynalézati: *quicquid fabre adinveniri potest* Vt, váb. nalézati.

**adinventiō**, *ōnis, f.* [adinvenio] vynalezení, vynález.

**ad-invicem** adv. navzájem, vespolek.

**adipātus**, *a, um* [adeps] ztučnělý, tučný, otlý: metaf. *adipata dictio* C sm. nabubřelá.

**adipīscor**, *ī, adeptus sum* [ad a apiscor] dosahovati **1** dostihovati, doháněti: *ut te conspexi, curriculum ocepi sequi: vix adipiscendi potestas fuit* Pt; *Romani facile adepti fessos (hostes)* L **2** docházeti (alqđ něčeho), dosíci, získávati: *honorem a.*; *odium apud omnes a. T*; s gen. *rerum a. T* nabýti vlády; *dum adipiscerentur dominationis* var. T. Part. *adeptus* s pas. význ. dosažený: *palmas inhonestat adeptas* O; *adepta libertate* S.

**aditiālis**, *e* [aditus] nástupní: *a. cena* Sn (dávaná od nastupujících úředníků).

**aditiō**, *ōnis, f.* [l. adeo] přicházení: *quid tibi hanc a. est amicam meam?* Pt sm. proč přicházíš k mé přítelkyni?

**aditus**, *ūs, m.* [l. adeo] přicházení, příchod **1** *urbes uno aditu advenitque esse captas* C; *omnes aditum tuum fugiunt* C přicházení k tobě = navštěvování tebe; *aditum ferre* Ct = adire **2** možnost příchodu, přístup **a a.** *in id sacrarium non est viris* C; *aditu prohibere Capitoli* C; *quo propter paludes a. non esset* Cs; *aditum habere* C Cs dovolovati přístup; o osobách *omnium aditus tenebat* C ke všem; (*Maecenas*) *difficiles aditus primos habet* H k M. je nesnadný první přístup, M. k sobě po prvé nesnadno připouští **b** konkr. vchod: *aditūs obsidere* C; *omnes aditus huius templi* C; *a. putet* C **3** metaf. význ. cesta, „kroky“, prostředek, příležitost: *neque aditum neque causam postulandi iustam* Cs; *a. laudis* C ke slávě.

**ad-iubeō**, *ēre* k tomu přikazovati: *si iusseris, illud adiubeto* var. Ct.

**ad-iūdicō, āre, āvī, ātum** přisuzovati, (soudně) přiřknouti: (*mulierem*) *Veneri in servitutum a. C;* *qui nobis causam adiudicaturus sit C* rozhodne spor v náš prospěch; metaf. *si quid abest, Italīs adiudicat armīs H* sm. připojuje k italské (= římské) věci; *ut mihi salutem imperii adiudicavit C* aby mi přisoudil = přičetl za zásluhu.

**ad-iugō, āre, āvī, ātum** vl. připřahati, odt. přivazovati, připojovati.

**adiūmentum, ī, n.** [*adiuvo*] podpora, pomoc (*alcis rei* k něčemu): *plus adiumentum quam incommodi C;* *adiumento esse býti ku pomoci, býti pomocí.*

**adiūctiō, ōnis, f.** [*adiungo*] připojení, přidružení; t. t. rétor. dodatek, omezení: *esse quasdam cum adiunctione necessitudines, quasdam simplices et absolutas C.*

**adiūctor, ōris, m.** [*adiungo*] připojovatel: *Galliae ulterioris a. C* o Pompejovi, jenž podporoval návrh Vatiniův, aby byla Caesarovi přidána ke správě i Gallie Zaalpská.

**adiūctus, a, um** [*adiungo*] připojený, spojený **1** o místech přilehlý, souvislý, sousední: *continentia praedia atque adiuncta C* **2** vlastní, náležitý: *propiora huiusce causae et adiunctiora C;* neutr. subst. *adiunctum* připojený znak, náležitá vlastnost, zvláštnost: *semper in adiunctis aevoque morabimur aptis H* ve vlastním každému věku rázu a vhodném; *argumenta ex adiunctis C.*

**ad-iungō, ere, iūnxī, iūnctum** připojovati (*ad alqd n. alci rei* k něčemu), přičiňovati, přidávati **1** přivazovati: *plostello a. mures H* připřahovati; *ulmis a. vites V;* *remos in ordine lateribus a. T* **2** vřb. *adiunctam muro turrem L;* *cum adiungatur ad Africam Hispania C;* v řeči *illud adiungo saepius valuisse doctrinam C* **3** o osobách *ei Sabinum cum cohortibus adiungit Cs;* reflex. *adiungitur et Tusculana legio L;* *socium tibi eum velles a. C* za společníka si vzíti; *uxorem a. C* pojmouti manželku; přidružovati: *se comitem fugae a. C.* Part. *adiunctus* j. adj. v. t.

**adiūrāmentum, ī, n.** [*adiuro*] zapřísáhání, naléhání.

**ad-iūrō, āre, āvī, ātum** **1** k tomu

přísahati: *ut praeter commune omnium civium ius iurandum haec adiurarent L* **2** vřb. přísahati, přísahou stvrzovati: *per omnes deos adiuro Pt;* *adiurat in quae adactus est verba L* (v. *adigo*); básn. s ak. *adiuro teque tuumque caput Ct;* *adiuro Stygii caput fontis V* při Styžském prameni **3** s přísahou prositi, zapřísahati: *adiuro te ut non loquaris mihi Vt.*

**adiūtābilis, e** [*adiuto*] pomocný *Pt.*

**adiūtō, āre, āvī, ātum** [m. \**adiuvito* od *adiuvo*] podporovati, pomáhati (*alqm* někomu): *ego te adiutabo in nuptiis Pt;* *alqd* v něčem: *si tu nos aliquid a. potes C;* *eis onera adiuta Tr.*

**adiūtor, ōris, m.** [*adiuvo*] podporovatel, podpůrce, pomocník, (s příhanou) pomahač: *ut quod auctore te velle coepi, adiutore assequar C* s tvou pomocí; *se adiutore utantur Cs* jeho pomocí; *alcis rei* v něčem, při něčem: *a. improbitatis C;* *adiutores consili sui nactus Cs.*

**adiūtōrium, iī, n.** [*adiuvo*] podporování, pomáhání, podpora, pomoc, přispění: *homo in a. mutuū genitus est Sn;* *faciamus ei* (sc. *Adae*) *a. simile sibi Vt.*

**adiūtrix, icis, f.** [*adiutor*] podporovatelka, pomocnice, (s příhanou) pomahačka: *ut legem adiutricem adhibeamus C* zákon za pomocníka; *alcis rei* v něčem, při něčem: *a. tuorum scelerum C;* přijmení I. a II. legie *Pomocná T.*

**ad-iuvō, āre, iūvī, iūtum** (*adiūrit n. adiūerit Pt* = *adiuverit*) podporovati, pomáhati (*alqm* někomu): *di omnes me adiuvant augent amant Pt;* *fortes fortuna adiuvat Tr C L;* *adiutus est N* bylo mu pomozeno, nalezl podporu; *si nihil literis adiuventur C* kdyby neměli pomoci v...; (pomáháním) zvětšovati, posilovati: *huius adiuvas insaniam Pt;* lékařsky pomáhati = léčiti, uzdravovati: *adiuvor nulla fessa medentis ope O.*

**adl-** viz **all-**

**ad-mātūrō, āre** urychlovati: *horum discessu admaturari defectionem* var. *Cs.*

**ad-mētior, iī, mēnsus sum** naměřovati: *frumentum militi a. L.*

**Admētus, ī, m.** [Ἄδμητος] **1** my

thický král ve Ferách v Thessalii, manžel Alkestin *O* 2 král Molossů *N*.

**ad-migrō**, *āre* přistěhovati se: metaf. *ad paupertatem si admigrant infamiae* var. *Pt*.

**adminiculum** v. *adminiculum*.

**adminiculō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*adminiculum*] podpírati.

**adminiculum**, *ī*, *n*. (*adminiculum* *Pt*) [*\*adminio*, srov. *emineo*, v. *minae*] podpora, podpora, opěra, opora 1 *adminicolorum ordines (me delectant)* *C* (kolíky, o které se opírá réva); (*ut milites*) *ipsis adminiculis prolapsis iterum corruerent* *L*; *rex (debiles) adminiculo corporis sui excipiens* *Cr* 2 metaf. *a. eis danunt aliquem cognatum suum* *Pt*; *id senectuti suae a. fore* *L*; *ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videtur* *T*; pomoc, přispění: *nullis adminiculis, sed Marte nostro* *C*.

**administer**, *trī*, *m*. [*administro*] přísluhovač, sluha, pomocník 1 *victus cotidiani a.* var. *C* posluhující při jídle; *opus et ministros tutari* *S* pracující mužstvo 2 s příhanou pomahač: *audaciae satellitem atque administrum* *C*; *cupiditatum a. C.*

**administra**, *ae*, *f*. [*administer*] pomocnice.

**administratiō**, *ōnis*, *f*. [*administro*] 1 přísluhování, sloužení, pomáhání, pomoc: *sine hominum administratione* *C*; *a. ac providentia* *Sn* 2 spravování, správa, řízení, vedení, obstarávání: *rerum magnarum cogitatio atque a. C*; *procuratio atque a. rei publicae* *C*; *officiis et administrationibus praeponere* *T* správné úkony; *exitus administrationesque Brundisini portus impedire* *Cs* práce v přístavu.

**administrātor**, *ōris*, *m*. [*administro*] správce: *a. belli gerendi* *C*.

**ad-ministrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* 1 přísluhovati, pomáhati: *quae hic ministraret ad rem divinam tibi* *Pt* 2 obstarávat, opatřovati, pořizovati, vykonávat, prováděti: *laute munus administrasti tuum* *Tr*; *quae opus erunt administrari* *C*; *qui administrat semen seminanti* *Vt* opatřuje, dává; spravovati, řídit: *provinciam a.; classem ad*

*arbitrium suum a. Cs*; abs. *inter vineas sine periculo a.* *S* pracovati; *summo studio a militibus administrabatur* *Cs* konali práce.

**admīrābilis**, *e* [*admiror*] 1 hodný podivu, podivuhodný, úžasný: *quid admirabilius quam res splendore illustrata verborum* *C*; *ut admirabile esset* *C* ku podivu; *o admirabilem impudentiam* *C* 2 podivný, zvláštní: *in terris admirabilia quae sunt* *C*; t. t. rétor. *haec παράδοξα illi, nos admirabilia dicamus* *C*.

**admīrābilitās**, *ātis*, *f*. [*admirabilis*] podivuhodnost: *a. caelestium rerum* *C*; *admirabilitatem magnam facit* *C* vzbuzuje podiv.

**admīrābiliter** adv. [*admirabilis*] 1 podivuhodně, ku podivu 2 podivně, zvláštně: *nimis a. dicere* *C*.

<**admīrāculum**, *ī*, *n*. [*admiror*] div.>

**admīrātiō**, *ōnis*, *f*. [*admiror*] divení 1 podiv, úžas: *fit clamor et a. populi* *C*; *consuli novae rei a. incluserat vocem* *L* 2 obdiv: *admirationem habere* vzbuzovati obdiv, býti předmětem obdivu; *clamores et admirationes* *C* výkřiky obdivu; s gen. subj. *summam hominum admirationem excitabat* *C*; s gen. obj. *magna est a. dicentis* *C*.

**admīrātor**, *ōris*, *m*. [*admiror*] obdivovatel.

**ad-mīror**, *ārī*, *ātus* sum diviti se (*alqd něčemu*) 1 sm. podivovati se, žasnouti: *pastor primo admirans et perterritus* *C*; *non possum a. satis* *N* dosti se vynadiviti; *admirandus* podivný, zvláštní: *quae in Italia viderentur admiranda* *N*; *id quod multo magis est admirandum* *C* podivnější; *a. quod n. ak. s inf. diviti se, že* 2 sm. obdivovati se: *admirabantur hunc, illum probabant* *C*; *admirandus* podivuhodný: *egregium hominem atque admirandum* *C*.

**ad-misceō**, *ēre*, *miscuī*, *mixtum* *n*. *mistum* přiměšovati (*alqd alci rei něco k něčemu*), směřovati (*alqd alqa re něco s něčím*) 1 *aquae etiam admixtum esse calorem* *C*; (*aer*) *multo calore admixtus est* *C* 2 metaf. *ubi amor non admiscetur* *Pt*; *versus orationi a. C*; o lidech sm. zaplétati: *ad id consilium admiscear* *C*;

sm. přidávati, připojovati: *veteranis admixtis firmior exercitus fuit L.*

**admissārius, iī, m.** [*admitto*] samec na připouštění, zvl. hřebec; metaf. sm. chlupník, vilník: *a. iste ad illius hanc orationem adhinnivit C.*

**admissiō, ōnis, f.** [*admitto*] připouštění; spec. o audiencích u císařů, při čemž byly připouštěné osoby rozděleny na několik hodnostních tříd: *qui in primas et secundas admissiones ingeruntur Sn* do první a druhé třídy důvěrníků; *totam cohortem primae admissionis Sn; admissiones liberae Pn.*

**admissum, ī, n.** [*admitto*] přečin, provinění, zločin.

**admissūra, ae, f.** [*admitto*] připouštění (k páření): *serotina a. Vt.*

**ad-mittō, ere, mīsī, missum** (*admissee Pt = admissee*) **1** pouštěti, něco někam, vypouštěti, spouštěti, hnáti: *in hostem a. equos L; equo admisso s rozjetým koněm, prdkou jízdou; taurus admissus O* puštěný, pádící; *admisso passu O* kvapným krokem; *se (ad navem) admiserat unda O* přihnala se; *haec erit admissā meta premia rotā O* rozehnaným **2** připouštěti, vpouštěti **a** o osobách *fac ut admittar ad illam Tr; admissus est nemo C; Nisus et Euryalus admittier orant V* aby byli připuštěni = vyslechnuti; s dat. *Iovis arcanis Minos admissus H* zasvěcený v tajemství; se sup. *spectatum admissi H* (vpouštění =) pozváni se podívat **b** o zvířatech spec. připouštěti k páření; metaf. *admissos sibi pariter in omnia viros Sn C* o věcech *nihil non modo ad animum, sed ne ad aures quidem admittēbat L; ira in animum admissa Sn d* o činnostech *admisit in se culpam = Pt* připustil na sebe vinu = dopustil se viny; *nihil admittes in te H; odt. i bez in se: ne admittam culpam Pt* abych se nedopustil viny; *facinus a. C* dopustiti se zločinu; *si quid scelerate in fratrem admisi L* dopustil-li jsem se zločinu na bratřovi; abs. *si tamen admittas (sc. scelus) Tb; sm. dovolovati: quod semel admissum coerceri non potest C; sacellorum exaugurationem admitterent aves L; a. exemplum T.*

**admixtiō, ōnis, f.** [*admisceo*] přimíšení, příměsek.

**ad-modulor, āri, doprovázeti** zpěvem, hrou; přizvukovati.

**admodum** adv. [*ad a modus*] vl. na míru, právě **1** abs. v odpovědích ovšem, ano, tak jest: *numquid nam ad filium haec aegritudo attinet? a. Pt 2 a* zmíry, nadmíru, velice, velmi, tuze, příliš, docela, zcela: *a. tum adulescens C* ještě docela mlád; *a. senex C; a. pauci; a. nihil docela nic; a. diligere b u číslovce na počet, ne méně než, ne více než, celkem: *turres a. centum XX Cs.**

**ad-moeniō, ire, iūi, itum** obléhati: *oppidum a. volo Pt; obr. quot admoenivi fabricas Pt* kolika obléhacích strojů jsem užil.

**ad-mōlior, irī, itus sum** přivalovati, dopravovati k něčemu; přisunouti: s dat. *ubi sacro manus sis admolitus Pt* dotkl ses rukama.

**ad-moneō, ēre, uī, itum** uváděti na paměť, připomínati, upomínati, upozorňovati **1** *si qui me forte locus admonuerit, commonebo C; a. alqm alqd: eam rem nos locus admonuit S; a. alqm alcis rei: admonebat alium egestatis alium cupiditatis suae S; a. alqa de alqa re: de quibus ipsis his prodigiis a dis admonemur C; t. t. soudní a. aeris alieni C* upomínati o dluh **2** napomínati; nabádati, pobízeti: *me sol acrior ire lavatum admonuit H; meton. telo admonuit biuugos V* popohnal.

**admonitiō, ōnis, f.** [*admoneo*] připomínání, připomenutí **1** upomínka: *tanta vis admonitionis inest in locis C 2* napomenutí: *a. quasi lenior obiurgatio C.*

**admonitor, ōris, m.** [*admoneo*] připomínatel, upomínatel: *a. operum Lucifer O.*

**admonitus, ūs, m.** (jen abl. *admonitū*) [*admoneo*] **1** připomínka, upomínka: *admonitu noctis O* vzpomínkou na noc **2 a** napomenutí; varování, výstraha: *nullo haruspicum admonitu C b* pobídka, vybidnutí: *admonitu Allobrogum C. Sulpicium misi C.*

**ad-mordeō, ēre, momordi, morsum**

(*memordī Pt*) nakousnouti, ukousnouti  
**1** *admorso in stirpe* var. *V*; *brachia admorsa colubris Pp* **2** metaf. sm. dostati peníze z někoho: *a. hunc mihi lubet Pt*, *vycucati*; *homines retulos bene a. Pt*.

**admorsus, ūs, m.** [*admordeo*] nakousnutí var. *V*.

**admōtiō, ōnis, f.** [*admoveo*] přibližování: *a. digitorum C* přikládání.

**ad-moveō, ēre, mōvī, mōtum** (*admorunt V = admoverunt, admorint V = admoverint, admoram Pp = admoveram, admosse L = admovisse*) hýbati směrem k něčemu, přibližovati, přistrkovati, přivalovati, přikládati, přičiňovati (*ad alqd n. alci rei k něčemu*) **1** o předmětech neživých *reticulum ad nares sibi admovebat C* přikládal; *corpus terrae admotum O* mrtvola na břeh vyvržená; *admotas rapiunt sulphura flammis O; calcar a. C* dávati ostruhy, pobízeti ostruhami; *opus ad turrim hostium a. Cs* přisunovati; *herbas a. O* (léčivé) byliny přikládati; *aurem a. O* nastavovati ucho **2** o předmětech živých přiváděti: *exercitum a.* přibližovati se s vojskem, přiváděti vojsko; abs. *iam admovebat rex Cr* blížil se s vojskem; *te admoverit orae ventus V; equiti admoti equi L* přivedení k jezdcí; *pecus a. aris V* **3** metaf. *mentes vestras, non solum aures, ad hauriscipum vocem admovete C* obraťte; *spes cupiditati admota L* přidaná.

**ad-mūgiō, īre, īvī, ītum** bučeti, řvāti (*alci na někoho*): *admugi femina tauro O*.

**admūniō** v. *admoenio*.

**admurmurātiō, ōnis, f.** [*admurmuro*] hlučení při něčem **1** souhlasné hlučení, hlučná pochvala: *senatus frequentis a. C* **2** nesouhlasné hlučení, reptání: *non admurmuratione, sed voce et clamore C*.

**ad-murmurō, āre, āvī, ātum** hlučeti při něčem **1** souhlasně hlučeti, hlučně pochvalovati **2** hlučeti nesouhlasně, reptati.

**ad-mutilō, āre, āvī, ātum** přisekávati, oklešťovati: metaf. sm. ošiditi: *qui me usque admutilavisti ad cutem Pt*, oholil jsi mě.

**adnāscor** v. *agnascor*.

**adnātiō** v. *agnatio*.

**ad-natō, āre, āvī, ātum** připlouvati.  
**adnātus** v. *agnatus*.

**ad-nāvigō, āre, āvī, ātum** připlouvati: *adnavigavimus Cretae Vt*.

**ad-nectō, ere, nexū, nexum** přivazovati, uvazovati, svazovati, připevňovati, připojovati (*ad alqd n. alci rei k něčemu*) **1** *ad linguam stomachus adnectitur C* **2** metaf. **a** o místech (*pons*) *ulteriora coloniae adnectit T; adnectitur angulo cubiculum Pn* souvisí; *quod adnexum hostibus T* co sousedilo s nepřáteli **b** o lidech spojovati: *cognatione stirpi regiae adnexum Cr; sanguini Augusti adnexa T; adnectebatur crimini Vibia T* byla do žaloby zaplétána **c** slovy dodávati, dokládati: *adnectebat relinqueret materiem T*.

**adnexus, ūs, m.** [*adnecto*] přivazování, připojování, spojení: *adnexu conubiisque gentium T*.

**ad-nictō, āre** mrkati (*alci na někoho*).

**ad-nitor, ī, nixus n. nixus** sum **1** opíratí se: *natura semper ad ali-quod tamquam adminiculum adnititur C; cubito adnixa Dido V* **2** naléhati, usilovati, namáhati se, přičiňovati se, pracovati: *patres reficere intercessores legis adnisi sunt L; ad ea patranda civitas adnitebatur S; abs. adnitimini mecum S; a. alqd* usilovati o něco: *se id a. ut L; quod ego adnitar Pn*.

**ad-nō, āre, āvī, ātum** **1** plouti k něčemu, připlouti, připlovati: *qui ad naves a. possent Cs; paulatim adnabam terrae V* k zemi **2** plovati vedle: *adnantes equis T* plovající vedle koní.

**adnotātiō, ōnis, f.** [*adnoto*] poznamenání, poznámka: *librum meum cum adnotationibus tuis expecto Pn*.

**ad-notō, āre, āvī, ātum** **1** poznamenávati, zaznamenávati: *adnota quae putaveris corrigenda Pn; quos (sc. Christianos) adnotavi in urbem remittendos Pn* **2** znamenati, pozorovati: *adnotatum est T; adnotatus (est) miles ita praeriguisse manus T*.

**ad-numerō, āre, āvī, ātum** **1** vy-počítávati, spec. vypláceti, vysázeti: *mihi talentum argenti soli adnumeravit Pt; quinque illa milia num-*

*mum dare atque a. Apronio C*; metaf. *verba a. C* odpočítávati **2** připočítávati (*alci rei k něčemu*), přidávati: *his libris adnumerandi sunt sex de re publica C*; metaf. počítati mezi něco: (*Naevium*) *in vatibus et Faunis adnumerat Ennius C* počítá mezi věštee; *ego forsitan propter multitudinem patronorum in grege adnumerer C* sm. za prostředního obhájce.

**adnuntiātiō**, *ōnis, f.* [*adnuntio*] zvěstování: *haec est a. quam audivimus Vt* (o evangeliiu).

**adnuntiātor**, *ōris, m.* [*adnuntio*] zvěstovatel, hlasatel: *novorum daemoniorum a. Vt.*

**ad-nuntiō**, *āre, āvī, ātum* zvěstovati, oznamovati **1** *adnuntiat equites frumentum retinuisse Cr* **2** napřed oznamovati, předpovídati: *ut annuntiem, quae ventura sunt vobis Vt*; *annuntiat de ea amico suo Vt* **3** hlásati: *annuntiate hoc in universa terra Vt*; o evangeliiu: *a. vitam aeternam Vt.*

**ad-nuō**, *ere, nuī, nūtum* **1** pokynem dávati znamení, kynouti, kývati: *neque illa ulli homini nutet, nictet, adnuat Pt*; *donec, ut considerem, adnueres, restiti Cr*; *Flavo adnuenti, an destringeret gladium, renuet T* pokynem se tážícímu; *quos iste adnuerat C* pokynem označil **2** přikyvovati, pokynem souhlasiti, přisvědčovati, dovolovati, svolovati, schvalovati: *daturin estis an non? adnuunt Pt*; *precibus deus adnuat O*; *quicquid negat alter et alter, adnuimus pariter H* říká ne . . . říkáme ano; povolovati, připovídati, slibovati: *in tenendo quod semel adnuisset N*; (*nobis*) *caeli adnuis arcem V*; *sin nostrum adnuerit nobis Victoria Martem V*; *deditionem a. Cr* svoliti ke vzdání.

**ad-nūtō**, *āre* [*adnuo*] kývati (*alci* na někoho).

**adoleō**, *ēre, ēvī, ultum* **1** (t. t. sakrální) spalovati (zápalnou obět): *verbenas adole V*; *Iunoni iussos adolemus honores V* přinášíme zápalné oběti; *adolebunt cinnama flammae O*; s ak. místa, kde se koná obět *flammis a. penat s V* vl. zapalovati obětní oheň na krbu = zápal-

nou obětí uctívati penáty; *precibus et igne puro altaria adolentur T* u oltářů se konají modlitby a hoří na nich čistý oheň; váb. obětovati: *cruore captivo a. aras T* přinášeti v obět krev zajatců **2** váb. spalovati: *stipulae demptis adolentur aristis O.*

**adolēscēns** n. **adolēscēns, entis** [2. *adolesco*] dorůstající, dospívající, mladý: *a. homo Pt*; *cum duobus adulescentibus filiis C*; *virī adulescentes Vt*; u jmen vl. *Curionem adulescentem C* mladého K. (na rozdíl od starší osoby téhož jména); metaf. *adulescentioris academiae C.* Subst. **adolēscēns** v. *adulescens.*

**adolēscēntia** v. *adulescentia.*

**adolēscēntulus** v. *adulescentulus.*

**1. adolēscō**, *ere, —, —* [*adoleo*] zapalovati se, hořeti: *Panchaeis adolescunt ignibus arae V.*

**2. adolēscō**, *ere, ēvī, ultum* [*ad a. adlesco, srov. abolesco*] růsti, dorůstati, dospívati **1** *ea adolevit ad eam aetatem Pt*; s podmětem *aetas: cum matura adoleverit aetas V*; *Drusi (aetatem) nondum satis adolevisse T*; metaf. *donec ver adolesceret T* **2** metaf. též vzrůhati se, síliti, mohutněti, přibývati: *res publica adolevit S*; *cupiditas agendi aliquid adolevit una cum aetatibus C.* Part. *adolēscēns* j. adj. v. t.; part. *adultus* j. adj. v. t.

**Adōnis**, *is* n. *idis, m.* [*Ἄδωνις*] u *Pt* též **Adōneus**, *eī, m.* [*Ἄδωνεύς*] Adonis, syn kyperského krále Kinyry a jeho dcery Zmyrny (Myrrhy), miláček bohyně Afrodity.

**ad-operiō**, *īre, operuī, opertum* **1** přikrývati, zakrývati, zahalovati, zastíratí: *velare (imper. med.) comas adoptus amictu V*; *capite adopto L*; *adoptata vultum O* májíc zastřen obličej; *latuit clausas post adoptu fores puella Tb* schovaná **2** zavíratí, zamykatí: *adoptatis fenestris Pn*; *adoptata lumina somno O.*

**adoptāticius**, *iī, m.* [*adoptatus*] za vlastního přijatý, adoptovaný.

**adoptātiō**, *ōnis, f.* [*adopto*] přijímání za vlastního, adoptace: *adoptatione in regnum pervenisse S.*

**adoptiō**, *ōnis, f.* [*\*adopio, srov. optio, adopto*] **1** t. t. právn. přijetí za vlast-

ního, přijetí za syna, adopce: *ius adoptionis C; natura frater, adoptione filius L 2* metaf. štěpování.

**adoptivus, a, um** [\**adoptus*, srov. *ad-optimus*] přijatý za vlastního, adoptovaný; s adopcí souvisící, adopcí získaný, adopcí vzniklý, adoptivní: *amissis sacris paternis in haec adoptiva venisti C; adoptiva nobilitate O*; metaf. o stromech naštěpovaný: *firma adoptivas arbor habebit opes O; in adoptivis ramis (op. maternis) M*.

**ad-optimus, are, avī, atum 1** (svobodnou volbou) přibíratí, voliti, bráti: *sociam te mihi adopto ad meam salutem Pt; eum sibi Achaei patronum adoptant C; Etruscas Turnus adoptat opes* var. *O* volí na pomoc **2** spec. t. t. právn. přijímati za vlastního, adoptovati: *adoptantur filii familias, adrogantur qui sui iuris sunt :: Digesta; is me sibi adoptavit filium Pt; (se) in regnum adoptatum esse S* byl přijat za vlastního do královské rodiny; metaf. *ut cuique est aetas, ita quemque facetus adopta H* podle věku, každého dělej svým příbuzným; *Epicuri dicta a. Sn* za vlastní přijímati; = metaf. o štěpování stromů přijímati: *fac ramum ramus adoptet O*.

**ador, oris, n.** druh obilí, špalda, samopše, běl.

**adoreus, a, um** [ador] špaldový, pšeničný.

**adoria n. adorea, ae, f.** válečná sláva.

**adoratio, onis, f.** [adoro] zbožňování.

**ad-orior, irī, ortus sum** napadati, přepadati, činiti výpad, útočiti, hnáti se (*alqm* na někoho) **1** *fustibus a. C; a tergo a. C; necopinantes a. C; improviso a. Cs L*; metaf. *cunctantem vis morbi adorta est debilitate L 2* metaf. též **a** obořovati se, osopovati se, dotíratí: *adortust iurgio fratrem de psaltria Tr; minis a. T* **b** pouštěti se do něčeho, dávatí se, vrhati se do něčeho, odvažovati se, počínati: *maius adorta nefas V; Ἡρακλειδέειον (sc. librum) adoriemur C; s inf. (Munychiam) bis oppugnare sunt adorti N*.

**ad-ornō, are, avī, atum** vystrojovati **1** sm. vypravovati, vyhavovati, připravovati, chystati: *vasa pura a. Pt; flaminem (Numa) insigni veste adornavit L 2* sm. vyzdobovati, krášlití: *rostris earum suggestum adornari placuit L*.

**ad-orō, are, avī, atum** pův. mluvití k někomu **1** mluvití k bohům, vzývati, prositi, modlití se (*alqm* k někomu): *cuncta tibi Cererem pubes adoret V*; s ak. věci *pacem deum a. L* o milost; metaf. vůb. prositi: *non te per meritum adoro O 2* uctívati, klaněti se: *a. Iunonis templa O; fumo turis a. O; nec deerat Otho a. vulgus, iacere oscula T; cucurrit in occursum et adoravit in terram Vt* poklonil se; zbožňovati, velebiti, obdivovati se: *adoratum populo caput Iv; illa laudant omnes, mirantur, adorant M*.

**adp-** v. **app-**

**adq-** v. **acq-**

**adque 1** et ad (spojkou *-que* připojen předl. výraz s předl. ad) **2** *atque*.

**adr-** většinou v. **arr-**

**ad-rādō, ere, rāsī, rāsūm** oškrabávati; o vlasech a vousech přistříhnouti, ostříhati (*barba abraditur, caput adraditur*).

**Adramyttēum, ī, n.** [Ἀδραμύττειον] pobřežní město v Mysii (nyn. Edremit); subst. **Adramyttēnus, ī, m.** Adramyt'an.

**Adrāstēa, ae, f.** [Ἀδράστεια] přímí bohyně Nemesis.

**Adrāstus, ī, m.** [Ἀδραστος] král v Argu, jeden ze sedmi hrdin, kteří dobývali Théb. Usoužil se nad ztrátou syna Aigialea, jenž při dobývání Théb padl: *Adrasti pallentis imago V*.

**Adria** atd. viz **Hadria** atd.

**Adrūmētum** v. **Hadrumetum**.

**ads-** v. **ass-**

**adsc-** v. **asc-**

**adsp-** v. **asp-**

**adst-** v. **ast-**

**adt-** v. **att-**

**Aduatuca** atd. v. **Atuatuca**.

**adulatio, onis, f.** [adulor] lísání **1** o psech *canum tam amans dominorum a. C* k pánům **2** metaf. sm. lichocení, pochlebování, podlézání, patolízalství:



*multa patrum et in Augustam a. T;*  
*humi iacentium adulationes L* klanění.

**adulātor, ōris, m.** [adulor] lísal,  
lichotník, pochlebník, patolízal.

**adulātōrius, a, um** [adulator] úlis-  
ný, podlézavý, lichotivý; pochleb-  
nický, patolízalský: *exemplar adula-  
torii dedecoris T.*

**adulēscēns, entis** [adolescens v. t.]  
1 m. mladík, jinoch: *C. Caesar a., paene  
potius puer C* 2 f. mladá dívka, mla-  
dice: *a. nuptast cum sene Pt.*

**adulēscēntia, ae, f.** [adulescens] do-  
spívání, mladost, mládí, mladý věk,  
o muži jinošství: *a puero usque ad adu-  
lescentiam Pt.*

**adulēscēntulus, a, um** [adulescens]  
mladičký, ještě mladý: *homini adu-  
lescentulo Pt;* *benignitas huius adules-  
centula est Pt* mladická. Subst. **adulēs-  
centulus, ī, m.** mladíček, **adulēscēntula,**  
*ae, f.* mladá dívka, mladice.

**adūlor, ārī, ātus sum** (arch. **adūlō,**  
*ārē*) otírati se, lísatí se 1 o zvířatech,  
(*ursae . . .*) *blandas movere caudas nostrae  
que adulantes comitant vestigia O;* metaf.  
(*Iovis satelles*) *cauda nostrum adulat  
sanguinem básn. u C* stírá 2 metaf. li-  
chotiti, pochlebovati (*alqm n. alci*  
někomu): *senatores plebem a. L* lísali  
se k lidu; *consules plebi adulatos L;*  
*adulantia verba Pn* lichotná; spec. kla-  
něti se, padati na kolena před někým:  
*more adulantium procubuerunt L* (= *προσκυνεῖν*).

**adulter, era, erum** [adultero] 1 cizo-  
ložný, cizoložnický, záletný: *adul-  
teros crines H;* *adultera mens O;* *adul-  
teri estis et non filii Vt* 'cizoložnáta'.  
Subst. **adulter, erī, m.** cizoložník, zá-  
letník, **adultera, ae, f.** cizoložnice, zá-  
letnice: *Lacaena adultera H* = *Helena*  
2 metaf. nepravý, padělaný, falešný:  
*adultera clavis O.*

**adulterinus, a, um** [adulter] ne-  
pravý, padělaný, falešný: *adulterinum  
symbolum Pt;* *testamentum signis adul-  
terinis obsignavit C;* *portarum clavis  
adulterinas S* pakličě.

**adulterium, iī, n.** [adulter] cizolož-  
ství, zálety.

**adulterō, āre, āvī, ātum** (dep. *adul-*

Latinsko-český slovník.

*teratae sunt Vt*) [ad a alter] 1 vl. míti  
jiného (jinou), cizoložiti: s dat. *adul-  
teretur et columba miluo H* bude sve-  
dena k cizoložství = bude se pářit  
s luňákem 2 metaf. padělati, poru-  
šovati, kaziti: *ius civile neque inflecti  
gratia neque adulterari pecunia possit  
C.*

**adultus, a, um** [2. *adolesco*] do-  
rostlý, vyrostlý, dospělý, vyspělý  
1 *adulta virgo Pt;* *adulta aetas;* metaf.  
*non nascentibus Athenis, sed iam adul-  
tis C;* *aestate iam adulta T* v pokročilé  
době léta; *adulta nocte T* 2 metaf. též  
zmohutnělý, mohutný, mocný, sil-  
ný: *adulta rei publicae pestis C;* *Parthis  
nondum adultis T.*

**adumbrātiō, ōnis, f.** [adumbro] ná-  
stin, náčrt, nákrēs: metaf. *si non per-  
fectio, at conatus tamen atque a. (laudis)  
C.*

**adumbrātus, a, um** [adumbro] 1 ná-  
stíněný, načrtnutý, nakreslený (jen)  
v obrysech: *non expressa signa, sed  
adumbrata virtutum C* 2 metaf. zdán-  
livý, líčený, vymyšlený: *rebus fictis  
et adumbratis C.*

**adumbrō, āre, āvī, ātum** [ad a umbra]  
nastíniti, načrtnouti, nakresliti v  
obrysech (= *σκιαγραφεῖν*) 1 *honesta  
a natura tamquam adumbrantur C;*  
metaf. *litteras inanes vana specie liber-  
tatis adumbratas esse L* omalovány  
2 metaf. sm. vyličiti, vyložiti: *dicendo  
a. C;* napodobiti: *Macedonum morem  
a. Cr. Part. adumbratus j. adj. v. t.*

**aduncitās, ātis, f.** [aduncus] zakří-  
vení, zakřivenost, zahnutost: *a. rostrum  
C.*

**aduncus, a, um** [adunco zakřivo-  
vati z *ad* a *uncus*, srov. *obuncus*] zakří-  
vený, zahnutý: *naso suspendis* (v. t.)  
*adunco H;* *praepes adunca Iovis O*  
křivozobý pták.

**adūnō, āre, āvī, ātum** [ad a unus]  
sjednocovati, sbíratí: *adunabo (vos) Vt.*

**ad-urgeō, ēre, ursī, —** tisknouti na  
něco, tlačiti na něco: metaf. *Caesar ab  
Italia volantem (reginam) remis adur-  
gens H* sm. v patách pronásleduje.

**ad-ūrō, ere, ussī, ustum** připalo-  
vati, pálití: (*Dionysius*) *carbone sibi*

*adurebat capillum C; hoc salsust, hoc adustust Tr; panis adustus H; pectore adusto merulas H* s opečenými prsíčky; o slunci *sicca et adusta erant ora Cr* spálené; o mrazu *ne (herbas) frigus adurat V*; metaf. o lásce (*Venus*) *non erubescendis adurit ignibus H; ardores vincet Creusa adusta meos O* (dvojsmyslně o lásce a jedu). Part. *adustus* j. adj. v. t.

**ad-ūsque** 1 adv. až tam: *a. qua tinguitor India Gango O* 2 předl. s ak. až ku, až po, až do **a** o místě *hunc a. lacum Ct*; *a. Bari moenia H* **b** o čase *a. supremum tempus H* **c** o počtu a míře *a. decem numero crescente venitur O; multa secutura quae a. bellum evalescerent T.*

**adustus**, *a, um* [*aduro*] opálený, osmahlý: *adustioris coloris L.*

**advecticius**, *a, um* [*advectus*] z ciziny přivážený, cizí: *vino advecticio S.*

**advectō**, *āre, āvī, ātum* [*adveho*] přivážeti, dovážeti.

**advectus**, *ūs, m.* [*adveho*] přivezení: *a. dei T.*

**ad-vehō**, *ere, vēxī, vectum* (*advexti Pt = advexisti, advexe Pt = advexisse*) přivážeti, dovážeti 1 *copias navibus a. L* na lodích; dep. **advehor**, *vehī, vectus sum* přivážeti se, přijížděti: *plastro in castra advehi L* na voze; *Marius Uticam advehitur S* přistane u U. 2 metaf. *sive diem festum rediens advexerit annus H* přinese; *signum docet advectam religionem T.*

**ad-vēlō**, *āre, āvī, ātum* zahalovati: *advelat tempora lauro V.*

**advena**, *ae, m.* i f. [*advenio*] přichozí, přistěhovalý, subst. přistěhovalec; cizí, subst. cizinec, cizinka: *est e Corintho hic a. anus Tr; peregrini atque advenae C*; o zvířatech *a. grus H* stěhovavý; enall. *a. amor O* k cizince; metaf. *Tiberis nostris a. bubus erat Pp; a. Thybris O* (přítékající z Etrurie).

**ad-veniō**, *īre, vēnī, ventum* (konj. *advenat Pt*) přicházeti 1 *a viro ad me rus advenit nuntius Pt; domi a. Pt* domů; *dictator pedem iam referentibus suis* (dat n. abl. abs.) *advenit L* ke svým, když už ustupovali; *properantibus Blaeus advenit T* 2 metaf. **a** o době a událostech *dies advenit; adveniens morbus C*

**b** sm. připadati, dostávat se někomu: *Numidiaem partem tum ultra adventuram S; rei ad eum mox adventurae var. L.*

**adventicius**, *a, um* [*advenio*] odjinud přišlý 1 sm. vnější: *externa et adventicia visio C*; o penězích (nově, náhodně, nenadále) přibylý, mimořádný: *si adventicia pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur C; de meo . . . ex adventicio Pn; fructus a. L* vedlejší výnos; t. t. filos. *ut anteponanantur innata atque insita adsumptis atque adventiciis C* vnější; *uxor adventicium bonum est Sn* 2 přišlý z ciziny, cizí, cizozemský: *adventiciis auxiliis C* z ciziny; *importantur non merces solum adventiciae, sed etiam mores C.*

**adventō**, *āre, āvī, ātum* [*advenio*] přicházeti: *te id monitum advento Pt*; voj. *robur adventantium legionum T*; metaf. *commeatus Pontico mari adventantes T* sm. dovážený; *iam urgentis aut certe adventantis senectutis C*; význ. objevovati se, vyskytovat se: *ante quam terra adventaret Vt* než byla založena.

**adventor**, *ōris, m.* [*advenio*] 1 přichazeč; spec. navštěvovatel, host: *ne quis a. gravior abeat quam adveniat Pt* 2 přichozí, cizinec: *argento intervortam adventorem Pt.*

**adventōrius**, *a, um* [*adventor*] souvisící s příchodem; subst. *ut aures exciperem adventoriā* (sc. *cenā*) *M* hostinou na uvítanou (= básní).

**adventus**, *ūs, m.* [*advenio*] přicházení, příchod: *a. patris Pt; subitus a. Pn* náhlý příchod hosta; vojen. *a. hostis*; metaf. *a. mali C.*

**adversarius**, *a, um* [*adversus*] 1 obrácený k někomu, jen subst. **adversaria**, *ōrum, n.* zápisník, deník (který je stále před očima): *quid est, quod neglegenter scribamus a.? C* 2 obrácený proti, protivný, nepřátelský: *adversaria factio N; id (adiumentum) mihi erat adversarium maxime C* nejvíce na úkor. Subst. **adversarius**, *iī, m.* protivník, odpůrce, nepřítel (soukromý, na soudě, politický, vojenský, ideový); **adversaria**, *ae, f.* protivnice, odpůrkyně, nepřítelkyně; **adversaria**, *ōrum, n.* slo-

va odpůrcova, odpůrcovy důvody: *sua confirmare, a. evertere C.*

**adversātrix, icis, f.** [k *adversator* od *adversor*] odpůrkyně, nepřítelkyně.

**adversitās, ātis, f.** [*adversus*] protivěnství.

**adversitor, jen advorsitor, ōris, m.** [*adversum a ire*] vstříc jdoucí (o otroku, který chodí vstříc pánu, aby ho dovedl domů).

**adversō, āre, āvi, ātum** [*adverto*] obracím k něčemu: *animum* (var.) *adversavi sedulo, ne erum praeterirem Pt* dával jsem pozor.

**adversor, starší advorsor, āri, ātusum** [*adversus*] obraceti se proti někomu, protiviti se, odporovati: *noli illi a. Pt; tabulis novis a. C;* metaf. *odia adversantur voluptatibus C;* pozd. o směru: *adversante vento T* s protivné strany vanoucí.

**adversum** viz 1. *adversus*.

**1. adversus n. adversum** starší **advorsus n. advorsum, adv.** a předl. [2. *adversus, adverto*] naproti, proti **1** *adv. ero meo ire a. Pt; qui a. arma tulerant N;* naopak: *a. quam opsecravisset pater Pt* **2** předl. s ak. **a** o místě *a. montem Cs; vestigia te a. spectantia H; a. montes L* proti horám, před horami; *egone ut te a. mentiar? Pt* před tebou **b** o vztahu *quam multa pro hoste et a. nos fuerint L* proti nám; *a. temeritatem plebis certari L; qualis animus a. Tarquinium fuerat L;* zř. o vztahu příznivém *est pietas iustitia a. deos C* k bohům; o srovnávání (*dux*) *a. veterem imperatorem comparabitur L* se starým velitelem; *potentiam Romanam a. rebellem Mithridaten ostentantibus T; magnificentibus a. omnem deum Vt* nad každého boha.

**2. adversus, starší advorsus a, um** [*adverto*] obrácený k něčemu **1** obrácený dopředu, vyčnívající vpřed, nastavený dopředu; přední, vpředu, dopředu: *dentes adversi C; cicatrices adverso pectore exceptas C* zpředu na prsou; *adversum femur tragula ictus L* vpřed do stehna; *adversis conixi incurunt hastis V* s kopími (dopředu) napřaženými; *clipeum postibus adversis figo V* vpředu na dveřích **2** obrácený zpředu, přivracený, protější, z pro-

tější přicházející, vpředu ležící, zpředu, naproti: *adverso Tiberi ad urbem est subvectus L* proti proudu Tiberu; *a. ventus* zpředu vanoucí; *adversum vulnus* rána zpředu, rána do prsou; *adverso colle ad castra contenderunt Cs* proti vrchu; *ibit in adversos montes O; intueri solem adversum C* dívati se přímo do slunce; subst. neutr. (*aquilo*) *adversum tenet Athenis proficiscentibus N* (má směr =) vane proti těm, kteří . . .; *ex adverso* z protější, naproti: *quot hostium ex adverso erat L;* s gen. *stetit coram altari ex adverso multitudinis Vt;* s dat. *ex adverso urbi positus (portus) L; in adversum* na protější místo, na protější stranu, naproti: *in adversum nitens V; in adversum subiere L;* adv. **adversum** v. t. **3** protivný, nepřátelský: *id genus hominum univorsis est advorsum atque omni populo male facit Pt; a. factioni Barciniae L; adversos habere deos Pp;* subst. masc. protivník, nepřítel: *contra advorsos pugnare S;* subst. neutr. protivěnství: *adversa et saeva cuncta perpessus T* **4** nepříznivý, nedobrý, neblahý, nevýhodný, nešťastný: *a. locus; a. valetudo* nepříznivý zdravotní stav, churavost, nemoc; *res adversae* (op. *res secundae*) nepříznivé postavení, neštěstí; subst. neutr. (ob. pl.) nevýhoda, překážka: *per adversa montium L; tempestatum ac fluctuum adversa T;* protivěnství, nepřívěnství, nehoda, neštěstí: *adversa oblivione obruamus C* **5** protivný, opačný: *quae ex eodem genere contraria sunt, appellantur adversa C;* subst. neutr. opak: (*res humanae*) *mobiles semper in advorsa mutantur S; prospera populi fama Rufus, quod apud Neronem adversum experiebatur T.*

**advertō** starší **advortō, ere, vertī (vortī), versum (vorsum)** přivraceti, obraceti k něčemu (*alci rei n. ad alqd*) **1** *iret ad muros urbi que adverteret agmen V; in portum a. classem L* obraceti loďstvo, plouti s loďstvem; básn. s ak. *Scythicas advertitur oras O* **2** metaf. o smyslech a myslí *in quamcumque domus adverti lumina partem O; Cyclopes huc advertite mentem V* obraťte mysl, pozornost; *me-*

*ritum malis advertite numen* *V* obraťte moc svou k mému nešťestí sm. pomstěte mé nešťestí; často *animum adverto* pozoruji, v. *animadverto*; odt. i samo *advertere* obracetí mysl, obracetí pozornost, dávati pozor, pozorovati: *paucis, advertite, docebo* *V*; *a. proximī, deinde plurimi* *T*; s ak. *pericula nostra advertit* *T*; *quotiens novum aliquid adverterat* *T*; *situm urbis aspiciens, quam non sine causa delectam esse regiam advertit* *L*; *advertebatur Pompei familiaris assentire Volcacio* *C* bylo pozorovati, že . . .; *neque quod morte adfecti forent advertebatur* *T*; *quae dicam, animis advertite vestris* *V*; praegn. (pozorovati a) poznamenávati, odt. trestati (o vazbách v. *animadverto*): *si quis advertit, dicta dictis ultus est* *T*; *ne princeps antiquae parsimoniae durius adverteret* *T*; *ut in Seiani liberos adverteretur* *T*; *in P. Marcium consules more prisco advertēre* *T*.

**advesperāscō**, *ere, vesperāvī*, — [*ad a vesper n. ad-vesperasco*] chýliti se k večeru, připozdívati se, stmívati se: *advesperascente die* *Vt*; ob. neos. *advesperascit* stmívá se.

**ad-vigilō**, *āre, āvī, ātum* bdíti (*ad alqd, alci rei* u něčeho): *istaec cum ita sint, tanto magis te a. aequomst* *Tr* sm. býti ostražitý; *ut advigiletur facilius ad custodiam ignis* *C*; *nec taedebit avum parvo a. nepoti* *Tb*.

**ad-vivō**, *ere, vīxī*, — žíti (s někým n. do jisté doby): *ut timerent eum, dum ad viveret* *Vt* dokud by žil.

**advocāta**, *ae, f.* [*advoco*, srov. *advocatus*] vl. přivolaná (na pomoc), zastánkyně, pomocnice.

**advocatiō**, *ōnis, f.* [*advoco*] přivolání spec. t. t. právn. **1** porada (právníků n. neodborníků): (*in aede Castoris*) *maximarum rerum advocaciones fiunt* *C*; meton. schůze právních pomocníků, zástupci, zastánci: *filiam cum ingenti advocacione in forum deducit* *L* **2** možnost právní porady, lhůta: *binas advocaciones postulent* *C*; *nimis magnam advocacionem dedi* *Sn* **3** právní pomoc, hájení: *tacita advocacione cives iuvet* *Sn*; *desidia advocacionum* *T*; *fides*

*advocationis* *T*; *ille (me) in advocacionem rogavit* *Pn*.

**advocātus**, *ī, m.* [*advoco*] přivolaný, spec. t. t. právn. **1 a** za doby republ. přítel nebo příznivec strany, znalý práva nebo mající vliv a pomáhající straně radou, svědectvím nebo pouhou přítomností, zastánce (op. *patronus*): *sine advocatis, sine patronis ipse pro me dicere cogor* *L* **b** za doby cis. právní zástupce (z povolání), advokát (= *patronus*): *dixit heredum a., deinde populi* *Pn* **2** metaf. zastánce, zástupce, pomocník: *di tibi bene faciant semper quom a. mihi venis* *Pt*; *non tam advocati quam moderatores studiorum (in adfectanda corona)* *L*.

**ad-vocō**, *āre, āvī, ātum* přivolávati, povolávati, svolávati **1** vub. in *consilium istam advocavisti tibi* *Pt*; *eo senatum advocat* *S*; *socios in coetum a. V*; s dat. *quibus advoceris gaudiis* *H* k jakým radovánkám jsi zvána; *studii pacis advocor* *O* **2** spec. **a** t. t. právn. volati na pomoc k soudu (v. *advocatus*): *aliquos mihi amicos advocabo, ad hanc rem qui adsient* *Tr*; *aderat frequens, advocabat* *C*; *te sibi advocant* *Sn*; metaf. (*Caesar*) *contra fortunam advocandus* *Sn* **b** vzývati (bohy): *deus tibi non bene advocatus* *Ct*; *deos haud frustra advocatos* *L* **c** metaf. volati na pomoc, bráti na pomoc: *animum ad se ipsum advocamus* *C*; *omnia arma advocat* *V*; *secretas advocat artes* *O*; *obliterata iam nomina sacramento advocabant* *T*.

**advolātus**, *ūs, m.* [*advolo*] přiletění básn. *C*.

**ad-volō**, *āre, āvī, ātum* přilétati **1** (*avem*) *sibi cibum quaerere advocantem ad eas avis* *C* **2** metaf. *vox mi ad aures advolavit* *Pt*; sm. přikvapiti, přihnati se: *si ingrederis curre, si curris advola* *C*.

**ad-volvō**, *ere, volvī, volūtum* přivalovati, váletí (*ad alqd n. alci rei* k něčemu): *a. focis ulmos* *V* ke krbům; *advolvunt montibus (abl.) ornos* *V* s hor; se *a. n. advolvi* o prosebnících: *genibus se omnium a. L* přivinovati se ke kolennům, vrhati se k nohám; též s ak. *genua patrum advolvebantur* *S* ke

kolenům; *quidam genua eius advolvitur T.*

**advorsum, advorsus, advorto** v. *adversum, adversus, adverto.*

**adytos, on** [ἄδυτος] nepřístupný (o svatyni), vnitřní: *adytis effert penetralibus ignem V*; subst. **adytum, ī, n.** ob. pl. (vnitřní) svatyně, adyton, (chrámová) cella: *in occultis ac reconditis templi, quo praeter sacerdotes adire fas non est, quae Graeci adyta appellat Cs*; *adytis haec dicta reporiat V*; o vnitřku mohyly *adytis anguis ab imis septena volumina traxit V.*

**ad-zělor, ārī** horliti proti někomu: *adzelabor eos super peccata sua Vt.*

**Aea, ae, f.** [Αἴα] mythické jméno Kolchidy, odt. **Acēta** n. **Acētēs, ae, m.** [Αἰήτης] Aietes, král v Kolchidě, syn boha Slunce, otec Medein. Odt. **Acētias, adis, f.** [Αἰητιάς] n. **Acētīnē, ēs, f.** [Αἰητινή] Aietovna = Medeia.

**Aeacus, ī, m.** [Αἰακός] Aiakos, syn Diův a nymfy Aiginy, král na ostrově Aigině, otec Peleův a Telamonův, děd Achillův a Aiantův. Pro svou spravedlnost byl po smrti ustanoven soudcem v podsvětí. Odt. patronym. **Aeacidēs, ae, m.** [Αἰακίδης] Aiakovce, potomek Aiakův; zvl. **a** jeden z jeho synů **b** vnuk Achilleus **c** pravnuke Pyrrhos, syn Achillův **d** Perseus makedonský a Pyrrhos epeirský, kteří odvozovali svůj původ od syna Achillova **e** pl. *Aeacidae* = Aiakovo mužstvo *O*; odt. adj. **Aeacidēus, a, um** náležící Aiakovcům: *Aeacidea regna O* (ostrov Aigina); **Aeacidinus, a, um** hodný Aiakovce (t. j. Achilla), achillovský: *Aeacidinis minis Pt.*

**Aeaeus, a, um** (Αἰαῖος) aiajský, příslušný k báječnému ostrovu Aiaia [Αἰαίη νῆσος, pův. snad = Αἴα viz *Aea*], sídlu Kirčinu **1** příjmení kouzelné Kirky: *Aeaeae artes O* kouzla Kirčina **2** příjmení nymfy Kalypso: *Aeaeae puella Pp.*

**Aeās, antis, m.** (Αἴας) Aias, řeka vyvěrající na Pindu a vtékající u Apollonie do moře *O.*

**Aebūtius, a, um** římské jméno rodové; adj. *lex Aebutia* zákon Aebutiův.

**aecus** v. *aequus.*

**aedēs i aedis, is, f.** [srov. *aestus, aestas, αἴθω*] pův. ohniště, krb, odt. příbytek **1** příbytek pro lidi **a** světnice, místnost, pokoj: *foribus eius aedis, in qua rex adquiescebat Cr*; *insectatur omnis domi per aedes Pt*; *domus salutantum totis vomit aedibus undam V* ze všech pokojů **b** ob. pl. dům, obydlí: *in hisce aedibus, in conclavi quodam Pt*; *limine tectoque aedium tuarum C*; metaf. *fac sis vocivas aedis aurium Pt*; o úlu *intus clausis cunctantur in aedibus (apes) V* **2** příbytek pro bohy, chrám, svatyně: *aedis sacra; aedes sacrae; apud aedem Duelonai Inscr* v chrámu Bello-nině; *privatorum domos, aedes sacras C*; *ae. deorum H*; *in aede Castoris C*; *in ea sunt aedes sacrae complures, sed duae, quae longe ceteris antecellunt: Dianae et altera Minervae C.*

**aedicula, ae, f.** [aedes] **1** světnička pokojík: *in aediculam istanc (feminam) sorsum concludi volo Pt*; pl. domek: *aediculae item sunt ob decem alias (minas) Tr* **2** svatyně, chrámek, kaplička: *aram et aediculam et pulvinar dedicasset C*; *in cella Iovis supra fastigium aediculae L.*

**aedificātiō, ōnis, f.** [aedifico] stavba **1** abstr. stavění, budování: *aedificationis tuae consilium C*; metaf. *non placet mihi illaec ae. Pt* (žertovně o držení těla); ± sm. vzdělání, povznesení: *quam (potestatem) dedit nobis dominus in aedificationem et non in destructionem vestram Vt* (podle obrazu, že církev je jakoby chrám založený od Krista) **2** konkr. stavení, budova: *domum tuam atque aedificationem omnem perspexi C.*

**aedificātiuncula, ae, f.** [aedificatio] stavbička, stavba.

**aedificātor, ōris, m.** [aedifico] stavitel, budovatel **1** *a. saepium Vt*; milovník stavění, stavebník: *nemo illo minus fuit ae. N* **2** metaf. *opificem aedificatoremque mundi C.*

**aedificium, ī, n.** [aedifico] stavení, budova: *cuius (domus) amoenitas non aedificio, sed silva constabat N*; metaf. *ae. rei publicae C* (op. forma, plán).

**aedificō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [aedes a facio] stavěti, budovati **1 a** absol. *ae. hic velle aiebat in tuis Pt; diruit, aedificat H; aedificando plebem vexare L b* s předmětem *nova diruunt, alia aedificant S; domum ae.*; o místě zastavovati: *privatis aedificanda divisa sunt loca L 2* metaf. *qua (fabrica) construi a deo atque aedificari mundum facit (Plato) C; ad aedificandam rem publicam C; destrues illos (inimicos) et non aedificabis eos Vt; †* posilovati, utvrzovati: *scientia eius aedificabitur ad manducandum idolothyta Vt; vzdělávati, povznášeti: scientia inflat, caritas vero aedificat Vt.*

**aedilicius**, *a*, *um* [aedilis] aedilský: *munus aedilicium C* hry dávané aedilem; *scriba ae. C; homo ae. n.* subst. **aedilicius**, *iī*, *m.* bývalý aedil.

**aedilis**, *is*, *m.* [aedēs] aedil, jméno druhu úředníků v Římě (*aediles plebei* a *aediles curules*) i v některých municipiích a koloniích. Souvislost toho jména se slovem *aedes* (chrám) není dosti jasná.

**aedilitās**, *ātis*, *f.* [aedilis] aedilita, úřad aedilský, hodnost aedilská.

**aedis** v. *aedes*.

**aeditimus** n. **aeditumus**, *ī*, *m.* [aedes, srov. *maritimus*, *finitimus*, *legitimus*] a **aedituus**, *ī*, *m.* [snad připodobněním druhé části slova *aeditumus* ke slovesu *tueor*] chrámový strážce (dozorce, sluha), srov. kostelník: *uti aeditui aedes sacras tota urbe aperirent L; metaf. cognoscere, qualis aedituos habeat virtus H* jaké strážce má ve své svatyni zdatnost.

**aedituus** v. *aeditimus*.

**Aedui** v. *Haedui*.

**Aeċta**, **Aeċtēs**, **Aeċtias**, **Aeċtinē** v. *Aea*.

**Aefula**, *ae*, *f.* město v Latii mezi Tiburem a Praenestem; odt. **Aefulānus**, *a*, *um* aefulský.

**Aegae** n. **Aegēae** n. **Aegiae** n. **Aegaeae**, *ārum*, *f.* [Aἰγαί, Aἰγέαι, Aἰγίαι, Aἰγαιαί] Aigy, jméno několika měst **1** v Makedonii, kde byli pohřbíváni makedonští králové **2** v Kilikii **3** v Mysii, sev. od Smyrny. Odt. **Aegēātēs**, *ae*, *m.* Aigan, obyvatel Aig.

**Aegaeōn**, *ōnis*, *m.* [Aἰγαίων] Aigion, myth. obr, jinak zvaný Briareus.

**Aegaeus**, *a*, *um* [Aἰγαῖος] egejský: *Aegaeum (mare)* Egejské moře.

**Aegātēs**, *ium*, *f.* (*insulae*) Aegatské ostrovy u záp. cípu Sicílie.

**aeger**, *gra*, *grum* nemocný, churavý, chorý, chorobný, nezdravý **1** o těle **a homines aegri morbo gravi C; ex vulnere ae. C** po poranění; *pedibus ae. S s* nemocnýma nohama; *s ak. alius manum ae. T* maje ruku churavu **b** metaf. *rei publicae partis aegras C* nezdravé; *aegra municipia et discordantia T; aegri aliquid esse in re publica L* cosi nezdravého **2** o duševním stavu *a morbo valui, ab animo ae. fui Pt; sklíčený, zkormoučený: ae. animi L T* duchem, v mysli; *curis ae. spem simulat V; ae. mora T* rozmrzelý váháním; *animus ae. avaritiā S 3* bolestný; strastný, trudný: *ae. anhelitus V; tristis atque aegra patientia Sn; plus aegri quam voluptatis Pt* bolestí.

**Aegēus**, *eī*, *m.* [Aἰγέως] Aigeus, mythický král v Athénách, syn Pandionův, otec Theseův. Odt. patronym. **Aegidēs**, *ae*, *m.* Aigeovec (= Theseus).

**Aegiae** v. *Aegae*.

**Aegialēus**, *eī*, *m.* [Aἰγιαλέως] Aigialeus, mythol. jméno mužské, zejm. bratr Medein (= Absyrtos).

**Aegiēnsis** v. *Aegium*.

**Aegimurus**, *ī*, *f.* [Aἰγίμουρος] ostrov v zálivu Kartaginském.

**Aegīna**, *ae*, *f.* [Aἰγίνα] Aigina **1** ostrov v zálivu Saronském **2** eponymní nymfa toho ostrova: *Iovis Aeginaeque nepote Pelia O.* Odt. **Aegīnētae**, *ārum* [Aἰγινῆται] Aigiňané, obyvatelé ostrova Aiginy; **Aegīnēticus**, *a*, *um* [Aἰγινητικός] aiginský.

**Aeginium**, *iī*, *n.* [Aἰγίνιον] Aiginion, město v Epeiru, blízko hranic Thessalie. Odt. **Aeginiēnsēs**, *ium*, *m.* obyvatelé Aiginia, Aigiňané.

**Aegion** v. *Aegium*.

**aegis**, *idos*, *f.* [αἰγίς] aigis, egida (štít) Diův, jímž Zeus způsobuje bouře; také odznak bohyně Pallady Athény, a to buď jako kozí kůže (αἰξ), přehozená přes prsa a ramena, nebo jako

pancíř, v jehož středu byl obraz hlavy Medusiny, nebo jako štít).

**Aegisthus**, *i*, *m*. [Αἰγισθος] Aigisthos, syn Thyestův.

**Aegium** *n*. **Aegion**, *iž*, *n*. [Αἰγίων] Aigion, město v Achaii. Odt. **Aegiēnsis**, *e* aigijský; **Aegiēnsēs**, *ium*, *m*. Aigijané.

**Aeglē**, *ēs*, *f*. [Αἰγλή (ἡ αἰγλή lesk)] Aigle **1** jedna z Najad **2** jméno nevěstky *M*.

**Aegōn**, *ōnis*, *m*. [Αἰγών (αἰξ koza)] Aigon, jméno pasáka koz *V*.

**Aegos flumen** [Αἰγὸς ποταμός = Kozí řeka] Aigospotamos, říčka a město v thráckém Chersonesu.

**aegrē** adv. [aeger] těžce **1** bolestně, sklíčeně; mrzutě, nevrle, nelibě: *ae. ferre* těžce nésti **2** stěžít, obtížně, nesnadně: *aegerrime loco purgato L*.

**aegrēscō**, *ere*, —, — [aegro od aeger] onemocněti; metaf. **1** býti sklíčen, trápení se: *longiore sollicitudine ae. T* **2** zhoršovati se: *violentia Turni aegrescit medendo V*.

**aegrimōnia**, *ae*, *f*. [aeger] sklíčenost, zármutek, trápení.

**aegritūdō**, *inis*, *f*. [aeger] nemoc, churavost, choroba **1** o těle *opperiens aegritudinem quae Germanico acciderat T* **2** sklíčenost, zármutek, hoře, trápení, útrapa: *conicitur in morbum ex aegritudine Pt; ira et ae. permixta sunt S; vitam aegritudine animi finivit T; t. t. filos. = λύπη: est ae. opinio recens mali praesentis C; rozmrzelost, mrzutost, nevole: aegritudinem animi dissimulans L*.

**aegrōtātīō**, *ōnis*, *f*. [aegroto] churavění, stonání, nemoc, choroba **1** *aegrotationem (appellanti) morbum cum imbecillitate C* neduživost **2** o duševním stavu *ex perturbationibus conficiuntur aegrotationes C* (duševní) poruchy.

**aegrōtō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [aegrotus] stonati, churavěti, býti nemocen: *vel tu aegrota vel vale Pt; o duševních stavech ea res qua animus aegrotat C; metaf. (mores) aegrotant Pt; aegrotanti rei publicae C*.

**aegrōtus**, *a*, *um* [aeger] churavý, chorý, nemocný, nezdravý: subst.

*curato aegrotos domi Pt; o duševním stavu animus ae. Tr*.

**Aegyptus**, *i*, *f*. [Αἴγυπτος] (Aegyptus) **1** Egypt (země) **2** Aegyptos, eponymní heros Egyptu: *nurus Aegypti O* (= Danaovny). Odt. **Aegyptius** (pozd. též **Aegyptiacus**), *a*, *um* egyptský: *Aegyptia coniunx V* (= Kleopatra); subst. **Aegyptius**, *iž*, *m*. Egypt'an.

**aelinus**, *i*, *m*. [αἰλινος] druh žaložpěvů, *v. Linus*.

**Aelius**, *a*, *um* jméno plebejského rodu římského: *lex Aelia C*. Odt. **Aeliānus**, *a*, *um* aelijský, Aeliūv: *Aelianus levis oratiunculas C* (t. j. L. Aelia Stilona).

**Aëllō**, *ūs*, *f*. [Ἄελλώ] Aello **1** jedna z Harpyjí: *ales A. O* **2** pes Aktaionův: *curso fortis A. O*.

**Aemilius**, *a*, *um* jméno patricijského rodu římského, do něhož náležely rodiny zejm. *Lepidi, Paulli, Scauri*: *Aemilia (via)*; *Aemilius ludus* gladiatorská škola v Římě, založená od Aemilia Lepida. Odt. **Aemiliānus**, *a*, *um* náležící k rodu Aemiliů, zejm. agnomen *P. Kornelia Scipiona Afriického Mladšího*, syna *L. Aemilia Paulla*; *praedia Aemiliana T* aemiliovské.

**aemulātīō**, *ōnis*, *f*. [aemulor] domáhání se rovnosti s někým, vyrovnávání (se) **1** v dobrém sm. závodění, horlení, horlivé usilování, horlivost, horlivé následování: *laudis ae. N* závodění o slávu; *ut bono etiam succedenti regi difficilis ae. esset L; Germanicus sine milite incedere P. Scipionis aemulatione T* ze snahy napodobovati Scipiona; *aemulationem dei* (gen. obiect.) *habent Vt* horlivost o Boha **2** s přibnou řevnění, řevnivost, žárlivost; závist: *illa vitiosa ae., quae rivalitati similis est C; aemulationis suspectos T*.

**aemulātor**, *ōris*, *m*. [aemulor] **1** (horlivý) následovatel, horlítele: *Catonii et eius aemulatori C; aemulatores legis Vt* o zákon **2** řevnitel, závistník, soupeř, sok: *extincto aemulatore T*.

**aemulātus**, *ūs*, *m*. [aemulor] význ. = *aemulatio: ne in urbe aemulātus ageret T*.

**aemulor**, *ārī*, *ātus sum* [aemulus] domáhati se rovnosti (alqm s někým)

**1** v dobrém sm. závoditi, vyrovnávati se, horlivě následovati, horliti: *quoniam ae. non licet, nunc invides Pt; Pindarum ae. H* závoditi s P; *ad aemulandum decus L* k závodění o slávu **2** s přihanou řevniti, žárliti, sočiti, záviděti: *quod iis aemulemur, qui ea habeant, quae nos habere cupiamus C; ne aemuleris hominem iniustum Vt* ne závid'; *ipse meas aemulor umbras Pp* žárlím na . . . **3** = ζηλόων horliti; rozčilovati se, horšiti se, hněvati se: *quid aemularis pro me Vt; popouzeti k hněvu: an aemulamur dominum? Vt.*

**aemulus, a, um** [snad srov. *imitor*] **1** závodící, (horlivě) napodobující, horlivě následující, vyrovnávající se (*alci* někomu): *mihi es aemula Pt; metaf. primis nivibus aemula dona M* (t. j. toga); *per spem meam, patriae quae nunc subit aemula laudi V; tibia non tubae aemula H* nezávodila s troubou **2** sočivý, soupeřivý, řevnivý, žárlivý, závistivý: *Philippus subruit aemulos reges muneribus H.* Subst. **aemulus, ī, m.** **1** (horlivý) napodobovatel, horlivý následovatel (*alcis* někoho), abs. horlitel: *Flacci ae. P. Decius fuit C* **2** sok, soupeř, řevnitel, žárlivec, závistník: *Parthis, Romani imperii aemulis T; aemula, ae, f.* srov. subst. *aemulus.*

**Aenāria, ae, f.** ostrov v moři Tyrhenském u kampanského pobřeží.

**aēnātor, ōris, m.** [*aenus*] hudebník na kovový (= dechový) nástroj var. *Sn.*

**Aenēa** n. **Aenia, ae, f.** [*Aivετα*] Aineia, město v Makedonii.

**Aenēās, ae, m.** [*Aivετας*] Aineias, mužské jméno, zvl. Aeneas, syn Anchisův a Venušin, otec Iulův, římský heros, praotec rodu Iuliů. Odt. **Aenēadēs, is, m.** (pl. **Aenēadae, um i ōrum, m.**) **1** Aeneovec, potomek Aeneův, zejm. Askanius, C. Iulius Caesar a cí. Augustus **2** pl. **a** druhové Aeneovi, Trojané **b** Římané; **Aenēis, idos** n. *idis, f.* [*Aivηις*] Aeneis, Vergiliova epická báseň o Aeneovi: *ille tuae felix Aeneidos auctor O; Aenēius, a, um* Aeneův: *Aeneia nutrix V.*

**aēneus** v. *aheneus.*

**Aenia** v. *Aenea.*

**Aeniānes, um, m.** [*Aivιανες*] Aini-anové, thessalský kmen v již. Thessalii.

**aenigma, atis, n.** [*αινιγμα*] jinotaj, hádanka; záhada.

**aēnipes, edis** [*aēnus a pes*] kovonohý var. *O.*

**Aēnobarbus** v. *Ahenobarbus.*

**aēnus** v. *ahenus.*

**Aenus, ī** [*Aivός*] Ainos **1** f. město v Thrácii při ústí řeky Hebru; odt. subst. **Aenii, ōrum, m.** Aiñané **2** m. řeka v Raetii, nyn. Inn.

**Aeolēs, um, m.** [*Aιολεις*] Aiolové, jeden z hlavních kmenů hellenských, usedlý na sev.-záp. pobřeží Malé Asie a na sousedních ostrovech, zejm. na Lesbu. Odt. adj. **Aeolius, a, um** aiolský: *Aeolium carmen H* (o lesbických básnicích Alkaiovi a Sapfě); *Aeolia puella H* (= Sapfo); subst. **Aeolia, ae, f.** n. **Aeolis, idis, f.** [*Aιολις*] Aiolis, krajina na sev.-záp. pobřeží Malé Asie.

**Aeolidēs** v. *Aeolus.*

**Aeolis** v. *Aeoles a Aeolus.*

**Aeolius** v. *Aeoles a Aeolus.*

**Aeolus, ī, m.** [*Aιολος*] Aiolos **1** mytický syn Hellenův, praotec kmene aiolského; jako jeho synové bývají jmenováni Sisyfos a Athamas, jako vnukové Odysseus a Kefalos **2** vládce na ostrovech aiolských (liparských), v mythu vladař větrů **3** Trojan *V.* Odt. **Aeolidēs, ae, m.** Aiolovec, potomek Aiolův; **Aeolis, idis, f.** Aiolovna, dcera Aiolova; **Aeolius, a, um** Aiolův, subst. **Aeolia, ae, f.** (t. *insula*) ostrov Aiolie (nyn. Stromboli).

**aequābilis, e** [*aequo*] **1** srovnatelný: *vis hostilis cum istoc fecit meas opes aequabiles Pt* **2** vyrovnaný, jednostejný, stejný, stejnoměrný: *tractus orationis lenis et ae. C; fama ae. et inviolata S; cunctis vitae officii* (ve všech . . .) *ae. T; stejně se chovající, nestranný, spravedlivý: fidus Romanis, ae. in suos T.*

**aequābilitās, ātis, f.** [*aequabilis*] **1** vyrovnanost, stejnost, stejnoměrnost, rovnováha: *in lenitate et aequabilitate (dicendi) C* **2** nestrannost, spravedlivost: *ae. decernendi C.*



**aequābiliter**, adv. [aequabilis] vyrovaně, stejnou měrou, rovnoměrně.

**aequaevus**, a, um [aequus a aevum] stejného věku, stejně starý.

**aequālis**, e [aequus] rovný **1 a loca aequalia** S sm. rovina; *ne non ae. ab omni parte foret (terra) O; montem aequali dorso continuum T* rovnoměrný **b** metaf. vyrovaný, stejnoměrný, stálý, pravidelný: *nil aequale homini fuit illi H* žádna stálost **2** stejný (alci rei, subst. alcis rei s něčím) **a** vúb. *partem pedis aequalem esse alteri parti C; aequalem se faciens deo Vt* rovným; *eius (cretici) ae. paean C* s ním rovnomocný **b** rovný věkem, stejného věku, téhož věku, rovnověký: *Deiotari benevolentia in populum R. est ipsius ae. aetati C* stejně stará jako on sám; *urbem fragili huic corpori aequalem esse L* stejného (sm. stejně krátkého) života; subst. vrstevník: *patris cognatus atque ae. Tr; Aristides ae. fere fuit Themistocli N c* současný, souvěký: *Livius Ennio ae. fuit C; Philistus ae. illorum temporum C.*

**aequālitās**, ātis, f. [aequalis] rovnost **1 a ae. maris Sn b** metaf. vyrovanost, stejnoměrnost, stálost, pravidelnost: *ae. ac tenor vitae per omnia consonans sibi Sn 2* stejnost **a** vúb. *multa autem sunt quae aequalitate ipsa comparantur C b* stejnost věku, stejný věk: *ae. vestra (f. Sulpicii et Ciceronis) C c* stejnost smýšlení, jednomyšlnost: *ae. fraterna C d* rovnost před právem a zákonem (= ἰσότης): *societas hominum et ae. et iustitia C; omnes exuta aequalitate iussa principis aspectare T.*

**aequāliter**, adv. [aequalis] rovně **1 col-lis ab summo ae. declivis Cs** rovnoměrně; *strata ae. unda O 2* vyrovaně, stále: *ae. constanterque ingrediens (oratio) C; aequalius duci parebant T* řádněji **3** stejně, stejnoměrně, stejným dílem: *divisus ae. in duas partes C; hereditatem, quae ae. ad utrumque lege venisset C; quod civitatibus ae. esset distributum C; (tributi) ae. ex censu conferendi L.*

**aequanimitās**, ātis, f. [aequani-

mus] **1** nestrannost, spravedlivost: *bonitas vestra atque ae. Tr 2* vyrovanost, klidnost: *constantia ae. tolerantia Sn.*

**aequanimiter**, adv. [aequanimus] rovnodušně, klidně.

**aequanimus**, a, um [aequus a animus] vyrovanané mysli, rovnodušný, vyrovaný, klidný.

**aequātiō**, ōnis, f. [aequo] vyrovnání **1 si societas ae. iuris est L 2 ae. bonorum C** rovnoměrné rozdělení.

**aequē**, adv. [aequus] **1** rovně; vyrovaně, spravedlivě, nestranně: *animi affectio societatem munifice et ae. tuens iustitia dicitur C 2* stejně, stejným způsobem, stejnou měrou, stejnoměrně: *duae trabes ae. longae Cs; non omnia eadem ae. omnibus suavia esse Pt; ae. et n. ac (tēz quam, abl. srovn., ut) stejně jako: ae. prima et media et extrema pars C; quam fabulam ae. ac me ipsum amo Pt; nullis iniuriis umquam ae. quam munere patrum offensos L; nullus hoc metuculosus ae. Pt; nihil ae. ut brevitās placet Pn.*

**Aequi**, ōrum, m. Aequové, národ usedlý v střední Itálii mezi Latiny, Marsy a Herniky. Odt. adj. **Aequicus**, a, um: *bellum Aequicum* válka s Aequy.

**Aequiculi**, ōrum, m. význ. = *Aequi*. Adj. **Aequiculus**, a, um Aequikulský: *gens Aequicula V.*

**aequicrūrius**, a, um [aequus a crus] vl. rovnonohý, o trojúhelníku = rovno-ramenný.

**aequilaterus**, a, um [aequus a latus] rovnostranný.

**aequilibrītās**, ātis, f. [aequilibris od aequus a libra] rovnovážnost, rovnováha: *ae. (sic enim ἰσοποῦλαν appellemus) C.*

**aequilibrium**, iī, n. [srov. aequilibrītas] rovnováha: *ae. aquae Sn* hladina vody.

**Aequimēlium**, iī, n. místo v Římě blízko Kapitolia.

**aequinoctiālis**, e [aequinoctium] rovdennostní: *caelum aequinoctiale Ct* (bouřlivé) počasí za rovdennosti.

**aequinoctium**, iī, n. [aequus a nox] rovdennost.

**aequiperābilis**, *e* [aequipero] srovnatelný.

**aequiperō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [aequus] **1** srovnávati, přirovnávati (*alqd ad alqd*, *alqd alci rei* něco s něčím, k něčemu): *ae. suas vires ad tuas Pt*; *Iovis Solisque equis aequiperatum imperatorem L* **2** rovnati se, vyrovnávati se (*alqd něčemu*): *ut ipsam urbem dignitate aequiperaret (Piraeus), utilitate superaret N*; *tu ingenio mores aequiperante places O*.

**aequitās**, *ātis*, *f.* [aequus] rovnost **1** *ipsa ae. iniquissima est C* **2** o myslí vyrovnanost, klidnost, mírnost, spokojenost: *ae. animi C*; *aequitate deum erga bona malaque documenta T* lhotejnost **3** sm. nestrannost, spravedlivost: *ae. magistratum C*; *ae. legis C*; proti *ius* znamená *ae.* vyšší spravedlnost, mravní spravedlnost, slušnost: *ius Crassus urgebat, aequitatem Antonius C*.

**aequivocātiō**, *ōnis*, *f.* [aequivocus] dvojsmyslný z *aequus* a *voco*] dvojsmyslnost, dvojsmysl.

**aequō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [aequus] rovnati, urovnávati, zarovnávati, narovnávati, srovnávati, vyrovnávati **1** *pumice omnia aequata Ct*; *aequatis classem procedere velis V* sm. plnými plachtami; *aequatam (mensam) O*; *aequata agri planities C*; *sulcos aequant sata V*; *aequato aquilonibus Histro O* (o hladině ledu) **2** vyrovnávati (*alqd alci rei*, též *cum alqa re* s něčím): *suas opes cum potentissimis aequari Cs*; *numerum (cervorum) cum navibus ae. V*; *imperium terris ae. V* se světem vyrovnati (sm. na celý svět rozšířiti); *si illum aequasset nocti ludum V* (sm. kdyby byl po celou noc pokračoval v zábavě); *solo ae.* srovnati se zemí, zahladiti, vyhlediti; *caelo ae.* vyzdvihnouti (povznésti, povýšiti) až k nebi; *aequata machina caelo V* čnějící až k nebi; abs. *fors aequatis cepissent praemia rostris V* (o vzájemném vyrovnání); *aequata fronte L*; *aequato omnium periculo Cs*; *ae. pugnam*; *aequato Marte L* v rovném boji **3** srovnávati (*alqd cum alqa re*, ob. *alci rei* s něčím): *non aequaveritis*

*Hannibali Philippum C* **4** rovnati se, vyrovnávati se (*alqd něčemu*), dosahovati k něčemu, dostihovati něčeho: *aquae fastigium ae. Cr*; *Ionios fluctus ae. sequendo V*; *regum aequabat opes V*; *lacrimis ae. labores V* vystihnouti; *ille ducem haud timidis passibus aequat V* (sm. kráčí stejně rychle).

**aequor**, *oris*, *n.* [aequus] rovina **1** *in camporum patentium aequoribus C* **2** o vodě a zvl. o moři hladina, povrch: *aequora ponti V O*; o řece *viridisque secant placido aequore silvas V*; odt. i samo moře: *Tyrrhenum ae. V*; obr. *quid me scribendi tam vastum mittis in ae.? Pp*.

**aequoreus**, *a*, *um* [aequor] mořský: *ae. rex O* (t. j. Neptunus); *ae. senex* (t. j. Proteus); přímořský: *Anxuris aequorei M*.

**aequus**, *a*, *um* rovný **1** *ae. locus* i subst. **aequum**, *ī*, *n.* rovina: *Caelius ex alto qua mons descendit in aequum O* **2** metaf. **a** (rovností) příhodný, příznivý: *locus satis ae. agendis vineis fuit L* **b** příznivý, laskavý, milostivý, přátelský: *non ae. in me es Pt*; *non aequae Palladis V*; *ut pax, si posset, aequis, si minus, tolerandis condicionibus peteretur L* **c** vyrovnaný, klidný, mírný, umírněný, pokojný: *ae. animus*; *decet id pati animo aequo Pt*; *aequam memento rebus in arduis servare mentem H* **d** stejný: *ut ita sortem aequam sibi cum collega dent L*; *aequo Marte pugnare L* se stejným štěstím; subst. **aequum**, *ī*, *n.* stejný podíl, stejná míra; *ex aequo* stejnou měrou, stejně **e** nestranný, spravedlivý, slušný: *iudex ae.*; *ut foedus aequis legibus fieret L*; *imperio regit unus aequo H*; *statera iusta et aequa sint pondera Vt*; *aequum est* též s inf., s ak. c. inf., s větou s ut je slušno, spravedливо, záhodno; subst. **aequum**, *ī*, *n.* spravedlnost, slušnost (v mravním smyslu, kdežto *ustum* ve smyslu právním): *in iure aut in aequo C* v právní nebo v mravní spravedlnosti; *plus aequo* více než je slušno.

**āēr**, *eris*, *m.* (ak. častěji *aēra* než *aērem*) [ἀήρ] vzduch (zvl. hustší vrstva obklopující zemi, srov. *aether*): *terra circumfusa undique est hac animali spira-*

*bilique natura, cui nomen est aer ... hunc rursus amplectitur immensus aether C; ovzduší, povětří: Boeotum in crasso aere natum H; básn. vzdušný obal, mlha, oblak: Venus obscuro gradientes aere saepsit V.*

**aerāmentum, ī, n.** [aes] měď, spěž, bronz.

**aerāria, ae, f.** (t. j. officina) [aerarius] (rudní) důl, bahně.

**aerārium īī, n.** [aerarius] **1** státní pokladna římská, chovaná v Saturnově chrámu na foru **a aurum in aerario est C**; tam byly ukládány i důležité úřední listiny, státní archiv: *senatus consulta ad ae. deferebantur C; aerarium sanctius* tajná pokladna (pro peníze i listiny): *aurum vicensimarum, quod in sanctiore aerario ad ultimos casus servabatur L; litteras publicas, quas in aerario sanctiore conditas habebant, proferunt C; r. 6 n. l. zřídil císař Augustus ae. militare* vojenský pokladnu **b** meton. státní poklad, státní jmění, státní peníze: *nonne ae. cum eo par-titus es? C 2* váb. pokladna: *privatum ae. N.*

**aerārius, a, um** [aes] **1** měděný, spěžový, bronzový, váb. kovový: *faber ae. L* i subst. **aerārius, īī, m.** kovář, kotlář, zlatník **2** peněžní: *propter aerariam rationem C; tribuni aerarii* pův. účetní tribunové (finanční úředníci tribuí), později zvláštní stav zámožných občanů vedle stavu senátorského a jezdeckého. Subst. **aerārius, īī, m.** poplatník (zvláštní druh poloobčanů, kteří nebyli zařadění do tribuí, ale podléhali daňové povinnosti).

**aerātus, a, um** [aes] **1** okovaný (spěží), kovový: *navis aerata Cs; lectus ae. C; aerato tegmine V* t. j. ve štítě; *aeratas acies V* kovem ozbrojené **2** zásobený penězi, peněžitý: v slovní hříčce *tribuni non tam aerati quam aerarii C.*

**aereus, a, um** [aes] spěžový, kovový: *ae. ensis V; aerea signa L*; okovaný: *temo ae. V*; metaf. *frons tua aerea V.*

**aerifer, era, erum** [aes a fero] kovonosný: *aeriferae manus O* t. j. nesoucí kovové cymbály.

**aeripes, edis** [aes a pes] kovonohý.

**āerius, a, um** [aër, srov. ἀέριος] **1** vzdušný, ve vzduchu: *aerii volatus avium C; aeriae domus H; aerium iter O* cesta vzduchem **2** sahající vysoko do vzduchu, vysoký, nebetyčný: *a. mons V; aeriae Alpes VO 3* barvy jako vzduch, modravý: *vestibus aeris Vi.*

**Āerōpē, ēs, f.** [Ἄερόπη] Aerope, manželka Atreova, matka Agamemnonova a Menelaova.

**aerūginō, āre, āvī, ātum** [aerugo] zrezavětí.

**aerūginōsus, a, um** [aerugo] pokrytý měděnkou, zrezavělý.

**aerūgō, inis, f.** [aes] **1** měděnka, plíseň, rez (zvl. na mědi n. na spěži): *ut aes Corinthium in aeruginem (incidit tardius) C*; meton. *si reddat veterem cum tota aerugine follem Iv* s celým plesnivým obsahem **2** metaf. **a** závist: *haec est ae. mera H; nimia aerugine captus M b lakomost, hrabivost, špinavost: *ae. et cura peculi H.**

**aerumna, ae, f.** **1** trud, lopota, (namáhavá) práce: *ae. sexta Herculis Pt; uno ut labore absolvat aerumnas duas Pt 2* útrapa, svízel, soužení: *ae. (est) aegritudo laboriosa C.*

**aerumnōsus, a, um** [aerumna] trudný, lopotný; svízelný; usoužený, ztrápený.

**aeruscō, āre, āvī, ātum** [aes] sháněti peníze žebrota.

**aes, aeris, n.** **1** měď, měděná ruda: *aeris metalla V* měděné doly; *aeris venae C; aere utuntur importato Cs*; jako platidlo *libra et aere emere (v. libra) 2* spěž, bronz (umělá směs z mědi, cínu a olova), kov: *nobilis aere Corinthus O; mollis imitabitur aere capillos H* dovede napodobiti ve spěži vlasy; *Hercules egregie factus ex aere C; non tuba directi, non aeris cornua flexi O* polnice z kovu rovného, rohy ze zahnutého; obr. o tvrdosti *illi aes triplex circa pectus erat H* trojitě kovové brnění; *ferro cautus se condat et aere Pp; pectus mihi firmitus aere O*; o měděném věku *proles pretiosior aere O 3* meton. o věcech vyrobených z bronzu zejm. **a** polnice, trouba, trubka: *aere*

*ciere viros V; dat signum aere cavo V; aere canoro signa dedit tubicen O*  
**b** cymbál: *geminant* (v. t.) *Corybantes aera H; aera auxiliaria O* (pomáhající luně, aby svítila) **c** zbraň, zbroj: *aeramicantia cerno V; rauco quod (telum) protinus aere repulsum V* o štít; *aere caput fulgens V* přilbou; *cum faciem dempto nudaverat aere O* sňav přilbu **d** nádoba: *coxerat aere cavo O* v měděném kotli **e** socha: *spirantia aera V; nequis alius Lysippo duceret aera Alexandri voltum simulantia H* aby nevytvářel soch; *stupet Albius aere H*  
**f** deska k vyrývání nápisu: *leges in aes incisas in publico proposuerunt L; aera legum de caelo tacta C; nec verba minantia fixo aere legebantur O*  
**g** měděná n. bronzová mince, váb. peníz: *aes grave* těžká měna (t. j. kusy mědi libru těžké s vyznačenou hodnotou), v. *as*; *argentum aere solutum S* stříbro se zaplatilo mědí (t. j. místo stříbrných sestertiů byl zaplacen stejný počet měděných assů, tedy  $\frac{1}{4}$  dluhu); *octonos* (v. t.) *referentes idibus aeris H* po osmi měďácích. Meton. peníze: *gravis aere dextra V; hic meret aera liber Sosis H* ta kniha vydělává peníze; spec. vojenský plat, žold: *aera militibus constituta L; procedunt aera L* plat stále jde; odt. meton. (polní) služba: *cognoscentur istius aera C* (srov. *stipendium*); **aes aliēnum** dluh, dluhy: *hominem video non modo in aere alieno nullo, sed in nummis suis multis esse C* nejen není v žádných dlužích, nýbrž má mnoho svých hotových peněz. Váb. jmění: *ille in aere meo est C* náleží k mému jmění, sm. je mi zavázán; *meo sum pauper in aere H* sm. jsem při své chudobě nezávislý; *in aere suo censeri Sn* býti posuzován podle své vlastní ceny.

**Aesacos** n. **Aesacus**, *i*, m. [Αἴσακος] Aisakos, syn Priamův.

**Aesar**, *aris*, m. řeka v Bruttiiu u Krotona, nyn. Esaro; odt. **Aesareus**, *a*, um: *flumen Aesareum O* řeka Aesar.

**Aeschinēs**, *is*, m. [Αἰσχίνης] Aischines **1** A. z Athén, filosof, žák Sokratův **2** A. z Neapole, filosof nové akademie, žák Karneadův **3** athénský

řečník, vrstevník a odpůrce Demosthenův **4** A. z Miletu, vrstevník Ciceronův, rétor směru asijského.

**Aeschylus**, *i*, m. [Αἰσχύλος] Aischylos **1** athénský básník tragický (525—456 př. n. l.); odt. **Aeschylēus**, *a*, um [Αἰσχύλειος] aischylský: *Aeschylēo coithurno Pp* **2** rétor z Knidu, vrstevník Ciceronův.

**Aesculāpius**, *ii*, m. [Ἀσκληπιός] Asklepios, myth. syn Apollonův a nymfy Koronidy, bůh lékařství.

**aesculētum**, *i*, n. [aesculus] doubrava, doubravina.

**aesculeus**, *a*, um [aesculus] dubový.  
**aesculus**, *i*, f. (vlašský) dub.

**Aesernia**, *ae*, f. město v Samniu nad horním Volturnem, nyn. Isernia. Odt. **Aeserninus**, *a*, um aesernský: *ager Ae. L*; přijmení **1** M. Klaudia Marcella, jenž byl r. 90 př. n. l. v Aesernii zajat, i některých jeho potomků: *ditium familiarum heredes Aeserninos T* **2** pověstného gladiátora, vynikajícího ne tak uměním, jako silou a odvahou: *cum Aesernino Samnite Pacideianus comparatus viderer C*.

**Aesis**, *is*, m. řeka v Umbrii, nyn. Fiumesino.

**Aesōn**, *onis*, m. [Αἴσων] Aison, otec Iasonův. Odt. **Aesonidēs**, *ae*, m. (ak. -ēn, vok. -ē) [Αἰσονίδης] Aisonovec = Iason; **Aesonius**, *a*, um Aisonův: *iuvenis Ae. O* = Iason.

**Aesōpus**, *i*, m. [Αἴσωπος] Aisopos, mužské jméno, zejm. **1** řecký skladatel bajek v době Kroisově **2** **Clodius Ae.** tragický herec, přítel Ciceronův: *filius Aesopi H*.

**aestās**, *ātis*, f. [v. *aedes*, srov. *aestus*] horké roční počasí, léto **1** *hieme et aestate C; ver proterit ae. H; ae. nova V* počátek léta; vojen. léto jako doba válečné činnosti: *totius aestatis res gestas C; synekd. sm. rok: iam septima ae. V* **2** letní počasí: *aestate serena V; letní horko, vedro: ignea ae. H*.

**aestifer**, *fera*, *ferum* [aestus a fero] přinášející vedro: *canis* (v. t.) *ae. V*.

**aestimābilis**, *e* [aestimo] hodnotitelný **C** (překlad stoického termínu ἀξιῶν ἔχων).

**aestimatiō**, *ōnis*, f. [*aestimo*] **1** odhadování (ceny), cenění, odhad, hodnocení: *militibus aequa facta aestimatione pecuniam pro his rebus dissolvit Cs*; *ae. frumenti C*; *praedia in aestimationem accepit C* (t. j. podle odhadu stanoveného od Caesara); t. t. soudní *poenae ae. C*; *ae. litium* (v. *aestimo*) **2** (odhadnutá) cena: *quod (lintheum) me non movet aestimatione Ct*; *si aestimationem reddere non valebit Vt*; meton. cenná věc (místo hotových peněz): *numerato malim quam aestimatione C*; *si aestimationes vendere non potes C*; odt. žertovně *aestimationem accipere C* (= *damnum accipere*) **3** metaf. hodnocení, posuzování, posudek: *ae. arbitriumque honoris L*; *trepidabant gentes de aestimatione singulorum T*; úvaha, uvážení: *quid magis e re publica duceret, aestimationem sibi permissam L*; spec. hodnocení filosofické (= *ἀξιολογία*): *quod aliquod pondus habere dignum aestimatione, quam illi ἀξιολογία vocant C*.

**aestimātor**, *ōris*, m. [*aestimo*] odhadovatel, odhadce (ceny) **1** *ae. frumenti C* **2** metaf. cenitel, oceňovatel, posuzovatel: *incautior fidei ae. L*; *beneficiorum tuorum parcissimus ae. Pn*.

**aestimō** starší **aestumō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [snad souvisí s *aes* = měď jako platinidlo] **1** stanoviti cenu, odhadovati, ceniti, posuzovati (cenu), hodnotiti **a** vl. *domum ae. C*; s gen. *parvi* (*magni*) *ae.* málo (vysoko) ceniti; s abl. *ternis denariis ae. C*; *ego te aestumatum huic dedi viginti minis Pt*; spec. t. t. soudní *litem ae.* oceňovati předmět sporu a pak stanoviti částku, kterou má strana prohrávající při zaplтит jako pokutu, vyměřiti pokutu, odsouditi k pokutě: *lis ei aestimatur centum talentis N* **b** metaf. *vitam mortemque iuxta ae. S*; (*vulgus*) *ex veritate pauca, ex opinione multa aestimat C* podle pravdy... hodnotí; *rem vitā ae. Cr* stejně ceniti jako život; spec. velice hodnotiti, vážiti si: *famam in hoste ae. Cr*; *modestiae fama, quae a dis aestimatur T*; *nemo aestimat tempus Sn* **2** metaf. souditi, mysliti:

*sicuti ego aestumo S*; *in universum aestimanti T* soudí-li se celkem; s ak. doplňkovým pokládati za něco: *quod carum aestumant S*; pod. *Aegyptios pro sociis ipsos, non pro hostibus aestimatos Cr* za spojence.

**aestivē** adv. [*aestivus*] letně: *viaticati admodum ae. sumus Pt* 'lehce'.

**aestivus**, *a*, *um* [*aestas*] letní: *aestivum tempus Cs*; subst. **aestiva**, *ōrum*, n. **1** (sc. *castra*) letní tábor: *educto in ae. milite L* **2** (sc. *stabula*) salaš: *tota ae. (morbi corripiunt) V* **3** letní podniky, zejm. vojenské: *nulla ex trinis aestivis gratulatio C*.

**aestuārium**, *ī*, n. [*aestus*] pobřežní místo zaplavované přílivem moře n. řekou, močál, laguna: *aestuaria ac silvas praetemptare T*; u ústí řeky *ae. Tamesae T*.

**aestumō** viz *aestimo*.

**aestuō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*aestus*] **1** a horeti, pláti: *aestuat ut clausis rapidus fornacibus ignis V* **b** vařiti se, vřítí, kypěti, klokotati: *aestuat Alpheus*; odt. metaf. vlniti se, dmouti se, bouřiti: *ubi Maura semper aestuat unda H*; *umor aestuat V* **c** býti rozpalen, sálati, býti horký: *exustus ager morientibus aestuat herbis V*; *Caeneus aestuat O* potí se **2** metaf. **a** o silných citech kypěti, vřítí, bouřiti se, býti rozčilen: *aestuus velut magno depresso navis in mari Ct*; *nobilitas invidia aestuabat S*; *rex in illā aestuat O* plane k ní láskou **b** vlniti se, býti neklidný, býti znepokojen: *aestuabat dubitatione C*; *in eo (aenigmate) aestuavi diu C* dlouho jsem se tím trápil.

**aestuōsē** adv. [*aestuosus*] palčivě.

**aestuōsus**, *a*, *um* [*aestus*] **1** rozpalený, planoucí, žhavý, palčivý, parný: *aestuosa via C*; *astri aestuosa impotentia H* **2** bouřlivý, rozbouřený: *Syrtes aestuosae H*; metaf. (*meretricem*) *acerrume aestuosam Pt*.

**aestus**, *ūs*, m. [srov. *aestas*, *aedes*, *αἴθερα*] **1** horko, žár; vedro, palčivost, parno, úpal: *rapido fessis messoribus aestu V*; *Caniculae vitabis aestus H*; *propius aestus incendia volunt V*; *medius ae. O* polední vedro;

meton. léto: *Iuppiter per aestus et inaequales autumnos exegit annum O*; *Ceres medio succiditur aestu V*; metaf. o citech *valido perurimur aestu O* **2** vření (vody) odt. bouření (moře), příboj, vlnobití: *ae. te in portum refert Pt*; *furit ae. harenis V*; (klidně) vlnění, vlnící se moře: *ventum et aestum nactus secundum Cs*; *aestu secundo intrat urbem O* za příznivého moře; střídání přílivu a odlivu, pohyby moře: *naturam Oceani atque aestus multi rettulere T*; *aestus maximos in Oceano efficere Cs* přílivy a odlivy **3** metaf. **a** o silných citech bouření, bouře, vření, rozčilení, vášnivost: *irarum fluctuat aestu V* **b** neklid, znepokojení: *curarum ae. V*.

**aetās, ātis, f.** [z *aevitas* od *aevum*] věk **1** doba života, život: *decursu aetatis spatium Pt*; *hominis aetatem durare L* jen jediný věk; *aetatem agere*; *quartus decimus aetatis annus T*; druhy o člověku samém *vae aetati tuae Pt* = tobě **2** o jistém období lidského života *aetate pares V* věkem; *ae. militaris S*; *omnes aetates C*; *ab ineunte aetate Pt* od samého dětství; *puerilis ae. Cs*; *ae. integra Pt*; *valida ae. T*; *grandior ae. O*; i bez určení mládí: *puer ornatus aetate C*; *ae. deseret H*; pokročilý věk, stáří: *aetate et morbo impeditus C*; *aetate ad bellum inutilis Cs*; meton. *quibus (artibus) ae. puerilis ad humanitatem informari solet C* (dětský věk = děti) **3** o jistém období světa: *aurea prima sata est ae. O*; meton. pokolení, generace, doba: *impia ae. H* **4** vůb. čas, doba: *attulit ae. auxilium V*; *delevit ae. H*.

**aetātula, ae, f.** [*aetas*] věk (s citovým přízvukem) **1** život: *aetatulam agitis Pt* **2** (jistý) věk: *in primis puerorum aetatulis C* v nejtútlejším mládí.

**aeternālis, e** [*aeternus*] věčný.

**aeternitās, ātis, f.** [*aeternus*] **1** věčnost: *tempus est pars quaedam aeternitatis C* **2** nepomíjejícínost, nesmrtelnost: *opera non minus aeternitate tua quam gloria digna Pn*.

**aeternō, āre** [*aeternus*] zvěčniti.

**aeternus, a, um** [z *aeviternus* od *aevum*, tvořeno asi od adv. \**aeviter*] **1** po

celý (lidský) život trvající, doživotní, stálý: *ae. victus Pt* **2** věčný: *quod semper movetur, aeternum est C*; metaf. sm. nepomíjející, trvalý: *his aeternam iniungere servitutem Cs*; nesmrtelný: *aeterna gloria C*. Subst. **aeternum, ī, n.** věčnost, často *in aeternum* na věky, navždy: *uxor in aeternum mihi negatur O*; též pouhý ak. *aeternum latrans (Cerberus) V* věčně.

**aethēr, eris, m.** [αἰθήρ] **1** aether (látka jemnější než vzduch, vně vzdušného obalu země, v prostoru, kde jsou hvězdy, slov. aer): (*ardor caelestis*) *ae. vel caelum nominatur C*; meton. nebe: *deus aethere missus ab alto V* **2** vzduch: *volucres aethera mulcebant cantu V*; *vellent (mortui) aethere in alto pauperiem perferre V* = nahoře na světě.

**aetherius, a, um** [αἰθέριος] **1** aetherový, nadvzdušný: *sidera aetherium locum obtinent C*; nebeský: *aetherios inter nimbos V*; (= božský) *iugalis semine ab aethero V* **2** vzdušný, pozemský (na rozdíl od podzemského): *si vescitur aura aetheria V*.

**Aethiops, opis** [Αἰθίοψ] **1** subst. *m.*, zvl. v pl. *Aethiopes, um* Aithiopové, Ethiopové, černí obyvatelé Afriky **2** adj. aithiopský: *Aethiopes lacus O*. Odt. **Aethiopia, ae, f.** [Αἰθιοπία] Aithiopia, Ethiopie; **Aethiopissa, ae, f.** [Αἰθιοπίσσα] Ethiopka *Vt*.

**Aethōn, ōnis, m.** [Αἰθων = ohnivý] Aithon **1** jméno koně *V O* **2** jméno osoby *M*.

**aethra, ae, f.** [αἰθήρη] jasné ovzduší, jasná obloha, blankyt.

**Aethra, ae, f.** [Αἰθήρα] Aithra, ženské jméno, zejm. **1** dcera Okeanova **2** manželka Aigeova, matka Theseova.

**aetiologia, ae, f.** [αἰτιολογία] shledávání důvodů (= *causarum inquisitionis*) *Sn*.

**Actiōn, ōnis, m.** [Ἀετίων] jméno řeckého malíře *C*.

**Aetna, ae, f.**, řecký tv. vedl. *Aetnē, ēs* [Αἴτνη] Aitne, Etna **1** pověstná a dosud činná sopka ve východní části Sicílie. Podle báje pohřben pod ní přemožený od Dia Tyfoeus n. Enkelados; odt. přisl. *onus Aetnā gravius C*.

Podle jiné báje má v Aitně bůh He-  
faistos a jeho Kykloponé kovárnu. Odt.  
adj. **Aetnaeus**, *a*, *um* aitenský: *fra-*  
*tres V* (= Kykloponé); vúb. sicilský:  
*pastor O* (= Polyfemos); *tellus O* (= Si-  
cilie) **2** město na úpatí Aitny. Odt. adj.  
**Aetnēnsis**, *e* aitenský: *ager*; obyv.  
**Aetnēnsēs**, *ium*, *m*. Aitňané.

**Aetōlus**, *a*, *um* [Αἰτωλός] aitolský:  
*Aetoli cives Pt*; *Aetolis plagis H* (se  
vztahem k Meleagrovi); subst. **Aetōlus**,  
*ī*, *m*. Aitol; **Aetōlis**, *idis*, *f*. [Αἰτωλίς]  
Aitolka: *Ae. Deianira O*. Odt. **Aetōlius**,  
*a*, *um* [Αἰτωλίος] aitolský: *Ae. heros O*  
(= Diomedes); subst. **Aetōlia**, *ae*, *f*. [Αἰτω-  
λίη] Aitolia, krajina v záp. části střed-  
ního Řecka; **Aetōlicus**, *a*, *um* aitolský.

**aevitās** viz *aetas*.

**aeviternus** viz *aeternus*.

**aevum**, *ī*, *n*. (*aevus m. Pt*) [srov. αἰών  
z αἰφών, homer. αἰέν v αἰεῖ] **1** čas (ve svém  
trvání, srov. *tempus*): *longo narremur in*  
*aevo O*; nekonečnost času, věčnost:  
*virtutes in ae. aeternet H*; *si computes*  
*annos, exiguum tempus, si vices rerum*  
*ae. putes Pn* **2** časové trvání života,  
život, věk: *per (Iovem) vivimus vita-*  
*lem ae. Pt*; *ae. traducere leniter H*; *omne*  
*ae. ferro teritur V*; *longum scriptori pro-*  
*rogat ae. H*; *ae. agitare V* **3** jistá doba  
života, věk: *perpetuum aevi florem ha-*  
*beret O* mládí; *iam grandior aevo O*  
(o stáří) **4** období dějinné, věk,  
doba, generace: *omne ae. tribus expli-*  
*care chartis Ct*; *brevis aevi memoriam*  
*confundi L*; *in hoc (ak.) aevi (gen. part.)*  
*O* do této doby; o čtyřech věcích světa  
*aevo sequenti cum canibus venient dam-*  
*mae V*; meton. *nulla dies memori vos*  
*eximet aevo V* potomstvu; *aevi pruden-*  
*tia nostri O*.

**Afer**, *Afra*, *Afrum* africký: *Afra*  
*avis H* (= perlička); subst. *Afer*, *Afrī*  
*m*. Afričan, *Pun: dirus A. H* (= Han-  
nibal); v pl. *Afrī*, *ōrum m*. Afričané,  
Punové: *nos hinc ibimus Afros V* pů-  
jdeme k Afričanům.

**affābilis**, *e* [affor] (vl. s kým lze mlu-  
viti), vlídný, přívětivý, laskavý (*alci*  
k někomu).

**affābilitās**, *āvis*, *f*. [affabilis] vlíd-  
nost, přívětivost, laskavost.

**affabrē**, adv. [ad a fabre] řemeslně,  
odborně, umělecky.

**affatim**, adv. [ad fatim, subst. \*fatis  
srov. *fatiscor*, *fatigo*, *fessus*] vl. až do  
prasknutí: *ubi bibas edas de alieno*  
*quantum velis usque ad fatim Pt*; odt.  
hojně, bohatě, dosti, sdostatek: *puto*  
*me Dicaearcho a. satisfacisse C*; *pecu-*  
*niae a. est frumentique L*.

**1. affātus**, *a*, *um* v. affor.

**2. affātus**, *ūs*, *m*. [affor] oslovení:  
*reginam ambire (v. t.) adfatu V*.

**affectātiō**, *ōnis*, *f*. [affecto] usilo-  
vání (*alcis rei* o něco), snažení, dy-  
chtění, bažení, domáhání se, hledá-  
ní: *philosophia sapientiae amor est et a.*  
*Sn*; *a. Germanicae originis T*.

**affectātor**, *ōris*, *m*. [affecto] usilova-  
tel, hledatel: *sapiens adfectatorque sa-*  
*pientiae Sn*.

**affectiō**, *ōnis*, *f*. [afficio] **1** akt. pū-  
sobení, vliv: *quaedam ad res aliquas a.*  
*C*; *praesentis mali (subj.) sapientis (obj.)*  
*a. nulla est C* **2** pas. (vlivem zpūso-  
bený) stav, nálada: *a. est animi aut*  
*corporis ex tempore aliqua de causa*  
*commutatio C*; *cum omnes rectae animi*  
*adfectiones virtutes appellentur C*; spec.  
záliba, láska: *argentum sequuntur nul-*  
*la adfectione animi T*.

**affectō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [afficio] **1** chá-  
pati se (*alqd* něčeho), pouštětí se, dá-  
vati se do něčeho, sahati po něčem: *eam*  
*adfectat viam Pt*; *opus adfectas novum*  
*O*; *viam affectat Olympo (dat. cíle) V* razí  
si cestu na *O*. **2** působiti (*alqm* na  
někoho), ucházeti se o někoho, lákati,  
získávati si: *civitates formidine aut*  
*ostentando praemia a. S*; *proximas*  
*civitates a. T*; *studia militum a. T* uchá-  
zeti se o přízeň **3** usilovati (*alqd*  
o něco), snažiti se, dychtiti, bažiti,  
státi o něco, domáhati se, zasazovati  
se, vyhledávati: *pro honore, quem*  
*adfectabat S*; *munditiam a. N*; *regnum*  
*a. L*; *adfectatur asperitas soni T*; spec.  
usilovati klamně, předstíratí: *huius*  
*rei scientiam adfectant Sn*; *secretum*  
*castrorum adfectans T* **4** = *afficio*: *se*  
*exercitumque suum gravi morbo affectari*  
*var. L* je zachvácen.

**affectuōsē** adv. [*affectuosus*] **1** náchylně **2** vzrušeně, vášnivě, horlivě.

**affectuōsus**, *a*, *um* [2. *affectus*] **1** náchylný **2** citový, vzrušený, vášnivý.

**1. affectus**, *a*, *um* v. *afficio*.

**2. affectus**, *ūs*, *m*. [*afficio*] **1** stav (ob. mysl), nálada, nastavení: *qualis cuiusque animi a. esset, talem esse hominem C*; *dubiis affectibus errat O* **2** hnutí mysl, vzrušení, cit, zvl. náklonnost, láska: *adfectu tacito laetaris O*; *quo pius affectu Castora frater amat O*; *matrum affectus ignotos habere T*; t. t. filos. = πάθος afekt, pathos, náruživost, vášně: *affectus sunt motus animi improbabilēs, subiti et concitati Sn*.

**afferō**, *fferre*, *attulī*, *allātum* [*ad a fero*] přinášení (vl. i metaf.) **1 a** *candelabrum Romam a. C*; *litteras a.*; *Romam tanti erant terrores* (= děsivé zprávy) *allati L*; *auxilium a.*; *nuntium a.* i samo *fferre* přinášení zprávu, oznamovati, zvěstovati: *afferebant nuntii male rem gerere Dareum N*; o soudě *unum crimen allatum est C*; reflex. *se afferre* i med. *afferi* přinášení se, přicházeti: *eius iussu nunc huc me adfero Pt*; *verus mihi nuntius (te) adfers? V*; *illuc unde malum pedem attulistis Ct* odkud jste k neštěstí přišli; *manus a. alci* vztáhnouti ruku na někoho; *vim a.* činiti násilí **b** přinášení si (s sebou), přicházeti s něčím: *qui manus attulerit steriles intro ad nos Pt*; *hanc affert facultatem C*; *quod ad amicitiam populi Romani attulissent Cs*; *attulimus flammās, non hic invenimus, illas O* **2** metaf. **a** sm. způsobovati, zjednávat: *non opibus, sed precibus aliquid attulimus etiam nos C*; *spem a. C*; *timorem a. C* **b** sm. připojovati, přičiňovati: *ita ut quantum tuis operibus diuturnitas detrahat, tantum adferat laudibus C*; *ut ad ea aliquem adferant cumulum meae litterae C* **c** sm. uváděti (řeči), vykládati, pronášeti, udávati: *ad hanc iudicationem argumentationes omnes a. oportebit C*; *an aetatem adferet? C* bude uváděti (za omluvu); *causam a.*

**afficiō**, *ere*, *affecī*, *affectum* [*ad a facio*] **1** děláním něco zasahovati, zachva-

covati (hýbati, měniti, uváděti v jistý stav), působiti *alqd* na něco, účinkovati na něco, míti vliv na něco **a** absol. n. s přísl. určením *multo magis viva vox affecit Pn* působí; *ita me mancupia miserum adfecerunt male Pt* tak zle mě zřídily; *Pisonem uno vulnere in mortem adfecit T* smrtelně zranil; *tot tantisque difficultatibus affectus atque afflictus C* stížený; (*Sicilia*) *sic mihi adfecta visa est C* uvedena v takový stav; *ut abs te adfecta est (Syracusana civitas) C* jak s ní bylo od tebe zacházeno; *quisquis sentit, quemadmodum sit affectus C* v jakém je stavu; *exercendum corpus et ita afficiendum est C* tak na ně působiti; *oculus non est probe adfectus C* není v dobrém stavu; *animus ita affectus C* v takovém stavu, tak naladěný; *genus aetate adfectum C* věkem zmožený; samo *adfectus* zmožený, vysílený, zesláblý, chorý, duševně skleslý, sklícený: *aque inopia adfectos Cs*; *quem pridie Neapoli adfectum graviter videram C*; *Iuppiter, adfectae miserere puellae Pp* nad chrou; *tributum ex adfecta re familiari pendant L* zmenšené; *opem rebus adfectis orantes L* v povážlivém postavení; *adfectae imperii opes T* vyčerpáné **b** *a. alqm* *alqa* re způsobovati někomu něco (dávati, opatřovati, prokazovati, vnucovati), naplňovati někoho něčím: *praeda atque agro adfecit populares suos Pt*; *suis factis te immortalī adficiet gloria Pt*; *rationem vi divina adfectam C*; *maximo se adfectum beneficio putavit C* že mu bylo prokázáno dobrodiní; *honore a. C* vzdávati čest; *laetitiā a.* naplniti radostí; *poenā a.* trestati; *exilio a.* vypověděti z vlasti; *supplicio a.* popraviti; *ignominiā a.* potupiti; *iniuriā a.* způsobiti bezpráví, ukřivditi; *clade a.* způsobiti porážku, poraziti; pas. *afficior alqa re* jsem opatřován, naplňován něčím, dostává se mi něčeho, dostávám se do něčeho: *difficultate affici* býti v nesnázi; *quanta adficietur miseria (qui vapulat) Pt*; *omnibus cruciatibus affectus Cs* všemi způsoby byv zmučen **2** načímati, začínati, dávati se do něčeho: *bellum affectum videmus et paene confectum C.*



**affigō**, *ere*, *affixī*, *affixum* [ad-figo] **1** přibíjeti, přitloukati: *cruci a. přibíjeti na kříž*; odt. *servitutis extremo summoque supplicio affixum* var. *C* přibitého k dřevu největšího trestu; *patibulo adfixi T*; *Prometheus adfixus Caucasu C* přikován; *prope adfixum equo femur L* jako přibité; *regem cuspede ad terram adfixit L* přibodl **2** metaf. připěňovati, přivazovati, pevně připojovati, připoutávati: *radicem a. terrae V* zapustiti do země; *clavum adfixus et haerens nusquam amittebat (Palinurus) V* jako přikován; *iubes eum mihi esse adfixum tamquam magistro C*; *flammam adfixit lateri V* přiložil; *alius casus lecto te adfixit* var. *H*; *adfixi contionibus L*; o duševních stavech *ea maxime animis affigi nostris* var. *C* v mysli se zachycuje; *quae didiceris, adfiges tibi Sn.*

**affingō**, *ere*, *affinxī*, *affictum* [ad a fingo] přidělávati, (uměle) přitvářeti **1** *quae procreationis causa natura corpori adfinxit C*; obr. *alteri affinxit, de altero limavit (Isocrates) C* **2** metaf. (klamně) přimýšleti, vymýšleti, vynalézati, přibájeti: (*poeta*) *probam orationem affingit improbo C* vkládá do úst; *cui (na koho) rerum novarum crimen adfingeretur T*; *quid res ipsa tulerit, quid error adfinxerit C*; *addunt ipsi et adfinpunt rumoribus (abl. instr.) Galli Cs*; *quae Graecorum genus incertae vetustati adfinxit T* v pověstech připisuje dávnověkosti.

**affinis**, *e* [ad a finis] **1** pomezní, hraniční, odt. sousední: *cui fundo erat a. M. Tullius C* sousedil; *gens a. Mauris L* **2** sblížený sňatkem, příbuzný (op. *cognatus*); *adfinia vincula O* příbuzenské svazky; ob. subst. **affinis**, *is*, *m.* příbuzný (zejm. tchán, zeť, otčím, pastorek, svak) **3** souvisící, účastný (*alci rei* něčeho), zasvěcený, zapletený do něčeho: *huic (facinori) si paucos putatis adfines esse C*; subst. s gen. *adfinem esse alicuius culpaee C.*

**affinitās**, *ātis*, *f.* [affinis] **1** sousedství **2** příbuzenství (vzniklé sňatkem, *alcis* s někým): (*P. Crassus*) *cum Ser. Galba, cuius Gaio filio filiam suam*

*conlocaverat, adfinitate sese devinxerat C.*

**affirmātē**, *adv.* [affirmatus od affirmo] jistojistě, svatosvatě, slavnostně: *quod a. quasi deo teste promiseris C.*

**affirmātiō**, *ōnis*, *f.* [affirmo] tvrzení, ujišťování: *est ius iurandum a. religiosa C.*

**affirmō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [ad-firmo] **1** zesilovati, posilovati, upevňovati, utvrzovati, metaf. též potvrzovati, stvrzovati: *ea res Troianis spem affirmat L*; *societas iure iurando affirmatur L*; dokazovati, dosvědčovati: *populus Romanus virtutem armis adfirmavit T* **2** tvrditi (jako pravdu), jistiti, ujišťovati: (*Academici*) *nihil adfirmant C*; *quis rem tam veterem pro certo affirmet? L* jako jistou pravdu; *certum a. non ausim L* (jako jisté =) s jistotou tvrditi; *parum adfirmatur* s nepřímou ot. *T.*

**affixus** v. *affigo*.

**afflātus**, *ūs*, *m.* [afflo] **1** ovanutí, vanutí, ‚dech‘: *deneget afflatūs ventus et aura suos O*; zejm. o škodlivých výparech *dilapsa (corpora) adflatu nocent O* puchem; o ohni a pod. *ambusti adflatu vaporis L* oparem **2** nadšení: (*oracula*) *instinctu divino adflatuque funduntur C.*

**affleō**, *ēre* [ad-fleo] plakati při něčem n. s někým: *et ut adfleat, cum ea memoret Pt*; *ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent* var. *H.*

**afflictātiō**, *ōnis*, *f.* [afflicto] trápení, utrpení, útrapa, trápení, bolest: *a. (est) aegritudo cum vexatione corporis C.*

**afflictio**, *ōnis*, *f.* [affligo] náraz, rána; pohroma, svízel, trápení, útrapa, sklíčenost.

**afflictō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [affligo] **1** narážeti, vrážeti k něčemu, do někoho: *video sedentes in scapha (mulierculas), ut adflctantur miserae Pt*; *tempestas adflctabat naves (sc. ad litus) Cs*; *quod naves in vadis adflctarentur Cs* na mělčinách byly ohrožovány **2** dorážeti na někoho, strkati; bítí, tlouci: *quid me adflctas? Pt*; *ne legio adflctaret Batos T*; *quos propioribus vulneribus pedites adflctabant T*; odt. trápniti, trá-

piti, znepokojovati, sužovati: *Italia gravius quam bello adflictabatur T; gravi morbo adflictori L; me adflicta amor Pt; adflictantur coloniae C; se a. n. afflictori trápiti se, ale i v pív. význ. biti se do prsou při nařikání, odt. nařikati, hořekovati: ait illam lacrimantem se a. Pt; cum se Alcibiades adflicteret C; mulieres a. sese S.*

**afflictor**, *ōris, m.* [affligo] urázeč, zlehčovatel: *a. dignitatis C.*

**1. afflictus**, *a, um* [affligo] **1** poražený (na zemi), sražený, povalený: (*vinum*) *istunc qui fert, afflictum velim Pt; equi atque viri adflicti S; obr. qui rem publicam adflictam excitarint C; in hoc casu, in quo a. iacet C; lapsu equi a. T* pohmožděný **2** pokořený, zdrcený, zmožený, přemožený, zdolaný; zničený: *quos (Gallos) ita adflictos accepissetis C* v tak ubohém stavu; bídný, ubohý: *tam adflicto, tam inopireo C; afflictis semper succurrit N; ztrápený, utrápený, sklíčený, zarmoucený, zkormoucený: maerentem demissum adflictumque C; a. vitam in tenebris trahebam V; Bacchus et adflictis requiem mortalibus adfert Tb.*

**2. afflictus**, *ūs, m.* [affligo] narážení: *dant sonitum adflictu galeae var. V.*

**affligō**, *ere, afflīxī, flictum* [ad-fligo] **1** přirážeti, narážeti, vrážeti k něčemu, do někoho: *obr. ad quos (scopulos) Sex. Titii adflictam navem videmus C; caput saxo adflixit T* vrazil hlavou do —; o lodích porouchati, poškoditi: *tempestas naves adflixit Cs; cum fortuna reflavit, affligimur C* ztroskotáme **2** porážeti (k zemi), srážeti, povaliti: *ne te ad terram adfligam Pt; (alces) si quo adflictae casu conciderunt Cs; adfligi corpora terrae O; alios prorutae arbores adflixere T; imaginem solo adflixit T;* o domě a pod. zbořiti, vyvrátiti: *domum a. C; metaf. an causam susceptam adfligeret C; res publica adflicta C; casus lecto te adflixit var. H; Mars communis et victum saepe erigeret et adfligeret victorem L; odt. ponížiti, pokořovati: afflixeris filias meas Vt; ničiti, drtiti: (eum) quarta (legio) adflixit C; (ordinem) adflixeras C. Med. affligi svaliti se,*

*padnouti, zřítiti se, klesnouti: nolo equidem te affligi (vinolentum) Pt; qui supersteterant, adflicti sunt S; vertice intorti adfligebantur L 3* biti, tlouci, udeřiti: *saxo crus eius affligitur Cr; fusti caput eius afflixit T; (Poppaea) ictu calcis adflicta est T* byla kopnuta **4** metaf. **a** zachvacovati, stíhati: *morbo affligi; civitas malo improviso adflicta est T b* trápiti, sužovati, sklíčovati: *adflictae iniuriis civitates C; fortuna nos adflixit L; animos adfligunt metu C; se a. trápiti se.*

**afflō**, *āre, āvī, ātum* [ad-flo] **1** intrans. foukati, douti, vanouti, dýchati (*alci rei* k něčemu, proti něčemu, na něco): *velut illis (dat.) Canidia adflasset H* jako by je byl ovanul dech Kanidiin; *adflabunt tibi non Arabum de gramine odores Pp; metaf. cui placidus adflat Amor Tb 2 trans. **a** ovívati, ovanouti (*alqm* někoho): *nos ubi primus equis (abl.) Oriens adflavit V* když nás ovanul koňmi; *taurorum adflabitur ore O; adflabat (sc. eos) acrior frigoris vis L; terga adflante vento L; (Daphnes) crinem adflat (Apollo) O* dýchá na vlas; často o blesku *me (Iuppiter) fulminis adflavit ventis V* ovanul větrem blesku; (*fulminum*) *ignibus adflari proxima quaeque solent O; metaf. (Sibylla) adflata est numine V* ovanuta; *illo (animo) vitiato hoc (ingenium) adflatur Sn* je zasahováno **b** vanutím vydávati, vdechovati něco něčemu: *obr. (Verres) sperat sibi auram posse aliquam afflari C; odorum qui adflarentur ex floribus C* které vydechují květiny; *metaf. nato genetrix laetos oculis (dat.) adflarat honores V* očím vdechla pŕvab; *gregibus Venus adflat amores Tb.**

**affluēns**, *entis* [affluo] *v.l.* (hojně) přitékající, odt. obj. hojný, subj. oplývající, bohatý: *divitior et affluentior amicitia C; nihil omnibus bonis (abl.) affluentius C; s gen. látky domum scelerum omnium affluentem C; adfluentius solito convivium T; quibus praesentia ex affluenti (sc. erant) T* kteří měli (přítomných věcí =) v přítomnosti nadbytek (*ex affluenti = affluenter*).

**affluenter** adv. [affluens] hojně, bo-

hatě: *ut neque affluentius vixerit N* rozmarileji.

**affluentia**, *ae, f.* [affluo] vl. přitékáni, přetékáni, odt. hojnost, nadbytek, bohatství: *omnium rerum a. C*; přepych, rozmarilost: *munditiam, non affluentiam affectabat N*; *molle affluentia T*.

**af-fluō**, *ere, affluxī*, — (psáno též *afluo*) **1** přitékati, téci (*alci rei* k něčemu, u něčeho): *amnis utrisque castris adfluens L* tekoucí u obou táborů; metaf. prouditi někam, valiti se, hrnouti se, (hojně) přibývati: *comitum adfluxisse numerum V*; *adfluente multitudine L*; *adfluentes provincias T* nával z provincií; *volgus et adfluens et vagus auditor T* (= *qui vage adfluit*); *laeta omnia et affluentia excepit T* (= *milites laetos affluentes*) **2 a** hojně téci, metaf. býti v nadbytku: *quod affluit opibus vestris L b* metaf. oplývati, překypovati, míti nadbytek, míti nazbyt (*alqa re* něčeho): *sive deest naturae quippiam sive abundat atque affluit var. C*; *ut frumento afluam Pt*; (*consul*) *unguentis adfluens C*; *afluit opibus L*; *urbe eruditissimis hominibus adfluenti C c* přetékatí: *tunc videbis et affluet Vi*.

**af-for**, *affāri, affātus sum* [ad-for] oslovovati; mluviti, promlouvati (*alqm* k někomu): *versibus te a. C*; *his dictis adfatur Amorem V*; spec. o pozdravu a loučení: *quo (libro) me affatus excitavit C*; *positum adfati corpus V* rozloučice se s tělem; *te a. extremum V*; o prosbě s prosbou oslovovati, prositi, modliti se, vzývati: *adfatur deos V*.

**affore, afforem** v. *assum*.

**af-fimidō**, *āre* strachovati se při něčem *Pt*.

**af-fricō**, *āre, fricuī, frictum* otírati; natírati: *rubiginem adfricuit Sn*.

**affui** v. *assum*.

**af-fulgeō**, *ēre, fulsī*, — [ad-fulgeo] zazáriti, zasvítiti (*alci* na někoho): *lux quaedam adfulsisse civitati visa est L*; *obr. voltus ubi tuus adfulsit populo H*; metaf. *spes adfulsit L*.

**af-fundō**, *ere, fūdī, fūsum* [ad-fundo] přilévati, nalévati, vlévati (*alci rei* do něčeho): *adfuso sanguine O*; *venenum*

*vulneri adfusum T*; metaf. přidávati, přičiňovati: *color adfunditur Sn*; *vim a. T*. Med. **affundor**, *ī, fūsus sum* vlévati se; *rubor viris adfunditur Sn* polévá muže; metaf. přidávati se: *ut equitum tria milia cornibus adfunderentur T*; přimknouti se, tisknouti se (*alci rei* k něčemu): *adfusae iacent tumulo O* k hrobu; *adfusi radicibus arboris O*; *potui adfusa poscere vitam O*.

**affutūrus** v. *assum*.

**ā-fluō**, *ere* [a-fluo] odtékati, vytékati: *cum ex ipso (sc. deo) imagines semper afluant var. C* (= t. t. epikur. ἀπορρεῖν). Druhy bývá psáno *afluo* m. *afluo* v. t.

**āfore, āforem** v. *absum*.

**Afrānius**, *iī* římské jméno rodové; zejm. **1 L. A.** skladatel komedií ze života římského (*fabulae togatae*) **2 L. A.** přívrženec Pompeiův, kons. r. 60 př. n. l. **3 A. Burrus**, vychovatel Neronův. Odt. **Afrāniānus**, *a, um* Afraniův; subst. **Afrāniāni**, *ōrum, m.* Afraniovci, mužstvo Afraniovo.

**Āfri** v. *Afer*.

**Africus**, *a, um* [Afer] africký, spec. punský, kartaginský: *terra Africa L* území kartaginské; *Iuppiter Africus* = Ammon. Subst. **1 Africus**, *ī, m.* (sc. *ventus*) africký vítr (jihozápadní, deštivý) **2 Africa**, *ae, f.* (sc. *terra*) Afrika **a** vúb. *ad Catabathmon, qui locus Aegyptum ab Africa dividit S b zvl. kartaginské území, od r. 146 př. n. l. římská provincie: *provincias consulibus Hispaniam atque Africam decernentes L*. Odt. **Africānus**, *a, um* africký, v Africe, z Afriky; zvl. příjmení Scipionů, vítězů nad Kartagiány: *P. Cornelius Scipio A. (Maior, Minor)*; subst. **Africānae**, *ārum, f.* (sc. *bestiae*) africké šelmy: *quae ad ludos ei advectae erant A. C*.*

**āfuisse, āfutūrus** v. *absum*.

**Agamēdēs**, *is, m.* [Ἀγαμέδης] jméno muže, který podle pověsti zbudoval s bratrem Trofoniem Apollonův chrám v Delfech.

**Agamemnō** n. **-ōn, onis** (ak. *-onem* i *-ona*), *m.* [Ἀγαμέμνων] Agamemnon, v řec. mythol. syn Atréův, bratr Menelaův, král mykenský, vrchní velitel řeckých vojsk před Trojou. Odt. adj. **Agamem-**

**nonius, a, um** [Ἀγαμεινόσιος] Agamemnonův; **Agamemnonidēs, ae, m.** [Ἀγαμεινονίδης] Agamemnonovec: *Agamemnonidae crimen Iv* = Orestův.

**Aganippē, ēs, f.** [Ἀγανίππη] pramen v Boiotii, zasvěcený Musám, a jeho nymfa. Odt. adj. **Aganippēus, a, um** [Ἀγανίππειος] Aganippin; **Aganippis, idos, f.** [Ἀγανίπις] Aganippin.

**agāsō, ōnis, m.** [ago] vl. poháněč (koní), pacholek (od koní), druhy s příhanou: *si patinam frangat a. H.*

**Agassae, ārum, f.** Agassy, město v Makedonii.

**Agathoclēs, is, m.** [Ἀγαθοκλῆς] Agathokles, zejm. král v Syrakusách (žil 361—289 př. n. l.).

**Agathyrna, ae, f.** [Ἀγάθυρνα] město na sev. pobřeží Sicílie.

**Agathyrsi, ōrum, m.** [Ἀγάθυρσοι] Agathyrsové, skythský kmen.

**Agauē, ēs, f.** [Ἀγαυή] mythol. jméno, dcera Kadmova, jež v bakchantském šílení rozsápala svého syna Penthea.

**age** v. *ago*.

**Agedincum, ī, n.** město v Gallii, hlav. město Senonů, nyn. Sens v Champani.

**age-dum** viz *ago* (na konci).

**Agelastus, ī, m.** [Ἀγέλαστος] Neúsměvný, příjmení M. Krassa, děda triumvira Krassa.

**agellus, ī, m.** [ager] políčko, kousek pole, stateček.

**agēma, atis, n.** [ἄγημα] agema, oddíl v makedonském vojsku.

**Agēnōr, oris, m.** [Ἀγῆνωρ] král foínický, otec Kadmův a Europin, bratr Belův. Odt. **Agēnoreus, a, um** Agenorův: *A. bos O* (býk, který unesl Europu); *domus Agenorea O* (Kadmův); *Agenoreum ahenum M* (tyrský, foínický); **Agēnoridēs, ae, m.** [Ἀγηνωρίδης] Agenorovec, zejm. Kadmos.

**ager, agrī, m.** [srov. ἄγρος, něm. Acker] pole, orná půda, role **1 agrum colere**; pozemek, polnost, kolekt. pozemky, polnosti: *agrum possidere; a. publicus, a. privatus*; t. t. o míře hrobu *in agrum* do pole t. j. do hloubky (op. *in fronte* vpředu, t. j. zšíří; měreno hle-

dic od cesty, u které ležel pozemek vyměřený pro pohřebiště): *mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum dabat H*; území, země: *a. Romanus; agrum Picenum habuit inimicum C 2* sm. venkov: *homini in agro vitam agentii C*; meton. sm. venkované; venkovský život.

**Agēsilaus, ī, m.** [Ἀγησίλαος] Agesilaos, král spartský v l. 397—361 př. n. l.

**Agēsimbrotus, ī, m.** [Ἀγησίμβροτος] velitel rhodského vojska proti Filipovi makedonskému r. 200 př. n. l.

**ag-gemō, ere** [ad-gemo] lkáti (*alci rei* k něčemu) var. *O*.

**agger, eris, m.** [ad a gero] **1** vl. nános; nanesená hmota, návoz, navážka, násyp (t. j. hmota, která se přináší nebo přiváží k nasypání a k vyplnění, hlína, klesť, dříví, drn, kámen): *aggeris petendi causa processerant Cs*; *fossam aggere explent Cs 2* násep (vzniklý nanesenou hmotou), val **a** k obléhání: *vineis ad oppidum actis, aggere iacto Cs*; *aggere atque operibus oppugnare L b* k opevnění tábora n. města, hradba: *aggerem ac vallum extruxit Cs*; *a. moerorum V* hradba zdí (= hradby); často o hradbách Serviových, rozšířených od Tarquinia): *aggere in aprico spatuari H* (t. j. na místě bývalých hradeb); násep hraniční: *latus unum Angrivarii lato aggere extulerant T c* hráze: *aggeribus ruptis V d* násep silnice, podloha silnice: *viae depressus in aggere serpens V*; *pontes et aggeres humido paludum imponere T e* násep mohyly, mohyla: *teres excelso coacervatum aggere bustum Ct*; *tumuli ex aggere fatur V 3* metaf. i přirozená vyvýšenina jako hradba nebo hráze: básn. *aggeribus Alpinis atque arce Monoeci descendens V* s alpských náspů; *ripae a. V* hráze břehu.

**1. ag-gerō, ere, gessī, gestum** [ad — gero] přinášeti, nanášeti, navážeti, nasypávati **1 aggerunda aqua Pt**; *terram adgesserat Cs*; *aggeritur tumulo* (dat.) *tellus V* na mohyly **2** metaf. *a. probra T* zasypávati výčtkami; sm. přidávati: *intendere vera, a. falsa T*.

**2. aggerō, āre, āvī, ātum** [agger]

nanášeti, navážeti, nasypávati, kupiti, hromaditi **1** *aggerat cadavera V*; *humus aggerabatur* var. *Cr*; *trames aggeratus T* **2** metaf. sm. zvětšovati: *aggerat iras V* zjitruje.

**aggestus**, ūs, m. [l. *aggero*] přinášení, přivážení, přivoz: *lignorum a. T*; nános, násep: *a. cineris Vt*.

**agglomerō**, āre, āvī, ātum [ad a *glomus*] (v klubko) přivinouti; připojiti, přidružití (*alci rei* k něčemu): *lateri (se) adglomerant nostro V*.

**agglutinō**, āre, āvī, ātum [ad a *gluten*] přilepovati, připojovati; metaf. mihi *ad malum malae res se adglutinant Pt*; *agglutinaui mihi omnem domum Israel Vt* připojil jsem.

**aggravescō**, ere [ad a *gravis*] stávat se těžkým: *ne Philumenae morbus adgravescat Tr* aby se nezhorsila.

**aggravō**, āre, āvī, ātum [ad-*gravo*] činiti těžším, zatěžovati **1** obr. *aggravata est manus domus Ioseph Vt* stala se těžší (= silnější) **2** metaf. činiti závažnějším; činiti povážlivějším, nebezpečnějším, přitěžovati něčemu, zhoršovati; med. stávat se povážlivějším, zhoršovati se: *aggravantibus summam tribunis L*; *quo (bello) si adgravatae res essent L*.

**aggredior**, ī, gressus sum (u *Pt* ob. tvary podle 4. konjugace) [ad a *gradior*] přikročovati, přistupovati (ad *alqd* i *alqd* k něčemu) **1** *quin ad hunc adgredimur? Pt*. Spec. **a** (s řečí, s prosbou) přistupovati, obracet se (k někomu): *suo artificio Heraclium a. conatur C*; *his vatem adgreditur dictis V* s těmito slovy; působiti (na někoho *rē* něčím): *pecunia a. S* **b** (nepřátelsky) napadati, útočiti, dorážeti, udeřiti (na někoho), obořovati se: *qua aggressi erant Galli C*; *ut dextrum cornu adgredierentur Cs*; *ut absentem adgredierentur (inimici) N* (t. j. soudem) **2** sm. dávat se do něčeho, chápat se něčeho, počínati, podnikati: *ad consulatus petitionem a. C*; *maiora a. S*; *adgredere magnos honores V* chop se (= přijmi); s inf. *de quibus dicere adgrediar C*; *adgressi avellere V* odvážili se.

**aggregō**, āre, āvī, ātum [ad a *grex*]

připojovati ke stádu n. vůb. k (stejnorodému) množství; odt. vůb. připojovati, přidružovati: *ego te in nostrum numerum a. soleo C*; často se *a. n. med. aggregari*.

**aggressiō**, ōnis, f. [*aggredior*] výpad, útok, náběh: obr. *cum animos prima aggressionem occupaverit (orator) C*.

**aggressūra**, ae, f. [*aggredior*] výpad, útok: (*gentes terrae*) *aggressuras exercentes Vt*.

**agilis**, e [*ago*] hybný, pohyblivý, hbitý, rychlý: *a. Cyllenius O*; *a. rota O*; odt. čilý, přičinlivý, činný: *oderunt agilem remissi H*.

**agilitās**, ātis, f. [*agilis*] hybnost, hbitost, rychlost.

**Agis**, idis, m. [\**Αγίς*] řecké jméno mužské, zejm. několika spartských králů.

**agitābilis**, e [*agito*] pohyblivý: *a. aer O*.

**agitātiō**, ōnis, f. [*agito*] hýbání, pohybování, pohyb (akt. i pas.) **1** *agitationes fluctuum C*; *a. telorum armorumque L* mávání; *lecticae a. L* otřásání **2** metaf. zabývání se něčím, projednávání, provozování, obírání se něčím: *studiorum a. C* naučná činnost; *plurimarum rerum a. Pn*.

**agitātor**, ōris, m. [*agito*] poháněč, honec: *costas a. aselli onerat V*; spec. vozka, vozataj: *callidus a. C*; závodník, jezdec (v cirku).

**agitō**, āre, āvī, ātum [*ago*] pohybovati, poháněti, proháněti, honiti **1** **a** s předmětem životným *a. greges V*; *aquila alias avīs agitans C*; *hostes tota agitavimus urbe V*; stíhati, pronásledovati, štváti: *agitata numina Troiae V*; *furiae agitant*; *poetam agitant pueri H* škádlí; (*Servius*) *agitat rem militarem C* stíhá posměchem; drážditi, týrati, trápití, znepokojovati, popouzeti, bouřiti: *gentis a. quietas V*; *podněcovati*, pobízeti: *animorum motus a. C*; *cvičiti: erat agitatus in armis O*; *bonum (nom.) agitatum animum Sn* **b** s předmětem neživotným *navis agitatur Pt*; *agitabo currus V*; *agitatum digitos Pn*; *mare agitari C* **c** řečí n. myšlením projednávati, přetřá-

sati, pojednávati, jednati; přemítati, uvažovati, rozvažovati, rozmýšletí: *eam rem in corde agito Pt*; (*in mente, (in) animo a.*; *mentem celerrime multa simul agitantem C*; *aut pugnam aut aliquid invadere magnum mens agitat mihi V* mysl uvažuje; *lex agitabatur C* byl přetřásán; *suane an Metelli virtute periret (Iugurtha) id modo agitari S* o to jde **2** metaf. **a** s předmětem činnosti vykonávati, konati, prováděti, provozovati: *vigilias a. Pt*; *praesidium a. S*; *faenus a. T*; *mutas a. artes V*; *quid si honorem per quinquennium agitent? T* kdyby seděli v úřadě; *pacem agitabamus S* žili jsme v míru; *nostros agitamus amores Pp*; o svátcích slaviti: *meum natalem agitemus Pt*; odt. (*plebs*) *gaudium atque laetitiam agitabat S* oddával se radosti; abs. jednati, chovati se, počínati si, věsti si: *ferocius a. S*; *consul incautus agitat L* **b** s předmětem času, života trávití, prožívati, žítí: *a. aevum V*; *vita hominum sine cupiditate agitabatur S*; abs. *Libyes propius mare Africum agitabant S*; (*Marius*) *in potestatibus eo modo agitabat, ut S* tak si počínal.

**agmen, inis, n.** [*ago*] hnaní, tažení, tah **1 a a. aquarum V** příval; o řece tok, proud: *leni fluit agmine Thybris V*; o hadech *extremae agmina caudae V* závitý; *agmine certo Laocoonta petunt V* přímým směrem; (*anguis*) *agmine longo serpens V* dlouhým tažením = dlouhým tělem; o věcech rozložených v řadě řada: *illa quae Danaï porticus a. habet O*; *occupationum a. Pn*; o věcech, které se pohybují hýbání, pohyb: *a. remorum V* úderý vesel **b** spec. voj. pochod: *impeditos in agmine adoriri Cs*; *ne miles gregarius in castris neve in agmine servom haberet S*; *aut in agmine aut in castris L* **2** konkr. **a** o zvířatech stádo, hejno, roj: *a. (cervorum) V*; *a. (canum) O* smečka **b** o lidech zástup, dav, houf, průvod: *a. perpetuum totius Italiae C*; (*Sinon*) *Phrygia agmina circumspexit V*; *qui viri tanto complerint agmine ripas V* **c** spec. voj. vojsko na pochodu, (pochodující) voj, proud: *a. extre-*

*mum (novissimum) zadní voj*; *magis agmina quam acies in via concurrerunt L*; *venti velut agmine facto ruunt V* jako vojenským pochodem; v širším sm. váb. voj: *desueta triumphis agmina V*; *Tarquinius in a. suorum cessit L*; obr. *in medium a. . . in sinistrum cornum Tr*; o lodích *navium a. V L*.

**agninātīm, adv.** [*agmen*] po zástupě, po oddílech.

**agna, ae, f.** [*k agnus*] jehně, ovečka. **Agnālia** v. *Agonalia*.

**agnāscor, nāscī, nātus sum** [*ad a (g)nāscor*] přiroditi se, naroditi se, když otec již udělal závět' nebo i po smrti otcově: *constat agnascendo rumpi testamentum C* narozením nového dědice, agnací.

**agnātiō, ōnis, f.** [*agnascor*] **1** narození nového dědice **2** druh příbuzenského poměru, agnace, t. j. „poměr mezi osobami, které jsou spojeny prostředkem těžce otcovské nebo manželské moci, nebo byly by spojeny takovým způsobem, kdyby společný první otec žil doposud“.

**agnātus, a, um** [*agnascor*] **1** narozením přibylý, později narozený **2** agnát, t. j. příbuzný, jehož příbuzenství se zakládá na t. ř. *agnatio* (v. t.): *ambigunt adgnati cum eo qui est heres C*.

**agnīnus, a, um** [*agnus*] jehněčí, beráncí; subst. **agnīna, ae, f.** (sc. *caro*) jehněčí maso.

**agnītiō, ōnis, f.** [*agnosco*] poznání.

**agnītor, ōris, m.** [*agnosco*] poznávateľ.

**agnōmen, inis, n.** [*ad a nomen, souhl. g* podle *agnosco*] příjmení.

**agnōscō, ere, nōvī, nitum** [*ad a (g)nosco*] **1** poznávati **a** něco již dříve známého: *quibus de signis agnoscebas? Pt*; *matrem a. V*; spec. poznávati vzpomínáním, vzpomínati si na něco: *quod ego verbum agnovi C*; *Augusti laudes a. possis H*; *adgnosces quae dicturus sum Cr*; poznávati zkoumáním, zkoumati: *si par forma errore adgnoscentibus fecit T* **b** něco dotud neznámého: *eos versus facile agnoscit auditor var. C*; o vnímání: *adgnovit longe gemitum mens V*; *iussa parentis a. O*

chápati **2** uznávati, schvalovati: *ut ingenium agnoscerent C; facti gloriam a. C;* s ak. doplňkovým *an me non agnoscitis duce?* **L** za vůdce.

**agnus**, **ī**, **m**. [srov. ἄμνος, staroslov. agně, čes. jehně] jehně, beránek; obr. *a. Dei Vt* (o Kristu); *pasce agnos meos Vt* (o věřících); *a. Phrixus M* (= aries, souhvězdí berana).

**agō**, **ere**, **ēgī**, **āctum** [srov. ἄγω] hnáti, honiti, poháněti **1** s ak. vnějšího předmětu **a** s předmětem životným *quia non veniant pecudes sed agantur O; capellas aeger ago V;* básn. s inf. *Proteus pecus egit altos visere montes H;* štváti, pronásledovati: *(cervam) fixit pastor agens telis V; agit furem Aeneas V;* o ukořisťeném dobytku odháněti: *praedam a. SCs;* odt. *a. et ferre* (srov. ἄγειν καὶ φέρειν) **L T** odháněti a odnáseti = pleniti; o vyobcovaném vyháněti: *in exilium a. L;* o vojsku vésti: *agmen agens Clausus V;* o jednotlivcích zacházeti s někým: *Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur V* s Trojanem a Tyřanem budu zacházeti beze všeho rozdílu **b** s předmětem neživým *spumas a. C* vypouštěti; *quantos ille campus aget gemitus V* vydávati; *animam agere Pt C* vypouštěti duši; o střelách stříleti, vrhati, házeti: *acta harundo V;* odt. *altius actum vulnus erat O* hlouběji (byla vražena =) vnikla; *publicae agebantur Cs* byly zaráženy; o obléhacích strojích posouvati: *ad eum vineas pluteosque agam Pt; vineis ad oppidum actis Cs; testudine acta S;* o voze a lodi hnáti, řídit: *Capitolia ad alta victor aget currum V; per patris corpus carpentum a. L; iuvenalibus acta lacertis arbor* (t. j. Argo) **O;** vůb. hýbati, pohybovati: *agentem carmine quercus V C* se agere n. absol. agere n. med. *agi* hnáti se: *quo agis Pt* kam se ženeš; (*Amata*) *per medias urbes agitur V; quo multitudo omnis agebatur L;* pohybovati se, spěchati; o rostlinách hnáti se, růsti: *dum se ad auras palmas agit V d* obr. a metaf. *qui mentes velut stimulis ad scelus agerent L;* o obžalovaném poháněti: *communis culpa cur reus unus agor? Pp; apud contionem reus agetur L 2* s ak. výsledku **a** a. *fundamenta C*

hnáti; *cuniculos a. C* vésti, dělati; *cloacam a. L* vésti; (*Aeneas*) *latum per agmen limitem agit ferro V* širokou cestu si dělá; *viam a. cestu (si) raziti; gloria radices agit C* vyhání; (*tabernae*) *rimas agunt C* dostávají trhliny **b** vůb. dělati, konati, vykonávati, činiti, prováděti, provozovati, pořizovati, pracovati: *calide, quidquid acturu's, age Pt; iam tempus agi res V* čas chopiti se díla; *res agenda C = agenda* (neutr. pl.) *Sn práce, povinnosti; (legatus) omnia a. ad praescriptum debet Cs* prováděti; *acti labores C; gratias a. vzdávati.* Zvláštní vazby *a. alqd (de) alqa* re dělati něco s něčím: *de Siculis civitatibus quid ages? C; nec quid agam meis rebus scio Pt; quid hac re acturus sit* var. **C** co si počne s tou věcí; s překvapením *quid agis? co (to) děláš? (navis) o quid agis? H;* při setkání se užívalo otázky *quid agis? význ. jak se máš?: salveto, quid agis? quid fit? Pt; quid agis, dulcissime rerum? suaviter, ut nunc est H;* též neos. *quid agitur? Pt* asi = jak se máme?; *hoc age Pt Tr H* význ. (dej) pozor!; *id agitur, ut (ne) o to jde, o to běží; nihil ago* buď nic nedělám, jsem nečinný nebo nic nemohu pořídit, nic mi (to) není platno: *si voluerit conferre, nihil egerit C; nil agis, usque tenebo H; nihil agis, dolor C; plus a. C* více pořídit; s větou s *ut n. ne* pracovati o něčem, snažiti se, usilovati **C** t. t. soudní *causam a.* vésti při, míti soudní řízení, o právním zástupci žalobcově zastupovati žalobu, žalovati, o právním zástupci obžalovaného zastupovati obhajobu, hájiti (rozdíl mezi *causam agere* a *causam dicere: agit patronus, dicit reus*); *una (factio) populi causam agebat N* hájila věc národa; *utrum militantium adversarii estis an causam agitis? L;* pod. *rem a.* projednávati věc (na soudě): *res amici apud forum agitur; ei volo ire advocatus Pt; (Bithyni) quorum res agitur Cs; acta res est* věc je vyřízena: *acta haec res est: perii Tr;* odt. *actum est* je vyřízeno, je rozhodnuto, je konec, je hotovo, je veta: *actum est de me* (se mnou) *hodie Pt; sin reddidit, actum est, iudices C; iam de Servio actum rati L;* přísl. *actam rem*

n. *actum (acta) agere* jednati o věci již vyřízené, dávat si marnou práci: *stultus es, rem actam agis Pt; acta agimus, quod vetamur vetere proverbio C*; absol. *agere* (soudně) jednati, konati soudní řízení: *agendi potestas C; (Laelio) per se agenti C* jenž sám zastupuje svou při; *lege a. cum algo C* postupovati proti někomu podle zákona, zejm. poháněti někoho před soud; *lictorem lege a. iuberet (praeco) L* euf. sm. vykonati popravu; *iure a. L* nastoupiti právní cestu, podati žalobu; *hospitem in agendo esse C* v právních věcech **d** o divadle *fabulam a.* (divadelní) kus dávat (hráti, provozovati); *versus a.* přednášeti; *primas partes a.* hráti první úlohu; *lenonem cum agit (Roscius) C* hraje kuplíře; metaf. *amicum imperatoris a. T; se a. Sn T* hráti svou úlohu; absol. *noluit hodie a. Roscius C*; o řečníku *orationem a. C* přednášeti řeč **e** v kultu vykonávati obět, zabíjeti žertvu: *minister agatne rogat nec nisi iussus agit O* (tato otázka zněla *agone?* mám vykonat? kde *ago* je konj. deliber. s řídkou koncovkou *-ō*) **f** o čase trávit, žít, vésti: *vitam a.; extremos in turribus egerit annos O; ver magnus agebat orbis V; unus dies bene actus C; sextus dies agitur, ex quo T* jest; *pleraque tempora in venando a. S; per reges actum genus omne Latinos V* rod vedený po králich (t. j. přecházející s krále na krále); o svátcích a slavnostech slaviti, světiti: *festos dies a. O; ages victor triumphum C* **g** absol. žít, trávit, býti, prodlévati, pohybovati se, pobývati, bydliti: *si moribus ageret C* kdyby žil podle mravů; *civitas laeta a. S* vesele; *in ore vulgi a. T; saepa pudicitia agunt T; Africa, quae incultius agebat S* měla menší vzdělanost; *iuxta Hermunduros Naristi agunt T; Marius apud primos agebat S* **3** absol. jednati: *hominem ad intellegendum et agendum esse natum C; indefessus agendo (Hercules) O* činy; *agendi tempora consultando consumpsit T; male agis mecum Pt* sm. zacházíš; *nullo studio a. C* liknavě si vésti; *satis a. sm.* namáhati se: *in somnis egi satis et fui homo exercitus Pt; pugnatur acriter; agi-*

*tur tamen satis C*; o úředním jednání *cum populo a.* (svolávati a řídit sněmy a schůze občanstva); *cum patribus a.* (svolávati a řídit schůze senátu). Imp. **age, agite** vl. dělej, dělejte v platnosti pobízecí interjekce (srov. ἄγε) **1** nuže, tak: u imp. *age i Pt* tak jdi!; *agite ite actutum Pt*; sg. *age* též u pl. *age intro abite Pt; age nunc comparate C*; básn. druhdy na druhém m. *dic age V*; při et plný význam slovesný *immo age et dic V* dělej a řekni; u konj. *age nunc consideremus C*; absol. *age, impudice, non audes? Pt*. Druhdy s enklit. *dum: agedum, agitedum* nuže tedy **2** jako částice vyznačující přechod k novému odstavi nuže dále, dále pak: *age vero illa res quantam declarat auctoritatem C* **3** k vyjádření souhlasu nuže dobrá, budiž, dejme tomu: *age, sit ita factum; quae causa, cur . . . Part. actum j.* subst. v. t.

**agōn, ōnis, m.** (ak. sg. *agona*, ak. pl. *agonas Pn*) [ἄγων] zápas, závod, agón.

**agōnālis, e** [ago, ōnis, m. (obětník zabíjející žertvu) od *ago*] agonální, obětní; subst. **Agōnālia, ōrum, n.** Agonalie, svátek boha Iana; odt. *Ianus Agonali luce piandus erit O* v den Agonalií. Pozn. *pars putat hoc festum priscis Agnalia dictum O*.

**1. agōnia, ae, f.** [ἄγωνία] smrtelný zápas *Vt*.

**2. agōnia, ae, f. i agōnium, ū, n.** [*ago*, srov. *Agonalia*] obětní žertva; odt. **Agōnia, ōrum, n.** (svátek) Agonie = *Agonalia*.

**agōnista, ae, m.** [ἄγωνιστής] zápasník, bojovník.

**agōnizō, āre, āvī, ātum** i **agōnizor, ārī, ātus sum** [ἄγωνίζω] zápasiti, bojovati *Vt*.

**agorānomus, ī, m.** [ἀγορανόμος] agoranomus, dozorce trhu (úředníci v řeckých městech, jejichž obor působnosti se podobal působnosti římských aedilů).

**agrārius, a, um** [ager] polní, pozemkový; spec. týkající se obecních polí: *lex agraria* pozemkový zákon; *agrariam rem temptant C* usilují o rozdělení obecní půdy. Subst. **agrārii, ōrum, m.** **a** majetníci pozemků **b** přívrženci rozdělení obecní půdy.



**agrestis**, *e* [ager] **1** polní **a** o zvířatech v polích žijící, divoký, plachý: *a. mus* (op. *urbanus*) **H b** o rostlinách v polích rostoucí, divoký, planý: *herba a. C*; *poma agrestia V T c* vřb. (*vitulos ad usum formabis agrestem V 2* venkovský, rolnický, selský **a** vl. *vestitus a. N*; *calamus a. V*; *cultus* (= *vestitus*) *a. T*; *legio a. V* venkovský sbor. Subst. **agrestēs, ium, m.** venkované, rolníci, sedláci, venkovský lid: *in conventu agrestium C b* metaf. sm. hrubý, drsný, nevdělaný, divoký: *a. adulescens Pt*; *hominem ferum atque agrestem C*; *vita haec rustica, quam tu agrestem vocas.*

**Agriānes, um i Agriāni, ōrum, m.** [Ἀγριαῆνες] Agrianové, kmen thrácký.

**agricola, ae, m.** [ager a colo] rolník, zemědělec, sedlák, venkovan: *omnes illius provinciae publicani, agricolae, pecuarii C*; *a. deus Tb* venkovský. Jako řím. příjmení zvl. *Cn. Iulius Agricola*, tchán Tacitův.

**agricolātiō, ōnis, f.** [agricolor] rolnictví, zemědělství.

**agricolor, āri** [agricola] rolničiti, zabývati se rolnictvím.

**agri-cultiō, ōnis, f.** vzdělávání pole, rolnictví, zemědělství.

**agri-cultor, ōris, m.** vzdělavatel pole, rolník, sedlák, zemědělec.

**agri-cultūra, ae, f.** vzdělávání pole, rolnictví, zemědělství. Metaf. *dei a. estis Vt* hospodářství.

**Agrigentum, ī, n.** [Ἀκράγαντα = ak. od Ἀκράγας] i **Agragās n. Acragās, antis, m.** [Ἀκράγας] město na již. pobřeží Sicílie (nyn. Girgenti). Adj. **Agri-gentinus, i Agragantinus n. Acragantinus, a, um** agrigentický (akragantský), subst. *m. pl.* Agrigent'ané (Akragant'ané).

**agripeta, ae, m.** [ager a peto] osadník (srov. κληροῦχος).

**Agrippa, ae, m.** římské praenomen i cognomen; zejm. **1 A. Menenius** (n. *Menenius A.*), jenž způsobil smír při secesi lidu **2 M. Vipsanius A.** (63—12 př. n. l.), důvěrník a zeť císaře Augusta, vojevůdce a státník **3 A. Postumus**, syn předešlého, zavražděný na rozkaz Tiberiův.

**Agrippina, ae, f.** [Agrippa] ženské jméno vlastní; zejm. **1** dcera M. Vipsania Agrippy a Iulie, vnučka císaře Augusta, choť Germanikova, matka císaře Gaia **2** dcera předešlé a Germanikova, choť císaře Klaudia, v prvním manželství s Gn. Domitiem Ahenobarbem, matka potomního císaře Nerona, na jehož rozkaz byla r. 60 zavražděna. Její rodiště v území Ubiů bylo r. 50 osazeno římskými osadníky a nazváno **Colōnia Claudia āra Agrippinēnsis** n. **Colōnia Agrippina Am** nyn. Kolín nad Rýnem; odt. **Agrippinēnsēs, ium, m.** obyvatelé Agrippinina města, Kolíňané.

**Agyieus, ī, m.** (vok. *Agyieu* trojslab.) [Ἀγυιεύς od ἄγυιά ulice] ochránce ulic, přívlastek boha Apollona.

**Agylla, ae, f.** staré jméno města Caere v Etrurii. Odt. adj. **Agyllinus, a, um** agyllský; subst. *m. pl.* Agyllané.

**Agyrium, ī, n.** [Ἀγύριον] město na Sicílii (nyn. S. Filippo d'Argirò). Odt. adj. **Agyrinēnsis, e** agyrijský; subst. *m. pl.* obyvatelé Agyria, Agyřané.

**āh, interj.** viz **2. ā.**

**Ahala, ae, m.** cognomen v rodě Serviliů. Zejm. *C. Servilius A.*, jenž jako *magister equitum* zabil r. 439 př. n. l. Sp. Maelia.

**ahēneus** viz *ahenus*.

**Ahēnobarbus, ī, m.** [ahenus a barba] Rudovousý, cognomen v rodě Domitiů.

**ahēnus n. aēnus i ahēneus n. aēneus, a, um** [aes] **1** měděný; spěšový, bronzový: *vasa ahena Pt*; *columna aenea C*; *aeneus ut stes H t. j.* jako bronzová socha; *luce coruscus aena V* kovovým leskem (zbroje). Subst. **ahēnum n. aēnum, ī, n.** měděná nádoba, kotel, kotlík **2** metaf. kovový, tvrdý: *uga aenea H.*

**ai, řecká interj.** [αἰ] význ. ach!

**Aiāx, Aiācis, m.** [Αἴας] Aias **1** syn Telamona, krále salaminského: *A., cum immeritos occidit, desipit, agnas H 2 syn Oileův, náčelník Lokrů před Trojou.*

**aidēs, aidis, aidilis** arch. = *aedes, aedis, aedilis.*

**ain** = *aisne* v. *aio.*

**aiō**, *ais* verb. defectivum (vyslovováno *aiō*, proto l. slab. dlouhá posicí, ale *āis*, *āit*) [z *ag-jo*, srov. *adagium*] **1** říkati *ano*, přitakati, přisvědčovati: *Diogenes ait, Antipater negat; cui potius assentior?* *C* **2** říkati, praviti, tvrditi: při řeči nepřímé *aiunt hominem respondisse C*; vložené *ut aiunt* jak se říká, takřka: *tuas petitiones, ut aiunt, corpore effugi C*. Zvl. **ain?** = *aisne?* (i ve spojení s *tu, vero, tandem*) myslíš? opravdu? tak? cože? jak?

**aiquos** arch. = *aequus*.

**Aius**, *ī*, *m*. [*aiō*] jméno boha — hlasu, jenž podle pověsti varoval Římány před příchodem Gallů, ob. ve spojení *A. Locutius n. A. Loquens*.

**āla**, *ae*, *f*. [z *\*axla*, srov. *axilla* a něm. Achsel] místo, kde je vkloubena paže nebo křídlo **1** paždí, podpaždí: *ne forte sub ala fasciculum portes librorum H*; často o potním zápachu podpaždí: *hircum ab alis (sapiū) Pt; a gravis cubet hircus in alis H* **2** křídlo **a** vl. *in mare lassatis volucris decidit alis O*; *alas pandere* (o včelách) *V*; o bozích *madidis Notus evolat alis O*; obr. *pedibus timor addidit alas V* **b** metaf. *velorum pandimus alas V*; *umbonibus incussaque ala sternuntur hostes L* srov. *ala et umbone pulsantes L* (o okraji štítu). Zejm. t. t. vojen. *ab tergo atque alis circumventa acies L*; meton. oddělení jízdy, jízda (podle postavení na křídlech pěchoty): *equitum a. N*; *universa Treverorum a. T* jízda; i o pěchotě pomocný sbor; odt. váb. četa, oddíl: *virginis a. Camillae V*; *dum trepidant alae V* = lovci.

**Alabanda**, *ōrum*, *n*. [*Ἀλάβανδα*] město v Karii, vystavené podle pověsti od heroa jménem **Alabandus**. Odt. adj. **Alabandēnsis**, *e* i **Alabandēus**, *a*, *um* [*Ἀλαβάνδειος*] alabandský, subst. **Alabandēnsēs**, *iūm*, *m*. i řec. nom. pl. **Alabandīs**, *iūm* (k sg. *Alabandēus, eos*) [*Ἀλαβανδεις*] Alabandfané.

**alabaster**, *strī*, *m*. i **alabastrum**, *ī*, *n*. [*ἀλαβαστρος* n. —ov] alabastr. úběl; meton. alabastrová nádobka.

**alabarchēs** viz *Arabarches*.

**alacer**, *cris*, *cre* (*alacris m. Tr V*) hbitý, čilý, čiperný, živý, čerstvý;

jarý, bujarý, radostný, zanícený, nadšený: *iste repente ex alacri atque laeto erat humilis atque demissus C*; *ad bella suscipienda a. et promptus animus Cs*; rozčilený: *quidve es a.? Tr*.

**alacritās**, *ātis*, *f*. [*alacer*] hbitost, čilost, živost; jarost, bujarost, radost; zanícenost, nadšení; chtivost, chuť: *a. pugnandi Cs* bojechtivost; *a. perfecti operis L* radost z dokonáního díla.

**Alānī**, *ōrum*, *m*. [*Ἀλανοί*] Alanové, sarmatský kmen; sg. *M*.

**alapa**, *ae*, *f*. políček, pohlavek.

**alapor**, *ārī*, *ātus sum* [*alapa*] hroziti pohlavky, pohlavkovati var. *Pt*.

**ālāris**, *e* i **ālārius**, *a*, *um* [*ala*] t. t. voj. křidelní, na křídle: *cohortes alares L* t. j. spojenecké; subst. masc. pl. pomocné čty.

**ālātus**, *a*, *um* [*ala*] okřídlený.

**alauda**, *ae*, *f*. [slovo galského původu] chocholouš, skřivan; *Alauda* příjmení *V*. legie, zřízené od Caesara z Gallů (podle chocholů na přilbách), odt. *legio Alaudarum C* legie Chocholoušů.

**Alazōn**, *onīs*, *m*. [*Ἀλαζών*] (= Chlubič) nadpis řecké komedie, kterou napodobil Plautus ve své komedii *Miles gloriosus*.

**Alba**, *ae* vlastní jméno měst, hor, řek i lidí **1 f. A. Fūcēns** n. **Fūcentia** město *Aequū* (Marsů) blízko jezera Fucinského, nyn. *Alba*; odt. **Albēnsis**, *e* albský **2 A. Longa** nejstarší hlavní město *Latia*, podle pověsti mateřské město *Rīma*, zbořeno za *Tulla Hostilia* **3 m. A. (Silvius)** šestý král albský: *Latino A. ortus L*. Odt. adj. **Albānus**, *a*, *um* albský: *A. mons* nejvyšší vrch pohorí albského, nyn. *Monte Cavo*, na němž měl chrám *Iuppiter Latiaris*; *Albanas secures H* (t. j. *Iuliū*, kteří odvozovali svůj původ z *Alby*); *vinum Albanum H*; subst. **Albānī**, *ōrum*, *m*. obyvatelé *Alby*, *Albané*; **Albānum**, *ī*, *n*. albský statek, albská vila. — <*Alba Graeca* Bělehrad (v *Jugoslavii*); *Alba Regālis* Královský (Stoliční) Bělehrad (v *Maďarsku*)>.

**Albānī** **1** v. *Alba* **2** v. *Albania*.

**Albānia**, *ae*, *f*. [*Ἀλβανία*] krajina

v Asii při moři Kaspickém; odt. **Albāni, ōrum, m.** Albánové.

**albārius, a, um** [albo od *albus*] štukový: *opus albarium* štuk, bílá ozdoba omítka (zvl. pro temperovou malbu).

**albātus, a, um** [alba sc. *vestis*] oděný bílým rouchem t. j. rouchem slavnostním, slavnostně oděný.

**Albēnsis** v. **Alba** 1.

**albeō, ēre, —** [albus] běleti se, bělati se, bělit se, býti bílý: *campi ossibus albeo* V; *caelo albente* Cs; part. praes. *albens* bělající se, bělavý.

**albēscō, ere, —** [albeo] běleti se, bělati se: *a. lucem* V že se den bělá.

<**Albia, ae f.** (= *Albis*) řeka Labe.>

**albicapillus, a, um** [albus a *capillus*] bělovlasý var. *Pt.*

**Albicī, ōrum, m.** Albikové, kmen ligurský, sídlící mezi Alpami Přímořskými a řekou Rhodanem.

**albicō, āre, āvī** [albus] bělati se.

**albidus, a, um** [albus] bělavý.

**Albinovānus, a** římské jméno rodové, zejm. **1** *Albinovanus Celsus*, známý Horatiův, osobní tajemník mladého Tiberia **2** *C. Albinovanus Pedo*, epický básník, přítel Ovidiův.

**Albintimīlium** v. *Intimīlium*.

**Albinus, a** římské příjmení v rodě Postumiů, zejm. *A. Postumius Albinus* konsul r. 151 př. n. l., jenž napsal po řecku římské dějiny.

**Albis, is, m.** (ak. *Albim*) řeka Labe.

**albitūdō, inis, f.** [albus] bělost.

**Albius, a** [albus] římské jméno rodové, zejm. *Albius Tibullus*, elegický básník, vrstevník Horatiův. Jiný *Albius*, osoba jinak neznámá: *stupet A. aere* H; *nonne vides Albi ut male vivat filius* H.

**albūgō, inis, f.** [albus] bělmo (oční nemoc).

**Albula, ae, m. i f.** [albulus] staré jméno řeky Tiberu.

**albulus, a, um** [albus] běloučkový, bělavý, bílý.

**albūmen, inis, n.** [albus] bílek.

**Albunea, ae, f.** bohyně háje a pramene u Tiburu.

**Alburnus, ī, m.** (sc. *mons*) pohoří v Lukanii.

**albus, a, um** [srov. ἄλφος = λευκός, ἄλφειτον] bílý **1** *album an atrum vinum potas*? *Pt*; *albi equi* bělouši; *album plumbum* Cs cín; *a. calculus* Pn (znamení příznivého soudu); o nezdravé barvě těla bledý: *albo corpore* H; *pinguem vitis albumque* H **2** metaf. jasný **a a.** *Notus* H, *a. Iapyx* H meton. sm. který přináší jasno **b** sm. šťastný, příznivý, dobrý: *utrum sis a. an ater homo* Ct; *a. aterne fuerit* C bílý či černý = dobrý či špatný. — Subst. **1** *album, ī, n.* **a** běl, bělost, bílá barva: (*bos*) *maculis insignis et albo* V; *a. in vestimentum addere* L = natřítí oděv bílou barvou **b** bílá deska, na níž byla vystavována úřední návěští, za starých časů i záznamy nejvyššího pontifika o událostech roku: (*Flavius*) *fastos in albo proposuit* L; meton. listina, seznam: *a. senatorium* T. **2** ± *alba, ae, f.* (sc. *tunica n. vestis*) bílé plátěné roucho bohoslužebné, alba.

**Alcaeus, ī, m.** [Ἀλκαῖος] Alkaios, řecký lyrik z Mytileny na Lesbu kolem r. 600 př. n. l.

**Alcathous, ī, m.** [Ἀλκάθοος] Alkathoos, mythické jméno mužské **1** syn Pelopův, jemuž bylo přičítáno založení města Megary, jež se nazývalo také **Alcathoē, ēs O** **2** Trojan, druh Aeneův V.

**alcē, ēs, pl.** *alces* f. zvíře podobné jelenu, los.

**alcēdō, inis, f.** [ἄλκυών] lednáček (v. *Halcyone*).

**alcēdonia, ōrum, n.** [alcedo] lednáčkovy dni, t. j. několik dní klidné pohody kolem zimního slunovratu, kdy lednáček sedí na vejcích, meton. ticho; klid: *a. sunt circum forum* *Pt.*

**Alcēstis, idis, f.** (ak. *Alcestim* i *-in*, abl. *Alcesti*) [Ἀλκηστις] Alkestis, choť ferského krále Admeta, jež se z lásky odhodlala zemřít za svého manžela.

<**alchymia, ae, f.** zlatodějství, alchymie.>

**Alcibiadēs, is, m.** [Ἀλκιβιάδης] Alkibiades, vl. jméno mužské, zejm. vojevůdce a politik athénský, žák Sokratův.

**Alcidamās, antis, m.** [Ἀλκιδάμας] Alkidamas **1** řecký rétor, žák Gorgiův C **2** mythický A. na ostrově Keu O.

**Alcidēs**, *ae, m.* [Ἀλκείδης] Alkeovec, potomek Alkea (Alkaia), otce Amfitryonova = Herakles.

**Alcimus**, *i, m.* [ἄλκιμος silný] mužské jméno, zejm. sluha Martialův, předčasně zemřelý.

**Alcinous**, *i, m.* [Ἀλκίνοος] Alkinoos, mythický král Faiaků, příslovečný bohatstvím a přepychovým životem: *Alcinoi iuventus H.*

**Alcmaeō** v. *Alcmeo.*

**Alcmēna** (arch. **Alcūmēna**), *ae i Alcmenēn, ēs, f.* [Ἀλκμήνη] Alkmene, manželka Amfitryonova, matka Herakleova.

**Alcmeō (-ōn) i Alcmaeō (-ōn), onis, m.** [Ἀλκμέων i Ἀλκμαίων] Alkmeon **1** mythický syn Amfiaraův a Erifylin; adj. **Alcmaeonius, a, um** [Ἀλκμαιώνιος] Alkmeonův: *Alcmaeoniae furiae Pp* (A. zabil svou matku a zešlel) **2** krotonský pythagorovec C.

**Alcō (-ōn), ōnis n. ontis, m.** [ἄλκων] Alkon, vlastní jméno několika mužů doby mythické i historické.

**alcyōn, Alcyonē** v. *halcyon, Halcyone.*

**ālea, ae, f.** kostka: *aleā ludere C* hráti v kostky; meton. hra v kostky: *lege quae est de alea C; quem praeceps a. nudat H;* odt. metaf. odvážná hra, zkoušení štěstí, nejistota, nebezpečnoství: *aleam quandam esse in hostiis deligendis C; periculosae plenum opus aleae H; in dubiam imperii servitūque aleam imus L* do nejisté hry o vládu a porobu.

**āleārius, a, um** [alea] kostčný, kostkářský: *lex alearia Pt* zákon o hře v kostky.

**āleātor, ōris, m.** [alea] hráč v kostky, kostečník, kostkář; vúb. hráč.

**āleātōrius, a, um** [aleator] kostkářský, hráčský: *damna aleatoria C* prohry.

**āleātus** v. *aliatus.*

**alec** v. *hallec.*

**Alēi campī** [Ἀλήιον πεδίων] Alejská rovina v Kilikii, po níž podle báje bloudil Bellerofon.

**Alēmōn, onis, m.** [Ἀλήμων] mythický muž argolský, otec Myskela, zakladatele města Krotonu; **Alēmōnidēs, is, m.** Alemonovec = Myskelos.

**āleō, ōnis, m.** [alea] kostečník, hráč v kostky, hráč.

**Aleria, ae, f.** město na Korsice.

**āles, itis** (gen. pl. *alituum V*) [ala] **1** adj. okřídlený: *a. equus O* (= Pegasus); metaf. vyzn. rychlý: *passu volat alite virgo O* **2** subst. *m. i f.* okřídlenec, pták: *Iovis a. V.* (= orel); *a. Iunonia O* (= páv); obr. *Vario Maeonii carminis alite H* ptákem (t. j. labutí) homérského zpěvu; spec. věštný pták, odt. meton. věštné znamení: *bona cum bona nubet alite virgo Ct; Troiae renascens alite lugubri fortuna H; potiore alite H.*

**Alesia, ae, f.** opevněné město Mandubiů v Gallii, nyn. Alise-Sainte-Reine v depart. Côte d'Or.

**Alētēs, ae, m.** [Ἀλήτης] mythické jméno mužské, vl. Chodec, Tulák, zejm. Trojan, druh Aeneův.

**Aletrium, iū, n.** staré město Heraniků v Latii, nyn. Alatri. Odt. **Aletrinās, ātis** aletrijský, subst. **Aletrinātēs, ium, m.** Aletřané.

**Alexander, drī, m.** [Ἀλέξανδρος] Alexandros (Alexander), vlastní jméno mužské **1** syn Priamův, zvaný obyčejně Paris **2** samovládcе ve Ferách **3** král Molossů v Epeiru **4** A. Veliký, syn makedonského krále Filipa.

**Alexandrēa** n. **Alexandria, ae, f.** [Ἀλεξάνδρεια] jméno mnoha měst, pojmenovaných podle Alexandra Velikého; zejm. Alexandria v Egyptě, město založené od Alexandra Vel. Odt. **Alexandrinus, a, um** alexandrijský.

**Alexiō, ōnis, m.** [Ἀλεξίων] vlastní jméno mužské, zejm. otroků a propuštěnců; zvl. Ciceronův lékař.

**Alexirhoē, ēs, f.** [Ἀλεξίροη] mythické jméno nymfy.

**Alexis, idis n. is, m.** [Ἀλεξίς] vlastní jméno mužské, zvl. **1** otrok, propuštěnec a důvěrník Attikův **2** sličný jinoch *V Pp.*

**Alfēnus, a, um** [Alfius] římské jméno rodové, zvl. A. Varus z Kremony, proslulý právník za doby Horatiovy.

**Alfius, a, um** římské jméno rodové, zejm. **1** C. *Alfius Flavus* přítel Ciceronův **2** lichvář *H.*

**alga**, *ae, f.* vodní řasa, zvl. mořská: příslov. *vilior algā V H.*

**algeō**, *ēre, alsī*, — mrznouti, zimou křehnouti: *algeo Pt je mi zima; puer sudavit et alsit H.*

**1. algidus**, *a, um* [*algeo*] mrazivý, studený.

**2. Algidus**, *ī, m.* horské pásmo v albských horách v Latii. Adj. **Algidus**, *a, um* algidský: *Algida terra O.* Subst. **Algidum**, *ī, n.* městečko na hoře Algidu.

**algor**, *ōris, m.* [*algeo*] pocit zimy, zima, mráz, mrznutí, mražení: *corpus patiens algoris S.*

**algus**, *ūs, m.* [*algeo*] význ. = *algor*.

**ali-**, pův. asi samostatné adv., vyskytuje se v složeninách se zájmeny a příslovci, jimž dodává významu neurčitosti, na př. *aliquis, aliquando*; odt. odvozeno i *alius* a *alter*.

**aliā**, adv. [*alius*, vl. *aliā viā* n. *aliā parte*] jinudy.

**aliās** adv. [*alius*, vl. snad gen. sg. fem. jako *familias*, t. j. *alias (tempestatis)*] **1** za jiné doby, jindy: *alias — alias* jednou — po druhé, brzy — brzy; *alias aliter C* jednou tak, po druhé jinak = po každé jinak **2** jinak: *non alias quam* ne jinak než.

**aliātus**, lidově **āleātus**, *a, um* [*alium*] česnekový; subst. neutr. pokrm s přísadou česneku: *sine me aliato fungi fortunas meas Pt* při česnečece.

**alibi**, adv. [*alius*, srov. *ibi, ubi*] jinde: *alibi — alibi tu — tam; alios a. resistantis S* toho tu, onoho tam = každého jinde.

**alica** n. **halica**, *ae, f.* špalda, samopše (druh obilí); kroupy (ze špaldy); odvar z krup (jako nápoj zvl. chudých lidí).

**alicārius**, *a, um* [*alica*] špaldový, týkající se špaldy: (*meretrices*) *religias alicarias Pt* vymleté.

**alicubi**, adv. [*aliquis* a *ubi*] někde.

**alricula**, *ae, f.* [snad *ἄλλυξ = χαλαμός*] druh svrchního oděvu, pláštík.

**alicunde**, adv. [*aliquis* a *unde*] odněkud.

**aliēnātiō**, *ōnis, f.* [*alieno*] zcizení **1** t. t. právn. 'est a. omnis actus, per quem dominium transfertur'; *venditio a. est et rei iurisque translatio Sn; sacrorum*

*a. C* přenesení **2** odcizení, odvrácení, oddálení, odstoupení, odpadnutí: *tua a me a. C* rozchod se mnou; *in Vitellium a. T* nepřítel k *V. 3 mentis a.* nepřičetnost, šílenost: *alienationem mentis simulans* var. *T.*

**aliēnigena**, *ae, m.* [*alienus*, podle *indigena*] v cizině narozený, cizorodý, cizozemec, cizinec: *alienigenas domesticis anteferre C*; adj. *m. i f.:* *hostis a. L; mulieres alienigenas Vt* cizinky. Odt. adj. **aliēnigenus**, *a, um* cizorodý, cizinecký, cizí: *alienigena sacra Sn.*

**aliēnō**, *āre, āvi, ātum* [*alienus*] zcizovat **1** t. t. právn. převáděti do cizího vlastnictví, dávatí do cizích rukou (do cizí moci), pas. *alienari* přecházeti do cizího vlastnictví (do cizích rukou, do cizí moci): *nos alienavit pater Tr; ne quis quem suum faceret vel alienaret L; urbs maxima alienata S* v cizí moci **2** o osobním poměru odcizovatí, odvracetí, oddalovatí, sváděti k odpadnutí, znepráteliti; med. — pas. *alienari* odcizovatí se, odvracetí se, odpadati, znepráteliti se: *a. ab eis auditorum voluntatem C; conlatio plebis animos a Camillo alienavit L; animus alienatus C* odcizený, odvrácený, nepřátelský; *abs te totam alienari provinciam C*; pas. *me falsa suspitione alienatum esse sentiebam S* odstrčen **3** o duševním stavu porušiti, pomásti: *alienata mens* zmatená mysl, pomatenost, nepřičetnost, šílenost; *a. mentem L Sn; velut alienato ab sensu animo L* zbaven citu; *alienatis a memoria periculi animis L; alienari* býti pomaten, býti nepřičetný, šíletí; *alienatus (animo, sensibus)* pomatený, nepřičetný, šílený: *decemvir alienatus ad libidinem animo L* pro vášeň pozbyv rozumu; o těle *alienari* odumřiti, pozbyti citu: *in corpore alienato Sn.*

**aliēnus**, *a, um* [*alius*] cizí **1** o věcech *suos agros colebant, non alienos appetebant C; aes alienum* cizí (vypůjčené) peníze = dluhy; subst. **aliēnum**, *ī, n.* cizí peníze, cizí majetek, cizí statek, cizí pozemek: *edas de alieno quantum velis Pt* z cizího; příslov. *mālis ridentem alienis H* sm. potměšile se směje (srov. u Homéra *γναθμοῖσι γελῶων*

ἄλλοτριόισι jež má však jiný význam.) **2** o lidích *defensum non ab homine alieno, sed ab propinquo ac necessario suo C; homo alienissimus C* úplně cizí; *a. a matris genere C* matčínu rodu; subst. *m. cizinec, f. cizinka* **3** metaf. **a** smýšlením cizí, odcizený, nepřívznivý, nepřátelský; odvrácený, vzdálený: *Cato a Murena nulla re umquam a. fuit C; habet alienissimos Transpadanos C; alieno esse animo in Caesarem milites Cs; a litteris a. C* vzdálen písemnictví; *domus aliena consili S* vzdálený (= neúčastný); *si omnia essent aliena C* nepřívznivé **b** nevlastní, nepříhodný, nevhodný, nenáležitý, nesouhlasný, nesrovnávající se: *quaestum alienum ingenio suo Pt; non est alienum meis rationibus C; s abl. alienum meā naturā C* nesouhlasné s mou povahou **c** t. t. gram. nevlastní, přenesený (o slovech): *tralatis et alienis magis delectantur quam propriis et suis C; in propriis usitatisque verbis . . . in alienis C.*

**alifer, era, erum** [*ala a fero*] křídlo-  
nosný, okřídlený *O*.

**aliger, era, erum** [*ala a gero*] křídlo-  
nosný, okřídlený.

**alimentum, ī, n.** (ob. v pl.) [*alo*] vý-  
živa, potrava, jídlo, pokrm, živina  
**1 a** vl. *alimenta mitia, fruges O; s gen. determin. lactis alimenta O* mléko za výživu; *frugum alimentis carnisque L*  
**b** meton. prostředky na výživu, stravné, podpora (zejm. o nadacích zřízených za císařské doby pro vydržování chudých dětí): *annuos sumptus in alimenta ingenuorum pollicebamur Pn* **2** metaf. *ipse alimenta sibi praebet amor Pp; ipsae vitis sunt alimenta vices O; a. famae T.*

**alimōnia, ae, f.** [*alo*] výživa, potrava,  
pokrm *Vt.*

**alimōnium, ī, n.** [*alo*] výživa, po-  
trava, strava.

**aliō, adv.** [*alius*] jinam **1** vl. (*gentes*)  
*a. transire cogunt; alius a. C* každý ji-  
nam **2** metaf. *plebem nusquam a. natam*  
*quam ad serviendum L* k ničemu jinému.

**aliō-qui** a v době cis. též **aliō-quin, adv.**  
[vl. abl. sg. od *aliud quid*] vl. něčím jiným,  
jinak.

**aliōrsum, adv.** [*z alio vorsum*] jinam  
**1** vl. *a. ire Pt* **2** metaf. *vereor, ne illud Phaedria a. atque ego feci acceperit Tr*  
jinak (= v jiném smyslu) než.

**alipēs, edis** [*ala a pes, srov. περόπους*]  
křídlonohý: *mactatur alipedi vitulus O*  
(= *Mercurio*); ob. sm. rychlonohý, rych-  
lý: (*equos*) *alipedes V.*

**alipilus, ī, m.** [*ala a pilo*] lázeňský  
otrok, odstraňující z podpaždí (*ala*)  
i odjinud chlupy, chlupař.

**aliptēs, ae, m.** [*ἀλειπτης*] natěrač  
těl v lázních, masážník (lat. *unc-  
tor*) *C.*

**aliquā, adv.** [*srov. aliquis*] někudy,  
nějak.

<**ali-quālis, e** nějaký, jakýkoli.>

**aliquam, adv.** [*srov. aliquis*] nějak, jen  
ve spojení s *multus* dosti mnohý.

**ali-quamdiū, adv.** (po) nějaký čas,  
(po) jistou dobu.

**ali-quando, adv.** někdy **1** leckdy,  
časem, druhdy, opak jednak *numquam,*  
jednak *saepe* **2** o očekávaném čase jednou,  
konečně: *tandem a. C* přece jednou.

**aliquantillus, a, um** [*aliquantus*] ma-  
lounký *Pt.*

**ali-quantisper, adv.** [*aliquantus a*  
*per*] po nějakou dobu, na nějaký čas,  
na chvíli; nějaký čas, chvíli.

**aliquantum, neutr.** význam. *adv.* [*ali-  
quantum*] maličko, trochu; doplněno na  
adj. **aliquantulus, a, um** maličký.

**ali-quantum, neutr.** význam. subst. *n. adv.*  
**1** subst. něco, nějaké množství: *a. disper-  
didit Pt; a. temporis* nějaký čas; *a. itineris*  
*Cs* kus cesty; *praedae a. L* dosti mnoho  
**2** *adv.* trochu, poněkud, dosti: *multi-  
tudine a. Volsci superabant L; huc con-  
cede a. Pt* trochu = na chvíli. Abl.  
**aliquantō** u výrazů kompar. o něco, po-  
někud: *a. post* o něco později. — Dop-  
lněno na adj. **aliquantus, a, um** nějak  
veliký, nějaký: *aliquantum emensus est*  
*iter L* nějaký kus cesty.

**ali-quātenus, adv.** poněkud.

**aliquī** v. *aliquis.*

**ali-quis, ali-qui, aliqua, aliquid, adj.**  
*aliquod* někdo, neutr. něco, adj. ně-  
který, nějaký **1** vúb. **a** subst. *quis-  
quis est ille, si modo est a. C; dicet a. C;*  
*aut ture aut vino aut aliqui* (abl. neutr.)

*supplicat Pt; aut pugnam aut aliquid magnum V; aliquid novi consilii Cs* nějaký nový úmysl; ak. **aliquid** něco, v něčem, poněkud: *a. differunt C; nos a. Rutulos contra inuisse nefandum est? V; ne honos a. libertati officeret L b* adj. *unum aliquod verbum Tr; melius putatur aliquam partem quam nullam attingere C; aliquos viginti dies Pt* nějakých dvacet = asi dvacet **2s** důrazným protikladem proti *nemo, nihil, nullus: aliquid efficere C* něco sm. něco významného; *esse aliquo in numero C Cs* býti v nějakém počtu = býti za něco počítán; za něco státi, míti nějaký význam; *meas esse aliquid putare nugas Ct* že něco jsou = že mají nějakou cenu; *si numina divum sunt aliquid O* vskutku něco; *sunt aliquid manes Pp.*

**ali-quō**, adv. někam: *rus a. abire Pt; et nobis a. ventus erit var. Pp* význ. někam jinam.

**ali-quot** několik: *a. dies; subst. a. me adierunt Tr* několik (lidí).

**ali-quotiēns**, adv několikrát.

**aliquō-vorsum** adv. někam.

**alis, alid, Ct** = *alius, aliud.*

**aliter** [ali-] jinak, jiným způsobem: *longe a. est C; a. atque* jinak než: *rex a. atque animo gerebat, placide respondit S; a. quam* jinak než: *ne quid a. quam confirmaverimus fiat C; se* vztahem k celé větě jinak, sice: *des minam auri nobis . . . a. hinc non ibis Pt.*

**ali-ubi**, (m. staršího *alibi*) adv. jinde: *a. atque a. Sn* na různých místech.

**ālium**, vulg. též **allium, iī, n.** [alum] česnek.

**ali-unde**, adv. odjinud, odněkud jinud: *a. ex alio oppido Pt; též* o osobách sm. od někoho jiného: *a. est quaerenda medicina C* (t. j. ne od Epikura).

**alius, a, ud** (gen. m. *alius* ob. *alterius*, dat. *aliī* n. staž. *alī*) [ali-, srov. ἄλλος] jiný **1** vřb. *vel isdem vel aliis inimicis C; alias res agere Pt Tr C* dělati jiné věci = nedávati pozor; *iuvenem et alia clarum T* v jiných věcech = jinak; *a. atque n. et, též a. quam* jiný než; *nihil aliud nisi n. quam* nic jiného než druhdy = jenom: *nihil aliud nisi de praesidio rettulistis C; s* abl. kompar.

i s předl. *ab: ne quis a. Lysippo duceret aera H* jiný než L.; **alius** — **alius** v distributivních vazbách jiný — jiný, jeden — druhý: *alios amabat, aliorum amori serviebat C; místo* jednoho **alium** bývají v takových vazbách i jiné výrazy, jako *pars, quidam, reliqui, multi: alii profecti; multos urbis caritas tenuit L* jedni — mnohé; **alius alium** a podobné vazby **a** každý jiného, každého jiný: *propinquos alium alia clades oppressit S* každého jiná **b** jeden druhého: *alius alium hortari S* jeden druhého povzbuzoval; *alius ex alio* jeden po druhém; *alia ex aliis iniquiora postulando L* činíce stále nespravedlivější požadavky; *alius super alium* jeden přes druhého **2** spec. **a** význ. změněný, rozdílný: *alii nunc sunt mores Pt; homines alii facti sunt C b* význ. protivný, opačný: *alia pars c* význ. ostatní: *obstipuerunt alii, sed Troius heros agnovit V; in alia omnia ire* o hlasování v senátě hlasovati pro všechno ostatní (jenom ne pro učiněný návrh), hlasovati proti **d** význ. druhý = *alter: invenies alium Alexim V; quaeritur huic alius V* t. j. sok.

**allābor, ī, allāpsus sum** [ad — labor] sunouti se, šinouti se, volně se pohybovati (*alci rei* k něčemu); o vodě přitékati, připlouvati, plynouti k něčemu: *totum a. classibus aequor V* že připlouvá loďmi (jakoby vlnami) celeté moře; o plavcích připlouvati: *Curetum adlabimur oris V; o plazech* plaziti se, plížiti se k něčemu: *ad exta angues adlapsi L; přilétati: Fama matris adlabitur auris (ak.) V; viro alis adlapsa sagitta est V.*

**allabōrō, āre** [ad — laboro] **1** namáhati se při něčem, pomáhati si (pracně) **2** pracně přidávati: *myrto nihil adlabores H* k myrtě nic nesháněj.

**allacrimō, āre** [ad — lacrimo] k tomu slzeti, při tom slzeti.

**allāpsus, ūs, m.** [allabor] přisunutí; o plazu připlazení, připlížení.

**allātrō, āre, āvī, ātum** [ad — latro] štěkati na někoho, metaf. láti někomu, napatati, dorážeti na někoho: *a. magnitudinem (Scipionis) L; allatras nomen M.*

**allātus** v. *affero*.

**allaudābilis**, e [*allaudo*] chvalitebný.

**allaudō**, *āre* [*ad* — *laudo*] pochvalovati, vychvalovati.

**allēc** v. *hallec*.

**allectō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*allicio*] lákati, vábiti, naváděti k něčemu.

**Allēctō**, (*ūs*), ak. — *ō*, f. [*Ἀλληκτώ*] jedna z Furií.

**allēgātīō**, *ōnis*, f. [*allego*] posláni, poselství, posílka.

**allēgātus**, *ūs*, m. [*allego*] posláni: *meo adlegatu Pt* mým návodem.

**1. allegō**, *ere*, *lēgī*, *lēctum* [*ad* — *lēgo*] (volbou) přibíratí: *adlectus a divo Vespasiano inter praetorios Pn*.

**2. allēgō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad* — *lēgo*] posílati, vysílati (*alqm ad alqd* n. *alci rei* k něčemu) **1** o lidech *pater adlegavit vilicum, qui posceret uxorem Pt* **2** metaf. o věcech, jež mají působit jako prosba nebo důkaz: předkládati, přednáseti, uplatňovati: *munera preces mandata regis sui adlegant T; adlegas exemplum Pn; příkládati, přičítati, udělovati: dis sacerdos adlegat officia Sn*.

**allēgoria**, *ae*, f. [*ἄλληγορία*] alegorie, jinotaj.

**allevāmentum**, *ī*, n. [*allevo*] ulehčení, polehčení, úleva.

**allevātīō**, *ōnis*, f. [*allevo*] **1** nadzdvížení **2** metaf. ulehčení, polehčení, úleva.

**alleviō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad a levīs*] nadzdvihovati, oblehčovati: *alleviabant navem Vt*; metaf. *alleviabit eum dominus Vt* pozdvihne sm. uleví mu; *alleviata est terra Vt* zlehčena sm. potupena. V rukopisech bývá zaměňováno *alleviare* s *allevare*.

**allevō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad* — *levo*] **1** nadzdvihovati, pozdvihovati, zdvíhati: *pellibus adlevatis Cr; miles adlevatus circumstantium umeris T; podpírati* **2** metaf. **a** oblehčovati, nadlehčovati, ulehčovati, ulevovati, mírniti: *onus si vos adlevabitis C; (militibus) adlevatae notae T* zmírněny tresty **b** sm. vzpřimovati, vzpružovati, povzbuzovati, zotavovati: *adlevor, cum liquor tecum C* je mi lépe;

*animum a maerore a. Cr; adlevatur animum* (ak. vztahu) *T* nabývá myslí.

**allex** viz *hallec*.

**Allia**, *ae*, f. řeka vlévající se nedaleko Říma s levé str. do Tiberu; u ní byli Římané poraženi od Gallů r. 390 př. n. l. Odt. **Alliēnsis**, e allijský: *A. pugna C* nad Allí; *dies A. L* t. j. 18. červenec.

**allicefaciō**, *ere* [srov. *allicio*] lákati, vábiti.

**alliciō**, *ere*, *lexī*, *lectum* [*ad a lacio*] přilákávati, přiluzovati, lákati, vábiti: *delectatione a. lectorem C; a. Gallias T* přivéstí na svou stranu; *alliciunt somnos O* sm. přivádějí; o magnetu *qui ferrum ad se alliciat et attrahat C*.

**allidō**, *ere*, *līsī*, *līsūm* [*ad a laedo*] přirážeti, narážeti **1** *pars (remigum) ad scopulos allisa Cs*; bítí, tlouci něčím: *allide pedem tuum Vt* dupni nohou; tlouci něco, rozbíjeti: *lapides cineris allisos Vt* **2** metaf. o pohromě srážeti někoho: *animos in infima adlisos Sn; in quibus (damnationibus) Sevius adlisis est C; qui non alliserit virtutem Sn* nenechá ctnost rozbítí; (*malos deus*) *allidet Vt*.

**Alliēnsis** v. *Allia*.

**Allifae**, *ārum*, f. Allify, město v Samniu na hranicích Kampanie, nyn. Allife. Odt. **Allifānus**, *a*, *um* allifský; subst. *Allifana (vasa)* allifské číše (velké) *H*.

**alligātūra**, *ae*, f. [*alligo*] přivázání; obvazek; svazek: *centum alligaturis uvae passae Vt*.

**alligō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad* — *ligo*] **1** přivazovati, uvazovati, vázati: (*servi*) *ad palum alligantur C; navem non alligat ancora V* **2** svazovati: *vinculis a. C*; t. t. lékař. *obvazovati: volnus a. C L; oculum alligatum C* **3** metaf. **a** sm. poutati, zdržovati: *ne forte qua re impediatur atque alliger C* **b** činití tuhým, srážeti, pas. srážeti se, tuhnouti: *lactis alligati M; adligantis omnia hiemis tristitia Sn* **c** zavazovati, poutati: (*lex*) *omnes mortales adligat C; beneficio a. C*; o zapletení do zločinu *hic furti (gen. criminis) se adligat*



Tr proviní se krádeží; *scelere se a. C* zaplésti se do zločinu.

**allinō**, *ere, lēvī, litum* [ad — lino] **1** a přimazávati (alqd alci rei něco k něčemu), pomazávati, natíratí něco něčím: *vir bonus (versibus) incomptis adlinet atrum signum H* udělá přes verše čáru' **b** přilepovati: *schidam a. Pn-h* **2** obr. přičiňovati jako poskvrnu, poskvrňovati: *nulla nota, nullae sordes videbantur his sententiis (dat.) adlini posse C; nemo non aliquod nobis vitium adliniit Sn.*

**allisō**, *ōnis, f.* [allido] přiražení, naražení, náraz.

**allium** viz *alium*.

**Allobrogēs**, *um, m.* (sing. *Allobrox H*) Allobrogové, národ keltský, usedlý v Gallii Narbonské mezi Rhodanem, Isarou, Alpami a jezerem Lemanským. Odt. **Allobrogicus, a, um** allobrožský, čestné příjmení Q. *Fabia* (v. t.) *Maxima*.

**allocūtiō**, *ōnis, f.* [alloquor] oslovení, mluvení k někomu, řeč, proslov **1** vúb. *mutat personam, vertit adlocutionem Pn* **2** spec. **a** o řeči k vojsku n. k senátu **b** o útěšném domlouvání: *qua solatus est allocutione Ct.*

[**alodiālis**, *e* [alodium] alodiální, svobodný.]

[**alodium**, *iī, n.* statek bez lenního n. fideikomisního závazku, svobodný statek (dvůr, popluží), alod.]

**alloquium**, *iī, n.* [alloquor] oslovení, mluvení k někomu, řeč, slova **1** vúb. *alloquio leni pellicerent hostis L*; mluvení s někým, rozmluva: *comitate et adloquiis officia provocans T* **2** spec. (útěšné) domlouvání, těšení, útěcha: *aegrimoniae dulcibus alloquiis H.*

**alloquor**, *ī, allocūtus sum* [ad — loquor] oslovovati někoho, promlouvati, mluvíti k někomu **1** vúbec *liceat te a. Pt* **2** spec. **a** o řeči k lidu nebo k vojsku: *populum Tanauil allocquitur L* **b** t. t. řečnický: *patriam allocuta est Ct* **c** o modlitbě: *adloquor numina O.*

**allubēscō**, *ere* [ad a lubere] neos. *adlubescit* chce se mi, dostávám chuť: *iam adlubescit primulum Pt.*

**allūceō**, *ēre* [ad — luceo] svítiti:

obr. *quam tibi Fortuna faculam a.* (trans.) *volit Pt* svítiti pochodní.

**allūcēscō**, *ere, allūxī* [alluceo] svítiti, zasvítiti: *nisi aliquis igniculus adluserit Sn.*

**allucinor** v. *alucinor*.

**allūdiō**, *āre* [\**alludium*, srov. *alludo*] hráti si s někým, mazliti se, laškovati.

**allūdō**, *ere, ūsī*, — [ad-ludo] hráti si, zahrávati si, laškovati, žertovati s někým, škádliti, pokoušeti někoho: *coepit ad id (scortum) a. Tr*; o dítěti mazliti se: *veluti ad notam allusit :: Iustinus; sapientiae (dat.) a. Sn* s moudrostí; abs. *nec plura adludens V* více nežertuje; o věcech *in adludentibus undis O*; metaf. *spei nostrae adludentia Sn* sm. co je příznivo naději.

**alluō**, *ere, uī*, — [ad a lavo] omývati, oplachovati: *Massilia mari alluitur Cs*; obr. *cum (civitas) barbariae fluctibus adluatur C.*

**alluviēs**, *ēi f.* [alluo] naplavení, zaplavení, záplava, louže, zátoka, rozliv.

**alluviō**, *ōnis, f.* [alluo] **1** (nábrežní) naplavení, naplavenina: *adluvionum iura C* (o pozemcích u řeky, zvětšených nábrežním nánosem, srov. *circumluvio*) **2** zaplavení, zátopa.

**Almō**, *ōnis, m.* **1** potok vtékající jižně od Říma do Tiberu *C O* **2** Latin, syn *Tyrrhūv V.*

**almus**, *a, um* [alo] živný, živící **1** o božích blahodárný, dobrotvivý, milostný: *Venus alma Pt*; meton. *alma sacerdos Pp*; *Caesaris alma dies M* **2** o věcech *terra alma V* sm. úrodná; *lux alma V* živný den; *alma adorea H.*

**alnus**, *ī, f.* [\**alsnos*, srov. olše] olše **1** vl. *paludibus alni nascuntur V* **2** co je uděláno z olší, zejm. člun, loď: *undam levis innatat alnus V.*

**alō**, *ere, aluī, altum i alitum* živiti, krmiti **1 a** vl. (*nutrix*) *vernas alit Pt*; *nec magis ali quam alere ventrem L*; *ali* živiti se, stravovati se: *ut esset in agro ac ... aleretur ad villam C* **b** vyživovati, vydržovati: *familiam a. Pt C*; *quos opes regiae alunt L* **c** sm. chovati: *equos a. ad venandum Tr* **d** vychovávati: *qui procreavit, qui aluit, qui erudit C; si cui filius aletur H*

bude-li vyrůstati **2** metaf. **a** (*ignis*) *omnia alit*; *a. incendium L* **b** sm. síliti, podporovati, dávati potravu: *a. ingenium C*; *haec studia adulescentiam alunt C* živí; *alitur vitium V* živí se.

**aloē**, *ēs n. aloa, ae, f.* [ἀλόη] aloe.

**Alōeus**, *eī, m.* [Ἀλωεύς] mytický gigant, syn Poseidonův; odt. **Alōidae**, *ārum, m.* Aloěovci, t. Otos a Efialtes, kteří chtěli ztéci nebe.

**alogia**, *ae, f.* [ἀλογία] nerozumnost.

**Alpēs**, *ium, f.* Alpy; jako apelativum **alpēs**, *is, f.* (vysoká) hora. Odt. **Alpinus**, *a, um* alpský; jako vlastní jméno cognomen: *turgidus A. H*, pl. obyvatelé Alp, v tomto význ. též **Alpici**, *ōrum, m.*

**alpha**, indecl. *n.* [ἄλφα] písmeno alfa, první písmeno v řecké abecedě; obr. první, přední: *Cordus alpha paenulatorum M.*

**alphabētum**, *ī, n.* [ἀλφάβητος] od jmen prvních písmen v abecedě ἄλφα a βῆτα. alfabet, abeceda.

**Alphēias** v. *Alpheus*.

**Alphesiboeus**, *ī, m.* jméno pastýře *V*.

**Alphēus** n. **Alphēos**, *ī, m.* [Ἀλφειός] Alfeios, řeka v Arkadii a Elidě, tekoucí mimo Olympii, i bůh této řeky. Odt. **Alphēus**, *a, um* alfejský; **Alphēias**, *adis, f.* [Ἀλφειάς] Alfeiova, t. j. nymfa Arethusa, milenka Alfeiova.

**Alpici**, **Alpinus** v. *Alpes*.

**Alsium**, *iī, n.* město v Etrurii neďaleko Caere. Odt. **Alsīensis**, *e* alsijský; subst. **Alsīense**, *is, n.* alsijský statek (Pompeióv) *C*.

**1. alsius**, *a, um* [*algeo*] chladný, studený: *alsia corpora :: Lucretius*.

**2. alsius** neutr. kompar. viz *alsus*.

**\*alsus**, *a, um* (jen neutr. kompar. *alsius C*) [*algeo*] chladný, chladivý.

**altāria**, (*ium*), *n.* (poklas. i sg. **altāre**, *is*) [*altus*] oltář: *impositis ardent a. fibris V*; ve spojení s *ara* znamená *altaria* snad horní část oltáře: *altaria et aram complexa T*.

**altē**, adv. [*altus*] **1** vysoko, ve výši, do výše: (*Tisiphone*) *surgens caput altius effert V* **2** hluboko, v hloubce, do hloubky: *cultores altius moliuntur terram L*; metaf. *qui altius perspiciebant C* sm. důkladněji **3** metaf. zdaleka:

*a. repetere C*; *altius* z větší dálky: *altius et quasi a fronte Pn*.

**alter**, *era, erum* [z *\*aliteros k alius*]

**1** jeden ze dvou **a** *a. consulum n.*

*ex consulibus L T* jeden z konsulů

**b** *alter* — *alter* jeden — druhý: *consulis alterius summum studium, alterius animus paene placatus C*; *a.* bývá

protikladem i k jiným pojmům: *dextra tenet calamum, strictum tenet altera*

*ferrum O* druhá; *una pars ... altera C*; *alter* — *alius* jeden — jiný; o vzá-

jemnosti *alter ab altero adiutus C* jeden od druhého; o rozdílu *istis duae res max-*

*imae altera alteri* (mask.) *defuit C* každému jedna **2** bez omezení na dva dru-

hý: *cum in natura tria sint, unum gaudere, alterum dolere, tertium nec*

*gaudere nec dolere C*; o neurčitěm počtu

*ducendus et unus et comes alter H*

**3** metaf. druhý **a** na označenou úplně podobnosti *a. Verres C*; *Ennius ...*

*alter Homerus H*; *a. ego C*; *te quasi me alterum C* **b** na označenou rozdílu

*metuit secundis alteram sortem H* opač-

ného; *quotiens te speculo videris alterum H* t. j. změněného **c** význ. bližní:

*qui nihil alterius causa facit C*.

**alterās**, adv. [*alter*] po druhé, jindy.

**altercātiō**, *ōnis, f.* [*altercor*] hádání (se), hádka, váda, sváda **1** vúb. *cum*

*res a perpetuis orationibus in alter-*

*cationem vertisset L* **2** spec. **a** t. t. soudní část soudního řízení, při které si dá-

valy sporné strany krátké otázky a

odpovědi, slovní zápas, slovní potyčka **b** (učené) hádání zejm. filosofů:

*dialogorum a. Sn*.

**altercō**, *ārī, ātus sum* (arch. *altercō, āre*) [*\*altercus* od *alter*, srov. *alternus*]

hádati se, vaditi se, hašteřiti se **1** vúb. *mulierum ritu inter nos alter-*

*cantes L* **2** spec. t. t. soudní (srov. *alter-*

*catio*) zápasiti slovy, potýkati se slovy: (*Crassus*) *in altercando invenit pa-*

*rem neminem C* **3** metaf. *altercante libidinibus* (dat.) *pavore H* strach zá-

pasí s vášněmi.

**alternō**, *āre, āvī, ātum* [*alternus*]

**1** jedno po druhém dělati, střídati: *alternant spesque timorque fidem O*;

o rozvažování *haec alternanti* (sc. sen-

tentias) *potior sententia visa est* V rozvažujícím 2 intrans. střídati se: *illi alternantes proelia miscunt* V s té i oné strany, navzájem; *alternante aqua* Pp.

**alternus**, *a*, *um* [alter] 1 jeden po druhém, střídavý, v překladu často jest užiti adv. střídavě: *ut singulis consulibus alternis mensibus lictores praerent* C střídavě po měsících; *alterno terram quatiant pede* H střídavě; o elegickém dvojverší: *alterno versu* O t. j. hexametrem a pentametrem; o veršové skladbě, v které se střídají mluvící osoby: *alternis versibus intorquentur inter fratres contumeliae* C; *Fescennina licentia versibus alternis opprobria fudit* H; *alternae deceptus imagine vocis* O opakovaného (t. j. ozvěny). Odt. abl. pl. **alternis** v platnosti adv. střídavě: *agere varie rogando alternis suadendoque* L; *alternis facilis labor* V při střídání 2 s té a oné strany, vzájemný, vespólný: *alterna periere manu* (fratres) O; *alterni si congregimur* V jedni s druhými, vespolek; *reiectionem iudicum alternorum* C s obou stran; *alternae civitates* C t. j. obou sporných stran.

**alter-uter**, *alterutra*, *alterutrum* (gen. *alterius utrius* n. *alterutrius* a pod. ostatní pády) jeden (ze dvou n. z obou), jeden nebo druhý: *alterutri eorum* C; *tum adprobatione alterutra, tum utraque* C. Z vazeb jako *manu alterutrum tenentes* vzniklo **alterutrum** význ. adv. navzájem, vespolek: *sapere in alterutrum* Vt.

**Althaea**, *ae*, *f.* [Ἀλθαία] Althaiia, myth. choť Oineova, matka Meleagrova.

**altilis**, *e* [alo] krmený, krmný: *altiles* (aves) n. subst. neutr. pl. *altilia* krmená drabež: *satur altilium* H; *altilia secare* Sn.

**Altinum**, *i*, n. město v území Venetů, proslulé chovem ovcí, nyn. Altino. Odt. **Altinās**, *ātis*, m. Altinān.

**altisonus**, *a*, *um* [altus a sono] vysokozvučný, vysokohlučný: *Iovis altisoni* básn. C.

**altitonāns**, *antis* [altus a tono] vysokohřmící: *a. pater* básn. C.

**altitūdō**, *inis*, *f.* [altus] 1 výška,

vysokost **a** vl. *a. turris* Cs **b** metaf. povznesenost, vznešenost: *a. animi* C 2 hloubka, hlubokost, hlubina **a** vl. *a. fluminis* Cs **b** metaf. *ad simulanda negotia a. animi incredibilis* S záludnost; *modestiae imagine in altitudine conditus* T do svého nitra.

**altivolāns**, *antis* [altus a volo] vysoko létající: *genus altivolantum* básn. u C t. j. ptáků.

**altor**, *ōris*, m. [alo] živitel, pěstoun. **altricor** = *altercor*.

**altrīnsecus**, adv. [alter a secus, srov. *extrīnsecus*, *intrīnsecus*] 1 s druhé strany, na druhé straně: *ego adsistam hinc a. Pt* 2 s obou stran, na obou stranách: *utrasque partes contra se a. posuit* Vt.

**altrīx**, *īcis*, *f.* [k altor] živitelka, pěstounka; spec. kojná.

**altrōvorsum**, adv. [alter a verto] na druhou stranu Pt.

**altus**, *a*, *um* [vl. part. perf. od alo] (vl. vyživený, vypěstovaný, vyrostlý) 1 vysoký **a** vl. *a. murus*; *altis exstantem signis cratera* O vypuklými; *stabula alta ferarum* V (o vysokém lese); *altior illis ipsa dea est* O; praed. vysoko, ve výši, do výše: *alta per auras evehor* O; *fugit alta super Pelion* O. Subst. neutr. výše, výšina: *alta petens* V; spec. nebeská výše, nebe: *omnis super alta tenentis* V **b** metaf. sm. povznesený, vznešený, povýšený: *ad altiora quaedam nati sumus* C; *a. sermo* T; *altioerem gradum dignitatis* C; *ab alto demissum genus Aenea* H 2 hluboký **a** vl. ve směru svislém *flumine Rheno latissimo atque altissimo*; subst. neutr. hlubina: *alius funda verberat amnem alta petens* V **b** ve směru vodorovném *spelunca alta* V; (*navis*) *portu se abdidit alto* V; *altis ordinibus* T; spec. o moři *altum mare* i subst. neutr. širé moře i vůb. moře, opak *portus*, *litus*, *terra: quam magis te in altum capessis, tam aestus te in portum refert* Pt; *qua se Tiberinus in altum dividit* O; básn. pl. *tranquilla per alta* V; 3 metaf. **a** *a. somnus*; *alta silentia* V; *nox alta* O; *alta mente repostum* V hluboko v mysli; *alta et divina mens* C **b** o čase daleký, odlehlý, starý,

dávný: *altiore initio T*; subst. neutr. *quae quoniam ex alto repetita sint C* zdaleka; *quid causas petis ex alto? V*.

**alucinātiō**, *ōnis*, *f.* [*alucinator*] blouznění; tlachání.

**alucinator**, psáno též **halucinator**, *ārī*, *āus sum* (bez rozumného myšlení mluviti nebo jednati), blouzniti.

**ālum**, *ī*, *n.* i **ālus**, *ī*, *m.* rostlina **1** kostival **2** česnek: meton. *hircus a. Pt* smradlavý kozel.

**alūmen**, *inis*, *n.* [srov. *aluta*] kamenec.

**alumna**, *ae*, *f.* [k *alumnus*] chovanka: *meorum* (t. j. chůvy) *alumnarum pater Pt*; metaf. *Pacis a. Ceres O*.

**alumnus**, *ī*, *m.* [vl. part. praes. pas. k *alo*] pův. živý, chovaný: adj. *alumno numine O* bohem od ní vychovaným, božským chovancem. Ob. subst. chovanec **1** o poměru k rodičům, chůvám a pěstounům *Tityon, Terrae alumnus V*; *dulci nutricula alumno H*; přenes. *legionum a. L*; syn: *agrorum a. C*; *Parthae telluris a. Pp*; *pacis a. C* **2** metaf. **a** o poměru k učiteli *Platonis alumni C* žáci; *a. disciplinae meae C* **b** o roubu *sucos alieno praestat alumno O*.

**Aluntium**, **Aluntinus** v. **Haluntium**.

**ālus** viz *alum*.

**alūta**, *ae*, *f.* [srov. *alumen*] měkká, vydělaná kůže, jircha.

**alūtārius**, *a*, *um* [*aluta*] jirchový. <Subst. *alūtārius*, *ī*, *m.* kožišník, jirchář.>

**alvārium**, *ī*, *n.* [*alvus*] úl.

**alveārium**, *ī*, *n.* [*alveus*] úl.

**alveolus**, *ī*, *m.* [*alveus*] vyhloubená nádoba, korýtko, necičky, vana; vojen. nádoba na vynášení hlíny *L*; vrhcáb-nice, hrací deska (opatřená vysokým okrajem): *alveolum poscere C*; metaf. korýtko řeky, malé řečiště.

**alveus**, *ī*, *m.* [*alvus*] dutina, dutá věc **1** *a. navis* trup lodí, břicho, vnitřek; dno, spodek: *naves planis alveis fabricatas L*; synekd. loď **2** necky, koryto: *a. quo expositi erant pueri L*; vúb. nádoba, okřín: *a. fagineus O*; v lázních vana, bazén, nádržka **3** koryto řeky, řečiště: *fluminis a. V*. —

V rukopisech a vydáních bývá zaměňováno s *alvus* v. t.

**alvus**, *ī*, *f.* (neklas. *m.*) [z *\*aulus*, srov. *αὐλός*] **1** dutina břišní, břicho: *herbas in suom alvom congerunt Pt*; žaludek, vnitřnosti: *alvum purgare C*; (mateřský) život: (*mater*) *me in alvo gestavit Pt* **2** metaf. dutina: *ilicis a. V*; úl; o lodi trup, dno: *lata a. T*.

**alx** v. *alce*.

**Alyattēs**, *is* *n. eī*, *m.* [Ἀλυάττης] král lydský, otec Kroisův.

**am-** v. *amb-*.

**amābilis**, *e* [*amo*] milování hodný, roztomilý, líbezný: *nimis bella es atque a. Pt*; milovaný, milený, milý: *vitā amabilior Ct*; milostný; laskavý.

**amābilitās**, *ātis*, *f.* [*amabilis*] zamilovanost; roztomilost, líbeznost, půvab.

**amābiliter**, *adv.* [*amabilis*] zamilovane; roztomile, líbezně; laskavě, mile.

**Amafinius**, *ī*, *m.* *C. A.* přívrženec filosofie Epikurovy.

**Amalthēa**, *ae*, *f.* [Ἀμαλθεῖα] Amaltheia, nymfa, jež vychovala na Krétě mladého Dia, živíc ho kozím mlékem; podle jiné pověsti ona koza sama; její uražený roh byl vzat mezi hvězdy jakožto „roh hojnosti“ (*cornu copiae*); meton. sm. svatyně Amaltheina = **Amalthēum** *n. -ium*, *ī*, *n.*: *A. mea te expectat C*.

**āmandātiō**, **āmandō** v. *amendatio*, *amendo*.

**amandus**, *a*, *um* [*amo*] milování hodný, líbezný, roztomilý.

**amāns**, *antis* [*amo*] milující, milovný: *a. patriae C* vlastenec; *amantissimus rei publicae C* veliký vlastenec; subst. *m.* i *f.* milovník, milenec, milovnice, milenka; laskavý, přátelský, milý: *amantissima verba C*; pas. milostný, roztomilý: *amantissimae vineae Vt*.

**amanter**, *adv.* [*amans*] laskavě, přátelsky, mile.

**Amantia**, *ae*, *f.* [Ἀμαντία] město v Illyrii. Odt. **Amantīni** *n.* **Amantiāni**, *ōrum*, *m.* Amantáné.

**Amānus**, *ī*, *m.* [Ἀμανός] Amanos, část pohoří Tauru v Malé Asii, oddě-

lující Kilikii a Syrii. Odt. **Amānicæ pylæ** [Ἀμανικαὶ πύλαι] Amanská brána, jméno průsmyku v Amanu; **Amāniēnsēs, ium, m.** obyvatelé Amanu.

**amāracus, ī, m.** (i f.) n. **amāracum, ī, n.** [ἀμάρακος] majorán.

**amarantus, ī, m.** (?) [ἀμάραντος vl. nevadnoucí] amarant, laskavec.

**amārē, adv.** [amarus] hořce, rozhořčeně, trpce, ostře.

**amāricātus, a, um** [amarico roztrpčovati od *amarus*] roztrpčený, rozhořčený, podrážděný.

**amāritiēs, ēī, f.** [amarus] hořkost Ct.

**amāritūdō, inis, f.** [amarus] hořkost, trpkost; rozhořčení.

**amāror, ōris, m.** [amarus] hořkost, hořká chuť.

**amārus, a, um** hořký 1 vl. *fel amarum Pt; sentit dulcia et amara C* sladkost a hořkost; *fumus a. V* štiplavý 2 metaf. **a** význ. nepříjemný, trpký: *laetus animus amara temperet risu H b* roztrpčený, mrzutý, nevrlý: *amariorem me senectus facit C c* ostrý, štiplavý, peprný, jizlivý: *amara lingua O.*

**Amaryllis, idis** (ak. *ida*, vok. *ī*), f. [Ἀμαρυλλίς] jméno pastýřky V.

**Amasēnus, ī, m.** řeka v Latii, pochočka Ufenta, nyn. Amaseno.

**Amāsis, idis, m.** [Ἀμασις] jméno egyptského krále.

**amāsius, ū, m.** [amo] milenec.

**Amastris, idis, f.** [Ἀμαστρίς] město v Paflagonii; **Amastriānī, ōrum, m.** obyvatelé Amastridy, Amastridané; **Amastriacus, a, um** amasterský.

**Amāta, ae, f.** jméno manželky krále Latina V.

**Amathūs, ūntis** [Ἀμαθοῦς] 1 f. město na Kypru, proslavené chrámem Afroditiným 2 m. mytický zakladatel města Amathuntu; **Amathūsius i Amathūsīacus, a, um** amathuntský.

**amātiō, ōnis, f.** [amo] milování, láska Pt.

**amātor, ōris, m.** [amo] milovník 1 a. *mulierum Pt; s* přihanou *vinosus, a. H 2* význ. přítel, příznivec: a. *anti-quitatis N.*

**amātōriē, adv.** [amatorius] zamilovaně, milenecky.

**amātōrius, a, um** [amator] milovnícký, zamilovaný, milostný: a. *sermo C.*

**Amazōn, (onis), f.** [Ἀμαζών] i **Amazonis, idos, f.** [Ἀμαζονίς] Amazonka, ob. pl. mytický kmen bojovných žen, sídlící v Malé Asii na záp. od Kavkazu, zejm. u řeky Thermodontu. **Amazonius, a, um** amazonský: *Amazoniam pharetram V; A. vir O = Hippolytos*, syn Theseův a Amazonky.

**amb-, am-, an-** [srov. ἀμφί] částice, jež se vyskytuje jako první složka slov složených s každé strany, na všech stranách, okolo, ob —.

**ambactus, ī, m.** [slovo keltské] poddaný, služebník Cs.

**ambāgēs, um, f.** (sg. ob. jen abl. *ambage*) [amb- a ago] okliky 1 vl. *tecti a. V* bludiště domu; sg. *variarum ambage viarum O* spleť; bloudění: *ambage remissa O 2* metaf. o řeči a jednání **a** okolky, okolkování: a. *mitte atque hoc age Pt; missis ambagibus H* bez okolků **b** sm. klíčky, vytáčky: *falsi positis ambagibus oris vera loqui O c* záhady, dvojsmysly, nejasnosti, narážky: *Sibylla horrendas canit a. V.*

**Ambarri, ōrum, m.** Ambarrové, kmen keltský, blízký Haeduům, usedlý na dolním toku Araru.

**ambecisus, ūs, m.** [amb(e)- a caedo] vykrojení s obou stran.

**amb-edō, ere, ēdī, ēsum** ojídati, okusovati; metaf. *flammis ambesa robora V* plameny ohlodané = ožehlé.

**Ambiānī, ōrum, m.** Ambiáni, keltský kmen v Gallii belgické.

**ambigō, ere, ēgī, —** [amb- a ago] (vl. obháněti, poháněti sem a tam) přítí se, vésti spor, býti ve sporu, sváříti se: *de hereditate a. C; ambigitur je spor; id ambigitur o to je spor, to je sporné, pochybné.*

**ambiguē, adv.** [ambiguus] obojetně, dvojsmyslně, nerozhodně, neurčitě, pochybně.

**ambiguitās, ātis, f.** [ambiguus] obojetnost, dvojsmyslnost, nerozhodnost, neurčitost, pochybnost, spornost.

**ambiguus**, *a, um* [ambigo] obojaký, obojetný, dvojaký, neurčitý, nerozhodný, nejistý, kolísavý, pochybný, sporný **1** pas. *ambiguum nomen invidiae C; curae ambiguae V* kolísavá péče; *possessio ambigua L; pro certis ambigua malebant T; in ambiguo esse býti v nejistotě, býti nejistý; o řeči dvojsmyslný, záhadný: spargere voces ambiguas V; o podobě a tvaru a. Proteus O* nejisté podoby, mnohotvárný; *ambiguo vultu H* obojetným obličejem (nejisto zdali dívčím či chlapeckým); *ambiguos viros O* (Kentaurů) **2** akt. *a. Caesar, an urbem intraret T* nerozhodný; s gen. předm. *a. imperandi T* nerozhodný o převzetí vlády; *a. pudoris ac metus T* kolísaje se mezi studem a strachem.

**ambiō**, *ire, iū* (iūi), *itum* [amb- a eo s tvary podle IV. konj.] obcházení **1** vl. *locum inscius ambit O; spec. obcházení s prosbou, ucházení se, dožadovati se, doprošovati se, prositi: petamus, ambiamus C; a quibus est maxime ambitus (populus) C* kteří se u něho nejvíce dožadovali; o ženách a mužích *molestae sunt: orant, ambiunt, obsecrant Pt; qui ob nobilitatem pluribus nuptiis ambiuntur T* kterým je nabízeno více sňatků; obracet se k někomu: *reginam a. adfatu V* obracet se ke královně s oslovením **2** metaf. obstupovati, obklopovati, obklíčovati, obíhati, obtáčeti, obháněti, obkládati **a** o osobách *circumstantium corona iudicium circulo ambibat Pn; conubiis a. Latinum V* sňatkem polapiti **b** o věcech *Nereus ambit humum O; circulus axem ambit O; oras (clipei) ambiit auro V* obložil.

**Ambiorix**, *īgis, m.* náčelník gallských Eburonů.

**ambitiō**, *ōnis, f.* [ambio] obcházení, spec. obcházení s prosbou (o úřad), ucházení (se) (o úřad), shánění hlasů, volební agitace; doprošování (se), prošení **1** vl. *hic magistratus a populo summa ambitione contenditur C* **2** metaf. **a** *virtute, non ambitione Pt* (o hercích); *nulla tibi (Termine) a. est O* pro tebe neplatí žádné doprošování **b** vyhledávání přízně, touha po přízni: *a. consulis S* **c** usilování, úsilí, touha:

s gen. obj. *a. gloriae T* **3** meton. **a** ctižádost, ješitnost, marnivost, honosivost: *ambitione relegata H* **b** okázalost, nádhera: *magna (Platonem) ambitione Syracusas perduxit N.*

**ambitiōsē**, adv. [ambitiosus] **1** ucházením, po způsobu uchazeče; usilovně **2** ctižádostivě, ješitně, marnivě **3** okázale: *a. tristis M.*

**ambitiōsus**, *a, um* [ambitio] **1** obcházející, ucházející se (o přízeň), horlivý v ucházení, dotěrný: *ita a., ut omnes vos nosque cotidie persalutet; (snažně) prosící: pro nato mater ambitiosa suo fuit O* snažně prosila; snažný, horlivý: *ambitiosis precibus T* **2** ctižádostivý; ješitný, marnivý, honosivý: *a. et audax H; turba ambitiosa O; Musa ambitiosa O* **3** okázalý, nádherný: *ambitiosa ornamenta H; ambitiosa domus O; ambitiosa mors T* **4** (podle *ambio* 2) obklíčující, obtáčející: *Damalis hederis ambitiosior H* nad břečtan pevněji se ovíjející.

**ambitus**, *ūs, m.* [ambio] obcházení **1** vůb. o pohybu **a** vl. *siderum a. C* oběh; zacházka: *longo ambitu L* **b** *aquae a. H* zákрут; *a. litorum L* záhyb **c** obvod, objem: *castrorum a. T; cincto ratibus ambitu (lacus) T* **d** okruh v řeči, souvětí, perioda: *a. verborum C; multos circa unam rem ambitus fecerim L* dlouhé řeči **2** spec. obcházení s prosbou o úřad, ucházení (se) o úřad, shánění hlasů, volební agitace, volební rejdy, volební boj **a** *legem de ambitu tuli C; ambitūs accusare; a. suffragiorum T* (nezákonné) získávání hlasů **b** metaf. pletichy: *a. uxorius T; hledání přízně: neque senatorio ambitu abstinebat T* víral se v přízeň senátorů; usilování: *hominum inter se rixantium a. Sn; ctižádost.*

**Ambivaritī**, *ōrum, m.* kmen v Gallii belgické.

**Ambivius**, *a* jméno římského rodu; zejm. *L. Ambivius Turpio*, herec v době Terentiově.

**1. ambō**, *ae, ō* [srov. ἄμφω, oba] oba, oba dva (spolu n. zároveň).

**2. ambō**, *ōnis, m.* [ἀμβων] ambona, vyvýšené řečniště v basilice, kazatelna.

**Ambracia**, *ae, f.* [Ἀμβρακία] Ambrakia, město v již. Epeiru.

**Ambracius**, *a, um* i **Ambraciēnsis**, *e* ambracký; **Ambraciōtēs** *n. -a, ae, m.* [Ἀμβρακιώτης] Ambračan.

**ambrosia**, *ae, f.* [ἄμβροσια] ambrosie **1** pokrm bohů **2** božská léčivá rostlina: *ambrosiae odor V.*

**1. ambrosius**, *a, um* [ἄμβρόσιος] božský: *ambrosiae comae (Veneris) V;* se vztahem na císaře = boha *ambrosiae dapes M.*

**2. Ambrosius**, *iū, m.* biskup milánský, křesť. spisovatel (sv. Ambrož, kolem 340—397).

**ambübāia**, *ae, f.* [syrské slovo 'ab-bübā pištala] (syrská) pištkyňe a ta-nečnice, bajadéra.

**ambulācrum**, *i, n.* [ambulo] místo upravené k procházkám, procházka, chodník, proměna *Pt.*

**ambulātiō**, *ōnis, f.* [ambulo] procházení (se), procházka **1** o ději *a. antemeridiana C* **2** o místě význ. chodník: *in inferiorem ambulationem descendimus C*; sloupoví, kolonáda.

**ambulātiuncula**, *ae, f.* [ambulatio] **1** (krátká a p.) procházka **2** meton. místo ku procházení, chodník, chodba.

**ambulātor**, *ōris, m.* [ambulo] prochazeč **1** sm. darmošlap, zahaleč **2** podomní obchodník, hauzírnik.

**ambulō**, *āre, āvī, ātum* [amb- a koř. \*el- = jíti, srov. *exul*] obcházení **1** choditi sem tam, procházeti se **a** *si non ubi sedes locus est, est ubi ambules Pt;* jíti sm. odcházeti: *bene ambula Pt* šťastnou cestu **b** trans. *maria a. C* přejíti moře: *perpetuas ambulat ille vias O* chodí po cestách **2** metaf. o životě: *a. cum deo Vt;* o jednání *in astutia a. Vt.*

**amb-ūrō**, *ere, ussī, ustum* (kolem) opalovati, ožehovati, páliť **1** (*potio*) *amburebat gutturem Pt;* *ambusti adflatu vaporis L;* *ambustus Phaethon H* (bleskem) spálený **2** o mrazu *ambusti artus vi frigeris T* umrzlé **3** obr. a metaf. *ambusti nervi O* spálené (jedem); *ex (damnatione) prope ambustus evaserat L* 'spálený' (soudem).

**ambustulātus**, *a, um* [amb-ustulo] opečený *Pt.*

**amellus**, *i, m.* hvězdník, hvězdnice (rostlina).

**āmēn**, neskl. [z hebr., srov. ἀμήν] amen (slovo dotvrzovací sm. opravdu, tak se staň).

**Amenānus**, *i, m.* [Ἀμένανος] řeka na Sicilii, vyvěrající na již. úpatí Etny.

**āmendātiō** *n. āmandātiō, ōnis, f.* [amendo *n. amando*] vzdálení, odstranění, zapuzení.

**āmendō** *n. āmandō, āre, āvī, ātum* [*a* a *mando*] odkazovati pryč, vzdalovati, odstraňovati, spec. vypovídati.

**āmēns**, *entis* [*a(bs)* a *mens*] **1** bez (rozumné) myslí, bez rozumu, pomatený, šílený, nepřičetný, zběsilý: s abl. přič. *amore a. L* **2** pošetilý, nerozumný, nesmyslný: o věcech *omnia impudentia, amentia, audacia C.*

**āmentātus**, *a, um* [amentum] opatřený házecím řemenem, švihlem: *hastae amentatae C.*

**āmentia**, *ae, f.* [amens] nepřítomnost (rozumné) myslí, pomatenost, šílenost, nepřičetnost, zběsilost: (*maiores animi adfectionem lumine mentis carentem nominaverunt amentiam C;* bezvědomí, omámení: *gravis a. O.*

**āmentō**, *āre* [amentum] opatřiti házecím řemenem, švihlem; házeti (vl. s užitím házecího řemene).

**āmentum** *n. ammentum, i, n.* [z \*ap-mentum od *apio*] řemen na házecím kopí, švihel (smyčka na dřevci, jíž se uvádělo při hodů kopí do rotace okolo své podélné osy): *amenta torquent V* metají řemenem oštěpy.

**Ameria**, *ae, f.* město v Umbrii, nyn. Amelia. **Amerinus**, *a, um* amerijský, z Amerie; *municeps A. C* občan municipia Amerie.

**ames**, *itis, m.* rozsocha (u tenat k chytání ptáků), čihadlo.

**Amēstratus**, *i, f.* město na sev. pobřeží Sicilie; **Amēstratinus**, *a, um* amestratský, z Amestratu.

**amethystinātus**, *a, um* [amethystina v. -us] oděný ametystovým rouchem.

**amethystinus**, *a, um* [ἀμεθύστινος] ametystový, ametystové (= fialové) barvy; neutr. pl. subst. *amethystina Iv* ametystové roucho.

**amethystus**, *ī*, *f.* [ἀμέθυστος] (kámen) ametyst.

**amfractus** v. *anfractus*.

**amica** v. *amicus*.

**amicābilis**, *e* [*amicus*] přátelský.

**amicālis**, *e* [*amicus*] přátelský.

**amicē**, *adv.* [*amicus*] přátelsky; příznivě, mile, rád.

**amicō**, *īre, uī* (*ixī* i *iī*), *ictum* i *icī-tum* [*am-* a *iacio*] vl. obhazovati, oblékati, odívati **1** *pallio amictus* *C* **2** obr. a metaf. *nube cava amicti* *V* zahalení; sm. pokrývati: *nive amicta loca* *Ct*; sm. ovíjeti, obepínati, oplétati, obrůstati: *amicta vitibus ulmo* *H*; zabalovati: *quidquid chartis amicitur* *H*.

**amiciter**, *adv.* [*amicus*] přátelsky *Pt*.

**amicitia**, *ae, f.* [*amicus*] přátelství **1** soukromé *idem velle atque idem nolle, ea demum firma a. est* *S*; meton. přátelé: *Catus ex intima Libonis amicitia* *T* **2** o obcích a národech *a. populi Romani* s národem římským **3** o zvířatech a věcech *omnibus inter se virtutibus a. est* *Sn*.

**amictus**, *ūs, m.* [*amicio*] oblékání, odívání, šacení; oblek, oděv, šat, roucho **1** o způsobu oblékání *amictum imitari* *C*; *mihi amictui est Scythicum tegimen* *C*; obecně *vestis pulvinar suo velabat amictu* *Ct* příkrovem **2** meton. o rouchu samém *purpureus a. H*; rouška (k zakrytí hlavy při obřadech): *capita Phrygio velamur amictu* *V*; *caput niveo velatus amictu* *O* **3** metaf. *nebulae a. V* závoj mlhy.

**amicula** v. *amiculus*.

**amiculum**, *ī, n.* [*amicio*] (svreční) oblek, oděv, šat, roucho.

**amiculus**, *ī, m.* [*amicus*] přítelíček, (milý) přítel. K tomu **amicula**, *ae, f.* přítelkyně.

**amicus**, *a, um* [*amo*] přátelský **1** akt. milující, příznivý, laskavý, nakloněný, oddaný, věrný: *a. alci* přátelský někomu, přítel něčí; *amicior* lepší přítel; *amicissimus* nejlepší přítel; *ab amicissimis civitatibus legationes* *C* od nejvěrnějších obcí; *fortuna amica varietati* *C* milující rozmanitost **2** pas. milovauý, milý, oblíbený, drahý, libý, příjemný: *Musis a. H*; *nec dis amicum*

*est nec mihi* s akus. s inf. *H*. Subst. **amicus**, *ī, m.* přítel: *a. bonus* *C*; *a. veritatis* *C*; *amici regis* *N* sm. rádcové, důvěrníci; polit. sm. přítel (titul dávaný od římského senátu cizím národům a panovníkům): *a. populi Romani*. Fem. **amica**, *ae* přítelkyně; milenka.

**ā-migrō**, *āre, āvī, ātum* odstěhovati se.

**Amīnaeus** *n. -nēus* *n.* **Aminnēus**, *a, um* aminejský (o druhu vinné révy; podle jedné zprávy byli Amineové Thessalové, kteří přenesli svou révu do Itálie): *Aminnaea vires* *V*.

**Amīsia**, *ae, m.* řeka v sev. Germanii, nyn. Emže (Ems).

**āmissiō**, *ōnis, f.* [*amitto*] ztráta.

**Amīsus**, *ī, f.* město na pobřeží Pontu, nyn. Samsun; odt. **Amisēni**, *ōrum, m.* Amisané.

**amīta**, *ae, f.* sestra otcova, teta.

**Amiternum**, *ī, n.* město v Sabinsku, nyn. Amatrice. Odt. **Amīternus** i **Amīterninus**, *a, um* amiternský; **Amīternīni**, *ōrum, m.* Amiterňané.

**ā-mittō**, *ere, mīsi, missum* **1** dobrovolně pouštěti (od sebe), propouštěti, odkládati, odhazovati, vzdávati se něčeho, dávati výhost něčemu: *non amittunt hi me comites qui tenent* *Pt*; *tempus, occasionem a.* **2** nedobrovolně ztráceti, pozbývati, přicházeti o něco: *amissas reparare res* *H* ztrácení jmění; *aspectum a. C* přijíti o zrak; *causam n. litem a. C* ztratiti (= prohráti) při; o smrti *filium a.*

**Ammōn** *n.* **Hammōn**, též **Amōn** *n.* **Hamōn**, *ōnis, m.* [Ἄμμων] **1** libyjský bůh, ztotožňovaný s Diem; byl zobrazován s beraní hlavou; v Libyjské poušti měl věštníru na oase po něm nazvané, nyn. Sivah; adj. **Ammoniācus**, *a, um* Ammonův: *A. sal* Ammonova sůl (nalezená v písku Ammonovy oasy) **2** Aithiop, druh Fineův *O*.

**amnicola**, *ae, m.* [*amnis* a *colo*] při řekách bydlící: *amnicolae salices* *O* pobřežní.

**amniculus**, *ī, m.* [*amnis*] říčka.

**amnis**, *is, m.* arch. *f.* (abl. sg. *e, ale* též *ī*) **1** řeka: *a. Rhenus* *T*; bystrina: *ruunt de montibus amnes* *V* **2** proud,



tok: *secundo amni V* po proudu; *adverso amne Cr* proti proudu; *Oceani amnes V*; *furit aquai fumidus a. V* vír  
**3** meton. voda: *amnem inficit V*.

**amnuō** viz *abnuo*.

**amō, āre, āvī, ātum** milovati, míti rád **1** sm. erot. *ibi insuevit exercitus a., potare S*; býti zamilován: *meum gnatum rumor est a. Tr* **2** vúb., vl. i metaf. *ceteris odio est, ab his amatur C*; *ita me di ament* tak jako že chci, aby mě bozi milovali = přísahám při bozích; v hovorově řeči *amabo* sm. budu tě mít rád = buď tak laskav, prosím: *noli amabo irasci Sosiae Pt*; *a. alqm in n. de alqa re* býti někomu vděčen za něco; s inf. *amo facere alqd* rád něco dělám: *aurum perrumpere amat saxa H* rádo proráží; *hic ames dici pater H* zde se rád dej nazývat otcem; *quae ira fieri amat S* věci, které hněv má rád, aby se děly (= v kterých si hněv libuje); *umbram consociare amant H*.

**āmodo**, adv. od nynějška, od tohoto času *Vi*.

**amoenē**, adv. [*amoenus*] pěkně, příjemně.

**amoenitās, ātis**, f. [*amoenus*] krása, půvabnost, půvab **1 a. fluminis C** **2** sm. příjemnost, rozkošnost: *a. vitae T* **3** meton. *mea a. Pt* (v oslovení) má krásu.

**amoenus, a, um** krásný, pěkný, hezký, půvabný **1 locus a. C**; *amoena* (neutr. pl. subst.) *Asiae T* krásné krajiny *Asie* **2** sm. příjemný, rozkošný: *amoena vita T*.

**āmōlior, īrī, ītus sum** (namáhavě) odklízeti, odstraňovati, odvalovati, odalovati **1** vl. *obstantia silvarum a. T*; *se a. Pt Tr* odkliditi se, kliditi se pryč **2** metaf. *a. iuvenem T*; *amolior nomen meum L* odsunuji stranou; *crimen a. T* odvracetí.

**amolūm** v. *amylum*.

**amōmum, ī. n.** [*ἀμωμον*] amomum, amom (vonná rostlina orientální).

**amor, ōris, m.** [*amo*] láska **1 a. alcis** (gen. obj.), *in n. erga alqm* k někomu; *a. meus* subj. má láska, obj. láska ke mně; *touha, žádost, žádostivost, chtivost: a. gloriae C* touha po

slávě; *a. casus cognoscere nostros V* **2** meton. o předmětu lásky *primus a. Phoebi Daphne O* první láska; též pl. *amores ac deliciae tuae, Roscius C* tvá láska **3** person. *Amor*, bůh lásky, syn *Venušin*.

**Amorgos** n. -us **ī, f.** [*Ἀμοργός*] jeden ze sporadských ostrovů v Egejském moři.

**āmōtiō, ōnis**, f. [*amoveo*] oddálení, odstranění.

**ā-moveō, ēre, mōvī, mōtum** (pohybáním) oddalovati, odstraňovati, odklízeti, odvracetí **1 sacra amovimus ab hostium oculis L**; druhdy pokradmu n. lstivě: *coniunx arma omnia tectis* (abl. odl.) *amovet V*; *claves a. L*; reflex. *se a. n. amoveri* vzdalovati se: *te hinc amove Tr*; *amoto patre T* za nepřítomnosti otcovy **2** metaf. *quaestorem senatus a sua frumentaria procuratione amovit C* odňal quaestoru správu; o stavech a citech zaháněti, vyháněti, vypuzovati: *amorem ex animo a. Tr*; *cupiditates a. C*; *amoto ludo H* odložice žerty.

**Amphiarāus, ī, m.** [*Ἀμφιάραος*] Amfiaraos, král v Argu a věstec, účastník výpravy „sedmi“ proti Thébám. Odt. **Amphiarēus, a, um** Amfiaraův; patron. **Amphiarēiadēs, ae, m.** Amfiaraovec (Alkmaion, syn Amfiaraův).

**amphibolia, ae, f.** [*ἀμφιβολία*] dvojmysl.

**Amphictyones, um, m.** [*Ἀμφικτύονες*] Amfiktyonové, zástupci řeckých obcí, sdružených jistým kultem, na jejich občasných schůzích.

**Amphilochī, ōrum, m.** Amfilochové, obyvatelé krajiny vých. od Ambrakého zálivu, zvané **Amphilochia, ae, f.**, s městem Argos **Amphilochium n. -icum** Amfilošské Argos.

**Amphilochus, ī, m.** [*Ἀμφίλοχος*] Amfilochos, syn Amfiaraův.

**Amphīōn, onis, m.** [*Ἀμφίων*] Amfion, syn Diův a Antiopin, bratr Zethův, mythický stavitel Théb: *Amphionis arces O* (= Théby). Odt. **Amphionius, a, um** Amfionův.

**Amphipolis, is, f.** [*Ἀμφίπολις*] město v Makedonii.

**Amphissa**, *ae, f.* [Ἄμφισσα] hlavní město Lokrů ve středním Řecku.

**Amphissius** v. *Amphrysus*.

**Amphissus**, *ī, m.* syn Apollonův a nymfy Dryopy.

**amphitheātrum**, *ī, n.* [ἀμφιθέατρον] amfiteatr, kruhové divadlo.

**Amphitritē**, *ēs, f.* [Ἀμφιτρίτη] mořská bohyně, dcera Nereova, choť Poseidonova.

**Amphitryōn**, arch. **Amphitruō**, *ōnis, m.* [Ἀμφιτρυών] manžel Alkmeny, matky Heraklovy, král v Tiryntu, později v Thébách. Odt. **Amphitryoniādēs**, *ae, m.* Amfityronovec (= Herakles).

**amphora**, *ae, f.* [ἀμφορεύς] amfora **1** dvouuchá nádoba, džbán (k uchovávání tekutin) **2** míra pro tekutiny = **2 urnae** = **8 congiū** = asi 26 l; podle amfor se určoval i objem lodí: *navis plus quam trecentarum amphorarum L.*

**Amphrīsius** viz *Amphrysus*.

**Amphrýsus**, *ī, m.* [Ἀμφρυσος] říčka v Thessalii, u níž podle báje Apollon pásł skot králi Admetovi. Odt. **Amphrýsius** i **Amphrīsius**, *a, um* amfryský význ. Apollonův: *Amphrýsia vates V* (Sibylla, věšticí působením Apollonovým); *Amphrīsia saxa* var. *O* amfryské skály (mys Zefyrion v území Lokrů Epizefyrských, spojovaných původem s Thessalií), var. *Amphissia* amfiské (podle lokerského města Amfissy).

**ampla**, *ae, f.* držadlo, rukověť; metaf. *amplam nactus C* význ. příležitost.

**amplē**, adv. [*amplus*] **1** objemně, rozsáhle, široce **2** hojně, bohatě: *amplissime dare Cs* velmi štědře; o slohu *a. dicere C*; nádherně, skvěle: *amplissime efferri C*. Komp. **amplius** hojněji, více: *multo a. Cs*; *a. horis sex Cs* více než šest hodin; o čase déle: *a. opinione morabatur S* nad očekávání déle; o pokračování dále; t. t. soudní, kterým se odkládalo řízení, aby se věc více objasnila: *cum consules re audita 'amplius' de consilii sententia pronuntiavissent C* ještě více důkazů, důkladněji.

**amplector**, *ī, amplexus sum* (arch. **amplectō, ere**) [*am(b)* a *plecto*] objímati, obhvacovati, obmykati, ovíjeti **1** *Boreas Orithyian amplectitur*

*alis O*; *amplexae tenent postes V*; *corpore natorum serpens amplexus V* **2** metaf. **a** sm. obcházeti; obklopovati, obkličovati: *a. hostium aciem L*; *vallo castra a. L*; *ansas a. acantho V* ovíjeti; *amnes agri aliquantum amplexi L* **b** uchopovati, uchvacovati, bráti si, přivlastňovati si: *regni nomen a. L*; *occusiones a. Pn* **c** zahrnovati, obsahovati, pojímati v rozsah: *edicto plus a. C*; *omne animal duas (partes) amplectitur, animum et corpus C* **d** lpěti na něčem, míti rád, milovati, oddávati se něčemu: *a. plebem C*; *rem publicam a. C*; horlivě se zabývati něčím: *a. bellum L* **e** chápati; myslí objímati, přemýšleti o něčem: *a. omnia consilio C* **f** přijímati, schvalovati, ceniti: *boni quod habeat (causa), id amplectar C* **g** (výkladem) zahrnovati, pojednávat i o něčem, probírat i: *verbis a. C.*

**amplexor**, *ārī, ātus sum* (arch. **amplexō, āre**) [*amplector*] **1** objímati **2** metaf. lpěti na něčem, míti rád, milovati, oddávati se něčemu: *otium a. C*; *Appius totum me amplexatur C* 'obskaňuje'.

**amplexus**, *ūs, m.* [*amplector*] objímání, objetí: *amplexu mutamus brachia Pp*; *amplexus dare V O* objímati; *te amplexu (dat.) ne subtrahē nostro V*; obemknutí, ovíjení, kruh: *Oceanus orbem terrarum amplexu finit L.*

**amplificātiō**, *ōnis, f.* [*amplifico*] zvětšení, rozšíření, rozhojnění, rozmnožení; t. t. rétor. amplifikace (bohatější vyjádření nějakého pojmu nebo myšlenky hromaděním výrazů), rozvedení, zdůraznění (překlad řec. αὐξησις): *est a. gravior quaedam affirmatio, quae motu animorum conciliet in dicendo fidem C.*

**amplificātor**, *ōris, m.* [*amplifico*] zvětšovatel, rozšiřovatel, množitel.

**amplificō**, *āre, āvī, ātum* [*amplus* a *faciō*] zvětšovati, rozšiřovati, rozhojňovati, rozmnožovati: *urbem a. C*; *a. alqm alqa re C Pn* *Vt* vyznamenávat i, povyšovati, obohacovati; t. t. rétor. zveličovati, rozváděti, zdůrazňovati: *summa laus eloquentiae est a. rem ornando C*; stov. *amplificatio*.

**ampliō**, *āre, āvī, ātum* **1** [*amplius* dále, ještě jednou] (na soudě) ve věci nejasné slovem *amplius* nález odložití, odročiti: *causam a. C; reum a. L* přelíčení s obžalovaným odročiti **II** [ztožněním se slovesem *amplare* od *amplus*] = *amplifico*: zvětšiti, rozmnožiti: *a. rem H* rozmnožiti majetek.

**amplitūdō**, *inis, f.* [*amplus*] **1** rozlehlost, rozsáhlost, prostrannost, velikost: *simulacrum modica amplitudine C; a. urbis C L; a. templi L* velikolepý chrám **2** metaf. **a** velikost, velikolepost, znamenitost, nádhernost: *a. rei publicae C; rerum gestarum a. N* velikolepé, veliké činy **b** vážnost, důstojnost, velebnost: *auctoritas atque a. C; templum dignum amplitudine tua L* chrám důstojný své velebnosti; *humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere C* že nízkost zápolí s důstojností o vlivné postavení (o držení nejvyšších míst v obci).

**amplius** viz *ample*.

**amplus**, *a, um* **1** prostorný, prostranný, objemný, rozsáhlý, rozlehlý; velký: *ampla domus C; ter a. Geryones H* trojnásob obrovský, trojtělý (s třemi obrovskými těly) **2** velký, hodný, valný, značný, hojný, bohatý, znamenitý: *pediātūs ampliores copiae C; numerus amplior vero* (abl. kompar.) *S* počet větší nad skutečnost, než skutečně; *commeatus amplior spe S* větší nad očekávání; *pecunia amplissima C* velehojné, přehojné jmění; *divitias habere tribus amplas regibus H* dosti hojné pro tři krále **3** metaf. **a** (o věcech) velký, velikolepý, vznešený, skvělý, nádherný, skvostný, slavný: *quo militibus animus amplior esset L* aby vojáci měli větší srdatost; *locus ad agendum amplissimus C* nejvznešenější; *honores amplissimi C* nejvyšší, největší, nejvznešenější hodnosti; *amplissima gloria C; verbis amplissimis gratias agere L* nejslavnostnějšími slovy; *funus a.* slavný pohřeb; *aplum Tuscis ratus L* za vznešené pro Tusky pokládaje, soudě, že jest Tuskům ke cti, k slávě **b** (o osobách) vysoký, vznešený, vážený, slavný, slovatný: *ge-*

*nere copiisque amplissimus Cs* nejurozenější a nejzámožnější; *homines amplissimi C* velevázení; *hoc studium parvi properem et ampli H* nízcí i vznešení; - spec. (titul) nejváženější, velevážený: *ordo amplissimus C* (o senátu); *amplissimi ordines C* (t. j. *senatores, equites, tribuni aerarii*).

**Ampsānctus**, *ī, m.* Ampsanktské jezero (v Samniu, pověstně otravnými výpary).

**Ampsivariī**, *ōrum, m.* germánský národ, usedlý při dolním toku řeky Emže *T*.

**ampulla**, *ae, f.* [subst. demin. z *amphora*, a to ze staré výslovnosti *ampora* **1** baňatá lahvička na olej, mast a ličidlo **2** metaf. nadutost, bombast (řeči): *proicit ampullas H* odmítá slova bombastická (srov. v témž význ. řec. λήκυθος); *inanes rhetorum ampullae [V]* prázdne bubliny.

**ampullor**, *ārī* [*ampulla*] **1** užívatí lahvičky na ličidlo **2** metaf. nabubřele, bombasticky mluvití.

**amputātiō**, *ōnis, f.* [*amputo*] ořezávání, uřezávání, oklešťování (srov. „amputace“).

**am-putō**, *āre, āvī, ātum* **1** ořezávati, oklešťovati; vyřezávati: *vitem ferro C; vīb. uřezávati, usekávati, utínati: falce ramos amputans H; manum gladio Cr; (obr.) in rei publicae corpore quidquid est pestiferum C* (srov. „amputovati“); **2** metaf. omezovati, zkracovati, zmenšovati: *a. numerum legionum T*.

**Ampycus**, *ī, m.* **1** kněz Demetřin při dvoře krále Kefeá **2** Lapith, otec věštce Mopsa. Odt. **Ampycidēs**, *ae, m.* Ampykovec (= *Mopsus*).

**Ampyx**, *cis, m.* **1** druh Fineuv **2** jméno Lapitha *O*.

**Amsānctus** viz *Ampsānctus*.

**Amsivariī** viz *Ampsivariī*.

**Amūlius**, *iū, m.* král města Alby Longy, mladší bratr Numitorův.

**amurca**, *ae, f.* [ἀμόργη] kal, rmut olejny (který při lisování oliv nejprve odtéká).

**Amyclae**, *ārum, f.* [Ἀμύκλαι] Amykly, starobylé město v Lakonii, jižně

od Sparty, rodiště Dioskurů, Heleny a Klytimestry. Odt. adj. **Amyclaeus**, *a*, *um* amykelský: *fratres O* (= Dioskurové); (básn.) spartský, lakonský: *canis V*.

**Amyclidēs**, *ae*, *m*. Amyklovec (= Hyakinthos, syn Amykla, mythického zakladatele Amykel).

**Amycus**, *i*, *m*. 1 syn Poseidonův, král bithynský *V* 2 Kentaur *O*.

**amygdala**, *ae*, *f*. [ἀμυγδαλή] mandloň.

**amygdalum**, *i*, *n*. [ἀμύγδαλον] mandle (plod).

**amylum** i **amulum** a **amolum**, *i*, *n*. [ἄμυλον] druh mouky vyráběný z pšenice bez mletí močením a sušením zrní; škrob.

**Amýmōnē**, *ēs*, *f*. [Ἀμυμώνη] 1 Danaovna, milenka Poseidonova 2 pramen a potok nedaleko Argu (podle ní nazvaný). *O*.

**Amyntās**, *ae*, *m*. [Ἀμύντας „obhájce“; srov. ἀμύνω] jméno několika králů makedonských. Zvl. Amyntas II., otec Filippa makedonského. Odt. **Amyntiadēs**, *ae*, *m*. Amyntovec.

**Amyntor**, *oris*, *m*. [Ἀμύντωρ; srov. ἀμύνω] král Dolopů, otec Foinikův. Odt. patronym. **Amyntoridēs**, *ae*, *m*. Amyntorovec (= Foinix).

**amystis**, *idis*, *f*. [ἄμυστις; srov. μύω] zavírám (oči, rty a p.)] vyprázdnění poháru jedním douškem, naráz; nemírné pití.

**Amythāōn**, *onis*, *m*. syn Aiolův, otec věštce Melampa. Odt. adj. **Amythāonius**, *a*, *um* Amythaonův, Amythao-novec.

**an**, ob. rozlučovací částice tázací, pův. adv. snad 1 v rozlučovacích otázkách či: *ipse percussit an aliis occidendum dedit? C*; zesíleno částicí *-ne*: *quid faciam, roger anne rogem O* či snad; druhdy = *sive n. vel potius: Simonides an quis alius C S.* nebo (snad) někdo jiný; *sive fatali vecordia an ratus T* buď — anebo 2 v jednoduchých otázkách se projevuje pův. význ. snad **a** v ot. doplňujících předcházející myšlenku, leckdy po jiné samostatné ot.: *quid beneficiis provocati facere debemus? an imitari agros fertiles . . . C* snad napodobovati **b** v ne-

přímých ot. po *haud scio, nescio, dubito, dubium est: haud scio an hoc ita sit* pův. nevím, snad je tomu tak = nevím, zdali tomu není tak = snad je tomu tak; při záporném smyslu celé věty bývají v ot. záporná zájmena a příslovce: *nescio an numquam* pův. nevím, snad nikdy = snad nikdy; spojení *haud scio an, nescio an* ustrnulý ve význam příslovčí snad, asi **c** v pozd. lat. bývá *an* *m. klas. num.*

**Anaces**, *cum*, *m*. [ἄναξ vladař] vladaři, vládcové (přijímá Dioskurů).

**Anacharsis**, *idis*, *m*. skythský kníže, jenž za dob Solonových cestoval po Řecku.

**Anacreōn**, *ontis*, *m*. [Ἀνακρέων] řecký básník lyrický z Tea v 2. pol. VI. stol. př. n. l.

**Anagnia**, *ae*, *f*. starobylé město Heriniků v Latii (nyn. Anagni). Odt. adj. **Anagninus**, *a*, *um* anagnijský; obyv. **Anagnini**, *orum*, *m*. Anagnané.

**anagnōstēs**, *ae*, *m*. [ἀναγνώστης] předčítatel (býval to vzdělaný otrok).

**analēmma**, *atos* (dat. a abl. pl. *-atis*), *n*. [ἀνάλημμα] obrazec na slunečních hodinách k měření délky stínu ukazatele a k určování zeměpisné polohy místa.

**analēptides**, *um*, *f*. [\*ἀναληπτίδες od ἀναλαμβάνω] podložky var. *O*. Bývá psáno též *analeptrides* a *analectrides*.

**analogia**, *ae*, *f*. [ἀναλογία] stejný poměr, obdoba, pravidelnost, analogie.

**analogicus**, *a*, *um* [ἀναλογικός] analogický, obdobný; pravidelný (op. *anomalus*).

**anapaestus**, adj. [ἀνάπαιστος] **a-us** pes stopa anapaest  $\cup \cup$  — **b-us** versus verš anapaestický **c** subst. **-um**, *i*, *n*. báseň anapaestická.

**Anaphē**, *ēs*, *f*. jeden ze sporadických ostrovů (nyn. Anafi).

**Anāpus**, *i* (i *Anāpis*, *is*) *m*. 1 říčka u Syrakus, do níž nedaleko ústí vtéká pramen Kyane 2 bůh této říčky, milovník nymfy Kyany *O*.

**Anartēs**, *tium*, *m*. Anartové, souborné pojmenování kmenů usedlých nad prameny Visly.

1. **Anās**, *ae*, *m*. řeka v Hispanii (nyn. Guadiana).

2. **anas, atis, f.** kachna.

**anathema, atis, n.** [ἀνάθεμα] ± církevní kletba.

**anaticula, ae, f.** [anas] kachnička, mladá kachna.

**anatocismus, ī, m.** [ἀνατοκισμός] složitě úrokování C.

**Anaxagorās, ae, m.** [Ἀναξαγόρας] A. z Klazomen, řecký materialistický filosof v V. stol. př. n. l.

**Anaxarchus, ī, m.** [Ἀναξαρχος] řecký filosof z Abder, stoupenec Demokritův, vrstevník Alexandra Velikého.

**Anaximander, drī, m.** [Ἀναξίμανδρος] Anaximandros, z Miletu, řecký filosof školy ionské, mladší vrstevník Thaletův, v l. pol. VI. stol. př. n. l.: A. *physicus* C.

**Anaximenēs, is, m.** [Ἀναξίμενης] řecký filosof školy ionské, prý žák Anaximandrův.

**Ancaeus, ī, m.** [Ἀγκαῖος] Ankaios, syn Lykurgův z Arkadie, účastník kalýdonského lovu O.

**Ancalitēs, um, m.** Ankalitové, kmen britanský jižně od horní Temže.

**anceps, cipitis** adj. [am- a caput] 1 dvouhlavý: *ancipiti mirandus imagine Ianus* O 2 metaf. a dvoustranný, oboustranný, na obojí stranu obrácený, se dvou (obou) stran, dvojí: a. *securis* O; a. *bipennis* V dvousečná sekera; a. *acumen montis* O na obě strany srázné spadlý; *cum anceps hostis et a fronte et a tergo arget* L; *animum ancipitem gerere* L mysl na dvě strany míti obrácenou, mezi dvěma stranami se kolísati, na dvě strany zamýšleti; *puppis a. V* sem tam se kolísající; - *bestiae quasi ancipites* C obojživelníci b (o tom, co vyjítí může na dvoje, v to i ono) obojetný, pochybný, nerozhodný, kolísavý, nejistý: a. *fortuna belli* C; *ancipiti proelio (Marte) pugnare* Cr L nerozhodným bojem, nerozhodně bojovati; *ancipitis certaminis victoria* L vítězství po kolísavém zápase; *agitatio a. telorum armorumque* L nic nerozhodující; *Lucanus an Apulus anceps* H; - spec. nejistý, nespolehlivý: *fides* Cr c dvojsmyslný: *oraculum; sen-*

*tentia* L; *ius a. novi* H dvojsmyslné právo (které lze vyložit ve prospěch obou stran) d pováživý, nebezpečný: *vox pro re publica honesta, ipsi a. T* jemu samému záhubný, osudný; *eos revocare a. erat* L bylo nebezpečno; - (subst. isol.) *in ancipiti est res publica* T obec jest v nebezpečnosti; *facilius inter ancipitia clarescunt* T v nebezpečnostech (válečných).

**Anchiálos, ī, f.** [ἄγγιαλος „blízko při moři“] thrácké město při Černém moři.

**Anchisēs, ae, m.** [Ἀγχίσης] vládce Dardanů, otec Aineiův. Odt. a adj. **Anchisēus, a, um** Anchisův; b patronym. **Anchisiadēs, ae, m.** Anchisovec (= *Aeneas*).

**ancile, is, n.** (v gen. plur. *ancilium*, u *H anciliorum*) [snad *amb-* a *caedo*] posvátný štít (podlouhlý, okrouhlý, po obou stranách vykrojený, jenž prý s nebe spadl za panování Numova jako záruka trvání říše. Numa dal prý zhotoviti ještě 11 zcela podobných, aby onen pravý nebyl poznán, a světil je ochraně Saliů); - básn. vůb. štít: *laevaue a. gerebat* V.

**ancilla, ae, f.** [demin. z arch. *ancula*, jež srov. s ἀμφι-πολος služebnice] služka, služebná, děvečka.

**ancillāris, e** [ancilla] služebným příslušný (přináležející).

**ancillula, ae, f.** [ancilla] (malá, mladá) služka, služebná, děvečka.

**ancōn, ōnis, m.** [ἄγκων] loket; přenes. hák; ohbí.

**Ancōn, ōnis, f.** a **Ancōna, ae, f.** město v Picensku při moři Jaderském. Odt. subst. **Ancōnitānus, ī, m.** Ankoňan.

**ancora, ae, f.** [ἄγκυρα; něm. Anker je z lat.] kotev, kotva, kotvice.

**ancorāle, is, n.** [ancora] kotevní lano. **ancorārius, a, um** [ancora] kotevní: *funes* Cs.

**Ancus, ī, m.** [ancus, srov. 2. *uncus*, podle starého výkl. kdo má zkřivenou a nepohyblivou paži] vl. jm. mužské, zejm. *Ancus Marcius*, čtvrtý král římský; viz *Marcius* l.

**Ancýra, ae, f.** Ankyra, 1 hlavní město Galatie, nyn. Ankara; adj. **An-**

**cŷrānus**, *a*, *um* ankyrský **2** město ve Frygii.

**Andania**, *ae*, *f*. město v severní Meseuii jihu západně od Megalopole.

**Andecāvī** (n. *-gāvī*), *ōrum* a **Andēs**, *ium*, *m*. Andekavové, Andové, keltský národ, jehož sídla byla sev. od řeky Ligeru (v nyn. Anjou).

**Andēs**, *ium* **1** *m*. viz *Andecavi* **2** *f*. rodiště básníka Vergilia.

**Andocidēs**, *is* (i *ī* *N*), *m*. [*Ἀνδοκίδης*] Andokides, attický řečník.

**Andraemōn**, *onis*, *m*. [*Ἀνδραίμων*] **1** manžel Dryopin **2** otec Thoantův, náčelník Aitolů před Trojou *O*.

**Androgeōs**, gen. *eō* *V* a *Androgeus*, *eī*, *m*. [*Ἀνδρόγεωσ*] syn krále krétského Minoa a Pasifay.

**androgynus**, *ī*, *m*. [*ἀνδρόγυνος*] eviký ř, obojňák (člověk neurčitého pohlaví), hermafrodit.

**Andromachē**, *ēs* a **Andromacha**, *ae*, *f*. [*Ἀνδρομάχη*] choť trojského hrdiny Hektora.

**Andromeda**, *ae* a *-dē*, *ēs*, *f*. [*Ἀνδρομέδης*] dcera aithiopského krále Kefeaa a Kassioy.

**andrōn**, *ōnis*, *m*. [*ἀνδρών*] (vl. síň pro muže) v Římanů chodha *Pn*.

**Andronicus**, *ī*, *m*. [*Ἀνδρόνικος*] řecké jméno mužské zejm. *Livius Andronicus* z Tarenta, nejstarší dramatický básník římský a překladatel *Odyseie* (ok. r. 240 př. n. l.).

**1. Andros**, *ī*, *f*. [*Ἄνδρος*] nejsevernější z ostrovů kykladských.

**2. Andros**, *ī*, *m*. [*Ἄνδρος*] syn delského krále *Ania*, podle něhož byl prý pojmenován ostrov *Andros* *O*.

**ānellus**, *ī*, *m*. [*anulus*] prstýnek.

**Anemūrium**, *iī*, *n*. [*Ἀνεμούριον*] předhoří a město v Kilikii. Odt. adj. **Anemūriēnsis**, *e* anemurijský.

**anēthum**, *ī*, *n*. [*ἄνηθον*] anýz.

**ānfractus**, *ūs*, *m*. [podle staré pochybné etym. *amb* a *frango*] **1** oheb, záhyb, oblouk, zakřivení: *est curvo anfractu* (abl. qual.) *valles* *V* údolí křivolaké; *a. litorum* *L* klikaté, křivolaké břehy; - spec. **a** oklika (na cestě), zacházka: *a. viae* *N*; *anfractum capere* *N* dáti se oklikou **b** zakřivená

dráha slunce, sluneční oblouk: *annui anfractus* *C* roční dráhy slunce **2** metaf. **a** okliky (v řeči), rozvláčenost: *quid opus est circuitione et anfractu?* *C* **b** (právní) okliky, kličky, obmysly: *iudiciorum a. C*.

**angelicus**, *a*, *um* [*ἄγγελικός*] **1** poselský **2** ≠ andělský.

**angelus**, *ī*, *m*. [*ἄγγελος*] **1** posel **2** spec. ≠ boží posel, anděl.

**angiportum**, *ī*, *n*. n. *-tus*, *ūs*, *m*. [*ango* a *portus*] ulice zejm. úzká (= στενωπός), ulička, pasáž.

**Angitia**, *ae*, *f*. bohyně léčitelství, ctěná od Marsů u jezera Fucinského.

<**Anglia**, *ae*, *f*. Anglie; adj. **Anglicānus**, *a*, *um* anglický; subst. **Angli**, *ōrum*, *m*. Anglové, Anglosasové.>

**Anglii**, *ōrum*, *m*. Anglové, suebský kmen, jenž měl sídla v nyn. Šlesviku *T*.

**angō**, *ere*, *anxī* [strov. úzký, ἄγχω] **1** úžiti, svírati; spec. svírati hrdlo, rdousiti: *angebbar ceu guttura forcipe pressus* *O* **2** metaf. soužiti, skličovati, trápiti, znepokojevati; *angere se* a *angi* (re; de re; s ak. c. inf. n. s quod) míti úzkost, soužiti se, rmoutiti se: *quae (causa) maxime angere aetatem videtur* *C* která nejvíce, jak se zdá, tísní; *poëta meum pectus angit* *H* úzkostí naplňuje; *angi animi* (gen. vztahu) *n. animo* v srdci se trápiti; *tot curis vigiliisque angi* *C* býti sužován.

**angor**, *ōris*, *m*. [*ango*] **1** škrečení; dušnost, záducha: *aestu et angore vexatus* *L* **2** metaf. úzkost, sklíčenost, tesknost, trampota: *quae (vita) me conficeret angoribus* *C* sklíčovál by mne zármutkem; *angoribus confici* *C* utrápiti se; *angorem capere* *C* trpěti, míti úzkost.

**Angrivarīi**, *ōrum*, *m*. Angrivariové, germánský národ usedlý po obou březích řeky *Vesery* *T*.

**anguicomus**, *a*, *um* [*anguis* a *coma*] hadovlasý.

**anguiculus**, *ī*, *m*. [*anguis*] hádě.

**anguifer**, *fera*, *ferum* [*anguis* a *fero*] hadonosný.

**anguigena**, *ae*, *m*. [*anguis* a *gigno*] zplozený drakem, hadem, hadí plémě.

**anguilla**, *ae*, *f*. [*anguis*] úhoř.

**anguineus**, *a, um* nebo **anguinus**, *a, um* [anguis] hadovitý.

**anguipēs**, *pedis* [anguis a pes], hadonohý; subst. v plur. hadonožci (o Gigantech).

**anguis**, *is, m.* a *f.* [srov. užovka] had 1 (vl. sm.) *totum (me) occupat anguis O* mne celého, celou mou podobu zabírá had (t. j. měním se v hada); *Phoebēus a. O* poněvadž v hadu ztělesněn byl Asklepios, syn Foiba Apollona; - kolekt. *atro crinitae angue sorores O*; (příslov.) *latet a. in herba V* (t. j. zde jest nebezpečno); *cane peius et angue vitabit chlamydem H* hůře (= více) vyhýbati se bude chlamydě než psu a hadu, t. j. větší ošklivost, odpor bude míti před pláštěm než před psem a hadem 2 metaf. Had **a** souhvězdí Hada, na severním nebi, mezi Velkým a Malým Medvědem (= *Draco*) **b** *Anguem tenens O* (= *Anguitenens*, Ὠφιοῦχος) Hadonoš.

**Angui-tenēns**, *ntis* hada držící, Hadonoš (souvězdí Ὠφιοῦχος).

**angulātus**, *a, um* [angulus] hranatý.

**angulus**, *i, m.* [srov. úhel] 1 kout; roh; cíp, hrana: *a. muri L*; *a. e saxo O* hrana balvanu; - spec. úhel (matematický): *lateris a. alter ad orientem solem spectat C* 2 metaf. kout, zákoutí, zátiší: *terrarum a. H*; *litterarum anguli C* knižní zákoutí.

**angustē**, *adv.* [angustus] 1 těsně, úzce, v úzké prostora: *a. scribere C*; *a. cohortes transportare Cs* těsně, stěží; *angustius pabulari Cs* v užších mezích, omezeněji; *quanto sit angustius imperitatum T* oč byly meze říše užší 2 metaf. **a** omezeně, krátce, stručně: *dicere, facere C* **b** těsně, skrovně, nuzně; *frumentum angustius provenerat Cs*; *angustius se habere C*.

**angustiae**, *ārum, f.* (velmi zřídka sing. *angustia, ae*) [angustus] 1 úžina, zúžené místo, těsnina, úzký prostor: *itinerum a. Cs*; *a. viarum Cs* těsné uličky (v táboře); *a. saltūs Cr* soutěsky lesnaté hornatiny; *a. spiritūs C* krátký dech; (obr.) *a. verborum C*; - spec. úžina, úžlabina, soutěsky, průsmyk: *Corinthus posita in angustii C* na úžině zemské, na šíji; *angustias Themistocles quaerebat N*

úžinu mořskou 2 metaf. **a** (o čase) omezenost, krátkost: *temporis a. C*; *hae a., quas natura nobis ad vivendum dedit C* **b** tíseň, nedostatek, nouze, chudoba: *a. stipendii T* skrovný plat vojenský; *pro angustia rerum T* podle skrovných statků; *inter angustias T* v chudobě; *summis in angustias esse Cs* ve svrchované nouzi býti; *comperto paternas ei angustias esse T* zvědév, že již otec žil v tísní **c** tíseň, nesnáze, soužení: *res est in angustias Cs* stav jest povážlivý; *in angustias adduci C* do nesnáze býti přiveden, octnouti se v nesnázi **d** omezenost, malichernost: *a. pectoris tui C* tvá úzkoprsost.

**angustō**, *āre* [angustus] zužovati, zúžiti *Ct*.

**angustus**, *a, um* [ango] 1 (o prostora) úzký, těsný: *a. mare N* úžina mořská; *angustissimae semitae L* uzounké stezky; *angusti montes Cs* úzké = strmé (těsně k moři přiléhající); *a. spiritus C* krátký dech; *angusta cornua O* těsně při sobě jsoucí, blízko u sebe, blízké; (*pontus urbes*) *angusto interluit aestu V* moře teče mezi městy úzkým příbojem (t. j. úžinou) - subst. neutr. *angusta viarum VT* úzké cesty 2 metaf. **a** omezený, skrovný, krátký; stručný: *a. nox*; *a. dies O*; *a. spes V* malá naděje; *oratio a. T* řeč omezená; subst. *res est adducta in angustum C* věc jest zúžena **b** omezený, stísněný, skrovný, nevalný, nuzný: *a. pauperies H* tísnící; *fides est angustior Cs* úvěr jest příliš chatrný, klesá, padá; *qua (re frumentaria) angusta utebatur Cs* kteréž měl nedostatek **c** stísněný, povážlivý, nesnadný, trudný: *rebus angustis animosus appare H* v tísní; - subst. neutr. *res est in angusto Cs* věc jest na pováženou; *in angustum venire C* přijíti do nesnázi **d** omezený, malicherný: *est animi angusti amare divitias C*.

**anhēlitus**, *ūs, m.* [anhele] 1 supění, supání, supot; krátký dech: *sublimi fugies anhelitu H* budeš prchati zvsoka dechu popadaje: *quatin aeger a. artus V* těžký supot zmítá mu údy; *creber a. V* krátký dech (jenž často,

rychle za sebou z hrdla vřrží); (básn.) dech: *a. oris O*; *a. lasso veniebat a. ore O* 2 metaf. výpar, pára: *vinī a. C*; *terrae a. C*.

**anhēlō, āre, āvī, ātum** [srov. *halo*] 1 intrans. supěti, ztěžka oddychovati; (básn.) *fornacibus ignis anhelat V* hučí, soptí 2 transit. vydecho-vati něco, soptiti, sálati něčím: *nec ignes sensit anhelatos O* ohně chrlené; *anhelatis ignibus ardet humus O*; metaf. (básn.) *Catilina scelus anhelans C* zločinností supící.

**anhēlus, a, um** [*anhelo*] 1 ztěžka oddychující, udýcháný, supící; dýchavičný: *equi VO*; *senes*; *pectus V* 2 meton. (o tom, co supění působí) *tussis anhelat V* kašel záduchový, záducha: *cursu festinus anhelat advolat O* přikvapí rychlým během sotva dechu popadaje; *adsistunt contra certamina Martis anhelī V* zá-pasy supivého boje (podle jiných jest *an-heli* nom. pl.: *adsistunt anhelī* stavějí se v zápas udýchání).

**Anicētus ī, m.** [ἀνίκητος nepřemo-žený, nepřemožitelný] zlo-pověstný propuštěnec Neronův *T*.

**Aniciānus, a, um** patřící Aniciovi: *nota (vinī) Aniciana C* z roku konsu-látu L. Anicia Galla (r. 160 př. n. l.).

**anicula, ae, f.** [*anus*] stařenka; ba-bička; babka; (ubohá) stařena.

**Aniēnsis, Aniēnus** viz *Anio*.

**Anīgros, ī, m.** [Ἄνιγρος] pobřežní říčka v Elidě *O*.

**anilis, e** [*anus*] stařecký: *passus a. O*; *vultus a. V* tvář, podoba staře-ny; *curae aniles V* péče stáří; *anima a. O* dech (stářím) slabý; *instrumenta anilia O* prostředky, jimiž někdo vy-padá jako stařena, maska stařeny; *garrī anilis fabellas H* báchor-ky po způsobu stařen; - spec. (s příhanou) ba-bský, pošetilý: *superstitiones; inep-tiae C*.

**anilitās, ātis, f.** [*anilis*] stařecký věk.

**aniliter, adv.** [*anilis*] babský, po-šetile: *dicere superstitione atque a. C*.

**anima, ae, f.** [srov. *animus*] 1 vání, vánek, vítr: *quantum ignes animae-que valent V* vzduch (= dmýchání mě-chu); *impellunt animae lintea Thraciae*

*H* severní vítr; - spec. *a* vzduch (jako živel): *ut inter ignem et terram aquam deus animamque poneret C β* (vdech-nutý vzduch) dech: *animam laqueo clau-dere O*; *a. ducere C* popadatí dechu; *a. anilis O* dech stařecký, slabý; *inter-clusā animā T* když se mu zastavil dech; *vīpeream spirans animam V* je-dový dech (zuřivost) 2 meton. **a** dech (fysiologicky jako podmínka a známka života; srov. ψυγή), duch, duše, ži-vot. Původní význam hmotný ještě se jeví ve rčeních: *animam efflare, exhalare, ex-spirare, emittere*; *a. agere Pt C* vypouštěti duši, pracovati k smrti viz *ago lb*; *pari-ter expulit animāque rotisque O* svrhl s vozu a zbavil života; *animam obiectare periculis V*; *animam abstulit hosti V*; *quibus relicta est a. S*; *precariam ani-mam trahere T* život bídně trávíti; *ani-mā litandum Argolicā V* že má býti obě-tován život jednoho z Argejských; (básn.) krev (jež byla pokládána za sídlo ži-vota): *purpuream vomit ille animam V* **b** pl. duše zemřelých, stíny mrtvých, mánové: *recentes O* duše právě zemře-lých; *indefletae vagantur animae O*; (*Mercurius*) *pias laetis animas reponit sedibus H c* duše, bytost duši opat-řená: *fortis a. O* rekovná; *a. iners O* hojácná, zbabělá; *animae viles V* duše bezcenné; *animae, quales neque candi-diores terra tulit H*; *vos, servientium animae T* duše otrocké.

**animābilis, e** [*animō*] oživující.

**animadversio, ōnis, f.** [*animadverto*] 1 obrácení mysli, pozornosti, po-zorování, pozornost: *notatio natu-rae et a. C*; *excitare animadversionem et diligentiam C* 2 (pozorování něčeho trestného a stihání toho); výtka, po-kárání, potrestání, důtka, pokuta, trest: *animadversionis paternae metus C*; *a. in civem nostrum L* pokárání našeho občana; *ensoriae animadver-siones C*.

**animadversor, ōris, m.** pozorova-tel, posuzovatel, karatel.

**animadvertō, ere, tī, sum** [z *animum adverto*] 1 obraceti mysl, obraceti pozornost k něčemu, dávati pozor, vší-mati si: *sed animadvertendum est dili-*



*gentius, quae natura rerum sit C 2* (obrácením myslí k něčemu) *zpozorovati* něco, znamenati, viděti, spatřiti (alqm, alqd; s ak. c. inf.; s nepř. ot.): *horum silentium C 3* (něco trestného *zpozorovati* a stíhati to) kárati, trestati, pokutovati, zakročovati proti někomu, něčemu *in alqm, alqd: a. peccata C; neque a. neque vincire permissum T; si in hunc animadvertissem C; verberibus in cives a.* S potrestati mrskáním; *in Iulium Alpinum ut concitorem belli Caecina animadvertit T* dal usmrtni.

**animal, ālis, n.** [vl. adj. neutr. zkrácené z *animale*] „mající život“; živok, živočich, tvor; = spec. zvíře; metaf. s příhanou o člověku: *funestum illud a. C* netvor.

**animālis, e** [*anima*] **1** vzdušný: *cibus a. C* dech **2** mající život, živý.

**animāns, antis** [part. praes. act. od *animō*] „dýchající“ **1** adj. živý **2** subst. m., f. a n. živý tvor, živok, živočich (o zvířatech i člověku): *hic stilus haud petet quemquam animantem H* nebude účtiti na žádného člověka; *ex quibus animantia orta sunt C.*

**animātiō, ōnis, f.** [*animō*] oduševnění, oživení, oduševněnost.

**animātus, a, um** **1** [*animō*] oduševnělý, živý **2** [*animus*] duševně uzpůsobený, nastrojený, naladěný, smýšlejší nějak: *insulae bene animatae N* věrně oddané; *quemadmodum in se quisque, sic in amicum sit a. C* jako pro sebe, tak má cititi pro přítele = spec. srdnatý, statečný: *infime a. C* málo srdnatý.

**animō, āre, āvī, ātum** **1** [*anima*] oživit, obdařiti životem: (básn.) *guttas in angues O* krupěje proměnití v (živé) hady; *classem in nymphas O 2* [*animus*] duchem, smýšlením, povahou nadati, uzpůsobiti: *Mattiaci terrae solo et caelo acrius animantur T* jsou nadáni ohnivější myslí, jsou zmužilejší.

**animōsē, adv.** [*animosus*] zmužile, srdnatě, statečně.

**animōsus, a, um** [*animus*] **1** prudce vanoucí, bouřlivý, prudký: *silvas animosi Euri frangunt V; a. ventus O 2* srdnatý, zmužilý, odvážný; hrdý,

pyšný: *timidos odisse solemus, animosos servare cupimus C; rebus angustis a. atque fortis appare H; (s abl. causae) spoliis O* hrdý na . . .; *ego vobis animosa creatis O* hrda, že jsem vás porodila, že jsem vaší matkou; *a. ignibus O* rozpálený = spec. (s příhanou) opovážlivý: *a. corruptor T.*

**animula, ae, f.** [*anima*] dušička; (bídny, chatrný a p.) život C.

**animus, ī, m.** [srov. *ἀνεμος*] **I** (duševní princip života) duch, duše (proti *corpus*): *homo constat ex animo et corpore C; animi corporisque vires L; requies animi et corporis C; aut a. aut vires Cs* duševní nebo tělesné síly **II** duch, duše (jako souhrn duševních mohutností) **1** vüb. *est a. tibi H* máš ducha (dokonalého, vyspělého); *animi maturus Aletes V; a. et mens C* duch a mysl; (básn.) síla duševní, život: *una eademque via sanguis animusque sequuntur V; = meton. (opisně) osoba,*

muž: *ab amico animo pacem petere Cr* od přátelského muže; *miserere animi V* smiluj se nade mnou; *amico quae dederis animo H* co popřeješ svému milému „já“; *ad effeminandos animos Cs; (s gen. osoby) militum animi = mlilites a j. 2* (duch jako mohutnost poznávací a myslící) **a** duch, mysl, myšlení, pozornost; rozum: *accipite haec animis V; vštípte si v mysl; volutare alqd animo, in animo, cum animo; rem animo agitare Cr; animo praesentire C; animo concipere; animos adhibete O* dejte pozor; *animum rebus advertere* obrátiti pozornost k věcem; *adesse animo (animis) C L; ignotas animum dimittit in artes O b* vědomí: *reliquit a. Sextium Cs S.* omdlel; *a. reliquit euntem O; rediit animus O Cr; (obr.) nunc demum redit animus T* nyní teprve (volně) dýcháme **c** mysl, paměť: *omnia fert aetas, anumum quoque V* všechno unáší (= odnímá) věk, též paměť; *animis dicta figere V* v paměť si vštípiti; *ea penitus animis vestris mentibusque mandate C; effluere, excidere ex animo* vymizeti z paměti; *recursabant animo vetera omnia T* přicházely na mysl, na paměť **d** rozvaha, pře-

mitání; mínění, soud: *animo spatium dare* Cr myslí (rozbouřené) času dopřátí (k utišení se), dopřátí si času k rozvaze: *meo quidem animo* C podle mého aspoň mínění, po mém soudu **3** (duch jako mohutnost citicí) **a** duch, mysl, srdce: *aequitas animi* N klid, mír duše, myslí, srdce; *aequo (iniquo) animo*; *uno animo* jednomyslně; *animo iras concipere* O hněvem se rozpáliti v myslí; *quid mihi fuit animi* O jaká mysl mi byla, jak mně bylo u srdce; *animum et mentem conformare* C vzdělávati srdce i ducha; často v gen. vztahu (podle jiného výkl. lokat.) *animi: pendeo animi*; *stupens animi* L užaslý v myslí; *consolantur aegram animi* L; *turbidus animi* nepokojné myslí; *infelix animi* V nešťastný duchem; — (často pro nás v překladě nadbytné) *iuvenem animi miserata* V smilovavši se (v srdci) **b** duch, mysl, povaha, charakter: *erat animo maximo* N velikodušný; *iuvenis ardentis animi* L prudké povahy; (básn. o rostlinách) *exuerint silvestrem animum* V odloží divokou povahu **c** mysl, nálada: *animo dispar vultus* Cr; *bono animo esse* C; *bonum animum habere* Cr **d** mysl, smýšlení: *bono (alieno) animo in eum erat* Cs; *amicus (hostilis) a. Cr*; *non idem sibi et militibus animi (esse)* Cr že vojínové nejsou stejného s ním smýšlení; = spec. příznivé smýšlení, náklonnost, láska: *pignora utriusque animi* C důkazy vzájemné přichylnosti; *notus in fratres animi paterni* H známý otcovskou láskou k bratrům **e** mysl, odvaha, srdnatost, zmužilost, chrabrost, smělost, odhodlanost: *neutris a. est ad pugnam* L; *animum addere* C; *augere* C L; *a. crescit*; *animi iis accedunt* C přibývá jim myslí, bojovnosti; *animum inflammare, animo deficere*; *animos sustulere Britannii* T nabyli srdnatostí; *animi cecidere* O; *animos frangere* O **f** hrdá mysl, hrdost, sebevědomí; *pýcha, zpupnost, vzdor: (Niobae) multa dabant animos* O; *divitiae animos faciebant* L hrdým činilo, vzbuzovalo sebevědomí; *super fortunam animum gerere* S nad svůj stav se vynášeti; *natis* (abl.

causae) *habens sublimes animos* O pyšnic se svými rozenci; *alcis animos ac spiritus capere* C něčí zpupnosti a nadutosti stačiti; *quae tibi res animos in me facit* O činí tě zpupným proti mně; **g** hněvná mysl, hněv, nevole, vášeň: *suo animo indulgere* O povolovati hněvu; *ardor animi* prudkost hněvu; *inexorabilis a. Cr* **h** nadšení, vzlet: *magnam cui mentem animumque Delius inspirat vates* V; *sectantem levia deficiunt animi* H opouští vzlet; *nervi animique* H síla nadšení; *numeros animosque secutus Archilochi* H **4** (duch jako mohutnost chtěcí, žádací) **a** duch, mysl, přání, touha, úmysl, vůle: *ex animo* C dobrovolně, od srdce rád, z té duše; *omnibus idem a. V* všichni mají stejnou touhu; *a. inclinat* L mysl se kloní; *ad omnia et animo et consilio paratus* C **b** úmysl, předsevzetí: *bono animo alqd facere* N; *hoc animo, ut . . . s tím úmyslem, aby . . .* **c** chuť, touha, choutka, chtít: *paucis ad moriendum a. fuit* Cr byli odhodláni, měli chuť; *animi causa* C Cs pro zábavu (ducha), pro potěšení: *indulgent animis* O hovějí žádostem; *militum animis expletis* L; *Aeolus mollit animos (ventorum)* V mírní zvůli.

**Aniō**, *ōnis* n. **Aniēn**, *ēnis* (vok. *Aniene Pp*) *m.* přítok Tiberu. Odt. adj. **a** **Aniēnsis**, *e* anienský **b** **Aniēnus**, *a, um*: *A. fluenta* V. Fem. *Anienem* (sc. *aquam*) *novam* Inscr anienský vodovod.

**Anius**, *ī*, *m.* kněz Apollonův a král na ostrově Delu V O.

**ann-** na začátku složených slov v. *ad-n-*.

**Anna**, *ae, f.* sestra kartaginské Didony, s níž byla později ztotožněna staroitalská bohyně *Anna Perenna*.

**Annaeus**, *ī*, *m.* římské jméno rodové; viz *Seneca*.

**annālis**, *e* [*annus*] roku (roků) se týkající, roční: *leges annales* C zákony, jež stanovily, v kterém roce věku nejdříve možno ucházeti se o jednotlivé úřady. Odt. subst. *annalis, is, m.* (sc. *liber*), obvyč. v plur. *annales, ium* chronologicky uspořádané seznamy událostí jednotlivých roků, letopisy, anály, kronika: *a. maximi*, které uveřej-

ňoval *pontifex maximus*; (básn.) *annales nostrorum audire laborum* V dějiny útrap.

**annatō** viz *adnato*.

**anne** zesílené *an* (v. t.).

**annectō** viz *adnecto*.

**annexus** viz *adnexus*.

**Anniānus** viz *Annius*.

**Annicerīi**, *ōrum*, m. [<sup>Ἰ</sup>Avvλζέpetot.] Annikeridovci, stoupecni filosafo zvaného Annikeris, jenž byl žákem Aristippa, zakladatele filosofické školy kyrenské C.

**anniculus**, a, um [*annus*] jednoroční, roční.

**annihilō**, *āre* [*ad a nihilum*] ničiti.

**annīsus**, **annīxus** viz *annitor*.

**annitōr** viz *adnitor*.

**Annius**, římské jméno rodové. Nejznámější T. *Annius Milo*, protivník Klodiův, přítel Ciceronův. Odt. adj. **Anniānus**, a, um *Anniův*.

**anniversārius**, a, um [*annus a verto*] každého roku se vracející, opakující, výroční: a. *sacrum celebrare* Cr; *Aequorum arma a. L* co rok se opakující, každoroční boje s Aequy; = <subst. neutr. výročí>.

**annō** viz *adno*.

**annōna**, ae, f. [*annus*] 1 roční výtežek, úroda (zvl. obilní) 2 obilí, potraviny (vzhledem k ceně n. výtěžku): a. *pretium nisi in calamitate fructuum non habet* C; *annonae vilitas et caritas* C láce a drahota obilí (na trhu); *Aegyptus, claustra annonae* T klíč k dovozu obilí; *clausis annonae subsidiis* T zaméziv dovážení obilí; *annonae cura* T starost o potravu, o denní chléb; *eum annonae praefecit* T dal mu správu zásobování 3 meton. (tržní) cena obilí (i jiných potravin): *carissimam annonam tanta vilitas secuta est* C; a. *crescit* Cs; *nihil mutavit a. L* cena obilí se nezměnila; a. *vetus* L stará cena obilní; *varietates annonae* L nestálé obilní ceny; *laxior a. C* levnější cena obilí; *saevitia annonae* T přílišná drahota; (básn.) *vilis amicorum est a. H* laciná jest cena přátel, lacino lze si přátele koupiti; = spec. veliká cena obilí, zdražení, drahota: *annonam furore suo facere* L způsobiti drahotu

(obilí) svou zaslepeností; *annonae perfugia* C útočiště v drahotě; *levare annonam* C zmírniti drahotu; *annona premente* L.

**annōsus**, a, um [*annus*] letitý, letný, věkovitý, prastarý: *annosa volumina vatam* H prastaré knihy věštců.

**annotātiō** viz *adnotatio*.

**annōtinus**, a, um [*annus*; co do tvoření srov. *diutinus*] loňský.

**annotō** viz *adnoto*.

**annuātīm**, adv. [*annus*] ročně, každoročně.

**annūllō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad a nullus*] zničiti, zrušiti.

**annumerō** viz *adnumero*.

**annuntiō** viz *adnuntio*.

**annuō** viz *adnuo*.

**annus**, ī, m. 1 rok; léto: a. *superior* C rok předešlý, loňský; a. *prior* L; *omnibus annis* Cs každoročně; *tempus anni* Cs roční počasí; *tibi faciendum est ad annum* C za rok, napřesrok; *ter in anno* C třikrát do roka, za rok, ročně; = spec. a (o letech věku lidského) v plur. věk: *anni iuveniles* O léta mladosti, věk mladistvý; *primis ab annis* V; *Iulus ante annos animum gerens virilem* V brzy na svůj věk ukazuje ducha mužného; (o stáří) *gravis annis miles* H věkem, stářím stížený, letitý; *confectus annis* S věkem sešlý; *corpus infirmum annis* S lety (mnohými), věkem, stářím slabé β (rok vzhledem k jakosti a událostem v něm): *iners a. O*; *nati melioribus annis* V za lepších let, dob γ rok, v němž Říman, maje určitý věk, byl oprávněn ucházeti se o úřad: *subito reliquit annum suum* C nepoužil svého roku δ praegn. dlouhá doba: *differre curandi tempus in annum* H 2 meton. a roční doba (= *anni tempus*): *nunc formosissimus a. V*; a. *hibernus* H doba zimní; *pomifero anno* H na podzim b roční výtěžek, roční úroda: *arare terram et expectare annum* T; *ager atque a. in frumentum (cedunt)* T roční úroda připadá na obilní dávky.

<**annūtus**, ūs, m. [*annuo*] pokyn, příkaz.>

**annuus**, *a*, *um* [annus] 1 rok trvající, roční, jednorokní; celoroční: *spatium annuum* *H*; *a. tempus* roční lhůta, rok času; *annui magistratus* *C*; *annua aera habes*, *annuum operam ede* *L* celoroční plat (vojenský) máš, celoroční službu konej; *annuae copiae* *T* zásoby na rok 2 co rok se vracející, výroční: *a. labor agriculturalum* *C*; *a. ludi* *T*; *sacra* *V*.

**anōmalia**, *ae*, *f*. [ἀνωμαλία] t. t. mluv. nepravidelnost.

**anōmalis**, *on* *n*. **anōmalus**, *a*, *um* [ἀνώμαλος] t. t. mluv. nepravidelný.

**anquirō**, *ere*, *sīvī*, *sītum* [amb-quaero] 1 hledati, vyhledávati 2 metaf. zkoumati, pátrati: *nec diu anquirendum*, *quān* *Agrippina anteiret* *T* netřeba dlouho pátrati; - spec. (soudně) vyšetřovati (a pokutu navrhnouti): *de morte* *T*; *de perduellione* *L*; *capitis* (*capite*) *a. L* vzněsti hrdelní žalobu.

**ānsa**, *ae*, *f*. 1 rukověť, držadlo, ucho (u nádob): *a. poculi* *V*; *urcei* *O*; 2 metaf. podklad, podnět, důvod, příležitost: *dare tamquam ansas ad reprehendendum* *C*; *reprehensionis* *a. C*.

1. **ānser**, *eris*, *m*. [m. hanser, srov. houser, husa, něm. Gans, χήν] husa.

2. **Anser**, *eris*, *m*. jméno básníka („Husa“).

**ānserīnus**, *a*, *um* [anser] husí.

**Antaeus**, *ī*, *m*. [Ἀνταῖος] 1 Antaios, gigant, jenž ač dotykem s matkou zemí stále nových nabýval sil, od Heraklea byl přemožen 2 vůdce Rutulů *V*.

**Antandros** *ī*, *f*. přímořské město v Mysii na úpatí pohoří idského *V*.

**ante** [srov. ἀντί, ἄντα] 1 adverb. 1 (o místě) napřed, vpředu: *ante aut post pugnare* *L*; *morbos agit* *a. V* před sebou; - spec. (na otázku kam?) napřed, kupředu, vpřed: *a. fero gressum* *V* napřed kráčím; *non a. sed retro ingredi* *C* 2 (o čase) dříve, předtím: *quod a. dixi* *C* svrchu; *vita a. acta* *C*; *hunc sine me furere ante furorem* *V* ještě dříve nech tuto mou zuřivost vyburácet; *a. retro Simois fluet*, *quam . . . O*; (jako přívlastek) *ignari sumus ante malorum* *V* dřívějších trampot (podle řec. τῶν πρὶν κακῶν); (s abl. míry) *sex*

*annis*, *sexto anno* *a.*; *sex a. annis*, *sexto a. anno* o šest let dříve, před šesti lety; *paucis annis* *a. C*; *paucis a. annis* *S* před málo lety; *paulo a.* nedlouho, krátce předtím *II* předl. s ak. před 1 (o místě) před (obličejem k předmětu; srov. předl. *pro*): *Hannibal a. portas* *L*; *a. oculos omnium esse*, *versari* *C* před očima všech, na očích všem býti 2 metaf. (o přednosti) před, nad: *gloria belli Gallos a. Romanos fuisse* *C* že předstihovali, že vynikali nad . . .; *a. Iovem haberi* *Cr* za vyššího nad Jova býti pokládán; *a. alios* nad jiné; *a. omnia* především, obzvláště; *is a. alios aetate et gloria belli* *T* nad jiné vynikaje; (atribut.) *tua a. omnes experientia* *T* tvá zkušenost, kterou nade všechny vynikáš 3 (o čase) před: *a. urbem conditam* *L*; *a. tempus* předčasně, příliš záhy; (básn.) *a. diem*; *a. noctem* *C* ještě za dne; *a. tubam* *V* dříve, než polnice zazní; *a. rem* *L* ještě před bojem; (o lhůtě) *a. certam diem exercitum dimittere* *Cs* před uplynutím jisté lhůty, do jisté lhůty; *invictus a. eam diem fuerat* *Cr* do toho dne; - (u data kalendářního) *A. D. V. KAL. NOV.* t. j. *ante diem quintum Kalendas Novembres* dne 28. října. Výraz *ante diem* splynul v jedno a býval spojován ještě s jinými předložkami: *caedem contulisti in ante diem* *V. Kal. Nov. C*.

**anteā**, adv. předtím, dříve.

**anteambulō**, *ōnis*, *m*. vl. kdo chodí vpředu před někým a uvolňuje mu cestu, sluha, bířic.

<ante-caelestis, e přednebeský.>

**ante-capiō**, *ere*, *cēpī*, *ceptum* 1 předem, napřed, dříve (než někdo jiný) vzíti, osaditi: *locum castris* *S*; *pontem* *T* 2 metaf. **a** napřed opatřiti: *ea, quae bello usui forent* *S* **b** (dobou) předstihnouti, před časem bráti: *ea omnia* (*famem*, *sitim* . . .) *luxu* *a. S* toho všeho ve zhýřilosti před časem (uměle) užívati; *noctem* *a. S* předstihnouti noc (t. j. přispíšiti si, než by noc nastala); *tempus legatorum* *a. S* předstihnouti posly časem **c** t. t. filos. napřed (= apriori) pojmouti: *antecepta animo rei quaedam informatio* *C* (= πρόληψις).

**ante-cēdō**, *ere*, *cessī*, *cessum* předcházeti **1** napřed jíti, kráčet, postupovati, táhnouti **a** (v prostofe): (absol.) *lictores antecedeabant C*; (trans.) *equitatus agmen antecesserat Cs* jízda byla předním vojem, tvořila přední voj **b** (v čase) *aetate alci a. C* starším býti než někdo **2** předcházeti, předbíhat, předháněti: *fama rem antecedit Cs*; *parvo momento Cs* něco málo předjeti; *fatum alci a. Cs* smrti někoho předejít **3** metaf. předstihovati, předčít, vynikati nad někoho (s ak. n. s dat.): *eum usu rerum Cs*; *magnitudine rerum fide a. Cr* velikostí činů (všecko) očekávání předstihnouti.

**ante-cellō**, *ere*, —, — vycínivati; metaf. převyšovati, předčít, vynikati nad někoho: (s dat.) *Asia ubertate agrorum omnibus terris antecellit C*; u *T* též transit. *omnes fortuna antecellit.*

**antecessiō**, *ōnis*, *f.* [*antecedo*] **1** předcházení; předejít **2** metaf. (předcházející a působící) příčina.

**antecessor**, *ōris*, *m.* [*antecedo*] předchůdce.

**antecessus**, *ūs*, *m.* [*antecedo*] předcházení: *in antecessum Sn* předem, napřed.

**antecursor**, *ōris*, *m.* [*ante-curro*] harcovník, předbojník; (voj. t. t.) *antecursores* (oddíly vojenské, které napřed byly vysílány ku prozkoumání krajiny a zvl. k vyhledání vhodného místa pro tábor) harcovníci, sbor ohledací, rozvědka, zajišťovací hlídka.

**ante-eō**, *ire*, *ī* **1** předcházeti, napřed jíti, kráčet (s dat. a s ak.): *te anteit* (čisti dvojslabičně) *saeva necessitas H* **2** (časem) předcházeti: *ut, si antissent delicta, poenae sequerentur T*; — spec. předejít něco, (předejitím) mářiti: *a. periculum; damnationem T*; *incendium anteit remedia T* požár (rychle se šířící) předstihl všecky pomoc, učinil nemožnou... **3** metaf. předstihovati, předčít, převyšovati, vynikati: (bez předm.) *operibus Cs* činy, skutky se vyznamenati; (s ak.) *a. sapientiā omnes C*; (v pas.) *ne ab aliis apud Vitellium anteirentur T*; (s dat.) *acutoritati parentis a. T* vliv matčin

předstihnouti, t. j. býti mocnější než matka.

**ante-ferō**, *ferre*, *tulī*, *lātum* **1** napřed nésti: *legum latarum titulos T*; **2** metaf. přednost dávatí někomu před někým, klásti, stavěti někoho nad někoho (alqm n. alqd alci rei): *quae* (relat.) *quibus anteferam?* *V* před tímto jednáním kterému mám dáti přednost? (iron. sm. které jednání mám pokládat za podlejší? Podle jímého výkl. je i *quae* táz.: čemu před čím mám dáti přednost? sm. co mám dělat, čeho zanechat? n. co mám dříve, co později uvést?)

**ante-fixus**, *a*, *um* zpředu připevněný, přibitý: *truncis* (dat.) *arborum antefixa ora T* zpředu na pních stromů byly lebky přibity; (subst. neutr.) **ante-fixa**, *ōrum* ozdoby (zvl. sošky) na římsách domů n. chrámů připevněné, římsové.

**antegredior**, *ī*, *gressus sum* [*ante a gradior*] napřed kráčet, předcházeti (v prostofe i čase).

**ante-habeō**, *ere* přednost dávatí něčemu před něčím (alqd alci rei) *T*.

**ante-hāc** adverb. předtím, dříve.

**Antēius**, *ī*, *m.* římské jméno rodové.

**antelogium**, *ī*, *n.* [*ante a λόγος*] předmluva.

**ante-lūcānus**, *a*, *um* [*ante a lux*] před svítáním jsoucí, jitřní, ranní: *industria opificum C*; ale *cenae antelucanae C* hody trvající (až) do rána.

**ante-meridiānus**, *a*, *um* [*ante a meridiēs*] předpolední.

**antenna** (*antenna*), *ae*, *f.* ráhno, bidlo na lodní plachtu.

**Antemnae**, *ārum*, *f.* Antemny, město v Sabinsku při ústí řeky Aniena do Tiberu. Odt. subst. **Antemnātēs**, *ium*, *m.* Antemňané.

**Antēnor**, *oris*, *m.* [Ἄντηνωρ] Trojan, jenž radil k vydání Heleny Paridem unesené. Po zkáze Troje založil pry město Patavium. Odt. patronym. **Antēnoridēs**, *ae*, *m.* Antenorovec.

**anteoccupātiō**, *ōnis*, *f.* [*anteoccupo*] předejít (odpůrcovy) námitky tím, že si ji řečnick učiní sám (προκατάληψις, ἀνθυποφορά) *C*.

**ante-paenultimus**, *a, um* třetí od konce.

**ante-pendulus**, *a, um* vpředu visící, vpřed splyvající *Ap.*

**ante-pēs**, *pedis*, *m.* přední noha.

**ante-pilānī**, *ōrum*, *m.* [*pilum*] přední řady, před šikem triariū (= *pilani*) stojící a bojující, t. j. *hastati* a *principes* *L.*

**ante-pōnō**, *ere, posuī, positum* **1** předkládati: *prandium alci* **2** napřed, před něco (*alci rei*) klásti, stavěti: *equitum locos sedilibus plebis anteposuit T* místa jezdců položil, vykázal před sedadly lidu; *non antepositis vigiliis T* stráží nerozestavivše **3** metaf. stavěti někoho nad někoho, přednost dávati (alqm *alci*; alqd *alci rei*): *tu ut mihi anteponare C* tobě že by přednost byla dána přede mnou? *ante* za důrazem odděleno: *mala bonis ponit ante C.*

**ante-quam**, též odděleně **ante quam** (podle původu) dříve než, (po záporu též) dokud ne.

**anterior**, *ōris* [*ante*] přednější, přední.

**antēris**, *idis*, *f.* [*ἀντηρίς*] vzpěra, vzpěrný trám, podpěra: *sublicae pro arteride subiectae* var. *Cs* (běžné čtení *pro ariete*).

**Anterōs**, *ōtis*, *m.* [*Ἀντέροως*] Proteros, myth. bratr Erotův, bůh opětované lásky.

**antēs**, *ium*, *m.* [*ante*] (přední, pak vůb.) řady (vinných keřů) *V.*

**antesignānī**, *ōrum*, *m.* [*ante* a *signum*] vl. před praporem (*signum*) bojující, přední řady, t. j. *hastati* a *principes*, poněvadž odznak legie byl u triariū. V době Caesarově sbor vybraných vojínů (asi 300 mužů při legiū), kteří odděleně od hlavního voje porůznu bojovali; = metaf. v sing. *fueras in acie Pharsalica antesignanus C* byl jsi předákem, předním bojovníkem.

**antestō** viz *antisto*.

**antestor**, *ārī*, *ātus sum* (arch. imper. sg. *antestamino*) [*z ante-testor*] bráti (*si*) za svědka: *licet antestari? H;* i mimo soud: *te antestaretur C.*

**ante-veniō**, *ire, vēnī* **1** předejít, předstihnouti: *per tramites occultos*

*exercitum Metelli antevenit S;* (obr.) *ubi (beneficia) multum antevenere T* když dobrodiní hranici (dříve vytčenou) daleko překročí **2** metaf. **a** předejít něco, (předejitím) zabrániti něčemu, zmařití něco: *consilia hostium et insidias S* **b** předstihnouti, předejít, převyšovati: *nobilitatem per virtutem S.*

**ante-vertō**, *ere, vertī, versum* **1** předejít, předstihnouti: *Clodius vidit necesse esse Miloni proficisci Lanuvium, itaque antevertit C* **2** metaf. **a** předstihnouti, dříve něco učiniti: *id ipsum Fannius antevertit C* mne v tom předstihl **b** napřed k něčemu se obrátiti, přednost dáti.

**Anthēdōn**, *ōnis*, *f.* [*Ἀνθηδών*] přístavní město v Boiotii proti Euboií.

**Anthēmūsias**, *adis*, *f.* město v Mesopotamii *T.*

**anthēra**, *ae*, *f.* [*ἀνθηρός* kvetoucí] léčivo z květů; = <t. t. botan. prašník>.

**Anthēus**, *eī*, *m.* Trojan: *Anthea* (řecký ak.) *si quem videat V* zda by někoho uviděl, snad *Anthea* (t. j. zda by snad uzřel loď *Antheovu*).

**Antiās** viz *Antium*.

**anticipātiō**, *ōnis*, *f.* [*anticipo*] přodem utvořený pojem, vrožené ponětí: *deorum* o bozích *C.*

**anticipō**, *āre, āvī, ātum* [*ante-capio*] napřed bráti, dříve bráti: *per compendia montis anticipata via est O* cesta dříve byla vykonána; *a. eius rei molestiam C* napřed mysliti na...; *quod ita sit anticipatum mentibus C* napřed pojato; *a. mortem Suet* dříve si způsobiti.

**Anticlēa**, *ae*, *f.* [*Ἀντίκλεια*] dcera Autolykova, choť Laertova, matka Odysseova.

**anticus** viz *antiquus*.

**Anticyra**, *ae*, *f.* [*Ἀντίκυρα, Ἀντίκυρα*] Antikyra, jméno dvou měst **1** ve Fokidě **2** v Thessalii. V okolí obou rostlo hojně čemeřice, která za starověku pokládána byla za výborný lék proti choromyslnosti; = meton. *tribus Anticyris caput insanabile H* hlava, kterou nelze vyléčiti ani čemeřicí ze tří Antikyry (= celého světa).

**antid-cā**, arch. = *antea L.*

**antid-hāc**, arch. = *antehac Pt.*

**antidotum**, *ī, n.* [ἀντίδοτον] protijed; prostředek proti něčemu, protilék.

**Antigenēs**, *is, m.* [Ἀντιγένης] řecké jméno mužské **1** vojevůdce Alexandra Velikého *N Cr* **2** pastýř *V*.

**Antigonē**, *ēs, f.* [Ἀντιγόνη] Antigona, podle báje řecké **1** dcera Oidipova a Iokastina **2** dcera trojského krále Laomedonta, proměněná od Hery v čápa.

**Antigonēa**, *ae, f.* [Ἀντιγόνεια] **1** město v Epeiru *L*. Odt. adj. **Antigonēnsis**, *e* antigonejský **2** město na Chalkidice *L*.

**Antigonus**, *ī, m.* [Ἀντίγονος] řecké jméno mužské, jméno několika králů syrských a makedonských. První byl znamenitý vojevůdce Alexandrův, otec Demetria Poliorketa. Padl v boji proti diadochům u Ipsu r. 301 př. n. l.

**Antilochus**, *ī, m.* [Ἀντίλοχος] syn Nestorův, přítel Achillův, padl před Trojou *H O*.

**Antimachus**, *ī, m.* [Ἀντίμαχος] **1** Kentaur *O* **2** epický básník z Klaru *C O*.

**Antiochia** (též *-ēa*), *ae, f.* [Ἀντιόχεια] jméno několika měst, nazvaných podle syrských králů **1** hlavní město syrské nad řekou Orontem. Odt. adj. **a Antiochēnsis**, *e* antiochejský; subst.

**Antiochēnsēs**, *ium, m.* Antiochejští **b Antiochīnus** (*Antiochēnus*), *a, um* antiochejský **2** město v Karii.

**Antiochus**, *ī, m.* [Ἀντίοχος] **1** jméno několika syrských králů rodu Seleukova **a** Antiochos III. Veliký, ochránce Hannibalův **b** Antiochos IV. Epifanes (ἐπιφανής jasný, vznešený) **2** jméno několika králů kommagenských *T* **3** Antiochos z Askalonu, žák Filonův, akademický filosof, učitel Ciceronův v Athénách. Odt. adj. **Antiochīus** (*-ēus*), *a, um* Antiochův; subst. **Antiochīi**, *ōrum, m.* stoupenci Antiochovi.

**Antiopa**, *ae, f.* [Ἀντιόπη] řecké jméno ženské **1** matka Amfionova a Zethova *C* **2** matka Pieroven *C*.

**Antipater**, *trī, m.* [Ἀντίπατρος] Antipatros, řec. jméno mužské **1** otec Kassandrův, místodržitel, později vladař v Makedonii **2** řecký filosof **a** z Ky-

reny, žák Aristippův **b** z Tarsu, stoik, učitel Panaitiův **c** z Tyru, stoik, přítel Katona Utického **3** *L. Caelius Antipater*, římský letopisec, vrstevník Grakchů (viz *Caelius*).

**Antipatria**, *ae, f.* [Ἀντιπατρία] město v Makedonii, nazvané podle Antipatra *L*.

**Antiphatēs**, *ae, m.* [Ἀντιφάτης] **1** král Laistrygonů: *Antiphatae domus O* (= Formiae, které podle mythu byly založeny od Laistrygonů) **2** druh Aeneův *V*.

**Antiphōn**, *ōntis a Antiphō, ōnis, m.* [Ἀντιφών] řecké jméno mužské.

**antipodes**, *um, m.* [ἀντίποδες] protinožci.

**Antipolis**, *is, f.* [Ἀντίπολις] osada Massilanů v Narbonské Gallii (nyn. Antibes) *T*.

**antiquārius**, *iī, m.* [*antiquus*] ctitel starobylosti, milovník starožitností; (nadšený, horlivý) starožitník.

**antiquē**, adverb. [*antiquus*] starodávně, starosvětsky, zastarale: *nimis a. dicere C*.

**antiquitās**, *ātis, f.* [*antiquus*] **1** starý věk, dávnověkost, starobylost, starožitnost: *fabulae ab ultima antiquitate repetitae C* ze šedé dávnověkosti; *Aegyptum proficiscitur cognoscendae antiquitatis T*; *spectaculorum antiquitatem servare T* podržeti starobylý obyčej divadel **2** meton. **a** události, dějiny starého věku, starověk: *antiquitatis memoriam colligere C* zjednati si znalost starověku; (v plur.) *laetum antiquitatibus Graecorum genus T* radující se z památek starověku, milovní starých památek **b** starověk = lidé starého věku: *antiquitatis memoria C* památka, paměť předků **c** starý, starobylý dobrý mrav, starobylá poctivost: *antiquitatis specimen T* vzor starobylého mravu; *gravissimae antiquitatis viri C*.

**antiquitus**, adv. [*antiquus*] **1** od starodávna, odedávna, od jakživa; **2** za starodávna, za pradávna, za starých dob, před věky, před časy.

**antiquō**, *āre, āvī, ātum* [*antiquus*] nechati při starém, uvést ve starý

stav: *legem, rogationem C L* návrh zákona zamítnouti.

**antiquus** a jiný útvar z téhož kořene **anticus, a, um** [*ante*] **1** (o místě) **1** přední (pouze v tomto významu psáno *anticus*, jinak vždy *antiquus*): *antica pars C*; subst. **antica, ae, f.** přední strana **2** metaf. (v kompar. a superl.) přednější, důležitější, pilnější, cennější: *antiquior in senatu sententiae dicendae locus C* přednější místo; *utilitate fides antiquior fuit L* nad prospěch věrnost světejší byla; *id antiquius consuli fuit L* to bylo přednější povinností; *nilhil antiquius habere, putare, existimare* nic za pilnější nepokládati; *antiquissimum ratus L* za nej přednější pokládaje **II** (o čase) o tom, co patří do dřívější doby **1** (relativně) dřevní, dřívější, někdejší, bývalý, starý (= *qui fuit ante*, a nyní již není): *provincia in antiquum statum restitui non potest C*; *antiquum vulnus O 2* (absolutně) od pradávna jsoucí, odvěký, starý, starobylý, starodávný, starožitný; = spec. (starobylostí, stářím) ctihodný: *fanum antiquissimum C*; *Iuppiter Stator, antiquissimus custos huius urbis C* nejstarší, první; *a. Troia*; *a. terra V*; = subst. *antiqui, orum, m.* staří, předkové **3** meton. starý, starého (dobrého) mravu (rázu), dobrý, starořímský; poctivý: *homines antiqui C* lidé starého rázu; *antiqui moris femina L*; *vestigia antiqui officii C* stopy starobylého citu pro povinnost; *Piso vultu habituque moris antiqui T* pravý Říman starého rázu; *antiqui moris retinens Italia T* starého dobrého mravu dbalá Itálie.

**Antissa, ae, f.** [*Ἀντισσα*] přístavní město na ostrově Lesbu. Odt. subst. **Antissaei, orum, m.** Antissané.

**antistes, itis, m. a f.** [*antisto*] **1** představený chrámu, představená chrámu; dozorce, dozorkyně; nejvyšší kněz, nejvyšší kněžka; arcikněz, arcikněžka: *antistites sacri L* představení obětí; *templi a. L* o Pythii; *quo antistite O* za jehož (vrchního) kněžství, když on byl nejvyšším knězem; = <= papež > **2** metaf. mistr: *artis dicendi a. C.*

**Antisthenēs, is, m.** [*Ἀντισθένης*] žák Sokratův, zakladatel filosofické školy kyniků *C.*

**antistita, ae, f.** = *antistes f.*: *Phoebi a. O* (= *Cassandra*).

**Antistius**, jméno plebejského rodu římského; viz *Labeo*.

**anti-stō, āre, stetī, — 1** napřed státi **2** metaf. předčítí, vynikatí (alci alqa re nad někoho něčím).

**Antium, ī, n.** starodávné město přímořské v Latii s proslaveným chrámem Fortuny, rodiště císaře Nerona (nyn. Porto d'Anzio). Odt. adj. **Antiās, ātis** antijský: *plebs A. L*; též jako přijmení: *Q. Valerius Antias* viz *Valerius*; subst. **Antiātēs, ium, m.** Antijané.

**Antōnius, ī, m.** jméno (adoptivní od *Antonius*) několika římských císařův.

**Antōnius**, jméno plebejského rodu římského **1 M. Antonius** přijímám *Orator*, znamenitý řečník, zavražděn ve válce občanské mezi Mariem a *Sullou 2 M. Antonius*, s posměšnou přezdívkou *Creticus*, poněvadž v bojích s Kréťany neměl úspěchu, syn předěšlého, praetor r. 74 př. n. l. **3 C. Antonius Hybrida**, soudruh Ciceronův v úřadě konsulském r. 63 př. n. l., tájný účastník spiknutí Katilinova **4 M. Antonius**, známý triumvir, politický odpůrce Ciceronův (proti němu filipiky Ciceronovy). Odt. adj. **Antōniānus, a, um** Antoniův: *latrocinium C 5 Iullus Antonius*, syn triumvirův z *Fulvie H 6 Antonius Musa*, lékař, jenž studenými lázněmi vyléčil císaře Augusta z těžké choroby *H.* — Ze ženských členů toho rodu zejm. dvě *Antonie*, dcery triumvira *Antonia* a *Oktavie*, sestry *Augustovy*: **a Antonia maior**, choť *Domitia Ahenobarba* a *babička Neronova b Antonia minor*, manželka *Drusova*, matka *Germanikova*, *Klaudiova* a *Livillina T.*

**Antrōn, ōnis, f.** [*Ἀντρον*] město v *Thessalii L.*

**antrum, ī, n.** [*ἄντρον*] jeskyně, sluj; básn. dutina: *exesae arboris antro V*; rokle, roklina, úval.

**Anūbis, idis, m.** egyptský bůh, zobrazován s hlavou šakalí *V.*



**ānulārius, ī, m.** [anulus] prstenář.  
**ānulus, ī, m.** [2. anus] prsten, pečeti-  
 ní prsten; *anuli gemmati* *L* prsteny  
 vykládané drahými kameny; *anulo ob-*  
*signare litteras Cr*; *anulum de digito*  
*suo tibi tradidit C* odevzdal ti pečeti-  
 ní prsten (t. j. vzdal se všech rodinných  
 práv v tvůj prospěch). Zlatý prsten byl  
 odznakem hodnosti jezdecké: *a. eque-*  
*ster H*; *anulis donare, honorare T* po-  
 výtšiti na jezdec.

**1. anus, ūs, f.** stařena; *a. Cumaea*  
*O* (= *Sibylla*); *Sabella a. H* sabellská  
 stařena (hádařící budoucnost); (jako  
 atrib. subst.) stará, letná: *a. sacerdos*  
*V*; *a. avia Cr* stará babička.

**2. ānus, ī, m.** vl. kruh; spec. **1** kruh  
 k upoutání nohou **2** řiť.

**anxiē, adv.** [anxius] úzkostlivě, bo-  
 lestně.

**anxiētās, ātis, f.** [anxius] úzkost-  
 livost, tesknost.

**anxifer, fera, ferum** [anxius a fero]  
 úzkost přinášející, působící, plodící.

**anxior, āri, ātus sum** [anxius] cítiti  
 úzkost, trápiti se, znepokojuvati se.

**anxitūdō, inis, f.** = *anxietas*.

**anxius, a, um** [ango] **a** úzkostli-  
 vý, stísněný, bázlivý, nepokojný, sta-  
 rostlivý, nevrly, mrzutý, znepoko-  
 jený: *nilhil aequae Tiberium anxium*  
*habebat T* nic tak Tiberia neznepoko-  
 jovalo; *anxius animo T* sklíčen v mysli;  
*anxio animo et sollicito esse C* býti  
 úzkostliv a zkormoucen; *anxium eius*  
*iudicium T* v úsudku úzkostlivý, ne-  
 rozhodný; (s abl. instr.) *a. curis O*; (s gen.)  
*anxia furti O* v úzkostech (jsouc) pro  
 krádež; *a. sui T* úzkostlivý, starostlivý  
 o sebe, v úzkosti o sebe; (s předl.) *a. de*  
*periculo T* vzhledem k nebezpečství;  
 stran nebezpečství; věta s ne...; nepř.  
 ot. **b** tísnící, tísnivý, znepokojující,  
 mrzutý, trapný, traplivý: *timor*;  
*curae*.

**1. Anxur, uris** (vedl. tvar **Anxurus,**  
*ī*) *m.* **1** jméno podsvětního boha u Vol-  
 sků, jenž později byl ztotožňován s Jo-  
 vem: *Iuppiter Anxurus V* **2** spojenec  
 Rutulův *V*.

**2. Anxur, uris, n.** starobylé město  
 Volsků při silnici Appiově; později pře-

zváno *Tarracina* (nyn. *Terracina*). Odt.  
 adj. **Anxurnās, ātis** anxurský: *popu-*  
*lus L*.

**Anytus, ī, m.** [ἄνυτος] žalobce So-  
 kratův: *Anyti reus H* (= Sokrates).

**Aones, um, m.** [Ἄωνες] *Aonové,*  
 mythičtí praobyvatelé Boiotie; (tež a-  
 trib.) *montes Aones V* boiotské hory. Odt.  
**a Aonides, um, f.** *Aonky* (= Musy,  
 poněvadž sídelní jich hora byl aonský  
 = boiotský Helikon) **b Aonius, a,**  
*um* aonský = boiotský: *vir O* (=  
 Herakles); *deus O* (= Bakchos); *fons,*  
*aquae O* (= pramen Aganippe na He-  
 likonu); *A. vertex V* (= Helikon);  
*Aoniae sorores O* (= Musy); *Aonium*  
*nemus Pp* háj Mus (na Helikonu v Boi-  
 otii); též **Āoniē** *Aganippe V*.

**Aornis, f.** ak. *Aornin* [ἄορνις sc.  
*πέτρα* „ptáky nenavštěvovaná“] strmá  
 skála v Indii *Cr*.

**Aornos, ī, m.** [ἄορνος sc. *lacus* „bez  
 ptáků“] jezero avernské; viz *Aver-*  
*nus*.

**apage** [ἄπαγε isol. imperat. od ἀπάγω]  
 samo *n.* *apage te* jdi pryč, klid se,  
 táhni.

**Apamēa** (a **-ia**), *ae, f.* [Ἀπάμεια]  
**1** město v Syrii nad Orontem **2** město  
 ve Frygii. Odt. adj. **Apamēnsis, e** apa-  
 mejský; subst. *Apamenses, ium, m.*  
*Apamejané*.

**apēliōtēs n. aphēliōtēs, ae, m.** [ἀπη-  
 λιώτης] východní vítr *Ct*.

**Apella, ae, m.** jméno několika pro-  
 puštěnců židovských. Poněvadž pak  
 Židé u Římanů byli rozhlášení za lidi  
 lehkověrné a pověrečné, stalo se *Apella*  
 apelativem: *credat Iudaeus A. H* sm.  
 tomu ať věří lehkověrný žid.

**Apellēs, is, m.** [Ἀπελλῆς] malíř řeč-  
 ký, vrstevník Alexandra Velikého; adj.  
**Apellēus, a, um** [Ἀπέλλειος] *Apellův*.

**Apenninicola** viz *Appenninicola*.

**1. aper, prī, m.** [srov. *κάπρος*, čes.  
 vepř, něm. Eber] kaneč, divoký vepř:  
*saetosi caput aprī V*; (přísl. *ov.*) *inmittere*  
*fontibus apros V* vl. pustiti do pramenů  
 kance (kteří vodu zkalí a břehy roz-  
 ryjí), sm. dopustiti se nerozváznosti.

**2. Aper, prī, m.** římské příjmení;  
 nejznámější *M. Aper T*.

**Aperanti**, *ōrum*, m. [ἸΑπεραντοί] Aperantové, kmen v Aitolii; krajina jimi obývaná slula **Aperantia**, *ae*, f. L.

**aperiō**, *īre*, *aperuī*, *apertum* [\**ab-vero*], srov. *operio*, č. ot-vírati, zá-vora, vrata] **1** **1** otvírati, odmykati: *fores*; *portas*; *ianuam*; *oculos* **C**; *ora fatis* (dat.) *a*. **O** ústa otvírati k věštbám (t. j. zjevovati osud) **2** metaf. otvírati, přístupným činiti: *viam* **L** cestu klestiti; *fundamenta templi* *a*. **L** kopati základy (zemi otvírati ke kopání základů); *specūs* *a*. **T** jámy vykopávati; *locum asylum* *a*. **L** místo jakožto útočiště zaříditi, otevřítí na místě asyl; *ludum* *a*. **L** školu otevřítí; *ferro iter* *a*. **S** **L** ocelí dráhu si klestiti; *Pontum* *a*. **C** Pontus otevřítí (obchodu); *si mors Germanici Syriam (Pisoni) aperuisset* **T**; *occasionem ad invadendum* *a*. **L** příležitost poskytnouti; *locum suspicioni* *a*. **C**; *ut Valenti et Caecinae vacuos honoris menses aperiret* **T** aby uvolnil prázdné měsíce k zastávání úřadu (konsulského) **II** **1** (zahalené, zastřené) odhaliti, odkrýti, viditelným učiniti, obnažiti, ukázati: *caput* **C**; *ramum, qui veste latebat* **V**; *unda dehiscens aperuit terram* **V** odkryla dno (mořské); *aperitur Apollo* **V** chrám Apollonův se objevuje **2** metaf. odkrýti, odhaliti, objeviti, zjeviti, oznámiti; vyzraditi, prozraditi: *quos (reges) bellum aperuit* **T**; *rem* **L**; *casus futuros* **O**; *se* *a*. **L** prozraditi se; *secreta pectoris* **T**; (s ak. c. inf.) *a*. *hostes appropinquare* **L**; (s nepř. ot.) *quid agatur, aperiam* **C**. Part. *apertus* j. adj. v. t.

**apertē**, adv. [*apertus*] **1** patrně, zjevně, zřejmě: *dolorem tulit paulo apertius* **C** příliš okázale; *a. vincere* **O** zvítěziti v boji otevřeném **2** otevřeně, nepokrytě, upřímně, přímo, bez obalu: *a. palamque dicere* **C**.

**apertiō**, *ōnis*, f. [*aperio*] otevření.

**apertus**, *a*, *um* [*aperio*] **1** **1** otevřený, nezavřený: *curia* **C**; *valvae* **O**; (přísl.) *ut dicitur, apertum pectus videre* **C** viděti otevřené srdce, přímo do srdce viděti **2** metaf. otevřený, (někomu) volný, přístupný; širý: *aperta Romanis Africa* **C**; *a. cursus ad laudem* **C**; *aperta via* **C** volná cesta;

*per apertum litem* **T** po volné polní cestě; *a. impetus maris* **Cs** volný příval mořský; *campi apertissimi* **Cs** širošíře pláně; *apertissimus Oceanus* **Cs**; *apertum proelium* **L** otevřený boj; *Mars a*. **O** bitva v širém poli; *collis* **Cs** pahorek holý, neporostlý = subst. neutr. **apertum**, *ī* širé pole, pláň, planina, rovina: *castra in aperto ponere* **L**; (v plur.) *aperta Oceani* **T** širý Oceán; *in aperto est alqd* jest volné, snadné, nasnadě: *agere memoratu digna magis in aperto erat* **T** bylo snáze; *hostes aggredi in aperto est* **T** jest nasnadě (viz též **II** **2** a) **II** **1** odkrytý, odhalený, nezahalený, nepokrytý, nekrytý, obnažený, viditelný: *matres apertae pectora* (ak. vztah.) **O** majíce prsa obnažena; *latus apertum* **Cs** bok (štítem) nekrytý, nechráněný; *naves apertae* **C** **L** lodí nemající paluby; (bášn.) *aether* *a*. **V**; *apertum caelum* **V** mračny nepokryté, čisté **2** metaf. **a** nepokrytý, zjevný, zřejmý, patrný, jsoucí na bílé dni, bijící do očí: *simulantes partim apertae, partim occultae* **C**; *apertum est* s ak. c. inf. jest zřejmo, patrné, na bílé dni, že . . .; u pozdějších *adulatio in aperto erat* **T**; *ut omnia magis in aperto forent* **S** aby vše bylo zřejmější; *ex aperto vim per angustias facere* **L** zjevně (bez úskoku) násilím cestu proklestiti **b** (o řeči) zřetelný, srozumitelný; *narratio* **C** **c** (o povaze) nepokrytý, netajený, otevřený, přímý, upřímný: *animus* **C**; *apertior in dicendo* **C**; (iron.) *ut semper fuit apertissimus* **C** (t. j. okázale stavěl na odiv své neřesti).

**apex**, *icis*, m. **1** (kuželovitý) hrot, vrchol: *a. collis* **O**; (*apes*) *obsedere summum apicem* **V** vrchol (vavřínu); *flamma apicem duxit* **O** plamen měl jazyček, šlehal; *visus fundere lumen* *a*. **V** ohnivý jazyček; *flammeus* *a*. **O** šlehající oheň; = spec. vrchol přílby, chochol na přílbě, synekd. přílba: *ardet a. capiti* **V** **2** **a** prut olivový, ovinutý vlněnými stuhami, připevněný na vrchu čepice flaminů; = synekd. špičatá čepice (kněžská) **b** (orientální) tiara, koruna (královská): *regum apices* **H**;

metonym. (symbol.) královská moc: *apicem Fortuna sustulit H C* největší ozdoba, koruna: *a. est autem senectutis auctoritas C 3* t. t. gram. diakritické znaménko v písmě, zvl. na označení dlouhé samohlásky; synekd. *apices (litterarum)* tahy písmen, meton. psaní, spis, písemnictví.

**Aphareus, eī, m.** jméno mužské **1** král messenský. Odt. adj. **Apharēius, a, um** Afareův: *proles O 2* Kentaur *O*.

**Aphidna, ae, f.** dědina v Attice.

**aphractus, ī, f. n. aphractum, ī, n.** [ἡ ἀφρακτος n. τὸ ἀφρακτον] loď bez krytu, nekrytá *C*.

**Aphrodisias, adis, f.** [Ἀφροδισιάς „město Afroditino“] jméno několika měst: **1** na hranici mezi Frygií a Kárií. Odt. subst. **Aphrodisiēnsēs, ium, m.** Afrodisiáné **2** město v Kilikii u Sol *L*.

**apicatus, a, um** [apex] se špičatou čepicí (flamenskou) na hlavě: *a. Dialis O*.

**Apicius, iū, m.** římské příjmení; *M. Gavius Apicius*, známý labužník za Tiberia *T*. Jméno jeho stalo se příslovecným = labužník.

**Apidanus, ī, m.** [Ἀπιδανός] přítok řeky Peneie v Thessalii *L O*.

**apiō, ere, ēpī** (zachováno v *co-ēpī*), *aptus* [odt. *apiscor, apto*] přivazovati, připevňovati; jednoduché sloveso se kromě part. *aptus* v. t. nevyskytuje.

**Apiolae, ārum, f.** Apioly, město v Latii *L*.

**Apiōn, ōnis, m.** [Ἀπίων] příjmení Ptolemaia, krále kyrenského *C*.

**1. Apis, is, m.** [Ἄπις] posvátný býk u Egyptanů, barvy černé s bílou lysinou na čele a na zádech a různobarevnými žíněmi v ocase: *varius coloribus A. O*.

**2. apis, is, f.** (gen. pl. *apium*, později *apum*) včela.

**apiscor, ī, aptus sum** [apio] vl. ucho-piti, připojiti **1** (o místě) dojíti: *mare C 2* metaf. dojíti, dosíci, nabýti: *spes apiscendi summi honoris L; summa apiscendi libido T* žádost dosíci nejvyššího cíle; *artem Chaldaeorum T* osvojiti si; (s gen. podle *potiri*) *dominationis a. T* vlády dojíti.

**apium, iū, n.** [ἄπιον] miřík, celer. **apoclēti, ōrum, m.** [ἀπόκλητοι] „odvolaní“, stálý výbor spolku aitolského *L*.

**apodytērium, iū, n.** [ἀποδυτήριον] (vl. svlékárna) šatna zejm. v lázních *C Pn*.

**Appolināris, Apollineus** viz *Apollo*.

**Apollō, inis** (zřídka *-ōnis, -ōnī L*) *m.* [Ἀπόλλων] Apollon, syn Diův a Letin, bratr Artemidin, bůh slunce a světla: *Phoebus* (φοῖβος světlý, jasný) Foibos Apollon, bůh umění lukostřeleckého, věšteckého, nadšení básnického, hudby a lékařství; (meton.) *nautis aperitur A. V* otvírá se (pohledu) chrám Apollonův. Odt. adj. **1 Apollināris, e** Apollonův, Apollonovi zasvěcený: *ludi; laurus 2 Apollineus, a, um* Apollonův: *proles O* (= Asklepios, syn Apollonův); *urbs O* (= Delos); *vates O* (= Orfeus).

**Apollodōrus, ī, m.** [Ἀπολλόδωρος] rétor z Pergama, učitel mladého Oktavia (pozdějšího císaře Oktaviana) v řečnictví *T*.

**Apollōnia, ae, f.** [Ἀπολλωνία sc. πόλις „město Apollonovo“] jméno několika měst: **1** město v Illyrii (nyn. Polonia n. Polina) **2** v krajině Lokrů Ozolských **3** v Thrácii **4** v Makedonii **5** na sev. pobřeží Sicílie. Odt. **a** subst. **Apollōniātēs, ae, m.** [Ἀπολλωνιάτης] (pocházející) z Apollonie; v plur. též **-tēs, ium**, Apollonané **b** adj. **Apollōniēnsis, e** apollonijský; subst. **-ēnsēs, ium, m.** Apollonané.

**Apollōnis, idis, f.** [Ἀπολλωνίς] město v Lydii nad řekou Hermem. Odt. subst. **Apollōnidēnsēs, ium, m.** Apollonidané.

**apologēticus, a, um** [ἀπολογητικός] obranný; subst. neutr. sg. obranný spis, obhajoba.

**apologō, āre, āvī, ātum** [ἀπολέγω] odmítám *Sn*.

**apologus, ī, m.** [ἀπόλογος] vypravování; zvl. bajka.

**apophorētus, a, um** [ἀποφόρητος] určený k odnesení, spec. určený (hostům) za dárek. Subst. **apophorēta, ōrum, n.** dárky, dávané od hostitele hostům o svátcích, zejména o Satur-

nalích. Název jedné sbírky Martialových epigramů.

**apoplēxia**, *ae, f.* [ἀποπληξία] mrtvice.

**apoproēgmena**, *ōrum, n.* [ἀποπροηγμένα] (řecký t. t. stoické filosofie) věci odmítnuté, zavržitelné *C* (lat. ‚re-iecta‘).

**aposiōpēsis**, *is, f.* [ἀποσιώπησις] t. t. rétor. zmlknutí, (náhlé) odmlčení, při němž zůstává věta nedokončena (lat. ‚reticentia‘).

**aposphragisma**, *matis, n.* [ἀποσφράγισμα] pečeť *Pn.*

**apostata**, *ae, m.* [ἀποστάτης] ≠ odpadlík (od víry).

**apostolicus**, *a, um* [apostolus] ≠ apoštolský; papežský, subst. papež.

**apostolus**, *i, m.* [ἀπόστολος] 1 zpráva poslaná vyššímu soudci 2 ≠ apoštol.

**apostropha**, *ae, f.* [ἀποστροφή] vl. odtočení, odvrácení, t. t. rétor. oslovení protivníka na soudě po odvrácení od soudce, vúb. (přímé) oslovení.

**apothēca**, *ae, f.* [ἀποθήκη] špižírna, zásobárna; spec. sklad vína (býval umístěn v hořejším patře).

**apparātē**, *adv.* [2. apparatus] upraveně; úpravně; skvěle, skvostně, nādřivně.

**apparātiō**, *ōnis, f.* [apparō] příprava, úprava: *munerum C*; též o přípravě řečnické.

1. **apparātus**, *ūs, m.* [apparō] 1 (abstr.) příprava, *alcis rei* k něčemu: *sine ullo belli apparatu L* bez veškeré přípravy k válce = spec. skvělá, nákladná, nádherná úprava, výprava, nádhra: *ludorum venationumque a. C*; *Persici a. H*; *sine apparatu expellunt famem T* bez jemné přípravy 2 meton. (konkr.) přípravy, potřeby, stroje, nástroje **a** zvl. stroje obléhači: *totus belli a.* *Cs* veškeré potřeby válečné; *a. oppugnandarum urbium L* **b** *luxoriosos apparatus conviviorum mercari T* drahé náčiní, přibory k hostinám; = <přístroj, aparát> 3 metaf. vstrojenost (řeči), výzdoba: *dixit causam nullo apparatu, pure et dilucide C.*

2. **apparātus**, *a, um* [apparō] vstrojený, upravený, úpravný; spec.

skvěle vstrojený, skvělý, skvostný nádherný: *ludi apparatissimi C.*

**appārentia**, *ae, f.* [appareo] zjevnost, jev. - <zdanlivost>.

**ap-pāreō**, *ēre, pārūi* [ad — pareo] 1 objeviti se, ukázati se: *anguis, qui Sullae apparuit C*; *tympana apparentia O* zjevné, viditelné; *adparent rari nantes V* vynořují se (na povrch); = spec. (jako podřizený na pokyn) se ukázati, býti k službám, býti ve službách, přisluhovat: *conlegis accensi apparebant L*; (*Dirae*) *Iovis ad solium apparent V* konají službu 2 metaf. jeviti se, ukazovati se, býti zjevný, patrný: *apparuit causa plebi L* byla zjevna; *non apparere labores H* že námahy nedocházejí uznání; zvl. často *neos*. **appāret** jest zřejmo, patrnó, vysvítá, jest najevě, na bílé dni (s ak. c. inf., s nepř. ot.).

**appāritiō**, *ōnis, f.* [appareo] 1 přisluhování, služba (apparitora) 2 meton. služebnictvo.

**appāritōr**, *ōris, m.* (veřejný) sluha (úředník), zřízenec (písař, liktor, hlasatel a j.); ve vojsku pobočník *Am.*

**ap-parō**, *āre, āvī, ātum* [ad — paro] připravovati, chystati, vstrojovati (alqd); chystati se, připravovati se k něčemu, strojiti se (alqd a s inf.): *convivium C*; *iter ad caedem faciendam a. C* nastrojiti cestu k vykonání vraždy; *bellum a. C N L* strojiti se, připravovati se k válce; *in apparando occupatus N* přípravami (válečnými) zaměstnán, zabrán, zaujat; *hoc facere apparabant Cs* k tomu se připravovali.

**ap-pellātiō**, *ōnis, f.* [1. appello] 1 promluvení k někomu oslovení; = spec. dovolávání se někoho, odvolání k někomu („apelace“): *a. tribunorum C*; *a. conlegae L* 2 meton. pojmenování, název, jméno: *debita appellatione fraudare alqm Cr*; *ut appellatione imperia cetera praemineret T* aby titulem nad ostatní úředníky vynikal 3 jmenování, vyslovování, výslovnost: *lenis a. litterarum C.*

**appellātor**, *ōris, m.* [appello] ten, jenž se dovolává úřední moci k zakročení, odvolatel *C.*

**appellitō, āre, āvī, ātum** [l. *appello*] jmenovávati, obyčejně nazývati.

**1. ap-pellō, āre, āvī, ātum** [ad a l. *pello*] **1** promlouvati k někomu, oslovovati někoho: *comiter a. alqm C; legati erant appellati superbius C* oslovení byli poněkud zpupně; *evocavit virum e curia regemque prima appellavit L* králem pozdravila; *virum a. L* pozdraviti jako muže; - spec. **a** vzývati, volati na pomoc, doprovázeti se, dovolávati se, za ochranu, příspěvní žádati: *deos O; vos appello C* vás se dovolávám; *quo accedam aut quos appellem S; senatum a. C β* (úřední osoby) se dovolávati, odvolávati se („apelovati“): *nemo tribunos plebis appellavit C; in eo praetor appellatur C* v té věci děje se odvolání k praetorovi; *cum ambo regem appellarent L* krále se dovolávali **γ** vyzývati, upomínati: *appellatus es de pecunia C* byl jsi upomenut o peníze; *creditores in solidum appellabant T* upomínali o zapravení celého dluhu, celou jistinu vypovídali; *appellat me Secundus M* **δ** žalovati, stěžovati si na někoho: *ne alii plectantur, alii ne appellentur quidem C* **2** jmenovati, jméno dáti, nazývati (titulovati); v pas. zváti se, nazývati se, slouti (alqm, alqd; s dvěma ak.): *imperatorem a. L* ustanoviti; *Ennius sanctos appellat poetas; appellantur perfugae Cs* spílají jim zběhů; spec. jmenovati, jmenovitě uvésti, zmíniti se: *aedes, quae in lege non appellantur C.*

**2. ap-pellō, ere, pulī, pulsum** [ad a 2. *pello*] připuzovati **1** přiháněti, pohybovati k něčemu: *iuvencos ad litora O; me vestris deus adpulit oris V* přihnál, zahnal k vašim břehům; *turres ad opus Cs* posouvati; *corpus adpulit unda O* vyplavila na břeh **2** spec. (t. t. v mluvě lodníků) transit. (loď) přirážeti (ku břehu), (s lodí) přistávati: *navem ad ripam C; ad Delum classem a. C;* (v pas.) *classis appellitur (ad litus) Cr* přistává, zakotvuje; *oppidum facilimum adpulsu (supinum) T* velmi vhodné k přistání; s vynecháním předmětu: *ad insulam appulerunt L* přistali; - *exercitus adpulit oris V;* intrans. *Germanici*

*triremis Chaucorum terram adpulit T* přistala; *tres biremes adpulere T.*

**appendicula, ae, f.** [*appendix*] malý přívěsek.

**appendix, icis, f.** [*appendo*] přívěsek; přidavek.

**ap-pendō, ere, pendī, pēsum** [*appendo*] **1** přivěšovati, věšeti na něco **2** přivažovati, odvažovati: *aurum L; si tibi sua omnia appendit C* tobě všecken svůj majetek odvážil, přiřkl.

**Appennincola, ae, m.** [*colere*] obyvatel Apennin, hor apenninských **V.**

**Appenninigena, ae, m. f.** [*gigno*] apenninorodý, na Apenninech vzniklý: *Thybris V.*

**Appenninus, ī, m.** Apenniny (pohoří poloostrova italského).

**appetēns, entis, adj.** [*appeto*] chtivý, žádostivý, dychtící, bažící po něčem (alcis rei): *alieni a. S* cizího (jmění) žádostivý; *appetentior famae (erat) T* po slávě příliš bažil; *nilhil est appetentius similitum sui quam natura C* nic nedychtí více po věcech sobě podobných než příroda.

**appetenter, adv.** [*appetens*] chtivě, dychtivě: *a. agere alqd C.*

**appetentia, ae, f.** [*appetens*] chtivost, dychtivost, žádostivost (s gen. obj.).

**appetitō, ōnis, f.** [*appeto*] **1** sahání po něčem (alcis rei) **2** metaf. dychtivost, dychtění po něčem, bažení, žádostivost, pud (s gen. obj.): *a. alieni C; a. principatus C* snaha po vůdčím postavení.

< **appetitivus, a, um** [*appetitus*] žádostivý, žádatý.>

**appetitus, ūs, m.** [*appeto*] dychtění, žádost, pud po něčem (s gen. obj.): *a. voluptatis C.*

**ap-petō, ere, petīvī, petitum** [*ad-peto*] **1** spěti po něčem, spěchati, jíti: *Europam a. C* do E.; obr. *Veios fata appetebant L* osud kvačil na Veje; - spec. **a** sahati po něčem, hleděti dosíci něčeho, chytati, popadati něco: *haec sunt honorabilia . . . salutari, adpeti C* býti vyhledáván; *a. loca munitionibus L* přibíratí místa hradební zdí, zabíratí místa v obvod města; *digitum dare adpetenti Ct* **b** hnáti se po

někom (něčem), udeřovati, obořovati se, napadati: *ferro alqm a. V*; = metaf. *filiū vita insidiis appetita C* úkladně napaden **2** metaf. **a** (o čase) intrans. blížit se, nastávat: *lux appetit Cs* rozednívá se, svítá; *hiems appetebat T fatum appetebat Cr b* (myslí) sahati po něčem, domáhati se, ucházeti se, dychtiti, toužiti, bažiti, státi oě (alqd; též s inf.): *consulatum S*; *alienos agros cupide a. C*; *ego inimicitias pro te appetivi C* vyhledával jsem nepřátelství za tebe. Part. *appetens j.* adj. v. t.

**Appia** viz *Appius*.

**Appias, adis, f.** kolekt. sg. = *Appiades*, sochy nymf, kterými byla ozdobena fontána na foru Caesarově před chrámem *Veneris Genetricis O*.

**ap-pingō, ere, pīnxī, pictum** [*ad-pingo*] přimalovati (alqd alci rei).

**Appius**, římské předejmení, zvl. v rodě Klaudiův: **1** *Ap. Claudius Caecus*, jenž jako censor r. 312 př. n. l. založil důležitou vojenskou silnici (*via Appia*, též pouze *Appia*), která vedla z Říma do Kapuy a za Trajana byla prodloužena až do Brundisia. Od téhož censora pocházel vodovod, kterým přiváděna byla voda od Gabií do Říma (*aqua Appia*) **2** *Ap. Claudius Pulcher*, vrstevník Ciceronův, známý svou přísností censorskou;  *censor Appius H* censor přísný jako Appius. Odt. adj. **Appiānus, a, um** Appiův, appijský: *libido L*; *Appianae caedis molitor T* (vraždy Appia Junia Silana).

**ap-plaudō** (vulg. též **applōdō**), *ere, plausī, plausum* [*ad plaudo*] pleskati, tepati, tlouci *alqd* do něčeho, o něco **a** váb. *applauso latere* (abl. od *later*) *Tb* nárazem váhy; *a. corpus palmis O*; *alqm in terram a. :: Hyginus* sraziti k zemi **b** spec. tleskati (pochvalně) někomu, „aplaudovati“ (alci).

**applicātiō, ōnis, f.** [*applico*] připojení (se), přimknutí; jen metaf. *mihi videtur orta amicitia applicatione animi cum quodam sensu amandi C* z přimknutí duše (sdruženého) s jakýmsi citem lásky.

**ap-plicō, āre, plicāvī, plicātum** (později *plicuī, plicitum*) [*ad-plico*] **1** při-

pínati, připojovati, přikládati, přibližovati: *minor ratis adplicata L* menší vor připjatý, připojený; *umeros ad saxa O* opíratí o . . .; *arboris stipiti se a. Cr* opřítí se o kmen stromu; *scalas moenibus Cr* žebříky přistaviti ke zdem; *terrae adplicat ipsum V* k zemi přitiskne, povalí, porazí; *capulo tenus adplicat ensem V* po jilec vrazí; *oscula applicuit fratri V* zlíbal bratra = spec. **a** přiháněti: *asellum ulmo O*; *boves illuc applicat heros O*; *angues regionibus* (dat.) *O* říditi hadí sprežení ke krajům, v kraje; (obr.) *quae vis te immanibus adplicat oris V* přihání tě ku břehům **β** (t. t. v mluvě plavecké) (lod') přirážeti k zemi, (s lodí) přistati; v pas. přistati, zakotviti (u pevniny): *a. navigia Cr*; *naves ad terram Cs*; *navem ripae Cr*; s vynecháním předmětu *dum adplicant L*; intrans. o lodích *quocumque litore adplicuisse naves hostium audissent L* že lodi přistaly; (v pas.) *Ceae telluris ad oras applicor O* přistávám u . . . **2** metaf. **a** připojovati, přidávati, přidružovati: *a. voluptatem ad honestatem*; reflex. *se applicare* přidružiti se, přilnouti (ad alqm; ad alqd) **b** přikláněti, obracetí co k čemu: *Diana votis amicas* (laskavě) *adplicat aures H* sluchu popřává; *se a. ad philosophiam C* oddati se filosofii; *omne animal adplicatum est ad se diligendum C* projevuje náchyllost k sebelásce.

**ap-plōdō** viz *applaudo*.

**ap-plōrō, āre, āvī** [*ad-ploro*] u někoho plakati, obracetí se s pláčem k někomu.

**ap-pōnō, ere, posuī, positum** [*ad-pono*] **1** klásti k něčemu, klásti vedle, přikládati, přistavovati: *columnae machina apposita C*; *adpositas instruxere epulis mensas O* přistavené stoly; *appositis queritur ieiunia mensis O* za plným stolem (sedě) stěžuje si na hlad; *appositum in mensa lumen T* postavené světlo na stole; = spec. (jídla) přikládati, předkládati, nositi na stůl: *ne panis adustus apponatur H*; *exta a. L*; (o náčiní stolním) *cenabat apud eum, argentum purum apposuerat C* **2** (osoby) přidávati, přidělovati,

přidružiti, přikázati: *custodem Tullio me apponite C; alqm moderatorem et magistrum consulibus L; tribunus custodiae adpositus T*; spec. (s přihanou) zjednati k nějakému výkonu, nastrčiti: *appositus erat Venuleius quidam C; quas (voces) adpositi custodes cum deferrent T*. - Part. *appositus* j. adj. v. t.

**ap-porrēctus**, *a, um* [*ad-porrectus*] vedle (někoho, u někoho) natažený, roztažený *O*.

**ap-portō**, *āre, āvī, ātum* [*ad-porto*] **1** přináseti; přivážeti, dopravovati **2** metaf. s sebou přináseti: *senectus, si nil quicquam aliud vitī adportes tecum básn. u C*.

**ap-poscō**, *ere* [*ad-posco*] (k tomu, mimoto) nadto žádati: *plus a. H*.

**ap-positē** adv. [*appositus*] příležitostě, příhodně: *dicere a. ad persuasionem C*.

**ap-positus**, *a, um* [*appono*] **1** přiléhající, přilehlý, blízko ležící, blízký: *nemus O; regio urbi apposita Cr; castellum Lupiae flumini adpositum T* tvrz ležící při řece Lupii; *lapsus ignis in porticus adpositas aedibus T* zasáhl oheň sloupoví přilehlá k chrámům **2** metaf. příležitostě, příhodně: *homo bene a. ad istius audaciam C; menses ad agendum maxime appositi C*.

**ap-precor**, *ārī, ātus sum* [*ad-precor*] vzývati někoho, modliti se k někomu (alqm).

**ap-prehendō**, *ere,prehendī,prehēsum* [*ad-prehendo*] **1** uchopiti, zachytiti, chytiti: *manum alcis T* někoho za ruku; *quibus (adulescentulis) adprehensis T* vzav je za ruku **2** metaf. (v řeči) chopiti se čeho: *quidquid ego apprehenderam, accusator extorquebat e manibus C*.

**apprimē**, adv. [*apprimus* téměř první] zvláště (s adj.): *artifices a. boni N*.

**ap-primō**, *ere, pressī, pressum* [*ad a premo*] přitlačiti, přitisknouti: *scutum pectori adpressum T* štít k prsům přitisknutý.

**approbātiō**, *ōnis, f.* [*approbo*] uznání za dobré, přisvědčení, schválení, souhlas: *audientium a. C*; - spec.

(v mluvě filosofické) důkaz: *haec propositio indiget approbationis C*.

**approbātor**, *ōris, m.* [*approbo*] schvalovatel *C*.

**ap-probō**, *āre, āvī, ātum* [*ad-probo*] **1** za dobré uznávati, schvalovati něco, souhlasiti s něčím (alqd): *magno illud clamore a. C* schváliti s hlasitým pokřikem; *sententiam a. T*; *approbantibus consulibus C* za souhlasu konsulů; *approbant patres L* (dodatečně) schvalují, potvrzují; - spec. (o bozích): *id quidem di approbent Cr* kéž to bohové požehnají; *dis approbantibus Cr* s vůlí bohů **2** metaf. (líčiti něco jako schválení hodné), dokazovati, stvrzovati: *ne obiecta crimina pro approbationis accipiatis T* přijímati za dokázané; *fidem suam regi a. Cr*; *si tribuni innocentiam (centurionis) adprobaverant T* kdykoli bezúhonnost potvrdili; (s ak. c. inf.) *veram fuisse obnuntiationem exitus adprobavit C*.

**ap-prōmittō**, *ere, mīsi, missum* [*ad-promitto*] k tomu (nadto, ještě) příslibovati *C*.

**ap-properō**, *āre, āvī, ātum* [*ad-propero*] **1** intrans. přispšiti si, pospšiti si, popšiti si: *adduc Marium ... sed adproperate! C*; *nisi ad cogitatum facinus adproperaret C* kdyby nechvátal provésti zosnovaný zločin; (s inf.) *portas intrare patentes adpropera O* **2** transit. uspšiti, urychlit něco: *mortem T*; *coeptum opus adproperatum est L*.

**appropinquātiō**, *ōnis, f.* [*appropinquo*] blíženi: *a. mortis C* blízkost smrti.

**ap-propinquō**, *āre, āvī, ātum* [*ad-propinquo* od *propinquus*] přibližovati se **1** (v prostoro) přibližovati se, blížit se (absol.; ad alqd n. s dat.): (v neos. pas.) *cum eiusmodi locis esset adpropinquatum Cs* když se přiblížili; (v čase) blížit se, nastávat: *cum lux appropinquaret C* když se rozednívalo; *hiems adpropinquat Cs*; *meus adventus appropinquat C* **2** metaf. blížek býti něčeho, blízko míti k něčemu: *eum (Tiberium) adpropinquare supremis T* že se blíží k smrti.

**approximō**, *āre* [ad a *proximo* od *proximus*] přibližovati se; = <trans. přibližovati>.

**ap-pugnō**, *āre* [ad-pugno] bojovati proti něčemu, dorážeti, útok činiti na něco (alqd): *castra*; *castellum* T ztékati.

**Appulēius**, **Appulia** viz *Apuleius*, *Apulia*.

**appulsus**, *ūs*, *m.* [2. *appello*] přiblížení, blízkost: *a. solis* C blízkost, blízké působení slunce; = spec. přistání: *hostem litorum adpulsu arcere* L; *utrimque prora paratam semper adpulsui frontem agit* T má čelo lodní k přistání vždy připravené; *in adpulsu litoris trucidatus* T při přistání ke břehu byl zabit; *oppidum celerrimum fidissimumque adpulsu* T k městu lze nejrychleji a nejbezpečněji přistati; = meton. *insula ob faciles adpulsus oportuna* T ostrov příhodný pro místa, kde snadno bylo lze přistati.

**apricatiō**, *ōnis*, *f.* [*apricor*] slunění, vyhřívání se na slunci.

**apricor**, *ārī*, *ātus sum* [*apricus*] sluniti se, vyhřívati se na slunci.

**apricus**, *a*, *um* [srov. *aperio*] 1 slunci otevřený, přístupný; výslunný, slunný: (*frigidus annus aves terris immittit apricus* H; *a. arbor* O; (básn.) slunce milující, slunečný: *mergi* V; *apricos nocte flores* H 2 metaf. subst. neutr. *in apricum proferet aetas* H na světlo vynese, zjeví.

**Aprīlis**, *e* [snad z *\*aporos* další, druhý, komp. k ie. *\*apo*, lat. *ab*, srov. *Quintilis* = 5. měs. (od března)] dubnový; subst. **Aprīlis**, *is*, *m.* (sc. *mensis*) duben.

**Aprōnius**, jméno plebejského rodu římského 1 Q. *Apronius*, pomahač Verrův C 2 L. *Apronius*, za Augusta správce Afriky, později Dolní Germanie T. Odt. adj. **Aprōniānus**, *a*, *um* *Aproniūv*.

**aps-** viz *abs-*.

**apsinthium** i **absinthium**, *iī*, *n.* [ἀψίνθιον] pelyněk.

**apsis** viz *absis*.

**Apsus**, *i*, *m.* řeka v Illyrii Cs.

**aptē**, adv. [*aptus*] 1 těsně: *a. cohaerere* C; *a. haerere* H řádně přiléhati;

*capiti a. reponit pileum* L 2 souvisle, vázaně, ladně: *a. dicere* C 3 přiměřeně, vhodně, případně: *ad rerum dignitatem a. loqui* C.

**aptō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*apio*] 1 připojovati, přidělávati, přičiňovati (alci alqd): *dona aptat postibus* V zavěšuje; *Danaum insignia nobis aptemus* V nasadme, připněme si; *sagittas nervo a. V* střely klásti na tětivu; *dexteris a. enses* H do pravice bráti meče; (*corpori*) *arma a. L*; *clipeo sinistram insertabam* (v. t.) *aptans* V 2 metaf. a přístrojiti, připraviti, upravit: *a. trabes* V; *classem a. V* loďstvo (k odplutí) připraviti, přichystati; *in pace aptavit idonea bello* H v míru připravil potřeby válečné; (s ablat. instrum.) vystrojiti, opatřiti něčím: *se armis a. L* ozbrojiti se; *classem velis* V; *biremes remigio* V; *ensem vagina* V; (s dat. účel.) *aptat se pugnae* V chystá se k boji; *itineri sarcinas a. C*; zavazadla připravovati na cestu; *loricam aptat habendo* V aby se mohlo nositi; *a. ad pugnam classem* L b přizpůsobovati, činiti způsobilým, připravovati: *Fortunae te superbae responsare aptat* H; *animos aptent armis* V ať připraví mysl k boji; *fidibus Latinis Thebanos a. modos* H.

**aptus**, *a*, *um* [part. perf. pas. od *apio*] „spojen“ 1 jako partic. 1 připojen, připevněn: *gladius saeta equina a. C* na žíní zavěšený 2 metaf. visící, závislý na něčem: *ex quo (honesto) aptum est officium* C; *rerum causae aliae ex aliis aptae* C 3 (mezi sebou) spojen, sloučen, scelen, spojité, souvislý: *apta dissolvere* C; *omnia inter se conexa et apta* C spojeno a sdruženo 4 (náležitě) připraven, opatřen, vystrojen: *omnia sunt ad bellum apta ac parata* Cs vše připraveno a pohotové; *omnia proelio apta* T; *non itineri magis apti quam proelio* L; *profectus apto exercitu* L s vojskem k boji připraveným, hotovým; (s abl. instrum.) *caelum (axem) stellis ardentibus aptum* V nebe hvězdami ozdobené; *quinqueres aptae remigio* L II jako adj. 1 vhodný, případný, způsobilý,



schopný, přiměřený (*alci rei n. ad rem k něčemu*): *apto cum lare fundus H* statek s přiměřeným jměním; *Mucianus aptior sermone T* řečí schopnější; *malum malo aptissimum L* nejlépe se hodí ke zlu; *vis venti apta faciendo igni L* prudký vítr vhodný k rozdělání ohně; *ingenium, aptius talibus flammis O* vni-mavější pro ...; *sedulitas in hoc apta tibi erit O* bude ti pomocná; *amicis aptus H* úslužný k přátelům; *solibus aptus H* pro sluneční paprsky vhodný, přítel parna; *Servilius lenibus remediis aptior L* přístupnější mírnějším prostředkům; *nostros minus aptos esse ad huius generis hostem Cs* méně způsobili proti nepříteli; (básn. s předl. *in*) *deus formas a. in omnes O* snadno se proměňující v ...; (s inf.) *chorus a. amare O 2* souvislý, vázaný, ladný: *compositione a. C = s pevnou skladbou.*

**apud** (arch. *aput*) předl. s ak. označuje blízkost **l** o místě **1** (u jmen místních) u, při: *incredibilis a. Tenedum pugna C*; (se jménem národa) *a. Persas aut in extrema India C* u Peršanů = v Persii; (v některých rčeních zvl. u *T = téměř in s abl.*) *cenam isti dabat a. villam C* v letohrádku; *a. urbem Nolam T* v městě Nole; *laude a. Germanias flouruit T*; *a. cunctas Asiae insulas T* na všech ostrovech; *natus a. Constantinopolim Am 2* (u jmen osob) u, při: *esse, sedere a. alqm*; *a. memores stat gloria facti V*; = spec. **a** u (někoho), v příbytku, v bytě, v domě (něčím): *a. te cenavit C*; *pressa tuis balanus capillis iam dudum a. me est H b* u (někoho), při (někom), v moci (něčí) = *penes s ak.*: *qui iudicia manere a. ordinem senatorium volunt C* aby soudy zůstaly stavu senátorskému; *consulatus uterque a. patricos manet L c a. exercitum esse C* ve vojště dlíti (v družině vojevůdcově; ale *in exercitu esse* sloužiti, konati službu vojenskou) **d** (u někoho), ve spisech (spisovatelových): *a. Xenophontem Cyrus dicit C e* v přítomnosti (někoho), před (někým) = *coram s abl.*: *a. regem verba facere C*; *a. populum res est C* jedná se o věci před národem; *habere a. senatum orationem T*;

*a. concilium accusare T* před shromážděním; *a. circumfusos ita coepit T* před shluklými kol něho **II** (o čase) u, za (doby): *non modo his temporibus, sed etiam a. maiores nostros C III metaf. (ve smyslu mravním) u (někoho), při (někom), podle soudu (někoho): *a. eum sunt in honore C*; *a. alqm valere, posse*; *a. alqm gratum, carum esse.**

**Apulēius**, plebejské jméno rodové; zejm. *L. Apuleius Saturninus*, demagog za doby Mariovy, na rozkaz senátu zavražděný; *lex Apuleia C* zákon Apuleiův. Odt. adj. **Apulēianus**, *a, um* Apuleiův.

**Āpūlia**, (psáno též **Appulia**), *ae, f.* Apulie, krajina v dolní Itálii (nyn. Puglia). Adj. **Āpulus**, *a, um* apulský; subst. **Āpulus**, *i, m.* Apulan.

**aput** viz *apud*.

**aqua**, *ae* (arch. gen. *aquāi*) *f. 1* voda: *aqua levata vento L* vypařená voda, zdvižena větrem; *aquae nectareae O* mok nektarový; *aquae magnae bis eo anno fuerunt L* velká voda, povodeň; *longas ei aculatur aquas O* dlouhé proudy vody vzhůru metá; (přísl. v.) *aqua et igni interdicere alci C, arcere alqm, prohibere T* zapovědětí užívání vody i ohně = dáti do klatby, vyobcovati (ze země); *aquam terramque petere (poscere) L* (γῆν καὶ ὕδωρ αἰτεῖν) vody i země žádati, t. j. žádati, aby se někdo úplně podrobil; *in aqua ponere alqd C* stavěti na vodě; *is, qui praebet aquam H* hostitel (jenž na počátku hostiny kázal podávati hostům vody k umytí rukou); = spec. moře: *quos labores ego sum terra, quos ego passus aqua O = terra marique*; jezero: *a. Albana L* jezero albské; řeka, potok, pramen: *secundā aquā L* po vodě, po proudu; *Tusca aqua O (= Tiberis)*; déšť: *cornix augur aquae H* věstící déšť; *speculantur aquas* pozorují déšť (t. j. pozorují, bude-li pršet); *aquarum agmen V* lijavec, přívál; *subitae aquae O* náhlý lijavec; *effusae aquae O* proudy deště; (v plur.) léčivé vody (zejm. teplé), vl. jm. Lázně: *aquae salubres T*; *Aquae Sextiae Cs* město v provincii narbonské (nyn. Aix) **2** vodovod: *a. Appia L*

**3** voda ve vodních hodinách, vodní hodiny (klepsydra): *certis ex aqua mensuris breviores esse noctes videbamus C*; (příslov.) *aqua (mihř) haeret C* voda vázne = jsem v nesnázích, zaplétám se v rozpory, důkaz pokulhává.

**aquae-ductus** viz *ductus*.

**aquārius, a, um** [*aqua*] **1** vodní, týkající se vedení vody: *a. provincia C* dozor nad vodovody (svěřený quaestoru sídlícímu v Ostii) **2** subst. **aquārius, iī, m.** Vodnář (souhvězdí): *contristat a. annum H* zachmuří Vodnář rok (v polovici ledna, kdy vstoupí slunce do znamení Vodnáře, jsou v Itálii deště).

**aquāticus, a, um** [*aqua*] vodní **a** ve vodě žijící, rostoucí: *lotos O* **b** vodnatý, vlhký: *auster O* dešťorodý.

**aquātilis, e** [*aqua*] vodní: *bestiae C*.

**aquātiō, ōnis, f.** [*aquor*] opatřování (donášení, přivážení) vody, doprava vody; napájení.

**aquātor, ōris, m.** [*aquor*] vodař, nosič vody.

<**aqueus, a, um** [*aqua*] vodní.>

**aquila, ae, f.** [srov. *aquilus*, tmavohnědý, tmavý] **1** orel, orlice **2** metaf. **a** orel (stříbrný, na žerdi upevněný, od dob Mariových znak římské legie): *decimae legionis a. Cs*; *aquilae, propria legionum numina T* **b** *aquilae* orlové (nástřešní ozdoby podobající se orlům s roztaženými křídly): *sustinentes fastigium aquilae T*.

**Aquilēia, ae, f.** město Venetů při moři Jaderském. Odt. adj. **Aquilēiēnsis, e** aquilejský; subst. **Aquilēiēnsēs, ium, m.** Aquilejané.

**aquilex, gis, m.** [*aqua* a *lego*] studnař *Pn*.

**aquilifer, erī, m.** [*aquila* a *fero*] orloň, praporečník legie.

**Aquilius** a **Aquillius** římské jméno rodové; *C. Aquilius Gallus*, přítel Ciceronův, řečník a učený právník; *lex Aquilia C*. Odt. adj. **Aquiliānus, a, um** **Aquiliūv**: *A. defensio C*.

**aquilō, ōnis, m.** [snad od *aquila*; podle starověkého výkl. *a. ventus a vehementis-*

*simo volatu ad instar aquilae appellatur*] **1** severní, půlnocní vítr, bóra, sever; zosobněný bůh: *iuvenes Aquilone creati O* synové Boreovi, Kalaïs a Zethes **2** meton. sever (strana světová).

**aquilōnālis, e** [*aquilo*] severní.

**Aquilōnia, ae, f.** [srov. *aquilonius*] město v Samniu (nyn. Carbonara).

**aquilōnius, a, um** [*aquilo*] severní.

**Aquinum, ī, n.** město Volskū v Latii (nyn. Aquino). Odt. adj. **Aquinās, ātis** aquinský: *fucus H* (poněvadž tam byly nachové barvírny); obyv. **Aquinātēs, ium, m.** Aquináné.

**Aquītānia, ae, f.** Aquitanie, krajina v jihozápadní Gallii Cs; od doby Augustovy značí A. jako provincie zemí mezi Pyrenejemi, Oceánem, Garumnou a Cevennami T.

**Aquītānus, ī, m.** Aquitan, obyvatel Aquitanie.

**aquor, āri, ātus sum** [*aqua*] vodu nositi, přivážeti vodu: *castris aquatum (sup.) egredi S* vycházeti pro vodu.

**aquōsus, a, um** [*aqua*] vodnatý; vlhký: *campus L*; *nubes aquosa O* vodnaté mračno; *sidus piscis aquosi V* souhvězdí ryby dešťonosné; *Orion a. H*; *a. hiems V* deštivá zima; *a. languor H* vodnatelnost; *mater a. O* (= *Thetis*); *crystallus aquosa Pp* průzračný (jako voda).

**āra, ae, f.** **1** oltář: *a. Maxima VO* (*magna T*) oltář Herkulův na dobytčím trhu (*forum boarium*) v Římě; (často plur. ve smyslu sing.) *taurum mactabat ad aras V*; *incendimus aras V* zapalujeme oběti na oltáři; *aras tenere V* objímati oltář; (přisahající dotýkal se oltáře, odt.) *aram tangere V* přísahati; srov. *si aram tenens iuraret C*; (často ve spojení) *arae fociae* oltáře i krby (na označení všech obětíšť, veřejných i domácích) = stát i rodiny **2** meton. (poněvadž se stíhaní utkali k oltáři) ochranný oltář, útočiště, ochrana: *curiam, aram sociorum, inflammare C*; *ad aram legum confugere C* **3** (o předmětech oltářům podobných) *a. sepulcri V* hranice; *ara Virtutis C* pomník = *Ara*, souhvězdí Oltáře na jižním nebi: *pressa Ara*

O stlačený = nízko ležící 4 (jméno vlastní) *Ara Ubiorum T* původně oltář zřízený od Ubiů na počtu Augustovu, kdež později povstalo město (nyn. Godesberg u Bonnu); *Arae Philaenorum S* oltáře Filaenů (přístavní město na hranici kartaginsko-kyrenské); *saxa vocant Itali . . . Aras V* = úskalí u ostrova Aegimuru (u Kartaginy).

**arabarchēs, ae, m.** [vl. vrchní celní úředník] přezdívka, jíž užívá *C* o Pompejovi, který se vychloubal, že značně zvětšil cla.

**Arabēs, bum** (sing. *Arabs, bis*), různosklonně též *Arabī, ōrum, m.* 1 Arabové 2 meton. Arabie: *palmiferos Arabas reliquit O.* Odt. *Arabia, ae, f.* (sc. *terra*) poloostrov Arabie; adj. *Arabicus, a, um* arabský.

**Arabītae, ārum, m.** Arabitové, národ ve vých. Gedrosii *Cr.*

**Arabus, ī, m.** říčka v Gedrosii *Cr.*

**Arachnē, ēs, f.** [ἀράχνη pavouk] lydiská dívka proměněná v pavouka.

**Arachōsiī, ōrum, m.** Arachosiové, národ usdlý jižně od Parapamisu (v nyn. Afganistanu) *Cr.*

**Arachthus viz Aratthus.**

**Aracynthus, ī, m.** [Ἀράκυνθος] hraniční pohoří boiotské: *Actaeus A.* V aktejský, ležící proti Akte (staré jméno Attiky).

**Aradus, ī, f.** ostrov (a město) při severním pobřeží foinickém (nyn. Ruad) *Cr.*

**arānea, ae, f.** [*araneus*] 1 pavučina 2 meton. pavouk.

**arāneola, ae, f.** [*aranea*] pavouček.

**arāneōsus, a, um** [*araneus*] pavučinatý *Ct.*

1. **arāneus, ī, m.** [srov. ἀράχνη] pavouk.

2. **arāneus, a, um** [srov. *aranea, a l. araneus*] pavoučí; subst. *araneum, ī, n.* pavučina.

**Arar, is** (ak. *Ararim, abl. Ararī n. -re*) *m.* řeka v Gallii vyvěrající z Voges (nyn. Saône), přítok Rhodanu *Cs T.*

**arātiō, ōnis, f.** [*aro*] 1 orání; orba, rolnictví: *quaestuosa mercatura, fructuosa a. dicitur C* 2 meton. orné pole, role; v plur. státní (obecní) půdy, pozemky, polnosti (v nájem dávané):

*arationes magnas conductas habere C; arationes et agri C* najaté obecní pozemky i vlastní.

**arātor, ōris, m.** [*aro*] 1 oratel, oráč: *stiva innixus a. O;* (v platnosti adj.) *taurus arator O* býk orající 2 metaf. **a** rolník, hospodář: *gaudet a. igni H b* nájemce státních (obecních) pozemků; zvl. v plur. *numerus aratorum quotannis publice subscribitur C.*

**arātrum, ī, n.** [*aro*] „oradlo“, pluh, radlice.

**Aratthus, ī, m.** [Ἀρατθος] řeka v Epeiru (nyn. Arta) *L.*

**Arātus, ī, m.** [Ἀρατος] řecké jméno mužské 1 řecký básník ze Sol v Kilikii (asi 315—240/39 př. n. l.), složil astronomickou báseň *Φαινόμενα* (o zjevech na obloze), kterou Cicero a později Germanicus přeložili do latiny. Odt. adj. **Arātēus, a, um** *Aratūv* 2 řecký vojevůdce ze Sikyonu (*Sicyonius*), zakladatel achajského spolku.

**Araxēs, is, m.** 1 řeka v Armenii vyvěrající, vtéká do jezera Kaspického (nyn. Aras) *V Cr* 2 řeka u Persepole (nyn. Bend-Emir) *Cr.*

**Arbēla, ōrum, n.** [Ἀρβηλα] prastaré město assyrské vých. od Ninive, u něhož Alexandros přemohl Dareia r. 331 př. n. l. (nyn. Arbil).

**arbiter, trī, m.** [od arch. *ar-* = *ad* a *baetere* jíti] „kdo k něčemu přichází“ 1 (očitý) svědek: *arbitris remotis (submotis, amotis)* beze svědků, mezi čtyřma očima; *locus ab arbitris remotus; a. arcanorum, secretorum Cr* svědek, důvěrník tajností, zasvěcený do . . . ; = spec. (t. t. v mluvě soudní) „kdo jako osoba nezúčastněná přistupuje ke stranám ve sporu jsoucím“, rozhodčí, rozhodce, rozsudí, smíří soudce (za starších dob od obou stran dožádaný, později od praetora jmenovaný). Arbiter rozhoduje podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nejsa vázán platnými zákony jako *iudex* (v. t.): *arbitrum postulare, sumere; alqm arbitrum dare C; a. litis C* 2 metaf. **a** soudce, rozhodčí; sjeďnávateľ, prostředník: *a. formae O* soudce sličnosti (o Paridovi); *a. pugnae H* rozhodčí zápasu;

*a. irae Iunonis O* vykonavatel hněvu; *a. concordiae civium L* prostředník  
**b** neobmezený rozsudí, pán, vládce, vladař: *a. armorum O* (= *Mars*); *solus a. rerum T* samovládce; *a. imperii O*; *dii populorum arbitri T*; *a. bibendi H* předseda pitky, jenž určoval míru pití při hostině (*συμποιάρχος*); *Petronius, elegantiae a. T* rozhodčí o věcech vkusu; *a. Hadriae H* (= *Notus*); *locus . . . maris a. H* místo moře ovládající (podle jin. výkl. místo, s něhož je rozhled na moře; srov. 1).

**arbitra, ae, f.** [*arbiter*] svědkyně.

**arbitrātus, ūs, m.** [*arbitor*] v klas. latině jen v ablat. *arbitratu* s gen. neb pron. poss.: podle mínění, po mínění, podle zdání, podle volného uznání: *mulieris a. C*; *cuius (Sullae) a. . . consuleretur S* s jehož plnou mocí by bylo jednáno; *meo, tuo, suo a.* podle mého mínění, po mém zdání, podle mé libosti.

**arbitrium, i, n.** [*arbiter, arbitor*]  
**1** nález, rozsudek, rozhodnutí smírčího soudce: *aliud est iudicium, aliud a. C*; *permissio publice arbitrio T* když byl obci svěřen smírčí nález, když obec byla zvolena za smírčího soudce **2** metaf. rozhodnutí, (rozhodčí) výrok, soud: *cum de te splendida Minos fecerit arbitria H*; *quorum penes plebem a. est T* čeho rozhodnutí má lid = o čem rozhoduje lid; *id a. sui esse consilii N* rozhodnutí o tom; *a. rerum Romanarum agere T* rozhodovati o státu římském; *sui arbitrii facere L* činiti věci svého rozhodování; *a. loquendi H*; *multitudinis arbitrio res agere C*; *arbitrio popularis aurae H*  
**3** volné rozhodnutí, volné uznání, usouzení, soud, úsudek, uvážení, zdání; vůle: *populo Romano a. eligendi permittere T* volbu ponechati na vůli; *arbitrio rem gerere L* podle uznání; *cum victoriae arbitrium agis Cr* kdykoli pronášíš úsudek o vítězství; *miles in arbitrio ducum T* vojínové vedení vůli vůdců; *libertas ex alieno a. pendet L*; *Iovis nutu et arbitrio C* pokynem a vůli; *occupare liberum mortis a. Cr* dobrovolně se napřed usmrtiti;

*a. salis vendendi L* libovlnné ustanovení ceny soli; *arbitria funeris C* pohřební výdaje, poplatky (stanovené podle jmění a stavu zemřelého); = spec. vůle, libovůle, zvůle, choutka; (neomezená) vláda, moc: *ad suum a.* podle své libovůle, podle své libosti; *arbitrio esse suo Tb* žiti podle své vůle; *in a. ac potestate venire C*; *a. Romulus urbis habet O* vládu nad městem; *rei publicae a. obtinuit Tiberius T.*

**arbitror, arī, ātus sum** [*arbiter*]  
**1** býti svědkem, viděti a slyšeti: *potero quid agant arbitrariet Pt*; odt. býti rozsudím, vynésti nález jako smírčí soudce **2** metaf. (podle nejlepšího vědomí) souditi, mníti, domnívati se, pokládati, mysliti, míti za to (s dvěma ak., s ak. c. inf.): *angustos se fines habere arbitrabantur Cs*; *totius mundi se incolam arbitrabatur C.* Často lze přeložiti vloženou větou: trvám, tuším neb podle domnění, asi: *neque ad id valere arbitror L* to tuším nemá té platnosti, toho významu; *quo illos animo fuisse arbitramini? C* jakého že ducha byli, myslíte = jakého ducha podle vašeho domnění byli = jakého asi ducha byli.

**Arbocula, ae, f.** městečko Vakcaeů u středního toku Duera *L.*

**arbor** (pův. *arbōs*), *oris, f.* **1** strom: *Iovis a. O* (= dub); *Phoebi a. O* (= vavřík); *Palladis a. O* (= oliva); (kolekt.) stromoví, stromy: *ager arbore infecundus S* **2** meton. dřevo a věci ze dřeva zhotovené, na př. stěžeň: *cornua in summa locat arbore O*, veslo: *centenaeque arbore fluctum verberat V*, loď: *Pelias a. O* = loď Argo; *infelix a. L* v. *infelix*.

**arborātor, ōris, m.** [*arbor*] pěstitel stromů, sadař, zahradník.

**arboreus, a, um** [*arbor*] stromový *sub pondere arboreo* (= *arborum*) *O*; = stromovitý, podobný stromu: *a. cornua V* větvnaté parohy; *a. telum V* veliký jak strom.

**arbōs** viz *arbor*.

**arbuscula, ae, f.** [demin. od *arbos*] stromeček, stromek. Vl. jm. *Arbuscula* mimická umělkyně za doby Ciceronovy.

**arbustula**, *ae, f.* [*arbustum*] keřík, keříček.

**arbustum**, *i, n.* [*arbustus*] 1 stromoví, stromy: *ager arbustis consitus* S; = spec. nízké stromy, křoviny, houštiny: *non omnes arbusta iuvant* V 2 sad; zvl. vinice (ve které révy vedeny byly po pních jilmových a topolových): *pratis et vineis et arbustis res rusticae laetae sunt* C.

**arbustus**, *a, um* [*arbos*] vysázený stromy, porostlý stromy.

**arbutus**, *a, um* [*arbutus*] planikový V O.

**arbutum**, *i, n.* [*arbutus*] 1 plod planikový: *dant arbuta silvae* V 2 = *arbutus*: *pascuntur arbuta apibus* V.

**arbutus**, *i, f.* planika (keř).

**arca**, *ae, f.* [*arceo*; srov. *arcanus*] vl. závěr, zámek; skříň, schránka; truhla; = spec. a pokladnice, pokladna: *nummos contemplor in arca* H b rakev: *conservus vili locavit in arca* H; *vivum in arcam condidere* L c žalární komůrka, kobka: *servi in arcas conciantur* C.

**Arcades, Arcadia** viz *Arcas*.

**arcānō**, *adv.* [*arcanus*] tajně, podtají.

**arcānus**, *a, um* [*arca*] 1 (před jinými) uzavřený 2 skrytý, tajný; tajemný: *haec a. sacra* T; *Cereris sacrum arcanae* H Cerery tajemné (vzhledem k mysteriím Cereřiným); *a. nox* O mlčelivá noc; = neutr. subst. **arcānum**, *i* tajnost, tajemství: *Iovis arcanis admissus* H zasvěcený do tajností; *arcana imperii temptari* T že se to dotýká tajných zásad vlády.

**Arcas**, *adis, m.* (s řec. příponami, gen. *ados*, ak. *ada*, nom. pl. *adēs*, ak. pl. *adas*) [*Ἄρκάς*] a hájeslovný praotec Arkadů, syn Diův a Kallistin, po smrti umístěn jako souhvězdí (Arktofylax) na nebi b Arkad, obyvatel Arkadie; zvl. v plur. **Arcades**, *um, m.* Arkadové c jako adj. *Euander A. V*; *tyrannus A. O* arkadský král (= Lykaon). Odt. adj. 1 **Arcadius**, *a, um* arkadský: *dea* O (= *Carmenta*); *A. rex* V (= *Euander*); subst. **Arcadia**, *ae, f.* Ar-

kadie, hornatá krajina ve středním Peloponnesu; meton. = Arkadové: *Arcadia iudice* V 2 **Arcadicus**, *a, um* arkadský.

< **arcātor**, *ōris, m.* [*arcus*] lučištník.>

**arceō**, *ēre, cuī*, — [srov. *arx, arca; ἀρχέω*] 1 zavíratí, svíratí, hradítí, ohrazovatí; omezovatí, v mezích držeti: *flumina arcemus* C; *teneras arcebant vincula palmas* V pouta svírala; metaf. *miseratio arcebatur* T útrpnost byla omezována 2 přístup zavíratí, přístup zabraňovatí, přístupu nedatí, bránití, překážeti někomu, zdržovatí; zamezovatí, překážeti: *saxis pilisque* (abl. instr.) *subeuntes arcebant* T; *somnos a. O* zaplašovatí; *odi volgus et arceo* H (od sebe zdržují lid =) straním se (lidu); (alqm, alqd) *vim a. L* násilné počínání odrazití; *frigus L* zimy se ubránití, proti mrazu se opatřití; (s abl. odl.) *alqm curiā a. L* přístup do radnice zamezití; *se provinciā arceri a legionibus* T; *alios arcei harenā Charon* V brání vstoupití na břeh; *a. tecto* T pod střechu, pod krov nepřijmoutí; *Aeneam arceite periclis* V chraňte Aenea od nebezpečství; (abl. s předl. *ab*) *fuco a praesepibus arcent* V zahánějí; *hunc a tuis templis arcebis* C tohoto od svých chrámů odvrátíš; *ab effusa fuga flumen arcebat* L divému útěku řeka bránila, v cestě stála; *hinc arce hostes* L zde (vl. odtud) zdrž nepřitele; *unde arcentur foedere* L odkud zdržování jsou smlouvou, kam podle smlouvy nesmějí; (s inf. n. ak. c. inf., jako *prohibere*) *nec Augustus arcuerat Taurum opes conferre* T nezabránil Taurovi.

**arcera**, *ae, f.* [*arca*] krytý vůz, na jakém jezdili staří a nemocní lidé: *arceram sternere* :: XII. tab. vypraviti.

**Arcesilās**, *ae, m.* [*Ἄρκεσίλαος, Ἄρκεσίλαος*] Arkesilaos, řecký filosof, (316—241 př. n. l.) zakladatel t. zv. střední Akademie.

**Arcēsīus**, *iī, m.* [*Ἄρκεσίσιος*] Arkeisios, otec Laertův O.

**arcessitor**, *ōris, m.* [*arcesso*] volatel, obtěžovatel Pn.

**arcessitū**, jen v ablat. [*arcesso*] na pozvání, na zavolání, na vyzvání.

**arcessō** (též **accersō**), *ere, īvī, ūtum*  
**1** obeslati, přivolati, povolati, zavolati: *in regnum a. L* na trůn povolati, dosaditi; *manes coniugis a. O* na svět přivolati (z podsvětí); *Gallos auxilio* (dat. ūc.) *a. Cs* přivolati na pomoc; (o věcech): *si melius quid habes (vini), arcesse H* dej přinést, pošli pro...; *a. tormenta aut tela T*; - spec. na soud povolati, pohnati, obžalovati; *ambitūs crimine a. C*; *iudicio capitis C*; (s gen.) *capitis a. S* viniti na smrt, z přetěžkých vin obviňovati, poháněti k hrdelnímu soudu; *maiestatis T 2 a* přistrojiti, přivoditi, zjednati, způsobiti, připraviti: *tempus V*; *bellum L*; *quies neque molli strato neque silentio accersita L* spánek ani měkkým lůžkem ani tichem nezjednán **b** odněkud bráti, sbírat, vyhledávati: *rex periculo gloriam accersens Cr* v nebezpečenství slávy hledaje; *ex medio res arcessit comedia H* ze života (obecného) bere látku; *dictum arcessitum C* slovo hledané; *a. fabulas Ptr* zapřádati hovor.

**Archē, ēs, f.** [ἀρχή počátek] jméno jedné ze čtyř prvotních Mus *C.*

**Archelaus, ī, m.** [Ἀρχέλαος] řecké jméno mužské **1** filosof z Mileta, žák Anaxagorův **2** král makedonský. Na jeho dvoře žili básník Euripides a malíř Zeuxis **3** vojevůdce Mithridatův **4** syn předešlého, choť královny egyptské Bereniky, zeť Ptolemaia Auleta **5** vnuk předešlého, král kappadocký, byl od Tiberia povolán do Říma, kdež r. 17 n. l. zemřel.

**archetypum, ī, n. n.** **archetypus, ī, m.** [ἀρχέτυπος] originál, vzor, předloha.

**Archias, ae, m.** [Ἀρχίας] řecké jméno mužské **1** *A. Licinius Archias*, řecký básník ze syrské Antiochie, hájený před soudem od Cicerona **2** nábytkář v Římě (*A. breves lectos fecit :: Porphyrio*). Odt. adj. **Archiacus, a, um** **Archiiův.**

**archibūcolus, ī, m.** [ἀρχιβούκολος] (vl. vrchní pastýř) vrchní kněz v kultu boha Bakcha.

< **archi-dux, ducis, m.** velkovévoda.>  
**archiepiscopus, ī, m.** [ἀρχιεπίσκοπος] arcibiskup.

< **archi-grammateus, eos i eī, m.** [ἀρχιγραμματεὺς] vrchní písař.>

**Archilochus, ī, m.** [Ἀρχιλοχος] řecký básník z ostrova Paru (ok. r. 650 př. n. l.), skladatel útočných básní (*iambi*). Odt. adj. **Archilochius, a, um** archilošský sm. jizlivý, útočný (jako verše Archilochovy): *Archilochia edicta C.*

**Archimēdēs, is, m.** [Ἀρχιμήδης] znamenitý matematik a mechanik řecký. Byl zavražděn při dobytí Syrakus r. 212 př. n. l.

**archipirāta, ae, m.** [ἀρχιπειρατής] náčelník námořních lupičů.

**architector, arī, ātus sum** [architectus] **1** budovati, stavěti **2** metaf. budovati, strojiti, uměle zjednávat, připravovati: *voluptates C.*

**architectūra, ae, f.** [architectus] stavitelství.

**architectus, ī, m.** [ἀρχιτέκτων] **1** stavitel, budovatel **2** metaf. tvůrce, původce: *a. beatæ vitæ C*; - spec. (s přihanou) *omnium a. et machinator C* osnovatel a strůjce.

**archōn, ontis, m.** [ἀρχων 'vládnoucí'] archon, název nejvyšších úředníků v Athénách po odstranění důstojnosti královské.

**Archytās, ae, m.** [Ἀρχύτας] z Tarenta, pythagorovec, vrstevník filozofa Platona, proslavený matematik a politik.

**arcitenēns, entis, m.** [arcus a teneo] **a** adj. lukovládny, lukostřelný (hom. κλυτότοξος): *deus a. O* **b** lukovládec, lukostřelec: *motus erat a. O* (= Apollon); *pius a. V.*

**Arctophylax, acis, m.** [ἀρκτοφύλαξ] *Vozataj*, souhvězdí vých. od souhvězdí *Vozu* = *Bootes* (v. t.).

**Arctos (-us), ī, f.** [ἄρκτος] **1** „Medvědice“, Medvěd n. Vůz, souhvězdí na severním nebi, Severanům nikdy nezapadající: *esse duas Arctos O t. j. Velký a Malý Medvěd; aequoris experts O*; *metuentes Oceani aequore tingi V* **2** meton. severní točna; severní, půlnoční strana, sever: *iuncta aqui-*

*lonibus a. O; opacam excipere arcton H* přijímati sever (= stín). Adj. **arctōus**, *a, um* [ἀρκτοῦρος] severní.

**Arctūrus**, *ī, m.* [ἀρκτοῦρος] „hlídač medvědice“ Vozataj, souhvězdí východně od Velkého vozu = *Bootes* (v. t.). S večerním západem jeho (na zač. listopadu) nastává doba bouří a dešťů; - zvl. nejjasnější hvězda v Bootu.

**arctus** viz *artus*.

**arcuātus**, *a, um* [arcus] obloučný, obloukovitý, obloukovitě klenutý: *curvamen a. O* oblouk klenutý: *currus a. L* vůz s obloukovitou střechou, krytý v oblouk.

**arcula**, *ae, f.* [arca] skříňka (na šperky).

**arcus**, *ūs, m.* **1** luk: *arcum tendit Apollo H; arcūs Haemonii O* souhvězdí Střelce; *a. Cupidinis O* **2** metaf. oblouk, vše, co má podobu obloučnou: *a duha: a. pluvius H* β klenutí, klenba, vítězný oblouk, vítězná brána: *a. ob recepta signa dicatur T;* (přísl. v.) *arcum e cloaca facere C* udělati z komára velblouda (var. *arcem*) γ podoba oblouku (na př. hada, vlny, zátoky, přístavu): *anguis sinuatur in arcus O* had se stáčí v oblouky (v kotouče, v závit); *portus curvatus in arcum O* přístav zatáčející se v oblouk; *via quinque per arcus O* patero kruhů souběžných, jimiž jsou omezena zemská pásma; *a. aquarum O* oblouk vod.

**ardaliō**, *ōnis, m.* [z ἀρδαλος nečistý] hubař, žvanil, mluvkva *M.*

**1. ardea**, *ae, f.* volavka.

**2. Ardea**, *ae, f.* město rutulské v Latii. Odt. adj. **a Ardeās**, *ātis* adj. ardejský: *ager L;* subst. **Ardeātēs**, *ium, m.* Ardeané, obyvatelé Ardeje **b Ardeātinus**, *a, um; foedus L* smlouva s Ardeany uzavřená.

**ardeliō** viz *ardalio*.

**ardēns**, *entis*, adj. [ardeo] **1** hořící, planoucí, ohnivý: *ardentes cupae* hořící kádě; *fax C* hořící pochodeň; *Volcanus a. H* rozpálený; *quinta (zona) est ardentior illis O* páté pásmo jest ohnivější nad ona **2** metaf. **a** (o očích, o štítu) ohnivý, jiskrný, planoucí, zářící: *oculi, clipeus V;* (o víně) ohnivý,

plamenný: *Falernum H* **b** (o náruživostech) ohnivý, prudký, vášnivý, náruživý: *ira; odium; miserere ardentis O* smiluj se nad ním, jenž láskou plane **c** (o řeči) ohnivý, vroucí: *oratio; studium C* vroucí horlivost.

**ārđenter**, adv. [ardens] **1** ohnivě, palčivě **2** vroucně, prudce, náruživě.

**ārđeō**, *ēre, ārsī, ārsūrus* [ardor] **1** hořeti, planouti, plápolati: *domus ardebat C; caput arsit Servio Tullio dormienti C L* hlava vzplanula Serviovi Tulliovi spícímu; *altaria ardent V* (obětní); *ardet Ucalegon V* = hoří dům Ukalegontův; *hospes ardet H; omnia ardent L* vše jest v plameni **2** metaf. **a** (o lesku a barvě) planouti, jiskřiti se, zářiti, blýskati se: *campi armis ardent V* nívy zbraněmi planou, blyští se; *Tyrio ardebat murice laena V* plášť zářil tyrským nachem **b fauces siti ardent** *L* hrdlo žízni pálicí; *omnes artus ardent* (sc. *dolore*) *C* **c** (o vášních) planouti; hářati: *amore, ira, avaritia; a. dolore C* zapláti bolem; (s význ. praegnantním) *totumque per agmen ardebat V* spěchala roznicena (za ním); (s udáním cíle) *ardet in arma V* prahne do boje, po boji; *in proelia, in caedem eius ardent* *T;* *animi ad ulciscendum ardebant C* mysl hořela pomstou; (s inf.) *ardemus scitari V* prahneme touhou vyptávají se; *mederi invidiae animo ardebat S* zhojiti nenávisť horoucně toužil; láskou planouti k někomu, roznicen býti, horoucně milovati někoho: *amore hospitae C* láskou vzplanouti k cizince; *arsit Atrides virgine* (abl. causae) *H* vzplanul láskou Atreovec k dívce; *deus arsit in illa O* láskou vzplanul k ní; *Corydon ardebat Alexin V* láskou hořel k Alexiovi; těž *invidia, ignominiā a.* ve smyslu pas.: prudce býti nenáviděn, potupen **d** (o válkách) *ardet Gallia Cs* Gallia je v ohni; *cum bello tota Italia arderet C* když ohněm války planula celá Itálie; *cum arderet acerrime coniuratio S* když spiknutí nejprudčeji planulo (t. j. když dostoupilo vrcholu). - Part. *ardens. j.* adj. v. t.

**ārdēscō**, *ere, ārsī*, — [*ardeo*] **1** rozhořovati se, rozpalovati se, chytati, rozžihati se, vzněcovati se: *ne longus ardesceret axis O* aby se širé nevznítilo nebe; *fulmineis ardescunt ignibus undae O* ohnivými blesky vodstvo se vzněcuje (= třpytí) **2** metaf. **a** *pugionem in mucronem a. iussit T* dýku dal až v břitkost rozpáliti (t. j. broušením rozpáliti, až byla břitká špička) **b** (vášněmi) rozpalovati se, vzplanouti, rozohňovati se: (absol.) *arsit Helene H* vzplanula H. láskou; *Dido ardescit tuendo V D.* rozněcuje se patřením, patříc naň; *a. libidinibus T; caede O*, (s udáním cíle) *vulgus ardescit in iras O* lid rozpaluje se hněvem; *Claudius in nuptias incestas T* Klaudius prahne po hříšném sňatku; *fremitus ardescit equorum V* ržání koní se vzdmáhá; *ardescente pugna T* když se bitva rozpalovala; *in quam questūs magis ardescabant T* proti které stesky víc a více se ozývaly.

**ārdor, ōris, m.** [*areo*] **1** žár, vedro, veliké horko, úpal, požár: *solis ardores C* úpaly sluneční; *visas nocturno tempore faces ardoremque caeli C* že viděti bylo pochodně a zář na nebi; *cum domus ardore suo deflagrationem urbi minaretur C* požárem svým; *pineus a. V* žár borový, sosnový; *Sirius a. V* úpal Siria **2** metaf. **a** lesk, jiskření, záře: *oculorum; vultuum C* **b** (o vášních zlých i dobrých) rozpálenost, zanícení, roznícenost, zápal, horoucí nadšení, vášeň, horoucnost, vroucnost, srdnatost: *dīne hunc ardorem mentibus addunt? V* zda bohové tuto horoucnost myslí vnukají? *idem omnes simul ardor habet V* týž zápal všechny jímá; *incredibili ardore mentis incendi C* víře nepodobnou vášní se rozpáliti; **a.** *animi (animorum) C L* nadšení, vášeň; *a. studii C* zápal pro vědu, vědecký; *ardor civium prava iubentium H* vášeň občanů; *a. edendi O* prudká lačnost; *a. pugnantī; a. ad bellum* zápal k boji; — *spec.* žár lásky, horoucí láska: *pulsus resederat ardor O; ardor pueri aut puellae* (gen. obj.) *H* žár lásky k chlapeci neb k dívce **c** meton. předmět

lásky, láska, milenka: *tu primus et ultimus illi ardor eris O* ty budeš jeho první a též poslední láskou.

**Arduenna, ae, f.** (sc. *silva*) Ardeny, souborné jméno lesnatého horstva, které se táhne od Rýna na západ až k Šeldě Cs *T.*

**arduum, ī, n.** [*arduus*] **1** strmina, strmá výše: *quo successerit magis in arduum L* čím příkřejšího místa dostoupí; *per arduum L* po strmé výši; *in ardua montis ite O* na strmou horu jděte; *ardua Alpium L* strminy alpské; *ardua terrarum O* výšiny zemské; *ardua castellorum T* strmé tvrze; (obr.) *nil mortalibus ardui est H* nic smrtelníkům není příliš strmé **2** metaf. příkrost, nesnadnost: *arduum est C T* jest nesnadno; *ardua moliri O* obmýšleti podnik nesnadný, těžký; *primas dominandi spes in arduo T* počátek naděje dosíci vlády že jest nesnadný.

**arduus, a, um** **1** příkrý, strmý, (pře)vysoký, nebetyčný, vysoko (do výše) strmící, vysoko položený, ve výši: *a. mons O; a. in valles clivus erat O* svah v úvaly, v údolí příkře se skláněl; *a. aether V O* převysoké nebe; *ardui Sabini* výšiny sabinské; *ardua nubes H* mračno ve výši; *monumentorum a. et operosus honor T* vysoká a pracná nádhera náhrobků; (v praed. určeni) *petit a. astra O* spěje vzhůru k hvězdám; *summam petit a. arcem O* zpříkra se bere; *a. hastā V* vysoko mávaje kopím = se vzdtyčným kopím; *equus campo se a. infert V* kůň plání vysoko vzpřimen se nese; *terras a. omnes adspectat V* na země se strmé výše pohlíží; *a. agmen agit (Agrippa) V* hrdě vzpřimen; *libravit inter cornua iuveni caestus a. V* máchl pletením vzhůru se vzpřimiv; (prolepticky) *a. in nubes abiit O* vysoko do oblak se vznesl; *voluitur anguis a. ad solem V* do výše k slunci se svíjí; *sibila colla a. attollens V* šíji syčící do výše zvedaje; *frontem ostentans a. albam V* bílé čelo vysoko zvedaje; *a. altis equis V* na vysokých koních vzpřimen sedě **2** metaf. obtížný, nesnadný, namáhavý, pracný: *opus arduum; res*



*arduae* *H* neštěstí; (se supinem) *id arduum factu erat L*; (s inf.) *mihi arduum videtur res gestas scribere S.*

**ārea**, *ae, f.* **1** volná prostora, volně prostranství: *Capitolii L* na Kapitoliu; *Vulcani L* před chrámem Vulkanovým; *campus et areae H* pole (Martovo) a procházky (dostavenička mladého světa); (obr.) *patet in curas a. lata meus O* širé pole otvírá se mým strastem **2** stavební místo, staveniště: *prata et areas emere C*; *domo quaerenda est area H* **3** rejdiště, závodíště, zápasíště: *in mediam aream (circi) processit L*; (obr.) *area sceleris C* **4** nezastavěná prostora v domě, dvůr: *palma in area enata L* **5** mlat, humno: *milia frumenti tua triverit area centum H* třebaš humno tvé vymlátilo sto tisíc měř obilí; *Libycae areae H* libyjská humna.

**Arecomici** viz *Volcae*.

**ārē-faciō**, *ere, feci, factum* (med.-pas. **ārē-fiō, fieri, factus sum**) [*areo, are-sco*] vysouším; med.-pas. jsem vysoušen, vysychám.

**Arcios pagos** viz *Areopagus*.

**Arelate**, *is, n.* město v Gallii narbonské (nyn. Arles).

**Aremoricae civitatēs**, přímořské obce gallské kmenů, kteří byli usedlí mezi dolním tokem řek Loiry a Seiny (v nyn. Bretagni a Normandii).

**arēna** viz *harena*.

**arēnāria** viz *harenaria*.

**arēnōsus** viz *harenosus*.

**ārēns**, *entis, adj.* [*areo*] = *aridus*, suchý, vyschlý, vyprahlý: *rivus, rosae; sitis a. O* palčivá žízeň.

**ārēō**, *ere, —*, — býti vyschlý, vyprahlý: *siccis humus aret arenis O*; *Tantalus aret O* prahne žízni; *arentibus siti faucibus L* ano hrdlo žízni bylo vyprahlé. = Part. *arens* j. adj. v. t.

**āreola**, *ae, f.* [*area*] (menší) volná prostora (plocha, místo) *Pn.*

**Arēopagus**, *i, m.* [*Ἄρειος πάγος*] **1** vrch *Areūv* v Athénách záp. od Akropole **2** nejvyšší soudní rada v Athénách, jež zasedala na vrchu *Areově*. Odt. **Arēopagitēs**, *ae, m.* *areopagita*, člen soudu *Areopagu*.

**Arēos**, *i, m.* [*Ἄρειος* = *Areūv*] významné jméno *Kentaura O*.

**Arēs**, *is, m.* řecký bůh války.

**ārēscō**, *ere, ārui* [*areo*] sušiti se, usychati, schnouti, prahnouti: *nilhil lacrimā citius arescit C.*

**Arestoridēs**, *ae, m.* [patronym. od *Ἄρεστωρ*] *Arestorovec* (= *Argos*, syn *Arestorūv*) *O*.

**Arethō**, *ontis, m.* jiné jméno řeky *Arathus* (v. t.).

**Arethūsa**, *ae, f.* [*Ἄρεθουσα*] pramen na ostrůvku *Ortygii*, na němž ležela část *Syrakus*. Bájeno o něm, že jest spojen s řekou *Alfeiem* na *Peloponnesu*. Odt. adj. **Arethūsis**, *idis, f.* *arethuský: Syracusae O*.

**Arēus**, *a, um* [*Ἄρειος*] *Areūv: A. iudicium T* (= *Areopag*).

**arfuit**, arch. = *adfuīt*.

**Arganthōnius**, *iī, m.* král v městě *Tartessu* v jižní *Hispanii* (v VI. stol. př. n. l.) *C*.

**Argēi**, *ōrum, m.* **1** jméno 27 kapliček (obětnic) v Římě, v nichž pontifické každoročně v březnu obětovali **2** panáci ze sítí udělaní, kteří každoročně 14. května byli od *Vestálek* shazováni s mostu kolového do *Tibery O L*.

**Argentānum**, *i, n.* město v *Bruttii* (nyn. *Argentino*).

**argentārius**, *a, um* [*argentum*] stříbrnický, peněžnický: *tabernae L* peněžnické krámky na *foru římském*. Odt. subst. **argentārius**, *iī, m.* (sc. *negotiator*) peněžník, směnárník; **argentāria**, *ae, f.* **a** (sc. *taberna*) směnárna, krám peněžnický **b** (sc. *ars*) obchod peněžnický: *argentariam facere C* peněžnický obchod provozovati; *argentariam dissolvere C* obchod peněžnický pustiti **c** (sc. *fodina*, důl): stříbrný důl, báně stříbrné.

**argentātus**, *a, um* [*argentum*] postříbřený, stříbrem okovaný: *milites argentati L* s postříbřenými štíty.

**argenteus**, *a, um* [*argentum*] **1** stříbrný: *aquila C*; *argenteus Cupido C* stříbrná soška *Ěrota*; subst. **argenteus**, *i, m.* (sc. *nummus*) stříbrňák, stříbrný denár (10 *assū*, *denarius* v. t.): *nume-*

rus *argenteorum* *T* zásoba stříbrných peněz **2** postříbřený, stříbrem ozdobený, okovaný: *scaena* *C*; *acies Sabinorum* *L* **3** barvy stříbrné, stříbřitý, stříbrolesklý: *anser* *V*; *fos* *O*.

**Argentum**, *i*, *n*. [srov. *arguo*, ἄργυρος, vl. 'lesklý kov'] **1** stříbro, stříbrná ruda: *a. infectum* *C* stříbro nezpracované, pruty stříbrné; *a. factum* stříbro zpracované, stříbrné nádoby, *a. signatum* *C* stříbro známkou opatřené, ražené, stříbrné peníze **2** meton. předměty ze stříbra zhotovené: *a. stříbrné nářadí, nádoby: argentum caelatum* *C* stříbrné nářadí čekané; *a. purum* *C* nádoby stříbrné bez ozdob; *stipat carinis ingens a. V* nesmírně nádob stříbrných  $\beta$  stříbrná mince, peníze: *a. bigatum* *L* stříbrné denáry mající obraz dvojspřeží; *argentum aere solutum est* *L* stříbro zaplatilo se mědí, t. j. místo stříbrných sesterciů platilo se měděnými assy.

**argestēs**, *is*, *m*. [ἀργεστής] západní vítr (a to podle někt. staroř. vykladatelů sz., podle jiných jz.): *frigidus* *O*.

**Argēus**, **Argi** viz *Argos*.

**Argilētum**, *i*, *n*. živá část města Říma ležící mezi forem a Suburou. Četní obchodníci (zvl. knihkupci) a řemeslníci měli tam krámy (kotce). Adj. **Argilētānus**, *a*, *um* argiletský: *Argiletanas tabernas* *M*.

**Argilius**, *i*, *m*. Argilan, pocházející z města Argila v Thrácii blízko ústí řeky Strymona proti městu Amfipoli.

**argilla**, *ae*, *f*. [ἀργιλος] bílá hlína hrnčířská, jíl: *fusilis a. Cs* hebký jíl.

**Arginussae** i **Arginūsae**, *arum*, *f*. Arginusy, tři křídové ostrůvky na pobřeží aiolském naproti Lesbu, památné bitvou r. 406 př. n. l.

**Argiodūs**, *ontos*, *m*. [ἀργιόδους bělobzubý] význačné jméno psa *O*.

**argitis**, *is*, *f*. druh menší révy s bílými hrozný *V*.

**Argivus** viz *Argos*.

**Argō**, *ūs*, *f*. [Ἀργώ] loď, na které řečtí hrdinové pod Iasonem pluli do Kolchidy, aby odtamtud přivezli zlaté rouno. Odt. adj. **Argōus**, *a*, *um* [Ἀργῶος]

k lodi Argo neb k plavbě na ní se vztahující: *remex* *H* (= Iason); **Argonautae**, *arum*, *m*. [Ἀργοναῦται] Argoplavci (t. j. Iasona a soudruhové plavby).

**Argos**, *n*. (jen v nom. a ak.) a **Argi**, *orum*, *m*. **1** krajina a slavné město v severovýchodním Peloponnesu. Odt. adj. **Argēus**, *a*, *um* a **Argivus**, *a*, *um* argejský, argivský; (vůbec básn. místo) řecký: *colonus* *H* (t. j. Tiburtus, zakladatel města Tibura); *A. augur* *H* (= Amfiaraos); *Argiva Iuno* *V*; *lateri Argivum accomodat ensem* *V* řecký meč k boku si připne; subst. **Argivus**, *i*, *m*. Argejan, zvl. v plur. *Argivi*, *orum* Argejové, Řekové: *Pallas exurere classem Argivum* (gen. pl.) *potuit?* Adj. **Argolis**, *idis*, *f*. [Ἀργολίς] argolská: *puppis* *O*; subst. *Argolis* (sc. γῆ) krajina argolská, Argolis. Odt. adj. **Argolicus**, *a*, *um* argolský: *mare*, *gens* *V*; sm. řecký: *decus Argolicum* básn. u *C* (o Odysseovi) **2** **Argos Amphilochium** *L* město v Epeiru při zálivu Ambrackém.

**argūmentātiō**, *ōnis*, *f*. [*argumentor*] dokazování, důkazy.

**argūmentātor**, *ōris*, *m*. [*argumentor*] dokazovatel.

**argūmentor**, *ārī*, *ātus* *sum* [*argumentum*] dokazovati, prokazovati, dovozovati, doličovati, na důkaz, za důvod uváděti: (absol.) *illis facultas argumentandi est* *C*; (s nepř. ot.) *argumentari, iure an iniuriā caesi sint* *L*; (s ak. neutra *ego illa non argumentabor* *C* to za důvod uváděti nebudu; (s ak. c. inf.) *a. hoc esse amoris signum* *C*.

**argūmentōsus**, *a*, *um* [*argumentum*] bohatý látkou, obsažný; horlivý, pilný.

**argūmentum**, *i*, *n*. [*arguo*] **1** znak, znamení; důvod, důkaz (vnitřní): *tibia et cantus, animi laeti argumenta* *O*; *magno est argumento* *C* zřejmě dokazuje, dosvědčuje; *a. ducere, sumere, elicere ex alqa re* **2** obsah, látka, námět, výjev (toho, co řečí, písmem neb obrazem znázorňujeme): *epistulae, orationis, fabulae; auctor argumenti* *L* strážce té věci; *tota fabella quam sine argumento* *C* jak bezobsažná; *ex ebore diligentissime perfecta argumenta* *C* náměty (reliefů); (*crateram*) *longo caelaverat ar-*

*gumento O* na měsidle vytepal dlouhou řadu obrazů; *vetus in tela deducitur a. O* stará událost vetká se do tkaniny; *argumenta fabulam serere L* látkou, obsahem děj (t. j. jednotlivě jeho části) těsně spojit (aby v nich byla jednota); *sumque argumenti conditor ipse mei O* já sám jsem tvůrcem svého námětu (jako básník lyrický). Odt. báseň, kus, hra (divadelní): *argumenti exitum explicare C* (zapletený) konec kusu (přirozeným způsobem) rozuzlit; *criminationem ficto et composito argumento fulcire L* opíratí žalobu vymyšlenou událostí.

**arguō, ere, uī, ūtum** [od subst. \**argus*, ūs lesk, srov. *argutus, argentum*] vl. leštití; vyjasňovati **1** projevití, dokázati, prokázati (proti někomu), dolíčiti: *feci, quod arguis C; quod arguas, non habes C* nemáš, co bys uvedl za důvod; (s ak. c. inf.) *arguis occisum esse a Rabirio Saturnium C; degeneres animos timor arguit V* duše podlé strach prozrazuje; *pavor conscientiam arguit T; laudibus arguitur vini vinosus Homerus H* chválou vína Homér prozrazuje se přítelem vína; (zřídka o něčem dobrém) *virtus arguitur (medial.) malis O* ctnost ukazuje se (neštěstím =) v neštěstí **2** něco jako liché, nepravé vystavovati, vyvracetí; (o osobách) usvědčovati: *quas (leges) ne usus quidem argueret L* ani užívání by nedokázalo, že zákony jsou špatné; *ut sua confessione argueretur T* aby vlastním doznáním byl usvědčen; (*Pythagoras*) *animalia mensis arguit imponi O* Pythagoras odsoudil (jako zlé), aby živočichové na stoly byli kladení **3** vinití, obviňovati koho z čeho, nařknouti, klásti za vinu: (s gen. crim.) *se pessimi facinoris arguit C; (s abl. crim.) te hoc crimine non arguo C; (s de) de quibus verbo arguit C* o kterých věcech jen slůvkem pronesl obvinění; *ea, de quibus arguebantur L; (s ak. vnitřním neutra) reus id, quod arguitur, confessus est C; qui arguunt L* žalobci; *qui arguuntur L* obžalovaní; *culpam a. L* vytýkati vinu; *facta arguebantur, dicta impune erant T.*

**Argus, ī, m.** [Ἄργος] stooký hlídač

lin, ježž zabil Hermes z rozkazu Diova.

**argūtē, adv.** [*argutus*] důmyslně, duchaplně, vtipně, důvtipně; chytře, zchytrale, chytrácky.

**argūtiae, ārum, pozd. i sg. argūtia, ae, f.** [*argutus*] důmyslnost, důvtip, bystrost; = spec. (s příhanou) zchytralost: *argutis persequi alqd C* záladně něco probíratí.

**argūtō, āre, ob. dep. argūtor, āri** [*arguo*] hovořiti, povídati; chytrácky mluvití.

**argūtulus, a, um** [*argutus*] (dosti) duchaplný *C.*

**argūtus, a, um** [\**argus*, viz k *arguo*] (vl. lesklý, jasný) **1** zřetelný, výrazný, živý: *exta argutissima C* útroby zcela zřetelné (k věštění); *manus arguta C* ruka výrazná, výrazně gestikulující **2** (o zvuku) ostrý, hlasný, jasný, pronikavý: *fistula V* zvučná píšťala; *arguto pectine percurrans telas V* drncícím paprskem; *hirundo V* švitořivá; *ilex V* šumící, šumný; *serva V* skřípající; *nemus V* háj písňemi se ozývající; *forum O* hlučné; (též o osobách) *Thalia, Neaera H* zpěvná (srov. λυγεία); *arguti poetae H* zpěvní, libohlasí **3** (o duš. vlastnostech) důmyslný, duchaplný, vtipný, důvtipný, bystrý: *dicta argutissima C; genus dictionis argutum C; iudicis argutum acumen H* soudcův jemný bystrozrak; = spec. (s příhanou) obmyslný, zchytralý, prohnáný: *meretrix H.*

**argyraspides, idum** (ak. ās) *m.* [Ἄργυροσπίδες] stříbroštítníci (vybraná vojenská stráž makedonská) *L Cr.*

**Argyrippa** viz *Arpi.*

**Ariadna, ae, f.** (také -ē, ēs) [Ἀριάδνη] dcera krétského krále Minoa a Pasifay. Theseovi pomohla z bludiště a prchla s ním. Ale na ostrově Naxu byla od něho opuštěna. Tam ji našel Dionysos (Bakchos) a učinil svou chotí. Odt. **Ariadnaeus, a, um** Ariadnin: *sidus O.*

**Ariarāthēs, is** (ak. ēn a em) *m.* jméno několika králů kappadockých.

**Ariaspae** viz *Arimaspi.*

**Aricia, ae, f.** **1** starobylé město v Latii na silnici Appiově jihových.

od Říma, s proslaveným chrámem a hájem Dianiným (nyn. Ariccia neb Riccia) **2** eponymní heroína, manželka Hippolytova, matka Virbiova. Adj. **Arīcīnus**, *a, um* aricijský, z Aricie; subst. **Arīcīnī**, *ōrum, m.* Aricijáné.

**āridulus**, *a, um* [aridus] vyschlý, vyprahlý, suchý *Ct.*

**āridus**, *a, um* [areo] **1** vyschlý, vysušený, vyprahlý, suchý: *folia, lignum; aridus fragor* *V* suchý rachot; *arida nubila* *V* sm. bezdeštná mračna; *Iubae tellus, leonum arida nutrix* *H* vyprahlá živitelka lvů; *a. viator* *V* žízni vyprahlý pocestný; *arida ora* *V* vyprahlé hrdlo; *arida febris* *V* palčivá horečka; subst. **āridum**, *ī, n.* sucho, suchá země, pevná země, souše, pevnina: *in aridum naves subducere* *Cs* na sucho lodi vytáhnouti; *ex arido tela conicere* *Cs* s pobřeží; *quae humi* (gen. part.) *arido atque harenoso gignuntur* *S* které (druhý stromů) rostou na půdě vyprahlé a písčité **2** metaf. **a** (o těle) suchý, hubený, z chřadlý: *arida canities* *H* (proti *lēvis iuventas*); (o lidech) *aridi* lidé sešli, vysilení **b** hubený, nuzný: *cibus, victus, vita* **c** (o slohu) suchý, suchopárný, hubený: *genus sermonis aridum* *C.*

**ariēs**, *etis, m.* (abl. *ariete* *V* 3 slab., čti *arjete*) **1** beran **2** souhvězdí Berana ve zvěrokruhu **3** beran, taran (mohutné břevno k boření hradeb opatřené zprědu kovovou hlavou beraní): *a. murum percussit* *C;* *admovere arietem moenibus* *L;* *labat ariete crebro ianua* *V* brána častými údery se viklá **4** koza, trám (šikmo postavený k ochraně mostu proti proudu): *publicae pro ariete subiectae* *Cs* (var. *pro anteride*).

**arietō**, *āre, āvi, ātum* [aries] **1** práti do něčeho, trkati jako beran **2** metaf. narážeti, dorážeti: *pars equitum arietat in portas* *V* část jízdy na brány doráží, útočí; (transit.) *Macedonem Diocippus arietavit in terram* *Cr* Makedonem *D.* mrštil o zemi.

**Arii**, *ōrum, m.* Ariové, obyvatelé krajiny zvané Aria, východní provincie říše perské.

**Arimaspī**, *ōrum, m.* Arimaspové,

arský kmen bydlící v provincii Drangianě.

**Arīminum**, *ī, m.* přímořské město v Umbrii (nyn. Rimini). Odt. **Arīminēnsis**, *e* ariminský; obyv. **Arīminēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Arimina, Arimiňané.

**Ariobarzānēs**, *is, m.* jméno satrapy perského a několika králů kappadockých.

**ariolātiō**, **ariolor**, **ariolus** viz *hariolatio* atd.

**Arīōn**, *onis, m.* [Ἀρίων] **1** básník dithyrambů a kitharista z Methymny, města na ostrově Lesbu, přítel korintského Periandra. Žil ok. r. 600 př. n. l. Adj. **Arīonius**, *a, um* Arionův: *nomen* *O* jméno Arion **2** Pythagorovec z doby Platonovy *C.*

**Ariovistus**, *ī, m.* král germánských Suebů, poražen od Caesara r. 58 př. n. l.

**Arisba**, *ae, f.* město v Troadě nedaleko Abydu *V.*

**arista**, *ae, f.* **1** konec klasu, osina, „štětiny“: *nec teneras cursu laeisset aristas* *V* nebyla by poškodila v běhu konce klasů; *vallum aristarum* *C* **2** (synekd.) klas: *post aliquot mea regna videns mirabor aristas* *V* budu se diviti několika klasům; *si solis instabis aristis* *V* budeš-li státi pouze o klasy **3** klasový plod: *nardi aristae* *O.*

**Aristaeus**, *ī, m.* [Ἀρισταῖος] Aristaios, podle báje syn Apollonův a Kyrenin, jenž naučil lidi chovati dobytek a včelařiti *VO.*

**Aristander**, *drī, m.* [Ἀρίστανδρος] Aristandros, věstec Alexandrův z Telmessu v Lykii *Cr.*

**Aristarchus**, *ī, m.* [Ἀρίσταρχος] ze Samothraky, znamenitý gramatik a kritik alexandrijský (v l. pol. II. stol. př. n. l.); proslul přísnou kritikou veršů Homérových. Odt. přenes. přísný soudce, kritik vůbec: *fiet* *A. H.*

**Aristidēs**, *is* (a -ī) *m.* [Ἀριστέδης] Aristeidēs **1** příjímím „Spravedlivý“, známý státník a vojevůdce athénský, soupeř Themistokleův **2** Mileťan, spisovatel lascivních novel *O.*

**Aristippus**, *ī, m.* [Ἀριστίππος] z Kyreny, žák Sokratův a zakladatel filosofické školy t. zv. hedoniků, kteří učili,

že nejvyšším dobrem je rozkoš. Odt. adj. **Aristippēus, a, um** [Ἀριστίππειος] Aristippův.

**Aristius, a, um** římské jméno rodové  
**1** M. *Aristius*, Caesarův tribun vojenský  
**2** *Aristius Fuscus*, básník a gramatik, přítel Horatiův.

**Aristō, ōnis, m.** [Ἀρίστων] **Ariston**  
**1** z ostrova kykladského Kea, peripatetický filosof v 2. pol. III. stol. př. n. l.  
**2** náčelník jízdy paionské ve vojště Alexandrově Cr. Adj. **Aristōnēus, a, um** Aristonův.

**Aristodēmus, ī, m.** [Ἀριστόδημος]  
**1** král messenský  
**2** tragický herec v Athénách C  
**3** samovládce kumský v Kampanii kolem r. 500 př. n. l. L.

**Aristogitōn, onis, m.** [Ἀριστογείτων]  
**Aristogeiton**, Athénan, jenž spolu s Harmodiem zavraždil Hipparcha, syna Peisistratova. V tradici athénské byli A. a Harm. ctěni jako zakladatelé svobody athénské.

**aristolochia, ae, f.** [ἀριστολογία] (rostlina) podražec C.

**Aristomachē, ēs, f.** [Ἀριστομάχη]  
 choť samovládcy Dionysia Staršího, sestra Dionova.

**Aristophanēs, is, m.** [Ἀριστοφάνης]  
**1** básník staré komedie attické (asi 450—385 př. n. l.), vrstevník Sokratův  
**2** Aristofanes z Byzantia, gramatik a kritik, správce knihovny alexandrijské, učitel Aristarchův. Odt. adj. **Aristophanēus, a, um** [Ἀριστοφάνειος] Aristofanův.

**Aristotelēs, is, m.** [Ἀριστοτέλης]  
 filosof a zakladatel mnohých věd, z města Stageiry v Makedonii (384 až 322 př. n. l.), žák Platonův, učitel Alexandra Velikého a zakladatel filosofické školy peripatetické. Odt. adj. **Aristotelēus, a, um** Aristotelův, aristotelský.

**Aristoxenus, ī, m.** [Ἀριστόξενος]  
 filosof a rytmik řecký z Tarenta (ok. r. 320 př. n. l.), žák Aristotelův.

**Aristus, ī, m.** [Ἀριστός] akademický filosof athénský, přítel Ciceronův, učitel M. Bruta.

**Ariūsius, a, um** ariuský, pocházející z vinorodé krajiny Ariusie na Chiu; synekd. **chijský: vinum V.**

**arma, ōrum, n.** [od koř. *ar-*; srov. *armus, ars*; ἀραρίσκω pojím] **1** náčiní, náradí: *naves omni genere armorum* (= *armamentorum*) *ornatissimae*. Cs lodi náčiním všeho druhu opatřené; *a. equestria O L* postroj koňský; *Cerealia a. V* náčiní k úpravě jídla; *Aeneas paribus accingitur armis V* opásá se, opatří se tímž nástrojem (t. sekerou); *remigium supplet, socios simul instruit armis V* opatří vesly; *colligere arma* (sc. *navis*) *V* stáhnouti plachtoví, plachty spustiti; *navis spoliata armis V* loď zbavená kormidla; *materiem, calcem, caementa, a. convexit C* nástroje (k stavění) svezl **2** nástroj válečný, zbroj, zbraň, zvl. zbraň ochranná, štít: *arma his imperant galea, clipeum, ocreae, lorica, haec ut tegumenta corporis essent; tela in hostem hastaque et gladius L; arma atque tela S* zbraně ochranné a útočné; *a. induere Cr* odítí se v brnění; *armis tecti Cr* štíty se kryjíce; *super arma ferre V* nésti na štítě; *se colligere in arma V* vl. chouliti se ve zbroj; krytí se štítem; *a. capere zbranē se* chopiti; *in armis esse Cs* býti ve zbraní, býti hotov k boji; *a. ponere, deponere zbraň odložití, odhoditi; a. tradere* vydati zbraně; *ab armis discedere Cs* složití zbraň; *ad a. conclamare* svolávat do zbraně; *ad a. concurrere* sběhnout se do zbraně; *a. cum aliquo conferre palem se* potkati s někým; *a. ferre adversus aliquem* vytrhnouti válečně proti někomu; *a. ferre posse Cs* unésti zbraň, býti k boji způsobilý; *a. expedire Cs* zbraně k boji připravit; *sub armis morari* v plné zbroji prodlévati; ob. *leo a. movet V* lev se staví k obraně **3** meton. válka, boj; *Galli inter arma nati L* za válek zrození; *ad vim atque a. descendere Cs; a. inferre Italiae* zdvihnouti válku proti Italii; *cedant arma togae C* necht' ustoupí válka míru; *in arma feror V* ženu se do boje; *arma refero V* obnovuji boj; *de pater misit in arma V; arma virumque cano V* boje a muže opěvují; *compositis armis H* po ukončení války; *arma Saturnini oppressa sunt C* vzbouření

bylo potlačeno; *arma dicere* opěvati válečné činy **4** cvičení ve zbrani, vojenské: *plurimum studii in armis consumo* *V* nejvíce píce vynakládám na výcvik ve zbrani **5** branná, válečná moc, vojsko: *a. levia* *L* lehkoděnci; *a. auxiliaria* vojsko pomocné; *a. vobis negamus* *L* brannou moc (= pomoc) vám odpíráme; *alia a. quaerenda sunt* *V* jinou pomoc (válečnou), jiné spojence jest hledati; *nulla iam publica a. T*; *neutra a. sequi* *O* k žádné z obou válčících stran se nepřidati **6** obrana, záštita, prostředky: *a. senectutis, iudiciorum, legum*; *quaerere a. V* hledati prostředky, pomýšleti na prostředky (proti někomu).

**armamaxa** (*harmamaxa*), *ae, f.* [ἀρμαμάξα] cestovní vůz *Cr*.

**armāmenta**, *ōrum, n.* [*arma*] náradí, spec. náčiní lodní, lanová, plachtová.

**armamentārium**, *iī, n.* [*armamenta*] zbrojnice, zbrojovna, arsenál.

**armārium**, *iī, n.* [*arma*] skříň, pokladna.

**armātūra**, *ae, f.* [*armo*] **1** ozbrojení, úprava vojenská, výzbroj, zbroj: *levis armaturae pedites* *Cs* pěší lehce oděni, lehkou zbraní opatřeni; *cohortes nostrā armaturā* (abl. qual.) *C* **2** meton. ozbrojenci, vojáci: *levis a.* vojáci lehce ozbrojení, lehkoděnci, lehká pěchota.

**1. armātus**, *ūs, m.* [*armo*] **1** ozbrojení, výzbroj **2** meton. ozbrojenci: *relicto graviore armatu* *L* zůstaviv těžkoděnce.

**2. armātus**, *a, um* [*armo*] ozbrojený: *quos inermes timuissent, hos postea armatos superassent* *Cs*; *armati inermesque* *S*; *concilium armatum* *Cs* branný sněm; *armata* (= *armatorum*) *milia* *Cs*; *copiae armatae* *Cs* branný lid; *armatissimī* *C* ozbrojení až po zuby; subst. *armati, orum, m.* ozbrojenci, vojáci: *armatos . . . fundit equus* *V*.

**1. Armenius**, *a, um* armenský; subst. **1** *Armenius, iī, m.* Armen; zvl. plur. **Armenii, ōrum, m.**: *Armenii, quos minores vocant* *Cr* Maloarmenové **2** subst. **Armenia**, *ae, f.* (sc. *terra*) krajina v sev.-vých. Malé Asii. Řekou Eufrata

tem byla rozdělena v Armenii severní (*maior*) a jižní (*minor*).

**2. Armenius, iī, m.** kníže germánských Chersků, jež porazil vojsko římské pod Varem v lese Teutoburském r. 9 n. l.

**armentālis, e** [*armentum*] stádní, ze stáda.

**armentārius, iī, m.** [*armentum*] pastýř skotu, skoták: *a. Afer* *V*.

**armentum, ī, n.** [srov. čes. jařmo] vl. spřežení, tažný dobytek **1** stádo dobytka, dobytek (velký), skot: *laeta boum armenta videmus* *V*; *quinque greges balantum, quina armenta* *V* pět stád ovcí (bravu), pět stád skotu; *mille greges illi totidemque armenta errabant* *O*; *accensis cornibus armenta concitare* *L* voly popohnati **2** stádo, dav: *tota armenta cervorum* *V*; *armenta militum* *T*; *armenta immania Neptuni* *V* hrozně množství oblud mořských.

**armifer, fera, ferum** [*arma a fero*] zbraň nesoucí, zbrojí oděný, ozbrojený, bojovný, válečný: *Minerva* *O*; *Leleges* *O*.

**armiger, gera, gerum** [*arma a gero*] zbraň nesoucí, ozbrojený; *a. equus* *Pp* válečný; subst. **armiger, erī, m.** zbrojnoš; ozbrojenec: *Iovis armiger* *V* *O* o orlu, jenž Diovi nosí zbraň (blesky); *a. Catilinae* *C* pomahač, pochopec Katilinův; subst. fem. **armigera, ae** zbrojnoška *O*.

**armilla, ae, f.** [*armus* rámě] náramek.

**Armilūstrium, ī, n.** [*arma a 2. lustrum*] místo v Římě na vrchů Aventinském, kde byla 19. října slavena slavnost téhož jména *L*.

**Arminius** viz **2. Armenius**.

**armipotēns, entis, adj.** [*arma a potens*] vládnoucí zbraněmi, válečný: *Mars, Achilles*; *diva a. V* (= *Minerva*).

**armisonus, a, um** [*arma a sono*] zbrojí zvučící, s třesknými zbraněmi: *Pallas* *V*.

**armō, āre, āvī, ātum** [*arma*] **1** opatřovati náradím, vybavovati zbrojí, vyzbrojovati (něčím): *naves* *Cs* *L* lodi přistrojiti; *equos bello* (dat.); *ferrum a. veneno* *V* sm. střely napustiti jedem;

*spoliis se quisque recentibus armat V*; - spec. zbrojiti, zbraní opatřiti někoho k boji, k válce připravití, ozbrojiti: *militēs Cs*; *Hannibal regem armavit N H.* opatřil králi brannou moc; *fratres in proelia V* roznítiti bratry k boji; *Arcadas pudor armat in hostes V* Arkady stud ozbrojuje (sm. = podněcuje) na nepřátele; (absol.) *militēs armari iubet Cs* vojínům ozbrojiti se káže **2** metaf. opatřiti někoho něčím (jako zbraní): *Archilochum proprio rabies armavit iambo H* Archilocha vztek vyzbrojil vlastními iamby; *se armat imprudentiā Dionis N* neprozřetelnosti Dionovy užije za zbraň. - Part. *armatus j.* adj. v. t. 2.

**Armoricae civitatēs** viz *Aremoricae c.*

**armus, ī, m.** [srov. *arma*, 1. *artus*, čes. rámě, něm. Arm] **a** (u zvířete) přední ohyb, plece: *ex humeris armī fiunt O*; (v širším význ.) bok, slabiny: *equi fodere calcaribus armos V* **b** (u člověka) hořejší rámě: *complecti armis T*; *hasta per armos acta V* kopí skrze plece prohnané.

**Arnē, ēs, f.** dívka z ostrova Sifnu, která zradivši vlast za zlato, byla proměněna v kavku *O*.

<**arnēsium, ū, n.** [z keltštiny; odt. franc. harnais a harnois] **1** brnění, odění; postroj (pro koně) **2** náčiní, nádobí.>

**Arnus, ī, m.** řeka v Etrurii (nyn. Arno). Odt. adj. **Arniēnsis, e** arnský: *tribus L.*

**arō, āre, āvī, ātum** [srov. *orati, ἀρόω*] **1** *orati*, vzdělávati půdu: (absol.) *cives Romani, qui arant in Sicilia C* kteří orají (= provozují orbu) na Sicilii; (trans.) *terram, agrum, iugera centum a. H*; *alienum fundum arat*; (přisl.) *litora bubus aras O* břeh býky zoráváš (t. j. konáš marnou práci); (praeagn.) *quidquid arat impiger Apulus H* cokoliv orbou vytěží neúnavný Apulan; *quae homines arant, navigant, aedificant S* všechny lidské činnosti, orba, plavby, stavby **2** metaf. brázdití: *vastum maris aequor arandum V*; *Allecto obscenam frontem rugis arat V* Allekto zbrázdí škarredé čelo vráskami.

**arōma, atis, n.** [ἄρωμα] (vonné) koření.

**Arpī, ōrum, m.** město v Apulii. Podle pověsti bylo založeno od Diomeda z Argu a jmenovalo se dříve *Argyrippa*; obyv. **Arpiñi, ōrum, m.** obyvatelé Arp, Arpané.

**Arpinum, ī, n.** město v Latiu, rodiště Mariovo a Ciceronovo. Odt. adj. **Arpinās, ātis** arpinský: *fundus C*; subst. masc. Arpiňan; subst. neutr. (sc. *praedium*) statek Ciceronův u Arpina: *in Arpinati nostro C.*

**arquātus, arquitenēns, arquus** viz *arcuatus, arcitenens, arcus.*

**ar-rādō** viz *adrado.*

**arrēctus, a, um** [*arrigo*] vztyčený, vzpřímený; strmý, příkrý *L.*

**ar-rēpō, ere, rēpsī,** — [*ad-repo*] přilézati; metaf. připlížovati se, přikrádati se, přilouditi se: *ad istius amicitiam C*; *leniter in spem (hereditatis) adrepe officiosus H* pozvolna v naději na dědictví se vkrádej, jsa úslužný; *libellis saevitiae (dat.) principis adrepit T* tajnými dopisy, k ukrutnosti knížete (= k ukrutnému knížeti) se plávil; *non virorum animis, sed muliercularum adrepit T* nikoliv k mužům, nýbrž k ženštinám se vtírá.

**Arrētium, ū, n.** město v Etrurii, rodiště Maecenatovo (nyn. Arezzo). Odt. adj. **Arrētīnus, a, um** arretijský; obyv. **Arrētīni, ōrum, m.** obyvatelé Arretia, Arretijané.

**Arrhidaeus (Arrid., Arid.), ī, m.,** [Ἀρρίδαϊος] Arrhidaios, syn Filipa II., krále makedonského, nevlastní bratr Alexandra Velikého, byl po smrti tohoto od vojska povolán za krále a vládl pod jménem Filipa III.

**Arria, ae, f.** viz *Arrius.*

**ar-rideō, ēre, rīsī, rīsum** [*ad-rideo*] **1** (s jinými) spolu se smáti: *ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent humani vultus H* **2** usmívati se: (absol.) *tum Crassus arridens... inquit C*; (s dat.) *notis familiariter arridere L* usmáti se na známé; (s ak.) *video, quid arriseris C* vidím, čemu ses usmál, čemu se směješ **3** metaf. líbiti se někomu: *quibus (amicis) haec adri-*

*dere velim H* přál bych si, aby se jim to líbilo.

**arrigō, ere, rēxī, rēctum** [ad a rego] **1** vztyčiti, vzpřímíti: *arrectis in hastis V; arrectae (sc. sunt) horrore comae V* hrůzou zježily se vlasy; *tollit se adrectum quadripes V* zpřímá se čtvernožec vzepne; (o osobě) *adrectus in digitos uterque V* oba na prsty se stavějí; *arrectis auribus V* se vztyčeny ušima (t. j. pozorně poslouchající); *arsere coruscae luminibus flammae arrectis V* zahořely plameny z očí upřených (t. j. rozevřených na znamení hněvu) **2** metaf. **a** (duševně) vzpřímíti někoho, pozornost napnouti: *adrexere animos Itali V* napjali mysl svou Italové; *laudum adrecta cupido V* po pochvalě vznícena touha; *arrectae amborum acies V* napjata jsou vojska jich obou; *adrecta omni civitate T* přičemž celá obec s napjatou myslí pozorovala **b** povzbuditi, mysl posilniti, myslí dodati, vzmužiti někoho: *aliquem oratione S; Etruria arrecta est S* Etrurie jest pobouřena; *animum* (ak. vztah.) *adrecti dictis V* na mysl vzpružení těmito slovy; *arrectae stimulis irae V* hněv se rozdráždil ostny; *arrecti ad bellandum animi sunt L* povzbuzeny byly k válčení myslí.

**arripiō, ere, ripuī, reptum** [ad a rapio] **1** přitrhnutí k sobě něco, chvatně uchopiti, popadnouti, uchvátiti: *arma; telum; manum; caballum H* rychle vsednouti na koně; *aliquem manu chopiti někoho za ruku, uchopiti ruku něčí Cs H; comā puellam O; filiam parvulam N; Tarquinius medium arripit Servium L* Tarquinius v půli (těla) popadne Servia; *cohortes arreptas in urbem inducit L* kohorty kvapně vzav do města uvede; *naves arripere T* narychlo lodí se zmocniti; *operā apparitoris arreptus Am* uchopen (= zachráněn); - spec. **a** (t. t. soudař) jímáti do vazby, zajmouti, zatknouti: *arreptus a viatore L β* pohnati k soudu: *est arreptus de pecuniis repetundis C; consules abeuntes magistratu tribunus plebis arripuit L; primores populi arripuit H* přední

muže národa pohnal před svůj soud; *luxuriam arripi mecum H 2* metaf. **a** rychle vzíti, horlivě něčeho se chopiti, uchvátiti si, rychle užítí, osvojití si, pochopiti, porozumětí: *hanc arripi velis V* této země hled' dostihnouti loďmi; *adripuit locum V* rychle obsadil místo; *facultatem C; arrepto tempore V* uchopiv se příhodné chvíle; *impedimentum pro occasione arripuit L* překážky jako vítané příležitosti se chopil; *legem ex natura ipsa arripuimus C* zákon z přírody samé jsme si osvojili; *maledictum C* nadávku si osvojiti; *celeriter a. aliquid C* rychle něco chápati; *studium literarum a. N* horlivě se chopiti vědeckého zaměstnání; *imperium, cognomen a. C* vládu, příjmení si přivlastniti **b** dáti se do někoho, obořiti se, udeřiti na někoho, přepadnouti: *turbata adripe castra V* udeř na tábor zmatený; *integri fessos adripiunt T*.

**Arrius**, římské jméno rodové, zejm. **1 Q. Arrius** pocházel z nízkého rodu a stal se praetorem r. 72 př.n.l. R. 59 př.n.l. vystrojil lidu nádherné hry gladiátorské a hody, aby si zjednal jeho přízeň **CH 2 Arrius Varus**, náčelník tělesné stráže císařské **T 3 Arria, ae, f.** zejm. šlechtná manželka Paeta Thrasey.

**ar-rōdō, ere, rōsī, rōsum** [ad-rodō] ohlodati, nahlodati: *mures coronam auream arrosere L*; metaf. *ut illa nitedula rem publicam conaretur adrodere C*.

**arrogāns, antis**, adj. [arrogō] osobivý, zpupný, domýšlivý: *homo, dictum a. aut superbum C*; (s dat.) *minoribus a. T* k nižším nadutý.

**arroganter**, adv. [arrogans] osobivě, domýšlivě, zpupně.

**arrogantia, ae, f.** [arrogans] osobivost, zpupnost, domýšlivost, nadutost, vypínavost: *adrogantiam sibi sumere Cs* zpupnost si osvojití, státi se zpupným; *adrogantiā uti C* zpupně si vésti.

**ar-rogō, āre, āvī, ātum** [ad-rogo] **1** dotazem (rogatio) k národu vzneseným úředníkovi jiného úředníka přidati: *dictatorem adrogare consuli L* diktátora přidati konsulovi **2** metaf.



připojiti, zjednati (alci alqd): *chartis pretium quotus adroget annus H* básním ceny kolikátý rok dodává; *nilhil non adroget armis H* vše zbraním nechť přivlastňuje, o všem ať dává rozhodovat zbraním **3** *sibi aliquid arrogare* osobovati sobě něco, přivlastňovati si něco, přikládati si něco: *non mihi tantum derogo, tametsi nihil adrogo C* neujímám si tolik, ačkoli si nic neosobuji; *nilhil nobilitatis sibi adrogare T* vznešeným rodem se nechlubiti. = Part. *arrogans* j. adj. v. t.

**Arrūns**, *untis*, m. etruské jméno vlastní **1** bratr Lukumonův *L 2* syn Tarquinia Priska *L 3* syn Tarquinia Zppupného *L 4* spojenec Aeneův *V*.

**Arruntius**, římské jméno rodové: *L. Arruntius*, římský státník za doby Augustovy a Tiberiovy *T*.

**ars**, *tis*, f. [kořen \*ar-, srov. k *arma*] (pův. snad spojování, dovedné vytváření) **1** (v oboru praktickém a rozumovém) **1** umělost; zručnost, obratnost, dovednost (umělecká): *opus est vel arte vel diligentia C*; *arte* (abl. modi) *laboratae vestes V* dovedně, umělecky; *exercitatio artem paravit, ars decorem T 2* meton. **a** řemeslo, živnost, umění (nižší): *a. lanifica O* umění zpracovává vlnu; *a. fabra O* umění stavitelské; *ars bellandi C* umění válečné; *artem profiteri, facitare C*; *artem repono* (= *depono*) *V* své umění, řemeslo (zápasnické) odkládám; *morŕus arte (medicandi) levabat V* uměním lékařským; *si quid artis in medicis est Cr b* (vyšší umění), umění, věda (které za staré doby nebyly tak přesně od sebe lišeny jako nyní): *artes ingenuae, liberales* krásná, svobodná umění, svobodné nauky (hudba, básnictví, filosofie, řečnictví, dějepisectví); *artes optimae Cr* vědy; *multarum artium disciplina C 3* souhrn pravidel, soustava vědecká, theorie (proti praxi): *disciplinae et artes C* vyučování praktické a theoretické; *ad artem et praecepta revocare aliquid C* na theoretické předpisy; *rem arte comprehendere C* uvéstí věc v soustavu vědeckou; = meton. učebná kniha, učebnice: *hoc ex antiquis artibus elegit C*

**4** meton. umělecký výtvor, umělecké dílo: *artes, quas Scopas protulit H*; *cliŕeus, Didymaonis artes V II* (v oboru mravním) **1** způsob jednání, vlastnost (dobrá i špatná): *hac arte* (t. *iustitiā*) *Pollux... arces attigit igneas H*; zvl. v plur.: *artes animi S*; *artibus bonis malisque mixtus T* v něm byly smíšeny dobré i špatné vlastnosti; = spec. (s příhanou) jednání špatné, lest, obmysl, úskoky, pletichy, úklady: *ars Pelasga V*; *at Cytherea novas artes versat V* nové úskoky obmýšlí; *non bello aperto, sed suis artibus, fraude et insidiis, est circumventus L 2* způsob, prostředek, cesta k něčemu: *imperium eis artibus retinetur, quibus initio partum est S*; *mille nocendi artes V* nesčetné způsoby škoditi.

**Arsacés**, *is*, m. (ak. en) [Ἄρσάκης] Arsakes, zakladatel panovnického rodu parthského Arsakovců. Odt. **Arsacidae**, *arum*, m. Arsakovci, potomci n. nástupci Arsakov.

**Arsamōsata**, *ae*, f. pevnost ve Velké Armenii *T*.

**Arsaniās**, *ae*, m. přítok řeky Eufratu jižně od Arsamosaty *T*.

**Arsia silva**, Arsijský les v Etrurii *L*.

**Arsinoē**, *ēs*, f. dcera Ptolemaia, syna Lagova, a Bereniky, provdána za Lysimacha, po jehož smrti pojal ji za manželku její bratr Ptolemaios Filadelfos.

**Artabānus**, *i*, m. **1** náčelník osobní stráže krále perského, zavraždil krále Xerxa *N 2* jméno parthských králů z rodu Arsakova *T*.

**Artabazus**, *i*, m. **1** vojevůdce Xerxův a později náměstek v Malé Frygii *N 2* vojevůdce perský a náměstek v Malé Asii za Artaxerxa II. a III. *Cr*.

**Artaphernēs**, *is*, m. synovec krále Dareia Hystaspovce, velitel v druhé válce řecko-perské (s Datidem) *N*.

**Artavasdēs** n. **-zdēs**, *is*, m. jméno armenských králů, zejm. král Velké Armenie za doby námořní bitvy u Aktia. Syn jeho byl Artaxias *T*.

**Artaxata**, *orum*, n. neb **-a**, *ae*, f. hlavní město Velké Armenie nad řekou Araxem *T*.

**Artaxerxēs**, *is*, *m.* jméno několika králů perských.

**Artaxiās**, *ae*, *m.* viz *Artavasdes*.

**artē**, *adv.* [2. *artus*] **1** těsně, stěsnaně, úzce, ztuha, pevně: *trabes arte continentur Cs*; *quam artissime ire S* **2** metaf. **a** těsně, stručně, pevně: *artissime constringere sententiam C*; *arte dormire C* tvrdě **b** stísněně, chatrně; ztuha, přísně: *spiritus arte meat Cr* dech jen stěží proudí; *ceteris arte modum statuere S* ostatním (zlořádům) přísně míru stanoviti; *militēs arte colere S* přísně držeti.

**Artemisia**, *ae*, *f.* královna karská, manželka Mausola (v. t.), jemuž dala v Halikarnassu zbudovati (ok. r. 350 př. n. l.) nádherný náhrobek.

**Artemisium**, *iī*, *n.* [τὸ Ἀρτεμισίων ὄρος] předhoří a město s chrámem Artemidiným v sev.-vých. Euboií.

**artēria**, *ae*, *f.* [ἀρτηρία] **1** průdušnice, chřtán **2** tepna, srdečnice.

**arthriticus**, *a*, *um* [ἀρθριτικός] trpící dnou *C*.

**articulātim**, *adv.* [*articulus*] **1** po článech, po údech, po kusech, na kusy, na kousky: *obr. te a. concidit Pt* **2** metaf. (o řeči) členitě, kus po kuse, zřetelně: *a. dicere*.

**articulātiō**, *ōnis*, *f.* [*articulo*] členění **1** o stromech nasazování nových rozvodů **2** (náležitě) členěný přednes.

**articulātus**, *a*, *um* [*articulus*] **1** opatřený klouby (údy), kloubnatý **2** metaf. (náležitě) členěný, článkovaný, členitý; jasný, zřetelný (o řeči).

**articulō**, *āre*, *āvī*, *v̄tum* [*articulus*] členiti; metaf. zřetelně vyslovovati.

**articulus**, *ī*, *m.* [1. *artus*] **1** ohbí, kloub, kotník: *crura sine nodis et articulis Cs*; *in articulo, quo iungitur capiti cervix L* krční kloub; *auxerat articulos macies O* zvětšila klouby hubenost (t. j. vyzáblostí zdály se klouby většími); *illa articularum dolores habet C* má dnu; *illi cheragra contudit articulos H* **2** metaf. **a** (u rostlin) kolínko, uzlík: *ad articulos samentorum C* **b** článek, prst: *supputat articulis O* počítá na prstech; (*anu-*

*lum*) *articulis induat suis O* **c** (o řeči) článek, oddíl, část; *oratio articulis membrisque distincta C* **d** (o době) chvíle, doba, okamžik (rozhodný), obrat: *in articulo rerum mearum Cr* v rozhodném okamžiku mého stavu; = <číslo 10 a jeho násobky>.

**artifex**, *icis* [*ars a facio*] **1** *adj.* obratný, dovedný v umění, umělý, znalý něčeho, mistrný v něčem: *a.*, *ut ita dicam, stilus C*; *scriptor a. C*; *artifices manūs O*; (s gen.) *per homines talis negoti artifices S*; pas. význam. *artifices boves Pp* umělecky vytvoření **2** *subst. m., f.* **a** pracovník, obratný řemeslník; znalec, odborník, umělec, umělkyně; mistr, mistryně: *artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat N* ostatní řemeslníci; *talium operum artifices L*; *natura artifex dicitur C*; *qui distingues artificem ab inscio C* jak rozeznáš odborníka od nezalce? *a. simulatorque O* sm. dovedný napodobitel; *a. Cupidinem fecit C* sochař; *artifices scaenici C* herci divadelní; *a. dicendi* řečník; *artifices improbi L* (o lékařích) mastičkáři; *athletae ceterique artifices N* (o závodnících); *deligitur a. talium vocabulo Locusta T* mistryně **b** způsobitel, tvůrce, původce, strůjce: *mundi a. C*; *a. comparandarum voluptatum C*; = spec. (s přihanou) strůjce špatnosti, pletichář, podvodník, úskočník: *artificis* (o Odysseovi) *scelus V*; *artificem... Terea O*.

**artificiālis**, *e* [*artificium*] umělecký, umělý; odborný.

**artificiāliter**, *adv.* [*artificialis*] umělecky, uměle; odborně.

**artificiōsē**, *adv.* [*artificiosus*] dovedně, uměle, umělecky; mistrně: *a. dicere C*.

**artificiōsus**, *a*, *um* [*artificium*] **a** akt. (o osobách): dovedný, umělý, mistrný: *rhetores artificiosissimi C* **b** pas. (o věcech): úpravný, umělý, umělecký, mistrovský: *opus, res*; *genera divinandi non naturalia, sed artificiosa C*.

**artificium**, *iī*, *n.* [*artifex*] zaměstnání, činnost, kterou vykonává *artifex*

**1** dovednost, zručnost, zběhlost; (nižší) umění řemeslné, řemeslo; (vyšší) umění, umělecká činnost, umělecký výkon: *ancillare a. C* práce, kterou konají služky; *a. gubernatorum Cs* dovednost; *pocula summo artificio facta C* poháry velmi umělecky provedené **2** meton. umělecké dílo, umělecký výtvor: *artificii cupidus C*; *magna artificia fuisse in ea insula C*; *opera atque artificia C* díla (ruční) řemeslná a umělecká (řemesla a umění) **3** soustava (umění), nauka, předpisy, návod, theorie umění: *eloquentia non ex artificio, sed a. ex eloquentia natum est C* **4** umění, umělost, obratnost; - spec. (s příhanou) obmysl, úskok, lest: *opus est artificio C*; *tu in isto artificio accusatorio C* ty ve svém umění (řemesle) žalobnickém; *non virtute vicisse Romanos, sed artificio quodam Cs*; *a. simulationis C* obratnost v přetvářce.

**artō, āre, āvī, ātum** [2. *artus*] **1** tisniti, zužovati, svíratí: *atria imaginibus M* přepřáovati **2** metaf. omeziti: *in praemiis, in honoribus omnia artata L.*

**artolaganus, ī, m.** [ἀρτολάγανον] koláč.

**artopta, ae, m.** [ἀρτόπτης] forma na pečení jemného pečiva, pekáč, pánev.

**1. artus, ūs, m.,** obyč. v plur. [srov. *armus* a *k arma*] **1** ohyby, klouby, údy, končetiny: *ut artubus omnibus contremiscam C* že se třesu na všech údech; (básn.) *tremūt artūs* (ak. vztah.) *V* chvěje se na údech; *primi artus O* konce, špičky prstů; *magnum membrorum artus exuit V* silné údy těla obnaží **2** metaf. části: *totam infusa per artus mens agitāt molem V* duše po všech částech rozlitá hýbe celou hmotou.

**2. artus, a, um** **1** úzký, těsný, stísněný, pevný: *a. catena* (opak: *laxa*) *O*; *a. toga* těsná, těsně přiléhající, přilehlá **2** těsný, jsoucí těsně při sobě, hustý: *artiores silvae Cs*; *artissimae tenebrae*; *a. theatrum H* plné, nabitě divadlo; *a. convivium H* nabitě hostiny, při nichž sedí hosté namačkáni **3** metaf.

**a** těsný, pevný: *artissimum societatis vinculum C*; *a. familiaritas C*; *artior somnus C* tvrdší **b** (na mysl) stísněný, sklíčený; skrovný, nuzný: *ut artum solveret hospitiis animum H* šetrnou mysl; *artae res O* povážlivý stav. - Subst. **artum, ī, n.** **1** těsnina, těsná prostora: *ne spem sibi ponat in arto O* aby nestavěl naději její na těsném základě (= aby jí naději neomezoval); *desilire in artem H* (o otrockém napodobiteli) vrhnouti se do těsniny; *in arto pugna aptior videbatur T*; *in arto et inglorius labor T* práce omezená a neslavná **2** tíseň: *in arto esse commeatum T* dovoz špíže že jest obtížný; *res in arto est L.*

**āra, ae, f.** [*ara*] malý oltář, oltářík.

**arundifer** atd. viz *harundifer* atd.

**Ārūns** viz *Arruns*.

**aruspex** viz *haruspex*.

**Arvernī, ōrum, m.** Arvernové, jeden z nejmocnějších kmenů v Gallii keltské (v nyn. Auvergne) *Cs*.

**arvina, ae, f.** sádlo, tuk *V*; také přezdívka *Aula Kornelia Kossa L.*

**arvorsum** arch. = *adversum*.

**arvus, a, um** [příb. s *aro*; srov. ἄρουρα, čes. role] orný: *ager C. Odt.* subst. **arvum, ī, n.** (sc. *solum*) **1** orná půda, ornice, role, pole; zvl. v plur. synekd. pláně, nivy, luhy, kraje: *squalent abductis arva colonis V*; *repleta arva cultoribus S*; *saltum dedit arvis V* seskočil na zemi; *laeta arva V* (v Elysiu); *iamque arva tenebant V* (protiva *k moři*) a již dopluli pevné půdy: (o písčitém břehu mořském) *praetenta Syrtibus arva V*; *arva Neptunia V* nivy Neptunovy (= moře) **2** meton. co na půdě orné roste, výtěžek orné půdy, obilí, osení: *Numidae pabulo magis quam arvo student S* starají se více o pastvu (= o pící pro dobytek) než o vzdělávání půdy; *fundus arvo pascat erum H* zda statek výtěžkem půdy živí pána.

**arx, cis, f.** [srov. *arceo*] hráz, ohrada **1** pevnost, tvrz, hrad (na výšině): *ex arce Alesiae Cs*; *Priami arx alta V*; zvl. (ohrazený) vyšehrad (akropolis) (op. dolejší město): *relinquere oppi-*

*dum et arcem munire coguntur C.* V Římě slula *arx* severní výšina vrchu Kapitolského (nyn. kostel S. Maria in Araceli): *Capitoli atque arcis obsessio; ne quis patricius in arce aut in Capitolio habitaret L;* (o celém Kapitoliu) *Galli arcem tenebant V; scelere empta arx L;* - (v širším smyslu) hradby, budovy, tvrze: *Carthaginis arces V; adversas adspectat desuper arces V* na protější hradby; *ubi me in arcem removi H* (o vile Horatiově); (přisl.) *arcem facere e cloaca var. C viz arcus 2* výšina (horská), pahorek, vrchol hory: *Iuppiter sacras iaculatus arces H; Roma . . . septem una sibi muro circumdabit arces V* o sedmi opevněných pahorcích Říma; *arces Palatinae H* palatinský chrám Apollonův; *arces igneae, aetheriae H O* výšiny; *caeli quibus adnuit arcem V; sideream mundi qui temperat arcem O;* obr. *a. eloquentiae* vrchol *T 3* metaf. **a** tvrz, bašta, zástita, útočiště, ochrana: *haec urbs (Řím), a. omnium gentium C; civium perditorum C; Africa, a. omnium provinciarum C; praesidia defensionis in arce legis C; tribunicium auxilium et provocatio, duae arces libertatis L; tutā lutet arce viator V* v bezpečném úkrytu **b** pevnost, hlavní sídlo: *caput atque a. belli L; a. Stoicorum C* síla (= hlavní důvod, důkaz).

*as, assis, m.* (gen. plur. *assium*) **1** jednotka (jakožto celek), celek: *heres ex asse C* hlavní dědic **2** jednotka v obchodu peněžním; určena byla librou; odt. libra (mědi). Tato jednotka dělila se podle duodecimální soustavy ve 12 uncí. Části jsou: *uncia* =  $\frac{1}{12}$ ; *sextans* =  $\frac{1}{6}$ ; *quadrans* =  $\frac{1}{4}$ ; *triens* =  $\frac{1}{3}$ ; *quincunx* (= *quinque unciae*) =  $\frac{5}{12}$ ; *semis [semi-as]* =  $\frac{6}{12}$ ; *bes* [srov. *bis*] (= *binarum partes assis*) =  $\frac{2}{3}$ ; *dodrans* =  $\frac{3}{4}$ ; *dextans* [z *de sextans*] =  $\frac{5}{6}$ ; *deunx (deest uncia)* =  $\frac{11}{12}$  **3** (jakožto mince) *as*. Nejstarší jednotkou peněžní byl těžký librální *as* (*as librarius*), t. j. kus mědi o 1 římské libře váhy. Během doby *as* postupně byl redukován, nejprve na  $\frac{1}{6}$ , později na  $\frac{1}{12}$ , až klesl na  $\frac{1}{24}$  své původní váhy;

*asses semiunciales*. Odtud se užívalo slova *as* ve významu nepatrná mince, haléř: *assem se negat daturum C* praví, že nedá ani haléře; *ad assem perdiderat H* do posledního haléře, o vše přišel; *quod si comminuas, vilem redigatur ad assem H* mohl by se (poklad) scvrknouti až na bezcenný haléř.

*Asbolus, i, m.* [ἄσβολος saze] **1** významné jméno černého psa Aktaionova *O 2* jméno Kentaura *O*.

*Ascalaphus, i, m.* [ἄσκάλαφος sova] Askalafos, podle pověsti syn Acheronův. Byl od Persefony proměněn ve výra za to, že na ni vyzradil, že v podsvětí pojedla granátového jablka, a tím jí zamezil návrat k matce *O*.

*Ascanius, ii, m.* **1** syn Aeneův a Kreusin, zvaný též *Iūlus* (v. t.); také syn Aeneův z Lavinie, zakladatel Alby Longy *VL 2* řeka v Bithynii, vycházející z jezera téhož jména *V*.

*ascea* viz *ascia*.

*ascendō, ere, scendī, scēnsus* [ad a scando] **1** intrans. **a** (nahoru) vystoupiti, vzestoupiti, vstoupiti, vyléztí, vzhůru jíti, dostoupiti čeho: *in caelum a. C b* metaf. vystoupiti, povznésti se, vyvýšiti se: *ad honores a. C; liberti super ingenuos ascendunt T* povyšují se nad svobodné **2** transit. **a** vystoupiti nač, zléztí co, vyléztí: *montem; summum iugum montis; murum scalis Cs* vyléztí, dostáti se na hradby po žebřících; *a. vallum Cs* osaditi násep; *suggestum C b* metaf. dosíci, dojíti něčeho (alqd): *a. gradum dignitatis C*.

*ascēnsiō, ōnis, f.* [*ascendo*] **1** vystoupení, výstup **2** metaf. vzlet, rozmach, postup: *oratorum C*.

*ascēnsus, ūs, m.* [*ascendo*] **1** vystupování, vylézání, zlézání, výstup, vzestup: *ascensum dare Cs* výstup usnadniti; *ascensum tardare, prohibere* zdržeti, zabrániti; *scalis ascensūs temptare L* pokusiti se vystoupiti (na hradby na rozličných místech); *a. in Capitolium, a. Capitolii* (gen. obj.) *C* vystoupení na Kapitol; *fastigia tecti ascensu supero V* hřeben střechy přelézám **2** meton. místo, kudy se vystu-

puje, výstup, přístup, vchod (přirozený i umělý): *a. arduus Cs*; *qualis a. Cs* jaká vzhůdnost; *tanto collis ascensu Hirt* ježto byl velmi nesnadný výstup na vrch, pro příkrost chlumy; *a. aequus L* výstup snadný; *Tmolus arduus alto in ascensu O* strmý na vysoké stráni **3** metaf. vystoupení, vzestup, přístup, povznesení: *ad honoris amplioris gradum a. C* vzestup k vyššímu úřadu; *in virtute multi sunt ascensus C* mnohé stupně.

**ascia, ae, f.** [srov. ἀξίω] sekyra, širočina *C*; motyka.

**Asciburgium, ii, n.** město v Gallii belgické na dolejší Rýnu *T*.

**asciō, ire** [*ad-scio*, utvořeno k *ad-scisco*] přijmouti, přibrati k sobě: *socios a. V*; *adsciri per adoptionem T* přijat býti za syna.

**asciscō, ere, iŕi, itum** [*ad-scisco*] **1** převzít, přijmouti, přibrati, připojit (si): *bonos boni adsciscant sibi C*; (s dvojím ak., v pas. s dvojím nom.) *Boios socios sibi adsciscunt Cs* za spojence; (s udáním esse) *a. in (ad) societatem L* přibrati do spolku; *in civitatem C*; *in conscientiam facinoris T* zasvětit někomu v tajemství zločinu; *inter patricios T*; (básn.) *superis* (dat.) *adscitus Caesar O* vzatý mezi bohy **2** metaf. **a** přijmouti, přejmouti, osvojit si; osobiti si: *sacra a. C*; *ritus L*; *neque istam mihi ascisco sapientiam C* ani si neosobuji této moudrosti; *eloquentiae laudem uni sibi a. T* **b** přibrati, přijímati, schvalovati; uznávati za dobré: *omnia, quae natura aspernatur, in malis sunt, quae adsciscit, in bonis C*; *amicitiam a. et comprobare C* vyhledávati a schvalovati. Part. *ascitus* j. adj. v. t.

**ascitus, a, um** [*ascisco*] (odjinud) převzatý, přibráný, vypůjčený, získaný, cizí: *lepos nativus, non a. N* vtip přirozený, ne naučený; *genitos esse vos mihi, non adscitos milites credite Cr* pokládejte se za vojsko domácí, nikoli za najaté.

**Asclēpiadēs, is (-ae), m.** [Ἀσκληπιάδης] **1** lékař z Prusie v Bithynii, přítel Ciceronův **2** filosof z Flunty, přívrženec školy eretrijské *C*.

**Ascra, ae, f.** [Ἄσκρα] ves v Boiotii na úpatí pohoří Helikonu, bydliště básníka Hesioda. Odt. **Ascraeus, a, um** askerský: *A. senex VO* (= Hesiodos); *vivet A. O* (= Hesiodos); *Ascraeae oves O* ovce askerské (t. j. které pásł Hesiodos); *Ascraeum carmen V* hesiodská báseň, složená podle vzoru Hesiodova.

**ascribō, ere, scripsi, scriptum** [*ad-scribo*] **1** připsati, připojiti, přidati (do listiny): *suum nomen emptioni a. C*; *ut censores motis e senatu notas adscriberent L* aby censoři ke jménům vyloučených ze senátu připsali poznámky; = spec. (do seznamu, do stavu nějakého) připsati, zapsati, přijmouti, zaznamenati: *ascribi in eam civitatem voluit C*; *Heracliae esse adscriptum C* že byl přijat do seznamu občanů v Herakleii; (*in*) *foederatis civitatibus adscribi C*; *colonos novos adscribi posse C* že noví osadníci mohou býti pojeti do seznamu; *urbanae militiae adscribi T* býti zařaděn do vojenské služby v Římě, do městské posádky **2** metaf. **a** přijmouti, počítati koho kam, zařaditi mezi: *eum tertium ad amicitiam C* jej jakožto třetího do přátelství přijmouti; *utinam ego tertius vobis amicus adscriberer! C* kéž bych byl mezi vás přijat jakožto třetí přítel; (s dat.) *adscribi ordinibus deorum H* přijat býti do řad bohů; *Fennorum nationes Germanis a. T* počítati ke Germánům **b** (písemným pořízením) ustanovovati, zřizovati: *tutorem liberis a. C*; *Gabinus Pompeio socius ascribitur C* jest přikázán za pomocníka *C* připsovati, přičítati, připočítati komu co, přivlastňovati: *bonos exitus diis immortalibus C*; *hoc incommodum Scipioni adscribendum videtur C*.

**ascripticius, a, um** [*ascriptus* od *ascribo*] jako nový do seznamu občanů zapsaný, nově přijatý.

**ascriptiō, ōnis, f.** [*ascribo*] připsání, připojení.

**asriptor, ōris, m.** [*ascribo*] spolupodepsaný na něčem (na znamení, že věc schvaluje): *legis agrariae C*; metaf. *a. dignitatis meae C* podporovatel.

**Asculum, i, n.** hlavní město Picen-

ska (nyn. Ascoli). Viz také *Ausculum*. — Odt. adj. **Asculānus**, *a*, *um* askulský; obyv. **Asculāni**, *ōrum*, *m*. Askulané.

**asella**, *ae*, *f*. [*asellus*] (malá) oslice.

**asellus**, *i*, *m*. [*asinus*] oslík, osel: (přísl.) *agas asellum* (sc. *non curret*) *C* poháněj si osla, přece rychle nepoběhne (t. j. jsi a zůstaneš stále týmž); *narrare asello fabulam surdo* *H* (t. j. kázati hluchým uším).

**Asia**, *ae*, *f*. *Asie* **1** = díl světa: *ex Asia in Europam exercitu traiecto* *N* **2** Malá Asie (poloostrov): *Graeca lingua loquentes, qui Asiam incolunt* *N* **3** římská provincie Asie (západní polovice poloostrova maloasijského; v tomto smyslu u římských spisovatelů nejčastěji): *equitibus Romanis adferuntur ex Asia litterae* *C*. Odt. adj. **a Asiānus**, *a*, *um* asijský: *exercitus* *L* **b Asiāticus**, *a*, *um* asijský: *bellum* *C* (o válce s Mithridatem); *A. oratores* *C* řečníci asijsí (jejichž sloh byl přeplněn řečnickými ozdobami); *A. orationis genus* *C*. — Čestné příjmení *L. Kornelia Scipiona*, jenž v Asii porazil krále Antiocha *L*.

**Asiagenēs**, *is*, *m*. [*Ἀσιγενής* „v Asii zrozený“] čestné příjmení *L. Kornelia Scipiona* *L*.

**asilus**, *i*, *m*. (moucha) ovád, střechek.

**Asinius**, římské jméno rodové: *C. Asinius Pollio*, římský vojevůdce, vynikl také jako dějepisec, kritik a básník; zemřel r. 4 n. l.

**asinus**, *i*, *m*. osel; též jako nadávka osel, hlupák.

**Āsis**, *idis*, adj. *f*. asijská: *Asida terram* *O*.

**Āsius**, *a*, *um* [*Ἀσιος*] asijský, náležející k bažinaté krajině u řeky Kaystra v Lydii (Hom. *Ἄσιος λευκόν*): *Asia palus*; *Asia prata Caystri* *V*.

**Āsōpiadēs**, *ae*, *m*. Asopovec, mužský potomek boha řeky Asopa, t. j. Aiakos *O*; **Āsōpis**, *idis*, *f*. Asopovna, ženský potomek boha řeky Asopa, t. j. Aigina *O*.

**Āsōpus**, *i*, *m*. [*Ἀσωπός*] **1** řeka v Boiotii. Bůh této řeky, podle mythu syn Okeana a Tethye, byl otcem Aigi-

ny, ze které se narodil Aiakos (*Aeacus*) a Euboia **2** řeka v jižní Thessalii.

**asōtus**, *i*, *m*. [*ἄσωτος*] hýřil, zhýralec, marnotratník, prostopášník.

**Asparagium**, *iī*, *n*. město v Illyriku jižně od Dyrhachia *Cs*.

**aspargō** viz *aspergo*.

**Aspasia**, *ae*, *f*. z Mileta, vzdělaná milenka Perikleova *C*.

**aspectābilis**, *e* [*aspecto*] viditelný, zřejmý *C*.

**aspectō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*aspicio*] **1** často hleděti, pohlížeti, pohlédati, dívati se na koho (alqm): *quid me aspectas?* *C*; *terras unde adspectat* *V* **2** metaf. **a** (o místech) hleděti na něco, ležeti (přímo) proti něčemu: *qui (collis) aspectat desuper arcem* *V* shora dolů hledí na hradby; *mare Hiberniam insulam aspectat* *T* **b** hleděti k něčemu, dbáti něčeho: *iussa principis a. T*.

**aspectus**, *ūs*, *m*. [*aspicio*] **1** akt. **1** hledění, patření, pohled na někoho, na něco: *aspectum hominum vitare* *C* nechoditi lidem na oči; *ut aspectum, quo vellent, converterent* *C*; *te adspectu (dat.) ne subtrahe nostro* *V* našeho pohledu se nevzdaluj **2** obhled, obzor: *orbem aspectum nostrum definiunt* *C*; *templum in aspectu positum est* *C*; *Rhenum esse in aspectu T Ryn* že jest na dohled **3** hled, zrak: *quae sub aspectum veniunt (cadunt)* *C* věci viditelné; *a. amittere* *C* oslepnouti **II** pas. pohled (= to, co vidíme), zjev, vzezření, podoba: *me plura dicere parantem horum a. repressit* *C*; *pomorum a. C*; *aspectum habere* *C*; *litorum gravis a. T*.

**aspellō**, *ere* [*abs a pello*] zaháněti, odháněti.

**Aspendos** *n. -us*, *i*, *f*. [*Ἀσπενδος*] město v Pamfylii na řece Eurymedontu. Odt. adj. **Aspendius**, *a*, *um* aspendský; obyv. **Aspendii**, *ōrum*, *m*. Aspendané.

**asper**, *era*, *erum* (*sentibus aspris* *V* tvar synkopovaný) **1** drsný, drsnatý, krabatý, kostrbatý, hrholatý, nerovný (opak *lēvis* hladký): *loca aspera et montuosa* *Cs*; *saxa aspera* *O*; *aspera colles* *Cs*; (o uměleckých dí-

lech polovypuklých) *signis extantibus a. crater O* měsidlo drsné od vypuklých ozdob (proti nádobě hladké); *pocula aspera signis V* poháry s vypuklými obrazy; = *rubus a. V* ostružina bodavá, trnitá; *aspris sentibus V* v bodavém trní; *asperior tribulis O* pichlavější nad ostí; *asperi capilli H* ježaté vlasy; (básn.) *stetimus tela aspera contra V* stanuli jsme proti ostrým (břitkým) zbraním; *aspera aequora ventis H* moře zkrabacené větry; *aspera ponti hiems V* vzdutá bouře mořská; *mare asperum VL* moře bouřlivé; *Germania aspera caelo T* drsná podnebí; *aspera hiems S* krutá zima; (o sluchu) drsný, hrubý, tvrdý: *vox asperior Cr*; *aspera mutata est in lenem littera O* (r se proměnilo v l); *a. verborum concursus C*; (o chuti) drsný, trpký: *a. in ore sapor V 2* metaf. **a** (o věcech) drsný (položení), obtížný, trudný, nesnadný, svízelný, těžký; povážlivý, nebezpečný: *aspera tempora C*; *res asperae C* protivenství, nehody, neštěstí; *gravior atque asperior oppugnetio Cs*; *aspera multa pertulit Ulixes H* mnoho svízeli; *asperam militiam tolerare T*; *asper victu venatus V* drsný život lovecký; *custodia aspera T* přísná vazba; *bellum asperum S* válka velmi krutá; *verbis odia aspera movi V* (těmi) slovy jsem vzbudil prudké zášti; (o řeči) trpký, jizlivý: *a. verba O*, *asperum genus orationis C b* (o vlastnostech bytostí živých) drsný, neuhlazený; příkrý, přísný, krutý, nelítostný; divý, divoký, rozhořčený, surový; vzdorný, vzpurný, urputný: *homo a. et durus C*; *non mitior plebs, sed asperior L*; *gens dura atque aspera cultu V* národ drsný mravy, národ drsných mravů; *Carthago studiis asperrima belli V* velmi divoká snahami válečnými; *rebusque veni non a. egenis V* a vstup nejso přísný k mému skrovnému majetku, t. j. nezhrdním svým skrovným majetkem (skrovným obydlím a stravou); *cladibus a. O* roztrpčen porážkami; *iuvenis monitoribus (dat.) a. H* k napominatelům vzdorný; *anguis a. siti V* žízni divý; *a. tactu*

*leo H* drsný pro dotek = nedotknutelný; (personif.) *fata aspera V* sudba krutá (smrt). = Subst. neutr. **asperum**, **i**, zvl. v plur.: *aspera maris T* svízele moře; *aspera multa TH* četné svízele, nehody, útrapy; *asperrimo hiemis T* za nejtěžší zimy; *promptum ad asperiora ingenium T* k přísnějším opatřením.

**asperē**, adv. [*asper*] **1** drsně: *vestitus a. C* jsa oděn drsně, prostě; *a. loqui C* mluvíti drsně (ne plynně, uhlazeně); *quod acceptum a. T* to přijato bylo drsně = to vzbudilo pohoršení **2** drsně, trpce, jizlivě: *a. in Metellum scribere S* psáti trpce proti Metellovi; *libere facere, non a. C* činiti ušlechtilé, nikoli trpce **3** drsně, hrubě, přísně, krutě: *a. agere L* počínati si přísně; *a. ius dicere L*; *quaestio exercita a. violenterque S*.

**1. aspergō**, *ere, spersī, spersum* [*ad a spargo*] nastříknouti **1** stříkati něco na něco n. do něčeho (alqd alci rei, in alqare): *pecori a. virus V* nakaziti dobytek; *aspersa temere pigmenta in tabula C*; metaf. přimísiti, připojiti, přičiniti, přidati: *Aebutio sextulam aspergit C* připojí, odkáže; *comitatem gravitati a. C* připojiti vlídnost k vážnosti; *labem (labeculam) alci a. C* způsobiti někomu úhonu **2** postříkati, pokropiti, potřísniti někoho (něco) něčím (alqm alqare): *aspergit sanguine mensas O*; *sanie adpersa limina V*; *imbre lutoque adpersus H*; *iam mihi deterior canis aspergitur aetas O* prokvétá šedinami; metaf. potřísniti, pokáleti: *vitae splendorem maculis a. C*; *ne infamiā quidem est aspersus C* ani zlou pověstí nebyl pokálen; *patrem suspicione a. L*; *quavis (sc. ratione) a. cunctos H* potřísniti slinou pomluvy; *quos rumor asperserat Cr* jimž (tato) pověst způsobila úhonu.

**2. aspergō** (*adspergo*), *inis, f.* [1. *aspergo*] **1** pokropení, pokrop, postříknutí: *sanguis virides adspergine tinxerat herbas O* krev postříknutím zbarvila zelené byliny **2** meton. vystříklá tekutina, mok vystříklý, pěna, kapka: *salsā spumant adspergine cautes V*

solnou pĕnou; *fetus adspergine caedis vertuntur* *O* kapkami krve se mĕnĭ; *multā aspergine rorant* *O* (hojnou vystřikovanou vodou krápajĭ) = vystřikujĭ dešť krůpĕjĭ; *pontus aspergine tangit nubes* *O* moře střĭká až k oblakům.

**asperitās, ātis, f.** [*asper*] **1** drsnost, drsnatost, krabatost, kostřbatost: *a. viarum* *CL*; *a. saxorum* *C*; *angustiae locorumque asperitas* *L*; *omnes asperitates* (sc. *locorum*) *supervadere* *S* přĕkročĭti všĕcka těžko schůdná mĭsta; (o zvuku) *adfectatur asperitas soni* *T* drsnost zvuku; *frigoris asperitas* *O* tuhost mrazu; *a. hiemis* *T* tuhá zĭma **2** metaf. **a** (o povaze) drsnost, drsnĕ chování, přĭkrost, hrubost; přĭsnost, nevlĭdnost, surovost: *pro asperitate animi* *L*; *Stoicorum tristitia atque a. C* zasmušĭlost a drsnost (drsný způsob žĭvota); *a. agrestis* *H* selská hrubost; *a. remedii* *T* přĭsnost trestu **b** (o dobĕ, okolnosti) povážĭlivost, trudnost, těžkost, protivenství, nesnadnost: *belli asperitatem ostendere* *S*; *asperitates rerum* *C* nebezpečenství; (o řeči, slovech) přĭkrost, prudkost, jizlivost, trpkost: *verbi a. C* urážĭlivĕ slovo; *a. verborum* *O*; *verba inerant quaesita asperitate* *T*; *iudicialis a. C*.

**aspernātĭō, ōnis f.** [*aspernor*] zamĭtání, zamĭtnutĭ, pohrdání, opovrhování, zhrdání: *rationis* *C*.

**aspernor, āri, ātus sum** [*ab a sperno*] (s opovrhováním) od sebe zamĭtati, odmĭtati, zavrhovati, zhrdati, pohrdati něčĭm, nevšĭmati se (alqd): *a. preces; alterum esse appetendum, alterum aspernandum* *C*; *consilia earum aspernantur* *T* nestojĭ o jejich rady; *haud aspernanda precantes* *V* prosĭce za věc nikterak zamĭtnutĭ hodnou = za věc zcela spravedlivou; (s inf.) *Thraeces pati dilectus aspernabantur* *T* vzpĭrali se, zpĕčovali se.

**asperō, āre, āvĭ, ātum** [*asper*] **1** drsniti: *hiems aquilonibus asperat undas* *V* vzdýmá vlny; *pugionem asperare saxo* *T* na-, přĭostřĭti, brousĭti. Ale: *Fenni sagittas inopiā ferri ossibus asperant* *T* šĭpy z nedostatku železa

opatřujĭ kostĕnými hroty; obr. *a. crimina* *T* přĭostřovati **2** metaf. popouzetĭ, dráždĭti: *Tiberium asperavere carmina* *T*; *asperatus proelio miles* *T*.

**aspersiō, ōnis, f.** [*aspergo*] střĭknutĭ, postřĭknutĭ: *a. aquae* *C*; *Veneris pulchritudinem efficere aspersione fortuita* *C* nahodĭlým nastřĭknutĭm (barvy).

**aspiciō, ere, spexĭ, spectrum** [*ad a specio*] **1** a pohlĭžeti, hledĕti, pohlĕdĕti, patřĭti, dĭvati se na někoho (na něco), pozorovati (aliquem, alqd): *aspicite ipsum, contuemini os!* *C*; *simulacrum Cereris a viro ne aspici quidem fas fuit* *C*; *sic furtim inter sese aspiciabant* *C* pokradmu na sebe vespolek hledĕli; *nemo lucem aspiciere vult* *C* patřĭti na dennĭ svĕtlo (= žĭti); *Lacedaemonios in acie a. N* Lakedaimonĕnanĭ do očí (smĕle) se dĭvati, nebáti se jich; (básn.) *haec oculis pater adspicit aequis* *V*; *adspicit hanc torvis* (sc. *oculis*). (Imperativ parentheticky) *quantas ostentant, adspice, vires!* *V* jen pohlĕď; (s nepř. otázkou) *aspice, qui coeant populi!* *V* **b** dĭvati se na něco, přĭhlĕdati k něčĕmu, prohlĭžeti si něco: *tabulas C; operibus aspiciendis operam dare* *L*; *Claudium ad eas res aspiciendas senatus misit* *L* **c** spatřovati, vidĕti, uvidĕti, zočĭti, uzřĭti někoho (něco): *navem a. O*; *Sol oculis adspicit omnia* *O* spatřuje, vidĭ; *sibi e contuberniis hostem aspici* *T* oni že (přĭmo) ze stanů vidĭ nepřĭtele; *nec rubor inter comites aspici* *T* vidĕnu býti = ukazovati se v družĭnĕ **2** metaf. **a** (o mĭstech) hledĕti, patřĭti na něco, ležeti proti něčĕmu: *quae (pars) Hiberniam adspicit* *T*; *quā terra Noricum adspicit* *T* **b** (duchem) přĭhlĕdnoutĭ k něčĕmu, ohĭledati něco, uvážĭti; (hledĕ) zkoumati, pozorovati: *aspice primordia gentis* *O*; *aspicite nunc eos homines* *C* podĭvejte se na . . .; *propius res aspice nostras* *V*; *adspice nos hoc tantum* *V* shlĕdni na nás milostivĕ aspoň nyní; *qualem commendes, etiam atque tiam adspice!* *H*; *si genus aspicitur* *O* přĭhlĭží-li se k rodu; s doplĕkem *malorum facinorum ministri quasi exprobrantes*



*aspiciuntur* *T* na pomocníky zlých činů se pohlíží jako na vyčítatele.

**aspiratiō**, *ōnis*, *f.* [*aspiro*] 1 přívívání, ovívání, ovanutí: *animantes aspiratione aeris sustinentur* *C*; *caeli a. gravis*; *a. terrarum* *C* výpar (přívívající) 2 (t. t. mluvnický) aspirace, příděch *C*.

**aspirō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad-spiro*] I intransit. 1 přidechnouti, přivánouti, přidouvati, vanouti příznivě: *pulmones se contrahunt aspirantes* *C* vydychující; *adspirant aurae in noctem* *V* na noc vanou (příznivé) vánky; *adspirans auster* *V* vanoucí jih; *mollis amaracus illum floribus et dulci adspirans complectitur umbra* *V* přívíváje (chládek); *tibia a. choris erat utilis* *H* provázeti (svým dechem = zvukem) zpěvy sborové 2 metaf. a (obraz vzatý od příznivého větru) vanouti příznivě, pomáhati, přispívati, býti přízniv, nápomocen, přátelí zdaru, přízeň propůjčovati: *felicitas a. videtur* *Cr*; *quā (fortunā) adspirante* *Cr* s jejíž přízní, pomocí; *adspirat primo Fortuna labori* *V* příznivo jest prvnímu pokusu štěstí; *vos, precor, adspirate canenti* *V*; *di, coeptis adspirate meis* *O* b (dýchati na něco sm. =) blížiti se, mířiti k..., odvažovati se, dychtiti po něčem, domáhati se něčeho, státi o něco: *ne non modo intrare, verum aspicere aut a. possim* *C*; *Februario mense aspirabit in curiam* *C*; *a. in campum* *C* jíti na pole (Martovo), t. j. účastniti se volebních rejďů; *tu ad eum numquam aspirasti* *C* nikdy ses mu nepřiblížil; *omnes aditus interclusi, ut ad me a. non posses* *C*; *ex bellica laude a. ad Africanum nemo potest* *C* slávou válečnou Afrikanovi se vyrovnati; *ad alienam causam accedere aut a. C* ujmouti se cizí věci neb se jen připlésti k ní; *quo neque Carthaginensium classes a. potuerunt, neque...* *C* kam se loďstva nemohla odvážiti; (s dat.) *equis adspirat Achilles* *V* baží, dychtí po... II transit.: přívívati, přívívati někomu něčeho (něco), ovívati, ovanouti (alqd něčím), vdechovati: *Iuno ventos adspirat eunti* (sc. *Iridi*)

*V* větry (dechem větrů) podporuje (*Iridu*) jdoucí, posílá jí příznivé větry; *dictis divinum adspirat amorem* *V* vdechuje.

**aspis**, *idis*, *f.* [ἀσπίς] zmije.

**Aspis**, *idis* (ak. *Aspim*), *m.* vladař v Kataonii (v Malé Asii) za Artaxerxa II. *N.*

**asportatiō**, *ōnis*, *f.* [*asporto*] odnesení, odvezení, odpravení, odklizení.

**asportō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*abs-porto*] odnášeti, odvážeti, odklizovati, odpravovati, bráti s sebou: *ut Orcus Proserpinam asportasse videretur* *C* že unesl; *asportare ad virum uxorem* *L.*

**asprētum**, *ī*, *n.* [*asper*] krabatina, drsné kameniště.

**Assaracus**, *ī*, *m.* král trojský, syn Troúv, otec Kapyúv, děd Anchisúv. Odt. *Assaraci tellus* (= Troas); *Assaraci domus* (= Římané); *Assaraci gens* (= rod julský); *Assaraci nurus* (= Venus); *Assaraci frater* (= Ganymedes).

**assecla** a **assecula**, *ae*, *m.* [*assequor*] průvodce, průvodčí. Obyč. s přřhanou o takovém, jenž se rád přizívá: nohsled, lichotník, pochlebník, úlisník, stráník.

**assectatiō**, *ōnis*, *f.* [*assector*] ustavičné doprovázení (zvl. při ucházení o nějaký úřad).

**assectātor**, *ōris*, *m.* [*assector*] stálý průvodce; přivrženec, stoupenec.

**as-sector**, *ārī*, *ātus* *sum* [*ad-sector*] ustavičně jíti za někým, provázeti někoho: (absol.) *cum adsectaretur* *H* když stále byl v patách za mnou; (často o klientech a přátelích) *suos necessarios* (jako kandidáty) *a. C.*

**assecula** viz *assecla*.

**assēnsiō**, *ōnis*, *f.* [*assentior*] přisvědčování, přivolení, souhlasení, souhlas, schválení, pochvala: *quibus assensionibus universi ordinis (est causa acta in senatu)* *C* za jakých projevů souhlasu; (v mluvě filosofické) přisvědčování dojmům smyslovým, uznávání, prohlásování jich za pravdu (*συγκατάθεσις*) *C.*

**assēnsor**, *ōris*, *m.* [*assentior*] přisvědčovatel, pochlebník.

**assensus**, *ūs*, *m.* [*assentior*] = *assensio*: *alii partes assensibus implent* *O* projevy souhlasu; ohlas, ozvěna: *vox assensu nemorum geminata* *V*; *ad sensu conspirant cornua* *V*.

**assentatiō**, *ōnis*, *f.* [*assentor*] přisvědčování, souhlasení; (s příhanou) pochlebné potakování, pochlebování, lichocení, úlisnost: *nulla in amicitiiis pestis est maior quam a. C.*

**assentatiuncula**, *ae*, *f.* [*assentatio*] pochlebnůstka *C*.

**assentator**, *ōris*, *m.* [*assentor*] lichotník, pochlebník, patolízal: *a. mulierum* *C* dvořílek, záletník; *assentatores regii* *L* podlí dvořané.

**assentatōriē**, *adv.* [*assentatorius*] lichotně, pochlebnicky.

**as-sentior**, *īrī*, *assensus* *sum* (v klas. próse zřídka **assentiō**, *īre*, *assēnsī*, *assēnsūm*) [*ad-sentio*] přisvědčovati, míněním se srovnávati s někým, souhlasiti, schvalovati: (s dat.) *dīcam, quod* (v čem) *tu mihi assentire* *C*; *utrumque* (v obém) *tibi assentior* *C*; *verbo assentiri* (*alicui*) *S* (pouhým) slovem (bez delšího odůvodnění); *vultu assentiri* *Cr* hlavou projevovati souhlas; *neos. pas. Bibulo assensum est de tribus legatis* *C*. - (Aktivně) *adsensere omnes* *V*.

**assentor**, *ārī*, *ātus* *sum* [*assentior*] přisvědčovati, (přisvědčováním) pochlebovati, lichotiti: *tibi adsentari* *C*.

**as-sequor**, *sequī*, *secūtus* *sum* [*ad-sequor*] **1** doháněti, dostihovati někoho (alqm): *Pisonem nuntius adsequitur excessisse Germanicum* *T*; *vehiculum Darii assecuti* *Cr* **2** metaf. **a** dostihnouti někoho, vyrovnávati se někomu: *Demosthenem imitemur... at non assequimur* *C* **b** dojíti, dosáhnouti něčeho: *honores, magistratus, laudem, immortalitatem* *C*; *quod antea ipsi scelere et ferro* (abl. instrum.) *assequi consuerant* *C*; (následuje věta s *ut, ne*) *nihil aliud assequeris, nisi ut audacia tua cognoscatur* *C*; *foedere a. potuerunt, ne navem darent* *C* **c** myslí dostihovati, chápati, rozuměti, domýšleti se, dovtipovati se: *apertis obscura adsequamur* *C*; *coniecturā a. dohádnoti se, dovtipiti se, uhodnoti* *C*.

**asser**, *eris*, *m.* sloupec, kůl, tyč; žerd', lať: *asserēs cuspidibus praefixi* *Cs*; *asserēs falcati* *L*; = <deska, prkno>.

**1. as-serō**, *serere*, *sēvī*, *situm* [*ad a 2. sero*] přísázeťi vedle, podél sázeťi: *pōpulus adsita limitibus* *H* topol podél meze vysázený.

**2. as-serō**, *serere*, *seruī*, *sertum* [*ad a 1. sero*] **1** přiřadovati, připojovati; (v mluvě právní) (vložením ruky) připojovati někoho ke stavu nějakému: **a** prohlašovati někoho za svobodna **b** prohlašovati za otroka: *ii, qui adseruntur in libertatem* *L*; *virginem in servitute a. L*; *Latium in libertatem a. L* osvoboditi; (absol.) *eum, qui adserebatur* *C* jenž byl za svobodna prohlašován; *asserui me* *O* osvobodil jsem se **2** metaf. **a** přivlastňovati, osobovati si něco: *nec laudes adserere nostras* (sc. *tibi*) *O*; *si sum caelesti stirpe creatus, asserere me caelo* *O* přidruž mne k nebešťanům; *Iovem sibi patrem a. Cr* prohlašovati Jova za svého otce; *omnia a se* (sc. *ab Alexandro*) *data sibi asserentem* *Cr* jenž vše, co mu od Alexandra bylo dáno, připisuje sobě samému; žádati (*si*) **b** prohlašovati, tvrditi, jistiti.

**assertor**, *ōris*, *m.* [*2. assero*] **1** kdo si někoho před soudem přivlastňuje za svého otroka, přivlastnovatel, osobovatel: *a. virginis* *L* **2** ochránce, osvoboditel: *a. Galliarum* *T*.

**as-serviō**, *īre* [*ad-servio*] přispívati, pomáhati: *contentioni vocis* *C*.

**as-servō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad-servo*] **1** chovati, opatrovati; stříci, držeti ve vazbě někoho: *Appii tabulae neglegentius asservatae* *C*; *custodes praedam asservabant* *V*; *in carcere eum adservari iussit* *L* **2** hlídati, ostříhati, (zvl. o místech): *portas murosque* *Cs*; (obr.) *ius a. C* bdíti nad právem.

**assessiō**, *ōnis*, *f.* [*assideo*] sedění u něčeho, přítomnost.

**assessor**, *ōris*, *m.* [*assideo*] přísedící (v úřadě), pomocník.

**assessus**, *ūs*, *m.* (jen abl. *assessū*) [*assideo*] sedění vedle někoho: *turpior adsessu non erit meo* *Pp* že vedle ní sedím.

**asseveranter**, *adv.* [*assevero*] vážně, opravdově.

**asseverātiō**, *ōnis*, *f.* [assevero] **1** vážné, opravdové ujišťování, tvrzení: *secutā adseveratione Caesaris T* an Caesar opravdově ujišťoval **2** vážnost, opravdovost, přísnost: *accusatio apud patres adseveratione eādem peracta T; respondit Blaesus . . . sed neque eadem adseveratione . . . T.*

**asseverō**, *āre, āvī, ātum* [ad a severus] **1** intrans. vážně, opravdově jednati: *bella ironia, si iocaremur; sin adseveramus, vide, ne . . . C; utrum adseveratur in hoc, an temptatur? C* **2** trans. (vážně, opravdově, s jistotou) tvrditi, ubezpečovati, ujišťovati o něčem, dokládati: *idque se facturum esse adseveravit C; quorum neutrum adseveraverim T; ordinem agminis a. T* určitě naznačiti; *viri gravitatem adseverantes T* vážně se tvářící; *magni artus Germanicam originem adseverant T* původ germánský (skutečně) dosvědčují, svědčí o . . .

**assideō**, *ēre, sēdī, sessum* [ad a sedeo] **1** seděti, dlíti, meškati (alci u někoho): *cum mater in carcere adsideret C; adsidet inde Iovi (maiestas) O* sedí při Jovovi, jest nerozlučnou družkou; *defuncto adsidens corpori Cr* sedíc při mrtvole; (obr.) *parcus adsidet insano H* sedí (hned) vedle blázna = podobá se bláznu; = spec. seděti při někom, býti k ochraně a podpoře; ošetřovati, opatrovati, pomáhati: (u nemocného) *si condoluit corpus, habes, qui adsideat H; adsidens aegrotanti C; adsidet aegrae (dat.) O; adsidens aegro collegae L; a. valetudini T* seděti při loži nemocného, ošetřovati v nemoci; *a. pullis H* seděti při mláďatech = chrániti, ošetřovati mláďata; (na soudě) *principes civitatum periculo commoti huic assident C* jsou mu k pomoci; (o přísedících na soudě) *rarus in tribunali Caesaris Piso et, si quando adsideret, atrox T; Tiberius iudiciis adsidebat T* sedal při soudech **2** (t. t. vojenský) před místem (s vojskem) meškati, polem ležeti, obléhati: *assederunt prope moenia Romana L; (s dat.) a. muris L; ruinis urbis a. T* meškati u zřícenin města; (s ak.) *muros adsidet hostis V;*

*a. castellum T; (těž) býti na stráži, státi na stráži při něčem (alci rei): statio cohortis a. ludis solita T; theatro a. T; Tiberius saepe moenia urbis adsidens T* před hradbami, při (samých) hradbách Říma meškaje.

**as-sidō**, *ere, sēdī* [ad-sido] sedati si, posazovati se: *peroravit, adsedit; surrexi ego C; (s dat.) adsedit proximus Laelio C; dextrā Adherbalem adsedit S* posadil se po pravici Adherbalově.

**assiduē**, adv. [assiduus] trvale, vytrvale, ustavičně, stále, neustále.

**assiduitās**, *ātis, f.* [assiduus] vl. „sedění při někom“ **1** ustavičná přítomnost (při někom), péče, ustavičná (čestná) služba; stálé doprovázení: *qualem hunc putent, assiduitate declarant C; non occupatorum amicorum a. C; a. medici C* stálá péče; *assiduitatis putat esse consulatum C* hodnost konsulskou pokládá za ovoce stálého sloužení (lidu); *assiduitatem tibi praebuit C* ustavičně u tebe byl přítomen **2** metaf. **a** vytrvalost, snažnost, bedlivost: *propter assiduitatem in causis et industriam; eam urbem assiduitate (abl. instrum.) periculis (abl. odluky) liberavit C* **b** neustálé trvání, opětování (se), opakování (se): *a. molestiarum C* neustálá protivenství; *a. bellorum V* neustálé války; *a. exercitationis C* neustálé cvičení.

**assiduus**, *a, um* [assideo] **1** usedlý; zvl. v plur. *assidui, orum, m.* občané usedlí, usedlíci, občané s pozemkovým majetkem, poplatníci (na rozdíl od proletariů): *cum locupletes assiduos appellasset C* **II a** (o osobách) ustavičně, stále přítomný, ustavičně se ukazující, neúnavně činný, stálý, vytrvalý, bedlivý, příčinnivý, neúnavný: *cum hic filius a. in praediis esset C* ustavičně trávil na statcích; *flaminem Iovi assiduum sacerdotem creavit L; accusator a. C; Thraseam assiduum olim et indefessum triennio non introisse curiam T; suos liberos agricolas assiduos esse cupiunt C* pilnými rolníky míti si přejí; *hostis a. magis quam gravis L* stále přítomný; *campus assiduis pulsat equis O* rovina neustále koňmi

tepaná; *aequor assiduum* *O* moře stále se vlnící **b** (o věcech) stálý, trvalý, neustálý, ustavičný, nepřetržitý: *consuetudo*; *labor*; *imbres*; *voces* *Cs*; *adsidui cotidiane sermones* *C*; *assidua rapitur vertigine caelum* *O*; *adsiduum aratrum* *O* neustálé orání.

**assignātiō**, *ōnis*, *f.* [*assigno*] **1** přidělení, vykázání: *agrorum* **2** meton. vykázaný pozemek: *Sullanarum assignationum possessores* *C*.

**as-significō**, *āre* [*ad-significo*] naznačovat, ukazovat.

**as-signō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad-signo*] opatřit značku, pečeti **1** přikazovat, vykazovat, přidělovat (*alci alqd*): *colonis agros* *C*; *locum sepulcro* *C*; *alci a. equites* *L* přikázati jízdu **2** metaf. **a** přikazovat, přidělovat, svěřovat; ustanovovat, určovat: *munus assignatum a deo* *C*; *quibus deportanda Romam regina Iuno adsignata erat* *L* jimž bylo dáno za úkol dopravit . . .; *quod cuique assignatura fortuna est* *Cr* co každému štěstí přikáže; *transfugae imperium adsignabant* *T* zadávali trůn **b** udělovat, připisovat, přičítat (za zásluhu, za vinu), klásti na vrub: *nobilitas principis dignationem etiam adulescentulis adsignat* *T* uděluje hodnost náčelníka; *sua fortia facta gloriae principis a. T*; *mortem Clodii virtuti Milonis a. C* klásti na vrub Milonovy srdnatosti; *uni a. culpam* *T* uvalovat vinu na jednoho; *culpa fortunam a. C* náhodu klásti na vrub osobní viny.

**assiliō**, *īre*, *silū* [*ad a salio*] **1** přiskakovat **2** metaf. **a** (o vodstvu) va-lem přitékat: *adsiliunt fluctus* *O* proudy perou (do lodí); *tactus adsilientis aquae* *O* dotek vody (k ní) proudící, se valící **b** (o bojovnících) útokem hnáti (*alci rei* na něco), dobývat něčeho: *miles adsiluit moenibus urbis* *O*.

**as-similis**, *e* [*ad-similis*] (značně, velmi) podobný (*s dat. i s gen.*).

**assimulātiō**, *ōnis*, *f.* [*assimulo*] stavění na roveň: *vanus adsimulatione* *T* jsa ješitný proto, že jest mu stavěn na roveň.

**as-simulō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ad-simulo*]

**1** činiti stejným, podobným, připodobovati; part. perf. pas. *adsimulatus*, *a*, *um* připodobený, podobný: *deos in humani oris speciem a. T* bohy si představovat v podobě lidské; *adsimulavit Vertumnus anum* *O* stařeně se připodobil, vzal na sebe podobu stařeny; (*s ak. vztah.*) *formam adsimulata Iuturna Camerti* *V* vzavši na sebe podobu Kamertovu **2** (slovy) podobným činiti, prohlašovat za podobné, přirovnávat: *grandia si parvis a. licet* *O*; *formam Britanniae . . . bipenni adsimulavere* *T*; *suis laboribus defectionem sideris adsimulans* *T* **3** (úskočně) napodobiti, předstírat, přetvařovat se, stavěti se; part. perf. pas. líčený, pokrytecký, neupřímný: *quo (veneno) morbus adsimularetur* *T* aby nemoc byla napodobena; *adsimulabat iudicis partes* *T* stavěl se soudcem; *alia vera, alia adsimulata* *L*; *adsimulata familiaritas* *C*.

**assis** viz **2. axis**.

<**assistentia**, *ae*, *f.* [*assisto*] přítomnost u něčeho, přísluha, pomoc **a** při bohoslužbě **b** policejní, četnická, vojenská.>

**as-sistō**, *ere*, *stitī*, — [*ad-sisto*] **1** stavěti se k něčemu, u něčeho, přistupovat; stanouti (*ad alqd, s dat.*): *ad fores a. C*; *adstunt contra certamina* *V* stavějí se v zápas; *adstisto divinis* *H* zastavuji se u věštců; *a. tabernaculis* *T*; *qui proximi adstiterant consulum tribunalibus* *T* předstoupili před soudnou stolicí konsulů; *recto trunco* (*abl. modi*) *a. O* stanouti se vzpřímeným trupem **2** státi u něčeho, při něčem, býti přítomen: *militēs solito adstantes ordine* *T* v obvyklé řadě stojíce; *adstantes amicos in hunc modum adloquitur* *T*; *ad epulas regis a. C* přísluhovati při . . . **3** metaf. (před soudem i jinde) pomáhati: *orant ut causae suae deprecator adstiat* *T* aby se za jejich věc přimlouval; *periclitantibus a. T*.

**assō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*assus*] péci, pražiti.

**as-soleō**, *ēre*, —, — [*ad-soleo*] obyč. ve vložené větě: *ut adsolet* jak obyčejně bývá, jak bývá zvykem, obyčejem; jak

jest zvyk, jak obyčej, podle zvyku (svého): *comitia ubi . . . nisi ubi adsolent, fieri possunt? L* sněmy kde mohou konány býti než tam, kde obyčejně.

**as-sonō, āre, —, —** [*ad-sono*] zvučeti (alci rei při něčem); přizvukovati: *plangentibus adsonat Echo O*.

**Assōrus, ī, f.** město na Sicilii. Odt. adj. **Assōrīnus, a, um** assorský; subst. **Assōrīni, ōrum, m.** Assořané C.

**as-suēfaciō, ere, fēcī, factum** [*ad-suefacio*, srov. *assuesco*] navykati někoho něčemu, zvykati; učiti čemu (alqm alqare, ad alqd; s dat. n. s inf.); part. perf. pas. *assuefactus, a, um* uvyknuv, zvyklý: *adsuefactus frigore et fame . . . preferendis C* uvyknuv snášeti zimu i hlad; *ad supplicia patrum plebem a. L; iuventutem a. libidini L; adsuefacti superari Cs* zvykše porážkám.

**as-suēscō, ere, ēvī, ētum** [*ad-suesco*] **1** intrans. zvykati (si), přivykati si něčemu, (někomu); perf. praesens *assuevi* mám zvyk (alqare, ad alqd; alci rei; s inf.): *genus pugnae, quo assueverant L; ad homines a. Cs; militiae a. L; frigora atque inedia assuerunt (sc. tolerare) T; quo se demittere rivi adsueverant O* kam proudy stékávaly; = spec. zvyknouti někomu, oblíbiti si někoho (s dat.): *quibus (amicis) maxime adsueverat Cr* **2** transit. (zřídka) = *assuefacio*: *qui pluribus assuevit mentem corpusque H; ne tanta animis adsuescite bella V* nenavykejte mysli (= si) hrozným válkám = Part. **assuētus, a, um** **a** zvyklý, uvyklý něčemu (s abl., s dat. n. s inf.); (básn.) *non illa colo femineas adsueta manus V* nemajíc ruce zvyklé kuželi **b** obvyklý, obyčejný, známý: *onus adsuetum O; a. oculis regio L; a. cohors O; adsueto (abl. kompar.) tardius O* nad obyčej později.

**assuētūdō, inis, f.** [*srov. assuesco*] zvyk, návyk: *seu naturā seu adsuetudine T; degenerabat miles adsuetudine voluptatum T* tím, že si zvykl rozkoším; = spec. důvěrný styk, obcování s někým (gen. obiect.): *Nero adsuetudine Actes devinctus T* upoután láskou k Aktě.

**assuētus** viz *assuesco*.

**assula, ae f.** [*assis*] tříška, tříštička Ct.

**assultim** adv. [*assultus*] přískokem, přískakuje.

**assultō, āre, āvī, ātum** [*assilio*] **1** divoce vyskakovati, skákati: *feminae adsultabant ut Bacchae T; = spec. (nepřátelsky) dorážeti, dotíratí, útok činiti: adsultante per campos milite T; (s dat.) a. tergis pugnantium T* dorážeti na týl; (neos. pas.) *adsultatum est castris T* nepřátelé útok učinili na tábor; (těž transit.) *hostes latera et frontem adsultantes T*.

**assultus, ūs, m.** [*assilio*] přískok, náběh; útok: *Dares variis adsultibus urget V* rozličnými náběhy doráží; *adsultibus uti T* užívati prudkých útoků, prudce útočiti.

**as-sum n. ad-sum, adesse, affuī, affutūrus** (k tomu: *afforet = adesset; affore = affuturum esse*) **1** **a** tu býti, zde býti, býti přítomen (absol.; ad alqd; in re; apud alqm a j.): *omnes, qui adsunt (aderant) všichni přítomní; coram adesse Cs* osobně býti přítomen; *omnibus locis umbra adero V* jako stín budu přítomna; (básn.) *tibia a. choris erat utilis H* doprovázeti sborové zpěvy; *portis alii adsunt V* jsou u bran **b** při tom býti, něčemu býti přítomen, býti svědkem, býti účasten, účastniti se, míti účast, býti činným, býti po boku: *a. in contione; in pugna; in agmine atque ad vigiliis multus adesse S* často (= pilně) byl přítomen, dohlížel; (s dat.) *pugnae, proelio a. S; vis adest verbo O* ve slově jest síla; *decor adest arti O* dílo má půvab; *cocto (pavoni) num adest honor idem H* má-li pečený (páv) touž nádheru; *humani vultus adsunt flentibus H* jeví účast, pláče s plačícími; = spec. pomocí býti přítomen, pomáhati, přispívati, přátí někomu, ujímati se (alci in re n. ad rem): (o ochranné přítomnosti) *adsit bona Iuno V* buď při nás (= stůj při nás, buď nám přízniva); *te precor, Alcide, coeptis ingentibus adsis V* buď přízniv podnikům; *fortunam adesse consillis, adfore conatibus T* že štěstí

přeje...; *semper Deiotaro adfui* C vždy jsem se ujal, zastal; (zvl. na soudě) ujímati se, hájiti, zastupovati: *hunc defendunt, huic adsunt* C; *reo non adfui* C; *paulum hic (mihi) ades* H přispěj (mi) **c** (s udáním směru odkud, kam) přijíti, dostaviti se, doraziti, přitrhnutí: *oratores aderant ex urbe* V přišli, přibyli; *hostem adfore* Cr že nepřítel přitrhne; *cum creber ad aures visus adesse pedum sonitus* V když se zdálo, že doléhá; *huc ades, puer* V sem pojd'; *Turnus improvisus urbi adest* V přikvapil k městu, objevil se před městem; = spec. dostaviti se na soud (jako žalobce neb obžalovaný): *cum die dicta non adesset* L; *adsunt, queruntur Siculi* C dostavili se na soud **2** metaf. **a** býti tu, býti pohotově, přichystán: *frumentum adest* Cs; *lac mihi adest* O; *nec classis aut commeatus aderant* T **b** duchem býti přítomen, dávatí pozor; býti odhodlán, nepozbývati mysli (srdce): *adeste animis, qui adestis corporibus* C; *adeste animis et timorem deponite* C **c** (o čase) tu býti, přijíti, nastati: *nox aderat* Cr; *iamque dies infanda aderat* V; *cum usus adesset* C když by potřeba nastávala, když by na to došlo, po případě; *quod adest, memento componere aequus* H přítomnost hled klidně spořádati (proti budoucnosti).

**as-sūmō**, *ere, sūmpsī, sūmptum* [ad-sumo] **1** bráti k sobě (k tomu, nad to), přibíráti; přidružovati, připojovati: *caestus* a. T bráti, dávatí si na ruce rohovnícké řemeny; *humeris alas* a. O na ramena křídla dostati; *solet a ventis alimenta* a. *scintilla* O přibírá potravu; *vires, robora* a. dostati sílu, zmohutněti; *amorem pugnae* O nabýti chuti k boji; *cautus dignos* a. H hodné přibíráti (v přátelství); *Livia in familiam Iuliam nomenque Augustum adsumebatur* T byla přijímána do rodu julského a dáno jí jméno „Augusta“; *novos socios* a. L; *socius consiliorum adsumitur* Scaurus S za soudruha předsevzetí je přibrán Skaurus (= do záměrů je zásvěcen); *adsumptus pater* O lživě přibráný, vymyšlený otec; *uxoris consilium* a. T

bráti radu s manželkou, raditi se; *reconciliationis speciem* a. T stavěti se, jako by se smířil; *ad reliquos labores etiam hanc molestiam adsumo* C k ostatním námahám přibírám ještě tuto obtíž **2** dávatí si, osobovati si, přivlastňovati si: *conservatoris sibi nomen Graeco vocabulo* a. T dáti si jméno „zachránitel“ po řecku (t. j. σωτήρ); *regni insignia* T; *laudem sibi* a. C; *prudentiam sibi* a. L osobovati si důvtip, přikládati si (vynikající) znalost; *si id mihi adsumo* C = <≠ vzítí na nebe>.

**assūmptiō**, *ōnis, f.* [assumo] přibrání, osvojení; v syllogismu přibráný soud = <≠ nanebevzetí>.

**as-suō**, *ere, adsuī, adsūtum* [ad-suo] přišívati.

**as-surgō**, *ere, surrēxī, surrēctum* [ad-surgo] **1** zdvíhati se, zvedati se, vstávati, vzpřimovati se: *manibus in assurgendo se adiuvare* L; *a. dextrā* V (zvedati se pravicí =) pravicí pozvednouti, napřáhnouti (k ráně); *in clipeum* a. V se štítem (vl. ke štítu) se pozvedati; *a. ex morbo* LT povstati z nemoci, zotaviti se; = spec. vstávati z úcty před někým (dat.): *an quisquam in curiam venienti assurrexit?* C; (neos. pas.) *haec ipsa sunt honorabilia salutari... adsurgi* C již tyto věci jsou vyznamenáním, (totiž) když jest pozdravován, když se před ním na počest vstává; *cum assurrectum ei non esset* L **2** metaf. povstávati, zvedati se, vystupovati: *a. in auras* V do výše se vznášeti; *fluctibus et fremitu adsurgens* Benace marino V zvedající se vlnobitím i burácením (= mocně se vzdouvající a burácející); *adsurgens Orion* V vystupující, vycházející; *non coeptae adsurgunt turres* V nezvedají se (= nerostou); *terra gelu septem adsurgit in ulnas* V půda sněhem se zvedá na sedm loket; *adsurgunt irae* V hněv se bouří; *querellis* (dat.) *adsurgis* V dáváš se do nářků.

**assus**, *a, um* [m. \*arssus k ardeo] sušený; pražený; pečený: *mergi assi* H; subst. neutr. **assum**, *i* pečeně: *a. vitulinum* C telecí pečeně; *assis miscere elixa* (v. t.) H.

**Assyrius, a, um** [Ἀσσύριος] assyrský; básn. = syrský: *A. venenum* *V* syrský (t. j. foinický) nach; subst. **Assyria, ae, f.** (sc. terra) Assyrie, v širším smyslu říše assyrská (zvaná od Římanův obyčejně Syria); **Assyrii, ōrum, m.** Assyrové.

**ast** spojka **1** arch. (avšak) jestliže (připojuje druhou část podmínkového předvětí k části první): *si parentem puer verberit, ast olle plorassit, puer divis parentum sacer esto* :: zákon Servia Tullia; i v jednoduchém předvětí *ast quando consules nec escunt, auspicia patrum sunt* u *C*; *ast tu ea ita facsis, tunc* ... *Inscr* **2** později = *at* (v. t.).

**Asta, ae, f.** město v Hispanii baetické nedaleko Gad. Odt. adj. **Astēnsis,** e astský: *ager L.*

**Astapa, ae, f.** město v Hispanii baetické (nyn. Estepa).

**Astartē, ēs, f.** (foinicko-syrská) bohyně měsíce, od Cicerona ztotožněná s Venuší.

**Asteria, ae, f.** [Ἀστερία „hvězda“] **1** dcera titána Koia **2** dívčí jméno *H.*

**asternō, ere, strāvī, strātum** [*adsterno*] vedle prostíratí; med. vedle něčeho se položití, vrhnouti se na něco: *sepulcro* (dat.) *O.*

**asticus, a, um** [Ἀστικός] městský.

**astipulātor, ōris, m.** [*astipulor*] **1** svědek smlouvy, jenž od jednoho z kontrahentů jsa přibrán, vymíní si právo, aby v případě potřeby ve prospěch jeho mohl vymáhati přípořek danou od druhé strany **2** metaf. přísvedčovatel; přivrženec.

**astipulor, āri, ātus, sum** [*adstipulor*] **1** býti svědkem při smlouvě (*stipulatio*) **2** metaf. přísvedčovati, souhlasiti (*alci* s někým).

**astō, āre, stitī, —** [*ad-sto*] **1** státi u něčeho, vedle něčeho, při něčem: *alii portis* (dat.) *adstant* *V* stojí u bran; *adstante ipso* *Cs* za jeho přítomnosti **2** (zpráma) státi, třéti, strměti: *Penates visi ante oculos a. V*; (*equus*) *arduus in moenibus adstans* *V* do výše strmě; *squamae adstantes* *V* šupiny zježené; *mihi supra caput adstitit imber* *V* mně nad hlavou vyvstalo

mračno (bouřné); *astante ope barbarica* básn. u *C* pokud stála (= trvala) moc barbarská.

**Astraea, ae, f.** [Ἄστραία hvězdná] dcera Diova a Themidina, bohyně spravedlnosti *O.*

**Astraei fratres, Asterští** bratři slovou větrové jako synové titána Astraia a bohyně Eos *O.*

**astrepō, ere, strepuī, strepitum** [*adstrepo*] hřmotiti k něčemu, při něčem, hlučeti; — spec. hlučně přísvedčovati, hlučně schvalovati, hlučnou pochvalou provázeti: *adstrepebat vulgus T*; (s ak. neut. pronom.) *ut eadem adstreperent, hortari T* povzbuzoval, aby totéž křičeli, hlučně schvalovali; *quae pauci incipient, reliquos adstrepere T* co jen málokterí začnou, k tomu ostatní že přizvukují.

**astriectē, adv.** [*astriectus*] utañeně; vázaně, rytmicky; stručně.

**astriectiō, ōnis, f.** [*astriectio*] utañení, zůžení.

**astriectus, a, um** [*astriectio*] **1** utañaný, utañený: *non adriectio socco H* ve střevici neutaženém; *adriectae aquae O* zamrzlé vody; *ventis glaciē adriectae pependit O* (mrazivými) větry ztuhlý led uvízl; *adriectum gelu O* tuhý mráz **2** metaf. **a** utañený, šetrný, skrblický: *adriecti moris auctor Vespasianus T* původce spořivosti **b** rytmem poutaný, rytmický: *poeta numeris adriectior C* **c** úsečný, stručný: *adriectae eloquentia C* sporá výmluvnost.

**astriect, fera, ferum** [*astrum a fero*] hvězdonosný, hvězdný.

**astringō, ere, strīnxī, strictum** [*adstringo*] **1** utahovati, zadržovati, zavazovati: *iugum astrictum nodis Cr* jeho přivázané uzly (k oji); *serie vinculorum astrictā Cr* poněvadž řada uzlů byla zadržnuta; (básn.) *hederā adstringitur illex H* břechťanem jest obepínán dub **2** stahovati, svazovati; svíratí: *adstringit vincula motu O*; *adriectae fauces T* staženě, sevřené hrdlo; *pedes adriecti crepidis T* opánky utañeně; — metaf. *pectora adriectae dolore* **3** metaf. **a** stahovati, srá-

žeti, tuhým činiti; v pas. tuhnouti, křehnouti: *imbrem vis frigoris astrinxerat Cr* třeskutá zima učinila liják tuhým, proměnila v led; *marino adstringi morsu Ph-h; astricto frigore Pp* tuhým mrazem; *vis frigoris corpora astringebat Cr* těla tuhou zimou křehla; *cortex adstrictus pice H* zátka smolou zalitá **b** (duševně, mravně) poutati, vázati, zavázati: *maioribus adstrictus S* důležitějšími věcmi vázán, zabrán; *a. fidem iure iurando C; religione adstrictus C* svatou přísahou vázáný; *alqm condicionibus a. C c* omezovati, držeti v mezích: *regio milites parsimonia adstringit L* nutí k šetrnosti. Part. *astrictus j.* adj. v. t.

**astrologia**, *ae, f.* [ἀστρολογία] **1** hvězdářství, astronomie **2** hvězdopravectví, astrologie.

**astrologus**, *i, m.* [ἀστρολόγος] znalec hvězd **1** hvězdář, astronom **2** hvězdopravec, astrolog.

**astrum**, *i, n.* [ἄστρον; srov. ἀστήρ, Stern; dem. *stella*] **1** zhvězdění, souhvězdí: *a. natale H* (souhvězdí) hvězda, která při narození má vliv na osud člověka; (v plur.) hvězdy: *fugat astra Phoebus H* **2** metaf. (v plur.) hvězdy, nebe = klenba nebeská, zejm. jako sídlo bohů nesmrtelných: (hyperbolicky) *turris educta sub astra V* věž vystavěná až k hvězdám (= do nebe); *clamor ad astra venit O; sic itur ad astra V* sm: tak se zjednává nesmrtelná sláva; *in (ad) astra tollere VO; in astra ferre V* vynášeti až do nebe.

**astruō**, *ere, struxī, structum* [adstruo] **1** přistavovati: *hanc insuper contignationem latericulo (dat.) adstruxerunt Cs* **2** metaf. **a** připojovati, přičiňovati: *nobilitatem ac decus Othoni T* vznešený rod a důstojnost zvyšovati **b** dokazovati, tvrditi.

**astu**, indecl. *n.* [ἄστου] město, spec. Athény.

**astupeō**, *ēre, —, —* [ad-stupeo] žasnouti nad někým (dat.): *adstupet ipse sibi O.*

**Astura**, *ae, f.* říčka a městečko v Latii *L.*

**astus**, *ūs, m.* (obyč. v ablat. *astu*) lest, úskok, chytrost, důmysl, zchytralost; úklady, úskoky: *coniugis astu O* pletichami choti; *quae provideri astu ducis oportuerit T* důmyslem vůdcovým.

**astūtē**, adv. [astutus] úskočně, chytře, obmyslně: *a. et callide facere C.* **astūtia**, *ae, f.* [astutus] chytrost, zchytralost, úskočnost, lstivost, lest, úskok.

**astūtus**, *a, um* [astus] lstivý, chytrý, obmyslný, zchytralý, vychytralý, úskočný.

**Astyagēs**, *is, m.* **1** poslední král medský *C* **2** soudruh Fineův *O.*

**Astyanax**, *actis, m.* [ἄστου-ἀναξ „městovládny“] syn Hektora a Andromachy.

**Astypalaea**, *ae, f.* [Ἀστυπάλαια] ostrov v Egejském moři jihových. od Naxu. Odt. adj. **Astypalēius**, *a, um* a **Astypalaeēnsis**, *e* astypalajský; obyv. **Astypalaeēnsēs**, *ium, m.* **Astypalajanē.**

**asylum**, *i, n.* [ἄ-συλον (neutr. od ἄσυλος) místo bezpečné od loupení] útočiště, místo ochrany, asyl.

**at** [srov. ἄταρ] spojka odporovací **1** uvádí (náhlou, neočekávanou) protivu: než, naproti tomu; ale, avšak, za to však. Často zesíleno: *at vero* než v pravdě; *at e contrario, at contra* **2** uvádí námitku, kterou mluvící **a** ve smyslu svých odpůrců sám si činí: než (namítne někdo, řekne snad někdo) **b** vyvrací: (ano), ale (namítám já, pravím zase já): *insipienter sperat iuvenis. At senex ne quod speret quidem habet.* „At est eo meliorem condicione...“ *C* **3** si non — *at tamen, at certe, at saltem* ne-li, tož (tož) přece, přece alespoň, aspoň zajisté **4** při přechodu k novému odstaveci; zvl. v řeči pohnuté (na vyjádření údivu, nevole, kletby) než, avšak, ale: *at vero quanta maris est pulchritudo C.*

**Atābulus**, *i, m.* palčivý vítr jihovýchodní v Apulii, jih (italsky sciocco).

**Atacīnus** viz *Atax.*

**Atalanta**, *ae, f.* [Ἀταλάντη] **1** Arkadanka, dcera Iasionova, výborná lov-



kyně, účastnice lovu kalydonského **O 2** Boioťanka, dcera Schoineova (v. *Hippomenes*) **O 3** ostrůvek v zálivu opuntském (nyn. Talanda) *L.*

**Atanagrum, ī, n.** hlavní město Ilergetů v Hispanii tarrakonské *L.*

**atavus, ī, m.** [podle starého výkl. *atta avi*, srov. *abavus, proavus*] **1** děd pradědův n. pramatěrin, otec prapradědův **2** (básn. v plur.) pradědové; předkové: *Maecenas atavis edite regibus H.*

**Atax, acis, m.** pobřežní řeka v Gallii narbonské (nyn. Aude) a dědina při ní. Odt. adj. **Atacīnus, a, um** atacký: *Varro A.*, římský básník za doby Caesarovy *H.*

**Atēius, římské jméno rodové 1 C. Ateius Capito**, tribun lidu r. 55 př. n. l. **C 2 C. Ateius Capito**, syn předešlého, znamenitý právník, konsul r. 5 n. l., zemřel r. 22 n. l.

**Ātella, ae, f.** starobylé město Osků v Kampanii. Odt. adj. **Ātellānus, a, um** atellský; obyv. **Ātellāni, ōrum, m.** Atellané; zvl. *fabella Atellana L* neb prostě *Atellana, ae, f.* fraška atelská, která se záhy dostala do Říma a tam od mládeže byla provozována. Odt. adj. **Ātellānius, a, um:** *versus C* verš z frašky atelské.

**āter, ātra, ātrum 1** tmavý, temný, černý (bez lesku): *atrae vestes O* smuteční roucha; *lictors atri H* sluhové černé oděni (při pohřbech); *fax atra V* = pochodeň černě čadící; pod. *sequar atris ignibus absens V; nivei atrique lapilli O* (o hlasovacích kaménkách); *a. sinus Hadriae H* vzbouřený; *a. hiems V 2* metaf. černý, chmurný, zasmušilý, hrůzný, smutný, žalný, zhoubný, neblahý, nešťastný; zvl. o smrti a o všem, co s ní je v souvislosti: *atra cupressus V* smuteční cypřiš; *me mors atris circumvolat alis H; atra fila sororum H* (o niti osudu, kterou předou Parky); *atra cura H* příšerná starost; *atri dies VL* neblahé dni; *atra venena V; versus atri H* sm. 'jedovaté'.

**Ateste, is, n.** město v území Venetů (nyn. Este) *T.*

**Athamānes, um, m.** [Ἀθαμᾶνες] Athamanové, národ usedlý v jižním

Epeiru. Krajina slula **Athamānia, ae, f.** Athamanie.

**Athamās,antis, m.** [Ἀθαμᾶς] syn Aiolův, král orchomenský, manžel Nefely, s níž měl dvě děti, Frixu a Hellu. Později pojal za manželku Inu, dceru Kadmovu, která mu porodila dva syny, Melikerta a Learcha. V záchvatu šílenství, kterým jej potrestala Hera za to, že odchoval Bakcha, Athamas zavraždil Learcha. Ino, prchajíc před ním, vrhla se s Melikertem se skály do moře, kdež oba zázračně byli proměněni, ona v mořskou bohyni Leukotheu, Melikertes v mořského boha Palaimona. Odt. **a** adj. **Athamantēus, a, um** Athamantův, athamantský **b** patronym. mužské **Athamantiadēs, ae, m.** Athamantovec (= Palaimon) **c** patronym. ženské **Athamantis, idis, f.** Athamantovna (= Helle).

**Athēnae, ārum, f.** [Ἀθήναι] Athény, hlavní město Attiky. Odt. adj. **Athēniēnsis, e** athénský; obyv. **Athēniēnsēs, ium, m.** Athēňané.

**Athēnaeum, ī, n.** [Ἀθήναιον] Athénaion, pevnost v území Athamanů *L.*

**Athēniō, ōnis, m.** [Ἀθηνίων] sicilský pastýř, náčelník otroků v druhé válce s otroky r. 102 př. n. l.

**Athesis, is, m.** Adíže, řeka v severní Italii.

**Athis, idis, m.** soudruh Fineův, rodem Ind *O.*

**āthlēta, ae, m.** [ἀθλητής] zápasník (gymnastický), zápolník, borec.

**āthlētīcē, adv.** [athleticus] zápasnický, atletický.

**āthlētīcus, a, um** [ἀθλητικός] zápasnický, atletický.

**Athōs (Athō n. Athōn), ōnis, m.** [Ἄθος] předhoří na nejvýhodnějším výběžku poloostrova Chalkidiky.

**Atīlius, římské jméno rodové 1 A. Atīlius Calatinus** byl dvakrát konsulem za první války punské, potom diktátorem a censorem **2 M. Atīlius Regulus** viz *Regulus 3 C. Atīlius Seranus*, tribun lidu, odpůrce Ciceronův.

**Ātina, ae, f.** město Volsků v Latii (nyn. Atina). Odt. adj. **Ātīnās, ātis,**

atinský; obyv. **Ātinātēs**, *ium*, *m*.  
**Atiñané**.

**Ātinus**, římské jméno rodové; *C. Atinius Labeo*, tribun lidu r. 130 př. n. l.

**Atintānia**, *ae*, *f*. krajina v Illyrii *L. Atius*, římské jméno rodové.

**Atlās** i *Atlāns*, *antis*, *m*. [<sup>Ἄτλας</sup>] **1** pohoří v Mauretanii (v záp. Africe)

**2** syn Iapetův a Klymenin, otec Pleiad a Hyad, jenž podle pověsti na svých mohutných ramenou nese klenbu nebeskou. Od Persea, jemuž odepřel pohostinství, hlavou Medusinou byl proměněn v horu. Odt. **1** adj. **Atlantēus**, *a*, *um* atlantský, západoafrický, libyjský: *finis H* nejzazší břeh africký, nejzazší západ **2** adj. **Atlanticus**, *a*, *um* atlantský: *mare, aequor* moře Atlantské, Atlantský oceán **3** patronym.

**a** mužské **Atlantiadēs**, *ae*, *m*. [<sup>Ἀτλαντιάδης</sup>] Atlantovec: *a* = Hermes (Mercurius) jakožto syn Pleiady Maie, dcery Atlantovy **β** = Hermafroditos, jakožto syn Hermův **b** ženské **Atlantis**, *idis*, *f*. [<sup>Ἀτλαντις</sup>] Atlantovna (= Elektra, jedna z Pleiad); v plur. *Atlantides*, *um* Atlantovny (= Pleiady a Hyady) *V*.

**atomus**, *a*, *um* [<sup>ἄτομος</sup>] nedělitelný; subst. *atomus*, *ī*, *f*. [<sup>ἡ ἄτομος πῦρ. γραμμή</sup>] nedělitelná částice, atom.

**atque** [*ad-que*], zkráceně **ac** (*ac* neklade se před samohláskami, ani před *h*, a zřídka před *c*, *g*, *qu*) a k tomu **1** vysvětluje zevrubněji, nebo připojuje cosi závažnějšího: a k tomu, a to, a nadto, a také, a též, jakož i: *pauci ac ferme optimus L.* = Význam stupňovací bývá zesílen částicemi: *quae omnia atque etiam alia multo maiora C* a také jiné, a ještě jiné; *atque adeo* ano *i*, *ba i*: *intra moenia a. adeo in senatu*; ve smyslu opravovacím (= *ac potius*) nebo spíše: *adducitur a. adeo attrahitur C*; *si prodierit a. adeo cum prodierit C* jestliže vystoupí, nebo spíše, až vystoupí **2** prostě slučuje *a*, *i* (ale často připojuje se něco důležitějšího): *intra moenia atque in sinu urbis S* uvnitř zdí, (ano) v lůně města. Často spojuje dva pojmy v *év* *διὰ* *δυσὸν*: *vita ac licentia Cs* bez-

uzdný život; *per lusum ac lasciviam L* ve skotačivé rozpustilosti; *ius iurandum ac fides Cs* věrná přísaha **3** po výrazech stejnosti a podobnosti nebo jejich opaku *atque*, *ac* = jako; než: *pariter atque in conspectu hostium S* stejně jako; *aliter ac* jinak než; *cuius ego salutem non secus ac meam tueri debeo C* nejinak než; *idem ac* týž jako.

**atquī** [*at* a adverb. *quī* = avšak jak?] avšak přece, přece však, a přece, nicméně však: *magnum nar-ras, vix credibile: a. res sic se habet H.*

**Atracídēs** viz *Atrax*.

**ātrāmentum**, *ī*, *n*. [*ater*] černá šťáva, tekutina, černidlo; = spec. *a* inkoust: *notam remittunt atramenta H* skvrny zanechává inkoust **β** skalice modrá (roztok), kterou ševci barvili kůži.

**ātrātus**, *a*, *um* [*ater*] černě oděný, (jsoucí) ve smutku: *atrata plebes T* prostý lid černě oblečený, ve smutku.

**Atrax**, *acis*, *f*. [<sup>Ἀτραξ</sup>] město thesalské nedaleko Larissy. Odt. **a** **Atracídēs**, *ae*, *m*. Atracian, Thessal **b** **Atracis**, *idis*, *f*. Atracanka, Thessalka *O*.

**Atrebātēs**, *ium* (sing. *Atrebās*), *m*. Atrebat, národ usedlý v belgické Gallii.

**Atrēus**, *eī*, *m*. [<sup>Ἀτρεύς</sup>] syn Pelopův, bratr Thyestův, král mykenský. Odt. patronym. **Atridēs**, *ae*, *m*. [<sup>Ἀτρεΐδης</sup>] Atreovec (= Agamemnon nebo Menelaos).

**ātriēnsis**, *is*, *m*. [*atrium*] dozorce v atriu, otrok, jenž zároveň dohlížel na čištění a udržování celého domu a domácího nářadí.

**ātriolum**, *ī*, *n*. [*atrium*] (malé) atrium.

**ātrium**, *ī*, *n*. [podle ob. výkl. od *ater*, protože ucházející dým černil strop i stěny; podle novějšího výkl. z řec. *αἰθρίον* význ. světlík] atrium; v prvotním staroitalském příbytku jediný prostor obytný, obydlí; *atrium regium L* obydlí krále Numy; *a. Vestae O* obydlí Vestálek. V pozdějších dobách, kdy byl příbytek více rozčleněn, *atrium* = přijímací pokoj pána domu, do

něhož se vstupovalo hned z předsíně. Střecha atria skláněla se ze čtyř stran dovnitř, nechávajíc uprostřed čtyřhranný otvor (*compluvium*), jímž šlo do atria světlo a stékala také dešťová voda. Proto v podlaze atria byla umístěna mělká nádržka, která vodu zachycovala (*impluvium*). Básn. plur. místo sing. *atria servantem postico falle clientem H*; *atria longa patescunt V*. Také ve veřejných budovách byly takového druhu síně, dvorany, na př. *a. Libertatis* při chrámu bohyň Svoobody (od fora na sever), kdež byl chován censorský archiv a kde Pollio zřídil první veřejnou knihovnu v Římě; = metonym. v plur. příbytky, domy, paláce: *patentibus atriis principum L* poněvadž domy čelných občanů byly otevřeny; *dextrā laevāque atria nobilium deorum O*; (plur. místo sing.) *atria Circes O* obydlí Kirčino.

**atrōcītās, ātis, f.** [*atrox*] **1** ohavnost, mrzkost, děsnost, hrůznost: *a. rei C*; *a. criminis C* hrůznost obvinění, hrozná obvinění; *criminum atrocitatem intuebantur Cr* ohavnost zločinů; *rem pro atrocitate vindicandam L* že má býti věc podle své ohavnosti potrestána **2** metaf. přísnost, příkrost, krutost, divokost: *a. animi C*; *ob atrocitatem morum T* pro nelidskost; *non atrocitate, non clementia mutari T* ani přísností, ani povolností.

**atrōciter, adv.** [*atrox*] **1** strašně, hrozně, hrůzně: *aliquid a. fieri videmus C* způsobem hrůzným; *malum, quod tot cives atrocissime sustulit C* nejhroznějším způsobem **2** zuřivě, krutě, prudce, příkře, vzdorně: *atrocius in urbe saevitum T*; *nimis a. minitari C*; *a. invehi in alqm L*; *a. dicere C*; *labores atrocius accipere T*.

**atrōx, ōcis** [*ater*] (pův. černavý) **1** děsný, strašný, hrozný: *res scelerata, a., nefaria C* skutek zločinný, hrozný, zloprověsný; *a. tempestas L*; *flagrantis a. hora Caniculae H* = strašně horká; *atrocis nuntii T*; *opus a. proeliis T* **2** metaf. příkrý, přísný, vzdorný; divý, krutý, zuřivý, hroz-

ný: *a. animus Catonis H* vzdorný, nepoddajný duch; *Agrippina semper a. T* prchlá; *dolore a. T* bolem roztrpčen; (s gen.) *a. odii Agrippina T* hrozná v zášti.

**1. atta, ae, m.** [srov. ἄττα, čes. otec] (pův. důvěrné oslovení otce) dědeček.

**2. Atta, ae, m.** [*atta* „cupálek“] římské příjmení; *C. Quinctius Atta* (ok. r. 100 př. n. l.), skladatel veseloher ze života římského (*fabula togata*) *H*.

**attāctus, ūs, m.** [*atingo*] pouze v abl. *attactu* dotknutím *a. nullo V* bez všelikého dotknutí.

<**attaedior, āri, ātus sum** [*ad a taedio* (od *taedium*)] mrzeti se.>

**attagēn, ēnis, m.** [*ἄτταγῆν*] divoká slípka, jeřábek *H*.

**Attalēnsēs, ium, m.** Attalané, obyvatelé města Attalie v Pamfylii *C*.

**Attalus, ī, m.** [Ἄτταλος] jméno několikrát králů pergamských. Nejznámější jest Attalos III (příjmím Φιλομήτωρ), jenž Římany učinil dědici své říše a svých pokladů. Odt. **a** adj. **Attalicus, a, um** attalský: *Attalicae condiciones H* nabídky attalské, t. j. takové, jaké jen nějaký Attalos může učiniti, nabídky nejskvělejší **b** **Attalis, idis, f.** jedna z fyl athénských, nazvaná tak na počtu krále Attala II. *L*.

**at-tamen, spojka** než přece, přece však; viz též *tamen*.

**attāt, attatae, attatatae, citosl.** radosti, žalu, podivu, strachu ach! achach! a pod. podle smyslu.

**attemperātē, adv.** [*attempero*] (právě) vhod.

**at-temperō, āre, āvī, ātum** přízpusobovati: *gladium sibi a. Sn* namířiti na sebe.

**at-temptō n. attentō, āre, āvī, ātum** [*ad-tempto*] sahati na něco **1** pokoušet se o něco, zkoušet koho, co (alqm, alqd): *Cicero locos laetiores attentavit T* spec. *a* sváděti (k pronevě, k odpadnutí): *inimicos a. C*; *classem a. C* **β** dorážeti, dotírat: *vi attemptantem acriter reppulerat T* násilně naň dorážejícího ostře odrazil; *mecum facientia iura attemptas H* útočíš na práva jsoucí na mé straně.

**at-tendō**, *ere, dī, tum* [*ad-tendo*] nahaťovati, napínati k něčemu; v klas. lat. jen metaf. napínati mysl, pozornost, dávatí pozor: *attendite animos ad ea C*; (absol.) *iudices diligenter attendunt C*; (s ak.) pozorně poslouchati, pozorovati, znamenati: *quoniam me diligenter attenditis C*; *a. stuporem C* znamenati tupost; (s ak. c. inf.) *non attendit eum hoc curasse C*. Part. *attentus* j. adj. v. t.

⟨**attentātum, ī, n.** [*attento*] napadení, výpad, útok.⟩

**attentē**, adv. [*attentus*] napjatě, pozorně, bedlivě.

**attentiō, ōnis, f.** [*attendo*] napjatost, pozornost.

**attentō** viz *attempto*.

**attentus, a, um** [*attendo*] napjatý (pozorností k něčemu), pozorlivý, pozorný: *attenta auris H*; – spec. dbalý (ze šetrnosti), šetrný, skoupý: *mus a. quaesitis* (dat.) *H* šetrně hospodaříc se zásobami, šetrně užívajíc toho, co si uschránila; *durus nimis attentusque esse videris H*; *pater a. H* skoupý otec.

**at-tenuō, āre, āvī, ātum** **1** ztenčovatí: *attenuatus amore O* láskou zhublý, přepadlý **2** metaf. ztenčovatí, zmenšovovatí, oslabovatí: *opes O*; *vires morbo attenuatae L*; *bellum attenuatum atque imminutum est C* válka pozbyla síly a velikosti; *insignem attenuat deus H* ponižuje.

**at-terō, ere, trīvī, trītum** [*ad-tero*] **1** tříti (o něco): *Cerberus leniter atterens caudam* (sc. *terrae*) *H* otíraje ohon (o zemi), vrtě ohonem **2** otíratí, třením umenšovovatí, poškozovatí, opotřebovatí: *a. herbas O* pošlapatí **3** metaf. umenšovovatí, oslabovatí, ničití, přiváděti ve zkázu: *atteruntur copiae Cr* vojska ubývá; *alteri alteros aliquantum attriverant S* jedni druhé značně oslabili; *quae* (sc. *alimentorum pretia*) *plebem attriverant T* které lid vysílily; *nec publicanus atterit T* nevyssává; *pabulo attrito T* poněvadž píče byla strávena, došla; *attritis opibus T* když jmění bylo promarněno; *attritis Italiae rebus T* když Itálie zchudla; *a. famam S* zničití (dobrou) pověst; *et vincere in-*

*glorium et atteri sordidum arbitrabatur T* porážku utrpěti pokládal za potupné. Part. *attritus* j. adj. v. t.

**attestātiō, ōnis, f.** [*attestor*] do-svědčení.

**at-texō, ere, texuī, textum** [*ad-texo*] **1** přioplétati, přidělavatí **2** metaf. přičinovatí, připojovatí.

**Atthis, idis, f.** [Ἀτθίς] vl. Athénanka; jméno přítelkyně básničky Sapfy.

**Attica, ae, f.** viz *Atticus*.

**atticcissō** viz *gracisso*.

**Atticus, a, um** [Ἀττικός] attický, athénský: *Attica virgo H* = κορηφόρος (panny athénské nosívaly při slavnostních průvodech obřadní věci v košíčkách na hlavě); *apis O* včela z pohorí Hymettu u Athén; *A. stilus C* sloh attický, t. j. prostý, jednoduchý (proti bujněmu asijskému); meton. *Atticae aures C* jemné uši; – < vüb. řecký. Subst. **1 Attica, ae, f.** [Ἀττική sc. γῆ] krajina Attika s hlavním městem Athénami **2 Atticus, ī, m.** obyč. v plur. **Attici, ōrum** Attičané; zvl. attičtí řečníci; (jako čestné přijmení pro zásluhy o Athény) *T. Pomponius Atticus*.

**attiguus, a, um** [*attingo*] dotýkající se, přilehlý; sousední.

**Attilius** viz *Atilius*.

**attineō, ēre, tinuī, —** [*ad a teneo*] **1** trans. **1** držeti, přidržovatí, zdržovatí: *dextram vi T*; *carcere a. T* ve vězení držeti; *argentum aerario attinebatur T* stříbro ve státní pokladně bylo drženo **2** metaf. *impetum a. T* kvapný úmysl zastavití; *ni exercitum attinuisset obscurum noctis T* kdyby noční tma nebyla zdržela; *dum discordiis attinemur T*; – spec. *a* udržovatí, poutatí: *Bocchum spe pacis a. S* udržovatí v (klamné) naději **β** v moci držeti: *ripam Danuvii a. T* **II** intrans. držeti se (až) k něčemu, někam **1** sahatí, dosahovatí, prostíratí se: *Scythae inde ad Tanaim attinent Cr* **2** metaf. sahatí kam, zasahatí někoho (něco), příslušetí, patřití k něčemu, týkatí se koho (čeho); zvl. *alqd ad alqm n. ad alqd attinet: quod ad me attinet C* co se mne týká, pokud na mně jest; *id, quod*

*ad me non (nihil) attinet* co se mne netýká, po čem mně nic není, co mně je lhostejno; *quid attinet (nihil attinet)* s inf. n. ak. c. inf. co (kolik) na tom záleží, proč jest důležité, k čemu jest třeba, co platno; *quid attinuit eum potissimum nuntiare?* C co na tom tolik záleželo, aby . . . , proč právě on podával zprávu; *quid attinebat quaeri de eo* C k čemu bylo třeba vyšetřovati.

**attingō, ere, tigī, tactum** [ad a tango] **1** dotýkati se čeho, zavazovati oč (alqd): *pulsum venarum a. T* tepot žil (tepnu) ohmatati, ohledati; *mento aquam C; telas a. V* zpracovávati přízi; *attingit solium Iovis H* (triumfátor na konci slavnosti vystoupil v chrámu Kapitolském k trůnu Jovovu a položil palmovou ratolest bohu na klín); - spec. **a** dotýkati se (za účelem odcizení): *pecuniam publicam C* sáhnouti na . . . , zpronevěřiti: *ex illo fano victor nihil attigit C* = nic si nevezal **β** (nepřátelsky) se dotýkati, dávati se do někoho, uhoditi, bítí, tlouci: *murum aries attingit Cs* buší do hradeb; *Sullam primum hostes attigerant S* na Sullu se obořili, učinili útok, s ním se srazili; *si Vestinus attingeretur (bello) L* kdyby Vestinové byli ohroženi (válkou) **γ** (pokrmu, nápoje) se dotknouti, okoušeti, požívati, jísti, pítí: *cibos T; graminis herbam V; quae (bestiae) tantum scelus attigissent C* která by se byla dotkla (= sežrala) tak veliké ohavy; *summo tenus attigit ore V* rty dotkla se vína **2** metaf. **a** (o místech) dostati se kam, dojíti, dostihnouti, doraziti: *Siciliam C* přistati k Sicilii; *forum non a. C* o forum nezavaditi, fora (t. j. veřejného života) se straniti; *loci auctoritatem a. C* vystoupiti na vážené místo; *lumina a. V* vstoupiti na práh světla (= na svět); *arces a. igneas H* dostati se do výšin nebeských; *si te his attigerit terris Aurora morantem V* zastihne-li tě **b** (ve smyslu zeměpisném) dotýkati se, hraničiti, mezovati: *Macedoniam attingunt gentes C* s Makedonií hraničí **c** (mysli, srdce) se dotýkati, zasahovati, stihnouti, poktkati: *antequam dolor attigerit C d* do-

týkati se, blížek býti, býti ve spojení, býti příbuzný, patřiti, příslušet: *te causa non attingit C; mors vivos non attinget C; ut quisque te cognatione, adfinitate, necessitudine aliqua attingebat C* jak kdo s tebou byl spřízněn pokrevenstvím, svakovstvím a jiným ještě příbuzenstvím **e** chápati se něčeho, pouštěti se, dávati se do něčeho, pokoušeti se o něco, zaměstnávati se čím: *a. rem publicam C; a. rem militarem Cs; a. bellum S* pustiti se do války; *studia a. C* zabývati se studiem, zabrati se do studií; *Cimbricas res attigit C* obral si (za látku) válku s Cimbrý **f** (slovy) se dotýkati, zmiňovati se: *quem (Chrysogonum) simul atque attigi C; crimina in accusando a. C.*

**Attinius** viz *Atinius*.

**Attis, idis, m.** [Ἄττις] pastýř fryžský, jež bohyně Kybele učinila svým knězem.

**Attius**, římské jméno rodové; *P. Attius Varus*, správce provincie Afriky, horlivý Pompejovec *Cs*. Odt. adj. **Attianus, a, um** Attiův: *militēs Cs*. Viz též *Accius*.

**at-tollō, ere, —, —** [ad-tollo] **1** zdvihat, pozvedati, pozdvihovati, držeti vzhůru: *ab humo attollit amicum V; a. malos V* vztyčiti stěžně; *attollens umero famamque et fata nepotum V* pozdvihuje (= nesa) na rameni slávu i osudy potomkův (na štítu zobrazené); *manus ad caelum L; vix oculos attollit humo O* sotva oči pozdvihne od země; *quercus caelo (dat. směr.) attollunt capita V* až k nebi; (obr.) *caput attollit Romana plebes L; attollit globos flammaram (Aetna) V* kotouče plamenů chrlí do výše; *anguis attollens iras V* hněvně se pozdvihující; - reflex. a. med. se *attollere, attolli* zdvihat se, vstávat, povstávat: se *a. in auras V* vznést se do výše; *nigrae attolluntur harenae V* vznášejí se; *a. se a casu L; immensum attolli T* (o řece) nesmírně se vzdouvati; *terra se a. visa V* bylo viděti zemi zvedati se; *attollit se diva Lacinia V* zvedá se chrám bohyně Lacinské (t. j. Junony); - spec. (do výše) budovati: *hanc immensam (praed.) Calchas a. molem*

*iussit* *V* do ohromné výše stavbu vyvésti; *murorum moles a. V*; *arcem a. tectis V* **2** metaf. **a** pozvedati, povznášeti, povyšovati, zvelebovati: *attollit animos Turnus V* nabývá odvahy; *Punica se quantis attollet gloria rebus V* povznese se; *immensum attolli T* nesmírně povýšen býti; *super omnes attolli T*; *ceteros praemiis attolli T* odměnami vyznamenává; *triumphi insignibus T* vyznamenati; *belloque et armis rem publicam a. T* válkou i zbraní proslaviti obec **b** (slovy) pozvedati; vynášeti, vychvalovati: *laudibus a. T*; *famam Germanici exercitus attollebat T*; *studiis senatus attollebatur (Priscus) T* náklonností senátu byl vynášen; *cuncta in maius a. T* zveličovati.

**at-tondeō, ēre, tondī, tōnsum** [*ad-tondeo*] **1** přistřihovati, přiklešťovati, oklešťovati, sřezávati: *vitem V*; (básn.) *attendent virgulta capellae V* okusují **2** meton. umenšovati, zlehčovati: *laudem C*.

**attonitus, a, um** [*attono*] **1** omámený hromem: *attonitae aures Cr* uši hromobitím ohluchlé **2** metaf. ohromený, omámený, vyděšený, užaslý, vyjevený: *attonitae similis O* jakoby omráčena; *metu attoniti Cr*; *a. insolito silentio Cr* zaražen; *novitate a. L* překvapen, užaslý; = spec. nadšený, (jsoucí) u vytržení: *a. vates H*; *Baccho matres V*; *mulier attonitae mentis Cr* prorockého ducha; *attonito non taceare sono O* nadšenými zvuky hlučně buď opěváv.

**at-tonō, āre, tonuī, tonitum** [*ad-tono*] **1** zahřmíti na někoho **2** metaf. ohromiti, omráčiti, zmámiti. Part. *attonitus* j. adj. v. t.

**at-torqueō, ēre** [*ad-torqueo*] točiti, mávati něčím: *iaculum V*.

**attractiō, ōnis, f.** [*attraho*] přitahování; přibírání.

**at-trahō, ere, traxī, tractum** [*ad-traho*] **1** přitahovati: *magnes lapis ferrum ad se attrahit C*; *attractus ab alto spiritus V* dech zhluboka (zhloubi prsou) vážený (= dech těžký); = spec. **a** natahovati, napínati: *arcum*; *lora O*

**β** (násilím) přitahovati, přivlékati: *adducitur atque adeo attrahitur C*; *ite duce[m]que attrahite huc vinctum O* **2** metaf. **a** přitahovati, přiváděti, pohnouti k příchodu: *quae causa attraxerit (nos) Arpos V* která příčina přivedla nás do Arp; *in crimen a. T* zaplésti do viny **b** přitahovati, přivábiti: *allicit et attrahit ad amicitiam similitudo C*; *tale nemus vates attraxerat O*.

**attractātus, ūs, m.** [*attracto*] jen v abl. *attractatu amplificare dolorem C* dotýkáním, dotykem.

**attractō, āre, āvī, ātum** [*ad a tracto*] **1** dotýkati se, ohmatávati, ohledávati: *me a. nefas V*; *a. deum Cr*; (obr.) *blanditia aspicitur, non attractatur C* lichocení jest viděti, ale nelze (ho) ohmatati **2** metaf. **a** bráti do rukou, zabývati se něčím (alqd): *feralia T* zabývati se pohřbem **b** sahati po něčem, domáhati se něčeho: *regias etiam attractamur gazas L*; *indecorum a., quod non obtineret T* domáhati se něčeho, co by nemohl provésti.

**at-tribuō, ere, tribuī, tribūtum** [*ad-tribuo*] **1** přidávati, dávatí, přidělovati, prikazovati: *regiam supellectilem a. Cr* nábytek dáti; *alci equos a. Cs* koně dáti; = spec. **a** (místo, pozemky) přidělovati, vykazovati, určovati: *urbes agrosque β* (peníze) poukázati: *quaestori pecunia attributa numerata est C* **γ** (lidí) přidělovati, podřizovati, (vládu) odevzdati: *Suessiones Remis attributi Cs* podřízení, podrobení; *oppidum civibus Romanis Cs* podříditi; *regnum filio a. Cr* **δ** (správu, úkol) přiděliti, svěřiti; dáti: *attribuit nos trucidandos Cethego C* přidělil nás k povraždění; *pecus agundum equitibus attribuit S* dal odvésti **2** metaf. **a** přidělovati, ukládati: *horas labori L* vykázati hodiny práci; *metum a. C* strach vnuknouti; *auctoritatem a. Cs* nadřízené postavení uznati **b** (vinu) uvalovati, (za vinu, zásluhu) přičítati, klásti, na vrub klásti: *ne scelus sibi attribuerent L* aby naň zločin neuvalovali; *uni a. culpam C*; *aliis causam calamitatis C*; *bonos exitus diis a.*

*C; id attribuito litteris Graecis C* to klad' na vrub literatury řecké.

**attributiō, ōnis, f.** [*attribuo*] 1 poukázání, poukázka peněz n. dluhu k výplatě *C* 2 (vedlejší) okolnost, přímět *C*.

1. **atritus, a, um** [*attero*] otřený, opotřebovaný; *atritae harenae O* mletý písek; (*simulacri*) *mentum paulo attritus C*.

2. **atritus, ūs, m.** [*attero*] otírání, tření.

**Attus Navius**, v pověsti slavný augur za časů Tarquinia Priska *LC*.

**Atuatuca, ae, f.** tvrz v území Eburonův, v okolí nyn. Limburka *Cs*.

**Atuatuči, ōrum, m.** Atuatukové, germánský kmen v belgické Gallii (mezi nyn. řekami Mosou a Šeldou) *Cs*.

**Atys, yos, m.** [Ἄτυς] 1 syn Herakleův a Omfalín, praotec lidských králů *T* 2 praotec rodu Attiů (*gens Attia*) *V*.

**au-** praeverbium odlučovacího významu od-, jehož se užívá místo *ab(s)* u sloves začínajících se *f-*, viz *aufero, aufugio*.

**auceps, cupis, m.** [*avis a capio*] čízbář, ptáčník.

**auctiō, ōnis, f.** [*augeo*] 1 rozmnožení; spec. dražba: *auctionem facere C* dražbu konati, udělati; *reliqua constituta auctione vendebat C* v dražbě prodával 2 meton. statek dražební: *auctionem vendere C*.

**auctiōnārius, a, um** [*auctio*] dražební, dražebný: *atria C* dražební síň; *tabulae C* desky, seznamy dražebné.

**auctiōnor, āri, ātus sum** [*auctio*] konati dražbu, prodávati v dražbě.

**auctiō, āre** [*aucto*] (často a velmi) rozmnožovati: *pecunias fenore T*.

**auctō, āre** [*augeo*] rozmnožovati.

**auctor, ōris, m.** (jako *fem.*: *aves, quibus auctoribus officium secutus esset C; sum inventrix auctorque carminis O; muneris auctorem (Medeam) O; ira, spe, fallacibus auctoribus L* a j.) [*augeo*] (přímý i nepřímý) rozmnožovatel, napomahatel, podporovatel, podpůrce: *carminum auctores O; a. libidinis O* 1 (o tom, kdo hodnověrnost zesiluje) rukojmí, ručitel, dotvrditel, zpravodaj,

svědek: *isto auctore ad Sullam legati non adierunt C* na jeho zaručení, na záruku od něho danou; *harum rerum auctores testesque produco C; credita res auctore suo est O* uvěřeno tomu vzhledem ke zpravodaji; *in libellis uno auctore prolatis C* v seznamech jediným Antoniem pověřených a vydaných; *se id auctoribus certis comperisse C* z jistého pramene; *legati auctores sunt concilia haberi L* dotvrzují, že ...; *a. pluviae O* ručitel deště (zvěstovatel, věštitel); *lucis a. V* zvěstovatel dne (o kohoutu); *quamvis magnae rei a. L* třeba sebe podivnějšího zjevu svědek; *vani sermonis a. L* šířitel; *sublato auctore S* zamlčevši jméno vypravovatelovo; = spec. *a* vzor, příklad, předchůdce, osobnost, učitel, autorita: *Cratippo auctore C* podle příkladu Kratippova; *habes auctorem, quo facias hoc H* máš příklad; *Pythagoras non sordidus a. naturae verique H* učitel; *nihil a. Apollo subvenit V* učitel lékařství  $\beta$  (o spisovatelích) svědek, zpravodaj, vypravovatel, jistitel, pramen, autorita; dějepisec, spisovatel dějin: *nullus scriptor, quo satis certo auctore stetur L; famae Piso a. est L* pověst uvádí Piso; *auctores tradunt L* prameny zaznamenávají; *ut quidam auctores sunt L* jak někteří (některé prameny) vypravují, píší, tvrdí; *pluribus auctoribus L* podle více pramenů; *auctores antiquissimi L* nejstarší dějepisci; *hos sequor auctores L* držím se svědectví těchto; = váb. spisovatel: *a. rerum Romanarum C; Homerus, optimus a. C; carminis a. H* II (o tom, kdo jest původcem, podporovatelem děje, snesení a pod.) 1 původce konání, rádce, návodce, navrhovatel, doporučitel: *hunc rei publicae actorem et auctorem habebant N* jeho činem i radou se spravovali; *me (te, illo) auctore* na radu, radou mou, návodem, přičiněním mým, slovem mým; *auctoribus, qui aderant L* na radu přítomných; *quod mulier sine tutore auctore promiserit C* bez doporučení poručníkovy; *deditionis a. et suasor C; multarum legum aut auctor aut dissuasor L* zákony doporučil (na-

vrhoval), nebo proti nim mluvil; *auctorem esse alcis rei* raditi k čemu, schvalovati něco, naléhati na něco, zasazovati se o něco; *pacis reddendaeque Helenae semper auctores fuerunt* L radili k míru a k vydání Heleny; *a. ego audendi* V já radím odvážit se; *donec labantes consilio patres firmaret a. H* až utvrdil otce (radou jakožto její původce =) udělením rady; = spec. *a* stvrzovatel: *patres auctores fiunt* CL (patricijský) senát dává stvrzení, schvaluje, prohláší platným  $\beta$  strůjce: *a. sceleris* C 2 původce, původ: *scriptor et auctor rerum* S spisovatel a konatel činů; (často s gen.) *a. beneficii* dobrodinec; *a. muneris* O dárce; *miscuerat auctorem muneris* O (= *Bacchum* = *vinum*); *consilii* a. Cr rádce; *a. concilii* L svolavatel schůze; *a. caedis* L vrah; *auctor cladis* O zhoube; *a. salutis meae* C; *legum* a. O zákonodárce; *ne supplicii* a. *esset* L aby trest smrti od něho nepocházel; *neque enim is teli nec vulneris* a. V ani střely nevyslal ani neranil; *a. in incerto* O kdo střelu vyslal, nejisto; = spec. *a* zakladatel, vynálezce: *Iliacae urbis* V Cr; *templi* a. O  $\beta$  pratec; *generis* a. V; *a. sanguinis* O; *mihī Tantalus* a. O III (t. t. v mluvě právní) zástupce jmění, statku při koupi (bývalý vlastník, nynější) prodavač; *a. fundi* C; *quod a malo auctore emissent* C.

**auctōrāmentum**, *ī*, *n.* [*auctoro*] 1 závazek, smlouva 2 meton. závdavek, mzda.

**auctōritās**, *ātis*, *f.* [*auctor*] vl. rozmnožovatelství I 1 stvrzení, rukojemství, záruka, jistota; platnost; spolehlivost, hodnověrnost; odpovědnost: *a. publicarum tabularum* C; *tanta a. est in hominum fidelitate* C; *a. divinitatis* Cr potvrzení božství; *a. memorum testium* C; meton. (písemně zaznamenaný) doklad, listina: *publicae auctoritates ac testimonia* C 2 spec. *a* (mocný) příklad, vzor: *Italiae auctoritatem sequi* C; *a. maiorum* C příklad předků  $\beta$  (osobní) vážnost, (vážný) vliv, váha, moc; důraz, ráznost, úsilí: *valere auctoritate* N

míti vliv; *vir summa auctoritate* C; *nemo id auctoritatis aderat, ut* T nebylo nikoho, jenž by byl měl takovou vážnost; *qui auctoritate antecedebat* C vážností vynikal; *id quod maxime facit auctoritatem* C nejvíce dopomáhá k vážnosti; *comites (principibus) consilium simul et a. adsunt* T jsou přítomni na poradu a na vážnost, t. j. ke zvýšení vážnosti; *magna cum auctoritate bellum gerere* Cs; *maiore auctoritate eventum consilii incusare* L; *quid expectas auctoritatem loquentium* C co čekáš na rázný výrok mluvčích; (o věcech) *a. huius loci* C toto závažné místo; *huius rei* a. C 3 meton. vlivná (závažná, vážná) osoba, osobnost; *autorita: circumstant te summae auctoritates* C; *corruptela servi a tanta auctoritate adprobata* C II 1 rada, přímluva, domluva, návrh; *eius auctoritate impulsū* N; *eorum auctoritate eam coniunctionem defugi* C; *ex auctoritate eius* L na její radu; *consilium et a. T* sbor poradní 2 spec. *a* závažné, vážné mínění, vůle (hlasováním vyřčená), usnesení, nález, rozhodnutí, schválení: *audire clarissimi viri auctoritatem* C; *eorum auctoritatem aspernari* C; *auctoritates contrariae* C váha odporujících si vývodů; *auctoritati vestrae obtemperare* C řídit se míněním; zvl. často *senatus auctoritas* vůle, usnesení, schválení senátu (ale také vážnost senátu: *de auctoritate senatus detrahere* C); *ex huius ordinis auctoritate* C usnesením tohoto stavu; *in auctoritate senatus esse* L vůli senátu se podrobiti; *a. collegii* L usnesení sboru  $\beta$  zmocnění, plná moc, pravomoc, plnomocenství (též písemné): *habere auctoritatem legum dandarum a senatu* C; *legati a. T*; *legatos cum auctoritate mittere* C; *sua cuique procuratio auctoritasque est restituta* C každému vrácen obor jeho úřední činnosti a moci III (t. t. v mluvě právní) platnost vlastnictví, vlastnictví, právo vlastnické; *adversus hostem aeterna a. (esto)* C vůči cizinci budiž stálé vlastnictví = právo vlastnické ať se nikdy nepromlčí; *iure auctoritatis* C na základě práva vydrženého.



**auctōrō**, *āre, āvī, ātum* [auctor] **1** za mzdu k nějaké práci zavázati, najmouti; part. *auctoratus* jenž se dal najmouti (jako gladiátor), zjednaný; **2** metaf. zavázati: *eo pignore velut auctoratus L.*

**auctumnālis, auctumnus** viz *autumnalis, autumnus*.

**1. auctus, a, um** [augeo] zvětšený, zveličený, zvelebený: *eos honore auctiores esse volo Cs* chci, aby jim cti přibývalo; (adverb.) *auctius di fecere H* bohové hojněji obdařili.

**2. auctus, ūs, m.** [augeo] **1** přímožek, přibývání, vzrůst: *date sementibus auctus O*; *a. fluminum T* rozvodnění řek, rozvodněné řeky; (meton.) *Civilem auctibus Germania extollebat T* posilami **2** metaf. zvětšení, vzrůst, úspěch: *a. imperii T*; *auctibus crescere L* vzmáhati se úspěchy.

**aucupium, iī, n.** [auceps] **1** čižba, ptáčnictví, chytání ptáků **2** metaf. shon po něčem: *verborum a. C* slovíčkářství.

**aucupor, āri, ātus sum** [auceps] **1** provozovati čižbu, čihařiti, čihati na ptáky, chytati ptáky **2** metaf. sháněti se, pásti po něčem: *tempus a. C* vyhlížeti čas, čihati na (vhodnou) dobu.

**audācia, ae, f.** [audax] **1** odvážnost, odvaha, odhodlanost: *quanta cuiusque animo a. naturā aut moribus inest S*; (básn.) *si verbis a. detur O* lze-li užiti smělého výrazu; - spec. **a** (v dobrém sm.) odvaha, srdnatost, zmužilost, neohroženost, chrabrost: *dux rem Romanam animo atque audacia sustinebat L* srdnatou odvahou; *maiores neque consilii neque audaciae eguere S b* (s příhanou) smělost, opovážlivost, drzost: *ex avaritia erumpit a. C*; *vir contra audaciam fortissimus C*; *cupiditas et avaritia et a. C*; *a. et impudentia 2* meton. odvážný, smělý čin; drzost, opovážlivý skutek: *nihil materiae in viro ad audaciam esse L* že muž nemá žádného nadání k odvážnému činu; *alcis audaciam expectare T* na smělý skutek, smělé vystoupení čekati; *inhabilis (est) audaciae*

*valetudo T* nepostačuje (chatrné) zdraví k odvážlivosti; (v plur.) *audaciae hominum T* drzé skutky lidí; *tolerandae audaciae C* snesitelné kousky opovážlivosti.

**audāciter**, obyč. synkop. v **audācter**, adv. [audax] odvážně, s velikou odvahou; spec. **a** srdnatě, směle: *a. libereque dicere C b* opovážlivě, drze: *multa scelerate, multa audaciter fecisti C.*

**audāx, ācis, adj.** [audeo] smělý, odvážný: *a. poeta H* smělý (v neobyčejných výrazech); (s abl. causae) *viribus audax V* spoléhaje ve svou sílu; *audaces dihyrambi H*; *a. volatus O* smělý let; *paupertas audax H* (var. *paupertas impulit, audax ut versus facerem* nouze mne dohnala, abych odvážně skládal verše). - Spec. **a** (v dobrém sm.) odvážný, srdnatý, chrabrý, neohrožený: *a. Turnus V b* (s příhanou) smělý, opovážlivý, drzý: *Verres, homo audacissimus C*; *ad facinus audacior C* k zločinu opovážlivější; *consciis audacis facti C* svědom opovážlivého skutku; *a. Iapeti genus H*; *a. omnia perpeti H* odhodláno všechno snášeti = ke všemu odhodlané.

**audēns, entis** [audeo] (zprav. v dobrém sm.) odvážný, opovážlivý, smělý, zmužilý: *audentissimus quisque T* nejodvážlivější (z barbarů); *audentes fortuna iuvat V*; *ne cede malis, sed contra audentior ito V.*

**audenter**, adv. [audens] = **audacter**.

**audentia, ae, f.** [audens] **a** odvaha, zmužilost, srdnatost **b** smělost, opovážlivost.

**audeō, ēre, ausus sum** (konj. perf. *ausim* ve významu možnosti) [od *avidus m. \*avideo*] **1** býti dychtivý, dychtiti, míti chuť, chtít; odhodlati se: *a. in proelia V* míti chuť do boje; *si audes chces-li, libo-li*; obyč. bývá sraženo v *sōdes* (v. t.); (s inf.) *aude contemnere opes* odhodlej se zhrdati; *sapere aude H* pokus se býti moudrý **2** míti odvalu, smělost, drzost; osměliti se, pokusiti se, nebáti se, odvážiti se, opovážiti se: (absol.) *hi magistri nihil docent quam a. T* býti smělým; (slovní hříčka) *ut ad*

*a u d e n d u m* proietus, ita paratus ad *a u d i e n d u m* C; *longius* a. T dále se odvážiti; (s inf.) *aude id dicere* C; srov. *dic*, *aude* C (jen) pověz a neboj se; (neos. pas.) *animadvertunt auderi adversus se dimitari* N že jest odvaha = že se nepřátelé odvažují; (s ak.) *quidlibet audendi semper fuit aequa potestas* H čehokoliv se odvážiti; *ausum talia deprecant* O na potrestání vyžadují toho, jenž se odvážil tak hrozných skutků; *ultima* a. V nejkrajnějšího se odvážiti; *aciem* a. T; - (part. v pas. význ.) *ausis ad Caesarem codicillis* T odváživ se poslati probraný list k císaři. Part. *audens* j. adj. a *ausum* j. subst. v. t.

**audiēns**, *entis*, [audio] adj. poslouchající, subst. posluchač.

**audientia**, *ae*, f. [audio] sm. slyšení, pozornost: *audientiam facere praecone* L rozkázal vyvolavači zjednatí mu slyšení = rozkázal mu, aby poručil ticho; *facit ipsa sibi audientiam oratio* C zjednává si pozornost - <sm. audience; výslech.>

**audiō**, *īre*, *īvi* a *iī*, *ītum* (básn. impf. *audībam*) 1 (absol.) slyšeti, míti sluch: *audiendi sensus* C 2 transit. a slyšeti; doslýchati, zaslechnouti; dovídati se, zvídati (alqm, alqd; ab, ex, de alqo od někoho; de alqa re o něčem; s particip.; s ak. c. inf.; s nepř. ot.); *non laboravit, quid in iudicio audiret* C co o sobě bude slyšeti = co se o něm bude mluvíti; *audiente exercitu* Cs v přítomnosti vojska; *tantum Camillus auditus imperator terroris intulerat* L K., o němž se doslechlo, že je velitelem = zpráva, že K. je velitelem . . .; *auditi* (praed.) *advertitis aequore cursu* V jako lidé, o nichž jsme již slyšeli = ne neznámí (t. j. jsme zpravení o vaší plavbě po moři k nám); *quae audita aliter patres ac plebem adfecere* L tato zpráva; *auditōs praeponere visis caelestes* O přednost dávati nebešťanům, o nichž pouze doslechli, před viděnými; srov. *audiebamus Alexandriam*, *nunc cognoscimus* C slychali jsme o Alexandrii; **auditō** (abl. abs. s ak. c. inf.) když se doslechlo, uslyšev, že . . .; subst. neutr. **auditum**, *ī* doslech:

*nihil habeo praeter auditum* C nic jiného nemohu uvéstí mimo to, co jsem slyšel; - spec. a poslouchati, poslyšeti někoho, naslouchati někomu, sluchu propůjčiti: (o žácích) *studiosus audiendi* N; *Archias audiebatur a M. Aemilio* C M. Aemilius byl posluchačem (žákem) Archiovým; *rex vel princeps audiuntur auctoritate suadendi* T králi neb náčelníku dostává se sluchu tím, že podávají vážnou radu; *si quid loquor audiendum* H mluvím-li něco, co stojí za poslech, co hodno jest poslechu (t. j. podaří-li se mi báseň) *β* (o soudci) vyslýchati: *testes* a. C; *audit dolos* V γ vyslyšeti: *audivere di mea vota* HC; *audita preces* L; *audiit Iuppiter* V; *levare pauperem vocatus atque non vocatus audit* H δ slyšeti a schvalovati, přisvědčovati, připouštěti: „*istum exheredare in animo habebat*“. **Audio**: *nunc dicis aliquid* C dobrá: nyní pravíš něco; *non audio* C o tom nechci slyšeti, to nepřipouštím; *Socratem audio dicentem cibi condimentum esse famen* C od Sokrata snesu výrok, že . . . b meton. poslouchati, uposlechnouti, býti poslušný, na slovo dáti: *si se audiant* L poslechnou-li ho; *praecepta sponsae* a. V; *non audit curru habenas* V; *sagitta audit arcum* O; *dicto audientem esse alci* na slovo poslouchati, býti poslušen někoho 3 absol. slyšeti své jméno, býti jmenován, nazýván, vzýván; slyšeti o sobě, býti pokládán za něco, slouti nějakým: *matutine pater, seu Iane libentius audis* H buďže raději chceš býti vzýván jménem „Jane“; *rexque paterque audisti* H; *si curas esse, quod audis* H zač jsi pokládán; - spec. *bene*, *male* a. míti dobré, zlé jméno, býti v dobré, zlé pověsti (jako καλῶς a κακῶς ἀκούειν); *bene* a. ab alqo býti v dobré pověsti u někoho. Part. *audiens* j. adj. a subst. v. t.

**auditō**, *ōnis*, f. [audio] 1 akt. slyšení, poslouchání: *pueri fabellarum auditione ducuntur* C 2 pas. (co se slyší) doslech, řeč, pověst: *fictae auditiones* C smyšlené povídky; *falsas audi-*

*tiones depellere T* nepravdivé pověsti zaplašiti.

**auditor**, *ōris*, *m.* [*audio*] posluchač: *multitudo auditorum C*; = spec. posluchač učitelův, žák: *Platonis a. C.*

**auditōrium**, *ūi*, *n.* [*auditor*] 1 posluchárna 2 meton. posluchačstvo: *a. semper novum ex invidis et faventibus T.*

**auditus**, *ūs*, *m.* [*audio*] 1 slyšení a sluch b poslouchání, poslechnutí: *brevi auditu quamvis magna transibat T* i sebe důležitějším zprávám naslouchal jen napolo 2 meton. doslech, pověst: *auditune an oculis comperta haberet Cr* zná-li to z doslechu, či uzřel-li na vlastní oči.

**au-ferō**, *ferre*, *abstulī*, *ablātum* I 1 odnášeti, odstraňovati, odklizovati: *multa domum auferebat*; reflex. a med. vzdalovati se, pryč se ubírat, mizeti: *a. se ex oculis*; *a. se ex conspectu*; *ex oculis auferri T* mizeti s očí, s pohledu; *conversis fugax aufertur habenis V* uniká, prchá; *penis aufertur Olympum V* na perutích se vznáší, odlétá; v pas. býti unášen, uchvacován: *impetu amnis ablati Cr* proudem řeky uneseni; = spec. (získané, cenu) si odnášeti, vzíti s sebou; nabýti, dojíti: *spolia O*; (obr.) *gloriam secum sempiternam C* slávu nesmrtelnou s sebou vzíti; *gaudium mihi aufero L*; *aufert Pacuvius docti famam senis H* má pověst; *ex priore actione abstulit omnia scelera aequari posse C* odnesl si přesvědčení 2 metaf. a odnášeti, unášeti, odváděti: *in illud cornu omnes fuga abstulerat Cr* útěk všecky strhl; *eum fuga longius abstulerat Cr* = dál a dále prchal; *flaminem a caede a. L* od zavraždění uchrániti b odkládati: (s inf.) *aufer me vultu terrere H* nech toho, ustaň II 1 (proti vůli) odnášeti; odnímati, odcizovati, loupiti: *per vim signa pulcherrima Verres abstulit C*; = spec. a odnášeti od koho, vynučovati, vydíratí na někom: *sestertium quadringentis contra leges C*; *ab sociis impudenter C* β odníti: *caput aufert domino V* hlavu utne pánovi 2 metaf. odníti: *pro-*

*spectum oculorum Cr* vyhlídku překaziti; *voces oculorum usum abstulerant Cr* hlasy způsobily, že nemohli viděti; *ille sibi ablati O* své podoby zbaven; *curas a. H* zaplašiti; *fructum voluptatum a. C* zmařiti požitěk z rozkoší; *iudicia a senatu a. C* odníti soudnictví senátu; = spec. uchvátiti, zachvátiti, zničiti, zahubiti: *abstulit mors Achillem H*; *hunc hosticus auferet ensis H* zchvátí; *quodcumque fuit populabile, Mulciber abstulerat O* oheň strávil, zničil.

**Aufidēna**, *ae*, *f.* město v Samniu (nyn. Alfidena) *L.*

**Aufidius**, římské jméno rodové 1 *Cn. Aufidius*, praetor r. 108 př. n. l., složil římské dějiny po řecku 2 *Aufidius Bassus*, dějepisec za Augusta.

**Aufidus**, *i*, *m.* prudká řeka v Apulii (nyn. Ofanto); zosobněný bůh řeky: *tauriformis H.*

**au-fugiō**, *ere*, *fūgī* uprchnouti, uniknouti (odněkud).

**Augē**, *ēs*, *f.* [αὐγή jas] dívčí jméno; zvl. dcera Aleova, matka Telefova *O.*

**Augēās** a **Augiās**, *ae*, *m.* [Αὐγεῖας] král v Elidě, jehož chlév vyčistil Herakles za jeden den tím způsobem, že obrátil do něho tok řeky Alfeia. (Srov. chlév Augeiův, Augiášův.)

**augeō**, *ēre*, *xī*, *ctum* [srov. αὔξω, αὔξάνω] 1 podporovati ve vzrůstu, zveličovati, rozmnožovati, zvětšovati; v pas. množiti se, přibývati, růsti: *aucta in altitudine (silex) S* vyrostlý do výše; *amnis nimbis auctus O* rozvodněná; *turres auctae T* věže zesíleny; *Iuppiter augeat annos O* kéž dopřeje dlouhého věku; *pomerium a. T* rozšířiti; *a. cognomentum T* rozšířiti jméno (o slabiku) 2 metaf. a zvětšovati, zesilovati, zvyšovati, podporovati, zvelebovati, povznášeti, oslavovati; v pas. růsti, mohutněti, vzmáhati se, nabývati moci: *invidiam a. T* roztrpčenost proti někomu zvětšovati; *opes augetur Cs* moc se povznáší; *bellum augetur Cs* válka se vzmáhá; *animus augetur Cs* srdatosti přibývá; *augebatur ad impensas regis animus L* králova chuť k výdajům se zvyšovala; král nabýval větší chuti k výdajům,

*familiaritas augetur* *L* přátelství se množí = počet důvěrných přátel roste; *omnia aucta senescunt* *S* vše, co dospělo, stárne; *ter quinque natalibus auctus* *O* dospěv patnácti let věku; *tu a me auctus es in petitione quaesturae* *C* byl jsi podporován; *auctus omine* *T* povzbuzen věštným znamením **b** (nad pravdu) zvětšovati, zveličovati, nad-sazovati: *terrorem belli* *a. L* zvětšovati postrach válečný; *crimen a. C*; *quae aucta rumore* *T* pověsti zvětšené; *immodice numerum a. L* **3** něčím, o něco rozmnožiti, hojně opatřiti, ob-dařiti, obohatiti, zahrnouti, pov-znésti, povýšiti, vyznamenati: *Cereale solum pomis augent* *V* ovocem pokryjí; *agro augeri* *N* pozemky býti obohacen; *spoliis aucti* *C* válečnou kořistí obohaceni; *Aeneas regno nataque Latini auctus erat* *O* byl povýšen; *divitiis a. C* obohatiti; *dignitate non augeri* *C* v hodnosti nepokročiti. = Part. *auctus* *j. adj. v. t.*

**augēscō**, *ere*, —, — **1** [*augeo*] vzrůstati, růsti, přibývati: *corpora lente augesunt* *T*; *augescente flumine* *T* **2** metaf. růsti, přibývati, vzrůstati se: *Iugurthae animi augesunt* *S J* nabývá mysl; *augescente licentia* *T*.

**augmentō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*augmen-tum*] rozmnožovati, zvětšovati.

**augmentum**, *ī*, *n.* [*augeo*] zvětšení, rozmnožení, přírůstek; zvelebení.

**augur**, *uris*, *m.* [*augeo*, pův. asi původce vzrůstu, zdaru, pak původce pří-znivých předpovědí; pro podobnost začátku bylo srovnáváno s *auspex* a pokládáno za složené z *avi-* a druhé složky nejistého původu] **1** vykladač znamení, věštecký kněz, augur **2** synekd. věstec, pro-rok: *a. imaginis* *O* vykladač snu; jako fem. *aquae a. cornix* *H* vrána, věštitelka deště.

**augurālis**, *e* [*augur*] augurský: subst. neutr. **augurāle**, *is* místo, kde vůdce v táboře konal auspicia. Podle *T* bylo přímo spojeno se stanem vojevůdco-vým: *Caesar nocte egressus augurali adit castrorum vias* *T*.

**augurātiō**, *ōnis*, *f.* [*auguro*] věštění (zejm. z pozorování posvátného ptactva).

**augurātō** viz *auguro*.

**augurātus**, *ūs*, *m.* (*auguro*) úřad au-gurský, augurství.

**augurium**, *ī*, *n.* [*augur*] **1** pozorová-ní a vykládání znamení zejm. z letu ptáků, augurium, ptakověštba: *a. agere* *C* konati augurium; *a. capere* *L* **2** meton. věštné znamení letem ptáků dané; vúb. věštné znamení, před-zvěst: *a. accipere* *L* věštné znamení jako příznivé přijímati **3** (vúb. každé) věštění, předpověď, věštba; spec. tu-šení, předtucha: *auguria rerum fu-turarum* *C*; *inhaeret in mentibus a. futurorum saeculorum* *C* **4** meton. umění věštecké, dar věštecký: *non augurio potuit depellere pestem* *V*; *coniugis augurio Titania mota est* *O* výkladem věštby.

**augurius**, *a*, *um* = *auguralis*.

**augurō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*augur*] **1** ko-nati auguria, konati auspicia, po-zorovati (a vykládati) věštná znamení: *auguratum templum* *L* chrám (auspicie-mi) posvěcený; abl. obsol. *augurato* po vykonání auspicií, po zpytování věšt-ného ptactva, po vyzkoumání vůle boží **2** metaf. ze znamení věštiti; vúb. věš-titi, prorokovati, předvídati; = spec. předvídati, tušiti: *si quid mens augurat veri* *V. Dep. auguror* *v. t.*

**auguror**, *ārī*, *ātus sum* [*augur*, srov. *auguro*] **1** ze znamení věštiti, předpo-vídati: *pugnae fortunam cantu a. T* vý-sledek boje předpovídati **2** přenes. tu-šiti, dohadovati se: *quantum ego opi-nione auguror* *C* dohaduji se.

**Augusta**, *ae*, *f.* [*Augustus*] **1** čestný titul Livie, manželky císaře Augusta (srov. Veličenstvo). Po tomto příkladě čestné jméno i jiných manželek, matek a sester římských císařů **2** jméno ně-kolika měst, na př. *Augusta Taurino-rum* *T* (nyn. Turin).

**Augustālis**, *e* [*Augustus*] Augus-tovský: *ludi Augustales* *L* hry sla-vené ke cti zbožného Augusta.

**augustē**, *adv.* [*augustus*] velebně, uctivě.

**Augustiāni**, *ōrum*, *m.* [*Augustus*] Augustiáni, mladí římské mužské stavu jezdeckého, od Nerona vybraní, kteří

mu tleskali při jeho uměleckých výkonech *T*.

**Augustodūnum**, *ī*, *n*. hlavní město Haeduů (nyn. Autun).

**augustus**, *a*, *um* [augeo] vl. po-  
žehnaný pozorováním augurů, podniknutý za příznivých znamení: *sancta vocant augusta patres, augusta vocantur templa sacerdotum . . . huius et augurium dependet origine verbi et quodcumque sua Iuppiter auget ope O*; odt. povznesený; vznešený, velebný, posvátný, majestátní: *vestis a. L* slavnostní, vzácný, skvostný. Vl. jm. **Augustus**, *ī*, *m*. čestné příjmení, které římský senát udělil Oktaviánovi 17. ledna r. 27 př. n. l. (srov. Veličenstvo). Od něho přešlo i na ostatní císaře a nabylo významu „císař, Veličenstvo“. Odt. adj. **Augustus**, *a*, *um* Augustův; císařský: *mensis Augustus* srpen; *domus Augusta O* císařský palác. – <V titulech panovníků sm. rozmnožitel říše.>

**1. aula n. aulla**, vulg. **ōlla**, *ae*, *f*. hrnec, nádoba, spec. urna.

**2. aula**, *ae* (arch. gen. *aulāi*) *f*. [αὐλή] **1** dvůr, nádvoří, ohrada; předsíň **2** atrium; síň, sál: *lectus genialis in aula H*; *aulai medio V* uprostřed sálu; – spec. (vladařský, šlechtický) dvůr, palác: *caret invidenda sobrius aula H*; *illa se iactet in aula (Aeolus) V*; (těž o říši Plutonově) *inmanis ianitor aulae H*; meton. dvořanstvo, dvořané: *puer ex aula H* chlapec z královského dvora; *prona in eum a. Neronis T*; *haudquaquam aulae accommodatus ingenio Cr* nehodě se ke způsobu života na dvoře; – <chrámová loď (určená pro laiky op. *chorus*); chrám.>

**3. <Aula Rēgia** vl. Královská síň = Zbraslav.>

**aulaeum**, *ī*, *n*. [αὐλαῖα] obyč. v plur. **1** zácloha; – spec. opona divadelní (která se proti našemu způsobu na počátku kusu spouštěla a ke konci vytahovala): *aulaea premuntur H* my: opona se vytahuje; *aulaeum tollitur CH* my: opona padá; *aulaea manere H* čekati až do konce (kusu) **2** koberec (uměle vyšívaný); *cenae sine aulaeis et ostro H* (hendiadyoin)

bez nachových koberců; těž koberec u stropu rozestřený, baldachýn: *suspensa aulaea H*; synekd. *aulaeis se regina composuit V* (o jídelně baldachýnem vystrojené).

**Aulerci**, *ōrum*, *m*. Aulerkové, velký národ keltský. Dělili se ve čtyři větve: **1** *A. Brannovicēs*, sídlili mezi řekami Ligerem a Ararem **2** *A. Diablintēs* **3** *A. Cenomanī* **4** *A. Eburovicēs*. Tri poslední kmenové bydlili mezi dolním tokem Sequany a Ligeru.

**Aulestēs**, *ae*, *m*. kníže etruský; spojenec Aeneův; meton. *it gravis A. V* = loď Aulestova.

**aulicus**, *a*, *um* [aula] dvorský; subst. **aulicī**, *ōrum*, *m*. dvořané.

**Aulis**, *idis*, *f*. [Αὐλῖς] přístavní město v Boiotii proti Euboi.

**aulla** viz l. *aula*.

**auloedus**, *ī*, *m*. [αὐλοῦδος] zpěvák doprovázený píšťalou *C*.

**Aulōn**, *ōnis*, *m*. [αὐλών ὕαλ] vínem úrodný ůval nedaleko Tarentu *H*.

**Aulus**, *ī*, *m*. římské předejmení, obyčejně psáno zkratkou **A**.

**aura**, *ae* (arch. gen. *aurāi*), *f*. [αὔρα] **1** vání, vánek, větérek: *nunc me omnes terrent aurae V* každý šelest; – spec. **a** vánek (dující do lodních plachet), vání větru, vítr: *a. secunda*; *a. rapida O*; *multa a. H* silný vánek **b** lehké vání (vycházející od zářivého tělesa), záblesk, třpyt, kmit, bleskot: *a. auri V*; *dulcis crinibus spiravit a. V* libá vůně zadýchla z vlasů **2** synekd. vzduch; v plur. ovzduší: *quidquid aurae fluminis adpropinquabant L* čím více se přibližovali k ovzduší řeky; – spec. **a** vzduch, který dýšeme, dech: *vesci aura aetheria V* požívati vánku vzdušného (t. j. býti na živu); *ale aurae aetheriae O* vánky nebeské; *auras vitales carpere V* vdechovati vzduch životní **b** vzduch nad námi jsoící: *Fama se attollit in auras V* do vzdušin, do výše; *stat turris ad auras V* strní k nebesům **c** (proti podsvětí) *superas venire ad auras V* přijíti na svět; *omnia ferre sub auras V* na světlo vynésti, odhaliti; *auras aegra*

*fugit V* štítí se světla; *illos ad auras reddit equus V* vydává na světlo **3** metaf. lehký vánek; příznivý vánek, přízeň: *honoris a. C*; *aurā, non consilio ferri L* dávati se unášeti okamžitou přízní, ne rozvahou; *popularis a. C* nestála přízeň lidu; *nescius aurae fallacis H* klamavé přízně.

**aurārius, a, um** [aurum] náležející k zlatu; subst. *auraria, ae, f.* (sc. *fodina*) zlatý důl, zlaté báně.

**aurātus, a, um** [aurum] **1** pozlacený, zlatem ozdobený: *vestis; amictus O* zlatotkaný; *bos a. L* pozlacený býk obětní (jehož rohy byly pozlaceny); *tecta a. O* zlatem zářící; *a. tempora V* skráně zlatitou přilbou pokryté; *a. milites L* vojíni s pozlacenými štíty **2** básn. = *aureus: auratus cornua* (ak. vztah.) *Eridanus O* maje zlaté rohy.

**Aurēlius**, římské jméno rodové: *C. Aurelius Cotta*, přítel tribuna lidu M. Livia Drusa, konsul r. 75 př. n. l., výborný řečník. Adj. *lex Aurelia C* zákon Aureliův. R. 70 př. n. l. zavedl praetor *L. Aurelius Cotta* tři dekurie soudců: senátorů, jezdců a aerárních tribunů; *Aurelia via C* silnice Aurelioiva vedla z Říma podél záp. pobřeží Etrurie do Pisy; *Forum Aurelium C* městečko v Etrurii ležící při silnici Aureliově; *tribunal Aurelium C* na foru v Římě.

**aureolus, a, um** [aureus] z jemného zlata, zlatý; metaf. sm. drahý, drahoceenný: *a. libellus C*.

**aureus, a, um** [aurum] **1** zlatý: *a. virga V* zlatý prut; *a. nummus* neb subst. **aureus, ī, m.** zlatý peníz Caesarem zavedený, dukát (= 25 stříbrným denárům = 100 sesterciů); *vis aurea O* síla zlatotvorná; = spec. **a** (= *auratus*) zlatem zdobený, pozlacený: *Turnus fulgebat a. V* zářil ve zlatě; *milites a. L* zlatoštití vojínové; *a. vestis V* roucho zlatotkané; *a. Pactolus O* zlatonosný **b** zlatý, zlatobarvý, zlatobarevný, zlatožlutý, zlatoskvoucí: *aurea caesaries V* zlatý vlas; *a. sidera O* zlatoskvoucí **2** metaf. sm. drahoceenný, výtečný, znamenitý, krásný, vábný, půvabný, luzný, milostný: *illud nomen aureum C* žertovně (=

*Chrysogonus*); *a. mediocritas H* zlaté středocestí; *a. aetas O*; *mores aureos educit in astra H* v zlatém lesku; *aurea Aeneae genetrix O*.

**auricilla, ae, f.** Ct = *auricula*.

**auricomus, a, um** [aurum a coma] **1** zlatovlasý **2** metaf. zlatolistý: *auricomī fetus V* zlatolisté plody (t. j. zlatolistá větev).

**auricula, ae, f.** [auris] ouško, ucho: *infima a. C* ušní lalůček; *oppono* (v. t.) *auriculam H* nastavím ucho.

<auri-faber, brī, m. zlatník.>

**aurifer, fera, ferum** [aurum a fero] zlatonosný: *aurifera arbor C* zlaté plody nesoucí.

**aurifex, ficis, m.** [aurum a facio] zlatník.

**aurifodina, ae, f.** [aurum a fodina] zlatý důl, zlatodol.

**aurīga, ae, m.** [snad z *aureae* = *oreae* udidlo, otěž a *ago*] **1** vozataj; (básn. u fem.) *a. soror V* sestra řídící spřežení **2** metaf. kormidelník: *aurigam video vela dedisse rati O* **3** (severní souhvězdí) Vozka.

**aurigena, ae, m.** [aurum a gigno] zlatem zplozený, zlatorozenec *O* (o Perseovi). Viz *Danae*.

**auriger, gera, gerum** [aurum a gero] zlatonosný: *a. taurus C* býk zlatorohý, obětní (jehož rohy byly pozlaceny).

**aurigō, āre, āvī, ātum** [auriga] řídití povoz, spec. závodití v jždě.

**auris, is, f.** [z \*ausis; srov. οὔς, snad z \*ousos, čes. uši] **1** ucho: *sensus aurium L* sluch; *adrectis auribus adstant V* se vzpřímenýma ušima = pozorně naslouchající; *in aurem dicere H* do ucha šeptati; *Cynthius aurem vellit V* zatahá (mne) za ucho (na znamení upomenutí) **2** meton. **a** sluch, pozornost; též sluch, jímž se posuzuje libozvuk, (kritický) úsudek, vkus: *commodare aurem alci rei H* sluchu popřáti; *aequis auribus audire Cr* s povděkem poslouchati; *auribus alcis servire Cs* lichotiti někomu; *tritae hominum nostrorum aures C* vystříbený vkus; *gemitus et planctus militum aures advertēre T* pozornost obrátily; *aures alcis capere O* poutati

někoho; *studium atque aures adhibere* C zálibu i vkus vstříc přinést; *ingenium temporis eius auribus accommodatum* T vkusu té doby přiměřené **b** posluchač: *cum tibi sol plures admoverit aures* H **3** metaf. (o předmětech uchu podobných) ucho, šháněčka (u pluhu) V.

**auritus, a, um** [auris] **1** ušatý, s dlouhýma ušima: *asellus* O **2** metaf. pozorně naslouchající: *auritae quercus* H.

**aurōra, ae, f.** [srov. aiol. αὐρως, att. ἑως] **1** zora, ranní záře, červánky; (ranní) úsvit, svítání: *primā aurorā* L za první ranní záře, za prvních červánků, za (prvního) úsvitu **2** *Aurora*, Eos, Zora, dcera boha slunečního Hyperiona, manželka Tithonova, matka Memnonova **3** meton. strana východu, východ: *ab aurora* V od východu.

**aurum, i, n.** **1** zlato: *a. pluvium* O zlatý déšť **2** meton. **a** (zlaté předměty) zlaté náčiní (stolní), nádoby: *auro cenare* L; zlatá díla umělecká: *aurum, gemnas coemere* C; zlatý pohár: *caelata in auro facta patrum* V; (hendia-dyoin) *pateris libamus et auro* V obětujeme ze zlatých misek (obětních); zlaté šperky: *dives pictai vestis et auri* V; zlatá záponka, spona; zlatý náhrdelník; *iungit equos auro* V do zlata (= do zlatého jha) zapřahuje koně; *regali conspectus in auro* H v zlatohlavu; zlaté rouno: *auro heros Aesonius potitur* O; zlaté šupiny: *anguis cristis praesignis et auro* O; zlaté holeně: *suras incluserat auro* V; zlaté peníze, zlato; vůb. bohatství, poklady: *auri sacra fames* V proklatá touha po zlatě **b** zlatý věk: *redeant in a. tempora priscum* H byt se vrátily doby v dávné zlato (t. j. byt se vrátil zlatý věk); *argentea proles, auro deterior* O **c** zlatý lesk: *spicae flaventes auro* O klasy žlutavé zlatem.

**Auruncī, ōrum, m.** = *Ausones* (v. t.) Aurunkové, starobylý národ v Latii. Adj. **Auruncus, a, um** aurunský: *senes* V kmetové Aurunků.

**Aurunculēius, ōrum, m.** římské jméno rodové.

**Auscī, ōrum, m.** Auskové, kmen keltský usedlý v Aquitanii Cs.

**ausculor m. osculor** (v. t.) Pt.

**auscultō, āre, āvī, ātum** [aus- srov. auris z \*ausis] **1** nakláněti ucho, napjatě poslouchati, naslouchati něčemu (alqd) **2** metaf. poslouchati, býti poslušen: *mihi ausculata* C mne poslouvej, sleduj mne.

**Ausētānus, a, um** ausetánský (příslušný k městu Ausa v severových. koutě Hispanie). Odt. obyv. **Ausētāni, ōrum, m.** Ausetáni.

**ausim** potenciální konjunktiv perfecti slov. *audeo* (v. t.).

**Ausonēs, num, m.** Ausonové, praobyvatelé střední a dolní Itálie. Odt. **1** *Ausona, ae, f.* město nedaleko Minturn L **2 a** adj. **Ausonius, a, um** ausonský, jihoitalský: *salis Ausonii aequor* V; synekd. italský: *Ausonia terra* V t. j. Itálie **b** subst. **Ausonia, ae, f.** (sc. terra) Ausonie, dolní, jižní Itálie; synekd. Itálie **c** subst. **Ausonii, ōrum, m.** Ausonové, jižní Italikové; synekd. Italikové **3** adj. fem. **Ausonis, idis** ausonská: *ora* O **4** podle podoby patronymik **Ausonidae, ārum, m.** = *Ausonii*.

**auspex, spicis, m.** [avi- (v. avis) a specio] **1** pozorovatel ptáků a vykladač znamení z jejich letu, **auspex** **2** metaf. **a** (poněvadž právo auspicií měl vojevůdce) = vůdce, ochránce: *auspice Teucro* H pod ochranou Teukrovou; *dis auspiciibus* V pod ochranou bohů, s pomocí boží; *auspice Musa* H s milostivou pomocí Musy; *auspices operum coeptorum* V příznivci **b** spec. svědek při sňatku, starosvat; námluvčí, zprostředkovatel sňatku: *nubit genero socrus nullis auspiciibus* C; *nuptiarum auspices* C.

**auspicātō** viz *auspico*.

**auspicātus, a, um** [auspico] **1** auspiciemi zahájený, posvěcený, slavnostně zasvěcený: *auspicato in loco* C **2** metaf. šťastně zahájený, šťastně začatý, šťastný, příznivý, zdárný: *non auspiciati impetus* H (= sine auspiciis suscepti = infausti) nešťastné útoky; *auspicatissimum initium* T.

**auspicium**, *iž*, *n.* [m. \**avi-spicium*; *auspex*] 1 pozorování věštných ptáků, **auspicium** 2 meton. **a** (věštné) znamení, vüb. věštba: *exitus auspicio gravior O*; *perpetuitatis a. L* znamená věšticí věčné trvání; *ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur T* již hned počátečnými obřady při uzavírání sňatku uvádí se jí na paměť; *facere a. H* dáti znamení **b** právo auspicií, právo konati auspicia (jež příslušelo pouze jistým úředníkům): *auspicia habere L*; *a. deponere C* úřad složit **c** (právo auspicií ve válce měl pouze vrchní velitel, odtud) = vrchní velitelství, velení, řízení; nejvyšší, vrchní moc: *recepta signa ductu Germanici, auspiciis Tiberii T* za vedení Germanikova, za vrchního velitelství Tiberiova; *huius auspiciis V* za vedení tohoto; *ductu auspicioque; imperium auspiciumque L* (osobní) vedení a velení (řízení); básn. *maioribus ire per altum auspiciis V* po moři se plaviti pod vyšší ochranou; metaf. moc, vůle: *populum paribus regamus auspiciis V* stejnou mocí; *meis ducere vitam auspiciis V* podle své vůle; *intonsi Catonis auspicia H* řády **d** (auspicia konána byla před každým důležitým podnikem, odtud) = počátek, podnik: *a. infaustum V*; *auspicia incipere T*.

**auspicō**, *āre*, *āvī*, *ātum* arch. významem = *auspico* (v. t.). Často v abl. abs. *auspicato* (v platnosti adv.) **a** po vykonání auspicií, po zpytování věštného ptactva **b** metaf. za šťastných znamení, šťastně, zdárně: *nec a. nec litato instruunt aciem L*.

**auspico**, *ārī*, *ātus sum* [*auspex*] 1 konati auspicia, dotazovati se věštných ptáků 2 metaf. **a** zdárně, šťastně začínati **b** vüb. začínati; počínati: *Drusus auspiciandi causa tribunale ingressus T* když Drusus chtěje počíti úřadování vstoupil na tribunál.

**auster**, *strī*, *m.* 1 jižní vítr (obyčejně vlhký): *tellus pluvio madescit ab austro O*; = spec. dusný vítr jižní vanoucí v Itálii na jaře a na podzim (ital. scirocco, chorv. jug): *plumbeus a.*

**H** 2 meton. jižní strana, polední strana, jih.

**austērē**, adv. [*austerus*] jen metaf. drsně, přísně: *agit mecum a. C*.

**austērītās**, *ātis*, *f.* [*austerus*] zasmušilost *Pn*.

**austērus**, *a*, *um* [*αὐστηρός*] 1 (o chuti) trpký, kyselý 2 metaf. drsný, přísný, nevlídný: *a. mos C*; *austera poēmata H* vážné básně; *a. labor H* trpká (= namáhavá) práce.

**austrālis**, *e* [*auster*] jižní: *a. ora O* jižní pás.

<**Austria**, *ae, f.* Rakousy, Rakousko.>

**austrinus**, *a*, *um* [*auster*] jižním větrem způsobený: *calor V*.

**ausum**, *ī*, *n.* [*audeo*] odvážný čin, smělý podnik: *tibi pro talibus ausis di persolvant grates dignas V*; (*Phaëthon*) *magnis excidit* (v. t.) *ausis O*; (v sing.) *auso potiti sunt V* provedli to, čeho se odvážili.

**aut**, spojka rozlučovací [srov. αὐ, αὐτε] nebo, anebo 1 (při úplné protivě): *hic vincendum aut moriendum est L*; *quod est verum aut falsum C*; *serius aut citius O* my: dříve nebo později; = spec. sice, jinak: *ne flectat retro lumina, aut* (sc. *si flexerit*) *irrita dona futura O* 2 v zeslab. význ. o rozmanitosti pojmů *n. vět*: *amicus a. familiaris C* 3 uvádí další členy po členu zápor. *nemo tribunos a. plebem timebat C* nebo lidu = ani lidu 4 podvojně *aut — aut* buď — aneb(o), buďto — anebo: *horae momento aut cita mors venit aut victoria laeta H*.

**autem** [*aut*] nejslabší spojka odporovací (klade se na druhé místo) 1 (značí protivu) avšak, ale: *Gyges a nullo videbatur, ipse a. omnia videbat C* 2 (vyjadřuje pokračování v myšlence, přiřadování jako *dě*) pak, dále: *unum iter per Sequanos, angustum et difficile . . . , mons a. altissimus impendebat Cs*.

<**authenticō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*authenticus*] prohlásiti něco za pravé, potvrditi pravost něčeho.>

**authenticus**, *a*, *um* [*αὐθεντικός*] spolehlivý, hodnověrný; o listinách a spisech původní (o originálu proti kopii), pravý.

**authepsa**, *ae, f.* [*αὐθέψης*; od *αὐτός* a *ἔψω*] samovar *C*.



**Autolycus**, *i*, *m*. [Αὐτόλυκος] syn Hermův, děd Odysseův, zlopestný lupič.

**Automatia**, *iās*, *f*. [Αὐτοματία; srov. αὐτόματος sám od sebe jednající] Štěstěna (bohyně, která řídí běh světa zcela mimo lidské přičinění) *N*.

**automatopoeētus**, *a*, *um* [αὐτοματοποιητός] samohybný.

**Automedōn**, *ontis*, *m*. [Αὐτομέδων] vozataj Achilleův *V*; meton. sm. rychlý a obratný vozataj *C*.

**Autonoē**, *ēs*, *f*. [Αὐτονόη] dcera Kadmova, matka Aktaionova. Odt. adj. **Autonoēius**, *a*, *um* Autonoin: *A. heros* (= *Actaeon*) *O*.

**Autrōnius**, římské jméno rodové.

**autumnālis**, *e* [autumnus] podzimní, jesenní.

**autumnitās**, *ātis*, *f*. [autumnus] podzimní čas.

**autumnō**, *āre* [autumnus] projevati podzim, býti podzimní.

**1. autumnus**, *a*, *um* (básn. = *autumnalis*): *frondes autumnno frigore tactae O*.

**2. autumnus**, *i*, *m*. **1** podzim, jeseň: *pomifer a. H*; v Itálii doba nezdravá: *a. gravis, Libitinae quae-stus acerbae H* **2** zosobněný bůh podzimu *O* **3** synekd. sm. rok: *septem egerat autumnos O* = sedm let.

**autumō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (arch. a básn.) **1** praviti, tvrditi: *eum insanum Chry-sippi grex autumat H* praví o něm, že je šílený **2** v duchu něco si praviti, domnívati se.

**auxiliāris**, *e* [auxilium] pomáhající, pomocný: *carmen auxiliare canit O* kouzelné říkání; = spec. náležející k vojům pomocným, pomocný; subst. **auxiliārēs**, *ium*, *m*. pomocná vojska, pomocné voje; též v sing. voják pomocného vojska: *Gannascus a. T*.

**auxiliāris**, *a*, *um* [auxilium] = *auxiliaris*.

**auxiliātor**, *ōris*, *m*. [auxilior] pomocník.

**auxilior**, *ārī*, *ātus sum* [auxilium] pomáhati, přispívati na pomoc; = spec. *medicina non formidatis auxiliatur aquis O* nepomáhá proti vzteklině.

**auxilium**, *ii*, *n*. [augeo] přírůstek, zesílení; pomoc, podpora, přispění: *a. ferre homini Cs*; (zhusta v dat. doplňk.) *auxilio esse alci* přispěti na pomoc; *a. venire, proficisci, mittere; auxilio populi supersunt V* na pomoc zbývají, jsou tu ještě; (ve spojení s gen.) *a. Palladis V* ochrana Palladina; *abiit auxilio* (abl. instrum.) *tempestatis Cs* bouří jsa podporován; (v plur.) *cura, ut omnium auxilia tibi adiungas C* pomoc všech; *a. deorum S*; (meton. o osobě) pomocník: (*Perseum*) *a. domus servatoremque fatentur O*; *auxilia studentia C* horliví pomocníci; = spec. **a** zvl. v plur. pomůcky, (pomocné) prostředky: *minui populi Romani a. C*; *a. rei publicae C*; *detraxere alci a. L*; (v sing.) *ad extremum auxilium descendere Cs* chopiti se posledního prostředku **b** (t. t. vojenský) v plur. pomocná vojska, pomocné pluky, voje: *neutris a. mittere Cs* sm. zůstati neutrální; v protivě k *jzždě* = pomocné vojsko pěší: *a. equitatumque comparare Cs* pomocné voje pěší i jízdné; váb. vojsko, válečná moc: *infirmis auxiliis proficisci Cs*.

**Auximum**, *i*, *n*. město v Picensku (nyn. Osimo); obyv. **Auximātēs**, *ium*, *m*. **Auximané**.

**avārē**, *adv*. [avarus] lakomě, lakotně, hrabivě.

**Avaricum**, *i*, *n*. hlavní město Biturigů (nyn. Bourges) *Cs*. Odt. adj. **Avaricēnsis**, *e* avarický.

**avāritia**, *ae*, *f*. [avarus] **1** dychtivost: *gloriae a. Cr* **2** zvl. dychtivost peněz, jmění; lakota; zjištnost, skoupost, hrabivost: *ex luxuria existat a. necesse est, ex avaritia erumpat audacia C*; *sordem et avaritiam Fonteī mutaverat T* špinavou lakomost napravil (hendia-dyoin).

**avārus**, *a*, *um* [srov. 2. *aveo, avidus*] vl. chtivý něčeho **1** dychtivý něčeho (alcis rei): *venter a. H*; *Acheron a. H* nenasytný; *animus laudis a. H* bažící po chvále; *Graii praeter laudem nullius avari H* po ničem jiném netoužící **2** chtivý peněz, hrabivý, lakotný, lakomý, skoupý: *fuge litus avarum V* břeh lakotný (t. j. kde obývají lakotní

lidé); subst. **avārus**, *ī*, *m.* lakomec: *semper a. eget H.*

**ā-vehō**, *ere, vēxī, vectum* odvážeti, odvézti, zavézti někam; odklízeti, odstraňovati: *plastro coniugem ac liberos avehens L; ater quos turbo alias avexerat oras V* odehnal; *quorum tot manus unam mulierculam avexerint T* odvlekly; (v pas.) *post avectam Medeam T* po odvezení Medeie; med. *avehi* odjížděti, vzdalovati se: *creditis avectos (sc. navibus) hostes? V* že odpulili; *citato equo ad cohortes avehitur L* tryskem odjede.

**ā-vellō**, *ere, vellī, vulsum* **1** odervati, urvati, odtrhnouti, utrhnouti: *avolsa saxis (abl.) saxa V* skály od skal utržené; *caput humeris V* hlavu utíti; *primo avolsa (ramo) non deficit alter V* když první větev utržena **2** metaf. **a** násilně odtrhnouti, vyrvati: *hunc de matris amplexu C* z objetí vyrvati; *complexu avulsus Iuli V; a meis avulsus C* od svých (násilně) odloučen; *ut avellerentur castris veterani T* aby z ležení byli vzdáleni; reflex. *se avellere* a med. *avelli* odtrhnouti se, odloučiti se: *non potes avelli O* **b** vyrvati, odnítí (někomu něco): *tibi mavis pretium avellier (inf. praes. pas.) H; liberalitas Augusti avulsa T* dar Augustův oddělen.

**avēna**, *ae, f.* [srov. čes. oves] **1** oves; spec. ovsíř (polní plevel): *steriles avenae V* **2** meton. (ovesné) stéblo: *fi-stula disparibus surgit avenis O; meton. pastýřská písťala: silvestrem musam meditaris avenā V; (v plur.) structis cantat avenis O* písťka na spojená (v písťalu) stébla, na syringu.

<**Aveniō** *n.* **Aviniō**, *ōnis, f.* Avignon.>

**Aventicum**, *ī, n.* hlavní město Helvetiův (nyn. Avenche).

**Aventinus**, *a, um* aventinský: *Aventinum iugum O* (o pahorku aventinském); subst. **Aventinus**, *ī, m.* **a** Aventin, jeden ze sedmi vrchů starého Říma **b** heros, od něhož prý vrch tento obdržel jméno, král albský *V L.* Vedlejší tvar **Aventinum** *ī, n.:* *A. novae multitudini datum L.*

**1. aveō** (*haveō*), *ēre*, verb. defect. jen v imperat. (*h*)*avē*, (*h*)*avēte*, (*h*)*avēto!* a inf. [snad z jaz. punského] pozdravné oslovení při příchodu: *vítej! buď zdráv! též na náhrob-cích: měj se dobře!*

**2. aveō**, *ēre, —, —* [srov. *avidus*] (nedočkavě) dychtiti, toužiti po něčem; nemoci se dočkati něčeho; (s ak. předm.) *parto, quod avebas H* získav (to), po čem jsi toužil; (s inf.) *scire ave-mus C; aventes moenia subrepre H.*

**Avernus**, *ī, m.* (sc. *lacus*) [bývalo nespr. vykl. ἄρπυγος „bez ptáků“ viz *Aornos*] Avernské jezero u města Kum v Kampanii, z něhož vystupovaly sírové páry omamující, takže prý ptáci přes ně nemohli letěti (odtud prý jméno): *portus Averni V* přístav kumský. Ježto pak pověst kladla tam také vchod do podsvětí, meton. = podsvětí, říše stínů: (*Homerum*) *summa dies submersit Averno O.* Odt. adj.

**1 Avernus**, *a, um* **a** avernský: *fons; lacus; luci;* subst. **Averna**, *ōrum, n.* (sc. *loca*) kumský kraj; ale: *imis Acheronta adfatur Avernis V* v hlubinách podsvětí **b** podsvětí: *Iuno A-verna O (= Proserpina)* **2 Avernālis**, *e* avernský: *Nymphae O; aquae H.*

**ā-verrō**, *ere, verrī, —* sméstí; (básn.) *pisces a. mensā H* ryby se stolu (rybářského) dáti sméstí (do síťky), t. j. skoupiti ryby (neohlížejíc se na cenu).

**ā-verruncō**, *āre* (starobylý t. t. v mluvě kněžské) odvraceti něco zlého, zažehnávati: *a. deum iram L; prodigia; (absol.) di avernuncet C.*

**1. āversor**, *ārī, ātus sum [averto]* **1** (z nevole, z pohrdání, ze studu) odvraceti se od někoho (alqm), štítiti se: *a. filium L; a. aspectum T* obličej od někoho odvraceti **2** metaf. odvraceti se od někoho (něčeho), zamítati: *a. adoptionem T; a. honorem O; a. preces L; (s dvojmj ak.) a. Philippum patrem Cr* odmítati Filippa jako otce, neznati se k F. jako k otci.

**2. āversor**, *ōris, m.* [averto] odci-zitel, zpronevřitel, krádc: *pecuniae publicae C.*

**āversus**, *a, um [averto]* **1** (čelem, tváří, obličejem) odvrácený od někoho,

obrácený zády, týlem k někomu: *aversi tenere facem* V obličej majíce odvrácený; *aversus et adversus impudicus* es Čezadu i zpředu; *aversas boves in speluncam traxit* L pozpátku vtáhl; *hominem aversum figere* V probodnouti zezadu, odzadu; *occupat aversum (draconem)* O vrhne se naň zezadu; *aversos sternere* V porážeti odvrácené týlem k nepříteli, t. j. utíkající; *aversi passus* O kročeje vzad obrácené (při couvání); = spec. jsoucí vzadu, v pozadí, vzdálený, odlehlý: *porta aversa* L zadní brána; *quae (porta) aversissima ab hoste erat* L nejmíce odvrácená, nejodlehlejší; *nec tam a. Sol equos iungit ab urbe* V tak vzdálený od našeho města; subst. neutr. *āversa, ōrum* odlehlá místa: *a. urbis* L; *a. insulae* L 2 metaf. (náklonností) odvrácený, nepříznivý, nepřející; nepřátelský: *a. a Musis* C (= ἄμουσος) nevzdělaný, nepřítel básnictví; *a. a vero* C pravdě nepřístupný; *aversi amici* H rozdvojení přátel; (s dat.) *nobis animis aversi* T od nás smýšlením, srdcem odvrácení.

**ā-vertō, ere, vertī, versum** (starší *avorto*) 1 odvracet; odváděti (alqm n. alqd ab, ex re ad n. in alqd): *oculos* L O; *iter ab Arari* Cs odchýliti se, odbočiti; *falces laqueis a. Cs* (od zdi) odvracet (s zachycovati); *flumen a. Cs* řeku (= tok řeky) odvésti; (básn.) *regnum Italiae Libycas oras* (ak. směru) a. V šíři italskou přenést do libyjských končin; = med. a intrans. odvracet se, obracet se: *avertere!* O (jen) se obrať; s ak. *equus fontes avertitur* V odvrací se od —; *tum prora avertit* V se obrátila; = spec. a (nepřátele) odvracet, odrážeti, odháněti, zaháněti: *hostem; classem* L Cr; *Italiā a. regem* V odvrátiti od Italie; *instantem reginam a. V* pohnouti, aby se obrátila β (cennou věc) odstraniti, tajně vzíti, odciziti: *pecuniam a. C* zpronevěřiti; *a. tabulas; argentum* C; *tauros a stabulis a. V* odháněti; *praedas a. domum* V kořist vléci domů 2 metaf. a (zlé, neštěstí a pod.) odvracet: *quod omen Iuppiter avertat* C; *pestem a. terris* (dat.) V záhubu odvrátiti od kra-

jin; *incendia Teucris* V; *bellum in se a. L* válku (od jiných odvrátiti a) na sebe uvaliti; *Veios a. terrorem* L na Veje obrátiti; *sanos sensus a. V* zdravé smysly (od pravé cesty) odvrátiti, pomásti; *curas dictis* (abl. instrum.) a. V (útěšnými) slovy odvracet starosti; *ferro averte dolorem* V mečem si odejmi bolest, učíš konec bolesti b (osoby, jejich smýšlení) odvracet od někoho, odcizovati; odraditi: *a. civitates ab amicitia alcis* Cs odvracet od přátelství s někým, pohnouti k odpadnutí. Part. *aversus* j. adj. v. t.

1. *avia, ae, f.* [avis] bába, babička: *mater et a. C; anus avia* Cr stará babička.

2. *āvia, ōrum* viz *avius*.

*aviarium, iī, n.* [avis] a místo v lese, kde se ptáci zdržují, odlehlý háj V b klec, posada C.

*avicula, ae, f.* [avis] ptáček.

*avidē, adv.* [avidus] dychtivě, chtivě, žádostivě, nedočkavě: *recipere gloriam avidius quam consultius* T spíše chtivě než rozvážně; = spec. *pransus non a. H* ne hltavě; *avidius in eas (voluptates) se merserant* L příliš vášnivě.

*aviditās, ātis, f.* [avidus] dychtivost, chtivost, nedočkavost: (s gen. subjekt.) *animi a. Cr;* (s gen. objekt.) *sermonis a. C* touha po rozprávce; *a. dimicandi* L bojechtivost; *a. imperi dandi* T; *fluminis a. T* přílišná žádost po vodě (t. j. mýti se a koupati); = spec. dychtivost peněz, hrabivost, lakota, lakomost: *pro consule in omnem aviditatem pronus* T prokonsul nakloněný ku všeliké lakotě; *a. hostium* T.

*avidus, a, um* [2. *aveo*] dychtivý, chtivý, žádostivý, nedočkavý, lačný něčeho: (s gen. objekt.) *pacis avidissimus erat* S po míru velice dychtil; *a. rerum novarum* S hažící po novotách; *a. futuri* H (o starci) po budoucnosti, po zítřku (= po dalším žití) dychtivě toužící; *a. caedis* O krvelačný; (s předl.) *avidae in direptionem manus* T hrabivé po kořistění; *in omne fas et nefas avidi* T všeho, ať to bylo dovoleno nebo ne, dychtiví; (s inf.) *avidī*

*committere pugnam O*; - spec. **a** peněz, majetku žádostivý, hrabivý, lakotný, lakomý: *fraudasse dicitur liberalis avidum C* štedrý lakotného; *a. in pecuniis locupletium C*; *avidae manus heredis H*; *avidum domare spiritum H*; *a. ingenium S* panovačná povaha **b** pokrmu dychtivý, hladový, lačný, hltavý, nenasytný, dravý: *avidi aegri H* nemocní stále hlad mající; *convivae a. H*; *avidi leones O*; *a. flamma O*; (od ohně přeneseno na boha) *a. Volcanus H*; *avidum mare H* nenasytné **c** vášnivý, prudký, divý: *rex avidior fuit quam patientior Cr* více msty žádostiv byl; *a. amplexus O*; *a. cursus V* prudký běh.

⟨*Aviniō viz Avenio.*⟩

**Avionēs, um, m.** Avioni, kmen suebský, usedlý v severní Germanii *T*.

**avis, is, f.** [srov. *ὄωνός* z pův. \**ōf̄iwonós*] **1** pták: *aves aestivae H* stěhovaví ptáci; (básn.) *velatur avibus O* odívá se šatem z ptačích per; - spec. věštný pták: *visam consulit augur avem O*; *nisi aves addixissent L 2* meton. znamení věštnými ptáky dané: *tuis iussus avibus L*; vúb. (věštné) znamení: *secundis avibus in proelium mittere L* za blahověštných znamení; *ite bonis avibus O*; *mala avi H* za neblahého znamení, v nešťastnou hodinu; *ave deceptus falsa O 3* metaf. souhvězdí Ptáka *O*.

**avitus, a, um [avus] 1** dědovský: *hospes tuus a. C*; *agro paterno avitoque L* na statku zděděném po otci a po dědovi **2** metaf. (po předcích) zděděný, dědičný, prastarý: *avium malum L* dědičná choroba; *virtus a. V*; *a. decus recoluit T* obnovil čestný pomník svých předků.

**āvius, a, um [ā viā; srov. ob-vius]** od (hlavní n. pravé) cesty stranou ležící, odlehlý; neschůdný, osamělý, pustý: *avia itinera S* pochody stranou (od hlavních cest); *in montes sese avius (praedik.) addidit V* do hor (stranou) od cesty odbočuje se ukryl; *a. nemora V* odlehlé lesy, lesní pustiny; subst. neutr. plur. **āvīa, ōrum** odlehlé cesty, neschůdné cesty, scestí, bezcestí; samoty, vzdálené krajiny, pustiny:

*aditum per a. quaerit V* hledá přístup místy odlehlými, na místech odlehlých; *a. cursu sequor V* po odlehlých cestách běžím; *a. nemorum O*; *a. saltuum T* neschůdné hvozdy; *a. Oceani T* pustý Océan; (s gen. partit.) *a. Armeniae T* neschůdné části Armenie; *per a. Moesiae T*.

**āvocāmentum, ī, n.** [avoco] prostředek k odvolání (odvrácení) od něčeho, spec. lék proti (duševní) bolesti *Pn*.

**āvocātiō, ōnis, f.** [avoco] odvolání od něčeho; odvrácení se: *a. a cogitanda molestia C* odvrácení od myšlenek na obtíž.

**ā-vocō, āre, āvī, ātum 1** odvolati: *pubem in arcem L* povolati **2** metaf. odvolávati, odvracet, odraditi: *quos iam aetas a proeliis avocabat C* které jejich věk již zdržoval od boje; *quod senectus avocet a rebus gerendis C* vzdaluje od veřejné činnosti; *Pompeium a Caesaris coniunctione a. C* odvrátiti od spolku s Caesarem; *avocare alqm a spe capiendae urbis L* odvolati někoho a tím zmařiti naději na dobytí města.

**ā-volō, āre, āvī, ātum 1** odlétati, ulétati **2** metaf. odkvapiti: *iuvenis avolat V* kvapí pryč; *citatis equis avolant Romam L*; *voluptas corporis avolat C* prchá; *hinc a. C* odtud (s tohoto světa) odejít (= zemřít).

**Avona, ae, m.** řeka v Britannii (nyn. Avon) *T*.

**avunculus, ī, m.** [avus] ujec (bratr matčin); *magnus a. C* ujec matčin, bratr babiččin (praujec); často v tomto význ. prostě *a.*: *Germanicus avunculum Augustum ferens T*.

**avus, ī, m.** **1** děd **2** vúb. předek, praděd: *Turnus avis atavisque potens V* předky i prapředky mocný; *tumulī avorum O*; *bustis exisse feruntur avi O* duše (zemřelých) předků.

**Axenus, a, um [ἄξενος]** a **Axīnus, a, um [ἄξινοσ]** nehostinný: *Pontus A.* dřívější jméno Černého moře, zvaného později (omnis causa) *Pontus Euxinus [εὐξενος]* hostinný.

**axiōma, matis, n.** [ἄξιωμα] nezvratná zásada, základní věta, axioma, axiom.

**1. axis, is, m.** [srov. ἄξων, osa, něm. Achse] **1** osa, náprava u vozu: *a. temone revulsus O* **2** synekd. vůz: *in ignifero axe consistere O*; (též v plur.) *solis fessi axes O* **3** metaf. osa zemská i nebeská: *terra circum axem se torquet C*; *timuit, ne longus ardesceret a. O* aby se nevznítala osa nebeská. Odt. **a** toč-  
na, pól zvl. severní: *loca posita sub axe O*; *medium Rhodope porrecta sub axem O* **b** klenba nebeská, obloha nebeská, koule nebeská, nebe: *Atlas candentem sustinet axem O*; *nudo sub aetheris axe V* pod širým nebem; *Auro-*

*ra iam medium aetherio cursu traiecerat axem V*; *ne te citus auferat a. O* rychle se otáčející obloha; *progenies magnum caeli ventura sub axem V* pod oblohu nebes (t. j. na svět) **c** světová strana: *axe sub hesperio V* na západě; *a. boreus O* sever **d** místo na nebi: *versa ab axe suo arctos O*.

**2. axis, is, m.** (správněji *assis*) deska, prkno: *trabes axibus religare Cs*.

**Axius, ū, m.** [Ἄξιός n. Ἀξιός] řeka v Makedonii (nyn. Vardar).

**Axona, ae, m.** řeka v belgické Gallii (nyn. Aisne), pobočka Isary (nyn. Oise).

# B

<babatum, ī, n. podkova.>

**Babylōn, ōnis, f.** [Βαβυλών] Babylon, zvaný též Babel, hlavní město babylonsko-chaldejské říše nad Eufra-tem. Odt. adj. **Babylōnius, a, um** ba- bylonský: *Babylonii numeri H* ba- bylonské počty, astrologické výpočty chaldejských kněží, t. j. věštění ze sou- hvězdí; subst. **Babylōniū, ōrum, m.** Ba- byloňané; **Babylōnia, ae, f.** (sc. terra) Babylonie, jižní část roviny prostí- rající se mezi Eufra-tem a Tigridem až po záliv Perský.

**bāca, ae, f.** 1 bobule: *bacae olivae H; baca Minervae O* = oliva, poněvadž olivový strom byl zasvěcen Minervě; (v širším sm.) vúb. plod: *arborum bacae C*; = spec. bobule olivová, ovoce oli- vové, oliva: *certat b. Venafro* (dat.) *H* zápolí (může se měřiti) oliva (tarent- ská) s Venafrem, t. j. s olivou venaferskou (co do jakosti) 2 metaf. perla: *aceto diluit bacam H; nitebant auribus geminis circum tempora bacae O.*

<bac(c)alaurus n. bac(c)alārius, ī, m. bakalář,>

**bacalūsiac, ārum, f.** snad pamlsky: *omnis bacalusias consumpsi Ptr* sm. když jsem vyčerpal všechny možnosti.

**Bacānal** arch. *Inscr* = *Bacchanal.*

**bācātus, a, um** [*baca*] ozdobený per- lami, perlový: *monile bacatum V.*

**baccaris, is, f.** [βακκαρίς] odolen, kozlík (rostlina s vonným kořenem, z něhož se připravoval olej).

**Baccha, ae, f.** [Βάκχη] bakchantka, ctitelka Bakchova (při slavnostech Bakchových). Bakchantky se satyry tvořily bujnou družinu boha Bakcha; meton. *Bacchis initiare alqm L* zasvě- titi v tajné bohoslužby Bakchovy, v službu Bakchovu; *Bacas adiese Inscr* = *Bacchas adiese* účastniti se Bakchových slavností.

**bacchābundus, a, um** [*bacchor*] po způsobu bakchantek rozpustilý: *agmen Cr.*

**Bacchānal, ālis, n.** [*Bacchus*] obyč. v plur. **Bacchānālia, ium n. iōrum** Bak- chanalie, slavnost Bakchova, která se časem zvrhla v bujně noční orgie, takže byla r. 186 př. n. l. od senátu zakázána; meton. místo, kde se koná slavnost Bakchova: *omnia Bacchanalia diruere L.*

**bacchantēs** viz *bacchor.*

**bacchātiō, ōnis, f.** [*bacchor*] bak- chantské řádění; prostopášnost, hý- ření.

**Bacchēius n. -chēus, a, um** [Βακ- χήτος, Βακχεῖος] bakchický, bak- chovský: *Baccheia dona V* (= víno); *Bacchei ululatus O* výskot bakchantek.

**Bacchiadae, ārum, m.** [Βακχιάδαι] Bakchiovcí, potomci Herakleovce Bakchia, panovnický rod v Korintu.

**Bacchicus, a, um** [*Bacchus*] bak- chický, bakchovský: *serta O.*

**Bacchius a Bacchiūs, a, um** = *Bac- cheius.*

**bacchor, āri, ātus sum** [*Baccha,* srov. βακχεῖον] 1 býti ve vytržení jako bakchantky, bujně slaviti Bakchovu slavnost; part. v platnosti subst. **bacchantēs, um** (*ium*), *f.* (= *Bacchae*) bakchantky: *Cithaeron bacchantum voce sonabat O*; part. perf. v pas. význ. *Naxos bacchata iugis V* rykem bakchantek se ozývající; *virgī- nibus* (dat. původ.) *bacchata Lacaenis Taygeta V* na němž dívky lakonské pro- vádějí reje 2 metaf. (rozkoší, láskou, radostí) býti nadšen, jásat, plesati; (nadšením, hněvem, šíleností) blouz- niti, býti opojen, vztekati se, zuřiti, řádit: *in voluptate bacchabere C* budeš plesati; *aspectus Cethegi in vestra caede bacchantis C* pohled Cethega, jak vraždě vás jásá; *in antro bacchatur vates V* hěsní (ve věsteckém nadšení a opojení); *bacchante vento H* an vítr zuří; = spec. (šíleně) tēkati, pobíhati: *regina per urbem bacchatur V* jako šílená pobíhá; *bacchatur Fama per urbem V.*

**Bacchus**, *i, m.* [Βάκχος] syn Diův a Semelin, bůh vína a nadšenosti: *audito Baccho V* uslyševši volání Bakcha; meton. **a** vinná réva, víno: *Ismara Baccho conserere V*; *vertunt felicia Baccho Massica V* **b** vinný mok, víno: *implentur veteris Bacchi V* dosyta se napijí starého vína; *Bacchum ministrant V*.

**Bacēnis**, *is, f.* (sc. *silva*) Bacenský les, lesnaté pohoří, které dělilo Sueby od Cherusků Cs.

**bācifer**, *fera, ferum* [*baca a fero*] bobule plodící; spec. olivonosný: *b. Pallas O* (= oliva).

**bacillum**, *i, n.* [*baculum*] hůlka; spec. hůlka liktorská (místo *fascis* v. t.): *anteibat lictores non cum bacillis, sed cum fascibus C.*

**Bactra**, *ōrum, n.* hlavní město perské provincie Baktrie nedaleko řeky *Oxu* (nyn. Balk); meton. **a** = Baktrové: *secum Bactra vehit V* **b** = provincie Baktrie. Odt. adj. **1** *Bactriānus, a, um* bakterský; subst. *Bactriāni, ōrum, m.* Baktrové **2** *Bactrius, a, um* bakterský.

**Bacrus**, *i, m.* pobočka řeky *Oxu*, nad níž leželo město *Bactra Cr.*

**baculum**, *i, n.* a **-lus, i, m.** [srov. βάκτρον hůl] hůl, berla; metaf. opora, podpora.

**Baebius**, jméno plebejského rodu římského: *C. Baebius Sulca*, tribun lidu r. 111 př. n. l. S; adj. *lex Baebia L* zákon *Baebiův*.

**Baecula**, *ae, f.* město v Hispanii baetické (nyn. Bailén).

**Bactis**, *is, m.* řeka v jižní Hispanii (nyn. Guadalquivir).

**Bagrada**, *ae, m.* řeka mezi *Utikou* a *Kartaginou* (nyn. Medžerda).

**Bāiae**, *ārum, f.* město na půvabném pomorí kampánském, proslulé teplými lázněmi, jakož i rozmařilým životem lázeňským; meton. *Baias, convivia iactare C* rozmařilý život v lázních. Odt. adj. **Bāiānus, a, um** bajský.

**bai(i)ulō** n. **bai(i)olō, āre** [*baiulus*] nésti na zádech; vůb. nésti, snášeti.

**bai(i)ulus** n. **bai(i)olus, i, m.** nosič C.

**bālaena** n. **ballaena, ae, f.** [φάλαίνα] velryba.

**balanus**, *i, f.* [βάλανος] žalud; - spec. *pressa b. H* (voňavý) olej z ořechu behenového vytlačený.

**balatrō**, *ōnis, m.* tlachal, šašek.

**bālātus**, *ūs, m.* [*balō*] bečení, mečení; *balatum exercere V* mečeti.

**balbus**, *a, um* (srov. čes. blbý, bláboliti) koktavý: *balba verba H* koktavě pronesená - **Balbus** příjmení v několika rodech.

**balbūtīō**, *īre* [*balbus*] **1** intrans. **a** koktati **b** metaf. bleptati, nesrozumitelně mluvíti **2** transit. koktaje jmenovati: *illum balbutit scaurum H* mazlivě nazývá kulhánkem.

**Baleāris** n. **Baliāris, e** baleárský: *Baleares insulae L* t. j. Mallorca a Minorka na vých. od poloostrova Hispanie; *funditores B.* prakovníci baleárští; subst. **Baleārēs, ium, m.** Baleárané, obyvatelé baleárští. Odt. adj. **Baleāricus, a, um** baleárský; také čestné příjmení *Q. Caecilia Metella*, jenž podrobil Baleáry.

**balineārius** viz *balnearius*.

**balineum** n. **balneum, i, n.** [βαλανεῖον] **1** koupelna: *e balneo exire C* **2** koupel, lázeň; v plur. **balinea** n. **balnea, ōrum, n.**, obyč. však **balneae, ārum, f.** lázně (místo zařízení ke koupání).

**ballaena** viz *balaena*.

**Balliō**, *ōnis, m.* jméno kuplíře v komedii *Plautově*; jakožto apelativum = ničemný člověk C.

**ballista**, *ae, f.* [\*βαλλιστής od βαλλίζω, srov. βάλλω] **a** balista, kamenomet (válečný přístroj, z něhož byly metány balvany) **b** střela balisty, těžká střela *Pt.*

**ballistārius, a, um** [*ballista*] náležící k balistě; - subst. **a** mask. střelec z balisty, kamenometec, samostřelník **b** neutr. kamenomet, balista.

**balnea, balneae** viz *balineum*.

**balneārius, a, um** [*balneum*] lázeňský, v lázních (jsoucí): *fur b. Ct*; subst. **balneāria, ōrum, n.** lázně, koupelny.

**balneātor, ōris, m.** [*balneum*] lázeňský, lazebník.

**bālō, āre, āvī,** — mečeti; part. subst. **bālantēs, um, f. V** (mekavé) ovce, brav.

**balsamum, ī, n.** [βάλσαμον] 1 ži-  
vičník, balzamovník 2 meton. šťáva  
balzámová, balzám: *ubi téra balsama-  
que sudantur T* balzám se vypocuje,  
prýští.

**balteus, ī, m.** (zřídka — **um, ī, n.**)  
pás, opasek; — spec. závěsník (meče):  
*humero apparuit alto balteus V.*

**Bambaliō, ōnis, m.** [vl. kokta; srov.  
βαμβολιζω] příjmení M. Fulvia, otce  
Fulvie, manželky Antoniovy.

**Bandusia, ae, f.** pramen u rodného  
místa Horatiova Venusie. Podle něho  
nazval básník také pramen na svém  
statečku sabinském.

<**bannus, ī, m.** kletba.>

**Bantia, ae, f.** město v Apulii (nyn.  
Banzi). Odt. adj. **Bantinus, a, um** ban-  
tinský.

**baptisma, atis, n.** [βάπτισμα] n. **bap-  
tismus, ī, m.** [βαπτισμός] ponoření do  
vody; † křest.

**baptista, ae, m.** [βαπτιστής] † křtitel.

**baptistērium, iī, n.** [βαπτιστήριον]  
nádržka ke koupání, bazén *Pn*; † křti-  
telnice.

**baptizō, āre** [βαπτίζω] † křtíti.

**barathrum, ī, n.** [βάραθρον] 1 pro-  
hlubeň, propast, jícen; obr. *barathro  
donare alqd H* vhoditi do propasti, pro-  
marniti 2 metaf. *b. macelli H* nena-  
sytný jícen trhu (o nenasytovi).

**barba, ae, f.** [srov. čes. brada, něm.  
Bart] vousy, brada; chlupy.

**Barbāna, ae, m.** řeka v Illyrii (nyn.  
Bojana).

**barbarē, adv.** [barbarus] 1 cizozem-  
sky, cize 2 hrubě, nevzdělaně: *b.  
loqui C.*

**barbaria, ae, a — iēs, iēī, f.** [barba-  
rus] barbarství, cizozemství 1 země  
barbarů (proti Řecku a Římu), cizo-  
zemsko, cizina: *Graecia barbariae*  
(= *Troiae*) *lento collisa duello H*;  
meton. barbarstvo, barbarský národ:  
*quale bellum nulla umquam b. cum sua  
gente gessit C* 2 metaf. *a* (rozumová)  
nevzdělanost **b** (mravní) nevzděla-  
nost, surovost, hrubost („barbar-  
ství“).

**barbaricus, a, um** [βαρβαρικός] ci-  
zozemský, cizokrajný, cizí (t. j.  
neřímský, neřecký); — spec. *ope barba-  
rica* básn. u *C* fryžský, trojský; *b. car-  
men O* fryžská píseň.

**barbariēs viz barbaria.**

**barbarus, a, um** [βάρβαρος] 1 bar-  
barský, cizozemský, cizomluvný,  
cizí; subst. *barbarus, ī, m.* barbar,  
cizozemec, cizinec (proti Řekům a  
Římanům), Neřek, Neřiman; zvl. o Per-  
šanech (jakožto nepřátelích Řeků) a je-  
jich králi; *in barbarum* (v platnosti adv.)  
*T* podle cizího způsobu, cizozemsky  
2 meton. **a** (duševně) nevzdělaný, hrubý  
**b** (mravně) hrubý, surový, bar-  
barský: *immanes et barbari mores C.*

**barbātulus, a, um** [barbatus] s ma-  
lým vousem: *barbatuli iuvenes C* holo-  
brádkové.

**barbātus, a, um** [barba] vousatý:  
*si quem delectet barbatum H* vousatého,  
t. j. dospělého; subst. bradáč, vou-  
sáč (na označení Římanů ze starých  
dob, kdy si vousů neholili): *antiqui illi  
et barbati C.*

**barbitos, ī, m. f.** (vok. *barbite*) [βάρ-  
βιτος] 1 barbitos (strunný nástroj po-  
dobný lyře, ale poněkud větší a hlub-  
šího zvuku) 2 meton. píseň, zpěv  
(provázený strunným nástrojem).

**barbula, ae, f.** [barba] bradka, bra-  
dička; vousky.

**Barca n. Barcas, ae, m.** [semitské slovo  
= blesk] praotec rodu, z něhož pochá-  
zeli Hamilkar a Hannibal. Odt. adj. **Bar-  
cīnus, a, um** barkovský; subst. **Barcīni,  
ōrum, m.** Barkovci.

**Barcaei, ōrum, m.** Barčané, kočovný  
kmen nazvaný podle města *Barce* (v se-  
verní Africe).

**barditus, ūs, m.** válečný pokřik Ger-  
mánů *T*; viz též *barritus*.

**bardus, a, um** [βραδύς] nechápavý;  
hloupý.

**Bargūsii, ōrum, m.** Bargusiové,  
národ v sev.-vých. Hispanii *L*.

**Bargyliae, ārum, f.** Bargylie, pří-  
mořské město v Karii *L*. Odt. adj. **Bar-  
gylīeticus, a, um** bargylský: *sinus L.*

**bāris, idis, f.** [βάρης] egyptská loďka  
*Pp*.



**Bárium**, *iī*, *n.* přístavní město v Apulii (nyn. Bari).

**1. bārō**, *ōnis*, *m.* hlupák, troup, hňup.

⟨**2. bārō**, *ōnis*, *m.* [z germán.] statečný voják; (svobodný) pán, baron.⟩

**barritus** (*barītus*), *ūs*, *m.* var. místo **barditus** *T*: válečný pokřik Germánů.

**barrus**, *ī*, *m.* [indické slovo] slon.

**bāsiātiō**, *ōnis*, *f.* [*basio*] líbání, pl. polibky, hubičky *Ct.*

**basilicus**, *a*, *um* [*βασιλικός*] královský; subst. **basilica**, *ae*, *f.* [*βασιλική* sc. *στοά*] basilika **1** budova, v níž byly konány veřejné soudy i vyřizovány záležitosti obchodní **2** ± chrám.

**Basilus**, příjmení v rodě Minuciů (*gens Minucia*).

**bāsiō**, *āre* [*basium*] líbati *Ct.*

**basis**, *is*, *f.* [*βάσις*] základ, podstavec, pata (sloupu): *b. statuae* *C*; = spec. základna; *b. trianguli* *C*.

**bāsium**, *iī*, *n.* polibek, políbení, hubička *Ct.*

⟨**Bassa**, *ae*, *m.* (turecký) paša.⟩

**Bassānia**, *ae*, *f.* město v Illyrii (nyn. El-bassan); obyv. **Bassānitae**, *ārum*, *m.* Bassaňané.

**Bassarēus**, *eī*, *m.* [*Βασσαρεύς* od *βασσαρά* liška, jejíž koží se odívaly bakchantky (*Βασσαρίδες*)] příjmení Bakchova *H*.

**Bassus**, *ī*, *m.* římské příjmení, jež měla na př. *gens Aufidia*, *Caesia* a j.

**Bastarnae**, *ārum*, *m.* Bastarnové, germánský národ, mající sídla v poříčí Prutu *T*.

**Batāvī**, *ōrum*, *m.* Batavové, kmen germánský, usedlý nad dolním Rýnem. Adj. **Batāvus**, *a*, *um* batavský: *auris Batava* *M* t. j. tupě.

**Batāvodūrum**, *ī*, *n.* město v území Batavů *T*.

**Bathyllus**, *ī*, *m.* **1** miláček Anakreontův *H* **2** propuštěnec Maecenatův, jež zavedl v Římě pantomimu *T*.

**batillum** viz *vatillum*.

**battuō** *n.* **batuō**, *ere* tlouci; spec. šermovati *Suet*.

**Battus**, *ī*, *m.* [*Βάττος*] **1** Řek Theřan, jež založil město Kyrenu v Libyi. Odt. **Battiadēs**, *ae*, *m.* [*Βαττιάδης*]

**Battovec**, Kyreňan = básník Kallimachos, rodák kyrenský *O* **2** pastýř koní Neleových *O*.

**Batulum**, *ī*, *n.* město v Kampanii *V*.

**batus**, *ī*, *m.* bath, dutá míra židovská (asi 40 l) *Vt*.

**Baucis**, *idis*, *f.* [srov. *βαυκός* něžný; „něžná“] Baukis, manželka Filemonova *O*.

**Baulī**, *ōrum*, *m.* Bauly, místo v Kampanii (nyn. Bacolo).

**Bavius**, *iī*, *m.* jméno veršotepece *V*.

**baxea**, *ae*, *f.* sandál.

**beātē**, *adv.* [*beatus*] šťastně, blaženě.

**beātītās**, *ātis*, *f.* a **beātītūdō**, *inis*, *f.* [*beatus*] blaženost *C*.

**beātus**, *a*, *um* [*beo*] obdařený, oblažený, požehnaný **1** zámožný, bohatý, majetný: *Thyna merce b. H*; *homo non beatissimus N* nehrubě zámožný; *satis b. unicus Sabinis H* jsa dosti bohat jediným statkem sabinským; = spec. požehnaný, úrodný: *beatum rus H* **2** blažený, šťastný: *o terque quaterque beati, quis... V*; *nihil est ab omni parte beatum H* nic není se všech stran šťastného **3** ± blahoslavený, svatý.

**Bebrȳcius**, *a*, *um* příslušný k zemi *Bebrycia* = pozdější *Bithynia*, bebrycský, bithynský *V*.

**Bedriācum**, *ī*, *n.* ves v hořejší Italii mezi Kremonou a Mantuou (nyn. Beverara). Odt. adj. **Bedriācēnsis**, *e* bedriacký: *puĝna B. T* bitva u Bedriaka.

**Belgae**, *ārum*, *m.* Belgové, obyvatelé sev. části Gallie t. zv. Belgické mezi řekami Sequanou, Matronou, Mosellou a Rýnem. Odt. adj. **Belgicus**, *a*, *um* belgický: *Gallia B. Cs*.

**Belgium**, *iī*, *n.* souborné pojmenování belgické Gallie.

**Bēlidēs** viz *Belus*.

**bellātor**, *ōris*, *m.* [*bello*] **1** válečník, bojovník **2** v platnosti adj. válečný, bojovný, zmužilý, hrdinný, bohatýrský: *b. equus V*; *b. Turnus V*.

**bellātōrius**, *a*, *um* [*bellator*] válečnický, o slohu význ. polemický *Pn*.

**bellatrix**, *īcis*, *f.* [*bellator*] **1** bojovnice, bohatýrka **2** v platnosti adj. *diva b. O* válečná bohyně (= Minerva).

**bellē** adv. [*bellus*] hezky, pěkně, roztomile: *b. se habere C* dobře se míti; *declamas b. M.*

**Bellerophōn**, *phontis*, *m.* [Βελλεροφών] a **Bellerophontēs**, *ae*, *m.* [Βελλεροφόντης] bohatýr korintský, syn Glaukúv, vnuk Sisyfúv, zahubil obludu Chimairu (s pomocí okřídleného oře Pegasa). Adj. **Bellerophontēs**, *a*, *um* Bellerofontův: *B. equus Pp* = Pegasos (v. i. *Hippocrene*).

**bellicōsus**, *a*, *um* [*bellicus*] válečný 1 hojný válkami: *annus bellicosior L* 2 bojechtivý, bojovný, války milovný: *ipse bellicosus, at ille imbellis S*; *quod multo bellicosius est L* což jest větším uměním válečným.

**bellicus**, *a*, *um* [*bellum*] 1 válečný, vojenský: *laus bellica C*; *res bellicae S* věci válečné, vojenství, válečnictví; *bellica peregrinaque mors C* smrt ve válce a v cizině; subst. **bellicum**, *ī*, *n.* (sc. *signum*) znamení k boji: *b. canere L* dáti znamení k boji (troubou); metaf. *uidem me b. cecinisse dicunt C* že jsem strhl válečný pokřik = že jsem je podnikl 2 (= *bellicosus*): *hostis L*; *dea*; *virgo O* (= *Minerva*).

**belliger**, *gera*, *gerum* [*bellum a gero*] války vedoucí, válečný, vojenský.

**belligerātor**, *ōris*, *m.* [*belligero*] válečník.

**belligerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*belliger*] válčiti, bojovati.

**bellipotēns**, *entis*, adj. [*bellum a potens*] mocný ve válce; subst. *V pán války* (= *Mars*).

**bellō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (arch. **bellor**, *ārī V*) [*bellum*] válčiti, bojovati: *homines bellandi cupidi Cs* bojechtiví; *hoc bellum bellatum est L* válka byla vedena.

**Bellōna**, *ae*, *f.* [*bellum*], Bellona, bohyně války, sestra Martova. V jejím chrámu, jenž stál na poli Martově za hradbami Serviovými, scházel se senát, když měli býti slyšeni cizí vyslanci neb římsští vojevůdcové, kteří žádali za triumf.

**Bellovacī**, *ōrum*, *m.* Bellovakové, bojovný národ belgický usdlý mezi řekami Sekvanou, Isarou a Samarou Cs.

**bellum**, *ī*, *n.* [z arch. *duellum* (v. t.)] 1 válka, vojna: *non proelio, sed bello devictus L*; *b. facere* válku způsobiti, vzbuditi, začíti (s někým); *domi bellique n. belli domique* doma i v poli, v míru i ve válce; meton. *b. deferre alci C* vedení války svěřiti někomu; *usus belli Cs* zkušenost ve válečnictví 2 meton. bitva, boj: *b. deprecere Cr*; *Nereus bella non transfert O* válečné voje nepřepравuje (přes moře) 3 metaf. válka, boj, hádka, rúznice: *b. tribunicium L* s tribuny; *Venus bella movet H* milostné boje.

**bellus**, *a*, *um* [synkop. z \**ben(u)lus m. \*dūenolos*, deminutiva od \**dūenos*, staršího tvaru adj. *bonus*] 1 hezký, pěkný, roztomilý: *bella fama H* pěkná, dobrá pověst 2 roztomilý, způsobný: *homo b. et humanus C.*

**bēlua** n. **bellua**, *ae*, *f.* 1 zvíře (v protivě k člověku); = spec. veliké (a nemotorné) zvíře, obluda, zvl. slon: *manus beluarum Cr* choboty slonů; *b. centiceps H* o psu Kerberovi 2 metaf. netvor, obluda (o lidech).

**bēluinus**, *a*, *um* [*belua*] zvířecí, zvířecký.

**bēluōsus**, *a*, *um* [*belua*] bohatý obludami: *Oceanus H.*

**Bēlus**, *ī*, *m.* 1 pobřežní řeka ve Foinikii *T* 2 mythický zakladatel říše assyrsko-babylonské a zbudovatel Babylonu 3 král egyptský, otec Danaův a Aigyptův. Odt. patronym. a **Bēlidēs**, *ae*, *m.* Belovec (= Lynkeus n. Palamedes) b **Bēlides**, *um*, *f.* [Βηλίδης] Belovny (t. j. Danaovny, vnučky Belovy).

**Bēnācus**, *ī*, *m.* (sc. *lacus*) jezero Benakus v severní Itálii (nyn. jezero Gardské, Lago di Garda).

**Bendīdius**, *a*, *um* náležející k thrácké bohyni měsíce zvané Bendis: *templum L* chrám Bendidni.

**bene**, adv. [\**dūenos* = *bonus*] kompar. **melius**, superl. **optimē** 1 (při slovesech a participiích) dobře, řádně, náležitě: *b. mereri de alqo* zasloužiti se, zásluhy si získati o někoho; *b. audire* míti dobrou pověst, býti v dobré pověsti; *b. polliceri S* hojně slibovati; *b. mori L* slavně

umíratí; *b. iudicare* dobře, správně souditi; *b. sperare de alqo* dobré naděje skládati v někoho, dobrého se nadíti do někoho; *b. emere* dobře (= lacino) koupiti; *di melius* (sc. *vertant*) *O* kéž bohové v lepší obrátí; *melius peribimus L* lépe bude, když zahyneme; *non bene ferre O* nedobře; *vix bene desierat O* sotva ustal (v řeči), jen domluvil . . . ; = spec. šťastně, se zdarem, úspěšně: *re b. gesta*; *b. cedere O* dařiti se; *quod b. vertat Cr* kéž se to zdaří; **bene dicere** dobře řečniti, býti výmluvný; *b. dicere alci* dobře mluvití o někom, chváliti někoho; subst. *bene dictum, ī, n.* chvála; ± dobrořečiti, žehnati, světiti; **bene facere**: *b. fecisti, quod . . .* dobře jsi učinil, že . . . , *b. facere alci* dobrodiní prokazovati; *b. facere rei publicae S* dobré služby konati obci; *sibi b. facere* popřáti si čeho; subst. *bene factum, ī, n.* dobrý, šlechetný skutek, zásluha; dobrodiní; **bene est** jest dobře, jsem spokojen, dobrá; *b. est alci* někomu se vede dobře, někdo se má dobře, jest šťasten; v přáních a přpitcích *bene vobis Pt* na vaše zdraví! i s akus. *b. nos, b. vos Pt* (t. *valere iubeo*) na zdraví naše, na zdraví vaše! *b. Messalam Tb*; (*nobis*) *b. erat pullo atque haedo* (abl. instrum.) *H* pochutnávali jsme si na kuřeti a kůzlátku **2** (u adjektiv a adverbii) dobře, velmi, hodně: *b. multa carmina O*; *b. magna caterva C*; *b. sanus H* vpravdě rozumný; *b. nummatus H*.

**benedicō, benedictum, benefaciō** viz *bene* 1.

**benedictiō, ōnis, f.** [*benedico*] dobrořečení, blahorečení, velebení; žehnání, požehnání.

**benefactor, ōris, m.** [*benefacio*] dobrodinec.

**beneficentia, ae, f.** [*beneficus*] dobročinnost; dobrotivost, laskavost.

**beneficiarius, a, um** [*beneficium*] náležící k dobrodiní; = <obroční, subst. obroční (úředník)>. – Subst. **beneficiarii, ōrum, m.** vojen. zproštění, vojní zproštění přízní (*beneficio*) důstojníkovou konání nižších služeb (jako: nositi vodu, konati práce opevňovací), svobodníci.

<**beneficiatus, ī, m.** [*beneficium*] držitel a poživatel obročí, obročník, beneficiát.>

**beneficium, iī, n.** [*bene a facio*] **1** dobrodiní; milost, přizeň, laskavost, úsluha, úslužnost, služba: *concedere rem homini beneficii causa n. per beneficium* z úslužnosti, z ochoty; zvl. abl. *beneficio: b. sortium Cs* příznivým vrhem losů; *b. deorum Cs* milostí boží; *b. Fortunae Cs* milostí Štěstěny, šťastnou náhodou; *b. silvarum Hirt* ochranou lesů **2** spec. (ve správě obecní) důkazy přízně, významání, pocta, povýšení (často o úřadech od lidu udílených): *b. populi Romani C* důstojnost od národa římského propůjčená; *in beneficiis ad aerarium delatus est C* byl navržen ke státní pokladně jako muž zasluhující odměnu; výsada, přednost: *fecisti, ne cuius beneficii tabula figeretur Cs* aby žádný nápis o výsadě nebyl vyvěšen; *tribunos creare consulum fuerat b. L* – <(duchovní) obročí, t. j. úřad spojený s duchodem>.

**beneficus, a, um** [*bene facio*] dobročinný; úslužný, ochotný.

**bene-placeō, ēre, uī, itum** líbiti se; odt. **beneplacitus, a, um** zalíbený, milý; subst. neutr. zalíbení, přání.

**Beneventum, ī, n.** město v Samniu vých. od Kapue (nyn. Benevento). Odt. adj. **Beneventānus, a, um** beneventský.

**benevolē, adv.** [*benevolus*] dobromyslně, příznivě, laskavě, s přátelskou laskavostí.

**benevolēns, entis** (odt. *benevolentior a benevolentissimus*) [*bene a volo*] význam. = *benevolus*.

**benevolentia n. benivolentia ae, f.** [od arch. *benevolens* = *benevolus*] **a** akt. dobrá vůle, dobromyslnost, laskavost, přizeň, oddanost, náklonnost (erga n. in alqm) **b** pas. přizeň u lidí, obliba: *id benevolentia (eius) factum est N*.

**benevolus n. benivolus, a, um** [*bene volo*] dobromyslný, příznivý, laskavý; oddaný.

**benignē, adv.** [*benignus*] dobrotivě a laskavě; ochotně: *b. polliceri operam L*; *b. arma capere L*; *servire b. C*

věrně **b** dobročinně; hojně, štědře: *b. facere alci C* (= *bene facere*) prokázati dobrodiní; *praedam b. ostentare S*; *b. praedam concedere L* štědře kořist darovati; *benignus depromere merum H* hojněji (než obyčejně) vína dáti přiněsti (ze sklepa) **C** v mluvě hovorové značí *benigne* (sc. *dicis* n. *facis*) zdvořilou odpověď, již oslovený nabídnutou jemu věc buď přijímá neb odmítá: laskavě (pravíš, činíš), jsi velmi laskav, děkuji, díky, prosím.

**benignitās, ātis, f.** [*benignus*] dobrotnost **a** (ve smýšlení) dobrota, laskavost: *b. animi T* dobrosrdečnost; = spec. milost: *deum immortalium b. C* **b** (ve skutečích) dobrotnost, dobročinnost, štědrost: *satis superque me b. tua ditavit H.*

**benignor, āri** [*benignus*] býti spokojen, těšiti se.

**benignus, a, um** [*bene a (gi)gno*] vl. dobře narozený = dobré povahy (srov. εὐφυής), dobrotnivý **1 a** (smýšlením) laskavý, přívětivý, dobrosrdečný, nakloněný: (s dat.) *fortuna nunc mihi, nunc alii benigna H* přející **b** (skutky) dobrotnivý, dobročinný, štědrý; úslužný: (s gen.) *vini somni-que b. H* dopřávající si **2** metaf. štědrý, bohatý, hojný; úrodný: *benignum cornu H* roh hojnosti; *b. daps H*; *ingeni b. vena H* bohatá žíla nadání; *benigna vice H* bohatou splátkou = bohatou měrou; *b. ager O.*

**beō, āre, āvi, ātum** **1** obdarovati, obdařiti: *divite lingua H* **2** oblažovati, těšiti: *Musa caelo beat H* nebem oblažuje; *se b. interiore nota Falerni H* (oblažovati se =) pochutnávat si na lepším druhu vína falernského.

**Berecynatae, ārum, n. -ntes, ntum, m.** [*Βερεκύνται* n. *Βερεκύντες*] Berecynťové, národ usedlý ve Frygii. Odt. adj. **Berecynthius, ā, um** berecynťský, fryžský: *Berecynthia mater* n. pouze *Berecynthia* = Kybele; *B. heros O* (= Midas, syn Kybelin); *B. tibia H* (ohnutá) flétna fryžská.

**Berenicē, ēs** n. *ae, f.* [*Βερενίκη*, odt. „Veronika“] Berenike, ženské jméno; zvl. sestra krále judského Heroda Agrippy **T.**

**Beroē, ēs, f.** [*Βερόη*] jméno ženské **1** pěstounka Semelina **O** **2** Okeanovna **V** **3** manželka Doryklova **V.**

**Beroea, ae, f.** [*Βερόεια*] Beroia, město v Makedonii. Odt. adj. **Beroeaeus, a, um**; subst. **Beroeaci, ōrum, m.** Berojané.

**bēryllōs** n. **-us, ī, m.** [*βήρυλλος*] beryll (drahokam zelené barvy) **Pp.**

**Bērȳtus, ī, f.** [*Βηρυτός*] přímořské město foinické (nyn. Beirut).

**bēs, bēsis, m.** **1** dvě třetiny **a** libry = 8 uncií **b assu**, viz *as* **2** vúb.  $\frac{2}{3}$  z 12, t. j. 8: *bessem bibamus M.*

**bēsālis** n. **bēsālis, e** [*bes*] osmičkový: *laterculi besales:: Vitruvius* osmipalcové.

**Bessī, ōrum, m.** [*Βέσσοι*] Bessové, thrácký národ. Odt. adj. **Bessicus, a, um**; *gens C* národ besský.

**1. bēstia, ae, f.** zvíře (proti člověku); *fera b. šelma*; = spec. dravé zvíře, šelma („bestie“); meton. *ad bestias mittere C* odsouditi k zápasu se šelmami.

**2. Bēstia**, příjmení v rodě Kalpurniů (*gens Calpurnia*); viz *Calpurnius*.

**bēstiālis, e** [*bestia*] zvířecí, zvířecký. **bēstiārius, ī, m.** [*bestia*] zápasník se šelmami (o veřejných hrách).

**bēstiola, ae, f.** [*bestia*] zvířátko.

**bēta, ae, f.** cvikla (odruďa řepy) **C.**

**bētāceus, ī, m.** [*beta*] jídlo ze cvikly **Pn.**

**bi-** (starší **dvi-**) [*\*dvi-*, srov. *bis* a *duo*] první složka četných složenin, znamenající dvojitost.

**Biās, antis, m.** [*Βίαις*] z Prieny v Ionii, jeden ze sedmi mudrců, vrstevník Kroisův.

**bibitiō, ōnis, f.** [*bibo*] pití; nápoj.

< **biblia, ae, f.** i **biblia, ōrum, n.** [*βιβλίον*] bible, svaté písmo.>

**bibliopōla, ae, m.** [*βιβλιοπώλης*] knihkupec.

**bibliothēca, ae, f.** [*βιβλιοθήκη*] knihovna.

**bibō, ere, bibī,** — [vl. redupl. praes. m. *\*pibo* ke koř. *\*pō(i)* —, srov. *potus*, πίνω, čes. pítí] **1** pítí: *Circae pocula b. H*; *Digentia rivus, quem Mandela bibit H*, potok, ježž (jehož vodu) pijí obyvatelé Mandely; *qui Tiberim bibunt V* kteří pijí vodu z Tiberu, bydlí u Tiberu (srov. Hom. πίνοντες ὕδωρ μέλαν

Ἀλώπιου Τρωῆς); *extremum Tanain si biberes H*; **2** metaf. vpíjeti, vssávati do sebe, ssáti, vstřebati, napájeti se: *hasta bibit cruorem V* dřevce napilo se krve; *arcus bibit V* duha pije (vodu); *sat prata biberunt V* dosti se luka napila (vláhy); *amphora fumum b. instituta H* dým do sebe natáhnouti; *pugnās bibit aure vulgus H* sluchem vpíjí (do sebe), t. j. dychtivě naslouchá; *Dido bibebat longum amorem V* vpíjela dlouhou lásku.

**Bibracte, is, n.** hlavní město Haeduů, leželo mezi Ararem a Ligerem Cs.

**Bibrax, actis, f.** město Remů v belgické Gallii Cs.

**Bibroci, ōrum, m.** Bibrokové, kmen usedlý v jihových. Britannii Cs.

**1. bibulus, a, um [bibō]** **1** pijavý, rád pijící, (stále) žíznivý: (s gen.) *b. Falerni H* **2** metaf. (vlhkost) vpíjející do sebe, žíznivý: *b. lana O* o vlně, jež vpíjí barvu; *b. nubes O* žíznivá mračna (jež táhnou vodu).

**2. Bibulus, příjmení** v rodě Kalpurniů, viz *Calpurnius*.

**biceps, cipitis [bi- a caput]** dvouhlavý: *Ianus O* se dvěma obličejí; *Parnassus O* dvoutemenný.

**bicolor, ōris, adj. [bi- a color]** dvoubarevný, dvoubarvý: *b. baca Minervae O* oliva (jež z počátku je temně zelená, později černá); *pōpulus b. V* t. j. bílý topol, jehož listy na líci jsou temně zelené, na rubu bělavé; *b. myrtus O* poněvadž na myrtovém stromě současně bývají plody zelené a černé (zralejší).

**bicorniger, gera, gerum [bi- a corniger]** dvourohý: *Bacchus O*.

**bicornis, e [bi- a cornu]** dvourohý: *Rhenus V* (říční bohové představováni byli s rohy na hlavě); *luna b. H* půlměsíc; *furca b. V O* vidlice dvouzubá, rozsochatá.

**bicorpor, oris [bi- a corpus]** dvoutělý.

**bidēns, entis, subst. [bi- a dens]** **1 f.** (se. *hostia*) obětní dobytče (jež má na dolejší čelisti dva zuby delší než ostatní; to platí zvl. o ovcích, obyčejných zvířatech obětních, u nichž ona

známka se jeví na konci druhého roku); - spec. ovce: *lanigeras mactabat rite bidentes V* **2 m.** (sc. *raster*) dvouzubá motyka.

**bidental, ālis, n. [bidens]** hrob blesku, t. j. místo, do něhož blesk udeřil. Blesk byl za určitých obřadů, při nichž se obětovala ovce, pohřben a ono místo opatřeno obrubní: *b. movere H* (hnouti bleskovou obrubní a tím znesvětiti).

**Bidis, is, f.** městečko na Sicilii nedaleko Syrakus (nyn. S. Giovanni di Bidini). Odt. adj. **Bidinus, a, um** bidský; obyv. **Bidini, ōrum, m.** Bidané.

**biduum, ī, n. [bi- a \*diuom, srov. dies]** doba dvou dní (jdoucích po sobě) *biduo* ve dvou dnech; ak. *biduum* (po) dva dny; *biduo post, b. ante C* o dva dny později n. dříve; *via bidui Cs* dva dni cesty.

**biennium, iī, n. [bi- a annus]** dvouletí, dvě léta, dva roky.

**bifāriam, adv.** na dvě strany, se dvou stran, na dvou stranách, na dvě: *b. castra L* zříditi tábor na dvou místech.

**bifer, fera, ferum [bi- a fero]** dvakrát do roka rodící: (enallage) *biferi rosaria Paesti V* růžové sady v Paestu kvetoucí dvakrát do roka.

**bifidus, a, um [bi- a findo]** dvojklaný.

**biforis, e [bi- a fores]** dvoudveřný, dvoukřídlý: *biforem dat tibia cantum V* dvojí zvuk (vyšší a nižší, z rozličných otvorů vycházející).

**biformātus, a, um [bi- a forma]** dvojtvárný.

**biformis, e [bi- a forma]** dvojtvárný, dvoutvarý; dvoutělý: *monstrum O* (= *Minotaurus*); *Scylla V*; *Ianus, Centaurus O*; *b. vates H* (jako básník a jako labuť).

**bifrōns, ontis, adj. [bi- a frons]** dvoučelý; se dvěma obličejí: *Ianus V*.

**bifurcus, a, um [bi- a furca]** dvouklaný, rozsochatý, vidlatý: *ramus O*.

**bigae, ārum** (jen u pozdějších sing. **biga, ae**) f. [staženo z *biugae*] **1** dvouspřeží, t. j. dvě tažná zvířata zapřažená do jednoho vozu **2** meton. dvouspřežný vůz, dvouspřeží.

**bigātus**, *a, um* [bigae] (jen o stříbrných mincích) obrazem dvouspřeží opatřený: *argentum L*; subst. **bigāti**, *ōrum, m.* (sc. *denarii*) t. j. stříbrné denáry, na nichž byla vyražena bohyně vítězství, řídicí spřežení.

**Bigerra**, *ae, f.* město v jihových. Hispanii *L*.

**Bigerrionēs**, *um, m.* Bigerrioni, kmen keltiberský usedlý v jižní Aquitanii *Cs*.

**biugis**, *e a* **biugus**, *a, um* [bi- a *iugum*] dvojspřežný: *biuges equi V* dvojspřeží koní; *biugum certamen V* dvojspřežný zápas, závod dvojspřežím; subst. **biugi**, *ōrum, m.* (sc. *equi*) dvojspřeží, válečný vůz.

**Bilbilis**, *is, f.* městečko v Hispanii Tarrakonské, nyn. Bambola, rodiště básníka *Martiala*.

**libibra**, *ae, f.* [bi- a *libra*] dvoulibra, dvě libry.

**libilibris**, *e* [bi- a *libra*] dvouliberní.

**bilinguis**, *e* [bi- a *lingua*] 1 dvoujazyčný 2 metaf. a mluvící dvěma jazyky: *Canusinus b. H* (obyvatelé města *Kanusia* mluvili směsí sláтанou z řečtiny a latiny, dříve oštiny) **b** obojetný, neupřímný, pokrytecký, potměšilý, lstivý, klamavý.

**bilis**, *is, f.* žluč (jako tekutina); často jako sídlo hněvu: *meum iecur urere* (inf. histor.) *b. H* má játra páčila žluč = žluč mi kypěla v útrokách; *ut mihi bilem vestri movere tumultus H* vaše řádění mi vzbouřilo žluč; = spec. *atra b.* těžkomyslnost, melancholie.

**bilix**, *icis, adj.* [bi- a základ slova *licium* nit] dvounitý; dvoudrátý, dvoudrátový: *lorica V* (pancíř řetízkový, jehož řetízky jsou spleteny z dvojnásobného drátu).

**bilūstris**, *e* [bi- a *lustrum* pětiletí] trvající dvě pětiletí, desítiletý.

**bimaris**, *e* [bi- a *mare*] dvoumořský, ležící při dvou mořích: *Corinthus H O, Isthmus O*.

**bimaritus**, *a, um* [bi- a *maritus*] dvoženatý; subst. manžel dvou žen.

**bimāter**, *tris, m.* [bi- a *mater*] mající dvě matky (příjmení *Bakchovo*) *O*.

**bimembris**, *e* [bi- a *membrum*] dvoj-

úďý, dvojtvárný: *nubigenae bimembres V* mrakozroenci dvojtvární; (též subst.) *illic lavēre bimembres vulnera O* dvojúďci (o *Kentaurech*, jejichž tělo bylo odpola lidské, odpola koňské).

**bimēstris**, *e* [bi- a *mensis*] dvouměsíční; na dva měsíce.

**bimulus**, *a, um* [bimus] dvouletý *Ct*.

**bimus**, *a, um* [staženo z \*bi-himos, srov. *hiems*] „dvouzimní“, dvouletý: *b. honos O* (o dvojím konsulátu).

**Bingium**, *iī, n.* město v belgické Galii (proti nynějšímu *Bingen*) *T*.

**binī**, *ae, a* [bis] 1 po dvou, dva a dva: *bis bina quot sunt? C* kolik je dvakrát dvě 2 (u subst. pomnožných neb těch, jež v plur. mají jiný význam než v sing.) dva: *binae litterae C* dva dopisy 3 dva, dvě; pár: *bina manu crispans hastilia V; b. scyphi C* pár pohárů.

**binocitium**, *iī, n.* [bi- a *nox*] dvou nocí; dvě noci *T*.

**binōminis**, *e* [bi- a *nomen*] dvoujmenný: *Ister (= Danuvius) O; Ascanius (= Iulus) O; Irus (= Arnaeus) O*.

**Biōn**, *ōnis, m.* (*Βίων*) kyrenský filosof v III. stol. př. n. l., známý jizlivým vtipem. Odt. adj. **Biōnēus**, *a, um* *Bionův*, bionský: *B. sermones H* (satiry, psané způsobem *Bionovým*).

**bipalmis**, *e* [bi- a *palma* dlaň] dvou-pídní; dvě píde dlouhý.

**bipālium**, *iī, n.* [bi- a *pala*] (dvojstranný) rýč.

**bipartitus** n. **bipertitus**, *a, um* [bi- a *partio*] rozdělený ve dva díly, dvojitý, dvojnásobný; abl. **bipartitō** n. **bipertitō** (v platnosti adv.) dvojako, na dvě strany, dvojm směrem; ve dvou odděleních.

**bipatēns**, *entis, adj.* [bi- a *pateo*] dvojak otevířený: *portae bipatentes V* brány dvoukřídle; *tecta V* síň (na *Olym-pu*), jejíž dvoukřídle dveře jsou otevřeny.

**bipedālis**, *e* [bi- a *pedalis*] dvoustopý.

**bipennifer**, *fera, ferum* [bipennis a *fero*] nesoucí dvousečnou sekyru, ozbrojený dvousečnou sekyrou.

**bipennis**, *e* [bi- a *penna*] dvoukřídlý; subst. **bipennis**, *is, f.* (sc. *securis*) dvou-

sečná sekyra (s dvojím ostřím), válečná sekyra; meton. *ornus accisa crebris bipennibus* *V* ranami sekyr.

**bipertitō** viz *bipartitus*.

**bipēs, edis, adj.** [*bi-* a *pes*] dvou-nohý: *equi* *V* o koních bohů mořských, jejichž zadek vybíhal v rybí ocas; subst. **bipedēs, um, m.** dvou-nožci (s příhanou o lidech) *C*.

**birēmīs, e** [*bi-* a *remus*] 1 dvou-veslý; o dvou veslech: *scapha* *H* 2 subst. **birēmīs, is, f.** (sc. *navis*) loď o dvou řadách vesel, dvojřadka.

**bis, adv.** [*bi-*, z arch. *duis* = *duis*; srov. *δίς* z \**duis*, čes. dva] dvakrát: *bis quinque viri* *H* decemvirové; *bis sex locis thorax perfossus* *V* (okrouhlé číslo) na mnoha místech; *bis terque* *H* dvakrát i třikrát, často, častěji; ale *bis terve bonus* *H* dvakrát neb (nanejvýš) třikrát, jen zřídka.

**Bisaltae, ārum, m.** Bisaltové, thrácký národ při řece Strymonu *VL*. Odt. adj. **Bisalticus, a, um** bisaltský; subst. **Bisaltica, ae, f.** (sc. *terra*) země Bisaltů.

**Bisaltis, idis, f.** dcera heroa Bisalta, od něhož země Bisaltů dostala jméno (= *Theophane*) *O*.

**Bisanthē** n. **Bizanthē, ēs, f.** tvrz v thráckém Chersonesu při Propon-tidě *N*.

**bisellium, iī, n.** [*bi-* a *sella*] dvou-sedadlové (čestné) křeslo (v cirku).

**bissus** viz *byssus*.

**Bistones, num, m.** [*Βιστόνες*] Bistonové, kmen thrácký v okolí Abdery. Odt. 1 **Bistonis, idis, f.** Thrákyně, thrácká bakchantka 2 adj. **Bistonius, a, um** bistonický, thrácký.

**bisulcus, a, um** [*bi-* a *sulcus*] dvou-brázdý; rozštípený, rozeklaný: *b. pes* *O* kopyto.

**Bithyni, ōrum, m.** [*Βιθυνοί*] Bithynané, obyvatelé Bithynie. Odt. adj. a **Bithynus, a, um** bithynský b **Bithynius, a, um**; subst. **Bithynia, ae, f.** (sc. *terra*) Bithynie, krajina na severozápadu Malé Asie c **Bithynicus, a, um** bithynský.

**Bitiās, ae, m.** jméno mužské 1 Trojan, bratr Pandarův *V* 2 Tyřan *V*.

**Bitōn, ōnis, m.** [*Βίτων*] syn argejské kněžky Heřiny Kydippy, bratr Kleobiův *C*.

**bitūmen, inis, n.** zemské klí, zemní pryskyřice, smůla, živice, asfalt.

**bitūmineus, a, um** [*bitumen*] živočišný, smolný: *vires* *O* smolné hmoty.

**Biturigēs, gum, m.** Biturigové, mocný kmen keltský, sídlící jižně od řeky Ligeru *Cs*.

**bivius, a, um** [*bi-* a *via*] dvojcestý: *biviae fauces* *V* t. j. úzký vchod a východ z úvozu; subst. **bivium, iī, n.** dvojcestí, rozcestí: *b. portae* *V*.

**blaesus, a, um,** [*βλαυσός*] šeplavý, breptavý: *lingua*; *sonus* *O*. *VI*. jméno **Blaesus, přijmení** v rodě Juniů; viz *Iunius*.

**Blandae, ārum, f.** Blandy, město na pomoří v Lukanii *L*.

**blandē, adv.** [*blandus*] lichotivě: *blandius Orpheo* (abl. kompar.) *moderari fide* *H* vábněji nad Orfea hráti na lyru.

**blandiloquēns, entis** [*blandus* a *loquor*] lichotný.

**blandiloquentia, ae, f.** [*blandiloquens*] lichotná řeč.

**blandimentum, i, n.** [*blandior*] 1 lichocení, úlisný způsob; často v plur. *blandimenta muliebria*; *b. adversus plebem* *T* 2 metaf. v nadidlo, lahoda, půvab: *blandimenta plebi dare* *L* poskytnouti v nadidla lidu; *b. vitae* *T*; - spec. dráždilo: *sine blandimentis expellunt famem* *T* bez koření.

**blandior, iī, itus** *sum* [*blandus*] 1 lichotiti někomu, lichotiti se k někomu, pochlebovati (alci): *pavidum* (ak. vnitřní) *blandita dixit* *O* úzkostlivě k němu se lichotíc; *blandiebatur coeptis Fortuna* *T*; *Hannibal patri pueriliter blandiens, ut ...* *L* lichotivě prose, aby ... 2 metaf. lichotiti, lahoditi, vábiti (k požitku): *blandiente inertia* *T* ana zahálka jim lahodila; *ignoscere vitiis blandientibus* *T* odpouštěti neřestem lahodícím.

**blanditia, ae, f.** [*blandus*] 1 lichocení, pochlebování, úlisnost; zvl. v plur. lichotivá slova, lichotné řeči, lichotky: *blanditias adhibere* *O* lichotně

mluviti **2** metaf. půvabnost, lahodnost: *b. voluptatum O.*

**blandulus, a, um** [*blandus*] *animula blandula* :: *Hadrianus* něžňoučká.

**blandus, a, um** **1** lichotivý, lichotný, pochlebný: *amor b. O* něžná láska; s inf. *Orpheus b. ducere quercus H* umějíci lichotným zvukem vábiti duby; *docta prece b. H* prosbou naučenou (od básníka) se lichotě; *amicus b. C* pochlebuující **2** metaf. vábný, poutavý: *aquae O.*

**blasphēmator, ōris, m.** [*blasphemo*] rouhač.

**blasphēmia, ae, f.** [*βλασφημία*] rouhání; potupa, urážka.

**blasphēmō, āre, āvī, ātum** [*blasphemus*] rouhati se, tupiti.

**blasphēmus, a, um** [*βλάσφημος*] rouhavý; potupný, urážlivý.

**blaterō, āre, āvī, ātum** tlachati, žvaniti, pleskati, nesmyslně mluvit.

**blatta, ae, f.** šváb; mol.

**Blossius, římské jméno rodové; C.** *Blossius* z Kum (*Cumanus*), filosof stoický, přítel staršího Grakcha C.

**boārius, a, um** [*bos*] dobytčí: *forum b. n.* pouze *boarium* dobytčí trh (v Římě mezi Tiberem, Velikým církem a Palatinem).

**Bocchar (Boccar), aris, m.** **1** král mauretánský za doby Hannibalovy **2** vojevůdce Syfakův L.

**Bocchoris, is, m.** mythický král egyptský T.

**Bocchus, ī, m.** král mauretánský, tehán Jugurthy, jež vydal Římanům S.

**bōcula** viz *bucula*.

**Bodotria, ae, f.** mořská zátoka na vých. pobřeží Britannie (nyn. Firth of Forth) T.

**Boebē, ēs, f.** [*Βοίβη*] Boibe, město a jezero v Thessalii L O.

**Boeōtarchēs, ae, m.** [*Βοιωτάρχης*] boiotarch, nejvyšší úředník v Boiotii L.

**Boeōti, ōrum, (gen. Boeotum H) m.** [*Βοιωτοί*] Boiotové, obyvatelé Boiotie; - adj. **1** *Boeōtus, a, um* boiotský: *tellus O* **2** *Boeōtius, a, um* boiotský; subst. *Boeōtīi, ōrum, m.* = *Boeoti*; *Boeōtia, ae, f.* (sc. terra) [*Βοιωτία*]

Boiotie, krajina ve středním Řecku mezi Fokidou a Attikou s hlavním městem Thebami.

**Boēthus, ī, m.** [*Βοηθός* „pomocník“] **1** stoický filosof C **2** řecký umělec v ciselování ok. r. 370 př. n. l.

<Bohēmia, ae, f. [z *Boihaemum* viz *Boi*] Čechy; **Bohēmus** a **Bohēmicus, a, um** český; subst. **Bohēmī, ōrum, m.** Čechové.>

**Boī, n.** také **Boīi, Boiōrum, m.** Bojové, keltský národ v Gallii a v sev. Itálii. Odt. **Boihaemum** n. **Boiohaemum** (*Boihēmum*), ī, n. (odt. Böhmen) země Bojů (nyn. Čechy, kdež Bojové prvotně byli usedlí).

**Boihaemum, Boiohaemum** viz *Boi*.

**Bōla, ae (V) n. Bōlae, ārum (L) f.** starobylé město Aequů v Latii. Odt. adj. **Bōlānus, a, um** holský; subst. **Bōlānī, ōrum, m.** Bolané.

**bōlētus, ī, m.** [*βωλίτης*] hřib.

**bolis, idis, f.** [*βολίς*] **1** meteor **2** olovnice Vt.

**bolus, ī, m.** [*βόλος*] hod; spec. vržení sítě, meton. úlovek; met. výdělek, zisk. <**bombarda, ae, f.** veliká puška, dělo.>

**bombus, ī, m.** [*βόμβος*] a šum, bzukot **b** hřmot, hukot.

**bombyx, ycis, m.** [*βόμβυξ*] bourec hedvábný; meton. hedvábi Pp.

**Bomilcar, aris, m.** důvěrník Jugurthův, od tohoto pro zradu utracen S.

**Bona Dea** („Dobrá bohyně“) staroitalská bohyně, jež byla ctěna od římských paní jako bohyně úrody a počestnosti. Hlavní slavnost její, k níž muži neměli přístupu, se konala v provincii v domě konsulově nebo praetorově.

**bonitās, ātis, f.** [*bonus*] **1** dobrost věci; (o polích) úrodnost **2** dobrota (ducha), dobrosrdečnost, šlechetná povaha; štědrost: *b. naturae, ingenii C* dobrá, přirozená povaha; *b. causae C* spravedlivá věc.

**Bonna, ae, f.** tvrz na levém břehu Rýnu (nyn. Bonn) T. Odt. adj. **Bonnēnsis, e** bonnský: *proelium T* bitva u Bonny.



**Bononia**, *ae, f.* město v předalpské Gallii (nyn. Bologna). Odt. adj. **Bononiensis**, *e* bononský.

**bonum**, *i, n.* [*bonus*] dobro 1 dobro, prospěch, užitek, výhoda: *bonis amicis quasi diffundi C* štěstím přítelovným takorča se rozplývati (radostí); *cui bono?* komu to bylo na prospěch? *b. publicum T* dobro, blaho obecné 2 **a** (hmotné) dobro, statek, majetek, jmění, bohatství: (jen v plur.) *bona patria C* dědičné statky **b** (duševní) dobro, nadání, přednost: *finis bonorum T* svrchované, nejvyšší dobro; *b. naturale C N* dar přírody, přirozený dar, nadání; *bono tanto percita Ap* = krásou.

**bonus**, *a, um* (kompar. **melior** superl. **optimus**) [arch. *duonos* z *duenos* dvojslab. s *u*] dobrý 1 hmotně a zevně 1 dobrý, zdatný: *bonae (optimae) artes C* krásná umění; ale *avaritia artes bonas subvertit S* dobré vlastnosti; *nummos adulterinos pro bonis accipere C* padělané peníze místo pravých; *ignorantia bonarum rerum N* pochoutek; = spec. dobrý, zdravý, svěží: *color b. O* zdravá barva; *vultus boni O* jasná, vlídná, veselá tvář; *b. aetas C* mladý věk, mladá léta 2 dobrý k něčemu, vhodný, příhodný, prospěšný, užitečný: (s dat.) *ager b. pecori*; (s předl. ad) *campi militi ad proelium boni T*; (s abl. supina) *vitatu melius H* lépe vyhnoutise; = spec. a sm. zručný, obratný; (s inf.) *b. calamos inflare leves V* znalý; (s abl.) *hic iaculo b. V* výborný oštěpometec; *b. remis V* dobrý veslař; *b. pedibus V* dobrý běžec; *sagittis melior Dacus H* lepší lukostřelec  $\beta$  zmužilý, udatný, statečný: *iuxta boni malique obtruncari S*  $\gamma$  rodem dobrý, urozený: *bono genere natus C*; *fortes creantur fortibus et bonis H*  $\delta$  dobrý, pěkný, krásný, jemný: *scyphos optimos aufert C*; *signa optima C*; *plena domus caelati argenti optimi C* překrásných prací vypuklých ve stříbrě  $\epsilon$  hojný, značný, valný: *bona copia C*; *bona pars hominum H* dobrá, převážná část  $\zeta$  dobrý, zdárný, příznivý, šťastný: *b. annus V*; *melius*

*omen V*; *quod bonum faustum felix fortunatumque sit C*; *ite bonis avibus O* za šťastných znamení (věštných); *di meliora (sc. dent, velint)* chraň Bůh II 1 (v ohledu mravním) mravně dobrý, řádný, poctivý, hodný, šlechetný, počestný: *sanctissima femina atque optima C*; *bonā (optimā) fide C* svědomitě, poctivě; *causa optima C* věc zcela čestná; *optimo iure* plným právem; *vir b. C* čestný muž, poctivec; (ve smyslu filosofickém) mudřec; (někdy ironicky) dobrák ( $\epsilon\upsilon\eta\theta\eta\varsigma$ ); (v oslovení) *bone!* můj milý; *optime!* *V* můj drahý; = spec. *a* poctivý, nezištný: *bona Cínara H*  $\beta$  sm. polit. dobrý s hlediska konservativců a aristokratů, vlastenecký; subst. dobrý občan, vlastenec: *sermone non solum plebis verum etiam bonorum C*; *optimi cives C*; *optimus quisque* každý přítel vlasti; *pars melior L* strana vlastenecká; *civitas est in potestate optimorum C* aristokratů. Proto *boni* u *C* (= *optimates*) dobře smýšlející, optimáti, konservativci 2 dobrý k někomu, laskavý, přívětivý, dobromyslný, dobrotivý, milostivý: *bona (cum) venia C* s laskavým dovolením; *des veniam b. H* milostivě; *boni divi V*; *iam melior mihi V* laskavější ke mně; *te, Capitoline, quem propter beneficia populus Romanus optimum nominavit C* nejvyšš dobrotivý 3 v pozdní lat. krásný.

**boō**, *āre, āvī* [z řec.  $\beta\omicron\omega\omega$ ] 1 křičeti, volati 2 metaf. hlukem se rozléhati, ozývati: *foro boante O*.

**Boōtēs**, *ae, m.* [ $\beta\omicron\omega\tau\eta\varsigma$ ] Vozataj (vl. pohaněč volů), souhvězdí vých. od Velkého vozu. Jiné jméno jeho jest *Arctophylax* (v. t.).

**Bora**, *ae, m.* horský uzal v Makedonii L.

**boreās**, *ae, m.* [ $\beta\omicron\rho\acute{\epsilon}\alpha\varsigma$ ] 1 severovýchodní vítr; (u básn. často) severní vítr, severní bouře, severice (ryze lat. *aquilo*); zosobněný bůh severního větru, Sever, syn Astraiūv a Eoin, bydlí v Thrákii 2 meton. sever, severní, púlnoční strana: *boreae finitimum latus H*.

**Boresti**, *ōrum, m.* Borestové, národ v severním Skotsku T.

**borëus**, *a*, *um* [βόρειος] severní.

**borith**, neskl., *n.* mydlice (rostlina)  
*Vi.*

**Borysthenës**, *is*, *m.* [Βορυσθένης]  
řeka v Sarmatsku (nyn. Dněpr). Odt. adj.

**Borysthenius**, *a*, *um*: *amnis* *O* řeka  
Borysthenes.

**bös**, *bovis* *m. f.* [srov. βοῦς, dor. βῶς;  
srov. čes. hovado] (hovězí) dobytče; *m.*  
býk, vůl; *f.* kráva; (v plur.) skot, do-  
bytek.

**Bosphorus** a **Bosporus**, *i*, *m.* [Βόσ-  
πορος „dobytčí brod“ podle báje na-  
zván tak po Io, těkající v podobě  
krávy] úžina mořská, průliv **1** *B.*  
*Thracius*, průliv mezi Pontem Euxei-  
nem a Propontidou (nyn. průliv Caři-  
hradský) **2** *B. Cimmerius* průliv mezi  
Maiotidou a Pontem Euxeinem (nyn.  
průliv Kerčský). Odt. adj. **a** **Bosporius**  
(*Bosphorius*) *a*, *um* bosporský **b** **Bos-  
poranus** (*Bosphoranus*), *a*, *um*; subst.  
**Bosporani**, *orum*, *m.* Bospořané.

**botrus**, *i* i **botrys**, *vos*, *f.* [βότρυς]  
hrozen; vinné zrnko.

**Bottiaea**, *ae*, *f.* [Βοττιαία] krajina  
makedonská mezi Axiem a Pierií *L.*

**Boviānum**, *i*, *n.* hlavní město sam-  
nitského kmene (nyn. Bojano).

**bovile**, *is*, *n.* [*bos*] stáj, chlév pro  
hovězí dobytek.

**Bovillae**, *arum*, *f.* Bovilly, měs-  
tečko v Latii, jihových. od Říma při  
silnici Appiově. Odt. adj. **Bovillānus**, *a*,  
*um* bovillský.

**bovillus**, *a*, *um* = *bubulus*.

**brabëum** (**brabium**, **bravium**), *iī*, *n.*  
[βραβεῖον] čestná odměna, cena.

**brācae**, *arum*, *f.* (široké) nohavice;  
sg. *Persica braca* *O.*

**brācātus**, *a*, *um* [*bracae*] **1** oděný  
(širokými) nohavicemi, nošící kalho-  
ty **2** meton. cizozemský, barbarský.

**bracchiālis** n. **brachiālis**, *e* [*brac-  
(c)hium*] ramenní, pažní: *b. crassitudo*  
*Pn-h* tloušťka paže; = subst. neutr. *n.* fem.  
náramek.

**bracchiolum**, *i*, *n.* [*bracchium*] ra-  
ménko, ručka *Ct.*

**bracchium** n. **brachium**, *iī*, *n.* [βρα-  
χίον] **1** předloktí **2** synekd. rámě,  
paže: *collo dare brachia circum* *V*

kolem krku obejmouti **3** metaf. (o věcech  
rameni podobných) **a** *klepeto* (rači *n.*  
štírovo): *curvantem brachia cancrum* *O*;  
**b** větev, haluz, výhon: *annosa brac-  
chia pandit ulmus* *V* **c** ramena luku  
**d** ramena kružidla **e** ráhno  
**f** rameno zátoky **g** rameno náspu,  
výběžek, příční hráz: *consul muro*  
*Ardeae b. iniunxerat* *L* spojil rameno  
náspu s hradbou *Ardey*.

**bractea**, **bracteātus** viz *brattea*, *brat-  
teatus*.

**Branchidae**, *arum*, *m.* [Βραγχίδαί]  
Branchovci, potomci Branchovi, dě-  
diční kněží věštírny Apollonovy v Di-  
dymech u Mileta *Cr.*

**Brannovicës**, *um*, *m.* viz *Aulerci*.

<**brasiātor** n. **braxātor**, *ōris*, *m.*  
[*brasium* slad] sladovník, pivovarník.>

**brassica**, *ae*, *f.* kapusta, zelí *Pp.*

**brattea** (*brattia*), *ae*, *f.* kovový lupí-  
nek, lístek; = spec. zlatý lupínek *V.*

**bratteātus**, *a*, *um* [*brattea*] pokrytý  
(zlatými) plíšky, zlatými lupínky, po-  
zlacený; metaf. *bratteata felicitas* *Sn*  
pozlátkové.

**Bratspanantium**, *iī*, *n.* pevnost v úze-  
mí Bellovakův *Cs.*

**bravium** viz *brabeum*.

**Brennus**, *i*, *m.* **1** vůdce Gallů se-  
nonských, kteří r. 390 př. n. l. dobyli  
Říma *L* **2** vůdce Gallů, kteří r. 278  
př. n. l. dobyli Makedonie a vtrhli  
do Řecka *C.*

**Breunī**, *orum*, *m.* Breunové, rhaet-  
ský národ usedlý v údolí řeky Innu *H.*

**breviārius**, *a*, *um* [*brevis*] stručný;  
subst. **breviārium**, *iī*, *n.* stručný seznam,  
stručný přehled; výtah; <± breviář>.

**breviloquëns**, *entis* [*brevis a loquor*]  
stručný (v řeči).

**breviloquentia**, *ae*, *f.* [*brevis a loquor*]  
stručnost.

**breviloquium**, *iī*, *n.* [*brevis a loquor*]  
stručná řeč.

**brevis**, *e* [srov. snad βραχύς] krátký  
**1** (v prostoře) **1** *librum in breve cogere* *H*  
knihu těsně svinouti; *brevissimus*  
*traiectus* *Cs* nejkratší přechod; = spec.  
*a* (neširoký) malý, úzký, těsný:  
*confinium breve artis et falsi* *T* úzké  
rozhraní vědy a klamu **β** (nevysoký)

krátký, malý, nízký: *iudex brevior ipse quam testis* C γ (nehluboký) nízký, mělký: *brevia vada* V mělké brody; subst. **brevia, ium, n.** mělčiny, písčiny [τὰ βραχέα]: *neque discerni poterant b. a profundis* T; (naves) *Eurus in b. urget* V; (kolekt. sing.) *naves plano alveo adversus breve* T **2** metaf. **a** malý, skrovný, nepatrný, chatrný: *census b. H* malé jmění **b** (o řeči) krátký, stručný, úsečný: *breve carmen* O; *quod ego brevi explicabo* C stručně; (též o osobě) *b. esse laboro, obscurus fio* H; subst. **breve, is, n.** stručný seznam = <papežský (krátký) list, breve> **II** (o čase) **1** *ad breve tempus* C (jen) na krátký čas; *brevi (tempore) vbrzku, zakrátko*; *brevi post krátce potom* **2** krátký, jsoucí krátkého trvání, krátko trvajícím, krátkodobý, pomíjející: *cena b. H* hostina krátká, (tudíž) prostá; *dapes mensae brevis* H; *rosa H* = rychle odkvétající; *breve lilium* H = rychle vadnoucí; *dominus b. H* pán nakrátko; (v metric) *b. syllaba* H.

**brevitās, ātis, f.** [*brevis*] krátkost **1** (v prostoře) **a b. spatii** Cs malá vzdálenost; *magnitudo Gallorum... b. nostra* Cs malá naše postava **b** metaf. stručnost: *haec brevitatis causa relinquo* C **2** (v čase) *vitae* C krátká doba života.

**breviter, adv.** [*brevis*] krátce **a** (v prostoře) na krátkou vzdálenost: *Sarmatae omisso arcu, quo brevius valent* T jimž na kratší vzdálenost střelí (t. j. ne tak daleko jako Parthové) **b** metaf. stručně, úsečně: *quod ego pluribus verbis, illi brevius* C.

**Briarēus, eī, m.** [Βριαρεύς] storuký obr.

**Brigantēs, um, m.** Briganti, mocný národ v sev. Britanii. Odt. adj. **Briganticus, a, um** brigantský.

**Briniātēs, um, m.** Briniati, národ usedlý v Ligurii L.

**Brisēis, idis, f.** [Βρισηίς] Briseovna, (t. j. dcera Briseova) n. snad Brisanka (t. j. dívka z Brisy), kořistí vzatá od Achillea H O.

**Britannia, ae, f.** Britannie (nyn. Velká Britannie, t. j. Anglie a Skotsko). Adj.

**a Britannus, a, um** britanský; subst. **Britanni, ōrum, m.** Britanové **b Britannicus, a, um** britanský: *legiones* T; subst. **Britannicus, ī, m.** Britannikus, syn císaře Klaudia a první jeho manželky Messaliny.

**Brixellum, ī, n.** pevnost na pravém břehu Pádu, sev.-vých. od Parmy (nyn. Brescello).

**Brixia, ae, f.** město v severní Itálii (nyn. Brescia).

**Bromius, iū, m.** [βρόμιος] hlučný jméno Bakchovo.

**Bruclerī, ōrum, m.** Bruclerové, národ usedlý mezi nyn. řekami Lippou a Emží. Odt. adj. **Bruclerius, a, um** bruclerský.

**brūma, ae, f.** [synk. z \**brev(i)ma*, superl. od *brevis*] **1** doba nejkratších dní; zimní slunovrat **2** synekd. zima: *b. iners* H.

**brūmālis, e** [*bruma*] zimní: *horae brumales* O krátké zimní hodiny (Římané totiž dělili přirozený den ve 12 stejných hodin; byly tudíž hodiny zimní kratší letních).

<**Bruna, ae, f.** Brno; adj. **Brunēnsis, e** brněnský.>

**Brundisium, iū, n.** přístavní město v Kalabrii, z něhož se Římané obyčejně plavili do Řecka (nyn. Brindisi). Odt. adj. **Brundisius, a, um** brundisijský; obyv. **Brundisiī, ōrum, m.** Brundisané.

**Bruttii, ōrum, m.** **1** Bruttiové, obyvatelé nejjižnějšího cípu Itálie **2** meton. země Bruttiiů, Bruttijsko: *in Bruttiiis* C Cs; *in Bruttios* L. Odt. adj. **Bruttius, a, um** bruttijský.

**1. brūtus, a, um** **1** těžký: *bruta tellus* H nehybná země **2** metaf. těžkopádný, nejapný, blbý, nerozumný.

**2. Brūtus, ī, m.** příjmení v rodě Juniů **1** L. *Iunius Brutus*, jenž z Říma vypudil rod královský **2** M. *Iunius Brutus*, Caesarův miláček a vrah, přítel Ciceronův, proslulý řečník a filosof **3** Dec. *Iunius Brutus*, legát Caesarův, jeden z Caesarových vrahů.

**Būbastis, is, f.** egyptská bohyně měsíce Bast, dcera Osiridova a Isidina O.

**Būbasus, ī, f.** město v Karii. Odt. **Būbasis, idis, f.** bubaská žena O.

**būblus** viz *bubulus*.

**būbō, ōnis, m.** v ýr; fem. *sola b.* V.

**bubulcitor, āri** [*bubulcus*] býti volákem.

**bubulcus, ī, m.** [*bos*] volák, pacholek (od volů).

**būbulus, a, um** [*bos*] volský, hovězí.

**Būcar** viz *Bocchar*.

**bucca, ae, f.** 1 (nafouklá) tvář, líce: *quín Iuppiter illis ambas buccas inflet* H aby na ně obě tváře nenadul (t. j. aby se na ně nerozhněval) 2 huba, ústa: *quidquid in buccam venit C* cokoliv do huby přijde, cokoliv koho napadne 3 meton. „co se vejde do huby“, žvanec, sousto: *b. panis* Ptr.

**buccula, ae, f.** [*bucca*] 1 líčko 2 metaf. náliček, lícnice (u přílby), hledí.

**Bucephalās, ae, m.** [srov. βουκέφαλος mající býčí hlavu] válečný kůň Alexandra Velikého. Podle něho nazval Alexandr osadu **Bucephala, ae, f.**, kterou založil při středním Hydaspu Cr.

**būcerus, a, um** [βουκέρας] býkorohý, krávorohý: *bucera armenta* O rohaté stádo skotu, stádo rohatého skotu.

**būcina, ae, f.** [\**bovicina* od *bos* a *cano*] 1 (pastýřský) roh, jímž bylo dávano znamení k shromáždění neb k rozchodu 2 (ve vojenství) roh, polnice (jíž bylo dávano znamení k nastoupení a vystřídání stráží): *ad tertiam bucinam praesto esse L* na třetí zatroubení polnicí (= o třetí stráží) býti pohotově 3 metaf. lastura, ulita (Tritonova) O.

**būcinātor, ōris, m.** [*bucina*] trubač (na roh, na polnici); *b. existimationis C* hlasatel.

**būcinum, ī, n.** [*bucina*] troubení, zatroubení.

**būcolicus, a, um** [βουκολικός od βουκόλος pastýř] pastýřský O.

**būcula, ae, f.** [*bos*] kravka, jalovička, jalůvka.

**būfō, ōnis, m.** (žába) ropucha.

**bulbātiō, ōnis, f.** [*bulbus*] cibulovitě tvoření, cibulovitý útvar var. *Pn-h*.

**bulbus, ī, m.** [βολβός] cibule, bulva.

**būlē, ēs, f.** [βουλή] rada (jako sbor v řeckých obcích).

**būleuta, ae, m.** [βουλευτής] člen rady, radní.

**būleutērium, ī, n.** [βουλευτήριον] radnice (v řeckých městech) C.

**bullā, ae, f.** 1 bublina O 2 pukla, vypouklá ozdoba (k okrášení pasů, dveří) 3 (zlaté n. stříbrné) pouzdro, které se nosilo na hrdle jako amulet proti uřknutí a kouzlům; - <pečet; meton. (papežská) bula>.

**bullātiō, ōnis, f.** [*bullo* bublati od *bullo*] tvoření bublin, vyvěrání.

**Bullis n. Byllis, idis, f.** město a krajina v Illyrii blíž Apollonie. Obyvatelé **Bullidēnsēs n. Bulliēnsēs, ium, n. Bullinī, ōrum, m.** Bullid'ané.

**būmastus, a, um** [βούμαστος] velkohrozný V.

<**burgēnsis, is, m.** [*burgus*] měšťan.>

<**burggravius, ī, m.** [*burgus*] purkrabí.>

**burgus, ī, m.** [z germán.] hrad; <osada, zejm. trhová, městys>.

**Būri, ōrum, m.** Burové, národ usedlý v údolích řeky Váhu.

1. **būris, is, m.** kleč (zadní část pluhu) V.

2. **Būris, is, f.** pobřežní město v Achaii, které se zemětřesením r. 373 př. n. l. propadlo do moře.

**bursa, ae, f.** [βύρα] měšec.

**bursicida, ae, f.** [*bursa* a *caedo*] uřezávač měšců, kapsář.

**Būsiris, idis, m.** mythický král v Egyptě, jenž obětoval cizince VO.

<**busteus, a, um** [*bustum*] utvořeno od *bustum* jako protiklad k *musteus* (od *mustum*) hrobní, na umření:: *Campanus*.>

**bustuārius, a, um** [*bustum*] týkající se žároviště: *gladiator b. C* gladiátor, jenž bojoval na počest zemřelého na žárovišti.

**bustum, ī, n.** [povstalo chybným dělením v *am-buro* místo v *amb-uro*] 1 žároviště 2 synekd. a hranice: *semiusta servant busta V* b rov, mahyla (pův. na žárovišti zřízená), náhrobek 3 metaf. hrob: *Piso, b. rei publicae C; b. nati O* (o Tereovi, jenž snědl svého syna).

**Būtēs, ae, m.** 1 silák z kmene Beryků V 2 syn Pallantův, vnuk Pandionův O.

**Büthrötum**, *i, n.* i **Büthrōtos**, *i, f.* pobřežní město v Epeiru (nyn. Butrinto).

**Butrōtus**, *i, m.* řeka v Bruttijsku (nyn. Bruciano) *L.*

**bütȳrum**, *i, n.* [βούτυρον] máslo.

**Buxentum**, *i, n.* město v Lukánii (nyn. Policastro) *L.*

**buxifer**, *fera, ferum* [buxus a fero] úrodný (bohatý) na zimostřáz *Ct.*

**buxus**, *i, f.* n. **buxum**, *i, n.* [πύξος]

**1** zimostřáz, dřevo zimostřázové

**2** meton. věci ze zimostřázu zhotovené:

*tympana nos buxusque vocant* *O* zimostřázová píšťala; *volubile b.* *V* kotouč, vlk; *crines depectere buxo* *O* hřeben zimostřázový.

**Byblis**, *idis, f.* [Βυβλίς] myth. dcera Miletova, jež byla proměněna v pramen *O.*

**Byblus**, *i, f.* [Βύβλος] starobylé město foinické (nyn. Džebajl) *Cr.*

**Byllis** viz *Bullis*.

**Byrsa**, *ae, f.* hrad v Karthagině *L.*

**byssinus**, *a, um* [βύσσινος] z jemného plátna, kmentový; subst. neutr. kmentové roucho.

**byssus**, *i, f.* [βύσσος] jemné plátno, kment.

**Byzantium**, *iī, n.* [Βυζάντιον] Byzantion, nyn. Cařihrad (Istanbul).

Odt. adj. **Byzantius**, *a, um* byzantský; subst. **Byzantiī**, *ōrum, m.* Byzantáné.

# C

**C** jako zkratka značí 1 osobní jm. *Gaius* 2 na hlasovacích tabulkách porotců *C = condemnno*, protože *littera tristis C 3 C (= centum)* 100.

**caballus**, *ī, m.* [srov. *καβάλλης*, ko-byla] kůň; (přísl.) *optat arare c. H* orati chce kůň, t. j. nikdo není svým stavem spokojen (k polním pracím užíváno bylo za starověku jen skotu).

**Cabillonum** viz *Cavillonum*.

**Cabiri**, *ōrum, m.* [*Κάβειροι*] Kabeirové, mystická božstva ctěná zvláště na ostrovech Lemnu a Samothrace.

**caccabus**, *ī, m.* [*κάκκαβος*] pánev, rendlík.

**cachinnātiō**, *ōnis, f.* [*cachinno*] hlasitý smích, chechtot, řehot.

**cachinnō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *καχίζω*, čes. chechtati se] smáti se nahlas, chechtati se, řehťati se.

**cachinnus**, *ī, m.* [*cachinno*] hlasitý smích, chechtání, chechtot, řehot: *tollere cachinnum H* spustiti hlasitý smích; *effusus in cachinnos Suet* propuknuv v chechtot.

**cacō**, *āre* káletí; vydělati se *H*; trans. *cacata charta Ct* podělaný.

**cacoēthes**, *is, n.* [*κακότης*] zloba, zejm. **a** zhoubná, úporná nemoc **b** zlozvyk.

**cacūmen**, *inis, n.* ostrý výběžek, špička, hrot; vršek; vrchol, téměř.

**cacūminō**, *āre* [*cacumen*] zašpičatiti: *aures O*.

**Cacus**, *ī, m.* syn Vulkanův, loupežný pastýř, jež zabil Herkules *VO L*.

**cadāver**, *eris, n.* [*cado*] (vl. vše, co) padlé leží; padlina), mrtvé tělo, mrtvola; zdechlina, mrcha; metaf. (nadávka) mrcha *C*.

**Cadmus**, *ī, m.* [*Κάδμος*] Kadmos 1 podle pověsti syn tyrského krále Agenora, jenž hledaje unesenou sestru Europu, přišel do Boiotie, kdež založil (thebský) hrad Kadmeiu. Odt. adj. **a** *Cadmēus, a, um* Kadmův; subst. *Cadmēa, ae, f.* (sc. *arx*) Kadmeia,

vyšehrad thebský **b** *Cadmēis, idis, f.* kadmejská, thebská; subst. Kadmovna, dcera Kadmova **II** jakýsi kat za doby Horatiovy *H*.

**cadō**, *ere, cecidī, cāsūrus 1* padati: *poma cadunt O*; *vela cadunt VO* plachty se spouštějí; *colus digitis cecidit O* kužel z prstů vypadl; = spec. *a* (o střelách) padati, dopadati: *pila levius cadunt Cs* s menší silou (prudkostí) dopadají; *fulmina cadentia Cr* sjíždějící blesky **β** (o tekutinách) padati, téci, vytékati, stékati, vtékati: *lacrimae per genas O* stékají po lících; (obr.) *Graeco fonte c. H* plynouti z řeckého pramene (o slovech); **γ** (o hvězdách) zapadati, zacházeti, chýliti se, skláněti se k západu: *cadentibus astris V* když hvězdy mizejí (s oblohy); *cadente die O* k večeru **2** padati, klesati: *c. de equo C*; = spec. (mrtev) padnouti, klesnouti, zahynouti: *in acie c.*; *ignavo leto c. O* nectnou smrtí zajíti; metaf. (o městech) padnouti, klesnouti (v prach), sřítiti se, býti dobyt: *arces casurae O* pádu blízké, zkáze usouzené **3** metaf. **a** padati, klesati, poklesnouti, podléhati, pozbývati síly (vážnosti), ochabovati: (na soudě) *c. in iudicio C*; *causa c. C* prohráti při, spor; (absol.) *si caderet Marcellus T*; *cecidit flamma Chimaerae H* vzala za své plamenná tlama; *quod si forte ceciderunt (tyranni) C* jsou-li náhodou svrženi; *cecidere animi CL O* mysl, srdnatost ochabla; *c. animo (animis) klesati na mysl*; *cadit vis venti L*; *ventus cecidit L* vítr ochabl; *cadit ira OL* hněv klesá (přestává, utiňuje se); *cadent, quae nunc sunt in honore vocabula H* zapadnou (= přijdou v zapomenutí); *securus, cadat an recto stet fabula talo (v. t.) H* nemaje starosti, propadne-li kus, či udrží-li se na jevišti; *lingua cadit inter verba H* jazyk vážne **b** upadati, dostati se, přijíti v něco, do něčeho (in alqd): *c. in morbum*; *c. in suspicionem N*; *in id sae-*

*culum cecidit aetas C* připadl; *sub oculos c.* bítí do očí; *c. in conspectum C* býti viditelný; *c. in deliberationem C* přícházeť v úvahu, býti předmětem úvahy; *quod ne in cogitationem quidem cadit C* na co se ani nepomýšlí; *fiunt ex ipsis et in ipsa cadunt O* do sebe se vracejí = v sebe se rozpadají (pralátky); - spec. *a* spadati v moc něčí, připadati, dostávati se někomu; *regnum ad servitia cadit L* připadá otrokům; *quibus cecidit custodia sorte V* připadla stráž *β* připadati, hoditi se na někoho, slušeti někomu (in alqm); *superbia in te non cadit Cr* nemůžeš viněn býti ze zpupnosti; *cadit in quemquam tantum scelus? V* může-li někdo tak ohavný zločin spáchat; *sapientia non cadit in hanc aetatem C* nehodí se do této doby *c* (obraz vzatý od hry v kostky) padnouti, přihoditi se, udáti se; vypadnouti, dopadnouti nějak; *fortuna secunda, haud adversa cadat V* kěz osud šťastný, ne nešťastný padne; *vota cadunt Tb* přání se splňují; *praeter opinionem res ceciderat N* věc se sběhla; *non omnia cadunt secunda N* nedopadá vše podle přání; *si minus fortissimi viri virtus civibus grata cecidisset C* kdyby byl skvělý čin připadl jako méně milý občanům = kdyby nebyl býval s díky přijat od občanstva; *c. ad (iñ) inritum L T* přijíti nazmar, býti marný; *miseri cordia in perniciem cadit S* zvrací se v záhubu; *quo res cumque cadent V* jakkoli věci dopadnou; *quo promissa cadant H* jak dopadají sliby.

**cādūceātor, ōris, m.** [*caduceus*] hlasatel, mluvčí; vyjednavatel (parlamentář).

**cādūceus, eī, m. n. cādūceum, ī, n.** [dor. *καρῦσιον* = att. *καρῦκετον*] (hlasatelská) berla, hůl; zvl. o berle boha Herma, posla bohův.

**cādūcifer, fera, ferum** [*caduceus a fero*] nosící berlu; subst. berlonoš *O* (přijmí Hermovo).

**cadūcus, a, um** [*cado*] 1 padající; opadávající; spadlý: *aliquid tamquam in arborum bacis . . . caducum C*; *Titanas fulmine sustulerit caduco (Iuppi-*

*ter) H* bleskem na ně (dopadajícím), mrštěným; - spec. padavý, k pádu náchylný, zralý k pádu: *vitis naturā est c. C* réva se svou přirozeností kloní k zemi; *lignum c. in domini caput H* jež chtělo padnouti na hlavu pánovu; (básn.) *mora leti caduco oratur iuveni V* mladíku, jenž má padnouti; *bello caduci Dardanidae V* ve válce (předčasně) padlí 2 metaf. **a** nestálý, vratký, prchavý, pomíjející: *res humanae fragiles sunt et caducae C* život lidský jest křehký a vratký; *caduca fortunae munera C B* (t. t. v právní mluvě) *hereditas caduca C* dědictví připadající státu, odúmrt'.

**Cadurci, ōrum, m.** Kadurkové, keltský národ usedlý na pravém břehu hořejšího toku Garumny Cs.

**cadus, ī, m.** [κάδος] 1 větší hliněná nádoba s úzkým krkem, džbán (zvl. na víno); - spec. popelnice: *ossa lecta cado textit aëno V 2* meton. víno: *quo Chium pretio cadum mercemur, taces H* soudek chijského vína.

**Cadūsii, ōrum, m.** Kadusiové, medský kmen na jhozápadu moře Kaspického.

**Caecilius**, jméno plebejského rodu římského (*gens Caecilia*), jehož nejznamenitější rodina byla Metellů; viz *Metellus 1* *Caeciliae* dcery *Q. Caecilia Metella* Makedonského 2 *Caecilia C* dcera *Q. Caecilia Metella* Balcarského 3 *C. Caecilius Statius* z Insubrie, básník komedií, vrstevník Enniův. Odt. adj. **Caeciliānus, a, um** *Caeciliův*: *fabula*; *senex C* stařec v komedii *Caeciliově*.

**Caecina, ae, m.** příjmení v rodě *Liciniů*, jenž pocházel z Etrurie; *A. Licinius Caecina*, jehož hájil (r. 69 př. n. l.) Cicero v řeči nám dochované.

**caecitās, ātis, f.** [*caecus*] 1 slepota 2 metaf. slepota, zaslepenost: *mentis C*.

**caecō, āre, āvī, ātum** [*caecus*] 1 oslepiti 2 metaf. zaslepiti, zatemniti: *c. mentes imperitorum largitione C*; *pectora serie laborum caecata O* srdce otupělé; *celeritate caecata oratio C* zatemněná = nesrozumitelná.

**Caecubus**, *a*, *um* caekubský, z krajiny caekubské v jižním Latii u zálivu kajetského: *vinum Caecubum* neb pouze *Caecubum*, *i*, *n*. *H* víno caekubské (ušlechtilé, jehož pěstění později pokleslo): v plur. *absumere Caecuba H*.

**Caeculus**, *i*, *m*. staroitalský heros, syn Vulkanův, zbudovatel města Praeneste *V*.

**caecus**, *a*, *um* slepý **1** akt. nevidoucí **1** slepý, nevidomý: *nudum et c. corpus S* část těla nechráněná a nevidomá, t. j. záda, týl; subst. mask. slepec, slepý: *si c. iter monstrare velit H 2* metaf. slepý, zaslepený (duševně i mravně): *arcem caeci reliquere Sabini L* ve své zaslepenosti; *c. cupiditate*; *c. animo C*; *c. ad has belli artes L* slepý pro takové lsti válečné; (o vášních) *c. cupiditas C*; *c. pavor T* (jehož původ nelze si vysvětliti); - spec. slepý, nejistý, nemající cíle, bezúčelný: *c. fortuna C*; (básn.) *caeca regens filo vestigia V* slepé kroky (= v temnotě bloudící); *caeci ignes V* slepé blesky (které nebíjí do pravého); *caeco Marte resistunt V* v beznadějném boji **II** pas. neviděný **1 a** (na čem, v čem nelze nic rozoznati) temný, tmavý, neprůhledný: *c. nox C VO* temná noc; *corpora includunt caeco lateri V* muže uzavrou v temný bok; *c. pulvis V* neprůhledný; *caecis erramus in undis V*; *c. acervus O*; (básn.) pro sluch nesrozumitelný: *caeca murmura V* temné hučení; *murmure caeco saxa sonant V* temným bzučením (včel) **b** (o tom, čeho nelze viděti) neviditelný, ukrytý, skrytý, tajný, nepozorovaný: *caecae fores V*; *saxa caeca V*; *vada caeca V*; *res caecae et ab aspectu remotae C*; *caecum dare cuspide volnus V* nepozorovanou ránu (= ránu do týla); *c. ictus L 2* metaf. neprůhledný, nevyzpytatelný, tajemný, záhadný, neurčitý, nejistý: *caeca dies op. oculata (v. t.) dies Pt*; *c. scelus omne retextit V*; *c. crimen T*; *caeci terrores V* tajemná hrůza; *caeco pavere metu O*; *caecos volutat eventus animo V*; *caeca fata H* nevyzpytatelný, nenadálý; *anceps et caeca existimatio Cr* domněnka

pochybná a nejistá; *caecis obscura latebris verba datae sortis O* slova dané věštbě pro neprůhlednou tajnost temná.

**caecutiō**, *ire* [*caecus*] býti (jako) slepý, špatně viděti.

**caedēs**, *is*, *f*. [*caedo*] porážení **1** zabítí, zabíjení, pobití **a** (jednotlivce) zabítí, vražda: *vivere in caede atque ex caede C* žítí ve vraždách i z vražd; (básn. o vražedném záměru) *nostrae iniuria caedis V b* (hromadně) pobití, vraždění, krveprolití, seč; porážka: *caedem facere, efficere* krveprolití způsobiti, povraždití; *quamdiu c. facta est N* pokud se vraždění dálo; *c. atque incendia C* vraždění a pálení; *caede atque cupidine ferri V* (hendiadyoin) vražedná touha; *c. magis quam proelium L* více zabíjení než bojování; *nusquam proelium, omnibus locis c. est L*; *in hostes vertere caedem L* porážku; - spec. porážení obětních dobytčat, obět, žertva: *multa c. bidentium H* hojná obět **2** meton. *a* místo krveprolití, bojiště: *non longius ab ea caede abesse Hirt β* lidé zabítí, padlí, mrtvolý (= *caesa corpora*): *caedis acervi V* hromady zabitých; *strata innocentium caedibus urbis pars T* mrtvolami poseta; *c. utrimque par fuit L* počet padlých *γ* vražda, krev (vraždou prolitá): *terrae caede madentes O* krví mokvající; *adspergo caedis O* postříknutí krví, ,krvavá prška‘.

**caedō**, *ere, cecidī, caesum 1 a* tlouci, bítí, tepati (alqm n. alqd alqa re): *c. calcibus arva V* patami tepati půdu (o těžce raněném); *alci terga c. L* někoho do zad bítí; *caesae (medial.) pectora palmis O* bijíce se v prsa rukama **b** bičovati, šlehati, mrskati: *virgis c. securique ferire L* bičovati a sekerou popraviti; *virgis ad necem c. C*; *flagellis ad mortem c. H 2 a* (dříví) porážeti, káceti: *silvam c. Cs* les mýtiti; *materiam c. CCr* káceti dřeva, sekati dříví; (přísl.) *vineta sua c. H* vlastní vinici káceti (o těch, kteří vědomě sobě škodí); - spec. *a* (kamení) lámati, tesati: *c. saxum L* skálu vylámati; *murum c. zeď* prolámati *β* rozřezávati, roz-



bíjeti, roztloukati: *caesum caput reperitur in extis* *O* rozříznutá hlava; *dolabris vasa c. Cr* **b** (lidi) pobíjeti, zabíjeti, rubati, vražditi, usmrcovati; (vojsko) pobíti, potříti, poraziti; (jednotlivce) zavražditi, zabíti, skláti: *caesus in acie C*; *exercitus caesus fususque C*; *legiones c. L*; *Ti. Gracchum c. C*; - spec. *a* (žertvu) zabíti, obětovati: *deos caesis hostiis placare C* obětí zvířat; *victimae Minervae c. Cr* dobytčata Minervě v žertvu obětovati; *piaculum hostiam c. L* na smíření žertvu konati; *caesus sanguis V* krev obětovaných *β* (zvěř) kláti, pobíjeti: *cervos V*.

**caelāmen, inis, n.** [*caelo*] vypuklá práce, vypuklé dílo, relief: *c. clipei O* na štítu.

**caelātor, ōris, m.** [*caelo*] umělec díla vypuklého, výrobce reliefů.

**caelebs, libis** adj. **1** neženatý, svobodný; mládenec: *c. vita H* život mládenecký; vdovec *Pp* **2** metaf. *platanus c. H* neshoubený (s révou) (= jež réva neobepíná); *c. sine palmite truncus (ulmi) O* (srov. *marito*).

**caeles, itis** [*caelum*] adj. nebeský; subst. (obyč. v plur.) nebešťané.

**caelestis, e** [*caelum*] nebeský **1 a** jsoucí na nebi, v nebi, přicházející s nebe: *c. minae T* hrozby nebeské; *c. vox L* hlas s nebe; *aquae caelestes L* přívaly; subst. *pleraque caelestium T* největší část nebeských těles **b** božský *signum caeleste O* socha boha; *caelestes caerimoniae L* uctívání nebeských božstev; *mihi caelestia sacra placebant O* služba bohům (hlavně Musám, t. j. básnictví); subst. mask. ob. pl. nebešťané, bohové **2** metaf. božský, výtečný, znamenitý: *c. ingenium O*; *quos Elea palma reducit caelestes H* uvádí domů jako rovné bohům; *c. vox T*.

**caelicola, ae, m.** [*caelum a colo*] obyvatel nebes, nebešťan.

**Caeliculus, ī, m.** část caelijského pahorku v Římě *C*.

**caelicus, a, um** [*caelum*] nebeský.

**caelifer, fera, ferum** [*caelum a fero*] nebenosný: *c. Atlas V*.

**caeligenus, a, um** [*caelum a gigno*] v nebi zrozený.

**Caelimontānus (Caelemontānus), a, um** příslušný k Caelimontiu, což bylo obyčejné jméno Caelijského vrchu; Caelijský: *porta C*.

**caelitus, adv.** [*caelum*] s nebe, do nebe, na nebi.

**Caelius mōns** Caelijský vrch, jeden ze sedmi pahorků římských na jihovýchodě města (nyn. okolí Lateránu).

**Caelius**, psáno také **Coelius**, jméno pleb. rodu řím. **1 C. Coelius Caldus**, konsul r. 94 př. n. l., zavedl hlasovací tabulky také při soudech pro velezradu **2 M. Caelius Rufus**, státník a řečník, mladší vrstevník a přítel Cicero, jenž ho hájil v řeči nám dochované **3 L. Coelius Antipater**, římský letopisec, vrstevník Grakchů.

**caelō, āre, āvī, ātum** [*2. caelum*] **1** (v kovu) vypukle pracovati, zdobiti, vypuklým dílem (obrazem), zdobiti reliefy. Zvl. part. perf. pass. **caelātus, a, um** vypukle (vypuklinou, vypuklým dílem) zdobený, čekáněný; tepaný: *c. argentum C* vypuklé stříbro, stříbrné nádoby z tepaného stříbra s reliefy; *vasa c. C*; *arma auro et argento c. Cr* zbroj zlatem a stříbrem vykládaná; *si quid caelati aspererat C* kdykoli spatřil nějaké dílo reliefové; *clipeus c. imagine mundi O* štít zdobený vypuklým obrazem všehomíra; *caelata in auro fortia facta V* hrdinské činy ve zlatě zobrazené **2** metaf. (o díle básnickém) *opus novem Musis caelatum H* dílo všemi devíti Musami vytvořené.

**1. caelum, ī, n.** neklas. i **caelus, ī, m** nebe **1 a** (vzhledem k povětrným úkazům nebeským) nebe, klenba nebeská: *de caelo tangi L V* bleskem býti zasažen; *de c. percuti C*; *ici e caelo C*; (t. t. mluvy augurské) *de caelo servare* pozorovati znamení na nebi; *caelo albente C* když se dnilo, na úsvitě; *c. vesperscente N* za (večerního) šera, za soumraku; (přísl.) *c. ac terras miscere V L* nebe i země bouřiti; přísl. *ubi-que medius caelus est Ptr* sm. všude

svítí slunce stejně **b** (v protívě k zemi) a nebe, výšina nebeská: *it caelo* (dat.) *clamor V*; (hyperbolicky) *iuncta caelo montium iuga L* nebetyčné; *nec caelo contenta Iovis ira O* nespokojujíc se lijavci (s nebe dštícími); (proti podsvětí) *falsa ad c. mittunt manes V* k nebi, na svět  $\beta$  vzdušný prostor, vzduch; povětrí, počasí; podnebí, pásmo, kraj: *c. adimere C*; *animam ducere de caelo C* dech popadatí ze vzduchu; *caeli crebritas :: Vitruvius; alius caeli status Cr* jiná doba; *salubre c. C*; *incognita illi caelo siccitas T*; *c. imbribus ac nebulis foedum T* podnebí lijavci a mlhami hrozný; *c., sub quo natus educatusque essem L*; *c., non animum mutant, qui . . . H* podnebí mění **c** nebe (jako sídlo bohů): *Pompeius de caelo delapsus C* jenž s nebe sestoupil (= od bohů seslaný); meton. bohové; božské uctění, božská pocta; nesmrtelnost: *caelo gratissimus amnis V*; *commercium caeli O* styk s bohy; *c. sperare V* doufatí v božskou poctu, nadíti se božské pocty; *Aeneam deberi caelo V* že Aeneas jest povinován nebi = bude přijat do nebe; *c. decernere alci T* přisouditi božství = vřaditi mezi bohy (o apotheose) **2** metaf. nebe, nesmrtelná sláva, svrchované štěstí, svrchovaná blaženost, nesmrtelnost: *caelo Musa beat H*; *in c. laudibus efferre, tollere* do nebes chválami vynášeti, do nebe vychvalovati; *de caelo detrahare alqm C* strhnouti s nebe slávy; (*uxor*) *in caelum abiit Ptr* vyrostla do nebe.

**2. caelum, ī, n.** [*caedō*] rydlo, dláto. **caelus** v. l. *caelum*. - **Caelus, ī, m.** (jako *Οὐρανός*) zosobněný bůh nebe, syn *Aetherův*, otec *Saturnův*, *Vulkanův*, *Merkuriův* a *Venušin C*.

**caementum, ī, n.** [z *\*caid-mentom* od *caedo*; odt. „cement“] lámavý kámen; kámen na stavbu, stavební kámen, kamenné zdivo.

**Caenēus, eī, n.** [*Καινεύς*] **1** *Kaineus*, syn krále *Lapithů Elata*. Byl dříve dívkou, zvanou *Kainis*, později proměněn od *Poseidona* v muže. Byl zabít v boji s *Kentaury OV 2 Trojan*, druh *Aeneův V*.

**Caenina, ae, f.** městečko severovýchodně od *Ríma L*. Odt. **a** adj. **Caeninus, a, um** caeninský **b** subst. **Caeni-nēnsēs, ium, m.** Caeniňané.

**Caenis** viz *Caeneus*.

**caenum, ī, n.** nečistota, kal; bláto; bahno; metaf. *ex caeno consulatum extrahere L* z bláta (plebejského) vytáhnouti konsulský úřad; (nadávka osobě) *c. illud ac labes C* onen ohavník a špinavec.

**caepa** viz *cepa*.

**Caepiō, přijmení v rodě Serviliů:** viz *Servilius*.

**Caere, n.** (nesklonné) jedno ze dvánácti spolkových měst etruských (nyn. *Cervetri*). Odt. **a** adj. **Caeres, itis (ētis)** caerský **b** subst. **Caeres, ētis, f.** (sc. *urbs*) město *Caere: qui Caerete domo V* kteří byli domovem z *Caere c* subst. **Caeritēs, um, m.** *Caerňané*, kteří sice byli římskými občany, ale bez aktivního a pasivního práva volebního, bez politických práv (*cives sine suffragio*). *Tabulae Caeritum* seznam občanů nemajících práv politických: *Caerite cera digni H* hodní seznamu caerského, t. j. hodní, aby byli vřaděni do nižší třídy občanstva, aby byli potrestáni odnětím práv politických.

**caerimōnia a caeremōnia, ae, f.** **1** posvátné uctívání, posvátná úcta, posvátnost: *summā c. colere V* ve svrchované úctě chovati; *c. loci T* posvátnost místa **2** meton. posvátný obřad, posvátný úkon, náboženský obyčej (srov. „ceremonie“): *caerimoniae publicae T* veřejná pobožnost.

**Caerōsi (Caeroesī), ōrum, m.** *Caerosové*, kmen usedlý v *Gallii belgické Cs*.

**caeruleus a caeruleus, a um** [snad dissimilací místo *\*caelulus* od *caelus* „nebe“] **1** modrý jako nebe (jižní, italské), tmavomodrý, azurový, blankytný: *caeruleus aether V*; subst. neutr. plur. *quem tu tolles in caerula caeli O* do blankytnu nebes (= do nebe) **2** (o barvě moře, řek a vodních božstev) modrý jako moře, tmavomodrý, siný: *c. pontus V*; *Thybris V*; subst. plur. neutr. *verrunt caerula V* brázdí

(tmavomodré) moře; *caeruleos habet unda deos O*; *caeruleus deus O* (= *Nepotunus*); *mater caerulea (Achillis) H* (= *Thetis*); (o mořských zvířatech) *caerulei canes (Scyllae) V 3* (o barvě vzdálených vrcholů horských) modravý: (o Tmolu) *quercu coma caerulea cingitur O* (poněvadž se nad vzdálenými vrcholky hor rozkládá modravá mlha) **4** (o barvě stromů) modrošedý: (o olivě) *caerulea Palladis arbor O 5* (o barvě očí) (jasně) modrý: *truces et caerulei oculi T*; *nec fera caerulea domuit Germania pube H*; (též o barvě draků a hadů) modravý: *c. serpens O*; *draco c. V*; (o tetování borytem) *omnes se Britanni vitro inficiunt, quod caeruleum efficit colorem Cs 6* (o podsvětí a předmětech tamějších) temně modrý, temný, chmurný, ponurý: *stant m̄anibus arae caeruleis maestae vittis V*; *caerulei equi (Plutonis) O*; *caerulea puppis (Chcronis) V*.

**Caesar, aris, m.** jméno proslulé rodiny rodu Juliova (*gens Iulia*) **1 L. Iulius Caesar**, konsul r. 90 př. n. l., přívrženec Mariův **2 C. Iulius Caesar** *Sirabo*, řečník, bratr předešlého, zároveň s ním zavražděn r. 87 př. n. l. **3 C. Iulius Caesar** diktátor, geniální vojevůdce a státník, znamenitý spisovatel, zavražděn r. 44 př. n. l. **4 C. Iulius Caesar Octavianus**, vnuk sestry Caesarovy, od diktátora Caesarova adoptovaný, pozdější císař Augustus. Všichni nástupcové jeho na trůně přijali vedle „Augustus“ titul „Caesar“, takže tento nabyl významu obecného. Odt. adj. **a Caesareus, a, um a** Caesarův **β** císařský **b Caesariānus, a, um** Caesarův, caesarský; subst. mask. Caesarovec, přívrženec Caesarův.

**Caesareā, ae, f.** [*Καυάρεια*, „město Caesarovo“] **1** hlavní město Judey (nyn. Kaisarieh) **2** město v Mauritanii, jejíž východní část zvána podle něho *Mauretania Caesariensis T.*

**caesareus** viz *Caesar*.

**caesariēs, ēi, f.** **1** (dlouhé, splývající) vlasy, vlas; kštica: *c. longae barbae O* dlouhé vousy (na bradě) **2** metaf. listí: *capilli horrida c. feri (coeperunt) O* (o listech cypřišových).

**Caesennius**, jméno rodové; *Caesennius Paetus*, konsul za Nerona *T.*

**Caesia silva**, Caesijský les v severozáp. Germanii (nyn. Häserwald).

**caesim, adv.** [*caedo*] **1** sečmo: *c. ense deicere L* títí mečem **2** metaf. úsečně, (jedním) rázem: *c. dicere C.*

**1. caesius, a, um** **1** modrošedý, sivý: *oculi C* **2** sivooký: *caesia virgo Tr*; *c. leo Ct.*

**2. Caesius**, římské příjmení; *Caesius Cordus*; *Caesius Nasica T.*

**Caesō (Kaesō)** příjmení, na př. v rodě Fabiů.

**Caesōnius**, římské jméno rodové; *M. Caesoni*, aedil zároveň s Ciceronem *C.*

**caespes, itis, m.** **1** kus drnu, drn: *primum caespitem extruendo tumulo Caesar posuit T* **2 a** synekd. drn, trávník, pažit **b** meton. oltář zdělaný z drnu: *positus carbo in caespite vivo H.*

**caestus, ūs, m.** [místo \**caed-stus* od *caedo*] (tvrdý) řemen, řemení, pletivo z řemení, posité olověnými kuličkami, jímž si rohovníci ovíjeli ruku od zápěstí až přes dlaň; olovnice.

**caetra, ae, f.** [gallské slovo] lehký štítec hispanský, pavéza: *pelta caetrae haud dissimilis est L.*

**caetrātus, a, um** [*caetra*] lehkým štítem hispanským opatřený: *caetratae ulterioris Hispaniae cohortes Cs.* Subst. mask. pl. štítonoši, (hispanští) lehkoděnci.

**Caicus, ī, m.** **1** řeka v Mysii *VO* **2** druh Aeneův *V.*

**Caiēta, ae, f.** **1** Aeneova pěstounka **2** předhoří a přístavní město na rozhraní Latia a Kampanie, kdež podle pověsti pěstounka Aeneova byla pochována (nyn. Gaēta).

**Caisar** = *Caesar Inscr.*

**Calaber, bra, brum** kalaberský: *Calabrae Pierides H* kalaberské musy, t. j. básně básníka Ennia, jenž pocháze z města Rudii v Kalabrii; subst. **Calabri, ōrum, m.** Kalabrové; meton. Kalabrie.

**Calabria, ae, f.** Kalabrie, jihovýchodní výběžek poloostrova italského.

**Calactē**, *ēs*, *f.* [καλή ακτή, krásné pobřeží] město na sev. pobřeží sicilském. Odt. adj. **Calactinus**, *a*, *um* (pocházející) z Kalakty C.

**Calagurris**, *is*, *f.* město v severovýchodní Hispanii. Odt. subst. **Calagurritāni**, *ōrum*, *m.* Kalaguřané Cs.

**Calais**, *is*, *m.* 1 okřídlený syn Bořeův O 2 [srov. κάλος] významné jméno sličného mladíka H.

**Calamis**, *idis*, *m.* [Κάλαμις] řecký sochař z doby Perikleovy C O.

**calamister**, *stri*, *m.* 1 želízko na pálení vlasů 2 metaf. (v plur.) řečnické ozdůbky, kudrlinky: *calamistri Maecenatis* T.

**calamistrātus**, *a*, *um* [*calamister*] želízkiem kadeřený: *saltator* c. tanečník s napálenými vlasy.

**calamitās**, *ātis*, *f.* [srov. *incolumis*] 1 obecně škoda, nehoda, úraz, neštěstí, pohroma: *calamitati sum* N jsem na škodu, působím škodu; *magnum numerum civium calamitate prohibere* C odvrátiti pohromu od...; *videbam perniciem meam cum magna calamitate rei publicae esse coniunctam* C; v plur. *calamitates rei publicae* C 2 spec. **a** (ve voj.) válečná pohroma, porážka (v boj): *calamitatem accipere* Cs; *accidit illa c. apud Leuctra* N; *Cannensis illa c. C* **b** (s gen. osoby) pohroma, zkáza něčí, záhuba, smrt: *neque eius calamitate de tanta voluptate quicquam Fortuna deminuerat* Cs; *Titurii c. Cs* **c** pohroma stíhající obilí a vůb. plodiny, na př. krupobíť: *c. fructuum* C.

**calamitōsē**, adv. [*calamitosus*] strastiplně, nešťastně: *c. vivere* C.

**calamitōsus**, *a*, *um* [srov. *calamitas*] 1 akt. pohromu přinášející, zhoubný: *incendium plebi c. S* 2 pas. plný pohrom; nešťastný, zbědovaný: *defendere miseros et calamitosos* C.

**calamus**, *i*, *m.* [Κάλαμος] 1 třtina, stéblo (rákosové), stonek: *dispare calami* O nestejná stébla (syringy) 2 meton. (o věcech ze třtiny zhotovených) **a** šíp: *arcum frangere et calamos* V **b** prut udičný, udice: *calamo ducere pisces* O **c** (v plur.) píšťala pastýřská slo-

žená z několika stébel rákosových nestejně dlouhých, syringa: *calamos inflare* V hráti na píšťalu **d** péro ku psaní 3 roub, štěp.

**Calānus**, *i* *m.* indský gymnosofista C.

**calathiscus**, *i*, *m.* [*calathus*] košíček.

**calathus**, *i*, *m.* [κάλαθος] 1 pletený košík zvl. na květiny, plody a p. 2 metaf. koflík, číše: *vina fundam calathis* V.

**Cālātia**, *ae*, *f.* město v Kampanii (nyn. Guajazzo). Odt. adj. **Cālātīnus**, *a*, *um* kalatijský; též příjmení v rodě Atiliů (viz *Atilius* 1); subst. **Cālātīni**, *ōrum*, *m.* Kalatijané.

**Calaurēa**, *ae*, *f.* [Καλαύρεια] ostrov v Saronské zátocce O.

**calcar**, *āris*, *n.* [*calx* pata; místo *\*calcare* (sc. *ferrum*) patní ocel] 1 ostruha: *equo calcaria subdere* L dáti koni ostruhu, ostruhami pobodnouti 2 metaf. ostruha, pobída, podnět: *c. adhibere alci* C ostruhy dávati, pobízeti; *vatibus addere* c. H.

<**calcāriātor**, *ōris*, *m.* [*calcar*] platněf.>

**calceāmentum**, *i*, *n.* [*calceus*] obuv. **calceārius**, *iī*, *m.* [*calceus*] obuvník, švec.

**calceō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*calceus*] opatřiti obuvi, obouti.

**calceolus**, *i*, *m.* [*calceus*] botička.

**calceus**, *i*, *m.* [2. *calx*] botka (jež kryla celou nohu, často též kotníky až k lýtkům): *c. male laxus in pede haeret* H střevíc (příliš) volný na nohu dobře nepřiléhá; *Milo calceos et vestimenta mutavit* C přezul se a převlékl; ale obr. *calceos mutare* státi se senátorem, povýšen býti do stavu senátorského; senátoři totiž měli právo nositi střevíce, které se vyznačovaly zvláštní úpravou, jejíž podrobnosti však nejsou známy; zvláště byly na nártě ozdobeny stříbrným púlmésíčkem (*lunula*).

**Calchās**, *antis*, *m.* [Κάλχας] syn Thestorův, slavný věstec řecký před Trojou CV.

**Calchēdōn**, *onis*, *f.* viz *Chalcedon*.

**calciāmentum** viz *calceamentum*.

**calcitrō**, *āre* [2. *calx*] 1 tepati patami, bítí nohama; (zadkem) vyha-

zovati: *resupinus harenā calcitrat O* v písku sebou hází (o umírajícím) **2** metaf. vzpouzeti se, vzpírati se, býti tvrdošíjný.

**calcō, āre, āvī, ātum** [2. *calx*] **1** (patou, nohama) šlapati, dupati po něčem n. na něco (alqd): *pede ac vestigio calcari T*; *mixtā cruor calcatur harenā V*; *calcatae uvae O* tlačené hrozny; (o místech) *calcanda (est) via leti H* kráčeti jest cestou smrti; *durum calcavimus aequor O* po ztuhlé (= zamrzlé) hladině jsme kráčeli; *scopulum c. O* vstoupiti na ...; o hlíně ušlapávati, pěchovati **2** metaf. nohama šlapati, deptati, utiskovati, potlačovati: *libertas calcatur L.*

**calculus, ī, m.** [1. *calx*] (hladký) kamének; = spec. *a* kamének na početnici; meton. počet (srov. kalkulovali): *calculos subducere C* spočítati; *ad calculos alqm vocare L* účtovat s někým; *nimis exiliter ad calculos vocare amicitiam C* příliš malichernému počtu podrobovati přátelství, bráti přátelství na vážky příliš malicherné *β* kamének vrhcábní *O γ* kamének hlasovací *δ* t. t. lékař. ledvinový n. žlučový kamének.

**caldārius, a, um** [*caldus*] náležící k horkému, spec. s horkou vodou: *cella caldaria Pn* kabina pro horkou lázeň, horká koupel(na). = Subst. *caldāria, ae, f. a* = *cella caldaria b* hrnec (na vaření) *Vt*; *caldārium, iī, n.* = *cella caldaria.*

**caldus,** synkopovaný tvar místo *calidus* (v. t.).

**Calēdonia, ae, f.** Kaledonie (nyn. Skotsko).

**cale-faciō (calfacio), ere, fēcī, factum** [*caleo a facio*] **1** oteplotvati, zahřívati: *calefacta ora V* horká tvář **2** metaf. rozpalovati, rozohňovati, drážditi, znepokojovati: *calefacta corda tumultu V.*

**calefactō, āre** [*calefacio*] (silně, hodně) ohřívati.

**cale-fiō,** pas. ke *calefacio* (v. t.).

**Calendae** viz *Kalendae.*

**Calēnus, a, um** viz *Cales.*

**calcō, ēre, uī** (*calitūrus O*) **1** býti

teplý, býti horký, vříti, páliťi: *ture c. V* pláti kadidlem; part. *calens O* horký, teplý; *epulae O* jídla horká; *arae O* planoucí; *caliturae ignibus arae O* oltáře, které by měly pláti ohněm (obětním); *terrae alio sole calentes H* jiným sluncem zahříváné **2** metaf. **a** (touhou, vášní) hořeti, planouti: *scribendi studio H*; *animi spe calent Cr* srdnatost hoří nadějí; *feminā c. H* pláti ohněm lásky k...; *quo calet iuventus H* k němuž láskou plane **b** býti „v ohni“, býti palčivý, býti horlivě prováděn: *indicia calebant C* byly v plném proudu; *crimen caluit re recenti C* obvinění pro novotu bylo živě přetřásáno; *calebant nundinae C* kupčení bylo ohnivě provozováno; *calent ad nova lucra popae Pr* planou (horlivostí) pro nový zisk.

**Calēs, ium, f.** Kaly, město v Kampánii, proslavené výborným vínem (nyn. Calvi). Odt. adj. **Calēnus, a, um** kalský.

**calēscō, ere, uī,** — [*caleo*] **1** otepleti, rozehráti se, zahořeti, rozpáliti se: *volucres medio caluere Caystro O* ptáci pocítili teplo **2** metaf. (myslí) rozehráti se, vzplanouti: *mero c. H* vínem se rozehráti; *agitante deo calescimus O* rozněcujeme se (láskou).

**Caletī, ōrum n. Caletēs, um, m.** Kaletové, kmen usedlý v belgické Gallii při ústí Sequany Cs.

**calfaciō i calficiō** viz *calefacio.*

**caliendrum (caliendrum), ī, n.** vysoký účes (zhotovený z cizích vlasů); paruka.

**calicō, āre, āvī, ātum** [1. *calx*] vápnem omítnouti.

**Calidius,** římské jméno rodové; *M. Calidius,* řečník a státník Cs.

**calidus n. caldus, a, um** [*caleo*] **1** teplý, horký: *aqua calida* neb jen *calida (calda) T* teplá voda **2** metaf. ohnivý, horlivý; horkokrevný, prudký, ukvapený: *c. redemptor H*; *c. iuventā H* horkokrevný mládím; *caldior est H* jest příliš zhorka nakvašený; *calida consilia C* ukvapené záměry.

**caliendrum, ī, n.** viz *caliandrum.*

**caliga**, *ae, f.* (šněrovací) střevíc (jenž sahal až na konec holenní kosti), polobotka; zvl. vojenský střevíc, škorňe.

**caligātus**, *a, um* [caliga] obutý; spec. obutý vojenskými střevíci: *miles c. prostý voják.*

**cāliginōsus**, *a, um* [l. caligo] pochmurný, zachmuřený, zakaboněný; zahalený v mrákotu, mrákotný, chmurný, temný: *c. nox H* (o budoucnosti).

**1. cāligō**, *inis, f.* [srov. kal, kalný; καλῖς] **1** temná pára, (hustá) mlha, dým, mrákava: *picea caligine tectus O* černým dýmem zahalen; *c. atra V* černý mrak (prachu); *quasi per caliginem cernere C* pozorovati jakoby skrze mlhu **2** mrákota, temnota, temno: *oculis c. offunditur Cr* mrákota se rozlévá před očima = tmí se v očích; *res caligine mersae V* věci v mrákotu pohřžené **3** metaf. chmura (doby): *c. illorum temporum C* chmurné ony doby (v obci).

**2. cāligō**, *āre, āvī, ātum* [l. caligo] **1** intrans. býti temný, tmavý, býti zachmuřen, zahalen v mrak: *caligans nigra formidine lucus V* háj tmějící se černou hrůzou; *mundus caligans Cr* svět zachmuřený; *nubes hebetat visus et... caligat V* mrak temnotu šíří; metaf. býti slepý, neviděti: *ad cetera c. Cr* k ostatním věcem býti slepý **2** trans. zachmuřovati, haliti v temno, zastíňovati.

**Caligula**, *ae, m.* [caliga, vl. „škorňička“] přezdívka Gaia Caesara, syna Germanikova, jenž po Tiberiovi dosedl na trůn *T.*

**calix**, *icis, m.* [podle starověkého výkl. z κάλιξ, ale bylo i κάλυξ = obal květu, kalich] **1** pohár, číše: *calices siccare H*; meton. *fecundi calices quem non fecere disertum? H* **2** miska: *minor (calix) fabas, holus alter habebat O.* = <kalich>.

<calixtinus, *i, m.* [calix] kališník.>

**Callaicus**, *a, um* kallaický: *hostis O* t. j. Kallaikové (Gallaekové), národ usedlý v severozáp. Hispanii.

**calleō**, *ēre, uī, —* [callum] **1** intrans. míti tvrdou, mozolovitou kůži, míti mozoly: *venae callent O* žíly tvrdnou;

metaf. zkušeností otužen býti, míti zkušenost; býti zkušený: *usu c. L* **2** trans. (ze zkušenosti) znáti, věděti, rozuměti, vyznati se v něčem (alqd; s inf.): *iura c. L*; *sonum digitis c. et aure H* dověsti posouditi i na prstech i sluchem; *callet pauperiem pati H* zná, dovede...

**Callicratidās**, *ae, m.* [Καλλικρατίδας] spartský vojevůdce.

**Callicula**, *ae, f.* hora v Kampanii (nyn. Cajanello) *L.*

**callidē**, *adv.* [callidus] **a** (v dobrém smyslu) chytře, důvtipně, obratně: *callidius interpretari T* **b** (s příhanou) chytře, zchytrale, lstivě, úskočně: *c. cogitare N* osnovati chytře zámysly; *simultates c. nutrire T.*

**calliditās**, *ātis, f.* [callidus] (vl. mozolovnost), zkušenost, znalost; = spec. **a** (v dobrém sm.) zběhlost, chytrost, důvtip: *c. atque prudentia C*; *c. et celeritas ingenii N* **b** (s příhanou) chytrost, zchytralost, úskočnost, ošemetnost: *c. fori T* právnická zchytralost (při soudním jednání na foru).

**Callidromus**, *i, m.* [Καλλιδρομος] část pohorí Oity nedaleko Thermopyl *L.*

**callidus**, *a, um* [calleo] (vl. mozolovitý), zkušený, znalý; = spec. **a** (v dobrém smyslu) zběhlý, dovedný, obratný, důvtipný, chytrý, důmyslný: *callidum imperitius fraudavit? C*; *callida iunctura H* obratná vazba; (s dat.) *amici accendendis offensionibus callidi T* vypalézaví v podněcování k nenávisti; (s gen.) *militaris rei c. T* znalý vojenství; *callidi temporum T* znalci časových poměrů; (s inf.) *testudo resonare callida H* umějící se ozývati **b** chytrý, zchytralý, lstivý, úskočný: *gens non astuta nec callida T*; *c. liberalitas N* vypočítavá štedrost.

**Callifae**, *ārum, f.* Kallify, město v Samniu *L.*

**Callimachus**, *i, m.* [Καλλίμαχος] Kallimachos z Kyreny, básník a literární historik (v 3. stol. př. n. l. v Alexandrii).

**Calliopē**, *ēs* (básn. též **-pēa, ae**) *f.* [Καλλιόπη „krásnohlasá“] významně

jméno Musy epického zpěvu. Podle pověsti byla matkou Orfeovou. — U básn. též Musa kteréhokoli druhu básnictví; meton. píseň, báseň: *quem mea C. laeserit O.*

**Calliphōn**, *ōntis* [Καλλιφῶν] a **Calliphō**, *ōnis*, *m.* řecký filosof, jenž hleděl spojití učení epikurovců o rozkoši (*voluptas*) s učením stoiků o mravnosti (*honestas*) *C.*

**Callipolis**, *is*, *f.* [Καλλιπολις] 1 město na thráckém Chersonesu (nyn. Gallipoli) 2 aitolské město na Chersonesu taurském *L.*

**Callirhoē** n. **Calliroē**, *ēs*, *f.* [Καλλιρῳή „krásnotoká“] dcera boha řeky Acheloa *O.*

**callis**, *is*, *m. f.* (horská) stezka, stezník; (lesní) pěšina: *iter callium Cr* cesta po steznicích; *pl.* meton. (horská) stráň, pastvina: *nudae calles Cr* holé stráně.

**Callisthenēs**, *is*, *m.* [Καλλισθένης] řecký přírodopysce a dějepisec, vnuk Aristotelův, provázal Alexandra Velikého na jeho výpravě proti Peršanům *C Cr.*

**Callistō**, *ūs*, *f.* [Καλλιστώ „nejkrásnější“] dcera arkadského krále Lykaona, porodila Diovi syna Arkada a byla od Hery proměněna v medvědici. Když ji jednou syn Arkas na lovu chtěl zabít, proměnil jej Zeus v medvěda a přeložil matku i syna mezi hvězdy.

**callōsus**, *a*, *um* [*callum*] mozolovitý, tvrdokožný: *callosa ova H* celá vejce (mající skořápku, *callum*).

**callum**, *ī*, *n.* 1 mozolovitá, tvrdá kůže; mozol 2 metaf. otupělost, otužilost, otrlost: *labor quasi c. obducit dolori C* sm. otužuje proti bolesti.

1. **calō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *clamo*, καλώ] volati, svolávat, vyvolávat.

2. **cālō**, *ōnis*, *m.* vojenský vozataj, záškodník; vůb. pacholek u koní štolba, kočí.

1. **calor**, *ōris*, *m.* [*caleo*] 1 teplo, horko, vedro, parno; = spec. *mediis caloribus L* uprostřed letních veder; *c. ossa reliquit V* teplo (životní) opustilo kosti (= mráz projel kostmi) 2 metaf.

zápal, žárl (lásky), horoucí láska: *trahere calorem O* láskou vzplanouti; *calōres Aeoliae puellae H* žáry lásky (Sapfíny).

2. **Calor**, *ōris*, *m.* řeka nedaleko Beneventa *L.*

**Calpurnius**, jméno římského rodu (*gens Calpurnia*), z něhož nejznámější jest rodina Pisonů 1 *C. Calpurnius Piso*, konsul r. 180 př. n. l., navrhl zákon o nezákonném ucházení se o úřady (*lex Calpurnia de ambitu*); odt. adj. **Calpurniānus**, *a*, *um* Kalpurniův: *equites L* sloužící pod Kalpurniem 2 *L. Calpurnius Piso Frugi*, jenž jsa tribunem lidu r. 149 př. n. l. navrhl zákon o vydírání peněz (*lex Calpurnia de repetundis*) 3 *L. Calpurnius Bestia*, tribun lidu r. 121 př. n. l. S 4 *L. Calpurnius Piso Caesonius*, jehož dcera *Calpurnia* byla manželkou Caesarovou 5 *L. Calpurnius Bibulus*, nevlastní syn M. Bruta, jehož choť Porcia byla provdána po prvé za M. Kalpurnia Bibula, druhá Caesarova v konsulatě r. 59 př. n. l. 6 *Cn. Calpurnius Piso* za Augusta kons. v Hispanii, později odpůrce Germanikův 7 *C. Calpurnius Piso*, osovateľ spiknutí za Nerona.

**caltha**, *ae*, *f.* žlutá květina, nejspíše měsíček n. pampeliška *V.*

**calumnia**, *ae*, *f.* [*calvor*] 1 (t. t. v mluvě právní) utrhaní na cti, křivé nárknutí, lživé obvinění, křivá žaloba; ošemetné vykládání zákona, soudní pletichy: *calumniā litium fundos petere C* domáhati se majetku soudními pletichami; *calumniāe condemnari T*; meton. pokuta, trest za dokázanou křivou žalobu: *illo iudicio calumniam non effugiet C* 2 vůb. klam a mam, úklad(y), úskok(y), obmysl; překrucování, vykrucování: *calumniam adhibere C* užívati úskoků; *Arcesilae calumniae C* sm. sofismata.

**calumniātor**, *ōris*, *m.* [*calumnior*] křivý žalobce, zlomyslný žalobník; překrucovatel práva.

**calumnior**, *ārī*, *ātus sum* [*calumnia*] lživě viniti; pomlouvati, utrhati na cti alqm, pozd. alci.

**calumniōsus**, *a, um* [calumnia] utr-  
hačný, obmyslný, úkladný.

**calva**, *ae, f.* [srov. calvus] leb, lebka.

**Calvinus**, římské příjmení; *T. Veturius Calvinus*, konsul r. 321 př. n. l., byl se svým druhem v úřadě konsulském i s vojskem sevřen od Samnitů v soutěžkách Kaudijských.

**Calvisius**, římské jméno rodové **1 C. Calvisius Sabinus**, podvelitel Caesarův **2 C. Calvisius Sabinus**, konsul r. 26 n. l., skončil za Kaliguly sebevraždou *T.*

**calvitium**, *iž, n.* [calvus] lysina, pleš.

**calvir**, *ī* dělati pletichy; vytáčeti se; *alqm c.* podváděti, klamati.

**1. calvus**, *a, um* [srov. calva] lysý, holohlavý, plešatý.

**2. Calvus** [,Plešák“] římské příjmení; *C. Licinius Calvus*, básník a řečník za doby Ciceronovy.

**1. calx**, *cis, f.* (a *m.*) [χάλιξ; něm. Kalk z lat.] **1** vápenný kámen, vápenec, vápno; křída **2** meton. cíl v závoděšti vápnem pobílený: *ad carceres a calce revocari C* od cíle závoděště zase k jeho východěšti (= od konce k začátku) býti povolán.

**2. calx**, *cis, f.* (a *m.*) pata **1** vl. *ferata c.* *V* pata ostruhou opatřená, ostruha; *calcemque terit iam calce V* tře nohu svou o nohu odpůrcovu, jest mu v patách; *certare pugnis calcibus C* rukama nohama (srov. πύξ καὶ λάξ); (o zvířatech) kopyto: *calces remittere N* vyhazovati zadníma nohama; *calce petere H* útočiti kopytem; (*quadrupes*) *calcibus auras verberat V* předníma nohama **2** metaf. spodek. = <dolní kraj popsané stránky, kde se píše poznámky; konec (stránky, dopisu, spisu)>.

**Calycadnus**, *ī, m.* řeka a předhoří v Kilikii.

**Calydōn**, *ōnis, f.* [Καλυδών] hlavní město Aitolie, sídlo krále Oinea (nyn. Aïdon). Odt. adj. **a Calydōnis**, *idis, f.* kalydonská; subst. Kalydoňanka (= *Deianira*) **O b Calydōnius**, *a, um* kalydonský, aitolský: *amnis O* (= *Achelous*); *heros O* (= *Meleager*); *Calydonia regna O* o říši, kterou v Apulii založil Diomedes, vnuk Oineův.

**Calymnē**, *ēs, f.* malý ostrov v Egejském moři poblíž Rhodu **O.**

**Calypsō**, *ūs, f.* [Καλυψώ] dcera Atlantova, nymfa na ostrově Ogygii, u níž Odysseus prodel sedm let.

**camara** viz *camera*.

**Camarina** (*Camerina*), *ae, f.* [Καμαρίνα] město na jižním pobřeží sicilském.

**Cambūni montēs**, kambunské pohoří, je přirozenou hranicí mezi Makedonií a Thessalií.

**Cambysēs**, *is, m.* **1** otec staršího Kyra **2** syn staršího Kyra a jeho nástupce.

**camella**, *ae, f.* [subst. demin. od camera] číše.

**camēlus**, *ī, m.* [κάμηλος] velbloud: *dromades cameli Cr* dromedáři.

**Camēna**, *ae, f.* **1** Kamena, pův. bohyně pramenité vody, básn. = Musa, Uměna **2** meton. píseň, báseň: *prima, summa c. H.*

**camera** n. **camara**, *ae, f.* [καμάρα; z lat. je něm. Kammer a čes. komora] **1** klenutí, (klenutý) strop; sklepení **2** lehká loď, barka pontská (překlenutá) *T.* = <zásobárna; pokladna, spec. státní pokladna; komora sm. finanční správa>.

**camerārius**, *iž, m.* [camera] komorník (úředník). = <komoří>.

<**camerāticus**, *a, um* [camera] komorní.>

**Camera**, *ae, f.* a **-ium**, *iž, n.* sabinské město v Latii. Odt. adj. **Camerinus**, *a, um* kamerijský, z Kamerie.

**Camerina** viz *Camarina*.

**Camerinum**, *ī, n.* město v Umbrii (nyn. Camerino). Odt. adj. **a Camers**, *tis* kamertský; subst. *Camertēs*, *ium, m.* Kamertáné **b Camertinus**, *a, um* kamertský.

**Camillus**, příjmení v rodě Furiů (*gens Furia*). Zvl. *M. Furius Camillus*, jenž dobyl Vej; vítěz nad Gally r. 390 př. n. l.; — (v plur.) *Camilli* mužové jako Kamillus; metaf. *novus C. L* nový K. (zachránce vlasti); — **Camilla**, *ae, f.* dcera krále Volsků Metaba, jež pomáhala Turnovi v boji proti Aeneovi *V.*



**camīnus**, *ī, m.* [κάμινος; něm. Kamin z lat., č. komín z něm.] **1** pec; krb; - spec. výheň (Vulkanova n. Kyklopů): *Cyclo-pum educta caminis moenia* *V* hradby zdělané ve výhni (v kovárně, v dílně) Kyklopů **2** meton. oheň: *oleum addere camino* *H* oleje přilévati do ohně.

**Camirus**, *ī, m.* [Κάμειρος] Kameiros, bohatýr ctěný na ostrově Rhodu, zakladatel stejnojmenného města tamže *C.*

**Camisarēs**, *is, m.* otec Datamův *N.*

**camisia**, *ae, f.* košile (= *subucula*) - <komže>.

**campāna**, *ae, f.* [*Campanus*] zvon.

<**campānārius**, *iī, m.* [*campana*] **1** zvonář **2** zvoník.>

**Campānia**, *ae, f.* [ob. odvozováno od *campus* rovina; spíše od *Capua*] Kampanie, úrodná krajina ve střední Italii. Odt. adj. **Campānus**, *a, um* kampanský: *urbs* *V*; *colonia* *C.* (= *Capua*); *C. morbus* *H* nemoc v Kampanii rozšířená, která hyzdila obličej bradavicemi; *Campana supellex* *H* (laciné) hlíněné nádoby (z kampanských továren); subst. **Campāni**, *ōrum, m.* Kampanové.

<**campānula**, *ae, f.* [*campana*] zvoněk, zvoneček.>

**campester**, *-stris, -stre* [*campus*] plochý, na rovině (ležící), rovinatý: *c. iter* *L* pochod rovinou, po rovině; *hostis* *c. L* bojující v rovině; *loca campestris* místa plochá, rovina; *munitiones* *Cs* hradby na rovině; *Scythae c. H* stepní; subst. **campestris**, *ium, n.* rovina, kraj; *Matres campestris* *n.* subst. *Campestris* (keltské) bohyně niv, Sudičky; - spec. jsoucí, konaný na rovině, na poli Martově (v Římě). Pole Martovo bylo **a** místem volebním; odt. *gratia campestris* *L* vliv při volbách **b** cvičišťem mládeže; odt. *campestris arma* *H* tělocvičné náradí; subst. **campestre**, *is, n.* zástěra, podpáska, (nošená zvl. při hrách tělocvičných; též za letního parna místo tuniky pod togou).

**campus**, *ī, m.* **1** pole, rovina, pláň, planina, niva, luh, úhor: *quod campi* (gen. part.) *est* *L* co roviny jest,

celá rovina; spec. širé pole ke svádění bitvy: *credere campo* *V* důvěřovati boji v širém poli **2** metaf. plocha, pláň: *campi lati aëris* *V* širé nivy vzdušné; *campi liquentes* *V* tekuté pláně (= moře); *campi salis* *V* pláň, hladina mořská; - spec. v Římě pole Martovo (při Tibeře) jakožto **a** místo, na němž konány komitie centuriátní; odt. = komitie, volby: *descendat in campum petitor* *H*; *dies campi* *C* den voleb; *Fors domina campi*; *campum corrupti* *L* sněm (volební) porušil, podplatil voliče; *c. aget gemitus* *V* pole (Martovo), davý lidu (římského tam shromážděné) povedou nářky **b** shromaždiště lidí cvičících své síly, bavících se hrou a procházkou: *apricum odit campum* *H*; metaf. (širé) pole, obor (činnosti), rejdiště: *hic tantus* *c. C.*

**Camulodūnum**, *ī, n.* město v Britanii (nyn. Colchester) *T.*

**camur**, *a, um* sklenutý, dovnitř zahnutý.

**Canacē**, *ēs, f.* [Κανάκη] Kanake, dcera Aiolova *O.*

**Canac**, *ārum, f.* Kany, pobřežní město v Aiolidě, proti Lesbu *L.*

**Canachē**, *ēs, f.* [καναχή hřmot] významné jméno psa *O.*

**canālis**, *is, m.* [*canna* třtina] trubice, trouba, koryto, žlab, stoka, kanál: *arundinei canales* *V* trubky rákosové.

**Canastrum**, *ī, n.* jižní výběžek poloostrova pallenského. Odt. adj. **Canastraeus**, *a, um* kanasterský: *C. promuntorium* *L.*

**cancellārius**, *iī, m.* [*cancelli*] **1** vrátný **2** představený kanceláře; - <kancléř>.

**cancelli**, *ōrum, m.* [demin. od *cancri*, *orum, m.* mříž, což povstalo dissimilací z *\*carcri* od *carcer*] **1** mříže, mřížoví, mřížový plot, přepažení zábradlí **2** metaf. meze (někomu uložené).

**cancer**, *crī, m.* [σrov. καρκίος] **1** rak **2** metaf. souhvězdí Raka ve zvěrokruhu, v němž slunce vstupuje za letního slunovratu (21. června): *ter cancri bracchia vidit* *O*; meton. léto; parno, úpal **3** rak, rakovina.

**cancrinus**, *a, um* [*cancer*] račí.

**Candāvia**, *ae, f.* hornatá krajina v Illyrii.

**candēla**, *ae, f.* [*candeo*] voskovany provazec, vosková (lojová) svíce, svíčka.

**candēlabrum**, *ī, n.* [*candela*] nosič svíček; svícen (kandelábr).

**candēō**, *ēre, uī*, — býti bělo-  
skvoucí; (bělostně) skvíti se, zá-  
řiti, lesknouti se; part. *candens* v plat-  
nosti adj. běloskvoucí, zářivý: *c.*  
*elephantus V* (= slonová kost); *saxa*  
*candentia H* t. j. křídové skály; *villa*  
*c. H* mramorem zářící (t. j. z bílého  
mramoru); *de candentibus atra facere O*  
z bílého učiniti černé; = spec. (do běla)  
žhavý, řeřavý, rozpálený: *candenti*  
*carbone capillum adurere C.*

**candēscō**, *ere, canduī*, — [*candeo*]  
rozzařovati se, zastkvívati se (bí-  
lým leskem); = spec. (do běla) rozpa-  
lovati se, řeřavěti: *aër canduit O.*

**candicō**, *āre* [*candeo*] bělati se.

**candidātōrius**, *a, um* [*candidatus*]  
uchazečský *C.*

**candidātus**, *a, um* [*candidus*] oděný  
bílou togou, bíle oblečený; subst.  
mask. uchazeč o úrad, kandidát (po-  
něvadž se uchazeči odívali togou bělo-  
skvoucí barvy): *c. consulatūs L* o kon-  
sulát. Za cis. doby *candidati* vojáci  
tělesné strážě císařovy *Am.*

**candidē**, *adv.* [*candidus*] **1** jasně  
bíle, sněhobíle **2** metaf. upřímně,  
poctivě.

**candidulus**, *a, um* [*candidus*] bě-  
loučký, jasně bílý, běloskvoucí.

**candidus**, *a, um* [*candeo*] **1** bělo-  
skvoucí, sněhobílý, (jasně) bílý:  
*c. toga CL* běloskvoucí toga uchazečů  
o úrady; *c. barba V* stříbrný (bělavý,  
šedý) vous; *c. turba O* dav bíle oděný;  
*c. sententia O* hlas osvobozující (bílým  
hlasovacím kaménkem); *lapide diem*  
*candidiore notat Ct* označuje den bí-  
lým kaménkem (jako šťastný); odt.  
*lux candidiore nota Ct* den s bílou  
známkou (t. j. šťastný); *c. ferrum Cr*  
bílé železo, cín (?) **2** leskem zářící,  
skvoucí se, zářivý, jasný: *c. Maia*  
*V*; *c. dies H* jasný den **3** metaf. **a** (o slo-

hu) jasný, průzračný: *c. genus dicendi*  
**C b** (o smýšlení a povaze) čistý, ryzí, bez-  
úhonný, poctivý, nestranný; ušlech-  
tilý, šlechtetný, upřímný, srdečný:  
*c. iudex H*; *animae candidiores H*; *c.*  
*ingenium H c* veselý, bujarý, utě-  
šený, radostný, příjemný, šťastný:  
*c. hora O*; *c. fatum O.*

**candor**, *ōris, m.* [*candeo*] **1** (zářící)  
bělost; vůb. jas, záře, lesk: *candore*  
*notabilis ipso O* (o mléčné dráze) **2** metaf.  
čistota smýšlení, nelíčenost, ryzost,  
upřímnost, poctivost: *animi c. O.*

**Canēns**, *entis, f.* [*cano*] („pěvkyně“)  
italská nymfa, dcera Janova a Veni-  
liina *O.*

**cānēns** viz *canēo*.

**cānēō**, *ēre*, —, — [*canus*] býti bělo-  
šedý, bělavý, sivý, šedivý: *ager ca-*  
*nebat aristis O* pole se bělalo klasy;  
zvl. part. *canens, entis* (= *canus*): bělo-  
šedý, bělavý, šedý: *oliva O* (vzhle-  
dem k šedo zeleným listům); *gelu O*  
šedý mráz (pokrývající věci jiním);  
*colla canentia O* šíje pokrytá pěnou,  
zpeněná; *c. senecta V* stříbrošedé stáří;  
*canentia lumina V* hasnoucí zrak  
(o umírajícím).

**canēphoros**, *ī, f.* [*ἡ κανηφόρος*] dívka  
nesoucí košík; v plur. *canephorae* athén-  
ské dívky, které při slavnostních ná-  
boženských průvodech nosily v koší-  
cích na hlavě posvátná náradí.

**cānēscō**, *ere*, —, — [*canēo*] šedi-  
věti, bělati; = spec. stárnouti.

**Cangī** viz *Ceangi*.

**canicula**, *ae, f.* [*canis*] vl. malý pes,  
psík; (v hvězdářství) psí hvězda, Sirius  
(vychází ráno ke konci července, odtud  
horké „psí dni“).

**caniculāris**, *e* [*canicula*] souvisící  
s psí hvězdou, psí (o horkých letních  
dnech).

**Cānidia**, *ae, f.* stará mastičkářka, již  
Horatius pronásleduje jako travičku;  
pravé její jméno bylo prý *Gratidia*.

**Caninefātēs** viz *Canninefates*.

**Canīnius**, římské jméno rodové; *C.*  
*Caninius Rebilus*, legát Caesarův *Cs.*

**canīnus**, *a, um* [*canis*] psí.

**canis**, *is, m. f.* [srov. *κύων*, gen. *κυ-  
νός*] **1** pes: *multa c. H* smečka psů;

také „mořský pes“, tuleň **2** metaf. **a** (s příhanou o lidech) pes, kousavý, jizlivý člověk; slidič; patolízal **b** (ve hře v kostky) nejspatnější vrh **c** (v hvězďárství) = *canicula* (v. t.).

**canistrum**, *i*, *n.* [κάνιστρον] (jen v plur.) pletený košík, košíček (na ovoce, dary obětní a p.).

**cānitēs**, *ēī*, *f.* [*canus*] **1** šedost, šedivost: *c. capitum* *Cr* šedivé hlavy **2** meton. šedivé vlasy, šediny, stříbrný vlas (stáří): *Charon, cui mento c. iacet* *V*; stáří.

**canna**, *ae*, *f.* [κάννα] **1** třtina, rákos, sítí: *cannae flexae* *O* věnec z rákosí **2** meton. (v plur.) pastýřské píšťaly (udělané ze stébel rákosových stejné délky), syringa, moldánky.

**Cannae**, *ārum*, *f.* **Kanny**, město v Apulii, proslulé porážkou Římanů r. 216 př. n. l. (nyn. Canne). Odt. adj. **Cannēnsis**, *e* kanenský.

**Canninefātēs** *n.* **Caninefātēs**, *ium*, *m.* **Kanninefati**, batavský národ, bydlící v rýnské deltě; adj. *ala Canninefas* *T* četa Kaninefatů; *Canninefas tumultus* *T* vzpoura Kaninefatů.

**cannula**, *ae*, *f.* [*canna*] (drobná) třtina, (nízké) rákosí.

**canō**, *ere*, *cecini*, (*cantātum*) [srov. καυχῆ = chřest, hlahol] **1** intrans. **1** (hlasem) zpívati, pěti: *lapides movere canendo* *H* zpěvem; *lunam deducere canendo* *O* měsíc s nebe stáhnouti kouzelným říkáním; *ad tibicinem (tibiā)* *c. C* při flétně zpívati; = spec. o zvířatech: (o kohoutu) kokrhati; (o vráně, krkavci) krákati; (o sově, kulichu) houkati; srov. *ranae cecinere querelam* *O* žáby skřehotaly svou žalostnou píseň **2** (nástroji) **a** (o lidech) hráti, pískati: *symphonia canit* *C* hudba hraje; *c. fidibus* *C* hráti na lyru; *arundine c. O* pískati na píšťalu; *receptui c. C L* troubiti k ústupu (srov. též II 3) **b** (o nástrojích samých) zníti, zazníti, zvučeti, zazvučeti: *tubae cornuaque cecinerunt* *L*; *signa canant* *L* znamená troubou daná se ozývají, trouby zní; *repente a tergo signa c. S* znamená (t. polnice) zaznívala; *classicum canit* *L* znamená k útoku se vytrubuje, dává (srov. též

II 3) **II** transit. **1** zpívati, pěti něco: *carmen c. zpívati píseň* (ale též) skládati báseň; *carmen auxiliare canit* *O* (kouzelnou) píseň pomocnou odříkává; *Fama facta atque infecta canens* *V* zvěstující; *Iunoni cane vota* *V* slib Junoně učin (slavnostními slovy); = spec. o básnících opěvovati, (zpěvem, písní) slaviti, oslavovati: *Herculem canunt* *T*; *arma virumque cano* *V*; *regum facta c. H*; *Galli canentes Caesarem* *H* volajíce slávu Caesarovi **2** (o věštbách) pěti, prorokovati, věštiti, přenes. pronášeti, přednášeti: *horrendas canit ambages* *V* hrozné věšti záhady; *mihi multi canebant scelus* *V* prorokovati zločin; *veraces cecinisse (Parcae)* *H*; *ut haec c. dii immortales viderentur* *C*; *anser Gallos adesse canebat* *V* zvěštovala (jako nějaký věštec) **3** (t. t. voj.) *tubicines signa c. iubet* *S* troubiti k útoku; *bellicum c. C L* troubiti k boji; *classicum c. Cs* *T* (znamení vojenské) troubiti (aby se vojíní shromáždili); (básn.) *tuba canit commissos ludos* *V* dává znamení (k) početí her; *receptus c. O* (= *receptui c.*) troubiti k ústupu.

**canōn**, *onīs*, *m.* [κάνών] pravidlo, řád; ± souhrn biblických knih uznávaných církví; = < církevní zákon >.

**canonicus**, *a*, *um* [κανονικός] pravidelný, řádný; ± kanonický, subst. kanovník (pův. duchovní, který byl zapsán v kanonu, t. j. v matrice kostela, op. *capellanus*).

**Canōpus**, *i*, *m.* [Κάνωπος] město při západním ústí nilském, pověstné rozmařilostí; meton. (rozmařilí) obyvatelé Kanopu.

**canor**, *ōris*, *m.* [*cano*] (jen básn.) zpěv; zvuk.

**canōrus**, *a*, *um* [*cano*] zvučný, hlasný; zpěvný, libohlasý, libozvučný: *c. aves* *V* zpěvaví ptáci; *c. ales* *H* (= zpěvná labuť); subst. **canōrum**, *i*, *n.* libozvučnost, lahoda (hlasu).

**Cantaber**, *brī*, *m.* **Kantaber**; též kolekt. *C. bellicosus* *H*; obyč. v plur. **Cantabri**, *ōrum* **Kantabrové**, bojovný národ na sev. pobřeží Hispanie. Odt. adj. **Cantabricus**, *a*, *um* kantaberský.

**cantābundus**, *a, um* [*canto*] zpívající.

**cantāmen**, *inis, n.* [*canto*] kouzelnická píseň, zaříkání, (kouzelné) říkadlo.

**cantātor**, *ōris, m.* [*canto*] zpěvák, hudebník.

**cantērius** viz *cantherius*.

**cantharis**, *idis, f.* [*κωνθαρίας*] pučhýřník lékařský, španělská moucha (jedovatá).

**cantharus**, *ī, m.* [*κωνθαρος*] konvice s dvěma dlouhými obloukovými uchy, z níž se nalávalo víno do menších pohárů.

**canthērius**, *a, um* [*cantherius*] valaši.

**canthērius**, *īi, m.* [*κωνθήλιος*] valach.

**canticum**, *ī, n.* [*cano*] 1 kantikum, monodie, samozpěv, jehož obsah herce pantomimicky znázorňoval, kdežto zpěv přednášel zpěvák (*cantor*) k průvodu píšaly (podobno nyn. melodramatu): *c. agere* *L* zpěv mimicky provázeti 2 vůb. zpěv, píseň.

**cantilātiō**, *ōnis, f.* [*cantilo*] prozpěvování.

**cantilēna**, *ae, f.* [*canto*] 1 písnička 2 metaf. (s příhanou o řeči často opakované) stará písnička.

**cantilō**, *āre, āvī*, — [*cano*] prozpěvovati si.

**cantiō**, *ōnis, f.* [*cano*] zpěv; kouzelný zpěv, říkání.

**cantitō**, *āre* [*canto*] zpívati (často, občas a pod.).

**Cantium**, *īi, n.* jihovýchodní kout ostrova Britannie proti Gallii (nyn. Kent).

**cantiuncula**, *ae, f.* [*cantio*] písnička.

**cantō**, *āre, āvī, ātum* [*cano*] I intrans. 1 (hlasem) zpívati: *cantando victus* *V* ve střídavém zpěvu překonán; — spec. (o zvířatech): *galli cantant* *C* kohouti kokrhají 2 (nástroji) **a** (o lidech) hráti na... (abl.): *tibiis* *c. N* pískati na píšaly; *structis* *c. avenis* *O b* (o nástrojích samých) zníti, zaznívati, zvučeti: *cantabat tibia ludis* *O II* transit. zpívati, pěti; básniti něco: *c. Catullum* *H* zpívati (= omílati) písně Katullovy; *qui Pythia cantat tibicen* *H* kdo o zá-

vod píská při hrách pythijských = kdo ve hrách pythijských závodí jako píštec; — spec. **a** opěvovati, (zpěvem, básní) slaviti, velebiti: *dum meam canto Lalagen* *H*; *cantatus Achilles* *O* opěvaný; (s příhanou) *tota cantabitur urbe* *H* po celém městě v (posměšných) písničkách bude přetřásán; **b** říkati píseň kouzelnou, pronášeti slova kouzelná, čarovati: *carmen cantatum* *O* kouzelné říkání, zaříkávání; *cantatae herbae* *O* očarované byliny; srov. *cantando rumpitur anguis* *V* písni kouzelnou puka had.

**cantor**, *ōris, m.* [*cano*] 1 zpěvák, pěvec; hráč (na hudební nástroj): *c. Apollo* *H* pěvec Apollon; spec. zpěvák v kantiku veselohry: *donec c. „vos plaudite“ dicat* *H* až řekne herec 2 metaf. **a** pochlebný vychvalovatel: *cantores Euphorionis* *C* **b** odříkávatel: *c. formularum* *C*.

**canus**, *ūs, m.* [*cano*] 1 (o lidech) zpívání, zpěv; píseň; — spec. (o zvířatech): *c. corvi* *C* krákání; *gallorum* *C* kokrhání; (o sově) houkání; (o křepelce) tlukot 2 (o nástrojích) zvuk(y), hudba, hra: *tubarum* *c. V* zvuk, hlas trub; *truci cantu deterritus* *Cr* děsným zvukem (trub) odstrašen 3 kouzelná píseň, kouzelné říkání, kouzelná slova.

**Canulēius**, jméno plebejského rodu římského; zvl. *C. Canuleius*, tribun lidu r. 445 př. n. l., původce zákona, jímž se dopouštěly právní sňatky (*conubium*) mezi plebeji a patriciji.

**cānus**, *a, um* [*m. \*cas-nos*, srov. *cas-cus*; srov. *cas-nar* (v nár. Paelignů) = stařec] 1 šedý, šedivý, šedavý, bělošedý, popelavý: *canae aquae* *O* zpěněné vody; *c. seges* *O* bělavé osení; zvl. *cani capilli* (neb s výpustkou pouze) *cani* šedivé vlasy, šediny: *falsi cani* *O* 2 metaf. šedý, starobylý, prastarý; ctihodný, velebný: *c. Vesta* *V*.

**Canusium**, *īi, n.* město v Apulii, jehož obyvatelé mluvili řecky a osky (nyn. Canosa). Odt. adj. **Canusinus**, *a, um* kanusijský; subst. masc. *Canusijan*, obyvatel Kanusia: *bilinguis* *H*.

**capācitās**, *ātis, f.* [*capax*] 1 schopnost moci v sebe něco pojmouti, objemnost 2 meton. prostor.

**Capaneūs, ei, m.** [Καπανεύς] jeden ze sedmi bohatýrů bojujících před Thebami. Byl od Dia bleskem usmrcen.

**capāx, ācis, adj.** [capiō] 1 schopný mnoho pojmuti, prostorný, objemný, velký: *c. urna H; moles tam c. T* budova tak prostranná; *insula magnae sedis haud c. Cr* ne dosti prostranný pro velké sídlo (město); (*homo*) *cibi vinique capacissimus L* jenž snesl mnoho jídla i vína (= silný jedlík i piják) 2 metaf. obsáhající, obsáhlý; schopný něčeho, k něčemu, chápatý: (absol.) *ingenium c. O* obsáhlé nadání; (s gen.) *aetas honorum nondum c. T* věk neschopný ještě hodnosti; *c. imperii (principis loci) T* schopný vládaření; *animal mentis c. O* tvor schopný rozumu (o člověku); *solam Augusti mentem tantae molis capacem (fuisse) T* že pouze duch Augustův dovedl obsáhnouti tak velikou říši; *c. fortuitorum (v. t.) mare T; capacia bonae spei pectora Cr* duše vnímavé pro dobré naděje.

**capēdō i capūdō, inis, f.** [capis] obětní miska.

**capēduncula, ae, f.** [capedo] obětní mistička.

1. **capella, ae, f.** [capra] 1 kozička 2 metaf. (hvězda) Kozá: *Olenia c. O* (v souhvězdí Vozky).

2. **capella** viz *cappella*.

<**capellānus, ī, m.** [2. *capella* sm. kaple] kněz u malého chrámu, v klášteře n. vojenský; vůb. kněz.>

**Capēna, ae, f.** město v Etrurii. Odt. adj. **a Capēnās, ātis,** kapenský; subst. **Capēnātēs, ium, m.** Kapeňané **b Capēnus, a, um** kapenský: *porta Capena C* (na již. obvodu Říma).

**caper, prī, m.** [srov. κάπρος kanec] kozel.

**capessō, ere, īwī (iī), ītum** [capiō] 1 chytati, pojímati: *c. candorem :: Pacuvius; corde c. básn. u C* 2 metaf. a chytati něco, sm. chvátati, usilovati, spěti někam; spěchati; snažiti se oč, pachtiti se po něčem: *c. Italiam V; oras V; tuta capessunt V* octnou se v jistotě (v bezpečí); *pars turres capessat V* ať vstoupí na věže **b** horlivě

chápati se něčeho, horlivě bráti na sebe, podstupovati něco (alqd): *pugnā c. L* dávat se do boje; *fugam c. L* (chutě) dávat se na útěk; *pericula c. L* podnikati, podstupovati; *regna c. V* uvázati se ve správu říše; *iussa c. V* chápati se rozkazů = vykonávati rozkazy; *magistratum c. T* nastupovati na úřad; *c. provincias T* uvazovati se ve správu provincií; *rem publicam c.* vstoupiti na dráhu politickou; ale *capessite rem publicam S* ujměte se obce, vlasti; *c. accusationes T* prováděti žaloby; *c. caerimonias T* obstarávati náboženské obřady; *iustitiam c. T* dbáti spravedlnosti; *noctem c. T* noc trávit.

**Capētus, ī, m.** král albský *L*.

**Caphāreus n. Caphēreus, ei, m.** [Καφηρεύς] mys na jihovýchodním konci Euboie, kde se ztroskotalo loďstvo Řeků vracejících se od Troje; meton. *perpetimur Capharea O* zakoušíme pohromu (loďstva) u Kafarea. Odt. adj. **Caphārēus, a, um** kafarejský.

**capillātus, a, um** [capillus] vlasatý.

**capillus, ī, m.** (v sing. kolekt. i v plur.) vlas, vlasy, kadeř, kadeře: *hiems cana capillos (ak. vztah.) O* zima se sněhobílými vlasy; též *vous, vousy: Dionysius sibi adurebat capillum C;* — srst, chlupy.

**capiō, ere, cēpī, captum** I 1 jímati, bráti, chápati, popadati; chápati se (alqm; alqd): *arma c.* chápatise zbraň; *cibum c. S* pojísti, srov. *somnum c.* usnouti; *moderamina navis c. O* chopiti se řididla lodního (= kormidla); — spec. (o místech) zaujímati, zabíratí, obsaditi: *montem; locum; -* (na místo) doraziti, dostati se, dostihnouti: *portum; insulam* doplouti k...; *terras aves c. videntur V* že doletují k zemi 2 metaf. (jednání) chápati se, uchopovati, před se bráti: *occasionem (tempus) c. LC; ex consiliis hostis conatus c. L* podle záměrů nepřátel zaříditi své podniky; *coniecturam c. C* dohadovati se, domýšleti se; *initium c. C* počínati se; *ex (de) aliqua re exemplum (documentum) c.* bráti si příklad; *fugam c. Cs* dávat se na útěk; *consilium c.* konati úradu, raditi se; po-

jímati záměr (úmysl); osnovati, kouti záměr; umíniti si, odhodlati se, rozhodnouti se (nějak); *capite orgia* (v. t.) *mecum V*; = spec. (úřady) na se vzíti, převzítí: *magistratus CS*; *honores C*, *regnum ab alqo O* II (za jistým účelem) bráti, vybrati, vyhledati, zvoliti (si): *locum castris idoneum Cs*; *anfractum viae c. N*; *prospectum ad urbem c. L* rozhled na město si zjednati; (s dvojím ak.) *hunc cape consiliis socium V* tohoto si vezmi za účastníka pro porady = příbeř na poradu III 1 (osoby, věci) bráti, odnímati, (u)chvátiti, (po)lapiti, chytati, zajímati, loviti: *capti* (= *captivi*) zajatci; *praedas c.* kořisti uloviti, kořistiti, loupiti; *navem c. O* (po)lapiti loď; *id (lumen) cepisse manu O* že oko (lstí) odcizil (srov. IV 2 β); (obr.) *rem publicam c. S* uchvátiti vládu obce, opanovati stát; = (o místech) vzíti, dobýti, zmocniti se: *castra*; *urbem*; *Troiā captā H* po dobytí Troje; (se slovní hříčkou) *Graecia capta ferum victorem cepit H* Řecko podmaněné podmanilo 2 metaf. a (o síle tělesné; jen v pas.) býti chycen, ochromen: *capti auribus et oculis L* (jsouce) ohlušení a oslnění; *auribus captus C* (vl.) chycený na uši = ohluchlý, hluchý; *pedibus (membris) captus C S* ochromen na nohy; *caput leto captum V* hlava smrtí stížená, zachvácená; (o síle duševní) *mente esse captum C* rozumem býti pominutý, býti ztřeštěný, na hlavu padlý; *captus animi* (g. vztahu) *L T* na rozumu pomatený b (mysl) jímati, dojímati; uchvacovati; (při) vábiti, zvábiti; (při) poutati: *senatum metus cepit L*; *nos laudis satietas cepit Cr* nás jala sytost slávy = jsme nasyceni slávou; *ubi periculum quemque ceperat S* zastihlo; *aures, lumina c. O* sluch, zrak poutati, vábiti; *compendio capti Cs* (jsouce) zaslepeni výdělkem; *capti (sunt) dolis V*; = spec. (s příhanou) polapiti něčeho, získati; podskočiti, přelstíti, obloudivi, oklamati: *legatos plerosque capit (Iugurtha) S* lapí, získá (pro sebe); *hac (ratione) exercitūs c. Cs* tímto způsobem vojska obelstíti; er-

*rore capi L*; *amicitiae imagine c. O*; = zvl. často part. *captus* (byv, jsa) jat, dojat, překonán, sveden, okouzlen, zváben, zaslepen, podskočen IV (přijímajíc od jiného) bráti (= *accipere*) 1 přijímati, obdržeti, dostávati, (alqd ab alqo n. ex re): *praemia c. V* získati odměny; (s dvěma ak.) *vaccam praemia c. O* krávu za odměnu dostati; *honorem c. docházeti poety*; *poenas* (v. t.) *c.*; = spec. a (peníze) bráti, dáti se poplatiti: *quos pecuniae captae accersebat S* z úplatku poháněl (na soud) β (o důchodech) bráti, vybíratí: *stipendium Cs* 2 metaf. bráti, obdržeti, dostávati: *alter ab undecimo me iam ceperat annus V* první po jedenáctém mne obdržel rok (t. j. byl jsem ve dvanáctém roku života); *fructum oculis* (dat.) *c. N* míti požitek pro oči; *cape dicta memor V* vštěp si; = spec. a (radost, žal) míti, pociťovati: *voluptatem*; *laetitiam ex alqa re*; *pro me cepisse timorem V* že jsem za sebe pocítil strach; *dolorem c.* rmoutiti se; *detrimētum c.* škodu vzíti, utrpěti; *infamiam c. Cs* hanbu (si) utržiti β (proměnou) dostati, vzíti na sebe: *formam*; *novas figuras O*; *lumen c. O* dostati světlo, zazářiti; *duritiam c. O* tvrdnouti V (o prostoru) 1 v sebe bráti, pojímati, obsáhnouti něco: *non capiet tuus venter plus ac meus H* nepojme; *officium populi vix capiente domo O* an dům stěží pojímá úslužný lid; *portae non capiebant funera O* nemohly pojmuti, nestačily pohřbům; *onera c. L* pojmuti náklad (o člunech); *populi, quos Achaia cepit O* v sebe pojala (= chová); *in formam, quantam ipsa capit* (zabírá), *reducit O*; *iram non capit ipsa suam O* nemůže pojmuti (do hrudi) hněv = hněv se nevejde do hrudi; *nec capiunt inclusas pectora flammās O* hrud nestačí pro plamen (lásky), jež v sobě chová; *nec iam se capit unda V* a voda (vroucí) nemůže se již udržeti (v kotli); (obr.) *nec te Troia capit V* nemůže tě pojmuti = jest pro tebe (příliš) malá; *quae* (sc. *gloria*) *vix caelo capi potest C* kteréž ani nebe nemůže

pojmouti **2** metaf. **a** pojmouti něco, stačiti, býti přiměřen něčemu; míti sílu, býti s něco: *cepisset genitor si Phaethonta Merops* *O* kdyby Faëthontovi byl stačil; *magnitudinem c.* *Cr* velikosti býti přiměřen; *quanta (promissa) ipsius fortuna capiebat* *Cr* sliby, které se srovnávaly s jeho stavem; *concupiscis, quae non capis* *Cr* toho žádáš, seč nejsi; *quidquid mortalitas c. poterat* *Cr* co lidská přirozenost mohla vykonati, seč byla; *sapientiam c.* *Cr* býti schopen moudrosti; *c. nomen* *Cr* sněsti jméno, býti hoden jména **b** (v ducha) pojímati, duchem obsáhnouti, chápati, vystihovati, rozuměti: *vix spes suas animo capit* *O* sotva duchem obsáhne = netuší velikosti svých nadějí; *veram speciem Romani senatus c. L.*

**capis, idis, f.** [srov. *capedo*] miska, čiše s uchem, zvl. obětní.

**capistrō, āre, āvī, ātum** [*capistrum*] dáti ohlávku: *tigres capistratae* *O* mající ohlávku, s ohlávku.

**capistrum, ī, n.** ohlávka, náhubek.

**capital, ālis, n.** [vl. subst. neutr. adj. *capitalis*; pův. *capitale*] úhlavní zločin, hrdelní zločin (trestaný ztrátou hrdla neb občanství): nejč. *c. est, si . . . n. s inf.*

**capitālis, e** [*caput*] **1** týkající se hlavy, hrdla (= života), při čem jde o hlavu, hrdelní, úhlavní: *res c.* hrdelní věc, hrdelní zločin; *noxa c. L* zločin hrdelní; *c. supplicium* *Cr* trest hrdelní, poprava **2** metaf. **a** život ohrožující, úhlavní; záhubný, zhubný: *c. hostis* *C* úhlavní nepřítel; *c. odium* *C* smrtelné zášti, zášti na život a na smrt; *ira c. H*; *c. pestis* *C* zkázonosný jed; *c. oratio* *C* **b** (týkající se hlavy jakožto sídla rozumu) hlavní, znamenitý, výborný: *c. ingenium* *O.*

**capitāliter, adv.** [*capitalis*] o život, s nebezpečenstvím života *Pn* (viz *laccessō*).

⟨**capitāneātus, ūs, m.** [*capitaneus*] náčelnictví, správcovství; spec. hodnost hejtmana.⟩

⟨**capitāneus, ī, m.** [*caput*] náčelník, spec. hejtman.⟩

**Capitinus, a, um** kapitíjský (od města *Capitium* na Sicílii) *C.*

**1. capitō, ōnis, m.** [*caput*] hlaváč.

**2. Capitō, ōnis, m.** (vl. Hlaváč) přímění římské.

**Capitōlium, ī, n.** [snad od *caput*] hlavní místo **1** (v užším významu) *Kapitolium*, jihozápadní výběžek vrchu kapitolského (*mons Capitolinus*) s proslaveným chrámem trojice božstev, t. *Jova, Junony a Minervy* (u básníků za příčinou metrickou často v plur.) **2** (v širším významu) vrch kapitolský, i se severovýchodním výběžkem, na němž stál hrad (*arx*) (nyn. *Campidoglio*). Odt. adj. **Capitōlinus, a, um** kapitolský.

**capitulātim, adv.** [*capitulum*] v hlavních věcech, (jen) zhruba, stručně.

**capitulum, ī, n.** [*caput*] hlavička; metaf. **1** hlavice (sloupu) **2** kapitola; obsah. = <kapitula, sbor kanovníků.⟩

**Cappadox, docis, m.** [Καππάδοξ] *Kappadok*; obyč. v plur. *Cappadoces, um* *Kappadokové*. Odt. adj. **Cappadocius, a, um** kappadocký; subst. **Cappadocia, ae, f.** (sc. *terra*) *Kappadokie*, krajina v jihovýchodní Malé Asii.

⟨**cappella n. capella, ae, f.** [demin. od *cappa* plášť s kapucí] **1** pláštík **2** meton. úschovna pro plášť sv. *Martina*; odt. *kaple* **3** papežská slavnostní bohoslužba.⟩

**capra, ae, f.** [*caper*] **1** koza: *ferae caprae* *V* (snad) kamzíci (n. kozorožci) **2** metaf. hvězda (= *Capella* v. t.) *Koza* **3** meton. zápach kozí (kozlí), *kozina: olidae caprae* *H.*

**Caprae (Caprae) palūs, Kozí močál,** místo na poli *Martově*, kde podle pověsti *Romulus* zmizel *L O.*

**caprea, ae, f.** divoká koza, srna, srnka; *Caprae palus* viz *Caprae palus*.

**Caprae, ārum, f.** [vl. *Kozí ostrov*] *Kapreje*, ostrov kaprejský u pobřeží *kampanského* (nyn. *Capri*).

**capreolus, ī, m.** [*capreus* srnec] **1** mladý srnec, (srně) kolouch **2** metaf. (ve stavitelství) podpěrka, záporník, krokev *Cs.*

**capricornus, ī, m.** [*caper a cornu*] (souhvězdí, znamení) *kozorožec*.

**caprificus, ī, f.** [*caper a ficus*] vl. *kozí fík*; *planý fík*.

**caprigenus, a, um** [*caper a gigno*] z koziho rodu, kozorodý, kozí.

**caprimulgus, ī, m.** [*capra a mulgeo*] dojič koz = pasák *Ct.*

**caprinus, a, um** [*caper*] kozí; (přísl.) *rixari de lana* (v. t.) *caprina H.*

**capripēs, pedis, adj.** [*caper a pes*] kozoňohý, kozlonohý: *satyri H.*

**1. capsa, ae, f.** [srov. *capio* pojímati v sebe] (kovové) pouzdro, schránka přenosná na listiny, spisy a p.

**2. Capsa, ae, f.** město v Africe na západ od Malé Syrty (nyn. Gafsa v Tunisu). Obyv. **Capsēnsēs, ium, m.** Kapsané.

**capsula, ae, f.** [*capsa*] pouzdro, schránka *Ct.*

**Capta, ae, f.** Zajatka, Zajatkyně, přijímá Minervy, jež měla chrám na vrchu Caeliu *O.*

**captatiō, ōnis, f.** [*capto*] lapání, chytání; jen metaf. *c. verborum C* slovíčkářství, puntičkářství.

**captātor, ōris, m.** [*capto*] kdo lapá, pase po něčem, lapač: *c. aurae popularis L* lovec přízně lidu; = spec. *c. Nasica H* mamič dědictví.

<**capticiō, āre, āvī, ātum** [*capto*] pochytati.>

**captiō, ōnis, f.** [*capio*] **1** chytání, lapání **2** v klas. lat. ob. metaf. chytačka, klička, úskok, zálud; = spec. (v logice) klamný důkaz, klamný závěr, sofisma.

**captiōsē, adv.** [*captiosus*] úskočně, podvodně.

**captiōsus, a, um** [*captio*] lapavý; klamavý, úskočný, podvodný, šalebný; chytající za slova; subst. **captiōsa, ōrum, n.** klamně závěry: *c. solvere C.*

**captiuncula, ae, f.** [*captio*] klička, úskok *C.*

**captivitās, ātis, f.** [*captivus*] zajetí, vazba; meton. poroba; spec. (o městech) vzetí, dobytí: konkr. *in modum captivitatis T* jako v dobytém městě.

**captivō, āre, āvī, ātum** [*captivus*] zajímati.

– **captivus, a, um** [part. *captus*] chycený **1** (o živých bytostech) chycený, jatý, zajatý: *captivi pisces O* ulovené ryby; subst. **captivus, ī, m.** (vá-

lečný) zajatec; **captiva, ae, f.** žena zajatá, zajatkyně; (enallagon) patřící zajatému: *lacerti captivi O* paže zajatých (žen); *c. sanguis V*; *c. cruor T* krev zajatců **2** (o věcech) (ve válce) ukořistěný, plnem vzatý; *aurum argentumque L*; *currus O*; *portatur captiva Corinthus H* kořist z celého (dobytého) Korintu; = *inicere captivo* (prolepticky) *braccia caelo O* vztáhnouti paže na sídlo nebeské, aby ho dobyli (o Gigantech).

**captō, āre, āvī, ātum** [*capio*] **1** prudce sahati po něčem (alqd), chytati, lapati: *plumas c. O* chytati pířka, honiti se za pířky; *c. naribus auras V* lapati vzduch; *undam (flumina H) c. O* lapati vodu (o Tantalovi); *pisces harundine c. O* ryby chytati prutem; *in vices c. anhelitum oris O* dech úst navzájem ssáti; *auras graves hiatus c. O* morový vzduch vdechovati; *frigus captabis V* budeš dýchati; *sonitum c. L* zachycovati zvuk; *auribus aera captat V* ušima lapá vzduch (vání větru) (o úsilném naslouchání); = *saepe captata Hesperie O* často chytaná, stíhaná (od Aesaka) **2** metaf. **a** honiti se, pachtiti se po něčem, číhati na něco, státi o něco, dychtiti po něčem (alqd): *c. occasione C*; *tempus O* číhati na příhodnou dobu; *c. plausus C*; *c. populi suffragia H* usilovati o hlasy, sháněti se po hlasech; *misericiordiam c. C* domáhati se; *voluptatem c. C* pachtiti se po rozkoši; *tempestates c. L* na povětrí (příznivé) čekati; *libertatis auram c. L* (dychtivě) čekati na vánek volnosti; *testamenta c. H* číhati na závěti (o mamiči dědictví); (s inf.) *prendere captans* var. *O* dychtē ji uchopiti **b** hleděti polapiti, podskočiti někoho, číhati na někoho: *qua via te captent C* jak by tě polapili, dostali; *consilium insidiis hostem captandi L* zámysl dostati do tenat nepřitele.

**captus, ūs, m.** [*capio*] **1** chopení **2** metaf. pochopení, chápavost, vniřmavost, schopnost: *ut est c. hominum C* jak jest schopnost lidí = pokud jsou lidé schopni.

**Capua, ae, f.** hlavní město kampanské.



capūdō, *inis*, *f.* viz *capedo*.

capulus, *i*, *m.* [*capio*] držadlo, rukojet': *c. aratri* *O* kleč; = spec. jilec (meče): *capulo tenus* *V* až po jilec.

caput, *itis*, *n.* **1 a** (o bytostech živých) hlava (lidská i zvířecí): *c. aut collum petere* *C* mířiti na hlavu; *belua multorum capitum* *H* obluda mnohohlavá; *consules capita conferunt* *L* sestrují hlavy, potajmo se smlouvají; (jako sídlo myšlení) *negotia per c. saliant* *H* hlavou probíhají; *incolumi capite es* *H* jsi při zdravém rozumu; (přísl.) *supra c. esse* býti v týle (někomu) **b** (o věcech) nejhořejší, nejkrajnější část; hlava, vrch, vrchol, kraj, konec něčeho: *capita papaverum* *L* hlavičky máků = makovice; *c. tignorum* *Cs* hlavice trámů; *c. iecinoris* *CO* vypuklina (pravého) lalocku játrového; *capita vitis* *C* révové úponky; *c. molis* *Cr* konec hráze; *capita arcus* *V* konce luku; *c. pontis* předmostí; *capitum iugatio* *C* spojování svislých podpor příčkami; = spec. (o vodách) počátek, zřídlo, pramen; též ústí: *aquae c. H* pramen (vody); *celsis c. urbibus exit* *V* na výšinách se temení (můj) pramen; *Rhenus multis capitibus in Oceanum influunt* *Cs*; metaf. zdroj, pramen, původ, příčina; původce: *fons et c. miseriarum* *C*; *se clamat c. malorum* *V* sebe nazývá původcem pohrom **2** synekd. hlava, člověk, jednotlivec, osoba, duše: *carum c. V H* drahá hlava, drahá duše; *liberum c. C* muž svobodný; *c. noxium, innoxium* *L* vinný, nevinný člověk; *Augustum* (adj.) *c. O* (= *Augustus*); *c. insuperabile bello* *O* hrdina ve válce nepřemožitelný; *detestatus c. euntis* *O* (= *euntem*); (při sčítání) *hostium numerus capitum* *C* *milium fuit* sto tisíc duší; *sextantibus conlatis in capita* *L* když šestina assu připadla na (každého) jednotlivce; *capite censi* *S L* odhadnutí pouze podle hlavy, podle počtu (nikoli podle jmění), nejnižší třída občanstva; (o zvířatech) *bina boum capita* *V* po dvou kusech; *triginta capitum fetus* *V* třicet kusů **3** meton. hlava jakožto podstata života, život **a** fyzický život, hrdlo: *c. vovere* *C*; *vim a capite*

*propulsare* *C*; *salvo capite* *C* se zdravou hlavou, bez nebezpečství; *capitis periculum* *N* nebezpečství hrdla, života; *iudicium capitis* *N* soud, při němž běží o život, soud hrdelní; *capitis poena* *Cs* trest smrti; *capitis dimicatio* *C* boj na život a na smrt; *reum capitis esse* *C* býti obžalován ze zločinu hrdelního; *pro capite et fortunae causam dicere* *C* hájiti hrdla i statků (o obhájci); ale *causam capitis dicere* *N* hájiti se ve věci hrdelní, před soudem hrdelním, býti žalován ze zločinu hrdelního; *capitis accusare* *N* žalovati hrdelní žalobou, žalovati na život a na smrt; *capitis damnare* hrdla = na smrt odsouditi; *capitis absolvere* *N* trestu smrti zprostiti **b** občanství, občanské postavení, souhrn práv týkajících se osobní svobody, práv občanských i rodinných; odt. *capitis deminutio* umenšení n. ztráta práv občanských; *capitis minor* *H* (= *capite deminutus*) (jako zajatec) zbavený práv občanských a (tím i) rodinných (o *Regulovi*) **4** metaf. **a** (o osobách) hlava, hlavní osoba, náčelník, přední muž; vůdce: *capita coniurationis* *L*; *capita rerum* *L* náčelníci obce; *senatus, c. publici consilii* *L* hlava vlády; *periuri c. Pt* křivopřísežník **b** (o věcech) hlavní věc, hlavní bod, (hlavní) zásada: *hoc c. est* to jest hlavní věc; *c. defensionis* *C* hlavní bod, hlavní část obrany; *c. litterarum* *C* (hlavní) obsah listu; *c. cenae* *H* hlavní jídlo (při hostině) **c** (o místech): hlava, hlavní místo, hlavní město: *c. gentis Artaxata* *T*; o radnici *templum consilii publici, c. urbis* *C*, srdce města; (o Římu) *c. rerum (orbis)* hlavní město říše (římské) n. světa; *capita originis* *L* o mateřských městech etruských osad **d** (o spisech) hlavní část, hlavní článek, hlava, kapitola, odstavec: *capita legis* *C* **e** (o penězích) jistina, kapitál (τὸ κεφάλαιον): *de capite deducere* *L* z (dlužné) jistiny odpočítati, z dluhu sraziti; *quinas hic capiti mercedes* (= *usuras*) *exsecat* *H* 5% měsíčně (t. j. ročně 60%) z půjčené jistiny si srazí.

<caputium, *i*, *n.* [*caput*] kapuce, kukla, pokrývka zahalující hlavu.>

**Capys**, *yos*, *m.* 1 otec Anchisův *O*  
2 druh Aeneův; meton. loď Kapyova:  
*Anthea si quem videat aut Capyn V*  
3 král kapujský *L* 4 král albský  
*L VO*.

**Cār**, *Cāris*, *m.* Kar, obyvatel Karie;  
obyč. v plur. *Cāres*, *um* [Κάρεις] Karové.  
Odt. 1 *Cāria*, *ae*, *f.* Karie, krajina  
v jihozáp. Malé Asii 2 adj. *Cāricus*,  
*a*, *um* karský; subst. *cārica*, *ae*, *f.* (sc.  
*ficus*) karský, sušený fík.

**caracter** viz *character*.

**Caralēs**, *ium*, *f.* Karaly, město  
na Sardinii (nyn. Cagliari) *L*. Odt. adj.  
**Caralitānus**, *a*, *um* karalský; subst. *Ca-  
ralitāni*, *ōrum*, *m.* Karalané.

**carbaceus**, *a*, *um* [*carbassus*] z jem-  
ného plátna, kmentový.

**carbassus**, *i*, *f.* (básn. často pl. *carbasa*,  
*ōrum*, *n.*) [ἡ κάρπασος] 1 jemné plátno,  
kment; i adj. *carbasa lina Pp* kmentová  
plátna 2 meton. **a** kment, kment-  
tové roucho (jemné) **b** lodní plach-  
ta, *vocat c. auras V*; *carbasa deducere*  
*O* spustiti, rozvinouti, opak *c. contra-  
here O* svinouti; *c. sonant O* plachty  
pleskají.

1. **carbō**, *ōnis*, *m.* uhel (buď zhaslý  
neb žhavý); (obr.) *creta an carbone no-  
tati H* označení křídou neb uhlím, bíle  
neb černě t. j. pochválení neb zavržení.

2. **Carbō**, *ōnis*, *m.* příjmení v rodě  
Papiriů (*gens Papiria*).

**carbōnārius**, *iī*, *m.* [*carbo*] uhlíř.

**carcer**, *eris*, *m.* ohrazení, uzavření  
1 vazba, vězení, žalář; též obr. o pou-  
tech tělesných 2 v plur. *carceres* (zř.  
v sing.) ohrada (ohrady), zábradlí,  
šraňky, kolna (kolny) v závodišti  
(odkud se jízda o závod počínala): *car-  
ceribus missos rapit ungula currūs H*  
z ohrady vypuštěné; metaf. začátek:  
*ad carceres a calce revocari C* viz *l. calx*.

**carchēsium**, *iī*, *n.* [καρχήσιον] picí  
pohár s dvěma uchy nad hořejší kraj  
silně vyvýšenými *VO*.

**cardaces**, *cum*, *m.* perské čtyry ná-  
mezdné *N*.

**Cardea** viz *Carna*.

**cardiacus**, *a*, *um* [καρδιακός od καρ-  
δία ústí žaludku] chorý žaludkem.

**Cardiānus**, *a*, *um* kardijský, (po-

cházející) z Kardie (města na severo-  
západu thráckého Chersonesu); subst.  
Kardijan.

**cardinālis**, *e* [*cardo*] **a** vl. čepový  
význ. = stěžejní **b** metaf. = hlavní. =  
<subst. mask. kardinál.>

**cardō**, *inis*, *m.* 1 čep dveřní: *emoti*  
*cardine postes V* dveře z čepů vypáčené;  
*cardinem vertere, versare O* čepy otáčeti,  
t. j. otvírati dveře 2 metaf. **a** točna,  
osa zvl. severní: *cum sim sub cardine*  
*mundi O* pod točnou půlnoční; hranič-  
ní čára, rozhraní **b** stěžejný bod  
(kol něhož vše se otáčí), hlavní věc,  
obrat: *tanto cessabit cardine rerum V*  
v tak rozhodném obratu. = <presbyter  
et c. kardinál.>

**carduus**, *i*, *m.* bodlák.

**cārē**, *adv.* [*carus*] draze: *dimidio ca-  
rius emere C* o polovici draže koupiti.

**cārectum**, *i*, *n.* [*carex*] rokytí *V*.

**caerentia**, *ae*, *f.* [*careo*] nedostatek.

**careō**, *ēre*, *caruī*, *caritūrus* býti  
prost něčeho, býti bez něčeho, nemíti  
(alqa re): *suspicione c. C* býti prost po-  
dezření; *metu c. C* býti beze strachu;  
*lacrimae fine caerent O* nemají konce;  
*morte c. H* býti ušetřen smrti, býti ne-  
smrtelný; *ripa caret ventis H* na břehu  
nevanou větry; *quae caret ora cruore*  
*nostro? H* který kraj není zkropen naší  
krví; *lacrimae pudore carerent O* ne-  
vzbuzovaly by studu; *caerent quia vate*  
*sacro H* poněvadž se jim nedostalo  
pěvce; *aditu caerentia saxa O* nepří-  
stupné; *sole caerens domus O* slunce  
nemající; *gravitate caerens aether O*  
váhy prostý, vzdušný; *viribus c. O* bez  
vlády; *labe vita caerens O* bezúhonný;  
*verba virtute caerentia H* mdlé (postrá-  
dající síly) výrazy; *lux fine caritura O*  
nekonečné; = spec. **a** (dobrovolně) býti  
bez něčeho, obejít se bez něčeho, zdr-  
žeti se, neužívatí něčeho, odříci si  
něco (= *abstineo*): *amicorum caruit facul-  
tatibus N* neužil prostředků; *cibo c. Cs*  
pokrmu nepožítí, nic nejísti; (o místech)  
straniti se, vyhýbatí se: *caruit foro*  
*Pompeius*, *caruit senatu*, *caruit publico*  
*C* neukázal se na... **β** (nerad) býti  
bez něčeho, mítí nedostatek, nemíti,  
postrádati něčeho, pohřešovati ně-

co: *haud facile lubricinibus c.* S nerad pohřešovati rozkoši; *commodis c.* C postrádati výhod; *aspectu civium c.* C zmizeti občanům s očí; *munere c.* V nebyti účasten tryzny; *matre carentes privigni H* toužící po matce; *nivibus caritura Rhodope O* jež měla býti prosta, jež měla (jíž bylo usouzeno) postrádati sněhu; *patriā c. NCT* (nuceně) vyhýbati se vlasti, býti vyhnancem (eufemismus); *Appia via carebamus C* musili jsme se vyhýbati = nebyli jsme bezpečni na silnici Appiově.

**Cāres** viz *Car.*

**careum, ī, n.** [κάροε] (polní) kmín.

**cārex, icis, f.** ostřice *V.*

**Cāria, cārica** viz *Car.*

**cariēs, ēi, f.** zetlelost, zpuchřelost: *cymba vertitur in cariem O* kocábka puchří, tlí.

**carīna, ae, f.** [snad srov. κάρυον ořech] vl. ořechová skořápka; metaf. **1** lodní spodek, dno lodní **2** synekd. loď, koráb.

**Carīnae, ārum, f.** Kariny, část města Říma, prostírající se na záp. výběžku Esquilina.

**cariōsus, a, um** [caries] **1** zpuchřelý, zetlelý **2** metaf. vetchý: *senectus.*

**Caristia** viz *Charistia.*

**cāritās, ātis, f.** [carus] **1** velká cena, dražota: *tanta vilitas annonae ex summa caritate rei frumentaria consecuta est C; nummorum c. C* nedostatek peněz **2** metaf. vážnost, úcta; láska, obliba: (s gen. subj.) *c. civium* láska spoluobčanů; (s gen. obj.) *patriae c.* láska k vlasti; *c. in regem; c. erga patriam; apud milites tanta caritate esse L* býti tak oblíben; plur. *omnes omnium caritates patria una complexa est C* všechny city lásky ke všem; = meton. *caritates* drahé osoby, milí *Am.*

**Car mānia, ae, f.** Karmanie, krajina při Perském zálivu *Cr.*

**Carmēlus, ī, m.** Karmelské pohoří v Galilei (nyn. Karmel).

**carmen, inis, n.** [m. \*canmen srov. cano] **1** zpěv, píseň: *casu fuit miserabile c. O* při pádu zazněl žalostný nápěv; *carmina vocum O* zpěvy písní;

(básn.) *ferali carmine bubo V* houkání **2** zpíváný text, píseň, báseň, (básnická) skladba: *carmine tragico certare H* zavoditi básní dramatickou; *c. famosum, malum H, probrosum T* hanlivá, posměšná, potupná píseň (báseň); též úryvek, (jednotlivé) verše (z větších skladeb): *Euripidis rettulit c. Cr* pronesl úryvek z dramatu Euripidova; = spec. **a** lyrická báseň: *carmine tu gaudes, hic delectatur iambis H* (básně lyrické — básně satirické) **b** báseň dramatická: *Pomponius carmina scaenae dabat T c* nápís, nadpis (metricky složený): *tumulo superaddite c. V; rem carmine signo V* (o nápise obětním); *notum est c. incisum in sepulcro C 3* formule, průpověď (pův. oděná v rytmičnou formu); spec. **a** mravní průpověď: *Appi Caeci c. C b* formule zákona, právnická formule, vzorec, obsah (zákona); formule obřadů náboženských, posvátná píseň, modlitba: *lex est horrendi carminis L* zákon má strašlivé znění = formule zákona jest strašná; *c. rogationis L; saliare c. H* (liturgická) píseň Saliův; *audientem carmina Vestam H* modlitby **c** věšteiný výrok, věštba, prorocství: *Cumaeum c. V* o věštbě Sibyllině; *foliis ne carmina manda V* nesvěřuj věštech svých listům; o Sudičkách výrok, rozhodnutí **d** kouzelná píseň, kouzelné říkání, říkadlo, zaříkávání; vůb. čáry, kouzla: *c. auxiliare canit O; carminibus promittit solvere mentes V; carminibus Circe socios mutavit Ulixis V.*

**Carmentis, is** neb **-ta, ae, f.** Karmenta, matka Euandrova, věštkyně a bohyně porodní. Odt. adj. **Carmentālis, e** Karmentin: *porta C.* brána v Římě na jižním úpatí Kapitolia *L V.*

**Carmō, ōnis, f.** město v Hispanii Baetické *L.* Odt. obyv. **Carmōnēnsēs, ium, m.** Karmonští.

**Carna, ae, f.** bohyně, jež maso (*caro*) udržovala zdravým. *O* ji ztotožňuje s Kardou (*Carda*) n. Kardeou (*Cardea*), bohyní čepů (*cardo*).

**carnālis, e** [*caro*] masitý; tělesný.

**Carneadēs, is, m.** [Καρνεάδης] z Kyreny, v II. stol. př. n. l., filosof řecký,

původce nového (třetího) období v platonické Akademii. Odt. adj. **Carneadēus**, *a*, *um* Karneadův.

**Carni**, *ōrum*, *m*. Karnové, keltský národ usdlý v nyn. Korutanech a v Krajině L.

**carnifex**, *icis*, *m*. [*caro a facio*] jenž dělá kusy (masa), rozsekává v kusy **1** kat, popravčí. **2** metaf. **a** kat, tryznitel, mučitel, trapič **b** (nádávka) šibeničník, lotr.

**carnificina**, *ae*, *f*. [*carnifex*] **1** řemeslo katovské, katovství; katanství **2** mučení, muka **3** metaf. muka, trápení, trýzeň.

**carnificius**, *a*, *um* [*carnifex*] katovský.

**carnificō**, *āre* [*carnifex*] rozsekávati na kusy; stínati.

<**carni(s)privium**, *ī*, *n*. [*caro a privo*] (vl. zbavení masa) dni před velikým postem, konec masopustu, ostatky.>

**carnis**, arch. = *caro*.

**Carnuntum**, *ī*, *n*. město keltského původu, pak římská vojenská stanice blízko nynějšího městečka Petronellu vých. od Vídně.

**Carnutēs**, *um*, *m*. Karnutové, mocný národ keltský, usdlý na obou březích řeky Ligeru Cs.

**carō**, *carnis* (arch. *carnis*, *is*) *f*. [srov. *καρῶ*] pův. odřezek, úkrojek **1** kus, díl; - spec. díl masa: *carnem Latinis petere C* **2** maso: *c. ferina S* zvěřina; *carnes O* kusy masa; metaf. *c. putida C* smrduté maso, mrcha (o člověku).

**Carpathus**, *ī*, *f*. [*Κάρπαθος*] ostrov v moři Egejském mezi Krétou a Rhodem (nyn. Scarpanto). Odt. adj. **Carpathius**, *a*, *um* karpatský: *mare H V* t. j. jihovýchodní část moře Egejského nebo též (celé) moře Egejské; *C. vates n. senex O* (= Proteus, jenž se tam zdržoval).

**carpatinus**, *a*, *um* [*καρπάτινος*] z hrubé kůže *Ct*.

**carpentum**, *ī*, *n*. [gallské slovo] dvoukolý kočár, vozík, vůz.

**Carpētāni**, *ōrum*, *m*. Karpeťané, bydlící v Hispanii Tarrakonské; jejich země slove **Carpētānia**, *ae*, *f*.

**carpō**, *ere*, *psī*, *ptum* [srov. *καρπός*

vl. utržené, plod] bráti kus po kuse **1** škubati, trhati, rváti: *poma c. V* česati; *gramen carpere capellae O*; *c. thyma H* ssáti (o věle); *inter cornua saetas c. V* vytrhávati; *carpentes pensa puellae V* cupující vlnu, předoucí; *cacumina c. O* vrcholky (stromů) strhovati; *Tityi iecur c. O* klovti játra; *viscera dente c. O* sápati; *ora alimenta carpant O* ústa požívejte potravu; = obr. *carpe diem H* (srov. *χαρόνιον καρπίσσειν*) trhej ovoce dne = užijvej dneška; *undique flosculos c. C* sm. odevšad vybíratí řečnické ozdoby; *oscula c. O* bráti si polibky **2** metaf. **a** (povlovně, klidně) k sobě bráti, požívati: *somnos, quietem, soporem V*; *auras vitales c. V* dýchati vánky životné; *regni commoda c. O* okoušeti **b** (z cesty, již jest vykonati) kus po kuse urážeti, cestou (prostorem) kráčet, bráti se, ubíratí se: *c. iter O*; *carpe vias O* vydej se na cesty; *carpitur trames (sc. ab iis) O* stoupají stezkou, po stezce; *supremum iter c. H* kráčet poslední cestou (o smrti); *litora carpens O* kráčeje, procházeje se po...; *curru carpebam litora O* jel jsem po břehu; *aëra alis c. O* letěti v duchem; *mare c. O* letěti přes moře *c* utrhati někomu, hlodati, zlehčovati: *maledico dente c. C*; *carpit et carpitur unā O* hlodá jiné i zároveň sebe samu (o Závistí); *carpit livor opus O d* (slovy) trhati, tupiti, haněti: *Sabinus militum vocibus nonnihl carpebatur Cs*; *alqm sermonibus c. L* tupiti v rozmluvách; *carpis mea carmina M e* (t. t. voj.) stále trhati někoho, dorážeti, dotírati, znepokojevati (a tím oslabovati): *c. agmen Cs*; *novissimos c. L* dotírati na zadní voj **f** (znenáhla) sžíratí, tráviti, soužiti, oslabovati, snižovati: *virgo carpitur igni OV* jest sžírána žárem (lásky); *carpēre iuventā V* budeš se sžíratí, trápiti; *tuos labores carpunt obliviones H* tvé námahy hlodá zapomenutí **3 a** roztrhávati, rozdělovati, rozdrobovati: *Etymandrus carpitur Cr* řeka Etymandros jest rozváděna (k zavodňování); *exercitum in multas partes c. L b* metaf. rozptylovati,

rozdrobovati, oslabovati: *summam unius belli in multa proelia c. L* celek jediné války rozdrobovati na mnohé potyčky; *carpuntur vires damnis L* ztrátami se oslabují.

**carptim**, adv. [*carpo*] trhaně; metaf. **a** po částech, úryvkovitě: *res gestas c. perscribere S* **b** na různých místech, sem tam, opětovně: *c. aggredi*; *c. lacessere hostem L* **c** (ne najednou) jednotlivě, porůznu, znenáhla: *seu c. partes seu universi L*; *dimissi c. ac singuli T*.

**Carrhae**, *arum, f.* Karrhy, město v Mesopotamii (biblické Haran).

**carrūca**, *ae, f.* [*carrus*] (čtyřkolý cestovní) vůz, kočár; vüb. vůz.

**carrus**, *i, m.* čtyřkolý vůz dopravní Cs.

**Carseoli**, *orum, m.* Karseoly, městečko Aequů v Latiu (nyn. Arsolí). Odt. adj. **Carseolānus**, *a, um* karseolský.

**Carsulae**, *arum, f.* Karsuly, město v Umbrii.

**Cartēia**, *ae, f.* **1** město v jižní Hispanii **L** **2** hlavní město Olkadů (nedaleko Toleda v střední Hispanii) **T**.

**Carthaeus** n. **Carthēus**, **Carthēius**, *a, um* karthejský, příslušný městu Karthaii na kykladském ostrově Keu.

**Carthāgō** n. **Karthāgō**, *inis, f.* **1** znamenité město obchodní v sev. Africe, rozbořené r. 146 př. n. l. od Scipiona Mladšího. Odt. adj. **Carthāginiēnsis**, *e* kartaginský; obyv. **Carthāginiēnsēs**, *ium, m.* Kartaginští, Kartagiňané **2** **Carthāgō nova**, město v jihovýchodní Hispanii (nyn. Cartagena).

**caruncula**, *ae, f.* [*caro*] kousek masa **C**.

**1. cārus**, *a, um* **1** (o vnější ceně) drahý, drahocenný: *carissima annona C* převeliká drahosta; *c. harenae O* (o zlatém písku); *non in caro nidore voluptas H* ve vůni drazé koupené; *nec carus aeque nec superstes integer H* nemající již stejnou cenu **2** (srdeci) drahý, milý, oblíbený: *alcis vitam sua salute cariorem habere Cs* něčí život ceniti nad vlastní své blaho; *dis c. H* bohům milý, miláček bohů; *c. amplexus O* sladké objetí.

**2. Cārus**, *i, m.* příjmení v rozličných rodech římských.

**Carventānus**, *a, um* karventský, příslušný městu *Carventum* v Latiu **L**.

**Caryae**, *arum, f.* Karye, městečko v Lakonii na hranici arkadské s chrámem Artemidiným.

**caryōta**, *ae, f.* [*καρυωτή*] (sušená) datle syrská.

**Carystos**, *i, f.* [*Κάρυστος*] město na jižním pobřeží ostrova Euboie. Odt. adj. **Carystius** (básn. též *Carystēus*), *a, um* karystský, z Karystu; obyv. **Carystii**, *orum, m.* Karystšané.

**casa**, *ae, f.* chýše, chatrč; barák, bouda: *aedificare casas H* stavěti si domečky (o dětské hře).

**Casca**, *ae, m.* příjmení v rodě *Serviliů*.

**cascus**, *a, um* [srov. *canus* z \**casnos*] pradávňý, dřevní.

**cāseus**, *i, m.* sýr.

**casia**, *ae, f.* [*κασία*] **1** kasie, druh skořice **2** libovonná rostlina.

**Casilinum**, *i, n.* město v Kampanii nad řekou Volturnem **C**.

**Casīnum**, *i, n.* město v Latiu (nyn. S. Germano s klášterem Monte Casino) **L**.

**Casperia**, *ae, f.* městečko sabinské v Samniu **V**.

**Caspus**, *a, um* kaspický, příslušný moři Kaspickému (Chvalinskému): *fretum, mare Caspium*; *Caspii montes* hraniční pohoří mezi Armenií a Medii; významný průsmyk v něm byl zván *Κάσπια πύλαι, Caspiae* (sc. *portae*) **T** kaspický průsmyk, též *Caspia via T*. Odt. **Caspiāni**, *orum, m.* Kaspiové, kmen u moře Kaspického.

**Cassander**, *drī, m.* [*Κάσσανδρος*] Kassandros, syn Antipatrův, král makedonský († r. 297 př. n. l.).

**Cassandra**, *ae, f.* [*Κάσσανδρα*] dcera Priamova, věštkyň; byla potrestána od Apollona, že nedbala lásky jeho, tím, že věštám jejím nikdo nevěřil.

**Cassandrēa** (-*ia*), *ae, f.* [*Κασσάνδρεια*] město v Makedonii, jež slulo dříve *Poteidaia*. Odt. **Cassandrēus**, *eī, m.* **O** Kassandřan (= samovládce Apollodoros); **Cassandrēnsēs**, *ium, m.* Kassandřané.

**cassē**, adv. [*cassus*] marně, nadarmo var. *L.*

**Cassī**, *ōrum*, *m.* Kassové, národ v jihovýchodní Britannii při Temži *Cs.*

**Cassiānus**, *a*, *um* Kassiův, kassijský viz *Cassius*.

**cassida**, *ae*, *f.* [vedl. tvar k *l. cassis*] kovová přilba *V.*

**Cassiepiā**, *ae*, *f.* [*Κασσιέπεια*] = *Cassiope* (souhvězdí) básn. *C.*

**Cassiopē**, *ēs*, *f.* [*Κασσιόπη*] 1 manželka aithiopského krále Kefta, matka Andromedina; po ní nazváno souhvězdí v Mléčné dráze *O* 2 město na ostrově Korkyře *C.*

1. **cassis**, *idis*, *f.* kovová přilba, přilbice.

2. **cassis**, *is* obyč. v plur. **cassēs**, *ium*, *m.* 1 síť, tenata, léč; – spec. pavučina 2 metaf. tenata, osidlo, úklad.

**Cassius**, římské jméno rodové; zvl. 1 *Sp. Cassius Viscellinus* (n. *Vecellinus*) konsul r. 502, 493 a 486 př. n. l., navrhl první zákon pozemkový; byl svržen se skály Tarpejské, že prý bažil po samovládě 2 *L. Cassius Longinus* byl, jsa konsulem r. 107 př. n. l., od Helvetiů na hlavu poražen a sám padl. Odt. *Cassianum bellum Cs* válka (Helvetiů) proti Kassiovi 3 *L. Cassius Longinus Ravilla* navrhl jsa tribunem lidu r. 137 př. n. l. t. zv. *lex Cassia tabellaria*, aby se také při soudech národa hlasování dalo tajně hlasovacími tabulkami (*tabellae*). Byl znám jako přísný, opravdový soudce. Odt. *Cassiani iudices C* přísní soudcové (jako Kassius); *Cassianum illud C* Kassiova zásada, výrok (t. *cui bono fuerit*) 4 *C. Cassius Longinus*, jeden z vrahů Caesarových 5 *Cassius Parmensis* (z Parmy), básník, jeden z vrahů Caesarových *H* 6 *Cassius Etruscus*, psavec připomínaný toliko u *H* 7 *C. Cassius Longinus*, učený právník za císaře Tiberia 8 *T. Cassius Severus*, řečník a básník za Augusta a Tiberia.

**cassus**, *a*, *um* 1 **a** (absol.) prázdný, dutý, jalový: *cassa nux H* hluchý ořech; *c. canna O* neplodné rokytí **b** (s předm. v abl.): *c. lumine V* zbavený světla (života); *c. aethere V* 2 metaf.

jalový, daremný, marný; zvl. adv. *in cassum*, psáno též **incassum** naprázdno, nadarmo, marně, bez úspěchu.

**Castalia**, *ae*, *f.* [*Κασταλία*] pramen vyvěrající z Parnassu, zasvěcený Apolonovi a Musám. Odt. **Castalius**, *a*, *um* kastalský: *antrum O* věštná jeskyně delfská (nedaleko pramene kastalského).

**castaneus**, *a*, *um* kaštanový: *castaneae nuces V* kaštany; subst. **castanea**, *ae*, *f.* [*κάστανον*] kaštan (jedlý, strom n. plod).

**castē**, adv. [*castus*] čistě, neposkvřeně, nevinně: *c. integreque vivere C*; – spec. *a* nezištně, poctivě; *c. integreque versari C* β cudně, mravně.

**castellānus**, *a*, *um* [*castellum*] týkající se tvrze, hradní: *castellani triumphi C* triumfy pro dobyté tvrze; subst. **castellāni**, *ōrum*, *m.* obyvatelé tvrze.

**castellātīm**, adv. [*castellum*] po tvrzích *L.*

**castellum**, *ī*, *n.* [*castrum*] 1 (malá) tvrz, pevnost, pevnůstka, bašta; srub: *castella communire Cs* zříditi pevné bašty; *Norica castella V* dvorce 2 metaf. hrad, bašta, útočiště: *c. omnium scelerum L.*

**castigātīō**, *ōnis*, *f.* [*castigo*] kárání, pokárání, domluva, napomenutí, vyplnění, důtka: *c. verborum L* káravá slova, napomenutí. – <oprava (chybného textu)>.

**castigātor**, *ōris*, *m.* [*castigo*] karatel, mravokárce: *c. minorum H* mravokárce mladších, mládeže.

**castigātōrius**, *a*, *um* [*castigator*] karatelský *Pn.*

<**castigātrix**, *īcis*, *f.* [*castigo*] karatelka.>

**castigō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *castus*] činiti čistým, opravovati něco nesprávného 1 kárati **a** (slovy) kárati, plísňiti, domlouvati; (s ut) důtklivě napomínati **b** (skutkem) kárati, trestati: *pueros c. verbis et verberibus C*; *castigant moras V* kárají opoždění, průtahy (t. j. líné mravence, opozdilce) 2 metaf. napravovati, opravovati: *carmen ad unguem H* 3 držeti na uzdě, krotiti: *equum frenis c. L.*

**castimōnia**, *ae, f.* [*castus*] 1 tělesná čistota (jaké bylo třeba k nábožným úkonům); zdržlivost (od smyslých požitků a jistých jídel): *decem dierum c. L* půst po deset dní 2 mravní čistota, mravnost, bezúhonnost, (mravní) zachovalost.

**castitās**, *ātis, f.* [*castus*] mravní čistota, bezúhonnost, cudnost.

1. **castor**, *oris, m.* [*χάστωρ*] bobr.

2. **Castor**, *oris, m.* [*Κάστωρ*] 1 syn Tyndarea, krále lakedaimonského, a Ledy, bratr Polydeukův a Helenin, výborný krotitel ořů. *Castor* a *Pollux* (= Dioskurové) byli jako jasné dvojhvězdy vzývání zvláště od plavců na moři. *Aedes Castoris* (neb *Castorum aedes*) chrám Dioskurů, stál na jižní straně fora římského a zachovaly se z něho zbytky; *Castores T* = *Kastor* a *Polydeukes* 2 vnuk krále Deiotara *C* 3 Trojan *V*.

**castoreum**, *i, n.* [1. *castor*] bobrový stroj, bobrovina (léčivo získané z bobrů) *V*.

**castra** viz *castrum*.

**castrātus** viz *castro*.

**castrēnsis**, *e* [*castrum*] táborový, polní: *c. iurisdictionis T* soudnictví v táborech vojenských, vojenské soudnictví.

**castrō**, *āre, āvī, ātum* [*castrum* v etymolog., ale nedoloženém význ. řezací nástroj] 1 klestiti, vyklesti: *homo castratus* neb pouze subst. **castrātus**, *i, m.* kleštěnec, eunuch 2 metaf. oslabovati.

**castrum**, *i, n.* 1 (v sing.) opevněné místo, hradiště, tvrz, hrad, ohrazené město. Častěji jako jméno vlastní: **a** *Castrum Album L* („Bělehrad“) v Hispanii **b** *Castrum novum L* („Nový hrad“) na pobřeží etruském **c** *Castrum Vergium L* tvrz v Hispanii Tarrakonské (nyn. Berga) **d** *Castrum Inui V* („Hradec Inuův“) pobřežní město v Latii 2 (v plur.) vojenské ležení, tábor (opevněný náspeem a příkopem): *c. ponere, facere* klásti se táborem; *c. habere (contra alqm)* ležeti polem, v poli, táborem; *c. movere, promovere, proferre* hýbati táborem, táhnouti dále, postupovati s vojskem; *c. removere, referre* táhnouti zpět, nastoupiti zpátečný po-

chod; (básn.) *egreditur castris miles ab isdem O* z domu téhož (jenž byl jakoby táborem celé rodiny); *invadit trepidantia c. V* tábor (strachem) se chvějící, t. j. vojsko v táboře; = spec. *castra (praetorianorum) T* tábor, kasárna praetoriánů (císařské strážě) na severovýchodě Říma, zřízená za císaře Tiberia od Sejana; (obr.) *apum cerea c. V* voskový tábor, úl; = meton. **a** válka, služba válečná, vojenská: *magnum in castris usum habere Cs*; *alcis c. sequi N* táhnouti s někým do pole; *cedat forum castris C* **b** denní pochod (povězď po denním pochodu na večer zpravidla byl zřizován tábor): *quintis castris Gergoviam pervenit Cs* po pěti dnech pochodu, po pětidenním pochodu **c** metaf. tábor, (bojující) strana: *nil cupientium c. peto H* spěchám do tábora těch, kteří si nic nežádají (= do tábora spokojenců).

**Castulō**, *ōnis, m.* město v Hispanii Tarrakonské (nyn. Cazlona). Odt. **Castulōnēnsis**, *e* kastulonský: *saltus Cs* (východní část pohoří Sierry Moreny).

**castus**, *a, um* mravně čistý, mravný, neposkvrněný; bezúhonný, nevinný: *c. a cruore civili V* neposkvrněný krví občanskou; = spec. **a** úplkem neposkvrněný, nezištný: *homo c. ac non cupidus C* **b** cudný, panenský: *casti vultus O* cudná tvář; *c. Minerva*; *signa casta O* známky cudnosti; *c. cruor O* panenská krev; *c. pudor O* panenský stud **c** posvátný; ctihodný: *c. lucus H*; *c. verbenae H* posvátná zeleň (na oltáři); *casti crines O* posvátné vlasy (kněze).

**casula**, *ae, f.* [*casa*] chýška, chaloupka; hrobka.

**cāsus**, *ūs, m.* [*cado*] 1 padnutí, padání, pád, klesnutí, zřícení: *gravitate casu decidunt turres H* těžším pádem zřícují se věže; *casu fuit miserabile carmen (v. t.) O*; *pluma levat casūs O* peří (t. j. křídla) zmirňuje pád; *c. nivis L* padání sněhu, chumelice 2 metaf. **a** pád, úpadek, zánik, konec; zkáza, záhuba, smrt: *noster et rei publicae c. C*; *c. in servitium ex regno S* pád v otroctví s trůnu; *c. Cremonae*

*T* (= *excidium*); *c. urbis Troianae V*; *sub casum hiemis V* na sklonku zimy; *Gracchorum c. C* zahynutí, smrt; *c. insontis amici V b* případ, náhoda, příhoda, příběh, událost; stav, osud: *plures casus mortis C* četnější případy smrti, větší úmrtnost; *ad novos casus rationes accommodare C* podle nových okolností činiti opatření; (často v abl.) *casu* náhodou, právě: *nescio quo casu N* nějakou náhodou; *non consulto, sed c. C* ne schválně, nýbrž náhodou; *dubii variique casus C*; *casus secundi et adversi N* příhody šťastné i nešťastné; štěstí i neštěstí; *casibus variis venire L* po rozličných příhodách; *in eum casum deduci Cs* v ten stav; *ad extremum casum res deducta est Cs* ve svrchovaném nebezpečení věc se octla; *loci casus narrare O* příběhy místní; *eius diei c. Cs* výsledek toho dne; *casus loqui O* vypravovati své osudy; *aliorum respice casus O*; = spec. a šťastná (vítaná) příhoda, příležitost: *c. (= occasio) invadendae Armeniae T* příležitost vtrhnouti do Armenie; *casum victoriae invenire S*; *si c. daretur T* kdyby se naskytlá příležitost *β* nešťastná příhoda, nehoda, neštěstí, pohroma: *satis iam eventuum, satis casuum T* dosti úspěchů, dosti nehod; *eventus casusve T*; *meum casum dolere C*; *res casus recipit Cs* věc připouští nehody = nehody mohou stihnouti (někoho); *communes belli casus Cs* obyčejné nehody válečné; *forte tulit c., ut... L* nešťastná náhoda **C** (t. t. mluvnický) pád (při skloňování, překlad řeckého πτώσις) **C**.

**cata**, předl. [κατά] **1** podle **2** podílně po: *faciet sacrificium c. mane Vt* ráno po ráno, každé ráno.

**Catabathmos, ī, m.** [Καταβαθμός] sklonitá pláň mezi Egyptem a Libyí (nyn. Akabah) **S**.

**Catabolum, ī, n.** město v Kilikii při zálivu Isském **Cr**.

**Catadūpa, ōrum, n.** [Κατάδουπα] jméno vodopádů (prahů) nilských na hranicích aithiopských **C**.

**catagraphus, a, um** [κατάγραφος]

pomalovaný, pestrý: *catagraphos Thy-nos* (v. t.) **Čt**.

**catalysis, is, f.** (ak. pl. *catalyseis*) [κατάλυσις] rozvolňování, rušení: *omnis catalyseis consumpsi* var. *Ptr* všechny pokusy o rozřešení (význam pochybný). *Viz bacalusiae*.

**Catamitus (Catamīdus), ī m.** etruský tvar řeckého slova *Ganymedes* (v. t.); přenes. (necudný) miláček **C**.

**Cataonia, ae, f.** [Καταονία] horská krajina v Malé Asii na úpatí Tauru; obyv. **Cataonēs, um, m.** **Kataonové**.

**cataphractēs, ae, m.** [καταφράκτης od φράσσω krýti, chrániti] šupinový pancíř (kovový neb kožený) **T**.

**cataphractus, a, um** [κατάφρακτός] oděný pancířem (šupinovým), obrněný.

**cataplasma, matis, n.** [κατάπλασμα] obkladek, náčinek.

**catapulta, ae, f.** [καταπέλτης] šípomet (metací stroj válečný, z něhož byly metány velké oštěpy).

**cataractēs, ae, m. a -ta, ae, f.** [καταράκτης] **1** vodopád, peřej, slap; splav: *cataractis aquae cursum temperare Pn* **2** metaf. zdvíhací brána (pevnostní) **L**.

**catasta, ae, f.** [κατάστασις] lešení, na němž byli vystavováni otroci na prodej **Tb**.

**catē, adv.** [*catūs*] chytře, bystře, obratně, opatrně.

**catēchēsis, is, f.** [κατήχησις] vyučování náboženství.

**catēchizō n. catēchissō, āre, āvī, ātum** [κατηχίζω] vyučovati náboženství.

**catēia, ae, f.** [slovo keltské] házečí kopí, dřevce (jakýsi bumerang).

**catēlla, ae, f.** [*catena*] řetízek.

**catellus, ī, m.** [*catulus*] štěňátko, psíček; (lichotné slovo) *sume, catelle! H* vezmi, drahoušku! (kočičko)!

**catēna, ae, f.** **1** řetěz; (v plur.) okovy, pouta: *catenas inicere alci C* pouta dáti někomu; (obr.) *Cantaber serā domitus catenā H* pozdě pokořený pod jařmo, pozdě podmaněný **2** metaf. **a** pouta, meze: *legum catenae C*; *hunc (animum) tu compesce catenā H* drž na řetěze, na uzdě **b** (právníká)



pouta, výhrady: *mille adde catenas* *H* vymysli si ještě tisíc pout (na dlužníka).

**catēnātus**, *a, um* [*catena*] spoutaný, (jsoucí) v poutech: *catenati labores M* v řetěz spjaté, nepřetržitě.

**caterva**, *ae, f.* hromada, dav, zástup: *magna c. togatorum C* veliký dav občanů v togách; (o ptácích) *catervae avium V* hejna ptáků; = spec. **a** vojenská četa, sbor, zástup (zvl. o vojenských sborech pomocných a námezdných, proti legiím): *catervae conducticiae N* čty zoldněské, námezdné, najaté vojsko; *catervis et cuneis concurrere T* po zástupech i klínovitě; *catervis* (= *catervatim*) *decurrere T* po zástupech, hromadně sbíhati **b** divadelní společnost, divadelní sbor: *c. tota clarissima concentione contionata est C.*

**catervatim**, *adv.* [*caterva*] v tlupách, v davech, valem, po zástupech; hromadně: *non acie, sed c. incurrununt S*; *c. dat stragem V* hromadně ničí.

<**catētes**> viz *cacoethes*.

**cathedra**, *ae, f.* [*καθέδρα*] sedadlo, křeslo, lenoška; = <*c. Petri apostoli a* = stolec **b** slavnost nastolení sv. Petra (v Římě 18. ledna, v Antiochii 22. února)>.

**catolicus**, *a, um* [*καθολικός*] obecný; ± pravověrný.

**Catilina**, *ae, m.* příjmení v rodě Sergiů; zvl. *L. Sergius Catilina*, pověstný spiknutím zosnovaným r. 63 př. n. l. Odt. adj. **Catilinārius**, *a, um* Katilinův, katilinský.

**1. catillus**, *i, m.* [*catinus*] miska, talířek.

**2. Cātillus** n. **Cātilus**, *i, m.* vnuk argejského krále Amfiaraa, vystěhoval se podle pověsti do Itálie a založil město Tibur: *moenia Catili H* (= *Tibur*).

**Catina**, *ae, f.* [latinisované řecké jméno *Κατάνη*] město na jižním úpatí Etny (nyn. Catania). Odt. adj. **Catinēnsis**, *e* katinský; obyv. **Catinēnsēs**, *ium, m.* Katiňané.

**catinus**, *i, m.* mísa, talíř.

**Catius**, *iī, m.* **1** epikurský filosof ok. r. 50 př. n. l. **2** labužník *H*.

**Catō**, *ōnis, m.* příjmení v rodě Porciů **1 M. Porcius Cato maior** n. *Censorius*, censor r. 184, † 149 př. n. l., muž přísných mravů, vzor starořímské prostoty; vynikl též jako spisovatel a řečník; (jako jméno obecně) *vocabula priscis memorata Catonibus H* **2 M. Porcius Cato**, \* 95 — † 46 př. n. l., pravnuk předešlého, jemuž se též podobal mravy i smýšlením; po nešťastné pro republikány bitvě u Thapsu usmrtil se v Útice; odtud příjmení jeho *Uticensis*.

**catōmum** *i, n.* [*κατ'ώμων*] (poloha) naznak (zejm. při bití) var. *C.*

**catōnium**, *iī, n.* [*κάτω*] podsvětí var. *C.*

**catula**, *ae, f.* [*catulus*] fenka, štěně.

**Catullus**, *i, m.* římské příjmení; *C. Valerius Catullus* z Verony, lyrický básník římský za doby Ciceronovy.

**1. catulus**, *i, m.* [srov. kotiti se] mládě zvířecí: *c. leaenae H* lvíče; zvl. (psí mládě) štěně: *venaticus c. H* mladý pes myslivecký (honičí).

**2. Catulus**, *i, m.* příjmení v rodě Lutatiů (*gens Lutatia*).

**Caturigēs**, *um, m.* malý národ usedlý v římské provincii Gallii.

**catus**, *a, um* [slovo sabinské = *acutus*] **1** ostrý **2** metaf. bystrý, vtipný, chytřý, obratný; rozumný; (s příhanou) potměšilý.

**Caucasus**, *i, m.* [*Καύκασος*] Kavkaz **1** pásma hor v Asii mezi mořem Černým a Kaspickým. Odt. adj. **Caucasius**, *a, um* kavkazský; obyv. *Caucasiī*, *ōrum, m.* Kavkazané **2** (= *Caucasus Indicus*) obyč. zvaný *Parapamisus* (nyn. Hindukuš).

**cauda** (vulg. *cōda*), *ae, f.* ocas, ohon; (přisl.) *caudam trahere H* ocas vléci za sebou, t. j. dělati ze sebe blázna, býti za blázna; (dvojsmyslně) *c. Verrina C* vi. kančí ocas, t. j. ocásek, přívěsek ke jménu *Verres*, totiž *Verr-ucius*.

**caudex** viz *codex*.

**Caudium**, *iī, n.* město v Samniu při silnici Appiově. Odt. adj. **Caudinus**, *a, um* kaudijský: *furculae Caudinae L* soutěsky, průsmyk kaudijský, v němž byli Římané od Samnitů zaskočeni (r. 321 př. n. l.): *C. saltus L*.

**caulae**, *ārum*, *f.* ohrada (pro dobytek), stáj, ovčinec.

**caulis** (vulg. **cōlis**), *is*, *m.* [καυλός] 1 lodyha, stonek; - spec. stonek kapusty, košťál 2 kapusta, zelí.

**Caulōn**, *ōnis*, *m.* (vedl. tvar **Caulōnia**, *ae*, *f.*) [Καυλών] přímořské město v Bruttiiu *L.*

**Caunus**, *i*, *f.* [Καῦνος] přímořské město v Karii, založené podle pověsti od Kauna, syna Krétana Mileta a nymfy Kyaney. Odt. adj. **Caunēus** (*Caunius*), *a*, *um* [Καῦνειός] kaunský, karský; *Caunae* (sc. *ficūs*) *C* kaunské, karské fíky; *aedilis trium cauniarum* *Ptr* který stojí za tři fíky; obyv. **Caunii**, *ōrum*, *m.* Kauňané.

**caupō** vulg. **cōpō**, *ōnis*, *m.* krčmář, hospodský, šenkýř.

**caupōna**, *ae*, *f.* [*caupo*] krčma, hospoda.

**caupōnius**, *a*, *um* [*caupo*] krčmářský, hospodský; *c. puer* *Pt* sklepník. Subst. **caupōnium**, *iī*, *n.* krčma, hospoda.

**caupōnor**, *ārī*, *ātus sum* [*caupo*] krčmařiti, kramařiti; *c. bellum* básn. u *C* kramařiti s válkou.

**caupōnula**, *ae*, *f.* [*caupona*] bídna krčma, hospůdka.

**caurus** nebo **cōrus**, *i*, *m.* [srov. čes. ‚sever‘] západní vítr (a to podle někt. starov. vykladatelů jz., podle jiných sz.), nazývaný též *argestes*.

**causa** (starší **caussa**), *ae*, *f.* 1 (skutečná) příčina, důvod, podnět (s gen., s quod, cur, ut, s inf.): *felix qui potuit rerum cognoscere causas* *V*; *satis causae putare* *Cs* pokládati za dostatečnou příčinu; *causam in alqm transferre* *N* vinu svalovati; *causam fassus amoris* (gen. vysvětlovač) *O* příčinu vyznav, (totiž) lásku; *causa falsae suspicionis* *Cs* příčina, totiž křivá domněnka; *appellationis* *c.* *Cs* příležitost k oslovení; *sparsi c. veneni* *O* účinek jedu; *alci causae esse* *L* podnět dáti. Velmi často abl. **causā** (jako předložka s gen., kladena obyč. za tímto pádem) za příčinou, k vůli, pro: *custodiae* *c.* *Cs* za osobní stráž; *timoris* *c.* ze strachu; *animi* *c.* *Cs* pro radost; *aggeris petendi* *c.* *Cs* pro sta-

vivo k náspu; *belli* *c.* *L* aby byla příčina k válce; ale *meā, tuā, nostrā* . . . *causā* pro mne, mně k vůli, na mou přímluvu; - spec. **a** důvodná, závažná příčina, spravedlivá věc, plné právo: *cum causa accedere ad accusandum* *C*; *non sine causa* *H* (opak *sine causa*) **b** příčina, již někdo uvádí na omluvu, (důvodná) omluva, námitka: *causam accipio* *C* uznávám omluvu; *parum precibus, parum causā proficere* *L* málo omluvou porizovati; *causae nihil dicimus, quin* *C* nic nenamítáme, aby ne; *quid causae est, quin* . . . *H* co tomu překáží (brání), aby ne; *causas nectis inanes* *V* osnuješ liché námitky (proti mé účasti) **c** předstíraná příčina, záminka, zástěra, výmluva: *causam inferre, interponere* bráti si za záminku; *alius aliā causā illatā* *C* každý jinou výmluvu uved, každý pod jinou záminkou; *per causam* pod záminkou, předstíraje **II** příčina, věc (na níž se něco zakládá), záležitost: *qui super tali causa eodem missi erant* *N* v té příčině, v té věci; *c. Milonis a senatu probata est* *C* senát schválil věc Milonovu; *alci causam dare* *C* svěřiti věc, záležitost **a** (před soudem) právní věc, pře, rozepré, spor, soud: *his de causis* (z těchto důvodů) *ego huic causae* (této při) *patronus extiti* *C*; *causae publicae et privatae* *C* pře veřejné (věci trestné) a soukromé (pře občanské); *c. capituli* hrdelní pře; *de re et de causa iudicare* *C* rozhodnouti o případě i při; *actor causae* *C* zástupce práva (něčího); *causam dicere* (jak o obžalovaném) (= *reum esse*; opak *accusare*) hájiti se, býti obžalován, (tak také o obhájci) zastáváti něčí věc, hájiti někoho; *indictā causā* bez řádného výslechu, bez obhájení; *causam cognoscere* vyšetřovati, vésti vyšetřování; *causam agere* vésti spor; obr. *causam foederis egit* *L* zastal se smlouvy; *causam obtinere* (*tenere, sustinere*) právo podržeti, práva svého obhájiti proti někomu, vyhráti spor; opak *causam perdere* *n.* *causā cadere* prohráti (při); *c. prior* *O* (= *pars prior causae*) výslech **b** (mimo soud) sporná věc, sporná otázka: *c.*

*disserendi* C otázka, o níž jest jednati **c** věc, jíž se někdo ujímá, zájem, prospěch: *non laedetur c. nobilitatis* C věc šlechtty; *Sulla a populi causa remotissimus* C; *dictator rem in causam plebis inclinavit* L; *pietatem publica c. vicit* O lásku otcovskou překonalo blaho obecné **d** (vnější) stav, položení, okolnosti: *in meliore causa erat Regulus* C lépe byl na tom **e** stav, poměr k někomu, styk, spojení s někým: *quae mihi c. sit cum Caesare* C v jakém poměru jsem k Caesarovi; *causam amicitiae cum alqo habere* Cs přátelské styky; *causae necessitudinis* C Cs.

**causārius**, *a*, *um* [*causa*] z (důvodných) příčin (pro nemoc neb zmrzačení) propuštěný ze služby vojenské, neduživec, invalida L.

**causātiō**, *ōnis*, *f.* [*causor*] záminka, výmluva.

**causidicus**, *ī*, *m.* [*causa* a koř. *dic-*, srov. 2. *dico*] právní zástupce, advokát.

**causificor**, *ārī* [*causa* a *facio*] udávati za příčinu, vylouvat se.

**causor**, *ārī*, *ātus sum* [*causa*] uváděti za příčinu, udávati za záminku, omlouvati se, předstírati: (s ak.) *hiemem aut negotia* T; (s ak. c. inf.) *causatus se consulere velle* T stavěje se na oko, jako by se chtěl poraditi.

**caussa** viz *causa*.

**cautē** adv. [*cautus*] **1** ostražitě, opatrně, obezřele **2** s (náležitou) právní jistotou: *partitionis caput scriptum c. C.*

**cautēla**, *ae*, *f.* [*caveo*] opatrnost, ostražitost.

**cautēs**, *is*, *f.* (obyč. v plur. *cautes* n. snad správněji *cotes*, *ium*) ostrá skála, úskalí, skalisko, skalina, bradlo.

**cautiō**, *ōnis*, *f.* [*caveo*] **1** opatrnost, ostražitost: *c. est* Tr = *caendum est* třeba si dát pozor; (s gen. obj.) *horum vitiorum una c. est* C jediný jest prostředek, abychom se uvarovali těchto chyb; pas. (*beneficentia*) *habet multas cautiones* C mnohé stránky, kterých je třeba se varovati **2** zabezpečení, jistota, záruka, úpis.

**cautor**, *ōris*, *m.* [*caveo*] ručitel: *c. alieni periculi* C (= *is qui cavet alteri*

*periculum*) odvratitel nebezpečnosti od jiného, ochránce bezpečnosti.

**cautus**, *a*, *um* [*caveo*] **1** zajištěný, zabezpečený, jistý: *cautos expendere nummos* H vyplatiti peníze na dostatečnou jistotu; *res* C zajištěné jmění **2** ostražitý, opatrný, obezřelý: *vulpes cauta* H chytrá liška; (*bestiae*) *in eam partem peccant, quae est cautior* C (zvířata) chybují po té stránce, která jest opatrnější, t. j. chybují tím (tak), že jsou příliš opatrná.

**cavaedium**, *īi*, *n.* [*cavus* a *aedes*] zadní vnitřní dvůr v domě římském Pn.

**cavea**, *ae*, *f.* [srov. *caulae*] **1** ohrada, klec; (o vělách) úl **2** metaf. **a** hlediště (divadla neb cirku s řadami sedadel povlovně nad sebou se zvedajícími): *qui in prima cavea spectat* C divák v prvních řadách, sedící v popředí hlediště; *in ultima (cavea)* v posledních řadách, vzadu **b** synekd. divadlo.

**caveō**, *ēre*, *cāvī*, *cautum est* **1** strčí se, vystříhati se, hleděti se něčeho, varovati se, býti na stráži před někým n. něčím (alqm n. ab alqo, alqd n. a re, s ne n. ut ne, s inf.): (absol.) *neque illi ad cavendum dolus aut astutiae deerant* S k ostraže, k ostražitosti; *cave!* pozor! (před někým); *socium c. C* míti se na pozor před společníkem; *c. ab homine impuro* C; *malum caveri potest* S zlu lze se vyhnouti; *numquam homini* (dat. pŕv.) *satis cautum est in horas* H (nikdy se od člověka není dost vystříháno =) nikdy se člověk nemůže míti dosti na pozor. Imperativem *cave* s konjunktivem bývá opsán často prohibitiv: *c. ignoscas* C střež se, abys odpouštěl, neodpouštěj; *cave te fratrum miserat* C neměj slitování s bratry; *cave faxis* H nečiň (toho) **2** býti na stráži ve prospěch někoho, péči míti, pečovati o někoho, opatrovati, chrániti někoho od něčeho (alci a re): *veteranis cautum esse volumus* C chceme, aby bylo postaráno o vysloužilce; *orant ac monent, ut ipsis ab invidia caveatur* L aby byli chráněni od nenávisti; - spec. **a** (o právním zástupci) radou právníckou při zabezpečení v soudě pomáhati: *in iure c. C*; *haec urbana militia re-*

*spondendi, cavendi* C **b** dáti jistotu někomu, státi, ručiti, zaručovati se někomu za něco: *civitates obsidibus* (abl. instr.) *de pecuniis cavent* Cs rukojmími se zaručují, že složí peníze; *cavetur a Caesare, ne . . .* Cs Caesar se zaručí **c** dáti si zaručiti něco od někoho, vyhraditi si jistotu: *ab sese caveat, quem admodum velit* C **d** (zákonem, smlouvou, závětí) vyhraditi, stanoviti, naříditi (alqd n. de re, s ut n. ne): *testamento c., ut C; in quo (foedere) cum caveretur sociis, nihil de Saguntinis cautum est* L když se dalo opatření ve prospěch spojenců, nic nebylo vyhrazeno o Saguntánech. Part. *cautus* j. adj. v. t.

**caverna, ae, f.** [*cavus*] dutina, nitro, jeskyně, sluje, rozsedlina: *cavernas milite implent* V dutiny, nitro koně (trojského); *cavernae ingentes ad accipiendum impetum fluminis* Cr vodojemy.

**cavilla, ae, f.** [snad m. \**calvilla* od *calvor*] škádlení, dobírání, vysmívání.

**cavillātiō, ōnis, f.** [*cavillor*] škádlení, škádlivý vtíp, vtípkování, špičkování, úštěpek.

**cavillātor, ōris, m.** [*cavillor*] vysměvač, posměváček.

**Cavillōnum, ī, n.** město Haeduů nad Ararem (nyn. Chalon-sur-Saône) Cs.

**cavillor, ārī, ātus sum** [*cavilla*] **1** škádliti, špičkovati, vtípem si dobírati, úštěpačně vtípkovati, úštěpky si činiti (alqd n. cum alqo): *verba patrum c. T* úštěpky si činiti z řečí senátorů; (*centuriones*) *tribunos plebei cavillans vocare* L úštěpky si čině, úštěpačně **2** vytáčeti se; hledati vytáčky, vymlouvati se: *c. tum tribuni* L věc vytáčeli tribunové.

**cavō, āre, āvī, ātum** [*cavus*] hloubiti, vyhlubovati, vydlabávati: (přísl.) *gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo* O vymílá; *parvam (gladio) c. O* proraziti; *firma cavavit robora* V pevná prkna dubová prorazil; *cavātus, a, um* vyhloubený, vydlabaný, dutý: *c. rupes* V skalní sluj; *baculum cavatum* L vyhloubená hůl; - spec. *naves lintresque c. ex arboribus* L lodi

z kmenů vyhlubovati, t. j. vyhlubováním dělati; *tegmina* (sc. *capitum*) *cavant* V přílby vyhlubují, dělají.

**cavus, a, um** [z \**couos*, srov. *κοῦλος* z \**χοφίλος*] **1** dutý, vydutý, vyhloubený: *cavae aedes* V (prázdné =) prostorné komnaty (podle jiného výkl. klenuté; jiný výkl. vnitřní dvůr = *cavaedium*); *colles cavi* V roklinaté pahorky; *cavae viae* L úvozy; *cava vallis* L úžlabina; *cava tempora* O vyklenutá skrář; *c. lumina* O vpadlé oči; *aes cavum* O měděný kotel; *palude cava submergere* O ponořiti v hlubinu bažiny; *pocula, quā cava sunt* O dutiny pohárů **2** dutý, t. j. zahalující, obeštírající: *nubes cava* O; *cava umbra* V; *cava imago formae* V prázdný příznak podoby; - subst. **cavus, ī, m. n. cavum, ī, n.** dutina, díra; doupě.

**Caÿstros, ī, m.** [*Καῦστρος*] řeka v Lydii, jež teče asijskými nížinami na labutě bohatými. Odt. adj. **Caÿstrius, a, um** kaysterský: *ales* O (= labuť).

**Cĕa, Cĕa, ae, f.** (sc. *insula*) ostrov Keos; viz též *Ceos*.

**Ceangī, ōrum, m.** Ceangové, britský národ T.

**Cebenna mons, m.** Cevenny, pohorí v jižní Gallii, které tvořilo hranici mezi vlastní Gallií a římskou provincií Cs.

**Cebrēnis, idis, f.** Kebrenovna (ženské patron.) (= *Hesperie*) dcera Kebrena (*Κεβρόην*), říčního boha v Troadě O.

**Cecrops, opis, m.** [*Κέκροψ*] Kekrops, myth. zakladatel vyšehradu athénského (Akropole) a nejstarší král athénský, zpola člověk, zpola had (*geminus* O dvojtvarý). Odt. **1** (patronym.) **Cecropidēs, ae, m.** [*Κεκροπίδης*] Kekropovec (= *Theseus*); (v plur.) **Cecropidae, ārum, m.** Kekropovci (= Athēnané) **2** **Cecropis, idis, f.** a **Kekropovna;** (= *Aglauros*, dcera Kekropova) O; *Cecropides* O (= Prokne a Filomela, dcery Pandionovy) **b** adj. attická: *terra* O **3** **Cecropius, a, um** a kekropský: *arx* O; **Cecropia, ae, f.** vyšehrad athénský, Athény **b** athénský, attický: *C. cothurnus* H attická tragédie.

1. **čědō**, *ere, cessī, cessum* I intrans. **1** (odměřeným krokem) jíti, stoupati, kráčet, ubírat se: *per ora c.* (= *incedere*) *H* před očima si vykračovati; - metaf. **a** přecházeti někam, v něco, měniti se (in alqd); platiti za něco (pro re): *temeritas in gloriam cesserat* *Cr* slepá odvážlivost se změnila ve slávu; *Chattis fortuna in sapientiam cessit* *T* štěstí bylo vyloženo za moudrost; *huc aratri cessit amor* *V* sem, v toto (ve válečnou zbraň) přešla láska k pluhu; *largi apparatus pro stipendio cedunt* *T* jsou počítány za vojenský plat = jsou místo platu **b** přecházeti (vlastnictvím) na někoho, dostávati se, připadati někomu (in alqm, alci): *res Albana in Romanum imperium cessit* *L* dostala se pod římskou svrchovanost; *Lepidi arma in Augustum cessere* *T* Lepidova válečná moc přešla na Augusta; *bona in medium cedunt* *T* statky stávají se jméním obecným; *in praedam* (n. *praedae*) *c.* *L* státi se kořistí; *cui proxima caelo potestas cessit* *O*; *praeda victoribus cessit* *T*; *cesserunt piscibus undae habitandae* *O* připadly za pobyt; *cedat Lavinia coniunx* *V* dostaniž se za něho **c** (o podniku) jíti (kupředu), vésti se, dopadati, dariti se nějak (alci s adv.): *munus bene cedit* *O* dar dobře slouží; *res male cedit* špatně se vede; *prout prima cecissent* *T* podle toho, jak první podniky dopadnou; *quia temptatum antea (bellum) secus cesserat* *S* jinak (než doufal, t. nešťastně) dopadla; *ubi insidiae parum cessere* *T* když se lest nepodařila; *Parcae sinebant c. res Latio* *V* aby se Latinům dobře vedlo; (bez podm.) *utcuque cesserit* *Cr* jakkoli věc dopadne; *si male (bene) cesserat* *H* vedlo-li se (mu) špatně (dobře) = v neštěstí (ve štěstí) **2** ustupovati, odcházet odněkud (s abl., ex n. de re): *nec mea loco sententia cedit* *V* a s místa se nehýbe, t. j. pevně trvá mé předsevzetí; *senatu c.* *T* vystoupiti ze senátu; *e vita (vitā)* *c.* *C* rozžehnati se s životem, zemřít; *patriā c.* *C* opustiti vlast; (absol.) *plagam cedendo arcebat* *O* ustupuje; *aër naturā cedens est maxime* *C* je po-

volný; - spec. (o vojsku) ustupovati, couvati: *hosti c.* *V* ustupovati před nepřítelem; *cedentes violari vetuit* *N* ustupující (nepřátele); *confessionem cedentis pro victoria habere* *L* přiznání nepřítele, že ustupuje, pokládati za vítězství; - metaf. **a** ustupovati, zani-kati, tratiti se, mizeti, míjeti: *cessit pudor* *O*; *furor* *V*; *cessit in auras* *O* zmizel do vzduchu; (e) *memoriā c.* *C* mizeti z paměti; *quo tibi fiducia cessit* *V* kam se poděla; *horae cedunt et dies* *C* uplývají **b** odstupovati, upouštěti od čeho, vzdávati se, zřikati se čeho, přenechávati, postupovati něco (alci, alqare): *alci possessione hortorum c.* *C* postoupiti zahrady; *possessione rei publicae c.* *L* vzdáti se správy obce; *imperio c.* *T* odstoupiti od vlády; *captae urbis titulo c.* *Cr* postoupiti (někomu) slávu, že dobyl města; *collegae* (dat. *commodi*) *honore c.* *L* k vůli soudruhu zřici se pocty **c** ustupovati, povolovati, poddávati se, podrobovati se někomu (alci): *tu ne cede malis* *V* neustupuj; *pluribus c.* *Cr* podrobiti se většině; *auctoritati viri c.* *C* uposlechnouti rady; *fortunae c.* *CCs* podrobiti se osudu; *fato c.* *L* osudu ustoupiti (eufem. o samovraždě); (absol.) *ebur cedit* *O* sloň povoluje, poddává se **d** (co do hodnosti) ustupovati, dávati přednost, nevyrovnávati se někomu v něčem, býti za někým (alci re n. in re): *nulli cessura dearum* *O* já, jež bych neustoupila žádně z bohyň; *salix cedit olivae* *V* nevyrovná se; *Minervae* (dat.) *laudibus* (abl.) *c.* *O* chválami nedosahovati Minervy; *ut in hoc Graeciae nihil cedamus* *C* nikterak nejsme za Řeckem; *nulli in regem caritate c.* *N* každému se vyrovnati: *Troianis studio ac fide c.* *L* ostávati za Trojany co do oddanosti a věrnosti **II** transit. postoupiti, přepustiti, přenechati někomu něco, povoliti někomu, aby (alci alqd, s ak. c. inf., s ut): *ei currum* *O*; *multa multis de iure suo c.* *C*; *plebes cessit patribus, ut . . . L.*

2. **čědō**, v plur. *ceŕte* [povstalo z ukazovací částice *ce-* (srov. *hi-ce, hic*) a z imper. \*do, date] **a** dej sem, dejte sem, sem

s něčím (s ak.); *c. mihi litteras et testimonium C* **b** sem s tím, ukaž, pověz, řekni: *unum c. auctorem tui facti C*; *c. tandem, qui sit ordo C* **c** považ, pomni.

**Cedrōsia** a **Cedrōsīi** viz *Gedrosia, Gedrosii*.

**cedrus**, *ī, f.* [κέδρος] **1** cedr **2** meton. **a** cedrové dřevo, dříví: *urit nocturna in lumina cedrum V* pálí cedr (cedrové louče) k osvětlení noci **b** cedrový olej (jímž byly natírány závitky papyrové, aby byly chráněny od molů a zpuchření): *carmina linenda cedro H* básně hodné, aby byly napuštěny cedrovým olejem (t. j. básně hodné, aby byly uchovány); *nec cedro charta notetur O* a list (papyrový) nebudiž natřen cedrovým olejem.

**cedula** viz *schedula*.

**Celadōn**, *ontis, m.* [κελάδων hlučící, křičící] významné jméno válečníků *O*.

**Celaenae**, *arum, f.* [Κελαιναί] Kelainy, město ve Veliké Frygii *LCr*.

**Celaenō**, *ūs, f.* [Κελαινώ chmurná, černá] Kelaino, významné jméno **1** jedné z Plejad *O* **2** jedné z Harpyí *V*.

**celeber**, *celebris, celebre* (později též **celebris, e**) **1** často a hojně navštěvovaný, plný, živý, lidnatý (s abl. neb absol.): *celebres mergis undae O* vody hojně navštěvované potápkami, plné potápek; *Ide fontibus celeberrima O* prameny přebohatá; *celebre convivium feminis virisque T* hostina hojně navštěvená ženami i muži; *Niobe comitum celeberrimā turbā* var. *O* hojně obklopena zástupem družek; *urbs celebris et copiosa C* město lidnaté a zámožné; *celeberrimus urbis locus C*; subst. *celeberrimo fori T* na nejlidnatější části náměstí (podle jiných: v době, kdy náměstí jest nejživější) **2** meton. **a** (četným shromážděním účastníků) slavený, hojný, četný, slavnostní: *celeberrimus virorum conventus C* velmi hojně shromáždění; *funus amore civium celebre L* slavný pohřeb; *funus per laudes et memoriam virtutum eius celebre fuit T* pohřeb byl oslaven vychvalováním a vzpomínáním jeho statečných činů; *celeberrima totā Cypro*

*dies O* nejslavnější den, největší svátek; *quos (dies) in vita celeberrimos viderit C* jež zažil jakožto nejslavnější; *dea celeberrima (praed.) colitur O* velmi slavně jest ctěna; *Diana celebris H* slavená (jejíž chrám je pln ctitelů) **b** hojně užívaný, obvyklý, často jmenovaný, rozhlášený, známý, slavný: *sagittarum celebri usu Cr* poněvadž střelení šípy jest všeobecné; *minus c. auditu Cr* o němž se méně (často) slychává; *res totā Sicilia celeberrima C*; *celebre per Hispaniam responsum L* odpověď rozhlášená po Hispanii; *fama celeberrimus O* pověsti veleslavný, proslulý; - spec. velebný, slavný, proslulý: *clarissimarum urbium excidio celeberrimi viri L C* častý, často opěťovaný: *vox illa fuit celeberrima O* ona slova byla nejčastěji (ode mne) opakována.

**celebratiō**, *ōnis, f.* [*celebro*] **1** četné shromáždění, valná schůze: *hominum celebrationes C* slavnostní shromáždění (lidí) **2** valné shromáždění k nějaké slavnosti, slavení, oslavování: *c. ludorum C*; *c. ad praetorem translata (est) T* řízení slavnosti bylo přeneseno na praetora.

**celebrātus**, *a, um* [*celebro*] **1** hojně navštěvovaný, živý: *forum maxume celebratum S* **2** od mnohých účastníků slavený, slavný, slavnostní: *celebratio supplicatio L* slavnější slavnost děkovná **3** často užívaný, běžný, všeobecný, rozšířený, rozhlášený, známý; - spec. slavený, slavný, proslulý: *scio me in rebus celebratissimis omnium sermone versari C* vím, že se nalézám u věcí z obecného hovoru známých; *Haterius eloquentiae celebratae (gen. qual.) T* slavený řečník.

**celebris** viz *celeber*.

**celebritās**, *ātis, f.* [*celeber*] **1** hojně navštěvování, živost, hlučnost (místa): *c. loci CT*; *oppidorum c. C* lidnatost měst **2** valné shromáždění k slavnosti; slavení, oslavování, oslava, slavnost: *supremi diei c. C* slavnost posledního dne (t. j. slavnost pohřební, slavný pohřeb); *ludis celebratatem addere L* dodat slavnostnosti

hrám **3 a** valná návštěva, hlučný zá-  
stup, hojně obecenstvo: *c. et frequentia  
occurrunt* *T* hlučný a četný zástup  
vstříc jdoucích; *in maxima celebritate  
atque in oculis civium vivere* *C* žítí  
ve stálém styku a před očima spolu-  
občanů **b** časté naskytování něčeho,  
časté opakování, hustota, obecnost;  
známost: *c. periculorum* *T* časté opa-  
kování nebezpečností; - spec. vy-  
hlášenost, proslavenost, proslu-  
lost: *c. famae* *C* (rozhlášená) slo-  
vutnost, slavná pověst, proslulé jméno.

**celebrō, āre, āvī, ātum** [celeber]  
**1 a** často a hojně navštěvovati, na-  
plňovati, oživovati: *atria celebrantur*  
*O* síně se hemží (četnými návštěv-  
níky); *carmine ripas c. O* hojným  
zpěvem naplňovati; *viae multitudīne  
celebrantur* *C* byly naplňovány  
**b** v hlučném davu provázeti: *fren-  
quentia et plausus me usque ad Capi-  
tolum celebravit* *C* **c** hojně se schá-  
zeti k slavnosti, (hojnou účastí) slaviti,  
světiti: *tota celebrante Sicilia* *N* za  
valné účasti celé Sicílie; *festos dies  
ludorum c. C*; *sacrum c. L* světiti  
svátek; *diem natalem c. T*; *natalem  
O*; *convivium c. L* na hostiny často  
přicházeti; *funus omni apparatu atque  
honore celebratum est* *Cr* pohřeb se  
konal se vsí nádherou a poctou; *cele-  
bramus litora ludis* *V* hlučně oživujeme  
pobřeží hrami = hlučně slavíme hry  
na pobřeží **2** metaf. **a** často (a horli-  
vě) konati, často provozovati něco,  
často užívati čeho: *celebrari de  
integrali iuris dictio* *L* začalo se znova  
odsuzování (dlužníků); *seria ac iocos  
c. L* trávití chvíle vážné i žertovné;  
*postea celebratum id genus mortis*  
*T* ten způsob smrti byl oblíben  
**b** často připomínati, rozhlášovati,  
ústy roznášeti, činiti známým: *qua-  
re celebrata C*; *consulem factum esse  
Murenam nuntii litteraeque celebrabant*  
*C*; *caedes omnium sermone celebrata C*;  
- spec. velebíc rozhlášovati, velebiti,  
oslavovati, činiti slavným: *seque  
remque publicam c. S* proslaviti sebe  
i obec; *Palladis urbem carmine c. H*  
básní oslavovati; *gens tuos celebrabit*

*honores* *V* tvé pocty slavnými učiní  
(t. j. tebe poctami oslaví); *rem in  
maius c. L S* nad míru vynáseti; *facta  
pro maxumis c. S* činy vyhlášovati za  
největší. Part. *celebratus* j. adj. v. t.

**Celēiātēs, um, m.** Celeiatové, li-  
gurský kmen *L*.

**Celemna, ae, f.** město v Kampanii.

**Celenderis, is, f.** tvrz v Kilikii *T*.

**celer, eris, e** [srov. κέλλω strkati,  
κέλης kůň běžec] **1** rychlý, hbitý,  
ručí: *celerius omnium opinione venit*  
*Cs*; (s abl.) *pedibus c. V* rychlonohý;  
*anser c. pennā O* rychlokřídlý; (s inf.)  
*c. sequi H* rychlý ve stíhání (nepřítel)  
**2** metaf. rychlý, kvapný, náhlý,  
brzký: *celeris remedia N* léky rychle  
působící; *irasci c. H* prehlý. Subst.  
**celerēs, um, m.** jezdcí, rytíři: *tribunus  
celerum L* náčelník jízdy.

**celeripēs, pedis, adj.** [celer a pes  
rychlonohý.

**celeritās, ātis, f.** [celer] **1** hbitost,  
rychlost, prudkost: *c. itineris Cs*  
chvatný příchod; *c. persequendi C*  
rychlé pronásledování **2** metaf. rychlost,  
živost, čilost: *mortis c. C* rychlá smrt;  
*veneni c. C* prudkost jedu; *c. animo-  
rum C* čilost ducha; *c. ingenii N*  
bystrost ducha; *c. consilii N* rozhod-  
nost.

**celeriter, adv.** [celer] hbitě, rychle,  
kvapně, spěšně.

**celerō, āre, āvī, ātum** [celer] **1** tran-  
sit. urychlití, uspišití, rychle pro-  
vésti něco: *in silvas c. fugam V* =  
rychle utéci; *oppugnationem T*; *haec  
celerans iter ad naves tendebat V*  
chtěje rychle toto obstarati spěchal  
k lodím; *celerandae victoriae intentior  
T* (tím) horlivěji usiluje urychlití ví-  
tězství **2** intrans. kvapití, chvátati,  
pospišití si: *cum exercitu celeraret  
T* aby spěšně přitáhl; *agere et c. sta-  
tuit T* rozhodla se jednati a pospišití si.

**Celētrum, ī, n.** město v Makedonii *L*.

**Celeus, ī, m.** [Κελεός] Keleos, otec  
Triptolemův, dávný král eleusinský,  
jejž bohyně Demeter naučila orbě a  
tajemné bohoslužbě *V O*.

**cella, ae, f.** **1** schránka, komora;  
podzemní komůrka (otroků): *servo-*

*rum cellae C; angustis eiecta cadavera cellis H; pauperis c. M.* **2** zásobní komora, zásobárna, špižírna; skladiště; sklep: *Cato Siciliam cellam penariam rei publicae nominabat C* nazýval obilní komorou; *cella vinaria, olearia, penaria C*; (o úředníku v provincii) *frumentum sibi in cellam imperare C* poručiti si obilí do (svého) skladiště. Podobně: *in cellam dare, emere, sumere; quod tibi senatus cellae nomine concesserat C* k vydržování domácnosti; *huic praedae cellae nomen imponis C* toto kořistění nazýváš opatřováním domácnosti **3** buňka medového plástu: *apes distendunt nectare cellas V* **4** (v chrámě) síň chrámová, cella, do níž se vcházelo z předsíně. V celle stála socha božstva: *cella Iovis, Minervae, Iunonis* v chrámu Kapitolském *L*; (synekd.) svatyně, chrám: *armatos in cella Concordiae includere C*.

**1.** \*cellō, ere [z ie. \*keldo; srov. čelo] čniti, jen part. *celsus* (v. t.) a ve složeninách *antecello, excello*.

**2.** \*cellō, ere [z ie. \*keldo, příb. *clades*; srov. koliti, kláti] kláti, jen ve složenině *percello*.

*cellula, ae, f.* [*cella*] komůrka; spec. (mnišská) cela; - <(ústrojná) buňka>.

*Celmis, is, m.* (vok. *Celmi*), jeden z idajských Daktylů na Krétě; byl proměněn v ocel *O*.

*cělō, āre, āvī, ātum a* zakrýváti, skrýváti, zastírati: *c. vultus, uterum manibus O; Sol, qui diem promiss et celas H* **b** ukrýváti, tajiti, chovati (v sobě): *aequora pisces celant H; c. sucum H* **c** skrýti, ukrýti, utajiti; smlčeti, neprozraditi: *plerosque ii, qui receperant, celant Cs; c. arma Cs; sacra terrae* (lokativ) *celavimus L* v zemi jsme skryli; *factum V; commissa N* svěřená tajemství smlčeti, zachovati; *c. sententiam C; ingenium res adversae nudare solent, celare secundae H; celata virtus H* utajená statečnost (t. j. básní pěvcovou neoslavená); *praecepta canam, celabitur auctor H* předpisy vyjevím, jejich původce bude (ode mne) zamlčen = jejich původce jmenovati nebudu; *celanda effari L*

vyjevovati to, co má být zatajeno; *non est celandum N* to netřeba smlčovati; *c. se tenebris V* ukrýti se v temnu **d** tajiti něco před kým, tajiti se někomu něčím, zatajiti před někým něco, nic neříci někomu (alqm alqd, alqm de alqa re): *mortem regis omnes celat L* přede všemi zatají; *iter quo habeat, omnes celat N; pas. id Alcibiades celari non potuit N* nebylo lze před Alkibiadem tajiti, nemohlo zůstatí tajným; *de insidiis celare te voluit C; non est profecto de illo veneno celata mater C* podání onoho jedu před matkou nebylo zatajeno; *credo celatum esse Cassium de Sulla uno C*.

*celōx, ōcis, m. f.* [srov. *celer*; pův. adj. sc. *lembus* (malý člun) neb *navis*]; rychlá loď, čejka: *celoces viginti deducti L; piratici celoces et lembi L*.

*celsitudō, inis, f.* [*celsus*] vysokost, výška; jako titul *Výsost*.

*celsus, a, um* [l. *cello*] **1** vztyčený, vzpřímený, vyvýšený, vysoký, strmý: *vertice celso V* na vysokém temeni hory; *celsae turres H; celsae urbes V* vysoko ležící; *Acherontia celsa H; c. puppis V* vysoká korma; *celsum super aequora collum O* vztyčená šíje; *si celsior ibis O* jestliže příliš vysoko poletíš; *celsior ipse loco O* sám na povýšenějším místě; *cervus in cornua c. V* jelen s vysokými parohy **2** metaf. povznesený; spec. **a** (v dobrém smyslu) vznešený, povznesený, velkomyslný, velkodušný: *qui poterit esse c. et erectus C* **b** (s přthanou): domýšlivý, hrdý, pyšný: *erectum et celsum vagari toto foro C; celsi Ramnes H* hrdí Ramnové.

*Celtae, ārum, m.* Keltové **1** (v širším smyslu) souborné pojmenování všech národů galských, bydlicích za starodávna mezi Rýnem, Pyrenejemi, Apeninami, říčkou Rubikonem a v Británii **2** (v užším smyslu) obyvatelé střední Gallie mezi řekami Seinou, Garonnou, Oceánem a Alpami Cs. Odt. adj. *Celticus, a, um* keltský; subst. *Celticum, ī, n.* veškerost národů keltských, Keltsko *L*.

*Celtiběři, ōrum, m.* Keltiberové, národ ve střední Hispanii na jih od



řeky Ebra, povstaly smíšením Keltů a Iberů. Odt. **a** Celtibēria, ae, f. Keltibersko, země Keltiberů **b** Celtibēricus, a, um keltiberský.

**Celtillus**, ī, m. náčelník arvernský, otec Vercingetorigův Cs.

**cēna**, ae, f. hlavní jídlo u Římanů, bylo podáváno podle našeho času mezi 3. až 4. hod. odp., oběd; hostina: *cenam alci dare C*; *cenae pater H* hospodář; *caput cenae C* hlavní jídlo; *super cenam Cr* při stole, při hostině; *pontificum cenae H* hostiny pontifiků (pověstné bohatostí a nádherou).

**Cēnabum**, ī, n. město Karnutů v Gallii (nyn. Orléans). Odt. adj. **Cēnabēnsis**, e cenabský; subst. **Cēnabēnsis**, ium, m. Cenabané.

**cēnāculum**, ī, n. [ceno] **1** jídelna **2** (poněvadž jídelny Římanů za starodávna byly v hořejším patře domů) meton. hořejší patro; podkrovní světnice: *quid pauper? mutat cenacula H* mění svou podkrovní světničku = (stále) se stěhuje.

**Cēnaeum**, ī, n. [Κηναίων] Kenaion, sev.-záp. cíp ostrova Euboie. Odt. adj. **Cēnaeus**, a, um: *C. Iuppiter O* Jupiter Kenajský.

**cēnātiō**, ōnis, f. [ceno] a demin. **cēnātiuncula**, ae, f. jídelna Pn.

**cēnātus** viz *ceno*.

**Cenchreae**, ārum, f. [Κενχρέαι] Kenchreje, přístav korintský v zátocce saronské (nyn. Kenkri) L O.

**Cenchrēus** n. **Cenchrius**, ī, m. říčka u Efesu T.

**Cenimagnī**, ōrum, m. Cenimagnové, národ v jih.-vých. Britannii Cs.

**cēnitō**, āre, āvī, ātum [ceno] obědvávají, jídati C.

**cēnō**, āre, āvī, ātum [cena] **1** obědvávají, stolovati, jísti: *bene c. H*; *ille apud te postea cenavit C*; *cenās hodie mecum H* se mnou, u mne; *quis (= quibus) cenantibus (abl. abs.) unā? H* kteří byli u stolu zároveň (s tebou)? **2** transit. jísti, pojídati, pojísti, strávit něco: *aprum, aves, olus H*. Part. perf. **cēnātus**, a, um (ve význ. akt.) naobědvav se, jenž se naobědval, najedený, jenž pojedl: *quid excogitari potest, cur te*

*lautum voluerit, cenatum noluerit occidere? C* proč by tě byl chtěl zavraždit vykoupaného (po lázni), ale nechtěl (zavraždit) najedeného.

**cēnobium** viz *coenobium*.

**Cenomani** viz *Auleri*.

**cēseō**, ēre, suī, sum (v někt. významech i dep. *censor*) **1** počítati: *capite censi S* občané počítáni pouze podle hlav, podle množství, nikoliv odhadnutí podle jmění, nejnižší, nejhudší třída občanů **2 a** (t. t. o činnosti censorů) odhadovati jmění římského občana a vepsati jej v seznam občanstva: *censores populi aevitates, suboles, familias pecuniasque censento C* spočítež a odhadnětež; *censum censere konati odhad*; *censendi formula, lex L* zákon a zásada, podle které se census vykonával; *legem censui censendo dicere L* ustanoviti zásadu ke konání censu; *quinto quoque anno Sicilia tota censetur C*; *haec classis censetur XI milibus aeris L* tato třída (= občané této třídy) se počítá na 11 tisíc assů jmění; *milia octoginta eo lustro cipium censa dicuntur L* bylo prý napočteno 80 tisíc; *census equestrem summam nummorum H* jenž byl odhadnut na výši jmění jezdců = jenž má jmění stavu jezdeckého **b** dáti své jmění vepsati do seznamu k odhadu, přihlásiti jmění k odhadu: *convenerunt censendi causa C*; *in qua tribu ista praedia censuisti? C*; (též dep.) *voluisti magnum agri modum censerī C*; *quaero, sintne ista praedia censui censendo C* mají-li býti přihlášena k odhadu **3** přenes. **a** zapisovati (do jistého oddělení), počítati mezi něco: *censeri de alqo* býti pokládán za něčího, za přináležejícího někomu: *hoc domui debes, de qua censeri O*; *ut maneat, de quo censeri, amicus O*; dep. *hanc . . . dilectam est inter comites censa suas O* přijala jako oblíbenou mezi své průvodkyně; *hos est dea censa parentes O* tyto pokládala za své rodiče **b** hodnotiti, ceniti: *rem c. atque aestimare C* **4** (v myslí odhadovati), míti za to, mysliti, domnívati se, souditi, pokládati, (za dobré) uznávati; *quid censetis? C*; *de ea re ita censeo C*; (s inf.) *An-*

*tenor censet belli praecidere causam H* uznává za dobré; (s ak. cum inf.) *maiores nostri censuerunt causam morbi esse quae-rendam C; aequum (esse) censere N* za slušné uznává; (s ut): *censuerunt, ut tribuni hac lege tenerentur C*; (s pouhým konj.) *vereamini, censeo C* máte se obávati, myslím; *magno opere censeo, desistas C 5 a* (t. t. o senátorech) činiti návrh, navrhovati, hlasovati pro něco, býti pro něco, raditi k něčemu: *quo loco censebis, Caesar? T* na kterém místě, Caesare, budeš hlasovati; *captivos reddendos (esse) in senatu non censuit C*; (s pouhým ak.) *pars deditioem, pars eruptionem censebat Cs* část radila ke vzdání, druhá k výpadu **b** (t. t. o senátu) usnášeti se na něčem, činiti nález, ustanovovati, usuzovati, rozhodovati, nařizovati: *quae patres censuerunt L; bellum Samnitibus patres censuerunt L; senatus censuit, ut (proconsul) Haeduos defenderet Cs*; (zřídka s dat. u T) přiřknouti, udělití někomu něco: *censentur Octavio triumphi insignia; aram Clementiae censuere T* usnesli se zasvětití oltář Milostivosti.

**cēnsor, ōris, m.** [censeo] censor, odhadce. Censoři (počtem dva) byli římstí úředníci, kteří měli za úkol konati odhad (*census* viz t.) a vše, co souviselo s tímto výkonem. Censura jako samostatný úřad byla zavedena v polovici V. stol. př. n. l. Censoři byli voleni v komitích centuriálních každého pátého roku a úřad jejich trval nejdéle 18 měsíců. Pravomoc censorů lze shrnouti takto: **1** censoři konali odhad (*census*; viz t.) **2** dohlíželi na veřejnou mravnost (*regimen morum*); odt. *censor* = přísný karatel, přísný soudce, posuzovatel: *castigator censor-que minorum H* karatel a přísný soudce mladších **3** vedli vrchní správu státních financí, pronajímali státní důchody, zadávali veřejné stavby, práce, dodávky a p.

**cēnsōrius, a, um** [censor] **1** censorský: *ensoriae leges* buď censorská nařízení nebo nájemní smlouvy; *c. tabulae* censorské listiny; *animadversio, ignominia, nota c. L* trest, pokárání

censorské; *funus censorium T* pohřeb na státní útraty; *gravitas censoria C; illud minime censorium est C* nikterak se nesrovnává s vážností censorskou; *opus c. C* věc podléhající mravokárnému právu censorskému **2** subst. **cēnsōrius, iī, m.** = *homo c.* bývalý censor: *Cato Censorius*.

**cēnsūra, ae, f.** [censeo] censura, censorství, úřad censorský: *censuram gerere C* zastávati censuru; *c. sublata est C* úřad censorský byl zrušen.

**cēnsus, ūs, m.** [censeo; odt. něm. Zins, z tohoto čes. činže] počítání **1** (t. t. v Římě) odhad jmění římského občanstva a spojené s tím sčítání, soupis (občanů), census. Census byl konán od censorů každého pátého roku na poli Martově. Každý občan římský byl povinen dostaviti se před censory a přísežně udati své jméno, členy rodiny, jmění nemovitě i movité. Podle tohoto přiznání vyměřena byla práva politická i berně válečná: *censum habere CCs; c. agere L* konati sčítání. Odt. také = přiznání jmění: *censum accipere L* vzíti na vědomí přiznání jmění; *censum deferre T* učiniti přiznání jmění **2** meton. **a** seznam odhadní, seznam občanů (občanstva): *censu prohibere C; censu excludere alqm L* vyloučiti ze seznamu občanů, nepojmouti v seznam; *in censum irrepere C; in censum referre L; census nostros requiris? C* dovoláváš se našich odhadních seznamů **b** při odhadu přiznané jmění; váb. majetek, bohatství: *c. equester* = 400.000 sesterciů; *c. senatorius* = 1.000.000 sesterciů; *infra Lucili census (esse) H* býti (pod jméním =) pod stavem Luciliovým, nerovnatí se stavu Luciliovu; *homo sortidus, sine honore, sine censu C* beze jmění; *dat census honores O; ars (t. piscatoria) illi sua census erat O* rybářství bylo (veškerým) jeho majetkem; *demisso in viscera censu* (abl. absol.) *O* když břich pohltil bohatství; *c. privatus brevis H* soukromé jmění malé; *cultus maior censu H* nádhera jdoucí nad jmění.

**centaurēum, ei, n.** [κενταύροισιν] zeměžluč V.

**Centaurus, ě, m.** [Κένταυρος] **1** Kentaur; plur. *Centauri* Kentaurové, divý a obrovský kmen thessalský mezi Peliem a Ossou. Podle pozdějšího mythu dvojtvářé obludy, půl člověka a půl koně: *nobilis C. H* (= Chiron). Odt. adj. **Centaurēus, a, um** kentaurský **2** jméno lodi: *Centauro invehitur magnā* (fem., doplniti jest *navi*) *V* **3** jméno souhvězdí.

**centēnārius, a, um** [*centenus*] obsahující sto něčeho, na př. stoletý.

**centēnus, a, um,** adj. číselné podílné [*centum*] po stu. V sing. jen básn.: *centenā arbore fluctus verberat* *V* sterými (t. j. mnoha) vesly tepe vlny. Obyč. v plur. **centēnī, ae, a** po stu: *deciens centena milia* = 1,000.000 sesterciů.

**centēsimus, a, um** [*centum*] stý. Subst. **centēsima, ae, f.** (sc. *pars*) stý díl, jeden díl ze sta, jedno procento: *centesima vectigal* *H* daň jednaprocentní; *centesima rerum venalium* *T* jednaprocentní poplatek z věcí prodávaných, jednaprocentní daň z obratu; (v plur.) *centesima*, úroky 1% na měsíc čili 12% ročně: *binas centesima* *C* 24 ze sta.

**centiceps, cipitis,** adj. [*centum* a *caput*] stohlavý, též sm. mnohohlavý: *belua c. H* (= Kerberos).

**centiēs** neb **centiēns** [*centum*] stokrát; *HS centies* t. j. *centiens* (*centena milia sestertium* = 10,000.000 sesterciů).

**centimanus, a, um** [*centum* a *manus*] storuký: *Gyas H*; *Typhōeus O*.

**centō, ōnis, m.** vycpanina, polštář (sešitý z čerstvých kůží, řasou a plevami naplněný a v octě smáčený, aby bránil střelám a kamení) *Cs*.

**centōnārius, iī, m.** [*cento*] výrobce polštářů, výrobce houní.

**centum,** čísl. zákl. neskl. [srov. *ἐκατόν*, sto] **1** sto **2** sm. (velmi) mnoho, nesčetní: *centum puer artium* (gen. qual.) *H* jenž se vyzná v sterých uměních; *centum clavibus servari* *H* býti zavřen na sto zámků; *non mihi si linguae sint centum oraue centum* *V* kdybych měl sto jazyků a úst.

**centum-geminus, a, um** stonásobný: *c. Briareus* *V* storamenný, storuký.

**centumvirālis, e, adj.** [*centumviri*] centumvirální: *iudicium, causa C*.

**centumvirī, ōrum, m.** [*centum* a *vir*] centumvirové, stovka (sbor soudců o 105 členech, kteří rozhodovali hlavně ve sporech dědických).

**centunculus, ě, m.** [*cento*] malá pokrývka *L*.

**centuplex, plicis** [*centum*, srov. *duplex*] stonásobný.

**centuplus, a, um** [*centum*, srov. *duplus*] stonásobný; subst. neutr. stonásobek, stokrát tolik.

**centuria, ae, f.** [*centum*] pův. oddíl obsahující počet sto **1** (ve vojenství) setnina, centurie (=  $\frac{1}{60}$  legie =  $\frac{1}{2}$  manipulu =  $\frac{1}{6}$  kohorty) **2** (ve smyslu politickém) centurie. Podle podání rozdělil král Servius Tullius, vzav za základ rozřídění vojenské, římské občanstvo podle censu ve 193 centurie, které hlasovaly v komitích centurijních.

**centuriātim,** adv. [*centuria*] po centuriích, po setninách: (o vojsku) *c. milites producere* *Cs*; (o národu) *in campo Martio cum c. populus citaretur* *L*.

**1. centuriātus, ūs, m.** [2. *centurio*] hodnost centuriona *C*.

**2. centuriātus, ūs, m.** [1. *centurio*] dělení na centurie, dělení v setnině: *ad decuriatum aut centuriatum convenire* *L*.

**1. centuriō, āre, āvī, ātum** [*centuria*] dělití na centurie, na setniny: **a** (o vojsku) *iuventutem c. L*; *centuriati pedites coniurabant* *L* pěší vojínové rozdělení v centurie společně přísahali **b** (o občanstvu) *comitia centuriata*, komitě centurijní, shromáždění, v nichž národ hlasoval podle centurií; *lex centuriata* zákon přijatý v komitích centurijních, zákon centurijní.

**2. centuriō, ōnis, m.** [*centuria*] centurio, velitel centurie (setniny), měl hodnost mezi tribunem vojenským a poddůstojníky. V legii bylo 60 centurionů; *c. classarius* *T* lodní centurio.

**centuriōnātus, ūs, m.** [2. *centurio*] volba centurionů: *c. agere* *T* konati volbu centurionů.

**Centuripae, ārum, f.** město sicilské (nyn. Centorbi) 25 km sv. od Etny. Odt.

adj. **Centuripinus**, *a*, *um* centuripinský; subst. **Centuripini**, *ōrum*, *m*. Centuripané, obyvatelé Centurip.

**cēnula**, *ae*, *f*. [*cena*] skrovný oběd; malá hostina.

**Ceōs**, (ak. *Ceō*, abl. *Ceō*) *f*. [Κέως] Keos, ostrov kykladský. Odt. adj. **Cēus** *n*. **Cius**, *a*, *um* [Κεῖος] kejský: *Simonides Ceus C*; *Cea nenia H* kejský (t. j. Simonidův) žalozpěv; *Ceae camenae H* básně Simonidovy.

**cēpa** *n*. **caepa**, *ae*, *f*. a v sg. i neskl. **cēpe** *n*. *cibule*

**Cephallēnia**, *ae*, *f*. [Κεφαλληνία] Kefallenia, největší ostrov v mořích ionském. Odt. subst. **Cephallēnēs**, *um*, *m*. Kefalleňané.

**Cephaloedium**, *iū*, *n*. [Κεφαλοίδιον] Kefaloïdion, pobřežní město na Sicilii, vých. od Palerma (nyn. Cefalù). Odt. adj. **Cephaloeditānus**, *a*, *um* kefaloidský; subst. **Cephaloeditāni**, *ōrum*, *m*. Kefaloïdiané.

**Cephalus**, *i*, *m*. [Κέφαλος] Kefalos, Athénan, vnuk thessalského krále Aiola, manžel Prokridy, dcery attického krále Erechthea *O*.

**Cēphēnēs**, *um*, *m*. Kefenové, národ aithiopský, ovládaný králem Kefeem, od něhož obdržel jméno. Odt. adj. **Cēphēnus**, *a*, *um* kefenský, aithiopský *O*.

**Cēphēus**, *eī*, *m*. [Κηφεύς] Kefeus, král aithiopský, syn Belův, bratr Agyptův, Danaův a Fineův, manžel Kassiopin, otec Andromedin, proměněn ve hvězdu. Odt. adj. **Cēphēus** a **Cēphēus**, *a*, *um* Kefeův: *virgo* (= Andromeda); *Cephea arva* (Aithiopie).

**Cēphisus**, *i*, *m*. [Κηφισός] 1 Kefisos, řeka protékající Fokidou a Boiotií a ústící do Kopajského jezera. Odt. adj. **Cēphisius**, *a*, *um* kefiský; subst. = *Narcissus*; **Cēphisis**, *idis* (adj. fem.) kefiská: *Cephisidas undas O* 2 řeka attická. Odt. adj. fem. **Cēphisias**, *adis* kefiská: *ora O*.

**cēra**, *ae*, *f*. [snad z *κηρός*] 1 vosk: *cerā circumfundere N* obliti voskem (mrtvolu); *flavam ceram mollire O*; *fungere e cera C* dělati voskové podoby 2 meton. a vosková podoba,

podobizna (předků), poprsí voskové: *dispositas per atria ceras O*; b vosková buňka: *c. sexangula O* šestihranná c (voskem potažená) vosková tabulka, deska psací, do níž se písmo rylo rydlem (*stilus*); dopis: *ex illis tabulis cerave recitare L*; *codicis extrema cera C* poslední list; *Caerite cera digni H* (viz *Caere*); *quid prima secundo cera velit versu H* co napsáno jest v druhém řádku první strany (tam bylo uvedeno jméno dědice); *vacuum tenet altera (sc. manus) ceram O*; *conrectae cerae O*; *se cerae committere O*; d vosková pečeť: *in illo testimonio cera est C* e bílé ličidlo: *inductā candorem quaerere cerā O*.

**Cerambus**, *i*, *m*. [Κέραμβος] Kerambos, pastýř na pohoří othryském, byl proměněn v brouka roháče *O*.

**Ceramicus**, *iū*, *m*. [Κεραμεικός] Kerameikos, „čtvrt hrncířská“, sev.-záp. část města Athén, rozdělená branou zvanou Dipylon v Kerameikos vnitřní, obydlený z největší části řemeslníky, a Kerameikos vnější, kde bylo pohřebiště výtečných mužů, obzvl. v boji padlých.

**cērārium**, *iū*, *n*. [*cera*] poplatek z vosku spotřebovaného k pečeti, voskovně *C*.

**cerastēs**, *ae*, *m*. [κεράστης] roháč. Odt. **Cerastae**, *arum*, *m*. Kerastové, praobyvatelé ostrova Kypru; měli podle báje rohy na čele *O*.

**cerasus**, *i*, *f*. [κερασός] třešně (strom i plod).

**cērātus**, *a*, *um* [*cera*] polepený voskem, potažený voskem: *c. harundo O* pítala voskem spojená; *ceratae ope Daedalea pennae H* křídla uměním Daidalovým voskem slepená.

**Ceraunii montēs**, *m*. neb zvl. u bás. **Ceraunia**, *ōrum*, *n*. [Κεραύνια ὄρη; srov. *κεραύνιος*, hromový, bleskový] Keraunské hory (vl. „hromové hory“), skalnaté pohoří táhnoucí se podél pobřeží epeirského.

**Cerberus**, *i*, *m*. [Κέρβερος] Kerberos, myth. tříhlavý (u *H* „stohlavý“ *centiceps*) pes, jenž strážl vchod do podsvětí. Odt. adj. **Cerbereus**, *a*, *um* ker-

berský, Kerberův: *riētūs Cerberei* O tlama kerberská (t. j. tak hrozná jako tlama Kerberova).

**Cercetius**, *iī*, *m.* (sc. *mons*) horstvo na rozhraní Epeiru a Thessalie.

**Cercina**, *ae*, *f.* ostrov s městem soujmenným na pobřeží africkém před Malou Syrtou (nyn. Kerkiné).

**Cercōpes**, *pum*, *m.* [κέρκωψ opice] Kerkopové, báječný národ, sídlící (podle *O*) na „opičím ostrově“ (Πιθηζούσσα); byl proměněn od Dia v opice.

**cercūrus**, *ī*, *m.* [κέρκουρος] lehká (a rychlá) loď *L.*

**Cercyōn**, *onis*, *m.* [Κερκύων] Kerkyon, lupič, jenž zle řádil u attického města Eleusiny; byl zabit od Thesea *O.* Odt. adj. **Cercyonēus**, *a*, *um* Kerkyonův.

**cercyūrus** viz *cercurus*.

**cercō**, *ōnis*, *m.* [κέρδων] řemeslník; spec. švec; koželuh.

**Cereālis** viz *Ceres*.

**cerebellum**, *ī*, *n.* [*cerebrum*] mozeček.

**cerebrōsus**, *a*, *um* [*cerebrum*] prchlý, ztřeštěný, zbrklý, zhorka nakvašený.

**cerebrum**, *ī*, *n.* [srov. *κέφα*, *κέφας*, *cornu*] 1 mozek: *sparsa infecta cerebro* (*arma*) *V* zbraň (roztříštěným) mozkiem potřísněná; *truncus inlapsus cerebro* *H* kmen, jenž padl na lebku 2 metaf. **a** (mozek, sídlo rozumu) rozum: *c. Perilli* *H* **b** (mozek, sídlo prchlivosti): prchlost, prchlivost: *o te, Bolane, cerebri felicem!* *H* o šťastný Bolane, se svou prchlou hlavou = pro svou prchlivost.

**Cerēs**, *eris*, *f.* 1 staroitalská bohyně orby a tím vzdělanosti i úrody, dcera Saturnova a Opina, sestra Jovova, matka Proserpinina; kladena úplně na roveň řecké bohyni Demetře: *C. arcana* *H* tajemná (vzhledem k mysteriím Demetřiným); *munus Cereris* *O* dar Cereřin, potrava 2 meton. (Cereřin) plod, (Cereřiny) plody, osení, obilí a potrava z něho, chléb: *reddīt ubi Cererem tellus inarata quotannis* *H* obilí vydává; *inmetata iugera liberās fruges et Cererem ferunt* *H*; *medio Ce-*

*res succiditur aestu* *V* obilí se požíná; *C. corrupta undis* *V* obilí vodou zkažené; *dona laboratae Cereris* *V* dary pracně získaných plodů obilných; *Cererem canistris expediunt* *V* chléb z košíků vybírají; *vertere morsus exigam in Cererem* *V* zatínati zuby do skrovných koláčů. – Odt. adj. **Cereālis** *n.* **Ceriālis**, *e* Cereřin, obilný: *dona, munera* *O* chléb; *C. semina* *O* obilná zrna; *C. arma* *V* náčiní k mletí obilí a pečení chleba; subst. **Cereālia** *n.* **Ceriālia**, *ium*, *n.* Cerealie, slavnost Cereřina (19. dubna).

**cēreus**, *a*, *um* [*cera*] 1 voskový, voštěný; *cerea imago, effigies* *H*; *neque ficto in peius voltu proponi c. opto* *H* (o nepodařeném poprsí voskovém); *cerea castra* *V* tábor včelí, úl; *cerea regna* *V* 2 metaf. **a** jemné barvy voskové, voskovitý, žlutavý: *addam cerea pruna* *V*; *cerea brachia* var. *H* lesklá ramena **b** měkký jako vosk ohebný, povolný, poddajný: *c. in vitium flecti (iuvenis)* *H* jako z vosku zlému poddajný. Subst. **cēreus**, *ī*, *m.* (sc. *funis*) vosková svíce, pochodeň, voskovice: *tus et cerei* *C.*

**cerevisia**, *ae*, *f.* nápoj z obilí, pivo.

**cērintha**, *ae*, *f.* [κηρίνθη] voskovka (květina od včel oblíbená) *V.*

**cernō**, *ere*, *crēvī*, *crētum* [srov. *κρίνω*] 1 tříbiti, rozlučovati, rozlišovati, oddělovati: *per cribrum* *c.* :: *Cato* 2 metaf. **a** (očima, zrakem) zřetelně rozeznávati, zřítí, viděti, pozorovati: *nos ne nunc quidem oculis cernimus ea, quae videmus* *C*; *quae c. et videre non possumus* *C*; *c. acutum* *H* bystře viděti; *alqd coram cernere* *Cs* osobně na něco patřiti; *acies cernebatur* *Cs* šik bitevní bylo viděti; *constitit alma Venus nulli cernenda* *V* nikomu viditelná; *neque cernitur ulli* (dat. pŕv.) *V* a není viděn od nikoho, a nikdo ho nevidí; (s ak. c. inf.) *Aenean adfore cernetis* *V*; (i v pas.) *cernebatur novissimos premi* *Cs*; (s part.) *Antonius descendens cernebatur* *Cs* Antonia bylo viděti, an sestupuje; (s nepř. ot.) *cernis, ut insultent Rutuli* *V*; *cerneres* (konj. možnosti minulé), *quanta audacia fuisset in exercitu Catilinae* *S*

byl bys viděl **b** (duchem, myslí) rozeznávati, poznávati, znamenati: *ille nullum cernens sibi locum esse tutum N*; *amicus certus in re incerta cernitur* básn. u *C* poznává se; *hae virtutes cernuntur in agendo C*; *beata vita honestate cernitur C c* (= *decernere*) rozhodovati: *prius quam id sors cerneret L*; = spec. *a* rozhodnouti bojem: *inter se coisse viros et cernere ferro V*; *ferro, non auro vitam cernamus* básn. u *C* ocelí, ne zlatem rozhodněme o životě  $\beta$  učiniti nález, rozsouditi, ustanoviti se, usnésti se na něčem: *quodcumque senatus creverit, agunto C*; *quid de Armenia cernerent T*  $\gamma$  (t. t. právní) rozhodnouti se pro něco, ujmouti se něčeho: *quam hereditatem iam crevimus C*; *cum Adriano dorus hereditatem regni creverit L*.

**cernuus, a, um** [srov. *cerebrum*] hlavou dolů, na hlavu (padající), střemhlav: *equus incumbit c. V*. = <hluboko skloněný, níci: *sacramentum venemur cernui:: Hymnus*>.

**cerritus, a, um** [*Cer(r)us* duch (podzemní) vl. Cerrem posedlý; bláznivý, šílený, potřeštěný].

**certāmen, inis, n.** [2. *certo*] **1** zápas, závod, zápolení; závodění, řevnění, soupeření; pře, spor, svár: *sic fortuna in contentione et certamine utrumque versavit Cs* tak štěstěna s oběma při namáhavém zápase zatáčela; *certamen venit ad impar O* v nerovný dá se zápas; *c. disci O* diskem; *c. cursūs* v běhu; *c. pedum O* běh o závod; *c. iaculi* závod v metání oštěpem; *biugo certamine V* při závodní jízdě dvojsprežím; *navali certamine victor V* vítěz v závodě lodním; *c. classis V*; *c. ponere V* závod zařizovati, ustanovovati (srov. *ἀγῶνα προτιθέναι*); *velocitatis certamina inire L* v závody o rychlost se pouštěti; *c. honoris et dignitatis C*; *de urbis possessione inter deos c. fuit C*; *c. regni ac cupido L* zápas o . . . ; *summo certamine matres tela iaciunt V* s největším úsilím; *diu inter mortales c. fuit, vine . . . , an . . .* S byl spor o to, zda . . . či . . . ; *atrox cum plebe c. L*; *c. irarum L* vášnivé

rozhořčení; *verborum certamina L* **2** (konkr.) věc, o níž při zápasu jde, předmět zápasu, základ, sázka: *tanti certaminis heres O* dědic takového základu (t. zbroje Achillovy) **3** zápas (brannou mocí), boj, půtká, potyčka: *fit proelium acri certamine Cs* nastane bitva s krutým zápasem = strhne se tuhá bitva; *vario certamine pugnatum est Cs*; *cuius certamine pugnae cognitus? O* v zápase kterého boje (byl od tebe seznán =) jsi jej poznal; *c. inire L* v boj se dáti; *c. temptare L Cr*.

**certātim, adv.** [2. *certo*] o závod, o přítrž, o překot.

**certātiō, ōnis, f.** [2. *certo*] **1** závodění, zápasení, zápolení: *certationes corporum C*; *c. honesta inter amicos C* **2** spor, pře: *relinquitur virtuti cum voluptate c. C*; (o zápase na soudě) *multae, poenae certatio C L* soudní jednání o uložení pokuty, trestu.

**certē, adv.** [*certus*] **1** (ve význ. jistícím) jistě, zajisté, dojistá, skutečně, vskutku, opravdu: *c. illud eveniet C*; *de ceteris c. sciebat C* jistě věděl (t. j. jisto jest, že věděl); *c. nescio quid velle loqui te aiebas mecum H* ano, říkal jsi . . . ; (v kompar.) *certius explorare L*; *certius amittere O*; *c. cognoscere Cs* jistěji, bezpečněji. Často v odpovědích: *venerat haec res in iudicium? Certe C* zajisté, jistě, ovšem, věru; *num quisnam est vestrum? Certe nemo C* **2** (ve význ. omezovacím, s vytčením jistoty) (jistě) aspoň, alespoň, přece: *ego c. Cs* já aspoň; *quidem c. Cs* alespoň jistě; *si non patriam victam, domum c. L*; *c. constat L* (tolik) alespoň jest jisto; *at certe* alespoň zajisté.

**1. certō, adv.** [*certus*] jistotně, určitě, nepochybně, bezpečně: *c. scio C* jistotně, určitě vím.

**2. certō, āre, āvī, ātum** [*cerno*] vl. hledati rozhodnutí (pův. t. t. právní) **1** jíti v zápas, v závod, zápasiti, závoditi; zápolití, potýkati se: *vobiscum de amore rei publicae certant C*; *curso cum aequalibus c. S*; *gaudio certare L* o závod se radovati; *cum usuris fructibus praediorum c. C* spláceti úroky

(svých dluhů) úrodami svých statků; *de virtute c. S*; (zřídka s ak. věci, o níž jest spor) *certatā lite deorum Ambraciā* *O* Ambracie, o níž se zápasilo při mezi hohy; (s dat.) *solus tibi certet Amyntas* *V* jediný Amyntas mohl by se s tebou měřiti; (neos. pas.) *factionibus inter ordines certabatur* *L* straněním mezi stavy bylo zápaseno; (s inf.) (o závod) *usilovati*, *snažiti se: certat Phoebum superare canendo* *V*; *aequales certat superare legendo* *O*; *certant inludere capto* *V* o závod ze zajatce úsměšky si tropí; *certat tollere* *H* o závod povyšuje **2** (slovy a řečmi zvl. před soudem) zápasiti, potýkati se, soudně jednati: *iure c.*; *provocatione c. L* odvoláním při věsti; *multae certandae dies* *L* den jednání soudního o pokutě; *si quid* (ak. vnitř. předm.) *se iudice certes* *H* jestliže by ses o něco před jeho soudnou stolicí přel; *foro si res certabitur* *H* bude-li se o věci (soudně) jednati na *foru* **3** (ve válce) zápasiti, potýkati se s někým, bojovati: *de imperio cum populo Romano c. C*; *proelio c. S*; *acie c. V*; (neos.) *Bedriaci certabatur* *T* v Bedriaku bylo bojováno; *multum, diu certato* (abl. abs.) *T* když prudce, dlouho bylo bojováno = po prudkém, po dlouhém boji.

**certus**, *a, um* [staré part. perf. pas. k *cer-no*, srov. *κρίτος*] **1 a** ustanovený, rozhodnutý, jistý: *certum est mihi* s inf. jest ustanoveno ode mne, jsem pevně odhodlán, jest můj pevný úmysl **b** rozhodnut, odhodlán (odhodlaný) k něčemu, jenž si něco pevně umínil, ustanovil: (absol.) *Aeneas c. fluctūs secabat* *V* odhodlaně, směle; (s inf.) *illa certa mori* *V*; (s gen.) *c. eundi* *VO* odhodlán jíti; *relinquendae vitae c. T* jsa odhodlán zemřít **2 a** ustanovený (počtem, velikostí), určitý, přesně určený, jistý: *certo die* *C*; *certa lex* *O* pevná podmínka; *c. gradus* *Cs* pevný, určitý, stejný krok; *c. orbis* *O* vytčený kruh (v zápasišti); *certa manus* *Cs* pravidelný sbor (vojenský); *certae naves* *Cs* určitý počet lodí; *certi exploratores* *Cs* pravidelně vysílání; (subst.) *certo anni* *T* (= *certo anni tempore*) **b** o oso-

bách *a* jistý, bezpečný, spolehlivý, hodnověrný, neomylný, neklamný, pravdivý: *per litora certos dimittam* *V* spolehlivé lidi; *c. Apollo* *H* neklamný = pravdomluvný; *c. accusator* *C* žalobce svou věcí jistý; (s oslabeným významem) *certi homines* někdy skoro = *quidam homines* jistí lidé = kteřísi lidé **β** jist něčím, přesvědčen; (jistě) dobře zpraven o něčem: *exitii c. T* jist smrti; *senatus spei c. T* jsa pevně naděje; *consilii c. T* jist úmyslem, maje pevný úmysl; *c. incerta pericula lustret Aeneas?* *V* jsa jist (již předem, že mu nic nehrozí) má podstupovati nejistá nebezpečství; *alqm certiore facere* alcis rei, de alqa re n. ak. c. inf. zpravovati někoho, dávatí zprávu někomu o něčem; (básn. též positív) *Anchisen certum facio* *V*; *lacrimae matrem certam fecere ruinae* *O* **c** (nejčastěji o věcech) jistý, pevný, bezpečný, patrný, zřejmý, nepochybný, nesporný: *sortes certae* *O* nezměnitelné sudby; *certa hasta* *V* jisté kopí (t. j. jisté zasahující); *c. sagitta* *H*; *certi liberi* *T* děti manželské (legitimní); (subst.) *certa maris opperiebatur* *V* čekal na bezpečnou plavbu po moři; *res certissimae* *Cs* nejpatrnější důkazy; *certum crimen* *C* odůvodněné obvinění; *linguae certa loquentes* *O* mluvící jasně; *pro certo habere, affirmare* *a* j. pokládati, tvrditi za jisté; *deum certissima proles* *V*.

**cēruła**, *ae, f.* [*cera*] kousek vosku: *c. miniata (miniatula)* *C* (červená) rudka, jíž na př. zaškrtávali v knize místa, pokládaná za nesprávná.

**cerussātus**, *a, um* [*cerussa*] nabílený, nalíčený bělobou *C*.

**cerva**, *ae, f.* [*cervus*] laň.

**cervical**, *ālis, n.* [*cervix*] poduška, polštář.

**cervicula**, *ae, f.* [*cervix*] (malá) šíje: *cerviculam iactare* *C*.

**cervinus**, *a, um* [*cervus*] jelení: *c. pellis* *H* vycpaná kůže jelení; *c. vellera* *O*.

**cervix**, *icis*, obyč. v plur. **cervicēs**, *cum* *f.* [snad *cer(s)*- srov. *cerebrum* a *vincio*] vl. svazy hlavy, svaly poutající hlavu s trupem: **1** šíje, týl, vaz, krk: *c.*

*equina* *H* koňský krk: *cervices fran-gere* *C* lámati vaz, rdousiti; *cervici imponere* (imperat.) *nostrae!* *V* posaď se na mou šíji, na má ramena **2** metaf. **a** týl: *quos (homines) a vestris cervicibus depuli* *C*; *suis cervicibus rem publicam sustinere* *C* na svých bedrech nésti tíhu správy státní; *dare cervices crudelitati* *C* podrobiti se ukrutnosti; *in quorum cervicibus stamus* *Cr* na jejichž šíji stojíme (my sedíme), t. j. jež jsme podmanili **b** síla, odvaha, statečnost (k podniku); *tantis esse cervicibus* *C* sm. býti tak statečný.

**cervus**, *i*, *m*. [srov. κέρως roh] vl. parohatý, paroháč **1** jelen **2** metaf. (ve voj.) rozsocha, rohatina, vidlice, rohátka (větve neb tyče s vidlicovitými nahore ratolestmi na hradbách upevněné): *lorica pinnaeque cervis eminentibus* *Cs*.

**cessatiō**, *ōnis*, *f*. [*cesso*] ustávání, váhání, otálení; nečinnost, zahálka.

**cessātor**, *ōris*, *m*. [*cesso*] otáleč, váhavec, louda, povaleč, lenoch: *nequam et c. Davus* *H*.

**cessiō**, *ōnis*, *f*. [*cedo*] odcházení, odstoupení; (t. t. v soudní mluvě) *H* in *iure* *c. C* postoupení (majetku) před soudem.

**cessō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*cedo*] vl. opět a opět ustupovati, ustávati (od nějaké činnosti) **1** prodlévati, měškati, opožďovati se, otáletí, váhati s něčím: *quid tua fulmina cessant?* *O*; *Tartara quid cessant?* *O* proč váhá podsvětí (podrobiti se nám); *cessans morbus* *H* choroba, jež v těle otálí = vleklá; *cessatum* (= *qui cessavit*) *ducere somnum* *H* přivoditi otálejší spánek; (s ak. vnitř.) *quidquid cessatum est apud moenia Troiae* *V* kolik let se prodlelo před hradbami trojskými; *praestat* (sc. *te*) *metās lustrare Pachyni cessantem* *V* třebaš se opozdíš (v plavbě); *cessas in vota?* *V* otálíš s modlitbou; (s inf.) *quid mori cessas?* *H* **2** upouštěti, ustávati, ochabovati, liknavěti v něčem (in *re*, *a* *re*, *s* *abl.*); býti nečinný, zaháletí, odpočívati: *numquam in suo studio cessavit* *C* neochablník ve studiích; *numquam cessave-*

*runt ab opere* *L*; *muliebri cessat audacia* *L* jest daleka ženské odvahy, nemá odvahy ženské; *nec ullum erat tempus, quod a novae cladis spectaculo cessaret* *L* a nebylo chvíle prosté pohledu na novou pohromu; *arae cessant* *O* oltáře zahálejí, t. j. neobětuje se na oltářích;  *nihil agere et c. C*; *c. nunc videor, cum bella non gero* *C* zdá se, že jsem nyní nečinný; *haud tanto cessabit cardine rerum* *V* nebude nečinná při tak rozhodném obratu; *nec ullum telorum cessat genus* *V* nezahálí žádný druh zbraní; *nullus a poena hominum cessavit dies* *Suet* žádný den neminul, aby nebyli trestáni lidé; *oculorum cessabat usus* *Cr* zrak nesloužil; *multum c. H* často selhávati (o spisovateli) **3** básn. transit. *in arvis cessatis* *O* na polích ponechaných v nečinnosti; *cessata tempora* *O* zameškaný, prozahálený čas.

**cestrosphendonē**, *ēs*, *f*. [κεστροσφενδόνη] druh metacích strojů válečných *L*.

**1. cestus**, *i*, *m*. [κεστός vl. propichovaný] (zdobený) řemen, pás; spec. pás Venušin.

**2. cēstus** viz *caestus*.

**cētārium**, *iī*, *n*. [*cetus*] rybník, sádka, nádrž, nádržka na větší ryby mořské, hlavně na tuňáky (*χίτρο*); *cetaria crescent* *H*.

**cētārius**, *a*, *um* [*cetus*] rybářský; *ludis cetariis* var. *T* o hrách rybářských; subst. rybář, prodavač ryb.

**cētē** viz *cētus*.

**cēterō-qui** adv. [srov. k *alioqui*] ostatně, mimo to, nehledíc k tomu: *ego c. animo aequo fero* *C*.

**cēterus** (tvar neužívaný), *a*, *um*, zpravidla v plur. **cēteri**, *ae*, *a* ostatní: *cetera nox* *O* ostatní, zbývající část noci; *creditur, quia non abhorret ab cetero scelere* *T* od ostatního zločinu; subst. neutr. pl. *cetera* ostatní věci, ostatek: *c. pontus habet* *O* (vše) ostatní; *c. tristia eius anni* *L* ostatní smutné události toho roku. – V platnosti adverb. **a** ak. neutr. sign. **cēterum** *a* (zvl. při přechodu k jiné věci) ostatně: *id bellum serius fuit, c. libertas prope amissa est* *L* **β** (v protivě ke quidem neb k záporu)



ostatně však, avšak, ale, však, pak: *non omnibus locis pugnandi copiam facit*; *c. . . reges opperitur S* naopak, nýbrž; *neque . . . abnuere audebat, c. supplementum etiam laetus decreverat S* naopak **b** ak. neutr. plur. **cētera** ostatně, jinak: (*vir*) *c. Graius V* ostatně (celým vzezřením) Řek; *c. parce, puer, bello V* ostatně varuj se války; (*rex*) *c. ignarus populi Romani S* **c** **dē cēterō** vzhledem k ostatnímu, co do ostatního, ostatně, příště: *de cetero parce Cr* ostatně ušetř (našich rodičů); *de cetero, cum mihi scribes, memento . . . Cr* ostatně, příště.

**Cethēgus, ī, m.** příjmení v rodě Korneliů. Rodina Cethegů byla proslulá šetřením staré prostoty **1 M. Cornelius Cethegus**, konsul r. 204 př. n. l., nejstarší umělecký řečník římský, slavený zvláště od básníka Ennia;  *fingere non exaudita Cethegis H* tvořiti slova, jichž Cethegové (t. j. Cethegus a jeho vrstevníci = staří Římané) neslyšeli; (*vocabula*) *priscis memorata Catonibus atque Cethegis H* **2 C. Cornelianus Cethegus**, účastník spiknutí Katinilnova S.

**cētra** viz *caetra*.

**cette** viz **2. cedo**.

**cētus, ī, m.** [τὸ κῆτος] v plur. **cētē n.** [κῆται, κῆτη] obluda mořská (velryba, žralok, plískavice): *immania cete V*; mořská ryba **Pt.**

**ceū, adv.** (právě tak) jako: (položeno za slovem) *lupi ceu V* jako vlci; (s konj.) jako by: *ceu cetera nusquam bella forent V*.

**Ceutronēs, um, m.** Ceutronové **1** horalé vých. od Allobrogů na severových. pomezí Provincie (v nyn. Savojsku) **2** malý národ v Gallii belgické, chráněnci Nerviiů.

**Cevenna** viz *Cebenna*.

**Cēyx, ycis** (ak. *ýca*), **m.** [Κήϋξ] Keyx, král trachinský, manžel Alkyony, s ním byl proměněn v ledňáčka **O.**

**Chaeṛōnēa, ae, f.** [Χαιρώνεια] Chai- roneia, **m.** v Boiotii na hranicích fokidských, památné bitvou r. 338 př. n. l.

**chalaza, ae, f.** [χάλαζα] kroupa; zrno; jádérko.

**chalcaspides, um, m.** [χάλκασπις] kovoštitníci, vojsko makedonské opatřené kovovými štíty **L.**

**Chalcēdōn, onis, f.** [Χαλκηδών] Chalkedon, město v Bithynii u Bosporu thráckého proti Cařihradu (nyn. Kadikjo). Obyvatelé **Chalcēdoniī, ōrum, m.** Chalkedoňané.

**Chalcioecos** (*chalcioicos*), **adj.** [χαλκιοικος] „v kovovém domě obývající“, přijmí bohyně Athény ve Spartě **N**; subst. chrám Athénin **L.**

**Chalcis, idis, f.** [Χαλκίς] Chalkis, jméno mnoha měst řeckých, z nichž nejznámější bylo hlav. město na ostrově Euboiī při Euripu, rodiště básníka Euforiona. Odt. **adj. Chalcidicus, a, um** chalkidský: *Ch. versus V* verš Euforionův; *arx V* hrad kumský (v Kampanii), poněvadž Kumy byly založeny osadníky chalkidskými; subst. **chalcidicum, ī, n.** [χαλκιδικόν] t. t. stavít. o stavbě účelu nám neznámého; subst. **Chalcidēsēs, ium, m.** Chalkidšti, Chalkidňané.

**Chaldaei, ōrum, m.** Chaldeoové v Babylonii mezi řekami Eufratem a Tigridem; byli proslulí hvězdářstvem. Odt. meton. = astrologové, hvězdáři. **Chaldaea, ae, f.** Chaldea, země chaldejská; **adj. Chaldaeicus, a, um** chal-dejský.

**chalybēius, a, um** [*chalybs*] ocelový **O.**

**Chalybes, um, m.** [Χάλυβες] Chalybové, národ na jižním pobřeží Černého moře, proslulý ocelářstvem.

**chalybs, ybis, m.** [χάλυψ] ocel.

**Chamāvi, ōrum, m.** Chamavové, národ v sev.-záp. Germanii **T.**

**Chāōn, onis, m.** Trojan, syn Priamův, bratr Helenův, eponymní heros Chaonie **V.**

**Chāones, um, m.** [Χάονες] Chaonové, národ v sev.-záp. Epeiru okolo Dodony. Odt. **adj. Chāonius, a, um** chaonský, epeirský, dodonský: *Ch. pater V* (= *Iuppiter*); *Chaoniae columbae V* věštné holubice dodonské; **adj. fem. Chāonis, idis** chaonská, dodonská; *ales O* dodonská holubice; *Ch. arbor O* (posvátný) dub dodonský;

subst. **Chāonia**, *ae* (sc. *terra*) Chāonie 1 krajina epeirská L 2 město v syrské krajině Kommagene O.

**chaos**, *n.* (abl. *chaō*) [χάος; srov. χάσσω zeji] 1 bezmezný, prázdný a mráкотný prostor podzemní, podsvětí: *possidet alter (Neptunus) aquas, alter (Pluto) inane ch. O*; *chaos ingens vastique silentia regni O*; (zosobněn) podzemní bůh, syn Noci a Ereba 2 změť beztvárné prahmoty před utvářením světa, spoušť, směs, chaos: *ch., rudis indigestaque moles O*.

**chara**, *ae, f.* jedlý kořen katránu východního; (podle jiných) kořen kmínový Cs.

**character**, *ēris, m.* [χαρακτήρ] vl. ryjec; razítko; meton. vyražená známka, ráz; psaný znak, písmeno; přenes. význačný rys, ráz.

**Charax**, *acis, f.* pevnost v údolí Tempe v Thessalii L.

**Charēs**, *ētis, m.* [Χάρης] athénský vojévda, vrstevník Demosthenův N.

**charisma**, *atis, n.* [χάρισμα] † dar, milost.

**charistia**, *ōrum, n.* [τὰ χαρίσια n. χαριτήσια] rodinný svátek slavený 22. února; pův. snad svátek Charit jakožto bohyně podsvětích.

<**chāritās**, † za vlivu řec. χάρις m. *caritas* v. t.).

**Charites**, *um, f.* [Χάριτες] Charity, Gracie, (tři) bohyně půvabu a krásy (srov. χάρις půvab). Viz také *Gratia*.

**Charmādās**, *ae, m.* filosof školy akademické, žák Karneadův (ok. r. 110 př. n. l.).

1. **Charōn**, *ontis, m.* [Χάρων] syn Erebův a Noci, převozník duší zemřelých přes řeku Acheron do podsvětí C V.

2. **Charōn**, *ōnis, m.* jméno thebského občana N.

**Charōndās**, *ae, m.* [Χαρώνδας] z Katan, moudrý zákonodárce Lokrů Epi-zefyrských na Sicilii (v VII. stol. př. n. l.) C.

**charta**, *ae, f.* [χάρτης] 1 list papyrový, papír: *chartae litterarum notas capiunt Cr* listy papyrové přijímají

známky písma, t. j. lze na nich psáti; *calamum et chartas et scrinia posco H* 2 meton. co na papír jest napsáno: písmo, báseň, kniha, spis: *si chartae sileant H* básně; *chartae Socraticae H* spisy sokratovské (ethické); *chartae Graecae H* spisy řecké; *quidquid chartis amicitur ineptis H* cokoli se zabalí do nejapných plodů (duševních) 3 přenes. (tenká) deska: *plumbea ch. Suet.*

**chartāceus**, *a, um* [charta] papyrový; - <papírový>.

**chartula**, *ae, f.* [charta] kousek papyru (papíru) C.

<**chārus**> viz *carus*.

**Charybdis**, *is, f.* [Χάρυβδις] Charybdis, nebezpečný vír v úžině sicilské naproti Skyлле, za starověku zosobněn v hltavou mořskou obludu; metaf. sm. nenasyta: *Ch. bonorum C*; *quanta laborabas Charybdi H* (o laktódné dívce).

**Chasuārii**, *ōrum, m.* národ germánský na dolním Rýnu T.

**Chatti**, *ōrum, m.* Chattové, národ germánský, jenž byl usedlý v nyn. Hessensku a Durynsku T.

**Chauci**, *ōrum, m.* Chaucové, národ germánský usedlý při ústí Vesery (Visurgis) T.

**chēlae**, *ārum, f.* [χηλή nůžky] (v astronomii) klepeta Štírova; synekd. (souhvězdí) Štír V.

**Chelidōn**, *onis, f.* [χελιδών] vlaštovka milenka Verrova C.

**chelidonium**, *a, um* [χελιδόνιος] vlaštovčí: *Chelidoniae insulae* ostrovy Vlaštovčí proti mysu chelidonskému v Lykii (nyn. Chelidoni) L.

**chelydrus**, *ī, m.* [χέλυδρος] zmije želvová V.

**chelys**, *yos* (ak. -yn, voc. -y), *f.* [χέλυσ] 1 želva 2 meton. lyra, loutna (která byla původně hotovena ze želvího štítu) O. Viz též *testudo*.

**cheragra** viz *chiragra*.

**Cherronēsus** neb **Chersonēsus**, *ī, f.* [χερρό-νησος, χερσό-νησος] vl. ostrov připevněný zčásti k pevnině, poloostrov; - spec. *Ch. Thracia* thrácký poloostrov mezi Hellespontem a sevých. mořem Egejským (druhý Cher-

sones byl taurský, nyn. Krym), často prostě *Ch.*: *se domum Chersonesi habere N* na Chersonesu.

**Chersidamās**, *antis*, *m.* [χερσι-δάμας „rukama přemáhající“] významné jméno Lyčana *O*.

**Chersonēsus** viz *Cherronesus*.

**Cheruscī**, *ōrum*, *m.* Cheruskové, národ v sev.-vých. Germanii mezi řekami Vesperou a Labem, oddělený od Suebů lesem Bacenským *Cs T*.

**chiliarchus**, *ī*, *m.* [χιλίαρχος] nebo **chiliarchēs**, *ae*, *m.* [χιλίαρχης] 1 chiliarch, tisícník (náčelník nad tisícem mužův), plukovník *Cr 2* první dvořan (ministr) říše perské *N*.

**Chilō**, *ōnis*, *m.* [Χείλων] Cheilon ze Sparty, jeden ze sedmi mudrců *C*.

**Chimaera**, *ae*, *f.* [χίμαιρα] 1 Chimaira, myth. nestvůra v Lykii soptící ohněm. Měla vpředu podobu lví, uprostřed kozí, vzadu dračí (Hom. πρόσθε λέων, ὀπίθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα). Zahubena byla od Bellerofonta. Podle *V* má své sídlo u vchodu do podsvětí 2 metaf. jméno lodi Aeneovy *V*. Odt. adj. **chimaerifer**, *fera*, *ferum* [*Chimaera* a *fero*] chimairoplodný: *Lycia O*.

**Chionē**, *ēs*, *f.* [Χιώνη „sněhobilá“; srov. χιών sníh] 1 dcera Daidalionova, milenka bohů Herma a Apollona 2 matka Eumolpova. Odt. **Chionidēs**, *ae*, *m.* Chionovec (= *Eumolpus*) var. *O* (-ī- z metr. důvodu).

**Chios** neb **Chius**, *īi*, *f.* [Χίος] velký a bohatý ostrov ionský ve vých. moři Egejském. Odt. adj. **Chius**, *a*, *um* (Χίος) chijský: *vinum H*; *tellus O*; subst. **Chium**, *ī*, *n.* (sc. *vinum*) chijské víno: *Chio nota si commixta Falerni est H*; **Chia**, *ae*, *f.* Chijanka, jméno dívky *H*; **Chīl**, *ōrum*, *m.* Chijané.

**chiragra** neb **cheragra**, *ae*, *f.* [χειράγρα, χέραγρα] dna ruky, pakostnice ruky: *nodosa H* uzlovitá.

**chirocrapum** *Inscr* = *chirographum*.

**chirographum**, *ī*, *n.* [χειρόγραφον] 1 písmo vlastnoruční, vlastní ruka, rukopis: *convincere alqm chirographo C*; *imitari chirographum alcis C 2* metaf. vlastnoruční spis; vlastnoruční úpis,

zápis, směnka: *falsorum chirographorum officina C*; *chirographa Caesaris defendere C*.

**Chirōn**, *ōnis*, *m.* [Χείρων, atticky Χίρων] Cheiron, Kentaur proslulý v hudbě, lékařství a věštění, učitel Achillův. Byl proměněn v souhvězdí Střelce.

**chirūrgia**, *ae*, *f.* [χειρουργία] ranhojičství, chirurgie *C* (obr. o násilném prostředku asi „řezání“).

**chirūrgus**, *ī*, *m.* [χειρουργός] ranhojič, chirurg; lékař.

**chlamydātus**, *a*, *um* [*chlamys*] oděný chlamydou, t. j. řeckým pláštěm.

**chlamys**, *ydis*, *f.* [χλαμύς] u Řeků krátký plášť vojenský stříhu oválového, spínaný na prsou neb na pravém rameni; (básn.) plášť žen a dětí: *Sidonia chlamys V* (o plášti Didonině); *fert Phrygiam Ascanio chlamydem V*; *chlamys Tyria O* nachový plášť.

**Chloē**, *ēs*, *ak.* -*ēn*, *f.* [χλόη] mladá tráva, listí] významné jméno dívky *H*.

**Chlōreus**, *eī* (ak. -*ea*), *m.* 1 Trojan zabítý od Turna 2 fryžský kněz *Kybelin V*.

**Chlōris**, *idis*, *f.* [χλωρός „zelenající se“] 1 bohyně květin, řecký název Flory *O 2* jméno dívky *H*.

**Choaspēs**, *is*, *m.* 1 řeka v Susianě *Cr 2* řeka v Indii (nyn. Attok) *Cr*.

**Choerilus**, *ī*, *m.* [Χοιρίλος] Choirilos z města Iassu v Karii, básník v družině Alexandra Velikého.

**Chōrasmīi**, *ōrum*, *m.* Chorasmiové, kmen v Sogdianě při řece Oxu.

**choraulēs**, *ae*, *m.* [χοραύλης] píštěc doprovázející sborový tanec.

**chorda**, *ae*, *f.* [χορδή] 1 struna (střevová): *chordae sunt intentae C*; *ch. sonum reddit H*; *cantare ad chordarum sonum N* zpívati ke zvuku strun; *impellere pollice chordas O 2* synekd. strunný nástroj, meton. hra na strunný nástroj, hra na lyru: *verba loquor socianda chordis H* slova pěji, která mají býti provázena lyrou.

**chorēa**, *ae*, *f.* [χορεία] rej, kolo, tance (kolový): *choreas ducere O* provozovati tance; *lustrant choreis (regem) V* oslavují krále tanci; *pars pedibus*

*plaudunt choreas* *V* část nohama dupají tance (= tančí).

**chorēus**, *ī*, *m.* [χορητός] *C* = *trochaeus*.

**chōrographia**, *ae, f.* [χορογραφία] popisování zemí, krajinopis.

**chorus**, *ī*, *m.* [χορός] **1** kolo, rej, tanec do kola (sborový), chorovod: *in chori ludunt speciem* *O* na způsob kolového tance si hrají; *choros exercere* *V* vésti reje; *choros ducere* *H* **2** meton. **a** (o osobách) sbor tančící neb shromážděný k tanci a zpěvu; zvl. sbor dramatický: *doctus ch. dicere laudes* *H*; *actoris partes chorus defendat* *H* **b** (vůbec) sbor, zástup, tlupa, družstvo: *Catilina stipatus choro iuventutis*; *ch. philosophorum* *C*; *ch. virtutum* *C*; (*olli*) *agmina diductis solvère choris* *V* oni rozdělení oddílů (jízdy) voj uvolnili (o hře trojské). = <chór, kūr; kruchta, kaple.>

**Chremēs**, *ētis*, *m.* stálé jméno lakomého starce v nové attické komedii a u Terentia *H*.

**Christiānitās**, *ātis*, *f.* [*Christianus*] křesťanství; křesťanstvo.

**Christiānus** viz *Christus*.

**Christicola**, *ae, m.* [*Christus* a *colo*] ctitel Kristův, křesťan.

<**Christopolis**, *is*, *f.* *Christopolis*, město Kristovo.>

**Christus**, *ī*, *m.* [Χριστός pomazaný (Páně) od χρίω maži] Kristus. Odt. adj. **Christiānus**, *a, um* křesťanský; subst. **Christiāni**, *ōrum*, *m.* přívrženci Kristovi, křesťané *T*.

**Chromis**, *is*, *m.* **1** jméno satyra *V* **2** průvodčí Aeneův *V* **3** Kentaur *O*.

**Chromius**, *iū*, *m.* Lyčan *O*.

**chronicus**, *a, um* [χρονικός] časový; *libri chronici* i subst. **chronica**, *ōrum*, *n.* <a **chronica**, *ae, f.*> letopisy, kronika.

**Chrýsās**, *ae, m.* řeka na Sicílii.

**Chrýsē**, *ēs*, *f.* [Χρύση] město v Troadě *O*.

**Chrýsēs**, *ae, m.* [Χρύσης] kněz v chrámu Apollonově v městě Chryse. Odt. ženské patronym. **Chrýsēis**, *idos*, *f.* [Χρύσηϊς] Chryseovna.

**Chrýsippus**, *ī*, *m.* [Χρύσιππος] ze Sol v Kilikii, náčelník filosofické školy

stoické, vlastní vědecký zakladatel její, žák Zenonův, žil v III. stol. př. n. l. v Athénách. Odt. adj. **Chrýsippēus**, *a, um* Chrysippův.

**Chrýsis**, *idis*, *f.* [Χρυσίς] jméno dívky.

**chrýsizon** [= χρυσίζων] zlatisté, do zlatova hrající var. básn. u *C*.

**Chrýsogonus**, *ī*, *m.* *L. Cornelius Chrysogonus*, propuštěnec a miláček Sullův, jenž se zároveň s dvěma Roscii zmocnil jmění jejich příbuzného S. Roscia z Amerie a obžaloval jej z otcovraždy. *C* narážej na původ jména *Ch.*, v němž řec. *chryso-* = zlato-, praví: *venio nunc ad illud aureum nomen Chrysogoni*.

**chrýsolithus**, *ī*, *m.* i *f.* [χρυσόλιθος „zlatokam“] chrysolit, olivín (drahý kámen).

**Chthonius**, *iū*, *m.* [χθόνιος (podzemní, domácí] jméno Kentaura *O*.

<**chymicus**, *a, um* [χυμικός od χυμός šťáva] chemický; subst. **chymica**, *ae, f.* (sc. *ars*) chemie.>

**Chytros**, *ī*, *f.* město na ostrově Kypru var. *O*.

**cibārius**, *a, um* [*cibus*] **1** příslušný k jídlu, jídelní, pokrmmý **2** metaf. obyčejný, prostý: *c. panis* *C* hrubý, černý chléb; subst. **cibāria**, *ōrum*, *n.* strava, potrava, pokrmy, živobytí, potraviny, zásoby: *inopia cibariorum* *Cs*; *c. molita* *Cs* mouka; *anseribus cibaria publice locantur* *C* dodávky potravy husám zadávají se veřejně; *menstrua* (v. t.) *c. C*.

**cibō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*cibus*] krmiti: *cibari nolle* nechťmi žráti *L*.

**cibōrium**, *iū*, *n.* [κιβώριον] **1** semeník egyptského bobu **2** metaf. pohár kovový (egyptskému bobu podobný) *H*.

**cibus**, *ī*, *m.* jídlo, pokrm, krmě, strava, potrava; píce **1** vl.: *cibo et potione fames depulsa est* *C*; *cibum sumere*, *capere* potravu přijímati, pokrmu požití; *non multi cibi* (gen. qual.) *hospes* *C* nevelký jedlík; *c. omnis in illo causa cibi est* *O* všeliké jídlo v onom jest (novou) pohnutkou jídla; *equus cibo utitur* *N* požívá píce, žere; = spec. vnadidlo (na ryby): *pendentia*

*parvo aera cibo celas O; cibi fallaces O* 2 metaf. *quasi quidam humanitatis c. C; c. flammae; c. furoris O; c. animalis C* vzdušná potrava (o vzduchu, potravě plie).

**Cibyra**, *ae, f.* [Κίβυρα] Kibyra, město v jihozápadní Malé Asii. Odt. **Ciby-rātēs**, *ae, m.* Kibyřan: *fratres Cibyrateae C* bratři kibyrští; adj. **Ciby-rāticus**, *a, um* kibyrský.

**cicāda**, *ae, f.* cikáda, cvrček.

**cicātrix**, *īcis, f.* 1 jizva: *cicatrices adversae n. adverso corpore exceptae C* jizvy na prsou; = spec. vrub, nářez, zářez (na rostlině): *signata in stirpe c. V* 2 metaf. jizva, rána: *refricare obductam iam rei publicae cicatricem C* opět zjitřiti zacelelou již ránu obce.

**cicer**, *eris, n.* cizrna, rostlina příbuzná hrachu; meton. kaše z cizrny.

**Cicerō**, *ōnis, m.* [cicer; „pěstitel cizrny“] příjmení v rodě Tulliů 1 **M. Tullius Cicero**, slavný řečník římský, narodil se v Arpinu r. 106 př. n. l., na rozkaz Antoniův zavražděn r. 43 př. n. l. 2 **Q. Tullius Cicero**, mladší bratr předešlého, legát Caesarův, svak Attikův, zavražděn r. 43 př. n. l. 3 **M. Tullius Cicero**, syn řečníka Cicerona.

**cichorēum**, *ēī, n.* [κίχόρετον; české přejaté slovo cikorie] čekanka.

**Cicones**, *um, m.* [Κίκωνες] Kikonové, národ thrácký u Hebru.

**cicōnia**, *ae, f.* čáp.

**cicur**, *uris, adj.* (od přírody) krotký: *in bestiis agrestibus, cicuribus, feris C.*

1. **cicūta**, *ae, f.* 1 bolehlav, z kterého se připravoval jed: *tollet anum cicuta H* odstraní stařenu bolehlav; (také v plur.) listy bolehlavové (jako chladící obkladek proti horečce): *quae poterunt umquam satis expurgare cicuta H* (žertovně o básnické horečce) 2 třtina bolehlavová, pišťala (z ní): *disparibus septem compacta cicutis fistula V.*

2. **Cicūta**, *ae, m.* jméno vychytralého lichváře, jenž si zavazoval dlužníky důmyslně sestavenými úpisy *H.*

**cidaris**, *is* (ak. *-im*), *f.* [slovo perské] kidara, tiara (homolovitý klobouk, odznak perských králů) *Cr.*

<**cīdō**> = *caedo*.

**cicō**, *ēre, cīvī*, — [srov. κίω jíti, κίvéω hýbati] 1 **a** uváděti v pohyb, hýbati: *quod est animal, id motu cietur C; venti et aerae ciet (mare) L;* = spec. prudce hýbati, otrásati, vzbouřiti: *tonitru caelum ciebo V* otřesu; *imo aequora fundo Nereus ciet V* vzdouvá moře z hlubin; *animus mollem irarum ex alto ciens L* duch bouřící (= vynášející) z hloubi náramný hněv **b** (osoby) volati, povolávati, přivolávati, svolávati: *aere c. viros V; ad arma ceteros ciens L; Allecto c. ab infernis tenebris V; ab ultimis subsidiis cietur miles T* volán jest (na pomoc); *Germanos in nos ciet Vitellius T* volá (na pomoc) proti nám 2 metaf. **a** volati jménem, jmenovati, vzývati: *c. nomina singulorum T* volati jména jednotlivých, volati jménem jednotlivé; *singulos nomine ciens T; animam supremum voce ciemus V* hlasitě naposled voláme duši; *terrena numina civit O* jal se vzývati; (s dvojím ak.) *consulem patrem c. possum L* konsulem mohu jmenovati otce **b** vzbuzovati, podněcovati, tropiti, působiti: *pugnam c. L* podněcovati boj, rozohňovati k boji, počínati boj; *pugnae simulacra ciebat V* sváděl zdánlivý (ne opravdový) boj; *bellum c. L; procellas c. L; gemitus c. V* vydávati nářky; *lacrimas c. V* prolévati slzy; *mugitus c. V* vydávati řev; *tinnitus aere c. V* zvoniti kovem; *stragem c. V* vznítiti vraždění.

<**cifra**, *ae, f.* [z arabštiny] 1 číslice bez číselné hodnoty, nula 2 vůb. číslice.>

**cilicium** viz *Cilix*.

**cilium**, *īī, n.* [srov. καλιά bouda, skryše] oční víčko.

**Cilix**, *icis, m.*; plur. **Cilices**, *um* (ak. *-ās*) [Κίλικες] Kilikové, obyvatelé Kilikie, pověstní námořní lupiči: *Cilix Taurus O* kilický Taurus. Adj. fem. **Cilissa**, *ae*: *C. spica O* (= šafrán). Adj. **Cilicius**, *a, um* kilický: *Ciliciae portae N* brána kilická (průsmyk vedoucí přes pohoří taurské do Kappadokie); subst. 1 **cilicium**, *īī, n.* vlněná po-

krývka (zhotovená ze srsti kilických koz); ± žíněné nebo vůb. hrubé roucho (kajicníkú) **2 Cilicia**, *ae, f.* (sc. terra) Kilikie, krajina na jihovýchodním pobřeží Malé Asie. Odt. adj. **Ciliciēnsis**, *e* kilický.

**Cilla**, *ae, f.* [Κίλλα] město v Troadě se slavným chrámem Apollonovým *O.*

**Cilnius**, jméno vzácného rodu původně etruského v Arretiu, z kterého pocházel *C. Cilnius Maecenas*. Viz *Maecenas*.

**Kimberius**, *iī, m.* náčelník Suebů *Cs.*

**Cimbri**, *ōrum, m.* Cimbrové, národ germánský, usedlý původně v nyn. Jutsku (*Chersonesus Cimbrica*). Adj. *Cimber triumphus* *O* triumf nad Cimbrý; (jakožto přjmení) *L. Tillius Cimber* jeden z vrahů Caesarových. Adj. **Cimbricus**, *a, um* cimberský: *pictus Gallus in Mariano scuto Cimbrico* *C* (štít cimberský jako vývěsní tabule peněžního obchodu na foru).

**cimēlium**, *iī, n.* [κειμήλιον] poklad.

**cimex**, *icis, m.* štěnice: (posměšně o člověku) *c. Pantilius H.*

**Ciminius**, *a, um* ciminský: *mons, saltus, silva L* (v jižní Etrurii); (básn.) *Cimini cum monte lacus V* jezero a hora ciminská.

**ciminum** viz *cuminum*.

**cimitērium** viz *coemeterium*.

**Cimmerius**, *a, um* [Κιμμέριος] kimberský; subst. **Cimmerii**, *ōrum, m.* Kimmeriové, myth. národ ani světla ani tepla slunečního neúčastný, bydlící na nejzazším západě při Okeanu. V době klasické kladena sídla tohoto národa buď na Krym neb do jižní Italie mezi města Baje a Kumy.

**Cimōlus**, *i, f.* [Κίμωνος] Kimolos, kykladský ostrov nedaleko Mela *O.*

**Cimōn**, *ōnis, m.* [Κίμων] Kimon, **1** otec mladšího Miltiada **2** syn Miltiadův.

**cinaedus**, *i, m.* [κίναιδος] cinaed, člověk, oddávající se nepřirozenému smilstvu *Ct*; adj. **cinaedus**, *a, um* smilný, nestoudný *Ct*.

**Cinara**, *ae, f.* [κίναρα = artyčok] Kinara, milenka Horatiova.

**1. cincinnātus**, *a, um* [cincinnus]

kadeřavý, kučeravý, kudrnatý: *c. consul C*; *stella c. C* vlasatice.

**2. Cincinnātus**, *i, m.* [l. *cincinnatus*, srov. Kučera, Kudrnáč] přjmení v římském rodě Quintiů. Zvl. *L. Quintius Cincinnatus*, konsul r. 460 př. n. l., r. 458 od pluhu povolán za diktátora; po druhé diktátorem r. 439 v 80. roce věku *CL.*

**cincinnus**, *i, m.* [κίκωνος] **1** (umělá) kučera, kudrna, kadeř **2** metaf. strojená a nepravá odzobnost řeči: *oratoris cincinni C* kudrlinky.

**Cinciolus**, *i, m.* [Cincius] malý, milý *Cincius C.*

**Cincius**, jméno římského rodu (*gens Cincia*), z něhož nejznámější jsou: **1** *L. Cincius Alimentus*, římský analista za války hannibalovské *L* **2** *M. Cincius Alimentus*, tribun lidu r. 205 př. n. l., původce zákona „*lex Cincia de donis et muneribus*“, podle něhož žádný právní zástupce neměl hájiti za mzdu *LT*.

**cinctus**, *ūs, m.* [cingo] **1** opásání; zvl. *c. Gabinius* zvláštní způsob odívání togou, přejatý podle podání od obyvatelů města Gabiů. Cíp togy totiž, který se měl přehoditi přes levé ramě dozadu, Římané při některých náboženských slavnostech otáčeli okolo těla a zauzlovali **2** meton. (konkret.) pás, zástěra (která sahala od prsou až k nohám a nosila se za starých dob místo tuniky).

**cinctūtus**, *a, um* [cinctus] opásaný zástěrou, nosící zástěru (kol beder). Zástěru (*cinctus*) nosili staří Římané, prve než v obyčej u nich vešla tunika. Odt. *cinctuti Cethegi H* (na označení starobylých Římanův).

**Cineās**, *ae, m.* [Κινέας] moudrý a výmluvný Thessal, jež Pyrrhos po vítězství nad Římany u Herakleie (r. 280 př. n. l.) poslal do Říma jednat o mír.

**cinerārius**, *iī, m.* [cinis] otrok ohřívající v žhavém popelu želízka k pálení vlasů, kadeřník.

**Cinga**, *ae, m.* řeka v Hispanii Tarakonské (nyn. Cinca) *L.*

**Cingetorix**, *īgis, m.* **1** náčelník Treverů, přítel Římanů **2** král v krajině *Cantium* v Britanii.

**cingō, ere, cīnxī, cīnctum** 1 opásati, obložiti pásem: *zonā aureā muliebriter cinctus Cr*; (často o zbraních) *ense latus cinxit O* mečem bok opásal = k boku si připjal meč; *Hispano cingitur gladio L* opásá se; *cingi armis, telis V*; (básn. s ak.) *inutile ferrum cingitur V* neužitečný meč si opásá, neužitečným opásá se mečem; (absol.) *cingitur in proelia Turnus V* zbrojí se do boje; - spec. **a** (o oděvu) opásati, podpásati, podkasati: *cinctas resolvere vestes O* vykasané uvolniti šaty; *cinctae ad pectora vestes O* oděv majíce podkasáný až po prsa; *puer alte cinctus H* vysoko podkasáný **b** ovinouti, ověňčiti: *cingunt vittae comas O*; *cinctus coronā O*; *c. tempora ramis V* ověňčiti skráně větvemi; *Hydra serpentibus cincta V* obepjatá hady; *flammis cincta starem V* stála bych ovinuta plameny; *insignibus c. T* ozdobiti odznaky; - (o hadu) *ipse cingitur O* krouží (stáčí) se **2** metaf. obklopovati, obklíčovati, obtáčeti, uzavíratí: *colles oppidum cingunt Cs*; *flumen oppidum cingit Cs* obtéká; *nondum oppida fossae cingebant O* ještě neobtáčely; *saltus indagine cingunt V* lečí zatáhnou hvozdy; *cycni coetu cinxere polum V* labuté v hejnu kroužily na nebi; - spec. **a** ochranně obstoupiti, uzavříti, osaditi, chrániti: *urbem moenibus c. V* město obehnati hradbami; *equitatus latera cingebat Cs* jízda chránila, kryla **b** nepřátelsky kolkolem sevříti, obklíčiti, obchvátiti: *urbem obsidione c. V*; *totum opus coronā militum c. Cs* veškero dílo obsaditi kolkolem vojíny **c** (osoby) obstupovati, jíti jim po boku, provázeti: *ne pantomimos equites Romani cingerent T*; *latus cingit tibi turba senatūs O* dav senátorů tě obstupuje.

**cingula, ae, f.** vedlejší tvar k *cingulum* v. t.

**1. cingulum, ī, n.** [*cingo*] (u básn. jen v plur.) pás, opasek; - spec. závěsník (meče): *notis fulserunt cingula bullis Pallantis V*; u zvřítat podpínka. Srov. také *cingulus*.

**2. Cingulum, ī, n.** horská pevnost

v Picensku jihových. od Ankony (nyn. Cingolo) Cs.

**cingulus, ī, m.** [*cingo*] pásmo zemské C.

**ciniflō, ōnis, m.** [*cinis a flo*] otrok, jenž v žhavém popelu rozpaloval železka potřebná ke kadeření vlasů, kadeřník H.

**cinis, eris, m.** zvl. f. [srovn. κόνις prach] **1** popel: (obr.) *incedis per ignes suppositos cineri doloso H* kráčíš po plamenech doutnajících pod šalebým popelem; *neque iam cineres ferre potest O* déšť popelu; zvl. o popelu z mrtvol: *c. mortui C*; *cinis atque ossa alcis C*; *postquam collapsi cineres et flamma quievit V*; *ossa cinisque iacent O*, *post cinerem O* po spálení mrtvoly; *post cineres M* po smrti; meton. mrtvola: (*monumenta*) *quae cineri vanus dat labor M*; - † *cinerum dies* Popeleční středa **2** meton. **a** hromada spáleného popelu, spáleniště (o městech lehlých popelem): *Iliaci cineres et flamma extrema meorum V*; *barbarus heu cineres insistet victor H* **b** metaf. zkáza, smrt, hrob: *in cinere deflagrati imperii C* v popelu ohněm zničené říše; obr. *omne vertere in fumum et cinerem H* obrátiti v dým a v popel, t. j. promarniti.

**Cinna, ae, m.** římské příjmení **1 C. Helvius Cinna**, římský básník, vrstevník Vergiliův **2 L. Cornelius Cinna**, přívrženec Mariův, protivník Sullův **3 L. Cornelius Cinna**, syn předešlého, republikán, jeden z vrahů Caesarových **4 C. Helvius Cinna**, tribun r. 44 př. n. l., přívrženec Caesarův, zabit omylem (místo 3. C.) při pohřebních slavnostech Caesarových. Adj. **Cinnānus, a, um** Cinnův: *C. tumultus N* válka občanská vznícená od (2.) Cinny; *Cinnanae partes N* strana Cinnova; *C. cruor C.*

**cinnamum, ī, n.** [κίνναμον] skořice: *cinnama quassa O* rozdrobená skořice, kousky skořice.

**Cinyphius, a, um** kinyfský (**Cinyps**, řeka v Libyi); básn. = africký: *Iuba O*.

**Cinyrās, ae, m.** [κινύρας] Kinyras **1** král assyrský, jehož dcery Hera proměnila ve stupně chrámové **2** kníže

na ostrově Kypru, otec Myrrhy a Adonida *O.* Odt. adj. **Cinyrēius**, *a*, *um* Kinyrův: *Cinyreia virgo* (= *Myrrha*); *C. heros*, *C. iuvenis* (= *Adonis*).

**Cios** n. **Cius**, *ī*, *f.* [Κίος] město v Bithynii (nyn. Ghio). Odt. subst. **Ciāni**, *ōrum*, *m.* Kijané *L.*

**cippus**, *ī*, *m.* 1 zašpičatěný (špičatý) kůl (jako překážka před opevněním), špičák *Cs* 2 náhrobní sloup (kámen), náhrobek (podoby čtyřhranné) *H* 3 hraniční sloup, hraničník, mezník.

**Cīpus**, *ī*, *m.* vl. jm. mužské: (*Genucius*) *C.* *O* podle řím. pověsti řím. praetor, jemuž narostly rohy a jemuž bylo věštěno, že se stane v Římě králem; proto odešel dobrovolně do vyhnanství, aby se to nestalo.

**circā** [*circus*, srov. *circum*; co do tvoření srov. *suprā*, *extrā*] *I* adv. vůkol, kolem, kolkolem: (*ii*), *qui c. sunt* (*erant*) lidé z (jeho) okolí, z družiny, (jeho) druhové; *fluviis a tergo*; *ante circaque velut ripa praeceps L*; *quod c. muri* (gen. part.) *erat L* co hradby bylo kolem; *montes, qui c. sunt L* okolní vrchy; *certi c. termini -L* jisté s obou stran mezníky; (atributivně) *multae c. civitates L* mnohé vůkol (= okolní) obce; *agrum c. Romani depopulati sunt L* okolní území; *omnibus c. solo aequatis L* všechny okolní budovy; *ceiera c. L* ostatní okolí; *pacati c. omnes populi L*; (subst.) *postquam satis tuta c. sopitique omnes videbantur L* okolí *II* předl. s ak. kolem, okolo čeho 1 (o místě) *a ligna contulerunt c. casam N*; (položeno za slovo) *quem c. tigres iacent O* kolem kterého *b cum Capuam et urbes c. Capuam occuparint C* města okolo Kapue; *c. ludum Aemilium H* nedaleko školy Aemiliovy; *est c. murum locus L* podél hradby, při hradbě *c* (vůkol) *po: c. mite solum Tiburis et moenia Catili H* po nivě a kolem hradeb; *c. pectus H* v prsou; *c. nemus uvidique Tiburis ripas H* po háji (v háji) a při březích; *moror c. vilem orbem H* pohybují se ve všedním kruhu; *esse c. campos H* těkati po nivách; *legatos c. vicinas gentes misit L* kolkolem do sousedních obcí, po sou-

sedních obcích 2 (o čase) *c. eandem horam L* okolo téže hodiny; *c. necem C. Caesaris T* při zavraždění 3 (při počtu) *fuere oppida c. (= circiter) septuaginta L* okolo sedmdesáti, k sedmdesáti, na sedmdesát, asi sedmdesát 4 (o vztahu) *c. bonas artes socordia T* lhostejnost co do užitečných umění, k užitečným uměním; *c. summa scelerata distentus* (v. t.) *T.*

**circāmoerium**, *īī*, *n.* [*circa* a arch. *moerus* (= *murus*)] (= *pomoerium*) *L* volné místo s obou stran hradeb, ohradí, koliště.

**Circē**, *ēs* a **Circa**, *ae*, *f.* [Κίρκη] Kirke, dcera Heliova, sestra Aietova, pověstná kouzelnice: *Circae pocula H* poháry Kirčiny, t. j. kouzelný nápoj. Odt. adj. **Circaeus**, *a*, *um* [Κίρκαϊος] Kirčin: *terra V*; *litus O* pobřeží circejské v Latiu (kam se podle mythu odebrala Kirke z Kolchidy), viz *Circei*; *Circaea moenia H* (= Tuskulum, jež prý postavěl Telegonos, syn Kirčín).

**Circēi**, *ōrum*, *m.* Circeje, předhoří a město v Latiu (nyn. ves Circello). Odt. jméno obyvatel **Circēiēnsēs**, *ium*, *m.* Circejtí, Circejané.

**circēnsis**, *e* [*circus*] příslušný k cirku, cirkový, v cirku slavený: *ludis circensibus C* o hrách cirkových; *magnis circensibus* (sc. *ludis*) *actis V* po skončení velkých her cirkových; i samo *circenses m.* hry v cirku: (*populus*) *duas tantum res anxius optat, panem et circenses Iv* lid žádá chleba a hry.

**circinō**, *āre* [*circinus*] kroužiti: *easdem circinat auras O* týmž ovzduším krouží = týmž kruhem vzduchu se ubírá.

**circinus**, *ī*, *m.* [κίρκινος] kružidlo, kružitko: *flumen ut circino circumductum Cs* řeka jakoby podle kružidla kolkolem vedená.

**circiter** [srov. *circum*; co do tvoření srov. *breviter*] okolo *I* adv. *ita dies c. XV iter fecerunt Cs* okolo (asi) 14 dní; *media c. nocte Cs* okolo půlnoci, k půlnoci *II* předl. s akus. (= *circa*): *c. meridiem Cs* okolo poledne, k poledni, asi o polednách; *c. horam octavam H.*



**circitor** n. **circuitor** n. **circumitor**, *ōris*, m. [*circumeo*] vl. obchazeč; hlídač, strážník, strážce.

**circulus**, *V* synkopovaný tvar z *circulus* (v. t.).

**circueō** viz *circumeo*.

**circulatiō**, *ōnis*, f. [*circueo*] 1 obcházení; = spec. (t. t. voj.) strážní obchůzka: c. *aedilium plebis erat L 2* metaf. (o řeči) obcháзка, oklika, zacházka; okolky: *quid opus est circuitione et anfractu? C* nač potřebí zacházek a oklik; *circuitione quadam deos tollens C* oklikou jakousi odstraňuje bohy.

**circitor** viz *circitor*.

**circuitus**, *ūs*, m. [*circueo*] obcházení 1 oběh: c. *solis C 2* obcházení, obcháзка: c. *fluminis Cs* řeka kolem tekoucí 3 obvod, objem: *munitiois c. Cs*; *in circuitu vūkol*, kolkolem, se všech stran, odevšad; *vallum in oppidi circuitum ducere Cs* kolem města; *circuitu curvantem brachia longo O* velikým obloukem; *omnem pererrat undique circuitum V* kol dokola se všech stran krouží 4 obcháзка, zacházka, zajížďka, oklika: *longo petere aequora circuitu V*; *maris terrarumque c. L* oklika po . . . 5 (metaf.) obvěti, perioda (překlad řeckého *περίοδος*) C.

**circulāris**, e [*circulus*] kruhový, kruhovitý, kružní.

**circulātiō**, *ōnis*, f. [*circulor*] otáčení, kroužení.

**circulātor**, *ōris*, m. [*circulor*] (vl. obchazeč), tulák, pobuda; dryáčník, kejklíč, komediant.

**circulor**, *ārī*, *ātus sum* [*circulus*] tvořiti kruh kolem sebe, shromažďovati se v kruhy (zejm. ke společnému hovoru); shlukovati se, seskupovati se, tvořiti skupiny: *totis castris milites circulari Cs*; vyvoláváním n. nějakým představením shromažďovati kolem sebe posluchače a diváky, dryáčnický vystupovati: *qui in privato circulantur Sn*.

**circulus**, *ī*, m. [*circus*] 1 kružnice, kruh, kolo: *priusquam hoc circulo excedas L*; *coronae modici circuli* (gen. qualit.) nepatrného objemu; *ultimus c. O* polární (točnový) kruh, ledové pásmo; = spec. oběh (hvězd), kruhová

dráha: *stellae circulos suos conficiunt C 2* meton. (konkr.) a kruhové těleso, kroužek, obruč, točnice, prstenec: *tenui de vimine circli* (synkopovaný tvar) *V* obojek; c. *auri V* (básn. opis = *torques aureus*); *subnectit crines c. auro V* vínek ze zlata b kruh (skupina) přátel; (společenský) kroužek, shromáždění, společnost: *sermōnes inter se serentium circuli L* skupiny mužů rozprávajících hovory; *de circulo se subducere L*; *in circulis conviviisque celebrata res L*.

**circum**, adv. a předl. [ak. od *circus* srov. *circa*] vl. do kruhu I adv. kolem, kolem dokola, vūkol: *opera, quae c. sunt Cs* vūkolní dílo (hradební); *portis c. omnibus instānt V* kolem dokola na všechny brány dorážejí II předl. s ak. o místě (básn. druhy za subst. jménem) a kolem, vūkol, okolo něčeho: *terra se convertit c. axem suum C*; c. *se solitudines habere Cs* b kolem, v okolí, nablízku něčeho: c. *Aquileiam hiemare Cs*; c. *flumina V* kolem břehů, na březích řek c (kolem) po, v, na: c. *haec loca commorabor C*; *pagos et compita c. V* po vesnicích a na křižovatkách; *custos c. omnes doctores aderat H* u všech učitelů; *oras et litora c. errare V* bloudiviti vūkol po březích; *errabant maria omnia c. V* po všech mořích; (oddělena od pádu) *quae* (sc. *vulnera*) c. *plurima muros accepit V* (= *quae plurima accepit c. muros*) d kolem do, vūkol do, po: *dimittere c. municipia litteras C* vūkol do municipií; *in Apuliam circumque ea loca missi S* a do okolí té krajiny; *pueros c. amicos dimittere C* po přátelích; (oddělena od pádu) c. *vectari rura H* projížděti se po (svých) polích e (o osobách) kolem někoho, v družině něčí: *qui c. aliquem sunt* (srov. *οἱ περί τινος*) průvod, družina něčí; *homines c. pedes habere C* míti kol nohou, t. j. za sluby, za nohlasy; (položena za slovem) *Hectora c. pugnas obibat V* po boku Hektorově ubíral se do bojů.

**circumāctus**, a, um [*circumago*] obloukovitý: *sensim circumactis litoribus Pn*.

**circum-agō**, *ere, ēgī, āctum* 1 obhá-  
něti, kolem hnáti, kolem voditi, obvá-  
děti: otáčeti, obracet: *c. equos frenis* L otočiti koně za uzdu; *c. signa (aciem)* L obrátiti se s vojskem; *circumagente se vento* L ježto vítr se obracel; (obr.) *circumagetur hic orbis* L sm. = nastane tu obrat 2 metaf. a (o kruhu časovém) mediál. a refl. *circumagi* n. se *circumagere* otáčeti se, obíhati, otáčením se dokonávati, uplývati: *nobis in ipso apparatu annus circumagitur* L rok se dokonává, uplývá; *circumactō anno (anni tempore)* L po uplynutí roku, po roce b s místa na místo, sem tam voditi: *nil opus est te circumagi* H není potřebí, aby ses plahočil; *huc illuc clamoribus hostium circumagi* T sem tam dáti se vésti c (něčí mysl) obracet, převáděti na jiné smýšlení, měniti smýšlení: *in quo exercitu imperator rumoribus vulgi circumagitur* L vůdce mění své smýšlení podle řečí prostých vojinů. Part. *circumactus* j. adj. v. t.

**circum-arō**, *arāre, arāvī*, — oborávati.

**circumcidō**, *cīdere, cīdī, cīsum* [circum a caedo] 1 ořezávati, osekávati, oklešťovati, okrajovati, otesávati: *gladiis caespites* c. Cs vykrajovati 2 metaf. ořezávati, zmenšovati, ztenčovati, zkracovati: *multitudinem* c. C; *sumptus* c. L. Part. *circumcisus* j. adj. v. t.

**circumcīsiō**, *ōnis, f.* [circumcido] ořezávání; spec. obřezání; ≠ c. *Domini* (svátek) obřezání Páně.

**circumcīsus**, *a, um* [circumcido] kol dokola oříznutý; příkrý, strmý, srázný: *collis ex omni parte* c. Cs.

**circumclūdō**, *clūdere, clūsī, clūsum* [circum a claudō] 1 kolem zavřít; ovrubovati, obkládati: *cornua argenti* c. Cs 2 (nepřátelsky) kolem (se všech stran) svírat, obkličovati, obhvacovati: *circumcludi duobus exercitibus* Cs; (obr.) *Catilina consiliis meis circumclusus* C sevřen mými opatřeními.

**circum-colō**, *ere* obýváti kolem něčeho: *sinum* c. *maris* L.

**circum-cursō**, *āre* kolem dokola pobíhati, trans. probíhati (alqd něčím) Ct.

**circum-dō**, *dare, dedī, datum* dáti kolem, obložiti 1 kolem nastavěti, zříditi: *turres toto opere* c. Cs roze-  
staviti věže po celém díle (obléhacím) 2 (alqd alci rei) a postaviti, nastavěti kolem něčeho: *murus monti circumdatus* Cs zeď, již jest hora obehnána; *toti urbi ignes circumdatos restinximus* C uhasili jsme ohně založené kolem celého města; c. *brachia collo* O pažemi obejmouti šíji (srov. *collo dare brachia circum* V); c. *vincula collo* V vhoditi pouta na šíji; *arma humeris* c. V opásati se zbraní; *vincula circumdat plantis* V připne si sandály; *circumdat Romanam legio* (sc. *Albanis*) L postaví se kolem; *circumdato exercitu ad spectaculum* L rozestaviv vojsko dokola na podívanou b metaf. c. *ministeria principi* T obklopiti knížete služebníky; *egregiam famam paci circumdedit* T výbornou pověstí obklopil mír; *supremis suis secretum* c. T svůj konec haliti tajemstvím; *maiores necessitates alci* c. L sevřiti koho nutnějšímými příčinami; *hinc patre, hinc Catulo lateri circumdatis* L když se s této strany postavil po bok otec, s oné K. 3 (alqm n. alqd alqa re) obklopovati, obkličovati, ohrazovati někoho něčím: *lapis circumdatur auro* V obkládá se; *portus moenibus circumdatus est* N byl obehnán, ohrazen; *saltus canibus* c. V zatahnouti; *opere se* c. L obklopiti se příkopem; *circumdata turbine venti* O uchváčena vírem větru; (med.) *ovis circumdatus frontem* O ověncív si čelo hrozny; (o oděvu) *circumdatus amiculo* N jsa oděn v plášť; (mediál.) *Sidoniam chlamydem circumdata* V oděvši se pláštěm sidonským; *Venus faciem circumdata nimbo* V zastřevši si obličej; *figuram mundi levitate circumdedit* C svět opatřil hladkým zevnějškem; *Britannici pueritiam robore* c. T opatřiti Britanikovo mládí silnou oporou.

**circum-dūcō**, *dūcere, dūxī, ductum* obváděti, kolem dokola vésti, vésti okolo: *cohortes longiore itinere* c. Cs; *flumen ut circino circumductum* Cs (viz *circinus*); (s dvojm ak.) *quos omnia praesidia circumduxit* Cs od stráže ke stráži

je (kolem) provedl; (absol.) *praeter castra hostium circumducit* (sc. *exercitum*) *L* táhne mimo tábor, tábor obejde; praegn. voditi někoho za nos, podváděti, klamati.

**circum-eō** i **circu-eō**, *ire, iī, itum* 1 jíti kolem něčeho, obcházeti (obejíti), objížděti: *c. munitiones* Cs; *trunci circuiēre modum* *O* obstoupily míru (objem) pně; *Leucada freta circumeunt* *O* Leukadu moře obtéká; = spec. **a** obcházeje vyhýbati se něčemu, obejíti zacházkou: *brevi spatio eluviem* c. Cr; *locum insidiarum* c. Cr vyhnouti se místu nástrah; (metaf.) *Vespasianū nomen circumibant* *T* obcházeli jméno Vespasianovo, t. j. Vespasiana nejmenovali přímo **b** (t. t. voj.) obejíti, obklíčiti, obstoupiti, zaskočiti: *aciem a latere aperto* c. Cs 2 obcházeti někoho (něco), choditi po někom (něčem): c. *fores* *N* choditi ode dveří ke dveřím; *urbes* c. *L* obcházeti města, choditi po městech; c. *domos* *T*; c. *saucios* *T* navštěvovati raněné; = spec. **a** (t. t. voj.) dozíraje obcházeti (hlídky), prohlížeti, dozírati, konati obhlídku: *hiberna* c. Cs; c. *vigilias* *SL*; *provinciam* c. *L* cestovati po provincii **b** obcházeti prose n. vybízej: c. *ibi et prensare homines coepit* *L* (při ucházení se o úrad); c. *senatum* *L*; c. *ordines et hortari* Cs.

**circum-equitō**, *āre* koňmo (na koni) objížděti: *moenia* *L*.

**circumferentia**, *ae, f.* [circumfero] obvod.

**circum-ferō**, *ferre, tulī, lātum* 1 kolem nositi, obnášeti, otáčeti, obraceti (zvl. podávajíc něco, ukazujíc): *sanguinem in pateris* c. *S*; (med.) *sol circumfertur* *C* slunce obíhá; *circumfert tegmine silvam* *V* les (t. j. množství) střel otáčí na štítu; *arma ad oppida* c. *L* zbraň obracetí proti městům; *arma circumferens* *Cr* zbraň na všechny strany obraceje (t. j. na všechny strany bojuje a bráně se); *clipeum ad ictus circumferebat* *Cr* štít otáčel proti nárazu střel; *socios purā circumtulit undā* *V* soudruhy obnesl čistou vodou (= očistil); *oculos* c. *L* oči obracetí = ko-

lem se rozhlížeti; *oculos circumtulit alta superbos* *O* vzpřimena hrdě vůkol se rozhlédla; *acies huc atque huc* c. *V* sem i tam (obracetí oči =) se rozhlížeti; *vultus* c. *O* obracetí obličej 2 metaf. kolem roznášeti, šířiti, rozšiřovati: *incendia et caedes et terrorem* c. *T* vůkol pálití, vražditi a šířiti strach; *bellum* c. *L*; *arma* c. *ad oppida* *L* válku nésti dokola od města k městu.

**circum-flectō**, *ere, flexī, flexum* obracetí, zatáčeti: *longos cursus* c. *V* zatáčeti se dlouhou objíždětkou.

**circum-flō**, *āre* ovívati: *a ventis invidiae circumflari* *C*.

**circum-fluō**, *ere, fluxī* (fluxum) 1 1 téci kolem, obtékati: *utrumque latus circumfluit aequoris unda* *O*; *spuma circumfluit rictus* *O* pěna teče kol tlamy 2 metaf. (v hojnosti) obklopovati někoho: *quae (secundae res) circumfluunt vos* *Cr* 1 1 přetékatí (o řeči): *circumfluens oratio* *C* řeč přetéková 2 (o osobách) oplývati: *rebus omnibus* c. *atque abundare* *C*; *gloriā* c. *C*.

**circumfluus**, *a, um* [circum a fluo] 1 akt. vůkol obtékající: c. *humor*; c. *amnis* *O* 2 pas. obtékaný, obtečený: *circumflua Thybridis undis insula* *O*; *campi Euphrate circumflui* *T* nivy Eufratem obtékané 3 metaf. oplývající.

**circumforāneus**, *a, um* [circum a forum] 1 jsoucí na trhu, tržní: *aes circumforaneum* *C* peníze, jež si někdo vypůjčil od peněžníků majících své krámy na foru = dluhy 2 obcházající po trzích, pouliční: *pharmacopola* *C*.

**circum-fundō**, *ere, fūdī, fūsum* 1 intrans. 1 líti kolem něčeho, oblévati, rozlévati; obyč. med. *circumfundī* n. reflex. se *circumfundere* oblévati se: *amnis circumfunditur insulae* (dat.) *L* teče kolem ostrova; *circumfusum mare urbi* *L* moře rozlité kolem města; (absol.) *circumfundit se repente nubes* *V* rozleje se = rozestře se; *circumfusus ignis* *L* ohnivá záře kolem se rozlévající 2 metaf. shlukovati; obyč. med. rozlévati se, shlukovati se, hrnouti se vůkol, obsypati se, přivaliti se: *densis cir-*

*cumfundimur armis* V obsypeme se kolem nich, obklíčíme je hustými zbraněmi; *circumfusa turba est* L shlukl se zástup; *magna multitudine circumfusa* Cs přívalem velkého množství; *circumfusus satelles* (kolekt.) O průvodčí (hustě) obklopující; *circumfusae texere Dianam* O shlukše se kolem; (s dat.) *cedentibus circumfusi* Cs shlukše se na couvající; *collo parentis circumfusa* O zavěšivši se na krk; *equites Hannoni* se *circumfudere* L shlukli se kolem Hannona; *Troiana iuventus circumfusa ruit* V mládež obklopivši jej se hrne; (akt. ve významu intrans.) *et circumfudit eques* T a jízda se shlukla kolem nich = obklíčila je II transit. 1 oblévati, obestírati, zastírati, zahalovati někoho n. něco něčím: *Agesilaum mortuum amici cerā circumfuderunt* N oblili voskem (aby mrtvolu uchránili hniloby); *terram circumfundit aër* C oblévá, obklopuje; (básn.) *multo nebulae circum dea fudit amictu* (sc. eos) V hustý kolem nich rozlila obal mlhy = hustým obalem mlhy zastřela je bohyně 2 metaf. obsypati, obklíčovati, obklopovati, uzavíratí, svíratí: *in cornibus circumfudit decem milia equitum* L na křídlech kolem postavil . . . ; *praefectum milites circumfundunt* T; *circumfusus hostium concursu* N obklopen shlukem nepřátel; *Pompeius copiis circumfusus* C obklopen branou mocí; *Ascanium fuis circum* (= *circumfusus*) *complectitur armis* (od *armus*) V ovinuvši paže obejmje Askania.

**circum-gemō**, *ere* sténati kolem něčeho: *circumgemit ursus ovile* H bruče obchází medvěd ovčinec.

**circumgestātiō**, *onis*, *f.* [*circumgesto*] obnášení.

**circum-gestō**, *āre* obnášeti, kolem dokola nositi C.

**circumgredior**, *gredi*, *gressus sum* [*circum* a *gradior*] obcházeti: *terga hostium* T; *exercitum c. Armeniā* S se strany Armenie.

**circum-iaceō**, *ēre*, —, — ležeti kolem (vůkol) něčeho: *circumiacentes populi* T okolní národové.

**circumiciō**, *ere*, *iēcī*, *iectum* [*circum* a *iacio*] 1 obhazovati, házeti (vrhati, stavěti, klásti) kolem něčeho: *vallum c. L* násep kolem věsti; *custodes circumiecti* T strážci kolem rozestavení; *anguis vectem circumiectus* C had kolem závozu ovinutý 2 obklopovati, obklíčovati: *planities saltibus circumiecta* T rovina obklíčena hvozdy. Part. *circumiectus* *j.* adj. v. t.

1. **circumiectus**, *a*, *um* [*circumicio*] (o místech) ležící kolem něčeho, okolní: *viculi circumiecti* L; *oppida, nationes* T; (s dat.) *aedificia c. muris* L budovy kolem hradeb; *silvae c. itineri* L lesy prostírající se (táhnoucí se) po obou stranách cesty; subst. (*milites*) *circumiecta* (= *circumiacentia loca*) *populabantur* T okolí.

2. **circumiectus**, *ūs*, *m.* [*circumicio*] 1 objetí 2 okolí.

**circumitiō**, **circumitus** viz *circuitio*, *circuitus*.

**circum-ligō**, *āre*, *āvī*, *ātum* obvázati, obvinouti něco kolem něčeho, něčím: *natam mediae hastae* (dat.) *c.* V uvázati dceru doprostřed ratiště; (s ablat. instr.) *ferrum stuppā c. L.*

**circum-linō**, *ere*, —, *litum* 1 mazati kolem, omazati, nalepiti na něco (alqd alci rei): *sulphura circumlita taedis* O síra namazaná na pochodně, pochodně v síře smočené 2 pomazati, polepiti, natřítí něco něčím (alqd alqa re): *musco circumlita saxa* H balvány mechem porostlé, omšené; (obr.) *Midas auro circumlitus* O zlatem natřen.

**circum-luō**, *ere*, —, — omývati, oplachovati: *Rhenus circumluit insulam* T.

**circumluviō**, *ōnis*, *f.* [*circumluo*] (ostrovní) naplavení, naplavenina: *circumluvionum iura* C (o pozemcích u řeky, zvětšených tím, že se v řece nánosem utvořil ostrov, srov. *alluvio*).

**circum-mittō**, *ere*, *mīsī*, *missum* 1 poslati oklikou, kolem: *qui castra aggredentur, post montes circummisit* L oklikou za horami poslal zástupy, jež měly udeřiti na ležení; *iugo circummissus Veiens* L Vejané vyslaní kolem návrší 2 poslati kolem, rozeslati,

vypraviti vůkol: *praecones c. Cs; legationes in omnes partes c. Cs.*

**circum-mūniō**, *īre, īvī (īī), ītum* dokola ohraditi, opevniti, zdí obehnati: *castellis circummuniti Cs; paene ut ferae circummuniti Cs* sevření.

**circum-mūnitiō**, *ōnis, f.* [*circummunio*] sevření (města) *Cs.*

**circumpadānus**, *a, um* [*circum a Padus*] ležící kolem (podél) řeky Pádu: *campi L.*

**circum-pendeō**, *ēre* viseti kolkolem.

<**circum-pingō**, *ere, pīnxī, pictum* kolem namalovati, kolem pomalovati.>

**circum-plaudō**, *ere* tleskáním, potleskem vítati: *manibus circumplaudere tuorum O.*

**circum-plector**, *ī, plexus sum* objíjeti, objímati, obklíčovati: *pharetram circumplectitur balteus V; collem opere c. Cs* návrší obemknouti sruby.

**circum-plicō**, *āre, āvī, ātum* oví-nouti, obtočiti.

**circum-pōnō**, *ere, posuī, positum* obkládati, klásti kolem, stavěti kolem: *piper c. caillis (abl.) H* rozložití (po stole) v miskách; *nemus stagno c. T* háj založití kolem jezera; *Valentem et Caecinam sellae curuli circumposuit T* posadil vedle své kurulské stolice.

**circumpōtātiō**, *ōnis, f.* [*circum a potō*] pití do kola (při pohřební hostině) *C.*

**circum-pūrgō**, *āre* kolem čistiti.

**circum-quāque**, *adv.* kolem dokola.

**circum-rādō**, *ere, rāsī, rāsūm* kolem oškrabávati.

**circum-rētiō**, *īre, īvī (-īī), ītum* [*circum a rete, srov. irretio*] oplétati, obklíčovati *C.*

**circum-rōdō**, *ere, rōsī, —* ohlodávati; *metaf. dente Theonino circumroditur H.*

**circum-saepiō**, *īre, saepsī, saeptum* oplotiti, (plotem) ohraditi; *metaf. (na ochranu) obklíčiti, obklopiti (pro ochranu): armatis corpus c. L* obklíčiti se osobní stráží; *circumsaeptus lectis hominum viribus C.*

**circum-scindō**, *ere* trhati oděv s někoho: *c. et spoliare L.*

**circum-scribō**, *ere, scripsī, scriptum* obepsati **1** opsati kruh okolo někoho n. něčeho (alqm n. alqd): *virgā stantem c. C; virgulā regem c. L 2* *metaf. a* (opsáním) vymeziti, vyměřiti, ohraničiti (okres), určiti (hranice): *quibus regionibus vitae spatium circumscriptum est C; nullis terminis c. aut definire ius suum C; quibus (dat.) circumscriptus est habitandi locus C* bydlíště jest vymezeno; *ante circumscribitur mente sententia C* napřed myšlenka v mysli se vymezí **b** omeziti zvl. ve vykonávání moci úřední, odkázati v meze: *praetorem c. C c* slovy (otázkami) sevřiti, zkrátiti, ošiditi, ošáliti, oklamati, podskočiti, podvésti: *fallacibus interrogationibus circumscripti atque decepti C; adulescentulos circumscribunt C; dic nunc te ab Roscio HS 1000 circumscriptum esse C; miles circumscriptus dum desidet Ptr* ošálený za své nečinnosti **d** (opsáním) vyloučiti, nechati stranou, pomínouti, odstraniti, vynechati, obejít, zrušiti: *hoc omne tempus Sullanum ex accusatione c. C; c. sententias C* vyloučiti minění. *Part. circumscriptus j. adj. v. t.*

**circumscriptē**, *adv.* [*circumscriptus*] **1** vymezeně, přesně, náležitě: *c. complecti res singulas 2* (v řečn.) *c. dicere C* v periodách (v obvětích).

**circumscriptiō**, *ōnis, f.* [*circumscribo*] **1** vl. opsání, vedení kruhu kolem něčeho; (konkr.) kruh kolem něčeho opsaný (obepsaný), obvod: *ex circumscriptiōne exire C 2* *metaf. a* omezení, obrys, objem: *terrae c. C; temporis c. C; (odt. t. t.) obvětí, perioda (περίοδος) b podvod, podskok: (s gen. obj.) *c. adulescentium C.**

**circumscriptor**, *ōris, m.* [*circumscribo*] podvodník, úskočník, šibal.

**circumscriptus**, *a, um* [*circumscribo*] **1** přesně (náležitě) omezený, úsečný: *brevis et circumscripta quaedam explicatio C 2* t. t. řečn. periodicky zakrouhlený: *c. verborum ambitus C.*

**circum-secō**, *āre* ořezati.

**circum-sedeō**, *ēre, sedī, sessum 1* seděti okolo **2** *metaf. (kolkolem) uzavíratí, obléhatí, obklíčovati: oppi-*

*dum c. S; Capitolium L; hinc mari, hinc terrā arcem c. L; (obr.) circumsessus muliebribus blanditiis L.*

**circumsessiō**, *ōnis*, *f.* [*circumsedeo*] obléhání, obležení.

**circum-sidō**, *ere, sēdi*, — obsednouti něco; oblehnouti: *regem urbemque T.*

**circumsiliō**, *ire* [*circum a salio*] (kolem dokola) poskakovati *Ct.*

**circum-sistō**, *ere, steti*, — postaviti se kolem někoho n. něčeho (*alqm, alqd*), obstoupiti: *aliquem Cs; signa sua T;* — spec. (smyslem nepřát.) obstoupiti, obklíčiti, sevřít: *naves Cs; armati circumsistunt ipsumque domumque V; circumsteterat Civilem et alius metus T* sklíčil Civiľa i jiný ještě strach; *me circumstetit horror V* obešla hrůza; *a civitatibus circumsisti Cs* býti obstoupen, býti tísněn.

**circum-situs**, *a, um* kolem ležící, kolem usazený, okolní.

**circum-sonō**, *āre* **1** intrans. zníti kolem, kolem zvučeti, rozléhati se (zvukem), ozývati se: *circumsonans undique clamor L; aures circumsonant vocibus C* **2** trans. zníti vůkol někoho (něčeho), hučeti, ozývati se (*alqm, alqd*), zvukem naplňovati něco: *Rutulus murum circumsonat armis V* zbraní řinčí kolem hradeb; *Nereus circumsonat orbem O* moře hučí kolem pevniny; *talibus aures tuas vocibus c. C* naplňovati; *armis circumsonor O* zbraň řinčí vůkol mne; básn. odděleně *circum clangore sonantem* (= *clangore circumsonantem*) sc. *castra O* (ptáka) pronikavě křičícího (kolem tábora).

**circumsonus**, *a, um* [*circumsono*] kolem zvučící, hlučící kolem: *quem turba canum circumsona terret O* smečka psů naň dokola štěkajících.

**circumspectātrix**, *icis, f.* [*circumspecto*] žena, která se všude ohlíží a slídí. slídkilka.

**circumspiciō**, *ōnis, f.* [*circumspicio*] ohlížení; obezřelost, opatrnost.

**circum-spectō**, *āre, āvi, ātum* **1** intrans. bedlivě kolem se rozhlížeti, hleděti, ohlížeti se: *bestiae in pastu c. C; circumspectans ratio C* **2** transit. **a** pozorně (bedlivě) obzírati něco, ohlí-

žeti, hleděti na někoho (na něco): *alius alium circumspectant L* druh pohlíží (čeká) na druhu; *ora principum c. L; omnia c. CS* (úzkostlivě) na vše pohlížeti, po všem se rozhlížeti; *Vespasianus bellum armaque circumspectabat T* válku a zbraň přehlížel (= bedlivě o válce uvažoval); (v pas.) *tectum et parietes circumspectabantur T* každý se (podezřivým okem) rozhlížel po stropě a stěnách **b** ohlížeti se po něčem, čekati, číhati na něco, slíditi po něčem: *locum insidiis L* ohlížeti se po místě k nástraze; *defectionis tempus c. L* číhati na vhodnou chvíli; *fugam circumspectabant T.*

**1. circumspetus**, *a, um* [*circumspicio*]: rozvážený, rozvážný, opatrný, obezřelý: *verba non c. O* slova nerozvážná.

**2. circumspetus**, *ūs, m.* [*circumspicio*] **1** obzírání, rozhlížení, rozhled: *facilis est c., unde exeam C; unde in omnes partes c. est L* **2** metaf. duševní rozhlížení, uvažování, úvaha: *detinere aliquem ab circumspectu rerum aliarum L; mali in circumspectu stat sui O* = neustále se rozhlíží po svém neštěstí.

**circumspergō**, *ere* [*circum a spargo*] **1** kolem trousiti **2** kolem (dokola) kropiti, stříkati.

**circumspiciō**, *ere, spexi, spectrum* [*circum a specio*] **1** intrans. vůkol (kolem) hleděti, ohlížeti se, rozhlížeti se: *quidquid habet, circumspice, mundus O* jen se rozhlédni; *diversi circumspiciunt V* na rozličné strany se rozhlízejí; (s nepř. ot.) *suus coniunx ubi sit, circumspicit O; magnifice c. O* hrdě se rozhlížeti **2** transit. **a** (bedlivě) obzírati, prohlížeti si, přehlížeti něco (*alqd*): *sua c. Cs* své věci; *urbis situm c. L; circumspice utrumque (polum) O* pohlédni na obě točny, ohlédni se po obou točnách; *c. amictus O* prohlížeti si roucho; — spec. rozhlížeje se spatřiti: *montibus fluminibusque clausam regionem circumspicit L* vůkol spatří; *saxum circumspicit ingens V* **b** ohlížeti se po někom, hledati někoho: *Ambiorigem Cs; Orióna V* **3** metaf. **a** rozhlížeti se v mysli,

rozvažovati, uvažovati, přemítati: *alcis consilia animo* Cs; *circumspicite mentibus hosce homines* C přemítejte v mysli o . . . ; *dicta factaque* c. L; (s nepř. otázkou) *cum circumspicerent patres, quosnam consules facerent; pericula* c. C chrániti se nebezpečností; *non circumspicere viribus* O neuvážit svých sil **b** žádoucně se ohlížeti po něčem, žádati, hledati něco: *externa auxilia* L; *diem bello* c. S; *locum fugae* c. Cr; *fugam* c. T pomýšleti na útěk.

**circum-stō, āre, steī,** — **1** intrans. státi kolem někoho (něčeho): *circumstant properi aurigae* V; subst. *circumstantes* okolo stojící (lidé) **2** transit. **a** (nepřátelsky) státi kolem něčeho, obstupovati, obkličovati (alqd): *desinant c. tribunal praetoris* C; *senatum* c. C; *circumsteterat Palatium publica expectatio* T zvědavý lid obstupil císařský palác **b** metaf. *nos undique fata circumstant* C nás obstupují = nám odevšad hrozí; *te circumstant pericula* V; *scio acerba odia circumstare (me)* V vím, že mi hrozí trpké zášti.

**circum-strepō, ere, strepuī,** *strepitum* hlučeti vůkol, křičeti kolem někoho: *ceteri circumstrepunt, iret in castra* T vůkol křičí, aby se odebral do tábora; *clamore seditiosorum circumstrepitur* T křikem odbojných vojnů jest přivítán; *quidam atrociora circumstrepebant* T někteří hlučně připomínali ještě děsnější události.

**circum-terō, ere** otíratí se (alqm o někoho), dotíratí se, obstupovati Tb.

**circum-textus, a, um** [circum-texo] obetkán, obrouben, lemován.

**circum-tonō, āre, tonuī,** — hřímáti kolem něčeho: *Nereus circumtonat orbem* var. O hlučí kolem světa; *hunc circumtonuit Bellona* H tohoto pomátla Bellona.

**circum-vādō, ere, vāsī,** — obstupovati, obcházeti, obkličovati, (odevšad) přepádati: *Claudium circumvasere clamoribus* T obstupili s výkřiky; metaf. *terror circumvasit barbaros* L hrůza obešla barbary.

**circum-vagus, a, um** těkající, kroužící kolem: *Oceanus* c. var. H (zemi) obtékající.

**circum-vallō, āre, āvī, ātum** obehnati náspem (valem), obkličiti, sevřítí: *oppidum* c. Cs; (o osobách) vůkol zatarasiti, sevřítí: c. *Pompeium* Cs; *hostes* L.

**circumvectiō, ōnis, f.** [circumveho] objížďení; oběh: c. *solis* C.

**circumvector, āri** [circumvehor] jezdití kolem něčeho, objížďeti, plaviti se kolem něčeho (alqd): *oram* c. L křižovati u pobřeží; metaf. *singula* c. V popisovati jednotlivosti, podrobně líčiti.

**circum-vehor, ī, vectus sum** jeti okolo, objížďeti, plouti, plaviti se mimo, obeplovati: *navi (navibus); classe; equo* neb i prostě bez těchto slov: c. *Peloponnesum* N; *classem* c. L obeplovati loďstvo (na lodí); *navibus circumvecti* Cs na lodích . . . ; *pars libero spatio circumvecti* L na volné prostoře; *collibus* c. Cs (vůkol) po výšinách, přes návrší.

**circum-vēlō, āre** obestíratí, zastíratí, zahalovati.

**circum-veniō, ire, vēnī, ventum** obcházeti, obstupovati **1** vl.: *homines circumventi flammā* Cs obklíčení . . . ; (media) *Cocytus sinu labens circumvenit atro* V obtéká; *Rhenus insulas circumveniens* T obtéká; *planities locis superioribus circumventa* S; — spec. nepřátelsky obcházeti, obstupovati, obkličovati, obchvacovati, zaskočiti: *hostes a tergo* c. Cs; *castra* S; *moenia oppidi exercitu* c. S; *insidiis circumventus* N ze záloh zaskočen; *multitudine circumventus est* N přesilou byl zaskočen **2** metaf. **a** sm. ohrožovati, uváděti v nesnáze: *multa senem circumveniunt incommoda* H číhají na starce; *circumventus difficultatibus* S; *falsis criminibus* c. S **b** sm. zaskočiti, obelstíti, podvésti, úskočně lapiti: *acerbum est ab aliquo circumveniri* C; *innocentem pecuniā* c. C; *per fidem circumveniri* Cs; *criminibus circumventi sunt* T byli zahubeni.

**circum-vertō, ere, vertī, versum** obracetí (obrátití), otáčeti: *rota circumvertitur axem* var. O otáčí se kolem osy.

**circum-volitō, āre** vůkol poletovati, oblétatí, obletovati: (absol.) *circum-*

*volitantes alites T*; (transit. s ak.) *lacūs c. V*; *thyma c. H*.

**circum-volō**, *āre* létati kolem, obletovati: (*Harpyiarum turba praedam circumvolat V*; *me mors atris circumvolat alis H*; *nox caput umbrā circumvolat V* obletuje kolem hlavy.

**circum-volvō**, *ere* váleti kolem něčeho, otáčeti: (mediál.) *sol circumvolvitur annum V* dokonává roční běh.

**circus**, *ī, m.* [srov. *κίρκος*; příbuzné s *curvus* a čes. křivý] **1** kruh: *inter flammās c.* (= *orbis lacteus*) *elucens C 2* (okrouhlá) závodní dráha, závodišťe, cirkus (rovina širá, obdélná, na obou koncích okrouhlá): *longo decedere circo V*. V cirku byly konány jízdne závody. Cirků bylo v Římě několik; nejslavnější z nich a největší byl *Circus maximus*, nazývaný též pouze *circus*, v údolí mezi Palatinem a Aventinem: *ut locus et in circo et in foro daretur amicis C*; *in circo tabernās compararunt C*; *quartus in circo dies ludorum Romanorum C*. Jiný cirkus byl zřízen r. 221 př. n. l. v jižní části pole Martova t. c. *Flaminius*. Také prostě *circus* zván u *O*: *altera pars circi custode sub Hercule tuta est*.

**ciris**, *is, f.* (*κεῖρις*) mořský pták, v nějž proměněna byla Skylla, dcera Nisova *O*.

**Cirra**, *ae, f.* [*Κίρρα*] Kirra, přístavní město Delf *L*.

**Cirta**, *ae, f.* hlavní město Numidie (později *Constantina*, nyn. Constantine) *L*. Odt. **Cirtēnsēs**, *ium, m.* Cirt'ané.

**cis** [srov. *citra*] předl. s ak. s této strany, před: *cis Rhenum Cs*; *cis Padum ultraque L*.

**cisalpinus**, *a, um* [*cis* a *Alpes*] (jsoucí) s této strany Alp, předalpský: *Gallia C*.

**cisium**, *ī, n.* [gallské slovo] lehký cestovní vozík dvoukolový, dvoukolka, bryčka: *quinquaginta milia passuum cisii pervolavit C*.

**cisrhēnānus**, *a, um* [*cis* a *Rhenus*] bydlící s této strany Rýna, před Rýnem, předrýnský: *Germani Cs*.

**Cisseus**, *eī, m.* [*Κισσεύς*] **1** Kisseus, král thrácký, otec Hekaby, jež po-

dle něho slove *Cissēis* (*idis, f.*) Kisseovna *V 2* Rutul *V*.

**cista**, *ae, f.* [*κίστη*] bedna, skříň, schránka, truhla, truhlice (k chování peněz i posvátných nádob).

**cistella**, *ae, f.* [*cista*] skříňka.

**Cistellāria**, *ae, f.* (sc. *fabula*) [*cistella*] Komédie o skřínce (od Plauta).

**cisterna**, *ae, f.* nádržka vodní, cisterna: *cisternae servandis imbribus T*.

**cistifer**, *erī, m.* [*cista* a *fero*] nosič skříní, posluha.

**cistophorus**, *ī* (gen. pl. *-um*), *m.* [*κιστοφόρος*] (sc. *nummus*) stříbrná mince v Asii běžná (12.6 g) = 4 attickým drachmám. Na ní vyražena byla mytická skříňe (*cista*); odtud její jméno. Souborně: *in Asia cistophorum flagitare C* peníze v Asii vymáhati.

**citātīō**, *ōnis, f.* [*cito*] předvolání, oběslání.

**citātus**, *a, um* [2. *cito*] urychlený, zrychlený; kvapný, rychlý, čerstvý: *citati decurrunt hostes L* úprkém; *Rhenus c. fertur Cs* prudce teče; *citator solito amnis L* řeka prudší než obvykle; *citato agmine L* rychlým pochodem; *citato equo, equis citatis Cs L* tryskem.

<**citē**, adv. [*citus*] rychle.>

**citerior**, *ius* komp., se sup. **citimus** (od arch. pozitivu *citer*) [*cis*]: **1** ležící s této strany, přední: *Gallia citerior* (= *citerior provincia*) *et ulterior C Cs* Gallie Přední a Zadní (= předalpská a zaalpská); *Hispania c.* Přední Hispanie (severovýchodní část poloostrova) **2** metaf. bližší: *citeriora considerare C*; *stella ultima a caelo, citima terris C*.

**Cithaerōn**, *ōnis, m.* [*Κιθαίρων*] Kithairon, hraniční pohoří mezi Attikou a Boiitií.

**cithara**, *ae, f.* [*κithάρα*] **1** kithara, kytara (pův. čtyřstrunná), loutna: *citharam cum voce movere O*; *Orpheus Threicia fretus cithara fidibusque canoris V 2* meton. hra na kitharu: *cui liquidam pater vocem cum cithara dedit H*; *citharae et cantus peritus T*.

**citharista**, *ae, m.* [*κithαριστής*] kitharista.

**citharistria**, *ae, f.* [*κithαρίστρια*] kitharistka.



**citharizō**, *āre* [κίθαριζω] hráti na kitharu.

**citharoedus**, *ī*, *m.* [κίθαροφῶδός] kitharod, zpěvák (= který zpívá) ke kithaře.

**citimus** viz *citerior*.

**Citium**, *ī*, *n.* [Κίτιον] Kition 1 město při jihových. břehu ostrova Kypru. Odt. adj. **Citiēus**, *a*, *um* kitijský; obyvatelé **Citiēi**, *ōrum*, *m.* Kitijané; také **Citiēus**, *eī*, *m.* [Κίτιεύς]: Zeno C. Zeno kitijský, z Kitia 2 město v Makedonii, záp. od Pelly.

**citius** viz 1. *cito*.

1. **cito**, adv. [*citius*] 1 honem, spěšně, rychle: *c. discere C*; *duobus mensibus citius L* o dva měsíce dříve; *dicto citius VHL* rychleji, než lze vyřknouti; *serius aut citius O* dříve nebo později; *inde se citissime recipere consueverant 2* metaf. **a** (se zápornou) = ne hned, ne snadno: *quem tu rhetorem non cito dixeris C* **b** *citius* (= *potius*) spíše, snáze: *tempus te citius quam oratio deficiet C*.

2. **citō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*cieo*] prudce vzbuzovati 1 uváděti v prudký pohyb, rozhýbati, rychle (prudce) hnáti: *is motus aut boni aut mali opinione citatur C* jest vzbuzován 2 hlasem uváděti v pohyb **a** hlasem zváti, přivolávati, vyvolávati, vzývati: *victorem c. alqm N* provolávati, vyhlašovati vítězem; *citavi numina Iovis O* vzýval jsem... **b** předvolávati, obesílati: *senatum c. L*; *patres in curiam c. L*; *citati milites nominatim L* jménem byvše zavoláni; = spec. (t. t. soudní) na soud předvolávati, obesílati: *c. testem*; *c. reum C* vyvolávati (jménem, zda jest přítomen); *citatus accusator nescio quo modo non respondit C* žalobce jménem vyvolaný se nehlásil; (s gen.) *capitis citari C* býti žalován u hrdelního práva; (s dvojím ak.) *alqm testem c. L* volati někoho za svědka, dovolávati se svědectví něčeho: *quamvis citetur Salamis clarissimae testis victoriae C* **c** stále provolávati, zpívati, prozpěvovati: *ab ovo usque ad mala citaret, io Bacche! H*; *paeonem c. C*. Part. *citatus* j. adj. v. t.

Latinsko-český slovník.

**citrā** [pův. abl. sing. fem. od arch. adj. *citer* jsoucí s této strany; *citrā* sc. *parte*] (významem = *cis*) 1 příslovce: s této strany: *inque petendo dextera deriguit, nec citra mota nec ultra O* nepohnuvši se ani sem ani tam; *tela hostium c. cadebant T* střely padaly s této strany (cíle), t. j. padaly před nepřátelský šik; *pau-cis c. milibus lignatores ei occurrunt L* několik tisíc (kročejů) před tím místem; metaf. před náležitou mírou, méně než se patří: *culta quidem c., quam debuit O* méně, než jí náleželo 2 předl. s ak. 1 (o místě) s této strany, před **a** na ot. kde?: *quartam partem c. flumen reliquam esse Cs* před řekou; *pars citra, pars ultra Taurum est L*; *vinum c. mare natum (= vinum Italum) H*; (položeno za slovo) *natus mare c. H* narozený na této straně moře (Ionského), t. j. rozený Ital; *quos (sc. fines) ultra citraque H* za nimiž i před nimiž **b** na ot. kam?: na tuto stranu, před, někdy i = přes: *exercitum c. Rubiconem educere C* na tuto stranu, přes Rubikon; *c. flumen elicere Cs* 2 metaf. před (věcí), před cílem, před hranicí (této nedosahující) **a** *nec virtus c. genus est O* není mužnost menší než rod; *peccavi c. scelus O* chybil jsem, ale nikoliv až ke zločinu, t. j. abych se byl dopustil zločinu; *c. necem tua constitit ira O* hněv tvůj stanul před hranicí smrti, t. j. hněv tvůj nežádal mé smrti **b** (o čase) před: *c. Troiana tempora O*; *c. iuventam carpere flores O* před dospělým věkem mladickým **c** bez, mimo, kromě, vyjma: *et est eo facies (Britanniae) c. Caledoniam T* nehledě ke Kaledonii, vyjma Kaledonii; *materia utuntur deformi et c. speciem (= sine specie) T* stavebního dříví užívají neúhledného a (jsoucího) bez krásy; *nec id Rutilio c. fidem fuit T* a nebylo nad věru, přece se Rutiliově věřilo, nebyl ze lži viněn; *c. damnum T* bez zlých následků.

**citreus**, *a*, *um* [*citrus*] z dřeva citrového, citrový, t. j. ze stromu zvaného *citrus*, jehož vonného dřeva se užívalo ke zhotovování přepychového nábytku.

<**citrinū mālum**, *ī*, *n.* citron.>

**citrō**, adv. [srov. *cis, citra*] sem (jen ve spojení s *ultrō*) **1** *ultra citroque* sem a (i) tam; *kursare ultro et citro non destiterunt C*; (asynd.) *ultra citro C* sem tam **2** metaf. *beneficiis ultro et citro datis acceptis C* navzájem; *verbis ultro citroque habitis C*; *data ultro citroque fide L*.

**citus, a, um** [cīeo] uvedený v rychlý pohyb, zrychlený; rychlý, čerstvý, hbitý, kvapný, spěšný, prudký: *citus modo, modo tardus incessus S* chůze hned kvapná, hned zdlouhavá; *c. eques T* rychlý posel jízdny; *cito agmine militem antevenire T* rychlým pochodem; *c. axis O* osa rychle se otáčející; *citae horae O* rychlé = rychle plynoucí; (s ablat.) *naves remis citae T* lodí rychlé vesly, rychloveselné; *aderat c. equo Numida T* přijel kvapně na koni jezdec numidský; (často praedik.) *c. haec subscribe libello H* rychle připiš; *solvite vela citi V* rychle; *ferre citi ferrum V*; *ite citi O*; *navis cita ducitur O*; *si citi advenissent T*.

**Cīus** viz *Ceos*.

**civicus, a, um** [civis] občanský: *corona civica C T* t. j. věnec dubový (vznamenání vojenské, které bylo uděleno tomu vojínovi, který zachránil v boji život římského občana). Jinak jen básn. *motus c. H* (o válce občanské); *civica arma O*; *civica iura respondere H* počívati o právu občanském; *ferre arma civica pro reis O* chopiti se zbraně práva občanského ve prospěch obviněných.

**1. civilis, e** [civis] **1** občanský: *c. cruor C* krev občanův; *c. exercitus L*; *bellum civile C*; *tempestas c. C* bouře války občanské; *omnis civilis victoria funesta N C S* vítězství nad spoluobčany; *quercus c. V* (= *corona civica*). Zvl. *ius civile a* (občanské) právo státní (opak *ius naturale*) **b** právo soukromé (opak *ius publicum*): *in civili causa C* v soukromé při; *plus quam civilia agitare T* povyšovati se více než občanu sluší, nad svůj stav občanský se povyšovati **2** metaf. **a** občanský, (jsoucí) smýšlení (vpravdě) občanského; vlastenecký: *hoc civile odium, quo omnes improbos odi-*

*mus C*; *si quidquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset L* kdyby ve vás byla jen jiskra citu, nedím vlasteneckého, ale lidského **b** prostě občanský, zdvořilý, vlídný, přívětivý: *sermo c. L*; *quid enim civilius illo (Augusto)? O*; *iuveni civile ingenium (erat) T* svobodomyšlná povaha; *civilia de se loquebatur T* skromně mluvil o sobě **c** občanský (opak vojenský), civilní: *civilia et bellica officia C*; *militaria et civilia munera L*; *civiles res* (opak *bella*) **L 3** státní, politický, veřejný: *rerum civilium cognitio C* (= *civilis scientia*) věda státní, politická; *vir civilium rerum peritus T* státník, politik; *civiles procellae N* bouře života veřejného, politického; *mensor civilibus undis H* nořím se do vln života veřejného, veřejnosti; *in civili ratione C* v politice.

**2. Civilis, is, m.**: *Claudius Civilis*, vůdce povstání Batavů proti Římanům r. 69 a 70 n. l. *T*.

**civilitās, ātis, f.** [civilis] **1** občanství **2** zdvořilost, vlídnost.

**civiliter**, adv. [l. *civilis*] **1** občansky, jak se občanu sluší, slušně: *tribunis magis pie quam civiliter vim fecisse L* více z lásky bratrské, než jak se občanu slušelo; *exercet plus quam c. iras O* přísněji, než jest slušno **2** prostě občansky, zdvořile, vlídně, přívětivě: *odio c. usus est O*; *quod c. acceptum T*; *quae Tiberius c. habuit T* to Tiberius mírně nesl.

**civis, is, m. f.** (abl. starší *civi*, klas. zprav. *cive*) občan, občanka: *c. Romanus C*; *c. Acarnona N*; *cives Romanae L* Římanky; *utrum mucrones in cive an in hoste figantur C*; *se pro cive gerere C* chovati se, vésti si jako občan; (obr.) *civis totius mundi C*; - spec. **a** spoluobčan, spoluobčanka: *cives mei, tui C*; *in suspicionem venit suis civibus C* **β** poddaný: *imperare corpori, ut rex civibus suis C*.

**civitās, ātis, f.** [civis] **1** abstr. občanství, právo občanské: *civitate dare C*; *civitate donare alqm C*; *civitatem adipisci, amittere*; *quorum civitati invidetis C* jimž závidíte právo

občanské; *in civitatem accipere C* přimouti do občanského svazku, přimouti do občana **2** meton. (konkr.) občanstvo, občané; obec (místní), občanská, stát: *c. augetur L* počet občanstva se rozmnožuje (vzrůstá); *ei obviam universa civitas in Piraeum descendit N*; *prudētissima c. Atheniensium C*; *ingrata c.* nevděční spoluobčané; *cum c. expectatione erectā stare* když občané stáli v napjatém očekávání; *c. Helvetia Cs*; *c. foederata C*; *civitates sine foedere immunes ac liberae C*; (obr.) *c. Stoicorum T* obec stoiků; *una c. deorum atque hominum C 3* (v době poklas.) (= *urbs*) město: *c. potens, saepta muris T* (o Seleukii); *muros civitatis augere T.*

**civītātula**, *ae, f.* [*civitas*] **1** občanské právo v malé obci **2** malá obec, obcička.

**clādēs** (a *clādis*), *is, f.* [2. *cello*] vl. potlučení **1** poškození, škoda, ztráta: *Mucio Scaevolae cognomen inditum a clade dextrae manus L* od ztráty pravice; *c. lucis ademptae O* ztráta zraku **2** metaf. nehoda, úraz, neštěstí, pohroma; zkáza, záhuba: *hora adfert magnas saepe clades C*; *clades belli L* pohroma válečná; *cladis praenuntia verba futurae O* slova věstící budoucí pohromu; *c. Saguntina L* pohroma Saguntanů; *c. captae urbis L* neštěstí dobytého města; *saeva erumpit clades O* (o moru); *luxuria et ignavia rei publicae cladi sunt S* jsou k záhubě; *cladibus pascere nostris! O* pas se na našich útrapách; - meton. (o osobách zkázu přinášejících) *Scipiadae, clades Libyae V*; - spec. pohroma válečná, porážka: *cladem alci afferre, inferre; magnam cladem facere S* způsobiti velkou porážku; *cladem accipere L* utrpěti porážku.

**clam** [srov. *celo*] **1** adv. tajně, skrytě, pokradmo, podtají: *palam in eum tela iaciuntur, clam subministrantur C*; *clam exire Cs* vykrásti se; *haud clam tulit iram L* netajil hněvu **II** předl. s akus. a ablat.: *clam vobis Cs* bez vašeho vědomí.

**clāmātor**, *ōris, m.* [*clamo*] křikloun, tlachal.

**clāmitātiō**, *ōnis, f.* [*clamito*] křičení, povykování.

**clāmitō**, *āre, āvī, ātum* [*clamo*] hlasitě n. často křičeti, volati, povykovati, rozkřikovati se: (absol.) *ut illi clamitant C*; (s ak. předm.) *saeva Quirinio clamitare T* divě hrozby vykřikovati proti Quiriniovi; (s ak. c. inf.) *illum clamitasse se esse civem Romanum C*; (v pas.) *identidem Talassio ferri clamitatum L* (opět a opět) stále bylo voláno; (s dvojím ak.) *se tanti exitii reum clamitare T* vinným se nazývati tak veliké záhuby; (obr.) *supercilia abrasa clamitare calliditatem videntur C* vykřikují.

**clāmō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *calo*] **1** intrans. křičeti, hlasitě volati: *quid in dicendo posset, numquam attendi, in clamando vides eum robustum esse C t. j. řečník není velký, ale za to silný křikloun; de te cum tacent, clamant C* mlčící hlasitě volají (sm. jejich mlčení v tvé věci je totéž jako hlasitý projev) **2** transit. volati, jmenovati, vzývati, přivolávati někoho n. něco: (*soror*) *morientem nomine clamat V* jménem volá; *nomen c. O* volati jméno něčí; (s ak. vnitr. předm.) *torvum clamare V* strašně vzkřiknouti; *triumphum c. L* volati *Io, triumphe!*; *Saturnalia clamata L* voláno bylo: Saturnalie!; (s dvojím ak.) *se causam clamat malorum V* volá, že sama jest příčinou pohrom; *clamat solos felices viventes in urbe H* jen obyvatelé měst nazývá šťastnými; *insanum te omnes pueri clament H* za blázna by tě rozkřikli všichni chlapeci; metaf. sm. projevovati: *quae tabulae se corruptas esse clamant C.*

**clāmōr**, *ōris, m.* [*clamo*] křik, pokřik, hlasitě volání: *clamorem tollere Cs C* vzkřiknouti, dáti se do křiku; *c. fit, oritur Cs* vzhází, povstává; *ad clamorem fit concursus* na pokřik nastane shon; *clamore significare Cs* pokřikem dávati znamení, rozkřikovati; *clamores et admirationes C* hlasitý obdiv; *omnes magno clamore fremebant V* hlasitě nařikali; - spec. **a** válečný pokřik: *exoritur clamorque virum clangorque tubarum V*; *cum clamore ingenti in-*

*vadere L; clamore sublato procurrere L; c. proeliantium Cr; quem iuvat c. H* hluk a vřava boje **b** (pochvalné) radostné pokřikování, jásot: *clamoribus animos augere* radostnými pokřiky; *primus clamore secundo Hyrtacidae exit locus V* za přejícího pokřiku; *clamore et plausu CT*; = spec. bakchické jásání, výskot: *audito clamore recanduit ira O*; *c. iuvenilis O* **c** křik nelibosti, nevole: *alqm clamoribus et conviciis consectari C*; *hominum clamori et convicio restiti C* **d** bolestné volání, nárek: *omnem implevit clamore locum V*; *matres femineum clamorem ad sidera tollunt V*; *compesce clamorem H* (o nářku za mrtvého přítele) **e** hluk (odražený, rozléhající se), hukot; ohlas, ozvěna: *ter scopuli clamorem dedere V* zaječely; *non sine montium clamore H* za hukotu vrchů; (konkr.) *clamor hostilis et cursus armatorum omnia ferro flammaque miscet L* křičící nepřátelé a pobíhající ozbrojenci.

**clāmōsus**, *a, um* [*clamo*] křiklavý; hlučný.

**clanculum**, adv. [*clam*] tajně, skrytě, podtají.

**clandestinus**, *a, um* [*clam*] tajný, skrytý, pokoutní: *consilium*; *nuntii legationesque Cs.*

**clangō**, *ere* [*clanguī Vt*] [srov. κλάζω, κλαγγή] křičeti; zníti; přech. zvučiti, zvukem hlásati, zvukem vyjadřovati.

**clangor**, *ōris, m.* [*clangō*] **1** zvuk, křik: *tubarum V* třeskot (hlahol) polnic **2** (o zvířatech) křik, zvuk, skřek: (*avis*) *ingenti clangore sonans O*; *harpyiae magnis quatiunt clangoribus alas V* s velkým skřekem.

**clangōsus**, *a, um* [*clangō*] křiklavý; skřechivý.

**1.** **Clanis**, *is* (ak. *-in*), *m.* mužské jméno **1** protivník Perseův **O** **2** Kentaur **O**.

**2.** **Clānis**, *is* (ak. *-im*), *m.* řeka v Etrurii, přítok Tibery (nyn. Chiana).

**Clanius**, *ī, m.* řeka v Kampánii (nyn. Clanio vecchio).

**clārē**, adv. [*clarus*] **1** (pro sluch) nahlas, hlasitě; srozumitelně, zřetelně: *aliquantio clarus dicere C*; *c., ut*

*milites exaudirent . . . Cs*; *dic, quaeso, clarus C*; (pro zrak) jasně, čistě **2** metaf. jasně, skvěle: *clarus indicare H*.

**clārēō**, *ēre, —, —* [*clarus*] **1** býti světlý, jasný; zářiti, jasně svítiti **2** metaf. skvíti se, býti slavný: *viri nunc gloria claret básn. u C*.

**clārēscō**, *ere, clāruī, —* [*clareo*] jasniti se **1** (pro sluch) jasněji zaznívati, jasněji pronikati: *clarescunt sonitus V*; (pro zrak) (za)zářiti; (za)planouti leskem: *tecta luminibus clarescere* (inf. hist.) *T* stavení světly zářila; ozářiti se, (ve světle) se ukázati: *tori secreta claruerunt Ap* **2** metaf. skvíti se slávou, proslaviti se (= *inclarescere*): *properus clarescere T* dychtiv proslaviti se; *facilius inter ancipitia clarescunt T* snáze v nebezpečnostech se proslaví.

**clārīgātiō**, *ōnis, f.* [*clarigo*; toto od *clarus* podle *litigo, iur(i)go*] vl. hlasitě jednáni **1** obřad, kterým fetialové slavnostně vyzývali nepřitele před počtím války, aby dal po dobrém zadostiučinění, vyzvání k zadostiučinění, požadování zadostiučinění *L* **2** metaf. pokuta uložená tomu, jenž byl postižen na místě jemu zakázaném *L*.

**clārisonus**, *a, um* [*clarus a sono*] jasnozvučný.

**clārītās**, *ātis, f.* [*clarus*] **1** zvučnost, jasnost; zřetelnost: *c. vocis C* **2** metaf. skvělost, proslavenost, slovučnost, sláva, slavné jméno: *viri cum claritate tum usu belli praestantes N*; *vitae c. T*; *c. natalium T* skvělost rodu.

**clārītūdō**, *inis, f.* [*clarus*] **1** jasnost, jasné světlo: *si fulgor et c. lunae redderetur T* **2** metaf. skvělost, slovučnost, proslulost, sláva: *artibus animi summa c. paratur S*; *in claritudine pervenire S*.

**clārō**, *āre, āvī, ātum* [*clarus*] **1** osvěcovati **2** metaf. oslavovati, proslaviti někoho: *illum non labor Isthmius clarabit pugilem H* neproslaví jako pěstního zápasníka.

**Claros**, *ī, f.* [Κλάρος] město v Ionii nedaleko Kolofona s proslulým chrámem a věštírnou Apollonovou. Odt. adj.

**Clarius, a, um** klarský: *C. deus O* (= *Apollo*); také subst. *Clarius = Apollo: Clarii laurus V; Clarius poëta C O* (básník Antimachos z Klaru).

**clārus, a, um** [srov. *calo, clamor*] **1** hlasitý, zvučný; srozumitelný: *clariore voce Cs* silnějším hlasem, hlasitěji; *c. plangor O; clari latratūs O* hlasitý štěkot; *c. ictus O 2* metaf. **a** (zraku) jasný, světlý, skvoucí, zářící, skvělý: *clarum sidus H; clarissima mundi lumina V* (o slunci a měsíci); *regia clara auro O* zářící zlatem; *luce (luci) clarā* za jasného dne; *pater ter caelo clarus* (praed.) *ab alto intonuit V* otec za jasna zahřměl; *c. Aquilo V* vyjasňující = zaplašující mraky **b** (mysli) jasný, zřejmý, patrný, zjevný: *luce sunt clariora nobis consilia tua C; nihil fuit clarius C* nic nebylo patrnějšího; *in re tam clara, tam testata C; documenta clara T; incredibile dicam, sed clarum C C* (rodem, zásluhami) jasný, skvělý, velkolepý, slavný, vyhlášený, známý, proslulý: *vir clarissimus C; urbs Asiae clarissima C; ecquid hoc totā Siciliā clarius? C* zda je nad toto něco po celé Sicilii známějšího; (s abl.) *c. gloriā C* proslulý slávou; *c. utroque* (sc. *sanguine*) *O* slavný krví (= rodem) obou rodičů; (s predl.) *c. in philosophia; c. ex doctrina; c. ob id factum H; - spec.* (s přihanou) neslavně rozhlášený, (zlo)pověstný, vykřičený: *expilatio fani quam clara apud omnes C; populus luxuriā c. L.*

**classiārius, a, um** [*classis*] příslušný k loďstvu, lodní: subst. **classiārii, ōrum** (sc. *militēs*), *m.* lodní vojáci, námořní vojsko; (sc. *nautae*) lodníci, námořníci: *sueverat classiāriorum remigio vehi T.*

**classicula, ae, f.** [*classis*] (malé, nepatrné) loďstvo *C.*

**classicum** viz *classicus*.

**classicus, a, um** [*classis*] **1** týkající se (vojenských) tříd (*classes*) občanstva římského, vojenský, válečný; subst. **classicum, ī, n.** (sc. *signum*) vojenské znamení (polnicí dávané): *c. cani iubet Cs* dáti znamení; *convo-*

*care classico ad contionem L; classica sonant V* válečná znamení zaznívají, polnice zvučí; *classicum canit L* polní znamení zaznívá **2** (v užším smyslu) příslušný (jen) loďstvu, moci námořní, lodní, námořní: *legio classica T;* subst. **classici, ōrum, m.** (sc. *militēs*) lodní vojíní, námořní vojsko: *classicorum legio T;* (sc. *nautae*) lodníci, námořníci: *mare classicis cessit Cr.* — Pozn. V pozdější době *classici* sluli především občané první třídy; odt. metaf. *classicus assiduusque scriptor, non proletarius :: Gellius* spisovatel prvního řádu, „klasický“.

**classis, is, f.** [srov. *calo, κλάω*] svolání; výzva, svolaný lid, shromážděné mužstvo (na povolání) **1** třída (jedna z pěti tříd „Serviových“, v které byli rozděleni občané římské na základě majetku za úpravou služby vojenské, poplatků a práva hlasovacího); (obr.) *philosophi quintae classis C* poslední třídy, posledního řádu **2** výzva, branné mužstvo do zbraně povolání, oddíl vojenský, vojsko: „*classes antiqui dixerunt, quos nunc exercitus vocamus*“; *Hortinae classes V 3* (v užším smyslu) námořní moc (vojenská), loďstvo válečné (i s mužstvem); lodní vojsko (vojíní námořníci): *c. ducentarum navium N; classibus hic locus erat V* zde měl místo lodní tábor (Řeků); *Danae classes O* loďstvo Danaů; *classem aedificare C; c. ornare C* vystrojiti loďstvo; *c. facere C; c. efficere Cs* způsobiti, sebrati, sehnati; *nomina in classem dare L* hlásiti se k námořní službě; (ablat. instrum.) *classe* neb. *classi* po lodích, na moři; *classe proficisci N* odplouti na lodích; *classi pugnare L; me extremos in agros classe releget H; classis Othoniana dum populatur T* vojáci z loďstva Othonova; *classem adloqui T* k loďstvu promluvit; *classis Fuscum praefectum sibi destinat T* loďstvo si zvolilo Fuska za praefekta.

**Clastidium, ī, n.** opevněné místo v Gallii předalpské, jižně od Pavie (nyn. Chiasteggio) *C L.*

**Claterna, ae, f.** opevněné místo v Gallii předalpské nedaleko Modeny.

**clātri**, *ōrum, m. (clātra, ōrum, n. Pp)* [κλήθρα] závora; mříž(e).

**claudēo**, *ēre, —, —* neb **claudō**, *ere* [claudus] kulhati, pokulhávati; (těž obr.) *si (beata vita) una ex parte clauderet C; si claudet res publica L.*

**Claudiālis**, **Claudiānus** viz *Claudius*.

**claudicātiō**, *ōnis, f.* [claudico] kulhání.

**claudicō**, *āre, āvi* [claudus] **1** kulhati, býti chromý: *graviter claudicat ex vulnere C* **2** metaf. kulhati, pokulhávati, kolisati: *tota res vacillat et claudicat C; amicitia quasi claudicat C* jaksi pokulhává; (o řeči) *si quid in oratione claudicat C.*

**Claudius** nebo (v některých rodinách užívaný vulg. tvar) **Clōdius**, římské jméno rodové (*gens Claudia*). Rod tento se rozštěpil časem ve dvě větve, patricijskou a plebejskou **1 Appius Claudius Caecus** a **Pulcher** viz *Appius 1 a 2* **2 P. Clodius Pulcher**, pověstný demagog římský, protivník Ciceronův, byl zavražděn r. 52 př. n. l. od Milona. Odt. adj. **Clōdiānus**, *a, um* Klodiův: *crimen; incendia C* **3 M. Claudius Marcellus**, zvaný „meč Římanů“, zvítězil nad Gally u Klastidia (r. 222 př. n. l.), zachránil Nolu (216, 215), dobyl Syrakus (212) **4 M. Claudius Marcellus**, nadějný syn Oktavie, sestry císaře Augusta; od tohoto adoptován a zasnouben s jeho dcerou Iulií. Zemřel r. 23 př. n. l. v 19 letech svého věku **5 Tiberius Claudius Drusus Nero Germanicus**, stručně císař Klaudius, nar. r. 10 př. n. l., otráven r. 54 n. l. od své choťi Agrippiny. — Adj. **Claudius**, *a, um* a **Clōdius**, *a, um* kladijský, Kladiův; klodijský, Klodiův: *Claudia tribus et gens V; lex Claudia T* (nazvaný podle císaře Klaudia); *leges Clodiae C* (nazvané podle tribuna lidu). Další adj. **Claudiānus** a **Clōdiānus**, *a, um* (viz č. 2); zřídka **Claudiālis**, *e; flaminium T.*

**1. claudō** viz *claudeo*.

**2. claudō**, *ere, clausi, clausum* (vulg. též **clūdō** podle složenin jako *excludo, includo* a j.) [srov. *clāvis, clavus*; ion. κληρίς z \*κλᾱFις, čes. klíč] **1 a** zavíratí,

zamykati: *valvae clausae subito se aperuerunt C; portas alci c. Cs* brány někomu (před někým) zavřítí; *domos clausere serae O; Ianum c. H* uzavřítí chrám Ianův (na znamení klidu a míru); subst. part. perf. pass. **clausum, i, n.** uzavření, závora: *sic positum in clauso linquunt V* na uzavřeném místě; *clausa effringere S* vypáčití závory (a zámky); (obr.) *in aeternam clauduntur lumina noctem V* oči se zavírají na věčnou noc; *homo clausus T* člověk v sebe uzavřený **b** metaf. uzavíratí, končítí něco: *agmen c. Cs* uzavíratí voj; *sini-strum latus T* zavíratí (= krýtí) levý bok; *aetas trepidavit claudere octavum lustrum H* věk si pospíšil skončítí osmé pětiletí; (o místech) *insula eum sinum ab alto claudit L* uzavírá s mořské strany; *quo (mari) cluditur terrarum orbis T; campi clauderant ultima colles O* okraj pláně zavíraly pahorky **2** (= *concludere, includere*) zamykati někoho, uzavíratí, svíratí, věznítí; obkličovatí, obstupovatí, omezovatí: *ad filium claudendum lapidem attulit N* k zadržení syna; *Danaë clausa O* uvězněná; *aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere S* něco jiného v prsou máti uzavřeno, něco jiného na jazyku pohotové; *nata clausa libro V* dcera ovinutá lýkem (a tak přivázaná); *in carcere* neb *carcere* (abl. instr.) *claudi; armenta stabulis c. V; rivus utrimque clausus ripis L* sevřen; *pedibus quid c. senis H* v šest stop něco uzavřítí; *verba pedibus c. H* omezovatí slova stopami sm. = skládatí do veršů, veršovati; *oppidum operibus claudere Cs* obkličítí, sevřítí stroji obléhačímí; *urbem obsidione c. N; claudi locorum angustiis N; Hellespontus clauditur in angustum O* pruhem úzkým se zavírá, zužuje se; *silva claudit nemus O* obkličuje; *duo maria claudunt (nos) L* **3** (= *intercludere*) zavíratí (někomu běh, pohyb); zahrazovatí, zatarasovatí, zamezovatí; učiniti nepřístupným: *patefactum nostris legionibus Pontum, qui antea populo Romano clausus fuisse C; Alpes hieme clausae L* nepřístupné; *mare clausum*

**C** moře uzavřené (plavbě); *com-meatūs c. L* zameziti dovoz špíže; *aditūs custodiis (praesidiis) c. L T*; *fugam custodia claudit O* stráž zamezuje útek; *animam laqueo c. O* oprátkou zameziti dech (= oběsiti se); *viae clausae (nive) L* cesty zaváté sněhem.

**claudus** (vulg. též **clōdus**), *a, um* **1** chromý, kulhavý: *altero pede c. N* chromý na jednu nohu; *pede poena claudio* (abl. qual.) *H* trest mající nohu kulhavou = trest pokulhávající (za zločincem); *pars vulnere clauda V* část od rány zchromlá **2** metaf. **a** kulhavý, chybný, vadný, neobratný: *claudae naves L T* porouchané lodi; *clauda alterno carmina versu O* básně kulhající každým druhým veršem (t. j. elegická disticha, jež „napadají“ na kratší pentametr) **b** vratký, nejistý: *clauda pars officii O*.

**clausa, ae, f.** [*claudio*] (zavřená) komora. - <průsmyk.>

**claustra, ōrum, n.** (po době Augustově také) sing. **claustrum, ī** [m. \**claud-trom* od *claudio*] závěr **1** závora, zámek: *c. portarum V O L*; *c. aerarii T* klíče k pokladně; *laxat c. Sinon V*; *rumpere c. manu V* závora odtrhnouti; *neque (te) intra c. (sc. thalami) tenebo H* a nebudu tě držeti za zámek (komnaty), t. j. zavřeného v komnatě; *venti circum c. fremunt V* **2** metaf. **a** závora, hráze, hranice, (nepřekročitelná) mez; pouta, překážka: *Lucrino addita c. V* hráze; *refregi ista nobilitatis c. C*; *amat animus spatiis obstantia rumpere c. H* **b** zahrazení, ohrada, klec, závěrací řetěz: *c. portūs Cr* zahrazení přístavu; *diu claustris retentae ferae L* v klecích; *obicitur a vigilibus claustrum Cr* strážcové natáhnou závěrací řetěz; (o obležení) *contrahere claustra T* semknouti řetěz vojska **c** těsný průchod, průsmyk, soutěsky: *angusti c. Pelori V* (o sicilské úžině); *quid c. montium profutura? T* co že prospěje uzavření horských průsmyků **d** klíč (k ovládní krajiny a pod.): *Corinthus c. locorum tenet C*; *quae urbs velut c. Etruriae erat L* klíč Etrurie; *coloniae velut c. ad cohibendos Galliae tumultus*

*oppositae L*; *obtinere c. Aegypti T* držeti v moci cestu do Egypta; *Aegyptus, c. annonae T* **e** závěr, zakončení, konec: *Elephantine, c. olim Romani imperii T* Elefantine, u níž se dříve říše římská končila; - <klášter>.

**clausula, ae, f.** [*claudio*] závěrek, konec, klausule, zejm. o metrickém závěru vět.

**clausum** viz *claudio*.

**Clausus, ī, m.** náčelník Sabinů, pratec vznešeného rodu klaudijského *V*.

**clāva, ae, f.** kyj, palice, hůl, obušek: *Cacus ictus clavā (Herculis) O* udeřen kyjem; *c. trinodis O*; *sternere agmina clavā V* kyjem (jakožto zbraní) porážeti voje. - Spec. hůl spartských eforů, králů a vojevůdců, kolem které navíjeli kožený řemínek, jež popsal. Přecísti písmo mohl opět jen ten, kdo řemínek ovinul kolem hole úplně stejného tvaru (σικυτάλη), meton. tajný rozkaz *N*.

**clāvārium, ī, n.** [*clavus*] (sc. *argentum*) cvočné (dar peněžité vojínům dávaný) *T*.

**clāvicula, ae, f.** [*clava*] úponek (jímž se réva zachycuje své podpory).

**1. clāviger, gera, gerum** [*clava* a *gero*] nosící kyj, kyjem ozbrojený: *c. heros O*; *clavigera proles Vulcani O* (o Perifetovi); subst. mask. kyjonoš *O* (o Herakleovi).

**2. clāviger, gera, gerum** [*clavis* a *gero*] nosící klíč, klíčník: *Ianus O*.

**clāvis, is, f.** [srov. ke *claudio*] (vl. zamykací kolík), klíč: *claves portarum L*; *claves adulterae O, adulterinae S* paklíče; *vina centum clavibus servata H* víno na sto zámku zamčené.

**clāvulus, ī, m.** [*clavus*] hřebíček.

**clāvus, ī, m.** [srov. ke *claudio*] **1** kolík, hřeb, hřebík: *trabali clavo figere alqd C* připevniti hřebem trámovým, t. j. pevně; *Necessitas clavos trabales manu gestans H* (na znamení nezměnitelného osudu); *clavum figere L* zatloukati hřeb. Podle starobylého zvyku zatloukal ve starší době nejvyšší úředník v Římě rok co rok 13. září hřeb do stěny chrámu Jova Kapitolského na znamení nového roku **2 a ru-**

kojet' (podoby hřebíku), kormidlo: *clavum ad litora torquet V*; metaf. *clavum imperii tenere C* **b** nachový (purpurový) pruh tuniky (srov. *virga, trabs*), splývající na prsou od krku dolů. Tunika se širokým pruhem (*latus c.*) byla odznakem stavu senátorského, tunika s úzkým pruhem (*angustus c.*) významem stavu jezdeckého; *sumere depositum clavum H* opět nositi (široký) pruh odložený, t. j. státi se opět členem senátu; *latum demisit pectore clavum H* stal se senátorem, vstoupil do senátu; *lato clavo nubere M* vdáti se za muže s širokým pruhem; *clavum mutare in horas H* měniti každou chvíli oděv; *curia restabat, clavi mensura coacta est O* míra, šířka pruhu byla zúžena, t. j. zůstal jsem nadále příslušníkem stavu jezdeckého. Synové vynikajících rodin jezdeckých (*equites illustres*), kteří se připravovali k zastávání státních úřadů, měli také široký pruh (jako senátoři) na tunice **c** kuří oko; boule; vřed, nežít *Pn*.

**Clazomenae, ārum, f.** (Κλαζομεναί) Klazomeny, město v Ionii u zátoky smyrenské (nyn. Kelisman). Odt. adj. **Clazomenius, a, um** klazomenský; subst. **Clazomenii, ōrum, m.** Klazomenáňané.

**Cleander, drī, m.** [Κλέανδρος] Kleandros, vůdce námezdného vojska makedonského *Cr*.

**Cleanthēs, is, m.** [Κλεάνθης] stoický filosof (ok. 260 př. n. l.), žák a nástupce Zenonův.

**clēmēns, entis 1** (o osobách) mírný, šlechetný, laskavý, milostivý: *c. legis interpret L*; *clementes iudices et misericordes C* **2** (o věcech) mírný, klidný, pokojný: *c. castigatio C*; *c. rumor S* nerozhodná, neurčitá pověst; *Tigris campos clementiore alveo praeterit Cr* protéká roviny řečištěm mírnějším, t. j. méně spádným; *quā sit clementissimus amnis O* kde řeka teče nejkldnější.

**clēmēnter, adv.** [*clemens*] **1** mírně, šlechetně, laskavě, milostivě: *hominem c. accepit C*; *c. facere alqd C*; *c. factum C* milostivý skutek; *c. ducti*

*milites L* pokojně (t. j. bez plenu) **2** mírně, povlovně: *colles erant c. adsurgentes T*; *c. edito iugo T*; *si qua c. accedi poterant T* byli kde přístup (k horám) mírný.

**clēmēntia, ae, f.** [*clemens*] mírnost, šlechetnost, laskavost, šetrnost, milostivost: *in ea victoria plus erat clementiae quam crudelitatis N*; *c. et mansuetudo imperii nostri C*; *in captos clementiā fuerant usi N* zachovali se k zajatcům milosrdně; *clementiam violare N* porušiti cit lidskosti.

<**clēnōdia, ae, f.** i **clēnōdium, ī, n.** skvost, klenot.>

**Cleō** viz *Cleon*.

**Cleobis, is, m.** [Κλέοβις] bratr Bitonův, syn kněžky Hery argejské *C*.

**Cleombrotus, ī, m.** [Κλεόμβροτος] **1** vůdce spartský v bitvě u Leukter (r. 371 př. n. l.) **2** akademický filosof z Ambrakie.

**Cleōn, ōnis, m.** [Κλέων] Kleon **1** pověstný demagog athénský po smrti Perikleově *C* **2** řečník z Halikarnassu *N* **3** egyptský básník ze Sicílie v družině Alexandrově *Cr*.

**Cleōnae, ārum, f.** [Κλεωναί] Kleony, nepatrné městečko v Argolidě, jihozáp. od Korinta (nyn. Klenia). Odt. adj. **Cleōnaeus, a, um** kleonský.

**Cleopatra, ae, f.** [Κλεοπάτρα] řecké jméno ženské. Zvl. **1** dcera Filippa II. makedonského a Olympiady, sestra Alexandra Velikého, choť Alexandra I. epeirského, později choť Perdikkova *L* **2** pověstná dcera Ptolemaia Auleta, královna egyptská, milenka Caesarova a Antoniova *C H*.

**clepō, ere, psī, ptum** [srov. κλέπτω] krásti.

**clepsydra, ae, f.** [κλεψύδρα] (vl. trativod), vodní hodiny: *cras ad clepsydram (sc. dicemus) C*.

**clēricus, ī, m.** [*clerus*] ≠ příslušník duchovního stavu, duchovní, klerik, pl. duhovenstvo.

**clērus, ī, m.** [κλήρος los] ≠ duhovenstvo.

**cliēns, entis, m.** (starolat. *cluens*) [vl. part. praes. od *clueo*] **1** světenec, chráněněc, klient. Za republ. doby byli



klienti vrstva svobodných Římanů se zmenšeným právem občanským; zejm. v právním řízení zastupoval klienta jeho patricijský ochránce (*patronus*). Klienti doby císařské jsou vedle propuštěnců chudí svobodní občané, kteří za peníze vstupují v poměr klientů k boháči římskému. Měli za povinnost ráno jej navštěvovati (*salutatio*), na veřejnosti doprovázeti (*deductio*) a j. Podrobené obce, ano i celé provincie dávaly se v ochranu podmaniteli. Na př. Marcellové byli patrony sicilských měst: *Segestani, clientes tui* C 2 (mimo obec římskou) v Gallii a Germanii ti, kteří byli ve služebnosti mocného šlechtice, poddaní, leníci. Provázeli pána do boje a s ním umírali: *Orgetorix omnes clientes suos coëgit* Cs; prostý voják, sluha, pacholek; <man, vasal>. Také celé obce utíkaly se pod ochranu mocnějších národů: *Carnutes, clientes Remorum* Cs; *Haeduis atque eorum clientibus, Segusiavis* . . . Cs 3 vúb. chránělec: c. *Bacchi* H (o básníkovi); c. *iuvenum* H.

**clienta, ae, f.** [*cliens*] chráněnka, svěřenka H.

**clientēla, ae, f.** [*cliens*] ochranný svazek 1 (v Římě) a poměr mezi klientem a patronem, svěřenství, ochrana, záštita: *se in Chrysogoni fidem et clientelam conferre* C utéci se v ochranu a svěřenství Chrysogonovo b meton. svěřenstvo, chráněnci: *clientelae et servitia* T; *ne amitteret tantas clientelas* C 2 (mimo Řím) a poměr národa méně mocného k mocnějšímu, ochrana: *magnae erant Haeduum clientelae* Cs; *in clientela alcs esse* Cs pod ochranou něčí býti b meton. chráněnci: *incedentibus regis clientelis* T.

<**clientēlāris, e** [*clientela*] svěřenský, chráněnecký.>

**clientulus, ī, m.** [*cliens*] ubohý klient T.

**clima, atis, n.** [*κλίμα*] 1 zemské pásmo; vúb. země, krajina 2 podnebí, klima.

**climactēr, ēris, m.** [*κλιμακτήρ*] (vl. schod, příčel žebříku) nebezpečná doba lidského věku (vždy po 7 letech).

**climactēricus, a, um** [*κλιμακτηρικός*] náležející k jistému stupni (*κλιμακτήρ*) života lidského (podle pověr astrologických), týkající se nebezpečného věku, klimakterický, „kritický“: c. *annus* (u mužů zvl. 63. rok věku).

**clīnicus, ī, m.** [*κλινικός* od *κλίνη*] 1 lůžko 2 máry] 1 klinik, lékař navštěvující nemocné M 2 nosič mrtvol M (I 30 slovní hříčka s obojm v ýzn. slova c.).

**clīnō, āre, āvī, ātum** [srov. *clivus, κλίνω*] kloniti; je obsaženo v složeninách jako *acclīno, declīno, inclīno, reclīno*.

**Clīō, ūs, f.** [*Κλειώ*] Kleio 1 Musa dějepisectví; vúb. Musa 2 nymfa, dcera Okeanova V.

**clipeātus, a, um** [*clipeus*] štítem opatřený: *clipeata acies* Cr; *clipeata agmina* V; (přísl.) *seges clipeata virorum* O osení mužů štíty opatřených; subst. **clipeāti, ōrum, m.** (*ἀσπιστοί*) štítníci, štítonoši (zvláštní oddělení vojenské) L Cr.

**clipeus** (starší tvar **clupeus**), **ī, m.**, zřídka **clipeum, ī, n.** 1 okrouhlý štít (kovový neb kovem pobitý): c. *septemplex* O štít sedmivrstvý (Aiantův); (přísl.) *clipeum post vulnera sumo* O po ráně štít беру, t. j. pozdě přicházím k rozumu; *clipeum ingens* V; (obr.) *clipeum tenere pro classe* O chrániti loďstvo; *Argolici clipei instar* V jako štít argolský (o oku Kyklopově) 2 metaf. (o věcech majících podobu okrouhlého štítu) a terč sluneční, slunce: *ipse dei* (sc. *Solis*) c. *mane rubet* O b kruhové vyznamenání, ozdoba; terč s poprsím, medailon: *clipeus* . . . *inter auctores eloquentiae* T (v latinské knihovně palatinské visely na stěnách kruhové podobizny (medailony) mužů o literaturu zasloužilých).

**Clīsthenēs, is, m.** [*Κλεισθένης*] Kleisthenes, státník athénský, jenž r. 510 př. n. l. ústavu Solonovu revolučně změnil ve smyslu demokratickém C.

**Clītarchus, ī, m.** [*Κλειταρχος*] Kleitarchos, řecký dějepisec Cr.

**clitellae, ārum, f.** sedlo na soumary.

**clitellārius, a, um** [*clitellae*]: *mulus* c. C mezek nesoucí sedlo.

**Clitomachus**, *i, m.* [Κλειτόμαχος] Kleitomachos z Kartaginy, akademický filosof, žák Karneadův C.

**Clitōr**, *oris, m.* [Κλειτώρ] Kleitor, město v sev. Arkádii. Odt. adj. **Clitorius**, *a, um* kleitorský: *fons O.*

**Clitumnus**, *i, m.* říčka v Umbrii V (nyn. Clitumno).

**Clitus**, *i, m.* [Κλειτός] Kleitos, jeden z velitelů jízdy Alexandra Velikého.

**clivōsus**, *a, um* [clivus] sklonitý a pahrbkovitý, kopcovitý: *Olympus, Ida O* **b** příkrý, srázný: *trames V; rus V* svažitéy.

**clivus**, *i, m.* [srov. *clino*] **1** sklon, svah; návrší, výšina: *lenis ab tergo c. erat L; clivum mollire Cs* zmírniti svah; (přísl.) *clivo sudamus in imo O* potíme se na úpatí výšiny, t. j. nezně se teprve začínají; *testa clivum* (sc. *mensae*) *sustulit O* střešina odstranila sklon stolu **2** příkrá, do kopce vedoucí cesta, silnice: *c. Capitolinus L* jízdná cesta na výšinu vrchu kapitolského. Počínala se u oblouku Tiberiova na rohu basiliky Julské a stoupała v několika zákrutech nahoru v délce asi 200 m; *clivus sacer H* část posvátné cesty (*sacra via*) od chrámu Vestina až k výstupu na Kapitol, kde se začínal *c. Capitolinus*.

**cloāca**, *ae, f.* [podle starověkého výkl. bylo sloveso *cluere* = *purgare*] odváděcí příkop, stoka, kanál: *aquas cloacis siccare L; arcum facere e cloaca C* viz *arcus*. Zvl. *Cloaca maxima* velká, hlavní stoka, velký kanál v Římě udělaný vyzdáním a později i překlenutím přirozeného potoka, jenž odváděl přebytečnou vodu a splašky z římského fora. Podle podání byl založen od Tarquinia Zpupného a dosud koná služby.

**Cloācina**, *ae, f.* [podle starověkého výkl. od *cluere* = *purgare*, srov. *cloaca*] očišťující; přijímá Venuše: *ad Cloacinae* (sc. *aedem*) *L.*

**clōdus**, **Clōdus** viz *claudus, Claudius*.

**Cloelius** a **Cluilius**, jméno starobylého rodu původně albského, později římského **1** *Cluilius*, poslední král albský; od něho má podle *L* jméno *fossa Cluilia* **2** *Cloelia* srdnatá dívka, jež se

vyznamenala ve válce Římanů s Porsenou *L.*

**Clonus**, *i, m.* Klonos, syn Eurytův, zlatotepec *V.*

**Clōthō**, *ūs, f.* [Κλωθώ „předoucí“] jedna ze tří Sudiček *O.*

**clūdō** viz *claudo*.

**Cluentius**, římské jméno rodové; *A. Cluentius Avitus* z Larina, hájený od Cicerona *C.* Odt. adj. **Cluentianus**, *a, um* Kluentiův: *pecunia Cl.* peníze Kluentiovy *C.*

**clueō**, *ēre* (arch.) [z koř. \*kleu – slyšeti, srov. κλέω, κλύω, κλέος, čes. slouti, sláva a slyšeti, sluch] slouti; slynouti; míti pověst *Pt.*

**Cluilius** viz *Cloelius*.

**clūnis**, *is, m.* a *f.* kýta, zadek: *sine clune palumbes H*, t. j. bez zaděčku; *pulchrae clunes (equi) H.*

**1. clupea**, *ae, f.* (ryba) placka.

**2. Clupea**, *ae* a **Clupeae**, *arum, f.* předhoří a město vých. od Kartaginy (nyn. Clybea).

**clupeātus**, **clupeus** viz *clipeatus, clipeus*.

**Clūsium**, *iī, n.* město ve vých. Etrurii, sídlo Porsenovo (nyn. Chiusi). Odt. adj. **Clūsīnus**, *a, um* klusijský; subst. **Clūsīnī**, *orum, m.* Klusijané.

**Clūsīus**, *iī, m.* [*cludo* = *claudo*] vl. zavěrač; přijímá boha Jana, jehož chrám byl v dobách míru zavřen *O.*

**Clustumīnus** = *Crustumīnus*, viz *Crustumeria*.

**Cluvia**, *ae, f.* městečko u Beneventa v Samnitsku (nyn. Campo di Giove). Odt. adj. **Cluviānus**, *a, um* kluvijský.

**Cluvius**, římské jméno rodové **1** *C. Cluvius*, římský jezdec *C* **2** *M. Cluvius Rufus*, dějepisec a státník za císaře Klaudia *T.*

**Clymenē**, *ēs, f.* [Κλυμένη] dcera Okeana a Tethye, matka Faëthonta a Helioven. Odt. adj. **Clymenēus**, *a, um* Klymenin: *Clymeneia proles O.*

**Clymenus**, *i, m.* **1** přijímá Plutonovo var. *O* **2** odpůrce Perseův *O.*

**clypeus** viz *clipeus*.

**clystēr**, *ēris, m.* [κλυστήρ] nálev.

**Clytaemēstra**, *ae, f.* [Κλυταιμήςτρα] Klytaimestra, choť krále Agamemno-

na. Byla usmrcena od svého syna Oresta, poněvadž ve spolku se svým milencem Aigisthem zabila svého manžela.

**Clytiē**, *ēs*, *f.* [Κλυτιή] Okeanovna, milenka Apollonova; byla proměněna v květinu *O*.

**Clytius**, *iī*, *m.* protivník Perseův *O*.

**Clytus**, *ī*, *m.* 1 odpůrce Perseův *O*  
2 syn Athéňana Pallanta *O*.

**Cn.** = osobní jm. *Gnaeus*.

**Cnidus** (-os), *ī*, *f.* [Κνίδος] přímořské město v Karii, jižně od Halikarnassu, proslulé kultem Afroditiným (Knidská Afrodite Praxitelova). Odt. adj. **Cnidius**, *a*, *um* knidský: *Cnidia dea* Afrodite; subst. **Cnidii**, *ōrum*, *m.* Knid'ané.

**Cnōsius**, **Cnōsus** viz *Gnosius*, *Gnosus*.

**co-** jako praeverbium viz 1. *cum*.

**Cōa** viz *Coos*.

**coacervō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*com* a *acervus*] kupiti (nakupiti), hromaditi (nahromaditi), shromážditi: *cadavera c. Cs*; *hostes coacervantur Cs* hromadí se; *hostium coacervatorum cumuli L* hromady nakupených nepřátel; *armorum cumulos c. L* zbraně nakupiti v hromady; (obr.) *coacervati luctūs O*.

**co-acēscō**, *ere*, *acuī*, — 1 zkysnouti, zkysleti 2 metaf. znevlidněti, státi se nevrlym: *ut non omne vinum, sic non omnis natura vetustate coacescit C*.

**coācta**, *ōrum*, *n.* [*cogo*] valchované látky, plst (z vlny neb srsti): *ex coactis tegimenta facere Cs*.

**coāctor**, *ōris*, *m.* [*cogo*] 1 sběratel, výběřčí (peněz) při dražbách, výběřčí daní a jiných nedoplatků (asi jako u nás soudní vykonavatel): *ut nostri coactores facere solent C* 2 vojen. *agminis coactores T* zadní voj (od rčení *agmen cogere*, v. t. 1 a 8).

**coāctū**, *abl. m.* [*cogo*] z přinucení, na doléhání: *c. civitatis Cs*.

**coāctus**, *a*, *um* viz *cogo*.

**co-adiūtor**, *ōris*, *m.* (spolu)pomocník.

**co-adiuvō**, *āre* spolu pomáhati.

**co-adūnō**, *āre*, *āvī*, *ātum* sjednocovati, spojovati.

**co-aedificō**, *āre* pokryti budovami, zastavěti.

**co-aequō**, *āre* srovnávati, vyrovnávati: *exstruere mare, c. montes S* zastavovati moře, vyrovnávati hory; metaf. *ad libidines tuas omnia coaequasti C* všecky rozdily (v hodnosti) jsi vyrovnal (t. j. odstranil).

**coaevus** <a **coaevulus**>, *a*, *um* [*com* a *aevum*] souvěký, stejného věku, vrstevník.

**coagmentātiō**, *ōnis*, *f.* [*coagmento*] sloučení, spojení.

**coagmentō**, *āre* [*coagmentum*] (pevně) slepovati, spojovati, slučovati: *opus ipsa suum eadem, quae coagmentavit, natura dissolvit C*; metaf. *c. pacem C* slepiti mír.

**coagmentum**, *ī*, *n.* [*cogo*] vl. spojení; spára *Cs*.

**coāgulō**, *āre* [*coagulum*] srážeti.

**coāgulum**, *ī*, *n.* [*cogo*] pojidlo; syřidlo, syřiště: *liquefacta coagula lacte O* syřiště v mléku změkklé (= mléko syřištěm sražené); *cum lacte coagula passo O* s mlékem utpěvším syření = s mlékem ztuhlým v sýr.

**co-alēscō**, *ere*, *alui*, *alitur* [*alesco k alo*] 1 srůstati; srůstati s půdou, zapouštěti kořeny do půdy, vrůstati: *in eo loco ilex coaluerat inter saxa S* dub mezi skalami byl vyrostlý 2 metaf. a srůstati, pevně se spojovati, slučovati se (vjedno), splývati (vjedno): *haec compages coaluit T* toto spojení srostlo; *multitudo coalescit in populi unius corpus L*; *novi veteresque milites coaluere S*; *concordiā coaluerant animi L*; *ad obsequium c. T* spojití se vjedno k poslušnosti **b** (srůstáním) mohutněti, rozmáhati se, zapouštěti kořeny, upevňovati se: *dum Pisonis auctoritas nondum coaluisset T*; *insula novā pace coalescens L*; *coalescens regnum L* království mohutnějící; *coalitā libertate T* rozmůže-li se svoboda; *coalitā libertate inreverentiā T* neuctivost vzrostlá svobodou.

**co-angustō**, *āre* stísniti; metaf. *legem c. C* omeziti zákon.

**co-aptō**, *āre*, *āvī*, *ātum* přizpůsobiti. **coarctō** viz *coarto*.

**co-arguō**, *ere*, *uī*, — 1 jasně (nezvratně) dolíčiti, dokázati, prokázati,

dosvědčiti, objeviti; prozraditi něco (alqd): *tyrannidem Lacedaemoniorum N* dokázati násilné panství Lakedaimoňanů, usvědčiti Lakedaimoňany z násilného panství; *c. perfidiam alcs C*; *certum crimen quam multis suspicionibus coarguatur C* jak mnohými podezřeními se dokazuje odůvodněná žaloba; *repudiatio supplicum superbiam coarguit C* dokazuje zpupnost; *lucus creber harundinibus domini coarguit aures O* háj hustý rákosím vyzrazuje (oslí) uši pánovy; (s ak. c. inf.) *Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos T 2* obžalovati (a) vinu prokázati, usvědčiti někoho (alqm): *illum natura defendat, hunc coarguat C*; (s gen. criminis) *te nimiae avaritiae coarguit C* usvědčuje tě z přílišné lakoty. Avšak: *legem usus coarguit L* praxe dosvědčuje, že zákon je nepotřebný.

**coartātiō**, *ōnis*, *f.* [coarto] stísnění: *c. plurium in angusto L*.

**co-artō**, *āre*, *āvī*, *ātum 1* zúžiti, stlačiti, stěsnati, sevřiti: *Pompeius adhuc in oppidis coartatus C*; *cum tot ac tam nobiles forum coartarent T* forum tísnilo = na foru se tlačili; *ubi angustae fauces coartant iter L* zužují cestu **2** metaf. **a** (o řeči) *haec, quae coartavit in oratione sua, dilatet nobis C* co ve své řeči zkrátil **b** (o čase) zkrátiti: *coartati aliorum consulatus T*; *nox coartat iter O* noc zkracuje svou dráhu.

**Cōcalus**, *ī*, *m.* starobylý král na Sicílii, jenž chránil Daidala proti Minovi *O*.

**Coccēius**, římské jméno rodové **1 L**. *Cocceius Nerva*, právník, jenž s Maecenatem a Asiniem Pollionem zprostředkoval r. 40 př. n. l. v Brundisiu mír mezi Oktavianem a Antoniem *H 2 M*. *Cocceius Nerva*, výborný právník za Tiberia *T 3* vnuk tohoto *M. Cocceius Nerva*, císař římský od r. 96—98 n. l.

**coccineus**, *a*, *um* [coccum] zbarvený červcem, nachový, šarlatový, červený.

**coccinus** *a*, *um* [coccum] zbarvený červcem, nachový, šarlatový, červený; subst. *coccinum ī*, *n.* nachová stužka, nachová látka, nachové roucho.

**coccum**, *ī*, *n.* [κόκκος] červec, vl. puklice kermesová, polokřídlý hmyz, žijící na dubu kermesovém (*Quercus coccifera*). Z těchto červců připravovala se červená (šarlatová, košenilová) barva karmín; meton. *cocco tincta vestis H* červcem zbarvený šat.

**coccysmus**, *ī*, *m.* [κοκκυσμός] kukání.

**coccyx**, *ȳgis*, *m.* [κόκκυξ] kukačka.

**coclea** *n.* **cochlea**, *ae*, *f.* [ὁ κοχλίας] hlemýžď, slimák.

**coclear** *n.* **cochlear**, *āris*, *n.* [coclea] (vl. věc podobná hlemýžďi skořápce), lžíce.

**Cocles**, *itis*, *m.* „jednooký od narození“; zvl. příjmení *P. Horatia*, jenž hájil most tiberský proti Porsenovi.

**Cocosātēs**, *ium*, *m.* Kokosatové, národ v záp. Aquitanii při samém poloří *Cs*.

**coctilis**, *e* [coquo] pálený, sušený: *coctiles muri O* zdi z pálených cihel; *murus instructus laterculo coctili Cr* hradby vystavěné z pálených cihel.

**coctūra**, *ae*, *f.* [coquo] vaření; tavení.

**cocus** viz *coquus*.

**Cōcȳtus**, *ī*, *m.* [Κωκυτός od κωκύω naříkati, „řeka nářků“] Kokyτος, mytická řeka v podsvětí. Odt. adj. **Cōcȳtius**, *a*, *um* kokytský, podsvětní: *Cocytia virgo V* (= Allekto).

**cōda** v. *cauda*.

**cōdex** (starší tvar **caudex**), *icis*, *m.* **1** kmen, peň: *caudice misso O* mrštiv kmenem: **2** meton. (poněvadž staří psali na deskách dřevěných voskem potažených) desky (tabulky) zápisné, zápisky, kniha, spis, seznam: *c. falsus, interlitus C*; *multos codices implere earum rerum . . . C*; = spec. hlavní kniha účetní: *c. accepti et expensi C* kniha příjmů a výdajů; *in codicem referre C* zapsati do knihy; *in codicis extrema cera nomen in litura fecit C* na poslední straně knihy účetní vymazal jméno.

**cōdicillus**, *ī*, *m.* [codex] **1** (dřevěný) špalík **2** meton. plur.: dřevěné psací tabulky voskem potažené: *sententias in codicillos referre C*. Odt. vúb. kratší

písemné zaznamenání **a** list, dopis: *codicillos libidinum indices tradidit T* odevzdal milostné dopisy **b** vlastnoruční list císařův, nařízení, rozkaz císařův: *ad Agricolam codicillos ferre T*; *Sallustius ad tribunum miserat codicillos T* **c** prosebný list, písemná prosba: *Seianus componit ad Caesarem codicillos T*; *ausis ad Caesarem codicillis T* odváživ se napsati písemnou prosbu k Caesarovi; *per codicillos precari T* **d** dodatek k závěti, dovětek, kodicil: *ita codicillis praescripserat T*; *exsolvit venas scriptis codicillis T*; *quibus nomen codicillorum dederat T*.

**Codrus**, *ī, m.* [Κόδρος] Kodros, řecké jméno mužské **1** poslední král athénský **C** **2** špatný básník, nepřítel Vergiliův **V**.

**Coela**, *ōrum, n.* [τὰ Κοῖλα] jméno dutých a příkrých skalisk na jihozáp. pomorí eubojském **L**.

**Coelē**, *ēs, f.* [Κοῖλη] = *Coelesyria* (v. t.).

**Coelēsyrria**, *ae, f.* [ἡ κοίλη Συρία] Koilesyria, vl. hluboká Syrie; jméno kotliny mezi Libanem a Antilibanem **L**; (v širším smyslu) jižní část Syrie **Cr**.

**coeliacus**, *a, um* [κοιλιακός] **1** brňšní, žaludeční **2** nemocný nemocí za živáchoho ústrojí.

**Coelius** v. *Caelius*.

**coelum** viz *caelum*.

**coemētērium** (vulg. **cimītērium**), *iī, n.* [κοιμητήριον] hřbitov.

**co-emō**, *ere, emī, emptum* skoupiti, nakoupiti.

**coēmpțiō**, *ōnis, f.* [coemo] vl. skoupení; občanská forma sňatku u Římanů: muž si za jistých formalit obrazně kupuje manželku. Tento způsob sňatku volily často římské ženy, aby se staly samostatnými, aby se zbavily poručnictví (tutely) agnatů. Provdaly se zdánlivě za bezdětné starce, kterýžto sňatek manumissí (v. t.) opět mohl býti zrušen; zdánlivé manželství **C**.

**coēmpțiōnālis**, *e* [coemptio] o otroku kupovaným spolu s jinými (jaký by sám nešel na odbyt), přídávkový **Pt**.

**coenobium**, *iī, n.* [κοινόβιον] od

adj. κοινόβιος žijící ve společenství] ± klášter.

**co-eō**, *īre, iī, itum* **I** intrans. **1** scházeti se, shromážďovati se: *c. in senatum T*; *mos est regibus, quando in societatem coeant, implicare dexteras T* když se scházejí do spolku; (pas.) *loco, in quem coibatur T* v místnosti, v které se (oba) scházeli; = spec. nepřátelsky se scházeti, blížiti se k sobě, srážeti se, utkávat se (v boji): *iam agmina coibant Cr* již se zástupy k sobě přibližovaly **2 a** (o bytostech živých) sestupovati se (v celek), spojovati se, sdružovati se: *milites coeunt inter se Cs* shlukují se; *unā c. Cs* sjednotiti se; *ut coeat par iungaturque pari H* aby se rovni sešli a sdružili s rovnými; *in orbem c. L* spojití se v kruh; *inmītia coeunt placidis (dat.) H* kruté se pojí s jemným; *coit in unum virtus socium V* semkne se vjedno; o pohlavním styku obcovati, souložití, o zvířatech pářiti se, pojímati se: *sic et aves coeunt O*; *coeunt fiuntque parentes O b* (o neživých bytostech metaf.) *coit in praecordia sanguis V* sbíhá se k srdci krev; *donec curvata coirent inter se capita V* až by se konce (luku) sešly; *amnes in artius coeunt Cr* zužují se; *aequor coit O* záliv se úží; (o ranách) srůstati, zacelovati se: *nondum coeuntia rumpam vulnera O*; *male sarta gratia nequiquam coit H*; (o tekutinách) srážeti se, tuhnutí, mrznouti: *coit formidine sanguis V* tuhne hrůzou krev **3** (metaf.) za jistým cílem se sejíti, sestoupiti se, spolčiti se, smluviti se, spiknouti se: *duodecim adulescentuli coierunt N*; *c. in amicitiam V*; (básn.) *dextrae coeant in foedera V* pravice ať se spojí k smlouvě, t. j. podejte si pravice k smlouvě **II** transit. *societatem c. cum alqo C* vejíti ve spolek s někým, uzavřítí spolek; (pas.) *societas coitur C*.

**coepiō**, *ere, coepī, coeptum* (tvary od praes. kmene jen arch.) [com a apio, viz ap-tus] chápati se něčeho, začínati: *neque pugnas neque litis coepio Pt*; *quam ille quicquam coeperet Tr*. Kromě arch. latiny jen tvary od perf. kmene **coepī, coepisse, coeptum** začal jsem, počal jsem:

I intrans. *perge, quo coepisti C; dimidium facti, qui coepit, habet H; silentium coepit S* ticho nastalo; *ubi dies coepit S* když se rozednilo; *quibus ex virtute nobilitas coepit S* jejichž šlechtictví mělo počátek ze statečnosti; *ad hunc modum coepit T* takto začal mluvitii II trans. (s ak.) *illud, quod coepimus, videamus C; coepit cum talia vates V* takto se jala mluvitii věštkyňě; *huius modi orationem coepit T; Sabinus obsidium coepit per praesidia T; (v pas.) ita cum Syphace Romanis (dat. auct.) amicitia coepta est L; ni proelium nox diremisset, coepta patratuque expugnatio foret T; sermo coeptus a Caesare T; (s inf. akt.) ut coepi dicere C* jak jsem počal mluvitii, jak jsem svrchu pravil; *illi rogare atque orare coeperunt, ut . . C; odisse coepi T; (s inf. pas. v med. význ.) rapinae fieri coeperunt C; (s inf. pas. v pas. význ.) amphora coepit institui* amfora se počala dělati; *paupertas probro haberi coepit S; questus audiri coepere T; zpravidla při inf. pas. bývá coeptus sum: lapides iaci coepti sunt Cs; res agi coepta est C* o věci počalo se jednatii; *pugnari coeptum est N; - part. coeptus, a, um* začatý, započatý, začínající se, podniknutý, založený; *magnitudo coepta L* nastávající velikost; *pennae a minima coeptae O* péra počínající od nejmenšího; *marmor coeptum O* načatý mramor, z něhož se teprve počala tesati socha, mramor zhruba obtesaný; *opus coeptum perficere O; gravitas coepti operis T; quos (hortos) a Lucullo coeptos extollebat T* vynášel sady od Lukulla založené; *coepto exemplo T* když první příklad byl dán; *coeptā luce T* za prvního svítání; *coepta nocte T* když noc nastala; *coepta hieme T* na počátku zimy. Odt. subst. **coeptum, ī, n.** počaté dílo, předsevzetí, podnik: *bellum coeptis intervenit L* sm. přerušila podniky; *di, coeptis adspirare meis O* bohové, přejte zdaru mému předsevzetí; *deos precatus, uti coepta prosperarent T* aby žehnali podniku; *temere coepta L* nerozvážné podniky; *audacibus adnue coeptis V; coeptis immanibus effera Dido V; fama, quae in novis coeptis validissima est T.*

**coeptō, āre, āvī, ātum [coepio]** horlivě počínati 1 intrans. začínati (se): *coeptans coniuratio T* sročení právě se počínající; *perge, quā coeptas S* 2 trans. (s ak.) *fugam coeptare T* pomýšleti na útěk; *coeptavēre seditionem vexillarii T; defectionem c. T; Romanos pontem coeptantes arcebant T* bránili Římanům počínajícím stavěti most; *arma c. T* chopiti se zbraně; (s inf.) *coërcere seditionem coeptabat T.*

**coeptum, ī, n.** viz *coepio*.

**coeptus, ūs, m.** [coepio] počátek, předsevzetí: *primi coeptūs appetendī C.*

**Coeranus, ī, m.** [Κοίρανος] 1 Koiranos, stoický filosof T 2 jméno Lycána O.

**coërcēō, ēre, cuī, citum [com a arceo]** 1 ohradou svíratii, držeti pohromadě, ohrazovati, držeti v mezích, omezovati: *mundus omnia complexu suo coërcet et continet C; coërcet vitta capillos, fibula vestem O* spíná; *c. ora equorum frenis O* svíratii uzdu; *operibus intra muros coërcetur hostis L* jest svíráán; *hic (Orcus) Tantalum coërcet H* svíráá; *Styx interfusa coërcet eos V; amnis nullis ripis coërcitus L* tok nesvíraný; *remedium coërcendi fluminis T* prostředek ohraditi řeku (aby nevystupovala z břehů); *agger coërcendo Rheno T; vix munimentis coërcitus miles T* stěží se vojsko dalo udržeti v opevněních; *non aliud reperit, quam ut hostem silvis coërceret T* aby nepřítel zdržel v lesích; *Massiliensium moenibus coërceri iubetur T* dostane rozkaz, aby se zdržoval uvnitř hradeb Massilie; *consilium coërcendi intra terminos imperii T* rada udržovati říši v dosavadních hranicích; (o révě) *vitem amputando coërcet ars agriculturalum C* oklešťuje; (o plodu literárním) *carmen, quod non multa litura (v. t.) coërcuit H; numeris verba c. O* vázati slova do veršů, veršovati; *quod natura coërcet H* čemu přirozenost klade meze 2 metaf. držeti na uzdě, držeti v mezích, omezovati, krotiti; kárati, trestati: *cupiditates c. C; iras c. L; iuventutem c. C; seditionem c. L T* potlačiti; *virgā levem coërces turbam H; ne Vespasianum*

*praeceptis coërceret T* aby neomezoval předpisy Vespasiana; *coërceri ab lictore L* k pořádku býti přiveden; *postrema coërcent Tyrhidae iuvenes V* zadní voj vedou; *male coërcita fama T* nevčas potlačená pověst; *gens coërcita T* národ podrobený; *pueros fuste c. H;* *coërcendi ius T* právo trestati; *intentionior in modum coërcentis T* na způsob karatele; *segnes exemplo incitare potius quam coërcere T* spíše povzbuzovati než trestati.

**coërcitiō, ōnis, f.** [*coerceo*] **1** držení v mezích: *num coërcitio (sc. profusarum cupidinum) plus damni in rem publicam ferret T* omezení nevázaných chťičů **2** kárání, trestání, pokutování, trest: (s gen. subj.) *c. magistratūs L* potrestání se strany úřadu; *vetustissimi mortalium sine coërcitionibus agebant T* žili bez trestů.

**coetus, ūs, m.** [*m. coitus* od *coeo*] **1** sejití (se): *c. amnium Cr* spojení řek **2** meton. schůzka, schůze, shromáždění, společnost: *coetum celebrate V* slavte schůzku (= hostinu); *coetu cinxere polum V* (ptáci) v hejnu na nebi kroužili; *coetu dimisso C;* *coetu soluto O* když se shromáždění rozešlo.

**Cœus, ī, m.** [Κοῖος] Koios, Titan, otec Letin *OV*.

**coevulus** viz *coaevulus*.

**cōgitātē, adv.** [*cogito*] po rozmyšlení, s rozvahou, s rozmyslem, rozvážně: *accurate cogitateque scribere C* napsati po důkladné přípravě (proti *dicere ex tempore* mluvíti spatra).

**cōgitātiō, ōnis, f.** [*cogito*] **1** abstr. myšlení, přemýšlení, přemítání, rozjímání, uvažování, úvaha: *dicebas speciem dei percipi cogitatione, non sensu C;* *alqd cogitatione comprehendere (complecti, percipere) C;* (s gen. obj.) *c. periculi mei C* pomýšlení na mé nebezpečství; *ad reliquam cogitationem belli sese recepit Cs* pomýšlel, co vzhledem k válce jest ještě činiti; *c. sceleris T;* *c. rerum novarum T;* (s nepř. ot.) *subit c. animum, qui belli casus sit L* **2** meton. výsledek přemýšlení **a** myšlenka; představa, domněnka, mínění: *aperiam cogita-*

*tiones meas T;* *cogitationes intimas alci tradere T* svěřiti nejtajnější myšlenky; *omnes curas et cogitationes in rem publicam conferre C* všecky starosti a myšlenky obracet na obec; *mentem meam ipsa cogitatione hominum excellentium conformabam C* mysl svou jsem vzdělával již pouhou představou výtečných mužů **b** záměr, úmysl, předsevzetí: *obstatat eius cogitationibus nemo praeter Milonem C* **3** mohutnost myslící, myslivost; obraznost, obrazivost, představivost:  *fingite cogitatione imaginem huius condicionis meae C* představte si ve své mysli; *ut ea vix cuiusquam mens aut c. capere possit C* mysl nebo obrazivost.

**cōgitātum, ī, n.** [*cogitatus*] **1** myšlenka, nápad, výmysl: *acutum imperatoris c. N* **2** záměr: *cogitata perficere C.*

**cōgitātus, a, um** [*cogito*] **a** náležitě promyšlený, rozmyšlený, uvážенý: *res multum et diu cogitatae C* **b** obmýšlený, zamýšlený: *cogitatum facinus C.*

**cōgitō, āre, āvī, ātum** [*com a agito*] vl. přemítati (s sebou) u sebe **1** mysliti, přemýšlet, přemítati, uvažovati: (absol.) *sapienti vivere est c. C;* *hominis mens discendo alitur et cogitando C;* *callide c. N* chytře uvažovati; (s předl. *de*) *de immortalitate animorum c. C* přemýšlet o...; (s ak. předm.) *a* (osoby) *Scipionem, Catonem c. C* mysliti na Scipiona, Katona; *et maiores et posteros cogitate T* pomýšlejte na..., mějte na paměti...; (s dvojím ak.) *se fratrem imperatoris c. T* pokládati se (ve své mysli) za císařova bratra *β* (věci) *pacem c. C;* *id, nihil, hoc, haec c. C* mysliti na to; *omnibus cogitatis Cr* když vše bylo uváženo; *Vindicis aciem c. T* mysliti na voj Vindikův; *excidium et paucos et semermos c. T* představovati si v mysli zničení i nečtené i poloozbrojené = mysliti si, že (je) zničí, ježto jich je (jen) málo a napolo ozbrojených; *mundum animantem c. C* představovati si; (s ak. c. inf., s nepř. ot., s *ut n. ne*) *cogita, qui sis, quo loco sis C;* *cogitabat, ut exercitum*

*incolumem reduceret Cs*; - spec. (přemítáním) vymýšleti (vymyslíti): *hoc tam callide Iuppiter cogitavit C*; *aliquid cogitandum esse, quo modo resistatur patribus L* 2 pomýšleti na něco: míti na mysli (na paměti), zamýšleti, míti v úmyslu, hodlati něco: (s ak.) *aut mortem aut fugam c. C*; *c. proscriptiones et dictaturas C*; *caedem principis et res novas c. T* pomýšleti na zavraždění knížete a na převrat (státní); *quid cogitat humidus Auster H* co zlého obmýšlí; (s inf.) *exheredare pater filium cogitabat C*; *rebus bene cogitat uti H* zamýšlí dobře užívati věci 3 smýšleti s někým, chovati smýšlení, míti záměry: (s příslovci) *cui (sc. Carthagini) male iam diu cogitanti bellum denuntio C* kteréž smýšlející nepřátelsky opovídám válku; *si quid amice de Romanis cogitabis N* budeš-li k Římanům chovati přátelské smýšlení. Part. *cogitatus* j. adj. v. t.

**cognātiō, ōnis, f.** [*cognatus*] „soudrost“ 1 rodové příbuzenství (krevní): *propinqua c. N* blízké; *c. longa (longinqua)* vzdálené; (s gen. obj.) *cognitione Licinii se excusare L* vymlouval se příbuzenstvím s Liciniem; *cognitionis cum Tyriis memores Cr* 2 meton. (konkr.) příbuzenstvo, příbuzní: *homo magnae cognitionis Cs* mající četné příbuzenstvo; *gentes cognationes Cs* rody a příbuzenstva 3 metaf. příbuzenství, příbuznost, shodnost, podobnost: *c. studiorum et artium C*; *omnes artes quasi cognitione quadam inter se continentur C.*

**cognātus, a, um** [*com a gnatus (= natus)*] „soudrý“ 1 krevný, pokrevný, rodem (po meči i po přeslici) příbuzný: *cognatum latus O* (= *latus cognati*) spřízněný bok, bok příbuzného; *per cognata pectora oro O* sm. při našem (krevním) příbuzenství; *moenia cognata O*; *urbes cognatae V* bratrská města; *tellus cognati retinebat semina caeli O* (poněvadž země byla dříve sloučena s nebem); (žertovně) *faba Pythagorae cognata H* bob, příbuzný Pythagorův; subst. krevní přítel, příbuzný: *amici cognatique C*;

*propinqui atque cognati C* 2 metaf. příbuzný, stejnorodý, shodný: *deus mundo formam maxime sibi cognatam dedit C*; *imponere cognata vocabula rebus H.*

**cognitiō, ōnis, f.** [*cognosco*] 1 poznávání (smysly), seznání, seznámení se s někým, známost: *hunc cognitione atque hospitio dignum existimarent C* pokládali jej za hodna své osobní známosti a pohostinství 2 poznávání (rozumem), vědomost, znalost, poznaček, představa, pojem: *c. iuris C*; *c. naturae C*; *quae corporis sunt, cognitionem habent faciliorem C* tělesné věci lze snáze poznati; *c. rerum C* (vědecké) poznání; *subtilior c. ac ratio litterarum C* hlubší vědecká znalost literatury; *deorum insitas cognitiones habemus C* pojmy o bozích; - spec. (t. t. soudní): soudní seznávání, soudní vyšetřování: *cognitionem capitalium rerum exercere L* zaváděti hrdelní vyšetřování; *cognitionem ad populum reicere L* vyšetření (věci a nález) vznésti na národ; *nec patrum cognitionibus satiatas T*; *dilata in paucos dies c. T* odloženo vyšetřování; *cognitionem de famosis libellis tractavit T* prováděl vyšetřování o hanopisech.

**cognitor, ōris, m.** [*cognosco*] „znatel“ 1 (jakožto t. t.) svědek, jenž o někom svědčí, že jest ten, za koho se vydává, svědek totožnosti: *cognitores homines honestos dare C* 2 právní zástupce, plnomocník; vúb. zástupce: *me Siculi cognitorem iuris sui esse voluerunt C*; *c. huiusce sententiae* zástupce tohoto mínění; *fi cognitor H* staň se plnomocníkem.

**cognitus, a, um** [*cognosco*] seznáný, poznáný, znám(ý): *incognita pro cognitis habere C*; *non hoc auditum, sed cognitum praedicamus N* ne z do-slechu, nýbrž z vlastní zkušenosti; *cognita res meritam vati attulerat famam O* seznaná událost = zpráva o té události; *quanta sit herbarum potentia, nulli quam mihi cognitius O* nikomu není známější než mně; *nunc magis hoc, quo sunt cognitiora* (sc. mala



*nostra*), *gravant* *O* čím známější jsou mé pohromy; - spec. chvalně známý, osvědčený: *homo virtute cognita et spectata fide C.*

**cognōmen**, *inis*, *n.* [*com a nomen* s -*gn-* podle *cognosco*, *cognatus* a p.] **1** příjmení, přijmí **a** = jméno rodinné; kladeno bylo za jménem rodovým a značilo větev (rodinu) některého rodu, na př. *Caesar* (větev rodu Juliů), *Cicero* (větev rodu Tulliů): *duo isti sunt T. Roscii; quorum alteri Capitori cognomen est, iste, qui adest, Magnus vocatur C* **b** = příjmení, které jednotlivec obdržel pro vynikající čin, vlastnost a p., čestné příjmení (na př. *Africanus*, *Sapiens*); *ut unus cognomine Iustus sit appellatus N*; - spec. (s příhanou) přezdívka: *qui (sc. Bambalio) propter haesitantiam linguae cognomen ex contumelia traxit C* **2** (v širším smyslu) příjmení, jméno (odněkud přejaté): *cognomen colli fecit L* jméno dal vrchu; *clari cognominis (gen. qual.) Alba V*; *Ascanius, cui nunc c. Iulo additur V*; *est locus, Hesperiam Grai cognomine dicunt V*; *arens Xanthi cognomine rivus V* (vyprahlý potok, jenž obdržel jméno po slavné řece Xanthu, tekoucí u Troje); *gaudet cognomine terrae (sc. Palinurus) V* jest potěšen ze jména země, t. j. že ta krajina po něm obdrží jméno; *legio, cui c. Rapaci T.*

**cognōmentum**, *ī*, *n.* [*cognomen*] příjmení (ale nikdy neznačí jméno rodinné), jméno: *augetur et Agrippina cognomento Augustae T*; *centurio cognomento Sircipicus T.*

**cognōminis**, *e* [*cognomen*] soujmenný, stejnojmenný, jmenovec.

**cognōscibilis**, *e* [*cognosco*] poznatelný. **co-gnōscō**, *ere*, *cognōvī*, *cognitum* **1** poznávat (smysly nebo rozumem), seznávat (alqm n. alqd ab, ex alqa re, po něčem; s ak. c. inf.): *c. id a Gallicis armis Cs* poznati to po zbroji galské; *si meam modestiam cognostis (= cognovistis, perf. praesens) znáte, víte; cognitum est s ak. c. inf. n. s nepř. ot. seznalo se, shledalo se, známo jest (bylo) ze zkušenosti; (s dvojmj. ak.) c. alqm puerum N*

znáti někoho ještě jako chlapce; *disertissimum cognovi avum tuum C*; - spec. **a** (opět) poznávat, uznávat (za pravé), dosvědčovat totožnost něč: *his cognitis Cs* když tito byli poznáni (že jsou to skutečně oni); *neque currentem se nec cognoscit euntem V* a nepoznává sebe ani v běhu ani v chůzi **b** poznávat písmena, čísti, přečítati (srov. ἀναγινώσκω): *hunc librum cum ephori cognovissent N*; *audire oratores Graecos cognoscereque eorum literas C* **2** poznávat někoho n. něco oň někoho, dovídati se o něčem, zvídati něco, slyšeti, nabývatí známosti (alqm n. alqd; ab (ex) alqo; de alqo n. de re; s ak. c. inf.): *c. caedem; c. adventum Cs*; *ibi cognoscit de Clodii caede Cs*; *consul ex multis de hostium adventu cognovit S*; *ante proelium in Thessalia factum cognitum Cs* před zprávou o bitvě svedené v Thessalii; (abl. absol.) *cognito* když se poznalo (zvědělo): *cognito vivere Ptolemaeum L*; *Romae nondum cognito, qui fuisset exitus T* když se v Římě ještě nevědělo **3** hleděti poznati něco, zvídati, vyzvídati, pátratí po něčem, ptáti se; obeznamovati se; shlédnouti, vyšetřiti něco: *c. situm castrorum Cs*; *c., qualis sit natura montis Cs*; - spec. (t. t. soudní) zkoumati, vyšetřovati; činiti nález, rozhodovati o něčem: (absol.) *cognoscendi consuetudo sublata est O* vyšetřování vyšlo ze zvyku; *Verres cognoscebat, Verres iudicabat C*; (s ak.) *consules causam cognoverunt C* vyšetřiti věc; *c. controversias Cs*; *causā cognitā capitis absolutus est N* po vyšetření věci; (s *de*) *c. de postulatis Cs* rozhodnouti o požadavcích; *nunc de hac pecunia cognoscite C.* Part. *cognitus* j. adj. v. t.

**cōgō**, *ere*, *coēgī*, *coāctum* [*com a ago*] **1** **a** sháněti dohromady, shromažďovati: *cogit is, qui congregat homines et convocat C*; *Tityre, coge pecus V* sežeň stádo dohromady; *omnes eodem cogimur H* všichni jsme sháněni na totéž místo; *quo vento cogitur unda V* kam se větrem vlny shánějí; *plura c. quam satis est H* shromažďovati; (*Roma*) *spernere fortior aurum quam co-*

*gere humanos in usus H*; = spec. **a** (branou moc) sháněti, sbíratí: *omnes ad bellum c. Cs*; *exercitum c. S*; *manum c. Cs* sbíratí vojsko; *copias (legiones) c. in unum locum Cs*; *Hesperiam sub arma c. V* Hesperii spojití do zbraně **β** (senát) svolávati (k poradě), obe-sílati: *senatum in curiam c. C* svolávati senát; ale *inde ad cogendum senatum in curiam redit L* k udržení (pohromadě), k zadržení (aby se senát nerozešel); *concilium c. Cs*; *cogite concilium V* sně-mujte si; *cogimur (sc. senatores) in se-natum C* jsme povoláváni **γ** (peníze) sháněti, vybíratí: *pecuniam c. a civi-tatibus C*; *bona ut in fiscum cogentur T* aby byly uloženy do soukromé po-kladny císařovy **δ** (voj) držeti pohro-madě, zavíratí (o zadním voji): *im-pedimentorum agmen cogit legio XICs*; *pars agmina cogunt V*; *stellarum agmina cogit Lucifer O* **b** metaf. sháněti, spo-jovatí, slučovatí: *dum haec, quae dispersa sunt, cogantur C*; *in caelo nubes coguntur C* shánějí se, kupí se, *coactis cornibus in plenum orbem O* když se spojily rohy měsíčné v plný kruh (při úplňku); *densi cuneis coactis se adglomerant V* v klínech těsně semknutých; = spec. (o tekutinách a j.) zhušťovatí, srážeti; med. srážeti se, houstnouti, tuhnouti: *frigore mella cogit hiems V*; *in nubem cogitur aër V* v mračno se zhušťuje vzduch; *lactis massa coacti O* hmota sraženého mléka, t. j. sýr (srov. též *coacta*) **2 a** vháněti (do těsného prostoru), vtlačovatí, vecpávatí; zužovatí, tísnití: *vis ventorum in portum navem coëgit C* vehnala; *quercum cuneis coactis scin-debat V* klíny vraženými; *verba in alternos pedes c. O* vtěsnati; *qui cen-suram intra sex mensum et anni coë-gisset spatium L* jenž zkrátí censuru na dobu 18 měsíců; *alqm in ordinem c. L* tlačiti do řady, sm. držeti v mezích, omezovatí; *se ipsum in ordinem c. L* sebe sama ponižovatí; *torrens iter cogit Cr* zužuje dráhu (svou); *saltus in artas coactus fauces L*; *clavi mensura coacta est O* viz *clavus*; *scis in breve te cogi H* víš, že budeš svinuta = že

(čtenář) tě svine (a odloží) **b** metaf. doháněti (vehnati) do něčeho n. k ně-čemu, nutiti (donutiti, přinutiti), či-niti nátlak: (absol.) *nullo cogente sagitta excidit V*; *contenti cibis nullo cogente creatis O* jsouce spokojeni pokrmý vy-rostlými bez nucení = které vyrostly samy od sebe; *metu cogente L* pod ná-tlakem strachu; (alqm in, ad alqd) *c. ad bellum*; *c. ad defectionem*; *praeco ad merces turbam cogit emendas H* ke koupi shání (vychvalováním); (s inf.) *senatum cogor reprehendere C* jsem nucen (s ak. c. inf., zřídka) *arma omitti cogebat L* odho-diti zbraň; (se žádací větou s ut) *vi cogere, ut patientur Cs*; (s ak. pron. neutr.) *quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fa-mes V* k čemu (všemu) nenutíš; (s ak. subst., zřídka) *tandem coacta (est) deditio T* vynuceno bylo vzdání, přinuceni byli vzdáti se; *nullam accusationem ab eo coactam (esse) T* že žádná obžaloba jím nebyla vynucena, t. j. podána na jeho rozkaz; = part. perf. pas. **coāctus**, *a, um a* dohnán, nucen, přinucen, donucen: *inopia frumenti coactus, mox velle simulans T*; *necessitate c. Cs*; *avertere noxam ab coacta L* od zná-silněné **b** (adj.) vynucený, nucený, lichý, líčený, předstíraný: *ut coacta mors fortuitae similis esset T* vynucená smrt nahodilé; *coactae lacrimae V* liché slzy; ale *inviti oculi lacrimis ma-duere coactis O* oči zvlhly slzami proti vůli vytrysklými. Part. *coacta* j. subst. v. t.

**cohaerentia, ae, f.** [*cohaereo*] sou-vislost, soudržnost, spojitost: *mundi C.*

**co-haereō, ēre, haesī,** — **1** souvi-seti (s jiným předmětem): (absol.) *con-nexa et cohaerentia aedificia T* stavení spojitá a souvislá; (s dat.) *turris muris hostium propemodum cohaerebat Cr* věž téměř souvisela s hradbami = dosa-hovala k hradbám; (s cum) *cohaerens cum omni corpore membrum C*; metaf. *collocabuntur verba, ut inter se aptis-sime cohaereant C* aby vespolek sou-visela (aby byla spojena . .); *non co-haerentia inter se dicere C* pronášeti věci nesouvislé **2 a** souviseti (v sobě

samém, ve svých částech), držeti se (udržeti se), míti trvání: *mundus ita apte cohaeret, ut dissolvi nequeat C; ruunt nec c. possunt C* řítí se a nemo-hou se držeti; *cohaerebat oratio C* měla vnitřní souvislost **b** skládati se z něčeho (alqa re): *alia, quibus homines cohaerent C.*

**cohaerēscō, ere, haesī, — [cohaereo]** přivěšovati se k sobě, přilínati, lnouti k sobě; souviseti: *cohaesit dextera ligno* (dat.) *O* pravice uvázla na dřevě; *scopulo adfixa cohaesit O* ke skále jsouc přirážena uvázla.

**co-hērēs, ēdis, m. f.** spoludědic, spoludědička: *coheredem esse alci C.*

**cohibeō, ēre, hibuī, hibitum [com a habeo]** **1** držeti pohromadě, spínati: *crines nodo c. H* spojití, svázati v uzel; *lacertos auro c. O* spínati ramena zlatým náramkem **2** pevně držeti, svíratí: (s abl. instrum.) *ventos carcere c. V* držeti ve vězení; *muris cohibet Ardea Turnum V; deos parietibus c. T* svíratí stěnami; *nec Stygiā cohibebor undā H* nebudu svírán styžskou vlnou (t. j. nezemřu); (těž s předl.) *militēs intra castra c. Cr; c. ventos in antris O; Pirihoim cohibent catenae H; claustra cohibentia Ianum H* závory (zámký) zavírající Jana **3** držeti v sobě, chovati v sobě, obsahovati: *semen occaecatum terra cohibet C* símě neviditelným učiněné chová v sobě země; *te cohibent pulveris exigui munera H* sm. tebe chová v sobě chudičký rov **4** metaf. zdržovati, zdržovati; držeti na uzdě, krotiti, tlumiti: *impetum c. C; oculos ab auro c. C* zdržeti oči od zlata; *bellum c. L* staviti válku; *lynxas et cervos c. H* zdržovati v běhu = stříletí; *si neque Euterpe tibias cohibet H* neodpírá; *iracundiam c. C; iras c. V; quae* (sc. provinciae) *procuratoribus cohibentur T* jsou spravovány (řízeny).

**co-honestō, āre, āvī, ātum** (spolu s jinými) uctívati, oslavovati: *statuas c. C; victoriam c. L; c. mortem suā virtute L* oslaviti smrt svou chra-brostí, t. j. padnouti v chrabrém boji; *laudatione pro rostris funus c. T*

pohřeb oslaviti (také) chvalořečí s řeč-niště.

**co-horrēscō, ere, horruī, —** zhroziti se, zděsiti se.

**cohors, tis, f.** [srov. hortus] **1** místo ohrazené, ohrada; dvůr, dvorec (pro dobytek, drůbež): *abstulerat multas vulpes cohortis aves O* mnoho drůbeže uloupila z dvorce **2** meton. množství v ohradu uzavřeně; zástup, dav: *laevam cuncta c. petivit V* veškeren dav lodníků . . . ; *amicorum c. Cr; nova febrium c. H; = spec. (t. t. voj.) a kohorta = 1/10 legie = 3 manipulum = 6 centuriím: c. legionaria Cs S; (často proti legiones značí) pomocné sbory spojenců: auxiliaries, auxiliariae c. T; cohortes sociae; c. alariae; praefecti cohortium S. V době císařské i o samostatných vojenských zřízených sborech: praetoriae cohortes T (9, později 10 kohort po 1000 mužích osobní stráž císařské); nec una c. togata (= c. praetoria) defendit Galbam T; cohortes urbanae T městská stráž bezpečnostní; c. vigilum T hasiči β osobní stráž vojevůdceva, družina vojevůdceva: c. praetoria skládala se z oddaných starších vojínů a ze vznešených mladíků, kteří, provádějce velitely, chtěli nabýti znalosti válečné: decimam legionem sibi praetoriam cohortem futuram Cs; c. regia L; (potupně) scortorum cohors C.*

**cohortātiō, ōnis, f.** [cohortor] důrazné povzbuzení, pobídka, nabádání, napomenutí: *tali cohortatione facta N* po takovémto povzbuzení.

**co-hortor, āri, ātus** sum důrazně ponoukati, povzbuzovati, vybízeti, podněcovati, přimlouvati, napomínati: *militēs; inter se Cs; c. de supportando comeatu Cs; c. nos ad libertatem recuperandam C; (s ut n. ne; těž s inf.) regium insigne sumere cohortatur T.*

**Cōi** viz Coos.

**cōiciō** viz conicio.

**co-inquinō, āre** spolu poskvřňovati, zneuctívati básn. u C.

**coitiō, ōnis, f.** [coeo] **1** sejití (se) **2** metaf. spojení za politickým účelem, spolčení, úmluva: *c. candidatorum consularium C* spolek (dvou) kandidátů

konsulských (ke vzájemné podpoře proti ostatním uchazečům); *coitiones tribunorum adversus nobiles L*; *deicere alqm per coitionem L* odstraniti koho úmluvou; *non factionibus nec per coitiones mihi tres consulatus peperit L* ani stranami, ani spolčováním.

**coitus, ūs, m.** [*coeo*] sejítí se, sblížení, obcování (pohlavní).

**Colchus, a, um** kolšský (kolchidský), jsoucí z krajiny Kolchidy na vých. pobřeží Černého moře: *venena Colcha H* (zvané podle Medeie); subst. mask. Kolch; zvl. v plur. **Colchī, ōrum** Kolchové; meton. země Kolchū: *monstrum submisēre Colchi H*. Adj. **Colchicus, a, um** kolšský (kolchidský); řecké adj. fem. **Colchis, idis** [Κολχίδς] kolšská; subst. (sc. *mulier*) *Colchis* Kolšanka (= *Medea*) *H O*; (sc. *terra*) = (krajina) Kolchis.

**colēns, entis, m.** [*colo*] ctitel: c. *religionum C*.

**colēus, ī, m.** varle, ob. pl. *si nos colēos haberemus Ptr* sm. kdybychom byli muži; *colēi Lanuvini C* snad = *culei*.

**<colica, ae, f.** [κωλική sc. νόσος] kolika (nemoc).>

**coll . . .** druhy psáno **conl . . .**

**col-labefactō, āre** zvíklati něco.

**col-labefiō, fieri, factus** sum býti zvíklán, řítiti se, káceti se, klesati; (metaf.) *Aristides a Themistocle collabefactus N* byv přiveden k pádu.

**col-lābor, lābī, lāpsus** sum padati na hromadu, klesati, řítiti se, hrouťiti se: *postquam collapsi cineres V* když se popel rozpadl; (často o budovách, městech) *urbes motu terrae collapsae T*; (též o osobách, které omdlévajíce neb umírajíce klesají) *collapsa cecidit O* omdlevení sklesla; *ferro* (abl. causae) *collapsam adspiciunt comites V* mečem skleslou spatří; *membra collapsa V*; *ossa morbo collapsa V* kosti nemocí ochromené.

**col-lacerātus, a, um** [*com* a *lacero*] rozsápaný: *corpus T*.

**col-lacrimātiō, ōnis, f.** [*collacrimo*] rozplakání, velký pláč.

**col-lacrimō, āre, āvī, —** rozplakati se nad něčím, oplakávati něco (alqd): *suum patriaeque casum L*.

**collārium, iī, n.** [*collum*] límec.

**Collātia, ae, f.** starobylé město sabinské 15 km vých. od Říma. Odt. adj. **Collātīnus, a, um** kollatijský; (jako příjmení) *L. Tarquinius Collatinus*, manžel Lukretii; *penetralia Collatina O* dům Tarquinia Kollatijského; subst. **Collātīnī, ōrum, m.** Kollatijané.

**collātiō, ōnis, f.** [*confero*] **1** snášení: *signorum collationes C* snášení (vojenských) odznaků, t. j. srážka, bitva **2** snášení peněz, příspěvek (peněžitý), dávka: *Batavi exempti oneribus et collationibus T* **3** snášení (pro srovnávání), sestavování, přirovná(vá)ní: *in collatione reliquarum (legionum) Hirt* proti ostatním (legiím).

**collaudātiō, ōnis, f.** [*collaudo*] pochvala.

**col-laudō, āre, āvī, ātum** pochváliti, vychváliti, chválou zahrnouti, schváliti: *militēs c. Cs*; *officium c. N* pochváliti oddanost.

**collēcta, ae, f.** [*2. colligo*] (sc. *pecunia*) sebrané peníze, příspěvek (na společnou hostinu). = <herně, daň>.

**collēcticius, a, um** [*2. colligo*] odevěad sebraný *C*.

**collēctiō, ōnis, f.** [*2. colligo*] sbírání **1** *membraurum c. dispersa C* sbírání údů na rozličných místech; sbírka **2** spec. **a** t. t. rétor. (stručný) souhrn, rekapitulace **b** t. t. log. závěr.

**collēctus, a, um** [*2. colligo*] sebraný; stručný.

**collēga, ae, m.** [*com* a *2. lego*] vl. „spolu vyslaný“, vypravený **1** druh v úřadě, kollega: *c. in censura C*; *c. imperii T* spoluvladař; *plus quam collegae Miltiades valuit N* více než spoluvelitelé jeho **2** soudruh, společník, člen společenstva, člen bratrstva: *c. sapientiae C* člen filosofické školy; *Autronio nonne collegae sui defuerunt? C*.

**collēgium, iī, n.** [*collega*] **1** abstr. spolupůsobení v úřadě, spoluúřadování, spolupůsobení: *c. concors L*; *c. Caesaris T* t. j. zastávání censury zároveň s panovníkem; *consulatus patris atque filii collegio insignis T* konsulát pamětihodný spoluúřadováním otce i

syna **2** konkr. soudruhové, collegium, sbor **a** (v úřadě světském) *c. praetorium*; *c. tribunorum plebis* **C** **b** (v úřadě kněžském) *c. pontificum*; *c. augurum* **C** **c** vúb. společenstvo, družstvo, bratrstvo, spolek, cech; spolek (klub) politický: *c. Capitolinorum* **C** **L**; *c. mercatorum* **L** cech kupců; *servos simulatione collegiorum esse scriptos* **C** že byli otroci sebráni pod záminkou společenstev (t. j. že mají tvořiti společenstva); (posměšně) *ambubaiarum collegia* **H** společenstva.

**col-libertus**, *ī*, *m.* spolupropuštěnec.

**col-libet** (arch. *conlubet*), *libuit* a *libitum est* jest (mí) libo, líbí se, zamlouvá se: *quae victoribus conlubuisent* **S** cokoliv se vítězům zlíbí; *simulac mihi conlibitum est* **C**.

**collidō**, *ere, īsī, īsum* [*com a laedo*] **1** (dohromady) srážeti: *mare inter se navigia collidere* (inf. hist.) **Cr**; *magno motu amnis uterque colliditur* **Cr** obě řeky se srážejí s velikou silou; (básn.) *Graecia barbariae* (dat.) *lento conlisa duello* **H** Řecko srazivší se s cizinou v houževnaté válce **2** rozbíjeti, roztloukati: *vasa argentea conlisa* **C** potlučené nádoby.

**colligātiō**, *ōnis, f.* [l. *colligo*] svázání; spojení.

**1.** **col-ligō**, *āre, āvī, ātum* **1 a** svázati, spoutati: *manūs* **c.** **L**; *scutis colligatis* **Cs** když byly štítý spoutány, k sobě připjaty **b** ovázati: *colligatis vulneribus* **Suet** **2** metaf. **a** spojití: *homines dissociatos sermonis vinculo* **c.** **C**; *genera officiorum inter se colligata* **C**; *septingentorum annorum memoriam libro uno* **c.** **C** obsáhnouti dějiny **b** upoutati, zdržeti někde: *Brutum in Graecia* **C**; *impetum furentis* **c.** **C** útok zadržeti, zadržeti.

**2.** **colligō**, *ere, lēgī, lēctum* [*com a l. lego*] **1** sbíráti, snášeti (na hromadu), shledávati; spojovati, stahovati; (osoby) sbíráti, shromažďovati, shlukovati, soustřeďovati: *collecti flores* **O** sebrané, natrhané kvítí, ale *collectos semina* (básn. akus. předmětný) *flores* **O** květy mající sebraný pyl =

s květů sebraný pyl; *serpentes* **c.** **N** nachytati hadů; *c. uvas de vitibus* **O** sbíráti hrozny s rév; (s příhanou) *pecuniam* **c.** **H** hromaditi peníze; *habenas* **c.** **V** otěže sevřiti (rukou), přitáhnouti; *sinūs in nodum collegerat auro* **V** záhyby (roucha) v uzel sepal zlatou sponkou; (reflex.) *nodo sinūs collecta fluentes* **V** splývající záhyby sebrány mají uzlem; *hederā collecta capillos* **O** břečťanem vlas majíc svázán; *arma navis* **c.** **V** (= *vela contrahere*) svinouti plachty; (t. t. voj.) *vasa* **c.** shledávati nářadí, připravovati zavazadla (na cestu), chystati se k odchodu; ale *sarcinas* **c.** **S** složití zavazadla (na jedno místo před bitvou); *cum hastas non protenderet, non colligeret* (= *reduceret*) **T** když kopí ani vystrčiti nemohl, ani zpět odtahnouti; *curriculo pulverem* **c.** **H** prach zvířiti; *naufragium* **c.** **C** sbíráti trosky rozbité lodí; *collecta sordes* **H** nashromážděná špina; *colligit Phoebus equos* **O** zachytí (dohromady), zarazí; *se in orbem* **c.** **L** sraziti se v kruh; *orbem* **c.** **L** utvořiti kruh (kolo); (medial.) *collecta exsilio* (dat. účel.) *pubes* **V** mužstvo shromážděné do vyhnanství; = spec. těsněji stahovati, tlačovati, zužovati: *anguis se in spiram colligit* **V** had v kotouč se svíjí; *se collegit in arma* (*Aeneas*) **V** zchoužil se za štít; *alitis in parvae figuram collecta* **V** scvrknuvši se v podobu ptáka; *vertex in unum apicem collectus* **O** vrch úžící se v jeden kužel **2** metaf. **a** sbíráti, sestavovati, shrnovati, vypočítávati, počítati: *quam acute collecta crimina* **C**; *excusationis causas* **c.** **Hirt** vypočítávati, uváděti; *c. vires ad agendum* **L**; *ducenti ferme et decem anni colliguntur* **T** dohromady se počítají; *sic collige mecum* (s nepř. ot.) **H** tak shrň (v jedno), spočti se mnou; *ut ex eo crudelitatis invidiam colligam* **C** abych očernal z ukrutnosti; *oculis colliguntur innumerabiles voluptates* **C** očima lze požívatí **b** sbíráti v myslí, souditi o něčem, usuzovati, uzavíratí: *paucitatem hostium* **c.** **L** usuzovati o skrovném počtu; *sicut ex genere telorum colligitur* **T** jak lze souditi; *ex quo colligi potest* (s ak. c. inf.) **T** z toho lze usuzo-

vati; (s nom. c. inf.) *colligor ex ipso dominae placuisse sepulcro O* ze samého náhrobku lze souditi, že jsem se líbil paní **c c. se** (*animum, animos, mentem*) sbíratí se, vzpamatovati se, vzmužovati se, nabývati srdce (mysli): *colligendi sui causā C; percussus paulum reticuit: dein collecto animo respondit T d* sbíratí sobě něco, získati (si), opatřiti (si), dojítí, dosíci, nabýti něčeho: *c. auctoritatem Cs; ut ante conlectam famam conservet C* povést předtím získanou; *collectum odium O* pojaté zášti; *iram colligit et ponit temere H* hněv pojímá a odkládá maně; *ab ipso colligit os rabiem O* z něho (t. j. z jeho povahy) chřtán nabude zuřivosti; *fessa labore sitim collegerat O* dostala žízeň; *rabies edendi ex longo* (sc. tempore) *collecta V* (vzteky hladovosti) zuřivý hlad od dlouhé doby nahromaděný; *frigus c. H* nastuditi se, promrznouti. Part. *collectus* j. adj. a fem. *collecta* j. subst. v. t.

<col-limō, āre, āvī, ātum pilovati; tříbiti.>

**col-lineō**, āre přímo mířiti, stříletí, přímo házetí: *hastam aliquo c. C* oštěpem někam mířiti; = spec. dobře mířiti, zasáhnouti, trefiti: *quis est enim, qui totum diem iaculans non aliquando collineet C.*

**col-liniō** viz *collineo*.

**col-linō**, ere, lēvī, litum pomazati: *crines pulvere c. H* potřisniti.

**Collinus**, a, um [*collis*] ležící při (na) pahorku Quirinálském; nejl. *porta Collina* brána Kollinská (ve staré hradbě Serviově na severu města Říma) a *tribus C.* (jedna ze čtyř městských tribuí Serviových).

**col-liquefactus** [*com a liquefio*] rozpuštěný: *venenum c. in potione C.*

**collis**, is, m. [srov. l. *cello*] chlum, pahorek, návrší: *c. arduus ascensu L; collis* někdy spec. = *c. Quirinalis; di, quibus septem placuere colles H* (o sedmi chlumech, na nichž stojí Řím).

**collocātiō**, ōnis, f. [*colloco*] 1 postavení, umístění: *siderum, verborum, argumentorum C 2* umístění (dívky u muže), provdání: *c. filiae C.*

**col-locō**, āre, āvī, ātum umístovati

1 stavěti, klásti někoho n. něco někam (alqm n. alqd in aliquo loco): *simulacrum Iovis c. C; retia circumdata collocat O* sítě kolkolem klade; *trabes in solo c. Cs* položití; (zvl. ve voj.) *angustius milites c. Cs* úže (k sobě) postaviti, sraziti; *copias pro castris c. Cs; in statione c. Cs* postaviti na stráž; *subsidia c. Cs* rozeztaviti posily; *copias in insidiis c. Cs* položití do zálohy; (obr.) *senatum rei publicae custodem collocaverunt C* postavili (jako na stráž), ustanovili; o nevěstě ukládati (na lože): *collocate puellulam Ct 2* metaf. **a** usazovati, usidlovati, ubytovati, vykázati sídla: *legionem in hibernis c. Cs; cives sese Thermis conlocarant C* usadili se; *comites eius apud ceteros hospites conlocantur C* jsou ubytováni **b** (dceru) umístiti, usaditi u muže, provdati (za . . .): *filiam iuveni conlocavit T* dceru provdal za mladého muže; *mox mihi conlocavit* (sc. *Augustus filiam*) *T; virgines in matrimonio c. C; sororem nuptum c. in alias civitates Cs* provdati do jiných obcí **c** (peníze) ukládati, vkládati (na př. do stavby a pod.), vydávati, vynakládati na něco, dávatí do něčeho, obracetí k něčemu (alqd in re): *homines in ea provincia pecunias magnas collocatas habent C; duas faenoris partes in agris c. T* dvě třetiny jistiny uložití v pozemcích; (obr.) *apud bonos beneficium c. C* (uložití (si) dobrodiní =) dobrodiní prokázati dobrým (čekaje odsluhy); *aedilitas recte conlocata C* vložená do dobrých rukou; *in animis vestris triumphos meos conlocari volo C* přeji si, aby paměť na mé triumfy byla uložena (zachována) v myslích vašich; *spem c. in eventu C* zakládati naději na výsledku; *patrimonium in rei publicae salute c. C* vydati, vynaložití na . . .; *miliens sestertium in munificentia ea conlocatum T* bylo vydáno na . . .; *totum se in cogitatione c. C* zcela se oddati přemýšlení, výhradně se zanáseti s přemýšlením **d** umístiti, upravití, spořádati, srovnati, zaříditi: *chlamydem c. O; (equo) Tatius collocat iubas Pp* upravuje; *de cuius sapientia in prioribus libris satis conlocavi T* dostatečnou zprávu jsem

umístil, s dostatek jsem vyložil; *res c. atque administrare C* spořádati věci a spravovati je.

**collocūtiō, ōnis, f.** [*colloquor*] rozmluva, rozprávka, rozprava.

**colloquium, iī, n.** [*colloquor*] rozmluva, rozhovor, hovor; *in (ad) c. venire Cs* přijíti k rozmluvě; *in c. convenire Cs; aliquamdiu in colloquio esse N* rozmlouvati nějaký čas; *colloquium eius (gen. obj.) petivit N* požádal za rozmluvu s ním; *c. deorum V;* (obyč. s *cum*) *cum hostibus clandestina colloquia C* tajné porady (úmluvy); *per colloquia n. colloquiis agere Cs* rokováním, ústně; *colloquia amicorum absentium C* (písemné) hovory vzdálených přátel.

**col-loquor, ī, locūtus sum** spolu mluvíti; rozmlouvati, vyjednávat: *ex equis c. Cs* rozmlouvati spolu (sedíce) na koních; *c. cum alqo; c. cum alqo per alqm; per litteras c. cum alqo C; multum inter se de alqa re c.;* (zřídka s ak.) *de his rebus, quas tecum c. volo N; illi collocuti satis quaesitum videri...* *Cr* oni domluvívše se, že myslí, že věc je s dostatek (od nich) vyšetřena.

**col-lubet** viz *collibet*.

**collubus** viz *collybus*.

**col-luceō, ēre, —, — 1** (se všech stran, odevšad) zářiti, svítiti, býti v (plném) lesku: *sol longe lateque col-lucet C;* (s abl.) *cuius (sc. candelabri) fulgore c. Iovis templum oportebat C* měl býti ozářen; *moenia collucent flammis T; Vitelliani adverso lumine collucentes T* září měsíce zpředu jsouce osvětleni; *mare a sole conlucet C 2* metaf. zářiti, skvíti se: *vidi c. omnia furtis tuis C; totus collucens veste atque armis V* celý záře od roucha a zbraně; *collucent floribus agri O* nivy se třpytí květy.

**collectātiō, ōnis, f.** [*collector*] zápasení, zápas.

**col-luctor, arī, ātus sum** zápasiti.

**col-lūdō, ere, lūsī, — 1** hrátí s někým (alci): *puer gestit c. paribus (dat.) H; summā in aquā conludere plumas V* na povrchu vody že se hravě pohybují pírka **2** metaf. býti v tajném srozumění, držeti s někým: *nisi tecum conluisisset C.*

**collum, ī, n.** [z \**col-som*, srov. něm. Hals] krk, šíje, hrdlo: *sectores collarum C* podřezavači krků; *ferro secat pendentia colla V* mečem přetíná svislé šíje; *collo dare braccia circum V* kol šíje ovinouti paže; *invadere in collum alcis C* padnouti někomu okolo krku; *colla (ak. vztah.) iugo pressi equi O* na šíjích stížení jhem, t. j. zapřažení k vozu; básn. synekd. šíje i s hlavou, hlava: *posuit c. in pulvere Teucro V* položil šíji (i s hlavou), t. j. padl; *colla fovet V* podpírá si hlavu; *colla in plumis reponit O* klade hlavu . . .; metaf. *lasso papavera collo demisere caput V* (když) mák na uvadlém stonku skloní hlavu.

**col-luō, ere, luī, lūtum** vyplachovati: *ora nulli colluerant fontes O* žádné prameny nesvlažily úst.

**collūsiō, ōnis, f.** [*colludo*] **1** společné hraní **2** ob. tajné dorozumění.

**collūsor, ōris, m.** [*colludo*] spoluhráč (v odvážné hře).

**1. col-lustrō, āre, āvī, ātum** osvětlovati, osvěcovati: *luna lumine solis conlustrari putatur C.*

**2. col-lūstrō, āre, āvī, ātum** prohlížeti, ohledávati: *omnia oculis c. C; equo conlustrans cuncta T.*

**colluviēs, ēī, f.** [*colluo*] **1** splašky, špína, kal **2** metaf. **a** směsice: *in multa conluvie rerum T* v kalné záplavě událostí; *c. nationum T* směsice národů **b** sběh, sebranka: *conluviem istam non nisi metu coercueris T c* neplecha, hanebnost: *detectae fidei c. Ap.*

**colluviō, ōnis, f.** [*colluo*, srov. *colluvies*] jen metaf. stečení; smíšení, splynutí; směsice: *c. gentium L* smíšení rodů; *ex omnium scelerum conluvione natus C* zrozený z kalu všelikých zločinů; *ex hac turba atque conluvione discedere C* odejítí z tohoto zmatku a směsice.

**collybus, n. collubus, ī, m.** [*κόλλυβος*] nádavek, příplatek (při měnění peněz), ažio.

**collȳra, ae, f.** [*κόλλυρα*] chléb podlouhé podoby, houska.

**collȳrium, iī, n.** [*κόλλυριον*] mast, zejm. oční.

**colō**, *ere, coluī, cultum* [z koř. ie. *kuel-*, srov. *πέλομαι* a čes. *kolo*] vl. otáčeti (se) někde **1** (t. t. rolnický) vzdělávati, upravovati: *agrum (agros)*; *dura cultu haec plaga est L* těžko lze vzdělati; *vitem c. C* pěstiti révu; *c. fructus V*; *c. fruges O*; part. perf. pas. *cultus, a, um* vzdělaný, pěstěný: *culti horti O*; - pěstiti, ošetřovati, ozdobovati, vystrojovati: *corpora O*; *formam augere colendo O*; *culta venit O* přichází ozdobena; *Sulpicia est tibi culta Tb* je vystrojena pro tebe; *focus strue cultus iliceti M*; - (duši) šlechtiti, zušlechtovati: *pectus ingenuas per artes c. O*; (zeugma) *terras hominumque colunt genus H* obývají na zemích a zušlechtují pokolení lidské **2** míti bydlištěm, na místě bydlet, obývati (= *incolere*): *urbem c.*; *Rheni ripam c. T*; *Rhenum Tencteri colunt T* při Rýně bydlí; *Hiberum c. L* při Hiberu; (básn.) *terra colitur V* země jest obývána, leží (= *sita est*); (absol.) *colunt discreti ac diversi, ut campus placuit T*; *Germanorum cis Rhenum colentium T*; též o bozích: *dii, qui hanc urbem colitis L* obýváte (a chráníte); *quam (Carthaginem) Iuno fertur coluisse V* **3** pěstiti, pěstovati někoho n. něco, opatrovati, dbáti o někoho n. o něco, hleděti si něčeho, šetřiti čeho: *militēs artē colam, me opulenter S* o vojíny dbáti budu skoupě, o sebe rozmařile = k vojínům se budu chovati skoupě, k sobě rozmařile; *rem militarem c. L* hleděti si válečnictví; *religionēs prave coluntur L* věci náboženské špatně jsou obstarávány; *artes c. S*; *bonos mores S*; *fidem rectumque c. O* zachovávati dané slovo a právo; *memoriam vestri beneficium colam C* zachovám památku na . . .; *in officio colendo sita est honestas, in negligendo turpitudō C*; *sacra Musarum c. O* konati oběti; *c. festa O*; *c. morem sacrum V* míti posvátný zvyk **4** pěstovati, uctivě se chovati, vážit si, uctívati, ctíti, v úctě míti (chovati): *o colendi semper et culti H* (o Phoebovi a Dianě) povždy úcty hodní a ctění; *Mercurium, Phoebum c.*; *qui coluere (deos), coluntur O* ti, kteří ctili bohy, jsou (sami) ctění;

*zeugma rura Panaque colebat O* obýval na venkově a ctíl Pana; (s abl. instr.) *alqm donis colere L*; *c. honoribus L*; ale *summā caerimoniā* (abl. modi) *coli N* v největší úctě býti chován. Part. *colens* a *cultus* j. adj. v. t.

**colocāsium**, *iī, n.* [*κολοκάσιον*] egyptský bob, vodní rostlina podobná lek-nínu.

**colōna**, *ae, f.* [*colonus*] selka.

**Colōnae**, *arum, f.* [*Κολωναί* „Hůrky, Horky“] Kolony, město v Troadě v Malé Asii.

**Colōnēus**, *a, um* příslušný k attic-kému demu Kolonu, kolonský: *Oedipus C. C* tragedie Sofokleova „Oidipus na Koloně“.

**colōnia**, *ae, f.* [*colonus*] **1** venkovský statek **2** osada, kolonie: *constituere coloniam C*; *in coloniam mittere alqm N* poslati k založení osady, za osadníka; složka vlastních jmen měst: *Colonia Agrippinensis* v. *Agrippina* **3** meton. osada, osadnictvo, osadníci: *colonias (colonium) deducere* vl. svěsti osadníky (s vrchu Kapitolského) = založiti osadu; *coloniam mittere in locum C*.

**colōnicus**, *a, um* [*colonus*] osadní, osadnický: *cohortes colonicae Cs* osadní kohorty, t. j. sebrané v římských osadách.

**colōnus**, *i, m.* [*colo*] **1** kdo vzdělává svou roli, rolník, sedlák, hospodář; kdo vzdělává cizí roli, nájemce, kolon: *ante Iovem nulli subigebant arva coloni V*; *inopes coloni H*; *deplorata colonis vota O* naděje od rolníků oplakané; *colonus habuit conductum fundum C* nájemce měl najatý dvůr; *frumenti modum dominus ut colono iniungit T* ukládá jako nájemci **2** osadník, přistěhovalec: *Agrigentorum duo genera, unum veterum, alterum colonorum, quos T. Manlius deduxit Agrigentum C*; *Chersonesum colonos mittere N*; *Tyrii coloni V* **3** vüb. obyvatel: *veteres migrate coloni V*.

**1. Colophōn**, *ōnis, f.* [*Κολοφών*] ion-ské město, sev.-záp. od Ěfesu. Odt. adj. **Colophōnius**, *a, um* kolofonský; subst. **Colophōnii**, *ōrum, m.* Kolofonáné.



**2. colophōn, ōnis, m.** [κολοφών] vršek, vrchol: *colophonem rei addere* (z řec. τὸν κολοφῶνα ἐπιθεῖναι) dovršiti něco, posaditi něčemu korunu (n. věnec).

**color** (arch. colōs), **ōris, m. 1** barva: *Iris mille trahens colores V* Iris vlekouc tisícere barvy = značíc svou dráhu tisícerymi barvami; *ducit uva colorem V* nabývá barvy, zapaluje se; *Tyrii colores H* (o nachové barvě roucha); - spec. barva pleti, pleť: *niveus c. H* sněhobílá pleť; *coloris bonitas C*; *color, oculi, voltus, taciturnitas C*; *cui non vultus, non color unus* (sc. mansit) *V* sm. líce i barva se jí změnily; *tales virgo dabat ore colores V* tak se měnila její tvář; *mutare colorem H* zblednouti; *color sine sanguine O* sm. zsinálá bledost; praegn. krásná pleť, krása, sličná tvář: *O formose puer, nimium ne crede colori V* nedůvěřuj příliš své kráse; (o lesklé barvě kovů) *nullus argento color est H* nemá lesku **2** metaf. **a** zevnější z(a)barvení, nádech, tvářnost, ráz, způsob, položení: *quisquis erit vitae color H* jakkolivěk se zabarví život; *omnis Aristippum decuit color H* sm. Aristippos se uměl vpraviti do každého postavení života; *omnia eundem ducunt colorem Cr* vše má touž tvářnost **b** (o řeči) barva, barvitost (kolorit), ráz: *operum servare colores H*; *c. tragicus H* sloh tragický.

**colōrātus, a, um [coloro] 1** zbarvený, barevný, barvitý: *coloratae nubes C*; *Silurum colorati vultus T* obličej barvou natřené; praegn. barevný (o příslušnících exotických národů): *c. Indi V*; *Seres O 2* metaf. líčený: *non sunt ficta nec colorata Sn.*

**colōrō, āre, āvī, ātum [color]** barviti, zbarvovati: *corpora C*; *cum in sole ambulam, naturā fit, ut colorer O* přirozeně se stává, že dostávám (osmahlou) barvu. Part. *coloratus* j. adj. v. t.

**colossus, ī, m.** [κολοσσός] kolos, socha nadživotní velikosti (význam velikosti se u tohoto slova ustálil podle t. ř. Kolossu rhodského, bronzové sochy boha Helia, vysoké 34 m, ulité r. 285 př. n. l.).

**coluber, brī, m.** had (nejčastěji mí-

něna užovka): *c. mala gramina pastus V*; *avis invisā colubris V* (= čáp).

**colubra, ae, f.** [srov. *coluber*] had; též o hadech Medusíných *O*.

**colubrifer, fera, ferum [coluber a fero]** hadonosný: *monstrum c. O* (= *Medusa*).

**cōlum, ī, n.** sítko; cedník, cedítka.

**columba, ae, f.** [*columbus*] holubice; holub.

**columbīnus, a, um [columbus]** holubí: *pulli columbini C* holoubata.

**columbulus, ī, m.** [*columbus*] holoubek *Pn.*

**columbus, ī, m.** [srov. stsl. golōbb = čes. holub] holub; holubice: *vetuli notique columbi H* (holubi byli zasvěceni Venuši).

**columella, ae, f.** [*columna*] **1** sloupek, sloupec; pilířek **2** anatom. čípek.

**columnen, inis, n.** [srov. l. *cello*; *columnna* a *culmen*] vl. předmět vycínající **1** výčnělek, vršek, vrchol: *sub altis Phrygiae columnibus Ct 2 a trám, sloup, pilíř **b** štít (budovy) **3** metaf. sloup, pilíř, podpora, zástita (zvl. o osobách): *victoriae c. T*; *rei publicae c. C*; *caput columnenque imperii Romani L*; *mearum c. rerum H.**

**columna, ae, f.** [l. *cello*] sloup, pilíř: *columnae recisae ultimā Africā H*; *c. lignea L*; *columnas rupibus excidunt V*; *templa innixa columnis O*; - spec. **a** opěrný sloup: obr. *o diva, ne proruas stantem columnam H* nepoval stojícího sloupu (t. j. nedopusť, aby nastal státní převrat) **b** *c. Maenia* sloup Maeniův v Římě na foru, u něhož *triumviri capitales* trestali zločince a na němž věřitelé proskribovali neplatící dlužníky; s nárazkou na tento sloup obr. *ne in Scyllaeo illo aeris alieni tamquam in fretu ad columnam adhaeresceret C* aby neuvízl u sloupu **c** knihkupecký pilíř (na němž knihkupci oznamovali nové knihy): *mediocribus esse poetis non concessere columnae H d* (o nejzazším cípu) plur. sloupy, mezníky, končiny: *Protei columnae V* sloupy Proteovy (označení ostrova Faru a hranic Egypta); *Herculis columnae T* (na severu; ob. se tak označuje Gadská úžina).

**columnārium, iī, n.** [columna] (sc. vectigal) daň ze sloupů, sloupné Cs.  
**colurnus, a, um** [m. \*corulnus z corulus (corylus)] lískový: veru V.

**colus, ī i -ūs, f.** (m. Ct O Pp) kužel k předení: *tolerare colo* (předení) *vitam V.*

**com** jako praeverbium viz 1. *cum*.

**coma, ae, f.** [κόμη] 1 vlas(y): *c. calamistrata C* nakadeřené vlasy; *steterunt comae V* vlasy se zježily 2 metaf. (na rostlinách) listí, klasy: *papaveriae comae O* makové květy; *arbor tonsa comas O* listí zbavený; *redeunt iam arboribus comae H*; *comae Cere- ris O* (= obilí).

**comāns, antis** [coma] 1 vlasatý, dlouhovlasý: *colla comantia (equō- rum) V*; *comantes tori V* hustá hříva (lví); *c. galea V* chocholátá přilba; *cristae comantes V*; *stella c. O* vlasatice (= κομήτης) 2 listnatý: *caulis co- mans V* listnatá lodyha; *narcissus sera comans V* pozdě olistěný, pozdě kve- toucí.

**comātus, a, um** [coma] vlasatý: *Gallia comata C* Gallie zaalpská (po- něvadž obyvatelé její Gallové nosili dlouhé vlasy); metaf. *comata silva Ct* zelenovlasý strom.

**Combē, ēs, f.** Aitolka, jež jsouc pro- následována od svých synů byla pro- měněna v ptáka O.

1. **combibō, ōnis, m.** [combibere] spo- lečník v pití.

2. **com-bibō, ere, bibī, —** vpítí, vssáti: *corpore c. venenum serpentis H*; *combibit os maculas O* dostává skvrny; *combibitur fluvius terrā O* jest pohlcována zemí, ztrácí se do země; metaf. *puer artes combibit C* napájí se umě- ními.

**combinātiō, ōnis, f.** [comino] spo- jování.

⟨**combinātōrius, a, um** [cominator od *comino*] spojovací, kombinační.⟩

**combinō, āre, āvī, ātum** [com a binī] spojovati do dvojice; vřb. spojovati.

**Combulteria, ae, f.** městečko Sam- nitů na jihozápadní hranici Kampá- nie L.

**combūrō, ere, ussī, ustum** [podle *amb-uro* chybně děleného na *am-buro*, srov.

*bustum*] (na dobro) spáliti, zničiti ohněm: *frumentum omne c. Cs*; *Calanus sua voluntate vivus combustus est C* dal se upáliti.

**combustiō, ōnis, f.** [comburo] spálení.

**com-edō, ere, ēdī, ēsum** 1 snísti, strávití; sežrati: *haec porcis com- enda relinques H* necháš to tu k se- žrání vepřům; *ex se natos (Saturnus) comesse (= comedisse) fingitur solitus C*; *celerius potuit comestum quam epo- tum (venenum) in venas permanare C* rychleji v jídle než v nápoji 2 metaf. **a** se c. sžírati se, trápiti se **b** projísti, promarniti, prohýřiti: *patrimo- nium c. C*; *bona c. CH.*

**Cōmēnsis** viz *Comum*.

1. **comes, itis, m. f.** [com a eo] vl. spo- lujdoucí 1 průvodce (průvodkyně), průvodčí; druh (družka); společník, (společnice), účastník (účastnice): *c. esse alcis n. alci*; *cui fidus Achates it c. V* s nímž jde jako průvodce; *possem fratri c. ire per umbras V* provázeti bratra po říši stínů; *nec tibi c. ire recuso V*; *ipse c. Niso graditur V* při- druží se k N. za průvodce; (s gen.) *c. fugae C*; *c. sacrorum O* účastník po- svátných obřadů; *c. operis O* pomoc- ník v díle; *c. mortis (leti) O* druh, družka (ve) smrti; *praebere se alci co- mitem* nabídnouti se za průvodce; *co- mitem (se) negare O* účastenství ode- přítí; *Augustum in orientem meavisse comite Liviā T* že Augustus cestoval doprovázen Livií; metaf. *furor sceleris c. C*; *invidia gloriae c. N*; *culpam poena premit c. H* vinu stíhá trest vzápětí; = spec. průvodce k dozoru, dozorce, vychovatel: *custos comes- que Iuli V*; *puero (Alexandro) c. et custos salutis datus Cr* (o Filippovi) 2 (v plur.) průvodčí, průvod, družina: *comites magistratum; c. praetoris dru- žina praetora ubírajícího se ke správě provincie a p.*; *comites et amici Germa- nici T* 3 za pozd. cis. doby člen císařovy družiny, odt. titul vysokého úředníka dvorního n. státního = ⟨hrabě: *c. Palatinus* falekrabí; kmet, pán.⟩

2. **comēs, comēsse, comēssēs** atd. viz *comedo*.

**comētēs**, *ae, m.* [κομήτης t. ἀστὴρ] vlasatice, kometa: *sidus c. effulsit T.*

**cōmicē**, *adv.* [comicus] komicky, žertovně: *res tragicas paene c. tractare C.*

**cōmicus**, *a, um* [κωμικός] veseloherní, komický: *poēta c. C* komický básník, skladatel veseloher; *c. res H* látka na veseloheru; *c. adulescens C* mladík z veselohery; *comici stulti senes C* pošetilí starci v komedii; *Davus c. H* Davus v komedii.

**cōminus** viz *cominus*.

**cōmis** (arch. snad *cosmis*), *e* veselý, přívětivý, roztomilý, laskavý, vlídný, úslužný: *comis et humanus C*; *hic tibi c. et urbanus videtur H* veselý a vtipný společník; *dominus c. C*; *quis C. Laelio comior? C* kdo vlídnější nad Laelia; *ingenium come N*; *c. in uxorem H* něžný k choti; *c. erga alqm C*; *c. alci T*; *c. oratio, c. sermo T*; *c. congressus T* vlídné obcování; *c. via T* vlídný způsob; *comi hospitio accipi L* vlídně býti pohoštěn; (básn.) *potest comis* (ak. pl.) *garrire libellos H* veselý kusý (slovní hříčka m. *comoedias*) povídati (podle jin. výkladu *comis* nom. sg. půvabně).

**cōmissābundus** (*cōmīsābundus*) *a, um* [comissor] hodokvasný, hýřivý, toulající se ve veselém průvodu.

**cōmissātiō**, *ōnis, f.* [comissor] hýření, pitka, hody (s bujnou zábavou: tancem, hudbou, veselým průvodem po ulicích).

**cōmissātor**, *ōris, m.* [comissor] piják, hýřil.

**cōmissor** (*cōmīsor*), *ārī, ātus sum* [κωμῶζω] choditi v bujném průvodu, zvl. po pitce ve veselém průvodu po ulicích se ubíratí opět k jednomu z hodovníků a pokračovati v pitce, hýřiti: *comissatum ire ad alqm L.*

**cōmitās**, *ātis, f.* [comis] veselost; vlídnost, přívětivost, roztomilost, laskavost, zdvořilost, úslužnost: *c. epulantium Cr*; *erat in illo viro comitate condita gravitas C* měl v sobě vážnost zlahodněnou vlídností; *c. invitandi L* laskavé zvaní; *c. sermonis C* vlídná řeč; *c. senatus L* úslužnost; *comitate quadam curandi provinciam te-*

*nuit T* vlídnou jakousi správou provincii udržel; *c. in socios T.*

**comitātus**, *ūs, m.* [comitor] 1 abstr. průvod: *c. clarissimorum virorum C*; *comitatu equitum XXX ad mare pervenit Cs* v průvodu . . .; *metaf. tanto virtutum comitatu opus est C* 2 konkr. průvod; průvodčí, družina, společnost; komonstvo (císařovo): *ancillarum puerorumque c. C*; *gradus ipse c. habet T*; *Allobrogum comitatus S* průvod Allobrogů (t. j. Allobrogové i jejich družina); *c. imperatoris*; *c. principis*; *memoria Neroniani comitatus T* = <hodnost n. panství hraběte, hrabství>.

**cōmiter**, *adv.* [comis] veesele, s veselou tváří, přívětivě, laskavě, vlídně, ochotně, úslužně: *c. convivium celebrant L* v dobré míře účastní se hostiny; *cum in convivio c. et iucunde fuisses C* v dobré míře a veselé náladě; *cum senibus graviter, cum iuventute comiter vivere C*; *quia Augustus c. interfuisset (spectaculo) T* vlídně se účastnil; *c. administrare provinciam T* vlídně spravovati provincii.

**comitiālis**, *e* [comitia] vztahující se ke komitiám, sněmovní: *c. dies C* den sněmovní, den voleb; *mensis c. C* (= leden); *biduo excepto comitali Cs* vyjma dva dny sněmovní (t. j. 3. a 4. leden); *c. morbus* padoucnice (poněvadž, byli někdo při sněmování zachvácen touto nemocí, komitie se přerušily).

**comitiātus**, *ūs, m.* [comitia] shromáždění národa v komitiích: *c. maximus C* (= komitie centurijní).

<comitissa, *ae, f.* [comes] hraběnka.>

**comitium**, *iī, n.* [com a eo] 1 místo ke shromáždění národa v Římě, shromaždiště, sněmiště. *Comitium* pojilo se k sev. části fora římského; *metaf. Sparta in comitio N* (= ephorum, úřadovna eforů) 2 (v plur.) **comitia**, *ōrum, n.* shromáždění národa, sněm, sněmování, komitie; (v užším smyslu) sněmování, sněm volební, volby. Rozeznávají se *c. curiata*, *centuriata*, *tributa* podle způsobu hlasování po kuriích, centuriích a tribuích; *c. consulum L* = *c. consularia T* sněm

k volbě konsulů, volby konsulů v komitiích (centurijních); *c. tribunorum militum* *L*; *c. habere* *L* sněmovati; *c. edicere, indicere* *C L* ohlásiti; *c. fiunt regi creando* *L*; *eventus comitiorum* *L* výsledek hlasování ve sněmu; *victoriae comitiorum* *L* vítězství při volbách.

**comitivus, a, um** [*comes*] náležící k vyššímu úředníku. Subst. **comitiva, ae, f.** hodnost = <družina, průvod>.

**comitō, āre, āvī, ātum** (básn. a pozd.) [*comes*] býti průvodcem někomu, provázeti: *nostros comitate gradus* *O*; *magnā comitante catervā* *O* an ji velký zástup provázel = jsouc provázena velkým zástupem. Často part. perf. pas. **comitātus, a, um** provázený: *naiadum turbā comitata* (*nupta*) *O*; *ipse uno graditur comitatus Achate* *V*; (adjekt.) *quod ex urbe parum c. exierit* *C* s malou družinou vykročil; *bene c. C*; *uno puero comitator* *C* jenž má průvod o jednoho chlapce četnější. Hlavně v próze deponens **comitor, āri, ātus sum** **a** alqm provázeti někoho, býti průvodcem: *ille meum comitatus iter* *V* jenž mne na mé cestě provázel **b** alci n. alci rei družiti se k někomu, tovaryšiti se k někomu (s něčím): *tardis mentibus virtus non facile comitatur* *C*.

**com-maculō, āre, āvī, ātum** poskvrňovati, potřísnovati: *manūs sanguine c. V*; *altaria* *T*; metaf. *c. se cum Iugurtha miscendo* *S* poskvrnit se spočíváním s Jugurthou; *flagitiis comaculatus* *T*.

**Commāgēnē, ēs, f.** sev.-vých. část provincie Syrie. Odt. adj. **Commāgēnus, a, um** kommagenský: *Antiochus* *C* *Cs*.

**com-manipulāris, is, m.** [*manipulus*] příslušný k témuž manipulu: *prensare commanipularium pectora* *T* vrhati se na prsa svých spolubojovníků.

**commēātus, ūs, m.** [*commeo*] **1** odcházení a přicházení, volně sem tam přecházení, styk: *satis liberi commeatūs* *L* dosti volné styky **2** meton. **a** (t. t. voj.) dovolení přecházeti z ležení do domova, odpuštění (na čas) ze služby vojenské, dovolená: *commeatum dare: c. sumere; in commeatu esse* *L* býti na dovolené; *qui in commeatu*

*Syraculis remansit* *C*; *legiones commeatibus infirmaverat* *T* **b** to, co přichází: doprava, dovoz, převoz (lidí i zboží, spec. vojska, potřeb vojenských, zvl. potrav)]: *qui de novo commeatu Neapolim confluxerant* *Suet* z nově přibylých lodí; špižní oddělení (na pochodě), zásobovací sbor (oddíl): *exercitum duobus commeatibus reportare* *Cs*; *alqm commeatu prohibere, intercludere* zameziti, překaziti dovoz; *c. fluminis* *L* doprava po řece; *a Vespasiano commeatūs subvenēre* *T*; *commeatūs Galliā adventantes intercipere* *T* **c** pas. co se převází (dovází), dovoz, (dovezená) špiže, potrava, zásoby; potřeby válečné: *bellum gerentem commeatu pecuniaque iuvare* *C*; *commeatum petere* *Cs* (odněkud) špiži bráti; *commeatūs subvehere* *L* dovážeti obilí; *commeatum maritimum accipere* *L* dostati zásoby po moři; *rei frumentariae commeatūsque causā* *Cs*.

**com-memini, isse** (verb. defectivum) dobře se pamatovati *alqm* (na někoho).

**commemorābilis, e** [*commemoro*] pamětihodný, památný.

**commemorātiō, ōnis, f.** [*commemoro*] uvádění na paměť **1** připomínání něčeho sobě, vzpomínka na něco (s gen. obj.): *officiorum c. C*; *c. paterni hospitii* *L* **2** připomínání něčeho jiným, připomenutí, zmínka, památka: *non in oblivione iacuit, sed in assidua commemoratione flagitiorum omnibus fuit* *C* všichni připomínali stále jeho mrzké skutky.

**com-memorō, āre, āvī, ātum** na paměť uváděti, připomínati něco **1** připomínati sobě samému, vzpomínati si na něco, připomínati si něco: *quid quoque die egerim, c. vesperi* *C* **2** připomínati jinému něco, upomínati na něco, upozorňovati, zmiňovati se o něčem, vypravovati: (s ak.) *beneficia, amicitiam* *C*; (s předl. *de*) *de quo commemoravi supra* *N*; též s nepř. ot., s ak. c inf.; *quid commemorem?* *C* (řečnická forma *praeteritio*) nač se mám zmiňovati?

<**commenda, ae, f.** [*commendo*] používání obročí (beneficia) osobou, která povinnosti s obročím spojené nevykonává.>

**commendābilis**, *e* [*commendo*] doporučení hodný: *quae commendabilia apud Africanum erant* *L* vlastnosti, které jej doporučovaly u Afrikana.

⟨**commendātarius**, *iī*, *m.* [*commenda*] poživatel obročí (beneficia).⟩

**commendāticius**, *a*, *um* [*commendo*] sloužící k doporučení, doporučující, doporučení, přímluvný: *tabellae commendaticiae* *C* list přímluvný.

**commendātiō**, *ōnis*, *f.* [*commendo*] 1 odevzdávání, svěřování: *oculorum* *c.* *C* zprostředkování očí 2 doporučení, přímluva: *dulcissima* *c.* *naturae* *C* vřele doporučující hlas přírody; *voluptatem in prima commendatione ponere* *C* klásti rozkoš mezi první věci doporučené přírodou; (*s* gen. subj.) *nullā commendationem maiorum* *C* beze všeho doporučení předků; (*s* gen. obj.) *commendationem ineuntis aetatis ab scelere duxit* *C* (ironicky) zločinem doporučil mladý svůj věk 3 to, co koho činí doporučená, hodnota, výbornost, půvab, kouzlo, vzácnost: *c. ingenii* *C*; *oris atque orationis* *c.* *N*; *c. in vulgus* *C* obliba u lidu.

**commendātor**, *ōris*, *m.* [*commendo*] doporučitel, přímluvce.

**commendātrix**, *trīcis*, *f.* [*commendo*] doporučovatelka: *lex*, *c. virtutum* *C*.

**commendātus**, *a*, *um* (*commendo*) 1 svěřený: *quae res commendatior hominum memoriae?* *C* který čin doporučitelnější paměti lidstva = hodnější, aby byl svěřen paměti 2 doporučený.

**commendō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*com a mando*] 1 odevzdávati, svěřovati (ochraně něčí): (*alci alqm, alqd*) *tibi se fortunasque commendat* *C*; *poetae deorum munere commendati nobis esse videntur* *C*; *metaf. posteritati nomen alcis* *c.* *Cr* zvěčniti něčí jméno u potomstva 2 poručena činiti, odporučovati, doporučovati, činiti oblíbeným: (*alqm alci*) *candidatos* *c.* *T*; *uti te infimo ordinī commendares* *C* aby ses učinil oblíbeným u...; *c. se numeris et arte* *H.* Part. *commendatus* *j.* adj. *v. t.*

⟨**commēnsūrātē**, adv. [*commensuratus*] souměrně.⟩

**commēnsūrātus**, *a*, *um* [*com a mensura*] souměrný *alci rei* s něčím.

**commentāriolum**, *ī*, *n.* [*commentarium*] spisek, náčrtek.

**commentārium** (vl. adj., *sc.* *volumen*), *iī*, *n.* = *commentarius*.

**commentārius** (vl. adj., *sc.* *liber*), *iī*, *m.* [*l. commentor*] vl. pamětní spis 1 zápisek, záznam, náčrt; deník; protokol: *disputationem in commentarium referre* *C* rozpravu zaznamenati; *de alqa re accipere commentarium* *L* 2 (*v* plur.) písemné záznamy (pro paměť budoucí), paměti, zápisky: *Caesaris nostri commentarios rerum gestarum ... contexui* *Hirt* v pamětech Caesarových jsem pokračoval; (o jednotlivé knize paměti sing.) *superiore commentario demonstratum est* *Hirt*; *ex commentariis Servii Tullii* *L* podle zápisků, podle písemného zařízení; *volvare commentarios* *Numae* *L* pročítati zápisky Numovy.

**commentātiō**, *ōnis*, *f.* [*l. commentor*] 1 zralé uvážení, rozjímání; přípravování se, příprava (*k něčemu*): *tota philosophorum vita* *c.* *mortis est* *C* rozjímání o smrti, příprava k smrti 2 (psané) pojednání.

**commenticius**, *a*, *um* [*commentus* od *comminiscor*] 1 přemýšlením nalezený, nově nalezený, nový: *nomina nova et c.* *C* 2 ideální, pomyslný: *commenticia civitas Platonis* *C* 3 vymyšlený, vybájený, smyšlený, vybásněný: *ficta et commenticia fabula* *C*; *crimen commenticium* *C*; *res commenticia* *C*.

1. **commentor**, *ārī*, *ātus* *sum* [*com a mens*] bedlivě přemýšleti, přemítati o něčem, zrale uvažovati, promýšleti něco (*alqd, de re*): *secum futuras miserias* *c.* *C*; *de rei publicae libertate* *c.* *C*; - *spec. konati studia, připravovatise, cvičiti se: commentabar declamitans* *C* cvičil jsem se přednášeje; *in hortos Bruti commentandi causa venire* *C*; *complures dies commentatus est* *C*; *orationem* *c.* *C* nastudovati řeč; (něco promyšleného) načrtnouti, napsati: *mimos* *c.* *C*.

2. **commentor**, *ōris*, *m.* [*comminiscor*] vymyslitel, vynálezce: *c. uvae* *O* (= *Bacchus*).

**commentum**, *ī*, *n.* [*commentus*] vy-myšlení, výmysl; = spec. s myšlenka, vybájení, lež: *non sine alqo comento miraculi* *L* nikoli bez nějakého vymyšlení divu; *opinionum commenta* *C* (= *opiniones fictae*) přeludy; *commenta rumorum* *O* (= *rumores ficti*) smyšlené zvěsti; *commenta retexit* *O*.

**commentus**, *a*, *um* [*comminiscor*] smyšlený, vymyšlený, vyhaný. Subst. *commentum* v. t.

**com-meō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** scházeti se, (často) přicházeti, docházeti; jíti, cestovati někam: *in Germaniam* *c.* *T*; *ut navis ad ea furta commearet* *C* aby loď připlula; metaf. *cum per militem commearent litterae* *T* **2** společně sem tam choditi, přecházeti, přicházeti a odcházeti: *qua (via) omnes commeabant* *N* po kteréž (silnici) všichni chodili; *quadrigae inter se occurrentes* *c.* *dicuntur* *Cr* dva čtyřspřežné vozy proti sobě jedouce na nich (t. na hradbách Babylonu) prý mohou jeti = mohou se vyhnouti; *legatos* *c.* *ultra citroque* *L*; *inter Veios Romamque nuntios* *c.* *L*; *libero mari* *c.* *Cr* plouti sem tam, křižovati po širém moři; metaf. *posse eodem Flacco internuntio sermones* *c.* *T* že mohou hovory sem tam choditi = že se může další jednání dít prostřednictvím téhož Flakka; = spec. (t. t. voj.) jíti na dovolenou: *militum quosdam ex Oriente commeantium advicit* *T*.

**commercium**, *īī*, *n.* [*com a merx*] **1** obchodování, obchod, trh: *mare magnum et ignara lingua commercio prohibebant* *S*; *milites per commercia venundati* *T* obchodem prodáni; *usus commerciorum* *T* obchodní styk; (s gen.) *c.* *annonae* *L* obchod s obilím; (básn.) *belli commercia Turnus sustulit* *V* válečný obchod (t. j. vykoupení zajatců) Turnus sám zrušil; *dirempta belli commercia* *T* vyjednávání válečné (t. j. jednání o mír) že jest přerušeno **2** meton. právo obchodovati, právo obchodu, obchodní (tržní, kupní) právo: *iis* *c.* *istarum rerum cum Graecis hominibus non fuit* *C* oni neměli práva koupiti u Ř. ony věci; *neque conubium*

*neque* *c.* *cuiquam esse* *L* **3** metaf. vúb. (osobní) styk, obcování, jednání s někým: *voluptas nullum habet cum virtute* *c.* *C*; *c.* *plebis* *L* styk s lidem; *linguae* *c.* *L* prostřednictví jazyka, styk řeči; *commercio sermonum facto* *L* poněvadž se stalo, že spolu rozmlouvali; *adimere loquendi audiendique* *c.* *T* odníti styk záležející v mluvení a poslouchání = odníti výměnu myšlenek; *sunt nobis commercia caeli* *O* obcování s nebešťany; *sortis humanae* *c.* *T* (styk, který osud lidský (mezi lidmi) působí =) zájem o lidský osud.

**com-mercior**, *ārī*, *ātus sum* [*merx*] skoupiti.

**com-mereō**, *ēre*, *uī* i dep. **com-mereor**, *ērī*, *meritus sum* spolu si zasloužiti; = spec. (s příhanou) zaviniti něco, proviniti se něčím: *nocuit culpa capellae*; *quid commeruistis oves?* *O* čím jste se provinily vy, ovce; *poenam* *c.* *O* zasloužiti si trestu.

**com-mētiōr**, *īrī*, *mēnsus sum* **1** vyměřovati, odměřiti **2** (měřením) srovnávati.

**com-migrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* přestěhovati se, odstěhovati se, vystěhovati se.

**com-miles**, *itis*, *m.* spoluvojin var. *Cs*.

**commilitium**, *īī*, *n.* [*commilito*] spolu-bojovníctví, vojenské společenství: *Chauci in* *c.* *adsciti sunt* *T*; meton. vojenská družina: *advocato commilitio* *Am*.

**1. com-militō**, *āre* spolu válčiti, spolu bojovati.

**2. commilitō**, *ōnis*, *m.* [*commilito*] spoluvojin, spolubojovník: *qui meus in Cilicia miles, in Graecia commilito fuit* *C* jenž v Kilikii sloužil pode mnou, a v Řecku se mnou (společně) bojoval.

**comminātiō**, *ōnis*, *f.* [*comminor*] vyhrožování, pohružka, hrozba.

**com-mingō**, *ere* pomočiti.

**comminiscor**, *ī*, *mentus sum* [*srov. reminiscor, meminī, mens*, čes. mním] vymýšleti, vynalézati: *c. vectigal* *L*; = spec. (s příhanou) vymýšleti něco nepravého, lháti, smysliti: *c. crimen*

*ex re fortuita* L. Part. *commentus* j. adj. v. t.

**com-minor**, *ārī, ātus sum* a (absol.) vyhrožovati, činiti vyhružky: *armati procurrebant comminati inter se* L b (s ak. předm.) hroziti něčím, vyhrožovati někomu něčím: *pugnam; obsidionem* L; *comminanda oppugnatione alqd quaerere* L pohružkou obléhání něco chtíti (zamýšleti).

**com-minuō**, *ere, uī, ūtum* (v malé kousky) drobiti 1 rozdrobiti, roztráskati, rozbíti: *statuam; anulum* C; *scalae comminutae (sunt)* S řebřík se zlomil 2 metaf. a zmenšovati, umenšovati: *argenti pondus* c. H b zeslabovati, pokořovati, zdrčovati: *opes regni* c. S; *ingenii vires* c. O; *quem (Viriatum) Laelius fregit et comminuit* L pokořil a zdrtil.

**comminus**, adv. [*com a manus, op. eminus*] 1 (v mluvě voj.) zblízka, muž proti muži: *gladio c. rem gerere* Cs mečem zblízka bojovati; *c. pugnare* Cs; *c. dimicare acie* L muž proti muži bojovati; *nec eminus hastis aut comminus gladiis uteretur* C; *c. concurrere hosti* O utkati se v boji s nepřitelem; *falcati c. enses* V srpovité meče pro boj zblízka; *c. petere hostem ense* O zblízka, přímo útočiti mečem na nepřítele; *c. aggredi* O; *ire* c. V jíti v (sou)boj 2 vřb. nablízku, zblízka: *c. aspicere alqm* O; *viso c. armatorum agmine* T; *monstrata c. captivitate* T ukazující na blízkou porobu; *non c. Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petivit* T neodebral se do Mesopotamie, která byla nablízku...; (básn.) c. (= *sua manu*) *arva insequi* V vlastní rukou bedlivě vzdělávati pole.

**com-misceō**, *ēre, miscuī, mixtum* smísiti, smíchati něco s něčím (alqd cum re n. s pouh. abl.): *numquam temeritas cum sapientia commiscetur* C; *frusta commixta mero* V; *commixta (Volcano) favilla* V smíšený (s ohněm) popel; *commixti corpore* (smíšení s tělesem národa) *subsident Teuceri* V; *fumus in auras commixtus* V dým, jenž se vmísil do ovzduší; *clamor commixtus* V křik zmatený; *Silvius Italo commixtus*

*sanguine* V *Silvius* smíšený z krve italské (matka jeho pocházela z Itálie).

**commiserātiō**, *ōnis, f.* [*commiseror*] lítost, smilování, útrpnost (*alcis* s někým); o řečníku vzbuzování útrpnosti.

**com-miseror**, *ārī, ātus sum* (společně n. prudce) želeť, litovati: *fortunam Graeciae* N; *cum c. coeperit* C když počal vzbuzovati útrpnost (o řečníku).

<**commissārius**, *iī, m.* [*commissum*] pověřenec, komisař.>

**commissātor** viz *comissator*.

**commissiō**, *ōnis, f.* [*committo*] 1 spojení; spec. svádní k závodu, počínání (hry, závodu, zápasu): *c. ludorum* C; závod, představení (v divadle n. v cirku): *pantomimi producti in commissione* Pn; meton. řeč složená k závodu 2 spáchání přečinu, provinění; - <svěření (úkol), odevzdání; zmocnění, plná moc; příkaz osoby zmocněné k jistému úkonu, komise>.

**commissum**, *ī, n.* [*committo*] 1 předsevzetí, podniknutí, podnik: *temere* c. L pošetilý podnik; - spec. (s příhanou) zlý podnik, dopuštění se něčeho, provinění, přečin, vina: *c. audacius* C; *turpe* c. H; *poenā commissa luetis* V 2 věc svěřená; svěřené tajemství: *commissa celare* N; *tegere* H; *tueri* O; *tacere; prodere* H.

**commissūra**, *ae, f.* [*committo*] zapuštění jedné věci v jinou, spojení, spojka, vazba, spára: *commissurae mirabiles ossium* C.

**com-mittō**, *ere, mīsi, missum* dávati dohromady k sobě (do sebe) 1 spojovati, slučovati, svazovati: *crura in unum commissa* (= *coniuncta*) O v jedno srostlé; *commissa corpore toto* O tulíc se celým tělem; *moenia* c. O spojovati hrady = vystavěti; *non-dum commissum opus* Cr dílo dosud neukončené; (s dat.) *qua naris fronti committitur* O kde se spojuje nos s čelem; *qua vir equo commissus erat* O kde muž (člověk) byl srostlý s podobou koňskou; *delphinum caudas utero* (dat.) *commissa luporum* V spojeny mají s vlčím břichem chvosty delfinů

(o Skylle); *Taurus committitur Caucaso Cr* Taurus se spojuje s Kavkazem; - spec. sváděti k boji: *captivum cum electo popularium suorum committunt T* postaví proti sobě (do boje); *infirmas legiones hostibus c. non audebat Cs* vydati na ránu; (básn.) *c. manum Teucris V* utkati se bojem s Teukry **2** (svedením dohromady) počínati: *proelium (pugnam) c.* počínati (sváděti) boj, dávati se (pouštěti se) do boje, sraziti se (s kým): *pugnam c. caestu V* pouštěti se v zápas řemením; *c. certamen L; bellum c. L; sermonem c. O* začíti rozhovor; *longo intervallo iudicium hoc primum committitur C* soud se koná; *tuba commissos canit ludos V* trouba ohlašuje začátek her **3 a** počínati skutek nedovolený, dopouštěti se něčeho, spáchatí něco, prohrěšiti se, provinití se něčím, zavinití něco: (absol.) *cum veri simile erit aliquem commisisse C* že se někdo provinil; *c. contra legem C* jednati protizákonně; (s ak.) *c. scelus; maleficia; facinus; commissa piacula V* spáchané zločiny; *neque commissum a se (sc. quicquam esse), quare timeret Cs* že se něčeho nedopustil, proč by se měl obávati **b** (s *ut*) zavinití, dopustiti, připustiti, býti příčinou, dáti podnět: *ne committeret, ut locus nomen caperet Cs; committendum non putabat, ut dici posset Cs*; (básn. s inf.) *committit repelli O c* propadati (trestu, pokutě): *poenam octupli c. C; multam c. C*; (pas.) připadati (zástavou) někomu: *hereditas Veneri commissa est C 4* přepouštěti s důvěrou někomu něco, svěřiti, odevzdati, poručiti, přenechati: *collum tonsori c. C; sulcis semina c. O; c. pelago ratem H; commissae habenae O* svěřené otěže (Faëthontovi); *crus laqueis c. O* strčiti nohu v oka; *rem proelio c. Cs* odevzdati věc boji; *c. funera primae pugnae V* zasvětití mrtvoly prvnímu boji; *calores commissi fidibus Aeoliae puellae H* žáry lásky aiolské dívky (t. j. Sapyfy) svěřené lyře; *senatus ei commisit, ut videret, ne quid detrimenti res publica caperet C* senát mu svěřil, aby ...; *se c. alci, alcis fidei*

svěřiti se ochraně něčf, dáti se v ochranu někoho; *se barbaris c. Cs* svěřiti se barbarům = odvážiti se mezi barbary; *c. se aequo loco hosti L* měřiti se s nepřítelem na rovině; *neque vero se populo solum, sed etiam senatui commisit C* odvážil se netoliko mezi lid, ale i do senátu; *ecquis se theatro populoque Romano commiserit C; se in conclave c. C* odvážiti se do ložnice; *in populi conspectum quo ore vos commisisistis? C* s jakou tváří jste se odvážili ukázati národu; *se mortis periculo c. C* vydávati se v nebezpečenství smrti; - (absol.) míti důvěru v koho, důvěřovati komu (alci): *cui denique commisit? C; haec cum scirem, commisi tamen Heio C; ventis committendum existimabat Cs.* Part. *commissum* j. subst. v. t.

**Commīus, iž, m.** náčelník Atrebatů Cs.

**commodē, adv.** [*commodus*] s mírou **1** přiměřeně, případně, náležitě, vhodně, obratně: *facete et c. alqd dicere C; causa c. dicitur C* hájení vhodné se vede; *commodius rem publicam administrare Cs 2* obratně, půvabně, krásně: *c. saltare N; c. verba facere N* plynně řečniti; *perficere rem commodius C 3* pohodlně, bez obtíží (nesnázi), snadně: *non satis c. pugnare Cs; minus c. Cs* méně pohodlně, jen stěží; *commodius* (pohodlněji, bezstarostněji) *quam tu vivo H 4* zdvořile, laskavě: *facis c., quod C* jest laskavé od tebe, že ...

**commoditās, ātis, f.** [*commodus*] co je s mírou **1** přiměřenost, příhodnost, případnost; pravá míra: *non satis commode dicere possum, nam commoditati ingenium est impedimento O* neboť přiměřenému výkladu je na závadu mé (malé) nadání **2** pohodlnost, příjemnost; výhoda, výhodnost, prospěch, prospěšnost: *vitae c. iucunditasque C; plurimas et maximas commoditates amicitia continet C; c. itineris L* pohodlná cesta.

**commodō, āre, āvī, ātum** [*commodus*] vl. vhod upravovati **a c.** alci činiti někomu něco k libosti, činiti po vůli, zavděčovati se: *at publice commo-*



*dasti C* obci ses zavděčil; s ak. *lacrimas commodabat lugenti Ptr* prolévala slzy k vůli truchlící **b c.** *alci alqd* pŕjčiti, zapŕjčiti; propŕjčiti; přepustiti, dopřáti: *haec a fortuna donata, cetera a fortuna commodata esse videntur C; nomen suum alci ad translationem criminis c. C; alci aurem c. H O* sluchu propŕjčiti; *ex illis (iuvenibus) testis falsos c. S* z nich předváděl křivé svědky = propŕjčoval je ke křivým svědecktvím; *rei publicae tempus c. L* dopřáti obci času; *parvis peccatis veniam, magnis severitatem c. T* malé poklesky odpouštěti, velké přísně trestati.

**1. commodum**, adv. [adv. ak. neutr. od *commodus*] právě: *c. huc Tr* právě sem; *c. discesseras heri, cum Trebatius venit C.*

**2. commodum**, *ī, n.* [*commodus*] vl. to, co jest s mírou, přiměřenost **1** pohodlí, pohodlnost: *naves sui commodi causa* (pro své pohodlí) *facere Cs; c. alcis expectare C* čekati na dobu někomu pohodlnou; *ex commodo pugnam facere S* svěsti boj, jak mu je vhod, jak se mu hodí **2** meton. poskytnuté pohodlí **a** výhoda, prospěch, (osobní) zájem, zisk, užitek: *sui commodi causā nocere alteri C; contra valetudinis commodum C* proti prospěchu svého zdraví; *rei publicae commodis servire C* hověti zájmům obce; *rei familiaris commoda Cs* vlastní výhody; *commoda vitae C; commodo* (abl.) *rei publicae facere Cs* s prospěchem obce; *quantum per c. rei publicae fieri posset L; in publica commoda peccem H* prohřešil bych se proti prospěchu obce; *amicitias inimicitiasque non ex re, sed ex commodo aestumare S* ceniti ne podle (vnitřní) hodnoty, nýbrž podle (zevnějšího) prospěchu; *hoc commodi est C* (při tom) jest ta výhoda; *referre omnia ad suum c.* při všem hleděti jen k svému užitku; *militis commoda ad senatum reicere T* výhody vojska odkazovati na senát **b** přednost, výsada: *militibus commoda dare O; tribunatūs (militum) commoda C c* (= *commodatum*) předmět (načas) pŕjčeny: *forum commodis hospitum, non furtis nocentium ornare C.*

**commodus**, *a, um* [*com a modus*]

Latinsko-český slovník.

(jsoucí) s mírou **1** přiměřený, případný, náležitý; vhodný, příhodný, slušný: *valetudo minus commoda Cs; tribus miscetur cyathis pocula commodis* (adj. místo adv.) *H* třemi kyathy (vína) mísí se poháry přiměřeně; *intervalla humane commoda H* vzdálenosti lidsky přiměřené, ne právě velké; (s dat.) *omnia commoda curationi L* vše jest léčení příznivo **2 a** dobrý, výhodný, prospěšný: *commodiorem* (= *meliozem*) *in statum pervenire Cs; commodissimum* (= *optimum*) *visum est Cs; commodum est* jest s výhodou, s prospěchem (s inf., s ak. c. inf.) **b** pohodlný, snadný: *commodiore re frumentaria uti Cs* pohodlněji se zásobovati obilím; *commodum anni tempus C; c. traiectus Cs; commodius iter L; ad ius commodiore iudicio pervenire C* **3** (o osobách) přívětivý, vlídný, ochotný, úslužný: *Apronius aliis inhumanus, isti uni commodus videtur C; mihi commodus uni H* sobě jedinému úslužný, t. j. dbalý pouze svého prospěchu; *mores commodi C* vlídná povaha; *donarem pateras c. meis sodalibus H* daroval bych ochotně misky (obětní) svým druhům; (*iambus*) *c. et patiens spondeos recepit H* povolně a trpělivě. Neutr. *commodum* j. subst. a adv. v. t.

**commoeniō** viz *communio*.

**com-mōlior**, *īrī* uváděti v pohyb; podnikati, strojiti.

**commonefaciō**, *ere, fēcī, factum*, pas. **commonefiō**, *fieri, factus sum* [*commoneo a facio*] důtklivě upomínati, připomínati; pamatovati koho nač: (s ak. věci) *c. istius praeturam C; (alqm alcis rei) ut quemque extulerat, c.* (inf. hist.) *beneficii sui S; sceleris et crudelitatis commonefieri C* býti upamatován na . . .; (častěji následuje ak. c. inf., nepřímá ot. n. věta žadací) *illi eum commoneficiunt, ut utatur instituto suo C.*

**com-moneō**, *ēre, uī, itum* upomínati (alqm alcis rei, de alqa re; ale ak. pron. neutr.): *quod nos lex commonet C* nač nás upomíná.

**com-mōnstrō**, *āre, āvī, ātum* (přesně, zřetelně) ukazovati, označovati: *c. aurum alci C.*

**commorātiō**, *ōnis*, *f.* [*commoror*] prodlévání.

**com-morior**, *morī*, *mortuus sum* spolu umírati alci s někým.

**com-moror**, *ārī*, *ātus sum* **1** intrans. meškati, zdržovati se, prodlévati: *Milo, dum se uxor comparat, commoratus est C*; *commorandi natura deversorium nobis, non habitandi dedit C* hospodu k (přechodnému) pobytu, nikoli k (trvalému) bydlení **2** trans. zdržovati, zadržovati: *me commoror Pt*; *commoratus es cantharum Pt* zdržel jsi (od mých úst).

**commōtiō**, *ōnis*, *f.* [*commoveo*] **1** pohyb **2** metaf. pohnutí (mysli), rozčilení, vzrušení: *c. animi C* vášně.

**commōtiuncula**, *ae*, *f.* [*commotio*] malé pohnutí, spec. nevolnost, churavost *C*.

**commōtus**, *a, um* [*commoveo*] (prudce) pohnutý; prudký, podrážděný, rozčilený, vášnivý: *genus (dicendī) commotum in agendo C*; *ipsa Agrippina paulo commotior (ingenio) T*; *non vultu alienatus, non verbis commotior T*.

**com-moveō**, *ēre, mōvī, mōtum* **1** uváděti v pohyb, hýbati, pohybovati: *c. castra ex loco L* hnouti tábořem, dáti se na pochod; *c. aciem L* hnouti vojskem; *hostem c. L* pohnouti nepřítele k ústupu; *columnas c. C* odkliditi; *avis commovet alas V*; *cervum commōvēre canes V* vyplašili; *commoto simul omnium aere alieno T* poněvadž bylo současně hnuto všemi dluhy = dluhy všech najednou byly vypověděny; *c. sacra V* hnouti posvátným nářadím (při slavnosti Bakchově), vynášeti (z chrámu) posvátné nářadí, t. j. počínati slavnost; (reflex.) *commovere se non sunt ausi C N* sebou hnouti; *domo se non c. C* nehnouti se z domu **2** metaf. **a** pohnouti, povzbuditi k něčemu: *hoc nuntio (his rebus) commotus*; *usque eo commotus est, ut... C* **b** prudce pohnoutiněkým, rozčilovati, znepokojuvati, lekati, děsiti; kormoutiti: *commoveor animo et toto corpore perhorresco C*; *Metellus tanta diligentia fuit, ut unius nominis litura se commotum esse dixerit C* že je znepokojen

**c** dojímati někoho, pohnouti někým (v mysli): *quae causa Oppianici mentem maxime commovebat C*; *multitudo misericordiā commota C*; *populus lacrimis Iunii commotus C* **d** pobuřovati, popouzeti, drážditi, vzbuzovati nevoli, nevolí naplňovati: *animi iudicium impudentiā defensionis commoventur C*; *qui me commorit (= commoverit), flebit H* kdo mne z klidu vyruší; *commotus habebitur H* bude pokládán za pomateného (na rozum); *commota mens H* pomatenost (mysli) **e** působiti, tropiti něco, vzbuzovati (cit, náladu): *tumultum aut bellum c. C*; *dolorem c. C*; *lacrimas c. Cr*; *suspicionem c. C*. Part. *commotus j*, adj. v. t.

**commūne**, *is, n.* [*communis*] **1** věc obecná, statek obecný: *privatus illis census erat brevis, c. magnum H*; *de communi in privatam domum sevocare C*; *communia laudas H* chválíš veřejná místa, veřejnost **2** obec („komuna“): *c. Siciliae C*; *c. Cretensium C*; *c. gentis Pelasgae O* spojená moc. Často **in commūne** (někdy = *communiter*) **a** pro obecné dobro, ke společnému (užitku) prospěchu: *ex nostro non nihil i. c. contulimus C*; *quod i. c. conducat, proferre T*; *ut (princeps) domesticā curā vacuus i. c. consulat T* **b** všeobecně, celkem, vůbec: *haec i. c. de omnium Germanorum origine accepimus T* **c** společně, dohromady: *i. c. non consulunt T*; *i. c. Suebi vocentur T*; *honores i. c. vocare L* učiniti úřady společnými (patriciům i plebejům); *tarda sunt, quae i. c. expostulantur T* co se žádá pro všechny; **in commūni**: *cetera i. c. sita sunt T* ostatní věci máte s námi společně, máte společně s námi; *libertatem i. c. ponere T* pokládati svobodu za věc všem společnou.

**commūnicātiō**, *ōnis*, *f.* [*communico*] vespolné účastnění; sdělení, sdělení; udělení: *c. sermonis C* rozmluva; *largitio et c. civitatis C* udělení práva občanského; *societas et c. utilitatum C* sdělování vzájemných prospěchů, sdělení se o vzájemné prospěchy.

**communicātor**, *ōris*, *m.* [*communico*] účastník, společník.

**commūnicō**, āre, āvī, ātum (depon. *communicor* L) [\**communicus*, srov. *communis*] I trans. (aliquid cum alqo) činiti něco společným 1 (dávajíc) účastna činiti někoho něčeho, sdíletí se s někým o něco, svěřovati se někomu s něčím: *praemium (gloriam) cum alqo c.* Cs rozdělití se o odměnu (slávu) s někým; *pecunias cum dotibus c.* Cs jmění (své) sloučítí s věnem, přidatí k věnu; *causam cum Chrysogono c.* C věc svou s Chrysogonem (t. j. s věcí Chrysogonovou) spojovatí; *consilia cum finitimis c.* Cs se záměry sousedům se svěřítí; *rationes belli gerendi c.* Cs smluvítí se s někým o způsobu válčení; *cum de societate multa inter se communicarent C* když se společně radilí; *Tydidēs mecum sua communicat acta O* mne účastna činí, bere za účastníka svých činů; *communicato consilio Cs* společně se uradíce; (s dat. osoby) udělítí, dopřátí; *neque (his) honos ullus communicatur Cs; (his) victus communicatur Cs* 2 (přijímajíc) něco s někým společně něsti, dělití se s někým oč: *qui velint cum periculis nostris sua c. C; res adversas c. C; labores et discrimina, mox gloriam c. T* II intrans. c. cum alqo, de alqo re stýkati se, obcovatí; společně s někým radítí se, smlouvátí se, rokovatí společně s někým: *Claudium tecum communicasse dicis C; quibuscum c. de maximis rebus consueverat Cs; ille cum Cotta communicat, ut pugnā excederet Cs; míti podíl v něčem: c. altari:: Augustinus*, odt. i samo *communicare* † jítí ke stolu Páně, přijímátí (tělo Páně).

1. **com-mūniō**, īre, īvī(īī), ītum 1 silně opevňovatí, ohrazovatí: *locum L; loca castellis idonea c. N;* (s ak. výsledek) *castella c.* Cs založití pevnůstky; *castra c.* (= *mūnita castra ponere*) Cs T zřídítí pevný tábor 2 metaf. utvrzovatí, potvrzovatí, upevňovatí: *auctoritatem C; ius C; causam testimoniis c. C.*

2. **commūniō**, ōnis, f. [*communis*] pospolitost, společenství: c. *parietum T* společně zdi; c. *sanguinis C* krevní přibuzenství; c. *beneficiorum; c. legis; c. iuris C; † c. sancti altaris::*

*Augustinus*, odt. i samo *communio* přijímání (těla Páně).

**commūnis**, e [srov. *immunis; munia*] pův. asi zavázaný k stejným povinnostem 1 společný, pospolitý, obecný: *sunt quaedam in te singularia, quaedam tibi cum multis communia C; non proprium senectutis est vitium, sed commune valetudinis C; proprie communia dicere H* látku rázu obecného vyjádřítí osobitě; c. *aerarium N* spolková pokladna; c. *classis Graeciae -N* společné, spojené loďstvo; *communes liberi; c. legatio Cs; commune ius gentium* právo všem národům obecné; c. *consensus Cs* obecný souhlas; *res c. Cs* společná záležitost, obecný prospěch; *communias loca C* veřejná místa; *loci communes C* místa obecná, obecné myšlenky (v řečnictví a filosofii); c. *sensus H* slušné chování ve společenském styku, zdravý rozum; *vita c. C* život obecný (jaký mezi lidmi jest); *homo vitae c. ignarus C* člověk neznalý způsobů v obcování společenském; (s dat.) *commune vitium magnis parvisque civitatibus N; regnum fuit regibus commune L* králové vládli společně; (s gen.) *amicorum communia esse omnia C; (cum s ablat.) illa communia imperatoribus cum militibus N* 2 (o osobách) vlídný (ke každému), laskavý, blahosklonný: *quem existimas fuisse Catone communiorem? C; amicus simplex et c. C; Cyrum communem fuisse erga Lysandrum C; communis infimis* (dat.) *N* laskavý k nejnižším. Neutr. *commune* j. subst. v. t.

**commūnitās**, ātis, f. [*communis*] 1 společenství, společnost: *alci communitate iunctum esse C; c. vitae C* společné soužití; *societas et c. generis humani C; -* <(městská) obec, městský úřad, městská rada; měšťanstvo> 2 (subjektivně) a smysl pro pospolitost, smysl pro (lidské) společenství: *officia, quae ex communitate ducuntur C* b vlídnost, laskavost, laskavá povaha, blahosklonnost.

**commūniter**, adv. [*communis*] a společně: *rebus c. gestis cum patre triumphavit C; c. omnes O* vesměs všichni

**b** obecně: *quae c. de ipso studio locutus sum C* (opak *proprie* zvláště).

**com-murmuror**, *ārī, ātus sum* *reptati: secum ipse C* sám u sebe, pro sebe.

**commūtābilis**, *e* [*commuto*] změnitelný, proměnlivý, měnivý: *res publica; ratio vitae C*.

**commūtātiō**, *ōnis, f.* [*commuto*] změna, proměna, obrat: *c. rerum* převrat; *c. fortunae Cs; omnibus voluntatum commutationem afferre Cs* změnití vůli všech; *crebrae commutationes aestuum Cs* časté střídání přílivu a odlivu (mořského); *c. caeli C* změna počasí; *commutationes temporum quadripartitae C* čtveré změny ročních počasí.

**com-mūtō**, *āre, āvī, ātum 1* (zcela) změnití; med. *commutari* změnití se: *consilium c. Cs; iter c. Cs; belli rationem c. Cs; tabulas publicas c. C; indicium c. C* porušíti výpověď; *commutato tempore Cs* když se okolnosti změnilly; *commutatā fortunā Cs* když se štěstí obrátilo **2** směniti, vyměniti (něco za něco): *captivos c. C; ut cum patriae caritate constantiae gloriam commutaret C;* (s pouhým abl.) *religionem pecuniā c. C* prodati za . . . ; *studium belli gerendi agriculturā c. Cs* vyměniti válčivost za rolnictví.

**cōmō**, *ere, cōmpsi, cōmptum* [*com a emo* význ. sbíratí] (sbírajíc) pořádati, upravovati; česati; váb. zdobiti; zvl. ozdobně plésti vlasy: *c. capillos C; compta puella comas O* vlas majíc zdobně upraven; *munera, quibus nova nuptia comatur T* jimíž by se zdobila snoubenka. Part. *comptus* j. adj. v. t.

**cōmoedia**, *ae, f.* [*κωμῳδία*] veselohra, komedie.

**cōmoedus**, *ī, m.* [*κωμῳδός*] komický herec, komik.

**com-paciscor** n. **compeciscor**, *ī*, *pactus (pectus) sum* uzavíratí smlouvu s někým, smlouvati něco, umlouvati se o něčem; (pas. v abl. abs.) *compacto (compacto)* jak bylo smluveno, podle úmluvy: *compacto cum matre Bostaris consilium cepit C; ut veri similius sit compacto eam rem actam L.*

**compāctiō**, *ōnis, f.* [*compingo*] složení, sklad: *c. quaedam membrorum C.*

**compāctus**, *a, um* [*compingo*] o těle složitý, zavalitý *Pn.* Viz i *compaciscor*.

**compāgēs**, *is, f.* [*com a koř. pāg-*, srov. *pagus, pagina a s ā v pango*] **1** spojení, sroubení, vazba, svor: *lapidum c. O; scutorum c. T* (= *testudo*) spojené štíty; *saxorum c. T* kamenné sroubení; *curva compagibus alvūs V* břicho vazbou zakřivené (sklenuté, vyduté); *compages artae V* závory těsně přiléhající; *laxis compagibus laterum V* ježto se vazba boků (lodních) uvolnila . . . **2** (uměle spojená) stavba, ústrojí: *dum sumus inclusi in his corporis compagibus C* v tomto tělesném ústrojí; *haec compages* (státní ústrojí) *disciplinā coaluit T; viscerum c. Am.*

**compāgō**, *inis, f.* [srov. *compages*] spojení, sloučení: *c. cerae O.*

**com-pār**, *paris, adj.* úplně stejný, jednostejný, rovný (v dvojici n. vúb. ve vzájemném poměru): *id c. conubium fore L; funus morti c. L;* subst. *m. f.* druh (družka), soudruh, tovaryš: *munia comparis aequare H.*

**comparābilis**, *e* [2. *comparo*] přirovnatelný.

**1. comparātiō**, *ōnis, f.* [1. *comparo* chystati] **a** uchystání, připravení, příprava, vystrojení: *tempus ad comparationem belli contulit; c. veneni L* **b** opatření, zjednání: *non placet c. mihi testium C.*

**2. comparātiō**, *ōnis, f.* [2. *comparo* srovnávati] srovnávání **a** postavení proti sobě, spor: *potest eorum incidere c., de duobus honestis utrum sit honestius C; utilitatum c. C* **b** sestavení, srovnání, přirovnání: *quas (sarcinas viliores) in comparatione meliorum aviritia contempserat Cr* ve srovnání s lepšími = proti lepšími; *c. militum fit L* vojáci jsou srovnáváni (mezi sebou); *quae habent comparationem C* co lze srovnati; *comparacione deterrima sibi gloriam quaesivisse T* ze srovnání s nejhorším (vladařem) že hledal slávu **c** narovnání o něco, úmluva, dohodnutí: *Manlio provincia sine sorte, sine comparacione data L.*

**comparātivus**, *a, um* [2. *comparo*] přirovnávací: *iudicatio C.*

**com-pāreō**, ēre, pāruī, — (úplně) objevovati se, ukazovati se, vyskytovat se; býti tu, býti po ruce: *cum subito sole obscurato non comparuisset Romulus C* zmizel (s pohledu); *nec auctor nec causa terroris comparuit L; servi, qui non comparebant C; dona comparere omnia C* že všechny dary jsou tu; (*haec*) *a natura inchoata comparent C* je zjevno, že . . . ; *in quibus (libris) multa diligentia comparet N* jest patrna; *non comparens pars O* chybějící část (těla).

⟨**comparitās**, ātis, f. [compar] stejnost, rovnost.⟩

**compāritiō**, ōnis, f. [compareo] objevení (se), příchod.

**1. com-parō**, āre, āvī, ātum [com a l. paro] **1** chystati, přichystati, uchystati, připravovati, hotoviti, pořizovati, opatřovati **a** *adducit homines et eis arma comparat C; classem c. N* vypraviti loďstvo; *domicilium c. L* zaopatřiti si obydlí; *his rebus comparatis Cs* po těchto opatřeních, těmito opatřeními **b** spec. **a** (lidi) opatřovati, sbíratí, zjednávatí, získávatí: *militēs c. L; exercitum c. C; auxilia c. Cs; accusatores c. pecuniā C; tribunos ad intercessionem c. L* získati **β** (absol.) činiti přípravy, činiti opatření, chystati se: *dare tempus ad comparandum N* k připravám; *spatium comparandi C* **γ** reflex. připravovati se, strojiti se, chystati se k něčemu: *dum se uxor comparat C* zatím co se choť chystala (k odchodu); *c. se ad iter L; se c. ad omnes casus Cs* býti připraven na všechny případy **δ** (k potřebě) zjednávatí, opatřovati: *rem frumentariam c. Cs* opatřovati obilí, zásobovati se potravou; *facultates c. Cs* nabýti prostředků (peněz); *factionem c. N* utvořiti si stranu; *auctoritatem sibi c. Cs* získati si vážnost, dojíti vážnosti; *gloriam ex bellicis rebus c. C* **2** připravovati, chystati něco, připravovati se, chystati se, strojiti se k něčemu: *iter c. N* chystati se na cestu; *fugam c. Cs* hotoviti se k útěku; *bellum c.* konati přípravy k válce; *interitum rei publicae c. C* připravovati zkázu obce; *incendium erat comparatum N* oheň byl za-

ložen; *insidias c. C; dolum c. L* nastrojiti lest; (básn. s inf.) *si quis urere tecta comparet O* chystá-li se zapáliti . . . **3** zaříditi (zříditi), uspořádati, upravití: *more maiorum comparatum est C* jest ustanoveno (zařizeno), jest zásadou: *hoc iniquissime comparatum est, quod . . . C.*

**2. comparō**, āre, āvī, ātum [compar] vl. pářiti, po dvou sestavovati **1** stavěti k sobě (dva), přiváděti k sobě: *priore item consulatu inter se comparati L* byvše také v dřívějším konsulátu k sobě (pospolu) postaveni, t. j. byvše také za dřívějšího konsulátu kollegy; — spec. postaviti proti sobě (k zápasu): *Scipio et Hannibal velut ad extremum certamen comparati duces L; victus pater oranti filio comparatur T* **2** metaf. **a** sestavovati srovnávajíc, srovnávati někoho s někým, přirovnávati někoho k někomu (alqm cum alqo n. s dat.): *cum meum factum cum tuo comparo C; equi fortis et victoris senectuti comparat suam C; res inter se c. C; c. imperatores formā ac decore* (abl. vztahu) *corporis T* **b** srovnávajíc klásti na roveň, klásti po bok, rovnati někoho někomu: *nullius consilium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est N; et se mihi comparet Ajax O* a tu (ještě) se mnou se měřiti chce . . . ; *quid est, cur illi nobis comparandi sint L* proč by se nám měli rovnati **c** v myslí srovnávati, srovnávajíc uvažovati: *deinde comparat, quanto plures deleti sint homines C; fuere, qui comparent, quae in Drusum honora Augustus fecisset T; comparando hinc, quam seditio similis esset irae, flexisse mentes hominum L* přirovnáváním uváděje jim na mysl **d** (t. t. o rozdělení provincií mezi úředníky) srovnati se, smluviti se o něčem, shodnouti se, dohodnouti se o něco, rozdělití si něco (alqd): *consules inter se provincias comparaverant L; placere consules provincias aut comparare inter se aut sortiri L; decemviri comparabant inter se, quos ire ad bellum oporteret L.*

**com-pāscō**, ere, — pāstum spolu pásti.

**com-pāscuus**, *a*, *um* určený k společné pastvě: *ager c. C* obecní pastvisko, občina.

**com-pater**, *tris*, *m.* kmotr.

**com-patior**, *ī*, *passus sum* **1** spolu trpěti **2** spolu cítiti s někým, míti soustrast.

⟨**com-patriōta**, *ae*, *m.* krajan, rodák.⟩

**compeciscor**, **compectō** viz *compaciscor*.

**compediō**, *īre* [*compes*] poutati, sva-zovati.

**compellātiō**, *ōnis*, *f.* [l. *compello*] oslovení; domluva, výčitka.

**1. com-pellō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*com* a l. *pello*] **1** oslovovati někoho, promlouvatí k někomu (*alqm*): *prior Aenean compellat Achates V*; *ultra verbis compellat amicis V*; *quem Phoebi interpret multo compellat honore V* vítá s vřelou poctou; *nomine (nominatim T) c. alqm L*; *hac ego si compellor imagine H* jsem-li oslovován tímto podobenstvím, naráželi se tímto podobenstvím na mne; *dedit Augustus pecuniam, sed non compellatus T* ale nebyv vybidnut, bez vybidnutí **2 a** promlouvatí k někomu zostra (přísně), osopovati se na někoho, domlouvatí někomu, plísňiti někoho: *ne compellarer inultus H*; - *spec. spílati* někomu: (s dvojm ak.) *quín eum fratricidam compellaré N* aby mu nespí-lala bratrovrahů **b** poháněti někoho (z viny), viniti, obviňovati, nařknouti: *hoc crimine in contione compellabatur N*.

**2. com-pellō**, *ere*, *pulī*, *pulum* **1** (dohromady) sháněti, vhaněti: **a** *pecus totius provinciae c. Cs*; *pecora atque homines ex agris in silvas Cs*; *armen-tum in speluncam L* **b** *spec. a* pronásledující vhaněti, sháněti, zaháněti, zatlačovati, tisknouti: *hostes in flumen c. Cs*; *hominem ex domesticis insidiis in castrense latrocinium c. C* vyhnati z domácích nástrah do lupičství v poli; *omni bello Medulliam compulso L* když se veškerá válka soustředila u Medullie; (obr.) *rex noto compulsus eodem V* zahrán týměž větrem; *militum fugam Arbela fortuna compulerat Cr* náhoda svedla přehající vojny do

Arbel  $\beta$  vhaněti, přiváděti do tísně (do úzkých): *eo adversarios compuli, ut commeatu iuvare non possint C* do takové tísně jsem přivedl; *hostes eo compulsi, ut plures fame quam ferro interirent N*; (obr.) *utroque (mari) in artas fauces compellente terram Cr* poněvadž obě moře v úzké okřídli zemi zužují **2** metaf. doháněti, nutiti, donucovati k něčemu: *compulsus terrore Cs* dohnán hrůzou; *alqm ad dedicationem c. L* přinutiti někoho vzdáti se; *alqm ad bellum c. O*; (s větou s *ut*) *rabie compulsus est, ut me vellet occidere O* vztekem dal se strhnouti k tomu, že . . .; (s inf.) *compulerunt regem iussa nefanda pati O*.

**compendiārius**, *a*, *um* [*compendium*] zkrácený, krátký, výhodný: *via quasi compendiaria C* jakoby nadcházka.

**compendium**, *ī*, *n.* [*com-pendo*] vl. úspora při vážení, vývažek (op. *dispendium*) **1** výtěžek, výhoda, zisk, prospěch: *capti compendio ex direptis bonis Cs*; *suo privato compendio serviebant Cs* **2** úspora, zkrácení (práce, času, cesty a p.), zkratka: *compendiis viarum militem antevenire T* kratšími cestami . . .; *propioribus compendiis ierant T*; *per compendia montis anticipata via est O* t. j. tím, že se dali kratší cestou přes horu; *per compendia maris adsequitur Germanicum T* nejkratší cestou po moři . . .; *conferre verba ad c. Pt* krátce vyjádřiti; *compendi facere alqd Pt* zkracovati, zkrátiti, ušetřiti.

**compēnsātiō**, *ōnis*, *f.* [*compenso*] vyvážení, vyrovnání: *incommoda compensatione commodorum lenire C*.

**com-pēnsō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** (*alqd cum alqa re*) zvážiti jedno s druhým, vyvážiti: *amicus cum (předl.) mea compenset vitis bona H* ať zváží dobré stránky mé s chybami (jiní *cum* pokládají za spojku a *vitis* za dativ (*compensare alqd alicui rei*) když společně zváží, proti sobě odváží stránky dobré a vady) **b** (*alqd alqa re*) vyvážiti, vyrovnati, nahraditi něco něčím: *c. labores gloriā C*; *vitia senectutis diligentia C*.

**comperendinātiō**, *ōnis*, *f.* a **comperendinātus**, *ūs*, *m.* [*comperendino*] od-

ročení soudního nálezu na třetí den (t. j. dvoudenní odročení).

**comperendinō**, *āre, āvī, ātum* [comperendinus od *perendie* pozitřejší] odročiti soudní nález na třetí den a sporné strany na ten den obeslati, předvolati; (absol.) *mea (ratio est), ut ante primos ludos comperendinem* abych navrhl odročení na třetí den.

**comperiō**, *īre, perī, pertum* [com a *pario*, srov. *reperio*] shledávati, objevovat, (jistě) zvědět, dovědět se o něčem, nabýti určité vědomosti, zjistiti (alqd; de alqa re; ex (ab) alqo; s ak. c. inf. n. nepř. ot.); *ex multis audivi, nam comperisse me non audeo dicere C*; *ex quibus hominibus omnia comperi C*; (pouhý abl. instr.) *ubi certis auctoribus comperit Cs*; *Metellus postquam de rebus actis comperit S*; (pas.) *quae postquam Metello (dat. auct. = a Metello) conperta sunt S*; *ea ita futura . . . conperta Hannibali cum essent L* když se Hannibal dověděl, že se tak stane; (s nom. praed.) *omnia falsa conperta sunt C* vše bylo shledáno lživým; *aliquo facinore comperito Cs* zjištěním nějakého skutku; *compertum est a transfugis nongentos Romanorum confectos (esse) T* zvědělo se od zběhů; *unde causa peregrino sacro, parum comperi T* málo vím, není mi dosti známo. — U historiků v abl. abs. **compertō** s ak. c. inf. když se zvědělo: *Caecina conperto vanam esse formidinem T* Caecina zvěděl, že . . .; *Germanicus nondum conperto profectiōnem incusari T* nevěda dosud, že . . . — Často part. perf. pas. **compertus**, *a, um* a vyzvěděný, jistý, bezpečný, najisto postavený: *compertum habere alqd* zjištěno míti, jistě vědět; *levem auditionem pro re conperta habent Cs* pokládají za věc zjištěnou; *centuriones laeta saepius quam conperta nuntiare T*; *alii quoquo modo audita pro conpertis habent T* **b** na koho se něco ví, postižený v něčem, usvědčený z něčeho (= *convictus*): *filius iuvenis nullius probri c. L*; *nepos nullius flagitii conpertus*; (s inf.) *compertus (iuvenis) pecuniam avertisse T*. — <nalézati, vynalézati>.

**comperior**, *īrī* (dep., zřídka) = *comperio*.

**compertus** viz *comperio*.

**compēs**, *pedis* f. (ob. jen plur. *compedes* a abl. sg. *compede*) [com a *pes*] **1** pouta na nohy: *compedibus vincire Cr* **2** metaf. pouta: *qui in compedibus corporis semper fuerunt C*; *Hebrus nivali compede vinctus H* ledovými pouty spjat; *gratā detinuit compede Myrtale H* (o poutu lásky); *grata compede vinctus H*.

**compescō**, *ere, scui*, — [m. \**comperc-sco* od *parco*] držeti v mezích (n. na uzdě), zdržovati, udržovati, zadržovati, svírat, krotiti: *qui (sc. Pluto) Geryonem tristi compescit unda H*; *brachia arborum c. O* ořezati; (obr.) *luxuriantia compescet H* bující výhonky přiřízne; *quae causae compescant mare H*; *seditionem c. T* zkrotiti vzpouru; *clamorem c.*; *risum c. H* tlumiti; *sitim compescuit unda O* žízeň uhasila vodou; *ignes ignibus c. O* utlumiti oheň ohněm; *tristitiam c. O* potlačit smutek.

**competēs**, *entis* [compe<sup>to</sup>] **1** vhodný, příhodný **2** příslušný, náležitý.

**competenter**, adv. [compe<sup>tens</sup>] příhodně, příslušně.

**competitor**, *ōris, m.* [compe<sup>to</sup>] spolužadatel, spoluuchazeč (o úřad).

**competitrix**, *trīcis, f.* [srov. *competitor*] spolužadatelka.

**com-petō**, *ere, īvī (ī)*, *ītum* společně spěchat k cíli; metaf. **a** míti stejný cíl, setkávati se; *spadati vjedno: finem miraculi cum Othonis exitu competisse T* konec divu že se shodoval se smrtí Othonovou **b** býti mocen, schopen něčeho, hoditi se, stačiti k něčemu: *non linguā, oculis, auribus c. T*; *vix ad arma capienda competit animus L*; příslušet, náležet, patřiti (se); býti náležitý. Part. *competens* j. adj. v. t.

**compilātiō**, *ōnis, f.* [com<sup>pilo</sup>] obrání, loupež; vykořisťení.

**com-pilō**, *āre, āvī, ātum* obrati, oloupiti, vyloupiti, vykrásti: *c. exercitum provinciamque C*; *Deli fanum latrocinio compilavit C*; *formidare servos, ne te compilent H*; = spec. (o krá-

deži literární) vyloupiti: *iuris consultorum sapientiam c.*; *Crispini scriinia c. H.*; odt. <skládati spis vypisováním z jiných spisů, kompilovati>.

**compingō**, *ere*, *pēgī*, *pāctum* [*com a pango*] dohromady srážeti, stloukati **1** spojovati, sbíjati: *compactis trabibus quam (sc. turrim) eduxerat ipse V*; *fistula harundinibus compacta* píšala spojená ze stébel; *quid tam compositum tamque compactum inveniri potest?* tak složeného a tak pevně spojeného **2** směstnati, stísnniti v hromadu: *milites in tecta c. Hirt.* Part. *compactus* j. adj. v. t.

**compitālicius**, *a, um* [*compitalis*] vztahující se ke Kompitaliím: *ludus c. C.*

**compitālis**, *e* [*compitum*] příslušný k rozcestí, rozcestní; odt. subst. **Compitālia**, *ium* n. *iōrum*, n. Kompitalie, roční slavnost konaná na počest Larů na rozcestích, kde byly jejich kapličky.

**compitum**, *i, n.* [*competo*] místo, kde se sbíhá několik cest (ulic), křižovatka, rozcestí: *in ternas compita secta vias O* rozcestí dělicí se ve tři cesty; *circum pagos et compita H*; meton. lidé scházející se na křižovatkách: *frequentia imposuere mihi cognomen compita H* hlučná rozcestí (t. j. pouliční lid) dala mi příjmení.

**com-placeō**, *ēre*, *cuī*, *citum* spolu se líbiti, zároveň se líbiti, zalíbiti se.

**com-plānō**, *ārē*, *āvī*, *ātum* srovnati se zemí.

**com-plector**, *i, plexus sum* [*plecto*] vl. oplétati se, ovíjeti se kol něčeho **1** obmykati, objímati, bráti do náručí, (při)vinouti k sobě: *c. patrem C*; (v zápase) *inter se complexi N* popadše se vespolek, držíce se v křížku; *complecti* (sc. *adversarium*) *N* obejmouti soupeře; *hostem dextra c. V*; *terra gremio complectitur ossa V* chová v lůně svém **2** metaf. **a** (prostor) objímati, zaujímati, obklopovati, svírat: *tantum spatium c. Cs*; *incola complexi terram maris O* moře zemi objímajícího; *Oceanus latos sinus complectens T*; *circuitum domus custodiis c. L b* pojmuti, shrnouti, zahrnouti, obsáhnouti,

zavíratí (v sobě): *omnes caritates patria una complexa est C* pojala do sebe; *populum aequo iure c. T* zahrnouti v rovnoprávnost; *plures provincias complexus sum Cr* více provincií jsem spojil (ve své moci); (v pas. význ. od arch. *complecto*) *hoc uno maleficio omnia scelera complexa esse videntur C* v tomto jediném zlém činu všechny zločiny zdají se býti zahrnuty **c** spec. **a** výkladem, slovy shrnouti, vyjádřiti, vypravovatí, vylicíti, vystihnouti: *omnia unā comprehensione c. C* vše zahrnouti jednou větou; *facta oratione c. C*; *libro omnem rerum memoriam c. C*; *preces c. O* vysloviti prosby **β** myslí obejmouti, obsáhnouti, pojmuti, postihnouti, pochopiti: *alqd mente, cogitatione c. C*; *cum complector animo C* když myslí pozorují, na myslí uvažují; *suā scientiā cuncta c. T*; *rem c. memoriter C* obsáhnouti věc dobrou pamětí; *formam ac figuram animi c. T d* láskou (přízní) obejmouti někoho, zahrnouti; oblíbiti si, horlivě se ujímati, *benevolentia, beneficiis c. alqm C*; *me Pompeius omnibus studiis complexus est C*; *fortuna eos etiam plerumque efficit caecos, quos complexa est C* které si oblíbila, své miláčky; *omnes cives caritate c. L* objímáti láskou.

**complémentum**, *i, n.* [*compleo*] prostředek, jímž se něco doplňuje, doplněk: *quod (sc. maiestatis crimen) tum omnium accusationum c. erat T* které tehda bylo doplněkem všech žalob.

**com-pleō**, *ēre*, *ēvī*, *ētum* [viz *plenus*] **1** plniti, naplňovati, vyplňovati, doplňovati (alqd alqa re) **a** vůb. *fossam aquā c. Cs*; *referto foro completisque templis C* když bylo náměstí napááno a chrámy naplněny; *metu, ne complerentur navigia L* ze strachu, aby se lodi nepřeplnily; *ut dodrantem ex Privernati complerent (= complementi causā adicerent) L* aby tři čtvrtiny doplnili z Privernska; - (s gen.) *cum completus mercatorum carcer esset C*; *convivium vicinorum cottidie compleo C* každodenně plním svou jídelnu sousedy **b** spec. **a** naplniti, hustě (těsně) obsaditi, zabráti: *collem castris c.*



Cs zabráti vrch táborem; *completis Liburnicis per promptissimos gladiatorum T*; *Aulida c.* O naplniti přístav aulidský  $\beta$  (počet) naplniti, doplniti, (plný počet) postaviti: *legiones c.* Cs; *suum numerum c.* Cs postaviti plný počet **2** metaf. **a** naplniti: *exercitum omnium rerum copiā c.* Cs hojně zásobiti vojsko vším, zaplaviti hojností všeho; *milites bona spe c.* Cs; *gaudio compleri C* **b** vyplniti, dokončiti (dokonati), vykonati: *annuus exactis completur mensibus orbis V* roční dokonává se oběh **c** (o čase) naplniti, dovršiti, dokonati, prožiti: *septem complevit annos C* žil plných sedm let; *genitor sua fata compleverat (= compleverat) O* naplnil svou sudbu, t. j. zemřel; *tempora debita (sc. compleri) Parcae compleverant V* usouzený čas Sudičky naplnily.

**complexiō, ōnis, f.** [*complector*] objetí, spojení: *atomorum inter se C*; *mira vorborum c.*; *cumulata bonorum c. C* souhrn.

**complexus, ūs, m.** [*complector*] **1** objímání, objetí; náruč: *mundus omnia complexu suo coërcet C*; *quercum complexibus ambit O* dub objetím sevře; *ferre complexum matri L* objetí nésti matce = chtíti obejmouti matku; *complexum accipere L* dáti se obejmouti; *dare complexūs alci O* objímati někoho; *divellere liberos a parentum complexu S* z náručí; *venire in sinum complexumque alcis C* spěchati někomu do náručí; *qui complexūs et gaudia quanta fuerunt! H*; = spec. *Britannorum gladii complexum armorum non tolerabant T* střetnutí zbraní = boj zblízka **2** metaf. objetí, přivnutí k sobě někoho láskou, náklonnost, přízeň: *c. totius gentis humanae C*; *in sinu semper et complexu alcis esse C*; *genus de Catilinae complexu C* lidé z objetí Katilinova, miláckové Katilinovi; *se fortiora solacia e complexu rei publicae petivisse T* silnější útěchu že hledal v objetí obce.

**com-plicō, āre, āvī, ātum** složiti, svinouti: *complicata notio C* poznatek (ještě) nevyvinutý, spletená představa, nejasný pojem.

**complōdō, ere** [*com a plaudo*] stloukatí, srážeti; o rukou sprásknouti = <sepnouti>.

**complōrātiō, ōnis, f.** [*comploro*] hlasité (spolu)naříkání, hořekování, usedavý pláč nad něčím, nářek, kvílení: *c. oritur L*; (s gen. subj.) *lamentabilis mulierum c.* *L* žalostivý nářek žen; (s gen. obj.) *c. sui patriaeque L* nářek nad sebou a nad vlastí.

**complōrātus, ūs, m.** význ. = *comploratio*.

**com-plōrō, āre, āvī, ātum** (spolu s jinými, hlasitě, prudce) naříkati; hořekovati, kvíletí, bědovati nad někým, oplakávatí někoho: *mortem c. C*; *vivos mortuosque L*; *suos penates c. O*; (obr.) *desperata complorataque res publica L* ztracená a (jako mrtvá) oplakaná obec.

**com-plūrēs, a** (gen. -ium), adj. vl. mnozí pospolu (t. j. dosti mnoho téhož druhu); mnozí, přemnozí; několik, dosti mnoho, nemálo: *vita excellentium virorum complurium N*; (subst.) *compluribus narrare alqd* mnohými slovy = obšírně; *haec atque eiusdem generis complura Cs* (*complures* nemá významu komparativního; srov. *plures*).

**com-pōnō, ere, posuī, positum** (básnicky *compostus* synkopou z *compositus*) **1** skládati, sestavovati, spojovati: *a pennas c.* O klásti vedle sebe; (básn. s dat.) *componens manibus manus V* spojuje s rukama ruce **b** spec. **a** vojsko spojovati, stahovati, soustřeďovati: *exercitum in hibernaculis c.* *S*  $\beta$  plachtoví (lodní) skládati, stahovati, svinovati: *armamenta c. L*  $\gamma$  kosti, popel (mrtvého) sbíratí, ukládatí, pohřbívati, pochovávati: *cinerem c. O*; *compositi busto avi O*  $\delta$  osoby proti sobě k boji stavěti: *par compositum H* pár zápasníků proti sobě postavených; metaf. *pergis pugnantia secum c.* *H* stále samé protivy stavíš proti sobě; (protivníky ve při soudní tváři v tvář) proti sobě postaviti: *cum indice c. T*  $\epsilon$  pokojně svěsti dohromady, sloučiti, spojití: *genus indocile c. V* **2** srovnávajíc skládati, srovnávati, přirovnávati: *dicta cum factis S*;

*parva c. magnis* (dat.) *OV*; *cladi nostrae tuam O II* v celek skládati, pojiti, spojovati, tvořiti **a** *genus hominum compositum est ex corpore et anima S*; *exercitus compositus ex variis gentibus S*; *templa deis c. O* stavěti; *urbem c. V* založiti město; *aggere composito tumuli V* když byl nasypán náhrobek; metaf. *c. pacem VL* zjednati mír; *foedus c. V* učiniti smlouvu **b** spec. **a** (o písemnostech) skládati, spisovati: *manu componit verba trementi O* třesoucí se rukou skládá k sobě slova; *carmina c. H*; *orationem c. L*; *res gestas c.* opěvati; *scaenae* (dat.) *fabulas c. T* pro divadlo skládati kusy; *preces c. T* složiti prosebný list **β** společně umlouvati, ujednati, sjednati něco; shodnouti se, dorozuměti se o něčem: *ictum iam foedus et omnes compositae leges V* všechny podmínky byly smluveny; *res inter se c. S*; *c. consilium L*; *diem rei gerendae c. L*; *locum tempusque c. T*; *hora composita H*; (ve zlém smyslu) *dolum c. S* vymysleti lest; *supplicia in alqm c. S*; (absol.) *ut domi compositum cum Marcio fuerat L* jak to bylo doma s Marcielem ujednáno. Často ablat. part. perf. pas. **ex compositō** neb pouze **compositō** podle úmluvy, podle dohodnutí: *c. rumpit vocem V III 1* pořádně složiti, sestaviti: spořádati, uspořádati, uvést v pořádek, upravit, zdobiti: **a** *aridum compone lignum H*; *c. crines V*; *composito et delibuto capillo C* s upraveným a namazaným vlasem; *c. comas O*; *togam c. H* záhyby togy náležitě upravit; *illam componit Decor Tb*; *se componere O* zdobiti se; (obr.) *vultum c.* upravit obličej = tvářiti se (chladnokrevně, vesele): *vultu composito T* s tváří upravenou; *nilhil compositum in ostentationem T* nic nebylo líčeno na odív; *compositus ore T* s klidnou tváří; *veste servili in dissimulationem* (v. t.) *sui compositus T*; *compositus in reverentiam, in (ad) tristitiam T* upravit se k účtě, k zármutku, t. j. líče účtu, zármutek **b** spec. **a** (voje) spořádati, v pořádku postavit: *composito agmine discedere T* vojem spořádaným; *c. ordines T* řady sestaviti; *legionem,*

*auxilia pro ripa c. T β* uložiti k odpočinku: *iam se regina aurea composuit spondā V* uložila se; *c. membra V* odpočinouti si; *diem componet vesper V* den uloží k odpočinku; *toro c. alqm O* vystaviti mrtvolu něčí na pohřebním lůžku; *componi eodem tumulo O* býti pochován v témž hrobě; *omnes composui H* všechny jsem pochoval; *placida compostus pace quiescit V* pochován (v hrobě) v klidném míru odpočívá; *c. Scironem O* usmrtili **2 a** uložiti (k potřebě), schovati: *condo et compono, quae mox depromere possim H*; *nescius uti compositis H* užívati zásob; *opes, c. V* plodiny polní (sbíratí a) ukládati **b** (věci) spořádati, zařídit: *rebus compositis S*; *quod adest, memento c. aequus H* přítomnost hled' spořádati klidnou myslí = hled' dobře užiti věci přítomných; *curas c. V*; odt. subst. part. *composita, ōrum, n.* *S* spořádané, uklidněné poměry **c** (spor) narovnat, vyrovnati, srovnati, ukliditi, ukončiti: *controversias c. C*; *lites c. V*; *bellum c. SN* válku skončiti mírem; (neos.) *fieri non potuit, ut componeretur C* aby se stalo narovnáni **d** (bouři, vášeň, osoby) spořádati, upokojiti, uklidniti, utišiti: *motus c. fluctus V* uklidniti vzbouřené vlny; *mare compositum O* moře uklidněné; *amicos c. H* smířiti přátele; *animum c. T* utišiti se; *motum orientem c. T* upokojiti pobouřený východ; *Armeniam c. T.* Part. *compositus* j. adj. v. t.

**com-portō, āre, āvī, ātum 1** snáseti: *caespites ad aggerem Cs*; *aggerem, vimina materiamque Cs*; *praedas c. H* snáseti na hromadu **2** svázeti, dopravovati: *frumenta ex agris in oppida c.*

**compos, compotis, adj.** [\**com-potis* (spolu)pán čeho] **1** vládnoucí něčím, mocen něčeho (s gen., zřídka s abl.): *si tue mentis compos fuisses C* kdybys byl býval při smyslech; *compotem sui facere mentem L* opět se vzpamatovati; *vix mentis suae c. Cr* téměř bez sebe, bez smyslů; (s abl.) *corpore atque animo vix prae gaudio compotes L 2* účasten něčeho: *qui me huius urbis compotem*

*fecerunt C V; patriae compotem me numquam siris (= siveris) esse L* spolužívati vlasti = žítí pospolu s ostatními ve vlasti; *voti c. H L* ten, jemuž se přání vyplnilo, jenž došel splnění přání; (s abl.) *praedā ingenti c. (= potitus) exercitus*; subst. *multitudo compotum L* množství účastníků.

**compositē**, adv. [*compositus*] **1** spořádaně, upraveně, úpravně: *c. et apte dicere C*; *c. atque magnifice casum rei publicae miserari S* uměle a velkolepě želeť **2** klidně: *compositius exercitua agere T*.

**compositiō, ōnis, f.** [*compono*] **1** skládání, složení, sestavení: *c. iuris pontificalis C* sepsání; *c. anni C* kalendář **2** pořádkání, srovnání, zařízení: *c. membrorum*; *c. sonorum*; *c. magistratum C* **3** narovnání, dohoda, smír: *de compositione agere Cs*; *quos per compositionem servare volebat C* zachovati směrem; *compositionis auctor C* rádce k vyrovnání.

**compositor, ōris, m.** [*compono*] pořadatel, upravovatel: *c. operum O* skladatel.

**compositus, a, um** [*compono*] **1** složený, sestavený: *Aegyptii effigies compositas venerantur T* podoby složené (z postavy lidské i zvířecí); - spec. dobře (náležitě, uměle) složený, urovnaný, spořádaný, upravený, úpravný, učeněný: *non sunt composita verba mea S*; *composita res publica C T*; subst. *composita, ōrum, n.* spořádané poměry: *pax et composita S*; *composita turbare T* **2** upravený; způsobilý k něčemu (ad alqd): *nemo paratior et compositior ad iudicium venisse videtur C*; *nihil compositum in ostentationem T* nic strojeného na odív; *alliciendis moribus (dat.) c. T*; *c. ad (in) maestitiam T* upravený k zármutku = líče zármutek; *composita indignatio T* líčené rozhorlení; *sive verum istud, sive fictum et compositum est T* **3** usazený, klidný, chladnokrevný: *vir acetate composita T* muž usazeného věku.

**compōtātiō, ōnis, f.** [*compoto*] (společná) pitka, kvas (překlad řec. συμπόσιον) C.

**compotiō, ire** [*compos*] činití účastným (alqa re něčeho).

<**compotisticus** viz *computisticus*.>

**com-pōtor, ōris, m.** společník v pití, spolupiják, spolupijan.

**com-prānsor, ōris, m.** [*com-prandeo*] spoluhodovník, soustolovník.

**comprecātiō, ōnis, f.** [*comprecor*] (společně) vzývání, modlení, modlitba k bohům: *deorum c. L*.

**com-precor, āri, ātus sum** (společně) vzývati, prositi: *deos c. Tr*; (jako vložka) *Cythereaque, comprecor, ausis adsit nostris O*.

**com-prehendō** (někdy v prose, často u básn. **comprendō**), *ere, prehēndī (prendī), prehēsum (prēsum)* **1** **1** v hromadu (vjedno) vzíti, sebrati: *comprehensus chlamydem* (ak. vztah.) *ab auro O* maje plášť spjatý zlatem **2** metať. **a** zahrnouti, obsáhnouti, objímati: *circuitus rupis XXXII stadia comprehendit Cr*; *alqm amicitia c. C*; *memoria c. alqd C* paměť obsáhnouti **b** (slovy, písmem) zahrnouti, vyčísti, vylíčiti: *breviter comprehensa sententia C* myšlenka stručně vyjádřená; *quae (sc. adversa) c. coner O* vypočísti; *scelerum c. formas V*; s abl. *dictis, verbis c. alqd* vylíčiti; *numero c. O* zahrnouti v počet, spočísti **II** (význam předložky oslaben) chopiti, chytiti, popadnouti **1** *funes c. Cs* zachytiti; *ter frustra comprehensa manūs effugit imago V*; *comprehendunt utrumque et orant Cs* berou (za ruku) **2** spec. **a** (osoby) uchopiti, zaujmouti, zatknouti: *interfectores fugientes c. L*; *contra ius gentium comprehendī L*; *comprehensus est in templo servus C* byl zatčen; *alqm in fuga c. Cs* dopadnouti; (o věcech) *raedas equosque c. Cs* pobrati **b** (vinníky, zločín) postihnouti, přistihnouti, dopadnouti: *alqm in furto c. Cs*; *res eius indicio comprehenditur C* **c** (o ohni) zachvátiti: *incendium (ignis, flamma) turres comprehendit Cr V*; (pas.) *opera flammā comprehensa Hirt*; *agger comprehenditur ignibus O*; též *ignem comprehendere* vznítiti se, chytiti: *casae ignem comprehenderunt Cs*; *visa (est) comprehendere crinibus ignem V* že se jí vzňaly vlasy

**3** metaf. (myslí) pochopiti, postihnouti něco, porozuměti něčemu: (s abl. instr.) *rem sensibus c. C* postřehnouti smysly; *animo; cogitatione; mente; memoria;* (též absol.) *quod comprehendí et perspicí potest C.*

**comprehēnsibilis, e** [*comprehendo*] pochopitelný.

**comprehēnsiō, ōnis, f.** [*comprehendo*] **1** zahrnutí, spojení, souhrn: *consequentium rerum cum primis c. C;* meton. obvětí, perioda **2** uchopení, zadržení **a c. sontium C** postižení viníků **b** metaf. pochopení; meton. pojem: *comprehensiones rerum C.*

**comprendō** viz *comprehendo*.

**compressē, adv.** [*comprimo*] stlačeně; o slohu krátce, stručně.

**compressiō, ōnis, f.** [*comprimo*] stlačení, stisknutí; metaf. stručné vyjádření (v řeči), stručnost (řeči).

**compressus, ūs, m.** [*comprimo*] stisknutí: *terra semen tepesfactum compressu suo diffundit C* pevným objetím.

**comprimō, ere, pressī, pressum** [*com a premo*] **1** stisknouti, stlačiti: *digitos c. C;* (přisl.) *compressis manibus sedere L* seděti s rukama složenými v klín; *oculos (morientis) c. O* zatlačiti oči; *ora O; labra c. H* rty sevřítí; *vi compressa Vestalis L* znásilněná; -, spec. stěsnati, sraziti: *c. ordines L* **2** metaf. **a** v mezích držeti, zadržovati, krotiti: *compressi a centurione L; eius adventus Pompeianos compressit C* zadržel; *c. Ligures L* **b** staviti, zamezovati, potlačovati, tlumiti, dusiti něco: *c. gressum V* krok zadržeti; *Clodii conatus furoresque compressit C* překaziti šílené pokusy; *tumultum, seditionem, bella c.; murmura c. O* utišiti reptání; *amorem edendi c. V* ukojiti; *infidelitatem c. Cs* potlačiti **c** zadržeti, potlačiti, zatajiti: *frumentum C; ob annonam compressam L; famam captae Carthaginis c. L.*

**comprobātiō, ōnis, f.** [*comprobo*] schvalování, uznání.

**com-probō, āre, āvī, ātum** **1** (úplně) býti srozuměn, schváliti, uznati za dobré: *factum c. L; tuam legem laudo vehementissimeque comprobo C* **2** po-

tvrditi, stvrditi, prokázati (že něco jest správné): *comprobat hominis consilium fortuna Cs* štěstí přeje jeho záměru; *hoc factis et moribus comprobavit C; vox eventu comprobata L.*

**comprōmissum, ī, n.** [*compromitto*] obapolná připověď, vzájemná dohoda (kompromis).

**com-prōmittō, ere, mīsi, missum** společně se zavázati slibem; spec. t. t. právn. vzájemně se dohodnouti o tom, že se strany podrobí výroku soudcovu (*arbiter*). Part. *compromissum* j. subst. v. t.

**Compsa, ae, f.** město hirpinské v Samniu (nyn. Conza). Odt. adj. **Comp-sānus, a, um: ager L.**

**cōmptus, a, um** [*como*] upravený, úpravný, uhlazený, ozdobný, vyšperkovaný: *comptior Galbae sermo T; Vinicius comptaefacundiae* (gen. qual.) *T* uhlazené výmluvnosti.

**Compulteria, ae, f.** městečko v jihozápadním Samnitsu *L.*

**com-pungō, ere, pūnxī, pūnctum** popíchatí: *barbarus compunctus notis Threiciis C* tetovaný; obr. *c. acuminibus* (v. t.) *C.*

**computātiō, ōnis, f.** [*computo*] počítání.

<**computisticus n. compotisticus, a, um** [*computo*] počtářský, početní.>

**com-putō, āre, āvī, ātum** vypočítavati, sčítati, počítati; účtovati: *compellarat hospitem, computarat, pecuniam impetrarat C* obvinil svého hostitele, vypořádal se s ním, peníze na něm vymohl.

**Cōmum, ī, n.** město v sev. Itálii při jezeře Komském (*lacus Larius*); odt. adj. **Cōmēnsis, e** komský; subst. **Cōmēnsēs, ium, m.** Komané.

**con-** jako praeverbium viz *l. cum.*

**cōnāmen, inis, n.** [*conor*] **a** pokoušení se o něco, pokus, námaha, úsilí: *magno conamine mittere lapidem O; c. mortis O* pokus změřiti **b** náběh, rozmach (k tělesné námaze): *sumpto posita conamine ab hasta O* od kopí zatčeného (do země) vzav rozmach, o kopí zatčené se vymrštit; meton. vzpěradlo, podpora: *adiutis aliquo conamine nervis O.*

**cōnātum**, *ī*, *n.* [*conor*] podniknutí, započaté; pokus, podnik: (obyč. v plur.) *conata efficere C*; *c. perficere Cs*; *Persei conatis obviam ire T*.

**cōnātus**, *ūs*, *m.* [*conor*] 1 pokus, podnik: *conatu desistere Cs*; *c. et effectus L* podnik a provedení (jeho); *ex consiliis hostis conatūs capere L* podle záměrů nepřítelových se řídití ve svých podnikcích; *conatus alcis prohibere C* překaziti pokusy; *c. audax traicendarum Alpium L* pokus přejíti Alpy 2 a snaha, úsilí, námaha: *tumultus haud magno conatu oppressus est L*; *in mediis conatibus succidimus V* b snaha, pud: *beluae habent conatum ad pastus capessendos C*.

**con-caedēs**, *ium*, *f.* záseky.

**con-calefaciō**, *ere*, *fēcī*, *factum* a pas. **con-calefiō**, *fieri*, *factus sum* (zároveň, hodně, zcela) činiti teplým, oteplovati; ohřívati, zahřívati: (med.) *iumentum concalfieri exercerique potest N* zahřívati se; *concalectus C* rozehřátý.

**con-calēscō**, *ere*, *caluī* — (zároveň) rozhřívati se, oteplovati se.

**con-callēscō**, *ere*, *calluī* — [*calleo*] 1 zmozoleti, dostávati mozoly 2 metaf. zchytřeti: *animus usu concalluit C*.

**concamerātiō** *n.* **concamarātiō**, *ōnis*, *f.* [*concamero*] stavění klenby, klenutí, překlenuť, sklenutí.

**con-camerō** *n.* **con-camarō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*camera*] překlenuť, sklenouti.

**Concanus**, *ī*, *m.* muž z kantaberského kmene Konkanů (*Concani*) v Hispanii: (kolekt.) *laetus equino sanguine Concanus H*.

**con-cavitās**, *ātis*, *f.* [*concavus*] vydutost.

**con-cavō**, *āre*, *āvī*, *ātum* okrouhle vydlabati, vyhloubiti: *bracchia in arcus c. O* zakřivovati.

**con-cavus**, *a*, *um* okrouhle vyhloubený, vyhloublý, vydutý: *concava vallis O* hluboký úval, kotlina; *concava aera sonant O* vyduté cymbály; *c. surgit aqua O* vydutá; *c. bracchia cancri O* zakřivená ramena.

**con-cēdō**, *ere*, *cessī*, *cessum* 1 intrans. 1 a ustupovati, odcházeti odněkud, pryč se odebíratí: (absol.) *metu concess*

*sum esse* (neos. pas.) *ratus L* že se ustoupilo ze strachu; (obr.) *concedite, silvae V* mějte se dobře, lesy (loučím se s vámi); *tumor et irae deum concessere V* ustoupily; (východiště vyjádřeno abl. n. předl. ex, ab) *dies caelo concesserat V* světlo denní s nebe zmizelo; (obr.) *vitā c. T* odejítí ze života, rozžehnati se s životem = zemřítí; též pouhé *c.*: *quandoque concessero T* až zemru; (*Palamedes*) *superis concessit ab oris V* b (s označením směru) (odněkud odcházeti a) odebíratí se někam, odcházeti: *Argos habitatum concessit N*; *in arcem c. L* utéci se; *in hanc c. turbam H* přistoupiti k našemu davu, k nám; *ad manes concessit vita V* k duším zemřelých = do podsvětí unikl život 2 metaf. a v jiný stav přejítí: *victi in nomen imperantium concessere S* přešli ve jméno panujících (a s nimi splynuli); *ne omne decus belli illuc (= in illum) concederet T* aby na onoho nepřešla, onomu nepřipadla; = spec. a přistupovati k mínění něčemu: *in sententiam alcis c. L T*; *concessum in condiciones L* přistoupilo se na podmínky β přijítí pod někoho (něco), podvoliti se, poddati se, podrobiti se: *in paucorum ius atque dicionem res publica concessit S* pod právo a moc přišla b (s dat.) ustoupiti někomu; postoupiti místo, dáti přednost někomu, býti za někým, nevyrovnati se: *tempus puerile concessit iuventae O*; *cedant arma togae, concedat laurea laudi C*; *obsidioni c. T* připustiti obléhání; *fato c.* (přirozené) sudbě ustoupiti, t. j. zemřítí; *naturae c. S* podlehnouti zákonu přírody; *civibus de victoria concedendum esse L* občanům že jest co do vítězství ustoupiti = přenechati vítězství; *discipulus magistro tantulum de arte concedere videtur C* zdá se, že učěň jen malinko je v umění za učitelem; *c. alci de gloria T* slávou někomu se nevyrovnati; *Sulla, cuius facundiae a Manlio concessum est S* byla příznána přednost c (vůli něč) ustoupiti, povolití někomu, podvoliti se: *concessit senatus postulationi tuae C*; *inter se c. T* navzájem si ustoupiti, sjednotiti se; (pas.) *conces-*

*sum est de tribunis L* ústupek byl učiněn; = spec. *odpustiti, prominouti, darovati: temere dicto concedi potest C* pošetilý výrok lze odpustiti; *peccatis c. C; cui (vitio) si concedere nolis H II transit. 1* postoupiti někomu něco, odstoupiti, přepustiti, ponechati: *Siciliam c. L* odstoupiti; *militibus bona diripienda c. C; oppidum militibus ad diripiendum c. Cs; Calydon Dianae in iras O* přenechati Kalydon Dianě k ukojení jejího hněvu; *nilhil ultra cutem mortis c. H* nic mimo kůži smrti neponechati **2** povolit, dovolit, dopřáti, propůjčiti, poskytnouti někomu něco (alci alqd; s ut, s ne, s inf.) **a** *victoriam alci c. Cr; quā re concessā Cs* když to bylo povoleno; *id aetati nostrae conceditur C* ten ústupek se činí našemu věku; *c. filio materiem T; c. militi omnia T; me consortem nati concede sepulcro V* dopřej mi společného se synem hrobu; *Martem concessis animalibus placant T* dovolenými zvířaty; *concessa petere V; bono magis exemplo quam concesso iure T* podle práva (jemu) propůjčeného; *te, si concedes, reviset H* dovolíš-li; *si non conceditur uti (fortunā) H* není-li možno užít; (básn. osobné pas.) *Camarina numquam concessa moveri V* Kamarina, již podle sudeb nebylo dovoleno se hnouti = jež se neměla hnouti (měniti); (s doplňk. adj.) *mediocribus esse poētis non concessere columnae H b* spec. **a** (tvrzení) připustiti (alqd; s ak. c. inf.): *illa levia esse tu quoque concedes C; verum concedo tibi, ut ea praetereas, quae cum taces, nulla esse concedis C* dovoluji ti, abys pominul to, o čem svým mlčením připouštíš, že to je nicotné **β** někomu kvůli odpustiti provinění, prominouti; přijmouti vinníka na milost, dáti milost: *peccata liberum parentum misericordiae concesserunt C* provinění odpustili ze soustrasti s rodiči; *concessisti illum senatui C* kvůli senátu onoho na milost jsi přijal; *Cominium Caesar precibus fratris concessit T; Montanus patri concessus est T* Montanovi byla dána milost kvůli otci (podle jiných: Montanus byl otci ponechán k potrestání).

**con-celebrō, āre, āvī, ātum 1** hojně navštěvovati, hlučně něčemu obcovati, (valnou návštěvou) slaviti, oslavovati: *triumphum c. C; funus c. L; spectaculum c. L; dapes c. O 2* (řeči) proslaviti, rozhlásiti, rozněsti: *victoriam famā et litteris Cs* ústně i písemně.

**concenātiō, ōnis, f.** [*com a ceno*] společné hodování (překlad slova σύνδειπνον).

**concentiō, ōnis, f.** [*concinō*] společné zpívání, sborový zpěv.

**concentus, ūs, m.** [*concinō*] **1** společné zpívání, souzpěv, společný zpěv, souzvuk, souznění, vůb. zpěv, zvuk, znění: *c. avium V; c. vocis lyraeque O; tubarum cornuumque c. L T* zvuk, hlahol trub a rohů; (hendadyoin) *catervae et c. C* zpěvné sbory (dramatické) **2** soulad, harmonie: *sonus varios concentus efficit C 3* metaf. souhlas, shoda: *melior actionum quam sonorum c. C.*

**conceptiō, ōnis, f.** [*concipio*] přijetí, pojetí, spec. početí (plodu); metaf. složení (právnícké formule); pojetí myšlenky; = <myšlenka, pojem>.

**conceptus, ūs, m.** [*concipio*] sebrání; pojetí, spec. početí (plodu); pojem, myšlenka.

**con-cernō, ere, crēvī, crētum** spolu tříbiti, směšovati; = <spolu viděti, hleděti k něčemu, týkati se něčeho>.

**concerpō, ere, cerpsī, cerptum** [*com a carpo*] roztrhati, rozškubati.

**concertātiō, ōnis, f.** [*concerto*] **1** zápas; závodění **2** spec. slovní zápas, půtka, hádka, spor.

**concertātor, ōris, m.** [*concerto*] spolumzávodník, protivník; sok.

**concertātōrius, a, um** [*concertator*] hádavý.

**con-certō, āre, āvī, ātum** vejíti v zápas, zápasiti, zápolit, měřiti se s kým: *cum inimico c. C* s odpůrcem přijíti ve spor.

**concessiō, ōnis, f.** [*concedo*] postoupení; dovolení, přivolení: *concessione agrorum redimi T* odstoupením půdy.

**concessus, ūs, m.** [*concedo*] **1** ustoupení, postoupení, postup: *eodem con-*

cessu:: var. *Claudius Quadrigarius* u *Gellia* týmž postupem (= týmž způsobem) **2** ob. jen v abl. sing. *concessu* s dovolením, se svolením: *Caesaris concessu* Cs milostí; *omnium c. C;* *fratrum c. T.*

**concha**, ae, f. [κόγχη] **1** lastura, škeble: *conchae marinae* O; *c. viles* H **2** synekd. ulita, závitok: *Triton cavā personat aequora conchā* V; *c. sonans* O; skořápka, skořepina: *ostrea in conchis tuta fuere suis* O **3** meton. perla: *munera fert illi conchas teretesque lapillos* O; nach, purpur (šťáva plže nachového): *strata conchā Sidonide tincta* O **4** metaf. nádobí (náčiní) lastuře podobné: *funde unguenta de conchis* H nalij balzámu z lahvičky; *c. salis puri* H slánka.

**conchylīatus**, a, um [*conchylum*] nachem barvený, nachový.

**conchylīum**, ī, n. [κογχύλιον] korýš, ústřice: *extracta mensa conchylīs* C; *c. Lucrina* H; - spec. nachovec; meton. nachová barva, nach (připravený ze šťávy nachovce): *vestis conchylīo tincta* C.

**1. concidō**, ere, cidī, — [*com a cado*] **1** rázem, na hromadu padnouti, zhroutiti se, skáceti se **a** *turris concidit* Cs; *conclave concidisse* C hodovní síň prý se zřítla **b** spec. **a** klesnouti, padnouti (mdlobou; mrtev, poražen, zvl. v boji): *paene concidi* C málem bych byl omdlel, málem jsem omdlel; *c. in proelio* C; *concidit ac vitam fudit* V **β** spadnouti se: *concidimus macie* O **2** metaf. klesnouti, přijíti k pádu, zaniknouti, podlehnouti, přijíti vniveč: *concidunt venti* H ztišují se; *scimus Romae fidem concidisse* C že úvěr v Římě klesl; *opes Persarum concidunt* T; *crimen concidit* C obvinění se rozplývá vniveč; *morte Othonis concidisse bellum* T že se válka skončila; *concidit Ilia tellus* V klesla; *concidit auguris domus* H; *concidunt gentes* O zanikají národové; *Phocion uno crimine concidit* N padl = pozbyl veškeré váhy v životě veřejném; - spec. klesati na mysl, chabnouti, býti malomyslný: *hostes concidunt ani-*

*mis Hirt; ne patres conscripti conciderent, ne deficerent* C.

**2. concidō**, ere, cidī, cīsum [*com a caedo*] **1** sřezati, sesekati; rozsekati, rozbíjeti: *ligna c. O* rozštípati; *naves aut concidit aut incendit* L; *scrobibus c. montes* V jamami rozkopati; *itinera concisa aestuariis* Cs přerušené; - spec. **a** (v boji) posekati; porubati, pobíti: *magnam hostium partem concidit* Cs; *post concisae sunt optimae cohortes* C **β** nasekati někomu, zřezati někoho, vypráskati, nabíti někomu, zbiti někoho: *virgis plebem c. L;* *alqm pugnis et calcibus* C **2** metaf. (slovem i skutkem) poraziti někoho, přivést k pádu, zničiti: *Antonium decretis vestris concidistis* C. Part. *concisus* j. adj. v. t.

**con-cieō**, ēre, concivī, concitum, v próze obyč. **conciō**, īre, concivī, concitum **1** shloučiti, shromážditi, svolati, přivolati: *ad se multitudinem c. L;* *exercitum ex insula* L; *matronas ex domo* L svolati z domu ven; *auxilia* T **2** uvést v prudký pohyb, popohnati; zvl. v med. páditi: *concitus calcaribus equus* Cr; *est insano concita cursu* O dala se do šíleného běhu; *concita per silvas* O pádic po lesích; *concita membra fugae mandare* O kvapně přehati; zvl. part. **concitus**, a, um: *sagitta (moles) nervo concita* O šíp vystřelený; *tormento concita saxa* V; *navis concita* O rozehnaná loď; *concita flumina* O; *c. amnis* O prudká řeka; *hostem c. aufert* V prudce unáší **3** metaf. **a** pobouřiti, podrážditi, popuditi: *plebem contionibus;* *populos* T; *concitos per largitionem veteranos* T; *c. milites ad recuperandam libertatem* L; *irā concitus* V O hněvem pobouřen; *divino concita motu* O božským nadšením vznícena; *crimine concita* O podrážděná **b** (s vnitřním ak.) vzbuditi, způsobiti, ztropiti: *bellum* L; *seditionem* L T; *varios motus animorum* T; *tantum inviviae concivit, ut . . .* T; *simultates sibi c. caedibus* L způsobiti si zášti.

**conciliābulum**, ī, n. [*concilio*] shromáždiště, tržiště: *per omnia fora conciliabulaque* L; *per conciliabula et coetus seditiosa disserebant* T.

**conciliātiō**, *ōnis*, *f.* [*concilio*] **1** sjednocení, sdružení, spojení: *totius generis hominum c. C* **2** sjednocení ve smýšlení, naklonění myslí sobě neb jinému: *conciliationis causā C*; = spec. a přátelení (se) s něčím, náchyllost k něčemu: *hominis c. ad ea, quae iucunda sunt C β* získání (si), zjednání: *c. gratiae C.*

**conciliātor**, *ōris*, *m.* [*concilio*] sjednavatel, prostředník: *nuptiarum c. NT* námluvčí; *proditiōnis c. L*; *genti Germanorum idoneus c. T* prostředník.

**conciliātrix**, *icis*, *f.* [*conciliatrix*] prostřednice, přímluvkyně.

**conciliātrix**, *icis*, *f.* [*conciliator*] prostřednice: *cum c. amicitiae virtutis opinio fuerit C* ježto prostřednicí přátelství byla domněnka o ctosti = ježto jsme vešli v přátelství předpokládajíc ctost; (obr.) *quam blanda c. natura C* svůdkyně.

**conciliātus**, *a*, *um* [*concilio*] spojený **1** spřízněný, spřátelený; oblíbený u někoho (alci): *Hasdrubal Hamilcari conciliatus L*; *iuvenis aetatis flore sibi c. Cr* mladík, ježž si oblíbil pro kvetoucí jeho věk **2** nakloněný k něčemu: *iudex ad rem accipiendam conciliator C.*

**conciliō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*concilium*] pův. shromažďovati **1** slučovati, spojovati; metaf. nakloňovati, přátelí, činiti přítelem, získá vati, připoutati, sváděti někoho s někým (alqm alci): *etiam feras inter sese natura ipsa conciliat C* sblížíje; *ratio et oratio conciliat inter se homines coniungitque C*; *hominum animos sibi c. CNT*; *conciliabat ceteros reges N* hleděl si nakloniti; *c. civitatem Arvernīs Cs* získati pro . . . ; *Latinorum gentem c. L* získati; *fore, ut nepoti conciliaretur Caesar T* že se císař smíří s vnukem; = spec. získati někoho pro něco, doporučeti někomu něco: *tyranno dictis artes conciliasse suas O* těmito slovy prý samovládcí umění své doporučel; *quas (res) homini natura conciliat C 2* (sloučením) sjednati, opatřiti, svěsti, způsobiti, poříditi něco (alci alqd): *pacem et amicitiam c. Cs*; *quam (sc. societatem generis humani) conciliavit ipsa natura C* vytvořila pří-

roda; *regnum alci c. Cs* dopomoci někomu k trůnu; *tu scepra Iovemque concilias V* ty (mi) zjednáváš moc a přízeň Jovovu; *voluntatem plebis c. L* zjednati si přízeň lidu, nakloniti si lid; *otii nomine servitutem c. N* uvaliti na někoho porobu; *commendationem alci c. ad consulatus petitionem Hirt*; = spec. o penězích získati, opatřiti: *pecuniae captae et conciliatae C*; *c. pecuniam et capere C.* Part. *conciliatus j.* adj. v. t.

**concilium**, *iī*, *n.* [*calo*] (svolaná) schůze **a** abstr. (= scházení se), schůze, schůzka: *quod Camenarum ibi concilia cum coniuge sua Egeria essent L* že se tam scházejí Kameny s Egerií **b** konkr. (svolaná) schůze, shromáždění, hromada, sbor: *c. pastorum; deorum; amicorum; c. advocare; convocare; dimittere C*; *c. habetur N* schůze se koná; = spec. (t. t. o poradních shromážděních, sněmích) shromáždění, sbor, sněm: *patrum sanctum c. H* (o senátu); *tribuni plebi c. edicunt L* (o komitíích tribuných); *concilia plebis L*; *quo minus c. advocares legemque ferres C* (o komitíích centurijných (*c. populi L*)). Mimo Řím o sněmch v provinciích: *c. Gallorum; commune Belgarum c. Cs* obecný sněm; *c. Achaicum L* spolek Achajský; (u Germánů) *c. inire; apud c. accusare T C* básn. spojení, styk: *c. tecum O.*

**concinnē**, adv. [*concinnus*] **1** uměle, souměrně, ladně, lepě **2** úpravně, způsobně: *rogare coepit blande et c. C.*

**concinnitās**, *ātis*, *f.* [*concinnus*] ladné spořádání, umělé sčlankování, souměrnost: *ornata sententiarum c. C.*

**concinnō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** (dohromady) náležitě skládati (sestavovati, spojovati), přizpůsobovati, upravovati, pořádati: *auceps concinnavit aream Pt*; metaf. *c. ingenium Sn* utvářeti **2** (spojováním) vytvářeti, způsobovati; *multum negotii c. Sn*; s dvojím ak. dělati někoho něčím: *me insanum Pt.*

**concinnus**, *a*, *um* [*concinnus*] **1** uměle sestavený, náležitě složený, umělý, ladný, pěkný, lepý: *concinna Samos H 2* (o řeči i řečníku) ozdobný, případný, úpravný, souměrný: *sermo c. H*;



*versus paullo concinnior* *H* verš o něco úpravnější; *c. in brevitare respondendi* *N* případný v úsečných odpovědích **3** povolný, ochotný, úslužný (k někomu alci): *amicis* *H*.

**concinō**, *ere, cinuī*, — [*com a cano*] společně zpívati **I** intrans. **1** společně zpívati; spolu zvučeti, ozývati se souhlasně; vúb. zpívati, zvučeti: *concinuit albus olor* *O* hejno labutí zpívá; *qua voce* („veto“) *concinentes collegas auditis* *L* kterýmžto slovem, jak slyšíte, souhlasně se ozývají; *concinunt tubae (signa)* *CLT* trouby se ozývají (na poplach) **2** metaf. souhlasiti, shodovati se: *re c. cum iis, verbis discrepare* *C*; *partes inter se concinunt* *C* **II** trans. **1** (společně) pěti: „*aelionon*“ *invitā* *lyrā* *c.* *O* pěti žalozpěv **2** metaf. opěvati, oslavovati: *Caesarem c. H*; *concinet (= concinendo celebrabit)* *laetos dies* *H*.

**conciō**, *īre viz concioe*.

**concupiō**, *ere, cēpī*, *ceptum* [*com a capio*] **1 a** (vjedno) sebrati, shrnouti; **b** metaf. slovy shrnouti, ve formuli zavřítí; pronéstí, vyjádřítí: *ius iurandum c. L* sestaviti přísahu v určitá slova, složití formuli přísahy, určitými slovy přísahu odříkati, složití přísahu; *senatus ius iurandum concepit* *T* přísahu sestavit; *cum cetera iuris iurandi verba conciperent, Vespasiani nomen transmittēbant* *T* když říkali slova přísahy . . . ; *dum vota (preces) sacerdos concipit* *O* odříkává modlitby; *audet Valerius c. summas* *L* shrnouti v určitý počet = udati souhrn; *sicut concipitur more nostro* *C* jak se říká po našem zvyku; *fer sacra, pater, et concipe foedus* *V* odříkávej smlouvu; = spec. slavnostně opověděti, ohlásiti: *Latinas (ferias) sacrumque in monte Albano non rite c. L*; *auspicia nova c. L* **2 a** v sebe shrnouti, (shrnujíc) pojmouti v sebe, bráti k sobě: *terra concipit semina* *C* pojímá v sebe; *medicamentum concipitur venis* *Cr* lék vniká do žil; *concupit Iris aquas* *O* táhne (k sobě, do sebe) vodu; *flammas (ignem)* *c.* *O* pojmouti v sebe oheň, chytiti, vznítiti se; *timuit, ne aether conciperet flammas* *O*; (o oso-

bách) *laudando concipit ignes* *O* rozohní se; (o milujících) *concupit validos Aetias ignes* *O* mocným žářem (lásky) vzplane; *conceptae pectore flammae* *O* vznaté v srdci žáry lásky; *vires c.* *O* nabýti síly, sílu dostati; *sitim conceperat* var. *O* dostala žízeň; *quae (bucina) ubi concipit aëra* *O* kdykoli v sebe pojme vzduch; (o ženách a samicích) počítí, obtěžkati: *consulti pontifices, an concepto necdum edito partu rite nuberet* *T* zda po otěhotnění a před porodem se smí řádně provdati; *dea concepta mari* *T* z moře zrozená; *concepta crimina portat* *O* dítě v hříchu počaté nosí; *quem Criniso conceptum flumine mater genuit* *V* počatého z boha řeky Krinisa; *timeo, ne (ova) iam concepti (sc. pulli) sint* *Ptr* sm. aby nebyla nasezená; (obr.) *res publica conceptum periculum parturit* *C* **b** metaf. v mysli pojmouti; pochopiti; představití si, zřetel obrátiti k něčemu, mysliti si, domýšletí se, tušiti: *quod nunc ego mente concipio* *L* co si nyní já myslím; *animo amplitudinem templi c. L* v duchu pojmouti plán velkolepého chrámu = představití si mohutnost chrámu; *forsitan animo concipias* *O* snad si v duchu představuješ; *animo ne concipe nefas* *O* v mysl nepojímej křivdu; *quidquid concipitur nefas* *H* všeliké bezpráví, které lze vymysleti; *servus Agrippam ferre ad exercitus non servili animo concipit* *T* pojal myšlenku nikterak otrockou; (s vedl. pojmem touhy po představě) *c. aethera mente* *O* myslí na nebe, v mysli zatouží po nebi; *c. thalamos* *O* pomýšletí na sňatek **3** (cit v mysl) pojmouti, připustiti, počítiti, chovati (cit): *odium in omnes bonos conceptum* *C* záští chované proti . . . ; *prorupere concepta pridem odia* *T* záští odedávna chované; *animo ingentes c. iras* *O* v srdci pojmouti hněv; *inimicitiae cum Caesare conceptae* *Cs* nepřátelství chované k Caesarovi; *c. mente vaticinos furores* *O* v srdci počítiti věštecké nadšení; *c. pectore robur* *V* v srdci počítiti sílu; *pectora concipiunt alios motus* *V*; *nec tantos furores mente concipit* *V* a nedovede si představití tak prudkou zaslepenost; *c. amorem*

*O* pojmouti lásku; *mens concipit pro facto spemque metumque suo* *O* má naději i strach; *spes adoptionis concepta T*; *ducis et tu concipe curam V* vůdcovství měj na péči = ujmi se péče vůdcovské **4** (nehodu) si utržiti; pas. lpěti na kom: *conceptam huic ordini turpitudinem delere C* smazati potupu lpící na tomto stavu; *macula bello superiore concepta C* skvrna, jež ulpěla (na vás) za dřívější války; *ex quo* (sc. *sanguine paterno*) *si qua macula concepta est C* způsobí-li se jejím prolitím (t. j. otcovské krve) nějaká skvrna; *furore etc maleficiis concepto C*.

**concĭsus**, *a, um* [2. *concido*] ořezaný, usečený; zkrácený; úsečný: *sententiae; oratio C*.

**conciatē**, adv. [*conciatus*] kvapně, prudce; rozčileně: *c. dicere C*.

**conciatĭō**, *ōnis, f.* [*conciō*] **1** prudké hnutí, rychlý pohyb: *c. remorum L* rychlé veslování **2** metaf. **a** pohnutí (mysli), vzrušení, rozčilení, pobouření: *c. animi; c. mentis; concitationem animorum frangere L* utišiti pobouření mysli **b** sběh lidu, shon, poplach, srocení, vzbouření; *plebis contra patres c. et seditio C; crebrae concitationes fiebant Cs*.

**conciator**, *ōris, m.* [*conciō*] **a** podněcovatel, buřič: *c. tabernariorum C* **b** strůjce, původce: *c. seditiois C; c. belli T; c. turbae ac tumultus L*.

**conciatŭs**, *a, um* [*conciō*] uvedený v prudký pohyb, rozehnaný; kvapný, spěšný: *quam concitatissimos equos immittere L* v největším trysku poslati koně; *conciator cursus L* prudčí běh; metaf. *conciator clamor L* hlučnější křik.

**conciō**, *āre, āvī, ātum* [*conciō*] **1** stále (se všech stran) svolávati; kvapně sháněti: *multitudinem armatorum Cs* srotiti; *iuventutem suam c. L* povolati (do zbraně) **2** (prudce, stále) hýbati čím, puditi, hnáti, honiti, poháněti: *equos L; equum calcaribus NL* pobízeti; *equo concitato ad hostem vehitur N* jede tryskem; *armenta in montes c. L* hnáti; *c. navem remis L; telum c. V* vymrštití, vystřeliti; reflex. *se concitare in hostem*

*L* vyřítiti se na . . . ; *Allecto in Teucros se concitat alis V* zdvihne se k Teukrům na křídlech; mediál. *conciati magno cursu Cs* prudkým během se ženouce; (obr.) *alqm ad maturandum c. N* pobídnouti k větší rychlosti; *conciari ad studium C* **3** metaf. **a** (s předm. vnějším) někoho (něco) popuditi, vzbouřiti; = spec. pobouřiti, rozjitřiti, rozčiliti, roznititi; *mare vento concitatum Cr* větrem zvlněné, vzbouřené; *tempus tranquilum et concitatum C* doba pohnutá; *irā concitari C* býti rozčilen; *iniuriis concitatus S; reprimere concitatum multitudinem N* rozjitřený lid; *c. exercitum adversus regem L; gentes contra imperatorem nostrum c. C* **b** (s předm. vnitřním): vzbuditi, roznititi, podnititi; způsobiti, ztropiti: *hoc risum (alci) concitavit N* to strhlo (někoho) k smíchu; *bellum c. rozdmychovati; tumultum c. Cs; tantum turbarum L* ztropiti tolik zmatků; *pugna concitatur T* strhne se; *c. expectationem, invidiam C*. Part. *conciatus* j. adj. v. t.

**conciōr**, *ōris, m.* [*conciō*] význ. = *conciator*.

**con-cĭvis**, *is, m.* spoluobčan, krajan.

**conclāmātĭō**, *ōnis, f.* [*conclamo*] (společně a hlasně) volání, vzkřiknutí, pokřik **a** (radostný): *exercitūs conclamatione imperator appellatur Cs* **b** (bolestný): *lacrimis et conclamationibus dolore testabantur T*.

**con-clāmō**, *āre, āvī, ātum* **1** svolávati: *duros conclamat agrestes V; socios O* **2** společně (jedním hlasem) n. hlasitě zvolati, vzkřiknouti **a** (absol.) *conclamant vir paterque L* zaběduje; *conclamant omnīs multitudo Cs* hlasitým pokřikem souhlasí; (zvl. o pokřiku válečném) *ad arma conclamant Cs* volají do zbraně; *vasa c. Cs* (t. t. c., *ut vasa colligantur*) volati ke sklizení nářadí, volati k dalšímu pochodu (z tábora); (někdy bez *vasa*) *conclamari iussit Cs* rozkázal zavolat k dalšímu pochodu; *c. victoriam Cs* provolávati „vítězství“, volati „vyhráli jsme (bitvu)“; *paeanā V* zapěti vítěznou píseň; *Italiam conclamat V* vzkřikne: „Italie!“; (s ut imperat.) hlasitě vybízeti, vyzývati;

(též pouhý konj.) *conclamantibus omnibus, imperaret, quod vellet* Cs **b** spec. (mrtvé) oplakávají: *c. suos* L; vůb. oplakávají, pokládají něco za ztraceno: *conclamatīs negotiīs* Am; *conclamatū est* Tr, už je konec<sup>4</sup> sm. „je vyhráno“.

**conclāve**, *is*, *n.* [subst. neutr. adj. *conclavis*, *e* od *com* a *clavis*, vl. o místnostech uzavíraných na jeden (a týž) klíč] světnice s dveřmi „na klíč“, komnata, pokoj, ložnice: *cubitum in c. ire* C; *per c. currere* H.

**conclūdō**, *ere, ūsi, ūsum* [com a *claudō*] **1** zavřítí, uzavřítí: *magnam hominum multitudinem* c. C; *aurae foliibus conclusae* H; = spec. uzavíratí: *conclusa aqua facile corrumpitur* C; *Tigris et Euphrates Mesopotamiam concludunt* Cr uzavírají (s obou stran); *locus conclusus* H uzavřená místnost; *mare conclusum* Cs moře uzavřené, vnitřní (Středozemní); *sulco* c. (*locum*) V obehnati, vymeziti místo brázdou; *c. versus* H složití verš (vl. uzavřítí slova v rytmus) **2** metaf. **a** zavřítí něco v něčem, obsáhnouti, shrnouti; pas. býti obsažen: *uno volumine vitam virorum complurium* N; *si in hanc formulam omnia iudicia conclusa sint* C jsou-li obsaženy v této formuli **b** uzavřítí, skončítí, přivéstí ke konci: *facinus natum . . . auctum . . . conclusum* C; *orationem* c. C; = spec. (logicky) uzavíratí něco z něčeho, souditi, činiti závěrek, dokazovati, dovozovati: *rationem c. hoc modo* C; *alqd c. ex rebus concessis; singula argumenta concludens dicendi genus* T způsob řečnění činící závěrky z jednotlivých důkazů; (s ak. c. inf.) *deinde concludēbas summum malum esse dolorem* C.

**conclūsiō**, *ōnis*, *f.* [*concludo*] **1** sevření, uzavření (města), obležení, obklíčení: *gravi pestilentia conflictati ex diutina conclusione* Cs; *in hac conclusione* N **2** ukončení, konec: *orationis* c. C **3** zavření, náležitě (rytmické) zaokrouhlení, (rytmická) vazba: *verborum* c. C **4** závěr: *c. rationis* C rozumový závěr.

**conclūsiuncula**, *ae, f.* závěreček (s přišanou).

**concolor**, *ōris* [com a *color*] stejno-barvý: *cum fetu albo c. sus* V; (s dat.) *c. est illis* O; *populus festo c. ipse suo est* O (t. j. v bílém slavnostním rouchu).

**con-coquō**, *ere, coxī, coctum* **1** náležitě uvařiti; = spec. strávití, zažití: *cibus facillimus ad concoquendum* C **2** metaf. **a** duševně zažití, promyslití, zrale uvážiti: *tibi diu deliberandum et concoquendum est, utrum . . .* C; *clandestina consilia* c. L **b** strávití, sněsti, strpěti: *ut, quem senatorem (jakožto senátora) c. civitas vix posset, regem ferret* L.

**concordia**, *ae, f.* [*concors*] **1** svornost, jednota, sjednocenost, jednomyšlnost: *concordiā parvae res crescunt, discordiā maxumae dilabuntur* S; meton. (o svorných přátelích) *et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus* O šťastný obraz svornosti **2** souhlas, soulad: *rerum concordia discors* H nesouhlasný souhlas; *discors concordia* O; *novit, quae sit c. mixtis (foliis)* O jak se při míchání snášejí. Personif. **Concordia**, bohyně Svornosti, již bylo v Římě zasvěceno několik chrámů.

**concorditer**, *adv.* [*concors*] svorně. **concordō**, *āre* [*concors*] **1** intr. souhlasiti, shodovati se: *iudicia opinionēque concordant* C; *et sensit varios c. modos* O; (s dat.) *concordant carmina nervis* O ladně zvučí k strunám písně **2** trans. uváděti v souhlas, usmířovati.

**concors**, *dis*, *adj.* [*comacor*] **1** jednoho srdce (mysli), svorný, jednomyšlný: *concordes animae* V; *fratres concordissimi* C; *c. pax* O; *regnum commune et c. L; secum ipse c. L* s sebou sjednocen; *c. mihi coniunx* T manželka se mnou svorně žijící; *frena iugo concordia ferre* V otěže ve jhu svorně nésti **2** souhlasný: *concordi dixere sono* O jedním pronesli hlasem.

**con-crēdō**, *ere, didī, ditum* svěřiti někomu něco: *cui fama mortui, fortunae vivi commendatae sunt atque concreditae* C; *nugas alci c. důvěrně sdělití.*

**con-cremō**, *āre, āvī, ātum* spáliti, ohněm strávití: *eos vivos igni* c. L za živa upáliti na hranici.

**con-crepō, āre, crepui,** — I intrans. silně chřestiti, vrzati: *arma concrepuere L* zbraň zařinčela; *armis concrepat multitudo Cs*; *exercitus gladiis ad scuta concrepuit L* vojsko zařinčelo meči o štítu; *digitis c. C* prsty zaluskati (na znamení rozkazu) II trans. (zřídka): *concrepat aera O* rozezvučí cymbály.

**con-crēscō, ere, crēvi, crētum** 1 srůstati; = spec. zhoustnouti, sraziti se; ztuhnouti, ztvrdnouti: *rigido concrescere ora videt rostro O* srůstati ústa vidí v tuhý zobák; *aqua frigoribus concrescit C*; *concrevit frigore sanguis V. 2* (zhuštěním) tvořiti se, povstávat, narůstati: *putres concrescere fungos V. Part. concretus j. adj. v. t.*

**concrētiō, ōnis, f.** [*concreesco*] zhoustnutí: *corporum C*; *c. mortalis C* hmotnost smrtelná.

**concrētus, a, um** [*concreesco*] a srostlý, ztuhlý, zhuštěný, zhustlý: *lac c. VT* (mléko sražené) sýr, tvaroh; *concreta glacies L* ztuhlý led; *concreta sanguine barba O* splepený krví vous; *concreti sanguine crines V* b sražením povstalý, ulpělý: *concreta labes VI* plící úhona; *multa diu concreta V* mnoho, co za dlouhý čas s námi srostlo = na nás ulpělo; *clipeus vasti c. imagine mundi O* štít ukutý zobrazemím . . . = na němž jest vytepen obraz.

**con-crūstātus, a, um** [*crusto* od *crusta*] ztuhlý, potažený korou.

**concupina, ae, f.** [*concupo*] souložnice, kuběna, milostnice; **concupinus, ě, m.** souložník; milec.

**concupitus, ūs, m.** [*concupo*] 1 souložení; eufem. souložení, (pohlavní) obcování: *concupitu prohibere vago H* zameziti těkavé souložení; *plebis patrumque c. L* nemanželské obcování plebejů a patricijů 2 metaf. (u zvířat) páření: *apes non concupitu (dat.) indulgent V.*

**concupius, a, um** [*concupo*] jen ve spojení: *concupiā nocte* neb *nocte concupiā* v té části noci, když vše tvrdě spí = za hlubokého spánku, za hluboké noci.

**conculcō, āre, āvi, ātum** [*com a calco*] 1 zdupati, pošlapati 2 metaf. pošlapati, šlapati po něčem, zneuctiti,

ztýrati, zle nakládati s někým: *pontificem a pedisequis conculcari iubet C*; *leges conculcas ac pro nihilo putas C*; *Italiam alci concalcandam tradere C.*

**con-cumbō, ere, cubui, cubitum** položit se, ulehnouti k někomu.

**concupiēns, entis, adj.** [*com a cupio*] dychtivý: *regni básn. u C.*

**concupiscō, ere, cupiui (cupi), cupitum** [*com a cupio*] 1 roztoužiti se, ztoužiti po něčem (alqd): *suis rebus exhaustis fortunas nostras concupiverunt C*; *tantum agri occupavit, quantum concupivit C* kolika se mu zachtělo; *credo vos gloriam concupisse C* 2 bažiti, toužiti, dychtiti po něčem (alqd): *sanguinem concupiscit C*; *si indulseris ebrietati suggerendo, quantum concupiscunt T* na kolik mají chuť.

**con-cūrō, āre** (náležitě všechno) obstarati *Pt.*

**con-currō, ere, curri** (zřídka *concurrī*), *cursum* 1 sbíhati se, se všech stran někam spěchati, shlukovati se: *omnes concurrerunt ad eum opprimendum N*; *populus concurrere (inf. hist.) ex tota urbe in Palatium T*; (často neos. pas.) *ad janum ex urbe tota concurritur C* celé město se sbíhá; *huc concurritur Cs* sem se sbíhají; *ex proximis castellis eo concursum est Cs* nastal sběh; *cum concurreretur in curiam T*; *ad arma concurritur Cs* do zbraně se sbíhají 2 nabíhati na sebe, srážeti se, vrážeti na sebe: *itaque ancoras, ne inter se concurrerent naves, iecere L*; *montes mediis in undis concurrunt O*; (básn.) *concurrit dextera laevae (dat.) H* srazí se (k pochvalnému potlesku) pravice s levicí; *concurrentes rami Cr* větve na sebe narážející; = spec. (ve vojenském): sraziti se, střetnouti se, utkati se v poli (polem), dáti se do sebe: *magno clamore utrimque concurritur S*; *quid enim? concurritur H* nastane srážka; *pari certamine concursum est L* ve stejném boji se srazili; *maximo clamore infestis signis concurrunt S*; *infestis animis c. L* s rozhořčeností se sraziti; *cum acie legionum c. L* sraziti se s hlavním vojem; (s dat.) *audet viris c. virgo V* potýkati se s muži; *abnueram bello Ita-*

*liam c. Teucris V* ve válce se utkati; (o horách) *credas montes c. montibus altos V*; (o útočících) *ex insidiis concurrunt L* vyrazí; *concurrentis belli minae T* hrozby nastávající války **3** sbíhati se, býti pohromadě; stejnou dobou (touž dobou, současně) se udáti: *saepe concurrunt aliquorum contentiones C*; *quae ut concurrant omnia, optabile est C* jest si přát, aby vše to bylo pohromadě; *ista casu nonnumquam concurrunt C*.

**concurſatiō, ōnis, f.** [*concurso*] **1** sbíhání, sběh: *tum muliebris fletus et c. rogantium L*; - spec. (ve vojenství) harcování: *c. amatorum C*; *melior concursatione quam comminus miles Cr* vojínové lepší v harcování než v boji zblízka **2** pobíhání: *c. puerorum nocturna C*; - spec. cestování sem tam, cestování s místa na místo: *c. regis L*; *c. decemviralis C* cestování decemvirů (v provincii).

**concurſator, ōris, m.** [*concurso*] harcovník: *pedes c. et vagus L* pěší vojsko vycvičené jen v harcování.

**concurſiō, ōnis, f.** [*concurso*] setkání se: *atomorum fortuita c. C*.

**concurſō, āre, āvī, ātum** [*concurso*] **1** intrans. **a** sbíhati se; - spec. (ve vojenství) dorážeti, harcovati: *Celtiberis in proelio c. mos est L*; *concurſantes cum huc atque illuc signa transferrent b* sem tam běhati, pobíhati: *c. toto foro L*; *per viam c. L*; *circum tabernas c. C* pobíhati po krámech **2** trans. pobíhati po něčem, navštěvovati: *omnes omnium domos concursant C*; *omnium mortalium lectos c. C*.

**concurſus, ūs, m.** [*concurso*] **1** sbíhání, shlukování, sběh, shon, shluknutí, shluk: *c. hominum in forum ex tota urbe fit C* lidé se sbíhají; *mihi alacritatem populi c. adfert C*; *magni sunt concursus facti* velmi mnoho lidu se shluklo; *clamor utrimque, undique c. H*; *totius Italiae c. C* celá shromážděná Itálie; *concurso ad clamorem facto L* při shonu na pokřik povstalém; - spec. bouřlivý shon lidu, sročení: *concurso facto interficitur L* při sročení; *iudicium tollere voluit lapidatione et*

*concurso C*; *concurſus facere C* zosnovati sročení **2** setkání, střetnutí: *c. navium inter se L* vrážení na sebe; *c. caeli O* sražení se (srážka) větrů a mračen (t. j. hrom); - spec. (ve vojenství) setkání se polem, srážka: *primo concursu L* při první srážce; *acerimo concursu pugnare N* bojovati v nejprudší srážce; *in proelii concursu N* ve vřavě bitevní **3** metaf. setkání, spolupůsobení, součinnost: *c. honestissimorum studiorum C*.

**concurvō, āre, āvī, ātum** zkřiviti.

**concuſsiō, ōnis, f.** [*concutio*] otrásání, otrěs.

**con-custōdiō, ěre, ěvī, ětum** (pečlivě) hlídati: *poma ab insomni concustodita dracone var. O*.

**concutiō, ere, cussī, cussum** [*com a quatio*] **1** (prudkým třesením) narážeti o něco (alqd): *frameas concutiunt T* **2** (prudec) třásti, potřásati; zatřásti, otrásti něčím: *c. caput*; *caesariem*; *tempora O* potřásati spánky (hlavou); *tela*; *arma c. O* mávati; *c. moenia*; *arces O* pobořiti; *pectus et aegida c. O* otrásti hrudí i štětem; *undas c. O* vzbouřiti; *concussae patuere fores O* dveře, do nichž bylo zabušeno, se otevřely; *torum c. O* natřásti polštář; *manū concussā signa dare O* kynutím ruky dáti znamení; *equos c. V* popohnati koně; *frena furenti* (sc. *Sibyllae*) *concutit Apollo V* otěžemi potřásá; *ora singultu concutiente sonant O* štkavým pláčem; *concute te H* protřes sebe = prozkoumej sebe; *concute pectus V* zatřes srdcem = otevři srdce **3** metaf. **a** otrásti něčím, zviklati, zhroučiti něco: *opes Lacedaemoniorum N*; *rem publicam C*; *in hoc concussi orbis mořu T* v tomto pobouření otreseného okrsku zemského = za tohoto světoborného převratu; *concussam (esse) Caecinae mentem T* že byla otrěsena mysl (věrnost) Caecinova **b** (na mysl) otrásti, zachvěti někým; rozechvěti, zkořmoutiti, rozrušiti, polekati někoho: *barbaros pavor concusserat Cr* úžas otrásl barbary; *quod factum populares coniurationis concussit S* zachvěl účastníky spiknutí; *casu animum* (ak. vztah.)

*concussus acerbo V* na mysli jsa otřesen; *fortuna totam luctu concussit urbem V*; *concessa metu mentem* (ak. vztah.) *Iuturna V*.

**con-decorō**, *āre, āvī, ātum* ozdobovati, okrašlovati.

**condemnātiō**, *ōnis, f.* [*condemno*] **1** odsouzení **2** meton. trest, pokuta.

**condemnātor**, *ōris, m.* [*condemno*] žalobce, jenž způsobuje odsouzení obžalovaného, původce odsouzení **T**.

**condemnō**, *āre, āvī, ātum* [*com a damno*] vl. pokutu (*damnum*) přisouditi někomu, pokutovati **1** odsouditi, uznati (shledati) vinným: *maluisse condemnare quam absolvere C*; *alqm causā indictā c. C*; *turpissimo iudicio c. C*; (s gen. viny) *ambitūs c. C*; *iniuriarum; civem capitis c. C* odsouditi k smrti; (s abl.) *denis milibus aeris c. L*; (s předl. *de*) *de pecuniis repetundis; de vi; de alea condemnatus C* odsouzený pro hru v kostky; = spec. (o žalobci) způsobiti odsouzení obžalovaného: *hoc uno crimine illum condemnem necesse est C* tímto jediným obviněním způsobím nutně jeho odsouzení; *venistis, ut condemnentis Sex. Roscium C*; *per iudicem c. C*; *si quem libertus furti condemnarit C 2* metaf. odsuzovati, viniti: *summae se iniquitatis c. Cs*; *tuum factum condemnatum iudicio amicorum C*.

**con-dēnsus**, *a, um* zhuštěný, přehustý; hustý, stěsnaný: *condensa acies L*; *columbae condensae V* holubice k sobě stulené; *puppēs V*; *vallis condensa arboribus L* údolí hustě porostlé stromy.

**con-dēscendō**, *ere 1* intrans. sestupovati k někomu s odpuštěním a na pomoc, vycházeti vstříc, shovívati **2** trans. postoupiti něco.

**con-diciō**, *ōnis, f.* **1 1** vzájemné dohodnutí o něco, dohoda o něčem; úmluva, smlouva: *arma condicione (per condicionem T) ponere C*; *per condiciones ad supplicium trahi S* na základě dohodnutí býti vydán na smrt; *posse condicionibus bellum poni S* vzájemným dohodnutím že možno válku ukliditi; = spec. dohoda stran sňatku, smlouva svatební; sňatek: *cum*

*nullius condicionis non haberet potestatem N* když měl právo ke kterémukoli sňatku; *c. uxoria C* sňatek; *sibi condicionem filiae quaerendam esse L* že musí hledati zaopatření (sňatkem) své dceři; meton. osoba vdávající se, nevěsta: *filiam eius eiecisti alia condicione quaesita C* vyhledav si jinou nevěstu **2** nabídnutí, nabídka, návrh; podmínka, požadavek (vyplyvající z úmluvy): *aliam condicionem petere S*; *condiciones pacis L*; *c. accipere, recusare; aspernari; pacis condiciones ferre* podávati podmínky míru; *c. dicere* určití, ustanoviti; *condiciones non convenerunt (inter eos) N* o podmínkách se neshodli; *his condicionibus* za těchto podmínek; *Attalicis condicionibus H* attalskými nabídkami; *ea condicione eas res gesseram, ut . . . C* s tou podmínkou; *sub condicione certa O*; *sub iis condicionibus L II* (na podmínkách n. úmluvě založený) poměr, postavení, stav, položení, úkol; okolnosti, poměry: *servorum c. infima est C*; *infimi generis hominum c. atque fortuna C*; *tolerabili condicione esse servitutis C* býti v služebném postavení jen trochu snesitelném; *meliore condicione esse C* býti v lepším postavení; *par iuris libertatisque c. Cs* stejná míra práva a svobody; *homines eiusdem condicionis* téhož postavení; *nascendi incerta c.* stav, v nějž narozením přicházíme; *fuit intactis quoque cura condicione super communi H* ze společného (pro ně nebezpečného) postavení = ze společného nebezpečí; *servos condicionis huius per commercia tradunt T* otroky tohoto druhu (t. j. získané výhrou); *condicione fugitivus, nomine Geta T*; *quod praesens c. poscebat T* přítomný stav, přítomné poměry; *tali condicione proposita Cs* za takových okolností; *mortalis c. C* los smrtelníka; *vitae c.* životní povolání; *sordida c. M*; *o condicionem miseram administrandae rei publicae! C* ó neblahého úkolu spravovati obec; *ceteris manendi c. constituta est C* ostatním byl přikázán úkol zůstatí; *c. loci O* povaha místa.

**con-dicō**, *ere, dixi, dictum* (společně) smluviti, umluviti, ujednati něco, umluviti se o něčem, učiniti ohlášení: *quarum rerum condixit pater patratu . . . patri patrato* (v staré formuli fetišké) *L*; *sic constituunt, sic condicunt T* tak činí rozhodnutí i smlouvy; *ad cenam c. Pt* smluviti se na oběd.

**condignē**, *adv.* [*condignus*] (zcela) hodně; přiměřeně.

**con-dignus**, *a, um* (zcela) hodný; přiměřený.

**condimentum**, *ī, n.* [*condio*] 1 koření 2 metaf. koření: *c. amicitiae . . . suavitas sermonum C* kořením pro přátelství jest lahoda v hovoru.

**condiō**, *īre, īvī, ītum* 1 vl. kořeniti: *herbas C*; — spec. balzamovati: *mortuos Aegyptii condiunt C* 2 metaf. kořeniti, činiti něco chutnější, lahodnějším, zpříjemňovati; mírniti: *comitate condita gravitas C* vlídností zlahodněná vážnost. Part. *conditus* j. *adj.* v. t.

**condiscipulātus**, *ūs, m.* [*condiscipulus*] spolužáctví, spolužakování, společné chození do školy: *quocum a condiscipulatu vivebat coniunctissime N* již ze školy.

**con-discipulus**, *ī, m.* spolužák, spoluškolák.

**con-discō**, *ere, didici*, — (pečlivě, úplně) naučiti se něčemu (alqd): *condisce modos H* nauč se nápěvu; (s inf.) *pauperiem pati puer condiscat H* ať se učí.

**conditiō**, *ōnis, f.* [*condio*] kořenění: *ciborum conditiones C*; *c. frugum C* nakládání ovoce.

**conditivus**, *a, um* [*condo*] vhodný k uložení: *conditivum cubiculum* i subst. **conditivum**, *ī, n.* hrob.

**conditor**, *ōris, m.* [*condo*] 1 zakladatel: *c. urbis L* 2 metaf. zakladatel, původce, tvůrce: *c. omnis in civitate discriminis ordinumque L*; *c. libertatis Romanae L*; — spec. tvůrce literárního plodu, skladatel, spisovatel: *pessimorum carminum c. Cr*; *c. historiae O*; *Romani c. anni O* opěvovatel římského roku.

**conditōrium**, *īī, n.* [*condo*] úschovna; — spec. rakev; hrobka, náhrobek.

**conditūra**, *ae, f.* [*condio*] 1 nakládání ovoce 2 chutná úprava 3 t. t. kuchařský připravená směs.

**conditus**, *a, um* [*condio*] kořeněný, chutný: *conditiora facit haec venatio C*; *id, quod dicitur, fit voce conditius C* příjemnější, lahodnější.

**condō**, *ere, didi, ditum* [*com* a 2. -do] skládati, spojovati 1 spojovati v celek 1 stavěti, zakládati, budovati: *c. aram L*; *c. opus L* zakládati stavbu; *a condita urbe C* od založení města (Říma); *post conditam urbem CT*; *c. moenia VT* 2 metaf. založiti, zříditi, ustaviti: *Romanam c. gentem V* založiti římský národ, t. j. stát; *potestatem per arma c. S*; *iura c. L* ustaviti práva; *rursus aurea saecula c. V* opět přivoditi zlatý věk; *nova c. fata V* nové osnovati sudby; *lustrum* (v. t.) *c.*; (o spisech) sepsati, složiti, opěvovati: *carmina c. V*; *legibus condendis opera dabatur L* na sepsání zákonů píle byla vynakládána; *bella c. V* opěvovati války; *Caesaris acta c. O*; *numeris c. festa tuis O* rozměry tvými (t. j. elegickým dvojverším) opěvovati svátky 2 skládati k uschování 1 sklíditi, uložiti, uschovati: *a messes c. O* uložiti žeh (sklizeň); *c. fructus C* svážeti, dovážeti (domů); *c. frumentum C*; *litteras, quas in aerario conditas habebant, proferunt C*; *sacra in doliolis c. L* uschovati posvátné věci v soudečích; *c. horreo* (sc. *frumentum*) *H* uložiti v sýpce; *mella condit amphoris H*; *Sabinum testā conditum H* víno sabinské chované (uložené) v nádobě; *enses conditi H* meče (v pochvách) schované; (obr.) *condo et compono, quae mox depromere possim H* schovávám a ukládám; *tu condita* (sc. *signa*) *mente teneto V* uschovaná (znamení) podrž v mysli = ulož a chovej v dobré paměti **b** spec. **a** (o plodech) nakládati: *corna condita in faece O* naložené v octě **β** (o osobách) vsaditi do žaláře, dáti do vazby, uvězniti: *in carcerem*; *in custodiam T*; *in vincula c. alqm L* **γ** (o mrtvých) uložiti, pochovati, pohřbíti: *ossa terrā c. V*; *c. alqm tumulo* (*sepulcro*) *O*; *mortuos cerā cir-*

*cum litos c. C; corpora c. more Aegyptio T; omnes ut coniunctos condebant T* δ (čas) strávití, prožítí: *diem c. V* dokonati den; *condit quisque diem collibus in suis H* tráví den; *cantando c. soles V* ztrávití dny zpěvem **2** schovati, skrýti, ukrýti, zakrýti: *milites in silvis c. Cr; amnis conditus labitur Cr* teče pod zemí; *se deserto in litore condunt V*; (s pouhým abl.) *iam se condidit alveo V*; *per omnes condunt se Teucrit portas V* všemi branami se ukrývají (do ochranných hradeb táboru); (mediál.) *optato conduntur alveo V* skryjí se v řečišti; (s prolept. přívl.) *scuta latentia condunt V* (= *condunt ita, ut lateant*); *iocosus c. furto H; caelum condidit umbra (Iuppiter) V; caput inter nubila condit (Fama) V; luna condita tenebris T; Orion hibernis conditur undis V* skrývá se ve vlnách, t. j. zapadá do vln; *sopor lumina condit V* tuhý spánek zavírá oči; (často o proměnách) *guttura condidit arbor H* hrdlo pokrýl strom; metaf. *c. odium T; praecordia condita aperire H* otevřítí uzavřené srdce; - (zbraň) vbodnouti, vnořiti, pohřížiti, vetknouti, (hluboko) vraziti: *c. ense in pectus n. in pectore* meč vraziti do prsou; *in ore Rutuli condidit (ensem) V; venabula in armos c. O; ferrum sub pectore condit V* ocel ztopí v prsou; *digitos in perfida lumina condit O* vetkne; (s pouhým abl.) *telum iugulo c. O* vraziti meč do hrdla.

**con-doce-faciō**, *ere, fēcī, factum* [*con-doceo a facio*] vyučítí: *animum c. (ita), ut . . . C; beluae condocefactae C.*

**con-doceō**, *ēre, docuī, doctum* **1** naučítí, nacvičítí: adj. *conductior* naučenější *Pt* **2** spolu vyučovatí; - (= *docere*).

**con-doleō**, *ēre, uī* míti soustrast *alci* s někým.

**condolēscō**, *ere, luī*, — [*condoleo*] pocítiti bolest: *si pes, dens condoluit C* jestliže zabolí noha, zub; *si condoluit corpus H* rozstūně-li se tělo; metaf. *admonitu matris condoluisse potes O* při vzpomínce na matku mŕžeš se slitovatí.

**condōnātiō**, *ōnis, f.* [*condono*] darování: *bonorum c. C.*

**con-dōnō**, *āre, āvī, ātum* **1** darovati, rozdati: *agros suis latronibus c. C; - spec. a (dluhy) darovati, odpustiti, sleviti: pecunias creditas debitoribus c. C* β dáti (vydati) v moc, přenechatí, přepustiti někomu: *honestissime actam vitam matris crudelitati c. C* **2** metaf. **a** obětovati, v oběť přinéstí; upustiti od něčeho (alqd): *seque vitamque suam rei publicae c. S* život obětovati; *suum dolorem eius voluntati c. Cs* od svého hněvu upustiti na jeho žádost **b** darovati (trest, vinu), prominouti, odpustiti; (vinníka) nepotrestati: *alci scelus c. S; crimen c. C; praeterita se Diviciaco fratri c. Cs* věci minulé že mu odpouští k vůli bratru; *condonatus est ille tibi C* k vůli tobě nebyl potrestán.

**con-dormiō**, *īre i inchoat. condormiscō*, *ere, condormīvī* (pevně) usnouti.

**Condūsī**, *ōrum, m.* Kondrusové, germánský národ v Gallii belgické na pravém břehu střední Mosy.

**con-dūcō**, *ere, dūxī, ductum* **1** transit. **1** (dohromady) sváděti, shromážďovati, sbíratí; spojovati: *omnes clientes eodem conducit Cs; exercitum in unum locum c. Cs* stáhnouti; *copias c. S* sebrati voje; *Peneus nubila conducit O; c. cortice ramos O* větve korou spojovati (při štěpování) **2** sbíratí za mzdu, zjednávatí za nájem; najímati: *multitudo conducta S; contentio cum operis conductis C; homines mercede conducti; qui conducti plorant in funere H; c. milites; c. vectigalia; pars gestit c. publica H* část touží najmouti státní důchody; *c. hortum C; c. nummos H* vypůjčítí si peníze; *columnnam conduxerat faciendam C* stavbu sloupu za plat převzal; subst. **conductī**, *ōrum, m.* námezdníci, námezdné vojsko, žoldnéři: *ex Graecia conductorum tria milia N* **II** intrans. (neos.) **condūcit** (srov. významem συμφέρει) jest k užítku, jest na prospěch; prospívá, jde k duhu: *id quod maxime conducit ipsis C; Romanis Germanisque idem conducere T* že Římanům i Germánům totéž prospívá; *quod conducit in commune T* co je obci prospěšné, co je v zájmu veřejného



blaha; *c. ad vitae commoditatem C*; (*s ak. c. inf.*) *rei publicae maxime conductici Syriam decerni C.*

**conducticius**, *a*, *um* [*conductus* od *conduco*] najatý, námezdný, žoldněřský; *c. exercitus N.*

**conductiō**, *ōnis*, *f.* [*conduco*] nájem: *totam conductionem renuntiare C.*

**conductor**, *ōris*, *m.* [*conduco*] nájemce; podnikatel: *mercedes habitatorium conductoribus donavit Cs.* - <(elektrický) svodič.>

**conductus**, *ūs*, *m.* [*conduco*] svádnění (dohromady), sbírání. - <průvod: *salvus c.* (srov. *salva guardia*).>

**con-duplicō**, *āre*, *āvī*, *ātum* zdvojuvati.

**cō-nectō**, *ere*, *nexuī*, *nexum* **1** splétati, spojovati, slučovati, spoutati: *conexa aedificia T* spojené, souvislé budovy; *naves validis trabibus conexas T*; *conexi crines O*; *Mosellam atque Ararim fossā c. T*; *nodos c. O* navázati uzlů **2** metaf. *amicitia cum voluptate conectitur C* jest sloučeno s rozkoší; *legiones, provinciae, cuncta inter se conexa T* vše vespolek spojené; *verba lyrae motura sonum c. H* (rytmicky) k sobě řaditi, skládati; *defertur inpietatis in principem; conectebantur ut conscii . . . T* (v to) byli zapletáni jako účastníci; *illam non criminibus (dat.) mariti conexam T* ona že nebyla spolu zapletena v obvinění manželova; *Silanus per adfinitatem conexus Germanico (dat.) T* přibuzenstvím spojený s Germanikem; *Dolabella Varo conexus T* s Varem spřízněný.

**cōn-fābulor**, *ārī*, *ātus sum* hovořiti, povídati si s někým *alqd* o něčem.

**cōnfarreō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*com a farreum* (sc. *libum* špaldový koláč)] (za zvláštních náboženských obřadů) manželským sňatkem spojit, oddati. *Confarreatio* byl nejstarší a nejslavnější způsob sňatku manželského. Uzavírán byl před nejvyšším pontifikem, flaminem Diovým a 10 svědky; při tom byl obětován koláč ze špaldy (*far*): *confarreatis parentibus geniti T* synové rodičů konfarreací oddaných.

**cōnfectiō**, *ōnis*, *f.* [*conficio*] **1** zhoto-

vení, dokončení: *huius libri c. C* sepsání. - <*c. praesentium* vypisování přítomných událostí> **2** zdolání, zničení: *escarum c. C* žvýkání jídel; metaf. *belli c. C* dokončení války.

**cōnfector**, *ōris*, *m.* [*conficio*] **1** hotovitel, (do)konatel: *c. negotiorum C* obstaravatel věci; *c. belli C T* dokončitel **2** zničitel, zhoubce: *c. et consumptor omnium ignis C.*

**cōnferciō**, *īre*, —, *tum* [*com a farcio*] secpati, nacpati, stlačiti, stěsnati: *urbani et agrestes conferti in arta tecta L*; *confertā legione* (abl. abs.) ježto legie se shlukla *Cs.* Part. *confertus* *j. adj. v. t.*

**cōn-ferō**, *ferre*, *tulī*, *lātum* (*collātum*) **1 1** dohromady (na jedno místo) snášeti: *frumentum ex agris in castra c. Cs*; *signis in unum locum collatis Cs* ježto prapory na jedno místo byly sneseny = ježto se kohorty shlukly; (obr.) *dentes in corpore c. O* zatínati zuby, zakusovati se do . . . ; *capita c. CL* sestrkovati hlavy (k poradě); *collatum est bellum circa Corinthum N* válka se stáhla = soustředila; *imperium conferunt Romam L* přenesou do Říma **2** metaf. snášeti, spojovati, slučovati; *contulit in versus verba O* shrnul; *signa ad eum contulit L* spojil se s ním; *c. gradum V* blíže přistoupiti, setkati se: (absol.) *ut in pauca conferam C* abych shrnul věc v málo slov; *cur non confertis, ne . . . L* proč nepojímáte v návrh zákona, proč nenavrhuje **3** spec. **a** (peněžité příspěvky) snášeti, sháněti, sbíratí, odváděti na něco, přispívati k něčemu: *tributum c. L* sháněti daň; *ut divites conferrent L* aby boháči přispívali; *qui con, ferebant N* (ti) kteří (peníze) skládali-přispěvatelé; *sextantes c. L* přispěti šestinou assu; - *neos. confert* (srov. *συμφέρει*) jest prospěšno, prospívá, napomáhá **b** (v boj) sváděti, přiváděti: *arma cum alqo c.* srážeti se, utkávati se zbraní, bojovati s někým: *contulimus manus V* srazili jsme se v boji, utkali jsme se bojem, svedli jsme boj; *stat c. manum Aeneae V* bojovati s Aeneou; *movet Cacus collatā proelia dextrā* (abl. abs.) pěstí proti pěstí; *signis collatis superare exercitum C* v srážce poraziti

vojsko; *pedem c.* blíže přistoupiti, (ve voj.) sraziti se v boji; *gradum c. L* setkati se, sraziti se; *segue viro vir contulit* *V* muž s mužem se utkal v boji; *contulerant arto luctantia pectora nexu pectoribus* *O* zápasíce srazili se hrudmi v těsném objetí; *castra castris hostium c. Cs* položit se táborem u tábora nepřátelského; *collato pede pugnare L Cr* (noha proti noze), muž s mužem; *haud ignotas belli artes inter se conferebant L* měřili válečné umění; (v intrans. význ.) *mecum confer!* *O* se mnou se měř; (s ak. vnitřním) *inter se certamina c. N* sraziti se v zápase; *collato Marte O* v boji; *collatā dextrā O*; *lites c. H* začínati hádky **c** (pro srovnávání) snášeti, srovnávati, přirovnávati; *pacem cum bello c. C*; *mecum confertur Ulixes O* se mnou jest srovnáván; *parva magnis (dat.) c. H*; *nec quisquam ulla arte conferri potuit L* a nikdo nemohl býti srovnán **d** (úmysly, radu vjedno) snášeti, raditi se, rokovati (odt. konferovati): *cum alqo aut sermones aut consilia c. C* sdíleti buď rozmluvy aneb rady; *haec inter se conferunt C* o tom rokují, se radí; *c. iniurias T* sdělovati si příkoří **II** (význam předložky oslaben, v popředí ponětí cíle) **1** snášeti, dopravovati něco někam: *in naves se suaque omnia Cs CN*; *se conferre Athenas* odebrati se, uchylovati se, utíkat se někam; *in fugam se c. CL* dáti se na útěk **2** metaf. **a c.** *beneficia in alqm C* prokazovati někomu dobrodiní; *vota ad deos c. T* přednášeti bohům; *rationes et copias in provinciam c. C* vložit své peněžité prostředky ve spravování provincie **b** *se ad (in) alcis amicitiam (fidem, clientelam) c.* oddati se v přátelství; *se ad studia c. C* oddati se, věnovati se studiím **C** obrátiti v něco, proměnit, přetvořiti: *corpus in volucrem c. O* **d** snášeti, sváděti, strkati, svalovati něco na někoho: *crimen in alqm c.*; *sua vitia in senectutem c. C* **e** (na určitou dobu) položit, stanoviti; odložit: *alqd in longiorem diem c. Cs* **f** snést na někoho, odevzdati, svěřiti (k vykonání): *curam restituendi Capitolii in Vestinum c. T* svěřiti Vestinovi; *spem ad clementiam victoris c. C*

zůstaviti naději milosti vítězově **g** obraceti něco k něčemu, vynakládati něco na něco: *omne ingenium c. ad populi Romani gloriam celebrandam C* obrátiti veškeren důvtip k rozhlásování slávy národa římského; *alqd praesidii in medium c. C* přinést nějakou ochranu k prospěchu obce; *tempus c. ad belli comparationem C.*

**cōn-fertim**, adv. [*confercio*] stlačeně, stěsnaně, těsně: *acrius et c. magis pugnabant L*; *non c. sese recipiebant, sed alius alio S* neuchylovali se v davu.

**cōnfertus**, *a, um* [*confercio*] stěsnaný, stlačený, stísněný; nacpaný, nabitý, naditý: *conferti milites Cs*; *confertae naves L*; *in confertissima turba L* v největší tlačnici; *conferta moles T* ohromné stavení nabitě (diváky); *in convivio conferti cibo C* nacpání jídlem; (obr.) *vita conferta voluptatibus C* život zcela (zúplna) vyplněný rozkošemi; — spec. (ve vojenství) shluknutý, sražený, těsně sestavený, hustý: *confertissimi hostes S* nejhustší dav nepřátel; *confertissimo agmine Cs* nejhustším proudem; *confertis turmis impetum facere Cs* v hustých tlupách; *c. equitatus L* sražená jízda; *ceteros confertos recepit L* ve sražených četách; *quos ubi confertos vidi V* shluknuté jsem spatřil; *conferta robora virorum Cr* těsné řady jádra vojska; *nunquam conferti, sed rari magnisque intervallis proeliantur Cs.*

**cōn-fervescō**, *ere, buī*, — [*ferveo*] počínati vřítí, rozpalovati se; metaf. *mea cum conferuit ira H* když vzkypl můj chtít.

<**cōnfessārius**, *iī, m.* [*confiteor*] zpovědník.>

**cōnfessiō**, *ōnis, f.* [*confiteor*] doznání, přiznání: (s gen. subj.) *mirabar confessionem servorum audiri C*; (s gen. obj.) *c. facti*; *c. culpae L*; metaf. *c. hostis cedentis L* přiznání, že ustupuje; *ea erat c. Romam caput rerum esse L*; — ≠ zpověď.

**cōnfessor**, *ōris, m.* [*confiteor*] ≠ významě, mučedník; zpovědník.

**cōnfessus** viz *confiteor*.

**cōnfēstim**, adv. [*srov. festinus*] naráz, neprodleně, ihned, okamžitě, namístě: *c. subsequi.*

**cōficiēns, entis** [*conficio*] působící, působivý (s gen.): *civitas litterarum conficientissima* C obec velmi psavá.

**cōficiō, ere, fēcī, fectum** [*com a facio*] I udělati I dohotoviti, dokonati, dokončiti; vykonati, vyříditi: *quibus rebus confectis* Cs když byly ty věci vykonány = potom; *c. negotium* C; *mandata* c. C; *facinus per alios* c. C spáchati 2 a (spis) dokončiti, sepsati, složiti: *librum* c. C; *rationem* c. účet udělati, vydati počet β (válku) dokončiti: *bellum* c.; *proelium* c. γ (cestu) vykonati, uraziti: *aliquantum viae* c. L uraziti hodný (značný) kus cesty; *itinerā equo* c. Cr; *cursus* c. C vykonati plavby δ (o čase) strávit; v pas. uplynouti: *triennio confecto* C; *hieme confecta* Cs; *ante primam confectam vigiliam* Cs před uplynutím první hlídky noční II dohromady dáti I shledati, sehnati, sebrati, opatřiti: *nummos* c. C; *dotem* c. C; *legiones ex dilectu novo* c. Cs; *exercitum* c. C; *centurias* c. L zříditi setniny; *c. equites* Cs postavit (do pole) jezdce 2 metaf. zjednati, způsobiti, přivoditi, vymoci: *absolutionem* c. C; *pacem* c. C; - spec. (v pas.) *ex quo conficitur, ut . . .* C z čehož vyplývá III zdělati, zpracovati, t. j. prvotní tvar něčeho obrátiti v jiný 1 drtiti, rozmílati, rozkusuovati: *dentes conficiunt escas* C; *cibum* c. L; - spec. o jídle strávit: *cibus coctus et confectus* C; o káži vydělati: *alutae tenuiter confectae* Cs jemně vydělané 2 metaf. a stravovati, ničiti: *nihil est, quod non conficiat et consumat vetustas* C; *patrimonium* c. C promarniti; *rem suam* c. C b ztrmáceti, znaviti, zmořiti, ztýrati, vysíliti, vyčerpati: *vires se conficiunt* L síly se vyčerpávají; *lassitudine confici* L býti vysílen zmalátnělostí; *confici frigore* C; *siti* S; zvl. často v part. perf. pas. *confectus*: (absol.) *fessos confectosque aggredi* L udeřiti na zemdlené a zesláblé; *aetate* c. Cs věkem sešlý; *qui* (sc. *militēs*) *stipendiis confecti erant* C kteří vojenskou službou byli vysíleni (var. *stipendiis confectis* (= *emeriti*) kteří měli vyslouženo) c skoliti, udolati, doraziti, do-

bíti, ubíti; *alterum Curiatium* c. L; *nunc ego resto, confice!* H doraz mne; *duos hostium exercitus* c. L potříti; *provincias confecit* C (úplně) pokořil, porobil. Part. *conficiens* j. adj. v. t.

**cōfictiō, ōnis, f.** [*confingo*] vymyšlení, smyšlenka.

**cōfidēns, entis** [*confido*] důvěřující, důvěřivý, plný důvěry; - spec. sm. *sibi* c. (zprav. s příhanou) troufalý, opovázlivý, smělý, drzý.

**confidenter**, adv. [*confidens*] důvěřivě, směle, s příhanou drze.

**cōfidentia, ae, f.** [*confidens*] (pevná) důvěra (v sebe); - spec. (s příhanou) troufalost, smělost, opovázlivost, drzost.

**cōn-fidō, ere, fīsus sum** důvěřovati někomu (něčemu), bezpečiti se na někoho (něco), spoléhat na někoho (něco): (absol.) *alio duce plus* c. L pod jiným vůdcem více si troufati; (s dat.) *legioni maxime* c. Cs; *virtuti militum* c. Cs; *fidei et societati* c. L; (s abl. causae) *virtute* c. Cs; *naturā loci confisi* Cs důvěřující v . . .; *celeritate navium* Cs; (zřídka s *de*) *c. de salute urbis* Cs býti jist stran záchrany města, záchranou města; (s ak. c. inf.) *cui te respondere posse confidas* C. Part. *confidens* j. adj. v. t.

**cōn-figō, ere, fīxī, fīxum** 1 (hřebíky) sbíjeti, stloukati: *transtra confixa clavīs ferreis* Cs 2 prorážeti, probodávati, skláti, prokláti: *cornicum oculos* c. Cs vranám oči vyklovati (přísl. o muži, jenž i toho, kdo nejbystřeji vidí, oklame); *confixi conciderunt* N; metaf. *sententiis senatus confixus* C ochromen.

**cōn-findō, ere, fidī, fissum** rozštípati; obr. brázditi Tb.

**cōn-fingō, ere, fīnxī, fictum** 1 (skládáním) tvořiti, vytvářeti, dělati něco; 2 tvořiti něco nepravého, vymýšleti si: *crimen* c. C; *causam falsam* c. C; *haec conficta esse arbitror a poetis* C to jsou asi výmysly básníků.

**cōnfinis, e, adj.** [*com a finis*] 1 soumezný, hraničící s někým (s něčím), souседní: *ager* c. L; (s dat.) *confines hi erant Senonibus* Cs byli sousedé Senonů; subst. *confine, is, n.* hranice 2 metaf. příbuzný: *studio* (dat.) *confinia carmina vestro* O.

**cōnfinium**, *iū, n.* [*confinis*] **1** (konkr.) místo, kde se hranice dvou území stýkají, soumezí, pomezí, hranice: *legionem in confinio Treverorum hie-mare iussit Cs; pontus abstulit confinia* *O* moře přetrhlo soumezí (t. j. zemi spojující Itálii se Sicílií); *vicinitates et confinia C* sousedství (příbytků) a soumezení (pozemků) **2** (abstr.) mezní, hraniční čára, hranice, rozhraní: *confinia lucis O* ranní šero, svítání; *c. noctis O* večerní soumrak; *c. noctis cum luce (= et lucis) O* večerní soumrak (a ranní šero); *breve c. artis et falsi T* úzké rozhraní mezi uměním a podvodem.

**cōn-fīō**, *fieri* (pas. vedl. tvar ke *conficio*) **1** býti dokonán, vykonán: *qua ratione c. possit, docebo V* **2** býti sehnán: *aurum, ex quo summa pactae mercedis Gallis confieret L.*

**cōnfirmātiō**, *ōnis, f.* [*confirmo*] **1** upevnění, utvrzení: *c. perpetuae libertatis L* **2** metaf. utvrzení mysli, upokojení, útěcha; povzbuzení: *animi c.* **3** tvrzení, výrok: *perfugae c. Cs.*

**cōnfirmātor**, *ōris, m.* [*confirmo*] stvrditel, ručitel: *pecuniae c. C.*

**cōnfirmātus**, *a, um* [*confirmo*] utvrzený; zmužilý, srdnatý, statečný: *quae res confirmationem efficiebat exercitum Cs.*

**cōn-firmō**, *āre, āvī, ātum* **1** upevniti; posilniti, zesílit, utužiti: *stipites c. Cs; nervos c. Cs; c. membra Cr* **2** metaf. **a** posilniti, upevniti, utvrditi, zabezpečiti, ustanoviti: *c. regnum N; amicitiam cum alqo Cs; pacem; societatem c. S* utužiti spolek; *Galliam praesidiis ac navibus c. Cs; se auxiliis c. Cs* posilniti se; *non deponere sed confirmare audaciam C; opinionem c. Cs* utvrditi domnění; *labores et victorias c. S* **b** (usnesení) potvrditi, schváliti: *legem c. C; decreta c. N* **c** (na duchu) posílit, vzmužiti, povzbuditi; *dati mysli: c. militum animos C; suos ad dimicandum animo c. Cs; timentes c. C; alius alium c. L* navzájem se povzbuzovali; *se (animo) c. Cs* dodati si mysli; *iure iurando inter se c. Cs; eos confirmat, ut Romam per-*

*gerent S* povzbudí, aby . . . ; *insulas c. N* utvrditi ve věrnosti **d** (věc, tvrzení) stvrditi, dotvrditi, zjisti, dokázati: *rem teste c. C; exemplis c. alqd C; suspicio est confirmata C* podezření se potvrdilo **e** s jistotou tvrditi, určitě prohlásiti, jistiti: *hoc mihi confirmavit C; obyč. s ak. c. inf. Part. confirmatus j. adj. v. t.*

**cōnfiō**, *ōnis, f.* [*confido*] důvěra: *firma animi c. C.*

**cōnfi-teor**, *ēri, fessus sum* [*com a fateor*] **1** vyznati, doznati něco; přiznati se k něčemu, vyznati se z něčeho (alqd): *confitens reus C* obžalovaný, jenž se (k vině) přiznává; *c. peccatum C; iam me vobis confitebor C; amorem nutrici c. O; (s předl. de) de maleficio c. C* učiniti vyznání ze zločinu; (s ak. c. inf.) *cui debere salutem (sc. me) confiteor O; (s dvojm. ak.) se hostem c. C* přiznati se, prohlásiti se za nepřítele **2** metaf. (skutkem a pod.) vyjeviti, dáti najevo, prozraditi něco: *parens confessa deam V* davši se poznati jako bohyně; *deus se confessus erat O; puer Lyaeum confessus Ptr* představuje; *c. terrorem L; iram vultibus O.* Part. perf. **cōn-fessus**, *a, um* **a** akt. jenž se přiznává, přiznal (k vině), přiznávající se, přiznavší se: *confessus reus C; de confessis supplicium sumere S; confessae manus O* ruce, jež prosebným vztazením uznávají porážku a prosí za milost = prosebné ruce **b** pas. přiznaný: *res confessa; in confesso est* s ak. c. inf. *T* obecně se přiznává.

**cōnflagrātiō**, *ōnis, f.* [*conflagro*] vzplnutí, shoření, požár.

**cōn-flagrō**, *āre, āvī, ātum* **1** plānouti, (s)hořeti: *classis incendio conflagrabit C; cum domo c. zároveň s domem zahynouti v plamenech* (obr.) *flamma amoris c. C* **2** metaf. sm. přijiti nazmar, býti zničen: *invidiae incendio c. C* žárem nenávisti shořeti; *invidia c. C* nenávistí býti zničen.

**cōn-flictō**, *ōnis, f.* [*confligo*] střetnutí se, sražení; metaf. srážka, půtká, hádka (odt. „konflikt“).

**cōn-flictō**, *āre, āvī, ātum* (pův. dep.) [*confligo*] **1** (opět a opět) srážeti;

metaf. med. pas. *conflictari* potýkati se s někým, zápasiti, bojovati: *cum his conflictari erat molestum C*; *cum adversa fortuna c. N* zápoliti s nepříznivým osudem **2** porážeti: metaf. hubiti; v pas. býti tísněn, sklíčen, soužen, týrán; trpěti něčím, zápasiti s něčím: *gravibus superne ictibus conflictabantur T* těžkými ranami shora byli poráženi; *per scelera rem publicam conflictavit T* obec sužoval; *conflictari morbo N* býti sklíčen nemocí; (absol.) *ii conflictati sunt, qui... T* těm se nešťastně vedlo.

**cōnflīctus**, ūs, m. [*configo*] srážení (se), srážka: c. *nubium C*.

**cōn-flīgō**, ere, *flīxī*, *flīctum* srážeti. Zprav. ve význ. intrans. **1** vrážeti na sebe: *naves adeo graviter inter se incitatae conflixerunt, ut... Cs*; = spec. bojem (v boji) sraziti se, setkati, utkati se; boj svéstí: *manu cum hoste c. C*; *navibus c. N* svéstí bitvu námořní; *proelio Cs*; *acie cum alqo*; *adversus classem c. N*; *contra conpirationem c. C*; (absol.) *ita conflixerunt, ut... L*; *confligunt venti V 2* metaf. střetati se, zápoliti, zápasiti: *copia confligit cum egestate C*; *causae confligunt inter se C*.

**cōn-flō**, āre, *āvī*, *ātum 1* dmýcháním roznítiti, rozdmýchati: *ignem c. Pt*; (obr.) *quorum operā conflatum (esse) incendium L* požár byl vznícen; metaf. rozdmýchati, roznítiti, způsobiti, ztropiti; v pas. vzplanouti: *bellum c.*; *tumultum c.*; *seditionem c. 2* dmýcháním slíti něco **a** *falces conflantur in ensemble V* srpy se roztavují na meče; *ale aut flare aut c. pecuniam C* peníze buď raziti (viz *flare*) nebo (jakýmkoli způsobem) sháněti; = <spec. líti zvony> **b** metaf. **a** skouti, sloučiti, spojití; skupiti, sehnati: *consensus conspirans et paene conflatus C* souhlas jako slitý, jako slitina, t. j. soulad úplný; *aes alienum grande c. S* nadělati náramných dluhů; *exercitum c. C* sehnati (narychlo) vojsko; *conflata improborum manus C* tlupa sehnaná z neřestníků **β** kutiti, osnovati, strojiti: *iudicia domi conflabant L* vyráběli (sm. tajně smlouvali); *periculum (invidiam)*

*alci c. C* vznítiti proti někomu, způsobiti; *iniuria novo scelere conflata C* křivda spáchaná s novou (= neslýchanou) zločinností; *mendacium c. C*.

**cōnfluēns** viz *confluo*.

**cōn-fluō**, ere, *flūxī*, — **1** stékati se, splývati: *amnes confluent in unum L 2* metaf. sbíhati se, hrnouti se (někam), shlukovati se: *omnes Romam confluerant S*; *perfugarum magnus numerus ad eum confluebat Cs*; *huc solertia confluit O* zde se soustředí. Subst. part. praes. **cōnfluēns**, *entis* neb plur. **-entēs**, *ium*, m. stok (dvou řek): *ad confluentem Mosae et Rheni Cs*; *ubi Anienem transiit, ad confluentes collocat castra L*.

**cōn-fodiō**, ere, *fōdī*, *fossum 1* prokláti, skláti, probodnouti **2** metaf. poraziti, zničiti: *tot iudiciis confossi L*.

**cōnfore** viz *confuit*.

**cōnformātiō**, *ōnis*, f. [*conformo*] utváření, útvar, spořádání (zformování): *ratio conformatioque doctrinae C* soustavná a souladná vzdělanost.

**cōnformis**, e [*com a forma*] shodný podobou, podobný.

<**cōnformitās**, *ātis*, f. [*conformis*] podobnost, shodnost, shoda.>

**cōn-formō**, āre, *āvī*, *ātum 1* utvářiti, zpodobovati: *ad maiora quaedam natura nos genuit et conformavit C 2* metaf. upravovati v náležitý vzor, vzdělávati, vycvičiti: *animum et mentem cogitatione hominum excellentium c. C*; *orbatos parente sibi et posteris c. T* sirotky vychovávati sobě i potomstvu.

**cōnfortātor**, *ōris*, m. [*conforto*] posilovatel.

**cōnfortō**, āre [*com a fortis*] posilovati *Vt*.

**cōn-foveō**, ēre, *fōvī*, *fōtum* zahřívati; pěstovati; metaf. těšiti.

**cōn-fragōsus**, a, um vl. plný trhlin, rozpuklin; nerovný, drsný, kostrbatý, hrbolatý: *via, loca L*; subst. plur. neutr. *confragosa* (sc. *loca*) *L* drsnatá místa.

<**cōn-frāter**, *tris*, m. spolubratr.>

**cōn-fremō**, ere, *fremūī*, — vespolek hlučeti, reptati: *confremuere omnes* var. *O* všichni zahlučeli.

**cōn-fricō**, *āre* natřiti, potřiti.

**cōnfringō**, *ere*, *frēgī*, *frāctum* [*com a frango*] **1** zlomiti, rozbíti, roztlouci: *fores caedendo c. L* **2** metaf. zmařiti, zničiti: *consilia c. C.*

**cōn-fugiō**, *ere*, *cōnfūgī*, — **1** utéci se, uchýliti se: *in oppida; ad florentes Etruscorum opes c. L* **2** metaf. uchýliti se k něčemu, vzíti útočiště: *ad vim atque arma c. C; ad patrias artes O* k zděděné lsti; *ad opem medicam c. O.*

**cōnfugium**, *iī*, *n.* [*confugio*] útočiště.

**cōn-fuit**, *cōnfutūrum* i *cōnfore* spolu bylo: *spero confore Tr* že se stane = že se zdaří.

**cōn-fundō**, *ere*, *fūdī*, *fūsum* **1** slévati, směšovati: *aestus confundit undas Cr;* (med.) *Alpheus Siculis confunditur undis O* mísí se s vlnami; *in chaos antiquum confundi O* mísiti se v prvotní chaos; (pas.) *cruur in fossam confusus H* do jámy vtekla **2** metaf. **a** vjedno slíti, smísiti, sloučiti, spojití; pas. slíti se, splynouti: *duo populi in unum confusi sunt L; preces in unum c. O; rusticus urbano confusus H* venkovan spojen s měšťákem; *sermones confunduntur in unum L* vjedno se směšují; *c. proelia cum Marte H* bitky začínati **b** (s vedl. význam. nepořádku) mísiti, másti, uváděti v nepořádek: *fas nefasque c. O; summa imis (dat.) c. Cr; vera cum falsis C; confusum agmen explicare Cs; discrimen c. L* nedbati rozdílů; *iura gentium c.; confusa verba volutant O* zmatené řeči; *confusae voces Cr* zmatené výkřiky; *confusus ordo militiae T; c. foedus V* (sr. συγγεῖν) porušiti smlouvu; = spec. **a** znetvořiti, zohyzditi: *confuderat oris notas pavor Cr* **β** přivesti z rovnováhy (duševní), pomásti, zmásti, splésti; rozrušiti: pas. ztratiti hlavu: *haec dicta confudere animos L; quam male defensae confundant moenia Troiae O* = <zničiti, zahubiti>. Part. *confusus* j. adj. v. t.

**cōnfūsē**, adv. [*confusus*] spleteně, zmateně: *c. loqui C; confusius acta res est C.*

**cōnfūsio**, *ōnis*, *f.* [*confundo*] **1** slítí; spojení, sloučení: *coniunctio confu-*

*sioque virtutum C* **2** zmatení, zmatek, nepořádek: *c. suffragiorum; c. temporum C; crebra oris c. T* častá změna obličeje (ze studu); *causam confusionis quaerens T* pohnutku ustrašení; hanba; pohroma, spousta.

<**cōnfūsivē**, adv. [*confusus*] hanebně.>

**cōnfūsus**, *a*, *um* [*confundo*] **1** spletený, zmatený (i duševně): *turba c. O; confusae stragis acervus V* hromada pomíchaných mrtvol (t. vojínů řeckých i trojských); *verba confusa O; confusae voces Cr* zmatené výkřiky; *c. et incertus animi L* pomaten a nevěda si rady; *c. animus L; confusae urbis sonus V* křik zděšeného města **2** znetvořený, zohavený: *confusior facies T; confusi vultus O.*

**cōn-fūtō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *refuto*] **1** vl. porážeti, převraceti; rušiti, zeslabovati: *dolores c. C* tlumiti **2** vyvracetí (tvrzení): *argumenta C; vituperatores C; verba rebus c. L.*

**cōn-futuō**, *ere* souložiti alqm s někým, zlíhati někoho *Ct.*

**con-gelō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** intrans. **1** zamrznouti: *Hister congelat O* **2** metaf. ztuhnouti, ztvrdnouti: *cum duro lingua palato congelat O* **II** transit. **1** mraziti **2** metaf. tvrditi, srážeti, činiti tvrdým: *in lapidem rictus serpentis congelat O* změni v kámen.

**con-geminō**, *āre*, *āvī*, *ātum* z dvojovati: *ensibus ictus congeminant V* opět a opět zasazují rány, zasazují ránu za ranou; *viro securim congeminat V* muži zasazuje sekerou ránu za ranou.

**con-gemiscō**, *ere*, *gemuī*, — [*gemo*] zalkati, zavzdychnouti, zaúpěti: *supremum congemuit (arbor) V.*

**conger**, *grī*, *m.* [*γόγγρος*] mořský úhoř.

**congeriēs**, *ēī*, *f.* [*congero*] snášení; meton. snesené, snůška, hromada: *c. lapidum L; congeriem armorum struxit T* postavil pomník ze zbraní; spec. hranice (dříví); *congerie e media praepes subvolat O;* básn. *congeriem secuit O* směs (= chaos).

**con-gerō**, *ere*, *gessī*, *gestum* **1** na hromadu snášeti, naněsti: *vestem c.*

*V*; *montes O* nakupiti; *frumentum c. L* nashromážditi; *scuta virgini c. L* naházeti štítů na dívku; *viaticum c. C* sehnati cestovné; *vim auri c. C*; *opes c. O* nahromaditi; *c. cibaria H* nastřádati si; *undique tela in alqm c. Cr T* metati střely, střelami zasypati; (obr.) *plus aequo quid in amicitiam c. C* více než slušno obětovati přátelství **2** (snášením) zdělati, vystavěti, zbudovati: *congestum caespite culmen V* střecha zdělaná z drnu; *aram c. arboribus V*; *congesta manu oppida V*; - spec. *locus, quo congesse palumbes V* kde si vystavěli hnízdo **3** metaf. snést na někoho něco, zanésti někoho něčím, zahrnouti, zasypati: *in unum omnia c. C*; *ornamenta ad alqm C*; *beneficia in alqm L*; *spes mea in te congesta est O* na tobě spočívá; *iuveni triumphos c. T*; *in Caesarem maledicta c. C* zasypati Caesara nadávkami; - spec. (vínu) sváděti, uvalovati na někoho: *crimina in alqm C*; *causam rei in se L*.

**congesticius, a, um** [*congero*] nahromaděný, nanesený, nasypáný: *agger c. Cs*.

**congestus, ūs, m.** [*congero*] **1** snášení, hromadění, nakupení: *c. copiarum T*; - spec. hnízdění: *c. avium C* **2** meton. snůška, hromada: *c. lapidum T*.

**congialis, e** [*congius*] kongiový, měřící jeden kongius.

**congiarium, iī, n.** [*congius*] vl. adj. (sc. *donum, munus*) dar (pův. *congius* (v. t.) oleje, vína atd.) dávaný chudším občanům od úředníků, velmožů, za doby císařské od císařů; později v penězích. Někdy též peněžní dar vojínům udělený. Odt. vůbec dar.

**congius, iī, m.** římská míra tekutiny = 6 sextariūm = 1/8 amfory = 3 1/4 l.

**conglaciō, āre** [*com a glaciēs*] intrans. i med. *conglaciari* zamrznouti.

**con-globātiō, ōnis, f.** [*conглоbo*] spojení v kouli; přenes. shluknutí, shluk, sročení.

**con-globō, āre, āvī, ātum** [*globus*] spojití (svinouti, stěsnati) v kouli (v klubko, v chomáč), zakulatiti: *figura conglobata C*; přenes. sraziti

v zástup, shluknouti; nejč. refl. a mediál. sraziti se (v jeden dav), shluknouti se: *conglobati redibant L* v zástupech se vraceli; *ut quosque fors conglobaverat* Snáhoda dohromady spojila; *conglobata inter se pars contionis T* hustě pohromadě stojící část shromážděných; *in quo (templo) se miles conglobaverat T*.

**conglutinātiō, ōnis, f.** [*conglutino*] slepení, sklížení; spojení.

**con-glūtīnō, āre, āvī, ātum** **1** slepovati, sklízovati **2** metaf. těsně slučovati, spojovati; skládati: *eadem, quae conglutinavit, natura dissolvit (hominem) C*; *si utilitas amicitias conglutinaret C* kdyby byl užitek pojátkem svazků přátelských; obr. *ex his (sc. libidine, crudelitatem atd.) conglutinatus est Antonius C* je slepen.

**con-grātulor, āri, ātus sum** (vespolek, vzájemně) štěstí přáti, blahopřáti: *congratulantur libertatem civitati restitutam L* vzájemně si blahopřejí, že je svoboda obci vrácena.

**congregior, gredī, gressus sum** [*com a gradior*] **1** sejítí se, setkati se: *in itinere cum Caesare Cs*; *congressi iungunt dextras V*; *cum Transrhennanis c. Cs* spojití se; *c. ad colloquium L*; - spec. (nepřátelsky) setkati se, utkati se, dáti se do boje, jítí v boj, boj podstoupiti: (absol.) *quo valentior congregeretur N*; *pars congressi, quidam eminus proturbant T* část zblízka, jiní zdáli dorážejí; *cum finitimis proelio c. Cs*; *acie c. L*; *contra Caesarem congressus est armatus C*; *tertia in proelia c. V* po třetí se dáti do boje; (básn. s dat.) *impar congressus Achilli V* **2** metaf. (o potýčece slovní) *congregere mecum criminibus ipsis C*; *tecum luctari et c. (před soudem) C*; *altercatione c. L* pohádati se.

**congregābilis, e** [*congrego*] družný.

**congregātiō, ōnis, f.** [*congrego*] sdružování; družnost: *ad congregationem hominum nati sumus C* k sdružování se s lidmi; *naturalis hominum c. C* sm. pud společenský.

**congregō, āre, āvī, ātum** [*com a grex*] v shromáždění spojovati; shromaž-

ďovati, sháněti; mediál. sdružovati se, shromažďovati se, shlukovati se: *apium examina congregantur C*; (o lidech) *multitudo ex servis congregata C*; *dissipatos unum in locum c. C*; *deterrimum quemque congregare T* kolem sebe shromažďoval; *unum in locum congregari C* shromážditi se; *cum paribus par facilitate congregatur C* druží se; (o věcech) *signa in unum locum congregata T* prapory na jedno místo shromážděné.

**congressiō**, *ōnis*, f. [*congregior*] sestoupení, styk, schůzka: *congressionem prohibere C* překaziti styky; *congressiones familiarium C* schůzky důvěrných přátel.

**congressus**, *ūs*, m. [*congregior*] setkání (se), schůze, schůzka: **1** *in Antonii congressum venire C* dostaviti se ke schůzce s Antoniem; *congressus p̄te nostros V* hled' se mnou se sejíti **2** spec. a společenský styk, společnost: *aditum, sermonem, congressum fugere C*; *congressus hominum odisse C*; *congressus abnuere T* nepředpusťiti k sobě; *congressu aequalium prohibitus L*  $\beta$  nepřátelské setkání, utkání, srážka, střetnutí, boj: *primo congressu pelli S*; *primo congressu fusus T*; *cladem in congressu facere S*; *neci tres uno congressu mittit V* v jediné p̄tce tři skolí.

**congruēns**, *entis*, adj. [*congruo*] **1** shodující se, shodný; souhlasící, souhlasný, přiměřený (alci rei; cum alqa re): *congruentia his disserere T* souhlasně s těmito mluvili, stejně mluvili; *congruens videtur primordia aperire T* zdá se záhodným, místným **2** srovnalý sám se sebou, jednohlasný: c. *clamor L* (proti *dissonae voces*).

**congruenter**, adv. [*congruens*] shodně, souhlasně, přiměřeně: *congruenter naturae* (dat.) *convenienterque vivere C* žíti shodně s přírodou.

**congruentia**, *ae*, f. [*congruo*] shodnost, souměrnost, harmonie Pn.

**con-gruō**, *ere, uī* — [*-gruo* nedoloženo, srov. *ingruo*] potkávati se, shodovati se: **1** *ut ad eandem metam solis dies congruerent L* že dni vjedno spadaly, shodovaly se

s týmž postavením slunce **2** metaf. **a** (časem) vjedno spadati, shodovati se; přiházeti se v týž čas (současně, spolu): *tempus ad id ipsum congruere L* že se doba právě s tím shoduje; *forte congruerat ut utrisque caedes nuntiaretur T* náhodou se přihodilo, že v týž čas... **b** (podstatou, smýšlením) se shodovati, srovnávati, hoditi se; souhlasiti, přisvědčovati, dávatí za pravdu: *dicta cum factis congruunt*; (s dat.) *oratio videtur sententiae c. C* s myšlenkou; *sermo inter omnes congruebat L*; *cuius vitii mire congruebat T* jehož vášním ku podivu se hodil. Part. *congruens* j. adj. v. t.

**congrus** viz *conger*.

**congruus**, *a, um* [*congruo*] shodný, souhlasný, souladný.

**coniciō**, *ere, iēcī, iectum* [*com a iacio*] **1** (význam předložky zachován) **1** na hromadu házeti, naházeti; sněsti, naněsti: *sarcinas in medium L*; *sarcinas in acervum L*; — spec. (střely) házeti, metati, vrhati: *tela undique in unum hostem L* **2** metaf. (známky, skutky pro srovnání) snášeti, domýšletí se, souditi, dohadovati se, uzavírati; uhodnouti, prorokovati (alqd ex re; de re; s ak. c. inf.; s nepř. ot.): *de futuris callidissime conicieba i N*; *bene, melius c. C*; *male coniecta C* nesprávné dohady, domněnky; *coniectum omen C* vyložené znamení **II** (význam předložky oslaben, vyznačeno dosažení cíle) **1** házeti někam, vrhati (původní význam zachován, vztahuje-li se sloveso na množný předmět): *vim lignorum in flammam L* naházeti do...; *ale: torrem coniecit in ignes O*; *sortem c. losovati*; (básn. s dat.) *spolia coniciunt igni V*; — spec. (střely) metati; (bodnou zbraň) vrážeti: *lapides telaque in nostros c. Cs*; *pila in hostes c. Cs*; *gladium in os c. Cs*; *praebita coniecto rupit praecordia ferro O* bodnutím meče **2** metaf. **a** vrhnouti na někoho, obrátiti; svalovati, sváděti: *oculus in alqm C VT* upřeně pohlédnouti; *petitiones ita coniectae, ut C* (obraz vzatý od vrhání kopí) útoky tak mířené: *culpam in*



*multitudinem c. Cs L; crimina in tempora L; maledicta in vitam eius C* láti někomu; - *pecuniam in propylaea c. C* vyházetí peníze na stavbu propylají **b** (o rychlé dopravě) (osoby) prudce vrhnouti někam: *auxilia in mediam aciem Cs; milites in tecta Cs* umístíti; *mulieres in locum C* ukliditi; *exercitum in angustias Cr* vrhnouti do soutěsek; *hostem (hostes) in fugam c.* obrátiti na útěk; *alqm in catenas; in vincula; in custodiám; in carcerem c.* uvrhnouti do pout, dáti do vazby, vsaditi do vězení; (obr.) *sub legis vincula c. L* vrhnouti v pouta zákona; *cives in tribus c. L* vřaditi; (o věcech) *naves tempestate in portum coniectae Cs* vržené, zahnané; *naves in noctem coniectae Cs* vyvržené do noční tmy; reflex. vrhnouti se někam, utéci se; vstoupiti mezi, přidati se k . . . : *se in scalas c. C* utéci se na schody; *sese in paludem L* vrhnouti se; *se in medias Troades V; se in signa c. Cs* utéci se k praporům; *se in fugam c. Cs* dáti se na útěk; *se in noctem c. C* pustiti se do tmy **3** uvrhnouti někam (v nějaký stav) vehnati, přivésti; připraviti do něčeho: *hostes in metum; in terrorem L* strachu nahnati.

**coniectiō, ōnis, f.** [conicio] **1** metání (k jednomu cíli): *c. telorum C* **2** metaf. **a** sestavení (za účelem přirovnání): *c. annonae B* domněnka, (domnělý) výklad: *sonniorum c. C.*

**coniectō, āre, āvī, ātum** [conicio] jen ve význ. metaf. přemítati, dohadovati se něčeho; domýšletí se, hádati, souditi z něčeho o něčem (alqd re n. ex re; de re; s ak. c. inf.; s nepř. ot.): *iter c. T* hádati cestu; *rem eventu c. L* souditi z výsledku o věci; *vultu offensionem coniectaverat T* z (výrazu) obličeje se domyslí, že ho urazil; *animos altius c. T* hlouběji posuzovati smýšlení; *vale-tudo ex eo coniectabatur, quod . . . T* na nemoc se pomýšlelo z toho; *de imperio c. T* souditi o vládě.

**conictor, ōris, m.** [conicio] vykladač, hadač; zvl. vykladač snů.

**coniectūra, ae, f.** [conicio] **a** dohad, domysl, domněnka: *ex quibus coniecturam facere de omnibus potestis*

*C* z čehož se můžete domyslití o všem; *ex lucri magnitudine coniecturam capio furti C* dohaduji se krádeže; *alqd coniecturā perspicere C* domyslití se něčeho; *coniecturā adsequi (consequi) C* uhodnouti něco **b** vykládání, výklad (snů, věsteb), hádání, věštění.

**coniectūrālis, e** [coniectura] zakládající se na domyslu, podle dohadu, dohadný.

**coniectus, ūs, m.** [conicio] **1** snášení: *voraginem coniectu terrae explere L* **2** společné házení, metání (střel k určitému cíli): *coniectu telorum confossus N* množstvím střel; *adsultatum est castris sine coniectu teli T* (nepřátelé) učinili útok na ležení, aniž kopím hodili; *ad teli coniectum venire; intra (extra) teli c. L T* na (mimo) dostřel **3** metaf. *oculorum c. C* upření očí, upřený zrak.

**cōnifer, fera, ferum** [conus a fero] nesoucí šišky (šáchy), šiškonošný, šiškoplodný.

**cōniger, gera, gerum** [conus a gero] (význ. = *conifer*) šiškonošný.

**coniiciō** viz *conicio*.

< **coniothēca, ae, f.** [κόνης prach a τῆρημα kladu] prašníkove pouzdro.>

**cōnitor, ī, nīxus a nīsus sum** [com a nitor] **1** (vší silou) se vzpírati, opírati se **a** (abs.) *conixa coruscat (ignem) V* (vzepřevši se =) vší silou zamáchně; *toto conixus corpore ferrum conicit V* celým tělem se napjav; *vix illam ferebant conixi umeris V* **b** spec. **a** (vzpíraje se, namáhaje se) povstávati: *prolapsa iumenta in conitendo glaciem perfringebant L* při sbírání se = namáhající se povstati **β** vylézati, vyškrabati se: *in summum iugum Cs; in praealtam arborem c. T* **γ** (= eniti) poroditi: *capella gemellos conixa V* **2** metaf. namáhati se, usilovati: *omnibus copiis conisis acie vincit L* vynaloživ všecku svou moc; (s inf.) *coniterentur invadere hostem L* aby se vynasnažili udeřiti; *ad convincendum eum conisi T* usilující jej usvědčiti.

**coniugālis, e** [coniux] snubný, manželský: *dī c. T* božstva manželství.

**coniugātor**, *ōris*, *m.* [coniugo] snoubitel *Ct.*

**coniugiālis**, *e* [coniugium] manžel-ský.

**coniugium**, *iū*, *n.* [coniux] 1 manžel-ské spojení, sňatek, manželství: *dos coniugii O* svatební (manželské) věno; (o zvěřatech) páření: *iuvenca coniugii rudis O* 2 meton. choť; manžel, manželka: (*Helena*) *coniugium-que domumque videbit V*; *coniugio Pyrrhi potiri V* obdržeti manželku Pyrrhovu (= Andromachu).

**con-iugō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *con-iux*] spřáhnouti ve jho; metaf. sloučiti, spojit: *amicitiam c. C.*

**coniūctē**, *adv.* [coniunctus] 1 spo-jeně, sloučeně, společně; spolu, zá-roveň: *c. ferre rogationes L* 2 metaf. družně, přátelsky, důvěrně: *c. (coniunctissime) vivere cum alqo N C.*

**coniūctim**, *adv.* [coniungo] spo-lečně.

**coniūctiō**, *ōnis*, *f.* [coniungo] 1 spo-jení: *c. portuum C* 2 metaf. spojení, sloučení, jednota: *a c. hominum C*; *c. vicinitatis C* spojení sousedské **b** spec. *a* svazek příbuzenský, příbuzenství: *amicitiae coniunctionisque necessitudo C* svazek přátelský a příbuzenský; *fratrum c. C*  $\beta$  svazek přátelský, přátelství: *me Cn. Pompeius semper sua coniunctione dignum putavit C*  $\gamma$  poli-tické spojení, spolek: *vestra equitum-que c. C*; *Pompeium a Caesaris coniunc-tione avocare C* 3 (v mluvnicí) spojka.

**coniūctus**, *a*, *um* [coniungo] 1 vůb. spojený, sloučený, souvislý; připo-jený k něčemu, sousedící s něčím, sou-sední (*cum re* neb *s dat.*): *publicae cum opere coniunctae Cs*; (*s* pouhým *abl.*) *ratis coniuncta crepidine saxi* loď přivázaná na okraji skály; *loca Caesaris castris coniuncta C* blízko u...; (*obr.*) *passibus coniunctis spatium O* kráčet společně vedle sebe; *coniuncta tela ferre O* spo-lečně učiniti útok; *quae proelio coniuncta sunt Cr* *c* s bitvou souvisí; *virtuti tuae fortuna coniuncta est C* štěstí jest sdruženo; *quocum mihi coniuncta cura de re publica fuit C* s nímž společně jsem se staral o život ve-

řejný 2 spec. **a** (časem) spojený: *alcis aetati c. C* téměř vrstevník **b** (sňatkem přátelstvím, příbuzenstvím, smýšle-ním) spojený, sdružený; přátel-ský, nakloněný, důvěrný, spřízněný, příbuzný: *cum iis et inter se coniunctissimi C* s nimi i mezi sebou velmi důvěrní přátelé; *coniuncta populo Romano civitas Cs* nakloněná; *neque dis-cerneret alienos a coniunctis T*; *omnes ut coniunctos, ut consanguineos condebant T*; *ab stirpe c. Atridis V* rodem spřízněný s Atreovci; *coniunctor illo nemo mihi est O* nad něho nikdo mi není bližší.

**con-iungō**, *ere*, *iūnxī*, *iūctum* spřáhnouti 1 (v prostoru) spojit, sloučiti, připojit; *pas.* souviseti (*alqd cum re* neb *dat.*): *naves cum munitione (abl., instr.) c. Cs*; *Ianiculum urbi c. L*; *c. dextras* podati si pravice; *dextrae c. dextram V O*; *castra castris c. Cs* *L* hned vedle (nepřátelského) tábora zříditi tábor; - (písemné poznámky) připojit, přičiniti: *pauca commentario c. Hirt* 2 (v čase) spojit: *properans noctem diei coniunxerat Cs* spěchaje přibral ke dni noc, t. j. spěchal nepřetržitě ve dne v noci; *dictis facta c. T* spojit (hned) se slovem skutek; *cibi abstinentiam c. T* v hladovění pokračovati 3 vůb. spojit, připojit, sloučiti; reflex. *n. mediāl.* spojit se, spolčiti se **a** (ve voj.) *exercitum c.*; *arma finitimis c. L* svou brannou moc se sousedy; *ne tantae nationes coniungantur C* **b** (o svazku přátelském, příbuzenském a jiných poměrech) *amicitiā coniungi C* býti spřátelen, spřáteliti se; *coniungi foedere Teucris V*; *me oracula coniungere tibi V*; *mulierem secum matrimonio c. CL*; *nec te c. paras O* a nestaráš se pro-vdati; *Poppaeae coniungitur* pojme za choť Poppaeu; - *cum probro privato c. imperii dedecus C* k vlastní hanbě připojit pohanu úřadu (vojen-ského) 4 (*s ak. výsledku*) (spojením) učiniti: *conubia c. L* uzavřiti sňatek; *amicitiam c. C*; *societatem c. S*; *bellum c. C* společně vésti válku; *iniuriam c. C* spojit se k bezpráví. Part. *coniunctus* *j. adj. v. t.*

**coniūnx** viz *coniux*.

**coniūrātiō, ōnis, f.** [*coniuro*] **1** společná (vzájemná) přísaha: *adversarios coniuratione confirmat N*; — spec. přísežné spojení ke skutku trestnému, spiknutí, sročení, vzpoura: *coniurationem facere Cs* zosnovati; *patefacere; extra coniurationem esse S* býti mimo spiknutí **2** meton. spiklenci: *multitudo coniurationis S*; *alii ex coniuratione S*.

**con-iūrō, āre, āvī, ātum** **1** společně přísahati; konati společně přísahu (zejm. při praporu): *ut omnes Italiae iuniores coniurarent Cs* **2** přísahou se zavázati, spojit se (k boji), spolčiti se: *inter se coniurant* s ak. c. inf. Cs; *omnes Belgas contra populum Romanum c. Cs*; — (básn. metaf.) *res coniurat amicē H* přátelsky se sdružuje; — spec. (na odpor zákonu) spiknouti se, osnovati spiknutí, srotiti se, vzbouřiti se: c. *contra rem publicam C*. — Zvl. často **coniūrātus, a, um** **1** přísahavší, přísáhlý, jenž se zapřisáhl: *coniuratae mille rates O* přísahou k boji spojené; *coniurata agmina O*; (s inf.) *Graecia coniurata rumpere nuptias H* **2** spiklý: *homines coniurati C*; (básn.) *arma coniurata O* zhraně spiklenců; c. *Hister V*; subst. **coniūrāti, ōrum, m.** spiklenci: *coniuratorum manus C*.

**coniūx** a (podle *coniungo*) **coniūnx, ugis m. f.** [*com* a koř. \**iug-*, srov. *iugum*] druh (družka) ve jhu **1** choť, manželka (manžel) (jako fem. klas.): *coniuges ac liberi; coniuges et liberi*; (jako mask. básn. později): c. *pristinus Sychaeus V*; *quo coniuge felix ferar O* bude-li on mým manželem, za šťastnou budu prohlašována; jsouc jeho chotí... **2** snoubenka, nevěsta: *pecta c. O* (o Lavinii); *coniuge praerepta V* protože mi byla vyrvána snoubenka (budoucí choť); milenka (jež se chce státi chotí něčí): *quem c. fecit avem Circe V* **3** (o zvířatech) samice: *expetitur c. O* (o krávi); c. *abducta marito O* (o holubici).

**cō-niveō, ēre, — —** [srov. *nicto*] **1** (o očích) zavírat se: *coniventibus somno oculis C* any se oči spánkem zavíraly; (o člověku) zavíratí, přimhouřovatí oči: *tamquam somno coniveret*

(*Vespasianus*) *T* jako by ve spaní oči přimhouřoval **2** metaf. **a** usínati, podřimovati, ochabovati: *blandimentis sopita virtus conivet C* **b** oko přimhouřiti, přehlédnouti, prominouti: *quibusdam in rebus coniveo C*; *consulibus si non adiuvantibus, at coniventibus certe C*.

**conl** ... viz pod **coll** ...

**conn** ... viz pod **cōn** ...

**con-numerō, āre, āvī, ātum** spolu počítati; s dat. počítati, připočítávati k něčemu.

**Conōn, ōnis, m.** [Κόνων] řecké jméno mužské **1** athénský velitel loďstva v l. 413—393 př. n. l. **N** **2** hvězdář a matematik ze Samu (ok. r. 230 př. n. l.) **V**.

**cōnōpēum n. cōnōpium, ī, n.** [κωνοπέων od κώνωψ komár] **1** síť, síťková záclona (proti komárům) **2** meton. lože, lůžko opatřené síťkovou záclonou **H**.

**cōnor, ārī, ātus sum** pokoušeti se o něco, pokus činiti, podnikati něco, usilovati o něco, snažiti se, namáhati se (alqd n. s inf.): *multa stulte c. N* mnoho podnikati pošetilého; c. *aliquid de eruptione Cs* pokusiti se o výpad; *conata retro ferre pedes O* chtějíc couvnouti; *conatur scindere vestem O* jme se trhati šat; *ne tela quidem conati nisu vibrare poterant Cr* ani kopími nemohli namáhající se (přes veškeru námahu) rozmachem házeti; (s nepř. ot.) *conati, si per rumpere possent Cs* pokoušejíce se, zda... Part. *conatum* j. subst. v. t.

**con-p** ... viz pod **com-p** ...

**conquassātiō, ōnis, f.** [*conquasso*] silné otřesení, rozvrat, rozrušení: *valetudinis c. C*.

**con-quassō, āre, āvī, ātum** **1** (silně) otřásati něčím (alqd) **2** metaf. (mocí, blahobytem) otřásati, podvracetiněco.

**con-queror, ī, questus sum** stýskati si, stěžovati si do něčeho, na něco, naříkati (alqd, de re; s ak. c. inf.): *conquerar, an sileam? O* mám naříkati či mlčeti.

**conquestiō, ōnis, f.** [*conqueror*] naříkání, nářek, stížnost: *in Asia nulla c. C* (není) žádné možnosti stěžovati si.

**conquestus, ūs, m.** = *conquestio*.

**con-quiēscō, ere, ēvī, ētūrus** 1 odpočinouti si od něčeho (ab, ex re): *impedimenta praemisit et c. vetuit Cs; ut meridie conquieverat Cs* jak usnul; *in oculum utrumvis c. Pt* (podle řeční in *utramvis aurem c.*) spát na obou očích = klidně 2 metaf. a oddechnouti si, dopřáti si oddechu; nabýti klidu; nalézati klid: *alqm c. non pati L* nedati někomu klidu; *ita eiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant C* moře tak je vyvrhuje, že mrtví nespočinou ani na skalách; *manes non conquiescunt L* duch nemá klidu (v hrobě); *vita in amici mutua benevolentia conquiescit C* nalézá klid b odpočívati, dávati si pokoj, ustávati: *bella conquiescunt C; mercatorum navigatio conquiescit C* plavby obchodní váznou; *imbre conquiescente L* když ustával.

**conquirō, ere, sīvī, sītum** [*com a quaero*] 1 shledávati, sháněti, vyhledávati: *obsides; arma; - spec. sháněti, sbíratí, brátí na vojnu: sagittarios c. Cs* 2 shledávati, vyhledávati, sháněti se po čem (alqd): *argumenta T; voluptates Cs; omnes ad opprimendum artes conquirebat T* vyhledával všechny úskoky, aby jej zničil. Part. *conquisitus* j. adj. v. t.

**conquisitiō, ōnis, f.** [*conquiro*] shledávání, shánění, sbírání, shromažďování něčeho; pátrání po čem: *pecunia- rum c. T* opatření peněz; - spec. sbírání na vojnu, odvod: *exercitus durissima conquisitione conlectus C.*

**conquisitor, ōris, m.** [*conquiro*] sběrač, najímač na vojnu, verbíř.

**conquisitō, āre, āvī, ātum** [*conquiro*] vybraný, hledaný: *epulae C.*

**conr ... viz corr ...**

**cōnsacrō viz consecro.**

**cōn-saepiō, īre, saepī, saeptum** plotem ohraditi, oplotiti; zvl. part. *con-saepus, a, um* ohrazený; subst. **cōn-saepum, ī, n.** ohrada.

**cōnsalūtātiō, ōnis, f.** [*consaluto*] (vzájemné) pozdravení (se).

**cōn-salūtō, āre, āvī, ātum** (zároveň, současně, hromadně, slavnostně) pozdravovati, vítati; (s dvojm ak.) *eam*

*Volumniam consalutabant C* pozdravovali ji jako Volumnii; *alqm regem c. L* pozdraviti někoho králem; (v pas.) *Nero imperator consalutatur T* jest pozdravován jako císař.

**cōnsānēscō, ere** [*com a sanus*] uzdravovati se, hojiti se.

**cōnsanguineus, a, um** [*com a sanguis*] krevný, pokrevný; příbuzný: *consanguineae umbrae O* pokrevné stíny (t. j. stíny pokrevných příbuzných); subst. mask. pokrevný příbuzný; zvl. rodný (vlastní) bratr: *c. Leti Sopor V* spánek, rodný bratr smrti; (čestný název) *fratres consanguineique Cs* bratři a pokrevenci (o Haeduích).

**cōnsanguinitās, ātis, f.** [*com a sanguis*] (po)krevní příbuzenství *LV.*

**cōnsarcinō, āre, āvī, ātum** [*com a sarcina*] sešiti, slátati.

**cōnscelerātus, a, um** [*conscelero*] zločinem poskvrněný, zločinný, bezbožný, nečestný: *consceleratissimi filii C;* subst. zločinec, zlosyn.

**cōn-sclerō, āre, āvī, ātum** poskvrniti zločinem, činiti účastným zločinu: *oculos videndo c. O.* Part. *consceleratus* j. adj. v. t.

**cōnscendō, ere, endī, ēnsum** [*com a scando*] (společně) zlézati něco, vystoupiti, vstoupiti, vyléztí na něco (alqd): *equos c. L* vsednouti na koně; *navem c.* vstoupiti na loď; (též absol.) *ab hoc loco conscendi, ut transmitterem C* vstoupil jsem na tomto místě na loď, abych se přeplavil; *bis denis conscendi navibus aequor V* s dvaceti loďmi vyplul jsem na moře; *antennas c. O* vyléztí na ráhna; *sol medium caeli conscenderat orbem V* slunce dostoupilo středu klenby nebeské.

**cōnscēnsiō, ōnis, f.** [*conscendo*] vstoupení: *c. in naves C.*

**cōnscientia, ae, f.** [*conscio*] 1 spoluvědomí, souvědomost, vědomí, vědomost, povědomost něčeho (o něčem) spolu s jiným(i): *adsumere (adsciscere) in conscientiam alqm T* přibrati si za důvěrníka; *abacta nulla Veia conscientia H* viz *abigo*; (s gen. subj.) *unius liberti conscientia uti T* vzíti si propuštění za důvěrníka; (s gen. obj.) *con-*

*scientiam coniurationis confessus est* *T* přiznal se, že o spiknutí (také) věděl **2** vědomí něčeho u sebe sama **a** vědomí: *c. bene actae vitae C* vědomí, že jsme život dobře ztrávili; *c. pulcherrimi facti C* vědomí, že vykonali čin překrásný; *satisfactionem ex nulla conscientia de culpa proponere decrevi S* ospravedlnění umínil jsem si předložiti, nejsa sobě nikterak viny vědom; *inerat c. (s ak. c. inf.) T* byl si vědom toho, že . . . ; *ex conscientia, ne videtur emisse T* (z vědomí =) z obavy, aby se nezdálo **b** svědomí: *animi conscientiam non curare C* o svědomí se nestarati; *recta c. C; mala c. S; - spec. a* dobré svědomí: *mea mihi c. pluris est quam omnium sermo C; magna vis est conscientiae C; conscientia fretus Cr* spoléhaje na své dobré svědomí **β** zlé svědomí, výčitky, svědomí: *ne quis modestiam in conscientiam duceret S* aby skromnost nepokládal za zlé svědomí; *suae quemque conscientiae animi terrent C* hlas (zlého) svědomí děsí; *animi conscientia improbos excruciarum C* že nešlechtníci jsou mučeni výčitkami svědomí.

**cōn-scindō**, *ere, scidī, scissum* roztrhati.

**cōn-sciō**, *īre, —, —* býti spoluvědom něčeho (alqd): *nil c. sibi H* (srov. *consciūs 2 b β*) nebýti si něčeho vědom (t. j. mítí svědomí čistě).

**cōn-sciscō**, *ere, scīvī, scītum*, uváděti si na vědomí **1** společně usnésti, uzavírati něco, usnésti se na něčem; býti srozuměn, přidati se k usnesení (alqd): *bellum c. usnésti se na válce; senatus conscivit, ut bellum fieret L 2* ustanoviti, usouditi si něco: *exsilium ac fugam nobis conscisceremus L* vypovězení i útek bychom si usoudili; *turpem fugam conscivissent T* na hanebný útek byli by se dali; *mortem (necem) sibi c.* učiniti si smrt, spáchatí sebevraždu; *mors ab ipsis conscita L* jejich sebevražda; *facinus in se foedum c. L* dopustiti se hanebného činu na sobě.

**cōn-scius**, *a, um [scio] 1* spoluvědomý, souvědomý, vědomý, vědoucí spolu s někým o něčem, zasvěcený

do něčeho (alcis rei, alci rei; alci alcis rei): *c. illi facinori C; aether c. conubiis V* svědek sňatku; *nox conscia sacris O* (jen) noc jest svědkyně slavnosti; *servus facinoris c. C* jenž věděl o předsevzetí; *conscia fati sidera V* znalé sudby; *quorum nox conscia sola O* čeho svědkyní byla pouze noc; (absol.) *conscia turba O* dav vědomý (t. zlého úmyslu), srocený; *agmina conscia iungunt V* šiky vědomé toho = smluvené; *quo nec conscia fama sequatur V* kam by nedošla pověst vědoucí (o mých činech); *tam multis consciis* (abl. abs.) když tolik lidí spolu o tom vědělo = při takovém množství svědků; subst. **cōnsciūs**, *ī, m.* důvěrník, zasvěcenec, účastník, společník: *sacerdotes ministros deorum, illos conscios putant T; conscii facinoris N* spoluspiklenci; *unus e consciis eius Cr* jeden z jeho důvěrníků **2** vědom sobě, svědom, vědomý něčeho (sibi alcis rei): *a mihi c. sum* (s ak. c. inf.); *mens sibi conscia recti V* mysl vědomá sobě dobrých skutků (= čisté svědomí); *conscia mens ut cuique sua est, ita concipit spem O* jaké kdo má svědomí **b** spec. **a** vědomý své síly, sebevědomý: *conscia virtus V* vědomí statečnosti, sebevědomá mužnost **β** vědom(ý) (si) viny (provinění): *quos c. animus exagitabat S* zlé svědomí; *conscii sibi impedimenta parabant S* jsouce si vědomi viny; (*Ulixes*) *quaerere c. arma V* jsa si vědom viny hledal zbraň proti mně.

**cōn-scribillō**, *āre [conscribo]* „zmalovat“ *Ct.*

**cōn-scribō**, *ere, scripsī, scriptum* sepisovati **1** (s ak. vnějším) zapisovati v seznam; - spec. **a** zapisovati jména odvedených, na vojnu bráti, na vojnu sbíratí, odváděti (na vojnu): *legiones conscripsit novas C* sebral; *exercitum c. L* sbíratí vojsko; *legionem dilectu novo c. L* zříditi novým odvodem; *inter septimanos conscriptus T* do sedmé legie vřaděn; *conscripti* (sc. *militēs*) *C* odvedenci **b** zapsati v seznam občanů podle tříd, (zapsáním) sestaviti, zříditi, ustanoviti: *centurias c. L* zříditi centurie (zapsáním v se

znamy); (o rejdech volebních) *convocabat tribus . . . Collinam novam conscribemat* C zřizoval novou tribui kollinskou (t. j. získával lid pro volební rejdy) C zapisati v seznam senátorů. Podle římského podání Brutus na počátku republiky senát (do té doby výhradně patricijský) ukrutnostmi Tarquinia Zpupného valně prořídilý doplnil zámožnými členy plebejskými. Odtud má vznik stále oslovení senátu: *patres conscripti* otcové a přísedící (místo *patres et conscripti* = staří patricijští senátoři a noví senátoři); (též v sing.) *pater conscriptus repente factus est C* (posměšně) senátorem; *quod sit conscripti officium H* povinnost senátorova 2 (s ak. výsledku) spisovati, skládati: *librum; orationem 3* písmem naplniti, popsati: *conscripta vino mensa O*.

**cōnscriptiō**, *ōnis*, f. [*conscribo*] sepsání; zápis (protokol): *falsae conscriptiones quaestionum C* porušené vyšetřovací spisy.

**cōn-secō**, *āre, secuī, sectum* rozsekati v kousky.

**cōnsecrātiō**, *ōnis*, f. [*consecro*] 1 posvěcení, zasvěcení; - spec. zasvěcení bohům podzemním, prokletí: *capitis c. C 2* zbožnění, vpočtení mezi bohy: (*decernitur a senatu*) *Claudio c. T*.

**cōnsecrō**, *āre, āvī, ātum* [*com a sacro*] 1 (bohům) posvěcovati, zasvěcovati, obětovati: *Martis manubias Musis c. C; Aecium virtus divitibus consecrat insulis H* klade na ostrovy blažených; *c. origines suas L* posvětití své počátky = připisovati sobě původ božský; *prope ad immortalitatis et religionem et memoriam consecrantur C* jsou zasvěcení jaksi počtě nesmrtelných bytostí a věčné památce; (obr.) *in quā (patriā) omnia nostra c. debemus C* obětovati (vlasti); - part. **consecrātus**, *a, um* v platnosti adj. zasvěcený, posvátný: *fana consecrata inaugurataque L* svatyně za slavnostních augurií zasvěcené; *insula Cereri consecrata C; haec opinio in Hercule consecrata C* toto domnění při Herkulovi posvěcené = za posvátnou pravdu uznané; - spec. zasvěcovati bohům podsvětním, za-

svěcovati záhubě, zaklínati, dávati do klatby: *te tuumque caput sanguine hoc consecro L* zaklínám touto krví; (obr.) *Clodius Miloni consecratus C* propadlý 2 (osoby) zbožniti, vřaditi mezi bohy, prohlásiti za boha: *consecratum Claudium invocare T* vzyvati zbožněného Klaudia; *consecratae immortalitatis exempla Cr* příklady lidí prohlášených za bohy; *alqm immortalitati c. Cr* prohlásiti za nesmrtelného 3 (vzhledem k slávě) zvěčniti, učiniti nesmrtelným: *litteris c. C* zvěčniti písemnými památkami.

**cōnsectārius**, *a, um* [*consector*] důvodný, zdůvodněný, pádný; subst. **cōnsectāria**, *ōrum, n.* důsledky C.

**cōnsectātiō**, *ōnis*, f. [*consector*] pronásledování, honění.

**cōnsectātor**, *ōris*, m. [*consector*] (horlivý) následovník, přívrženec, stoupenec.

**cōnsectātrix**, *īcis*, f. [*consector*] (horlivá) následovnice, stoupenkyně C.

**cōnsectiō**, *ōnis*, f. [*consecro*] rozře-zání C.

**cōn-sector**, *ārī, ātus sum 1* stále n. horlivě jíti za někým, následovati: *eos cupit, eos consecatur Pt* stále jest jim v patách; *pecora c. L* honiti, sháněti dobytek (zaběhlý); - spec. (nepřátelsky) stíhati, pronásledovati: *consectantium tumultus L* hluk pronásledovatelů; též dostihnouti: *naves nostri consecrati expugnaverunt Cs 2* metaf. honiti se, pachtiti se za něčím, vyhledávati něco (alqd): *largitione benevolentiam alcis c. C; voluptates c. C*.

**cōnsecūtiō**, *ōnis*, f. [*consequor*] a následek, výsledek: *detractio molestiae consecutionem adfert voluptatis C* má za následek rozkoš b pořadí: *c. verborum C* pořádek slov, slovosled.

**cōn-senēscō**, *ere, senū*, — 1 zestárnouti, stárnouti, scházeti věkem: *illā consenuere casā O* (Filemon a Baukis) 2 metaf. zestárnouti, chřadnouti, slábnouti, chabnouti, hynouti, pozbývati síly: *animum consenuisse L; quamvis consenuerint vires C; consenuisse vim tribuniciae potestatis L*.

**cōnsēnsiō**, *ōnis*, *f.* [*consentio*] společné smýšlení; souhlas, jednomyslnost, shoda **1** *tauta Galliae* (gen. subj.) *c. fuit libertatis vindicandae* (gen. obj.) Cs tak veliká byla jednomyslnost Gallie uchovati svobodu; - spec. (s příhanou) tajné srozumění, sročení, spiknutí: *nullaene consensiones factae esse dicuntur?* *C*; *aperta civitatum c. T*; (konkr.) *consensionis globus N* kroužek spiklenců **2** metaf. *voluntatum c. C* souhlas v tužbách.

**cōnsēnsus**, *ūs*, *m.* [*consentio*] souhlas, shoda, jednomyslnost, souhlasné snesení, schválení; svornost: *c. plebis L* svornost lidu; *ex omnium (communi) consensu Cs L* podle všeobecného snesení; (často v abl.) *consensū* souhlasně, jednohlasně, jednomyslně, jednomyslným snesením, se srozuměním, se souhlasem; (meton.) *id apud Chattos in consensum vertit T* stalo se obecným zvykem; - spec. (s příhanou) tajné srozumění, smluvení, spiknutí: *c. audacium C*.

**cōnsentāneus**, *a, um* [*consentio*] souhlasný, shodný, srovnalý, přiměřený, případný (cum re n. s dat.): *sibi c. est* jest (si) důsledný; *consentaneum est* (s inf. n. s ut) jest přiměřeno, sluší se, jest rozumné, jest logické.

**Cōnsentia**, *ae, f.* hlavní město Bruttiū (nyn. Cosensa); obyv. **Cōnsentini**, *ōrum, m.* Konsentiané.

**cōn-sentiō**, *īre, sēnsī, sēnsū* stejně smýšletí, býti stejného smýšlení, souhlasiti, srovnávati se, shodovati se, býti zajedno, sjednotiti se s někým v něčem (cum alqo de re): *sibi c. C* býti důsledný; (neos.) *de prioribus consentitur T* o prvních dvou je shoda, zprávy se srovnávají; - souhlasně usnášeti, uzavírati něco, usnášeti se na něčem (alqd): *senatus bellum consentit L* usnáší se (jednomyslně) na válce; (v pas.) *bellum erat consensum L*; (též s ak. c. inf. n. s ut): *senatus consensit, ut bellum fieret L*; - spec. (s příhanou) sjednotiti se, spolčiti se, srozuměti se, umluviti se, spiknouti se (contra alqm, ad alqd): *c. ad prodendam Hannibalī urbem L*; (s inf.) *delere rem publicam consensisse C*

že se umluvili zničiti obec; part. **cōn-sentiēns**, *entis* v platnosti adj. (jsoucí) stejného smýšlení, souhlasný, jednohlasný, jednomyslný: *simplex, communis, c. C* (člověk) prostý, společenský, stejně smýšlející; *c. vox L* zvuk souhlasu, souhlasný výkřik.

**cōnsequēns**, *entis*, adj. [*consequor*] náležitě následující, náležitý; důsledný, rozumový, srovnávající se s rozumem, správný, souhlasný: *c. est* s ak. c. inf. plyne, vyplývá (z toho); neutr. subst. následek, důsledek: *cum c. aliquod falsum sit C*.

**cōnsequenter**, adv. [*consequens*] náležitě, důsledně, stejným způsobem. - <následovně, potom>.

**cōnsequentia**, *ae, f.* [*consequor*] pořad, následek, následnost.

**cōnsequius**, *a, um* [*consequor*] provázející.

**cōn-sequor**, *ī, secūtus sum I 1* jíti spolu (zároveň) s někým, jíti vzápětí (přímo) za někým, následovati, provázeti (alqm, alqd): *eum vestigiis c. C* jíti v patách za ním; *pars reliqua consequens procumbebat Cs* ostatní část (následujíc =) za ní se sléhala; (obr.) *consequitur Fabium felicitas Cs* provází; - spec. pronásledovati, stíhati: *copias Helvetiorum c. Cs 2* metaf. **a** (v čase) následovati, jíti (vzápětí) za něčím (alqd); dostaviti se, přijíti, státi se, nastati: *nox consequitur diem C*; *vilitas annonae ex caritate consecuta est C* láce po drahotě (ihned) nastala; *consequitur tempestas Cs* nastává **b** (jako důsledek) následovati z něčeho, nastupovati: *pudorem rubor consequitur C* **c** následovati, držeti se někoho (něčeho), řídit se někým (něčím): *suum institutum c. C*; *quem (Chrysippum) consequens C* jehož (příkladem) se drže, za jehož příkladem **II 1** dostihovati, doháněti, dojíti: *mors timidum consequitur Cr*; *Scipionem litterae consecutae sunt Cs* dopis zastihl Scipiona; *hunc lancea consequitur V* kopí zasáhne **2** metaf. **a** dojíti, dosíci, nabýti, získati: *quod ille sperat, hic consecutus est C*; *gloriam c. C*; *meus labor fructum amplissimum est consecutus C* má námaha přinesla

mi ovoce nejskvělejší; *si quid in dicendo c. possum C* mohu-li řečí něčeho dosíci; *multum in eo c. N* mnoho tím získati **b** dostihovati někoho, vyrovnávati se někomu: *maiozem c. C c* (slovy) vystihovati, (úplně) vyjadřovati: *verbis omnia c. O d* (duševně) dostihnouti, vystihnouti, pochopiti: *facta memoriā c. C* činy vystihnouti paměti (t. j. podržeti v paměti); *tantam causam diligentia c. C* tak velikou věc vystihnouti bedlivým zpracováním. Part. *consequens* j. adj. v. t.

**1. cōn-serō, ere, serū, sertum** seřaditi **1** (těsně) spojovati, splétati, spínati, semknouti: *hamis conserta lorica V* pancíř z háčků spletený; *pellis auro conserta V* kůže spjatá zlatou sponou; *tegumen fibulā aut spinā consertum T*; *vir viro (dat.), armis arma conserta sunt Cr* muž řadí se těsně k muži, štít k štítu; *scuta supra capita c. Cr* spojití štíty nad hlavami; *conserta acies T* šik těsně sražený **2** metaf. spojovati: *exodia conserta sunt fabulis Atellanis (dat.) L* dohry spojeny jsou s hrami atelskými; *sine interprete c. sermonem Cr* zapřísti rozhovor **3 manūs (manum) c.** speřiti ruce (v boji), sraziti se, utkati se, dáti se do sebe (srov. *μεγνύουσι τὰς χεῖρας*); odtud vyvinula se rčení s vnitřním ak.: *proelium (pugnam) c.* dáti se do boje, boj počítí, boj svěsti; *dextram c. V* (o souboji); *proelia conserimus V* svádíme bitvy; *navis conseritur L* loď se zaplétá v boj; *haud ignotas belli artes conserebant L* měřili se spolu ne neznámým uměním válečným **4** (t. t. právn.) *manum c.* vložití (spolu s odpůrcem) ruku na spornou věc (t. j. zahájití spor o vlastnictví).

**2. cōn-serō, ere, sēvī, sītum** spolu sázeti **1** (místo) posázeti, osázeti, poseti, oseti: *en, quīs (= quibus) consevimus agros! V* ejhle, pro koho jsme oseli role; *ager diligenter consitus C* sad pečlivě vysázený (stromovým) **2** sázeti, vysazovati: *arborem L*; *memora manu consita Cr* háje uměle pěstované (vl. háje vysázením stromů uměle zdělané).

**cōnsertē, adv. [consertus]** semknutě,

spojitě; souvisle: *c. contexteque C* v těsné spojitosti.

**cōn-serva, ae, f.** spoluotrokyně. **cōnservātiō, ōnis, f.** [conservo] **a** (s konkr. subst.) zachování, uschování: *frugum c. C b* metaf. zachování, dbání, šetření; *záchrana: c. decoris C*; *c. omnium C*; *c. patriae C.*

**cōnservātor, ōris, m.** [conservo] zachovatel, zachranitel, zachránce, ochránce: *c. domini*; *c. rei publicae C.*

**cōnservātrix, īcis, f.** [conservator] zachovatelka.

**cōn-servō, āre, āvī, ātum** uchovávatí (ve stavu neporušeném), zachovávatí, udržovatí něco (s předm. konkr. i abstr.) **a religionem c. C** zachovávatí náboženství; *ordines c. Cs* zachovávatí řady; *fidem, iūs iurandum c.*; *virtus amicitias conservat C* udržuje **b** zachovati, zachrániti: *rem publicam, vitam omnium c. C*; s dvojm. ak. *cives incolumes c. C*; = spec. zachovati při životě, ušetřiti, přijmouti na milost: *Caesar dixit sese eos conservaturum Cs.*

**cōn-servus, ī, m.** spoluotrok.

**cōnsessor, ōris, m.** [consido] kdo sedí spolu s někým, při někom, soused (u stolu, v divadle), spolustolovník; přísedící (na soudě).

**cōnsessus, ūs, m.** [consido] vl. spolusedění; sedění **1** shromáždění, sbor: *ludorum gladiatorumque c. C* shromáždění, návštěva při hrách divadelních a šermířských; *non coronā c. vester cinctus est C* sbor váš není obstoupen kruhem posluchačstva; *quo se consessu (dat. cíle) tulit V* ubíral se do shromáždění **2** meton. sedadlo: *c. vehiculi Am.*

**cōnsiderātē, adv. [consideratus]** rozváženě; rozváženě, s rozvahou; opatrně.

**cōnsiderātiō, ōnis, f.** [considero] pozorování; rozvažování, rozvaha, úvaha, rozjímání.

**cōnsiderātus, a, um** [considero] **1** (o věcech) zrale rozvážený, uvážený **2** (o osobách) rozvážný, rozvážlivý, rozmyslný, opatrný.



**cōsiderō, āre, āvī, ātum** [sidus, srov. desidero] (pův. asi o augurském pozorování hvězd, srov. *contemplor*) **1** (zevrubně) pozorovati: *candelabrum c. C.* prohlédnouti si **2** metaf. myslí pozorovati, v myslí přemítati, (zrale) rozvažovati (alqd; de re; s ut, ne; s nepř. ot.); *casus mecum ipse considerans C* sám u sebe uvažuje; *considerate cum animis vestris C* rozvažte ve své myslí. Part. *consideratus* j. adj. v. t.

**cōn-sidō, ere, cōnsēdī,** — sesedati se **1** (společně) posazovati se, usazovatise, usedati: *a examen apum in arbore condecorat L;* (básn. s pouh. abl.) *considunt tectis V* usednou v paláci (bohové); *considite transtris V* usedněte na lavice (veslařské); (též o jednotlivci) *c. in sella regia Cr* usaditi se na královském trůně **b** spec. *a* na soud zasednouti: *quo die, iudices, conseditis in hunc reum C* na soud jste zasedli proti tomuto obžalovanému  $\beta$  (o vojsku) usaditi se, položit se (polem), zastaviti se: *totam noctem itinere facto consedit L;* *considunt castris ante urbem V*  $\gamma$  (trvale) usaditi se, usídliti se: *in finibus Ubiorum Cs;* *Ausoniā c. terrā V;* *Cretae c. V* na Krétě; (o lodích) *Ausonio portu c. V* stanouti v přístavu = zakotviti; (obr.) *ut religio in hac urbe condecorit C* se zakotvilo; *improbitas si cuius in mente consedit C* usadili se **2** metaf. *a* ssedati se, sesazovati se, sléhati se, tratiti se, propadati se: *terra ingentibus cavernis consedit L;* *Alpes considant C* ať se sřítí; *mihi visum c. in ignes Ilium V* že se v plameni ssedá = že lehá popelem; *omnia sacra profanaque in ignes c. T;* *consedissee urbem luctu V* že se pohřížilo v zármutek **b** usazovati se, ulehati, ochabovati, ulevovati, ustávat: *neque adhuc condecorat ignis O* a dosud oheň neustal; *furor, ardor animi consedit C* usadil se; *praesentia condecorant T* přítomný stav byl klidný; *consedit nomen in praetura C* utichlo jméno (t. j. nemluvilo se o něm).

**cōnsignātiō, onis, f.** [consigno] znamenání, označení.

**cōn-signō, āre, āvī, ātum** **1** zape-

četiti, opatřiti pečeti: *tabulas signis c. C* **2** metaf. zpečetiti, (hodnověrně) zaznamenati; pověřiti, potvrditi, zaručiti: *monumentis testata consignataque antiquitas C;* (obr.) *notiones in animis quasi consignatae C* takorka vepsané.

**cōnsiliārius, a, um** [consilium] radní; subst. rádce, důvěrník; = <rada>.

**cōnsiliātor, ōris, m.** [consilior] rádce.

**cōnsiliātrix, icis, f.** [consiliator] rádkyně.

**cōnsilior, ārī, ātus sum** [consilium] raditi se o čem: *haec c. Cs;* (absol.) *consiliandi causa Cs* za příčinou porady; (žádka) raditi, býti radou někomu: *ille bonis consilietur amicē H* přátelskou radou buď pomocen.

**cōnsilium, iī, n.** [srov. consulo; podle staršího výkl. m. \*con-sediom od sedeo vl. (spolu)sedění (poradní)] **1** radění (se), (vzájemná) rada **a** rada, porada: *c. de rebus habebant V* konali poradu, radili se; *consiliis interesse C L* účastniti se porad; *eum consilio (= ad consilium) adhibuit CsC* přibral jej na poradu; *quasi consilii res sit Cs* jako by bylo třeba o věci rady; *inter fugae pugnaeque c. oppressi L* zatím co byli na rozpacích, mají-li utíkat či bojovat **b** meton. rada = shromáždění (rádců), poradní sbor, rádcové: *c. vocare;* *c. dimittere;* *orba consilio auxilioque Gabina res O* zbavená rádců a obhájců; (básn. o jednotlivci) *illa Numae coniunx consiliumque (= consultrix) fuit O* byla rádkyně; *ille hortator pugnae consiliumque (= consultor) fuit O;* = spec. *a* státní rada, senát: *fit publici consilii particeps C* účastní se sedění senátu; *de consilii sententia Cs* usnesením senátu  $\beta$  rada, shromáždění soudců: *praetor cum consilio causam cognoscit C;* *in eo consilio, in quo amplissimi viri iudicant C*  $\gamma$  válečná, vojenská rada: *convocare c. Cs* **2** (vlastnost, schopnost řádně raditi) dobrá rada, rozvaha, rozmysl, důmysl, moudrost, důvtip: *vir et consilii magni et virtutis Cs;* *consilii plenus N* plný rozvahy; *maiore studio quam consilio L* s větší horlivostí než rozvahou; *impedit*

*consilium voluptas C*; *ratio et c.* rozum a rozvaha; *virtus et c.* ráznost a důmysl; *vis consili expers mole ruit sua H* síla bez rozumu; = spec. důvtip, chytrost, obmysl, lest, lstivost, podskok: *imperatorem vincere consilio N* přelstít; *c. et imperii simulatio L* podskok a předstíraný rozkaz; *consilio unius hominis addita rei fides L* chytrou myšlenkou; *nec imperium illud sed c. fuit L* nebyl to (skutečný) rozkaz, nýbrž (válečná) lest **3** (daná) rada, mínění, návrh: *ad c. accedere N* přidati se k návrhu; *huius consilio portus constitutus est N* na radu tohoto; *quid mei consili est Cs* k čemu radím; *consilii inops O L* bezradný; *eum aut consilio aut re adiuvere C 4 a* usnesená rada, úrada, usnesení, rozhodnutí, vůle, opatření: *communi consilio* podle společné úrady; *publico consilio* obecnou úradou = z veřejného usnesení (opak *privato c.* o své ujmě); *sive casu sive consilio deorum Cs* vůlí bohů **b** rada v mysli pojatá, rozhodnutí, předsevzetí, úmysl, záměr, účel: *unde c. afuerit, culpam abesse L* kde nebylo úmyslu (hřešiti), tam že není viny; *tempora, quae c. morantur agendi H* provedení předsevzetí; *certus (incertus) consilii L Cr* stálý (nestálý) ve svém předsevzetí; *non est c., uti ea deseram S* nemám úmysl; *c. capere, inire* úmysl brátí, pojímati, odhodlati se, ustanoviti se na čem; *in consilio permanere C* setrvati na svém úmyslu; *consilia in melius referet (Iuno) V* úmysly v lepší obrátí; *sine consilio* bez úmyslu, maně; *eo (hoc) consilio, ut ... (s)* tím úmyslem, aby ...; též prostě *consilio* zúmysla, úmyslně: *pars forte, pars consilio oblata L*; *c. et profectionis et reversionis meae C* účel. **cōn-similis**, e zcela podobný (s dat. n. s gen.).

**cōnsistentia**, ae, f. [*consisto*] složení.

**cōn-sistō**, ere, stitī, — **I 1** pův. společně se stavěti, ale později *con-* dodává slovesu dokonavého významu: postaviti se, stanouti; v praes. perf. *constiti* (pohromadě) státi: *in digitos c. O* postaviti

se na špičky prstů; *consistit in medio O* stanul uprostřed; = spec. o vojsku postaviti se (v šiku): *in sinistra parte aciei Cs*; *infestis contra hostem signis Cs* postaviti se čelem proti nepříteli; *in orbem c. Cs* postaviti se v kruh, učiniti kolo; (obr.) *verbis c., re dissidere C* slovy (společně stanouti =) souhlasiti, věci se různiti **2** metaf. **a** stanouti, míti místo někde: *in quo (viro) ne suspicio quidem potuit c. C* ani podezření nemohlo uváznouti; *sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit c. rectum H* za nimiž a před nimiž právo nemůže míti místa **b** státi, záležeti v něčem; zakládati se, záležeti, (zá)viseti na něčem: *victus eorum in lacte consistit Cs* jejich potrava záleží v mléku = potravou jim jest mléko; *spes consistit in virtute Cs*; *in exiguo tempore exercitūs salus constitit Cs* na malé chvíli závisela spása; *causam belli in tua persona constitisse C* že se příčina k válce zakládala na tvé osobě = byla dána tvou osobou; *partes ordinum in misericordia constitisse Cs* že úkol stavů záležel v soustrasti **II 1** (proti chůzi neb útěku) pevně se postaviti, stanouti, zastaviti se; v perf. praes. státi: *huc ubi pervenit, constitit O*; *viatores c. cogunt Cs* (Gallové) nutí pocestné, aby se zastavili; *ire modo ocius, interdum c.* (inf. hist.) *H* brzy jsem šel rychleji, časem jsem se zastavoval; *ut equitum nemo consisteret Cs* že se nikdo z jezdců nemohl postaviti, odolati; *quales cum vertice celso quercus constiterunt V* jako když vysokým vrcholkem duby čnějí; *is locus, ubi constitissent (nepř. řeč) Cs* to místo, kde stojí; = spec. **a** (jako cestující) stanouti, zdržeti se, pobývati někde: *in quibus (oppidis) praetores c. soleant C*; *Romae triduum c. C*; (o lodích) *in ancoris*; *ad ancoram c. Cs* zakotviti se, býti zakotven **b** trvale stanouti, usađiti se: *qui negotiandi causa ibi constiterant Cs* za obchodem se usađili; *in Aonia constitit exul humo O*; *petit Latio c. Teucros V* aby se v Latii usađili **2** metaf. **a** zastaviti se, stanouti, uváznouti: *illic c. nubes iussit O*; *neque enim c. flumen*

*potest O* zastaviti se (v toku); *frigore constitit unda O* mrazem ztuhla; *iaculum fixum constitit V* oštěp byv vražen uvízl **b** stanouti, zastaviti se, váznouti, přestávati: *administratio belli consistit Cs* činnost válečná ustává; *ad Trebiam constitit bellum L* zastavila se; = spec. *a* (v myslí) klidně stanouti, nabýti klidu, naléztí pokoje: *mortem timens qui (jak) poterit animo c.?* *C* ustaviti se v myslí = zachovati klid myslí; *nec te credo posse mente c. C* myslím, že mysl tvá nemůže naléztí pokoje; *neque enim c. mentem passus (est) amor V* neboť láska (otcovská) nedopřála klidu *β* pevně stanouti na něčem, setrvati, držeti se, obstáti: *in sententia c. C* setrvati při mínění: *in causa c. C* ve při vyhráti; *in forensibus causis c. C.*

**cōnsistōrium, iī, n.** [*consisto*] **1** shromaždiště **2** za cís. doby zasedací síň císařské rady, konsistorium, meton. císařská rada; zasedání císařské rady; † konsistoř.

**cōnsitiō, ōnis, f.** [2. *consero*] zasívání, setí; sázení.

**cōnsitor, ōris, m.** [2. *consero*] zasevač, sázeč: *c. uvae O* pěstitel révy.

**cōnsitūra, ae, f.** [2. *consero*] osévání.

**cōn-sobrīna, ae, f.** **a** sestřenice (vl. dcera matčiny sestry) **b** vúb. sestřenice; teta.

**cōn-sobrīnus, ī, m.** **a** sestřenec (syn matčiny sestry) **b** vúb. bratranec; strýc.

**cōnsociātiō, ōnis, f.** [*consocio*] sdružení, spojení.

**cōn-sociō, āre, āvī, ātum** **a** sdružovati, slučovati, spojovati: *umbram c. ramis H* sdružovati stín větvemi (t. j. spojením větví dávati stín); *audaces c. T* sjednotiti smělé; *forma ex iis consociata T* státní správa složená z nich **b** činiti něco společným, společně podnikati: *regnum c. L* královskou vládu učiniti společnou; *rem c. L* zavéstí společnou vládu = rozdělití vládu mezi sebe; *consociati dii L* sdružení bohové = bohové společně uctívání; *arma cum Gallis c. L* brannou moc spojití s Gally; *facinus cum*

*inermibus c. T* k zločinu se spolčiti s bezbrannými; *consilia cum alqo c. C* záměry sdělití s někým; *quasi seria consociaret T* jako by jí chtěl sdělití důležité věci; *vocem c. T* mluvití s někým; *c. aut coniungere iniuriam C* spojití a sjednotiti se k bezpráví.

**cōn-socius, a, um** družný, spojený. **cōnsōlābilis, e** [*consolor*] potěšivý, potěšitelný, utěšitelný.

<**cōnsōlābiliter, adv.** [*consolabilis*] potěšivě.>

**cōnsōlātiō, ōnis, f.** [*consolor*] **1** potěšování, potěcha, útěcha: *consolationibus nihil levare C* slovy útěchy nenabýti úlevy **2** meton. spis o útěše (myslí): *in Consolationis libro C*; *in Consolatione Crantoris C.*

**cōnsōlātor, ōris, m.** [*consolor*] těšitel, potěšitel, utěšitel.

**cōnsōlātōrius, a, um** [*consolator*] těšivý, těšící, utěšný.

**cōn-sōlor, ārī, ātus sum** **1** těšiti, potěšovati, upokojevati (alqm de re n. in re): *quo consolante doleres? O* kdo by tě v bolu tvém těšil; *consolantia verba O* slova potěchy; *his me consolator victurum suavius H* tím se těším, že žítí budu příjemněji **2** (s předm. věcným) potěchou polehčovati, mírniti, zjednávatí úlevu: *c. dolorem C* těšiti se v zármutku; *doloris magnitudinem brevitatis consolatur C* velikost bolesti umírňuje krátké její trvání; *gloria brevitatem vitae posteritatis memoriā consolatur C* krátkost života utěšuje památkou v potomstvu.

**cōnsonantia, ae, f.** [*consono*] souzvuk, souhlas; shoda.

**cōn-sonō, āre, uī, —** **1** spolu zvučeti, souzvučeti: *clamor consonans L* jednohlasný křik; *plausu consonat nemus V* rozléhá se háj **2** metaf. souhlasiti.

**cōnsonus, a, um** [*consono*] **1** souzvučný: *clangor O* jednohlasný **2** metaf. souhlasný.

**cōn-sōpiō, īre, iūī, ītum** nadobro uspati, omámiti: *somno est consopitus C* usnul tuhým spánkem.

**cōnsors, tis, adj.** [*com a sors* úděl] kdo má (stejný) díl ve společném jmění:

*tres fratres consortes* C tři bratři spravující pospolitě statek (otcovský); (básn.) společný: *consortia tecta* V; subst. účastník, společník, druh, soudruh; družka: *c. tribuniciae potestatis* T účastník moci tribunské; *c. mecum temporum illorum* C jenž jsi byl v tehdejší tísní mým spolutrpitelem; *consortes urbis meae* O spoluobčané; *c. tori (thalami)* O družka v manželství (= manželka); - spec. **a** obchodní společník: *consortem socium fallere* H **b** subst. bratr, sestra; *dea c. Phoebi* O (= Diana); *c. Ledaeva gemellis* O (= Helena, sestra bliženců Dioskurů); adj. bratrský, sesterský: *c. sanguis* O krev bratrova; *consortia pectora* O sesterská srdce (= sestry).

**cōnsortiō**, *ōnis*, *f.* [*consors*] společenství, společnost; společné držení.

**cōnsortium**, *iī*, *n.* [*consors*] společenství, spoluúčast: *in consortioesse* L býti ve stejném účastenství; *ad c. regni impellere* T pohnouti k účastenství ve vládě; (konkr. o manželkách) *eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque* T družky ve štěstí i v neštěstí; *praestare consortia tumuli* Inscr sm. býti společníkem hrobu.

**1. cōnspectus**, *ūs*, *m.* [*conspicio*] I akt. **1** hledění, patření, pohled: *quoad oculi conspectum ferebant* L až kam oči dohlédaly; *c. est in Capitolium* C jest výhled na Kapitolium; *locus est in conspectu* místo jest v dohledu, lze viděti; (v češtině často překládáme: oči, tvář, blízkost, přítomnost): *in conspectum venire* přijíti na oči, předstoupiti (před někoho); *in conspectum cadere* býti viditelný; *se in conspectum dare* C objeviti se; *reddite conspectum* (sc. *parentis*) V vraťte mi tvář otcovu (vraťte mi otce, abych mohl naň patřiti); *in conspectu alcis* před očima, v přítomnosti něčí; *conspectum fugere* O; *e conspectu exire* V mizeti s očí; *ex conspectu abire*, *removere* Cs odejiti s očí, odstraniti s pohledu; (obr.) *aliud bellum erat in conspectu* L byla v dohledu, na obzoru **2** metaf. duševní patření, pozorování, úvaha: *c. et cognitio naturae* C; *uno in conspectu omnia videre* C jediným po-

hledem přehlédnouti II pas. **1** spatření, objevení se: *conspectu suo proelium restituit* L **2** meton. shromáždění (zraku se jevící): *frequens c. vester* C četné shromáždění; *in medio conspectu constitit* V uprostřed shromáždění.

**2. cōnspectus**, *a*, *um* [*conspicio*] spatřený, (u)viděný **1** viditelný, zřejmý, patrný: *tumulus hosti c. L* **2** jsoucí na odív, poutající zraky, vzbuzující údiv, nápadný, okázalý, vynikající: *c. supra modum hominis privati* L budící pozornost nad (obyčejnou) míru soukromého člověka; *ne in urbe conspectior mors foret* T aby nebyla příliš nápadná; *Pallas c. in armis* V; *platanano conspectior* O nad platan krásnější.

**cōnspergō**, *ere*, *sī*, *sum* [*com* a *spargo*] **1** pokropiti, svlažiti: *me lacrimis conspersit* C **2** metaf. posíti, pokrýti: *oratio conspersa verborum floribus* C zpestřená květnatými slovy.

**cōnspiciendus**, *a*, *um* adj. [*conspicio*] podivu hodný, znamenitý.

**cōnspicō**, *ere*, *spexī*, *spectum* [*com* a *specio*] **1** páv. společně (ale též o jednotlivci) hleděti, pohlížeti, (pozorně) patřiti, dívati se, upíratí zrak na někoho, na něco (alqm n. alqd); pas. *conspici* s podívem býti pozorován, buditi pozornost, býti na odív: *cur te conspici sinis* L proč necháš na sebe hleděti; *vestitus nihil excellens, equi conspiciebantur* L oděv (jeho) nikterak nevynikal, ale (zato) koně budili pozornost **2** spatřovati, (u)zřítí, (u)viděti (alqm, alqd; s ak. c. partic; s ak. c. inf.): *ut me conspexit venientem* V jakmile mne spatřil, že přicházím, přicházeti; *lucus, qui ex insula conspiciebatur* N bylo viděti; *se conspici pati* Cr dáti se viděti, ukázati se (na veřejnosti); (obr.) *quantum ex vultu conspici poterat* Cr pokud z tváře bylo viděti. Part. *conspicetus* a *conspiciendus* j. adj. v. t.

**cōnspicor**, *ārī*, *ātus* *sum* [srov. *conspicio*] zhlédnouti, spatřiti, uzřítí, uviděti, zpozorovati. - V pas. významu (arch.) *Metellus conspiciatur* S Metellus jest spatřen.

**cōnspicuus**, *a*, *um* [*conspicio*] viditelný, patrný, zjevný: *occultus* ...

*conspicuousque polus O; res auditaе conspicuaeque O* věci slyšené a vidéné; *late conspicuum tollere verticem H* pozvednouti témě, aby bylo široko daleko viditelné; = spec. nápadný, okázalý, vynikající, znamenitý; *ambo conspicui O* oba postavou vynikající; *equi non forma, non velocitate conspicui T; insignes senes, conspicuae feminae T* vznešené ženy.

**cōnspirātiō**, *ōnis, f.* [*conspiro*] vl. společně dutí; metaf. souhlas, soulad, shoda, sjednocení, jednomyslnost: *c. hominū atque consensus C; c. consensusque virtutum C* soulad a souhlas ctností; = spec. spiknutí, sročení: *c. certorum hominū contra dignitatem tuam C; c. militaris T.* - <společování v cechy, cech.>

**cōnspirō**, *āre, āvī, ātum 1* spolu douti, dýmati, spolu dýchati: *adsensu conspirant cornua V* souhlasem (dují) zaznívají polnice **2** metaf. býti jedné mysli (zajedno), jednati svorně, sjednotiti se, spolu působiti, souhlasiti: *consensus conspirans et paene conflatus C* souhlas jednomyslný a takořka jednolitý; (part. perf. *conspiratus* ve význ. mediál.) *militēs conspirati pila coniecerunt Cs* (sjednotivše se =) jednomyslně; = spec. spiknouti se, osnovati spiknutí, srocovati se, bouřiti se: *c. in iniuriam T* spiknouti se k (páchání) příkoří; *c. in caedem Neronis T.*

**cōnspōndēō**, *ēre, spondī, spōnsum* společně se zaslíbiti; subst. **cōnspōnsa**, *ae, f.* snoubenka *Vt.*

**cōnspōnsor**, *ōris, m.* [*conspondeo*] spoluručitel.

**cōnspuō**, *ere, poplīti, poplivati.*

**cōnspūtō**, *āre* [*conspuo*] poplivati, naplivati (*alqm* na někoho) (o opovržení) *C.*

**cōnstabiliō**, *īre, īvī, ītum* ustaviti, upevniti.

**cōnstāns**, *antis, adj.* [*consto*] pevně stojící **a** stálý, pevný, trvalý, nezměnný; jednostejný, souhlasný: *c. aetas C* ustálený, usazený, mužný věk; *constans vultus gradusque L* pevně (klidné) vzezření i krok; *c. pax L; c. haruspicum vox C* souhlasná výpověď **b** (o osobách) stálý, (jsoucí) pevné po-

vahy, odhodlaný, vytrvalý, důsledný; pevných zásad, rozvážlivý; rozumný: *c. inimicus N* zavilý, zarputilý; *is quidem fuit omnium constantissimus C* ze všech nejstálejší (ve svých úsudcích), nejrozáznější; *firmi et stabiles et constantes homines C* pevní, stáli a důslední; *c. adversus metūs T* pevný proti strachům; (s gen.) *c. fidei T* stály ve věrnosti.

**cōnstanter**, *adv.* [*constans*] **a** stále, pevně, trvale, pravidelně, nezměnitelně; souhlasně, (jedno)stejně: *aequabilis atque constantius sese res humanae haberent S* vyrovnaněji a stáleji by se měly; *c. nuntiare Cs* souhlasně; *de salute constantissime sentire C* souditi úplně jednostejně **b** stále, pevně, důsledně, vytrvale, odhodlaně, neohroženě: *c. ac non timide Cs; c. in causa permanere C; acrius quam constantius proelium inire Cr* s větší prudkostí než vytrvalostí.

**cōnstantia**, *ae, f.* [*constans*] vl. pevné stanutí a pevnost, stálost, trvalost, nezměnitelnost, pravidelnost, souhlasnost, důslednost: *c. vocis N* pevný hlas; *philosophi spectati sunt ex perpetuitate (sc. rerum) atque constantia C* podle souvislosti a důslednosti (nauky) **b** (o povaze) pevnost, vytrvalost, důslednost, odhodlanost, neohroženost: *quā constantiā sententiam dixit C* s jakou pevností hlasoval; *quidquid auctoritate, fide, constantia possum C* cokoli zmohu osobní vážností, poctivostí a důsledností; klidnost.

<**Cōnstantia**, *ae, f.* Kostnice; adj. **Cōnstantiēnsis**, *e* kostnický.>

**Cōnstantinus**, *ī, m.*: Flavius Valerius K., římský císař (císařem od r. 306, † 337).

**Cōnstantius**, *ī, m. 1* Flavius Valerius K. (Chlorus), římský císař (292 až 306), otec císaře Konstantina **2** Flavius Julius Konstantius, syn císaře Konstantina, římský císař (337—361).

**cōnsternātiō**, *ōnis, f.* [*consterno*] **1** splašení (se): *quadrigarum L 2 a* metaf. zděšení, úžas, ohromení: *pavor et c. mentis T* zděšenost a ohromení mysli **b** meton. jitření, vzbouření,

vzpouřa, rozbroj, bouře, zmatek: *c. muliebris L; c. vulgi T.*

**1.** cōnsternō, āre, āvī, ātum [com a sterno, srov. *fligere: profligare*] **1** plašiti; pas. plašiti se: *consternantur equi O* **2** metaf. a poplašiti, poděsiti: *c. hostes L; fugā consternari T* zděšením dáti se na útěk; part. *consternatus* poplašen, poděšen, vyděšen **b** podrážditi, rozjitřiti, roztrpčiti, pobouřiti: *metu ad arma consternati L* strachem do zbraně jsouce vehnáni; *dilectūs acerbitate consternati L* jsouce roztrpčeni krutým prováděním odvodu.

**2.** cōn-sternō, ere, strāvī, strātum postlati, postříti, (hustě) posypati, poseti; pokrýti něco něčím (alqd alqa re): *viam rosā* (kol.) *c. T* posypati růžemi; *consternunt terram frondes V* postýlá listí půdu; *forum corporibus constratum C* mrtvolami poseté; *ratem humo c. L* prám pokrýti vrstvou prsti; *late terram c. tergo V* (o padlém bojovníku); *contabulationem summam lateribus c. Cs* patro vydlážditi svrchu cihlami; *navis constrata C Cs* loď krytá, opatřená palubou (na ochranu veslařů); (obr.) *maria constrata esse S* že jsou moře pokryta budovami.

cōn-stípō, āre, āvī, ātum secpati, stlačiti, shrnouti: *se sub vallo c. Cs* nabrhnouti se, natlačiti se; *ne constipari quidem tantum numerum posse in agrum Campanum C* že se nemůže ani stlačiti.

cōnstituō, ere, uī, ūtum [com a statuo] **1** (pův.) společně, spolu, zároveň stavěti, postaviti někoho (něco) někam (alqm, alqd in re) **a** *quercum constituit tumulo V* kmen dubový postavil na rovu **b** spec. *α* (t. j. voj.) *legiones in acie c. Cs; diversam* (v. t.) *aciem c. Cs*; ale též (voj) zastaviti, (voji) kázati stanouti: *signa legionis c. Cs; (Metellus) paulisper agmen constituit S; naves c.* zastaviti, zakotviti, s loďmi přistati **β** usídliti, vykázati sídla (místo): *plebem in agris c. C γ* (vojsko) vložit: *praesidia in Rutenis c. Cs δ* (v hodnosti) ustanoviti; (s dvojm ak.) *Cavarinum regem c. Cs* králem, za krále **2 a** postaviti, vystavěti, zříditi: *portum, oppidum c.* město zbudovati, založiti; *nos hunc*

*in hac* (sc. civitate) *legibus constitutum de nostra civitate eiciemus? C* usazeného = majícího občanské právo zajištěné zákonem **b** metaf. ustaviti, založiti, zříditi, zjednati, získati: *novum c. L* zaváděti novotu, dávatí nové zřízení; *sibi auctoritatem c. N* zjednati si; *cuius lege salus ac dignitas populo Romano constituta est C* byla pevně zjednána; *victoria constituta est C* vítězství jest rozhodnuto; = *in eo spes constituebatur C* na něm byla zakládána naděje **3** (společně) stanoviti, ustanoviti, smluviti, určití (alqd cum alqo; de re s ut; s ak. c. inf. gerundiva) **a** *diem c. cum Manlio C; constituimus inter nos C* smluvili jsme se; *diem concilio c. Cs iter c. S* určití pochod, smluviti se o pochodu; (absol.) *sic constituunt, sic condicunt T* (viz *condico*); *in diem tertium constituunt S* dohodnou se, smluví se na třetí den (o odboji); *imperii fines c. S* stanoviti, určití; *legem c. C b* spec. *α* (soudně) stanoviti, rozhodovati, nálež činiti: *de controversiis druides constituunt Cs; de iure c. C β* (u sebe) ustanoviti, usouditi, ustanoviti se na něčem, rozhodnouti se, umíniti si (alqd; s inf.; s ak. c. inf.); (absol.) *uti constituerat S* jak se dříve rozhodl **4** pevně stanoviti, zaříditi, urovnati, spořádati: *Chersonesum c. N* urovnati stav věcí na Chersonesu; *composita et constituta res publica C* spořádaná obec; *tresviri reipublicae constituendae C* trojice mužů ke spořádání obce. Part. *constitutum* j. subst. v. t.

cōnstitūtiō, ōnis, f. [*constituo*] postavení **1** ustavení, stavba, uspořádání, zřízení: *firma corporis c. C* pevné složení, soustava těla; *c. Romuli C* ústava Romulova **2** stanovení, ustanovení, nařízení: *c. summi boni C; c. senatūs L;* zejm. *c. principis:: Gaius.*

cōnstitūtum, ī, n. [*constituo*] stanovené **1** umluvení, úmluva: *constitutum factum esse cum servis, ut ... C; - spec. (na soudě) smluvená lhůta, rok, termín: ad c. venire C* **2** ustanovení, nařízení: *Scipionis constitutis niti T* opíratí se o ustanovení Scipionova.

**cōn-stō**, *āre, stitī, constātūrus*  
**1** (pevně) státi; metaf. trvati (pevně a nezměněně), neměnití se: *nec pugna illis c. potuit L* udržeti se v pevných řadách; *ut iidem ordines constarent Cs* že tytéž setniny zůstaly (nezměněny); *numquam (eum) in oppido constitisse C* že nikdy do města nevkročil; *quae nunc animo sententia constat V* který úmysl nyní (po delším přemítání) pevně v myslí trvá; *exercitibus c. fidem T* že věrnost trvá (nezměněna); *cuncta videt caelo c. V* že jest vše na nebi pevné (t. j. nic neukazuje na změnu pohody); *summā tamen omnia constant O* v úhrnu přece vše zůstává nezměněno; *ne auribus quidem atque oculis satis c. poterant L* ani sluchem ani zrakem nemohli dosti stačiti = nemohli dosti nastavovati uši a upírati oči; *mente c. C* zůstati při rozumu, vládnouti rozumem; *valetudo ei non constitit Suet* zdraví jeho nebylo pevné **2** býti stálý, jednotejný, srovnávati se, shodovati se (alci rei, cum re, in re): *considerabit, constetne oratio cum re C* shoduje-li se řeč s věcí; *video adhuc c. omnia C* že se dosud shoduje, že jest v nejlepší souhlase; *ratio constat T* účet se srovnává, shoduje; *sibi c. zůstávati týmž, býti důsledný 3* býti pevný, jistý: *satis constante famā L* poněvaž pověst dosti pevně se udržovala; *neos. cōnstat* (jest ustáleno =) jest věc jistá, jest na jisto postaveno, jest známo (obyč. s ak. c. inf.): *c. inter omnes* jest obecně známo; ale *inter auctores constat L* mezi zpravodaji (prameny) jest shoda, prameny se (v tom) shodují; = *alci constat* někomu jest (něco) pevné, nezvratné, jest rozhodnut, jest odhodlán: *mihī constat nullam contumeliam ferre C*; (*patribus*) *parum constabat S* senát nebyl rozhodnut **4** (pevně) trvati, býti (existovati): *quorum scripta constant C* jejichž spisy jsou zachovány; *nec officia c. possunt C 5 a* býti, skládati se z něčeho (ex re): *c. ex animo et corpore C*; *quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis constarent N b* záležeti, zakládati se v (na) něčem (in re n. pouh. abl.): *victoria in virtute*

*constat Cs*; *penes eos summa victoriae constat Cs* v jejich rukou jest úplné vítězství; *famā bella constant Cr* války se zakládají na pověsti **C** (o ceně při koupi n. prodeji) státi něco, býti za něco (s abl. n. gen. pretii): *quanto detrimento constet victoria Cs* jak velikou ztrátu stojí vítězství; *asse cicer constat M. Part. constans j. adj. v. t.*

**cōn-stringō**, *ere, strīnxī, strictum*  
**1** stahovati, utahovati; = spec. svazovati, spoutati: *corpora constricta vinculis C*; (obr.) *legum laqueis c. C* sevřítí pouty zákonů; *constrictam horum scientiā teneri coniurationem tuam non vides? C* nevidíš, že vědomím těchto je tvé spiknutí sevřeno **2** metaf. **a** stáhnouti: *nives gelu constrictae Cr* spousty sněhové ztuhlé mrazem; *sententia aptis constricta verbis C* ve vhodná slova uzavřená = vhodnými slovy vyjádřená **b** zavázati: *constringi religione Cr* býti zavázán svatou povinností.

**cōnstructiō**, *ōnis, f.* [*construo*] sestrojení, složení, sklad: *c. hominis C*; (ve sm. mluvnickém) *verborum c. C* náležité spojení slov.

**cōn-struō**, *ere, strūxī, structum*  
**1** složiti po vrstvách, nanéstí, (na)hromaditi, (na)kupiti: *divitias H*; *constructus acervus H* nakupená hromada; *dentibus in ore constructis manditur cibus C* zuby v ústech sestavenými **2** sdělati, sestaviti, sestrojiti, (vy)stavěti, (z)budovati: *sepulcrum c. L* postaviti náhrobek; *saxea pila constructa V* kamenný pilíř (balvan) sestrojěný, upravený; *c. navem, aedificium C*; *aves sibi nidos construunt C.*

**cōnstuprātor**, *ōris, m.* [*constupro*] (z)prznil.

**cōn-stuprō**, *āre* zprzniliti.

**Cōnsuālia** viz *Consus*.

**cōnsuāsor**, *ōris, m.* [*consuadeo*] rádice: *consuasore Naevio C* na radu Naeviovu.

**cōn-suēfaciō**, *ere, fēcī, factum* [srov. *consuesco* a *facio*] způsobiti, aby někdo zvykl něčemu, zvykati, naváděti, učiti (alqm s inf.).

**cōn-suēscō**, *ere, suēvī*, — zvykati (si); perf. praes. *consuevi* (jsem zvyklý,

mám zvyk, mám v obyčejí) s inf. praes. překládati lze praesentem sloves opakovacích n. adv. obyčejně, zpravidla: *haec res tribui consuevit* Cs bývá udělována, zpravidla se uděluje; *accidere consuevit* C obyčejně se stává; *maturius quam consueverat* Cs časněji než obyčejně; *quo consueverat intervallo* S v obvyklé vzdálenosti; *quemadmodum consueverunt* C jak jsou zvyklí, podle svého zvyku; *quibus consueti erant* (= *consueverant*) *ferramentis* L se svými obvyklými nástroji; - spec. zvyknouti důvěrnému obcování, důvěrně obcovati, míti důvěrné styky s někým: *quibuscum iste consueverat* C s nimiž měl důvěrné styky. - Part. *consuetus* j. adj. v. t.

**cōnsuētūdō**, *inis*, *f.* [*consuesco*] **1** zvyk, zvyklost, obyčej: *vetus c. et institutum maiorum* C starý zvyk a řád předků; *res in consuetudinem venit* C (*vertit* T) přichází v obyčej; *cognoscendi c. sublata est* C vyšetřování vyšlo ze zvyku; *praeter consuetudinem* mimo obyčej, proti zvyku; *ex consuetudine, pro consuetudine, consuetudine* podle zvyku, zvykem; - spec. obvyklý způsob života, živobyť: *c. vitae* C; *imago consuetudinis et vitae* N obraz způsobu života **2** obvyklý způsob (forma): *c. loquendi* C (obvyklý) způsob mluvení **3** obvyklé žití, důvěrné obcování, důvěrný styk: *cum Metellis erat ei domesticus usus et c.* C s Metelly měl důvěrný styk a obcování; *permanere in eadem amicitiae consuetudine* C trvati v týchž stycích přátelských; *consuetudines iungere cum alqo* C důvěrné styky navázati s někým; *consuetudines victus non possunt esse cum multis* C důvěrné styky.

**cōnsuētus**, *a, um* [*consuesco*] zvyklý, obvyklý, vešlý ve zvyklost: *consueta lubido* S; *pericula consueta habere* S míti ve zvyku; *consueta* (sc. *plangi*) *pectora plangit* O bije prsa (již) tomu (t. bití = zármutku) zvyklá; *consuetissima cuique verba* O slova nejobvyklejší; subst. neutr. *consueta repeteret* Inscr obvyklé obřady.

**cōnsul**, *sulis*, *m.* (arch. **cō(n)sol**), [nejistého původu; bývá uváděno v souvislost

s *consulo* a *consilium*] konsul, název nejvyšších úředníků v Římě. Jménem konsulů označován byl letopočet: (abl.) *L. Pisone A. Gabinio consulibus* za konsulů (= za konsulátu) *L. Pisona* a *A. Gabinia* (t. j. r. 58 př. n. l.); *c. ordinarius* L řádný konsul (jenž nastoupí na úřad v pravidelný čas); *c. designatus* viz *designo*; *c. suffectus* viz *sufficio*; - <konšel, člen městské soudní rady>.

**cōnsulāris**, *e* [*consul*] **1** konsulský: *aetas c.* C konsulský věk (jehož bylo potřebí, aby se někdo stal konsulem); *c. potestas* L; *vinum consulare* M označené jménem konsula a tím datované, staré a dobré **2** *vir c.* neb pouze subst. *consularis* **a** bývalý konsul, konsulár **b** (v době císařské) legát (císařský), jenž jako náměstek spravoval některou provincii T; - <(bývalý) konšel>.

**cōnsulāriter**, adv. [*consularis*] konsulsky, po konsulsku, jak se sluší konsulu.

**cōnsulātus**, *ūs*, *m.* [*consul*] konsulát, konsulství, hodnost konsulská: *consulatum petere* C ucházeti se o konsulát; *se abdicare consulatu* C n. *abdicare consulatum* L vzdáti se konsulátu, složiti hodnost konsulskou. - <konšelství>.

**cōnsulō**, *ere, suluī, sultum* (arch. **cōnsolō**) [*strov. consilium*] bráti radu **1** intrans. **1** raditi se, rokovati, rozvažovati (de re): *et priusquam incipias, consulto* (rozvahy) *et ubi consulueris* (když rozvážíš), *mature facto opus est* S; *c. in medium, in commune, in unum* společně, vespolek se raditi, (ve prospěch všech) společně se smluviti, činiti společná opatření **2** meton. uraditi se, usnésti se, učiniti opatření; vésti si nějak, nakládati nějak (de re, in alqm): (absol.) *Drusum ex re consulturum* T podle okolností že učiní opatření, že se bude řídit okolnostmi; *libere ad summam rerum c.* Cs počínati si samostatně podle potřeby celku; *male c.* S se zlou se potázati; *de perfugis gravius consultum* L o zběžích přísnější usnesení se stalo; *in deditos durius c.* T s podrobenými nakládati



přiliš přisně **3** dávati radu, (radou) starati se, pečovati, dbáti o někoho, pomáhati (alicui): *sibi c.* o sebe se starati, hleděti sebe (sama), míti se na pozor, hleděti se zachrániti; *afflictis civium fortunis c. L* věnovati péči neblahému stavu občanů; *ut consulatur plebi L* aby bylo postaráno o lid, aby se lidu pomohlo; *mihi (dat. p. v.) satis consultum est C* ode mne jest postaráno = já jsem se postaral; *timori magis quam religioni c.* Cs dbáti více strachu než svaté povinnosti; *irae magis quam famae c.* S hověti více hněvu než (dobré) pověsti; (eufem.) *suae vitae gravius c.* Cs sáhnouti si na život (o sebevraždě); (s ak. zájmena) *quae reges male consuluerint S* v čem se se špatnou potázali; *custodi et consule longe V* buď na stráž a dávej pozor ze vzdáli **II** transit. **1** raditi se s někým o něčem, žádati rady od někoho, tázati se o radu někoho (alqm de re) **a** *si me consulis, suadeo C; nihil de eius morte populus consultus est C* nic o jeho smrti národ nebyl tázán; (básn.) *rem nulli obscuram consulis (sc. nos) V* věc nikomu neznámou předkládáš nám k poradě **b** spec. **a** (božstva, věštírny) tázati se o radu: *c. Apollinem N; c. sortes O* tázati se věšteg; *super rebus imperii c. T* popptati se stran vlády **β** (na senát) vzněsti k rokování, (senátu) se tázati, vzněsti dotaz: *consulente (sc. senatum) Cicerone senatus censuit C* k dotazu Ciceronovu senát se usnesl; *senatus de provinciis consultus (sc. a consule) Numidiam Metello decreverat S* byv (o)tázán o provinciích; *consul senatum de foedere consulebat S* vyjednával se senátem o smlouvě **γ** (znalce práva) se tázati: *c. de iure C; ii, qui consuluntur C* právní znalci (opak *respondere* dáti právní radu, poučiti) **2** raditi se, rokovati o něčem, uvažovati (alqd): *rem delatam c. C;* význ. = *indicare* posuzovati ve rčen *aliquid boni* (gen. hodnoty) *consulere* pokládati něco za dobré, přijmouti zavděk, spokojiti se s něčím: *tu quoque carmen consule, Roma, boni! O* také ty, Říme, vezmi zavděk mou báseň. Part. *consultus* j. adj. v. t.

**cōnsultātiō, ōnis, f.** [*consulto*] radění, porada, rokování, uvažování: *prolatare consultationes S* prodlužovati porady; *ea modo c. erat L* o tom jen byla porada.

**cōnsultē, adv.** [*consultus*] s rozmyslem, rozvážně, rozvážlivě, s rozvahou: *avidius quam consultius T* více dychtivě než rozvážlivě.

**1. cōnsultō, adv.** [*consultus*] po rozvaze; zúmynlně, zúmynsla, schválně: *non consulto, sed casu C.*

**2. cōnsultō, āre, āvī, ātum** [*consulo*] **1** (často, zrale) raditi se, rokovati, rozvažovati, uvažovati (de re, alqd): *c. in medium, c. in commune T* vespolek, mezi sebou, společně se raditi (k obecnému dobru); *ad haec consultanda procurandaque multitudine conversā L* když byl lid obrácen k poradám o těchto věcech a jich opatření **2** (radou) pečovati, starati se o něco (dat.): *c. rei publicae S* býti rádcem obce **3** tázati se na radu někoho (alqm): *consultavit Libo, an habiturus foret opes T* (o)tázal se (věštců), nabude-li jmění; *senes ad consultandum arcessunt L* starce volají, aby se jich otázali na radu.

**cōnsultor, ōris, m.** [*consulo*] **1** rádce: *sua exempla in consultores recidisse T* že vlastní příklady zpět padly na rádce = postihly rádce **2** ten, kdo se táže o radu, dotazovatel (právní pomoci): *consultoribus respondere C* žadatelům poskytnouti právní pomoci; *c. ubi ostia pulsat H* když klient tluče na dveře.

**cōnsultrīx, īcis, f.** [*consultor*] rádkyně.

**cōnsultum, ī, n.** [*consultus*] uraďené; úrada, usnesení, nález, opatření, ustanovení, záměr: *senatus c.* usnesení senátu; *mollia consulta T* mírná opatření, mírné prostředky; *consulta superioris quinquennii S* opatření (z) minulého pětiletí; = *dum consulta petis V* hledáš rady (věštbou) = tážeš se věšty.

**cōnsultus, a, um** [*consulo*] uvážený, rozmyslený, rozmyslný; (o osobách) (o)tázaný na radu (a poněvadž

zpravidla na radu brán bývá jen znalec věci) (rady) znalý, zběhlý, zkušený; subst. znalec: *iuris n. iure c.* právní znalec, znalec práva, právník; (též prostě c.) *eristu, c. modo, rusticus H* ty, jenž jsi právě byl znalcem práva, budeš rolníkem; *insanientis sapientiae c. H* znalec bláznivé moudrosti (o filosofii epikurské). Neutr. *consultum* j. adj. v. t.

**cōnsummātiō**, *ōnis*, f. [*consummo*] dokonání, dovršení Pn.

**cōnsummātus**, a, um [*consummo*] dokonaný, dokonalý a o věci *vir consummatae sapientiae Sn* b o osobě *consummatissimus iuvenis Pn*.

**cōnsummō**, *āre, āvī, ātum* [*com a summa*] 1 uváděti v úhrn, (dohromady) sčítati, spočítati: *quae consummatur partibus, una dies O* jeden den, který vychází součtem dílů (o přestupném dni); (obr.) *consummata gloria L* vjedno sloučená 2 metaf. dovršiti, dokonati, dokončiti: *rem c. L*; c. *parricidium Cr* spáchat. Part. *consummatus* j. adj. v. t.

**cōn-sūmō**, *ere, sūmpsi, sūmptum* vl. zodnímati, sesbírat 1 a spotřebovati: *consumptis telis Cs* když oštěpy byly spotřebovány, vystříleny; *consumptis lacrimis O* když byly slzy vyplakány; (obr.) *consumpsistis ignominiam T* my: míra vaší potupy jest naplněna; *miser ricordiam c. Cr* vyčerpati míru milosrdenství; = spec. a (jídlo) spotřebovati, požívat, jísti, (s)tráviti: *nos numerus sumus fruges c. nati H* zrozeni jen (k tomu), abychom stravovali plody, zrozeni jen k jídlu; *accisis dapibus c. mensas V* když strávena byla jídla, snísti stoly β protráviti, (pro)marniti, prohýřiti: c. *patrimonia C* promarniti jmění b metaf. (s)tráviti, (z)ničiti, mořiti, (z)hubiti, (z)chvátiti; v pas. býti vyčerpán, vysílen, utrápen, (z)hynouti: *si me vis morbi consumpsisset Cr* kdyby mě byla zchvátila; *ferrum robigo consumit Cr* rez sežírá železo; *consumitur anulus usu O* opotřebuje se prstem (stálým) užíváním; c. *vires Cs* vyčerpati síly; *consumpseritne vocem metus T* zda strach udusil hlas; *garrulus hunc con-*

*sumet H* mluvka jej umoří; *haec omnia (flammā) consumuntur Cs* lehá popelem; *consumptis antiquissimis delubris T* když byly stráveny (požářem); *morbo consumptus est N* sešel nemocí; *consumi aevo V* věkem sejíti (se světa); *fame consumptus Cs* hladem umořen; *consumptus senectā O* stárím sešlý; *lacrimis consumpta suis O* svými slzami vyčerpána 2 a spotřebovati něco něčím, vynakládati, obraceti něco k čemu n. na něco (alqd in re): *consumitur pecunia in statuis C*; *operae plurimum studiique in praediis colendis c. C* vynakládati největší péči a snahu na vzdělání statků; (*in s ak. úč.*) *aurum in ludos c. L* na hry; = spec. marně vynakládati: *consumpta multa oratione S* mnoho marně se namluviv; *consumptis precibus O* po marných prosbách; c. *gloriam, ubi . . . Cr* marně slávu vynakládati tam, kde . . ., mařiti slávu; c. *frustra verba Cr* marně plýtvati slovy; *cum mare, cum terras consumpserit, aëra temptet O* až marně hledati bude útluku na zemích i mořích, ať do vzduchu vzlétne b (o čase) času dáti projíti, (s)tráviti: *diem inter metum ac laborem c. Cr*; *multis diebus et laboribus consumptis S* mnoho dní a práce vynaloživ; *reliqua pars (noctis) vigiliis consumitur Cs* ostatek noci se probdí; *nox in exinaniunda nave consumitur C* noc uplyne vyprazdňováním lodi; *in eo noctes diesque consumpsi C* na to jsem obětoval; *nox consumpta est V* noc uplynula, minula; = spec. času marně dáti projíti, tratiti, (z)marně: *multos dies per dubitationem c. S*; *consumptus per discordiam dies T* den v nesvornosti ušel; *inutili cunctatione agendi tempora c. T* neprospěšným váháním zmařiti čas k jednání.

**cōnsūmptiō**, *ōnis*, f. [*consumo*] (s)trávení; metaf. c. *sui C*.

**cōnsūmptor**, *ōris*, m. [*consumo*] stravovatel; sžíratel.

**cōn-suō**, *ere, suī, sūtum* sešívati; obr. *quorum os non consuebatur Sn* jejichž ústa nebyla zašívána (= kteří nebyli donucováni mlčet); metaf. *consuti doli Pt* sešíté, zosnované.

**cōn-surgō, ere, surrēxī, surrēctum** 1 (spolu, společně i vúb.) vstávati, povstati, zdvihnouti se, vztyčiti se, vzpřímiti se: *toro c. tentat* *O* s lože snaží se povstati; *socii c.* (inf. hist.) *tonsis* *V* druhové povstávali k veslování; *sublatum alte consurgit in ensem* *V* vl. vzhopuje se na meč vysoko napřažený = s mečem ze vši síly napřaženým pozvedne se k ráně = meč zdvižený napřáhne; (neos.) *consurgitur ex consilio* *Cs* vstane se společně od porady; *ex insidiis consurgitur* *L* vytrhne se ze zálohy 2 metaf. a povstávati, zvedati se: *terno consurgunt ordine remi* *V* v trojí řadě nad sebou zvedají se vesla; *consurgunt geminae quercus* *V* stojí; *sedes per annos consurgit* *T* budova (divadelní) každoročně (nanovo) se staví; *mare imo consurgit ad aethera fundo* *V* moře od hloubi dna k nebi se zdvíhá; *fama est c. Romam* *O* že se zvedá; *venti consurgunt* *V* povstávají; *consurgit bellum* *V* zdvíhá se válka **b** (k činu) vstávati, vzhopiti se: *c. in arma* *V* povstati do zbraně (= *c. ad bellum* *L*); *ad gloriam c. L* pozvedati se k slávě; (duševně) *Maeonio c. carmine* *O* povznést se.

**consurrēctiō, ōnis, f.** [*consurgo*] společné povstání (se sedadel).

**Cōnsus, ī, m.** staroitalský bůh úrody polní, jemuž na počest v srpnu konána slavnost **Cōnsuālia, ium, n.** Konsualie. (Prostonárodní etymologie spojovala jméno toho boha se slovem *consilium* a pokládala jej za boha moudrých rad a vnuknutí.)

**con-tābēfaciō, ere** mořiti, trápiti, užířati.

**con-tābēscō, ere, tābuī,** — tratiti se, scházeti, chřadnouti.

**contabulātiō, ōnis, f.** [*contabulo*] spojení prken; prkenný strop; patro.

**con-tabulō, āre, āvī, ātum** [*com a tabula*] pokrytí prkny, klásti podlahu, dlahovati, dlážiti; dělati patro, opatřiti patrem: *turres c. Cs* zvýšiti věže o patra; *murum turribus c. Cs* opatřiti hrady věžemi (o několika patrech); *c. pontem Am* vydlážiti most; metaf. *c. mare molibus* *Cr* překlenouti moře ohromným mostem.

**contāctus, ūs, m.** [*contingo*] dotknutí 1 dotyk, styk: *refugitque viriles contactūs* *O* vyhýbá se stykům s muži; — spec. nakažlivý styk, nákaza: *vulgati contactu in homines morbi* *L* nákazou rozšířily se nemoci mezi lid; *contactu sanguinis* *O* potřísněním krve (krví) 2 metaf. mravní nákaza, zlý příklad: *in odium contactu valentiorum agebantur* *T* zlým příkladem mocnějších byli strhováni k nenávisti; *discedite a contactu* *T* oddělte se od nákazy; *pollui cuncta contactu* *T* že jest vše nákazou otravováno.

**contāgiō, ōnis, f.** [*contingo*] dotýkání, stýkání 1 dotyk, styk; přímý vliv, působení: *c. rerum* *C* = stoická *συνπάθεια*; — spec. nakažlivý styk, nákaza: *c. vulgabat morbos* *L* 2 metaf. mravní nákaza, zlý příklad: *latius patet sceleris c. C*; *c. sceleris obiectata ab inimicis est* *L* odpůrci vytýkali, že jest nakažen (týmž) zločinem. — Z potřeby metrické básníci daktylští vytvořili plurál **contāgia, ōrum, n.** ve stejném významu jako *contagio*: *mala vicini pecoris c. V* zlá nákaza sousedního dobytka; *agere c. late* *O* šířiti nákazu; *c. lucri* *H* morlakoty. Teprve v pozdní próze vytvořen k uvedenému plurálu též singulár **contāgium, ī, n.**: *c. in alios vulgatum est* *Cr* nákaza byla přenesena i na jiné.

**contāgiōsus, a, um** [*contagio*] nakažlivý.

**contāminātus, a, um** [*contamino*] poskvrněný, pokálený: *iudicia corrupta et contaminata paucorum vitio* *C* soudy porušené a nakažené nečestností několika lidí; *pars populi velut contaminata* *L* jakoby poskvrněná, nečistá; *c. grex morbo* *H* stádo poskvrněné chlípností.

**contāminō, āre, āvī, ātum** [*com a \*tāmen* m. *\*tagmen*, dotyk' od *tango*] stykem znečišťovati, poskvrňovati, kaziti: *sese maleficio c. C* zločinem se poskvrniti; *c. fabulas* *Tr* pohrdlivě o zpracování dvou div. kusů v jeden slévat, břídilsky spojovat. Part. *contaminatus* j. adj. v. t.

**con-tegō, ere, tēxī, tēctum** 1 (společně n. zcela) přikrývati, pokrý-

vati: *qui (tumulus) corpus eius contexerat C; naves c. Cs opatřiti palubou; arma c. Cs zbraň (t. j. štíty) pokrýti povlakem; = spec. zemí pokrýti, pochovati, pohřbíti: Galbae corpus c. T 2 zastíratí, zakrývati; skrývati: caput amictu c. V; metaf. connecta victri-cium partium vulnera T skryté rány vítězné strany.*

**con-temerō, āre, āvī, ātum** poskvrniti, zneuctíti.

**con-temnō, ere, temp̄sī, temptum** a nedbati, nevšímati si (alqm n. alqd): *senes se contemni putant C* myslí, že jsou odstrkováni, že nejsou váženi **b** zlehčovati, zhrdati, pohrdati, opovrhovati někým n. něčím (alqm, alqd), v pas. *contemni býti v opovržení: dicta c. S* pohrdavě vykládati; *populi c. voces H* hlasu lidu se posmívati; *c. ventos V* nebáti se větrů; *nec (Batavi) tributis contemnuntur T (= non ita contemnuntur, ut cogantur tributa pendere)* potupným odváděním daní nejsou snižováni; *contemnendus, a, um* hodný (zasluhující) opovržení, nepatrný; *non c.* ne nepatrný, značný, dosti znamenitý. = Part. *contemptus* j. adj. v. t.

**contemplābilis, e [contemplor]** pozorující; mířící: *c. dextra Am.*

**contemplātiō, ōnis, f. [contemplor]** 1 pozorování něčeho, patřeni na něco: *caeli c. C 2* metaf. duševní pozorování, uvažování, rozjímání: *c. virtutum T* rozjímání o ctnostech.

**contemplātivus, a, um [contemplor]** (rozumem) pozorující, uvažující, rozjímající; rozjímavý (= θεωρητικός, op. *activus, πρακτικός*).

**contemplātor, ōris, m. [contemplor]** pozorovatel.

**contemplātus, ūs, m. [contemplor]** pozorování, uvažování: *c. mali O* o zlu.

**contemplor, ārī, ātus sum** arch. i akt. **contemplō, āre, āvī, ātum [com a templum = pozorovací obzor]** pův. t. t. mluvy augurské „pozorovati, co se děje v pozorovací obzoru“ 1 pozorovati, hleděti, patřiti, dívati se na něco, prohlížeti (alqd): *c. nummos in arca H 2* metaf. (myslí) pozorovati,

rozvažovati: *secum c. C* uvažovati u sebe.

**contemptim, adv. [contemno]** nevážně, nevšimavě, pohrdavě, s pohrdáním, potupně: *barbari c. vagabantur T* námi povrhující (t. j. směle) sem tam chodili.

**contemptiō, ōnis, f. [contemno]** (pohrdavá) nevážnost, nevšimavost; pohrdání, opovržení: (s gen. obj.) *c. nostri Cs* pohrdání námi; *alci in contemptionem venire Cs* přicházeti v opovržení u někoho.

**contemptor, ōris, m. [contemno]** zhrdatel, pohrdatel, opovrhovatel **a** (v platnosti adj.): *c. animus et superbia S* pohrdavá (urážlivá) mysl; *animus lucis c. V* duch zhrdající životem **b** (subst.) *hic est nostri c. O* to jest ten (muž), jenž námi zhrdá.

**contemptrix, icis, f. [contemptor]** zhrdatelka: *propago c. superum fuit O* pokolení zhrdalo bohy.

1. **contemptus, a, um [contemno]** nevážený, málo vážený, opovržený, povržený, (jsoucí) v opovržení, povrhovaný, potupný, hodný pohrdání, hodný potupy: *quo contemptior ordo esset L* aby byl ještě u větším opovržení; *quae vox potest esse contemptior? C* který výrok zasluhuje většího opovržení; *nihil contemptius (sc. licitoribus) L* nic že není pohrdání hodnějšího (nad liktory).

2. **contemptus, ūs, m. [contemno]** nevážnost, pohrdání, opovržení, potupa **a** (akt.) *c. mortis L* pohrdání smrtí; *contemptu famae contemni virtutes T* pohrdá-li se slávou, že se pohrdá ctnostmi; *ea contemptu ambitionis haud dedicavit T* pohrdaje okázalostí; *contemptus essem patientior huius O* tvé zhrdání (mou láskou) spíše bych snášel; *sui alienique c. T* t. j. mrhavost a dělání dluhů **b** pas. *Gallis brevitatis nostra contemptui est Cs* u Gallů jest v opovržení; *contemptu tutus esse maluit L* v opovržení svém býti bezpečen; *alci contemptum offerre Cr* způsobiti potupu.

**con-tendō, ere, tendī, tentum I 1** trans. napínati něco spolu s něčím (jiným),

vedle něčeho, sestavovati k sobě, srovnávati něco s něčím, přirovnávati k něčemu (cum re; s dat.): *c. annales nostros cum scriptura eorum* *T* porovnávati mé letopisy se spisy těch; *vetera et praesentia c. T* srovnávati minulost s přítomností; *Sidonio c. ostro fucum* (v. t.) *H 2* intrans. měřiti se s někým (cum alqo, contra alqm, básn. i alci) *a cum consorte Iovis O b* spec. *a* (v boji) se měřiti, pouštěti se v zápas, v boj, bojovati, zápasiti: *bello c. válčiti; proelio* podstoupiti boj, svěsti bitvu; (neos.) *contenditur proelio Cs* strhne se boj; (obr.) *cum eo de principatu contendit NCs; humilitatem cum dignitate c. C* že nízkost zápasí s důstojností; *utilitas cum honestate contendit C* prospěch přichází ve spor s mravním dobrem *β* (ve hrách závodních) měřiti se, pouštěti se v závod, zápoliti: *c. cursu V; c. pedibus O* běžeti o závod *γ* (slovy) měřiti se, hádati se, příti se: *fictis verbis c. O* vymyšlenými řečmi se hádati *δ* uzavíratí sázku; sázeti se: *quovis Sabinum pignore esse contendunt Ct II 1* trans. *a* (úsilně) napínati: *arcum V; vincla c. V* utahovati pouta; (střely) napínati, mířiti: *nervo c. telum V* na těživě napnouti šíp; *Mago* (dat.) *hastam contendit V* namíří kopí na Maga; *arcu contenta parato tela tenens V* na luku k výstřelu napjatém drže šíp *b* metaf. napínati: *vires c. O; ad hunc c. cursum V* podle tohoto (podle Palinura) zaříditi běh (lodi), za tímto plouti s lodí *2* intrans. napínati se, napínati své síly, namáhati se, usilovati (s ut n. s ne): *quantum potero, voce contendam, ut . . . C* sečbudu, napnu svůj hlas, aby . . .; *c. remis Cs* namáhati se vesly, úsilně veslovati; *oculo c. quantum Lynceus H* zrakem proniknouti tak daleko, jako Lynkeus = tak daleko viděti jako Lynkeus; - spec. (s udáním cíle) mířiti, spěchati, pospíšiti, kvapiti, chvátati, kvapně (chvatně) táhnouti (in, ad alqd; s inf.): *c. in castra S; auxilium ferre contendit Cs* pospíší na pomoc; *contendit reverti Cs* spěšně se vrátí; *litora cursu contendunt petere V* kvapí dostati se (lodmi)

k břehům *3* usilovati oč, domáhati se od někoho něčeho, zasazovati se o něco, naléhati, důtklivě žádati (alqd ab alqo, s ut n. ne): *id c. et laborare Cs* o to usilovati a pracovati; *nihil a te contendo C* nic od tebe nevyžaduji; *hic magistratus a populo contenditur C* o tento úřad snažně se ucházejí u lidu; *c. de mittendis legatis Cs* zasazovati se, usilovati o poslání vyslanců; *ad salutem c. Cs* zasazovati se o spásu; - spec. usilovati o něco tvrzením, důrazně tvrditi, (přes odpor) jistiti, státi na svém (alqd; s ak. c. inf.): *apud ephoros contendit falsa esse delata N. Part. contentus j.* adj. v. t. 1.

**contentē**, adv. [1. *contentus*] napjatě, namáhavě, s námahou, usilovně, snažně, horlivě; důrazně, silně.

**contentiō**, *ōnis*, f. [*contendo*] 1 napínání něčeho s něčím, vedle něčeho 1 srovná(vá)ní, přirovná(vá)ní: *si c. quaedam et comparatio fiat C; facti cum scripto c. C; ea magis ex aliorum* (gen. obj.) *contentione quam ipsa per sese cognosci possunt C* lze poznati srovnáním s vlastnostmi jiných; *hominum ipsorum videtur facienda esse c.* (= *comparatio*) *C* je třeba, jak se zdá, učiniti srovnání mezi muži samými; *c. vestrum C* srovnávání vás *2* měření se s někým, soutěžení, soutěž; spor, boj, půtká, svár; závodění, zápas (slovy i zbraní): *c. principatus C* zápas o náčelnictví; *cum honoris amplissimi c. subesset C* když nastával zápas o nejčestnější úřad; *agrariae contentiones C* boje pozemkové (t. j. o pozemkové zákony); *decertare contentione dicendi C* zápoliti v řečnickém zápase = zápoliti výmluvností; *contentione dicendi adductus C* v zápalu řeči; *c. adversus procuratores T* zápas s prokurátory (o moc a vliv); *sine contentione oppido potitur Cs* bez boje; - spec. svárliivost, hádavost, neústupnost: *animi prava contentione propectus Cr* unesen zlým duchem odmlouvačným 11 napínání, napětí: *c. vocis C* napínání hlasu, silný hlas; námaha; úsilí, snaha, horlivost o něco (alcis rei): *c. pugnae; c. belli* válečné úsilí, válečná námaha; *omni con-*

*tentione pugnatum est C* velmi úsilně bylo bojováno; *honoris c. C* usilování o úřad; ráznost, důraznost, síla.

**1. contentus, a, um** [*contendo*] **1** natažený, napjatý: *c. funis H*; *contento poplite miror proelia H* s napjatým zákolením, t. j. stoje na špičkách (prstů) se dívám na zápasy; *contenta cervix V* napjatá šíje; (obr.) *mens exsiliis* (dat.) *contenta suis O* mysl upřená na vyhnanství; *c. fugā V* napjatý útekem = utíkaje s napětím sil = kvapně utíkaje; *contenta vox C* napjatý, silný, důrazný **2** úsilný, usilovný, horlivý; silný, rázný, důrazný: *contento studio cursuque venire C* s úsilnou horlivostí a během (t. j. co nejrychleji).

**2. cōntentus, a, um** [*contineo*] **1** pohromadě drženy něčím, omezený: *zonarum trium fine O* omezený na tři pásma **2** omezující se, držící se v mezích, přestávající na něčem, spokojující se, spokojený něčím (alqā re): *illā (sorte) c. vivat H*; *ad beate vivendum virtutem se ipsa esse contentam C* že ctnost sama sebou dostačí; (s inf.) *fugere c. Cr* přestávaje na útěku.

**conterminus, a, um** [*com a terminus*] soumezný, sousední: (s dat.) *stabula contermina ripae O* stáje stojící při břehu; (subst. neutr. pl.) *contermina Scythiae T* krajiny soumezné se Skythií.

**con-terō, ere, trivī, trītum** **1** roztrítati, rozdrobiti, rozmělniti: *pabula c. O* roztrítati byliny **2** metaf. **a** sedrati, opotřebovati, utahati; hubiti, ničiti, mařiti: *praemium contritum C* opotřebovaná, všední odměna; *corpora ac manus silvis ac paludibus emuniendis conteruntur T* těla se drou; *c. atque contemnere C* sm. nevážit si; reflex. (med.) se *c. n. conteri* mořiti se, trmáceti se, pachtiti se něčím (ia re) **b** (čas) trávit čim (in re): *aetatem in litibus C.*

**conterrāneus, ī, m.** [*com a terra*] krajan.

**con-terreō, ēre, terruī, territum** poděsiti, postrašiti, polekati.

**con-testor, arī, ātus sum** **a** (společně) bráti za svědka, dosvědčovati

se, dokládati se koho (alqm): *c. deos, ut . . . Cs*; part. perf. *contestatus* v pas. významu: *contestata virtus C* dosvědčená, osvědčená, dokázaná statečnost **b** (t. t. právní): *litem c. C* začínati při (povoláním svědků); = (<= *testor* dosvědčovati).

**con-texō, ere, xuī, xtum** **1** setkati, splétati: *villi ovium contexti C* tkaná vlna (ovčí); = spec. (splétajíc) robiti, uplésti, skládati, sestavovati: *opus c. Cs* skládati po vrstvách, sroubiti; *fos-sam loricamque c. T* příkop a poprsní hradbu nepřetržitě vésti; *contexta viminibus membra Cs* údy z proutí spletené; *equus trabibus contextus acernis V* sroubený z trámů javorových; (obr.) *crimen c. C* sprádati, osnovati zločin **2** metaf. **a** spojovati, slučovati (alqd cum re): *extrema cum primis C* **b** připlétati, dále sprádati, pokračovati v něčem, doplňovati (alqd): *commentarios Caesaris c. Hirt*; *longius carmen c. C.* Part. *contextus* j. adj. v. t.

**contextē, adv.** [*contextus*] spojitě, souvisle.

**1. contextus, a, um** [*contexo*] spojený, souvislý, nepřetržitý: *perpetuae et contextae voluptates C* nepřetržitá řada rozkoší; *contexta historia N* souvislé dějiny.

**2. contextus, ūs, m.** [*contexo*] **a** splétání, spojení; spojitost, souvislost: *c. rerum C* **b** připlétání, pokračování: *in contextu operis T* v další části díla.

<*conthorālis* viz *contoralis.*>

**conticeō, ēre, cui** [*com a taceo*] **1** intr. mlčeti **2** trans. zamlčeti.

**conticēscō, n. conticiscō, ere, ticuī, —** [*conticeo*] **1** umlkati, odmlčeti se, utichnouti, ztichnouti, oněměti: *conticuēre omnes V*; *nunquam de vobis sermo conticescet C* neumlkne **2** metaf. umlkati, ztichnouti, utišiti se, ochabnouti: *ubi conticuerit tumultus; furor L.*

**conticinium, ī, n.** [*conticeo*] vl. mlčení; meton. (noční) doba mlčení, noční doba, zejm. úsvit.

**contignātiō, ōnis, f.** [*contigno*] spojení trámů, vazba, trámová patro.

**contignō**, *āre, āvī, ātum* [*com a tignum*] opatřiti trámovím, pokrýti trámovím, dávatí vazbu.

⟨**contiguitās, ātis, f.** [*contiguus*] soumeznost, sousedství, styk.⟩

**contiguus, a, um** [*contingo*] stýkající se, stýkavý **1** sousední, vedlejší, soumezný: *contiguae domūs O; pars circi Aventino (dat.) contigua T* přiléhající k Aventinu **2** dosažitelný: *c. hastae (dat.) V* (jsoucí) na dostřel kopí.

**continēns, entis, adj.** [*contineo*] držící pohromadě, soudržící **1** (s jinými věcmi) souvisící, souvislý **a** (v prostoře) soumezný, sousední, stýkající se, přiléhající; (s dat.) *c. ripae collis Cs; pars cum Cilicia c. C b* (v čase) přímo následující po něčem, jdoucí vzápětí (s dat.): *timori perpetuo ipsum malum c. fuit L* ustavičně bázni vzápětí přišla pohroma; *continentibus diebus Cs* (přím) v následujících dnech **2** (s sebou) souvisící **a** (v prostoře) souvislý, nepřetržitý: *continentes silvae ac paludes Cs; c. (= continuum) agmen L* nepřetržitý proud; *continentes (= continuae) ruinae L* nepřetržitá řada průlomů; *c. ripa H* souvislý břeh (t. j. přirozený); *c. terra* neb pouze subst.

**continēns, entis, f.** pevnina **b** (v čase) nepřetržitý, neustálý, stálý, ustavičný: *c. imperium L* nepřetržitě panství; *c. memoria L* souvislé dějiny; *continenti impetu Cs* souvislým útokem **3** držící se v mezích, zdržující se, zdržlivý, mírný, skromný, ovládající sebe: *continentior in vita hominum quam in pecunia Cs* zdržlivější v darování života než v přisvojování si peněz.

**continenter, adv.** [*continens*] souvisle **1 a** vedle sebe, v řadě: *c. sedetis Ct b* nepřetržitě, neustále, ustavičně **2** zdržlivě, mírně, střídme: *c. vivere C.*

**continentia, ae, f.** [*continens*] zdržlivost, uskrovněnost, skromnost, střídmost, nezištnost.

**contineō, ēre, tinuī, —** [*com a teneo*] **I 1** držeti pohromadě, nepouštěti od sebe (alqm, alqd): *exercitum non c., sed in civitates dividere L; acies continentur Cs (= instructae tenentur)* oddíly

vojska jsou drženy v bitevním šiku; (med.) *agger altiore aquā contineri non potest Cs* násep při větší vodě nemůže se držeti, nemůže vydržeti; = spec. (oddělené) spojovati: *trabes artē c. Cs; (obr.) alcis hospitio contineri N* hostinným přátelstvím s někým býti spojen; *omnes artes inter se continentur C* nauky vespolek souvisí **2** metaf. udržovati, zachovávatí: (*fides*) *rem publicam continet C; haec virtus amicitiam et gignit et continet C II* omezující držeti pohromadě **1** omezovati, (u)zavíratí, obkličovati, objímati, zaujímatí, zabíratí; v pas. býti sevřen, uzavřen, býti omezen (abl.) **a** *reliquum spatium mons continet Cs* zaujímá; (*Gallia*) *continentur Garumna flumine Cs* jest ohraničena; *hiberna continentur C milibus passuum Cs* leží v obvodu 100 (římských) mil; *saxa, quibus fundamenta continentur Cs* jež tvoří základy; (obr.) *nec domi indignationes continebant L* a neomezovali pouze na domov výbuchy rozhořčenosti; *nec luctus muris urbis continebatur Cr* a zármutek nepřestával toliko na městě; *tecto contineri C* býti omezen na svůj příbytek; = spec. (nepřátelsky) svíratí: *hostem C; ventos carcere c. O* ve vězení držeti **b** metaf. držeti v mezích, držeti na uzdě, ovládatí: *quos metus continuerat L* byl držel na na uzdě; *exercitum c.; utile est, ut metu contineatur (= coërceatur) audacia C; se ipsum c. C* ovládatí; *cupiditates c. C; risum c. C* tlumiti smích; *ut se contineat C* aby se mírnil **2** držeti v sobě, objímati, chovati, obsahovati něco, býti jádrem něčeho, vztahovati se k něčemu; v pas. býti obsažen, zakládatí se, spočívati, záležeti na něčem (alqa re): *fabula populorum continet aestus H* obsahuje vášně národů (o Iliadě); *quae rem militarem continet L* na nichž se zakládá zřízení vojenské; *litteris preces continebantur Cr* list obsahoval prosby; *meus reditus vestro iudicio continetur C* záleží na vašem soudu **III** zdržovati v pohybu **1** zdržovati, zdržovati, udržovati koho v čem, při čem: *animam c. C* zdržeti dech: *gradum c. V* staviti

krok; *lacrimas c. O* zdržovati slzy; *impetum c. L* zdržeti zápal; *agricolam continet imber V* zdržuje (doma); reflex. se *continere* držeti se někde, býti, prodlévati, trvati: *domi se c. Cs*; *suo loco se c. Cs* na svém místě; *in occulto Cs* skrývati se; (ve stavu) držeti, udržovati: *in officio c. C* v poslušnosti **2** zdržovati někoho od něčeho (alqm ab alqa re; s ne, quominus, quin): *militēs ab seditione L*; *animum a libidine*; *non poterant contineri, quin . . . Cs* nemohli se zdržeti, aby ne . . . **3** držeti něco při sobě, skrývati, tajiti: *ut ea, quae continet, explicet nobis C. Part. contentus a continens j. adj. v. t.*

**1. contingō, ere, tigē, tactum** [com a tango] **1** trans. **1** (odevšad) dotýkati se (alqd, alqm): *terram osculo c. L* země políbením se dotknouti = políbiti zemi; *ore focos c. O* líbati krby; *funem manu V* dotýkati se = chápati se lana; *habenas manibus c. O* vzíti otěže do rukou; *ora medicamine c. O* potřítí obličej čarovným lékem; *virgo noto nares contingit odore V* dotýká se známou vůní chřípí; *curalium contingit auras O* korál přichází ve styk se vzduchem, přichází na vzduch; *neu quis c. (sc. eos) posset V* a aby se jich nikdo nemohl dotknouti = aby jim nikdo nemohl ublížiti; = spec. (jídla) se dotýkati, okoušeti, jísti (píti): *cibos ore c. O*; *c. aquas O* napíti se **2** metaf. **a** (cíle) se dotknouti, dosáhnouti, dostati se, proniknouti: *alqm c. telo O* zasáhnouti; *avem c. ferro V* střeliti šípem; *igni c. V* hleskem zasáhnouti, ožehnouti; *vox contingit alqm O* hlas doléhá; (o místech) dospěti, dojíti, přijíti někam: *cursum c. metam H* doběhnouti k cíli; *c. portum O* dojeti do přístavu; *Creten c. O* přijítí na Krétu **b** (sousedíc) stýkati se, přiléhati, sahati, dosahovati někam: *agger murum contingit Cs*; *militēs contingunt inter se Cs* tvoří souvislý řetěz; = spec. **a** hraničiti s někým: *Bactra c. Cr β* býti ve styku, ve spojení, býti spojen: *affinitate regiam c. L* býti spřízněn; *Latiaris modico usu Sabinum contingebat T* jen mírným stykem byl ve spo-

jení se Sabinem = byl poněkud znám se Sabinem; *deos quoniam propius contingis H* bohům (t. j. velmožům) jsi blíže y týkati se někoho: *haec consultiatio Romanos nihil contingit L c* dotýkati se rušivě zejm. nakažlivě, nakaziti; odt. jímati, dojímati, uchvacovati: *libido me contigit O*; *contactum nullis libidinibus Pp II* intrans. dostávají se někomu, státi se někomu: *honor contingit alci H*; *pugnandi occasio contigit nulla L* nenaskytla se; *continget dabiturque licentia H*; *tibi idem contigisset C* bylo by tě zastihlo totéž; neos. **contingit** stává se, přihází se (obyč. o příhodách šťastných) daří se, poštěšťuje se (s ut, s inf.): *non cuivis homini contingit adire Corinthum H* (t. j. každému se nezdaří vyčlený cíl); (s dat. doplák.) *Iovis esse nepoti contigit haud uni O.*

**2. con-tingō** (nebo **-guō**), *ere, —, —* svlažovati: *lac parco sale V* (pokropiti) posypati.

**continuātiō, ōnis, f.** [2. *continuo*] **1** nepřetržitost, ustavičnost, ustavičné trvání: *c. imbrium Cs* ustavičné deště; *adversus continuationem tribunatus tendere L* opíratí se proti nepřetržitému držení tribunského úřadu **2** nepřetržitá spojitost, souvislost: *c. rerum C.*

**1. continuō, adv.** [*continuus*] **1** souvisle, nepřetržitě, stále **2** nepřetržitě po něčem, záhy po něčem, ihned (potom), bez odkladu, okamžitě: *nec mora: c. effert ora V*; = spec. (v záp. větách n. řečn. otázkách o přímém důsledku): *non c., si me in gregem sicariorum contuli, sum sicarius C* jestliže jsem se uchýlil . . . proto ještě nejsem hned vrahem.

**2. continuō, āre, āvi, ātum** [*continuus*] činiti něco souvislým, spojitým, nepřetržitým **1** (v prostoru) řaditi, přiřadovati, družiti, spojovati s něčím (alqd alci rei): *agros c. C* pole zaokrouhliti; *aedificia moenibus continuantur L* budovy se stavějí těsně při hradbách; *domos c. S* domy řaditi k domům = míti domy při sobě; *Palatium et Maecenatis hortos c. T* spojití Palatium se zahradami; *pons continuatus (est) T* most byl dostavěn; (básn.) *regnum*



*Alyattei Mygdoniis campis H* (t. j. spojití Lydií s Frygií); med. řaditi se k někomu, stýkati se s někým (dat.): *Suionibus Sitonum gentes continuantur T* za Suiony dále se táhnou kmeny Sitonské **2** (v čase) činí nepřetržitým, (bez přítrže) dále konati, pokračovati v něčem (alqd): *c. diem noctemque opus Cs* dnem i nocí pokračovati v práci; *c. funera L* působiti pohřeb za pohřbem = kupiti vraždu na vraždu; *c. (= continuo afferre) dapes H* přinášeti jídlo za jídlem; *diem noctemque c. potando T* činíti den i noc nepřetržitými pitkou = píti bez přítrže celý den i celou noc; *dies totos ignavia c. T* celé dny trávit v nečinnosti; *c. imperia T* prodlužovati úřední moc; *imperium et scelera c. T* dále vládnouti i páchatí zločiny; med. *continuari* družiti se, řaditi se, ihned následovati za někým (dat.): *hiemi continuatur hiems O* zima stíhá zimu; *cum damna damnis continuantur T* když stíhala pohroma pohromu; *paci externa continuatur discordia domi L*; = spec. *continuare magistratum a* je-li podmětem úředník předržovati úřad **b** (o národu n. senátu) *alci c. magistratum* ponechati v úřadě (i příští rok), úřad prodloužiti.

*continuus, a, um [contineo]* soudržný **1** (v prostoro) spojitý, sousední, přilehlý, souvislý (sám se sebou neb s jiným), nerozdělený, neoddělený: *tecta continua sunt Cr* domy souvisí; *ignis continua* (neutr. plur.) *amplexus L* zachvátiv sousední stavení; *continui montes H* souvislá řada hor; *Leucada continuam habere coloni O* měli za pevninu (ne jako ostrov); *continua humus O* souvislá (od ostatní země neoddělená) půda, pevnina; *Rhenus uno alveo c. T* jedním (nerozděleným) řečištěm stále teka; = *Nerva c. principi T* nerozlučný průvodce císařův **2** (o čase) **a** jdoucí přímo za sebou, po sobě: *continua nox O* následující; *dies continuos quinque Cs* pět dní po sobě; *continuis diebus Cs* po všechny dny následující **b** nepřetržitý, ustavičný, neustálý, bez ustání: *c. proeliorum cursus T* nepřetržitý běh

bítev; *annus postulandis reis* (abl.) *c. T* pohánění obžalovaných k soudu bylo onoho roku nepřetržitě; *c. et saevus accusandis reis Suillius T* neúnavný a zuřivý žalobce.

*contio, ōnis, f.* (arch. *coventio*, odt. abl. sg. *coventionid Inscr*) [*convenio*] **1** schůze, shromáždění, hromada (vojska, lidu, v níž lid toliko poslouchal, ale nehlasoval), tábor lidu; *in contionem prodire, ascendere* předstupovati před shromáždění, vystupovati (jako řečník), řečniti; *contionem habere* konati shromáždění; *contionem dare alci* (o úředníku) dovoliti někomu řečniti (ve shromáždění); *pro contione* před shromážděním, ve shromáždění **2** meton. **a** (konkr.) shromáždění, shromážděný lid: *contionis admurmuratio C* **b** řeč (ve shromáždění promluvená): *contionem apud milites habere Cs* řečniti k vojínům; ± kázání.

*contionābundus, a, um [contionor]* řečnící ve shromáždění; veřejně řečnící: (s ak. vnitř.) *haec prope c. circumibat L* takto téměř jako ve shromáždění lidu mluvě obcházel.

*contionālis, e [contio]* týkající se shromáždění: *c. senex L* starý táborový řečník.

*contionārius, a, um [contio]* shromazďující se na schůzích *C*.

*contionātor, ōris, m. [contionor]* řečník; řečník; = spec. (s příhanou) mluvka, pobuřovatel, buřič, demagog: *levitas contionatorum C*.

*contionor, āri, ātus sum [contio]* řečniti, míti řeč, mluvit ve shromáždění: (s ak. vnitř.) *haec contionanti Minucio . . L* takto mluvícímu; *caterva tota contionata est C* celý sbor (z)volal.

*contiuncula, ae, f. [contio]* **1** malé (bezvýznamné) shromáždění lidu, hromada **2** meton. malá řeč ve shromáždění.

<*contorālis, is [com a torus]* manželský; subst. *m. f.* choť, manžel, manželka.>

*con-torqueō, ēre, torsī, tortum* zkručovati, zakrucovati, zatáčeti, otáčeti, obracet: *animal membra, quocumque vult, contorquet C*; *amnes in alium cursum contorti C* obrácené v jiný

směr, vedené jiným směrem; *c. silvas* *V* strhovati s sebou; = spec. (o zbraních) mávati, (zatočiti a) (vy)mrštiti: *hastam in latus contorsit* *V* mrštil kopím do boku; *spicula c. V*; *contorta phalarica* *V* vymrštěné dřevce; *excus-sae contorto verbere glandes* *O* koule vypuštěné z roztočeného řemene; (obr.) *quae verba contorquet!* *C* jaká slova metá proti němu. Part. *contortus* j. adj. v. t.

**contortē**, adv. [*contortus*] zkrouceně, zamotaně, spleteně, strojeně.

**contortiō**, *ōnis*, f. [*contorqueo*] kroucenost; *contortiones orationis* *C* kroucené výrazy.

**contortulus**, *a, um* [*contortus*] poněkud zkroucený.

**contortus**, *a, um* [*contorqueo*] **1** zkroucený; strojený; spletený, zapletený: *contorta sophismata* *C* **2** o slohu (obraz od vymrštění kopí) rozehnaný, prudký: *c. oratio* *C*.

**contrā** **I** adv. **1** (o prostře) naproti, proti, na protější straně: *ulmus erat c. O* jim naproti stál jilm; *oscula non pervenientia c. O* na druhou stranu; *c. intueri* *L* patřiti tváři v tvář **2** (o směru) naproti tomu, na to, zase, naopak: *Aeneas c. cui talia reddīt* *V* toto zase = toto v odvěť praví; *Aeolus haec c. (sc. dicit)* *V*; *fortuna c. fuit* *T* štěstí bylo naopak, obrátilo se; *experimentum c. fuit* *T* zkušenosť byla zcela jiná; *fortuna c. dat* *T* štěstí se obrací, neštěstí stíhá (někoho); (o nepřátelství) proti, na odpor: *c. pugnare*; *c. consistere* na odpor se postaviti, opřiti se; *c. tendere* *T* vzepřiti se; *c. liceri* *Cs* podávati (přihazovati) proti někomu při dražbě; *sententiae c. ire* *T* odporovati mínění; (v přirovnání) *c. atque* na odpor tomu, co . . . , jinak než . . . ; (též) *c. quam* **II** předl. s ak. **1** (o prostoru) naproti, proti: (básn. za pádem) *Carthago Italiam c. V* proti Italii; *c. septentriones* k severu **2** (ve smyslu nepřátelském) proti (na): *c. hostem proficisci*; *c. rem publicam* *C* proti obci, proti prospěchu obce, na škodu obce (op.: *e re publica*) **3** (o neshodě s nadějí, vůlí) proti, mimo: *c. opinionem*; *c. expectationem* proti očekávání, mimo nadání; *c. ea* proti tomu, naopak.

**contractiō**, *ōnis*, f. [*contraho*] **1** stažení, skrčeni, zkráceni: *c. et porrectio digitorum* *C*; *c. frontis* *C* svaštělé čelo **2** metaf. tesknost, sklíčenost, malomyslnost: *animi* *C*.

**contractiuncula**, *ae, f.* [*contractio*] nepatrná sklíčenost, tesklivůstka.

**contractō** viz *contracto*.

**1. contractus**, *a, um* [*contraho*] **1** stažený, zkrácený: (enallage) *contractum genibus tangere caput* *H* skrčen dotýkati se hlavou kolen **2** metaf. **a** (o místech) zúžený, úzký, těsný: *contracta aequora* *H* zúžené moře (stavbami); *contracta sequi vestigia vatium* *H* sledovati úzké stezky, dráhu úzce se vinoucí **b** (o čase) zkrácený, krátký: *noctes* *C* **c** zkrácený, stručný: *oratio* *C* **d** stísněný, omezený: *contracta paupertas* *H* tísnivá chudoba; (o osobě) *vates c. leges* *H* pěvec (v sebe schoulen) v ústraní bude čísti.

**2. contractus**, *ūs, m.* [*contraho*] **1** stažení **2** sjednání zejm. obchodu, obchod; (závazná) smlouva, závazek.

**contrā-dicō**, *ere, dixi, dictum* (psáno též odděleně) mluviti proti někomu, odporovati, odpírati; (s dat.) *Thraseae c. T* mluviti proti Thraseovi; (neos. pas.) *precibus contradici non poterat* *H* prosbám nemohlo býti odepráno; *nec contradici, quin . . . L* a že se nečiní námitky, aby . . .

**contrādictiō**, *ōnis, f.* [*contradico*] mluvení (řeč) proti něčemu, odporování, odpor, námitka.

**con-trādō**, *ere, didi, ditum* odevzdávati.

**con-trahō**, *ere, traxi, tractum* **I** stahovati (na menší prostor) **1** stahovati: *c. frontem* *H* svaštěovati čelo; *vultum c. O*; *c. vela* stahovati, svinovati plachty; lékař. *exulceratio contrahitur*: *Celsus* stahuje se, léčí se; (obr.) *contrahes turgida vela* *H* (t. j. nebudeš ve štěstí zpupný); med. *contrahi* smršťovati se, scvrkati se: *c. in brevem formam* *O*; *contrahitur rictus* *O* ústa se stahují **2** metaf. **a** zužovati, zkracovati, zmenšovati: *in exiguum orbem castra c. L* sraziti tábor v nepatrný kruh; *luna contrahit orbem* *O* měsíce

ubývá; *c. tempora veris* *O* zkrátiti dobu jarní; *caelum c. H* zúžiti nebe = zahaliti nebe; *cupidinem c. H* omezovati **b** (mysl) tísniti, skličovati, soužiti: *amici incommodis contrahi C* býti stísněn nehodami přátelovými **||** několik osob n. věcí v jedno (místo) stahovati **1** stahovati, sháněti, shromážďovati, sbírat: *chlamydem contractus ab auro O* plášť maje spjatý zlatou sponou; *pauci patrum contracti (sunt) a consulibus L* byli sehnáni; *contracti undique fontes O* zřídla odevšad shromážděná; *c. copias undique; c. naves; pecuniam c. T* sehnati peníze; *aes alienum c.* stáhnouti cizí peníze = nadělati dluhů; *contrahit eos similitudo L* svádí, sblízuje; *ea contrahit amicitia C* (vše) to pojí přátelství **2** metaf. s ak. výsledku **a** přitáhnouti, přivoditi, způsobiti; uvaliti na sebe něco, utřžiti si: *negotia c. C* nesnáze působiti; *c. periculum L* připraviti si nebezpečenství, vydati se v nebezpečenství; *bellum c. cum algo* způsobiti válku; *contractum est certamen L* vzešel zápas; *contracta ante mala L* ztráty dříve utřženě; *sibi numinis iram c. O* uvaliti na sebe; *nefas c. L* páchatí hřích; *invidiam rebus c. Cr* uvaliti na činy nepřizeň **b** (smlouvu a vůb. poměr) uzavírat: *amicitiam c. L* uzavřítí přátelství; t. t. právn. (věc obchodní) sjednávati, smlouvati (obchod je spojení mezi stranami): *cum illo rem c. C* uzavřítí obchod; *res contractae* uzavřený obchod; (absol.) *quicum contraxit C. Part. contractus j. adj. v. t.*

**contrāriē**, adv. [*contrarius*] opačně, naopak, protivně; zvráceně, nedobře.

**contrārior**, *ārī* [*contrarius*] protiviviti se.

**contrārius**, *a, um* [*contra*] **1** protější, (jsoucí, ležící) na protější straně, protilehlý (alci rei): *collis nascebatur adversus huic et c. Cs* k němu obrácený a na protějším břehu; *c. evehor rapido orbi O* vzhůru jedu proti kroužícímu víru (nebe); *cecidere contrariis (= adversis) vulneribus T* padli jsouce poranění zpředu **2** metaf. **a** protivný, opačný: *in contrariam partem* v opač-

nou stranu, opačným směrem; *color c. albo (sc. colorī) O; flamina classi contraria O* dující proti loďstvu, nepřiznivé; subst. **contrārium, ū, n.** často plur. **a** opačná strana, protivný směr: *salto in contraria facto O* učinivše skok v opačné strany, narůzno se rozskočivše **β** protiva, opak: *mutare (vertere) in contraria O* v opačné pohlaví; *ex (e) contrario* proti tomu, naopak; *otium in contrarium vertit L* zvrací se v (pravý) opak **b** proti čelící, odporující, protivný: *autoritates contrariae C* závažná mínění odporující (mému) **c** protivný, nepřátelský; škodlivý, záhubný, nebezpečný: *ictus c. L* rána odpůrcova, soupeřova; *c. arma O* zbraň nepřítelova; *flumina flammis c. O; stirps fatis contraria nostris V; otium contrarium disciplinae est Cs* jest na úkor, na škodu; *contraria exta T* nepříznivá znamení (z vnitřností zvířat).

**Contrebia**, *ae, f.* město v Hispanii. Obyv. **Contrebiēnsēs, ium, m.** Kontrebijané *L.*

**contrectātiō, ōnis, f.** [*contrecto*] dotýkáni.

**contrectō, āre, āvī, ātum** [*com a tracto*] **1** dotýkati se, ohmatávati, ohledávati: *liber contrectatus manibus vulgi H* ohmataná; *c. vulnus O; leo contractatur Sn* je hlazen; *contrectatam filiarum pudicitiam T* že poskvřněna byla cudnost dcer **2** metaf. (myslí) ohledávati, uvažovati: *corpus oculis c. T* ohledávati očima; *mente c. voluptates C.*

**con-tremiscō n. contremēscō, ere, tremui, — 1** intrans. zachvěti se, zatřásti se: *toto corpore c. C;* metaf. *cuius fides virtusque nunquam contremuit C; provinciam contremuisse T* že se provincie (t. j. obyvatelé) zachvěla (strachem) **2** transit. *periculum contremuit domus H* dům se zachvěl před nebezpečenstvím.

**con-tribuō, ere, uī, ūtum 1** při dělení sloučiti něco s něčím, připojiti, přivtěliti: *qui erant Oscensibus contributi Cs; Ambracia tum se contribuerat Aetolis L; Elei contributi in Achaicum concilium L 2* (s jinými) přispívati

(odt. kontribuce): *undae contribuere aliquid* O přispěly něčím.

**con-tristō, āre** [*com a tristis*] zachmuřiti, zasmušiti, zakaliti: *contristat Aquarius* (v. t.) *annum H*; zarmoutiti.

**con-tritiō, ōnis, f.** [*contero*] roztírání 1 ničení, zkáza 2 útrapa, svízel; sklíčenost, hoře.

**con-tritus, a, um** [*contero*] 1 otřený; metaf. „otřepaný“: *proverbium vetustate contritum C* 2 sklíčený, ztrápený.

**con-trōversia, ae, f.** [*controversus*] 1 rozepře, pře, spor, rozkol: *magnae rei familiaris controversiae C* veliké spory o jmění; *causae c. et quaestionis C* sporná řeč o určitém případě a o všeobecné otázce; *c. de re C* 2 odpor: *sine ulla controversia* beze všeho odporu; *non est c., quin . . . T* nikdo neodpírá, že . . .

**con-trōversiōsus, a, um** [*controversia*] velice sporný.

**con-trōversus, a, um** [*contro-druhotvar ke contra, srov. ultro: ultra*] sporný.

**con-trucidō, āre, āvī, ātum** 1 sporrážeti, skláti: *corpus contrucidatum C* tělo ubité 2 metaf. *rem publicam C* ubíti, zahubiti obec.

**con-trūdō, ere, sī, sum** strkati dohromady; sestrkati, nastrkati, napatati, natlačiti; = *se (aliquo) c. Am* vehnati se.

**con-truncō, āre** zporážeti, rozsekati Pt.

**contubernālis, is, m.** [*com a taberna*] sdílející společný stan (v táboře), spolubydlitel ve stanu vojenském: *militiae contubernales C*; (v širším smyslu) o mladém a vznešeném Římanu **a** jenž, chtěje se vzdělati v umění válečném, přidružil se k vojevůdci: *in Africam profectus est Pompeio proconsuli c. C* jako člen družiny prokonsula P. **b** jenž chtěje vzdělati se ve správě státní přidružil se k některému státníku: *meus c. in consulatu C* můj stálý průvodčí **c** váb. druh, soudruh, společník.

**contubernium, iī, n.** [*com a taberna*] 1 abstr. **a** společné stanování, společné bydlení ve stanu **b** metaf. spolubydlení, spolužití, obcování, styk: (s gen. obj.)

*militum c. T* obcování s vojíny; *in contubernio legionum eductus T* vychován ve společnosti legií; *electus, quem contubernio aestimaret T* (byl) vyvolen, aby jej ocenil bližším stykem; zvl. o vznešených mladících, kteří se, stále s velitelem v táboře obcujíce, připravovali k povolání velitelskému: *contubernio patris militare S* sloužiti ve (vojevůdcovské) družině otcově 2 konkr. **a** společný stan (vojenský): *progredi contuberniis T b* (společně) byt, světnice: *discicere aeditui c. T*.

**contueor, ēri, tuitus sum** (arch. též **contuor, uī, i contuō, ere**) 1 spolu n. bedlivě (pozorně) patřiti, hledětina něco, pozorovati něco (alqd): *contuemini os! C*; *c. totam terram C* zhlédnouti 2 metaf. (myslí) pozorovati: *c. mala C*.

**contuitus, ūs, m.** [*contueor*] pohlížení, pohled (*alcis* na někoho) Cr.

**contumācia, ae, f.** [*contumax*] vzdor, vzdorovitost, vzpurnost, nepoddajnost, zarputilost: *abrupta c. T* příkrá vzdorovitost; (v dobrém sm.) *libera c. C*.

**contumāciter, adv.** [*contumax*] vzpurně, vzdorně, nepoddajně, bezohledně.

**contumāx, ācis, adj.** [bývá uváděno v souvislost s *tumeo* býti nadutý nebo s *contemno*] **a** vzdorný, vzdorovitý, vzpurný, nepoddajný, zatvrdlý: *responsum a Pisone precibus contumacibus T* Piso odpověděl vzpurnou omluvou **b** (v dobrém sm.): *c. etiam adversus tormenta servorum fides T* věrnost vzdorující i mukám.

**contumēlia, ae, f.** [podle starověkého výkl. od *contemno*] 1 urážka, hana, pohanění, potupa: *per contumeliam* (= *cum contumelia*) na úkor, potupně, urážlivě; *Brundisini Pompei contumeliis permoti Cs* jsouce roztrpčení potupným zacházením; *magnā verborum contumeliā Cs* s velikým spíláním; *vocis c. C* pohana slovy, hanlivá slova; *contumeliae verborum L* potupná slova; *superbia in contumeliis Cs* zpupnost v potupných urážkách; *c. maledicti C* potupná nadávka 2 potupně zacházení, špatné nakládání s někým: *piratarum contumelias perpeli C*; = spec.

*naves quamvis contumeliam perferunt*  
Cs jakoukoli nepohodu.

**contuméliosě**, adv. [*contumeliosus*]  
hanlivě, utrhačně, urážlivě, potup-  
ně.

**contuméliosus**, a, um [*contumelia*]  
hanlivý, utrhačný, urážlivý; po-  
tupný; *contumeliosum id militibus*  
(erat) T.

**con-tumulō**, āre, āvī, ātum rovem  
pokrytí, pohřbítí: *contumulari patria*  
*humo O*.

**con-tundō**, ere, tudī, tūsum 1 stlou-  
ci, smačkati, pohmožditi, zdrtiti,  
rozdrtiti, rozemleti: *pugiles caestibus*  
*contusi C* zápasníci řemeny (zápasními)  
stlučení; *grando contudit vites H* krupo-  
bití potlouklo révy (vinici); *nares c. O*  
rozploštili nosy; *hebeti pectus c. ictu O*  
chabou ranou pohmožditi prsa; (s ak.  
vztah.) *contusus ora O* obličej maje roz-  
bitý 2 metaf. zdrtiti, zlomiti, ochro-  
miti, poraziti, přemoci, zkrušiti, zdo-  
lati: *cheragra contudit articulos H*  
ochromila klouby; *feroces populos V*;  
*opes contusae S* zlomená moc; *regum c.*  
*minas H* zdrtiti hrozby.

**contuō** a **contuor** arch. = *contueor*.  
**conturbātiō**, ōnis, f. [*conturbo*] zma-  
tení, zmatenost, zmatek, zděšení  
(mysli).

**conturbātus**, a, um [*conturbo*] zma-  
tený; c. *animus C*; *oculus c. C* zkalené  
oko; poděšený.

**con-turbō**, āre, āvī, ātum 1 zmásti,  
uvéstí ve zmatek, v nepořádek: c.  
*rem publicam S* činiti rozbroje v obci,  
zvrátiti zřízení státní; = spec. c. (sc.  
*rationes*) C uvéstí ve zmatek své pe-  
něžní poměry = udělati úpadek 2 metaf.  
zaraziti, uvéstí v rozpaky, polekati,  
poděsiti. Part. *conturbatus* j. adj. v. t.

**contus**, ī, m. [*χοντός*] tyč, bidlo,  
žerď; = spec. a veslařská tyč k odrá-  
žení lodi: *ipse ratem conto subigit V*  
β dlouhé kopí, dřevce.

**contusiō**, ōnis, f. [*contundo*] po-  
hmoždění, rozdrčení; úraz.

**cōnubiālis**, e [*conubium*] manžels-  
ský O.

**cōnubium** a s metric. dloužením **cō-**  
**nūbium**, ī, n. (někdy vyslovováno troj-

slab. *conubjum*) [*com* a koř. *nub-* srov.  
*innuba, pronuba*; k *nūbo*] pův. dávání a  
braní do manželství 1 právo vejítí v zá-  
konité manželství, snubní právo  
2 zákonitý svazek manželský, man-  
želství, sňatek (*alcis* s někým): *conu-*  
*bia nostra O* sňatek se mnou.

**cōnus**, ī, m. [*κωνός*] 1 kužel 2 spec.  
a kuželovitá násadka (kovová) na  
vrchu přílby, do níž byl vetknut cho-  
chol; básn. též chochol: *pictus c. O*  
pestrý chochol b šiška (plod jehlična-  
tých stromů, zejm. cypřiše).

**con-valēscō**, ere, valūī, — nabývati  
síly, síliti, mohutněti, vzrůhati  
se: *ignis convaluit O* oheň se rozmohl;  
*opes c. O* že se moc vzrůhá; *Milo con-*  
*vallescebat C* nabýval síly (= vlivu);  
*convaluisse famam mortis Cr* že se roz-  
šířila pověst o smrti; = spec. po ne-  
moci opět se posilovati, nabývati zdra-  
ví, pozdravovati se, zotavovati  
se, ozdravěti: (obr.) *ut tandem sensūs*  
*convaluere mei O* když se smysly zota-  
vily (z otupělosti).

**con-vallis**, is, f. údolí (dokola uza-  
vřeně), úval, kotlina.

**convallō**, āre [*vallum*] obehnati nás-  
pem; obklíčiti.

**convectō**, āre, āvī, ātum [*conveho*]  
stále n. horlivě (s námahou) svážeti,  
snášeti.

**convector**, ōris, m. [*conveho*] (vl. kdo  
jede spolu s někým) společník na cestě.

**con-vehō**, ere, vēxī, vectum svážeti,  
navážeti: *caementa convexit C* zdicí ká-  
men dal navéztí; *frumentum convectum*  
Cs (s polí) svezené, sklizené; *ex ante*  
*convecto L* ze zásoby dřívě svezené.

**con-vellō**, ere, vellī, vulsum 1 strh-  
nouti, zbořiti, vytrhnouti, vyrva-  
ti, roztrhnouti, vyvrátiti: *turrim*  
*c. V*; *saxa vectibus c. Cs* vytrhnouti  
balvany pákami; *dapes c. dente O* roz-  
kousati; *fetus c. ferro V* mečem usek-  
nouti; *arborem c. V* vyvrátiti; *naves*  
*convulsae undis V* roztržštěné; *convul-*  
*sum remis aequor V* rozryté vesly moře;  
(t. t. voj.) *signa (vexilla) c.* vytrhnouti  
prapory ze země, dáti se na pochod,  
vytrhnouti (do pole) 2 metaf. roz-  
trhnouti, podvrátiti, podryti, o-

třásti, zničiti: *Dolabellae acta c. C* podřívati zařízení; *caede convulsa domus T* vraždou otřesený, uvedený ve zmatek; *vi dominationis convulsus T* mocí vlády jsa stržen s (dobré) dráhy.

**convena**, *ae, m. i f.* [*convenio*] scházející se: *amantes facere convenas Pt* svěsti k setkání; pl. lidé (odevšad) sešli, sebranka; = <navštěvník>.

**conveniēns**, *entis*, adj. [*convenio*] 1 přiléhající: *toga bene c. O 2* metaf. **a** souhlasící, souhlasný, přiměřený, příhodný, vhodný (*alci rei, ad alqd, cum re*): *sibi convenientia finge H* vymýšlej si (to), co se k sobě hodí = co si neodporuje **b** (o osobách) shodující se, snášející se, jsoucí za dobře, svorný: *cognati optime convenientes C.*

**convenienter**, adv. [*conveniēns*] shodně, přiměřeně, příhodně (*alci rei, ad alqd, cum re*): *sibi c. dicere C* důsledně; *naturae (cum natura) c. vivere C* podle přírody; *c. loqui ad praesentem rerum statum C* přiměřeně podle . . .

**convenientia**, *ae, f.* [*conveniēns*] shodnost, shoda, souhlasnost, souhlas, soulad.

**con-veniō**, *ire, vēnī, ventum 1 a* intrans. scházeti se, shromažďovati se někde, u někoho, přicházeti, destavovati se (*in locum, ad alqm*): *in numero equitum c. Cs* mezi jezdce se dostaviti; *ad edictum c. L* sejíti se na rozkaz; metaf. *multae causae unum in locum convenisse videntur C* mnoho příčin, jak se zdá, se sešlo; = spec. *a civitates in id forum conveniunt C* obce se scházejí do toho města, soudem patří k tomu městu *β uxor in manum convenit C* sňatkem přichází v moc mužovu, provdává se za muže; *in manum flaminis c. T* provdati se za flamina **b** trans. (náhodou n. zámysla) sejíti se, setkati se s někým, zastihnouti, zastati, navštívití někoho, mluvití s někým (*alqm*); *si me decies una conveneris hora M*; *potestas regis conveniendi N* příležitost mluvití s králem; *itaque nemo adhuc c. me voluit C* mluvití se mnou (za účelem rady), žádati mne za radu; (v pas.) *ab nuntio uxoris erat conventus L* sešel se s poslem; *opus esse sibi domino eius convento*

*L* že musí s pánem jeho promluvití **C** t. t. právn. nastupovati na někoho pořadem práva, stíhati někoho, žalovati, obesílati **2** sejíti se v jednání, sjednati smlouvu, shodnouti se, smluviti se, zůstatí na čem; (spolu) ujednati, umluvití něco **a** (osob. vazba) *condiciones pacis (inter eos) non convenerunt* o podmínkách míru se neshodli; *signum, quod convenerat* smluvené znamení **b** (*neos*) dochází ke shodě, jest shoda: *ut convenerat L S* jak bylo (dříve) ujednáno, podle (předchozí) úmluvy (dohody); *ut Lacedaemoniis cum rege conveniret N* aby se Lakedaimoňané dohodli s králem; *satis convenit s ak. c. inf.*, s nepř. ot. dostatečně jest známo: *quibus consulibus interierit, non convenit N* o tom není shody = není známo; = spec. *bene convenit mihi cum alqo* jsem s někým za dobré, jsem v přátelském styku: *sororis vir, quicum optime ei convenisset C*; *pulcre convenit cinaedis Ct*; srov. též *conveniēns 3* přiléhati, hoditi se: (obr.) *dicitur Afrani toga convenisse Menandro H* že by toga Afraniova byla dobře přiléhala (slušela) Menandrovi; metaf. shodovati se, srovnávati se, snášeti se s něčím (*cum re*), hoditi se k něčemu (*ad alqd*); hoditi se na někoho (*ad n. in alqm*), hoditi se, příslušetí někomu (*alci*): *somnium cum re convenit C*; *ad summam non c. L* neshodovati se s počtem; *non in omnes omnia conveniunt C* ne vše připadá na všechny, ne vše hodí se všem; *nemo erat, in quem ea suspicio non conveniret C*; *viris laborem c. S*; *non haec iocosae conveniunt lyrae H* nehodí se k veselé písni; *cui non conveniet sua res H* komu se jeho stav nebude hoditi = kdo nebude spokojen; *sibi c. H (= sibi constare H)* zůstatí si důsledným; = *neos. convenit* hodí se, sluší, přísluší, patří se, náleží (*s inf.*; *s ak. c. inf.*): *si tibi curae (est), quantae (sc. curae esse) conveniat H* máš-li jej na srdci, jak se sluší: *convenit (= ex foedere oportet) victos discedere V.* Part. *conveniēns* j. adj. a *conventum* j. subst. v. t.

**conventicius**, *a, um* [*convenio*] náležící ke schůzi; dohromady sešlý;

subst. **conventicium**, *iī, n.* (sc. *aes*) plat za účastenství na schůzích, na sněmu, sněmovní plat (ἐκκλησιαστικόν).

**conventiculum**, *i, n.* [*convenio*] obyč. v plur. **1** schůzky **2** meton. shromáždění.

**conventiō**, *ōnis, f.* [*convenio*] **1** t. t. právn. žaloba **2** ujednání, dohoda, úmluva, smlouva (odt. konvence).

**conventum**, *i, n.* [*convenio*] věc smluvená, úmluva, smlouva: *stare conventis C* státi ve smlouvách, býti věren smlouvám.

**conventus**, *ūs, m.* **1** [*convenio*] scházení se, shromáždování se; meton. schůze, shromáždění **a** vúb. **b** spec. a schůze spolková, sněm (spolkový): *c. Arcadium L*; <*c. regni Bohemiae*> **β** soudní schůze, krajinské soudy (zahájené a řízené správcem provincie): *conventum agere Cs* konati soudy krajinské; meton. soudní okres: *omnes conventus percurrere Hirt γ* spolek, obec občanů římských v osadách a v provinciích: *c. Syracusis civium Romanorum C = c. Syracusanus C*; *c. Campanus Cs c* meton. okres, kraj **2** ujednání, úmluva, smlouva.

**con-verberō**, *āre* silně bít, tlouci: *os c. Cr* tlouci se do tváří.

**con-verrō**, *ere* **1** smetati (na hromadu) **2** metaf. shrábnouti: *c. hereditates C*.

**conversatiō**, *ōnis, f.* [*conversor*] obcování, styk s někým (gen.): *sordida c. Sn* prostředí; *diurna urbium c. Inscr* denní potřeba měst.

**conversio**, *ōnis, f.* [*converto*] **1** obrácení, obrat, otáčení, oběh: *conversiones caelestes C* oběhy těles nebeských **2** metaf. vnitřní obrat, převrat: *motūs conversionesque rei publicae C*.

**conversō**, *āre* [*converto*] stále otáčeti, pohybovati; med. **conversor**, *ārī, ātus sum* stále se otáčeti někde, zdržovati se: *in regia c. Cr*.

<**conversus**, *i, m.* [*converto*] (vl. obrácený k dokonalému životu) bratr laik (v klášteře), fráter.>

**con-vertō** (arch. tvar *convorto*), *ere, tī, sum* **1** (společně n. najednou) obracet, ob. vyznačuje tu předl. dokonavost

děje: obrátiti: *simulacrum Iovis ad orientem c. C*; (zvl. ve voj.) *signa ad hostem c. Cs* obrátiti prapory (t. j. pluky) na nepřítele; *conversa signa intulerunt Cs* učinivše obrat udeřili; *iter c. Cs* obrátiti (se) na cestě = změnit směr pochodu; *olli convertere vias V* oni najednou se obrátili zpět; *aciem in fugam c. Cs* obrátiti na útěk, porazit; *nostros c. Cs*; ale *fugam c. V* obrátiti útěk, t. j. zastavit; *a se depulsum Martem convertit in ipsos O* boj od sebe odražený obrátí na ně samy; med. a reflex. obrátiti se: *omnis vis Romana Veios conversa est L* obrátila se na Veje; (též akt. ve význ. intrans.) *cum paucis ad pedites convortit S* obrátí se k pěchotě **2** metaf. **a** obrátiti něco k něčemu, na něco (alqd in, ad alqd): *di omen in ipsum convertant V* kéž bohové zlověstné znamení naň obrátí; *oculos c. in aliquem* obrátiti zrak na někoho; *vulgi ora c. H* tváře lidu na sebe obrátiti, upoutati pozornost; *ad negotia animum c. L* mysl obrátiti; *ad vim animum c. L* obrátiti se k násilí; *te publicam pecuniam domum tuam convertisse C* že jsi obecní peníze obrátil do svého domu = že jsi obecní peníze zpronevěřil; (reflex.) *tota civitas se ad eos convertit N* přiklonila se (smýšlením) k nim; (med.) *omni civitate in eam curam conversā L* když byla celá obec zabrána tou starostí; *cuncta ad victoris opes conversa T* vše se přidalo k mocnému vítězi; *convector in iram O* vzplanu hněvem; (akt. v intrans. význ.) *c. ad Liviam T* obrátiti se na Livii; *ceteri ad sapientiora convertere T*; = † o obrácení na křesťanství: *c. ad Christum Inscr*; = spec. obracet, vynakládati něco k něčemu, užívati něčeho k něčemu: *ad scribendi operam omne studium c. C* věnovati veškeru píli spisování;  *nihil de fortunis in suam rem convertit C* nic ze (zabraného) zboží neobrátil ke svému užitku **C b** obrátiti v jinou věc, převrátiti, zvrátiti, proměnit, změnit: *militum mentes c. Cs* změnit smýšlení vojínů; *quo gemitu conversi animi V* nářkem jeho smýšlení se změnilo; *studia c. H* změnit své náklonnosti; *praemia Metelli in pestem c. S*

zvrátiti v záhubu; (s ak. vztah.) *conversi animum vultumque T* změnění v mysli i ve tváři = změnění smýšlením i pohledem; *castra castris c.* (= commutare) *Cs* zaměňovati tábor s táborem, zřizovati postupně vždy nový tábor; (reflex.) *ne in graves inimicitias convertant se amicitiae C* aby se přátelství neobrátilo v prudké nepřátelství; *ubi imperium se in dominationem convortit S* zvrhlo se v panovačnost; (med.) *in faciem aurigae conversa soror V* změnivši se v podobu; *conversus in pretium deus H* bůh proměněný v zlato; (akt. ve význ. intrans.) *hoc vitium huic in bonum convertibat C* vada obracela se na prospěch; = spec. překládati, převáděti, tlumočiti: *librum e Graeco in Latinum c. C.* Part. *conversus j.* subst. v. t.

**con-vestiō, ire, ivi, itum 1** ošatiti, odíti **2** metaf. (úplně) zakrýti: *domus investita lucis C.*

**convexus, a, um** [\**vexus*, viz *vexo*; srov. *devexus*] dohromady skloněný, klenutý, klenoucí se nahoru n. dolů; **a** klenutý: *convexa foramina terrae O* klenuté sluje zemské; *convexa sidera O* hvězdy na klenbě nebeské; (subst. neutr.) klenutí, klenba: *supera convexa V* klenba nebeská **b** klenoucí se dolů, vúkol srázně spadající, spádný, spaditý, svažitý: *convexo in tramite silvae V* v úvoze lesním; *convexum iter O* spaditá, srázná cesta; *convexus in aequora vertex O* vrch do moře (k moři) spádný, srázný; (subst. neutr.) kotlina, hluboké údolí: *in convexo nemorum V* v kotlině hájů; *dum montibus umbrae lustrabunt convexa V* dokud stíny budou procházeti úvaly horské.

**conviciātor, ōris, m.** [*convicior*] hánce, zlolajce, tupitel, tupič, utrač.

**convicior, āri, ātus sum** [*convicium*] haněti, láti, tupiti (abs. n. alci).

**convicium, i, n.** [srov. *vox*, *vocare*] **1** společné křičení několika osob, křik (křiky), hluk, povyk, lomoz **a c.** *cantorum C*; *hesternum c. Icili L* **b** spec. **a** hádka, hádky, hašteření: *convivia cum maximo clamore et convicio C*; *ares convicio defessae C* uši

znavené hádkami (sporných stran) **β** okřikování, hlasitý (prudký) odpor: *Marcellus conviciis perterritus Cs*; *γ* lání, nadávka, hana, hanlivá (potupná) slova, rouhání: *in alqm convicia fundere O* hanu chrliti na někoho; *convicio alqm conripere Cs* nadávkami se obořiti na někoho, napadnouti, plísni, tupiti; *diro convicia facto adicere O* k mrzkému činu připojiti rouhání; *a conviciis ad manus transibant T* od nadávek přecházeli k pěstím **δ** důrazné napomenutí, domluva, výčitka: *facere convicia O* činiti výčitky, vyčítati **2** meton. *nemorum convicia, picae O* straky, křiklounky hájů.

**convictiō, ōnis, f.** [*con-vivo*] spolužití.

**convictor, ōris, m.** [*con-vivo*] kdo žije spolu s někým, soustolovník, společník, soudruh při stole; přítel.

**convictus, ūs, m.** [*con-vivo*] společné žití, spolužití, obcování, společenství; = spec. společné hodování, společná hostina: *convictibus (= conviviiis) indulgere T*; *tracto in longum convictu T* když byla hostina prodloužena; meton. družina, kroužek: *convictus membra mei O.*

**con-vincō, ere, vici, victum** úplně přemáhati, překonávati (svědectvím n. důkazy), vyvracet **a** (z viny n. omylu) usvědčovati: (s gen.) *c. maleficii servos C* ze zločinu; (s předl. in) *convictus in hoc scelere C*; (s abl.) *convictus criminibus C*; s inf., s ak. c. inf. **b** zjevně dokázati, dolíčiti (pravdu něčeho), usvědčiti (alqd. ak. c. inf.): *avaritiam c. Cs*; *c. Epicuri errores C.*

**con-vīsō, ere** navštívit, zhlédnouti; (o slunci) osvítiti, ozářiti.

**convitium** správně *convicium* v. t.

**conviva, ae, m.** [*con-vivo*] soustolovník, spolehodovník, host.

**convivālis, e** [*conviva*] hodovní, stolní: *fabulae convivales T* hodovní řeči; *luđi convivales Cr* zábavy při hostině.

**convivātor, ōris, m.** [*convivor*] hostitel.

**convivium, i, n.** [*con-vivo*] společné žití **1** stolování, hostina, kvas:



*c. luxusque L* přepychová hostina; *c. celebrare L* často přicházeti na hostinu; *arta convivia H* hostiny, při nichž se hosté tísni **2** meton. hodovní společnost: *nequitiam tuam convivia narrant O*.

**convivor**, *ārī*, *ātus sum* (zř. akt. **convivō**, *āre*) [*conviva*] (společně) hodo-  
vati, stolovati, obědvati.

**convocātiō**, *ōnis*, *f.* [*convoco*] svolání, povolání.

**con-vocō**, *āre*, *āvī*, *ātum* svolá-  
vati, povolá-  
vati, shromažďovati, sezvati.

**con-volō**, *āre*, *āvī*, — **1** slétati se; **2** metaf. sbíhati se, shrnouti se.

**con-volvō**, *ere*, *volvī*, *volūtum* **1** svá-  
letí, (v hromadu) stáčetí, svinovati;  
- spec. otáčeti; (med. reflex.) otáčeti se;  
kroužiti: *se convolvens sol C* **2** ovi-  
novati, obalovati.

**con-vomō**, *ere*, povrhnouti: *mensas c. C*.

**con-vortō** viz *convertō*.

**con-voeō**, *ēre*, *vōvī*, *vōtum* spojití  
se slibem.

**con-vulnerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* záro-  
veň poraniti.

**convulsīō**, *ōnis*, *f.* [*convello*] šku-  
bání, trhání; křeč.

**co-operiō**, *īre*, *operuī*, *opertum*  
**1** zcela pokrýti, příkryti: *alqm lapidibus c. C* ukamenovati **2** metaf. zvl. v part. perf. *coopertus* pokrytý: *flagitiis atque facinoribus S*; *me coopertum miseris effecit S* mne učinil útrapami pokrytým = mne uvrhnul v moře útrap; *c. versibus H* příkrytý (= ztepaný) verši.

**co-operor**, *ārī* spolu pracovati, spolu působiti.

**co-optātiō**, *ōnis*, *f.* [*coopto*] doplňovací volba (konaná od sboru, do něhož zvolenec vstupoval); doplňování volbou.

**co-optō**, *āre*, *āvī*, *ātum* voliti (členy ve sborech, které se samy doplňovaly), volbou doplňovati: *senatum c. C* doplniti senát (volbou).

**co-orior**, *īrī*, *ortus sum* **1** (společně n. najednou) povstati, zdvihnouti se, vzchopiti se, shluknouti se (in, ad alqd): *ad pugnam c. L* (společně) po-

vstati proti návrhům; *donec insidiae coorerentur T* až by záloha vyrazila **2** metaf. povstati, vzniknouti, vznítiti se, strhnouti se: *ventus coortus est Cs* vítr se strhl; *risus omnium coortus est N* strhl se všeobecný smích; *bellum coortum est L*.

**Coos** (*Cous*), *Coī* [Κόως] n. **Cōs**, *f.* [Κῶς] jeden z ostrovů sporadských blíž karského pobřeží, známý výborným vínem a tkaním velmi lehkých a průsvitných látek hedvábných. Odt. adj. **Cōus**, *a*, *um* kojský: *Cous artifex O* = Apelles; subst. **a** **Cōī**, *ōrum*, *m.* Kojské né **b** **Cōum**, *ī*, *n.* (sc. *vinum*) kojské víno **c** **Cōa**, *ōrum*, *n.* kojská roucha.

**cōpa**, *ae*, *f.* [k mask. *copo* = *caupo*] krčmářka.

**Cōpaīs**, *idis*, *f.* [Κοπαίς] kopajský: *palus L* Kopajské jezero v Boiotii sev. od města Kop (**Cōpae**, *ārum*).

**cōperiō** viz *coopero*.

**cophinus**, *ī*, *m.* [κόφινος] koš.

**cōpia**, *ae*, *f.* [z \**co-opia*; srov. *ops*; opak *in-opia*] **1** zásoba, hojnost, síla, dostatek, množství, bohatost: *c. cum egestate confligit C* dostatek zápolí s nouzí; *alci copiam frumenti facere Cs* zásobiti obilím; *ad copiam atque usus Cs* k hojnému užítku; *lactis c. pressi V* zásoba sýra; *c. sententiarum atque verborum C* bohatost myšlenek a slov; *ingenium et virtus in scribendo et c. C* nadání, mohutnost a plnost (bá-  
snického) výrazu; *larga tibi c. fandi V* bohatou máš hojnost řeči; *ars certare videtur cum copia C* umění, jak se zdá, závodí s bohatstvím (látky); *pro cuiusque copia Cr* podle možnosti jednoho každého; *quae cuique est c. V* každý podle své možnosti; - též zosobněná bo-  
hyně hojnosti (zobrazována byla s rohem hojnosti v ruce): *fruges defundit Copia cornu H* **2** (v plur.) **a** (hojné) zá-  
soby, prostředky, zámožnost, mohovitost, bohatství, moc: *copiae rei frumentariae Cs* obilní zásoby; *adversus moras obsidionis annuis copiis firmabantur T* proti dlouhému obležení opatrovali se zásobami na rok; *domesticis copiis ornare et apparare convivium C*; *Sicilia florebat opibus et*

*copiis* *C* mocí a bohatstvím; *exercitum sustentare suis copiis* *C* vydržovati ze svého; *copiis facile princeps* *C* zámožností bez odporu první; *publicani suas rationes et copias in illam provinciam contulerunt* *C* své peněžní výpočty a prostředky uložili do provincie (t. j. ve spravování berní v oné provincii) **b** (valné) zástupy vojenské, branný lid, vojsko, voje; (zřídka sing.) *ex omni copia neque in proelio quisquam civis ingenuus captus est* *S* z veškerého mužstva **3** (hojná) možnost něčeho, příležitost k něčemu (alcis rei): *populo Romano nunquam ea c. fuit* *S* nikdy neměl této výhody; *materiam emundi c. non est* *S* není možno koupiti; *pugnandi copiam facere* *S* poskytnouti příležitost k boji; *data (est) c. fandi* *V* dopřáno mluvíti; *mihi est somni c. L* mohu spáti; *non est data c. mortis* *O* nedopřáno mu zemřít; *soceri c. O* přístup ke tchánovi; (*equis*) *facta est c. caeli* *O* koním otevřen přístup do všehomíra; *ex copia n. pro rei copia n. ex copia rerum* *S* podle okolností. - <opis, kopie>.

<cōpiō, āre, āvī, ātum [copia] opisovati, (opisem a pod.) rozmnožovati.>

*cōpiōsē*, adv. [*copiosus*] **1** hojně, bohatě **2** metaf. bohatě slovy a myšlenkami, obširně.

*cōpiōsitās*, ātis, f. [*copiosus*] hojnost; rozsáhlost.

*cōpiōsus*, a, um [*copia*] **1** hojně zásobný, hojný, bohatý, zámožný, majetný: *copiosa ac locuples mulier* *C* žena zámožná a majetná; *patrimonium copiosum* *C* hojně dědictví; *urbs celebris et copiosa* *C* město lidnaté a zámožné; *via copiosa* *N* cesta bohatými krajinami; *artibus honestis c. T* bohatý krásnými dary duševními **2** metaf. hojný, bohatý slovy a myšlenkami, obširný, (o řečníku) výmluvný.

*cōpis*, idis, f. [χοπίς] (perský) zakřivený meč.

*cōpō* viz *caupo*.

*Cōpōnius*, jméno plebejského rodu římského, pocházejícího z Tibura.

*coprea* n. *copria*, ae, m. [χοπρίας] šašek.

*copta*, ae, f. [κόπτει] a s podobným význ. *coptoplacenta*, ae, f. pečivo z tvrdého těsta.

*cōpula*, ae, f. [z \**co-apula* od *apio*], pojídlo **1** pouto, houžev, provaz, řemen, smečka; hák: (*naves*) *copulis continebantur* *Cs* lodi háky byly přidržovány **2** metaf. pojídlo, pojítka, svazek.

*cōpulātiō*, ōnis, f. [*copulo*] **1** spojení: *copulationes atomorum* *C* spojení atomů **2** metaf. spojení, svazek: *primi congressus copulationesque* *C*.

*cōpulātus*, a, um [*copulo*] seřjatý, sprežený, těsně spojený: *nihile est copulatus quam . . C* nic není těsněji spojeno.

*cōpulō*, āre, āvī, ātum [*copula*] **1** spínati, spoutávati, spřahovati, spojovati **2** metaf. spojovati, spřahovati, slučovati: *copulati in ius pervenimus* *C* přišli jsme spojeni = zároveň; *concordiam c. L* (sloučením) zjednati svornost; spec. o sňatku: *c. filiam alci* vdáti deuru za někoho. - Dep. *copulantur dexteras* *Pt* podávají ruce. Part. *copulatus* j. adj. v. t.

*coquīna*, ae, f. [*coquo*, srov. *popina*] kuchyně.

*coquinō*, āre, āvī, ātum [*coquo*] vařiti.

*coquō*, ere, xī, ctum [z ie. \**pek<sup>u</sup>ō*, srov. čes. peku a řec. πέσσω, att. πέτρο]

**1** vařiti, péci: *venena c. L* vařiti jedy; *cruor coquitur* *O* krev přichází do varu; *liba c. O* péci koláče; obr. *Austri, coquite horum obsonia* *H* ušmažte jim pochoutky (sm. zkažte jim ryby a maso svým teplem); - spec. **a** sušiti, vysušovati: *robur coctum* *V* vyschlé dřevo; *flumina radii coquebant* *V* řeky byly vyprahlé slunečními paprsky **b** přiváděti k zralosti: *poma matura et cocta* *C* ovoce zralé a vyspělé; *coquitur vindemia* *V* hrozny se vaří = réva zraje **c** (o žaludku) vařiti, trávit, zažívat: *confectus iam coctusque cibus* *C* **2** metaf. **a** v myslí péci, vymýšleti, mysliti na něco; *consilia c. L* osnovati záměry; *bellum c. L* **b** znepokojevati, trápit: *cura, quae nunc te coquit* básn. u *C*; (*Amatam*) *curaque iraeque coquebant* *V* bol a hněv v Amatě vřely.

**coquus** (arch. **cocus**), *i, m.* [coquo] kuchař.

**cor, cordis, n.** [srov. καρδία, čes. srdce] **1** srdce **2** metaf. **a** srdce (jako sídlo citů), cit; mysl: *mihi cordi est alqd* jest mi něco na srdci = něco jest mi milé; *ferocia corda ponunt Poeni V* odkládají nepřátelské smýšlení; *sedato corde V* s klidnou myslí **b** srdce (jako sídlo rozumu), smysl, duch, rozum: *stupor cordis C; nec enim sequitur, ut cui cor sapiat, non sapiat palatus C* kdo má ducha, že nemá chuti **c** (srdce jakožto jedna z nejdůležitějších částí těla slouží k označení osoby) srdce, duše: *lecti iuvenes, fortissima corda V; corda inertia Teucrum V II* ústí žaludku (nedaleko srdeční jamky), žaludek: *in cor traiecto lateris dolore H.*

**Cora, ae, f.** město Volsků v Latii (n. Cori). Odt. **Corānus, a, um** korský.

**coralinus a, um** [coralium] korálový.

**coralium n. cūralium iū, n.** [χοράλιον, ion. tvar χουράλιον] červený korál.

**Corallī, ōrum, m.** Korálové, národ usedlý při ústí Dunaje *O.*

**cōram, adv.** a předl. [com a os, snad z co(m) ore] tváří v tvář **1** adv. **a** tváří v tvář, veřejně, v přítomnosti, před očima (všech): *vereor c. in os te laudare Tr; libenter haec c. cum Q. Catulo disputarem C* rád bych o tom tváří v tvář (= v soukromí, mezi čtyřma očima) rozprávěl; *ut veni c. H* když jsem vstoupil před něj; *c. data copia fandi V* před královnou dovoleno jim mluvit; *c. quem quaeritis adsum V* před vámi jsem, jež hledáte **b** tváří v tvář, osobně: *c. aderit C; c. cernere vidēti na své (vlastní) oči 2* předl. s abl. před tváří něč, před někým: (položeno za slovo) *te c. H* před tebou.

**Corās, ae, m.** Argejan, bratr Tiburtův a Katillův.

**Corax, acis, m.** [Κόραξ „Krkavec“] řecký rétor ze Sicílie.

**Corbiō, ōnis, f.** jméno města **1** město Aequů **2** město v Hispanii Tarrakonské.

**corbis, is, m. i f.** koš.

**corbita, ae, f.** (sc. navis) [corbis] nákladní loď.

**Corbulō, ōnis, m.** římské příjmení;

**Cn. Domitius Corbulo**, svak Kaligulův, statečný vojevůdce a dobrý řečník.

**corculum, ī, n.** [subst. demin. od cor m. \*cord-culum] srdčko; příjmení Publia Kornelia Scipiona Nasiky („rozumný, rozum“).

**Corcýra, ae, f.** [Κόρκυρα] Korcyra, ostrov v Ionském moři při pobřeží epeirském (nyn. Korfu). Odt. adj. **Corcýraeus, a, um** korkyrský; obyv. **Corcýraei, ōrum m.** Korkyřané.

**corda** viz chorda.

**cordātus, a, um** [cor] nadaný srdcem, rozumem; rozumný, věhlasný.

**<cordintimē, adv.** [cor a intimus] uvnitř srdce, z hloubi srdce, upřímně.>

**Corduba, ae, f.** obchodní město v Hispanii Baetské, osada římská (nyn. Córdoba).

**Corfinium, iū, n.** starobylé hlavní město Paelignů v Samniu. Odt. adj. **Corfiniēnsis, e** korfin(ij)ský; subst. Korfiňan, obyvateľ Korfinia.

**Coria, ae, f.** [χορία „panenská“] příjmení Pallady Athény u Arkadů *C.*

**coriandrum, ī, n.** [χοριάνδρον] koriandr (jako rostlina, koření i léčivo).

**coriārius, iū, m.** [corium] koželuh.

**Corinna, ae, f.** smyšlené jméno milenky Ovidiovy *O.*

**Corinthus, ī, f.** [Κόρινθος] Korinthos, znamenité obchodní město na Isthmu, proslulé jmenovitě množstvím uměleckých bronzů: *bimaris C. H* dvojmořský, ležící při dvou mořích; meton. *captiva C. H* kořist korintská (t. j. spěžová díla umělecká). Odt. adj. **a Corinthius, a, um** korintský: *aes Corinthium* (proslulá) spěž korintská; *vasa Corinthia n.* pouze *Corinthia C* (umělecké) nádoby spěžové; obyv. **Corinthii, ōrum, m.** Korinťané **b Corinthiacus, a, um** korintský **c Corinthiēnsis, e** korintský *T.*

**Corioli, ōrum, m.** město Volsků v Latii. Odt. adj. **Coriolānus, a, um** koriolský; zvl. jako příjmení Gnaea Marcia; obyv. **Coriolāni, ōrum, m.** Koriolané.

**Coriosolitēs, um, m.** Koriosolitē, obec aremorická (v nyn. Bretagni) *Cs.*

**corium, iū, n.** [srov. cortex, č. kůra a ruské škura = kůže] (silná, tvrdá) kůže

(přírodní i vydělaná), useň, jircha: (přísl. *canis a corio numquam absterbitur uncto* *H* pes nedá se odstrašiti od kůže olejem napuštěné (t. j. bude ji kousati); meton. kožený bič; metaf. kúra, obal: *nubium c. Pn-h.*

**Cornélia** viz *Cornelius*.

**Cornélius**, jméno jednoho z nejslavnějších rodů římských. Rozeznávají se četné větve (*familiae*) rodu tohoto, zejm. **A Cethēgi**: *C. Cornelius Cethegus*, účastník spiknutí Katilinova **B Cinnac** viz *Cinna* **C Dolabellae** viz *Dolabella* **D Lentuli**: **1 P. Cornelius Lentulus Sura**, účastník spiknutí Katilinova **2 P. Cornelius Lentulus Spinther**, konsul r. 57 př. n. l. **E Scipiōnēs**: **1 P. Cornelius Scipio**, konsul r. 218, poražen od Hannibala na řece Ticinu. Později se odebral se svým bratrem Gnaeem do Hispanie, kde bojovali šťastně proti Kartagiňanům, až r. 212 oba padli **2 P. Cornelius Scipio Africanus maior**, syn pod 1 uvedeného Publia, vítěz nad Hannibalem u Zamy (r. 202); r. 190 odebral se jako legát svého bratra Lucia proti Antiochovi syrskému **3 Cornelia**, dcera předešlého, provdaná za Tib. Sempronii Grakcha, slavná matka Grakchův **4 P. Cornelius Scipio**, syn pod 2 uvedeného **5** od tohoto byl adoptován *P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus minor*, vlastní syn Aemilia Paula, vítěze u Pydny, vysoce vzdělaný, dobyl r. 146 Kartaginy a r. 134 Numantie (odtud příjmení jeho: *Numentinus*) **6 P. Cornelius Scipio Nasica**, strýc staršího Afrikana; přivezl r. 204 obraz veliké matky bohů, Kybely, z Pessinunta do Říma, konsul r. 191 **7 P. Cornelius Scipio Nasica Corculum**, byl dvakrát konsulem a roku 159 censem, pokořil (r. 155) úplně Dalmaty **8 P. Cornelius Scipio Nasica Serapio**, konsul r. 138, zuřivý protivník reformy grakchovských **9 Cornelia**, sličná a ctnostná dcera Q. Caecilia Metella Pia Scipiona, byla nejprve provdána za syna triumvira Krassa a po jeho smrti za Pompeja **F Sullae**: **1 L. Cornelius Sulla Felix**, známý diktátor **2 Faustus Cornelius Sulla**, syn předešlého, přívrže-

nec Pompejův **3 P. Cornelius Sulla**, syn bratra diktátora Sully. Cicero hájil ho z obžaloby pro účastenství ve spiknutí Katilinově **G Balbí**: *L. Cornelius Balbus*, z Gad v Hispanii, od Cicerona hájen pro neoprávněné osobování si práva občanského **H Galli** viz *Gallus*.

**corneolus, a, um** [2. *corneus*] rohovitý.

**<corneta, ae, f. [cornu]** **1** ženský účes s dvěma „roh“ **2** pokrývka hlavy, kukla, čepec (s dvěma cípy).>

**1. corneus, a, um** [*cornus*] dřínový.

**2. corneus, a, um** [*cornu*] rohový, (dělaný) z rohu.

**cornicen, cinis, m.** [*cornu a cano*] trubač na roh.

**cornicula, ae, f. [cornix]** malá vrána, vranka, kavka.

**corniculārius, iī, m.** [1. *corniculum*] růžkem vyznamenaný voják, svobodník.

**1. corniculum, i, n.** [*cornu*] růžek; = spec. růžek jako ozdoba na přilbě, vyznamenaní vojínů: *equites corniculis armillisque donat L.*

**2. Corniculum, ī, n.** starobylé město v Latii sev. od Tibura. Odt. adj. **Corniculānus, a, um** kornikulský, z Kornikula; subst. **Corniculāna, ae, f.** Kornikulanka.

**corniger, gera, gerum** [*cornu a gero*] rohonosný, rohatý: *c. cervus* *O* parohatý; subst. rohatec.

**cornipēs, pedis, adj.** [*cornu a pes*] rohonohý, kopytnatý.

**cornix, icis, f.** [srov. *κόραξ, κορώνη*, krkavec] vrána: (přísl. *cornicum oculos configere* (v. t.) *C.*

**cornū, ūs, n.** [srov. *cerebrum, κόραξ*]

**1** roh (výrostek na hlavě zvířat): *surgens in cornua cervus V* jelen hrdě zvedající parohy; = spec. roh (látka kopyt, zobáku): *alligat ungues perpetuo cornu ungula O*; (obr. o smělosti a odvaze) *addis cornua pauperi H* dodáváš rohů (= odvahy) chudáku (o víně) **2** metaf. (o věcech rohu podobných) **a** růžek, masitý výrůstek na čele, bradavice *H*; zobák o papoušku :: *Statius b* rohy, růžky měsíčné: *lunae se cornua complent V* **c** růžky, hruškovité hlavice ze slono-

viny na koncích válečku, kolem něhož se ovíjely závitky papyrové: *candida nec nigrā cornua fronte geras* **O d** kužel, kuželovitá násadka na vrchu přílby, do níž byl zasazován chochol: *c. galeae* **L**; *rubrae cornua cristae* **V e** konec ráhna lodního: *cornua obvertimus antemnarum* **V**; synekd. ráhno: *torquent cornua* **V f** výběžek, okřídlí, ostroh: *angustis inclusum cornibus aequor* **O g** rameno řeky: *septem digestum in cornua Nilum* **O h** cíp, konec: *adsidebat in cornu tribunalis* **T** sedal na rohu tribunálu (soudního) **i** vojen. konec, křídlo šiku: *dextrum, laevum (sinistrum)* **c. 3** meton. (o věcech z rohu hotovených) **a** polní roh (k troubení): *minax murmur cornuum* **H**; *adunco cornu* (abl. qual.) *tibia* **O** šalmaj, píšťala (fryžská) se zahnutou rohovou násadkou (pro zesílení zvuku) **b** roh, rohová nádoba, nálevka: *latices infundere cornu* **V c** lučičtář, luk (složený ze dvou rohů): (v plur.) *flectere cornua* **O** napínati luk; *torquere cornu spicula* **V**.

**1. cornum, ī, n.** básn. vedl. tvar ke *cornu*.

**2. cornum, ī, n.** [*cornus*] **1** dřín, dřínka **2** meton. dřínové ratiště, kopí.

**cornus, ī, f.** **1** dřín, svída **2** dřínové ratiště, kopí.

**cornūtus, a, um** [*cornu*] rohatý.

**Coroebus, ī, m.** [*Κοροίβος*] Koroi-bos, syn Mygdonův, ženich Kassandřin **V**.

**corolla, ae, f.** [*corona*] věneček, věnec.

**corollarium, iī, n.** (sc. *donum*) [*corolla*] pův. věnec hercům darem dávaný, později místo něho peníze; odt. metaf. dar, přídavek.

**corōna, ae, f.** [*χορώνη*] **1** věnec: *sub corona vendere* (vl. prodávati zajaté pod věncem) prodávati do otroctví; (pas.) *sub corona venire, venum dari* býti prodáván jako zajatec do otroctví. Věnec, jímž byli váleční zajatci věnčeni, byl patrně upomínkou na původní obětování zajatců, ježto žertvy obětní byly věnčeny; (obr.) *quare sibi nectat uterque coronam* **H** proč si každý splétá věnec (t. j. činí si právo na odměnu);

metaf. **a** věnec zdi, horní okraj: *angusta muri c. erat* **Cr b** věnec, kruh, kolo posluchačů n. diváků, posluchači, obecnostvo: *non coronā consessus vester cinctus est, ut solebat* **C** není sbor váš obstoupen kruhem obvyklého posluchačstva; *risum tollent impune coronae* **H**; *vulgi stante corona* **O** an lid (branný) stál kolem **c** kruh obléhajícího vojska svírající město: *opus coronā cingere* **Cs** kruhem obklíčiti; *urbem coronā capere* **Cr** města obklíčením dobyti **2** královský věnec, koruna, čelenka: *regni coronam cum sceptro mittere* **V** korunu královskou; = <věnec vlasů (duchovních osob), tonsura> **3** jako vl. jm. Koruna, souhvězdí na severním nebi, podle báje věnec Ariadnin.

**Corōnae, ārum** n. var. **Corōnī, ōrum, m.** jméno dvou mladíků, kteří povstali z popelu dcer Orionových **O**.

**corōnārius, a, um** [*corona*] příslušný k věnci, věnečný: *aurum coronarium* (peněžitý) dar provincie vítěznému vojevůdci (pův. na zakoupení zlatého věnce, později k volnému užití).

**corōnātiō, ōnis, f.** [*corono*] ověnčování; = <korunovace>.

**Corōnē, ēs, f.** [*Κορώνη*] město v Mesenii **L**.

**Corōnēa, ae, f.** [*Κορώνεια*] Koroneia, město v Boiotii. Odt. **a** obyv. **Corōnaei, ōrum, m.** Koronejané **badj. Corōnēnsis, e** koronejský.

**Corōnēus, eī, m.** Koroneus, král fokidský, otec Korony, jež byla proměněna ve vránu (*χορώνη*) **O**.

**Corōnī** viz *Coronae*.

**Corōnis, idis, f.** [*Κορωνίς*] matka Asklepiova. Odt. **Corōnidēs, ae, m.** [*Κορωνεΐδης*] Koronovec, syn Koronin (= *Aesculapius*) **O**.

**corōnō, āre, āvī, ātum** [*corona*] **1** věnčiti, zdobiti věnci: *cratera coronant* **V**; (s ak. vztah.) *coronatus capillos* **H** maje vlasy ověnčeny; (s ak. vnitřním) *coronari Olympia* **H** ve hrách Olympijských býti ověnčen (jako vítěz) (srov. στεφανοῦσθαι Ὀλύμπια) **2** metaf. věnčiti, vůkol obklíčovati: *silva coronat aquas* **O** věnčí; *omnem abitum custode coronant* **V** stráží obklíčí.

**corporālis**, *e* [*corpus*] tělesný.  
**corporālitās**, *ātis*, *f.* [*corporalis*] tělesnost.

**corporāliter**, *adv.* [*corporalis*] tělesně.  
**corporātus**, *a, um* [*corpus*] ztělesněný.

**corporeus**, *a, um* [*corpus*] **a** tělesný, hmotný: *res corporeae* **C** **b** (jsoucí) z těla, z masa, masitý: *c. humerus Pelopis* **O**; *corporeae dapes* **O** masité krmé.

**corpus**, *oris*, *n.* **1** tělo, těleso, hmota: *corpora individua* **C** nedělitelná tělesa (= atomy); *c. terrae* **O** těleso zemské; *quot habet corpora pulvis* **O** kolik zrnek má prach; *corpora navium* **Cr** tělesa lodí **2** tělo (lidské i zvířecí), (tělesná) postava **a** *corporis dignitas* **N** vznešená postava **b** *spec. a* mrtvé tělo, mrtvola: *c. ad sepulturam dare* **C**; *acervi corporum* **C** hromady mrtvol; *disice corpora ponto* **V** *β* trup: *caput est a corpore longe* **O**; *c. navium* **Cs** trup lodí *γ* maso (na těle): *abiit corpusque colorque* **O** zhubl jsem i ztratil barvu; *c. subducere* **O** hubeněti; *pars versa est in corporis usum* **O** část se obrátila v maso *δ* (slouží k názornému popisu osoby) (statné) tělo, osoba, člověk: *liberum c. in servitute addicere* **L** svobodné osoby; *captiveum c. Cr* zajatkyň; *ultor vestrae, fidissima corpora, mortis* **O**; *corpora heroum* **V** statní rekové; *delecta virum corpora* **V** vybraná těla mužů (= vybraní mužové); *mortale corpus imo tollere de gradu* **H** povzněsti smrtelníka; *corpora dant somno* **O** ukládají se ke spaní; *ponunt sua corpora phocae* **O** ukládají těla = provalují se; *corpora curant* **V** hovějí si; *quam corpora vestra trucidari sinatis* **L** než byste nechali porubati sebe samy; = (básn.) duše zemřelých: *Charon subvectat corpora cymbā* **V** **3** *metaf.* (uspořádané) těleso, celek, kmen, soubor, sbor, sdružení, družstvo, korporace: *magnum c. V* veliké těleso (= vesmír); *c. rei publicae* **C**; *immensum imperii c. T* nesmírné těleso říše; *unius populi c. L* jednotné těleso národní, národní celek; *commixti corpore tantum* **V** smísice se pouze s celkem (národa); *c. militum* **Cr**

stav vojínů; *redire in c. nomenque Germaniae* **T** vrátiti se opět k celku a jménu germánskému; *magno corpore efficitur, ut . . . T* velikým celkem; *rex sui corporis* **L** král (z) jejich kmene; *toto certatum est corpore regni* **V** celé těleso říše zápasilo; *c. omnis iuris* **L** celek práva, svod; *susceptorum Ostiensium c. Inscr.*

**corpusculum**, *i, n.* [*corpus*] **1** tělíško, drobné těleso: *corpuscula quaedam levia* **C** **2** malé (ubohé) tělo **Šn.**

**cor-rādō**, *ere, rāsī, rāsium* seškrabati, shrabati, smetati, *metaf. též sm.* sbíratí, sháněti: *conrasi omnia* **Tr** *sm.* všechno jsem ‚vymetl‘ (t. j. prodal); *munus conraditur* **Tr** shání se.

**corrēctiō**, *ōnis, f.* [*corrigo*] napravení, náprava, polepšení.

**corrēctor**, *ōris, m.* [*corrigo*] **1** opravce: *asperitatis c. H* jenž napravuje (mladickou) drsnost, příkrost (o básníku) **2** za pozd. čís. doby správce (provincie nebo okrsku provincie): *c. Lucaniae.*

**cor-rēpō**, *ere, psī, —* zalézti (někam).

**correptē**, *adv.* [*correptus*] zkráceně, krátce.

**correptiō**, *ōnis, f.* [*corripio*] **1** uchopení, popadnutí; *metaf.* plísnění, kárání **2** zkrácení.

**correptus**, *a, um* [*corripio*] zkrácený; *t. t. mluvn. o slabikách* krátký (*op. productus*).

**corrīgīa**, *ae, f.* řemen (u obuvi).

**corrīgō**, *ere, rēxī, rēctum* [*com a rego*] **1** rovnati, činiti rovným, přímým: *correctae cerae* **O** (opět) uhlazené psací desky (voskem potažené); *aegre correctus cursus* **L** směr plavby napraven **2** *metaf.* narovnávatí, napravovatí, opravovatí; polepšovati: *tua corrige vota* **O** naprav své přání = přej si něco lepšího; *quidquid c. nefas* **H** cokoli nelze zlepšiti; *cessata tempora cursu corrigit* **O** zameškaný čas dohání během; *re corrige* **S** věci (samou) býti napraven = zmoudřeti zkušeností.

**corripō**, *ere, ripuī, reptum* [*com a rapio*] **1** strhnouti k sobě, chytiti, prudce uchopiti, chopiti se něčeho, popadnouti, uchvátiti (*alqm, alqd*):

*corripe lora manu* *O* chop se rychle otěží; *Cacum corripit (Hercules)* *V* popadne; *mulierem correptam monuit* *T* ženu napomenul, chopiv ji prudce za ruku; *c. corpus e stratis* *V* vzchopiti se s lůžka; se *c.* *V* vzchopiti se; = spec. *a* (mocí) polapiti, chytiti, zatknouti: *quos ille corripit atque interfici iussit* *Cs* *β* (mocí) strhnouti na sebe, uchvátiti, zmocniti se: *c. sacram effigiem* *V* uchvátiti, odciziti; *fascēs c.* *S* zmocniti se svazků prutů = uchvátiti nejvyšší moc; (obr.) *praefecturas c.* *T* podrobiti si (parthské) provincie; *Marte secundo omnia corripuisse* *V* že štěstím válečným vše opanovali **2** metaf. **a** (káravými slovy) napadnouti, plísňiti, ostře domluvíti, tupiti (srov. strhati někoho): *correptus voce magistrī* *H* vyplísněn; *consules correpti* *L*; *hunc corripunt dictis* *O* tomuto ostře domlouvají **b** (jako žalobce) uchopiti, chopiti se (obžalovaného), pohnati na soud: *c. reum* *T* **c** (o ohni, nemoci, vášni a p.) chopiti, uchvátiti, zachvátiti: *corripitur flammis terra* *O* země je zachváćena plameny; *correpta regia ardet* *O* královský hrad ohněm zachváćen plane; *imber corripit segetes* *O* ničí; *corripit exitiali morbo* *T*; *correptus imagine formae* *O* okouzlen; *vellem haud correpta fuisset militiā* *V* kéž by nebyla bývala uchváćena láskou k boji **d** rychle uchopiti, urychlit: *c. gradum* *H* zrychlití krok; *c. moras* *O* zkrátiti průtah; *corripuere viam* *V* *O* chvatně se dali na cestu; *spatia corripunt* *V* rychle ujíždějí drahou; *corripunt spatium medium* *V* chvatně uráćejí cestu (mezi místem, odkud vyšli, a kam spějí). Part. *correptus* *j.* adj. v. t..

**corrōborātiō, ōnis, f.** [*corroboro*] zesílení, posílení.

**cor-rōborō, āre, āvī, ātum** zesílití, posílití, utužití; (reflex. a med.) utužití se, zmohutněti: *corroborata iam vetustate audacia* *C* zmohutnělá.

**cor-rōdō, ere, rōsī, rōsum** rozhlodati.

**cor-rogō, āre, āvī, ātum** **1** o věcech (prošením) sehnati, vyprositi, vyžádati: *pecuniam c.* *Cs* **2** o osobách sezvati: *audi-*

*tores c.* *Pn*; *convenerunt conrogati* *C* sešli se sezvaní.

**cor-rūgō, āre** [srov. *corrugis* ‚svrašťelý‘ z *com* a *ruga*] svrašťovati: *mapa corrugat nares* *H* musíš krćiti nosem nad . . . (na znamení nelibosti).

**cor-rumpō, ere, rūpī, ruptum** rozlámati **1 a** (věc zúplna) zmařiti, kaziti, znićiti, zrušiti: *res familiares c.* *S* jmění své vniveć uvěsti; *se suasque spes c.* *S* znićiti sebe i své naděje; *opportunitates c.* *S* mařiti vhodné chvíle; *ob rem corruptam domi poenas metuunt* *S* pro nezdar **b** (věc) kaziti, poškozovati: *aquarum fontes c.* *S* prameny kaziti, otravovati; *tempestas corripit lacūs* *V* mor pokazil rybníky; *Ceres corrupta undis* *V* obilí vodou poškozované; *macie corrumpi* *Cs* hubnouti, scházeti; o změně přirozeného stavu v jiný stav: *humor in similitudinem vini corruptus* *T* nápoj na způsob vína vykvašený; = spec. **a** porušiti, hydžiti, znetvořiti: *forma corrupta* *Cr* postava porušená; *nomen c.* *S* jměno porušiti, překroutiti; *famam rerum gestarum c.* *Cr* poskvřniti pověst *β* porušiti, falšovati: *tabulas publicas* *C* účtetní knihy obecní **2** (mravně) zkaziti, porušiti, svěsti: *invidia corripit ingenium* *L*; *Hannibalem Capua corripit* *L*; *servi ad scelus corrupti* *T* svedení; = spec. (penězi, dary) porušiti, upláceti, podplatiti: *virginem auro c.* *L*; *comitum c. curam nutricisque fidem* *O* porušiti péči průvodců i věrnost chůvy; (absol.) *a rege corruptus* *N.* Part. *corruptus* *j.* adj. v. t.

**cor-ruō, ere, rūī, —** **1** sesouti se, zřítiti se, zbořiti se; = spec. klesnouti, padnouti: *corruit telis obrutus* *L*; *corruit in vulnus* *V* klesl na ránu (t. j. kupředu) **2** metaf. zhrouťiti se, klesnouti: *Lacedaemoniorum opes corruerunt* *C* moc se zhrouťila; = spec. **a** hospodářsky klesnouti, přijítí na mizinu *β* (na jevišti) propadnouti: *in extremo actu c.* *C.*

**corruptē, adv.** [*corruptus*] zkaženě; zvráćeně: (*servi*) *corruptius habiti* *T* otroci držení jsouce v kázni příliš volné; *c. iudicare* *C* podávati soud zvráćený.

**corruptēla**, *ae, f.* [*corrumpo*] zkažení, nákaza; svedení; = spec. porušení penězi, podplacení: *iudiciū c. C.*

**corruptiō**, *ōnis, f.* [*corrumpo*] zkažení, zkáza, porušení a akt. svádění; = spec. porušení penězi, podplacení **b** pas. zkažený stav, zvrácenost: *c. opinio* *um C.*

**corruptivus**, *a, um* [*corrumpo*] podléhající zkáze.

**corruptor**, *ōris, m.* [*corrumpo*] kazitel, porušitel, svůdce; = úplatník.

**corruptrix**, *icis, f.* [*corruptor*] kazitelka, svůdkyně, adj. svůdná *C.*

**corruptus**, *a, um* [*corrumpo*] rozlámaný **1** zkažený: *hordeum c.* *Cs* ztuchlý ječmen; *iter corruptius H* horší cesta **2** zkažený, zvrácený; *consuetudo corrupta C 3* (mravně) zkažený, pokažený, svedený; = spec. penězi porušený, uplacený, podplacený.

**Corsica**, *ae, f.* ostrov v moři Středomořím. Odt. adj. **Corsus** *n.* **Corsicus**, *a, um* korsický; obyv. **Corsī**, *ōrum, m.* Korsičané, Korsové.

**cortex**, *icis, m.* (*f. V*) [*srov. corium, čes. kůra*] kůra (stromová), šupina, slupka (ovocná); *pallens c. O* žlutavá slupka (granátového jablka); *vinctae cortice virgae O* lýčím špaté pruty; = spec. kůra dubu korkového, korek: *c. amphorae adstrictus pice H* v. *astringo*; *levior cortice H*; (obr.) *nabis sine cortice H* (t. j. nebuděš potřebovati pomoci).

**cortina**, *ae, f.* okrouhlá nádoba, kotlík; = spec. kotlík trojnožky Pythiiny (v Delfách), trojnožka (delfská); meton. věštba: *nec te Phoebi c. fefellit V*; = metaf. *cum vix in cortina quisquam adsistat T* podle ob. výkl. v kruhu posluchačů.

**Cortōna**, *ae, f.* město v Etrurii. Odt. adj. **Cortōnēnsis**, *e* kortonský; obyv. **Cortōnēnsēs**, *ium, m.* Kortoňané.

**Coruncānius**, římské jméno rodové; zvl. *Ti. Coruncanius*, první plebejský *pontifex maximus* proslulý moudrostí a zbožností *C. T.*

**Cōrus** viz *Caurus*.

<**cōrus**, *ī, m.* korec.>

**coruscō**, *āre 1* trans. (rychle) máchat, mávati, potřásati něčím (alqd):

*hastam c. V 2* intrans. třepetati se; metaf. (o světle) míhati se, kmitati se, třpytiti se: *fulgore c. V.*

**coruscus**, *a, um 1* chvějící se, třepetavý, mihotavý: *cristis capita alta* (ak. vztah.) *corusci V* vl. hlavy majíce ovlávány chocholy, vlající chocholy majíce na vysokých hlavách; *silvae coruscae V* stromy mihotavé (na jejichž chvějící se listy padají světelné paprsky); *coruscae ilices V 2* metaf. (o světle) kmitavý, třpytivý, blýskavý: *c. ignis H* blesk; *iuvenes auro corusci V* zářící zlatem; *luce c. aëna V* leskem záře kovovým; *pater coruscā fulmina molitur dextrā V* kmitavou pravicí metá blesky.

**corvus**, *ī, m.* [*srov. cornix, κόραξ, κορώνη, krkavec*] havran, krkavec: *c. oscen H* věštný havran; *pascere in cruce corvos H* krmiti na kříži havrany (t. j. viseti na kříži); metaf. havran (tyč s hákem podobná havranímu zobáku), bořící hák *Cr.* Jako vl. jm. **Corvus** příjmení v rodě Valeriů.

**Corybantes**, *um, m.* [*Κορύβαντες*] korybantové, kněží bohyně Kybely, kteří o slavnostech jejích jsouce ozbrojeni divoce křepčili a zbraněmi se potýkali za zvuků ohlušující hudby. Odt. adj. **Corybantius**, *a, um* korybantský: *C. aera V* (= cymbály). Sg. **Corybās**, *antis, m.* syn Kybelin.

**1. Cōrycus** neb **-os, ī, m.** [*Κόρυκος*] **1** město v Kilikii, u něhož se dařil výborný šafrán (nyn. Korghos) **2** přístavní město a mys na pomoří ionském (nyn. Kóraka). Odt. adj. **Cōrycius**, *a, um* korycký **a** = kilický **b** *C. promunturium c* příslušný ke skalní jeskyni na jižním úpatí Parnassu, zasvěcené nymfám a Panovi; odt. **Cōrycides nymphae O** nymfy korycké.

**2. cōrycus, ī, m.** [*κόρυκος*] měch, měsec, pytel naplněný pískem neb jádry fíkovými ke cvičení v palestře; (obr.) *Bestia, laterum et vocis meae c. C* Bestia, na němž jsem cvičil prsa i hlas svůj.

**Corydōn**, *ōnis, m.* [*srov. κόρυδος chocholouš, skřivan*] významné jméno pastýře znalého zpěvu *V.*



**corylētum**, *i*, *m*. [*corylus*] lískoví, líščí.

**corylus** (*corulus*), *i*, *f*. líska, lískový keř.

**corymbifer**, *fera*, *ferum* [*corymbus a fero*] mající hrozny břechťanové: *Bacchus c. O* břechťanem ozdobený.

**corymbus**, *i*, *m*. [κόρυμβος] hrozen (květenství), okolík zvl. břechťanový.

**Corynaeus**, *i*, *m*. [κορύνη *kyj*] významné jméno dvou válečníků *V*.

**coryphaeus**, *i*, *m*. [κορυφαῖος] náčelník.

**Corythus**, *i* **1** *f*. město v Etrurii **2** *m*. vl. jm. mužské, zejm. **a** mythický zakladatel města Korythu, otec Dardanův, praotec trojského rodu královského *V* **b** syn Paridův *O*.

**cōrytus**, *i*, *m*. (ak. *coryton O*) [γωρυτός] toul, toulec.

**coryza**, *ae*, *f*. [κόρυζα] rýma.

**1. cōs**, *cōtis*, *f*. [srov. *catus*] brus: *Cupido acuens sagittas cote cruenta H* na brusu krvavém (střely na něm nastřené raní krvavě). Psaní *cotes* druhdy = *cautes* v. t.

**2. Cōs** viz *Coos*.

**Cosa**, *ae* n. *Cosae*, *ārum*, *f*. **1** starobylé město etruské. Odt. adj. **Cosānus**, *a*, *um* k o s k ý; subst. in *Cosano Cs* v území města Kosy; obyv. **Cosāni**, *ōrum*, *m*. *Kosané* **2** město v území Bruttii.

**cosmoe**, *ōrum*, *m*. [κόσμοι] „pořadatelé“, jméno nejvyšších úředníků na Krétě *C*.

**cōsol**, **cōsolō** arch. *Inscr* = *consul*, *consulo*.

**Cossus**, *i*, *m*. [*cossus* červ hubící dřevo, drvopleň] příjmení v rodu *Korneliu*; *A. Cornelius Cossus* zabil vejského krále *Tolumnia* a dobyl první po *Romulovi* t. zv. *spolia opima*.

**costa**, *ae*, *f*. [srov. čes. kost] **1** žebro **2** metaf. bok, stěna: *costae aēni V* boky kotle; *secta intexunt abiete costas V* z jedlových prken sroubí boky (koně).

**costum**, *i*, *n*. [κόστος] kost, zázvorovitá rostlina rostoucí na Východě, z jejíž kořenů se připravovala libovonná a drahocenná mast; meton. (drahocenná) mast, balzám.

**Cosyra** (*Cossyra*), *ae*, *f*. malý ostrov

mezi Maltou a pobřežím africkým (nyn. *Pantelleria*).

**cothurnātus**, *a*, *um* [*cothurnus*] **1** obutý do kothurnů **2** metaf. tragicky vznešený, pathetický *O*.

**cothurnus** (*coturnus*), *i*, *m*. [κόθορνος] **1** **a** střevíc lovecký s tlustými podešvemi, řemínky pevně ušňetrovaný **b** střevíc herců tragických, za řím. doby s vysokými podešvy, kothurn **2** meton. **a** vznešený sloh tragedie: *Sophocleo carmina digna cothurno V* básně rovnocenné vznešené mluvě *Sofokleově* **b** tragedie: *hunc cepere pedem grandes cothurni H* tento rozměr přijaly vznešené tragedie.

**cotidiānus**, **cotidiē** viz *cottidianus*, *cottidie*.

**Cotini**, *ōrum*, *m*. *Kotinové*, národ, jenž byl usedlý u horního *Váhu T*.

**Cotta**, *ae*, *m*. příjmení v rodu *Aureliu*; viz *Aurelius*.

**cotidiānus** (psáno též *cottidianus*), *a*, *um* [*cottidie*] **1** každodenní, denní; sm. obvyklý: *cottidiani interpretes Cs* **2** denní, všední.

**cottidiē** (psáno též *cotidie*, později obnoven *quotidie* a *quotidie*) [z lok. \**quotiteidie*] (vl. kteréhokoli dne) každodenně, denně.

**Cottius**, *iū*, *m*. jméno dvou knížat, otce a syna, kteří panovali nad národy usedlými v té části Alp, jež po nich slovou *Alpes Cottianae* n. *Cottiae* Alpy *Kottijské T*.

**coturnix**, *īcis*, *f*. křepelka.

**coturnus** viz *cothurnus*.

**Cotys**, *yis* a *Cotus*, *i*, *m*. jméno několika knížat thráckých.

**Cotyttia**, *ōrum*, *n*. *Kotyttie*, divoká, orgiastická slavnost bohyně pův. thrácké, zvané *Kotyttio H*.

**Cōum**, **Cous** a **Cōus** viz *Coos*.

**coventiō** viz *contio*.

**covinnārius**, *iū*, *m*. [*covinnus* (keltický) vůz kosatý] vojnín bojující s kosatého vozu *T*.

**coxa**, *ae*, *f*. kyčel *Pn*.

**Crabra** (*aqua*), *ae*, *f*. vodovod u *Tuskula*, ústí do *Tibery C*.

**crābrō**, *ōnis*, *m*. sršeň.

**Cragus**, *i* *m*. pohoří v *Lykii*.

**Cranii**, *ōrum*, *m.* městečko na záp. pobřeží Kefallenie; též obyvatelé jeho.

**Crānōn** *n.* **Crannōn**, *ōnis*, *f.* [Κρανών] město v Thessalii. Odt. adj. **Crānōnius**, *a*, *um* kranonský *L.*

**Crantōr**, *oris*, *m.* [Κραντωρ] 1 zbrojnoš Peleův *O* 2 akademický filosof (ok. r. 320 př. n. l.) ze Sol v Kilikii.

**crāpula**, *ae*, *f.* [κραπάλη] podnapilost, opilost, opice.

**crās**, *adv.* zítra; přenes. budoucně.

**crassē**, *adv.* [crassus] tlustě, hrubě: *carmen c. compositum H* hrubě složená.

**crassitūdō**, *inis*, *f.* [crassus] a tloušťka, síla **b** hustota: *aëris c. C.*

**crassiusculus**, *a*, *um* [crassus] tlustěoučký.

1. **crassus**, *a*, *um* tlustý **a** silný, hrubý: *crassa toga H*; metaf. (*sapiens*) *crassā Minervā H* rozumu prostého **b** hustý: *c. cruor V* hustá, sražená krev; *Boeotum c. aër H*; *picea c. caligine (ignis) V* (oheň) hustý smolným dýmem.

2. **Crassus**, *ī*, *m.* [„Tlustý“] příjmení v rodě Liciniů; zvl. 1 *L. Licinius Crassus*, znamenitý řečník († r. 91 př. n. l.) 2 *M. Licinius Crassus Dives*, známý triumvir, poražen a pak zabit v Mesopotamii u Karrh r. 53 př. n. l.

**crāstinus** [cras; srov. *diu-tinus*] zítřejší: *in crastinum (sc. diem) differre C* odkládati na zítřek.

**crātēr**, *ēris*, *m.* a **crātēra**, *ae*, *f.* [κρατήρ, κρατήρ od κραννυμι] 1 měsidlo (velká nádoba, v níž bylo míšeno víno s vodou); též nádoba, džbán na olej: *fuso crateres olivo V* 2 metaf. jícen, sopečný kráter: *tellus currus medio cratere recepit O* 3 (souhvězdí) Pohár *O.*

**Craterus**, *ī*, *m.* [κρατερός „Silný“] řecké jméno mužské 1 vojevůdce Alexandra Velikého *N Cr* 2 znamenitý lékař řecký, žijící v Římě za doby Ciceronovy.

**Crāthis**, *idis*, *m.* [Κραθις] hraniční řeka mezi Lukanií a Bruttiiem.

**Cratinus**, *ī*, *m.* [Κρατινος] básník staré komedie attické, starší vrstevník Aristofanův *H.*

**Cratippus**, *ī*, *m.* [Κράτιππος] peri-

patetický filosof v Athénách, učil syna Ciceronova *C.*

**crātis**, *is*, *f.* obyč. v plur. **crātēs**, *ium* 1 pletenina, pletivo, líska: *claudere textis cratibus pecus H* zavírá stádo v pletené ohradě; *flectunt salignas umbonum crates V* vl. ohýbají vrbové proutí a dělají z něho štíty = z proutí vrbového pletou štíty; *vimineaes crates V* proutěné brány k vláčení; = spec. proutí, roští: *loricas ex cratibus attexere Cs* připlétati z proutí poprsní hradbu 2 metaf. pletivo, spojení, svaz: *crates pectoris V* pletivo prsou, hruď; *c. laterum O*; *c. spinæ O* svaz páteřní.

**creātīō**, *ōnis*, *f.* [creo] zvolení, volba.

**creātor**, *ōris*, *m.* [creo] stvořitel; původce: *c. huius urbis C* zakladatel; *c. Achillis O* otec Achillův.

**creātrix**, *īcis*, *f.* [creator] původkyně: *diva c. V* božská matka.

**creātūra**, *ae*, *f.* [creo] stvoření; tvor.

**crēber**, *bra*, *brum* [srov. *creo a cresco*] **a** (v prostoru) hustý, plný, četný, hojný, bohatý: *lucus c. harundinibus O* háj hustě zarostlý rákosím; *creberrima fontibus Ide O* velmi bohatá na prameny; *Auster c. procellis H* bohatý na bouře, bouřenosný; *Niobe comitum creberrima turba var. O* hojně obklopena **b** (v čase) zhusta opakovaný, častý: *crebras litteras mittere C* posílati časté listy; *c. Auster V* stále vanoucí; *crebris micat ignibus aether V* hojnými; (neutr. plur. v platnosti adv.) *equus pede terram crebra ferit V* opět a opět; = doplňk. *in eo c. fuisti C* to jsi často opakoval; *crebri lapides cecidere L* hojně kamení napadlo; *heros c. pulsat Dareta V* časté rány zasazuje Daretovi.

**crēbrēscō**, *ere*, *bruī*, — [creber] stávat se častějším; množiti se, rozmáhati se, vzrůstat se, vzrůstat: *aurae crebrescunt V* vánky se množí; *horror crebrescit V* hrůza se rozmáhá; *crebrescente invidia T* poněvadž nenávisť vzrůstala; *c. sermonem V* že se řeč rozmáhá; *crebrescens cladis fama T* rostoucí pověst o porážce; (neos.) *crebrescit* s ak. c. inf. proskakuje, proslýchá se, pověst se šíří, že . . .

**crēbritās, ātis, f.** [creber] hustota **a** v prostoru *densae crebritatibus arbores:: Vitruvius* mnohosí; hojnost: *c. sententiarum C* **b** v čase častost: *c. periculatorum T* častá nebezpečeství.

**crēbrō,** adv. [creber] zhusta, často, začasté.

**crēdibilis, e** [credo] uvěřitelný, víře podobný, hodnověrný: *vix credibile (est)* sotva víře podobno, neuvěřitelné; *supra quam credibile S* více, než by kdo věřil; (neutr. subst.) *credibili* (abl. komp.) *fortior illa fuit O* byla statečnější nad uvěření.

**crēdibiliter,** adv. [credibilis] víře podobně, hodnověrně.

**crēditor, ōris, m.** [credo] jenž své peníze svěřil druhému, věřitel.

**crēditum, ī, n.** [credo] svěřené; půjčka, dluh: *c. abiurare S* dluh půjčkou upříti.

**crēdō, ere, didi, ditum** [snad z *cor* a 2. -do, vl. položit na srdce] **1** svěřovati někomu něco (alci alqd): *regnum credita pars cessit Heleno V* část říše svěřena přišla pod Helena; *puero summam belli c. V; tibi creditum debes Vergilium H* sobě svěřeného dluhuješ (o lodi); *libris arcana c. H* svěřovati tajemství knihám; (reflex.) *qui se creditit hostibus H* jenž sebe svěřil; *se ponto c. O* odvážit se na moře; *nocti se c. O* odvážit se do noci; *se c. pugnae V* dáti se v boj; *te aequo mecum crede solo V* na rovné půdě měř se se mnou; - spec. svěřovati peníze, půjčovati: *ne pecunias creditas solverent C* vypůjčené peníze; *metuebat, ne, quod crediderat, perderet C* aby nepřišel o peníze (půjčené) **2 a** věřiti, důvěřovati někomu, spoléhati na někoho n. něco (alci): *virtuti popularium c. S; c. hastae V* **b** (slovům, vypravování) věřiti, víru přikládati, míti za pravdu (alqd): *de se si creditur ipsi O* možno-li jí věřiti o ní (samé) = je-li o sobě hodnověrným svědkem; (osob. pas.) *credor (= creditur mihi); ora non unquam credita Teucris V* ústa, jimž Teukrové nikdy nevěřili; *vix equidem credar O* stěží mi bude uvěřeno; *venerabilior divinitate credita L* více ctěn, poněvadž se věřilo

v božství; *creditus accepit herbas O* víry došel; *moenia iam stabant credita sed turbae nimis ampla suae O* o nichž (hradbách) však větší hrstka lidí věřila, že . . . **c** (ve význ. oslabeném) věřiti, mysliti, domnívati se, nadíti se (s ak. c. inf.; v pas. s nom. c. inf.) pokládati (s dvojím ak., v pas. s dvojím nom.): *voluntaria morte interisse creditus T* věřilo se (o něm), že zemřel; *numquam credito (abl. abs.) sine fraude Germanicum interisse T* ježto se nikdy nevěřilo, že . . .; *quoscumque idoneos credebat S* pokládal za vhodné; *ut servā natus crederetur L* že byl pokládán za syna otrokyně; *per quae (pignora) tua vera propago credar O* za tvého pravého potomka byl bych uznáván; - vložené *credo* vyjadřuje často subjektivní mínění trvám, tuším, asi, snad; (s ak. c. inf.) *quid responsuros creditis? S* co by asi odpověděli; (konj. minul. možnosti) *crederes* byl bys věřil, byl bys myslil; *milites maesti, crederes victos, in castra redeunt L* byl bys myslil, že jsou přemoženi. Part. *creditum* j. subst. v. t.

**crēdulitās, ātis, f.** [credulus] věřivost, lehkověrnost, důvěřivost.

**crēdulus, a, um** [credo] věřivý, důvěřivý: *minime credula postero (se. diei) H* nedůvěřujíc zítřku; (v pas. významu) *credulā famā inter gaudentes T* ježto pověst snadno docházela víry u radujících se.

**Cremera, ae, m.** říčka v Etrurii, jež nedaleko Říma vtéká do Tibery. Odt. adj. **Cremerēnsis, e** kremerský: *dies T* neblahý den, v němž (r. 477 př. n. l.) 306 Fabiů padlo v boji proti Vejanům.

**cremō, āre, āvi, ātum** spalovati, upalovati: (s ak. vztah.) *virgo visa (est) omnem ornatum flammā cremari V* bylo viděti dívku, jak jí celá ozdoba (hlavy) hoří; *spolia Iovi cremavit V* spálil v oběť Jovovi; (básn. o ohni samém) *ignis trabes cremat O* oheň stravuje.

**Cremōna, ae, f.** město v hořejší Italii při severním břehu Pádu. Odt. adj. **Cremōnēnsis, e** kremonský; obyv. **Cremōnēnsēs, ium, m.** Kremoaňané.

**Cremōnis iugum** hřbet „Kremo“ (nejspíše nyn. Malý Bernhard).

**Cremūtius**, římské jméno rodové; zvl. *A. Cremutius Cordus*, dějepisec za doby Tiberiovy T.

**Crēnaeus**, *ī, m.* [κρηναῖος, pramenný, bydlící při prameni] jméno Kentaura O.

**Crēnē**, *ēs, f.* město v Aiolidě L.

**creō**, *āre, āvī, ātum* [příb. s *cresco*]  
**1 a** tvořiti, ploditi, roditi: *quidquid mortale creamur* O co nás smrtelných jest zplozováno = my všichni smrtelní zrozenci; part. perf. pas. *creatus* zrozenec, zplozenec: *Maiā creatus* O zrozenec, syn Majin; *Sulmone creati* V zrození v Sulmoně, zrození sulmonští; *vobis animosa creatis* O viz *animosus*; *cibi nullo cogente creati* O pokrmy vyrostlé beze všeho nucení = samorostlé  
**b** metaf. *nova Romae dignitas est creata* L nová důstojnost byla zřízena; *in urbe luxuries creatur* C rodí se hýřivost; *periculum c. C* strojiti nebezpečnoství  
**2** voliti (na úřad), ustanovovati; často též o úředníku volby řídicím (*Brutus*) *conlegam sibi comitiis centuriatis creavit* P. *Valerium* L dal zvoliti za svého soudruha (v úřadě).

**Creōn**, *ontis, m.* [Κρόων] řecké jméno mužské **1** král korintský, otec Kreusy, choti Iasonovy **2** bratr Iokastin, jenž se ujal vlády v Thébách, když oba synové Oidipovi v souboji padli.

**crepida**, *ae, f.* [z řec. ak. κρηπίδα od κρηπίς] podešev, opánek, sandál, polobotka (řecká obuv).

**crepidātus**, *a, um* [*crepida*] obutý v sandály.

**crepidō**, *inis, f.* [srov. ke *crepida*]  
**1** zděný základ, podstavec **2** povýšená a zděná hráze pobřežní, nábreží: *c. portūs Cr* přístavní hráz; *magnae molis* (gen. qual.) *crepidines Cr* velmi vysoké hráze (pobřežní) = velmi vysoká nábreží; *crepidine saxi V* na (vyčnívajícím) okraji skály.

**crepitāculum**, *ī, n.* [*crepito*] chřestítko.

**crepitō**, *āre, āvī* [*crepo*] (opět a opět n. silně) rachotiti, praskati: *crepitantia arma* O chřestící, řinčící; *aera crepitantia* V kovy řinčící; *c. enses* V

že meče řinčí; *flamma crepitans* V praskající; *multā grandine nimbi culminibus crepitant* V lijavce s prudkým krupobitím na střeších rachotí; *duro crepitant sub vulnere mālae* V pod krutými rázy chrastí čelisti; *crepitans vocat auster in altum* V šumě volá jih na širé moře; *crepitans squama* O chřestící šupiny; *crepitans rostrum* O klapající zobák; *crepitabat brattea vento* V chřestil lupínek větrem; *rami crepitantes auro* O chřestící zlatem; *crepitantes lapilli* O bublající oblázky.

**crepitus**, *ūs, m.* [*crepo*] rachocení, rachot, praskot, břinkot, lomoz: *c. armorum* L řinkot zbraní; *cum aeris crepitu* L za chřestotu cymbálů; *c. materiae flagrantis* L praskot; *non tanti fulmine dissultant crepitūs* V po blesku tak hrozné rány nerachotí; *c. dentium* C skřípání; *c. alarum* L třepot křídel.

**crepō**, *āre, uī*, — **1** intrans. klapati, chřestiti, břinkati: *crepuit sistrum* O chřestačka zazvonila; *crepat in mediis laurus adusta foci* V praská; *sinus crepantes* V šustící záhyby; *acuto in murice remi crepuere* V na ostrém útesu vesla praskla (zlomena) **2** trans. **a** *populus ter crepuit sonum* H třikrát zazvučel tleskotem = třikrát hlučně zatlaskal **b** metaf. hlučně mluvíti o něčem, žvástati, křápati, plácati, tlachati, pleskati (alqd) *inmunda c. verba* H nečistá slova vykřikovati; *vineta mera c. H* pleskati (jen) o samých vinicích; *si quid Stertinius veri crepat* H káže-li cos pravdy (řečeno s úsměškem); *quis post vina pauperiem crepat* H žehrá na chudobu.

**crepundia**, *ōrum, n.* [*crepo*] řehtačka, hrkačka, chrastítko (jednak hračka, jednak amulet).

**crepusculum**, *ī, n.* [arch. *creper*, *a, um* šerý] šero večerní, soumrak: *traherent cum sera crepuscula noctem* O když pozdní soumrak přiváděl noc; (básn.) šero, přitímí, temno: *iter per opaca crepuscula* O stinným šerem; *dubiae crepuscula lucis* O přitímí slabého světla.

**Crēs** viz l. *Creta*.

**crēscentia**, *ae, f.* [*cresco*] vzrůstání, vzrůst.

**crēscō**, *ere, ēvi*, (básn. *crētus*) srov. *creo*] růsti **1** (o něčem, co dosud nebylo) růsti, vyrůstati, vzházeti; často part. **crētus**, *a, um* v platnosti adj. a subst. (s ab n. s abl.) pošlý, zplozený, zrozený, syn, potomek něčí: *Aeneas Troiano sanguine c. V 2* (o něčem, co jest, jestliže toho přibývá) růsti, vzrůstati: *ut cli-vo* (= *in clivo*) *crevisse putes O* že bys myslil, že vyrostly na vrchu; *in caput crescit O* roste do hlavy = (víc a víc) mu roste hlava; *bucina in latum crescit O* šíří se; *crecentes anni O M* léta vzrůstu, mladistvá léta; = spec. růsti v něco, (rostouc) měniti se v něco: *in ramos brachia crescunt O* ramena rostou ve větve **3** metaf. (velikostí, počtem, silou) růsti, vzrůstati, vzmáhati se, rozmáhati se, přibývati, rozhojňovati se: *crescens aestus V* rostoucí přiboj; *crescunt loca decrescentibus undis O* (pevné) půdy přibývá opadáváním vod; (*Atlas*) *crevit in immensum O* vzrostl do nesmírna; *crescit in ore cibus O* jídlo roste v ústech; *annona crevit Cs* cena obilí stoupla; *crescit animus odvaha* roste; *vis crescit victis V*; = spec. (politickou mocí) vzrůstati, zmociti se, zmohutněti, povzněsti se: *in tantas opes c. L* dospěti k takové moci; *crescendi occasio L* příležitost zmociti se.

**1. Crēta**, *ae, n. Crētē, ēs, f.* [Κρήτη] ostrov v moři Středozemním (nyn. Kandia n. Kriti). Odt. **a Crēs, Crētis, m.** [Κρής] Krétan; obyč. v plur. **Crētes, um** Krétané, známi byli jako výborní lukostřelci; adj. krétský **b Crēssa, ae, f.** [Κρήσσα] krétská: *Cressa ne careat pulchra dies nota H* nepostrádejž krásný den krétské (t. j. bílé) značky (bílá barva znamená štěstí, radost). Z bílé hlínky, z křídý (*creta*) učinila prstonárodní etymologie na základě stejného znění slov „krétskou hlínku“; též subst. Krétanka **c Crētis, idis, f.** adj. krétská **d Crēsius, a, um** krétský **e Crētaeus, a, um** krétský **f Crēticus, a, um** [Κρητικός] krétský; též čestné příjmení Q. Caecilia Metella (konsula r. 69 př. n. l.) **g Crētēnsis, e** krétský; obyč. **Crētēnsēs, ium, m.** Krétané.

**2. crēta, ae, f.** křída, bílá hlínka

k líčení, k bílení šatu neb k pečetění: *creta an carbone notare H* viz *carbo*; *vestitu et creta Pt* nakřídovaným šatem; (básn.) hlinítá prst, bahno: *rapidus cretae Oaxes* var. *V* bahno unášející.

**crētātus, a, um** [*creta*] nakřídovaný, natřený bílou hlínkou, křídou *C.*

**Crēticus** viz *Crēta*.

**crētiō, ōnis, f.** [*cerno*] formální převzetí dědictví *C.*

**Crētis** viz *Creta*.

**crētōsus, a, um** [2. *creta*] křídovatý.

**crētula, ae, f.** [2. *creta*] bílá hlínka pečetní; meton. pečeť (z bílé hlínky).

**crētus** viz *creSCO*.

**Creūsa, ae, f.** [Κρέουσα] ženské jméno **1** manželka Aineiova *V 2* dcera korintského krále Kreonta, choť Iasonova *H 3* přístav v Boiotii *L.*

**cribrō, āre, āvi, ātum** [*cribrum*] prosívati.

**cribrum, ī, n.** [*cerno* prosévati] síto, řešeto.

**crīmen, inis, n.** [srov. *cerno, κρίνω*] vl. to, oč jde při rozhodování **1** subjektivně **a** obvinění, nařknutí, žaloba, obžaloba (alcis rei z něčeho): *crimine alqm accusare* viniti někoho ze zločinu; *c. tanti maleficii C* obvinění z tak hrozného zločinu; *c. ambitus C* žaloba pro nezákonné ucházení o úřad; *c. maiestatis C* žaloba pro uražení svrchovanosti (císařské); (praegn.) *distribuere causam ... in crimen* (= *in criminis refutationem*) *C* na vyvrácení obžaloby; *c. invidiae* (gen. subj.) *N* obvinění vzešlé ze závisti; *c. meum, tuum* atd. (subj.) mé obvinění, (obj.) žaloba proti mně; *locus est in crimine O* místo jest viněno (z toho) = svalují vinu na místo; *falsae patres in crimine caedis* (sc. *erant*) *O* na otcích tkvěla vina nepravé vraždy, **b** výčitka, výtka: *c. arrogantiae Cs*; *crimini dare alci alqd* za vinu dávat, vykládati za zločin; *res crimini est C* věc jest vykládána za zločin; *tanto crimine dignus V* hoden takové výčitky; *ferro c. refellam V* mečem vyvrátím výčitku; *nostro cum crimine O* k naší hanbě; = spec. to, na čem lpí výtka viny, příčina, záminka: *sere crimina belli V* zasej příčiny k válce **2** (objektivně)

vina, úhona, přečin, zločin: *sine crimine vitam degere* *V* bez úhony, bez viny, bezúhonně; *essemus miseri sine crimine* *O* bez hanby; (atrib.) *sine crimine coniunx* *O* nevinná; *crimina discit* *V* vyšetřuje zločiny; *crimine ab uno disce omnes* *V* z jednoho zločinu poznej všecky; *reus criminis* *L* obviněný ze zločinu; *est aliquid c. abesse malis* *O* vědomí viny; meton. (osoby stížené vinou, věci zobrazující přečin): *se clamat c. malorum* *V* sebe nazývá příčinou pohrom; *signat sua crimina gemmā* *O* pečeti list obsahující zločin.

**criminātiō, ōnis, f.** [*criminator*] nařknutí, obviňování; (s přiňanou) osočování, pomluva.

**criminātor, ōris, m.** [*criminator*] osočovatel, pomlouvač, utrhač.

**crimīnor, āri, ātus sum** [*crimen*] **a** nařknouti, žalovati, viniti, obviňovati, osočovati někoho (alqm apud alqm) **b** viniti něco, nařkati. stěžovati si na něco, vytýkati (alqd; s quod; s ak. c. inf.): *Agrippinae amicitiam in eo c. T* přátelství s Agrippinou při něm viniti = vytýkati mu přátelství s Agrippinou.

**criminōsē, adv.** [*criminosus*] pomlouvačně, utrhačně, hanlivě, sočivě.

**criminōsus, a, um** [*crimen*] **1** žalobní; ob. pomlouvačný, sočivý, nevravivý: *criminosi iambi* *H* potupné básně (iambické) **2** zločinný.

**Crimisē, ēs, f.** město v Lukanii.

**Crimissus** n. **Crimīsus, ī, m.** říčka na jihozáp. pobřeží sicilském.

**crinālis, e** [*crinis*] **1** vlasový: *crinales vittae* *O* stuhý ve vlasech; *aurum crinale* *V* zlatá ozdoba do vlasů; subst. **crināle, is, n.** (zlatý) vínek, ozdoba (do vlasů) **2** metaf. vlasům podobný, vlasovitý: *crinale corpus* *O* (o těle polypa).

**crīnis, is, m.** [m. \**cris-nis*; přib. s *cris-ta*] vlas zvl. na hlavě **1** (sing. též ve význam. souborném) *nigro crine decorus* *H*; *crinem barbamque promittere* *T* nechati si růsti vlasy i vousy **2** metaf. ohon vlasatice.

**Crīnissus (Crīnīsus), ī** viz *Crimissus*. **crīnitus, a, um** [*crinis*] vlasatý,

douhovlasý, dlouhokadeřný: *os crinitum anguibus* *C* obličej obrostlý hady; metaf. *galea iubā crinita* *V* přilba s vlájícím chocholem; *crinita stella* *C* vlasatice (*χοιμήτης*).

**criobolium, ī, n.** [*κριόβλιον*] (obět-ní) zahájení herana.

**crisis, ak. im, f.** [*κρίσις*] rozhodnutí, rozhodná chvíle, rozhodný obrat; - <kritika; soudnost>.

**Crispinus, ī, m.** nudný mravokárece stoický *H*.

**crispō, āre** [*crispus*] uváděti ve chvějný pohyb, mávaje pohybovati, mávati, potřásati něčím (alqd); o vodě čeríti.

**crispus, a, um** vlnitě se chvějící; kučeravý, kudrnatý, kadeřavý. Jako vl. jm. **Crispus**, římské příjmení.

**crista, ae, f.** [srov. *crinis*] **a** hřeben, chocholka (na hlavě zvířat) **b** chochol (na přilbě).

**crīstātus, a, um** [*crista*] **a** hřebenatý, chocholatý: *vigil ales cristati oris* *O* s hřel inkem na hlavě **b** opatřený chocholem, mající chochol: *cristatae galeae erant* *L* přillice měly chochol; *c. Achilles* *V* chocholnatý.

**Crīthōtē, ēs, f.** město thrácké ve vých. Chersonesu *N*.

**Critiās, ae, m.** [*Κριτίας*] náčelník t. zv. třiceti tyranů v Athénách (r. 404 př. n. l.), básník, řečník a státník.

**criticus, ī, m.** [*κριτικός*] posuzovatel, kritik; gramatik, filolog, učenec.

**Critō, ōnis, m.** [*Κρίτων*] Kriton, žák a přítel Sokratův.

**Critobūlus, ī, m.** [*Κριτόβουλος*] Kritobulos, řecké jméno mužské **1** žák Sokratův *C* **2** lékař Alexandra Velikého *Cr*.

**Critolāus, ī, m.** [*Κριτόλαος*] Kritolaos, řecké jméno mužské **1** peripatetický filosof, jenž jako člen vyslanectva athénskému přišel s Karneadem a Diogenem do Říma (r. 155 př. n. l.) **2** vojevůdce spolku achájského *C*.

**Crocālē, ēs, f.** [*κροκάλη*] oblázkový břeh] významné jméno nymfy *O*.

**croceus, a, um** [*crocus*] šafránový; žlutavý (jako šafrán).

**crocinus**, *a*, *um* [*crocus*] šafránový, žlutý jako šafrán *Ct*; subst. **crocinum**, *ī*, *n*. šafránový olej *Pp*.

**crociō** *n*. **crocciō**, *īre* krákatí.

**crocodilus**, *ī*, *m*. [*κροκόδειλος*] krokodil.

**crocōta**, *ae*, *f*. (*sc. vestis*) [*crocus*] šafránové roucho ženské.

**crocus**, *ī*, *m*. a **crocum**, *ī*, *n*. [*κρόκος*] **1** šafrán **2** meton. **a** šafrán, šafránová barva **b** šafránová voda, voňavka, již zvláště bylo pokropováno římské jeviště: *crocum perambulat fabula H* vl. kus divadelní kráčí šafránem = hraje se na jevišti navoněném šafránem. **Crocus**, *ī*, *m*. Krokos, mladík proměněný v šafránový květ *O*.

**Croesus**, *ī*, *m*. [*Κροῖσος*] Kroisos, král lydský, pověstný bohatstvím (ok. r. 550 př. n. l.). Odt. jako jméno obecné = Krésus, (ohromný) boháč.

**Cromyōn**, *ōnis*, *f*. [*κρόμμυον* cibule] (vl. cibulová zahrada) město na Isthmu při saronském zálivu: *colonus arat Cromyona O* nivy kromyonské.

**Crotō**, *ōnis*, *m*. [*Κρότων*] Kroton, město na vých. pobřeží Bruttia (nyn. Crotone). Odt. **a** subst. **Crotōniātēs**, *ae*, *m*. Krotoňan **b** adj. **Crotōniēnsis**, *e* krotoský.

**cruciābilis**, *e* [*crucio*] mučivý, trapný; **cruciābilitās**, *ātis*, *f*. [*cruciabilis*] mučivost, utrpení, muka.

**cruciāmentum**, *ī*, *n*. [*crucio*] mučení, trápení, trýzeň.

**cruciārius**, *ī*, *m*. [*crux*] ukřížovaný; oběšenec.

**cruciātus**, *ūs*, *m*. [*crucio*] vl. křížování; mučení, muka, trápení, útrapa, trýzeň: *summum in cruciatum venire Cs* propadnouti nejhorším mukám; *in cruciatum dare C* dáti na mučidla.

**cruciō**, *ūre*, *āvī*, *ātum* [*crux*] vl. křížovati **1** mučiti, trápati, trýzniti: *cruciatu est a Carthaginiensibus Regulus C* byl mučen **2** (duševně) mučiti, trápati: *animis cruciamur C* trápíme se v myslí.

**crūdēlis**, *e* [*crudus*] surový, krutý, ukrutný, krvelačný, bezcitný, nemilosrdný, nelidský; metaf. *c. vita V* krutý.

**crūdēlitās**, *ātis*, *f*. [*crudelis*] suro-

vost, krutost, ukrutnost, krvelačnost, ukruteňství, nemilosrdnost.

**crūdēliter**, *adv*. [*crudelis*] kruté, ukrutně, nelítostně: *equis crudelius amavit? O* zda kdo strastněji miloval = trápila-li víc koho láska.

**crūdēscō**, *ere*, —, — [*crudus*] stávati se surovějším; metaf. stávati se prudčím, rozjitřovati se: *crudescit pugna V* boj se rozjitřuje, zuří prudčeji; *seditio crudescit T* vzpoura se jitrí (opak *faticii*).

**crūdītās**, *ātis*, *f*. [*crudus*] syrovost v žaludku; zlé zažívání, zkažený žaludek.

**crūdus**, *a*, *um* [*srov. cruor, cruentus*] **1** (ještě) krvácející, krvavý: *vulnera cruda O*; = spec. (o jídle) syrový, nevařený (opak *coctus*); (o ciblách) nepálený **2** metaf. **a** syrový, surový, nezpracovaný, nevydělaný: *cortice cruda* (abl. qual.) *hasta V* oštěp s korou syrovou; *c. pero V* syrová škorň (z nevydělané kůže) **b** nezralý, nedospělý, předčasný: *poma cruda C* (opak *matura, cocta*); *c. servitium T* (ještě příliš) čerstvé otroctví **c** čerstvý, svěží, jadrný, statný: *cruda senectus V* (*srov. Hom. ὠμογέρον* statný stařec) **d** mající zkažený žaludek: (*Roscius crudior fuit C* měl poněkud zkažený žaludek; přejedený: *mustacea crudis donanda Iv* **e** surový, necitelný, krutý: *crudi Getae O* sverepí; *c. ensis V* vražedný meč; *c. caestus V* kruté řemení zápasní (kterým se zasazují kruté rány).

**cruentō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*cruentus*] **1** zkrvácti, krví potřísniti, zbrojiti **2** metaf. potřísniti, poskvřniti: *deos caede principis T*; = *haec cruentat oratio C* tato má řeč (tě) zraňuje do krve.

**cruentus**, *a*, *um* [*cruor*] **1** krvavý, zkrvácený, zkrvavený, krví potřísněný: *gaudet Bellona cruentis* (abl. neutr. plur.) *H* má radost z krvavých činů **2** přenes. **a** sm. červený (jako krev): *cruenta myrta V* (o myrtových plodech); (obr.) *doluere cruento dente lacessiti H* zubem jizlivosti do krvava zranění **b** krvelačný, krvežíznivý: *Mars c. H*; *c. ira H*; *cruentae epistulae T*.

**crumēna**, *ae, f.* 1 měšec na peníze (nošený obyčejně kolem krku) 2 meton. pokladna, peníze.

**cruor**, *ōris, m.* [srov. čes. krev, κρέας = maso] 1 krev (z rány tryskající n. ssedlá, stydlá): *siccabat veste cruores* V proudy krve; *crassum cruorem ore eiecitare* V sraženou krev chrliti z úst; *arma uncta cruoribus* H zbraň potřísněná krví 2 meton. krveprolití, vražda: *lupus cupidus cruoris* O krvelačný; *se cruori parare* O chystati se k vraždě; *adde cruorem stultitiae* H přidej k pošetilosti krvavý čin.

**cruppellārii**, *ōrum, m.* [keltské slovo] šermíři, odění v brnění (u Haeduů) T.

**crūrālis**, *e* [*crus*] holeňní.

**crūs**, *ūris, n.* holeň, bérce, hnát, noha: *crus femurque* C holeň a stehno; *crura suffringere* C zpřerážeti hnáty.

**crusta**, *ae, f.* [srov. κρούς = mráz, led, κρύσταλλος led] 1 kůra, skořápka, tuhý povlak, škraloup: *concrescunt in flumine crustae* V tuhnou (ledové) povlaky, kůry 2 kovové obložení, kovový povlak, pás na nádobách, vyzdobený polovypuklou prací.

**crustulum**, *i, n.* [*crustum*] cukrovinka, cukrátko, pamlsek.

**crustum**, *i, n.* [srov. *crusta*] jemné pečivo (mající kůrku), pamlsek: *orbis fatalis crusti* V kruh osudného koláče = kulatý koláč, k němuž se pojila sudba.

**Crustumeria**, *ae, f. n.* **Crustum-erium**, *iī, n.* starobylé město Sabinů v Latii. Odt. adj. **Crustuminus**, *a, um* krustuminský; (subst.) *in Crustuminum* L do Krustuminska; obyv. **Crustumini**, *ōrum, m.* Krustumičané. Poněvadž tvary *Crustumeria*, *Crustum-erium*, *Crustuminus* se nehodily do hexametru, utvořil Vergilius **Crustumeri**, *ōrum* (jméno národa místo jména města) a adj. **Crustumius**, *a, um*.

**crux**, *crucis, f.* [odt. něm. Kreuz, čes. kříž] 1 (konkr.) (dřevěné) mučidlo, obyč. kříž (podoby T): *in crucem agere*, *in crucem tollere*, *cruci suffigere*, *cruce adficere*; *cruci affigere* přibíti na kříž, ukřižovati; meton. kříž, ukřižování: *alci crucem minari* C; *proposita cruce*

*aut saxo* C ježto (na to) bylo ustanoveno ukřižování neb svržení se skály (Tarpejské); v proklínání *in malam crucem* k čertu, do horoucích pekel, k šípku 2 (abstr.) mučení: *multas cruces effugere* C; metaf. trýzeň, trápení, kříž, neštěstí: *quae c. ei potest satis supplicii adferre* C.

**cryptoporticus**, *ūs, f.* [κρυπτός a *porticus*] krytá chodba (galerie, pavlač) Pn.

**crystallinus**, *a, um* [κρυστάλλινος] křišťálový; subst. *crystallinum*, *i, n.* křišťálová nádoba.

**crystallus**, *i, f.* [κρύσταλλος] led; metaf. křišťál Cr.

**Ctēsiphōn**, *ontis*, [Κτησιφῶν] Ktesifon 1 m. Athénan, jehož Demosthenes r. 330 hájil v řeči „O věnci“ proti Aischinovi C 2 f. hlavní město parthské říše nad řekou Tigridem T.

**cubiculāris**, *e* [*cubiculum*] náležející do ložnice, (jsoucí) v ložnici: *c. lectus* C postel.

**cubiculārius**, *iī, m.* (sc. *servus*) [*cubiculum*] sluha ložniční, komorník.

**cubiculum**, *i, n.* [*cubo*] a ložnice: *a cubiculis* = *cubicularius* b pokoj, komnata.

**cubicus**, *a, um* [κυβικός] krychlový, kubický: *numerus c.* = trojmoc.

**cubile**, *is, n.* [*cubo*] (básn. často plur. m. sing.) 1 lože, lůžko, (u zvířat) lože, hnízdo, pelech, brloh: *Hesperium c.* H hesperské lůžko (t. j. západ, kde podle mínění starých slunce po denní pouti odpočívá); = spec. lože manželské; meton. sňatek: *sperata cubilia* O; synekd. ložnice: *inire cubile* C 2 metaf. sídlo: *avaritiae cubilia* C.

**cubital**, *ālis, n.* [vl. neutr. adj. *cubitale*] polštář(ík) pod lokty H.

**cubitālis**, *e* [*cubitum*] loketní, zejm. o míře = (na) loket dlouhý.

**cubitō**, *āre, āvī* [*cubo*] léhati, léhávati; = (bez význ. frequ.) ležeti T.

**cubitum**, *i, n.* [*cubo*] 1 loket (část paže): *c. pressum* H opřený loket 2 meton. loket (míra).

1. **cubitus**, *ūs, m.* [*cubo*] ležení: *cubitu surgere* :: *Cato* vstávati s lože.

2. **cubitus**, *i, m.* [*cubo*] loket (část paže i míra) = *cubitum*.



**cubō, āre, buī, bitum** (pf. *cubavi* básn. a pozd.) (odpočívajíc) ležeti: (obr.) *Anchisae molliter ossa cubent* *V* nechť odpočívají; = spec. **a** ležeti (ve spánku), spáti **b** ležeti při stole, jísti, hodovat: *ille cubans agit laetum convivam* *H* ona hodujíc hraje si na veselého hosta (o myši, která si vede jako člověk) **c** ležeti (nemocen): *haec cubat, illa valet* *O*; *trans Tiberim cubat* *H*; (o místě) býti sklonitý, skláněti se, svažovati se: *Ustica cubans* *H*.

**cubus, ī, m.** [χύβος] kostka.

**cucullātus, a, um** [*cuculla* = kutna, ke *cucullus*] oděný kutnou.

**cucullus, ī, m.** obal, sáček, kornout.

**cucūlus, ī, m.** [onomatop.] kukačka; metaf. nadávka „kavka“ *Pt*; *viator compellans voce cuculum* *H* volaje naň „kuku“ (výsměch lenivým vinařům, kteří ořezávali příliš pozdě z jara révy).

**cucumis, eris, m.** okurka, meloun.

**cucurbita, ae, f.** dýně, tykev; přenes. báně, baňka (k pouštění krve).

**cucurbitula, ae, f.** [*cucurbita*] baňka (k pouštění krve).

**cūdō, ere, dī, sum** [srov. kouti] tlouci, spec. kouti, kovati: *istaec in me cudetur faba* *Tr* tenhle bob bude tloučen na mně sm. = to odnesou má záda.

**Cugernī, ōrum, m.** Kugernové, germánský národ, usedlý na levém břehu Rýna mezi Ubii a Batavy *T*.

**cuiās, cuiātis, m.** [*cuius*] jaký krajan, odkud rodilý.

**cui-cui-modī** [gen. od *quisquis* a *modus*; náležitý tvar *cuiuscuiusmodi* není libozvučný] jakéhokoli druhu, jakýkoliv: *c. es, T. Rosci* *C* ať již jsi jakýkoli, Tite Roscie.

**cuius, a, um** [vysl. *cuijus*, vl. adjektivně užitý gen. od *qui(s)*, srov. *ποιός*] čí **a** (v platnosti tázač): *dic mihi, Damoeta, cuium pecus?* *V* **b** (v platnosti relativní): *is, cuium periculum* *C*.

**cuius-modī** neb lépe odděleně **cuius modī** [*qui(s)* a *modus*] jakého druhu, jaký.

**cuiusque-modī** neb lépe odděleně **cuiusque modī** [*quisquis* a *modus*] každého druhu, všeliký.

**culcita, ae, f.** poduška, polštář.

**cūleus** viz *culleus*.

**culex, icis, m.** komár.

**culillus, ī, m.** viz *culullus*.

**culīna, ae, f.** **1** kuchyně **2** meton. strava, jídlo, pohostění: *praebere culinam* *H* hostiti.

**culinārius, a, um** [*culina*] kuchyňský.

**culleus, ī, m.** [srov. *κόλεός*] měch (k uchovávání tekutin); vak, pytel; spec. pytel, v jakých byli topeni *paricidae*.

**culmen, inis, n.** [srov. *columen, columna*; souvisí s l. *cello*] **1** nejvyšší bod čnějícího předmětu, výčnělek, vrchol, témě; = spec. *a c. hominis* *L* témě **β** hřeben střechy, střecha: *perducere ad culmen opus* *L* vyvésti stavbu k hřebenu; *c. tecti* *V* hřeben střechy; *congestum caespite c.* *V* střecha z drnu sdělaná; *flammae culmina perque hominum volvuntur perque deorum* *V* plameny valí se po střeších obydlí lidských i chrámů; (obr.) *ruit alta a culmine Troia* *V* říti se s vrchu (t. j. vyvracována jest ze základů; srov. Hom. *ὄλετο πᾶσα κατ' ἄκρης Ἴλιος αἰπεινή*); **2** metaf. vrchol: *c. fortunae* *L* **3** (= *culmus*) stéblo: *c. fabae* *O*.

**culmus, ī, m.** [srov. *κόλαμος*, odkud *calamus*, a čes. sláma] **1** stéblo: *c. geniculatus* *C* stéblo uzlovaté, kolénkovaté; *gravidis procumbit c. aristis* *V*; *Cerialis merges culmi* *V* snop Cereřina stébla, Cereřiných klasů **2** sláma; slaměná, došková střecha: *Romuleo horrebat regia culmo* *V*.

**culpa, ae, f.** provinění, vina, poklesek, hřích: *c. abest* *L* není viny; *abest a culpa* *C* není (tím) vinen; *is est in culpa* *C* *L* jest jeho vina, jest vinen; *id culpae suae tribuebant* *C* to sobě za vinu dávali; *laudem culpae dare* *C* chvalnou vlastnost klásti za vinu; *perparvam amicitiae culpam relinquebas* *C* pranepatrnou vinu záležející v opomenutí přátelské povinnosti; *si mora pro culpā est* *O* je-li prodlení vinou; *culpam exsolvere* *T* spláceti vinu; *nec sum facturus vitio culpāve minore* (sc. *rem*) *H* ani nehodlám zmenšiti majetek utrácením nebo zanedbáváním (hospodářství).

**culpātus, a, um** [*culpo*] vinou stížený, provinilý: *c. Paris* *V*.

**culpō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [culpa] viniti, obviňovati, dávati vinu (alqm): *arbore aquas culpante* *H* an strom svádí vinu na lijavce. Part. *culpatus* j. adj. v. t.

**cultē**, adv. [cultus] úpravně; ozdobně, vybraně: *c. loqui* *O*.

**cultellus**, *ī*, *m*. [culter] nožík, nožiček.

**culter**, *trī*, *m*. nůž: *c. tonsorius* *C* holičský nůž, nůžky na střihání (vousů); (přísl.) *me sub cultro linquit* *H* mne zůstává pod nožem (jako oběť), t. j. v tísní.

**cultiō**, *ōnis* *f*. [colo] pěstění, vzdělávání: *agri* *c*. *C* vzdělávání pole, rolnictví, hospodářství.

**cultor**, *ōris*, *m*. [colo] pěstitel, vzdělavatel (zvl. polí): *ager cultorem desiderat* *C*; = spec. **a** vzdělavatel rolí, rolník: *pecora cultoresque in agris erant* *S* **b** obyvatel: *c. aquarum* *O*; *frequens cultoribus populus* *L* národ s četným obyvatelstvem = kraj čteně zalidněný **c** milovník, ctitel: *veritatis* *c*. *C*; *parcus deorum* *c*. *H* skrovný ctitel bohů; *c. aequi* *O* ctitel práva.

**cultrārius**, *ī*, *m*. [culter] (obětní) podřezávač, zabíječ, srov. *papa*.

**cultīx**, *īcis*, *f*. [cultor] pěstitelka, vzdělavatelka; = spec. obyvatelka: *nemorum* *c*., *Latonía virgo* *V*; *c. Cybelae* *V* obyvatelka vrchu Kybelína.

**cultūra**, *ae*, *f*. [colo] **1** pěstění, vzdělávání: *agri* *c*. *deseritur* *C* pole se neobdělávají; = spec. vzdělávání polí, rolnictví, hospodářství: *nec c. placet longior annua* *H* **2** metaf. **a** pěstění, vzdělávání, zušlechťování: *culturae commodare aurem* *H* **b** ctění: *c. potentis amici* *H*.

**1. cultus**, *a*, *um* [colo] **1** **a** (vy-) pěstěný, vzdělaný: *ad cultiora loca perventum est* *Cr* do krajiny více vzdělané; subst. **culta**, *ōrum*, *n*. vzdělaná pole, vzdělaný kraj, nivy: *pinguia culta* *V* žírné nivy **b** upravený, úpravný, nastrojený: (*mulier*) *culta venit* *O* **c** o slohu vyříbený **2** metaf. (na duchu) vzdělaný, zušlechtěný.

**2. cultus**, *ūs*, *m*. [colo] pěstění **1** pěstování, vzdělávání (půdy): *regi-*

*ones omni cultu vacantes* *C* prosté všeho vzdělání, zcela nevzdělané; *aratores cultu agrorum defessi* *C*; *omnia vasta et sine ullo humani cultūs vestigio* *Cr* bez veškeré stopy lidské práce; meton. to, co je vzděláním (půdy) vypěstěno, osení, plodiny: *omnes cultus Cereris interisse* *C*; kraj (lidmi) vzdělávaný: (*ea*) *humano cultu haud disparia sunt* *Cr* **2** opatrování, hledění, ošetřování, péče: *c. et curatio corporis* *C*; *qui c. habendo sit peccati* *V* jaké péče jest třeba k chovu dobytku **3** metaf. **a** pěstění, vzdělání (ducha), ušlechťování: *animi* *c*. *C*; *magnae fortunae* *c*. *L* vzdělání přiměřené vysokému postavení **b** (pěstění osoby) uctívání, úcta, pocta: *c. divinus* *L* úcta k bohům; *c. sacrorum* *L* bohoslužba **c** vzdělávání, úprava celého vnějšího života směřující k okrášení a pohodlí *a* vub. upravený zevnějšek: *forma viri miseranda cultu* *V* postava člověka se žalostným zevnějškem; zejm. bohatá úprava: *multus pueritiae* (v. t.) *c*. *S* **β** pěstění těla vzhledem k zevnější úpravě, úprava (oděvu), kroj, oděv, oblek (úpravný): *agrestis* *c*. *T* selský oděv; *ut quibus nullus per commercia* *c*. *T* ježto se jim nedostává obchodem úpravného oděvu; *protinus induitur faciem cultumque Dianae* *O* oděv; *regales cultūs* *H* nádhera královská; *nulla cultūs iactatio* *T* žádné vychloubání ozdobami, žádné okázalosti v oděvu; *cultūs dotales* *T* šperky věnné; *non his instrui cultūs suos* *T* že se tímto darem neupravují její šperky **γ** pěstění, zušlechtění, vzdělání života, úprava života, způsob života, živobytí: *cottidianus* *c*. *atque victus* *C* každodenní způsob života a strava; *gens dura atque aspera cultu* *V* lidé tvrdí a drsného způsobu života; *feri cultūs hominum* *H* divoké mravy lidí; *quīs neque mos neque* *c*. *erat* *V* jimž nebylo ani mravu, ani zušlechtěného života; *eum eodem cultu quo liberos habuit* *S* dal jej vychovati s touž péčí jako své děti; *humili cultu educare* *L* vychovávat v prostém způsobu života; = spec. nádherný, hýřivý život, rozmařilost,

rozkošnictví, přepych: *c. et desidia imperatoris T*; *c. maior censu H* přepych větší nad jmění, život nad poměry.

**culullus (culillus), ě, m.** číše, pohár. **cūlus, ě, m.** zadnice.

**1. cum** (arch. **com**, jako praeverbium též **con** a **co**) předl. s abl. (k abl. zájmen osobních a osobně reflex. *cum* vždy se přivěšuje, k abl. zájm. vztaž. zpravidla; na př. *me-cum, quocum* atd.) **I 1** (o doprovázení, spolubytí, společenství, styku přátelském i nepřátelském) s(e): **a** vůb. *semper ille antea cum uxore, tu sine ea C*; *secum vivere C* žítí pro sebe; *venenum secum habuit N* měl při sobě; *c. animo (suo) n. secum reputare* uvažovati u sebe; *c. algo pugnare* bojovati s někým, proti někomu; ale *adversus regem bellum gessit cum Aegyptiis N* proti králi vedl válku (ve spolku) s Egypťany; *alia omnia sibi cum conlega ratus S* vše ostatní pokládaje za společný se soudruhem úkol; (*cum* s abl. v platnosti přívlastkové) *dapes c. sanguine O* (= *sanguineae*) krvavý kvas; *effigies nullo c. corpore O* netělesný; *sumptūs effusi c. probro atque dedecore C* mrhavost hanebná a potupná **b** spec. **a** (v platnosti přiřadovací) *cum* (= *et*): **a**, i neb jiné obraty: *braccia cum torvo vultu O* rámě **a** (i) lice zamračené; *Penthea terrebūt cum totis advena Thebis? O* (= *Penthea et totas Thebas*); *cum reliquis causis haec quoque ratio C* mimo ostatní příčiny **β** (při jméně vůdcově často) = za vedení, za velení, pod: *legio, quae cum Cicerone hiemabat Cs 2* (na označení, čím kdo jest opatřen) s(e), v(e): *sedere c. pallio C* seděti v plášti; *stabant c. vestibus atris O* v smutečných šatech; *esse c. imperio* míti vrchní velitelství; *esse c. telo* býti ozbrojen **II** (o čase; vyjadřuje současnost něčeho s něčím): s(e); zároveň s; hned s (někdy zesíleno příslovci *pariter, simul*): *exiit c. nuntio Crassus Cs* hned s poslem; *c. prima luce C* s úsvitem, na úsvitě; *c. die O III* (o způsobu) *c. virtute vivere* ctnostně; *c. cura* pečlivě; *c. bona pace* v míru a dobrotě **a** (na označení současných okolností děj provázejících): s(e), za, ne bez: *multis c. lacrimis*

*amplecti Cs*; *c. silentio auditi sunt L* mlčky; *magnis c. portoribus Cs* ne bez velikých cel; *nulla c. fine O* bez konce, nekonečně **b** (na označení průvodního stavu, jenž vyplývá z děje) s(e), na, k(e): *Athenas magna c. offensione civium rediit N* k velké nevoli; *c. tua peste ac perniciē proficiscere ad bellum C* ke své zhoubě a zkáze **c** (na označení omezení n. podmínky): *ei omnia c. pretio honesta videntur S* vše s výdělkem spojené = při čem je výdělek; *cum eo, ut (ne) . . . s tou podmínkou, aby (aby ne) . . .*

**2. cum** (arch. **quom**) spojka **I** s indikativem **1 cum** temporale (čistě časové) (= *quo tempore*) když **2 cum inversum** (s ind. perf. n. praes. hist.) když (tu), a již, a tu. Při událostech náhle nastalých poměr věty hlavní a vedlejší bývá zvrácen. Věta s *cum* jest sice vedlejší, ale obsahuje myšlenku hlavní **3 cum** iterativum (opětovací) když, kdykoli(v). V latině poklasické též s konj.: *und in ius duci debitorum vidissent, cum iniquae convolabant L*; *mirae voluptates, cum vacaret T* kdykoli měl pokdy **4 cum** identicum, coincidens: tím, když..., tím, že... Věta s *cum* shoduje se časem i obsahem s větou hlavní: *cum tacent, clamant C*; *quae cum taces, nulla esse concedis C* tím, že mlčíš . . **II** s konjunktivem **1 cum** historicum, narrativum když (s konj. imperf. n. plusquamperf.) **2 cum** causale (příčinné) když, poněvadž, ježto (s konj. podle souslednosti časů) **3 cum** concessivum (připouštěcí) ač, ačkoli, jakkoli (s konj. podle souslednosti časů) **4** příbuzné s předchozím jest *cum* adversativum (odporovací) kdežto s konj. podle souslednosti časů **III cum** ve zvláštních spojeních **a cum** — **tum** (*maxime, imprimis*) jak — tak (nejvíce, zvláště) **b cum primum** jakmile **c cum praesertim** (*praesertim cum*) zvláště když **d cum maximē** vl. jak kdy nejvíce, více než (kdy) jindy, právě nyní (nejvíce), (ob-) zvláště nyní; *tum n. tunc cum maxime* (= *eo n. illo maxime tempore*) právě tehdy, nejvíce tehdy.

**Cūmae, ārum, f.** [Κούμη] prastará osada řecká (založená z Chalkidy eubojské) na pobřeží kampanském. Na-

blízku byla sluj věstkyně Sibylly. Odt. adj. **a Cūmaeus, a, um** kumský: *Cumaeos in annos vivant* *O* nechť se dožijí let kumských, t. j. Sibylliných, nechť se dožijí vysokého stáří **b Cūmānus, a, um** kumský; subst. **cumāna, ae, f.** kumská (hliněná) nádoba; obyv. **Cūmāni, ōrum, m.** Kumané.

**cumāna** v. *Cumae*.

**cumba, ae, f.** [χόμβρη] člun, kocábka: *Stygia c. V* = člun Charonův; obr. *ingenii c. tui Pp* člun tvého (básnického) nadání.

**-cumbō, ere, cubui, cubitum** [srov. *cubo*] lehnouti (vyskytuje se jen ve složeninách jako *accumbo, discumbo, incumbo, occumbo, succumbo*).

**cumbula** viz *cymbula*.

**cumera, ae, f.** truhla, truhlice (hliněná neb z proutí) zvl. obilní, koš.

**cuminum, ī, n.** [χόμινον] kmín.

**cummi** neskl. i **cummis, is, f.** [χόμμι] guma, pryskyřice, klovatina.

**cumque (cunque)** [spojka *cum* a *que*, srov. *ubique, undique, utique*] **1** kdykoli, po každé, vždycky: *mihi c. salve rite vocanti H* **2** přiklání-li se k relativům, zevšeobecňuje jejich smysl -koli, -kolivěk. Nejčastěji tvoří s relat. jedno slovo, na př. *quicumque* kdokoli, kterýkoli.

**cumulātē, adv.** [*cumulatus*] vrchovatě, vrchovatou měrou.

**cumulātus, a, um** [*cumulo*] nahromaděný **1** vrchovatý: *uti mensura cumulatione C* měřiti vrchovatější měrou **2** vrchovatý, zvětšený, zveličený; dovršený: *cumulatae nova virtute laudes L* oslava zvýšená novou zásluhou; (*gratiam*) *cumulatam* (doplňk) *morte remittam V* přízeň vrchovatě (mu) splatím svou smrtí.

**cumulō, āre, āvī, ātum** [*cumulus*] **1** vršiti, hromaditi, nahromaditi, kupiti: *arma in ingentem acervum L*; metaf. *opes c. Cr* nahromaditi statky; *in eam honores cumulabantur T* byla zahrnována poctami; *probra in legatum c. T* kydati hanu na legáta **2** zasypati, přeplniti, naplniti, zanést, zahrnouti někoho n. něco něčím (alqm n. alqd alqa re): *cumulatae corporibus fossae T* příkopy naplněné mrtvolami; *c.*

*altaria donis V* dary přeplniti oltáře; metaf. *c. alqm muneribus V* dary obsypati, zahrnouti; *honoribus cumulatus T* zahrnut důstojnostmi; *cumulari maximo gaudio C* býti naplněn svrchovanou radostí **3** metaf. **a** zvyšovati, zveličovati, zvětšovati, množiti; v pas. růsti, přibývati: *alio scelere hoc scelus cumulasti C* jiným (ještě) zločinem dovršil jsi tento zločin; *aes alienum cumulatum usuris L* dluhy vzrostlé úroky **b** dovršiti, přivesti k dokonalosti: *bonum cumulatur ex integritate corporis C* dovršuje se bezvadností těla; *cumulata erant officia vitae C* byly plně vykonány. Part. *cumulatus* j. adj. v. t.

**cumulus, ī, m.** **1** homole, kupa, hromada: *cumulos armorum coacervare L*; (básn.) kopec, hora, spousta (vody): *insequitur cumulo* (abl. mod.) *praeuptus aquae mons V* valí se (proti lodi) mocným (při)valem strmá hora vlny, t. j. vlna jako hora vysoká; (*amnis*) *fertur in arva cumulo V* valí se na nivy spoustou, valem vod; (obr.) *c. legum L* směsice zákonů **2** metaf. vrch něčeho, dovršení; koruna: *ut ad illam praedam damnatio Sex. Roscii velut c. accedat C* aby odsouzení Sex. Roscia takřka korunovalo onu kořist.

**cūnābula, ōrum, n.** [přes \**cunare* kolébat od *cunae*] **1** kolébka; (o věclách) *sese in c. condent V* vletí do úlu **2** metaf. kolébka, původní domov, rodiště: *c. gentis V*.

**cūnae, ārum, f.** **1** kolébka; (básn.) *hirundo sub trabibus cunas facit O* staví si hnízdo **2** meton. kolébka, nejútlejší mládí (věk): *cunarium labor mearum O* má práce (když jsem byl ještě) v kolébce; *primis cunis* (abl. temp.) *O* v nejútlejším věku.

**cūctābundus, a, um** [*cunctor*] plný váhavosti, váhavý, plný rozpačitosti, rozpačitý, ostýchavý.

**cūctāns, antis, adj.** [*cunctor*] **1** váhající, váhavý, otálivý, zdlouhavý **2** metaf. tuhý, nepovolný: *glabae cunctantes V*.

**cūctanter, adv.** [*cunctans*] váhavě, otálivě, ostýchavě: *haud c. cotem discedit L* bez váhání.

**cūnctātiō**, *ōnis*, *f.* [*cunctor*] váhání, váhavost, otálení, ostýchání, ostych, rozpak: (*s gen. gerundia eos maior c. tenebat invadendi L* více otáleli napadnouti).

**cūnctātor**, *ōris*, *m.* [*cunctor*] **a** (*s příhanou*) vahatel, váhavec, loudal; *zvl. přezdívká Q. Fabia Maxima*, rozvážného vojevůdce římského proti Hannibalovi („Louda“) **b** (*v dobrém sm.*) *c. naturā et cui cauta consilia cum ratione placerent T* povahou rozvážný.

**cūnctor**, *ārī*, *ātus sum* **1** (*v pohybu*) váhati, otálet; meškati, prodlévati: *unus homo nobis cunctando restituit rem básn. u C* váháním; *cunctatur amnis V* proud řeky se staví; (*aper*) *cunctatur partes in omnes V* zarazí a obrací se na všechny strany; = *spec. zdráhati se, vzpírati se: cunctantem vi abstrahere L* **2** (*v činu*) váhati, rozmýšlet; *rozpacovati se, býti na rozpacích, kolísati: cunctans super tanta re T* rozmýšleje se při věci tak důležité; = (*v pas. významu od arch. aktiva cuncto*): *nec cunctatum (sc. est) apud latera T* křídla se dlouho nedržela, t. j. byla hned poražena. *Part. cunctans j.* adj. v. t.

**cūnctus**, *a, um* [snad z *concitus* od *concieo*; podle staršího výkladu z *coiunctus*] pův. svolaný, shromážděný; veškerý (veškeren), všecek, celý; obyč. v plur. všichni, vesměs; subst. neutr. plur. *cūncta, ōrum* celek, veškerenstvo: *c. terrarum H* celý svět; *c. camporum T* celý kraj; *c. scelerum T* všechny zločiny.

**cuneātim**, adv. [*cuneus*] klínovitě, do klínu, v klínu; *c. consistere Cs* sraziti se v klíny.

**cuneātus**, *a, um* [*cuneus*] klínovitý, klínovitě zašpičatělý.

**cuneolus**, *ī, m.* [*cuneus*] klínek.

**cuneus**, *ī, m.* **1** klín: *labant cunei O* viklají se čepy (jimiž jsou trámce lodní spojeny) **2** metaf. **a** klín, klínovitý tvar, podoba: *Britannia velut in cuneum tenuatur T* **b** zástup klínovitě sestavený; *zvl. klínovitý šik (vojska), četa v klín seřaděná: cuneum facere Cs (= cuneum dare V)* sestaviti se v klín,

sraziti se v klín; *cuneis coactis V* v těsné klíny se srazivše; *turbati cunei V* řady byly pobouřeny **c** (*v plur.*) vystupující řady sedadel v divadle klínovitě rozdělené, klínovitá oddělení (sedadel), klíny sedadel: *plausus per cuneos V.*

**cuniculōsus**, *a, um* [*cuniculus*] bohatý na králíky *Ct.*

**cuniculus**, *ī, m.* **1** králík **2** podzemní průkop (po způsobu králíků), podkop, štola.

**cunnus**, *ī, m.* ženský pohlavní úd, keř; synekd. (hrubě) žena.

**cunque** viz *cumque*.

**cūpa**, *ae, f.* [srov. *κύπη, κύπελλον*] džber, sud, bečka.

**cūpēdia** viz *cuppedia*.

**cupidē**, adv. [*cupidus*] žádostivě, dychtivě, horlivě, ochotně, vášnivě: *cupidiissime facere S* činiti s největší ochotou.

**Cupidineus**, *a, um* [*Cupido*] náležející Kupidovi (Amorovi, Mílkovi), Kupidův (Mílkův): *tela O* střely Kupidovy = střely lásky.

**cupiditās**, *ātis, f.* [*cupidus*] žádostivost, žádost, chtivost, dychtivost, touha; (*s příhanou*) vášeň, vášnivost, nezřízená žádost, nárůživost, (*v plur.*) smyslné chtiče **a c. regni Cs** vládychtivost; *per cupiditatem L* vášnivě; *vita maxime disiuncta a cupiditate C* život nejvíce vzdálený od vášnivosti **b spec. a bojechtivost: cupiditatem militum reprehendit β** ctižádost: *alii cupiditate commoti ex ea provincia triumphaverunt C* ze ctižádosti; *cupiditati obviam ire L* postaviti se na odpor ctižádosti *γ* vášeň lásky; láska: *cupiditatis ardor Cr* horoucnost lásky; (*hendiadyoin*) *c. atque amor L* vášnivá láska *δ* chtivost požitků: *suspicio desidia aut cupiditatis C* *ε* chtivost peněz (majetku), lakomství, lakota: *vita hominum sine cupiditate agebatur: sua cuique satis placebat S* *ζ* zaujatost pro někoho, stranickost: *ocultior vestra ista c. esset C* tajnější stranickost; *sine ulla cupiditatis suspicione C* bez všelikého podezření stranickosti; *sine cupiditate iudicabunt C; c. inconsiderata C.*

**cupidō**, *inis*, *f.* (u *H m.*) [*cupio*; tvořeno jako *libido*, *formido*] význ. = *cupiditas*. VI. jm. **Cupidō**, *inis*, *m.* zosobněný bůžek milostné touhy, syn Venušin, *Kupido*, *Amor*, *Mílek* (= Ἔρως).

**cupidus**, *a*, *um* [*cupio*] žádostivý, chtivý, dychtivý, baživý, toužící po něčem, toužebný, vášnivý, náruživý (s gen.) **a c. pacis** *H* míru milovný; **c. honorum** *L* ctížádostivý; **accessi et cupidus** (doplňk.) *sub moenia duxi* *V* ochotně, rád **b** spec. **a** bojechtivý, bojovný: (abl. abs.) *cupidissimis omnibus* *Cs* za všeobecné bojovnosti **β** zamilovaný, vřele milující: *cupidis amplectitur ulnis* *O* toužebnými obejmeme pažemi **γ** dychtivý peněz, lakomý, hrabivý: *homo non c. neque adpetens* *C*; *multitudo cupidorum hominum* *C* **δ** vášnivě oddaný; (v dobrém sm.) oddaný, přející, nakloněný někomu: *homo nostri cupidissimus* *C* nám zcela oddaný; (s příhanou) stranický: *iudex cupidior quam iudicem esse aequum est* *C*; *cupidis testibus iudex non credere debet* *C*.

**Cupiennius**, *ii*, *m.* [*cupiens*] významné jméno prostopášného člověka *H*.

**cupiēns**, *entis*, *adj.* [*cupio*] žádající, žádostivý, dychtivý, dychtivý: *ut quibus bellum invitis aut cupientibus erat* *T* jak komu válka byla proti mysli neb po chuti; *erogandae pecuniae c. T* jsa ochoten vypláceti peníze, ochotně dává peníze; (abl. abs.) *cupientissimā plebe* *S* an si toho lid nejtoužebněji přál, s velikou žádostivostí lidu.

**cupiō**, *ere*, *ivī* (*cupiī*), *itum* [snad příb. s čes. kypěti] (vl. býti vzrušen) **a** horlivě žádati si, přát si, toužiti, bažiti, dychtiti po něčem (alqd; s inf., s *ut n. ne*): (absol.) *qui cupit aut metuit* *H* kdo má žádost nebo strach, kdo je skličován žádostí neb strachem; *cupio omnia, quae vis* *H* přeji ti vše, čeho si sám přeješ (zdvořilá odpověď na pozdrav); *regna cupienda* *O* žádoucí; (part. perf.) *potitur cupita* *O* zmocní se touženě; *nepotes moram cupitis adferebant* *T* vnukové zdržovali (jeho) žádosti; *Neroni* (dat. puv.) *id cupitum memorat* *T* připomíná,

že to bylo přáním Neronovým **b** přát, býti přízniv, býti nakloněn někomu (alci): *favere et c. Helvetiis* *Cs*; *suā causā c. C* z vlastního zájmu si přát. Part. *cupiens* *j. adj. v. t.*

**cupitor**, *ōris*, *m.* [*cupio*] žadatel.

**cuppēdia**, *ae*, *f.* [*cupio*] mlsnost, mlsnota, labužnictví; meton. lahůdka.

**cupressētum**, *i*, *n.* [*cupressus*] cypřišový lesík, cypřišový háj.

**cupresseus**, *a*, *um* [*cupressus*] cypřišový.

**cupressifer**, *fera*, *ferum* [*cupressus a fero*] cypřišonosný.

**cupressus**, *i*, *f.* (abl. sing. někdy podle IV. dekl. *cupressū*), též **cyparissus**, *i*, *f.* [*κυπάρισσος*] cypřiš; meton. *carmina levi servanda cupresso* *H* básně hodné, aby byly chovány v hladké schránce cypřišové. – (Zosobnění) **Cyparissus**, *i*, *m.* *Kyparissos*, mladík, miláček *Apolonův*, jenž byl proměněn v cypřiš.

**cūr** (arch. **quōr**), *adv.* [lok. k zájm. kmeni \**quo-*, sr. *qui*] proč, k čemu, nač (přímo i nepřímou táz.).

**cūra**, *ae*, *f.* péče **I 1** péče; pečlivost, starost o něco, dbalost něčeho, horlivost: **a** *cum cura ac fide* *L* pečlivě a svědomitě; *est mihi cura alcis rei* mám něco na starosti, pečuji o něco; *si tibi c. videndi coniugis* *O* máš-li touhu spatřiti chotě; *mihi est alqd curae* mám na starosti něco, mám na péči, dávám si na něčem záležitosti, chráním, mám rád; *id erat curae* *H* na to jsem právě pomýšlel; *curam remittere* *C* *Cs* povolit v pečlivosti; *c. ingenii humani* *L* zvědavost lidská; *c. deorum* *O* bohoslužba; *c. peculi* *H* (nemírná) starost o peníze, hrabivost; básn. a v pozd. prose *cura est* s inf.: *quae c. (fuit) pascere equos* *V*; *praeverti ad Armenios c. fuit* *T*; *animus gerens curamque virilem* *V* ducha i rozvahu; *venandi cura* *Tb* vášeň **b** spec. **a** péče, pozornost: *curas intendere in alqm* *Cr* obrátiti pozornost na někoho **β** vědecká péče, vzdělání, práce: *si plures ad curas vitam produxero* *T* zůstanu-li na živu k dalším pracím vědeckým; meton. výplod práce vědecké, práce, spis, dílo: *quorum in manus c. nostra venerit* *T*; *pretium*

*curae recentis O; condere curas M* skládat díla **2** péče, opatrování, ošetřování, pěstění: *c. boum V* chov dobytka; *saucios curā sustentare T* raněným pomáhati opatrováním; meton. předmět péče, chránělec: *Anchises, c. deum V; raucae, tua c., palumbes V; c. pii dis sunt O* zbožní jsou předmětem péče bohů; = spec. opatrování, obstarávání, dohled, dozor; správa, řízení, velení, úřad: *c. rerum publicarum S* správa věcí obecních; *c. urbis L* dozor nad městem; *c. arcis Cr* velení nad tvrzí; *cohortium curā exsolvi T* býti zbaven správy kohort; *c. tabularum publicarum T* správa veřejných listin, správa státní pokladny (kde byl chován také státní archiv); *in partem curarum vocari T* býti povolán k části správy státní **II** starost, starostlivost, úzkostlivost, obava, svízel, strast: *sine cura* bez starosti, bezstarostně (srov. *securus*); *curae edaces H* šířavé starosti; *curae anxiae L* traplivé obavy; *c. erat duci, ne . . . L* vůdce měl starost, obavu; *curam senatui iniecit, ne . . . L* obavu vzbudil; = spec. útrapa lásky, trýzeň, láska: *curā removeate soporem O* ana láska zaplašuje spánek; meton. láska, milénka, miláček; *tua c., Lycoris V.*

**cūralium** viz *coralium*.

**cūrātē**, adv. [*curatus*] pečlivě, bedlivě: *eius negotii initium curatius disseram T.*

**cūrātiō**, *ōnis*, *f.* [*curo*] **1** pečování, (pečlivé) opatrování, ošetřování, hledění: *cultus et c. hominum C;* = spec. léčení, hojení: *alia sit admoventa c. C* způsob léčení; *perturbationum variae sunt curationes C* způsoby léčení náruživostí **2** obstarávání, opatrování, řízení, vedení, správa: *negotii publici c. C.*

**cūrātius** viz *curate*.

**cūrātor**, *ōris*, *m.* [*curo*] **1** pečovatel; = spec. poručník, kurátor: *c. a praetore datus H* **2** obstaravatel, opatrovatel, dohlížitel, správce: *negotiorum c. S* obstaravatel prací; *rei publicae c. S* plnomocník obce.

**cūrātus**, *a, um* [*curo*] **1** pěstěný: *bene curata cutis H* dobře pěstěná kůže

**2** metaf. pečlivý: *curatissimae preces T* velmi snažné prosby.

**curculiō**, *ōnis*, *m.* *pilous* (brouk). klikoroh.

**Curēs, ium, f.** Kury, starobylé hlavní město Sabinů; meton. *intumuere Cures O* vzkypěly Kury (t. j. obyvatelé). Odt. adj. **Curēnsis**, *e i Curētis n.* **Curēs, ētis** kurský; subst. **Curētēs, um, m.** Kuřané, Sabinové.

**1. Curētēs** viz *Cures*.

**2. Cūrētes, um, m.** [*Κουροῦτες*] Kureti, kněží Diovi na Krétě, kteří na počest boha provozovali hlučné tance zbrojné. Často jsou směřováni s fryžskými Korybanty: *Curetum orae V* kraje Kuretů (= Kréta). Odt. **Cūrētis, idis, f.** kuretská; *terra O* (= Kréta).

**cūria, ae, f.** [snad z \**co—viria*] sbor mužů **1** kurie, spojení několika rodů (patricijských), majících společnou bohoslužbu. Podle podání dělila se každá ze tří kmenových tribuí v 10 kurií po 10 rodech (*gentes*) **2** meton. stavení, v němž se kurie shromažďovala k posvátným obřadům, kurie: *curiae veteres T* budova ležící v sevých. cípu Palatinu (u nyn. vítězoslavného oblouku Konstantinova) **3** metaf. budova, v níž se římský senát scházel k poradám, kurie, radnice. Nejstarší byla *c. Hostilia* na komitiu (shořela r. 52 př. n. l. při pohřbu demagoga Klodia), na jejíž místo nastoupila později *c. Iulia*. Mimo to byla ještě *c. Pompeia* na poli Martově, v níž byl zavražděn diktátor Caesar. Kurie jest znakem římského práva a zákona: *pro c. inversique mores! H* ó kurie a zvrácené mravy! = též radnice v jiných městech; meton. shromáždění v radnici, senát, rada: *c. maesta ac trepida orare C; non c. vires meas desiderat C;* meton. vyšší hodnosti, vyšší úřady (od quaestury počínajíc), jejichž zastávání propůjčovalo hodnost senátorskou: *c. restabat O.* = <dvůr, zejm. papežský: *curiae magister* hofmistr; dvůr ve smyslu hospodářském: *c. araturae* dvůr poplužní; *c. rusticalis* dvůr kmetců).

**cūriālis, e** [*curia*] patřící k téže kurii (jakožto překlad řeckého *δημότης*)

(spolu)občan. = <patřící k císařskému dvoru, dvorský, dvorní>.

**Curiātii, ōrum, m.** albský rod, k němuž náležela trojčata, která zápasila s Horatii L.

**cūriātim, adv.** [curia] po kuriích; podle kurií.

**cūriātus, a, um** [curia] příslušný ke kuriím, kurijní, patricijský: *comitia curiata* komitie kurijní, nejstarší shromáždění (sněm) národa podle kurií, v němž byli zastoupeni pouze patricijové. Politická práva jejich přešla časem na komitie centurijí a tribujní a zbyla jim pouze působnost ve věcech týkajících se rodů, na př. při adopci; *lex curiata* zákon kurijní, přijatý v komitích kurijních.

**Curicta, ae, f.** ostrůvek v moři Adriatickém (nyn. Krk v zátocě Kvarnerské).

**1. cūrīō, ōnis, m.** [curia] náčelník (starosta) kurie; slovní hříčkou odvozeno od *cura* starost: *agno* (abl. srovn.) *magis curionem esse* Pt být větším 'starostou', t. j. od starostí vychrtlým.

**2. Cūrīō, ōnis, m.** příjmení v rodě Skriboniů (*gens Scribonia*).

**cūrīōsē, adv.** [curiosus] pečlivě, pozorně, bedlivě, horlivě; zvědavě.

**cūrīōsītās, ātis, f.** [curiosus] zvědavost C.

**Curiosolitēs** viz *Coriosolites*.

**cūrīōsus, a, um** [cura] **a** pečlivý, bedlivý, horlivý **b** (horlivě) zvědavý, pátravý, bádavý: *curiosi oculi* C; = spec. (s příhanou) zvědavý, všetečný: *ne aliis molestus, vobis c. viderer* C.

**curis, is, f.** [slovo sabinské] kopí, oštěp.

**Curius, jméno plebejského rodu římského** (*gens Curia*) **1 M.** *Curius Dentatus, homo novus* z plebejského rodu, byl třikrát konsulem, r. 275 př. n. l. zvíťazil nad Pyrrhem u Beneventa. Curius byl vzor starořímské poctivosti, prostoty a neúplatnosti; odt. *nenia Curis et decantata Camillis* H (mužové střídmi a chabří, jako byl Curius a Camillus) **2 Q. Curius, účastník** spiknutí Katilina S.

**cūrō, āre, āvī, ātum** [cura] **1** pečovatí, míti péči, staratí se o někoho n. něco, dbátí, hledětí, všímati si něčeho, státi o něco (alqm n. alqd; s ut n. ne; s inf.; s ak. c. gerundivo): *segue remque publicam curabant* S starali se o sebe i obec = spravovali sebe i obec; *sociorum iniurias c.* S míti na péči, všímati si bezpráví na spojencích (páchaného): *preces c.* H všímati si proseb = vyslyšeti prosby; (příslov.) *animus, quod ultra est, oderit c.* H o budoucnost ať se nestará; *nec curant caeco contendere Marte amplius* V a již se nechtějí potýkati v slepé pútce; *nec virtus curat reponi deterioribus* H ani statečnost nestojí o to, vrátiti se ke zbabělým; *si curas esse, quod audis* H chceš-li býti tím, zač jsi pokládán; *quod cures proprium fecisse* H co bys chtěl učiniti svým majetkem; (s ak. gerundiva) *obsides dandos c.* Cs staratí se o dodání rukojmí, aby ručitelé byli dáni; často se překládá slovesy: *rozkázati, dáti* s inf.: *pontem faciendum curat* Cs dá most vystavěti **2** obstarávati, opatrovati, ošetřovati **a** *aliena negotia c.* H; *mandatum (praeceptum) diligentissime c.* C vykonati příkaz; *vites c.* V pěstiti; (zvl. o vojínech) *corpora (corpus) c.* opatrovati své tělesné potřeby, občerstvovati se (pokrmem, nápojem a odpočinkem), odpočívati; *cras genium mero curabis* H zítra se osvěžíš vínem; *curati cibo, somno* L Cr občerstveni pokrmem, spánkem; *corpus exanimum c.* Cr opatřiti mrtvolu (t. j. balzamovati); (s příhanou) *cutem c.* H pěstovati kůži (t. j. jísti a pítí), přátí si; (s ak. vztah.) *curatus capillos inaequali* (v. t.) *tonsore* H **b** spec. **a** (oběti a p.) obstarávati: *sacrum c.* L opatřiti, vykonati obět; *prodigia c.* (= *procurare* v. t.) L opatřiti prodigie, t. j. vykonáním oběti zahnatí věštěné zlo **β** (úřad) spravovati, řídití: *bellum c.* L řídití válku; *exercitum c.* T veleti vojsku; *Achaiam c.* T spravovati; *in sinistra parte Manlius cum funditoribus curabat* S na levé straně velel Manlius maje prakovníky; *in postremo C. Marius curabat* S v zadním voji velel Marius; *gliscentibus nego-*



*tiis duo additi, qui Romae curarent* T aby ůradovali v Římě  $\gamma$  (nemoci) léčiti, hojiti: *curandi tempus* H doba léčení; *c. morbum* C; *adulescentes tristius curantur* C mladíci s většými útrapami jsou léčení  $\delta$  (peníze) opatřiti, zapraviti, zaplatiti: *nummos c. C*; *ut pro frumento pecunia curaretur* L. Part. *curatus* j. adj. v. t.

**curriculum**, *i*, n. [*curro*] 1 běžení, běh; *transcurre curriculo ad nos* Pt přeběhni honem k nám; = spec. a běh o závod, dostihy; *curricula equorum* L koňské dostihy  $\beta$  běh, oběh (těles nebeských): *c. solis et lunae* C; *medio iam Noctis abactae curriculo* V uprostřed dráhy Noci již zapuzené (t. j. uprostřed doby, kdy Noc, dospěvši nejvyššího bodu své dráhy, opět s nebe ustupuje); (obr.) *vitae c. C* běh života 2 meton. a závodní dráha, závodíště: *se in curriculo exercere* C; (obr.) *haec (sunt) curricula mentis* C to jsou závodíště rozumu **b** závodní vůz: *sunt, quos curriculo pulverem collegisse iuvat* H; váb. vůz.

**currō**, *ere, cucurrī, cursum* 1 běžeti, běhati, páditi, hnáti se, kvapiti a váb. *ut nudī iuvenes currerent* L aby (sem tam) pobíhali; (neos. pas.) *curritur in forum* L (lidé) se sbíhají na forum; (obr.) *in contraria vitia c. H* zabíhati v opačné chyby **b** spec. a běžeti o závod: *qui stadium currit* C  $\beta$  (o plavbě) spěchatí (s lodí), (rychle) plaviti se, plouti, jeti: *fractis remis c. V* se zlomenými vesly dále plouti; *qui trans mare currunt* H kteří kvapí (na lodích) za moře; *currit iter tutum aequore classis* V běží bezpečnou cestou po hladině loďstvo; *currimus aequor* V plavíme se po moři; (obr.) *talia saecla currite* V takovými věky probíhejte, takové věky plyňte  $\gamma$  (vzduchem) letěti: *medio ut limite curras, Icare* O  $\delta$  běžeti dokola, otáčeti se: *currens rota* H otáčející se kruh (hrnčírský)  $\epsilon$  (o vodě) běžeti, (rychle) téci, plynouti, prouditi: *in freta dum fluvii current* V 2 metaf. a (o čase) běžeti, ubíhati, rychle plynouti: *currit ferox aetas* H bouřná doba mládí rychle ubíhá; *cucurrūt*

*hiems* Q uběhla; (těž o jiných věcech) *oratio currit* C; *est brevitate opus, ut currat sententia* H aby rychle plynula; *scimus, ingenii currant flumina quanta tui* O jak mocným valem proudí duch tvůj **b** (o věcech a duševních stavech) *chlamys, quam plurima circum purpura cucurrūt* V kolem kterého obíhala velmi široká nachová obruba; *rubor per ora cucurrūt* V nach studu se rozlil na tvářích; *gelidus per ima cucurrūt ossa tremor* V mrazivý strach proběhl kostmi; *varius per ora cucurrūt fremor* V zmatený ústy probíhal hlukot.

**currūlis** viz *curulis*.

**currus**, *ūs, m.* [*curro*] 1 vůz, povoz **a** *curru volans dat lora secundo* (v. t.) V; básn. často plur. m. sing. (srov. Hom. ὄχεα, ἄρματα): *currus rogat ille paternos* O; *Pelidae poscere currus* V **b** spec. a válečný vůz, bitevní vůz (dvoukolý): *quaedam nationes curru proeliantur* T bojují s válečného vozu  $\beta$  vůz závodní: *ruunt effusi carcere currus* V  $\gamma$  vůz vítězný, triumfální (na němž jel triumfátor): *currus aurei* H; meton. vítězoslavný průvod, triumf: *Pauli currum rex Perses honestavit* C  $\delta$  u pluhu plužní kolečka, plužňata: *(stiva) quae currus a tergo torquet imos* V 2 synekd. vůz i s koňmi, spřežení: *neque audit c. habenas* V; *iuncto bipedum curru equorum* V; *domitant in pulvere currūs* V krotí spřežení 3 básn. sm. loď Ct.

**cursim**, adv. [*curro*] během; honem, spěšně, zběžně, rychle.

**cursitō**, *āre [curso]* (sem tam, prudce) pobíhati.

**curso**, *āre [curro]* běhati, pobíhati. 1. **cursor**, *ōris, m.* [*curro*] běžec, běhoun, rychlý posel.

2. **Cursor**, *ōris, m.* příjmení v rodě Papiriů.

**cursus**, *ūs, m.* [*curro*] běžení, běh, klus, cval **a** váb. *ad cursum equum esse natum* C; *c. ac lassitudo* Cs únavný běh; *c. armatorum* L (sem tam) pobíhající ozbrojenci; často abl. *curso* během, v běhu, klusem: *curso in hostem ferri* L Cr během se hnáti proti nepříteli; *c. ad hostem contendere*; běh, spěch, rychlost: *curso pedum praevertere ven-*

tos *V*; *non cursu segnior illo* (sc. turbine) *V* rychlostí nejsouc zdlouhavější nad onoho (t. vlčka) **b** spec. *a* běh, jízda o závod: *Atalanta victa cursu O*; *cursu contingere metam H* v běhu závodním dospěti k cíli; *cursus equestres ducere V* prováděti závody jízdné; *cursus instruere equorum V* seřaditi závody jízdné; metaf. závodění, závod: *c. popularis C* závodění o přízeň lidu; meton. závoděním (s jinými) zjednaný postup (v hodnostech), dráha životní: *in eodem cursu fuimus C* prošli jsme touž dráhu životní; *cum numquam sit illius c. a me impeditus C* nikdy ode mne překáženo nebylo jeho dráze (životní); *honorum c.* postup (stupně) hodností *β* běh na koni, jízda: *cursum in medios hostes dedit V* přihnal se na koni mezi nepřátele; *incredibilis c. C* neobyčejně rychlá jízda *γ* (vzduchem) let: *c. aërius O* let vzduchem; *Cyllenius inclinat cursus O* obrací (do kola) let svůj; *cursum per auras dirigite in lucos V* řídte let svůj skrze ovzduší do hájů *δ* cestování, cesta, (zvl. o lodi) plavba, směr (plavby): *litora felici tenuisse cursu O*; *maritimos cursus praecludebat hiemis magnitudo C* mořské plavby; *Naxon cursus advertite vestros O* plavbou zaměřte k Naxu; *in medio cursu Cs* na polou cestě; *iterare cursus relictos H* opěťovati plavbu opuštěnou; *cursum tenere (retinere)* držeti se směru, dodržeti směr; *c. vocat vela in altum V* plavba (t. j. vítr plavbě příznivý) volá plachty na širé moře; *dant cursum placidi austri O* mírný jih skýtá příznivou plavbu; metaf. běh, cesta (životní), dráha, směr: *vitae brevis est c., gloriae sempiternus C*; *quemcunque cursum fortuna dederit C* ať mu osud vytkne jakýkoli směr; *c. ingenii C* směr ducha; *de suo cursu demovere C*; běh, průběh (událostí): *qui c. rerum, qui exitus futurus sit T* (prů)běh věcí; *cursum rerum sequi T* pospíšiti si za během událostí; *continuus proeliorum c. T* nepřetržitá řada bojů; *in cursu meus dolor est O* má bolest jest v běhu, t. j. neodpočívá, neustává; *domus in c. est O* dům jest ve (šťastném) běhu = prospívá *ε* (o řekách)

běh, tok: *iustus c. amnis L* pravé řečiště; *fluviū defrenato volvuntur in aequora cursu O* v bezuzdném běhu *ξ* (o tělesech nebeských) běh, oběh, dráha: *ad cursus lunae L* podle měsíčních oběhů; *inflectens sol cursum C n* (o řeči) rychlý proud, plynkost: *verborum c. C*; *orationis c. C.*

<curtis, is, f. dvůr.>

**Curtius**, římské jméno rodové; *M. Curtius*, podle pověsti vrhl se r. 362 př. n. l. s koněm do rozsedliny země, která se na foru rozevřela; tato rozsedlina, naplněná podzemní vodou, se jmenovala *lacus Curtius*.

**curtō, āre** [*curtus*] krátiti, komoliti; metaf. umenšovati, ztenčovati.

**curtus, a, um** [srov. krněti] uříznutý **1** zkrácený, zkomolený: *c. Iudaeus H* obřezaný; *c. equus Pp* valach **2** metaf. necelý, neúplný: *c. res H* neúplný majetek; *curto testu O* (v necelé nádobě =) v kuse stěpu; *c. mulus H* chudičký (nepatrný) mezek; *curta sententia C.*

**curūlis, e** [*currus*] **1** (psáno též *currulis*) k vozu náležející, v ozní: *curules equos praebere L* tažné koně (jež dodával stát pro vozy se sochami bohů o slavnostním průvodu v cirku a pro hry v cirku) **2** spec. kurulský: *sella c.* (pův. stolice na voze) kurulská stolice, kurulské křeslo, slonovinou vykládané, odznak vyšších úředníků v Římě; *magistratus curules L* úřady kurulské n. vyšší (t. j. aedilita kurulská, praetura, konsulát; censura, diktatura); *c. triumphus Inscr* (proti *ovatio*); meton. *fasces dabūt eripietque curule ebur H* vyrve kurulskou slonovinu, t. j. (vyšší) úřad; též **curūlis, is, f.** (sc. *sella*) kurulská stolice: *praetorem curuli depellere T*; *Valentem curuli suae circumposuit T.*

**curvāmen, inis, n.** [*curvo*] zakřivení, křivina, zatočení, ohnutí, ohyb; sklenutí: *lato curvamine* (abl. qual.) *limes O* dráha mající širokou křivinu (t. j. ekliptika); *pennas parvo curvamine flectit O* mírným zakřivením ohýbá; *c. ripae O* křivolaký, klikatý břeh; *clipei c. O* (= *curvus clipeus*); *arcuatum c. O* (s)klenutý oblouk (duhový).

**curvātūra**, *ae, f.* [*curvo*] zakřivení, křivina: *c. summae rotae* *O* kruhový kraj kola, věnec kolový (loukotě).

**curvātus**, *a, um* [*curvo*] z křivený, křivý, ohnutý, zahnutý, skloněný: *ilex glandibus curvata* *O* ohýbající se žaludy; *portus c. in arcum* *V* přístav zahýbající se v oblouk; (*amnis*) *flexibus c.* *Cr* ohyby křivolaká; *iugum flexu curvatum* *Cr* hřeben (horský) zakřivený v záhyb; *curvati ignes lunae* *H* zakřivené plameny měsíce, ohnivé srpy měsíční; *curvatis fertur spatiis* *V* v zakřivených (v kruhových) krouží drahách (o vlčku); *curvata in montis faciem unda* *V* v podobu hory sklenutá; *tollimur in caelum curvato gurgite* *V* do nebe se zdvíháme klenutým vírem.

**curvō**, *āre, āvī, ātum* [*curvus*] zakřivovati, křiviti, ohýbati, prohýbati: *curvat aper lances* *H* sm. mísy se prohýbají pod tíhou kance; *c. brachia* *O* ohýbati, stáčetí klepeta; *Hadria curvans Calabros sinūs* *H* (= *curvando sinus efficiens*) tvořící zátoky kalaberské; *iter curvat in orbem* *O* let zakřivuje v kruh, krouží v letu (nad týmž místem); *curvant Aeacum anni* *O* léta shýbají; *in montis speciem curvari* *O* v podobu hory se klenouti; se *c. in cornua* *Cr* v růzky se křiviti (o novém měsíci). Part. *curvatus* *j.* adj. *v. t.*

**curvus**, *a, um* [srov. *κυρτός* a čes. křivý] křivý 1 *vl.* zakřivený, ohnutý, zahnutý, křivolaký, sklenutý: *curva arbor* *O* ohýbající se, ohnutý (pod tíhou plodů); *c. arator* *V* sehnutý, skloněný (při práci); *curva membra* *O* shrbené tělo (stařeny); *curva senecta* *O*; *flumen curvum* *O* klikatá; *c. limes* *O* obloukovitá dráha (t. j. duha); *curvi delphines* *O* vyhrblé plískavice (mají obloukovitý hřbet); *curvum aequor* *O* vzduté moře; *curvae naves* *O* zakřivené; *curvae carinae* *V* křivé dutiny; *colles curvi* *V* obloučné vrchy (t. j. táhnoucí se v oblouku); *curva compagibus alvus* *V* břicho vazbou zakřivené 2 *metaf.* *curvo dignoscere rectum* *H* od křivého rozeznati rovné (od měřických protiv přeneseno na pojmy etické: od špatného dobré).

**cuspis**, *idīs, f.* 1 *hrot*, hrotec, špič-

ka, ostěn, bodec: *praeacutae cuspidis* (gen. qual.) *hasta* *O*; *acuta cuspidē* (abl. qual.) *conti* *V*; *pro longa cuspidē rostrum* *O* místo dlouhého hrotu meče zobák; *curvata c.* *O* zakřivené žahadlo (štírovo) 2 *synekd.* kopí, oštěp; - spec. trojzub (Neptunův): *deus, aequoreas qui cuspidē temperat undas* *O.*

**custōdēla**, *ae, f.* [*custos*] střežení, opatrování.

**custōdia**, *ae, f.* [*custos*] hlídání, dozor, střežení, stráž(e), opatrování; ochrana 1 *a dura matrum c.* *H* přísný dozor; *ad custodiam corporis habere* *L* míti za životní stráž; *fideli asservare custodiā* *L* věrně uschovati; *custodiam corporis barbaris committere* *C* ochranu sebe svěřiti barbarům **b** meton. *a* (konkr.) obyč. v plur. stráže, hlídky: *noctem c. ducit* *V* noc tráví stráž; *c. qualis vestibulo sedeat* *V*; *anser, c. villae* *O* husa, strážkyně dvorce; *praesidia, custodia, vigiliae* *C* posádky, stráže a hlídky  $\beta$  ostražitost 2 spec. střežení, stráž, dozor (omezující osobní svobodu), vazba, vězení **a** meton. (konkr.) strážnice; vězení, žalář: *familias in portubus atque custodiis habere* *C* v přístavech *a* (celních) strážnicích; *custodiā teneri* *V* býti držen, chován ve vazbě; *in custodiam tradere* (*dare*) *C L*; *haberi in custodiis liberis* (*v. t.*) *S* býti držen ve volné vazbě; *honoratā custodiā habere* *T* držeti v čestném zajetí **b** meton. vězeň, vězňové: *unus ex custodiarum agmine* *Sn*; *custodias asservare per milites* *Pn.*

**custōdiō**, *īre, īvī, ītum* [*custos*] stříci, střežiti, hlídati, chrániti, opatrovati: *nī tua custodīs* *H* neopatruješ-li svého majetku; *rem memoriā c.* *C* opatrovati, chovati v paměti; - spec. **a** stříci někoho, pozor dávatí na někoho, pozorovati; držeti pod dohlídkou (alqm): *multorum te oculi custodient* *C*; *alqm custodiendum tradere* *Cs* odevzdati někoho pod dohlídku **b** vězniti, držeti ve vazbě (ve vězení); *publice custodiri* *C* od obce býti držen ve vězení; *custodiri domibus magistratum* *T.*

**custōs**, *ōdis, m. f.* strážce (strážkyně), hlídač, dozorce, opatrovník

(opatrovnice), ochránce (ochránkyně); (v plur. lze též přeložiti) stráž, posádka: *c. gazae regiae* *N* královský pokladník; *c. boum* *O* hlídač skotu; *c. et comes Iuli* *V* dozorce, pěstoun; *corporis custodes* osobní strážcové, tělesná stráž; *sedet custos* (praed.) *V* sedí na stráži; *custodes arcis* *L* posádka hradní; (básn.) *c. telorum* *O* chovatel šípů (t. j. toulec); *c. turis* *O* schránka kadidla; = spec. strážce vězňů, žalářík: *praefectus custodum* *N* vrchní dozorce žaláří.

**Cusus**, *i*, *m.* pobočka Dunaje (asi nyn. Váh) *T.*

**Cutiliae**, *ārum*, *f.* Kutilie, starobylé město sabinské poblíž Reate (nyn. Contiglione).

**cutis**, *is*, *f.* [srov. *κύτος*] kůže (na těle): (přísl. *cutem curare* (v. t.) *H.*

**Cyanē**, *ēs*, *f.* [Κυάνη „tmavomodrá“] pramen, pobočka říčky Anapis, vtékající do syrakuského přístavu. Podle pověsti víla, jež se proměnila v pramen.

**Cyaneae** (básn. *-y-*), *ārum*, *f.* [Κυάνειαι (sc. πέτραι, νήσοι) od *κυάνεος* tmavomodrý] „Tmavé skály“, dva skalnaté ostrůvky v Bosporu. Viz *Symplegades*.

**Cyaneē** (básn. *-y-*), *ēs*, *f.* [Κυανέη „temnomodrá“] dcera říčního boha Maiandra *O.*

**cyathissō**, *āre* [κυαθίζω, srov. *cyathus*] (kyathem) plniti poháry, nalévati.

**cyathus**, *i*, *m.* [κύαθος] **a** malá číše, koflík *k* nabírání *i* *k* pití. Z měsídlu nabíráno bylo víno kyathem a vléváno do pohárů. Odt. *ad cyathum statui* *H* býti postaven u naběradla, dělati číšníka **b** meton. míra věcí tekutých *i* suchých: *tribus aut novem miscentur cyathis pocula commodis* *H* třemi neb devíti číšemi vína vhodně se mísí poháry, t. j. pro slabší pijáky  $\frac{3}{12}$  ( $\frac{1}{4}$ ) vína smísiti s  $\frac{9}{12}$  ( $\frac{3}{4}$ ) vody, pro silnější  $\frac{9}{12}$  ( $\frac{3}{4}$ ) vína s  $\frac{3}{12}$  ( $\frac{1}{4}$ ) vody. Jedničkou míry byl sextarius (asi půllitr), jenž měl 12 kyathů.

**cybaeus**, *a*, *um* [snad od *κύπη* dutina] snad vydutý: *cybaea navis* neb pouze *cybaea*, *ae*, *f.* nákladní loď.

**Cybebē**, *ēs*, *f.* [Κυβήβη] vedlejší tvar jména *Cybele* (v. t.) *V.*

**Cybelē**, *ēs* *i* *-ae*, *f.* [Κυβέλη] **Kybele** **1** fryzská n. předosajjská bohyně, zvaná obyčejně „Velká matka (bohů)“. Často byla ztotožňována s Rheou. Její bohoslužba přenesena byla r. 204 př. n. l. do Říma. **K** její poctě slavena byla od patricijských paní slavnost *Megalesia* (slavnost Veliké [μεγάλη] matky) **2** hora ve Frygii: *cultrix Cybelae* *V* obyvatelka Kybely. Odt. adj. **Cybelēius**, *a*, *um* **a** *Kybelin*: *C. frena* *O* t. j. otěže vozu lvy taženého, na němž *Kybele* jede **b** příslušný *k* hoře *Kybele*, *kybelský*: *C. mater* *O.*

**Cyclades**, *dum*, *f.* [κυκλάς kruhovitý] *Kyklady*, souostroví Egejského moře, ležící v kruhu kolem ostrova *Delu*.

**cyclas**, *adis*, *f.* [κυκλάς] *kyklas*, slavnostní bílý oděv římských žen s obrubou kolem dokola *Pp.*

**cyclicus**, *a*, *um* [κυκλικός] příslušný ke kruhu, *kyklický*: *scriptor cyclicus* *H* *kyklický* básník, jací vzdělávali básnicky t. zv. epický cyklus, t. j. báje související s okruhem pověstí trojských.

**Cyclōps**, *ōpis*, *m.* [κύκλωψ kruhoký] *Kyklop*; zvl. *Polyfemos* od *Odyssea* oslepený: *Cyclopa movetur* (= *saltat*) *H* *tančí* *Kyklopa* (*Polyfema*) v pantomimu, v němž znázorněna byla láska *Polyfemova* ke sličné nymfě *Galateii*; v plur. **Cyclōpes**, *um* *mythický* národ obrů, majících pouze jedno oko uprostřed čela, kteří jako pomocníci boha *Hefaista* kuží v sopce *Etné* blesky *Diovi*. Odt. adj. **Cyclōpius**, *a*, *um* *kyklopský*.

**Cygnēius**, *a*, *um* viz *cycnus*.

**cygnēus**, *a*, *um* [κύκνειος] *labuť*.

**cycnus**, *i*, *m.* [κύκνος] *labuť*, věštný pták, zasvěcený *Apollonovi*; *Dircaeus* *c. H* *labuť* *dirkajská* (t. j. básník *Pindaros*). *VI* jm. **Cycnus**, *i*, *m.* *Kyknos* **1** syn *Sthenelův*, král *Ligurů*, proměněný v labuť **2** syn *Poseidonův*, rovněž proměněný v labuť **3** *Boioťan*, syn *Apollonův*. Odt. **Cygnēius**, *a*, *um* *Kyknův*: *Cygneia tempe* *O* *Kyknovo* půvabné údolí.

**Cydnus**, *i*, *m.* řeka v *Kilikii* *Cr.*

**1. Cýdōn**, *ōnis*, *m.* syn *Forkův*, byl zabit od *Aenea* *V.*

**2. Cýdōn, ōnis, m.** [Κύδων] Kydonian, obyvatel města Kydonu n. Kydonie v sev. končině ostrova Kréty. Odt. adj. **Cýdōnēus, a, um** i **Cýdōnius, a, um** kydonský, krétský; *C. arcus* *H* krétský luk (Krétané byli výborní lučištníci); *Cydonia (mala)* kdoule *Pp. cygnus* viz *cycnus*.

**cylindrus, ī, m.** [κύλινδρος] válec **a** geometrické těleso **b** k urovnání půdy a rozměňování hrud.

**Cyllēnē, ēs a -ae, f.** [Κυλλήνη] 1 Kyllene, pohoří v sev.-vých. Arkadii, kde prý Maja porodila a odchovala Herma. Odt. adj. **a** **Cyllēnius, a, um** kyllenský; *C. proles* *VO* kyllenský zrozenec neb pouze *Cyllenius* *V* (= *Mercurius*) **b** **Cyllēnēus, a, um** kyllenský; *fides* *Cyllenea* *H* kyllenská loutna (již vynalezl Hermes) **c** fem. **Cyllēnis, idis** Hermova; *C. harpe* *O* Hermův srpovitý meč **2** přímořské město v Elidě *L*.

**Cylōn, ōnis, m.** [Κύλων] Kylon, Athéňan, jenž učinil marný pokus zmocniti se v Athénách samovlády (asi r. 632 př. n. l.). Jeho přívrženci byli povražděni na místě posvátném, čímž Athéňané uvalili na sebe kletbu bohů. Adj. **Cylōnius, a, um** kylonský; *C. scelus* *C* (τὸ Κυλώνειον ἄγος).

**Cýmaeus** viz *Cyme*.

**cymba** viz *cumba*.

**cymbalum** (n. **cymbalon**), **ī, n.** [κύμβαλον] cymbál (bicí hudební nástroj, mající podobu duté polokoule kovové, již se tepalo o jinou), puklice; obyč. v plur.; meton. *inane c. iuventutis* [*V*] hluk mládeže = hlučící mládež.

**cymbium, iī, n.** [κυμβίον demin. od κύμβη] pohár, číše (podobná člunku).

**cymbula, ae, f.** [*cymba*] člunek, lodička *Pn*.

**Cýmē, ēs, f.** [Κύμη] **1** město v Aiolidě, rodiště otce Hesiodova. Odt. adj. **Cýmaeus, a, um** kymský; obyv. **Cýmaei, ōrum, m.** Kymští **2** = *Cumae* (v. t.).

**Cýmōdocē, ēs, n.** **Cýmōdocēa, ae, f.** [Κυμοδόκη „vlny přijímající“] významné jméno Nereovny *V*.

**Cýmōthoē, ēs, f.** [Κυμοθή „rychlá jako vlna“] jméno Nereovny.

**Cynapsēs, is, m.** řeka v Asii, vtéká do Černého moře *O*.

**Cynicus, a, um** [κυνικός psí] kynický, příslušný k filosofii kynické; často subst. **Cynicus, ī, m.** kynik, filosof kynický. (Kynikové spatřovali ctnost v nezávislosti na zevnějších státech.)

**cynocephalus, ī, m.** [κυνόκεφαλος] opice s psí hlavou, pavíán *C*.

**Cynosarges, is, n.** [τὸ Κυνόσαργες] Kynosarges, gymnasion s chrámem Herakleovým sev.-vých. od Athén na pahorku téhož jména *L*.

**Cynoscephalae, ārum, f.** [Κυνός κεφαλαί „Psí hlavy“] Kynoskefaly, dva pahorky v Thessalii, u nichž byl r. 197 př. n. l. poražen Filippos *V. L*.

**Cynosūra, ae, f.** [Κυνός οὐρά „Psí ohon“] Kynosura, souhvězdí Malý medvěd. Odt. adj. **Cynosūris, idis, f.** kynosurská; *C. ursa* *O* Malý medvěd.

**Cynosūrae, ārum, f.** předhoří v Attice *C*.

**Cynthus, ī, m.** [Κύνθος] Kynthos, hora na ostrově Delu, rodiště Apollona a Artemidy. Odt. adj. **Cynthius, a, um** kynthský; subst. *m.* **Cynthius, iī** Kynťan (= *Apollo*); subst. *f.* **Cynthia, ae** Kynťia, Kynťanka (= *Diana*).

**Cýnus, ī, f.** město a předhoří v opuntské Lokridě *L*.

**cyparissus** viz *cupressus*.

**Cyprius vicus** (*Cuprius vicus*), silnice vedoucí od Kolosseá směrem severním k Subuře *L*.

**Cypros n. -rus, ī, f.** [Κύπρος] ostrov Kypros, ležící jižně od Malé Asie, bohatý měděnými doly. Na Kypru ctěna byla zvláště bohyně Afrodite. Odt. adj. **Cyprius, a, um** kyperský; subst. **a** **Cypria, ae, f.** Kypřanka (= *Venus*) **b** **Cyprii, ōrum, m.** Kypřané, Kypřští.

**Cypsela, ōrum, n.** město thrácké nad řekou Hebrem *L*.

**Cypselus, ī, m.** [Κύψελος] Kypselos, samovládce korintský († ok. 627 př. n. l.), otec Periandrův *C*.

**Cýrēnē, ēs, n. -nae, ārum, f.** [Κυρήνη] Kyrene, řecká sada v severní Africe (v Libyi) nedaleko Veliké Syrty. Odt. adj. **a** **Cýrēnaeus, a, um** kyrenský; subst. **Cýrēnaei, ōrum, m.** kyre-

naikové, přívrženci filosofické školy kyrenské (stoupenci Aristippa z Kyreny) **b Cýrēnaicus**, *a*, *um* kyrenský; subst. **Cýrēnaicī**, *ōrum*, *m.* kyrenaikové **c Cýrēnēnsis**, *e* kyrenský; subst. **Cýrēnēsēs**, *ium*, *m.* Kyreňané.

**Cyrnēus**, *a*, *um* příslušný k ostrovu Kynos (= Korsika), korsický.

<**cýrographum** viz **chirographum**.>

**Cýrus**, *ī*, *m.* [Κῦρος, jméno perské = „Slunce“] Kyros, jméno několika Achaimenovců **1** Kyros starší, zakladatel a král říše perské, padl r. 529 př. n. l. v boji proti Skythům **2** Kyros mladší, syn Dareia II. a Parysatidy, padl r. 401 u Kunax v boji proti staršímu bratru, králi Artaxerxovi.

**Cyssūs**, *ūntis*, *f.* [Κυσσοῦς] přístavní město ionské naproti Chiu L.

**Cytae**, *ārum*, *f.* [Κύται] Kyty, město v Kolchidě; odt. **Cytaeis**, *idis* i **Cytāinē**, *ēs*, *f.* Kyťanka (t. j. Medeia) *Pp.*

**Cythēra**, *ōrum*, *n.* [Κύθηρα] Kythera, ostrov při jižním výběžku Lakonie, se starobylým kultem bohyně Afro-

dity, kde se prý tato vynořila z mořské pěny. Odt. adj. **a Cytherēus**, *a*, *um* kytherský: *Venus O*; subst. **Cytherēa**, *ae*, *n.* **Cytherēis**, *idos*, *f.* Kytheřanka (= *Venus*) **b Cytherēius**, *a*, *um* kytherský n. příslušný ke Kytheřance, Venušin: *C. heros O* (= *Aeneas*, syn Venušin) **c Cytherēias**, *adis*, *f.* Venušina, Venuši zasvěcená: *columba O*; **Cythēris** jméno otrokyně, viz *Volumnia*.

**Cythnos** (*Cythnus*), *ī*, *f.* [Κύθνος] Kythnos, ostrov kykladský jihovýchodně od Kea.

**cytismus**, *ī*, *f.* [κύτισος] vojtěška; vúb. jetýlek.

**Cytōrus**, *ī*, *m.* Kytoros, pohoří v Paflagonii, hojně porostlé stromy zimostrázovými. Odt. adj. **Cytōriacus**, *a*, *um* kytorský: *pecten O* hřeben kytorský (t. j. ze dřeva zimostrázového).

**Cyzicus** (*Cyzicos*), *ī*, *f.* [Κύζικος] Kyzikos, bohaté obchodní město fryžské na ostrohu v Propontidě. Odt. adj. **Cyzicēnus**, *a*, *um* kyzický; obyv. **Cyzicēnī**, *ōrum*, *m.* Kyzičané.

# D

**D** jako zkratka značí 1 osobní jm. *D(ecimus)* 2 číslo 500 3 a. d. (= *ante diem*).

**Dāci**, *ōrum*, *m.* (sing. **Dācus** obyč. smyslem souborným) **Dákové**, bojovný národ, jenž bydlil na levém břehu dolního Dunaje (Histry). Odt. **Dācia**, *ae*, *f.* (země) **Dákie** (vých. Uhry, Sedmihradsko a Rumunsko). Adj. **Dācicus**, *a*, *um* dácký, čestné přijmení císaře Trajana.

< **dacium** viz **datium**. >

**dactylicus**, *a*, *um* [δακτυλικός] daktylský.

**dactylīothēca**, *ae*, *f.* [δακτυλιοθήκη] skříňka na prsteny.

**dactylus**, *ī*, *m.* [δάκτυλος prst] 1 datle 2 daktyl, metrická míra — ∪ ∪.

**Daedala**, *ōrum*, *n.* 1 Daidala, tvrz Rhodanů na pevnině (v Karii) L 2 krajina v severozáp. Indii Cr.

**Daedaliōn**, *ōnis*, *m.* [Δαιδαλίων] Daidalion, syn Fosforův, byl proměněn v jestřába O.

**daedalus**, *a*, *um* [δαίδαλος] umělý, umělecký; — spec. obmyslný, lstivý; *Circe* V. VI. jm. **Daedalus**, *ī*, *m.* [Δαίδαλος] Daidalos, myth. athénský umělec, otec Ikarův, zbudoval králi Minooovi na Krétě pověstný labyrint. Odt. adj. **Daedalus** i **ēus**, *a*, *um* Daidalův: *ope Daedalea* H.

**daemōn**, *ōnis*, *m.* [δαίμων] daimon, démon; ± zlý duch, ďábel.

**daemonium**, *īī*, *n.* [δαίμόνιον] božstvo, daimon; ± zlý duch, démon.

**Dahae**, *ārum*, *m.* Dahové, čudský národ na vých. pobřeží moře Chvalinského (v nyn. Turkestanu) L Cr T.

**Dalmatae** (*Delmatae*), *ārum*, *m.* Dalmatové (obyvatelé nyn. Dalmacie). Odt. **a Dalmatia**, *ae*, *f.* Dalmacie (země ležící vých. podél moře Jaderského) **b** adj. **Dalmaticus** (*Delmaticus*), *a*, *um* dalmatský.

1. **dāma** viz **damma**.

2. **Dāma**, *ae*, *m.* jméno otroka H.

**Dāmarātus**, *ī*, *m.* viz **Demaratus**.

**Damascus**, *ī*, *f.* hlavní město Koile-syrie Cr.

**Damasippus**, *ī*, *m.* 1 milovník děl uměleckých, jenž pozbyv svého jmění, stal se horlivým učněm stoické filosofie H 2 L. **Iunius Damasippus**, vášnivý Mariovec, jenž jsa praetorem r. 82 př. n. l. dal popraviti mnoho přívrženců strany Sullovy S C.

**dāmiūrgus** viz **demiurgus**.

**damma**, *ae*, *f.* (*m.* *V timidi dammae*) (rod zvěře nedosti určitý) daněk, kamzík.

**damnātiō**, *ōnis*, *f.* [**damno**] odsouzení, odsuzování; (s gen. causae) *d. ambitūs* C odsouzení pro nezákonné ucházení o úřad; (s gen. trestu) *d. tantae pecuniae* C odsouzení k tak veliké pokutě peněžité.

**damnātōrius**, *a*, *um* [**damno**] odsuzovací.

**damnātus**, *a*, *um* [**damno**] odsouzený: *quis te damnatior?* C kdo nad tebe rozhodněji odsouzen?

**damnō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [**damnum**] ukládati pokutu 1 (o soudci) odsuzovati někoho pro nějakou vinu k něčemu (k pokutě), trestati (alqm alcis rei): *falsi damnari* T býti odsouzen pro podvod; *maiestatis* C; *eo crimine damnaretur* C; *caedis nomine erat damnatus* Cs byl odsouzen pro vraždu; (s předl.) *d. de vi*; *de pecuniis repetundis* C; *octupli damnari* C k osmeronásobné pokutě; *d. capitis* n. *capite* C odsouditi hrdla (na smrt); (básn.) *damnatus Sisyphus laboris* H odsouzen k práci; *hominem dignitatis fortuna damnavit* Ap osud odsoudil člověka k ztrátě cti; (s abl.) *pecuniā damnari* L k peněžité pokutě; *decem milibus aeris* d. L pokutovati deseti tisíci assů; (básn.) *lumina aeternae nocte* O k věčné temnotě; *Midas partem damnatur in unam* O jest potrestán (jen) na jedné části; — spec. (o žalobci) přivoditi odsouzení něčím, dáti od-

souditi někoho: *quas fraudis sub iudice damnasset T* 2 metaf. (mimo soud) **a** odsouditi, zavázati někoho k něčemu; zasvětit, oddati, určit (zvl. záhubě): *heredes damnati populo gladiatores dare H* zavázání (závěti); *voti damnari* býti zavázán k vyplnění slibu (bohům daného), t. j. dojíti (vyslyšení) modlitby; *damnabis tu quoque (agricolas) votis V* t. j. vyslyšíš jejich prosby; *Proserpina caput damnaverat Orco V*; *quem damnat labor (sc. leto) V* koho boj zasvěcuje smrti (t. j. kdo v boji padne); *Ilion damnatum mihi H* propadlé mně **b** odsuzovati, zamítati, zavrhovati, zatračovati (alqm, alqd): *damnandus in uno facto O* hoden trestu za ten jediný čin; *damnem medici fidem Cr* mám ztratiti věrnost lékařovu? Part. *damnatus* j. adj. v. t.

**damnōsē**, adv. [*damnosus*] škodně: *d. bibere H* píti na škodu hostitelovu, t. j. silně.

**damnōsus**, *a, um* [*damnum*] škodlivý, škodný, záhubný, zhoubný.

**damnum**, *ī, n.* [srov. *δαπάνη*] vl. útrata, poškozující jmění **1** ztráta, škoda, pohroma, zkáza: *duarum cohortium damno Cs* se ztrátou dvou kohort; *d. finium T* ztráta pozemků; *capitis d. O* pohroma (zmrzačení) hlavy; *d. naturae L* přirozená vada; *me specioso eripe damno O* skvělá pohroma; *damna caelestia H* ztráty na nebi (ubývání měsíce); *pervenit damno graviore* (abl. modi) *pestis O* s těžší pohromou; *in damno habere L* pokládati za (skutečnou) ztrátu; *damno esse alci O* býti na škodu **2** meton. ztráta, ztracená věc, předmět ztracený: *matrem circum sua damna volantem O* kolem ztracených mládat; *vestigia damni O* stopy ztracené dcery **3** pokuta, trest: *quis tanto damno senatore coëgit? C* kdo pod takovým trestem volal senátora do senátu; *vinculis, damno coërcere C.*

**Dāmoclēs**, *is, m.* [*Δαμοκλής*] dvořan staršího Dionysia, samovládce syrakuského.

**Dāmoetās**, *ae, m.* jméno pastýře *V.*

**Dāmōn**, *ōnis, m.* [*Δάμων*] **1** pythagorec, jehož obětovné přátelství

s Fintiou se stalo pověstným *C* **2** slavný hudebník athénský *N.*

**Danaē**, *ēs, f.* [*Δανάη*] dcera krále Akrisia, od Dia matka Perseova, jenž se k ní, uvězněné v kovové věži, snesl v podobě zlatého deště *H O.* Podle italské pověsti Danaē byvší na rozkaz otcův vysazena v truhle na moře, přistala na břehu italském, založila město Ardeu a zasnoubila se s králem rutulským Pilumnem, jemuž porodila Dauna, otce Turnova *V.* Odt. adj. **Danaēius**, *a, um* Danain: *D. heros O* (= *Perseus*).

**Danaus**, *ī, m.* [*Δαναός*] Danaos, syn Belův, jsa tísněn od bratra Aigypta, vystěhoval se se svými 50 dcerami na Peloponnesos a založil tam hrad argejský. Ale od 50 synů bratrových, kteří jej stíhali, byl přinucen dáti jim své dcery za manželky. Danaovny pak, vyjma Hypermestru, na rozkaz otcův zavraždily v jediné noci své ženichy. Za tuto vraždu byly odsouzeny, aby v podsvětí po věky nabíraly vody do děravého sudu. Odt. **a** ženské patronym. **Danaïdes**, *um, f.* Danaovny **b** adj. **Danaus**, *a, um* danajský, řecký; subst. **Danaï**, *ōrum, m.* Danaové (souborné pojmenování Řeků, zvl. před Trojou).

**Dandaridae**, *ārum, m.* Dandari-dové, skythský kmen usedlý nad řekou Tanais; země jejich **Dandarica**, *ae, f.* (sc. *terra*) Dandarika *T.*

**Dānuvius** (psáno též *Danubius*), *iī, m.* Dunaj (obyčejně hořejší a střední tok Dunaje; dolní tok slove *Hister*).

**Daphnē**, *ēs, f.* [*Δάφνη*] Dafne **1** myth. dcera říčního boha Peneia, byla proměněna ve vavřín (*δάφνη*) *O* **2** městečko u Antiochie v Syrii s hájem vavřínovým a chrámem Apollonovým *L.*

**Daphnis**, *idis, m.* [*Δάφνις*, srov. *η δάφνις* vavřínový plod] **1** slícný pastýř sicilský, syn Hermův, miláček Panův, vynálezce pastýřských zpěvů *V* **2** pastýř z pohoří idského ve Frygii *O.*

**daps**, *dapis, f.* [snad srov. *damnum*, *δαπάνη*] (obyč. v plur.) **1** hostina, hody, kvas: *illi se cingunt dapibus futuris V*; = spec. obětní hody, slavnostní



hostina: *obligatam redde Iovi dapem H*; *Saliaribus ornare pulvinar deorum dapibus H* 2 vúb. jídlo (jídla), krmě, pokrm (pokrmý), potrava: *amor dapis H*; *dapes mensae brevis H*; *dapes cum sanguine O* krvavá jídla; *humana dape pavit equos O* lidským masem; *dapibus mensae onerare V*; *extractae dapibus mensae O* stoly pokrmý navršené; *ictae* (sc. *fulmine*) *dapes T* jídla, do nichž udeřil blesk.

**Dardani**, *ōrum*, *m.* [Δάρδανοι] Dardanové, národ usedlý v sev. Moesii (v nyn. Srbsku) Cs.

**Dardanus**, *ī*, *m.* [Δάρδανος] Dardanos, syn Diův a Elektrín, praotec královského rodu trojského. Odt. 1 patronym. **a** mužské **Dardanidēs**, *ae* [Δαρδανίδης] Dardanovec, syn (potomek) Dardanův (= *Aeneas*); často v plur. *Dardanidae*. (gen. *Dardanidum*) Dardanovci, Trojané; též adj. *Dardanidae pastores V* trojští pastýři **b** ženské **Dardanis**, *idis* [Δαρδανίς] Dardanovna, Trojanka (= *Creusa*) *V* 2 adj. **Dardanius**, *a*, *um* dardanský, trojský: *D. dux O* (= *Aeneas*); *D. puer V* (= *Iulus*); *D. vates O* (= *Helenus*, syn Priamův); *D. adulter V* (= *Paris*); *Dardania proles V* trojské potomstvo; *Dardaniā stratus dextrā V* skolen pravicí Aeneovou; subst. *m.* **Dardanius**, *iū* Dardanec (= *Aeneas*); *hāc Dardanium dextrā sub Tartara mittam*; subst. *f.* **Dardania**, *ae* Dardanie, město i kraj v Malé Asii sev. od Troady při Hellespontu (nyn. Dardanelly); básn. = Troja (město i kraj): *o lux Dardaniae V* 3 adj. **Dardanus**, *a*, *um* dardanský, trojský: *Dardana gens H*; subst. *m.* Trojan: (kolekt.) *ultra venisset D. V*; *hauriat hunc ignem D.* (= *Aeneas*) *V*.

**Darēs**, *ētis*, ak. *Dareta* i *Daren*, *m.* [Δάρης] Trojan, výborný zápasník pěštní *V*.

**Dārius** a **Dārēus**, *ī*, *m.* [Δαρειός] Darioi, jméno několika králů perských.

**Datamēs**, *is*, *m.* perský vojevůdce a satrapa *N*.

**datātīm**, *adv.* [*dato*] dávavě, (střídavým) dáváním: *ludunt d.* (sc. *pila*) *Pt* střídavě si podávajíce.

**datiō**, *ōnis*, *f.* [*do*] dávání: *legum d. C*; = spec. právo něco dáti, právo převésti v cizí majetek: *d. est alci L*.

**Dātis**, *tidis*, *m.* [Δᾶτις] perský vojevůdce v bitvě u Marathona (r. 490 př. n. l.) *N*.

< **datium**, *iū*, *n.* [*do*] dávka.>

**datō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*do*] dávati.

**dator**, *ōris*, *m.* [*do*] dárce.

**Daulis**, *idis*, *f.* [Δαυλις] město ve Fokidě sev. od Delf, dějiště báje o Tereovi, Prokně a Filomele. Odt. adj. **a** **Daulius**, *a*, *um* daulijský **b** **Daulias**, *adis*, *f.* daulijská: *D. ales O* (= Prokne, jež byla proměněna ve vlašťovku).

**Daunus**, *ī*, *m.* prastarý král apulský, podle báje otec Turna, knížete rutulského: *pauper aquae D. H* chudovodý (narážka na nedostatek vody v Apulii). Odt. adj. **a** **Daunius**, *a*, *um* Daunův, daunský, apulský: *D. heros V* (= *Turnus*); *Daunia gens V* (= *Rutuli*); synekd. = římský: *Daunia camena H*; *Dauniae caedes H* **b** **Dau-nias**, *adis*, *f.* Daunie, Apulie.

**Dāvus**, *ī*, *m.* časté jméno otroků v římské komedii. Odt. apelat. = otrok: *intererit multum, Davusne loquatur an heros H*.

**dē**, předl. s ablat. značí **l** o místě **1** o směru (shora dolů) *s*, *se*: *de muro se deicere Cs*; *palam de sella ac tribunali pronuntiare C* 2 (o vzdalování odněkud) *z*, *ze*: *de finibus exire Cs* odejít z území (navždy); *de manibus vestris effugit C*; *agri de hostibus capti C* území odňaté nepřátelům; *haec de Danais arma V* zbraň odňatá Danaům 3 metaf. **a** (o původu) *z*, *ze*: *homo de plebe CL* muž z lidu; *humili de plebe parentes O.* z nízkého rodu; *de Cecrope natae O* dcery Kekropovy; (obr.) *genus de complexu eius ac sinu C* lidé z jeho náručí a klínu **b** (o celku, z něhož část se ubírá) *z*, *ze*: *alter de duobus C*; *minus de stirpe virili V* nejmladší z mužského potomstva; (o prameni peněžitém) *quos de publico nummos acceperat C* ze státní pokladny; *de vestro inpendatis, hortor L* vybízím (vás), abyste vynaložili ze svého (majetku) **c** (o látce) *z*, *ze*:

*de duro est ultima* (sc. *aetas*) *ferro O* poslední (věk) je z tvrdého železa; *de viro factus femina O* z muže stal se ženou **II** o čase **a** (hned) po: *statim de auctione venire C*; *diem de die prospectans L* den ode dne, den po dni; *diem de die differre L b* (ještě) za, o: *de multa nocte C* (ještě) za čiré noci; *de tertia vigilia Cs*; *surgunt de nocte latrones H* za noci: *medio potare de die H* již po poledni **III a** (o příčině): pro, z(e), za, od: *qua de causa*; *de vi condemnati sunt C* byli odsouzeni pro násilí; *passus de vulnere tardus O* od rány; *murmura, qualia de pelagi undis esse solent O* od vln mořských **b** (o způsobu) podle: *de consilio legatorum copias mittere Cs* po radě, podle rady; *nullis de more funeribus O* bez obvyklých průvodů pohřebních; *castae de more puellae portabant sacra O* podle zvyku; *malum de more O* obyčejná útrapa; *de improviso* znenadání; *de industria* zúmysla, úmyslně, horlivě; *de integro* znova **C** (o předmětu a vztahu) o, co do, vzhledem k . . . , stran něčeho, co se týče . . . : *dicere, docere, scribere, cogitare de re*; *si quid de te merui V* zjednala-li jsem si o tebe zásluhu; *fidem servare de numero dierum Cs* co do počtu dní; *sese omnia de pace expertum Cs* o mír že se vše možné přičinil; *satisfacere de iniuriis Cs* dosti učiniti za bezpráví; *de captivis dissuadere C* zrazovati z výměny zajatců; *quid facerent de rebus suis N* co si mají počítí ve svém postavení.

**dea, ae, f.** [srov. *deus*] bohyně: *ab Iove ceterisque dis deabusque C*; *et nunc nequiquam fallis dea V* nadarmo skrýváš, že jsi bohyně; *triplices deae O* (= Parky, Sudičky); *poenarum deae triplices O* (= Erinye, Lítice); *d. bellica O* (= Minerva); *d. Saturnia V* (= Juno); *deae pelagi V* (= Nereovny); *pandite nunc Helicon, deae V* (= Musy).

**de-albō, āre, āvī, ātum** obíliti.

**deambulātorium, īi, n.** [*deambulo*] krytá chodba, ochoz, galerie.

**de-ambulō, āre, āvī, ātum** procházeti se.

**de-armō, āre, āvī, ātum** odzbrojovati.

<**dearticulātiō, ōnis, f.** [*de a articulo* článkovati od *articulus*] článkování.>

**de-aurātus, a, um** pozlacený.

**dē-bacchor, āri, ātus** sum zuřiti, bouřiti až do konce (do únavy), vybouřiti se, dozuřiti: (obr.) *qua parte debacchentur ignes, qua nebulae* (zeugma) *H* kde žáry zuří, kde mlhy leží.

**dēbellātor, ōris, m.** [*debello*] pokořitel, podmanitel: *d. ferarum V* udatný lovec zvířet.

**dē-bellō, āre, āvī, ātum** **1** intrans. doválčiti, dobojovati, válku dokončiti: *Aulus cum Frentanis uno secundo proelio debellavit L* ukončil válku jedinou šťastnou bitvou; (neos. a absol.) *debellatum illā victoriā foret T*; (abl. absol.) *prope ut iam debellato L* jako by již téměř válka byla skončena **2** transit. **a** bojem ukončiti něco: *rixa debellata H* hádka, při níž (bylo) bojováno na život a na smrt **b** zdolatí, nadobro přemoci, úplně pokořiti: *parcere subiectis et d. superbos V* drtiti zpupné; *hi sunt, quos clamore debellastis T* jež jste porazili křikem.

**dēbeō, ēre, dēbui, dēbitus** [*de a habeo*] míti od někoho (peníze) **1** býti dlužen, dluhovati: (absol.) *ii, qui debent C* (= *debentes L*) dlužníci; *illi, quibus debeo C* moji věřitelé; *ut illi quam plurimi deberent S* aby co nejčetnější byli jeho dlužníky; *qui se d. fateantur Cs*; *debebat?* *Immo in suis nummis versabatur C* byl zadlužen; (s ak.) *debebat nummum nemini C* nikomu nebyl dlužen; (v pas.) *cum ei pecunia deberetur C* když mu peníze byly dluhovány; *frumentum debetur Cs* obilí má býti vydáváno; (obr.) *navis, quae tibi creditum debes Vergilium H* jež dluhuješ Vergilia, ručíš za Vergilia; *Veneri vota debet C* dluhuje splnění slibů, má splniti sliby **2** metaf. **a** dluhovati, býti povinen, býti zavázán; (v pas.) *slušet, náležeti, patřiti: suā causā cupere ac d. C* z vlastního zájmu si přát a býti zavázán; *patriae poenas d. V* dluhovati trest vlasti, zasluhovati trest od vlasti; *Turnum debent haec iam mihi sacra V* Turnus mi náleží již touto obětí (smlouvou); *quam (dextram) d. vi-*

*des Turnum gnatoque patrique V* kteráž, jak vidíš, dlužna jest Turna synu i otci (t. j. musí skláti Turna); *opus debentes H* zavázání k dílu, dělníci; *pretium debetur L* odměna náleží; *supplicia, quae debentur hostibus victis C* tresty, které patří; (s inf.) býti povinován, míti, musiti; (se záporem) nemíti, nesměti: *quid ego facere debeo C* co mám dělati, co jest mi činiti; *debuit misereri O* byl by se měl slitovati; (s inf. pas.) *iam nunc debentia dici H* co již nyní má býti řečeno; *quamquam parum erat, a quibus debuerat* (sc. adiuvari), *adiutus C* ač málo podpory nalezl u těch, u kterých měl **b** (osudem, zákonem přírodním) býti povinen, býti určen, býti usouzen, býti vyvolen: *nisi ventis debes ludibrium H* nemáš-li býti hříčkou větrům; *urbem* (ak. předm.) *cerno debere nepotes* (ak. podm.) *O* vidím, že vnukové jsou povinni (podle vůle osudu) založiti město; *cui regnum Italiae debetur V* komu jest souzeno; *Aeneas scis caelo deberi V* všš, že Aeneas náleží nebi; *quos (anno) terrae debuit O* léta, po která náležel zemi = jež mu souzeno žiti na světě; *debemur morti nos nostraque H* jsme určeni smrti sami i majetek náš; *omnia* (ak. vztahový) *debemur vobis O* zcela vám propadáme; *quibus altera fato corpora debentur V* jimž těla opět nová jsou určena sudbou; *soli mihi Pallas debetur V* mně jedinému (pouze mně) patří; *debeatur fatis urbis origo L* osudy byl dluhován = osudy dlu' ovaly původ města = osudům náleželo dáti vznik městu **c** býti povinován, býti zavázán, míti děkovati komu zač, býti povinen vděčností (alci alqd): *vitam tibi debere fatetur O* že jest ti povinen, že ti má děkovati za život; *tibi se semper debebit Iason O* tobě bude vždy zavázán za svůj život; *salutem d. alci* děkovati za záchranu; *tibi se mortalia corpora debebunt O* tobě smrtelníci budou povinni svým bytím; *quamvis Priami deberem plurima natis V* ač jsem byl za přemnohé díkem zavázán synům Priamovým; *quid debeat patriae et quid amicis H* čím jest povinen

vlasti; *nos confitemur prosperum (exitum) tibi debituros Cr* že za šťastný konec tobě budeme zavázáni. Part. **dēbitus, a, um** a dlužný, povinný: *debita pecunia C* dluh(y); *praemia debita V* zasloužené odměny **b** (sudbou) povinný, určený, usouzený, propadlý: *tellus fatis debita V* sudbami zaslíbená; *debita moenia* (sc. *fatiss*) *V*; *debita coniunx O* osudem souzená, určená; *homo d. fatiss V* propadlý sudbě (smrti); *morti d. L*; *spicula debita Troianis fatiss O* střely (osudem) určené ke zkáze Troje; *d. aequoribus O* (osudem) určený, vyvolený pro moře. = Subst. *debitum* v. t.

**dēbilis, e** vysílený, zesláblý, zemdlený, malátný, slabý, ochromený: *unum (corpus) debile, alterum firmum C* jedno (tělo) slabé, druhé silné; *vires debiles C* mdlá moc; *infirmi ac debiles C* slabí a malátní; *ferrum haud debile V* ocel neslabá = účinná (litotes); *membris omnibus captus ac d. C* ochromen na všech údech; metaf. *ingenio debilior T* (jsa) ducha ještě bídnejšího.

**dēbilitās, ātis, f.** [*debilis*] vysílení, slabost, ochromení, ochrnutí, neduh: *d. pedum T* slabost nohou, dna (v noho); *caecitas ac d. T* slepota a neduh (t. j. dna ruky); *d. corporis C* neduživost; *debilitates repellere C* zapuzovati neduhy; metaf. *d. animi C* duševní slabost.

**dēbilitātiō, ōnis, f.** [*debilito*] zeslabení, ochabnutí, skleslost: *d. atque abiectio animi C* skleslost a sklíčenost mysli.

**dēbilitō, āre, āvī, ātum** [*debilis*] 1 ochromovati, vysilovati, zभावovati síly: *debilitari vulnere Cr* býti zeslaben ranou; *debilitati Cr* (bojem) vysílení; = spec. pochroumati, zmrzačiti: *contusi ac debilitati inter saxa rupesque L* zhmoždění a pochroumání mezi skalami a roklemi; *quingenta milia hominum eo casu debilitata aut obrita sunt T* bylo zmrzačeno nebo zahubeno 2 metaf. (v činnosti) ochromovati, krušiti, vysilovati, oslabovati: (*hiems*) *debilitat mare H* kruší

moře = láme příboj mořský; *ferrum et audaciam d. C* odníti sílu zbraní a odvaze (jejich); *debilitari dolore C* dáti se bolem zeslabovati; *amicitia debilitari animos non patitur C* nenechává mysl malátněti; *nafragorum debilitata manus C* zesláblý hlouček zoufalců.

**dēbitē**, adv. [*debitus*] povinně, náležitě, jak se patří.

**dēbitiō**, *ōnis*, f. [*debeo*] dluhování.

**dēbitor**, *ōris*, m. [*debeo*] 1 dlužník: *d. aeris H* 2 metaf. ten, jenž jest někomu zavázán, jenž má děkovati za něco: *perpetuus animae d. huius ero O* povždy tobě budu zavázán vděčností za svůj život; *qui tibi est d. vitae O* jenž ti má děkovati za svůj život.

**dēbitum**, *ī*, n. [*debeo*] 1 (vl. dlužné) dluh: *d. solvere C* zaplatiti dluhy 2 metaf. dluh, daň, závazek: *naturae d. reddere NC* splatiti přírodě (povinný) dluh, t. j. zemřítí.

**dēbitus**, *a*, um viz *debeo*.

**dē-blaterō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vyzvaniti, vyzvoniti<sup>4</sup> Pt.

**dēcantātiō**, *ōnis*, f. [*decanto*] zpívání, odříkávání.

**dē-cantō**, *āre*, *āvī*, *ātum* 1 odzpěvovati, zpívavě odříkávati, zpívavě přednáseti: *elegos H*; - spec. (s příhanou) odříkávati, opakovati až do omrzení, stále opakovati: *dictata d. C* odříkávati stále (školské) diktáty; *nenia . . . decantata Camillis H* (říkání) zásada stále hlásaná Kamilly 2 dozpívati, přestávati zpívati, býti se zpěvem u konce: *iam decantaverant C*.

**decānus**, *ī*, m. [*decem*] vl. náčelník deseti mužů; ≠ děkan.

**dē-cēdō**, *ere*, *cessī*, *cessum* odstupovati 1 odcházeti, vzdalovati se, ubírat se, odebírat se (s místa) (ab, ex, de re n. s pouh. abl.) **a** *mihi respondeas, iste in Sicilia sit, an iam decesserit C*; *naves suo cursu decesserunt Cs* odchýlily se od svého směru; *d. ex hominum conspectu N* odejítí lidem s očí, straniti se lidí; *de via d.* ustupovati s cesty, jítí stranou; (těž obr.) uchýliti se s pravé cesty; *iumenta decesserant viā Cr* soumaři uhnuli se silnice; (obr.) *poēma*

*summo decessit H* nedosahuje vrcholu (dokonalosti) **b** spec. **a** (t. t. voj.) odtáhnouti: *d. finibus T* odtáhnouti z území; *de colle d. Cs* sestoupiti s pahorku; *d. agmine T* opustiti řadu; (obr.) *de statione vitae non d. C* neopouštěti stanoviště života **β** (o úředníku po prošlé době správní) odcházeti (z provincie), opouštěti (provincii): *d. (de, ex) provincia γ* ustupovati z cesty, vyhýbat se někomu: (absol.) *honorabilia sunt salutari, decedi, adsurgi C* jest vyznamenáním, když lidé z cesty ustupují; (s dat.) *his omnes decedunt Cs* těmto se všichni vyhýbají, těchto se štítí; (obr.) *d. serae nocti V* chrániti se pozdní nocí (t. j. nočního chladu) 2 metaf. **a** ustupovati, odcházeti, zacházeti, pomíjetí, mizeti, přestávati, (o tělesech nebeských) zapadati: *subito febris decessit N* náhle horečka pomínula; *patribus cura decessit L* otcům starost odešla, otcové se zbyli starosti; *formido mentibus decessit S* bázeň ustoupila z myslí; *vires decedunt L* sil ubývá; *tibi non decedunt amores H* tebe neopouští láska; *sol decedens duplicat umbras V* zapadajíc; *decedentia tempora H* plynoucí čas; - spec. *de vita d.* neb jen *decedere* sejítí se světa, zemřítí: *in tanta paupertate decessit, ut . . . N* **b** ustupovati od něčeho, vzdávati se něčeho: *de foro d. N* ustupovati z veřejnosti, vzdávati se veřejného života; *iure suo d. L* vzdáti se svého práva; *de sententia (sententiā T) d. C* zřící se mínění; *cum (senatus) nihil a superioribus decretis decesserit C*; *fide d. L* zpronevěřiti se danému slovu **c** ustupovati někomu, nebýti roven, nevyrovnávati se: *non Hymetto mella decedunt H* med vyrovná se Hymettu (t. j. medu hymettskému).

**Decelēa**, *ae*, f. [*Δεκέλεια*] Dekeleia, tvrz v severní Attice N.

**decem** [srov. deset, *déxa*] 1 deset: *decem primi* deset prvních, zvláštní výbor municipální rady, jehož obec užívala zvláště k vyslanectvím 2 synekd. značí okrouhlé číslo (srov. „tucet“): *d. vitiis instructor H* jenž má o tucet chyb více (než já).

**December, bris** [*decem*] a vl. příslušný k číslu deset, desátý: *mensis December* neb jen *December, bris, m.* desátý (poslední) měsíc starořímského roku, jenž se počínal březnem, později dvanáctý měsíc roku slunečního, prosinec **b** prosincový: *libertas Decembris H* volnost prosincová (t. j. o Saturnálních slavených v prosinci).

**decemiugis, e** [*decem a iugum*] desetispréžní, subst. mask. sc. *currus deseti-spréžní vůz, desetispréží.*

**decempeda, ae, f.** [*decem a pes*] měřická tyč (10 stop dlouhá), sáhovka.

**decempedātor, ōris, m.** [*decempeda*] měřič, zeměměřič.

**decemplex, plicis, adj.** [*decem a plico*] desateronásobný.

**decemscalmus, a, um** [*decem a scalmus*] opatřený deseti kolíky pro vesla, desetiveslový *C.*

**decem-vir, ī, m.** obyč. v plur. **decemviri** (*Xviri*), *ōrum* (-um), *m.* úřední kollegium (sbor) deseti mužů, „desítka“, decemvirové **1** *decemviri legibus scribundis* (desítka k sepsání zákonů) zvolení r. 451 př. n. l., sepsali zákony dvanácti desk **2** *decemviri (st)litiibus iudicandis* (desítka k rozsuzování sporů), starobylé soudcovské kollegium. Soudili ve sporech dědicích a ve sporech týkajících se osobní svobody **3** *decemviri sacrorum n. sacris faciundis* (desítka ke konání bohoslužebných - původně řeckých - obřadů) střežili posvátné knihy sibylské a v případě potřeby je vykládali. Od doby Sullovy toto kollegium bylo rozmnoženo na 15 členů (*quindecimviri*). Odt. adj. **decemvirālis, e** týkající se desítky, decemvirů, decemvirální: *audacia d. C* smělost decemvirů; *d. invidia C* zanevření na decemviry, nenávisť proti decemvirům; *leges decemvirales C* zákony dvanácti desk.

**decemvirātus, ūs, m.** [*decemviri*] decemvirální úřad, decemvirát.

**decēns, entis, adj.** [*decet*] zdobný **1** slušný, způsobný, přiměřený, náležitý: *d. amictus O*; (obr.) *quid verum atque d. sit H* co jest pravda a slušnost **2** sličný, půvabný, lepší, krás-

ný, spanilý, líbezný, rozkošný, švarný: *Gratiae decentes H*; *tempora crine decentia O* skráně vlasem zdobené; (*habitus Agricolae*) *decentior quam sublimior fuit T* postava byla více ušlechtilá než vznešená.

**decenter, adv.** [*decens*] zdobně, slušně, způsobně, přiměřeně: *lasciva decentius* (= *quam magis decet lascivire*) *aetas H* mládí zdobněji bujně (t. j. muž více sluší skotačivost než stáří).

**decentia, ae, f.** slušnost, způsobnost, půvabnost. = <nádhera>.

**dēceptiō, ōnis, f.** [*decipio*] podvádění, klamání, podvod, klam.

**dě-cernō, ere, crēvi, crētum** konečně rozhodovati **1** (o úřední osobě, o korporaci) rozhodovati, činiti rozhodnutí, usnesení, nález; uzavřítí; (rozhodnutím) ustanoviti, naříditi, prohlásiti; (o soudci) rozsuzovati (alqd, s ak. c. inf., s ut): *quibus verbis in decernendo Metellus usus est C*; *senatus tumultum decrevit C* senát prohlásil, že jest vzpoura; *dilectus tota Italia decreti sunt C* odvody byly nařízeny; (s dvojím ak.) *Dolabellam hostem d. C* vyhlásiti Dolabellu za nepřítele (vlasti); *senatus satis severe decrevit C* učinil snesení dosti přísné; *decrevit senatus frequens de meo reditu C* usnesl se na mém návratu; - spec. (usnesením) povoliti, přiřknouti, přisouditi (alci alqd): *triumphum alci d. C*; *statuas multis d. C*; *honores alci d. C*; *decretum (esse) patri suo caelum T* přisouditi božství; *provinciam d. C* určití provincii; *praemium servo libertatem decrevere S* odměnou ustanovili otroku svobodu **2** (o jednotlivci) rozhodovati se pro něco, navrhovati, činiti návrh, hlasovati pro něco (= *consere*): *Silanus sententiam rogatus supplicium sumendum decreverat S*; *pauci ferocius decernunt S* navrhují přísnější opatření, hlasují pro přísnější opatření; - spec. (úmyslem, vůlí) rozhodnouti se (u sebe), umíniti si, ustanoviti se na něčem (s inf. n. s ut): *decevi procul a re publica aetatem agere S*; *hic decernit, ut miser sit C 3* (t. t. voj.) rozhodovati bojem (až jedna strana podlehne), bojovati, sváděti rozhodný boj: *d.*

*pugnam L; d. proelium C; (absol.) decernendi potestatem Pompeio facit Cs* nabídne Pompejovi rozhodný boj; (s abl.) *armis d. L; acie d. N; classe d. N* loďstvem (na moři) svéstí rozhodný boj; (básn.) *cursibus et caestu d. V* závoditi během a pěstním zápasem; metaf. (slovy) rozhodovati, zápolití, zápasiti: *decernite criminibus, mox ferro decreturi L.* Part. *decretum* j. subst. v. t.

**děcerpō, ere, cerpsī, cerptum** [*de a carpo*] **1** utrhnouti, otrhati: *d. poma (arbore) O; d. aristas O* **2** metaf. bráti odněkud, ubrati **a** *animus humanus decerptus ex mente divina C* jest vzat z... , jest částí duše božské **b** spec. **a** bráti, požívati: *ex re d. fructus H* **β** ubíráti (na škodu druhého): *ne quid iocus de gravitate decerperet C* aby nebyl na újmu vážnosti; *nihil sibi ex laude centurio decerpiť C* neosobuje si.

**děcertātiō, ōnis, f.** [*decerto*] rozhodování bojem (zápasem): *harum omnium rerum d. C* rozhodný boj o všechny tyto věci.

**dě-certō, āre, āvī, ātum** **1** zápasiti až do rozhodnutí (o rozhodnutí), bítí se, potýkati se, sváděti rozhodný boj, (věc) rozhodovati bitvou, zápasiti na život a na smrt (cum alqo, de re): *armis, proelio, pugna* (abl. instrum.) *d.; cum duobus ducibus de imperio decertatum est L;* (básn. s dat.) *Africus decertans Aquilonibus H* **2** metaf. zápasiti slovy.

**děcessiō, ōnis, f.** [*decedo*] ustoupení **1** odchod: *neque ante adventum C. Verris neque post decessionem C* **2** metaf. ubývání, úbytek: *bonorum d. C.*

**děcessor, ōris, m.** [*decedo*] ten, jenž odchází; = spec. ten, jenž odchází z úřadu, předchůdce (v úřadě).

**děcessus, ūs, m.** [*decedo*] ústup **1** odchod; = spec. odchod navždy, smrt, úmrtí: *angi decessu amicorum C* **2** metaf. odchod, ubývání, úbytek: *aestūs d. Cs* ubývání příboje, odliv.

**decet, ěre, decuit,** — [srov. *decus a dignus*] vl. zdobiti **1** sluší, hodí se, jest přiměřeno někomu (alqm): *timor decuit O* strach slušel; *quam dolor ipse*

*decebat O* jíž bolest sama slušela **2** metaf. sluší (se), přísluší, patří, jest slušeno (někomu alqm): *nescit, quod augurum decet C;* (s ak. c. inf.) *facies, qualem decet esse sororum O* obličej, (jaký se sluší, aby byl =) jaký má býti u sester; *quos decebat arma tenere O* kteří by byli měli držeti zbraň. Part. *decens* j. adj. v. t.

**Decetia, ae, f.** město haedujské nad Ligerem (nyn. Decize) *Cs.*

**Deciānus** viz *Decius.*

**1. děcidō, ere, cidī,** — [*de a cado*] **1** padati (shora dolů), spadnouti s něčeho někam (ab, ex, de re neb pouhý abl.; in alqd): *graviore casu decidunt turrets H* řítí se; *cum deciderint comae H* až spadnou vlasy, t. j. až budou ostříhány; *in praeceps d. O* spadnouti střemhlav dolů; (obr.) *d. praedonum in turbam H* upadnouti mezi lotry; = spec. spadnouti, sklesnouti, býti svržen (do podsvětí), zapadnouti, zemřítí: *nos ubi decidimus, quo pater Aeneas...*, *pulvis et umbra sumus H;* *scriptor abhinc annos centum qui decidit H* **2** metaf. padnouti, klesnouti, podlehnouti, přijítí k pádu, potkati se s nezdarem, přijítí nazmar: *huc decidisse cuncta, ut...* *T* tak daleko že vše pokleslo.

**2. děcidō, ere, cidī, cīsum** [*de a caedo*] **1** stítí, utítí, useknouti: *decisis pennis H* s přistřiženými perutěmi **2** metaf. **a** roztítí (věc spornou), rozhodnouti, vypořádati, vyrovnati (alqd): *omnibus rebus actis atque decisis C;* *post decisa negotia H* po skončení prací **b** shodnouti se s někým, smluviti se, srovnati se, vyrovnati se (cum alqo): *ut cum Chrysogono transigeret atque decideret C* aby s Chrysonem vyjednával a se shodl.

**decies** n. **decies** [*decem*] desetkrát; synekd. častokrát, často: *carmen d. castigavit H;* (*poësis*) *d. repetita placebit H.*

**decimānus** viz *decumanus.*

**decimātiō, ōnis, f.** [*decimo*] desátek.

**decimō, āre** viz *decumo.*

**1. decimus** (arch. *decumus*), *a, um* [*decem*] desátý: *decuma pars dese-*

tina; též samo *decuma* n. *decima* (t. *pars*) **a** desátý díl kořisti **b** desátý díl úrody, desátek (jakožto dávka); - spec. *decima unda* *O* mohutná, ohromná vlna (podle starořímské pověry desátá z vallicích se vln byla nejsilnější a nejnebezpečnější); adv. *decimum* po desáté.

2. **Decimus**, *i*, *m*. [vl. desátý z narozených] římské předejmení, psáno zpravidla zkratkou *D*.

**dēcipiō**, *ere*, *cēpī*, *ceptum* [*de a capio*] vl. podchytiti (o ptáčku); podskočiti, oblouditi, klamati, mámiti, šáliti, podváděti **a** (*legati*) *istius fide ac potius perfidia decepti C*; *decipimur specie recti H* dáváme se klamati zdáním pravého **b** spec. **a** ujíti pozornosti něčtí, nebýti pozorován od někoho: *amatorem amicae turpia decipiunt caecum H* ošklivost milenky uchází pozornosti zaslepeného milovníka = zaslepený milovník nevidí vad; *laborum decipitur* var. *H* zapomíná trampot (var. *laborem d.*) **β** nepozorovaně trávit, mařiti: *d. diem* *O* krátí si čas.

**dēcipula**, *ae*, *f*. [*decipio*] nástraha, úklad.

**dēcisiō**, *ōnis*, *f*. [2. *decido*] vl. stěti, roztěti; metaf. rozhodnutí, vyrovnání, dohoda.

**Decius**, římské jméno rodové. *P. Decius Mus* dopomohl v boji proti Latinům r. 340 př. n. l. dobrovolnou smrtí Římanům k vítězství. Stejným způsobem obětoval život za vlast syn jeho v bitvě proti Samnitům u Sentina r. 295 př. n. l. Odt. adj. **Deciānus**, *a*, *um* *Deciūv*.

**dēclāmātiō**, *ōnis*, *f*. [*declamo*] cvičení v přednášení, v řečnění; - spec. (s příhanou) jalové řečnění, tlachání, klevety, klepy: *vulgaris et per-vulgata d. C*.

**dēclāmātor**, *ōris*, *m*. [*declamo*] učitel řečnění, krasořečník; - spec. (s příhanou) tlučhuba: *nonne vobis videtur cum aliquo declamatore disputare? C*.

**dēclāmātōrius**, *a*, *um* [*declamator*] vztahující se k přednášení řečí, řečnický.

**dēclāmītō**, *āre* [*declamo*] **a** intrans. (často n. pilně) cvičiti se v přednášení, v řečnění **b** transit. *d. causas C* cvičiti se v řečnění o právních sporech.

**dē-clāmō**, *āre*, *āvī*, *ātum* nahlas odříkávati, přednáseti (srov. deklamovati) **1** cvičiti se v řečnění: *dum tu declamas Romae H*; transit. *quae mihi iste visus est ex alia oratione d. C* zdálo se mi, že to žalobce přednášel z jiné řeči **2** prudce řečniti, hro-liti: *qui pro isto vehementissime contra me declamasset C*.

**dēclārātiō**, *ōnis*, *f*. [*declaro*] objasnění; projevení, projev, osvědčení.

**dē-clārō**, *āre*, *āvī*, *ātum* činiti jasným, objasňovati **1 a** (znamením) činiti zřejmým, zřetelně ukazovati, označovati: *navem suis d. N b* (slovy) činiti zřejmým, veřejně vyhlášovati, prohlašovati: *Numa rex declaratus L* Numa za krále byv prohlášen; (*Marius*) *per omnes tribus declaratur* (sc. *tribunus militum*) *S* byl prohlášen za tribuna vojenského **2** metaf. **a** objasňovati, vyličovati, osvětlovati: *imaginem vitae N b* dávati najevo, projevovati, osvědčovati, dosvědčovati: *ut res ipsa declarat C*; *populus declaravit maximam libertatis cupidinem C* projevil.

**dēclinātiō**, *ōnis*, *f*. [*declino*] **1** odchýlení, uchýlení (se), uhnutí, odchylka, odklon: *corporis declinatione evitare ictum Cr*; (obr.) *tuas petitiones parva quadam declinatione effugi C* **2** metaf. vyhýbání se něčemu, odpor, nechuť, nelibost k něčemu: *laboris et periculi d. C*; *adpetitio et d. naturalis C*.

**dē-clinō**, *āre*, *āvī*, *ātum* odkloňovati, odchylovati **1** transit. **a** odchylovati, odkloňovati, obraceti něco někam (alqd ab, de re ad alqd): *declinasse iter eo Cr* že obrátil směr cesty tam; *agmen d. L* obrátiti voj, postaviti voj v jinou stranu, zabočiti s vojem (jinam); *neu te rota declinet ad anguem O* a ať tě kolo neodchýlí (s pravé dráhy) k hadu; *nec se declinat ab illo O* neodvrací se od něho, nespouští oči s něho; (básn.) *nec dulci declinat lumina somno V* a nesklání víček k sladkému spánku

**b** vyhýbati se, vyhnouti se něčemu (alqd): *urbem d. C; regionem d. Cr*; metaf. *certamen d. L; iudicii laqueos d. C* vyhýbati se okům, kličkám soudního řízení; *societate culpae invidiam declinavit T* výčítkou spoluviny vyhnul se nenávisti **2** intrans. (a mediálně) uchylovati se, uhýbati (se), uhnouti, odbočovati, vybočovati: (*de*) *viā d. L; bellum in Italiam declinaverat L* válka zabočila do Itálie; *in fugam declinari Cr* obracet se na útěk; metaf. *a proposito C* odchýliti se od úmyslu, změnit úmysl; *unde huc declinavit oratio C; declinat amor O* odchyluje se láska (s pravé dráhy) = láska přichází na scesti.

**dēclivis, e** [*de a clivus*] mající svah, svažitý, spádný, sklonitý: *d. latitudo S* sklonitá pláň; *flumina declivia O* spádné řeky (t. j. proudící v údolí); (obr.) *iter declive senectae O* nakloněná (k smrti) cesta stáří; subst. **dēclive, is, n.** (plur. *declivia*) *n.* svah, sráz, úbočí, strán: *per declive O* po svahu (dolů); *declivia et devexa Cs* svahy a spády, stráně a srázy.

**dēclivitās, ātis, f.** [*declivis*] sklonitost, svah, spád, (při výšínách) úbočí.

**decoctor, ōris, m.** [*decoquo*] vl. jenž (vše) provařil; metaf. příšlý na mizinu, bankrotář, úpadce; marnotratník, zhýřilec: *exercitus conlectus ex rusticis decoctoribus C.*

**dēcollō, āre, āvī, ātum** [*de a collum*] stínati (hlavu).

**dēcolor, ōris, adj.** [*de a color*] přirozené (vlastní) barvy zbavený, odbarvený; přenes. změněný, znetvořený; vybledlý, vyrudlý: *d. ipse suo sanguine Rhēnus O* Rýn zbarvený svou vlastní krví; *deterior ac d. aetas V* věk horší a zbavený své původní barvy (t. zlaté; bylť původně zlatý věk, jenž se zhoršil ve stříbrný atd.), horší věk a špatnější barvy; *d. fama O* znetvořená pověst; - spec. osmahlý, snědý: *d. India O.*

**dēcolōrātiō, ōnis, f.** [*decoloro*] zbavení přirozené (původní) barvy, odbarvení; zbarvení; vybledlost, vyrudlost.

**dēcolōrō, āre, āvī, ātum** [*decoloro*]

zbaviti přirozené (původní) barvy, odbarviti: změnit barvu něčemu, zbarviti: *mare decoloravere caedes H* proudy krve (prolité ve válkách občanských) zbarvily moře.

**dē-coquō, ere, coxī, coctum** **1** uvařit: *d. olus H*; - spec. svařiti, svařením umenšiti: *pars quarta argenti decocta erat L* čtvrtina se svařila, ta vením přišla nazmar **2** metaf. (absol.) provařiti, promarniti, prohýřiti (jmění), přijíti na mizinu: *praetextatus decoxisti C* již jako chlapec jsi přišel na mizinu.

**1. decor, ōris, m.** [*decet, srov. decus*] **1** slušnost, způsobnost, důstojnost; ozdoba: *Germanicus cum decōre ac modestia respondit T* důstojně a skromně; *cuncta ad decōrem imperii composita T* vše bylo upraveno podle slušnosti, podle důstojnosti, které stát požadoval; *d. naturis est dandus H* povahám jest dáti to, co jim přísluší; *d. est quaesitus ab istis O* (jen) ozdoby v nich jsem hledal **2** (tělesný) půvab, sličnost, spanilost, vnada: *paravit ars (saltandi) decōrem T* okratnost zjednala půvab; *d. oris T* spanilost obličeje.

**2. decor, oris** (arch. a poklas. adj.) [*decet*] půvabný, sličný.

**decōrē, adv.** [*decorus*] **1** slušně, důstojně **2** půvabně.

**decoriter, adv.** [*2. decor*] zdobně, půvabně.

**decorō, āre, āvī, ātum** [*decus*] **1** zdobiti, kráseliti: *oppidum monumentis d. C; quem modo decoratum ovantemque vidistis L* s čestnou ozdobou a ve vítězoslávě; (básn.) *calor dissignatorem decorat lictoribus atris H* úpal zdobí pořadatele pohřbů smutečnými liktory (narážka na vedra, jež bývají v Římě i v září veliká a vyžadují si obětí na životech) **2** metaf. zdobiti, vyznamenávat, oslavovati: *amplissimis honoribus d. alqm C; d. sepulcro V* poctiti rovem; *nemo me lacrumis decorat* básn. u *C; fidem Magnetum decoravere, uti...* *T* věrnost Magnetanů odměnili (tím způsobem), že...; *Domitium decoravit pater T* Domitiovi otec zjednal slávu.



**decōrus**, *a*, *um* [*decor*] **1** slušný, slušivý, příslušný, vhodný, případný, způsobný, důstojný, čestný, zdobný: *ordo vel paci d. vel bello L* řád vhodný buď pro mír, buď pro válku; *patribus decorum (esse) L* že jest pro otce slušné; *est d. seni sermo quietus et remissus C* klidná a umírněná řeč starci sluší; *nequaquam decorum (esse) pudori suo T* že se nikterak nesrovnává s jeho stydlivostí; *intra decōra feminis se tenere T* držeti se v mezích ženám slušejících; *quod virginitati decorum (erat) L* což (jejímu) panenství bylo se ctí; *dulce et decorum est pro patria mori H* sladké a čestné jest zemřít za vlast; *quam decora victoribus libertas T* jakou okrasou svoboda vítězům; *decorae more palaestrae H* (řádem =) zavedením ušlechtilého tělocviku; ak. vnitř. *ridere decorum H* slušně; subst. neutr. *decōrum* slušnost (τὸ πρέπον) **2** půvabný, sličný, krásný, spanilý, švarný: *corpus decorum T*; *decora facies T*; *decora ingenia T* skvělí duchové; *genus illi decorum (erat) T* pocházel z rodu vzácného; (*s* abl. instrum.) ozdoben, vyzdoben, význačný, vynikající, krásný něčím: (*Phoebus*) *arcu d. H* mající na sobě zdobný luk; (*Autumnus*) *pomis d. H*; *nigris oculis d. H*; *satis d. Graecā facundiā T* jenž dosti ovládal řecký jazyk.

**dēcrepītus**, *a*, *um* [souvislost s *crepo* nejasná] (věkem) sešlý, zestárlý.

**dē-crēscō**, *ere*, *crēvi* **1** (ve vzrůstu) ubýváti **2** metaf. ubýváti, zmenšovati se, ztráceti se: *decrementia flumina H* opadávající řeky; *crescunt loca decrementibus undis O* přibývá pevných míst opadáváním vod; *cornua decrescunt O* rohy (na hlavě) znenáhla mizejí; (*fons*) *multum ex calore decrescit Cr* pramen ztrácí mnoho z teploty.

**dēcrētum**, *ī*, *n*. [*decerno*] **1** rozhodnutí, rozsudek, nález, snesení, nařízení: *decreto stare Cs L* podrobiti se nálezu; *iniuria decreti L* nespravedlivý rozsudek **2** metaf. (filosofická) zása da, princip (δόγμα).

**decuma** viz *decimus*.

**decumānus** n. **decimānus**, *a*, *um*

[*decuma*, *decumus*] příslušný k desátému, desetinný **a** (k *decuma* desátek) příslušný k desátku, desátkový: *ager d. C* pole, z něhož se platí desátek, pole desátku podrobené; *decumanum frumentum C* desátek (z obilí); subst. **decumānus**, *ī*, *m*. nájemce n. výběrčí desátku: *cum tantum lucri decumano sit datum C b* (k *decumus* desátý) příslušný k desáté legii: *castra decumanorum T* tábor desáté legie; zvl. *decumana porta* zadní brána římského tábora, odvrácená od nepřitele.

**decumātēs**, *ium*, plur. adj. [*decumus*]: *d. agros T* (var. *decumanos*) desátková pole (z jejichž užítku placen byl desátek jako daň).

**dē-cumbō**, *ere*, *cubui*, — **1** pokládati se, uléhati **2** metaf. podléhati, klesati, přijímati smrtelnou ránu (o gladiátoru).

**decumō** n. **decimō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*decumus*] každého desátého (vybrati *a*) usmrtiti (odt. *decimovati*): *decumari legiones T* že v legiích každý desátý (vojín) jest usmrcován.

**decumus** viz *decimus*.

**decuplus**, *a*, *um* [*decem a -plus*, srov. *duplus*] desetinásobný.

**decuria**, *ae*, *f*. [*decem*; srov. *centuria*] **1** oddělení čítající deset mužů, desítka, dekurie **2** synekd. oddělení, třída, dekurie (o více než 10 členech): *d. iudicum C*.

**decuriātīō**, *ōnis*, *f*. [1. *decurio*] rozdělení (členů politického klubu) v dekurie (v oddíly po 10) za účelem volebních rejdu: *d. tribulium C*.

**decuriātus**, *ūs*, *m*. [1. *decurio*] rozdělení (jízdy) v dekurie (v oddíly po 10 mužích) *L*.

**1. decuriō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*decuria*] děliti v dekurie (v oddíly po deseti mužích); — spec. **a** (t. t. voj.) *decuriati equites coniurabant L* jezdci přísahali v oddílech po 10 mužích **b** *d. tribulles C* členy tribue (kteří se přihlásili do politického klubu) rozděliti v desítky (za účelem voleb).

**2. decuriō**, *ōnis*, *m*. [*decuria*] dekurio, velitel (náčelník) dekurie (t. j. deseti mužů), desátník; — spec.

**α** (t. t. voj.) náčelník jízdné dekurie  
**β** (v municipiích a osadách) člen městské rady (senátu).

**decuriōnālis**, *e* [*decurio*] náležící dekurionu, dekuriionovský.

**decuriōnātus**, *ūs*, *m.* [2. *decurio*] dekurionát **1** voj. hodnost dekuriiona **2** v municipiích členství v městské radě.

**dē-currō**, *ere*, *currī* *n.* *cucurrī*, *cursum* **I** intrans. **1 a** sbíhati (shůry), seběhnouti, kvapiti, páditi (dolů) (ab, ex, de re *n.* pouhý abl., in *n.* ad alqd): *cito decurrit tramite virgo V* kvapně seběhne po dráze dívka; *monte decurrens amnis H* s vrchu kvapící; *amnes decurrentes conflunt L* řeky stékající (v údolí) se sbíhají; *amnis in mare decurrit L* vtéká; *naves decurrunt T* plují po proudu **b** (s oslabeným význ. předložky) odněkud běžeti, kvapiti, páditi, spěchati: *ad calcem d. C* doběhnouti ke konci dráhy; *ad pecora d. L* vyřítiti se na stáda; *pelago decurrit aperto V* po volném moři (k břehu) letí (s lodí); *in spatio d. N* v rejdišti se projížděti; - spec. (t. t. voj.) **α** konati cvičení **β** (vy)táhnouti v slavnostním pochodu, defilovati: *ter circum accensos decurrere rogos V* (při tryznách) objelo vojsko třikrát kol pohřební hranice; *honoris patris princeps ipse cum legionibus decurrit T* na počest otcovu sám v čele legií (kol oltáře) v slavnostním pochodu obešel **2** metaf. utíkati se k něčemu, (kvapně) uchýliti se, sáhnouti (k poslednímu prostředku, často s vedlejší pojmou ukvapení), přikročiti, bráti útočiště k...: *non est meum ad miseras preces d. H*; *decurritur ad leniorem sententiam L* vezme se útočiště k mírnějšímu návrhu; *ad extremum illud senatus consultum d. Cs II* trans. **1** proběhnouti, (v běhu) uraziti: *meta decursa est O* dráha byla proběhnuta (od ní), proběhla dráhu; *decurso spatium C* po proběhnutí závodní drahou, po ukončení pozemské pouti **2** metaf. **a** slovy proběhnouti, zběžně pojednati o něčem (alqd): *quae abs te breviter de arte decursa sunt C* **b** dokonati, dokončiti: *d. laborem V*; *d. aetatem C.*

**dēcursiō**, *ōnis*, *f.* [*decurro*] sběhnutí; přepadení, vpád (nepřátelský s horalů s výšín) *Hirt.*

**dēcursus**, *ūs*, *m.* [*decurro*] **1** sběhnutí (dolů), spouštění: *d. aquarum O* vody stékající (s výšín); - spec. **a** (nenadálý) náběh nepřátelský s vrchu: *subitus ex collibus d. L* **b** (t. t. voj.) slavnostní pochod, defilování: *decursibus cohortium interesse T* **2** proběhnutí, o závodě dokončení dráhy, dosažení cíle; metaf. *d. honorum C* zastávání (všech) úřadů.

**decus**, *ōris*, *n.* [*decet*, srov. *decor*] **1** ozdoba, okrasa **a** vúb. **b** spec. **a** krása, půvab, sličnost: *d. enitet ore V* půvab září z obličeje; *d. formae V*; *d. divinum V* **β** ozdoba, lesk, sláva, oslava, čest, důstojnost: *decori est* jest na ozdobu, ozdobou, jest ke cti; *d. urbi addere L* zjednati novou ozdobu; *decori officere L* býti na překážku slávy; *rara eius decoris fortuna fuit L* zřídka se tato sláva poštěstila; *culpam in d. vertere T* obrátiti vinu ve slávu; *d. belli L (bellorum T)* sláva válečná; *d. publicum T* čest státu; *contra d. imperii T* proti důstojnosti vlády; *contra d. S* proti slušnosti, důstojnosti (navenek); *d. atque libertatem gratificari S* (osobní) čest; *d. ac pudicitia S* počestnost a stud **γ** mravní ozdoba, krása, ušlechtilost, ctnost, počestnost, poctivost (τὸ καλόν): *nihil (natura) habet praestantius quam honestatem, quam d. 2 meton. **a** ozdobná věc, ozdoba, zdo, okrasa: *decora atque ornamenta fanorum C*; *decora gestare T* nositi vyznamenání (vojenská); *legati sine decore ad Sullam perfugiunt S* bez ozdoby, bez odznaků své důstojnosti **b** slavný skutek, čestný čin: *nunc vestra decora recensete T*; *tanti decoris testis T*; *statuae, decora maiorum T* sochy, pomníky předků; *ubi non sua decora eum vindicent T* pomníky jeho slávy **c** (o osobách) ozdoba, chloubka: (*Pompeius*) *imperii d. ac lumen C* ozdoba a světlo říše; *Maeccenas, dulce d. meum H*; *d. caeli H* (o Dianě); *decora provinciarum ad poenam vocare T* ozdoby (t. j. nejzname-*

nitější muže); *ex Iudaico exercitu lecta decora T* nejlepší mužstvo, jádro mužstva (elita); (o slavných předcích) *Sulpiciae decora nobilitati adicere T* slavnými předky rodu Sulpiciů oslaviti svůj vznešený rod; *longa decora praefere T* honositi se dlouhou řadou slavných předků.

**decussis, is, m.** [*decem* a *as*] deset assů, desetiník; meton. znamená deset (X), (šikmý) kříž.

**decussō, āre, āvī, ātum** [*decussis*] děliti křížem (na kříž).

**dēcutiō, ere, cussī, cussum** [*de* a *quatio*] strásati, srážeti, porážeti, povaliti: *December silvis honorem decutit H* zdobu (= listí) sráží; *summa papaverum capita d. L* srážeti nejvyšší makovice; *decutit ense caput O.*

**dē-decet, dēdecuit** zpravidla neos. sloveso **1** nezdobí někoho, nesluší někomu (alqm): *nec dominam dedecūere comae O* (litotes) a dobře jí slušely **2** metaf. nesluší se, nečiní čest někomu, nepatří: *quarum (sc. precum) me dedecet usus O* jež jsou mne nehodny; *Atticus Claudiorum imagines d. videbatur T* že nečiní veliké cti rodu Klaudiů; (s inf.) *quam nec ferre pedem dedecuit choris H* nečinilo jí hanbu.

**dē-decorō, āre, āvī, ātum** zohaviti, zohyzditi; zneuctiti, zhanobiti, pokskvrniti: *d. auctoritatem magistrī C* dělají nečest.

**dē-decōrus, a, um** zneuctívající, hanobící někoho, potupný někomu (alci): *maioribus suis d. T* nehodný svých předků; *quod dedecorum barbaris T* co je u barbarů potupné.

**dē-decus, oris, n.** nezdoba **1** (abstr.) nečest, hanba, úhona, potupa: *per d. hanebně, potupně; mihi dedecori est C* působí mi hanbu, činí nečest, není ke cti; *odiis Seiani per d. suum gratificari T* propůjčovati se záští Seianovu k vlastní hanbě; *alqm per dedecora fovere T* kořiti se někomu nečestně **2** (konkr.) **a** hanobící předmět, hanba, ohyzda: *prodere visum d. O* prozraditi uzřenou hanbu (o oslích uších Midoých) **b** zahanbující jednání, hanebnost, neřest, čin hanebný, ohav-

nost: *d. admittere Cs; quantum dedecoris adierit legio T* jak velikou nečest na sebe uvalila legie; *in scelera ac dedecora prorumpere T* oddati se zločinům a neřestem.

**dēdicātiō, ōnis, f.** [*dedico*] zasvěcení, posvěcení, svěcení: *verba dedicationis C* slova zasvěcovací.

**dē-dicō, āre, āvī, ātum** slavnostně ohlašovati **a** ohlašovati, opovídati (jmění při odhadu) **b** ohlašovati dar božstvu, zasvěcovati, světiti: *templum deo;* (místo chrámu jméno božstva samého): *Iuno in Aventino dedicata est L* chrám Junonin byl zasvěcen; *quid dedicatum poscit Apollinem vates? H* zač prosí básník Apollina zasvěceného (t. j. Apollina, jehož chrám a socha byla zasvěcena); vúb. *memoriae ac nomini (sc. equi) d. urbem Cr* zasvěcovati město památce a jménu svého koně.

**dēdier, arch. inf. praes. pas. od dedo** (v. t.).

**dē-dignor, āri, ātus sum** zavrhovati, zamítati něco jako nedůstojné, pokládati za nehodné, pohrdati, opovrhovati něčím (alqd): *d. imperium Cr;* (s dvojm ak.) *qui Philippum patrem dedignatur Cr* jenž neuznává Filippa za otce (sebe hodného); *quos ego sim dedignata maritos V* s nimiž sňatek jsem zamítla; (absol.) *accendebat dedignantem et ipse T* rozněcoval také sám jejich neváznost; (s inf.) *fratris filio iuveni patruus senex parere dedignabatur T* za nehodné pokládal, aby starý strýc poslouchal mladého syna bratrova.

**dē-discō, ere, didici, —** odnaučovati se, odvykati něčemu, zapomínati něco (alqd).

**dēditicius, a, um** [*deditus*] kdo se vzdal (na milost i nemilost), podmaněný, podrobený; subst. poddaný, podrobenec.

**dēditio, ōnis, f.** [*dedo*] (t. t. voj.) odevzdání, poddání, vzdání, podrobení (se): *deditione facta Cs* po vzdání; *in deditionem venire Cs T* přicházeti do poddanství, poddávati se; *alqm in deditionem accipere (recipere)* přijmouti někoho v poddanství, při-

jmouti podrobení něčí; *per deditionem* L poddáním.

**dēditus**, *a, um* [*dedo*] (zcela) odevzdaný **1** (ve významu mediálním) ten, jenž se vzdal, podrobil, vzdavší se: *fama dediti Segestis* T pověst, že se Segestes vzdal, o vzdání Segestově **2** oddaný, přichýlný, nakloněný, (zcela) se věnující: *auctoritati senatus* d. C oddán vůli senátu; *lanae dedita* L horlivě zaměstnána vlnou (předěním); *studio* d. C věnující se (zcela) studiu; d. *superstitionibus* Cs L T oddaný pověrám; *eo* (= *ad spectacula*) *deditae erant mentes cum oculis* L upřena byla pozornost; *in mala* d. *vir adultera* Ct oddán záletné ženě.

**dē-dō**, *ere, didī, dītum* (zcela) vzdáti **1** vydati: *hostibus* d. *alqm* C; *in cruciatum* d. Cs vydati v útrapy, na mučení; *ad supplicium* d. Cs; *ad exitium* d. T vydati na smrt; *res ded̄ter* (arch. inf. praes. pas.) *mihi exposco* L žádám, aby mi věci byly vydány; (reflex. a med.) vzdávati se (na milost i nemilost), poddávati se, podrobovati se (alci) **2** metaf. oddávati, vydávati (na pospas), věnovati, obětovati, posvětit: *alqm periculis* C; *poētis aures suas* d. C (po)práti sluchu; *sacris* d. *animum* L oddávati (mysl =) se službě boží; (reflex.) oddávati se, věnovati se, svěřovati se, hověti: *me totum dedo rei publicae* N zcela se oddávám správě obce; *totum me dedo litteris* C úplně žiji vědám; - *deditā operā* vl. když ná-maha (práce) byla vynaložena = úmyslně, zúmyslna, schválně. Part. *deditus* j. adj. v. t.

**dē-doceō**, *ēre* odučovati, odnaučovati.

**dē-doleō**, *ēre* dobolestiti, dotrpěti O.

**dē-dolō**, *āre, āvī, ātum* otesávati, osekávati.

**dē-dūcō**, *ere, dūxī, ductum* **1** vésti shora dolů, sváděti někoho (něco) odněkud (alqm n. alqd ab, ex, de n. pouhý abl. in, ad alqd): *amnes in mare deducunt undas* O; *mons eluvie in aequor deductus est* O vrch byl zátopou spláchnut do roviny; d. *vestem* O svlékati šat; *dedu-*

*centia ramos pondere p̄ma suo* O ovoce sklánějící svou tíhou větve; *lunam* d. *caelo* O stáhnouti měsíc s nebe (kouzly); (obr.) *imbres nivesque deducunt Iovem* H deště a sněhy svádějí dolů (Jova =) oblohu = obloha padá dolů v deštích a sněžích; *caesariem barbae dextrā* d. O hladiti si pravicí vousy; *crines pectine* d. O česati si hřebenem vlasy; *vela* (*carbasa*) d. (sc. *ex antemnis*) plachty spouštěti, rozvíjeti, rozpínati; (obr.) *natura ad humum maerore deducit* H k zemi sklání; - spec. (t. t. námořní) stahovati, spouštěti (lodi s břehu do vody): *litore deducunt naves* V; *ale naves ab Meloduno* d. Cs (násilně) odvésti, odvléci **II** odváděti **1** odvésti: *ex qua* (*provincia*) Q. *Ennium poētam secum deduxerat* N odvedl, vzal s sebou (do Říma); *pecora* d. Cs odvésti, odehnati stáda; *onerarias naves deducunt in portum* Cs (násilně) odvlekou; *regem ex ea possessione* d. L násilně zahnat, vytisknouti; (obr.) *corpore febres* d. H odvésti z těla; - spec. **a** (vojsko) odvésti, odtáhnouti (s ním): *exercitum ex iis regionibus* d. Cs; *praesidia* d. Cs odvésti, stáhnouti stráže; *ale vigiliae deducebantur* S stráže byly zaváděny; *praesidia eo deducebat* Cs vkládal tam posádky **β** (osadníky) odváděti, zaváděti, vysílati: *mīlites in colonias* d. C; *coloniām* (*colonos*) d. CL zakládati osadu **2** metaf. odváděti, odvracet (alqm de, ab re): *hi homines deduci de sententia possunt* C lze je odvrátiti od předsevzetí; *de animi lenitate* d. C odvrátiti od mírnosti **a** (původ) odvozovati od někoho (ab alqo, ab re): *nomen ab Anco* O **b** (při počtu) odčítati, odpočítávati, srážeti: *d. de capite, quod usuris pernumeratum est* L od (dlužné) jistiny sraziti zaplacené úroky; *ut centum nummi deducerentur* C **c** (niti s kužele) vésti, sprádati, přísti: *d. pollice filum* O palcem uprádati nit; *vetus in tela deducitur argumentum* O stará událost se vetkává do tkaniny; (obr.) *ad mea perpetuum deducite tempora carmen* O ved'te báseň nepřetržitě; (báseň) sprádati, (uměle) sdělávati, skládati:

*tenui deducta poemata filo* *H* básně spředené jemnou nití = jemně složené; *mille versūs d. H* narobiti: *luctor d. versum O III* (význam předložky oslaben, v popředí ponětt cíle) odvésti, zavésti někam **1** vésti, přiváděti, dopravovati k někomu n. někam: **a** *exercitum in aciem d. L*; *ipsa vestigia dominum eo deductura erant L* bylo očekávati, že samy stopy by byly přivedly; *Pydnam eum deduci iussit N*; *Aeolium carmen ad Italos d. modos H* zavěsti aiolskou píseň do italského básnictví **b** spec. **a** (z domu provázějíc) vésti, vésti v (čestném) průvodu, provázeti, doprovázeti: *frequentes eum domum deduxerunt C*; *haec sunt honorabilia: adsurgi, deduci C f* (nevěstu) přiváděti z domu otcovského k ženichovi, přiváděti v manželství, za manželku: *d. filiam in domum patruī T* vdáti dceru za strýce; *mihi deductae Pp* mně při mé svatbě **γ** přiváděti mladého Řimana k řečníku a státníku pro další vzdělání: *ego eram a patre deductus ad Scaevolam C* byl jsem dán Scaevolovi na vzdělání **2** metaf. **a** uváděti, přiváděti (ve stav): *res eo (in eum locum) deducta est N Cs* tak daleko (až tam) věc dospěla, tak daleko došlo; *rem ad otium d. Cs* vyříditi věc mírumilovně, zachovati mír; *si in eum casum deducerentur Cs* kdyby se měli dostat až tam (tak daleko); *rem in summum periculum d. Cs*; *rem d. ad arma Cs* přivoditi rozhodnutí zbraněmi; *in noctem rem deduxerant Cs* boj prodloužili (až) do noci; (básn.) *audi, quo rem deducam H* kam s tou věcí mířím, co z toho chci vyvoditi **b** přivésti k něčemu, pohnouti, přiměti, získati něčemu: *ad sententiam d. Cs*; *ad misericordiam d. C*; = spec. (s příhanou) přiváděti ke zlému, sváděti, lákati: *adulescentes praemio deducti Cs*; *a quibus deductum Pompeium queritur Cs*. Part. *deductus* j. adj. v. t.

**dēductiō, ōnis, f.** [*deduco*] **1** odvedení: (obr.) *Albae aquae d. C*; = spec. **a** násilné odvedení, vypuzení (z majetku): *vis ac d. C β* odvedení do osady, osazení, ubytování: *in oppida militum crudelis d. C* kruté ubytování

vojska po městech **2** metaf. srážka (na penězích): *ex omni pecunia deductiones fieri solebant C*.

**dēductor, ōris, m.** [*deduco*] průvodce (klient n. přítel) uchazeče o úřad *Pn*; vůdce.

**dēductus, a, um** [*deduco*] skloněný; *deducta vox* ztlumený hlas; *deductum carmen V* prostá píseň (proti mohutné a vzletné básni herojské).

**de-errō, āre, āvī,** — *zblouditi, zablouditi*; metaf. *sors deerrabat ad parum idoneos T* los (omylem) padal na málo způsobilé.

**dēfaecō, āre** [*de a faex*] očistiti od usazeniny, vůb. očistiti; přenes. o myslí rozjasniti.

**dēfatigātiō n. dēfetigātiō, ōnis, f.** [*defatigo*] (úplně) unavení, unavenost, únava, zemdlenost (tělesná i duševní): *corpora exercitationum defatigatione in-gravescent C* umořujícími cvičeními.

**dē-fatigō n. dēfetigō, āre, āvī, ātum** (zcela) unaviti, vysíliti, utrmáceti (tělesně n. duševně).

**dēfectiō, ōnis, f.** [*deficio*] **1** odpadnutí, odpad, vzpoura, odboj: *solicitationis ad defectionem animis L* k odpadnutí od smlouvy, k porušení smlouvy **2** ubývání, mizení: *d. virium C*; *d. lucis C*; = spec. **a** zatmění: *solis d. C*; *d. sideris T* zatmění nebeského tělesa (t. j. měsíce) **b** ubývání sil, mdloba: *manifestam defectionem tegebat T*; *subita d. Suet.*

**dēfactor, ōris, m.** [*deficio*] kdo odpadl od někoho, odpadlík, zbojník.

**1. dēfectus, a, um** viz *deficio* II.

**2. dēfectus, ūs, m.** [*deficio*] (= *defectio*) **1** odpadnutí, odboj: *d. Spartanorum Cr* **2** ubývání, úbytek: *defectus solis varios V* zatmívání slunce; nedostatek.

**dē-fendō, ere, fendī, fēsum** **1** odháněti (na př. vlka od stáda), odpuzovati, odrážeti (alqm n. alqd, alqd ab alqo): *d. ictūs ac repellere Cs*; metaf. *qui non defendit iniuriam neque propulsat, iniuste facit C* nebrání bezpráví a neodráží ho; *crimen d. O* hájiti se proti nařknutí; *cum alias bellum inferrent, alias illatum defenderent C* sm. jednak vedli

válku útočnou, jednak obrannou; *toga defendit frigus H* chrání před mrazem; *nimios solis defendit ardores C*; (absol.) odrážeti útoky, klásti odpor, stavěti se na obranu, hájiti se, brániti se: *ad defendendum opes minores sunt S* k odražení útoků; *cum iam defenderet nemo Cs*; *qui d. facile possent C* kteří by se mohli snadno postavit na obranu; *etiam si ab hoste defendant C* byť i chránili proti nepříteli **2 a** (odrážením útoků nepřátelských) brániti, hájiti, chrániti někoho od někoho n. před někým n. něčím (alqm, alqd ab alqo, contra n. adversus alqm): *defendunt ac tuentur bonos C*; *vestra tecta custodiis defendite C*; *Turni defendier* (arch. inf. praes. pas.) *armis V*; *te mea dextera bello defensum dabit V* válkou tebe bude chrániti **b** metaf. hájiti (postavení, povinnost, mínění), zastávati: *d. sententiam C*; *me id maxime defendisse, ut ... C* že jsem bojoval nejvíce za to, aby ...; *actoris partes chorus officiumque virile defendat H* nechť zastává úkol hercův; *d. vicem poetae H* zastávati úlohu básníkovu, vésti si po způsobu básníkově; - spec. **a** (před soudem i jinde) hájiti, zastávati se (řečí, písmem): *d. Sex. Roscium parricidii reum C*; *accusatorem se existimari (vult), qui antea d. consuerat C* chce pokládán býti za žalobníka, jenž dříve obyčejně hájival; *satis copiose defenderetur C* měl by dosti hojně obhájce **β** (rozhodně) tvrditi, uváděti na obranu, hájiti se tím, že ... (alqd, ak. c. inf.): *Erillus scientiam summum bonum esse defendit C*; *provideo, quid sit defensurus Hortensius C*; *M. Cicero apud te defendit (= defendēdi causa dixit) ... C*; *ille principi paruisse defendebat T* hájil se tím, že byl poslušen knížete.

**dēfēnsa, ae, f.** [*defendo*] hájení, obhajoba; obrana.

**dēfēnsiō, ōnis, f.** [*defendo*] **1** odrážení něčeho; obrana proti něčemu: *criminius d. C* **2 a** hájení, obrana něčeho (zbrání): *d. urbium Cs* **b** metaf. hájení, obrana: *d. fortunarum, salutis; officii mei C*; - spec. hájení, obrana před soudem, obhajoba: (s gen. subj.) *hac*

*spe Sopatri d. nititur C*; (s gen. obj.) *tu mihi Corneliai defensionem obicis C* vytýkáš mi, že hájím Kornelia; meton. obhajovací řeč: *defensionem scribere C*; důvod k obraně: *istum ex communi calamitate defensionem ulla sumere non sinam C.*

**dēfēnsitō, āre, āvī, ātum** [*defenso*] často obhajovati: *d. causas C* často obhajovati před soudem.

**dēfēnsō, āre** [*defendo*] **1** prudce odrážeti (útok); klásti úsilný odpor, stavěti se prudce na odpor: *dum defensamus O* **2** (úsilně) hájiti, chrániti: *sua d. T* hájiti svého majetku.

**dēfēnsor, ōris, m.** [*defendo*] **1** odvratitel, zabranitel: *d. calamitatum; periculi; necis C*; (abl. abs.) *his defensoribus Cs* jejich (t. j. kolů) odporem (proti síle proudu), jejich ochranou **2** obhájce, ochránce: *huius imperii d. C*; *defensores dare T* dáti ochránce (na cestu), dáti ochranný průvod; - spec. obhájce před soudem.

**dē-ferō, ferre, tulī, lātum** **I** nésti shora dolů, snášeti: *Baucis ramalia arida tecto detulit O* snesla s půdy; *aciem in campos d. L* svést na rovinu; *ferrum elatum in pectus d. T* napřážený meč vraziti do prsou; - spec. **a** (po proudu) nésti, unášeti: *secundo amne deferri L*; *curso d. sub aequora O* proudem ponořiti, zanésti do moře **b** vrhati dolů, svrhovati; med. vrhati se (dolů), řítiti se, padati: *in praeceps deferri L* řítiti se do propasti; *praeceps speculā de montis in undas deferar V* střemhlav se vrhnu; *in foveas deferri Cr* padati do jam **II** (od pravé cesty) odnášeti, zanášeti, unášeti, odvážeti: *Platonem tempestas in desertum litus detulit C*; *huc impetus hastam detulerat V* tam rozcach zanesl kopí; (v pas.) býti zanesen, zahánán, uchvácen, stržen, (mimoděk) dostati se, octnouti se: *navis delata Oricum Cs*; *Troes delati in portus V*; *Ulixem longo illo errore in Oceanum delatum T*; *quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes H* dávám se zanésti jako host; *ad castra Romanorum delati Cs III* (význam předložky oslaben, v popředí po

něti cíle) odnášeti někam **1** donášeti, přinášeti, zanášeti, dopravovati, odevzdávati (alqd in, ad alqd n. ad alqm): *litteras ad Caesarem d. Cs; iussi pecuniam atque arma d. T; quasdam domos deferebant L* unášeli; *acta Dolabellae ad collegium d. C* zařízení Dolabellova odevzdati (k prozkoumání) kollegiu; (t. t. státní správy) *alqd ad (in) aerarium d. LT* odevzdati do státní pokladny; *censum Romam d. L* odhadní seznamy (listiny) zaslati do Říma **2** metaf. podávati, nabízet; odevzdávati, svěřovati, vznášeti, udělovati, propůjčovati (alqd alci n. ad alqm): *si quid petet, ultro defer H; id omne populo Romano polliceo: ac defero C* (ochotně) slibuji a (samoděk) nabízím; *Caesari regnum d. C* nabízeti královskou vládu; *id delatum accipere N* přijmouti dar nabízený; *causam d. ad alqm C* svěřiti při někomu; *non ad unum omnia deferent T* aby nevznášeli vše na jednoho; *qui ad me pericula rerum suarum detulerunt C* vznesli na mne hájení svého ohroženého jmění; *honorem ultro alci d. C* uděliti **3 a** (věc k rozhodnutí) vznášeti, předkládati: *hac re ad consilium delatā Cs b* (zprávy) donášeti, oznamovati, dáti zprávu (vědomost), uvědomiti: *fama ei detulit armari classem V; d. dicta, mandata; falsa d. N* podati klamnou zprávu; *ad patres d. L* oznámiti senátu **c** spec. **a** (něco, někoho) donéstí soudu, oznámiti soudu, učiniti soudní udání, udati, obžalovati: *nomina filiorum de parricidio delata sunt C* synové byli udáni z otcovraždy; *cum de pecuniis repetundis nomen cuiuspiam deferatur C* když se na někoho podává žaloba z vyděračství; *crimen ad alqm d. C* obžalovati u někoho ze zločinu; *Cosutium Cilices detulerant T; d. furti* (gen. criminis) **C**; *d. maiestatis T β* oznámiti, ohlásiti, udávati (osoby, jmění při odhadu): *in beneficiis ad aerarium delatus est a proconsule C* byl udán u státní pokladny mezi těmi, kteří zasluhují odměny; *vestes, currus in censum d. L* udati při odhadu; *nostrum in modum d. census T* po našem způsobu

své jmění oznamovati. - <= *fero*, na př. o oděvu>.

**dē-fervēscō**, *ere, ferō* a *ferbūi*, — vyvržiti, vykypěti; metaf. vyhouřiti se, utišiti se, vykvasiti se: *cum adulescentiae cupiditates deferbuissent C; dum defervescat ira C; quasi defererat oratio C* řeč se takřka vypěnila.

**dēfessus**, *a, um* [*defetiscor*] (zcela) unavený, znavený, umdlený, vysílený, zemdlelý.

**dēfetigatiō**, **dēfetigō** viz *defatigatio, defatigo*.

**dēfetiscor**, *ī*, *defessus* [*de a futiscor*] (zcela) unavovati se, zemdlet. Part. *defessus* j. adj. v. t.

**dēficiō**, *ere, fēcī, fectum* [*de a facio*] (*defexit L* arch. konj. = *defecerit*) **1** intrans. oddělávati se **1** odstupovati, odpadati, odtrhovati se od někoho (ab alqo), k někomu (ad alqm): *quod oppidum ab rege defecerat S; (absol.) Boi defecerunt L; (s abl.) illis legibus populus Romanus non deficiet L* od oněch podmínek neustoupí; (obr.) *a me ipse deficerem C* sám sobě bych se zpronevřil **2** metaf. **a** ustupovati, ubývati, scházeti, nedostávati se, nestačovati, docházeti: *deficis interdum O* (o slunci) zatemňuješ se; *copia defecit Cs* zásoba došla; *cum epulae defecere T* když pokrmy dojdou; *primo avulso non deficit alter aureus (ramus) V* když první (ratolest) jest utržena, nechybí druhá zlatá (t. j. hned vyrůstá opět nová zlatá); *ignem d. videbat V* hasnouti; *quā deficit ignis V* kam oheň nedosahuje; *fontis aquae deficiunt O* vysychají; *munimenta deficiunt Cr* scházejí, chátrají; *non deficiente crumenā H* když se ne nedostává = když jest hojně peněz; *deficiente consilio L* nevědouce si rady, jsouce na rozpácích; *deficit ars O* nestačí umění **b** (vzhledem k silám) umdlévati, chabnouti: *pugnando (dat.) non deficiebant Cs* neochabovali v boji; *lassitudine et fame d. L* klesati únavou i hladem; *me tenuit moriens deficiente manu O* chabnoucí rukou; *navis deficit tantis surgentibus undis (abl. abs.) V* loď podléhá za tak hrozného návalu vln;

*ne deficeret (Eurydice) metuens* O obává se, aby nezemdlela; *res publica deficiet* T obec nebude stačiti (finančně), obec se vysílí; *utcumque defecere mores* H mravy poklesly; *animo d.* klesati na mysli, pozbývati mysli (odvaby), malomyslněti; (též absol.) *multi tot bellis defecerant* Cs pozbyli sil, stali se neschopnými (ke službě vojenské); *spe d.* Cs vzdávati se naděje, nedoufati; = spec. chřadnouti, hasnouti, umíratí: *fovere deficientem* T opatrovati slábnoucího; *momenta deficientis* T okamžiky umírajícího; *iam deficiens* O již hasna II transit. opouštěti někoho (něco), nedostávati se, docházeti někomu (alqm); v pas. býti opouštěn od něčeho, postrádati: (*Sol*) *cum deficiit orbem* O opouští svět (při zatmění); *omnia me deficiunt* Cs všechno mě opouští, nevím si rady; *res eos iam pridem, fides d. nuper coepit* C jmění jim již dávno, úvěru teprve nedávno počalo se nedostávati; *dies me deficiet* C den mi nebude stačiti; *cupidum (sc. me) vires deficiunt* H rád bych, ale sil se mi nedostává; *cum omnia (eos) defecerunt* T když je vše opustí, když pozbudou všeho; *memoria deficit (alqm)* C paměť opouští někoho; *tu ne defice (sc. me) dubiis rebus* (abl. časový) V neopouštěj mne v tísní; *deficior viribus* Cs postrádám sil. = Part. perf. pas. **dēfectus**, a, um opouštěný od někoho, zbavený něčeho: *defecta vigore cervix* O šije zbavená svěžesti a sil; *Psyche salute defecta* Ap ,vyčerpána'; = spec. zbavený sil, zesláblý, ochablý, sešlý, zmožený: *Tubero defecto corpore* T tělem sešlý; *poples d.* O oslabené podkolení; *amor d.* O vychladlá, odumřelá láska; *currus d.:* *Hyginus* poškozený, vadný.

**dē-figō**, ere, fīxī, fixum 1 zarážeti, vrážeti, vkláti, vetknouti něco do něčeho (alqd in re); med. zraziti se, utkvíti, uváznouti: *sicam in consulis corpore d.* C vraziti do těla; (básn. s pouh. abl.) *ensem iugulo d.* O vraziti do hrdla; *defigunt tellure hastas* V zabodnou do země; *stant terrā defixae hastae* V trčí kopí do země zaražená 2 metaf. a (oči, mysl) vrážeti, upíratí,

(ztrnule) upřeně hleděti na někoho n. něco; pohrouziti, zahloubati do něčeho: *in vultu regis oculos d.* Cr upřenými zraky pohlížeti na krále; *in cogitatione defixus* C pohřížen v přemítání; *cogitationes in rei publicae salute d.* C zamysli si se o spáse obce; *Aeneas defixus lumina* (ak. vztah.) *ingreditur* V maje oči upřeny k zemi, se sklopěnými očima; *Latinus defixa obtutu* (v. t.) *tenet ora* V; *obtutu defixus in uno* V upřen v jediném pohledu = upřen maje jediný pohled; *defixis oculis torpet* H se ztrnulým zrakem; (s dat.) *Libyae defixit lumina regnis* V b (do mysli) zaraziti, pevně (trvale, hluboko) vštípití, zakotviti: *audaciam in mentibus d.* C; *virtus est altissimis defixa radicibus* C jest zakořeněna hluboko c (podivem, leknutím) zaraziti, ohromiti, omráčiti, učiniti ztrnulým: *obiecta res immobiles eos defixit* L překvapením nad věcí ztrnuli bez hnutí; *stupor omnes admiratione defixit* C všichni ztrnuli úžasem; *novissimae res defixere aciem in his vestigiis* T poslední události (jakoby) přikovaly voj (nepřátelský) na těchto místech; part. **dēfixus**, a, um zaražený, ztrnulý, ohromený, (jakoby) přikovaný: *miles ob metum d.* T 3 meton. (prohodávati něčt obraz a tím) kouzly spoutati, očarovati, začarovati: *caput dira imprecatione d.* Sn.

**dē-fingō**, ere vytvořovati, vytvářeti, zpodobovati; = spec. (s příhanou) zpodobovati: *defingit Rheni luteum caput* var. H (*diffingit* v. t.).

**dē-finiō**, ire, ivi, itum 1 omezovati, vymezovati, ohraničovati: *si res eae, quas gessimus, orbis terrae regionibus definiuntur* C jsou-li omezeny (teprve) hranicemi světa, sahají-li naše válečné činy až na samý konec světa 2 metaf. a (vymezením) zevrubně (pevně, jistě) určiti, vytknouti, ustanoviti: *definitur et numerus* T; *cum esset omnibus definita mors* C; = spec. (t. t. logický) pojmy vymezovati, definovati: *voluptatem sic definiunt* C b omezovati něčím: *definit amicitiam paribus officiis ac voluntatibus* C omezuje přátelství stejnou měrou ochoty



a náklonnosti. Part. *definitus* j. adj. v. t.

**děfinitě**, adv. [*definitus*] vymezeně; určitě, přesně, zřetelně, výslovně.

**děfinitió, ōnis, f.** [*definitio*] 1 vymezení, ohraničení 2 metaf. určení, ustanovení; - spec. (t. t. logický) vymezení pojmu, výměr.

**děfinitivus, a, um** [*definitus*] určující, vymezející; konečný, rozhodný.

**děfinitus, a, um** [*definitio*] vymezený; určitý, zřetelný.

**dě-fiō, fieri**, — (básn. pas. k *deficio*) (= *deesse*) scházeti, chyběti, nedostávati se: *numquamne causa defiet, cur ... L* zdali nikdy nebude (vám) scházeti záminka (výmluva), což vždy budete mít po ruce záminku, proč ...

<**děfixiō, ōnis, f.** [*defigo*] spoutání kouzly, začarování; zaklínání.>

**děflagrātiō, ōnis, f.** [*deflagro*] 1 shoření: *omnium terrarum d. C* všeobecný požár světový 2 metaf. záhuba, zhoubha (ohněm): *cum mea domus ardore suo deflagrationem urbi minaretur C.*

**dě-flagrō, āre, āvī, ātum** I intrans. 1 shořeti, lehnouti popelem 2 metaf. zhynouti: *ruere ac d. omnia passuri estis? L* chcete dopustiti, aby se vše zřítilo a zhynulo; (o vášních) dohořívati, tišiti se, chabnouti: *deflagrante seditione T* II trans. 1 spalovati 2 metaf. ohněm ničiti: *cinis deflagrati imperii C* popel říše ohněm zničené.

**dě-flectō, ere, flexī, flexum** I trans. 1 shýbati 2 a uhýbati, odkloňovati, odchylovati, odvracet: *tela d. V; amnes in alium cursum deflexi C* řeky obrácené jiným směrem; *neque a se deflecteret oculos L* a aby neodvracel očí od něho, aby nespouštěl očí s něho b metaf. měniti, přeměňovati, překrucovati: *d. sententiam C* II intrans. 1 uhýbati (se), uchylovati se, odbočovati: *d. viā T* odbíhati s cesty; *d. ad maritimos locos T* uchýliti se k pomořským místům 2 metaf. *d. a veritate C; deflexit de spatio curriculum C* předkové odbočili již ve svých zvycích z vyjeté dráhy.

**dě-fleō, ēre, ēvī, ētum** oplakávati

někoho, plakati pro někoho, nad někým n. něčím (alqm): *carmen, quo Germanici suprema defleverat T* žalozpěv o smrti Germanikově; *dum deflent, saepe eodem rogo cremabantur T* zatím co oplakávali (drahé zesnulé); - spec. s pláčem vypravovati: *haec ubi deflevit V.*

**dě-flōrēscō, ere, flōrūī**, — odkvétati, vadnouti: *cum (flos) carptus defloruit Ct*; - metaf. *cum corporibus vigere et d. animos L.*

**dě-fluō, ere, flūxī**, — I stékati 1 téci dolů, stékati: *defluit saxis (abl.) humor H*; - spec. plouti po řece (po proudu): *sumptis ducibus amnis peritis defluxit ad insulam Cr; pars cetera secundo defluit amni V* 2 metaf. splývati, smekati se, káceti se (dolů), spadnouti: *cohors relictis ad terram defluxit equis V* (hbitě) seskákala s koní; *in latus a dextro paulatim defluit armo O* (k zemi) na bok se kácí znenáhla s pravého plece; *corpus ex equo defluxit ad terram Cr* mrtvola se svezla; - spec. a (o vlasech) spadati, vypadati, slézti: *defluxere comae O β* (o šatech) splývati, viseti (dolů): *toga defluit H* (nedbale) visí; *pedes vestis defluxit ad imos V* II odtékati 1 odtékati, přestávati téci: *rusticus expectat, dum defluat amnis H* 2 metaf. uplývati, tratiti se, mizeti: *sic horridus ille defluxit numerus H*; (politicky) *unus (tribunus) me absente defluxit C* odpadl, odtrhl se III (význam předložky oslaben, v popředí poněť cíle) téci k někomu; metaf. přitékati, plynouti k někomu: (*id*) *ad illum potissimum defluxisse C* připadlo nejspíše jemu; *ab amicitiiis ad leves inimicitias defluxit oratio C* řeč sešla k...; *merces tibi defluat ab love H* necht' ti plyne (v hojnosti).

**děfluus, a, um** [*defluo*] stékající, splývající.

**dě-fodiō, ere, fōdī, fossum** 1 odkopati, vykopati, zkopati: *argentū pondus et auri defossā deponere terrā H* uložiti do vykopané země; *siros d. Cr* vykopávati jámy 2 zakopati, zahrabati: *abdita et defossa ignorantur T* místa skrytá a zahrabaná zůstávají

neznáma; *defossa eruere T* vyhrabá-  
vati věci zahrabané; (obr.) *aetas defo-*  
*diet condetque nitentia H* zakope a  
ukryje.

**dē-fore**, inf. fut. k *desum*.

**dēformātiō**, *ōnis*, f. [*deformo*] zne-  
tvoření, zohavení; metaf. *d. maiestatis*  
*L* potupení velebnosti.

**dēformis**, *e* [*de a forma*] **1** bez-  
tvarý, beztvárný; *deformes animae O*  
beztvárné duše (nemající hmotného  
těla) **2** znetvořený, zohyžděný,  
ohyždný, ošklivý, škaredý, ne-  
úhledný; hnusný, potupný; *ora lato*  
*deformia rictu O* obličej znetvořený ši-  
rokou tlamou; (*Valens d. et flens pro-*  
*cessit T* v neúhledném oděvu (otroc-  
kém); *tam deforme spectaculum L* tak  
hnusná podívaná; *deforme obsequium T*  
hnusná podlízavost; (subst.) *deformia*  
*meditari T* pomýšleti na mrzké věci.

**dēformitās**, *ātis*, f. [*deformis*] zne-  
tvoření, zohyždění, ohyždnost, zo-  
havení, škaredost, ošklivost; metaf.  
*d. eventūs T* hanebnost konce (života);  
*flagitiorum d. T* ohavnost mrzkých  
činů; *ludicra d. T* hnusné vystoupení  
v divadle.

**dē-formō**, *āre, āvī, ātum* **1** vytvá-  
řeti, vypodobiti, zobraziti; metaf. vy-  
obraziti slovy, vyličiti: *quem supra de-*  
*formavi C 2 a* znetvořiti, zohyždití,  
zohaviti: *canitiem deformat pulvere V*  
šediny zohaví (si) popelem; *templa de-*  
*formantur Ap* ztrácejí svůj lesk **b** metaf.  
zhanobiti, poskvřniti, zneuctiti,  
tupiti: *d. domum V* poskvřniti; *defor-*  
*matus aerumnis S* zohaven strastmi.

**dē-fraudō**, *āre, āvī, ātum* klamati,  
šiditi, obelstíti někoho o něco (alqm alq-  
re); *segetem d.:* *Cato* šiditi role (nedo-  
statečnou setbou).

**dē-frēnātus**, *a, um* bezuzdný.

**dē-fricō**, *āre, fricuī, frictum* (*fri-*  
*cātum*) otíratí, natíratí; metaf. *sale*  
*multo urbem defricuit H* hojnými vtipy  
městu solil.

**dēfrictum** viz *defrutum*.

**dēfringō**, *ere, frēgī, frāctum* [*de a*  
*frango*] odlomiti, ulomiti, zlomiti: *ab*  
*hasta defringit ferrum V* od kopí ulomí  
kovový hrot.

**dēfrūdō** viz *defraudo*.

**dēfrutum** (i **dēfritum** a **dēfrictum**),  
*ī, n.* [*de a ferveo*] (částečně uvařený)  
vinný mošt.

**dē-fugiō**, *ere, fūgī, fugitūrus* **1** (absol.)  
utíkatí, prchati, býti na útěku **2** (s ak.  
předm.) **a** prchati před někým **b** metaf.  
vyhýbatí se, vzdalovati se, straniti  
se: *d. auctoritatem Tr* vyhýbatí se od-  
povědnosti.

**dē-fundō**, *ere, fūdī, fūsum* líti dolů;  
odlévati, vylévati, nalévati: *ac nisi*  
*mutatum parci d. vinum H* a jen zkys-  
lého (zkaženého) vína nalije (do číše),  
podá k pití; (obr. o věcech netekutých) *fru-*  
*ges defudit Copia cornu H* vysypala.

**dē-fungor**, *ī, fūctus sum* úplně vy-  
říditi, dokončiti, dokonati (zvl. něco  
nepříjemného), zbaviti se něčeho (alq-  
re): *proelio d. L* (úplně) dokončiti boj;  
*d. periculo O* přestáti nebezpečství;  
*defunctā civitate plurimorum morbis L*  
když obec přestála nemoci přemr-  
hých spoluobčanů; *d. laboribus H; ubi*  
*defunctae* (sc. *carinae*) *portūs tenebunt V*  
přetrpíce (všecka nebezpečství) =  
po přestálých nebezpečstvích; *d.*  
*imperio L* vyplniti rozkaz; *nonnulli de-*  
*functi honoribus C* kteří zastávali (již)  
úřady: *defunctus somnio videor :: Iusti-*  
*nus* zdá se mi, že se mi vyplnil sen;  
*suis temporibus defuncta H* co (již) svůj  
věk prožilo; = spec. dokonati život,  
skonati, zemřítí: (s abl.) *corpora vitā*  
*defuncta V* těla, jež dokonala dráhu  
životní; *defunctus terrā O* jenž dokon-  
čil život pozemský, dráhu pozemskou;  
(absol.) *defuncta (est) virgo T; defuncto*  
*rege T* po králově smrti; *honor gravis*  
*defunctis T; morte egregiā d.* *Cr* zahy-  
nouti slavnou smrtí.

**dēfutūtus**, *a, um* [*de a futuo*] sou-  
ložením využitý *Ct*.

**dēgener**, *eris*, adj. [*degenero*] **1** zrůd-  
ný, odrodilý, zvrhlý, nezdárný, ne-  
pravý: *non d. patriae artis* (gen. vztah.)  
*O* nezvrhlý v umu otcově = v lstivosti  
pravý syn svého otce; *Artabanus ma-*  
*terno genere Arsacides, cetera d. T*  
ostatně z rodu správného; *non d. ad*  
*pericula T* vzhledem k nebezpeč-  
stvím pravá dcera svého rodu, t. j.

nelekající se nebezpečností, jak bylo dědičné v rodě, z kterého pocházela **2** metaf. (mravně) zvrhlý, nešlechtný, špatný, podlý, nízký: *degeneres animi V.*

**dēgenerō, āre, āvī, ātum** [*de genere*] **1** intrans. **a** odroditi se, zvrhnouti se, pozbývati dobrých vlastností (rodu): *degeneras O* jsi odrodilá (jevíš se nehodnou svého rodu); *degeneravisse Parthos T; vitā d. T* v životě se zvrhnouti; part. *degeneratus* odrodilý **b** odstupovati, odchylovati se; odpadati, upouštěti od něčeho (ab alqare): *neque Antōnius neque Hermus a fama vitaeque degeneravere T* nestali se nevěrnými své (dosavadní) pověsti a životu; *degenerabat a labore ac virtute miles T* upouštěl od práce a udatnosti **2** trans. (odrodilost) hanobiti, kaziti něco: *equus degenerat palmas O* činí hanbu vítězné palmě: (*me non degenerasse propinquos Pp.*)

**dē-gerō, ere, gessī, gestum** odnášeti něco někam, zanášeti.

**dēgō, ere, —, —** [*de a ago*] (čas, život) trávit, prožívat: *d. senectam H;* (absol.) trávit věk, žít: *ille laetus deget H.*

**dēgradātiō, ōnis, f.** [*degrado*] sesazení zejm. s úřadu, degradace.

**dēgradō, āre** [*de gradu*] sesazovati, degradovati.

**dē-grandīnat,** neosob. slov. přestává krupobití **O.**

**dē-gravō, āre, āvī, ātum** **1** tížiti, (dolů) tisknouti, (dolů) tlačiti: *degravat Aetna caput O* hlavu (Tyfoeovu) Etna tlačí; *litora ingenti passu degravat O* tíží břeh ohromným krokem (o Polyfemovi); *laxos degravat illa sinus O* záhyby roucha tíží (květinami), ukládá květy do záhybů **2** metaf. tížiti, přiváděti v tíseň, obtěžovati: *quae (sc. milia) degravabant cornu L; etiam perios nandi vulnera degravant L; vulnus degravabat (sc. consulem) L.*

**dēgredior, ī, gressus sum** [*de a gradior*] **1** sestupovati odněkud (de, ex re n. pouhý abl.): *ad pedes degressus eques L* jezdcí, kteří sesedli s koní **2** odstupovati, odcházeti.

**dē-gustō, āre, āvī, ātum** **1** okoušeti, ochutnávat: (básn.) *lancea summum degustat vulnere corpus V* kopí zasáhne povrch těla ranou **2** okoušeti, zakoušeti, zkoušeti: *visne ipse eam (sc. vitam) d? C.*

**de-hinc,** adv. básn. i jednoslab. **1** (o prostoru) odtud **2** (o čase) **a** od nynějška **b** potom: *primum — d.* nejprve — potom (dále), předně — za druhé.

**de-hiscō, ere, —, —** — rozvírati ústa; rozvírati se, rozesťupovati se; pukati: (v zaříkání) *dehiscat mihi terra V* kěz se země pode mnou rozevře; *unda dehiscens V* šklebící se vlna; *rimis cymba dehiscit O* kocábka se rozvírá štěrbinami; *dehiscit ora (domūs) V* rozevrou se vchody.

**dehonestāmentum, ī, n.** [*dehonesto*] **1** zohyždění: *oris d. T* **2** metaf. zneuctění, hanba: *amicitiarum dehonestamenta T* hanebná přátelství.

**de-honestō, āre, āvī, ātum** hyzditi, poskvřňovati, hanobiti, zneuctívati.

**de-hortor, ārī, ātus sum** zrazovati, odrazovati někoho s něčeho, rozmlouvatí někomu něco (alqm ab re; věta s ne n. inf.).

**Dēianira, ae, f.** [*Δειανειρα*] Deianeira, dcera kalydonského krále Oinea, sestra Meleagrova, choť Herakleova.

**dēiciō, ere, iēcī, iectum** [*de a iacio*] **1** házeti dolů **1** shazovati, svrhovati, strhovati, povalovati (alqm n. alqd ab, de, ex alqare n. pouhý abl. in alqd): *saxo Tarpeio deicitur T; deiecto in pectora mento O* srazil mu bradu na prsa, t. j. (ranou) roztržiti mu bradu; *securim in caput d. L* vraziti do hlavy; *sortes d. Cs V L* losy vhoditi (do osudí), losovati; *arbores d. L* káceti; *statuas d. C* povaliti; *muros d. L; opus d. C* bořiti, pobořiti dílo (stavbu); uraziti: *trunca (v. t.) deiectis vulnera membris O;* reflex. a med. vrhati se (dolů), řítiti se, seskakovati, skočiti někam: *se de muro d. Cs; — spec. srážeti (k zemi), povaliti, zabít, skoliti, srubnouti: deiectis stipulatoribus T* když osobní strážcové byli pobiti **2** metaf. **a** skláněti, sklápěti: *vultum d. (in terram, in*

*humum*) *VOT* sklopiti obličej; *deiectis in terram oculis T*; *deiectus oculos VL* sklopiv zrak, s očima sklopenýma **b** srážeti, svrhovati s něčeho; *hoc (sc. Critiā) deiecto N* po svržení tohoto; *principatu deici Cs* býti svržen s náčelnictví; *impositus Artavasdes et deiectus (sc. regno) T*; *spe deiecti Cs* zklamání v naději **II** odbazovati, odháněti **1** strhovati, zaháněti, odháněti, odrážeti: *tempestate Menelaus ad Libyam deiectus est T*; *nostros ex munitione d. Cs 2* metaf. vytiskovati, zapuzovati, odvracet, odstraňovati, zhavovati; (než i tu je leckde patrný původní význam předložky: srážeti dolů): *de statu (gradu) d. C* vytisknouti z postavení, přivésti z duševní rovnováhy; *de sententia d. C* odvrátiti od mínění; *d. honore per coitionem aliquem L* úmluvou odvrátiti od ucházení se o úřad; *haud deiectus (sc. consilio) equum petit V* neodstrašen od svého předsevzetí; *a cervicibus iugum servile d. C* svrhnouti se šíje jho otrocké; *mucrones a iugulis d. C* odraziti hroty od hrdel; *a re publica d. oculos C* spouštěti oči (někam); *equid intellegis, quantum mali de humana condicione deieceris C* jak veliké zlo jsi sňal s osudu lidského; *metum d. C* zbaviti strachu; *deiecta coniuge tanto V* zbavena chotě tak slavného. Part. *deiectus* j. adj. v. t.

deicō viz 2. dico.

**Dēidamia**, *ae, f.* [Δηϊδάμεια] Deidameia, myth. dcera Lykameda, krále ostrova Skyru, porodila Achillovi syna Pyrrha.

**dēiectiō**, *ōnis, f.* [deicio] shození **a** vypuzení, zapuzení (z majetku) **C** **b** svržení, ponížení.

**1. deiectus, ūs, m.** [deicio] **1** shození, skácení, porážení: *angustiae saeptae deiectu arborum L* zporáženými stromy **2** svah, sklon, spád, sráž: *lateris deiectus Cs* srážné stráně; *d. gravis O* prudký spád.

**2. deiectus, a, um** [deicio] ponížený; nízký: *deiecta loca Cs* nížiny.

**dēierō**, *āre* [de a iuro] odpřísáhnouti *Pp.*

**deiligō** *Inscr = diligo.*

**dein**, *adv.* [zkráceno z *deinde*] (o místě a hlavně o čase) *potom, pak; dále.*

**deinceps** (básn. dvojslab. *dēinceps*), *adv.* [*dein* a *capio*; vl. pův. adj. „následující“ srov. *princeps*] (v prostoru i čase) po sobě, za sebou; po pořádku, pořadem, dále; (hned) *potom*: (v platnosti atributivní) *hi d. anni L* tato léta za sebou jdoucí; *duo d. reges L* dva po sobě vládnoucí králové; *caedes d. tyranni L* zavraždění *potom* vykonané; *inde d. L* *potom* po řadě.

**de-inde** (básn. dvojslab. *dēinde*) odtud dále; o pořadí a posloupnosti **a** místní: dále: *iuxta Hermunduros Naristi ac d. Marcomani agunt T* a dále (za nimi) Markomani bydlí; (v platnosti přivlastkové) *igitur Sequanis Haeduisque ac d., prout opulentia civitatibus erat, infensi T* a na jiné národy jsouce rozhořčení **b** (nejčastěji) časově: od té doby, od té chvíle, *potom*, na to: *nec d. in terris Romulus fuit L*; (též o budoucnosti) *potom, nadále, v budoucnosti, budoucně*: *sic d., quicumque alius transiliet moenia mea L; quae d. (= in posterum) sequatur gloria (prolem) V; = (spec. o přímé budoucnosti) brzy, zkrátka, co nejdříve, co nevidět: nec, quae te circumstent d. pericula, cernis? V; (v závěti důrazně vytyká následnost děje): cum iam virium haud paeniteret, consilium d. viribus parat L; sic fatus d. comantem Androgei galeam induitur V* (vytyká důrazně otázku) *pak* (za těch okolností): *cur d. Metrodori liberos commendas? C* proč *pak*; *quo d. fugam, quo tenditis V* kam *pak* přcháte; *quae nunc d. mora est? V* který *pak* ještě nyní průtah jest, t. j. nač další průtah; (při vypočítávání) *d. = potom, dále, za druhé: primum . . ., d. . . ., tum . . ., denique (n. postremo).*

**Dēionidēs**, *ae, m.* [Δηϊονίδης] Deionovoc (metronymikon) t. j. syn Kréťanky Deiony (a Apollona) (= *Miletus*) *O.*

**Dēiopēa**, *ae, f.* [Δηϊόπεια] jméno nymfy *V.*

**Dēiotarus**, *i, m.* [Δηϊόταρος] tetrarcha galatský, jehož Cicero hájil (r. 45 př. n. l.) v řeči nás dochované proti obžalobě, že ukládal o život Caesarův.

**deipara**, *ae, f.* [*deus a pario*] ≠ bohodíčka.

**Dēiphobē**, *ēs, f.* [*Δηϊφόβη*] Deifobe, věštkyně (Sibylla), dcera věštného boha mořského Glauka V.

**Dēiphobus**, *ī, m.* [*Δηϊφόβος*] Deifobos, syn Priamův, jenž po smrti Paridově pojal Helenu za choť V.

**deitās**, *ātis, f.* [*deus*] ≠ božství.

**dē-iungō**, *ere* vypřahati; metaf. *se d. a labore T* vypřáhnouti se z práce, upustiti od práce.

**dē-lābor**, *ī, lapsus sum* 1 sklouznouti, smeknouti se, vysmeknouti se, svézti se, spadnouti, upadnouti, sklesnouti s čeho (ab, de, ex n. pouhý abl.): *d. ex equo L*; *d. equo T*; *de caelo d. C*; *caelo d. L V* spustiti se, sněsti se, sletěti, sestoupiti s nebe; *delapsus Somnus ab astris V*; *illa caeli delapsa per auras V* snesši se; *de manibus delapsa arma C* z rukou vypadlé zbraně; — spec. *flumen delabens in mare H* řeka plynoucí (tekoucí) do moře 2 metaf. šinouti se, spadnouti, upadnouti, sklesnouti do něčeho, v něco, octnouti se v něčem (in, ad alqd): *d. in medios hostes V*; *in idem genus morbi d. C*; *in servitute d. L* upadnouti v porobu; *ad inopiam d. T* sklesnouti v chudobu; *ad aequitatem d. C* kloniti se k slušnosti; *specie religionis in ambitionem d. T* pod rouškou náboženské úcty upadati ve ctižádost, t. j. ze ctižádosti nadsazovati práva svatyně; *a sapientium familiaritatibus ad vulgares amicitias oratio nostra delabitur C* náš výklad sestupuje od důvěrných styků mudrců k všedním přátelstvím.

**dē-lāmentor**, *ārī* (prudce) hořekovati, kvílet, bědovati (nad někým alqm) O.

**dē-lassō**, *āre* (zcela, úplně) unaviti, znaviti H.

**dēlātiō**, *ōnis, f.* [*defero*] donášení; — spec. (t. t. v mluvě soudní) donášení jména něčeho na soud, udávání, udání, podání žaloby, žaloba: *cui potissimum d. detur C* komu nejspíše podání žaloby má býti svěřeno; *cum in P. Gabinium delationem nominis postulare C* když žádal za dovození, aby

směl žalovati P. Gabinia; *delationem factitare T*; *delationes exercere T* zabývati se udavačstvím.

**dēlātor**, *ōris, m.* [*defero*] donašeč; — spec. (s příhanou) donašeč (na soud), udavač, žalobník.

**dēlectābilis**, *e* [*delecto*] rozkošný, příjemný, milý T.

**dēlectāmentum**, *ī, n.* [*delecto*] prostředek k bavení, zábava, kratochvíle.

**dēlectātiō**, *ōnis, f.* [*delecto*] bavení; obveselení, zábava, potěšení, rozkoš, požitek: *satiari delectatione non possum C* nemohu se nabažiti rozkoše; *conviviorum d. C* požitek z hostin; *sermonis d. C* požitek plynoucí z rozhovoru; *non amoenitas ad delectationem (eum devocavit) C* půvab místa nesvedl ho, aby se jím pokochal; *materiā utuntur informi et citra speciem aut delectationem T* bez krásy a půvabu.

**dēlectō**, *āre, āvī, ātum* [\**delicio* z *de a lacio*, srov. *deliciae*] těšiti, obveselovati, baviti, činiti rozkoš někomu něčím (alqm alqa re): (absol.) *aut prodesse volunt aut delectare poetae H*; med. (reflex.) těšiti se, baviti se něčím, míti zálibu v něčem, míti požitek z něčeho, žítí něčemu (alqa re): *adulescentibus bona indole praeditis sapientes senes delectantur C* mají radost z jinochů nadaných; (s inf.) *vir bonus dici delector H* těší mě, jsem-li nazýván dobrým mužem.

**dēlectus**, *ūs, m.* [l. *deligo*] výběr, výbor, volba: *earum rerum hic tenetur a sapiente d., ut . . . C* mudřec rozhodne se při své volbě tak, že . . .

**dē-lēgō**, *āre, āvī, ātum* 1 odesílati, odkazovati někoho někam, k někomu, na někoho (alqm in alqd, ad alqm) 2 metaf. a odkazovati, přikazovati, svěřovati někomu něco, v z n á š e t i něco na někoho (alqd ad alqm n. alci): *rem ad senatum d. T*; *nec ancillis delegantur (sc. liberi) T* péče o dítky není svěřována služkám; *delegato triumviris ministerio, ut . . . T* když byl triumvirům přikázán úkol b (zásluhu, vinu) svalovati, sváděti na někoho, přičítati, připisovati někomu: *servati consulis decus ad servum d. L*; *scelera aliis d. T*.

**dēlenimentum**, *ī, n.* [*delenio*] uti-  
šující prostředek, ulehčení, úleva:  
*vitae delenimenta T* útěchy života; =  
spec. (s příhanou) vnadidlo, lákadlo:  
*delenimenta vitiorum T*.

**dē-lēniō**, *īre, īvī (iū), ūtum* mírniti,  
tišiti, chlácholiti, konejšiti: *multi-  
tudinem, animos d. C*; = spec. jímati  
(pro sebe), zaujímati, vnaditi, na-  
kloňovati si, okouzlovati: *quibus  
(sc. rebus) illa aetas capi ac deleniri  
potest C; epulis multitudinem d. C;*  
*Midan carmine delenit O*.

**dēlēnitor**, *ōris, m.* [*delenio*] tišitel,  
konejšitel.

**dēleō**, *ēre, ēvī, ētum* [snad z perf.  
*de-levi* od *de-lino*, v. *lino*, podle *abolevi* —  
*aboleo*] vyhladiti, zahladiti, ničiti  
(zničiti), hubiti (zahubiti) **a** spec.  
(písmo) zničiti, setřítí, vymazati,  
vyškrábatí, vyhladiti: *nomen Sci-  
pionis d. ac tollere C* zúplna vyhladiti;  
*et notat et delet O* píše a vymazává  
(písmo); *sororem d. O* vymazati slovo  
„sestra“; (obr.) *maculam d. Cs* smazati  
skvrnu; *memoriam discordiarum obli-  
vione sempiterna d. C* vyhladiti vzpo-  
mínku na různice věčným zapome-  
nutím **b** váb. *d. aedificia; oppida; d. et  
evertere rem publicam funditus C* zničiti  
a ze základů vyvrátiti; *Volscum nomen  
d. L* vyhladiti; *bella d. C* udusiti války.

**dēlētrix**, *īcis, f.* [*deleo*] zahubi-  
telka C.

**Dēlia, Dēliacus, Dēlium, Dēlius** viz  
*Delos*.

**dēliberābundus**, *a, um* [*delibero*]  
(pečlivě, dlouho) uvažující, rozmýšle-  
jící se, (hluboce) pohřížený v pře-  
mýšlení, plný úvahy.

**dēliberātiō**, *ōnis, f.* [*delibero*] uva-  
žování, rozvažování, rozvaha, úva-  
ha, rozmýšlení: *consilii capiendi d.  
C* úvaha o tom, jak se rozhodnouti;  
*in deliberationem cadere C* spadati  
v úvahu; možnost úvahy: *habet res  
deliberationem C* o té věci je možno  
uvažovat; *d. est L* jest možnost, po-  
vinnost uvažovati; = spec. uvažování  
s jinými, porada: *deliberationes ha-  
bebat de re publica C* měl (konal) po-  
radu o záležitostech obecních.

**dēliberātīvus**, *a, um* [*delibero*] uva-  
žovací, rozvažovací.

**dēliberātor**, *ōris, m.* [*delibero*] uva-  
žovatel, rozvažovatel C.

**dēliberō**, *āre, āvī, ātum* [snad m.  
\**delibro*, z *de* a *libra* váha; *e* vloženo snad  
podle *libero*] vl. odvažovati **1** uvažo-  
vati, rozvažovati, rozmýšletí, pře-  
mýšletí, raditi se, bráti radu s se-  
bou, bráti (v poradu) v úvahu (*de re*,  
*alqd*): *spatium (dies) deliberandi N Cs*  
čas (lhůta) na rozmyšlenou; = spec.  
bráti radu s jiným, dotazovati se o ra-  
du, tázati se o radu: *deliberantibus  
Pythia respondit N 2* (rozvážiti a) ura-  
diti se (u sebe), rozmysliti se, usta-  
noviti se, rozhodnouti se, odhod-  
lati se: *deliberatā morte ferocior H*  
jsouc (ještě) odvážnější tím, že se od-  
hodlala zemřítí = odhodláním k smrti;  
*certum est deliberatumque (sc. mihi) C*  
jsem rozhodnut a odhodlán.

**dē-libō**, *āre, āvī, ātum* **1** při libaci  
(oběti) něco vína z poháru ulévati,  
odlévati, (část) obětovati; metaf. ubí-  
rati z něčeho, (bera) ochutnávatí,  
okoušeti něčeho: *ex universa mente de-  
libatos (= decerptos) animos habemus C*  
máme duše ubrané z vesmírného du-  
cha; *undique flosculos carpere atque d.  
C* květy řečnické trhati a sbíratí;  
*novum honorem d. L* okoušeti nové  
cti; *summa delibans oscula V* něžně  
dávaje polibky, něžně celuje **2** metaf.  
(ubíraje) zmenšovati: *de gloria d. C*  
zlehčovati slávu.

**dē-librō**, *āre, āvī, ātum* [*de* a *liber*  
*lýko*] oloupati, sloupati (kůru).

**dēlibūtus**, *a, um* [*delibuo* natíratí  
tekutinou, mazati mastí] natřený,  
potřený, namazaný, pomazaný: *me-  
dicamentis propter artuum dolorem d.  
C; Nessi cruore d. Hercules H* Nesso-  
vou krví natřený; *d. capillus C* na-  
mazaný vlas.

**dēlicātē**, *adv* [*delicatus*] bujně,  
chlípně, rozkošnicky, rozmařile:  
*d. ac molliter vivere C*.

**dēlicātus**, *a, um* [na vývoj významu  
působila etymologie, jež spojovala toto slovo  
s *deliciae*] **1** vnadný, vábný, lákavý,  
rozkošný, půvabný; nádherný,

skvostný, vybraný: *delicatissimum litus C*; *delicatae voluptates C*; *delicata aqua Cr* lahodná voda **2** (s příhanou) smyslný, rozmařilý, rozkošnický, vyhrávavý, rozmazlený: *nimum te habui delicatam Pt* rozmazlil jsem tě; *adulescens d. C* vyběhkaný mladík; *delicatum fastidium C* přemrštěná pohrdavost.

**dēliciae, ārum, f.** [*delicio* vábiti lákáním z *de* a *lacio*, srov. *delecto*] co láká smysly **1** láka dlo: (jemný) požitek (požitky), rozkoš, blaho, veselí, potěšení, kratochvíle, slast: *omissis hoc age deliciis H* redbaje lákadel; *non deliciis neque desidia torpescere T* neochaboval rozkošemi ani zahálkou; *d. muliebres T* ženská marnivost; *educationis d. T* jemnost vychování, (jemné), rozmařilé vychování; *esse alci in deliciis C* býti něčí rozkoš, miláčkem; *habere alqm in deliciis C* míti potěšení v někom; žerty, vtipy: *delicias facis Pt* **2** meton. **a** (o osobách) potěšení, rozkoš, miláček: *Roscius, d. tuae C*; *Alexis, d. domini V* **b** (o věcech) ozdoba, nádhera: *excutere delicias C* zurážeti (umělecké) ozdoby; *animus talium deliciarum egens H* takové nádhery.

**dēliciolae, ārum, f.** [*deliciae*] o osobě potěšení, miláček **C**.

**dēlicium, iī, n.** jeden z vedlejších tvarů *k deliciae*.

**dēlictum, ī, n.** [*delinquo*] (vl. opomenuté, pochybené); poklesek, přestupek, provinění, přečin; zločin; pochybení, chyba.

**1. dēligō, ere, lēgī, lēctum** [*de* a *lego*] **1** vybíratí, sbíratí: *d. oleam O*; *d. rosam O* trhati **2** metaf. vybíratí, (vy)voliti (si), vyhlédnouti si; (ve voj.) odváděti: subst. **dēlēctī, ōrum, m.** vybraní mužové, vybrané mužstvo, výbor (mužů); (s dvojím ak.) *alqm socium d.* vyvoliti (si) někoho za spojence (spojencem); - spec. (vybíraje) vyřazovati: *d. infirmiores milites Cs*; *d. longaevos senes ac fessas matres V*.

**2. dē-ligō, āre, āvī, ātum** přivazovati, uvazovati, připevňovati (alqd ad alqd): *naves d. ad ancoras Cs* zakotviti lodí.

**dēlineātiō, ōnis, f.** [*delineo*] nárys, náčrt.

**dē-līnēō, āre, āvī, ātum** rýsovati, načrtnouti.

**dē-līngō, ere, līnxī, līnctum** olizovati, lízati.

**dēlīniō** viz *delenio*.

**dē-līnō, ere, lēvī, litum** **1** natírati, mazati **2** stírati, zahlazovati (srov. *deleo*): *litterae delitae C*.

**dē-līnquō, ere, līquī, līctum** opomenouti; intrans. scházeti, nedostávají se; metaf. (mravně, v povinnosti) scházeti, chybovati, poklesnouti, proviniti se v něčem, něčím: (s ak. vnitřn.) *quod deliquerunt L* čím se provinili; *flagitia d. T* páchatí ohavnosti. Part. *delictum* j. subst. v. t.

**dē-līquēscō, ere, licuī, —** roztékati se; taviti se, (o sněhu) tátí; rozplývati se: *flendo delicuit O* (samým) pláčem se rozplynula; metaf. *qui alacritate deliquescat O*.

**dēlīrātiō, ōnis, f.** [*deliro*] vl. vybočení z (dráhy rozumu); pomatenost, třeštění; potrhlost, podivínství: *senilis stultitia, quae d. appellari solet C*.

**dēlīrō, āre, āvī, ātum** [*de* a *lira* brázda] vl. (při orání) vybočiti z brázdy; metaf. vybočiti z brázdy rozumu, blázniti, blouzniti, býti nerozumný, pomatený, potrhlý, ztřeštěný: (přísl.) *quidquid delirant reges, plectuntur Achivi H* v čemkoli blázní králové, za to jsou bití Achajové (t. j. obecný lid) = za nerozumnosti králů jsou bití Achajové.

**dēlīrus, a, um** [*deliro*] jenž vybočil z dráhy rozumu; ztřeštěný, nerozumný, potrhlý, nesmyslný, pošetilý, bláznivý.

**dēlītēscō** n. **dēlītīscō, ere, lituī, —** [*de* a *latesco*] skrývati (ukrývati) se, schovávati se, zalézati někam; metaf. schovávati se, strkati se za někoho.

**dē-lītīgō, āre** prudce (do únavy) hádati se, hašteřiti se.

**Dēlius, Dēlium** viz *Delos*.

**Dellius, iī, m. Q. Dellius,** Říman nespolehlivé povahy, jenž změniv několikrát své smýšlení politické, přidal se konečně r. 31 př. n. l. k Oktavianovi *H*.

**Delmaticus** viz *Dalmatae*.

**Dēlos** n. **Dēlus**, *i, f.* [Δῆλος] Delos, ostrov v Egejském moři, střed Kykladských ostrovů. Bohyně Leto prý nalezla na Delu útlek a porodila tam na hoře Kynthu Apollona a Artemidu. Od té doby prý tento ostrov, jenž dotud bloudil mořem (*erratica O*), pevně tkví. Odt. adj. **1 Dēlius**, *a, um* delský: *D. vates H* (= *Apollo*); *folia Delia H* (= vavřín); *Delia dea H* (= *Diana*); též subst. **a Dēlius**, *iī, m.* Delan, delský bůh (= *Apollo*) **b Delia**, *ae, f.* a Delanka, delská bohyně (= *Diana*) **c Dēlium**, *iī, n.* [Δήλιον „chrám delského boha“] Delion, boiotské městečko při hranicích Attiky s chrámem Apollonovým **2 Dēliacus**, *a, um* delský.

**Delphī**, *ōrum, m.* [Δελφοί] Delfy, město ve Fokidě na úpatí Parnassu s proslulým chrámem a věštírnu Apollonovou (nyn. Kastri): meton. *Delphos meos recludam O* „Delfy svého nitra“. Odt. adj. **Delphicus**, *a, um* delský; subst. mask. Delfan (= *Apollo*).

**delphīn**, *īnis, m.* a **delphīnus**, *ī, m.* [δελφίς] plískavice, delfín; meton. (souhvězdí) Delfín *O*.

**dēlūbrum**, *ī, n.* svatyně, chrám.

**dē-lūdō**, *ere, lūsī, lūsum* činiti si hříčku z někoho; klamati, šáliti, podváděti.

**dēlumbō**, *āre* [*de a lumbus*] vl. ochromiti bedro; metaf. ochromiti, zeslabiti.

**Dēlus** viz *Delos*.

**Dēmādēs**, *is, m.* [Δημάδης] athénský řečník, vrstevník Demosthenův.

**dē-madēscō**, *ere, maduī*, — zcela zvlhnouti.

**dē-mandō**, *āre, āvī, ātum* (úplně, zcela) přikázati, svěřovati, odporučovati, odevzdávati někomu něco (alci alqd).

**dē-mānō**, *āre* stékati obr. *Ct.*

**Dēmārātus**, *ī, m.* [Δημάρατος] řecké jméno mužské; zvl. Demaratos Bakchiovec, jenž z Korintu prchl do Tarquinii; otec římského krále Tarquinia Priska.

**dēmēns**, *entis*, adj. [*de a mens*] bezsmyslný, (jsoucí) beze smyslů; pomi-

nulý smyslem, rozumem; nepřičetný, potřeštěný, šílený; nesmyslný, pošetilý, nemoudrý, nerozumný, zpozdilý.

**dēmēnter**, adv. [*demens*] bezsmyslně, šíleně; nerozumně, pošetile, zpozdile.

**dēmēntia**, *ae, f.* [*demens*] bezsmyslnost, nepřičetnost; šílenost, ztřeštěnost, bláznovství; nerozum, pošetilost, zpozdilost.

**dē-mereō**, *ēre, uī, itum*, obyč. dep. **dē-mereor**, *ērī, itus sum* **1** zjednávat si zásluhu; vúb. konati se zásluhou (n. s vinou): *quid ego de te demerui mali? Pt* co jsem ti zlého udělal? **2** zásluhou (službou) získati si, zavázati si, zavděčiti si někoho (alqm): (absol.) *plura saepe peccantur, dum demeremur T* když se zavděčujeme.

**dē-mergō**, *ere, mersī, mersum* **1** pohrouziti, potápěti; v pas. (u)tonouti: *corporeas dapes d. in alvum O* do žaludku pohřizovati masité pokrmy (= živiti se masitými pokrmy) **2** metaf. potápěti, pokořovati, ponižovati, svrhovati: *patriam demersam extuli C; aere alieno demergi L* tonouti v dlužích; *plebs in cloacas exhauriendus demersa L* lid poníženy ke kopání stok; *domus demersa exitio* (abl.) *H* dům svržený v záhubu.

**dē-mētiōr**, *īrī, mēnsus sum* odměřovati, přeměřovati, odvažovati; part. *demensus* sm. pas. odměřený; neut. subst. *demensum* odměřené množství potravin, příděl: *quod de demenso suo compersit Tr.*

**dē-metō**, *ere, messuī, messum* požnouti, posekati, pokositi: *d. fructūs C* požítí obilí, sklízeti plodiny; *ense caput d. O* useknouti, utítí; *flos demessus pollice virgineo V* utržený květ.

**Dēmētrias**, *adis, f.* [Δημητριάς] město thessalské při zálivu Pagaském, původně osada založená od Demetria Poliorketa.

**Dēmētrius**, *iī, m.* [Δημήτριος] řecké jméno mužské **1** *Demetrius Phalereus* (z Falera, přístaviště athénského), státník a učenc, byl náměstkem Kasandrovým v Athénách (317—307 př.



n. l.) **2** *Demetrius Poliorcētēs* (Πολι-  
ορκήτης „Oblehatel měst“), syn Anti-  
gonův, od r. 294 př. n. l. král make-  
donský **3** hudebník, protivník Hora-  
tiův *H* **4** filosof kynický v Římě za  
cís. Kaliguly, přítel Thraseův *T*.

**dēmigrātiō**, *ōnis*, *f.* [*demigro*] od-  
stěhování (se), vystěhování (se).

**dē-migrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* odejít, od-  
táhnouti; odstěhovati se, vystěho-  
vati se odněkud, (pryč) se odebrati,  
vzdáliti se; opustiti něco: *iniussu dei  
hinc d. C* odtud (s tohoto světa) ode-  
jíti, t. j. zemřít.

**dē-minuō**, *ere*, *uī*, *ūtum* **1** umen-  
šovati, zmenšovati, ztenčovati,  
oslabovati: *arborem deminutam (esse)*  
*T* že strom zchřadl **2** ubírat (z ce-  
lého), činiti újmu, ubližovati v něčem  
(alqd), de (ex) *re: ne quid de iure eorum  
deminuisse videretur Cs* aby se nezdálo,  
že je zkrátil nějak v jejich právu.

**dēminūtiō**, *ōnis*, *f.* [*deminuo*] **1** zmen-  
šení, umenšení, úbytek, újma;  
t. t. právn. právo částečného zcizení  
svého majetku: vedle *datio L* **2** metaf.  
újma, ztráta: *muliebre fastigium in  
deminutionem sui accipiens T* přijí-  
maje jako své ponížení; *d. capitū viz  
caput 3 b*.

**dē-miror**, *ārī*, *ātus sum* velice se  
diviti (alqm, alqd někomu, něčemu).

**dēmīssē**, *adv.* [*demissus*] **1** skloněně,  
nízko, dole: *demissius volare O* letěti  
níže **2** metaf. **a** poníženě, pokorně;  
**b** malomyslně.

**dēmīssiō**, *ōnis*, *f.* [*demitto*] **1** spu-  
štění: *storiarum d.* *Cs* spuštění svís-  
lých rohoží **2** metaf. ochablost: *d.  
(animi) C* malomyslnost.

**dēmīssus**, *a*, *um* [*demitto*] **1** spu-  
štěný, svislý, skloněný; (o šatu, vla-  
sech) dolů splývající; (o místě) nízko  
položený, nízký, hluboký: *si de-  
missior ibis, si celsior O* poletíš-li  
příliš nízko **2** metaf. **a** (o hlase) slabý  
tichý, ztlumený **b** (o duchu) poní-  
žený, pokorný, skromný: *demissi  
in obscuro vitam habent S* skromně  
v temnu žijí **c** malomyslný, sklí-  
čený, ochablý.

**dē-mittō**, *ere*, *mīsi*, *missum* **1** spouš-

těti, pouštěti dolů, sesílati (alqm,  
alqd de, e, a re n. s pouh. abl.; cíl vyjad-  
řen: in, ad alqd, alci rei); *se d. n. de-  
mitti* spouštěti se (dolů); schylovati  
se, shýbati se; (o ptáku) reflex. snášeti  
se, spouštěti se: *aquila demissa leniter  
L* orel mírně slétnuv; (*aquilam*) *in  
ovilia demisit impetus H* (jako orla)  
rozlet spustí na ovčín; *ancilia caelo  
demissa L* s nebes spadlé; (s úsměskem  
o patricijích) *de caelo demissi L* (lidé)  
s nebe spadlí (t. j. povstali zázrakem);  
*calculus in urnam d. O* vhoditi; (trámy)  
zapouštěti, zarážeti; *caementa d. H*  
spouštěti zdivo, balvany (do hlubiny);  
(zbraň) vrážeti, vetknouti, vkláti:  
*ensem iugulo demisit O; demisit in ilia  
ferrum O* vrazil ocel do slabin; (hlavu,  
zrak...) (s)klopiti: *demisso lumine V;*  
(uši) sklopiti, schlípiti: *adspiciunt  
apes uvam d. ramis V* spatrují, jak  
včely jako hrozen visí na větvích;  
(o vojsku) sváděti dolů: *agmen d. L*  
sestupovati s vojem; (obr.) *multos de-  
mittimus Orco* (dat. cíle) *V* mnohé sesí-  
láme Orku, t. j. pobíjíme (srov. Hom.  
ψυχάς "Αιδι προαψεν); *d. Neci V*  
ubíti, skláti; (o vodách) *se d.* spouštěti  
se, stékati, téci (dolů) do údolí: *rivi  
se demittunt O; iugulis demitte cruorem  
V* z hrdel krev vylij (na planoucí oltá-  
ře); (slzy) roniti, prolévati: *demisit  
lacrimas V;* (o lodích) *d. naves V* (se ši-  
rého moře) spouštěti lodi (k zemi),  
přistávati s loďmi (srov. κατάγεσθαι);  
*arma Rheno d. T* dopraviti zbraně  
po Rýnu (na lodích); (o polohách) *se d.*  
skláněti se, svažovati se: *gemino  
demittunt braccia muro scopuli V*  
úskalí svažují se ve dvě skalní stěny  
**2** metaf. **a** (o původu) *demitti* sestupovati,  
pocházeti od někoho: *a magno demis-  
sum (= ortum) nomen Iulo V* pochá-  
zející; *ab alto demissum genus Aenea  
H* rod pocházející, vzešlý od...; *Romanum  
Troia demissum (esse) T* že Římané  
pocházejí z Troje **b** *demisso  
in viscera censu O* když břich pomhlil  
(vše) bohatství; *hoc in pectus tuum  
demitte S* vštěp si (hluboko) do srdce;  
*spes animo d. O* uložiti v srdci na-  
děje; *dicta d. in aures V* připustiti slova

k sluchu, dopřátí sluchu; *demissa per aurem* (sc. *in animum*) *H* co sl chem vnikne do mysli *C se in causam d. C* pouštětí se do sporu; *demissa in discrimen dignitas L* vážnost vydaná v nebezpečení *d cunctis in adulationem demissis T* když se snížili k pochlebování; *ad servilem patientiam demissus T* ponížený až k otrocké trpělivosti *e animum d.* klesati na mysli, tratiti srdce, malomyslněti; (spojení výrazu vlastního i metaf.) *demisere vultum animumque Pelasgi O* sklopili zrak a klesli na mysli. Part. *demissus* j. adj. v. t.

**dēmiürgus**, *ī*, *m.* [δμιουργός] nejvyšší úředník v některých obcích řeckých, správce obce.

**dēmō**, *ere*, *dēmpsī*, *dēmp̄tum* [*de a emō*] **1** snímati, sundati, odstraňovati (alqd de, ex, a re, n. s pouh. abl.); *aes d. O* sníti přilbu; *securim d. L* odstraniti sekeru; *pomum arbore d. O* utrhnouti jablko se stromu; *demptis aristis O* když klasy (obilí) jsou sklizeny, po žních **2** odnímati, ubírat (z celku), bráti (alei alqd): *quanto aut addito aut dempto C*; *obluctanti gladio caput dempsit Cr* bránícímu se mečem sřal hlavu; *deme terrorem Romanis L* odejmi strach; *furto silentia deme O* vl. odejmi mlčení krádeži = odhal krádež; *partem solido d. de die H* ujmouti část z celého dne (o denních hodinách ubraných práci a věnovaných zábavě); *dempto hoc fulgore nominis Romani L* (odejme-li se =) odmyslí-li se tento lesk ...; *dempto auctore L* nehledí-li se k původci.

**Dēmocritus**, *ī*, *m.* [Δημόκριτος] Demokritos, materialistický filosof z Abder (v 2. pol. V. stol. a v 1. pol. IV. stol. př. n. l.), učil, že svět povstal z atomů. Odt. **Dēmocritēus** (-*ūs*), *a*, *um* Demokritův; subst. *m.* žák, stoupenec Demokritův; **Dēmocritēa**, *ōrum*, *n.* (sc. *praecepta*) učení Demokritovo.

**dē-mōlior**, *īrī*, *ītus sum* vl. svalovati (dolů) **1** skáceti, strhnouti, zbourati, zbořiti, rozvaliti, rozbořiti (odt. demolovati): *signum d. et Messanam deportare C* sejmuti sochu **2** metaf. zkaziti, zničiti: *robora aevi d. O.*

**dēmōlitiō**, *ōnis*, *f.* [*demolior*] skácení, stržení, zbourání: *signorum d. C*; - <výtržnost (spojená s násilnostmi)>.

**dēmōnstrātiō**, *ōnis*, *f.* [*demostrō*] **1** ukazování (posunky) **2** metaf. ukazování slovy, výklad; dokazování, důkaz.

**dē-mōnstrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** (zřetelně) ukazovati, označovati (posunky) **2** metaf. ukazovati slovy, označovati, poznamenávati, sdělovati, uváděti, dávatí zprávu; dokazovati; objasňovati.

**dē-morior**, *ī*, *dēmortuus sum* odumřítí, zemřítí.

**dē-moror**, *ārī*, *ātus sum* **I** intrans. zdržovati se, prodlévati: *ille nihil demoratus exsurgit T* neváhaje ... **II** transit. zdržovati, zadržovati, meškati někoho, protahovati něco, překážeti někomu (alqm): *Teucros quid demoror armis? V* proč zdržuji od boje; *inutilis annos demoror V* nadarmo zdržuji léta, t. j. ještě žiji; *et tua progenies mortalia demoror arma? V* a já, tvá dcera, zdržuji zbraně smrtelníků, t. j. boj dříve neustane, dokud nebudu zraněna zbraní smrtelníka.

**Dēmostenēs**, *is*, *m.* [Δημοσθένης] řecké jméno mužské **1** vojevůdce athénský za války peloponneské **2** nejslavnější řečník athénský (\* ok. 384 — † 322 př. n. l.), obhájce samostatnosti a svobody řecké proti makedonskému králi Filippovi II.

**dē-moveō**, *ēre*, *mōvī*, *mōtum* hýbati něčím (shora dolů) **1** shazovati, sháněti, svrhovati: *de loco d. C* vytisknouti z postavení **2** odháněti, odstraňovati, zapuzovati, odvracetí od něčeho, (k jinému) sváděti: *Clanis alveo demotus T* (řeka) Klanis odvedená z (obvyklého) řečiště; *d. lucro H* odvrátiti od zisku; *eā* (sc. *matre*) *demotā T* po jejím odstranění, t. j. po její smrti; (*agricolam*) *numquam demoveas, ut ...* var. *H* nikdy bys nepohnul, aby ... (var. *dimoveas*).

**dēmūgitus**, *a*, *um* [*de a mugio*] naplněným bučením, rozléhající se bučením.

**dē-mulceō**, *ēre*, *mulṣī*, *mulsum* a *mulctum* **1** hladiti **2** metaf. laskati; lichotiti; lichocením klamati.

**dēmum**, adv. [vl. superl. od *dē* „nejdoleji, naposled“] **1** (o čase) teprve, konečně (později, než se očekávalo): *iam d. O* teprve nyní **2** (silně vytýkajíc) *immemor est d. O* ten teprve, ten dokonce je nepamětliv.

**dē-murmurō**, *āre* odmumlávati.

**dēmūtātiō**, *ōnis*, f. [*demuto*] změna.

**dē-mūtō**, *āre*, *āvī*, *ātum* měniti, změniti.

**dēnārius**, *iū*, m. [*denī*] obsahující po desíti (t. assech): *d. nummus L* denár; obyč. subst. **dēnārius**, *iū*, m. (sc. *nummus*) denár, stříbrný peníz římský, jenž měl původně deset assů, od druhé války punské 16 assů: *solvere ad denarium C* platiti římskou mincí, v římské měně; přenes. peníze.

**dē-narrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (zevrubně, dopodrobna) vypravovati, líčiti.

**dē-natō**, *āre* plovati shora dolů, plovati (po proudu).

**dē-negō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** (důrazně, rozhodně) popírati, upírati (alqd) **2** (rozhodně, naprosto) odpírati, odříkati (alqd, alci alqd, s inf., s quominus).

**dēni**, *ae*, a čísl. podílná [z \* *decni* od *decem*] po desíti; sg. *dena luna O* desátá.

**dē-nicālis**, *e* [*de a nex*] očišťující od účinku smrti; (jen ve spojení) *denicales feriae C* (očistná) slavnost za zemřelé.

**dē-nigrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (zcela) začerniti, med. pas. (zcela) zčernati.

**dēnique**, adv. **1** (uzavírá výčet) konečně, nakonec; — spec. **a** (uzavírá a shrnuje) vůbec, krátce, zkrátka, slovem: *d. sit quidvis, simplex dumtaxat et unum H b* (stupňuje) ba, ba i, nad to: *quibus non civium, non d. hominum numero essent L* u některých ani za občany, ba ani za lidi nejsou považováni; (snižuje) konečně přece, aspoň: *quod deditioe facta nostros praesidia deducturos, aut d. indiligentius servaturos crediderant Cs 2* (časově) (= *demum*) konečně, teprve: *modo d. O* teprve nyní.

**dē-nōminō**, *āre*, *āvī*, *ātum* pojmenovati po někom.

**dēnormō**, *āre* [*de a norma*] činiti nerovným, nepravidelným: *angulus,*

*qui denormat agellum H* cíp, který chybí k zaokrouhlení políčka.

**dē-notō**, *āre*, *āvī*, *ātum* zřetelně vyznačovati, označovati, činiti zřetelným, zřetelně ukazovati na někoho, na něco (alqm, alqd): *uno nuntio cives Romanos necandos denotavit C* jediným písemným pokynem označil, kteří občané mají býti usmrčeni; *d. ora ac metum singulorum T* ukazovati na tváře a úzkost jednotlivců; *cum denotandis tot hominum palloribus suffice-ret saevus ille vultus (sc. Domitiani) T* dostačoval, aby tolik obličejů lidských zbledlo; *haud dubie Icilius denotante senatu L* an senát zřetelně ukazoval na Icilie.

**dēns**, *dentis*, m. [snad part. praes. od *edo* jísti, tedy „jedoucí“, srov. ion. ἔδων a aiol. pl. ἔδοντες] **1** zub, (u vlka, kance a j.) kel, tesák: *dentis Indi O* indské zuby, t. j. kly sloní (slonové), slonovina; pod. *Libyci dentis opus Pp*; (obr.) zub času: *dentis aevi O*; hlodavý zub závisti: *et iam dente minus mordeor invido H*; zub jizlivého posměchu: *doluere cruento dente lacessiti H 2* metaf. (o věcech zubu podobných): *d. curvus V* zubatá motyka; *d. Saturni V* srp Saturnův; *insecti dentes O* vřezané (vsazené) paprsky (brda).

**Dēnsēlētae**, *ārum*, m. vedl. tvar slova *Denheleti* (v. t.).

**dēnsēō**, *ēre*, —, — [*densus*] zhušťovati; v pas. houstnouti: *densetur caelum O* nebe se pokrývá (zatahuje) hustými mraky; — spec. **a** *agmina densentur V* zástupy se tísní **b** hustě pouštěti: *denserent ictūs T* aby rány hustě (za sebou) zasazovali; *hastilia denset V* hustě metá; *densentur funera H* pohřby se hromadí.

**dēnsō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*densus*] zhušťovati; v pas. houstnouti: *densate ceteras V* semkněte se v zástupy; *ordines densati Cr* řady hustě sestavené.

**dēnsus**, *a*, um [srov. δασύς] **1** hustý (opak řídký *rarus*): *densae plagae H* tenata s hustými oky; *densum litus O* pevný břeh; — spec. (jsoucí) těsně při sobě, v hustých řadách, semknutý: *densis circumfundimur armis V* viz

*circumfundo; mille rapit densos acie* *V* nakvap vede tisíc mužů, kteří bojují v těsných řadách; *nec scuta aut spicula densi deponunt* *V* a stojíce těsně při sobě neodkládají ani štítů ani kopí; (s abl.) hustě obalený, pokrytý něčím, plný něčeho; (o půdě) hustě porostlý: *trames caligine d. opaca* *O* stezka zahalená v stinnou tmou; *vallis piceis densa* *O* hustě porostlé; *densum umeris volgus* *H* dav mající hustě při sobě ramená = dav, v němž je hlava na hlavě; sporý, žirný: *denso distendere* (v. t.) *pingui* *V* 2 metaf. hustý, častý: *densis icibus pulsat* *V* husté rány zasazuje; *spicula densa cadunt* *V* střely hustě za sebou dopadají.

**dentālia**, *ium*, *n.* [*dens*] splaz, náhlaví (u pluhu).

1. **dentātus**, *a*, *um* [*dens*] mající zuby, zubatý, ozubený.

2. **Dentātus**, *i*, *m.* (srov. Zubatý) přijmení v rodě Kuriů (*gens Curia*); viz *Curius*.

**Denthaliās**, *ātis*, *adj.* denthalský, příslušný k městečku Denthaliōi v Peloponnesu na hranici lakonsko-messenské.

**Denthēlēti**, *ōrum*, *m.* [*Δενθηληῆται*] Dentheletové, thrácký kmen usedlý při horním toku Strymona *L*.

**dentīculus**, *i*, *m.* [*dens*] zoubek.

**dentifricium**, *iū*, *n.* [*dens a frico*] prášek na zuby.

**dentīō**, *īre* [*dens*] dostávají zuby; *ne dentes dentiant* *Pt* „aby zuby nezuběly“ (sm. abych hladem necítil své zuby).

**dē-nūbō**, *ere*, *nūpsī*, *nuptum*, vyvádá vati se (z otcovského domu), provdává vati se za někoho (*alci*).

**dē-nūdō**, *āre*, *āvī*, *ātum* 1 obnažovat, svlékat, odhalovat, odkrývati 2 metaf. **a** odhalovat, vyjevovat: *alci consilia d. L* **b** slupovat.

**dē-numerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* odpočítá vati; o penězích vypláceti.

**dēnuntiātiō**, *ōnis*, *f.* [*denuntio*] opovědění, oznámení, zvěst, ohlášení, ohláška; = spec. **a** (ohlášení obsahující) vyzvání **b** rozkaz **c** pohrůžka.

**dē-nuntiō**, *āre*, *āvī*, *ātum* 1 opoví-

dati, oznamovati, ohlašovat, dávat najevo, zvěstovati (absol., *alci* alqd, s ak. c. inf., s nepř. ot.) **a** *hoc data arma denuntiant* *T* to znamenají dané zbraň; *quid haec consternatio denuntiat?* *Cr* co znamená toto vzbouření **b** spec. **a** oznamovati výhrůžně, vyhrožovat: *bellum d. C*; *mortem Miloni d. C* **β** vyzýváním oznamovati, vyzývat, rozkazovati, vydávati rozkaz (s *ut*, *ne*, s pouh. konj., s inf.) **γ** oznamovati do budoucnosti, věštiti, prorokovati 2 (t. j. právní) **a** *testimonium alci d. C* vyzývati někoho k vydání svědectví **b** *de isto fundo Caecinae d. C* ohlásiti, že podá žalobu na Caecinu stran onoho statku; (odt. hanlivě: *denuncovati*, *denunciant*).

**dēnuō**, *adv.* [*m. \*de-novo*] znova, opět, opětně, zase.

**Dēōis**, *idis*, *f.* [*Δηώς* sc. *Θυγάτηρ*] dcera Deina (Demetrina) [*Δηώ* = *Demeter*], t. j. Persefone; = **Dēōius**, *a*, *um* příslušný Dei, Dein.

**de-onerō**, *āre* snímáti břímě, zbavovat břemene; metaf. *ex illius invidia d. alqd* *C* z jeho neoblíbenosti svalovat něco.

<**deordinātiō**, *ōnis*, *f.* [*de a ordino*] nespořádanost, nepořádek, zmatek; nezřízení, svévole, rozpustilost, výstřednost.>

**deorsum**, *adv.* [*\*de-vorsum* (= *versum*)] dolů obrácen; dolů.

**de-ōsculor**, *ārī*, *ātus sum* zulíbati, líbati.

**Dēōus**, *a*, *um* [*Δηῶος*] = *Deōius*, viz *Deois*.

**dē-paciscor**, *i*, *pactus sum* viz *dēpeciscor*.

**dē-pāscō**, *ere*, *pāvī*, *pāstum* 1 (o dobytku) spásati, ožírati: *saepes florem* (ak. vztah.) *salicti depasta apibus* (dat. pův.) *V* plot, jehož jívový květ spásaly včely; *depasta altaria liquit* *V* vyjedený oltář; též *deponens* **dēpāscor**, *i*: (*serpens uterque*) *miseros morsu depascitur artus* *V* oba hadi zakousnutí se pasou na bědných údech 2 (o pastýři) spásati.

**dēpeciscor**, *i*, *dēpectus sum* [*de a paciscor*] (u)činiti smlouvu, vyjedná-

vati: *cum illo partem suam d. C* s oním vyjednával o svůj díl; = spec. (při jednání, ve smlouvě) vymišnovati si: *tria praedia sibi depectus est C.*

**dē-pectō, ere, —, pexum** sčesati.

**dēpeculātor, ōris, m.** [depeculor] lupič; plenitel.

**dēpeculor, āri, ātus sum** [srov. *peculium*] zbavovati majetku; pleniti, (u)loupiti, oloupiti.

**dē-pellō, ere, pulī, pulsum 1** a sháněti (dolů), (věci) srážeti, skáceti, svrhovati: *simulacra deorum depulsa sunt C*; = spec. (mláďata) odstavovati: *depulsi a lacte agni V*; *lacte depulsus leo H* **b** odháněti, zaháněti, zapuzovati (a, de, ex re n. s pouh. abl.): *Italiā d. T* vypověděti z Itálie; *senatu d. T* vyloučiti ze senátu **2** metaf. zaháněti, zapuzovati; odstraňovati, odvracet (alqd a re, alci alqd; alqm a (de) re n. s pouh. abl.): *a se depulsum Martem convertit in ipsos O* boj odvrácený od sebe; *ignem classibus d. V*; *de spe depulsus C* odvrácen od (svě) naděje; *his depulsis urbis periculis C* po odvrácení těchto nebezpečností města.

**dē-pendeō, ēre, —, — 1** viseti (dolů), splývati (absol., ex, a re, re, s dat.): *lateri cervina vellera dependent O* s boku visí kůže jelení **2** metaf. (zá)viseti; (o jménech) pocházeti od něčeho: *huius et augurium dependet origine verbi O* od původu tohoto slova pochází též (slovo) *augurium*.

**dē-pendō, ere, pendī, pēsum** odvažovati; = spec. odvažovati (peníze) k placení, (za)platiti; metaf. *poenas d. C* zaplatiti pokutu, býti trestán.

**dē-perdō, ere, didī, dītum a** utratiti, zničiti; básn. *quae in gnata deperditā laetabatur Ct* na smrt milující (srov. *depereo*) **b** (navždy) ztratiti, pozbyti, přijíti o něco.

**dē-pereō, ire, iī, peritūrus** zahynouti, zhytnouti, přijíti nazmar, vzíti za své; = spec. (láskou) hynouti, mřiti, na smrt býti zamilován: *deperibat amore mulierculae L*; *in quo (sc. corpore) deperibat Cr* k němuž láskou mřel.

**dē-pingō, ere, pīnxī, pictum 1** (na)malovati, vymalovati **2** metaf. zobraziti, vylíčiti.

**dē-plangō, ere, plānxī, plānctum** bít se silně v prsa (na znamení smutku a žalu); kvílet, lkáti pro někoho, oplakávat někoho: *palmis deplanxere domum O* v prsa se bily dlaněmi, oplakávajíce rod; *suis deplangitur Ardea pennis O* Ardea (proměněná v ptáka volavku) jest želena třepotem svých křídel.

**dēplōrābundus, a, um** [deploro] naříkající var. *Pt.*

**dēplōrātiō, ōnis, f.** [deploro] naříkání.

**dēplōrātus, a, um** [deploro] (vl. oplakaný), ztracený, ničemný.

**dē-plōrō, āre, āvī, ātum 1** intrans. (hořce) plakati, bédovati, naříkati, hořekovati nad něčím (*de re*) **II** transit. oplakávat (věc jako ztracenou), ožlet: *communibus (sc. consiliis) deploratis L* zoufávše nad obecnými záměry; *spem deploratam esse L* že naděje jest pohřbena; *vota deplorata O* přání oplakaná; *nuntii deploratas Gallias indicantes Am* že jsou ztraceny *G. Part. deploratus j. adj. v. t.*

**dē-pluit, pluere, plūit** pršet, stékat; básn. osobně *multus ut in terras deplueret lapis Tb.*

**dē-poliō, ire, iivī, iitum** uhlazovati; metaf. *dorsum d. Pt* ,ohoblovati‘.

**dē-pōnō, ere, posuī, positum 1** skládati (dolů), (snímajíc) odkládati (alqd in re n. s pouh. abl.): *caput strato d. O* položit hlavu na lože; *laurum capillis (abl. odl.) ponite! Deponunt O* odkládají; *pallam d. O*; *corpore sub ramis deponunt V* uloží těla (údy), rozloží se pod větvemi; *ut me deponat vino Pt* aby mě složil (pod stůl) vínem; *depositis armis auxiliisque (zeugma) Cs* složice zbraně a vzdávající se pomocných prostředků (k vedení války); = spec. uložit (k uschování, k opatrování), uschovati něco u někoho; metaf. odevzdati, svěřiti někomu něco: *saucios d. Cs* uložit raněné (na bezpečné místo); *pecuniam d. C* (odt. deponovati peníze); *in aure d. H*

svěřiti uchu; - poroditi: *quam mater prope Deliam deposivit olivam Ct*; - uložití do hrobu *Inscr 2 a* odkládati, odstraňovati: *populum depununt V* muže vylodí (jako nepotřebné břímě); *lex deposita est C* zákon byl pohřben, návrh zákona padl **b** (o úřadech) složití (se sebe), vzdáti se: *imperium d. L c* odložití, zapuditi, zaplašiti: *spem d. Cs* vzdáti se naděje; *consilium d. Cs* vzdáti se úmyslu; *memoriam rei d. (= oblivisci) Cs* vypustiti z paměti; *bellum d. L T* ukončiti válku; *certamen d. L* ukliditi zápas; *sitim d. O* uhasiti žízeň **d** (nemocného) vzdáti se, pokládati za ztracena: *depositi fata parentis V* suda umírajícího, skonávajícího otce; (obr.) *deposita pars rei publicae C* část (nadobro) ztracená. Part. *depositum j. subst. v. t.*

**dēpopulātiō**, *ōnis, f.* [*depopulor*] zpustošení (vy)plenění: *alci rei depopulationem inferre C* zpustošiti něco.

**dē-populor**, *ārī, ātus sum* (úplně) zpustošiti, popleniti, vyloupiti; **dē-populātus, a, um** (v pas. významu od arch. aktiva *depopulo*) zpustošený, popleněný, vyhubený.

**dēportātiō**, *ōnis, f.* [*deporto*] vl. odnášení, odvážení; spec. vypovídání, deportace.

**dē-portō, āre, āvī, ātum 1** snášeti (dolů), svážeti **2** odnášeti, odvážeti; s udáním cíle donášeti, dovážeti, dopravovati někam: *exercitum d. C* vojsko přivéztí (s sebou domů z dobyté země); (obr.) *triumphum d. N* dobytí; *d. lauream T* dobytí vítězných vavřínů; *famam d. T*; - spec. (o vyhnancích) odvážeti za trest, vypovídati někam (srov. „deportace“) - <= *portare*, na př. o oděvu.

**dē-poscō, ere, poposcī**, — (důrazně, úsilně) žádati, vyžadovati (si), (jako právem) dožadovati se (*alqd* něčeho), domáhati se: *sibi Volscos d. L* vyžádati si Volsky (aby mohli bojovati proti nim); *sibi partes d. C* vyžádali si úlohu; *d. atque expetere C* úsilně žádati; *appetere atque d. C* výslovně žádati; - spec. **a** vyžadovati si za pod-

mínku, vymíňovati si: *sibi id muneris d. Cs b* vyžadovati k potrestání, naléhati na potrestání: *ausum talia deprecunt O* žádají trestu pro takového smělce; *auctorem culpaē deprecunt L* žádají za vydání vinníka; srov. *ducem in poenam deprecunt L* na potrestání žádají vydání vůdce; *ad supplicium (morti T) d. C.*

**dēpositiō**, *ōnis, f.* [*depono*] složení, uložení, odložení; spec. pohřbení; sesazení (s úřadu); t. t. soudní *d. testium* výpověď svědků; - <(beanie (= obřad při přijímání na universitu))>.

**dēpositum**, *ī, n.* [*depono*] uložená věc, svěřená věc; úschova: *reddere d. C* vydati svěřenou věc; *fullere d. O* oklamati o svěřenou věc.

**dēprāvātē**, adv. [*depravatus* od *depravo*] pokřiveně; zvráceně: *neque d. iudicare neque corrupte C* vydávati soud nepokřivený a neporušený.

**dēprāvātiō**, *ōnis, f.* [*depravo*] zkrivení; překroucení, znetvoření, zvrácenost: (obr.) *d. animi C* pokřivení ducha.

**dēprāvō, āre, āvī, ātum** [*de a pravus*] **1** zkriviti, nakřiviti, pokřiviti, zkroutiti; znetvořiti, zohyzditi **2** metaf. kaziti (pokaziti), sváděti.

**dēprecābundus, a, um** [*deprecor*] úpěnlivě prosící *T.*

**dēprecātiō**, *ōnis, f.* [*deprecor*] **1** odprošování **a** prosba za odvrácení něčeho: *d. periculi C b* prosba za odpuštění, omluva **2** prosba, přímluva za někoho: *quae d. est reliqua? C* která cesta milosti zbývá.

**dēprecātor, ōris, m.** [*deprecor*] **1** prosebník za odvrácení něčeho (zlého), kdo prosbami odvrací (zlé): *d. periculi C 2* přímluvce, přímluvčí, orodovník: (abl. abs.) *eo deprecatore Cs* na jeho přímluvu, jeho přímluvou.

**dē-precor, ārī, ātus sum 1** odprošovati **a** prositi za odvrácení (zlého), odvracetí prosbami, spec. zapuzovati modlením, odmodliti (*alqd*, *alqd ab alqo*): *saepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem O*; *mortem non deprecor O* neprosím za život; *hoc unum deprecor O* jen to,

prosím, (na mně) nechtěj; (absol.) *equidem merui nec deprecor* V a nežádám milosti; prosbami odmítati; zříkati se něčeho, proklínati: *deprecor illum* Ct **b** prositi za odpuštění; - spec. s prosbou pronášeti, uváděti něco na odpuštění sobě, na omluvu: (s ak. c. inf.) *legati errasse regem deprecata sunt* S **2** vyprošovat si něco, doprošovat se něčeho, snažně prositi za něco, přimlouvati se (alqd; alqd pro alqo n. alci, alqm, s ut n. ne): *multorum hic vitam est deprecatus* C vyprosil si život

**dē-prehendō**, *ere*, *hendī*, *hēnsu*m a staž. **dē-prendō**, *ere*, *prendī*, *prēnsu*m **1** zachytiti, chytiti, polapiti; zajmouti, zatknouti; zabaviti: *quo* (sc. *cursu*) *deprendi visa fera est* O zdálo se, že jest šelma doháněna **a** stihnouti, zastati; zachvátiti: *Argolico mari depressus* V zastížen v moři argolském **b** (věc) zastihnouti, nalézt, odhaliti: *furta d. O*; *gladius d. L*; *coniurationem d. C* **c** (osobu) postihnouti, přistihnouti. dopadnouti (obyč. při zlém skutku); - spec. překvapiti, přepadnouti: *nuntio deprehensus est* T zprávou byl zastížen, překvapen **2** metaf. postihnouti myslí, postřehnouti, poznati, (z)pozorovati, shledati: *si me stultior ipso deprenderis* H jsi-li shledáván pošetilejším.

**dēprehēnsiō**, *ōnis*, *f.* [*deprehendo*] zachycení; dopadení; postižení, nalezení, odhalení.

**dē-prendō** viz *deprehendo*.

**dēpressus**, *a*, *um* [*deprimo*] stlačený; nízko položený, nízký.

**dēprimō**, *ere*, *pressī*, *pressu*m [*de a premo*] **1** (dolů) stlačiti, snížit: *terram ea lanx et maria deprimet* C zemi ta miska i moře dolů stihne; *depressit duos* O srazil (k zemi); *animus depressus in terram* C; - spec. **a** (lod') ponořiti (nárazem, proražením), potopit **b** hluboko (do země) zapouštěti, prohlubovati, (hluboko) (vy)kopati: *fossam d. Cs* T vykopati příkop; *locus humi depressus* S místo vykopané do země; *totum* (sc. *opus*) *est e saxo*

*in mirandam altitudinem depresso* C celé jest z kamene, který jest vykopán (který jde) do podivuhodné hloubky **2** metaf. potlačiti, udusiti. Part. *depressus* j. adj. v. t.

**dē-proelior**, *ārī* (prudce) bojovati.

**dē-prōmō**, *ere*, *prōmpsi*, *prōmptu*m vynímati, bráti odněkud, vybírati (alqd ex, de re n. s pouh. abl.): *d. Caecubum cellis* H vyndati caekubské ze sklepů; *condo et compono, quae mox d. possim* H schovávám a ukládám, co bych si mohl (jako ze zásobárny) vbrzku vybrati.

**dē-properō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** intrans. prospíšiti si **b** transit. naspěch sehnati, spěšně opatřiti: *d. coronas* H rychle uplésti.

**dēpsō**, *ere*, *suī*, *stum* [δέψω] hnísti C.

**dē-pudet**, *ēre* přestává stud: *depuduit me* O přestal jsem se stydět.

**dēpūgis**, *e* [*de a pugā*] s hubeným zadkem (= ἄπυγος) H.

**dē-pugnō**, *āre*, *āvī*, *ātum* bojovati (sváděti) rozhodný boj: *d. parati* H.

**dēpulsio**, *ōnis*, *f.* [*depello*] zapuzení, zahánání; odvrácení, odstranění.

**dēpulsor**, *ōris*, *m.* [*depello*] zapuditel; odvratitel: *d. dominatūs esse maluit* C chtěl raději odvrátiti samovládu.

**dēpulsōrius**, *a*, *um* [*depello*] odrážející; odvracející (spec. zlo), odvratný.

**dē-pūrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*de a pus*] vl. zbaviti hnisu, očistiti.

<**dēputātus**, *ī*, *m.* [*deputo*] vyslanec.>

**dē-putō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** zevrubně odhadovati, míti za to, pokládati: *in senecta hoc deuto miserrimum* básn. u C to pokládám za nejbídnější **2** určovati, odevzdávati, přičítati. - <posílati (s jistým úkolem), vysílati; odt. *deputatus* v. t.>

**dē-rādō**, *ere* seškrabati, setřít; part. *derasus* holý Pn.

**Derbices**, *um*, *m.* Derbikové, kmen usedlý vých. od Kaspického moře Cr.

**Dercetis**, *is*, *f.* [Δερκετώ] Derketis (-to), syrská bohyně, matka babylonské Semiramidy.

**dĕrĕctĕ, dĕrĕctō** viz *directe, directo*.  
**dĕrĕctus** viz *directus*.

**dĕrelīctiō, ōnis, f.** [*derelinquo*] ostavení, opuštění; zanedbání, opomenutí.

**dĕ-relinquō, ere, liqui, lictum** (nadobro) opustiti, ostaviti, nechati, zůstaviti; metaf. zanedbati, opomenouti.

**dĕ-repente, adv.** znenadání, najednou, náhle.

**dĕ-rĕpō, ere** slézati *Tb*.

**dĕ-rideō, ěre, rīsi, rīsum** posmívati se, vysmívati se někomu, tupiti (abs., alqm n. alqd).

**dĕridiculus, a, um** (velmi) směšný; = subst. **dĕridiculum, i, n.** a posměch: *deridiculo fuit T* stal se posměšným; *per d. auditur T* s posměchem jest slyšen **b** posměšný zjev: *deridiculo corporis despiciendus T* pro směšné tělo hodný opovržení.

**dĕ-rigĕscō, ere, rigui, —** (zcela) (z)tuhnouti, (z)trnouti, zdřevĕnĕti: *deriguit malis O* ztuhla pohromami; *deriguere comae O* zježily se vlasy; *deriguere oculi V* v sloup ťe obrátily oči.

**dĕrigō** viz *dirigo*.

**dĕripīō, ere, ripui, reptum** [*de a rapio*] **1 a** strhnouti (dolů), vytrhnouti (alqd de n. ex re, i pouhý abl.): *tergora deripiunt costis V* kůži chvatně stahují s žeber; *dextram deripit ense V* pravici srazí (utne) mečem; *d. rates navalibus V* vytrhnouti (= kvapně vytáhnouti) loď z lodĕnic; *vaginā deripit ensem V* z pochvy vytrhne meč **b** vytrhnouti, vyrvatí někomu něco: *arma militibus derepta H* zbranĕ stržené vojínům; *spolia derepta Latinis V* **2** metaf. utrhovati, ubírati z něčĕho, ztenčovatí něco: *de auctoritate d. C.*

**dĕrisiō, ōnis, f.** [*derideo*] posměch.

**dĕrisor, ōris, m.** [*derideo*] posměvač, posměváček; čtverák, šprýmař: *ut tu semper d. eris H* jak ty věčně zůstaneš čtverákem; *d. vero laudatore plus movetur H* posměvač více jest dojat (na oko) než opravdový chvalořečník; *d. Latinus M* (Latinus, komik za doby Domitianovy).

**dĕrisus, ūs, m.** [*derideo*] posměch,

výsmĕch: *derisui esse T* býti na posměch.

**dĕrivātiō, ōnis, f.** [*derivo*] **1** odvádĕní, odvedení (vody) **2** odvozování, výklad (slov).

**dĕrivō, ěre, ěvi, ětum** [*de a rivus*] **1** odvodňovatí, odvádĕti (vodu), vésti vodu někam: (obr.) *hoc fonte derivata clades H* pohroma odvozená z tohoto pramene **2** metaf. odvádĕti: *crimen d. C* svalovatí vinu (s někoho).

**dĕ-rōdō, ere, rōsi, rōsum** ohlodati.

**dĕrogātiō, ōnis, f.** [*derogo*] částečné zrušení (zákona) návrhem (*rogatione*) učinĕným k národu **C** = <zmenšování, utrháni>.

**dĕ-rogō, ěre, ěvi, ětum** odnímati, ubírati: *nihil iuri d. T* neubírati právu, neomezovatí právo; *tutelaē nihil d. T* nezkracovatí nikterak ochranu; *certam derogat vetustas fidem L* jistou (bezpečnou) hodnovĕrnost odnímá starobylost; *non tantum mihi derogo, tamen si nihil adrogo, ut . . . C* (neubírám si tolik =) tolik se nepodceňuji, ačkoliv (si také nic neosobuji =) se také nijak nepřeceňuji; = spec. *d. de lege (ex lege, legi)* rušiti částečné (zákon), platnost (zákona) omeziti návrhem (*rogatione*) předloženým lidu, srov. *abrogare*.

**Dertōna, ae, f.** město v Ligurii (nyn. Tortona) **C**.

**dĕruptus, a, um** [*de a rumpo*] odtržený; strmý, příkrý, srážný; = subst. **dĕrupta, ōrum, n.** strže, propasti, srázy: *per avia ac derupta T* po necestách a srážech.

**dĕ-saeviō, ěre** (prudce) zuřiti, soptiti.

**dĕscendō, ere, scendi, scĕnsum** [*de a scando*] **1** sestupovatí, sejíti (dolů), odebírati se (s vyššího místa dolů), přijíti, (o vojsku) táhnouti (ex, de, a re, in re n. ad alqd): *in forum d. C* přijíti na forum (římské forum bylo v dolinĕ); (též prostĕ) *hodie non descendit Antonius C* dnes nepříjde Antonius (na forum); *fuge, quo d. gestis H* utíkej, kam se dostati toužíš **2** metaf. **a** sestoupiti, sejíti (dolů): *Afra avis descendat in ventrem H* africký pták



(= perlička) by vešel do žaludku; *toto descendit corpore pestis* *V* zkáza se šíří po celém trupu lodi; *in Maeci descendat aures* *H* nechť přijde k (soudnému) sluchu Maeciovu; *infra d. L* táhnouti dolů; *d. in causam C* ujmouti se věci; *aperte descendisse in causam videbatur T* zřejmě bylo viděti, že se přidal ke straně; *in certamen d. C* dáti se do hádky; = (o zbraních, střelách); vnikati, pronikati: *ferrum in corpus descendit L*; (obr.) *quod verbum in pectus altius descendit S* a to slovo vniklo hlouběji do srdce; *qui* (sc. metus) *cum d. ad animos non posset L* ale poněvadž nemohl vniknouti do srdce; = (o horách) sestupovati, skláněti se, svažovati se: *mons descendit in aequum O*; = (o vodstvu) rozliti se po . . . , zatopiti něco: *mare descendit in campos Cr*; = trans. *maritus altum soporem descendat Ap* upadl do spánku **b** přistoupiti, přikročiti (k nejkrajnějšímu prostředku; často s vedl. významem ukvapení, chvatu) sáhnouti k . . . , odhodlati se, chopiti se něčeho; (s vedl. významem snížení) přistoupiti na něco, svoliti k . . . , podvoliti se, poddati se, snížit se: *ad omnia d. Cs* přistoupiti na vše; *ad contumelias d. Cs* snížit se k potupám; *preces in omnes d. V* ke všelikým prosbám se ponížiti; *ad quas* (sc. *calamitatum societates*) *non est facile inventu, qui descendant C* málokdo se sníží k účasti v pohromách; = (neos. pas.) *eo contemptionis descensum (esse), ut . . . T* že se až tam zašlo v pohrdání jimi.

**dēscēnsiō, ōnis, f.** [*descendo*] sestupování, sestoupení: *d. Tiberina C* plavba (o závod) po T.; meton. vana v lázních *Pn*.

**dēscēnsus, ūs, m.** [*descendo*] 1 sestupování, sestup: *quā illi d. erat S* kudy mu bylo sestoupiti; *facilis d. Averno* (dat. cíle) *V* do podsvětí snadno lze sestoupiti 2 meton. cesta dolů (vedoucí); = <snížení, hloubka>.

**dē-scīscō, ere, scīvī, scītum** 1 (vl. usnášeti se o odpadnutí, srov. *scisco*): odpadati, odtrhovati se, odvracet

se; s určením cíle přidávati se k někomu (abs., ab alqo, ad alqm) 2 metaf. odvracet se, odchylovati se od . . . , uchylovati se.

**dē-scrībō, ere, scrīpsī, scrīptum** 1 (na) rýsovati, (na)kresliti, (písmem) zobrazovati, napsati, zaznamenati: *in cortice fagi carmina d. V* vrýti (vyřezati) písně do kůry bukové; *caeli meatus describent radio V* budou zobrazovati oběhy nebeských těles; = spec. psáti z předlohy, opisovati: *factorum dictorumque eius descripta per dies recitare T* předčítati jeho denní zápisky 2 metaf. popisovati, vypisovati, (slovem n. písmem) (vy)líčiti, vyložiti, vysvětliti, (popisem) označiti: *quam* (sc. *coniugem*) *sine contumelia describo C* o níž se zmiňuji bez pohany; *si quis dignus erat describi H* zaslouhoval-li někdo, aby byl (v komedii) vyličen; (s dvojitým ak.) *me abiecti homines latronem describebant C* na mne naráželi jako na lupiče. = Viz též *discribo*.

**dēscriptiō, ōnis, f.** [*describo*] 1 výkres, nárys, vypsání: *numeris aut descriptionibus explicare C* vysvětlovati počty a měřickými výkresy; *aedificandi d. C* nákres stavby, stavební plán 2 metaf. popsání, vypsání, (vy)líčení.

**dē-secō, āre, secuī, sectum** odříznouti, useknouti, utíti, (obilí, trávu) požíti, pokositi.

**dē-serō, ere, seruī, sertum** (vl. od sebe odřaditi, odpojiti) 1 opouštěti, zůstavovati: *Aeneas deserit muros V* = spec. proti povinnosti (zrádně) opouštěti, zůstavovati, vydávati na pospas, zrazovati, (ve vojenství) zběhnouti (od vojska): *relinquere ac d. C* zanechat a opustiti; *vadimonium d. C* ostaviti rukojemství, nedostaviti se na soud (v ustanovený den), nedostáti slibu stvrzenému rukojemstvím; *officium d. C* zpronevěřiti se povinnosti 2 metaf. opouštěti, ostavovati, zanechávati něčeho, opominouti, zanedbávati: *non deserit sese Cs* nepouští sebe = nepozbývá myslí, nezoufá sám nad sebou. Part. *desertus* j. adj. v. t.

**dēsertō**, *āre* [*desertus*] pustošiti, ple-  
niti.

**dēsertor**, *ōris*, *m.* [*desero*] 1 osta-  
vitel; = spec. kdo zrádně opouští  
(opustil), (ve voj.) zběh, uprchlík  
2 zanedbávatel: *communis utilitatis d.*  
C kdo zanedbává obecný prospěch.

**dēsertus**, *a*, *um* [*desero*] opuštěný,  
osamělý; (o krajině, půdě) liduprázdný,  
neobývaný, pustý, nevzdělaný;  
subst. **deserta**, *ōrum*, *n.* pustiny,  
poušť.

**dē-serviō**, *īre* horlivě sloužiti,  
býti oddán, býti zasvěcen někomu.

**dēses**, *idīs*, *adj.* [*desideo*] kdo ne-  
činně sedí; nečinný, líný, zahálčivý:  
*res Romana d. L* obec římská ochablá.

**dēsideō**, *ēre*, *sēdī*, *sessum* [*de a*  
*sedeo*] vysedávati, nečinně seděti, za-  
háleti.

**dēsiderābilis**, *e* [*desidero*] žádoucí;  
toužený; nezapomenutelný.

**dēsiderātiō**, *ōnis*, *f.* [*desidero*] touha.

**dēsiderium**, *īi*, *n.* [*desidero*] 1 touha,  
tužba, žádostivost (něčeho pohřeš-  
ující); stýskání, stesk po něčem: *d. (est)*  
*libido eius qui nondum adsit videndi C*;  
*d. ferre L* mítí (chovati) touhu; *in de-*  
*siderio esse C* mítí touhu 2 meton.  
**a** sm. žádost, přání, požadavek: *desi-*  
*deria militum T*; metaf. potřeba: *desi-*  
*deria naturae C* přirozené potřeby  
**b** toužená osoba n. věc, láska: *deside-*  
*rio meo nitenti Ct.*

**dēsiderō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*sidus*, srov.  
*considero*] (pův. asi ustati od pozorování  
hvězd, neviděti) **a** toužiti (po něčem,  
co je vzdáleno, co nemáme), mítí touhu;  
žádati si, přátí si, požadovati, vy-  
žadovati: *d. suos L* stýskati si po  
svých; *si desideranda erant* (sc. *benefi-*  
*cia*) *S* kdyby byla žádoucná; *quae*  
(sc. *genera*) *eloquentiam desiderant C*  
vyžadují výmluvnosti **b** spec. po-  
strádati, pohřešovati: *in eo proelio*  
*ducentos milites desideravit C*; v pas. ne-  
dostávati se, chyběti: *seu quid desi-*  
*derari videbatur Cs* že něco chybí.

**dēsidia**, *ae*, *f.* [*desideo*] nečinně se-  
dění, nehybnost; zahálka, nečinnost  
lenost: (v plur.) *vobis desidiaae cordi V*  
vám stále je na mysli zahálka.

**dēsidiōsus**, *a*, *um* [*desidia*] vl. **a** za-  
hálčivý **b** plodící zahálčivost, roz-  
mařilý.

**dē-sidō**, *ere*, *dēsēdī*, — ssaditi se,  
ssednouti: **a** *desedit in imos poplites*  
*Ap* sklesla na kolena **b** slehnouti  
se: *subductā ad manes desedimus undā*  
*V* odplynutím vlny jsme klesli (až) ke  
stínům; (obr.) *velut desidentes mores*  
*L* mravy jakoby upadající.

**dēsignātiō**, *ōnis*, *f.* [*designo*] ozna-  
čení, popsání, popis, nárys; = spec.  
určení, jmenování, ustanovení, vol-  
ba (na úřad pro příští rok): *d. consu-*  
*latūs T* ustanovení na konsula.

**dēsignātor**, *ōris*, *m.* [*designo*] pořá-  
datel, soudce při veřejných hrách *O* (viz i  
*dissignator*).

**dē-signō**, *āre*, *āvī*, *ātum* označo-  
vati, stanoviti, vytýkati, vykazovati,  
narážeti na někoho; = spec. **a** vy-  
obrazovati, vypořadovati (na tkanině)  
**b** (o úředníku) zvl. v part. perf. pas. na  
př. *consul designatus* konsul zvolený  
pro příští rok, nastávající konsul  
**c** zařizovati, pořádati, strojiti: (s při-  
hanou) *quid non ebrietas designat? H* co  
(vše) opojení nenastrojí.

**dēsiliō**, *īre*, *siluī*, — [*de a salio*]  
1 seskakovati, (o vlnách) spadati (abs.;  
de, ex re; re, a re) 2 metaf. *imitator*  
*desilit in artum H* dostává se do  
úzkých.

**dē-sinō**, *ere*, *dēsī* (*-ivī*), *dēsitum*  
1 intrans. přestávati (= nepokračova-  
ti), ustávati (abs., re, in re); *imbres desi-*  
*erant O*; (s gen.: graecismus) *desine querela-*  
*rum H* ustaň od nářků; (s in s ak.) *desinit*  
*in piscem mulier H* končí se v rybu;  
(nejčast. s inf.) *desine mirari C*; (při  
inf. pas. klade se v klas. době též pasivní  
tvar *desitus sum*): *orationes legi sunt*  
*desitae C* řeči se přestaly čísti; *num-*  
*quam desitum turbari comitia L* nikdy  
nepřestalo rušení voleb 2 transit.  
ustávati od něčeho, nechávati něčeho  
(alqd): *desine plura, puer! V* ustaň již;  
*desine versus V* nech již psaní.

**dēsipiō**, *ere*, —, — [*de a sapio*] býti  
nemoudrý, blázniti, jednati pošetile,  
chovati se zpozdile: *d. in loco H* za-  
blázniti si v pravý čas.

**dē-sistō**, *ere, stitī*, — vl. odstupovati; ustávati, přestávati; nechávati něčeho, upouštěti od něčeho (abs., re, de re, a re): *sonus destitit O* hlas uvízl (v hrdle), selhal; (s gen.: graecismus) *d. pugnae V* ustati od boje; (s inf.) *desiste manum committere Teucris V* ustaň se potýkati, nepotýkej se (již) s Teukry.

**dēsōlātiō**, *ōnis, f.* [*desolo*] 1 osamocení, opuštěnost 2 zpuštění, zpustošení, zpuštění, poušť.

**dē-sōlō**, *āre, āvī, ātum* [*de a solus*] (vl. nechati něco samotno), osamocovati, opouštěti, (o kraji) zbavovati lidu, činiti pustým: *desolavimus agros V* zpustošili jsme nivy; — zvl. part. perf. pas. **dēsōlātus**, *a, um* osamocení, opuštěný, liduprázdný, zpuštěný, pustý: *desolati manipuli V* opuštěné (od vůdců); *desolatae terrae O*.

**dē-spectō**, *āre* 1 hleděti, pohlížeti shora (s výše), shlížeti na něco, (o místech vyšších) ovládati něco: *quos (populos) despectant moenia Abellae V* 2 metaf. shlížeti pohrdavě; pohrdati někým (alqm).

1. **dēspectus**, *ūs, m.* [*despicio*] shlížení 1 rozhled shora, vyhlídka: *erat ex oppido d. in campum Cs* 2 metaf. pohrdavé shlížení, pohrdání: *despectui esse T* býti předmětem pohrdání.

2. **dēspectus**, *a, um* [*despicio*] zhrzený, povržený, hodný povržení; nepovšimnutý.

**dēsperanter**, adv. [*despero*] beznadějně, zoufale C.

**dēsperātiō**, *ōnis, f.* [*despero*] zbavení naděje, zoufání, zoufalost, zoufalství; beznadějnost, beznadějně (zoufalé) postavení: (s gen. obj.) *d. vitae C* zoufalství nad životem; *d. omnium rerum C* úplná zoufalost; *magnam pacis desperationem offerebat Cs* neskýtalo valné naděje v mír; *d. donativi T* zklamaná naděje v obdarování.

**dēsperātus**, *a, um* [*despero*] zbavený naděje, beznadějný, ztracený, zoufalý (akt. i pas.): *d. ab omnibus C* beznaděje ode všech opuštěný; *homines desperati Cs* zoufalci (jimž není spásy ni pomoci).

**dē-spērō**, *āre, āvī, ātum* nemíti naděje, býti bez naděje, vzdávati se naděje, ztráceti naději, nedoufati v něco, nedůvěřovati, zoufati (nad někým, něčím); míti někoho za ztracena 1 intrans. (abs., de alqo, de re, s dat.) *sibi d. Cs* zoufati sám nad sebou; (s ak. c. inf.) *quae desperat tractata nitescere posse H* o čem nemá naděje, že jsouc zpracováno bude moci (básnickou krásou) se skvíti 2 transit. (alqd) *nil desperandum H* nic netřeba zoufati; *d. membra Glyconis H* nemíti naděje v sílu paží Glykonových (t. j. nemoci silou paží dosáhnouti Glykóna); (zvl. v abl. abs.) *auxiliis desperatis Cs* když nebylo naděje v pomoc, vzdavše se naděje v pomoc, zoufajíce nad pomocí; *desperata re Cs* (jsouce) v zoufalém postavení, vidouce nezbytí. Part. *desperatus* j. adj. v. t.

**dēspicātiō**, *ōnis, f.* [*despico*] pohrdání, opovrhování.

1. **dēspicātus**, *ūs, m.* [*despico*] opovržení; (jen v dat.) *despicatui duci C* býti v opovržení.

2. **dēspicātus**, *a, um* [*despico*] opovržený.

**dēspicientia**, *ae, f.* [*despicio*] povýšenost: *animi d. C*; pohrdavost, (pohrdavá) nevážnost.

**dēspicīō**, *ere, spexī, spectrum* [*de a specio*] 1 shlížeti, pohlížeti (shora dolů) na něco 2 metaf. hleděti zvysooka, spatra (t. j. opovrživě) na někoho, pohrdati, opovrhovati někým, nevážiti si, nedbati někoho (alqm, alqd): *copias d. Cs* pohrdlivě se vysloviti o . . .; *laborem d. Cs* odmítati práci || odvracet oči: *ut, simul atque ille despexerit (= oculos averterit), aliquid moliantur C* aby, jakmile oči odvrátí, kulí něco takového. Part. *despectus* j. adj. v. t.

**dēspicōr**, *ārī, ātus sum* [k *despicio*, srov. *suspico*] shlížeti, pohrdati. Part. *despicatus* j. adj. v. t.

**dē-spoliō**, *āre, āvī, ātum* vl. úplně svléci (z oděvu); oloupiti, obrati; zbaviti někoho něčeho (alqm alqa re), vypleniti.

**dē-spondeō**, *ere, spondī, spōnsum* 1 zaslibovati, přislibovati; — spec.

zaslibovati (za evĕstu), zasnuovati **2** ustoupiti něco, pustiti mimo, vzdáti se: *d. animum Pt, animos L* pozbytí ducha, klesnouti na mysli, zmalomyslnĕti.

**dĕspũmō, āre, āvī, ātum** [*de a spuma*] **1** tran. **a** sbírati pĕnu: *foliis undam despumat aeni V* sbírá pĕnu s moku kotle **b** mĕniti v pĕnu, (obr.) vypouštĕti jako pĕnu, vyhazovati jako pĕnu **2** intrans. přestati se pĕniti, došmĕti: *ut fervor despumet Sn.*

**dĕ-spuō, ere, —**, — vyplivnouti; metaf. (pohrdavĕ) odmítnouti *Pt Ct.*

**dĕsquāmō, āre, āvī, ātum** [*de a squama*] seškrabati šupiny (s ryb), oškrabati.

**dĕstillātiō, ōnis, f.** [*destillo*] kapání; t. t. lék. rýma, katar.

**dĕ-stillō, āre** kapati s něčeho; s abl. *destillent tempora nardo Tb* (skráně ať kapou nardem =) se skrání ať kape nard.

**dĕstinātiō, ōnis, f.** [*destino*] urĕní, ustanovení; = spec. rozhodnutí, pevný úmysl.

**dĕstinātus, a, um** [*destino*] **1** pas. ustanovený, urĕný **2** akt. rozhodnutý, odhodlaný, zatvrzelý, pevný: *d. obdura Ct.* = Subst. **dĕstinātum, ī, n.** urĕní, předsevzetí, zámĕr, úmysl, účel, cíl: *destinatis adversari T;* *ex destino Sn* zúmýsla, úmyslnĕ.

**dĕstinō, āre, āvī, ātum** [\* *de-stano;*

\**stano* ze *sto*, rozšřřenĕho o *n*; srov. ἵστάνω, ĕes. stanu] **1** upevňovati, uvazovati, pŕituzovati (alqd re, alqd ad alqd); *falces laqueis d. Cs* zachycovati; *funes qui antemnas ad malos destinabant Cs* **2** metaf. ustanovovati, urĕovati (alqd alci, alqd alci rei, alqd ad (in) alqd); = spec. **a** (u sebe) ustanovovati, umiňovati si, ustanoviti se na něčem, rozhodnouti se, odhodlati se (takĕ s pŕidavkem *animo, in animo*) alqd, s inf., s ak. c. inf.; **b** urĕovati za cíl, mířiti: *si quis insignibus effulgens (sc. erat), ad ictum destinabant T* vynikal-li kdo odznaky, na toho mířili **c** (dívku) urĕovati někomu za manželku, zasnuovati **d** urĕiti, ustanoviti za něco, s dvojm ak. (v pas. s dvo-

jím nom.): *Africam alci provinciam d. L. Part. destinatus j. adj. v. t.*

**dĕstitũō, ere, stitũi, stitũtum** [*de a statuo*] odstavovati od sebe; postavovati (stranou), zũstavovati, ostavovati, opouštĕti: *ante tribunal regis destitutus L* jsa postaven pŕed (soudnou) stolicí královu; *destituti inter patrum et plebis odia L* opuštĕní stojíce mezi nenávisťi . . . ; *d. (a) rĕ* zbavovati něčeho; pŕipravovati o něco, *ab omni spe destitutus L; commeatibus destitutus Am;* = spec. zrádnĕ opouštĕti, zrazovati: (abs.) *si destituit spes L* opustí-li nadĕje, zmizí-li nadĕje, zklameli se v nadĕji; *spem d. L* bráti, maŕiti nadĕji; *destituit (= fraudavit) deos mercede pacta Laomedon H* oklamal o smluvenou mzdu.

**dĕstitũtiō, ōnis, f.** [*destituo*] zrádnĕ opuštĕní, oklamání.

**dĕstrictĕ, adv.** [*destrictus*] ostŕe, ráznĕ, rozhodnĕ.

**dĕstrictus, a, um** [*destringo*] (metafora vzata od obnaženĕho meĕe) ostrý, rázný, rozhodný, pŕísny.

**dĕ-stringō, ere, strĩnxĩ, strictum** **a** odtrhovati, strhovati, odhalovati: *d. gladium d.* obnažiti, tasiti meĕ; *destricta securis L* namířená sekera **b** zlehka (povrchnĕ) se dotýkati, zaváditi, škrábnoti, (o zbrani) lehce raniti: *aequora destringunt summis alis O* hladinu zlehka ĕerí koncem křídĕl. *Part. destrictus j. adj. v. t.*

**dĕstructiō, ōnis, f.** [*destruo*] zbořĕní.

**dĕstructor, ōris, m.** [*destruo*] bořitel.

**dĕ-struō, ere, strũxĩ, structum** **1** (stavbu) strhnouti, zbourati, zbořiti **2** metaf. niĕiti, hubiti: *fortunam d. T* podŕývati dũstojnost.

**dĕ-sũdō, āre, āvī, —** potiti se; metaf. (v potu tváři) namáhati se, lopotiti se.

**dĕ-suĕ-fĩō, fierĩ, factus sum** [srov. *desuesco*] odvykati si, odvyknouti; **dĕsuĕfactus, a, um** odvyklý něčemu (a re).

**dĕ-suĕscō, ere, suĕvĩ, suĕtum** odvykati si. *Part. desuetus j. adj. v. t.*

**dĕsuĕtūdō**, *inis*, *f.* [srov. *desuesco*] odvyknutí od něčeho (*alcis rei*), nezvyklost.

**dĕ-suĕtus**, *a*, *um* [*desuesco*] **a** (o věcech) vyšlý z obyčeje, neobvyklý, neobyčejný **b** (o osobách) odvyklý.

**dĕsultor**, *ōris*, *m.* [*desilio*] vl. seskakovatel **1** krasojedec, který při jízdě o závod přeskakoval s koně na koně **2** metaf. nestálý člověk: *d. amoris O* „přeletavec v lásce“.

**dĕsultōrius**, *a*, *um* [*desultor*] krasojedcův: *equus d.*; subst. masc. krasojedný kůň.

**dĕ-sum**, *esse*, *fuī*, *futūrus* (u básn. tvary *dĕerat*, *dĕero*, *dĕerit* jsou dvojslabičné a vyslovují se *dĕrat*, *dĕro*, *dĕrit*) býti pryč, nebýti přítomen, nebýti účasten, scházeti, chybĕti, nedostávat se (*alci rei*, *ad alqd*): *quaerenti defuit orbis O* (jí hledající nebylo světa, t. j. na světě nebylo místa, kde by nebyla hledala; *dimicationi d. L* nedostavit se k zápasu; = spec. chybĕti svou pomocí, odepřítí pomoci, vzdalovati se něčeho, nepřispĕti, nepomáhati, opouštĕti někoho; obmeškati, zanedbati něco (*s dat.*): *nulli fides eius defuit N* nikomu neodepřel své pomoci; *neque Pompeiani huic rei defuerunt Cs* a Pompejovci vykonali (v této věci) svou povinnost; *dignitati suae d. C* zapomínati své důstojnosti; *haud mihi dĕero H* postarám se již o sebe; *rei publicae non deesse C* přispĕti...; *ne occasione temporis deesset Cs* aby nezmeškal, nepropásl...; *commodis eorum non d. C* neobmeškati prospĕti jim v jejich zájmech.

**dĕ-sūmsi**, *ere*, *sūmsi*, *sūmptum* vybíratí si, vyvolítí si.

**dĕ-super**, adv. shůry, svrchu, shora: *d. vulnerare Cs*.

**dĕ-surgō**, *ere*, —, — zvednouti se, povstati od něčeho (*re*).

**dĕ-tegō**, *ere*, *tĕxi*, *tĕctum* **1** odkrývati, odhalovati, obnažovati: *aedis detecta N* chrám beze střechy; *puer caput detectus V* s nepokrytou hlavou, t. j. bez přílby **2** metaf. odkrývati, odhalovati, objeviti, vyzraditi: (medial.) *formidine detegi T* prozraditi se

strachem; *detecta fides Ap* odhalená zrada.

**dĕ-tendō**, *ere*, —, *tĕnsum* stahovati něco rozepjatého, skládati: *tabernacula d. Cs*.

**dĕtentiō**, *ōnis*, *f.* [*detineo*] zdržování, zadržování.

**dĕ-tergeō**, *ĕre*, *tersi*, *tersum* **1** stírati, utírati: (básn.) *deterget nubila caelo Notus H* stírá mraky s nebe jih; = spec. (utírajíc) čistiti **2** metaf. uraziti, zurážeti: *remos d. Cs*.

**dĕterior**, *ius* [kompar. k pův. adv. *de shora* dolů, dole; vl. dolejší, nižší, srov. *exterior*, *interior*] (superl. **dĕterrimus**, *a*, *um*) méně dobrý, špatnější, horší; slabší, nepatrnější: *vectigalia deteriora facere Cs* umenšiti důchody; *si placeant spe deterius nostra H* budou-li se líbiti hůře, než je naše nadĕje = nedojdou-li očekávané oblíby naše plody; *nec virtus curat reponi deterioribus H* udatnost netouží vrátiti se k zbabĕlčům; (subst.) *in deterius trahere T* vykládati v horší (než jest pravda), vykládati ve zlé; *cuncta in d. audita T* všecky zprávy znĕly hůře; *in d. augere T* zvĕtšiti v horší.

**dĕterminātiō**, *ōnis*, *f.* [*determino*] omezení, vymezení, hranice; konec.

**dĕ-terminō**, *āre*, *āvī*, *ātum* přesně omezovati, vymezovati, ohraničovati.

**dĕ-terō**, *ere*, *trivī*, *trītum* **1** stírati, otírati: *detrita tegmina T* sedřený šat; *detereret sibi multa H* mnohé by si obrousil **2** metaf. ztenčovati, zeslabovati, umenšovati; zlehčovati: *ardor deteritur T* zápal se zeslabuje.

**dĕ-terreō**, *ĕre*, *uī*, *itum* odstrašovati, (strachem) odvracetí, odrazovati, odpuzovati od něčeho, brániti něčemu (*abs.*, *alqm a re*, *de re*, *re*); v pas. dávati se odstrašiti, upouštĕti od něčeho: *victu foedo d. H* odvracetí od...; (*s ak. věci*) *nefas d. O* brániti zločinu; *vim d. L* odvracetí násilí.

**dĕtestābilis**, *e* [*detestor*] hodný prokletí; hoden opovržení, ohavný, odporný, zlořechný.

**dĕtestātiō**, *ōnis*, *f.* [*detestor*] **a** prokletí, zlořechení, kletba **b** odvrácení, usmíření: *d. scelerum C*.

**dē-testor, āri, ātus sum 1** (bohů se dovolávajíc) svolávati něco (zlého) na někoho: *in caput d. pericula L 2 a* proklínati (dovolávajíc se bohů), zlořečiti někomu (alqm): *detestandus = detestabilis* (v. t.); part. perf. *detestatus* v pas. význ. *bella matribus* (dat. pāv.) *detestata H* války matkami prokleté **b** prosbami odvracet, slavnostně se zříkati něčeho (alqd): *a se querimoniam d. ac deprecari C* omluviti se a ospravedlniti se ze stížnosti.

**dē-texō, ere, texuī, textum 1** dotkávati, doplétati, uplésti **2** metaf. dokončiti.

<**dēthronisātiō, ōnis, f.** [*dethroniso = dethrono* sesaditi s trůnu od *de a thronus*] sesazení s trůnu, detronisace.>

**dētineō, ēre, tinuī, tentum [de a teneo] 1** zdržovati někoho od něčeho: *ab incepto d. S 2* zdržovati, zadržovati někoho **a** *ne quis Cremonensem* (ak. předm.) *captivum* (ak. doplňk.) *detineret T* aby nikdo obyvatele Kremony nedržel v zajetí; (absol.) *nisi quid te detinet H* nezdržuje-li tě nic, t. j. máš-li kdy **b** zadržovati něčím (v něčem), zabavovati, zaměstnávat, poutati: *d. studiis animum O; in legatione detentus T* zaměstnán; *in lyricis d. modis O* zabavovati zpěvem při lyře **c** (čas) zabaviti něčím, strávit: *d. sermone diem O* strávit den rozprávkou **d se d.** (= *vitam conservare*) *T* držeti se na živu **e** (peníze, majetek) zadržovati někomu: *pecuniam d. T.*

**dē-tondeō, ēre, tondi, tōnsum** ostříhati: básn. *detonsae frigore frondes O* listí mrazem ostříhané.

**dē-tonō, āre, tonuī, — 1** hřmíti (shora dolů) **2** dohřmėti, přestati bouřiti.

**dē-torqueō, ēre, torsi, tortum 1** zatačeti, otáčeti od něčeho ( pryč, jinam), odvracet (alqd a re): *vulnus Iuno detorsit V* odvrátila **2** ohýbati, křiviti, zchromiti: *corpus detortum T* zkrivené tělo; (obr.) *si Graeco fonte cadent parce detorta* (sc. *verba*) *H* budou-li plynouti s měrou z pramene řeckého odvozená **3** (odvracejíc od něčeho) otáčeti, obracet k něčemu (alqd ad, in alqd); (obr.)

*si te alio pravum detorseris H* obrátíš-li se jinam na scesti; *verba in crimen detorquens T* překrucuje slova ve zločin.

**dētractiō, ōnis, f.** [*detraho*] **1** stažení, odtážení, odnětí, vzetí: *d. atque appetitio alieni C* odnětí cizího majetku a touha po něm **2** metaf. zbavení, zproštění: *doloris d. C* osvobození od bolesti.

**dētractō** viz *detrecto*.

**dētractor, ōris, m.** [*detraho*] utrhač, zlehčovatel: *haudquaquam sui d. T* (litotes) nikterak sebe nezlehčující (t. j. ač se rád chlubil).

**dē-trahō, ere, traxī, tractum 1** strhovati (dolů), stahovati, snímati (alqm, alqd de, e re n. s pouh. abl.): *muros d. T* strhnouti, zbořiti zdi; *signa detracta lucis T* odznaky sňaté se stromů v hájích = vzaté z hájů **2 a** odnímati, ubírat (alci, alci rei alqd; alqd de (ex) re): *d. corpori L* ubrati, utrhnouti tělu (= sobě); *d. arma suspectis T* odzbrojovati podezřelé; *d. de homine sensūs C* odnímati smysly člověku; *de possessione d. C* ubrati z majetku; (obr.) *errorem animis d. O* zbaviti mysl nejistoty **b** ubírat, utrhovati někomu (na cti), zlehčovati někoho, něco (alci, de alqd, de re) **3** odvléci, odvésti, odciziti, oddáliti, vzdáliti (alqm., alqd): *Hannibalem ex Italia d. L.*

**dētractiātiō, ōnis f.** [*detrecto*] odpírání něčeho, vzpouzení se, zpěčování se něčemu (alcis rei).

**dētractātor, ōris, m.** [*detrecto*] zlehčovatel.

**dētractō** n. **dētractō, āre, āvī, ātum** [*detraho*] vl. strhovati dolů **1** (= *detraho*) snižovati, zlehčovati: *adversae res etiam bonos detractant S* nezdár snižuje i chrabré **2** (= *recuso*) odpírati něco, vyťahovati se, vytáčeti se z něčeho, vyhýbati se, zpěčovati se něčemu, vzpouzeti se proti něčemu (alqd): *pugnam d. T* vzdalovati se bitvy; *si imperium detrectetur* (sc. *a legionibus*) *T* jestliže by odepřely poslušnost.

**dētrimentōsus, a, um** [*detrimentum*] (velice) škodlivý, záhubný, zhoubný, (jsoucí) velice na záhubu (na újmu) *Cs.*

**dētrimentum**, *ī*, *n.* [*detero*] vl. otrnění, stěr metaf. **1** sedření, vysílení: *patres, ergastuli detrimenta* (= *hominēs ergastulo detriti*) *Cr* otcovė otrockou robotou sedření **2** újma, škoda, ztráta, pohroma: *videant consules, ne quid detrimenti res publica capiat C Cs S L; detrimento esse C Cs* býti na škodu; *d. accipere, capere, facere* utrpěli ztrátu, škodu; *d. militum Cs* ztráta na vojínech; = spec. (ve válce) nehoda válečná, porážka: *d. accipere Cs* utrpěli porážku.

**dē-trūdō**, *ere, trūsī, trūsum* **1** strčiti (dolů), sraziti, sehnati, svrhnouti (alqm, alqd; ex, de, a re n. s pouh. abl.); = spec. (nepřítel) vytisknouti (odněkud), zatlačiti, vypuditi **2** tisknouti někoho k něčemu, doháněti, nutiti: *ad belli necessitate d. T* donutiti k válce; *nec me in paupertatem ipse detrudam T* aniž se sám uvrhnu do chudoby.

**detruncātiō**, *ōnis, f.* [*detrunco*] osekaní, ořezání.

**dē-truncō**, *āre, āvī, ātum* **1** oddělití, odtíti od pně, od trupu: *caput d. O* utíti **2** meton. osekati, oklestiti, zkomoliti: *arbores d. L.*

**dē-tumēscō**, *ere, muī* splasknouti, o vodě opadnouti.

**dē-turbō**, *āre, āvī, ātum* **1** prudce sháněti (dolů), svrhovati, srážeti; zaháněti, zatlačovati, zapuzovati, vytisknouti (alqm de, ex, a re n. s pouh. abl.): *caput orantis deturbat terrae* (dat. cíle) *V* hlavu prosícího srubne k zemi; **2** metaf. vypuditi z něčeho, zbaviti, oloupiti o něco: *d. spe (ex spe) C* připraviti o naději.

**dēturpō**, *āre, āvī, ātum* [*de a turpis*] zohavovati.

**Deucaliōn**, *ōnis, m.* [*Δευκαλιων*] Deukalion, syn Prometheův, zachráněný s manželkou Pyrrhou při potopě světa. Odt. adj. **Deucaliōnēus**, *a, um* Deukalionův, deukalionský.

**deūnx**, *uncis, m.* [*de a uncia*, t. j. (jedna) uncie chybí, méně uncie] jedenáct dvanáctin (assu i jiného celku).

**de-ūrō**, *ere, ussī, ustum* spalovati. **deus**, *ī, m.* (v pl. *dī, dīs*, pozd. *deī*,

*deīs* a *dī, dīs*) [*z \*deiyos*, odk. nepř. pády *dīvī* atd., v. *dīvus*] bůh, božstvo: *dī meliora (melius) sc. dent* = nedej bůh, chraň bůh; *in dis est O* jest v moci bohů; *iacebat multo deo* (= *Baccho = vino*) *victus V* vínem přemožen; *dis votisque reliquit O* zůstavil vůli bohů; *interpretas deum L* vykladatelka vůle bohů, věstkyně bohů. = V pozdější době se často užívalo *deus* o císaři a velmoži vůbec.

**dē-vastō**, *āre, āvī, ātum* (nadobro) zpustošiti, vypleniti; pohubiti.

**dē-vehō**, *ere, vēxī, vectum* (dolů) svážeti; přivážeti, dopravovati; zavéztí; (pas.) (dolů) jeti, plaviti se.

**dē-vellō**, *ere, vellī (devolsit Ct), vulsum (volsum)* odškubnouti, oškubati, otrhati: *devolsit ilei sibi pondera silice Ct* urval.

**dē-vēlō**, *āre, āvī, ātum* odhalovati.

**dē-veneror**, *ārī, ātus sum* (vroucně) klaněti se, vzývati (alqm).

**dē-veniō**, *īre, vēnī, ventum* **1** sejíti (dolů), přijíti, dostať se, doraziti, stihnouti někam, octnouti se někde (ad alqm; ad, in alqd, básn. s pouh. ak.) **2** metaf. přejíti, obrátiti se k něčemu: *ad iuris studium d. C.*

**1. dē-versor**, *ārī, ātus sum* [*devertor*] odchýliti se (od cesty), zajeti (jako host n. cizinec), staviti se u někoho, uhostiti se, ubytovati se, býti hostem (abs., apud alqm, in loco).

**2. dēversor**, *ōris, m.* [*deverto*] host.

**dēversōriolum**, *ī, n.* [*deversorium*] (menší) přístřeší k dočasnému pobytu, hospůdka *C.*

**dēversōrius**, *a, um* [*deverto*] hospodský, hostinský, zájezdni: *taberna deversoria Pt*; subst. **dēversōrium**, *ī, n.* zájezdni příbytek, hospoda, hostinec; útulek, (s přišanou) pélech: (obr.) *commorandi d., non habitandi C* útulek k dočasnému, ne ke stálému pobytu; *studiorum, non libidinum d. C* stánek studií, ne vášní; *flagitiorum omnium d. C* útulek všelikých neřestí.

**dēverticulum**, *ī, n.* [*deverto*] **1** odbočení (od hlavní cesty); poboční cesta: *deverticula petere Cr*; (obr.) *deverticula amoena L* půvabné odbočky

**2** hospoda, hostinec; útočiště, skryše, pelech.

**dē-vertō, ere, tī, sum** ob. jen ve význ. intrans. = dep. **dēvertor** (perf. však vždy akt. *deverti*) **1** odvraceti se (od své cesty), odbočiti (s cesty); obrátiti se, zabočiti někam (re, a re; ad alqm; in alqd); = spec. zajeti, zastaviti se, uchýliti se, zavítati, ubytovati se, uhostiti se u někoho (ad alqm, in alqd): *in hortos, in quibus devertebatur* (= *deverticulum habebat*) *Saturninus T* v nichž bydlel **2** metaf. **a** odchýliti se, uchýliti se (v řeči) **b** uchýliti se k něčemu: *meas devortor ad artes O.*

**dēvexus, a, um** [srov. *convexus*] táhnoucí se dolů, schýlený, skloněný, sklonitý, svažitý, srázný, spádný; (o řece) stékající, přitékající, tekoucí: *amnis d. ab Indis V*; (o souhvězdí) skloněn (k západu), zapadlý: *d. Orion H*; subst. **dēvexum, ī, n.** sráz, spád, svah.

**Dēviciacus** viz *Diviciacus*.

**dē-vinciō, ire, vīnxi, vīnctum 1** (pevně) uvázati, připevniti **2** metaf. upoutati, připoutati; = spec. **a** spoutati **b** zavázati (si vděčností), zavděčiti si. Part. *devinctus* j. adj. v. t.

**dē-vincō, ere, vīci, victum** na hlavu poraziti, přemoci, potříti, pokoriti: *Mettius Tullo devictos hostes gratulatur L* Mettius blahopřeje Tullovi k úplné porážce nepřítel; (obr.) *suffragia largitione devicta C* ztročené hlasovací svobody podplácením; *devicta bella V* války vítězně dobojované, vítězně skončené; *devictam Asiam subsegit adulter V* (na přemožení Asie =) na vítěze nad Asií (t. j. nad Trojou) si počíhal cizoložník (t. j. Aigisthos).

**dēvinctus, a, um** [*devincio*] upoutaný, zavázaný; metaf. *neque quis (= quibus) me sit devinctior alter H* a jimž nikdo (druhý) nade mne není více oddán.

**dēviō, āre** [*devius*] sejíti s cesty, odchýliti se, odbočiti.

**dēvītiō, ōnis, f.** [*devito*] vyhnutí, uniknutí (*alcis* někomu) *C.*

**dē-vītō, āre, āvī, ātum** vyhýbati se, varovati se; unikati něčemu (alqm, alqd).

**dēvius, a, um** [*de via*] **1** (jsoucí, ležící) od cesty, s cesty, scestný; odlehlý, vzdálený; (jsoucí) stranou, postranní, (žijící, bydlící) o samotě: *iter devium N T* postranní cesta; subst. **dēvia, ōrum, n.** odlehlá místa: *per invia ac devia decurrunt L* cestou necestou dolů seběhnou; = spec. jsoucí s cesty, zatoulaný, zaběhlý, těkavý **2** metaf. odbočující od pravé cesty, scestný, pošetilý, nerozumný: *quid potest esse tam devium, quam animus eius, qui ... C.*

**dē-vocō, āre, āvī, ātum 1** svolávat (shora dolů); metaf. *defixa caelo d. sidera H* stáhnouti s nebe (kouzelným říkáním) **2** odvolávat (alqm de, ex, a re); metaf. *non avaritia ab instituto cursu devocavit C* nesvedla s ustanoveného směru plavby lakota.

**dē-volō, āre, āvī, ātum 1** sletěti (shora dolů); metaf. sběhnouti **2** odletěti; metaf. odkvapiti.

**dē-volvō, ere, volvi, volūtum** váleť (shora dolů), svalovati (alqd de, e re n. s pouh. abl.): *corpora devolvunt in humum O* svalují (těla =) se k zemi; (básn.) *pensa fuis devolvunt V* s větren spřádají vlnu; (*Pindarus*) *nova verba devolvit H* nová válí slova (jako bystrina balvany); (mediál.) *devolvi valiti se (dolů), řítiti se, sklesnouti*; metaf. *devolvere retro ad stirpem! L* sval se zpět k (svému nepatrnému) rodu.

**dē-vorō, āre, āvī, ātum 1** pohlcovati, pozřít, polykati, sežrati **2** metaf. **a** (jmění) pohltiti, strávit, utratiti, promarniti **b** (nepříjemné s trpkostí) spolknouti, potlačiti, tajiti, (trpělivě) snášeti: *lacrimas d. O*; *paucorum dierum molestiam d. C* chltati něco, dychtivě ssáti do sebe: *verbum d. C*; *spem d. Cr*; *spe devoratum lucrum C* zisk nadějí (již) zhltnutý.

**dēvortium, ī, n.** [*devorto = deverto*] odvrácení, odvrat; bývá zaměňováno s *divortium* (v. t.).

**dēvōtē, adv.** [*devotus*] oddaně; zbožně.

**dēvōtiō, ōnis, f.** [*devoteo*] **1** zaslíbení (bohům); = spec. **a** zaslíbení bohům podzemským (na usmířenou), obětování **b** zařikávání, zaklí-



nání: *carmina et devotiones* *T* kouzelná zařikávání **2** oddanost; spec. ≠ oddanost Bohu, zbožnost.

**dēvōtus**, *a*, *um* [*devoveo*] **1** zaslíbený, posvěcený: *devota morti corpora* *H*; *sica initiata ac devota* *C* dýka zasvěcená a zaslíbená (k vraždě); - spec. zaslíbený bohům podzemním (na usmířenou), zaslíbený zkáze, prokletý: *devota arbor* *H* **2** věrně oddaný; subst. zaslíbenec, posvěcenec: *cum DC devotis* *Cs* se 600 věrnými; ≠ zbožný. - <(věrný) poddaný>.

**dē-voveō**, *ēre*, *vōvī*, *vōtum* **1** zaslubovati, zasvěcovati (božstvu); - spec. **a** zaslubovati bohům podzemním (na usmířenou): *d. se pro patria* *L* zasvětit se smrti za vlast **b** proklínati, klnouti: *artes d. O*; *d. natum suum O* **2** metaf. zaslubovati, zasvěcovati, věnovati: *se amicitiae d. Cs*; *cui* (sc. *gloriae*) *me uni devovi* *Cr* kteréz jedině život jsem zasvětil. Part. *devotus* *j.* adj. *v. t.*

**dextella**, *ae*, *f.* [*dextra*] pravá ruka: obr. *Quintus filius Antonii est d. C.*

**dexter**, *t(e)ra*, *t(e)rum*, (komp. **dexterior**, *ius*, superl. **dextumus** a **dextimus**) [srov. δεξιτερός, δεξιός] **1** pravý, (jsoucí) vpravo, napravo, na (po) pravé straně: *neu te dexterior rota ducat O* příliš vpravo; *dextris adducor litora remis O* veslováním (vesluje) vpravo dostihuji břehu; *quo tantum mihi d. abis? V* kam tolik vpravo mi odcházíš; *apud dextumos S* u nejkrajnějších vpravo, u nejkrajnějších na pravém křídle; subst. **dext(e)ra** (sc. *manus*) viz zvl. heslo **2** metaf. **a** (t. t. mluvy augurské; podle způsobu přejatého od Řeků, u nichž byla znamení s pravé strany pokládána za příznivá) příznivý, šťastný; (o osobách) milostivý, blahovolný: *sidera caelo dextra feras V* příznivé (plavbě) hvězdy (na nebi) zjednej; *dextro Apolline O* s přízní Apollinovou **b** zručný, obratný; příhodný, vhodný: *quis rebus d. modus? V* který vhodný způsob k vykonání věci; *dextro tempore H* při vhodné příležitosti.

**dext(e)ra**, *ae*, *f.* (sc. *manus*) [*dexter*] **1** pravice: *dextram dare* podati pravici

(na znamení přátelství n. věrnosti); *dextrā* (i jako předl. s ak.) vpravo (od) **2** meton. **a** slib věrnosti (učiněný podáním pravice), věrnost (věrné) slovo: *fallere dextras V* zrušiti slib (věrnosti); *renovare dextras (= foedus) T*; *quam petitis, iuncta est mihi foedere dextra V* spolek, jehož žádáte, uzavřel jsem již smlouvou (t. j. hostinným přátelstvím s Anchisem) **b** pravice (odznak síly, chrabrosti), síla, chrabrost.

<**dextrārius**, *ī*, *m.* [*dexter*] kůň, oř (zvl. vojenský, silný a vyzbrojený; pův. snad kůň po pravé straně, náruční).>

**dext(e)rē**, *adv.* [*dexter*] obratně, zručně: *nemo dexterius fortunā est usus H* nikdo neužil chytřeji štěstí; *dextere obire officia L* obratně konati služby.

**dexteritās**, *ātis*, *f.* [*dexter*] obratnost.

**dextrōrsum** n. **dextrōrsus** *adv.* [z \**dextro-vorsum* n. -*vorsus*] vl. obráceně (směrem) vpravo; vpravo, napravo.

**dī-** viz *dis-*.

**Dia**, *ae*, *f.* [Δῖα] staré a básn. jméno ostrova Naxu *O.*

**Diablintēs** viz *Aulerci*.

**diabolus**, *ī*, *m.* [διάβολος pův. působitel rozkolu, osočovatel] ≠ ďábel.

**diāconus**, *ī* n. **diācōn**, *omis*, *m.* [διάκονος] ≠ pomocník knězův (s nižším svěcením), jáhen.

**diadēma**, *atis*, *n.* [διάδημα] **1** modrá stuha, bíle protkaná kolem tiáry, znak moci královské u Peršanů, diadém, čelenka; **2** meton. *diadém*, důstojnost královská, koruna královská.

**diadochē**, *ēs*, *f.* [διαδοχή] přejímání; nástupnictví.

**diadochos** n. -*us*, *ī*, *m.* [διάδοχος] vl. přejímatel; nástupce, zejm. v řízení filosofické školy.

**diaeta**, *ae*, *f.* [διαίτα] **1** lékař. náležitý (pravidelný) způsob života, zejm. náležitá strava: *diaetā curare C* **2 a** pokoj, pokojík *Pn* **b** zahradní pavilon *Pn*.

**diactēticus**, *a*, *um* [διαιτητικός] týkající se životospřávy, dietetický; subst. **diactētica**, *ae*, *f.* nauka o životospřávě, dietetika.

**Diagorās**, *ae*, *m.* [Διαγόρας] zápasník z ostrova Rhodu za válek perských *C.*

**dialectica** viz *dialecticus*.

**dialecticē**, adv. [*dialecticus*] dialektický, po způsobu dialektiků, logicky.

**dialecticus**, *a*, *um* [διαλεκτικός] příslušný k dialektice, k umění vědecky rozmlouvati, dialektický; subst. **a** *dialecticus*, *ī*, *m*. dialektik **b** *dialectica*, *ae* *n*. **dialecticē**, *ēs*, *f*. dialektika **c** *dialectica*, *ōrum*, *n*. (sc. *praeepta*) dialektika, dialektické poučky: *in dialecticis C* v logice.

**Diālis**, *e* [srov. *deus*, *divus*, *dies*, *Diespiter*] příslušný Jovovi, Jovův: (*flamen*) *Dialis* kněz Jovův. Odt. též příslušný (flaminovi) knězi Jovovu.

**dialogus**, *ī*, *m*. [διάλογος] rozmluva (zvl. filosofická), dialog.

**diametros** *i* -*us*, *ī*, *f*. [διάμετρος sc. γραμμή] též **diameter**, *trī*, *m*. (<*a* **diameterum**, *ī*, *n*.> průměr.

**Diāna** *i*, **Diāna**, *ae*, *f*. [*dius*] italská bohyně, ztožněná s řec. Artemidou, sestrou Apollonovou, bohyní luny, lovu a nočních kouzel. Odt. **Diānius**, *a*, *um* Dianin; subst. **Diānium**, *iī*, *n*. (sc. *templum*) svatyně Dianina (v Římě na svahu Caelia).

**dianomē**, *ēs*, *f*. [διανομή] rozdělování, rozdávání *Pn*.

<**diaphōnus**, *a*, *um* [διάφωνος] nesouhlasící, nesouladný.>

**diārium**, *iī*, *n*. [*dies*] denní strava (vojínů, otroků, vězňů a p.).

**dibaphus**, *ī*, *f*. [δίβαφος od βάπτω] (vl. dvakrát v barvě smáčené, barvené) slavnostní roucho s purpurovým pruhem, odznak vyšších řím. úředníků; meton. vyšší úřad *C*.

**dica**, *ae*, *f*. [δίκα] žaloba, právní pře (spor), proces: *tibi scribam dicam Pt* = podám na tebe žalobu.

**dicācitās**, *ātis*, *f*. [*dicax*] vl. řečnost; vtípnost, šprýmovnost; - spec. (s příhanou) prostořekost, uštěpačnost.

**dicāculus**, *a*, *um* [*dicax*] příliš řečný; prostořeký, uštěpačný.

**Dicaearchus**, *ī*, *m*. [Δικαίαρχος] Dikaiarchos, peripatetický filosof a slavný zeměpisec, žák Aristotelův *C*.

**dicātiō**, *ōnis*, *f*. [l. *dico*] prohlášení; přijetí (vstoupení) v občanský svazek (jiné obce).

**dicāx**, *ācis* [srov. 2. *dico*] vl. rád mluvící, řečný; vtípný, šprýmovný; - spec. (s příhanou) prostořeký, uštěpačný.

**dicīō**, *ōnis*, *f*. (nom. nebyl v užívání) [srov. 2. *dico*] vl. (právní) výrok, právo poroučeti; poručenství, moc, právo; svrchovanost, panství, vláda: *in dictione alicuius esse C* býti v moci něčí = v poddanství něčím, býti podroben někomu; *suae dicionis facere L* uváděti ve svou moc, podrobiti si; *dicionis alienae fieri L* býti podroben jinému, pozbytí samostatnosti.

**dicis**, gen. od \**dix* *f*. [srov. 2. *dico*] (jen ve spojení) *dicis causā* jen aby se řeklo, pro jméno.

1. **dicō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. 2. *dico*] vl. slavnostně ohlásiti 1 zaslíbiti, posvětit, zasvětit: *ille inter numina dicitus Augustus T* mezi bohy vřaděný 2 metaf. zasvětit, věnovati, oddati, odevzdati: *se in clientelam alicui d. Cs* odevzdati se někomu v ochranu.

2. **dicō** (arch. **deicō**), *ere*, *dixī*, *dictum* [srov. *δείκνυμι*] (pův. ukazovati) řečí ukazovati, řečí označovati, stanoviti, říci, říkati, vyřknouti, praviti, díti, tvrditi, pověděti 1 ve smyslu právním a nábož. *pretium d. muneris H*; *legem sibi dixerat ipse O* byl sám si stanovil pravidlo; *ius d.* (vl. ukazovati právo) souditi, vynášeti rozsudek; *praetor ei diem dixit C* položil rok, určil den k (soudnímu) stání; *donis, quae plurima mitti dicitque iubes V* dáti a slíbiti (podle jin. výkl. = *donis, quae mitti iubes, iisque, quae dici iubes* k darům a k tomu, co vzkazuješ); (s dvojím ak.) jmenovati, voliti někoho někým: *alqm dictatorem d. CL* 2 vúb. **a** (abs.) *incredibile dictu* vl. neuvěřitelné k pověděni = neuvěřitelné; *alqd, alqm: Tencteri, quos supra diximus* o nichž jsme se svrchu zmínili; *de re, alci alqd, s ak. c. inf., v pas. s nom. c. inf.: dicor, diceris*... praví se (o mně), (já) prý... **b** (s *ut, ne*) kázati, žádati, aby...; *sententiam d. C* hlasovati; *sacramentum d.* přísahati; *causam d.* vésti právní spor (viz *causa II a*); *carmen d. Tb* přednášeti (t. j. hráti na píšťalu); spec. *a* vy-

sloviti  $\beta$  mluvíti (ve shromáždění, veřejně), řečníti, míti řeč: *pro reo d. C* mluvíti za obžalovaného, hájiti obžalovaného  $\gamma$  jmenovati, nazývati, zvatí: *alqd a n. de re* podle něčeho; s dvojím ak., v pas. s dvojím nom. slouti: *Meropis dici cupiens O* touže býti zván synem Meropovým  $\delta$  (vysvětlovací) *dico* ve vsutých větách: míním, totiž;  $\epsilon$  (slovy) líčiti, popisovati; vypravovati; (o věště) prorokovati; (o básníku) opěvovati, velebiti, oslavovati; (verše) skládati: *dicar deduxisse modos H* budu slaven, že jsem . . ., Part. *dictum* j. subst. v. t.

**dicrotum, ī, n.** (sc. *navigium*) [δίκροτον] dvojřadka C.

**Dictaeus, a, um** [Δικταῖος] diktajský (od hory krétské Dikte, zasvěcené Diovi). Odt. synekd. krétský: *Dictaeus rex (= Iuppiter n. Minos)*.

**dictāmen, inis, n.** [*dicto*] výslovnost; sloh; slohové cvičení, pojednání.

**dictamnus, ī, f. i dictamnum, ī, n.** třemdava (hojivá bylina, která rostla na krétské hoře Dikte a měla prý moc vytáhnouti hroty špů vniklé do těla).

**dictāta, ōrum n.** viz *dicto*.

**dictātor, ōris, m.** [*dicto*] diktátor, nejvyšší úředník **a** v některých městech italských **b** v Římě. Diktatura byl úřad mimořádný, kterého bylo užíváno, kdykoli se viděla potřeba, aby veškeré *imperium* (v. t.) bylo soustředěno v rukou jednoho muže, t. j. za povážlivých vnitřních bouří neb za nebezpečí války. Diktátor býval také jmenován k vykonání zvláštních úkolů, na př. aby zatloukl roční hřeb v chrámu Jova Kapitolského (*clavi figendi causā*), aby doplnil senát, aby vystrojil hry a j.: *dictatorem dicere* (zřídka *creare, facere, legere*) jmenovati diktátora.

**dictātōrius, a, um** [*dictator*] diktátorův, diktátorský: *invidia dictatoria L* závist proti diktátorovi.

**dictātūra, ae, f.** [*dictator*] diktatura, diktátorský úřad.

**dictiō, ōnis, f.** [2. *dico*] mluvení, rčení, vyřčení; = spec. **a** přednášení, přednes, přednáška, promluva **b** (t. t.

soudní) *causae d.* přednášení své věci před soudem, hájení se, obhajoba **c** odpověď věstírny, věštba: *data d. erat L d t. t.* gram. výraz, slovo.

<**dictiōnārium, ī, n.** [*dictio*] slovník.>

**dictitō, āre, āvī, —** [*dicto*] (opět a opět) říkati, říkávati, hlásati, vyhlašovati, tvrditi, jistiti (abs., alqd. s ak. c. inf.); = spec. hlásati předstíraje: *Numitor hostes invasisse urbem dictitans . . . ostendit L* předstíraje.

**dictō, āre, āvī, ātum** [2. *dico*] opětně říkati *Sn*; = spec. **a** předříkávati, diktovati. Odt. subst. **dictāta, ōrum, n.** diktát, úkol; praegn. slova po někom odříkávaná, papouškování: *nam ista vestra . . . dictata sunt C b* (pověz Římané často nepsali sami, nýbrž otrokům diktovali, odt. =) psáti, skládati: *carmina d. H; versūs d. H.*

**dictum, ī, n.** [2. *dico*] řečené; výrok, slovo, vyjádření, výpověď: *dicta dare V* promlouvatí slova; *dicta non falsa O* neklamné pověsti; *res dicta secuta est O* po slovech následoval čin; = spec. **a** průpověď **b** vtípné slovo, vtíp: *in te dicta dicere C c* rozkaz, nařízení: *dicta peragere O* vykonati rozkaz **d** dané slovo, slib, připověď: *dictis manere V* státi ve slovu  $\epsilon$  výrok věstírny, věštba.

**Dictyn(n)a, ae, f.** [Δικτυοννα] příjmení Artemidy jakožto bohyně lovu.

**Dictys, yos, m.** [srov. δίκτυον síť] **1** jméno rybáře **2** jméno Kentaura **O**.

<**didascalus, ī, m.** [διδάσκαλος] učitel.>

**1. Didō, ūs n. ōnis, f.** Dido, královna kartaginská.

**2. di-dō, ere, didīdī, dīdītum** [*dis a do*] různě dávati **1** rozdělovati **2** metaf. (pověst) roznášeti, šířiti.

**di-dūcō, ere, dūxī, ductum** **1** rozváděti; rozvírati, otvírati, roztahovati, rozvíjeti: *ordines d. T; d. alqm ab alqo O* (mocí) rozvésti od sebe, rozloučiti **2** rozváděti, rozdělovati, oddělovati, roztrhnouti, rozptylovati: *amnis in rivos diductus T* řeka rozvedená v potoky; *assem in centum par-*

*tes d. H; d. manum hostium S* rozptýliti brannou moc nepřátel; (obr.) *diductam civitatem (esse) T* že je obec rozdvojená; *iis in studia diductis T* když se rozdělili ve strany; *in curas animo diducitur omnes V* zmitán jest na myslí všelikými starostmi; *gemitu pectus d. Pt* rozdíráti.

**Didymae, arum, f.** [διδυμαι sc. ὄρησσι dvojostroví] Didymy (dva ostrůvky v Egejském moři nedaleko Syru) var. *O*.

**Didymaōn, onis, m.** jméno umělce ciseléra *V*.

**Didymē, es, f.** Didyme 1 jeden z ostrovů Liparských 2 ostrov v moři Egejském var. *O* (var. *Didymae*).

**Didymēon, ī, n.** [Διδυμείων] svatyně Apollonova v městě zvaném Didyma nedaleko Mileta v Ionii *Cr*.

**diēcula, ae, f.** [*dies*] (krátká) plátební lhůta *C*.

**di-ērēctus, a, um** vzpřímený, vztyčený (o ukřižovaných otrocích), subst. šibeničnick *Pt*.

**diēs, ēī, m.** (*f.* v klas. prose jen v sing., a to ve významu „určitý den, termín“) (gen. *diē Pt S V*) [srov. *dius, deus*] 1 den; = meton. **a** denní světlo: *cum die O* s úsvitem; *inmissus d. terret umbras O* vpuštěné denní světlo děsí stíny (zemřelých) **b** námaha dne, práce denní, zaměstnání denní, události dne: *exercere diem V* konati denní práci 2 určitý den, určitá doba, lhůta **a** (o termínu soudním): *diem Scaevolae dixit C* určil lhůtu Scaevolovi (aby se dostavil k soudu) **b** (usouzený) den záhuby, zhouby, smrti: *stat sua cuique dies V* každému usouzen jeho den; *diem proferre H* odročiti den zhouby **c** výroční den, svátek: *Silvano sacrare lucumque diemque V* 3 synekd. doba, čas, lhůta: *sexenni die Cs* v šestiletní lhůtě; *dies rerum verbis terere T* dobu činů mařiti řečmi; *cadat ante diem V* předčasně; *filius ante diem patrios inquit in annos O* dříve než čas; *post diem longam O* po dlouhé době, za dlouhý čas; *nulla dies memori vos eximet aevo V* žádný čas nevyhladí vaši památku; *multa d. rettulit in melius V* mnohé věci čas obrátil k lepšímu.

**Diēspiter, tris, m.** = *Iuppiter*.

<**diffāmia, ae, f.** [*diffamo*] pomluva, utrhačství.>

**diffāmō, āre, āvī, ātum** [*dis a fama*] rozhlásovati, roznášeti pověstí (alqm, alqd); = spec. (s příhanou) uváděti ve zlou pověst; part. *diffamatus* rozhlášený, pověstný.

**differentia, ae, f.** [*differo*] rozdíl, různost.

**dif-ferō, differre, distulī, dilātum** I transit. 1 roznášeti: *castra vi fluminis differebantur T* nával vody roznášel tábor; *membra d. H* roznéstí údy; *medium in diversa quadrigae distulerant V* v půli (roztrženého) čtverospřeží rozneslo v různé strany 2 metaf. roznášeti řeči, pověstí (alqd, alqm, s ak. c. inf.): *pars imminentes dominos variis rumoribus differebant T* část o budoucích vladařích šířila různé řeči 3 odkládati něco, s něčím, oddalovati, protahovati (alqd): *distulit ira sitim O* hněv zapudil (na okamžik) žízeň; *dilatam dimicationem velle L* přáti si odkládání boje; (s inf.) *quaerere distuli H* (o tom) pátrati jsem odložil, o tom nyní pátrati nechci; (o osobách) uchovávat (pro budoucí dobu), odkazovati (na pozdější dobu): *decimum dilatus in annum (Hector) O* ponechán byl (svým pádem) na desátý rok; *quo vivacem differtis anum? O* sm. k čemu prodlužujete život stařeně; *decimum quos distulit Hector in annum V* jimž (jediný) Hektor protáhl válku do desátého roku; *distulerant eum tamquam maiora meritum T* odložili jej (t. j. dáti mu odměnu), jako by si byl zasloužil větší odměny; *dilatus segnitiā ducis . . . flagitavi T* byv zadržen liknavostí vojévůdcovou snažně jsem prosil; *candidatos d. T* odkazovati uchazeče na pozdější dobu II intrants. (bez perf. a sup.) rozcházeti se, odchylovati se, lišiti se (abs., ab alqo n. ab re, cum re, s dat.; re něčím, v něčem): *tragico d. colori H* odchýliti se od tragického výrazu; *neos. differt* jest rozdíl, záleží na tom.

**differtus, a, um** [*dis a facio, srov. confertus*] nacpaný, napěchovaný, přeplněný (s abl.): *corpus odoribus differ-*

tum *T* mrtvola naplněná vonnými mastmi.

**difficilis**, *e* [*dis a facilis*] **1** nesnadný, těžký, namáhavý: *ianua d.* *O* dveře, jež nesnadno (opět) nalézt; *moderatio in difficili est L* umírněnost jest nesnadná; - spec. **a** (o prostorách) nesnadný, obtížný přístupem, nepřístupný, neschůdný, příkrý **b** (o postavení v čase) trudný, krušný, nepříznivý, zlý, nebezpečný **2** metaf. (o osobách a povaze) ten, s kým je nesnadno jednat (= nepřístupný, nevrlý, nevlídný, (mrzout); svéhlavý, umíněný; neúprosný, nepoddajný.

**difficiliter**, adv. [*difficilis*] nesnadno, těžce.

**difficultās**, *ātis*, *f.* [*difficilis*] **1** nesnadnost, nesnáz, obtíž, obtížnost; nouze: *hiemis d.* *Cs* krutá zima; *d. rerum S* těžké postavení **2** metaf. (o povaze osoby) nepřístupnost, svéhlavost *C*.

**difficulter**, adv. [*difficilis*] nesnadno, těžce, trudně.

**diffidenter**, adv. [*diffidens* od *diffido*] s nedůvěrou k sobě samému, nesměle, úzkostlivě *C*.

**diffidentia**, *ae*, *f.* [*diffido*] nedůvěřivost, nedůvěra v někoho, v něco (alcis, alcis rei): *diffidentia rei simulare S* tvářiti se, jako by si nedůvěřoval.

**diffidō**, *ere*, *fīsus sum* [*dis a fido*] nedůvěřovati (si), nemíti důvěry (naděje), nespoléhati, zoufati nad... (alci, alci rei, s abl., s ak. c. inf.): *d. rebus suis C S L* nemíti důvěry ve vlastní síly, zoufati nad svým postavením, zoufati sám nad sebou; *haud d. L* býti pln důvěry.

**diff- findō**, *ere*, *fīdī*, *fissum* rozštěpiti, rozdělit, rozpūlit: *tempora plumbo diffidit V* olovem roztrříštil skráně; (obr.) *diffidit urbium portas vir H* (zlatem) roztrříštil (= otevřel si) brány měst muž; *ei triste omen diem diffidit L* jemu neblahé znamení rozbilo den (takže musilo jednání býti odloženo na jiný den).

**diff- fingō**, *ere*, *fīnxī*, *factum* vl. způsobiti, že se něco od původní podoby liší; přetvořiti, přeměnit: *diffingas*

*retusum in Massagetas ferrum H* překuj otupělou ocel a obrať ji proti Massagetům; metaf. *non tamen irritum efficiet neque diffinget infectumque reddet H* přece neučiní neplatným, ani nezmění, ani neodčiní.

**diffinitō** sm. = *definitio* (v. t.).

**diffisus** viz *diffido*.

**diffiteor**, *ērī*, — [*dis a fateor*] popíráti, zapíráti.

**difflo**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*dis a flo*] rozfoukati.

**diff- fluō**, *ere*, *flūxī*, — **1** roztekati se, rozplývati se: (obr.) *ubi per socordiam vires diffluxere S* když se netečností síly rozplynou; o vojsku rozutíkati se *Am* **2** metaf. rozplývati se (rozkošemi, rozmařilostí).

<*difformis* = *deformis*.>

**diff- fugiō**, *ere*, *fūgī*, — rozutéci se, rozprchnouti se, rozptýlit se; prchati, mizeti.

**diffugium**, *ī*, *n.* [*diffugio*] rozprchnutí, útek.

**diff- fundō**, *ere*, *fūdī*, *fūsum* **1** rozlévati, vylévati; med. rozlévati se, prouditi: *vina diffusa H* víno stočené (z velkých sudů do menších nádob); *medicamentum se diffundit in venas Cr* lék vniká do žil; *undanti animam diffundit in arma cruore V* (s) tryskající krví vylévá život na zbroj **2** metaf. **a** rozlévati, šířiti; med. šířiti se, rozkládati se: (*terra*) *semen diffundit C* způsobuje bobtnání semene; *haec dea virum diffundit in ora V* tuto zvěst rozsévá bohyně v ústa mužů; *equitem latis diffundite campis V* jízdou zaplavte širé nivy; *dederat comam d. ventis V* nechala vlasy rozpuštěny vláti po větru; *Claudia a quo diffunditur gens V* od něhož rod Klaudiů jest rozvětven **b** rozptylovati, rozveselovati: *diffudit vultus O* rozveselila svou tvář; *diffusus nectare O* rozjařen nektarem; *ut et bonis amici quasi diffundatur (virtus) et incommodis contrahatur C* že se štěstím přítelovým rozveseluje i neštěstím skličuje. Part. *diffusus* j. adj. v. t.

**diffūsē**, adv. [*diffusus*] rozptýleně, rozvláčně.

**diffusus**, *a, um* [*diffundo*] **1** rozvětvený, rozložitý **2** rozvláčný, obšírný.

**digamma**, *atis, n.* [δῖγαμμα] **1** vl. digamma, řecké písmě (*F*) **2** meton. žertovně účetní kniha (podle písmene *F* t. j. *faenus*) *C*.

**Digentia**, *ae, f.* potok v Latii (u sabinského statečku Horatiova), vlévá se do řeky Anio (nyn. Licenza).

**di-gerō**, *ere, gessi, gestum* **1** roznášeti, rozváděti, rozdělovati **a** *insulae ventis digeruntur* *Pn* **b** spec. *a* o rostlinách rozsazovati: *digesta seges* *V*; *vacuos si sit digesta per agros (arbor)* *V* **β** o potravě trávní, zažívati **c** metaf. *quam meruit poenam solus, digessit in omnes* *O* trestem, který zasloužil sám, podělil všechny; *novem volucres in belli digerit annos* *O* devět mládat (ptáků) rozděljuje na devět let války, t. j. z počtu devíti mládat soudí na devět let války **2** (oddělujíc) pořádati, členiti, třiditi: *digestos capillos* *O* učešané; *ita digerit omina Calchas* *V* tak vykládá věštbu Kalchas; *matris d. annos* *O* počítati; *porticus digesta columnis* *Pp* rozčleněný.

**digesta**, *ōrum, n.* [*digero*] vl. spřádané výpisy, výtahy ze spisů cizích n. vlastních, *digesta*; spec. *digesta* právnická, zejm. *Digesta* jakožto název jedné složky (= *Pandectae*) Justinianova *Corpus iuris*.

**digestiō**, *ōnis, f.* [*digero*] rozdělování **1** t. t. lékař. trávení **2** t. t. rétor. = *μερισμός* figura vznikající tím, že se každé z vypočítaných představ přiděluje její přísudek nebo určení *C*.

**digitus**, *ī, m.* [snad srov. 2. *dico*] **1** prst: *d. pollex* *Cs* palec; *d. index* *H* ukazováček **2** meton. (jako míra) palec. = <číslice pro čísla od 1 do 9>.

**digladiator**, *ārī, ātus sum* [*dis* a *gladius*] vl. mečem se potýkati; bojovati, zápasiti.

**dignātiō**, *ōnis, f.* [*dignor*] oceňování; vážnost, důstojnost; (vážné) postavení, hodnost, důstojenství.

**dignē**, adv. [*dignus*] po zásluze, zaslouženě, hodně, důstojně, slušně, přiměřeně.

**dignitās**, *ātis, f.* [*dignus*] **1** důstojnost, hodnost, zasloužilost, záslужnost: *pro dignitate laudare* *C* chváliti podle důstojnosti **2** metaf. důstojnost **a** (vnější, osobní) důstojnost, vážnost, čest, vzácnost: *non est dignitatis (populi Romani)* *Cs* nesrovnává se s důstojností; = spec. hodnost, důstojnost, důstojenství, (vážné) postavení, stav: *dignitatis gradus* *C*; *principis d. T*; (těž o osobách) *cum dignitates abessent* *L* hodnostáři **b** (mravní) důstojnost: *Catonis d. tuam improbitatem tegit* *C* **c** (o věcech vzbuzujících vážnost): *corporis d. N* důstojná postava; (o stavbách) velikolepost, nádhera **d** strojená důstojnost, okázalost: *plus dignitatis quam fidei* *T*.

**dignor**, *ārī, ātus sum* [*dignus*] pokládati za hodna, uznávati za hodna, pokládati za slušné (alqm alqa re): *coniugio Veneris dignate* *V* uznaný za hodna sňatku s Venuší (part. perf. v pas. významu od arch. akt. *digno*); (s dvojm. ak.) *si quem dignabitur virum* *O* uzná-li někoho za hodna, aby jí byl chotěm; *regem dignatus est filium* *Cr* krále uznal za hodna, aby mu byl synem; (s inf.) *cui se dignetur iungere Dido* *V* s nímž se zasnoubiti Dido za hodně uznává, chce; *nullā alite verti dignatur* *O* nepokládá za slušné v žádného (jiného) ptáka se proměnit; odt. pozd. ráčiti.

**dignōscō** viz **dinōscō**.

**dignus**, *a, um* [\**degnos* z \**decnos* souvisí s *dece*] (vl. zdobný, slušný) důstojný, hodný, zasloužilý; (o věcech) přiměřený, slušný, zasloužený (abs., s abl., s gen. se supinem 2., s qui a konj., s ut, s inf.) *d. est laude* jest hoden chvály, zaslouhuje chválu; *dignum est* (= *dece*) jest hodno, slušno (s inf., s ak. c. inf.); *digna causa* *L* závažná, důstojná příčina; *digna merces* *L* zasloužená odměna; *si digna poena pro factis eorum reperitur* *S* trest přiměřený jejich činům.

**digredior**, *ī, gressus sum* [*dis* a *gradior*] **1** rozestupovati se, rozcházet se (rozejíti se), rozloučiti se, odcházeti (odejít), vzdalovati se (abs.; s pouh.

abl.; ab algo; ab, ex re) **2** (v řeči) uchýliti se, odbočiti.

**digressiō**, *ōnis*, f. [*digredior*] rozejtí se, rozchod, odchod.

**digressus**, *ūs*, m. = *digressio*.

**diūdicātiō**, *ōnis*, f. [*diūdico*] rozsouzení, rozhodnutí.

**diūdicō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** rozsuzovati, rozhodovati **2** rozeznávati (alqd a re).

**diūunctiō**, **diūunctus**, **diūngō** atd. viz *disiunctio*, *disiunctus*, *disiungo*.

**di-lābor**, *ī*, *lāpsus* sum rozpliznouti se **1** rozpadati se, sesouvati se: *ungula ālāpsa in unguēs absūmitur* O kopyto rozštěpivši se v pazoury mizí; *concordiā parvae res crescunt, discordiā maxumae dilabuntur* S; zacházeti, mizeti **2** rozplývati se, roztékati se: *dilabente aestu* T když se příboj rozplýval = za odlivu; *nix dilāpsa est* L snh roztál; *vis mali dilāpsa per artus* O síla jedu roztekši se do údů; (obr.) *dilāpsō tempore* S po uplynutí doby; metaf. rozptylovati se, rozprehnouti se, rozběhnouti se; rozšířiti se.

**di-lacerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** rozsápati, roztrhati **2** metaf. rozchvacovati, rozdíratí: *acerbitatibus dilaceratus* T trpkostmi rozerván.

<**dilaniātiō**, *ōnis*, f. [*dilanio*] rozsápání; zmrzačení.>

**di-laniō**, *āre*, *āvī*, *ātum* rozsápati, roztrhnouti.

**di-lapidō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (jako kamení) rozhazovati, utráceti, probíjeti.

**di-largior**, *īrī*, *ītus* sum štědře rozdávati: *foedera sociis, Latium (= ius Latii) externis dilargiri* T smlouvy štědře uděloval spojencům (t. j. se spojenci uzavíral smlouvy těmto výhodné), právo latinské cizincům.

**dilātātiō**, *ōnis*, f. [*dilato*] rozšíření.

**dilātiō**, *ōnis*, f. [*differo*] odložení, odklad; prodlení, průtah (alcis rei): *dilationem recipere* L snášeti odklad.

**dilātō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*dis* a *2. latūs*] rozšiřovati, zvětšovati; prodlužovati; široce n. obšírně vykládati.

**dilātor**, *ōris*, m. [*differō*] odkládač, odkládavý člověk, odklada.

**di-laudō**, *āre* nadmíru vychvalovati, nemoci vynachváliti C.

**dilēctiō**, *ōnis*, f. [*diligo*] milování, láska, obliba.

**1. dilēctus**, *a*, *um* viz *diligo*.

**2. dilēctus**, *ūs*, m. [*diligo*] vybírání **1** výběr, výbor; = spec. (t. t. voj.) sbírání mužstva, odvod, mobilisace: *dilectum habere* Cs konati odvod, odváděti **2** meton. sebrané mužstvo: *sex milia Delmatarum, recens d. (copiae recens conscriptae) comitabantur* T vojsko nově sebrané; *dilectūs per Gallias habitos (remittit)* T vojsko po Galliích sebrané.

**diligēns**, *entis*, adj. s kompar. i sup. [*diligo*] vl. (pečlivě) vybírající; váb. pečlivý, dbalý, bedlivý, svědomitý, horlivý *alcis rei* v něčem: *veritatis d.* N pravdy milovný; *d. imperii* N v povinnostech velitelských; *diligentissimus omnīs officii* C; *d. ad custodiendum* C pečlivý strážce; přesný, správný, důkladný: *in omni genere d. C.*; *d. talium monumentorum auctor* L; (oxymoron) *quaedam etiam negligentia est d. C* nepečlivost jest pečlivá; *in uno Gabinio sunt tam diligentes* C úzkostliví; ve sm. pas. i o věcech: *assidua ac d. scriptura* C ustavičně a pilně psaní; *diligentem accusationem* C pilnou = důležitou; pozorný, všímavý, obezřelý: *d. ac moderatus dux* T; = spec. hospodárný, spořivý, šetrný; příčinlivý: *patre usus est diligente* N; *homo frugi ac d. C*; protiklad *d. — sumptuosus* Pn.

**diligenter**, adv. [*diligens*] pečlivě, dbale, bedlivě, svědomitě, horlivě: *d. vigiliās agere* N; *quorum (civium) vobis habenda est ratio d. C*; přesně, správně, důkladně: (*antiquitatem*) *d. habuit cognitam* N; *diligentius rem cognoscere* Cs; *Latine et diligenter loqui* C mluvíti správnou a vybranou latinou; pozorně, obezřele: *iter caute diligenterque facere* Cs opatrně a ostražitě; *d. attendere* C.

**diligentia**, *ae*, f. [*diligens*] pečlivost, dbalost, bedlivost, svědomitost: *impedimenta naturae diligentia industriāque superare* C svědomitou pílí; *ratio et diligentia habenda est, ut...*

C bedlivý zřetel; *diligentiam adhibere* (v. t.) *ad rem, in rem, in re; diligentiam conferre in rem C; eam diligentiam adhibere, ut...* C k tomu bedlivě přihlížeti, aby; (s gen. obj.) *sacrorum d. C* svědomitě vykonávání bohoslužeb; *communitatis dignitatisque d. C* zřetel k...; přesnost, správnost, důkladnost v něčem: *testamentorum d. C;* (ironicky) *ea prima Tiberio erga pecuniam alienam d. fuit T* tak projevil T. po prvé přesnost v penězích; *litterarum accuratissima d. C;* pozornost, obezřetlost, ostražitost, opatrnost: *mea virtute atque diligentia C;* často jako vlastnost vojevůdce: *cur de ipsius diligentia desperarent Cs;* - spec. spořivost, šetrnost; příčinnost: *potius diligentia quam pretio parare N; vita haec rustica diligentiae magistra est C.*

**diligō, ere, lēxī, lēctum** [dis a lego] (pův. rozkládati, dělití) vybíratí, voliti; ob. meton. oblíbení si: *ut bonos boni diligant C* dobří lidé lnou k dobrým; *eum praecipue dilexit Cicero N; auream mediocritatem H;* vážití si něčeho, míti v úctě: *(poetarum) semper ingenia dilexi C; senatum d.; ut mihi nunc denique amare videar, antea dilexisse C;* míti rád, milovati (zejm. pro pěkné vlastnosti nebo zásluhy, srov. amo): *propter virtutem et probitatem etiam eos, quos numquam vidimus, d. C; tantum nimium dilexit amicum V* toliko (tím se provinil, že) příliš miloval; *omnis est natura diligens sui C* každá bytost má vlastnost, milovati samu sebe; *dilectus alicui* (dat. původový) milovaný od někoho; *paene simul visa est dilectaque raptaque Diti O* Dis skoro zároveň ji uzřel, vzplanul (k ní) láskou a uchvátil. Part. perf. pas. **dilēctus, a, um** i v platnosti adj. oblíbený, zamilovaný, rozmilý, milý, drahý, alicui někomu: *dilecti tibi poetae H* tvoji milí básníci. Part. *diligens* j. adj. v. t.

**dilōricō, āre, āvī, ātum** [dis a lorica] (pův. rozezpnouti pancíř): *eius diloricare tunicam C* strhnouti mu s prsou tuniku.

**dī-lūcēō, ēre, —, —** (vl. jest rozsvětleno); metaf. býti jasný, býti nejevě; vysvítati, projevovati se: *d. fraus coepit L.*

**dī-lūcēscō, ere, lūxī, —** [diluceo] rozsvětlovati se, rozjasňovati se; *zvl. neos. dilucescit* rozednívá se, svítá *omnem crede diem tibi diluxisse supremum H* o každém dni mysli, že po slední ti zasvítí; - metaf. vyjasňovati se: *discussa est caligo; diluxit C.*

**dilūcidē, adv.** [dilucidus] světle; - metaf. průhledně, jasně, zřetelně: *d. perspicere C; cum mea lex d. vetet C; d. planeque dicere C* jasně a přímo; *docere d. L* jasně podati zprávu.

**dilūcidus, a, um** [diluceo] světlý; metaf. průhledný, jasný, zřetelný, zřejmý: *d. oratio C; verbis dilucidis utendum est C; omnia dilucidiora, non ampliora facientes C.*

**dilūculum, ī, n.** [diluceo] svítání, rozednívání, úsvit: *primo diluculo nuntius venit C* hned na úsvitě.

**dilūdium, iī, n.** [dis a ludus] vl. přerušení n. odklad zápasů gladiátorských; obr. *diludia posco H* žádám za přerušeni zápasu.

**diluo, ere, uī, ūtum** [dis a lavo (lavere)]; v přenes. významu splynulo se slovesem *diluo*, v němž *luo* (v. t.) = λύω] 1 rozmočiti: *ne aqua lateres d. posset Cs;* rozpustiti, rozřediti: *aceto bacam d. H; venenum* (ak. vnitř.) *d. L* namíchatí jedu; *color diluitur O* barva se (rozředováním) tratí; *lacte favos et melli dilue Baccho V; mella Falerno diluta H* med rozředěný falernským (vzácný druh oblíbeného nápoje zv. *mulsum* v. t.); - meton. *aether pluvia sata diluit V* zaplavuje 2 metaf. smývati; zmenšovati, ztenčovati; rušiti, zahlazovati, spec. rozmlouvati (někomu něco): *molestias d. C* zaplašovati; *diluiturposito serior hora mero O* krátí se; *amicitias sensim d. C* přátelské svazky znenáhla uvolňovati; - spec. oslabovati, vyvracetí (důvody odporcovy): *res leves infirmare ac d. C* liché věci vyvrátiti a vniveč přivesti; *crimen d. C* vyvrátiti žalobu; *sic orationis flumine repressoris convicia diluuntur C* odpor se rozpívá proudem řeči. Part. *dilutus* j. adj. v. t.

**dilūtē, adv.** [dilutus] zředěně; slabě, bledě.



**dílütus**, *a, um* [dílulo] zředený; o barvě bledý, světlý.

**díluvium**, *ii, n.* n. **díluviēs**, *ēi, f.* (*H*) [dílulo] (vl. rozmočení země) **1** povodeň, rozvodnění, potopa: *díluvio tellus lutulenta recenti O; cum fera díluviēs quietos irritat amnes H* když dravý přívál vzbouří klidné řeky; *Aufidus díluviem mīnītat agris H* hrozí zaplavením **2** metaf. zkáza, záhuba, spoušť: *díluvio ex illo V* (o zničení Troje).

**dimachae**, *arum, m.* [διμάχα] *trecētos quos dimachas appellant adiungit Cr* tři sta tak zvaných „dimachů“ (druh vojska Alexandra Vel., bojující dvojím způsobem t. j. buď na koních nebo jako pěší).

**dī-mānō**, *āre, āvi, ātum* roztékati se; metaf. rozšířiti se, rozhlásiti se, roznésti se: *meus labor vitaeque ratio dímanavit ad existimationem hominum latius commendatione ac iudicio meorum C* nabyly jména v širších kruzích doporučujícím úsudkem mých krajanů.

**dimēnsiō**, *ōnis, f.* [dímetior] rozměření, vyměření: *d. quadrati C* měření.

<**dī-mergō** var. *demergo* v. t.>

**dī-mētiōr**, *īri, mēnsus sum* (přesně) vyměřovati, rozměřovati; meton. vytyčiti; *campum ad certamen d. V; (studium) dímetiendi paene caeli atque terrae C; spec. syllabas dinumerare et d. C; versum d.* stanoviti rozměr verše. Part. perf. **dimēnsus** mívá význ. pas. vyměřený: (*domum*) *iam dímensam et exaedificatam C* vyměřený; *opere dímenso Cs* po vyměření díla (t. tábora); *certis dímensum partibus orbem V* kruh (roku), rozměřený na určité díly; *castra dímensis principiis trium legionum manus ostentabant T* podle rozměrů shromáždiště; *dímensis vicorum ordinibus T* domy (byly stavěny) v pravidelných řadách.

**dī-mētō**, *āre, āvi, ātum* n. **dímetōr**, *ārī, ātus sum* ohraničiti, vytyčiti; meton. vyměřiti: *locum castris d. L; metaf. (měřením) stanoviti, určiti: sidērum cursus dímetati C.*

**dīmīcātiō**, *ōnis, f.* [dímico] boj (zvl. tuhý), půtka, bitva, seč, zápas

**1** *nec magni certaminis* (gen. qual.) *ea d. fuit L* boj byl bez velkého zápasu; *universae rei d. = d. ultima L* rozhodný boj; *illam pugnam parva dímicatione commissam arbitraris? C* což snad byla ona bitva spojena jen s malým potýkáním? **2** metaf. boj, zápas, alicuius rei o něco, zejm. nebezpečný zápas, meton. nebezpečí (zvl. při soudním řízení): *vitae dímicationes C; d. capitis C* zápas o život, na život a na smrt; *in dímicatione fortunarum C* v nebezpečí hrožícím hmotnému postavení; *in extremo discrimine ac dímicatione fortunae C* ve svrchovaně napjatém postavení; (*Porsinnum*) *moverat subeunda d. totiens, quot coniurati superessent L P.* pohnulo pomyšlení, že jeho životu hrozí toliké nebezpečí, kolik spiklenců zbývá; *ego te, ut ad certam laudem adhortor, sic a dímicatione de terreo C* od nebezpečného pokusu.

**dī-micō**, *āre, āvi, ātum* (dímicuisse *O*) (vl. kmitati meci) **1** potýkati se, zápasiti, bojovati, bít se (usilovně): *manum conserere atque armis d. Cs; proelio d. Cs* bojem se utkati; *acie d. L; si ancipiti proelio dímicaretur Cs* nastane-li boj se dvou stran; *d. de aliqua re* ob. bojovati o něco (k dosažení něčeho, μάχεσθαι περί τινος); *d. pro aliqua re* bojovati za něco, pro něco (k ochranění něčeho, μάχεσθαι ὑπέρ τινος); *nec de imperio, sed pro salute d. Cr; de victoria d. Cr; de summis rebus d. N* o nadvládu; *d. (debemus) paratius de honore et gloria quam de ceteris commodis C; = d. pro legibus, pro libertate, pro patria C* **2** metaf. bojovati, zápasiti; namáhati se, usilovati o něco (zejm. kde hrozí ztráta něčeho n. nebezpečí, zvl. při soudním řízení): *omni ratione erit dímicandum C; d. de aliqua re* zápasím o něco, jde mi o něco: *d. de liberis L* zápas (na soudě) věsti o děti; *Timotheo de fama dímicanti deesse N* když mu jde o čest; *de vita gloriae causa d. C* nasazovati život pro slávu; *in hoc discrimen aceingere, ut capite dímicēs tuo L* že nebudeš jist životem; *de repulsa d.* nebýti jist před odmrštěním.

**dimidiātus**, *a, um* [vl. part. perf. pas. od *dimidio*, *are*, srov. *dimidium*] rozpůlený, poloviční: *epigramma exesis posterioribus partibus versicolorum dimidiatis fere C* skoro celé druhé polovice; *ferre plus dimidiati mensis cibaria C* nositi potravu více než na půl měsíce.

**dimidium** viz násl.

**dimidius**, *a, um*, adj. [*dis* a *medius*] v půli rozdělený, rozpůlený; poloviční **1 a** klas. ve spojení *dimidia pars* = subst. **dimidium**, *i, n.* polovice, polovička, polovina, půle: *luna est maior quam dimidia pars terrae C*; *dimidium tributū L* o polovici menší poplatek; *se dimidium eius, quod pactus esset, daturum C* polovici ujednané odměny; *dimidio* (abl. mens.) *maior Cr* o polovici větší; *parte dimidia auctas copias L* o polovici zvětšené **b j.** vazby *dimidium fere spatium confecerat N* měl skoro půl cesty za sebou; *dimidiae sinuantur cornua lunae O* rohy polovičního měsíce (měsíční čtvrti); (přísl.) *dimidium facti qui coepit habet H sm.* = „s chutí do toho, je půl hotovo“ **2** (obr.) *animae dimidium meae H* (o příteli Vergilioví); *dimidia parte superstes ero O* polovici své bytosti (o manželce); (ut) *dimidius patrum sit, dimidius plebis L* náleží zpola mezi patricije, zpola mezi plebeje.

**dī-minuō**, *ere, —, —* rozdělití v malé částky, rozdrobiti; rozbítí: *caput d. Pt*; zaměňuje se s *deminuo* v. t.

**dimissiō**, *ōnis, f.* [*dimitto*] rozeslání, rozpuštění: *d. libertorum ad diripiendas provincias C*; propuštění: *classis inops propter dimissionem propugnatorum C.*

**dimissus**, *ūs, m.* [*dimitto*] upuštění od něčeho, zanechání něčeho var. *C.*

**dī-mittō**, *ere, mīsi, missum* (v rukopisech a vydáních klasiků bývá zaměňováno s *demitto* v. t.) **1 1 a** rozesílati: *nuntios d. Cs*; *per omnem oram, qui prospicerent hostium classem, dimissis L* byly rozestaveny stráže, aby...; bez udání předmětu *dimisit circum omnes provincias Cs* poslal po všech provinciích; *levem armaturam dimittit L* rozkáže rozptýleně (ve volných odděle-

ních) postupovati **b** rozpouštěti: *consilium dimittit Cs*; *senatum d. C*; = spec. *exercitum d. Cs, C* („demobilisovati“); *convivium bucinā d. L T* (v táboře římském a také makedonském byl počátek i konec večerní hostiny ve stanu vojevůdcově ohlašován zatroubením); *ludis dimissis L* po skončení her; = metaf. *amicitias d. C* rušiti přátelské svazky **2 a** odesílati, vysílati, propouštěti: (*Antigonus*) *plerisque militum ex praesidiis ad regem dimiserat Cr*; *omnem ab se equitatum noctu dimittere Cs*; *Iturnam fratris d. ab armis V* odvésti od bojujícího bratra; = spec. *neque quemquam (nautarum) esse dimissum C* nebyl propuštěn; *neque uxorem dimittere volebat C*; = básn. (*agellum*) *bonos solitum Variam dimittere patres H* jenž vysílává do V. (= z něhož chodí t. na trh) **b** pouštěti, propouštěti (nechatí jíti): *hostem ex manibus Cs*; *aliquem ex custodia d. L* z vězení; *familiarissimum suum a se d. C* pustiti od sebe; *non prius duces ex concilio dimittunt Cs*; (prolept.) *d. equos V* sesednouti s koní; s doplňkem: *dimittit omnes incolumes Cs* propustí bez pohromy; *neminem nisi victum dimisit N* nikoho nepustil jinak než jako přemoženého; *saucium inde ac fugatum dimittit Cs* nakonec jej zraněného zažene odtud na útek; *donec quam si dimittat onustus H* jako kdybych se loučil dary obtížen; metaf. *unde simul primum me dimisere Philippi H* jakmile mě odtamtud (z vojny) F. propustily **II** metaf. **1** rozesílati, vysílati: (*Daedalus*) *ignotas animum dimittit in artes O* vysílá, obrací mysl k neznámým uměním; *aciem partes dimittit in omnes O* na všechny strany zrak svůj vysílá **2** pouštěti (z rukou), zanechávati něčeho, upouštěti od něčeho, vzdávati se, zřikati se, spouštěti se něčeho: *speratam praedam ex manibus d. Cs*; *Demosthenem* (meton.) *non dimittis e manibus C* nedáváš z rukou; *captam d. Troiam O* vzdáti se dobyté T.; *exploratam victoriam d. Cs* pustiti z rukou jisté vítězství; *occasionem, tempus d. C Cs N* propásti; *spem d.* vzdáti se

naděje, zanechati; *condiciones pacis d.* Cs přerušiti vyjednávání o mír; *Imperium d. N* vzdáti se vlády; *Sequani principatum dimiserant Cs; iracundiam suam rei publicae d.* Cs odložití ve prospěch obce; *dimitte fugam V* nech útěku; *praeterita instantia futura pari oblivione dimiserat T* vše stejně zapomínaje pustil s mysli; *dimittere commemorationem nominis C* nechati vymizeti památku jména; *vitam alieno arbitrio d. N* opustiti život; (*philosophia*) *prope dimissa revocatur* filosofická soustava již skoro opuštěná jest obnovována; part. perf. pas. jako subst. *quantum dimissa petitis praestent H* oč lepší jest, co opustil, než to, čeho si přál; = spec. (o penězích) odpustiti: *tributa d. T;* (o místě) opustiti: *locum, ripas Cs.*

**dimminuō** viz *diminuo*.

**dī-moveō, ēre, mōvī, mōtum** (v rukopisech a vydáních klasiků bývá zaměňováno s *demoveo*, v. t.) v různé strany pohybovati něčím **1** rozlučovati, rozdělovati, rozkládati, rozháněti: *rubum d. H* rozhrnouti; *Caecina dimota turba consul incessit T* středem rozděleného lidu (= když se lid rozstoupil); *dimovit obstantes propinquos H* proklestil si cestu, prodral se zástupem příbuzných; = spec. *glabam d. aratro V O* rozorávati, brázditi; *cinerem d. O* rozhrábnouti; rozrážeti: *dimotis undis O;* (*Apollo spirantis dimovet auras V;* *rauca dimovit talibus ora sonis O* hučivé rty takovými slovy otevřel (o bohu řeky Tiberu); = metaf. *ab eo qui hos dimovit, te depulsum putas C* od toho, jenž vstoupil mezi tyto (o kandidátech úřadu) **2** odsouvati, oddalovati, odstraňovati, odklízeti; zaháněti: *dimotis omnibus T* všechny odstranit; *multitudo se dimovit L* odstoupil; *faciem litore (non) dimovet H* neodvrací; *dies corticem dimovebit amphorae H* odstraní korek; *Aurora polo dimoverat umbram V* stín zahrála s nebe; *ut tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem T* jako by strhl stěny a veřejně ukazoval; metaf. *equites, quos spes societatis a plebe dimoverat S* jež

naděje ve spojení (t. se senátory) od cizila lidu.

**Dindymus, ī, m.** (sc. *mons*) [Δίνδυμον sc. ὄρος] n. **Dindyma, ōrum, n.** [τὰ Δίνδυμα sc. ὄρη] **1** hora v Mysii u města Kyziku **2** pohoří na hranici Frygie a Galatie u města Pessinuntu (nyn. Muraddagh). Tato obě místa byla proslavena kultem bohyně Kybely (Veliké matky), jež byla podle toho nazývána příjmím **Dindymēnē** (Δινδυμήνη sc. Μητήρη) *H.*

**dī-nōscō** n. starší **dī-gnōscō, ere, nōvī 1** (poznávati rozdíl), rozpoznávati, rozeznávati: *vix ut dignoscere possis (geminos catulos ursae) O;* *dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas T* nerozeznal bys podle nějakého hýčkání **2** (uznávati rozdíl), rozlišovati, lišiti: *qui civem (non) dignosceret hoste H* jenž by nedělal rozdíl mezi (domácím občanem a cizincem =) přítelem a nepřitelem; *curvo d. rectum H* rovné od křivého (v mravním smyslu).

**dīnumerātiō, ōnis, f.** [*dīnumero*] rozpočítávání; počítání: *d. noctium ac dierum C;* = spec. (t. t.) *C* výčet (*ἀπαρίθμησις*), řečnická figura.

**dī-numerō, āre, āvī, ātum 1** rozpočítávati, vypočítávati: *tanta sunt varietate, ut eorum molestum sit d. sententias C* tříditi; = spec. vypočítávati peníze, vypláceti: (*Octavianus*) *centuriat Capuae, dinumerat C* vyplácí žold **2** (přesně) počítati; sčítati: *d. stellas C;* *Aeolis dinumerat noctes O* počítá noci; *tempora V;* *regiis annis dinumeratis C* spočítáme-li léta vlády králů; *generis d. gradus O* počítati pokolení (generace) rodu, t. j. jak starý jest rod; *de syllabis dinumerandis loquemur C.*

**Diō** (tvar latinisovaný) n. **Diōn, ōnis, m.** [Δίων] Dion, vlast. jméno mužské, zvl. Dion, urozený Syrakusan, syn Hipparinův, svak Dionysia I.; \* asi r. 404 př. n. l., byl přítelem Platonovým; s Dionysiem II. se zneprátelil, byl od něho vypuzen ze Sicílie, z Řecka podnikl proti němu výpravu r. 357, Dionysia s trůnu zahrnal, ale sám se stal tyranem; r. 354 byl zavražděn.

**Diocletianus, i, m.**: *C. Aurelius Valerius D.*, římský císař (285—305).

**Diodorus, i, m.** [Διόδωρος] vlast. jméno mužské, zvl. **1 D.** z Iasu v Karii, filosof školy megarské, pověstný dialektik, žil na dvoře Ptolemaia Sotera **2 D.** z Tyru, Kritolaův žák a nástupce v řízení filosofické školy peripatetické, žil ve 2. stol. př. n. l.

**Diodotus, i, m.** [Διόδοτος] všestranně vzdělaný stoik, Ciceronův učitel dialektiky, matematiky, musiky a jiných umění; poslední léta života strávil v domě Ciceronově; † r. 59 př. n. l.

**diocesis, is, f.** [διοίκησις, pův. správa] (správní) okres, kraj **1 omnium dioecesium, quae cis Taurum sunt C.** Okresy byly tvořeny od Římanů v dobytých zemích, zejména na Východě, k usnadnění administrativy tak, že význačnějším městům byla přikazována a podřizována okolní území (*regio*) a celkům tak povstalým ponechána větší nebo menší samospráva **2** ± okres duchovní správy **a** (biskupská) diecése, oblast spravovaná biskupem **b** farnost.

**diocetes, ae, m.** [διοικητής] správce důchodů, nejvyšší důchodní: *d. fuit regius C* správce královských důchodů (o úředníku egyptského krále).

**Dioegenes, is, m.** [Διογένης] vlast. jméno mužské, zvl. **1 D.** z Apollonie na Krétě, filosof za doby Perikleovy; ve filosofii zaujímal zprostředkující stanovisko mezi Anaxagorovým voůs a Anaximenovou naukou o vzduchu jako prapůvodu všeho, co jest **2 D.** ze Sinopy, pověstný kynik, vrstevník Aristotelův **3 D.** ze Seleukie v Syrii, zvaný ó Βαβυλώνιος, stoický filosof, žák Chrysippův. S Karneadem a Kritolaem přišel r. 155 př. n. l. jako člen vyslanectva athénského do Říma; po vyřízení svého poslání přednášeli o filosofii, což mělo veliký význam pro rozvoj filosofie u Římanů.

**Diomedes, is, m.** [Διομήδης] vlast. jméno mužské; zvl. *D.*, syn Tydea z Kalydonu, účastník výpravy t. zv. epigonů proti Thébám, po dědu Adrastovi vládce v Argu; účastnil se války troj-

ské a v Iliadě jest jeden z nejstatečnějších hrdinů řeckých; podle pohoméřských bájí opustil po návratu od Troje kvůli své nevěrně ženě Argos a dostal se do Itálie do země krále Dauna (t. j. do sev. Apulie), jenž mu za poskytnutou pomoc dal své království a dceru za manželku: *Diomedis urbs V O* = Argyrippa (*Arpi*, v. t.); *Diomedis campus L* rovina v Apulii, sev. od řeky Aufidu. Adj. **Diomedeus, a, um** Diomedův: *Diomedeos Aeneas fugerat enses O*; *Diomedae insulae* sev. od hory Garganu, na nich byl prý Diomedův hrob.

**Diön** viz *Dio*.

**Diöna, ae, n. Diönë, ës, f.** [Διώνη] vlast. jméno řecké bohyně; pův. bohyně deště a pramenů, dcera Okeanova, záhy byla uvedena v souvislost s Afroditou a buďto s ní byla ztotožňována nebo jmenována její matkou, odtud *Dione comitata Cupidine parvo O*; (*Venus*) *tertia Iove nata et Dionä C*; adj. **Diönaeus, a, um** Dionin, dionský: *Dionaei Caesaris astrum V* Caesara, potomka Dionina; *Dionaeo sub antro H* v dionské (Dioně zasvěcené) jeskyni; subst. *Dionaea* (Διοναία) = *Dione*: *Dionaeae matri V* matce Dioně (Venuši).

**Dionysius, ii, m.** [Διονύσιος] Dionysios, vlast. jméno mužské, zvl. **1 Dionysios I.** (Starší), který se stal r. 406 př. n. l. za válek Syrakusanů s Kartagiňany vládcem nad Syrakusami a částí Sicílie; starověcí dějepisci vyličili jej jako typ tyрана a vypravovali o něm v tom smyslu mnoho anekdot; † r. 367 **2 Dionysios II.** (Mladší), syn a nástupce předešlého, známý zejména svými styky s Platonem; Platon chtěl skrze něho uskutečnit své politické ideály, ale zklamal se v něm. Od Diona byl *D. II.* r. 357 zahnán s trůnu, ale po zavraždění Dionově zmocnil se vlády po druhé; úplně od něho osvobodil Syrakusy Timoleon r. 343 **3** slavný hudebník, učitel Epameinondův *N* **4 D.** z Herakleie Pontské, žák Zenonův, nejdříve stoik, později se oddal učení kyrenaiků nebo Epikurovu (zakusiv prý tělesné bolesti) *C* **5** *tune*,

*Syri Damae aut Dionysi filius, audes H* jména otroků. uvedená za příklad.

**Dionysus**, ἰ, m. [Διόνυσος] Dionysos, řecký bůh plodnosti a života v přírodě, zejména dárcce vína; významný v řecké mystice; podle obyčejné báje syn Diův a Semelin; u Římanů zván obyčejně svým druhým jménem (Bakchos) *Bacchus* v. t.; i pl. *Dionysos multos habemus C* (podle různých geneologií).

**Dioscūri**, ὄrum, m. [Διόσκουροι] Dioskurové, synové Diovi a Ledy, manželky Tyndaree, krále lakedaimonského (byly však i jiné geneologie), zvaní Kastor a Polydeukes (*Castor* a *Pollux*, v. t.), pův. dvě jasné hvězdy souhvězdí Blíženců (Gemini) ve zvěřtníku, významné pro plavce, kteří proto vzývali Dioskury jako své ochránce. Jejich kult kvetl zejména ve Spartě, kde byli především ideály bojovníků. U Římanů byli ochránci stavu jezdeckého. Príslovnou se stala jejich bratrská láska.

**diōta**, ae, f. [ak. δίωτα od δίους] dvojuchá nádoba, (amfora): *deprome Sabinā merum diotā H* ze sabinského ucháče (t. j. se sabinským vínem).

**diphthongus**, ī, f. [δίφθογγος] dvojhláska.

**diplōma**, atis, n. [δίπλωμα (srov. διπλῶς)] vl. co jest na dvě přeloženo listina; - spec. **1** pověřovací, věřící list (glejt), průvodní list (jaké byly vydávány od státních úřadů v Římě nebo v provinciích, za doby císařské od císařů nebo jejich jménem, aby zabezpečovaly majiteli na cestách ochranu a podporu) *C T 2* za císařské doby (dvorní) dekret, patent (obsahující doporučení, pověření, jmenování, udělení privilegia a pod.).

**dipsas**, adis, f. [διψάς = žíznivá] dipsas, jedovatý had, jehož uštknutí způsobuje prudkou žízeň.

**Dipylon**, ī, n. [Δίπυλον] hlavní brána v Athénách na sev.-záp. straně, vedoucí z Kerameiku Vnitřního do Kerameiku Vnějšího, „Dvojíta“ brána, vl. dvě brány, spojené zdmi a uzavírající prostranné nádvoří; její vlastní jméno bylo Θριάσια πύλαι: *porta ea*

(*Dipylon*) *maior aliquanto patentiorque quam ceterae est L.*

**dirae**, *Dirae* v. *dirus*.

**Dircē**, ēs, f. [Δίρκη] Dirke, pramen u Théb v Boiotii *O*. Podle pověsti byla Dirke původně manželka Lyka, krále v Thébách; protože týrala příbuznou Antiopu, dali ji Antiopini synové Amfion a Zethos usmrtiti divokému býku; z její krve vytryskl pramen po ní nazvaný. Odt. adj. **Dircaeus**, a, um [Διρκαῖος] dirkajský, dircký = thébský, boiotský: *Amphion D. V* (ponevadž se narodil v Boiotii a vystavěl hradby thébské); *D. cynus H* o básníku Pindarovi, jenž se narodil v Kynoskefalích nedaleko Théb.

**dirēctē**, adv. [*directus*] přímo; spec. *directe ad perpendiculum Cs* (přímo podle olovnice) svisle; - metaf. (*dicere*) *directe, sicut natura ipsa tulerit C* (o přirozeném slovosledu).

**dirēctō**, adv. [*directus*] přímo, rovně: (*atomus*) *cum pondere d. deorsum feratur C* přímo dolů; *Phoenices directius gubernant C* přímějším směrem; *supra ea tigna d. transversas trabes iniecerunt Cs* trámy v pravém úhlu (přes sebe) přeložené; - metaf. zpříma, rovnou, bez okolků: *d. arma petere L.*

**dirēctus**, a, um [*dirigo*] (v rukopisech a vydáních klasiků též *derectus*) přímo řízený **1** přímý, rovný, (ležící) v rovné čáře: *non tuba directi, non aeris cornua flexi* (gen. qualit.) *O* ani trouba z kovu rovného, ani rohy z kovu zakřiveného, ani kovová trouba rovná, ani zakřivené rohy; *cornu magis directum Cs* přímější, méně ohnutý; (*arborum*) *directos in quincuncem ordines C* řady stromů vysázených v podobě pětky (na kostce); *directos via quinque per arcūs O* cesta přímo přes pět pásem; - spec. **a** vodorovný: *trabes directae Cs* **b** kolmý, příkrý, strmý, srázný; *fossa lateribus directis Cs* s kolmými stěnami; (*Henna*) *ab omni aditu circumcisa atque directa est C* se všech stran jest příkrá a srázná; (*locus*) *utraque ex parte d. Cs* **c** o úhlu pravý **2** metaf. přímý, (pronesený) bez okol-

ků; upřímný, prostý: *directa percontatio L* přímý dotaz.

**dirēptus**, ūs, m. [*dirimo*] rozloučení, rozklad C.

**dirēptiō**, ōnis, f. [*diripio*] rozchvácení; plenění: *direptiones sociarum urbium L*; *urbem relictam direptioni et incendiis C*; *Syracusarum d. C* vyplenění; (s gen. obj. osob.) *expilationes direptionesque sociorum C* olupování a plenění spojenců; váb. loupení něčeho: *argenti maximeque vini foeda d. C.*

**dirēptor**, ōris, m. [*diripio*] rozchvatitel; plenitel, lupič: (*genus*) *praedatorum direptorumque C* lupičů a plenitelů; *cum direptoribus bonorum meorum C*; (s gen. obj. osob.) uchvatitel někoho T.

**diribeō**, ēre, uī, itum [*dis a habeo*] vl. držeti na různých místech; jen spec. třídití, sčítati hlasovací lístky při volbě odevzdané, konati skrutinium: *diribitae (sunt) tabellae C.*

**diribitiō**, ōnis, f. [*diribeo*] třídění, sčítání hlasovacích lístků, skrutinium C.

**diribitor**, ōris, m. [*diribeo*] sčítatel hlasovacích lístků, skrutátor C.

**dirigō** (n. **dērigō**); toto sloveso bylo původně odchýlného významu, ale v rukopisech a vydáních klásiků bývá zaměňováno s *dirigo*, *ere*, *rēxi*, *rēctum* (synkopovaný tvar *dirēxti V = direxisti*) [*dis a rego*] řídití (něco jistým směrem) | **1** v různé strany řídití, (pravidelně) rozřaďovati **a** spec. ve vojenství řaditi: *aciem d.* sestaviti, zříditi, seřaditi, spořádati; *naves d. L*; též absol. *in frontem d. L* rozvinouti (v čelné postavení); *cum Romanae legiones contra derexerint T* až se k boji sešikují; *directis operibus Cs* náležitě umístiv, namířiv obléhací stroje **b** *crates directae Cs* nastrojené; *cura vicus dirigendi L* péče o pravidelnost ulic **2** jedním směrem řídití něco, dáti (určitý) směr něčemu, mířiti, zaměřiti něco n. něčím k něčemu, někam: (*equum*) *in ipsum infestus consulens derigit L* obrátí koně proti samému k.; *ad castra vela d. Cs*; *flumina d. C* řekám dávati směr; - spec. **a** o zbrani: namířiti: *Dardana qui direxti tela manusque corpus in Aeacidae V*; meton. vystřeliti: *non primus Teucer tela direxit arcu H*; *certa letiferā di-*

*rexit spicula dextrā O* jistý šíp vystřelil; (*Camilla*) *spicula converso fugientia dirigit arcu V* obráceným (nazad) lukem metá prchající (s ní) šípy; *Ilo (dat.) direxerat hastam V* po Ilovi mrštil; *vulnera d. V T* zraňující střely metati; *ferus direxit ad inguina dentes O* začal **b** (o pohybu) huc *dirige gressum V* zaměř; *cursum per auras dirigit in lucos V* letem zaměřte; *ad litora cursum d. Cs* (o lodích) plouti směrem k něčemu; *eo omnes onerariae derigebant cursum L* to byl cíl všech | metaf. **1** řídití něco k něčemu, vésti: *ad veritatem d. C*; *ad voluptatem artes d. C* činiti rozkoš cílem umění; pas. *dirigi* ad aliquid směřovati k něčemu: *deliberationes ad utilitatem alicuius diriguntur C*; - spec. *argumentatio dirigitur C* postupuje přímo; *quae dea sit, Bacche, dirige vatis opus O* buď vůdcem pěvcovu dílu (a ukaž), která to bohyně jest **2** řídití něco podle něčeho: *quo iudicium meum dirigerem C* čím bych řídil svůj úsudek; *vitam ad certam rationis normam d. C* řídití se v životě jistými zásadami; *Antonius nihil non ad rationem et tamquam ad artem dirigebat C* ve všem se řídil methodou a jakoby umělou teorií; (*principibus*) *praecipua rerum ad famam dirigenda sunt T* v nejdůležitějších věcech musí se řídití pověstí **3** určovati, označovati, měřiti něco něčím: *spatium (mensium) ad hunc lunae modum dirigitur Cr* určují podle této fáze měsíce; *d. finem viam regiam L* určiti za hranici; *honestate dirigenda utilitas est C* má býti měřen; *neque sunt haec rhythmicorum acerrimā normā dirigenda C* nesmí se na to bráti přísné měřítko rytmiků; *ut ad hanc similitudinem huius histrionis oratoriam laudem dirigamus C* abychom učinili příklad tohoto herce měřítkem pro výtčnost v řečnictví. Part. *directus* j. adj. v. t.

**dirimō**, ere, emī, emptum [\* *disimo* z *dis a emo*] rozbíratí; - metaf. **1** rozkládati, rozdělovati, rozdvojovati; (*corpus*) *quod dirimi distrahive non possit C* nedělitelné a nerozlučitelné; *Hispaniam a Gallia Pyrenaei montes dirimunt Cs* oddělují; *urbs Volturmo flumine*

*dirempta L* protékané; *ut in conspectu steterunt dirimente amni L* na obou březích řeky, přes řeku; *d. societatem civilem L*; - spec. **a** roztrhávati, rozváděti, dostávati od sebe (z nepřátelene): *mulieres dirimere infestas acies, dirimere iras L* roztrhávaly šiky, roztrhávaly rozlicené muže; *moderatione meliorum dirempti sunt T* smírným zakročením rozumnějších mužů byli rozvedeni **b** rozhodovati, rozsuzovati: *dirimant certamina nymphae O*; *controversiam C*; (rozhodnutím) končiti: *bellum L*; často *T* m. *conficere* n. *finire*: *proelium fugā diremptum* skončila se; *dirimit consiliorum diversitatem Clasicus 2* rozrušovati, přerušovati, rušiti: *comitia d.* (term. techn. pro předčasné rozpuštění nebo zmaření sněmů, způsobené nepřiznivým znamením n. jinou překážkou) *C L*; *colloquium d. Cs*; *sermōnem d. C* přetrhnouti; *proelium d. Cs S*; *dirempta (esse) belli commercia T* (v. *commercium*); rušiti: *pacem d. C L*; *amicitias T*; *ideo decemviros conubium diremisit L* (mezi patriciji a plebeji); *affinitatem Claudius dirimit T* zrušil příbuzenský svazek; mařiti: *ea res consilium dirimit S.*

**diripiō, ere, ripuī, reptum** [dis a rapio] I rozchvacovati 1 roztrhávati, rváti, sápati: *Hippolyte . . . cum consternatis diripereris equis O 2* rozchvacovati, rozbíráti: *praedas bellicas S*; *diripuerat aras V*; - spec. pleniti, popleniti: *diripum oppidum atque incensum est L* vypleněno; *d. castra, portum*; *ad expilandos socios diripiendasque provincias C* k oloupení spojenců a vyplenění provincií; (absol.) *propter diripiendi cupiditatem C* z touhy po plenění; - metaf. *patrimonium dignitatis diripitur C* odkaz jest plněn; s předm. osob. vypleniti, oloupiti někoho: *ad diripiendos Eburones Cs*; *obsecrant Vercingetorigem, ne se diripi patiatur Cs* aby je nenechal vypleniti; meton. (*Galba*) *qui diripuit Lusitanos N* potřel II uchvacovati 1 odtrhávati, strhávati: *tergora diripiunt costis* (abl. odl.) *V* kůži s žeber; *a pectore vestem d. O* strhnouti si šat s prsou; *direpto ex capite regni insigni Cr*; *ferrum a latere*

*diripuit T* vytrhl (též *V*, var. *deripit*); *litore funem d. V* odvázati; *rates nava-libus d. V* vytrhnouti s loďmi 2 uchvacovati, bráti: *magnum numerum frumenti diripit Cs* velikou sílu obilí (jim) sebere; *impedimenta d. Cs*; *bona alcis d. Cs* uchvátiti, zabráti; (*pulcherrimae res*) *ex tota Asia direptae C* ukořistěné; (*Harpyiae*) *diripiunt dapes C* uchvátí.

**diritās, ātis, f.** [dirus] strašlivost, děsnost; - spec. neštěstí (osudem zaviněné): *si qua invecta diritas casu foret C* (v překladě veršů Euripidových; v orig. prostě εἴ τι πάσχωμι) kdyby na mne přikvapil nějaký zlý osud; (o povaze) krutost, zloba: *quanta in altero (fratre) diritas, in altero comitas C* jak strašný člověk jest jeden, jak přívětivý druhý.

**di-rumpō n. dis-rumpō, ere, rūpī, ruptum** rozrážeti, roztrhnouti, přetrhnouti, rozlomiti: *puer paedagogo tabula dirumpet caput Pt*; *dividere atque d. nubem C*; *d. imagines Galbae T* rozbíjeti; - metaf. **a** *amicitias dirumpimus C* trháme přátelské svazky; *dirumpi necesse est humani generis societatem C* společnost lidská musí se roztržiti; *homo diruptus dirutusque C* zničený člověk **b** *dirumpi* a puknouti, prasknouti (zlosti, závistí): *dirumpatur licet ista furia C*; *dirumpor dolore C* *β dirupi me paene in iudicio C* byl bych se přetrhl (namáháním).

**di-ruō, ere, uī, ūtum 1 a** rozervati; rozbořiti, zbořiti: *urbem C L*; *muros N*; *urbem ad solum d. Cr* srovnati se zemí; *omnia Bacchanalia d. L* všechny svatyně Bakchovy; *hourati, strhnouti: domum L*; *nova diruunt, alia aedificant S* **b** odervati: *arbusta diruta ripis* (abl. odl.) *V* strhané, odervané 2 metaf. **a** *monumentum d. H* zničiti; *Claudius agmina ferrata diruit H* rozbil železné šiky; (*sententia*) *diruit, aedificat H* boří, staví (t. j. dělá nové a nové plány) **b** spec. *aere* (abl. odl.) *dirui* (vl. býti odtržen od platu) nedostati platu (trest, jehož se užívalo proti vojákům za přestupky proti kázi, ku př. když se nedostavili včas do tábora nebo do služby); odt. *in quibus (castris aleatoris) cum frequens fuisset, tamen aere dirutus est C* (posměšně o Verrovi)

ačkoli se horlivě dostavoval do jeho ležení, přece přišel o peníze.

**dirus**, *a*, um strašný, hrozný, děsný, příšerný **a** (ve smyslu sakrálním) *d. nefas V*; *dira detestatio H* strašné prokletí; *d. dapes O* (o Tereovi, který jedl maso ze svého syna); *diri sacrorum ritus T* černé, kouzelnické obřady („černokněžnictví“); *religio dira loci V* posvátná hrůza před místem; - spec. (o zlých znameních) zlověstný: *diri cometae V*; *bubo, dirum mortalibus omen O* zlé znamení; *exta sine capite, quibus nihil videtur dirius C* **b** (vůb. o osobách i věcech) *dira canam O* hrozná věc; krutý: *d. exitium V*; *dira venena H*; *d. noverca O*; *dea dira O* (o Kirce); *d. Necessitas H*; *dirae sollicitudines H*; *d. vox V* příšerný; *quae mens tam dira V* úmysl hrozný; *regnandi, lucis tam dira cupido V* tak hrozná (= velká) touha; *d. hydrops H* zlá vodnatelnost; *dirus Afer H* (= Hannibal); *Caci facies dira V O* hrozný; *dux effosso oculo dirus ore* (abl. vztař.) zohyžděný. Odt. adj. sm. subst. **dirae, ārum, f.** **a** zlá znamení: *dirarum obnuntiatione neglecta C* **b** kletby: *diris agam vos H* mé kletby vás budou štvát; *meditatas compositasque diras imprecabatur T* kletby naň svolával **c Dirae, ārum** jm. vlast. = *Furiae*, Lítice *V*; *ultrices Dirae V* mstitelky Lítice; i sing. *Dirae cognovit stridorem V*.

1. **dis-**, adv., jehož se užívá jen ve složením, a to v tvaru původním (*discedo, distendo*) nebo assimilovaném (*differo*) nebo bez *s* s náhradným dloužením (*dido, digero, diligo, dimoveo* a j.). Znamená rozluky, opak, negaci jako čes. roz-.

2. **dis, dītis**, adj. [nepřímé pády j. *dītis* vznikly pravidelným stažením z *divitis* od *dīves*, podle nich pak vytvořen i nom. *dīs*; abl. sing. *dītī*, gen. pl. *dītium*; kompar. *dītior*, sup. *dītissimus*] významem = *dīves* v. t.

3. **Dis, Dītis, m.** [překlad řeckého jména Πλούτων („Bohatý“ = „Αιδης“), které se samo též v lat. vyskytuje (*Pluto*, v. t.)] vlast. jméno, bůh podsvětí přejatý od Řeků (starší domácí byl Veiovis v. t.), manžel Persefonin (Proserpinin); v náboženství řím. vystupuje spolu

s Proserpinou po prvé r. 249 př. n. l., kdy byly k jejich uctění a usmíření konány t. zv. *ludi Tarentini* (v. t.). Jméno *D.* mělo větší význam v poesii než v kultu; posléze se ho užívalo k označení bohů podsvětí a smrti i u jiných národů (na př. *Cs* jmenuje *D.* u Gallů, *T* v městě Sinopě); *Dis pater C*; *saevus D. V*; *niger D. O*; meton. podsvětí *V*.

< **disbrigō, āre** zaplatiti. >

**dis-calceātus, a, um** bez obuvi, bosý.

**dis-cēdō, ere, cessī, cessum** **I 1** kráčet v různé strany, rozcházeti se, rozptylovati se **a** *populus ex contione discedit S*; (neoseb.) *ab concilio, ex contione disceditur Cs* schůze se rozejde; *ex hac fuga auxilia discesserunt Cs*; *contionem d. in manipulos iubet T* rozejíti se v manipuly; *longe inter se discesserant N* daleko od sebe se rozptýlili = rozložili (ubytovali); (obr.) *hinc vos, vos hinc discedite H* sem odstupte; spec. *ut sodalitates decuriatique discederent C* aby se rozešly (t. j. byly zrušeny) **b** rozestoupiti se *a* (o osobách) *discessere omnes medii V* na dvě strany; metaf. *in duas partes discedunt Numidae S* rozdvojí se; - spec. o hlasování v senátě, jež se dělo skutečným rozstoupením (srov. *ire in sententiam alciis*); *d. in sententiam alciis* přistoupiti k něčemu mínění; *in alia omnia d. C L* viz *alius*; *disceditur in hanc sententiam L* toto mínění má většinu, vítězí **β** (o věcech): *cum terra discessisset magnis imbribus C* rozsedla se, rozpučala se; *alta iubet d. flumina V*; *caelum discedit C V* otvírá se; básn. *scaena versis discedit frontibus V* jeviště se otvírá po proměně pozadí **2** kráčeti odněkud, odcházeti, odstoupovati **a** vůb. (*ab alqo, ex a* řídceji *de loco*): *legati a Caesare discesserant Cs*; *pronuntiare, ne quis ab loco discederet Cs* aby se nikdo nehýbal s místa; - spec. *a signis d. Cs* opouštěti prapory; - eufem. opustiti někoho, odpadnouti od někoho: *d. a nobis Cs*; *commemorantes discessisse se a Perseo L* že odešli od *P.*; *ex hibernis d. Cs*; *ex conspectu castrorum Cs*; *de foro discessimus C*; *de colloquio discessum L* od rozmluvy; *disce-*



*dite templo O* vyjděte z chrámu; (s udáním cíle): *Numidae in proximos colles discedunt S* ustoupí na návrší; absol.: *quodsi me noles usquam discedere H* nebudeš-li chtít, abych někam odcházel = nebudeš-li chtít mě nikam od sebe pustiti; *misere d. quaerens H*; obraz.: *sol discedens H* (= zapadající) **b** spec. term. techn. voj.: odtáhnouti, hnouti se, ustoupiti, odraziti: *d. ab Gergovia Cs*; s doplňkem n. přísl. určením o výsledku boje: *superiorem (victorem) proelio (pugna) d.* vyjítí z boje jako vítěz, vrch obdržeti, vyhráti, zvítěziti; *victum d. S* porážku vzíti, utrpěti, utržiti; *aequo (pari) proelio (Marte) d. N L* skončiti boj nerozhodně; *postquam (equus) victor discessit ab hoste H* vyšel (od nepřítelů) z boje jako vítěz; *fugae specie discessum (est) T* výsledek byl podoben útěku; podle toho term. techn. o soudě: *superiorem d. C* zvítěziti, vyhráti (při); *liberatum d. N* býti osvobozen: *a iudicio capitū maximā discessit gloriā* (abl. zpūs.) *N* ze soudu (= z procesu) vyšel s velikou slávou; *si istius iniuria impunita discesserit C* vyvázne-li bez trestu; = obr. *discedo Alcaeus puncto illius H* sm. Alkaiem jsem nakonec od něho prohlášen (t. j. chválí mě jako druhého A.) **II** metaf. **1** odcházetí odněkud, odstupovati, odlučovati se od něko: *d. a societate communis concilii L* vystoupiti ze svazu; *d. a vita C* rozloučiti se se světem; *prius a se poterit quisque d. quam . . . C* odloučiti se sám od sebe (od své osoby); *hic discessu meo discessit a sese C* po mém odchodu rozešel se sám se sebou (t. j. zpronevěřil se svým zásadám); *magnitudīne timoris a constantia atque a se discessit C* ztratil pevnost a byl bez sebe **2** ustoupiti od něčeho, zanechávati něčeho, ustávati od něčeho: *d. ab oppugnatione castrorum Cs*; *d. ab armis S L* složiti zbraně; *d. a bello atque hoste Cs* ustoupiti od; *Marcellus a sua sententia discessit Cs* vzal svůj návrh zpět, odvolal; *a sperata dicendi gloria d. C* vzdáti se slávy; *d. a iudiciis causisque C* vzdáti se řečnické činnosti soudní **3** vzdáliti, oddáliti se, uchýliti se od něčeho, spustiti se něčeho:

(*sophistae*) *a re saepe discedunt C* odbočují; *a natura d. C*; *a ratione discessum est C* byla opuštěna dráha rozumu; *ab officio d. Cs* nedostáti své povinnosti, zpronevěřiti se povinnosti; (*Marius*) *a fide iustitiaque discessit C*; míjeti něco, nehleděti na něco: (*C. Aculeoni*), *cum ab hoc discesseritis, nemo antepunitur C* vyjímaje tohoto, po tomto; *amoris erga me, cum a fraterno amore discessi, tibi primas defero C 4* odejítí od někoho (úmyslně), odloučiti se, odtrhnouti se, oddělití se: *d. ab amicis peccantibus C*; *d. a contactu T 5* absol. odejítí, mizeti: *spes discessit Cs*; *sollicitudines L* přešly, přestaly; *numquam ex animo meo discedit memoria C.*

**disceptatiō, ōnis, f.** [*discepto*] rozbírání; jen metaf. **1** rozbírání něčeho (řečí), přetřásání; rokování, diskuse, debata: *in hominum disceptationem cadere C* dostati se na přetřes, státi se předmětem rokování; *in dicendi disceptationem vocare C* přivěsti něco k řeči, činiti předmětem rokování; *in forensibus disceptationibus iudiciorum aut deliberationum C* při veřejném rokování na soudech nebo ve sněmeh; *res posita in disceptatione reorum C* věc zakládající se na výpovědích stran; *ibi non d. modo, sed altercatio fuit L*; *si verborum disceptationis res esset L* kdyby věc připouštěla dlouhé výklady; uvažování: *aut simplex est d. aut ex comparatione C* forma úvahy jest buď jednoduchá nebo přirovnávací; vyjednávání: *de Argis d. L*; *legis d. C* právní, soudní projednávání; *per disceptationem — per vim C*; *vobiscum una d. est L* s vámi máme jediné o tom jednati; = meton. rokování ve věci sporné, spor: *civium disceptationes C* soukromoprávní spory; *parva d. orta est de aqua re L* nedorozumění **2** rozbírání důvodů; rozhodování; spec. rozsuzování; *veritatis d. C* o pravdě; *seditionis d. L* rozhodnutí sporu; *de aqua re disceptationem ab rege ad Romanos revocare L* pro rozhodnutí odvolati se od krále k Ř.; *ea d. L* rozhodnutí o té věci; *his, quae praesentis disceptationis essent, libera man-*

*data* *L* těm byla dána plná moc ke všem opatřením na místě samém.

**disceptātor**, *ōris*, *m.* [*discepto*] **1** rokovatel: *legis d.* **2** rozhodčí, rozsudí: *d. id est rei sententiaeque moderator C;* s gen. obj. *litis, iuris d. C; agrorum d. T* stran polí; *Aedui de suo iure ad Caesarem disceptatorem veniunt Cs* přicházejí k *C.* (jakožto rozhodčímu) o rozhodnutí stran svého práva; (*Romani*) *in re praesenti disceptatores de agro fuerunt L* na místě samém byli rozhodčími stran území; *alqo disceptatore uti C L* míti (vzítí si) někoho za prostředníka; - spec. (smírčí) soudce (od stran soukromě zvolený, srov. *arbiter*): *iudicium persaepe disceptatore domestico diiudicatur C; vel severissimis disceptatoribus vitam alcis probare C* před nejpřísnějšími soudci.

**disceptātrix**, *īcis*, *f.* [fem. k *disceptator*] rozhodčí, rozsuzovatelka: (*dialectica*) *veri et falsi quasi d. et iudex C.*

**disceptō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*dis a capto*] rozbíratí; jen metaf. **1** rozbíratí řečí něco, přetřásati; rokovati o něčem, diskutovati, uvažovati; vyjednávati, smlouvati se o něco: *latius de genere quam de parte d. licet C* obšírněji lze vykládati o věcech všeobecných než o zvláštních; *de omnibus condicionibus d. C; de foederum iure verbis d. L* (slovy), široce a dlouze vykládati; *multum in vicem disceptato* (abl. absol.) *T* po dlouhém vzájemném vyjednávání; - meton. *cum alqo ob rem pecuniariam d. T* míti spor **2** rozbíratí důvody něčí, rozhodovati; spec. rozsuzovati: *controversias d. C* (o sporech filosofů), *L* (o sporech soudních a politických); *de controversiis iure d. Cs Hirt S* rozhodovati spory cestou práva; *armis d. C T.*

**dis-cernō**, *ere*, *crēvī*, *crētum* **1 a** rozlučovati, rozdělovati: *terrae, urbes magno spatio discretae L Cr* oddělené; *mons, qui fines eorum discerneret S* hora, jež by dělila jejich území; (*Germani*) *colunt discreti ac diversi T* bydlí rozptýleni a porůznu; *septem discretus in ostia Nilus O; ubi discretas* (prolept.) *insula rumpit aquas O* kde ostrov tříští rozdělené vlny; *quod moenibus cinge-*

*batur, fulguribus discretum est T* bylo blesky protínáno; meton. *nec mors discreta fuisset O* v smrti bychom nebyli bývali odloučeni; - metaf. *discreti viribus hostium exercitus T* vojska s rozptýlenými silami **b** odlučovati, oddělovati: *sedes discretae piorum H; discretus labor T* oddělená práce; obr. *limes agro positus, litem ut discerneret arvis V* aby odstraňoval s polí rozepře **2** metaf. **a** činiti rozdíl, rozlišovati, rozsuzovati: *d., utra pars iustiore habeat causam Cs; (non) discernitur interdiu nocte, aequo iniquo loco pugnent* (disjunktivní otázka asyndetická) *L;* obr. (*Sithonii*) *fas atque nefas exiguo fine libidinum discernunt avidi H* dobré a zlé dělí úzkou mezí svých vášní; *eloquentia fortunā non discernitur T* při výmluvnosti nerozhoduje postavení; odlišovati, vyznačovati: *ut id saltem discerneret cohortes T; tenui telas discreteverat auro V* protkala zlatými nitmi **b** poznávati rozdíl, rozeznávati: *d. suos Cs; d. alba et atra C; diem noctemque V; stultus auditor a sapienti iudice discernitur C; haud facile discerneres C L* nesnadno bys byl rozeznal. Part. *discretus* j. adj. v. t.

**discerpō**, *ere*, *psī*, *ptum* [*dis a carpo*] rozškubávati, roztrhávati, rozsápati: *discerptum (esse) regem patrum manibus L; discerptum iuvenem V* (o Orfeovi); term. techn. o pokrmecch: *discerpta membra gruis H* rozkrájené; *animus discerpi non potest C; (Pythagoras) non vidit discerpi deum C* že bůh je na kusy trhán; básn. *aurea omnia* (sc. *mandata*) *discerpunt V* vítr roznese, rozvěje; - metaf. rozložití, rozdrobití, rozkouskovati: *res, quae proposita est, quasi in membra discerpitur C; non discerptis sententiis C.*

**discessiō**, *ōnis*, *f.* [*discedo*] **1** rozstoupení, rozchod; - spec. o hlasování v senátě, jež se dělo v době republikánské vždy, později obyčejně rozstoupením senátorů ve stranu pro návrh a proti návrhu: *discessionem facere* dáti hlasovati; *in hanc sententiam facta (est) d. T* tento návrh byl přijat; *senatus consultum per discessionem fit C T* usnesení

senátu děje se přímo rozstoupením (t. j. bez debaty, když ji předseda pokládá za zbytečnou), bez rokování; *fit sine ulla varietate d. C* jednomyslné usnesení **2** odchod: *desolatus aliorum discessione T.*

**discessus, ūs, m.** [*discedo*] **1** rozchod: *existimans non longinquum inter nos digressum et discessum fore C* že náš rozchod a naše rozloučení nebude nadlouho; = spec. rozchod, rozpuštění senátu, prázdniny senátu: *d. est C*; = metaf. *d. et secretio ac diremptus partium C*; *d. caeli C* otevření nebes (při blýskavici) **2** odchod: *ut me levarat tuus adventus, sic d. adflixit C*; *Alexandriā d. C* z Alexandrie; abl. času *discessu* nahrazuje abl. absol. a mívá též význ. příčinný: po odchodu i odchodem; *discessu mugire boves V* při odchodu; term. techn. voj. odtážení: *post discessum Belgarum Cs*; *d. C* euf. o svém vyhnanství; = metaf. *d. e vita C* (euf. o smrti); *d. animi a corpore C* odchod duše od těla; *solis accessus discessusque C* přiblížení a vzdálení.

**discidium, iī, n.** [*discindo*] vl. roztržení; metaf. **a** *d. alcis* rozloučení, rozchod s někým: (*Dido*) *non bene d. latura mariti V*; *d. coniugis C*; *desiderium tui discidii C* stesk způsobený rozchodem s tebou; absol. *discidium C* odchod (euf. o svém vyhnanství); = spec. o rozluce manželství: rozvod (srov. *divortium*): *tanta cupido si tibi discidii est O* jestliže si tolik přeješ jejich rozvedení; *Agrippa discidio domum imminuerat T*; *d. Octaviae T* rozvod s O., zapuzení Oktavie **b** roztržka, rozpor, různice, neshoda: *d. linguae atque cordis C* mezi jazykem a hlavou (= rozumem); *amicorum d. C* mezi přáteli; *docere, qua de causa d. factum sit C* rozkol (o filosofických školách) **c** roztržení; rušení, rozvrat: *divortia atque affinitatum discidia C*; *d. publicorum foederum L.*

**discinctus, a, um** [*discingo*] **1** nepřepásaný, rozkasaný: *discincti Afri V*; *institor discinctus O* = punský; *discincti ludere H* udělavše si pohodlí, volně; = spec. neopásaný (vojenským pásem zv. *cingulum*, kterým se

lišil voják od nevojíka); *centuriones dstrictis gladiis discinctos destituit L* bez pásů (a plášťů), v holých tunikách (vojenský trest; jím stížení vojáci zvaní *tunicati*) **2** metaf. nevojenký, pohodlný: *discincta in otia natus O*; nevázaný, prostopášný; rozpuštělý: *d. nepos H.*

**discindō, ere, scidī, scissum** [*dis a scindo*] roztrhnouti: *d. tunicam C*; (*regina*) *discindit amictus V* (na znamení smutku); *discissos laniabant artus V*; rozštípati, roztítí, rozříznouti: *d. cotem novaculā C L*; = metaf. roztrhnouti, (náhle) přerušiti; obr. (*tales amicitiae sunt*) *dissuendae magis quam discindendae C* přátelství spíše páрати než trhati (t. j. spíše znenáhla jich nechávati než náhle je přerušovati).

**dis-cingō, ere, cīnxī, cīnctum** odepnouti pás, rozpásati; uvolniti, popustiti (zejm. o tunice) *discinctā tunicā H* (v nepřepásané tunice), v pouhé košili; obr. *in sinu est (Caesar) neque ego discingor C* Caesara nosím v srdci a od tamtud ho nevytrousím. Part. *discinctus* j. adj. v. t.

**disciplína, ae, f.** [*z disciplina Pt* od *discipulus*] učení, vyučování, vzdělávání; vychovávání; cvičení, cvik **1** *homines ex Amerina disciplina patris familiae rusticani C* lidé vychovaní amerijskou školou vesnického hospodáře, po amerijsku od . . .; *e ludo atque pueritiae disciplinis in militiae disciplinam profectus est C* z učení dětského do učení vojenského; *Cyri vitam et disciplinam legunt C*; *in disciplinam* alcis *tradere alqm C* dáti k někomu do učení, do školy; *res quarum d. est C* věci, jež (jsou) mohou býti předmětem vyučování: *vir natura, non disciplina consultus C* od přirozenosti a ne vzděláním; poučování, theorie, poučení: *vir ad usum ac disciplinam peritus C* v praxi i v theorii; *nec disciplinam modo, sed exemplum etiam* ab alqm *petere L* dostávatí od někoho nejen výklady, nýbrž i příklad; (*incommoda*) *pro d. et praeceptis habere C* vzíti si ze škod poučení a výstrahu; v. *adhibeo* **2** meton. **a** výsledek vyučování: vyučení, vzdělání, vzdělanost **a** absol. *quod haud Atti-*

*cam condecet disciplinam* Pt; *summo ingenio homo ac disciplinā* C; *insitiva quadam disciplina doctior fieri* C β s gen. obj. n. adj. vzdělání, výcvik v něčem, znalost něčeho, umění: *philosophorum* d. C znalost filosofie; *d. navalis* C plavecké, námořnické umění **b** předmět vyučování; nauka, předmět, obor: *memoriae* d. C nauka o paměti, mнемоника; *d. sacrificandi* L obětní řád (ritus); *homo omnium disciplinā iuris civilis eruditissimus* C v oboru práva; *alia intellegendi, alia dicendi* d. est C něco jiného je věda, něco jiného umění řečnické; pl. *disciplinae* vědy: *amnis disciplinarum et artium* C; - spec. filozofická nauka, soustava, škola; učení: *d. Stoicorum* C; (*Tubero*) *congruens cum ea disciplina, quam colebat* C učení (filozofické) **c** místo vyučování, škola: *itineria disciplinarum* C do škol **II** metaf. **1** kázeň: *d. ac severitas* T přísná kázeň; spec. term. techn. vojen.: *d. militaris* L vojenská kázeň: *disciplinam militarem solvere, restituere* L kázeň porušiti, obnoviti **2** způsob, směr života, zásady; řád, mrav; politika: *d. maiorum* C S L mrav předků, zděděný; *hunc institutum meā disciplinā* L vychovaného v mých zásadách; *tenax disciplinae suae* Cr člověk, držící se svého způsobu života; - spec. (státní) zřízení, ústava: *perturbatio disciplinae veteris* C rozvrat starého zřízení; *d. civitatis, rei publicae* C.

<disciplinō, āre, āvī, ātum [disciplina] kárat, trestati.>

*discipula, ae, f.* [discipulus] žákyně, žačka; spec. *discipularum inter cathedras* H (poněkud s pohrdáním o dívkách, učících se hudbě).

*discipulus, ī, m.* [snad od *disco*] (učedník), žák; metaf. žák, přívrženec, stoupenec, následovník.

*discludō, ere, sī, sum* [dis a claudō] **1** někam porůznu zavírat; metaf. rozlučovat, rozdělovat: *mons, qui Arvernos ab Helviis discludit* Cs dělí; (*tignis*) *disclusis* Cs rozepřením trámů; odlučovat, oddělovat; obr. *d. Ne-rea ponto* (abl. instr.) V vodstvu vykázati moře; *semotus a mente et disclusus*

**C 2** rozvírat; básn. *d. morsus roboris* V rozevříti spáry dřeva.

*discō, ere, didici,* — [z \*di-dc-sco re-duplikací z kořene *dek-*, srov. *doceo*, διδάσκω z \*δι-δασκ-σκω] **1** učit se; naučit se: (absol.) *ii, qui discunt* Cs, *discentes* L žáci; *d. alqd* něčemu: *discite iustitiam moniti* V výstrahou učte se spravedlnosti; *discebant fidibus* (sc. *canere*) *antiqui* C učili se na lyru; *d. ab alqo* (ex *alqo*, zř. *de alqo*) zastupuje pas. k *docere*: učit se, býti vyučován od někoho, u někoho, absol. býti něčím posluchačem C; *disce, puer, virtutem ex me, fortunam ex aliis* V uč se statečnosti ode mne, štěstí od jiných (t. j. buď statečný jako já, ale šťastnější); (*puella*) *disceret unde preces* H (odkud =) od koho by se učila; pas. *quae* (artes) *non facile discuntur* C jimž se nelze snadno naučiti; básn. *fractis discentem currere remis* V pokoušejícího se; studovati: absol. *ego semper me didicisse prae me tuli* C že jsem konal studia; *ego litteras Graecas senex didici* C; *ius civile* d. C studovati práva; - spec. *causam* d. C prostudovati při (ku př. o právním zástupci); *didici* j. perf. praes. naučil jsem se, jsem naučen = vím, umím, zejm. inf. *in minoribus navigiis rudem esse, quinqueremes gubernare didicisse* C; *multa didicisse* C mít hojně vědomosti; někdy i praes. význ. uměti: *non ignara mali miseris succurrere disco* V; (*Echo*) *prior ipsa loqui* (non) *didicit* O; *ut qui discam ne secundas quidem* (res) *minus discriminis habere* T poněvadž vím **2** metaf. poznávati, poznati: *experiendo didicisse* T poznati vlastní zkušeností; *in medium discenda dabat* O naukou zjevoval; (s ak. osoby n. věci) *me discet Hiber* H; *illum discere nectaris sucos patiar* H aby poznal chuť nektarového moku; *venientum* d. *voltus* V rozeznati; *haec certis* d. *signis* V poznati podle jistých znamení; - spec. (*Minos*) *silentum vitas et crimina discit* V zkoumá, vyšetřuje; s nepř. ot. *laesa quid faciat, disces* O poznáš; *discite, femineis quid tela virilia prae stent* O vizte; *disce, quae censet amicus* H slyš; s ak. n. s ak. c. inf. dověděti se, zvědět: *casus sororis* O.

**discolor**, *ōris*, adj. [*dis* a *color*] 1 různobarvý, (věc) různé, jiné barvy: *matrona meretrici dispar erit atque discolor H* barvou (sc. roucha) bude se lišiti (t. *matronae* nosily bílou stolu, *meretrices* barevnou togu); *d. miles O* vojáci různých barev (t. figurky ve hře vrhcábní); *d. Indus Pp* (jinak zbarvený =) barevný, tmavý; *d. auri per ramos aura refulsit V* odlišný třpyt zlata (lišící se od ostatního listí); básn. *sumatur fatis d. alba (vestis) meis O* bílé roucho barvou neshodné s mým osudem (t. černým, smutným); = metaf. nepodobný 2 pestrý.

**discolus** viz *dyscolus*.

**dis-conveniō**, *īre*, —, — býti neshodný, neladný, disharmonický: (*sententia*) *vītae disconvenit ordine toto H* mysl jest v neladu celým způsobem života; *neos. eo disconvenit inter me et te H* v tom jest neshoda.

**discordia**, *ae*, f. [*discors*] nesvornost, nesjednocenost; roztržka, rozkol; rozbroj: *legionum auxiliorumque d. T* rozpor mezi . . .; *discordiae civiles S T* občanské bouře; *furere discordiis populum Romanum T* že národ ř. vře rozbroji; metaf. *tanta est d. mentis O* takový rozpor srdce (její) dělí; rozepře, spor, různice, svár: (*odia*) *taciturnis nunc discordiis continentur C* nenávisť jest omezena na tiché třenice; *discordiae consulum adversus tribunos T* spory s tribuny; *d. (Pisonis) erga Germanicum T* nepřátelský poměr ke G.; *perfecta tibi bello d. tristi V* svár jest dovršen válkou; nepřátelství: *lupis et agnis quanta d. obtigūt H*; obr. *quae in rerum natura constant, ea* (ak. obj.) *contrahere amicitiam* (ak. subj.), *dissipare discordiam C* to sblíží přátelství, rozptyluje svár (*φιλικα* — *ἡτιχοσ*; učení Empedokleovo); = spec. vzpoura, odboj, vzbouření; vypovězení poslušnosti; nekázeň: *nec deerant in exercitu semina discordiae T*; *cohortes discordiā temporum a legione digressae T* za všeobecného odboje; *eo discordiae ventum est T* vzpoura dostoupila toho stupně; enf. boj, válka T. Personif. *Discordia* Svár; jako řec. Eris byla i D. bohyně nepřátelství, dcera Noci, průvodkyně boha války.

**discordiōsus**, *a, um* [*discordia*] svárlivý.

**discordō**, *āre, āvī, ātum* [*discors*] býti nesvorný, nesjednocený, rozdvojený; býti ve sváru, znesvářen: *aegra municipia et discordantia T* nepokojná a plná rozbrojů; *non aliud discordantis patriae remedium fuisse T* pro rozbouřenou vlast; nesrovnávati se, nesnášeti se, neshodovati se, sváříti se: *animus secum discordans C* jenž sám s sebou jest v rozporu; *Claudius discordantes in consilium vocat T* sporné strany; = spec. bouříti se, vypovídati poslušnost T; = metaf. neshodovati se, různiti se, lišiti se: *quantum discordet parcus avaro* (dat.) *H*; *si discordet eques H* jestliže se různí (v úsudku) jezdeckvo (t. j. lepší obecenstvo).

**discors**, *cordis* adj. [*dis* a *cor*; opak *con-cors*] nesvorný, nesjednocený, rozdvojený: (*gens*) *tum d. erat L*; *tum magis increscunt animis discordibus irae V* v prsou nepřátel; *discordes animis exercitus T* nesvorná vojska; *opus d. seditionibus T* líčení doby plné rozbrojů; *nil usquam turbidum aut d. esse T* že není nikde žádný nepokoj ani rozbroj; *discordi populo non aliud remedium esse T* proti rozeštvanému lidu (t. k vůli hercům); *d. cum matre animus T* nesvornost; básn. i o věcech: *discordes venti V*; *discordia* (enallage) *Thebae bella movent O* přelož. rozdvojené T. (t. dva synové Oidipovi, Eteokles a Polyneikes) válku zdvíhají; oxymoron: *concordia d. O H* v. *concordia*; *symphonia d. H* nesouzvukná, falešná hudba; *d. alci* nepřívznivý, nepřátelský někomu, nevraživý na někoho; svárlivý: *discordem alci esse T* žíti s někým v neshodě, v nepřátelství; *si qua discordes iecissent T* jestliže něco v hádce prohodili; *discordia arma V* nepřátelské zbraně; = spec. odbojný, vzbouřený: *Aegyptum discordem et mobilem T* odbojný a nepokojný; *Thraecia d. agebat T* bouřila se; = metaf. neshodný, nesouhlasný; nepodobný, různý: *discordia inter se responsa L* navzájem si odporující; *ora sono discordia signant V* znamenají, že se vzezření neshoduje s řečí (t. j. že to

jsou přestrojeni nepřátelé); (*hostes*) *discordes moribus, linguis* Cr nepřátelé různých mravů a jazyků.

**discrepantia**, *ae, f.* [*discrepo*] nesouzvucnost; meton. nesouhlas, neshoda, rozdíl, nedorozumění; spor: *maior rerum d. quam verborum* C větší neshoda ve věci než v slovech.

**dis-crepō**, *āre, āvī* (básn. i *uī*), — **1** různě zníti, nesouhlasiti: *in fidibus, quamvis paulum discrepent, tamen id animadverti solet* C sebe menší zlovzvuk; *ipsi sibi singuli discrepantes* C jednotlivci (= sólisté) falešně zpívající; obr. *ut haec duo (honestas a utilitas) verbo inter se discrepare, re unum sonare videntur* C že jen jejich jména různě zní, ve věci že souhlasí **2** metaf. nesouhlasiti, nebýti v souzvuku; neshodovati se, nesrovnávati se, uchylovati se, lišiti se, různiti se **a** absol. *videndum est, in vita ne forte quid discrepet* C aby nic nerušilo souladu; *peccata, quia discrepant, aequae discrepant* C poněvadž jsou špatné, jsou stejně špatné; *nec multum discrepat aetas* V neliší se mnoho (jejich) věk; básn. *causa latendi discrepat* O příčina jest nejistá **b d. a re: ea, quae multum ab humanitate discrepant C co příliš odporuje slušnosti; *d. cum re; d. sibi*, básn. *alci: adfectio discrepans sibi ipsa* C nedůsledná; *quantum simplex nepoti discrepet* H; *sortilegis non discrepuit sententia Delphis* H nelišila se od D. (t. j. vyrovnala se věštbám delfským t. svou nejasností); *vino Medus acinaces discrepat* H vínu nesluší, k vínu se nehodí; *d. de re: (philosophi) de bonis rebus discrepant* C neshodují se o dobro; neos. *discrepat* L jest neshoda, spor o něčem: *non parvo numero inter auctores discrepat* (s nepř. ot.) L o mnoho se spisovatelé rozcházejí; *non discrepat, quin* n. ak. c. inf. L.**

**discrētiō**, *ōnis, f.* [*discerno*] **1** rozlučování **2** rozeznávání, zkoušení; — <opatrnost, moudrost> **3** rozdíl.

**discrētus**, *a, um* [*discerno*] vl. rozdělený; přen. jemný, zdvořilý, urozený.

**discribō**, *ere, scripsī, scriptum* (v rukopisech a vydáních klasiků bývá zaměño-

váno s **dēscribō**, v. t.) [*dis a scribo*] pův. čarami rozdělovati **1** vüb. rozdělovati, děliti, rozvrhnouti: *populum in tribus tres* C; *in duodecim menses describit annum* L; *magnum vim frumenti* L; *servis non . . . discriptis per familiam ministeriis utuntur* T neužívají tak, aby byly úkoly rozděleny mezi čeled **2** metaf. **a** (rozdělením) pořádati, urovnati; rozměřovati: *iura d.*, C vydávati rozsudky; — spec. *agmina d.* Cr seřaditi; *equites in suam quisque gentem d.* Cr zařadovati; určití **b** zříditi, ustanovovati: *hunc ordinem ex censu discripsit* L zřídil tuto ústavu **c** stanoviti, vyměřiti, uložití, přikázati: *vecturas frumenti civitatibus* Cs.

**discrimen**, *inis, n.* [*discerno*] vl. rozdělování, rozlučování **1** **1** přehrada, rozhraní, hranice, mez: *cum pertenui discrimine separarentur (duo maria)* C; *mare et tellus nullum d. habebant* O; *discrimina costis qua spina dabat* V kde páteř dělila (od sebe) žebra; spec. *compositum d. erit, discrimina lauda* O stezka, pěšinka (na hlavě): — metaf. *vera a falsis nullo discrimine separantur* C **2** mezera, prostora mezi věcmi; vzdálenost, odlehlost: *spatium discrimina fallit* O (velikou) vzdáleností mezery se tratí; obr. *tenui discrimine leti esse* V býti na pokraji záhuby **II** metaf. **1 a** rozdělování, rozlišování, rozeznávání: *in vulgo non est d.* C lid nemá schopnosti rozeznávati (nemá kritického ducha, kritiky); *nullo discrimine* V vl. bez rozlišování: *a* nestranně, spravedlivě **β** bez ohledu, nešetřně, nelítostně, napořád **b** rozhodování; rozhodnutí: *alqd in discrimine est* L o něčem se rozhoduje, o něco jde; *d. facere* L rozhodovati; *d. ac dimicatio* (v. t.) *fortuna* C; *medium rerum omnium certamen atque d.* C střed rozhodného zápasu; *in discrimine est humanum genus* (s nepř. ot.) L v napětí; — meton. *a* rozhodný čin: *rem in d. mittere* T přistoupiti k rozhodnému činu **β** rozhodná známka, sudidlo; zkouška: *experiar discrimine aperto* O **γ** rozhodná chvíle, rozhodná doba, krize: *in tanto discrimine rerum* L

v době tak rozhodné; = spec. nebezpečná doba, nebezpečné postavení, povážlivý stav; nebezpečnoství: *salus in d. venit C* jest ohrožena; hendiad. *periculum discrimenque C* svrchované nebezpečnoství; *vitae d.*; *rem publicam in d. committere L* vydati obec v nebezpečnoství; *d. adire T* podstupovati nebezpečnoství; *metum ac d. ostendere T* hrozící nebezpečnoství; zvl. též o soudním řízení: (nebezpečný) soud; *d. capitis intendere T* ohrožovati hrdelní pří, uvaliti na někoho hrdelní pří; *amicorum discrimina T* vážné záležitosti **2** rozdíl; různost, odchylka: *d. bonorum et malorum C* mezi (lidmi) dobrými a zlými; *d. inter aliquos Cr*; *agminum discrimina Cr* rozličné oddíly vojska; *obloquitur numeris septem discrimina vocum V* doprovází zpěv na sedmihlasý nástroj (t. j. na sedmistrunnou lyru); *tenues parvi discriminis* (gen. qual.) *umbrae O* odstíny s nepatrnými přechody; *discrimine parvo O* hezmála, téměř; *quo discrimine ripas hae linquunt, illae vada verrunt V* proč ten rozdíl, že . . .; *nullo discrimine habeo V* nebudu činit rozdíl; *haec taud in magno pomam discrimine L* to u mne nebude valně rozhodovati, na to nebudu klásti příliš váhu; = spec. o rozdílech v občanstvu a v pravomoci úřadů: *omnia discrimina talia, quibus ordines discernentur L* všechny rozdíly, které se činí mezi stavy v obci (= „všechno kastovníctví“); *conditor omnis in civitate discriminis ordinumque L* zakladatel rozdělení občanstva ve stavy; *discrimina rerum servabant L* šetřili právních poměrů.

**discriminō, āre, āvī, ātum** [*discrimen*] **1** rozdělovati: *Etruriam discriminat Cassia C* protíná **2** rozlišovati, činiti rozdíl, rozeznávati: *vigiliarum somnique nec die nec nocte discriminata tempora L* čas nebyl rozdělován podle dne a noci; *lucet via et late discriminat agros V* ozařuje široký pruh polí (vl. odlišuje od míst neosvětlených).

<**discriminōsus, a, um** [*discrimen*] rozhodný, ‚kritický‘>.

**discrīptiō, ōnis, f.** [*discrībo*] rozdělení; rozvržení, rozvrh: *d. centuriarum*

*L* rozdělení na centurie; *d. atque ordo C* rozvrh a spořádání (látky řečnické); meton. uspořádání, urovnání: *d. omnium corporis partium C*; *aedificandi d. C* stavební plán; zřízení: *descriptionem civitatis sapientissime constitutam (esse) C* obci bylo dáno velemoudré zřízení; *iuris aequa d. C* spravedlivé právní zřízení; vyměření, v ý měř: *haec est d. officii C*.

**dis-cruciō, āre, āvī, ātum** (významem silnější než simplex *crucio*) zmučiti, ztrýzniti; = metaf. (duševně) mučiti, trýzniti, trápit; soužiti, sužovati; med. *discrucior* (s ak. c. inf.) *C* mučí mě, že; *discrucior animi Tr* v myslí.

**dis-cumbō, ere, cubuī, cubitum** rozložiti se (každý na své místo) **1** spec. při jídle (podle zvyku římského, přijaté od Řeků) uložit se (ke stolu), rozložit se, my: rozsaditi se, zasednouti: *discubueretor O* rozložili se po lehátkách; *strato super discumbitur ostro V* usadí se; meton. seděti (u stolu), stolovati, býti na hostině, hodovati: *cum super eum Piso discumberet T P.* seděl před ním (t. na čestnějším místě); *circumdati, qui simul discubuerant T* ostatní hodovníci **2** ulehnouti si (k spánku), jíti spat: *cenati discubuerunt ibidem C.*

**dis-cupiō, ere, īvī, ītum** (silnější než *cupio*) býti roztoužen, dychtiti.

**dis-currō, ere, currī n. cucurrī, cursum** **1** rozbíhati se; rozptylovati se: *in muros discurretur V* nastane sběh na hradby; spec. ve voj.: *ad arma d. L T* rozběhnouti se do zbraně; *in cornu d. Cr* rozvinouti se (v postavení čelné); *equites discurrent in cornua L* rozjedou se; obr. *fama tota urbe discurretur Cr* rozletí se; básň. (*Nilus*) *septem discurretur in ora V* rozbíhá se v sedmero ústí **2** pobíhati, tékati: *deus discurre gaudet in montibus O* (o bohu Panovi); *cum palma discurretur Suet* pobíhal s vítěznou palmou.

**dis-cursiō, ōnis, f.** [*discursio*] rozbíhání; pobíhání (sem a tam).

**discursitātīō, ōnis, f.** [*discursito*] pobíhání, běhání.

**discursitō, āre** [*discurso*] pobíhati.

**discursō, āre, āvī, ātum** [*discurro*] rozbíhati se; pobíhati (sem a tam).

**discursus**, ūs, m. [*discurro*] 1 rozbíhání, rozptylování, zejm. spec. ve vojen.: *continere ab discursu (militem) L* zdržeti vojsko, aby se nerozběhlo (za kořist); *subito discursu terga cinxerat eques T* jízda se náhle rozdělila a zezadu sevřela; *Fabii vallem latis discursibus implent O F.* široko se rozptyluje 2 běhání sem tam, pobíhání (zvl. zmatené): *Romae sueti discursus T* pochůzky; *media campi eques discursu complebat T* projížděním, harcováním; (*navis*) *libero inter ordines discursu praetervecta L* volně propluší 3 pozd. metaf. probírání nějaké věci řečí n. písmem, výklad, rozmluva.

**discus**, ī, m. [*δίσκος*] 1 diskos, touš (t. kotouč, v nejstarší době kamenný, později litý ze železa a zejména ze spěže v podobě čočkovité, o průměru 20—30 cm, vážící průměrně 2 kg). Házení diskem bylo ve starověku složkou gymnastických cvičení a závodů: (*philosophorum*) *auditores discum audire quam philosophum malunt C* raději poslouchají svištění disku 2 mísa, talíř.

**discutiō**, ere, cussī, cussum [*dis a quatio*] rozrážeti, pro- I 1 roztrástiti, roztlouci, rozbíteti: *saxo discutit ora O* roztrástiti hlavu o skálu; *aliquantum muri discussit L* část hradební zdi pobořil; *nivem d. Cs* probázetí (ale *nix discussa Cr* roztálý snůh); *discussae iubae capiti V* chochol s hlavy sražen 2 rozháněti, rozprášiti, rozptýliti, zaplašovati; rozmetati, rušiti: *illos coetus d. L*; *discusso Boeotico concilio L* po rozpuštění spolku; *sol discutit umbras V*; obr. *discussa est illa caligo C* rozptýlila se; *discutiunt (tenebras) fulmina O* blesky trhají tmy II metaf. 1 rozháněti, zaháněti, odstraňovati, odklízet; zapuzovati: *periculum d. C L*; *disceptatio discussa est L* nedorozumění bylo odstraněno; *discutienda sunt ea, quae obscurant C* odmlnouti (op. *sumenda*); *ebriate discussa Cr* když vystřízlivěl 2 zamezovati, odvracet; mařiti, ničiti: *res consensu patrum discussa est L*; *famam d. T* 3 (řečí) probírati, přetřásati, vyšetřovati.

**disertē**, adv. [*disertus*] jasně, zřetel-

ně, výslovně, určitě; výmluvně, plynně: *d. scribere C*; *disertissime planissimeque (in decreto) scriptum est L* výslovně a zcela jasně; *ut oratores nostri tenere dicere, histriones diserte saltare dicantur T* (významná záměna epithet) pružně mluví — výmluvně tančí.

**disertus**, a, um, adj. s kompar. a sup. [z \**dissertus* od l. *dissero*] 1 urovnaný, určitý, zřetelný, jasný: *diserta oratio C* 2 o os. vyřečný, výmluvný (v řečnictví méně než *eloquens*, v. t.): *eum statuebam disertum, qui posset satis acute atque dilucide apud mediocres homines ex communi quadam opinione hominum (podle obecného dobrého zdání) dicere C*; subst. mask. *diserti T* řečníci; *talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum fecerat O* k nimž mi bolest dala výmluvnost.

**disiciō**, ere, iēcī, iectum [*dis a iacio*] I 1 rozházeti, rozhoditi, rozmetati, rozptýliti, rozehnati, rozprášiti: *rates d. V*; (*Iuppiter*) *nubila disiecit O*; *disiectas inter arenas T* mezi závěsemi písku; (*Cerialis*) *navibus remeabat disiecto agmine T* s rozděleným vojskem (část plula s ním, část táhla po souši); = spec. *comas, capillos d. O* rozpustiti, rozsuchati vlasy; *disiecta comas* (ak. vztah.) s rozpuštěnými vlasy; *dide ac disice (sc. rem familiarem) básn. u C* rozdávej a rozhazuj; (*turbo ventorum*) *villas arbusta fruges passim disiecit T* zpusťošil 2 rozmetati, rozraziti, rozbítí, rozervati, roztrástiti: *phalangem d. Cs*; *ni rota fracta ac disiecta fuisset O* kdyby se nebylo zlomilo a rozbořilo; *trunca ostendens disiectis (spr. deiectis) vulnera (v. t.) membris var. O* s odervanými údý; obr. *invenias etiam disiecti membra poetae H* (nalezl bys), poznal bys i rozházené kusy básníka (vtipný dvojsmysl, poněvadž *d. m. p.* může znamenati l. „údy rozsápaného básníka“, jako byl ku př. Orfeus, a 2. „části (κῶλα) vytržené z veršů“); strhnouti, zbořiti, zbourati: *tecta disiecta H*; *disiecto aeditui contubernio T* II metaf. mařiti, ničiti, překaziti: *disice compositam pacem V* zruš; *haec consilia clamor militum disiecit L. Part. disiectus j. adj. v. t.*



**disiectus**, *a, um* [*disicio*] rozhozený, roztroušený, rozptýlený **1** *rara disiectaque aedificia* Cs řídké samoty; *pabulatio disiecta est Hirt* (vl. picování jest roztroušené, rozstrkané =) pro píci je třeba choditi na r úzná místa; *disiecta spatio urbs* L rozlehlé; *in vasta urbe lateque moenibus disiectis* L při širokém rozsahu hradeb; *nostris disiecti Hirt* porůznu bydlící; = spec. ve vojen. *disiecti* rozběhlí, rozprchlí S; *disiectos coercere* T **2** metaf. **a** rozházený, nepořádný: *cuncta incuriā disiecta erant* T vše bylo v bezstarostném nepořádku **b** osamělý: *neque disiecti nec paucorum instinctu* T ojedinele.

**disiunctē** (n. **disiunctē**) adv. [*disiunctus*] rozloučeně: *quae disiunctius dicuntur* C řeči s trochou (logické) rozluky.

**disiunctiō**, *ōnis, f.* [*disiungo*] **1** rozloučení, oddělování: *in tanto luctu meorum, tanta disiunctione* C při odloučení (sc. od nich); *alienatio disiunctione fit* (sc. *amicorum*) C odcizení a rozchod **2** rozdíl, odchylka, různost, opak; *d. sententiae* C **3** (t. t. v logice) rozluka (spojená s protikladem): *in omnibus disiunctionibus alterutrum verum esse* C **4** t. t. v řečnictví = *συνομολία*, řečnická figura (přisudek společný různým podmětům téže věty rozvádí se tak, aby ke každému podmětu patřilo vhodné zvláštní sloveso přísudkové; účelem jest větší živost a barvitost).

**disiunctus** (n. **disiunctus**), *a, um* adj. s kompar. a sup. [*disiungo*] **1** rozdělený, rozdrobený, rozkouskovaný: *Brutum otiosum atque disiunctum visum esse* T (t. bez umělých period); oddělený, odloučený; vzdálený, odlehlý, *a re* od něčeho, cizí něčemu: *duobus in locis disiunctissimis* C; *neque disiuncti doctores, sed eidem erant vivendi praeceptores* C zvláštní; *nil est ab ea cogitatione disiunctius* C nic se nepřičí více té myšlenky; *mores longissime a tanti sceleris atrocitate esse disiunctos* C naprosto se přičí **2** odlišný, lišící se, odchýlný, různý: (*ratio*) *disiuncta coniungit* C **3** t. t. v logice vylučující se, sporný, nesouhlasný.

**dis-iungō** n. **disiungō**, *ere, iūnxī, iūnctum* odpřáhnouti, vy-: *iumenta d. C; bovem disiunctum* H; metaf. **1** **1** rozdělovati, od-, rozlučovati: (*flumen*) *Iugurthae Bocchique regnum disiungebat* S dělila; *amicitiam d. L* rozloučiti, rozvésti přátelství **2** oddalovati, vzdalovati, odcizovati (*a re* n. *re* od něčeho): *videre populum a senatu disiunctum* C národ (zde sm. optimáty) zbavený přístupu do senátu; *Italīs longe disiungimur oris* V; *alqm ab alcis amicitia, familiaritate d. C* rozvésti, znepřáteliti někoho s někým **II** rozlišovati, rozeznávati, různiti: *insaniam a furore disiungimus* C. Part. *disiunctus* j. adj. v. t.

**dis-moveō** viz *dimoveo*.

**dis-pālor**, *ārī, ātus sum* (na různé strany) rozbíhati se, rozptylovati se; sem tam tĕkati: *dispalatus* N rozprchlý, rozběhlý; *eius generis multitudinem magnam dispalatum immisit* N velké množství takto (t. se zapálenými otýpkami) na všechny strany pustil.

**dis-pār**, *aris*, adj. nerovný, nestejný; jiný, rozdílný, různý (*alcis*): *dispares cicutae, calami* V O nerovné (délkou); *dispar septenis fistula cannis* O nerovné (t. j. stupňovité) moldánky o sedmi pišťalách; *dispares mores disparia studia sequuntur* C různé povahy mají různé náklonnosti; (*imperatores*) *ipsi pares, ceterum opibus disparibus* S osobně sobě rovní, ale s nerovnými prostředky; *dispari proelio contendere* Cs (t. pĕši proti jezdcům); *dispares colores* C odlišné; (*Alcaeus*) *rebus et ordine dispar* H nepodobný, lišící se; (litot.) *fratres nec aetate nec viribus dispares* L věkem i silou rovní; (*aliquid*) *dispar sui atque dissimile* C něco různorodého a nepodobného; subst. (*leonibus*) *nisi in dispar feris* H proti (rodu) cizímu.

**disparilis**, *e* [*dispar*] nerovný, nestejný; měnivý.

**dis-parō**, *āre, āvī, ātum* [*dis* a *1. paro*, srov. *dispar*] (vl. rušiti sdružení, rovnost něčeho) rozdělovati, od-; rozmíchati, vymíchati, roztríditi: (*eos*) *disparandos curare* Cs dáti je spořádati v oddíly; part. perf. pas. subst. jako t. t.

v logice **disparātum**, *i*, *n*. pojem protikladný, protiklad (ku př. *sapere*, *non sapere C*).

**dis-partiō**, **-ior** viz *dispertio*.

**dis-pellō**, *ere*, *pulī*, *pulsum* **1** rozháněti, rozptylovati: (*pecudes*) *dispulsae C*; *d. nebulam L* **2** zaháněti, zaplašovati: obr. (*philosophia*) *ab animo tamquam ab oculis caliginem dispulit C*.

**dispendium**, *iī*, *n*. [*dispendō*] vl. co se při vážení prováží, ztráta při vážení (op. *compendium*); metaf. váb. prodělek, ztráta, újma, škoda: *sine damno et dispendio tuo Pt*; *hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanti* (gen. pretii), *quin . . . V* (*morae* gen. determ.) *d.* ztráta času, způsobená čekáním nepokládej žádné čekání za tak velikou ztrátu, abys ne . . .

**dis-pendō**, *ere*, *pendī*, *pēsum* **1** rozvažovati, různě odvažovati **2** přenes. rozdělovati, rozdávatí.

**dispēnsātiō**, *ōnis*, *f*. [*dispensō*] vl. rozvažování, odvažování **1** spec. o penězích **a** rozdělování, vyplácení **b** synekd. spravování, správa: *d. regia C* správa královských důchodů; *pecuniae d. L* správa peněz, finanční **2** odt. metaf. **a** rozdělování: *d. inopiae L* (rovnoměrné) rozdělování nedostatku (t. aby jej každý snášel rovnou měrou) **b** správa, řízení: *aerarii d. C*; *annonae d. L* správa špíže.

**dispēnsator**, *ōris*, *m*. [*dispensō*] správce peněz; účetník, pokladník, důchodní *C T*; - <almužník>.

**dispēnsō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*dispendo*] vl. (na vahách) rozvažovati, (vážením) rozměřovati, odvažovati **1** spec. o penězích **a** rozdělovati, vypláceti **b** synekd. spravovati: *d. pecuniam N* spravovati všeobecnou pokladnu **2** odt. metaf. **a** rozdělovati: *inventa momento quodam dispensare atque componere C* nalezenou látku podle závažnosti rozříditi a srovnati; *in pensiones aequas solutio aeris alieni dispensata est L* bylo rozděleno, rozpočítáno; *dispensari laetitia poterat inter alios L* o radost mohli se sdělití; *oscula dispensat natos per omnes O* polibky rozdíli všem synům **b** spravovati, řídití; pořádatí: (*annum*) *dis-*

*pensavit L* uspořádal, upravil; *consilium dispensandae victoriae imperatoribus maiores dederunt L* dali sbor pro opatření spojená s vítězstvím; (*sorores*) *quae dispensant mortalia fata O* odvažují (= spravují) lidské osudy; abs. *recte d. H* dobře hospodařiti.

**dis-perdō**, *ere*, *didī*, *ditum* (úplně) zničití, zkazití, přivéstí v zkázu, na mizinu: *possessiones d. C*; *me mea disperdat puella O*; básn. *stridenti miserum stipula d. carmen V* pištěti, vrzati písničku. Pas. *dispereo* viz násl.

**dis-percō**, *ire*, *iī*, — (úplně) zahynouti, zajítí, pojítí; přijítí vnivěč, na mizinu: *dispeream, ni summosses omnes H* ať je po mně, jestliže ne . . . (úslví z hovorové mluvy, jímž se dodává tvrzení důrazu).

**dispersgō**, *ere*, *sī*, *sum* [*dis a spargo*] **1** roztrušovati, rozprašovati; rozsyřavati, rozhazovati; rozptylovati, rozháněti: (*Medea*) *corpus dispergit C* roztrousí tělo (t. rozsekané); *late rorem d. V* roztrikovati; *pars Iudaeae vicis dispergitur T* jest poseta; obr. (*Phoebus*) *partem (voti) volucres dispersit in auras V* část modlitby rozptýlil do vzduchu (t. j. nevyslyšel); (*evocatos*) *tota acie disperserat Cs* rozděлил po celém voji; - metaf. *vitam dispergit in auras V* život vydechne; *plus formidinis in alios dispergebatur T* větší strach šířil se mezi jinými; *falsos rumores d. T* roztrušovati; i absol. *vulgus disperserat accitum (esse) in adoptionem T* roztrousil, roznesl (t. pověst), že . . . **2** rozdělovati, dělití, rozrážeti: *ossa dispersit V* roztrřístil; metaf. *exercitum pluris in manus dispergit T*; *cohortes turbidas d. T*; *vires d. T* drobití síly **3** rozhazovati, rozdíletí, (hojně) rozdávatí: *libellos dispergit T*. Part. perf. pas. **dispersus**, *a*, *um* (těž jako adj.) roztroušený, rozsypaný, rozhozený; rozptýlený (na otázku kde? často pouhý abl.), rozprášený (zejm. ve vojen.), rozdrobený; *quae dispersa sunt, cogere C*; *membrorum collectio dispersa C* (sbírání na rozličných místech), shledávání; *dispersa immittit silvis incendia pastor V* na různých místech mýtiny

zažihá; *bellum tam longe lateque dispersum* C válka rozšířená po tak vzdálených končinách; *quos ubi dispersos* (prolept.) *fugavit* Cr když je rozprášil; *genus dispersum montibus* V po horách; *dispersi a suis* S jsouce rozběhlí od svých druhů; *plebis vis dispersa in multitudine* S síla lidu rozdrobená při značném jeho počtu; jednotlivý, ojedinělý, doplňk. porůznu.

**dispersē** adv. [I. *dispersus*] roztroušené, tu a tam; ojediněle, porůznu: *d. dicere* C.

**dispersiō, ōnis, f.** [*dispergo*] rozptýlení; *d. urbis* var. C viz *dispertitio*.

1. **dispersus, a, um** viz *dispergo*.

2. **dispersus, ūs, m.** [*dispergo*] rozptýlení.

**dispertiō, ōre, ōvis, ōtum** [*dis a partio*] dělití na části, rozdělovati, rozvrhnouti: *d. vires* T; *in utrumque latus auxiliarios equites dispertiverat* S rozděлил pomocnou jízdu na obě křídla; *inter manipulos funditores et sagittarios dispertit* S do mezer mezi manipuly rozdělí; *coniuratos municipiis* (abl.) *d. C* po municipiích; *generum quasi quaedam membra* (ak. výsledku) *d. C* rozdělití druhy na oddíly; (*Romani*) *tempora voluptatis laborisque disperitunt* C rozdělují čas = zachovávají rozdíl času; *consules administrationem inter se dispertiri* (reflex.) *iussi* rozdělití si; rozdíletí, rozdávatí *alci alqd* někomu, mezi někoho, podělovati někoho něčím: *d. bona militibus* N; *arma iuventuti* *d. T*; *hominibus somnia* *d. ac dividere* C.

**dispertitiō, ōnis, f.** [*dispertio*] rozdělení: *d. urbis* C (var. *dispersionem*).

**dispiciō, ere, spexī, spectrum** [*dis a specio*] prohlédnouti, prozířti I *catuli, qui iam dispecturi sunt* C která již (brzy) prohlédnou 2 přech. rozeznávají, viděti, zříti (zvl. s námahou, v dálce a p.): *dispecta est et Thule* T zahlédli i Th.; *neque auras dispiciunt clausae tenebris* V nevidí světla; - obr. *libertatem ex diuturna servitute* *d. C* viděti záblesk svobody; *acie mentis* *d. C* II 1 metaf. prohlédnouti, propátratí, prozkoumati, vyzkoumati;

uvážiti: *d. mentem principis* T; *discerne, dispice insidiatorem et petitum insidiis* L prohlédni a rozeznej úkladníka a oběť úkladů; *d. merita* T hleděti k zásluhám 2 chápati, rozuměti, poznávati: *Pompeius quid velit, non dispicio* C.

**displiceō, ēre, plicuī, plicitum** [*dis a placeo*] nelíbiti se; nezamlouvati se, nezdáti se, nebýti po chuti; býti proti mysli, býti nemilý, odporný: *displicet iste locus* H (t. zápasistě; jeden z důvodů, pro který bývaly zápasy přerušovány; zde obrazně); *res mihi in alqd displicet* nelíbí se mi při někom, do někoho; litot. *haud displicet res Tullo* L líbí se, zamlouvá se; *quoniam tibi non omnino displicet definire* C nejsi vůbec proti definování; *displicet mihi alqd* nejsem s tím spokojen; nesouhlasím s tím; *mihi displiceo* C není mi dobře, nejsem v dobré míře, nejsem svůj, jsem mrzut; *cum ceteris, tum mihi ipse displiceo* C mrzím jiné i sám jsem omrzelý.

**displōdō, ere, sī, sum** [*dis a plaudo*] rozplesknouti, rozplácnouti: *displosa vesica* H prasklý měchýř.

**dis-pōnō, ere, posuī, positum** 1 klásti na různá místa, tu a tam klásti, rozkládati, rozestavovati (zejm. ve vojen.), rozdělovati, *in alqd loco* někam, někde: *tormenta in muris* *d. Cs*; *cohortes ad ripam* *d. Cs* poděl břehu; (*socii*) *tectos* (prolept.) *per herbam disponunt enses* V tu a tam ukryjí meče; *ministeria principatus in equites Romanos disponit* T císařské úřady obsadí jezdcí; *disposito per mensas miliens sestertio* T dav do oběhu; rozdíletí: *tamquam disponeret imperii curas* T 2 metaf. pořádati, uváděti v pořádek, rovnati, urovnávati, upravovati: *Homeri libros confusos antea* *d. C*; (*Nymphae*) *gramina disponunt* O rovnají; *haec ubi disposuit* O (o Hermovi) jakmile si to upravil (t. svůj výstroj); *d. diem* T rozvrhnouti si; - spec. a ve vojen.: pořádati, řaditi: *aciem* *d. Cr* b o slohu: uspořádati, rozvrhnouti, učiniti disposici: *d. orationem, res* C řeč, látku; *hanc tragoediam disposui* T rozvrhl jsem si 3 ustanovovati, určovati,

nařizovati: *disponit, qui nuntient sibi Pn. Part. perf. pas. dispositus, a, um* (též j. adj.) **1** rozložený, rozestavený (zejm. ve vojen.): obr. *ut sint disposita insignia C* aby byly tu a tam zasazeny skvosty; *per dispositos, quos ad somnum habebat Cr* od rozestavených nočních hlídačů; (*ut*) *in suis ordinibus dispositi dispersos adorirentur Cs* stojíce sami v pevných řadách; *sagittarii nostra pro ripa dispositi T* vpředu na našem břehu **2** uspořádaný, srovnaný, upravený: *male dispositi capilli O; sic ubi dispositam* (prolept.) (*deus*) *congeriem secuit O; agmina per sexum disposita T* zástupy srovnané podle...; *vir d. Pn* jasně myslící; upravený, připravený, přichystaný: *dispositos ad id ipsum molares provolvunt T; (Masinissa) consilia ita disposita habebat L.*

**dispositē**, adv. [l. *dispositus*] spořádaně, v pořádku, upraveně; spec. o slohu: *d. accusare C* (konati žalobní řeč se správnou dispozicí =) zachovávati v žalobě přesnou osnovu.

**dispositiō**, *ōnis, f.* [*dispono*] upravení, uspořádání, zařízení; spec. o slohu: rozvrh, osnovu, dispozice: *d. est rerum inventarum in ordinem distributio C; dispositionis diligentia C* důkladný rozvrh látky.

**1. dispositus, a, um** viz *dispono*.

**2. dispositus, ūs, m.** [*dispono*] = *dispositiō*; (jen) *dispositū provisiūque civilium rerum peritus T* zkušený v politických zařízeních a opatřeních.

**disputātiō**, *ōnis, f.* [*disputo*] (vědecké) zkoumání, bádání, vyšetřování; spec. pojednávání (záležející v uvádění důvodů pro různá mínění), výklad, rozbor, rozprava, hovor, řeč, *disputace: aliud videtur oratio esse, aliud d. C* řeč (souvislá, nastudovaná) — rozprava (volný rozhovor); *d. alcis rei* o něčem; *in utramque partem disputationem habere Cs* hájiti různá (opačná, sporná) mínění; *ut res disputatione non egeat C* nepotřebuje výkladu; *servato ordine disputationis T* ponechávaje postup rozprav (t. j. uváděje i řeči zástupců opačných mínění).

**disputātor**, *ōris, m.* [*disputo*]: *d. subtilis C* mistr v přesném disputování.

<**disputāx**, *ācis* [*disputo*] rád rozprávějící; zejm. milovník disputací.>

**dis-putō**, *āre, āvi, ātum* **1** pův. vypočítati, (počítáním) řešiti; v útech srovnati se s někým: *ubi disputatast ratio cum argentario Pt* **2** (úvahou) řešiti něco; rozvažovati, zkoumati, bádati, vyšetřovati; spec. *d. de alqa re* pojednávati o něčem vědecky, důvody uváděnými pro různá mínění, vykládati, rozbírati, probírati (vědeckou otázku), rozprávěti, hovořiti, promlouvati, mluviti, disputovati, filosofovati: *disputandi ratio et loquendi dialecticorum (est), oratorum autem dicendi et orandi C* obor disputování a (jeho prostředku) rozmlouvání (volného) náleží dialektikům, řečníkům pak (umělé) mluvení a řečnění; *plura in eam sententiam d. C* mluviti obšírněji v tom smyslu; *in utramque partem d. C Cs* důvody pro obě mínění (pro věc i proti ní) přednáseti, hájiti obojí mínění, věc s obou stanovisek rozbírati; *d. in contrarias partes C, in contrarium T* hájiti různá (opačná, sporná) mínění, probírati věc s různých stran, stavěti se ve věci na různá stanoviska; *in nullam partem d. C* nemluviti ani pro věc, ani proti ní, nemíti ve věci určitého stanoviska; *cum multa sint in philosophia a philosophis et gravia et utilia disputata C* filosofové probrali mnoho vážných a prospěšných otázek z filosofie; *quibus ex rebus breviter disputatis intellegi potest C* z tohoto stručného výkladu.

**disquirō**, *ere, —, —* [*dis a quaero*] probírati, vyšetřovati, zkoumati; s nepř. ot. *H.*

**disquisitiō**, *ōnis, f.* (*disquiro*) vyšetřování (soudní n. vůb. úřední): abs. (*collegam*) *ad disquisitionem trahebat T; in disquisitionem venit* s nepř. ot. *L* o tom nastalo vyšetřování, o tom vznikly pochybnosti; s gen. obj. *facinoris d. C*; s gen. subj. *postulata provinciarum ad disquisitionem patrum mittere T* posílati senátu k vyšetření; = <zkoumání, rokování, debata>.

**dis-rumpō** viz *dirumpo*.

**dis-saeptō, ire, saepti, saeptum** (ohradou) oddělovati, odlučovati: obr. *d. tenui muro C, limitibus certis O*.

**dis-sāviōr, āri** viz *dis-suaviōr*.

**dis-sēminō, āre, āvī, ātum** jen metaf. rozševati; rozplemeňovati, rozširovati: *latius opinione disseminatum est hoc malum*; hendiad. *spargere ac d. (res gestas) in memoriam sempiternam C* zasēvati činy pro věčnou pamětí; *disseminato dispersoque sermoni C*.

**dissēnsiō, ōnis, f. [dissentio]** nesouhlas, různost smýšlení, neshoda, nesrovnalost, spor, odchylka, *ab n. cum alqo s někým, de re v něčem: fuit inter peritissimos homines summa de iure d. C* mezi nejlepšími odborníky byla svrchovaná různost mínění o právnícké otázce; hendiad. *tanta sunt in varietate ac dissensione C* jeví tak velikou rozmanitost mínění; *rei publicae d. C* různost politického přesvědčení; *utilium cum honestis d. C* spor; = spec. různice, spor, rozbroj, roztržka, nesvornost: *d. civilis CS Hirt* občanský spor, rozkol mezi občany; *d. vulgi T* v lidu; *d. ordinum T* mezi stavy.

**dissēnsus, ūs, m. [dissentio]** = *dissentio: clamor dissensu vario se tollit ad auras V* křik ze zmatené různice (každá strana navrhovala něco jiného).

**dissentāneus, a, um [dissentio]** nesouhlasný, odporující.

**dis-sentiō, ire, sēnsī, sēnsūm** nesouhlasiti **1** a býti odchylného smýšlení, neshodovati se, nesnášeti se, nesrovnávati se, nebýti zajedno, rozcházet se, *ab n. cum alqo s někým, de re v něčem: illi inter se dissentiunt C* nesouhlasí mezi sebou, mají různá mínění; *vereor, ne imprudens dissentiam T* abych nevědomky nesoudil jinak (sc. než ty); *scriptores in eo dissentiunt T*; = spec. sváříti se, býti nesvorný **b** odporovati, býti proti někomu: *neququam dissentiente Cornelio L* přes marný odpor Korneliův; *d. conditionibus H* mluvíti proti podmínkám **2** metaf. odporovati, lišiti se, neshodovati se, různiti se, odchylovati se: *a scriptura sententia dissentit C*;

*a se n. sibi d. C* býti v rozporu sám se sebou.

**disserēnāscit, āvit** [inchoat. k *dis-sereno*] rozjasňuje se, vyjasňuje se: *cum disserenasset L*.

**1. dis-serō, ere, serū, sertum** rozbírat; metaf. rozbíratí řečí, vykládati, pojednávati, přednášeti; promlouvat, rozmlouvati, rozprávěti, mluvíti, hovořiti, *de re o něčem, cum alqo s někým: ad ea Sulla pro se breviter, de pace multis disseruit S* v odpovědi S. za svou osobu promluvil krátce, o míru obšírně; *princeps contra disseruit T* promluvil proti tomu; *Drusus apta disseruit T* vhodně; s ak. *bona libertatis d. T* o dobrech svobody; *instituta maiorum d. S*; *super re d. T* o něčem; s ak. c. inf., s nepř. ot.: *postea quid fecerit d. S* o jeho pozdějších činech; = spec. vykládati o něčem podle pravidel logiky (dialekticky), vésti vědecký rozhovor: *philosophia in tres partes est tributa, in naturae obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in vitam atque mores C* (t. j. fyzika, dialektika, ethika); *contemnit disserendi elegantiam C* dialektickou (logickou) přesností; *omnia disserendi ratione comprehendere C* dialektickou methodou; *prudentissimi in disserendo C* ve vědeckém výkladu. Part. *dissertus* j. adj. v. *disertus*.

**2. dis-serō, ere, sēvī, situm** rozsévati; = metaf. *taleae disserabantur Cs* byly zasazovány.

**dissertātiō, ōnis, f. [disserto]** výklad, promluva, rozprava, přednáška.

**dissertō, āre, āvī, ātum** [l. *dissero*] promlouvat, vykládati *alqd n. de re o něčem T*.

**dissiciō** odchýlný zp. psaní m. *disicio*.

**dissideō, ēre, sēdī, (sessum)** [*dis a se-deo*] jinde n. jinak seděti; metaf. **1** býti vzdálen; *quantum Hypanis dissidet Eridano Pp*; *sceptris (terra) nostris dissidet V* není pod naším žezlem; odchylovati se, odstávati: *toga dissidet impar H* toga nakřivo odstává (t. j. není dobře upravena) **2** neshodovati se, nesnášeti se, žíti v neshodě, sváříti se, *ab (cum) alqo s někým: a senatu d. C* rozejíti se se s.; *cum is capitali odio a*

*Pompeio dissideret C* na smrt byl rozhněván s P.; abs. *dissidens N* odpůrce; (vespolek) se nesnášeti, býti nesvorný; s dat. *Medus infestus sibi luctuosus dissidet armis H* nepřátelský Med v rozbroji zdvihá proti sobě vražedné zbraně; *dissidere hostem in Arminium ac Segestem T* jest rozdvojen mezi Arminia a S.; — spec. *miles dissidet T* bouří se 3 neshodovati se (míněním), nesouhlasiti, různiti se, lišiti se, nesrovnávati se, odporovati: *qui a Platone dissident C*; *d. de re* v něčem; *a se d. C* sám sobě odporovati, býti sám s sebou v rozporu, nebýti (vnitřně) sjednocen; *sententiae inter se dissident C*; s dat. *dissidens plebi virtus H* nesouhlasící s lidem; hendiad. *dissidet et variat sententia O* různě se rozcházejí mínění.

**dissignātiō, ōnis, f.** [*dissigno*] vl. rozlišení značkami, rozvrh, plán: *totius operis d. C.*

**dissignātor, ōris, m.** [*dissigno*] pořadatel; spec. pořadatel pohřbů *H* (viz *decoro*).

**dis-signō, āre, āvī, ātum** (bývá zaměňováno s *designo*) rozlišovati značkami, označovati; metaf. rýsovatí plán něčeho, osnovati, strojiti: *quae dissignata sint et facta nequiter Pt* co je darebácky nastrojeno a provedeno; *quid non ebrietas dissignat?* var. *H*; o plánu *ratione dissignari et confici C.*

**dissiliō, ěre, siluī,** — [*dis* a *salio*] různě skákat; metaf. rozskočiti se, puknouti, prasknouti: *dissilit omne solum O* (vedrem); *aera dissiliunt ultro V* kovové nádoby samy praskají (mrazem); rozlítnouti se: *lamina dissiluit O*; *mucro ictu dissiluit V*; *haec loca dissiluisse ferunt V* tato místa (t. Italie a Sicilie) prý se (od sebe) roztrhla; *caput dissilit neniā H* hlava se rozskočí (prudkou bolestí); *gratia fratrum geminorum dissiluit H* bratrská láska dvojčet se rozpadla.

**dis-similis, e,** (sup. *dissimillimus*) nepodobný, rozdílný, odlišný, nestejný: *d. alcis* (ob. při osobách a jde-li o rozdíl podstatný), *d. alci* (ob. při věcech a jde-li o rozdíl částečný); *res dissimiles*

*inter se C* navzájem nepodobné; *d. sui O* sám sobě nepodoben; *consilia non dissimilia ac si quis efficiat L* právě takové, jako kdyby . . .; *aetate haud dissimili in dominum erat T* nelišil se věkem od pána; *d. flos O* rozličný, pestrý; *me nulla dies tam fortibus ausis dissimilem arguerit V* nedokáže o mně, že (snad) jsem neschopen tak odvážného podniku.

**dissimiliter, adv.** [*dissimilis*] nepodobně, nestejně.

**dissimilitūdō, inis, f.** [*dissimilis*] nepodobnost, rozdílnost, odlišnost, nestejnost, různost: *in uno homine tantam esse dissimilitudinem N* nesrovnalost, protivy; (*a re*) *dissimilitudinem habere C* lišiti se; spec. *primum est fugienda dissimilitudo C* nesprávné přirovnání.

**dissimulanter, adv.** [*dissimulo*] zakrývavě, skrytě, potajmu, potají, nepozorovaně; litot. *non d. C* nepokrytě, veřejně.

**dissimulantia, ae, f.** [*dissimulo*] = *dissimulatio*; *in hac ironia dissimulantiaque C* v ironii a přetvařování.

**dissimulātiō, ōnis, f.** [*dissimulo*] zastírání, zakrývání, skrývání, tajení, zatajování, zamlčování; absol. přetvařování, přetvářka: *ex omni vita simulatio dissimulatioque tollenda est C* předstírání i zastírání; *ira et d.* (sc. *irae*) *T*; *veste servili in dissimulationem sui compositus T* přestrojen za otroka, aby nebyl poznán; nevšímání, nedbání, ignorování: *summa* (neutr. pl.) *dissimulatione transmittere T* nejdůležitějších věcí si nevšímati; *ipsa dissimulatione famae famam auxit T*; — spec. přetvařování, ironie: *urbana d. est, cum alia dicuntur, ac sentias C.*

**dissimulātor, ōris, m.** [*dissimulo*] zatajovač, ukryvač: (*animus*) *cuius rei lubet simulator* (v. t.) *dissimulatioque S*; *d. opis propriae H* důsledně zapíraje svou moc; *veri non d. amoris O* netající se s láskou.

**dis-simulō, āre, āvī, ātum** vl. dělati nepodobným; zastírati, zakrývati, skrývati, tajiti, zatajovati, zamlčovati, nezhati se k něčemu (srov. *simulo*);

rozdíl těchto dvou sloves vyjádřen veršem *quae non sunt, simulo, quae sunt, ea dissimulantur* 1 trans. *d. nefas V, metum H; nihil simulabit aut dissimulabit C* předstíratí nebo zastíratí; *litteras d. Cs* zatajiti pravý obsah listu; *dissimulant deos O* nedají se poznati jako bohové; *dissimulat cultu natum O* ukryje syna v přestrojení; *capillos dissimulant plumae O* peří zakryje vlasy (při proměně v labuť); *nec se dissimulat (deus) O* nemění své podoby; s ak. c. inf. *sentire sese dissimulantur L* stavěli se, jako by toho nepozorovali; *dissimulas nec me vis nosse videri O* zapíráš mě a nechceš se ke mně znáti; neznati, nevšímáti si, nedbati, pomíjeti, přehlížeti; *Acilia sine absolutione, sine supplicio dissimulata T; coartati aliorum consulatus, dissimulatus Marci Macri T* bylo naň (úmyslně) zapomenuto; *dissimulas venire* nedbáš přijíti *Ptr 2* intrans. přetvařovati se: *quid dissimulo? V* nač bych se přemáhala; *dissimulant et speculantur V* nedají se poznati a . . .; *male salsus ridens dissimulare* (inf. histor.) *H* smál se, jakoby nic; *ex dissimulato* nepozorovaně; *ex male dissimulato Vel* se špatným skrýváním.

**dissipābilis, e** [dissipo] vl. sypký; rozptylitelný.

**dissipiātō, ōnis, f.** [dissipo] rozsypaní, roztroušení, rozdělení; rozptýlení: *d. civium C*; – metaf. **a** plýtvání, rozplýtvání: *d. pecuniae publicae C* **b** rozpadnutí, zničení, zmar, zkáza *c* (řečnická figura) rozdělení (t. pojmu).

**dissipātus, a, um** viz *dissipo*.

**dissipō, āre, āvī, ātum** [dis a neuživá-ného \*supo nebo snad \*sipo házeti] rozsy-pávají 1 roztrousiti; rozházeti, rozmetati, in locum n. in loco někde, někde: *fratris membra d. C; ossa, pulveres d. H; si (animus) anima est, fortasse dissipabitur C* rozplyne se; *(tumulum) dissipat radiis (Sol) O* roztrhne, učiní trhlinu; *per ossa dissipat venenum O* rozstříkne, vstříkne; *(ignis) totis se dissipavit castris L* rozšířil se; rozháněti, rozptylovati (zejm. též ve vojen.): *canes O; dissipari Cs* roz-

prchnouti se; *in fugam dissipati sunt L* byli rozprášení; (obr.) *dissipat Euhius curas H 2* metaf. **a** rozšiřovati, roz-něsti, roztrousiti: *famam C; rumoribus improbissimis dissipatis C* **b** (o majetku) rozhazovati, rozplýtvati, promrhati, prohýřiti: *eloquentiā rem publicam dissipaverunt C* (Grakchové) přivedli obec na mizinu (t. svými agrárními zákony); *opes avitas d. T C* rozmetati, ničiti: *(ignis) cuncta disturbat ac dissipat C; dissipatae res discordiā forent L* obec by se byla rozpadla nesvorností. – Part. perf. pas. **dissipātus, a, um** též j. adj. roztroušený, rozházený, rozmetaný: *navigium dissipatum C* rozsypané; *(aquam) dissipatam rivis L* rozvedenou; *d. bellum L* roztroušená (t. j. na různých m. vedená); *(ius civil) diffusum et dissipatum C* rozptýlené a roztroušené; rozehnaný, rozptýlený: *in mille curias dispersam et dissipatam esse rem publicam L* roztráštěná a rozptýlená; *d. fuga L*; (obr. podle vojen.) *dissipatas animi partes rursus in suum locum cogere C* (hněvem) rozehnané duševní síly shromažďovati; v řečnictví: rozptýlený, nesouvislý, rozdrobený: *Curio d. fuit C; – homo fractus et prope dissipatus C* člověk zlomený a téměř zničený.

**dis-situs, a, um** vzdálený.

**dissociābilis, e** [dissocio] 1 pas. nespojitelný, neslučitelný: *res olim dissociabiles miscere T 2* akt. rozlučující, rozdělující: *deus abscidit Oceano (abl. instr.) dissociabili terras H* oddělil země propastí oceánu.

**dissociātiō, ōnis, f.** [dissocio] rozloučení, odloučení: *d. spiritus corporisque T*.

**dis-sociō, āre, āvī, ātum** pův. rozvésti druhy, rozkmořiti, znepráteliti (vespolek); odt. vůb. rozlučovati, rozdělovati, rozdvojovati, rozštěpiti: *(morum) dissimilitudo dissociat amicitias C* rozlučuje, rozvádí; *barbarorum copias d. T; odlučovati, oddělovati: tironem a veterano d. T; causam suam d.* odlučovati se (vl. svou věc), odstupovati od někoho; – básn. *montes dissociantur valle H*.

**dissolūbilis**, *e* [*dissolvo*] rozlučitelný, dělitelný; *non d.* nerozlučný.

**dissolūtē**, adv. [*dissolutus*] 1 nespojitě, bez spojení (t. t. v řečnictví) = ἀσυνδέτως, asyndeticky: *d. dicere C* 2 nevázaně, lehkomyšlně, lehkovážně.

**dissolūtiō**, *ōnis*, *f.* [*dissolvo*] rozpuštění, rozvázání, rozloučení 1 *d. navigii T* rozpadnutí lodi 2 metaf. **a** nespojitost; t. t. v řečnictví = ἀσυνδέτων, asyndeton **C b** zrušení, pokázka, rozklad, zeslabení: *legum, iudiciorum d. C*; *d. imperii T* zničení; *dissolutionem naturae perhorrescunt C* děsí se (vl. rozrušení své bytosti) konce (= smrti); *remissio animi ac d. C* povolnost a slabost; = spec. vyvrácení: *criminum d. C.*

**dissolūtus**, *a, um* [*dissolvo*] vl. rozpoutaný, rozvolněný 1 *d. navigium C* rozeschlá, chatrná 2 metaf. **a** nespojený, nesouvislý, rozptýlený; subst. neutr. **dissolūtum**, *ī* t. t. v řečnictví = ἀσυνδέτων, asyndeton **C b** (nenapjatý), nedbalý, bezstarostný, liknavý, netečný: *cupio me non dissolutum videri C c* nevázaný, lehkomyšlný, lehkovážný; bezuzdný, rozpustilý: *nepos d. C*; *dissoluta luxu mens T* mysl bezuzdná v rozmarlosti.

**dis-solvō**, *ere, solvī, solūtum* rozpouštět, rozpoutávat, rozplétati, rozvazovati, rozdělavati, rozlučovati, rozvolňovati 1 vl. *pontem d. N* zbořiti, strhnouti (op. *pontem iungere*); *dissolutis membris* (abl. abs.) *insistere nequibat T* majíc údy vymknuté; *versum d. H* rozebrati 2 metaf. rozpoutávati (pouto, svazek n. závazek, sm. přenes.) **a collegia dissoluta (sunt) T** byly rozpuštěny; *amicitiam d. C* zrušiti; = spec. **a** (spornou otázku) rozřešiti, rozluštit *β* (o penězích) zaplatiti: *militibus pecuniam pro his rebus dissolvit Cs*; *aes alienum est dissolutum C* dluh byl zaplacen; *poenam d. C*; *nomen d. C* vyrovnati položku; med. *dissolvi C* vyrovnati se **b** odt. zbavovati platnosti, rušiti, mařiti, kaziti; končiti; zeslabovati: *severitatem d. C* povoliti v přísnosti; *acta Caesaris d. C*; (*mortem*) *cuncta mortalium mala dissolvere S*

smrt končí všechny strasti; *plerosque senectus dissolvit S* většinou přivádí stáří konec (života); *d. rem publicam L* rozbíti, rozvrátiti stát; *dissolve frigus H* zažeh zimu (vl. rozvaž pouta, jimiž nás svírá zima); = spec. význ. = *diluere*, vyvrátiti: *criminatio tota dissoluta est C*; *obiecta d. T*. Part. *dissolutus* j. adj. v. t.

**dissonus**, *a, um* [*dis a sonus*] různohlasy, nesouzvukný, nesouhlasný, disharmonický, nesouladný: *cantus dissoni L*; *dissonae voces L* (zmatená) směsice hlasů; *dissono clamore caedem Othonis poscentium T* zmateným křikem; = metaf. nesouhlasný, neshodný, odlišný, rozdílný, různý: *gentes dissonae sermone moribusque L* různíci se řečí i mravy; *nilhil dissonum ab Romana re erat L* nebylo v ničem rozdílu proti Římanům.

**dissors**, *rtis*, adj. [*dis a sors*, srov. *consors*] kdo nemá (stejného) dílu z něčeho, kdo se nedělí o něco; pas. co není společné: *mea sepositast et ab omni milite d. gloria O* není (mně) společná s žádným vojínem.

**dis-suādeō**, *ēre, suāsī, suāsum* zrazovati někomu něco, odraditi někomu n. někoho od něčeho, zrážeti někoho od n. s něčeho, haněti, rozmlouvati někomu něco, *alqd n. de re*: básn. *pudor est qui suadeat illinc, hinc dissuadet amor O* tam radí stud, zde opačně radí láska; = spec. mluviti proti něčemu v polit. sm., zejm. v t. zv. *contiones*, konaných obyč. před komitiiemi: abs. **C**; *d. pacem L*; *d. donativum et congiarium T*; *certatum suadenda dissuadendaque lege inter ... L* nastal zápas řečí pro zákon a proti zákonu; *quin de bello aut pace suaderet dissuaderetve? T* proč nerokuje o válce a míru.

**dissuāsiō**, *ōnis*, *f.* [*dissuadeo*] zrazování, zrážení od něčeho, rozmlouvání něčeho; = spec. řeč proti něčemu: *in dissuasione rogationis eius C.*

**dissuāsor**, *ōris*, *m.* [*dissuadeo*] spec. řečník proti něčemu, odpůrce, protivník.

**dis-suāvior**, *ārī* zulíbati, zlíbati: *oculos u C.*

**dis-suēscō**, *ere* odvykati si.



**dissuētūdō, inis, f.** [*dissuesco*] odvyknutí.

**dissultō, āre, āvī, ātum** [*dissilio*] rozskakovati se; pukati, trhati se, pras-kati: *dissultant ripae V*; básn. *nec fulmine tanti dissultant crepitus* (v. t.) *V* (nepraskají) nerachotí.

**dis-suō, ere, suī, sūtum** páрати: obr. *amicitias d. C* (viz *discindo*); rozpouštěti, povolovati: *sinum d. O* rozhaliti.

**dissupō** viz *dissipo*.

**dissūria** viz *dysuria*.

**distantia, ae, f.** [*disto*] odlehllost, vzdálenost (věcí vespolek); = metaf. rozdílnost, různost: *tanta est inter eos morum studiorumque d. C*.

**dis-tendō, ere, tendī, tentum** (zř. *distensum*) roztahovati **1** napínati, natahovati, rozšiřovati: *acies distenditur Cs* roztahuje se, rozvolňuje se (a tím se i zeslabuje); = meton. naplňovati (zcela): (*apes*) *distendant nectare cellas V*; *denso d. pingui* (sc. *ducem pecoris*) *V* žírnou krmíti píci; *sic distendant ubera vaccae V* nechť se nalévají kravám vemena; = metaf. *consules distenderant curas hominum L* napjali, zvýšili starosti **2** rozpínati, rozprahati; roztahovati (na různá místa); rozdělovati, rozptylovati: *distendens brachia O*; = spec. *d. hostium copias L* rozdělití nepřátelské síly, zaměstnati na různých místech; *ut distenderent ab apertiore loco hostes L* aby rozptýlili od přístupnějšího m.; *distendit ea res Samnitium animos L* přivedla v napětí, do rozpaků. Part. *distentus* j. adj. v. t. 1.

**1. distentus, a, um** [*distendo*] roztažený, natažený *L*; (*Tityos*) *novem iugeribus distentus erat O* byl roztažen na devět honů; *distentum uber V H O* nalité vemeno; *distentius uber H* plnější.

**2. distentus, a, um** [*distineo*] (vl. držný), zaměstnaný, zabavený, zaneprázdněný: *tantis negotiis d. C*; *Nerone circa summa scelera distentum T* zaměstnaného zločíní (t. jejich vyšetřování); *distentissimus* de re *C*.

**dis-terminō, āre, āvī, ātum** (mezi n. hranicí) rozdělovati, oddělovati, odlučovati, rozlučovati: *flumen, quod Dahas Ariosque disternat T*.

**dis-terō, ere, trīvī,** — roztírati.

**distichon, ī, n.** [*δίστιχον*] *distichon*, dvojverší ob. z hexametru a pentametru.

**distinctē, adv.** [*2. distinctus*] pestrě, ozdobně, vytríbeně; určitě, přesně; zřetelně, jasně: *distinctius dicere C*.

**distinctiō, ōnis, f.** [*distinguo*] **1** zpestření, vyzdobení, vytríbení **2** metaf. **a** akt. rozeznávání, rozlišování **b** pas. rozdílnost, rozdíl; rozmanitost, různost: *nulla distinctione erigere T* stáveti beze všeho (rozeznávání směru, výšky atd. =) řádu; *varietas sonorum, intervalla d. C* různost tónů, rozdílná (jejich) výška i barva; *d. poenarum ex delicto* (sc. est) *T* (rozdílná) výše trestů se řídí proviněním; = spec. rozčlenění (period) *C*.

**1. distinctus, ūs, m.** [*distinguo*] zpestření: *distinctū pennarum T* pestrým zbarvením peří.

**2. distinctus, a, um** [*distinguo*] **1** zpestřený, pestrý, vyzdobený, ozdobený, okrášlený, vyšperkovaný: *pocula, quae gemmis erant distincta C* vykládány; *innumeris distinctas floribus herbas O* zpestřené; (*certamina*) *brevibus distincta sigillis O* zápasy vyznačené na malých obrázcích; *litora conlucent distincta tectis et urbibus C* poseté; i metaf. *oratio distincta C* řeč vytríbená; *narratio distincta personis C* zpestřené, oživené **2** metaf. **a** rozlišený, rozčleněný; odlišný, různý, rozdílný; rozmanitý, rozličný: *distincta genera delictorum C* různé; *in utroque genere et creber et d. Cato C* hojný a rozmanitý; *Romana acies distinctior L* pestřejší (t. z různých oddílů); *nigram medio frontem* (ak. vztah.) *distinctus ab albo O* (pes Harpalos) lišící se černým čelem od bílého (jeho) středu = význačný bílou skvrnou na černém čele **b** určitý, přesný; = spec. v řečn. zřetelný, jasný: *utroque distinctior Cicero T*.

**distineō, ēre, tinuī, tentum** [*dis + teneo*] různou držeti **1** od sebe držeti; rozpínati; oddělovati: *tigna distinebantur Cs* byly rozpínány; = básn. *duo freta distinet Isthmus O*; *dum distinet hostem agger V* odděluje, zdržuje; *Notus (iuvenem) spatio longius annuo distinet*

*a domo H* zdržuje od domova déle než rok; = spec. (ve vojen.) na různých místech držeti (n. vázati), nedopouštěti spojení; rozváděti, rozptylovati: *manum hostium d. Cs, copias d. Cs* na různých místech zabavovati; *oppidani multifariam distineri coepti L* poněvadž se musili od té chvíle dělit na mnoho míst **2** metaf. **a** rozdělovati, rozdvojovati, rozpáčiti: *animos d. L; duae senatum distinebant sententiae L; Galbam duae sententiae distinebant T* Galba byl na rozpacích mezi dvěma návrhy; (hendiad.) *distineor et divellor dolore C* (bolesti jsem rván ve dvě) = jsem v bolestném rozporu **b** podle vojen. na různých m. zabavovati; vüb. zabavovati, zaměstnávati, zaneprazdňovati; zdržovati, vázati: *incipi bello distineri L* býti zaměstnán dvoji válkou (na různých m.); *Parthi Hyrcano bello distinebantur T*; (zeugma) *Britannicum militem hoste et mari distineri T* nepřitelem zdržováno a mořem odděleno; *Messalina, quominus strueret crimina, novo amore distinebatur T* byla novou láskou příliš zaměstnána, aby strojila; zdržovati, protahovati, překážeti něčemu: *victoriam Cs; pacem L*. Part. *distentus* j. adj. v. t. 2.

**distinguō**, ere, stīnxi, stīnctum [*dis* a l. *stinguo*] pāv. rozlišovati něco body **1** (pestrě) vyšívati; vüb. pestřiti, pestře barviti; pestře zdobiti, krásiliti: *lividos distinguet autumnus racemos purpureo colore H* zpestřil nachovou barvou; *scuta lectissimis coloribus distinguunt T* pestře zdobí; = i metaf. *orationem distinguere C* řeč vyzdobiti, vytríbiti; *varietatibus opus d. L* rozličnými odbočkami prokládati dílo = dodávati dílu rozmanitosti; = pronikati, prostupovati něco n. něčím: (*hederae*) *distinguunt vela corymbis O* břechťan proplétá plachty okolíky; *planitiem distinguunt rivi Cr* rovinou protékají **2** metaf. **a** rozlišovati, rozrůzňovati, rozčleňovati, činiti rozdíl *alqd* v něčem; rozeznávati *alqd a re* básn. i *re: onus inclusum* (= zemi) *numero distinxit eodem O* rozdělil na týž počet dílů; *vero d. falsum H; mortem oblivione apud*

*posteris vel gloriā distingui T* (jediný) rozdíl v smrti činí zapomenutí u potomků nebo sláva; *non distincto* (abl. abs.) *sua an aliena manu T* aniž bylo rozpoznáno, rozhodnuto, zdali . . . **b** (rozeznáváním) určovati, stanoviti; vyznačovati, vyznamenávati; klásti důraz na něco: *d. locum C; verba ambigua distinximus C* přesně jsme určili; *distincto sacerdotiorum iure T* vymeziv rozdily v právu kněžstev. Part. *distinctus* j. adj. v. t. 2.

**distō**, āre, —, — [*dis* a *sto*] různostáti: *inter se d.; a re d.* (básn. i pouhý abl. odl.) **1** býti vzdálen, býti daleko, býti daleký, odlehlý **a** místem: *sol ex aequo metā distabat utraque O* stejně bylo vzdáleno od obou konců (své) dráhy (t. od východu i západu); *foro nimium d. Carinas H; spatio distante* (abl. abs.) *O* v dáli; part. praes. *distans* vzdálený, daleký, odlehlý: *pulvis ex distantibus locis ortus L* na různých místech (stránách); *iaculo quamvis distantia* (subst.) *figere O*; na ot. jak daleko? buď abl. n. ak.: *tecta urbis modico distantia intervallo L* domy jen málo od sebe vzdálené; *sepulcra distantia locis L* místem vzdálené = v jisté vzdálenosti od sebe; *nec longo distant cursu* (sc. *Gnosia regna*) *V* cesta k nim není daleká; *ripae loco distantes O* břehy daleko od sebe vzdálené **b** časem: *quantum distet ab Inacho Codrus H* jak dlouhá doba dělí Kodra od Inacha; *haud multum distant tempore T* v krátkém čase **2** metaf. rozcházeť se, lišiti se, různiti se, neshodovati se; *distans* odlišný, různý, rozdílný; protivný, opačný, sporný: *quid tam distans quam a severitate comitas C; sordidus* (sc. *victus*) *a tenui victu distabit* (fut. význ. imperat.) *H* špinavost budiž lišena od prostého života; *carmina exactis* (sc. *carminibus*) *minimum distantia H* básně, jež nemají daleko k dokonalosti; *quantum haec Niobe distabat ab illa O*; (abs.) *ultima distant O* kraje se (od sebe) liší (t. barvou); (s dat.) *scurrae distabit amicus H* od příživníka; *distat* s rozlučovací ot. *H* jest (veliký) rozdíl.

**dis-torqueō**, ēre, torsī, tortum různokrouťiti, točiti: *distorqueus oculos H*

kroutě očima (t. na znamení). Part. *distortus* j. adj. v. t.

**distortio**, *ōnis*, f. [*distorqueo*] zkroucení, zkrivení, zrůdnost: *d. membrorum* C.

**distortus**, *a, um* [*distorqueo*] zkroucený, zatočený, křivý; = spec. špatně urostlý, zkrivený; zmrzačený, zrůdný: *distorta crura* H křivé nohy; = metaf. přepjatý, nepřírozený, „šroubovaný“: *nec ullum (genus enuntiandi) distortius quam hoc* C.

**distrahiō**, *ōnis*, f. [*distraho*] roztrhování, rozdělování; odtrhování, oddělování: *distractio humanorum animorum* (gen. obj.) C odtrháváním lidských duší (t. z duše světové); = metaf. roztržka, rozkol, rozpor: *nulla est societas nobis cum tyrannis, et potius summa d. est* C. = <roztržitost.>

**dis-trahō**, *ere, traxi, tractum* I 1 různě táhnouti, roztahovati, rozvlékat: *aciem d. Cs* roztáhnouti šik; roztrhávati, rváti, sápati: *materiam d. Cs* rozmetati trámovi; *saxorum compages d. T*; *corpus passim distrahendum dabis* L dáš tělo, aby bylo na (dva) kusy roztrženo; (*Hippolytus*) *turbatis distractus equis* V usmýkán; metaf. *multis distrahitur affectibus* Ap jest rozdírána 2 odťahovati, odtrhávati: *ab alqo membra d. C*; *non distracti sunt* N neodtrhli se (od sebe), nepustili se (o bojovnících); = t. t. *d. voces* C nespojuvati samohlásek (splývavým vyslovováním), připouštěti hiát II metaf. 1 tahati v různé strany; roznášeti, rozhlašovati: *haud fallebat Tiberium, qua ipse fama distraheretur* T jaké pověsti se o něm roztrušují 2 rozdělovati, rozlučovati, rozptylovati: *in duo genera distrahi* C dělit se ve dva druhy; *industriam in plura studia d. C* tříštití píli v příliš mnoho studií; *d. hostem* T; prodávati: *agros d. T* rozprodati (ten význ. vznikl z opaku *contrahere*) 3 trhati, činiti roztržku, rozváděti, rozdvojovati: *alqm ab alqo d. C* odvracet, odváděti; *distrahi cum alqo* C znepráteliti se, žíti v roztržce, v neshodě; *victas partes modeste distraxerat* T přemoženou stranu mírným způsobem (bez ná-

sílí) rozdrobil; *si matrimonium velut in partes domum Caesarum distraxisset* T jestliže sňatek roztrhne takřka na dvě strany císařskou rodinu; = spec. *animi in contrarias sententias distrahantur* C rozcházejí se v opačná mínění; *Tiberium anceps cura d.* (s otázkou disjunktivní) Tiberiova mysl byla rozdvojena, má-li... či... 4 (trháním) rušiti, rozkládati, končiti: **a** *societatem civitatis d. C*; *rem publicam d. T* podvracet, bořiti; *rem d. Cs* zmařiti **b** *d. controversias* C spory rovnati.

**dis-tribuō**, *ere, tribui, tributum* rozdělovati 1 **a** rozdílet, rozdávat, podělovati někoho něčím, přidělovati *alci alqd* (jako dar a p.): (*pecunias*) *exercitui distribuit* Cs; *pecus viritim d. Cs*; *in totum corpus (cibus) distribuitur* C potravina jest rozváděna **b** (jako povinnost a p.) rozdělovati, rozvrhovati, přikazovati, ukládati: *frumentum civitatibus d. C*; (*loca*) *in quibus stationes vigiliisque esse placuerat, d. L* 2 v. b. rozdělovati, dělit, třiditi, rozčleňovati, rozvrhovati: *in tres partes d. C*; (o dělení logickém) *me ita distribuisse initio causam: in crimen et in audaciam* C rozdělil jsem celou věc (co se týče žalobců) na (formální) žalobu a na smělost (žalobců) t. j. můj úkol jest, žalobu vyvrátiti a smělost žalobců dokázati a stíhati; = *latius d. exercitum* Cs šíře rozložiti; (s udáním cíle) *magnum numerum (militum) in legiones d. C* vřaditi; (*gladiatores*) *circum familias custodiae causa distribuit* Cs rozdělí po rodinách pro dohled. Part. *distributum* j. subst. v. t.

**distribūtē**, adv. [*distribuo*] podle řádného rozvrhu, s náležitým rozdělením, uspořádaně.

**distributiō**, *ōnis*, f. [*distribuo*] rozdělování 1 udělení: *sensuum d. C* 2 rozdělení, roztržení, rozvrh: *d. partium* C rozdělení na části; *centuriarum d. L* na centurie.

**distribūtor**, *ōris*, m. [*distribuo*] rozdělovatel.

**distribūtum**, *i, n.* [*distribuo*] vydání.

**districtē**, adv. [*districtus*] přísně.

**districtiō**, *ōnis*, *f.* [*distingo*] n pínání; metaf. přísnořt.

**1. districtus**, *a*, *um* [*distingo*] (na rŕzných stranách) zabavený, zaměstnaný *re n. a re* něčím: *numquam me a causis et iudiciis districtiorem fuisse C.* = V rukopisech a vydáních bývá zaměňováno s *destrictus* (v. t.). = <přísný>.

**2. districtus**, *ūs*, *m.* [*distingo*] kraj, okres (jako část země).

**di-stringō**, *ere*, *strīnxī*, *strictum* [*dis a stringo*] (v rukop. a vydáních klasiků bývá zaměňováno s *destringo*, v. t.) roztahovati, rozpínati: (*alii*) *radiis rotarum districti pendent V* visí rozpjati v paprsky kol; = metaf. **a** napínati, zvětšovati: *vates varia interpretatione curam distinxerant Cr* zvýřili obavu **b** napínati (bolestně), trápit: *omni sollicitudine districtus H* starostí svírán; *districtus mihi videris esse C* že jsi v napětí (nerozhodném), na rozpacích **c** zaměstnávat i, zabavovati: *districtus re n. a re C* zaměstnaný něčím; *ancipiti contentione districti C* zápasem (dvojím =) na dvou stranách zaměstnáni; *tantis bellis districtus N*; spec. ve vojen.: držeti, zdržovati, vázati: *d. copias regias L.*

**disturbātiō**, *ōnis*, *f.* [*disturbo*] rozrušení, rozboření: *Corinthi d. C.*

**dis-turbō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (prudece) rozháněti: *contionem gladiis d. C*; *iudicium d. C*; metaf. rozrušovati, rozmetávati; rozbořiti, bourati: *dōmum d. C*; *opera d. Cs* zničiti stavbu; odt. vŕb. ničiti, mařiti, kaziti, rozvracet: *disturbat vitae societatem C*; (*ignis*) *cuncta disturbat ac dissipat C.*

**dītēscō**, *ere*, —, — [*inchoat. k dis = dives*] bohatnouti *H.*

**dithyrambicus**, *a*, *um* [*διδυραμβικός*] dithyrambický.

**dithyrambus**, *ī*, *m.* [*διδυραμβος*] dithyramb, u Řeků zpěv zejm. na počest boha Dionysa, spojený s hudbou a tancem, druh lyriky sborové; měl veliké bohatství rytmtů, proto *licentior et divitior d. C*; *audaces dithyrambi H.*

**dītiae** synk. z *divitiae* v. t.

**dītior**, **dītissimus** viz *dives*.

**dītō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [arch. *divito* od *dives*] obohacovati: *praemiis belli d.*

*socios L*; reflex. *ditari L T* obohatiti se; *ditasse* (inf. perf. zde = řec. inf. aor.) *Paelignas anus H* obohatiti = štědre obdarovati stařeny (za jejich kouzelnické rady); (*munera*) *maris Arabas distantis H* (t. perlami a purpurovými měkkými); *sermonem patrium d. H* obohatiti mateřský jazyk (t. novými slovy).

**1. diū**, adv. [vl. lok. od *dies*] ve dne, jen ve spojení s *noctu*: *diu noctuque S T* ve dne (i) v noci; *noctu diuque S T*.

**2. diū**, adv. [*z\* dū* za vlivu 1. *diu*; srov. *dū-dum*] kompar. **diūtius**, sup. **diūtissimē** dlouho, dlouhý čas: *nimis n. nimium d.*, *satis d.*; *nemo parum d. vixit, qui . . . C* nikdo nežil příliš krátký čas; *minus diu C* kratší čas; *quam diu etiam furor iste tuus nos eludet C* jak dlouho ještě; i pouhé *diu* ještě dlouho: *quam virtutem d. retinuit, cum ceteras exueret T*; již dlouho, (již) dávno: *arma d. desueta V* zbraň, již dávno odvykl; *pecuniam probant veterem et diu notam T*; sm. obřirně: *non minus d. accusare oratores quam Aper laudaverat*; = komp. déle; absol. příliš dlouho, dosti dlouhō.

**diurnus**, *a*, *um* [1. *diu*, asi podle *nocturnus*] denní, ve dne **1** (opak k *nocturnus*): *nocturnus . . . diurnus C*; často *diurnus nocturnusque* denní i noční, doplňk. ve dne (i) v noci sm. = ustavičný; *neque diurno neque nocturno itinere intermisso Cs* ani ve dne ani v noci nepřerušiv pochodu; *haud incertius diurno (sc. proelio) proelium fuit L* než ve dne; *vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna H* řecké vzory mějte v ruce ve dne v noci; *vinum diurnum H* pítí denní, časné (t. ještě za bílého dne, srov. *potare de die*) **2** (sm. jednodenní): *d. cibus L*, *d. victus T* potrava na den; *merces diurna H* denní mzda **3** (sm. každodenní): *diurna urbis acta T* denní zprávy z města, deník, noviny (vycházely v Římě od doby Caesarovy se zprávami úředními i soukromými za dozoru vlády); *diurnā actorum scripturā (non) reperio T* nemohu nalézt i v novinách; neutr. pl. i subst.: *diurna populi Romani per provincias leguntur T* římské noviny (odt. franc. journal).

**dius**, *a*, *um* [srov. δῖος, *deus*, *dies*] nebeský, božský = *divus*: *me dius fidius* viz *fidius*; *in dio profundo* *O* v božské hlubině (= v moři; srov. u Homéra εἰς ἄλα δῖαν); metaf. bohům podobný, božský význam slavný, výtečný: *dia Camilla V*; *sententia dia Catonis H.*

**diūtinus**, *a*, *um*, adj. [2. *diu*] dlouho-trvající, dlouhý: *diutina servitus C*; trvalý: *diutina laetatio Cs* trvalá radost.

**diūturnitās**, *ātis*, *f.* [*diuturnus*] dlouhé trvání, délka: *d. pacis C*; *diuturnitate* (sc. *imperii*) *in superbiam mutans* (intrans.) *T*; trvalost, trvanlivost: *malus est custos diuturnitatis metus C* strážce trvalosti, dlouhého trvání (t. vlády); dlouhý čas: *aetas diuturnitate exstinguitur C* člověk znenáhla hasne.

**diūturnus**, *a*, *um* [2. *diu*] dlouho-trvající, dlouhý: *d. usus C*; *quo diuturnius Servi regnum esset L* aby panování déle trvalo; i o osobách: dlouhověký: *consumat* (sc. *uxor*) *annos, sed diuturna, suos O* však dlouho žijíc; trvalý, trvanlivý: *ut quam maxime permaneat diuturna corpora C* aby mrtvoly co nejdéle vydržely (t. bez porušení); (*pudor et reverentia*) *haud diuturna vincla T* ne (příliš) trvalá; *initia conatus secunda neque diuturna T* počátky příznivé, ale ne trvalé.

**di-vāricō**, *āre*, *āvī*, *āium* [*varico* (od *vārus*) rozkročovati se] roztahovati, rozpínati: *in eā* (sc. *statuā*) *Sopatrum divaricari iubet C.*

**di-vellō**, *ere*, *vellī* (básn. i *vulsī*), *vulsum* (starší *volsum*) **1** rozervati, rozzedrati, roztrhati, rozškubati, rozšápati: *d. agnam H*; (*maenades*) *divulsere boves* (ak.) *O*; *d. nodos V*; *effigies Pisonis divellebantur T*; (básn.) *divulsa remis unda O* tříštěná vesly vlna; = metaf. *distineor* (v. t.) *et divellor dolore C*; *malis divolsus querimoniis amor H* zlými stesky rozervaná láska; *d. somnos H* zaháněti spánek; rozlučovati, rozdělovati **2** odervati, odtrhnouti *alqm* n. *alqd ab alqo, a re*, básn. i pouhý abl.: *ramum d. trunco O*; = metaf. *divelli* reflex. odtrhnouti se: *amplexu*

*divelli V* vyrvati se z objetí; *divellimur inde V*; *nec Damalis novo divelletur adultero H* neodtrhne se od nového milence; odlučovati, oddělovati: *amicitiā a voluptate non posse divelli C.*

**di-vendō**, *ere*, *vendidī*, *venditum* rozprodávati: *cum divenditā praedā quadraginta talenta argenti refecisset L* když stržil za rozprodanou kořist...; *bona alcis d. T.*

**di-verberō**, *āre*, *āvī*, *ātum* rozšlehávat; = metaf. a obr. rozrážeti, prorážeti: *hasta diverberat umbras V*; *fluctus d. Cr*; *ferro d. umbras V* protínati; *sagitta diverberat auras V* šíp protne vzduch.

**diverbium**, *iī*, *n.* [*dis* a *verbum*] rozmluva, hovor, dialog; jen spec. t. t. v dramat. básnictví říms. (proti t. zv. *canticum*, v. t.) část dramatu prostě přednášená, mluvená, nezpívaná. Podle jiného čtení a výkl. **dēverbium** = παρακαταλογία.

**diversē** (arch. **divorsē**), *adv.* [*diversus*] na různé strany, s různých stran, na různých místech, porůznu, různě: (*disiecti*) *paulo divorsius conciderant S* trochu více porůznu; = metaf. různě, protivně, opačně, rozdílně.

**diversitās**, *ātis*, *f.* [*diversus*] různost, nestejnost, rozdíl: *d. aurium T* různost (změna) vkusu; *mira inter exercitum imperatoremque d.* (sc. *erat*) *T*; opak, protiva, rozpor: *mira diversitate* (abl. abs.) *naturae T* což ukazuje podivný spor v povaze.

**diversōrium** leckdy = *deversorium* (v. t.).

**di-versus** (arch. **divorsus**), *a*, *um* [*diverto*] **1** místem n. směem různý, rozdílný, odchylný, protivný, opačný **1** (o několika os. n. věcech) v různé strany, s různých stran (obrácený, jdoucí), na různých místech n. stranách **a** *diversi discesserunt N* různě se rozešli; *divorsi regem quaerere S*; *duobus in locis maxime diversis C* na místech zcela protilehlých; *in diversum iter equi concitati L* (ob. *diversi* n. *in diversum*) na opačné strany; *terrae, quas duo diversa maria amplectuntur L* jež obkličují dvě moře s různých stran;

*Isara Rhodanusque amnes diversis ex Alpibus decurrentes* L s různých částí Alp (t. I. z A. Grajských, Rh. z Peninských); *illae diversa per litora diffugiunt* V rozprchnou se různě (různými směry) po břehu; (obr.) *commotus metu atque lubidine d. agitabatur* S byl v různé strany zmitán **b** místem (vespolek) oddělený, odloučený, rozptýlený; (hendiad.) *diversi dissipatique* Cs na všechny strany rozptýlení; *age diversas* V rozežeň je; *sternunt se diversae in litore phocae* V porůznu, tu a tam; *diverso miscentur moenia luctu* V na různých stranách se plní město bédováním; *d. locis* (abl. vztah.) O rozdílné místy = na různých místech (ale *plebs habitat diversa locis* O na jiných místech, jinde); (*Ceres*) *diversum locis alta pererrat iter* O různými směry ve výši (t. na voze) bloudí; - ve vojen. *diversae legiones aliae alia in parte* Cs různě postavené; *diversam aciem in duas partes constituit* Cs sešikuje vojsko ve dva různé směry (t. j. s dvojí frontou); *diversum proelium* Hirt bitva na několika stranách **c** metaf. vúb. oddělený, praed. zvlášť, jednotlivě; *legatos alium ab alio divorsos aggreditur* S obrátí se na každého vyslance zvlášť; *omnes iam antea divorsi audistis* S; *legationes, quas diversas ordo plebs* (asynd.) *ad senatum miserant* T odděleně, zvlášť; *diversi interrogantur* T; *non se diversas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare* T (nemají) zvláštních, postranních nadějí **2** (o osobě n. věci proti jiné) v různou stranu, s různé strany (obrácený, jdoucí); na jiném místě, na jiné, druhé straně: *d. ab alqa re*, básn. a pozd. *alci a iter diversum* Cs opačný směr, cesta opačného směru, opačným směrem; *quo d. abis* V kam spěješ v opačnou stranu; (*Phaethontem*) *diverso orbe excipit Eridanus* O v opačné končině světa (t. na západě, kdežto vlast Faethontova byla vých. země Aithiopia); *in diversa parte terrarum* T na druhém konci světa; - subst. *ex diverso caeli* V s druhé strany oblohy; *diversa petere* O spěti protivným směrem **b** místem oddělený, vzdálený,

daleký, odlehlý; *in diversissimam partem Galliae Hirt*; *diversa exilia quaerere* V jinou vlast v dáli hledati; *nata procul aberat diversa* O daleko byla vzdálená; *volucres diversis e terris petiverat* T z dalekých zemí; subst. *bellum scilicet (esse), aut diverso terrarum distineri* T anebo že mu velká vzdálenost brání (přijíti) **II** metaf. různý, protivný, opačný, nestejný, rozdílný (o rozdílu podstatném, srov. *varius*) **1** (vespolek) *ex illius variis et diversis disputationibus* C; *diversa sibi ambo consilia capiunt* Cs odporující si, navzájem různé, rozdílné; *ingenium ad res diversissimas habile* L člověk způsobilý k věcem zcela protivným; *diversae vocant animum in contraria curae* V **2** (proti jiné os. n. věci) *longe diversa ratione* L; *est huic diversum vitio vitium prope maius* H (= *contrarium*); *poena placet diversa* O opačný trest (t. trest potopou proti zamýšlenému zapálení); *tela diversorum operum* O šípy opačných účinků; *forma est diversa priori* O (jen) podoba jest rozdílná proti dřívější; subst. *diversum* T opak, odpor; - spec. nepřátelský: *Armeniam diversis praesidiis vacuum fieri expostulabat* T; *diversa* (opak *sua*) *sciscitari* T vyzvěděti poměry nepřátel; subst. *ex diverso* (neutr.) od nepřátel, u nepřátel, z nepřátelského tábora.

**di-vertō** n. **di-vortō**, *ere, ū, rsus* **1** intr. různě se obracet, rozcházeti se, rozlučovati se; spec. o manželích rozváděti se; - metaf. různiti se: *divortunt mores virginis ac lupae* Pt **2** trans. odstraňovati, odklízeti, odnáseti. = Part. *diversus* j. adj. v. t. - V rukopisech a vydáních bývá zaměňováno s *deverto*, v. t.

**dives**, *itis* (n. **dis**, *ditis*, v. t., klas. ob. jen komp. a superl.), abl. sg. *divite*, gen. pl. *divitum* [příbuzné s *deus*, *dies* jako č. bůh a bohatý] bohatý **1** absol. **a** (o osobách): *d. Tullus (Hostilius)* H (jeho bohatství bylo pověstné); subst. mask. *dives* boháč **b** (o věcech): *dites Mycenae* H (Hom. πολύχρυσος Μυκήνην); *ditissima regna* L; *humus d.* O úrodná, výnosná půda; *d. ager* V; *d. ramus* V drahocenná větev; *Aeacum virtus divitibus consecrat insulis* (v. t.) H blaže-

ným ostrovům; *flendi copia d.* O bohatá zásoba slz; *opulenta ac ditia stipendia L* vojenská služba výnosná a bohatá (= obohacující) **2** básn. a pozd. s gen. obj. n. s abl. vztah.: *Sychaeus, ditissimus agri* (gen. vztahu) *Phoenicum* (gen. part.) *V*; *d. opum* bohatý statky n. pouze bohatý; *divite me* (abl. abs.) *artium H* kdybych byl bohat uměleckými díly; *d. opis natura suae H* bohatá svou hojností = sama dosti bohatá; *nulla umquam res publica bonis exemplis ditior fuit L.*

**di-vexō, āre, āvī, ātum** vl. (prudece) otrásati; roztrásti, rozmetati: (básn.) *neu tu reliquias meas sieris per terram foede divexarier* (inf. praes. pas.) básn. u *C*; = metaf. poškozovati, ničiti: *d. agros civium C*; sužovati, trápití: *per tot annos re publica divexata C.*

**Diviciācus, ī, m.** (vl. jm. muž.) **1** náčelník Aeduů, bratr Dumnorigův, přítel Římanů **2** náčelník Suesionů.

**Divicō, ōnis, m.** (vlast. jm. muž.) náčelník a vůdce Helvetiů proti Caesarovi.

**dividō, ere, vīsī** (synkopované *divisse H* = *divisisse*), *vīsum* [*dis* a *\*vido*] **1** oddělovati, odlučovati, *alqd ab alqa re: Garumna dividit Gallos ab Aquitanis Cs*; básn. s abl. odl. *toto divisi orbe Britannii V* (t. mořem); abs. (*parentem patria Ardea longe dividit V* jejíž rodná A. dálkou dělí; *dividor O* jsem odloučen, odtržen; (básn.) *citharā carmina d. H* vl. kitharou (= hrou na kitharu) odlučovati písně (t. j. jejich jednotlivé části vespolek) = zpívati písně s mezihrami hranými na kitharu = s průvodem kithary **2** metaf. odlišovati, rozlišovati, dělati rozdíl: (*natura dividit bona diversis* (abl. odl.) *H* rozlišuje dobré (= prospěšné) od opačného; *dignitatem ordinum d. T* **II** rozdělovati, rozlučovati, dělití **1 a** (o několika os. n. věcech): *equitatum in omnes partes d. Cs* na všechny strany rozeslati; *d. copias hie-matum N* rozdělovati, rozvrhovati čtyř k přezimování, do zimních táborů; *divisis per itinera, qui percentarentur T* (= *dispositis*); = metaf. rozdělovati, tříditi; rozvrhnouti, uspořáda-

ti: *sic belli rationem esse divisam Cs*; *tempora curarum remissionumque divisa (erant) T* hodiny ku pracím . . . byly (přesně) rozvrženy; (o slohu) *rem d. C* rozvrhnouti látku, učiniti dispošici (= *disponere*) **b** (o jednom celku): *d. alqd in partes; Iuppiter ex aequo dividit annum O* na rovné díly rozdělí; = spec. trhati, rozrážeti, tříštiti: *dividimus muros V* prolomíme zdi; *alqd medium d. VH* (v půli) rozpoltiti, roztítí; (*Diespiter*) *igni nubila dividens H*; básn. (*gemma*) *dividit aurum V* drahokam jest zasazen ve středu zlata; = metaf. *divisa sententia est C* mínění senátu bylo rozděleno (t. j. nebylo celé přijato pro intercessi proti jeho druhé části); (v logice) dělití (rozsah pojmu): *primum divisit ineleganter C* nepřesně, nelogicky; praegn. rozdvojovati, rozštěpovati: *divisum (esse) senatum, divisum populum Cs*; *divisa et discors aula erat T*; básn. *animus nunc huc nunc dividit illuc V* hned sem, hned onam v rozdvojené myslí se kloní; odt. *concentum d. H* rušiti soulad **2** rozdíletí, rozdávatí, rozdělovati, podělovati, *alqd alci* (neklas. *inter alqos*, k naznačení podřílnosti *in alqos*): *ab eodem rege privatis aedificanda divisa sunt loca L* místa k stavbě (= stavební) byla rozdělena mezi . . .; básn. *divisae arboribus* (dat.) *patriae V* vl. vlasti jsou rozděleny stromům = každý strom má svou vlast (zemi); *medium luci atque umbris dividit orbem V* kruh denní na polovici dělí mezi světlo a tmu (o rovnodennosti); *ingrata ventis d. fomenta H* rozhoditi do větru.

**dividuus, a, um** [*divido*] **1** dělitelný, rozlučitelný: *animal et dissolubile et dividuum C* **2** rozdělený: *dividuo findetur munere quadra H* z rozděleného daru; *dividua coma O* rozpuštěné vlasy; *dividua aqua O* rozdělená (t. ve dvě ramena); oddělený: *dividui amne equi O.*

**divinātiō, ōnis, f.** [*divino*] **1** božské vnuknutí; spec. věštění, hádání; schopnost věštiti = řec. ἡ μαρτυρή; *d.* jest t. t. pro poznávání věcí, jichž lidský rozum přímo poznati nemůže, které tudíž bylo přičítáno božskému zje-

vení; *d.* se děla buď bezprostředně ve snách a v posvátném zánčení, nebo z vnějších úkazů, jako jsou všeliká znamení (*omen, prodigium*), losování, vnitřnosti zvířat, let ptáků a p.; *d.* měla ve státním i soukromém životě Římanů veliký význam;  *nihil divinatione opus (est) C* sm. = „není třeba vševědoucnosti“ (srov. *divino* 1) **2** metaf. tušení, předtucha, dohad, předvídaní: *d. animi praesagientis Cr*; = spec. t. t. v soudnictví: rozhodování mezi hlásícími se žalobci, kdo má žalovati (zvané tak proto, že soudcové ho nezakládali na právních důkazech, nýbrž jen na dohadu, kdo bude k úkolu žalobce nejvhodnější); odt. název Ciceronovy řeči proti Caeciliovi.

**dívíně**, adv. [*divinus*] **1** božsky, řízením božím **2** věštecky, věštím duchem: *pauciora divine praesensa C* **3** slavně, znamenitě, vynikajícím způsobem, výtečně, výborně, skvostně: *d. Plato escam malorum appellat voluptatem.*

**dívínitās, ātis, f.** [*divinus*] **1** božskost, božnost, božství, božská podstata, božská přirozenost: *quod alterum (sc. optime posse) divinitatis (gen. pos.) mihi cuiusdam videtur C* zdá se mi něčím přímo božským; *divinitas (sc. Romuli) credita L* božství (zbožnění), v něž se věřilo **2** metaf. výtečnost, dokonalost: *de perfecti oratoris divinitate quadam loqui C* o jakémsi ideálu dokonalého řečníka.

**dívínitus**, adv. [*divinus*] **1** božsky, božským řízením, od boha, s pomocí boží: *forte quadam d. L (viz fors)* **2** božským vnuknutím; spec. věštecky, prorocky, věštím duchem **3** slavně, znamenitě, vynikajícím způsobem, výtečně, výborně, skvěle: *in hominibus de me d. meritis C.*

**dívínō, āre, āvī, ātum** [*divinus*] **1** míti božské vnuknutí; spec. věštiti, prorokovati: *auspicia et reliqua divinandī genera C*; *non possum d. C* (ve vyhybavé odpovědi; sm. = „nejsem vševědoucí“) **2** metaf. tušiti, hádati, dohadovati se, předvídati, věštiti; *d. alqd, nepř. ot. n. ak. c. inf.: hoc erat, animo quod divinante timebam O* v tu-

šící mysli, v předtuše své mysli; *ut si de exitu divinaret N* jako by tušil (nešťastný) konec.

**dívínus, a, um** [srov. *divus, deus*] **1** božský, boží, nebeský, svatý: *iura divina atque humana CT*; *in terram, locum divinae naturae contrarium C*; *res divinae n. subst. neutr. divinum L* posvátné obřady, bohoslužba, oběť; *divina scelera L* proti bohům; *divinae humanaeque spei pleni L* sm. = všech nadějí; *pars divinae mentis V, divinae particula aerae H* část božské duše (t. j. duše světové, jež podle mínění některých filosofů proniká a oživuje všechen svět); sm. zbožněný: (*Poppaea*) *divinae infantis parens T* (t. *divae Claudiae*) **2** bohem nadchnutý, naplněný, vznícený: *furor (v. t.) d. C* = ἐνθουσιασμός; *mens diviniior H* větší nadšení; = spec. věštecký, věští: *divina urna H*; s gen. obj. *imbrium divina avis H* pták věštící deště; *divina futuri sententia H* předvídací budoucnost; subst. *divinus* věstec, „muž boží“; (ve šp. sm.) *assisto divinis H* (věstci, kteří na ulicích lidem za peníze hádali) **3** metaf. bohu podobný, božský sm. znamenitý, vynikající: (*Platonem Panaetius*) *omnibus locis divinum appellat C*; *d. homo in dicendo C* božský, geniální řečník; *o divina senatus admurmuratio C*; *divini gloria ruris V* slavné jméno v božském rolnictví.

**dívísiō, ōnis, f.** [*divido*] rozdělování **1** dělení: *d. (Numidiae) S*; metaf. **a** (v logice) rozdělování (rozsahu pojmu) **b** rozdělování, třídění; (o slohu) rozvrh, uspořádání, osnova (= *dispositio*): *quadripertita fuit d. tua C* **2** rozdělení, rozdělení, rozdělování: *veterem inter Hercules posteros divisionem Peloponnesi T*; *d. agrorum T.*

**dívíisor, ōris, m.** [*divido*] rozdělovatel; spec. **a** rozdělovatel pozemků: *quantum reliquerat d. Antonius C* při svém rozdělování **b** rozdělovatel peněz, věnovaných od kandidáta před volbami k podplácení voličů, náhončí: *doce, quo divisore corrupta sit (tribus) C.*

**dívísus, ūs, m.** [*divido*] rozdělování; jen dat. sg.: *bona divisui fuere L* byly dány na rozdělení = byly rozděleny.



**Divitiācus** viz *Diviciacus*.

**divitiae** (synkop. **ditiae** *Pt Tr*), *ārum*, f. [*dives*] poklady, skvosty: *orbis terrarum d. N* poklady celého světa; (*Troia*) *pro divitiis tumulos ostendit avorum O*; *demitte divitias O* nádherné roucho; *divitiae peregrinae H* nádhera; *madent fercula divitiis Pp* bohatstvím pokrmů; abstr. bohatství: *mitte certamina divitiarum H* nech honby za bohatstvím; i metaf. *atque ornamenta eius ingenii C* bohatost.

**Divodūrum**, *ī*, n. vl. jm. města, nyn. Mety.

**dī-volgō** viz *divulgo*.

**divorsē, divorsus** viz *diverse, diversus*.

**divortium** n. **divertium**, *ī*, n. [*dis a vorto* (= *verto*)] obrácení (se) v různé strany, rozchod; - spec. **a divortia aquarum, fluminum CL** (vl. rozbíhání) předěl, rozhraní vod, rozvodí, roztoky; ale (*amnes*) *magno aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt Cr* = v dalším toku daleko od sebe se rozbíhají; *d. itinerum L* rozcestí, křižovatka; *obiciunt equites se ad divortia nota V* odchylné = vedlejší, postranní cesty; odt. vüb. rozhraní: *artissimam inter Europam Asiamque divortio* (abl. m.) *T* kde je rozhraní nejužší **b** rozluka manželství, rozvod: *d. Muciae C* s Mucii; *cum mimia fecit d. C* rozešel se s herečkou. Viz i *devortium*.

**divortō** viz *diverto*.

**divulgātus, a, um** [*divulgo*] rozšířený; obecně přístupný: *magistratus divulgatissimus C* nejnižší; šp. sm. *ad omnium libidines d. C* vydaný na spas.

**dī-vulgō, āre, āvī, ātum** (mezi lidem) rozšiřovati, uveřejňovati: *librum d. C*; - spec. (řečí) roznést, rozhlásiti, roztrousiti: *seria d. C*; *consilium d. Cs*; *quod ubi turpi fama divulgatum (est) T* když se roznesla pověst o té hanebnosti. Part. *divulgatus* j. adj. v. t.

**divus, a, um** [*z deivos*, odkud i *deus*; srov. význ. rovné *dius*] pův. nebeský, jasný; božský: *diva creatrix V* (= *Venus*); - spec. mezi bohy přijatý, božský, zbožněný (epitheton *C. Julia Caesara*

a římských císařů i členů císař. rodu, kteří byli po smrti prohlášeni za bohy; srov. „svatý“): *d. Iulius*; *Poppaeam divam non credere T* nevěřiti v božství Poppaeino; subst. *Augustus Caesar, Divi genus V* potomek Zbožněného (t. *C. Julia Caesara*); subst. **divus, ī, m.** (gen. pl. často *divum* n. *divom*) bůh, nebešťan *diva, ae, f.* bohyně, nebešťanka: *nec tibi diva parens V divum, ī, n.* nebe, jen ve spojení *sub divo* pod širým nebem; odt. *sub d. apere H* vynést (násilně) na světlo (t. j. před nezasvěcené).

**1. dō, dāre, dedē, datum** (arch. konj. praes. *duim, duit, duint*; *dedērunt H*; fut. ex. *dederitis O*) [srov. *δίδωμι* (koř. *δο-*) a čes. *dáti*] dáti, dávat *alci alqd* **1 a filiam nuptum** (v. t.) *d. alci*; *poenam* (v. t.) *d. alci* pův. pokutu dávat, platiti = trest trpěti, býti trestán od někoho; *promissa non d. O* slíbených věcí nedati, slibu nesplniti; *cui Apollo citharam dabat V* dával (sm. nabízel); s dat. (abl.?) doplň. *dare muneri, dono* dáti darem, za dar; subst. **datum, ī, n.** a dar **β ratio acceptorum et datorum C** poměr příjmů a vydání; podávati: *sacrā data pocula dextrā O*; *da, puer, auguris Murenae H* (s vynecháním předm., t. číši) sem (= *dej*) jednu na zdraví augura *M.*; *pater dextram dat iuveni V*; (zeugma) *fidem* (v. t.) *dextrasque d. L O*; *manus d.* podávati ruce (ke sputání; o přemoženém), odt. *vzdáti se, poddati se: efficaci do manus scientiae H*; *vix dedit victas utilitate manus O* vzdala se překonána prospěchem (t. vidouc, že bude lépe neodporovati) **b** spec. **a** dávat v oběť, obětovati: *tura d. O β epulum, epulas n. cenam d. C* dávat, strojiti hostinu; *gladiatores d. C* dávat hry gladiátorské; *d. fabulam* (sc. *populo*) hru uvést na jeviště, vystoupiti s (divadelním) kusem (o básníku, kdežto o hercích *f. agere*); *is carmina scaenae dabat T* skládal divadelní kusy *γ* dávat po poslu, posílati: *d. litteras ad alqm C* psáti někomu; *epistula pridie Idus Novembres data C* dopis ze dne... **2 a** (s značením směru) dáti něco někam, položit, postaviti a p.: *retro dabat aura*

*capillos O* bral vlasy; *memet super* (adv.) *ipsa dedissem V* na to byla bych se sama vrhla (t. do ohně); *d. alqm in fugam Cs* obrátiti na útěk; *bracchia cervici dabat H* ovíjel pažemi šíji; spec. *d. vela carinae* (dat.) *O* dáti plachty lodi = napnouti plachty (ale *vela d. ventis O* plachty svěřiti větrům; *pelago da vela patenti V* pust' se na širé moře; *vela secunda d. O* dopřáti příznivé plavby); *vela d. vyplouti b* dáti, věnovati; poskytovat; udělovati, propůjčovati: *lacrimas d. alci O* oplakávati někoho; *honorem d.* vzdávati, prokazovati; *operam d.* (s *ut, ne* n. dat. gerund.) vynaložiti péči, vynasnažiti se, přičiniti se o něco; *vestro imperatori operam date Cs* prokazujte, konejte službu; *quā fortuna rem daret L* kam štěstí (příznivé) rozhodnutí dá = které straně štěstí bude přáti; *amori d. ludum H* (lásce věnovati hru) = milostně si hráti; = *d. alqd alci* n. *alci rei* učiniti něco k vůli někomu, pro někoho n. něco, k libosti, vděk; zavděčiti se někomu něčím *c* dovolovati, povolovati, udělovati: *potestatem d. C* dáti dovolení; *veniam* (v. t.) *d.*; *in Capitolio eis senatus datus est L* slyšení v senátě bylo dáno, povoleno; básn. *frena n. lora d. equo O* popouštěti, povolovati; popřávati, dopřávati: *flamma tibi ferrumque dabunt iter O* dopřejí ti cesty = propustí tě; = *neos. datur VO* jest dopřáno, dovoleno, lze; s dat. doplňk. *da (mihi) iusto sanctoque videri H*; všímáti si, šetřiti něčeho; *d. famae SHT* dbáti pověsti, dáti na řeč lidí; *tantum odiis dabat O* povolovala; = připouštěti něco někomu, přisvědčovatí někomu v něčem: *in geometria, prima si dederis, danda sunt omnia C d* dávati za úkol, ukládati, vykázati, odezdávati, svěřovati: *munus d. L*; *d. partes H*; *d. negotium* i abs. *d. T* uložití někomu něco; *media acies Ubiis data T* střed šiku byl vykázán; *Fabios hostes* (doplňk.) *Veientibus date L* Fabie postavte jako nepřátele proti V.; *rem in casum d. T* dáti, ponechati náhodě; s gerundivem doplň. *consulibus senatus rem publicam defendendam dedit C*; (*po maria*) *dederat servanda draconi O* dal

hlídati; = sm. nechati: *dederat comam diffundere* (v. t.) *e* stanoviti, určovati: *diem d. CN*; *detur nobis locus, hora, custodes H*; *leges d. C* zákony dávati (poddaným, přemoženým a p.; ve svobodném státě *l. ferre*); *iura d. O* práva, zákony dávati (ale *tuis iura dabas O* udílel jsi rozsudky = své poddané jsi rozsuzoval; *hospitibus dare iura V* dopřávati práv) = spec. t. t. soud. *iudicium n. iudices d.* o praetorovi, jenž přijímá žaloby ustanovoval pro ni jednoho soudece n. soudní dvůr; odt. *datis iudicibus T* sm. = po přijetí žaloby; *testes d. C* vésti svědky *f* vydávati, dávati: s dat. doplň. *letu, exitio d. alqm O*; *terga d. (fugae) d. O* dáti se na útěk; *pessum* (v. t.), *venum* (v. t.) *d.*; *casum* (sup.) *dari* básn. u *C* býti přiváděn k pádu, káceti se; *in discrimen d. L*; *in praeceps* (v. t.) *d.*; *alterum* (ak. mask.) *intactum corpus in certamen dabat L* = jeden se dával do boje s nedotčeným tělem *g* s dat. doplň. *laudi, vitio, crimini d. alqd alci* vykládati za chválu, vytýkati jako chybu, klásti za vinu *h dare se* (těž med. *dari*) *alci* n. *alci rei* dávati se, vydávati se, propůjčovati se; *se in conspectum* (v. t.) *nautis dedit C*; *det mihi se O* jen ať se vydá v mou moc = jen ať se dostane do mé moci; oddávati se, věnovati se něčemu, přikloniti se, přidružiti se k někomu: *alci se fors dat* (s gen. gerund.) *L* šťastná náhoda se podává, štěstí někoho potkává (s inf.); svěřovati se: *ut Germanicus daret se legionibus T*; podávati se: *cum (naves) se vento dedissent Cs* (plouti po větru); s ak. doplň. osvědčovati se, ukazovati se: *da mihi te placidum O*; vyskytovati se; díti se: *ut se initia dederint C* jak dopadnou; *multa melius se dedere V* zdařilo se lépe; *dato die T* v příhodný den **3 a** *praecepta d. C*; *dicta, verba d. LV* slova pronášeti = promlouvatí, mluvití; básn. i abs. *da V* rci; praegn. šp. sm. *verba d. alci* pouhá slova namluviti = pouhými slovy odbývati, klamati, šáliti (balamutiti) někoho (zde *verba* v nevsloveném protikladu proti *res*); *non tibi nunc, sed prius auctori sunt data verba tuo O* nebyl jsi teprve nyní ty oklamán; = ve vojen.

*nomen d.* hlásiti se k službě vojenské, dáti se na vojnu, odt. vůb. hlásiti se někam; *in Crustuminum nomina d. L* (t. za osadníky); (*ludí*) *in quos passim nomina data T* k nimž docházely přihlášky (k účinkování) **b** působiti, činiti, konati, dělati, (o zvuku) vydávati: *malum d. C*; *locum d. O* udělati místo; *saltum d. O* učiniti skok, skočiti; *iusiurandum d. N*; *amplexum dare alci O* objímati; *sonum d. O* vydati; *ore dabat pleno carmina vera dei O* z úst se jí hrnuly věšty plným proudem; *d. s ut n. ne* (i *quod O*) způsobiti, že . . .; *quantum patriae sanguinis ille dedit O* jak veliké krveprolití způsobil vlasti; **-ruinam d. V** a trans. způsobiti zřícení něčemu, vyvrátiti, podvrátiti něco **β** intrans. zřítiti se; **-impetum d. L T** učiniti útok; *Gnatia dedit risus H* vzbudila; s part. perf. pas. vyjadřuje dokonavý vid: *hostes victos d. S* poraziti, způsobiti porážku; *nunc te mea dextera bello defensum dabit V* uchrání tě.

2. **-dō, -dere, -didī, -ditum** [z koř. \*dhē- klásti, srov. τίθημι, čes. dělati; odt. i *facio*] jen ve složeninách jako *abdo, condo, subdo*, jež se však namnoze smísily se složeninami slovesa *dare* (z koř. \*dō-); jako je *dedo, trado*.

**doceō, ēre, docuī, doctum** (z kořene *dek-*, srov. *disco*, διδάσκω z \*di-dax-skō) **1** učiti, vyučovati (absol. n. alqm alqd někoho něčemu; pas. bývá nahrazováno slovesem *discere*): *d. mercede C* vyučovati za plat, bráti za učení plat; *pravitas docentium T* učitelů, vychovatelů; *Latine* (sc. *loqui*) *d. philosophiam C* učiti filosofii latinsky; *Socratem docuit fidibus* (sc. *canere*) *C* naučil Sokrata na lyru; (*vicarium*) *docendum cures equo armisque L* hled, aby se naučil jezdit na koni a zacházeti se zbraní; *docendus adhuc amicus H* jenž sám ještě potřebuje poučení; *pauca docendus eris O* málo budeš potřebovati poučení; **-spec.** *fabulam d.* (= δρᾶμὰ διδάσκειν) (o básníku) nacvičiti, nastudovati kus (s herci); odt. vůb. *vel qui praetextas vel qui docuere togatas H* kteří skládali, psali . . .; poučovati: (obr.) *eventus hoc docet L*; *ut res docuit T* jak skuteč-

nost ukázala **2** metaf. **a** vykládati, vysvětlovati, dokazovati, ukazovati, líčiti: *ne quaere doceri V* nechtěj slyšeti; *vypravovati, oznamovati, dávati zprávu, zpraviti* (alqm de re, s ak. c. inf., nebo s nepř. ot.): (s ak.) *adventum Pompei docuerunt Cs* pověděli o . . .; *doceri de re i alqd ab alqo* dověděti se o něčem; *quod de lacu Albano docuisset L* co věštil; **-spec.** (t. t. soudní) *causam d.* vyložiti, jak se věc má **b** dokazovati, dovozovati, odůvodňovati. Part. *doctus* j. adj. v. t.

**docilis, e** [*doceo*] učelivý, chápavý, vtipný, nadaný (absol., ad alqd, básn. i s abl. a gen. k něčemu); básn. = *doctus* vyučený; *te d. magistro Amphion H* od tebe vyučený; *modorum H* znalá zpěvu.

**docilitās, ātis, f.** [*docilis*] učelivost, chápavost, vtipnost, nadání.

**doctē, adv.** [*doctus*] učeně; uměle, znalecky, dovedně, obratně: *litteris Graecis doctissime eruditus S* velmi důkladně.

**doctiloquus, a, um** [*doctus a loquor*] učeně (= vzdělaně) mluvící.

**doctor, ōris, m.** [*doceo*] učitel (alcis rei něčeho).

**doctrina, ae, f.** [*doceo*] učení **1** vyučování, vzdělávání; škola: *fateor me quaesisse adiumenta doctrinae C* hledal jsem podpory ve vzdělávání; **-spec.** theoretické vzdělání (zejm. filosofické): *Pericles primus adhibuit doctrinam; quae . . . tum nulla erat dicendi C* Perikles první přišel s theoretickým vzděláním; theorie řečnictví tehda ještě nebylo; *esse sine doctrina C* býti bez vědeckého vzdělání **2** meton. **a** (účinek učení) učenost, vědění, vědomost, vzdělání, vzdělanost: *inesse sibi elementa doctrinae ostendebat T* ukazoval, že má dobré základy **b** (předmět učení) nauka, věda, obor: *doctrinae studia C* vědecké práce; *auctor doctrinae eius* (sc. *divini atque humani iuris*) *L* původce té nauky.

**doctus, a, um** [*doceo*] naučený, vyučený, vzdělaný (obyč. re v něčem; též s ak. n. gen.) *illa multo optuma rei publicae doctus sum, hostem ferire . . . S*

vycvičen jsem v oněch znalostech pro stát daleko nejlepších; *doctā prece H* naučenou (t. od básníka) = umělou (básnickou) modlitbou; básn. *amnis doctus iter melius H* uvedená v lepší dráhu; (s inf.) znalý, umějíci, kdo se v něčem vyzná, subst. znalč: *ille iaculo distantia figere doctus erat, sed tendere doctior arcus O* uměl . . . lépe uměl; schopný, obratný, zručný: *qui bene placarit Pallada, d. erit O* stane se zručným; *fandi* (gen. obj.) *doctissima Cymodocea V* nejlepší řečnice; - spec. znalý umění, umělecký: *doctae sorores O* (= Musy); *doctarum praemia frontium H*; - absol. učený, vzdělaný, moudrý, důmyslný: *docta Carmentis O* moudrá; *vir n. homo d.* (plur. často samo *docti*) učenec, vzdělanec, mudrc, filosof.

**documentum, ī, n.** [*doceo*] prostředek poučování, naučení, poučení **1** příklad, vzor, ukázka: *moneant vos utriusque fortunae documenta T* zkušenosti; *aequitate deum erga bona malaque documenta T* při lhostejnosti bohů k dobrým i špatným skutkům; - spec. výstražný příklad, výstraha: *tuā aliis documenta dature morte O* jenž dáš výstrahu; *documento* (dat. účink.) *esse* býti výstrahou, k výstraze; *satis magnis documentis* (abl. instr.) *temeritatem Petilii coercitiam T* byla ztrestána výstražnými událostmi = ztrestání Petiliovy nerozvážnosti jest dosti velkou výstrahou **2** doklad, důkaz, svědectví (alcis rei něčeho, o něčem): *id fidei d. dederunt L* tím podali důkaz své věrnosti; *documento* (dat. účink.) *esse* býti důkazem; *d. dare* (s nepř. ot. n. ak. c. inf.) podáváví důkaz.

**Dōdōna, ae, f.** [*Δωδώνη*] město v Epeiru se slavnou, starou věštírnou Diovou, v níž se věštilo zejména ze šelestění posvátných dubů a ze snů; meton. *cum victum D. negaret V* když D. (t. její dubina) nedávala potravu; *Dodonam* (= *Dodonaem oraculum*) *adoratus est N*; - odt. adj. **Dōdōnaeus, a, um** (*Δωδωνᾶϊος*) dodonský, z Dodony (fem. též **Dōdōnis, idis O** podle řec. *Δωδωνίς*).

**dōdrāns, antis, m.** [z *dē-quadrans*

„od toho čtvrtina“ = bez čtvrtiny] tři čtvrtiny (celku, viz *as*): *heredem (eum) fecit ex dodrante N* učinil jej dědicem tří čtvrtin svého jmění; - spec.  $\frac{3}{4}$  jitra (= skoro 19 arům): *bina in Latino (sc. agro) iugera, ita ut dodrante ex Privernati complerent* (t. rozdělovatelé), *data L*.

**dōdrantārius, a, um** [*dodrans*] na tři čtvrtiny snižující: *tabulae* (dlužní knihy) *dodrantariae C*.

**dogma, atis, n.** [*δόγμα*] (filosofické) učení, názor, zásada, nauka *C*.

**Dolābella, ae, m.** [*dolabra* (v. t.)] (vl. „motyčka“) příjmení v římském rodě Korneliů; zvl. *P. Cornelius D.*, zeť Ciceronův, nestálý přívrženec Caesarův, zemřel v Syrii r. 43 př. n. l.

**dolābra, ae, f.** [1. *dolo*] (vl. sekýra) nosatec, špičák, motyka (špičatá k bourání), rumovka.

**dolenter, adv.** [*doleo*] bolestně, s bolestí.

**doleō, ēre, uī, dolitūrus** cítiti bolest, trpěti **1** (o bolesti tělesné): *alqd mihi dolet* něco mě bolí; *auriculae collecta sorde dolentes H* uši zalehlé nashromážděnou špinou **2** metaf. (o bolesti duševní) býti vzrušen (absol., *alqd*, abl. causae, de re n. de algo, zř. ex n. propter něčím, pro něco; ak. c. inf., věta s quod) **a** *rmoutiti se, býti zarmoucen, truchliti, bolestiti; želeti, litovati; soužiti se; bolestně, těžce nésti a* (absol.) *quo consolante* (v. t.) *doleres O; signa dolentis O* známky bolesti; *dolentem Phrygius lapis (non) delenit H* neupokojí (člověka) trpícího = nezmírní bolesti; *o numquam dolituri V* lidé otrlí (t. j. kteří necítí ani hanby ani hněvu); *tragicus dolet sermone pedestri H* projevuje bolest **β** *adde, quis* (= *quibus*) *humana sibi doleat natura negatis H* čeho by se jen s bolestí zřekla; *pars dolere pro gloria imperii S* jedněm bylo líto slávy; *dolens* (alcis), *dolendus* bolestný (někomu, pro někoho) **b** býti rozčilen, mrzeti se, hněvati se, býti nevrly; (básn. i s inf.) *vinci dolentem in Herculem H* proti Herkulovi rozjitřenému přemožením (t. j. obavou, aby nepodlehli); *si quis (Hercule) deo* (doplňk.)

*doliturus erit* *O* bude-li se kdo mrzeti pro jeho božství; *licet cupias dolenti me tibi dari* *O* abych byl vydán na pospas tvému hněvu.

**dōliātor**, *ōris*, *m.* [*dolium*] bečvář, bednář.

**dōliolum**, *ī*, *n.* [*dolium*] soudek, soudeček.

**dōlium**, *ī*, *n.* sud, bečka, kád' (velká nádoba hliněná, do níž byl vléván most z vinných hroznů vylisovaný k vykvašení; vykvašené víno přeléváno pak do menších amfor; později užívali Římané i dřevěných sudů, jež poznali v Gallii).

**1. dolō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. δαλ-δάλλω, δέλτοζ] obráběti, zpracovávati; zejm. otesávati, osekávati; obr. *caput lumbosque fuste dolat* *H* klackem seřeže, zvalchuje.

**2. dolō**, *ōnis*, *m.* [δόλων] **1** dýka, končíř *V* **2** menší plachta na hlavním stěžni lodním nad plachtami hlavními (*vela*).

**3. Dolō** *n.* **Dolōn**, *ōnis*, *m.* [Δόλων] Trojan, který šel v noci do tábora řeckého před Trojou na zvědy, ale byl od Diomeda a Odyssea jat a usmrčen.

**Dolopes**, *pum*, *m.* (ak. sg. *Dolopem* *L*) [Δόλοπες] Dolopové (starý kmen sídlící na obou stranách již. Pindu v Thessalii i v Epeiru, též na ostr. Skyru); jejich země **Dolopia**, *ae*, *f.*

**dolor**, *ōris*, *m.* [*doleo*] bolest (absol. *n. alcis rei něčeho*) **1** (o bolesti tělesné) : *d. capitis* bolení hlavy **2** metaf. (o bolesti duševní) vzrušení, pohnutí **a** bolest, bol, trápení, zármutek, žalost, hoře, lítost; trud: *dolori* (dat. účink.) *esse alcis* rmoutiti někoho; *dolore affici*, *dolorem capere* rmoutiti se; *is (qui) d. = eius (cuius) rei d.* zármutek z toho; *de Caecina adfertur mixtus gaudio d. T* jest přinesena zlá zpráva s příměskem radosti **b** rozčilení, rozmrzelost, hněv, zlost, rozhořčení, nevrlost (*alcis rei* nad něčím, pro něco): *praecipuum in dolore suum locum respondit T* že vystoupí mezi prvými v spravedlivém hněvu (t. j. k pomstě); - meton. příčina hněvu, příkoří, urážka **c** (v řečnictví) cit, páthos: *quem naturalis quidam d. di-centem incendebat C.*

**dolorōsē**, adv. [*dolorosus*] bolestně.

**dolorōsus**, *a*, *um* [*dolor*] bolestný.

**dolōsē**, adv. [*dolosus*] podvodně, úskočně; lstivě, ošemetně; úkladně.

**dolōsus**, *a*, *um* [*dolus*] podvodný, úskočný, lstivý, ošemetný, klamný: *amici ferre iugum pariter dolosi H* přátelé, kteří se zrádně vyhýbají nésti stejně jho (t. neštěstí).

**dolus**, *ī*, *m.* [srov. δόλος] pův. (tajný) úmysl, obmysl; právn. t. t. *d. malus* zlý úmysl, úskok, podvod; vina; odt. pouhé *d.* podvod, úskok; lest, klam; ošemetnost: *per dolum* (zř. *dolo* abl. zpūs.) lstivě, podvodně; *magna dolo factum negat esse suo pars, quod . . . H* veliká část (lidí) říká, že není jejich vinou, že . . . ; *dolis instructus et arte Pelasga V* v úskocích vycvičený a lsti; (hendiad.) *Daedalus dolos tecti ambagesque resolvit V* otevřel šalebné bludiště paláce; *Celsus doli* (gen. obj.) *prudens T* věda, že jest to lest (válečná); úklad, nástraha: *dolum parare T.*

**dōma**, *atis*, *n.* [δῶμα] dům, příbytek.

**domābilis**, *e* [*domo*] zkrotitelný, přemožitelný: *Cantaber non ante d. H* dříve nezkratný; *nulli d. flammae* (dat. pův.) *O* žádným plamenem nezničitelný.

**domātor**, *ōris*, *m.* [*domo*] var. *Tb* = *domitor*.

**domesticus**, *a*, *um* [*domus*] domácí **1** domovní, domácí; (doplňk.) doma: *d. otior H* **2** meton. **a** rodinný, (doplňk.) v rodině, soukromý: *domestica difficultas C* domácí (t. majetkové) nesnáze; *festa domestica vobis O* vaše rodinné svátky; *Phoebus d. O* domácí (poněvadž mu Oktavianus založil na Palatinu chrám, vlastně soukromý, jako ochránci rodu Iulského); *domesticum publico* (sc. *foederi*) *adiungere foedus L* připojení rodinný svazek k obecní smlouvě; vlastní, svůj, osobní, vnitřní: *ex domestico iudicio Cs* z vlastního úsudku; *nec domesticis abstinebatur* (v. t.) *T*; (*ira*) *nimum domestica vento O* vlastní větru; *domestica consilia L* rady důvěrných přátel; *d. usus et consuetudo* (v. t.) *C*; - subst. **domesticī**, *ōrum* *a* domácí, členové rodiny; *inter domesticos T* v rodině; *convictor et d. O* společník a domácí pří-

tel  $\beta$  spec. služebnictvo, čeledí  $\gamma$  vojáci císařovy stráže = *protectores domestici* **b** domácí, tuzemský; v míru (vykonaný): (*melior est*) *condicio externae victoriae quam domesticae* **C** výhodnější jest vítězství nad vnějším nepřitelem než nad domácím (vnitřním); *sunt domesticae fortitudines non inferiores militariibus* **C** statečné činy neválečné.

**domicilium**, *iī, n.* [*domus*] domov, byt, obydlí, příbytek, bydliště, sídlo (i metaf.): *universae rei publicae d.* **C** středisko celé říše; konkr. dům, zámek, palác, hrad.

**dominā, ae, f.** [*dominus*] paní **1 a** (proti služebnictvu); hospodyně **b** vůb. paní; s gen. sm. majitelka; básn. *dominae sub imagine signum* **O** socha v podobě té dívky (t. která zkameněla); spec. vládkyně, královna: *sub me domina* (doplūk.) **O** pod mou vládou; *d. rerum* **O** (o Římu) pán, vládce světa; *domina Roma* **H M** světovládny Řím; - (básn. a pozd.) sm. manželka, choť; milenka; vůb. žena, („dáma“) **2** metaf. paní, královna: *d. et regina virtutum* **C**.

**dominātiō, ōnis, f.** [*dominor*] **1** panování (nad něčím), ovládnání (něčeho), vláda, nadvláda (absol., alcis rei, in rem); spec. neobmezená, absolutní vláda, samovláda, despotismus, násilná vláda: *d. Antonii* **C** **2** meton. (konkr.) **a** panovníci, vláda: *dominationibus aliis fastiditus* **T b** panství = území: *augendae dominationi* (dat. účel.) *certare* **T**; - <v zdvořilém oslovení *Tua D.* Tvá Urozenost>.

**dominātor, ōris, m.** [*dominor*] **d. rerum** **C** vládce světa.

**dominātus, ūs, m.** [*dominor*] panství, vláda (alcis rei nad něčím); *terrenorum commodorum omnīs est in homine d.* **C** člověk je svrchovaným pánem nad bohatstvím pozemním; - spec. neobmezená, absolutní vláda, samovláda, tyranství.

**dominicus, a, um** [*dominus*] pánův, panský, páně; ± **dominica, ae, f.** (sc. *dies*) den Páně, neděle; - <*d. passionis* Smrtelná neděle; *d. palmarum* Květná neděle>.

**dominium, iī, n.** [*dominus*] **1** vlastnictví, držení: (hendiad.) *d. et ius* **L**

právo vlastnické **2** (slavnostní) hostina (srov. *dominus* sm. hostitel): *huius argento dominia vestra ornari* **C** **3** vláda, konkr. vladař: obr. *voluptates et dolores, incertissima dominia* **Sn.** - <panství, dominium>.

**dominor, āri, ātus sum,** verb. dep. (*dominarius* **V** inf. praes.) [*dominus*] **1** býti pánem **a** o *domus*, *quam dispari dominare* (= *dominarius* význ. pas.) *domino* básn. u **C** jak zcela jiný tebou vládne pán **b** vládnouti, panovati (absol.; in alqo, in alqm, básn. též alci nad někým): *urbs multo dominata per annos* **V** jež vládlo; *d. in iudiciis* **C** hráti si u soudů na pána; subst. mask. *dominans* vládce, panovník **2** metaf. *pestis dominatur in moenibus urbis* **O** panuje; *nusquam latius d. mare* **T** nezuří; *inter nitenia culta dominantur avenae* **V** převládá ovsř; - (o slohu) *dominantia nomina* **H** (překlad řeckého  $\kappa\acute{o}\rho\iota\alpha$ ) slova ve vlastním (původním) významu, nepřenesená, bez metafor.

**dominus, ī, m.** [*domus*] pův. pán domu (i rodiny a čeledi), hospodář, spec. hostitel; vůb. pán **1 a** majitel, vlastník, držitel: *eum dominum esse rerum suarum vetant duodecim tabulae* **C** ten podle 12 desk nesmí vládnouti svým majetkem; *dites domini* **T** bohatí statkáři; *contemptae d. splendidior rei quam . . . H* jako pán zhrzeného majetku (t. j. jenž pohrdl majetkem) maje skvělejší jméno než . . . **b** vládce, vladař, panovník (později i titul císařů a jiných osob): *umbrarum d.* **O** (= *Pluto*); *Romani rerum domini* **V** vládci světa; *terrarum dominos* (apos.) *ad deos* **H** k bohům, pánům světa; *praemia sub dominis (sunt)* **T** odměny závisí na pánech (= vládě, senátu); - spec. neomezený, absolutní vládce, samovládce, tyran, despota **c** (básn. a pozd.) sm. manžel, choť, milenec **2** metaf. *mea facundia pro domino* (*loquitur*) **O** za svého pána (t. j. za mne); *lumina domini mirantia formam* **O**; původce, skladatel, autor.

**domiō, īre** [*domus*] žertovně *domi domitus sum* **Pt** „doma jsem byl udomácněn“ (čtení sporné).

**domiporta, ae, f.** [*domus a portio*] básn. u **C** „domkonoš“ (= hlemýžď).

**domiseda**, *ae, f.* [*domus* a *sedeo*] doma sedící, domosedka *Inscr.*

**Domitius**, jméno plebejského rodu římského (*gens Domitia*) rozvětveného ve dvě rodiny, **A** *Ahenobarbi* (Rudovousí) a **B** *Calvini* (Holohlaví); nejznámější jsou: **A 1 Cn. Domitius Ahenobarbus**, konsul r. 122 př. n. l., vítěz nad Allobrogy a Arverny, přísný jako censor, zakladatel silnice (*via Domitia*) v již. Gallii **2** (syn předešl.) *Cn. Domitius Ahenobarbus*, konsul r. 96 př. n. l., původce zákona o doplňování sborů kněžských volbou tribuí, jako censor s L. Krassem vydal edikt proti latinským rétorům **3** (syn předešl.) *L. Domitius Ahenobarbus*, konsul r. 54 př. n. l., úhlavní odpůrce Caesarův, přívrženec Pompejův **4** (syn předešl.) *Cn. Domitius Ahenobarbus*, účastník bojů za 2. triumvirátu **5** (syn předešl.) *L. Domitius Ahenobarbus*, konsul r. 16 př. n. l., bojoval v Germanii **6** (syn předešl.) *Cn. Domitius Ahenobarbus*, manžel Agrippiny, dcery Germanikovy, otec císaře Nerona **B** zejm. *Cn. Domitius Calvinus*, konsul r. 53 př. n. l., přívrženec a vojevůdce Caesarův. K tomuto rodu nepatřil *Cn. Domitius Corbulo*, vítězný vojevůdce v Germanii a Armenii za císaře Klaudia a Nerona, spisovatel a řečník. — Adj. **Domitius** a **Domitiānus**, *a, um* Domitiův; subst. **Domitiāni, ōrum Cs** vojíni Domitiovi; císař **Domitiānus** viz *Flavius 6*.

**domitō**, *āre, āvī, ātum* [*domo*] zkrocovati, krotiti; (básn.) *domitant currus V* prohánějí spřežení.

**domitor**, *ōris, m.* [*domo*] **1** krotitel: *Picus, equum* (gen. pl.) *d. V* krotitel koní (= homér. ἰππόδαμος) **2** metaf. krotitel, podmanitel někoho n. něčeho, vítěz nad někým: (*Clodius oderat*) *domitorem armorum suorum C*; *d. maris V* vládce moře (= *Neptunus*); (*miles*) *belli d. externi T* vojsko, jež vítězně skončilo válku za hranicemi.

**domitrix**, *icis, f.* [*domitor*] krotitelka: *d. Epidaurus equorum V* Epidaurus, krotitel koní (básn. m. veškeré krajiny Argolidy, jež vynikala chovem koní, srov. u Homéra "Ἄργος ἰππόβοτον).

**domitus**, *ūs, m.* [*domo*] zkrocení, ochočení.

**domna**, vulg. a pozd. = *domina*.

**domnus**, vulg. a pozd. = *dominus*.

**domō**, *āre, uī, itum* [srov. δάμνημι, δαμάω] krotiti **1** (o zvířatech): *d. leones*; obr. (*deus*) *fera corda domans V* krotě divoké srdce (t. věšt-kyně); ochočovati, cvičiti (zejm. učiti tahati); chovati, pěstovati: *domitum pecus S* domácí dobytek; básn. (*ulmus*) *domatur in burim V* jilm jest pěstován na kleč (t. j. ohýbán, aby rostl nakřivo) **2** metaf. přemáhati, překonávat, zdolávati, podmaňovati, podrobovati, pokořovati; pstržiti, zkrušiti; držeti na uzdě: *d. alqm bello*; *vim fluminis d. L* zdolati dravost řeky; *Venus domat H* láska trápí; *acrior (lupum) cura domat V* svírá; *illos domant ieiunia O* umoří; — básn. sm. zpracovati: *ras-tris terram d. V* vzdělávati; *prelo domita uva H* vytlačený hrozen; o pokrmu vařiti, péci: (*tergoris partem*) *domat fermentibus undis O*.

**domuncula**, *ae, f.* [*domus*] domeček.

**domus**, *ūs, f.* (podle 2. dekl. obyč. *domō, domōs*; *domōrum* i *domuum*) [srov. δῶμος, δῶμα, čes. dům] dům **1** byt, obydlí, příbytek; *d. regia* královský palác; chýše; (u zvířat) doupe, brloh, skrýše: (*urbs*) *quae d. est habita doctrinae C* město, jež bylo pokládáno za sídlo vzdělanosti; *praebere domum H* poskytnouti přístřeší = pozvati k sobě; *Faunigenae domo potitur O* dosáhne přijetí do domu syna Faunova (= *Latinova*); básn. i pl. *domūs* dům **2** meton. a obyvatelé domu, domácí: *tota d. duo sunt O* (celý dům) = v celém domě jsou oni dva a rodina: *d. te nostra tota salutat C*; *domus suae dedecus C* potupa jejich rodiny; *ante hoc domūs pars videntur, mox rei publicae T*; *unde prospici posse, quae cuique mens, d., fortuna? T* jaké bude mít každý smýšlení, jaké poměry rodinné a majetkové; rod: *generosa d. O* (o rodě Fabiů); *Pelopsis d. H*; odt. *Socratica d. H* sokratovská škola (t. j. díla žáků Sokratových) **β** čeled, služebnictvo; dvořanstvo, dvůr **b** domácnost:

(hendiad.) *domūs et penatium cura* *T* pēče o domácnost **3** (synekd.) domov, vlast. - **domi** i **domui** (lok. sg.)  $\alpha$  doma: (též s přívlastkem značícím majetníka) *nostrae domi* *C* v našem domě; *esse domui suae cum uxore* *C*; přenes. v soukromí, osobně: *bonae d. artes* *T* osobní dobré vlastnosti  $\beta$  ve vlasti  $\gamma$  v míru: *belli domique* za války i míru; *d. militiaeque* doma i v poli **domum** (ak. sg.) i pl. *domos* do domu, domů: *velim d. ad te scribas* *C* abys psal (k vám) domů (t. j. své rodině); (též s přívlastkem značícím majetníka) *domum suam alqm vocare, invitare* *C* *S* zvátí do svého domu = k sobě; **domō** (abl. sg.) z domu; z vlasti: *qui genus* (ak. vztah.)? *unde domo?* *V* kdo jste? a odkud?; *qui Caerete* (v. t.) *domo* (sc. sunt) *V*.

**dōnārium**, *ī*, n. [*dono*] (vl. adj. určené pro dary, za dary) místo v chrámě k uschování věnovaných darů, chrámová pokladnice, klenotnice; - synekd. chrám: *alta ad donaria* *V*; oltář: *tua contigimus donaria* *O*; meton. dar.

**dōnātiō**, *ōnis*, f. [*dono*] darování, podarování; (konkr.) dar: (*argentum*) *in donationem histrionum* *C* na podarování herců (vynikajícím hercům bývaly totiž dávány kromě honoráře dary, zejm. stříbrné vínky zv. *corollaria*).

**dōnātivum**, *ī*, n. [*dono*] spec. dar (peněžitý), dávaný vojákům od císařů (srov. *congiarium*): *dissuadere* (v. t.) *d. T*.

**dōnec** (arch. **dōnicum** a **dōnique**, spojka čas.) [srov. *dénique*] **1** (tak dlouho) až, až (konečně), až (teprve), až, dokud ne **a** s ind.; ale *T* též s konj.: *Danuvius plures populos adit, donec in mare erumpat* až se konečně vlévá **b** s konj. (na označení účelu, přání n. možnosti) až by, dokud by ne **2** (od Livia) dokud, pokud (s ind.): *donec eris felix, multos numerabis amicos* *O*.

<**donna** = *domina*.>

**dōnō**, *āre, āvī, ātum* [*donum*] darovati, dáti (alci alqd) **1** podarovati, obdarovati (alqm re): *amplissime d.* *Cs* skvěle obdarovati; *civitate d.* alqm dáti někomu občanské právo; *donari* re býti obdarován. dostati darem něco; (*o Pie-*

*ri*) *mutis quoque piscibus donatura sonum* *H* jež můžeš dáti; básn. s inf.: *divinare mihi donat Apollo* *H* věštího ducha mi dává; *frui paratis valido* (doplāk.) *mihi dones* *H* dej, abych ve zdraví užíval toho, co mám; *huic loricae donat habere* (inf. účel.) *V* tomu brnění dá, aby je nosil; - spec. dávatí bohům, obětovati **2** metaf. **a** darovati, odpustiti, prominouti někomu něco: *mercedes habitationum annuas conductoribus donavit* *Cs* odpustil roční nájemné **b** darovati někoho někomu = odpustiti někomu k vůli někomu: *noxae damnatus donatur populo Romano* *L* odsouzenému jest dána milost k vůli národu římskému; *culpa gravis precibus donatur suorum* *O* vina bývá odpuštěna na prosby přátel **c** zřící se něčeho, vydati něco někomu: *inimicitias rei publicae d. C* položití na oltář vlasti; (*patrem*) *tibi donavi* *O* obětovala jsem.

**dōnum**, *ī*, n. [*do*] dar (dobrovolný, srov. *munus*): *dono, dare, accipere* alqd; (hendiad.) *d. atque munus* *C* dar; *dabis in cineres ultima dona meos* *O* vzdáš poslední poctu mému popelu; *iudex reicit dona nocentium* *H* (= úplatky); - spec. **a** obětní, záslibný dar, oběť: *dona Minervae* (gen. obj.) *V* dar pro Minervu **b** (vojen.) *dona (militaria)* *T* vojenská vyznamenání, čestné odznaky.

**Donūsa**, *ae*, f. [*Δονούσα*] ostrůvek v Egejském moři vých. od Naxu, nyn. Ste-nosa.

**Dōrēs**, *rum*, m. [*Δωρεῖς*] Dorové (jeden z hlavních kmenů řeckých); odt. adj. **Dōrius** a **Dōricus**, *a, um* dorský: *carmen Dorium* *H* (proti *barbarum*; hudba dorská se vyznačovala jednoduchostí, jasností a vážností, nástrojem jejím byla kithara); *Dorica castra* *V* dorský (= řecký).

**Dōris**, *idis* n. *idos*, f. [*Δωρίς*] vl. jm. žen., zejm. dcera Okeanova, choť Nereova, matka 50 Nereoven; meton. moře: *hac Hyades Dorida nocte tenent* *O* (drží Doridu t. j. moře =) zapadají do moře (o prvním viditelném západu večerním).

**dormiō**, *īre, īvī a īī, ītum* [srov. *χατα-δραδάνω* a čes. dřímati] spáti: *dor-*



*mitum ire* jíti spat; (j. pořekadlo) *non omnibus* (dat. prospěch.) *dormio* *C* nedřímám při všech (t. j. nejsem ke všem shovívavý); = i metaf. (sm. = nic nedělati, zahálet).

**dormitō, āre, āvī, ātum** [*dormio*] usínati, dřímati, klímati; = metaf. *dormitante lucerna* *O* když dohořivala; *bonus dormitat Homerus* *H* podřímuje (t. j. má své chybičky).

**dormitōrius, a, um** [*dormio*] ke spaní, spací: *dormitorium cubiculum* *n.* *dormitorium membrum* *Pn* ložnice.

**dorsum, ī, n.** (zř. **dorsus, ī, m.**) hřbet (zejm. vypouklý a v poloze vodorovné, zvl. u zvířat, srov. *tergum*): *testudinum dorsa* *Cr* štítý; = metaf. (o věcech zvířecímu hřbetu podobných) zejm. horský, skalní hřbet, hřeben: *porrecta in dorso urbs* *L* táhnoucí se po hřbetě horském; úbočí, svah: *dorso nemoris* *V* na lesním svahu; (v moři) výspa, úskalí; *vadi d.* *V* násep, písčina, mělčina; *duplici dentalia dorso* (abl. vlastnosti) splaz s dvojm bokem.

**Dorylaeum, ī, n.** [*Δορύλαιον*] *Dorylaion*, město ve Frygii; odt. **Dorylēnsēs, ium, m.** obyvatelé *Dorylaia*.

**doryphorus, ī, m.** [*δορυφόρος*] muž nosící dřevce, nosící kopí, kopiník: *doryphori* *Cr* kopiníci (tělesná stráž krále perského); meton. *Polycliti d. C* slavná bronzová socha Polykleitova, jež byla pro čistou úměrnost svých tvarů pokládána za vzor.

**dōs, dōtis, f.** [*I. do*] vl. dar; věno, přínos: *quaecumque est dicta dos* *C* věno bylo zaručeno, slíbeno; *dotis nomine accipere* *Cs* (jménem věna) věnem, jako věno; (i pl.) *pecunias cum dotibus communicare* (v. t.) *Cs*; *d. coniugii* (v. t.) *O*; = metaf. věno, úděl, dar, přednost, vzácná vlastnost: *d. corporis* *O* přednost (= krása); *canor, tanta d. oris* *O* zpěv, tak veliký poklad úst; *ingenii dotes* *Cr* dary duševní (= vlohy).

**Dossennus, ī, m.** [*dorsum*, vulgárně *dossum*] (vl. hrbáč), jméno jedné ze stálých osob římských frašek atellských (*Atellanae* sc. *fabulae*), jež představovala typ vychytralého příživníka a jedlíka.

**dōtālis, e** [*dos*] věnem daný, věnný: *promittunt regnum dotale* (doplňk.)

*parentes* *O* slibují království věnem; *dotales agri* *H* vyžehněná pole; *cultus dotales* *T* svatební šperky.

**dōtō, āre, āvī, ātum** [*dos*] opatřiti věnem, vybaviti, vyběti, obvěniti: *dotata coniunx* *H* manželka s velkým věnem, bohatá; = (obr.) *sanguine Troiano et Rutulo dotabere* *V* tvým věnem bude krev (t. j. před tvým sňatkem předcházeti bude krvavá válka); = metaf. dáti údělem něco, nadati něčím, pas. *do-stati* údělem: *funeribus dotabere* *O* budou ti údělem pohřební pocty; (*nata*) *dotatissima formā* *O* hojně obdařená krásou.

**drachma** a arch. **drachuma, ae** (gen. pl. ob. *drachmum*) [*δραχμή*] drachma, stříbrná mince řecká hodnotou blízká římskému denariu.

**1. dracō, ōnis, m.** [*δράκων*] drak, saň (zejm. v bájích); had, ještěr: *in dracones transit* *O* na dračí vůz; *Draco* jméno souhvězdí blíže polárky; podle pověsti je to drak, který hlídal zlatá jablka *Hesperidek* a od *Hery* byl z vděčnosti proměněn v souhvězdí.

**2. Dracō, ōnis, m.** [*Δράκων*] *Dra-kon*, athénský zákonodárce v 2. pol. 7. stol. př. n. l.

**dracōnigena, ae, m. n. f.** [*draco a gigno*] *d. urbs* *O* z draka zrozené, dračí město (= *Théby*, jež vystavěl *Kadmos* s pomocí mužů, kteří se zrodili ze zasetých dračích zubů).

**Drancae** *n.* **Drangae, ārum, m.** [*Δράγγαι*] *Drangové*, iránský kmen sídlící kolem jezera *Hamunského* v krajině, jež odtud byla zvána *Drangiana*.

**Drepana, ōrum** i sg. **Drepanum, ī, n.** [*Δρέπανα* *n.* *Δρέπανον*, vl. *Srp*] město v záp. cípu *Sicilie* (jméno má od srpovitého ostrohu, na němž se rozkládá), nyn. *Trapani*; odt. adj. **Drepanitānus, a, um** *drepanský*, z *Drepan*.

**dromas, adis, m.** [*δρομάς*] velbloud (jednohrbý), dromedář: *dromades cameli* *Cr* dromedáři.

**Dromos, ī, m.** [*δρόμος* běh, meton. závodistiště] rovina u *Sparty*, kde mládež závodila v běhu.

**Druentia, ae, m.** přítok *Rhony* po levém břehu, nyn. *Durance*.

**druidae**, *ārum* i **druidēs**, *um*, *m.* druidové (kněží starých Keltů).

**Drūsilla**, *ae*, *f.* [dem. od *Drusus*] vl. jméno žen. v rodinách Drusů; zejm. **1** *Livia* (v. t.) *Drusilla*, matka císaře Tiberia **2** *Drusilla*, dcera Germanikova, sestra a milenka císaře Gaia (Kaliguly).

**Drūsus**, *i*, *m.* příjmení v římském rodě Juliů a Klaudiů; nejznámější jsou: **A** **1** *M. Livius Drusus*, konsul r. 112 př. n. l., jako tribun lidu r. 122 př. n. l. odpůrce C. Grakcha a nástroj senátu **2** *M. Livius Drusus* (syn předešlého), vynikl jako tribun lidu r. 91 př. n. l. svými návrhy ve prospěch lidu a italských spojenců; jeho zavraždění dalo podnět k válce spojenecké (91—88) **B** **1** *Nero Claudius Drusus* (obyč. zván jen *Drusus*), bratr císaře Tiberia, vítězný vojevůdce v alpských zemích a v Germanii (\*r. 38 př. n. l., † r. 9 př. n. l.) **2** *Drusus Caesar*, jediný syn císaře Tiberia, \* r. 15 př. n. l., otráven od Seiana r. 23 n. l. **3** *Drusus*, syn Germanikův, zahuben od Tiberia r. 33 n. l.; - adj. **Drūsianus**, *a*, *um* Drusův: *fossa Drusiana* *T* průplav Drusův (*B* 1), spojující Rýn a Isselu.

**1** **Dryas**, *adis* (*Dryadas* ak. pl. *O*) [Δρυάς] obyč. pl. *Dryades*, *um* (v řeckém bájesloví) dryady, víly (stromů a lesů).

**2** **Dryās**, *antis*, *m.* [Δρυάς] vlastní jméno muž., zejm. **1** otec thráckého krále Lykurga; odt. **Dryantiadēs**, *ae*, *m.* Dryantovec (= Lykurgos) **O** **2** jeden z Lapithů **O** **3** syn boha Aera, bratr Tereův, účastník lovu kalydonského *O*.

**Dryopē**, *ēs*, *f.* [Δρυόπη] **1** u *O* dcera Euryta, krále v Oichalii, sestra Iolína, milenka Apollonova, matka Amfissova; byla proměněna v lotos **2** u *V* nymfa, matka Tarquitova.

**Dryopes**, *um*, *m.* [Δρυόπεις] starý kmen, usedlý původně v již. Thessalii, odkud byli vytaženi až do Messenie; sg. *Dryops* *O*.

**duālitās**, *ātis*, *f.* [*dualis* od *duo*] dvojice, dvojka.

**dubiē**, adv. [*dubius*] pochybně, nejistě; *non* n. *haud dubie* *a* bez rozpaků, bez rozmýšlení, rozhodně, jistě

*β* nepochybně, beze vší pochyby, bez odporu, nepopíratelně, dozajista; určitě, zřejmě, patrně.

**Dūbis**, *is*, *m.* řeka v Gallii, přítok Araru po levém břehu (nyn. Doubs).

**dubitābilis**, *e* [*dubito*] pochybný: *virtus d. O*.

**dubitanter**, adv. [*dubito*] rozpačitě, nerozhodně, váhavě: *non d.* bez váhání; nejistě.

**dubitātiō**, *ōnis*, *f.* [*dubito*] **1** (v jednání) rozpakování, kolísání; nerozhodnost, rozmýšlení; váhání, otálení, meškání, zdráhání: *sine ulla dubitatione* bez váhání, neprodleně, rozhodně, přímo (viz i 2); *nulla interposita dubitatione* *Cs* beze všeho váhání; *eo sibi minus dubitationis dari Cs* (že tím méně rozpaků je mu působeno) = že tím méně přichází do rozpaků **2** (v myšlení) pochybování, pochybnost, nejistota (alcis rei o něčem): *sine ulla dubitatione* beze vší pochyby, nepochybně, nepopíratelně, jistě, rozhodně; *habere dubitationem* n. *dubitationi locum dare C* připouštěti pochybnost.

**dubitō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [odvozeno od arch. *dubat* = *dubitat*, koř. *du-* čísl. slovy *duo*; srov. *dubius*] vl. býti rozdvojen **1** (v jednání) rozpakovati se, býti v rozpacích, kolísati se; nebýti rozhodnut, rozmýšleti se; váhati, otálet, meškati, zdráhati se: *qui bellum inter et pacem dubitabant T* kolísali mezi válkou a mírem; (*alqm*), *quid faciat, d. facere O* působiti (někomu) rozpaky; *non d.* (obyč. s inf., ale též s *quin*): *nolite dubitare, quin huic credatis omnia C* nerozpakujte se svěřiti; (absol.) *dubitantes Cs T* vrtkaví, nerozhodní; (euf.) *si fortuna dubitabit L* bude-li štěstí (válečné) na váhách (t. vl. nepříznivo) **2** (v myšlení) **a** pochybovati, nemíti jistoty, býti v nejistotě, rozmýšleti se, nevěděti (jistě): *d.* de re (n. s ak. zájmena) o něčem: *quid est, quod de eius civitate dubitetis C* proč byste pochybovali; *de hibernis legionum d. T* pochybovati (t. j. uznávati, že jest něco v nebezpečí) **a** (kladně) *d.* s nepř. ot., ot. rozlučovací, zř. ak. c. inf.: *quod numen in isto corpore sit, dubito O* nevím; *utrum de*

*his potius* (sc. *eligeret*), *dubitasset aliquis*, *quin alterum* (sc. *eligeret*), *nemo C* snad by se byl někdo rozmýšlel, koho by si z těchto spíše vyvolil, ale že vůbec jednoho, o tom nepochyboval nikdo; *dubito*, *an* pochybuji, zdali ne = trvám; bezpochyby, asi, snad; *dubito*, *an hunc primum omnium ponam N* nevím, nemám-li dáti tomuto první místo = snad bych dal  $\beta$  (záporné) *non d.* (n. *cur dubitas*, *quid est*, *quod dubites* a j.) *quin* že: *non d.* s ak. c. inf. (neklas.) nepochybovati = býti přesvědčen, že; (absol.) *non dubitantem dicere C* říci beze všeho pochybování, s jistotou, rozhodně; *dicta haud dubitanda V* slova neklamná; pas. *dubitor* pochybuje se o mně; *dubitatur* jest pochybováno, je pochybnost, není jisto; *dubitatus parens O* otec, o němž bylo pochybováno = popíraný **b** (vúb.) uvažovati, přemýšleti, zamýšleti; *restat*, *ut hoc dubitemus C* abychom to uvážili; *percipe*, *quid dubitem V*; *dubitasse exercitus*, *num ipsi consultarent T* vojsko rozvažovalo, nemají-li se (vespolek) uraditi; *dubitaverat Augustus Germanicum rei Romanae imponere T* zamýšlel.

**dubius**, *a*, *um* [\**dubo*, viz k *dubito*] vl. dvojitý, rozdvojený **1** (akt.) nerozhodný, nerozhodnutý, rozpačitý, kolísající; obojetný, vrtkavý, nestálý; pochybuující, nevědoucí n. neznající určitě; (doplň.) v rozpacích, v pochybnostech: *alcis animum dubium facere C* naplňovati někoho pochybnostmi; *dubio atque haesitante Iugurtha S* poněvadž se Iugurtha rozpakoval a váhal; *d. sum*, *quid faciam H* jsem na rozpacích; *dubiae vagantur apes O* nejistě bloudí; i s gen. obj.: *d. salutis O* zoufající nad zachráněním; *Marcellus ... dubios sententiae patres fecerat L* zviklal senát v jeho mínění; *non sum d. animi* (gen. vztahu) *V* nepochybuji (ve své mysli) **2** (pas.) pochybný, nerozhodnutý, nerozhodný, vratký, nespolehlivý, podezřelý; nejistý, neurčitý, nejasný, nezřetelný, záhadný, sporný: *a dubiā victoriā* (abl. způs.) *pugnare Cs* s nerozhodným vítězstvím; (*Tullius*) *haud d. rex* (doplň.) *Romam rediit L*

vrátil se tak do Říma, že by byl býval nepochybně (zvolen) králem (= že bylo jeho zvolení králem nepochybné); *ne quid dubiis dis* (abl. abs.) *agerem L* sm. bez zjištění vůle bohů; (*nuntius*) *dubiae fidei videbatur* (sc. *esse*) *L* zpráva nezdála se dosti spolehlivá; (hendiad.) *haud n. non d.* nepochybný, rozhodný, spolehlivý, jistý; *dubia nox O* přitmí; *dubia lux O* nejisté, slabé světlo; *cena dubia H* hostina, jež vzbuzuje pochybnosti, co by si host dříve vzal = bohatá (podle vtipu Terentiovy komedie); - (subst.) *si qua fides dubiis (est) O* lze-li věřiti hájím; *non n. haud dubium est* (quin, pozd. též ak. c. inf.) není pochyby (že); *dubium (est)*, *an* (kusá otázka dvojčlenná, ve větě často bez vlivu na vazbu, srov. *nescio an*) bezpochyby, nepochybně, patrně, snad: *extincto Maximo, dubium, an quaesita morte T* bezpochyby sebevraždou **b** nebezpečný, povážlivý, choulostivý, kritický: *res dubiae* (básn. i subst. *dubia*, *ōrum*, *n.*) povážlivé postavení, nesnáze, nebezpečnost, nebezpečné doby. Subst. **dubium**, *iž*, *n.* pochybnost, nejistota; nebezpečnost (vždy bez přívlastku): *in dubio esse* býti pochybný, nejistý; *sine dubio* beze vší pochybnosti, nepochybně, nepopíratelně, rozhodně, jistě, (zeslabené) bezpochyby, arci, ovšem; *alqd in d. devocare Cs* uváděti do nebezpečnosti.

**ducātus**, *ūs*, *m.* [*duco*] vůdcovství; vúb. vláda. - <vévodství>.

**ducēni**, *ae*, *a*, čís. podílná [*ducenti*] po dvou stech.

**ducentēni**, *ae*, *a* pozd. = *ducenti*.

**ducentēsimus**, *a*, *um*, čís. řadová [*ducenti*] dvoustý; subst. **ducentēsima**, *ae*, *f.* (sc. *pars*) dvoustý díl, půl procenta; spec. půlprocentní poplatek, daň z věcí prodávaných (srov. *centesima*): (*Caesar*) *ducentesimam in posterum statuit T* ustanovil půl procenta.

**ducenti**, *ae*, *a*, čís. zákl. [*duo* a *centum*] dvě stě; synekd. o počtu neurčitém, srov. „tisíc“.

**ducentiēs** *n.* *ducentiēns*, čís. adverb. [*ducenti*] dvěstěkrát: *amplius sestertium ducenties C* (sc. *centena milia*) více než dvacet milionů sesterciů.

<dūcissa, ae, f. [dux] kněžna, vévodkyně.>

**1. dūcō**, ere, dūxī, ductum (imper. sg. dūc; synkop. dūxti = duxisti) [srov. dux] **1 1 a** táhnouti, přitahovati, vléci; vézti, odvážeti, přivážeti: *qua singuli carri ducerentur Cs kudy by projely; iuga d. plaustris V (= plaustra d. iugis); per adversas navis ducitur undas O loď se bere mezi protivnými vlnami (t. j. proti proudu); mucronem d. V tasiti; d. remos O řídití vesla, veslovati; d. manus Pp, brachia d. O přitahovati (o plovoucím); calamo d. pisces O vytahovati, loviti; crinem sidera ducunt V ohon za sebou vlekou (o vlasaticích); (Orpheus) saxa sequentia (prolept.) ducit O k sobě přitahuje, vábí; lanas d. O (protahovati =) česati; fila d. (ak. výsledku) O přísti (niti); odt. obr. epos, carmen d. HO tkáti, snovati (= skládati) **b** spec. **a** (o losování) sortes d. C táhnouti losy, losovati; sorte ductus T vylosovaný; (i absol.) d. provincias (sc. sorte) losem dostati; odt. vüb. collegam Lepidum duxit Lollius H dostal za kolegu  $\beta$  vytahovati (odněkud), vážiti, čerpati, nabíratí, dobývati; ytahovati (do sebe): pocula d. H pítí; nec sequitur ducentem lacteus umor O (význ. „táhnouti“ a „vésti“ smíšen) neprýští mu, když ssaje; animam spiritu d. C vdechovati vzduch; nullum tranquillum spiritum d. C ani jednou klidně si neoddechnouti; (zeugm.) portus, quibus vitam et spiritum ducitis C přístavy, jimiž žijete a dýcháte (poněvadž bylo do nich dováženo obilí); cervus arborea frigus ducebat ab umbra O vdechoval chlad stinných stromů; alto suspiria d. pectore O z hloubi srdce vysílati vzdechy; longas in fletum d. voces V táhlé zvuky jako pláč vydávati  $\gamma$  stahovati: vultum ima ad suspiria duxit O tvář svrátila za hlubokého povzdechu; tempore ducetur cicatrix O časem se utvoří (stažením rány) jizva = rána se zacelí **2** vésti, odváděti, přiváděti **a** **a** term. techn. soudní odváděti k soudu, do vězení, na potrestání: in ius d. L vésti před soud; addictus Hermippo et ab hoc ductus est C do nevolnictví odveden*

(o dlužníku); *perseverantes duci iussi Pn  $\beta$  sibi quisque d., trahere, rapere S* pro sebe každý bral, odnášel a uchvacoval; (básn.) *nox d. diem videtur T* že noc přivádí (= vede za sebou) den; *ducit supremos nenia nulla toros O* nedoprovází **b** spec. **a** (vojen.) exercitum d. vésti vojsko, táhnouti s vojskem; (absol. o vůdci) d. táhnouti; býti v čele (místem): *auxiliares cohortes ducebant T* táhly v čele, byly předním vojem; (o vůdci) býti vůdcem, velitelem, veletí: *ordinem d.* býti centurionem; *familiam (v. t.) d.;* (básn.) (*versus*) *iniuste totum ducit venditque poëma H* stojí v popředí a doporučuje báseň  $\beta$  in matrimonium n. uxorem (doplňk.) d. alqam vzítí si za manželku; též pouhé d.: *exulibus datur ducenda Lavinia V* vyhnanci dáváš (za manželku) Lavinii; *uxorem d.* (bez předm.) oženiti se **II** metaf. **1 a** protahovati, prodlužovati: *bellum d.* protahovati válku (jen básn. význ. vésti válku); *res longius ducitur Cs* věc se příliš protahuje; *diem ex die d. Cs* den ode dne odkládati; *causando nostros in longum ducis amores V* napínáš mou touhu; odt. sm. udržovati v (časové) délce: *vitam d.* vésti, trávití život; *aetatem in litteris d. C* strávití život ve vědeckých študiích; odt. *poterat duci cena sine istis H* hostina mohla býti (se obejítí) bez těchto věcí **b** vésti, řídití: (*mundi lumina ducunt labentem annum V;* *rerum ordine ducar O c* vésti k něčemu, ponoukati, pobádati, pohnouti, puditi; vábiti, lákati, poutati, navnaditi; sváděti: *ductus re* často = subst. s předl. pro n. z; *caritate patriae ductus N* z lásky k vlasti; zř. d. ut **d** vésti od něčeho, odvozovati, počínati: *ille sermo ductus (est) e percontatione C* hovor se počal otázkou; *ab Elide ducimus ortus O;* (ab alqo) *numerus ductus est L* jest odvozen, pochází; *duci* ab alqa re pocházeti, mítí počátek od něčeho: *ab (amando) nomen ductum amicitiae est C* slovo jest utvořeno **e** (spec.) vyvoditi počet (rozpočet), počítati: *ut faenus quaternis centesimis (srov. t.) ducant C* aby počítali (= platili) úrok 48%; odt. *officii rationem, non commodi*

*d. C* (v počét brátí) = hleděti na povinnost a ne na prospěch **2** (o logickém pořadování) uváděti někam, pokládati, uznávati, míti za něco: *ne quis modestiam in conscientiam duceret S* aby nevykládal mou skromnost za zlé svědomí; alqd *in crimen d. T*; *d. in n.* pro re, (in) loco n. (in) numero rerum, s dvojím ak. klásti, počítati mezi něco; *vires* (předm.) *vestras* (doplňk.) *ducite O* pokládejte za své; (s gen. poses.) *continentis debet duci N* třeba míti za znamení člověka zdržlivého, za znamení zdržlivosti; (s dat. účink.) *quod honori ducitur S* pokládá se za čest; (s gen. pretii) ceniti, vážiti si; *pro nihilo pecuniam d. C* nic neceniti, za nic nepokládati; *d. s ak. c. inf.* pokládati, míti za to, domnívati se, míti, mysliti: *exploratis omnibus, quae mox usui fore ducebat S* vyšetřiv všechno, co pokládal pro budoucnost za užitečné **3** s ak. výsledku (tvořivou činností) vyváděti, prováděti, tvořiti, vytvářeti, robiti; působiti, činiti; zřizovati, strojiti: *vetuit, ne quis alius Lysippo duceret aera H* aby nevytvářel kovových soch; *ducent de marmore voltus V*; *nec ensem duxerat faber Tb* ukul; *litteram d. O* kresliti písmě; *ille dies utramque ducebat ruinam H* onen den podvrátí život nás obou (= v onen den život nás obou se zřítí); (med.) přiváděti si, nabývati, dostávají: *d. somnos V* pohroužeti se v spánek; *ferunt canentem molli pluma* (abl. vztah.) *duxisse senectam V* (vl. pokrýl se na peří stářím) = stříbrošedé stáří jej odělo hebkým peřím; *libris d. obliviae vitae H* knihami působiti si zapomenutí; *nomen d. H* dostati; *d. formam O* nabývati (určité) podoby; *rimam, colorem d. O* dostati.

**ductilis, e** [*duco*] voditelný, schopný vedení, vedený: *riguae ductile flumen aquae M* proud vedený (strouhami).

**ductitō, āre, āvī, ātum** [*ducto*] voditi; = spec. **a** voditi si domů **b** metať. podváděti.

**ductō, āre, āvī, ātum** [*duco*] voditi; = spec. vojen. býti vůdcem, velitelem, veletí: (*exercitus*) *quem ipse ductaverat T.*

**ductor, ōris, m.** [*duco*] vůdce, zejm. vojen. velitel, náčelník: *Mettius est d. itineris huius L* vůdce tohoto pochodu; *ordinum* (v. t.) *d. L* = centurio; o všech královských V.

**ductrix, īcis, f.** [*duco*] vůdkyně. = <kněžna, vévodkyně>.

**ductus, ūs, m.** [*duco*] **1** vl. tažení: (pas.) *d. oris C* tah, rys obličeje **2** vedení: *d. aquarum n. aquae* vodovod; spec. vojen. vedení, vůdcovství, velení: *ductu* alcis vedením, za vedení; (hendiad.) *ductu atque auspicio decemvirorum L* za vrchního velitelství decemvirů; *ductu Germanici, auspiciis* (v. t.) *Tiberii T.*

**dūdum, adv.** [*\*dū* (srovn. δῆν, δεῖν, čes. dávno) a *dum*] vl. dávno (tomu), co (subjektivně bez určení časové délky) **1** (na ot. jak dlouho?) ob. *iam d.* (n. *iamdudum*) již dlouho, dlouhý čas, chvíli: *iamdudum dubito O* **2** (na ot. kdy?) dávno, dříve, předtím, prve, před chvílí, nedávno (opak *nunc*): *ut d. ad Demosthenem, sic nunc ad Antonium pervenimus C*; *ipsa egomet dudum Beroen reliqui V* (právě) před chvílí; básn. (o tom, co se mělo n. mohlo již dávno státi, zejm. při rozkaze a přání) přece konečně, již jednou, hned, okamžitě: *iam d. sumite poenas V.*

**Duēlius, Duilius** viz *Duilius*.

**duellum, ī, n.** [podle starého výkl. od *duo* 'zápas dvou stran'] arch. (= pozd. *bellum*, v. t.) válka (jako úmyslný archaismus též u básníků).

**Duelōna** (čti *Duelōna* trojslab.) arch. = *Bellona*.

**Duilius** n. **Duilius** (starší *Duel(l)ius*), jméno plebejského rodu v Římě. Nejznámější *C. Duilius*, jenž jako konsul r. 260 př. n. l. zvítězil u Myl nad Kartagiňany, uživ háků a padacích mostů lodních.

**duim, duis** atd. viz *l. do*.

**dulcēdō, inis, f.** [*dulcis*] sladkost, sladká chut, chutnost: *d. frugum (et) vini L*; = metať. **a** (obj.) sladkost, líbeznost, lahodnost, příjemnost, půvab, kouzlo, rozkošnost, (absol.) slast: *libertatis dulcedine nondum experta L* neokusivše dosud sladkosti svobody; *d. privati commodi L* slastný pocit z —;

*d. agrariae legis L* dobrota (= výhodnost); *d. irae L* sladkost pomsty **b** (subj.) chuť (na něco): *d. invasit plebeios creandi L* dostali chuť voliti.

**dulcēscō**, *ere*, —, — [*dulcis*] sládnouti.

**dulciculus**, *a, um* [*dulcis*] slaďoučký, slaďounký.

**dulcis**, *e* [snad srov. γλυκύς] sladký: (subst.) *dulce dedit O* sladký nápoj; (básn. se záměnou epithet.) *horna dulci vina promens dolio H* ze sladkého sudu; vůb. chutný; — metaf. sladký, slastný, líbezný, lahodný, libý, příjemný, půvabný, rozkošný, milý, rozmilý, drahý, „zlatý“: (oxymoron) *dulce periculum H*; *hic scuti dulcior usus erat O* tak bylo lépe užito štítu; *dulce auditu (sup.) nomen L* sladce znící; (*poemata*) *dulcia sunt H* libé; *dulce* (ak. neutr. význ. adv.) *ridere* (srv. ἰδὲ γελᾶν) *H* sladce se smáti; *quid agis, dulcissime rerum* (= z celého světa) *H* jak se máš, můj drahý.

**dulcisonus**, *a, um* [*dulcis a sonus*] sladkozvuký, líbezně znící.

**dulciter**, adv. [*dulcis*] sladce, líbezně, libě, mile, půvabně.

**dulcitudō**, *inis*, *f.* [*dulcis*] význ. = *dulcedo*.

**Dulichium**, *ii, n.* [Δουλιχίον] ostrůvek jižně od ústí řeky Acheloa, jihových. od Ithaky; podle pověsti náležel pod panství Odysseova; adj. **Dulichius**, *a, um* dulišský, na Dulichiu, z Dulichia, meton. Odysseův: *Dulichiae rates V*; *Dulichius vertex O* lebka dulišská (= Odysseova).

**dum**, adv. a spojka [vl. ak. sg. zájm. kmene *do-*, srov. *quon-dam*] pův. tu, pak **l** adv. příklonné **1** po imper. k zesílení: *agedum, agitedum* (vl. dělej pak =) nuže tedy, nuže jen; někdy vůb. nepřekládáme: *iteradum* básn. u *C* opakuj **2** (po záporkách) ještě, dosud (srov. *nondum, vixdum* a j.): *neque dum etiam vocabulis armamentorum cognitis Cs* a ještě ani neznali **II** spojka **1** (o současnosti) zatím co, co, (tehdy) když (sind. praes., pozd. podle *cum* i s konj.): *d. haec in colloquio geruntur, Caesari nuntiatum est Cs* (zatím) co se toto dalo; *dum*

*se rex averteret, alter securim deiecit L*; někdy lze vyjádřiti přechodníkem současnosti: *illa, dum te fugeret, hydrum non vidit V* prchajíc před tebou; přistupuje-li význ. přičinný n. odporovací, bývá i ind. jiných časů; při překladu lze někdy užítí souvětí souřadného: *d. in virtute omnia esse voluerunt; virtutem ipsam sustulerunt C* tvrdili... a zatím...; *odium coeperat, d. hic ignaviam principis despicit T* poněvadž opovrhoval **2** (o současnosti a stejně dlouhém trvání) (tak dlouho) pokud, dokud (sind., pozd. podle *cum* i s konj.): *abite, d. est facultas Cs*; arch. *dum... dum* pokud... potud: *dum habeat, dum amet Pt*; *virgo dum intacta manet, dum cara suis est Ct 3* (při vytečení konce děje) (do té doby) až, až konečně, dokud ne **a** (s ind.) *Tityre, d. redeo, pasce capellas V* dokud se nevrátím **b** (s konj. praes. n. impf. o účelu n. očekávání) až by, dokud by ne, aby zatím: *expectare, d. hostium copiae auferentur Cs 4* (uvozuje věty přáci, pronesené způsobem podmíněným; tu zprav. složeno s *modo* (v. t.) v *dummodo*) jen když, jen jestliže, jen aby, jen ať (s konj.): *qui se in cruciatum dari cuperet, d. de patris morte quaereretur C.*

**dūmētum**, *i, n.* [*dumus*] houští, křoví, křovina, hloží, chrastí, spleť: (obr.) *in dumeta correptis C* zalézáte do houštin (jako zvěř pronásledovaná lovcem, hledají tam útulku; sm. = utíkáte se k nejasným výrokům).

**dum-modo** viz *dum* **II 4**.

**Dumnorix**, *igis, m.* mocný muž v kmeni Aeduů, bratr a odpůrce Diviciakův, nepřítel Římanů.

**dūmōsus**, *a, um* [*dumus*] křovinatý, křovím n. trním porostlý, zarostlý.

**dumtaxat**, adv. [*dum* s konj. \**taxat* od *2. taxo*] (vl. jen co by se dotkl) **1** přípustné maximum ne více než, nejvíce, nejvýše, nanejvýše, jedině, toliko, pouze: *d. procul Cs* jen zdaleka; *columitur d. ad tempus C* jen na čas; (*non*) *d. ... sed L* netoliko... nýbrž i **2** povinné minimum ne méně než, nejméně, při nejmenším, a spoň: *simplex d. et unum H* jen když (to) jest...

**dūmus**, *i, m.* keř, trs; křovina, křoví, houští, hloží.

**duo**, *ae, o*, čís. zákl. (arch. *duum* = *duorum*) [srov. δύο, čes. dva, dvě] dva; někdy význ. oba: *duo consules C.*

**duo-deciēs** n. *duodeciēs*, číselné pří-slovce [*duodecim*] dvanáctkrát: *HS* (= *sestertium*) *duodecies* (sc. *centena milia*) *C* 1,200.000 sesterciů.

**duodecim**, čís. zákl. [*duo a decem*] dvanáct: *XII tabulae* (v. t.).

**duodecimus**, *a, um*, čís. řad. [*duodecim*] dvanáctý: *ad duodecimum* (sc. *lapidem*) a *Cremona T* u dvanáctého milníku.

**duo-dēni**, *ae, a*, čís. podílná, po dva-nácti: *orbem per duodena regit mundi sol astra V* slunce řídí kruh (roku) dvanáctým souhvězdím (t. j. vstupováním do jednotlivých z 12 souhvězdí zvířetníku, jimiž je určena ekliptika).

**duo-et-vicēsimum**, *a, um*, čís. řadová, dvacátý druhý; odt. *duoetvicēsīmāni, ōrum, m.* vojáci dvacáté druhé legie.

**duonos** (čti *duonos* dvojslab.) [*\*duenos*, srov. *bene, bellus*] arch. = *bonus*.

**duplātiō**, *ōnis, f.* [*duplo*] zdvojnásobování.

**duplex**, *icis* [koř. *du-* v *duo*, a koř. *\*pel* (skládati, srov. *plico*)] vl. dvojmo složený; dvojitý, dvojí, dvojnásobný **1** (o složení) *d. amictus V*; *d. gemmis auroque corona V* korunka (vl. dvojitá něčím) složená z drahokamů a zlata; *d. ius H* složitá omáčka; *d. ficus H* roz-půlený, rozkrájený fík (a sušený; u nás křížaly) **2** (o násobení) *d. frumentum L* dvojnásobná dávka obilí; (neutr. subst.) *d. centurioni (divisit) L* dvojnásobně, dvakrát tolik **3** (o různosti) *d. fama L*; metaf.: dvojsmyslný; obojetný, neupřímný, obmyslný: *d. Ulixes H 4* (básn.) obojí, oba, dva: *duplices pal-mae V* obě ruce; *Aeacus duplici cum prole O* s dvěma syny (t. Peleem a Telamonem).

**duplicārius**, *a, um* [*duplex*] (vojen.) kdo dostává dvojnásobnou míru stravy (jako odměnu za statečnost); (subst.) *centuriones duplicariosque L* centuriony a vyznamenané vojáky.

**dupliciter**, adv. [*duplex*] dvojitě, dvojnásobně; dvojm. způsobem.

**duplicō**, *āre, āvi, ātum* [*duplex*]

zdvojo-vati **1** skládati ve dvě; - (básn. o raněných údech) ohýbati, křiviti: *duplicata vulnere caeco est O* prohnula se pod skrytou ranou; *incidit ad terram duplicato poplite V* padá se skleslými (sevřenými) koleny **2** zdvojnásobovati; synekd. zvětšovati, rozmnožovati: *d. bellum T*; *sol crescentes* (prolept.) *duplicat umbras V* slunce prodlužuje rostoucí stíny.

**duplō**, *āre* [*duplus*] zdvojnásobovati.

**duplus**, *a, um* [koř. *du-* v *duo* a koř. *\*pel* (skládati, srov. *plico*), srov. *duplex*, διπλοῦς, διπλάσιος] vl. ve dvě složený, dvojitý; dvojnásobný, dvakrát větší; subst. **duplum**, *ī, n.* dvojnásobná částka: *dupli poenam subire C* platiti dvojnásobnou pokutu.

**dupondius**, *iī, m.* [*duo a pondo*, sc. *duo* (*asses*) *pondo*, vl. adj. dva assy těžký] dvouas (mince), dva assy: *si d. tuus ageretur C* kdyby šlo o dva assy tvého jmění.

**dūrābilis**, *e* [*duro*] trvanlivý **O**.

**dūrē**, adv. [*durus*] tvrdě; těžce, nepoddajně; přísně, necitelně, krutě, příkře; hrubě, neobratně: *suave vitae durius consulere Cs* sáhnouti si na život (euf. o sebevraždě).

**dūrēscō**, *ere, dūruī*, — [*\*dureo* býti tvrdý (*durus*)] tvrdnouti, tuhnouti: *durescit umor C* tuhne (= mrzne); - metaf. utužiti se, zesílit: *patiere situ d. campum V*.

**dūritia**, *ae, zř. dūritiēs, ēī, f.* [*duro*] tvrdost, tuhost **1** *duritiā tacto ab aere capere O* tvrdnouti dotekem vzduchu **2** metaf. **a** drsnost, obtížnost, trudnost, krutost, obtíž: *d. operum T* **b** otužilost, otužování, přísný život: *labor ac d. Cs*; *duritiā se dedit N*; *a pueritia consuetam duritiā (habuisse) S* že byl od dětství zvyklý životu tvrdému **c** zatvrzelost, nepoddajnost, přísnost, necitelnost, příkrost: *multa duritiā veterum in melius mutata (esse) T* mnohá z přísných opatření.

**dūriusculus**, *a, um* [demin. od kompar. kmene *durios-*] poněkud tvrdší, drsnější; přenes. *duriusculi (versus) Pn*.

**dūrō**, *āre, āvi, ātum* [*durus*; snad tu splynula dvě původně různá slovesa, jedno

odvozené od *durus* a druhé od *dū-* v *du-dum*] **I** (trans.) činiti tvrdým, tvrditi, tužiti **1** *caementa non calce durata erant L* zdivo nebylo pevně spojeno maltou; *duratus O* ztvrdlý; *duratae solo nives H* ztuhlé na zemi závěje; *fumo d. uvam H* usušiti v kouři; *Cererem d. O* péci chléb; (*lactis*) *partem coagula durant O* syříště sráží (mléko); (*ossa*) *fer-tur durasse vetustas in scopulos O* kosti časem prý ztvrdly v skaliska; (obr.) (*Iuppiter*) *ferro duravit saecula H* změnil v tvrdé železo **2** metaf. **a** zatvrzovati: *ad omne facinus duratus T* otrlý **b** tužiti, otužovati, zesilovati: *hoc se labore durant Cs*; *duratus re L* otužilý; *hortantibus filiis durat mentem T* vzhopí se (ze zoufalosti) **II** (intrans.) býti tvrdý; tvrdnouti **1 d. solum** (*coepit*) *V* **2** metaf. býti tvrdý, zatvrzelý, zatvrditi se (ad n. in rem k něčemu, proti něčemu): *in alcis necem d. T* zatvrzele chtíti něčí smrti **III** (metaf.) býti trvanlivý, vytrvávati, setrvávati, držeti, vydržeti; *trvati, prodlévati 1* (intrans.) *vix d. quisquam intus poterat L* vydržeti; *idem eadem possunt horam d. probantes* (part. doplňk.) *H* vydrží chváliti touž věc; *hominis aetatem duratura magnitudo erat L* byla by mohla trvati jen . . . ; *multa durando saecula vincit V* mnoho věků přetrvá; *d. in hanc beatissimi saeculi lucem T* dočkati se **2** (trans.) *d. alqd* vydržeti, snésti něco: *d. laborem V*; *d. aequor H* odolati moři; odvažovati se: s inf. *duravi interrogare Ptr*.

**Dürocortorum, ě, n.** hlavní město Remů v belgické Gallii, důležitá křižovatka silnic, nyn. Reims (čti Rens, Remes) podle pozd. názvu *Remi*.

**dūrus, a, um** tvrdý, tuhý **1** *durum palatum O* ztvrdlé (= zkamenělé) podněbí; *durum aequor O* ztuhlé moře (= zamrzlé) **II** metaf. **1** (o věcech) tuhý, drsný, obtížný, těžký, trudný, krušný, nebezpečný, krutý, zlý: (*plaga est dura cultu* (sup.) *L* těžko ji lze vzdělávati; *duri circum loci T* nerovná krajina; *d. Bacchi sapor V* trpká chuť vína; *dura alvus H* zácpa; *durum bellum O*; *dura militia L*; *si quid erat durius Cs*

šlo-li (to) do tuha; *cuius (Seiani) durior congressus* (sc. *erat*) *T* k němuž byl přístup nesnadnější (t. než k Tiberiovi); *id nomen* (sc. *hostis*) *durius effecit iam vetustas C* již za starých časů nabylo to slovo horšího významu; (subst.) *dura navis H* trudy plavby **2** (zejm. o osobách) **a** otužilý, silný, „železný“: *Scipiadae duri bello V*; *duri iuveni O* silní, statní; (meton.) *quid iam durae superat mihi V* těžce zkoušené; *flectere mollibus durum imperiis* (abl. instr.) *H* skláněti již nepoddajného pod něžné jeho zatvrzelý, tvrdšíjny, nepoddajný, neústupný, umíněný, stálý, přísný **c** necitelný, nevrlý, mrzutý; nelítostný, nemilosrdný, krutý; surový, hrubý, příkrý: *numquam mihi* (dat. zřetel.) *dure pater O* jenž jsi nikdy nebyl ke mně tvrdý; drzý, nestoudný: *duri puer oris O d* drsný, kostrbatý, hrubý, neobratný, tupý: *ducunt duras choreas O* provozují neladné tance; (zeugm.) *num illius, num rerum dura natura H* zda jeho drsnost (t. zanedbávání uměleckých zákonů) či nepoddajnost látky *H*; (*Lucilius*) *d. componere versus H* drsný ve skládání veršů (o nedostatku formální vytríbenosti).

**duum-vir, ě, m.** obyč. pl. **duumviri** (i *duoviri*), *orum* n. *um* (psáno *II viri*) [nom. utvořen z gen. part. *duum virum* (*esse, creari*)] vl. muž ze dvou (mužů), člen dvojčlenného kollegia (zejm. úřednického); pl. dvojčlenné kollegium, dvojka, duumvirové; zejm. **1** *duumviri perduellionis* dva soudcové pro zločin velezrady (za doby královské) **2** *duumviri sacrorum* n. *sacris faciundis* (dat.) dva obřadníci, kteří opatrovali knihy sibylské, při neobyčejném úkazu na vyzvání senátu do nich nahlíželi, vykládali z nich, jak lze bohy usmířiti a byli činní při zařizování přikázaných obětí, nových kultů a p.; později jich bylo 10, od Sully 15 **3** *duumviri navales* lodní, námořní duumvirové, kteří bývali mimořádně voleni pro vystrojení a vedení válečných lodí **4** *duumviri iuri dicundo* obecní úřad v municipiích a koloniích (obdobní římským konsulům).



**duumvirātus**, *ūs, m.* [*duumvir*] úřad duumvira, duumvirát *Pn.*

**dux**, *ducis, m. n. f.* [srov. *duco*] **1** vůdce (vůdkyně); průvodce: *d. viae, locorum L* vůdce na cestě, po místech (= v krajině); *duce algo* za něčího vedení; *addit duces* (sc. *navium*) *V* přidá lodivody; spec. **a** vojen. vůdce, vojevůdce, velitel: *quo duce Cs* za jehož vůdcovství **b** náčelník; vládce, císař (srov. „vévoda“): *pacificus d. O*; *dux bone H*; *tu ducibus bello gloria maior eris O* knížatům (t. j. členům císařského rodu); obr. *Auster, d. Hadriae H* pán **2** metaf. vůdce (vůdkyně); vládce, pán: *naturam, optimam bene vivendi duce* *C* nejlepší vůdkyni na cestě k dobrému žití; *d. optimae sententiae C* původce; *impietatis duces C* svůdcové; *d. anni Tb* počátek; = <jako titul kníže, vévoda>.

**Dymās**, *antis, m.* [*Δύμας*] otec He-

kabin, jež odtud sluje *Dymantis proles O* n. **Dymantis, idis, f.** Dymantovna, dcera Dymantova *O.*

**Dýmae, ārum, f.** [*Δύμη*] Dymy, město na záp. pobřeží Achaie; (odt. adj.) **Dýmaeus, a, um** [*Δυμαῖος*] dymský; (subst.) **Dymaci, ōrum, m.** Dymané, obyvatelé Dym.

**dynastēs, ae, m.** [*δυναστής*] vládce, kníže (římský titul vládců menších, závislých zemí v Asii); přen. *C* o mocných osobách ve státě.

**Dýrrhachium, iī, n.** [*Δυρράχιον*] město na illyrském pobřeží, přístav pro plavbu mezi Itálií (*Brundisium*) a Řeckem; starší jméno Epidamnos, nyn. Drač (Durazzo); odt. **Dýrrhachinī, ōrum, m.** obyvatelé Dýrrhachia.

**dyscolus, a, um** [*δύσκολος*] mrzutý, nevlídný, nevrlý.

**dysūria** (pozd. psáno též *dissuria*), *ae, f.* [*δυσουρία*] obtížné močení, řezavka.

# E

ě, **ex** předl. s abl., **e** jen před souhl., **ex** před samohl. i souhl. [srov. ěž]  
**I** místně **1** pův. **a** (o ději z nitra věci neb osoby vycházejícím) **z**, **ze**: *tollere pecunias ex fano Dianae C*; *ex urbe egredi, ex navi exire b* k naznačení východiska pohybu směrem dolů neb nahoru **s**, **se**: *picis e caelo demissum flumen Cs* s nebe; *ex equis desiliunt Cs* s koní; *tristes ex aethere Dirae V* shůry se řítící; *e curru trahitur C* s vozu; jindy **z**: *collis paululum ex planitie editus Cs* z roviny vynikající, strmící (též nad rovinu); *globum terrae eminentem e mari C* z moře vyčnívající. Často na označení východiska na otázku odkud?, kde my se tážeme kde?: *pendere ex arbore C* viseti na stromě; *canit sacerdos divino ex ore V* božskými ústy; *e muris propugnantes Cr* se zdí, na zdech; *e speculis clamorem tollunt V* = na hradbách **2** přenes. **a** na označení východiska nebo stanoviska: *ex loco superiore Cs* s vyššího místa; *ex vinculis causam dicere L* ve vazbě, jakožto vězeň při věsti, hájiti se. Sem patří přísl. řečen *ex fuga* na útěku; *ex itinere* na pochodu, na cestě (t. j. kdy ještě nebyl utvořen šik bitevní); *ex omni parte* se všech stran, odevšad; *ex omni aditu clausus* = *ex omni parte*; *ex adverso* s opačné strany, s protějška, *ex transverso L* se strany, s boku; *e contrario* naopak, naproti tomu; *ex alto causas petere V* daleké pohnutky hledati **b** při jménech osobních na označení vlasti nebo původu: *Iunius ex Hispania quidam Cs* jakýsi Hispan; *puer ex aula H* = *aulicus*, *regius* ode dvora královského **II** na označení celku nebo množství, z něhož se část vytýká: **z**, **mezi**: *homo ex numero disertorum C* člověk z výmluvných, výmluvný, řečník; *ex civitate in senatum, ex senatu in hoc consilium delecti estis C* z občanů, ze senátorů; *homo e multis H* člověk obyčejný; *miles ex primo hastato legionis Cs* vojín patřící k prvnímu manipulu hastatů. Též při

pojmech abstr.: *nihil ex pristina voluntate mutaverat Cr* z dřívějšího odhodlání svého; *hunc ex maxime raro genere hominum iudicare debemus C* za člověka obzvláště vzácného. Ve významu „náležeti k něčemu“: *haec quidem res non solum ex domestica est ratione C* náleží k . . ., jest z oboru domácích věcí, prací **III** na označení závislosti příčinné, původu, důvodu, příčiny, podnětu, podmínky i překážky: *pendere ex alio* záviseti na někom; *ex alio natum esse* naroditi se z někoho; *pecunia, quae ex metallis redibat N* peníze plynoucí z dolů; *ex divitiis iuventutem luxuria atque avaritia invasere S* následkem bohatství; *in spem victoriae adductus ex opportunitate loci S* pro příhodnou polohu místa; *Demetrium ex doctrina clarum C* jenž se proslavil učeností; *ex industria L* horlivě, pečlivě, schválně; *ex hoc ego sanus H* tudy, proto; *tumida ex ira corda V* hněvem; *mulieres, quarum ex iniuria bellum ortum est L* pro jejichž utrpení; *nimis ex vero tibi nomen erit O* jméno tvé bude příliš pravdivé. Při výrazech bolestí a nemoci: *ex renibus laborare C* ledvinami, na ledviny stonati. Vazby od češt. odchylné: *sollicita ex temeraria regis fiducia Cr* znepokojena nerozvážlivou důvěrou; *ex Transalpinis gentibus maiores nostri triumpharunt C* nad kmeny záalpskými; *gens Fabia saepe ex opulentissima Etrusca civitate victoriam tulit L* zvítězil nad; *ex tam propinquis statis parum tuta frumentatio erat L* pro takovou blízkost tábora; při slovesech nazývání někoho něčím podle něčeho, pro něco: *cui postea Africano cognomen ex virtute fuit S*; *urbem e suo nomine Romam iussit nominari C*; *nomen ex vitio positum O*. Na označení změny, přechodu z něčeho do něčeho, vztahu, přiměřenosti: *ex beato miser C*, *ex minima re publ. maximam nobis reliquerunt C* místo obce nebo za obec; *ex exule consul*

*C*; *in servitium ex regno S* s trůnu do otroctví. O vztahu: vzhledem *k*, dle, podle, po, z, ze: *nemo illum ex trunco corporis spectabat C* podle trupu; *reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt T* podle urozenosti, hledíce *k* jejich urozenosti; *ex dignitate populi R. T* v souhlase s důstojností; *scripsit Tiberio ex memoria prioris fortunae T* = odvolává se na...; *ex senatus consulto, sententia* podle usnesení senátu; *ex animi mei sententia* podle mého nejlepšího vědomí; *ex decreto, ex edicto, ex foedere, ex composito L* podle ujednání, úmluvy; *ex pacto tradendi arma* dle ujednání, že vydají; *ex consuetudine S* dle zvyku; *ex animo* z té duše; *e re mea (tua, eius)* *k* mému prospěchu; *credere alqd e re publica T* pokládati něco za prospěšné obci; *ex usu Cs* prospěšný, vhodný; *ex tempore dicere C* (případně *k* době' =) spatra mluvit; *ex anni tempore S* vzhledem *k*; *locis ex copia maxime idoneis S* podle povahy; *ex nullius iniuria L* nikomu na újmu; *ex re S* podle práva; *ex rumore et lubidine plebis S* podle hlasu a zvlů lidu **IV** o čase **1** *k* označení začátku nebo trvání; *od: ex eo tempore C* od toho času, *ex eo die C* od toho dne; *ex quo C* od té doby, co; *motum ex Metello consule H* od konsulátu Metellova; *ex Calendis Ianuariis ad hanc horam C* od 1. ledna až do této hodiny; *ex longo V* odedávna **2** *k* označení bezprostředního následku, času hned následujícího; *ex magnis rupibus nactus planitiem Cs* hned po skalách; *tanta repente vilitas annonae ex summa inopia C* v zápětí po nedostatku; *statim e somno lavantur T* hned po spánku, jakmile se probudí; *ex ipsa caede nuntium misit C* hned po vraždě; *ex praetura, ex consulatu, ex dictatura*; *odt. v pozděj. lat. ex consul* bývalý konsul, *ex quaestor* bývalý quaestor **3** *k* označení pořadu; *diem ex die* den ze dne; *alia ex aliis iniquiora postulando L* stále jiné a jiné věci; *alias ex aliis fingendo moras L* stále nové a nové průtahy **V** o látce (hmotné i abstr.): *statua ex aere facta C*; *homo ex animo constat et corpore C* **VI** Řčení adverb. *ex aperto* zjevně, *ex bono* dobře, *ex aequo* stejně, *ex impro-*

*viso* znenadání, *ex integro* znova, *ex facili O* snadno **VII** Jakožto předpona u adj. a sloves znamená *ex 1* pohyb z nitra: *educere, efferre, effervescere* (v y-) **2** změnu, při níž původní vlastnost mizí: *effeminare, efferare 3* nedostatek něčeho: *elinguis, exanimare 4* konec činnosti: *eniti, elucubrare 5* dovršení činnosti: *emori, enecare.*

**eā**, adv. [vl. abl. sing. fem. zájm. *is*, sc. *viā, parte*] tudy: *quod ea proxime accedi poterat C* poněvadž tudy, na té straně byl nejbližší přístup.

**eādem**, adv. [vl. abl. sing. fem. zájm. *idem*, sc. *viā*] touž cestou: *fugere C, reverti L N.*

**eāpse**, arch. = *ipsā*: ve slož. *reapse* v. t.

**eā-tenus**, adv. potud, až potud, až dotud, tak dalece.

**ebenum, ī, n.** [srov. *ebenus*] ebenové dřevo.

**ebenus, ī, f.** strom ebenový, eben, i věci z něho zhotovené: *ebeno in atra* var. *O* na černém ebenovém spodku.

**ē-bibō, ere, bibī, — 1** vl. vypítí; básn. *qui Nestoris ebibat annos O* vypil by počet let Nestorových (t. j. tolik pohárů, kolika let se dožil N.); spec. *ubera ebiberant nati O* vyssály **2** metaf. *a fretum peregrinos ebibit amnes O* vpíjí **b** *haec ut ebibat heres H* aby to pohltit, strávil.

**ē-blandior, īrī, ūtus sum** vyli-  
chotiti, lichocením dosíci (způsobiti, dokázati): *neque enim omnia emebat aut eblandiebatur L* nedosahoval všeho koupí nebo lichocením; *unum consulatus diem T*; part. perf. *eblanditus*, ve význ. pas. lichocením získaný: *suffragia C.*

**ēbrietās, ātis, f.** [*ebrius*] opilost, podnapilost, opojení, (mírněji): rozjařenost pitím způsobená.

**ēbriō, āre, āvī, ātum** [*ebrius*] opítí, opojiti.

**ēbriōsitās, ātis, f.** [*ebriosus*] opilství, pijanství jakožto trvalá vlastnost: *ut inter ebrietatem et ebriositatem interest aliud-que est amatorem esse, aliud amantem C.*

**ēbriōsus, a, um** [*ebrius*] opilství od-  
daný; jako subst. mask. piják, pijan.

**ēbrius, a, um** [srov. *sobrius*] napilý, opilý, opojený, obyč. v mírnějším významu

podnapilý: *ebrium facere alqm C* opíti někoho; metaf. *fortuna dulci H*; *ebrios ocellos Ct* zpitě (láskou).

**ēbūcinātor**, *ōris*, *m.* [*bucina*] vytrubovač (posměšně sm. hlasatel).

**ē-bulliō**, *īre*, *īvī*, — [*bullā*] **1** intrans. vyvrítí, vzkypěti **2** trans. vydati, vydechnouti, vychrliti něco; spec. chvástati se něčím: *virtutes C*; *quod quidem solet ebullire (Epicurus) C.*

**ebulum**, *ī*, *n.* (rostlina) chebdí, chebz (botan. *Sambucus ebulus*) *V.*

**ebur**, *oris*, *n.* slonovina, sloň, kost slonová a meton. i věci ze slonoviny zhotovené: *mille locis lacrimavit ebur O* = *simulacra (deorum) eburnea*; *ebur nitidum fastigia tegebat O* ozdoby ze slonoviny; *cithara ebore distincta C* slonovinou vykládaná; *inflavit ebur Tyr-rhenum V* zapískal na flétnu ze slonoviny; *ense ebur vacuum O* = pochva; *ebur curule O* = *sella curulis ebore distincta.*

**eburneolus**, *a*, *um* [*eburneus*] ze slonoviny: *eburneola fistula C* (hezoučká) pískala ze slonoviny.

**eburneus**, *a*, *um* a **eburnus**, *a*, *um* [*ebur*] **1 a** ze slonoviny: *eburnea signa O*; *umeroque Pelops insignis eburno V*; *eburna lyra H*; *eburni numeri O* kostka; *ensis eburnus V* = meč s jilcem ze slonoviny **b** bělostný jako slonovina: *eburnea colla O* **2** sloní, slonu patřící: *dentes L.*

**Eburōnēs**, *num*, *m.* Eburonové, kmen v Gallii belgické *Cs.*

**Eburōvicēs** viz *Aulerci*.

**Ebusus**, *ī*, *f.* Ebusos, ostrov u Hispantie s městem stejného jména (nyn. Ibiza, větší z Pityus) *L.*

**ē-castor** interj. při Kastorovi! (v hororové mluvě, v liter. častěji u komiků).

**Ecbatana**, *ōrum*, *n.* Ekbatana, hlavní město Medie.

**eccam**, **eccum** a *p.*, interj. [snad z *ecce* a zájm. *hi(c)*]: *\*ecc'ham*, *\*ecc'hum* a *p.*] vida ji (ho)! hle!

**ecce**, interj. ukazovacího významu hle, hleď, hleďte, ejhle **a** uvádí děj právě se rozvíjející: *ecce Dionaei processit Caesaris astrum V*; *ecce trahebatur passis Priameia virgo crinibus V*; *adspice*

*vultus ecce meos O* **b** při výřtu uvádí nový předmět: *ecce tibi exortus est Isocrates C*; *ut Illyrios, Triballos . . . ecce orsum bellum ab Hellesponto Cr c* jest výrazem překvapení: *haec dum agit, ecce Fuscus Aristius occurrit H.* Obyčejně s adv. *repente*, *ex improviso*, *subito*. Velmi časté je spojení *ecce autem*: *ecce autem repente nuntiatur piratarum esse naves in portu Odysseae C.* Tvary stažené s násl. zájmenem ukaz. u komiků *ecca*, *eccam*, *eccum*, *eccos*, *eccilla*, *eccillud*, *eccillum*, *eccillam*, *eccistam*; viz *eccam*.

**eccerē** vl. *ecce-rē* hle! vskutku, opravdu *Pt.*

**eccilla** viz *ecce*.

**ecclēsia**, *ae*, *f.* [ἐκκλησία] **1** národní shromáždění, sněm **2** † (křesťanská) obec, církev; meton. chrám.

**ecclēsiastēs**, *ae* *n. is*, *m.* [ἐκκλησιαστής] kazatel.

**ecclēsiasticus**, *a*, *um* [ἐκκλησιαστικός] církevní.

**ecclēsiola**, *ae*, *f.* [*ecclesia*] † (malá, milá) křesťanská obec (církev).

**eccōs**, **eccum** viz *eccam*.

<*eccūr* = *cur.*>

**ecdicus**, *ī*, *m.* [ἐδικος] státní návladní, zástupce státu v obcích řeckých *C.*

**ec-dūrus** viz *edurus*.

**Ecetra**, *ae*, *f.* Ecetra, město v území Volsků. Odt. obyv. **Ecetrāni**, *ōrum*, *m.* Eketřané *L.*

**ecf** — viz *eff* —.

**Echecratēs**, *ae*, *m.* [Ἐχεκράτης] Echekrates z Fliuntu, filosof pythagorský za doby Platonovy.

**echenēis**, *idis*, *f.* [ἐχενήϊς] (mořská ryba) štítonoš *O.*

**Echidna**, *ae*, *f.* [Ἐχιδνα] **1** had lernský Herakleem zabítý: *e. Lernaea O* **2** obluda zpola drak, zpola panna, matka Kerberova: *virus Echidnae O* **3** jako apelativum: had, zmije: *tumidis afflavit echidnis e tribus una soror O.* Odt. adj. **Echidnēus** neb **Echidnaeus**, *a*, *um* z E. pocházející: *Echidnaea canis O* = *Cerberus*.

**Echinades**, *dum*, *f.* [Ἐχινάδες] Echinady, skupina ostrůvků v moři Ionském při ústí řeky Acheloa *O.*

**echinus**, *i*, *m*. [ἐχῖνος] **1** ježek **a** jedlý ježek mořský: *horret capillis ut marinus asperis echinus H*; *Miseni oriuntur echini H* **b** ježek ssavec **2** přenes. **a** měděná nádoba, snad oplachovadlo na poháry: *lapis albus pocula cum cyatho duo sustinet, adstat echinus vilis H* **b** v stavitelství sploštělý lalok dorské hlavice, (svinutý) ježek.

**Echinos** (-os), *i*, *f*. [Ἐχῖνος] Echinos, město ve Fthiotidě v Thessalii *L*.

**Echion**, *ōnis*, *m*. [Ἐχίων] **1** Echion, myth. rek řecký vzešlý ze setby dračích zubů Kadmových, choť Agauin, otec Pentheův: *Echione natus O* syn Echionův Pentheus **2** syn Hermův, jeden z Argonautů a účastník honby na kance kalydonského: *cursu invictus Echion O* **3** řecký malíř var. *C*. Odt. **Echionidēs**, *ae*, *m*. [Ἐχιονίδης] syn Echionův = Pentheus.

**Echō**, *ūs*, *f*. [Ἐχώ] Ozvěna jakožto nymfa: *nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo O*; jako apel. *assonat echo O*.

**eclipsis**, *is*, *f*. [Ἐκλειψις] zatmění: *eclipses solis mirantur, quia raro accidunt C* zatmění slunce; *lunae e. C* zatmění měsíce.

**ecloga**, *ae*, *f*. [ἐκλογία] vybraná báseň, ekloga, menší báseň (jako na příklad Bucolika Vergiliova neb ódy Horatiovy).

**eclogárii**, *ōrum*, *m*. [roz. libri] vybrané části spisu (zvl. hodící se k předčítání) *C*.

**ec-quandō**, adv. táz. (zvl. s nevolí) zda kdy, zda někdy, zda jednou: *e. te rationem factorum tuorum redditurum putasti? C* zda jsi myslil, že někdy budeš vydávati počet? . . . ; *quotiens hoc agitur, ecquandone nisi admirationibus maximis? C* (= *num quando, nisi*) kdykoli se toto (tato scéna) předvádí (hraje), zda se tak vždy neděje za největšího obdivu?

**1. ec-qui**, *quae* n. *qua*, *quod* zájm. táz. adj. zda jaký: *ecqui pudor est? ecquae religio, Verres? ecqui metus? C* zda máš jaký . . . ? S přivěš. *nam: ecquodnam curriculum aliquando sit habitura tua natura C* zda bude někdy míti nějakou.

**2. ec-qui**, adv. táz. zda nějak: *ecqui ergo intellegis* var. *C*.

**ec-quis, ec-quid**, zájm. táz. subst. zda někdo, zda něco: *ecquis erit, mecum, iuvenes, qui primus in hostem? V*; *ecquis audit? H*. Dat. *eccui L*, ak. *ecquem C*. Někdy přivěšeno *nam: ecquisnam, ecquidnam*. Jakožto adverb. *ecquid* podobně jako *numquid* = pouh. *num* zda, zda asi, zda snad: *ecquid ergo intellegis C* zda tedy chápeš; *ecquid tandem tibi videtur C* zda se ti skutečně zdá. Někdy i u *L* = *quid* nebo *cur* co, proč?

**ec-quo**, adv. táz. kam asi: *ecquo te tua virtus provexisset? C*.

**eculeus** viz *equuleus*.

**edācitās**, *ātis*, *f*. [edax] žravost, jednolictví, nenasytnost *C*.

**edāx**, *ācis*, adj. [edo] žravý **a** pův. o lidech a zvířatech: *parasitae H, dominus H*; o zvířatech dravý **b** přen. o věcech hlodavý: *imber H, curae*; ničivý, hltavý: *ignis V, tempus, vetustas O*.

**ēdentulus**, *a, um* [ex a dens] bezzubý.

**edepol**, adv. [snad z *e-dee* (vok. od *deivos* = *deus*) -*Pol(lux)*] bůh ví, na mou věru *Pt*; *edepol, senectus, quae non volt, videt C*. Srov. *ecastor*.

**edera**, *ederaceus* viz *hedera*, *hedera-ceus*.

**Edessa**, *ae*, *f*. [Ἐδεσσα] **1** město v Makedonii, pohřebiště královské *L* **2** město v Mesopotamii *T*. Odt. adj. **Edessaeus**, *a, um* edesský, z Edessy (makedonské): *Antiphilus L*.

**ē-dicō**, *ere, dixi, dictum* (imper. *ēdice* *V*) **1** pův. usnesení (rozkaz, rozhodnutí) veřejně oznámiti, stanoviti, ohlásiti, vyhlásiti, především o praetorovi, potom vůbec o úřadech: *est enim tibi edicendum, quae sis observaturus in iure dicendo C*; odt. ustanoviti, určiti: *senatum in diem posterum L* sedění senátu (= svolati), *conventum L, comitia C, diem exercitui ad conveniendum L; dies edicta* den ohlášený. Vazby: ak. *sinf. edixit sese daturum C; tu armari edice maniplos V* naříď, ať se ozbrojí; *ut* nebo *ne*: *e., ut senatus rediret C*; relat. *quae fieri vellet Cr; e. de caerimoniis publicis T*; básn. s pouh. konj.: *sociis*

*edicit, signa sequantur* *V* nařídí, ať následují **II** přenes. vúb. oznámí, stanoví, zařídí, nařídí; vypověděti, vyhlásiti: *edicit, uti... domum veniant H; hoc simul edixi H; iussus a consule, quae sciret, edicere S* vypověděti. Part. *edictum* j. subst. v. t.

**ēdictō, āre, āvī, ātum** [*edico*] vypovídati.

**ēdictum, ī, n.** [*edico*] veřejná vyhláška (úřadu), veřejné oznámení, návěští, nařízení, edikt: pův. vyhláška praetorova, jenž nastupuje úřad ohlašoval, jakými zásadami se bude řídit ve svém úřadě: *qui plurimum tribuunt edicto praetoris, edictum legem annuam esse dicunt C*; potom i vyhlášky jiných úřadů: tribunů, konsulů, prokonsulů, aedilů, censorů, císařů, i vojevůdců: *exoritur peculiare edictum, ne quis frumentum tolleret C.*

**edim, edint** viz 2. *edo*.

**ē-discō, ere, ēdidicī,** — nazpamět se učiti (alqd něčemu) **1** vl. *exercenda est etiam memoria ediscendis ad verbum... scriptis C* doslovným učením nazpamět; *poetae ediscuntur C* básníkům se učíme nazpamět **2** vúb. učiti se, studovati: *istam artem facillimam C; verae numerosque modosque ediscere vitae H* rytmu a harmonii pravého života; perf. *edidicī* dobře znám, dokonale vím: *edidici, quid... Troia pararet O.*

**ē-disserō, ere, seruī, sertum** vyložiti vypravováním, zevrubně vypověděti, zevrubnou zprávu podati: *res gestas L; tantum hoc edissere H* toliko to vylož; *Laelius eadem edisseruit L.*

**ēdissertō, āre, āvī, ātum** [*edissero*] důkladně vyložiti, vysvětliti, zprávu podati: *edissertando L* důkladným výkladem.

**ēditicius, a, um** [*editus* od 1. *edo* význ. **II** 5] jen o soudcích v t. zv. *causa sodalitorum* (pře vzniklá mezi členy nějakého bratrstva) navržený od žalobníka: *idem editicios iudices esse voluisti C* (členů takovéto poroty bylo 125; obžalovaný směl jich však 75 odmítnouti).

**ēditīō, ōnis, f.** [1. *edo*] **1** pův. vydání a plodu: porod **b** knihy **2** přen. **a** za-

řízení, uspořádání her **T b** udání, zpráva (na př. spisovatelova); udání před soudem, obžaloba; návrh žalobcův, ze které tribue mají býti porotci: *e. tribuum C* (viz *editicius*).

**ēditum, ī, n.** [*editus*] **1** vyvýšení, výška, výšina: *edita montium T* výšiny horské, vysočina **2** vynesení, rozkaz, výrok: *qui peragat Thaumantidos (= Iris) edita O* aby vykonal rozkaz Iridin.

**ēditus, a, um** [1. *edo*] vyvýšený, vysoký, strmící, strmý: *collis, locus; editior Cs* poněkud, trochu vyšší; *in immensum editus S* nesmírně vysoký; *in immensam altitudine e.* do nesmírné výšky strmící. Neutr. *editum* j. subst. v. t.

**1. ē-dō, ere, didī, ditum** vydati, vydávati, vypouštěti **I** vúb. *terra innumeras species O; terra alios Carthaginienses (metaf.) L; clamorem, sonum, voces e.; latratus O* štěkati, *hinnitus O* řehťati; mediál., o řekách: vlévati se: *Maeander in sinum maris editur L*; o osobách se *edere foras = exire II* zvl. (něco nového) vytvořiti, způsobiti **1** stvořiti, (z)ploditi, pas. naroditi se: *quem Rhea sacerdos furtivo partu sub luminis edidit oras V* tajně porodila; *edidit geminos Latona O; ubi esset aliquis in lucem editus C* kde se někdo narodil; *partum edere L* poroditi; *geminum partum e. L* dvojčata poroditi; *hastas simul edita (sc. corpora) torquent O* jakmile se zrodila **2** o knihách a spisech: vydati, uveřejniti: *orationem scriptam S, de re publ. libros C; delere licebit, quod non edideris H **3** vúbec něco na veřejnost dáti, vyhlásiti, udati, vypověděti, vypravovati, sdělit, oznámiti, zvěstovati, pověděti, vyřknouti: *Clymene veros edidit ortus O* udala ti pravý původ; *editis hostium consiliis L* udavše, vyzradivše; *simul est auctor necis editus O = dictus; pluribus tamen auctoribus filium ediderim L* prohlásil bych, nazval bych; *auctorem doctrinae eius Samium Pythagoram edunt L* prohlašují za původce **4** zvl. o věštírňách, kněžích, posv. knihách: dáti odpověď, oznámiti: *sortem ora-**

*culo editam Cr; Apollo Pythius oraculum edidit C* věštbu dal **5** při causa sodaliciorum: určiti, navrhnouti: *quam ob rem senatus tribus edi voluerit ab accusatore* aby žalobce určoval, navrhoval tribue; *iudices edere 6 nomen edere* ohlásiti, udati, přihlásiti se jménem; vydávati se za...: *Tarquinius Priscum edidere nomen L* udali jméno **7** vykonati, provésti, vytvořiti: *saepe contemptus hostis cruentum certamen edidit L* krvavý zápas způsobil; *strages porážky způsobili; cladem, tumultum e.; scelus, facinus e.* dopustiti se; *opera edere L = perficere; exemplum e.* příklad, výstrahu dáti (*in alqm*); zvl. o hrách a zápasech: pořádati, dávat: *edendis gladiatoribus Drusus praesedit T* provozování zápasů gladiátorských; *edere munus gladiatorium L* uspořádati. Part. *editus* j. adj. v. t.

**2. edō, ere, ēdī, ēsum** (bezpříznakové tvary obyč. *ēsse, ēssem, ēsto, ēstur*; optativ. *praes. edim, edis, edint*) [srov. č. jediti, ἔδομαι] jísti **1** pův., *edisti satis atque bibisti H; multos modios salis simul edendos esse C* (o pravém spřátelení) mnoho beček soli spolu snísti; o zvířatech žrát: *ut biberent, quoniam esse nollent C 2* přenes. šířati, stravovati; rozhlodati, zničiti (o zubu času, ohni, jedu, rezu): *carinas lentus vapor est V* šířá, stravuje; *ut mala culmos esset rubigo V* sněť stébla; *animum e. H* šířati; *flamma medullas, dolor V.*

**ē-doceō, ēre, docuī, doctum** důkladně poučiti, zevrubně vyučiti, s dvojím ak. někoho něčemu: *iuventutem multis modis mala facinora edocebat (Catilina) S;* bez ak. osoby: *iusta funebria placandosque Manes ut idem pontifex edoceret L* aby poučení dával o...; zpravovati někoho o něčem; pas. *edoctus alqd* důkladně poučen, zevrubně zpraven o něčem, dobře znalý něčeho: *Cicero cuncta edoctus S; patrias artes edoctus T* dobře znalý; *ab illo (= Iugurtha) edoctus cuncta S* o všem byv zpraven; *edocti anti-stites L* vyučeni byvše; *de itinere edocet S;* ak. c. infn.: *edocuit gentem casus aperire futuros O* vyučil (umění) odhalovati budoucnost; i při pas.: *edoctus*

*deos esse L;* s inf.: *avaritia omnia venalia habere edocuit S;* nepř. otáz. *quid fieri velit, edocet Cs;* relat. *quae parabantur, edoctus S* o chystaném podniky byv zpraven; při pas. (*servi*) *edocti, quae interrogati pronuntiarent Cs* byvše navedeni; *tot cladibus edocti L* dostavše za vyučenou.

**ē-dolō, āre, āvī, ātum** pův. vytesati, vyroubiti; přen. vypracovati, vykonati, urobiti.

**ē-domō, āre, domuī, domitum** úplně zkrotiti, podmaniti: *orbem O* svět; přen. *vitiosam naturam C;* *edomuit nefas H* přemohl.

**Ēdōnī, ōrum, m.** [Ἐδωνοί] Edonové, národ thrácký u řeky Strymonu. Odt. adj. **Ēdōnus, a, um** edonský, thrácký: *iuga O; Edoni Boreae spiritus V* dech thráckého Borea; **Ēdōnis, idis** f. subst. Edonka = Bakchantka *Pp;* adj. *Edonides matres O* thrácké; **Ēdōnidēs, ae, m.** = Thrák = *Eumolpus O.*

**ē-dormiō, īre, īvī (īī), ītum** vyspati něco, vyspati se z něčeho: *crapulam e. C* vyspati se z opice; absol. *vinolenti edormiverunt C;* básn. (jako „vyzprávati“) *Ilionam edormire H* sehráti úlohu Iliony spaním (týká se Fufia, jenž v podnapilosti zaspal svou narážku při provozování Pakuviovy tragedie Iliony).

**ē-dormiscō, ere** [*edormio*] vyspati se *alqd* z něčeho: *e. crapulam Pt.*

**ēducātiō, ōnis, f.** [*educō*] vychovávání, výchova, odchování (o lidech i zvířatech).

**ēducātor, ōris, m.** [*educō*] vychovatel, pěstoun (o rodičích i pedagogích).

**ēducātrix, icis, f.** [fem. k *educator*] vychovatelka, živitelka, pěstounka.

**1. educō, āre, āvī, ātum** [*ex a dūco, āre* od koř. \**duk-*, srov. *dūco, ere* od koř. \**deuk*] **1** pův. vychovávati děti duševně i tělesně **2** přenes. o jiných předmětech: *nos patria C;* *studia in umbra educata T* studie vypěstěné; o zvířatech a rostlinách vychovati, vypěstovati, rostiti: *lepores H, pomum O, herbas O; senectam O* někoho ve stáří živiti; *humus educat herbas O* rodí; *quod mare educat O* co v moři roste; *pomum educat annus Tb* rodí.

2. **ē-dūcō**, *ere, dūxī, ductum* vyvésti, vytáhnouti, odvésti I pův. s ak. *mulierem Cs, iumenta H; gladium S* tasiti; *sortem C* los vytáhnouti II přenes. 1 poroditi: *regem V* 2 vychovati, vypěstiti: *quem procrearis et eduxeris C* toho, jež jsi zplodil a vychoval; *me in praetoris patris eductum L* vychovaného; *eductum Egeriae lucis V*; básn. *aura distinctos educit colores Ct* rozvíjí 3 o nápojích: vypítí, „vytáhnouti“ *Pt* 4 o lodích: z přístavu vypustiti, vyplouti: *naves ex portu Cs* s loďmi z přístavu vyplouti 5 o vojsku: vyvésti, vytáhnouti s . . ., vytrhnouti: *legiones ex hibernis Cs* vyvésti legie, vytáhnouti s legiemi; *copias ex urbe N, e castris Cs*; s pouhým abl.: *Germani suas copias castris eduxerunt Cs*; bez předm.: *si maturius ex hibernis educeret Cs* jestliže by vytáhl; *in aciem educere L* k boji vytáhnouti 6 výraz soudní: před soud pohnati, vésti: *eductus ad consules C, in ius C* 7 o úřednících: s sebou vzíti do provincie: *quos educere in provinciam non potuit C; cum ceteri quos voluerunt legatos eduxerint* (sc. *ex urbe*) s sebou vzali *C* 8 o směru vzhůru: zvednouti, vztyčiti, vznéstí, povznéstí, vynášeti: *animum in astra H, me sub auras O*; vybudovati, zřídití, vystavěti (o stavbách): *aram V, turres T, moenia V, pyramidas T*.

**ē-dulcō**, *āre, āvī, ātum* [*dulcis*] oslázovati.

**edūlis**, *e* [*edo*] jedlý: *capreae H*.

**edūlium**, *iž, n.* [*edulis*] potravina, potrava, jídlo.

**ē-dūrō**, *āre* dále trvati, potrvati: *solis fulgor edurat T*.

**ē-dūrus**, *a, um* (starší tv. *ecdūrus*) již zcela dřevnatý, dosti silný: *e. pirus V*; metaf. tvrdý, nelitostný: *os O*.

**Ēctiōn**, *ōnis, m.* [*Ἐκτίων*] otec Andromachy; adj. **Ēctiōnēus**, *a, um* Ectiōnův: *Thebae*, město na jih od Idy.

**ef-farciō** viz *effercio*.

**effātum**, *ī, n.* [*effatus*] výpověď, výrok **a** *vatum effata* **b** filos.: *id autem appellant ἄξιωμα, quod est quasi effatum C* soud, úsudek, výpověď.

**effātus**, *a, um* [part. perf. od *effor* ve sm. pas.] vyřčený, stanovený, ustálený; subst. *effatum* v. t.

**effectiō**, *ōnis, f.* [*efficio*] 1 konání, vykonávání, provádění: *recta effectio C* = κατόρθωσις správné jednání; *artis e. C* 2 prvotní příčina, prapříčina.

**effector**, *ōris, m.* [*efficio*] tvůrce, tvořitel, původce.

**effatrix**, *īcis, f.* [fem. k *effector*] původkyně, tvůrkyně: (*pecunia*) *voluptatum e. C; terra diei noctisque e. C*. <**effectuāliter**, adv. [*effectus*] účinně; vskutku.>

**effectum**, *ī, n.* [*effectus*] účín *C*.

1. **effectus**, *a, um* [*efficio*] způsobený; subst. *effectum* v. t.

2. **effectus**, *ūs, m.* [*efficio*] 1 akt. vykonání, provedení: *horum consiliorum C; ad effectum adducere L* ke konci přivesti, provésti; *in effectu esse C* býti konán, prováděn, proti *sine effectu esse* o pouhém stavu, jenž může přejíti v činnost; *cum plurimum in celando incepto ad effectum spei habuisset L* ježto tajemným podnikem měl nejlepší naději v dobrý výsledek (vl. že jej provede) 2 pas. účín, následek: *e. eloquentiae C*.

**effēminātē**, adv. [*effeminatus*] změkčile, zženštile *C*.

**effēminātus**, *a, um* [*effemino*] zženštilý, změkčilý **a** pův. o osobách: *videndum est, ne quid . . . effeminatum . . . faciamus C; ne quid effeminatum aut molle C; effeminato servire C* = zženštilci **b** přenes. o věcech: *vox illa furialis C; opinio effeminata ac levis C*.

**effēminō**, *āre* [*femina*] 1 činiti ženou: *effeminarunt aera C* 2 zženšťovati, činiti zženštilým. Part. *effeminatus* j. adj. v. t.

**effērātus**, *a, um* [2. *effero*] zdivočilý, zvlčilý, divoký: *gentes L*; absol. *sunt enim multa efferata et immania C* jsouť mnohé vášně zdivočilé a hrubé; *mores ritusque L; irā efferatus* rozlícený, rozvzteklý.

**efferciō**, *īre, (fersī), fertum*, též **effarciō**, *īre* [*ex a farcio*] vycpávati, upěchovati: *intervalla saxis e. Cs*. Part. *effertus* j. adj. v. t.



**effēritās, ātis, f.** [efferus] zdivočilost, divokost, surovost, nelidskost: *undique omnem effēritatem expulsi C.*

**1. ef-ferō, efferre, extulī, ēlātum** vynášeti, nésti ven, vyndati I vub. **1** *molita cibaria sibi quemque domo efferre iubent Cs* aby si každý s sebou z domu vzal; *litteras, frumentum; quod non cruentum mucronem extulit C* že nevytasil; *ensem extulit V; pedem V* vykročiti;  *vexilla, signa e castris, portis* (prapore vynésti) = vytrhnouti, vyraziti z . . . ;  *equus se efferit vallo T* vyběhne, vyřítí se;  *se efferre, efferri* odebrati se **2** o pohybu zdola nahoru: vynášeti, do výše zdvíhati:  *singulos in murum Cs; turris elata in altitudine* do výše vztyčená;  *pulvis elatus; cum caput autumnus agris extulit H* když pozvedne;  *scuta super capita T; securim efferre L* napřáhnouti II spec. **1** o plodné půdě: nésti, ploditi, roditi:  *uberiores fruges ager C; agri efferant C; haec genus acre virum extulit V* zplodila **2** o pohřbu: mrtvolu z domu vynášeti, pohřbívat, pochovávat (= ἐκφέρειν):  *Maximus extulit filium consularem C; ex testamento sic est elata H; obr. meo unius funere elata populi Romani esset res publica L; satia meo tua pectora luctu, efferor O* vynášeji mě (ke hrobu) = veta po mně III přen. **1** o řeči: vyjadřovati, pronášeti, vyslovovati:  *graves sententias inconditis verbis C* hluboké myšlenky neupravenými slovy; odt. oznámiti, najevo dáti, uveřejniti, rozhlásiti, prozraditi:  *disciplinam in vulgum Cs; clandestina consilia Cs; has meas ineptias C* tyto mé hlouposti;  *elata vox eius in vulgus T* rozhlásilo se;  *poste-aquam in vulgus militum elatum est Cs* jakmile se rozhlásilo **2** povyšovati, vynášeti, velebiti:  *ut quemque ob militare facinus pecunia aut honore extulerat S* povznesl;  *nemo extulit eum verbis C* nepochválil ho;  *ad summum imperium extulit C* povznesl; zvl.  *laudibus efferre alqm* chválami vynášeti, vychvalovati, blahoslaviti:  *eos viros maximis efferunt laudibus C* nejvýše velebí **3**  *se efferre* ukazovati se, jeviti se, projevovati se:  *volo se efferat in*

*adulescente fecunditas C; qua in urbe primum se orator extulit C* ukázal se, objevil se;  *quae (virtus) cum se extulit C; med. efferri* nebo  *se efferre* ve špat. význ. vynášeti se, chvástati se, chlubití se, státi se zpupným (nadutým, hrdým):  *audacia, scelere atque superbia S; quando altius elatus erat L; elatus zhrdlý, zhrdnuv, zpyšněv: gloria e. 4* o vášních, zvl. v pas.  *efferri* dáti se strhnouti, unésti:  *gaudio efferri S* radostí býti bez sebe;  *fastidio efferuntur C* ošklivější si;  *equidem efferor studio patres vestros videndi C* jsem unášen touhou; též akt.  *laetitia me efferit C; si me efferret . . . dolor C; multitudo mobili impetu efferitur Cr* bývá uchvacováno. Part.  *elatus* j. adj. v. t.

**2. efferō, āre, āvi, ātum** [efferus] přech. zdivočiti, učiniti divokým, dodati divokého vzhledu:  *promissa barba et capilli efferaverunt speciem oris L; pas. efferari* zdivočeti, zpustnouti:  *homines non patiuntur terram efferari C.*

**effertus, a, um** [effercio] (vl. vycpaný) plný, bohatý:  *hereditas effortissima Pt; efferta arva Asiae* básn. u C.

**ef-ferus, a, um** zcela divoký, lítý:  *Dido efferata V* rozzuřená.

**ef-fervēscō, ere, ferbuī, —** [inchoat. od  *effervo*] vyvřítí, vzkypěti:  *aqua; vzplanouti: sidera toto caelo O; obr. verbis effervescentibus C* planoucími;  *effervescens in dicendo stomacho saepe iracundiāque vehementius C* při řečnění nevolí a hněvem poněkud prudce se rozpaluje.

**ef-fervō, ere, —** vzkypěti:  *Aetna V.*

**ef-fētus, a, um** pův. o zvířatech porodivších; odtud vysílený, zesláblý, zemdlelý, zmožený:  *corpus, vires; s gen. vztahu veri effeta senectus V* stáří mdlé pro pravdu (= pro poznání pravdy).

**efficācia, ae, f.** [efficax] účinnost, působivost.

**efficācītās, ātis, f.** [efficax] účinnost, působivost C.

**efficāciter, adv.** [efficax] účinně, působivě, úspěšně, s výsledkem T.

**efficāx, ācis, adj.** [efficio] účinný, působivý, úspěšný:  *Hercules H* činný;  *preces L, scientia H; efficacem esse*

ad alqd býti účinný vzhledem k něčemu, činiti dojem, působiti na něco: *preces ad muliebre ingenium efficaces L*; básn. s inf.: *onyx amara eluere efficax H* jenž doveďe.

**efficiēns, entis** [efficio] působící: s gen.: *virtus e. (= effectrix) utilitatis C.*

**efficienter, adv.** [efficiens] účinně, s účinkem, s výsledkem: *causa est, quod cuique e. antecedit C.*

**efficientia, ae, f.** [efficiens] účinnost, působnost, působení: *solis C.*

**efficiō, ere, fēcī, factum** [ex a facio] 1 obec. způsobiti, vykonati, učiniti, udělati, provésti, vytvořiti: *hunc (= montem) murus circumdatus arcem efficit Cs* pevnost vytváří, pevností ji činí; *homines immani magnitudine e. Cs*; *dilectu habito duas legiones Cs* utvořiti; *cohortes C* sehnati; *unum consilium e. Cs* jednotný plán válečný; *pecuniā omnia effici posse C* dokázati; *tantos progressus C* činiti pokroky; *iter, spatium* uraziti; *caecum e. alqm* zaslepiti; *quid in Scipione effecerint C* čeho se dopustili na Šc.; *ratum efficere L* za pravoplatně uznati, potvrditi, zaručiti. S násl. *ut: quae res efficiebat, ut commentus sine periculo supportari possent Cs* způsobovala, že; básn. i s násl. *ne*; absol. *efficiendi utilitas C* praktický prospěch, praktické užití 2 zvl. **a** o rozměru, výměře, míře, výnosu, zisku atp. činiti, obsahovati, vydávati, vynésti: *ager, qui plurimum efficit pole*, jež nejvíce vynáší **b** *efficere alqd ab alqo* dokázati něco na někom, dojiti něčeho: *admirationes C c* dokázati, dovediti v mluvě filos.: *quod proposuit C*; *animos esse immortales C.* Pas. *efficitur* následuje, plyne, vyplývá: *ut omne corpus mortale sit C*; *hominem naturae oboedientem homini nocere non posse C.* Part. *efficiens* a *effectus* j. adj. v. t.

**effictus** viz *effingo*.

**effigiēs, ēī, f.** [effingo] 1 **a** zpodobení, vypodobení, obraz, především tělesný (z hlíny, vosku, kovu), podoba: *effigiem Xanthi Troiamque videtis V*; *simulacrum deae non effigie humana T*; zvl. o stínech zemřelých a snech: *effigies immo, umbrae hominum L* mátohy (o lidech

hladem a strádáním sešlých); *effigiem, nullo cum corpore, falsi finxit apri O b* obraz v myslu utvořený nebo slovy líčený; *perfectae eloquentiae effigiem auribus quaerimus C*; *consecatur nullam eminentem effigiem (virtutis), sed adumbratam imaginem gloriae C.* Rčení *ad effigiem* k podobenství, na vzor (tedy = ideál): *Cyrus a Xenophonte scriptus ad e. iusti imperii C 2* později vúb. obraz, socha: *Palladium . . . corripuere sacram effigiem V*; *pro numine laeso effigiem statuere V* (= obrovského koně); *effigies antiqua e cedro V*; *divom effigies V*; *alia in statua amputato capite Augusti effigiem Tiberii inditam T*; *effigies et signa T* obrazy a odznaky; *altaria circum effigiem ducit H* o loutkách, jichž se užívalo k čarování.

**effigiō, āre, āvī, ātum** [effigies] vyobrazovati, zobrazovati, vypodobňovati.

**ef-fingō, ere, finxī, fictum** 1 1 vytvářeti, (výtvarnou prací) vypodobiti, vyobraziti: *Veneris Coae pulchritudinem C*; *casus in auro V*; *gressus euntis V 2* přenes. **a** vylíčiti, vyjádřiti slovy: *mores oratoris effingat oratio C b* o výtvoru fantazie: *vymysliti, vybásniti, vybájeti: quae illa tam multa possit effingere? C*; *ea, quae memoria tenere vellent, effingenda animo C*; *effinge* pomysli si 2 otírati, utírati: *vidistis e foro spongiis effingi sanguinem C*; tříti: *manus aegri O.*

**efflāgitātīō, ōnis, f. n. efflāgitātus, ūs, m.** [efflagito] důtklivé prošení, žádání C.

**ef-flāgitō, āre, āvī, ātum** důtklivě vyžadovati, požadovati, prosbami vymáhati něco, doprošovati se něčeho (alqd ab alqo, ut).

**efflictim, adv.** [effligo] vl. k utlučení, k zabití, k smrti; prudce, vášnivě.

**ef-fligō, ere, flixī, flictum** utlouci, ubíti.

**ef-flō, āre, āvī, ātum** vydechovati: *ignes Aetnaeos faucibus V* chrliti; rovněž *igne: ore et naribus O*; *vernas rosas O* vůni růží; *animam C* duši vydechnouti; *vitam e. C*; absol. *abiecit efflantem C* umírajícího.

**ef-flōrēscō**, *ere, flōruī*, — inchoat. vykvésti ob. ve význ. přenes. s vedl. ponětím hojnosti nebo krásy: *ex rerum cognitione efflorescat et redundet oportet oratio C* má vykvésti v kráse a hojnosti; *utilitas ex amicitia C*; absol. *amor efflorescit C* vykvétá, vzkvétá.

**ef-fluō**, *ere, fluxī*, — vytékati **1** pův. o věcech tekutých: *in mare amnis V*; *una cum sanguine vitam e. C* že život vytéká (= uchází s krví) **2** přenes. o věcech netekutých: **a** hmotných: vypadnouti, vysmeknouti se: *urnae manibus O*; *telum, quod unum forte non effluxerat Cr* který náhodou nebyl vystřelen **b** nehmotných: unikati, mizeti, tratiti se: *aetas, tempus* marně uplynouti, minouti; *vires effluunt L* unikají; *mens* mysl, paměť se tratí; *plane ex animo C c* o výroku, zprávě atp. najevo vyjítí, rozhlásiti se.

**effluvium**, *iī, n.* [effluo] výtok: *lacus T*; výron: *sanguinis e. Vel.*

**ef-fodiō**, *ere, fōdī*, *fossum* **1** vykopati, vyrýti, vyhrabati: *ferrum, aes, argentum, aurum C*; *opes O*; *signum L* **2** překopati, přerýti: *terram*; přenes. *domos Cs, sepulcra V* prohlédati **3** vybodnouti, vypíchnouti: *oculos Cs, lumen V*; *viscera O* vyvrhnouti.

**effoetus** viz *effetus*.

**ef-for**, *effārī*, *ātus sum* slavnostně vypověděti, vysloviti, vyřknouti, vyhlásiti v řeči arch., nábož. a básn.: *tantum effatus V*; *sic ore effatus V*; *sic effata V*; *incipit effari V*; *effare H* vyřkni; *haud minus quam celandi effando L* neméně než vypovídáním toho, co má býti zatajeno. Zvl. v mluvě augurské: obřadně určití, posvětití, zasvětití něčemu: *e. templum C*; *locus templo effatus L* místo pro chrám určené; v mluvě filos.: výrok učiniti, vypověděti, tvrditi, (vyslovením) vymeziti: *ita effabimur C*. Part. *effatum* j. subst. v. t.

<efformō, āre [ex a formo] vytvářeti.>

**effossiō**, *ōnis, f.* [effodio] vykopání, vykopávka.

**effrāctor**, *ōris, m.* [effringo] vl. vylamovač, lupič (násilím vnikající do zavřené místnosti).

**effrēnātē**, adv. [effrenatus] nevázaně, bezuzdně, nezkroceně; *effrenatius in aciem hostium irrumpere C* trochu zuřivěji.

**effrēnātiō**, *ōnis, f.* [effreno] bezuzdnost, nevázanost: *impotentis animi C*.

**effrēnātus**, *a, um* [effreno] bezuzdný, nevázaný, nezkrocený, nekázaný: *equi; homines secundis rebus C* zbujněli; *mens effrenata atque praeceps C*; *populus; libertas L, cupiditas C*.

**effrēnō**, *āre, āvī, ātum* [ex a frenum] zbavití uzdy, uvolniti od uzdy. Part. *effrenatus* j. adj. v. t.

**effrēnus**, *a, um* n. **effrēnis**, *e* [ex a frenum] bezuzdný, nezkrocený: *equus L, gens V, amor O*.

**effringō**, *ere, frēgī, frāctum* [ex a frango] **1** vylomiti, vypáčiti: *fores, valvas, ianuas, carcerem, tabernas* **2** vyraziti, roztržiti, rozbítí: *cerebrum V*; *iugum O, crus S* zlomiti.

**effrōns**, *effrontis* [ex a frons] (vl. bez čela, na němž se projevuje stud) nestoudný.

**ef-fugiō**, *ere, fūgī*, — **1** nepřech. utéci, uniknouti, uprchnouti odněkud, vyváznouti z něčeho: *e manibus (rex ipse effugit) C*; *e proelio C*; absol. *illum effugere volebat Cs* nechtěl, aby (on) utekl **2** přech. **a** utéci, uniknouti, vyhnouti se alqd něčemu, vyváznouti z něčeho, ujítí něčemu: *mortem Cs, impetum Cs, impias propinquorum manus C*; *haec vincula H*; *cupiditates adolescentiae T*; *effugimus scopulos Ithacae V*; *parum effugerat, ne dignus crederetur T* neunikl mínění, že jest hoden **b** *res me effugit* uniká mi, jest mne tajno: *nihil te C*; *neque hoc parentes effugerit spectaculum H* ta podívaná neujde rodičům; *nullius rei cura Romanos L*.

**effugium**, *iī, n.* [effugio] **1** útěk, uniknutí, zniknutí, zbytí: *mortis C*; *nullam ne ad effugium quidem navem habere L*; plur. *poenas ob nostra reposcent effugia V* **2** prostředek k útěku: *alias habere effugia pennarum C*; *neque solitum in tali casu effugium subveniebat T*; *e. moris C* příležitost ujítí

smrti; místo, jímž lze uniknouti, východ: *effugia insidere T*; *ubi effugia villae clausit T*; *effugium servare T* ponechati si možnost útěku.

**ef-fulgeō, ēre, fulsī, — (effulgere V)** zablesknouti se, zastkvíti se, blýskati se *alqa re a limbo effulgens et Gorgone saeva* var. *V* obrubou se stkvějíc; *videres auro effulgere fluctus V* zastkvívati se; *litora crebris ignibus effulsisse L*; absol. *ingens lumen effulsisse L* **b** přenes. *Philippus ac Magnus Alexander L*; *sive sensus aliquis argutā et brevi sententiā effulsit T*.

**effultus, a, um [ef-fulcio]** podepřen *alqa re* o něco: *effultus tergo V* zády opřen.

**ef-fundō, ere, fūdī, fūsum I** s převlád. významem předpony **ex I** vylévati, vysypávati, rozlévati, o vodě, řekách, dešti, sněhu; zvl. v pas. nebo se *e.* vylévati se, prouditi, vytékati: *mare neque redundat umquam neque effunditur C*; nejčastěji part. perf. *effusus* vylitý, rozlitý, rozvodněný: *super ripas Tiberis effusus L*; *grandine effusā* krupobití, jež se strhlo, spustilo **2** o věcech netekutých: **a** vysypati, vypustiti: *nummorum saccos H*; *habenae e. Tb V* pustiti, popustiti; *Ascanio auxilium castris apertis V*; *telorum omne genus V*; *ipsum portis effunde sub altis V* shod (s koně n. s vozem), sraz; o koni: *shoditi: illi (= equi) effundunt ducem V*; *consulem super caput L*; *posito magis rege quam effuso L* **b** metaf. rozházeti, promarniti, prohýřiti, rozplýtvati: *aerarium, patrimonium*; přenes. též *vitam, animam, vires, gratiam C* při pojmech hromadných rozptýliti, rozházeti, rozmetati, rozprášiti, zvl. part. perf.: *effuso exercitu S* s rozptýleným vojskem; *effusos egerat Romanos L* hnal rozprášené; *omnis turba ad ripas effusa V*; *effusis undique Romanis T*. Odtud *effusa fuga* nespořádaný útěk; *ab effusa fuga flumen a tergo arcebat L* řeka bránila, aby se nerozutekli; *effuso cursū L* v plném trysku **d** něco složitěho, spojitěho atp. rozpustiti, rozvolniti, uvolniti, rozplésti: *e. sinum L*; *nymphae caesariem*

*effusae per candida colla V* mající rozpuštěné vlasy; *effusis comis Tb* s rozpuštěnými vlasy; *effusum ventis prae-buerat sinum Tb* rozpuštěný klín (plachet) **e se e. n.** *effundi* vylévati se (zcela), někam (úplně) vtékati, rozplývati se, tonouti, utápěti se v něčem; propuknouti v něco; propadati něčemu, buď *in alqd* neb *in alqa re: in libidine se e.*; *in vinum*; *in tantam licentiam*; *in quaestus, lacrimas, in amorem, in venerem*; *in luxuriam effundi L* oddávati se hýření; *si tellurem effundat in undas V* kdyby zemi rozpustila ve vodu **II** s převlád. významem slovesa *fundere* s vedl. pojmem množství, hojnosti **a** vydávati, ploditi: *non solum fruges C*; *haec aetas hanc copiam C* **b** na všechny strany házeti, metati: *telorum omnis generis vis ingens effusa est in eos V* vysypati **c** med. vyhrnouti se, vyrojiti se, vysypati se, vyřítiti se, vyvaliti se: *se in agros e.*; *carceribus effundi*; *se e. in pugnam Am* vrhati se; *totam Italiam esse effusam C* že se celá Itálie vyprázdnila **d** rozprostřiti, rozestřiti: *iuvem fulvā effundit (= extendit) harenā V*; *effusa caligo L*, *effusus pulvis L* hojně se zdvihší = mračno prachu **e** v hojnosti vydati, vylíti, vyčrliti, vysypati: *effudi vobis omnia, quae sentiebam C*; *effundere omne odium in alqm L*; *virus acerbitalis suae in alqm effundere S* hněv svůj na někoho vychrliti; *deinde effundis repente (sc. iudicum nomina) C* chrlíš. Part. *effusus* j. adj. v. t.

**effusē, adv. [effusus]** **a** rozptýleně, daleko široko, na velikém prostoru: *ire S, vastare L*; bez pořádku: *fugere, persequi*; *multoque effusius . . . oppidum repetebant L* v běhu mnohem divějším **b** marnotratně, ve velikém množství: *non pauca suis adiutoribus large effuseque donabat C*; *e. vivere C* nemírně, přílišně, rozpustile, nevázaně: *animus exultat C*; *multi voluntate, effusius, qui noluerant T* (sc. *favebant*); *exceptus effusius Suet* přijat s velikou pochvalou.

**effusiō, ōnis, f. [effundo]** **a** vylévání, vylití (akt. i med.): *aquae C* **b** pře-

nes. vyhrnutí, vyrojení, proudění: *effusiones hominum ex oppidis C* nemírné utrácení, marnotratnost: *quas effusiones fieri putatis = effusos sumptus C*; *e. pecuniarum C* rozhazování peněz **d** rozpustilost: *e. animi in laetitia C*.

**effūsus**, *a, um* [effundo] vylitý **1** široko rozprostřený, rozlehlý, rozsáhlý, širý, širošířý: *effusum late mare H*; *incendium L, caedes L, loca T*; nespořádaný: *fuga L* **2** marnotratný: *quis in largitione effusior? C* **3** nemírný, přílišný, rozpustilý: *laetitia, licentia L*; ostatně viz *effundo*.

**effūtō**, *īre, īvī (īī), ītum* [srv. *futilis*] vyžvatlati, vyžvaniti: *quam ista effutientem nauseare C* než takové věci žvaniti a cítiti nevolnost; *effutire leves versus H* pleskati lehkovážně verše.

**ef-futuō**, *ere, futuī, futūtus* souložení zeslabiti *Ct*.

**ē-gelidus**, *a, um* [ex a gelu] **1** ex odlučovací: studenosti zbavený, vlažný: *Notus O* **2** ex dokonavé (srov. *efferus*): (velmi) studený, chladný: *flumen V*.

**egēns**, *entis* [egeo] potřebný, nuzný, chudý: *locupletes ex egentibus fecerat Cs*; *adulescens nobilis ... egens S*; *qui miseri, egentēs S*; *egentes abundant C* chudí mají nadbytek; - s gen. obj. mající nedostatek něčeho: *exsul atque omnium honestarum rerum egens S*; *animus deliciarum e. H* postrádající.

**egēnus**, *a, um* [egeo] mající nedostatek něčeho, nuzný, potřebný něčeho, nedostatek trpící: *omnium V*; *omnis spei T* beze vší naděje; *aquarum T* chudý na vodu; s abl. vztahu *commeatu T*; *res egenae V* chudoba, nouze, bída.

**egēō**, *ēre, uī*, — **1** míti nedostatek, trpěti nouzi, býti v nedostatku: *semper avarus eget H* **2** potřebovati, postrádati; míti nedostatek alqa re i alcis rei (opak *abundare*): *omnibus necessariis rebus Cs*; *medicina C, consilio, opera, copiis; auxilii Cs, custodis H, medici, nutricis O, alienae facundiae T* **3** žádati, vyžadovati něčeho, přát si: *qui tantuli eget, quan-*

*to est opus H* jen tak málo si přeje. Part. *egens* j. adj. v. t.

**Egeria**, *ae, f.* staroitalská nymfa, jež dávala králi Numovi rady ve věcech náboženského kultu. Byla jí zasvěcena dvě místa: u Říma před branou Kapenskou a u Aricie.

**Egerius**, *īī, m.* bratr Lukumonův *L*.

**ē-gerō**, *ere, gessi, gestum* vynésti, vyvézt, vykliditi **1** o osobách jako podmětu: *humanas opes a Veis L*; *praedam ex hostium tectis L*; *pecuniam ex aerario L*; *diras dapes O = evomere* vyvrhnouti; *aquam vomitu Cr* vyvrhnouti **2** přenes. vyhnati, vypuditi, zahnati: *lacrimis dolorem O*.

**egestās**, *ātis, f.* [srov. *egeo*] nuznost, veliká chudoba, bída: *vitam in egestate degere C*; *paupertas vel potius egestas et mendicitas C* (stupňování významu); *egestas animi C* chudoba duševní, nedostatek povahy; nedostatek: *e. pabuli S, cibi T*; *egestate cibi peremptus T* smrtí hladem.

**ēgestiō**, *ōnis, f.* [egero] vynášení, odklizení, odnášení.

**ēgesto** viz *egero*.

**Egnātia** viz *Gnātia*.

**Egnātius**, *ī, m.* **1** vojevůdce samnitský *L* **2** *L. Egn. Rufus* přítel Ciceronův **3** *P. Egn. Celer* stoik za Nerona *T*.

**Egnātulēius**, *ī, m. L.* *Egn.*, římský quaestor, jenž přešel od Antonia k Oktavianovi *C*.

**ego** (arch. gen. *mīs*) [srov. *ἐγώ*], zájm. osob. první os. sg. já: *alter ego C* druhý já (vyjadřuje vroucí přátelství). S různ. zesilovacími částicemi: *egomet, mihimet, memet, meme; mepte*.

**ēgredior**, *ī, gressus sum* [ex a gradior] **1** vůb. **1** nepřech. **a** vystoupiti, vyjíti, vykročit z něčeho, odněkud někam; vazba *ex* nebo pouhý abl.: *ex oppido Cs, ex suis finibus, e castris Cs; Roma, porta, e cubiculo C*; *e curia L*; *extra: extra munitiones Cs* ven z opevnění; *extra fines C, extra portam L*; *obviam; ad portam, per medias hostium stationes L* **b** s vedl. ponětím směru zdola vzhůru: *scalis S* po žebříku vystoupiti; *ad summum montis S*; *in tumulum, in altitudi-*

nem **L 2** přechodně překročiti, přejíti něco, přes něco **a** o věcech konkr.: *fines Cs, munitiones Cs, flumen S, urbem L, tentoria T* **b** o věcech abstr.: *Volusio vetus familia neque tamen praetura egressa T* jež však nepřekročila praetury t. j. nedosáhla úřadu vyššího; *egressos exilium T* kteří nezachovali vyhnanství; *nec sane ideo a maioribus concessum est egredi aliquando relationem T* odbočiti, uchýliti se od pořadu rokování (o senátorech, kteří mluvili o věcech jiných) **II spec. 1** v mluvě vojenské: vytáhnouti, vytrhnouti, dáti se na pochod: *castris, e castris, ad proelium, ad oppugnandum, in pacata*; bez bliž. urč.: *cum occasu solis egredi S; prima vigilia silentio egredi iubet S; Arminio suadente sinerent egredi T 2 v mluvě námořn. (na suchou zemi, na pevninu) vystoupiti: *ex navi, navi* nebo absol.: *in terram C*; obráceně: *e portu* z přístavu vyplouti **3** rétor. (od thematicu) uchýliti se: *a proposito orandi causa C*.*

**ēgregiē**, adv. [*egregius*] **a** výborně, výtečně, znamenitě: *pingere, loqui C; egregie res bello geruntur L*; při adj. *egregie cordatus* básn. u **C** výtečného ducha; *e. munitus Cs; e. fortis L*; **b** obzvláště: *egregie magnam esse utilitatem C*.

**ēgregius**, *a, um* [*ex a grex*] (vl. z množství vybraný) **1** vynikající, výborný, výtečný, znamenitý: *corpus, os, vir, civis, poeta; virtus, victoria; fides, voluntas in alqm Cs* obzvláštní. Vzhledem k čemu: *in procuratione civitatis C, in bellica laude C; bello L*; i s genit. vztahu (básn.) *animi V 2* zvl. čestný, ke cti: *alqd egregium est alci T* jest významěním; subst. n. *egregia T* skvělé činy.

**ēgressus**, *ūs, m.* [*egredior*] **1 a** ob. vyjití, východ, vycházka, odchod, odjezd: *itiner a egressusque eius explorat S* cesty a vycházky; *vestrum egressum prosequebantur C* odchod váš provázeli; *Caesar rarus egressu T* zřídka vycházejí **b** z lo i: vystoupení, přistání: *optimum esse egressum Cs*; o ptáčích a větru: vylétnutí: *ventos custodit et arcet Aeolus egressu O 2* konkr. vý-

chod, východisko, ústí: *quia aditu prohibebatur, egressus obsidens T; solus ad egressus missus septemplicis Istri O 3* o slohu odbočení, odbočka; odt. *libero egressu T* svobodným slohem.

**ehēu**, interj. (u ep. a lyr. *ēheu, heu heu*) [srv. φεῦ] oh! ač! běda! výraz bolesti, nebo nepřijemného překvapení.

**eho** a zeslené **ehodum**, interj. vybězci hej! hola!

**ei**, interj. oh! běda! *ei mihi, qualis erat V; ei mihi conclamat O*.

**eia** n. *heia*, interj. [srov. εἶα] **a** aj! (radostný obdiv) **b** vzhůru! hej! (povzbuzení).

**ēiectō** viz *iecto*.

**ē-iaculor, āri** vyhazovati, vymřšťovati, metati, chrliti: *aquas O, se in altum O*.

**ēiciō**, *ere, iēcī, iectum* [*ex a iacio*] vyhoditi, vystrčiti, odstraniti, vyhnati, vypuditi, vyhostiti **1** vlast. a vübec: *verum ego eis finibus ieictus sum S; ex oppido Cs, in exsilium ieictus C, a suis dis penatibus, e senatu C, de senatu L* vyloučiti; *linguam e. C* jazyk vypláznouti; spojeno s se: vyřítiti se, vyraziti, vyhnouti se: *se foras, se ex castris, ex silvis, alia ex parte oppidi, ex oppido Cs; in terram e navi C; in agros L; Tanaquil arbitros eicit L = removet* dá rozkaz, aby rychle odešli **2** term. techn. o přistání lodí: ku břehu přiraziti, přistati: *in terram navem e. Cs; naves ad Chium e. L*; pas. *eici* na břeh býti vyvržen, ztroskotati: *omnes naves in litore ieictas esse Cs; plures ad insulas ieictae T*; též o trosečnicích samých: *quid est tam commune quam . . . litus ieictis? C; ieictum litore V*; obr. *ieictus homo* trosečník, ubohý člověk **3** přenes. **a** ob. *eicere ex animo C* (násilně) vypuditi z mysli; *stirpes superstitionis, voluptates C; cupiditates se eiciunt C* rází si dráhu **b** odmítnouti, zamítnouti: *quod tamen, ut ante dixi, non eicio C; quod explosum et ieictum est C* co bylo zavrženo a odmítnuto; spec. vypiskati (vysyčeti, vydupati) herce, řečníka, srov. *explodere*.

**ēiectāmentum**, *ī, n.* [*iecto*] co se vyhodí, vyvrhne, výmět: *inter cetera*

*maris eiectamenta* *T* mezi jinými věcmi mořem vyvrženými.

**ēiectiō**, *ōnis*, *f.* [*eiicio*] **a** vyhození **b** vypuzení do vyhnanství, vyhnanství *C.*

**ēiectō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*eiicio*] vyhazovati, chrliti: *favillam* *O*, *arenas*; *cruorem ore* *V*; *ore dapes* *O* vydáviti, vyvrhnouti.

**ēierātiō** viz *eiuratio*.

**ēierō** viz *eiuro*.

**ēiiciō** viz *eiicio*.

**eiulātiō**, *ōnis*, *f.* [*eiulo*] úpění, kvílení, naříkání, bědování: *lugubris* *C.*

**eiulātus**, *ūs*, *m.* [*eiulo*] kvílení, naříkání, bědování: *eiulatus ne mulieri quidem* (sc. *concessus est*) *C.*

**eiulō**, *āre* [onomatop., srv. *eia*] kvílet, bědovati, naříkati: *ipsum Herculem viderat eiulantem* *C.*

**ēiūrātiō** n. **ēierātiō**, *ōnis*, *f.* [*eiuro* n. *eiero*] (obřadné) vzdání se (úřadu).

**ē-iūrō** n. starší **ēierō**, *āre*, *āvī*, *ātum* odpřisáhnouti se, s přísahou odmítnouti, odřící se něčeho **a** v mluvě práv.: (*cives*) *me iniquum eierabant* *C* odmítali mě jako nespravedlivého (soudce) **b** o jednání veřejném: *magistratum* *T*, *imperium eiurare* = *iure iurando abdicare* s přísahou (slavnostně) úřad složit, úřadu se vzdáti; i bez předm.: *ire Pallantem, ut eiuraret* *T*. Odtud vůbec něčeho se zřící, odřící, něco neuznati: *patriam* *T*; *negotiatores forum eierant* *C* neuznávají příslušnost **c** v mluvě obchodní: odpřisáhnouti svou neschopnost platit *C.*

**eiusdem-modi** = *eiusdem modi* téhož způsobu, právě takový.

**ē-lābor**, *ī*, *lāpsus sum* dep. vyklouznouti, uklouznouti, vysmeknouti se; uniknouti; vypadnouti **1** vl. *fastigio musculi* *Cs* s vrchu přístřešku; *elapsae manibus tabellae* *O*; *e manibus curantium* *L*; *trans cervicem equi* *L*; *anguis elabitur* *V* had vylézá; *anguis ex columna lignea elapsus* *L* vylezlý; někdy i směr do výše: *frondesque elapsus (ignis) in altas* *V* dostav se; zvláště o útku: vyvážnouti, uniknouti: *pauci ex proelio* *Cs*; *mediis Achivis* *V*; *de caede Pyrrhi* *V*; *inter tumultum* *L*; i s ak. *pugnans*

*e.* vyvážnouti z bitvy; *vim ignium* *T* **2** přenes. *satis te elapsurum omni suspicionem arbitrabare* *C* že unikneš všemu podezření; *ex tot tantisque criminibus e.* *C*; *hic Tito fratre suo censore elapsus est* *C* vyvázl; *memoriā* z paměti vymizeti; *assensio omnis illa elabitur* *C* mizí; s určením cfe: upadnouti, dostati se do...: *in servitutum* *L*; *in pravum* *T.*

**ēlabōrātiō**, *ōnis*, *f.* [*elaboro*] vypracování, pečlivě zpracování *C.*

**ēlabōrātus**, *a*, *um* [*elaboro*] (důkladně) vypracovaný, (dobře) provedený; o slohu umělkovaný, strojený: *elaborata concinnitas* *C.*

**ē-labōrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** nepřech. pracovati, usilovati, namáhati se o něco; dokonavě dopracovati se, pracovati se zdrem: *in quibus elaborarent (maiores nostri)* *C* čemu by práci svou věnovali; *elabora...*, *ut Plancus sit melior* *C* přičiň se; neosobně: *aperte ac palam elaboratur* *C* dáváme si práci **2** přech. pracně provozovati, vypracovati, provésti, obyč. jen v pas. a gerund.: *a Graecis elaborata dicendi vis atque copia* *C*; *causae diligenter elaboratae* *C*; *perfectum ingenio, elaboratum industriā* *C* pečlivě vypracovaný; *quamquam alia...* *elaborentur* *T*; básn. *dulcem elaborare saporem* *H* sladkou chuť připravit. Part. *elaboratus* jako adj. v. t.

**Elaea**, *ae*, *f.* [*Ἐλαία*] Elaia, město v Aiolidě naproti Lesbu *L.*

**Elaeūs**, *untis*, *f.* [*Ἐλαϊεύς*] Elaius, město v Thrácii *L.*

**ē-lāmentābilis**, *e* přežalostný, úpěnlivý: *gemitus* *C.*

**ē-languēscō**, *ere*, *languī*, — ochabnouti, zmalátněti: *proelium elanguerat* *Cr*; *differendo elanguit res* *L* usnula.

**ēlātē**, *adv.* [*elatus*] povzneseným způsobem, vznešeně, vysokomyslně: *loqui, dicere* *C*; komp. *elatus se gerere* *N* poněkud hrdě si vésti.

**Elatea**, *ae*, *f.* [*Ἐλάτεια*] Elateia **1** město ve Fokidě *L* **2** město v Thessalii *L.*

**Elatēius** viz *Elatus*.

**ēlātiō**, *ōnis*, *f.* [*effero*] **1** zdvihání, zvedání **2** přen. vzlet, zvl. o řeči:

*elatio atque altitudo orationis C; elatio animi C* vznešenost ducha; pas. o vášni: *u chvácní, vytržení: laetitia quasi gesticantis animi elatio voluptaria C.*

**ě-lātrō**, *āre* vyštěknouti: *acriter H* (= bezohledně říci).

**ělātus**, *a, um* [*l. efferō*] (vyneseny vzhůru) **1** povzneseny, povýšeny, vznešený: *animo magno elatoque C* **2** zhrdlý, zpyšnělý: *recenti victoria Cs, spe celeris victoriae Cs, elatus et inflatus C; pyšný, hrdý.*

**Elatus**, *ī, m.* thessalský kníže Lapithů, otec Kaineův a Polyfemův *O*; odt. adj. **Elatēius**, *a, um* Elatův: *proles E. O* Elatův potomek = Kaineus.

**Elaver**, *eris, n.* levý přítok Ligeru v Gallii, nyn. Allier.

**Elea**, *ae, f.* [Ἐλέα] město v Lukanii, Římany nazývané *Velia*, rodiště Zenonovo; odtud **Eleātēs**, *ae, m.* Eleat = Zenon; *Eleatici philosophi C* Eleaté, stoupenci Zenonovi, škola elejská.

**ělēctē**, *adv.* [*l. electus*] s výběrem; vybraně.

**ělēctiō**, *ōnis, f.* [*eligo*] volba, výběr: *verborum C; senatus T; trium condicionum L; vitatarum electiones T* volba zneuctěných (mezi smrtí a manželstvím se svůdci); = *vas electionis Vt* nádoba vyvolení = vyvolený nástroj.

**ělēctor**, *ōris, m.* [*eligo*] volič, volitel; <kurfirť>.

**Electra**, *ae, f.* [Ἠλέκτρα] **1** jedna ze sedmi Pleiad, dcera Atlanta a Pleiony, matka Dardanova *VO* **2** dcera Agamemnona a Klytimestry, sestra Orestova *H* **3** dcera Okeanova a Thyina, choť Thaumantova *O*.

<electricitās, ātis, *f.* [*electricus*] elektrina.>

<electricus, *a, um* [*electrum*] elektrický.>

**electrifer**, *era, erum* [*electrum a fero*] jantaronosný (Klaudianus o olších u Pádu s narážkou na báji o dečrách Heliových).

**electrum**, *ī, n.* [ἤλεκτρον] **1** jantar; meton. jantarové kuličky, jimiž si římské ženy chladily ruce **2** slitina zlata (4 díly) a stříbra (1 díl) mající barvu jantaru, elektron *V*.

**1. elēctus**, *a, um* [*eligo*] vybraný:

*verba electissima C; electissimi viri civitatis C.*

**2. elēctus**, *ūs, m.* [*eligo*] volba, výběr: *necis O.*

**elēmosyna** *n.* <elēmosyna>, *ae, f.* [ἔλεημοσύνη] almužna.

**elegāns**, *antis* [\**ē-legāre*, srov. *eligo*] (vl. vybíravý), mající vkus, jemný **a** o osobách: *scriptor subtilis atque elegans C* mající vkus; *elegantissimus* nejvíce vkusu jevící; vzdělaný **b** o věcech: vybraný, vkusný: *genus dicendi, iocandi genus.*

**ēlegantē**, *adv.* [*elegans*] vybraně, vkusně, jemně, způsobně: *aetas acta C; e. acta vita L; zvl. o řeči a spisech: elegantē scribere se* vkusem; *elegantissime loqui C* nejvybraněji, s největším vkusem; *psallere et saltare elegantius S* půvabněji; *loca capere L* obratně.

**ēlegantia**, *ae, f.* [*elegans*] vkus, vkusnost, způsobnost, jemnost, lepost, ušlechtilost, vzdělanost: *Attica e. Tr; Latini sermonis e. C; e morum T* ušlechtilá povaha.

**elegī**, *ōrum, m.* [ἔλεγχοι] elegie, elegické verše.

**elegīa** (měřeno *elegēia O*), *ae, f.* [ἔλεγεία] elegie, báseň elegická.

**Eleleus**, *eī, m.* [Ἐλελεύς] příjmení Bakchovo *O*; odtud **Elelēis**, *dis, f.* ctitelka Elelea = bakehantka *O*.

**elementa**, *ōrum, n.* [snad jména hlásek v abecedě *LMN*] (pův. abeceda) prvky, živly = στοιχεῖα **1** *illa initia e. dicuntur C; prima elementa naturae C* **2** přenes. **a** počátky vědění, počáteční učení, počátky nauk: *elementa velint ut discere prima H; elementa doctrinae T* **b** v logice základní pojmy (10 el. Aristotelových) **c** počátky vůbec: *prima elementa Romae O; Caesaris O; cupidinis pravi H.*

**elephantiasis**, *is* (ak. *im*), *f.* [ἑλεφαντίασις] **1** slonovina, nemoc, která vzniká zbytněním spodní vrstvy kůže a při které nastává znetvoření končetin nebo i jiných částí těla **2** malomocenství.

**Elephantinē**, *ēs, f.* [Ἐλεφαντινή] ostrov s městem v Nilu u Syeny *T*.

**elephantinus**, *a, um* [*elephantus*] sloní.



elephantus viz *elephas*.

**elephās, antis, m.** (v pádech nepř. tvary od *elephantus, i*) [ἐλέφας a ἐλέφαντος] **a** slon **b** slonovina, sloň.

**1. Elēus** viz *Elis*.

**2. Eleūs, untis** viz *Elaeus*.

**Eleusin, īnis n. Eleusis, īnis, f.** (ak. též *Eleusinam* a *Eleusin*) [Ἐλευσίη] **1** město v Attice proslulé mysteriemi Demetřinými **2** místo v Egyptě. Odt. **Eleusinus, a, um** eleusinský: *mater V = Ceres*.

**Eleutheria, ōrum, n.** [Ἐλευθερία] Eleutherie, slavnost na počest Dia Eleutheria; **Eleutherius, iī, m.** [Ἐλευθεριος] příjmení bohů (Dia a Dionysa) „Osvoboditel“.

**Eleuthero-cilices, cum, m.** vl. = svobodní Kiličané, kmen obývající v pohorích kilických.

**ēlevātiō, ōnis, f.** [*elevo*] zdvižení, pozdvižení; t. t. rétor, vyzdvižení (ironickou chválou).

**ēlevātor, ōris, m.** [*elevo*] zdvihatel, ochránce *Vt*.

**ē-levō, āre, —, ātum** **1** pův. vyzdvihnouti, zvednouti: *contabulationem Cs* **2** přenes. **a** polehčiti: *sollicitudinem C*; *suspiciones offensionesque C* zmírniti **b** zlehčiti, ztenčiti, zmenšiti: *perspicuitatem C, auctoritatem, res gestas L*; o předm. osob.: *Etruscus; iudex elevabatur L* pozbýval hodnověrnosti.

**Ēlias** viz *Elis*.

**ēlició, ere, licuī, licitum** [*ex a lacio*] vylákati, vylouditi **1** pův. **a** ob. *hostem ex paludibus, alqm ad pugnam Cs*; *in proelium T*; *hostem extra muros Cr*; *vatem ad colloquium L*; o věcech neživých: *ignem lapidum conflictu C* vykřesati; *ferrum e terrae cavernis C* vykopávati, dobývati; *sanguinem, cruorem levi ictu eliciunt T* vyrážejí; *epistulas N* k psaní pohnouti, přiměti **b** zvl. vyvolati, vyčarovati, přivolati: *infernas umbras carminibus H*; *onyx eliciet cadum H*; *fulmina L* vykouzlti **2** přenes. *voces et querelas C* vyluzovati; *iram Cr* vzbuditi; *studia civium T*; vytáhnouti z někoho něco: *arcana L*; vyptátrati, vyšetřiti: *causam alcis rei*.

Latinsko-český slovník.

**Ēlicius, iī, m.** [*elicio*] příjmení Jovovo, od něhož si Římané vyprošovali znamení s nebe.

**ēlidō, ere, līsī, līsūm** [*ex a laedo*] **1** vyrážeti **1** pův. *angit elisos oculos V* rdousí ho, až mu oči vystoupí z důlků; *ignem e. vykřesati; ignes nubibus elisi O* vyvozené, vzbuzené; *aurigam e curru C* sraziti; *corpora T* o zemi rozbíjeti; *angues V* zardousiti; *eliso aēre pennis O* prorážeti **2** dohromady srážeti, sdrhnouti, zadržnouti: *vincla, quae presso subdita mento elidunt fauces O*; o řekách s úzkým řečištěm: sražený: *quasi in artum coeuntibus ripis torrens et elisus ferebatur Cr* **3** přen. vypuditi, vyhnati: *morbum H* **II** rozbíjeti, roztloukati **1** pův. *caput e.*; *spumam elisam vidimus V* vlny na prach rozražené; *naves e. ztroskotati* **2** přen. zničiti: *nervos omnes virtutis C*.

**ēligō, ere, lēgī, lēctum** [*ex a lego*] vybíráti **1** hmotně: *herbas, nervos; fibrae sunt eligendae* var. *C* vybíráti (a vytrhávati) **2** s volbou vybíráti, voliti, vyvoliti: *locum ad pugnam C, locum morti T, sedem urbi condendae Cr, minima ex malis C; in filiorum locum adoptovati, za syna přijmouti; eligunt feras T* jsou vyběrační ve volbě zvíře. Part. *electus* j. adj. v. t.

**Elimēa** n. *Elimia, ae, f.* krajina v jiohozáp. části Makedonie, též zvaná **Elimiōtis L**.

**ēliminō, āre, āvī, ātum** [*ex a limen*] z domu přes práh vzdáliti; přen. *dicta foras H* vynésti, roznésti.

**ē-limō, āre, āvī, ātum** vypilovati **1** vl. *ex aere catenas O* **2** přen. uměle vypracovati: *rationes C*.

**ēlinguis, e** [*ex a lingua*] vl. bez jazyka; odt. **1** němý, nemluvný: *convicit et elinguem reddidit C* k mlčení přivedl **2** nevýmluvný: *praesertim cum Fannius numquam sit habitus elinguis C; disertum haberi pulchrum habebatur, elinguem videri deforme T*.

**ēlinguō, āre, āvī, ātum** [*elinguis*] zbavovati jazyka, řezati jazyk *alqm* někomu; - <činiti němým, pas. oněměti>.

**Ēlis**, *idis*, *f.* (ak. *Elin* básn. a *Elidem*) [Ἠλίας] krajina na záp. Peloponnesu. Odt. adj. **Ēlēus**, **Ēlius**, *a*, *um* [Ἠλεῖος] elejský, elidský, olympijský: *Eleum flumen O = Alpheus*; fem. **Ēlias**, *adis* elidská, olympijská: *Eliades equae V* závodící v Olympii.

**Elisii**, *ōrum*, *m.* národ za časů Tacitových mezi Odrou a Vislou.

**Elissa** n. **Elisa**, *ae*, *f.* = Dido.

**ēlix**, *icis*, *m.* [sr. *liquor*, *sub-lica*] strouha, brázda odvodňovací v poli: *hunc limoso prospexit ab elice perdix var. O.*

**ēlixus**, *a*, *um* [srov. *liqueo*, *liquo*, *prolixus*] vyvařený, zavařený: *at simul assis miscueris elixa H* smícháš vařené s pečeným.

**ellam**, **ellum** viz *en.*

**elleborum**, **elleborus** viz *helleborum.*

**ē-locō**, *āre*, *āvī*, *ātum* pronajmouti: *fundum; gentem Iudaeorum e. C = pronajmouti dýchody ze státu židovského plynoucí.*

**ēlocūtiō**, *ōnis*, *f.* [*eloquor*] řečnický výraz, přednes; sloh (= φάσις).

**ēlogium**, *īi*, *n.* [ἐλεγεῖον, připodobněné k λόγος a lat. *ē*] **1** průpověď, sentence: *Solonis C 2* nápis, zvl. náhrobní neb votivní: *in quem illud elogium C 3* krátký přípis v závěti: *quod elogium recitasti de testamento Cr; Egnatii patris C.*

**ēloquēns**, *entis* [*eloquor*] výmluvný na základě eviku a theorie řečnické (proti *facundus*): *Antonius disertus ait se vidisse multos, eloquentem omnino neminem C.*

**ēloquenter**, *adv.* [*eloquens*] výmluvně.

**ēloquentia**, *ae*, *f.* [*eloquens*] výmluvnost (jakožto vypěstované umění).

**ēloquium**, *īi*, *n.* [*eloquor*] (u básn. za doby cis.) výmluvnost (místo *eloquentia*, jež nelze vpraviti do hexametru): *proinde tona eloquiō V; qui licet eloquiō fidum quoque Nestora vincat O; tulit eloquium insolitum facundia praeceps H* ukvapená snaha po řečnické obratnosti způsobila nepřirozenost výrazu.

**ē-loquor**, *loquī*, *locūtus sum* dep. **1** vy-

sloviti, vyjádřiti, vypověděti, vyřknouti, bez předm. i s předm. v ak.: *īd, quod sentit C 2* přednáseti, řečniti: *ab eloquendo eloquens dictus est C; ornate, copiose eloqui C; Graecis verbis T* mluviti. Part., *eloquens* j. adj. v. t.

**Elōrum**, *ī*, *n.* též *Helōrum* [Ἠλωρον] město u řeky Eloru na Sicilii *L*; odtud **Elōriņi**, *ōrum*, *m.* Elořané.

**Elōrus**, *ī*, *m.* též *Helōrus* [Ἠλωρος] řeka s krásným údolím na Sicilii jz. od Syrakus *V*; odtud adj. **Elōrius**, *a*, *um*: elorský: *Heloria Tempe* (v. t.) *O.*

**Elpēnor**, *oris*, *m.* [Ἠλπήνωρ] druh Odysseův, jež (s jinými) Kirke proměnila ve vepře: *nimii* (v. t.) *E. vini O.*

**Elpinicē**, *ēs*, *f.* [Ἠλπινίκη] Elpinike, sestra Kimonova *N.*

**ē-lūcēō**, *ēre*, *lūxī*, — zářiti, stkvíti se **1** pāv. *circulus elucens inter flammās C*; o lesku včel: *elucit aliae et fulgore coruscant V 2* přenes. vysvítati, jeviti se, ukazovati se: *constantia, scintilla ingenii in puero, benevolentia inter aequales C; virtutibus elucere N* stkvíti se.

**ē-luctor**, *ārī*, *ātus sum 1* nepřech. (zápasem) vyvinouti se, vydobýti se z něčeho: *aqua eluctabitur omnis V; eluctantia verba T 2* přech. (zápolením, úsilím) vydobýti něco, překonati, zmoci něco: *locorum difficultates, nives T; validas manus L.*

⟨**ēlūcubrātiō**, *ōnis*, *f.* [*elucubro*] (umělé) vypracování, vytvoření, složení.⟩

**ē-lūcubrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (při umělém světle) vypracovati, usilovně, namáhavě vypracovati: *e. orationem; elucubratus s námahou vypracovaný, ,vyseděný, ,lampou páchnoucí. Dep. epistulam, quam eram elucubratus C.*

**ē-lūdō**, *ere*, *lūsī*, *lūsum 1 a* vyhráti na někom něco, obehráti někoho o něco *alqm alqd b* term. techn. v šermířství ráně se vyhnouti, ránu protivníkovu odraziti, zmařiti; odtud přenes. *quasi rudibus eius eludit oratio C 2* přenes. **a** vysmívati se někomu, tupiti někoho, šašky si tropiti z někoho: *dum cadat elusus ratione cadentis acervi H* vysmán, potupen; *quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? C; adeo superbe insolenterque*

*hostis eludebat L* b lstně podskočiti, oklamati, ošáliti: *non semel et satyros eluserat illa sequentes O*; *eludit gyro interior (Camilla) V* c (podvodně) mářiti, kaziti, uváděti v niveč: *quietem bello e. L* zmařiti; *messem e. Tb*; *oraculi sortem vel elusit, vel implevit Cr* v niveč uvedl; *bellum e. L*.

**ě-lügeō, ěre, lūxī, — 1** dotruchliti, smutek odložit: *quid aliud, cum eluxerunt, sumunt? L* 2 truchliti alqd nad někým, po něčem: *patriam C*.

**ělumbis, e** [ex a lumbus] vl. bez beder, slabý v bedrech, odt. bez síly, mdlý (o řečníku): *fractum aque elumbem T*.

**ěluō, ere, uī, lūtus** [ex a lavo (lavere)], viz k *dīluo*] vymývati, umývati, smývati 1 pův. *maculas vestium C, corpus O* 2 přen. *sanguis eluatur: num elui praedicatio crudelitatis potest? C; amara curarum e. H* utiřiti; *crimen e. O*; *scelus e. V*. Part. *elutus* j. adj. v. t.

**ěluor, āri** viz *helluor*.

**Elusatēs, ium, m.** Elusaté, národ v Aquitanii.

**ělūtus, a, um** [*eluo*] vypraný, vy-močený; vodnatý, mdlý, slabý: *irriguo nihil est elutius horto H* (zelenina ze zahrady je vodnatější a slabší než s pole).

**ěluviēs, ěi, f.** [*eluo*] povodeň, zátopa: *in proxima eluvie pueros exponunt L* v tůni; přen. výmol (vzniklý horskými bystřinami) *Cr*.

**ěluviō, ōnis, f.** [*eluo*] zátopa.

**Elymaeus, a, um** elymejský, týkající se krajiny zvané *Elymāis* v Asii mezi Susianou a Persií; odt. *Elymaei, ōrum, m.* Elymejané, obyv. této krajiny.

**Elysium, iī, n.** [Ἠλύσιον] Elysion, sídlo blažených v podsvětí; adj. *Elysius, a, um* elysijský: *campi V, domus O*.

1. **em** z \*im = cum jej: *si in ius vocat, ito; ni it, antestamino, igitur em capito*:: Zákony XII desk.

2. **em**, interj. [z imper. *eme*] (vl. vezmi!), tu máš!, na!: *cedo manum . . . em manum Pt*.

3. **em** = hem v. t.

**emācitās, ātis, f.** [*emax*] koupěchtivost.

**ēmancipātiō, ōnis, f.** [*emancipo*]

1 propuštění syna z moci otcovy 2 vydání (naoko) majetku při závěti.

**ě-mancipō, āre, āvī, ātum** 1 výraz právní: propustiti někoho (zvl. syna) ze své moci, prohlásiti někoho svobodným, svéprávným, samostatným: *emancipando filium fraudem legi fecisset L* 2 ze své moci dáti v moc někoho jiného: *filium in adoptionem C* 3 přenes. zaprodati někomu: *Romanus emancipatus feminae H* jsa zaprodán; *ita enim senectus honesta est, si nemini emancipata est C*.

**ě-mānō, āre, āvī, ātum** 1 pův. vy-tékati, prýřtiti, řinouti se: *fons unde emanat aquae* básn. u *C* 2 přen. a povstávati, vznikati z něčeho: *ex quo vis omnis . . . emanet C; hinc Academia emanavit C* b šířiti se, rozhlásiti se, ve známost přijti: *in vulgus e. C; quae fama non idcirco solum emanat C*.

**Emathia, ae, f.** [Ἠμαθία] pův. krajina makedonská; v širš. význ. a Makedonie: *Emathiae portus V* b Thessalie, zvl. Farsalie: *Emathiam et latos Haemi campos V*. Odt. adj. *Ěmathius, a, um* emathijský 1 makedonský: *campi O; dux = Alexander O* 2 thessalský: *vertex = Pelion V*. Subst. *Ěmathis, idis, f.*, plur. *Ěmathides* emathijské ženy, t. j. dcery maked. krále Piera (= Makedonky) = *Pierides*.

**ě-mātūrēscō, ere, ěmātūruī, — 1** pův. zcela uzráti: *semen, segetes* 2 přen. změknoti, obměkčiti se, mírniti se: *ira Caesaris O*.

**emāx, ācis, adj.** [*emo*] koupěchtivý.

**emblēma, atis, n.** [ἔμβλημα] a vypuklá práce, relief b mosaika: *in vermiculato emblemate C*.

**embolium, iī, n.** [ἔμβόλιον] mezihra, vložka; přen. *qui omnia sororis embolia novit C* milostné spády.

**ēmendābilis, e** [*emendo*] napravitelný: *error L*.

**ēmendātē, adv.** [*emendatus*] bez chyby, správně: *loqui, dicere C*.

**ēmendātiō, ōnis, f.** [*emendo*] oprava, napravení: *veteris philosophiae C*.

**ēmendātor, ōris, m.** [*emendo*] opravce: *sermonis usitati C*.

**ēmendātrix**, *īcis*, *f.* [fem. k *emendator*] oprávkyně: *e. vitae, poetica; lex vitiorum C.*

**ēmendātus**, *a, um* [*emendo*] bez chyby, bezvadný, správný: *carmina Livi emendata videri miror H; Latina locutio; mores C.*

**ē-mendicō**, *āre*, —, *ātum* vyžebrať.

**ēmendō**, *āre, āvī, ātum* [*ex a mendum*] zbavit chyby, opravit, zdokonalit **1** vúb. *consuetudinem vitiosam C; vitia ineuntis adolescentiae N; res Italas H 2* zvl. o spisech: *quae vitiosa putavi, emendaturis ignibus dedi O = ut emendant, na opravu; qui male factos emendare parat versus H. Part. emendatus j. adj. v. t.*

**ēmēnsus**, *a, um* [*emetior*] vl. změřený; prochozený, proputovaný, procestovaný: *multo maiorem partem itineris emensam cernunt L* vidí, že mnohem větší část cesty urazili; *cernis et emensas in lucem tendere noctes O* prošlé.

**ē-mentior**, *īrī, mentitus sum* lživě si vymyslet, vylhat, lživě předstírat, lživě hlásat, lživě vypovídat: *singillatim circumeundo atque ementiundo S* lživým vyhlášováním; *ut ementiretur C* aby lživě vypovídal; *dolorem fugientes multi in tormentis ementiti persaepe sunt C* lživě vypovídali; pas. *ementitus* vylhaný, vybájený: *quantum sit ementita opinio C; auspicia C.*

**ē-mercor**, *ārī, ātus sum* zakoupit si: *aditum principis T; adulterium donis T.*

**ē-mereō**, *ēre, meruī, itum* i dep. **ēme-reor**, *ērī, itus sum* I vúb. **1** zasloužit si něčeho; vysloužit si něco; dosloužit se něčeho: *generosos vestis honores e. Pp; emeruit vocis habere fidem O 2 e. alqm* zásluhy o někoho si zjednat, zasloužit se o...: *aequantem superos emeruisse virum O; emeritus* zasloužilý: *laudat emeritum fama rogum Pp =* hranici zasloužilého II term. techn. ve vojensství: vysloužit, dosloužit, službu dokončit: **a** *stipendia emerita* dokončená služba vojenská; *tamquam emeritis stipendiis libidinis C* po skončené službě u žádostivosti, vyslouživ u vášně; *ambiundo*

*cogere homines emeritis stipendiis S* muže vysloužilé; subst. *emeritus v. t. b* vúbec vysloužit: *emeriti equi O; emeritis medi temporis annis labitur O* proživ léta.

**ē-mergō**, *ere, mersī, mersum 1* přech. vynořit něco, většinou s se nebo med. vynořit se, vyplynouti, vyjít na vrch: **a** vl. *emersus e palude L* vybědnuv; *paludibus T, e flumine C; tertia nox emersa suos ubi moverit ignes O b přen. vymanit se, vybědnouti z něčeho: *ex diurnis tenebris C, e caeno C 2* nepřech. vynořit se, vybědnouti, vyjít, ujít, vystoupit **a** vl. *e vadis, ex alto C; de paludibus; in lucem L; in campos L; e regno C; absol. o východu hvězd: sonum insuper emergentis (sc. solis) audiri . . persuasio adicit T; emersas in lucem noctes O b zvl. o vzniku lidí, rostlin i jin. věcí: *e quibus cum emersit (sc. vaginis) C c* přen. vzejít, zvednouti se; dostati se: *ex illo mari bella C; ex miserrimis sordibus C; e naufragiis L; ex quo magis emergit C* vyplývá.**

**Ēmerita**, *ae, f.* město v Lusitanii (nyn. Merida); odt. adj. **Emeritēnsis**, *e* emeritský; subst. **Emeritēnsēs, ium, m.** Emeričané.

**ēmeritus**, *ī, m.* [*emereor*] vysloužilec.

**ē-mētior**, *īrī, mēnsus sum* vyměřit **1** pív. *spatium oculis V 2* přen. **a** procestovati, projít, proputovati: *freta, terras V, regionem L; quantum itineris, silvas, gentes Cr b* překročit, přežít: *terminos Cr; annos T c* měřením přidělit, propůjčit: *alqd patriae H; voluntatem C. Part. emēnsus j. adj. v. t.*

**ē-metō**, *ere* požit (žnu): *plus frumenti agris H.*

**ē-micō**, *āre, micuī, micātum* zakmitnout se, zablesknout se, vyšlehnout, zazárit **1 a** *ab omni parte caeli e. fulgura coeperunt Cr b* vúbec o rychlém pohybu něčeho; vyrazit, vyskočit, vyletět: *Nisus emicat V; iuvenum manus in currus V* vymrští se; *equus emicat V* střekuje; o krvi vytrysknout: *crur alte emicat O 2* přen. objevit se: *Agrippinae pavor T; vyniknout, vyznamenat se: magnitudine animi Cr; verbum emi-*

*cuit si forte decorum H* jestliže se zne- nadání zaleskne; *scopulus emicat O* vyniká.

**ē-migrō**, *āre, āvī, ātum* nepřech. vy- stěhovati se: *domo, e vita C*.

**ēminēns**, *entis* [*emineo*] vynika- jící, vyčnívající, vysoký **1** pův. *trabes, promuntoria, arbores, saxa* **2** přen. vý- tečný, znamenitý: *eloquentia T; orato- res T*.

**ēminenter**, adv. [*eminens*] vynikavě, vynikajícím způsobem.

**ēminentia**, *ae, f.* [*eminens*] vyvý- šenost: *non habent ullam eminentiam C* nevynikají; *in umbra et in eminentia C* ve stínu a ve světle.

**ēmineō**, *ēre, uī*, — [srov. *minae*] vy- čnívati, vynikati, trčeti, strměti, vypínati se **1 a** absol. *vallum, stipites ex terra Cs; moles aquā eminebat Cr* z vody; *hasta in partes ambas O; plura spicula in adversum Cr* **b** (do moře) vybíhati: *iugum in mare Cs* **2** přen. vynikati, vystupovati = býti patr- ný **a** ob. *audacia, animus, indignatio, vox, verba, illuminatum C* **b** zvl. vyni- kati nad jiné, předčítí, převyšo- vati: *Demosithenes inter omnes C; robo- re corporis Cr*. Part. *eminens* j. adj. v. t.

**ēminiscor**, *ī, ēmentus* sum [srov. *me- mini, mens, comminiscor*] vymysleti.

**ēminus**, adv. [*ex a manus, srov. commi- nus*] (z ruky daleko), z dálky, z da- leka (opak *comminus*) **1** term. techn. ve vojenství o boji a střelách: *e. fundis, sagittis pugnare Cs; sagittis saxisque e. certare T; oppugnationem e. incipere T; e. obruti telis Cr; tela iacere Cr* **2** vůbec z dálky: *faces eminus... iaciebant Cs; opem ferre O; licet eminus esse for- tibus O*.

**ē-mīror**, *ārī* velice se něčemu diviti, žasnouti alqd nad něčím: *aspera ae- quora H*.

**ēmissārius**, *a, um* [*emitto*] vysílací **1** adj. *caper e. Vt* vypouštěný na poušť **2** subst. **a** *ēmissārium, iī, n.* výtok, výpust **b** *ēmissārius, iī, m.* (zvláštní) posel, ob. zvěd, vyzvědač, náhončí: *excursor et e. C; zřízenec, drabant Vt*.

**ēmissicius**, *a, um* [*emitto*] vysílaný na zvědy, vyzvědný.

**ēmissiō**, *ōnis, f.* [*emitto*] vypuštění **a** pův. *anguis C* **b** přen. *graviore telorum emissiones C* výstřely.

**ē-mittō**, *ere, mīsi, missum* vysí- lati, vypouštěti **1 1** vúb. *tabulas emisi in omnes provincias C, exercitum in Asiam N, essedārios ex silvis Cs, cohortes ex statione Cs, pabulatum;* o knize: do veřejnosti pustiti, vydati: *non erit emissio reditus tibi H* **2** spec. **a** o střelách *tela, pila, hastam, saxa, lapides, spicula, sagittas* vystřelovati, stříletí, metati; *aculeum in alqm C* žahadlo pustiti, bodnouti někoho; *ful- mina* blesky metati **b** o tekutinách: *aquam ex lacu L, lacus emissus C* vy- puštěné; *lacrimas O* prolévati; *flumen, sanguinem* **c** o hlasu, slovech, řeči: *vo- cem C* vydávati; *nullam vocem emit- tere L* ani nehlesnouti; *animam* vy- pustiti; *argumenta, facetum dictum C* **d** někoho odněkud vykázati, vyhos- titi, zahnati: *Catilinam ex urbe emi- simus C* **II** pustiti, upustiti, vy- pustiti, propustiti, nechati jíti **1** vúb. *ex iudicio, gratiā emitti C; ple- rosque celant et noctu per vallum emit- tunt C; leonem Cr; scutum manu Cs;* metaf. *certamen manibus L; hostem de manibus L; emissa de manibus res est L* unikla pod rukama; *ex eo loco an- cillarum beneficio emissus est C* **2** spec. na svobodu pustiti: *emissus est e (de) carcere C; e vinculis, e custodia C; manu emittere alqm* na svobodu pro- pustiti; o zajatcích propustiti: *ex obsidione eos e. L; sub iugum e. L* pode jho poslati a propustiti.

**emō**, *ere, emī, emptum* pův. bráti; ob. za peníze bráti, kupovati **1** vl. *frumentum, bona, hortulos;* od koho *ab algo;* určení ceny zač? abl. nebo gen. ceny: *duobus milibus nummum C, magno; emit tanti, quanti Pythius voluit C, minoris aut pluris C* levněji nebo dražé; *male C* draho; *care H* draho; *dimidio carius* o polovici dražé; *bene lacino; alqd in publicum L* něco pro obec; *ex empto* podle tržní smlouvy, koupí; *empta dare debebant C* jakožto kou- pené, za náhradu **2** přen. vykoupiti, zakoupiti, koupí získati: *fidem, iusiu-*

*randum, alqm dote, pulmenta laboribus H, voluptatem dolore H, percussorem in alqm Cr, animos militum T; emptā pax, emptus plausus; empti iudices* podplacení.

**ě-moderor, āri** zmirňovati: *dolorem O*.

**ě-modulor, āri** zpěvem vytvářeti: *Musa, per undenos emodulanda pedes O M.*, jejíž píseň bude zpívána . . .

**ěmolimentum** viz *emolumentum*.

**ě-molliō, ire, ivi, itum** změkčiti **1** pův. *humor fundas et amenta L* rozmočiti **2** přen. **a** zmírniti, obměkčiti, zlahoditi: *mores O b* změkčilým učiniti, zchoulostiviti, zmalátniti: *quos pax emollierit T; hostis emollitus amoenitate Asiae L; exercitum L*.

**ěmolumentum, i, n.** (později *ěmolimentum*) [*e-molere* vymletí; tedy vl. výmelek] vždy metaf. **a** užitek, zisk, prospěch: *ad maleficium nemo conatur sine emolumento accedere C; boni nullo emolumento impelluntur in fraudem C; emolumenta pacis T* výhody míru **b** práce (za nějakým ziskem konaná), námaha, úsilí: *neque exercitum sine magno emolumento contrahere posse Cs*.

**Emona, ae, f.** nyn. Lublaň.

**ě-moneō, ēre** napomínati.

**ě-morior, emori, emortuus sum** zemřítí, umřítí **1** pův. *neque tuorum quisquam potuit e. praeter corpus C; e. per virtutem S* zmaužile **2** přenes. odumřítí, vymřítí, vyhynouti, zajítí (o věcech neživých i abstr.): *terra emoriens Cr* odumírající; *laus eorum e. non potest C*.

**ě-moveō, ēre, mōvi, mōtum** odstraniti ven **1** pův. **a** o živých bytostech: *alqm e foro L; de medio L; curiā, senatu* vyloučiti; *militēs emoti aedificiis L; dura emovere loco me tempora H* násilím vytrhly **b** o neživých věcech: *muros V* v základech otrástiti; *emoti procumbunt cardine postes V; emota tridentis fundamenta V **2** přen. zahrnati něco: *pestilentiam ex agro Romano L; curas dictis V; emovit veterem mire novus (morbus) H*.*

**Empedoclēs, is, m.** [Ἐμπεδοκλῆς]

filosof z Akragantu kol. 450 př. n. l., učitel Gorgiův. Odt. adj. **Empedoclēus, a, um** Empedoklův, empedoklovský: *sanguis C; Empedoclēa, ōrum, n.* učení Empedoklovo.

**emphasis, eos, f.** [ἐμφασις] t. t. rétor. důraz, výraznost.

⟨**emphaticus, a, um** [emphasis] důrazný, výrazný; vzrušený.⟩

**empīrici, ōrum, m.** [ἐμπειρικοί] empirikové, lékaři, léčící na základě pouhé zkušenosti *C* (op. *methodici*).

**emplastrum, i, n.** [ἐμπλαστρον] náplast.

**Emporia, ōrum, n.** [Ἐμπορία] vl. místa obchodní, Emporie, krajina u Malé Syrtý v Africe.

**Emporiae, ārum, f.** [Ἐμπορία] Emporie, město v sev.-vých. cípu Hispánie, nyn. Ampurias. Odt. **Emporitāni, ōrum, m.** Emporijané.

**emporium, i, n.** [ἐμπόριον] tržiště, trhoviště, skladiště, místo obchodní.

**ěmptiō, ōnis, f.** [emo] koupě, nákup: *partem eius praeda devoraverant emptiones C; e. fundi, frumenti, agrorum, bonorum C*.

**ěmptitō, āre, āvi, ātum** [emo] (opětovně) kupovati: *qui talem operam emptitasset T*.

**ěmptor, ōris, m.** [emo] kupec: *cum idem expediet emptori et venditori C; bonorum C; dedecorum pretiosus emptor H* jeň hanbu draho vykupuje; *fricti ciceris emptor H* opis za „nevzdeľaný lid“.

**Empulum, i, n.** město v Latii.

**ě-mulgeō, ēre, mulsi, mulsum** vydojiti; přen. *paludem* vyčerpáti *Ct*.

**ě-mundō, āre, āvi, ātum** vyčišťovati.

**ě-mungō, ere, mūnxi, mūnctum** vysmrkati **1** pův. se e. nebo emungi vysmrkati se **2** přen. (*homo*) *emunctae naris H* (člověk) jemného čichu (jenž hned vřdí chybu druhého); někoho o něco ošiditi, zrak někomu vytrítí: *Pythias emuncto lucrata Simone talentum H* napálila Simona o . . .; - ⟨vydí-rati, ždímatí alqm re něco z někoho⟩.

**ě-mūniō, ire, ivi (ii), itum** náležitě opevniti: *locum arcis in modum L; postes V; zdí obehnati: opere emunitus*

*locus L*; odtud *silvas ac paludes T* cesty stavěti lesy a bažinami.

**ēn**, interj. [srov. ἤν] **1** tázaací zdali, což, zvl. v citových otázkách; často *en umquam?* nebo *enumquam?* zdali kdy: *en umquam fando audivistis? L* **2** hle! hled! viz! vida!: *en ad quem legatos mittamus! C*; při výrazu nevole: *en hic est nostri contemptor O*; - při subst. a zájm. **a** v nom. *en Priamus V*; *en ego O* **b** v dat. *en tibi L* **c** v ak. *ellum, ellam Pt Tr = en illum, en illam* hle on, hle ona; *en quattuor aras V*; *en causam, cur C*; - uvozuje imperativ: *aspicite en! O*; *en accipe V*; *en age, segnes rumpe moras V*.

**ēnarrābilis**, *e* [enarro] vypověditelný: *clipei non enarrabile textum V*.

**ē-narrō**, *āre, āvī, ātum* vypovídati, vypravovat, vykládati, líčiti: *res gestas e. C*.

**ē-nāscōr**, *nāscī, nātus sum* vl. naroditi se; o rostlinách i vůb. vzrůsti, vyrůsti: *capillus L*; *laurea in puppi navis enata L*; *in latitudinem enati rami C*; *medio alveo enata insula Cr* povstal.

**ē-natō**, *āre, āvī, ātum* vyplovati, plváním se zachrániti: *si fractis enatat exspes navibus H*; přenes. vyplovati (vybřísti) z nespází, pomoci si: *reliqui habere se videntur angustiūs, enatant tamen C*.

**ē-nāvātus**, *a, um* úplně vykonaný: *opera* var. *T*.

**ē-nāvigō**, *āre, āvī, ātum* **1** pův. s lodí (na lodi) vyplouti: *enavigare prope-rant Cr* **2** přen. *ex quibus tamquam e cotibus enavigavit oratio C* dostala se na volné moře; básn. *unda omnibus enaviganda H* po níž každý se musí plaviti, kterou každý musí přeploviti.

**Enceladus**, *ī, m.* [Ἐγκελάδος = uvnitř hřmotící] Enkelados, gigant od Dia bleskem zasažený a Etnou pokrytý.

<**encōmiastēs**, *ae, m.* [ἐγκομισαστής] chvalořečník.>

**encōmium**, *ī, n.* [ἐγκώμιον] chvalořeč.

**endo** [sr. ἔνδον] arch. adv. a předl. = *in: endo caelo* arch. u *C*; *endo plagas*

*caelestum :: Ennius*; ve složeninách: *endoplorato = implorato*: zákony XII desk u *C*.

**Endymiōn**, *ōnis, m.* [Ἐνδυμίων] Endymion, myth. krásný jinoch; Selene se do něho zamilovala a sestoupila s nebe, aby jej ve spánku líbala. Podle jině báje k věčnému spánku odsouzen pro svou lásku k Heře.

**ē-necō** n. **ēnicō**, *āre, necuī, enectus* usmrtiti **a** pův. *aves, angues, pisces* **b** přen. umořiti, vyčerpati, vysíliti, utýrati: *enectus siti Tantalus O*; *fame, frigore, illuvie, squalore enecti L*; metaf. *pars animae ... inopia enecta C*.

**ēnervātus**, *a, um* [enervo] vysílený, slabý, mdlý: *homo C*, *philosophus C*; *ratio et oratio C*; *enervati atque exsangues C*.

**ēnervis**, *e* [ex a nervus] vl. bez svalů a šlach: vysílený, slabý, mdlý: *orator T*.

**ēnervō**, *āre, āvī, ātum* [enervis] vysílit, zeslabiti: *non plane me enervavit senectus C*; *corpora, animos L*; *vires H*. Part. *enervatus* j. adj. v. t.

**Engonasi** (-in) [ὄ ἐν γόνασσι] Klečící: *genibus quia nixa feratur C* souhvězdí Herkula na sev. obloze, starými zvané *Nixus*.

**Enguinus**, *a, um* enguijský: *civitas* město na sev. Sicílii poblíž Himery; obyv. jeho **Enguīni**, *ōrum, m.* Vlastní název města *Engyon, yī, n.*

**ēnicō** viz *eneco*.

**enim** (srov. *nam*) spojka stávající za slovem nebo skupinou slov, velmi zřídka na začátku věty **1** význ. odůvodňovací nebo ť: *Sextus enim Roscius reus est C*; vždyť: *notum enim vobis carmen est C*; o spojení *quid enim?* viz *quis* **2** význ. vysvětlovací totiž: *genus est enim eiusmodi C*; *arbor enim est O*; *de corpusculorum (ita enim appellant atomos) concursione ... C* **3** význ. tvrdící zajisté, ovšem, jistě, opravdu, vskutku, skutečně: *in his est enim alqa obscuritas C*; *sus, quam Aeneas tibi enim mactat V* (ovšem). Někdy více adversativně: *Metilius id enim ferendum esse negat L* (ovšem sice). Zvl. spojení **neque enim**: *neque enim tolerare potuit O*; *nec enim, dum eram vobiscum, animum meum*

*videbatis* C vždyť přece ne . . . Často bývá **at enim**: *at enim Caesari imperium dedi* C; nebo **sed enim** (ἀλλὰ γάρ) vždyť zajisté: *progeniem sed enim Troiano a sanguine duci audierat* V obsahuje vlastně myšlenku: *sed Carthagini metuebat, audierat enim*.

**enim-vērō**, adv., zesílené a stupňované *enim*, neboť, vskutku, neboť zajisté, zajisté, opravdu zvl. na zač. věty: *enimvero ferendum hoc non est* C; *enimvero mirari satis non queo* C; ale i za slovem: *ille enimvero negat* C; *hic enimvero* (ovšem) *tu exclamas* C; s příděchem ironickým: *enimvero senatus indignari* L; *tum enimvero consul . . vociferari* L; ve smyslu advers., zvl. ve spojení **verum enimvērō**: *verum enimvero . . victoria in manu nobis est* S ale vskutku.

**Enipeūs**, eī, m. [Ἐνιπέυς] řeka v Thessalii a pramenicí na hoře Othrys, nyn. Karissa, přítok Apidanu **b** pramenicí na Olympu, pobřežní říčka L.

**ē-niteō**, ēre, nituī, — zastkvíti se, zasvitnouti **1** pův. *fruges enitet* C, *campus enitet* V leskne se (o hroudách čerstvě zoraných) **2** přen. *decus enitet ore* V; stkvíti se, vynikati: *in orationibus Demosthenes* C; *Athenae prope cunctis gentibus enitebant* C.

**ēnitescō**, ere, nitui, — [eniteo] zastkvíti se, zasvitnouti **1** pův. *enitescis pulchrior* Mto **H** **2** přen. *ubi virtus enitescere posset*; *studiis honestis et eloquentiae gloriā* T.

**ē-nitor**, nīti, nīxus a nīsus sum namáhavě se dostati ven, vydrati se, vydrápati se, vyléztí odněkud **1** pův. *adeo erat impedita vallis, ut in adscensu, nisi sublevati a suis, primi non facile eniterentur* Cs; *tandem Vitellius in editiora enisus* T; *in verticem montis* Cr; *dum per angustias aditus enituntur* T; *enisae legiones in aperta* T; *per undas* Cr, *fluctus* L; též s ak. *Pyrenaeum eniti* T vystoupiti na . . .; o úponkách révy: *viribus eniti quarum assuescant* (vites) V vzpínati se **2** přen. namáhati se, snažiti se: *enitendum est Miloni, ut tueatur dignitatem suam* C přičiniti se; *lacerare ferro et frangere enitar* H; *simul eniterer domi militiae-*

*que quam maximo usui esse populo Romano* S; *enitimini, ne ego meliores liberos sumpsisse videar* S. Též ve význ. pas. *ab iisdem enisum est, ne . . . decretum fieret* S **3** přech. spec. (se vzepřením) slehnouti, poroditi: *quem Pleias enixa est* O; *Roxane praegnans est: optamus marem enitatur* Cr; *coniunx sex partus enixa* T; *sus triginta capitum fetus enixa iacebit* V; s abl. *enixa est utero . . . infantem* O. Part. *enixus* j. adj. v. t.

**ēnixē**, adv. [enixus] s námahou, pracně, vytrvale, usilovně.

**ēnixus**, a, um [enitor] pracovitý, (usilovně) činný, příčinnivý, horlivý.

**Enna, Ennaeus, Ennēnsis** viz *Henna, Hennaeus, Hennaensis*.

**Ennius**, iī, m. Q. básník římský (\* kol. 240, † 169) z Rudí v Kalabrii (odtud *Calaber*). Mimo četné tragedie, komedie a satiry napsal ep. báseň *Annales* v 18 kn., v níž líčil dějiny římské od příchodu Aeneova do Latia až do své dohy (zach. jen ve zlomcích). Zavedl hexamet místo dotavadního verše saturnského.

**ē-nō**, āre, nāvī, nātum vyplovati; plováním uniknouti: *pars in Erythraeum enarunt* L plováním se zachránili; přen. *Daedalus . . enavit ad arctos* V zachránil se letem.

**ēnōdātē**, adv. [enodatus od enodo] zřetelně: *narrare* C; *enodatus explicare* C.

**ēnōdātiō**, ōnis, f. [enodo] vl. rozuzlení; přen. vysvětlení, vyložení, výklad: *nominum* C.

**ēnōdis**, e, [ex a nodus] bez uzlů, bez suků, hladký: *truncus* V.

**ē-nōdō**, āre, āvī, ātum **1** zbaviti uzlů n. suků **2** přen. vysvětliti, objasniti: *in enodandis nominibus laborare* C t. j. v etymologii; *praecepta enodata diligenter exponere* C rozbořem pečlivě vyložiti.

**ēnormis**, e [ex a norma] od pravidla odchylný, nepravidelný: *huc et illuc flexi atque enormes vici* T; nesmírný, ohromný: *spatium, hasta, gladius* T.

**ē-nōtēscō**, ere, nōtuī, — [inchoat. k \*noteo od notus] státi se známým, rozněsti se: *quod ubi enotuit* T.



**ěnsifer**, *a, um* [*ensis a fero*] nosící meč: *Orion O*.

**ěnsiger**, *gera, gerum* [*ensis a gero*] nosící meč, mečem vládnoucí.

**ěnsis**, *is, m.* meč: *aureus V; falcatus (hamatus) O* srpovitý, zakřivený meč (Perseův); básn. plur. *Diomedeos Aeneas fugerat enses O = ense*.

**Entellinus**, *a, um* entellský, z Entelly, města na Sicilii nedaleko Selinuntu: *senatus*; subst. **Entellini**, *orum, m.* Entellané *C*.

**entheus**, *a, um* [ἔνθεος] 1 pas. bohem naplněný, nadšený, ve vytržení jsoucí 2 akt. působící vytržení.

**enthymema**, *atis, n.* [ἐνθύμημα] term. techn. v rétorice: dovozování, dokazování, usuzování.

**ě-nübō**, *ere, nūpsī, nūptum* vyvdati se 1 pův. do jiné občanské n. společenské třídy: *e patribus (Virginia) enupserat L* ze stavu patricijského 2 vůb. provdati se: *extra filias, quae enupsissent prius, quam in populi Romani potestatem venirent L*.

**ěnucleātē**, adv. [*enucleatus*] jadrně, jasně, jednoduše (opak *ornate*): *e. dicere C*.

**ěnucleātus**, *a, um* [*enucleo*] (vl. vyloupaný), čistý, jadrný, jednoduchý: *enucleatum genus (dicendi) Antonii C*.

**ěnucleō**, *āre, āvī, ātum* [*ex a nucleus*] vl. zbavovati zrn, jader; přen. pečlivě vypracovati, zevrubně vyjádřiti, jasně vysvětliti: *acu quaedam enucleata argumenta C; enucleata suffragia C* s rozvahou a přesvědčením odevzdané, čisté; *rem enucleare C*. Part. *enucleatus* jako adj. v. t.

**ěnumerātiō**, *ōnis, f.* [*numero*] výčet, výpočet: *singulorum argumentorum C, oratorum C*; rétor. opakování řečeného, rekapitulace: *epilogus si enumerationem rerum habet C*.

**ě-numerō**, *āre, āvī, ātum* vyčísti, vypočítati: **a** *pretium C, dies Cs, stipendia L* **b** sm. řadou uvést: *quae victis acciderent, enumeravere S; istius facta omnia C, proelia N, triumphos O*.

**ěn-umquam** viz *en*.

**ěnuntiātiō**, *ōnis, f.* [*enuntio*] výpověď, výrok, věta: *omnis e., quod ἀξιωμα dialectici appellant C*.

**ěnuntiātum**, *ī, n.* [*enuntio*] výpověď, výrok, gram. věta: *Epicurus concedit omne e. aut verum aut falsum esse C*.

**ě-nuntiō**, *āre, āvī, ātum* vl. ven oznámiti, vynésti, pověděti **a** *quod tacendum putavi C; dolum Ciceroni S; mysteria C, sociorum consilia C; nostra consilia hostibus enuntiare Cs*; absol. *ne quis enuntiaret Cs* **b** přen. vyprávěti, vysloviti, pronésti něco: *sententias breviter C; quidquid enuntietur C* cokoli se vyprávěti; *rem verbis C*. Part. *enuntiatum* j. subst. v. t.

**ěnūptiō**, *ōnis, f.* [*enubo*] vyvdání se: *gentis e. L* právo vyvdati se z rodu.

**ě-nūtriō**, *īre, īvī, ītum* vyživovati, vychovávat: *puerum sub antris O* odchovati.

**1. eō**, *īre, īvī* (zř. *īvī*), *itūrus* [srov. εἶμι, jíti] jíti (též sm. jeti, plouti, plouti, běžeti) 1 pův. **a** bez označení směru a cíle: *copias suas non ituras esse N* že nebudou chtít táhnouti; *i lictor C; ite, ferte citi V; iron. i nunc et versus meditare H*. S akus. vnitř. předm.: *incomitata videtur ire viam V; itque reditque viam V* sem tam chodí; *iter altum ire V; viam longam ire V*. S bližš. urč. způsobu: *quae comes isse marito fertur O* jakožto průvodkyně; *praecipitem ire L, celeriter ire C; tuto C; maximis itineribus L* nejrychlejšími pochody; *mores eunt praecipites L* upadají. Zvl. označení druhu pohybu: *pedibus ire L* pěšky, též po suchu; *equo, equis L V* jeti na koni; *bigis it Turnus in albis V; curru, plauastro L* na voze jeti; *Argiva phalanx navibus (puppibus) ibat V O* na lodích plul; i bez toho označení: *equites ibant V jeli; alis O* letěti; *ventus adspirat eunti V* letící Iridé **b** východisko a místo označeno: abl. *sacris ire O* od oběti; *portis V* z bran; abl. s předl.: *a navibus V; de imis sedibus V; e consilio V; ibam forte viā sacrā H; quā viā itur Hennam C; eodem itinere ire L* **c** cíl označen **a** ak. *nos . . . sitiētes ibimus Afros V* k *A.*; *pompam funeris O* na pohřeb; *infutias ire Cr* zapírat. Zvl. často supinum: *venatum ire V* jíti na lov; *cubitum ire C* jíti spat; *dormitum H, deiectum H*;

metaf. *ultum ire Cr*; *servitum ire V* chtítí sloužítí. V tomto spojení též inf. pas. *iri* k utvoření pas. inf. fut.: *laudatum iri β* předl. s ak.: *in exilium C*; (*pedibus*) *ire in sententiam alcis CL* přidati se k mínění někoho (o hlasování v senátě); *in crucem, in malam rem Pt* k čertu; *in hostem VL*; *ad caelum V*; *ad opus O*; *ad cenam*; *contra hostes Cs*; *dictis it contra dicta tyranni V* sm. odporuje; *tu ne cede malis, sed contra audentior ito V*; *obviam ire* vstříc jítí; překaziti něco *γ* dat.: *ibat . . . bello Virbius V* do boje; *ire suis subsidio* na pomoc **II** přen. o věcech neživých **a** vüb. *it fumus in auras V* vznáší se; *it naribus sanguis V* teče; *sudor in artus V* vyřází; *Euphrates it V* proudí; *unde it mare proruptum* (v. t.) *V* vychrluje se; *sagitta O* letí; *hasta V*. Zvl. ve význ. měniti se v něco, přecházeti: *sanguis it in sucos O*; *brachia in ramos O*. O věcech nehmotných: *it clamor ad aethera V*; *fama it per urbes V* jde; *rumor per oppida O*; *si non tanta quies iret V* nastal; *pugna it ad pedes L* začíná se boj pěších (vl. dochází na pěšáky) **b** zacházeti, zanikati: *eunt dies H*, *eunt anni O*, *sic eat, quaecumque lugebit hostem L* sm. tak ať zahyne; *sex mihi natales ierant O* uplynuly **c** pokračovati, dařiti se, vpřed jítí: *ut res ire coepit C*; *nutu Iunonis eunt res V*; *incipit res melius ire Cs* **d** jítí za nějakým cílem: *in poenas ire VO* k potrestání; *ibatur in caedes* šlo se za . . . (= pomýšlelo se); *in scelus ire O* k zločinu přikročiti; *in lacrimas ire V* dáti se do pláče **III** Významy zvláštní **a** ve vojenskvi: *ad arma ire L* zbraně se chopiti; *ad saga i. C* (jítí pro vojenské pláště =) chopiti se zbraní; *in aciem ire T* stavěti se do šiku; *in ordines ire Cr*. Ve sm. útočiti (jítí na něco): *in Capitolium L*; obyč. *adversus* a *contra* *alqm* **b** polit. *in partem alqam ire L* přidati se k straně; *in suffragium ire L*; *in consilium ire Cs* = *sententias ferre c* v soudnictví: *ad iudicem ire, in ius* před soud; *in possessionem ire C* v držení se uvázati.

2. eō, adv. [*is* srov. *quo*] **I** ve význ. čistě místním tam **1** na ot. kde?: *cum tu*

*eo quinque legiones . . . haberes C*; zvl. ve spojení *eo loci* (gen. part.) na tom místě; přen. *res erat eo iam loci C* již tak daleko **2** na ot. kam? *eo postquam ventum est C*; *Adherbal ubi intellegit eo processum S* že až na to došlo; *postquam eo ventum est, unde . . . S* tak daleko, že odtamtud; *eo prorumpit hominum cupiditas C* až tak daleko; *res eo crevit L* do té míry; *sciscitandoque eo pervenit L* k tomu výsledku; = přenes. *eo accedebat, quod C* k tomu přistupovalo to, že . . .; s gen. part. tak daleko, až tam v . . .: *eo vecordiae processit S* tak daleko v zběsilosti, až k takové zběsilosti; *eo miseriarum venturus eram S*; *eo consuetudinis res est adducta L*; *eo rerum ventum erat Cr* tak daleko došlo **II** ve význ. časovém do té doby, až do té doby, až potud, tak dlouho — až: *usque eo non moleste tulit, donec . . . C*; *bibitur usque eo, dum . . . C*; *usque eo se tenuit, quoad . . . C* **III** ve význ. modálním a jako abl. mensurae **1** absol. do té míry, tak velice: *eo custodias hostium fallebant L*; někdy spojeno s *usque*: *usque eo crevit, ut C*; *usque eo despiciere N* **2** s kompar.: *eo magis* o to více, tím více; *obtestor vos atque eo magis . . . C* a to tím více; *quo studiosius absconditur, eo magis enitet C* **IV** ve význ. účel.: proto, s tím úmyslem, za tím účelem: *non eo dico, quo mihi veniat in dubium C*; *eo scripsi, quo plus auctoritatis haberem C*; *eo natus sum S* **V** ve význ. odáv.: proto, z toho důvodu: *frater es, eo vereor C*; *plausus eo praetermissus, quia C*.

**eōdem**, adv. [*idem*, srov. *eo*] **1** na ot. kde? tamtéž, na témž místě: s gen. part. *eodem loci* na témž místě **2** na ot. kam? tamtéž, na totéž místo **a** místně: *eodem profectus est C* **b** přen. *eodem pertinere Cs*; *haruspicias dicta eodem intendere videt S* že tamtéž míří; *accedunt eodem multa merita C* k tomu také.

**eōpse** arch. = *ipso*.

**Eōs**, —, f. [Ἠώς] = *Aurora*, bohyně ranních červánků, Zora: *proxima victricem cum Romam inspexerit Eos O*. Odt. adj. **Eōsus**, a, um **a** ranní, jitřní,

za jitra: *Eoae Atlantides abscondantur*  
**V b** východní, na východě: *Eoae*  
*domus Arabum V*; *Eoum caelum O*,  
*Eoae partes H, fluctus H, Indi O, acies*  
*V*. Subst. **Eōus, ī, m.** **a** (sc. ἀστήρ)  
 jítřenka: *terras irrorat E. V b* (sc. *e-*  
*quus*) název jednoho koně slunečního **O**  
 c (sc. *homo*) východní člověk, východ-  
 čan: *Gallus et Hesperis et Gallus notus*  
*Eois O* Východu; *gener adversis instruc-*  
*tus Eois V* nepřátelskými voji vý-  
 chodními.

**Epaminōndās, ae, m.** [Ἐπαμειών-  
 δας] Epameinondas, vojevůdce a stát-  
 ník thébský \* kol. 418, † 362 v bitvě  
 u Mantineie.

**Epaphrodītus, ī, m.** propuštěnec  
 Neronův *T*.

**Epaphus, ī, m.** [Ἐπαφος] Epafos,  
 syn Diův a Iin v Egyptě uctíváný  
 jako bůh (Apis) *O*.

ēpar viz *hepar*.

**Epēus, ī, m.** [Ἐπειός] Epeios, syn  
 Panopeův, tvůrce koně trojského: *fa-*  
*bricator doli E. V*.

**ephēbus, ī, m.** [Ἐφηβος] jinoch (ve  
 věku 16 až 20 let).

**ephēmeris, idis, f.** [Ἐφημερίς] de-  
 ník (pro záznamy událostí, vydání a  
 příjmů).

**Ephesus, ī, f.** [Ἐφεσος] Efesos, mě-  
 sto maloasijské naproti ostrovu Samu,  
 u řeky Kaystru, se slavným chrámem  
 Artemidiným. Odt. adj. **Ephesius, a,**  
*um* efeský: *Diana C L*; *pecunia Cs*  
 peníze uložené v chrámě Artemidině.  
 Subst. **Ephesii, ōrum, m.** Efesané.

**Ephialtēs, ae, m.** [Ἐφιάλτης] zrádce  
 Řeků v Thermopylách.

**ephippiārius, iī, m.** [ephippium]  
 sedlář.

**ephippiātus, a, um** [ephippium] na  
 koni osedlaném jezdící: *equites Cs*.

**ephippium, iī, n.** [Ἐπίππιον] čabra-  
 ka; sedlo: *ephippiis uti Cs*; přisl. *optat*  
*ephippia bos H* sm. jest se svým osudem  
 nespokojen.

**ephorus, ī, m.** [Ἐφορος] vl. dozorce,  
 dohlizitel) eforos, úředník ve Spartě  
 s mocí soudní i vojenskou; eforů bylo  
 pět; měli veliký vliv na ostatní úřady  
 i na samé krále.

**Ephorus, ī, m.** [Ἐφορος] Eforos, řecký  
 dějepisec z Kum aiolských, žil kol-  
 lem 340 př. n. l.

**Ephyra, ae i Ephyrē, ēs, f.** [Ἐφύρα]  
**1** starší název Korintu *O*. Odt. adj.  
**Ephyraeus, a, um** efyrský, korinth-  
 ský: *Creusa O*; též **Ephyreus, a, um**:  
*Ephyreia aera V 2* nymfa, dcera Okea-  
 nova *V*.

**Epicharmus, ī, m.** [Ἐπίχαρμος]  
**1** Epicharmos, básník komedií asi v l.  
 540—450 z ostrova Kou, později v Sy-  
 rakusách se usadivší (odt. *Siculus H*)  
**2** název jedné básně Enniovy *C*.

**Epiclērus, ī, f.** [Ἐπίκληρος] Epi-  
 kleros = Dědička, titul jedné veselo-  
 hry Menandrovy *C*.

**epicōpus, a, um** [Ἐπίκοπος] vesly  
 opatřený: *phaselus C*.

**Epicratēs, ae m.** [Ἐπικράτης] **1** vl.  
 Všemocný, vše ovládající: *Pompeius C*  
**2** rétor athénský **3** Agyriňan (Agyrion  
 město na Sicilii).

**Epīcūrus, ī, m.** [Ἐπίκουρος] Epi-  
 kuros, materialistický filosof řecký, nar.  
 342 př. n. l. na Samu, zakladatel „epi-  
 kurské“ školy. Odt. adj. **Epīcūrēus, a,**  
*um* epikurský: *medicamenta doloris* (=  
 rozkoše) *C*; subst. **Epīcūrēi, ōrum, m.**  
 epikurovci, stoupenci Epikurovi.

**epicus, a, um** [Ἐπικός] epický: *En-*  
*nius summus e. poeta C*.

**Epidamnos n. -us, ī, f.** [Ἐπίδαμ-  
 vos] starší název Dyrhachia, nyní Drač  
 (Durazzo).

**Epidaphnē, ēs, f.** [Ἐπιδάφνη] před-  
 městí antiochijské *T*.

**Epidaurus n. -us, ī, f.** [Ἐπίδαυρος]  
**1** město v Argolidě s chrámem Askle-  
 piovým, nyn. Pidoro **2** město v Jugo-  
 slavii, nyn. Cavtat nedaleko Dubrovní-  
 ka. Odt. adj. **Epidaurius, a, um** epi-  
 daurský; subst. **Epidaurius, iī, m.**  
 Epidauran (spec. = Asklepios).

**Epigonī, ōrum, m.** [Ἐπίγονοι] ‚Potom-  
 ci‘, synové sedmi vůdců proti Thébám,  
 název tragédie Aischylovy přeložené Acciem.

**epigramma, atis, n.** [Ἐπίγραμμα] ná-  
 pis (na podstavcích soch, náhrobcích atp.):  
*e. Graecum pernobile incisum est in basi*  
*C*; krátká báseň, epigram: *quod e. in*  
*eum fecisset C*.

**epilogus**, *i*, *m*. [ἐπίλογος] konec řeči, doslov.

**Epimenidēs**, *is*, *m*. [Ἐπιμενίδης] řecký básník a věstec z Kréty, jenž očistil Athény r. 596 z vraždy Kylona.

**Epimētheus**, *ei*, *m*. [Ἐπιμηθεύς] manžel Pandořin, bratr Prometheův; odt. **Epimēthis**, *idis*, *f*. dcera Epimetheova Pyrrha, manželka Deukalionova *O*.

**Epiphanēa**, *ae*, *f*. [Ἐπιφάνεια] Epifaneia, město v Kilikii.

**epiphania**, *ōrum*, *n*. i *ae*, *f*. [ἐπιφάνεια] zjevení, ÷ zjevení Páně.

**Ēpirus**, *i*, *f*. [Ἠπειρος] Epeiros, krajina u záp. pobřeží sev. Řecka od zálivu Ambrackého na sev. až k mysu Akrokeraunskému, proslulá chovem koní. Odt. jm. nár. **Ēpirōtēs**, *ae*, *m*. Epeiroťan, obyvatel Epeiru. Adj. **Ēpirōticus**, *a*, *um*, zřídka **Ēpirēnsis**, *e* epeirský.

**episcopus**, *i*, *m*. [ἐπίσκοπος] dozorce; ÷ biskup.

**epistolion** n. **epistolium**, *iū*, *n*. [ἐπιστόλιον] (krátký) dopis, psaníčko, lístek.

**epistula**, *ae*, *f*. [ἐπιστολή] dopis, list: *venio nunc ad litteras tuas, quas pluribus epistulis accepi C; epistulam solvere* dopis otevřiti; *epistulam anuli sigillo imprimere Cr* zapečetiti; *per epistulas* písemně; *epistularum officium* úřad tajemníka; *ab epistulis* tajemník.

**epitaphium**, *iū*, *n*. [ἐπιτάφιον] **1** náhrobní kámen, pomník **2** náhrobní nápis; epitaf, nekrolog (řeč, spis nebo báseň o zemřelém).

**epitaphius**, *iū*, *m*. [ἐπιτάφιος sc. λόγος] řeč pohřební.

**epitoma**, *ae* n. **epitomē**, *ēs*, *f*. [ἐπιτομή] výtah, výpis, naznačení obsahu nějakého spisu.

**epitŕrum**, *i*, *n*. [ἐπίτυρον] olivový salát.

**epōdos**, *i*, *m*. [ἐπὸδος] krátký verš následující po delším; meton. báseň takovými verši skládaná: *epodon liber H* kniha epod.

**Epona**, *ae*, *f*. (keltská) bohyně koní a oslů, uctívaná také u Římanů.

**epops**, *pis*, *m*. [ἔποψ] dudek, čistě lat. *upupa*.

**Eporedia**, *ae*, *f*. římská osada v Galii Předalpské, nyn. Ivrea v údolí Dory Baltey.

**Eporedorix**, *igis*, *m*. šlechtic aedujský, přívrželec Caesarův.

**epos**, *n*. jen nom. a ak. [ἔπος] epos, epická báseň.

**ē-pōtus**, *a*, *um* [srov. *potō*] vypitý **1** pův. *epoto medicamento L; venenum epotum C; poculo epoto C **2** přen. *terreno Lycus est epotus hiatu O* pohlcen.*

**epulae**, *ārum*, *f*. [srov. *epulum*] **a** pokrmy, jídla: *mesae exquisitissimis epulis exstruebantur C; vestis, blattarum epulae H; vino et epulis onerati S **b** hostina, hody: *inter epulas* za hostiny **c** přen. *animus saturatus bonarum cogitationum epulis C; oculis epulas dare Pt* pastvu.*

**epulāris**, *e* [epulae] při jídle, při hostině.

**epulō**, *ōnis*, *m*. [srov. *epulum*] správce hostiny; byli to *triumviri* nebo *septemviri epulones*, kněžské kollegium, obstarávající sváteční hostiny, spojené se slavnostmi a hrami.

**epulor**, *ārī*, *ātus sum* [epulum, epulae] jísti, hodovati, stolovati: *more Persarum luxuriosius N; gens epulata V* pohodovavši. S předm. v abl. (srov. *vesci*) *dapibus epulamur opimis V*; v ak.: *filium patris epulandum ponere mensis V* k jídlu předložiti; *non epulanda (corporā) fuerunt O* neměla sloužiti za potravu.

**epulum**, *i*, *n*. [srov. *epulae*] hostina, hod, kvas: *epulum populo dare C* uspořádati, dávat; *Iovis e. L* Jovovi uspořádaná; *e. funebre L* pohřební; *epuli dominus C* hostitel.

**Ēpytus**, *i*, *m*. [Ἐπυτος] **1** Trojan z družiny Aeneovy; odt. patron. **Ēpytidēs**, *ae*, *m*. syn Ē. Perifas **V** **2** král albbský *O*.

**equa**, *ae*, *f*. [fem. k *equus*] kobyła, klisna.

**eques**, *itis*, *m*. [equus] jezdec **1** pův. naproti *pedes* člověk na koni **a** vůb. *eques profectus L* t. j. na koni; *illum equitem sex dierum spatio transcurrisse Italiam L* koňmo; *Massylique ruunt equites V* na koních **b** term. techn. ve vo-

jenství jezdec, hromadně jízda naproti pěchotě: *equitum milia erant sex, totidem numero pedites velocissimi* Cs; *decurio equitum Gallorum* Cs; kolekt. *forti permixtus Etrusco Arcas eques* V; *eques sagittarius* T **2** jezdec jakožto člen stavu řím., zv. *ordo equester*: *quem tu si ex censu spectas, eques Romanus est* C; *equites dignitate senatoria* T; kolekt.: *si discordet eques* H jezdeckto; *satis est equitem mihi plaudere* H; humor. s narázkou na původ názvu: *Romani tolerant equites peditesque cachinnum* H.

**equester, tris, tre** zřídka **equestris**, e [eques] jízdní, jezdecký **a** vojen. *copiae equestres* sbory jízdní, jízda; *pugna equestris* **b** o jezdeckém stavu: *equester ordo, equestris familia*; *ex equestri loco profectus* C ze stavu jezdeckého; *anulus e.* zlatý prsten jakožto odznak stavu. Subst. mask. *equester* = *eques* jezdec, rytíř: *Iulius Densus* T.

**equidem**, adv. [zesíl. *quidem*] **a** jisticí: ovšem, zajisté, věru, vskutku. Stojí obyč. u první osoby za slovem důrazným: *dixi equidem et dico* H; *hoc e. solabar* V. Ale i u jiných osob: *vanum equidem hoc consilium est* S; *scitis equidem* S; řídceji na místě prvním: *equidem ego vobis regnum trado firmum* S; *equidem ego sic existumo* S **b** omezovací: aspoň: *equidem me Caesaris militem dici volui* Cs; *quod apud me equidem in confesso est* T; *quod equidem feci* Cr **c** připouštěcí: *sicce*, následují-li věty odporovací s *verum, sed, ceterum, tamen*: *vellem equidem vobis placere, Quirites, sed multo malo vos salvos esse* L.

**equile, is, n.** [equis] stáj pro koně, konírna.

**equinus, a, um** [equis] koňský: *seta* C žíně, *nervus* V tětiva žíněná; *pedes* O kopyta; *ope fidis equina* O spo-leháš na koňské nohy.

**equiria, um, n.** [equis] slavnost Martova s dostihy, konaná dne 27. února a 17. března.

**equitābilis, e** [equito] sjízdný, pro jízdu způsobilý: *planities* Cr.

**equitātus, ūs, m.** [equito] jízda **a** abstr.: *iter equitatu conficere* Cs koňmo **b** konkr. sm. jezdeckto, souhrn jez-

ců: *Caesar equitatum praemittit* Cs; *repente omnem equitatum . . . cursu tendere iubet . . .* S. Plur. *hic magnos equitatus exspectabat* Cs = oddíly jízdní; *quocumque accederent equitatus hostium* S.

**equitō, āre, āvī, ātum** [eques] jezdi-ti na koni **a** *ter circum adstantem equitavit* V; *neu sinas Medos equitare* H; *equitare, iaculari . . .* S **b** jako jezdec na vojně sloužiti: *cum in nostro exercitu equitaret cum suis equitibus* C **c** přenes. *Eurus per Siculas equitavit undas* H se proháněl.

**equuleus** nebo **eculeus, ī, m.** [equis] koník **a** hříbě: *bos equuleum peperit* L; *eculei argentei nobiles* C koničky **b** nástroj k mučení, dřevěný kůň: *imponi in equuleum* Cr; *in his equitabit eculeis* C; *vincla, verbera, eculeus* C.

**equus, ī, m.** (psáno též **ecus**; ak. *ecum* H V) gen. plur. *equum, equom* H [srov. aiol. ἔκκος, att. ἔππος] kůň **1** vl. **a** *obviam fit ei Clodius in equo* C; *equo merrere* L na koni sloužiti; *equo circumire* S objížděti; *equos remove* S odvésti; *equos equitibus detrahere* Cs vzíti; *ad equum rescribere* Cs vzíti někoho k jízdě, mezi jezdec; *equo vehi* jeti na koni; term. techn. *viris equisque* C neb *viris equis, equis viris* = s muži i s koňmi t. j. vší silou, vší mocí, též *equites virique* L; *ut equis viris Bruto subveniamus* C **b** meton. **a** *equi* = spřežení, vůz: *Quirinus Martis equis Acheronta fugit* H na voze; *iunctos conscendebat equos* V na válečný vůz **β** kůň závodní, odtud *equi* = dostihy: *pugilemve equumve dicit* H opěva vítěze v jízdě závodní; *studiis nunc arsit equorum* H po koňských dostizích **c** jakožto opak k *equa* hřebec: *equus in armenta tendit equarum* V **2** *equus bipes* V koníček mořský **3** *Equus* C = souhvězdí Pegasa.

**era** viz *hera*.

**ě-rādīcō, āre** [radix] s kořenem vytrhnouti, z kořene vyvrátiti.

**ě-rādō, ere, rāsī, rāsūm** vyškrabati, oškrabati **1** *terram, muscum* **2** o písmu sm. vyškrtnouti, vymazati: *Merulam albo senatorio erasit* T; přen. *elementa*

*cupidinis pravi H vymýtiti; tempora vitae O vymazati z paměti.*

**Erana**, *ae, f.* město v Kilikii.

**Erasinus**, *i, m.* řeka v Argolidě *O.*

**Eratō**, *ūs, f.* [Ἐρατώ] **1** Musa milostné lyriky (ἔρωος), pak vůbec = *Musa V 2* královna armenská *T.*

**Eratosthenēs**, *is, m.* [Ἐρατοσθένης] řecký zeměpisec a matematik, \* v Kyreně 275, za Ptolemaia Energeta bibliotekář knihovny alexandrijské, † 194.

**erciscō**, **erctum** viz *hercisco*.

**Erebos**, *i, m.* [Ἔρεβος] temnota, tma, odt. podsvětí: *Erebi de sedibus imis V; ingemuit regina Erebi O*; personif. bůh temnoty Erebus, syn Chaosův, jenž zplodil s Nocí Den: *tonat ore deos Erebumque Chaosque V.* Odt. adj. **Erebūs**, *a, um* z podsvětí, podsvětní, podzemní: *colubrae O.*

**Erechthēus** (správněji **Erectheus**), *eī, m.* [Ἐρεχθεύς] heros athénský, syn Země vychovaný Athénou, jíž zbudoval chrám na hradě athénském, otec Pandionův *OC.* Odt. adj. **Erechthēus**, *a, um* [Ἐρεχθειος]: *Erechtheūv: arces* = Athény; patron. **Erechthidae**, *ārum, m.* [Ἐρεχθειδαί] *Erechtheovci* = Athéňané *O* **Erechthis**, *idis, f.* *Erechtheovna*, *Erechtheova* dcera = Prokris *n. Oreithyia O.*

**ērēctus**, *a, um* [erigo] vzpřímený, přímý, vztyčený **a** pův. *prorae erectae Cs; e. incessus T; e. status C, vultus O* **b** přen. **a** povznesený, vznešený: *animus C; ingenium T, homo C; cum civitas in foro expectatione erecta staret L* v napjatém očekávání; *erecti iudices C* pozorní; ve šp. sm.: *erectus et celsus T* vypínavý, vysokomyslný **β** čilý, živý; rozčilený: *alacri animo et erecto C; nunc vero multo sum erectior, quod... C; erecti suspensique... animos intendunt L* v rozčileném napětí; *erecta studia T* živá náklonnost. Viz i *erigo*.

**erēmīta**, *ae, m.* [ἐρημίτης] poustevník.

**erēmīticus**, *a, um* [eremita] poustevnický.)

**erēmus**, *i, f.* [ἔρημος] samota, poušť.

**ē-rēpō**, *ere, rēpsī, rēptum* vylézati **a** nepřech. **b** s ak.: *montes, quos nun-*

*quam erepsemus (= erepsissemus) H* z nichž bychom se nebyli vydrápali.

**ēreptiō**, *ōnis, f.* [eripio] vyrvání majetku *C.*

**ēreptor**, *ōris, m.* [eripio] lupič.

**Eretria**, *ae, f.* [Ἐρετρία] **1** město na Euboi, rodiště filozofa Menedema **2** město v Thessalii u Farsalu. Adj. **Eretricus**, *a, um* a **Eretriacus**, *a, um* eretrijský; subst. **Eretriaci** i **Eretrici**, *ōrum, m.* *Eretrijané*; spec. stoupenci Menedemovi *C* **Eretriēnsis**, *e, subst.* **Eretriēnsēs**, *ium, m.* *Eretrijané*, obyvatelé *Eretrie.*

**Ērētum**, *i, n.* staré městečko v Sabinsku nedaleko Krustumeria *LV.*

**ergā** předl. s ak. [srov. ergo] **1** význam místní směrem *k...*, proti v klas. latině vymizel **2** o smýšlení: *vůči někomu, k někomu, vzhledem k...*, *k* (v klas. lat. vždy v dobrém smyslu) **a** o osobách: *fides erga plebem Romanam C* **b** o věcech: *erga pecuniam alienam T; erga meam salutem C* **3** ve sm. nepřátel.: *erga eum odium N; alienato erga Vespasianum animo T* **4** vůb. o vztahu: *fastu erga epulas T; erga bona sua cautus Cr; erga memoriam T; fama erga dominantium exitus T.*

**ergastulum**, *i, n.* [ἐργαστήριον] robotárna, káznice **1** pův. místo, kde byli nuceni pracovat otroci nebo trestanci: *ductum se ab creditore, non in servitium, sed in ergastulum L; ille ex compedibus atque ergastulo Gracchus C* **2** meton. trestanci, káranči: *solutis ergastulis Cs.*

**ergō** [snad z \*e rogo (srov. rego), ze směru od; srov. erga] **1** adv. a předl. stojí vždy za gen.: za účelem, kvůli, pro = *gratiā, causā: cuius victoriae ergo se Apollini id donum dedisse N* pro to vítězství; *ne mulieres lessum funeris ergo habento arch. u C; illius ergo venimus V* **2** arch. adv. zajiště, vskutku: *mihin? tibi ergo Pt* **3** důsledková spojka proto, tudíž, tedy: *relinquetur ergo, ut omnia tria genera sint causarum C.*

**Erichthō**, *ūs, f.* [Ἐριχθῶ] thessalská kouzelnice *O.*

**Eric(h)thonius**, *iī, m.* [Ἐριχθόνιος] vl. ze země zrozený **1** heros attický, syn Hefaista a Země, jenž vynalezl orbu a byl přenesen na nebe jako *Bootes O*

**2** rek trojský, syn Dardanův, otec Trojův *O*; odt. adj. **Eric(h)thonius**, *a*, um význ. trojský: *arces V*.

**ēricius**, *iī*, *m*. též **hēricius** ježek **1** pův. (zvíře) **2** přen. term. techn. ve voj. trám okovaný ostny na způsob ježka, válečný ježek: *erat obiectus portis ericius Cs*.

**Eridanus**, *i*, *m*. [Ἐριδανός] **1** řeka Pád *VO* **2** souhvězdí *C*.

**erifuga** viz *herifuga*.

**ērigō**, *ere*, *rēxi*, *rēctum* [ex a rego] vztyčovati, vzpřimovati, vyvyšovati, do výše zdvíhati, postaviti **1** pův. **1** vůb. *iacentem e. Cr*; *in digitis erectus V*; *scalas ad moenia L*; *natura hominem erexit C* člověku dala postavu přímou; básn. *erectus comam :: Silius It.* maje zjezeny vlasy; *tenebras e. T* tmu způsobiti; *auris iudex erigit C* nastavuje uši = dává pozor; *e. oculos videtur C* oči otvírati; *se e. vzpřimiti se*, postaviti se, narovnat se **2** zvl. o budovách, stavbách: vztyčiti, vystavěti, zbudovati, postaviti: *turres cum ternis tabulatis erigebat Cs*; *castra, quae hiematuris legionibus erigebantur T*; *tuguria T*; básn. i o jiných věcech: *Charybdis fluctus sub auras erigit V* vrhá; *undas erigere V*; *alnos solo erigere V* sázeti, aby rostly ze země; *scopulos et viscera montis V* nakupiti; *fumus erigitur T* zdvíhá se, stoupá **3** term. techn. ve voj. vojsko na výšiny postaviti, vyváděti vzhůru, mužstvu kázati vzestupovati: *agmen in adversum collem L*; *agmen in primos clivos L*; *in tumulum L*; *aciem in collem T* **II** metaf. o duchu: vzmužiti, povzněsti, vzpružiti, povzbuditi: *animum demissum C*; *mentes auresque C*; *aculeos severitatis in alqd C* zamířiti; *animum ad audiendum C*; *haec res senatum erexit L* vzbudila pozornost senátu; *animos ad spem Cr*, *in spem erectus T*. Part. *erectus j.* adj. v. t.

**Ērigonē**, *ēs*, *f*. [Ἐριγόνη] dcera Ikara athénského, jež se ze zármutku nad smrtí otce svého oběsila, byla však vzata na nebe jako souhvězdí Panny *O V*; adj. **Ērigonēus**, *a*, um **Ērigonin**: *canis O* pes Ikarův Maira, vzatý rovněž do nebe jakožto *canicula* čili *Sirius*.

**Ērigōnus**, *i*, *m*. [Ἐριγωνός] řeka makedonská, přítok nyn. Vardaru.

**erilis** viz *herilis*.

**Erindēs**, *is*, *m*. řeka na hranici Medie a Hyrkanie.

**Erinēs** (*Erinys*), *ios*, *f*. [Ἐρινύς] **Erinys**, **Erinye**, **Lítice**, bohyně pomsty: *tot Erinys sibilat hydris V*; metaf. *Troiae communis Erinys V* (sc. Helena) neštěstí; apelat. zuřivost, vztek: *quo tristis erinys vocat V*; kolekt. *fera regnat Erinys O = Furiae*.

**Eriphyla**, *ae*, *n*. **-lē**, *ēs*, *f*. [Ἐριφύλη] manželka Amfiaraova usmrčená synem svým Alkmaionem pro zrazení svého chotě.

**ēripiō**, *ere*, *ripiū*, *reptum* [ex a rapio] **1** pův. konkr. vyrvati, urvati, vytrhnouti: *familiaris sui telum N*; *viventis pectore fibras O*; *ensem vagina V*; *viscera viris (pecudibus) eripiunt V*; *faces de manibus C*; (se) *eripuisse caput collo O* utrl **2** uchvátiti, vzíti (násilím) někomu něco, odniti: *omnem usum navium Cs*; *Asiam regi N*; *curule ebur H*; (vocem) *primam loquentis ab ore eripuit V* vzal z úst = ujal se slova; (ut) *his (sc. velis) ereptis omnis usus navium eriperetur Cs* bylo zne-možněno užívání; *lucem eripere C*; *pellem iuvenco eripere C* stáhnouti; *pu-dicitiam militi C*; *posse loqui eripitur V* možnost řeči; *campum, quem hostis insederat, eripi iubet T* obraz vzatý z cirku = pole opanovati; *se eripere* vyprostiti se; o smrti vyrvati: *ereptus fato VL*, *ereptus rebus humanis (dat.) Cr* světu vyrván; abs. *erepto patre Cr*; *Scipio ereptus vivit tamen C*; *in ipso robore aetatis eripior Cr* **3** ve sm. osvoboditi, zachrániti, med. a pas. vyváznouti, vyprostiti se, vymknouti se: *eripuit flammā Palladium C*; *ex manibus hostium, militum; e. se hosti fugā Cr*; *e. se leto V* uniknouti; *ex periculo Cs*; *ex iudicio C*; *filium a morte C*; *servos ex media morte C*; básn. *eripe te morae H* vyprost se z otálení; *per eos se eripuit, ne causam diceret Cs* vymkl se zodpovídání.

**ērodita** *Inscr* = *erudita*.

**ē-rōdō**, *ere*, *rōsi*, *rōsum* uhlodávati, ukusovati; prokousati, prožrati.

**ērogātiō**, *ōnis*, *f.* [erogo] vypláčení, výplata, rozdělení: *pecuniae C; necessitates erogationum T* nutné výdaje.

**ē-rogō**, *āre, āvī, ātum* (vl. po předchozím dotazu = *rogatio* k lidu, potom vůbec) vydati, vyplatiti: *erogaverisne pecunias ex aerario? C; nonne pecunia in classem est erogata? C; pecuniam in Tigellium T* vynaložiti.

**errābundus**, *a, um* [erro] (neklidně, nepokojně) těkající, pobíhající, bloudící, potulný: *errabundi illi domos suas pervagabantur L; agmen Cr; errabunda bovis vestigia V* bludné.

**errāticus**, *a, um* [erro] bludný, bloudivý: *Delos O; nepravidelný, křivolaký: quam (sc. vitem) serpentem multiplici lapsu et erratico ferro (žabkou) amputans coercet ars agricolarum C* plazící se rozmanitými a bloudivými závitými.

**errātiō**, *ōnis*, *f.* [erro] bloudění: *nulla in caelo erratio C.*

**errātum**, *ī, n.* [erro] **a** omyl: *petrem veniam errato L; illud de Flaminio commune est erratum C* **b** pochybení, poblouzení, poklesek: *nullum... vitium, sed erratum C.*

**errātus**, *ūs, m.* [erro] bludná cesta: *longisque erratibus actus contigit Illyricos... fines O.*

**1. errō**, *āre, āvī, ātum* **1** absol. pův. sem tam choditi, těkati, toulati se, blouditi **a** *cum vagus et exul erraret C; per nemus errans O; caecis erramus in undis V* t. j. nemající určitého sídla; *mille meae Siculis errant in montibus agnae V; o předm. neživých: stella errans C* planeta; *pulmonibus errat ignis edax imis O* probíhá; *errando in duris cotibus attrivere alas V* těkající po ostrých kamenech křídla sobě odřely. Též pas.: *erratae terrae O* země bludně prochozené; *erratis laeti vescuntur in agris (= pererratis) V; neos. heu male tum Libyae solis erratur in agris V* **b** met. *oculi errantes C* nejisté, těkavé; *dubiis affectibus errat O* kolísá, jest v nejistotě; *flexibus errat Mincius V* kroutí se **2** zvl. (po ztrátě pravé cesty) blouditi, s cesty sejíti, zablouditi: *homo, qui erranti comiter*

*monstrat viam C; errare viā V* s cesty sejíti **3** přen. **a** o myšlení minouti se s pravdou, mýliti se, býti na omylu: *errare mālo cum Platone C; ceterum homines superbissimi procul errant S* daleko se míjejí s pravdou; *si quid erro Pt* v něčem; *quae tamen haec dea sit, quoniam rumoribus errat fabula O* poněvadž mylné jsou o tom pověsti **b** o jednání chybovati, hřešiti: *pariter te errantem atque illum sceleratissimum persequi S; in amicitia errare H* chyb se dopouštěti. Part. *erratum* j. subst. v. t.

**2. errō**, *ōnis, m.* [1. erro] tulák, poběhlík, pobuda: *teque ipsum vitas fugitivus et erro H.*

**errōneus**, *a, um* [2. erro] bloudící, potulující se; = <metaf. bludný, mylný; subst. bludař>.

**error**, *ōris, m.* [erro] **1** konkr. **1** bloudění, těkání, toulání, cestování (plavba) bez dosažení cíle **a** *ad quos Ceres in suo errore venisse dicitur C; die, hospes, errores tuos V* bludné cesty; *Latona ex longo errore confugit Delum C; pelagine venis erroribus actus V* bludné plavby; o řekách: *amnes in mare deducunt fessas erroribus undas O; per amnis flexūs errorem volvens L; o labyrintě: Daedalus implet errore vias O* sm. staví cesty plně bloudění; *flexum ducit in errorem variarum ambage viarum O* **b** met. kolísání, nejistota, pochybnost, nerozhodnost: *error manet L* stále jest nejistota; *errore veri seu turbarum studio T* jsouce v nejistotě stran pravdy; *error, Papiriusne... an O* **2** zabloudění: *id errore viarum an exiguitate temporis Nero exsequi non potuerit, incertum est L* pro zabloudění na cestách; *neque nos huc appulit error O; errore viae... acti V; metaf. o střele: iaculum detulit error in Idam O* **II** abstr. **1** o myšlení omyl, blud, klam, mýlka: *imperitos inducere in errorem C; errore malo V* zlým bludem (vlastní zaslepeností a klamnými věštbami); *insipientis est in errore perseverare C; in tantis tenebris erroris C; quo ferat error H* nevědomost; básn. *aliquis latet error V* klam = podvod; s gen.



subj. *error senatus C*; s gen. obj. *in verborum errore versari C*; *nominis errore servatus est C* = omylným jménem; *error veterum locorum V*; *error iubarum V* omyl vzniklý z chocholů; *fanaticus* (v. t.) *error H*; zaslepenost: *di errorem hostibus illum (duint) V*; *ut me malus abstulit error V*; person. *temerarius Error O* Zaslepenost **2** o jednání: poblouzení, pochybení, poklesek, chyba, nedopatření: *solet bono viro error obici C*; *ducis error N*; *me erroris mei paenitet C* **3** o trvalém stavu chyba, vada: *suus cuique attributus est e. Ct.*

**ě-rubescō**, *ere, rubuī*, — [k rubeo] červenati se, rdíti se **a** vúb. *saxa roratis erubuisse rosis O* **b** zvl. studentem se rdíti: *vidi te totis erubuisse generis O*; *non est res, qua erubescam L* pro niž; *origine erubescunt T* za původ svůj se stydí; *iura fideique supplicis erubuit V* poruší se ostýchal; *rem dignam, in qua agrestes erubescant C*; *noli erubescere, Appi, collegam in sacerdotio habere L* nestyď se; s ak. předm. *si (te) affines erubescunt C* jestliže se (za tebe) stydí; básn. *non erubescendi ignes H* žár, za který se netřeba rdíti.

**ěrūca**, *ae, f.* kapusta *H*.

**eructō**, *āre, āvi, ātum* [srov. ἐρῦγωμαι] řihati, krkati, vyvrhovati něco, vrhnouti **a** pův. (*Cyclops*) *iacuit.. saniem eructans et frustra.. commixta mero V*; obr. *eructant sermonibus suis caedem C* t. j. v opilství vyhrožují vražděním **b** přenes. vyřájeti (slova); pronáseti.

**erudiō**, *īre, īvi (īī), ītum* [ex a rudis] z hrubosti vyváděti, zjemňovati, vzdělávati, vychovávat: *studiosos dicendi erudire atque docere C*; *eos erudire ad maiorum instituta debuisti C*; *artibus ad Graecorum disciplinam C*; *quem omni disciplina militari erudivit N*; *optimis artibus eruditus N* v nejlepších uměních; s dvojm ak. podle *doceo: prolem... damnosus erudit artes O*; s inf. *radio percursare telas erudit O*; básn. *oculos erudire O*; *admotas acus O* (o vlase, jenž se poddá jehlici). Part. *eruditus* j. adj. v. t.

Latinsko-český slovník.

**ěruditē**, adv. [*eruditus*] vzdělaně, učeně: *qui si eruditius videbitur disputare C* učeněji; *litteris tuis eruditissime scriptis C* s největší učeností.

**ěruditō**, *ōnis, f.* [*erudio*] **a** vzdělávání, učení, vychovávání **b** vzdělání, vědomosti, učenost: *praeclara eruditione atque doctrina ornati C*.

**ěruditulus**, *a, um* [*eruditus*] hezky vzdělaný iron. *Ct.*

**ěruditus**, *a, um* [*erudio*] vzdělaný: *homo eruditissimus Panaetius C*; s abl.: *optimis artibus N*; *optimarum artium studiis C*; *artibus militiae L*; s inf. *e. utilia honestis miscere T* znalý; *sapientia erudita* jemná.

**ěrumpō**, *ere, rūpī, ruptum* **1** přech. vyraziti, proraziti, vychrliti, vypustiti, vylíti něco: *faucibus erupti ignes vychrlené*; refl. *portis se foras erumpunt Cs* vyřítí se; *iamdudum erumpere nubem ardebant V* proraziti, protrhnouti; *Pontum e. T*; metaf. *coërcitam iram in hostes erumpere L* vylíti; *ne in me stomachum erumpant C* žluč si vylili **II** nepřech. **1** pův. vyraziti, vypadnouti, výpad učiniti; vyřítiti se, vyhrnouti se, vyvaliti se, vyrojiti se: *abiit, excessit, evasit, erupit C*; *ignes erumpunt C*; *tandem erumpunt et castra relinquunt V*; *ne quo loco erumperent Pompeiani Cs*; *duabus simul portis erumpitur L* učiní výpad; *per hostes e. L* probíti se **2** přen. **a** vypuknouti, propuknouti (o tom, co se náhle objeví): *coniuratio ex latebris C*, *seditio LT*; *ut id, quod latebat, erumperet C*; zvl. vyraziti, vylítnouti, vybuchnouti: *ex me vera vox erumpit C*; *ad minas erumpere T*; *sentire potuit sermones iniquorum in se erumpere C* že proti němu propukají; *audacia in nostrum tempus erupit C* vypukla **b** sm. přejíti někam n. v něco: *haec quo sint eruptura C*; *quonam esset eius cupiditas eruptura C*; *ex avaritia erumpat audacia necesse est C* nutně propuká, vzhází.

**ě-ruō**, *ere, uī, utum* vykopati, vyhrabati, vyrýti, vyrvati: **1 a** pův. *eruiumus terrā aurum O*; *venti eruunt segetem ab radicibus imis V* rvou; *etiam si quid obrutum erit, poterit e. C*; *radi-*

*cibus eruta pinus V* s kořeny; *mortuum erutum esse C*; *sata eruta ore suis O* vyrvané, vyryté; *abditos in tabernis T* násilím vytáhnouti; básn. *aquam remis O* rozrýváti, čeřiti; *latus hastā O* proraziti **b** přen. vyhledati, na světlo vynésti: *si quid est, quod ex tenebris erueris C*; vypátrati: *sacra annalibus eruta priscis O*; *erues, qui decem legati Mummi fuerint C*; *exercitatione e. memoriam C* docvičiti se paměti, vypěstovati paměť **2** vyvrátiti, zničiti: *urbem totam a sedibus V*, *regnum V*, *civitatem T*; metaf. *neque hoc mihi erui potest C* nedám si vymluviti.

**eruptiō, ōnis, f.** [*erumpo*] **a** vypuknutí, propuknutí, vyražení; vyšlehnutí, výbuch: *Aetnaeorum ignium C* **b** term. voj. výpad: *omnibus copiis repente ex oppido eruptionem fecerunt Cs*; *eruptiones oppidanorum L*; *in provinciam Cs C* (vpád) do provincie (z jiné krajiny).

**erus** viz *herus*.

**ervum, ī, n.** [srov. *ἐρέβινθος*] vikev, čočka.

**Erycina, Erycinus, Erycus** viz *Eryx*.

**Erymanthus, ī, m.** [*Ἐρύμανθος*] **1** pohoří na s.-záp. hranici Arkadie, kde Herakles podle pověsti zabil kance erymanthského. Odt. adj. **Erymanthus, a, um** erymanthský: *belua C*, *aper C*; fem. **Erymanthis, idis** erymanthská: *silvae O*, *ursa E*. = *Kallisto O* **2** přítok Alfeia, pohraniční řeka Arkadie a Elidy *O*.

**Erysichthōn, onis, m., (ak. — a)** [*Ἐρυσιχθων*] kníže Thessalů, pro kácení posvátných stromů potrestaný neukojitelným hladem *O*.

**Erythēa, ae, f.** [*Ἐρυθραία*] Erytheia, ostrov při ústí Guadalquiviru. S něho prý Herakles odehnal stáda Geryonova; odt. **Erythēis, idis, f.** erythejská: *praeda O* = skot Geryonův.

**Erythrae, ārum, f.** [*Ἐρυθραία*] Erythry **1** město v Boiotii u Plataj **2** osada z něho založená v ion. Malé Asii naproti ostrovu Chiu **3** město v Aitolii u Naupaktu. Odt. adj. **Erythraeus, a, um** erytherský: *Sibylla C*; *terra L*, *triremes L*; subst. **Erythraea, ae, f.** (sc. *vῆρος*) poloostrov Erytherský; obyv. **Erythraei, ōrum, m.** Erythřané.

**Erythrās, ae n. Erythrus, ī, m.** [*Ἐρυθρός*] myth. král indický: *ab Erythro rege inditum est nomen: propter quod ignari rubere aquas credunt Cr* (Rudé moře).

**Eryx, ycis n. Erycus, ī, m.** [*Ἐρυξ*] **1** hora na záp. pobřeží Sicilie nad Drepanem s městem téhož jména, v němž byl chrám Afroditi **2** heros eponymos tohoto místa, syn Afroditi a Argonauty Buta, zabíjí Herakleem, jemuž chtěl ukrásti dobytče ze stáda Geryonova **3** jeden z protivníků Perseových *O*. Adj. **Erycinus, a, um** erycký: *vertex V*; *Venus C*. Subst. **Erycina, ae, f.** Eryčanka = *Venus: tu Erycina ridens H*.

**esca, ae, f.** [*edo*] jídlo, pokrm, krmě **a** vl. *escis aut potionibus vesci C*; *memor illius escae H*; *qua prima iratum ventrem pacaverit esca H* = první „chod“, první mísa (*ferculum*) **b** zvl. přen. vnada, nástraha: *voluptas esca malorum C*.

**escārius, a, um** [*esca*] jídelní; *vincla escaria Pt* z jídla (udělaná).

**ēscendō, ere, scendī, scēnsum** [*ex a scando*] **a** nepřech. vystoupiti, vze-stoupiti (in alqd; absol.): *eadem regreditur non temere, uti escenderat var. S*; *in navem escendit N*; *in caelum C*; **b** přech. *equos S* vsednouti na koně: *suggestum T*, *rostra T*, *Oetam L*.

**ēscēnsiō, ōnis, f.** [*escendo*] vystupování: *escensionem facere e navibus in terram L Cr* vystoupiti z lodí na zemi.

**ēscēnsus, ūs, m.** [*escendo*] vystoupení, zlezení, výstup (vzhůru): *capta escensu munimenta T*; *loca praerupta escensu Cr*.

**\*escō, ere** [inchoat. k *sum*] jen arch. v tvarech *escit* a *escunt* sm. = fut. *erit* a *erunt*.

**esculentus, a, um** [*esca*] **1** jedlý: *esculenta et potulenta C* pokrmy a nápoje; ale *frusta esculenta C* = kousky jídla **2** plný potravy: *esculento ore Pn-h*.

**Esquiliae, ārum, f.** největší ze sedmi pahorků římských, část města Říma: (*ara*) *altera Esquiliis Malaē Fortunae detestanda C*; *inde deinceps auget Es-*

*quilius* L; *collis Esquiliarum* L. Adj. **Esquilius**, *a*, *um* a **Esquilinus**, *a*, *um* esquilský, esquilinský: *mons O, campus CH* pův. hřbitov a místo soudní, odt. *Esquilinae alites H* krkavci esquilinští.

**essedarius**, *iī*, *n*. [*essedum*] vozni bojovník (u gall. a brit. kmenů): *essedarii, quo plerumque genere in proeliis uti consueverunt Cs.*

**essedum**, *i, n*. [slovo keltské] válečný vozík dvojkolý: *genus hoc est ex essedis pugnae Cs*; u Římanů též lehký vozík (přepychový i závodní): *esseda nos agili sive tulere rotā O.*

**essentia**, *ae, f*. [*esse*] jsoucnost; podstata.

**ēsuriā is**, *e* [*esuries*] hladový.

**ēsuriēs**, *ēi, f*. [*esurio*] hlad.

**ēsuriō**, *ire, ivi* a *iī*, — [desid. k 2. *edo*] chtít jísti (neos. chce se mi jísti), mítí hlad, hladověti, lačněti; básn. po něčem toužiti, mítí chuť na něco: *nil ibi, quod nobis esuriatur, erit O* (čeho by se nám chtělo) = nač bych měl chuť.

**ēsuriēs**, *ēi* a **ēsuriō**, *ōnis, f*. [*esurio*] hlad, hladovění.

**ēsus**, *ūs, m*. [*edo*] jedení, požívání, jídlo.

**Esuvii**, *ōrum, m*. kelt. národ v Nor-mandii severně od Diablintů Cs.

**et**, slučovací spojka [*\*eti* v *etiam*, srov. *ētū*] *a*, i **1 a** vúb. slučuje slova: *ego et tu*; slučuje věty: *eodem tempore Caesari mandata referebantur et legati ab Aeduis veniebant Cs* **b** zvl. a připojuje výraz n. větu s význ. odporovacím *a*, ale: *id medici non tacuerunt et ad Dionysium rettulerunt N*; *dicam eos miseros, qui nati sunt, et non eos, qui mortui sunt C* **β** v výrazů srovnávacích, na př. *par, idem, similis, alius*, má význ. čes. jako: *non eadem nobis et illis necessitudo impendet S*; *omnia fuisse in Themistocle paria et in Coriolano C* **γ** připojuje člen logicky nesouřadný: *unus et perangustus aditus C* jeden *a* to velmi úzký; v čest. někdy lze vynechat: *multi et sapientes viri* mnozí moudří muži *δ* dvojít *et — et i — i*, jak — tak: *et videre et audire C*; *multum ille et terris iactatus et alto V* **2** jako adv. s význ. stupňovacím *i*, také: *addam et illud etiam C*; *timeo Danaos*

*et dona ferentes V*; častější je toto užívání u *L* a v pozděj. lat.

**et-enim**, spojka odůvodňovací (pův. slučovací a zároveň jistící) a opravdu, a vždyť; vždyť také, vždyť přece; někdy = *enim* neboť, totiž: *eius legationis princeps est Heius, etenim est primus civitatis C*; básn. též mimo zač. věty *divinare etenim magnus mihi donat Apollo H.*

**Eteoclés**, *is, m*. [*Ἐτεοκλῆς*] Eteokles, syn Oidipův a Iokastin, bratr Polyneikův, Antigonin a Ismenin.

**etēsiae**, *ārum, m*. [*ἔτησαι* sc. *ἀνεμοί*] větry pasátní; na moři Egejském vítr sev.-záp., vanoucí v době psích dnů: *ipse etesius tenebatur, qui navigantibus Alexandria adversissimi venti C*; jimi se mírní vedro letní: (*benignitas naturae dedit*) *ventos Etesias, quorum flatu nimii temperantur calores C.*

**ethnicus**, *i, m*. [*ἔθνικός*] ± pohan.

**ēthologus**, *i, m*. [*ἠθολόγος*] člověk napodobující pro zábavu způsobu jiného, napodobitel, karikaturista: *in illo superiore genere vel narrationis vel imitationis vitanda est et mimorum et ethologorum similitudo C.*

**etiam**, přísl. a spojka [*z \*eti* (= *et*) *iam*, srov. *quoniam*] **1** Význ. přísl. **a** = *a* to již, *a* to hned patrný jest v otázkách zastupujících rozkaz: *etiam taces? Pt* budeš už mlčet! *etiam tu hinc abis? Pt* půjdeš již odtud! Odtud význ. také již, také hned: *heus etiam mensas consumimus V*. Odt. význam také nyní = ještě (jednou): *dic etiam clarius C*; *cetera, quae forsitan alii quoque etiam fecerunt C*. Zvl. *etiam atque etiam* opět *a* opět, tedy usilovně, vážně, důrazně, pečlivě: *diligenter etiam atque etiam argumenta cum argumentis comparemus C*; *hoc te vehementer etiam atque etiam rogo S* **b** ještě (stále), ještě, záporně ještě pořád ne; *nondum etiam ještě ne*: *qui nondum etiam omnia paterno funeri iusta solvisset C*; *paululum etiam spirans S*; *non dico fortasse etiam, quod sentio C* ještě pořád ne; *quis etiam a culpa vacuus . . S* ještě prostý viny; *quāmdiu etiam furor iste tuus nos eludet? C*; *vixdum etiam coetu vestro dimisso C* sotvaže jen;

zvl. ve spojení s *nunc*: *postea redditi alii sunt, alii etiam nunc retinentur* C ještě nyní (pořád); i o relat. minulosti *dixisti paululum tibi esse etiam nunc morae* C ještě tehdy; *etiam tum Archias erat* C tenkrát ještě **c** v odpovědích ano: *num quid vis? etiam* Pt; aut *etiam aut non respondere* C **d** ve význ. stupňovacím **a** přiřazuje pojem opačný: ještě k tomu, také ještě, docela ještě, také: *bellum etiam pro caede inferre paratis? V*; *scimus abesse musicam a principis persona, saltare etiam in vitis poni* N docela **β** zesiluje pojem: i: *nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse* S; *nos defendimus etiam insipientem multa comprehendere* C. Zvláště s kompar. *etiam clarius* ještě jasněji; *etiam magis* ještě více, *multo etiam minus* ještě mnohem méně **II** Význam spojkový **a** připojení nového pojmu: též, také, rovněž, dále, kromě toho, k tomu: *praeclara tum oratio M. Antonii, egregia etiam voluntas* C. Zvl. ve spojení *non modo — sed etiam*, *non solum — sed etiam*: nejen, netoliko — nýbrž i, také: *tenebat non modo auctoritatem, sed etiam imperium in suos* C; *non modo non laedetur, verum etiam ornabitur* C nýbrž docela ještě.

**etiam-num** a **etiam-nunc**, adv. také ještě nyní, ještě dosud, nyní ještě, pořád ještě **a** o přítomnosti *vos cunctamini etiamnunc* S; *nec Telamoniades etiamnunc discere quidquam audet* O ještě dosud ne . . **b** o minulosti ještě dotud: *ii, qui in iugo constiterant, nullo etiamnunc usu rei militaris percepto* Cs.

**etiam-si**, spojka přípustková i když, i jestliže **a** s indik. *quod crebro quisque videt, non miratur, etiamsi, cur fiat, nescit* C; *eundem igitur esse creditote, etiamsi nullum videbitis* C **b** s konj. i když, i jestliže by, byt' i, třeba i: *quod etiamsi nobilitatum non sit, tamen honestum est* C; též bez slovesa *sed hunc librum, etiamsi minus nostra commendatione, tuo tamen nomine divulgari necesse est* C třeba ne.

**etiam-tum, etiam-tunc**, adv. ještě tehdy, tenkrát, tehdy stále ještě,

i tehdy, i tenkrát: *cum praetextatus etiamtum Archias esset* C tehda ještě; *etiamtum vita hominum sine cupiditate agitabatur* S tehdy ještě; *imperatore etiamtum bellum administrante* C; *manebant etiamtum vestigia libertatis* T; *ubi videt regis etiamtum animum ferocem esse* S stále ještě.

**Etruria, ae, f.** Etrurie, část Itálie sev. od Říma, nyníjší Toskána; meton. *Etruriae animi* L srdce Etrusků. Adj. **Etruscus, a, um** etruský; *gens* O, *mare* H = moře Tyrhénské; *bellum* L s Etrusky; *haruspices* C; *litterae, vates* L. Subst. **Etruscī, ōrum, m.** Etruskové.

**et-si**, spojka přípustková i když, i jestliže, třeba i, třeba, ačkoli, ač **l a** s indik. *etsi damnatus est, tamen inter innocentissimos homines mihi videtur esse numerandus* C **b** s konj. třeba by (ch, s atd.), i jestliže (by), i když (by), i kdyžby: *sunt, qui quod sentiunt, etsi optimum sit, tamen invidiae metu non audent dicere* C třeba to bylo . . **II** uvádí větu novou jakožto opravu, omezení atp.: *do poenas temeritatis meae. Etsi quae fuit illa temeritas? C* ačkoli. Stává též při jednotl. slovech: *etsi nequaquam parem* C; *etsi non iniquum, certe triste senatus consultum* L třeba ne.

**eu**, interj. [εὖ] dobře! znamenitě! H.

**Euadnē, ēs, f.** [Εὐάδνυ] 1 choť Kapaneova, jež se při pohřbu svého manžela vrhla na hranici, aby spolu zemřela VO 2 nymfa, dcera Asopova O.

**euān, euhān**, interj. [εὐάν, εὐήν] výkřik bakchantek a příjmení Dionysovo. Odt. **euāns, tis** volající, *euans*: *euantes orgia* (ak. obsahu) *circum ducebat Phrygias* V s voláním *euans* reje slavící.

**Euander**, starší **Euandrus, ī, vok. -e, m.** [Εὐάνδρος] Euandros, syn Herimův a Karmentin, jenž podle pověsti přišel z Arkádie do Itálie a na Palatinu se usadil. Adj. **Euandrius, a, um** Euandrovský, od E. pocházející: *E. ensis* V meč Pallanta, syna Euandrova.

<**euangelizātiō, ōnis, f.** [euangelizo] kázání evangelia.>

**euangelizō, āre, āvī, ātum** [εὐαγγελλίζω] kázati evangelium.

euāns viz euan.

euax, interj. hejsa! sláva!

**Euboea**, ae, f. [Εὐβοία, ‚bohatý na hovězí dobytek‘] Euboiia, ostrov u východního břehu Attiky a Boiotie, nyn. Negroponte. Adj. **Euboicus**, a, um eubojský: *sinus L*, *undae O*, *orae V*, *Anthedon O* = naproti Euboií ležící (v Boiotii); *E. cultor aquarum O* = Glaukos z Anthedonu; *E. urbs O* = Cumae, založ. od Eubojanů; *carmen E.* = říkadlo Sibylly kumské *O*.

⟨**eubulia**, ae, f. [εὐβουλία] schopnost dobré rady.⟩

**eucharistia**, ae, f. [εὐχαριστία] vl. vzdávání díků; ≠ eucharistie, večere Páně, svátost oltářní, přijímání.

**eucharisticus**, a, um [εὐχαριστικός] ≠ týkající se eucharistie (t. j. svátosti oltářní), eucharistický.

**Euclidēs**, is, m. [Εὐκλείδης] Eukleides **1** archon athénský r. 403 př. n. l., obnovitel ústavy Solonovy **2** žák Sokratův, zakladatel školy megarské **3** matematik alexandrijský kolem r. 300 př. n. l.

**Eudosēs**, um, m. Eudosové, germ. národ v Jutsku *T*.

**Euēnus**, ī, m. [Εὐηνος] **1** řeka v Aitolii u Kalydona **2** heros epon. této řeky, podle báje král aitolský *O*. Adj. **Euēnius**, a, um u *E*. bydlící.

⟨**euergeta**, ae, m. [εὐεργέτης] dobrodinec.⟩

**Euergetae**, ārum, m. [εὐεργέται] ‚dobrodinci‘, příjmení Arimaspů, národa v iranské Drangianě.

⟨**eufortūnus**, a, um [εὖ a fortuna] šťastný.⟩

**eūgae**, eūge, [εὐγε] dobře! znamenitě!; iron. krásně!

**Eu(h)ēmerus**, ī, m. [Εὐήμερος] Euhemeros, řec. filosof a spis. kol 300 př. n. l.

**Eu(h)ias**, **Eu(h)ius**, euhoe viz euae.

**Eumenēs**, is, m. [Εὐμένης] **1** vojévůdce a tajemník Alexandra Vel., po jeho smrti náměstek v Kappadokii **2** král pergamský 197—159 př. n. l.

**Eumenides**, dum, f. [Εὐμενίδες] Eumenidy, Litice, vl. ‚milostivé‘, eufem. název Eriný: *Eumenidum recreantur angues H*; *pallidus Orcus Eumenidesque satae V*.

**Eumolpus**, ī, m. [εὐμόλπος] ‚krásně zpívající‘ Eumolpos, pěvec a kněz thrácký do Attiky přistěhovalý, zakladatel mysterií eleusinských. Odt. patron. **Eumolpidae**, ārum, m. Eumolpovci, athénská rodina kněžská.

**eum-pse** arch. = *ipsum*.

**eunūchus**, ī, m. [εὐνούχος od εὐνή lože] ‚strážce lože‘, kleštěnec; *Eunuchus*, f. (sc. *fabula*) komedie Terentiova.

⟨**eūoe** a **eūhoe** [εὐοῖ, εὐοῖ] euoi!, výkřik bakchantek: *euhoe parce Liber H*; *euae Bacche sonat O*; odtud **Euūs** n. **Euhius**, iī, m. příjmení Bakchovo: *Sithoniis non levis Euhius H* **Euias** n. **Euhias**, f. bakchantka: *exsomnis stupet Euhias H*.

⟨**euphonizō**, āre [εὐφωνος libozvučný] libým (zvučným, jasným) hlasem pronášeti.⟩

**Euphorbus**, ī, m. [Εὐφορβος] Euforbos, Trojan, syn Panthoův, jehož duše se prý vtělila do Pythagory.

**Euphoriōn**, ōnis, m. [Εὐφορίων] Euforion, básník z Chalkidy kolem 250 př. n. l., bibliotekář syrského krále Antiocha Vel., skladatel temných, účenosti přecpaných básní; napodobitelé jeho: *cantores Euphoriōnis C*.

**Euphrātēs**, is (ī, ae), ak. -ēn, abl. -e, m. [Εὐφράτης], západní řeka mesopotamská; meton. *hinc movet Euphrates . . bellum V* = Parthové u *E*. bydlící.

**Eupolis**, idis, (ak. -in), m. [Εὐπολις], básník staré komedie attické, o něco starší Aristofana.

**Euripidēs**, is (ī), ak. -ēn n. em, m. [Εὐριπίδης], básník tragedií v Athénách 480—405 př. n. l., zemř. v Pelle; odt. adj. **Euripidēus**, a, um Euripidův: *carmen C*.

**eurīpus**, ī, m. [εὐριπος] mořská úžina **1 1** vúb. *quod enim fretum, quem euripum tot motus habere putatis? C* **2** zvl. úžina mezi Boiotií a Euboiou, **Euripos** **3** úžina u Kassandreie (býv. Poteidaie) na Chalkidice **II** přen. vodovod, kanál, příkop.

**Eurōpa**, ae n. Eurōpē, ēs, f. [Εὐρώπη] **1** Evropa, díl světa, za jehož hranici proti Asii bylo pokládáno původně

jezero Kaspické, později moře Azovské  
**2** dcera myth. krále foinického Agenora, kterou Zeus v podobě býka unesl ze Sidonu na Krétu; jejími syny byli Minos, Rhadamanthys a Sarpedon. Odt. adj. **Eurōpaeus**, *a*, *um* evropský, z Evropy pocházející (= syn Europin): *dux O* = Minos; *Scythae Cr* evropští.

**Eurōtās**, *ae* (n. -*a*, *ae*), *m*. [Εὐρώτας] Eurotas, hlavní řeka lakonská tekoucí Spartou.

**eurus**, *i*, *m*. [εὐρος] východní vítr (bouřlivý a deštivý): *aquosus eurus arva radit imbribus H*; adj. **eurōus**, *a*, *um* (anal. podle *eous*) východní: *portus ab euro fluctu curvatus in arcum V*.

**Euryalus**, *i*, *m*. [Εὐρύαλος] Trojan, syn Ofeltův, padlý se svým přítelem Nisem v táboře Rutulů *V*.

**Eurybiadēs**, *ae*, *m*. [Εὐρυβιάδης] Spartan, vůdce loďstva v bitvě salaminské.

**Eurydicē**, *ēs*, též **Eurydica**, *ae*, *f*. [Εὐρυδικη] Eurydika **1** choť Orfeova **2** otrokyně Rhey Silvie **3** matka Filippa Makedonského **4** choť Gentia, krále illyrského.

**Eurymedōn**, *ontis*, ak. -*a*, *m*. [Εὐρυμέδων] řeka v Pamfylii ústící do zálivu Adalského, u jejíhož ústí Kimon porazil Peršany r. 469 př. n. l.

**Eurymenae**, *ārum*, *f*. [Εὐρυμέναι] město v Thessalii na pobřeží Magnesie.

**Eurymidēs**, *ae*, *m*. [Εὐρυμίδης] syn Eurymův Telemos, věstec *O*.

**Eurypylus**, *i*, *m*. [Εὐρύπυλος] **1** syn Poseidonův a Astypalaiin, král na Kou, zabít Herakleem *O* **2** syn Euaimonův z Ormenie v Thessalii, jeden z vůdců proti Troji *O*.

**Eurysthenēs**, *is*, *m*. [Εὐρυσθένης] král lakedaimonský, bratr Proklův *C*.

**Eurysthēus**, *eī* n. *eos*, ak. *eum* n. *ea*, *m*. [Εὐρυσθέυς] král mykenský, syn Sthenelův, na jehož rozkaz Herakles vykonal svých známých 12 prací.

**Eurytus**, *i*, *m*. [Εὐρυτος] **1** král oichalský, otec Iolin a (*O*) Dryopin **2** Kentaur, zabít od Thesea **3** otec Klonův. Od **1** patron. **Eurytis**, *idis*, *f*. Eurytovna = Iole, od **3** **Eurytidēs**, *ae*, *m*. Klonos, syn Eurytův *V*.

**Euterpē**, *ēs*, *f*. [Εὐτέρπη], ,obveselující, Musa hudby *H*.

**Eutrapelus**, *i*, *m*. [εὐτράπελος] ,snadno se otáčející, obratný; příjmení P. Volumnia, stoupence Antoniova.

**euxinus**, *a*, *um* [εὐξεινος] pohostinný; eufem. o nehostinném moři Černém (či snad v pův. významu vzhledem k množství osad u Č. m.?): *mare, aequor, undae, litus, fretum*. Subst. **Euxinus**, *i*, *m*. Černé moře *O*.

**Evadne** viz *Euadne*.

**ē-vādō**, *ere*, *vāsī*, *vāsum* **1** nepřech. **1** vycházeti, vyjítí, odcházeti, vybrati se pryč: *abiit, excessit, evasit, erupit C*; *ex corpore evadit animus C*; *ex illis sedibus in haec loca C*; *in terram Cr L* přistati; *flumen in mare evadit Cr* vtéká; zvl. vyjítí nahoru, vyléztí, vystoupiti: *in editum verticem Cr*; *ad summi fastigia culminis V*; *ad auras V*; *in muros L*; *in iugum L* **2 a** šťastně vyjítí, ujítí, uniknouti, vyváznoti, zachrániti se: *e morbo C*, *e periculo C*; *periculo L*, *e manibus hostium L*, *per tela L*; *retro evadere* ústupem *L T Cr*; *ex hoc iudicio C*; zřídka *ab: ab iudicibus C*, nebo *dat.: se evadere pugnae non posse cernit V* **b** metaf. vyjítí v něco, dopadnouti, skončiti: *nescio, quo haec evasura sint C*; *hucine . . . beneficia tua evasere? S* takový konec vzala; zvl. vyvinouti se v někoho, v něco, státi se něčím, vzejítí, vyspěti (vždy s vedl. ponětím obtíže nebo námahy na rozdíl od *feri*): *iuvenis evasit fere regiae indolis L* stal se z něho . . .; *vyspěl v*; *qui oratores evadere non potuerunt C*; *ut auras popularis captator evaderet pro insectatore plebis L*; *horridiores evadunt C* stávají se; *somnium verum evasit C* sen se vyjevil jako pravdivý; *vanum inceptum evasit L* = nezdařil se **II** přech. **1** úplně něco projítí, přejítí, ujítí, urazit: *annem T*; *vada Cephsis O*; *omnem viam V*; *lapis evasit totum spatium V*; zvl. o vystoupení vzhůru: *gradus evaserat altos V* vystoupila po stupních vzhůru; *ardua e. L* zléztí **2** analog. podle *effugere*: uniknouti, ujítí něčemu: *nostras manus V*; *gravem casum T*; *patrum sententias T*; *hostes atque locos V*; *da flam-*

*mam evadere classi V* aby vyvázlo z plamenů.

**ēvāgīnō**, *āre, āvī, ātum* [ex a vagina] vytáhnouti z pochvy, vytasiti.

**ē-vagor**, *ārī, ātus sum* **1** nepřech. vybočovati, vybíhati, daleko se potulovati: *nullo circa ad evagandum relicto spatio L*; metaf. *per ignota capita evagata est vis morbi L* rozšířila se; *qui appetitus longius evagantur C* vybočují z mezí **2** přech.: *licentia ordinem rectum evagans H* vybočující ze správného řádu.

**ēvalēscō**, *ere, valuī*, — [ex a valeo] **a** zesíliti, vzrůsti, vzmoci se: *affectatio quietis in tumultum evaluit T* **b** moci, býti s to: *non evaluit medicari V*; *quae pervincere voces evaluere sonum H*; o slovech: přijíti k platnosti, ujmouti se: *nationis nomen evaluisse T*.

**ēvānēscō**, *ere, vānuī*, — [ex a vanus] vymizeti, zmizeti, zajíti, zaniknouti; zvětrati, vyčichnouti, zkaziti se **a** pův.: *evanescit vinum vetustate C*; *in tenuem evanuit auram V* rozplynul se (*Apollo*) **b** přen. *isque et orationes reliquit, quae iam evanuerunt C*; *bella per moras evanuisse T* usnuly; *si non evanuit omnis herbarum virtus O* jestliže nevyimizela účinnost.

**ēvānidus**, *a, um* [ex a vanus] pomíjející, mizející: *pectora in tenues abeunt evanida rivos O* = *evanescent* rozplývají se; *in tenues evanidus exeat auras amor O* ať se rozplyne.

**ēvāns** viz *euans*.

**ē-vastō**, *āre, āvī, ātum* zcela zpustošiti, popleniti: *omnia duo exercitus evastarunt L*.

**evax** viz *euax*.

**ēvectiō**, *ōnis, f.* [eveho] **1** vyvážení **2** vyjíždění: *sublimis e. Ap* vzlet.

**ē-vehō**, *ere, vēxī, vectum* **1** akt. přech. **1** vyvážeti, odvážeti: *omnia ex fanis... plaustris evecta esse C*; reflex. *incaute se evehentes Masinissa excipiebat L* naproti jedoucí; *se incaute evexit L* vyrazil; *ex planis locis haud facile evehebant aquas L* nemohli odváděti (= *derivare*) spousty vody **2** o směru vzhůru vyvážeti

vzhůru, metaf. povznášeti, povyšovati, vyvyšovati: *quos evexit ad aethera virtus V* povznesla; *quos (palma)... evehit ad deos H*; *ad auras O*; *quod (imperium) ad summum fastigium evexerant Cr*; *licet illos certamina ad consulatibus evexerint T* **II** med. **1** nepřech. *evehi* vyjeti, o lodi vyplouti: *ea navis... libero impetu evecta est Cr*; *extra aciem equo evectus L*; *longius e. T*; *in hostem e. Cr*; *effusis habenis Cr* plným tryskem; *in altum evehi L* na širé moře vyplouti; *flumen evehitur ad mare Cr* **2** přech. **a** jeti kolem něčeho, přejeti něco, přes něco vyjeti, přeplaviti něco: *tum insulam evecti applicant classem Cr*; *evectus os amnis quadraginta stadia Cr*; přenes. *fama eius evecta insulas T* rozšířila se přes...; metaf. *inconsultius evehi L* (o řeči) odbočiti **b** o směru vzhůru: *in collem Esquiliarum carpento evehi L* vzhůru vyjeti; metaf. *opes privatum modum evectae T* překročivší, převyšující míru...; *spe vana evectus L* unesen.

**ē-vellō**, *ere, vellī, vulsum* **a** pův. vyrvati, vytrhnouti, vyškubnouti: *timide signifer evellebat, quod fidenter infixerat C*; *evolsis truncis Enceladus iaculator audax H* jenž metá vytržené stromy; *linguam e. C*; *ferrum Cs*; *hastam ex corpore Cr* **b** přen. *aculeum severitatis nostrae C* žahadlo vytrhnouti; *sibi ex animo scrupulum C*; *rem ex hominum memoria C*; vyrvati, vyhladiti: *consules ex fastis C*; *consulatus ex monumentorum memoria evolsus C*.

**ē-veniō**, *īre, vēnī, ventum* **1** pův. vyjíti: *merses profundo: pulchrior evenit H*; metaf. *ea rei publicae forma si evenit T* vyjde; zvl. o věci, o kterou se losuje, připadnouti: *ipsi Numidia evenerat S L*; *Genucio consuli ea provincia sorte evenit L*; *cui Gallicum bellum evenerat L* t. j. vedení války; *cui legiones urbanae evenissent L* **2** přen. **a** vypadnouti, dopadnouti: *auspicia si secunda evenerunt C*; *ut ea res iis fauste, feliciter prospereque eveniret C*; *pugna adversa ei evenit L*; *consilia bene eveniunt L* daří se; *bonis male evenit C* daří se špatně; *cuncta prospera eventura S* že

všešťastně dopadne **b** nastati, splniti se: *ubi pax evenerat S; eveniunt optata deae O; quota quaeque res praedicta evenit? C; eventura precor Tb* prosím za to, co se splní **3** státi se, udáti se (jakožto sloveso význ. neutr. proti *accido* a *contingo* vyjadřuje děj pouze jako přirozený následek okolností): *ut plerumque evenit C; ex quibus causis mors eveniat repentina C* nastati; *forte evenit, ut ruri essemus C* přihodilo se; *hostibus eveniat viduo dormire cubili O* ať se dostane; *at certe ei melius evenisset C* bylo by se mu lépe stalo; neklas. s ak. *aediles male eveniat Ptr* aedilům ať se zle daří (aedily ať vezme čert'). Part. eventum j. subst. v. t.

**ēventum, ī, n.** [evenio] **1** výsledek: *non eventis, sed factis cuiusque fortunam ponderare C; aliorum eventis doceri T 2* událost: *plurimorum eventorum memoria C.*

**ēventus, ūs, m.** [evenio] **1** výsledek **a** vúb. *eventus stultorum magister L; quicumque belli eventus fuisset C; rei eventum experiri Cs; ex eventu C* podle výsledku; *non sine eventu T* nikoli bezvýsledně; *eventum pugnae expectare Cs; fortunae eventus varii Cs; e. ducis V* čin **b** zvl. zdárný výsledek, úspěch, zdar: *nec eventus defuit T; eventusque suos iurat O* zdar svého úkolu; *disseruit utendum eventu T 2* skončení, konec: *Homerus semper ad eventum festinat H* ke konci; o konci života: *quod si ante occidisset, talem eventum omnino amisisset C; eventu veteris loca nota Cerambi O; v plur. (Iuno) eventus illos Hecubam meruisse negat O 3* událost, příběh: *satis iam eventuum, satis casuum T; osud: Decii eventus L; ex eventu navium Cs; alcis eventum speculari Cs.*

**Ēvēnus, Evēninus** viz *Euenus*.

**ē-verberō, āre, āvī, ātum a** vyšlehati, ušlehati, šleháním způsobiti: *remis fluctus Cr* údery vesel rozčeřiti **b** rozšlehati, rozbíti: *clipeum alis V; hastis eius os oculosque Cr c* údery odstraniti něco: *cineres plausis everberat alis O* vyklepe.

**ē-vergō, ere** vylévati: *montes nullos rivos evergunt* var. *L.*

**ēverriculum, ī, n.** [everro] koště;

metaf.: *quod umquam huiusce modi e. in provincia fuit? C* kdo kdy provincii tak důkladně vymetl? (narážka na jméno *Verres*); *iudicium e. malitiarum C.*

**ē-verrō, ere, verrī, versum** vymést; metaf. *e. provinciam* (o vydírání); *fanum eversum atque extersum C* (o vyloupení).

**ēversio, ōnis, f.** [everto] **1** překocení, svržení: *columnae C 2* vyvrácení, zničení, rozvrat: *rerum publicarum C; omnis vitae C; rei familiaris T* zkáza; *eversio patriae C.*

**ēversor, ōris, m.** [everto] vyvratitel, zhoubce.

**ē-vertō, ere, vertī, versum** vyvracet, vyvrátiti **1** pův. **a** *eversas cervices tuas Tr; e. pinum V;* o vodě: rozvířiti, zčeřiti: *mare, aequora, aquas OV b* skáceti, převrhnouti, překotiti, prevaliti: *qui duorum scalmorum naviculam in portu everterit C; equi currus everterant Cr; istius evertere statuas non dubitaverunt C; eversa pharetra O* obrácený = prázdný **c** sm. zbořiti, sesouti, rozkotati: *domum C, Carthaginem C, Troiam O; ab everso rogo Pp 2* metaf. rozvrátiti, podkopati, zvrátiti, zničiti: *amicitiam C, leges C, coepta L, spem O, philosophiam C, decus L, tribunatum C, fundamenta rei publicae C, decreta C, opes V, res Asiae V; eversum saeculum V* rozervaný; *imperium T;* zvl. k pádu někoho n. něco přivést, na mizinu přivést: *per se eversum propinquum C; videtis eversos publicanos C; superior annus aratores evertit C* přivedl na mizinu; *bonis everti C* ze svého majetku býti vypuzen; *pupillum fortunis patriis conatur evertere C* o otcovský majetek připravit; *amplissimo honore everti C.*

**ēvestigātus, a, um** [ex a vestigo] vy-pátráný, vystopovaný: *ingeniis . . . pri-orum non investigata canam O.*

**evias** viz *euias*.

**ēvidēns, entis** [ex a videor], vysvítající **a** viditelný: *mensura quaedam evidens C b* přen. patrný, zřejmý, jasný, průzračný, na bílé dni: *res evidentes C; quid enim est hoc evidentius? C.*

**ēvidenter, adv.** [evidens] patrně, zřejmě.



**ěvidentia**, *ae, f.* [*evidens*] názornost, zřejmost, patrnost: *ἐνάργεια . . . hanc evidentiam nominemus C.*

**ě-vigilō**, *āre, āvī, ātum* **1** probdíti: *est mihi nox evigilanda*; při bdění pečlivě vypracovati: *libros O*; nepřech. *in quo evigilarunt curae meae C* zůstaly bdělé **2** probuditi se.

**ěvilěscō**, *ere, uī*, — [*ex a vilis*] zlacnění, zlevněti, státi se bezcenným: *pericula T.*

**ě-vinciō**, *īre, vīnxi, vīnctum* úplně ovázati, kolem ovinouti: *Tiridaten insigni regio T*; *caput diademate T*; (*Mnestheus*) *viridi evinctus oliva V* ověncen; *evinctae palmae V* řemením k pěstnímu zápasu ovinuté; s ak. vztah. *caput evinctus foliis V*; *evinctus tempora ramis V* maje ověnceny; *evincti manus O* spoutání.

**ě-vincō**, *ere, vīcī, victum* **1** úplně přemoci, překonati někoho, zvítěziti, vrchu nabýti nad někým, něčím: *imbelles Aeduos T*; *evicit omnia miles L*; *somnos O*; básn. *platanus evincet ulmos H* zatlačí; (*navis*) *haec (litora) evincat O* = nechť vyjde z nich ven; *amnis oppositas evicit gurgite moles V* = protrhla; pas. *evinci* býti překonán: *concepit furias evicta dolore V*; *evinci lacrimis V*, *donis T*, *blandimentis T*; *evinci ad miserationem T* dáti se obměkčiti **2** dokázati, vymoci, provésti, s něčím proraziti: *evincunt instando, ut litterae sibi darentur L*; *si ratio evincet puerilius esse amare H.*

**ěvirō**, *āre* [*ex a vir*] zženštiti, změkčilým učiniti, zeslabiti: *corpus Ct.*

**ě-viscerō**, *āre, āvī, ātum* [*ex a viscera*] vyvrhnouti, vykuchati; básn. rozsápati: *ut evisceratus latere penderes C*; *columbam pedibus eviscerat (accipiter) V.*

**ěvitābilis**, *e*, [*evito*] uvarovatelný, čemu se lze vyhnouti: *non e. telum O.*

**ěvitātiō**, *ōnis, f.* [*evito*] vyhýbání, unikání.

**1. ě-vitō**, *āre, āvī, ātum* vyhnoutise, uniknouti alq něčemu, uchrániti se, vvarovati se něčeho: *meta rotis evitata H* (šťastně) objety; *hastam evitare O*; metaf. *periculum, insidias, imperium e. Cs* vyhýbati se, straniti se.

**2. ěvitō**, *āre* [*ex a vita*] život bráti: *vi-*

*di . . . Priamo vi vitam evitari* básn. u *C.*

**Ěvius** viz *Euius*.

**ěvocātiō**, *ōnis, f.* [*evoco*] vyvolání (arch. a pozd.); spec. povolání k službě vojenské, výzva: *vis discernitur per exercitus, classes, arma, tormenta, evocationes hominum et alias huiusmodi res :: Ad Herennium.*

**ěvocātor**, *ōris, m.* [*evoco*] povolavatel k službě vojenské: *servorum et civium perditorum e. C* buřič.

**ě-vocō**, *āre, āvī, ātum* vyvolávati **1 a** *iuvenes duos stare ad ianuam, qui eum magnopere evocarent C* kteří jej naléhavě ven volají; *eum e curia e. L*; básn. (*gallus*) *cantibus evocat Auroram O*; *praedae cupiditas multo longius evocabat Cs* sváděla; zvl. **a** mrtvé vyvolávati: *virgā animas Orco evocat V* z podsvětí; *proavos sepulcris O* z hrobů **β** bohy vyvolávati, odvolávati, t. j. obřadně vybízeti, aby opustili obleženě město: *ignari . . . alios deos votis ex urbe sua evocatos novas sedes spectare L*; *unum . . . deorum non evocatum L* ta věc, že se nedal odvolati **b** přen. vyvolati = způsobiti: *miseriordia nullius oratione evocata C*; *probitas praemiis evocata C*

**c** vyzvati někoho k něčemu, pohnouti, uvést: *alqm in laetitiam L* u někoho veselí vzbuditi; *ad spem e. alqm L* v někom naději vzbuditi **2** term. techn. **a** voj. povolati k službě vojenské, vyzvati: *magnam partem oppidanorum ad bellum Cs*; *equites ex municipiis Cs*; *legionem XIII initio tumultus evocaverat Cs*; *legiones ex hibernis Cs.* Odtud **ěvocāti**, *ōrum, m.* vysloužilí vojáci, kteří byli v čas nebezpečí povolání k službě voj. jako dobrovolníci a měli zvláštní výhody **b** v právn.: *testes huc evocare C* předvolati; o úřadech: *eos homines consulum litteris evocandos curavit C*; *evocat ad se senatum Cs*, *principes Galliae Cs*, *magistratus C*, *senatores Cs* **3** povolati, zavolati, pozvati někoho k sobě: *Tiribazus Cononem evocavit N*; *mercatores undique e. Cs*; *eum ad colloquium L.*

**evocē** viz *euocē*.

**ě-volō**, *āre, āvī, ātum* vyletěti odněkud, z něčeho **1** pův. **a** *aquila ex*

*quercu evolavit C; madidis Notus evolat alis O* **b** o směru do výše vzletěti: *levis pennis sic evolat ales O* **2** přen. **a** o rychlém pohybu: vylítnouti, vypadnouti, vyříti se, vyraziti: *exanimatus evolat e senatu C; ex omnibus partibus silvae evolaverunt Cs; rus ex urbe e. C* výlet učiniti **b** o směru vzhůru: *illōs dolent evolasse C* že se tak rychle povznesli; *sic evolavit oratio, ut eius... vestigia . . . vix viderim C* povznesla se **c** ujíti, uniknouti: *evolarat e conspectu quadriremis C; ex flamma sociorum C; cum ex istorum insidiis evolem C; e corporis vinculis C; ex vestra severitate C; e poena C.*

**ēvolūtiō, ōnis, f.** [evolvo] vl. ‚rozvinutí‘ papyrového svitku, čtení: *poëtarum C.*

**ē-volvō, ere, volvi, volūtum 1 a** vúb. vyvaliti, vykultiti: *si prolapsus est, insurgere haud licitum: per humum evolvuntur T* válejí se po zemi ven; odvaliti, svaliti: *conatur iactas evolvere silvas O* se sebe svaliti; do konce dovinouti: *sorores debuerant fusos evoluisse (= evoluisse) meos O* dopřísti; *fumum ex tuguriis evolutum Cr* jenž se vyvalil **b** zvl. o vodě: vyvaliti, vylévati: *fretum fluctus in litus evolvit Cr* valí; *Araxes aquas in Medum evolvit Cr*; refl.: *in mare se Xanthus evolvit V* se valí **c** med. a reflex. se e. n. *evolvi* přen. vyvaliti se, uniknouti z něčeho: *hac re se omni turba evolvit T*; dostati se, proniknouti někam: *ad aures militum ea dicta evolvebantur L d* vytlačiti, vypuditi někoho z něčeho: *evolutus sede patria rebusque summis T; illos ex praeda L 2 a* rozvinouti, rozbaliti: *evolvit vestes matrona O; anguis evolvitur L* rozvinuje se; zvl. *librum e.* rozvinovati knihu = čísti (poněvadž závitek se musil zároveň rozvinovati a čísti, při čemž se hned zase svinovala část přečtená): *poetas e. C; si fastos velis evolvere mundi H; mirer te numquam nostros evoluisse iocos? O; in evolvenda antiquitate operam insumere T* studiem starověku **b** přen. rozvinouti něco před zrakem duševním, představit, vylíčiti, vylóžiti, vypravovati: *neque evolvere exi-*

*tum possum C; naturam rerum omnium C; oras evoluite belli V* vylíchte začátek a konec války; *fatorum arcana V; quae postquam evolvit O; complicatam (v. t.) notionem evolvere C* nejasný pojem objasniti, vysvětliti; *seriem fati O* vylíčiti; *gelidis haec evoluisse sub antris V* ‚přemítati‘, rozmýšleti, rozvažovati.

**ē-vomō, ere, uī, itum** vyvrhnouti, vydáviti, zvrátiti: *conchis se solere complere easque, cum stomachi calore concoxerit, evomere C; nisus evomentis adiuvare T; metaf. mare evomit arenam Cr; Cacus faucibus . . . fumum evomit V* chrlí, soptí; *lucerna evomuit stillam olei Ap* vyprskla; *urbs tantam pestem evomit C* chrlí; *in me absentem orationem ex ore impurissimo evomuit C* vydávil; *iram in eos e. Tr* vychrliti.

**ē-vulgō, āre, āvī, ātum** do lidu ‚rozšířiti‘, známým učiniti, uveřejniti: *civile ius repositum in penetralibus pontificum evulgavit L; quod Octaviae iniurias evulgaret T* na veřejnost vynášel; *sic evulgari iussit T* veřejně vyhlásiti dal; přen. *arcanum e. T* vyzraditi; *evulgatus pudor T* (vl. daný na veřejnost =) odložený stud, odložení studu.

**ēvulsiō, ōnis, f.** [evello] vytržení, trhání: *dentis e. C.*

**ex** viz e.

**ex-acerbō, āre, āvī, ātum** roztrpěti, rozjitřiti: *hostes contumeliis L; irā exacerbantur animi L; odium exacerbatum L* nejtrpěi nenávist.

**exāctē, adv.** [exactus] přesně, pečlivě; <vynuceně, z donucení>.

**exāctiō, ōnis, f.** [exigo] **1** vypuzení, vyhnání: *regum C 2 a* vymáhání, požadování, vybírání: *pecuniae C, frumenti et tributum T b meton. daně, dávky: *acerbissima e. capitum atque ostiorum C* daně z hlav a dveří; *quadragesima . . . et quae alia exactio-nibus illicitis nomina (sunt) T.**

**exāctionō, āre** [exactio] vymáhati, vybírati; (násilně) obírat, olupovati.

**exāctor, ōris, m.** [exigo] **1** vypuditel: *regum L 2* výběřčí, dozorce daní: *erat provincia . . . differta exactoribus C*; obr. *exactor promissorum L* vymahatel slibů **3 e.** *supplicii L* vykonavatel trestu; *ipse*

*imperator et exactor circumibat* L jakožto vykonavatel svých vlastních rozkazů.

**exāctus**, *a*, *um* [*exigo*], úplně provedený, dokonalý; přesný, pečlivý: (*carmina Livi*) *videri exactis minimum distantia* (v. t.) *miror* H; *dificile est, quot ceciderint, exacto numero affirmare* L; *morum fabraeve exactior artis* O.

**ex-acuō**, *ere*, *acuī*, *acūtum* vybrousiť, zašpičatit **1** pův. *vallos furcasque bicornes* V koly; *spiculaque exacuant* (*apes*) *rostris aptantque laceratos* V brousí, přiostrují; *dentesque Sabellicus exacuit sus* V **2** přen. **a** bysřtřiti: *aciem oculorum, visum* O zbysřtřiti **b** pobízeti, popoháněti, popichovati, podněcovati, dráždit: *sapor exacuit palatum* O dráždí, budí chuť; *regem exacuit adversus Romanos* N; *animos in bella versibus* H.

**ex-adversum** a **ex-adversus** **1** adv. naproti Pt, Tr **2** předl. s ak. naproti, proti: *ara consecrata est adversus eum locum* C; *exadversum Athenas classem constituerunt* N.

**exaedificātiō**, *ōnis*, *f.* [*exaedifico*] vybudování, stavba.

**ex-aedificō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vybudovati, vystavěti **a** vl. *oppidum sua pecunia* Cs; *domos et villas* S; *templa deum* L **b** metaf. *exaedificatur id opus, quod instituiti* C.

**exaequātiō**, *ōnis*, *f.* [*exaequo*] vyrovnání, rovné postavení, rovnost: *hanc ipsam exaequationem non fero* L.

**ex-aequō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** úplně vyrovnati alqd alci rei něco něčemu, s něčím, stejným učiniti **a** pův. absol. *exaequare planitiem* :: *Vitruvius* **b** přen. *primum quod facta dictis exaequanda sunt* S skutky vystihnouti slovy; *quo militibus exaequato periculo animus amplior esset* S rovnost nebezpečí; *uti militibus exaequatus cum imperatore labor . . . esset* S; zvl. refl. *se e. a med. exaequari: qui cum plures erant, paucis nobis exaequari non poterant* C vyrovnati se; *ii, qui sunt . . . superiores, exaequare se cum inferioribus debent* C pokládati se za rovny **2** vyrovnati se alqd něčemu: *ut longitudo aut plenitudo harum multitudinem alterius*

*assequatur et exaequet* C; *exaequet tetricas licet illa Sabinas* O.

**exaeresimus**, *a*, *um* [*ἐξαιρέσιμος*] ,vyňatelný“: *dies* C přestupné dni, které Římané vypouštěli, aby uvedli v souhlas rok měsíční a sluneční.

**ex-aestuō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vzdmouti se, vzkypěti, rozbouřiti se **1** pův. o vodě *exaestuat fretum, mare, ima unda* V; o výbuchu sopečném: *Aetna . . . fundo exaestuat imo* V **2** přen. *mens exaestuat irā* V.

**exaggerātiō**, *ōnis*, *f.* [*exaggero*] jen obr. povznesení: *amplitudinem animi et quasi exaggerationem* C.

**ex-aggerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** naházeti hráz, vystavěti hráz, hrází opatřiti, z něčeho hráz udělati: *spatium maris e.* Cr hrází vyplniti **2** metaf. **a** vysoko nahromaditi, vyvýšiti, povznésti, zvelebiti: *deorum benignitate auctae exaggerataeque fortunae* C; *e. rem familiarem* C; *animus excelsus et virtutibus exaggeratus* C povznesený **b** zveličovati: *sextulam suam nimium exaggeravit* C; *beneficiu. Plancii verbis exaggero* C s pochvalou vynáším; *Xenocrates exaggerans virtutem* C zveličující.

**ex-agitātor**, *ōris*, *m.* [*exagito*] hánce, tupič: *omnium rhetorum* C.

**ex-agitō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** vyplašiti, vyhnati (z doupěte): *lepus hic aliis exagitatus erit* O jako přísloví: pro někoho jiného zajíce vyplašiti = sám o něj přijíti **2** přen. pronásledovati, honiti, štváti, znepokojovati, týrati, trápiti: *exagitati bello* Cs; *exagitatus a tota Graecia* N vyštván; *at omnes di exagitent me, si . . .* H; *exagitant et Lar et turba Diania fures* O; zvl. slovy napadati, stíhati: *causam senatus exagitatam contionibus improborum* C; *exagitabantur eius fraudes* C; *inventi sunt, qui hanc dicendi exercitationem exagitent* C prudce napadali **3** popuzovati, podněcovati, rozčilovati: *coepere senatum criminando plebem e. S; volgum e. S; vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam* T; *senatus volgi rumoribus exagitatus* S jsa stále rozčilován.

**ex-albēscō**, *ere* bēlati, blednouti: *in me ipso saepissime experior, ut exalbescam in principijs dicendi C.*

**exaltātiō**, *ōnis*, *f.* [exalto] zvýšení, vyvýšení, povýšení.

**ex-altō**, *āre*, *āvī*, *ātum* zvýšiti, vyvýšiti.

**exāmen**, *āminis*, *n.* [exigo] **1 a** (vy-létající) houf, roj; *apum examina fingunt favos C; apium examinibus . . . (res rusticae laetae sunt) C; cuius in iuba examen apium consederat C; nec non et apes examina condunt V; e. vesparum L, locustarum L b hejno, houf, dav, zástup, sbor: *aeratas acies examine tanto misceri putet V; qui sibi fidet, dux reget examen H; iuvenum recens e. H; servorum e. C; iuvat videre vernas, ditis examen domus H* roj to zámožného domu **2** vyšetřování, zjišťování, zkouška: *legumque (senes) examina servant O; meton. jazýček na váze: Iuppiter duas aequato examine lances sustinet V* postaviv rovně jazýček.*

**exāminō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [examen] **1** zkoušeti, zkoumati: *male verum examinat . . . corruptus iudex H; diligenter verborum omnium pondera C 2 odvažovati: *utuntur taleis ferreis ad certum pondus examinatis pro nummo Cs; (aër) tamquam paribus examinatus ponderibus C* v rovnováze udržovaný.*

**ex-amussim**, *adv.* [amussis tesařské pravítko] *vl.* podle pravítka, přesně, dokonale.

**exanclō** viz *exantlo*.

**exanimātiō**, *ōnis*, *f.* [exanimo] pozbyti dechu, meton. úžas, zděšení, úzkost, sklíčenost: *e. est metus subsequens et quasi comes pavoris C.*

**exanimis**, *e*, řidč. **exanimus**, *a*, *um* [ex a animus] **1** bez dechu, bez sebe, zděšen: *exanimis metu H; audiit exanimis trepidoque exterrita cursu ruit V; exanimis vice unius L* polomrtvé **2** bez ducha, bezduchý, neživý, mrtvý: *decidit exanimis vitamque reliquit in astris V; corpore tu exanimi crudelia lumina pascas O; convulsos laniatosque et partim exanimos T.*

**exanimō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [ex a animus] **1** dechu zbaviti, jen v pas. *exanimari* býti bez dechu: *fore, ut cursu milites exanimarentur Cs; milites cursu exanimati Cs* nemo houce dechu popadnouti; *Troia Achilles exanimata sequens . . . agmina V; přenes. omámiti, omráčiti, smyslu zbaviti: metus ceteros exanimat Cr; adolescentulus initio accusationis exanimatus sum C; exanimat (poëtam) lentus spectator H* netečný divák zbavuje ducha **2** život vzíti někomu, života zbaviti někoho, usmrtiti: *exanimatus concidit Cs* mrtev; *taxo se exanimavit Cs* = otrávil; *cur me querelis exanimas tuis? H; multo sanguine effuso exanimati Cr.*

**exantlō** *a* z toho **exanclō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [ἀντλος voda na spodku lodním, ἀντλειν vodu z lodi čerpati] vyčerpávati, až na dno vyprázdniti, vypíti *Pt; přenes. vytrpěti, až do konce sněsti: Herculi laborem C; cum exanclavisset omnes labores C.*

**ex-ārdēscō**, *ere*, *ārsī*, *ārsūm* [ardeo] vzplanouti, zapáliti se **1** *vl. materies facilis ad exardescendum C; exarsit sidere limus O* vzplanulo, rozpálilo se **2** přen. **a** o duševním stavu: *vzplanouti, roznítiti se: multo gravius hoc dolore exarsit Cs; homo exarsit iracundiā C; Alecto dictis exarsit in iras V; in seditionem L* vzbouřiti se **b** o věcech: *vzplanouti, rozpáliti se: exarsit subito bellum C; exarsit seditio T; amor, amicitia, ira C.*

**ex-ārēscō**, *ere*, *exāruī*, — úplně vyschnouti, uschnouti **a** pův. *fauces exaruerunt C; fontes Cs, amnes C, lacrimae C b přen. zaniknouti, vymizeti: *flos veteris ubertatis C; (opinio) vetustate exaruit C; vides exaruisse veterem urbanitatem C.**

**ex-armō**, *āre*, *āvī*, *ātum* odzbrojiti: *interim exarmat cohortes' T.*

**ex-arō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** vyorati, vykopati: *multa in eo loco sepulcra . . . exarata sunt C; přen. oráním vyzískati, vytěžiti: quantum frumenti exararant C; plus quam X medimna ex iugero exarabant C 2 zorati, rozorati, rozbrázditi **a** *vl. iugerum vocant, quod**

*iuncti boves uno die exarare possint* :: Varro; přenes. *senectus frontem rugis exarat* H **b** spec. o psací tabulce vyřívati písmena, pak vúb. psáti: *hoc litterularum exaravi* C; *novum prooemium* C; *ad fratrem scriptas exarat illa notas* O.

**ex-asperō**, *āre, āvī, ātum* činiti drsným, pas. stávati se drsným, zdrsněti **1** vl. *mare fluctibus* L; *fretum ventorum rabies exasperat* O, *exasperato mari* L rozvlněné **2** přen. *tot malis durati exasperatique* L; popuditi, rozhořčiti: *Ligures e. L*; *criminibus eius animum e. L, animos* L.

**ex-auctōrō**, *āre, āvī, ātum* ze služby vojenské propustiti: *postero die exauctoratos milites dimisit* L; *milites immemores sacramenti se . . . exauctorant* L propustí se sami, vystoupí ze služby. Obyč. jako opak čestného *missio*: *missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari qui sena dena fecissent* T vytrdíti; *praetorianos nuper exauctoratos insectatus* T.

**ex-audiō**, *īre, īvī (īī), ītum* **1** jasně, zřetelně slyšeti: *increpans voce, ut hostes exaudirent* L že mohli jasně slyšeti; *ut omnes exaudire possint* C; *ut exaudiri possit foris* N; v zeslab. význ. = *audire* slyšeti: *ingere cinctutis non exaudita Cethegis* H (slova) jichž Cethegové neslychali; poslouchati: *monitor non exauditus* H jemuž nebylo dopřáno sluchu **2** (prosby, přání) vyslyšeti: *miserere precesque supplices exaudi* O; *dirae a dis exauditae* L; *nulli exaudita deorum vota* V modlitby, které nebyly vyslyšeny od žádného z bohů.

**exaugurātiō**, *ōnis*, f. [*exauguro*] zrušené posvěcení, odsvěcení: *sacellorum* L.

**ex-augurō**, *āre, āvī, ātum* zrušiti posvěcení, odsvětiti: *fana sacellaque* L.

**ex-caecō**, *āre, āvī, ātum* (úplně) oslepti, zaslepti: *num ergo is excaecat nos aut orbat sensibus?* C; med. pas. oslepnouti; básn. zacpatí, ucpati: *limus venas excaecat in undis* O.

**excandēscētia**, *ae*, f. [*excandescō*] prehlivost, popudlivost: *ex. est ira nascens et modo existens, quae θυμωσις Graece dicitur* C.

**ex-candēscō**, *ere, canduī*, — rozžhaviti se, rozpáliti se: *ira excanduit fortuito* C.

**ex-cantō**, *āre, āvī, ātum* vyzpívati, kouzelným říkadlem vyvolati, očarovati: *sidera excantata voce Thessalā* H.

**ex-carnificō**, *āre, āvī, ātum* k smrti umučiti, popravit: *Anaxarchum* C.

**ex-cavō**, *āre, āvī, ātum* vyhloubiti, vydlabati: *trulla ex una gemma excavata* C.

**ex-cēdō**, *ere, cessī, cessum* **1** nepřech. **1** vystoupiti, vyjítí, odejítí, vzdálení se, vystěhovati se: *abiit, excessit, evasit, erupit* C; *non modo . . . ex pugna . . . excedendi . . . facultas dabatur* Cs; *ex proelio, ex via, ex civitate, ex finibus* Cs; s abl. *excedere urbe, finibus, regione, terra, patria*; *Crotone excessum est* L; *pugna, proelio* Cs V; *excedit caelo* V s nebe sestoupila; *agro hostium in Boeotiam* L; *donec excederet ad deos* Cr; **2** přenes. **a** *vita n. e vita e.* i samo e. odejítí se světa, rozloučiti se se světem = zemřítí; *simul excessisse Augustum et rerum potiri Neronem* T že zemřel **b** odcházeti, mizeti, vytrácti se: *reverentia excessit animis* Cr; *mentes ex corpore excedunt* C; *res excessit e memoria* L **3** zvl. **a** vystupovati, vyčnívati, vybočovati (z mezí, míry): *omnes partes sic collocatae sunt, ut nulla excederet extra* C; *rupes quattuor stadia in altitudinem excedit* Cr; přenes. vynikati: *tantum ea clades excessit* T; *eo laudis excedere* T až takového stupně slávy dosíci **b** o věku překročiti něco, vyjítí z nějakého věku: *ut primum ex pueris excessit Archias* C **c** o události spadati do nějaké doby: *pugna ad Trebiam in annum Flaminiū non potest excessisse* L do roku konsulátu Flaminiova; *insequentia excedunt in eum annum, qui* L **d** zacházeti: *paulum e. ad enarrandum* L odbočiti; přecházeti: *res excessit in certamen* L **II** přech. **1** opustiti něco, odejítí odněkud: *factum est senatus consultum, ut urbem excederent Volsci* L; *curiam e. L* **2** metaf. přestoupiti něco, převyšovati, vystoupiti z něčeho: *sum-*

*mam octoginta milium L; flumen crepidinis fastigium excedit Cr; modum e. L Cr; fastigium equestre T* hodnost jezdeckou.

**excellēns, entis** [*excello*] vynikající **a** vysoký **b** přenes. výtečný, výborný, znamenitý: *Galba fuit inter tot aequales unus e. C; eo proelio excellentissimam virtutem Crastini fuisse Cs.*

**excellenter**, adv. [*excellens*] vynikajícím způsobem, výtečně, znamenitě.

**excellētia, ae, f.** [*excellens*] vyvýšenost, výtečnost, znamenitost; přednost: *Homerum propter excellentiam* (= κατ' ἐξοχήν) *commune nomen poetarum efficit suum C* bývá ,po výtce' nazýván básníkem; *animi e. et magnitudo C; e. animantium reliquarum* (gen. obj.) *C* vynikající postavení nad ostatními; *hominis C* - <titul Excellence>.

**ex-cellō, ere, —, —** vynikati, předčítati alci rei nad něco, převyšovati něco, vyznamenávati se: *tantum excellere ceteris C* nad ostatní; *qui dignitate principibus excellit C; excellebat Aristides abstinentiā N; quasdam forma excellentes deferebant L* obzvláště krásné postavy; *inter quos posset excellere C; super ceteros e. L.* Pozd. vedl. tvar **exceleō, ěre, excelluī: qui sapientiā excellit Cr.** Part. *excellens a excelsus j.* adj. v. t.

**excelsē, adv.** [*excelsus*] vysoko, do výšky; obyč. přenes. vznešeně, povýšeně: *excelsius magnificentiusque et dicet et sentiet C.*

**excelsitās, ātis, f.** [*excelsus*] vznešenost: *animi C.*

**excelsus, a, um** [*excello*] **1** vyvýšený, vysoko strmící, vysoký: *editus atque e. locus C; Diana posita in excelsa basi C; mons e. Cs; vertex montis V; cornu excelsius Cs; aves excelsae vysoko létající C.* Subst. **excelsus, ī, n.** vysoké místo, výšina: *Iovis simulacrum in excelso collocare C; pastor ab excelso dixit O* **2** přenes. vznešený, povznesený, vynikající: *in hanc excelsissimam sedem dignitatis C; magnus et e. homo C; animus ex. et magnificus C; species*

*magnae excelsaeque gloriae T.* Subst. *cuius opes in excelso sunt S* na výši stojí; *in excelso aetatem agere S* ve vysokém postavení; *excelsa et alta sperare iubet L* ve vynikající a vysoké postavení; *excelsa spectare L* = mysliti na vysoké hodnosti.

**exceptiō, ōnis, f.** [*excipio*] výjimka, výhrada, omezení **a** ob. *sunt in tota lege exceptiones duae C; voluntatum sine ulla exceptione communitas C* beze vší výjimky; *recte sine exceptione dixeram C; unus imperitat, nullis iam exceptionibus T* bez všelikých omezení **b** zvl. t. t. právn. soudní námitka, ohrazení, výhrada obrany (obžalovaného vzhledem k žalobci): *ut illi unde peteretur . . exceptiā daretur C* aby byla povolená; *de exceptione et formula T.*

**exceptō, āre** [*excipio*] zachycovati, chytati, lapati, chápati: *singulos expectans in murum extulit Cs; ore expectant auras V* vdechují.

**ex-cernō, ere, crēvī, crētum** vytríditi, vyloučiti: *ex captivorum numero excretos Saguntinos in patriam remisit L; excretos prohibent a matribus haedos V* odstavené; *omnem forensē turbam excretam in quattuor tribus coniecit L.*

**excerpō, ere, cerpsī, cerptum** [*ex a carpo*] vytrhávati; vyjímati, vybírati **1** pův. *excerpens semina pomis H* jádra **2** přen. **a** vybírati; zvl. dělati písemné výpisky, vypisovati, excerptovati: *ex malis minima eligere et excerptare ex his ipsis, si quid inest boni C; nomina ex tabulis e. L* vypisovati; *quod quisque (scriptor) commodissime praecipere videbatur, excerptissimus C* **b** vzíti pryč, vyloučiti: *eo de numero quoque est excerptandum C; ego me illorum, dederim quibus esse poetis, excerptam numero H.*

<**excerptor, ōris, m.** [*excerpto*] vytrhavač; metaf. vyběrač míst ze spisu.>

**excessus, ūs, m.** [*excedo*] vystoupení; jen přen. **a** odchod ze života: *vitae, e vita C; i absol. post obitum vel potius excessum Romuli C; pozd. beze všeho přídávku smrt: ab excessu divi Augusti T; excessu principis laeti T* **b** výčnělek; ve slohu vybočení, odbočka:

*otiosus circa excessus T* zdlouhavý v odbočkách **c** malomyslnost, bojácnost, zoufalost **d e. mentis** vytržení mysli = <výtržnost>.

**excetra**, ae, f. zmije, jedovatý had: *haec dextra Lernam taetra mactatā excetrā placavit C*; metaf. *illius excetrae delenimentis imbutum . . nullam deorum verecundiam habere L* (o zlé ženě).

**excidium**, iī, n. [1. excido] pád, vyvrácení, zánik, záhuba, zničení, zkáza: *Troiae V*; *orta seditio prope urbi excidio fuit T*; *excidio urbis magnum terrorem ceteris inicere L*; *e. gentis, legionum T*; konkr. *per eversae fumantia Troiae excidia obtestor V* zříceniny.

**1. excidō, ere, cidī, cīsum** [ex a cado] **1 a** vypadnouti, upadnouti: *quotiens excidit (sica) casu aliquo et elapsa est! C*; *nullo cogente sagitta excidit V*; *Canidiae dentes excidere videres H* (falešné zuby); *si qui nummi isti excidere C*; *at illi et mens et quod opus fabrilis dextra tenebat, excidit O*; *Palinurus exciderat puppi V*; *excidit arce deus O*; *elephanti excidunt in flumen L*; *excidat ante pedes tuos lingua O*; obr. *vox . . per auras excidit V* spadl = dolů zavzněl; *ut cuiusque sors exciderat L* vypadl (t. z osudí); *quod nomen sorte excidit L* vyšlo; *excidit illa metu O* padla (omdlevši) strachem **b** metaf. vyjítí, vyklouznouti, uniknouti (mimovolně): *quod verbum tibi non excidit fortuito C*; *ex isto ore religionis verbum excidere potest? C*; *vox excidit ore V*; *in libello, qui me imprudente et invito excidit C*; *tantumque nefas (slovo rouhavé) patris excidit ore? V* **2** zaniknouti, zajítí, zmizeti, vytratiti se (zvl. z paměti, mysli atp.) **a** absol. *color excidit O*; *sol excidisse mihi e mundo videtur C* zdá se mi, že zcela zmizelo; *vera virtus cum semel excidit H*; *spes, luctus O* **b** s určením *mihi ista exciderant C* vypadlo z paměti; *animo, pectore O*; *Carthaginem atque Hannibalem excidisse de memoria L*; *pacis mentio ex omnium animis L*; *e. sibi Sn* ztratiti vládu nad sebou, upadnouti do bezvědomí, pozbyti smyslu. Podmět vyjádřen ak. c. inf.: *e. scripsisse me in*

*libro priore C*; větou s ut: *excidit, ut peterem iuvenes quoque protinus annos O* zapomněla jsem žádati; *necdum causae irarum exciderant animo V* nevypadly z mysli = nebyly zapomenuty; *excidit mihi nomen tuum O* vypadlo mi z paměti **c** sm. upadnouti v něco, zvrhnouti se: *in vitium libertas excidit H* **3 excidere ex alqa re** nebo *alqa re* něčeho pozbyti, něčím se minouti, o něco přijítí, o něco býti připraven (podle řec. ἐκπίπτειν ἔκτινος); *erus uxore excidit Tr* přišel o nevěstu; *se excidisse regno Cr*; *quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis O* přece podnik, jehož se minul, byl veliký.

**2. excidō, ere, cidī, cīsum** [ex a caedo] **1 a** vysekati, vyřezati, vytesati: *lapides e terra e. C* lámati; *excisā trabe bipenni V* (ze zdiva) vylomiti; *portas e. C*; *excisa est arbor, non evulsa C*; *excisae arbores C* poražené; *columnas rupibus e. V* ze skal vylámané; vyřezati, obřezati: *Galli se excidere O*; uříznouti: *e. caput Ap*; lékař. vyříznouti **b** vyhloubiti, vydlabati: *saxum e. C*; *latus rupis excisum in antrum V* v jeskyni; zvl. *excisa pelta O* s obou stran vyseknutý (o štítě Amazonek) **2** metaf. vysekati, zničiti, zkaziti, vypleniti, vyhladiti, vymýtiti, vyvrátiti: *qui monumenta publica . . qui domos inimicorum excidit C*; *Carthaginem exciderunt C*; *e. Numantiam C, Troiam V, urbem C V, murum H*; *illud tempus . . ex animo e. C* vymazati; *causas bellorum e. T*; *vitium irae e. H*; *multorum status e. T* blahobyť.

**ex-cieō, ēre, civī, citum** (arch. *ec-cieō, ēre*, zřídka *ex-ciō, īre*, impf. *excībant L*; part. pf. *excitus*, zřídka *excītus*) (pohyb-váním) vyrušiti z dosavadního stavu **1** vyburcovati, vyplašiti **a** vüb. *Thyas commotis excita sacris V* vyděšena; *Euander concursu pastorum excitus L* z domu vyváběn; *forte suem latebris vestigia certa secuti excivere canes O*; *indignitas rei magis quam periculum consulem alterum ab urbe excivit L* vypudila; *Cyclopes e silvis V*; *somno, ex somno excitus* ze spánku probuzen, vyburcován, procitnuv; též samotně:

*anserum clangore excitus Manlius L* probuzen **b** zvl. vyvolati, zavolati, povolati k sobě, dáti přivéstí, vyzvati, pozvati, zavolati na pomoc: *Urgulanium domo principis excire ausus erat T* dáti předvolati; *saepae animas imis excire sepulcris V*; *principibus coloniae Romam excitis L*; *huc Magonem fratrem excivit N*; *auxilia e Germania Britanniaque et Hispaniis excivit segniter T*; *Britanni omnium civitatum vires exciverant T*; *non homines modo, sed etiam deos e. L* na pomoc volati; *mercede exciti L* pomocné sbory námezdné; *Antiochum in Graeciam L* přiměti ke vpádu do Řecka; *reges bello V* vyzvati **2** přen. **a** s předm. vnějším vzrušiti, popuditi, podrážditi, rozčiliti: *conscientia mentem excitam vastabat S*; *iuventus largitionibus excita S*; *hostem ad dimicandum e. L*; *excivit ea caedes Bructeros T* rozčilila; *e. alqm ad cupiditatem discendi L* vznítiti v někom touhu po učení; *pulsu pedum excita tellus V* rozechvěná **b** nějaký stav způsobiti, vzbuditi, vyvolati: *paenitentiam solitudo exciebat Cr*; *tumultum L*.

**excindō** viz *excindo*.

**excipiō**, *ere, cēpi, ceptum* [ex a *capiō*]  
**1** 1 vybírati, vynímati: *illum clipeum excipiam sorti V* vyjmu z losování **2** metaf. vyjímati něco, výjimku činiti s něčím: *neminem excipio C*; *hosce ego homines excipio et secerno libenter C*; *de antiquis praeter Xenophanem neminem C*; *unam iracundiam C*; s násl. ut, ne: *cum nominatim lex exciperet, ut ad templum . . . capere liceret C* výjimku připouštěti; *Pompeius excipitur, ne decemvir fieri possit C*; *neque Camertinum exceptum esse, quominus C*; *excepto, quod non simul esses H* s tou jedinou výminkou, že; *exceptis, Crasse, vobis duobus C* vás dva vyjímaje; *exceptā sapientiā C*; *virtute excepta nihil amicitia praestabilius C*; zvl. jmenovitě vytykáti, vymíniti, vyhraditi něco: *Tauromenitanis exceptum est foedere, ne navem dare debeant C*; *lege exceptum C*; *neque praeterea quicquam excepti C* nevyhradil, nevyjímil

*si; legibus exceptum est, de quibus causis . . non liceat C II 1* zachycovati **a** (co padá, co letí) podpírati, opírati: *Pallas ruentem excipit V*; *amicum labentem excipit C* (do náručí) zachytil; *se in pedes L* na nohou se udržeti, na nohy se postaviti; *clipeo caput e. Cr* opřítí o štít; *exceptum poplitibus corpus Cr* o kolena opřené; *sanguinem paterā C* zachytiti; *filiorum extremum spiritum ore e. C*; *imbrem L*; *tela clipeo Cr*; *tela omnia unus excipit C* = byl terčem všech střel; zvl. o ranách dostati, utržiti: *ictus H*, *vulnera C* = býti raněn; *cicatrices adverso corpore exceptae C* na prsou utržené **b** zachycovati (co se proti nám žene), odolati něčemu, postaviti se něčemu, vyčkati něco, vydržeti něco: *latitantem fruticeto aprum H* nechati naběhnouti; *caprum insidiis V*; *venabula excipient apros M*; *missum ab Antonio cum litteris C*; *porticus excipit arcton H* zachycuje vítr severní = jest obráceno na sever; *cae sublicae vim fluminis excipiebant Cs*; *impetum hostium excipere útoku nepřátel odolati*; podobně: *tu Tyrrhenum equitem collatis excipe signis V* vydrž útok; *vim improborum excepi C* jsem snesl; *excipere quamvis fortunam C*; básn. *Aeneas Sucronem excipit in latus V* zachytí jeho výpad tak, že jej raní do boku; *aves excipere Cr* v letu zasáhnouti **c** chytati, pochytati (co utíká): *multos ex fuga dispersos Cs*, *servos in pabulatione Cs*; *quidam saucii excepti erant Cr*; *bestias Cs d* přijímati (co potřebuje útulku a pod.): *quos e mari propter vim tempestatis e. non potuissent C* přijmouti = zachrániti; *classis, quae exciperet natantes N* jež mělo vzít na palubu plovouchi trosečníky; zejm. přijmouti pohostinsky, uvítati, pohostiti: *pro fortuna quisque apparatus epulis excipit T*; *eiectum excipere V*; *excipitur comiter C*; *epulis, hospitio exceptus C* pohoštěn, častován **2** metaf. **a** zachytiti, pochytiti smysly, zvědětí, vyslechnouti, zaslechnouti: *sermonem eorum e servis unus excepi L*; *qui rumores Africanos exciperent C*; *casus fu-*



turos V; nihil citius excipitur C; motus exceptit V zvěděla o. . .; furtivas notas O; vestigia Cr **b** něco přejmouti, na se vzítí, podjíti se něčeho, podstoupiti něco: equus regem excipiebat Cr nechal vsednouti; exceptus tergo V; iugum e. Cr; labores magnos C; pericula C; illa onera . . . exceptit unus C; quaestionis pondus T; cognitionem e. T vyšetřování převzítí; inimicitias Cr; quae tum ego Neptuno excepi (sc. vota, srov. vota suscipere) Pp jaké sliby jsem v modlitbách učinil **c** o způsobu přijetí; plausu excipere V uvítati potleskem; oratio summa militum alacritate excepta est Cr byla přijata; vox assensu populi excepta L; sententiam gravius excipere T pojmuti **3 a** něco převzítí, v něčem pokračovati, něco dále vésti: inde Romulus . . . excipiet gentem V; hunc Labienus exceptit Cs v řeči pokračoval; absol. tum sic exceptit Iuno V jala se (po něm) mluvíti; tristem hiemem pestilens aestas L vystřídal; ut primis deturbatis integri pugnam excipiant L; memoriam illius viri excipient anni consequentes C dále budou pěstovati **b** zvl. následovati po něčem, pojíti se k něčemu: utrimque clamore sublato rursus ex vallo clamor Cs odpovídal; orationem Tullii excipiunt preces multitudinis; absol. excipiunt loca montuosa Cs následují; regio deserta excipit Cr; turbulentior annus exceptit L následoval.

**excisiō**, *ōnis*, f. [2. excido] zničení: tectorum C, urbium C.

**excitātē**, adv. [excitatus] rozčileně, živě, prudce.

**excitatus**, *a*, um [excito] rozčilený, prudký, živý; ostrý, pronikavý: acuto et excitato sono C; excitatior crebriorque ab hoste sublatus (sc. clamor) L.

**ex-citō**, *āre, āvī, ātum* I vyplašiti, vyhnati, vyburcovati **a** feras excitare et agitare C plašiti a štváti; nuntio excitatus L Cr; conscientiā sceleris excitatus C **b** zvl. *a* ze spánku buditi, burcovati: quaeo, ne me e somno excitetis C; somno L, de somno C; sopitum regem excitare Cr; ut ne canes quidem . . . excitarent L;

acceleremus, ait, vigiles simul excitat V; básn. sopitas ignibus aras excitat V vzbudí (= vznítí) dřímající oheň na oltáři; tanti flagitii memoriam C znova ožíviti **β** vyvolati někoho, zvl. vyzývati vojsko do zbraně, vyvolávatí duchy zemřelých: ut senatus omnibus ex agris cives . . . excitaret C; excitarem negotiatores C; neque excitatur classico miles H není burcován, volán znamením; triarios excitare L kázati povstati; patrem eius dicendo a mortuis excitasses C; cives paene ex Acheronte excitatos C; coniuratos etiam ab inferis excitandos putat C **γ** o obžalování n. svědku předvolati: qui in causa peroranda non dubitavit excitare reum consularem C; e. testes C II vyvolati = způsobiti, vyvoditi, vzbuditi **a** vapores excitati C; caligo excitata Cr; harenam humo e. S zdvihnouti; zvl. o stavbách vzdělati, vystavěti, zbudovati: monstratas excitat aras V; turres ex materia Cs; munimenta, molem Cr, sepulcrum C; o rostlinách: vypěstovati, rostiti: nova sarmenta C **b** ignem Cs rozdělati, rozdmychati; incendium, flammam C založiti, vznítiti; bellum C; discordiam excitare C, dolorem, fetum C; plausum, risūs, fluctus, tempestatem C; stavy duševní vzbuditi, podněcovati, rozněcovati: dolor excitat iras V; suspicionem, amores, C; huius libidines excitabantur C; invidiam Cr; odium in aratores C **c** popuditi, povzbuditi, podrážditi, rozhniti, ponuknouti k něčemu: ad bellum mobiliter celeriterque excitari Cs; ad virtutem, ad laetitiam Cs; in animos viriles V; alia te ratio ad spem excitavit C jiný důvod vzbudil tvou naději; gallos alacritate ad canendum C; zvl. (někoho na mysli pokleslého) povzbuditi: promissis suis eum excitavit abiectionem C; me iacentem posse excitari; maestum senem C. Part. excitatus j. adj. v. t.

**exclāmātiō**, *ōnis*, f. [exclamo] **1** výkřik, zvolání: acutas vocis exclamations vitare debemus C; též jako figura řečnická **2** výrok, výpověď: Epicuri et Metrodori exclamations adsumere

*T; illa e., ut oratores tenere dicere, histriones diserte saltare dicantur T.*

**ex-clāmō**, *āre, āvī, ātum* **1** vykřikovati, volati: *manus illa Clodiana exclamat C; in stadio cursores exclamant quam maxime possunt C* **2** svoláváti, zvolati něco: *itaque mihi licet exclamare, ut ille in Synephebis: (následuje citát) C; Persius exclamat: ‚Per magnos, Brute, deos te oro‘ H; exclamavisse, ut bono essent animo C* zvolal; jménem volati: *M. Brutus cruentum pugionem tenens Ciceronem exclamavit C.*

**exclūdō**, *ere, sī, sum* [ex a claudo] **1** zavíráti před někým, nepustiti někam, nevpustiti, zabrániti přístup, nepředpustiti: *eicere nos magnum fuit, excludere facile C* návrat nedovoliti; *poenas dedit exclusus fore C; moenibus exclusus V; hodie si exclusus fuero, desistam H* nebudu-li předpuštěn; *Gaditani (Poenos) moenibus excluserunt C; me a portu et perfugio C* **2** přen. vzdalovati někoho od něčeho, zdržovati, vylučovati někoho od něčeho, brániti někomu v něčem: *omne discrimen victi et victoris e. Cr* odstraniti; *qui honore decemviratus excluditur C* jest vylučován; *temporibus excluduntur omnes C* všem jest bráněno; *matres a conspectu liberum exclusae C; spissa ramis laurea fervidos excludet ictus H* nepropustí paprsky sluneční; *Crassus tres legatos decernit nec excludit Pompeium C; suffragio excludere L* od hlasování vyloučiti; *multorum opes praepotentium excludunt amicitias C* vylučují, činí nemožnými **3** term. techn. ve vojenství odříznouti někoho od něčeho, zameziti někomu něco: *qui nostros exercitus saepe excluserant C; ut reditu in Asiam excluderetur N* aby mu byl odříznut návrat do A.; *a re frumentaria e. Romanos Cs; maritimā orā hostem Cs; diei tempore exclusus oppugnationem differt Cs* ježto mu překážel, vadil **4** o ptačích mláďatech vyseděti: *pulli aluntur ab iis, a quibus exclusi (var. excusi) fotique sunt C* **5** vystrkovati, nechati vyčnívati: *pallio excluserat caput Ptr* z pláště měl vystrčenu hlavu.

**excōgītātiō**, *ōnis, f.* [excogito] vymýšlení: *excogitationem non habent difficilem C* není nesnadno je vymysliti; schopnost vymýšlení, důmysl: *illa vis, quae investigat occulta, quae inventio atque excogitatio dicitur C.*

**excōgītātus**, *a, um* [excogito] dobře vymyšlený, vybraný, výborný: *a rem excogitatam C.*

**ex-cōgītō**, *āre, āvī, ātum* vymýšleti, myšlením vyhledávati: *homo ad excogitandum acutissimus C; causam nullam excogitare potuit C; quid mali aut sceleris fingi aut excogitari potest? C; ferreae manus . . tuendis urbibus excogitatae Cs* k ochraně měst. Part. *excogitatus j. adj. v. t.*

**ex-colō**, *ere, coluī, cultum* pečlivě vzdělávati, pěstiti: *excolta regio Cr; creditur et lanas excoluisse rudes O* vypěstil; přenes. zušlechtiti, zdokonaliti, zjemniti, vzdělati: *omni vita atque victu excoltus atque expolitus C; animos doctrina C; qui vitam excoluere per artes V; gloriam e. Cr* zvyšovati; *orationem e. T* vyzdobiti; zř. = *colere* ctíti: *ut te . . excolat O.*

**excommūnicātiō**, *ōnis, f.* [excommunico] ≠ vyloučení z církve, exkomunikace.

**ex-commūnicō**, *āre* ≠ vyloučiti (z církve).

**ex-cōnsul**, *is, m.* bývalý konsul (v. e, ex IV 2).

**ex-coquō**, *ere, coxī, coctum* **a** vyvařiti, taviti: *arenae in vitrum excoquantur T* taví se ve sklo **b** tavením vylučovati: *ignis vitium metallis excoquit O; per ignem excoquitur vitium V* **c** vysoušeti: *memento terram excoquere V; excoctam atque atram Tr* vypečenou = osmahlou.

**excors**, *dis, adj.* [ex a cor] ‚bez srdce‘, bezhlavý, nerozumný, hloupý: *aliis cor ipsum animus videtur, ex quo excordes C; hoc qui non videt, excors est C; tune insanus eris, si acceperis? an magis e. reiectā praedā? H.*

**excrēmentum**, *ī, n.* [excerno] výmět, výměsek: *oris T* slina; *ut nulla oris aut narium excrementa viserentur T* aby ne-

bylo viděti jej plíti ani smrkati; výkal, trus.

**excreō** viz *ex-screo*.

**ex-crēscō**, *ere*, *crēvī*, *crētum* vyrůstati, vzrůstati: *in hos artus, in haec corpora excrescunt T*.

**ex-cruciō**, *āre*, *āvī*, *ātum* mučiti, trápiti, trýzniti **a** pŭv. *igni atque omnibus tormentis Cs; servos fame vinculisque Cs; ipsos crudeliter excruciatos interficit Cs b* přen. *temeritas et libido et ignavia semper animum excruciant C; honore Marii excruciatu S; fieri sentio et excrucior Ct* mučí mě to.

**excubiae**, *ārum*, *f.* [*excubo*] ležení venku (mimo dŭm, mimo tábor); hlídání, hlídka **a** abstr. *vigilum canum tristes excubiae H; básn. vigilum sacra-verat ignem, excubias divum aeternas V* jakožto stráž; *o excubias tuas, o flebiles vigilias! C; excubias ubi rex agebat O = bděl b* konkr. stráž, mužstvo na stráži: *si excubiae, si vigiliae... armata sunt C; apparatu, incessu, excubiis vim principis complecti T; per excubias custodum ire O* projíti stráži; *excubias transire T; excubiis portas obsidere V*.

**excubitor**, *ōris*, *m.* [*excubo*] strážce, hlídač: *haec eadem noctu excubitoribus ac firmis praesidiis tenebantur Cs*.

**ex-cubō**, *āre*, *cubūi*, *cubitum* mimo dŭm n. venku ležeti, venku spáti **a** vŭb. *excubui clausam ante domum O; in fano somniandi causa excubabant C b* zvl. o stráži býti na stráži, hlídati: *excubitum in porta cohortes ex legionibus mittere S* na stráž poslati; *semper duae legiones pro castris excubabant Cs; cum Caesar ad opus consuetudine sua excubaret Cs* též v noci byl přítomen; odt. = bdíti, přen. pečovat: *consilio quantum potero.. excubabo.. pro vobis C; básn. Cupido pulchris excubat in genis H* číhá.

**ex-cūdō**, *ere*, *cūdī*, *cūsum* **1** vykřesati: *ac primum silici scintillam excudit Achatas V; ignem silicis venis abstrusum e. V; obr. ex ovis pullos e. C* vyseďeti **2** tepáním vytvářeti, tepati, kouti: *excudent alii.. aera V* (o práci vypouklé); *ferrum e. Cr* kouti; i o vosku:

*hinc arte recentis excudunt ceras et mella tenacia fingunt V* voštiny vytvářejí; obr. *magna noctium parte unum librum excudit T* = (tisknouti (knihu), tiskem vydati).

**exculcō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ex a calco*] vyšlapati, ušlapati, šlapáním upěchovati: *singuli ab infimo solo pedes terra exculcabantur Cs* prostor vždy po jedné stopě.

**ex-currō**, *ere*, *cucurrī*, *cursum* vybíhati **1** *excurrat aliquis, qui hoc tantum mali filio suo nuntiet C; mandavi utriusque eorum, ut ante ad me excurrerent C; trans. e. spatium Tr* uběhnouti dráhu; zvl. **a** zabíhati, dělati výlet: *provincia, quo cives facile excurrunt C b* dělati výpad: *in fines Romanos L; omnibus portis e. L 2* přen. *excurrit paeninsula ab intimo sinu L* vybíhá; (*Sicania*) *tribus excurrit in aequora linguis O* vybíhá; *fons ex summo montis cacumine excurrrens Cr* vytékající; *ne oratio excurrat longius C* aby nezabíhala; *productiora alia et quasi immoderatus excurrentia C; obr. in quo campo excurrere cognoscique virtus posset C* proháněti se.

**excursiō**, *ōnis*, *f.* [*excurro*] ,vybíhání, ve voj. výpad, nájezd: *ex oppido excursiones faciebant Cs; castris in propinquo positus.. excursiones invicem fieri L* dělali navzájem proti sobě výpady; *una excursio equitatus C; s tím souvisí význ. v pád: fines suos ab excursionibus tueri C; via excursionibus barbarorum infesta C; obr. o řeči tamquam levis armaturae haec est prima orationis e. C = výpad lehkooděnců (jímž se začala bitva); pozd. o řeči odbočení, odbočka.*

**excursor**, *ōris*, *m.* [*excurro*] vyzvědač, náhončí: *Naevius.. istius e. C*.

**excursus**, *ūs*, *m.* [*excurro*] výběh **a** (apes) *excursus brevis temptant V* odvažují se krátkých výletů **b** vojen. výpad: *ut primus e. infringeretur Cs; subitis excursibus populari T c* metaf. *saeculi e. :: Augustinus* běh.

**excūsābilis**, *e* [*excuso*] omluvitelný: *pars delicti O*.

**excūsātē**, *adv.* [*excusatus*] omluvitelně: *quae in Silanum parabat, quo*

*excusatius sub exemplo acciperentur T* aby bylo podle jiného případu přijímáno s větší omluvou.

**excūsatiō, ōnis, f.** [*excuso*] 1 omlouvání, ospravedlňování *alcis rei* něčeho: *nulla est e. peccati C; e. iniuriae C; e. Pompei Cs* 2 uvádění na omluvu, omlouvání *alcis rei* něčím, vymlouvání (se) na něco, něčím, výmluva na něco *deo ne e. quidem est inscientiae C.*

**excūsatus, a, um** [*excuso*] omluvený, omluvitelný: *et ego excusator . . . et tu dignior laude Pn.*

**excūsō, āre, āvī, ātum** [*ex a causa*] 1 **a** omlouvatí, ospravedlňovati: *iudices fortasse excusabuntur C; Germanos numquam excusatueros, quod . . . T* nikdy se nezbaví výtky, že . . . ; *cura, ut excuser morbi causa C* abych byl omluven nemocí; *me vehementer excusatum volo C* chtěl bych býti omluven; *qui se de suo consilio excusarent, quod imperiti bellum fecissent Cs; dixi, cur excusatus abirem H* omluven; *legati, qui se de superioris temporis consilio excusarent Cs* pro své odhodlání; *si iudex excusetur Areopagites esse C* 2 uváděti něco na omluvu, vymlouvatí se na něco, ospravedlňovati se něčím: *inopiam suam Cs; propinquitatem C; valetudinem L; re magis morbum quam oratione C; ignorationem Cr; laborem H; diversa excusantibus T* rozličné důvody za omluvu uváděti; *tarditatem litterarum C; missos ignes O, dolorem O, reditum T* 3 svalovati se sebe povinnost něco vykonati = odpírati něco: *at ille reditum Agrippinae excusavit T* 3 zbaviti se něčeho: *cui in universum excusari mallet T* čehož by chtěl vůbec býti zproštěn, ušetřen. Part. *excusatus* j. adj. v. t.

**excūsor, ōris, m.** [*excudo*] kovotepec, kotlář.

**excussus** viz *excutio*.

**excutiō, ere, cussī, cussum** [*ex a quatio*] 1 **a** vytrásati něco oduěkud, strásati něco (= třesením odstraňovati); odvrci, odhoditi, odraziti, odmrštiti: *iugum e. Cr; taurus excussit cervice securim V* setřásl = odhodil; *bacchatur vates, si pectore possit excus-*

*sisse deum V* mohla-li by vytrásti z prsou; pas. (*hasta*) *volans clipeo est excussa V* odrazil se o štít; obr. *metum de corde e. O.* (jakožto břímě); *Chloë excutitur H* jest odvržena; *excussis tuis vocibus C; conceptum excute foedus V* setřes se sebe jho smlouvy; *Iuno excussa est pectore V* t. j. rada Junonina **b** zvl. o svržení s koně, s vozu, s lodi: shoditi; z rukou něco vyraziti, vyhoditi, vystřeliti, vymrštiti; pas. spadnouti, vypadnouti: *equus excussit equitem L; regem curru excutere Cr* vyklopiti; *aurigam Turni excutit V; excutitur magister V* vypadne; *excussum mississet in aequora O* s lodi by mne byl svrhl do moře; *ancora ictu ipso excussa e nave sua L* spadla; *ancoram e. L* kotvu vyhoditi; *procellae excusserunt largum imbrem Cr* (tot. z mraků); obrazně: *Teucros vallo e. V* sehnati; *excutimur cursu V* jsme odraženi z dráhy; *excutor somno V* jsem vytržen ze spaní; pas. *excussa magistro navis V* = *privata magistro* (s níz byl kormidelník svržen); *valvarum strepitus excussit utrumque H* vyburcoval; o střelách: *fundis excussi lapides et sagittae Cr* vymrštěné; *excutere tela iubet T* vystřeliti; *tormentis praegraves hastas e. Cr; glandem e. L; ab excusso missus in astra sago M* vyhozen k hvězdám od vymrštěného pláště **c** přenes. **a** zapuditi, zahnatí, odehnati: *excusus patriā V; sceptris e. V* sm. zbaviti vlády; *excusus propriis H* ze svého vlastnictví; *verborum iactationem e. C* 2 vyrvati někomu něco: *opinionem radicibus e. C; agnam e. ore lupi O; omnia ista studia nobis de manibus excutiantur C; quarto excutit amplexus O* vymkne se 3 vylooditi, vyvolati, způsobiti něco: *hic motus sudorem excutiebat N; risum e. H* 2 roztrásati, t. j. třesením rozvinovati (hrívu), protřásati (šat); odt. prohledávati, prošťouřavati, prozkoumávati: *navem excussam malleo Pt* opravovanou; (*leo*) *gaudet comantes excutiens cervice toros V; caesariem, pennas e. O; brachia O* (= roztahovati); *excusso lacerto O* nataženou paží; *excussos iubet laxare ru-*

*dentes* *V* rozvinnutá lana; *non excutio te, si quid ferri habuisti* *C* neprohledávám tě (t. j. záhyby tvého šatu, zda v nich není skryta zbraň); *eum ad Sullam excussum adduxit* :: *Valerius Maximus; excutiemus istorum delicias* *C* **3** (zesílené *quatio*) potřásati, prudce škubati: *excuit habenas* *O*.

**exdeicō** *Inscr* = *edico*.

**exdorsuō**, *āre* [*ex a dorsum*] zbaviti hřbetních kostí, vykostiti.

**exec-** viz *exsec-*

**ex-edō**, *ere*, *ēdī*, *ēsum* **a** vyjídati, vyžírati, stravovati (= ničiti): *tute hoc intristi, tibi omne est exedendum* *Tr*; *exesis (tempore) posterioribus partibus versicolorum* *C*; přen. *vis aliqua conficiet aut exedet* *C*; *urbem exedissee nefandis odiis* *V*; *rem publicam exedere* *T* **b** hlodati na něčem, rozžírati něco, rozhlodávati, žírati: *nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undae* *Cr*; zvl. o stavech duševních: *aegritudo exest animum* *C*. Part. perf. *exesus* j. adj. v. t.

**exedra**, *ae*, f. [ἐξέδρα] krytý výstupěk se sedadly u řeckých gymnasií, kde filosofové konávali své rozmluvy, veranda; přen. hovorna.

**exedrium**, *iī*, n. [ἐξέδριον] malá hovorna *C*.

**exemplar**, *āris*, n. [subst. neutr. od adj. *exemplaris*] **1** obraz, podobenství, ukázka: *verum amicum qui intuetur, tamquam exemplar aliquod intuetur sui* *C* **2** vzor, příklad, ideál: *senator populi Romani, exemplar antiquae religionis* *C*; *ad exemplar Epicharmi* *H* podle vzoru; *quid sapientia possit, utile proposuit nobis e. Ulixem* *H*; o díle slovesném *vos exemplaria Graeca nocturnā versate manu, versate diurnā* *H* **3** opis, kopie.

**exemplāris**, *e*, [*exemplum*] podle vzoru utvořený, spec. opsaný: *Hordeonium exemplares (sc. litteras) omnium litterarum . . . recitavit* *T*.

**exemplum**, *ī*, n. [*eximo*] vybraná věc (na zkoušku) **1** ukázka, vzorek: *tritici exemplum* *C*; *quasi unicum exemplum antiquae probitatis et fidei* *C*; spec. opis: *pluribus exemplis scripta fuisse*

*reor* *O* **2** vzor, vzorný doklad něčeho: *ille vir e. innocentiae* *C*; *qua in muliere etiam nunc quasi exempli causa vestigia antiqui officii remanent* *C* jakoby na vzor; *ex hoc numero nobis exempla sumenda sunt* *C*; *exemplo nubis aquosae* *O* podle vzoru = jako; *hoc praeterea addit nullo exemplo* *C* bez předchozího vzoru; *exemplum ab alqo capere* *L* někoho za vzor si bráti; *se exemplo fecisse, quod fecisset* *C* podle jiných; *urbis iura et exempla corrumpere* *C* právo a běžnou praxi (proti zákonité platnosti); *singularis exempli femina* *Ptr* neobyčejná; meton. *tabulae testamenti eodem exemplo* *Cs* téhož znění, obsahu **3** příklad: *id ita esse exemplis probari potest* *C*; *plus exemplo quam peccato nocent* *C* zlým příkladem; zvl. řeční *exempli causā* n. *gratiā* (ob. ve vazbě se slovesem) = za (pro) příklad, na příklad: *quia in libris exempli causa id nomen invenerant* *C*; *quod apud vos quasi exempli causa proferre possim* *C* jakoby pro příklad; *exempli causa paucos nominavi* *C*; *satis est unam rem exempli gratia proferre* *N*; zvl. odstrašující příklad, výstraha: *statuite exemplum, quantae poenae in civitate sint hominibus istius modi comparatae* *C*; *severitas exempli* *C*; *clades eorum exemplo fuit* *Cs*; trest: *in eum omnia exempla cruciatusque edere* *C*; *meritum novissima exempla Mithridatem* *T*.

**ex-eō**, *īre*, *iī* (někdy *īvī*), *itum* **1** nepřech. **1** vyjítí, odejítí odněkud **a** *dies exeundi constituta est* *C* den odchodu; *non posse exiri* *Cs* že není možno vyjítí; *te vivum exire passi sunt* *C*; *domo, castris* *Cs*, *ex urbe* *Cs*, *ex oppido* *Cs*, *e finibus suis* *Cs*, *e patria* *C*, *de balneis* *C*, *ab urbe* *L*; *praedatum* *L*, *in provinciam* *Cs*, *in alias domos* *C*; *ad eos* *C*; básn. *sacrum exit in Calendas* *O* připadá na prvního **b** přenes. *ad istum illos nummos, qui . . . ab isto exierant, revertisse* *C*; *sors exitura* *H*; *senatores, qui* *C*. *Verre sortiente exirent* *C* kteří vyšli = na něž los padl; *urceus exit* *H* vychází (jakožto výsledek práce); *nihil insolens ex eius ore exiit* *N* žádné zpup-

né slovo; *oratio in vulgus exit* C dostává se mezi lid, přichází v obecnou známost 2 významy zvláštní a ve vojenství vyjítí, vytáhnouti, dáti se na pochod, dáti se na cestu, vyraziti: *cum paludatus exisset* C; *exire ad pugnam* L; *de tertia vigilia* Cs; *ex Italia ad bellum civile* C; *non posse clam exiri* Cs b e *patriciis exire* C vystoupiti c de, e *vita exire* zemříti: *prius exire de vita* C; *e vita tamquam e theatro exire* C; *memoria exire* L z paměti vyjítí, vymizeti; *de, e potestate exire* C nebýti sebe mocen, býti bez sebe; *studio gloriae exire* C vzdáti se snahy po slávě; *servitio e. V* ujítí otroctví; *aere alieno e. C* z dluhů se vyprostiti d o řekách a vodě prameniti, vyvěrati: *fons solo exit* V; ústítí, vtékati někam: *Nilus exit in mare* O; *amnis exit* V vystupuje ze břehů; *sanguis e. vytéká e* o rostlinách: klíčiti, vzházeti, pučeti, vyrůstati: *exit pampinus de stamine* O; *arbor stirpibus ab imis* V f směr vzhůru: vystoupiti: *arbor ad caelum* V; *auras in aethérias exire* V; *ubi vites . . . exierint* vzepnouti se (úponky); *colles exire videntur* O; *hic mihi domus exit* V tyčí se, ční g jakožto konec něčeho: docházeti, vypršeti, dplynouti, skončiti se: *indutiarum dies exierat* L; *quinto anno exeunte* C; *hieme exeunte* S II přechod. (básn.) podle *excedere a* překročiti něco: *Avernas valles* O; *modum* O; *lubricum iuventae* T b ujítí něčemu, uhnouti se: *vim viribus exit* V násilí silou uniká, sílu silou maří; *tela exit* V.

**exequiae** viz *exsequiae*.

**exequor** viz *exsequor*.

**exercēo**, *ēre, ūi, itum* [ex a *arceo*] I pův. z klidu přiváděti, v pohyb uváděti 1 ob. *quemadmodum stans iumentum concalfieri exercerique posset* N v pohyb býti uvedeno; *Maeandrus ad mare versus incertus exercet aquas* O valí; odt. *exercita cursu flumina* V = neúnavně proudící; zvl. o vodě: k proudění přiměti, zčeřiti, zvířiti, vzdouvatí; o půdě: *orati, vzdělávati: undas exercet Auster* V; *solum presso sub vomere e. V*; *humum in messem* V; *paterna rura bobus suis* H; *pinguia culta* V obstarávati;

*arva, metalla, portus* T; *praedia rustica* L; *Aegyptum e. T* 2 proháněti, honiti, zaměstnávati něčím někoho, práci dávatí: *exercete, viri, tauros* V; *equos aequore campi e. V*; *apes per rura exercet labor* V pohání; *femina . . . famulas exercet penso* V; *cura salicti exercet rusticum* V; mediálně: *pueri exercentur equis* V prohánějí se, projíždějí se; *Romani in munitionibus exercentur* Cs musí se plahočiti; *apes exercentur agris* V proletují se; *exercet lusibus undas* O rejdí po vlnách 3 znepokojuvati, sužovati, trápití, trýzniti: *Venus exercita curis* V; *ambitio animos hominum exercet* S; *ergo exercentur poenis* V jsou stíháni tresty; *meos casus, in quibus me fortuna vehementer exercuit* C; *non te nullius exercent numinis irae* V nestíhá tě hněv jen ledajakého božstva; *toto exercet anno* O trudu se; *nate Iliacis exercite fatis* V (těžce) osudem zkoušený; *labore exercere* L práci sužovati, nedopřávati oddechu, pas. oddechu nemíti; *tum vos, o Tyrii, stirpem et genus omne futurum exercete odiis* V stíhejte nenávisť II 1 (nepřetržitou práci) cvičiti; se e. neb *exerceri* cvičiti se alqa re v něčem; zvl. term. techn. ve vojenství: *exercere remiges* N; *iventutem e. Cs*; *corpus e. S*; *membra e. V*; *ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit* C cvičením přivedla; *exercendae memoriae gratia* C; *linguas litiibus e. O*; *dum armis exercetur* C; *exercendi causa pueros producere* L aby se cvičili; *in hoc solo se exercuit* C; *animi autem exercendo levantur* C cvikem; přenes. *in stadio laudis* C; *quam quisque norit artem, in hac se exerceat* C 2 provozovati, konati něco, zabývati se něčím, s něčím zacházeti, pěstovati něco: *quam scit, exerceat artem* H; *medicinam* C; *quaestionem inter sicarios* C; *imperia* V; *pacem et hymenaeos* V slaviti; *regnum e. L, imperium* Cr vlásti; *labores* V konati; *leges e. T* zákony vykonávati, prováděti; *facundiam* T pěstovati; *metalla auri atque argenti* L hornictví provozovati; *armorum officinas* T vésti dílny na zbraně; *quorum magnae res aguntur in vestris vectigalibus*

*exercendis occupatae C* ve správě; *iudicium e. C* soud konati; *cognitiones e. L* vyšetřování konati; *victoriam nobilitatis e. S* z vítězství těžiti; *inimicitias e. C* záští chovati; *victoriam in captis e. L* na zajatcích uplatniti; *in algo suam vim e. N* ukázati; *diem e. V* konati svou denní práci; *ferrum e. V* zacházeti s..., zpracovávati; *antiquas telas e. O* dále přísti; *arma contra patriam T* pozdvihnouti; *non volui in cassum tuos exercere labores V* nechtěla jsem nadarmo prací tvých užiti; *e. dolorem O* dávatí průchod bolesti. Part. *exercitus j. adj. v. t.*

**exercitiō, ōnis, f.** [*exercito*] 1 vytrvalé cvičení, cvik: *ut exercitatione ludoque campestri uteremur C* tělocvik a hry na poli Martově; *cotidiana e. dicendi C*; *magnum opus est egetque exercitatione non parva C 2* výcvik, obratnost: *Germanos incredibili... ex. in armis esse Cs*; *superiorum pugnatum e. C* výcvik nabytý v dřívějších bitvách; *propter exercitationem usumque dicendi C* obratnost řečnická; *usu forensi atque exercitatione tiro C*; *hic exercitationem virtutis perdidit C* pozbyl možnosti zdatnost svou prokázati 3 stále zaměstnávání se něčím, provozování něčeho: *stuprorum et scelerum exercitatione assuefactus C.*

<**exercitiūncula, ae, f.** [*exercitatio*] (malé, skromné a p.) cvičení.>

**exercitātor, ōris, m.** [*exercito*] cvičitel.

**exercitātus, a, um** [*exercito*] 1 vy-cvičený v něčem: *exercitatissimum habere exercitum C*; *homines in armis e. Cs*; *lictores ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi C*; *an sum rudis in re publica? quis exercitator? C* kdo je zkušenější? 2 zne-pokojovaný, trápený, těžce zkoušený: *illi miseri glebis subigendis exercitati C*; *exercitatae noto Syrtis H*; *curis de salute patriae agitatus et e. animus C*; *non sane alias exercitator magisque in ambiguo Britannia fuit T*; *exercitata bellis regio Hirt.*

**exercitiō, ōnis, f.** [*exerceo*] cvičení.

**exercitium, iī, n.** [*exerceo*] cvičení: *exercitio equitum interesse T.*

**exercitō, āre, āvī, ātum** [*exerceo*], (opětovně, vytrvale, stále atp.) cvičiti: *corpus atque ingenium quisque exercitabat S.* Part. *exercitatus j. adj. v. t.*

1. **exercitus, a, um** [*exerceo*] obyč. ve význ. trápený, týraný, sužovaný, zne-pokojovaný; prací (námahou) zaba-vený, námahou zmožený: *curis exercita corpora somnus occupat O* zmo-žená; *exercito corpore fessus in lecto quiescebat S* námahou tělesnou unaven; *quid magis sollicitum, magis exercitum dici potest? C* namáhavý, obtížný; *finem tam exercitae militiae orabant T.*

2. **exercitus, ūs, m.** [*exerceo*] pův. cvičení: *e. gymnasticus Pt 1* meton. vycvičené mužstvo, vojsko a vůb.: *exercitus Cn. Pompei hiemavit in Gallia C*; *e. pedester N* pěší vojsko, pěchota; *equitum e. V* jízda; v plur. *Pannonici exercitus T* sbory vojenské; spojeno se slovesy: *exercitum parare S, comparare C, conscribere C* sebrati; *conflare C* sehnati; vojenské shromáždění národa: *concilia populi, exercitus vocati L b* zvl. na rozdíl od vojska námořního = vojsko pozemní: *cum classe et exercitu L*; na rozdíl od jízdy = pěchota: *exercitum castris continuit, equestri proelio cotidie contendit CsL 2* přenes. četa, tlupa, houf, hejno: *domus est oppugnata exercitu Clodiano C*; *exercitus perditorum civium C*; *corvorum e. V*; *Phorci e. V* = mořské zvířectvo.

**exēsus, a, um** [*exedo*] vl. vyjedený, vyžraný, rozežraný; o stromu vykotlaný, dutý; o hoře rozeklaný, roklinatý.

**exhaeresimus** viz *exaeresimus*.

**exhālātiō, ōnis, f.** [*exhalo*] vypařování: *terrae C.*

**ex-hālō, āre, āvī, ātum** vypařovati, vydechovati, vydávati ze sebe: *terra exhalat nebulam V O*; *spiramenta (Aetnae) flammam exhalantia*; obr. *crapulam e. C* opici nechati se vypařiti, vystřízlivěti; *exhalandi vini causā declamitare C* aby vystřízlivěl; zvl. *vitam V, animam O* život, duši vydechnouti; *ubi mors deprenderat exhalantes O* posledně vydechující = skonávající.

**ex-hauriō, īre, hausī, haustum** vyčerpávati I pův. a o tekutinách: vy-

čerpáti, vyprázdniti; vyklízeti: *sentinam* C; obr. *sentinam rei publicae ex urbe e.* C; o věcech netekutých: *terram manibus* Cs vybírati a vyhazovati; *humum ligonibus e.* H vykopávati **b** vyčerpáváním vyprázdniti: *fons exhaustus* Hirt; *exhaustas fossas cloacasque* L vybrané; *exhausto . . . poculo* C vypiv číši; *exhaustum uber* V vydojené; *in nuptiis tantum vini exhauseras* C jsi vypil; *aerarium* C; *omnem pecuniam ex aerario* C vybrati; *pharetra exhausta* O toulec vyprázdněný, prázdný; — obr. *plebem impensis* L vyždímati; *tecta e.* L vydrancovati; *provincias, reges, socios e.* C vyssáti; *exhaustus magnificentia operum* L vydav se z peněz nádhernou stavbou; *apes e.* V meď vybrati; *urbs exhausta funeribus* L vylidněné: *corpus exhaustum* Cr vysílené **II** přen. **a** pryč vzíti, odníti, odkliditi, odstraniti: *aliquam partem ex tuis laudibus* C; *vis ingens aeris alieni exhausta* L uplacena; *ruborem e.* O; *vitam sibi manu e.* C vzíti si život; *non minus exhausto, quod superabit, erit* O zbytek nebude menší než to, co se vezme **b** až do konce něco sněsti, vytrpěti, přestáti; dokonati: *labores, pericula* L; *bella* V; *bell. molem* Cr; *dura et aspera belli* L; *omnibus casibus exhausti* V utrápeni; *poenarum satis exhaustum* V pomsta dostatečně vykonána; *laboris numquam exhausti satis est* V práce nemožno nikdy dosti vykonati.

**exhedra, exhedrium** viz *exedra, exedrium*.

**exhērēdō, āre, āvī, ātum** [*exheres*] vyděditi: *e. pater filium cogitabat* C.

**ex-hērēs, ēdis** vyděděnec: *paternorum bonorum* C.

**exhibeō, ēre, uī, itum** [*ex a habeo*] **1** podati, opatřiti, vydati, přivěsti: *exhibe librum illud legum* C knihovnu zákonů; *custodes misit, ut omnia sibi integra quam primum exhiberentur* C aby mu bylo vše vydáno; *servum statim exhiberi iubet* C; zvl. jako term. techn. v soudnictví: *exhibeas nobis Verrucium* C zavolej, přiveď; *fratres saltem exhibe* C, *testem* Cr; (*exhibere est in publicum producere et videndi tangendique hominis*

*facultatem praebere* :: *Digesta*); *veritatem e.* Cr vypátrati; *exhibe liberam contionem Argis* L zaříd; *non exhibitum tori* O nesplněný sňatek **2** přen. **a** ukázati, dáti viděti, dáti poznati: *tres tibi se nudas deae* O; *dea formam removit anilem Palladaque exhibuit* O a objevila se, dala se poznati jako P.; *dempta corona exhibuit praesignia tempora cornu* O ukázal; *linguam paternam e.* O prozraditi (zlý) jazyk otcovský; *ore sonos e.* O zvuky z úst vydávati **b** prokazovati, najevo dávati: *fidem regi* Cr; *quid me putas populo nostro exhibiturum?* C; *promissa exhibent fidem* O sliby se splňují **c** způsobiti, připraviti, vykonati: *molestiam alci* C; *negotium alci* C obtíž; *viam tutam e.* O bezpečnou učiniti, zabezpečiti; *curam e. puellis* Tb.

**ex-hilarō, āre, āvī, ātum** rozveseliti, obveseliti: *servitute nostram* C.

**ex-horrēscō, ere, horruī,** — úžasem ztuhnouti, zhroziti se alqd něčeho: *exhorruit aequoris instar* O; *vultus amicos exhorruit* V zděsil se tváře.

**exhortātiō, ōnis, f.** [*exhort*] povzbuzení, pobídnutí: *quae tua exhortatione excepi* C; *strepere cuncta . . . exhortatione mutua* T vzájemným pokřikem povzbuzujícím; plur. *exhortationes et preces miscebat* T povzbuzující slova.

**ex-hortor, āri, ātus** sum povzbuzovati, pobízeti, vybízeti, vyzývati: *Rutuli sese exhortantur in arma* V; *trepidus cives in hostem* O; *clamore . . . exhortantur equos* V; *cur non tauros exhortor in illum?* O nepoštvu.

**exibeō** viz *exhibeo*.

**exigentia, ae, f.** [*exigo*] požadavek; potřeba.

**exigō, ere, ēgī, āctum** [*ex a ago*] **1 a** vyhnati, vypuditi, zahnati: *lupos fames exegit* V vyhnal; *post reges exactos* C po vypuzení králů; *Tarquinius exactus est* C; *reges ex civitate* C; *claves ademit: exegit* (sc. *domo*) C; *pulsum hostem e campo e.* L zahnati; *comoedias e.* Tr vyhnati = vypískati; *novas (comoedias) exactas* Tr propadlé; básn. *Hebrus exigit aquas* O vylévá (do moře); *non . . . vis exiget otium* H nezapudí mír; o plo-



dinách vyvážeti: *mercari, quae inveherentur et agrorum e. fructus L* **b** zvl. o zbrani: máchati, odt. vrážeti: *validum ensem per medium iuvenem V; non circumspectis exactum viribus ensem fregit O* zlomil meč rozmáchnutý; *ensem per costas e. V; ferrum per ilia VO* **II a** dobývati, vybírati, vymáhati: *acerbissime e. pecunias imperatas Cs; pecunias a civitatibus pro frumento C; quaternos denarios in singulas vini amphoras C; nummos C, talenta Cr, portorium C, vectigalia Cs; tributa, pensionem C; frumentum a civitatibus C; numerum tritici C; obsides ab Apolloniatis Cs; pedites, obsides a civitatibus Cs; in nauis remigibusque exigendis C* shledávání; = spec. o pokutě *de vulnere poenas exigit Venus O* pokutu vymáhá; odt. obr.: *e. supplicium de algo O* prováděti trest na někom; *huic poenas exigit ira O* od něho **b** požadovati, vyžadovati, žádati: *alqd ab algo, ex algo, ut i* absol. **c** zvl. vyžadovati odpovědi na svědku, vyšetřováním zjišťovati, vůbec vyšetřovati, vyzvídati: *a teste veritatem e. C; a singulis iusiurandum Cr; exactum est a Labeone, cur . . . T; exacta referre V* = věci vypátrané, vyšetřené; *e. plagas T* vyšetřovati, ošetřovati rány **d** term. techn. o cenzorském dozoru na stavby *aedes privatas velut publicum opus exigere L* na stavbu domů soukromých dozírati jako . . ; *omnia sarta tecta exigere CL* vyšetřovati, jsou-li budovy dobře stavěny a kryty; *viam tensorum e. C* **e** vyměřovati něco podle něčeho, něčím: *ad perpendicularum columnas e. C* odměřovati olovnicí; pak přen. *nolite ad vestra instituta e. ea, quae Laedaemone fiunt L; opus ad vires suas O* zkoumati, odvažovati **III a** dokončiti, provésti: *exegi monumentum aere perennius H* vystavěl jsem; *iamque opus exegi, quod . . . O; his demum exactis V* **b** o čase: naplniti, skončiti: *mediam dies exegerat horam O; spatiis exegit quattuor annum O* způsobil, že rok uplýval = rozdělil rok na . . . ; *dies exactus erat O; tertia vigilia exacta C* po uplynutí . . . ; *temporibus exactis C; aestatibus tribus*

*exactis V; ante exactam hiemem Cs* před koncem zimy; zvl. o životě: *ut omnis annos exigat V* aby . . . až do konce prožila; *in silvis aevum e. V; exacta sua aetate S* na sklonku jeho života; *homo exactae aetatis L* = vysokého věku **c** přen. stanoviti, ustanoviti, určovati, vyjednávati: *tempus secum ipse modumque (moriendi) exigit V; dum talia secum exigit O* zatím co takto přemítal; *non habet exactum, quid agat O* jistě neví; *haec exigentes hostes oppressere L* na tom se ustanovujice. Part. *exactus j.* adj. v. t.

**exiguē**, adv. [*exiguus*] málo, nepatrně, skrovně: *frumentum se exigue dierum triginta habere Cs* s nouzí, sotva; *cum de duabus primis celeriter exigueque dixisses C* chudě, povrchně; *epistula e. scripta C.*

**exiguitās, ātis, f.** [*exiguus*] skromnost, malý rozměr: *pellis Cs, castrorum Cs*; o čase krátkost: *temporis Cs; copiarum e. Cs* nepatrný počet.

**exiguus, a, um** [*exigo* sm. přesně vážím, přesně vyměřuji] **a** přesně vyměřený, těsný, úzký: *toga H* **b** malých rozměrů, malý, omezený: *castra Cs, civitas Cs, urbs, sedes V, pars terrae C; locus, pars montis V; mus V; e. corpus H; cor bovis C; femur H* hubený **c** při pojmech hromadných (počtem) malý, (počtem) nepatrný: *copiae amicorum C; numerus oratorum C; pulvis H, cinis O* hrstka; *census H; exigua pars populi C* **d** časem nepatrný, krátký: *exigua pars aestatis Cs, tempus C, pars unius anni C, exiguum vitae curriculum C, e. nox V* **e** jakostf neb účinnostf nepatrný, skrovný, chatrný, slabý: *quod ingenium sentio quam sit exiguum C; exigua significatio tuae erga me voluntatis C; exigua laus proponitur C.* Subst. **exiguum, ī, n.** nepatrné množství, kapka, hrstka: *aquae O* krůpěj; *tritici Cr* hrstka; *exiguum campi L* malý kousek; *e. contingis amanti O* na krátkou chvíli se dostáváš.

**exilis, e** [snad *ex a ilia*, tedy pův. vychrtlý] **a** hubený, slabý, suchý: *iecur horridum et exile C; quod solum tam exile et macrum est, quod aratro*

*praestringi non possit?* C; *exilis cruribus* V; *membra, digiti* O **b** přen. chudičký, nuzný, prázdný: *domus Plutonia* H; o slohu *genus sermonis* . . . *exile, acidum, concisum ac minutum* C suchý.

**exilitās, ātis, f.** [*exilis*] hubenost, chudost, slabost, chatrnost (opak *ubertas*): *ubertatem in dicendo et copiam ab exilitate discernere* C od suchosti; *inde erat illa e., quam ille de industria consequebatur* C.

**exiliter, adv.** [*exilis*] hubeně, slabě; o slohu suše: *exigue et e. disputare* C chudě a suše.

**exilium** viz *exsilium*.

**exim** viz *ex-inde*.

**eximiē, adv.** [*eximius*] výborně, obzvláště, nadmíru, nad jiné: *diligere* C; *ornatum templum* L.

**eximius, a, um** [*eximo*] **1** vybraný, vyňatý: *neque esset veri simile te illi unum eximium, cui consuleret, fuisse* C; *tu unus eximius es, in quo hoc praecipuum et singulare valeat* L **2** výborný, výtečný, znamenitý, neobyčejný: *mulier facie eximia* C; *pulchritudo eximia* C; *belli, virtutis gloria* C, *laus* C; *Pompei singularis eximiaeque virtus* C.

**eximō, ere, ēmī, ēmptum** [*ex a emo, srov. demo, adimo*] **a** bráti pryč, vybírati, vynímati něčo odněkud, z něčeho: *diem ex mense* C; *quid te exempta levat spinis de pluribus una?* H vyňatý, vytrženy; *rem cervo* O; *ne tu ex reis eximerere* C z počtu obžalovaných; *nomen Roscii de tabulis* C = vyškrtnouti; *eum memori aevo e.* V z paměti potomstva vymazati; *hominibus se eximit* Cr odlučuje se od lidí; *Phraaten numero beatorum eximit virtus* H vynímá; *Leucada Acarnanum consilio* L; *nulli eximentur* C nikdo nebude vyňat; *zvl. diem dicendo eximere* C zabírati, vyplňovati; *res eximit diem* L **b** odstraňovati, odnímati, něčeho zbavovati: *postquam exempta fames epulis* V když byl hlad utišen; *hic dies vere mihi festus atras eximet curas* H zbaví mě starostí; *illud, quod me angebat, non eximis* C; *ex rerum natura benevolentiae coniunctionem* C; *dubitationem* Cr, *reli-*

*gionem* L **c** vyprošťovati, vybavovati, vysvobozovati *alqa re* z něčeho, *alci rei* odejmouti něčemu = zbaviti něčeho: *servitio* Cr, *servitute* L, *obsidione* L, *crimine* L, *ex laqueis legis* C; *ex servitute* L, *ex culpa* C; *agrum de vectigalibus; morti* T; *quas mors odio et gratiae exemit* T; *noxae* L; *supplicio magis quam crimini* Cr; *poenae* O; *rem miraculo e.* L zbaviti nadpřirozenosti.

**exin** viz *exinde*.

**ex-ināniō, ĩre, ĩvī, ĩtum** [*ex a inanīs*] zcela vyprázdniti: *navem* C; přen. vyčerpati, vydrancovati: *Verres domos exinanisse* . . . *dicitur* C; *civitates* Cs, *agros* C; *regibus atque omnibus gentibus exinanitis* C.

**exināniō, ōnis, f.** [*exinatio*] vyprázdnění, vyčerpání.

**ex-inde** (odt. synkop. **exin**) a (bez enkl. *-de*) **ex-im** [srov. *inter-im*, kde *-im* je ak. k *is*] **a** místně odtud: *exin Cappadociam petivit* (z Kommageny) T **b** časově nato, potom (= *deinde*): *exin laeti Capitolium scandunt* L; *ad Mundam exinde castra Punica mota* L **c** při větě jako pokračování dále, dále pak: *Suillio corruptionem militum, exin adulterium Poppaeae, ac postremum mollitiam corporis obiectante* T.

**existimātiō, ōnis, f.** [*existimo*] **a** akt. hodnocení, mínění, úsudek, víra: *nec illum ante tibi satis facere, quam tu omnium existimationi satis fecisses* C obecnému mínění zadost učiniti; *in hoc genere facilius est e. quam reprehensio* C snáze jest utvořiti si úsudek než činiti výtku; *tacita e.* C úsudek mlčky pronášený; *re et existimatione iam . . . condemnato* C jenž ve skutečnosti a v obecném mínění již byl odsouzen; *existimatio communis omnibus est* L jest všeobecné mínění; *non militis de imperatore e. esse* L nepřisluší posuzovati; *hominum n. omnium e.* veřejné mínění **b** pas. vážnost, dobrá pověst: *iudicia summae existimationis* C největší vážnosti požívající; *homo sine honore, sine existimatione, sine censu* C; *illudere viri optimi existimationi* C; *nulum detrimentum existimationis fecit* N neutrpěl úhony svého dobrého jména.

**existimātor**, *ōris*, *m.* [*existimo*] posuzovatel, hodnotitel: *iniustus e. rerum C*; *stultus alieni artificii C*; *e. metuentus C*; *te habeo aequissimum existimatorem et iudicem C* za nejneustrannějšího hodnotitele a soudce.

**existimō** arch. **existumō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ex a aestimo*] **1** oceňovati, hodnotiti: *magni* (gen. ceny) *ae.* za mnoho, mnoho, velice; *minas tuas, quanti volet, existimabit C*; *eius vita tanti existimata est C* **2** posuzovati něco, souditi o něčem, dělati si úsudek: *e. facilius possunt, qui affuerunt C*; *exstant orationes, ex quibus existimari de ingeniis eorum potest C*; *bene (male) e. de alqo* dobře (špatně) souditi o někom **3** souditi, mysliti, domnívati se, mňniti **a** *ego sic existimo C*; s ak. c. inf., pas. s nom. c. inf. *disciplina in Britannia reperta esse existimatur Cs* soudí se, že byla vynalezena; někdy lze užít při překladu slova asi: *quo tandem igitur animo esse existimatis eos? C* jaké myslí (podle vašeho mínění =) asi jsou? **b** s doplňkem **a** s dvojným ak. pokládati někoho za něco: *illum hominem eruditum existimabant C* onoho pokládali za vzdělaného; *eunt... cetera vana existimaturi L* hodlajíce pokládati ostatní věci za liché; pas. s dvojným nom. *qui amicissimus nostrorum hominum existimatus est C* **β** s jinými doplňky *eae leges debent populi Romani existimari C* ty zákony mají být pokládány za zákony národa ř.; *eum summā pudicitia existimari C* za člověka nejvyšš počestného; *socii in hostium numero existimati C* spojenci, o kterých se soudilo, že náležej mezi nepřátele.

**existumō**, **existumātiō** viz *existimo*, *existimatio*.

**exitiābilis**, *e* [*exitium*] přinášející záhubu, záhubný, zhoubný: *telum, morbus, tyrannus*; *eventus L* nešťastný; *proelium iis e. T* nešťastná pro ně bitva.

**exitiālis**, *e* [*exitium*] zhoubný, v záhubu vedoucí: *donum exitiale Minervae V*; *scelus V*; nešťastný: *perditae civitates hos solent exitus exitiales habere C*.

**e:itiōsus**, *a, um* [*exitium*] v záhubu

vedoucí, zhoubu přinášející, zhoubný, neblahý: *prodigia C* zlověstný; *coniuratio C*; *caedem fieri senatus rei publicae exitiosum fuisset T* velikým neštěstím; komp. *Oho rei publicae exitiosior T*.

**exitium**, *iī*, *n.* [*exeo*, srov. *exitus*] zajiťi, zánik, zkáza, zničení, zahynutí, euf. smrt: *de huius urbis atque adeo orbis terrarum exitio cogitant C*; *Iugurthae exitium adesse S* konec; *exitio est avidum mare nautis H* jest k záhubě; *Scipio natus ad exitum Carthagine C*; básn. *exitium Troiae Achilles* = zhoubce; *nunc mihi exitium infelix (est) V* nyní mi je neštěstí (pravým) neštěstím (opak *salus*); plur. *extremi exitiorum solent esse exitus C* poslední události zániku; *id querebatur caput esse exitiorum omnium C*.

**exitō**, *āre* [*exeo*] vycházeti var. *Ct*.

**exitus**, *ūs*, *m.* [*exeo*] východ **1 a** vyjití, vycházka, někdy význ. možnost vyjití: *omni exitu et pabulatione interclusi Cs*; *per horum corpora salutem sibi atque exitum pariebant Cs*; *ne inclusis exitus ab urbe esset L* **b** východ jakožto místo, kudy se vychází: *cum angusto portarum exitu se ipsi premerent Cs*; *septem exitus e domo fecerat L* **2** metaf. konec, zakončení; výsledek, cíl **a** *ita magnarum initia rerum celerem et facilem exitum habuerunt Cs*; *nunquam ad exitum perveniri potest C*; *disceptatio sine exitu fuit L* bez výsledku; *e. consilii C* výsledek; o konci slova: *verba, quae casus habent in exitu similes C*; o řeči *e. fuit orationis sibi nullam cum his amicitiam esse posse Cs*; o čase *exitum diei expectare C*; *in exitu iam annus erat L* blížil se ke konci **b** spec. konec života, smrt, zánik: *exitus C. Caesaris C*; *Romulum natura ad humanum exitum abripuit C*; i plur. *fatales exitus C*; o věcech neživých: *civitatum exitus exitiales C* poslední události působící záhubu obcí.

**exlecebra** *n. ēlecebra, ae, f.* [*elicio*] vylákání.

**exlĕx**, *exlĕgis* [*ex a lex*] mimozákonný, mimo zákon stojící: *an populum lege teneri, te unum exlegem esse? C*; *non quod illi exlegem esse Sullam putarent C*

že stojí mimo zákon; *spectator potus et exlex H.*

**ex-migrō** viz *emigro*.

**ex-obsecrō**, *āre*, zapřísahati, snažně prositi.

**exodium**, *iī*, *n.* [ἐξόδιον, demin. od ἐξοδος] v klas. lat. jen ve význ. dohra, závěrečný kus připojovaný k atellanám *L.*

**exolēscō**, *ere*, *olēvi*, *olētum* [*alo*, srov. *adolesco*] 1 vl. přestatí růsti, odt. vyrůsti, dospěti, v tomto význ. jen v part. perf. *exoletus* dospělý jinoch, spec. jinoch dospělý k neřestem, nemravný (podle jiného výkl. je toto e. jiné slovo, související s *oleo*, tedy navoněný, subst. spec. miláček) 2 odrůsti, zestárnouti, zajíti, zaniknouti, vymizeti, z užívání vyjíti, zastarati: *exoleta vetustate annalium exempla L* zastaralé; *exoletum vetustate odium L*; *antiquitus instituta exolescunt T*; *exolescunt . . . amictus T* vycházejí z módy; *disciplina, dolor T.*

**exolētus** viz *exolesco*.

**ex-onerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* a břemene zbaviti, náklad složití: *plenas exonerare colos O* vypřádati; *multitudinem in proximas terras exoneratam T* (obtěžný) lid . . . byl odklizen; *pars laborum exoneratur T* jest snáta **b** přenes. břemene zbaviti, poleviti, ulehčiti: *conscientiam suam Cr*; *exonera civitatem vano forsitan metu L* zbav strachu.

**exoptātus**, *a*, *um* [*exopto*] vytoužený, vítaný, žádoucí, milý.

**ex-optō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vyžadovati si, dožadovati se, toužebně si přát, toužiti po něčem, snažně si žádati alqd něčeho: *quae iis pulcherriima videntur, ea maxime exoptant C*; *vetera odisse, nova exoptare S*; *exoptantes Samnitium adventum L*; *te oderunt, tibi pestem exoptant C* tobě přejí zhoubu; *te exopto primum videre C.* Part. perf. *exoptatus* jako adj. v. t.

**exōrābilis**, *e* [*exoro*] uprositelný, obměkčitelný: *Orcus non exorabilis auro H*; kompar. *missus igitur Petronius Turpilianus tamquam exorabilior T* prosbám přístupnější.

**exōrātor**, *ōris*, *m.* [*exoro*] vyprošovatel, přimluvčí.

**exorbitō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ex a orbita*] vyjížděti z kolejí, vybočovati, uchylovati se, metaf. proviňovati se.

**ex-ordior**, *īrī*, *orsus sum* [*exordium*] začínati, počínati: *pertexe, quod exorsus es! C*; *bellum L*; *de quo scribere exorsi sumus N*; *a veritate C*; *dicere e. C*; absol.: *iubent enim exordiri ita C*; *contra M*; *Lepidus in hunc modum exorsus est T* jal se takto mluvíti. Part. perf. *exorsus* ve význ. pas. počatý, začatý: *ante exorsa et potius detexta prope retexantur C*; subst. *exorsa, ōrum*, *n.* úvody, začátky: *non hic te per ambages et longa exorsa tenebo V*; *sua cuique exorsa laborem fortunamque ferent V* počínání.

**exordium**, *iī*, *n.* [*exordior*] (pův. v tkalcovství: osnova), počátek, začátek **a** vřb.: *huius mali C*; *institutae rei publicae C*; *scribendi C*; *totius vitae C* **b** zvl. počátek řeči, úvod: *e. est principium orationis C*; *ergo ita nascetur e. C*; *quae prima exordia sumat V* jak by měl začít (t. řeč).

**ex-orior**, *īrī*, *ortus sum* (básn. tvary *exoritur*, *exoreretur*) **a** pův. vyvstati, povstati, zdvihnouti se: *exorti repente insidiatores L* vyřítili se; zvl. o hvězdách vycházeti: *post solstitium canicula exoritur C*; *sol exoriens V*; *it portis iubare (= sole) exorto iuventus V* **b** přen. **a** povstati, vystoupiti, objeviti se: *repentinus Sulla nobis exoritur C*; *exortus est servus, qui eum accuset C*; *Gyges rex Lydiae exortus est C* vystoupil; *exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor V*; *repente amicitias exorta aliqua offensione dirumpimus C* **β** počátek vzítí, počínati se, vznikatí, povstávati: *amnis exoriens V*; *honestum, quod ex virtutibus exoritur C*; *horum ex iniustitia exorta est . . . maxima perturbatio C.*

**exornātiō**, *ōnis*, *f.* [*exorno*] vyzdobení, výzdoba, vykrášení; spec. t. t. rétor. *simpliciter sine ulla exornatione C* = beze vši řečnické výzdoby.

**exornātor**, *ōris*, *m.* [*exorno*] 1 strojitel 2 vyzdobovatel, okrašlovatel.

**ex-ornō**, *āre*, *āvī*, *ātum* 1 vystrojiti, vyzbrojiti: *dum vicinitatem. ar-*

*mis exornat S*; absol. *consul satis providenter exornat S* učiní svá opatření **2** vyzdobiti, vykrášliti: *domum eius exornatam atque instructam iste reddiderat nudam C*; *Attalum veste regia Cr*; *Clodium exornatum ita C* vyfintěného.

**ex-ōrō, āre, āvī, ātum a** vyprositi něco, prosbami dosíci něčeho, doprositi se něčeho: *caesis iuvenis exorat pacem deum V*; *facies exorat amorem O* **b** uprositi někoho, prosbami pohnouti někoho k něčemu, pas. dáti se uprositi, pohnouti, obměkčiti: *ne populum extrema totiens exorat arena H*; *exorant magnos carmina saepe deos O*; *virī non est exorari C*; *quotiens pecuniae materia deesset, stupris et adulteriis exorabatur T* dával se uprošovati; *non exoratis animam finivit in aris O* při oltáři neuprošeném; *non exorato adamante Pp* neúprosným.

**exorsa** viz *exordior*.

**exorsus, ūs, m.** [*exordior*, srov. *exordium*] začátek: *e. orationis meae C*.

**exortus, ūs, m.** [*exorior*] východ: *solis L, lucis Cr*.

**ex-ōsculor, ārī, ātus sum** (vroucně) líbatí: *vulnus manusque Othonis exosculantes T*.

**exossō, āre, āvī, ātum** [*exossus* bez kostí] **1** zbaviti kostí, vykostiti **2** až na kosti stráviti.

**exōstra, ae, f.** [ἐξώστρα od ἐξωθεῖν vystrkovati] stroj divadelní, jímž se pozadí jeviště otvíralo, odt. obr. *in exostra helluantur C* již na otevřeném jevišti, t. j. veřejně.

**exōsus, a, um** [*ex a odi*] partic. ve význ. akt. naprosto nenávidící, na smrt' nenávidící: *e. ad unum Troianos V*; *patrios mores e. Cr* zcela opovrhující; básn. *templa oculos exosa viriles O* štitící se očí mužů; — s gen. *uxor vitae huius exosa :: Boethius*.

**exōticus, a, um** [ἐξωτικός] (vl. zvenčí) z ciziny, cizozemský.

**ex-pallēscō, ere, pallū,** — **a** zcela zblednouti: *totoque expalluit ore O* **b** zaleknouti se alqd něčeho: *Pindarici fontis qui non expalluit haustus H*.

**ex-pandō, ere, pandī, passum** rozta-

hovati, rozestírati, rozvíjeti: *expassae fores T* dokořán otevřené.

**expatricius, iī, m.** bývalý patricius.

**ex-patrō, āre, āvī, ātum** promrhati *Ci*.

**ex-pavēscō, ere, pāvī,** — hroziti se alqd něčeho, míti strach před něčím: *nec muliebriter expavit ense H* nelekla se; *nec speciem adulantis expaveris T*; *cum ad id . . . expavisset Fabia, risui sorori fuit L* když se toho ulekla.

**expectō** viz *expecto*.

**expectorō, āre** [*ex a pectus*] (z prsou) vypuditi: *pavor sapientiam omnem mihi expectorat ex animo básn. u C*.

**expediō, ire, iū,** itum [opak *im-pedio*, srv. *pedica, compedes*, řec. πῆδη pouta] **1** **1** pout zbaviti **a** pův. z něčeho vyplésti, vybaviti, vymotati: *ex laqueo se e. C* vyprostiti; *vix illigatum te triformi Pegasus expediet Chimaera H*; *non mortis laqueis expedies caput H* **b** přen. vybaviti, vyprostiti, osvoboditi; pas. *expediri* zachrániti se: *haererem, nisi tu me expedisses C*; *sapientis est, quoquo modo possit, se expedire C*; *ducente deo flammam inter et hostes expedior V* unikám; *amor me tenet, unde expedire non amicorum queant libera consilia H* nemohou vyprostiti; s předm. věcným *iter fugae per invias rupes non expediebant L* nemohli si raziti; (*Claudias manus*) . . . *expediunt curae sagaces per acuta belli H* péče vedou (bez úrazu) ostrými úskalími války; *sibi locum e. Cs*; *se rem expediturum N* že z nesnáze pomůže; *curas expedire H* zaplašiti, vyhostiti **2** (z ruky) vybaviti, v pohyb uvéstí, vymrštiti: *disco . . . trans finem expedito H* **3** něco (obtížného, nesnadného) konati, prováděti, vyřizovati, v pořádek uváděti: *res expedire et conficere C*; *consilia sua T*; *rem frumentariam e. Cs* zásobování obilím, dodávání obilí uvéstí v pořádek; *negotia e. C*; *non tantum praevisa, sed subita e. T*; *cetera res expediet S* v pořádek uvede = ostatní se poddá **4** řečí vybavovati, vyvíjeti, vypravovati, dovozovati, ukazovati: *sed priusquam . . . initium expedio S*

vyložím; *morbi causam V*; *pauca e multis . . . V*; *initia motus Vitelliani T*; *qui manebant nepotes . . . expeditiam dicitis V*; *ea de caede quam verissime expeditiam T II* vybavovati, vyndávati, vytahovati; připravovati, chystati **a** vüb. *Cererem canistris expediunt V* chléh z košíků; *consules virgas expediri iubent L* vl. pruty ze svazků vytáhnouti = připraviti k mrskání; *nautae contos expediunt V*; *pars latices et aëna expediunt V b* zvl. term. techn. ve voj. do boje uvolniti (odložením zavazadel, vytasením zbraní atp.), k boji vypraviti, připraviti: *arma expedire; tela equosque; exercitum; naves; Rutuli expediunt manus V* (sc. *ad arma capiendā*) zbraně se chápou; *se ad bellum expedire T*; *ad proelium se e. L*; i absol. *quotiens expediterat T* podnikl válečnou výpravu; akt. *multos consularium Otho expedire iubet T* zbrojiti; *igitur se quisque expedire S* chystal se k boji; odtud *miles expeditus* k boji pohotový **III** *res expedit n. neos. expedit prospívá*, je na prospěch: *aliis aliud e. C*; s podm. inf. *qua lege Siculis arare expediret C*; *cui damnari expediret C*; s podm. ak. c. inf. *omnibus bonis e. salvam esse rem publicam C*; podm. věta s *ut: neque expedire, ut ambitione aliena trahatur T*; absol. *quotiens patribus expediat L*; *si ita expedit C. Part. expeditus j. adj. v. t.*

**expeditē**, adv. [*expeditus*] pohotově, hbitě; ochotně, obratně; jasně: *celeriter expeditaque percipere C.*

**expeditiō, ōnis, f.** [*expedio*] **1** vybavení, odbavení, vyřízení: *multarum rerum e. :: Rhet. ad Her.*; t. t. rétor. výluka, vyvrácení (pomocí disjunktivního soudu) **2** voj. výprava (vojenská): *in expeditionem mittere Cs.*

**expeditus, a, um** [*expedio*] vl. ‚vybavený‘, odt. **1** volný: *iter patet expedito Cs* pro volného chodce (t. j. jenž nic nenese a rychle jde); *ut expeditus in Galliam proficisci posset C* jsa volný = ničím nezaměstnán; pohotový (k dílu): *expedita Sagana H*; zvl. o vojácích: k boji pohotový, bez zavazadel, lehký: *copiae e.*,

*cohortes, navis, classis; expeditiores milites N*; *expediti levis armaturae Cs* **2** volný, svobodný; pohodlný: *receptus, via, iter, res frumentaria; oratio* (= široce proudící); *expeditius fuit T* snáze bylo; odt. *in expedito esse, habere pohotově býti, míti: in e. habere integras copias L*; metaf. *verbis expeditis C* slovy pohotovými.

**ex-pellō, ere, puli, pulsum** vypuzovati, odpuzovati, zapuzovati **1** pův. **a** vystrčiti, odstrčiti, odraziti: *ratem e. Cr* od břehu odsunouti; *naves ab litore in altum e. L b* zvl. dobytek vyháněti: *postero die porta Esquilina expellerent pecus L; monte iuvenco O c* vyraziti, vyhoditi, vymrštit, vytrhnouti něco: *zeugma pariterque animaque rotisque expulit O* = jednou ranou s vozu jej smetl i duši mu vyrazil; *digitos in lumina condit expellitque genis oculos O* vytrhne; *segetem ex radicibus expellunt venti V; sagittam e. arcu O* vypustil; *seque ipsum pondus in auras expulit O* na světlo se protlačilo; obr. *naturam expellas furca H* vidlemi vypuzuj; *margarita, prout expulsa sunt, colliguntur T* jak jsou (mořem) vyvrženy; *navis (classis) expulsa fluctu C* na břeh vržená; obr. *socerum fluctibus rei publicae expulsum C* jenž ztroskotat **2** přen. **a** vyháněti, zahnat, zapuditi; vyhostiti, vyobcovati: *hostes finibus Cs; domo C; e praedio C, plebem ex agris, alqm ex re publica, civitate C; de praedio, de fundo C; cives a patria C; in exsilium C; absol. Tarquinio expulso C; Collatinum expulerunt C b zahnat, zapuditi, odstraniti: *helleboro morbum H; somnum VO; spem metus expellit O; famem T, memoriam Cs; vitam T* život si vzíti.*

**ex-pondō, ere, pendī, pēnsium** vyvažovati, odvažovati **a** pův. o zboží, pak o penězích vypláceti: *ante pedes praetoris in foro expensum esse auri pondo centum C; expensa Chrysogono servo HS sexcenta milia C; cautos nominibus rectis nummos expendere H* dlužníkům vyplatiti = půjčiti; odt. *expensa pecunia C* půjčené peníze: *haec*

*pecunia necesse est aut data aut expensa sit C; sine fenore pecunias expensas ferre L* bez úroku půjčiti; *expensum ferre alqd alci* zaznamenati jako vyplaceno někomu: *quod minus Dolabella Verri acceptum reitulit quam Verres illi expensum tulerit C* (D. měl zaznamenáno, že přijal od V. méně, než kolik měl zaplááno V., že D-ovi vyplatil); *qui L Antonio mille nummum ferret expensum C* připsal na jeho účet; *te expensum iis non tulisse C* nepřipsal jsi to na jejich účet; *acceptum et expensum C* příjem a vydání **b** přen. **a** v duchu uvažovati, posuzovati, zkoumati: *testem diligenter expenditis C* (jeho hodnověrnost); *omnes casus e. V; dicta animo e. O; consilia belli e. T; argumenta C* odvažovati; *verba arte e. T β* (pokutu) splatiti = odpykati (trest): *poenas Iovi fato expendisse supremo básn. u C; supplicia et scelerum poenas expendunt V* zakoušejí; *scelus e. V* za zločin pykati; *poenas capite e. T* hlavou za něco pykati, na hrdle trestán býti.

**expēnsa, ae, f.** [*expendo*] vl. *pecunia e.* vynaložené peníze, náklad, vydání; (<strava>).

**expergefaciō, ere, fēcī, factum** [srov. *expergiscor*] buditi, vzbuditi, probuditi: *si forte e. te possis C; hic Italiam tumultus expergefecit C.*

**expergiscor, scī, experrēctus sum** [snad z *\*ex-per-griscor*, srov. ἐγείρω; Římané sami spojovali s *pergo* a *porrigo* s význ. natahují (se), odt. part. perf.] probuditi se **a** vl. *si dormis, expergiscere C; itaque simul ut experrecti sumus, visa illa contemnimus C; ut te ipsum serves, non expergisceris? H b metaf. vzchopiti se (k činu), povstati: *quín igitur expergiscimini? S* proč se nevzchopíte? *experrecta nobilitas armis atque ferro rem publicam recuperavit C.**

**experiēns, entis** [*experior*] (mnoho) zkoušející **a** podnikavý, činný: *homo gnāvus et industrius, experientissimus ac diligentissimus arator C; prompti hominis et experientis C b vytrvalý: *genus experiens laborum O* v trudech. **experientia, ae, f.** [*experiens*] zkouš-*

ka, pokus: *e. patrimonii amplificandi C; e. veri O, fidei O*; přen. zkušenost, znalost: *apibus quanta e. parcis V; Agrippa non aetate neque rerum experientia tantae moli par T; multarum rerum T.*

**experimentum, ī, n.** [*experior*] pokus, zkouška; předmět pokusu, příležitost k pokusu; plur. zkušenost (nabytá jednotlivými pokusy): *Metello experimentis cognitum erat genus Numidarum infidum esse S* = věděl z různých případů; *ne ipse e. veneni esset L* pokusný předmět; *ut plebes ex. daret T* příležitost k pokusu.

**experior, īrī, pertus sum** [viz k *peritus*] zkoušeti **1** vúb. *experiendo magis quam discendo cognovi C; cum experiendi potestas non est C*; přech. zkoušeti, zkoumati něco, vyzkoušeti: *experiamur aves! O; belli fortunam Cs; ille augurio rem expertus L* vyzkoumav; *taciturnitatem nostram C; vim veneni in servo quodam C; amorem tuum C; fidem C; amicos C; ne imperium experiri vellet L* aby nečinil pokusy s . . . = nevydával v nebezpečí; s nepř. ot.: *in hoc est natura experta, quid efficere posset N; experiamur, quid possit uterque V 2* zvl. **a** zkusiti sebe, svou sílu = měřiti se alqm s někým: absol. *si iterum experiri velint, sese paratum esse decertare C*; předm. *Turnum experiat in armis V b* pokoušeti se o něco soudním řízením, souditi se, přiti se: *si quid in controversiam veniret, aut intra parietes aut summo iure experiri C; iudicio gravi experiri volebat C; experiundi iuris gratiā venerunt C; a me diem petivit, ego experiri non potui C 3* přen. pokoušeti se o něco, podnikati něco, odvažovati se něčeho: *experiri id nolunt, quod se assequi posse diffidunt C; omnia de pace experiri C* všechny prostředky zkusiti; *constituit extrema omnia experiri S; expertus vacuum Daedalus aëra H* pustil se do prázdného vzduchu; *certe ego libertatem . . . experiar S; spem e. L* naději se oddávati; *par est omnes omnia experiri C 4* pokusy seznati, shledati, zvě-

děti, zakusiti, okusiti, zkušenosti nabýti o něčem **a** vúb. *in me ipso e., ut exalbescam in principiis dicendi C; id experti scire debemus C* ze zkušenosti; *experto credite V O* zkušenému; *sin aliquam expertus spem ponis in armis V* maje toho zkušenost; *non tam doctus, quam, id quod est maius, expertus C* věda to nikoli z učení, nýbrž ze zkušenosti; *ut ea, quae ex me audistis, re experti probare possitis C* z vlastní zkušenosti; *puellae iam virum expertae H* které již poznaly muže; *libertatis dulcedine nondum experta L* neokusivše dosud sladkosti svobody; *me fortem inimicum expertus est N* seznal ve mně . . .; *experti sumus Siciliam nobis pro aenario fuisse C; quid sentiant, experti sumus C; per omnia expertus L* ve všech poměrech se osvědčiv **b** zvl. (něco nepřijemného) zakusiti, zkusiti, vydržeti, zažítí, dožítí se něčeho: *accusandi molestiam C; magnos esse experiundos labores C; victores quales futuri sint, vos experiemini C.* – Part. *experiens a expertus* j. adj. v. t.

**expers, tis** [*ex a pars*] neúčasten něčeho, nemající podílu, účasti alcis rei v něčem **a** *communis iuris et consilii C; negotii publici C; summae turpitudinis C; consilii NC, laboris C; imperii e.* *L* vlády neúčasten **b** prostý něčeho, prázdný, bez něčeho: *e. ingenii C* nenadaný; *e. humanitatis C* nevzdělaný, bez vzdělání; *Chium maris expers H* víno chijské, do něhož nepřimícháno mořské vody; *rationis e. C* nerozumný, bez rozumu; *e. litterarum N* nesčetlý; *Graeci sermonis e. Cr* neznalý řečtiny; *e. viri (femina) O* svobodná; *vita thalami e. V* stav svobodný; *omnis eruditionis e. C* všeho vzdělání prostý, naprosto nevzdělaný.

**expertus, a, um** [*experior*] **a** akt. kdo něco zkusil, zkusilý, zkušený alcis rei něčeho, v něčem: *miles vetus expertusque belli T; expertis credite O; experti belli iuvenes V* **b** pas. vyzkoušený, osvědčený: *virtus experta atque perspecta C; artes tam feliciter expertas T;* o nepřijemném zakušený: *expertae saevitiae Pp.*

**expetibilis, e** [*expeto*] žádoucí.

**ex-petō, ere, petivī (iī), itum 1** přech. hnáti se po něčem, sledovati něco, snažiti se o něco, domáhati se něčeho, žádati si, dožadovati se, vyžadovati, přát si: *pecunia tantopere expetitur C; unum ab omnibus ad id bellum imperatorem deposci atque expeti C; laudem atque honestatem e. C; libertas etiam a bestiis expetitur C; principatum, gloriam, mortem alcis, vitam, sanguinem; e. poenas ab alqo C, in alqm L* dožadovati se pokut (dostiučinění) od někoho, vůči někomu, stíhati tresty, trestati někoho: *a Flacco Lentuli poenae per vos expetuntur C* usiluje se vaším prostřednictvím o potrestání Flakka kvůli Lentulovi; *clades e. in alqm L* bědy uvaliti, pohromy seslati na někoho: *principes expetuntur legationibus T* jsou vyhledávání od poselstev; *auxilium e. C; opem C.* *S inf. amore, qui me praeter omnis expetit . . . urere H; vincere illi expetunt C; turba expetit virum cognoscere O;* *s ak. c. inf.: expeto nostram gloriam tua virtute augeri C; s ut.: fatebor . . . me expetisse, ut essem (amicus Seiano) T* **2** nepřech. padnouti na někoho, potkati, postihnouti někoho: *ut in eum expetant huiusce clades belli L* na jeho hlavu ať padnou.

**expiātiō, ōnis, f.** [*expio*] usmíření, očištění (od hříchu), odpuštění, rozhrěšení: *scelerum in homines atque impietatum nulla e. est C* pro zločiny; *dis violatis expiatio debetur C; portentorum expiationes Etruscorum disciplinā continentur C* očistné obřady při znameních; *foederis rupti L, fanorum L.*

**expilātiō, ōnis, f.** [*expilo*] vyplenění, vylupování: *e. direptioque sciorum C.*

**expilātor, ōris, m.** [*expilo*] lupič: *domus hospitem, non expilatorem recepisse videtur C.*

**ex-pilō, āre, āvī, ātum** vyloupiti, vykrásti: *armarium C; regem spoliatum expilatamque dimisit C; ad expilandos socios C; thesauros L;* obr. o krádeži literární: *a quibus expilati sumus C.*

**ex-pingō, ere, pīnxī, pictum** vymalovati, vylíčiti.



**ex-piō**, *āre, āvī, ātum* 1 (posvátným úkonem) očistiti, viny zbavit, rozhrěšiti: *expiandum forum esse ab illis sceleris vestigiis C; nomen populi Romani C; filium pecuniā publicā L; omnia, quae violata sunt C; nondum expiati cruores H; odt. též pomstíti: tua scelera di immortales in nostros milites expiaverunt C; scelus e. H; napraviti, odčinit: errata C; incommodum virtute Cs; legatorum iniurias L; superioris aetatis exempla . . . Gracchorum casibus Cs; malam potentiam servili supplicio T* 2 zažehnati, neškodným učiniti: *prodigia; vocem nocturnam L* 3 obětmi smírnými uklidniti, usmířiti, uspokojiti: *coniuratorum Manes mortuorum C; Cereris numen supplicio e. C; iram caelestium L; famem e. C* upokojiti; *cupiditates e. C* uklidniti, utišiti.

**ex-piscor**, *ārī, ātus sum* vyloviti, uloviti; obr. *nihil expiscatus est C* sm. nic nevypátral; *me ab illo omnia expiscatum C* vše jsem z něho vytáhl.

**explānātē**, adv. [*explanatus*] zřetelně: *definire rem cum explanatus, tum etiam uberius C.*

**explānātiō**, *ōnis, f.* [*explano*] vysvětlení, výklad, objasnění: *uniuscuiusque propositionis C; in somniis, vaticinationibus, oraculis explanationes adhibitae sunt interpretum C.*

**explānātor**, *ōris, m.* [*explano*] vykladač: *oraculorum C.*

**explānō**, *āre, āvī, ātum* [*ex a planus*] učiniti zřetelným, učiniti jasným: *explanata vocum impressio C* schopnost zřetelně tvořiti hlásky; ob. vysvětliti, objasniti, vyložiti: *de cuius hominis moribus pauca prius explananda sunt S; rem obscuram C; carmen L; facilius intellegi quam explanari potest.*

**ex-pleō**, *ēre, plēvī, plētum* [sr. *compleo, im-pleo, plenus*] 1 vyplniti, naplniti: *paludem cratibus atque aggere Cs; rimas e. C; bovem strictis frondibus H* nakrmiti; *locum militibus e. Cs* obsaditi; *amicos muneribus e. S* zahrnouti 2 doplniti, nedostatek něčeho nahraditi, dosaditi, něco úplným učiniti: *iustam muri altitudinem Cs; fossam*

*aggere Cs; id, quod Avarici deperiera, expletur Cs; numerum Cs; quod utriusque defuit C; centurias S; nautarum numerum C; legiones S; deminutum patrum numerum L; ad explendam damnationem C* k doplnění počtu jezdců potřebného k odsouzení; *supplemento e. L* doplňkem na plný počet uvést, doplňovacím mužstvem zesílit; *vitam e. život* dovršiti, úplně prožiti; *pod mortalitatem e. T; expletis . . . mensibus C* když se měsíce naplnily; *triginta septem annos vitae e. T* naplniti; *unum et tricesimum annum T* 31. rok dokončiti; *supremum diem e. T; quinque orbes cursu e. V* plných pět kruhů proběhnouti; *copiae explent ducenta milia Cr* dosahují plného počtu 200.000; *aurum summam talenti Attici explet L* váží plný talent 3 přen. vyplniti (povinnost, závazek, rozkaz), zadost učiniti něčemu: *susceptum rei publicae munus C; amicitiae munus C; officium scribendi C; zvl. splniti, ukojiti, nasytiti* (o žádostech, hnutích myslí a vášněch): *desiderium e. L; cupiditates e. C; libidinem, avaritiam V; quasi diuturnam sitim e. C; famem C; mentem V; odium factis dictisque L; se e. caede diu optata L; expletur lacrimis dolor O; s gen. animum explesse iuvabit ultricis flammae V* nasytiti ducha plamenem pomsty. Part. *expletus* j. adj. v. t.

**explētiō**, *ōnis, f.* [*expleo*] jen přen.: doplnění, zdokonalení: *e. naturae C.*

**explētus**, *a, um* [*expleo*] úplný, dokonaný, dokonalý: *quae natura desiderat expleta cumulataque habere C; undique e. et perfecta forma honestatis C; perfectum expletumque C.*

**explicātē**, adv. [*explico*] jasně, důkladně: *dicere de aliqua re C.*

**explicātiō**, *ōnis, f.* [*explico*] rozvinutí a pŕv. *sed est quasi rudentis e. C* b přen. rozvinutí, rozbor; výklad, vysvětlení: *multum ad ea, quae quaerimus, e. tua ista profecerit C; e. fabularum C; earum rerum facilis e. videtur C.*

**explicātor**, *ōris, m.* [*explico*] vykladač: *Thucydides rerum e. prudens C.*

**explicātrix**, *icis, f.* [*explico*] vykladačka: *oratoria vis dicendi explicatrix*

*orationis perpetuae* C výmluvnost řečnická, jež dovede rozvinouti souvislý přednes.

**1. explicātus, ūs, m.** ob. jen v plur. [*explico*] výklad, řešení: *difficilis e. C.*

**2. explicātus, a, um** [*explico*] **a** rozvinutý, rozložený, rozkládající se **b** jasný, zřejmý, průhledný: *recordatio non satis explicata C* ne dosti jasná; *in causa facili atque explicata C* **c** spořádaný: *provincia apta et explicata C.*

**explicitus, a, um** [*explico*] spořádaný, jednoduchý, snadný: *ex propositis consiliis duobus explicitius videbatur Ilerdam reverti Cs.*

**ex-plicō, āre, cāvī, cātum** u C, básn. též *explicuī, explicitum* z důvodů prosodických, u Cs tvary obojí **1** pův. na plocho rozvinouti, rozložit, rozestříti **a** vůb. *vestem C, volumen C; explicitum usque ad sua cornua* (v. t.) *librum M* rozvinutou; *pavo suas pennas O; villam pictam C* ohraz rozbaliti; *explicat orbis O* (o hadu) rozvíjí se; *frontem sollicitam H* vrásky na čele vyhladiti; podob. *seria contractae frontis H*; vůbec rozvinouti, rozkládati: *pampinus frondes explicat omnes V; forum usque ad atrium Libertatis C* **b** zvl. **a** term. techn. voj. rozvinouti, rozestaviti (oddíly): *e. ordines* rozvinouti oddíly v čelní linii; *legio explicat cohortes V; vix explicandi ordines spatium Etruscis fuit L; explicare agmen L; aciem L; equites se turmatim e. coeperunt Cs; ut ordo navium ad terram explicari posset L* rozvinouti se **β** vyplésti, vyprostiti někoho z něčeho: *si ex his te laqueis explicaris C* **2** přen. **a** něco zamotaného rozmotati, rozplésti, v pořádek uvést, spořádati, odt. usnadniti: *confusum agmen e. Cs; rationes meas C* účty; *eius negotia C; rem frumentariam Cs* **b** (z překážek, nebezpečností) vyprostiti, zachrániti: *per catervas explicuit sua victor arma H; Siciliam explicavit C* **c** (odstraněním překážek) provésti něco, v skutek uvést, vykonati: *fugam e. L; nec fuga explicari potuit L* útěk nemohl býti proveden; *reliquum consilium Cs; belli*

*rationem prope iam explicatam perturbare atque impedire C; negotia e. C; haec si quis... laboret reddere certa sibi, nihilo plus explicet ac si insanire paret H* nedokázal by; *explicat cenas M, convivia e. M* spraviti, poříditi, odbyti **d** (slovem nebo písmem něco zmateného) rozvinouti, vykládati, vysvětlovati, objasňovati; rozluštiti, rozřešiti: *quo facilius id e. possim C; causam, crimen C; quae res alio loco nobis planius explicabitur C; explicatis consiliis L; e. omnia vitia atque peccata filii C; quorum vitas multis milibus versuum explicaverunt N; Graecas orationes C* vykládati, volně překládati; *verbum e. C, bonum definitione C, philosophiam C; funera fando V; de rerum natura C* vyložiti = výklad podati. Part. *explitatus a explicitus* j. adj. v. t.

**explōdō, ere, sī, sum** [*ex a plaudo*] vytleskati (herce): *Aesopum explōdī video C; e scaena non modo sibilis, sed etiam convicio C* = zahnati s jeviště; *histrion exsibilatur* (vysyčeti) *et explōditur C; explosa Arbuscula H* vypískaná herečka A.; přen. odmítati, neschvalovati, zavrhovati něco: *hoc genus divinationis vita iam communis explosit C; quod tum explosum et eiectum est C; explosae eiectaeque sententiae C.*

**explōrātē, adv.** [*exploratus*] po důkladném prozkoumání, určitě, jistě, spolehlivě: *non satis e. perceptum et cognitum C; ad te e. scribo C; exploratius promittere C.*

**explōrātiō, ōnis, f.** [*exploro*] vy-zvídání, výzvědy, špehování: *exploratione occulta fallere Antonium temptavit T.*

**explōrātor, ōris, m.** [*exploro*] vy-zvědač, zvěd vojenský: *e. viae Suet* zkoumatel; v plur. jízdní čety vojenské, mající za účel zkoumati krajinu a podávati zprávy o nepříteli, rozvědky.

**explōrātus, a, um** [*exploro*] vyzkoumaný, jistý, spolehlivý: *victoria Cs* nepochybné; *cui sit exploratum se ad vesperum esse victurum?* C kdo jest si tím jist, že...; *explorata pax C* zajištěný; zvl. řečn. *exploratum* nebo

*pro explorato habere* míti něco za jisté: *pro e. habebat Ambiorigem non esse certaturum Cs; habet exploratum fore se semper in voluptatibus C; komp. faciliior et explorator devotatio legionum C.*

**explōrō, āre, āvī, ātum** [etymol. nejistá] **a** term. techn. voj. (skrže zvědy) dopátrati se, vyzvědětí něco, vyzkoumati: *itinerā hostium Cs; locum N; hostium consiliū Hirt; itinera egressusque eius S; explorato L T* obdržev(še) zprávu (vyzvědačskou), po předešlém prozkoumání; *Africā exploravit C* dal prozkoumati; *s nepř. ot. quo commodissime vallum transire possit Cs; quid hostes agerent L b* váb. vyzkoumati, vypátrati: *insidias ovilia circum V; motu caecum iter O; fugam domini C* vyčláhati příležitost k útěku; *regis animum L* smýšlení; *de numero eorum omnia se habere explorata Cs* přesně vypátráno; *res non incertis iactatae rumoribus, sed compertae et exploratae L; explorato iam profectos esse amicos T* přesvědčiv se, že přátelé již odešli **c** prohledávati, zkoumati, zkoušeti: *trepidi formidine portas explorant V; suspensa focis explorat robora fumus V; Halotus ... epulas e. gustu solitus T* t. j. ochutnáním dokazoval, že nejsou otráveny; obr. *secundae res acrioribus stimulis animos explorant T* zkoušejí. Part. *exploratus* j. adj. v. t.

**explōsiō, ōnis, f.** [*explodo*] vytleskání, vypískání **C**.

**1. ex-poliō, ĩre, ĩvī, ĩtum** vyhledati, uhladiti; ušlechtiti, vzdělati.

**2. expoliō, āre** viz *expolio*.

**expolitiō, ōnis, f.** [1. *expolio*] vyhlazení, uhlazenost: *urbana C; o řeči vzdobení*.

**ex-pōnō, ere, posuī, positum** (*expustus V*) **1** pův. vykládati, pokládati ven, vystavovati **a** váb. *ratis expositis stabat scalis V* se schody zvenčí položenými; *expositae in litoribus urbes L; expositum Sunion O* (mimo ostatní souš) venku ležící, volný **b** spec. **a** vykládati na odív, vystavovati na podívanou: *vasa Samia exposuit C; vasa omnia, ut exposita fuerunt, abstulit C; vykládati na*

*prodej: rem venditioni e. T; advexi frumentum, exposui C; - obr. exposuit mea me populo fortuna videndum O; vitam alterius in oculis conspectuque omnium exponere C; vitam suam iuventuti ad imitandum C; causa ante oculos exposita C* před zraky všech ležící **β** (děti) odkládati, pohazovati: *quod expositi erant pueri L; is igitur, ut natus sit ... dicitur ... exponi iussus esse C; in proxima alluvie pueros exponunt L γ* (cestující nebo náklad) z lodi vyložiti, složiti, na břeh vysaditi: *Ephesum pervenit ibique Themistoclem exponit N; quartā exponimur horā H* přistaneme; *exercitum e. Cs; socios de puppibus altis pontibus exponit V; exercitum in terram e. Cs L; (cumba) vatemque virumque glauca exponit in ulva V; quibus regionibus exposuisset Cs 2* přen. **a** vydati na pospas něčemu, vystaviti něčemu: *inermes provincias barbaris nationibus T; expositum Zephyris Lilybaeon O; rupes ... exposita ponto V* příboji vystavená; *mare ad pericula expositum L; expositus ad ictus L; nomen ad invidiam expositum T* na pospas vydané **b** (odměnu) vystaviti, (věřejně) slíbiti, vypsati, nabízeti: *quasi eximio praemio sceleris exposito C; pecuniam e. alci C* peníze nabídnouti k volnému použití **c** (řeči nebo písmem) vykládati, vysvětlovati, ukázati, vylíčiti: *mandata in senatu C; artes rhetoricas C; illa crimina, causam C; omnem antiquitatem in uno volumine N* vypati, vylíčiti; (*ea*) *vobis iam exponam breviter, Quirites C; absol. sicut exposui C; de quo modo exposuit Antonius C; expone igitur ... animos remanere post mortem C; edant et exponant, quid in magistratu gesserint C* = <pronajímati>.

**exporge** viz *exporrigo*.

**ex-porrigō, ere, rēxī, rēctum** (imper. synkop. *exporge Tr*) úplně roztáhnouti, natáhnouti: *equites in longitudinem :: Auct. b. Afr; frontem e. Tr* vyjasniti.

**exportātiō, ōnis, f.** [*exporto*] vývoz: *rerum, quibus abundaremus C.*

**ex-portō, āre** vynášeti, vyvážeti: *aurum ex Italia C.*

**ex-poscō**, *ere, popōscī*, — vyžadovati, požadovati **a** s osob. předmětem žádati za vydání někoho: *cum exposcere tur publice N* když jménem obce bylo žádáno za jeho vydání; *ad exposcendos eos legati missi sunt L* aby za jejich vydání žádali; *eum ad poenam e. T b* s věcným předm. žádati za něco, vyžadovati něčeho, dožadovati se něčeho: *signum proelii Cs; misericordiam L; Iliacos iterum audire labores V; e. plebem, sibi civem donarent L; exposcunt viro mitti V c* prositi za něco, vyprositi si něco: *exposcentibus militibus Cs* na prosby vojínů; *pacem precibus T; victoriam a diis Cs; pacem Teucris V; quod deos immortales . . . expoposci L* což jsem si vyprosil od bohů.

**expositicius**, *a, um* [*expono*] vysazený, o dítěti odložený.

**expositiō**, *ōnis, f.* [*expono*] 1 term. techn. řečn. výklad, rozbor: *rerum gestarum C; rozvrh (výkladu): expositio est, cum res, quibus de rebus dicturi sumus, exponimus breviter et absolute C; e. summi boni C* výměř, definice 2 odložení (dítěte) :: *Iustinus*. — <výstava>.

**expostulātiō**, *ōnis, f.* [*expostulo*] **a** vyžadování, prosby: *flagitabatur expostulatione bonorum C; fessus clamore omnium, expostulatione singulorum T b* požadavek, nárok; stížnost: *suas quisque nunc querelas, nunc expostulationes inserit L; expostulationem facere C.*

**ex-postulō**, *āre, āvī, ātum* vyžadovati, požadovati **a** s osob. předm. žádati za vydání někoho: *Celsum ad supplicium T; per idem tempus expostulata ad supplicium Calvia Crispinilla T b* s věcným předm. požadovati něco, vymáhati, domáhati se: *quae ne civilium quidem bellorum victores expostulaverint T; primas partes T; Armeniam praesidiis vacuam fieri T c* požadovati od někoho dostiučinění stran něčeho, stěžovati si na něco (*alqm n. cum algo, de alqa re*): *ne illum quidem Iuventium tecum expostulavi C* nestěžoval jsem si u tebe na . . .; *de qua alienum tempus est tecum expostulandi*

*C* s tebou se vaditi; *expostulabant, cur vetere possessione pellerentur T; expostulat se esse relictum C; absol. iracundius aut vehementius expostulasti C. expōtus* viz *epotus*.

**expressē**, *adv.* [*expressus*] výrazně, zřetelně: *in praecipiendo e. conscripta ponere oportet exempla C.*

**expressiō**, *ōnis, f.* [*exprimo*] vytlačování; výraz.

**expressus**, *a, um* [*exprimo*] (pův. vyražený, odt.) výrazný, zřetelný, patrný: *species deorum, quae nihil concreti habeat, nihil solidi, nihil expressi C* nic výrazného; *expressa sceleris vestigia C; non expressa signa, sed adumbrata virtutum C; iustitiae solida et expressa effigies C.*

**exprimō**, *ere, pressī, pressum* [*ex a premo*] vytlačiti, vymačkati, vylisovati 1 pův. **a** *Venus madidas exprimit imbre comas O* ždímá; *liquorem per densa foramina O; sucina solis radiis expressa T; si nubium conflictu ardor expressus se emisit, id esse fulmen C; spiritum emisit T* ducha vytlačil = oběsil se; *expressae aquae O* vodotrysk; *turres expresserat cotidianus agger Cs* do výše zvedlo každodenní zvyšování náspu; *coepit expresso spinae curvamine flecti O* (vytlačeným =) vystouplým zakřivením; o řeči: vyrážeti: *nolo exprimi litteras putidius, nolo obscurari neglegentius C; sonus erat dulcis, litterae neque expressae neque oppressae C* ani vyrážené ani polykané **b** o věci, jež vytlačováním vzniká (plasticky) vytlačiti, vytvořiti, vyobraziti, vymodelovati: *faber . . . et ungues exprimet et molles imitabitur aere capillos H; veste singulos artus exprimente T* šatem, jenž vyznačuje jednotlivé údy, pod nímž vystupují . . .; *exprimere litteras Cr* otiskovati (do vosku); *expressi vultus per aenea signa H; pictura figuras exprimens O* (plasticky) výrazně představující 2 přen. **a** násilím vymačkávat, vynucovati: *neque ullam omnino vocem exprimere posset Cs* nemohl z nich slova dostati; *necessitatem obsides dandi L; deditio-nem ultima necessitate L; nihil dolore*

*expressum C; nihil ab égentibus exprimere C; decretum officio expressum C; laudem ab invitis C; pecuniam C; expressi, ut conficere se tabulas negaret C; expressit tandem, ut non modo silentium, sed etiam operam polliceretur Cr*  
**b** vyjádřiti, vylíčiti, znázorniti, vymalovati, vyobraziti něco zvl. řečí nebo písmem: *Charybdim poetae exprimunt C; in Platonis libris omnibus fere Socrates exprimitur C; mores oratione e. C; Mithridaticum bellum . . . totum ab hoc expressum est C; litterae lituraeque omnes assimilatae et expressae C* sm. kopie; *oratorem imitando effingere atque exprimere C; solitos incessus vultumque sonumque loquendi O* věrně napodobiti; zvl. (slova do jiného jazyka) překládati: *ut Latine uno verbo exprimi non possit C; fabellae Latinae ad verbum de Graecis expressae C; expressa carmina Batitiadae Ct.* Part. *expressus j. adj. v. t.*

**exprobrātiō, ōnis, f.** [*exprobro*] vyčítání, výčítka, výtka: *veteris fortunae T.*

**exprobrō, āre, āvī, ātum** [*ex a probrum*] dělají výtky, vyčítají, vytýkají něco někomu: *vitia adversariis C; casus bellicos C; plerique . . . semper aliquid . . . exprobrant C; ut diversitatem exprobraret T* aby ukázal; *voces exprobrantium T* hlasy výčítky; *nihil plus sanitatis in curia quam in foro esse L; verberum notas exprobrant T* s výčítkou ukazují; *desine de uxore mihi exprobrare N* čímiti výčítky stran ženy.

**ex-prōmō, ere, prōmpsi, prōmptum** vyjmouti ven, vyndati **1** pův. *omnes apparatus supplicii L; odt. supplicia in cives Romanos C* všech trestů užítí; o hlase: *maestas expromere voces V* vydávati **2** přen. **a** projeviti, ukázati: *omnem industriam vitae et vigilandi laborem in antelucanis cenis C; in meo inimico crudelitatem tuam C; suum odium C* **b** slovy projeviti, ukázati, rozvinouti, vyložití: *istas leges de religione C; carminis huius opus causas expromere O; causas et ordinem belli L; sententiam e. T; Musarum e. fetus Ct;* ak. s inf.: *repertum in agro suo specum T.*

**expugnābilis, e** [*expugno*] dobytý:

*urbs terra marique L; arx exercitibus non e. T* nedobytný.

**expugnātiō, ōnis, f.** [*expugno*] dobytí, vzetí, ztečení: *desperata expugnatione castrorum Cs* vzdavše se naděje na dobytí tábora; *hostilis expugnatio C* vzetí nepřitelem; *expugnationes nocturnae aedium C* vybíjení.

**expugnātor, ōris, m.** [*expugno*] dobyvatel, podmanitel: *urbis C, coloniae L;* přen. *puđicitiae C.*

**expugnāx, ācis** [*expugno*] dobyvačný, podmanivý; přen. účinný *O.*

**ex-pugnō, āre, āvī, ātum** vybojovati, dobytí **1** pův. **a** sm. vzítí, ztéci něco: *Cirtam armis S; castellum Cs;* o jiných předmětech: *naves Cs; villas e. S* připravit, vybíjeti **b** o osobách: přemoci, překonati, podrobiti si, podmaniti si někoho: *Philippum et Nabim L; inclusos moenibus Cr; ad expugnandos hostis inertissimus C; tyrannos L; praesidium T; james obsessos expugnavit L* **2** přen. **a** sm. dosíci, domoci si, vynutiti, vymoci: *nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniā possit C; illam sibi legationem expugnavit C; coepta e. O* provedl **b** přemoci, zdolati, zlomiti: *sapientis animum C; pertinaciam legatorum L; puđicitiam C; regnum e. L* královskou vládu potlačití.

**expulsiō, ōnis, f.** [*expello*] vypuzení, zahánání: *Tarquini L, civium C, vicinorum C.*

**expulsor, ōris, m.** [*expello*] vypuditel: *tyranni N; civium C.*

**expultrix, icis, f.** [*expello, fem. k expulsor*] vypuditelka, zaháněčka: *e. vitiorum C.*

**ex-pūrgō, āre, āvī, ātum** vyčistiti **a** *quae (me) potuerunt satis expurgare cicutae H* pročistiti **b** přen. očistiti někoho z něčeho, ospravedlniti, omluviti: *expurgandus est sermo C; sui expurgandi causa S; requirens obiecta et expurgaturum asseverans T.*

**ex-putō, āre, āvī, ātum** domysletí se, dopátratí se něčeho: *quae mens eum a tanta gloria avocarit C.*

**exquaerō = exquiro.**

**ex-quaestor, ōris, m.** bývalý quaestor (v. e, ex IV 2).

**Exquiliae** viz *Esquiliae*.

**exquirō**, *ere, sivi, situm* [ex a quaero] **1** vyhledati, vynaléztí, vypátrati něco: *antiquam exquirite matrem V; terram V, locum similem V; iter e. Cs; frigus e. difficile est V 2* spec. **a** prohledávati, ohledávati, zkoumati, zkoušeti: *eorum tabulas C; eius facta C; ius augurum C, verba subtiliter C b* vyhledávati za účelem zjištění něčeho, dotazovati se, vyzvídati: *veritatem C; consilia C; quid peccatum sit C; Aeneas exquirique auditque virum monumenta piorum V* dotazuje se po...; *sententias e. T Cs* dotazovati se na míření; *secum et cum aliis, quid in eo peccatum sit C 3* toužebně vyhledávati něco; chtíti dosíci, přáti si: *honores novos e. C; pacem V; haec non exquiro a Graecis C* nepožaduji. Part. *exquisitus* j. adj. v. t.

**exquisitē**, adv. [*exquisitus*] vybraně; pečlivě, přesně: *accurate et e. disputare C.*

**exquisitus**, *a, um* [*exquiro*] **a** vyhledaný, vybraný, jemný: *e. iudicium litterarum C* vybraný úsudek; *munditia non odiosa neque exquisita nimis C* hledaná = strojená; *supplicia exquisita C* vybrané = nejhorší; *nilhil lautum, nihil elegans, nihil exquisitum C b* pečlivý, přesný: *doctrina C, rationes C, sententiae C.*

**ex-sacrificō**, *āre* prováděti oběť, obětovati.

**ex-saeviō**, *īre* dozuřiti: *dum tempestas exsaeviret L.*

**exsanguis**, *e* [ex a sanguis] **1 a** bez krve, krve nemající: *corpora mortuorum C; umbrae V b* krev ztrativší, vykrváčený: *prope exsanguem naso auribusque mutilatis relinquunt L; multis vulneribus exsanguis Cr; odt. z emdělý, umdlený, ve mdlobách: hostes enervati atque exsanguis C; extremo spiritu exsanguis et confectus C; inermes et exsanguis Cr c* ubledlý, bledý, bezbarvý: *exsanguis color S O* bledost; *e. os Cr; exsanguis genae C; diffugimus visu exsanguis V; e. se ex curia proripuit C; e. metu O; sollicitudine propemodum e. Cr; metaf. exsanguis pallor convertit in herbas O d* přen. „chudo-

krevný“, bez síly, mdlý, chabý, málátný: *orationis genus C; Calvum quidem Ciceroni visum exsanguem et aridum T 2* působící bledost: *exsanguie cuminum H; pallidaque exsanguie squalebant corpora morbo O* těla morovou nemocí pobledlá.

**ex-sarciō** n. **exerciō**, *īre, sī, rtum* zalátati, vyspraviti: *metaf. sumptum e. Tr* nahraditi.

**ex-satiō**, *āre, āvi, ātum* nasytiti **1** *exsatiati cibo vinoque L 2* přen. sm. (úplně) uspokojiti, ukojiti: *populum Romanum ne morte quidem Scipionis exsatiari L; clade exsatiata domus O* sytý.

**exsaturābilis**, *e* [*exsaturō*] nasytitelný; *non e. nenasytný: pectus V.*

**ex-saturō**, *āre, āvi, ātum* úplně nasytiti: *belua exsaturanda visceribus meis O; přen. sm. uspokojiti: exsaturata libido C; supplicio animum e. C; odiis exsaturata quievi V.*

**excēnsiō** viz *escensio*.

**ex-scindō**, starší **excindō**, *ere, scidi*, *scissum* úplně vytrhnouti, z kořene vyvrátiti, zničiti, vyhladiti: *Argolicis Pergama telis V; ferro sceleratam gentem V; columnas ferro V; urbes hostium C; hostem T.*

**ex-screō**, *āre, āvi, ātum* vykašlati se, zakašlati: *exscreat et dat... signa O.*

**ex-scribō**, *ere, scripsī, scriptum* vypsati něco odněkud, opsati: *tabulas in foro C; litteras C; quasi exscribendi potestatem non haberet C; eique sacra exscripta exsignataque attribuit L* přesně vypsané a zaznamenané.

**ex-sculpō**, *ere, sculpsī, sculptum* **a** vydlabávati, vyřezávati: *nescio quid e quercu e. C b* vyhladiti, vymazati: *versus e. N.*

**ex-secō**, *āre, secuī, sectum* vyříznouti **a** *linguam C, nervos C; exsecta medulla H; cornu H* uříznouti; *Lichas exsectus matre perempta V* (ze života matčina); obr. *pestem tamquam struam civitatis C; quinas hic capiti mercedes exsecat H 5%* měsíčně = 60% ročně úroků sráží s jistiny **b** spec. vyklestiti, vyřezati: *exsectum Caelum a filio Saturno C.*

**exsecrābilis**, *e* [exsecro] zatratitelný, hodný prokletí, prokletý: *ira L* hněv na smrt; *carmen e. L* zaklínací říkadlo.

**exsecrātiō**, *ōnis*, *f.* [exsecro] a proklínání, prokletí, kletba: *exierunt malis ominibus atque execrationibus duo vulturii paludati C*; t. t. sakrální kletba: *execrationes publicae C* **b** synekd. slavnostní zapřísahání, přísaha: *hunc Pompeius omni cautione, foedere, execratione devinxerat C*; *cum post execrationem omnes degustavissent S* po složení slavnostní přísahy; *barbaro ritu et patriis execrationibus universos adigit T*.

**exsecror**, *ārī*, *ātus sum* [ex a sacer sm. prokletý] proklínati, zatracovati **a** s předm.: *consilia Catilinae S*; *te oderunt . . . , te exsecrant C*; *terram altricem sacri exsecramur Ulixi V* (jedouce kolem) proklínáme; *eum, qui primus utilitatem a natura seiunxisset C*; *Phocaeorum profugit exsecrata civitas agros H* prokleveši své území; part. perf. i ve význ. pas. *columna exsecrata C* prokletý; *ut te exsecratum populo Romano . . . scias C* **b** absol. kletby vysloviti, pronésti, zlořečiti, kletbu svolávat: *in se quoque ac suum caput L*; *nemo mentionem fecit, quin exsecretur C* aby nekletl; *Tullia fugit exsecrantibus (omnibus) L* za všeobecného proklínání; *verba exsecrantia O* = kletby.

**exsectiō**, *ōnis*, *f.* [exseco] vyříznutí: *linguae C*; *fundi in armario C*.

**exsecutiō**, *ōnis*, *f.* [exsequor] vykonání, provedení něčeho: *negotii T*; správa (obce): *Suriae e. T*; = spec. provedení rozsudku, <poprava>.

**exsecutor**, *ōris*, *m.* [exsequor] **1** vykonavatel **2** žalobce.

<**exsecūtrix**, *īcis*, *f.* [exsequor] vykonavatelka; adj. výkonná.>

**exsequiae**, *ārum*, *f.* [exsequor] vyprovázení, pohřební průvod, pohřeb: *Clodii cadaver spoliatum imaginibus, exsequiis, pompa, laudatione C*; *exsequias funeris prosequi C* jíti v pohřebním průvodu; *sepulturā ac iustis exsequiarum caruerunt C* obřady pohřební; *fertur in exsequiis matrona O*; básn. a pozd. pohřební slavnosti, trýzna: *exsequiis rite solutis V*; *exse-*

*quias alci facere O*, *reddere Cr*, *dare, parare O*; *exsequiis vilibus cremare T*.

**exsequiālis**, *e* [exsequiae] pohřební: *carmina O*.

**ex-sequor**, *sequi*, *secutus sum* **1** (do konce) následovati, (do konce) provázeti; spec. doprovázeti k hrobu: *qui labores morte finisset gravis, hunc omni amicos laude et laetitia exsequi C* **2 a** až do konce sledovati, jíti za něčím, pronásledovati: *me Tarquinius ferro ignique exsecutum L*; odt. obr. *ius suum exsequi Cs L* právo své uplatňovati; *incepta e. L* dále prováděti; *id non exsequi usque ad extremum C* nehnati až do krajnosti; *accusationem e. T* dokončiti; *spem, sua consilia C* sledovati **b** přenes. **a** sledovati něco za účelem vykonání, prováděti, vykonávati, plniti, vyřizovati, konati: *mandata vestra C*; *omnia regis officia et munera C*; *iussa V Cr*; *annua vota et pompas V* výroční slavnost s modlitbami a nádhernými průvody konati; *hoc unum mihi exsequere V* učíň; *cladem illam fugamque C* spolu konati, účastniti se; *mortem e. T* smrt si učiniti **β** spec. o řeči: (vedenou řeč) vypravovati, líčiti, popisovati: *consilium diutius exsequi supervacuum est Cr*; *exsequendo subtiliter numerum L* zcela přesně udávati; *multos ambitus fecerim, si . . . omnia exsequi velim L*; *exsequendum reor, quae tunc . . . copia fuerit T* **γ** hleděti vypátrati, vyšetřovati; vyzvídati: *quem locum capturus esset, quaerendo exsequeretur L*; *inquiendo e. L*; rovněž *percunctando, sciscitando L* **δ** něco sledovati za účelem trestu, stíhati, mstíti: *omnia scire, non omnia exsequi T*; *deorum hominumque simul iura violata e. L*.

**exserciō** viz *exsarcio*.

**ex-serō**, *ere*, *serui*, *sertum* **a** vystrčiti, vyndati: *manum subter togam L*; *brachia aquis O*; *caput altius e. O* zvednouti; *enses O* vytasiti; *linguam L* vypláznouti; spec. (části těla) obnažiti: *exserta mamma V*; *exsultat Amazon unum exserta latus V* jeden bok majíc obnažen **b** přenes. z něčeho vyprostiti, vybaviti: *qui se exserere aere alieno putat posse C* z dluhů.

**exsertō, āre** [exsero] vystrkovati: *Scyllam ora exsertantem V.*

**ex-sibilō, āre** vysyčeti, vypískati: *histrion exsibilatur et exploditur C.*

**exsiccātus, a, um** [exsicco] vysušený, suchý: *orationis genus C.*

**ex-siccō, āre, āvī, ātum** vysušiti: *arbores hiemali tempore exsiccatae C;* zvl. nádobu vysušiti = vyprázdniti: *mercator exsiccet cullulis vina H; lagoenae furtim exsiccatae C. Part. exsiccatus j. adj. v. t.*

**ex-signō, āre, āvī, ātum** zaznamenati, vypsati: *pontifici sacra omnia exsignata attribuit L = seznam.*

**exsilīō, īre, siluī** (poklas. i *exsilivī*), — [ex a salio] **1** vyskočiti odněkud, někam **a** vúb. *anguis exsilit in siccum V; mus domo exsilit H; exsiliunt nubibus ignes O;* obr. *exsiluere oculi O* vystoupily **b** zvl. do výše vyskočiti: *perturbatus exsiluisti C; exsiluit stratis V* z lože; *properans de sella exsilit C;* obr. *lunares equi exsiluistis O* **2** přen. povznést se, vzrůst: *exsilit ad caelum arbor V.*

**exsilium** a starší zp. psaní **exilium, iī, n.** [srov. *exsul, exul*] pobyt mimo domov, vyhnanství **1** pův. *in e. ire C, in e. pellere C, in e. eicere C; in e. proficisci C; in exilio esse C; in e. pergere C; exilio multare, afficere C; de exilio reducere C, revocare L; invenio collectam exsilio pubem V* k vyhnanství určený lid; básn. *longa exsilia V* dlouhé bloudění **2** meton. **a** místo vyhnanství, útočiště, bydliště vyhnancovo: *quodvis exsilium his est optatius quam patria C; diversa exsilia quaerere V* cizí kraje, jež se rovnají vyhnanství; *tutum exsilium orabant T; exsilio egredi T* z místa vypovězení; *eos exsilium egressos in easdem insulas redegit T* **b** osoba vyhnancova, vypovězenec: *plenum exsiliis mare T.*

**exsistentia n. existentia, ae, f.** [exsisto] jsoucnost, existence.

**ex-sistō** a starší zp. psaní **existō, ere, exstiti (extiti),** — **1** vystoupiti: *a conaris hoc dicere neminem exstitisse, qui Quinctium defenderet C; eā speluncā Ditem patrem repente exstitisse C; ab*

*inferis, de terra, ex arvis C; ego huic causae patronus exstiti C* **b** zvl. z vody vystoupiti, vynořiti se: *gurgite medio summā tenus alvo O; equus submersus voraginibus non exstitit C;* ze země vystoupiti: *armati terrā Cr* (t. podkopem); z podsvětí: *hodie ab inferis L;* ze zálohy: *signo dato omnes e latebris exstiterunt L* **2** (vystupovati a tím vznikati =) vzcházeti, zvedati se, vyvstati, vzejíti, objeviti se, vyrůst **a** *fons exsistit O* prýští; *lacum repente exstitisse C; quae a bruma sata sunt, quadragesimo die vix exsistunt :: Varro; dentes e. C; a media fronte inter aures unum cornu Cs; anguis ab ara C; aestus Cr* povstává, vzniká; *flamma Cs* **b** přenes. vznikati, objeviti se, nastati, nastoupiti, vyskytnouti se, povstávati: *bellum exsistit ex Sicilia C* počátek má; *discidium C; ex luxuria avaritia C; magna inter eos controversia Cs;* odt. též = státi se: *ex rege dominus C; harum rerum Torquatus particeps exstitit C; magnus vir exstitit N* osvědčil se jako; zvl. absol. vyskytnouti se, býti, existovati: *nilhil exstitit nobilius N; ne qua vis exsisteret N; promisso fides exstitit Cr* sm. slib se splnil; *talem exsistere eloquentiam, qualis fuit in Crasso C; nisi Ilias illa exstitisset C; semper exstiterunt huic generi fautores C; timeo, ne in eum existam crudelior C;* s abl. *singulari fide e. C* býti; *excellenti animo e. C.*

**exsolētus** viz *exoletus.*

**ex-solvō, ere, solvī, solūtum** (perf. *exsoluisse O*) **a** uvolniti, rozvolniti: *bracchia ferro eodem ictu exsolvunt T* žíly otevrou; *alvus exsoluta T* průjem; *nexum T* rozvázati; (uvolněním) zrušiti, skončiti: *obsidium e. T; famem e. O* zahnati **b** odpoutati, odepnouti: *exsolutum a latere pugionem consuli reddebat T; se paulatim corpore e. V* odpoutati se od těla, zvl. při smrti; spec. obr. vyprostiti, vybaviti, osvoboditi někoho z něčeho, zbaviti něčeho: *me his exsolvite curis V; velut custode exsolutus T; plebem aere alieno L; populum religione L* závazku zprostiti; *contumeliā . . . exsoluti sunt T; Iturium et Calvisium poenā exsolvit (Nero)*



*T c* (dluh) splatiti, zaplatiti: *legata e. T; mercedem decurioni T; nomina mea C* dluchy; *multiplici iam sorte exsoluta L* zaplativ, splativ několikanásobně jistinu; *vicem beneficio T; grates e. T* odvděčiti se; *beneficia T* odplatiti; *poenas morte e. T* pykati smrtí; odt. zadost učiniti, splniti: *iusiurandum L; fidem L; quod promiserat C; promissum T; vota L.*

**exsomnia**, *e*, adj. [*ex a somnus*] beze spánku, bdící: *vestibulum e. servat V; exsomnia stupet Euhias var. H* spánku se neoddávející.

**ex-sorbeō**, *ēre, sorbuī*, — **a** vysrknouti, vstřebati, vsáti něco: *civilem sanguinem C; striges pectora exsorbent infantia linguis O* vyssávají; *vestis sanguinem exsorbuit C* vystřel b pohltiti: *flumen magnam soli partem exsorbuit Cr*; obr. *multorum stultitiam perpressus est, arrogantiam pertulit, difficultatem exsorbuit C*, spolkl.

**exsors**, *tis* [*ex a sors*] **1** bez losování **a** akt. sm. nelosující spolu: *te voluit... exsortem ducere honores V b* pas. neurčený losem: *ducunt exsortem (equum) Aeneae V 2* přenes. neúčastný něčeho, vyloučený z něčeho, nemající podílu alcis rei v něčem: *quos dulcis vitae exsortis... abstulit atra dies V; praedae communis Cr; culpae e. L; amicitiae et foederis L; periculi T; exsors ipsa (cos) secandi acutum reddere valet ferrum H* brus sám neschopen řezati.

**exspatior**, *ārī, ātus sum* [*ex a spatium*] z dráhy vybočiti, dráhu opustiti, volně se rozběhnouti: *exspatiantur equi O; in exspatiata ruunt per apertos flumina campos O* ze svých řečišť vystoupivše.

**expectābilis**, *e* [*expecto*] očekávatelný, očekávaný: *parum expectabilem operam praebere T.*

**expectātiō**, *ōnis, f.* [*expecto*] očekávání: *an tu, cum me in summam expectationem adduxeris, deseris? C* = napětí; *profectus cum exercitu ab urbe expectatione hominum maiore quam spe L; in expectatione esse Cs* býti v naděti, očekávati; *si spes est boni, mali expectationem esse necesse est metum C;*

*in agris expectatione Metelli remanserunt C* očekávající Metella; *e. visendi Alcibiadis* zvědavost spatřiti Alkibiada; *e. de Pompeio C; pro expectatione omnium C* jak všichni očekávali; *quod est praeter expectationem C* co jest mimo očekávání = neočekávané; plur. *expectationibus decipiendis... risus movetur C* zklamáním očekávání.

**expectātus**, *a, um* [*expecto*] očekávaný, vítaný, vytoužený; očekávaní hodný, žádoucí; zajímavý: *veni expectatus C; triumphus expectatus Hirt; adventus expectatissimus C; ut rem claram expectatamque facerent L.*

**ex-spectō**, *āre, āvī, ātum* vl. vyhlížeti někoho n. něco, odt. čekati, očekávati **1** pův. **a** něco přijemného čekati = nadíti se něčeho, něčeho si přát: *oleae expectant falcem V; silvae expectant pressos propaginis arcus V; longiores epistulas C; reditum C; lucem C; vestrum auxilium C; ex iis quasi proles civitatis expectari videtur C b něco nepřijemného očekávati = obávati se něčeho: *maiores Galliae motum Cs; dedecus maius a philosopho nullum C; sapienti non ferendas iniurias C; graviora Cr; supplicium C; contumeliam C c* s pouh. ponětím času: čekati na něco, vyčkávati něco: *Carthagine nunc expectat V* nečinně čeká = prodlévá; *eventum pugnae Cs; ultima semper expectanda dies homini est O; senectus eius expectabatur T* čekalo se na jeho stáří; *expectabant homines, quidnam acturus esset C; non expectandum sibi statuit, dum in Santonos Helvetii pervenirent Cs* až by přišli; *dum rogemur C; expectari diutius non oportere, quin ad castra iretur Cs* že se nemá déle čekati, aby se nešlo = že se nemá déle otálet s odchodem **2** přenes. o věcech, jež někoho očekávají: čekati na někoho: *seu me tranquilla senectus expectat H; ubi nos praemia expectant Cr; expectavere eum fata Cr* čekala na něj smrt. Part. *expectatus* j. adj. v. t.*

**exspergō**, *ere, spersus* [*ex a spargo*] postříknouti: *sanie limina V.*

**expēs**, adj. jen v nom. sg. [*ex a spes*] nemající naděje, zoufalec: *fractis enatat*

*exspes navibus H; solus, inops, exspes leto . . . relictus O; s gen. obi.: e. vitae T* nemající naděje v život = zoufalý nad životem.

**exspirātiō, ōnis, f.** [*exspiro*] výpar: *terrae exspirationibus aēr alitur C.*

**ex-spirō, āre, āvī, ātum a** přech. vydechovati něco: *exspirantem pectore flammās V; auras O; zvl. o duši: confixi exspirant animas V b* nepřech. ven vydoūti: *vis fera ventorum O; ventus exspirare alqā cupiens O; zvl. o umírajícím ducha vypouštěti: exspirans Accam alloquitur V; atram tundit humum exspirans V; ubi perire iussus exspiravero H; inter verbera e. L; obr. mecum exspiratura res publica erat L.*

**ex-splendescō, ere, splendū, —** zářiti; jen přen. *clarius exsplendescebat Atticus N.*

**ex-spoliō, āre, āvī, ātum** vypleniti, vyloupiti: *fana atque domos S; urbem C; oloupiti o něco: nolite hos vestro auxilio e. Cs; exercitu et provinciā Pompeium C.*

**ex-spuō, ere, spuī, spūtum** vyplíti; přen. *piscis exspuit hamum O* vypouští z úst; *dentes exspuit tussis M* kašel vyrazil zuby.

**exstasis** viz *extasis*.

**ex-sternō, āre, āvī, ātum** v úžas uvéstí, ohromiti, zaleknouti, vyděsiti: *quam luctibus exsternavit Erycina Ct* rozumu zbavila; obyč. part. perf. *exsternatus, a, um: e. fugam frustra temptabat O* ohromena; *e. equi O* splášení.

**exstimulātor, ōris, m.** [*exstimulo*] podněcovatel: *acerrimus rebellionis T; Verginii T.*

**ex-stimulō, āre, āvī, ātum** popichovati, drážditi: *aculeo Pn; obyč. přenes.: tigris . . . exstimulata fame O; dictis e. O; hunc libido exstimulat T; animum T; illum hic nuntius exstimulat T; fata cessantia e. O* smrt váhající popohnati = uspíšiti.

**extinctiō, ōnis, f.** [*extinguo*] zničení, zánik: *supremus ille dies non extinctionem . . . affert C.*

**extinctor, ōris, m.** [*extinguo*] hasitel, hasič: *incendii C; přenes. zhoubce, ničitel: patriae C; potlačitel: coniurationis C.*

**ex-stinguō n. extinguō, ere, stīnxī, stīnctum** (koni. *extinxem = extinxissem V*) [2. *stinguo*] zhasiti, uhasiti **1** *lumina C; incendium C; ignem O; cinerem O; faces iam accensas C; med. ignis sua sponte extinguitur C; sol extingui visus est C* že zhasíná; *sitim e. O* žízeň uhasiti; spec. vysušiti: *aquam rivis dissipatam L; succum tepore Cr; = obr. zhasiti životní oheň = usmrtiti, med. zhasnouti, zemřítí: invictum belli iuvenem fortuna morbo extinxit L; extincto calore occidimus ipsi et extingui-mur C; natumque patremque extinxem V; maturius extingui C; Dareo extincto N* po smrti D.; *extinctus amabitur idem H; extinctum . . . Daphnim flebant V* mrtvého; *alienissimo rei publicae tempore extinctus C* jenž zemřel **2** metaf. zničiti, vymazati, vyhladiti: *ea, quae antea scripserat C; superiorem gloriam rei militaris Cs; famam C; sensus animorum atque motus C; leges omnes C; e. atque opprimere C; zvl. v zapomenutí uvéstí: memoriam publicam C; sermo oblivione posteritatis extinctus C; familia prope iam extincta S; vocem hominis silentio e. L; rumor extinguitur L.*

**exstirpō, āre, āvī, ātum** [*ex a stirps*] z kořene vytrhnouti, vyvrátiti, vypleti, vykořeniti: *arbores diu crescere, unā horā exstirpari Cr; přenes.: humanitatem ex animo C; perturbationes C; vitia C.*

**ex-stō, āre, — 1** pův. vyčnívati, vynikati: *capite solo ex aqua e. Cs; ossa sub incurvis exstabant arida lumbis O; exstabat ferrum de pectore O; modo pectore, modo ore tenus exstantes T; cervi vix cornibus exstant V* (ze sněhu) vyčnívají; *serpens longa trabe rectior exstat O* vztyčuje se; *Phoebus . . . exstat O* stojí vysoko na nebi **2** přenes. zřetelně se jeviti, býti patrný, zjevný, býti, existovati: *video neminem, cuius non exstet in me meritum C; in quo non exstent huius fortitudinis impressa vestigia C; sepulcrum usquam exstat C; sine oculis non potest exstare officium et munus oculorum C; quia non exstat alius L* není jiného; *cui heres non exstabit C; dum*

*populi Romani nomen exstabit C; si qui ex tanto exercitu reliqui milites exstant C* ještě jsou na živu; *Sarmenti domina exstat H* jest ještě na živu; *etiam ipsius Appi exstat oratio C* jest zachována; *neos. apparet atque exstat C* je zjevno a patrno; *quem exstet eloquentem fuisse C.*

**exstructiō**, *ōnis*, f. [exstruo] stavba.

**exstructor**, *ōris*, m. [exstruo] stavitel, sestrojovatel.

**ex-struō**, *ere*, *strūxī*, *structum* **1** narovnatí, vyrovnati, nakupiti: *magnum acervum ante pedes exstruxeram C; sacrum vetustis exstruat lignis focum H* sm. naloží hojně suchého dříví; *exstructus rogos C O; tantos acervos corporum C; spec. a* vysoko nakupiti, nastavěti: *montes ad sidera summa O; omnem eam materiam pro vallo Cs; in altum divitias H b* s vedl. pojmem množství, plnosti: vyrovnati něco něčím, zastavěti, naplniti: *mensas exstruere epulis C, dapibus O C; quae exstructis inerant hesternis canistris H* v naplněných košicích; *mensae exstructae C* plné stoly; *exstructa mensa multā carne C* naplněný **2** vystavěti, zbudovati, vybudovati, zřídití: *aedificium C; monumentum, molem opere magnifico C; sepulcrum C; Pompei theatrum T; tumulos Cs; aggerem Cs; turres Cs; villam in Tusculano C; muros N; divitias profundere in exstruendo mari S* bohatství promarniti zastavováním moře (t. j. stavěním nákladných staveb v moři); přen. vybudovati: *civitatem C* (vzornou) obec vybudovati (t. j. zřízením státu); *exstrue animo altitudinem excellentiamque virtutum C; disciplinam fundare atque e. C* vědeckou soustavu; básn. o osobě *tape- tibus altis exstructus proflabat somnum V* rozložen na kobercích.

**exsūctus** viz *exsugo*.

**ex-sūdō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** nepřech. vypotiti se: *exsudat inutilis humor V b* přech. vypotiti něco: *arbor exsudat sucum Pn-h*; přen. vypotiti, s námahou vykonati, provéstí: *cum Pedius causas exsudet H* své pře v potu tváří provádí; *certamen, quod ingens exsudandum erat L* jež v potu tváří bylo podstoupiti.

**ex-sufflō**, *āre* vydechovati.

**ex-sūgō**, *ere*, *sūxī*, *sūctum* vyssávati: *sanguinem e. Pt*; part. *exsuctus* vyssátý, vysušený: *exsucta medulla* var. *H*.

**exsul**, starší zp. psaní **exul**, *is*, m. f. [etym. nejistá; podle star. od *solum*, podle jin. od *salire*; snad od koř. \*el- jako *ambulo*] vyhnanec, vypovězenec, vyhoštěnec: *omnes scelerati atque impii, quos leges exsilio affici volunt, exsules sunt, etiamsi solum non mutarint C; Hannibal Carthagine expulsus Ephesum venit exsul C; cum vagus et exsul erraret C; feror exsul in altum V* ubírá se jako vyhnanec na moře; s příhanou: *exsilibusne datur Lavinia? V* poběhlíkům; fem. *exsul erat mundi O* na světě neměla bydla; *non alia exsul T*; s abl. *exsul patria, domo S*; s gen. *exsul mentisque domusque O* = zbaven rozumu i domova.

**exsulō** n. **exulō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [exsul] jako vyhnanec žíti, ve vyhnanství žíti, býti vyhnanecem: *cui Romae exsulare ius est C; pulsus patriā, exsulans atque egens C; Hannibali apud eum exulanti C; in Volscos exsulatum abiit L* do vyhnanství odešel; básn. a přenes. *Protei ad usque columnas exulat V* bloudí; *cum manent corpore, animo exsulant C* duchem jinde bloudí.

**exsultatiō**, *ōnis*, f. [exsulto] **1** vyskakování, poskakování **2** plesání, bujné veselí, jásání.

**exsultim** n. **exultim**, adv. [exsilio] skočmo, bujně skákajíc: (*equa trima*) *ludit e. metuitque tangi H*.

**exsultō** n. **exultō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [exsilio] do výše vyskakovati **1** pův. *equos ferocitate exultantes domitoribus tradere C* vzpínající se; (*taurus*) *nunc adludit viridique exsultat in herba O* poskakuje; *exsultantes Saliī V* tančící; obr. *exultantque vada atque aestu miscentur harenae V* poskakují, hoptkují; *campus, in quo e. possit oratio O* volně se proháněti, harcovati; *exultant aestu latices V* kypí **2** přenes. o stavu duševním **a** býti bujný, býti rozjařen, veseliti se, jásati, plesati, bujně si věsti: *exsultantem te . . . reprimant validae legum habenae C; eius fu-*

rorem *exultantem continui* C bujný; *laetitiā e. L*; *exultat fidens* V o řečnicku *in reliquis exullavit audacius* C rozbujněl = odvázněji pustil uzdu své výmluvnosti **b** zpupně si věsti, honositi, chlubit se, pyšnit se něčím: *nec Agricola umquam in suam famam gestis exultavit* T; *e. in somno immoderateque iactari* C; absol. *exultat demens* V; *eius furorem exultantem repressit* C; *fregi exultantis praedonis audaciam* C **c** vüb. radovati se: *vitam redditurus exulto* Am.

**exsuperābilis**, *e* [*exsupero*] přemožitelný: *non e. saxum* V nepřemožitelný, nezdolatelny balvan (Sisyfův).

**exsuperantia**, *ae, f.* [*exsupero*] vynikání, přednost: *omnem exsuperantiam virtutis oderunt* C.

**exsuperātiō**, *ōnis, f.* [*exsupero*] nadřazenost (řeč. ὑπερβολή), řečn. figura C.

**ex-superō**, *āre, āvī, ātum* převyšovati **1** *ignis ad fastigia volvitur; exsuperant flammae* V **2** přenes. **a** pokračovati, přecházeti: *Aeneas exsuperat iugum* V; *angustias e. L* překročiti; *exsupero ... solum Helori* V plavím se dále za ... **b** převyšovati, překonávati něco, předčiti nad něco: *magnitudo sceleris omnium ingenia exsuperat* S překonává vše pomyslení; *genus morum nobilitate* O; *omnes Tarquinius superbia* L; *quantum virtute exsuperas* V oč předčís; odt. **c** přemoci, zdolati někoho, zvítěziti: *materia vires meas* O; *caecum e. consilium* V; *si non poterunt e., cadant* O; *multitudo Gallorum sensum omnem talis damni exsuperans* L překonávající, t. j. působíc, že ani takovou ztrátu nebylo znát.

**exsurdō**, *āre* [*ex a surdus*] ohlušiti, hluchým učiniti; přenes. otupiti: *exsurdant vina palatum* H chuť.

**ex-surgō**, *ere, surrēxi, surrēctum* **a** zvednouti se, zdvihnouti se, povstati, vztyčiti se: *cum exsurgeret* C když se zvedal k odchodu; *paulisper exsurge* C; *tempus exsurgendi ex insidiis* L vyrážiti; *pars classicorum ... in colles ... exsurget* T vystoupila; *acies exsurgens* L (z klečícího postavení) povstávající; obr. *rursus plebs exsurgit* L

zdvihá se = bouří se; *contra Gai domum exsurgimus* T **b** o věcech než; zvedati se, vystupovati: *exsurgens in ambitum metae simulacrum* V; *petra in cacumen exsurgit* Cr **c** opět povstati, zotaviti se: *haec ne quando recreata exsurgere possent* C opět se pozvednouti; *ea causa si esset iugulata, numquam exsurgeret* C; *Roma tota aedificiis exsurgere* L (po požáru) opět povstal.

**ex-suscitō**, *āre, āvī, ātum* **a** (ze spánku) vzbuditi, probuditi: *te gallo-rum, illum bucinarum cantus exsuscitat* C **b** přenes. vzbuditi, rozněcovati, podněcovati; povzbuditi: *ne parvus ignis incendium ingens exsuscitet* L; *genu posito flammam exsuscitat aura* O; o stavech duš.: *cura exsuscitat* C.

**exta**, *ōrum, n.* [snad z \**exsecta* od *exsecare* vyříznouti] vnitřnosti, droby zvířecí, vyříznuté, aby se z nich věštilo, zejm. játra: *exta sollemnium* L vnitřnosti obětních zvířat; *lancibus et pandis fumantia reddimus exta* V; *exta dare deo* O obětovati.

**ex-tābescō**, *ere, tābui*, — zchřadnouti: *corpus macie extabuit* básn. u C; přenes. vymizeti, vytratiti se, zajíti: *videmus opiniones extabuisse* C že zanikly.

**extasis** lépe *ecstasis*, *is, f.* [ἐκστασις] vytržení mysli; ohromení, úžas.

**extemplō**, adv. [*ex templo* ve významu augurs. umění „hned s hledišťe“; *templum* = místo, kde augur konal pozorování] hned, v tu chvíli, neprodleně, okamžitě: *dixit et e. sensit* V; *quid fingat e., non habet* C; *alii bellum e. gerundum censebant* L.

**extemporālis**, *e* [*ex tempore*] spatra, bez přípravy, nepřipravený: *sed extemporalis audaciae ... vel praecipua iucunditas est* T.

**extemporāneus**, *a, um* [*ex tempore*] nepřipravený, „improvisovaný“.

**extempulō**, tvar vzniklý z **extemplō** anaptyxi samohl. -u- Pt.

**ex-tendō**, *ere, tendī, tentum* **a** *tēsum* **1** rozpínati, roztahovati, rozestírati; rozpřahati: *per extentum funem ire* H po nataženém laně choditi, t. j. konati něco velmi nesnadného; *brac-*

*chium e. C; manus e. O; digitos e. L; maiores pennas nido e. H* perutě rozpínati; *extentis tumet uva racemis O; rami se extendunt V; canis humi toto extenditur antro V* roztahuje se; *coepit velut moribundus extendi Cr* natahovati se; *eum fulvā moribundum extendit harenā V* natáhne na písku **2** rozšiřovati, zvětšovati; *munimenta castrorum Cr; coepit agros e. H* rozšiřovati, dále posouvati; *avidos extendere cursus V* prudký běh do dálky vykonati; *nomen in ultimis oras H; spem in Africam L; cupiditatem gloriae H; se supra vires e. L* nad své síly se namáhati; *e. se magnis itineribus Cs* velikými pochody se rozpínati = postupovati velikými pochody; *e. itinera L* konati dlouhé pochody; *stagna latius extenta Lucrino lacu H* rozlehlější; *fastigium totum extendi iussit Cr* dal urovnati; spec. term. techn. vojen.: rozvinouti, rozestaviti; *phalangem in duo cornua e. Cr; aciem latius e. Cr; agmen ad mare e. Cr; aciem in radicibus montis L 3* v poněti čas.: protahovati, prodlužovati; *pugnam ad noctem L; vivet extento Proculeius aevo H* daleko prodlouženým = nekonečným; *curas venientem in annum e. V* odkládati; *ad medias sementem extendere pruinās V* prodluž tak, aby trvala až do zámrazu. Part. *extentus* j. adj. v. t.

**extēnsiō, ōnis, f.** [*extendo*] rozpětí, napětí; rozsah, rozměr; prostor.

**extentus, a, um** [*extendo*] napjatý, natažený; *funis H; rozsáhlý, rozlehlý: lacus, stagnum H; quam extentissima valle L.*

**extenuātiō, ōnis, f.** [*extenuo*] řečn. figura zmenšení, snížení (opak hyperboly), zeslabení (pojmu jinak příliš silného užitím mírnějších slov) C.

**ex-tenuō, āre, āvī, ātum a** ztenčovati; rozředovati; pas. rozplývati se; *aēr extenuatus sublime fertur C* zředený; (*dentibus*) *extenuatur et molitur cibus C* zředuje se, rozžvýkává se; *extenuari in aquas O* rozplynouti se; ve voj.: *extenuata suorum acie consedit S* šikem rozvinutým (a tím zředeným); *media acies diductis cornibus extenuata L* velice do délky roztažený

(a tím prořídlý); *agmen extenuabant angustiae L* nutila k přílišnému roztažení šiku **b** přenes. zeslabovati, zmenšovati; *spes nostra extenuatur et evanescit C; locupletissimi cuiusque census extenuarant, tenuissimi auxerant C* udali příliš nízko; *e. famam belli L* zlehčovati mínění o válce.

**exter n. exterus, tera, terum** [vl. adj. k *ex*, srov. *inter*] **I** pozitiv vnější, zevní, o národech cizozemský, cizí: *nationes e. Cs, civitates C; gentes C; externa quaerere regna V* v cizině, *exteri* cizozemci **II** kompar. **exterior, ius** vnější vzhledem k jinému, tedy vždy jen ve dvojici: *colle exteriore occupato Cs* dále venku ležící; *pares munitiones contra exteriorem hostem perfecit Cs* proti vnějšímu nepříteli = za svými zády (druhý nepřítel v městě obleženém); *exteriore munitiones Cs; vallum e. Cs; cum alterum esset exteriorem, alterum interiore amplexus orbem C; tu comes interior . . . ire (non) recuses H* jíti jako průvodce po levé straně **III** superl. **1 extimus, a, um** [srov. *intimus*] nejkrajnější; *novem orbis, quorum unus est extimus C 2 extrēmus, a, um [srov. *supremus*] **a** místně nejzazší, nejvzdálenější, krajní, poslední: *extremum oppidum Allobrogum . . . est Genava Cs; in extremis atque ultimis gentibus C; impiger extremos curris mercator ad Indos H* sm. na konci světa; *cum iam extremi essent in prospectu Cs* nejzadnější; subst. neutr. *extremum* nejzazší mez, konec: *mundi C; citerioris provinciae e. Cs; e. montis S; plur. extrema agminis L; - nejzazší část něčeho: in extrema India C* v nejzazší části Indie; *ad extremas fossas castella constituit Cs* na koncích příkopů; *e. pons Cs* konec mostu; *ab extremo agmine Cs; extrema impedimenta Cs* konec zadního voje; *populum extremā toties exoret harenā H* na kraji zápasistiště; *extrema cuspidē pulsat O* hrotem kopí; *in codicis extrema cera C* na okraji tabulky; *in extremo libro tertio C* na konci 3. knihy; *extremis digitis rem attingere C* konci prstů **b** časově poslední; *matres ab extremo conspectu liberorum exclusae C; extremo mense**

*consulatus mei C; extremum vitae spiritum edere C; extrema saltatio C; adv. ak. extremum* naposled: *affari e. V; alloqui e. amicos O; též pl. illum extrema gementem relinquunt V* naposled; subst. neutr. *extremum* konec (časově): *diei e. erat S; aestatis S; anni L; e. habet oratio mea C* má konec; adv. *ad extremum* i abl. *extremo* nakonec, naposled: *ad e. expulsi sunt Cs; ad e. agere ac pronuntiare C; ad e. incipit philosophari C; extremo Hannibalem imperatorem fecerunt N; uxor in extremum mihi negatur O; plur. principiis cognitis facilius extrema intellegitis C; extrema imperii T* konec, zánik; *Dido . . . ferro extrema secuta V* poslední věci = smrt; *extrema pati V* smrti sejtí; = poslední část něčeho: *extremo bello Peloponnesio N* ke konci války pel.; *bellum Pompeius extremā hieme apparavit C* na konci zimy; *extremo anno* na konci roku; *extrema in morte V* na pokraji hrobu **c** co do významu, stupně krajní, nejzazší; nejhorší, nejnebezpečnější, nejpovážlivější; nejvyšší, svrchovaný (po stránce zlé i dobré): *extremam famem sustentare Cs; extremum illud senatus consultum Cs; extremus Ligurum V* poslední; *extremi ingenii esse L* nejnižší, nejhorší; *decurritur ad illud extremum atque ultimum Cs; e. alimenta vitae T* nejnuznější; *e. discrimen C* rozhodný okamžik; *extremis rei publ. temporibus C* ve svrchované nouzi; *extremae dementiae est S* největší početilostí; subst. neutr. *extremum* krajnost, konec, vrchol, hlubina, nejlepší n. nejhorší věc: *cum extrema conceditis C; ad extremum O C* do krajnosti; *extrema periculorum C* krajní nebezpečí; *ad extrema perventum est Cr; audere extrema V; per omnia extrema V* největší bédou; *ad extremum Cs* pro nejhorší případ; filos. = τέλος (= *finis*) největší věc, vrchol (= nejvyšší dobro n. zlo): *cum hoc sit e., congruenter naturae vivere C.*

**ex-terebrō, āre, āvī, ātum** vyvrtati, vrtáním nabýti: *ex eo auro, quod exterebratum esset, buculam facere C.*

**ex-tergeō, ēre, tersī, tersum** vytírati, vymetati; oprašovati; přen. *fanum ex-*

*tersum C* nadobro vykradený, vyloupený.

**ex-terminō, āre, āvī, ātum** **a** za hranice vyvésti, vyhnati, vyhostiti, vypověděti: *idem C. Marcellum . . . exterminandum ex illa urbe curavit C; Protagoras urbe atque agro est exterminatus C* **b** přenes. vyhostiti, odstraniti, vyloučiti, vzdáliti něco: *quaestiones physicorum C; virtutem ex hac urbe C; auctoritatem vestram e civitate C.*

**externō** viz *esterno.*

**externus, a, um** [od *exter*, jako *super-nus* od *super*] **a** vnější, zevní: *externus hostis Cs* zvenčí doléhající; *domina rerum . . . externarum et ad corpus pertinentium C; cingatur mens corpore externo C; externus et adventicius tepor C; externa bona O;* subst. neutr. pl. *externa* vnější věci **b** cizozemský, cizí, zahraniční: *superare vel domesticis opibus vel externis auxiliis Cs; externus hostis C; rebus tam externis quam domesticis C; externum imperium S* cizácká vláda; básn. *e. amor O* láska k cizinci, pod. *externa Venus O* láska k cizince; *e. metus L* strach před vnějším nepřitelem; *morum mutatio externa Cr* přijetí cizích mravů; subst. mask. *externi* cizinci: *odium in externos Cs;* subst. neutr. pl. *externa* cizí věci, činy v cizině vykonané, cizina: *externa libentius quam domestica recordor C* na cizinu; *adversus externa floruimus T* vzhledem k cizině; *si audire voletis externa C* děje ciziny.

**ex-terō, ere, trīvī, trītum** vytírati; roztírati: *alvus calorem habet extendo cibo C; rozšlapávati: exeret ille nives congestas O.*

**ex-terreō, ēre, uī, itum** **a** vyplašiti: *timuit exterrita pennis ales V; anguis exterritur aestu* (ze svého úkrytu) *V;* spláshiti: *exterrita silvis diffugiunt armenta V;* básn. *Triton freta conchā e. V* burcuje **b** zastráshiti, poděsiti: *quo aspectu exterrita clamorem sustulit C.*

**exterus** viz *exter.*

**extimēscō, ere, timui,** — [*ex a timo*] strachovati se alqd něčeho, o něco, s bázní očekávati; absol. ve (velikém) strachu býti; perf. *extimui* strach mě po-

jal: *Salmacis extimuit O*; *non extimui, quod . . . V*; *equi sibilis repentinis extimescebant C* plašili se; *de fortunis communibus extimescebam C*; *adventum nostrum C*; *erunt mihi extimescendi C*; *inf. non extimui credere me pelago O* nebál jsem se svěřiti; *non extimui fateri T*.

**extimō**, āre [synkopováno z *existimo*] ceniti, pokládati: *magni e.* za mnoho.

**extimus** viz *exter*.

**extinctiō**, **extinctor** viz *exstinctio*, *extinctor*.

**extinguō** viz *exstinguo*.

**extispex**, **icis**, *m.* [*exta a specio*] ha-dač z vnitřností zvířecích, žrec (= *haruspex*): *hac extispicum divinatione sublata omnis haruspicina sublata est C*.

**ex-tollō**, *ere*, — zdvihatí, pozdvihovati, vyzdvihovati, zvedati **a** *cruentum alte extollens pugionem C*; *caput e. C sm.* nabývati naděje; *iacentem e. C*; metaf. *alqm praeter ceteros e.* **T** povýšiti **b** přenes. na mysli pozvedati někoho; zvelebovati, povznášeti něco: *adulescentium animos praematuris honoribus ad superbiam T*; *se quisque magis extollere S* o vyšší cíle usilovati; *ira promptum animum e. T* ke hněvu popouzeti; *hortos magnificentia extollebat T c* slovy povznášeti, vynášeti, vychvalovati, velebiti, zvelebovati: *Planci in me meritum verbis extollo C*; *rem verbis in maius e. L* zveličovati; *rem oratione e. S*; *in caelum laudibus alqm e. C* do nebe chválou vynášeti; *vetera extollimus recentium in-curiosi C*.

**ex-torqueō**, *ēre*, *torsī*, *tortum* vykroučiti **1 a** vl. *arma e manibus iratorum civium C*; *sicam de manibus C*; *mucronem dextrae V b* spec. údy lidské vykroučiti mučením, odt. *extortus* zmučený: *in servilem modum lacerati atque extorti L 2* metaf. **a** vynutiti, vymoci: *obsides summā cum contumeliā Cs*; *vi et metu honorarium C*; *regnum L*; *vocem clementiae extorquebit res ipsa C*; *sententias iudicum vi orationis C*; *suffragium populi per vim L*; *extorsisti, ut faterer C* vynutil jsi na mně přiznání **b** vyrvati, (násilně) vzítí něco někomu:

*vitam e. Cr*; *humanitatem C*; *ex animis cognitiones verborum C*; *me occidistis, cui sic extorta voluptas H*; *opinionem (předpojaté mínění) . . . si denique veritas extorquebit C* odstraní.

**extorris**, *e* [*ex a terra*] ze země vyhnaný, bez domova, bezzemek, vyhnanec: *hinc patres familias extorres profugerunt C*; *e. patria S* vyhoštěn z vlasti, zbaven vlasti; *ne exsulem, extorrem populum Romanum ab solo patrio . . . in hostium urbem agerent L* jako vyhnanec a bezzemka; *ne se ortum, eiusdem sanguinis, extorrem, egentem . . . perire sinerent L* (prolept.) aby nenechali zahynouti jako vyhnanec; *brevi extorre hinc omne Punicum nomen L* odtud bude vyhnán; *agmen extorre sedibus suis L*; — metaf. zbavený, prostý něčeho: *a sensu humanitatis e. Inscr.*

**extrā** [vl. abl. sing. fem. od *exter*, srov. *supra*] **I** adv. **a** na vnější straně, vně, zevně, venku (op. *intra*): *extra et intus hostem habere Cs*; *quae extra sunt C* = vnější věci, vnější svět; *nulla pars huiusce generis excederet extra C* ven vyčnívati; v témže význ. též kompar. *urbes exterius sitae O* dále ven ležící (t. j. mimo Peloponnes) **b e.** *quam n. e. quam si* znamená výjimku: mimo, kromě, výjma, leč, leč by: *addat hanc exceptionem: Extra quam si quis rei publicae causā exercitum non tradiderit C* leda že by nevydal; *extra quam si eum tempus . . . coegerit C II* předl. s ak. mimo, kromě **a** ve význ. místním: *extra provinciam Cs* vně provincie; *extra ostium limenque carceris C*; *extra Peloponnesum C*; položeno za subst. *quo solutius urbem e. lasciviret T* mimo město; u sloves pohybu ven z něčeho: *e. munitiones procedere Cs* ven z opevnění; *fines terminosque constituam, extra quos egredi non possim C* z nichž ven vystoupiti **b** přenes. *ne se mulier extra virtutum cogitationes putet T* = že jest vzdálena myšlenek na hrdinské činy; *e. periculum esse C* mimo nebezpečí býti; *e. coniurationem hunc esse C* = není ho účasten; *e. consuetudinem Cs, e. ordinem C* mimořádně; *extra vitia C* bez chyb **c** o výjimce mimo, kromě, vy-

jma: *extra me C*; *e. tumultum Gallicum Italicumque C*; *e. ducem C*; obyč. v záp. větách: *extra cohortem suam nemini committere C*.

⟨**extractiō**, *ōnis*, *f.* [extraho] vytahování; t. t. počtářský *radicum e.* = odmocňování.⟩

**ex-trahō**, *ere*, *trāxī*, *tractum* **1** vytahovati, vytrhnouti něco **a** *telum e corpore C*; *vivum puerum albo H*; *telum de vulnere O*; *ferrum extraxit N*; *cervices boum ad aratra extrahenda natae C* k tahání; též o osobách: *extrahitur domo latitans C* jest vyvlečen; *qui rure extractus in urbem est H*; *extrahe turbā oppositis umeris H* vytáhni jej z davu; *hostes invitos in aciem L* k boji donutiti; *senatores vi in publicum L*; *alqm cubili e. T*; *ex tenebrosa popina consul extractus C*; obr. *te ex tuis tenebris extraham C* **b** přenes. vytáhnouti z něčeho, vyprositi, dostati, vysvoboditi: *urbem ex periculis maximis C*; *se ac suos omnes extraxit incolumes N*; *scelera in lucem L* vytáhnouti, vynésti **c** vyrvati, (násilně) odníti: *religionem ex animis extraxit Epicurus C*; *opinationem et temeritatem ex animis nostris C* odstraniti **2 a** protahovati, zdržovati, prodlužovati, oddalovati: *bellum in tertium annum L*; *proelium ad noctem L*; *somnum in diem T*; *rem in adventum consulis L*; o osobách *eludi se atque extrahi (putabant) L* že jsou za nos voděni **b** (čas) mařiti, marně strávit: *triduum disputationibus excusationibusque C*; (*aestatem*) *extrahi posse Cs* že by mohl (zbytek léta) nazmar přijíti; *diem cunctando L* promarniti; *biduum Cr*; *tempus Cr*; *noctem vigiliis Cr*; *aliquantum extraxerant temporis C*; *tempus morando e. L*.

**extrāneus**, *a*, *um* [extra] vnější, cizí: *e. causa C*; *cognomine quodam extraneio C*; *e. malum C*; *res, quae sunt aut corporis aut extraneae C*; subst. cizinec, člověk nepatřící do obce n. do rodiny: *si extraneus deest, domi hostem quaerunt L* vnější nepřítel; *finis vitae eius extraneis etiam ignotisque non sine cura fuit T*; *insita in extraneos cunctatio T* vůči cizincům.

**extraordināriē**, *adv.* [extraordinarius] mimořádně.

**extraordinārius**, *a*, *um* [extra ordinem] mimořádný, kromobyčejný: *se nullum extraordinarium honorem appetisse Cs*; *petitio consulatus C*; *pecunia C* mimořádně příjmy; *cupiditates C* nepřírozené; vojen. *equites extraordinarii L* vybraní; *cohortes L*; podle nich *porta e. L = porta praetoria*.

**extrārius**, *a*, *um* [extra] vnější: *utilitas aut in corpore posita est aut in e. rebus C*.

**extrēmītās**, *ātis*, *f.* [extremus] okraj, konec něčeho: *mundi C*; *infinitas regiones, quarum nulla est ora, nulla e. C* meze, hranice; *extremitas et quasi libramentum C* plocha jakožto povrch.

**extrēmus** viz *exter*.

**ex-tricō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vyplésti, vyomotati, vyvinouti něco odněkud: *cerva plagis extricata H*; přenes. s námahou něco poříditi, sehnati: *nummos unde unde extricat H*.

**1. extrin-secus**, *adv.* [\*extrim od *exter*, srov. *interim*, a *secus* v. t.] zvenčí, zvenku, zevně: *irrupunt e. in animos nostros per corpus imagines C*; *pulmones et cor e. spiritum adducunt C*; *e. imminens bellum L*. Někdy podle našeho názoru venku, vně: *columna e. inaurata C* (jen) na vnější straně; *animum . . . corpore vestivit e. C*.

⟨**2. extrinsecus**, *a*, *um* [v. l. *extrinsecus*] vnější.⟩

**ex-trūdō**, *ere*, *trūsī*, *trūsum* vystrčiti, vytlačiti: *te in viam extrudam et eiciam C*; *is tamquam extruderetur (násilím vystrčen) a senatu in Macedoniam C*; o věcech *mare aggere e. Cs* zatlačiti; o zboží odbýti: *venales e. merces H*.

**ex-tundō**, *ere*, *tudī*, *tūsum* vytepati **1** o tepání kovu **a** *lapsa ancilia caelo extuderat V* **b** přenes. s námahou vykonati, zjednati: *quis deus hanc nobis extudit artem? V*; *hunc honorem mihi extuderat V* **2** (tepáním) zahnati: přenes. *labor extudit fastidia H*.

**ex-turbō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (násilně) vyhnati, vypuditi, vyplašiti, pův. o větším množství lidí (*turba*): *homines e*



*possessionibus C; plebem ex agris C; populum e navi C; caede nefanda animas e. O* t. j. donutiti k vystěhování se z těla; pak vůb. i o jednotl. člověku neb věci: *hominem e civitate C; nudum eiecit domo atque focis patriis . . . exturbavit C; praeceps provinciā exturbatus est C; patriis bonis Heraclium C; obr. Messalina Iuniam ex Silii matrimonio exturbavit T* vypudila ze sňatku se Siliem; *Nero exturbat Octaviam T* zapudí; *ex numero virorum e. C* vyloučiti; o věcech: *haec nova iniuria exturbavit omnem spem pacis L* zmařilo.

<extus, adv. [podle intus] vně.>

**exuberō, āre, āvī, ātum** [ex a uber] **a** v hojnosti se vyskytovati: *luxuriā foliorum exuberat umbra V* pro bujnost listů jest hojnost stínu; přetékati: *furit intus aquai fumidus atque alle spumis exuberat amnis V* (o vroucť vodě v kotli); odt. přenes. *ex plurimis artibus exundat et exuberat eloquentiā T* (v hojnosti) se pramení **b** hojnost něčeho míti, oplývati něčím: *pomis exuberat annus V*.

**exul** viz *exsul*.

**exulcerātiō, ōnis, f.** [*exulcero*] rozjítření, podráždění, rozbolavění.

**ex-ulcerō, āre, āvī, ātum** **a** pův. rozjítřiti (o ráně, jizvě atp.); odt. přenes. *quae sanare nequeunt, exulcerant C* zhorší, pokazí **b** zraniti, poraniti; rozhořčiti, rozdrážditi, popuditi: *non e. vestram gratiam, sed etiam conciliare C*.

**exulō** viz *exsulo*.

**ex-ululō, āre, āvī, ātum** zvolati, zavýsknouti; o psu a vlku zavýti: *nactus silentia ruris exululat O*; obyč. part. perf. *exululātus, a, um* ve význ. pas. křikem vyvolaný; výkřiky oslavovaný: *stupet Edonis exululata iugis O; Cybeleia mater concinitur Phrygiis exululata modis O*.

**exundō, āre, āvī** [ex a unda] **a** býti vyplaven, vlnami vyhozen (*tura balsamaeque vi tempestatum in adversa litora exundant T* **b** v hojnosti plynouti, býti hojný: *ex multa eruditione eloquentia T; exundans multitudo T* přebytečné.

**exuō, ere, uī, ūtum** [opak *induo*, srov.

čes. zouti] **l** s předm. věcným svléci, odložití **a** pův. *tu exue caestus V; Amor alas exuit V; vestem e. Cr; pharetram humero O; reduci clipeum e. O* sejme **b** přenes. odložití něco, vzdáti se něčeho, zbaviti se něčeho: *faciem et membra V; hominem O* podobu lidskou; *vultus severos O*; abstr.: *omnem humanitatem C; silvestrem animum V* divokou přirozenost; *feritatem O; mores antiquos L; virtutes T; fidem T* porušiti; pod. *pacta, promissa, ius fasque T; metum O; mentem V* smýšlení; *iugum L = servitute* jho setřásti; *iussa T* nestarati se o rozkazy; *obsequium T, amicitiam T* vzdáti se; *patriam T* zřici se; *animam e. O; magistrum e. T* odstraniti **ll** s předm. osob.: **a** se e. vysvléci něco, vysvléci se z něčeho, zbaviti se něčeho: *si ex his telaqueis exueris C* jestliže se vyprostíš; *se his monstris O* zbaviti se strašidelné podoby; *se iugo e. L* jha se zbaviti, jho setřásti; *hominem ex homine e. C* člověka = lidskost s člověka svléci; zvl. části těla: *palmas vinculis e. V* vyprostiti; *magna ossa lacertosque exuit V* (vysvlékl =) obnažil silné kosti; *membra exuere pellibus H; digitos e. M* svléci t. j. připraviti o prsteny; pas. part. perf. *unum pedem exutus vinculis V* jednu nohu mají vyuztu **b** svléci něco někomu, odníti, obrati někoho o něco, oloupiti (pův. padlého protivníka o zbroj): *armis e. alqm S V L; praedā hostem L; hostes impedimentis Cr; hostem sedibus T; classe S; castris L; eos agro paterno L; avitis bonis T; omnibus fortunis exutus T* zbaven; absol. *exuto Lepido T* když byl L. zbaven moci (= „odstaven“); *exutā aequalitate V* když pomínula občanská rovnost.

**ex-ūrō, ere, ussī, ustum** **a** vypáliti, spáliti: *vicos complures C; classem Argivum V; domi suae vivus exustus est C; exustis villis omnibus C; Boeoti exusti C* ohněm poplenění; přenes. *illa calamitas exussit hoc maledictum C*; přísloví: *maria exurere* (= dělati něco nemožného) **b** vypražiti, vysušiti: *loca exusta solis ardoribus S* vyprahlá; *exustus ager morientibus aestuat herbis V* spálené pole prahne a byliny na něm

mrou; *exusta palus V*; *sitis exurit fatigatos Cr* žízeň pálí; *antra exusta caminis O* ohříváné; *venenum exurit ferrum Cr* stravuje; metaf. *e. divos Tb* (láskou) zapáliti *cvypáliti* = odstraniti; *scelus exuritur igni V*; *mihi ex animo exuri non potest var. C.*

**exustiō, ōnis, f.** [*exuro*] spálení, shoření; t. t. filos. = ἐκπύρωσις; *exustiones terrarum C.*

**exuviae, ārum, f.** [*exuo*] co bylo svlečeno **1** svlečený šat: *has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit V*; *exuviasque omnis . . . superimponas V*

**2** svlečená kůže: *nunc positus exuviis (coluber) V*; *dat Niso Mnestheus pellem horrentisque leonis exuvias V*; *tigridis exuviae per dorsum a vertice pendent V*

**3** svlečená zbroj, oruží **a** *qui redit exuvias indutus Achillis V*; *induit arma, Mezentis ducis exuvias V*; *haec arma exuviasque quercus habebit V b* vůb. kořist nepříteli odňatá, trofeje válečné: *locum exuviis nauticis et classium spoliis ornatum C* ukořistěnými lodními zobci **4** básn. o vlasech *verticis e. Ct* odstrižek s hlavy **5** tělesná schránka, ostatky: *martyris e. Insr.*

# F

**F** jako zkratka značí obyčejně *filius*, na př. *C. Fannius M. f.* (= *Marci filius*).

**fabā, ae, f.** [srov. bob] bob (zejm. bob svinský, v botan. *vicia faba*), obyčejný pokrm chudších lidí v Itálii: *in faba bona perdere H* utratiti své jmění za boby (t. j. za hostění a podarování chudých diváků při hrách); významný při zaklínání duchů: *septem nigras versat in ore fabas O*; *fabā abstinere C* (o pythagorovecích, kteří nesměli bobů požívat); *f. Pythagorae cognata H* bob, příbuzný Pythagorův (žertovná nárazka na Pythagorovo učení o společném původu a převtělování duší lidských, zvířecích i rostlinných); (j. název frašky) *consulatum nostrum Fabam mimum futurum C.*

**fabālis, e** [*fabā*] bobový: *stipulas fabales O* (bobová sláma náležela mezi čistné prostředky, srov. *fabā*).

**Fabaris, is** (*V*) n. (sabin. tvar) *Farfarus, ī (O), m.* říčka v Sabinsku, přítok Tiberu.

**fābulla, ae, f.** [*fabula*] 1 vypravování, rozprávka; příběh, historka, anekdota, kousek: *de Sileno f. C*; báchorka, pohádka, povídka: *fabellarum auditio C*; *fabellae aniles* (v. t.) *H*; *commenticiae fabellae C* smyšlené povídačky 2 spec. (divadelní) kus, divadlo, hra.

**faber, bra, brum** vl. kdo odborně (řemeslně n. umělecky) obrábí hmotu (zejm. dřevo n. kov), řemeslný, dovedný, umělecký: *fabra ars O* řemeslné umění. Odt. subst. **faber, brī, m.** (*fabrum* gen. pl.) vl. výtvarník, (s gen. obj. látky) obráběč něčeho **a** řemeslník: (*ferrum*) *forcipe cum f. eduxit O* kovář; vojen. *fabrum centuria L* (byli to *fabri tignarii*, tesaři, a *fabri aerarii et ferrarii*, kováři a zbrojíři); *praefectus fabrum b* umělec (výtvarný): *marmoris aut eboris fabros aut aeris H* tvůrce děl (= soch) z mramoru nebo sloni neb kovu.

**Fabius**, jméno starého patricijského rodu římského, jenž odvozoval svůj původ od Heraklea (odt. *Herculea gens O*); r. 477 př. n. l. byl pobit celý rod až na

nedospělého hochy (počtem prý 306 mužů) v boji proti Vejanům na říce Kremeře, nabídnuv se hájiti hranice římské; později se zase rozmohl. Nejznámější jsou: 1 *Q. Fabius Pictor*, nejstarší z římských annalistů, žil za 2. války punské 2 *Q. Fabius Maximus Verrucosus*, konsul po prvé r. 233 př. n. l., slavný vojevůdce římský proti Hannibalovi; pro svou opatrnost nazván *Cunctator* (v. t.) 3 *Q. Fabius Maximus Aemilianus*, syn L. Aemilia Paula, adoptovaný od *Q. Fabia Maxima*, konsul r. 145 př. n. l., bojoval proti Viriathovi 4 *Q. Fabius Maximus Allobrogicus* (syn předešlého), konsul r. 121 př. n. l., vítěz nad Allobrogy v Gallii; na památku toho byl od něho zřízen na foru vítězný oblouk, *fornix Fabii* (*Fabianus* n. *Fabius*) 5 *Fabius Maximus Narbonensis*, přívrženec Pompejův, stoický filosof: *loquax F. H*; *Fabio iudice H* 6 *Paullus Fabius Maximus*, konsul r. 11 př. n. l., přítel Ovidiův, příbuzný a důvěrník císaře Augusta, dobrý řečník *H O T.* Adj. **Fabius** i **Fabiānus, a, um** fabijský, Fabiův: *Fabia tribus* (in *Fabia H*) význačná z venkovských tribuí; *fornix F.* (viz *F.* 4); *Fabiani* (doplňk.) *milites Romani appellati sunt N* (nejspíše *Fabia Kunktátora*).

**Fabrāteria, ae, f.** město v bývalém území Volsků, nyn. Falvaterra; odt. **Fabrāternī, ōrum, m.** obyvatelé Fabraterie.

**fabrē, adv.** [*faber*] zejm. ve slož. **fabrēfactus, a, um** [part. perf. pas. od *fabrefacio, ere*] řemeslně, dovedně udělaný, zpracovaný: *ad id fabrefacta navigia L* loďky zhotovené k tomu účelu; spec. o dílech uměleckých: *argenti aerisque fabrefacti vis L* spousta uměleckých výrobků ze stříbra a bronzu.

**fabrica, ae, f.** [*faber*] pův. adj. co náleží řemeslníku n. umělci (výtvarnému); subst. **a** řemeslo, (výtvarné) umění: *pictura et f. ceteraeque artes C* malířství,

plastika a ostatní umění **b** vytvoření, (důmyslné) tvoření; konkr. stavba, soustava: *f. naturae C* zařízení ústrojí; *f. membrorum C* složení, zařízení **c** dílna: *fabricae praesae C d* budova; odt. <*f. ecclesiae* budova církve, metaf. církevní jmění, církevní pokladna.>

**fabricātiō, ōnis, f.** [*fabricor*] robení, tvoření: *tota hominis f. C* složení.

**fabricātor, ōris, m.** [*fabricor*] výrobce, tvůrce: *mundi f. O* tvůrce, stvořitel světa; *doli (meton.) f. V* tvůrce lsti (t. j. dřevěného koně).

**Fabricius**, jméno římského rodu (bydlil původně v hernickém městě Aletriu); nejznámější *C. Fabricius Luscinus*, konsul r. 282 př. n. l.; jeho poctivost, osvědčená za války s Pyrrhem, stala se příslovecnou. Adj. **Fabricius** i **Fabriciānus, a, um** Fabriciův: *Fabricius pons H* most v Římě, vystavěný od L. Fabricia, spojující t. zv. Ostrov s levým břehem Tiberu.

**fabricor, ārī, ātus sum** (básn. též **fabricō, āre, āvī, ātum**) [*fabrica*] dělají, robí, vyrábějí, hotoví: *fabricata fago* (abl. látky) *pocula O* udělané z buku; zejm. kovají, tesají, stavějí: *tela manibus fabricata Cyclopum O* ukované; *naves f. T* stavějí; *qui ea (sc. astra) fabricatus esset in caelo C* stvořil; *animum format et fabricat (philosophia) Sn* utváří a obrábí.

**fabrilis, e** [*faber*] co náleží řemeslníku n. (výtvarnému) umělci, řemeslný, umělý: *fabrile scalprum L; erratum fabrile C* chýba výtvarníková (t. sochařova); *opera ad fabrilia surgit V* k pracím svého umění; *tractant fabrilia fabri H* řemeslníci provozují svá řemesla (t. nepletou se do jiného) n. spec. kováři si hledí kovářství; *f. dextra O* dovedná, umělá pravice.

**fābula, ae, f.** [z koř. \**bhā-*, srov. *fāri, fāma, φημί, φάτις*, čes. bájiti, báje, báseň **1** mluvení, řeč, vypravování; příběh, historika: *convivales fabulae T* hovory u stolu; (básn.) *per urbem f. quanta fui H* jak se o mně mluvilo; *potius quam f. fias H* než aby ses stal terčem řeči; báje (= mythos), pohádka, pověst, bajka: *fabulae (apos.) Manes H*

(řečeno významně m. *di Manes*) vl. Manové, kteří jsou (jen) báje = říše bájných Manů; *generis (gen. obj.) f. O* pověst o původu; zejm. vymyšlená pověst, smyšlenka, báchorka, povídačka: *non f. rumor ille fuit O* ta pověst nebyla (smyšlenka =) vymyšlená; *de Varrone loquebamur: lupus in fabula C* „my o vlku a vlk za humny“ **2** spec. (divadelní) kus, divadlo, hra, drama: *fabulam dare (v. t.), docere (v. t.), agere (v. t.)*; obr. *deterrimo quoque in argumentum fabulae adsumpto T* když byli nejhorší lidé přibráni za pomocníky v té hře.

**fābulator, ārī, ātus sum** [*fabula*] hovořiti, povídati; (spec. sm.) tla chati.

**fābulōsus, a, um** [*fabula*] bájný, báječný: *fabulosa Graecorum carmina Cr* řecké báje; *f. Hydaspes H* (poněvadž o něm bylo mnoho bájí); *fabulosa nutrix H* pohádková.

**facessō, ere, sīvī (n. iī), sītum** [*facio*] **1** (trans.) (usilovně) dělají, konají, provádějí, plní: *iussa facessunt V* vykonávají; = spec. ve zlém sm.: *pripravovati, působiti, strojiti: periculum f. T* **2** (intrans.) kliditi se, odejíti, vzdáliti se: *f. ex tanto tumultu L; f. propere T*.

**facētē, adv.** [*facetus*] vtipně, chytře, obratně, zdořile, znamenitě.

**facētia, ae, f.** [*facetus*] **1** sg. vtíp, žert, švanda *Pt* **2** pl. **a** veselost, žertovnost, vtípkování: *per facetias T* žertem **b** posměšky **c** *facetias facere Pt* hezky si počínati.

**facētus, a, um** **1** (o zevnějšku) uhlazený, švihácký, elegantní: *f. Rufillus H* **2** (přenes.) veselý, vtípný, chytrý: *ita quemque f. adopta H* zdořile; přívětivý, zdořilý; půvabný: *molle atque facetum (sc. epos) Vergilio adnuerunt Camenae H* (něžně a půvabné epos) = daly něžnost a půvab (týká se Bukolik).

**faciēs, ēī, f.** [*facio*] vl. údělek, útvar **1 a** zevnějšek, tvářnost, vzezření, podoba, postava: *in facie voltuque vecordia inerat S* v zevnějšku i tváři; *de facie alqm nosse C* znáti od vidění; *verte omnīs tete in faciēs V* ber na sebe všechny podoby (jako v pohádkách šelmy, s nimiž hrdinové zápasí) **b** spec. obličej, tvář: *Ar-*

*runs facie Brutum cognovit* L poznal po tváři **2** metaf. **a** vzhled, podoba, tvářnost, obraz, útvar, způsob: *loci f. S T*; *contra belli faciem tuguria plena hominum erant* S proti obyčejnému vzezření země za války; *in montis faciem* V na způsob hory; (zeugm.) *vertitur f. et mentis et oris* O změní se vzhled myslí i tváře; *urbis abest f. O* chybí mi pohled na město; *dum in faciem pacis veniretur* T jen když přijdou tak, aby byl zachován ráz míru; *laborum nova f. V* nový způsob útrap **b** spec. krásný vzhled, sličnost, spanilost, krása, půvabnost: *haec . . . rara facie* O vzácná krásou; *f. loci* O půvabnost místa.

**facile**, adv. [vl. ak. neutr. od *facilis*] **1** snadno, lehce: *facilius crediderim* snáze, spíše; *haud n. non f.* nesnadno, sotva, stěží; ochotně, rád (zejm. u sloves *ferre, perferre, pati, concedere*): *f. patior sileri* C rád dopouštím, aby se o tom nemluvilo **2** (k zesilování pojmu) jistě, dobře, nepochybně, bez odporu, rozhodně, ovšem, arci: *f. deterrimus* C; *qui omnes scientiā f. vicisset* C daleko předstihl.

**facilis**, *e* (superl. *facillimus*) [*facio*] vl. činitelný **1** **1** pas. co lze (snadno) učiniti, snadný, lehký: *f. fiscina* V prostý košík; *faciles versus* T lehounké (= hravé) verše; (básn.) *f. cera* O poddajný vosk; *facile lutum* Tb poddajná; *facile iter* pohodlná cesta **2** akt. snadno činící, hbitý, obratný: *miles f. lorica* T vojsko mrštné ve svém brnění; (básn.) *faciles oculi* V hbité, čilé (čile těkající) oči **II** metaf. **1** vüb. snadný, lehký: *facile est* s inf. jest snadno, bylo by snadno; *f. s ad s gerund., sup. na -u*, básn. i inf. snadný, vhodný, příhodný, způsobilý k něčemu: (*cibus*) *facillimus ad concoquendum* C nejsnáze (nejlépe) stravitelný; *haud tam facile dictu est* L není tak snadno říci; *f. intellectu* N snadno pochopitelný; *ea Romanis facilia visu erant* S to mohli Římané dobře viděti; (*terra*) *colendo f. pecori* (dat. účel.) V; = subst. *ex facili tolerantibus* T snadno; *cetera ex facili* (sc. fore) *ratus* T = *facilia* **2** snadno dosažitelný, přístupný, laciný: *f. titulus* O laciná sláva;

(akt.) snadno dosahující: *sic fore facilem victu gentem* V bude žiti v blahobytu **3** (o jednaní) přístupný, náchylný; povolný, ochotný, příznivý, přívětivý, vlídný, příjemný, smířlivý, milostivý: *f. credulitas ad gaudia* T lehkověrnost snadno přístupná radosti; *f. inanibus* (dat.) T náchylný k lichým věcem; *dux comiter f. L*; *Antonius f. in causis recipiendis erat* C ochotně přijímal pře; *amicitiā* (abl. vztah.) *f. S* k přátelství ochotný; *ego vos habui faciles ministros* O ochotné, úslužné; *f. Amori* Tb poslušný boha lásky; *neq visu f. (sc. est)* V těžko jest snesitelný zraku; (oxymoron) *facili saevitiā* H s milou krutostí; *faciles deos habuistis* O bozi vám učinili po vůli **4** (o přesvědčení) důvěřivý; lehkomyšlný, lehkovážný: *nimum faciles, qui putatis* O.

**facilitās, ātis**, *f.* [*facilis*] **1** snadnost, lehkost: *f. camporum* T schůdnost, příznivost; *poscendi invicem eadem f. (sc. est)* T navzájem stejně volno jest, něco si vyžádati **2** (klas. jen toto) přístupnost, povolnost, ochotnost, přívětivost, vlídnost, náklonnost.

**facinorōsus** n. **facinerōsus**, *a*, *um* [*facinus*] zločinný, zlotřilý; subst. zločinec, zlosyn.

**facinus, oris**, *n.* [*facio*] **1** čin, skutek: zř. *egregium atque mirabile f. S*; ob. *malum f. zlý čin*, provinění; *instituit pessimum f., ut* T zavedl ten zlovyk, že; odt. **2** spec. zlý čin, přečin, provinění, zločin; zločinnost, hanebnost, mrzkost, ohavnost, ničemnost: *f. facere* dopouštěti se zlého skutku, páchat zločin; = meton. (básn.) *f. excussit ab ore* O zločinnou (úkladnou) číši; *omnium flagitiorum atque facinorum catervae* S davy všech neřestí a ohavností (t. j. neřestných a ohavných lidí).

**faciō**, *ere, fēcī, factum* imper. praes. *fac*, arch. *face*; arch. *faxo* (fut.) = \**fac-so* (srov. τάζω z \*ταγ-σω); odt. *faxitur* L = *factum erit*; *faxim, -is, -it* atd., vl. optat. aor. (srov. τάζαμι), význ. = konj. perf. *fecerim, -is, -it* atd. [od koř. \**dhē-* = klásti, srov. τιθημι, (ē-θη-κα = *fē-c-ī*), čes. dílo, dělati, něm. tun]; jednoduché tvary pas. jsou nahrazovány slo-

vesem **fiō fierī**, (*factus sum*) [od koř. \*bhū-, srov. *fuī*, φύω, čes. býti] (o jeho samostatném význ. viz **C**) dělati, činiti, konati **A** trans. I jen s předmětem **1** dělati, robiti, hotoviti; stavěti; tvořiti: *pontem in Arare f.* Cs stavěti most přes Arar; *sibi anulum f.* C dáti si dělati; *decretum, ne vasa auro solida fierent T* aby nebyly dělány; *fit via vi V* násilím jest udělána cesta; *facilis factu* snadný; *zpracovávati: factum argentum C* stříbrné náčini; *auri pondera facti infectique (v. t.) V; lanam fecit Inscr* předla; *fama faciendae lanae O* pověst, že umíš *zpracovávati (= tkáti) vlnu; - metaf. factus natura velare odium T* stvořený, uzpůsobený; (reflex.) *factus ad imitationem stultitiae L* (nastrojiv se) = děláje se hloupým; - spec. *versūs, librum f.* skládati; *versiculi magis facti H* více (lépe) propracované; *facta quodam modo oratio C* řeč složená podle jistých pravidel; *verba facta C* slova (nově) utvořená **2** získávati, opatřovati, sháněti: *pecuniam sibi f. (ex re) C* vydělávati si peníze, těžiti z něčeho; *equis suis stipendia (v. t.) f. L; praedam f.* kořistiti; *qui facit ex dictis non ita multa tuis O* jenž nemá z tvých slov tak velkého zisku; *auxilia mercede f. T* za mzdu opatřiti, najmouti **3** konati, vykonávati, prováděti: *Tiberium victoriarum suarum quaeque in toga per tot annos egregie fecisset admonuit T* (lze přeložiti jako i jinde často substantivem) a na jeho vynikající činy; (praegn.) *tu, si quid es facturus, nova aliqua conquiras oportet C* chceš-li něco poříditi; *promissa f. C* plniti; *imperata f. S* (o tom, kdo se vzdává); *facta (doplňk.) puta, quaecumque iubes O* pokládej za vykonané = „poručeno, vykonáno“; často při opisování sloves, zejm. v pas.: *fit gratulatio (ab alqo alci)* jest blahopřáno; *escensionem f. L; verba f.* míti, konati řeč, promlouvati, řečniti; *aulaea ruinas in patinam fecere H* baldachýn se zřítíl; *f. scelus T, furtum H* spáchat, provést, dopustiti se; *aes alienum f.* dělati dluhy; - spec. *ludos f. L* vystrojiti hry; *dies fastos f. L* ustanoviti; *fiunt sacra Minervae O* koná se slavnost, slaví se svátek; *sacri-*

*ficium Dianae f. L; i* pouhé *f.* konati obět, obětovati (*re n. rem* něco): *cum faciam vitulā V; liba deo fiunt O* **4** činiti, působiti, zjednávat, vzbuditi, rozníti, připraviti: *spem f.; Lucumoni cum divitiae animos facerent L* když v něm bohatství vzbuzovalo pýchu; *bellum f. a* způsobiti válku, dáti podnět k válce **β** počít, zdvihnouti válku (*alci* proti někomu); *fugam<sup>8</sup> f. a* (ob.) zahrati na útěk **β** dáti se na útěk *S L; curam f. T* vzbuditi obavu; *lupi fecere metum O* nahnali strachu; *periculum f. alci S* uvést do nebezpečnosti; (zvratně) *f. damnum, detrimentum C* míti, utrpěti; - spec. **a** činiti něco někomu, dělati něco s někým: *f. alqo, alci, de alqo; quid facias illi? H* co s ním; *miserunt consultum, quidnam facerent de rebus suis N* co mají dělati ve svém postavení; (eufem.) *si quid eo factum esset C* jestliže se mu něco stane; *idem fit ceteris S* totéž se stane s ostatními; *incolumi Rhodos facit, quod paenula solstitio H* tak prospívá jako; *nec caelum nec aquae faciunt (sc. bene) O* neprospívají, nejsou platny **b** dávati, poskytovat: *locum f. (vl. dělati místo) dávati příležitost n. podnět (k něčemu); potestatem (v. t.) f. alcis rei* dáti možnost, dovolení, dovolovati; *optandi muneris fecit arbitrium O* dal volnost vyžádati si dar; *aetas, cui fecimus aurea nomen O* dali jsme; *navita stellis numeros et nomina fecit V* dal, určil (t. počet hvězd v jednotlivých souhvězdích); *ut loco dignitas fieret L* aby se dostalo místu vážnosti **c** *f. ut, básn. a pozd. též s ak. c. inf. působiti, aby n. že: faciendum mihi putavi, ut responderem C* myslil jsem, že musím odpověděti; *hoc me telum flere facit O; (bez ut) quid agatis, fac sciam C* dej mi věděti; *simul tibi in mentem veniat facito C* hleď se rozpomenouti; (absol.) *linguā faciente loquaci O* vinou prostorekého jazyka; - spec. *fac* s inf. dejme tomu, že: *sed tamen exitium fac me meruisse O; II* s předmětem a doplňkem **1** (akt. s dvojm. ak., pas. s dvojm. nom.) činiti, dělati, ustanovovati, voliti někoho něčím: *deos f. testes S* bráti (si) bohy za svědky; *alqm certiozem (v. certus) f.; cum verbis*

*se locupletem faceret* C řečí se vydával za bohatého; často lze přeložiti zvláštním slovesem: (*draco*) *fit lapis* O zkamení; *corpus fit propius* O přiblíží se; *rarius agmen fiebat* Cr řady řídly; *alqd longius f. C* prodlužovati, protahovati; s part. zdůrazňuje dokonavost děje: *missum f. alqm N* propustiti; *vitiata semina fecit* O 2 (s jinými doplňky) a (s gen. pretiū) ceniti, vážiti si: *f. magni, parvi, tanti* a p.; *illum pluris quam se omnes fieri videbant* N; *eum (sc. dolorem) nihili facit* C za nic nepokládá b (s gen. poses.) *potestatis (v. t.) alienae f. L; dicionis (v. t.) suae f. c* (s gen. part.) *lucri (v. t.) f.; nihil reliqui (v. t.) f.; fies nobilium fontium* H dostaneš se mezi... d (s part.) uváděti, zobrazovati, líčiti (je-li podmětem spisovatel) (*Xenophon*) *facit Socratem disputantem* Clíči, jak rozmlouvá; též s inf.: (*Herculem*) *Homerus conveniri facit ab Ulixee* C; *quod plus fecit Dolabella Verrem accepisse* C udal, že V. přijal e *domus dedecori* (dat. účink.) *domino fit* C stává se hanbou; *obviam fieri alci* setkatí se s někým, potkati někoho B intrans. 1 dělati, činiti, jednati, býti činný: *f. ad alqd* sloužiti, hoditi se k něčemu; *non faciunt molles ad fera tela manus* O; *adversus n. contra rem publicam f. Cs* býti nepřitelem státu, velezrádce; *f. cum n. ab alqo* jednati s někým = býti na něčí straně, pro někoho, býti někomu přízniv: *mecum facientia iura* H; *hinc f. O* státi na této straně 2 jednati, počínati si, vésti si, chovati se: *imperite f. C C fieri*, stávati se, povstávati, vznikatí; díti se; býti: *si f. potuerit* C bude-li možno; *quae ira f. amat (v. t.) S; haud fit mora* V bez meškání; *ad rem factam nostramque veniamus* C přistupme k události skutečné; *quo facto* (abl. abs.) a (časově) když se to stalo, potom β (příčinně) protože se to stalo, proto, tudíž. Part. *factum* j. subst. v. t.

**facteon** [utvořeno žertem podle řec. φιλσοφορητέον] C = *faciendum*.

**facticius, a, um** [*factus*] (uměle) udělaný, umělý: *atramentum inter facticios* (sc. colores) erit Pn-h.

**factiō, ōnis, f.** [*facio*] dělání, konání;

meton. právo dělati: *f. testamenti* C; = ob. spec. (politické n. stavovské) stranění, stranictví; sdružování, spolčování, (šp. sm.) srocování, bouření: *qua ex re factiones dissensionesque nascuntur* Cs rozkoly a různice; *nobilitas factione magis pollebat* S šlechta více zmohla pevným sdružením; *haec inter bonos amicitia, inter malos f. est* S to jest spiknutí; *ob factiones accusatorum* T pro řádění žalobců; meton. (politická) strana, spolek, skupina: *f. paucorum* Cs strana několika lidí (oligarchie); v divadle a v cirku strana, tlupa.

**factiōsus, a, um** [*facio*] spec. stranický, subst. straník (ve sm. polit.) a žádostivý míti stranu, panovačný, vládychtivý: *largitores et factiosi* C; (*Lysander*) *f. audaxque* N b kdo má (mocnou) stranu, politicky mocný, vlivný: (*homines*) *factiosi domi* S c vůb. nepokojný, bouřlivý, rozbrojný: *homines scelestos et factiosos* S buřiče.

**factiō, āre, āvī, ātum** [*facio*] dělávati, činívati, konávati: (part. perf. pas. neutr.) *factitatum* (dělávané), obvyklé, obyčejné; *factitatum est* C T jest zvykem; *carmina crebrius f. T* že častěji skládá; (s ak. doplňk.) *quem (sc. fratris filium) palam heredem semper factitarat* C kterého činíval, prolašoval dědicem; = spec. provozovati (jako povolání), zabývati se, zaměstnávati se něčím: *qui (sc. M. Brutus) accusationem factitaverit* C dělal žalobce; *delationes f. T*.

**factum, ī, n.** [vl. part. perf. pas. od *facio*, proto je určováno adverbem] 1 čin, skutek, výkon, práce: *recte facta* C dobré skutky; *mea bene facta rei publicae procedunt* S mé dobré služby; *consciens audacis facti* V; *non hominum video, non ego facta boum* O práce volů (t. vzdělaná pole) 2 případ, příhoda, událost: *per oppida facti rumor ū O*.

**facula, ae, f.** [*fax*] pochoděň.

**facultās, ātis, f.** [z arch. *facul* = *facile*] 1 možnost (vykonati něco), snadnost; spec. příležitost (*alcis rei* k něčemu): *data facultate per provinciam itineris faciundi* Cs kdyby se jim dala možnost = kdyby dostali dovození; fa-

*cultatem mihi oblatam putavi C* že se mi naskytlá příležitost; *dedit ei facultatem res publica liberalitatis C* příležitost osvědčiti svou velkomyslnost; *diluendi criminis f. T; cuius (sc. Protei) Aristaeo quoniam est oblata f. V* příležitost zmocniti se ho; (t. t. právn.) *facultates* okolnosti, které věc n. čin usnadňují, příznivé: *ceteras quoque facultates consideremus C 2* meton. a schopnost, dovednost, obratnost; umění: *f. dicendi C; ingenii facultates N; si illum florentem facultate audire potuisses C* kdybys ho byl slyšel, dokud byl v plném květu svého umění **b** dostatek, hojnost, zásoba: *f. navium Cs; spec. erat facultate copiosus C* jeho zásoba slovní byla bohatá; pl. *facultates* prostředky, jmění, majetek, peníze: *in me, homine parvis opibus ac facultatibus praedito C* = < fakulta (na universitě)>.

**fācundē**, adv. [*facundus*] výřečně, výmluvně: *f. miseratur T* výmluvnými slovy.

**fācundia**, ae, f. [*facundus*] výřečnost, výmluvnost, řečnost (jako přirozená obratnost, srov. *eloquentia*); básn. *Latiae facundia linguae O* (vtělená, živá) výmluvnosti latinského jazyka (o Fabiu Maximovi).

**fācundus**, a, um [*fari*, srov. *fabula*] výřečný, výmluvný; - přen. o věcech *facunda oratio S; facunda lingua H*.

**faecula**, ae, f. [*faex*] vinan, vinná sůl: *f. Coa H* sůl z kojského (vína) (jako přísada k pokrmům).

**faelēs** (**faelis**) viz *feles*.

**faenārius**, a, um [*faenum*] senný; subst. masc. obchodník se senem.

**faenebris**, e [*faenus*] úrokový; spec. lichvářský: *faenebres leges L* zákony o úrocích, dlužní; *faenebre malum T* lichvářství.

**faenerātiō**, ōnis, f. [*faenus*] půjčování na úroky; spec. lichva, lichvářství.

**faenerātor**, ōris, m. [*faeneror*] kdo půjčuje na úroky, půjčovatel, věřitel; spec. lichvář: *quaestus faeneratorum C*; synekd. majitel peněz, peněžník, kapitalista: *f. Alfius H; faeneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant T*.

**faeneror**, āri, ātus sum (zř. **faenerō**, āre, āvi, ātum) [*faenus*] půjčovati na úroky: *ne faenerare liceret L; (pecuniam) binis centesimis (v. t.) faeneratus est C* půjčoval na 24%; spec. lichvářiti: (obr.) *neque beneficium faeneramus C* vždyť nelichvářime s dobrodíním.

**faenile** n. **fēnile**, is, n. [*faenum*] jen pl. *faenilia*, um seník *V O*.

**faenisticium**, iī, n. (ob. pl.) [*faenum a seco*] senoseč.

**faenum** n. snad správněji **fēnum**, ī, n. seno; obr.: *f. habet in cornu H* má víšek na rohu (trkavá dobytčata byla a jsou dosud znamenána k výstraze víšky na rozích; zde o básníku satirickém = ten jest zlý).

**faenus** n. správněji **fēnus**, oris, n. [z koř. \**dhē-*, srov. *felix*, *fecundus*, *fetus*] (vl. plod) **1** t. t. obchod. výnos, výtěžek, úrok (jakožto zisk; srov. τόκος od τίκτω): *pecuniam alci faenori (n. faenore) dare* půjčiti na úrok; *f. agitare (v. t.); f. ducere (v. t.) C; pecuniam grandi faenore occupavisti C* uložil jsi, půjčil jsi na vysoký úrok; (básn.) *hordea ingenti faenore reddat ager O* s velikým úrokem (srov. „stonásobně“); - spec. nemírný úrok, lichva: *solutus omni faenore H* prost všeho lichváření; meton. zadluženost, prodluženost, dluhy: *obrutum faenore esse L 2* synekd. jistina, kapitál, peníze: *(ut) duas quisque faenoris partes in agris collocaret (v. t.) T; horti et f. et villae T* peníze.

**Faesulae**, ārum, f. město v sev. Etrurii, nyn. Fiesole; odt. **Faesulānus**, a, um faesulský; subst. **Faesulānus**, ī, m. Faesulan.

**faex**, cis, f. usazenina, usedlina, ssedlina **1** *terrena f. O* zemitá ssedlina; spec. (u kvascích tekutin) spodní kvasnice (zejm. vinné): *poti faece ienus cadi H* džbány vypité až po kvasnice (t. j. až na dno); *peruncti faecibus ora H* natření, pomazání kvasnicemi v obličejí (nejstarší způsob maskování při bujných zábavách, z nichž se vyvinula řec. komedie, zvaná žertovně τρυφωδία od τρυβίς, kvasnice; zde o tragedii); vinná sůl (připravovaná z vinného kamene, jenž vzniká při kvašení



vína): *Surrentina qui miscet faece Falerna* H míchá falernskou sůl (t. j. z falernského vína) do surrentského (tím se zlepšovala horší vína); vinný ocet: *condita corna in faece* (viz *condo* III α) O 2 metaf. nejhorší zbytek, vyvrhel, bahno, kal: *tu de faece hauris* C béřeš ode dna (o špatných řečnících); zejm. co jest „na dně“ společnosti: *f. populi* C sběr, chátra, luza.

**fāgineus** i **fāginus**, *a, um* [*fagus*] bukový.

**fāgus**, *ī*, *f.* [srov. φηγός] buk; meton. bukové dříví.

**fala**, *ae, f.* vysoké lešení; obléhací věž.

**falārica** (též *phalarica*), *ae, f.* [od *fala* obléhací věž] falarika (veliké dřevce ovinuté hořlavými látkami a vrhané obléhacími stroji) L; vüb. těžké dřevce: *magnum stridens f. venit* V (proti lehkému dřevci *iaculum*).

**falcārius**, *īi, m.* [*falx*] (vl. adj.; subst. sc. *faber*) srpař, kosář: *dico te venisse inter falcarios* C do Kosařské ulice (srov. jméno pražské ulice V jirchářích a j.).

**falcāstrum**, *ī, n.* [*falx*] kosa.

**falcātus**, *a, um* [*falx*] 1 opatřený srpy n. kosami, srpatý, kosatý: *falcatae quadrigae* L Cr (vozy ozbrojené bodci a kosami; srov. u Xenofonta ἀρματα δρεπανηφόρα) 2 metaf.: podobný srpu, srpovitý, srpovitě zakřivený: *f. ensis* O (meč v podobě kopy, o němž se mluví v různých bájích, ku př. o Perseovi, ἄρπυι); *falcata cauda* O; (*sinus*) *curvos falcatus in arcus* O zahnutý v srpovitý oblouk.

**falcifer**, *fera, ferum* [*falx* a *fero*] srponosný.

**falcō**, *ōnis, m.* sokol.

**Faleriū**, *ōrum, m.* [z \**Falisii*] Falerie, město v již. Etrurii, sev. od Říma u silnice Flaminiovy; odt. adj. **Faliscus**, *a, um* faliský: *herba Falisca* O (prý působením jejím nebo vody bylo v území faliském hojně bílého dobytka); subst. **Falisci**, *ōrum, m.* obyvatelé Falerií, Faleřané, (Faliskové) **Faliscum**, *ī, n.* území náležející k Faleriím, Falisko.

**Falernus**, *a, um* falernský; *ager F.* jmenovalo se území na hranicích Kampanie a Latia; *vinum Falernum* n. subst.

*Falernum*, *ī, n.* (víno) falernské, jež náleželo mezi nejvzácnější druhy; odt. *cellae Falernae* V (t. sklepy s falernským vínem); subst. *Falernum* (sc. *praedium*) C falernský statek.

**Falisci** viz *Falerii*.

**fallācia**, *ae, f.* [*fallax*] klamavost, klamání, šalba, podvod, přetvářka, úskok, pleticha: *deceperat omnes sumptae f. vestis* (gen. determ.) O oklamal všechny šat listně oblečený; *tanta est f. tecti* O tak klamavá jest to budova; *deductae* (v. t.) *fallacia lunae* Pp klamně umění dolů (staženého měsíce =) stahovati měsíc; ob. pl. *fallaciae: quaedam fallaciis ignara dicentium* T (věci, které nejsou známy klamavosti hadačů =) věci, kterých hadači neznají a které jen podvodně vymýšlejí.

**fallāciloquus**, *a, um* [*fallax* a *loquor*] (klamnomluvný) klamavý básn. u C.

**fallāciter**, *adv.* [*fallax*] klamně, podvodně, pokrytecky, neupřímně.

**fallāx**, *ācis* [*fallō*] klamavý, klamný, šalebný, šalivý, podvodný, ošemetný, pokrytecký, neupřímný, nepoctivý, lživý: (*Galatea*) *fallacior undis* O zrádnější než vlny; (s gen. obj.) *amicitiae fallaces* T neupřímní v přátelství; *f. herba veneni* V bylina tající (v sobě) jed; přenes. o věcech: *ut tamquam in herbis non fallacibus fructus appareat* C že se ukáže užitek jako při zdárném osení (= jež nezklame); *f. circus* (v. t.) H; *aura* (v. t.) *f. H*; *cibi fallaces* O zrádná sousta (= vнадidla); *fallaces campi* T nejistá místa (t. pro chůzi).

**fallō**, *ere, fefellī, falsum* (tvary složené s part. perf. pas. se nahrazují slovesem *decipere*) 1 a klamati, šáliti, mámiti, mýliti, obelstítí, podváděti: *res me fallit* něco mě klame = klamu se v něčem; *nisi me fallit animus, nisi fallor*, (neos.) *nisi me fallit* neklamuli se, nemýlím-li se; (pas. sm. med.) *falli* klamati se, mýliti se; *fallor, an hi fient ingentia moenia colles?* O mýlím se, či opravdu . . . ? (ot. rozluč. sm. = nemýlím se a jistě . . .); *qua signa sequendi falleret error* V bloudění mátló známky (pravé) cesty; *neutro inclinaverat fortu-*

na, donec luna ostenderet acies falleret-  
que T měsíc způsobil klam (t. stíny)  
**b** metaf. a činiti něco nejistým: cum  
saxa lubrica vestigium fallerent Cr skály  
činily chůzi nejistou = na skalách se  
nohy smekaly β činiti něco nepozo-  
rovatelným, zakrývati, zatajovati:  
spatium discrimina (v. t.) fallit O; horas  
fallunt sermonibus O krátí; studio  
fallente laborem O a píle činí, že není  
znáti námahy = a samou pílí necítí  
námahy; f. depositum (v. t.) O γ (praegn.)  
(klamem) rušiti: fidem hosti datam f.  
C zrušiti slovo; mandata falle O nedbej  
příkazů 2 spec. klamati někoho o svém  
stavu, existenci a pod., tajiti se někoho,  
býti tajný, skryt někoho, před někým,  
nebýti spatřen, zpozorován, poznán od  
někoho, ujíti, uniknouti někoho n. ně-  
komu **a** (s ak. předm.) fallit me alqd n. ak.  
c. inf. jest mne tajno, jest mi neznámo;  
(Priamus) Thessalos ignes fefellit H mi-  
nul (nepozorován); atria servantem falle  
clientem H uklouzni klientovi; transitus  
spectantia lumina fallit O přechod (ba-  
rev) uniká zrakům **b** (s part. doplňk. po-  
dle řečtiny, srov. λαυθάνω ἀποδιδράσκων  
tajně utíkám): (Aebutius non) fefellit  
veniens Tusculanum ducem L (neušel  
přicházeje) jeho příchod neušel vůdci;  
qua fefellerat ascendens hostis L tajně,  
nepozorovaně vystoupil; qui natus mo-  
riensque fefellit H neznám se narodil  
i zemřel (podle učení epikurského λάδη  
βιώσας: vyhýbati se světu vnějšmu jest pod-  
mínkou klidu); (part. slov. esse nevyjádřeno):  
nequiquam fallis dea V nadarmo tajíš,  
že jsi bohyně; (rivus aquae) fulgentem  
imperio Africae (= proconsulem) fallit  
sorte (sc. sua) beatior H (o potůčku jest  
prokonsulovi tajno, že jest...) =  
(prokonsul) netuší, že potůček (jest  
šťastnější) chová více štěstí než jeho  
postavení **c** (absol.) býti, zůstatí skryt:  
sit spes fallendi H; spe fallendi resisten-  
dive, si non falleret L s nadějí, že zůsta-  
ne nepozorován nebo že odolá, jestliže  
nezůstane nepozorován; (praegn.) longe  
fallente sagittā (bonus) V zdaleka nepo-  
zorovaně letícím (= úkladným) šípem.  
Part. falsus j. adj. v. t.

falsiparēns, entis [falsus a parens]

mající nepravého (smyšleného) otce  
Ct (o Herakleovi).

falsitās, ātis, f. [falsus] nepravdi-  
vost; nepravost, podvrženost.

falsō, adv. [falsus] klamně, mylně,  
chybně; zdánlivě, na oko: Seiani ami-  
citiā ceteri f. exuerant T; naplano,  
bez důvodu, bez příčiny, neprávem:  
f. queritur de natura sua genus huma-  
num S.

falsus, a, um [fallo] 1 (zř. jako part.)  
oklamáný, med. zklamavší se: neque  
ea res falsum me habuit S (důrazněji m.  
fefellit) a v tom jsem se nezklamal;  
illi falsi sunt, qui exspectant S kla-  
mou se, jsou na omylu; Battiaades  
falsus erat O neměl pravdu, byl na  
omylu 2 (ob.) adj. **a** (pas.) **a** klam-  
ný, nepravdivý, mylný, bludný,  
nesprávný, chybný, lživý, vylhaný,  
vymyšlený: falsum testimonium kři-  
vé svědectví; falsum crimen O; fal-  
si positis ambagibus (v. t.) oris O;  
falsi pericula mundi O vymyšleného,  
vybájeného světa (t. podsvětí); Tiberii  
Gaique res florentibus ipsis ob metum  
falsae T dějiny nepravdivě líčené  
β nepravý, padělaný, podvržený,  
zdánlivý, domnělý: falsae litterae T;  
falsi Simoentis ad undam V nepravého  
(proti pravému trojskému); falsae stirpis  
gloria T domnělého γ lichý, prázdný,  
jalový: falsa formido V; falsum vulnus  
mente premit tacitā O smyšlenou bolest  
(t. j. jež nemá příčiny, t. žárlivost)  
**b** (akt.) klamavý, šalebný, podvod-  
ný, ošemetný, pokrytecký, licoměrný,  
neupřímný, nepoctivý, lživý, zrádný:  
ambitio multos mortales falsos fieri sub-  
egit S přetvařovati se, stávatí se po-  
krytci; solem quis dicere falsum audeat  
V podvodníkem, lhářem; f. in amore T  
neupřímný; voces volgi ex more adulandi  
falsae T; specie bonarum artium falsi T  
lidé klamající zdáním dobrých vlast-  
ností = pokrytci zdánlivě pěkných  
vlastností; ne falsi intellegentur T aby  
nebylo poznáno jejich pokrytectví.  
Subst. falsum, ī, n. 1 (pas.) klam, lež,  
nepravda, výmysl; mýlka: nec ob-  
stitit falsis Tiberius T klamným po-  
věstem; vero distinguere f. H; telis non

in *f. iactis* *T* ne nadarmo **2** (akt.) klam, podvod, pokrytectví, přetvářka: *falsi damnatus* *T* pro podvod; (*Britannicus*) *intellegens falsi* *T* chá-paje, že jest to přetvářka; *simulatio-num* (gen. vysvětl.) *falsa* *T* pokrytecké přetvařování.

**falx**, *cis*, *f.* srp, kosa; nůž (dlouhý a na konci zakřivený); spec. **a** (*f. vinitoria*) žabka (vinařská), kosíř: *mala vites incidere falce* *V*; *premant Calenam falce vitem* *H* ať (si) prořezávají révu žabkou **b** (*f. muralis*) bourací hák (ostrý a srpovitě zahnutý, jímž se vytrhávaly kameny z hradeb a přetrhávala lana) *Cs Cr*.

**fāma**, *ae, f.* [od koř. \**bhā-*, srov. *fāri*, *fābula*; φήμη, φημί (dor. φᾶ—); čes. báje, básně] **1** (obj.) řeč, pověst, mluvení, vypravování, zpráva, podání, tradice; *f. alcis rei n. de re* o něčem; *f. est* s ak. c. inf. jest, jde pověst, vypravuje se, mluví se, povídá se, že; *famā accipere* (v. t.); *ad famam huius hostis* *L* na pouhou pověst o...; *famā ac litteris victoriam concelebrabant* *Cs* (pověstí) = ústně i písemně; *multi, quos f. obscura recondit* *V* jež zakrývá temná pověst (t. j. kteří nejsou jmenováni); *Alexander maiore fama quam gloria in dicionem redacta petra* *Cr* získav dobytím skály větší pověsti než slávy; *erat in ore famaue Vespasianus* *T* o Vespasianovi se všude mluvilo; *relinquebat famam aut praeveniebat* *T* (o nepravém Agrippovi; t. j. opouštěl místa, kam již pověst o něm došla, a šel tam, kde ještě nebyla); *quidquid ex Agricola amavimus, mansurum est in fama rerum* *T* v dějinách; personif. **Fāma** Pověst jako bohyně, dcera Země, rychlonohá, vševidoucí **2** (subj.) **a** řeč (spojená s úsudkem), pověst, úsudek; veřejné mínění, hlas lidu, soud (lidu): *dare* (v. t. I 2 c) *famae*; *sepultus pessima decemvirorum in vulgus fama est* *L* za hrozného reptání lidu proti decemvirům **b** spec. dobrá pověst, dobré jméno, čest, sláva: *famae consulere, servire* dbáti své dobré pověsti; *certainen capitis et famae* *C* zápas o život a čest; *famā et corpore creditoribus satisfaciebant* *L* ztrátou cti a osobní svobody; *confisus fama rerum gestarum* *Cs* na slá-

vu svých činů; *contra opinionem militum famamque omnium* *Cs* proti slavné pověsti (u všech lidí = všeobecné, rozšířené); *de Metello f. praeclara esse* (inf. hist.) *S* bylo nejlepší mínění; meton. *tua f., Tibullus* *O* tvá sláva, chlouba; zř. špatná pověst: *me honoris cupido famā atque invidiā vexabat* *S*.

**famēlicus**, *a, um* [*fames*] hladový, vyhladovělý; subst. mask. hladovec.

**famēs**, *is, f.* (abl. sg. podle 5. dekl. *famē*) hlad (u jednotlivce i celé země) **1** (*Athenagoras*) *in fame frumentum exportare erat ausus* *C*; *famem hostium opperiri* *T* vyhladoviti nepřítel; personif. *Frigus et ieiuna Fames* *O*; (obr. o řeči) *ieiunitatem et famem malle quam ubertatem et copiam* *C* chudost a hubenost **2** metaf. *f. alcis rei* hlad, žízeň po něčem, lačnost, chtivost něčeho, touha: *auri sacra f. V* prokletá lačnost zlata; *maiorum f. H* lačnost po větším jmění; *f. vetitorum tanta ciborum est* *O*.

**familia**, *ae, f.* (arch. gen. *familiās* ve spojeních jako *pater familias* a j.) [*famulus*] **1** domácnost, dům, rodina v nejširším smyslu, všechny osoby a věci, náležející pod právní moc jednoho občana, jenž se jmenuje *pater familias* n. *familiae* hlava rodiny, hospodář, pán; *mater familiae* *L* hospodyně, paní; *filii familiarum* *S T* synové (dokud nejsou svéprávní a nemají tudíž svého majetku), mladí mužové („mladí pánové“) **2** synekd. **a** rodina, příbuzenstvo, rod (jako celek náboženský, politický a hospodářský): *f. consularis* *C*; *Claudia f. T*; = metaf. sdružení, společnost, přívrženci, škola: *tota Peripateticorum f. C* **b** otroci jakožto služebnictvo, čeleď, čeládka: *familiā meā maximā tu uteris, ego servum habeo nullum* *C*; *familiā ornatus et copiosus* (v. t.) *C*; *familiam in potestate habere* *L* podržeti otroky ve své moci (t. j. nepropustiti jich na svobodu, poněvadž by pak nemohli býti vyslýcháni právem útrpným); *multitudo familiarum* *T* množství otroků; = (spec. o gladiátorech): *gladiatoriae familiae* *S* tlupy, oddíly gladiátorské; odt. metaf. *familiam ducere* (vl. vésti oddíl) státi v popředí, býti v čele, býti první, vynikati: (*sententia*), *quae fami-*

*liam ducit C* základní myšlenka **č** jmění, majetek: (*ut eius*) *f. venum iret L.*

**familiāris**, *e* [*familia*] vl. náležející domácnosti, rodině (v nejšířším smyslu, zejm. o čeledi a majetku), domácí, rodinný; soukromý **1** *res f.* jmění, majetek, majetkový stav; *angustiae familiaris T* majetková tíseň; *rationes familiares componere T* soukromé; *familiale bellum L*; *vetus ac familiare consilium L* starý rodinný prostředek: (subst.) *quidam familiarium L* z otroků **2** metaf. **a** (důvěrně) známý, obvyklý, obyčejný: *quibus aditus in domum familiarior erat L* volnějši; (hendiad.) *nota et familiaria castra T* dobře známý tábor **b** důvěrný, přátelský, příznivý, nakloněný, přichylný; oblíbený, milý: *f. amicitia L* důvěrné přátelství; *familiares conferre sermones C* důvěrně si pohovořiti; subst. mask. *familiaris*, domácí, (důvěrný) přítel, důvěrník, známý, druh, společník; = spec. (t. t. harusp.) *f. pars (iocineris) L* přátelská část jater (t. j. ta, která má význam pro přátelskou stranu, pro vlast; op. *hostilis, inimica*).

**familiāritās**, *ātis*, *f.* [*familiaris*] známost, (důvěrné) přátelství, přátelský svazek, důvěrné styky, důvěrnost cum alqo n. alcis s někým: *ipse Pompeium a mea familiaritate diiunxit (v. t.) C*; *deicitur familiaritate Otho T* vyloučen je z důvěrných styků; (*Dionysius*) *cum abundaret aequalium familiaritatibus C* měl hojně přátelských styků se svými vrstevníky; = meton. *Senecio, e praecipua familiaritate Neronis T* ze zvlášť důvěrných přátel.

**familiāriter**, *adv.* [*familiaris*] důvěrně, přátelsky: (hendiad.) *Caecilium cum illo (sc. Verre) familiarissime atque amicissime vivere C* v nejdůvěrnějším přátelství; *f. uti alqo žiti* v důvěrném přátelství s někým.

**fāmōsus**, *a, um* [*fama*] **1** pověstný, rozhlášený, vyhlášený; proslulý, slavný: *famosae urbis (sc. Hierosolymorum) supremum diem tradituri sumus T* **2** ob. zlopověstný, rozkřičený: *regis largitio famosa impudensque S* zlopověstné a nestydaté uplácení; *famosa beneficiis Martina T* pověstná tra-

vička **3** (akt.) hanlivý; potupný, utrhačný, nectný: *nec sponsae laqueum famoso carmine nectit H* (ne jako Archilochos, jenž prý dohnal svými verši svou odřeknutou milenkou Neobulu k sebevraždě); *famosi libelli T*; *Montanus probae iuventae neque famosae carminis (gen. qual.) T* muž bezúhonný, jenž nesložil utrhačné básně.

**famula**, *ae, f.* [*famulus*] služka, otrokyně; obr. (*res familiaris*) *est ministra et f. corporis C*; = básn. *tradiderat famulus (doplňk.) tibi Rhenus aquas O* v službu.

**famulāris**, *e* [*famulus*] služebnický, otrocký: *vestis f. C*; *famularia iura dare O* (dāti otrocká práva) = uvésti v porobu.

**famulātus**, *ūs, m.* [*famulor*] služba, otroctví, otročina.

**famulor**, *ārī, ātus sum* [*famulus*] býti sluhou, otrokem, sloužiti.

**famulus**, *ī, m.* [asi z jazyka oského] vl. člen domácnosti; sluha, služebník, otrok; *redemptor cum famulis H* podnikatel (stavby) se svými dělníky; *f. sacrorum O* pomocník při obřadech; i o zvířatech: (*Actaeon*) *famulos fugit ipse suos O* (o psech); = básn. i adj. služebný, poddaný, podrobený: *Caesareum famulo vertice ferre pedem O*

**fānāticus**, *a, um* [*fanum*] vl. chrámový; subst. **fānāticī, ōrum, m.** kněžstvo, spec. cízích božstev, jejichž kult se často vyznačoval vášnivou divokostí (na př. kult fryžské bohyně Kybely); odt. roznicený, zanícený, na dšený, blouznivý, šílený, posedlý: *fanatici Galli L*; *vaticinantes fanatico carmine L*; *f. error H* vášnivá ztřeštěnost; ztřeštěný, nepřičetný, zběsilý: *ne muliebre et fanaticum agmen pavescerent T.*

**fandum** viz *for*.

**Fannius**, jméno římského rodu plebejského; zejm. **1 C. Fannius (Strabo) M. F.**, římský annalista, zeť C. Laelia, bojoval před Kartaginou (r. 146 př. n. l.) a ve válce proti Viriathovi (r. 142); účastník rozmluvy v Ciceronově spise *Laelius de amicitia* **2 C. Fannius (Strabo) C. F.**, řečník, konsul r. 122 př. n. l., odpůrce C. Graccha. (Tyto dva Fannie rozeznává C,

ale jsou důvody pro mínění, že to byla jedna a táž osoba, *C. Fannius Marci filius*) **3** *Fannius*, špatný a ješitný básník *H.* Adj. *Fanniānus, a, um* Fanniův.

**1. fānum, ī, n.** [z *\*fas-num*, od ie. koř. *\*dhē-s* (srov. *facio* význ. obětovati) = místo pro posvátné úkony, srov. *fēstus, fēriae*] **1** posvátná půda, posvátné místo (sm. = *locus sacer*, op. *locus profanus*): *f. tantum, id est locus templo effatus, fuerat* *L* (na němž byl teprve později vystavěn chrám) **2** spec. svatyně, chrám (zejm. prostý chrám starého slohu nebo svatyně cizího božstva).

**2. Fānum, ī, n.** jako vlast. jm. zejm. *F. (Fortunae)* pobřežní město v Umbrii při ústí Metauru, nyn. Fano.

**fār, farris, n.** samopše, špalda, běl (druh pšenice, prý nejstarší obilí v Itálii); synekd. obilí; meton. **a** tluč (šrot) ze samopše, jež byla, smíšena se solí, sypána na hlavu žertvy (= *mola salsa*): *farra salsa O; farre pio et saliente micā H* (jako nejprostší obět) **b** mouka; kaše; chléb: *membra gruis sparsi sale multo non sine farre H* posypaného solí a obaleného moukou.

**farci-men, inis, n.** [*farciō*] klobása, jelito.

**farciō, īre, farsī, fartum** cpáti: *pulvinus rosā fartus C* vycpaný.

**Farfarus** viz *Fabaris*.

**farina, ae, f.** [z *\*farrina* od *far*] mouka (vl. ze samopše, pak vùbec).

**farinula, ae, f.** [*farina*] trocha mouky.

**farrāgō, inis, f.** [*far*] směsek, směska (píce smíšena z různých druhů obilí; odt. i metaf.).

**\*fars, fartis** (ak. *fartem* i *fartim*, abl. *farte*) [*farciō*] vl. vycpávka, nádivka: *fartem facere ex hostibus* var. *Pt* ,rozseká nepřítele na prejt‘.

**fartor, ōris, m.** [*farciō*] krmič drůbeže, drůbežník.

**fās, n.** (indecl.) [srov. *fātum, fātus, fābula*, podle jiného výkl. souvisí s *fanum* v. t.] **1** (objektivně) **a** boží ustanovení, boží zákon, božské právo (t. j. souhrn pravidel o poměru lidí k božstvu; srov. *ius*); odt. mravní zákon, právo: *contra ius fasque S* proti právu lidskému a bož-

skému; *per f. ac fidem* (v. t. II 2 c) *decepti L* proti právu a danému slovu; *etiam festis quaedam exercere diebus f. et iura sinunt V* náboženství a zákony dovolují; = (person.) *audi, Iuppiter, audiat fas L* svaté právo **b** (= *fatum*) usouzení, osud: *f. est* jest usouzeno; *non esse f. Germanos superare Cs* není Germánům souzeno zvítěziti; *nec et comitem hinc portare Creusam fas (est) V; mortaliē manu factae immortale carinae f. habeant V* mají úděl nesmrtelnosti; *f. obstat V 2* (subjektivně) zachování božského práva; jednání (k bohům, metaf. vùb. mravně) spravedlivé, dobré, náležité, povinné (op. *nefas*): *f. est* (s inf. n. ak. c. inf.) jest dovoleno, dopráno, smí (se); jest spravedlivo, slušno, (svatá) povinnost; jest možno, lze: *f. atque nefas discernere* (v. t.) *H, confundere O* dobré a zlé; *f. omne est V* jest zcela správné; *f. habere O.T* míti, pokládati za dovoleno; *f. non putare Cs* pokládati za hřích; *quod aut per naturam f. esset aut per leges liceret C* co by bylo buď přirozeně dobré nebo zákony dovoleno; *quemcumque eum dici ius fasque est L* (ať kýmkoli má a smí býti nazván) = ať kterékoli jméno mu přísluší po právu lidském i božském; *ultra f. H* více než slušno, přes míru; *id f. armorum et ius hostium est T* válečný obyčej; *contra f. disciplinae T* proti povinné kázní.

**fascia, ae, f.** [srov. *fascis*] tkanice, stuha, stužka, páska: *f. lecti C* popruh; = spec. **a** (lékař.) obvaz, obinadlo: *qui devinctus erat fasciis C b* obvaz, pletivo na nohy, punčochy (jež nosili lidé choulostívi a nemoční): *caligae et fasciae creatae C.*

**fasciculus, ī, m.** [*fascis*] svazeček, balíček: *f. epistularum C; f. librorum H; fasciculum* (sc. *florum*) *ad nares admovebis C* kytici.

**fascinō, āre, āvī, ātum** [*fascinum*] očarovati; uhranouti, uřknouti *V.*

**fascinum, ī, n.** [*fari*] vl. zaříkadlo, kouzelná formule (srov. βάσανος k βάζειν), meton. (mužský) úd *H* (jako symbol plodivé síly významný v náboženských kouzlech).

**fasciola**, *ae, f.* [*fascia*] stužka, páska; = spec. obvazek na nohy, punčochy (jež nosili lidé choulostí a nemocní): *ponas insignia morbi fasciolas H.*

**fascis**, *is, m.* svazek, balík **1 f.** *sarmentorum L, lignorum T* otep **2 spec.** pl. *fasces* svazky prutů s vyčnívajícími sekyrami, jež nosili liktoři jako odznak imperia před úředníky, kteří měli imperium (t. před úřadujícím konsulem, praetorem a úředníky mimořádnými); v Římě byly nošeny *fasces* bez sekyr, ježto tam imperium neplatilo: *Publius, penes quem fasces erant L* sm. = jenž právě úřadoval; *fasces et ius praetoris T* praetorské odznaky a moc; (básn.) *novi praeunt fasces O* (sm. = odznaky nových konsulů); *primos attollere fasces V* po prvé zdvíhati svazky = přijímati; (obr.) *cum tibi aetas nostra cederet fascisque summitteret* (v. t.) *C*; = meton. úřad, (úřední) moc, vláda: *fasces corrípere* (v. t. 1  $\beta$ ) *S*; *superbi Tarquini fasces H* **3** metaf. hřímě, tíha: *animam sub fasce dedere V* duši vypustí pod břemenem; *iniusto sub fasce V* pod nesmírným, přílišným břemenem (o vojenském zavazadle).

**fāsti, ōrum** viz 2. *fastus*.

**fastidiō, ire, īvi (ī), itum** [*fastidium*] **1** oškliviti si (na př. pokrm), znechutiti si, hnusiti si, cítiti (projevovati) ošklivost, nelibost, odpor (*alqd* proti něčemu): *f. olus, poculum H*; = metaf. (*cives*) *etiam in recte factis* (sc. *candidatorum*) *fastidiunt C* projevují nelibost; *amici vitium non f. H*; *somnus non humiles domos fastidit H* nevyhýbá se **2** pohrdati (z pýchy), opovrhovati: *non fastiditus si tibi (= a te) ero O*; *oderant* (sc. *eum*) *ut fastiditi T* poněvadž jimi pohrdl.

**fastidiōsē**, adv. [*fastidiosus*] s nechutí, s nelibostí, s ošklivostí, s odporem; pohrdavě; omrzele; výběračně; pyšně, domýšlivě.

**fastidiōsus, a, um** [*fastidium*] **1** (pas.) přesycený, cítící nechuť, ošklivost, hnus, odpor; pohrdající (*alcis rei* něčím): *f. Latinarum litterarum C*; *dominus terrae f. H* jemuž se zprotivila, znechutila země; výběračný: *fasti-*

*diosior Crassus* (sc. *in causis recipiendis*) *C*; nedůtklivý **2** (akt.) vzbuzující nechuť, ošklivý, hnusný, odporový: *fastidiosam desere copiam H* nudný přepych.

**fastidium, ī, n.** [1. *fastus*] **1** nechuť, znechucení, přesycenost, ošklivost, hnus, odpor (*alcis rei* proti něčemu) **a** *stomacho fastidia movere H* vzbuzovati nechuť **b** metaf. (*M. Piso*) *hominum ineptias non ferebat ingenuo liberoque fastidio C* nesnesl, poněvadž se hnusily jeho svobodné a přímé povaze; *sectus flagellis praeconis ad f. H* (sm. = tolikrát byl trestán, že to až mrzelo úředního sluhu); *Messalina facilitate adulteriorum in f.* (sc. *adulteriorum*) *versa T* přesycena snadností; pohrdání: *superba pati fastidia V* **2** meton. **a** výběračnost **b** metaf. hrdost, pýcha, zpupnost, nadutost, povýšenost, vypínavost, domýšlivost: *decreta Narcisso quaestoria insignia, levissimum fastidio eius T* což bylo velmi málo jeho domýšlivosti; nedůtklivost.

**fastigātē**, adv. [*fastigatus*] střeovitě, šikmo *Cs*.

**fastigātus, a, um** (jako štít, střeovitě =) šikmo se zdvíhající (trčící, vybíhající n. schylující); šikmý, nakloněný, sklonitý: *collis est in modum metae in acutum cacumen f. L* vybíhá; *fastigata testudo L*; *collis leniter f. Cs* vrch mírně se svažující (= o mírném svahu).

**fastigiāliter**, adv. [*fastigium*] dotýkajíc se vrcholu; v hlavních rysech.

**fastigium, ī, n.** (básn. bývá pl. m. sg.) [*fastigo*] **1** **a** šikmý směr, sklon, svah, spád: *declivis locus tenui fastigio Cs* (o mírném svahu) = mírně se svažující; *capreoli molli fastigio Cs* s mírným sklonem (= v tupém úhlu); *iniquum loci ad* (= co do) *declivitatem f. Cs* svah nepříznivý svou příkrostití; *cloacis fastigio in Tiberim ductis L* (šikmým směrem) = dolů do Tiberu **b** metaf. (konkr.) hřeben, vrchol, horní kraj, horní plocha; výše, výška: *fontis f. Hirt*; *f. aquae Cr*; *colles pari altitudinis fastigio Cs* kopce stejné (výškové plo-

chy) výše; (básn.) *scrobibus quae sint fastigia* V hloubka (srov. *altus*); (obr.) *summa sequar fastigia rerum* V o hlavních věcech se zmíním; *ut pari fastigio steterit in utraque fortuna* N (na stejné výši stál) = stejně si vedl **2** ve stavit. vrchol štítu, štít (zejm. chrámový), lomenice; hřeben střechy, slémě; - synekd. **a** *střecha* (zejm. šikmá): *summi fastigia tecti ascensu supero* V vystoupím nahoru na střechu domu; (obr.) *operi inchoato tamquam f. imponimus* C (= dovršujeme dílo) **b** ozdoba štítu (sochy): (*tempestas*) *fastigia aliquot templorum a culminibus abrupta dissipavit* L; *evado ad summi fastigia culminis* V **c** chrám: *habere pulvinar, simulacrum, f., flaminem* C **3** metaf. (abstr.) vrchol (postavení), vysoké postavení, důstojnost, důstojenství: *muliebre f. T*; vüb. postavení, stav, úřad, hodnost: *paternum ad f. T* podle otcova postavení; *aliis eiusdem fastigii civibus* L; *curatio altior fastigio suo* L (t. j. úkon, jenž mu podle jeho stavu nenáležel); *in summo esse fastigio aut periculo* N býti na výši štěstí nebo v svrchovaném nebezpečství.

**fastigō, āre, āvī, ātum** [*fastigatus*] skláněti, svažovati, nachylovati; adj. *fastigatus* v. t.

**1. fastus, ūs, m.** pohrdavost, pohrdání; *f. erga patrias epulas* T; hrdost, pýcha, zpupnost, nadutost, vypínavost, domýšlivost: *ad fastum quoscumque parentes optaret sibi quisque* H podle své hrdosti; *constantis lumina fastūs* Pp oči (stále hrdosti =) stále hrdé; (zeugm.) *iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur* T.

**2. fastus, a, um** [*fas*] ve spojení *dies f.* den, označený v kalendáři pontifiků písmenem *F* (t. j. *fas*), t. j. že praetor smí toho dne souditi (op. *nefastus*), den soudní; vüb. úřední, jednací (počítaje v to i t. zv. *dies comitiales*): *f. erit* (sc. *dies*), *per quem lege licebit agi* O; - subst. **fāstī, ōrum, m.** (ak. pl. *fastus* m. *fastos* H) **1** soudní, úřední, jednací dni **2** meton. **a** seznam soudních dní, (soudní) kalendář: (*Cn. Flavius*) *fas-*

*tos circa forum proposuit* L veřejně vystavil (předtím byl totiž ten seznam přístupný jen patricijům); - synekd. vüb. kalendář (i se svátky): *enumeratione fastorum* C výpočtem kalendářních poznámek; *fastos adulatione temporum foedatos* T (poněvadž byla podle členů císař. rodu měněna jména měsíců a vkládány nové svátky k jejich počtě) **b** metaf. chronologický seznam vůbec, zejm. seznam úředníků: *nomen Pisonis radendum fastis censuit* T; *fasti consulares* seznam konsulů (podle nichž se až do doby Ciceronovy datovalo); z nich jsou částečně zachovány *fasti Capitolini* se jmény konsulů, censorů, diktátorů a magistrů equitum i s poznamenáním důležitějších událostí; odt. **c** letopisy, kronika, dějiny: *fastos evolvere mundi* H kroniku světa; *per memores fastus* H; *redit ad fastos et virtutem aestimat annis* H opět a opět se dívá do letopisů (aby určil dobu, kdy který básník žil); (*tempora*) *semel notis condita fastis* H (t. j. náležejí už minulosti).

**Fāta** viz *Fatus*.

**fātālis, e** [*fatum*] souvisící s osudem, osudový, osudný **1** (akt.) osud určující, věšticí; věštný: *libri fatales* L (ku př. Sibylské); *signum fatale Minervae* O osudná socha (= Palladium); *fatalia stamina* O niti osudu; *fatalia responsa deorum* V sudby bohů **2** (pas.) osudem určený (ustanovený, dopuštěný, způsobený); usouzený, souzený, osudem řízený, osudem vedený; *f. necessitas, quam εὐμαρμένην* (od *μαίρωμαι*: vl. za podíl daný) *dicitis* C nutnost osudu; *fatalia arva* V osudem určená; *f. lex* O zákon sudby; *f. labor* H osudem určená práce (o Herakleovi, jenž byl za spáchané vraždy věštbou poslán sloužit Eurystheovi); *f. manus* . . . *Etruria* V osudu poslušný voj (bylo jim věštbou, aby teprve pod cizím vůdcem, t. j. Aeneou, bojovali s Turnem); *vocem Claudii* (sc. *qui dixit*) *fatale sibi* (sc. *esse*), *ut* . . . *T* že jest mu osudem přikázáno; *f. dies* T osudný den (t. j. den smrti); *fatale conditorium* Ppr posmrtný příbytek; - spec. osudný, zhoubný, zkázný, zákáznosný: *f. machina* V; *fatale monstrum* H (= Kleopatra).

**fātāliter**, adv. [*fatalis*] podle (vůle) osudu: *velut f. electi T* jakoby osudem vyvolení.

**fateor**, *ērī, fassus sum* (inf. praes. *faterier H*) [*fari*] **1** vyznávati, přiznávati se, hlásiti se (*alqd* k něčemu), vyznávati se z něčeho, nezapíráti: *de se ipse haud cunctanter fassus consocios celabat L* sám se přiznav; *paupertatem fatendo effecere levem O* znajíce se k ní, nezapírajíce jí; *ignoscite fasso O* (přiznavšímu se) = mým (upřímným) slovům; *si vera fatemur O* máme-li vyznati pravdu; *fassus deum O* dav se poznati jako bůh; = spec. (vyznávati svůj souhlas), (upřímně) souhlasiti; *quod ipsi fatentur constatque inter omnes C* **2** metaf. prohlašovati, veřejně hlásati, pronášeti, vypovídati; *projevovati, dávati najevo, prozrazovati, ukazovati: (rex) nī dicto (sc. se) parere fatetur V; (Tiberius) flexit paulatim, non ut fateretur suscipi a se imperium, sed . . . T* ne tak, aby prohlásil, že přijímá vládu; = spec. u soudu: (*Natalis de Pisone primum fatetur T* učiní doznání.

**fāticanus** i **fāticianus**, *a, um* [*fatum a cano*] věštící osud, věštecký, věští *O*.

**fātidicus**, *a, um* [*fatum a dico*] osud věštící, věštecký, věští, věštný: *fides fatidica Am* spolehlivá věštba.

**fātifer**, *era, erum* [*fatum a fero*] osudný, (eufem.) smrtonosný.

**fātigātiō**, *ōnis, f.* [*fatigo*] unavení, utrmáčení, únava, zemdlenost (*alcis rei* z něčeho).

**fatigō**, *āre, āvī, ātum* [*\*fatis, srov. affatim*] **1** proháněti, štváti, poháněti; uhnati, zchvátiti: *puer cervos fatigat V; iuvenum terga fatigamus hastā V* poháníme; *socios fatigat praecipites* (prolept.) *V* pohání k chvatu; (básn.) *pueri silvas fatigant V* v lesích se do únavy prohánějí **2** (vl. i metaf.) unavovati, znavovati, trmácti, mořiti, vysilovati, oslabovati: *fortuna indulgendo ei numquam fatigata Cr* štěstí nikdy neumdlévající ve své přízni k němu; *f. animum S* napínati (do únavy) svého ducha; *tribuli fatigant triticeas*

*messes O* dusí; *dentem in dente fatigat O* tře zuby o zuby; *sonitu vicina fatigat O* ohlušuje; (*Phoebus*) *fatigat os rabidum V* škube ústy; *dextram osculis f. T* pokrývá polibky; (básn.) *olli remigio noctemque diemque fatigant V* ve dne v noci do únavy veslují; *noctes, quas de me fatiges Pt* jež k vůli mně v hoři probdíš **3** metaf. **a** dorážeti, naléhati, dotírati na někoho, obtěžovati; překonávati, přemáhati, zdolávati: *f. precibus L* uprositi; *fatigatus a fratre (ut) S* na doléhání bratrovo, aby . . .; *Martem* (ak. vnitř.) *fatigant V* nutí k boji; *f. deos T* bez přestání se modliti, modlitbami doléhati na bohy **b** mořiti, trápit, týrati, soužiti, pronásledovati, znepokojovati, těžce doléhati na někoho: *qui non verbis, sed carcere (sunt) fatigandi C; nihil aequae exercitus nostros quam egestas copiarum fatigabat T.*

**fātiloqua**, *ae, f.* [vl. fem. adj. *fatiloquus, a, um* z *factum a loquor*] věšt-kyně.

**\*fatis, ad fatim** viz *affatim*.

**fātiscō**, *ere, —, — i fatiscor, scī, —, —* [*\*fatio, srov. fatigo*] **1** rozestupovati se, rozvírati se, pukati, praskati, trhati se: (*naves*) *rimis fatiscunt V* **2** umdlévati, slábnouti, ochabovati: *cum manibus nesciis (sc. plaudendi) fatiscerent T* holely je ruce; obr. *donec fatisceret seditio T* až utichne vzbuření.

**fatuč**, adv. [*fatuus*] hloupě, pošetile.

**fatuitās**, *ātis, f.* [*fatuus*] hloupost, pošetilost.

**fātum**, *ī, n.* [vl. part. perf. pas. od *fārī*] (básn. často pl. m. sg.) vl. výrok; spec. **1** výrok nadpřirozený, boží **a** předpověď, věštba: *fata docens V* ukazuje na věštby; *esse in fatis reminiscitur O* že jest (vl. mezi věštbami =) věštěno; *fata Sibyllina C* **b** boží ustanovení, dopuštění, vůle, příkaz: *fatis contraria nostris fata Phrygum V* naší vůli protivný osud Frygů **2** meton. (nezměnitelný) osud, sudba (abs.) = světový řád (= řec. *ἀἴσα, εἰμαρμένη*, term. básn. a filosof.); *dominae fati sorores O* sestry vládnoucí osudem = meton. *Fata, orum, n.* *Pp* Sudičky (*Parcae, Μοῖραι*) **b** (vzhledem k člověku): *a fato V n.*



*fatis debere* L (v. t. 2 b); *fato dare alqm* L zůstaviti osudu; *f. non est* O není usouzeno, dáno; *quae fato manent* (sc. nos) T co na nás čeká; pl. *fata* ustanovení (zákony, příkazy) osudu, osudné věci, osudné okamžiky, rány osudu: *implere fata* L vyplniti vůli osudu; *sera fata* H tresty β ú děl, určení, povolání: *tantum fatis habere* O míti takový (v budoucnosti) úděl; *Vespasianum perniciem maiore fato effugisse* T svým vyšším určením (t. j. protože bylo souzeno, aby se stal císařem); zejm. γ úděl života, věk, život: *fato fungi, perfungi* L T skonati, zemřít; *ut proferret fata parentis* V; (cum) *aequarint Pylios tua fata annos* O δ (eufem.) konec života, smrt (přirozená): *alcis f. antecedere* (v. t.) Cs; *finem vitae sponte an fato implevit* T zemřel dobrovolně nebo přirozenou smrtí; *fato obire* T; *si fato* (abl.) *concederem* T; meton. *fata reponere* Pp mrtvolu pochovávat; c spec. (neblahý, nešťastný) zlý osud, zloba osudu, neštěstí, bída; záhuba, zkáza: meton. *duo illa rei publicae paene fata* C přímo osudné přišery („zlí démoni“) státu.

**Fātus, ī, m. a Fāta, ae, f.** keltská božstva osudu *Inscr.*

**fatuus, a, um** hloupý, pošetilý, nejapný, zpozdilý.

**faucēs, ium** viz *faux*.

**Faunus, ī, m.** [*faveo*] starý italský bůh plodnosti a úrody, ochránce stád, rolnictví, lesů a lovu, jenž i věštby udílel; k jeho počtě slavena *Lupercalia* (v. t.); později ztotožněn s řeckým bohem Panem, odt. pl. **Faunī, ōrum, m.** (podle řeckých Satyrů a Panisků). Podle některých pověstí byl *F.* králem v Latii, otec jeho byl *Picus*, syn *Latinus*, který odtud sluje **Faunigena, ae, m.** [*Faunus* a *gigno*] syn *Faunův* O.

**faustē, adv.** [*faustus*] příznivě, zdárně, šťastně.

**faustitās, ātis, f.** [*faustus*] zdárnost; person. *alma Faustitas* H Štěstí, Zdar (jako bohyně = *Felicitas*).

**Faustulus, ī, m.** [srov. *faustus*] pastýř, který našel a vychoval *Romula* a *Rema*.

**faustus, a, um** [srov. *faveo, favor*]

příznivý, zdárný, šťastný, pozhenačný: (zejm. o dobrém znamení) *quod bonum, faustum felixque sit* C L kéž to jest (obci) ku blahu, zdaru a štěstí = blaho, zdar a štěstí obci! (slavnostní formule ku př. při zahajování komitů); *i pede fausto* H (jdi šťastným krokem) = jdi a štěstí tě provázej. Příjmením **Faustus** byl nazýván *L. Cornelius Sulla*, syn diktátora *Sully*, zeť *Pompejův* C Cs.

**fautor, ōris, m.** [*faveo*] příznivec, přítel; podporovatel, pomocník; ochránce; přívrženec, stoupenec (*alcis* i *alci* něč); milovník, ctitel: *immortalitatis f. L.*

**fautrix, icis, f.** [*fautor*] příznivkyně, přítelkyně; podporovatelka, ochránkyně: *vir naturam fautricem habuerat* N požíval přízně přírody.

**faux, faucis, f.** (ob. pl. **faucēs, ium**; sg. jen ak. *faucem* a abl. *fauce*) 1 hltan, jícen; chřtán; synekd. hrdlo, krk; ústa, tlama: (obr.) *urbem e totius belli ore ac faucibus ereptam esse* C; *Catilina cum exercitu faucibus urguet* S hrdlo nám svírá; *cum faucibus premeretur* (*Staienus*) C když byl v úzkých; *premit fauces defensionis tuae* C škrtí obranu (t. j. činí ji nemožnou) 2 metaf. (o úzkých věcech) a hrdlo řeky, ústí: *flumina siccis faucibus* (abl. qual.) V b těsný vchod, úzký přístup: *f. macelli* C; úzká cesta, úvoz; průsmyk, soutěska; rokle, rozsedlina, propast: *Taenariae fauces* V c úžina (mořská), průliv d úžina (zemská), šíje.

**faveō, ēre, fāvī, fautum** [srov. čes. hověti] hověti 1 a vyhovovati; býti nakloněn, přízniv, přátel, míti náklonnost, osvědčovati, prokazovati přízeň (*alci* někomu): *faveo orationi tuae* L přeji zdaru tvé řeči; (oxymoron) *faveo morbo* Tb mám rád nemoc; (o bozích) býti milostiv b činiti radost; přispívati, býti nápomocen, podporovati, pomáhati: (*apes*) *operi favent* O (hovějí práci =) hledí si práce; *verbis favet ipsa suis* O plní svá slova c spec. straniti někomu, míti v oblibě, býti přívrženec, příznivcem, býti při někom (často o divácích při hrách a zápasech, kteří voláním a posunky povzbuzovali svého oblíbence,

těž sm. polit.): *ingeniis non ille favet plauditque sepultis H; hac pro parte (= huic parti) favent O* jsou na této straně; *faventes* příznivci, přívrženci, přátelé, strana příznivá, přátelská **2** sm. sakrálním (srov. staroslov. význ. „hověti“ = konati zvláštní pobožnosti) *favete linguis* (abl.) *C H, ore V* (buďte v klidu jazykem, ústy, t. j. nerušte posvátného úkonu nepřiznivými slovy, srov. εὐφημεῖτε =) budiž svaté ticho; *animis linguisque favete O* zbožnou mysl i jazyk mějte; odt. *lingua favens adsit O* zbožný.

**favilla**, *ae, f.* [z \**fovilla*, srov. *foveo*, *fomes*] řěřavý popel; = spec. popel ze spálené mrtvoly; = synekd. vůb. popel; obr. *venturi prima f. mali Pp* „jen trouď (= počátek) příštího požáru“.

**1. favōnius, iī, m.** [*faveo*] západní vítr jarní (Ζέφυρος), příznivý úrodě.

**2. Favōnius, iī, m.** vlast. jm. *M. Favonius*, nepřítel Klodiův, přívrženec Katona Mladšího.

**favor, ōris, m.** [*faveo*] **1** náklonnost, přízeň, náchylnost, přátelství, láska (*alcis n. in, erga alqm* k někomu): *f. populi* (gen. subj.) *C* („popularita“); spec. (o divácích a p.) přízeň, obliba; projev obliby: uznání, účast, sympatie; pochvala, povzbuzování: *favore multorum addito animo L* **2** zbožnost (srov. *faveo* **2** b): *Aeneadae praestant et mente et voce favorem O* projevují zbožnost.

**favōrābilis, e** [\**favorare* od *favor*] **1** (pas.) mající přízeň, uznáný, oblíbený, milý **2** (příčin.) vzbuzující přízeň, příjemný, milý: *f. oratio T*.

**favōrābiliter, adv.** [*favorabilis*] příznivě; vlídně.

**favus, ī, m.** plást, plástev (medová); meton. med.

**fax, facis, f.** **1** pochodeň (svazek loučí napuštěných hořlavinou, opatřený držadlem), buď ke svícení n. zápalná, smolnice; meton. louč, dračka; = spec. **a** pochodeň svatební (jakých bylo užíváno, když byla vedena nevěsta v průvodu do domu ženichova): *Mopse, novas incide faces V*; meton. svatba **b** pochodeň pohřební (poněvadž pohřební průvody se konaly za starších dob v noci); odt. *viximus insignes*

*inter utramque facem Pp* t. j. od svatby až ke hrobu. V umění jest pochodeň odznak boha lásky (odt. *me torret face mutuā Calais H* vzájemným žarem mě pálí, žár ve mně nítí) a Furií **2** meton. oheň, plamen, světlo **3** metaf. **a** o meteorech a kometách *faces visae mediis ardere sub astris O* povětroně; *faces plures per caelum lapsae sunt L* (t. j. létavice); *stella facem ducens V* hvězda ohnivou stopu zanechávající **b** pochodeň, plamen = podnět, původ, původce: *faces invidiae C*; *corporis facibus inflammari C* ohněm smyslnosti.

**faxim a faxō** viz *facio*.

**febricula, ae, f.** [*febris*] zimnička (= slabá zimnice); též = *febris*.

**febriculōsus, a, um** [*febricula*] trpící zimnicí, zimničnatý *Ct*.

**febris, is, f.** (ak. sg. *febrim* i *-em*, abl. *febrī* i *-e*) horečka, zimnice; pl. záchvaty horečky, horečné; person. *Febris* jako božstvo: *Febris fanum in Palatio C* (kromě toho měla v Římě ještě dva chrámy).

**Februārius** viz *februus*.

**februātiō, ōnis, f.** [*februo*] (náboženské) očišťování.

**februō, āre, āvī, ātum** [*februus*] očišťovati (nábožensky).

**februus, a, um** očištný (nábožensky); subst. **februa, ōrum, n.** **1** očištné prostředky (na př. vlněné pletence, tluč ze samopše, ratolesti, řeménky z kůže obětovaného kozla), kterých se užívalo zejména o Luperkaliích, slavených v únoru, jenž měl odtud jméno **Februārius** (*mensis*) **2** očištná slavnost. = <*Februus* = *Februarius* únorový, v únoru>.

**fēcunditās, ātis, f.** [*fecundus*] plodnost, úrodnost (rostlin i živočichů); (person. jako božstvo) *templum Fecunditatis T*.

**fēcundō, āre, āvī, ātum** [*fecundus*] oplodňovati, oplozovati, zúrodnovati.

**fēcundus, a, um** [srov. *fētus, fēlix*] plodný, úrodný, hojně plodící, požehnaný (*alcis rei n. re* něčím, na něco) o rostlinách i živočiších; metaf. bohatý, hojný, plný **a** *fecunda Amathus metallis O*; *flumen gignendo sale fecundum T* poskytující hojně soli; *fecunda poenis* (dat.) *viscera V* útroby (bujně) rostoucí

pro tresty (t. j. útroby, jež stále narůstají, aby byly opět a opět trhány); *fecundi calices quem non fecere disertum* *H* bohaté zdroje pohárů; *gens latrociniiis fecunda* *T* páchající hojně loupeží **b** básn. přičinně (= oplozující, zúrodňující): *fecundis imbribus* *V*; *fecundae verbera dextrae* *O* (u víře, že šlehání o Luperkalích přináší ženám rodinné požehnání).

**fel**, *fellis*, *n.* [srov. *χόλος*, *γολή*, čes. žluč] žluč; básn. vůb. ščáva (zejm. jedovatá), jed: *saevi felle veneni* *V*; = meton. sm. hněv (jenž jest podle starého lidového mínění působen rozlitím žluči), hořkost, trpkost: *a salibus suffusis felle* *O*.

**fēlēs** *n. fēlis*, *is*, *f.* kočka

**felicātus** viz *felicatus*.

**fēlicitās**, *āvis*, *f.* [*felix*] **1** plodnost, úrodnost **2** metaf. štěstí; zdar: *felicitate uti* *C* mít štěstí; *f. rerum gestarum* *Cs* válečné štěstí; *f. temporum* *T* šťastné časy; = person. jako božstvo **Fēlicitās** bohyně štěstí; první chrám v Římě jí zasvětil L. Licinius Lucullus r. 146 př. n. l. za šťastné válčení v Hispanii.

**fēliciter**, *adv.* [*felix*] plodně, úrodně: *illic veniunt felicius uvae* *V* lépe; šťastně, zdárně.

**fēlix**, *icis* [viz *k femina*] **1** plodný, úrodný, (o stromech a ovoci) štěpný, ušlechtilý, plodonosný: *felices silvae* *V* ovocné stromoví; *felia* *Baccho* *Massica* *V* straně massické bohaté na víno; *lucus* *f. Pp* bujný **2** šťastný (*in n. a re, re, alcis rei*, básn. i inf. něčím, v něčem) **a** *Graecus ab omni laude felicior* *C* má větší štěstí na chválu; *quo non felicior alter ungere tela manu* (sc. erat) *V* nad něhož nikdo zručněji nenatíral; *o te cerebri* (v. t.) *felicem* *H* **b** (přičinně) štěstí působící (přinášející, poskytující), blahodárný, zdárný, prospěšný, příznivý, (o bozích) milostivý: *dies felices operum* *V* šťastné k pracím; *quod tibi mihi que sit* *f. L* a kěz jest to ke štěstí; *f. tutela* *Pp* milostivá; viz též *faustus*; = spec. sm. sakrálním o znameních a obřadech: *f. omen* *O* dobré znamení; *felicibus extis* *Tb*; *felices rami* *T* blahověstné.

**fēllō** *n. fēlō*, *āre*, *āvī*, *ātum* [viz *k femina*] ssáti, cucati.

**Felsina**, *ae, f.* starší jm. města *Bononia* v. t.

**fēmella**, *ae, f.* [*femina*] holčička, děvčátko.

**femen** viz *femur*.

**fēmīna**, *ae, f.* [vl. part. praes. med. - pas. od koř. \**dhēi* — kojiti, tedy = kojící; srov. *filius*, *secundus*, *felo*, *felix*, *θήσαστο*, *θηλή*, *θηλυς*, *τιθήνη*, čes. dítě, dojiti] žena, u zvířat samice, samička (u jednotlivých zvířat užíváme zvláštních názvů, ku př. *bos femina* *T* kráva, *porcus femina* *C* svině); adj. *Danai f. turba* *Pp* (ženský zástup =) ženské potomstvo (t. j. dcery); metaf. o zbabělých mužích: *baba* *Cr*.

**fēmīneus**, *a, um* [*femina*] ženský, sm. přivlast. ženin, žen: *femineo Marte cadere* *O* v boji se ženou; metaf. zženštilý, nemužný, zbabělý.

**femur**, *oris* *n.* ob. *feminis*, *n.* stehno.

\***fendō**, *ere*, *fendī*, *fensum* [srov. *δελ-ωω* = tluku, čes. ženu (ranami)] tlouci, hnáti; vyskytuje se jen ve složeninách *defendo*, *infensus*, *offendo*.

**fēnebris**, **fēnerātiō**, **fēnerātor**, **fēneror** viz *faen-*.

**fenestella**, *ae, f.* [*fenestra*] okénko; odt. vlastní jm. **Fenestella** brána v Římě, snad na vrchu palatinském *O*.

**fenestra**, *ae, f.* okno (za starých dob pouhé malé otvory ve zdi, později a jen u boháčů s tabulkami ze slády nebo silného průsvitného skla; okna bývala opatřována mřížemi nebo zasouvacími okenicemi): *iunctas fenestras* *H* zavřená okna (tak, že obě půle okenice byly k sobě přistrčeny a tím „spojeny“); spec. střílna: *per cavas tela intorquere fenestras* *V*; *fenestras ad tormenta mittenda* *Cs*; = metaf. otvor, díra.

**fēniculārius**, *a, um* [*feniculum*] fenyklový: *f. campus* *C* fenyklové pole (krajina v Hispanii Tarrakonské, zde m. Hispanie vůb.).

**fēniculum**, *ī, n.* [*fenum*] fenykl.

**fēnum** a odvozeniny viz *faenum*.

**fēnus** viz *faenus*.

**fera**, *ae* viz *ferus*.

**ferāciter**, *adv.* [*ferax*] výnosně, úrodně, zdárně.

**fērālis**, *e* **1** umrlčí, mrtvolný, mrtvých, zemřelých se týkající; úmrtní,

smrtný, pohřební, hrobní, smutční: *f. cupressus* V; *feralia munera* O náhrobní dary, oběti; *f. papilio* O motýl, obraz smrti (byl symbolem duší zemřelých a nazýván řecky též ψυχή); subst. *attractare* (v. t. 2 a) *feralia* T; subst. **Fērālia, um, n. (Fērālia O)** svátek mrtvých (slavnost státní, konaná 21. února a připojující se k *dies parentales*; srov. „Dušiček“); *dies ferales* O = *dies parentales* dni mrtvých 2 metaf. smrtný, osudný, záhubný, nebezpečný: *feralia dona* O; hrozný, příšerný: *f. introitus, annus* T.

**ferāx, ācis** [*fero*] výnosný, úrodný; hojný, bohatý (*alcis rei* n. *re* něčím, na něco); - metaf. *nullus feracior in philosophia locus est* C plodnější; *f. saeculum bonis artibus* Pn; (básn.) *prolis novae f. lex* H zákon, přinášející novou úrodu potomstva.

**ferculum, ī, n.** [*fero*] nosidlo 1 nosítka; spec. nosítka pro sochy bohů při průvodech; odt. *ut pomparum ferculis similes esse videamur* C (sm. = „abychom chodili jako s procesím“ t. j. příliš pomalu) 2 mísa (k nošení pokrmů na stůl), odt. chod (při hostině); meton. jídlo H.

**ferē, adv.** a význ. rovný superl. **fermē** [z *\*ferime*; snad srov. *firmus, fretus* a pro vývoj významu naše „tuzé“ (význ. = velmi) od „tuhý“] značí přibližnost 1 (při určení počtu, času, vlastnosti a p.) asi, přibližně, skoro, téměř, přímo; bývá za slovem, ke kterému náleží: *omnes f. skoro všichni; non f. asi ne, sotva* 2 (zejm. při slovese) obyčejně, větším dílem, zpravidla, skoro vždy, skoro všude, vůbec, vesměs: *statuas videmus ornatu f. militari* C.

**ferentārius, ī, m.** lehký pěšák, pl. lehká pěchota (ozbrojená prakem a házečím kopím; byla stavěna na křídla a užívalo se jí k zahajování boje) S T.

**Ferentīnus, a, um;** odt. subst. **Ferentīnum, ī, n.** 1 městečko v již. Etrurii, rodiště Othonovo 2 městečko Heriniků u *via Latina*; odt. **Ferentīnās, ātis, m.** obyvatel Ferentina 3 krajina u jezera Albského, kde měla stará latinská bohyně jarní přírody, **Ferentina, po-**

svátný háj (*lucus Ferentinae*), jenž byl shromaždištěm latinského spolku; pramen z tohoto háje vytékající *aqua Ferentina*; *caput Ferentinum* L = *caput aquae Ferentinae*.

**Feretrius, ī, m.** [podle starého výkl. od *fero* n. od *ferio*] příjmení Jova, ctěného v prastaré svatyni na Kapitolu, založené podle pověsti od Romula; tam mu bývala přinášena ukořistěná *spolia opima* jako bohu války a dárci vítěství, odkud snad též jeho jméno (srov. Ζεύς Τροπαιοφόρος). Fetialové při uzavírání smluv s nepřáteli užívali symbolů přinesených z jeho chrámu, žezla a křemene.

**feretrum, ī, n.** [φέρτρον, φέρετρον] nosidlo, nosítka (nosítka); ob. spec. nosítka (pro mrtvolu), máry.

**fēria** viz *feriae*.

**fēriae, ārum, f.** [starolat. *fesiae*, srov. *fēstus* od koř. *\*dhē-s* (lat. *\*fēs-*)] dni věnované bohům a posvátným úkonům, bohoslužbám (op. dni všední, *dies profesti*), svátky (svátek), (náboženské) slavnosti; byly jednak obecní, státní (*f. publicae*), jednak soukromé, pro jednotlivce, rodiny a p. (*f. privatae*); státní svátky byly stále (*f. stivatae*), pohyblivé (*f. conceptivae*) a mimořádné, zvlášť nařízené (*f. imperativae*): *ferias agere* L svátky slaviti; - metaf. *longas ferias praestes Hesperiae* H (t. j. šťastnou dobu míru). - <Sg. **fēria, ae, f.** ± den v týdnu určený pro zvláštní modlitby, pozd. vúb. den v týdnu, počítajíc od neděle: *feria* II pondělí atd.>

<**fēriātio, ōnis, f.** [*ferior*] slavení svátku, svátek.>

**fēriātus, a, um** [*feriae*] světecí svátky; odt. nepracující, odpočívající: *quia machaeram feriātam gestitem* Pt; *male feriatos Troas* H nevhod oddané svátečnímu klidu; - pas. *dies feriati* Pn sváteční dni, svátky.

**ferīnus, a, um** [*fera*] divokého zvířete, zvířecí, zvěří, divoký: *caro ferina* n. subst. **ferina, ae, f.** zvěřina; *caedes ferina* O lovectví, lov.

**feriō, īre, —, —** [od koř. *\*bher* — srov. čes. brániti, zbraň] 1 a bítí, tlouci, tepati, udeřiti, uhoditi, zasazovati rány (*alqd rē* do něčeho něčím): *pectora*

*f.* O bítí se do prsou (t. na znamení smutku); (básn.) *socii feriunt mare V* tepou (vesly) moře; s ak. vnitř. (*Horatius*) *ferit Ausoniā carmina lyrā O* (vl. tepáním do strun lyry působí =) hraje písně na ausonskou lyru (t. j. skládá latinské písně lyrické); *balba feris verba palato H* vyrážíš; - metaf. *arte ferire viros Pp* oklamati **b** vrážeti do něčeho, zasahovati, dotýkati se: *nec semper feriet arcus H*; *f. sidera V H* dotýkati se hvězd, pronikati, prorážeti k hvězdám; - metaf. *quod provisum non sit, id f. vehementius C* zasazuje prudší ránu **2** probodnouti, skláti, zabíjeti, usmrcovati; *leonem f. S* ubíjeti; *corpus securi f. C* Hirt stíti sekýrou; *colla praebent ferienda iuveni O* nastavují šíje (smrtícím) ranám; - spec. zabíjeti žertvu, odt. obětovati: *foedus f. L V* smlouvu učiniti, zjednati, uzavříti (ponevadž ujednávání smlouvy bylo spojeno s obětí).

fērior viz *feriatus*.

*feritās, ātis, f.* [*ferus*] divost, divokost, zdivočelost, divoký stav, šveřepost, krutost.

fermē viz *ferē*.

*fermentum, ī, n.* [srov. *ferveo*] kvas, nátěstek: *panis nullo fermento* (abl. qual.) *T* nekvašený, přesný chléb; *pocula fermento imitantur vitea V* (t. j. pijí místo vína vykvašený nápoj, uvařený z obilí, jakési pivo).

*ferō, ferre, tulī* (starší *tetuli*), *lātum* (některé tvary kmene *praes.* tvoří bez příznaku) [od koř. \**bher-*, srov. *φέρω*, čes. *beru*] nésti, nositi **A** (v klidu) **1** nésti, držeti, míti, chovati (na sobě n. u sebe): *f. alqā re* nésti na něčem; *arma* (v. t. 2) *f. posse Cs L T*; (obr.) *personam f. utramque H 2* metaf. **a** nositi s sebou, na sobě (čím je někdo zatížen, co na něm lpí): *insani nomen f. H*; (*genus*) *incertum de patre ferebat V* měl údělem **b** snášeti, trpěti; vydržeti: *aegre f.*; *ignominiae loco f. alqd Cs* za hanbu si klásti; *impetum f. Cs* odolati útoku; *invidia non ferenda O* nesnesitelné záští; *f. alqm* vystáti někoho, snášeti se s někým; (*oleae*) *auras tulerunt V* vzduch snesly, vzduchu si zvykly; *scripta ferunt annos O* knihy

přetrvávají věky **B** (v pohybu), básn. bývá *f. m.* nejrozmanitějších komposit **1** vúb. **1** přísl. *in silvam ligna f. H*; *corpora nullis feruntur funeribus O* (básn. m. *efferruntur*) mrtvoly jsou vynášeny; (zeugm.) *ferunt Troes ferrumque ignesque Iovemque in Danaas classes O* ženou se s mečem i ohněm a Jovem (t. j. s jeho pomocí); *arma f. contra alqm* chopiti se zbraně, zdvihnouti, napřáhnouti zbraň, útočiti, bojovati, táhnouti proti někomu; *de armis arma feruntur O* o zbraně se tasí zbraně t. j. zápas (slovní) se koná o zbroj; *signa f.* vyraziti, vytrhnouti, dáti se na pochod, táhnouti; - metaf. **a** (v činnosti úřední) *sententiam f.* (pův. nésti svůj hlasovací lístek do osudí) odevzdati hlas, hlasovati (o soudcích a senátorech); (*Caesar*) *tulit* (sc. *sententiam*) *absolvi reum T* hlasoval, aby; *f. ad populum de re a* podati (sněmu) návrh, předlohu **β** dáti něco odhlasovati, rozhodnouti; *legem f.* vl. dáti předlohu zákona, zákon navrhnouti (o úřadu); odt. zákon dáti; (absol.) *decemviri tulerunt, (ne . . .) L* ustanovili (zákon) **b prae se f. C** zřejmě, veřejně ukazovati, jeviti, nezatajovati, tvrditi; i samo *f. pronášeti, projevovati, prohlásiti: fletus fertque refertque soror V* opět a opět pronáší; op. *clam* (v. t.) *f. c se f.* (s doplňk.) nésti se nějak, počínati si, vystupovati; *consulem se f. T* jako konsul; (*praegn.*) chlubiti se, pyšnití se, chvástati se: *qui se veniens* (part. doplňk.) *Amyci de gente ferebat V* chlubil se, že pochází **2** unášeti, pohybovati, hnáti, zmítati **a classem f. V**; odt. *ventus ferens OV* příznivý; *pedem* (básn. *gressum n. iter*) n. *se f. alqo* kráčetí, ubíratí se někam; *quo ferar O* kam se mám obrátiti; *Turni se pestis ob ora fert V* před tváří Turnovou sem tam poletuje; *oculos circum omnia f. V* otáčeti; (*intrans.*) *via n. iter fert* cesta vede; často pas. význ. med. *ferrī* hnáti se, pohybovati se, spěchati, páditi, kvapiti, řítiti se, zmítati se; spec. jíti, jeti, plouti, letěti, padati: *aequore* (v. t.) *ferrī*; *fera saltu super venabula fertur V* vrhne se; (obr.) *aliud alio ferrī cerneret S* jak se všechno křížuje (= jde různými smě-

ry) **b** metaf. hnáti, puditi, štváti: *in bella feram urbes* *V* poštvu; *civilis tulit aestus in arma* *H* strhl; básn. s inf. *fert animus mutatas dicere formas* *O* duch pudí opěvovat změny podob **II** přináseti, donášeti; metaf. **1** dávat **a** poskytovat, propůjčovat, popřávat, nabízet: *opem n. auxilium f.* poskytovat pomoc, přispívat ku pomoci; *ferre viam vento facilem* *V* dejte; = spec. dávat ze sebe, vydávat, plodit, roditi **b** věnovat, vzdávat, prokazovat, spec. obětovat: *sacra f.* *V* přináseti **2** zjednávat, opatřovat, působiti, dělati: *dolorem f.*; *plagam f.* *V* dávat, zasazovat **3** spec. přináseti zprávu, oznamovat, zvěstovat; vypravovat: *fama fert* pověst hlásá, jde, jest; *ferunt* (s ak. c. inf., pas. s nom. c. inf.), vypravují, říkají, prý **4** spec. přináseti s sebou, vyžadovat, chtít něčemu, dovolovat: *natura, mos, tempus, ratio, fors, fortuna (ita) fert*; (i bez urč. podm.) *et, si ita ferret, honestius perituros* *T* dojde-li k tomu **III** odnáseti **1** unášeti, uchvacovat, trhati, bráti: *apicem hasta tulit* *V* urazil; (euf. o smrti) *te fata tulerunt* *V*; *ferre et agere* (v. t. 1 a) **2** (význ. med.) odnáseti si, kliditi, získati, nabýti, obdržeti, dostati, dosáhnouti, dojíti: *victoriam f. ex alqo* *L* obdržeti vítězství, zvíťaziti nad někým; *munus f.*; *omne tulit punctum* (v. t.) *H*; *eloquentiae primas* (v. t.) *nemo tulit* *T*; *tribum f.* *C* získati si tribus, dostati hlasy tribue; = spec. *impune fero iniurias* *Čs* bez trestu (vl. si odnáším) páši bezpráví, bezpráví mi prochází bez trestu; *ne id quidem ab Turno tulisse tucitum* (ak. neutr. doplňk.) *ferunt* (sc. *Tarquinius*) *L* neodnesl prý si (jako smlčené =) bez poznámky, bez výtky **IV** roznášeti (spec. pověstí), rozhlašovat, rozšiřovat, mluvit, vypravovat; (s doplňk.) jmenovat, označovat, vydávat, pokládati za . . . (*Periclis*) *scripta feruntur* *C* mluví se o spisech; *vestra feretur fama* *V* bude se šířiti; *vivus per ora feretur* *V* bude žiti v ústech lidí; *famā incerta in maius ferri solent* *L* věci neznámé bývají zveličovány (nad pravdu, skutečnost); fa-

*mā f. alqm* *L* rozhlašovat pověstí, pochvalně mluvit o někom; (*verba quae*) *honore indigna ferentur* *H* budou označována, pokládána za nehodná **V** vznášeti, povznášeti, zdvíhati **1** *in proelia f. manum* *V*; *caelo* (dat.) *supinas f. manus* *H* vzpínati k nebi; (odt. obr.) *Iunoni ferre preces* *V* vysílati modlitby **2** metaf. (*laudibus*) *f. alqm* (chválou) velebiti, slaviti, vynášeti.

**ferōcia**, *ae* a významem podobné **ferōcitās**, *āuis*, *f.* [*ferox*] divokost, prudkost, bujnost, ohnivost; odt. **1** zuřivost, dravost; vzpurnost, vzdorovitost, drzost; zpupnost, nevázanost; vášnivost **2** smělost, srdnatost, zmužilost, udatnost, neohroženost, neústupnost.

**ferōciō**, *īre* [*ferox*] divočetí, divoce si věsti; *ferociens* divoký, bujný.

**ferōcitās** viz *ferocia*.

**ferōciter**, *adv.* [*ferox*] divoce, divě, prudce, bujně, ohnivě **1** lítě, zuřivě; vzpurně, vzdorně, drze, zpupně, nevázaně, vášnivě: *ferocius discernere* *S* činiti příkřejší návrhy **2** směle, srdnatě, zmužile, udatně, neohroženě, neústupně.

<**ferōculē**, *adv.* [*feroculus*] hodně zpupně.>

**ferōculus**, *a, um* [*ferox*] (poněkud, trochu n. dosti, hodně, příliš) divoký, vzpurný, zpupný.

**Fērōnia**, *ae, f.* staroitalská bohyně; hlavní místa jejího kultu byla **1** chrám v háji u Tarraciny, v němž propuštění otroci dostávali *pilleus* na znamení svobody **2** chrám a háj (*lucus Feroniae*) u Kapeny na úpatí hory Sorakte, bohatý dary četných účastníků tamějších slavných trhů. V Římě měla chrám na poli Martově.

**ferōx**, *ōcis* [*ferus*] divoký, divý, prudký, bujný, ohnivý (abl. causae *re* něčím, pro něco, gen. předm. *rei* co do); odt. **1** lítě, zuřivý, dravý; vzpurný, vzdorovitý, drzý; zpupný, nezkroutný, nevázaný, vášnivý: *f. viribus* *L* hrubý silák; *secundis rebus feroces* *S* zbujnělí úspěchem; *erat mentis f.* *O* byl myslí divoké; (obr.) *currit f. aetas* *H* prudký, dravý čas **2** smělý, srdnatý, zmužilý,

bojovný, udatný, neohrožený, neústupný: *Tullus f. morte regis L* nabyv smělosti smrti; *f. ea parte virium L* zakládaje svou sílu na této části branné moci; *Veneris praesidio f. H* zakládaje si na ochraně.

**ferramentum, ī, n.** [*ferrum*] železné náradí, železný (železem kovaný) nástroj.

**ferrārius, a, um** [*ferrum*] železný, železářský; *faber f. Pt* kovář; subst. **ferrāria, ae, f.** (sc. *fođina*) železný důl.

**ferrātilis, e** [*ferratus*] opatřený železem, spec. spoutaný v okovech.

**ferrātus, a, um** [*ferrum*] železem okovaný, opatřený: (básn.) *quadripedem ferratā calce fatigat V* ostruhou; spec. opatřený železným brněním: *paulum morae attulēre ferrati T*; *barbarorum agmina ferrata H* železné šiky; básn. též = *ferreus* železný. = <*ferrata via* železnice.>

**ferreus, a, um** [*ferrum*] železný, ze železa **1 manus ferreae Cs L Cr** železné háky (na řetězech, k zahákování nepřátelské lodi); básn. (se záměnou epithet): *f. hastis horret campus V* „trčí železný les kopí“; *f. imber V* železný, kovový déšť (zbraní a vůb. železných věcí) **2** metaf. **a** sm. pevný, trvalý, nezměnitelný: *quo ferrea resto O* k čemu (tu) věčně (vl. nezmarná) zůstávám; *f. somnus V* tvrdý, věčný spánek (= smrt) **b** tvrdý, krutý, bezcitný, „kamenný“.

**ferritrībāx, ācis** [*ferrum* a τριβω] otěrač železa (o člověku spoutaném) *Pt*.

**ferrūgineus, a, um** [*ferrugo*] reza-vý; tmavorudý: *f. hyacinthus V*; temný, tmavý: *ferruginea cymba V*.

**ferrūgō, īnis, f.** [*ferrum*] vl. rez (železná); meton. rezavá barva, rzi-vost, rezavost, ryšavost; (tmavá) ru-dost, zarudlost: *ferrugine clarus Hiberā V* temným nachem; *ferrugine Lucifer atra sparsus erat O*; vůb. tmavá barva: *viridi ferrugine* (abl. qual.) *barba O* tmavozelený vous.

**ferrum, ī, n.** **1** železo; železná ruda **2** meton. **a** věc (výrobek, nástroj) ze železa, železné náradí, náčiní, ku př. nůž, nůžky, sekyra, pluh; brnění; *crines vibratos calido ferro V*

želižkem; železný hrot (u šípu n. kopí), odt. synekd. šíp, střela, kopí; hendiad. *ferro et compagibus V* železnými závo-rami; spec. meč, „ocel“: *ferro flamma-que = ferro ignique* mečem a ohněm; vůb. zbraň; odt. meton. boj, válka **b** „železný“ věk: *ad f. venistis ab auro, saecula O* (t. j. prvotní blažený věk zlatý stále se horšil, až nastal věk železný) **3** metaf. sm. tvrdost, necitel-nost: *f. gestare in corde O* „kus železa“.

**ferrūminō, āre, āvī, ātum** [*ferrumen*] spájecí prostředek, lep] spájeti, slepovati: *anulus ferreis stellis ferruminatus Pt* posázený.

**fertilis, e** [*fero*] **1** výnosný; úrodný, (hojně) plodící, oplývající (*re n. alcis rei* něčím), bohatý: (s dat. prospěch.) *olivētis fertilibus domino priori H* v sa-dech olivových, jež nesly užitek; *nec f. illa iuvençis (seges) V* úroda ne dosti hojná dobytku (t. jeho práci) = neod-měňující práce dobytka; (básn.) *fertile gramen O* bujná tráva **2** (básn. přičinně) úrodu dávající, působící, dárcce úrody: *dea f. O* bohyně úrody; *f. Bacchus H = Διόνυσος εύκαρπος*.

**fertilitās, ātis, f.** [*fertilis*] výnosnost, úrodnost; plodnost.

**ferula, ae, f.** [*ferio*] prut, metla; hůl: (spec.) *senex* (sc. *Silenus*) *ferulā artus sustinet O* (= podpírá o thyrsos); meton. metlovitá rostlina, snad janovec: *Silvanus florentis ferulas quassans V* ratolestmi janovce.

**ferus, a, um** (kompar. a superl. *ferocior, ferocissimus* od *ferox*) [srov. θήρ, čes. zvěř] divoký (vl. o zvířatech, metaf. o rostlinách, krajinách a j.), divý, lýtý, zuřivý **1 fructus feri V** planě; subst. **fera, ae, f.** (sc. *bestia*) i **ferus, ī, m.** divoké zvíře, šelma: *recens fera T* zvěřina; vůb. zvíře; (obr. o souhvězdích zvířetníku) *per insidias iter est ferarum O* **2** metaf. surový, hrubý, nevzdělaný; tvrdý, krutý, necitelný: (s dat.) *Bri-tannos hospitibus feros H* kruté k cizincům; hrozný, strašný.

**fervefaciō, ere, fēcī, factūm** [*ferveo* a *facio*] uvařiti; rozpáliti, rozežrāti; ob. part. *fervefactus* vroucí, vřelý, rozpálený.

**fervēns, entis** [*ferveo*] vroucí. **1** vřelý, horký, žhavý, rozpálený, planoucí, rozežhavený, ohnivý, plamenný (vl. i metaf.) **2** metaf. kypící, vlnící se: (*torrens*) *f. ibat* *O* pln vírů; hučící, bouřlivý, prudký, bouřící se: (obr.) *rapido ferventius amni ingenium* *H* prudší (o rychlém básnění); *f. bile tumet icetur* *H* játra kypí žlučí.

**ferventer**, adv. [*fervens*] vřele, žhavě; prudce.

**fervēō, ēre, ferbuī** (m. *fervuī*), — (starší *fervō, ere, feruī*) vřítí **1** vařítí se: *stagna ruptā ferventia terrā* *O* vyvážející se z rozpuklé země; býti vřelý, horký **2** metaf. podle počátku. **a** zrakového: kypěti, vzkypěti, vlniti se, vřítí se, hemžiti se: *fervent examina* *V* včely se rojí **b** sluchového: klokotati; hučeti, šuměti, bouřiti se: (obr.) *fervet* (*Pindarus*) *H* hučí, s hukotem se valí **c** tepelného: býti rozpálen, planouti, vzplanouti, hořeti: *fervet multo linguaque corque mero* *O* jest rozežráto **d** vřeb. *fervet opus* *V* dílo (včel v úlu) je ve varu, kypí. Part. *fervens* j. adj. v. t.

**fervidus, a, um** [*ferveo*] **1** vroucí, vřelý, horký, žhavý, rozpálený, palčivý, planoucí, rozežhavený, ohnivý, horoucí (vl. i metaf.): (meton.) *sidus fervidum* *H* (sm. horko přinášející, t. *Sirius*); *f. puer* *H* žárny (= *Cupido*) **2** metaf. **a** kypící, šumějící: *fervida musta* *O*; hučící, bouřlivý: *aequore fervido* *H* **b** vášnivý, náruživý, prudký, prehlivý.

**fervor, ōris, m.** [*ferveo*] vřelost, palčivost, horkost, žár **1** *mundi ille* *f. C* žár vesmírný (proti pozemskému teplu); spec. vedro, parno, horko: *mediis fervoribus* *V* za poledního vedra **2** metaf. **a** bouření, bouře, nepokoj: (*maris*) *f. C* **b** žár, horoucnost, oheň, zápal, nadšení; vášnivost, prudkost: *f. aetatis* *C* oheň mládí; *accessit* *f. capiti* *H* oheň (t. j. víno) vstoupil do hlavy.

**Fescenninus, a, um** [od *Fescennia*, *ae, f. n. Fescennium, iī, n.* městečko v Etrurii, sev. od Falerii] fescennijský: *Fescennini versus* verše fescennijské, název staré lidové frašky italské

s žertovným a posměvačným obsahem a dialogickou formou, provozované zejm. o obžinkách a svatbách; odt. *Fescennina licentia* *H*.

**fessus, a, um** [z *de-fessus*, srov. *fatigo*] unavený, vysílený, zemdlený, utrmáčený, zesláblý, slabý, chabý, mdlý (*re* něčtm); vl. o osob., metaf. též o věcech: *fessum vulnere, fessum cursu corpus* *L* zesláblé; *fessa carina* *O*; *fessas* (sc. *esse*) *Gallias ministrandis equis* *T* jsou vyčerpány; *aetate aut valetudine fessi* *T* zestárlí nebo zmožení nemocí; *fessa aetas* *T* slabý, vetchý věk (= stáří); *caput fessum* *O* chorá hlava; (básn. s gen. předm.) *fessi rerum* *V* = znávení; (básn. sm. příčin.) *quam fessis finem rebus ferat* *V* útrapám.

**fēstinanter**, adv. [*festino*] spěšně, kvapně, naspěch, nakvap, rychle.

**fēstinātiō, ōnis, f.** [*festino*] spěch (spěchy), spěchání, pospíchání, kvap, chvat, chvátání, rychlé jednání: *festinationem sequentium elicere* *T* zlákat nepřátele ke kvapnému pronásledování; (s gen. obj.) *f. exsequiarum* *T* spěchání, spěchy s pohřbem; ukvapenost: *avaritia ac f. legionis* *T*.

**fēstinō, āre, āvī, ātum** **1** intrans. spěchatí, pospíchatí, pospíšiti si, spěti, chvátati, kvapiti, míti naspěch, například: *legatus festinans pergit* *Cr* spěšně, rychle táhne **2** trans. *f. alqd* spěchati s něčím, uspíšiti, urychlití, spěšně konati: *ni id festinaret* *S* nepospíšili si s tím; *f. fugam* *V* rychle se dáti na útěk; (hendiad.) *cuncta parat festinatque* *S* všechny přípravy spěšně vykoná; *festinat vestes* *O* nakvap chystá; *poenas odio* (abl. přič.) *per vim festinat inulto* *H* násilným skutkem ukvapeně trestá v neukojeném záští; *animo cupienti nihil satis festinatur* *S* srdci toužícímu nikdy se dost nespěchá (= nic se neděje dosti rychle); *festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est* *T* rychle byl odvléčen; *nec virgines festinantur* *T* s dívkami (t. j. s jejich provdáním) se nespěchá.

**fēstinus, a, um** [*festino*] spěchající, spěšný, kvapný: (praed.) *vestem nocte festina diesque urgebam* *V* pilně.



**fēstivē**, adv. [*festivus*] vesele; mile, půvabně; vtipně, rozsmárně, živě.

**fēstivitās, ātis, f.** [*festivus*] veselost; půvabnost; vtipnost, vtip, živost, humor: *festivitate et facetiis aequalibus praestitit C* humorem a vtipem. = <slavnost, svátek>.

**fēstivus, a, um** [*festus*] (vl. sváteční, odt.) veselý, radostný; pěkný, příjemný, uhlazený, hezký, půvabný; vtipný, rozsmárný, živý: *festivom caput Tr* roztomilý člověk; (*librorum*) *festiva copia C* pěkná zásoba.

**festūca, ae, f.** **1** stěblo **2** hůlka, kterou se liktor dotýkal hlavy otroka propouštěného na svobodu = *vindicta* **3** palice, tlouk, beran.

**festūcula, ae, f.** [*festuca*] tlouček, palička var. Cs.

**fēstus, a, um** [srov. *fanum, feriae*] vl. souvislý s náboženským úkonem; sváteční, hodový, slavnostní, slavný: zejm. *f. (dies)* i subst. **fēstum, ī, n.** = *feriae* (v nejširš. sm., v. t., op. *profestus*) svátek, slavnost, hod; *eius diem natalem festum* (doplāk.) *habere N* slaviti jeho narozeniny (jako svátek); *f. vacat pagus H* svátečně si hová;  *festa resonabat regia C* v slavnostním plesání; (se záměnou epitheta) *festas in Palladis arces portabant sacra O* v slavnostním průvodu nesly; *festam plebem proturbat T* svátek slavící, svátečně shromážděný lid.

**fetiālis, e** [od \**fēi-s* ustanovení, smlouva, z \**dhē-tis*, koř. \**dhē-*, srov. *facio, θεμε*] smluv (mezi národy) se týkající, smluvní; zejm. subst. mask. fetiál. Římští fetiálové byli dvacetičlenný sbor kněží, kteří vykonávali obřady při upravování poměru římského státu ke státům jiným; odt. adj. *ius fetiale C* právo fetiálské.

**fētidus, fētor** viz *foetidus, foetor*.

**fētūra, ae, f.** [srov. *fetus, fecundus*] plození, rozplozování, plemenění; - konkr. plémě, mláďata: *si f. gregem suppleverit V; sunt, f. minor, tepidis in ovilibus agni O*.

**1. fētus, a, um** [srov. *fecundus, 2. fetus, felix*] vl. oplozený **1 a** březí, skotná, stelná (o kravách), sprasná (o svinách): *apes fetae V* plodné včely **b** o sa-

mici, která vrhla mláďata: kojící; otelená (kráva, laň), obahnilá (ovce, koza), oštěněná (čubka, vlčice), oprasená (svině); subst. *graves fetae V* slabé bahnice **2** metaf. plodný, úrodný; bohatý, hojný, plný, naplněný: *machina feta armis V*.

**2. fētus, ūs, m.** [srov. l. *fetus*] **1** plození, rození, porod (ob. o zvířatech a rostlinách), líhnutí, vrhání; (o rostlinách) vzrůst: *crecenti adimunt fetus V* **2** konkr. plod; plémě; - spec. **a** mládě: (básn. pl. m. sg.) *mater quaerit fetus suos O*; (o včelách) *adultos fetus V* červy (mlad, mladušky) **b** odnož, výhonek, ratolest: *fetum canentis olivae* (gen. determ.) *O* stromek; roub: *nucis f. V* **c** úroda, výtěžek, výnos, užitek; ovoce, plodina: *bis gravidos cogunt fetus* (o medu) *V* **3** metaf. úroda, hojnost: *nec ulla actate uberior oratorum f. fuit C* hojnější úroda na řečníky.

<**feudālis, e** [*feudum*] **1** lenní **2** slechtický.>

<**feudum, ī, n.** léno.>

**fibra, ae, f.** vlákno, nitka **1** (u rostlin) chmýří, chmýření, vlakénko, vlasek (zejm. kořenový): *fibrae stirpium C*; kořínek: *amaris intiba fibris V* **2** (v těle živočišném) žilka; spec. o žilkách na vnitřnostech, jež byly významné při haruspiciích: *fibrae minaces V*; odt. synekd. jaterní lalok, játra; plíce; vnitřnosti, útroby: *hominum fibris consulere deos T*.

<**fibrōsus, a, um** [*fibra*] vláknitý.>

**fībula, ae, f.** [*figo*] spinadlo, spona **1** skoba, svor Cs **2** sponka, přezka; háček; jehlice.

**Ficana, ae, f.** městečko mezi Římem a Ostií.

**ficēdula, ae, f.** [*ficus a edo*] droždí fíkový.

**fictē**, adv. [*fictus*] smyšleně, nepravdivě, naoko.

**fictilis, e** [*fingo*] hliněný, z hlíny; subst. **fictile, is, n.** věc n. nádoba hliněná, z hlíny; pl. hliněné nádoby: *e puris fictilibus Tb* (při obětech se užívalo podle starého zvyku hliněných nádob, i když bylo rozšířeno u boháčů nádobí zlaté a stříbrné).

**fictor, ōris, m.** [*fingo*] výtvarník, tvůrce **1** spec. **a** výtvarný umělec,

sochař: *pictores fictoresque C* **b** *fictores* ve služebnictvu pontifiků byli výrobci obětních darů (ku př. koláčů nebo zvířátek z těsta, vosku, dřeva a p., která někdy bývala obětována místo skutečných zvířat) **2** metaf. strůjce: *fandi f. Ulixes V* strůjce lží; odt. vymýšleč.

**fictrix, icis, f.** [*fictor*] vytvářitelka, tvůrkyně.

**fictus, a, um** [*fingo*] utvářený; vytvořený; = metaf. **1** (o věcech) smyšlený, vymyšlený; dělaný, strojený, líčený; předstíraný, zdánlivý, (doplňk.) nako, domnělý: *ficto languore moram trahit O* předstírajíc únavu; *ficta modestia T* líčená; nepravdivý, nepravý, padělaný, podvržený: *fictum Iovem O* nepravý; *fictae epistulae T*; = subst. **fictum, ī, n.**, výmysl, smyšlenka, nepravda: *ridetur fictis rerum* (gen. obj.) *H* (vl. výmyslům věcí) vymyšleným nápadům **2** (o osobách) strojený, přetvářivý, licoměrný, neupřímný, pokrytecký.

**Ficulea, ae, f.** městečko v území sabinském sv. od Říma; odt. adj. **Ficulēnsis, e** fikulejský; (subst.) **Ficulēnsis, is, n.** statek ve Fikulei *C*.

**ficulus, a, um** [*ficus*] fíkovný.

**ficus, ī n. ūs, f.** [srov. сѣзов] fíkovník, smokvoň, fík (strom i ovoce): *arbor fici C* fíkovný strom; *cum duplici (v. t.) ficu H*; *f. prima H* (míněny tu první plody z druhého zrání fíků na konci léta).

**fidē, adv.** [*fidus*] věrně, upřímně.

**fidēiubeō, ēre, iussī, iussum** [*fides a iubeo*] zaručovati se (t. t. právn., podle otázky kladené ručiteli: *idem fide tua esse iubes?*).

**fidēiussiō, ōnis, f.** [*fideiubeo*] ručení.

**fidēiussor, ōris, m.** [*fideiubeo*] ručitel.

**fidēlia, ae, f.** [srov. πίδος] hliněná nádoba, hrnec: (přísl.) *duo parietes de eadem fidelia dealbare u C* sm. = zabíti dvě mouchy jednou ranou.

**fidēlis, e** [*fides*] **1** věrný, spolehlivý, jistý, oddaný, upřímný; poctivý, svědomitý (*alci, in alqm* k někomu): *officiis* (dat.) *f. C* věrný svým povinnostem; metaf. o věcech: *fidele silentium H* věrná mlčenlivost (jako znak charakteru; vl. o ná-

boženských mysteriích); sm. pevný, jistý: *lorica f. V* dobrý pancíř **2** ± věřící, pravověrný.

**fidēlitās, ātis, f.** [*fidelis*] věrnost, spolehlivost, oddanost, upřímnost; poctivost, svědomitost.

**fidēliter, adv.** [*fidelis*] věrně, spolehlivě, jistě, oddaně, upřímně; poctivě, svědomitě.

**Fidēnae, ārum** (= **Fidēna, ae, V**), *f.* Fideny, město v území sabinském nad Tiberem, 9 km sev. od Říma; odt. adj. **Fidēnās, ātis** fidenský; subst. **Fidēnātēs, ium, m.** Fideňané, obyvatelé Fiden.

**fidēns, entis** [*fido*] vl. důvěřující, důvěřivý; spec. důvěřující v sebe, sebevědomý, smělý, odhodlaný, srdnatý, jistý: *f. animi* (gen. vztahu) *VT* v myšli, v srdci (někdy není třeba tento gen. překládati).

**fidēnter, adv.** [*fidens*] vl. důvěřivě; sebevědomě, směle, odhodlaně, srdnatě, jistě.

**1. fidēntia, ae, f.** [*fidens*] důvěra v sebe, sebevědomí, smělost, odvaha, jistota.

**2. Fidēntia, ae, f.** město v Gallii Předalpské mezi Parmou a Placentií.

**1. fidēs, eī** (gen. sg. básn. *fidēi* u *C*, *fidē* *H O*, dat. sg. *fidē* *H*), *f.* [*fido*] **1** víra, důvěra, věření, uvěření **1** subj. **a** (akt.) *f.* s gen. obj. víra v něco, důvěra v někoho; *fidem facere alcis rei* způsobiti víru, přesvědčení; *tibi maxima rerum verborumque f. V* sm. tvé pomoci a tvým radám budu nejvíce důvěřovati; *res fide (veri) maior O* věc převyšující víru (v její pravdivost), nad vše uvěření, stěží uvěřitelná, víře nepodobná; *arcani f. prodiga H* důvěrnost; ± víra jako ctnost **b** (pas.) *f. alci est* někomu se věří, někdo dochází víry; *fidem habere* nalézt víru; (*Seianus*) *cum fide audiebatur T* důvěřivě; (hendiad.) *in fide atque amicitia alcis esse Cs* žítí s někým ve věrném přátelství; = spec. (v peněžnictví) úvěr: *f. angustior Cs*; *adflictā fide T*; (obr.) *nova habebunt verba fidem H* ujmou se **2** obj. *opifices, quorum res fidesque in manibus sitae erant S* jejichž majetkem a (jedinou) nadějí byly jejich

ruce; *quaecumque mihi fortuna fidesque est* V všecken svůj osud i svou nadějí; *segetis certa f. meae* H II meton. o vlastnostech a dějích, jež vzbuzují důvěru 1 věrnost, oddanost, spolehlivost, hodnověrnost; poctivost, spravedlnost, počestnost, čest, dobré jméno; dobrá vůle; svědomitost: *mala f. C* (vl. věrnost špatná, porušená) nevěrnost, věrolomnost, zpronevěra, podvod; op. *bonā fide* poctivě, s dobrým svědomím, úmyslem, s dobrou vůlí, *optimā fide* C co nejsvědomitěji, s nejlepší vědomím a svědomím; *nuntius dubiae* (v. t. 2 a) *fidei videbatur* L; *pro deorum atque hominum fide!* C pro všecko na světě; *cum fide* poctivě, svědomitě; *vivit mecum exemplum fidei publicae* C žije ve mně doklad cti našeho státu; = person., jméno božstva **Fidēs** Poctivost (Věrnost), odedávna ctěná bohyně (*cana* F. V), měla chrám na Kapitoliu; podle starého zvyku měl kněz jí obětující zahalemu ruku bílou rouškou 2 a pravdivost, pravda, opravdovost; pravděpodobnost, hodnověrnost; bezpečnost, jistota: *polliciti f. O*; *fama fidem* (reportat) V bezpečnou zprávu, jistotu; *cuncta ex fide nuntiata* (sunt) T podle pravdy, pravdivě, věrně; (*ea*) *rerum fide tradentur* T s historickou věrností; upřímnost: *f. reconciliatae gratiae* C; *f. futurae amicitiae* L b potvrzení, stvrzení, důkaz: *addita rei dicitur f. L* věci dostalo se stvrzení; *dicta f. sequitur* O; *auspiciorum f. exigitur* T žádá se, aby to bylo stvrzeno auspiciemi; (apos.) *manifesta f.* s ak. c. inf. L zřejmý (to) důkaz, že . . . ; zaručení, záruka: *f. promissorum* L; *pacis f. L* zaručený mír; *f. eius rei penes auctores erit* S zaručení této věci bude ponecháno = odpovědnost za tuto věc ponechám pramenům; = spec. vyplnění, splnění: *dixerat multa, tempore nacta fidem* O; *pollicitam dictis adde fidem* O; *Bacchus pacti fide data munera solvit* O zprostil daný dar od vyplnění smlouvy (t. j. zrušil jeho platnost) c slib, ujistění, dané slovo, připověd; čestné slovo, přísaha: *fidem accipere et dare* V, *fallere* C, *prodere* S, *rumpere* V, *laedere* V H, *mutare* L;

(hendiad.) *date dexteras fidemque* L podejte pravice a slibte; *Romanus promissa consulis fidemque senatus expectabat* L na vyplnění slibů konsulových a slova senátu; *eos ab se per fidem circumventos* (esse) Cs (vl. slovem daným a pak zrušeným) = proti danému slovu, zrádně; *ad cuius fidem confugiet, cum per eius fidem laeditur, cui se commiserit?* C k čí poctivosti se uteče, když porušením daného slova od toho trpí . . . d spec. slib, zaručení bezpečnosti, ochrana (vl. státní, pak vůb.), záštita: *fidem publicam dare* S zaručiti státní ochranu; *fide publicā dicere* S; *se in Chrysogoni fidem et clientelam* (v. t.) *contulerunt* C; *in fidem accipere* C; (*miles*) *fide misericordiāque victurus hospitium* L pod ochranou; pomoc: *fidem plebis imploro* L; (hendiad.) *Tyrrhenam fidem aut gentis agitare quietas* V bouřiti ku pomoci Tyrrhenské.

2. **fidēs** (i *fidis*), *is*, *f.* [řec. σφίδη struna] struna, v klas. próse jen pl. **fidēs**, *ium*, *f.* struny, strunný nástroj, zejm. lyra, kithara: *fidibus* (abl. instr.) *canere* hráti na lyru; odt. *fidibus docere, discere* (sc. *canere*) učiti (se) na lyru n. vůb. hudbě; = básn. v témž význ. i sg.: *fide Teia* H; meton. sm. hudba; = metaf. sm. básně, básnictví (lyrické), pův. spojení hudby a poesie: *fidibus Latinis Thebanos aptare modos* H.

**fidicen**, *inis*, *m.* [2. *fidēs* a *cano*] hráč na strunný nástroj, zejm. na lyru a na kitharu, lyrník, kitharník, vůb. hudebník; básn. sm. básník (lyrický), lyrik: *Romanae f. lyrae* H mistr římské lyry.

**fidicula**, *ae*, *f.* [demiñ. od 2. *fidēs*] *si plutani fidiculas ferrent* C kdyby na platanech rostly (pěkné) lyry.

**fidius**, *ii*, *m.* [1. *fidēs*] ve spojení *Diovis* F. n. *Dius* F. pův. příjmení Jovovo jako ochránce práva, věrnosti a poctivosti (= Ζεύς Πιστιος), později samostatné božstvo, jemuž byl zasvěcen chrám na Quirinále; *Semo* a *Sancus* (*Sanctus*) byla jiná jeho jména O; ob. v zařkač a ujišťovací formuli *me Dius Fidius* (psáno též *medius fidius*) sc. *iuvet* na mou věru, na mou čest, přisámbohu.

**fidō**, *ere*, *fīsus sum* (verb. semidep.) [srov. *πειθω*, význ. zejm. *πειποιθα*] věřiti, důvěřovati někomu, míti důvěru, spoléhati na něco (ob. *alci*, ale též *rē*): *pedes vado fidens L* cítě se bezpečen na mělčině; *fidenter fugā Parthum V* (Parthové na útěku stříleli do zadu na pronásledující nepřátele); *f. terrae V* svěřovati se zemi; *sibi f.* míti důvěru v sebe, míti sebevědomí *H*; *s inf.* osmělovati se, odvažovati se; *s ak. c. inf.* býti přesvědčen, že ... *Part. fidens* význ. adj. v. t.

**fidūcia**, *ae, f.* [*fido*] I víra, důvěra (*alcis* k někomu, v něco), důvěřivost, spoléhání: *hac fiduciā virium L* spoléhaje na tuto brannou moc; *f. rerum V* bezstarostnost; *quae sit f. capto V* nač (ještě) spoléhá jako zajatec; *humanis quae sit f. rebus V* jak (málo) lze spoléhati na ...; - *obj.* (básn.) *tu, nostrarum f. rerum O* (vl. spolehnutí) = věrná opora má; *spec. přílišné, pyšné spoléhání, vychloubání, pýcha: f. formae O*; *spec. 1* důvěra v sebe, odvaha: *si qua est f. vobis O*; *e fiducia tarditas inerat T* z (velké) důvěry k sobě byli zdoluhaví; sebevědomí, smělost: *quae f. reo (sc. foret) T 2 t. t.* právn. svěřenání, odevzdání věci někomu na čas (ku př. domu věřiteli), aby ji po vyplnění umluvených podmínek vrátil, zastavení: *in fiducia C* při jednání o věcech svěřených; *meton. věc svěřená, zástava: per fiduciae rationem C II meton. 1* spolehlivost: *accensus, minime fiduciae manum L 2* zajištění, zabezpečení, pojištění, záruka, jistota: *f. vitae O*.

**fiduciālis**, *e* [*fiducia*] důvěřivý.

**fiduciāliter**, *adv.* [*fiducialis*] důvěřivě; důvěrně.

**fiduciārius**, *a, um* [*fiducia*] (t. t. právn.) (na čas) svěřený (o význ. srov. *fiducia I 2*), odevzdaný (ve správu, k opatrování): (*legatus*), *qui fiduciarium operam obtineret Cs* svěřený úřad.

**fidus**, *a, um* [*fido*] věrný, spolehlivý, bezpečný, jistý, oddaný, upřímný; *pocivý, svědomitý (alci k někomu) 1* (*s gen. obj.*) *regina, tui fidissima V* tvá nejvěrnější spojenkyně; - (*obr.*) *Nox ar-*

*canis fidissima O* nejvěrnější ochránkyně tajemství; *fida silentia sacris V* (mlčení věrné obřadům) = posvátná tajemství; (*mons*) *f. nivibus T* příznivý; *male f. VT* nespolehlivý, nejistý **2** *metaf.* o věcech: *validus et f. pons T*; *se sup. viz 2. appello; (exemplum), ne quid usquam fidum proditori esset L* že zrádce nesmí na nic spoléhati; *subst. in Gotarzen per occulta et magis fida inclinabat T* potají a s větší věrností.

**figlinus**, *a, um* [*figulus*] hrncířský: *figlinum opus :: Vitruvius* obložení pálenou hlinou.

**figmentum**, *i, n.* [*figo*] **1** výtvar, tvar, obraz **2** *metaf.* výmysl.

**figō**, *ere, fīxi, fīxum* upevňovati, připevňovati alqd (*in*) *rē*, *in* alqd, *alci rei* na něco **1 a** přibíjeti, přitloukati; *zavěšovati, věšeti: in trivius fixum cum se demittit ob assem H* přibítý (ze žertu, aby se chodci pro něj shýbali); *nec verba minacia fixo aere legebantur O* na vyvěšených deskách (jako byly desky s vyrytými zákony přibíjeny na stěny Kapitolia); *odt. fixit leges atque refixit V* dal zákony a zrušil; *spec. na kříž přibíjeti (otroka), věšeti M*; - *obr. oscula f. VO* vtisknouti; *pevně postaviti, zříditi: iam fixerant domos T* zarazili, postavili si domy **b** *metaf.* činiti nehybným; **fixus**, *a, um* upevněný, visící, tkvící, nehybný: *fixae stellae O*; *oculos (vultum, lumina) f. (in alqo, terrā)* upřiti oči (na někoho); *fixa cacumine montis O* bez hnutí tkvíc na vrcholu hory; *in gelida fixum necabit ripa H* usmrtí dlouhým stáním; *Caesar in silentium fixus T* zaražen mlčel; *nequitiae fige modum (ak. vnitř.) H* zaraz svou nevázanost, přestaň se svou ... **2** *zarážeti, vrážeti, zatloukati, zabodnouti, zapíchnouti, zastrčiti, zatknouti a clavum (v. t.) f. L; quam damnatis crucem servis fixeras který jsi dal (zaraziti) vztyčiti pro otroky; (básn.) ipse figat humo plantas V* ať zasazuje; *figitur ad litus puppis O* jest vržena; *figi* (význ. *med.*) *zabodnouti se: figitur ancora in prato O* zachytí se; *f. cervicibus ungues O* zatknouti; *figit in acumine dentes O* zakousne se do ...; *fixa sagitta V* vbod-

nutý šíp; = obr. *vestigia figit V* (vl. vtiskuje stopy, srov. *vestigia fixa C* vyryté stopy) kráčí (o těžké, váhavé chůzi) **b** metaf. *haec mea figite* (sc. *animo*) *dicta V* vryjte si do mysli; *si mihi non animo fixum sederet V* kdyby mi v mysli nezvratně netkvělo **3** spec. prorážeti, probodnouti, propíchnouti, prokláti: (básn.) *robora rostro figit O* klube; postřeliti, zastřeliti, zasáhnouti: *distantia f. O; fixisse puellas gestit Tb*; = metaf. *acri fixa dolore V* proniknuta; *eos figebat maledictis C* bodal je nadávkami.

**1. figulus, ī, m.** [*figo*] kdo zpracovává hlínu, zejm. hrnčič.

**2. Figulus**, římské příjmení [1. *figulus*] **1 C. Marcius** (v. t.) *Figulus 2 P. Nigidius Figulus*, učený přítel Ciceronův, literárně činný ve filosofii a gramatice; po pádu Pompejově poslán do vyhnanství, kde zemřel r. 44 př. n. l.

**figūra, ae, f.** [*figo*] utváření, útvar, tvar, podoba; obraz **1 a figurae animalium T** (t. j. hieroglyfy); *figuras retulit antiquas O* tvary, druhy; *fama est volitare figuras V* (sm. přízraky, duchové, εἰδωλα); postava **b** spec. sličná podoba, krása, sličnost **2** metaf. způsob; povaha.

**figūratiō, ōnis, f.** [*figuro*] utváření, útvar, podoba, obraz; představa.

**figūrātivē, adv.** [*figurativus* od *figuro*] obrazně.

**figūrō, āre, āvī, ātum** [*figura*] utvářeti, dávatí tvar, podobu; vytvářeti; obr. *os tenerum pueri poeta figurat H* zušlechťuje (četbou žáků byli básníci); = vúb. tvořiti: *inanes species animo f. Cr* vymýšleti si zbytečně strašáky.

**filia, ae, f.** (dat. a abl. pl. ve spojení s *filiis* (masc.) *filiabus*) [srov. *filius*] dcera (vl. i metaf.).

**filicātus, a, um** [*filix*] zdobený kapradím (t. j. ozdobami v podobě kapradích listů).

**filiola, ae, f.** [*filia*] dceruška, milá dcera; metaf. *duce filiolā Curionis C* za vedení slečinky Kurionovy (posměšně o zženštilém synu C. Scribonia Curiona).

**filiolus, ī, m.** [*filius*] synáček.

**filius, īī** (voc. *fili*), **m.** [z koř. \**dhē(i)*], srov. *fēlare* kojiti, *femina*, čes. dítě] syn

(vl. i metaf.): *filiī familiarum* (v. t.) *T* = synekd. *cum filios maerentes* (*aspiceret*) *T* děti (Britannika a Oktavii); = přisl. *Fortunae f. H* miláček Štěstěny, šťastný člověk; *terrae f. C* ledajaký (= neznámý) člověk.

**filix, icis, f. 1** kapraď, kapradí **2** (básn.) býlí; pýr, pýrka: *filicem invisam aratri V*; *neglectis urenda f. innascitur agris H*.

**filum, ī, n. 1** nit, nitka: *fila* (ak. výsledku) *ducere, deducere O* přísti (niti); = metaf. **a** vlákno: *fila croci O* (t. j. tři oranžové nitky blizny); struna: *fila sonantia O b* nit života, osudu (kterou předou Sudičky): *extrema Lauso Parcae fila legunt V* dopřádají nit života **c** obr. *omnia sunt hominum tenui pendentia filo O* všechny lidské věci visí na nitce (= jsou nejisté) **d** (je-li věc z tenkých či hrubých „nití“) ráz, způsob, sloh: *f. orationis tuae C*; *tenui deducta poemata filo H* (viz *deduco* II 2 c) **2** meton. **a** tkanice, stuha: *capite velato filo L* (vlněná páska, ovinutá kolem špičaté čepice kněžské, *apex*) **b** tkanina: *incepta fila relinquit O*.

**Fimbria**, římské příjmení, viz *Flavius*. **fimbriae, ārum, f.** [*fibra*] třáseň, třepení; obr. *cinnorum f. C* prstence kadeří.

**finus, ī, m. i finum, ī, n.** hnůj, mrva, trus; metaf. bláto, kal *V*.

**finalis, e** [*finis*] **1** mezní **2** koncový, konečný.

**finaliter** adv. [*finalis*] konečně; dokonce, úplně.

**findō, ere, fidī, fissum** štípati, rozštěpiti, tříštiti; rozrážeti, rozvírati: (básn.) *ubi findit canis arva V* pole vedrom pukají; *canicula findet statuas H* sochy vedrom popraskají; rozrývati, brázdit: *caelum findetur aratro O*; *f. sarculo agros H* zkopávají; básn. *findite rostris terram V* vrazte do země; (prolept.) *finditur in solidum cuneis via V* cesta do dřeva se otevře klínem; *viam f. O* raziti si cestu; = metaf. dělit: *dies mensem findit H*. Part. *fissum* j. subst. v. t.

**figō, ere, finxī, fictum** [srov. *τεῖχος*] lhnísti **1** dávatí hmotě tvar, utvářeti, vytvářeti, tvořiti, dělati, vyrá-

běti, stavěti: *corpora f. linguā V* vylízati těla (t. j. lízáním vytvářeti, podle starého lidového názoru); *lambendo mater in artus fingit O* údům tvaru dodává - spec. o výtvarných uměních: tvořiti, zobrazovati, vypodobňovati: *pingere aut f. C* malovati nebo tvořiti sochy; *Alexander a Lysippo fingi volebat C* rád dával tvořiti své sochy; *ficto in peius voltu H* s obličejem zpitvořeným; (obr. o spisov.) skládati: *orationem f. C 2* (básn.) hladiti: *manus fingebat O II* metaf. **1 a** tvořiti, působiti, připravovati; upravovati, pořádati, rovnati: *f. vultum O, crinem V; formas fingetur in omnes O* bude se měniti; *vitem f. V* šlechtiti; (*deus*) *os rabidum fingit V* (upravuje podle své vůle) = řídí; (s doplákem) dělati, činiti, stvořiti něčím: (*pecora*) *natura prona finxit S; Aeneadas meo nomen de nomine fingo V* jméno pro ně tvořím = jim dávám **b** vzdělávati, věsti, pěstovati: *fingit equum H* cvičí **2** tvořiti v myslí, mysliti (si), představovati si: *Plato triplicem finxit animum C; fingerent (sc. Alpes) altiores Pyrenaei iugis L* byť si je představovali vyšší než . . .; *finge datos (sc. tibi esse) currus O 3* spec. přetvářeti, předstíratí, strojití, líčiti; padělati, podvrhnouti; vymýšletí, smysliti, vyhlati, lháti: *vultum f. Cs* přetvařovati se; *se pavidum fingit V* staví se, dělá se; *deliberant, dum f. nesciunt T* přetvařovati se; *ne tantos mihi finge metus V* nenaháněj mi (klamně) tolik strachu. Part. *factus* význ. adj. v. t.

**finiēns, entis, m.** (sc. orbis) [*finio*] (vl. ohraničující kruh =) obzor.

**finiō, ire, ivi (ii), itum** [*finis*] **II** ohraničovati, omezovati, ohrazovati, býti hranicí, mezí: (básn.)  *nec riparum clausas (prolept.) margine finit aquas (torrens) O* nezadržuje vod mezi kraji břehů; *cavernas f. O* rozsedliny uzavřítí **2** metaf. omezovati **a** vymezovati, (přesně) určovati, vyměřovati, stanoviti: *ab hominum genere finitus est dies C; quinque dierum spatium finiebatur imperium L* trvání vlády bylo stanoveno na pět dní;  *finitum lege tempus L; mors est finita omnibus*

básn. u **C b** omezovati, klásti meze, držeti na uzdě: *f. libidinem muliebrem L; numerum liberorum f. T II* končiti, skončiti, ukončiti, dokončiti, zastavovati, staviti (vl. i metaf.) **1 f. sitim H, famem O zahnatí;  *finitis animum reddere amoribus H* ukončenému milování (t. j. jehož jsem se již odříkal) **2** spec. abs. **a** dokončiti (t. řeč), domluviti **b** dokonati, skonati (t. život, podle ob.  *vitam f.*); *Tiberius finivit T*; v témž význ.  *finiri* básn. u **C**;  *finitā Iuliorum domo T* po vymření rodu julského. Part.  *finiens* j. subst. v. t.**

**finis, is, m.** (ve význ. **II 2** často *f.*) **II 1** (ob. pl.) mez, hranice (mezní čára, kdežto  *terminus* mezní bod); kraj:  *vagantes per utrumque finem L* po obou stranách hranic; - metaf.  *exiguo fine discernere* (v. t.)  *H*;  *intra naturae fines viventi H* tomu, kdo žije v mezích přírody (t. j. přirozených potřeb); obr.  *certum voto pete finem H* omezení; ž. abl.  *fine* n.  *fini* význ. předložky až po:  *fine genu* (gen.)  *O* až po kolena **2** meton. ohraničené místo **a**  *finibus omnes prosiluere suis V* ze svých míst, stanovíšť; zejm. **b** končiny, krajina, kraj, území, země, říše:  *primos Eburonum fines adeunt Cs* nejbližší, pohraniční kraje; pozemky, dědina **II** konec, cíl **1** (místně)  *trans finem iaculo expedito H; Atlanteus* (v. t.)  *f. H*; ( *ora*)  *finem in acumine ponunt O* končí se v hroty **2** metaf. **a**  *finem facere*, básn.  *imponere, dare* (alci rei n. s gen. gerund.) učiniti konec, ukončiti, přestati;  *finem pugnandi facere Cs* dobojovati;  *finem capere* bráti konec, končiti se;  *ad eum finem* až tam, potud;  *quem ad finem* až kam, pokud; ukončení, dokončení, skončení, výsledek:  *P. Scipioni non temporis, sed rei gerendae fine prorogatum imperium est L* bylo prodlouženo ne do jisté doby, nýbrž až do ukončení války; - spec. eufem. konec = skonání, skon (= smrt) **b** krajnost, vrchol, dokonlost, ideál:  *fines bonorum malorumque C* nejvyšší dobro a zlo;  *reperiebantur, qui quem sperandi sibi, eundem bene dicendi finem proponerent C* v cíli svých nadějí (t. j. v tom, co jim bylo dosaži-

telno) viděli dokonalost řečnickou; *f. aequi iuris* T c cíl, účel: (*domūs*) *f. est usus* C; *quae f. standi* V k čemu tu státi (= stojím).

**finitě**, adv. [*finitus* od *finio*] omezeně, v mezích, mírně.

**finitimus** (nebo *finitumus*), *a, um* [*finis*; vl. tvar superlativní *fini-timus* jako *op-timus*, srov. *maritimus*] vl. nejbližší k hranici 1 pohraniční, pomezí, sousední, sousedící (*alci* s někým), okolní: *bellum finitimum* L (= *Mars* f. O) válka se sousedy, C za hranicemi (op. *domesticum*); subst. **finitimí**, *ōrum*, *m.* sousedé (o obcích a státech) 2 metaf. blízký, příbuzný, podobný: *aegritudiní f. est metus* C.

**finitor**, *ōris, m.* [*finio*] měřič, vy-měřovatel (= geometr).

**fiō**, *fiēri, factus sum* viz *facio*.

**firmāmen**, *inis, n.* [*firmo*] upevnění, podpěra O.

**firmāmentum**, *i, n.* [*firmo*] věc něco držící, upevňující, podpěra, opěra: *tigna, quae firmamento esse possint* Cs; = metaf. podpora, opora, „sloup“, posila, utvrzení: (*pars*), *quae multo plus firmamenti ac roboris habebat* C více podpory (vnější) a síly (vnitřní); *f. stabilitatis* C sm. záruka, podmínka.

**Firmānus** viz *Firmum*.

**firmātor**, *ōris, m.* [*firmo*] upevňovatel: *missus* (sc. est) *Drusus paci* (dat. účel. m. gen.) *f.* aby zajistil mír.

**firmē** a význ. shodné **firmiter**, adv. [*fir-mus*] pevně, silně; určitě, jistě; statečně, neohroženě.

**firmitās**, *ātis, f.* a shodné význ. **firmi-tūdō**, *inis, f.* [*fir-mus*] pevnost, tuhost, síla; trvanlivost, stálost 1 *f. materiae* Cs; *f. corporis* C N 2 metaf. *referendum* (sc. esse) *animum ad firmitudinem* T jest třeba zase se vzmužiti; statečnost, neohroženost, vytrvalost.

**firmiter** viz *firme*.

**firmitūdō** viz *firmitas*.

**firmō**, *āre, āvi, ātum* [*fir-mus*] 1 činiti pevným, silným, upevňovati, utužovati, zesilovati, posilňovati, utvrzovati, pevně dělati, tvořiti, zakládati (fysicky i duševně) a *basilicam* f. T opravit; *gradum* f. Cr pevně kráčet;

(básn.) *trunca pinus regit et vestigia firmat* V kmen smrkový kroky řídí a jistotu jim dává; *firmatus* pevný, silný, mohutný; *f. animi* S pevně rozhodnut, odhodlán (v myslí); *firmata aetas* C V dospělý věk; *convenire firmato vultu* T s pevným (= klidným) výrazem v tváři b spec. (vojen.) opevňovati; (mužstvem) silně obsaditi, chrániti: *vice-sima legio terga firmavit* T kryla záda = tvořila zadní voj; a zabezpečovati, zajišťovati: *Africam praesidio* f. L 2 metaf. a siliti, posilniti, vzmužiti, vzpružiti: *f. animum alcis* dodati někomu odvahy b činiti jistým, spolehlivým, zajišťovati (si): *civitates obsidibus firmat* Hirt obce si zajistí; *civium animos in se* f. L utvrditi náchylnost k sobě = zajistiti si oddanost c potvrzovati, stvrzovati, dokazovati, dosvědčovati, zaručovati, přiváděti k platnosti, zjišťovati: *crimen* f. T; (*opinio*) *omnium gentium firmata consensu* C stvrzené; *adsis et propius tua numina firmes* V přispěj a (z větší blízkosti) = mocněji přízeň svou dokaž; a tvrditi: *de comitiis vix quicquam* f. *ausim* T.

**Firmum**, *i, n.* [*fir-mus*, vl. adj., sc. *castellum*] přístavní město v území picenském, založené jako římská kolonie na zač. první války punské, nyn. Fermo; odt. adj. **Firmānus**, *a, um* firmský, z Firma; subst. **Firmāni**, *ōrum, m.* Firmané, obyvatelé Firma.

**firmus**, *a, um* [srov. *fretus*, φρό-voç] pevný, silný; tvrdý, tuhý; mohutný, mocný (o vlastnostech fyzických i duševních) 1 *firmissimus contra pericula et insidias* S velmi otužilý proti...; *firmior adversus fortuita* T lépe vyzbrojen proti...; (básn. s inf.) (*fundus*) *nec pascere* f. (sc. est) H nestačí k obživě 2 spec. a zdravý: *cum ea* (sc. *Tullia*) *satis firma sit* C b (o trvání) trvanlivý, stálý: *firmissima vina* V velmi trvalá vína; (*coniunx*) *non in nostro firma futura toro* O jíž nebylo souzeno dlouho se mnou (v manželství) žiti c statečný, neohrožený; stálý, vytrvalý, důsledný: *vir pro veritate firmissimus* Pn statečný bojovník za pravdu d jistý, bezpečný,

spolehlivý, věrný: (*cohortes*) *minime firmas ad dimicandum* Cs; *neque omni interpositā fide firmum esse posse* Cs při vši záruce nemůže býti ta věc jistá (= nemůže tu býti jistoty).

**fiscella**, *ae, f.* [demin. od *fiscina*] košík, košíček.

**fiscina**, *ae, f.* [*fiscus*] koš, košík.

**fiscus**, *ī, m.* [srov. *fidelia*] (pletený) koš; spec. **1** koš na peníze, s penězi, pokladnice, pokladna: *cum fisci inter signa veherentur* T **2** spec. **a** (za republiky) státní pokladna = *aerarium* (v. t.) **b** (za doby císařské) císařská pokladna soukromá, zřízená od Augusta, spravovaná od císařských prokurátorů; později (od doby Hadrianovy) se stala vlastní pokladnou státní: *in fiscum vertere, convertere* T zabaviti pro císařskou pokladnu, konfiskovati; *bona petita in fiscum* T jmění, které mělo připadnouti císařské pokladně.

**fissilis**, *e* [*findo*] štípatelný, štěpný: *fissile caput* Pt rozštípnutá.

**fissiō**, *ōnis, f.* [*findo*] štípaní: *f. glaebarum* C rozrývání.

**fissum**, *ī, n.* [*findo*] rozštěpení; spec. v mluvě harusp.: zářez, šterbina, rýha (oddělující jednotlivé laloky jaterní).

**fistūca** viz *festuca*.

**fistula**, *ae, f.* **1** píšťala, spec. pastýřská píšťala (složená z rourek postupně kratších a kratších), moldánky, varhánky (šalmaj, řec. σὺμφυγῆ): *dispar* (v. t.) *septenis f. cannis* O **2** metaf. o věcech píšťale podobných **a** roura (u vodovodu) **b** píšťel, stříl (trubicovitý vřed): *fistulae puris* N hnisovité píštěle.

**fitilla**, *ae, f.* [z *\*fictilla* od *figo*] obětní kaše (podle jin. výkl. obětní koláč).

<fitōnissa viz *pythonissa*.>

**fixus** viz *figo*.

**flābellum**, *ī, n.* [dem. od *flabrum*] nástroj, jímž vzduch uměle věje, dmýchadlo; **a** vějíř **b** k rozdmýchávání ohně; obr. *quasi flabello seditionis* C jakoby měchem rozdmýchávajícím vzpouru.

**flābilis**, *e* [*flo*] vl. co může vanouti; vzdušný.

**flābrum**, *ī, n.* (ob. pl. *flābra, ōrum*) *flo* vání, vanutí, dutí (větru): *boeae flabra* Pp; (konkr.) vánek, vítr.

**flacceō**, *ēre, —*, — [*flaccus*] vl. býti zvadlý, schlíplý; obr. býti ochablý: *Messala flaccet* C (= „už nikam nemůže“).

**flaccēscō**, *ere, —*, — [*flaccio*] vl. vadnouti, přenes. chabnouti: (obr.) *flaccescibat oratio* C ochabovala.

**flaccus**, *a, um* vl. zvadlý, spec. o uších schlíplý; odt. synekd. svislouchý, klepouchý C; odt. **Flaccus**, *ī, m.* římské příjmení (na př. *Q. Horatius Flaccus*).

**flagellō**, *āre, āvī, ātum* [*flagellum*] mrskati, bičovati; obr. *arca flagellat opes* M števe, pohání k běhu (peníze, aby mnoho vynesly) = dává do oběhu.

**flagellum**, *ī, n.* [demin. od *flagrum*] **1** dūtka, knuta: *sectus flagellis hic triumphalibus* (v. t.) H; bič, bičík **2** metaf. **a** řemen (u házečho kopt) V **b** mladá ratolest vinná (zv. šlahoun), sazenice: *neve flagella summa pete* V neber sazenic od vršku (révy) **c** chlapadlo (polypa) O.

**flāgitātiō**, *ōnis, f.* [*flagito*] dožadování, žadonění: *crebris populi flagitationibus* T na ustavičné prosby.

**flāgitātor**, *ōris, m.* [*flagito*] (usilovný) žadatel (*alcis rei* o něco): *ipse triumphī f. Romam venit* L dožadovat se triumfu; — spec. upomínač, upomínatel (o peníze); obr. C.

**flāgitiosē**, *adv.* [*flagitiosus*] hanebně, neřestně, ohavně, mrzce, ničemně; potupně.

**flāgitiosus**, *a, um* [*flagitium*] chlípný, vilný, nemravný, smilný; vůb. neřestný, hanebný, ohavný, mrzký, ničemný, nestoudný; potupný: *viro flagitiosissimum existumo* s inf. S za největší hanbu pro muže pokládám.

**flāgitium**, *ī, n.* [*flagito*] pův. (zlá, nečistá, smyslná) žádost, chtíč **1** chlípnost, vilnost; nemravnost; smilství: *postquam primi flagitii potitus est* T když se mu podařilo první smilstvo; odt. vůb. hanebnost, ohavnost, neřest, ničemnost, nestoudnost: *stupra et adulteria et omne tale f. C* **2** meton. **a** neřest, mrzký (hanebný, ohavný) čin: *flagitia Democriti* C hanebnosti (= opovržení hodné učení); — spec. vojen. o zbabělosti, zradě a p.: *militiae flagi-*



tia *T* vojenské zločiny **b** hanba, potupa, skvrna: *suum f. et publicum dedecus L* obava před vlastní hanbou; *flagitio additis damnum H*; *pro Plancina cum pudore et flagitio disseruit T* ostýchavě a s vědomím hanby **c** neřestný člověk, ohavník, padouch: *flagitorium atque facinorum* (v. t.) *circum se catervas habebat S*; *f. hominis Pt* ohavný člověk, darebák.

**flāgitō**, *āre, āvī, ātum* vyžadovati, požadovati, důtklivě (důrazně, úsilně) žádati, žadoniti (alqd ab alqo, alqm alqd něčeho od někoho, s ut n. ne, básn. s inf.), doléhati, naléhati (na někoho o něco, pro něco), vymáhati, dožadovati se, domáhati se (něčeho): *quae sint ea numina, flagitat V* doléhá (= důtklivě se táže); *clamore f. Pt* vyvolávat (něco ztraceného); - spec. (*hunc Galba*) *ut peculatorem flagitari iussit T* aby byl volán k zodpovídání.

**flagrāns**, *antis [flagro]* plápolající, planoucí, hořící; žhavý, horký **1 f. telum V** (= blesk); *flagrantis hora caniculae H* palčivé psí hvězdy **2** metaf. **a** zářivý, třpytící se, ohnivý, jiskrný **b** horoucí, plamenný, vroucí, vřelý; vášnivý, naruživý: *medio in flagrante tumultu V* uprostřed planoucí bouře; *flagrantissima flagitia T* divoká chlípnost.

**flagranter**, adv. [*flagrans*] horoucně, vře.

**flagrantia**, *ae, f. [flagrans]* žhavost, žár, ohnivost.

**flagrō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *flamma, fulgeo, φλέγω*] hořeti plamenem, plápolati, planouti, pláti, hořeti **1 flagrantem domum mare vidit O** uzřelo dům v plamenech; *quae (sc. arenae) ubi f. coeperunt Cr* když se rozžhaví; obr. *cum omnia bello flagrarent L* když všude planula válka; **2** metaf. **a** zářiti, třpytiti se, jiskřiti se **b** (o stavech duševních): *f. amore C, odio, irā L* hořeti, planouti; *flagrant vitio gentisque suoque O* hoří vášní; *f. studiis C* býti zanícen, rozohněn pro . . .; *flagrante etiam tum libertate T* pochodeň svobody ještě tehdy plála; *f. invidiā, infamiā C, rumore malo H* býti zachvácen (jako ohněm), stížen. Part. praes. *flagrans*, j. adj. v. t.

**flagrum**, *ī, n.* bič, důtky, knuta: *caesa flagro est Vestalis L* byla zmrskána.

**1. flāmen, inīs, m.** vykonavatel obětí určitému bohu, kněz určitého boha; byli 3 t. zv. *flamines maiores* (*f. Dialis, Martialis a Quirinalis*) a 12 *flamines minores*; voleni byli od nejvyššího pontifika, jemuž byli jako jiní členové t. zv. *collegium pontificum* podřízeni; postavení tří vyšších flaminů bylo velmi důstojné, ale osobně byli podrobni mnohým předpisům obrádním, zvl. nejvyšší z nich *f. Dialis*, který i se svou manželkou (*flāminica, ae, f.*) byl stále a zcela zasvěcen službě božstvu. Kult jednotlivých zbožných císařů (počínaje C. Juliem Caesarem) měli na starosti t. zv. *flamines Divorum*.

**2. flāmen, inīs, n.** [*flo*] vání, vanutí, foukání, dutí: (básn.) *flamina tibiae H* zvuky, tóny píšťaly; meton. vánek, vítr: *ramis sine flamine motis O* v bezvětrí.

**flāminica** viz 1. *flamen*.

**Flāminius, ī, m.** římské příjmení, viz *Quinctius*.

**flāminium, ī, n.** [subst. adj. *flaminus* od *flamen*] úřad (hodnost, důstojnost) *flamina*.

**Flāminius**, jméno plebejského rodu v Římě; zejm. **1 C. Flaminius**, jako tribun lidu provedl přes odpor senátu zákon agrární; praetorem na Sicílii r. 227 př. n. l. získal si oblibu; jako konsul porazil r. 223 Gally nad Addou; jako censor r. 220 založil silnici z Říma do Arimina (*via Flaminia*) a circus (v. t.) zvaný *Flaminus*; padl jako velitel v pověstné bitvě s Hannibalem u Trasimenského jezera r. 217 př. n. l.; často vystupoval proti optimátům a senátu **2 C. Flaminius** (syn předešl.) bojoval se zdarem v Hispanii a jako konsul zvítězil r. 187 nad Ligury; r. 181 byl činný při zakládání osady Aquileje **3 C. Flaminius**, praetor r. 66 př. n. l. s Cicero-nem **4 C. Flaminius**, přívrženec Katilinův *S.* Adj. **Flāminius, a, um** Flaminijský, Flaminiov: *prata Flaminia L* (záp. od kapitolského hradu; tam byl později *circus* (v. t.) *F.*); *via Flaminia* viz svrchu 1.

**flamma**, *ae, f.* [srov. *flagro*] plamen, plápol, (planoucí) oheň **1 a flammam comprehendere, concipere** vzplánouti, vzejmouti se; *alere flammam* *T* (s podm. látky) hořeti plamenem; *flamma ferroque* *L* ohněm a mečem; (přísl. o věci nemožné) *prius unda flammis* (sc. *misceatur*) básn. u *C*; *unda dabit flammis* *O* (= z vody vyšlehne plamen); *flamma extrema meorum* *V* pohřební plameny mých přátel (zde = hořící Troja); *flammā (modum ponere iam-bis)* *H* (sm. = spálením) **b a** synekd. pochodeň: *flammam ipsa tenebat* *V*; požár *β* spec. blesk *γ* meton. žár, vedro, úpal: *mixta cum frigore* *f. O*; *f. gulae* *O* palčivost **2** metaf. **a** lesk, (ohnivá) záře, světlo: (*cui*) *stant lumina flammā* *V* v očích svítí ohně; *rubra suffusus lumina flammā* *O*; (básn.) *polo fixae flammae* *O* (= hvězdy) **b** sm. žár, ohnivost, vášeň: (zejm. o lásce) *amoris* *f. C*; *sic deus in flammis abiit* *O* přešel v plameny = vzplanul; *incidit in flammis* *M* vzplanula žářem; *digne puer meliore flamma* *H* lásky (meton. = milenky); (vůb.) *vis et quasi* *f. oratoris* *C* „oheň“ **c** požár, zkáza, zhouba (o válce, vzpouře a p.).

**flammeus**, *a, um* [*flamma*] plamenový, ohnivý; odt. subst. **flammeum**, *ī, n.* svatební závoj (barvy červené do žluta).

**flammifer**, *era, erum* [*flamma a fero*] plamenonosný, plamenný, ohnivý: *hinnitus flammiferi* *O* soptící plameny.

**flammivomus**, *a, um* [*flamma a vomo*] chrličící oheň.

**flammō**, *āre, āvī, ātum* [*flamma*] **1** planouti, pláti, hořeti: (obr.) *flammantia lumina* *V* ohnivě, plamenné oči **2** trans. roznítiti (v plamen), zapáliti; spáliti, upáliti; *flammatus* ohnivý, žhavý: *flammato fulminis ictu* básn. u *C*; - metaf. *flammato corde* *V* v planoucím srdci.

**flāmōnium**, *ī, n.* [z \**flamimonium* od *flamen*] význ. = *flaminium*.

**flātus**, *ūs, m.* [*flo*] **1** foukání, vání, vanutí, dutí **a** (obr. z plavby) *prospero flatu (fortunae) utimur* *C* = štěstí nám je příznivo; vánek, vítr; vánice **b** spec. *a* dech, supání: *umescunt spumis fla-*

*tuque sequentum* *V* horkým dechem *β* (*tibia*) *nondum complere sedilia flatu* *H* ještě nenaplňovala svými zvuky hlediště (op. k *adspirare*) **2** metaf. nadutost, pýcha, hrdost: *flatus remittere* *V* odložití pýchu.

**flāvēns**, *entis* [vl. part. praes. od *flaveo*; srov. *flavus*] žlutající se, žlutý, žltavý: *flaventia culta* *V* (t. pole se zralým obilím); - spec. o vlasech: rusý, plavý, světlý (= *ξανθός*).

**flāvēscō**, *ere, —, —* [inchoat. od *flaveo*, srov. *flavens*] žloutnouti, žlutati se: *flavescet campus aristā* *V* bude se žlutati klasem; *f. pennis* *O* pokrývati se žlutým přím.

**Flāvīnius**, *a, um* [*Flavina, ae, f.* město v Etrurii] flavinský.

**Flāvius**, jméno římského rodu, původem sabinského; zejm. **1 M. Flavius**, tribun lidu r. 328 a 323 př. n. l. **2 Cn. Flavius**, bývalý sekretář Appia Klauudia Caeka, složil právnické dílo (zv. *ius Flavianum*) o formální stránce vedení při a učinil jako kurulský aedil r. 304 př. n. l. přístupným seznam soudních dní (*dies fasti*, v. t. 2 a) **3 C. Flavius Fimbria** dosáhl jako *homo novus* až konsulátu r. 104 př. n. l.; byl obžalován z vydírání v provincii, ale osvobozen; řečník **4 C. Flavius Fimbria**, přívrženec Mariův a Cinnův, jako legát zavraždil v Asii svého velitele L. Valeria Flakka, přemohl několikrát Mithridata, ale před Sullou musel prchnouti, když i jeho vojsko přešlo k Sullovi, a sám se dal usmrtiti r. 84 př. n. l. **5 L. Flavius**, tribun lidu r. 60 př. n. l., praetor r. 59, přítel Ciceronův **6** Za doby císařské **a** rod Vespasianův *a T. Flavius Vespasianus*, římský císař (ob. *Vespasianus*) r. 69 až 79 n. l. *β Titus Flavius Vespasianus* (syn předešl.), římský císař (ob. *Titus*) r. 79 až 81 n. l. *γ T. Flavius Domitianus* (bratr předešl.), římský císař (ob. *Domitianus*) r. 81—96 n. l. **b** rod Konstantiův *a Flavius Valerius Constantius* (v. t.) (*Chlorus*) *β Flavius Valerius Constantinus* (v. t.) *γ Flavius Claudius Iulianus* (v. t.). - Adj. **Flāvius** n. **Flāvianus**, *a, um* flavijský, Flaviův: *Flavia*

*domus T* rod (sm. dynastie) Flaviů (t. j. *Vespasianus*, *Titus* a *Domitianus*); *Flavianae partes T* (= strana *Vespasianova*).

**flāvus, a, um** [snad srov. *fel*, čes. „žlutý“] žlutý, žlutavý; zlatožlutý, zlatý: *dea flava O* = *Ceres* (od barvy zralých klasů); červenožlutý, (oranžový); spec. o vlasech: rusý, plavý, světlý (= ζαυδός). *Flavus* bývá též vlastním jménem.

**flēbilis, e** [*fleo*] plačtivý; žalostný, truchlivý **1** vzbuzující pláč, hodný oplakávání, hodný politování: *f. et egens nobilium turba T*; (básn.) *multis ille bonis f. occidit H* oplakáván od...; dojemný, smutný: *f. pompa O 2* básn. plačící, slzíci: *f. sponsa H*; = metaf. *flebiles modi H* (vl. žalozpěvy =) žalostné nářky.

**flēbiliter, adv.** [*flebilis*] plačtivě, plačky, s pláčem; žalostně.

**flētō, ere, exī, exum** ohýbati, zahýbati, skláněti, krotíti, křivíti **1 f.** *artus L* hýbati údy; *flexus genu* (ak. vztahu) *T* pokleknuv; *f. cornua O, arcum V* napínati luk; *aeris* (gen. qual.) *cornua flexi O* rohy ze zakřiveného kovu (= zakřivené); *f. crates* (v. t.) *V*; *flexum mare T* moře zahnuté (do pevniny) = mořský záliv; (básn. prolept.) *flector in anguem O* měním se v (křivolakého) hada; (o hadu) *flectit sinus* (ak. vnitř.) *O* vine se v oblouky **II** metaf. **1** (o směru) zatáčeti, otáčeti, obracet, uhýbati, namířiti, zamířiti: *viam (iter) f. L* změnití směr cesty, dáti se jinou cestou, s cesty vybočiti, uchýliti se; *flecte viam velis V* změň směr plachtám, dej plavbě jiný směr; *ad puerilem vagitum cursum f. L* uhnouti se v běhu po pláči; *f. carpentum L* zahýbati s vozem; *f. promunturiam C* obeplouti; = přenes. *oblata casu f. ad consilium L* věcí nahodilých použití pro své účely; (*versibus*) *qui in Tiberium flecterentur T* byly vztahovány na Tiberia; = pas. *flecti* význ. med. = intrans. *flectere* obracet se, ubírat se, (vojen.) táhnouti: *flectit in Picenum L* obrátí se, zaměří; *a veneratione Augusti orsus flectit ad . . . T* obrátil se, přešel k...; (obr.) *flexo in vesperam die T* když se

den nachýlil k večeru; = spec. obracet jinam, odvracet: *nisi di fata ipsa flexissent C* neodvrátí-li hrozičeho osudu **2** váb. řídit: *f. equum H*; *f. habenas O*; *f. imperiis H* (viz *durus II 2 a*) **3** (v smýšlení) **a** ohýbati n. obracet v jinou stranu, uchylovati, měniti (smýšlení): *f. alqm ad alqd* pohnouti, nakloniti, přemluvit k něčemu; *se ad foedera f. V* přikloniti se; *f. alqm ab re* odvrátiti, odvésti od něčeho;  *nihil flexerunt animos, quin L* nedali se od toho odvrátiti, aby ne...; *oratione f. C* přemlouvati **b** spec. přivesti k mírnosti, povolnosti, pohnouti, zmírniti, obměkčiti, oblomiti, přivesti k povolnosti, dojímati: *uti ingenium avorsum flecterent S* aby oblomili mysl ještě se vzpírající; *flecti precibus aut donis L* dáti se pohnouti; (brachylog.) *ut flexerat vultum aut induraverat Otho T* (podle toho) jak se ukázala na tváři *Othonově* povolnost nebo nedůstupnost; (s ak. věci) *sicut Augustus quaedam ad praesentem usum flexisset T* změnil, zmírnil dle požadavků přítomné doby.

**flēō, ēre, ēvī, ētum** (perf. synkop. *flēsse* = *flēvisse*, *flēsti*, *flēmus Pp* = *flēvimus*, *flērunt* a p.) plakati: part. praes. *flens*, *flentes* s pláčem, plačky; *f. de re* plakati o něco, pro něco, nad něčím; básn. a pozd. *f. alqm* oplakávati; = metaf. *qui me comorūt, flebit H* spláče (t. j. se zlou se potáže); básn. *cava testudine flevit amorem H* vyzpíval bol lásky (na lyru).

**flētus, ūs, m.** [*fleo*] pláč, nářek: *magno fletu* (abl. zpūs.) *Cs* s velkým pláčem; *longas in fletum ducere* (v. t. I 1 b β) *voces V*; meton. slzy.

**Flēvum, ī, n.** (*castellum*) *T* tvrž v území Frisiů na ostrově téhož jména (nyn. *Vlieland*), nazvaná od výtoku (nyn. průliv *Vlietstroom*) jezer, z nichž povstalo moře *Zuiderské* (staré *Flevo lacus*).

**flexanimus, a, um** [*flecto* a *animus*] básn. u *C 1* dojatý (v srdci) **2** dojemný.

**flexibilis, e** [*flecto*] ohebný, pružný, poddajný **1** (*materia*) *f. et commutabilis C*; (obr. o tónech) (*vocis genus*) *flexibile C* poddajný, měkký; *ingenium f. Pn* ohebný, pružný **2** metaf. **a** po-

volný, ústupný: *f. ad bonitatem C* smířlivý **b** nepevný, nestálý, vrtkavý: *quid... tam flexibile, tam devium C.*

**flexilis**, *e* [*flecto*] ohebný, pružný.

**flexiloquus**, *a, um* [*flecto a loquor*] zkrouceně mluvící: *oracula flexiloqua C* sm. = neurčité.

**flexiō**, *ōnis*, *f.* [*flecto*] ohýbání; - metaf. spec. **1** ohýbání hlasu, rozmanitost, modulace **2** (o cestě) záhyb, zacházka, oklika: (obr.) *quae devitacula flexionesque quaesisti? C* (sm. = výmluvy).

**flexipēs**, *pedis* [*flecto a pes*] křivonohý: (obr.) *flexipedes hederae O.*

**flexuōsus**, *a, um* [*flexus*] křivolaký.

**flexus**, *ūs, m.* [*flecto*] ohnutí, ohebný, záhyb, záhybka, zahnutí, zakřivení; zátočka, zatáčka; (u řeky) zátočina **1** *in rectum aut uno flexu dextros (equos) agunt T* jednoduchým zatáčením = v jednoduchém kruhu; (básn.) *pati flexus O* nabývati ohebnosti **2** spec. **a** (u cesty) odbočka, oklika: *flexu Armeniam petunt T* **b** záhybka na závoděšti, označená metou; odt. metaf. *aetatis f. C* vl. obrat v životě = sklonek života, práh stáří; *flexu autumnii T* na sklunku podzimu.

**fictus**, *ūs, m.* [*fligo*] narážení, náraz *V* var. *afflictus*.

**fligō**, *ere, (flīxi, flīctum)* udeřiti (simplex velmi zř.).

**flō**, *āre, āvi, ātum* foukati, vanouti, váti, douti **1** *scintillam flando accendere L* rozdmýchati **2** spec. **a** (básn.) *tibia flatur O* (vl. jest do ní foukáno =) zní; odt. intrans. *tibia flabit O* bude zníti; trans. *classica flare Pp* vl. troubiti vojenská znamení **b** dmýchati do ohně, v němž se taví kovy, odt. taviti: *f. pecuniam* (ak. výsledku) *C* raziti peníze.

**floccus**, *ī, m.* vločka, chumáč, pýří, chmýří; metaf. nepatrná věc, ve spojení *alqd flocci* (gen. pret.) *non facio* necením, nevážím si toho ani za mák, za babku, za zblo.

**Flōra**, *ae, f.* [*florus*] stará italská bohyně květů, jara a mládí, uctívaná později pod vlivem řeckým bujnými slavnostmi a hrami, zv. **Flōrālia**, *um, n.* (sc. *sacra*), 28. dubna (od konce repu-

bliky trvala *F.* 6 dní); její chrám (zal. r. 238 př. n. l.) byl na Aventinu blízko Velikého cirku. Adj. **Flōrālis**, *e* Flořin.

**flōrēns**, *entis* [*floreo*] květoucí, květný; - metaf. **a** svěží, čerstvý: *f. aetas* kvetoucí mládí, květ mládí, jaro života; *florentissima aetas L* mládí v nejkrásnějším rozkvětu **b** šťastný, mocný, silný, slavný; skvoucí, skvělý, zářící; slynoucí, vynikající (rě něčím): *florentissima Samnium castra C* skvěle zařízený tábor; *Asiae florentis imago O* šťastné Asie (úrodou a bohatstvím); *rerum Romanarum florentissimus auctor T* vynikající dějepisec římský; *homo f. aetate, opibus, honoribus... C* člověk v nejlepší věku, vynikající jménem, ...

**Flōrentia**, *ae, f.* město v sev. Etrurii nad řekou Arnem, nyn. Florencie (Firenze). Odt. **Flōrentinī**, *ōrum, m.* Florentiané, obyvatelé Florencie.

<**flōrēnus**, *ī, m.* [*flor*] zlatník, zlatý (mince).>

**flōreō**, *ēre, uī, —* [*flor*] kvéstí (kvísti) **1** obr. *iuvenum ritu florent (verba) H*; (o víně) *vina in cellis florent O* víno vna (t. j. při kvašení usazuje se na něm pěna, zv. *flor n. nebula*); *florentes aere catervae V* skvící se **2** metaf. býti v květu, v rozkvětu, na vrcholu, na výsluní (moci, slávy, štěstí), býti šťasten, mocný, slavný, silný; zářiti, skvíti se; slynouti, vynikati, vyznamenávati se (rě něčím): *qui in ipsa senectute praeter ceteros florisset C* nade všechny ostatní (= jako málokdo) byl šťasten; (*me*) *studiis florentem ignobilis otī V* když práce neslavné prázdně (t. j. básnická činnost) byly mou chloubou; *florentem Soranum T* když byl na vrcholu štěstí (op. *labantem*); *Tiberii Gaique res florentibus ipsis falsae* (v. i t.) *compositae sunt T* za jejich vlády, dokud vládlí. Part. *florēns* jako adj. v. t.

**flōrēscō**, *ere, —, —* [*floreo*] rozkvětati, rozvíjeti se; - metaf. vzkvétatí, vzmáhati se, růsti: *tua lenitas animi florescet cotidie magis C* tvá mírnost bude zářiti den co den více; *hoc florescente Crassus est mortuus C* (sm. když nabýval slávy).

**flōreus**, *a, um* [*flos*] květinový, z květin; květů: *per florea rura V* po květinatých nivách.

**flōridulus**, *a, um* [demin. od *floridus*] kvetoucí.

**flōridus**, *a, um* [*floreo*] kvetoucí, rozkvétající; květný, květnatý: (hendiad.) *florida et varia C* pestrou směs květů; - (obr.) (*Galatea floridior pratis O* krásněji kvetoucí (sm. krásnější); spec. v řečn. (*Demetrius est floridior quam Hyperides C* květnatější (o ozdobném slohu).

**flōrilegus**, *a, um* [*flos* a *lego*] květy sbírající: *florilegae apes O* sběratelky květů.

**flōrus**, *a, um* [srov. *flavus*] (arch.) světlý, plavý: *floros crines V*. Vlastní jm. **Flōrus**, zejm. *Iulius Florus*, přítel Horatiův (jemu jsou psány dva z Horatiových Listů, I 3 a II 2), člen družiny Tiberiovy, básník, právník a řečník na soudě.

**flōs**, *flōris*, *m.* květina, květ, kvítí: *f. agri Vt* polní květina - **1** (obr.) *tum mihi prima genas vestibat flore iuventas V* pyším, chmýřím (srov. u Homéra εὐανθής λαχνη); květ = práškovitý povlak v kovové nádobě: *f. qui adhaerescit aereis cortinis Pn-h 2* metaf. o nejlepší části celku **a** (o trvání v čase) nejlepší doba, rozkvět, vrchol: *f. aetatis C* květ, jaro života, kvetoucí mládí; *per quos (sc. sucos) senectus in florem redeat O* znova by rozkvetlo; *in ipso Graeciae flore C* **b** výkvět, koruna, chloubka: *f. totius Italiae C* **c** (spec. v řečn.) okrasa, ozdoba: *f. eloquentiae C* (zejm. tropy a figury) **d** lesk: *micans f. Ap.*

**flōsculus**, *ī, m.* [demin. od *flos*] kvítek; metaf. ozdoba, ozdůbka, okrasa (řečnická), „floskule“: *ut omnes undique flosculos carpam atque delibem (v. t.) C.*

**fluctivagus**, *a, um* [*fluctus*, a *vagor*] **1** pas. vlnami zmítaný **2** akt. vlny pohánějící.

**fluctuātiō**, *ōnis*, *f.* [*fluctuo*] vlnění; metaf. *f. animorum L* kolísání, nerozhodnost.

**fluctuō**, *āre, āvī, ātum* (pozď., zejm. metaf. **fluctuor, ārī, ātus sum**) [*fluctus*]

**1** vlniti se: *mare fluctuat Pt*; obr. *late fluctuat omnis aere renidenti tellus V* země se vlní blýskavým kovem (t. j. zbraněmi); *turba fluctuans T* **2** na vlnách se houpati, (vlnami) býti zmítán, bouřiti se: *quadriremem fluctuantem reliquerat C* zanechal na vlnách; - metaf. *magno irarum fluctuat aestu V* velikou bouří hněvu jest zmítána; kolísati se, býti nerozhodnut, váhati: *fluctuatus animo fuerat s nepř. ot. L*; *fluctuans acies L* kolísající se, nerozhodný.

**fluctus**, *ūs, m.* [*fluo*] proudění, vlnění; vlnobití; vlna; peřej, příboj **1** *fluctus commovere C* čeřití, vlniti vodu; *ad fluctum declamare C* za vlnobití, za hukotu vln; synekď. vlny = moře: *fluctus Sicani V* **2** obr. *Massilia barbariae fluctibus alluitur C* vlnami cizoty; *rerum fluctibus in mediis H* uprostřed vln všedního života; metaf. příval, bouře: *irarum f. V*; *fluctibus rei publicae C*; *committere se civilibus fluctibus N* pustiti se do proudů veřejného života.

**fluēns**, *entis* [*fluo*] vl. tekoucí **1** zmáčený: *erant illi fluentes buccae C* vlhké, mokré (t. mastmi) **2** metaf. **a** o řeci **a** (klidně, bez závady) plynoucí, plynutý **β** jednotvárný **b** rozplynulý, rozplizlý, malátný, chabý: *fluentia membra Cr.*

**fluentisonus**, *a, um* [*fluo* a *sono*] jen *fluentisono litore Ct* na šumném břehu.

**fluentum**, *ī, n.* (ob. pl.) [*fluo*] tok, proud: *Xanthi fluenta V* (= ποταμὸς u Homéra); tekutina, mok.

**fluidus**, *a, um* [*fluo*] **1** plynoucí, tekoucí, tekutý; zmáčený něčím: *fluidos humano sanguine rictus O* zbrocené; básn. význ. příčin.: *quaecumque fluido calore corpora tabescunt O* (vše) rozpouštějícím, rozkladným **2** rozplynulý, rozplizlý, malátný, chabý: *fluida corpora L.* - <volně tekoucí, plynutý>.

<fluitātiō, ōnis, f. [*fluito*] zmítání, kolísání.>

**fluitō**, *āre, āvī, ātum* [*fluo*] plynouti **1** téci, řinouti se; - obr. **a** splývati, vláti, poletovati: *vela fluitantia O* **b** rozplývati se, rozpadávati se: *fluitans testudo T* rozviklaný **2** plouti, kolébat se (na vodě): *fluitantem*

*alveum L; fluitantia transtra V; - zmítati se, býti zmítán a in hanc rei publicae navem fluitantem in alto tempestatibus C* zmítanou; obr. *caecā fluitantia sorte H* věci zmítané náhodou **b** metaf. klátiti se, kolísati se: *ne fluitem dubiae spe pendulus horae H; fides fluitasse creditur T* počala se viklati.

**flūmen, inis, n.** [*fluo*] **1 a** tok, proud: *secundo flumine* po proudu, po vodě; *adverso flumine* proti proudu, proti vodě; *manare suo flumine L* svým přirozeným tokem; *te precor, haec arma propitio flumine accipias L* aby milostivě přijal tuto zbraň tvůj proud; básn. *in Hiberno flumine O* = v okeánu; - obr. spec. proud slz (potu, krve) **b** meton. řeka (básn. i pl.); vúb. vodstvo, vody: *hos omnes flumina continebant Cs; person. o božstvu řeky: fluminis Elei amores O; (básn.) voda: Tantalus fugientia captat flumina H* **2** metaf. proud, příval; plnost: *f. inanium verborum C; ingenii flumina O* viz *curro 2 a*.

**Flūmentāna porta** Říční brána (v hradbách Serviových, vedoucí k Tiberu) *L*.

**flūmineus, a, um** [*flumen*] říční; *flumineae volucres O* (= labuti).

**fluō, ere, flūxī, (fluctum a fluxum)** [srov. φλώω a čes. blítí] plynouti, téci; řinouti se, prouditi **1 a** (obr.) *cuncta fluunt O* (= všechno jest v pohybu, πάντα ῥεῖ, učení Herakleitovo); býti tekutý: *nix fluit O* taje; *fluit ignibus aurum O* roztéká se, rozpouští se **b s** abl. látky: *fluvius sanguine fluxit C; odt. (záměnou podmětu) téci, přetékat, oplývati něčím, plovati, koupati se, topiti se v něčem, býti zmáčen: ille cruore fluens O* krví zbrocen; (zeugm.) *fluunt sudore et lassitudine membra L* zmožené údy potem se slévají; *madida fluens in ueste Menoetes V* promočen jsa v prosáklém šatě; (abs.) *Argitis (vitis), cui non certaverit ulla tantum f. (inf. vztah.) V* (o révě) tak hojným tokem (= vydatností) **2** metaf. **a** splývati, poletovat, vláti, vléci se: *nodo sinus collecta fluentes V* (viz *1. colligo*); *ramos compece fluentes V* bujně; *ad terram fluens V* k zemi klesaje; *blanditiae*

(nom.) *fluant per mea colla rosae* (gen. determ.) *Pp* lichotné růže nechť splývají **b** valiti se, hrnouti se, prouditi; hnáti se: (*Praenestinus*) *salso multoque fluenti regerit convicia H* jeho slavnému a hojnému přívalu (t. nadávek) oplácí nadávky; *clades in patriam fluxit H; cuncta in Mithridatem fluxere T* všechno přešlo na —, dostalo se Mithridatovi **c** plynouti odněkud, vyplývati: *ab isto capite f. necesse est rationem bonorum et malorum C; plynouti někam, směřovati, schylovati se d rozplývati se, roztékati se **a sm.** šířiti se **β** rozplizovati se, rozpadávati se, mizeti, pomíjeti; malátněti, chabnouti, slábnouti: *fluent arma de manibus C* vyklouznou; *cum f. lassitudine vires sentirent L* že sil ubývá **e** vúb. plynouti (o řeci, básni, čase a p.); dítí se, dařiti se, prospívati: *in rebus ad voluntatem nostram fluentibus C; nec praesentia prospere fluebant T*. Part. *fluens* j. adj. v. t.*

**fluviālis, e** [*fluvius*] říční.

**fluviātilis, e** [*fluvius*] říční: *fluviatiles testudines C, naves L*.

**fluvius, iī, m.** [*fluo*] tok, proud: (jen básn.) *fluvio cum secundo deflueret V* po proudu; tekoucí voda; odt. (básn.) vúb. voda: *fluvios praebere recentes V; ob. meton. řeka; person. bůh řeky*.

**1. fluxus, ūs, m.** [*fluo*] tečení, tok, proud.

**2. fluxus, a, um** [*fluo*] **1** rozplynulý, rozteklý; metaf. **a** vlnající, poletující: *crine fluxo T; volný: fluxa habena L* **b** rozběhlý, těkající: *noctui diuque fluxi T* toulající se, rozpustili **c** rozplizlý, rozpadlý: *neglecta aut aevo fluxa murorum T* rozpadlé části hradeb; rozviklaný, sešlý, chatrný: *fluxa arma T; chabý, malátný: fluxa corpora T* **2** plující; zmítaný; - metaf. **a** klátící se, kolísavý, nejistý, vratký: *animi aetate fluxi S* duše v tom věku nepevné; *fluxa fides S* nespolehlivost, věrolomnost **b** nestálý, pomíjející.

**fōcāle, is, n.** [m. \**faucāle* od *fauces*] nákrčník, šátek na krk (ježž nosili lidé nemocní a choulostiví).

⟨focālis, e [focus] ohniskový (t. t. optický).⟩

**focilō, āre, āvī, ātum** [focus] zahříváním vzkřísiti; vūb. *focilata* Pn když byla přivedena k sobě.

**foculus, ī, m.** [demin. od focus] ohniště, pánev (k rozdělávání ohně), uhelník (spec. obětní) C L.

**focus, ī, m.** 1 a krb, pec, ohniště (v atriu); = meton. (jako symbol rodiny i ve sm. náboženském) *focis patriis disque penatibus praecipitem exturbat* C; (ob. pl.) rodina, dům: *agellum habitatum quinque focis* H; *arae* (v. t.) *et foci* b (přenosná) kamínka, kamna (k oteplování pokojů a ohřívání jídel); pánev (k rozdělávání ohně), uhelník; spec. obětní pánev, zápalný oltář (zejm. k pálení kadidla) C metaf. vūb. oltář: *dis tribus ille focos de caespite ponit* O 2 meton. oheň: *exhibuit vivos carbasus alba focos* Pp 3 (básn.) žároviště, hranice: *ossa ruebant focis* V; hrob, mohyla: *adde preces positis focis* O 4 maják: *erat arce f. summa* O. = ⟨t. t. optický ohnisko⟩.

**fodicō, āre, āvī, ātum** [fodio] bodati; strkati, šťouchati (alqd něco do něčeho): *f. latus* H; = metaf. *fodicantibus iis rebus, quas malas esse opinemur* C (= když nás trápí).

**fodiō, ere, fōdī, fossum** [srov. čes. bodati] 1 bodati, píchati (alqd něco, do něčeho), probodávati, prokláti: *elephantos aversos* f. L bodati zezadu; = metaf. *pungit dolor, vel fodiat sane* C nebo třeba i rýpe 2 kopati, rýpati (s ak. vněj. i výsled.); okopávati, překopávati; vykopávati: *fossam* f. L; *argentum* f. L; *f. cubilia* V vyrýti si; *nivem* f. L odkopávati; *murum* f. O podkopávati; *Aonias ungula fodit aquas* O kopyto vyrazí ze země aonský pramen (t. Hipokrene); *quaeque lacu duro non fodiuntur aquae* (sc. mihi sentiuntur) O (vidím), jak na zamrzlém jezeře už nevysekávají ledu.

**foedē, adv.** [foedus] šeredně, ošklivě, ohyzdně, hnusně, ohavně; hanebně, mrzce, sprostě; hrozně: *diem tam f. actum* L zle.

**foederātus, a, um** [foedus] smlouvou spojený, spolčený, spojenecký: *civi-*

*tates foederatae* (obce se samosprávou, bez občanského práva římského — náležely mezi *peregrini*, — jejichž poměr ke státu římskému byl upraven zvláštní smlouvou, *foedus*); subst. *foederati* C spojenci.

⟨**foedidus, a, um** [foedus] ošklivý, odporný; sprostý.⟩

**foedifragus, a, um** [foedus a frango] rušící smlouvy, věrolomný: *Poeni foedifragi* C.

**foeditās, ātis, f.** [foedus] ošklivost, škaredost, ohyzdnost, hnusnost, odpornost, ohavnost (ve sm. estetickém i mravním); hanebnost, potupnost, mrzkost, sprostota; krutost, hrůza: *bestiae odoris intolerabili foeditate depelunt* C nesnesitelně odporným zápachem; *Alpium* f. L hrůza Alp (t. j. co hrozného zažili v Alpách); *f. supplicii* L potupný trest.

**foedō, āre, āvī, ātum** [foedus] hyzditi, zohaviti, znetvořiti, zmrzačiti, poskvřniti, potřásniti, špinit (ve sm. estetickém i mravním); hanobiti, zneuctíti, znesvětiti; kaziti, porušovati; trýzniti: (*luna*) *lumen foedavit* Cr měsíc zkalil své světlo; (*reportant*) *foedati ora Galaesi* V = Galaesa zohaveného v obličej; *ferro* f. *alqm., alqd.* V posekati někoho, rozbít něco; *gaudium clade foedatum est* L byla zkažena; *me perenni foedat miseria* básn. u C trýzní.

1. **foedus, a, um** šeredný, ošklivý, škaredý, ohyzdný, hnusný, odporný, ohavný (ve sm. estetickém i mravním); hanebný, mrzký, sprostý; hrozný; krutý (*alci* někomu, pro někoho; *rē* něčím, pro něco): *tergum foedum vestigiis verberum* L zohavený; *foeda simulacra fumo* H (t. j. po požárech); *terra paludibus foeda (est)* T má škaredé bažiny; *dea foeda* V hrozná (= *Fama*); též se supin. na -u: *cetera visu quam dictu foediora* L ostatní věci pro pohled (= ve skutečnosti) strašnější, než lze vypovědět.

2. **foedus, eris, n.** [z \**foidos*, srov. *fīdus* z \**feidos, fides*] 1 smlouva, úmluva (mezi státy i jednotlivci): *f. facere, icere, ferire, pangere (cum alqo)* učiniti smlouvu; *ex foedere* dle smlouvy (op. *contra* f. *licet* per f. *feri* L podle smlou-

vy je přípustno, dovoleno; *datum id foederi antiquo T* bylo to povoleno vzhledem ke staré smlouvě; *foedera aequare* (v. t.) *H*; *concipe* (v. t. l b) *f. V 2* metaf. spolčení, spolek; svazek: *scelerum f. C*; *f. coniugiale O*; (básn.) *metuens alterius viri certo foedere* (abl. abs.) *castitas H* s neporušenou věrností **3** meton. **a** podmínka (smlouvy n. svazku): *non aequo foedere amantes V* nešťastně (vl. za nestejných podmínek) milující **b** ustanovení, stanovy; nařízení, rozkaz, zákon: *foedere certo V* podle jistého zákona; *naturae f. O* řád; *Parcarum f. O*.

**foeteō**, *ēre* zapáchat, smrdět; metaf. *foetet tuos mihi sermo Pt* sm. je mi odporná.

**foetidus** (n. *fētidus*), *a, um* [*foeteo*] smradlavý, smrdutý, páchnoucí.

**foetor** (n. *fētor*), *ōris, m.* [*foeteo*] smrad, zápach, puch.

**foederāte** arch. *Inscr = foederati*.

**Fōlia**, *ae, f.* pověstná čarodějnice z Arimina, nerozlučná společnice Kani-diina *H*.

**folium**, *ī, n.* [srov. φύλλον] list (ku př. stromu), lupen; pl. listí; meton. věnec (z listí): *ne me foliis brevioribus ornes H* věncem méně trvalým; lístek (květní), plátek.

**folliculus**, *ī, m.* [demin. od *follis*] (kožený) měšek, pytlík: *folliculis frumentum vehere L*.

**follis**, *is, m.* měch; = spec. **a** nadmutý n. vycpaný měch, balon, míč: *f. pugillatorius Pt* **b** měšec (na peníze) **c** měch k rozdmýchování ohně: *f. fabrilis L* kovářský měch.

**fōmentum**, *ī, n.* [z *\*fovimentum* od *foveo*] (skoro vždy pl. *fomenta, ōrum, n.*) vl. zahřívadlo **1** náhrivka; obklad, náčinek (vl. teplý, pak vůb., i studený): *corpori fomenta admoveere Cr, adhibere T* dáti na tělo obklady; obvaz; = obr. *frigida curarum* (gen. vysvětl.) *fomenta H* studené obklady starostí (t. j. starosti, jež zchlazují nadšení); *militaribus animis adhibenda esse fomenta T* že se musí zchladiti bujnost vojáků **2** metaf. lék, útěcha, úleva, „balšám“: *f. dolorum C*; *patientiae, fortitudinis*

(gen. vysvětl.); *fomentis dolor mitigari solet C*; *ut haec ventis dividat fomenta H* aby rozhodila do větru tyto léky (t. j. nářky).

**fōmes, itis, m.** [*foveo*] trouď (k rozdělávání ohně); metaf. posila, potrava.

**fōns, fontis, m.** zřídlo, pramen, zdroj; studánka, studeň **1** (obr.) *fontes adire remotos H* (o autoru nauky); *Pindarici fontis haustus H* (Pindarovým zdrojem míněna hluboká a vzletná lyrika) **2** meton. (pramenitá) voda: *alii fontemque ignemque ferebant V* **3** metaf. pramen, zdroj = původ, počátek: *amicitiae f. C*; filos. zásada, princip. Personif. **Fōns**, božstvo pramenů vůbec se státním kultem, jemuž byl zasvěcen r. 231 př. n. l. chrám blízko brány, zvané *porta Fontinālis L* na svahu Quirinálu, stranou k Martovu poli.

**fontāna, ae, f.** [*fontanus*] kašna.

**fontānus, a, um** [*fons*] pramenný, pramenitý, pramenů: *fontana numina O*; *ora fontana reclusi O* zřídka pramenů.

**Fontēius**, jméno římského rodu plebejského, původem z Tuskula; zejm. **1 T. Fonteius Crassus**, velitel v Hispanii po smrti P. Scipiona r. 210 př. n. l. **L 2 T. Fonteius Capito**, velitel v Hispanii v l. 178 až 176 př. n. l. **L 3 M. Fonteius**, padl jako legát v bitvě u Askula r. 91 př. n. l. **C 4 M. Fonteius** (syn předešl.) byl za Sully legátem v Hispanii; po své praeture v Gallii Narbonské obžalován byl z vyděračství, Cicero ho hájil (r. 69 př. n. l.) **C 5 C. Fonteius Capito**, přítel Antoniův, průvodce Maecenatův při sjednávání míru mezi Antoniem a Oktavianem r. 27 př. n. l. **H 6 Fonteius Capito**, legát v Germanii, usmrcen za Galby **T 7 Fonteius Agrippa**, prokonsul v Asii za Vespasiana, poté v Moesii, padl v boji proti Sarmatům **T**. Adj. **Fontēiānus, a, um** fontejský, Fontejuv.

**fonticulus, ī, m.** [demin. od *fons*] pramének, studánka.

**Fontinālis** viz *fons*.

<**fontivagus, a, um** [*fons a vagor*] těkající od pramene k prameni.>



**\*for**, *fārī* (arch. *fārier V*), *fātus sum* [z koř. \*bhā—, odt. *fabula, fatum, fateor, fama, fas*, srov. dor. φαμί, čes. hájiti] (většinou básn.) mluvíti, praviti, říci, díti, spec. věštiti: *nescios f. pueros H* = *infantes*; *Tarpeium nemus fabor Pp* budu mluvíti o . . . (= opěvovati); sup. *haud mollia fatu aperire V* odhaliti trpkou pravdu; *quis talia fando* (zde význ. part. praes. mluvě) *temperet a lacrimis V*; ob. abl. gerund. *fando* vypravováním, pověstí, z vypravování, z doslechu: *ne fando quidem auditum est C* ani z vypravování není známo; spec. lživě mluvíti: *fandi fictor V*; *fandus* (podle op. *nefandus*) řádný, dovolený: *respersae fando nefandoque sanguine arae L* zbožnou i bezbožnou krví (t. j. krví obětovaných zvířat a zabitých lidí); subst. *memores fandi atque nefandi V* pamětliví práva i křivdy (= dobra i hříchu).

**\*fora**, *ae, f.* [srov. 2. *foris*, θύρα, čes. dveře] dveře; jen isol. tvary **1** ak. pl. *forās* vl. ke dveřím, za dveře, přede dveře, ven (srov. θύραζε); z domu; — metaf. na veřejnost: (*scripta f. dare C* vydati **II** abl. pl. význ. lokál. *foris* vl. za dveřmi, venku, vně (srov. θύρασι) **1** spec. **a** mimo dům: *f. cenare C* býti hostem u někoho **b** mimo město, za hradbami; za hranicemi, v cizině **c** v poli (= ve válce) **2** zvenčí, z ciziny: *petita verba f. H* cizí slova (vl. zvenčí t. j. z řečtiny přejatá).

**forābilis, e** [*foro*] prorazitelný, proniknutelný *O*.

⟨**forānellum, ī, n.** [*foramen*] dírka, otvůrek.⟩

**forāmen, inis, n.** [*foro*] (vl. vyvrtná díra, pák vub.) díra, otvor; (u dechových nástrojů) dírka; *longo foramine* (abl. qual.) *buxus O* (zimozrázová) píšťala s dlouhou dutinou.

**forāminōsus, a, um** [*foramen*] děravý.

**forās** viz *\*fora*.

**forceps, cipis, f. i m.** [*formus* horký (srov. θερμός, čes. hořeti) a *capio*] vl. nástroj na chytání něčeho horkého; kleště.

⟨**forcipula, ae, f.** [*forceps*] kleštičky.⟩

**forda, ae, f.** (adj. i subst.) [*fero*] (*bos*) *forda* stelná kráva *O*.

**fore, forem** viz *sum*.

**forēnsis, e** [1. *forum*] náležející k foru, k náměstí, k trhu **1** *vestitu forensi L* v tom šatě, v kterém byl na foru (ne cestovním; jinak bývá op. *v. domesticus* šat domácí, pro doma, všední); (obr.) *velut innati triviis ac paene forenses H* lidé skoro ze středu města (= uhlazení); *f. factio L* pouliční třída lidí **2** meton. soudní: *forense dicendi genus C*; *quid valeas Marte forensi O* v zápase soudním **3** metaf. veřejný; vnější (jako op. k *domesticus* soukromý nebo vnitřní): (*Isocrates*) *forensi luce caruit C* stranil se světla veřejnosti; *illae amicitiae sunt in quodam splendore forensi C* mají navenek jakýsi lesk.

**Forentum, ī, n.** městečko v Apulii, nyn. Forenza.

**forfex, ficis, f.** (ob. pl.) nůžky.

**forficula, ae, f.** [*forfex*] nůžtičky, nůžky.

**forinsecus, adv.** [*foris* a *secus*] zvenčí; ven; venku, vně.

**1. foris** viz *\*fora*.

**2. foris, is, f.** [srov. *\*fora*, θύρα, čes. dveře] vl. dveřní, veřej, dveře (jednoduché); ob. pl. *forēs, ium, f.* veřej: *portis fores imponere Hirt*; (dvoukřídlé, půlové) dveře, vrata; obr. (sm. přístup) *qua commendatione quasi amicitiae fores aperiuntur C*.

**forma, ae, f.** (určitý) vnější tvar, útvar, obrysy, vnějšek, vzezření, vzhled, zjev; podoba, tvář, tvářnost, forma (abstr. i konkr.) **1** *f. hominum L* podoba lidská; *nolle deos mutari veterem formam Capitolii T* (= stavební plán); *f. funeris intus erat O* pravý obraz pohřbu (sm. vypadalo to v domě jako o pohřbu); (*natura*) *formam nostram reliquamque figuram . . . posuit in promptu C* (zde = obličej); *formae figura C* utváření podoby; *in pictis, fictis caelatisque formis C* v tvarech obrazů, soch a reliéfů; *in nova (corpore) mutatas dicere formas O* zpívati o (proměněných podobách =) proměnách v nová těla; obraz, obrazec, nákres: (*formas*) *in arena descriperat L*; (o obrazu na minci)

*cur navalis in aere altera signata est, altera f. biceps* *O* proč jest na jedné straně assu vyražena podoba lodí, na druhé dvojhlava (t. hlava Janova); odt. *formas quasdam nostrae pecuniae agnoscunt* *T* (= druhy peněz); *innumera- biles unius et viginti formae litterarum* *C* 21 písmen v nesčíslném množství; - meton. *si scalpra et formas (emat) non sutor* *H* (= kopyta) **2** spec. krásný, pěkný vnějšíek, sličnost, spanilost, lepost, krása: *spretae iniuria formae* *V*; *plus formae quam miserationi datum* *Cr* (více bylo dáno na sličnost =) více působila sličnost než útrpnost **3** metaf. způsob; stav; ráz, výraz, znak, sloh; vlastnost, duch, povaha: *f. civita- tis, rei publicae* *C L T* státní zřízení, ústava; *in formam provinciae redigere* *T* učiniti provincií; *res proxime for- mam latrocinii venerat* *L* ten stav věci se podobal přímo loupežení; *quae f. viros fortunave mersit* *V* který způsob (t. provinění) = jaké provinění neb jaký osud; *legati litteras in eandem for- mam attulere* *T* téhož způsobu = obsa- hu; představa, pojem; ideál: *officii* *f. C*; - meton. *ingenii quaedam* *f. C* (schopnost vytvářeti =) tvůrčí síla.

**formālis**, *e* [*forma*] formální **1** tý- kající se vnější podoby, vnější **2** tý- kající se příkladné podoby, příkladný. - <zachovávající náležitou podobu, pravý, vyslovený>.

<**formāticum**, *ī*, *n.* [*forma*] sýr.>

**formātor**, *ōris*, *m.* [*formo*] upravo- vatel, vzdělavatel, vychovatel; tvůrce.

**Formiae**, *ārum*, *f.* pobřežní město v kraji Aurunků v Latii na silnici Ap- piově, nyn. Formia; adj. **Formiānus**, *a*, *um* formijský, z *n.* u Formií; odt. subst. **Formiāni**, *ōrum*, *m.* Formiané, obyva- telé Formií; **Formiānum**, *ī*, *n.* (sc. *praedium*) statek (a letohrádek) ve Formiích (ku př. Ciceronův; tam byl Ci- cero zavražđen).

**formica**, *ae*, *f.* [srov. μύρμηξ, čes. mravenec] mravenec.

**formidābilis**, *e* [**2. formido**] hrozný, děsný, strašlivý, strašný.

**1. formidō**, *inis*, *f.* [srov. μορμώ stra- šidlo] hrůza, strach (*alcis rei* z něčeho,

před něčím) **1** *misera formidine privare* *H* (t. j. strachu z pánova bití); *civitates formidine aut ostentando praemia ad- fectare* *S* vzbuzováním strachu = hroz- bami; person. *atra Formido* *V* (v průvodu boha války, srov. u Homéra Φόβος) **2** spec. posvátná hrůza, svatá bázeň, odt. posvátná úcta (srov. „bázeň boží“): *saevi* *f. Martis* *V*; *silva prisca formidine sacra* *T* **3** meton. postrach, strašák: *puniccae f. pennae* (gen. vysvětl.) *V*.

**2. formidō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [**1. formi- do**] hroziti se, strachovati se, děsiti se (též trans. *alqd* něčeho), cítiti hrůzu, strach z něčeho; part. perf. pas. **formi- dātus**, *a*, *um* obávaný (*alcī* od někoho, *rē* pro něco), hrozný, strašný, nebezpeč- ný někomu: *formidatus nautis* *Apollo* *V* (t. chrám Apollonův na mysu Aktiu); *nec formidatis auxiliatur aquis* (*medi- cina*) *O* nepomáhá proti vzteklině (kte- ráž nemoc, řec. ὑδροφοβία, je zvána podle jednoho ze svých příznaků, totiž štítění vody).

**formidolōsē**, adv. [*formidosus*] hrozně, děsně, děsivě, strašně.

**formidolōsus**, *a*, *um* [**1. formido**] **1** hrozící se, děsící se, bázlivý, plachý (*alcis* někoho, vůči někomu:); *exercitus formidoliosior hostium* *T* **2** (příčím.) hroz- ný, děsný, děsivý, strašný, příšerný; vzbuzující hrůzu; nebezpečný.

**formō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*forma*] **1** dá- vati tvar, podobu (*alqd* něčemu), utvá- řeti, zpracovávati, strojiti, upravo- vati, pořádati, formovati: *crines* *f. T*; *recutvis cum cornibus formatus est* *Am- mon* *O* jest zobrazován; vytvářeti, tvořiti: (*Aeneas*) *formabat classem* *V* stavěl; *personam* *f. novam* *H* vytvořiti; <zřizovati: *baccalarius formatus*> **2** spec. kráseliti, zdobiti, šlechtiti (i metaf.) **3** metaf. uzpůsobovati, vzdělávati, pěstovati, učiti: *ita formatis principis auribus*, *ut...* *T* ježto byly uši tak naučeny; *cum ipsi se homines in regis mores formarent* *L* když se přizpůsobovali jednání královi.

**formōsē**, adv. [*formosus*] úhledně, sličně, krásně.

**formōsitās**, arch. **formōnsitās** *Ap*, *ātis*, *f.* [*formosus*] úhlednost, sličnost, spanilost, krása; půvabnost.

**formōsus**, *a, um* [*forma*] vl. kdo má pěknou podobu, pěkný, úhledný, sličný, spanilý, krásný, půvabný (zejm. o osobách, též o zvířatech a věcech): *iam se formosior ipso est O* sám sebe sličností překonává; *formosissimus annus V* nejkrásnější doba roční (= jaro).

**formula**, *ae, f.* [demin. od *forma*] 1 vl. (pěkná, milá a p.) podoba: *hanc vigilare oportet formulam atque aetatulam Pt 2* metaf. **a** pravidlo, předpis, ustanovení, řád, zásada, formule, norma: *f. quaedam constituenda est* (sc. *in comparatione rerum*) **C** zásada **b** spec. **a** (v právnictví) formule, přesně stanovený způsob jednání ústního i písemného v rozmanitých případech právních: *de iniuriis ... formulam iuris exsequendi constituendam esse L* musí býti stanovena určitá právní cesta; (*quid ille non dixit de antiquis formulis* (sc. *testamentorum*) **C**; - zejm. v soudním řízení *f.* byla listina, jíž magistrát v určitém civilním procesu předpisoval porotci, za jakých okolností má žalovaného odsouditi nebo osvoboditi; ob-sahovala jméno porotcovy, tvrzení žalobcovy (*intentio*), definici žalovaného činu a podmínky odsouzení (*condemnatio*); řízení, v kterém se jí užívalo, nazývalo se *agere per formulas* n. *per concepta verba*; odt. *f. fiduciae C* definice, výměr  $\beta$  (ve státním zřízení) smlouva, jíž byl upraven právní poměr spojenců a poddaných ke státu římskému: *milites paratos ex formula esse L* podle smlouvy; *deditionis f. L* způsob, formule vzdání; odt. (právní) poměr: *in antiqui formulam iuris restituere L* uvésti znova ve starý právní poměr; *omnes civitates in antiquam imperii formulam redigere L* ve starý poměr závislosti; meton. se z n a m ( $\kappa\alpha\tau\alpha\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ ) spojenců a poddaných (s uvedením jejich právního postavení, povinností a p.): *Lampsacenos in sociorum formulam referre L*.

**fornācula**, *ae, f.* [*fornax*] pícka, pec; obr. o zlostné a vášnivě hlavě.

**fornāx**, *ācis, f.* [srov. *furnus* a čes. (vypálený) hrnec] pec; spec. v ýheň (kovářská n. k tavení kovů); básn. o ohni-

vém jícnu Etny; - personif. jako božstvo **Fornāx**, bohyně pečí (v nichž se pražila špalda) = **Fornācālis dea O**; původ tohoto božstva jest ve slavnosti zv. **Fornācālia, ium, n.** („svátek pečí“), jež byla konána po kuriích v únoru (poslední lhůta pro ty, kteří zmeškali, byl den 17. února, zv. *stultorum feriae*) jako zakončení zimního pražení obilí.

**fornicātus**, *a, um* [*fornix*] klenutý, sklenutý: *via fornicata L* „Oblouková“ ulice (t. j. překlenutá na několika místech opěrnými oblouky).

**fornix**, *icis, m.* oblouk (ve stavitelství), klenutí, klenba: *adverso fornice* (abl. qual.) *portae V* brána (napřed =) před námi se klenoucí; - spec. **a** průjezd, podjezd **b** triumfální, vítězný oblouk: *f. Fabii, Fabianus, Fabius* (v. t.) **c** (výpadní) branka (v hradbách): *fornices apti ad excurrendum L d* synekd. klenutá podzemní kobka, spec. nevěstinec *H*; - obr. *alti fornice saxi V* ve výklenku skály.

**forō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *ferio*] vrta-ti.

**Foroiūliēnsis**, *e* viz 2. *Forum*.

**forpex**, *icis, f.* [z *forceps*] kleště; nůžky.

**fors**, *f.* (jen sg. nom. a abl. *forte*) [snad *fero*; srov. *fortuna, fortuitus*] náhoda, osud; 1 *ut f. tulerit C* jak náhoda (s sebou) přinese, bude chtíti; *forte quadam divinitus L* (o události nahodilé, která však je přičítána vyššímu řízení); *quanto prima* (sc. *decora*) *f. negavisset T* osud; spec. šťastná náhoda: *uni se f. dare visa est L* jednomu, jak se zdálo, naskytla se (šťastná náhoda =) příležitost; *f. belli L* válečné štěstí; *casu fit aut forte fortuna* (hendiad.) **C** samo nebo šťastnou náhodou 2 personif. **Fors, Fortis, f.** Náhoda (božstvo šťastné náhody); měla dva chrámy mimo obvod města na pravém břehu Tiberu, třetí přibyl za Tiberia; uctívána byla zejm. od prostého lidu a otroků, hlavní slavnost 24. června (*Tiberina descensio*); často dvěma jmény s alliterací *Fors Fortuna* Šťastná Náhoda 3 často význ. adv. **a** abl. sg. *forte a* náhodou; zrovna, právě; *manē, nazdarbūh, naslepo, slepě: miles saxa non forte iaciebat T*;

(na začátku vypravování) *forte nitedula reperat in cumeram H* (= „jednou“) *β* ve spojení s *ne, si, sin, nisi* (básn. i jinde) *snad; též isol. in uno illo aut, si forte* (= *snad*), *in liberis eius C* **b** básn. i nom. **fors** význ. *snad: quos illi f. et poenas reposcent V; cesserit si f. victoria Turno V* **c** *forsit* [*fors sit*] básn. *snad d forsitan* [*fors sit an*] a bez *sit fors* (pros. zř.) *snad, možná, ob. s konj.; jako pouhé adv. bez vlivu na vazbu e fortasse* (zř. *fortassis H*) [*forte*] *snad, možná, pravděpodobně, jak se zdá, jak myslím, podle všeho, nejspíše* (sind., někdy s konj. *potent.*); a *si* (při určeni číselném).

**forsan, forsit, forsitan** viz *fors*.

<**fortalitium, iī, n.** [*fortis*] tvrz, hrad.>

**fortasse, fortassis** viz *fors*.

**forte** viz *fors*.

**forticulus, a, um** [*fortis*] dosti statečný: *quamvis idem forticulum se in torminibus praebeat C*.

**fortificō, āre, āvi, ātum** [*fortis a facio*] opevňovati.

**fortis, e** [*snad srov. čes. držeti*], pevný, mohutný, silný, statný **1** (fysicky) *fortissima ligna Cs; si femina forti fidis equo V* silný, rychlý; *contingat te filiamque tuam fortes invenire Pn* v úplném zdraví; obr. *forti miscebat mella Falerno H* se silným falernským (op. *lene*) **2** (abstr.) statečný, mužný, zmužilý, udatný, odvážný, rázný (vůb., spec. v boji; o osobách i věcech): *manu f.* (vl. paží =) osobně statečný; *f. fugacibus* (dat. = *in fugaces vůči . . .*) *esto O*; subst. *fortis* (básn.) hrdina; *eventus vestrae, fortissime, pugnae O* veliký hrdino (iron.); *fortia O* hrdinské činy, hrdinství; básn. s inf.: *f. et asperas tractare serpentes H* bez bázně beroucí do rukou; *contemnere honores f. H* kdo má sílu pohrdati; *aurum spernere fortior quam cogere in usus H* dosti silný, aby zlatem spíše pohrdal, než aby je hromadil; *forte epos H* hrdinské epos.

**fortiter, adv.** [*fortis*] pevně, mohutně, silně, statně; statečně, mužně, zmužile, udatně, odvážně, rázně: (iron.) *rebus paternis f. absumptis H* „statečně“.

**fortitūdō, inis, f.** [*fortis*] síla; (abstr.) statečnost, mužnost, zmužilost, udatnost, odvaha, ráznost (vůb., spec. v boji): *domesticae fortitudines C* statečné činy v míru, neválečné.

**fortuitō, adv.** [*fortuitus*] náhodně, nahodile, náhodou, maně, nazdarbůh, naslepo, slepě.

**fortuitus, a, um** [*forte*] náhodný, nahodilý: *omnium ignari fortuitum iter incipiunt T* dají se nazdarbůh; (subst.) *fortuita belli T* (různé) náhody ve válce; sm. nehledaný, ledajaký, obyčejný: *fortuitum spernere caespitem H; mors fortuita T* obyčejná (= přirozená) smrt; všeliký: (subst.) *nihil tam capax fortuitorum quam mare T* nic nemá v sobě tolik náhod.

**fortūna, ae, f.** [*fors*] osud (se stanoviska člověka, srov. *fatum*) **1** vůb. *si f. ita fert* chce-li tomu osud, je-li to vůle osudu; *sed haec f. viderit C* ponechme to osudu; *qua f. rem daret L* kam by se štěstí naklonilo; náhoda, příhoda: *repentinā fortunā permoti Cs; delendū exercitus f. L* (šťastná) příležitost; rozhodnutí, výsledek, konec: *f. pugnae O T*; meton. úděl (osudem daný): *cui (deo) triplicis cessit f. novissima regni O* poslední díl trojitého království (t. podsvětí); *si qua super* (adv. = nadto) *f. laborum est V* zbývá-li nějaký nahodilý (úděl práce =) úkol **2** osud příznivý, šťastný, nebo nepříznivý, nešťastný (význ. plyne ze souvislosti) **a** (s přívl.) *f. secunda, prospera* (nebo pl.) štěstí, úspěch, zdar, *f. adversa, afflictā* (nebo pl.) neštěstí, nehoda, neúspěch, nezdar **b** (bez přívl. s týmž význ., sg. i pl.); *forte fortuna* (viz *fors*); *non solum propter virtutem, sed etiam propter fortunam C* štěstí; *eius laudare fortunas C; magnae fuit fortunae* (gen. *posses.*) s ak. c. inf. *Cs* bylo veliké štěstí, že . . .; *fortunam sibi facere L* zjednati si štěstí; *f. belli* štěstí válečné; *secutus fortunam* využívá svého úspěchu; *f. nostri nominis H* lesk **3** meton. stav, postavení, okolnosti, poměry, existence: *ne super fortunam animum gereret S* aby se nevyvíjal nad svůj stav; *intra fortunam debet quisque manere suam O*; spec.

vysoké postavení: *ceteri libentius cum fortuna nostra quam nobiscum (loquuntur) T 4* spec. (ob. pl.) *fortunae* majetkový stav, hmotné postavení, poměry; konkr. dary štěstí, statky, majetek, jmění, zboží, bohatství: (zvolání) *per fortunas! C* sm. = probůh; zř. sg. *castra plena omnis fortunae publicae privataeque L* majetku státního i soukromého. – Personif. jako božstvo, jež vládne štěstím, **Fortūna, ae, f.** Štěstí, Štěstěna, stará bohyně latinská, uctívána zejm. v *Antium a Praeneste*, zde jako *F. Primigenia* (= prvorozená dcera Jovova); v Římě byla jako státní bohyně ochránčyní státu řím. (*Fortuna publica populi Romani Quiritium Primigenia*), ale specialisováním vytvořeny zvláštní štěstěny pro jednotlivé případy, místa i osoby; nejstarší chrám její byl na *forum boarium*, kde byla její dřevěná, úplně zahalená socha; později ztotožňována s řec. Tychou; přísl. *fortes F. adiuvat C* (= s vynecháním slovesa *F. fortes C*) odvážnému štěstí přeje; *Fors F. viz fors.*

**fortūnātē**, adv. [*fortunatus*] blaženě, šťastně; v blahobytu.

**fortūnātus, a, um** [*fortuna*] 1 štěstím obdařený, požehnaný, šťastný, blažený: (s gen. obj.) *f. laborum V* šťastný ve svém utrpení; *aurae aetas herbis fortunata fuit O* byl šťasten, že měl ... (= byl spokojen bylinami); *fortunata nemora V* blažené háje (= *Elysium*; srov. μακάριον ἄστρον, ráj) 2 spec. zámožný, bohatý; subst. boháč: *insipiens f. C.*

**fortūnō, āre, āvī, ātum** [*fortunatus*] činiti blaženým, šťastným (*alci alqd*): *eum honorem tibi deos f. volo C* požehnatí; *quamcumque deus tibi fortunaverit horam H* kterékoli šťastné hodiny dopřeje. Adj. *fortunatus v. t.*

**Forulī, ōrum, m.** městečko v Sabinsku u Amiterna.

**1. forum, ī, n.** [srov. 2. *foris*; θυρών, čes. dvůr] vl. prázdný (nezastavěný) prostor, nádvoří, dvůr: *f., id est vestibulum sepulcri C*; ob. 1 náměstí: (v Římě) **a** *f. boarium, olitorium, piscatorium* (viz přívlasky) **b** spec. *f.* = *forum Romanum*, hlavní náměstí římské, podoby lichoběžníkové, táhnoucí se

jihovýchod. od Kapitolia (asi 200 m zděli, zšíří u Kapitolia 65 m, u Palatinu 40 m); na sev. se k němu družilo *comitium*; *f.*, pův. tržiště, bylo za republiky střediskem římského života společenského, se vším jeho ruchem i třenicemi, konány tam soudy, vedeny obchody, zejm. peněžní; obklopeno bylo příslušnými budovami veřejnými a stánky bankéřů; na rozhraní mezi komitiem a vlastním forem stálo řečníště, *rostra C* za doby císařské přibyla sev. od hlavního náměstí *fora* císařská, s nádhernými stavbami, t. *f. Iulium* (Caesarovo), *Augusti, Traiani, Nervae, Pacis* (Vespasianovo); *pro tribus resonant terna theatra foris O* (míněno *f. Romanum, Iulium, Augusti*) 2 meton. *forum*; tržiště, trh; obchod, meton. *trhová* (n. kupní) smlouva; soud; veřejný život; činnost řečnická: *scisti uti foro Tr* vyznati se na tržišti; *ut victi in campo* (o volbách) *in foro* (na soudě) *vinceretis C*; *f. agere C* úřadovati, zasedati na soudě, souditi; *indicit f. V* ustanoví soudy; *annos iam triginta in foro versaris C* (= obchoduješ); *oppidum, f. rerum venalium totius regni maxime celebratum S* obchodní středisko v celém království nejhlučnější; *in foro esse coepit N* sm. počal si hleděti veřejného života; *cum alqo declamatore, non cum laboris et fori* (hendiad. = *forensis laboris*) *discipulo disputare C* s člověkem, který vyšel ze školy (vážné) práce na veřejnosti; *petitorem ego magna spe et in f. (k t. zv. prensatio) et in campum* (k volbám) *deduci volo C*; *arripere verba de foro C* slova z náměstí (= „z ulice“, všední).

**2. Forum** (význ. Tržiště) jako jméno místní; zejm. **1 F. Aliēni** v Gallii Západské, na pravém břehu Adíže, nyn. Legnago **2 F. Appii**, městečko v Latii na *via Appia* **3 F. Aurēlium** v Etrurii na *via Aurelia* **4 F. Cornēlii** (podle Sully) na *via Aemilia* mezi Bononií a Faventií, nyn. Imola **5 F. Iūlii** (n. *Iulium*), zejm. přístav. město v Gallii Nabonské, založené od Caesara, nyn. Fréjus; odt. adj. **Foroiūliēnsis, e** forojulský; subst. **Foroiūliēnses, ium, m.** obyvatelé Fora Juliova.

**forus**, *i*, *m.* (ob. pl. *forī*, *ōrum*) [jiný tvar k *forum*] vl. prázdný prostor; spec. **1** (na lodi) chodby (mezi veslařskými lavicemi) *C V T* **2** (v divadle) řady (sedadel) *L* **3** (v úle) buňky *V*.

**fossa**, *ae*, *f.* [*fodio*] **1** příkop: *fossam ducere Cs*; *in fossa sanguinis atra O* (= *atri sanguinis*) v příkopě plném černé krve; strouha (zavodňovací a odvodňovací): *implentur fossae V*; kanál, průplav: *navigabilis f. T*; rýha, brázda: *humili designat moenia fossā V* **2** metaf. řečiště: *Rheni f. C*; jáma, dolík: *ut haesere fossis impedimenta T*. **fossātum**, *i*, *n.* [*fosso* od *fodio*] (hradební) příkop.

**fossilis**, *e* [*fodio*] vykopaný.

**fossiō**, *ōnis*, *f.* [*fodio*] kopání, rytí, zkopávání.

**fossor**, *ōris*, *m.* [*fodio*] kdo zkopává (pole n. vinici), okopávač, rolník *H*, vinař *V*.

**fossūra**, *ae*, *f.* [*fodio*] kopání; příkop.

**fōtus**, *ūs*, *m.* [*foveo*] zahřívání.

**fovea**, *ae*, *f.* jáma k chytání zvířat (zejm. vlčí jáma): *cautus metuīt foveam lupus H*; vůb. jáma *V*.

**foveō**, *ēre*, *fōvī*, *fōtum* zahřívati, hřáti (blahodárným teplem, více než *calesacio*) **1** (hendiad.) *pulli aluntur ab iis, a quibus exclusi fotique sunt C* od nichž byla zahříváním vyseděna; (básn.) *fovet ignibus aras O* zapaluje ohně na oltářích; *quos (sc. ignes) fovet ille O* udržuje **2** spec. **a** zahřívati tělo obklady; odt. přenes. vůb. ošetřovati, léčiti, občerstvovati, osvěžiti: *f. vulnus VT*; *impositā manu vulnus fovet O* hladí; *fovi corpus in unda O* vykoupal jsem; *ora f. V Pn-h* vyplachovati; *ipse aeger colla (v. t.) fovet V*; lahoditi něčemu: *fovendis hominum sensibus C*; = metaf. pěstovati **b** zahřívati na svých prsou; odt. přenes. tisknouti k sobě, objímati; chovati, hýčkat: *collapsam fovet O*; *interdum gremio fovet (eum) V*; *nunc hiemem inter se luxu, quam longa (sc. est), f. V* že po celou zimu v rozkoši se milkují; = metaf. *spem f.* chovati naději (viz i 3); *animo vota f. O* **c** (básn.) zahřívati místo; odt. přenes. stále seděti, býti, skrývati se někde: *f. castra V*;

*coluber fovit humum V*; odt. *f. quietem aeternam Inscr* požívati věčného klidu **3** metaf. podporovati, pomáhati, prospívati, posilovati, ujímati se někoho, zajímati se o někoho, býti při někom, cítiti s někým; přáti někomu; starati se o někoho: *alias partes f. L T*; *f. spem potentioris L* podporovati; *si me potius quam fortunam meam fovebatis T* jestliže vám záleželo spíše na mně než na mém postavení; *f. alqm certa spe L, clamore et plausu T* povzbuzovati, rozněcovati; býti útěchou, radostí někomu, těšiti: *quam (sc. matrem) prope sola fovebat O*; (s předm. věcným) hleděti si něčeho, pracovati pro něco: *eandem utilitatem f. T*; *tenditque fovetque V sak. c. inf.*

⟨**fovilla**, *ae*, *f.* oplodňující látka obsažená v pylu (podle starší rostlinné embryologie).⟩

⟨**fovillāris**, *e* [*fovilla*]: *granula fovillaria* zrnka obsažená v oplodňující látce pylu.⟩

**frāctus**, *a*, *um* [*frango*] vl. zlomený; přenes. **1** rozbitý, roztráštěný: *quid est tam fractum, tam minutum C* (o slohu) **2** zemdlený, zesláblý, slabý, chabý: *spes fractior C* slabší; *miles f. membra* (ak. vztah.) *labore H* voják s údy zmoženými namáháním; o zvuku tlumený, temný: *fractum murmur T* temné hučení.

**fragilis**, *e* [*frango*] **1** křehký **a** vl. drobnivý, lámavý **b** metaf. vratký, chatrný, slabý, chabý: *f. Peditia H* (o muži) vyžilý; *iam subeunt anni fragiles O* léta slabosti; pomíjející, nestálý: *res humanae fragiles caducaeque sunt C* **2** praskavý: *f. laurus V* (v ohni).

**fragilitās**, *ātis*, *f.* [*fragilis*] křehkost; metaf. sm. pomíječnost, vratkost, slabost: *humani generis f. C*.

**fragmen** viz násl.

**fragmentum**, *i* (= arch. a básn. **fragmen**, *inis*), *n.* [*frango*] úlomek, zlomek, kus: *ingenti fragmine montis Lucretium (sternit) V*; ob. pl. *taedas et fragmina poni imperat O* kusy dříví, polénka; *navigii fragmina O* trosky lodi.

**fragor**, *ōris*, *m.* [*frango*] vl. lámání; synekd. pra sk ot, třeskot, lomož, hřmot;

(o hromu) rachot; (o moři) burácení, jekot; (o nářku) ryk V.

**fragōsus**, *a*, *um* [*frango*, *fragor*] vl. rozlámaný **1** nerovný, drsný; roze-rvaný: *silvis horrentia saxa fragosis* O v divokých lesích **2** (podle *fragor*) praskající, hřmotný, rachotící, bu-rácející: *f. torrens* V bouřná bystřina.

**fragrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* voněti, pách-nouti (*rē* něčím).

**frāgum**, *ī*, *n.* (ob. pl. *frāga*, *ōrum*) ja-hoda.

**framea**, *ae*, *f.* [slovo původu germán. n. kelt.] *framea* (germánské kopí) *T*; - <šavle>.

**frangō**, *ere*, *frēgī*, *frāctum* [srovn. něm. brechen] lámati **1** polámati, přelo-miti; rozrážeti, přerážeti; rozbíjieti, tříštiti, roztloukati; drtiti: *attollere fracto crure planum* H zdvíhati tuláka se zlomenou nohou (t. j. který volá o po-moc, že má nohu zlomenou, aby se pak vy-smál těm, již mu chtějí pomoci vstáti; asi obvyklý „vtip“); *f. gulam* S, *cervices al-cis* C zardousiti, uškrtniti někoho; *cor-pora f. ad saxum* V roztráštiti o ská-lu; (*mercator*) *navem fregit* Tr rozbil loď, ztroskotala se mu loď; *naves fran-guntur* ztroskotají se (odt. obr. *omnis res mea fracta est* H sm. = přišel jsem na mizinu); *fruges f. saxo* V drtiti, roz-mílati; (žertovně k poslu, nesoucímú básně) *ne mandata frangas* H abys nerozbil, co neseš; - pas. význ. med. *frangi* lámati se, trhati se, praskati; - (básn.) *cum quo morantem saepe diem mero fregi* H ví-nem jsem zkrátil loudavý den (t. j. dal jsem se do pití ještě za bílého dne, srov. *potare de die*) **2** metaf. **a** zlomiti, zdrtiti; vysilovati, zeslabiti, zem-dlíti, ochromovati: *animus f. odniti odvahu*; *tum fracti simul cum corpore sunt spiritus illi feroces* L zlomena byla spolu s tělesnými silami jeho smělá mysl **b** přemáhati, zmoci, poko-řiti, zkrotiti: *ipsa auctoritate me fran-geret* C překonal by (= přesvědčil by); *fractus animo* C zdrcený, sklíčený; *cum frangerem ipse me* C když jsem sám sebe přemáhal (t. j. hleděl se vzmu-žiti); spec. sm. polit. *M. Drusus* C. *Grac-chum collegam fregit* C způsobil pád

Gaia Grakcha; něčí mysl oblomiti, po-hnouti někým: *fletus fregere virum* L **C** (s předm. věcným) vyvrátiti, zvrátiti, mařiti; rušiti: *f. consilium* C; *f. fidem* C zrušiti (dané) slovo; *f. foedus* C. - Part. *fractus*, *j.* adj. v. t.

**frāter**, *tris*, *m.* [srov. φρατήρ (= člen fratricie), čes. „bratr“, něm. Bruder] bratr **1 a** *fratres gemini* C = *fratres gemelli* O dvojčata; *fratribus illa* (sc. *templa*) *fratres de gente deorum composuere* O (t. Tiberius a Drusus Diosku-rům); pl. někdy = sourozenci: *fratrum amorem* **T b** *f. patruelis* C (bratr po strýci =) bratranec; odt. i samo *f.* přenes. význ. = bratranec, příbuzný vúb.; - básn. o věcech: *adspicies illic positos ex ordine fratres* O (o knihách) **2** metaf. (jako oslovení přítele, známé osoby, spoluobčana n. jako čes-tný titul polit. spojenců); ± bratr (mnich).

**frāterculus**, *ī*, *m.* [demin. od *frater*] bratříček.

**frāternē**, *adv.* [*fraternus*] bratrsky, jako bratr (jako bratři).

**frāternitās**, *ātis*, *f.* [*fraternus*] bratr-ství; metaf. (*Aedui*) *solii Gallorum fra-ternitatis nomen cum populo Romano usurpant* *T* (o titulu polit. spojenců); - ± konkr. bratrstvo, bratři.

**frāternus**, *a*, *um* [*frater*] bratrský, bratrův (často jest *m. gen. subj. n. obj. fra-tris* nebo nahrazuje různé pády předložkové, jichž při překládání užíváme) **1 amor *f.* láska bratrova, jinde láska k bratru; *mederi fraternae invidiae* S smazati ne-návist proti (svému) bratru; *fraterna caedes* V vražda spáchaná od bratra; subst. *fraterna peto* O dědictví po brat-rovi (zde = po bratrancí) **2** metaf. sm. přátelský (o přátelích, známých osobách i věcech i polit. spojencích).**

**frātrīcīda**, *ae*, *m.* [*frater* a *caedo*] bratrovrah.

**frātrīcīdium**, *iī*, *n.* [*fratricida*] brat-rovražda.

**fraudātiō**, *ōnis*, *f.* [*fraudo*] podvá-dění, klamání; podvod, klam; pod-vodnictví.

**fraudātor**, *ōris*, *m.* [*fraudo*] pod-vodník, šejdř; s *gen. obj. zpronevě-řitel; zadržovatel, zatajovatel* (něče-ho): *praedae interceptor fraudatorque* L.

**fraudifer, era, erum** [*fraus* a *fero*] podvodný, lstivý.

**fraudō, āre, āvī, ātum** [*fraus*] **1** a podvésti, oklamati, ošiditi, obelstíti (abs., alqm, alqm rē někoho o něco): (obr.) *ungor olivo, non quo fraudatis Natta lucernis H* ne jako Natta tím, o nějž ošidil svítilny (t. j. svíticím) **b** metaf. vúb. připraviti někoho o něco, zba-viti něčeho, odníti něco: *unusquisque aliquid fraudans se ipse victu suo contulit L* každý něčím přispěl, sám sobě utrhuje od úst; *Myrmidonas voco* (sc. eos) *nec origine nomina fraudo O* neberu jméno jeho původ (= uchovávám ve jméně Myrmidones jeho původ od μύρμιξ mravenec); pas. *fraudari re* přijíti o něco **2** (s ak. věci) zadržeti, zpronevěřiti, (defraudovati): *stipendium militum f. Cs.*

**fraudulentus, a, um** [*fraus*] podvodný, lstivý, úskočný.

**fraus, dis, f.** (gen. pl. *fraudium* i *fraudum*) **1** podvod, klam, podskok, úskok, lest (jako čin, odporující mravnosti; srov. *dolus*): *fraudem facere* dopustiti se podvodu (*alci* vůči někomu); *fraudem legi f. L* (podvodně) obejítí zákon; *fraude agere L* úskočně jednati; (básn.) *fraude loci et noctis oppressum V* zmateného místem i nocí = zbloudilého v temnotě noční; *ut publica f. absit L* aby porušení práva nebylo přičítáno státu; *magicæ fraudes O* kouzelné kejkle; person. jako božstvo *Fraus C*; = spec. sm. reflex. oklamání sebe sama, blud, omyl: *cuius ego spe in hanc fraudem incidi C* **2** meton. následek klamu; škoda, újma, pohroma: *fraudi est alqd* jest se škodou; *fraudi esse alci* býti někomu na škodu, na újmu; často *sine fraude* **3** metaf. vúb. přečin, provinění, zločin; zločinnost, zloba: *fraudes in-expiabiles concipere C.*

**fraxineus** (básn. *fraxinus O*), *a, um* [*fraxinus*] jasanový.

**fraxinus, i, f.** jasan; meton. jasanové kopí, jasanovka (u Homéra μελίη) *VO.*

**Fregellae, ārum, f.** Fregelly, město v bývalém území Volsků na řece Liris, nyn. Ceprano; r. 327 př. n. l. staly se římskou osadou, r. 125 př. n. l. potrestány za

odboj rozbořením; = odt. adj. **Fregellānus, a, um** fregellský; subst. **Fregellāni, ōrum, m.** Fregellané, obyvatelé Fregell.

**Fregēnae, ārum, f.** pobřežní městečko na hranici Etrurie a Latia.

**fremebundus, a, um** [*fremo*] supající, soptící, sršící (hněvem) *O.*

**fremidus, a, um** [*fremo*] hlučný var. *O.*

**fremitus, ūs, m.** [*fremo*] **1** hučení, burácení, bouře, hřmot, jekot, „hřmění“, šumot: *f. armorum* Čřinčení **2** spec. **a** (o zvířatech) řvaní, řev, vyti, štěká-ní, supání, frkání, ržání, bzučení, bzukot **b** (o lidech, zejm. o zástupech) hlučení, hluk, halas, křik, pokřik, volání; soptění; zejm. o projevu souhlasu n. nesouhlasu: hlučný souhlas (odpor), bouře souhlasu (odporu), jásot, reptání.

**fremō, ere, ūi, (itum)** [srov. βρέμω, βρόμος, βροντή] **1** hučeti, buraceti, bouřiti, hřmotiti, „hřmítí“, šuměti: *f. rē* ozývati se, zaznívati, zvučeti něčím; (básn.) *Lydia tota fremit O* zaznívá (t. pověstí) **2** spec. **a** (o zvířatech) řvátí, výti, supati, frkati, ržátí, bzučeti **b** (o lidech, zejm. o zástupech) hlučeti, halasiti, křičeti, volati; zejm. *a* (v rozčilení) soptiti, supati: *stabat acerba fremens V* trpce (= bolestně) supaje; *non tulit Phlegeus animis frementem V* odvahou sršícího β (o projevu souhlasu n. nesouhlasu): hlučné (bouřlivě) souhlasiti, jásati; hlučné odporovati, reptati; = někdy s ak. c. inf. o příčině projevu (že . . .); básn. a pozd. i s ak. *haec fremunt plebes L* tak reptá lid; (básn.) *arma amens fremit V* šíleně volá po zbrani.

**fremor, ōris, m.** [*fremo*] hlučení.

**frendō, ere, —, frēsūm** chroupati, vúb. drtiti: *saxo fruges f. :: Accius*; intr. skřípati zuby, meton. zuřiti, vztekati se: *tumidā frendens Mavortius irā O*; s ak. c. inf. že . . . *Cr.*

**frēnō, āre, āvī, ātum** [*frenum*] zauzditi; dáti uzdu (*equum* koni), opatřiti uzdu, v uzdu pojmuti; držeti na uzdě **1** *equus frenatus Cs* uzděný, mající uzdu, opatřený uzdu; *equites frenati infrenatique L* jezdcí na koních zuzděných (t. Hispanové) i nezuzdě-



ných (t. Numidové); uzdou řídití 2 metaf. řídití, držeti na uzdě, svíratí, krotití: *iustitiā gentes f. V*; obr. *cum hiems glacie cursus frenaret aquarum V* poutá.

**Frentāni** viz násl.

**Frentō**, *ōnis*, m. řeka v Italii na sev.-záp. pokraji Apulie, vlévající se do moře Adriatického; odt. adj. **Frentānus**, a, um frentonský, u Frentonu; subst. **Frentāni**, *ōrum*, m. Frentanové, samnitský kmen sídlící u moře, sev.-záp. od řeky Frentonu.

**frēnum**, *ī*, n. (pl. ob. *frēnī*, *ōrum*, m.) [*frēno*] pův. udidlo; uzda: *frena dare*, *remittere* popouštěti, povolovati uzdu; *frena ducere O* řídití uzdu; synekd. otěž; = často metaf. *f. accipere V* sm. podrobiti se; *frena imperii O* otěže vlády.

**frequēns**, *entis* 1 a plný, naplněný (jednotlivými předměty), bohatý (*rē* něčím): *f. tectis urbs L* město s četnými budovami; *f. herbis campus V*; (i s gen.) *mons talis silvae f. fecundusque erat T* hora byla bohatá a úrodná takovým (t. dubovým) lesem **b** spec. plný lidí *a* lidnatý, (hojně, hustě) zalidněný: *f. Numidia S β* hojně navštěvovaný, hlučný, živý: *frequentissimum theatrum C* „nabitě divadlo“; *ianuae frequentes Ct* = často otvírané; (zeugm.) *die et ripa frequenti T* za bílého dne na živém místě břehu; zejm. o slavnostech (od četného shromáždění) slavený: *ludos ter die claro frequentes H*; = metaf. od četných lidí uznávaný, hlásaný: *ea frequentior fama est L* rozšířenější; *quae septentia fuit sola f. Pn* to mínění jedině získalo značný počet hlasů 2 četně shromážděný, valný: *conveniunt frequentes Cs L* v hojném (plném) počtu; *ad frequentiores consultatio dilata est L* porada byla odložena, až bude schůze četněji navštívena; *f. conspectus vester C* vaše četné shromáždění; *populus f. theatris (abl. místa) H* četně shromážděný v divadle; (při povstání) shluklý 3 metaf. a hustý, hojný, četný: (*se-nectus*) *caret frequentibus poculis C*; *frequentes delati honores N* úřady hojně

na něho vznášené; (básn.) *huc f. caementa demittit redemptor H* (= *frequentia caementa*) hojně (= spoustu) balvanů spouští **b** častý (doplák. často), často přítomný, opětovný, „pilný“: *f. contionibus (abl. místa) T* pilný účastník komitíí; *Eudemus specie artis f. secretis (podle abl. místa) T* pod záminkou svého (lékařského) umění často zascvěcovaný do tajností; obyčejný, obvyklý: *erat adhuc f. senatoribus T* bylo (častým) zvykem; (*quae coniunctio*) *familiaritatem reddidit frequentiore N* (učinilo obvyklejší =) oživilo.

**frequent**, adv. [*frequens*] 1 hustě, valně, hojně, četně: *colitur ea pars et habitatur frequentissime C* ta část jest nejhustěji zalidněna a obydlena; *Romam inde f. migratum est L* 2 zhusta, opětovně, často, pilně.

**frequentia**, *ae*, f. [*frequens*] hojná návštěva; veliké shromáždění, četný zástup, přítomnost mnohých lidí, velká společnost, valná schůze; dav, shluk (abstr. i konkr.): *maximā vulgi frequentia N* za přehojného účastenství lidu; *magna multitudo convenit . . . qua ex frequentia T. Labienus prodit Cs*; *ut tironem celebrare f. posset O* aby mohl četný zástup (t. příbuzných a přátel) provázeti (t. na forum k zápisu do seznamu občanů); = metaf. vč. značný, veliký počet, hojnost, množství: *f. sepulcrorum C, negotiatorum S*; *f. caeli :: Vitruvius* množství vzduchu.

**frequentō**, *āre, āvi, ātum* [*frequens*] 1 a plniti, naplňovati: *aliud genus est non tam sententiis frequentatum C* myšlenkami hojný; spec. lidmi naplňovati, oživovati: *contiones f. L*; zalidňovati, osazovati: *Italiae solitudinem f. C*; *locum frequentaverant accolae L* hojně se usadili na místě **b** četně navštěvovati, hrnouti se někam; četně provázeti, obklopovati: *ut opifices frequentarent Marium S* shromáždňovali se u Maria; (zeugm.) *iam iuventutis concursu, iam publicis studiis frequentabatur T* již se kolem něho shlukovalo mužstvo, již i obce byly na jeho straně; *ut mors Sulpicii publicis exequiis frequentaretur T* aby mrtvola Sulpicio-

va byla pohřbena za účasti státu; = spec. o slavnostech a bohoslužbách: hojně se účastniti, obcovati něčemu, slaviti (i o jednotlivci): *sacra f. O; festos dies f. T* 2 četně (hojně, u velkém počtu) shromážďovati: *quos cum casu hic dies ad aerarium frequentasset C* 3 metaf. a zhusta, často navštěvovati b váb. často dělati, opětovati: *nec ideo coniugia frequentabantur T* sňatky nebyly častým zjevem.

**fretēnsis**, e [fretum] při úžině (mořské): *Fretense mare C* (t. při úžině sicilské).

**fretum**, ī, n. zř. **fretus**, ūs, m. 1 mořská úžina, průliv: *f. nostri maris et Oceani S* úžina mezi našim mořem a Oceánem (t. j. *Gaditanum*); *freta vicinas inter currentia turres H* (t. j. *Hellespontus*); *tamquam in fretu C*; = spec. úžina Sicilská 2 básn. synekd. (ob. pl.) moře, vlny; *medio e vulnere saxi exsiluisse f. O* mořská voda.

1. **frētus**, a, um [srov. *fere, firmus*] opřený; metaf. 1 spoléhající (*re* na něco, zř. dat., též ak. c. inf.), důvěřující: *f. his animis L* spoléhaje na tuto přízeň; *Orpheus f. cithara V* s pomocí kithary; *illā (sc. virgā) f. agi ventos V* s její pomocí = instr. jí 2 zakádající si na něčem: (*scaenici*), *qui voce freti sunt C*; odt. domýšlivě spoléhající, domýšlivý, vypínající se, honosivý.

2. **fretus**, ūs, m. *viz fretum*.

**fricō**, āre, cūī, cium n. *cātum* [srov. *frio*] tříti: (*sus*) *fricat arbore costas V* tře si, drbe o strom.

**frictiō**, ōnis, f. [frico] tření, masáž.

**frictus** viz *frigo*.

**frigeō**, ēre, (frīxi), — [frigus] býti studený, chladný, býti zkřehlý 1 spec. o mrtvole: *corpus lavant frigentis V* vychladlého, ztuhlého 2 metaf. a sm. býti mdlý, chabý, váznouti: *frigent in corpore vires V* jsou ztuhlé; *f. senis consilia L* b meton. studiti, chladně působiti, býti chladně přijat: *itaque frigebat (contio) C*; *discipulo frigenti ad populum C* jenž se potkával s chladností u lidu.

**frigerō**, āre, āvī, ātum [frigus] chladiti, ochlazovati; osvěžovati.

**frigēscō**, ere, —, — [frigeo] chladnouti, stydnouti, mrznouti; křehnouti, tuhnouti.

**frigidārius**, a, um [frigidus] obsahující něco studeného, chladící, spec. se studenou vodou: *balinei cella frigidaria Pn* studená koupelna, lázeň = subst. **frigidārium**, ūī, n.

**frigidulus**, a, um [frigidus] poněkud chladný: *frigidulos singultus ore cientem Ct* nývě.

**frigidus**, a, um [frigeo] studený, chladný, mrazivý, ledový 1 a f. *annus V* studená doba roční; subst. *frigida* (sc. *aqua*) studená voda *Pn*; básn. *Empedocles ardentem f. Aetnam insiluit H* zmrzlý (narážka na jeho učení, že ubýváním teploty tělo stárne); = meton. sm. příčin. (= působící chlad, mrazivý) b spec. o mrtvole studený, vychladlý, ztuhlý: *illa (sc. coniunx) nabat iam frigida V*; *frigida leto lumina V*; = obr. o hrůze: *f. rumor H* mrazivá (= děsná) zpráva 2 metaf. a sm. mdlý, malátný, chabý: *frigida bello dextera V* nehybná v boji; *f. in Venerem V*; *nimis lentus in dicendo et paene f. C* „zmrzlý“ b chladně působící, nudný, všední, prázdný, jalový: *genus acuminis nonnumquam frigidum C*; *quot dies quam frigidis rebus absumpsi Pn*.

**frīgō**, ere, īxī, īctum (pozd. *ixum*) [srov. φρυγω] pražiti, péci: *fricti ciceris emptor H*.

**frigus**, oris, n. [srov. φρυγος] zima, mráz, chladno, chlad: *frigora Cs* chladné podnebí; (básn.) *non aestate, non frigore V* (= *hieme*); *vir tuo frigore laetus erit O* bude se radovati z tvého mrznutí (= že mrzneš); = person. *Frigus O* Mráz; chládek: *f. captare V*; *arborea ducebat* (v. t. 1 b β) *f. ab umbra O*; spec. *temptatum frigore corpus H* (= zimnicí); (o mrtvole) *illi solvuntur frigore membra V* smrtelným chladem; (obraz. o hrůze) *Aeneae solvuntur frigore membra V* studenou hrůzou; metaf. a ochlazení (přilíšného nadšení): *Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit Pn* Paula trochu zchladila b studenost sm. nečinnost, malátnost c chladně přijetí, chladnost: *ne quis*

*amicus frigore te feriat H* aby tě neranil svým chladem.

**fringilla**, *ae, f.* pěnkava.

**Friniātēs**, *um, m.* ligurský kmen, sídlící na sev. hranici Etrurie.

**frīō**, *āre, āvi, ātum* drtiti, roztíratí.

**Frisiī**, *ōrum, m.* Frisiové, germánský kmen, sídlící mezi nyn. mořem Zuider-ským a dolní Emží.

**frīvolus**, *a, um* vl. o nádobě rozbitý, bezcenný; pien. nepodstatný, nicotný.

**frondātor**, *ōris, m.* [1. *frons*] ořezávač ratolestí, vinař, sadař.

**frondeō**, *ēre, —, —* [1. *frons*] míti listí: *f. Philemona Baucis (conspexit) O* odívati se listím; ob. part. *frondens* listnatý; *aurum frondens V* zlatá ratolest.

**frondēscō**, *ere, —, —* [*frondeo*] listnatěti, obrůstati (pokrývati se, odívati se) listím, zelenati se: *in hederæ faciem (coepit) f. vestis O* látka se počala pokrývati listím (jako) břechťanovým.

**frondeus**, *a, um* [1. *frons*] listnatý, z listí; zelený: *frondea tecta V* zelené přístřeší (t. j. koruny stromů).

**frondifer**, *era, erum* [1. *frons* a *fero*] listonosný, listnatý.

**frondifluus**, *a, um* [1. *frons* a *fluo*] listosypný, bezlistý: básn. *frondi flua bruma :: Boethius*.

**frondōsus**, *a, um* [1. *frons*] listnatý, listím pokrytý, oděný, zelený.

1. **frōns**, *ondis, f.* listí; = básn. meton. věnec, pletenec (z listí, z listnatých ratolestí, zelený): *delubra deum festa velamus fronde V*.

2. **frōns**, *ontis, f.* čelo (lidí a zvířat) **1 a** vl. **b** meton. výraz obličejce, tvář, zevnějšek: *fronte occultare sententiam C* skrývati (pod čelem =) pokrytecky své (pravé) smýšlení; *in fronte . . . intus C, fronte . . . pectore T* na tváři . . . uvnitř, v srdci; (*tabella*), *quæ frontes aperit hominum, mentes tegit C* odhaluje zevnějšek, povrch **2** metaf. **a** průčelí, přední strana: *a fronte* zprědu, v čele, vpředu; *in frontem* kupředu; *ambae (naves) iunctis feruntur frontibus V* s vyrovnanými (do jedné čáry) čely = přídami; (v divadle) *scaena ut versis discedat* (v. t. I 1 b  $\beta$ ) *frontibus V* (průčelí zadní scény, u nás pozadí); (básn.)

*in prima fronte libelli O* v čele knížky (u nás „na první stránce“); = vúb. strana: *una fronte contra hostem castra muniunt Cs* (jen) na jedné straně, (totiž) proti nepříteli; *omnis habet geminas ianua frontes O*; šířka: *mille pedes in fronte H* zšíří **b** spec. *a frontes* u papyrového svitku byly okraje („ořízka“), jež bývaly hlazeny pemzou a barveny: *candida cornua* (v. t.) *fronte geras O*  $\beta$  (t. t. vojen.) čelo, *fronta* (t. j. strana obrácená proti nepříteli); bitevní čára: *rectā fronte concurrere L* sraziti se přímo čelem; *dextrā fronte prima legio incessit T* na pravé části fronty = na pravém čídle; odt. *ut decorum (est) in frontem, ita fugientibus periculosissima (sunt), quae . . . T* pro útok (ofensivu).

**frontālia**, *ium, n.* [2. *frons*] pásy na čele, náčelné brnění: *addebant specie frontalia L* (u slonů).

**Frontīnus**, římské příjmení: *Sex. Iulius Frontinus*, byl praetor urbanus r. 70 n. l., vyznamenal se jako předchůdce Agrikolův v bojích v Britannii, byl několikrát konsulem, r. 97 stal se *curator aquarum* v Římě; zemřel asi r. 103. Napsal spisy o měření polí, o římských vodovodech a sbírku vojenských příběhů.

**frontō**, *ōnis, m.* [2. *frons*] čelatý, s velkým čelem.

**fructuārius**, *a, um* [*fructus*] nesoucí užitek, výnosný: (*agros*) *fructuarios habere u C* bráti z polí užitek (t. j. nájemné v plodinách).

**fructuōsus**, *a, um* [*fructus*] nesoucí užitek, výnosný; úrodný; metaf. prospěšný, užitečný.

**fructus**, *ūs, m.* [*fruo*] **1** užívání, využívání, požívání: (t. t. právn.) *usus (et) f. C* (dočasně) držení a užívání (proti skutečnému vlastnictví), právo požívání **2** meton. výnos, zisk, užitek; spec. **a** plod, plodina, ovoce, úroda **b** čistý zisk, výtěžek, důchod: *fructibus Agrippae si recte fruieris H*; *fructus provinciae T* důchody (plynoucí) z provincie; úroky: *fructus servantur Cs* **3** metaf. **a** požitek, rozkoš: *fructum oculis capere* (v. t. IV 2) *N b* užitek, prospěch, výhoda, výsledek: *fructui esse*

*alcis C L* býti někomu ku prospěchu; *f. victoriae Cs* ovoce vítězství **c** mzda, odměna, odplata: *fructum capere, ferre alcis rei C* dostávají odměnu za něco; *hos mihi fructus refers O* touto mi odměnou splácíš; *aetās rebus et fructui rerum sufficiens T* věk schopný k činnosti i k požívání ovoce (té) činnosti (t. odměn od císaře).

**frügālis, e** (m. pozitivu se užívá ustrnulého tvaru *frügī* v. t.) [*frux*] **1** řádný, pořádný, hodný, poctivý, dobrý; mírný, rozumný **2** hospodárný, šetrný.

**frügālitās, ātis, f.** [*frugalis*] **1** řádnost, pořádnost, poctivost, dobrotá; mírnost, uměřenost, usedlost, rozumnost **2** hospodárnost, šetrnost, střídmost.

**frügāliter, adv.** [*frugalis*] řádně, pořádně, poctivě, dobře; mírně, rozumně; šetrně, střídme: *f. vivere H*.

**frügēs, frūgī** viz *frux*.

**frūgifer, fera, ferum** [*frux a fero*] plodonosný, přinášející úrodu, úrodný, plodný, žírný; - metaf. sm. užitečný: *cum tota philosophia frugifera et fructuosa sit C*.

**frūgilegus, a, um** [*frux a lego*] sbírající plodiny: *frugilegas aspeximus formicas O* mravence, pilně sběratele plodů.

**frūmentārius, a, um** [*frumentum*] **1** obilní, týkající se obilí: *lex frumentaria* **2** hojný obilím, obilný, úrodný: *loca maxime frumentaria Cs* nejbohatší obilím **3** spec. vojen. *res frumentaria Cs* špiže, zásobování, dovoz, obilí, potrava; *re frumentaria premi Cs* nedostatkem obilí; *navis frumentaria Cs* loď obilná, zásobovací. Subst. **frūmentārius, ū, m.** **a** obchodník obilím **b** (vojen.) špižník, pícník; pl. zásobovací sbor.

**frūmentātiō, ōnis, f.** [*frumentor*] (ve vojen.) opatrování obilí, špižování, pícování, zásobování obilím: *frumentationes pabulationesque Cs* výpravy pro obilí a píci; konkr. obilní dávka, přiděl *Inscr.* - <sklizeň obilí, žeň>.

**frūmentātor, ōris, m.** [*frumentor*] **1** obchodník obilím, kupec obilí **2** (vojen.) opatrovatel obilí, špižník,

pícník, picovník, pl. zásobovací sbor. - <žnec>.

**frūmentor, āri, ātus sum** [*frumentum*] (ve vojen.) opatrovati (sháněti, shledávati) obilí, špižovati, pícovati, zásobovati obilím.

**frūmentum, ī, n.** [*fruo*] obilí; osení (ob. pl.): (básn.) *grandia frumenta V* zrna (obilná); *ager atque annus in f. conteruntur T* na obilní dávky.

**frūnīscor, nīscī, nītus sum** [*fruo*] požívati, užívati, *rem i rē* něčeho: *malum f. Pt; ita meos fruniscor Ptr* tak (jistě) ať se těším ze svých dětí.

**fruo, fruī, (frūctus n. fruitus sum,** bývá nahrazováno tvary slovesa *utor*), *fruitūrus* užívati (v plném významu, t. j. ke svému prospěchu) **1** využívat, upotřebovati (*rē* něčeho), bráti užitek z něčeho: (hendiad.) *plurimis rebus fruimur atque utimur Cs* s prospěchem užíváme; *melle f. O* požívati medu; (t. t. právn.) užívati (dočasně) (proti býti majitelem): *agrum fruendum locare L* **2** metaf. **a** (o osobě) zacházeti, obcovati, stýkati se s někým; *qui nunc te fruitor H* kdo tě nyní má (o milence) **b** vůb. míti požitek z něčeho, „užívati“, kochati se něčím, v něčem, těšiti se něčemu, z něčeho, radovati se, míti radost z něčeho, dopřávat si, míti: *secundā fortunā fruī L; (iron.) fruuntur annonā L* ať mají požitek z drahoty; *quo fruuntur aetheriae sedes O* budou se z něho radovati; (iron.) *si me populus roget, cur non ut porticibus sic iudiciis fruar isdem H* proč (nemám požitku =) nechci míti stejné (t. s ním) názory jako (stejně) procházky; *fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis T* bude se těšiti s bratrem.

**Frusinō, ōnis, m.** město v Latii v území Herniků na *via Latina*, nyn. Frosinone; adj. **frusinās, ātis** frusinonský; subst. *de Frusinati* (sc. *praedio*) *C*; subst. **frusinātēs, ium, m.** Frusinoňané, obyvatelé Frusinonu.

**frustrā, arch. -ā, adv.** [*fraus*] (v doplňku mnohdy zastupuje part. perf. slov. *fallere*) **1** zklamane; metaf. bez výsledku, darmo, nadarmo, marně: *f. habere alqm n. alqd a* zklamati: *Corbulo quaesito proelio f. habitus*

**T b** nechati bez povšimnutí, zanedbati: (*alia*) *brevi servata, dein f. habita sunt T; adnitendum est, ut illi f. sint S* aby byli zklamáni (= aby nepochodili); *f. est alqd S* jest marné, bez výsledku; *utrisque f. fuit T* pro oboje (to) bylo bez výsledku = obojí nepochodili; *legati f. discessere S* s nepořízenou; *postquam videt f. (sc. esse) inceptum S* když vidí marnost podniku **2** metaf. bez příčiny, bez účelu, marně, zbytečně: *f. fuerat gavisus Achilles O; neque f. (Plato) firmare solitus est T* ne bez příčiny tvrdil; *nec f. adversus impios hebescere sidera T.*

⟨**frustrāneus, a, um** [frustra] marný.⟩

**frustratiō, ōnis, f.** [frustror] klamání, šálení, balamucení; úskok, pleticha, zálud: *f. Gallorum* (gen. subj.) **L**; *frustrationem eam legis tollendae* (gen. účel.) **L** že ten úskok má účelem zmařití zákon.

**frustror, ārī, ātus, sum** (zř. **frustrō, āre, āvī, ātum**) [frustra] **1** klamati, zklamati, mýliti, šáliti (zejm. v očekávání): *nec Tarquinius spe auxilii frustrabor L* nebudu klamati nadějí = nebudu udržovati v klamně naději; *pauci in pluribus minus frustrati* (sc. sunt) **S** méně se chybovali při větším počtu (nepřátel; měli větší cíl); (básn.) *inceptus clamor frustrator hiantes V* výkřik selhává v otevřených ústech **2** metaf. činiti bezvýsledným, mařiti: *damnationem f. T; arborum rami frustrabantur ictus Cr* zdržovaly pád.

**frustum, ī, n.** úlomek, kus, kousek; sousto, drobet, drobeček: *data frusta* (sc. meri) **O** (o zmrzlém víně).

**frutex, icis, m.** keř, křoví, básn. větvoví, větve (stromu): *textit ora f. O*; metaf. jako nadávka klacek **Pt.**

**fruticētum, ī, n.** [frutex] křoví, křovina, houští, houština.

**fruticor, ārī, ātus sum** (i **fruticō, āre, āvī, ātum**) [frutex] vyháněti (větve, ratolesti), obrůstati větvemi.

**fruticōsus, a, um** [frutex] **1** keřnatý, křovinatý, porostlý keři: *fruticosa litora O* **2** na keřích rostoucí: *agrestes fruticosa legebant vimina O* proutí keřů.

**frūx** (zř.), *frūgis, f.* (ob. pl. **frūgēs, um**) [fruor] **1 a** (polní) plodina, úroda, spec. obilí, vojen. špiže: *frugum fructuumque reliquorum perceptio C* obilí a ostatních plodin (na př. ovoce); (básn.) zrna, zrní: *imponi suae videt fronti fruges O* (= tluč, *mola salsa*); = meton. (*Tityrus et*) *fruges O* (t. j. Vergiliova báseň o hospodářství, Georgica) **b** plod, ovoce: obr. *bonam frugem libertatis ferre L* snéstí (= moci požívatí) dobré ovoce svobody **2** metaf. **a** ovoce, výsledek; prospěch, užitek: *expertia frugis (poemata) H* básně neposkytující (mravního) užítka **b** užitečnost, řádnost: *multos vidi se ad bonam frugem recepisse C* že se obrátili k řádnému životu; zejm. dativ (n. arch. gen.) **frūgi** (jehož se užívá jako adj.; o stupňování viz *frugalis*) vl. kdo jest prospěšný, řádný, hodný, poctivý; dobrý; rozumný; hospodárný, šetrný; (pův. s přívl.) *homo permodestus ac bonae frugi C*; (absol.) *frugi H* dobrý hospodář. Odt. má příjmení **L. Calpurnius Piso Frugi.**

**fuam, fuas, atd.** viz *sum.*

**Fūcinus, ī, m.** (sc. *lacus*) Fucinské jezero ve střed. Itálii v území Marsú, nyn. Lago di Celano.

**fūcō, āre, āvī, ātum** [1. *fucus*] **1** barviti, spec. líčiti (vl. na červeno, metaf. vúb.) **2** obr. líčiti (sm. strojiti, přetvářovati): (obr.) *naturalis, non fucatus nitor C* lesk přirozený a ne umělý; *omnia fucata et simulata C* všechno líčené a strojené; *signa probitatis non fucata forensi specie C* známky nenalíčené pro vnější lesk.

**fūcōsus, a, um** [*fucus*] nalíčený, líčený (sm. strojený, neupřímný): *fucosae amicitiae C.*

**1. fūcus, ī, m.** [τὸ φῦκος vodní řasa] **1** skalačka barvířská (*Rocella tinctoria*), lišejník, z něhož se připravuje fialové a červené barvivo zv. orsilie; odt. meton. nach, červeně (barvivo i barva), nachová, červená barva (vl. z lišejníku, metaf. vúb.) **a** (vl.) *Sidonio contendere ostro Aquinatem potentia vellera fucum H* (t. j. srovnati laciný nach lišejníkový s drahým purpurem foenic-

kým) **b** spec. ličidlo (vl. červené, metaf. vůb.); odt. **2** metaf. nalíčení, líčenost (= strojenost, přetvařování): (obr.) *sine ullo fuco veritatis color C* barva pravdivosti beze všeho umělého nátěru; *sine fuco ac fallaciis C* nelíčeně a bez přetvářky **3** (včelí) pryskyřice: (*apes*) *fuco oras explent V*.

**2. fūcus, ī, m.** trubeč.

**Fūfidius**, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1 L.** *Fufidius* právník, přítel M. Aemilia Skaura **C 2 Q.** *Fufidius*, byl r. 46 př. n. l. aedilem v Arpinu **C**.

**Fūfius**, jméno římského rodu plebejského; zejm. **1 Q.** *Fufius Calenus*, odpůrce Ti. Grakcha **C 2 L.** *Fufius*, žalobce M. Aquilia, hájeného od M. Antonia, r. 98 př. n. l. **C 3 Q.** *Fufius Calenus*, jako tribun lidu r. 61 př. n. l. způsobil osvobození Klodiova, přidal se pak k Caesarovi a bojoval na jeho straně v Gallii i proti Pompejovi; r. 47 byl konsulem; po smrti Caesarově přidal se k Antoniovi a byl odpůrcem Ciceronovým; zemřel r. 41 **C Cs 4 C.** *Fufius Geminus*, konsul r. 29 n. l., oblíbenec Livii; r. 31 obžalován pro velezradu a skončil sebevraždou **T 5 Fufius** herec **H**.

**fuga, ae, f.** [srov. *fugio*, φυγή] **1** útěk (*alcis* něčí n. před někým); uniknutí, prcháni (zejm. vojen.): *in fugam conicere*, zř. *convertere alqm Cs* zahrnati na útěk; *fugam facere* (v. t. I 4); *cum plerique ex fuga se in templum coniecissent N* na útěku; *reliquos e fuga colligere N* ostatní uprchlíky; - person. *Fuga V* (vedle *Timor*, srov. u Homéra Δειμός τ' ἦδ' Ἐφόβος) **2** meton. **a** příležitost k útěku: *ceteros fugam circumspicere T* ohlížejí se, kudy by utekli; (obr.) *quaere fugam morbi H* hled, jak bys unikl nemoci **b** rozehnaní, porážka; zmatek, zděšení, poplach: (obr.) *inter laetitiam plebis et suorum fugam S 3* spec. útěk z vlasti, vyhnanství: *dubitas vitam istam fugae solitudinique mandare C* váháš trávit život ve vyhnanství a samotě; *nobilitas multos ferro aut fugā exstinxit S*; *hanc ipsam finiet olim fugam O* (často o svém vyhnanství) **4** metaf.

**a** (konkr.) (rychlý) odchod: *pharetram fugā sensere sonantem V* při odchodu; (rychlý) běh, (rychlá) jízda, plavba, (rychlý) let, vůb. rychlost: *volucrum fuga praevertitur Hebrum V*; *abire fugā V* rychle uniknouti; *fugam dant nubila caelo V* mraky prchají, „honí se“ po obloze; *f. temporum H* let času **b** abstr. uniknutí (*alcis rei něčemu*): *frustra malorum velle fugam V* nadarmo se snažili uniknouti záhubě; touha uniknouti, utíkání něčeho, unikání, vyhýbání něčemu, bázeň, nechut k něčemu.

**fugāciter**, adv. [*fugax*] s velikou plachostí, utíkávě, lekavě, zbaběle: (kompar.) **L**.

**fugāx, ācis** [*fugio*] **1** utíkávě, plachý, prchavý; utíkající, prchající, unikající; uteklý; - spec. vojen. sm. zbabělý: *clamore seditiosorum et fugacium circumstrepitur T* odbojných a z bitvy uteklých vojnů; obr. *mors et fugacem persequitur virum H* (= u Simonida ὁ δ' αὖ θάνατος κίχτε καὶ τὸν φυγόμενον) **2** metaf. **a** vůb. rychlý **b** (rychle) uplývající, pomíjející, nestálý: *fugaces labuntur anni H* prchavá uplývají léta **c** (s gen. obj.) utíkající, unikající, vyhýbající se, lekající se, bojíci se něčeho: *f. ambitionis eram O* neměl jsem chuti ucházeti se o úřady.

**fugiō, ere, fūgī, (fugitūrus)** [srov. *φεύγω*] utíkati, ubíhati, unikati, prchati **1** intrans. **1** spec. **a** vojen. **b** utíkati, prchati ze země, jíti do vyhnanství, býti vypověděn: *Demaratus fugit Tarquinos* (do Tarquinii) *Corintho C*; *f. a patria O*, *ex patria N c* praegn. *Parthorum ad misericordiam f. T* utéci se; *cum fugit in Rhodopem* (sc. *Gelonus*, smyslem náleží k *Bisaltae*) **V** sm. činí nájezdy **d** básn. obr. zabíhati: *Phoebi fugiens Athamana ad litora portus Pp* přístav Phoebův (na mysu Aktiu byl chrám Apollonův) zabíhající do Athamanského (= epeirského) břehu **2** metaf. **a** (vůb. o rychlém pohybu) prchati, hnáti se, běžeti, kvapiti, ležeti (o bytostech živých i věcech): *fugiens* prchavý, rychlý **b** unikati, zani-kati, ztráceti se, mizeti; (o čase) po-

míjeti, uplývati: *sol fugit O* mizí; *dum loquimur fugerit* (fut. ex. o ději, který se hned stane) *invida aetas H* co mluvíme (= každým okamžikem), již uplývá závistivá doba života; obr. *Italiam sequimur fugientem V* (jež nám stále uniká); *fugientes ocellos O* mizející = umírající; = spec. *vinum fugiens C* nestálé (op. *firmum*) **II** trans. *f. alqm* utíkati od někoho, někomu, před někým **1** (*imbrem*) *surgentem vallibus imis fugere grues V* (brachylog. = prchnou a skryjí se =) v hlubokých údolích hledají úkrytu před deštěm; básn. = *effugere* uniknouti: *Diomedeos Aeneas fugerat enses O*; *Acheronta fugit H*; opouštěti někoho: *ne me fugiens ventos sequerere rogabam O* abys mne neopouštěl a...; = spec. *patriam f. V* utíkati, prchati z vlasti, jíti do vyhnanství (srov. I 1 b); odt. *vitam f. T* odcházeťi (dobrovolně) ze života, se světa **2** metaf. **a** unikati někomu, opouštěti někoho: *memoriane fugerit* (sc. *eum*) *an* ... *incertum est L* zda ho opustila paměť; *vox Moerim fugit ipsa V* hlas Moeriovi selhává; *viros vigilantia fugit V*; *f. aciem C* unikati zraku = stávati se neviditelným; = odt. spec. *fugit me* (ak.) *alqd* uniká mi (= mému vědění), jest mne tajno, jest mi neznámo, nevím, nedbám: *eius* (*epistulae*) *exemplum fugit me tum tibi mittere C* zapomněl jsem **b** unikati něčemu, vyhýbati se, straniti se, chrániti se, stříci se, varovati se něčeho; štítiti se; lekati se, báti se: *quodsi curam fugimus, virtus fugienda est C*; *conspectum multitudinis non fugerat Cs* nebál se vystoupiti na veřejnosti; *auras aegra fugit V* světla se štítí; *ne fugite hospitium V* nepohrdejte naším pohostinstvím; *fugiens laboris Cs* líný; básn. *nullum caput Proserpina fugit H* žádně hlavy neušetří; *fugienda petendis immiscere H* mísiti věci nepřijemné s žádoucími; s inf. varovati se, báti se, nechtíti: *me socium adiungere fugis V*; zejm. k opsání záporného imper.: *fuge quaerere H* nepátřej; *fuge suspicari H*.

**fugitivus, a, um** [*fugio*] uprchlý, zběhlý (*alcis rei* od něčeho); spec. *f.*

*servus* n. samo subst. *fugitivus* uprchlý otrok, uprchlík, zběh (*ab algo* od někoho): *sacerdotis f. H* od kněze uprchlý otrok; obr. *neque tam fugitivi illi ab dominis quam tu ab iure et ab legibus C* ti otroci neutekli tak (zrádně) svým pánům jako ty právu a zákonům; = jako nadávka otrokům *fugitive C* ničemo.

**fugitō, āre, āvī, ātum** [*fugio*] vl. utíkati (*alqd* před něčím); metaf. *qui quaestionem fugitant C* kteří se vyhýbají vyšetřování.

**fugō, āre, āvī, ātum** [*fuga*] zaháněti, odháněti, zapuzovati, zaplašovati **1** vl.; spec. **a** (vojen.) zaháněti, obracet na útěk: *fundere fugare(que) L* poraziti a na útěk zahnatí = úplně (= na hlavu) poraziti **b** vyháněti z vlasti, posílati do vyhnanství, vypovídati: *cum alii causā tibi sint graviore fugati O* **2** metaf. *dum rediens fugat astra Phoebus H*; obr. *etiam audacem fugat hoc terretque poetam, quod...* *H* odpuzuje a odstrašuje.

**fulcimen, inis** i **fulcimentum, ī, n.** [*fulcio*] podpěra, opěra, opora.

**Fulcinus**, jméno řím. rodu; zejm. **1 C.** *Fulcinus*, jako vyslanec římský zavražděn od Fideňanů r. 438 př. n. l. *L* **2** *Fulcinus Trio*, konsul r. 31 n. l., oblíbenec Sejanův, skončil sebevraždou v žaláři *T.*

**fulciō, īre, fulsī, fultum** podpírati, opírati **1** *fultus rē* opřený, opírající se o něco, stojící, ležící, držící se na něčem; *latus* (ak. vztah.) *mollī fultus hyacintho V* maje bok opřen o...; *postes fultos V* zatarasené **2** metaf. *vanam criminatōnem consiliorum ficto argumento f. L* obviňování o záměrech podepříti smyšleným příběhem; podporovati, udržovati, dáti oporu: *labentem rem publicam f. C.*

**fulcrum, ī, n.** [*fulcio*] opěradlo; podstavec (u lehátka).

**fulgeō, ēre, fulsī, —** (inf. *fulgere V*) [*viz flagro*] blýskati se; = metaf. **a** blyštěti se, třpytiti se, lesknouti se, skvíti se, zářiti (konkr. i abstr.): *fulgentes Cycladas H* (t. mramorem); *fulgens* blýskavý, třpytný, lesklý, skvělý,

zářivý **b** spec. skvíti se nad jiné, vynikati: *fulgentem imperio Africae H* honosícího se leskem vlády nad Afrikou (t. j. prokonsula).

**fulgidus, a, um [fulgeo]** třpytící se, lesklý, skvělý.

**fulgor, ōris, m. [fulgeo]** 1 blesk 2 metaf. oheň; třpyt, lesk, záře (konkr. i abstr.): *cum stupet insanis acies fulgoribus H* oči žasnou nad nesmyslným leskem (t. stolního náčiní); (obr.) *fumum ex fulgore dare H* po ohni (po náhlém vzplanutí, t. j. po velkolepém začátku) vydati kouř; *f. nominis Romani L* lesk (sm. sláva).

**fulgur, uris (i oris, arch. fulgera var. C), n. [fulgeo]** blesk, zejm. zablesknutí; pl. *fulgura* blýskavice, bouřka **O**; - metaf. záře.

**fulgurālis, e [fulgur]: fulgurales libri C** knihy o blesku.

**fulgurātor, ōris, m. [fulguro]** vykladač blesků (t. j. kněz, vykládající a zážehnavající blesky jako znamení).

**fulgurō, āre, āvī, ātum [fulgur]** blýskati (se); ob. neos. *fulgurat* blýská se; ale *Iove tonante, fulgurante comitia populi habere nefas C* když Jupiter hřmí a blýská.

**fulica, ae, f.** lyska (pták z čeledi chřástalů).

**fūliginōsus, a, um [fulgio]** začazený. **fūligō, inis, f. [srov. fumus]** saze, mour.

**fulix, icis, f. = fulica v. t.**

**fullō, ōnis, m.** valchář (valchářů jednak upravovali nové látky, jednak cídili šaty, zejm. togy, nošením ušpiněné); odt. vl. jm. *L. Apustius Fullo L.*

**fullōnicus, a, um [fullo]** valchářský; subst. fem. *fullonica* (sc. ars) valchářství.

**fulmen, inis, n. [z \*fulg-men k fulgeo]** blesk, zejm. úder blesku (srov. *fulgur*): *sinistrum f. C* blesk nalevo (jako znamení); - metaf. *f. ab ore venit O* „oheň“; zejm. o ničivé síle a náhlém neštěstí: *f. habent acres in aduncis dentibus apri O*; odt. *vires fulminis O* bleskná síla; *fulmina fortunae C* rány osudu; *minimam tuo de fulmine partem deme O* (t. j. těžkého trestu, kterým jsi mě stihl); - meton. o os. *duo fulmina belli V*

dua blesky ve válce (podle jiného výkl. dvě opory, srov. *fulcio*).

**fulmineus, a, um [fulmen]** bleskový, bleskný: *ictus f. H* rána blesku; - metaf. (prudký) jako blesk, hromový, vražedný, smrtící: *ensis f. V* meč jako blesk; *aper fulmineo dissipat ore canes O* klem hrozným jako blesk.

**fulminō, āre, āvī, ātum [fulmen]** blýskati, metati blesky: (neosob.) *fulminat* blýská se; - metaf. *Caesar fulminat bello V* blesky metá ve válečné bouři; *fulminat Aeneas armis V* jako blesk řádí zbraní.

**fultura, ae, f. [fulcio]** opěra; obr. posila *H*.

**Fulvius [fulvus],** plebejský rod římský, původem z Tuskula; zejm. 1 *Cn. Fulvius Centumalus* zvítězil jako konsul r. 298 př. n. l. nad Samnity u Boviana, později nad Etrusky 2 *Cn. Fulvius Centumalus* zvítězil jako konsul r. 229 př. n. l. nad illyrskou královnou Teutou, padl v boji proti Hannibalovi u Herdonie r. 210 3 *Q. Fulvius Flaccus* byl několikrát konsulem za 2. války punské, bojoval vítězně s Kartagiňany v Kampanii, chránil Řím proti Hannibalovi, dobyl a potrestal Kapuu, podmanil obce v již. Itálii *L 4 Q. Fulvius Flaccus* (syn předešl.) zvítězil nad Keltibery, byl konsulem r. 179 př. n. l., podmanil Ligury; skončil sebevraždou *L 5 M. Fulvius Flaccus*, konsul r. 125 př. n. l., vítěz nad Ligury a Gally, přívrženec bratří Grakchů, zahynul s G. Grakchem r. 121; řečník *C 6 M. Fulvius Nobilior* zvítězil jako konsul r. 189 nad Aitolý; přítel řecké vzdělanosti, příznivec básníka Ennia; z válečné kořisti vystavěl chrám Musám *C L 7 Fulvia*, dcera M. Fulvia Bambaliona, nepřítelkyně Ciceronova; jejím manželem byl nejprve Klaudius (Klodius) Pulcher, pak G. Skribonius Kurio, konečně triumvir Antonius; byla pověstná svou spíše mužskou povahou; zemřela na útěku po bitvě u Aktia v Sikyonu 8 *Fulvius gladiátor H*.

**fulvus, a, um [srov. fel, flavus, čes. žlutý]** žlutavý, hnědožlutý, tmavožlutý; žlutý: *fulvum aurum V*; básn. *arbor*



*fulva comas* (ak. vztah.) *O* se žlutým listím; = zejm. o vlasech a srsti: rusý, plavý, ryšavý: *equinis fulva iubis cassis* *O* přilbice plavá koňskou hřívou = s plavou koňskou hřívou (t. s chocholem).

**fūmeus, a, um** [*fumus*] dýmající, kouřící, čadivý: *fumea taedis* (abl. instr.) *lumina* *V* čadivý plápol smolnic.

⟨**fūmiculus, ī, m.** [demin. od *fumus*] obláček kouře.⟩

**fūmidus, a, um** [*fumus*] dýmající, kouřící, čadivý: (o páře) *aquai f. amnis* *V* kouřící proud vody; naplněný kouřem, zakouřený: *fumida tecta* *O*.

**fūmifer, fera, ferum** [*fumus a fero*] způsobující kouř, kouřící, čadící: *glomerat sub antro fumiferam noctem* *V* noc (= tmu) plnou dýmu.

**fūmificus, a, um** [*fumus a facio*] kouřící, soptící dým: *fumificis mugitibus* *O*.

**fūmigō, āre** [*fumus*] kouřiti, dýmati; doutnati.

**fūmō, āre, āvi, ātum** [*fumus*] dýmati, kouřiti, čaditi, vydávati (ze sebe) dým, kouř, páru, výpar: *alqd fumat* něco kouří = kouří se z něčeho; *est animadversum f. aggerem* *Cs* že se kouří z náspu; *liba fumantia* *O* ještě kouřící; *villarum culmina fumant* *V* (t. j. jest večer, chystá se večere); *ita domus ipsa fumabat, ut multa eius sermonum indicia redolerent* *C* takový byl „vzduch“ v domě samém, že bylo cítiti mnoho důkazů jeho řečí (zaváněly hostiny ve shodě s „epikurskými“ zásadami); s abl. látky: *loca sulfure fumant* *V* z míst vychází sirný kouř; = metaf. *fumantes pulvere campos* *V* kouřící se prachem; *equos fumantes sudore* *V*.

**fūmōsus, a, um** [*fumus*] dýmající, kouřící; plný dýmu, kouře; zakouřený: *fumosos veteris proferte Falernos* (sc. *cados*) *consulis* *Tb* (o nakuřování vína viz *fumus*; stáří vína udáváno na destičce, přivěšené k amfoře, jménem konsula); *fumoso condita vina cado* *O*; *fumosa perna* *H* uzená kýta; *fumosae imagines* *C* začázené.

**fūmus, ī, m.** [z koř. \**dhū*—, srov. *δύμος* s význ. již jen abstr., *δύος* kadidlo,

*δύω*, čes. dým] dým, kouř, čoud: *fumum bibere* *H* vpíjeti kouř (amfory s lepším vínem bývaly stavěny do kouře, aby víno nabylo staré chuti); pára, výpar: *fumi volucres* *V*; pl. *fumi* sloupy kouře, oblaka dýmu; obr. *ubi omne verterat in fumum et cinerem* (v. t.) *H*.

**fūnālis, e** [*funis*] provazový, z provazu udělaný, na provaze visící; = subst. **fūnāle, is, n.** svíce, voskovice (nazvaná tak od knotu), pochodeň: *delectabatur cereo funali et tibicine* *C* (při návratu z hostiny); meton. svícen; odt. *lampadibus densum* *f.* *O* lustr s (hustými) četnými světly.

**fūnambulus, ī, m.** [*funis a ambulo*] provazolezec.

**fūnctiō, ōnis, f.** [*fungor*] vykonávání, konání (s gen. obj. něčeho); úkon (s gen. subj. něčí).

**funda, ae, f.** [srov. *σφενδόνη*] 1 prak 2 metaf. čerem (rybářská síť na bidle, zatřesená na krajích olověnými kuličkami).

**fundāmen, inis, n.** [1. *fundo*] básn., význ. = *fundamentum* v. t.

**fundāmentālis, e** [*fundamentum*] základní.

**fundāmentum, ī** (básn. též **fundāmen, inis, n.** [1. *fundo*] základ, podklad (ob. pl.): *fundamenta iacere*, zř. *ponere* (*alci rei* n. *alcis rei*) klásti základy k něčemu, něčeho; *alqd a fundamentis disicere* rozbořiti do základů; = obr. *fundamine magno res Romana valet* *O* říše pevně stojí na silném základě; metaf. sm. hlavní věc, podmínka.

**Fundānius**, jméno plebejského rodu římského; zejm. 1 *C. Fundanius*, přívrženec Pompejův, potom Caesarův; Cicero byl jeho přítelem a také ho jednou hájil *C* 2 *Fundanius*, básník veseloher *H*.

**fundātor, ōris, m.** [1. *fundo*] zakladatel.

**fundātrix, icis, f.** [k *fundator*] zakladatelka.

**fundātus, a, um** [*fundo*] pevně založený, pevný: *steti f. Am*; pořádný: *fundatissimae familiae ruinas* *C*.

**Fundī, ōrum, m.** Fundy, město v Latii na Appiově silnici nedaleko Taraciny, pověstné dobrým vínem, nyn.

Fondi; odt. adj. **Fundānus**, *a*, *um* fund-  
ský; subst. **Fundāni**, *ōrum*, *m*. Funda-  
né, obyvatelé Fund.

**fundibulārius**, *iī*, *m*. [*fundibulum*]  
prakovník.

**fundibulum**, *ī*, *n*. [*m. fundibolum*  
z *funda* a βάλλω] prak.

**funditor**, *ōris*, *m*. [*funda*] prakov-  
ník.

**funditus**, adv. [*fundus*] (až) do zá-  
kladu, do dna, z kořene: *f. evertere*  
(„nenechati kámen na kameni“); *Numantiam f. sustulerunt C*; obr. *haec (cura) omissa f. rem publicam trahet T* způsobí rozvrat státu až do základu = hluboký rozvrat; = metaf. dočista, úplně, zcela: *f. eicere alqd C*; zř. důkladně.

**1. fundō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*fundus*]  
**1** dáti něčemu dno, základ: obr. *dum puppis erat validā fundata carinā O* dokud měla loď pevný spodek **2** (na pevném základě, pevně) stavěti, (pevně) základy klásti, vub. zakládati: *urbem f. V*; obr. *non modo fundatam, verum etiam extractam disciplinam C*; meton. opevňovati, zajišťovati: *dente tenaci ancora fundabat naves V* pevně držela **3** metaf. upevňovati, utvrzovati: *legibus urbem f. V*; = spec. *nitidis fundata pecunia villis H* dobře uložené v . . . Part. *fundatus* j. adj. v. t.

**2. fundō**, *ere*, *fūdī*, *fūsum* [od koř. \**gheu-d-*, srov. χέω, homer. χύτο] líti, vylévati, rozlévati **1** *de patera novum liquorem f. H* ulévati; *sanguinem, lacrimas f.* prolévati; (zeugma) *vitam cum sanguine fudit V* s krví i duše z něho vyšla; obr. *tot incassum fusos labores V* tolik vyplývaných námah; pas. *fundi* význ. med. líti se, řinouti se, prouditi, téci: *ingentibus procellis fusus imber L* liják, který se strhl za prudké bouře; = spec. líti z kovu něco: *quaerere, quid fuisum durius esset H* která práce (t. z bronzu) jest příliš hrubě ulita; = obr. *maculis quas incuria fudit H* které nadržela **II** metaf. **1** vydávati ze sebe (snadno n. hojně), sypati, chrliti, vypouštěti; poskytovat, ploditi, roditi: *armatos fundit equus V* (ze sebe) chrlí; *ova fetum fundunt C*; (*bes-*

*tiis*) *ipsa terra fundit ex sese pastus varios C* hojně poskytuje; (básn.) *Mercurium Maia fudit V* porodila; = spec. o řeči vypouštěti (z úst), pronášeti: *ea, quae poetarum vocibus fusa ipsa suavitate nocuerunt C* výplody básníků, jež uškodily; *preces f. V* vylévati; *f. convicia O, diras T* chrliti **2** sypati; házeti, metati; hnáti: *plenis agmina se fundunt portis V* valí se; *apes circum lilia funduntur V* slétají se; *de iugis funduntur L* jsou zahnáni **3** (o množství věcí n. osob) rozsypávati, rozhazovati; rozptylovati, rozháněti **a** (o věcech) *fusus comis (capillis) O* s rozpuštěnými vlasy; *fusus in pectore barbam (ak. vztah.) V* s vousem na prsa splývající; (básn.) *Ascanium fusis circum complectitur armis V* rozpjatými pažemi **b** (o osobách) *homines fusi per agros ac dispersi C* rozběhli a rozptýleni; = spec. vojen. rozptylovati nepřátele, pregn. poraziti, přemoci, potříti: *hendiad. f. et fugare a p. úplně*, na hlavu poraziti **4** (o jednotlivých věcech n. osobách) rozšiřovati, roztahovati, rozkládati (pas. též význ. med.): **a** *aēr fusus et extenuatus C* rozlitý a zředěný; *ne (vitis) in omnes partes nimia fundatur C* aby se příliš nerozrůstala; *opacā fusus in herba O* rozložen, leže **b** poválení, poraziti, sraziti (k zemi), skláti (=skoliti), skáceti: *matre satos unā diverso vulnere fudit O* každého jinou ranou sklál; *septem corpora f. humi V* (vl. poraziti k zemi) o zvěři „položiti“. Part. *fusus* j. adj. v. t.

**fundus**, *ī*, *m*. [srov. πυθμήν, něm. Boden; snad i čes. dno] **1** dno, spodek, základ: (přísl.) *largitio fundum non habet C* (sm. nemá konce); (básn.) *Phrygiae res vertere fundo V* do základu, z kořene vyvrátiti moc; = metaf. spec. t. t. právn. potvrzení: *fundum fieri legis* státi se potvrzitelem zákona, potvrditi, schváliti zákon **2** půda, pozemek (pozemky), statek, popluží.

**fūnebris**, *e* [z \**funes-ris* od *funus*] souvisící s pohřbem n. mrtvolou, pohřební, smuteční: *f. cupressus H*; meton. *funebria sacra O* vražedné (t. j. lidské) oběti; = metaf. osudný, zhoubný, neblahý: *funebre bellum H*.

**fünereus**, *a, um* [*funus*] pohřební, smuteční: *funerea vestis* *O*; - meton. smrtonosný, smrtící, vražedný: *f. bubo* *O* smrt zvěstující, zlověstný; - metaf. osudný, zhoubný, neblahý.

**fünērō**, *āre, āvī, ātum* [*funus*] pův. pohřbívati; odt. meton. usmrtiti, zabíti; *prope funeratus arboris ictu* *H*.

**fünestō**, *āre, āvī, ātum* [*funestus*] poskvrniti, znesvětiti (vl. vraždou, krví, pak vúb.); *aram* *f. C*; básn. usmrtiti, učiniti nešťastným: *funestet seque suosque* *Ct*.

**fünestus**, *a, um* [*funus*] 1 pohřbem nějak dotčený, s pohřbem souvisící **a** pohřbem, mrtvolou poskvrněný, znečištěný, nečistý (podle starého názoru mrtvolou jest znečištěn zejm. úmrtní dům a rodina nebožtíkova, dokud není mrtvola pohřbena): *ut manus funestas arceat aris* *O* **b** pohřební, smuteční, úmrtní: *funestos ut erat laniata capillos* *O* při pohřbu; *annales velut funesti* *L* jako by byly jen pro (zaznamenávání) úmrtí; obr. *funestae tenebrae* *T* hrobová tma **c** pohřbem, úmrtím zarmoucený, smutný, truchlící, nešťastný: *tot luctibus funesta civitate* *T* za takového mnohonásobného smutku obce **d** meton. působící smrt, smrtící, vražedný **2** metaf. smutný, truchlivý, osudný, zhoubný, neblahý: *o diem illum funestum senatui!* *C* smutný pro senát.

**fungor**, *fungī, fūctus sum* býti činný v něčem, vykonávati, konati, prováděti, plniti (*rē* něco; neklas. *alqd*) **1 a** vl. o úřadě, zaměstnání, povinnosti: zastávati, spravovati, zabývati se něčím, do státi něčemu; s vytčením konce činnosti: dodělati, vyřídití, poříditi: *munere* *f.* konati službu, povinnost, úkol, zastávati práci (*Cs*), úřad, působiti v úřadě, s přívl. míti nějaké postavení; *Crasus magnificentissimā aedilitate functus est* *C* skvěle zastával svou aedilitu; *f. vice* *H*, *partibus alcis* *Pn* zastávati něčí úkol; *officia* *f. Tr*; *ut muneribus fungare corporis* *C* abys mohl vykonávati tělesné úkony = vlásti tělem; *legatio, quae gaudio fungeretur* *T* aby vyřídl projev radosti; *sumptu* *f. T* vésti náklad; *more barbarorum* *f. N* řídití, spravovati se

způsobem barbarů **b** (básn.) *virtute* *f. H* vykonati statečné činy = osvědčiti statečnost; *caede* *f. mariti* *O* spáchatí vraždu na manželu; *epulis functi* *O* skončivše hody, pohodovavše **2** metaf. **a** prožívati něco, zažívati, zakoušeti něčeho; přestáti něco: *ter aevo functus senex* *H* stařec, jenž prožil tři (lidské) věky (t. Nestor); (euf.) *morte, fato* *f. O T* skončiti život, dokonati, naplniti svůj osud = zemřítí; *functum pauperem laboribus* *H* chudása, jenž přestal trápení **b** meton. býti účasten něčeho, míti údělem, dostávati, nabývati něčeho: *omni fortuna* *f. C* míti ve všem štěstí; *simulacra funta sepulcro* *O* duchové, jimž se dostalo pohřbení = duchové lidí pohřbených; *lacrimis oculi funguntur* *O*; *novus accenso fungitur igne focus* *O* přijímá oheň.

**fungus**, *ī, m.* [srov. σπόγγος] houba; metaf. oškvarek, oharek (na knotu lampy) *V*.

**fūniculus**, *ī, m.* [*funis*] (kratší) lano, provaz.

**fūnis**, *is, m.* (arch. *f.*) provaz, lano (zejm. lodní); obr. *sine funibus vix durare carinae possint aequor* *H* bez lan (která i s plachtami jsou přetrhána); *ne currente retro* *f. eat rotā* *H* (o kole na hřídeli, jehož dělník neudrží, je-li břímě příliš těžké; sm. = nebuď přepjatá); *qui iam contento, iam laxo fune laborat* *H* kterého trápí provaz, hned napiatý, hned volný (o uvázaném psu, jenž se trhá na řetěze a tím víc jej cítí); (*pecunia*) *digna sequi potius quam ducere funem* *H* (vl. o vedeném dobytčeti) peníze, jež přece mají spíše poslouchati provazu než jej řídití = poslouchati než poroučeti.

**fūnus**, *eris, n.* **1** pohřeb, pohřbení, pohřební průvod; pl. pohřební obřady *Cs*: *f. alcis facere, ducere* pohřeb někomu vystrojiti, vypraviti; *funere efferrī* *C* býti pohřben; *funus* (*n. exsequias funeris*) *alcis prosequi* *C* účastniti se něčeho pohřbu, býti někomu na pohřbu; *f. celebrare* (*v. t.*) *Cr*; *corpora nullis de more feruntur funeribus* *O* těla jsou vynášena bez obvyklých pohřebních poct; - (básn.) (*volumina*) *quasi de domini funere rapta sui* *O* jakoby vyrvané ze smrti, kte-

rou jim připravil jejich pán (podle jiného výkl. vyrvané z pohřbu pána svého t. j. zachráněné, když byl pán = Ovidius poslán do vyhnanství) **2** meton. **a** mrtvola: *f. lacerum V*; *subtrahere oculis acerba funera T* (nezralé =) mladistvé mrtvoly; *funera Cecropiae Ci b* smrt, úmrtí; *non paventis funera Galliae tellus H* (poněvadž Gallové věřili učení druidů o životě posmrtném); *venit funeribus morus O* moru; = spec. usmrcení, zavraždění, vražda: *quae funera Turnus ediderit V* jaké vraždění způsobil; = (básn.) *quanta moves funera Dardanae genti H* jak těžké ztráty strojíš **c** poskvrna mrtvolou způsobená, mrtvolná (dotknouti se nepohřbené mrtvoly, ano i pohlednouti na ni v jistém smyslu znečišťovalo): *patrios foedasti funere voltus V*; (*exanimus corpus*) *incestat funere classem V* **3** metaf. záhuba, zkáza, konec: *lacrimosa Troiae funera H*; = meton. *duo rei publicae funera C* vrahové.

**fūr, fūris, m.** i f. [srov. řec. φῶρ zloděj] zloděj, zlodějka; jako nadávka zejm. otrokům: zloděj, taškář, lotr.

**fūrāciter, adv.** [*furax*] zlodějsky.

**fūrāx, ācis** [2. *furor*] zlodějský.

**furca, ae, f.** [vytvor. ze zdánliv. demin. *furcula*] vidlice, vidle, rozsocha (jako opěra n. jako nástroj): *furcis spectacula sustinentibus L* any vidlicovité podpěry nesly sedadla; *furcā levat terga suis O*; ve vojen. *qui erexerant ad murum scalas, furcis ad id ipsum factis detrudebantur L*; obr. básn. *naturam expellas furca* (sm. = násilím), *tamen usque recurret H* (vidle byly nejen nástrojem, nýbrž i zbraní); = spec. rozsocha, nástroj k trestání zejm. otroků, dvě dřeva spojená v úhlu v podobě V, k jejichž volným koncům byly přivazovány trestancovy ruce, načech byl otrok mrskán: *sub furca vincetus L* přivázaný k mučící rozsoše; odt. *ibis sub furcam H* sm. = uvrhneš se v otroctví.

**furcifer, erī, m.** [*furca* a *fero*] vl. kdo nese (na ramenou) mučící rozsochu (viz *furca*); jako nadávka otrokům šibeničník.

**furcilla, ae, f.** [*furca*] vidlice: obr. *quoniam furcillā extrudimur C* (sm. = násilím).

**furcula, ae, f.** [snad *fulcio*] (podpěrná) vidlice, rozsocha: *suspensio furculis muro L*; = metaf. *furculae Caudinae* (v. t.) *L* (dvojité) soutěsky Kaudijské. **furēter, adv.** [*furēns* od *furo*] vztekle, zuřivě.

**furfur, uris, m.** pleva.

**Furia, furia, ae, f.** [*furo*] **1** Lítice, Vzteklice, Furie (ob. pl.; bohyně pomsty, řec. Ἐρινύες, zosobněná ztráta zdravého rozumu, jež jako trest jde v zápětí za zločinem a žene člověka k novým zločinům; počet Furií později ustálen na tři, zvané Allekto, Tisifone a Megaira; představovány s pochodněmi v rukou a s hady ve vlasech: *male dicit vocando hanc* (sc. *Electram*) *Furiam H* (míněn tu začátek Euripidovy tragédie Orestes); *furiarum ego maxima* (sc. *Celaeno*); v pozděj. pověstech byly Harpyje ztotožněny s Furiemi) **2** kletba: *scelerum furiis agitatus Orestes V* kletbou zločinu; duch (zavražděných): *invocare parentum furias L* svolávati duchy rodičů k pomstě; *agitantibus furiis sororis ac viri L* štvána duchem své sestry a muže; = metaf. zlý duch, běs, zlý démon: *tamquam furiam facemque huius belli L* jako zlého ducha, jenž zažehl pochodeň této války **3** meton. (pl.) šílenost, šílenství, vášeň, zaslepenost, nepřičetnost **a** *furias concipere V* upadnouti v šílenství; *his muliebribus instinctus furiis L* tímto zběsilým počínáním ženiným **b** spec. **a** zuřivost, zběsilost, vzteklost, vztek: *furiis surrexit Etruria iustis V* v spravedlivém hněvu β nadšení, vytržení (věšteckén. bakchantské): *Cassandrae impulsus furiis V* šílenými věštbami; *Procne furiis agitata doloris, Bacche, tuas* (sc. *furias*) *simulat O* šílenou bolestí štvána tvé šílení předstírá (= staví se bakchantkou) **γ** vášeň, chtíč; *ob noxam et furias Aiacis Oilei V* (Aias t. zneuctil v Athénině chrámu trojskou Kassandru); u zvířat rujnost: *pecudes . . . in furias ignemque* (hendiad.) *ruunt V*.

**furiālis, e** [*furia*] **1** Líticím, Furiím náležející n. podobný, Lític: *furialia membra V* údy Lítice; *furiale caput* (sc. *Cerberi*) *H* hlava jako Lítice (s hady); odt. *furialia sacra O* obět

msty **2** meton. **a** šílený, vášnivý; spec. **a** zuřivý, vztekly **β** vznícený, ekstatický: *furialia accipit arma* *V* přijme bakchantskou výstroj **b** působící šílenost (zuřivost), uvádějící v šílenost, děsný: *vestis f.* básn. *C.*

**furiáliter**, adv. [*furialis*] zuřivě, šíleně.

**Fūriānus** viz *Furius*.

**furibundus**, *a, um* [*furo*] šílený; - spec. **a** zuřivý, zběsilý, vztekly: *f. Leo H* (t. slunečním žářem; když slmce vstoupí 23. července do znamení Lva, jsou největší vedra) **b** nadšený, vznícený, u vytržení: *vatum furibundae praedictiones C* u vytržení pronesené; *deo furibunda recepto O* nadšena, když bůh do ní vstoupil.

**Fūrīna** (n. *Furrīna*), *ae, f.* stará italská bohyně neznámého nám významu (*C* jí neprávem uvádí v souvislost s *Furiemi*).

**furiō**, *āre, āvi, ātum* [přes *furiatus* od *furia*] uvést v šílenost, vášeň; spec. **a** rozvztekliti, rozzuřiti: *furiata mens V* rozzuřená **b** *matres f. equorum H* jičiti (rujností).

**furiōsē**, adv. [*furiosus*] vášnivě.

**furiōsus**, *a, um* [*furo*] posedlý, šílený, vášnivý, zběsilý, nepřičetný; - spec. **a** zuřivý, vztekly: *bello furiosa Thrae H* válkou zuřící **b** nadšený, vznícený, u vytržení: *C. Staienus, fervido et furioso genere* (abl. qual.) *dicendi C* který mluvil ohnivě a s nadšením; - básn. přičinně: *furiosa tibia O* vytržení působící, vášnivá.

**Fūrius** (arch. *Fūsius*), jméno římského rodu patricijského s několika větvelemi **A** *Phili*; zejm. **1** *P. Furius Philus*, konsul r. 223 př. n. l., vítěz nad Gally **2** *L. Furius Philus*, konsul r. 136 př. n. l., přítel Scipiona Ml. a Laeliův, řečník a učenec **C** **B** *Medullini*, jichž několik jmenuje *L* při líčení válek s Aequy a Volsky **C** *Camilli*; zejm. **3** *M. Furius Camillus*, slavný vojevůdce; r. 396 př. n. l. dobyl Vej, později Falerii; osvobodil Řím od Gallů r. 390, začez nazván *pater patriae*; vítězně bojoval s Volsky, Etrusky a Aequy a též vnitřně město zvelebil; † r. 364 **4** *L.*

*Furius Camillus* (syn předešl.), diktátor r. 350 př. n. l. a vítěz nad Gally **L** **5** *L. Furius Camillus* (synovec předešl.), konsul r. 338 př. n. l., podrobil Latium **6** *Furius Camillus*, podrobil za vlády Tiberiovy Numidy **D** *Bibaculi*; zejm. **7** *M. Furius Bibaculus*, básník (snad týž, kterého Horatius nazývá *Alpinus*) **H** **E** *Purpleones*; zejm. **8** *L. Furius Purpureo*, bojoval proti Hannibalovi ve 2. válce punské, zvítězil nad Gally a Boji (r. 197 př. n. l.) **L** **F** **9** *A. Furius Antias*, epický básník *C.* Adj. **Fūrius** a **Fūriānus**, *a, um* furijský, Furiův: *Furia gens L*; subst. **Fūriāni**, *ōrum, m.* vojáci Furiiovi (viz svrchu 3).

**Furnācālia** viz *Fornacalia* u *forna*.

**Furnius**, jméno plebejského rodu v Římě; zejm. **1** *C. Furnius*, tribun lidu r. 50 př. n. l., přítel Ciceronův, přívrženec Caesarův a Antoniův; připomínán též jako řečník **C** **2** *C. Furnius* (syn předešl.), přítel Horatiův, legát v Hispanii, kde úplně podrobil odbojné Keltibery.

**furnus**, *i, m.* [srov. *fornax*] pec, pekárna: *a furno redeuntes H* „od pekáře“ (s chlebem); kamna.

**furō**, *ere, —, —* řádit, zuřiti, šílet, bouřiti (v záchvatu vášně = *μαίνεσθαι*), býti rozvášněn **1** *inquiram, quid sit f. H* (sm. filosof. podle nauky stoiků *πᾶς ἄφρων μαίνεται*) býti šílený; - spec. **a** (o hněvu) *furens animi* (gen. určovací) *V* zuře v mysli, s myslí zuřící; *hunc sine me f. ante furorem* (ak. vnitř.) *V* nech mě, aby se můj hněv dříve vybouřil; *furit te reperire H* zuří touhou tebe nalézt; vztekati se **b** šílet nadšením, býti u vytržení, býti vznícen: *versus, quos illa* (sc. *Sibylla*) *furens fudisse dicitur C* ve věšteckém vytržení **c** (o lásce) *ut donis furentem* (prolept.) *incendat reginam V* aby dary roznítil královnu k vášni = v královně vášeň; (s abl. přičin.) *Inachiā f. H* plnouti vášni k I. **d** (o vojsku) bouřiti se **T** **2** metaf. o věcech, větru, ohni a p.: *tempestas sine more furit V*; *Neptunus furens V* zuřící moře.

**1. furor**, *ōris, m.* [*furo*] řádění, zuření, zuřivost, šílenost, vášeň,

zběsilost, nepřičetnost (= *μᾶλιστα*), zoufalství: *quis te f.* (sc. *cepit*) *O* jaká tě šílenost pojala; *nocturnus occurram f.* *H* (básn. význ. *Furia*) běs; person. *Furor* *V* Zuřivost (válečná); = spec. **a** (o hněvu) vzteklost, vztek **b** nadšení, vytržení, ekstase: *ea (praesagitio), si exarsit acrius, f. appellatur C; negat sine furore Democritus quemquam poetam magnum esse posse C; ubi vaticinos concepit mente furores O c* (o lásce) *mille puellarum furores H* milostné příběhy; chtič, o zvířatech rujnost: *ante omnes f. est insignis equarum V*; = meton. *si mihi Phyllis esset f.* *V* kdyby byla mou vášní, láskou **d** (sm. polit. a vojen.) buičství, bouření: *furores tribuniciū L* řádění tribunů; *f. civilis H* rozvášněnost občanů; vzbouření, vzpoura *T*; *qui... Priscum in iisdem furoribus... eludere sinerent T* právě v takovém odbojném řádění.

**2. fūrōr, ārī, ātus sum [fur]** **1** krásti, ukrásti (*alqd alci i ab alqo* něco někomu) **2** metaf. **a** úskokem nabytí něčeho: *f. civitatem C*; tajně si vzít: *speciem furabor Iacchi Pp b* zbavití někoho něčeho, odnítí někomu něco: *fessos oculos furare labori V* oči odvrát, odtrhní od práce **c** (ve vojen.) tajně, lstně jednat: (*Tacfarinas*) *robore exercitus impar, furandi melior T* vynikaje lstivosti.

**fūrtim**, adv. [*furtum*] jen metaf. pokradí, pokradmo, podtají (potají), tajně, nepozorovaně; lstně, úskočně: (asynd.) *clam f. L* tajně a pokradmo; = spec. vojen. *f. magis quam bello incurabat T*.

**fūrtivus, a, um [furtum]** **1** kradený, ukradený, odcizený: *cornicula... furtivis nudata coloribus H* (t. j. cizího peří) **2** metaf. pokradmý, tajný, pokoutný, podloudný: *furtivae conscia mentis littera O* písmo znalé tajností srdce; v dopluku tajně, potají: *quem sacerdos furtivum partu edidit V*.

**fūrtum, ī, n. [fur]** **1** krádež, zlodějství: (*alqd iocoso condere furto H* vtípně ukrásti) **2** meton. ukradená věc, krádež: *f. reddere C; furtorum receptrix 3* metaf. **a** pokradmé jednání,

úskok, podvod, lest: *furto laetatus inani V; (fugam) abscondere furto V* tajně skrýti = zatajiti; (praegn.) *hic furto (dat.) fervidus instat V* pokračuje v nepozorovaném vraždění **b** spec. **a** (ve vojen.) *parva furta temptare L* pokoušeti se o malé lstné výpady, záskoky; *furta paro belli V* válečnou zálohu; válečná lest: *haud furto melior, sed armis V; legionem furto noctis (aggredi) T* tajně v noci přepadnouti **β** tajná láska, ob. pl. tajnosti, tajemství, tajné spády, zálety.

**fūrunculus, ī, m. [fur]** vl. zlodějíček: *olim f., nunc vero etiam rapax C* dříve „jen zloděj“.

**furvus, a, um [srov. fuscus]** černý; u básn. zejm. o podsvětí: temný, tmavý, chmurný, mračný, šerý.

**fuscina, ae, f.** trojzub, trojzubec (žezlo Poseidonovo).

**fuscō, āre, āvī, ātum [fuscus]** černiti, tmaviti; *f. corpora O* opalovati.

**fuscus, a, um [srov. furvus]** temný, tmavý, černavý, černý; = metaf. o hlase temný, zastřený. Vlastní jm. **Fuscus** viz *Aristius*.

**fūsē, adv. [fusus od fundo]** o řeči vl. širokým proudem, pohodlně; rozvláčně, obširně; plynně: *fuse lateque C* široce a dlouze.

**fūsilis, e [2. fundo]** tekutý, rozpuštěný: *argilla f. Cs* plavený jíl; *fusile aurum O* tekuté zlato.

**fūsio, ōnis, f. [2. fundo]** vylítí, rozlití: *eius (sc. mundi) animi fusionem universam esse C* že jeho duch jest všude rozlit (t. j. že duše světa všechno proniká).

**fūstis, is, m. (abl. sg. fuste i fusti)** kus dřeva, klacek, kyj, hůl (zejm. k bití): pl. *recisos portare fustes H* roští.

**fūstuārium, ī, n. [subst. neutr. adj. fustuarius, a, um od fustis]** utlučení holí (tím byli trestáni ob. vojáci za desertování n. jiná těžká provinění).

**1. fūsus, ī, m.** vřeteno.

**2. fūsus, a, um [2. fundo]** rozšířený, roztažený, rozložený, rozkládající se, rozsáhlý: *fusa et candida corpora L* zavalitá; *late fusum esse = late patere* daleko se prostíratí, míti veliký objem,

rozsah (též obr.); *late fusum (esse) id corpus* (sc. *libertinorum*) *T*; - přenes. o řeči: „širokým proudem tekoucí“, pohodlný; rozvláčný, obširný; plyn-  
ný: *vagum orationis et fusum* (op. *concisum*) *et multiplex genus C* druh řeči volný, plynňý a všestranný (= živý).

**fūtilis i futtilis, e** [*fundo*] vl. o věci, z níž tekutina snadno vytéká; metaf. nejistý, nespolehlivý: *glacies f. V*

(= křehký); ničemný, prázdňý, jalový.

**fūtilitās i futtilitās, ātis, f.** [*futilis*] prázdňost, jalovost; spec. tlach.

**futuō, ere, futuī, futūtum** souložit.

**futūrus, a, um** [viz *sum*] budoucí, přístí, nastávající: *futura mors O* hrozící smrt; subst. **futūrum, ī, n.** (často též pl.) budoucnost.

**futūtiō, ōnis, f.** [*futuo*] souložení, soulož.

# G

**G** jako zkratka někdy = *Gaius* místo starého a správného *C*.

**Gabalí, ōrum, m.** Gabalové, národ v keltské Gallii na úpatí Cevenn, chráněnci Arvernu *Cs*.

<**gabella, ae, f. n. gablum, ī, n.** plat, poplatek.>

**Gabií, ōrum, m.** Gabie, město v Latii, vých. od Říma, dobyté Tarquiniem Hrdým. Byly v něm tufové lomy; odt. adj. **Gabīnus, a, um** gabijský: *saxum Gabinum T* tuf; *via G. L* silnice vedoucí do Gabií; *cinctus Gabinus VL* zvl. způsob obleku s podkasanou togou.

**Gabīnius, a, um** [*Gabií*] plebejský rod římský: **1 A. Gabīnius**, tribun lidu r. 139 př. n. l. **C 2 A. Gabīnius**, trib. voj. pod Sullou v bitvě u Chaironeje r. 81 **3 A. Gabīnius**, trib. lidu r. 67, nepřítel Ciceronův a stoupenec Pompeja, jenž byl po jeho návrhu (*lex Gabīnia*) zvolen vojevůdcem do války s mořskými loupežníky *C*; odt. **Gabīniānus, a, um** Gabiniův: *miles Cs*; *tempus C*.

**Gādēs, ium, f.** nyn. Cadix, slavné obch. město foinického původu na jihozáp. pobřeží Hispanie s chrámem Melkartovým. Odt. adj. **Gādītānus, a, um** gadský: *populus C*; *civitas C*; subst. **Gādītāni, ōrum, m.** Gadští, Gaďané, Gaditáni; sing. *Gaditanus* = *L. Cornelius Balbus C*; fem. **Gādītānae, ārum** Gaditánky.

**gaesum, ī, n.** [slovo keltské] těžké kopí házečí galské, jehož později užívali římstí lehkooděnci.

**Gaetūli, ōrum, m.** Gaetulové, kočovný národ v sev.-záp. Africe; odt. adj. **Gaetūlus a Gaetūlicus, a, um** gaetulský: *leo V* = africký; *murex H* = maurétanský; *Cn. Cornelius Cossus Lentulus Gaetulicus*, konsul a vojevůdce říms. za Tiberia = samo *Gaetulicus Pn*.

**Gāius** předejmení říms. zkracované písmenem *C* (vysl. však *G.*); fem. **Gāia**. Samo *Gaius* vl. jm. čís. Kaliguly.

**Galaesus, ī, m.** [Γαλαῖσος] nyn. Galaso, řeka vých. od Tarenta.

**Galanthis, idis, f.** [γαλανθίς; γαλή lasička] služka Alkmenina, proměněná v lasičku *O*.

**Galatae, ārum, m.** [Γαλάται] Galatové, keltský národ přistěhovalý v 3. stol. př. n. l. do Malé Asie, později omezený na krajinu u řeky Halya: **Galatia, ae, f.** (ἡ Γαλατία); od dob Augustových provincie říms., jinak zv. **Gallogracia, ae, f.** a obyv. její **Gallogracii, ōrum, m.**

**Galatēa, ae, f.** [Γαλάτεια] **1** Galateia, dcera Nereova, nymfa mořská **2** venkovská dívka *V 3* přítelkyně Horatiova *H*.

**galba, ae, m.** [slovo keltské] vl. tlust'och. Odt. jako jm. vl. **Galba, ae, m.** **1** kníže Suessionů *Cs 2* příjmení v *gens Sulpicia*; zejm.: **a Serv. Sulpicius G.** legát Caesarův **b Servius Sulp. G.** vítěz nad Viriathem *N*; znamenitý řečník **c C. Galba**, konsul usmrťivší se za Tiberia *T d Serv. Sulp. Galba*, císař říms. \* r. 5., zavražděn r. 69 n. l.; odt. **Galbiāni, ōrum, m.** stoupeneci Galbovi *T*.

**galbaneus, a, um** [*Galbanum* z řec. γαλβάνη] galbanový, z galbanu (*galbanum* je pryskyřice, obsažená v někt. rostlinách okoličnatých rostoucích v Persii, jíž se užívalo v lékařství): *galbanei odores V* (nepříjemný zápach, jímž byl vypuzován hmyz).

**galea, ae, f.** **1** (kožená) přilba, přilbice: *Germanorum vix unī erat cassis aut galea T*; *g. venatoria N 2* vub. přilbice: *galeae aēneae C*; *sortem accepit galea V*.

**galeō, āre, āvi, ātum** [*galeatus* od *galea*] opatřiti přilbou; **galeātus, a, um** opatřený přilbou.

**Galeōtae, ārum, m.** [Γαλεῶται] Galeoti, vykladači nadpřirozených úkazů na Sicilii *C*.

**Galērius, a** jméno římského rodu, z něhož pocházela *Galeria Fundana*,



choť Vitelliova, *Galerius Trachalus*, řečník za císaře Othona, a císař *Galerius Maximianus* (305—311). Jako adj. *Galeria iuniorum* (sc. tribus) *L.*

**galērus**, *ī*, *m.* a **galērum**, *ī*, *n.* [*galea*] kožená čepice.

**Galilaei**, *ōrum*, *m.* Galilejští, obyv. sev. Palestiny na pravém břehu Jordánu, zvané **Galilaea**, *ae*, *f.* (sc. *terra*).

1. **galla**, *ae*, *f.* duběnka, *V.*

2. **Galla**, *ae*, *f.* manželka Pisonova.

3. **Galla** viz 1. **Galli**.

4. **Galla** viz 2. **Gallus** III.

**Gallaecia**, *f.* země Gallaeků [*Gallaeci*, *ōrum*, *m.* Καλαυχοί] v sev. vých. koutě Hispanie.

1. **Galli**, *ōrum*, *m.* Gallové, kmen bydlící v nyn. Francii, sev. Itálii a v zemích alpských i v Galatii: *bis mille Galli* *H* = *Galatae*; sing. **Gallus**, *ī*, *m.* Gall; **Galla**, *ae*, *f.* Gallka, Keltka; též jako adj. *Gallus miles* *L.*; viz též 2. **Gallus**. Odt. **Gallia**, *ae*, *f.* Gallie, země Gallů: *G. citerior* čili *Cisalpina (togata)* a *G. Transalpina (ulterior, comata)*. Gallie záalpská se dělila: 1 *G. Narbonensis* = *Provincia* (srov. nyn. Provence) 2 *Aquitania* 3 *G. Celtica* = *Lugdunensis* 4 *G. Belgica*. Proto *Galliae* = *Gallia Transalpina*. Adj. 1 **Gallicus**, *a*, *um* gallský: *foedus* *T* smlouva s Gally; *canis* *O* pes k honbě zajíců; *ager Gallicus* *L* = část Umbrie v okolí města Sena Gallica; **gallica**, *ae*, *f.* (sc. *solea*) gallský střevíc 2 **Gallicānus**, *a*, *um* gallský (jen o předalpské G.): *legiones* *C*, *ager* *C* (v Umbrii); odt. obyv. **Gallicāni**, *ōrum* *m.*

2. **Galli** viz **Gallus**.

**gallicinium**, *ī*, *n.* [1. *gallus* a *cano*] zpěv kohouta, kuropění; meton. úsvit.

**gallina**, *ae*, *f.* [*gallus*] slepice.

**gallināceus**, *a*, *um* [*gallina*] kuří, slepičí; *gallus* *g.* kohout; *g. pullus* *L* kuře; *g. fel* *C* žluč kohoutí.

**gallinārius**, *a*, *um* [*gallina*] slepičí: *silva* *G. C* (v Kampanii); subst. **gallinārius**, *ī*, *m.* hlídač slepic, pěstitel slepic.

**Galliō**, *ōnis*, *m.* příjm. řím.: 1 *L. Iunius* *G.* řečník, přítel staršího Seneky 2 *L. Iunius* *G. Annaeus* adoptovaný syn předešlého, popraven za Nerona.

**Gallograecia**, **Gallograeci** viz *Galatae*.

**Gallōnius**, jméno říms. rodu: 1 *P. Gallonius* vrstevník Laeliův, břichopásek *CH* 2 *C. Gallonius*, velitel Pompejovců v Gadech r. 49. Cs.

1. **gallus**, *ī*, *m.* kohout; *g. gallinaceus* *C* kohout domácí; *sub galli cantum* *H* před kuropěním.

2. **Gallus**, *ī*, *m.* I Gall, viz 1. **Galli**, *ōrum* II říčka ve Frygii ústící u Nikomedie do Sangaria. Pití vody z ní působilo podle pověsti šilenství; odt. III **Gallus**, *ī*, a zvl. plur. **Galli**, *ōrum*, *m.* Gallové, kněží Kybelini, kteří se v orgiastickém běsnění sami vyklešťovali; proto zváni i **Gallae**, *f. Ct*; přenes. o kněžích Isidiných: *Gallica turba* *O* IV několik rodů řím., zejm. 1 *Cornelius Gallus*, elegický básník řím., přítel Vergiliův; 2 *Cestius Gallus*, praetor v Syrii za Nerona.

**gameliōn**, *ōnis*, *m.* [γαμηλιών] gamelion, sedmý měsíc attický = asi 15. 1.—15. 2.

**gānea**, *ae*, *f.* n. **gāneum**, *ī*, *n.* krůma, hospoda, veřejná kuchyně; meton. hýření, prostopášnost: *lubido ganeae* *S* naruživá záliba v hýření; *ganea et stuprum* *T*.

**gāneō**, *ōnis*, *m.* [*ganea*] hýřil (= člověk potloukající se po krémách).

**gangaba**, *ae*, *m.* [pův. pers.] nosič břemen = *baiulus*.

**Gangaridae**, *ārum*, *m.* Gangaridové, národ v Indii v poříčí Gangu.

**Gangēs**, *is*, *m.* [Γάγγης] Ganges, řeka v Indii; odt. adj. **Gangētis**, *idis*, *f.* terra *O* země gangžská; **Gangēticus**, *a*, *um* = indický.

**gangraena** n. **gangrēna**, *ae*, *f.* [γάγγραινα] sněť (nemoc).

**ganniō**, *īre* štěkati, ňafati, hafati; metaf. o lidech *quid ille gannit?* *Tr.*

**Ganymēdēs**, *is* (zř. *ī*, ak. *em* i *ēn*), *m.* [Γανυμήδης], syn Laomedontův, podle jiné báje Trouv, ježž dal Zeus pro jeho krásu unésti svým orlem na Olymp a tam jej učinil svým číšníkem; jakožto souhvězdí = Vodnář.

**Garamantes**, *um*, *m.* [Γαράμαντες] od města Garama v nyn. oase Fezzan]

národ v sev. Africe na oasis libyjských; odt. **Garamantis**, *idis*, *f.* garamantská, libyjská: **G. nympa** *V* nympfa libyjská, matka Iarbova.

<**garcio**, *ōnis*, *m.* hoch, chlapec.>

**Gargānus**, *ī*, *m.* [τὸ Γάργανον ὄρος] pohoří na vých. pobřeží apulském, bohaté dubovými lesy.

**Gargaphiē**, *ēs*, *f.* [Γαργαφίη] údolí v Boiotii poblíž Plataj, kde byl Aktaion svými psy rozsápán.

**Gargara**, *ōrum*, *n.* [τὰ Γάργαρα] jeden ze dvou vrcholů hory Idy, na jejímž úpatí bylo město téhož jména v úrodném údolí.

<**gargarion**, *ī*, *n.* [γαργαρεών] čípek.>

**Gargētiūs**, *ī*, *m.* Gargetan, příjm. filosofa Epikura, jenž se podle jednoho podání narodil v attickém děmu Gargettu.

**garriō**, *īre*, *ī* (*ī*), *ī* (*ī*), *ī* (*ī*) *um* žvatlati, štěbetati, žvaniti: *in gymnasiis philosophi g. coeperunt C*; *g. quicquid in buccam (sc. venit n. venerit) C*; básn. *potes comis (v. t.) garrire libellos H* povídati (o nehledaném slohu).

**garritus**, *ūs*, *m.* [garrio] štěbetání; žvatlání.

**garrulitās**, *ātis*, *f.* [garrulus] žvatlavost, žvavost, žvanivost; štěbetavost.

**garrulus**, *a*, *um* [garrio] žvatlavý, žvavý, žvanivý; štěbetavý **a** o lidech: *g. homo C*; *g. lingua O*; *g. Lucilius H* **b** o ptácích a j. živočiších: *g. hirundo V*; *g. cornix O*; *g. perdix O*; *g. cicada V* c přen. *g. rivus O*; *g. verbosi fori garrula bella*; subst. **garrulus**, *ī*, *m.* tlachal, darmotlach, žvanil, mluvka.

**garum**, *ī*, *n.* [γάρον] rosol z marinovaných vnitřností makrely: *garo de succis piscis Hiberi H*.

**Garumna** *n.* **Garunna**, *ae*, *m.* řeka v jihozáp. Gallii, dělicí Aquitanii od keltské Gallie, nyn. Garonne. Odt. **Garumnī** (*-nn-*), *ōrum*, *m.* národ v Aquitanii.

**gaudenter**, *adv.* [gaudens od gaudeo] radostně, vesele.

**gaudeō**, *ēre*, *gāvīsus sum* [srov. dorské γᾶδέω = ion.-att. γηδέω; homer. γάλω] radovati se alq re z něčeho, těšiti se, rád býti (jen o vnitřním stavu duševním): *gaudere decet, laetari non decet*

**C a** absol. *gaudeat aut doleat H*; *in communi laetitia ipse gaudebam C* při všeobecném veselí sám jsem se radoval; *finis Neronis, ut laetus primo gaudentium impetu fuerat T* v prvním návalu radosti; *in sinu (v. t.) g.*; o pozdravu *Celso gaudere Musa refer H* vyříd pozdrav (srov. γάρεν) **b** s určením *gaude isto tuo tam excellenti bono C* raduj se ze svého dobra; *praenomine auriculae H* = rády slyší; *ingenio suo g. L* oddávati se své libůstce; *ut gaudet decerpens pira H* jak s potěšením trhá; *gaudent scribentes H* mají radost při (ze) psaní; *leo gaudet excutiens iubam V* rád setřásá; s inf. (básn.) *gaudentem patrios findere agros H* jenž rád brázdí; *laedere gaudes H* rád urážíš; *gaudes illudere rebus humanis H*; *motūs doceri gaudet Ionicos H*; *funem manu contingere gaudent V* mají radost z doteku, mohou-li se d.; s ak. c. inf. *oscula magis gaudeat eripi H* raději by si nechala vzíti; *socii gaudent eum in urbes suas venisse C* radují se z příchodu jeho; *eum esse natum gaudemus C* z jeho narození; s quod *gaude, quod spectant oculi te mille loquentem H* z toho, že; s ak. neutr. *quod Priamus g. posset V* z čeho by se mohl radovati; *quid se gavisum dicat C*.

**gaudium**, *ī*, *n.* [gaudeo] (vnitřní) radost, potěšení **a** váb.: *g. percipere, capere O* radost míti; *cum gaudio T* s radostí; *lacrimantes gaudio C*; s gen. obj.: *g. saltūs superati L* z přejití lesa; *natam sibi filiam Nero ultra mortale g. accepit T* z narození dcery měl více než lidskou radost (pokládal za událost radostnější než člověku slušno); *gaudia spectatae formae V* že spatřil; *gaudium et laetitiam agitare L* radost a veselí projevovati; *quibus advoceris gaudiis H* k jakým radovánkám **b** zvl. radost smyslná, tělesná rozkoš: *gaudia agitare S*; *gaudia quanta tuli O*; *g. capere, adire O*; *dediti corporis gaudiis S*; *pestiferum gaudium L*; *intermissa gaudia H*; meton. i o předmětu tělesné rozkoše: *fugiunt tua gaudia O*; *dum sequeris nova g. O*.

**Gaugamēla**, *ōrum*, *n.* [Γαυγάμηλα] „stanice velbloudů“, město v Assyrii, nyn. Karmelis.

**Gaurus**, *i*, *m*. horstvo v Kampanii, nyn. Monte Gauro mezi Neapolí a Kumbami. Jest to záp. část horstva, jehož část vých. slove *Massicus*, severní *Falernus* (proslulé znamenitým vínem).

**gausape**, *is*, *n*. (pl. *gausapa, orum O*) [γαυσάπης] kosmatá látka vlněná, utěrka.

**Gāvius**, římské jméno rodové: *L. Cavius P. Clodii canis C*; *P. Gavius* z Konsana, na rozkaz Verrův bičován a mučen *C*; *C. Gavius Sibvanus T*.

**1. gaza**, *ae, f*. [γάζα pův. pers.] královský poklad, královská pokladnice: *pecunia regia, quam gazam Persae vocant Cr*; *g. regia C N L*; potom všeobecně poklady, jmění: *omni Macedonum gazā . . . potitus C*; *Troia gaza V*; přenes. zásoby, strava: *reduces gazā agresti excipit V* pohostí je stravou venkovskou.

**2. Gaza**, *ae, f*. město v Palestině.

**Gedrōsi** *n*. **Cedrōsi**, též **-ii, ōrum**, *m*. [Γεδρωσῶσι] Gedrosové, obyvatelé již. Beludžistanu; **Gedrōsia** *n*. **Cedrōsia**, *ae, f*. Gedrosie, pusté pobřeží beludžistanské *Cr*.

**gehenna**, *ae, f*. [Γέεννα, z hebrej.] údolí u Jerusalema, kde bývaly provozovány kruté bohoslužby Molochovy; peklo.

**Gela**, *ae, f*. [Γέλα] město na již. pobřeží Sicílie u řeky téhož jména (Γέλας), od níž mají jméno **Gelōi campī** (Γελῶος) Gelská pole, proslulá bohatstvím obilí; obyv. **Gelēnsēs, ium, m**. Gelané.

**gelātus** viz *gelo*.

**Gelduba**, *ae, f*. tvrz v Gallii Belg. u řeky Rýna v území Ubiů.

**gelidē**, *adv*. [*gelidus*] studeně, chladně: *res omnes tūmide gelideque ministrat H*.

**gelidus, a, um** [*gelu*] **a** studený, ledový: *fontium gelidas perennitatis C* (jako led) studené nevysychající prameny; *gelidae pruinae V*; *g. humor V*; *gelidi triones O* severní souhvězdí; *gelida loca L*; *gelidi Scythae H*; subst. fem. (sc. *aqua*) studená voda: *foribusque repulsum perfundit gelidā H b* přenes. studený, chladný, ztrnulý, ztuhlý: *vultus, artus, corpus O*; *sanguis V*; akt. působící mrazení, mrazivý: *tremor V, mors H, formido, terror, metus O*.

**Gellius**, jméno římského rodu samnitského původu: **1 G. Staius** vůdce Samnitů r. 306 **2 G. Egnatius** vůdce Samnitů u Sentina r. 295 **3 L. G. Poplicola**, konsul r. 72, protivník Verrův, přítel Ciceroňův, podvůdce Pompejův ve válce s moř. lupiči **4 jezdec říms.**, bratr předchozího, druh Klodiův, svědek proti Sestiovi.

**gelō, āre, āvī, ātum** [*gelu*] zmraziti, med.-pas. zmrznouti; *gelatus* zmrzlý, zamrzlý.

**Gelō, ōnis, m**. [Γέλων] Gelon, syn a spoluvladař Hierona, vládce syrakuského *L*.

**Gelōnī, ōrum, m**. Gelonové, národ skythský v již. Rusku mezi Donem a Volhou: *pharetrati H*; *picti V* (= tetovaní); kolekt. *acer Gelonus V*.

**gelū, n**. (obyč. jen abl. *gelu*; gen. *gelus Pn-h*) **a** led: *iacet nive et alto gelu terra V b* jinovatka, mráz (konkr.): *horrida cano bruma gelu V c* mráz; třeskutá zima: *geluque flumina constiterint acuto H d* přenes. studenost, ztuhlost: *tarda gelu senectus V*.

**gemebundus, a, um** [*gemo*] lkající var. *O*.

**gemellipara, ae, f**. [*gemellus a pario*] rodící dvojčata: *diva O* = Leto jakožto matka Apollona a Artemidy.

**gemellus, a, um** [*geminus*] dvojí (vzhledem k porodu), dvojnásobný: *partus O, fetus, proles O*; *gemelli fratres O* bratři dvojčata; subst. bliženec, plur. bliženci, dvojčata: *gemelli fraternis animis H*; *est enixa gemellos VO*; přenes. dvojitý: *legionem factam ex duabus Gemellam appellabat Cs*; spec. podobný jako bliženci, stejný: *par nobile fratrum . . . amore gemellum H*.

**geminātiō, ōnis, f**. [*geminio*] zdvojení (v rétor.): *verborum C*.

**geminō, āre, āvī, ātum** [*geminus*] **a** zdvojovatí, zdvojnásobiti: *labor geminaverat aestum O*; *decem vitae g. annos O*; nejčastěji part. perf. *geminatus* zdvojený, dvojnásobný, dvojitý: *verba C*; *sol C*; *plausus V*; *vulnus O*; *victoria L*; *consulatus T*; *urbem g. L* ze dvou měst udělati jedno; *geminati manipuli L* ze dvou utvořené; *omnes verba sacer-*

*dotis referunt geminata* O = slova po knězi opakují **b** pářiti, spojovati, družiti: *non ut serpentes ovibus geminentur, tigribus agni* H ne aby se pářili; *geminant aera* H dvěma cymbály o sebe bijí.

**1. geminus, a, um** **a** spolu narozený, rodem zdvojený: *proles* V; *ovum* H; *Pollux* H, *Castor* O; *fratres gemini* C, *pueri* V, *sorores* O, *g. partus* L dvojčata, blíženci (bratři neb sestry); plur. subst. **geminī, ōrum, m.** blíženci, dvojčata (o lídech i o zvířatech): O; absol. *geminī* = *Castor et Pollux* **b** dvojí, dvojnásobný, sdružený, spářený: *nex* O; *vis* O; *geminæ vires* O = spojené síly muže a koně; *geminæ stant vertice cristæ* V dvě chocholů se tyčí na přilbě; *acies geminæ* V; *pedes* O; *geminā teguntur lumina nocte* Ct (enallage m. *gemina lumina*) obě oči se pokrývají nocí **c** s dvojí podobou, dvojtvarý: *Cecrops* O; *Chiron* O; *gemina figura tauri iuvenisque* O; *gemina super arbore* V (pon. měl ratolesti zelené a zlatou) **d** podobný jako blíženeček, blíženeček, shodný, stejný: *par est avaritia, similis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia* C; *societas gemina hereditatis* C; *geminum est consiliis Catilinae et Lentuli* C společné; *geminum et simillimum* C.

**2. Geminus, řím. cognomen v. Servilius.**

**gemitus, ūs, m.** [gemo] lkání, sténání, nářek: *ut urbe tota fletus gemitusque fieret* C; *agnovit longe gemitum mens* V poznala zdaleka truchlivý nářek; *cum gemitu obviam procedere* C; *gemitum dare* V sténati, lkáti; *g. tollere* V dáti se do lkání; *g. reprimere* O potlačiti; často i plur.: *extremos ciet gemitus* V poslední stony vydává; *graviter gemitus imo de pectore ducens* V těžce z hloubi prsou vzdychaje; přenes. o věcech neživ.: *gemitum dedere cavernæ* V zaúpěly, zasténaly = zaduněly; *gemitus pelagi* V jekot; *dat tellus gemitum* V duní; *incudibus icūs referunt gemitus* V kovadlina duní pod ranami; s gen. obj. *g. ereptæ virginis* V nad uchvácením dívky.

**gemma, ae, f.** **1** poupě, pupen, pupenec, očko: *gemmas trudere* V pupence vyháněti **2** metaf. drahý kámen zvl. broušený: *g. aut margarita* C; *po-cula ex auro gemmis distincta* C meton. věc z drahého kamene vyrobená n. drahými kameny vyzdobená, na př. pohár: *ut gemmā bibat* V; aby pil z drahého kamene; *in gemma posuere merum* O (pohár); *impressā signat sua crimina gemmā* O (pečetní prsten); obr. o okách pavího ocasu: *gemmis caudam stellantibus implet* O; básn. též = perla: *legitur rubris gemma sub aequoribus* Pp v Červeném moři; *gemmae et lapides* H perly a drahé kameny.

**gemma, a, um** [gemma] drahými kameny ozdobený, posázený: *anulus* L; *monile* O.

**gemmeus, a, um** [gemma] z drahého kamene: *trulla* C; drahými kameny zdobený: *iuga* O.

**gemmafer, a, um** [gemma = perla a fero] perlonosný: *mare* Pp.

**gemō, āre, āvī, ātum** [gemma] **a** pupeny nasazovati, pučeti: *antequam gemmare aut florere incipit* C; *g. vites* C **b** drahými kameny býti posázen, drahými kameny se třpytiti: *gemmae sceptra* O; obr. o pávu *gemmae alae* M.

**gemō, ere, uī, itum** úpěti, kvěleti, lkáti, sténati, nářkati, štkáti **1** absol. **a** pův. o lídech: *g. desiderio* C; *neve gemmam referens velleræ* O = referam *gemens* **b** přenes. **a** o zvířatech: *turtur gemit ab ulmo* V *gemit noctua* Pp zahoukala; *gemuere iuveni* O = smutně zabučeli; *equus* O **β** o věcech neživ.: *rota gemens* V vrzající, skřípající; *plaustra gemunt* V; *gemit sub pondere cymba* V zapraštěla, zavržala; *mālus antennaeque gemunt* H; *litora Bospori* H smutně šumí; *fenestra* O zařinčelo **2** s předm.: něco oplakávati, nad něčím nářkati, lkáti (alqd): *multa gemens ignominiam* V hlasitě nářkaje nad pohanou; *acerba gemens* O hořce nářkaje; pas. *hic status . . . gemitur* C; *vita gemenda est* O; s inf.: *sulphura contemni vicus gemit* H; *paucis ostendi gemis* H stýskáš si, že jsi málokterým ukazována.

**Gemōniae**, *ārum*, *f.* (= *Gemoniae scalae*) schody na sv. svahu Kapitolia vedoucí od vězení mamertinského, po nichž byly mrtvolky v tomto vězení popravených vláčeny, aby byly vhozeny do Tiberu.

**gemursa**, *ae*, *f.* druh nádoru.

**gena**, *ae*, obyč. plur. **genae**, *ārum*, *f.* [srovn. γένυς] **a** líce, tváře: *manat rara meas lacrima per genas* **H** **b** synekd. důlky oční, oči: *effusae genis lacrimae* **V** slzy se vyronily z očí; *expilat genis oculos* **O** vyrazil oči z důlků; *fossis lumen abit genis* **O**; *genas figere in alqd* **O** oči upřít; *exustae genae* **Pp** (o vypáleném oku Polyfemově); *aegras stare genas*:: *Staius* oči jsou otevřeny.

**Genabum** (arch. zp. psaní *Cenabum*) *ī*, *n.* hlavní město Karnutů u řeky Ligeru.

**Genaunī**, *ōrum*, *m.* národ v údolí innském.

**Genava**, *ae*, *f.* město při výtoku Rhodanu z jezera Lemanského, nyn. Ženeva.

**geneālogus**, *ī*, *m.* [γενεάλογος] rodopíseč, genealog.

**gener**, *erī*, *m.* [příb. s *gigno*; srov. γαμβρός, čes. zeť] **1** zeť; prolept. *Coroebus*... *gener auxilium Priamo ferebat* **V** ženich Kassandřin; *qualis Lycambae spreus infando gener* **H** = Archilochos, jenž se ucházel o dceru Lykambovu Neobulu **2** = *progener*, manžel vnučky nebo pravnučky; *ille, qui collegam et generum adsciverat* **T**; *tuum, Caesar, generum* **T**.

**generālis**, *e*, [genus] **a** rodový; *constitutio* **C** **b** obecný; *generale decorum* **C** (opak *speciale*); *philosophorum sententia* *g. Am*.

**generālītās**, *ātis*, *f.* [generalis] všeobecnost, veškerost.

**generālīter**, adv. [generalis] vl. rodově, obecně (op. *specialiter*).

**generātīm**, adv. [genus] **a** podle rodů, po rodech, po třídách: *Germani suas copias... g. constituerunt* **Cs** po kmenech; *omnibus g. gratias agit* **Cs**; *ne omnia g. sacra omnesque percenseam deos* **L** **b** všeobecně, vůbec: *singillatim potius quam g. loqui* **C**.

**generātiō**, *ōnis*, *f.* [genero] plození; meton. pokolení, generace = <vznik>.

**generātor**, *ōris*, *m.* [genero] ploditel: *nosse generatores suos optime poterant* **C** božské své předky; *equorum* **V**.

**generō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [genus] roditi, ploditi.

**generōsē**, adv. [generosus] ušlechtilé, vznešeně: *quae generosius perire quae-rens* **H** čestnější smrtí sejíti.

**generōsītās**, *ātis*, *f.* [generosus] **1** urozenost **2** ušlechtilost, vzácnost.

**generōsus**, *a*, *um* [genus] **a** z dobrého rodu, urozený, šlechtický, dobrého původu, vysokého stavu: *stirps* **C**; *sanguis* **O**; *virgo g. ac nobilis* **C**; *generosa atria* **C** atria vznešeného domu **b** o zvířatech a rostlinách ušlechtilý, čistokrevný, vzácný, výborný: *pecus* **V**; *vinum* **H**; odt. *insula g. inexhaustis metallis* **V** proslulý; *generosi palmite colles* **O**; *non omne mare est generosae fertile testae* **H** (ústřice) **c** přenes. o duchu a jednání šlechetný, velikomyslný, ušlechtilý: *rex g. ac potens* **C**; *forma g. C*; *mens* **O**; *virtus* **C**.

**genetīvus**, *a*, *um* (též *genitivus*) [gigno] od narození, vrozený, přirozený, původní: *imago* **O**; rodinný, rodový, kmenový: *genetiva nomina* **O**.

**genetrix**, *īcis*, *f.* [gigno, srov. genitor] rodička, matka: *paret Amor dictis carae genetricis* **V** (= *Veneris*); *magna deum g.* (= *Cybele*); taktéž *g. Berecyntia* **V**; *Nereia g. O* (= *Thetis*); *frugum g. O* (= *Ceres*); synekd. též o tchyni: *nurus est affata dolentem: te, o g. O*.

**Geneva** viz *Genava*.

**geniālis**, *e* [genius] geniovi náležící, geniovi zasvěcený **1** svatební, manželský: *lectus genialis* **CH**; meton. plodný, úrodný: *rus geniale* **O** **2** geniovi milý, přenes. slavnostní, veselý, obveselující, potěšující, utěšený, radostný, rozkošný: *lucent genialibus toris aurea fulcra* **V**; *g. caesaries* **Ap**.

**geniālīter** adv. [genialis] vesele, radostně.

**geniculātus**, *a*, *um* [geniculum, dimin. od *genu*] kolínkatý, uzlovatý: *culmo erecta geniculato* **C**.

**genista** (n. *genesta*) *ae*, *f.* kručinka, janovec: *lentae genistae* **V**.

**genitālis**, *e* [gigno] k rození patřící, plodící, rodičí: *membra O*; *dies g. T* narozeniny; *g. hora T* horoskop; *quattuor genitalia corpora O* živly; *Genitalis* sc. *dea H* bohyně porodu.

**genitor**, *ōris*, *m.* [gigno] ploditel, otec: *Pelopsis g. H*; *dubius O*; *Urbis O*; *g. deum O*; přenes. *vocabula, quae genitor produxerit usus H* slova, která zavede obecné užívání, jež je zrodilo.

**genitrix** viz *genetrix*.

**genius**, *iū*, *m.* vok. *genī* [gigno, genus] genius, strážný duch, provázející člověka od jeho zplodění a narození po celý život, sđlejší s ním slasti i strasti, ano i po smrti jakožto *Lar* s ním žijící. Jako každý člověk mělo i každé místo, krb, město i stát svého *genia*: *Genium loci primamque deorum Tellurem precantur V*; *urbis Romae L.* *Geniovi* obětovalo se o slavnostech, zvl. narozeninách a svatbách: *cras genium mero curabis H*; *genio* (sc. *Romae*) *maiores hostiae caesae quinque L.* Proto se ho také dovolávali při přísahách — *per genium te obsecro H* — a prosili ho za pomoc. Jako průvodce zastupoval pak i osobnost člověka: *genium vino placare H* pochutnávat si na víně; *genio indulgere* přát si, hověti si; *December geniis acceptus O* lidem milý (pon. není práce polní); *suum genium propitiare T* sobě za vše děkovati.

**genō** viz *gigno*.

**gēns**, *gentis*, *f.* [gigno] rod **1 a** ve význ. nejuzší rod, jehož členové, spojeni v celek týmž jménem (*nomen gentile*), měli tytéž zvyky i obřady náboženské a mohli udati linii svých předků: *Iulum Iulia gens auctorem nominis sui nuncupat L*; *gens Cornelia, Manlia, patricia*. Proto člověk *sine gente H* = plebejec, z nízkého rodu, bez předků. Rody římské děleny na *maiores* (starší) a *minores* (mladší, teprve od doby *Tarquinia Priska*): *patricii minorum gentium C*; *Cleantes quasi maiorum est gentium Stoicus C*. Také bohové děleni na vyšší *maiorum gentium* a nižší *minorum gentium C*. *Synekdochicky* znamená *gens* i jednotlivce jakožto potomka nějakého rodu: *vigilansne, deum gens, A-*

*nea?* *V* potomku bohů **b** ve význ. širším: kmen, národ (téhož původu a touž řečí mluvící): *g. Nerviorum Cs*; *Suevorum, Germanorum Cs*; *gens togata V*; *ius gentium C* obecné právo národů, druhdy přirozené právo; *ita nationis nomen, non gentis evaluisse paulatim T*; *Suevorum gens propriis nationibus discreta T* (*gens* pojem širší); *omnes gentes ac nationes C* kmeny a jednotliví národové. Zvl. *gen. plur. partit.*: *ubinam gentium sumus? C* kde na světě; *ubicumque terrarum et gentium C*; *tu abes longe gentium C* daleko ve světě. Někdy znamená *gentes* cizí národové naproti *populus Romanus*: *maneant quaeo duretque gentibus si non amor nostri, at certe odium sui T*;  $\mp$  pohané (proti Židům a křesťanům) **c** ve význ. nejširším pokolení lidské: *gens humana ruīt per vetitum nefas H* **II** přenes. **a** o zvířatech: rod, druh: *quos in spem statues submittere gentis V*; *utque luat poenas gens haec O* (sc. *vulpium*) **b** meton. země, v níž kmen lidský obývá: *Italiam dixisse gentem V* že zemi nazvali Itálií; *quae gens iacet supra Ciliciam N*; *ei Syriam, Babylonem, Persas, integerrimas gentes ad diripiendum tradidisti C*.

**genticus**, *a, um* [*gens*] rodový, kmenový, národní: *more gentico T*.

**gentilicius**, *a, um* [*gentilis*] rodový: *sacrificia C*; *sacra L* (opak *publica s.*); *gentilicium hoc illi Pn* jest mu to rodem vlastní, má to již v krvi; kmenový, národní.

**gentilis**, *e* [*gens*] **1** k témuž rodu patřící, příbuzný rodem **a** jako adj. *manus O* = sbor 300 *Fabiů*; *gentile domus nostrae bonum T* společný **b** obyč. jako subst. člen téhož rodu, příbuzný: *fuit meo regnante gentili C t. j. Servio Tullio*; *agnati gentilesque C* **2** k témuž kmeni, národu patřící: *solum, religio, imperium T*; *levitas g. T* národu vlastní; jako subst. krajan **3** patřící k cizímu národu (srov. *gens Ib*): *gentiles nationes T* cizí národky;  $\mp$  pohaný; subst. mask. pl. pohané.

**gentilitās**, *ātis*, *f.* [*gentilis*] příbuzenství rodové: *stirpis ac gentilitatis ius C*.

**Gentius**, *iū*, *m.* král. illyrský.

**genū, ūs, n.** [řec. γόνυ] koleno: *genu M. Antonium vidi, cum . . . diceret, terram attingere C* jak se kolennem země dotýkal; *dum virent genua H* dokud je síla v kolenou; *genuum orbis O* češka, čechel (kost u kolenního kloubu); *genuum iunctura O* ohbí kolenní; *obnixo genu* (abl.) *scuto* (dat.) *N* s kolennem o štít opřeným; *g. submittere O* do kolenou klesati; *g. ponere O* ohýbati koleno.

**Genua, ae, f.** nyn. Janov, velké přístavní město u zálivu ligurského.

**genuālia, ium, n.** [genū] nákolennice *O*.

**1. genuīnus, a, um** [genū] (vl. vzaty na kolena; pův. o novorozeném dítěti, které otec zvedl se země na kolena a tím uznal za své), uznáný, pravý: *genuinae domesticaeque virtutes C*.

**2. genuīnus, a, um** [gena] lícni: *dentes g. C* stoličky.

**genus, eris, n.** [řrov. gigno, řec. γένος] *I* význ. zákl. **1** rod, význ. původ: *amplissimo genere natus Cs*; *genere et nobilitate primus C*; *nobili genere natus C*; *genus unde Atii duxere Latini V* původ odvozovali; *fortuna non mutat g. H*; *quia materno genere impar erat S* po přeslici; *genus regium C*; *genere Graeci N*; *generis falsa est ea fabula O* o tvém původu; *generis socia O* = sestra; spec. vznešený původ, urozenost, šlechtictví: *g. et nomen V*; *iactes et g. et nomen inutile H*; *et g. et virtus, nisi cum re, vilior algā est H*; *et amicos et g. et formam regina Pecunia donat H*; *virtute, non genere populo commendari C* **2** konkr. rod, rodina: *cum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses C*; *Cato sui generis initium ab se gigni volebat C*; *Brutorum genus C*; *g. Aemilium V*; *g. Fabium L*; *g. Marcellorum C*; *antiquitas generis C* starobylý rod; *paternum et maternum g. C*; *auctores generis O* předkové, praotcové; *g. Aeaci H* Aiakovci; synek. potomstvo, potomek, dítě (= *progenies*): *huc adde g. tot natos natasque O*; *nepotum g. H*; *sive neglectum genus et nepotes respicis auctor H*; *Tantali genus H*; také o jednotlivcích: *Augustus Caesar Divi*

*genus V*; *ab alto demissum g. Aenea H* (patheticky o Oktavianovi); *Laevinus, Valeri g. H*; *audax Iapeti g. H* = *Prometheus*; *Iovis g. O* = *Perseus*; *Adrasti g. O* = *Diomedes*. **II** význ. kolekt. **1** se stanov. přiroz. kmen, národ, pokolení: *virtus est propria Romani generis atque seminis C*; *genus humanum (hominum) C* pokolení lidské; *totum g. Graecorum C* celý národ; *Afrorum g. C*; *g. Hispanum L*; *Genauni, implacidum g. H*; *tria genera Graecorum C* tři kmeny; spec. rod = pohlaví: *g. omne virorum O*; *g. virile C*; *g. muliebree C*, *g. femineum V* **2** se stanov. společenského: druh, třída (lidí): *genus quoddam hominum, qui hilotae vocantur N*; *Agrientinorum duo genera sunt, C* dvě třídy; *Asiaticum g. testium C*; *dissimilia genera latronum et lenonum C*; *conventus ex variis generibus constabat C* skládal se z lidí rozmanitých, rozličně smýšlejících; *cursor eius generis N* toho druhu, takový; *in omni Gallia eorum hominum genera sunt duo Cs* dva druhy; *duo genera . . . populares, optimates C* dvě třídy; *militare g. L* **3** o zvířatech: rod, plémě, rasa, druh: *varia genera bestiarum C*; *malefici generis plurima animalia S*; *piscium g. H*; *g. omne ferarum O*; *g. avium O*; *invisum mihi genus (= leones) est O*; *g. vipereum V*; *confusa g. panthera camelo H* = žirafa **III** jako pojem vztahový **a** rod proti druhu (*species*), druh proti jedincům: *genera et partes C* rody a druhy; *g. est, quod . . . duas aut plures complectitur partes Cs*; *g. universum in species certas partietur C* **b** druh jako souhrn vlastností, jimiž se liší od jiných druhů, ráz, povaha, jakost, způsob: *varia et diversa genera et bellorum et hostium C*; *g. postulandi, praedandi C*; *zvl. g. dicendi C*, *scribendi H* sloh; *potest dici belli g. esse ita necessarium C* válka jest takového rázu; *sacrificii g. est O* oběť tak se koná, že . . .; *omne g. armorum Cs*; *factorum C*, *mortis C*, *leti O*, *poenae C*, *laborum Cr*, *furtorum C*, *artium C*, *conviviorum C*, *iocorum O*. Často gen. *alia eius generis C* jiné věci takové (význ. přívlastk.); ak. *alqd id genus scribere H* (význ. apos.) něco takového **c** význ. neurč.

všeobec. věc, látka, předmět, obor, stránka: *quod in eo genere minimum est C* po té stránce, při tom; *cetera de genere hoc delassare valent loquacem H* o této látce; *in omni genere C* po každé stránce, všestranně; *in alqo genere C* po některé stránce; *te Plancius vicinitatis genere vincebat C* co do okolí; *alio genere L* jinak.

**Genus**, *ī*, *m.* (též *Genosus* a *Genusius L*) řeka v Illyrii ústící na jih od nyn. m. Drače (Durazzo) do moře Adriatického Cs.

<**geōdaesia**, *ae*, *f.* [γεωδαεία] vl. rozdělování země, zeměměřičství.>

**geōgraphia**, *ae*, *f.* [γεωγραφία] zeměpis.

**geōmetrēs** (pozd. i **geōmetra**), *ae*, *m.* [γεωμέτρης] zeměměřič, geometr.

**geōmetria**, *ae*, *f.* [γεωμετρία] měřičtví.

**geōmetricus**, *a*, *um* [γεωμετρικός] měřický, geometrický: *geometrica quaedam interrogare C* dávatí některé otázky z měřičtví; plur. subst. **geōmetrica**, *ōrum*, *n.* měřičtví.

<**Geōrgius**, *ī*, *m.* Jiří.>

**Geraesticus portus**, přístav Geraistický u m. Tea v Ionii nedaleko od Efesu.

**Geraestus**, *ī*, *f.* [Γεραιστός] Geraiastos, mys s přístavem a město na již. cípu Euboie.

<**gerāria**, *ae*, *f.* [gero] chůva.>

**Gergovia**, *ae*, *f.* **1** město Arvernů v Aquitanii **2** m. Boiů vých. od Ligery v již. Gallii (již. od nyn. Clermontu).

**Germalus** *n.* arch. zp. psaní **Cermalus**, *ī*, *m.* sev. záp. část Palatina směrem k Tiberu.

**germānē**, *adv.* [germanus] pravdivě.

**Germāni**, *ōrum*, *m.* národ ve střední Evropě mezi Rýnem, Dunajem, Vislou, a mořem Severním.

**Germānia**, *ae*, *f.* Germanie **1** jakožto sídlo všech kmenů germ. (*G. Magna, barbara, Transrhenana*) **2** jako provincie římská, *Provincia Germania* čili *Cisrhenana*. Tato se dělila na Horní *Superior (Prima)*, jež se rozkládala mezi Vogesami a Rýnem na sev. až asi k Mosele, a Dolní *Inferior (Secunda)* na levém břehu rýnském až k Ardennám, ústí Skaldy a moři Severnímu.

**Germānicus**, *a*, *um* germánský: *bellum Cs*, *saltus L*; *exercitus T* (v Germanii). Jako subst. příjmení vojevůdců a císařů: **1** *Claudius Drusus*, bratr císaře Tiberia **2** syn tohoto a mladší Antonie, dcery triumvira M. Antonia, adoptovaný Tiberiem, vítěz v bojích s Germány (od r. 11—16) a správce Syrie, podle pověsti Pisonovým příčiněním otrávený **3** příjmení císaře Trajana *Iv.*

**germānitās**, *ātis*, *f.* [germanus] sesťerství, bratrství; přenes. příbuzenství obcí jako osad pocházejících z těžé metropole.

**1. Germānus**, *a*, *um* [Germani] germánský: *herbae O.*

**2. germānus**, *a*, *um* [germen] z týchž rodičů pocházející, rodný, vlastní: *frater germanus L. Titinii C*; *soror germana C*; subst. **germānus**, *ī*, *m.* vlastní bratr, **germāna**, *ae*, *f.* vlastní sestra: *germanus Eryx*, *germana Iovis V*; přenes. pravý, opravdivý, skutečný: *germani huius artis magistri... C*; *haec germana ironia est C*; *patria, iustitia C*; *scio me asinum germanum fuisse C*; *germanissimus Stoicus.*

**germen**, *inis*, *n.* [m. \*gen-men, ke gigno] **1** zárodek, očka, pupen, výhonek: *generosum O*; *huc aliena ex arbore g. includunt V* **2** potomek; potomstvo, plémě.

**Germīniī**, *ōrum*, *m.* přímořský národ v Epeiru.

**germinō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [germen] pučeti, vyrážeti: *germinat termes olivae H.*

**gerō**. *ere*, *gessī*, *gestum* nésti, nositi l význ. zákl. **a** absol. *onus ore g. O*; *virginis arma g. V*; *servitii signum ceruice O*; *angues immixtos crinibus O*; *tela g. V*; *Horatius spolia prae se gerens L*; obr. *bella manu letumque gerens V*; s udáním cíle: *saxa in muros g. L* **b** spec. *n* a sobě nositi něco, v sobě nositi, míti: *vestem NO*; *regis insigne V*; *terga leonis O* kůži lví; *galeam venatoriam N*; zvl. o částech těla: *umbrata gerunt civili tempora quercu (= coronā civicā) V* skráně mají ověnčeny; *capella gerit distentius uber H* má plnější výmě; *quae modo brachia gessit, crura gerit*



O co před chvílí nosil jako paže = měl za paže; *cornua g. O*; *tempora tecta pelle lupi O*; *lumen (oko) unum mediā fronte O*; *barbam et crines V C* o zemi: nésti = chovati; nésti = ploditi: *terra viros urbesque gerit O*; *Thessala terra herbas Tb*; *gerit India lucos V*; *eiectas litus harenas O*; *arbóres gesserat, Oete O*; *plataní mālos gessere V II* o předm. abstrakt. **1** vlastnost nějakou tělesnou i duševní míti, stav nějaký v mysli, smýšlení, cit atp. chovati, něco jeviti **a** o vlast. těl.: *speciem Cr*; *similitudinem C*; *vocem et corpus Metisci V*; *virginis os habitumque V B* o jevech duš.: *inimicitias C*, *odium in Romanos L*; *fortem animum S*; *animum invictum advorsum divitias S*; *super fortunam animum g. S* nad svůj stav se vypínati; *curam g. pro alqo V*; *aliter atque animo gerebat respondit S* odpověděl jinak, než smýšlel; básn. *seu tu querelas sive geris iocos, pia testa H* obsahuješ **2** něco nositi, míti, odnésti si = požívati, jeviti: *vires sine mente O*; *aliquod nomen decusque gessimus V* měl jsem; *mores, quos ante gerebant, nunc quoque habent O*; *mutabilem gerentes fidem L*. Řčení *morem alci g.* býti někomu po vůli, vyhovovati někomu **III** přenes. o činnosti **a** předm. věcný: provozovati, konati, prováděti, řídit, vésti něco; pas. díti se, stávati se: *negotium bene, male g. Cs C* práci konati; *susceptum negotium g. C* úkol na se vzatý provésti; velmi často *rem bene (male) g. H*; *si quis rem mandatum malitiosius gessisset C*; *res libidine, non ratione g. C*; *res gestae n. neutr. pl. gesta, ōrum, n.* činy, *res gerendae* činnost: *a rebus gerendis senectus abstrahit C* od veřejné činnosti; všeob. bez bližš. určení: *ea, quae clarissimus adulescens gessit C*; *maiora fide gerere O* neuvěřitelné činy vykonati; *omnia per servos gessisti C*; *haec dum Romae geruntur C* zatím co se toto v Římě dalo; *spes rerum gerendarum C*; zvl. o činech znamenitých: *res maximas g. C* nejslavnější činy vykonati; *tantas res g. C*; *res domi gestae O* činy v míru; o obci: *rem publicam foris gerendam suscipere L* vzítí na sebe vedení zahraniční politiky; *rei*

*publicae gerendae gratiā creatus L* k řízení obce; *quod se absente res publ. egregie gesta esset L* byla spravována; o úřadech: spravovati *duumviratum g. C*; *consulatum C*; *potestatem C*, *magistratum C*; o válce a boji *bellum gerere* válku vésti; zeugm. též *pacem an bellum gerens S* mír zachováváje či válku veda; *rem bene g.* o vůdci velení míti, bojovati; *rem bene g.* úspěšně bojovati, *r. male g.* nešťastně bojovati; *rem comminus g. L* zblízka bojovati muž proti muži; *gladiis rem g. L*; *rem eminus g. L* sváděti bitvu z dálky; o jmění: *male rem gerentibus patris bonis interdici solet C* kteří špatně své jmění spravují; pod. *male gerendo negotio C* špatným vedením živnosti, obchodu; odt. *eques R. sui negotii bene gerens (= adj.) C* obchod dobře vedoucí; *homines negotii gerentes C* obchodníci **b** předm. osob. *alqm gerere* vésti, říditi někoho: *meque vosque in omnibus rebus iuxta geram S* za rovný budu míti, pokládati; *exercitum more maiorum g. S C* zvrat. *se g. (= praestare, praebere)* chovati se, počínati si, vésti si: *ita se gessit Caecilius in tribunatu C*; *sic me in hoc magistratu geram C*; *se honeste g. C*; *se contumacius g. N*; *dis te minorem quod geris, imperas H* pokud se ponižuješ před bohy; *se medium g. L* býti nestranný; *se sine crimine O*; *se pro cive g. C* vésti si jako občan; *se turpissime g.*; *inconsultius se g. L*; *quanto superiores sumus, tanto nos geramus submissius C* tím skromněji si vedme; spec. o boji: *bene se gerere S* v bitvě se dobře držeti.

**Gerōnium, iī, n.** městečko na hranici samnitsko-apulské, nyn. Torre di Zoppa.

**gera, ae, f.** [γέρρον] **1** pletivo z proutí **2** pl. malichernosti, hlouposti *Pt.*

**gerulus, a, um** [*gero*] nosící, subst. *m.* nosič, *f.* nosička: *festinat mulis gerulisque redemptor H* spěchá s mezký a nosiči.

**Gēryōn, onis, m.** [Γηρύων] a **Gēryonēs, ae, m.** [Γηρυόνης] trojtělý obr na ostrově Erythei (u Gad) Herakleem usmrcený, majitel krásných stád.

**gesta** viz *gero* III.

**gestāmen, inis, n.** [*gesto*] **a** kroj, šat, odění, břímě; ozdoba: *clipeus, magni g. Abantis V*; *hoc Priami g. erat V* **b** ve význ. akt. nosítka: *in eodem gestamine sedem poscit T*; *gestamen sellae, g. lecticae T* přenosná pohovka.

**gestātiō, ōnis, f.** [*gesto*] pův. nesení (pas.) v nosítkách, vyjíždka; meton. procházka, přeměna: *hortum et gestationem videt, qua hortus includitur Pn.*

**gestātor, ōris, m.** [*gesto*] nosič.

**1. gestiō, ōnis, f.** [*gero*] konání, provádění: *negotii C.*

**2. gestiō, ire, iŕi (iŕ).** — [*gestus*] dělati rozpustilé posunky, pitvořiti se, dávatí najevo veselí, veseliti se, jásati, křepčiti **1** absol. nepřech.: *exsultans et temere gestiens C*; *voluptate nimia gestiunt C*; *otio g. L*; *velut frenos animo eius gestiēti (= zpupný) secundis rebus imposuisset L*; *nimum gestis Ct* příliš jsi bujný **2** přech. náruživě si žádati něčeho, dychtiti, toužiti, prahnouti po něčem: *senatum delere g. C.*

**gestitō, āre, āvi, ātum** [*gesto*] nosívati.

**gestō, āre, āvi, ātum** [*gero*] nositi, nosívati: *hastati spicula gestabant L*; *g. laeva septem taurorum tergora O* nositi štít se sedmerou koží; (*electra*) *nuribus mittit gestanda Latinis O* (jako šperk); *lecticā gestare H*; obr. *ferrum et scopulos g. in corde O*; *vix arma humeris g. L* uněsti; *ex urbe atque Italia irritamenta gulae gestabantur T* byly přinášeny, dopravovány, opatrovány.

**gestus, ūs, m.** [*gero*] **a** držení (zejm. těla): *gestus ac motus corporis C*; *vitium in gestu motuque C*; *quo quaeque in gestu deprenditur O* v jaké poloze; chování **b** posunek (rukou neb tváře), tváření se: *nec pes ire potest nec brachia reddere gestus O* posunky činiti, pohybovati se; *gratificari gestu C*; *histrionum gestus C*; *g. comicus magis quam oratorius C* **c** (umělé) utváření: *g. orationis C = σχῆμα figura.*

**Getae, ārum, m.** Getové, thrácký národ u Dunaje sousedící s Daky; sing. **Geta, ae O** a **Getēs, ae, m. O**, toto též

jako adj.: *G. poēta O*; jako příjm. řím.: *C. Licinius Geta*, konsul 115 a censor 107 př. n. l.; adj. **Geticus, a, um** getský, často = thrácký: *gens O, arma O, sermo O*; adv. **Geticē** getsky.

**Gigās, antis, obyč. Gigantes, um, m.** (ak. *Gigantas O*) [*Γίγαντες*] Gigantové, u Hom. s bohy spřízněný rod obrovských lidí na dalekém západě. Podle Hesioda synové Gaie z krve poraněného Urana. Později byli Giganti smíšení s bájí o boji Titanů s nebešťany a tak vznikla báje o zápase G. s Diem a bohy olymp., v němž G. úplně potřeni a Etnou pokryti. Adj. **Gigantēus, a, um** Gigantů, gigantský, obrovský: *sanguis V*; *bellum O* s Gig.; *triumphus H* nad G.; *tropaea O* v boji s G. ukořistěné; *lacertus O* obrovský; *Gigantea litoris ora Pp* u Kum v Kampanii, kde byli podle jedné báje Giganti usmrceni bleskem.

**gignō, ere, genui, genitum** [srov. *genus*; praes. kmen redupl. jako v *γίγνομαι*] **1 a** ploditi, roditi: *Herculem Iuppiter genuit C*; *Aeneam Anchisae Venus genuit V*; *Maiā genitus H* syn Majin = *Mercurius*; *dis genite et geniture deos V* bohů zplozenče a budoucí otče bohů; *qui te genuere O* = rodiče; *pisces ova, cum genuerunt, relinquunt C* = oplozený potěr; obr. *ad maiora natura nos genuit C*; o synu adoptovaném: *Caesar tantum genuit virum O* (Oktaviana) **b** ploditi, nésti (o zemi a rostlinách): *tellus florem O*; pas. *quae in terris gignuntur C* co se na zemi rodí = plodiny země; *ubi crocum gignitur Cr* rodí se, roste; part. praes. *gignentia, ium* význ. med. co se rodí, rostlinstvo: *loca aequalia et nuda gignentium S* místa prostá rostlinstva; *aucta in altitudine, quo cuncta gignentium natura fert S* kam příroda pudí veškeré rostlinstvo **2** přenes.: *genuit in hac urbe dicendi copiam C* stvořil, vytvořil; *haec ipsa virtus amicitiam et gignit et continet C* rodí a udržuje; *ludus enim genuit trepidum certamen et iram H* zplodila (= zavinila); *Plato eas (ιδέας) gigni negat C* tvrdí, že nemají vzniků; *cum ipse sui generis initium ac nominis ab se gigni et propagari vellet C* aby od něho byl

založen a od něho dále veden; *metus et reliquae perturbationes omnes gignuntur ex ea C* vznikají.

**gilvus**, *a, um* světle žlutý, plavý; *equi V*.

**gingiva**, *ae, f.* dásěň.

**glabellus**, *a, um* [glaber] hladoučký.

**glaber**, *bra, brum* [srov. čes. hladký] hladký, holý; subst. mladý bezvousý otrok.

**Glabriō**, *ōnis, m.* [glaber] „Lysák“, příjmení v rodě Aciliů.

**glaciālis**, *e* [glacies] ledový, ledově studený; *hiems V; polus O; Scythia O; frigus O*.

**glaciēs**, *ēī, f.* [srov. gelu] led; *g. lubrica L* náledí; *Hyperboreae glacies V* ledovce.

**glaciō**, *āre, āvī, ātum* [glacies] ledem činiti, zmrznutí způsobiti; pas. zmrznouti: *positas ut glaciēt nives puro numine Iuppiter? H* jak (obloha čistou = bezmračnou silou = ) jasná obloha mění v led napadlý sněh.

**gladiātor**, *ōris, m.* [gladius] gladiátor, šermíř vystupující ve veřejných zápasech. Bývali bráni ze zajatců a otroků a cvičeni ve zvláštních školách. Zaměstnání nečestné; odtud i jako nadávka = úkladný vrah: *M. Antonius gladiator appellari solet C*; meton. *gladiatores dare C* hry gladiátorské dávati; *gladiatoribus C* při zápasech gladiátorských.

**gladiātōrius**, *a, um* [gladiator] šermířský, gladiátorský; *familia Cs* tlupa; *rota; certamen, ludus, consessus C; corporis firmitas C* silný jako gladiátor; *id quidem gladiatorium est C* způsob g. = tak si vedou gladiátoři; subst. **gladiātōrium**, *iī, n.* (sc. *praemium*) šermířský zold: *vix gladiatorio accepto L*.

**gladiātūra**, *ae, f.* [gladiator] povolaní gladiátorské; *e servitiis gladiatorum destinati T*.

**gladius**, *iī, m.* [slovo kelt. původu] meč, zbraň legionářů řím.  $\frac{2}{3}$  m dlouhá, na obě strany broušená, rovná; nošen byl na závesníku po pravém boku **1** *gladium stringere Cs, destringere Cs, educere Cs, nudare O* tasiti; *in vaginam recondere C* zastrčiti; *ad gladios redire Cs* sáhnouti k mečům; *gladiis*

*rem gerere Cs* meči bojovati. Přísloví: *ignem gladio scrutari H* oheň mečem rozhrabávati = olej líti do ohně (podle pythag. zákazu  $\pi\upsilon\rho$   $\mu\alpha\chi\alpha\iota\rho\alpha$   $\mu\eta$   $\sigma\kappa\alpha\lambda\epsilon\upsilon\epsilon\iota\nu$ , v němž oheň znamená hněv a meč hádku) **2** meton. smrt, vražda: *gladiatorum impunitas C*; *licentia gladiatorum C* volnost vraždění.

**glaeba** viz *gleba*.

**glaesum** viz *glesum*.

**glandifer**, *fera, ferum* [glans a fero] žaludy nesoucí: *quercus C*.

**glandionida**, *ae, f.* [komicky od *gladium*] (vepřová) žláзка Pt.

**glandium**, *iī, n.* [glans] (vepřová) žláza (jako lahůdka).

**glandulae**, *ārum, f.* [glans] mandle (anatom.).

**glāns**, *glandis, f.* [srov. žalud, βάλανος] **1** žalud: *glandes atque arbutea V*; *cadunt agitata ilice glandes O*; *glande vivere C* žaludy se žiyiti; *glande famem pellere O* **2** metaf. olovená neb hliněná koule na střelici: *latā plumbea fundā missa g. O*; *glande aut lapidibus pugnare S*; *glande liventis plumbi V*; *fusili ex argilla glandes C*.

**glārea**, *ae, f.* křemen, šterk, křemennitý písek, písčitá půda: *vias glareae substruere L*; *clivosi g. ruris V* písčina venkovského návrší.

**glāreōsus**, *a, um* [glarea] křemennitý: *saxa glareosa L* kameny slepenkové (oblázky).

**Glaucē**, *ēs, f.* [Γλαύκη] Glauke, myth. matka Artemidy zvané Upis.

**Glaucia**, *ae, m.* [glaucus sivý] příjmení v řím. rodu Serviliů.

**Glaucis**, *idbs, f.* [Γλαυκίς] jméno psí.

**glaucōma**, *atis, n.* [γλαύκωμα] zákal (oční nemoc).

**1. glaucus**, *a, um* [γλαυκός] modrošedý, sivý: *salix V, ulva V, amictus V; equus V* sivák; *glauca canentia fronde salicta V* (vzhledem ke spodku listů); *lumen V* sivé oči.

**2. Glaucus**, *i, m.* [Γλαυκος] Glaukos **1** syn Sisyfův, jenž byl vlastními koňmi roztrhán **2** vůdce Lykiů ve válce trojské, přítel Diomedův **3** rybář eubojský v boha mořského proměněný,

**glēba** n. **glæba**, *ae, f.* **1** hrouda: *rastris glēbas frangere* *V* hroudy rozmělnovati; *glēbas versare* *H* hroudy obracet = *orati*; *glēbas dimovere aratro* *O*; *glēbam agri alci assignare* *L* přidělit; přenes. pole, role: *terra antiqua potens armis atque ubere glēbae* *V* žírnou půdou **2** přenes. kus: *picis glēbae* *Cs*; - <o mrtvole *g. corporis*>.

**glēsūm**, *ī, n.* též *glæsum* a *glessum* [slovo germ. pův.] jantar: *sucinum, quod ipsi glesum vocant* *T*.

**gliscō**, *ere, —, —* pův. tučněti **1** růsti, vzrůstati, vzrůstat; množiti se, přibývati: *ignis oleo gliscit* *C*; *invidiam sua sponte gliscentem calamitas accendit* *L* **2** obr. hořeti, planouti (o chtivosti).

**glōbōsus**, *a, um* [*globus*] kulovitý, kulatý.

**globus**, *ī, m.* [srov. *glēba, glomus*] **a** pův. těleso tvaru kulatého, koule (srov. matem. *sphaera*): *g. terrae* *C* zeměkoule; *in caelo animadvēsi globi* *C* ohnivá kulatá tělesa, meteory **b** přenes. shluk tvaru koule: *flammarum globi* *V* kotouče plamenné; *sanguinis globos vomere* *O*; *atro nubium globo effusa grando* *T* z chumáče černých mraků; *crinium globos* *Ap* prstence; o lídech: *circa Fabium globus* *L* dav, zástup; *g. Talassii* *L* družina, lidé Talassiovi; *g. militum, armatorum* *T*; *g. nobilitatis* *S* ironicky o společnosti pro sebe uzavřené ‚klika‘ - <kulka (z pušky)>.

**glomerō**, *āre, āvī, ātum* [*glomus*] **a** svinouti v klubko, sbaliti něco, kulovitý tvar dáti něčemu, zakulatiti něco: *terram* *O*, *lanam* *O*; *glomerata sanguine multo viscera* *O* dohromady smotané; *atra favilla glomerata* *O* kotouče černého popelu; obr. *haec vetusta saeculis glomerata* *C* nahromaděné; *annus glomerans* (sc. se) *C* rok v kruh se zavínající, okruž roku; *tempestatem nubes glomerant* *V* mračna se shlukují v bouři; *grando glomerata* *L* husté (slité) kroupy **b** stlačiti (sehnati, sraziti) v chumáč (shluk, dav): *apes glomerantur in orbem* *V* shlukují se v chumáč; *agmina cervi glomerant* *V*; *legiones in testudinem* *T*; básn. *gressus g. superbos* *V* pyš-

ným klusati cvalem o poklusu koně vzhledem k zaokrouhlenému pohybu kolen.

**glomus**, *eris, n.* [srov. *globus*] klubko.

**glōria**, *ae, f.* sláva **1** pův. *sit in aeterna g. Marius* *C* ať požívá věčné slávy; *excellens in re militari* *g. C*; *g. belli, rei militaris* *C* s. válečná; *dicendi* *g. C* s. řečnická; *pulsi Turni* *V* zjednaná zahnáním Turna; pl. *penes eosdem provinciae, magistratus, gloriae triumphique erant* *S* slávy **2** meton. **a** co působí slávu, slavný čin, ozdoba, chvalná vlastnost: *memorare veteres Gallorum glorias* *T*; *unus bis rem publ. servavi, semel gloriā, iterum aerumnā meā* *C* slavným činem; *Lapithae gloria gentis* (*Caeneus*) *O* chloubba; *candidus, armenti g., taurus* *O* pýcha stáda; *gloria frontis* *T* ozdoba čela **b** slávychtivost, ctižádost, touha po slávě: *optimus quisque maxime gloriā ducitur* *C*; (*dolorem*) *gloriā ferre* *C* bolest ze ctižádosti snášeti; *g. generandi mellis* *V* touha po slávě, že tvoří med; *gloriā elati* *Cs* (podníceni chtivosti slávy =) z chtivosti slávy; *iactantia gloriae ad posteros* *T* z chlouby a pro slávu u potomstva; (*militis*) *g. intrat* *T* jímá ctižádost; *quem tulit ad scaenam ventoso g. curru* *H* **c** pýcha, vypínavost, honosivost: *ostentatio et g. C*; *tollens g. verticem* *H*; *insolentia gloriae* *N* zpupná honosivost.

**glōriātiō**, *ōnis, f.* [*glorior*] honosení se něčím: *gloriatione dignam esse beatam vitam* *C*.

**glōrificō**, *āre, āvī, ātum* [*glorificus*] oslavovati.

**glōriola**, *ae, f.* [*gloria*] jakási sláva, trochu slávy.

**glōrior**, *ārī, ātus sum* [*gloria*] honositi se, chlubit, vychloubati se něčím; chvástati se alqd n. (de) alqa re něčím: *idem* *g. C*; *suā victoriā* *Cs*; *de misera vita* *C*; *in ea re glorior* *S* to jest má chloubba; *in eo* *g. C*; ak. c. inf. *se alterum fore Sullam* *Cs*; *se similem esse Catilinae* *C*; absol. *nec mentitur in gloriando* *C* a nelže chlubit se (takto); *dicitur glorians Pompeius dixisse* *Cs* prý se chlubil.

**glōriōsē**, *adv.* [*gloriosus*] **1** slavně: *triumphare* *C*, *gloriosissime alqd con-*

*ficere C* s největší slávou **2** honosivě, chlubně: *exorsus es non g. C.*

**glōriōsus, a, um** [*gloria*] **1** slavný: *bene de re publ. mereri gloriosum est C; quae si in privatum gloriosa C* = chvály hodno; *postquam gloriosa modo neque belli patrandi cognovit S* že to vede jen k slávě a ne k ukončení války; *mihi gloriosum est C* pro mne jest ctí; *dies gloriosissimus T* **2** honosivý, chvástavý, chlubný: *g. philosophia C.*

**glūbō, ere, psī, ptum** [srov. γλῦφω] loupati, olupovati (vl. i přenes.).

**glūten, inis i glūtinum, ī, n.** [srov. hlen, hlína] lep, kliš.

**glūtinātor, ōris, m.** [*glutino*] lepič; spec. slepovatel papyrových listů (ob. po jejich popsání) ve svitek.

**glūtinō, āre, āvī, ātum** [*gluten*] slepovati; metaf. spojovati.

**glūtus n. glutus, a, um** [*glus* = *gluten*] přilepený, slepený.

**Glycera, ae, f.** [Γλυκερά od γλυκύς] milenka Horatiova: *immitis G.* (oxymoron).

**glycyrriza, ae, f.** [γλυκύρριζα] sladké dřevo, lékořice.

**Gnaeus** (arch. **Gnaivos**), **ī, m.** zkrác. **Cn.** předejmení římské.

**gnāurus, e** arch. = *gnarus Pt.*

**gnārus, a, um** [*gnosco*, srov. γνώριμος] **1** akt. znalý, vědomý něčeho: *rei publicae C; g. locorum T; g. sub Nerone temporum T* znalý poměrů za N.; *periculatorum T; s ak. c. inf. věda, že; absol. custos gnarus T* zkušený; *turbarent gnaros T* = *conscios* **2** pas. známý = *notus; gnarus id Caesari T; palus gnara T; conspicui eoque gnari T; gnari campi T.*

**gnāscor** viz *nascor*.

**Gnathō, ōnis, m.** břichopásek v Terentiově veselohře „Eunuchus“; odt. pak jako apel. břichopásek, žrout *C.*

**Gnātia, ae, f.** lidový tv. místo *Egnatia* [Ἐγνατία] přímoř. město v Apulii u silnice Appiovy.

**gnātus** viz *nascor*.

**gnāviter, gnāvus** viz *naviter, navus*.

**Gnidius, Gnidus** viz *Cnidus*.

**gnōmē, ēs, f.** [γνώμη] poznání; soud; průpověď, výraz myšlenky.

**gnōmōn, ōnis, m.** [γνώμων] ukazatel, tyčinka, ručička (na hodinách).

**gnōscō** viz *nosco*.

**Gnōsus, ī, f.** (též **Gnōssus** a **Cnōsus**) [Κνωσσός] město na Krétě, sídlo Minoovo; odt. adj. **Gnōsiacus, a, um** = krétský; **Gnōsias, adis, f.** a **Gnōsis, idis, f.** i **Gnōsia, ae, f.** Knosanka = Krétanka = Ariadne; **Gnōsius, a, um** z Knossu nebo = krétský; subst. **Gnōsii, ōrum, m.** Knosané.

**Golgī, ōrum, m.** město na Kypru.

**Gomphī, ōrum, m.** [Γόμοφοι] město v Thessalii na úpatí Pindu u řeky Peneia, nyn. Skumbos; odt. **Gomphēnsēs, ium, m.** Gomfané.

**Gonnī, ōrum, m.** [Γόννοι] město v Thessalii.

**Gordaei montes** viz *Gordyaei*.

**Gordium, īī, n.** [Γόρδιον] město ve Vel. Frygii u řeky Sangaria.

**Gordyaei, ōrum, m.** [Γορδυαῖοι] Gordyaeiové (nyn. Kurdové), národ usedlý na levém břehu hor. Tigridu; adj. **Gordyaei montes** pohoří gordyajské, dělicí Armenii od Mesopotamie *Cr.*

**Gorgē, ēs, f.** dcera Oineova, sestra Meleagrova a Deianeirina *O.*

**Gorgiās, ae, m.** [Γοργίας] sofista rodem z Leontin na Sicilii, žák Empedoklův, učitel řečnictví. R. 427 přišel jako vyslanec svého rodiště do Athén, kde již zůstal. Vypěstoval zvláštní umělý sloh a založil theorii umělé prózy řecké.

**Gorgō, ōnis, f.** [Γοργώ] plur. *Gorgones, um* tři dcery Forkyovy: *Stheno, Euryale* nesmrtelné, *Medusa* smrtelná, dívky s hady místo vlasů, pohledem usmrcující. Medusa zabil Perseus, z krve její vzrostl Pegasus; hlavu její měla Athene na štítě; adj. **Gorgoneus, a, um** Gorgonin; *G. equus V* = *Pegasus; venena G. V* jedovatí hadi; *G. lacus Pp* = Hippokrene (protože její původce Pegasus se zrodil z krve Gorgony Medusy).

**Gorgobina, ae, f.** město Boiů mezi Ligerem a Elaverem.

**Gortýna, ae, f.** [Γορτύνη] velké město na Krétě (uprostřed na jihu); adj. **Gortýnius, a, um** gortýnský, krétský;

*iudex C; stabula, spicula V; Gortýniacus, a, um* = krétský; *arcus O*; subst. **Gortýnií, ōrum, m.** Gortýňané.

**gōrýtus** viz *corytus*.

**gossipium** n. **gossypium (-on), iř, n.** bavlna.

**Gotiní, ōrum, m.** též **Gothiní** a **Cotiní**, národ keltský v Karpatech, vedle Markomanů a Kvádů *T*.

**Gotōnēs, um, m.** Gothové, národ za časů *T* na dolní Visle.

**grabātus, ī, m.** [γράφβατος] lehátko (prostě).

**Gracchus, ī, m.** příjm. v rodu Sempronii; nejslav. oba bratři Tiberius a Gaius, synové Tib. Sempr. Gr. a Kornelie, dcery st. Scipiona Afr., viz *Sempronius*; adj. **Gracchānus, a, um** grakchovský; *iudices C* (= grakchovsky smýšlející).

**gracilis, e** a hubený, suchý, vytáhlý; *puer H, Messius scurra H* b štíhlý, ztepilý, svižný; *arbor, cupressus O; equi hominesque L; capella O* c jemný, něžný; *umbra, stamen, catena O* d prostý, jednoduchý; *Thalia V; materia O; praefatio Pn*.

**gracilitās, ātis, f.** [gracilis] hubenost, štíhlost.

**grāculus, ī, m.** kavka.

**gradātīm, adv.** [gradus] krok za krokem, postupně, ponenáhu; *g. respondere C; g. addere aut demere C; honores assequi C* úřadu dosíci stupeň po stupni; *g. amicos habet Pn* přátele má podle stupňů; *g. tractare Pn* podle hodnosti, ceny.

**gradior, gradī, gressus sum** kráčet, jíti; *fidenti animo ad mortem C; bestiae gradientes C* po zemi chodící; *gradiendo ad pastum accedere C* chůzí; *lente gradiens VO* zdlouha, volně si vykračuje; *per adversi gradieris cornua Tauri O* pojeděš; *pariter gressi V* vykročivše.

**Grādīvus (s - ť - O), ī, m.** jméno boha Marta nejistého původu a významu.

**gradus, ūs, m.** [gradior] 1 pův. a krok; *pleno gradu LC; citato g. L* zrychleným k.; *gradum inferre T* vpřed pokročiti; *g. referre O* jíti zpět; *g. conferre T* sraziti se; *g. addere L* do kroku přidati; *g. continere V* (po)zastaviti k.;

*g. celerare V* zrychlit; *sistere V, sustinere O* zastaviti; *tarda necessitas corripuit g. H* zrychlila; *mortis g. timere H* příchodu smrti; *gr. ex aedilitate ad censuram L* skok b postavení, postoj (šerm.); *in gradu stetimus certi non cedere O* v pevném postoji; *gradu depulsus est N* z postavení byl vytlačen (= výhod zbaven); *gradu moveri L; de gradu deici C; de g. pugnare L = stabili gradu T* v pevném postavení 2 konkr. stupeň, schod, příčel; pl. schody, žebřík; *g. alti V; in gradibus Concordiae C* na schodech chrámu Svornosti; *scalarum g. C* příčky; *per g. deiectus L* se schodů; i stupně, sedadla v divadle *OT* 3 přenes. a stupeň, postavení, hodnost, důstojnost; *g. magistratum C; g. dignitatis L* odstíny důstojnosti; *g. senatorius C* hodnost senátora; *omnes honorum gradus C; eodem g. esse N* touž h. míti b metaf. o rozdílech kvantit., zejm. věku a přibuzenství *aetatis gradus CT; gradu propior sanguinis O; necessitatum g. C; peccatorum C, societatis hominum C, officiorum C, argumentorum T*.

**Graecē, adv.** [Graecus] řecky: *scire, nescire, scribere C*.

**Graeci, ōrum, m.** [Γραικοί] Řekové, obyč. pl., řidč. sing. *Graecus, ī, m.* Řek, *Graeca, ae, f.* Řekyně; *G. ignobilis L*; adj. **Graecus, a, um** řecký; *Graeco more bibere C* t. j. dokola (při vyřčení jména); *historia G. C* řecky psaný; subst. neutr. *Graecum* i plur. *Graeca, ōrum C* řečtina.

**Graecia, ae, f.** Řecko a pův. Hellas b t. zv. Velké Řecko v již. Itálii; *magna G. C; in G. C*.

**graecissō, āre** [γραικίζω] napodobovati Řeky; *argumentum graecissat, non atticissat, sed sicilissat Pt* asi má stříh řecký, ne atticý, nýbrž sicilský.

**graecor, arī, ātus sum** [Graecus] po řecku žít, zejm. v šp. smyslu hýřiti; *si Romana fatigat militia assuetum graecari H* (= člověka oddaného životu prostopášnému).

**Graecostasis, is, f.** [Γραικόστασις] místo v Římě vedle komitia, sloužící k přijímání cizinců, zvl. řeckých vyslanců *C*.

**Graeculus**, *a, um* [demin. od *Graecus*] řecký ve sm. pohrdlivém a iron.: *negotium G. C* (= svědčící o duchu zakládajícím si na formalitách a titěrnostech); *G. contio C*; *G. ancilla T*; subst. **Graeculus**, *ī, m.* iron. a pohrdavě Řek: *ut Graeculum, ut assentatorem, ut poetam C*; *eruditus homo et G. C* pravý Řek.

**Grāii** n. *Grāi, ōrum, m.* básn. místo *Graeci* Řekové; sing. *Grāius, ī, m.* Řek: *at cetera G. V*; *quasi vero non G. hoc dicat C*; jako adj. řecký: *G. iubae, G. nomen, G. urbes V*; *G. Camena H - Alpes Graiae L* Alpy grajské (na jih od *V. sv. Bernarda*).

**Grāioceli**, *ōrum, m.* národ v Alpách grajských s hl. m. *Ocelum*.

**Grāiugena**, *ae, m.* [Γραιουγένης] Řek rodem, Řek: *Graiugenumque domos suspectaque linquimus arva V*.

**grāmen**, *inis, n.* [z \**gras-men*, srov. γράσσις píce] tráva a drn, trávnik: *tenax g. H*; *graminis herba L* travina **b** bylina, rostlina: *g. ignobile cerinthae V*; *neve parum valeant a se data gramina O*; *incognita graminā Pp*; býlí *O*.

**grāmineus**, *a, um* [*gramen*] travnatý: *campus V, palaestra V*; z trávy, z drnu: *sedile V, arae V*; *gr. corona obsidionalis L* věnec z trávy jako čestná odm. osvoboditeli města z obležení; *gr. hasta C* bambusový.

**grammaticus**, *a, um* [γραμματικός] mluvnický, gramatický, vüb. filologický: *ars C*; *grammaticae tribus H* kritické cechy; subst. **grammatica**, *ae, f.* věda mluvnická, filologie, jazykověda; též pl. **grammatica**, *ōrum, n.*; **grammaticus**, *ī, m.* filolog, kritik, literární historik.

**Grampus** n. **Grampus mons** pohoří Grampijské ve Skotsku *T*.

**grānārium**, *ī, ob. pl. grānāria, ōrum, n.* [*granum*] sýpka, špýchar.

**grānātus**, *a, um* [*granum*] zrnitý, zrnatý: *mālum granatum* granátové jablko.

**grandaevus**, *a, um* [*grandis a aevum*] vysokého věku, letitý, starý: *pater O, apes V, senex T*.

**grandescō**, *ere, —* [*grandis*] růsti: *lentiscus triplici solita g. fetu* básn. *C*.

**grandiculus**, *a, um* [*grandis*] dosti veliký: *ferē grandicula Tr* skoro už dospělá.

**grandifer**, *fera, ferum* [*grandis a fero*] výnosný: *arationes C*.

**grandiloquus**, *a, um* [*grandis a loquor*] vážně, slavnostně mluvící; ve sm. potup. velkohubý; subst. mluvka, chlubitělek: *isti grandiloqui C*.

**grandiō**, *īre* [*grandis*] zvětšovati.

**grandis**, *e 1* veliký: *vas C, tumulus Cs, patella C, liber C, conchae C, lumina O*; *hordea V* velkozrnný; *elementa O* hrubé; *pecunia S* značné množství peněz; *onus O* těžké; *fenus C, pondus argenti C* značný; *amiculum grandi pondere C*; *epistula C* dlouhý; *g. dedecus H* náramná ostuda **2** vzrostlý, statný: *cervi Cs*; *ilex S*; *puer C, g. aetas C*; *g. alumnus H*; *ossa O, membra O* silné; *cothurnus H* vysoký **3** co do věku pokročilý, starý, staříčkový: *plane g. C*; častěji *g. natu, g. aevo OT 4* co do významu veliký, sm. důležitý, vážný, významný: *res grandiores C, munus H, exemplum C* (pádný); *ingenium O, documentum patientiae T*; *vox grandior C* význačnější **5** veliký sm. vznešený: *Maecenas, g. decus H*; *genus dicendi C* vysoký; *orator C*; *professus grandia turgēt H* kdo sliboval vysoký sloh; *pro grandibus fiunt tumidi C*.

**granditās**, *ātis, f.* [*grandis*] velikost; o řeči vysokost: *verborum C*.

**grandiusculus**, *a, um* [*grandis*] dosti veliký, větší.

**grandō**, *inis, f.* [srov. rus. grad, čes. dial. hrád] krupobití, kroupy.

**Grānicus**, *ī, m.* [Γρανικός] řeka v Mysii pramenící na Idě; i jako bůh této řeky *O*.

**grānifer**, *fera, ferum* [*granum a fero*] o mravencích: zrna nosící *O*.

**Grānius**, *a, um* jméno rodu řím., zvl. **1 Q. Gr. Praeco**, vtupný řečník, přítel Krassův a Katulův **2 Gr. Marcellus**, místodržící bithynský za Nerona **T 3 Gr. Silvanus**, spiklenec proti Nero-novi r. 65 n. l.

**grānulum**, *ī, n.* [*granum*] zrnečko, jádérko.

**grānum**, *ī, n.* [srov. zрно] zрно; jádro, jádérko: *g. fici C*.

<graphis, itis, m. tuha.>

**graphium**, it, n. [γραφίον] písátko (kovové).

**grassátor**, ōris, m. [grassor] tulák, pobuda, zákeřník: *viator a grassatore spoliatur C*.

**grassor**, ārī, ātus sum [gradior] **a** kráčeti, choditi: *ut recto grassetur limite miles O; virtutis viā g. S* **b** potloukati se, toulati se: *iuventus in Subura L* **c** postupovati, jednati: *iure, non vi L; obsequio H; consilio, si nihil vires iuarent L; assentando multitudini L; veneno g. T* sáhnouti k jedu; zvl. ve sm. nepřát. proti něk. postupovati; řádití: *ut paucorum potentia grassaretur T*.

<grātābundē, adv. [grator] vděčně, příjemně.>

**grātē**, adv. [gratus] **1** s radostí, rád: *alqd meminisse C* **2** s vděčností, vděčně: *pie, g., humaniter C; natales g. numerare H*.

**grātēs**, f. pl. (obyč. jen nom. a ak.) [srov. gratus] dík, díky; *g. agere C L, g. habere T* díky činiti, vzdávati; *laudibus gratibusque venerari T* chvalorečmi a díkůčiněním uctívati; *g. referre, persolvere V* odvděčiti se; *superis g. decernere O* děkovnou slavnost ustanoviti; iron. sm. trest: *pro talibus ausis di persolvant g. dignas V*.

**grātia**, ae, f. [srov. gratus] **I** konkr. půvab, vděk, líbeznost, krása: *nobilitas animi, gratia formae O; neque abest facundis g. dictis O; gratia oris T; Grātiaē, ārum, f.* bohyně krásy a půvabu, Charitky, dcery Diovy z Euryonomy: *Aglaiā, Eufrosynē a Thaliā H; též sing. jako kolekt.: non Hymenaeus adest, non illi Gratia lecto O; rixarum metuens tangere Gratia H* **II** abstr. a přenes. **a** oblíbenost, přízeň, vážnost: *alqm gratiā comparare cum alqo C* co do vážnosti; *mihi g. est O* = jsem oblíben; *in g. esse apud alqm C* býti oblíben, v přízni; *omnis g., potentia, honos . . . apud eos sunt S* vážnost, vliv; *cum virtute tum gratiā viri S* oblíbenost; *g. dignitas, honor Cs; summa nobilitas et g. Cs; summum gradum dignitatis et gratiae tenere C; alqm apud populum in*

*gratia ponere L* učiniti oblíbeným; *ni-mia g. Chrysgoni C; gratiam inire ab alqo C* v něčí přízeň se dostat **b** v širš. význ. přízeň, přátelství, blahovůle, náklonnost, láska, též styky, svazky přátelské: *gratia atque hospitalis hominum nobilissimorum florere C; gratiam alcs sibi conciliare C* přízeň něčí si zjednati, nakloniti si někoho; *gratiam inire L* smír učiniti; *in g. redire cum alqo L C* smířiti se; *gratia matris O* láska k matce; *sapiens gratiā non movetur C* náklonností; *in g. restituere, reducere C* přízeň něčí opět zjednati; *excellentibus gratiis paucorum C* přízni; *externas gratias quaerere T* přátelské svazky; *parvi tibi g. nostra est O* láska; *solida est mihi g. tecum O* pevné přátelství; význ. adv. *cum gratiā L* ochotně; *cum bona g. C* ve vši dobrotě **c** osvědčení přízně, laskavost, milost: *beneficium et g. C; peto a te hanc g. C; gratiam dicendi facere L* dovoliti mluvití; *g. delicti sibi facere S* dovoliti si (= prominouti si) přestupek; *Boccho delicti gratiam facit S* promine; *omnium tibi quae nefarie es ausus, g. facio L* **d** vděk, uznání, vděčnost, dík: *dis gratia! O* chvála bohu; *gratiam debere C* díkem býti povinen; *g. merita Cs* povinný dík; *gratiam habere alci pro alqa re C L* vděčen býti; *gratiam referre, persolvere Cs C* odvděčiti se; *g. ferre L* uznání dojíti; *gratiam repetere L* vděčnosti se dožadovati; *g. redditur meritis O* uznání se dostává; zvl. *gratias agere C L* děkovati, dík vzdávati (*de, pro, ob, quod*). Abl. **grātiā** a **grātiis** význ. adv. viz zvl. hesla.

**grātiā**, adv. [abl. od gratia] stává za gen. kvůli, pro, za: *honoris g. alqm nominare C* = τῷ ἧς χάριν = abyh mu udělal čest; *negotii gratia properare S* za svým podnikem; *amicitiae g. C* z přátelství; *exempli g. C* na příklad, jako příklad; *commonendi g. C, fructus servandi g. C, consolandi tui g. C; meā, tuā, nostrā, vestrā g.* kvůli mně atd.; *eā gratiā S* proto.

**Gratidius**, a rodina řím., z níž pocházela Ciceronova babička Gratidia.

**grātificātiō**, ōnis, f. [gratificor] vděčení se, laskavost, ochotnost, prokazo-



vání dobrodiní: *g. et benevolentia C, impudens g. C*; darování: *Sullana g. C.*

**grātificor**, *ārī*, *ātus sum* [*gratus* a *facere*] **a** vděk činiti někomu; odvděčovati se, zavděčovati se: *de eo, quod ipsi superat, aliis g. volunt C; gratificatur mihi gestu accusator C*; **b** přech. darovati, dávat, obětovati něco někomu: *potentiae paucorum decus atque libertatem suam gratificari S; populo et sua et aliena g. C.*

**grātiis**, staž. *grātīs* [abl. pl. od *gratia*] ,za pouhý dík, zadarmo, zdarma, z lásky.

**grātiōsus**, *a, um* [*gratia*] **a** oblíbený, přízně požívající, příjemný, vítaný: *apud alqm, alci C; homines in suis ... municipiis gratiosi C* **b** zvl. *gratiosa missio L* z milosti udělené; *gratiosissima rogatio C* prosba nejmilejší; *causa tibi gratiosior est quam vultus C* větší přízni se těší **c** ochotný, laskavý; *g. in dando et cedendo loco C.*

**grātīs** viz *gratiis*.

⟨**grātītūdō**, *inis, f.* [*gratus*] vděčnost.⟩

**Grātius**, *a* rod řím., z něhož pocházel **1** žalobce básníka Archia **C** **2** básník *G. Faliscus*, vrstevník Ovidiův, jenž napsal báseň o lovu „Cynegeticon“.

**grātor**, *ārī*, *ātus sum* [*gratus*] = *grator* (jež se nehodí do hexam.) blahopřáti: *nescia, gratentur consolenturne parentem O; gratare sorori V*; slavnost děkovnou slaviti, děkovati: *templum gratantes ovantesque adire L; abest gratantibus Aeson O*; přáti štěstí: *eum Tiberius praescium periculorum et ... incolumem fore gratatur T* přál mu štěstí, že předvídal nebezpečí a zůstane bez pohromy.

**grātūtō**, *adv.* [*gratuitus*] zdarma, zadarmo: *g. civitatem impertire C; causas g. defendere C; g. malus atque crudelis erat S* = jen tak, bez zvláštního důvodu.

**grātūtus**, *a, um* [*gratus*] **1** akt. ten, kdo něco zdarma činí, nezištný, dobrovolný: *mercennarios gratuitis anteferre C; liberalitas gratuita est an mercennaria? C; hominum caritas et amicitia C* **2** pas. zdarma činěný, nezištný, dobrovolný, bezplatný: *suffragia C* nezakou-

pené; *furor L* sám sebou vznikající; zvl. bez účinku, neprospěšný, marný: *parricidia L* bezvýsledné.

**grātulābundus**, *a, um* [*gratulor*] blahopřející: *multitudo L.*

**grātulātō**, *ōnis, f.* [*gratulor*] **1** blahopřání: *gratulationes fiebant Cs; mutuā g. fungi Cr* navzájem si blahopřáti; *in sua gratulatione C* v den nastoupení svého úřadu (= když se mu blahopřálo) **2** děkování, díkůčinění, děkovná slavnost: *quanta gratulatione in hoc templum ingredi debent C; mihi uni conservatā republicā gratulationem decrevistis C* slavnost děkovnou jste ustanovili; *gratae nostrae dis immortalibus gratulationes erunt C* **3** vüb. projevování radosti, radost.

**grātulor**, *ārī*, *ātus sum* [asi z *\*gratulus* od *grator*] **1** blahopřáti, přáti štěstí: *alci, de, pro alqa re, alqd, quod, ak. c. inf., absol. gratulatum venire C; inter se g. C* navzájem si bl. **2** děkovati, díky činiti (= *gratias agere*): *dis immortalibus C* **3** projevovati radost re z něčeho, libovati si.

**grātus**, *a, um* **1** plný vděků, půvabný, milý, roztomilý, krásný: *gratum Antium H, grata Venus V; gratior in pulchro corpore virtus H* **2** milý, oblíbený, příjemný; vítaný, žádoucí, cený: *multis sese nobilibus g. esse facturum Cs* že se zavděčí; *gratum facere alci alqd* vhod učiniti; *gratum eloqui H* k libosti promlouvati; *est mihi g. vestra erga me voluntas C; grata feminis carmina H* (s potupou = *mollia*); *cui cum minus g. esset S* u něho oblíben; *mihi longe gratissime O* daleko nejmilejší; *hoc mihi gratum est C* jest mi vhod; *nihil gratius Appio esse facturum C* že větší radosti neučiní **3** vděčný: *verba nos testantia gratos O* slova svědčící o naší vděčnosti; *se alci gratum praeberē C* ukázati se vděčným (*in, erga alqm, pro alqa re*); *male gr. O* nevděčný; *si quod adest, gratum (sc. me) iuvat H* mne vděčného = vděčně jsouc přijato; *g. animus C.*

**Graupius mons** viz *Grampus mons*.

**gravāmen**, *inis, n.* [*gravo*] tíha, tíže, obtíž, potíž.

**gravanter**, adv. [*gravans* od *gravor*] zdráhavě, zpěčuje se, nerad: *reguli Gallorum haud gravanter ad Poenum venerunt* L = ochotně, rádi.

**gravātē** i **gravātīm**, adv. [*gravor*] s obtíží, nerad, zpěčuje se, zdráhavě; často litot. *haud g.*, *non g.* = ochotně.

**gravēdinōsus**, a, um [*gravedo*] rýmou, trpící, rýmu mající C.

**gravēdō**, *inis*, f. [*gravis*] tíže v údech, malátnost, chřipka, rýma.

**grave-olēns**, *entis* (též dvěma slovy) a silně vonící: *centaurea* V b páchnoucí, smrdutý: *fauces graveolentis Averni* V.

**gravēscō**, *ere*, —, — [*gravis*] a těžkým se stávati: *fetu nemus omne gravescit* V plody se obtěžkává b obr. horšiti se: *g. valetudo Augusti* zdraví se horšilo = Augustovi se přitížilo; *gravescentibus in dies publicis malis* T když se zhoršovaly.

**gravīditās**, *ātis*, f. [*gravidus*] těhotenství: *ab (Sole) Luna illuminata graviditates et partus afferat* C.

1. **gravīdō**, *āre*, *gravīdātus* [*gravidus*] obtěžkati, oplodniti: *terra gravidata seminibus* C.

2. **gravīdō**, *inis*, f. viz *gravedo*.

**gravidus**, a, um [*gravis*] a obtěžkaný, těhotný, oplodněný: *uxor* C, *Latona* C, *pecus* O, *muraena* H v době tření, *hostia* T březí; též o jin. věcech: *ager* V, *terrae* O; *tellus* O osetá zuby dračími b obr. sm. obtížený, naplněný, plný: *ubera grāvīda* C, *stipes nodis* V; *grāvīda imperiis Italia* V těhotná vládou (sm. která zrodí vládnoucí národ); *urbs bellis* V (sm. bojovné); *pharetra sagittis* H; *g. culmus aristis* V; *nubes* O (deštěm); *messes* O (zrny); *nova de grāvīdo palmite gemma tumet* O bující.

**gravis**, e [srov. βαρύς] těžký I vúb. a konkr. těžký, velkou váhu mající: *grāvīa navigia* Cs; *habenae graves auro* O; *grave onus* H; *onus Aetnā grāvīus* C; *aes grave plaustris convehentes* L těžké peníze staré váhy (kdy *as* = *libra*); *terra VH* = tučná; *inflexi grave robura ratri* V; *g. cibus* C = těžce stravitelný; *g. hasta, arma*; odt. *gravis mi-*

*les*; *milites gravis armaturae* těžkoděnci; *g. Entellus* V = obrovitý; *g. lacertus* O pádný; *g. pretium* S (pův. od vážení) vysoká cena; *g. supellectilem* Pn drahocenný nábytek b přenes. závažný, vážný, důležitý, významný, značný, veliký; pádný, důrazný, důstojný: *sine g. causa* Cs bez závažné příčiny; *grave senatus consultum* C; *gravissimae causae* nejvýznamnější; *sententiae g. C* obsažné, jadrné; *verba gravis-sima* S jadrná s.; *exemplum g. H* pádný; *inceptum g. H* veliký podnik; *g. Sullae victoria* C důležité, významné; *studia graviora atque maiora* C vážnější; *cum gravibus rebus satis fecerimus* C; *gravis atque opulenta civitas* L značná; zvl. o lidech: *g. auctor* C L, *testis* C závažný; *gravissimi historici* N nejvýznamnější; *g. Aesopus* H vážný, velebný; *homo prudens et gravis* C pevné povahy, charakterní; *vir pietate g. V* vážený pro poctivost c o zvuku: hluboký: *vox gravis* C, *ab acutissimo sono usque ad gravissimum* C II pas. a obtížený, tísněný, tlačěný: *g. aere, iaculo dextra* VO; *agmen praedā grave* L; *nubes imbre* L; *naves hostilibus spoliis* L; *vinculis* Pn; *pharetrā spolioque leonis* O; *colus lanā* V; *cornum cuspidē grave* O těžkým hrotem okovaný; *barba g. nimbis* O; *pennae g. aspergine* O b zvl. stářím, nemocí atp. obtížený, slabý, zesláblý: *aetate et viribus gravior* L; *morbo g. V*; *graves fetae* V (sc. *morbo*) mdlé, slabé bahnice; *g. vulnere* L; *oculi graves* V ,těžké'; *g. corpus* H = zácpa c = *gravidus* obtěžkaný, těhotný, březí: *regina sacerdos Marte g. V*; *equus armatum peditem g. attulit alvo* V o koni trojském; *uterus g., venter g. O* III akt. 1 tížící, tlačící a pův. konkr. *aureum amiculum* C; *sarcina* H; *arma* C b přenes. obtížný, tísnivý: *onus officii* C; *sol* H O dusně horko; *aestas* V letní vedro; *solet esse g. cantantibus umbra* V nezdravý; podob. *solum caelumque iuxta grave* T; *grave anni tempus* C L; *tempestas* O špatné počasí; *g. ictus* O těžko dopadající; *g. ictu viator* V pádně bijící; *g. labores* V obtížné, klopotné; *g. curae* O; *graves Cyclo-pum officinae* H

klopotné; *militia* g. H; *somnus, dolor* O tísnivý; g. *vulnus* C těžká rána; *gravi morbo affectus* C těžce nemocný 2 zvl. těžce snesitelný, tvrdý, zlý; přísný, krutý, bolestný: *ne quid gravius in fratrem statueret* Cs příliš přísný; *si quid... gravius accidisset* Cs; *gravissimum supplicium sumere de alqo* Cs co nejpřísněji potrestati; *senectus* g. C obtížné; *omnis aetas* g. C; g. *et molesta vita* C; g. *bellum* tížící válka; *edictum* g. L; *senatus consultum vehemens et grave* C; *verbum gravius* C tvrdší; g. *adversarius imperii* C tvrdšíjny, zarputilý; *gravior hostis* L; *graves Persae* H obtížní; g. *damnum* O krutá ztráta; *graves rumores* C zlé zprávy; pod. *gravis nuntius* C; *passi graviora* H kteří jste přestáli horší věci; *graviora minari* O těžšími tresty hroziti 3 protivný, odporný: *odor caeni* V; *grave olens* V protivně páchnoucí; *grave virus* H hnusný; *chelydri* V; *ellebori* V; g. *hircus* H.

**Graviscae, ārum, f.** městečko v okolí Tarquinii: *intempestae* V.

**gravitās, ātis, f.** [gravis] tíže, tíha I vúb. a váha, břímě: *armorum* Cs, *navium* Cs; *gravitate et pondere* C tíhou a váhou; *corporis* g. O; *gravitate carens aether* O nemající váhy; přenes. g. *annonae* T vysoká cena, dražota b přenes. váha, význam, závažnost, důležitost: g. *civitatís* Cs; *provinciae* Cs; *imperii* g. C; g. *sententiae* C, *artium* C c vážnost, důstojnost: *sententiarum* C; *gravitati aetas impedimento est* C; *erat in illo viro comitate condita* g. C; *plus gravitatis habere* C; *dicendi* g. C; *personae* g. C; meton. *gravitatem dignam expectatione* C vážnost = vážná osobnost II pas. obtížení, těžkost, zemdlenost, malátnost: g. *membrorum* C; *corporis* C; *linguae* C, těžký jazyk; g. *senilis* O slabost stařecká III akt. tlak, tíže; pádnost: g. *belli* T; *imperii* C břímě; *soporís* O tíživý spánek; g. *responsi* C, *verborum* C tvrdost; přísnost: *legum* C, *iudiciorum* C; *cursor summa gravitate* C nejvyšší přísný; nepřijemnost, nezdravost, protivnost: *caeli* T; *loci* L; *autumni* S.

**graviter, adv.** [gravis] 1 těžce, ztěžka: *cadere* O; pádně, silně, prudce: g. *ferire alqm* V; *gravissime afflictiae erant naves* Cs velmi těžce; *theatri licentia gravius tum erupit* T prudčeji; o zvuku hluboce: *extrema... graviter... sonent* C 2 pas. o břemeni: těžce: g. *ferre alqd* s ak. c. inf. n. *quod* C; g. *accipere* C, *tolerare* T; g. *aegrotare* C, g. *saucius* L; *se non g. habere* C lehce nemocen býti 3 akt. těžce, tvrdě, přísně: *gravius vindicare in alqm* Cs; *de amplissimis viris gravissime... decernitur* Cs; g. *suspectus alci* C silně, velice; *severe et g. agere* C; vážně, důstojně, důrazně: *Thucydides res gestas... narrat* g. C; g. *ornatide dixisti* C důrazně a ušlechtilé; *non satis g. conqueri posse* C; nepřijemně, odporně: g. *spirantes hydri* V; g. *spirantis copia thymbrae* V.

**gravō, āre, āvī, ātum** [gravis] 1 tížiti, zatěžovati, obtížiti: *unda pennas* O; *poma gravantia ramos* O; *onus aegra membra* O; *praefectum castrorum sarcinis gravant* T; *caput gravatum* V schýlená; *oculi morte gravati* O; *gravatus vulneribus* L 2 přenes. ztížiti, těžkým činiti, tísnivějším učiniti, zhoršiti: *fortunam g. alcis* O; *invidiam matris* g. T zvětšiti; zvl. obtěžovati, tížiti: *officium, quod me gravat* H; *nova vis g. invitum* O; *choreis somnoque gravati* V, *vino somnoque* L, obtížení, zmožení; *mens gravata ebrietate* Cr obtížená - Dep. **gravor** v. t.

**gravor, ārī, ātus sum** [gravis] cítiti těžkým, těžce nésti něco; nerad konati něco, zdráhati se, dělati potíže, dělati dražoty: *primo g. coepit* C; *ego non gravarer* C; *Pegasus terrenum equitem gravatus Bellerophonem* H nerad strpěví (na sobě); *aspectum civium g. senex imperator* T nerad se ukazoval občanům.

**gregālis, e** [grex] a ze stáda, z roty; příslušník, druh: *Catilinae gregales* C rota Katilinova; *quisquam de gregalibus Clodii* C b obyčejný, prostý: *gregali sagulo amictus* L; *habitus* g. T oblek prostého vojáka.

**gregārius, a, um** [grex] obyčejný, prostý: *miles* C voják řadový; *eques* T.

**gregātim**, adv. [*grex*] houfně, v tlupách, v hloučcích, v zástupech.

**gremium**, *ī*, n. **a** klín: *filius in gremio matris educatus C*; *puer lacteus Fortunae in g. sedens C*; *in sui fratris manibus et gremio C* v náručí a na srdci; *gremio accipere V* na klín vzíti; *gremio fovere V* chovati; přenes. *deorum in gremiis ponere alqd V* v ruce bohů položit; *e g. patriae abstrahi C* **b** lůno, vnitřek: *terrae C*; *telluris V*; obr. *in gremio consulatus C* uprostřed konsulátu; *Graeciae g. C* střed.

**gressus**, *ūs*, m. [*gradior*] kročeň, krok, chod, chůze: *gressum ferre O* kráčet; *g. anteferre V* jíti napřed; *g. inferre V* vstoupiti; *g. comprimere V* kroky zastaviti, stanouti; *g. recipere V* zpět jíti; též o lodi: *g. dirigere V* běh zamířiti; *gressus glomerare superbos V* viz *glomerō*.

**grex**, *gregis*, m. [srov. ἀγέρω] vůb. shromáždění **1** stádo: *nobilissimum equarum, armentorum, pecoris C*; *lanigeri greges V*; *vir gregis caper V*; *de grege vir O* býk; *dux gregis O* = beran; hejno, houf: *avium H* **2** dav, zástup; tlupa; družina: *libertos orabat, ut grege facto ad se irrumperent S* shluknouce se v zástup; *niger g. H*; *philosophorum g. C*; *Epicuri de grege porcus H* ze stáda E.; *g. amicorum C* přátelský kroužek; *g. turpium viro- rum H*; *latronum C* rota; *uno grege profugere Cr* v jediném davu; *alqm sui gregis adscribere H* do své družiny přijmouti; *in grege adnumerari C* k ostatním býti počítán; *imperium regum in proprios greges H* = národy.

⟨**grossiciēs**, *ēī*, f. [*grossus*] tloušťka; hrubost, drsnost.⟩

**grossitūdō**, *inīs*, f. [*grossus*] tloušťka.

**grossus**, *a, um* [srov. *crassus*] tlustý, hrubý; = ⟨velký, subst. groš: *g. Misnensis* groš míšenský.⟩

**Grudii**, *ōrum*, m. kmen v Gallii belgické záp. od Eburonů.

**gruis**, *īs* viz *grus*.

**grūmus**, *ī*, m. kopa, kupa (země), kopec.

**grunniō**, n. **grundiō**, *īre, īī* (onomatop.) chrochtati.

**grunnitus** n. **grunditus**, *ūs*, m. [*grun- nio*] chrochtání: *suis C*.

**grūs**, *uis*, f. (m. m) [srov. žerav, γέ- ρανος] jeřáb: *grues volantes trianguli efficiunt formam C*.

**gryllus**, *ī*, m. [γρύλλος] cvrček.

**Grýnēus**, *a, um* [Γρυνειος] grynej- ský; od **Grýnia**, *ae, f.*, [Γρυνεια] Gry- neia, aiól. město v Mysii s chrámem Apollonovým.

**grýps**, *grýpis*, m. (nom. pl. *Grýpēs V*) [γρύψ] noh, myth. pták čtyřnohý.

⟨**guardia** (**gardia**), *ae, f.* průvod: *salva g. bezpečný průvod.*⟩

**gubernāclum** n. **gubernāculum**, *ī*, n. [*gubernō*] kormidlo **a** pův.: *puppis pars cum gubernaculo V*; *navi gubernacula apponere T*; *g. tenere Pn* **b** obr. zejm. o státu = řízení, vedení, vláda: *gubernacula rei publicae C*; *ereptis senatui gubernaculis C* (vždy v plur.).

**gubernātiō**, *ōnis*, f. [*gubernō*] kormidlování **a** pův. *in ipsa gubernatione navis est eversa C* **b** přenes. řízení, vedení: *rerum C*.

**gubernātor**, *ōris*, m. [*gubernō*] kormidelník **a** pův. *summi gubernatores in magnis tempestatibus a vectoribus admoneri solent C* **b** přenes. vůdce, správce: *rei publicae C*; vladař.

**gubernātrix**, *īcis*, f. [srov. *gubernator*] vůdkyně.

**gubernō**, *āre, āvī, ātum* [κυβερνάω] **a** vl. kormidlovati, řídití loď: *ut si navitae certarent, quis eorum potissimum gubernaret C*; *tranquillo mari g. L*; přísl. *e terra g. L* = nebezpečí se vyhýbati **b** přenes. řídití, spravovati něco: *rei publicae navem C*; *civitatem, urbem, orbem terrarum C*; *bellum, iura, mentes, petitionem, quaestionem C*.

⟨**guerra** n. **gerra** n. **verra**, *ae, f.* [román., ze sthném. *werra*, srov. něm. *wirr, wirren*] válka.⟩

⟨**guerrilla**, *ae, f.* [*guerra*] drobná válka.⟩

**Gugernī**, viz *Cugernī*.

**gula**, *ae, f.* jícen, hltan **a** pův. *gulam laqueo frangere S* zardousiti; *obtorta gula C* = hrdlo **b** přenes. chuť, mlánsnost, labužnictví: *g. implacata O*;

*irritamenta gulae S T*; *gulae pārens H* břichopásek.

<Gulielmus n. Guilelmus, ī, m. Vi-  
lém.>

**gulōsus, a, um** [gula] obžerný; la-  
bužnický, mlsný, břichopasný.

**gumia, ae, m.** [z umber.] labužník,  
břichopásek.

**guminasium** viz *gymnasium*.

**gummi** viz *cummi*.

**gurges, itis, m.** [srov. čes. hrdlo] pův.  
jícen **1** vír vodní, vířivý proud:  
*turbidus g. V*; *sinuatur g. in curvos*  
*arcus O*; hlubina, prohlubeň: *ex-*  
*haurire gurgites C*; *eques per medios g.*  
*stabilis L*; *Rheni fossa gurgitibus re-*  
*dundans C*; *recessus gurgitis O* hlu-  
boké zátočiny; *summus g. V* povrch  
vody **2** přenes. **a** propast, bezedná  
hlubina: *vitiorum C, libidinum C b* o  
člověku marnotratník: *g. ac vorago*  
(v. t.) *patrimonii C*; *ille gurges exstruit*  
*villam C c* meton. žravost: *vitium*  
*gurgitis aetas hominibus auget C.*

**gurguliō, ōnis, m.** [srov. gurges] hrdlo,  
hltan.

**gurgustium, ii, n.** [gurges] místnost  
s úzkým vchodem, 'díra', podzemní  
kréma.

**gustātōrium, iī, n.** [gusto] jídelní  
náčin.

**gustātus, ūs, m.** [gusto] chuť  
**a** jako vlastnost předmětů: *pomorum C,*  
*uva acerba gustatu C* má kyselou chuť  
**b** jako smysl: *g., qui est sensus ex omni-*  
*bus maxime voluptarius C c* přenes.  
*laudis gustatum habere C* smysl pro  
chválu.

**gustō, āre, āvi, ātum** [gustus] chut-  
nati, ochutnávati, jísti: *aquam C,*  
*leporem, anserem, gallinam C*; spec.  
jísti předkrm: *gustantibus adhuc no-*  
*bis Ptr*; přenes. okusiti, požívati,  
chutnati si v něčem, pochutnávati si  
na: *civilem sanguinem C; philosophiam*  
*C; lucellum H* dostati k ochutnání;  
*haec (studia litterarum) sensu nostro g.*  
*C* smysly svými užitek bráti ze studií.

**gustus, ūs, m.** [srov. γεύω] chuť (jako  
smysl); chutnání, ochutnání: *potio gus-*  
*tu libata T* napřed ochutnaný; *gustu*  
*cibum explorare T.*

**gutta, ae, f. 1** kapka; spec. slza: *la-*  
*bitur ex oculis g. meis O 2* plur. *guttae*  
(o zvíř.) skvrny: *paribus lita (v. lino)*  
*corpora guttis V.*

**guttula, ae, f.** [gutta] kapička, kapka.

**guttur, uris, n.** (m. ak. *gutturum Pt*)  
chrťán, hrdlo: *g. frangere H* vaz zláma-  
ti; *guttura ligare O*; *g. rumpere O* za-  
rdousiti; *g. ferro rumpere O* proříznouti.

**guttus, ī, m.** [snad z κύτος podle gutta]  
džbán s dlouhým úzkým hrdlem.

**Gyaros, ī, f.** (Γύαρως) ostrov mezi  
Andrem, Keem a Syrem.

**Gyās n. Gyēs, ae, m. 1** storuký  
Gigant: *centimanus H 2* Trojan *V.*

**Gyḡēs, is n. ae, m.** (ak. -en); [Γύγγης]  
**1** král lydský po Kandaulyi, majitel  
kouzelného prstenu **2** Trojan *V 3* jmé-  
no mladíka *H.*

**Gylippus, ī, m.** Arkad přišlý s Euan-  
drem do Italie.

**gymnasiarchus, ī, m.** [γυμνασιάρχος]  
představený řeckého gymnasia, mající  
úkol zápasníky vycvičiti, stravovati a  
vydržovati.

**gymnasium, iī, n.** [γυμνάσιον] gym-  
nasion, tělocvičná škola pro dospě-  
lejší mužskou mládež. Gymnasia byla  
shromaždišti filosofů a jejich žáků,  
odtud název nyn. gymnasií = vyšší  
škola; = obr. *ita me habuit senex g. Pt*  
měl mě za cvičiště (svého klacku) =  
pocvičil si na mně klacek.

**gymnicus, a, um** [γυμνικός] tělo-  
cvičný: *ludi C, certamen C.*

**gynaecĕum n. gynaecĭum, eī (iī),**  
*n.* [γυναικείον] ženská část domu, žen-  
ské komnaty ve vnitřní části řeč-  
kého domu.

**Gyndēs, ae, m.** (ak. *Gynden Sn*) [Γύν-  
δης] řeka v Assyrii.

**gypsātus, a, um** [gypsum n. *gypsus* =  
γύψος sádra] sádrou nalíčený (o hercích,  
kteří hráli ženské úlohy) *C.*

**gýrō, āre, āvi, ātum** [gyrus] **1** trans.  
(dokola) otáčeti; (dokola) ovíjeti; ob-  
cházetí **2** intrans. otáčeti se (dokola),  
kroužiti; obcházetí.

**Gyrtōn, ōnis, f.** [Γυρτών] město  
v Thessalii.

**gýrus, ī, m.** [γῦρος] **1** pův. kruh,  
zákrut, závit atp., jímž se děje pohyb

zvřít; o hadu: *gyros trahere V* kroutiti se, svíjeti se; *gyros per aëra ducere O* o ptácích: kroužiti; pod. *milvus flectitur in gyrum O*; *telum volat ingenti gyro V*; o koni: *gyros dant V* činí, *gyros carpere V O* v kruhu běhati; obr. *homines ec-frenatos tamquam in gyrum rationis duci oportere C* do cvičného kruhu **2** přenes.

kruh, dráha, obor, pole: *g. aërius Ct* vzdušná dráha (měsíce); *in exiguum g. compellere C* v úzký kruh; *bruma diem nivalem interiore gyro trahit H* = menším kruhem (slunce opisuje v zimě menší oblouk).

**Gythēum** n. **Gythium**, *iī, n.* (Γύθειον) Gytheion, přístavní místo v Lakonice.

# H

**habēna**, *ae, f.* [*habeo*] **a** pův. otěž, řemen, jímž se drží kůň; pak uzda: *habenas dare V* otěže popustiti; pod. *effundere V L, excutere, immittere O, laxare Cr* uvolniti; odt. *effusis habenis Cr* = plným tryskem; *effusissimis h. L* v divém úprku; *immissis habenis furit Volcanus V* bezuzdně řádí. Opak *habenas adducere, premere, V* přitáhnouti otěže **b** přenes. vůb. řemen, řemének: *ille (turbo = vlk) actus habenā V* bičem; řemen praku: *fundam egit habenā V; scuticae habenae. H* řemenky dutek, býkovec **c** obr. otěže vlády, vedení, řízení něčeho, vláda: *rerum V, populi O*.

**habēō**, *ēre, uī, itum* (*haben Pt* = *habesne; habessit arch. C* = *habuerit*) **l** pův. držeti, udržovati, chovati **1 a** *iaculum manibus h. O* držeti; *simul ap- tat habendo ensem V* upravuje k drže- ní; *scuta, gladios L, vestem O, soccos et pallium C* nositi, na sobě míti; *arma procul h. T* = *prohibere* držeti ve vzdá- lenosti od sebe; *res eos inter se habuit S* navzájem udržovala; *in manibus h. alqd (victoriam L) držeti* = (téměř) jisté míti; *fabulam in manibus habebat C* v rukou n. při sobě měl; - o věc. neživ. jako podm.: *si vidisset structos corpus h. rogos O* (že tělo drží hranici =) že tělo leží na hranici; *tumulus nomen h. O* = jméno jest na hrobu; *habet pila libellos H* = knížky jsou položeny; vyloženy u pilíře; *barbiton hic paries habebit H* = bude viseti na této stěně; *arbor fetus habet O* nese; - zvl. *me Tartara habent V H, pontus O* chová v sobě; *militēs in castris S L* držeti; *in Syria haberi T* býti držán; *in armis L; in vinculis S, in custodia alqm h. C T* ve vazbě držeti; - o stavech těl. a duš. *custodes somnus h. O V; horror artūs O, terror V, amor, ira O, cura V b* s doplčkem míti, poklá- dati někoho za něco, počítati k něčemu, ceniti, vážit si **a** s dvěma ak.: *deos aeter- nos et beatos C; diem honoratum V; pas- clarus ac magnus habebatur T* byl po-

kládán; *qui haberi velimus C* za jaké chceme býti pokládáni **β** s pádem před- ložk.: *in numero disertorum C; in nu- mero hostium Cs C* počítati mezi nepřá- tele; *in bonis C* k dobrům čítati; *dona omnia in benignitate S* za dobrotivost pokládati; *inter fideles socios Cr; pro hoste Cs L, pro amico Cs* za nepřítel, za přítele; *audacia pro muro habetur S; alqd pro certo, explorato h. C* za jisté pokládati; *pro non dicto haberi L* pla- titi, jako by nebylo řečeno **γ** *succedere tectis fas h. O* za dovoleno pokládati; *satis habere hostem a rapinis prohibere Cs* = spokojiti se tím, že; *talía facinora suscepisse parum habuere S* neměli dosti na tom, že **δ** zvl. *divina atque humana promiscua (v. t.) h. S; habitae Graiis ora- cula quercus V* jež Řekům platily za věštírny; *nihil pensi h. S* nedbati něče- ho, nedělati si svědomí (*viz pendo*); *cuius auctoritas magni habebatur Cs* mnoho platila; *puccitiam parum honeste h. S* málo dbáti; s dat.: *hominem ludibrio h. C* míti smích z člověka; *rem religioni h. C* svědomí si dělati z věci; *alqd honori h. C* za čest si klásti; *probro S; alqd post alqd h. L* něco méně ceniti než **c** *sic h.* tak za to míti, tak souditi: *sic habetote C* (= vězte); *sic habuere S* toho náhledu došli; *omnes sic habent C 2* držeti = nakládati, zacházeti s ně- kým, jednati **a** vůb. *male alqm h. N, benigne S, superbe Cr; omnes nullo dis- crimine V* stejně se všemi nakládati, jednati; *alqm alqa re male h. C* znepoko- jovati; *in servili opere h. alqm L* k práci otrocké přidržovati; *cum cura haberi T* pečlivě býti chován; *frustra habiti T* opomenuti, zanedbáni; *militēs levio- re imperio h. S* ve volnějším kázni držeti; *liberos h. S* chovati; *cives fidelissimi habebantur S* bylo s nimi jednáno jako s nejménějším občany **b** zvl. o věcech: chovati něco, zacházeti s něčím: *qui cultus (v. t.) habendo sit pecori V* chov dobytka; *rem publicam S* spravovati;

opes modeste h. T mírně užívati || míti v moci, míti jako majetek, držeti, vlásti něčím, ovládati něco **a** a absol. amor habendi V O láska k jmění, touha po statecích; loricam donat habere viro V aby byla jeho majetkem; ac non perinde habeantur, ut . . . S a nebyly takovým právě majetkem  $\beta$  s předm.: beneficia ab alqo h. Cs obdržeti; habes, quod petisti máš; uxorem Cs C; di habuere suas sorores O t. za manželky; habes Cs (sc. arma) = tu máš!; hoc habet! V toto má, dostal = rána zasáhla; - zvl. sibi h. podržeti si, nechati si něco: hereditatem C, canephoros C; term. techn. o rozvodu „tuas res tibi habe“; illam suas res sibi h. iussit C = rozvedl se s ní, zapudil ji **b** vlásti něčím, ovládati něco: urbem reges habuere T; hostis habet muros V má v moci; Hispaniae tribus legionibus habebantur T byly ovládnány; qui vos habeo O; Asiam Cr; animus habet cuncta neque ipse habetur S ovládá **c** za bydliště, za sídlo míti, obýváti (= habitare): Creten habendam tradere O za bydliště odevzdati; Africam habuere Gaetuli S, Romam S, loca taetra S; - absol. qui Syracusis habet Pt; in Veiente agro h. (sc. praedia) L býti usazen, míti majetek; in Bruttiis habent C III vúb. míti **a** konkr. a pecuniam C, vulnus O, secum h. legiones Cs s sebou míti  $\beta$  o úkonech a stav. duš.: dilectum h. Cs odvod konati; senatum Cs schůzi senátu pořádati; concilia Cs, contionem, comitia C Cs; censum C, fidem alci h. Cs věřiti; rationem h. cum alqo C účtovati; negotium C; iter h. C konati; honorem h. alci T poctu prokazovati; rationem h. alci rei C zření míti k něčemu; gratiam h. alci Cs býti vděčný; in gratiam h. alqd S za vděk přijmouti něčím; poenam h. L býti potrestán; aetatem, vitam trávití; procul h. alqd T dalek býti něčeho; omnia bona in spe h. S všeho dobra do budoucna se nādíti; - zvl. o řeči: verba h. S C L mluvití, řečnití; orationem, sermonem C řeč míti; querimoniam, deliberationem C, disputationem Cs; verba cum alqo h. L domlouvati se **b** abstr.: satis eloquentiae N; suspicionem adul-

terii N býti v podezření; annus habet res gestas Cs může se vykázati činy; satis aetatis h. C dosti býti stár; potestatem alci rei h. Cs míti přístup k . . ., možnost něco vykonati; animum h. parcere victis L zamýšleti; id semper in animo h. C; eum in animo h. S = byl ho stále pamětliv; quid aut qua de causa consili habuisset S co a za jakou příčinou zamýšlel; - sněsti, přijmouti: quae Tib. civiliter habuit T; facile habebatur aequalitas T; egestas facile habetur sine damno S nouzi je snadno míti beze ztráty; impune alqd h. T bez trestu nechati **c** obsahovati, býti spojen s něčím, býti příčinou něčeho, míti něco za následek, míti možnost něčeho: virtus hoc habet C má tu vlastnost; alqam dubitationem h. C býti nějak pochybný; maritimae res motum habent Cs námořnictví má (jako vlastní znak) pohyblivost; res fidem h. O dochází víry; nova factaque nuper verba fidem habebunt H = ujmou se; alqd magnam vim h. S věc jest velického dosahu; minor census reliquam multitudinem habuit L menší výše jmění zahrnovala v sebe ostatní občanstvo; nihil habet epistula C neobsahuje; reditus in patriam offensionem h. C jest spojen s . . ., budí . . .; invidiam N; profectio voluntatem habuit non turpem C neobsahoval, neměl za účel; obtrectationem C býti příčinou závisti; metum h. O púsobiti, buditi; suspicionem, misericordiam C; latrocinia nullam h. infamiam Cs nejsou nečestné **d** moci, uměti, věděti: an melius quis habet suadere H; h., quibus vendam Cs; non h., quid narrem C **e** na označ. trvalého stavu s part. perf. pas. neb adj.: alqd clausum h. L míti zavřeno; scriptum h. C, collectum C, urbem captam L; alqd cognitum (compertum, exploratum Cs) habeo C = prohlédl jsem, znám; alqm suspectum S L Cr v podezření; aciem instructam C k boji pohotový míti; pericula consueta h. S býti zvyklý nebezpečím; sollicitum h. alqm C znepokojovali, v trapné nejistotě udržovati; anxium T v rozčilení udržovati; haud occultum h. S nechovati v tajnosti; intentos Nu-



*midas h.* S pozornost N. udržovati v napětí; *vectigalia redempta h.* C míti nájaty, v nájmu; *propositum h.* Cs míti v úmyslu; *persuasum h.* Cs býti přesvědčen; *falsum h. alqm* S zklamati; *laetum h. alqm* T radostí naplňovati f *haberi* n. se *habere* míti se, býti; *bene L* v dobrém stavu býti, *graviter C* býti těžce nemocen; *ego me bene habeo T* vede se mi dobře; *sic se res habet C* tak jest tomu; *sicuti pleraque mortalium habentur S* = *res humanae ita se habent S* takový jest běh lidských věcí; *quoquo se illud habet C* jakkoli tomu jest; též bez se: *sic habet H* tak je tomu; *id quod res h. C* jak tomu skutečně jest **g** s gerundivem: *musiti, míti; dicendum h. T* musím říci; *respondendum, praecipendum T*;  *nihil excusandum habes T* nemusíš se omlouvati; *aedem Castoris habuit tuendam C* měl uloženo hlídati. Part. *habitus* j. adj. v. t.

**habessit** viz *habeo*.

**habilis, e** [*habeo*] **1** co lze rukou dobře uchopiti, vhodný, pohodlný; *arma C, ensis V*; *currus O* lehce říditelný; *navis T*; *galea V* lehká **2** hodící se, vhodný, schopný ad alqd n. alci rei k něčemu: *h. lateri clipeus V* vhodně přiléhající; *vites h. pinguibus terris V* hodící se; *gens equis h. L* hodící se k jízdě na koni; *proelio h. T* schopný k boji; absol. *iuenta h. T* mladý věk vdavek schopný; *ingenium ad res diversissimas L*; *gladius ad pugnam L*.

**habilitās, ātis, f.** [*habilis*] schopnost.

**habitābilis, e** [*habito*] obyvatelný; *regiones C, media plaga O*.

**habitāculum, ī, n.** [*habito*] obydlí, byt, bydliště, (obytná) místnost.

**habitātiō, ōnis, f.** [*habito*] bydlení, obydlí, byt: *mercedes habitationum C* plat z bytu, nájemné; *sumptus habitationis C* nákladný byt.

**habitātor, ōris, m.** [*habito*] obyvatel: *tertiaie contignationis L, mundi C*.

**habitō, āre, āvī, ātum** [*habeo* II c] **a** přech. obýváti, bydleti v něčem: *casas V, terras O, silvas V, urbes V*; pas. býti obydlím, sloužiti za obydlí: *ea pars urbis habitatur C* jest obydlena; s dat. pův. *habitari* alci býti obydán od

někoho: *moenia habitantur Grais V*; *agellus habitatus quinque focis H* poličko, na němž hospodaří pět rodin; *tellus Bistonii habitata viris O*; *undae piscibus habitandae O* mající býti bydlištěm ryb **b** nepřech. bydleti: *h. magnifice C, Romae L, cum patre C* u otce; pas. *in luna habitari C* že měsíc je obydlen; = básn. a přenes. dlíti, zdržovati se někde, býti, bývati: *in carcere C*; *habitavi in oculis C* s očí jsem nesešel; *in vultu habitant oculi C* spočívají, utkvívají; *frigus illic habitat O* jest domovem.

**1. habitus, a, um** [part. perf. pas. od *habeo*] držený, chovaný, spec. krmený, živěný.

**2. habitus, ūs, m.** [*habeo*] **1** pův. **a** držení těla, postavení, položení: *h., in quo mors quemque prehenderat Cr* **b** postava tělesná, vzhled tělesný: *modicus h. haudquaquam famae par videbatur Cr* mírně vysoká postava; *corporis h. Cr* (krásná) postava; *infantium habitus Cr* tělesný vzhled; *virginis h. V* vzezření; *oris h. C L T* podoba obličejů **2** přenes. **a** zevnějšek: *cum cetero habitu se augustiorem, tum maxime lictoribus fecit L*; *habitu et ore T* zevnějškem a tvářením se; *gentes variae habitu vestis V*; šat, kroj: *solennis h. L, Persicus Cr; civilis Cr; occulto habitu T* zakuklen; = <spec. řeholní šat, hábit> **b** stav, položení: *Italiae C; pecuniarum L* poměry majetkové; *pro habitu praesentis fortunae Cr*; = zvl. (duševní) stav: *virtus est h. animi naturae atque rationi consentaneus C; naturae ipsius habitu C* = již pouhým přirozeným nadáním.

**habrotonum** viz *abrotonum*.

**hāc, adv.** [sc. *viā*, od l. *hic*] tudy: *hac iter est O*; *hac subeunt Teucro O* = s této strany.

**hāc-tenus, adv.** až sem, až potud **a** místně *hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta V*; *hactenus in occidentem Germaniam novimus T*; *hac dominum tenus est illa secuta O* **b** časově tak dlouho, až do té doby; *h. quietae stationes erant L*; *h. Nero flagitiis velamenta quaesivit T* **c** způsob. až do té míry,

tolik, potud: *h. consultans T* jen tolik; *servus h. paret T*; *hactenus reprehendet, non amplius C* až potud; - zvl. o řeči až sem: *h. de amicitia dixi C*.

**Hadria, ae, f.** též **Adria 1 Hadria Picena**, nyn. Atri, město v Picensku poblíž moře **2** nyn. Adria, město mezi ústím Pádu a Adiže při moři Adriatickém, jež od něho nazváno; odt. meton. **Hadria, ae, m.** moře Adriatické, Jaderské; adj. **Hadriacus, a, um** adrijský, adriatický, jaderský: *undae V*; **Hadriaticus, a, um** adriatický: *mare, sinus C, L*; **Hadriānus, a, um** adrijský: *ager L* (území H.); *mare H*; obyv. **Hadriāni, ōrum, m.** Adrijané.

**Hadrūmētum n. Aadrūmētum, ī, n.** přímořské město v Africe mezi Kartaginou a Leptidou.

**haedilia, ae, f.** [haedus] kůzlátko: *nec Martialis haediliae lupos (metuunt) H* (podle staršího výkl. je to vl. jméno *Haedilia*, lesnatá krajina v Sabinsku poblíž Ustiky a statku Horatiova).

**haedinus, a, um** [haedus] kůzlečí: *pelluculis haedinis C*.

**Haeduī n. Aeduī, ōrum, m.** Haeduové, národ v Gallii mezi řekami Ligerem a Ararem.

**haedus, ī, m.** kůzle, kozlík; **Haedi** Kůzlátka, dvě hvězdy v souhvězdí Vozky: *freto surgente cadentibus Haedis O* pon. při večerním západu jejich (na zač. října) nastávalo bouřlivé počasí; odt. *Haedi pluviales V*.

**Haemōn, onis, m.** (Αἴμων) Haimon, syn Kreontův, milenec Antigonin *O*.

**Haemonia, ae, f.** [Αἰμονία] Haimonia, starší název Thessalie; adj. **Haemonius, a, um** = thessalský: *heros O* = *Achilles*; *urbs O* = *Trachin*; *puppis O* = *Argo*; *iuvenis O* = *Iason*; *artes O* = čarodějství; *Haemonii arcus O* thessalský luk (o souhvězdí Střelce, představovaného v podobě Kentaura; vlasti Kentaurů byla Thessalie).

**haemorrhōis, idis, f.** (ak. pl. *idas*) [αἰμορροΐς] zlatá žíla, městka konečnickových žil.

**Haemus, ī, m.** [Αἷμος] Haimos, Balán, pohoří mezi Thrákií a Moesíí *H*.

**haereo, ēre, sī, sum** vžeti, váznou-

ti, tkvíti, viseti, držeti se in alqa re, též alqa re n. alci rei na něčem **1** pův. *equo H* pevně seděti; *ferrum ossibus haesit O* uvízlo; *navis litore V*; *collo ducis O* viseti; *unguibus aquilae draco V*; *classis in vado Cr* uváznouti; *in patris cervice O* viseti; *in vultu O*; *in virgine haesit O* byl upoután dívkou; *haerens capiti corona H* na hlavě pevně sedící; básn. *vix ossibus haerent V* = jsou kost a kůže; - absol. *apte h. H* vhodně souviseti; *frondes male haerentes O* volně visící, nesouvislé **2** přenes. tkvíti, vžeti, trvati, lpěti: *malum in medullis populi C*; *memoria in mentibus C*; *in animo S Pn*; *in oculis C*; *crimen in alqo C*; *peccatum huic homini C*; básn. *Venerem et illi semper haerentem puerum H* nerozlučného průvodce; - zvl. **a** vojens.: *in tergis h. L Cr T* býti v patách, dotíratí na někoho: *in obsidione h. C* dlouho se zdržovati **b** uváznouti v řeči, zaraziti se: *vox faucibus haesit V* uvázl; *aspectu conterritus haesit V*; *haerere primo, deinde pavescere T C* úsloví: *hic aqua haeret C* zde to vázne; *in salebra h. C* nemoci dále, uváznouti; *in poenis haesit C* = byl konečně potrestán; *ne in turba quidem h. plebeium quemquam L* ani v množství se nenalezne žádný plebej.

**haerēs, haerēditās** viz *heres, hereditas*.

**haeresiarcha, ae, m.** [αἰρεσιάρχης] náčelník sekty, arcikacíř.

**haeresis, is, f.** [αἵρεσις] vl. zvolené mínění, učení; škola (filosofická); ≠ herese, kacířství, sekta.

⟨**haereticō, āre** [haereticus] prohlašovali za kacíře, kaceřovati.⟩

**haereticus, a, um** [αἰρετικός] heretický, kacířský.

**haesitantia, ae, f.** [haesito] zajíkatost, koktavost: *linguae C*.

**haesitātiō, ōnis, f.** [haesito] **a** zajíkatost v řeči **C** **b** rozpačitost, nerozhodnost jednání *T Pn*.

**haesitō, āre, āvī, ātum** [haereo] **a** váznouti: *in vadis L, in palude C* **b** jazykem váznouti, zajíkatí se, koktati: *linguā haesitantes C* koktlové; *verbis haesitantibus dicere C* za-

jíkávě c kolísati, býti na rozpacích, býti nerozhodný: *timens*, *haesitans C*; *h.*, *an agmen torquet Cr*; *h. in crimine C* v obvinění váznouti.

**Halaesa**, *ae, f.* neb **Halēsa** (Ἁλαίσα) Halaisa, město na sev. pobřeží Sicílie u řeky Halaisu, vých. od Himery; adj. **Halēsīnus**, *a, um* haleský; *civitas C*.

**Halaesus**, *i, m.* vlastní jm. mužské 1 příbuzný Agamemnonův, vůdce Aurunků a Osků proti Trojanům V' 2 jeden z Lapithů O.

**halcyōn**, *ōnis, f.* [ἄλκυών, atticky ἄλκυών] pták ledňáček *Pp O*.

**Halcyonē**, *ēs, f.* [Ἁλκυόνη] dcera Aiolova, choť Keykova, proměněná v ledňáčka.

**halcyonēus** n. **halcyonius**, *a, um* [ἄλκυόνειος n. ἄλκυόντιος] ledňáčekový; subst. neutr. mořská pěna.

**Halēs**, *ētis, m.* říčka u Velie v Lukanii.

**Halēsus** viz *Halaesus*.

**Haliacmōn**, *ōnis, m.* [Ἁλιάκμων] řeka ústící do zál. soluňského, nyn. Bistrica.

**haliaetos**, *i, m.* (ἁλιαίετος) mořský orel.

**Haliartus**, *i, f.* [Ἁλιάρτος] město u již. břehu jez. Kopajského v Boiotii; **Haliartii**, *ōrum, m.* Haliartané.

**Halicarnassus** a **Halicarnāsus**, *i, f.* [Ἁλικαρνασσός] dorské město na pobř. Karie naproti ostr. Kou, rodiště dějepisce Herodota; adj. **Halicarnassēus**, *eī n. eos, m.* z Halikarnassu; obyv. **Halicarnassiī**, *ōrum* neb **Halicarnassēnsēs**, *ium, m.* Halikarnasané.

**Halicyaē**, *ārum, f.* [Ἁλικυαί] městečko v záp. Sicílii u Lilybaia; adj. **Halicyaēnsis**, *e* halikyjský; *civitas C*; obyv. **Halicyaēnsēs**, *ium, m.* Halikyjané.

**Halicutica**, *ōn, n.* [ἁλιευτικός] ,báseň o rybách', přičítaná Ovidiovi.

**hālītus**, *ūs, m.* [halo] dech, výdech, výpar, pára.

**hallec** (*allec*), *ēcis, n. n.* **hallex** (*allex*), *ēcis, f.* [ἄλκυόν] rybí jácha, rosol.

**hālō**, *āre, āvi, ātum* dýchati, vydechovati; voněti: *horti halantes V*; *aracsertis halant V*.

**halter**, *ēris, m.* [ἄλτηρ k ἄλλομαι skáči] činka.

**halucinātiō**, **halucinor** viz *alucinatio*, *alucinor*.

**Haluntium** nebo **Aluntium**, *iī, n.* město na sev. pobřeží sicilském. Odt. adj. **Haluntīnus** n. **A—**, *a, um* haluntský; subst. **Haluntīnī** n. **A—**, *ōrum, m.* Halunt'ané.

**Halus**, *i, f.* město v Assyrii, nyn. Chala.

**Halyattēs** viz *Alyattes*.

**Halys**, *yos, m.* [Ἁλυσ] řeka v M. Asii tekoucí do moře Černého, nyn. Kissil-Irmak.

**hama**, *ae, f.* [ἄμη] vědro.

**Hamadryas**, *adīs, f.* [Ἁμαδρυάς] víla stromová, básn. vúb. víla.

**Hāmae**, *ārum, f.* místo nedaleko Kum.

**hāmātus**, *a, um* [hamus] háčky opatřený: *harundo O* šíp se zpětnými háčky; ostnatý; hákovitý, zahnutý: *ensis O*, *ungues O*, *corpora C*; obr. *viscata et h. munera Pn* (obr. z chytání ptáků a ryb).

**Hamilcar**, *aris, m.* 1 vojevůdce kartag. 308 př. n. l. na Sicílii proti Agathokleovi 2 *H. Barcas*, otec Hannibalův, vojevůdce za 1. války punské, podmanitel Hispanie 3 šlechtic v městě Leptis 4 vojevůdce zajatý 218 na Maltě 5 vojevůdce v sev. Itálii padlý za povstání gallského 197.

**Hammōn** viz *Ammon*.

**hāmulus**, *i, m.* [hamus] háček.

**hāmus**, *i, m.* hák 1 pův. *ferreus Cs*; *lorica conserta hamis V* z háčků; absol. *hami O* zpětné háčky hrotu šípů; *fer-rum curvo tenus abdidit hamo O* až po (srpovitý) hák 2 zvl. háček udice: *hamo pisces capere C*; *decurrere ad hamum H*; meton. háček s vnaidlem, nástraha, vnaidlo: *solebat hamis decipere pisces O*; *praeroso hamo fugere H*.

**Hannibal**, *alis, m.* 1 vojevůdce kartaginský v bitvě u Liparských ostrovů, obháje Akragantu proti Římanům 2 syn Hamilkara Barky, nejslavnější vojevůdce kartag., úhlavní nepřítel Římanů; 195 uprchl k Antiochovi Syriskému, odtud 190 k Prusiovi do Bithynie. Aby nebyl vydán Římanům, otrávil se r. 183.

**Hannō**, *ōnis, m.* 1 Kartagiňan, objevitel záp. pobřeží afrického 510

**2** Kartagiňan, politický odpůrce Bar-kovců (viz *Barca*), stoupenec míru s Římany *L*.

**hara**, *ae, f.* chlívěk pro vepře; meton. *immundae cura fidelis harae O* = vepřů.

**harēna** n. **arēna**, *ae, f.* **a** písek: *fulvae nimbus harenae V*; *numero carens h. H b* písčina: *in sicca spatiatur harena H*; *harenam aut paludem emere C*; *orbis in extremi iaceo harenis O* ve stepi; *vix perviae arenae T c* písčité břeh mořský, dno mořské: *in ignota iacebis harena V* na neznámém břehu; *laeti advertuntur harenae V* ku břehu doplují; *furit aestus harenis V* zuří příboj na dně mořském **d** meton. místo posypané pískem, zápasště: *populum extrema exorare harena H*; *cervus periturus harena O*; *opus arenae promittere T sm.* vystoupiti jako gladiátor; = meton. zápasníci: *cum iuris idem contingat harenae Iv* když totéž právo mají zápasníci.

**harēnāria**, *ae, f.* (sc. *fočina*) [*harena*] písčivý důl, písňík, písčoviště, písčivna.

**harēnōsus**, *a, um* [*harena*] písčivý: *ager S, humus S, litus V*; subst. *humi aridum* (v. t.) *atque harenosum S*.

**hariolātiō**, *ōnis, f.* [*hariolor*] hádání, věštění.

**hariolor**, *ārī, ātus sum* [*hariolus*] hádati, věstiti.

**hariolus**, *ī, m.* [srov. *haru-spex*] hadač, věstec.

**Harmodius**, *īī, m.* [Ἄρμόδιος] spolu s Aristogeitonem vrah Hipparchův, viz *Aristogiton*.

**harmonia**, *ae, f.* [ἁρμονία] souzvuk; personif. **Harmonia**, *ae, f.* dcera *Area* a *Afrodity*, choť *Kadmova*, matka *Semelina* a *Inoína*.

**1. harpagō**, *ōnis, m.* [ἄρπαγῆ, ἄρπαζω] **1** hák na dřev. tyči **2** zvl. ve voj. hák k zachycování lodí n. k strhávání zdí.

**2. harpagō**, *āre, āvī, ātum* [ἄρπαγῆ] **1** zachycovati loď **2** vůb. loupiti.

**Harpalycē**, *ēs, f.* [Ἄρπαλύκη] Thráčka, královská dcera, proslulá lovkyně *V*.

**harpē**, *ēs, f.* [ἄρπη srp] meč se srpovitým násadcem, ježž půjčil *Hermes* *Perseovi* k zabítí *Medusy*.

**Harpocratēs**, *is, m.* [Ἄρποκράτης] egyptský bůh mlčení; přen. člověk mlčlivý.

**Harp̄yia**, obyč. pl. *-yiae, ārum, f.* [Ἄρπυια od ἄρπαζω] myth. bytosti, zpola ženy, zpola ptáci, jež králi salmydskému *Finovi* jídlo buď uchvacovaly nebo znečišťovaly.

**Harūdēs**, *um, m.* *Harudové*, kmen germánský mezi *Rýnem*, *Mohanem* a *Dunajem*, pův. snad na polostr. *Jutském* usazený; pomáhal *Ariovistovi* a s ním byl od *Caesara* přemožen.

**harundifer** (**arundifer**), *a, um* [*harundo* a *fero*] nesoucí rákos, ověčený třtinou: *caput O*.

**harundineus** (**arundineus**) [*harundo*] třtinový, rákosový, z rákosu; meton. *harundineum carmen O* píseň písčaná na rákosovou píšťalu.

**harundinōsus** (**arundinōsus**), *a, um* [*harundo*] rákosnatý, bohatý rákosím: *Cnidus harundinosa Ct*.

**harundō** (snad pův. **arundō**), *inis, f.* [snad srov. ἄρρον] **1** třtina, rákos, rákosina, pl. n. sg. kolekt. rákosí: *fluvialis h. V*; básn. jako odznak bohů řek: *crinis umbrosa tegebat h. V 2* meton. co se z rákosu zhotovuje **a** pastýřská píšťala a ob. varhánky, moldánky (σούργιζ), složené z několika rákosových rourek postupně delších a delších, slepených voskem: *cerata h. O β* flétna: *Tritoniaca h. O b* prut udičný: *captare harundine pisces Tb c* u tkalcovského stavu brdo: *stamen secernit h. O d* násada šípu: *telum* (šíp) *habet sub harundine plumbum O*; synekd. šíp: *letalis h. V e* čižbařská vějíčka: *harundine sumpta Faunus sum Pp f* rákoska: *nec crepuit harundine custos Pp*; rákosová hůlka jako konfk dětí: *equitare in harundine H g* péro (psací): *tristis a. M.*

**haruspex**, *icis, m.* [první složka v lat. nedoložena, druhá \*specio] vl. zkoumatel vnitřností, *haruspex*, t. j. hadač z vnitřností obětovaných zvířat (čistě lat. *extispex*); *cum haruspices ex tota Etruria convenissent C*.

**haruspicius**, *a, um* [*haruspex*] *haruspický*: *h. libri C*; subst. **haruspicius**, *ae, f.* *haruspictví*, umění hádati z vnitřností obětních zvířat.

**haruspicium** *ii*, *n.* [*haruspex*] haruspictví, hádání z vnitřností žertev.

**Hasdrubal**, *alis*, *m.* Kartagiňan 1 syn Hannonův, vojevůdce na Sicílii proti Metellovi 2 zeť Hamilkara Barky, vojevůdce v Hispanii † 221 3 bratr Hannibalův, padl 207 u řeky Metaura 4 otec Sofonisbin.

**hasta**, *ae*, *f.* 1 pův. hůl, hůlka, tyčka: *pampineis agitat velatam frondibus hastam* O = *thyrsus*; rovněž *foliis mollibus lentas intexere hastas* V = *thyrsos*; *hastae gramineae* C hole bambusové 2 jako zbraň: dřevce, kopí, oštěp a *h. ferrata* L; *hastam dirigere in alqm* O, *mittere* O, *iacere* T, *proicere* N, *iactare* V; *hastā transfigere alqm* C Cr; obyč. ze dřeva jasanového: *h. fraxinea* O; *hasta pura* S T bez hrotu, vyznamenání za udatnost; = obr. *hastam abicere* C = mysli pozbyti, nemysleti na další obranu b spec. jako odznak veřej. jednání, zvl. dražby: *sub hasta vendere* L C veřejnou dražbou prodati; *ad hastam publicam accedere* N účastniti se státních dražeb; odt. *hasta* = dražba: *illa infinita Pompei* h. C věčné dražby (pozůstalosti) P.; *ius hastae* T právo dražební.

**hastātus**, *a*, *um* [*hasta*] dřevcem opatřený, kopím ozbrojený a vůb. *acies hastata* T; subst. X *milia hastatorum* Cr (vojínů) kopiníků b zvl. **hastāti**, *orum*, *m.* kopiníci, první řada bitevních, jež pův. byla vyzbrojena (i s druhou řadou t. zv. *principes*) kopím, kdežto třetí řada (*triarii*) měla *pilum*; po válkách punských stáli *hastati* v druhé řadě; odt. adj. *primus*, *secundus*, *tertius ordo hastatus* L 1. 2. 3. oddělení *hastātū*; *ex primo hastato* Cs z 1. odděl. *hastātū*.

**hastile**, *is*, *n.* [*hasta*] a ratiště, dřevce, dřevěná tyč kopí: *h. e silva recisum* O; *rasa hastilia aptare* V; přenes. tyč, hůlka: *rasae hastilia virgae* V hůlky z oloupaných prutů; *densis hastilibus horrida myrtus* V hustými jakoby dřevci větvořím b házecí oštěp: *Picus hastilia bina ferebat* O; *contortum hastile immittit* V; jako adj.: *arma hastilia* Cr zbraně *metaci*.

<**hastilūdium**, *ii*, *n.* [*hasta* a *ludo*] hra oštěpem, vůb. rytířská hra.>

<**hastilūdō**, *ere* [*hasta* a *ludo*] hráti si oštěpem, vůb. hráti si zbraní.>

**haud**, **haut** a **hau** (toto před souhl.) záporka *ne* (pův. význ. subjekt. naproti objekt. *non*) 1 u sloves *haud displicet res Tullo* L = zamlouvá se; *progenies haud infitianda parenti* O nepopiratelný, jehož nemůže zapřítí; = zvl. *haud scio*, *an* C nevím, zda = asi, tuším, nejspíše: *tibi tanti honores habentur, quanti haud scio an nemini* C; *h. s. an recte dixerim* C = snad jsem to řekl správně 2 u adjekt. *haud alienus* L dobře se hodící, zcela přiměřený; *haud dubius* L nepochybný, jistý; *haud magnus* C nehrubě veliký, skrovný; *haud leve decus* T nebezvýznamný; *haud nescius* T dobře věda 3 u zájm. *h. quisquam* L sotva kdo; *h. alius* L 4 u adverb. *haud cunctanter* L zcela bez váhání; *haud gravatim* L beze vši těžkosti, velmi ochotně, rád; *haud facile* L nerad; *haud ita pridem* H není tomu tak dávno, co; *haud minus quam* L právě tak jako; *haud secus* L O rovněž tak 5 u jiného přísl. určení: *neve ignorete Saturni gentem, haud vinclo nec legibus aequam* V = *aequam sine vinculo et legibus*; **haudum** ještě *ne*: *h. quisquam hostium senserat* L; *Samnitum h. domitum* L; **haudquāquam** nikterak, docela *ne*: *h. mirandum est* C; *h. idem animus* L.

**hauriō**, *ire*, *hausi*, *haustum* (*hausurus* V) 1 pův. a čerpati, nabíratí: *hausta unda* O; *lymphas de gurgite* V; *de dolio* h. C; přísl. *de faece* (v. t.) h. C; přenes. *ex natura ipsa legem* h. C; *ex vano* h. L ze špatných pramenů čerpati; = spec. prolévati, cediti: *sanguinem* LC; *veterem cruorem* O b (nabíratí a) pítí, ssátí: *lacus, quos si quis faucibus hausit* O;  *pocula* h. L, *pateram* V vypítí, vyprázdniti; *alveus haurit aquas* O ssaje 2 o jin. věcech: *pulverem palmis* h. O nabíratí; *terrae immurmurat haustae* O do vyhrabané země; *pulveris hausti cumulus* O nahrahaný; *cineres* h. O shrabati; *aurum ex gazis* h. C bráti; *spiratūs* h. O zhluhoka vzdychati 3 vyčerpati, vyprázdniti a *totiens haustum crater* O; *voluptatem* C „číši rozkoše“ b metaf.

sm. až do konce sněsti, vytrpěti: *dolorem, calamitatem C; supplicia V γ medium sol orbem hauserat V* polovici dráhy urazil **4** pozřítí, pohlítí, strávití: *hauriuntur gurgitibus T; duobus in gurgitem haustis L; lapsos amnis hausit Cr; naves mari haustae L; limo L; o omni: theatrum igni haustum T; vineas incendium hausit L; multos hausit flamma LT; = spec. prohýřiti, promarniti: sumptum C; sua h. T* své peníze **5** prokláti, probodnouti: *ventrem L; iugulum T; latus gladio Cr; pectora ferro O; lumen O* oko vypíchnouti; obr. *pavor haurit corda V* proniká **6** pojímáti do sebe: *ignes pectore h. O; lucem h. V* uzřítí světlo (světa) = naroditi se; *auras h. V* nabíratí vzduch = dýchatí; *caelum h. (oculis) V = spatřiti; vocem auribus h. V* slyšeti; *spem animo h. V; vnímáti, (úplně) chápati: cogitatione h. alqd C; animo hauri V* uvaž v duchu; *quasdam artes h., omnes libare T* sm. osvojiti si zcela . . . částečně.

**haustus**, *ūs, m.* [*haurio*] **a** čerpání: *aquaeductus, haustus . . . a patre sumitur C* právo čerpatí vodu **b** načerpané množství: *h. aquarum V* načerpaná voda; *h. harenae O* hrstka písku; *h. aquae O* doušek; *haustus Bacchi sumere alci O* na něčí zdraví pítí; *h. sanguinis O; h. fontis Pindarici H* napití (se) z pindarského pramene = napodobení Pindara; *alium domi esse caeli haustum Cr* jinak se dýchá.

**havē, havētō** viz *aveo*.

**Heautontimōrūmenos**, *ī, m.* [*εαυτὸν τιμωρούμενος*] ‚Sebetrapič‘, název veselohry Terentiovy.

**hebdomadārius**, *a, um* [*hebdomas*] týdenní.

**hebdomas**, *adis, f.* [*ἑβδομάς*] sedmička; spec. sedm dní, týden; sedmý den zvl. nemoci C.

**Hēbē**, *ēs, f.* [*Ἥβη*] bohyně Mládí, dcera Heřina, zrozená bez otce (*Iovis privigna O*), číšnice bohů.

**hebeō**, *ēre, —, —* býti tupý: *ferrum L; přenes. sanguis h. V* jest líná; *sensus h. O* jest mdlý; *ipsi hebent T* nic nedělají.

**hebes, tis**, abl. *-tī* [*hebeo*] tupý **a** páv.

*telum C Cr; mucro O, gladius O, lunae cornua C* **b** o duchu *ratio hebetem facit aciem C* otupuje bystrost duševní; *ingenium C* slabý; *hebes esse videtur O* slabomyslný, blbý; *quis adeo h. T* zpozdlý, hloupý **c** přenes. mdlý, slabý; *ictus O, color O, os O* bez chuti; *sensus L C; miles ad sustinendum laborem T* líný; *exercitus S* chabý.

**hebeō**, *ēre, —, —* [*hebeo*] tupěti; ob. jen přenes. ochabovati, slábnouti: *sidera T; mentis acies C; virtus S* síly pozbývá.

**hebetō**, *āre, āvī, ātum* [*hebes*] otupovati: *hastas L; ferrum L; přenes. zeslabovati: visūs alci V; dies hebetat sidera O; flammas taurorum O* žár býků (sršcích plameny).

**hebetūdō**, *inis, f.* [*hebes*] tupost.

**Hebraeus**, *a, um* [*Ἑβραῖος*] hebrejský, židovský.

**Hebrus**, *ī, m.* [*Ἑβρος*] hlav. řeka thrácká, nyn. Marica; meton. = Thrákie.

**Hecatē**, *ēs n. ae, f.* [*Ἑκάτη*] bohyně měsíce a kouzel, ztotožňovaná s Artemidou n. s Persefonou: *dea triformis, triceps O* (vzhledem k fázím měsíce); adj. **Hecatēius**, *a, um* Hekatin: *carmina H O* kouzelná říkadla; fem. **Hecatēis**, *idis: herbae O* kouzelné byliny.

**Hecatō**, *ōnis, m.* [*Ἑκάτων*] Rhodan, žák Panaitiův; napsal spis o povinnostech.

**Hecatompulos**, *ī, f.* [*ἑκατόμυλος*, sc. πόλις = ‚stobranné město‘] **1** Théby, město v horním Egyptě **2** město na hranicích parthských.

**Hector**, *oris, m.* [*Ἑκτωρ*] Hektor, syn Priamův a Hekabin, hlavní obhájce Troje, zabitý Achilleem; adj. **Hectoreus**, *a, um* Hektorův: *hasta O; coniunx V = Andromache; Mars O* boj s H.; *gens H. V = Trojané; amnes H. V = trojské.*

**Hecuba**, *ae, f.* [*Ἑκάβη*] Hekabe, choť Priamova, dcera Dymantova; po pádu Troje připadla za kořist Odysseovi. Pomstivší na Polymestorovi smrt svého syna Polydora, byla proměněna ve psa C O.

**hedera** n. **edera**, *ae, f.* břechťan, jehož se hojně užívalo v kultu Bakchové: *collecta*

*capillos hederā* *O* věncem břečťanovým; plur. *hederae* úponky břečťanové; básn. *sacri hederae cultores* *O* = ctitelé Bakchovi.

**hederiger, era, erum** [*hedera* a *gero*] břečťanonosný *Ct.*

**hederōsus, a, um** [*hedera*] plný břečťanu, břečťanový: *hederosum antrum* *Pp* roklina porostlá břečťanem.

**hēdychrum, ī, n.** [ἡδύχρουν] vonný balzám.

**Hēgēsias, ae, m.** [Ἡγησίας] 1 filosof z Kyreny, žil za krále Ptolemaia Filadelfa 2 řečník a dějepisec z Magnesie, napsal spis o činech Alexandra Vel.

**Hēgēsīnus, ī, m.** [Ἡγησίνους] filosof akademický, učitel Karneadův, v 2. stol. př. n. l.

**heī, heia** viz *ei, eia*.

**heic, heice** viz 2. *hic*.

**Hēius, ī, m.** bohatý občan mamerntinský Verrem oloupený.

**Helena, ae, (-nē, ēs), f.** [Ἑλένη] dcera Dioua a Ledina, sestra Kastora a Polydeuka, choť spartského krále Menelaa, unesená Paridem.

**Helenus, ī, m.** [Ἑλενος] syn Priamův, věstec; po pádu Troje s Neoptolemem přišel do Epeiru.

**Hēliades, um, f.** [Ἡλιάδες] dcery Heliovy, sestry Faēthontovy, proměněny v topoly; z jejich slz prý vznikl jantar: *lacrimae Heliadum* *O*.

**Helicē, ēs, f.** [Ἑλική] souvisí s ἑλισσομαι vinu se, vl. závit, meton. hlemýžď 1 souhvězdí Velkého Vozu (nazvané tak podle svého otáčivého pohybu kolem pólu) = lat. *Septentriones* 2 město na pobř. Achaie, r. 372 po zemětřesení mořem pohlcené.

**Helicōn, ōnis, m.** [Ἑλικῶν] pohoří v Boiotii s chrámem Apollonovým a s hájem zasvěceným Musám; u něho město Thespie; *Heliconis alumnae* *O* = Musy; meton. *totum Heliconā dedisset* *O* = umění všech devíti Mus; adj. **Helicōnius, a, ūm** helikonský, u H.: *Tempe* *O, collis* *Ct.*

**hēliocāminus, ī, m.** [ἡλιοκάμινος] vl. „sluneční pec“ světnice na výsluní.

**Hēliodōrus, ī, m.** [Ἡλιόδωρος] rétor za doby Horatiovy.

**Hēliopolis, is, f.** [Ἡλιούπολις] město v dol. Egyptě.

**Hellānicē, ēs, f.** [Ἑλληνική] sestra Kleitova, chůva Alexandra Vel.

**Hellē, ēs, f.** [Ἑλλη] dcera Athamantova a Nefelina, sestra Frixova; na cestě do Kolchidy spadla do moře; to po ní dostalo jméno Hellespontos (= „moře Hellino“).

**helleborus, ī, m. též -um, ī, n.** [ἑλλέβορος] čemeřice; u st. lékem proti šílenství.

**Hellēspontus, ī, m.** [Ἑλλησποντος, viz *Helle*] Hellespont, nyn. úžina Dardanelská; meton. krajina u H.

**helluātiō, ōnis, f.** [*helluor*] hýření.

**helluō, ōnis, m.** [*helluor*] hýřil: *patri-monii* *C* mrhač dědictví otcovského; obr. *h. patriae* *C*.

**helluor** n. **hēluor, āri, ātus** *sum* hýřiti: *in exostra* *C*; *rei publicae sanguine* *C* koupati se v krvi; *quasi helluari libris* *C* „ležeti“ v knihách (o nemrtném jejich čtení).

**Hellusii, ōrum, m.** sarmatský kmen.

**helops, [ἑλλοψ]** ryba mořská měčoun *O*.

**Helōrus, Helōrius** viz *Elorus*.

**Hēlōtae** n. **Hilōtae, ārum, m.** [Ἡλιῶται] heilotové, porobení potomci pokořených původ. obyvatelů Lakoniky.

**hēluor** viz *helluor*.

**helvella, ae, f.** [demin. od *helvus* žlutavý] zelenina.

**Helvētii, ōrum, m.** Helvetiové, národ galský za doby Caesarovy sídlící v území nyr. Švýcarska; adj. **Helvētius** a **Helvēticus, a, um** helvetský.

**Helvidius, a, rod** římský zejím 1 *H. Rufus*, jezdec, přítel Kluentiův 2 *H. Priscus* r. 51 n. l. vojevůdce v Kapadokii 3 *H. Priscus*, zeť Thrasey Paeta, za Vespasiana popravený.

1. **Helvius, a, plebejský** rod římský; zejím 1 *C. Helvius Cinna*, trib. pl. r. 44 př. n. l., přívrželec Caesarův, snad totožný s básníkem Cinnou, druhem Kattulovým 2 *Helvia*, matka Ciceronova 3 *Helvia*, matka filosofa Seneky.

2. **Helvíi, ōrum, m.** Helviové, galský kmen na pravém břehu dolního Rhodanu.

**hem** (*em*), interj. výraz buď podivu: aj! nebo žalosti: ach!

**hēmerodromus**, *ī*, nom. pl. *-oe*, *m*. [ἡμεροδρομος] běžec, rychlý posel, kuryr.

**hēmicillus**, *ī*, *m*. [ἡμικίλλος] polo-  
viční osel, mezek (nadávka) *C*.

**hēmicyclium**, *ī*, *n*. [ἡμικύκλιον]  
polokruh; zvl. sedadlo tvaru polokruhu.

**hēmisphaerium**, *ī*, *n*. [ἡμισφαίριον]  
polokoule; polokulová klenba.

**hendecasyllabī**, *ōrum*, *m*. [ἐνδεκά-  
σύλλαβοι] verše jedenáctislabičné, loga-  
oedické (sapfický, alkajský, a zvl. falaecký  
u *Ct*).

**Hēniochī**, *ōrum*, *m*. [Ἡνίοχοι] ko-  
čovný národ mezi Uralem a Kavka-  
zem.

**Henna** n. **Enna**, *ae*, *f*. [Ἐννα] mě-  
sto ve středu Sicílie (nyn. Castrogio-  
vanni) s chrámem Demetřiným; vysta-  
věno na výšině, odkud byla podle po-  
věsti unesena Persefone; adj. **Hen-  
naeus**, *a*, um henský: *moenia O*; **Hen-  
nēnsis**, *e*: *ager C*; obyv. **Hennēnsēs**,  
*ium*, *m*. Heňané.

**hēpar** n. **ēpar**, (*h*)epatis, *n*. [ἥπαρ]  
játra (lat. *iecur*).

**Hēphaestia**, *ae*, *f*. [Ἡφαιστία] He-  
faistia, město na Lemnu.

**Hēphaestiōn**, *ōnis*, *m*. [Ἡφαιστίων]  
Hefaistion, vojevůdce a důvěrník Ale-  
xandra Vel.

**heptēris**, *is*, *f*. [ἑπτήρης] sedmives-  
lice, sedmiřadka, t. j. loď se sedmi řa-  
dami vesel na každé straně *L*.

**hera** n. **era**, *ae*, *f*. [fem. k *herus*] paní:  
*herae pensa rependere O* (jako otroky-  
ně); *h. Fors* básn. u *C* osud vládnoucí;  
*h. rapidi Tritonis Ct* = *Minerva*.

**Hēraclēa** n. **-ia**, *ae*, *f*. [Ἡράκλεια] He-  
racleia, město Herakleovo **1** v Luka-  
nii u zál. Tarentského, osada tarent-  
ská **2** *H. Pontica* v Bithynii u Černého  
moře při ústí řeky Lyku, osada megar-  
ská **3** *H. Minoa* na Sicílii, záp. od  
Akragantu, osada foinická **4** *H. Pela-  
gonia* v Makedonii, nyn. Bitolj **5** *H. Tra-  
chinia* záp. od Thermopyl, osada spart-  
ská **6** *H. Sintica*, v Makedonii na lev.  
bř. řeky Strumy. Adj. **Hēraclēnsis** n.

**Hēraclēnsis**, *e* heraklejský; subst. **Hē-  
raclēnsēs**, *ium*, *m*. Heraklejané; řec.  
**Hēraclēōtēs**, *ae*, *m*. heraklejský: *Dio-  
nysius C*; pl. **Hēraclēōtae** *ārum*, *m*.  
Heraklejané.

**Hēraclēum**, *ī*, *n*. [Ἡράκλειον, sc.  
ἱερόν] chrám Herakleův, nejjihnější místo  
makedonské.

**Hēraclidēs**, *ae*, *m*. [Ἡρακλείδης] po-  
tomek Herakleův, Herakleovéc; jako  
jm. vl. *H. Ponticus*, filosof, žák Plato-  
nův a Aristotelův.

**Hēraclitus**, *ī*, *m*. [Ἡράκλειτος] He-  
racleitos **1** *H. Efeský*, filosof ionský,  
kol. 500, učil, že je oheň pralátkou  
všech věcí **2** *H. Tyrský*, filosof starší  
Akademie.

**1. Hēraea**, *ae*, *f*. [Ἡραία, sc. πόλις]  
tvrz na záp. hranicích Arkadie.

**2. Hēraea**, *ōrum*, *n*. [τὰ Ἡραῖα]  
Heraje, slavnost Heřina.

<heraldus i heroldus, *ī*, *m*. hlasatel.>

**herba**, *ae*, *f*. **a** bylina, zelina,  
rostlina: *herbae agrestes C* divoce ro-  
stoucí; *h. sterilis Cr*, *h. inutilis* býlí, *h.*  
*pulustres L* bažinné; *h. salutaris O* lé-  
čivá; kolekt. a plur. *ros in tenera herba V*  
na bylinách; *cervus equum communibus*  
*herbis pellebat H* s pastvy; *equus, im-  
memor herbae fontisque V* = nechtějící  
ani se pásti ani píti **b** trávnik, drn:  
*somnus in herba V*; *neque pecori fe-  
cundior herba est O* tráva, pastva; *multa*  
*h. H* hustá tráva **c** zvl. *a* zelenina:  
*herbas condire C*; *h. lapathi H β* kou-  
zelná bylina: *revocatus herbis et amo-  
re Dianae V*; *herbae potentes O γ* sté-  
blo, stonek byliny: *primis segetes mo-  
riuntur in herbis O* v prvních stéblech;  
*graminis herba V*; *frumenta in herbis*  
*sunt C L* nevymetané; odt. přísl. *adhuc*  
*tua messis in herba est O* srovn. tvá  
pšenice ještě nekvete; — spec. stébla  
travin jakožto posvátné byliny fetišů  
(jinak zv. *verbenae, sagmina*): *fetialis ex*  
*arce graminis herbam puram attulit L*.

**herbārius**, *a*, um [*herba*] rostlinný,  
bylinný: *ars herbaria* nauka o rostli-  
nách, botanika.

**herbēscō**, *ere*, —, — [*herba*] klíčiti,  
vyrůstati v rostlinu: *viriditas herbes-  
cens C*.



**herbidus**, *a, um* [*herba*] travnatý, zelený: *campus L, insula Pn.*

**herbifer**, *fera, ferum* [*herba a fero*] trávonosný, na trávu bohatý; *colles O; Acis O.*

**herbigradus**, *a, um* [*herba a gradior*] trávou se ploužící (o hlemýždi) básn. u *C.*

**Herbita**, *ae, f.* [Ἡρβίτα] město na Sicílii na záp. od Etny; adj. **Herbitēnsis**, *e* herbitský: *ager C;* obyv. **Herbitēnsēs**, *ium, m.* Herbitané.

⟨**herbivagus**, *a, um* [*herba a vagor*] tékající po trávě.⟩

**herbōsus**, *a, um* [*herba*] travnatý, trávou bohatý: *campus H, pascua O, flumen V.*

**herbula**, *ae, f.* [*herba*] bylínka.

**herciscō** *n. erciscō, ere, —, —* dědictví dělití: *arbitrum familiae herciscundae postulare C* za účelem rozdělení dědictví; *herctum* (*supinum*) *ciere C* povolávaní (dědice) k dělení dědictví.

**herctum** viz *hercisco.*

**Herculāneum**, *i, n.* **1** město v Samniū neznámé polohy **2** v Kampanii u Neapole, zasuté při zemětřesení r. 79 n. l.; adj. **Herculāneus**, *a, um* herkulanský: *via H. C* mezi jezerem Lukrinským a mořem; **Herculānēnsis**, *e: fundus C;* jako subst.: *in Herculānēnsi C* v území *h.*

**Herculēs**, *is n. zř. i, m.* [Ἡρακλῆς] Herakles, syn Diův a Alkmeny, vnučky Perseovy, hēros proslavený silou a vytrvalostí; od jeho jména tyto odvozeniny: **a** *hercules, hercule, hercle; mehercule, mehercle, mehercules* pāv. při Herakleovi, pak = zajisté, vpravdě: *licet hercules undique omnes terrores impendeant C* třeba by přísámbůh...; *neque ego hercule praetereo H; minime hercle (indiget mei Africanus) C* zajisté ne! *sed mehercule magis strenuus quam felix (exercitus) S* **b** adj. **Herculeus**, *q, um* herakleovský (herkulský), Herakleův: *artus, lacerti, vires, arcus O; labor H; gens O = Fabiové; hospes O = Kroton; arbor V* černý topol; *urbs O = Herculaneum; Herculēa litora Pp* břeh u Herculaneu.

**Hercynia silva**, **Hercynius saltus**, též samotné **Hercynia**, *ae, f.* les Hercyn-

ský, nyn. Černý les, horstvo jihoněmcké až k Harcu, podle *Cs* od pramene Dunaje až po Dakii.

**Herdonia**, *ae, f.* [Ἡρδονία] město v Apulii; nyn. Ortona.

**here** viz *heri.*

**hērēditāriē**, *adv.* [*hereditarius*] dědičně.

**hērēditārius**, *a, um* [*hereditas*] dědictví se týkající, dědičný: *auctio C, ius C, societas C;* zděděný, dědičný: *cognomen C, quaestura C.*

**hērēditās**, *ātis, f.* [*heres*] dědictví **a** abstr.: *hereditate possidere alqd C; odium hereditate relictum N* zděděná **b** konkr.: *hereditatem capere, adire C* ujmouti se dědictví, též *h. cernere* (v. t.) *C; h. procurare Cs* spravovati.

**hērēditō**, *āre, āvī, ātum* [*heres*] **1** děditi **2** dosazovati za dědice.

**herēmīta**, viz *eremita.*

**Herennius**, *iī, m.* rod římský původu samnitského; zejm. **1 C. Pontius H.** vítěz u Kaudia 321 **2 C. H.** neznámý rétor, podle něhož nadepsán spis *Rhetorica ad Herennium* **3 T. H.**, kupec syrakuský, na rozkaz Verrův popravený **4 H. Senecio**, životopisec Helvidia Priska, Domitianem popravený.

**hērēs**, *ēdis, m. i f.* dědic, dědička: *heredem facere C, instituere C, scribere C* dědicem ustanoviti; *h. omnium bonorum L; h. ex tertia parte C, quartae partis H; h. secundus C* d. na druhém místě, t. j. když první zemře nebo dědictví nechce; přenes. o hlavách hydry: *gemino cervix herede valentior O* dvojím novým nárostem.

**herī** a **here** (přes *herī*) *adv.* [srov. χθές] včera; přenes. před chvílí, nedávno.

**hērīcius** viz *ericius.*

**herifuga**, *ae, m.* [*herus a fugio*] pánu utíkající *Ct.*

**herīlis** *n. erīlis, e* [*herus*] pánův, pánin: *ad nutus aptus heriles H; mensae assuetus herili V.*

**Hērillus**, *i, m.* [Ἡρίλλος] filosof stoický z Kartaginy, žák Zenonův, kladoucí nejvyšší dobro ve vědění; žáci jeho **Hērilliī, ōrum, m.** Herillovci.

**Hermae**, *ārum, m.* [Ἡρμαῖ] hermovky, t. j. čtyřhranné sloupy s hlavou Hermovou.

**Hermāgorās, ae, m.** [Ἑρμαγόρας] **1** rétor řecký na Rhodu za doby Cic. **2** rétor za doby Augustovy.

**Hermaphroditus, ī, m.** [Ἑρμαφρόδιτος] myth. dvojpohlavní bytost, syn Hermův a Afroditin: *biformis O*.

**Hermathēna, ae, f.** [Ἑρμαθήνη] sousoší Herma a Athény.

**Hermēraclēs, is, m.** [Ἑρμηρακλής] sousoší Herma a Heraklea.

**Hermēs n. Herma, ae, m.** [Ἑρμῆς] **1** bůh Hermes; obyč. = hermovka; **2** propuštěnec Plinia Ml.

**Herminonēs, num, m.** souhrnný název germ. kmenů ve střední Germanii T.

**Hermionē, ēs, f.** [Ἑρμιόνη] **1** dcera Menelaova a Helenina, nevěsta Neoptolemova **2** město v Argolidě v již. cípu, nyn. Kastri.

**Hermodōrus, ī, m.** [Ἑρμόδωρος] † kníže efeský od spoluobčanů vypuzený za doby decemvirů řím. **2** filosof, žák Platonův **3** stavitel ze Salaminy.

**Hermogenēs, is, m.** [Ἑρμογένης] viz *Tigellius*.

**Hermundūri, ōrum, m.** germánský národ u Labe.

**Hermus, ī, m.** [Ἑρμος] řeka v Lydii.

**hernia, ae, f.** průtrž, kýla.

**Hernici, ōrum, m.** Hernikové, staroitalský kmen v Latii; adj. **Hernicus, a, um** hernický: *saxa V, ager L*.

**Hērō, ūs, f.** [Ἡρώ] kněžka Afroditina v Sestu, milenka Leandrova.

**Hērōdēs, is, m.** [Ἡρώδης] **1** král judský † 2 n. l.; **2** filosof athénský, učitel syna Ciceronova Marka.

**Hērodotus, ī, m.** [Ἡρόδοτος] dějepisec řecký z Halikarnassu v V. stol. př. n. l.

**hērōicus, a, um** [ἡρωικός] herojský, hrdinský, bohatýrský: *tempora, aetates, personae C*.

**hērōinē, ēs, f.** [heros] heroína, rekyne Pp.

**hērōis, idis, f.** [ἡρώϊς] heroína: *veteres heroidas aequare O; mores heroisin* (dat. pl.) *aequi O*.

**hērōs, ōis, m.** [ἥρωας] heros, hrdina, bohatýr: *h. Theseius = Hippolytos O; h. Rhodopeius = Orfeus O; h. Neptunius = Theseus O; h. Laertius = Odys-*

*seus O; h. Cythereius = Aeneas O; přenes. vynikající muž: colloquium cum heroibus nostris C = s Brutem a Kassem.*

**hērōus, a, um** [ἡρώος] herojský, bohatýrský; epický: *heroi versus C = hexametry; též absol.: Ponticus heroo clarus O = heroico versu.*

**Hersē, ēs, f.** [Ἑρση] dcera Kekropova, milenka Hermova.

**Hersilia, ae i Hersiliē, ak. Hersilien O, f.** jedna z unesených Sabineek, choť Romulova, po smrti zbožněná jako *Hora Quirini O*.

**herus i erus, ī, m.** pán **1** proti otroku: *adhibenda saevitia est, ut heris in famulos C 2* jako majitel něčeho: *propriae telluris H; fundus pascit erum arvo H; 3* přenes. o bozích *Ct H*.

**Hēsiodus, ī, m.** [Ἡσίοδος] didaktický básník řecký z Askry na úpatí Helikonu, v 8. stol. př. n. l.; adj. **Hēsiodēus, a, um** Hesiodův, hesiodský.

**Hēsiona, ae (V) i -ē, ēs (O) f.** [Ἡσιόνη] dcera trojského krále Laomedonta, sestra Priamova; osvobozena Heraklem od mořské obludy, kterou na Troju poslal Poseidon, a dána druhu Herakleovu Telamonovi.

**Hesperia, ae, f.** [Ἑσπερία sc. γῆ] Západ, země západní: *Hesperiam Grai cognomine dicunt V* (o Itálii); *Hesperia ab ultima H = z nejzazšího západu.*

**Hesperie, ēs, f.** [Ἑσπερία] dcera říčního boha Kebrena.

**Hesperus, ī, m.** [Ἑσπερος, stov. vesper] Večernice: *illam non Aurora videt, non Hesperus O; adj. Hesperius, a, um* na západě ležící, západní: *amnes, axis* (nebe), *fretum O; fluctus H; H. terra V = Itálie; Hesperis, idis, f.* západní: *aquae V = italské; subst. Hesperides, um, f.* [Ἑσπερίδες] Hesperidky, dcery Nocí, jež na dálném Západě měly strom se zlatými jablky.

**hesternus, a, um** [heri] včerejší: *hesterno die, též samotné hesterno C* včera; *fercula inerant hesterna canistris H* od včerejška; *ignis in hesterno stipite parvus erat O* na dřevě již včera páleném.

**hetaeria, ae, f.** [ἑταιρία] sdružení, zvl. náboženské a politické, klub.

**hetaericē**, *ēs*, *f.* [ἑταιρικῆ] družina, vl. „přátelská“: *ala equitum, quae h. appellabatur N.*

⟨**heterogeneous**, *a*, *um* [ἑτερογενής] různorodý.⟩

**heu**, interj. ach! běda! ó!: *heu me miserum! C; heu miser O.*

**heus!** interj. hle! hej! pozor! slyš!: *heus etiam mensas consumimus V.*

**hexameter**, *trī*, *m.* [ἑξάμετρος] hexamet, daktylský verš šestistopý.

**hexapylon**, *ī*, *n.* [ἑξάπυλον] brána v Syrakusách se šesti vchody.

**hexēris**, *is*, *f.* [ἑξήρης] šestiřadka, loď o šesti řadách vesel po každé straně.

**hiatus**, *ūs*, *m.* [hiō] **a** zející otvor; rozsedlina, propast: *telluris, terrenus O; terrarum C; spelunca vasto hiatu V; fons patulus incinctus hiatus gramineo margine O* pramen mající koryto obrostlé trávou **b** otvor úst, otevřená ústa, tlama: *atris hiatibus Hydra V* s černými tlamami; *auras captare hiatu O* **c** přenes. „velkohubě“ slibování, chlubné ohlašování: *quid dignum tanto feret hic promissor hiatu H; hltavost, chtivost něčeho: h. praemiorum T; gram. průzev (o styku dvou samohlásek) h. et concursus vocalium C.*

**1. Hibēr**, *ēris* *n. ērī*, *m.* plur. *Hibērēs*, *um* *n.* *Hibērī*, *ōrum*, *m.* [Ἰβηρας] Iberové, národ u řeky Iberu (nyn. Ebro, **Hibērus**, *ī*, *m.*) v Hispanii; adj. **Hibērus**, *a*, *um* iberský: *gurges V, flumen O* = okeán; *lorica H* z železárů u Iberu; *boves O V* = skot Geryonův; *pastor O* = Geryon; *piscis H* = makrela; **Hibēricus**, *a*, *um* hispanský: *funes H.*

**2. Hibērī**, *ōrum*, *m.* národ jižně od Kavkazu; jejich země **Hibēria**, *ae*, *f.* *H T.*

**hibernāculum**, *ī*, *n.* [hiberno] zimní stan, zimní obydlí; plur. zimní tábor, zimní ležení: *hibernacula lignea L; le-giones in h. mittere L, deducere Cs.*

**Hibernia**, *ae*, *f.* Irsko (kelt. Erin).

**hibernō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [hibernus] přezimovati: *ut naves in sicco hibernarent L; quemadmodum milites hibernent C.*

**hibernus**, *a*, *um* [hiems, srov. χειμερινός] zimní; studený, bouřlivý: *men-*

*ses, tempora C, soles V, annus H* roční doba; *hibernae Alpes H* v zimní čas; *h. mare H* bouřlivé; *h. expeditio L*; básn. *h. Lycia V*, v níž Apollon zimu tráví; *hiberna castra L*; odt. **hiberna**, *ōrum*, *n.* zimní tábor, zimní ležení; básn. *terna transierint hiberna V* tři zimy.

**Hibērus** viz *Hiber*.

**hibiscum**, *ī*, *n.* [ἰβισκος] ibišek, rostlina léčivá i pšcní: *gregem viridi compellere hibisco V* do ibišku zahrnati; *gracili fiscellam textit hibisco V* košíček z jemného ibišku plete.

**hibrida** *n.* **hybrida**, lépe **ibrida**, *ae*, *m.* i *f.* *míšenec*, pův. o zvířatech; o lidech: *h. Persius H* pocházející z Římana a cizinky.

**1. hic, haec, hoc** (kde je *hoc* i před samohl. měřeno dlouze, je to délka posiční, vl. *hocc* z \**hodce*, podle toho i mask. *hicc*) [-c m. -ce, srov. 2. *cedo* a tvary *huiusce*, *hisce*, *hosce*, táz. *hicine*, *hiscine*] zájm. ukaz. *tento a* ukazuje *a* na 1. osobu = já: *hunc hominem H* = *me*; *culpam hanc miserorum morte piabunt V* mou vinu; *quod si haec vox saluti fuit C* tento můj hlas; *hoc mare H* toto naše moře *β* na osobu neb věc místně přítomnou: *saepenumero admirari soleo cum hoc C. Laelio C* s tímto zde *γ* na předmět časem přítomný: *hoc triduo C* v posledních třech dnech; *his paucis diebus C* v těchto několika dnech; *haec tempora S* nynější; *hic mos C* nynější; *hic ordo L* tento nynější řád; *in hoc aevi O* až do přítomnosti; *hac annona C* za nynější drahoty; *in hac magnificentia L* při nynější nádheře; *haec vituperare C* nynější poměry; *hi consules C* nynější; *in parva* (sc. *Roma*) *spes tamen huius* (sc. *Romae*) *erat O* tohoto nynějšího Říma *δ* na předm. významem, zájmem atd. nejbližší: *hic tantus vir N*; *hoc tantum boni C* tato tak veliká výhoda; *haec sequi S* touto cestou se brát *b* v protivě ukazuje *a* *hic* k bližšímu, *ille* ke vzdálenějšímu: *Caesar magnus habetur et Cato; ille misericordiā clarus factus est, huic severitas dignitatem addiderat S* *β* *hic* k věci v myšlence bližší, *ille* k věci sice místně bližší, ale v myšl. vzdálenější: *cave Catoni anteponas Socratem; huius* (= *Catonis*)

*enim facta, illius (= Socratis) dicta laudantur C c* s relat., když ukazuje na věc skutečně přítomnou (na rozdíl od *is, qui*): *omnes hi, quos vides adesse C d* = takový: *non hos in usus V; haec renuntiant Tullo L* takovou zprávu přinášejí; *nec umquam haec in foedera veni V* nepřišel jsem pro takovouto smlouvu; *non hanc spem dedisti V; his parentibus H* z tak špatných, *quis non haec inter obliviscitur H* při takové zábavě; *haec est condicio vivendi H* tak tomu bývá v životě *e hoc est a* vysvětlovač = to jest, totiž: *vos, hoc est populus Romanus S; pecunia data ad frumentum, hoc est ad necessitatem vitae C β* to je příčina, že = proto tedy: *hoc erat, quod me per tela eripis V*. — Někdy enall.: *his manibus V = horum manibus; hac fiducia virium L = harum virium fiducia; hanc suspicionem in Capitonem conferri C = huius rei (sc. caedis)*.

**2. hīc**, starší **hīce**, na starších nápisech **heice** a **heic**, adv. [vl. lok. neutr. od *hīc*] **a** zde, tuto, na tomto místě: *hic impransi mecum disquirite H; hic illic, ubi mors deprenderit O* zde a tam, zde a onde **b** časově tu, nato: *hic illi flentes rogare coeperunt C; hic Lacedaemonii legatos Athenas miserunt N c* modálně tu, při této příležitosti, za těchto okolností: *hic mihi quisquam misericordiam nominat S* a tu mi ještě někdo; *hic tu tabulas desideras C* a tu ještě; *hic miramur hunc hominem C*.

**hicine** = zájm. **hīce** (= *hic*) a táz. **-ne** zdali tento, tento-li.

**Hīcetās**, *ae, m.* [Ἰκέτας] **1** Hiketas, filosof a fysik ze Syrakus; učil, že se země otáčí kolem své osy **2** samovládce leontinský.

**hiemālis**, *e* [*hiems*] zimní, bouřlivý: *tempus N, aquae hiemales S* zimní deště; *navigatio C; nimbis O*.

**hiemō**, *āre, āvī, ātum* [*hiems*] **1** zimu strávití, přezimovati: *mediis h. mercator in undis H; hiemandi causa Cs* pro přezimování **2** býti bouřlivý, bouřiti se: *mare h. H*.

**Hiempsal**, *alis, m.* **1** král numidský, snad jen domnělý, na nějž se odvolává *S* pro nejst. dějiny afr. **2** syn krále

numid. Micipsy, zavražděný Jugurthou **3** král mauretanský, přítel Pompejův.

**hiems**, *emis, f.* [srov. zima, χειμών] **a** zima jako roční doba: *iam prope hieme confectā Cs* téměř již na samém konci zimy; *hieme C* v zimě; *hieme et aestate C* v zimě v létě; synekd. = rok: *post certas hiemes H* po určených letech **b** jako počasí: zimní počasí, nepohoda, bouře: *hiemis perfugium C* útočiště před zimou; *Ilionei navem vicit hiems V* bouře; *agens hiemem turbo V* víchr ženoucí bouři na moři; *ex hieme navem servare N; pelago desaevit h. V* bouře zuří; *Eois intonata fluctibus hiems H* bouře (mořská) s hromobitím; *emissam hiemem sensit Neptunus V* = bouřlivé větry; *dura coeret hiems O* tvrdý led **c** přenes.: *hiems letalis O* smrtelný chlad, chlad smrti; *mutati amoris h. O* zchlazení lásky; = personif. jako bohyně: *glacialis Hiems O*.

**Hierō** n. **Hierōn**, *ōnis, m.* [Ἱέρων] Hieron **1** samovládce syrakuský 477 až 467 **2** král syrakuský, syn Hieroklův, 269—215, pův. stoupenec Kartagiňanů, později Římanů; adj. **Hierōnicus**, *a, um* Hieronův.

**Hierocaesarēa**, *ae, f.* [Ἱεροκαίσαρεια] město na sev. hran. Lydie; obyv. **Hierocaesariēnsēs**, *ium, m.* Hierokaisařané.

**hierocēryx**, *ȳcos, m.* [Ἱεροκῆρυξ] obětní hlasatel.

**Hieroclēs**, *is, m.* [Ἱεροκλῆς] **1** řečník za doby Caesarovy, z Alaband **2** otec Hierona II. Syrakuského.

**hieronicae**, *ārum, m.* [Ἱερωνίκαι] hieronikové, vítězi v posvátných hrách.

**Hierōnymus**, *ī, m.* [Ἱερώνυμος] **1** král syrakuský, syn Gelonův, vnuk Hierona II. **2** H. Rhodský, filosof peripat., známý učením, že nejvyšší dobro je nemítí bolesti; žil za Ptolemaia Filadelfa.

**hierophanta** n. **hierophantēs**, *ae, m.* [Ἱεροφάντης] uvaděč do tajné bohoslužby, hierofant.

**Hierosolyma**, *ōrum, n.* [Ἱεροσόλυμα] Jerusalema.

**hiētō**, *āre* [*hiō*] zívati; metaf. čuměti.

**hilarē**, adv. [*hilarus*] vesele: *vivere, loqui C; epulari T*.

**hilarēscō**, *ere* [*hilaris*] rozveselovati se, býti vesel.

**hilaris**, *e a hilarus, a, um* [ἰλαρός] veselý, bodrý: *vultus C; convivae C*; jako subst.: *oderunt hilarem tristes H* nemají rádi veselého smutní; *deos hilari pietate colere O* s radostnou zbožností.

**hilaritās**, *ātis, f.* [*hilaris*] veselost, veselá mysl, veselá nálada; *h. profusa C* bujná veselost.

**hilariter**, *adv.* [*hilaris*] vesele.

**hilarō**, *āre, āvī, ātum* [*hilarus*] rozveselovati.

**hilla**, *ae, f.* [demin. od *hira* střevo] střívko; synekd. jitrnička, klobásek *H*.

**Hilōtae** viz *Helotae*.

**hilum**, *ī, n.* maličkost, věc nepatrná, zblo'; *neque hilum = nihil* ani dost co málo.

**Himella**, *ae, f.* řčeka v Sabinsku u Reate.

**Himera**, *ae, f.* (**Himera**, *ōrum, n. O*) [Ἰμέρα] město sicilské téměř uprostřed sev. pobřeží, osada řecká (ze Zankle) založ. v pol. 7. stol.

**hinc**, *adv.* [od zájm. *hic*, *adv.* \**him* (srov. *olim*) s příkl. -*c*, jako *istinc*] odsud, odtud **1** místně *via quae est h. in Indiam C* cesta odtud do Indie; *h.* (sc. *de tumulto*) *celeriter deiecti Cs* = s něho; *qua pateat hinc exitus L* kudy by bylo možno odtud vyjít; *perge h. L* pospěš odtud; *hinc canere incipiam V*; přenes. s této strany; zdvoj. *hinc-hinc, hinc-illinc* odsud — odtamtud, zde — tam: *hinc amnis, h. hostis Cr; hinc pudicitia pugnata, illinc stuprum C; hinc Venus, hinc spectat Iuno V*; se spoj. *hinc atque hinc vastae rupes minantur V* s té i s oné strany, s obou stran; *multis h. atque i. vulneribus acceptis L* s obou stran, na obou stranách; *mutabile h. vel i. remigium T* t. j. kormidlo je volné a lze je přehazovat na tu neb onu stranu; pod. *hinc et inde* **2** časově: od této doby, nato, potom: *h. obliviscere Graios V* od nynějška; *h. ad capessendos magistratus in urbem digressus T* nato; *h. ferro accingor rursus V* nato opět **3** o původu neb příčině: odtud, proto: *h. sicae, h. venena, h. falsa testamenta nascuntur C* z tohoto původu;

*hinc totum odium C* odtud, z toho vzalo počátek — o závislosti: *hinc omnis pendet Lucilius H = ex istis* na těchto je závislý.

**hinnitus**, *ūs, m.* [*hinnio* ržáti] ržání, řehtání: *equorum L; hinnitus edere O* zaržáti, zařehtati; pod. *tibi tollit hinnitum equa H* tobě řehtá.

**hinnuleus** n. **innuleus**, *eī, m.* [srov. ἔνελος kolouch] jelínek, kolouch, laňka: *innuleo similis H*.

**hiō**, *āre, āvī, ātum* [srov. zívati] **1** pův. váb. zeti, otvírati se, rozevírati se: *humus hiavit S; venae hiantes V* otevřené; pod. *concha hians C*; = spec. ústa otvírati: *ore hianti imbrem captare Cr* otevřenými ústy; *Umber haeret hians V* umberský pes je mu v patách s otevřenou tlamou; = básn. přech. *carmen hiare Pp* zpívati (o otevřených ústech sochy) **2** přenes. podivem, žádostí atp. ústa otvírati, civěti na něco, hltati něco, dychtiti po něčem: *emptor hians H* dychtivý; *hiantes amicorum cupiditates T* nenasytná chtivost; *vulgus hiabat ad . . . T* žasl nad . . . **3** o řeči býti nesouvislý: *hiantia loqui C; hians compositio T* neurovnaná; = zvl. o průzevu: *poetae saepe hiabant C* připouštěli průzev.

**hippagōgī(oe)**, *ak. řec. hippagogūs L, f.* [ἵππαγωγός] lodi k přepravování koní.

**Hipparchus**, *ī, m.* [Ἱππαρχός] **1** syn Peisistratův zavražděný Harmodiem **2** slavný matematik a hvězdář kol. 160 př. n. l.

**Hippiās**, *ae, m.* [Ἱππίας] **1** syn Peisistratův, provázející Peršany do Řecka, † 490 u Marathona **2** sofista z Elidy.

**Hippō**, *ōnis, m.* [Ἱππών] **1** město v Numidii zv. *Regius*, nyn. Bona **2 H. Diarrhytus** či *Zarytus* nyn. Benzert u Utiky **3** město v Hispanii nyn. Yepes u řeky Tajo již. od Toleda **4** město v Bruttijsku, lat. *Vibo*.

**hippocentaurus**, *ī, m.* [ἵπποκένταυρος] kentaur, půl člověk, půl kůň.

**Hippocratēs**, *is, m.* [Ἱπποκράτης] slavný lékař z Kou kol. 440 př. n. l.

**Hippocrēnē**, *ēs, f.* [Ἱπποκρήνη] pramen na Helikonu Musám zasvěcený, vzniklý kopnutím Pegasovým.

**Hippodamē**, *ēs* n. -*mīa*, *ae, f.* [Ἴπποδάμη, Ἴπποδάμεια = oře krotící] **1** dcera krále elidského Oinomaa, choť Pelopova **2** choť Peirithoova, při jejíž svatbě vzplál boj Kentaurů.

**Hippolytē**, *ēs*, *f.* [Ἴππολύτη] **1** královna Amazonek, jejíž pás odnésti bylo úkolem Herakleovým; potom se stala choť Theseovou **2** choť Akasta, krále v Iolku.

**Hippolytus**, *ī*, *m.* [Ἴππόλυτος] syn Theseův a Hippolytin, nástrahami nevl. matky Faidry otcem prokletý a vlastními koňmi k smrti uvláčený. Podle jiné báje byl vzkříšen Asklepiem a v Aricii uctíván jako bůh *Virbius*.

**hippomanes**, *īs*, *n.* [ἵππομανές] ‚vztekllost koňská‘ **1** sliz klisní **2** výrůstek na čele novorozeného hříběte, jehož se užívalo k čarování.

**Hippomenēs**, *ae, m.* [Ἴππομένης] **1** syn Megareův, jenž zvítězil v běhu nad Atalantou, dcerou Schoineovou, a pojal ji za manželku **2** Athéňan, otec Limony, jež se odt. zove **Hippomenēs**, *īdis*, *f.* dcera Hippomenova.

**Hippōnax**, *actis, m.* [Ἴππώναξ] z Efe-su, iambograf kol. 550 př. n. l., skladatel kousavých satir; odt. **Hippōnactēs**, *ī*, *m.* iambický verš zv. kulhavý, choliambos.

**Hippotadēs** *ae, m.* [Ἴπποτάδης] potomek Hippotův = Aiolos, bůh větrů: *Hippotadae regnum* *O* = ostrovy Liparské.

**hippotoxotae**, *ārum, m.* [ἵπποτοξόται] jízdní lučištníci = *equites sagittarii*.

**hir**, indecl. *n.* [srov. χεῖρ] ruka var. básn. u *C.*

**hircīnus**, *a, um* [*hircus*] kozlí, z kozlí kůže: *folles* *H* měchy.

**hircōsus**, *a, um* [*hircus*] páchnoucí kozlem *Pt.*

**hircus**, *ī*, *m.* kozel: *hirci transversa tuentes* *V* úkosem hledící; *hircum olere* *H* páchnouti jako kozel; meton. zápach podpaždí: *gravis hirsutis cubat h. in alis* *H.*

**hirnea**, *ae, f.* nádoba na tekutiny; přen. pĵan.

**Hirpinī**, *ōrum, m.* Hirpinové, ná-

rod samnitský v již. Itálii s hl. m. Beneventem: *ex Hirpinis transit* *L* z Hirpinska; adj. **Hirpinus**, *a, um* hirpinský: *fundus* *C, ager* *C.*

**hirsūtus**, *a, um* **a** ostnatý, ostnatý, bodlinatý: *bestiae spinis hirsutae* *C; vepres hirsutae* *V* **b** kostrbatý, drsný; ježatý, zježený: *barba* *O, supercilium* *V; canis* *O; Hiems canos hirsuta capillos* *O* ježící se šedivými vlasy; přenes. *nilhil est hirsutius* (*Enni annalibus*) *O* kostrbatějšího.

**Hirtius**, *a* rod řím., z něhož pocházel *A. H.*, legát Caesarův, spisovatel 8. knihy války galské, † 43 u Mutiny.

**hirtus**, *a, um* štětinatý, ježatý: *comae* *Cr, canities* *O, crinis* *O; capella* *V; chlupatý, drsný: toga hirta* *T; přen. ingenium* *H* drsný duch.

**hirūdō**, *īnis, f.* pijavice.

**hirundō**, *īnis, f.* vlaštovka; *cum hirundine prima* *H* s příchodem první vlaštovky = jara.

**hiscō**, *ere*, — [*hio*] otvírati se, rozvírati se: *tellus, terra* *O; zvl. ústa otevřít: non hiscere audebat* *Cr; raris vocibus hisco* *V* jednotlivá slova vyrážím; *adversus dictatoriam vim* *h. L* ozvat se proti; *nervis* *h. Pp* zpívati k lyře.

**Hispalis**, *īs, f.* město v již. Hispanii na dol. Guadalquiviru, nyn. Sevilla; obyv. **Hispaliēnsēs**, *ium, m.* Hispanané.

**Hispāni**, *ōrum, m.* Hispanové, obyv. poloostrova pyrenejského; odt. **Hispānia**, *ae, f.* Hispanie. Dětila se na *H. citerior* (Přední) čili *Tarraconensis* a *ulterior* (Zadní); obě části plur. *Hispaniae, ārum, f.*; adj. **1** **Hispaniēnsis**, *e* hispanský: *mare* *C; legatus* *C, exercitus* *T* v Hispanii; *gladius* *L* na způsob hispanského **2** **Hispanus**, *a, um: populi* *L, gladius* *L; legio* *T.*

**hispidus**, *a, um* kostrbatý, zarostlý: *frons* *V; facies* *H; hispidi agri* *H* býlím zarostlá pole, drsnatá strniska.

**1. hister** n. **ister** podle Livia etruský název herce.

**2. Hister** n. **Ister**, *trī, m.* [Ἴστρος] Dunaj na svém dolním toku; meton. *coniuratus* *H. V* = národové bydlící u Istru, kteří se spikli proti Římanům.

**historia**, *ae, f.* [ιστορία] **a** pův. zkoumání, pátrání, bádání: *in omni historia curiosum esse C*; *si quid est historia dignum in ea epistula C* **b** vypravování události: *amaras historias audire H*; - zvl. pověst, báje: *omnibus historiis se meus aptat amor O* = bájesloví; odt. často plur. *historiae* = **c** dějepis: *h. magistra vitae C*; *Herodotus, pater historiae C*; též konkr.: *non vitam, sed historiam scribere N* nikoli životopis, nýbrž dějepisné dílo; *ut fieres nobis h. Pp* předmět vypravování.

**historicus**, *a, um* [ιστορικός] dějepisný: *genus C* dějepisný druh slohu; *homines litterati et historici C* lidé sčetlí a dějepisu znalí; subst. **historicus**, *ī, m.* dějepyc, dějepisec.

**Histri** *n. Istri*, *ōrum m.* [Ἰστρι] Istrové, Istriané, národ neznámého původu na hranicích Illyrie; odt. **Istria** *n. Histria, ae, f.* Istrie a adj. **Histicus**, *a, um* istrijský: *bellum L.*

**histicus**, *a, um* [hister] herecký, divadelní.

**histriō**, *ōnis, m.* [hister] **a** herec **b** spec. herec v pantomimu *T.*

**histriōnālis**, *e* [histrion] herecký: *modi T*; *studium, favor T* záliba v hercích.

**hiulcē**, *adv.* [hiulcus] nesouvisle: *loqui C.*

**hiulcō**, *āre, āvī, ātum* [hiulcus] trhati, způsobovati rozsedání: *aestus hiulcat agros Ct.*

**hiulcus**, *a, um* [hio] **a** rozsedlý, rozpraskaný: *siti arva V* **b** nesouvislý: *voces C, verborum concursus C.*

**hōc**, *adv.* [hic] (význ. = huc) sem, na toto místo: *hoc tunc ignipotens caelo descendit alto V*; *spectatumne hoc venimus? L.*

**hodiē**, *adv.* [z \*hō (= hōc) diē] **a** dnes, dnešního dne: *non, hodie si exclusus fuero, desistam H*; - spec. pregn. *orabant, hodie meminisses reverti H* ještě dnes; zvl. až dodnes, podnes: *tria praedia ei traduntur, quae h. possidet C*; *manse-runt hodieque manent vestigia ruris H* dosud trvají; *quod h. quoque in Graecia manet L* **b** přenes. dnešního času, nyní, za nynější doby: *h. stat Asia C*; *quae mens est h., cur eadem non puero fuit H*;

- zvl. hned teď, okamžitě: *non dices h., quorsum haec tendant? H.*

**hodiernus**, *a, um* [hodie, srov. hesternus] dnešní: *dies C, consultatio L*; *ad h. diem C*; *prima luce hodierna L* zrána dnešního dne.

**holitor**, *ōris, m.* [holus] zelinář, zahradník.

**holitōrius**, *a, um* [holitor] zelinářský: *forum Holitorium L T* Zelný trh v Římě jihozáp. od Kapitolia.

**holus** (arch. *helus*, vulg. *olus*), *eris n.* [srov. χλόος a čes. zelený] zelenina.

**holusculum**, *ī, n.* [holus] (malá, milá a pod.) zelenina.

<**homagium**, *iī, n.* holdování, pocta, slib věrnosti.>

**Homērus**, *ī, m.* [Ὅμηρος] Homeros, Homér, slavný epický básník řecký, neznámého původu, věku i osobnosti, kterému se přičítá složení *Iliady* a *Odysseie*; *vinosus H.* *H* přítel vína, poněvadž v jeho básních je mnoho rčení vína se týkajících; *magnus, insignis H.*; *bonus H. H*; adj. **Homēricus**, *a, um* homérský: *versus C, Agamemno C*; básn. (z metr. přič.) **Homēriacus**, *a, um*: *Achilles H.*

**homicida**, *ae, m.* [homo a caedo; srov. parricida] vrah; básn. mužebijce (ἀνδροφόνος): *Hector H.*

**homicidium**, *iī, n.* [homicida] vražda, zabití.

**homilia**, *ae, f.* [ὁμιλία vl. společnost, společenské obcování] ≠ kázání.

**homō**, *inis, m.* [humus; tedy vl. pozemšťan] člověk **a** jako pojem rodový proti bohům a zvířatům: *qui teneant, hominesne feraene, quaerit V* zda lidé či zvířata; *divum pater atque hominum rex V*; *genus hominum C* pokolení lidské; *qui hominem ex homine tollat C* lidskost; pod. *hominem exuere C* veškeru lidskost odložit; ale *hominem exuere O* podobu lidskou odložit; *post hominum memoriam C* pokud paměť lidská sahá; *si homo esset C* = kdyby měl zdravý rozum lidský; *nec si retractatus erit, iam fiet homo H* nestane se ještě rozumným člověkem **b** jako pojem druhový: člověk, muž, plur. lidé: *litteras ad eum per homines fideles mittit S*;

*homo clarissimus C; eum nihil hominis esse C* že není nic zvláštního; *Rudinus homo C* příslušník rudijský; *h. Thebanus N* Théban; = často místo *vir: unius hominis incredibilis virtus C* (pro kontrast s *divina*); = zvl. *homo novus C* nově povýšený šlechtic (nemající tedy předků); *tui homines C* tvoji domácí; *homo Quinctii C* otrok; *trecenti homines in colonias deducti sunt L* tři sta rodin; *triginta milia hominum et quattuor milia equitum L* 30.000 pěších **C** ve význ. zeslab. ten člověk = zájmenu on: *aiunt hominem respondisse C* on prý odpověděl; *tantum esse in homine sceleris C* v něm **d** zvl. rčení: *paucorum est hominum H* stýká se jen s málo lidmi; *inter homines esse C* býti na živu; *inter homines agere desinere T* se světa sejíti, zemřít; *inter homines esse C* s lidmi se stýkati = znáti svět.

**Homolě, ěs, f.** [<sup>1</sup>Ὅμολη] hora v Thesalii.

**homonymia, ae, f.** [ὁμωνυμία] stejnost jména.

**homullus, i, m.** [*homo*] človíček.

**homunciō, ōnis, m.** [*homo*] človíček, slabý (ubohý, pozemský) člověk.

**homunculus, i, m.** [*homo*] človíček: *nos homunculi indignamur C* my ubozí lidé.

**honestās, ātis, f.** [*honos*] čest, čestnost **a** vnější důstojenství, čestné postavení: *odio alienae honestatis L* ke vznešenému postavení druhého; *alqm honestatis gratia nominare C* abychom mu vzdali úcty; *laudem et h. expetendam esse C* chvály a cti vyhledávati; plur. vyznamenání: *honestatibus alqm privare C*; odt. meton. konkr.: *omnes honestates civitatis C* (naše, honorač) osoby nejváženější **b** mravní čestnost, důstojnost, vážnost, ctihodnost: *hinc pudicitia, fides, pietas, honestas pugnat C*; *habes undique expletam et perfectam formam honestatis C* úplný a dokonalejší pojem čestné povahy; čestné jednání.

**honestē, adv.** [*honestus*] důstojně, čestně, ctnostně: *mori Cr, se gerere C; quae in nostris rebus non satis h., in amicorum fiunt honestissime C* úkony, které

(při našich věcech =) jde-li o nás, nejsou dost čestné, jsou velmi čestné, jde-li o přátele: *honeste factum S* ctnostný skutek.

**honestō, āre, āvī, ātum** [*honestus*] poetivati, vyznamenávati, cti dodávati: *formam pudor honestabat Cr* zušlechťoval; *arma corpus honestabat Cr* zdobily; *homines honore honestati S* poctami vyznamenání; *arma honestabant L* byla ozdobou; *ille imperium honestavit C* dodal lesku.

**honestus, a, um** [*honos*] **a** ctěný, úcty požívající, vážený, ctihodný, vznešený: *clari magis quam honesti S*; *honesto loco natus N* z váženého rodu; jako titul jezdců: *honestissimo equite Romano C* velevážený; subst. **honesti, ōrum, m.** **C** lidé vznešení, vážení, urození, „honorace“; odt. *honestos* (sc. *parentes*) *fascibus* (abl. přičiny) *sumere H* pro vysoké úřady cti požívající **b** čestný, cti dodávající, důstojný, slavný: *soror H*; *artes Cr*; *res S* věci k počestnému životu potřebné; *mors C T*; *exitus S*; *nomen H*; *officium H*; *dona H* čestné dary; *certatio C, postulatio C, pax C c* (zevnějškem) krásný, pěkný; (mravně) ušlechtilý, čestný: *quicquid honestum, id utile C* cokoli je čestné; *caput, os, pectus V*; *honesto oratio C* (na poslech) pěkná; subst. **honestum, i, n.** čest, ctnost, mravnost, krásno: *bonum honestumque S C*; *si quid honesti est H* krása; *isti errori nomen virtus posuisset honestum H*; *qui turpi secernis honestum H*; *honestum a virtute divelli non potest C*; *omnia honesta atque inhonesta vendere S* sm. = vše na světě.

**honor** a starší **honōs, ōris, m.** čest **1 a** vzdávání úcty, úcta, pocta, vážnost, sláva: *honos alit artes C* uznání; *honorem habere alci C* poctu prokazovati; též *h. reddere L, dare O, praestare O*; *in Iunonis honorem H* na počest J.; *caeli honore dignari O* býti uznán za hodna vzetí na nebe; *triumphi honorem contemnere C* pohrdnouti čestným triumfem; *h. exilii T* čestné vyhanství; *animus, qui vitā bene credat emi honorem V* jenž věří, že se životem lacino



sláva kupuje; *honoris ergo* (arch.) *L* pro vyznamenání; *honorem praefari* n. *dicere C* ‚s odpuštěním‘ něco říci; záp. *h. non praefari C* = říci bez obalu, přímo **b** spec. **a** pohřební pocta: *supremus h. V*; *sepulturae h. C* čestný pohřeb; *acervum nec numero nec honore cremant V* bez počítání a bez počt **β** poklona, chvála: *ut meros audiret honores H* samé vychvalování; - zvl. = sláva, vážnost: *quorum h. inveteravit C*; *multusque animo recursat gentis h. V*; *alqd in honorem adducere C* vážnost něčemu zjednat; - person. **b**ůh cti: *ad aedem Honoris L*, *in templo Honoris Virtutis 2* konkr. **a** vyznamenání, (čestný) úřad, hodnost: *nomen et h. T* = *nominis h. H* čestný název; *militari honore appellare L* čestným jménem vojenským; *amplissimus h. C* nejvyšší úřad = konsulát; *homines amplissimis honoribus usi C* (*functi N*) kteří zastávali nejvyšší úřady; *cepimus primos aetatis honores O* (nižší) úřady; *aucti amplis honoribus H* povznesení k vysokým důstojenstvím; přenes. *rapti Ganymedis honores V* čestný úřad (číšníka); *nostro successit honori O* na naše čestné místo **b** pocta bohům vzdávaná, čestná oběť, bohoslužba: *in honore deum medio V* uprostřed obětování; *templis indicit honorem V* = *sacrificia* děkovné oběti, děkovnou slavnost; *Lenaeum libat honorem V* = *libat vinum* ulévá za oběť vína; *aris imponere honorem V* čestné dary v oběť **c** čestný dar, čestná cena, odměna: *honor medici C* honorář; *satīs fuit iis ... honoris aliquid haberi C* aby jim byla dána nějaká odměna; *neque sceleri dedit hostis honorem Pp* odměnu; přenes. *primus iuventae h. T* první čestný dar mladého věku; *Baccho honorem dicere V* píseň na počest **B**.; *summus h. C* = triumf; *h. medius L* = ovace; *praecipuos ductoribus addit honores V* čestné ceny (v závodech); *h. frondis aesculeae O* čestný věnec dubový; *perpetuos frondis honores gerere O* čestný věnec stále nositi **3** půvab; konkr. okrasa, ozdoba: *oculis adflarat laetos honores V* očím vdechla půvab; *cocto num adest honor idem? H* zdoba

(peří); *ne armentis quidem suus h. aut gloria frontis T* ani dobytčatům se nedostává náležité výzdoby a pýchy čela; *non semper floribus est h. vernis H* (půvab, vděk) nejsou stejně půvabny; *uris honores H* ozdoby venkova = plodiny.

**honōrābilis, e** [*honoro*] čestný, ke cti; ctěný.

**honōrārius, a, um** [*honor*] pro čest, za účelem pocty, čestný: *frumentum honorarium nominare C* čestným darem; pod. *vinum C*; *honorariam amici operam requirere C* vyhledávati čestnou přátelskou pomoc; *delectare honorarium est C* slouží ke cti (řečníku).

**honōrātē**, adv. [*honoratus*] čestně, se cti: *filium h. custodierant T* drželi v čestné volné vazbě (v domě dekuriůnově).

**honōrātus, a, um** [*honoro*] **a** ctěný, vážený: *h. et potens N*; *Dionysius apud me honoratior fuit C* byl ve větší vážnosti; *h. Achilles H* slavný; - o věcech: čestný: *cani honorati O* ctihodně šediny; *sedem honoratam ei fore T* že se mu dostane čestného sídla; *h. custodiā Atriam pervectus T* s čestnou (na oko) stráží vojenskou; *decretum h. L.*, *militia L*; *rus h. L* pozemek jako čestný dar; *adest dies, quem semper honoratum habebo V* za výroční svátek budu pokládati **b** čestné úřady zastávající, důstojný: *praetor, vir O C*; *h. senes T* staří hodnostáři; *honoratae comae O* vlasy hodnostářovy.

**honōrificē**, adv. [*honorificus*] uctivě, s úctou, ke cti.

**honōrificō, āre, āvī, ātum** [*honorificus*] uctívati.

**honōrificus, a, um** [*honor a jacio*] čestný, uctivý.

**honōrō, āre, āvī, ātum** [*honor*] ctíti, uctívati, poctíti: *laudibus h. alqm C*; *virtutem L*; *deos O* (oběti); *meque regnumque meum gloriā honoravisti S* mně a říši mé slávu a čest jsi zjednal; *tumulum genitoris O* úctu vzdáti; - spec. vyznamenati někoho: *alqm sella curuli L*, *donis Cr*; *diem h. L* oslavovati. Part. *honoratus* j. adj. v. t.

**honōrus, a, um** [*honor*] čestný, čest působící.

**Hora**, *ae*, *f.* choť Romulova Hersilia, mezi bohy vzatá.

**hōra**, *ae*, *f.* [ώρα] (určitá) doba, hodina **1** pův. *h. nona C* třetí hod. od pol. (Římané počítali hodiny od vých. slunce, takže o rovnodennosti naše 6. až 7. hod. byla *h. prima*, 11.—12. *h. sexta*, 17.—18. *h. duodecima C* = poslední hodina před západem slunce); *quota hora est?* kolik je hodin? *hora diei decima C* 10. hod. denní; *h. prima noctis C* 1. h. noční; *ad horam unam exspectare Cs*, *in horam (exspectare) H* hodinu co hodinu, h. za hodinou; *in horas clavum mutare H* co hodinu; *in horam vivere C* žítí pro okamžik, ze dne na den; *nunquam . . . satis cautum est in horas H* pro jednotlivé hodiny; *h. novissima O* poslední hodinka (života); plur. *horae* hodiny (přístroj): *ad horas mittere C* poslati podívat se na hodiny **2** čas, čas denní neb roční: *crastina hora V* zítřek; *terras variis temperat horis H* střídáním ročních počasí; *verni temporis h. H* jarní čas; *h. caniculae H* = psí dni; *h. sinistra O* nešťastná doba; = personif. **Hōrae**, *arum*, *f.* Hóry, bohyně ročních časů, dcery Diovy a Themidiny. = <± *horae canonicae* kanonické hodinky (část denních modliteb v breviáři).

**hōrārium**, *iū*, *n.* [hora] hodiny; <adj. **hōrārius**, *a*, *um* hodinový.

**Horātius**, *a*, rod římský, z něhož pocházeli trojčata Horatiové, známí ze souboje s Kuriatii (jejich sestra Horatia); *H. Cocles*, obhájce dřev. mostu proti Etruskům; *M. Horatius* první konsul r. 509; *M. Hor. Barbatus* kons. r. 449 (*leges Valeriae Horatiae*); *Q. Hor. Flaccus*, básník římský 65—8 př. n. l.

**hordeāceus**, *a*, *um* [hordeum] ječný, ječmenný.

**hordeum**, *eī*, *n.* [srov. κριθή a něm. Gerste] ječmen; též plur. *hordea VO*; *hordea tosti grani* (ječmen praženého zrna =) *O* pražený ječmen.

**hōria**, *ae*, *f.* rybářský člun.

**hornōtinus** *a*, *um* [hornus; srov. diutinus] letošní: *frumentum C*.

**hornus**, *a*, *um* [pro první složku srov. hodie] letošní: *vinum H*, *palea H*, *agnus Pp*.

**hōrologium**, *iū*, *n.* [ὥρολόγιον] hodiny (sluneční nebo vodní).

**horrendus**, *a*, *um* [horreo] **a** strašlivý, hrozný: *portitor V*, *clamores V*, *sonus O*, *monstrum V*, *Medusa O*, *sibila O*; se sup.: *visu h. V* hrozný na pohled; *dictu V*, *relatu O*, *aspectu H*; *horrendum* (ak. adv.) *stridere V*, *sonare V* strašlivě **b** úctu vzbuzující, etihodný: *horrendae secreta Sibyllae V*; *h. virgo (Camilla) V* podivuhodná; (Roma) *horrenda late H* uctivou hrůzu široko daleko budící.

**horreō**, *erē*, *uī*, — **a** trčeti, strměti, ježiti se, vzhůru státi, býti drsný: *setae horrent O*; *duris cautibus horrens Caucasus V*; *leo horrens V* se zježenou hřívou; *terga horrentia suum V* štětinatě hřbety; *comae O (capillus T)* zježené; přenes.: *ferreus hastis horret ager V*; *h. umbra V* ježatý stín (od větví); *saxa h. silvis O*; *colla colubris V* **b** meton. (podle příznaků hrůzy) hroziti se, děsiti se někoho, něčeho, chvěti se před něčím **a** absol.: *arrectis auribus horrent quadripedes O*; *animo C*; *corpus horret O* **β** přech.: *Ariovisti crudelitate Cs*; *pauperiem H* báti se chudoby; *horrent admotas vulnera cruda manus O* doteku rukou; *vanos strepitus V*; *mortem V*; též inf., ak. c. inf., ne, nepř. ot. **c** (vytřeštěnýmá očima hleděti na něco), hleděti s uctivou hrůzou: *quae horrere soleo C*; *divinum nomen C*. Gerundivum *horrendus j.* adj. v. t.

**horrescō**, *ere*, *uī*, — [horreo] **a** ježiti se: *saetis h. coepi O* začal jsem se ježiti štětinami; *comae horruerunt O*; *segetes horrescunt flabris V* počíná se vlniti; básn. *ensibus h. V* **b** chvěti se **a** *horrescit visu subito V*; *terrore mortis C*; *h. referens V* při vypravování **β** přech.: leknouti se něčeho, dostati strach z něčeho: *procellas H*; *morsus futuros V*; *crimen C*.

**horreum**, *ī*, *n.* stodola, sýpka, zásobárna; básn. též o úlech včelích a kopkách mravenčích.

**horribilis**, *e* [horreo] strašný, hrozný, děsný.

**horridē**, adv. [horridus] drsně, neuhlazeně: *dicere C*; drsně = přísně: *alloqui T*; prostě: *vivere C*,

**horridulus**, *a, um* [horridus] trochu trčící; trochu drsný: *orationes C*.

**horridus**, *a, um* [horreo] **a** pův. ježatý, kostrbatý, drsný: *barba CV, sus V, capillus C; corpus horridum C* zanedbané, neupravené; *myrtus hastilibus h. V* do výše trčící; *campus V, locus O* **b** přenes. drsný, nevzdělaný, divoký: *tribunus C, gens V; vir paulo horridior Pn; non ille te negleget horridus H* „neotesaneč“; *h. irā O* pobouřen hněvem; = spec. **a** o řeči: drsný, nevybroušený: *oratio C, modus dicendi L β* jednoduchý, prostý: *vita C* život venkovský **c** hrozný, strašný: *bellum, proelium, fata V, acies T, aspectus C*.

**horrifer**, *a, um* [horreo a fero] **a** mrazení působící = studený: *boreas O, aurae aquilonis C* **b** děsivý: *Erinyes O, aegis V*.

**horrificō**, *āre, āvī, ātum* [horrificus] **1** drsniti: *mare h. Ct* čeřiti **2** děsiti.

**horrificus**, *a, um* [horreo a facio] strašlivý, děsivý.

**horrisonus**, *a, um* [horreo a sono] strašně znící.

**horror**, *ōris, m.* [horreo] pův. zježenost, drsnost: *h. aequoris*; *Staius* vlnění; odt. chvění, mrazení: *tremulo ramos horrore movens O; frigidus h. membra quatit V; hrůza, děs: saevus h. V; h. animum subit T* ducha pojmá; = zvl. posvátná hrůza: *h. ingens spectantes perstringit L*.

**hortāmen**, *inis, n.* [hortor] povzbuzení, pobídka; pl. *cibos et hortamina pugnantis gestant T* povzbuzování.

**hortāmentum**, *ī, n.* [hortor] prostředek k povzbuzení; pobídka.

**hortātiō**, *ōnis, f.* [hortor] povzbuzení, napomenutí, pobídka.

**hortātor**, *ōris, m.* [hortor] povzbuzovatel: *h. scelerum V* podněcovatel zločinů; *isto hortatore C* na jeho pobídku.

**hortātōrius**, *a, um* [hortator] povzbudivý, povzbuzující.

**hortātus**, *ūs, m.* [hortor] povzbuzování, pobízení, napominání; *his hortatibus O* na tyto pobídky.

**Hortēnsius**, *a* rod řím.; zejm. **1 Q. H. Hortalus, řečník a básník, vrstevník a**

sok Ciceronův **2 Q. Hortensius**, diktátor 289, podle něho *lex Hortensia C*.

**Hortīnus**, *a, um* [Horta, m. v Etrurii] hortský; z Horty: *classes V*.

**hortor**, *ārī, ātus sum* povzbuzovati, pobízeti, vybízeti, podněcovati, domlouvati, napomínati alqm; k něčemu: alqd *CS*, ad alqd *C*, in alqd *L*, de alqare *Cs C*, inf. *O*, ak. c. inf. *H*, ut, ne, *NCs C*, pouh. konj. *Cs*, *L*: *eos hortatur, revertantur Cs* pobízí je, aby se vrátili; = spec. ve voj. povzbuditi řeči: *milites NS, suos S, socios V*.

**hortulus**, *ī, m.* [hortus] zahrádka; plur. sady.

**hortus**, *ī, m.* [srov. *cohors*; γόρτος, čes. zahrada, ohrada (od hrad), něm. Garten] zahrada ovocná i zelinářská; plur. sady, park; meton. zelenina.

**hospes**, *ītis, m.* [první složka *hostis*, druhá nejasná] **a** host: *accipere hospitem C; vespertinus h. H; hospitem reperire S; turpius eicitur h. O* **b** hostitel: *deverttere ad hospitem C; non hospes ab hospite tutus O; Iuppiter hospes O* [Ζεὺς ἕξυτος] ochránce pohostinství; hostinný přítel: *ad hospitem deverttere C* **c** cizinec, pocestný: *voluntate hospitem, necessitate hostem C; dic, hospes, Spartae C*; = meton. člověk neznalý něčeho, cizinec v něčem: *huiusce urbis C; h. in agendo C*.

**hospita** [k *hospes*] **1** *hospita, ae, f.* **a** hostitelka: *Dionis h. C*; adj. pohostinná: *h. terra V; unda* (sc. *gelu concreta*) *h. plaustris V* led sjízdňý vozům **b** host: *ego ipsa sum hic h. C* **c** cizinka, pocestná: *coniunx h. V; h. tu terris erras O*; adj. *h. navis O* cizí **2** neutr. pl. *hospita aequora V* pohostinné moře.

<**hospitāle**, *is, n.* [hospitālis] hospic, nemocnice, špitál.>

**hospitālis**, *e* [hospes] **a** pohostinný, hostinný: *homo hospitālis C, domus C, deversorium L, Iuppiter C* jako ochránce pohostinství **b** hosta se týkající: *caedes L* vražda hostinného přítele; *cubiculum L* světnice hostinská; *h. mensa C* stůl hostinného přítele.

**hospitālītās**, *ātis, f.* [hospitālis] pohostinnost.

**hospitāliter**, adv. [*hospitalis*] pohostinsky: *alqm excipere Cr, vocare L; invitati h. per domos L* byvše pozváni a pohostinně přijati.

**hospitium**, *iž, n.* [*hospes*] **a** pohostinství (poměr mezi hostinnými přáteli): *iungimus hospitio dextras V; iure hospitii ... ius belli abstinuisse L* právem pohostinským; *in hospitio esse apud alqm L (= hospitio alcs uti Cs C)* používati pohostinství někoho; *populi Rom. h. Cs* pohostinství s nár. řím. **b** konkr. pohoštění, přátelské přijetí: *hospitio prohibemur arenae V* odpírá se nám pohostinské přijetí; *hospitio excipere L (accipere C, recipere Cs O)* *alqm* pohostinnu přijmouti; *agresti h. accipere C* po venkovsku pohostiti; plur. *hospitiis* (dat.) *animum solvere H* projevům pohostinství **c** přenes. místo pohostinné, hospoda, hostinný dům: *divisi in hospitia L, h. publicum L; ex hospitio discedere C; h. renuntiare C* hostinný pobyt vypověděti; *h. antiquum Troiae V* starý kraj pohostinný.

**hospitor**, *arī, ātus sum* [*hospes*] býti hostem.

\***hospitus** viz *hospita*.

**hostia**, *ae, f.* obětní dobytče, žertva: *hostias n. hostiis immolare C; humanis hostiis eorum aras funestant C* oběťmi lidskými.

**hosticus**, *a, um* [*hostis*] nepříteli patřící, nepřátelský: *ager L, vindemia O, fama O, tellus O, moenia H; subst. hosticum, ī, n.* nepřátelské území.

**hostificus**, *a, um* [*hostis a facio*] nepřátelský; *hostificum bellum C.*

**Hostilia**, *ae, f.* obec u řeky Pádu jv. od Verony, nyn. Ostiglia.

**hostilis**, *e* [*hostis*] **a** nepřátelský, nepříteli patřící: *terra C, arma V; naves H, exercitus T; bellum S* s vnějším nepřitelem; *hostilem in modum cruciati sunt C* jako váleční nepřátelé; *metus h. S* strach před nepřáteli **b** nepřátelský = nepřívznivý: *animus C, spiritus T, factum C; subst. hostilia audere L, pati L, facere S* nepřátelství, nepřátelské činy.

**hostiliter**, adv. [*hostilis*] nepřátelsky, po způsobu nepřátelském: *sternit h. omne O; agrum h. depopulari L.*

**Hostilius**, *iž, m.* rod řím.; zejm. **1** *Tullus H.* třetí král řím. **2** *L. H. Cato*, vojevůdce proti Antiochovi **3** *C. H. Mancinus* vojev. proti Perseovi. Pokráli Tullu Hostiliovi pojmenována radnice na komititu *curia Hostilia*.

**hostis**, *is, m. i f.* [srov. čes. host, něm. Gast] **1** cizinec, cizinka: *apud maiores nostros hostis is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus C; capta h. L* zajatá cizinka; *i, soror, atque hostem supplex affare superbum V* **2** meton. nepřítel **a** válečný nepřítel: *ne hostis populo Rom. fieret S; impetus hostium C* **b** nepřítel = protivník: *dis hominibusque C; sacrorum et religionum C; bonorum h. C n.* strany dobrých; *h. omnium C* s celým světem znepřátelený; *h. rei publicae C* nepřítel státu, politický; *certa h. O* protivnice.

**HS** viz *sestertius*.

**hūc**, adv. (vedle *hōc* (v. t.), s částicí táz. *hūcine*) [srov. *hic*] **a** sem: *h. consul praesidium imposuit S; h. homines veniebant C; huc — illuc sem — tam: corpora h. et i. agitare S; nunc h., nunc i. O* hned sem, hned tam; *huc ades V = zde* **b** přenes. **a** k tomu: *adde huc fontium perennitatem C; huc accedit timor C; huc adice O; adde huc H β* až sem, až tak daleko: *hucine beneficia tua evasere? S* až tak daleko došlo; *rem huc deduxi C; huc malorum ventum est Cr; huc confidentiae venisse T* že tak daleko došel ve své troufalosti.

**huiusce-modi** *n. huius-modi* viz *hic a modus*.

**hūmānē**, adv. [*humanus*] lidsky, po lidsku, rozumně: *difficile est credere eos aliquid h. esse facturos C; morbos h. ferre C = oddaně; intervalla h. commoda H* hezky pohodlné (iron. o velikých vzdálenostech); lidsky = mírně, laskavě: *loqui C.*

**hūmānitās**, *ātis, f.* [*humanus*] **a** povaha lidská, lidství, lidská společnost, člověctví: *magna est vis humanitatis C; humanitatem exuere C; humanitatis non parum habes C* máš dosti lidské povahy, cítíš se dosti člověkem; *a communi humanitatis corpore segregare C* od těla lidské společnosti **b** lidskost (hu-

mánnost), mírnost, laskavost: *in alqm N*; *edictorum C*; *humanitate et misericordiā moveri C* **c** zvl. (vyšší, jemnější) vzdělanost, vzdělání po str. rozumové i mravní, kultura: *h. et doctrina N*; *studia humanitatis C* snahy o vyšší vzdělání; *Belgae a cultu et h. provinciae longissime absunt Cs* jsou nejvíce vzdáleni vzdělanosti; *ab humanitate discrepare C* chybovati proti slušnosti.

**hūmāniter**, adv. [*humanus*] po lidsku: *vivere C* života užívati; *litterae h. scriptae C* přátelsky, lidumilně.

**hūmānitus**, adv. [*humanus*] lidsky, po lidsku; euf. *si quid mihi h. accidisset C* sm. kdybych zemřel.

**hūmānus**, *a, um* [*homo*] **a** lidský: *facies O*, *animus H*, *labores V*, *sors O*, *audacia C*, *imago O*; *genus humanum C* pokolení lidské; *res humanae O* osudy lidské; *leges humanae L* zákony lidskosti; *humano maior Romulus O* postavy nadlidské; *gentes humanae L* národové světa **b** lidský = lidumilný (humánní), laskavý: *erga alqm C*; *humanus nihil fieri potest C* **c** jemný, vzdělaný, zdvořilý: *Syracusani homines periti et humani C*; *gens h. atque docta C*; subst. **hūmāna**, *ōrum*, *n.* lidské věci, lidský osud.

**hūmātiō**, *ōnis*, *f.* [*humo*] pohřbívání. **hūmectō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*humeo*] navlhčovati, svlažovati: *flaventia culta V*; *guttis humectat grandibus ora V*.

**hūmeō** a správněji **ūmeō**, *ēre*, —, — býti vlhký: *arbor lacrimis cadentibus umet O*; *locus umet aquā O*; *humens vlhký: capilli O*, *oculi O*; *h. Pado campi T* rovina Pádem svlažovaná; subst. *humentia*, *ium*, *n.* vlhko, mokřina: *ultra h. T* na druhé straně močálů.

**humerus** a správněji **umerus**, *ī*, *m.* [srov. ὄμος] horní část paže, rameno: *exserit haec humerum O*; obyč. plur. *humeri* plece, ramena: *humeris alqd gerere V*, *portare H*, *ferre O* na ramenou nésti; *ipse subibo umeris (sc. te) V* sám tě vezmu na ramena; *umeris sustinere alqd C* na r. uněsti; též o zvířatech a přenes.: *vires umerorum C* (o býcích) síla plecí.

**hūmēscō** spr. **ūmēscō**, *ere*, — [*humeo*] zvlhnouti: *equi spumis V*.

**hūmidus** spr. **ūmidus**, *a, um* [*humeo*] vlhký, mokrý: *ligna C*, *materia Cs*, *humus O*; *vapor, aer O*, *nox VO*; *regna V* = říční; subst. **hūmidum**, *ī*, *n.* mokré místo, mokřina: *castra in humido locare Cr*; *humido paludum T* na mokřích místech bažin; meton. působící vlhkost: *nubila O*, *solstitia V*.

**hūmifer** spr. **ūmifer**, *a, um* [*humeo a fero*] vlhký, obsahující vlhkost; *sucus C*.

**humiliātiō**, *ōnis*, *f.* [*humilio*] ponížení.

**humiliō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*humilis*] ponížiti.

**humilis**, *e* [*humus*, srov. χαμαί, χαμαλόσ] ,u země, nízký **a** *turris Cs*, *statura N*, *casa V*, *arbores C*; *avis h. volat V* nízko (u země); *h. Myconius O* nízko ležící; *h. Italia V* nízké pobřeží italské; *fossa h. VT* mělký **b** přenes. nízký rodem, postavením, způsobem života atp.: prostý, nepatrný, nuzný: *homo h.* (opak *consularis*) *C*; *obscuram atque humilem multitudinem L* lidi neznámého a nízkého původu; *homo humili loco ortus L*; *humiles manus O* = ruce otroků; *h. cultus L* jednoduchý způsob života, prostota; *ars C* sprosté, obyčejné; pod. *vestitus N*, *sepultura T*; *h. ordo Cr*, *stirps O*; *civitas Cs* nepatrná **c** mravně nízký *a* sprostý: *mulier non h. C* nikoli nízkého smýšlení; *animus, mens C*; *Vitellius T* sprostě podlézavý **β** ponížený, pokorný: *h. supplexque V*; *animo demisso atque humili C*; *tuis humiles advolvimur aris Pp* s pokorou.

**humilitās**, *ātis*, *f.* [*humilis*] nízkost **a** malá výška: *arborum S*, *siderum C*, *navium Cs*, *animalium C* **b** nízkost rodu, stavu: *humilitatem alci obicere L*; *generis S*; *h. inopiaque Cr*; *humilitatem cum dignitate contendere C* nízkost s důstojností **c** slabost, nepatrnost: *id se ex h. sua probare posse C*; *habet humilitatem metus C* poníženost (= snížení sebevědomí).

**humiliter**, adv. [*humilis*] nízcce, poníženě.

**humō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*humus*] pohřbívati (do země).

**hūmor** spr. **ūmor**, *ōris*, *m.* [humeo] vlhkost, vláha, tekutina; mok: *h. dulcis musti* *V* = *Massicus h.* *V* víno; básn. v různ. podobách: voda, slzy, mléko, vlhkost vzduchu i země; o lidském těle *nimis acres umores* *C* šťávy.

<**humō-tenus**, adv. na zemi.>

<**humulētum**, *ī*, *n.* chmelnice.>

**humus**, *ī*, *f.* [srov. země, χθών, χαμαί] země **a** hlína, prst, půda: *mortuos tegit* *C*; *graminea* *O*, pod. *resecanda falce* . . . *sanguine pinguis h. O* = obilí; *fundit humo victum tellus* *V* země ze své hlíny; jako plocha: *oculos atollere humo O*; *lumen figere in humo O* zrak upříti na z.; *aquae perspicuae ad h. O* až na dno **b** země = krajina: *Punica O*, *natalis O*; *media orbis O* **c** obr. o nízkosti zejm. slohu: *humum vitare H*, *per humum repere H* plaziti se po zemi **d** meton. = podsvětí: *pretium vitae rependit h. Pp.* Starý lokál **humī** [srov. χαμαί] na zemi: *iacere C*, *volvi V*; *fusus V*, *depressus S*; často i na ot. kam? *prosternere alqm OCr*, *procumbere O*, *abicere Cr*, *fundere V*; ak. **humum** na zem(i): *alqm sternere humum H*; obyč. s *in*; abl. **humō** se země: *surgere, se tollere O*; někdy na zemi: *sedere, iacere O*.

<**hussiticus**, *a*, *um* [*Hus*] husitský.>

**Hyacinthia**, *ōrum*, *n.* [Υακίνθια] Hyakinthia, slavnost ve Spartě na počest Hyakinthovu.

**hyacinthinus**, *a*, *um* [υακίνθινος] **1** hyacintový **2** hyacintové barvy, fialový; zejm. o věcech z fialového hedvábí.

**1. hyacinthus** *ī*, *m.* i *f.* [υακινθος] **1** (květina) hyacint (odlišná od našeho hyacintu, snad kosatec nebo stračka) **2** metaf. o věcech hyacintové = nafialovělé barvy **a** drahokam **b** fialové hedvábí.

**2. Hyacinthus** (-os), *ī*, *m.* [Υακινθος] Hyakinthos, syn krále spartského Oibala od Apollona diskem usmrcený a v květinu stejného jména proměněný (v. předch.).

**Hyades**, *dum*, *f.* (ak. řec. *Hyadas VO*) [Υάδες od υω přeleti, lat. *suculae* 'prásátka' na zákl. nespr. etym. od υς, *sus*] Hyady, sedmihvězdi v hlavě Býka; jejich ranní západ přinášel deště, odt. *pluviae V*, *tristes H*.

**hyaena**, *ae*, *f.* [ύαινα od υς] hyena. **Hyalē**, *ēs*, *f.* [Υάλη] nymfa z družiny Artemidiny.

**hyalus**, *ī*, *m.* [ύαλος] sklo; *color hyali V* barva zelenavá.

**Hyampolis**, *is*, *f.* [Υάμπολις] město ve vých. Fokidě.

**Hyantes**, *um*, *m.* [Υαντες] Hyantové, předhist. národ v Boiotii, adj. **Hyantēus**, *a*, *um* = boiotský: *Aganippe O*; **Hyantius**, *ī*, *m.* = Boiotan: *Actaeon O*.

**Hyarōtis**, *idis*, *f.* [Υάρωτις] přítok Indu, nyn. Ravi.

**Hyās**, *antis*, *m.* [Υας] syn Atlantův.

**Hybla**, *ae*, *f.* [Υβλη] hora na vých. pobř. sicilském se stejnojmenným městem, proslulým včelařstvím; adj. **Hyblaeus**, *a*, *um* hybelský: *apes V*; obyv. **Hyblēnsēs**, *ium*, *m.* Hyblané.

**hybrida** viz *hibrida*.

**Hydaspēs**, *is*, *m.* **a** přítok Indu *VCr* **b** otrok indický *H*.

**hydra**, *ae*, *f.* [ύδρα] vodní ještěř **1** saň lernská zabitá Herakleem: *Lernaea VO* **2** obluda, strážkyně podsvětí, matka Kerberova: *quinquaginta atris immanis hiatibus hydra V*; *Hydrā generatus canis C*.

**hydraulicus**, *a*, *um* [ύδραυλικός, v. *hydraulus*] s vodními píšťalami, hydraulický.

**hydraulus**, *ī*, *m.* [ύδραυλος] vodní píšťala, vodní varhany.

**hydria**, *ae*, *f.* [ύδρια] džbán na vodu. **hydrius**, *a*, *um* [ύδρις] vodní; = <*turris hydria* vodárenská věž, vodárna>.

**Hydrochoos**, *oī*, *m.* [ύδροχος] Vodnár (soubvězdí).

**hydrōpicus**, *a*, *um* [*hydrops*] vodnatelný.

**hydrōps**, *ōpis*, *m.* [ύδρωψ] vodnatelnost.

**hydrus**, *ī*, *m.* [ύδρος] vodní had; vůbec had.

**Hydrūs**, *antis*, *f.* *n.* **Hydruntum**, *ī*, *n.* město na vých. pobřeží Kalabrie, nyn. Otranto.

**Hylaeus**, *ī*, *m.* [od ύλη les] **1** Kentaur **2** pes Aktaionův.

**Hylās**, *ae*, *m.* [Υλας] průvodce Herakleův při plavbě Argonautů.

**Hyllus**, *ī, m.* [Ἵλλος] syn Herakleův a Deianeirín.

**Hymēn (Hymēn Ct)**, *enis, m.* [Ἵμήν] bůh sňatku; meton. svatební píseň *O*.

**hymenaeus**, *ī, m.* [Hymen] svatební píseň; meton. přenes. svatba, sňatek (i o zvířatech). Jako vl. jm. **Hymenaeus** Hymenaios, bůh svatby.

**Hymēttus**, *ī, m.* [Ἵμηττός] pohoří jv. od Athén bohaté mramorem a medem; adj. **Hymēttius**, *a, um* hymettský; *mel H, cera O, trabes H*.

**Hymnis**, *idis, f.* [Ἵμνίς] ‚Zpěvačka‘, titul veselohry Caeciliovy.

**hymnizō**, *āre* [Ἵμνίζω od Ἵμνος] zpívati hymny, vůb. zpívati.

**hyoscyamus**, *ī, m.* [Ἵοσκύαμος] blín.

**Hypaepa**, *ōrum, n.* [Ἵπαιπα] Hypaipa, městečko na již. úpatí Tmolu v Lydií.

**Hypanis**, *is, m.* řeka skythská, nyn. Bug.

**Hypasis**, *is, m.* přítok Indu, nyn. Sutlej.

**Hypata**, *ae, f.* [Ἵπάτη] městečko v Thessalii v údolí sperchejském; adj. **Hypataeus**, *a, um* hypatský; *exsul L*; **Hypataci**, *ōrum, m.* Hypaťané.

**Hyperborēi**, *ōrum, m.* [Ἵπερβόρειοι] Hyperbořané, národ nejzazšího severu; adj. **Hyperborēus**, *a, um* [Ἵπερβόρεος] severní; *orae V, glacies V, Pal-lene O* thrácká.

**Hyperidēs**, *is, m.* [Ἵπερείδης] Hypericides, řečník athénský, vrstevník Demosthenův.

**Hyperión**, *onis, m.* [Ἵπερίων] Titan, syn Nebe a Země, otec Héliův (Solův); přenes. = slunce *O*; **Hyperio-**

**nis, idis, f.** Hyperionovna, dcera Slunce = *Aurora*.

**Hyperměstra**, *ae, f.* [Ἵπερμήστρα] nejmladší dcera Danaova.

**hypocausis**, *is, f.* [Ἵπόκασις] tope-nišťe (v lázních).

**Hyphasis** viz *Hypasis*.

**hypocaustum (-on)**, *ī, n.* [Ἵπόκαυστον] potní síň, parní lázeň.

**hypocrita** n. **hypocritēs**, *ae, m.* [Ἵποκριτής] **1** herec **2** pokrytec *Vt*.

**hypodidascalus**, *ī, m.* [Ἵποδιδάσκαλος] nižší (vedlejší, pomocný) učitel.

**hypogaeum**, *ī, n.* [Ἵπόγαιον] podzemní kobka.

**hypomnēma**, *atis, n.* [Ἵπόμνημα] záznam, poznámka.

**Hypsipylē**, *ēs, f.* [Ἵψιπύλη] královna na Lemnu, dcera Thoantova; adj. **Hypsipylēus**, *a, um* Hypsipylin: *tellus O = Lemnos*.

**Hycāni**, *ōrum, m.* Hyrkanové, národ na jv. Kaspického moře; země jejich **Hycānia**, *ae, f.* Hyrkanie; adj. **Hycānius**, *a, um* hyrkanský; *mare Cr* moře Kaspické.

**Hyriē**, *ēs, f.* [Ἵρίη] jezero v Boiotii, v něž se podle báje rozplynula matka Kyknova.

**Hyriēus**, *eī, m.* [Ἵριεύς] otec Orionův; adj. **Hyriēus**, *a, um* Hyriův: *proles O = Orion*.

**Hyrtaeus**, *ī, m.* otec Nisův, jenž odt. **Hyrtaeidēs**, *ae, m.* Hyrtakovec, syn Hyrtakův.

**hyssōpum**, *ī, n.* [Ἵσσωπον] ysop (rostlina, jejíž listí má kořenovou vůni).

**Hystaspēs**, *is i ī, m.* [Ἵστάπης] otec Dareia I.

# I

**Iacchus**, *i*, *m*. [*Ἰακχος*] Iakchos = Dionysos; meton. víno: *hesternus V*.

**iaceō**, *ēre*, *uī*, — [intr. k *iacio*] ležeti **a** o osob. a pod. *humi C*, *sub platano H*; *iacent sub arbore poma V*; = spec. **a** ležeti na loži: *ad quartam* (sc. *horam* v. t.) *iaceo H*; *senator in vestro oppido iacuit C* přespal **β** u stolu: *ebrius iacebat C* ležel opilý **γ** nemocen: *dixit saepe iacenti O* churavému; *ne ego te iacente bona tua comedim C* za tvé nemocí; *Verania Pisonis graviter iacebat Pn* těžce nemocna ležela **δ** přemožen, obr. zničen, ztroskotán: *adversarium iacentem extollere C* přemoženého protivníka povznést; *iacenti dextram porrigere C* přemoženému ruku podati; *victa iacet pietas O* leží přemožena; *domus iacens C* dům zbořený; *iacet Ilion ingens O* leží v troskách; obr. *iacet omnis ratio Peripateticorum C* „leží na hromadě“ = padá celá soustava peripatetická **ε** mrtev *morte iacent meritā O* leží zemřelí smrtí zaslouženou; *istic nunc iaces V*; *iacentem spoliare NL* mrtvolu; *iacentem trucidatum ostendit L* mrtvolu zavražděného; *Aeacidae telus iacet Hector V* mrtev leží; *iacentibus insistere Cs* na padlé stoupati **b** o věcech ležeti, rozkládati se: *terra sub ambobus polis O* pod oběma póly (nebeskými); *pars Asiae inter Taurum atque Hellespontum N*; *gens iacet supra Ciliciam N* sídlo má, obývá; *planities in vertice montis V* prostírá se; = spec. nízko se rozkládati, ploše ležeti: *loca iacentia urbis T* nízko položená; *terrae penitus iacentes O* hluboko dole ležící **c** přenes. **a** býti pohřížen v něčem: *in lamentis luctuque C* v nářku a zármutku; *in vino C* býti oddán **β** ležeti uvolněn: *lora O*, *crines O*; malátný, ospalý: *oculi O*; zkormoucený: *vultus O*; malomyslný, sklíčený: *iacens alqd agitare C* (naproti *stans*); *iacentem protegere C* v tísní jsoucího;

*iacens animus C*; *iacet, diffidit C* malomyslní, vzdává se naděje; bezmocný: *virtutes voluptate dominante C*; *invidia iaceat in iudiciis C* buď bez vlivu; *in pace iacere C* v míru býti bez významu; nečinný: *in alienis terris C*; *iam septimum annum post praeturam C*; ležeti bez užitku, ležeti ladem: *pecunia C Pn*, *studium C*, *philosophia C*.

**Iacetāni**, *ōrum*, *m*. hisp. kmen v nyn. Katalanii.

**iaciō**, *ere*, *iēcī*, *iactum* [trans. k *iaceo*; srovn. *ἵπτω*] házeti, vrhati, metati **1** *saxa, lapides C*, *aridam materiam in aggerem Cs*, *scyphum de manu C*, *fulmen C*, *saxeam pilam ponto V*; = o střelách: *tela Hirt C V*; *iacit plumbum funda O* prak vymrští olouvenou kouli; *ancoram i. Cs* vyhodí; *oscula i. T* hubičky posíláti; = med. se *iacere* vrhnouti se odněkud někam: *me in profundum C* do hlubiny; *se i. e culmine turris O*; *velox humili super arva fenestra se iacit O* oknem se vrhší přes pole utíká; = spec. **a** nahazovati, klásti: *aggerem, vallum CsL*; *fundamenta L* základní kameny klásti, základy položit; *molem H Cr* stavěti; *pod. muros i. V b* vydávati: *poma*; *roz hazovati, rozsévati: semina VO 2* přenes. o řeči **a** vrhati něco na koho, vytykáti něco někomu: *crimen, contumeliam, iniuriam C*; *probra in alqm T* kydati hanu; *minas i. L* vyhrožovati **b** prohoditi, (mimocho-dem) se zmíniti: *ridiculum C*; *inter alias res iecit S* mimo jiné prohodil; *quaedam de habitu eius iecerat T* učinil jakousi poznámku o . . .; *per ambages de lacu Albano L* oklikami se zmíniti; *adulteria i. C* háziš (kolem sebe) = chvástáš se zálety *Cverba i. O* pronáseti.

**iactāns**, *antis* [vl. part. praes. od *iacto*] chlubivý, honosivý: *epistulae Pn*, *paulo iactantior H* trochu (vl. hodně) honosivý.



**iactanter**, adv. [*iactans*] chlubně, honosivě; *nulli iactantius maerent* (*perisse Germanicum*) *T* žádní svůj zármutek nad smrtí *G.* více na odiv nestavějí.

**iactantia**, ae, f. [*iacto*] chlubivost, honosivost: *militaris T*; *i. verborum T* mnohomluvnost.

**iactātiō**, *ōnis*, f. [*iacto*] a pŕv. z mŕtání, házení, otrásání: *navis C, maritima L*; *ex magna i. prope terram videre C* = po bouřlivé plavbě; *modica i. corporis C* mírné posunky (o řečnicku); *i. animi L* kolísavost, *C* rozčilení **b** přenes. zakládání si na něčem: *nulla cultus i. T* není okázalosti ve výzdobě; ješitnost, vynášení se, vychloubání; *non iactatione populari, sed dignitate atque innocentia C* nedomáháním se přízně lidu.

**iactātor**, *ōris*, m. [*iacto*] vynašeč, vychvalovatel.

**iactātus**, *ūs*, m. [*iacto*] mávání: *penarum O.*

**iactiō**, *āre, āvī, ātum* [*iacto*] proházovati; pronášeti, přednášeti: *ridicula L.*

**iactō**, *āre, āvī, ātum* [*iacio*] házeti, metati **1** pŕv. **a** *vestem de muro Cs, cinerem per agros V* rozhazovati; *fulmina O, flossem O, lapides in orbem V, ardentem faces C; semina O* rozsévati; *odorem V* šířiti **b** pohazovati něco nebo něčím, pohybovati, zmítati, natřásati: *arma multa passim L; cervicem Cr; alis iactatis O* máváním perutí; *corpus O, manus O, brachia Cs; cerviculam i. C* hlavou potřásati; *iactata fax O, comae O C* se zájm. reflex., med. a pas. vrhati se dolů, seskakovati: *e muris semet ipsos Cr; iactor in turba C* jsem strkán v davu sem tam; *aestu febrigue iactantur C* horečka jimi třese; *ventis iactabar O* byl jsem zmítán; pod. *qui in hac tempestate populi iactamur C* sem tam jsme zmítáni; odt. *qui iactatus est variis casibus S* sm. = dobrodruh; *per labores iactari L; multum ille et terris iactatus et alto V* (srov. homérské πολὺτροπος) mnoho zmítán po zemích i po moři; = spec. o lodi: *navis iactata flamine O* zmítána větrem; *tellus manibus iactata V* hnětena jsouc; obr. *nummus iactabatur C*

cena peněz kolísala **2** přenes. **a** řečí něco přetřásati, stále říkati: *rem in contione C; ea in senatu saepe iactata sunt C* o tom se často mluvilo; *pluribus praesentibus eas res iactari nolebat Cs* nechtěl, aby se o tom jednalo; *iactamus iam pridem H* říkáme již dávno; *fabula* (doplňk.) *iactaris in urbe O* sm. mluví se o tobě obecně; = zvl. *voces iactare V* slova pronášeti, hlasitě volati; *iactari voces audiebat L* že se ozývají hlasy **b** honositi se, chvástati se, chlubit se alqd něčím: *i. et genus et nomen H* s chloubou vynášeti svůj rod a své jméno; *quem ad finem sese effrenata iactabit audacia C* jak daleko se bude roztahovati tvá bezuzdná opovážlivost? *oratio se iactat C* řeč se roztahuje **c** spec. se *iactare (in) alqa re C* zabývati se něčím: *actionibus tribuniciis L* úřední prací tribunskou; *in re publica C* státními záležitostmi; *in causis centumviralibus C; insolentius se iactarunt C* příliš nemírně (marnotratně) si vedli. Part. *iactans* j. adj. v. t.

**iactūra**, ae, f. [*iacio*] pŕv. odhození (obtížné přítěže s lodí): *si in mari iactura sit C* je-li nutno na moři něco odhoditi; přenes. ztráta, škoda: *temporis L; quibus iacturis homines in provincias proficiscantur C* s jakými obětmi peněžitými jest spojen odchod jejich do provincií; *non magnā i. factā C* bez velkého nákladu; *i. honoris Cs* újma na cti.

**iactus**, *ūs*, m. [*iacio*] hození: *pulveris V; hod, vrh: tesserarum L; extremus T; úder, uhození: fulminum C; výstřel, dostřel: teli i. Cr; intra teli iactum progressus uterque V* obě strany postoupily na dohoz kopí; svržení: *se iactu dedit aequor in altum V* vrhl se do moře.

**iaculābilis**, e [*iaculor*] metací.

**iaculātor**, *ōris*, m. [*iaculor*] hazeč, vrhač, spec. střelec.

**iaculātorius**, a, um [*iaculor*] vrhací, střelný; = <střelecký>.

**iaculātrix**, *icis*, f. [*iaculor*] střelkyně, lovkyně.

**iaculor**, *ārī, ātus sum* (v pozdní lat. i akt. **iaculō, āre**) [*iaculum*] (házečí ko-

pí) metati, mrštiti: *laudem consequi iaculando C* dosíci pochvaly házením kopí; pak vůbec něco házeti, vrhati: *ignes puppibus V*; *probra in alqm L* hanu kydati; po něčem házeti, něco stříletí: *te ferro iaculabor O* skolím; *ceruos i. H* loviti; *quid brevi fortes iaculamur aevo multa? H* proč, majíce tak krátký život, se prudce honíme za mnoha věcmi?

**iaculum, ī, n.** [*iacio*] házečí kopí.

**Iālysus (os), ī, f.** [*Ἰάλυσος*] město na Rhodu, nazvané po svém domn. zakladateli, synu Herakleovu, vnuku Heliovu; adj. *Iālysius, a, um* = rhodský.

**iam,** adv. uvádějící děj současný nebo téměř současný **1** již **a** o přítomn. (teď) již: *sunt duo menses iam C* jsou již tomu dva měsíce; *iam posse concedis C* teď již připouštíš; *stabat modo consularis, modo septemvir epulonum, iam neutrum Pn* nedávno konsulár a septemvir, nyní již ani to ani ono; *si iam ex patribus Albini aut Bestiae quaeri posset S* kdybychom se teď mohli otázati otce Albinova nebo Bestiova **b** o min.: *iam copias traduxerant Cs*; *cum iam advesperasceret C* **c** o budoucn. = hned, co nevidět, v okamžiku: *nisi iam documentum mortalibus dedero L* nedám-li hned nyní; *iam intelleges C* a poznáš hned; *adgre-diar iam ad ... C* přistoupím již; *iam te premet nox H* vbrzku tě pohřbí noc; *iam carpe viam V* ihned se dej na cestu **2** zprostředkuje přechod: dále: *humanitate iam tantā est C* lidumilnost jeho pak jest taková; *iam hortum ipsi agricolae succidiam alteram appellant C* dále pak zahradu sami rolníci nazývají druhou slatinou; *iam Saliare carmen qui laudat H* dokonce pak kdo chválí; *hic iam ter centum regnabitur annos V* zde potom budou pod vládou (rodu Hektorova) tři sta let; - stupňovaci: docela pak: *iam vero Cn. Pompei virtuti quae potest oratio par inveniri? C* docela však kde lze naléztí slova vystihující zdatnost Gn. P.; - zdvojeno **iam-iam a** již již = v nejbližším okamžiku: *quos super atra sílex i. i. lapsura V* nad nimiž černá skála již již

na spadnutí; *Alfus i. i. futurus rusticus H A.* již již nastávající venkovan; *iam iamque esse moriendum C* již v nejbližším okamžiku **b** o přítomn. = *iam: i. i. intellego C c* tvrdící již zajiště, již opravdu: *i. i. minime miror C* již se opravdu pranic nedivím; *i. i. ... laetandum magis quam dolendum puto casum tuum S* již zajiště mám za to, že ze smrti tvé jest se spíše radovati než jí želeť **d** odděleno: *iam ... iam brzy ... brzy, hned ... hned; iam cum* hned jak, jakmile jen: *i. c. signum dabis L*; *iam diū* již dávno: *tibi i. d. notus C*; *iam-dūdum a* již dávno, již drahný čas: *i. d. succensa cupidine tanto O j. d.* roznícena jsouc; *quod i. d. facio C β* o budoucn.: ihned, neprodleně: *i. d. sumite poenas V* potrestejte mě neprodleně (= což jste měli již dávno udělat); *ardua i. d. demittite cornua O* vysoko vztyčená ráhna ihned spusťte; *iam pridem* již dříve: *ille i. p. ad exitium praeceps fuit C*; *iam primum* již hned: *i. p. adulescens Catilina supra fecerat S* již hned za mládí.

**iambēum, ī, n.** [*ἰαμβεῖον*] iambický verš.

**iambus, ī, m.** [*ἰαμβος*] iamb, metrická stopa ∪ —.

**Iamidae, ārum, m.** Iamovci, rod věš-  
tecký v Elidě.

**Iāniculum, ī, n.** neb **Iāniculus, ī, m.** (sc. *mons*) [*Ianus*] pahorek římský na prav. bř. Tiberu.

**Iānigena, ae, m. i f.** syn n. dcera Janova: *Canens O.*

**iānitor, ōris, m.** [*ianus, ianua*] vrátný; *i. carceris C* žalárník; *Cerberus i. immanis aulae H* strážce strašlivé říše.

**ianthinus, a, um** [*ἰάνθινος*] fialový.

**iānuā, ae, f.** [*Ianus*] dveře: *fores in liminibus profanarum aedium ianuae nominantur C* dveře u světských domů; pak vůb. vchod: *i. inferni regis n. Ditis V* do podsvětí; *i. gemini maris O* = *Bosporus*; obr. *quoniam qua nolui ianua sum ingressus in causam C.*

**Iānuārius, a, um** [*Ianus*] podle Jana pojmenovaný: *mensis C* n. samot. *Ianuarius* leden; *Kalendae, Nonae,*

*Idus Ianuariae* 1., 5., 13. ledna; ob. *Kal. Ian.* = Nový rok.

**iānus, ī, m.** průchodní oblouk, brána: *dexter i. portae L* pravý oblouk průchodní brány karmentské. Zvl. čtyři *iani* na foru = tržnice; *i. medius* byl stanoviskem penězoměnců: *postquam res mea ianum ad medium fracta est H* = co jsem přišel na mizinu u směnárníků; *haec i. summus ab imo prodocet H* = všichni peněžníci (všechen obchodní svět) učí. Jako vl. jm. **iānus** atd. **iānus, ī, m.** staroitalský bůh, pův. asi bůh oběhu a světla slunečního, pak vchodu a začátku vůbec. Vyobrazován se dvěma obličejí. Chrám jeho na foru (vl. průchodní oblouk) byl za války otevřen, v míru zavřen.

**Iapetus, ī, m.** [Ἰαπετός] Iapetos, syn Urana a Gaie, otec Prometheův a Atlantův; **Iapetionidēs, ae, m.** Iapetovec.

**Iāpydes, dum, m.** [Ἰάπυδες] Iapydové, kmen illyrský; **Timavus Iapys V** T. iapydský, t. j. v území I. pramenící.

**Iāpyx, ygis, m.** [Ἰάπυξ] syn Daidalův usadivší se v již. Itálii; **Iapygis arva O** = Apulie; jako adj. **I. equus V** apulský; **Garganus V**; subst. = vítr sev.-záp. (vanoucí směrem k Řecku): **Iapyge ferri V, obstrictis aliis praeter Iapyga H** zaváže ostatní větry kromě I.; **Iāpygia, ae, f.** Iapygie = Apulie.

**Iarba n. Iarbās (Hiarbas), ae, m.** král mauretanský, nápadník Didonin; odt. **Iarbita, ae, m.** *H* = Gaetul, Mauretan.

**Iardanis, idis, f.** Iardanovna, dcera Iardanova Omfale.

**Iāsidēs, ae, m.** [Ἰασίδης] Iasovec, potomek Iasiův (**Palinurus V**).

**Iāsīus, ī, m.** 1 král v Argu, otec Atalantin, jež odt. **Iāsīs, idis, f.** Jasovna 2 Kréťan, milenec Demetřin **V O**.

**Iāsōn, onis, m.** [Ἰάσων] 1 syn Aisonův, vůdce Argonautů; adj. **iāsonius, a, um** Iasonův: **remex O, carina Pp** 2 samovládců ferský koncem 4. stol. př. n. l.

**iaspis, idis f.** [ἰασπις] jaspis, drahý kámen zelené barvy; u **V fulva**, tedy snad = topas.

**Iassus, ī, f.** [Ἰασός] staré obchodní

město v Karii; obyv. jeho **Iassēnsēs, ium, m.** Iassané.

**iātralīpta, ae, m.** [ιατραλειπτης] mastičkář.

**Iāzyges, um, m.** [Ἰάζυγες] Jazygové, kmen sarmatský u dol. Dunaje.

**Ibēr, Ibērēs** etc. viz **Hiber, Hiberes**.

**ibī, adv.** [is] 1 místně tam, tu, na tom místě; často spoj. s **ubi, unde, qua** 2 časově tu, tehdy; spoj. s **ubi, cum; ibi infit L** tu začne mluvit; **ter conatus ibi collo dare brachia circum V** tu se třikrát pokusil ji obejmouti; **ibi vero virtutem ostendere S** tu teprve 3 místo předl. pádu **ibi imperium fore, unde victoria fuerit L** že tam (= u toho národa) bude vláda, kde . . .; **ibi Remus cecidit L** = přitom.

**ibī-dem, adv.** tamtéž, na tomtéž místě; místo předl. pádu **laesit in eo Caecinam, sublevavit ibidem C** tím ublížil Caecinovi, avšak tím též mu pomohl; **demissae aures, incertus ibidem sudor V** svislé uši a přitom občasně pocení.

**ibis, is a idis, f.** [ἰβις] ibis, posvátný pták egyptský; název útočné básně Ovidiovy.

**ibrida** viz **hibrida**.

**Ibycus, ī, m.** [Ἰβυκος] Ibykos, lyr. básník z Rhégia kol. pol. 6. stol. př. n. l.

**Icarius, ī, m.** [Ἰκάριος] syn Oibala laked., otec Penelopin, jež se odt. jmenuje **Icaris, idis, f.** a **Icariōtis, idis, f.** = dcera Ikariova; též jako adj.: **nil opus est Icarotide tela O** není třeba tkaní Penelopina.

**Icarus, ī, m.** [Ἰκαρος] 1 Ikaros, syn Daidalův, jenž na útěku z Kréty spadl do moře zvaného pak **Icarium; (Icarius fluctus H)** 2 Athéňan, jenž pohostiv Dionysa, dostal od něho vinnou révu. Když pak od opilých pastýřů byl zabit, oběsila se jeho dcera Erigona a oba vzati na nebe jako souhvězdí: **I.** = Bootes, **E.** = Panna; **Icarius canis** = **canis stella** = Velký Pes.

**iccircō** viz **idcirco**.

**Icelos, ī, m.** [Ἰκελος] Ikelos, bratr Morfeův, bůh snů.

**Icēni, ōrum, m.** národ britský na okrouhlém poloostrově sev.-vých. od nyn. Londýna.

**ichneumōn, onis, m.** [ἰχνεύμων] ichneumon, promyka, egyptský ssavec podobný kuně.

**icō, ere, icī, ictum** (praes. ob. *ferio*) udeřiti, uhoditi **a** pŕv. *lapide ictus Cs; in turba ictus L; illex icta securibus V; telo venenato ictus C;* - zvl. *fulmine (e caelo C) ictus L* bleskem byv zasažen, udeřen; *pestifero sidere (v. t.) icti L; ictae dapes T* bleskem zasažen; pod. *icta domus O; foedus i. CL* (poražením žertvy) učiniti smlouvu; *Horatiae sepulcrum, quo loco corruerat icta, constructum est L* Horatii byl postaven náhrobek na místě, kde pod ranou klesla; *ictus longis ululatus aether O* rozechvěný dlouhými výskoty vzduch **b** přenes. *metu ictus L* zasažen, proniknut bázní; *patria icta desiderii H; conscientia i. L* znepokojován, trápen; *ictum caput (vino) H* zmožená; *domestico volnere T* postižen.

**icōn, onis, f.** [εἰκών] obraz.

**Iconium, iī, n.** [Ἰκόνιον] Ikonion, město v Lykaonii, nyn. Kuniah.

**1. ictus, a, um viz ico.**

**2. ictus, ūs, m.** [ico] úder, úhoz, rána, náraz **1** pŕv. **a** *uno ictu pilorum Cs; corporum C, gladiatoris C, pollicis H, fulminis C, cuspidis V; i. irritus n. falsus (caecus L)* chybná rána; *sub ictum dari T* na dostřel se dostat (o vojsku) n. vřb. upadnouti v nebezpečí; obr.: *fervidi i. solis H* žhavé paprsky sluneční; pod. *i. Phoebai O; furoris i. Ct* záchvat **b** zvl. v hudbě a básn. úder, ráz, pak = stopa, takt: *senos ictus reddere H* mít šest stop **2** přenes. **a** rána = neštěstí, nebezpečí: *fortunaē i. Cr; i. novae calamitatis C* **b** = ráz: *continuo et velut uno ictu rem publ. exhausit T* takofka jedním rázem odstranil; *singulis ictibus bella transigere T* několika jednotlivými rázy **c** moc, síla: *non illum habet ictum, quo pellat animum C* aby vzrušil ducha.

**Īda, ae n. Īdē, ēs, f.** [Ἰδῆ] **1** pohoří v Troadě; adj. *Idaeus, a, um* idský, fryžský, trojský: *iudex O, pastor C = Paris; silva V, parens deum V =*

*Cybele; pices V* kousky smůly idské; *chori V* družina Kybelina; *naves H* ze dřeva idského **2** pohoří na Krétě, kde byl vychován Zeus: *mons Idaeus V; ardua Ide O; Idaeis sub antris O* v jeskyních idských; *Idaei Digiiti C* (Δάκτυλοι Ἰδαῖοι) božstva, jimž bylo připisováno první zpracování železa (jmenovali se Kelmis, Damnameneus, Akmon).

**Īdaliūm, iī, n.** [Ἰδάλιον] horské město na Kypru s kultem Afroditi-ným; adj. *Īdalius, a, um* idalijský: *Venus V; vertex Pp; Īdaliē, ēs, f. = Venus*, odt. *Idaliūm astrum Pp = Caesar Venuši ve hvězdou proměněný.*

**icircō n. icircō, adv.** [*id* a abl. od *circus*] proto = z té příčiny (při větě kaus. neb podmín.); proto = za tím účelem (při větě účel.).

**idem, eadem, idem, zájm. ukaz.** [*is—dem*] týž, tentýž **a** samost. jako subst.: *idem velle atque idem nolle S* totéž chtíti a totéž nechťiti; *amicus est tamquam alter idem C* přítel jest takofka druhý já; *cum convenissent iidem, qui solebant C* když se sešli tíž (lidé) jako obyčejně; *distat idem (neutr.) O* stejně daleko; s dat. týž jako: *idem facit occidenti H* dělá totéž jako zabíjející **b** jako adj.: *eodem die C; idem animus V = neměnicí se, stejný; eadem causa C; qui in eadem causa erant L = spoluvinníci; sex item alias centurias sub iisdem, quibus inauguratae erant, nominibus fecit L* utvořil šest jiných setnin s týmiž názvy, které měly původně **c** spoj. se zájm.: *ego idem confirmo C* já opětně; *eadem Asia et idem iste Mithridates C* právě ta A. a právě ten M.; *quod idem in ceteris artibus non fit C* což se právě při ostatních uměních neděje (nebývá); *ille idem ex Hispania amicus Pn* opět onen přítel hispanský **d** značí spojení nebo jednotu: *quidquid honestum est, idem est utile C* co jest mravně dobré, jest zároveň též užitečné; *in proelio consultor idem et socius S* a spolu také druh; *quem Iulum eundem Iulia gens auctorem nominis sui nuncupat L* kteréhožto Iula rod Iulský prohlašuje zároveň zakladatelem svého jména; *idem et auctor et*

*nuntius Cr* sám jako původce a posel (v jedné osobě); *ad Pharnabazum satrapem . . . eundemque generum regis N* k satrapovi . . . jenž byl zároveň zetěm královým; *stulti, qui iidem miseri sunt C* kteří jsou zároveň také nešťastní; = někdy však i adversat.: *inventi sunt, qui vitam profundere parati essent, iidem gloriae iacturam facere nollent C* našli se lidé, kteří byli ochotni život položit, avšak při tom způsobiti újmu své slávě nechťeli; *idem voltis a diis immortalibus hominibus dispertiri somnia C* a přece chcete tomu, že bohové rozdělují lidem sny; = při srov. *idem atque n. et týtž jako: non idem ipsis expedire et multitudini N* že jim neprospívá totéž jako lidu.

**identidem**, adv. [souvisí s *idem*] opět a opět, opětovně, znova a znova, vždycky zase.

**id-eō**, adv. proto (příčin. i účel.) s násl. *quod, quia, quoniam; ut, ne, quo, quin;* též absol.: *atque ideo ad Pompeium contendit Cs* a proto spěchal za P.; *nec ideo iram eius lenivit T* avšak proto přece hněv jeho nezmírnil.

**idiōma**, *ātis, n.* [ιδίωμα] vl. (výrazná) zvláštnost; = <(zvláštní) mluva, nářečí, jazyk, řeč.>

**idiōta**, *ae, m.* [ιδιώτης] vl. soukromník, odt. (proti odborníku) neznalec (laik), nevědomec.

**Idistaviso campus T** rovina v Germanii *T*.

**Idmōn**, *onīs, m.* [Ἰδμων] otec Arachnin, jež odt. **Idmonia A.** *Idmonova A.*

**idōlatria** viz *idololatria*.

**idō(lo)latrēs** n. **idō(lo)latra**, *ae, m.* [ειδωλολάτρης] ≠ modloslužebník.

**idōlatria**, *ae, f.* [ειδωλολατρεία] ≠ modloslužebnictví.

**idōlum** n. -on, *ī, n.* [εἶδωλον] obraz; zvl. **1** obraz v duši = představa **C** **2** přízrak, duch, zjevení, strašidlo: *mox apparebat i.: senex macie et squalore confectus Pn* **3** ≠ modla.

**Idomeneus**, *eī, m.* (ak. — *ea*) [Ἰδομενεύς] král krétský, syn Deukalionův, reč ve válce trojské.

**Idomeneus**, *a, um* idomenský: *montes Ct* (podle města maked. Idomene).

**idōneē**, adv. [*idoneus*] vhodně, náležitě.

**idōneus**, *a um* **1** vhodný, schopný, příhodný: *locus ad aciem instruendam Cs* místo vhodné k sestavení šiku; s dat. *locus castris i. Cs* pro tábor; *i. bello H; vixi puellis i. H* zdatný pro dívky; *i. non est, qui impetret C* není hoden, aby dostal; *fons rivo dare nomen i. H* pramen dosti velký, aby dal jméno potoku; *alia aquae idonea S* jiné nádoby na vodu; *idonea provinciarum T* vhodná místa v provincii **2** dostatečný, spolehlivý: *auctor i. C, testis i. C; vos idoneos habitos C* že vás pokládali za dosti dobré.

**Idros, ī, m.** *Idros*, snad pohoří v Karii, jedno ze sídel kultu Ariadnina *Ct*.

**Idūmē**, *ēs n. Idūmaea, ae, f.* [Ἰδουμαία] část Palestiny u již. Mrtvého moře; adj. **Idūmaeus**, *a, um* idumský, palestinský, židovský: *palmae V*.

**Idūs**, *uum, f.* [z etruštiny] *idy*, střed měsíce (15. den břez., květ., července, října, 13. u ostat.); jakožto lhůta splatných úroků *diem pecuniae i. Novembres esse C* platební den; *omnem redegit idibus pecuniam H* všechny peníze (od svých dlužníků) sebral o idách.

**Idyia**, *ae, f.* [ειδυία znalá] matka Medeina, choť Aietova.

**idyllium**, *ī, n.* [εἰδύλλιον] (genrová) básnička, idyla.

**iecur** n. **iocur**, *iecoris (iecinoris) n. iocinoris (iocineris) n.* [srov. ἦπαρ] játra (podle starých jednak sídlo života, jako i srdce a mozek, jednak vášní; z tvaru jater žertev se věštilo).

**iecusculum**, *ī, n.* [demin. od *iecur*] játěrka.

<**iēiūnābilis** i **iēiūnālis**, *e* [*ieiuno* (od *ieiunus*) postiti se] postní.>

**iēiūnē**, adv. [*ieiunus*] hubeně, suše, suchopárně: *disputare, dicere C*.

**iēiūniōsus**, *a, um* [*ieiunium*] lačný, hladový.

**iēiūnitās**, *ātis, f.* [*ieiunus*] vl. lačnost; obyč. přenes.: *bonarum artium C* neznalost; o řeči; suchopárnost: *inopia et i. C, i. et siccitas C, i. et fames C*.

**iēiūnium**, *ī, n.* [*ieiunus*] **a** lačnění, půst: *ieiunia indicere H* půst uložit;

*i. ponere* *O* púst skončiti; *i. solvere* *O* púst porušiti **b** hlad: *i. pascere* *O* hlad sytiti; obr. *ne invalidi patrum referant ieiunia nati* *V* aby slabá mláďata neukazovala, jak špatně byli otcové krmeni.

**iēiūnus**, *a, um* [srov. *lento*] **a** lačný, hladový: *plebecula* *C*, *lupus* *H*, *corpus* *L*, *canis* *C*, *fames* *O* **b** hubený, suchý, suchopárný: *agri* *C*; *glarea*, *arena* *V*; ubohý, ničemný: *calumnia* *C*, *animus* *C* prázdný; = o řeči: suchý, nudný: *oratio*, *concertatio verborum* *C*.

**ientō** *n. iantō, āre, āvi, ātum* snídati.

**Iēsūs**, *ū, m.* [I700ŮC] Ježíš.

**Igilium**, *iī, n.* ostrůvek v moři Tyrhenském, nyn. Giglio jv. od Elby.

**igitur**, spoj. výsl. [bývá vykládáno z *agitur* v příklonném postavení, na př. *quid agitur?* = co se děje?] tedy (slabší než *ergo*); uvádí: **a** logický důsledek **b** pokračování nedopověděné myšlenky; v tomto příp. stává často na zač. věty **c** shrnutí a zakončení: zkratka, tedy.

**ignārus**, *a, um* [*in a gnarus*] **1** akt. neznalý něčeho, neobeznámený s něčím: *physicorum* *i. C* fysiky; *ante malorum* *V* dřívějších nehod; *formica haud i. futuri* *H* dobře znalý budoucnosti; *i. casūs suī* *C* netušící svůj osud; *i. hostium* *S* nemaje tušení o nepřítelích; *i. fors* *O* slepá náhoda; *me ignaro* *C* bez mého vědomí. Vazby: gen., de s abl., nepř. ot., ak. c. inf. **2** pas. neznámý: *i. lingua*, *regio* *S*; *per occulta et vigilibus ignara* *T* místy skrytými a strážcům neznámými; *proles i. parenti* *O* potomek otci neznámý; *montes i. V*.

**ignāvē**, adv. [*ignavus*] líně: *i. herbas carpere* *V*; *i. multa fatetur* *H* mdle (nedosti rozhodně); zbaběle, bázlívě: *ne quid ignave . . . faciamus* *C*.

**ignāvia**, *ae, f.* [*ignavus*] **a** lenost, zahálka, nečinnost: *socordia et i. S*; *per luxum et ignaviam aetatem agere* *S* v přepychu a zahálce **b** zbabělost: *contraria fortitudini ignavia* *C* opak statečnosti; *timiditas et i. C*.

**ignāvus**, *a, um* [*in a (g)nāvus*] **1 a** mdlý, malátný: *senectus* *O*; *preces* *O* bezmocné; *gravitas* *V* nehybná **b** líný, zahálčivý, nečinný, neúčinný: *canis adversum lupos* *V*; *hostis*

*ad muniendum* *L* líný k opevňování; *i. nemus* *V* neplodný; *laboris i. T* k práci; *ignava ratio* *C* nečinná úvaha (= ἀργός λόγος) **c** zbabělý, bázlivý: *ignavissimi homines . . . fortissimi viri* *S*; *miles* *C*; *i. animo* *T*; básn. *ignava fata timentes* *O* smrti neslavné; subst. *ignavus* zbabělec **2** akt. mdlý = působící mdlobu, zmalátnující: *ignavi aestus* *O* mdlá parna, *i. frigus* *O*; *ignavum letum* *O*.

**ignēscō**, *ere, —* [*ignis*] chytnouti, zapáliti se: *mundus* *C*; přenes. o vášních: vzplanouti: *irae* *V*.

**igneus**, *a, um* [*ignis*] ohnivý: *sidera* *C*; *i. vis* *C* = oheň jako živel; oheň chrlicí: *Chimaera* *H*; horký, žhavý: *aestas* *H*; *arces igneae* *H* světlé výšiny; bleskurychlý: *virgo*, *Tarchon* *V*; přenes. *i. furor* *O* planoucí.

**igniculus**, *ī, m.* [*ignis*] ohníček, plamének; obr. jiskra: *virtutum igniculi ac semina* *C*.

**ignifer**, *a, um* [*ignis a fero*] ohněnosný: *axis* *O* (vůz sluneční).

**ignigena**, *ae, m.* [*ignis a gigno*] v ohni zrozený (= πυριγενής): *Bacchus* (poněvadž matka jeho Semele zahynula ohněm).

**ignipēs**, *dis* [*ignis a pes*] ohňonohý: *equi* *O*.

**igni-potēns**, *entis* pán ohně: *Vulcanus, deus* *V*; též jako subst.

**ignis**, *is, m.* (abl. sg. ob. -ī) [srov. oheň] oheň **a** *ignibus significabantur castra* *Cs* (strážnými) ohni; *ignes fieri prohibuit* *Cs*; požár: *in medios i. se iniecit* *C*; *is annus igni urbem adfecit* *T* ten rok stihl město požárem; *ignem inferre templis* *C* zapáliti; pochodeň: *i. e manibus extorquere* *C*; ohně mučící: *ignes admoveri* *C* přikládati; ohně pohřební, hranice: *conde faces et ab ignibus atris aufer* *O* od hranice zčernalé; *ignes supremi* *O*; blesk: *missis abrumpitur ignibus aether* *O* vrženými blesky rozráží se vzduch; pod. *igni nubila dividens* *H* bleskem mraky rozštěpuje; *fulsere ignes* *V*; *Iovis ignibus ictus* *O* bleskem zasažený; hvězdy: *luna inter i. minores* *H*; = meton. lesk ohně, praskot ohně: *i. ob os offusus* *C* červeň kolem úst;

*per moenia clarior i. auditur* V jest slyšeti jasněji praskot ohně; *stella ostendit ignem suum* H světlo; *lunae curvati i. H* světly srpek měsíce; *Phoebei i. O* žár sluneční **b** obr. o duševních jevech: nadšení: *aethrios ignes conceperat animo* O božský oheň; vášeň, hněv: *exarsere ignes animo* V; *medio in igni* V uprostřed vášně (vášnivého horlení); *pestifer i. convaluit* O; láska: *trahit inscius ignes* O žár lásky; *caeco carpitur igni* V tajným ohněm; = meton. *saepe suos solitus (est) recitare Propertius ignes* O písně ohnivě lásky; i konkr. *vixisti, dum tuus i. eram* O tvou láskou **c** nemoc: zánět, růže: *sacer ignis* V Pn—h.

**ignitus, a, um** [ignis] žhavý, ohnivý: *liquor* C.

**ignivomus, a, um** [ignis a vomo] chrlící oheň.

**ignōbilis, e** [in a (g)nobilis] **a** neznámý: *civitas C, medicus C, inglorius atque i. C*; neslavný: *i. otium* V; odt. *non i.* známý, významný, slavný **b** neurozený, nízkého rodu: *familia, locus CT*; *virguncula Cr*; *vulgus V* nízký.

**ignōbilitās, ātis, f.** [ignobilis] **a** neznámost, neslavnost **b** neurozenost, nízký původ.

**ignōminia, ae, f.** [nomen s privat. in] ztráta dobrého jména, bezectí, pohana **a** pův. v polit. a voj.: *ignominia notare alqm C* označiti za bezectného; *animadversio censoris i. dicitur* C pokárání censorské slove i. (srov. *infamia, contumelia*); *per ignominiam dimitti* T (= *ignōminiā mitti* :: *Digesta*) **b** vůb. pohana, potupa, hanba: *ignominiam a familia deprecatus est* C proslal za odvrácení oné hanby od své rodiny; *i. amissarum navium Cs* hanba utrpená ztrátou lodí.

**ignōminiōsus, a, um** [ignominia] potupný, hanebný, nečestný: *dominatio C, fuga L, dicta H*; jako subst. bezectný člověk T.

**ignōrābilis, e** [ignoro] neznámý, nepoznatelný.

**ignōrantia, ae, f.** [ignoro] nevědomost, neznalost (s gen. subj. i obj.).

**ignōrātiō, ōnis, f.** [ignoro] nevědomost, neznalost s gen. obj. nebo de s abl.

**ignōrātus, a, um** [ignoro] neznámý: *sepulcrum Archimedis C*; nepoznaný: *i. evasit* T; nepozorován: *i. aggreditur* S.

**ignōrō, āre, āvī, ātum** [ignarus, -o podle *ignotus*] nevědět, neznati něco, nepoznávat, býti neznalý něčeho (alqm, alqd, de alqa re, ak. c. inf., nepř. ot.; též absol.): *vobis ignorantibus (dat.) animus non avertitur* L vy nic netušíce neodvracíte svou pozornost; *neve ignorate Latinos* V i poznejte v nás L.; *aviis itineribus ignoratus Romanos repente aggreditur* S nejša pozorován učiní nenadále na Ř. útok; *eadem (palla) ignorabitur* Pt bude k nepoznání; *benevolentiam i. C* (ignorovati =) nevšímati si (zř.); litot. *non n. minime ignorans* dobře znalý, dobře věda. Part. perf. *ignoratus, j. adj.* v. t.

**i-gnōscō, ere, nōvī, nōtum** [snad in a (g)nosco, srov. συγγινώσκω] odpouštět, promíjeti (*alci, alci rei*; zř. *alqd* n. absol.); *alcs delicto i. C* promíjeti přestupek něčí n. někomu; pod. *quorum silentio ignosco* C promíjím jim jejich mlčení; *ignoscendus* prominutelný, odpustitelný.

1. **ignōtus** viz *ignosco*.

2. **ignōtus, a, um** [priv. in a (g)notus] **a** pas. neznámý: *homines i. et repentini C*; *gens longinqua eoque ignotior* L vzdálený a tím méně známý; *i. loca, montes, regio, dii O*; *i. heres* H (jemuž se dědictví dostalo neočekávaně); *ignotum tragicae genus camenae* H neznámý druh básnictví tragického; *iter i. hostibus Cr*; též jako subst. neznámý člověk, po příp. cizinec; *sacra i. O* nově; *forma i. N* nezvyklá; *ignota tauris illigaturum iuga* H = *insueta* nezvyklý pluh; = spec. z neznámého rodu, nízkého původu, nízký, sprostý: *mater H, Achivi O, Phryx C*; *naso suspendis ignotos* H (= *ignobiles*) ohrnuješ nos nad lidmi nízkého rodu **b** akt. neznalý, neznající: *ignoti faciem eius cum intuerentur* N lidé neznající ho; *corporis simulacra ignotis nota faciebant* C lidi neznalé seznamovali s...; *fle-*

bant *Germanicum etiam ignoti T* oplakávali G. též lidé, kteří ho neznali.

**Iguvium, iŕ, n.** město v Umbrii, nyn. Gubbio; adj. **Iguvīnus, a, um** iguvijský, plur. Iguvijané; též **Iguvīnātēs, ium, m.**

**ile** viz *ilia*.

**Lerda, ae, f.** město v Hispanii Tarrak. u řeky *Sicoris*, nyn. Lerida.

**Ilergāones n. Illurgāvōnēnsēs, ium, m.** národ hisp. na vých. pobř. od ústí Ebra na jih; hl. město **Ilergāonia, ae, f.**; adj. **Illurgāvōnēnsis, e** illurgavonský (z Illurgavonů se skládající): *cohors Cs.*

**Ilergētēs, um, m.** Ilergetové, národ hisp. mezi Ebrem a Pyrenejemi.

**ileum** viz *ilia*.

**ilex, icis, f.** druh dubu (*quercus ilex L.*), česvina, možno překládat křemelák, dub.

**ilia, ium, n.** (sg. zřídka a různých tvarů: *ileum, ilium, ile*) **a** střeva, útroby, vnitřnosti: *dura messorum i. H* otužilé (pon. snesou česnek); *rostrum trahit i. vultur O; i. rhombi H* osrdí kambalí (jako lahůdka) **b** slabiny: *solve equum, ne ilia ducat H* aby nesupal (což zřítí na slabinách); *ut rumpantur invidiā ilia Codro V* aby zívistí pukl; *i. substricta O* vtažené, vpadlé; *ilei pondera Ct* (v. t.).

**Īlia, Īliacus, Īliadēs, Īlias** viz *Ilion*.

**ilicet, adv.** [*ire licet*] vl. „jest dovoleno jítí“; v nejst. době pronášeno při ukončení obřadů obětních, pohřebních neb úkonů soudních; potom: ihned, bez prodlení, v okamžiku: *obruimur numero V; ignis ad fastigia volvitur V; fugit i. V.*

**ilicētum, ī, n.** [*ilex*] douba, dubina.

**ilicō, adv.** [z pův. \**en silocōd* = *in loco*] **1** pův. místě: na tom místě: *sta i. Tr* **2** časově: ihned, v té chvíli: *haec ubi legati pertulere, Amphitruo castris i. producit exercitum Pt; ad praetorem ire C.*

**Īliēnsēs** viz *Ilion*.

**ilignus, a, um** [*ilex*] dubový: *canalis V, glans H.*

**Īlion n. Īlium, iŕ, n.,** také **Īlios, iŕ, f.** [*Ἰλιον*] homérské město Ilion, Troia; adj. **Īlius, a, um** ilijský, trojský: *tellus*

*V; matres H;* jako subst. **Īlia, ae** = Trojanka = Rhea Silvia; odt. **Īliadēs, ae, m.** **a** syn Ilie Romulus **b** (od Ilion) = Trojan = Ganymedes; **Īlias, adis, f.** **a** Trojanka **b** báseň Homérova Ilias; adj. **Īliacus, a, um:** *classis, labores V, carmen H* = Ilias; *Penates V; Īliēnsēs, ium, m.* obyvatelé Ilia **a** v Troadě **b** na Sardinii *L.*

**Īlionā, ae n. -nē, ēs, f.** [*Ἰλιόννη*] nejstarší dcera Priamova, choť Polymestorova.

**Īlionēus, eī, m.** [*Ἰλιονεύς*] **1** Trojan, druh Aeneův **2** syn Niobin.

**Īlithīa, ae, f.** [*Ἐιλειθία*] Eileithyia, bohyně porodu, lat. *Lucina*.

**Īliturgis, is, f.** město v Hispanii Baet.; adj. **Īliturgitānus, a, um,** obyv. **Īliturgitāni, ōrum, m.** Īlituržané.

**illā, adv.** [abl. sg. fem. od *ille*, sc. *viā, parte*] onudy, tam tudy, onou cestou, na oné straně: *ipsum Oceanum i. temptavimus T* i o sám okeán jsme se pokusili s oné strany; *revertebar illa, qua O* vracel jsem se tudy, kde.

**il-labefactus, a, um** nezviklaný, nekolísající, stálý, pevný: *concordia, vincula O.*

**il-lābōr, ī, lāpsus sum** vzklouznouti, vsunouti se: *machina illabitur urbi V* sune se do města; padnouti, sesouti se: *si fractus illabatur orbis H* kdyby sesutý svět se naň řtil; = obr. *ad sensus voluptas i. C* rozkoš do smyslů vniká; *animis illabere nostris V* do duší našich sestup.

**il-labōrō, āre** pracovati o něčem: *domibus (dat.) T* namáhati se stavbou domů.

**illāc, adv.** [*illā a -c(e)*] onudy; onde, na oné straně: *ire, reverti O; circumfundi nunc hac nunc illac O* ovíjeti se hned zde, hned onde.

**il-lacessitus, a, um** nedrážděn.

**il-lacrimābilis, e** slzami neobměkčitelný: *Pluto H* = nelítostný; neoplaakaný: *omnes i. ignotique H.*

**il-lacrimō, āre n. dep. illacrimor, āri** plakati alci rei při něčem, nad něčím, oplakávat něco: *Socratis morti C, sorti humanae L;* absol. *illacrimans C* s pláčem; ak. c. inf. *i. illum cecidisse T* nad jeho pádem.



**il-laesus**, *a, um* neporušen, bez úrazu.

**il-laetābilis**, neutěšený, smutný.

**il-laqueō**, *āre, āvī, ātum* zaplésti (v léčku).

**il-laudātus**, *a, um* nepochválen, bez chvály, neslavný: *gubernator . . . i. subit portum Pn*; chvály nehodný: *Busiris V.*

**ille, illa, illud** [od km. *ollo-* se vyskytují v arch. a básn. řeči tvary *ollī* (dat. sg. a nom. pl.), *ollis, olla*], zájm. ukazovací **a** onen, ona, ono, ukazuje k předm. vzdál. (proti *hic*): *non antiquo illo more, sed hoc nostro C* nikoli podle onoho starého mravu, nýbrž podle nynějšího; = se subst. *ille vultus, illa vita C, ille gener V*; se zájm. *huic illi legato C, hoc illud est C; ille ego, qui fuerim O* já, onen, který jsem byl; = *hic et ille* ten (zde) a onen (tam); *num ille aut ille defensurus esset C* zda ten či onen bude hájiti; = subst. *illud* onen výrok, ona výpověď, myšlenka, ono mínění, onen čin: *Solonis i., i. Aristippeum O, i. Catonis C; praetclarum quidem illud eiusdem Pn* výtečný zajiště jest také ten její čin; = s důrazem onen slavný, známý: *magnus i. Alexander C, Xenophon Socraticus ille C X., onen slavný žák S.; vafer i. Sisyphus H* onen pověstný chytrák S.; = s vedl. ponětím čas.: *domos suas ultimum illud visuri L* aby domy své tehdy naposled spatřili; *C. Marius, sextum iam illum consulatum gerentem C* jenž tehdy již šestý konsulat zastával **b** ukazuje s důraz. k násled.: ten, jenž: *beatus ille, qui procul negotiis H* šťastný ten, jenž; *illud acerbissimum est, quod . . . C* nejtrpčí jest ta věc, že **c** formálně vytýká podmět a v překladu lze často vynechati: *multum ille terris iactatus V*; zvl. ve spojení s *quidem*: (on) sice, (on) však: *severitas habet illa quidem gravitatem, sed . . . C* přísmost má sice (svůj) význam, avšak...; *quae sordidissima est illa quidem ratio C* kterýžto způsob (štědrosti) jest zajiště nešpinavější.

**illecebra**, *ae, f.* [illicio] nástraha, vнадidlo, vнадa: *i. iuventutis in eo fuit C* měl dar mládež sváděti.

<**illector, ōris, m.** [illicio] svůdce>.

**1. il-lēctus**, *a, um* [in a lego] nepřčtený.

**2. illectus**, *a, um* [illicio] přivábený, svedený.

**il-lepidē**, adv. [illepidus] nepěkně, nechutně: *compositum poema H.*

**il-lepidus**, *a, um* nepěkný, nevkusný, nechutný: *deliciae Ct; parens C* neochotný, hrubý.

**illex, licis** [illicio] vábný, svůdný. Subst. **a f.** volavý pták, volavec (vábící voláním jiné ptáky) *Pt b m, i f.* vabič, vabička.

**illi** adv. význ. = 2. *illic* (v. t.).

**il-libātus**, *a, um* nezmenšený, neztenčený, neporušený: *divitiae C, imperium L, gloria T*; čistý, neposkvrněný.

<**il-libēns, entis** [in a libens] nerad, s nechutí>.

**il-liberālis**, *e* svobodného občana nedůstojný: *quaestus C; sprostý: labor, iocandi genus C; hamizný.*

**il-liberālītās, ātis, f.** [illiberalis] jednání nedůstojné (svobodného občana), sprostota, špinavost, hamiznost *C.*

**il-liberāliter**, adv. [illiberalis] nedůstojně svobodného občana, sprostě, špinavě; hamizně.

**1. illic, illaec, illuc** n. *illoc* [ille a -ce] zájm. ukaz. onen tam, ten tam (jako zájm. jen u *Pt* a *Tr*).

**2. illic**, [lok. *illi* a -c(e)] onde, na onom místě, tam; někdy m. předl. pádu zájm. *ille* s význ. v tom, při tom, u něho (u nich), od něho (od nich) a pod.: *belli initium i. fuit T* od něho (Vitellia) měla válka počátek.

**illicio** *ere, lexī, lectum* [in a lacio] přivábiti, přilákati, svésti: *quos ad bellum spes rapinarum illexerat S; illo praemio illectus S* dav se zlákat, svésti tou odměnou; pod. *Gallorum fraude illectus H; illiciente Vitellio T* když je V. sváděl, aby; *coniugem inlexe* básn. u *C* (= *illexisse*) že manželku svedl. *P art. illectus j.* adj. v. t. 2.

**il-licitātor, ōris, m.** spolupodavač, přihazovač (na oko) při dražbě (aby vyhnal cenu do výše).

**il-licitus**, *a, um* nedovolený, nepřipustný.

**illicō** viz *ilico*.

**illidō**, *ere, īsī, īsum* [in alaedo] **a** vrážeti, narážeti (*ad alqd C, in alqd Cr*; básn. dat.): *Eurus inlidit vadis* (naves) *V* vrazí na mělčinu **b** rozbítí, roztržití: *serpens illisa C*.

**il-ligō**, *āre, āvī, ātum* **1 a** přivázati, uvázati, upevniti: *antennas funibus L* ráhna lany; *emblemata in aureis poculis illigabat C* vypuklé ozdoby přiletovával na zlaté poháry **b** poutati, zaplésti, zamotati (a tím bráníti volnému pohybu): *se impeditis locis T* = zdržovati se; *lento veneno T* **2** přenes. *sententiam verbis C* zachytiti; *non illigatur iis condicionibus L* není vázán těmi podmínkami: *familiari amicitia plerique illigati Philippo erant L* důvěrným přátelstvím byli spojeni s F.; *bello i. L* do války zaplésti.

**illim**, adv. [*ille*; srov. *inter-im*] odonud, odtamtud: *fugit i. C*; časově *illimque usque ad nostram memoriam S* od oné doby až po náš věk; místo předl. pádu *omnem se amorem abiēcisse i. C* = od ní; *illim causam dicit Pt* (op. *hinc*) s jeho stanoviska = jeho hájíš.

**illimis**, *e* [in a *limus*] bahna prostý: *fons O*.

**illinc**, adv. [*illim* a *-c(e)*] odonud, odtamtud; s oné strany, na oné straně, onde, tam: *i. cupiditatem pugnasse, hinc veritatem C*.

**il-linō**, *ere, lēvī, litum* **1** vtíratí *alqd alci rei* něco do něčeho: *collyria oculis i. H* oči natřítí mastí; *quodcunque semel chartis illevertit H* co jednou na papír načmárá; *hiems nives illinet agris H* potáhne pole sněhem; natíratí, potírátí *alqd alqa re* něco něčím: *pocula ceris i. O*; *faces pice i. L* potřítí.

**il-liquefactus**, *a, um* rozpuštěný, tekutý.

**il-litterātus**, *a, um* neučený, bez vyššího vzdělání.

**illō** adv. [abl. sg. neutr. od *ille*] onam, tam: *neque temere i. adit quisquam. Cs* neboť tam jen tak nikdo necestuje; *eodem i. pertinet, ut Cs* k jednomu a témuž cíli směřuje.

**illocābilis**, *e* [in a *loco*] (vl. neumístitelný): *virgo i. Pt* kterou nelze provdati.

**il-lōtus** [in a *lavo*], *a, um* neumytý, nesmytý: *sudor V*; nečistý, špinavý: *toralia; echinus H* nevypláchnutý (aby zůstala přichuť mořské vody).

<illubēns viz *illibens*>.

**illūc**, adv. [*illo* a *-c(e)*] onam, tam: *huc et i. sem (a) tam; i. intenderat T* šel za tím cílem; místo předl. pádu *an tu i. confugies? C* = či se uchýlíš k té výmluvě?

**il-lūcēscō**, *ere, lūxī*, — počítí svítiti, zasvitnouti: *sol illucescit C*; *i. dies C V*; samo *illucescit L* rozednívá se; *illucescet ille aliquando dies C* zasvitne.

**il-lūdō**, *ere, lūsī, lūsum* hráti si alci rei s něčím **1** *ima videbatur talis i. palla Tb* zdálo se, že dolní kraj pally si zahrává s kotníky; *illusae auro vestes var. V* (látky, na kterých byla provozována hra zlatem =) látky protkané zlatem; *ubi quid datur oti, illudo chartis H* = načrtnu to na papír **2** metaf. zahrávati si **a** *dignitati i. C* z., si s vážností; *ut semper gaudes i. rebus humanis H* jak ráda si zahráváš s lidským osudem **b** žerty si tropiti z něčeho, vysmívati se něčemu, dobíratí si něco : *i. capto V* úsměšky si tropiti ze zajatce; *contemni se putant . . . illudi C* myslí, že jsou terčem úsměšků; i s ak.: *virtutem V, artes O, voces Neronis T*; narážeti na něco: *in Albu-cium C c* klamati, podváděti, za blázna míti: *illusis Cretensibus N*; *illusi pedes H* = nemohoucí státi; -zvl. zhanobiti: *matri eius Caesar T*; *pueritiae eius T, Vari corpus T*; *pecunia i. T* svévolně vyhazovati.

**illūmināte**, adv. [*illuminatus* od *illumino*] jasně: *dicere C* ozdobně.

**illūminātiō**, *ōnis, f.* [*illumino*] osvětlení, osvětlení.

**illūminātor**, *ōris, m.* [*illumino*] osvětlovatel, osvětitel.

**illūminō**, *āre, āvī, ātum* [in a *lumen*] **a** osvětlovati: *luna a sole illuminata C* **b** ozdobovati: *coronam gemmis C*; lesku dodávati: *orationem sententiis C*; *illuminatus* osvětlený: *sapientia C*.

**illūnis**, *e* [in a *luna*] bez světla měsíčního: *nox Pn*.

Illurgavonēnsēs viz *Ilgeraones*.

**Illuricus, Illurii** viz *Illyrii*.

**illūsiō, ōnis, f.** [*illudo*] **1** výsměšek, ironie (fig. řečn.) **2** přelud, klamná představa.

**illustris, e** [*illustro*] osvětlený, jasný, světlý, zářící **1** *domicilia, stella C, dies Cr, solis candor C* **2** přenes. **a** jasný: *factum i. notumque C, res C, exemplum C* **b** skvělý, výtečný, znamenitý, slavný: *causae C, Themistoclis nomen C, adulescens Cs, res illustrior C* trochu významnější; vznešený, vážený: *familia, homo C; illustri loco natus Cs*; - <titul jasný.>

**illustris**, kompar. adv., bez pozitivu [*illustris*] světleji, jasněji, zřetelněji.

**il-lustrō āre, āvī, ātum** osvětlovati **1** *sol illustrat oras H* **2** přenes. **a** na světlo přivést, pas. na světlo přijít: *consilia, maleficium C* **b** objasňovati, vysvětlovati: *philosophiam, ius obscurum C; veritatem O, translata verba C* **c** činiti slavným, oslavovati něco, slávu zjednávat, pas. slavným se stávat: *populi Romani nomen C, tuam amplitudinem C, Musam pedestrem H.*

**illuviēs, ēī, f.** [*in a 2. luō*] **a** špína, nečistota: *vellera illuvie peresa V* vlna s vrabem rozežraná; *i. ac squalore obsitus T* pln špíny a nečistoty **b** vylitá voda, zátopa: *placida i. T* klidná kaluž vody; *currus illuvie haerebant Cr* v bahně.

**Illyrii, ōrum, m.** [*Ἰλλύριοι*] Illyrové, obyv. sev. záp. části poloost. balkánského, jejich země *Illyria, ae, f.* neb *Illyricum, ī, n.* (jako prov. řím.); adj. **Illyricus, a, um** illyrský: *mare C, sinus V, undae H, pix O; Illyris, idis, f.* illyrská: *ora O*; jako subst. = Illyrie.

**Īlōtae** viz *Helotae*.

**Īlus, ī, m.** [*Ἰλος*] **1** syn Troúv, otec Laomendontúv, zakladatel Ilia **2** syn Aeneúv Iulus.

**Ilva, ae, f.** ostrov, nyn. Elba.

**Imachara, ae, f.** městečko na vých. Sicil., nyn. Maccara; adj. **Imacharēnsis, e** imacharský: *ager C*; subst. **Imacharēnsēs, ium, m.** Imachařaně.

**imāginābilis, e** [*imāginor*] představový; pomyslný.

**imāginārius, a, um** [*imāgo*] **1** obra-

zový **2** zdánlivě jsoucí, zdánlivý, domnělý: *fascēs L* moc, *militia L*.

**imāginātiō, ōnis, f.** [*imāginor*] představa: *secretis imaginationibus T* v tajných myšlenkách.

**imāginor, āri, ātus sum** [*imāgo*] představovati si: *pavorem eorum T*; viděti ve snách, sníti: *Calpurnia imaginata est* s ak. s inf. Suet Kalpurnii se zdálo, že . . .

**imāginōsus, a, um** [*imāgo*] trpící (chorobnými) představami *Ct*.

**imāgō, inis, f.** [příb. *imitor*] obraz **1** *a* podobizna (malba, socha, poprsí, rytina i práce vypuklá): *picta C* malovaný, *cerea H* z vosku (loutka k čarování), *ex aere C* kovové poprsí, *in anulo C* vyrytý; *imagines deum T* sochy bohů **b** spec. *imagines* (voskové) obrazy předků, jež byly ukládány v atriu a nošeny při pohřeb. průvodech; právo na ně měli pouze úředníci kuralští: *funus imagines ducant triumphales tuum H* obrazy předků, kteří slavili triumf, nechť vedou tvůj pohřeb; právo na takovýto obraz *ius imaginis C; fumosae i. C* začazené (bývaly u krbu); *homo multarum i. S* s dlouhou řadou předků **2** přenes. **a** vzor, ideál: *quam multas nobis imagines scriptores . . . reliquerunt! C* jak mnohé vzory nám zůstavili; *i. antiquitatis C* **b** o mrtvých: stín: *vana i. H* netělesný, prázdný stín; *mei imago V* můj stín (duch) **c** ohlas, ozvěna: *vocis i. VO* ozvěna, *iocosa i. H* laškovná o.; *resonat tamquam i. C* zvučí jako o. **d** obraz v řeči, podobenství: *haec ego si compellor imagine H* jsem-li oslovován tímto podobenstvím; *haec i. non ad te adludit H* toto p. na tebe nenaráží *e* vidina, přelud, přízrak, zdání: *decipior imagine somni O* viděním ve snu, snem; *nocturnae imagines Tb* noční přízraky; *i. ludit alqm H* šálí přelud; *falsis imaginibus ludere V* klamnými přeludy šáliti; *notā maior i. V* přízrak, nadživotní velikosti; *i. cognitionis T* zdánlivé vyšetřování **f** podoba, tvářnost, zjev: *plurima mortis i. V* přerozmanité podoby smrti; pod. *omni imagine mortium T* ve všech způsobech smrti; *supe-*

*rat serpentis imagine saxum O* v podobě hada; *sine imagine moles O* beztvárná hmota; *i. formatur O* zevnější podoba se vytváří **g** představa: *poenae in imagine tota est O* myšlenkou na pomstu zcela jest zabrána; *illius noctis i. O* představa oné noci; *magnam partem noctium in imagine tua vigil exigo Pn* velkou část noci probdím myslé na tebe; *exercitum imagine caesorum insepultorumque tardatum ad proelia credebatur T* myslil, že vojsko představou padlých a nepohřbených bude váhavé k boji.

**imāguncula**, *ae, f.* [*imago*] obrázek, soška var. *C*.

**imbēcillē**, *adv.* [*imbecillus*] slabošsky, tupě: *dolorem horrere C, assentiri C*.

**imbēcillitās**, *ātis, f.* [*imbecillus*] **a** slabost, křehkost tělesná: *virium C, valetudinis C* slabé zdraví **b** o věcech: *i. materiae Cs* malá síla (tloušťka) dřeva **c** vúb. slabost: *generis humani C, animi C; ingenii Pn*; absol. *propter i. amicitiam desiderare C* ze slabosti, z nedostatečnosti; *neque illos imbecillitatis damnandos T* že je nesmí zatracovati pro jejich slabého ducha; *superstitio hominum imbecillitatem occupavit C* pověra se zmocnila lidské slabosti.

**imbēcillus**, *a, um, zř. -is, e a* [bývá odvozoováno z *in a baculum sm.* = *sine baculo*] slabý, bez síly: *senex C, aetas i. H* = věk dětský; jako subst. *valentes imbecillum non superant C* **b** o věcech: slabý, nedostatečný, vratký: *regnum S, medicina C, simulacra T; invidia C* bezmocná **c** o duši slabý duchem, málo rázný: *animus, consilium C, animo imbecillior C*.

**imbellis**, *e* [*in a bellum*] neválečný, nebojovný **a** *Indus V, cervi V, columba H, turba L, i. dii O* = *Venus et Amor*; zbabělý: *imbelles timidique C, ignavus et i. L*; - přenes. *lyra, cithara H* neopěvující bojů **b** klidný, pokojný: *Tarentum H, Asia L, annus L*; slabý: *telum V, lacerti O*.

**imber**, *bris, m.* [srov. ὄμβρος] déšť **a** vúb. *magnus et assiduus C; largi imbres O; effusi i. V* lijáky; *i. maximus C* nejhorší nečas; *caeruleus i. V* tmavomodrý bouřný mrak; - plur. *imbres* déšť =

deštivé počasí: *imbrium divina avis imminendum H* pták, jenž věští nastávající deštivé počasí **b** zvl. *i. lapideus aut sanguineus C* d. kamení nebo krvavý; *lactis i. C; telorum et ferreus i. V* d. střel **c** meton. dešťová voda: *collectosne bibat imbres H* nachytanou dešťovou vodu; *piscinae cisternaeque servandis imbribus T; (naves) accipiunt imbrem V* voda (mořská) vniká do lodí **d** obr. *imbre per genas cadente O* déšť slz stéká po lících.

**imberbis**, *e, n. -us, a, um* [*in a barba*] bezvousý.

**im-bibō**, *ere, bibi*, — vpíjeti, vssáti; přenes. vštípati si, pojmuti: *malam opinionem C, spem C; tantum certamen animis imbibent L* tak byl duch jejich naplněn odbojností; - spec. předsevzítí si něco, ustanoviti se na čem: *si imbibent illum ad suas condiciones perducere C; memor eius, quod initio consulatus imbibent L* pamětliv svého předsevzetí na počátku konsulátu.

**imbrex**, *icis, f.* [*imber*] žlábkovitá taška, prejz: *angusti imbrice tecti V* pod úzkou střechou prejzovou; obr. o tleskání vyduťtými dlaněmi *Suet*.

**imbricō**, *āre, āvi, ātum* [*imbrex*] pokrývati prejzy.

**imbrifer**, *a, um* [*imber a fero*] dešťonosný, deštivý: *auster O, ver V*.

**imbrigenus**, *a, um* [*imber a gigno*] rodící deště, dešťorodý.

**Imbros** (-us), *i, f.* [Ἰμβρος] ostrov v moři Egejském nedal. Lemnu, nyn. Embro; adj. **Imbrius**, *a, um* imberský: *terra O*.

**imbuō**, *ere, bui, būtum 1* pāv. napájeti, navlhčovati, kropiti, svlažovati: *imbuti sanguine gladii C* krví zbrocené; *sanguis novus i. arma V; testa est imbuta H* džbán nasákl; *tela imbuta veneno O* střely napuštěné jedem; *oscula i. Venus H* skrápí, svlažuje **2** přenes. **a** naplňovati: *pectora pietate L* srdce zbožností; *sermonibus aures T* sluch řečmi **b** poskvřňovati: *gladium scelere C, caede manus O; sociale bellum macula sceleris imbutum C* válka spojeněcká jest poskvřněna zločinem; nakaziti: *imbuti et infecti Romanis de-*

*lenimentis L* nakažení v nadidly řím.; *superstitione C* pověrou **c** zvykati někoho něčemu, uváděti, zasvěcovati někoho v něco, seznamovati s něčím, poučovati, vzdělávati: *se studiis C*; *dialecticis imbutus C* povrchně znalý dialektiky; *servilibus vitis L*; *castrensibus stipendiis Pn* do služby v táboře uváděti; *deos contemnere T* učiti; *nemo est tam immanis, cuius mentem non imbuerit deorum opinio C* jež by neměl nějakou představu o bozích; *illa (sc. navis) rudem cursu prima imbuat Amphitriem Ct* seznámila s plavbou; = zvl. zasvěcovati = načínati, první sám něco činiti: *ipse tuum praesens imbue opus O* sám první zkus; *sanguine bellum V* krveprolitím válku zahájiti.

**imitābilis, e** [*imitor*] napodobitelný: *exemplar vitis imitabile H* vzor, jehož vady snadno lze napodobiti; *non i. fulmen V* nenapodobitě.

**imitāmen, inis a imitāmentum, ī, n.** [*imitor*] **a** konkr. napodobenina: *antiquae imitamina vitae O* **b** abstr. napodobení: *somnia, quae veras aequant imitamine formas O* sny, jež se napodobením rovnají skutečným zjevům; *veterum Romanorum imitamenta praeferre T* staré Římany okázale napodobiti.

**imitātiō, ōnis, f.** [*imitor*] napodobení.

**imitātor, ōris, m.** [*imitor*] napodobitel: *imitatores, servum pecus H* sm. ‚opičáci‘.

**imitātrix, īcis, f.** [fem. k *imitator*] napodobitelka: *fama i. gloriae C*; *boni C*; *ales O* = papoušek.

**imitor, āri, ātus** sum [srov. *imago*, snad i *aemulus*] **1** vyobrazovati, vytvářeti obraz něčeho, napodobiti, napodobením vytvářeti: *luctum penicillo C* smutek štětcem zobraziti; *cornua lunam imitata O* rohy napodobující měsíc = podobné měsíci; *ut picturam ac lineamenta colorum imitetur T* že vypadá jako malba a barevná kresba; *ingredior curru laetos imitante triumphos O* jedu na voze jako v radostném triumfu; *maestitiam voltu i. T* smutek tváří líčiti; básn. *hoc (putre solum) imitamur arando V* vytváříme; part. perf.

**imitātus, a, um** ve význ. pas. napodobený: *simulacra C, voluptas O* **2** básn. meton. sm. nahrazovati: *ferrum sudibus obustis V* oštěp nahrazovati opáleným kyjem; *pocula vitea acidis imitantur sorbis V* víno nahrazují kyselými jeřabinami.

**im-madēscō, ere, madūi,** — zvlhnouti: *genae O*.

**im-mānis, e** (vl. nedobry) **a** strašlivý, hrozný, divoký, zuřivý: *i. natura C* sverepá, nelidská; *facinus i. C*; *coepa V*; *orae i. V* divoké pobřeží; *ianitor aulae V*; *bestiae C* (proti krotkým) **b** ohromný, obrovský: *corporum magnitudo Cs*; *antrum, telum, volnus, pondus V*; *pocula, pecunia, praeda C, Caesaris acta O* **c** neutr. **immāne** v platnosti adv. hrozně, ukrutně, nesmírně: *leo i. hians V*; častěji v témž sm. *immane quantum* (zkrácená věta přirovnávací): *i. quantum discerepat H* hrozně nesluší; *i. quantum suis pavoris indidit T* ohromný postrach u svých způsobil.

**immānitās, ātis, f.** [*immanis*] **a** strašlivost, divokost, ukrutnost, nelidskost: *tanti facinoris i. C* tak úžasný zločin; *i. naturae C* divoká povaha; též konkr. = netvor: *in hac tanta immanitate C* mezi tak velikými netvory; *cum omni i. barbariae C* s divokými hordami barbarskými **b** ohromnost, obrovitost, úžasná velikost (pozd.).

**im-mānsuētus, a, um** nezkracený, divoký.

**immarcēscibilis, e** [*in a marcesco*] neslábnoucí, nepomíjející.

<**immāteriālitās, ātis, f.** [*in a materialis*] nehmotnost.>

**immātūrītās, ātis, f.** [*immaturus*] ukvapenost, přenáhlenost, přenáhlený spěch.

**im-mātūrus, a, um** **a** pův. nezralý, nedospělý: *filius H, puella Pp* **b** předčasný, nevčasný, nevhodný: *rem immaturam aperire L* předčasně prozraditi; *consilium i. praecipere L* záměr předčasně pojmouti; *i. amor L* nevčasná.

**immediātus, a, um** [*in a medio*] bezprostřední, přímý.

**im-medicābilis**, *e* nezhojitelný, ne-  
vyléčitelný: *vulnus O*; *telum V* nezho-  
jitelně poraňující.

**im-memor, oris** nepamětlivý (*al-  
cis rei* něčeho): *cum i. in testando nepo-  
tis . . . decessisset L* nevpomenuv vnu-  
ka v závěti zemřel; *praedae immemores T*  
nemyslice na kořist; absol. *galea  
Euryalum prodidit immemorem V* při-  
hlbice prozradila E., jenž na to nepo-  
myslil.

**im-memorātus, a, um** nezmněný,  
nevypravovaný, nový: *immemorata H*  
(= *non ante dicta*) noviny, nové věci.

**immēnsitās, ātis, f.** [*immensus*] ne-  
smírnost, nesmírná rozlehlost: *latitudi-  
num, camporum C.*

**immēnsus a, um** [*in a metior*] ne-  
změrný, nesmírný, nedohledný, ne-  
konečný **a** *immensum mare; i. ruit pro-  
fundo ore H* nedohledně hlubokým  
ústím se valí; *immensa sitis cruoris O*;  
*immensum vigere T* požívati nesmírné  
vážnosti; (adv.) *immensum procedit opi-  
nio Ap* nesmírně se šíří **b** subst. neutr.  
nesmírný prostor, nekonečnost: *i. obti-  
nere loci L* náramnou prostoru zaujíma-  
ti; *in i. altitudinis L* do nesmírné hloub-  
ky; *per i. actus O* širým vzduchem.

**im-merēns, entis** nezasluhující (tres-  
tu), nevinný: *dominus H.*

**im-mergō, ere, mersī, mersum a** pův.  
ponořiti, vnořiti, potopiti (*alqd alqa re,  
alci rei* n. *in* s ak. něco někam, do něčeho  
**b** přenes. *se i. in consuetudinem alcs C*  
vlouditi se v přízeň něčí.

**immeritō, adv.** [*immeritus*] neza-  
sloužené, bez viny: *nec i. plným právem.*

**im-meritus, a, um a** akt. jenž si ně-  
čeho nezasloužil, něco nezavinil, ne-  
vinný: *gens V*; *agnus H*; *i. mori H*  
smrti nezasluhující **b** pas. nezaviněný,  
nezasloužený: *laudes haud i. L* chvála  
plným právem zasloužená; *i. triumphus  
L.*

**im-mersābilis, e** [*in a merso*] nepo-  
nořitelný: *rerum i. undis H* ježž vlny  
nehod nemohly potopiti.

**im-mētātus, a, um** nevyměřený,  
neohraňčený, neomezený: *iugera H.*

**im-migrō, āre, āvī, ātum** nastěho-  
vati se někam, do něčeho: *in alqd.*

**immineō, ēre, —** [*in a minae* srov.  
*emineo*] **a** vyčnívati, přečnívati,  
skláněti se alci rei nad něco, strměti,  
čniti nad něčím: *collis plurimus urbi  
imminet V* pahorek nejvýše nad městem  
strmí; *belua ponto i. O* vyčnívá nad  
moře; *pinus villae H, caelum orbi O*;  
*imminente luna H* zatím co luna stojí  
nahoře = za měsíčního svitu; *tumulus  
moenibus L b* býti vedle n. blízko  
něčeho: *carcer i. foro L* je při samém  
náměstí; *tergo fugacis imminet O* nad  
zády přehající se kloní; — spec. o hrozivé  
blízkosti: *imminent duo reges toti Asiae C*  
ohrožují celou Asii; *Aegina Piraeo C,  
Parthi Ciliciae C, insulae Italiae L*  
vojensky ovládají; též bez předm. *agmen  
Caesaris imminebat Cs* voj. C. doléhal; odt.  
blížití se, hroziti: *i. periculum, bel-  
lum S*; *mors C, imbres H, malum Cr*;  
*imminens princeps T* nastávající, bu-  
doucí panovník; neutr. plur. *imminentia*  
hrozící budoucnost **T c** usilovati  
o něco, číhati na něco: *i. exitio con-  
iugis O* číhá na smrt manželčinu; *occa-  
sioni i. alloquendi eum Cr* na příleži-  
tost . . . ; též *in occasione L*; *in nostras  
fortunas C* měla namířeno na můj ma-  
jetek; *uberibus i. Ptr* lapati po veme-  
nech.

**im-minuō, ere, uī, ūtum a** zmen-  
šovati, zkracovati: *copias C, aesti-  
vorum tempus C*; *quantum hinc immi-  
nuet H* kolik odtud vezme? **b** zesla-  
bovati, ztenčovati, kaziti, ničiti: *ut  
Boccho pacem imminueret S* aby Bok-  
chovi kazil naději na mír; *id imminutum  
ego laetor S* to že mi bylo ztenčeno; *ius  
i. C* porušiti právo; *bellum imminutum  
est C* válka pozbyla významu; *mens  
imminuta T* omezený duch, omezenost;  
*Agrippa discidio domum imminuerat T*  
A. rozvodem dům zeslabil; *Augusta se  
violari et imminui querebatur T A.* si  
stěžovala, že je urážena a zlehčována  
= že se s ní urážlivě a nevázně jedná.

**imminūtiō, ōnis, f.** [*imminuo*] zmen-  
šení, ztenčení: *dignitatis C*; *corporis C*  
zkomolení.

**im-misceō, ēre, miscuī, mixtum**  
vmísiti, přimísiti, připojiti alqd  
alci rei něco k něčemu: *summīs immiscuit*

*ima* *O* smísila vrch se spodkem; *immiscent manus manibus* *V* = sraží (v zápase pěstním) ruce navzájem; obyč. refl. *se i.*: *mediis se immiscuit armis* *V* vmísil se v boj; *nocti se i.* *V* do noci zmizeti; pod. *nubi se i.* *V*; *bello se i.* *L* pustiti se do války; *colloquii se i.* *L* dáti se do rozmluvy; *veteribus militibus tirones i.* *L* vřaditi nováčky mezi...; *alqm necessitudinibus sibi i.* *T* připoutati si někoho; *periculis eius immixta* *T* = majíc účast v jeho nebezpečnostech.

**im-miserabilis**, *e* bez slitování (pas.): *perire* *H*.

**im-misericors**, *dis* neznající slitování, nemilosrdný.

**im-misericorditer**, adv. nemilosrdně.

**immissiō**, *ōnis*, *f.* [*immitto*] rostění, pěstování: *sarmentorum* *C* (opak *amputatio*).

**im-mītis**, *e* trpký: *uva*; přenes. nevlídný, nelaskavý, drsný, tvrdý: *tyrannus* *V*, *Parcae* *Pp*, *fata* *O*; o věcech: *venti* *Tb*, *insula* *Gyarus* *T*; *ara* *O*, *oculi* *O*; *caedes* *L* hrozná seč; *nidi i.* *V* nebezpečná (včelám).

**im-mittō**, *ere*, *mīsī*, *missum* **1** vsílati, posílati někam, vpouštěti, vpravovati, strkati něco někam **a** vůb. *alqm in urbem i.* *C*; s dat. *aquam canalibus i.* *Cs*; *tigna in flumen i.* *Cs* zapouštěti; *filis aurum i.* *O* vetkávati; *in bona i.* *C* dosazovati; *flammis alqm i.* *O* vhoditi; *se i.* n. med. *immiti* vrhati se; *se in medios hostes i.* *CL*; *feraces plantas i.* *V* štěpovati; o rouchu vzíti na sebe: *circa cervices immiserat mappam* *Ptr* měl ovázan šátek; - metaf. *immisit fugam* *Teucris* vnukl myšlenku na útěk **b** s nepřátelským úmyslem *pila in hostes i.* *Cs* házeti; *naves in classem Pomponianam i.* *Cs* poslati proti...; *percussorem i.* *T*; *equos i.* *L* popohnati **2** vpouštěti, nechati jíti: *alqd in aures suas i.* *Pt*; vypouštěti: *corrector immittit senarium* *C* vypouštíž péra **3** popouštěti, pouštěti, povolovati: *habenas i.*; obr. *classi immittit habenas* *V*; *palmes laxis immissus habenis* *V* bujně vzrostlý; *rudentes i.* *Pn*; *immissae rotae* *Pp* rozjetá kola; spec. nechati růsti, rostiti:

*barbam p.* *V*; *capilli immissi* *O* nestříhané.

**immō**, adv. **a** jakožto potvrzení a zesílení výpovědi: *ano*, *ba* *docela*, *dokonce* *ještě*; bývá spojeno s *etiam*, *vero*, *mehercule*: *vivit? immo vero etiam in senatum venit* *C* *ba* dokonce ještě také... **b** ve sm. odporov.: *ba* *ne*, *naopak*; *nikoli*, *spíše*; právě *naopak*: *debebat? immo in suis nummis versabatur!* *C* měl dluhy? *naopak*: měl jmění; *egebat? immo locuples erat* *C* žil v nouzi? *nikoli*: byl bohat!; někdy *is quin: quin immo fortasse* *Pn* *ba* docela ještě snad; *illos quin immo... locupletes venire ad pauperem* *T* *ba* že docela i oni boháči přicházejí k chudému.

**im-mōbilis**, *e* nehybný, nepohnutý; *militum phalanx* *L* pevně stojící; *i. precibus* *T* prosbami nepohnutelný = prosbám nepřístupný; *Ausonia i.* *V* nečinná, klidná.

**immōbiliter**, adv. [*immobilis*] nepohnutě, bez hnutí; beze změny.

**im-moderātē**, adv. **a** nepravidelně: *animal movetur* *C*; *vox i. profusa* *C* hlas nepravidelně vyražený **b** nemírně, bez (náležitě) míry, nespořádaně, nezřízeně: *vivere, casum ferre* *C*.

**immoderātiō**, *ōnis*, *f.* [*immoderatus*] nemírnost, přehánění: *verborum* *C*.

**im-moderātus**, *a*, *um* **a** bez míry, nezměrný, nesmírný: *aether* *C* **b** nezřízený, nemírný: *mulier* *C* **c** nespořádaný: *oratio* *C*.

**im-modestē**, adv. neskromně: *gloriarī* *L*.

**immodestia**, *ae*, *f.* [*immodestus*] neskromnost, drzost: *histrionum* *T* nevázané chování; *publicanorum* *T* přehmaty; nekázeň: *militum* *N*.

**im-modestus**, *a*, *um* neskromný, nevázaný, drzý: *genus iocandi* *C*; *fautores histrionum* *T*.

**im-modicē**, adv. nemírně, nadmíru: *gloriarī* *L*, *lingua i. libera* *L*.

**im-modicus**, *a*, *um* nemírný **a** rozměrem míry převyšující, velikánský: *rostrum* *O*; *frigus* *O* ohromný **b** počtem nesčetný: *immodicis imaginibus* *M* **c** přenes. bezuzdný, přepjatý: *imperium, homo* *L*, *oratio* *Pn*; *immodicus*

*animi* (gen. vztahu) *S T* bezuzdný duchem; *i. linguā L*; *ipse ut laetitiae ita maeroris i. egit T* neznal míry ani v radosti ani v žalosti.

**im-modulātus**, *a*, *um* nerytmický: *poemata H*.

**immolātiō**, *ōnis*, *f.* [*immolo*] obětování; obět: *i. nefandae T* (kouzelné).

**immolātor**, *ōris*, *m.* [*immolo*] obětovník.

**immōlitus**, *a*, *um* [*immolior*, srov. *demolior*] vestavěný.

**immolō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*in a mola* tluč obětní], tlučí obětní posypatí, obětovati, v obět zabít: *hostias, vitulum Dianae, bovem Musis C*, *agnum H*; též s *abl. Iovi singulis bubus L* obětovati Jovovi býky; básn. *Pallas te hoc volnere immolat V* zabíjí.

**im-morior**, *morī*, *mortuus sum* (*moriurus*) zemřítí alci rei v něčem n. na něčem: *aquis O* u vod; *sorori O* na mrtvole sestřině; *studiis H* k smrti se upracovati.

**im-moror** *ārī*, *ātus sum* prodlévati alci rei při něčem, zabývati se něčím: *honestis cogitationibus* (dat.) *Pn*.

**immorsus**, *a*, *um* [part. perf. od *immordeo*] nakousnutý: *collum Pp* pokousaný; podrážděný: *stomachus H*.

**im-mortālis**, *e* nesmrtelný **a** *animus*, *natura*, *dii i. C*; subst. = bůh: *hoc nobis ab immortalibus datum est L* **b** přenes. nesmrtelný = hodný nesmrtelnosti: *opera L*; bohorovný (= blažený): *i. ero, si . . . Pp*; *fiam i. in illis Pp* **c** sm. nepomíjející, věčný: *memoria et gloria C*, *meritum, virtus C*; *tributa T* věčné t. j. bez konce; *amicitia C*.

**immortālitās**, *ātis*, *f.* [*immortalis*] nesmrtelnost: *immortalitatem consequi C* nesmrtelného jména dosíci; *immortalitati tradere alqd C* věčné paměti odevzdati.

**immortāliter**, adv. [*immortalis*] přenes. nesmírně, nekonečně: *gaudeo C*.

**im-mōtus**, *a*, *um* **a** nepohnutý, nehybný: *frondes O*, *arbor V L*, *aquae O*; *dies T* klidný (bez větru); *lumina O*; *immotam cervicem praebere L* nastavití krk bez hnutí; *stetit i. acies L* stanul nepohnutě; *portus ab accessu ventorum*

*i. V* přístav bezpečný před návaem větrů **b** přenes. nepohnutý, pevný: *vultus O*, *pax T*, *mens V*, *fata V*; *im-motum fuit Tiberio T* bylo pevným úmyslem *T. = T.* byl pevně rozhodnut; *im-motas aures praebet rugitibus O* jeho sluchu nedojme bučení.

**im-mūgiō**, *īre*, *īī*, — zařvati; zavznítí, ozvati se, zaduněti.

**im-mulgeō**, *ēre*, *sī*, *sum* dojiti alci rei do něčeho: *teneris immulgens ubera labris V* vydojuje vemena do útlých rtů.

**im-mundus**, *a*, *um* nečistý, špinavý: *popinae H*; *i. contactus Harpyiarum V* znečišťující dotek; *i. dicta H* drsná, sprostá slova.

**im-mūniō**, *īre*, *īvī*, — opevniti: *praesidium immunivit T* vystavěl tam pevnost.

**im-mūnis** (arch. *im-moenis*), *e* [*munia*] **a** pův. prostý povinností (služeb, břemen, dávek): *civitates i. C* nepoplatné; *piratas immunes, socios vectigales habemus C* námořní lupiče máme za výsadníky, spojence za poplatníky; *centuria i. militiā L* prostá povinnosti vojenské; *ceterorum immunes nisi propulsandi hostis T* jiných služeb prosti, jen povinni proti nepříteli bojovati; *non est virtus i. C* nedbalá povinnosti, neochotná; *i. sedens . . . fucus V* bez práce sedící . . . trubec; *non ego te meis immunem meditor tinguere poculis H* nehodlám tebe zadarmo (t. j. bez vzájemného daru) napájeti; *immunem Cinarae placuisse H* bez daru se zalíbil; *terra i. O* nejsouc vzdělávána **b** přenes. a obr. neúčasten něčeho, prost, svobodný: *urbs i. belli V*; *mali (boni) i. O*; *bos i. aratri O* jenž nezakusil jha; *i. aram si tetigit manus H* čistá (= nevinná) ruka; *i. aequoris arctos O* moře neúčastná, do moře se neponořující; *occasio i. Vel* neomezená.

**immūnitās**, *ātis*, *f.* [*immunis*] osvobození od povinností (dávek, služeb): *omnium rerum habent i. Cs* jsou ode všeho osvobozeni; *libertate et i. donare Cr* dáti svobodu a bezpoplatnost; — plur. *immunitates venibant C* výsady byly prodávány; — absol. svoboda: *immunitatem dare alci C*.



**im-mūnitus**, *a, um* neopevněný, neohrazený: *Sparta O, oppidum L*; o cestě neražený, nesjízdný: *via C*.

**im-murmurō**, *āre* pošeptati, všepřetati alci alqd něco něčemu: *terrae atrae O, undis O; auster i. silvis V* šeptá v leších; = absol. *totum immurmurat agmen O* proti mně reptá.

**im-mūtābilis**, *e* nezměnitelný, neproměnný.

**immūtābilitās**, *ātis, f.* [*immutabilis*] nezměnitelnost, nemožnost změny.

**immūtātiō**, *ōnis, f.* [*immuto*] záměna.

1. **im-mūtātus**, *a, um* nezměněný.

2. **immūtātus**, *a, um* part. perf. pas. od *immuto*.

**im-mūtō**, *āre, āvī, ātum* změnit, zaměnit, přeměnit: *verborum ordinem C, figuram O, consuetudinem C*.

**im-pācātus**, *a, um* neuklidněný, nepokojný, neklidný, bojovný.

**im-pār**, *paris a* nefovný, nestejný: *boves et uri V; impares modi O* nestejný rozměr = šestiměr a pětiměr (pod. *versus impariter iuncti H*); *acer coloribus i. O* = pestrý; *i. sibi H* nevyrovnaný; pod. *i. animi H b* lichý: *numerus par aut i. C* sudý neb lichý; *Musae impares H* liché (poněvadž jich je 9); *ludere par i. H* hrátí sudá lichá **c** nejsoucí s něco, slabší než...: *levissimis curis i. T* nemohoucí snésti; pod. *i. dolori T; bello impares T* nejsouce s válku (= nemohouce se dáti do války); *viribus (abl.) i. O* silou slabší; pod. *numero i. T, consilio et viribus i. L*; = o věcech *pugna i. V* nerovná (= jim nepřiznivá), *certamen C O*.

**im-parātus**, *a, um* nepřipravený.

**im-pariter**, adv. nestejně: *versus i. iuncti H* = elegické distichon.

**impartiō** viz *impertio*.

**im-pāstus**, *a, um* nenasytný, hladový.

**im-patibilis** n. **impetibilis**, *e* nesnesitelný.

**im-patiēns**, *entis 1* neschopný něco snášeti, netrpělivý, choulostivý; *i. alcs rei* nemohoucí snésti, nesnášející něco; *vulneris V* nemoha snésti ránu; *viae O* neschopný k cestě; *societatis T* vyhýbající se společnosti; *veritatis Cr*

nemohoucí snésti pravdu; *irae LO* hněvu nesnadno vzdorující = k hněvu náchylný; *gubernaculi Cr* neposlušný; = absol. *i. animus O* netrpělivý **2** zř. necitelný, bezcitný: *latus O; i. animus Sn* = nepřístupný citovým vzruchům.

**im-patīenter**, adv. netrpělivě: *invicem requirere Pn*; s nevolí: *captivitate impatientius timent* var. *T* citlivěji; *dolet ut qui impatientissime Pn* bolest cítí jako lidé nejchoulostivější.

**impatientia**, *ae, f.* [*impatiens*] neschopnost něco snášeti, netrpělivost: *silentii T* neschopnost mlčet; absol. *ad i. delabi T* upadnouti do změkčilosti.

**im-pavidē**, adv. bez bázně, nebojácně.

**im-pavidus**, *a, um* bez bázně, nebojácný, neohrožený, srdnatý: *leo V, Gradivus O, sonus O, pectus L; impavidum ferient ruinae H* prostého bázně.

**im-pectō**, *ere, pexi, pexum* včesávatí něco do vlasů, vplétati: *Tisiphone impexa feros pro crinibus angues Tb* mající na hlavě hady.

**impedimentum**, *i, n.* [*impedio*] **a** vřb. překážka, závada; dat. doplňk. *magno erat impedimento Cs* k veliké překážce, velikou závadou bylo; *impedimenta naturae C* přirozené překážky; *nisi quid impedimenti in via passus est Pn* leč nezdrželo-li jej něco na cestě; *i. afferre T* překážku činiti, překážeti něčemu **b** term. techn. ve voj.: plur. zavazadla, místo, kde jsou zavazadla složena, část voje, jež zavazadla vezla, 'záškodníci', vozatajstvo, oboz: *ad i. pugnare Cs; impedimentorum pars cecidit L*.

**impediō**, *ire, ivī, n. iī, itum* [op. *expedio* v. t.] **1** pův. **a** poutati, zaplétati, zamotati: *crura, pedes O; crinium globos decoriter impeditos Ap; cornua sertis i. O* ovinouti, opléstí; pod. *caput myrto i. H; crus pellibus i. H* obaliti; *vitta impedit crines Tb* poutá; *amplexu i. O* obejmouti; *septenos orbibus orbis impediunt V* sedm vrstev na sebe (vrstvu na vrstvu) připojují **b** o místě: dělati neschůdným, činiti nepřístupným: *locum i. Cs; saltum L*, zvl. part. perf. (viz *impeditus*); **2** přenes. **a** zaplésti, zamotati, zmásti:

*causam interrogationibus i. C; vestigia cursu impediunt V* (stopy jízdu zaplétají =) zaplétají své dráhy **b** překážeti alqd něčemu, zabraňovati, býti na závadu, vaditi; ztěžovati, zdržovati, mařiti, znemožňovati, zamezovati, překaziti něco (né, quin, quominus, inf., též absol.): *fugam i. L* překážeti útěku, ztěžovati útek, možnost útěku odnítí; *solutio impeditur C* placení vážne; leckdy lze pas. přeložiti aktivně *consules impediabantur lege C* zákon bránil konsulům. Part. *impeditus* j. adj. v. t.

**impeditiō, ōnis, f.** [*impedio*] překážka: *animus liber omni i. curarum C* prost všech zabavujících starostí.

<**impeditivus, a, um** [*impedio*] překážlivý, jsoucí na překážku.>

**impeditus, a, um** [*impedio*] **a** obtížený něčím, poutaný, zabavený, zaměstnaný: *itinere Cs, malis domesticis C; animus inopiā C; nomina impeditiora C* dluhy těžko dobytelné; *impeditissimae orationes T* velice neobratné; *quid horum non impeditissimum? C* co z těchto věcí nebylo největší překážkou? **b** o místě: nepřístupný, neschůdný: *locus, silvae, palus Cs, ripa Cr, saltus L, itinera Cs c* term. tech. voj. nesoucí zavazadla a tím k boji nepohotový: *militēs C, agmen L, hostes L; comitatus Milonis C d* zapletený, zmatený: *rei publ. tempora C* = zmatky; *bellum T* = těžká.

**im-pellō, ere, puli, pulsum a** pův. udeřiti alqd v něco, tepati, bítí do něčeho: *chordas Tb; maternas aures V* dotknouti se sluchu; *auras mugitibus O* rozechvěti; *marmor remis V* vesly tepati do moře = plaviti se; *cuspidem montem impulit in latus V* udeřil v bok hory; *impellit aequora remis O* tepe; *spargitur impulsā caerulea puppis aquā O* jest postříkána zpěněnou vodou; - zvl. v pohyb uvéstí něco: *navem V; i. remos V* začítí veslovati; *vomerem i. V* pluh vésti; *Zephyris impellentibus undas V* jakmile hýbati počnou vlnami; *sagittam nervo O* vystřeliti; *arma V* v zbraň udeřiti (aby zazvučela); *ratem O* odraziti, popohnati; *segetes i.*

*O* zvltniti; *hominem clipeo i. Cr* poraziti; - k ústupu přiměti, zahnatí: *aciem L, hostes L, in fugam C* na útek obrátiti **b** přenes. pohnouti, poháněti, pobádati, popouzetí, podněcovati někoho k něčemu: *in fraudem C, ad scelus C, ad iniuriam faciendam C; s inf. fuere quos pavor nando capessere fugam inpulerit L; nullo impellente C* bez cizího podnětu **c** spec. ranou sraziti, doraziti: obr. *animum labantem V; praecipitantem C* toho, jenž již padá; *impulsae imperatoris res T* sražené, upadající.

**im-pendeō, ēre, — a** viseti alci rei nad něčím: *ut gladius impenderet cervicibus C; mors Tantalō impendet C; strměti: montes impendentes L b* hrozivě strměti, hroziti, nastávati: *terrores et pericula C; quae impendent C* = co nás očekává; *bellum i. S* válka hrozí vypuknouti; *vento impendente V* má-li nastati větrné počasí; pod. *pluvia impendente V; tempestas impendens C* hrozící bouře.

**impendiō, adv.** [abl. od *impedium*] (vl. nákladem, nákladně) hodně, značně, velice: *ille i. odit senatum C.*

**impedium, ii, n.** [*impendo*] vynaložení (peněz), náklad: *impedio privato, publico L* nákladem vlastním, státním; *sine i. C; ztráta, škoda: tantulo impendio victoria stetit Cr* tak malou ztrátou, tak lacino bylo vykoupeno; *parvo i. Cr* bez veliké škody; - spec. náklad vynaložený na půjčku, úroky: *faenus et i. C; obr. impendiis augere largitorem muneris C.*

**im-pendō, ere, endi, ēsum** vl. věšeti na něco; vážiti, odvažovati; odt. vynakládati **a** peníze: *pecuniam in alqd C; de pecunia C* ze svých peněz vynakládati **b** jiné věci *laborem C; nil impendit sanguinis in socios O* ani kapku krve nevydává pro své druhé; *vitam T.* Dvojsmyslně *malo mortuum im. Ptr* (pověšiti i obětovati). Part. *impensus* j. adj. v. t.

**im-penetrābilis, e** neproniknutelný, neprostupný: *silex ferro (dat.) L; tegimen adversus ictus T* pokrývka, kterou rány neproniknou; *quae impe-*

*netrabilia essent* *T* kudy nebylo možno projíti; nepřístupný, nepřemožitelný: *pudicitia* *T*.

**impēnsa**, *ae, f.* [vl. part. perf. pas. od *impēdo*, sc. *pecunia*] vynaložené peníze, náklad: *impensā eius* *L* jeho nákladem; *magnā i. C*; *sine i. C* bez vydání; *impensam facere* *C* náklad činiti, nésti; plur. *impensae cenarum* *H* náklad na hostiny; *augetur animus ad impensas* *L* chuť k výdajům se zvyšuje; přenes. obětování, vynaložení něčeho: *crucoris* *O*; *officiorum* *L*; *tantum impensis operum* *V* vynaložením takových námah.

**impēnsē**, *adv.* [*impensus*] **1** nákladně: *impensius venerari numina* *O* s větší okázalostí; *milites i. retinere* *L* mimořádně podržeti (ve službě) **2** značně, velice, prudce: *tanto impensius est* *V* tím značněji, tím více; *impensius indignitas crescit* *L* prudčeji, větší měrou nevole vzrůstá.

**impēnsiō**, *ōnis, f.* [*impēdo*] vynaládání, vynaložení; náklad.

**impēnsus**, *a, um* [*impēdo*] **1** spojený s nákladem, nákladný, drahý: *impenso pretio* *Cs* za drahé peníze, draho; *lusciniæ impenso coemptae* *H* slavici draho skoupení **2** značný, veliký, prudký: *cura impensor* *O* větší; *voluntas* *L* veliká ochota.

**imperātor**, *ōris, m.* [*impero*] **a** pův. velitel, vojevůdce (samostatný): *imperatorem deprecere* *C* žádati si za vojevůdce; *summus i. C* dokonalý; *bonus i. C* **b** čestný titul vítězných vojevůdců: *exercitus conclamatione imp. appellatur* *Cs* od vojska byl povolán imperátorem; též senát uděloval tento titul **c** název císařů řím. kladený před jméno: *i. Augustus* *T* **d** vůb. velitel, pán: *binos imperatores sibi fecere* *S* představené; *dux et i. vitae* *S*; přjím. Jovovo: *Iuppiter imperator*; *i. populus* *T* národ světovládný.

**imperātorius**, *a, um* [*imperator*] **a** vojevůdcovský, velitelský, vojevůdci patřící: *manubiae, laus, labor, nomen, consilium* *C*, *forma* *N*; *imperatoriae partes* *Cs* hodnost vojevůdcovská; *haud imperatorium ratus* *T* že je nedůstojno

vojevůdce **b** vladařský, císařský, císařův: *uxor* *T*; *imperatoria onera* *Suet.*

**imperātrix**, *icis, f.* [fem. k *imperator*] velitelka, paní; <císařovna>.

**imperātum**, *ī, n.* [*impero*] rozkaz, nařízení: *i. facere*; *ad i. non venire* *Cs*.

**im-perceptus**, *a, um* nepostřehnutý, neodkrytý: *mendacia* *O*.

**im-percussus**, *a, um* bez úderů, tichý *O*.

**im-perditus**, *a, um* neusmrcený.

**imperfectiō**, *ōnis, f.* [*imperfectus*] nedokonalost.

**im-perfectus**, *a, um* nedodělaný, nedokončený: *pons* *Cs*, *pars* *V*, *liber Hirt*; *infans* *O* nedonošený.

**im-perfossus**, *a, um* neprobodnutý.

**imperiālis**, *e* [*imperium*] císařský; <subst. masc. (císařský) zlatý peníz, zlatník>.

**imperiōsus**, *a, um* [*imperium*] **a** velitelský, mocně vládnoucí, mocný: *populus* *C*; *sibi i. H* sebe ovládající, pán sebe; *virga i. O* = *fasces* **b** panovačný: *consul* *C*, *dictatura* *L*; *i. aequor* *H*; *familia i. L* panská; příjmení *L. a T. Manlia Torquata* *C L*.

**imperitē**, *adv.* [*imperitus*] nezkušeně, neobratně, nevhodně; *non i. velmi* případně: *dicere, fingere* *alqd* *C*.

**imperia**, *ae, f.* [*imperitus*] nezkušenost, neznalost, nevědomost: *legati, hostium* *S*, *iuvenum* *T*.

**imperitō**, *āre, āvi, ātum* [*impero*] (trvale) vládnouti, veleti (vyšší svou mocí, obyč. vojenskou), ovládati něco, s dat.: *equis* *H*, *legionibus* *H*, *nemori* *V*; *superbe victis imperitatum esse* *L Cr* že vlada nad přemoženými byla zpupná; zeslab. význ. = *imperare*: *aequam rem imperito* *H* věc spravedlivou poroučím.

**im-peritus**, *a, um* nezkušený, neznalý, nevědomý, obyč. předm. v gen., ale též absol.: *imperiti homines* *C*, *imperitissimi* *C* lidé zcela nezkušení.

**imperium**, *ī, n.* [*impero*] **1** rozkaz, nařízení: *praesentis i. neglegere* *Cs* nedbati rozkazu, jež osobně dal; *edictum atque i. tyranni* *C*; *se imperio subigi* *L* že jsou daným rozkazem

k tomu nuceni; *imperio parere L* rozkazu poslechnouti; *i. abnuere L (recusare C)* poslušnost odepřítí; *imperio Iovis V* na rozkaz **2** moc rozkazovati, vláda, svrchovaná moc **a** vüb. *i. domesticum C, i. in suos C* nad...; *reges in ipsos i. est Iovis H* nad samými králi vrchní vládu má J.; *imperio regū H* mocí svou řídí; *i. iudiciorum C* vrchní správa soudů; *de imperio certare C* nadvládu; *nondum maturus imperio Ascanius L* k vedení vlády ještě nezralý; *Euander... imperio regebat loca L* skutečnou vládou; *pro imperio palam interfici non poterat L* vzhledem k moci vladařské; *imperio ac potestati alcis se dedere C* vzdáti se na milost a nemilost někomu **b** spec. **a** vláda státní, politická; *populi Romani i. Cs, orbis terrarum C* vláda světová **β** velitelství vojenské, vrchní velení; *summum i. n. summa imperii Cs N L, i. maritimum C* na moři; *i. navium C* nad loďstvem; *cum imperio esse C* býti vrchním velitelem; *militēs modesto imperio habiti S* v mírné kázní držení **γ** úřední moc, úřad (spojený s vojenským velitelstvím), imperium; *consulare i. C* konsulské imperium; *insignia imperii C* (liktoři a svazky prutů); *magistratus cum imperio* za doby republ. = konsulové, praetori a diktátor, v mimoř. příp. i osoby neúřední **3** konkr. **a** osoba mající imperium, úřední osoba: *erat plena lictorum et imperiorum provincia Cs*; *vacua ab imperiis Sardinia Cs* na S. nebylo vládních osob **b** stát, říše, zvl. římská: *urbes inimicissimae huic imperio C* úhlavní nepřátelé naší (římské) říše; *imperium Oceano qui terminet V* jenž ohraničí říši okeánem = rozšíří až k okeánu; pod. *imperii fines propagare C*; *Britannos imperio adicere H* připojit k říši **c** doba úřadování, rok úřední: *carcer ille in istius imperio domicilium civium fuit C* za jeho úřadování.

**im-periūrātus, a, um** při němž se křivě nepřisáhá: *aqua O*.

**im-permissus, a, um** nedovolený.

**imperō, āre, āvī, ātum [in a paro,**

tedy vl. dělati opatření, aby se něco dělo] **1** rozkazovati, nařizovati, poroučeti (abs.; alqd něco; inf.; ut., ne): *nec imperante nec sciente domino C* bez rozkazu a vědomí pánova; *imperandi vis C*; *quae imperarentur, facere dixerunt Cs* pravili, že rozkazy vykonají; *imperata facere Cs*; *imperata detrectare L* rozkazu se zpěčovati; *ad imperatum Cs* na rozkaz; *haec ego procurare imperor H* mám rozkaz to obstarati; *iungere equos Titan velocibus imperat horis O* káže Hórám koně zapřáhnouti; = spec. uložití něco (dávku, práci) někomu: *obsides, classem, pecuniam, arma, equites, decumas, frumentum Cs C*; *cenam C* obstarání oběda; *qui imperat arvis V* nutí role k plození; *sola terrae seges imperatur T* pouze obilí se vyžaduje od země; *nimis imperat voci Pn* příliš namáhá hlas **2** vlásti něčemu, ovládati něco: *cupiditatibus C, nobismet ipsis C*; *qui imperat arvis V* kdo ovládá role; *animo L, dolori Pn 3* spec. ve voj. a státu veleti, velení míti, býti vladařem: *omni Numidiae S* nad celou N.; *omnibus gentibus ac nationibus C*; *dis te minorem quod geris, imperas H* poněvadž se skláníš před bohy, máš vládu.

**im-perspicuus, a, um** neprůhledný, nejasný, nezřetelný: *iudicum ingenia Pn*.

**im-perterritus, a, um** nezastrašený, beze strachu.

**impertiō, īre, īvī a iū, ītum** (též dep. **impertior**) [*in a partio(r)*] udělití, přidělití, propůjčití, dáti něco někomu: *civitatem C* právo občanské; *laborem hominum periculis sublevandis C* věnovati práci zmenšování nebezpečí; s doplškem *se i. alqm* prokázati se, ukázati se nějakým; *unum diem festum C* dopřáti jediného svátku; *indigentibus de re familiarī impertiendum C* nuzným je uštěďrovati z majetku; *tantum temporis huic studio C* věnovati tolik času; *viro forti laus impertitur C* chvály se dostává; *salutem alci C* pozdrav vzkazovati; *pro his impertitis L* za tyto ústupky; *si quid novisti... imperti H* viš-li něco... sděl mi to.

**im-perturbātus**, *a*, *um* nerušený, klidný: *os O*.

**im-pervius**, *a*, *um* neschůdný: *iter T*; nepřekročitelný: *amnis O*; neproniknutelný: *lapis ignibus* (dat.) *i. T* ohnivzdorný.

**impete** viz *impetus*.

**impetibilis** viz *impatibilis*.

**im-petō**, *ere*, *ivī*, — napadnouti (*alqm*).

**impetrābilis**, *e* [*impetro*] 1 pas. dosažitelný: *i. triumphus L*; *impetrabile votum Pp* snadno splnitelný 2 akt. snadno dosahující = provádějící, účinný, zdatný: *orator i. Pt*.

**impetrātiō**, *ōnis*, *f.* [*impetro*] vymoženost.

**impetriō**, *ire*, *iī* n. *ivī*, *itum* [snad srov. *impetro*] t. t. augurské mluvy znamením hleděti něčeho dosíci, znamením vyhledávati; získávati (příznivé) znamení: *avibus magna res impetriri solebant C* z ptáků byly věštěny.

**impetrō**, *āre*, *āvī*, *itum* [*in a patro*] pův. provéstí něco; ob. dosíci něčeho, dostati něco, obdržeti něco, dojíti něčeho *a* absol.: *facile impetrat C* snadno dosáhne; *indigni erant, qui impetrarent C* nebyli hodni, aby dosáhli (splnění své žádosti); *haec si tecum patria loquatur, nonne i. debeat? C* zda by neměla býti vyslyšena?; *Hersilia orat, ut det veniam . . . ; facile impetratum L* snadno toho dosáhla  $\beta$  s ak. předm.: *civitatem a Caesare C*, *pacem H*, *pecuniam, multo iniquiora, errati veniam C*  $\gamma$  *de* s abl.: *i. de indutiis Cs* vymoci příměří, *de sua salute Cs* svou záchranu; *de agro Veientibus restituendo impetratum L* dosaženo toho (prorazil návrh), aby území bylo vráceno  $\delta$  věta s *ut, ne, ut ne* (*C*), *zř. s ak. s inf.: impetrato* (abl. absol.), *ut manerent L* když jim bylo dovoleno zůstatí.

**impetuōsē**, adv. [*impetuosus*] prudce.

**impetuōsus**, *a*, *um* [*impetus*] prudký, bouřlivý.

**impetus**, *ūs*, *m.* (abl. *impete O* od nom. *\*impes*) [*in a peto*] úsilný pohyb za něj. cílem **a** rozběh, rozmach, rozlet; nápor, nával, náraz, náběh: *ventorum Cs*; *fluminis L* mocné prou-

dění; *maris Cs* příboj mořský; *huc i. hastam detulerat V* rozmach; *navis praelata impetu L* silou setrvačnosti; *magno impetu L* velikou prudkostí; *suum impetum habere C* míti vlastní pohyb, moci se pohybovati; *continenti impetu alqd petere C* nepřetržitým během někam mířiti — též obr. a přenes.: *i. belli constitit C* válečná bouře se zastavila; *omnia uno impetu . . . tollenda curare C* jedním rázem, najednou; *non impetu potius bella quam perseverantiā gerat L* ne tak náparem jako vytrvalostí; *i. famae T* rozmach pověsti; *i. actionis Pn* síla, působivost; výbuch **b** spec. útok, přepadení: *impetum facere in alqm*; *fusi primo impetu L* poraženi již při prvním útoku; *ex transverso impetu facto* prudkým útokem se strany; *in bona alcis i. facere C* statek přepadnouti; *nocturno i. C* nočním přepadením; *i. gladiatorum Cs* ú. mečí **c** o jeveck duš.: *ad nostras se tulit i. artes O* nadšení se obrátilo k našemu umění; *i. in oratione, i. dicendi C* vzlet řeči; *divino i. C* vnuknutím božím; *quo trahat i. illam O* kam ji táhne touha; *compressus (est) omnis i. V* všecko nepřátelství potlačeno.

**1. impexus**, part. perf. pas. od *impeto* v. t.

**2. im-pexus**, *a*, *um* [záporka *in a pexus* od *pecto*] nečesaný: *barba V*, *porrigo H*, *capilli O*; *tegumen leonis V* huňatý, kosmatý; přenes. neuhlazený: *antiquitas T*.

**impiē**, adv. [*impius*] bezbožně, nesvědomitě, zločinně: *facere alqd C*; *impie factum S* bohaprázdný čin.

**impietās**, *ātis*, *f.* [*impius*] hříšnost, bezbožnost, bohaprázdnost; nedostatek úcty (k rodičům, k panovníku); *defertur impietatis in principem T* jest udána pro nedostatek úcty k císaři (= pro urážku Veličenstva).

**im-piger**, *pigra*, *pigrum* neliknavý, čilý, křepký, přičinlivý, bedlivý, vytrvalý, podnikavý: *i. hausit pateram V* bez váhání, rázem vyprázdnil.

**impigrē**, adv. [*impiger*] bedlivě, pilně; čile, rázně; statečně, bez váhání, odhodlaně.

**impingō**, *ere*, *pēgī*, *pāctum* [*in a pango*] **a** narážeti, vrážeti, hnáti: *agmina muris* *V* tísnniti na zdi, ke zdem; *caput parieti* *Pn* hlavou o zeď; *in vallum* *T* **b** „vraziti“ někomu něco, vnutiti, podati: *epistulam* *C*; *calicem* *C*.

**im-pius**, *a*, *um* bezbožný, hřšný, zločinný: *numero impiorum haberi* *Cs* býti počítán k bezbožníkům; *poenae in impios* *C*; *miles*, *gens* *V*, *cohors Gigantium* *H*; - o věcech: *manus*, *mens*, *scelus* *C*, *ferrum* *C*, *arma* *V*; *Tartara* *V* jakožto sídlo bezbožníků; *i. venenum* *O* jehož zločinci užívají; *i. dii* *T* božstva zločinu (kouzel); *coniuratio*, *bellum* *i. C* jakožto porušení povinné lásky k vlasti; něšlechtný, nedobrý.

**im-plācābilis**, *e* nesmiřitelný (o osob. i věcech); *i. motus* *T* neuklidnitelný.

**im-plācātus**, *a*, *um* neukojený, neutišený; *i. gula* *O* nenasytná žravost.

**im-placidus**, *a*, *um* neklidný: *furis implacidae fores* *Pp* = *implacidi furis* příbytek divokého zloděje; *genus* *i. H* sm. bojovný.

**im-plectō**, *ere*, *exī*, *exum* vplésti, zaplésti něco alci rei do něčeho: *implexae crinibus angues Eumenides* (ak.) *V* majíc vpleteny hady do vlasů; obr. *vidua implexa luctu* *T* pohřížená ve smutek.

**im-pleō**, *ēre*, *ēvī*, *ētum* (synkop. tvary *implerunt* *V* = *impleverunt*, podobně *implerint* *C*, *implerat* *O*, *implessem* *V*, *implesse* *I*) naplniti **a** vúb. (něco něčím *alqd alqa re*, zř. gen.) *pateram mero* *V*, *totum volumen oraculis* **b** zvl. potravou naplniti = nasytiti: *veteris Bacchi* *V* starým vínem; *ingenti Achille* *O* oplodniti; o míře, počtu, obvodu, obsahu atd. vyplniti, doplniti: *catervas* *H*; *manum pinu implet* *V* vezme do ruky pochoděň; *venae vino impletae* *L* naběhlé **c** přenes. *urbem tumultu* *L*, *regnum sanguine* *C*; *odium* *i. O*, *dolorem* *i. T* ukojiti; *adulescentem temeritatis* *i. L* zaslepenou odhodlaností jinocha naplniti; *Turnum implet nuntius* *V* = zcela zaujme; pod. *ares* *i. L*; *vestigia alcs* *i. Pn* ve šlépějích něčích kráčeti; *non posse* *i. alqd* *C* nemoci splniti něco; pod. *fata* *i. L*, *spem* *Pn*; *munia sua* *T* zadost učiniti, provésti, pod. *consilium*; *annum sexagesi-*

*mum* *i. Pn* naplniti; *finem vitae* *i. T* život dokonati.

**implicātiō**, *ōnis*, *f.* [*implico*] zapletení, spleť: *nervorum* *C* pletivo svalů; přenes. zapletení, zmatek: *rei familiaris* *C*.

**implicātus**, *a*, *um* [*implico*] spletitý, zmatený: *pars orationis* *C*; *nec in sermone quidquam* *i. fuit* *C* nebylo nic zmateného.

**implicītē**, *adv.* [*implicitus*] zapleteně, spleteně, zmateně.

**implicītō**, *āre* [*implico*] splétati, proplétati: *orbis* *Pn*.

**implicītus** viz *implico*.

**im-plicō**, *āre*, *cāvī*, *cātum* (u básn. i v pozd. próze též *implicuī*, *implicītum*)

**1** vplétati, zaplétati něco do něčeho, splétati něco s něčím (*alqd alqa re*, *alqd in alqd*): *remis implicari* *L* zaplésti se do vesel; *ordines (stipitum) inter se implicati* *Cs* řady (stromů) dohromady spletené; *totas implicuere inter se acies* *V* celé šiky navzájem propletli; - obr. *defensione sua implicari* *C* zaplésti se svou obranou; *ossibus implicat ignem* *V* sm. zlobou naplňuje nitro; *homo litibus implicitus* *H* zapletený v soudy; *alienis (rebus) implicari* *C* býti zaplétán do cizích záležitostí; *qui nostris familiaritatibus implicantur* *C* kteří s námi navazují přátelské svazky; *necessitudinibus implicitus* *Pn* svazky přátelskými spojený; *morbo implicari* *Cs* *L* *T*, *in morbum* *N* v nemoc upadnouti; - zvl. másti, ve zmatek uváděti: *ira implicavit animos* *L*, *eum responsis implicantes* *L*; *tanti errores implicant temporum* (sc. *quaerentem*) *L* takové omyly v letopočtu matou **2** oplétati, ovíjeti, objímati: *crinem auro* *V*; *hedera arborem implicat* *Ct*; *brachia collo* *O*; (*aquila*) *implicuit pedes* *V* zaťal drápy (do hada); *serpens amplexus uterque implicat (corpora)* *V* oba hadi ovinou se kolem těl; *Canidia implicata viperis crines* *H* majíc hady ovinuty kol vlasů. Part. *implicatus* *j.* adj. *v. t.*

**implōrātiō**, *ōnis*, *f.* [*imploro*] prosebné volání, dovolávání se, volání o pomoc (s gen. subj. i obj.).

**im-plōrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** s pláčem volati někoho, vzývati, dovo-

lávati se něčeho, plačky prositi (absol. i s předm. *alqm, alqm ad alqd*): *populo Romano implorante C* na prosby národa římského; *vestram misericordiam i. C* dovolávati se milosrdenství; *nomen filii i. C* plačky volati **b** prositi (snažně, plačky) za něco: *auxilium ab alqo Cs C*; *caelestes aquas H* za déšť.

**implūmis, e** [*in a pluma*] neopeřený, holý.

**im-pluō, ere, uī, — a** napršetí **b** deštěm skropiti: *silvas O*.

**impluvium, iī, n.** [*impluo*] nekrytý čtyřstranný prostor uprostřed říms. domu s nádržkou na vodu, obyč. obklíčený sloupovými chodbami, nádržka, jímka, bazén.

**impolitē, adv.** [*impolitus*] neuhlazený: *dicere C*.

**im-politus, a, um** neuhlazený; nevzdělaný; nehotový; nevytříbený.

**im-pollūtus, a, um** neposkrvněný.

**im-pōnō, ere, posuī positum** (*imposisse Pt = imposivisse = imposuisse; imposu V*) vložití, položití, naložití *alqd* *alci* rei něco do něčeho *n.* na něco **1** *vl. membra sepulcro i. O* do hrobu; *praesidium arci Cr* posádku do tvrze; *alqm cymbae H* naložití na loďku; — spec. ve voj. na lodi naložití, naloditi: *legiones in naves Cs* neb absol. *quo maior numerus militum posset imponi Cs*; — *Metellum in rogam C* na hranici; *Pelion Olympos H* Pel. na O. položití; *saxis Anxur H* na skalách založití; *artus mensis O* na stůl položití, *dona aris V*; *milites in equos Cs* posaditi; *imposito fratri relanguit ore O* vtisknuvši polibek bratru sklesla; *montes insuper altos imposuit V* (sc. *speluncis*) navrch položil; *castellum insuper imponunt L* (sc. *ponti*) a tvrz nad ním postaví **2** metaf. **a i. alqd alci** *a* uložiti něco někomu, vložití něco na někoho (jako břímě, povinnost, úkol atp.): *stipendium victis Cs*; *leges civitati per vim C* násilně vnutiti; odt. obr. *i. alci* věšeti někomu bulíka na nos, šáliti, klamati: *simulata deditioe praefectis imposuit N*; oslňovati někoho, „imponovati“ někomu: *quibus luxuria specie liberalitatis imponit T β* spec. *nomen i. alci*

*rei C* jméno dávati; *iniuriam i. C* bezprávi učiniti; *vulnera alci i. C* rány zasaditi; *extremam manum bello V* poslední ruku přiložití; *finem orationi i. L* řeč skončiti; *modum rei i. L* cíl stanovití; *modum dolori i. Pn* míru ukládati, mírniti se v bolesti; *belli invidiam consuli S* = odpovědnost svaliti na konsula **b i. alqm alci rei** dosaditi, ustanoviti: *Atheniensibus triginta viros S*; *quasi nullo imposito S* jako by nikoho k tomu nebyl ustanovil; *Masinissam in Syphacis regnum L* dosaditi.

**im-portō, āre, āvī, ātum a** pův. přinášeti, přivážeti: *vinum; frumentum Cs b* přenes. přivoditi, způsobiti, býti příčinou: *miserrimam pestem importaturam esse regibus C* že (tvůj výrok) způsobí nejsmutnější pohromu; *odium libellis H*; *periculum L*; *aegritudines C*.

**importūnē, adv.** [*importunus*] dotěravě, bezohledně: *insistere C*.

**importūnitās, ātis, f.** [*importunus*] **a** pův. nevhodnost, nevhodná poloha **b** nezpůsobnost, dotěrnost, bezohlednost, drzost: *homo incredibili importunitate C* neobyčejně drzý; *i. omni aetati molesta est C* nevrlost; *sceleris i. C* drzý zločin.

**importūnus, a, um** [*in a portus*] bezpřístavu, pro plavbu nezpůsobilý: *Caphareus O*; obyč. **a** nepřístupný: *locus S, Armenia T b* těžký, obtížný: *vi regere patriam importunum est S* je trapné; *pauperies H* tísnivá chudoba; *clades civitatis C* těžká; *canit importuna per umbras V* houká neblahé zvěsti temnem; pod. *mors O, sitis H c* příkrý, bezohledný, drzý, necitelný: *tyrannus C, hostis C; dives et i. mitiget agrum H* boháč nedávající si pokoje; *i. Cupido transvolat H* bezohledně přelétá; *curule ebur dabit i. H* bez okolků udělí stoličce kurulskou; *i. natura C* příkrá povaha.

**im-portuōsus, a, um** [*in a portus*] chudý přístavy, bez přístavů: *mare S T, litus Pn*.

**impos, impotis** [*in a potis, srov. compos*] neovládající *alcs rei* něco: *i. animi Pt* vzteklá; *i. sui Sn* neovládající sebe, nepřičetný.

**im-possibilis**, *e* nemožný.

**impossibilitās**, *ātis*, *f.* [*impossibilis*] nemožnost.

**impostor**, *ōris*, *m.* [z *impositor* od *impono*] podvodník.

**impostūra**, *ae*, *f.* [*impono*] klam, podvod.

**im-potēns**, *entis* **a** bezmocný, slabý: *homo* C; absol. *i.* člověk slabý, slaboch; *inulta cesserat i.* H bezmocně ustoupila; též s gen. předm.: *i.*, *irae* L neovládající hněv; *i.* *amoris* T, *laetitiae* L; = zvl. *i.* *sui* sebe neovládající, bez sebe; *i.* *animi* nejsa pánem svého hněvu **b** spec. samo *impotens* význ. *impotens sui* = neovládající sebe, bezuzdný, vášnivý, nezkrotný: *homo impotentissimus* C nejvášnivější; *dominatio i.* N neomezená vláda; *quidlibet i.* *sperare* H nezkrotný ve všelikých nadějích; *aquilo i.* H prudký, nemírný; pod. *postulatum* L; *laetitia*, *animus* C, *mulierum iussa* T.

**impotenter**, adv. [*impotens*] bezmocně: *elephanti impotentius regi* L jichž nebylo možno řídit; prudce, vášnivě: *captivitatem impotentius timent* var. T.

**impotentia**, *ae*, *f.* [*impotens*] **a** bezmocnost **b** bezuzdnost, nevázanost, prudkost, vášnivost: *animi* C, *mulieris* T, *militum* T; *astri i.* H vl. prudkost hvězdy (přinášející vedra) = šílené vedro.

**impraesentiārum** n. **inpr-**, též odděleně **in pr-**, adv. [*in praesentia harum* sc. *rerum*] prozatím, na ten čas.

**im-prānsus**, *a*, *um* [*prandeo*] bez snídané, lačný; ,na lačný život'.

**im-precor**, *ārī*, *ātus* *sum* přáti někomu něco alqd alci; = spec. přáti něco zlého, proklínati: *litora litoribus contraria imprecor* V zvl. něco zlého: *diras* (v. t.) *i.*

**impressiō**, *ōnis*, *f.* [*imprimo*] **a** dojem, vjem: *inter impressiones nihil interest* C není rozdílu mezi vjemy; výraz: *explanata vocum i.* C zřetelná výslovnost hlásek **b** vniknutí, vpád, útok: *i.* *facere* Hirt vpád učiniti; *i.* *dare* L napadnouti; nátlak: *vi atque impressione* C.

**imprimis**, adv. [*in primis*] ,mezi prvními', zvláště, obzvláště, především.

**imprimō**, *ere*, *pressī*, *pressum* [*in a premo*] **1** pův. vtisknouti, vtlačiti alqd alci rei něco na něco, do něčeho: *epistulae anulum i.* Cr = list zapečetiti; *signum pecori* V; *notam labris dente* H kousnutím poznamenati rty; *os impressa toro* V tisknouc tvář do lůžka; = pas. *impressā tellurem reppulit hastā* O vzeprév se o kopí, odrazil se od země = vymrštil se do výše; též *i.* alqd alqa re potisknouti něco něčím: *cratera impressum signis* (abl.) V ozdobený vypuklými obrazy; *non imprimitur animus quasi cera* C nevtiskují se dojmy do ducha jako do vosku **2** obr. vtisknouti, otisknouti: *fortitudinis vestigia* C; *horum flagitiorum iste vestigijs omnia municipia impressit* C stopy těchto hanebností vtiskl tento člověk všem municipiím; *notionem in animis* C vštípití pojem; *memoria tabulis impressa* C památka v deskách zaznamenaná; *dedecus alci i.* C hanbu způsobiti. = <tisknouti, vytisknouti (knihu)>.

**im-probābilis**, *e* nechvalný.

**improbātiō**, *ōnis*, *f.* [*improbo*] neschvalování, zavrhování: *frumentum* C neuznávání obilí za dobré.

**improbē**, adv. [*improbus*] nehodně, špatně: *multa i.* *facere* C mnoha špatností se dopustiti; *i.* *mentiri* C hanebně lháti; *i.* *accipere alqd* Pn neslušně vzíti; *improbius oscula decerpere* Ct chtivěji.

**improbitās**, *ātis*, *f.* [*improbus*] nehodnost, špatnost; *i.* *simiae* C nestydatost.

**im-probō**, *āre*, *āvī*, *ātum* neschvalovati, zavrhovati, za špatné uznávati, haněti: *frumentum*, *iudicium*; *legem*, *foedus* C; *testem* C odmítati; *testamento improbari* C býti vyděděn.

**im-probus**, *a*, *um* **a** nehodný, nedobrý, špatný: *homo i.* nešlechtný; *fugit i.* H čtverák, šelma; *certam quatit i.* *hastam* V zlý škůdce nechybujícím mává kopím; *anus i.* H zlá; *amor* H; *rumor* C; *divitiae* H špinavé, pod. *lucrum*, *quaestus* C **b** ne-



stoudný, nestydatý, drzý: *civis i., leno C; puer V* zlý = *Amor*; *advena V* bojechtivý; *i. urget H* urputně naléhá; *appellatio, confessio, furtum C; carmina O; fortuna V* vrtkavá **c** prudký, usilovný, zuřivý, strašlivý, hrozný: *i. anser V* žravá husa; *aquila V* dravý orel; *anguis, lupus V* žravý; *labor V* úsilná práce; *i. rabies ventris V* zuřivý hlad; *i. Hadria H* bouřlivý.

**im-prōcērus, a, um** nevysoký, neúhledný: *pecora T* zakrnělý.

**im-prōmptus, a, um** nepohotový; *linguā L* těžkopádný v řeči.

**im-properātus, a, um** neurychlený = pomalý, zdlouhavý: *improperata vestigia referre V* pomalu zpět kráčet.

**im-prōsper, a, um** nešťastný, neštěstí přinášející.

**imprōvidē, adv.** [*improvidus*] neprozřetelně, neopatrně: *i. se in praeceps dederat L* v nebezpečí se vydal.

**im-prōvidus, a, um** a nepředvídající, neprozíravý, netušící: *improvida pectora V* nic netušící; pod. *i. hominum mentes C* neprozíravý; též s gen. obj.: *futuri certaminis L* **b** neopatrný, bezstarostný, nestarající se o . . . : *aetas i. C* bezstarostný; *hostes L; tela improvida feruntur Pn* nazdařbůh letí; s gen. *i. futuri T* nestarající se o budoucnost.

**imprōvisō (pozd. i imprōvisē), adv.** [*improvisus*] nepředvídaně, netušeně, nenadále.

**imprōvisus, a, um** [*in a provideo*] nepředvídaný, netušený, nenadálý; leckdy lze přel. adv.: *improvisi adsunt V* nenadále; *quo i. gravior accideret S* aby naň znenadání tím tíže dopadl; subst. *ad improvisa T* pro nepředvídané případy; *de (ex) improviso* neočekávaně, nenadále.

**im-prūdēns, entis a** neprozíravý, nic netušící, nepředvídající: *milites inermes et i. Cs; ab amicis imprudentes prodimur C* jsme zrazováni nemajíce o tom tušení; *nunquam imprudentibus imber obfuit V* prolept. nikdy déšť neškodí, aby ho lidé netušili = déšť lze předvídati a proti němu se zařídit

**b** neznalý něčeho, nevědoucí o něčem; *omnia imprudente Sulla facta sunt C* vše se stalo bez vědomí S.; s gen. obj. *i. tantorum malorum C; belli, laborum L; i. praeterisse videris C* zdá se, že nevědomky jsi pominul; *non i. Cr* dobře věda **c** nestarající se: *i. evaserat hostes V* nestaraje se (o Euryala); bezstarostný, neopatrný; doplňkově bezstarosti, bez úmyslu, neúmyslně: *si quis quem i. occiderit C d* neprozřetelný, nerozumný, pošetilý: *i. orbem tollere properabat O; sapiens ab imprudenti differt T.*

**imprūdentē, adv.** z neznalosti, z nevědomosti: *illud i. fit C; nerozumně: non i. feceris N.*

**imprūdentia, ae, f.** [*imprudens*] **a** neprozíravost, neprozřetelnost, neopatrnost: *tua, quae tanta est i. C* **b** neúmyslnost: *facta aut consilii sunt aut imprudentiae C* činy jsou buď úmyslné nebo neúmyslné; *per imprudentiam e carcere emissus est C* z nedopatření **c** nevědomost, neznalost: *tantusque ab i. eventus utraque castra tenuit pavor L* takový strach pojal oba tábory pro neznalost výsledku; *quod saepe per imprudentiam fit C* co se stává často z nevědomosti **d** nerozumnost: *i. Dionis N.*

**impūbes, eris, básn. impūbis, e** [*in a pubes*] nedospělý; též o věcech: *corpus VH, genae O* bezvousé; *anni O* mladá léta; subst. *impuberes Cs, impubes L* děti.

**im-pudēns, entis** nestoudný, nestydatý.

**im-pudentē, adv.** nestoudně, nestydatě.

**impudentia, ae, f.** [*impudens*] nestoudnost, nestydatost, drzost.

**impudicitia, ae, f.** [*impudicus*] necudnost.

**im-pudīcus, a, um** necudný; *nec ulla deinde impudica vivet L* žena, byla-li cti zbavena.

**impugnātiō, ōnis, f.** [*impugno*] napadení, přepadení.

**im-pugnō, āre, āvī, ātum a** pův. vojen. útočiti, útokem hnáti alqd na něco: *terga hostium L; absol. acrius i. coepe-*

runt Cs **b** přenes. útočiti na něco, bojovati proti něčemu, napadati něco: *regem S, nostra H, fidem O, sententiam T.*

**impulsiō, ōnis, f.** [*impello*] **a** konkr. náraz: *impulsione labefactari C* **b** obr. popouzení, popud; podněcování, podnět: *i. est quae sine cogitatione facere alqd hortatur C.*

**impulsor, ōris, m.** [*impello*] pobízeč, ponoukatel; *Caesare impulsore C* z popudu Caesarova.

**impulsus, ūs, m.** [*impello*] **a** náraz: *scutorum C, pectoris O, alienus C* **b** popud, podnět: *impulsu alcs deficere Cs* na podnět něčí odpadnouti; *impulsu deorum C* dopuštěním božím.

**impūne, adv.** [*in a poena*] **a** beztréstně, nepotrestán: *i. interficere C; iniuriam i. accipere S* bez odvety sněsti; *maleficium i. habere T* nechati bez trestu **b** bez nebezpečí, bezpečně, beze škody: *aequor revisere H; emicat hic i. putans Turnus V* mysle, že je bezpečen; *alterius ramos i. vertere in alterius V* bez závady štěpovati ratolesti jednoho stromu na strom druhý.

**impūnitās, ātis, f.** [*impune*] beztréstnost, jistota před trestem (*alcs rei*, zvl. gerund.); o řeči: nekázanost.

**impūnitē, adv.** [*impunitus*] beztréstně, bez nebezpečí: *dolere i. licere C.*

**im-pūnitus, a, um** beztréstný; bez trestu.

**impūrē, adv.** [*impurus*] nečistě, špinavě: *facere O; neřestně: vivere C.*

**impūritās, ātis, f.** [*impurus*] nečistota; neřestnost; *omnes impuritates C* všechny druhy neřestí.

**im-pūrus, a, um** **a** nečistý, špinavý: *lues, corpus O* **b** mravně nečistý, neřestný: *homo, parricida C; legatio C; animus S.*

**imputātus, a, um** [*in a puto*] neořezaný: *vinea H.*

**im-putō, āre, āvī, ātum** přičítati, počítati (někomu na účet, obr. za zásluhu n. za vinu): *nec data imputant nec acceptis obligantur T* ani nepočítají, co dali, ani se přijatými dary necítí zavázáni; *mortem senioribus inputet annis O* ať přičítá svou smrt stáří; *belli ambiguam fortunam Vespasiano T* za vinu klásti;

pod. *exercitui moras belli T* protahování války; *quis mihi plurimum imputet T* ,kdo by byl u mne nejlépe zapsán' (vzato ze života obchod. ,k dobru připsati').

**imulus, a, um** [demin. od *imus*] nejnižší: *imula oricilla Ct* lalůček ucha.

**imus** viz *inferus*.

**1. in,** předložka [slat. *en*, srov. řec, év a *εἰς z\** évς, něm. *in*; odt. starolat. *endo*, *indu*, srov. *ěvdov*] **l s abl.** **a** místně na ot. kde? *v, ve, na* **a in campo S** na rovině, *in montibus V* na horách; *in eorum finibus Cs* v jejich území; *in consilio C* v radě; *in terris C* na zemi, na tomto světě; *in barbaris Cs* u barbarů, mezi barbary; – zvl. při *locus: in eo loco C* na tom místě, *in via Appia C, in oppido Athenis N β in manibus habere C* ve své moci míti; *in matrimonio habere C* za manželku míti **b** časově *in hoc tempore* za této doby; *in tempore* v pravý čas; *in omni vita C* po celý život; *in tam multis annis N* za tak dlouhá léta; *bis in die C* dvakrát za den; *in vino C* při pitce, za pitky; *in praesentia Cs C* prozatím, zatím, na ten čas; *in oppido oppugnando N* při dobývání města **c** na označ. celku n. množství, do něhož něco patří: *in hoc numero N* v počtu těchto, mezi nimi; *in summis ducibus haberi C* býti kladen, počítán mezi největší vůdce, k největším vůdcům; *in his omnibus C* mezi těmito všemi **d** na označ. souvislosti *qui magno in aere alieno maiores etiam possessiones habent C* kteří přitom, že mají značné dluhy, mají ještě větší statky; *principes in salute optimatium temeritate multitudinis pertimescebant C* při záchraně optimátů = budou-li o. zachráněni; *in insperatis pecuniis se iactarunt C* nabyvše neočekávaně jmění vedli si zpupně; *in salute communi C = ubi de salute c. agebatur* kde šlo o blaho obecné **e** na označ. okolností *in angusto esse Cs* býti v úzkých; *res est in integro C* věc jest nerozhodnuta; *copias in expedito habere L* vojsko míti pohotově; *in timore, periculo esse C f* na označ. vztahu *cum crudelissimi iudicati sint in hoste C* vzhledem k nepříteli, vůči nepříteli; *avidus in pecuniis locupletium*

*C* chtivý, pokud se týče . . .; *mirum est in senibus C* při starcích; *non multum habet laudis in rege C* není příliš chvály hodno u krále; *gratulari alci in alqa re C* blahopřáti k něčemu; *admirari alqm in alqa re C* v něčem n. pro něco; *in aliis gloriari licet L* pokud jde o ostatní (způsoby trestu), můžeme se chlubit; *tamen in re tam clara error manet L* přece (při věci =) přes to, že věc jest tak jasná; *paucissima in tam numerosa gente adulteria T* ač národ jest tak četný **II** s akus. **a** místně na ot. kam? do, na **a** při pohybu dovnitř něčeho *Thalam pervenit in oppidum S* do města Thaly **β** k označ. směru: *in meridiem L* na jih; *in omnes partes na vše strany; in Galliam versus S* směrem ke G.; *salu in contraria facto O* na různu se rozskočivše **γ** k označ. rozlohy: *in longitudinem Cs* zděli, *in altitudinem Cs* zvýší **δ** přenes.; *in sententiam alcs ire C* přidati se k mínění někoho; *in ius vocare H* před soud volati; *in rem praesentem venire C* na místo události samé se dostaviti; *animas nostrum in nomen ituras expediam dictis V* jež přijmou naše jméno; *in pravum abstrahere S* svést k špatnosti; *in medium discenda dabat O* všem zjevoval **b** časově **a** k označ. meze, po které děj trvá: až po, až do, do: *in multum diei L* dlouho do dne; *in noctem Pn* až do noci; *in lucem dormire H* až do bílého dne **β** k označ. doby, na kterou, pro kterou je děj určen: pro, na: *in posterum diem invitare (differre) C* na druhý den; *in posterum (differre) C* na budoucí čas; *scaena in tempus structa T* pouze na krátký čas; *indutiae in triginta annos L* příměří na 30 let; *in diem alqd reservare C* na pozdější dobu ponechávati; *in horam vivere C* pouze pro okamžik; - spec. o dnech v kalendáři: *in ante diem VI Kal. Sext. C* na 27. července; - o dobách opětovaných: *silvae mutantur in annos H* lesy se mění co rok; *minorem in diem urbem faciunt L* den ode dne město zmenšují **c** distributivně: *censores binos in singulas civitates C* po dvou censurech pro každou obec; *in annos singulos C* na jednotlivá léta, každoročně; *terna me-*

*dimna in singula iugera C* po třech měřicích na každé jitro **d** účelově: *pecunia in rem militarem data C* na vojsko; *legio in praesidium missa L* jako posádka; *sumptum in prandium facere C* náklad činiti na snídání; *dederis in carmina vires O* ke skládání písní; *nocturna in lumina V* k nočnímu osvětlení; *vitulus iuvenescit in mea vota H* dorůstá k vyplnění mého slibu **e** modálně: *servilem in modum C* jako otroci; *latus exesum in antrum V* hok (pahorku) vyhloubený v jeskyni; *in hanc sententiam scribere C* v ten rozum, v ten smysl; *bonam in partem accipere alqd C* v dobrou stránku vykládati; *in haec (munera) uxor accipitur T* na základě těchto darů, za tyto dary; *in numerum brachia tollunt V* v taktu zdvihají ramena; *equum pellis aënis in plumam squamis tegebat V* šupinami na způsob peří zrobenými; - adverb.: *in orbem consistere S* do kola se postaviti; *in incertum L* na nejisto; *in tantum V* tak vysoko; *in maius S* z míry, přespříliš; *in deterius T* na horší stránku, k horšímu; *in universum L* všeobecně, v celku **f** vztahově: *impietas in deos C* neúcta k bohům, *voluntas grata in parentes C*; *in deos legem valuisse L* že i na bohy měl platnost; *in foedera testes esse deos O* aby (bohové) byli svědky úmluvy; *homines in regis mores formare L* podle povahy královny. - Pozn. Vazby od češtiny odchýlné **a** v lat. ablat., v češt. poněť kam? do čeho? *alqm in cubili collocare C* na lože položit; pod. *in latebris collocare V* do úkrytu; *pontem facere in flumine* vystavěti most přes řeku; *anulum in mari abicere C* do moře hoditi; *in aliis civitatibus adscriptum esse C* býti připsán do jiných obcí; *adnumerari patronorum in grege C* počítán býti k obyčejným obhájcům; *in parte tertia posuere S* za třetí díl položili **b** v lat. akus., v češt. poněť kde? v čem? na čem? *in dextram aurem dormire Pn* na pravém uchu; *in hanc rem testem totam Siciliam citabo C* za svědka v té věci; *condiciones, in quas pax fieret L* za kterých; *in senatum adesse C* = do senátu se dostaviti = v senátu býti přítomen.

**2. in** privativum [starší *en*, srov. *ā-*, *āv-*, č. *ne*, něm. *un-*] *ne-*; přistupuje k adj., subst. i slovesům od nich odvozeným: *improbus*, *indoctus*, *insipiens*; *improbitas*, *infamia*; *ignorare*, *improbare*, *insanire*; u básn. též odlouč.: *inque salutatum linquo V* (= *insalutatum*).

**in-accessibilis**, *e* [*accedo*] nepřístupný.

**inaccessus**, *a*, *um* [*in a accedo*] **a** nepřístupný; subst. **inaccessa**, *ōrum*, *n.* *T* nepřístupná obydlí **b** metaf. nedostupný: *inaccessa formositas Ap.*

**in-acēscō**, *ere* zkysnouti; přen. *tibi inacescant O* ať ti zhořkne.

**Inachus**, *ī*, *m.* [*Ἰναχος*] král v Argu, otec *Iin*, pův. bůh řeky *Inachu*; adj. **Inachus**, *a*, *um* *Inachův*: *I. urbes V* = řecká města; **Inachidēs**, *ae*, *m.* potomek *Inachův*: *Perseus*, *Epaphus O*; **Inachis**, *idis*, *f.* *Inachova*, *inachovská*: *ripae O*; jako subst. = dcera *Inachova* = *Io*.

**inadsuētus**, **inadtenuātus** viz *inassuetus*, *inattenuatus*.

**in-adustus**, *a*, *um* nespálený: *corpus O*.

**in-aedificō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** postavit, vystavěti něco na něčem, v něčem: *in domo sacellum C* **b** zastavěti, zatarasiti, zabarikádovati: *vicos plateasque C*, *portas L*.

**in-aequābilis**, *e* nestejnóměrný: *motus O*, nerovný: *solum L*.

**in-aequālis**, *e* **a** nerovný: *loca T*; odt. enall. *curatus inaequali tonsore capillus H* maje vlasy od holiče nerovně ostříhány (vlastně od h. neumějícho rovně stříhati) **b** nestejný: *portus O* **c** nevyrovnaný: *autumni O* nestálé; *inaequales procellae H* narážející, bouřlivé.

**inaequāliter**, adv. [*inaequalis*] nestejně, nestejnóměrně: *campus i. sinuatus L*.

**in-aequātus**, *a*, *um* nestejný: *onus Tb*.

**in-aequō**, *āre* vyrovnati: *fossas crateribus C*.

**in-aestimābilis**, *e* **a** neodhadnutelný, neposouditelný: *animi* (nom.) *multitudinis L* nevypočitatelný **b** neocennitelný, neobyčejný: *gaudium L*; *acervi*

*mortuorum L* jejichž počet nelze odhadnouti **c** nestojící za ocenění, bezcenný *C*.

**in-aestuō**, *āre* vzkypěti *alci rei* v něčem: *bilis praecordiis H* žluč v útrobách.

**in-amābilis**, *e* milování nehodný = nenáviděný: *regnum* (podsvětí) *O*, *locus O*, *palus V* (*Styx*) neutěšený.

**in-amārēscō**, *ere*, *māruī*, — [*amarus*] zhořknouti: *epulae H*.

**in-ambitiōsus**, *a*, *um* ctižádosti neznaající: *rura O*.

**inambulātiō**, *ōnis*, *f.* [*inambulo*] přecházení, sem tam pocházení (o řečníku *C*); básn. rozviklanost: *lecti Ct*.

**in-ambulō**, *āre*, *āvī*, — sem tam choditi, přecházeti: *neque consistens in loco, sed inambulans C*.

**in-amoenus**, *a*, *um* neutěšený, bez půvabu, smutný: *regna O* (podsvětí).

**ināniae**, *ārum*, *f.* [*inanis*] žert. prázdnoty *Pt*.

**in-animātus**, *a*, *um* neodusevnělý, neživý.

**inanimus**, *a*, *um* [*in a anima*] bez duše, neživý, neživotný.

**inānis**, *e* bez obsahu, prázdný **1** pův., absol. i s gen. *alcis rei* = bez něčeho: *basis C* bez nápisu; *agri C* neosetá; *equus C* bez jezdce; *laeva H* bez prstenu; *arbor O* dutý; *litterae C* bezobsažný; *tumulus V* prázdna mohyla (*κενотάφιον*); *inane funus H* bez mrtvol; *corpus C* bez ducha, mrtvé; *vulgus O* = mrtví; *regna*, *Tartara O* = říše mrtvých; *lumina O* prázdne důlky oční; *vulnus O* hluboká, zející rána; *cerae V* plástve bez medu; subst. neutr. *inania O* *inane V* prázdny prostor; *in infinito inani C* v nekonečném prostoru; *sese per inania nubila librant V* ve vzdušných mracích udržují rovnováhu, houpají se; *i. profugere C* s prázdnyma rukama; *civitas C* chudá obec; *fratres i. C* chudí; *Sicilia C* vyplněná; *inanis siccus H* hladov a žízňiv **2** přenes. sm. jalový, nicotný, marný, lichý: *causa V* bezpodstatná; *spes C* marná, lichá; *voces inanes fundere C*; *delectamenta C* neužitečné; *crimen C* bezpodstatné nařčení; *cupiditates C* ješitné; *doli circum haec frangentur inanes V* (metaf. od *vlh*)

v nic se rozbijí o ně marné lsti; *ina-nes lacertus O* zbědovaně; subst. *inania tramittuntur T* malichernosti se nechávají stranou; *inania captare H* za přeludy se honiti; *inania nobilitatis C* prázdny zvuk; *inania honoris T* liché pocty; *specie inanium* (neutr.) *validus T* vynikající okázalými vnějšími vlastnostmi.

**inānitās, ānis, f.** [*inanis*] prázdny prostor; prázdnota (vl. i obr.); metaf. marnost, marnivost, ješitnost.

**ināniter, adv.** [*inanis*] naprázdno, marně.

**in-arātus, a, um** neoraný.

**in-ārdēscō, ere, ārsī, —** zapáliti se: *vestis Herculis humeris H* vzňal se na plecích H.; vzplanouti: *nubes solis radiis* (abl.) *V* zahoří; přenes.: *cupidine T, amor O*.

**in-ārēscō, ere, āruī, —** uschnouti: *bitumen T; lacrimae Cr*; přenes. *liberalitas Pn* vyschnouti (obr. od pramene).

**Īnarimē, ēs, f.** [εἰν Ἀρήμω] ostrov na pobřeží kampanském = *Aenaria*.

**in-assuētus, a, um** nezvyklý, nepřivyklý.

**in-attenuātus, a, um** nezeslabený; *fames O* neukojený.

**in-audāx, ācis** neodvážný, bázlivý, nesmělý.

**in-audiō, ĩre, ĩi** doslechnouti něco.

**in-auditus, a, um** [*in* priv. a part. perf. od *audio*] **a** neslyšený = co nebylo slyšeno: *nemini inauditum C* = každý o tom slyšel; *sacra maribus invisā et i. C* jichž muži ani neviděli ani neslyšeli; přenes. neslychaný = neznámý, nový; *novum et i. genus O; quod novum aut cuiquam inauditum C* co nového a nikomu neznámého; *clementia C, sacra C b* nevyslyšený, bez výsledku: *i. et indefensus T; i. rea T*.

**inaugurātiō, ōnis, f.** [*inauguro*] vl. zasvěcování auguriemi; vřb. zahajování, počátek; <nastupování hodnosti>.

**inaugurātō, adv.** [*inauguro*] po předchozích auguriích.

**in-augurō, āre, āvī, ātum a** augurie zaříditi, hledati znamení z ptačího letu, zaříditi pozorování posvátného ptactva, auguriemi se dotazovati, věštiti: *ad inaugurandum templa capere L*

místa zaujmouti ke konání augurií; *inaugura L* = zeptej se ptáků **b** auguriemi zasvětiti, vřb. posvětiti: *templum C; locum L, centurias L* zasvětiti = vytvořiti; o lidech: *flaminem L, te C, regem sacrificum L*; zahájiti.

**inauris, is, f.** [*in a auris*] náušnice.

**inaurō, āre, āvī, ātum** [*in a aurum*] pozlatiti: *vestis inaurata O* zlatem protkaný; *pellis inaurata arietis* básn. u *C* zlaté rouno.

**in-auspicātō, adv.** bez auspicií, bez zpytování věštného ptactva.

**in-auspicātus, a, um** auspiciemi neschválený; *lex L*.

**in-ausus, a, um** čeho se kdo neodvážil: bez pokusu nechaný: *ne quid inausum sceleris fuisset V* aby nebyl žádný zločin, kterého by se nebyl odvážil; *quid i. nobis? T* = neodvážili jsme se všeho?

**inb-** viz *imb-*.

**incaeduus, a, um** [*in a caedo*] sekerou netknutý; *silva O*.

**in-calēscō, ere, calūi, —** rozpáliti se, roznítiti se, pův. i přenes.: *incalescente sole L; vino i. L, mero Cr*; absol. o stav. duš.: vzplanouti (na př. láskou, radostí): *laetitiā incaluisse T*; rozehráti se, do ohně se dostat: *Cicero raro incalescit T*.

**in-calefaciō n. in-calfaciō, ere, fecī, factum** rozehrívati, oteplovati.

**in-callidē, adv.** neobratně; *non i. C* velmi obratně.

**in-callidus, a, um** nechytrý, málo chytrý, neobratný, hloupý: *i. et facilis iuventā T* nevychytralý a pro své mládí důvěřivý.

**in-candēscō, ere, candūi, —** rozžhavit se: *plumbum incandescit O*; obr. *spumis incanduit unda* var. *Ct* zbělela.

**in-cānēscō, ere, cānuī, —** zšedivěti, zběleti: *ornus incanuit flore piri V*.

**incantātus, a, um** [part. perf. od *incanto*] včarováný: *incantata lacertis vincula H* čarovné uzly na pažích (zauzlené vlněné niti různých barev).

**in-cānus, a, um** našedivělý: *labra O, menta V, crines Ct; saecula Ct* šedé věky.

**incarcerātiō, ōnis, f.** [*incarcerō*] uvěznění.

**incarcerō**, *āre* [*in a carcer*] uvězniti.  
**incarnātiō**, *ōnis*, *f.* [*incarno od caro*]  
± vtělení.

**incassum** viz *cassus*.

**in-castigātus**, *a, um* nekáraný.

**incautē**, *adv.* [*incautus*] neopatrně:  
*murum subire L*; *incautius subit Cr* ne-  
maje se dosti na pozor.

**in-cautus**, *a, um* 1 akt. **a** ne-  
obezřelý, neopatrný, nemající se  
na pozor: *patronus C*; *homo i. et*  
*rusticus C* = dobromyslný a venkov-  
ský; *i. futuri H* nestarající se o budou-  
cnost **b** nic netušící: *incautum oppri-*  
*mere Cr* 2 pas. nechráněný, nezabezpe-  
čený: *iter T* (= neobsazený), *agri S*.

**in-cēdō**, *ere, cessi, censem* 1 nepřech.  
**a** vůb. kráčet, vykračovat: *per*  
*ignes suppositos cineri H* po plamenech  
doutnajících pod popelem; *spec. (honos-*  
*ně) vykračovati si, vystupovati: ince-*  
*dunt magnifici S*; (*ego*) *divom incedo*  
*regina V* jako královna **b** zvl. ve  
voj. táhnouti, pochodovat, kona-  
ti pochod: *agmen i. coepit L*; - *spec.*  
za účelem útoku: *in aciem hostium L*  
vytrhnouti proti...; *odt. básn. iaculo*  
*incedit melior V* oštěpem dobře útočí  
**c** přenes. **a** přicházeti, nastávat, do-  
staviti se: *tenebrae, annus T*; *commu-*  
*tatio incessit S* změna nastala; *vis ince-*  
*debat T* objevovalo se; - o zprávě:  
*nuntii incedunt T* zprávy docházejí;  
*rumor i. T* šíří se  $\beta$  o stav. duš. vzejíti,  
šířiti se, vzniknouti: *timor Cs L, lascivia*  
*atque superbia S*; *gravior cura patribus*  
*incessit L* nastala patricijům; *cupido Cr*  
2 přech. **a** kráčet, alqd po něčem, vkro-  
čiti do něčeho: *maestos locos, fontem T*  
**b** o stav. duš.: *cupido incedit animos L*  
touha zachvacuje ducha, zmocňuje se  
ducha; *timor patres incessit L* strach  
pojal patricije; *legiones seditio incessit T*  
vzpouza zachvátila legie, rozšířila se  
mezi legiemi; *valetudo adversa incedit*  
*flaminem T* nemoc zachvacuje.

**in-celebrātus**, *á, um* neslavený, (s po-  
chvalou) nepřipomenutý: *ab aliis incele-*  
*brata T* ty věci, o nichž se jiní nezmínili.

**incendiārius**, *iī, m.* [*incendium*] palič.

**incendium**, *iī, n.* [*incendo*] požár,  
založení požáru: *i. legionum T* požár

tábora legií: *incendio hauriri Cr* pope-  
lem lehnouti; *oblatum i. C* založený  
požár; - přenes. **a** = oheň: *socios*  
*incendia poscit V*; *iactas i. dextrā O*  
**b** o vášněch: oheň, žár: *invidiae i.*; *cu-*  
*piditatum C*; *i. movere O* rozněcovati  
**c** sm. zkáza, pohroma: *i. fortunarum C*;  
*i. civitatis C*.

**incendō**, *ere, endī, ēsum* [*in a \*cando,*  
*srov. candeo*] 1 **a** zapáliti, spáliti:  
*naves C, pontem L, munitiones, opera N,*  
*odores V; agros V* = obilí, *aras V* oheň  
na oltáři **b** osvětlovati, ozařovati:  
*anguis, cui maculosus auro squamam*  
*incendebat fulgor V* zlatopestrý lesk šu-  
piny ozařoval; *cui notae terga incende-*  
*bant V* jemuž se svítily na zádech tem-  
né skvrny; *sol incendit aurum O* zažihá  
2 přenes. rozpáliti, roznítiti, vznítiti  
(o vášněch): *odio, libidine, cupiditate C*;  
*amore, furii V; illam incendente luc-*  
*tūs corripunt V* ji, ana rozněcovala  
nářky...; pas. lze též přelož. slov. vzpla-  
nouti; *incensa cupiditas, libido C*  
horoucí, žhavá.

**in-cēnsiō**, *ōnis*, *f.* [*incendo*] zapálení,  
spálení, požár.

1. **incēnsus**, *partic. perf. od incendio.*

2. **in-cēnsus**, *a, um* [*in priv. a censeo*]  
neodhadnutý, odhadu nepodrobený,  
kdo se nedostavil k odhadu, kdo se ne-  
podrobil odhadu (censu).

**inceptiō**, *ōnis*, *f.* [*incipio*] začetí, po-  
čátek: *operis C*.

**inceptō**, *āre, āvī* [*incipio*] začínati,  
počínati.

**inceptum**, *ī, n.* [*incipio*] počaté  
dílo, podnik: *nunc ad i. redeo S*  
k úkolu svému se vracím; záměr,  
úmysl: *incepto desistere, discedere L* od  
úmyslu svého upustiti, úmyslu se  
vzdáti; *contra i. suum venisse S* aby  
zakročili proti jeho záměru; *ab incepto*  
*H* od začátku.

**inceptus**, *ūs, m.* [*incipio*] počátek.

**in-cernō**, *ere, crēvī, crētum* vl. sítem  
vsypati: *piper cum sale incretum H*.

**incertitudō**, *inis*, *f.* [*incertus*] ne-  
jistota.

**in-certus**, *a, um* nejistý 1 **a** ne-  
určitý, pochybný, nerozhodný: *even-*  
*tus belli L*; *pater C* (o němž se neví ur-

čítě, je-li skutečně otcem); *i. sudor V* nestálý (t. j. chvilkami vyražející a zase mizející); *incertae umbrae V* prchavé stíny; *i. securis V* nejistá sekera t. j. nejisté vedená; *sedes i. S* neurčitá sídla; *spes i. C* pochybná naděje; *honores i. H* nejisté, nestálé; subst. **incertum, ī, n.** nejistá věc, nejistota: *incerti auctor L*; *in incerto esse L*; *ad i. revocari bona C* majetek jest pochybný; *multitudinis ex incertissimo sumentis animos L* dav, jenž nabývá zmužilosti z věci nejméně jisté; *i. noctis S* noční nejistota; plur. **incerta, ōrum; belli L** nejistý průběh války; *fortuneae L Pn* nejistá štěstěna; *maris T* nejisté moře **b** nespolehlivý, víry nezasluhující: *testis C, vulgus C* **2** akt. v nejistotě jsoucí, nevědoucí: *i. haereo S* nevím, jak jsem na tom (na čem jsem); *fatis incerta feror V* zmítá mnou osud v nejistotě; *scinditur incertum vulgus V* nerozhodný; *incertus animi* (gen. vztahu) (nejistý duchem =) *L* nevěda si rady; *incerti, quod potissimum facerent S* jsouce v nejistotě, co činiti; *incerta ultionis T* nevědouc, dostane-li se jí pomsty; *i. rerum suarum L* v nejistotě stran svého stavu; *incerta consilii Ap.*

**incessābilis, e** [2. *in a cesso*] neustálý, ustavičný.

**incessanter, adv.** [2. *in a cesso*] neustále.

**incessō, re, sīvī, —** [*incedo*] nastupovati alqm na někoho., napadati někoho, útočiti: *telis O, pilis L; muros V*; přenes. *dictis O, conviciis Cr, criminibus T; uxorem Vitelli T* obviňovati.

**incessus, ūs, m.** [*incedo*] chůze, chod: *tacitus V, tardus S, erectus T; Turbonis H, iumentorum L*; přitržení, příchod někam, vpád, vjezd: *turbidus T* hlučný; *barbarus T* jako barbaři mají ve zvyku; *primo sui* (gen. os. zájmena m. suo) *incessu solvit obsidium T* hned po svém příchodu; *tres incessus parantur T* připraví se útok třemi směry; konkr. *incessum claudere T* přístup uzavříti.

**incestē, adv.** [1. *incestus*] necudně, hříšně, bezbožně: *uti alqa re C*; *i. sacrificium facere L* s nečistýma rukama konati oběť.

**incestō, āre, āvī, ātum** [1. *incestus*] zneuctíti; přenes. poskvrnití.

**incestuōsus, a, um** [2. *incestus*] smilný, krvesmilný.

**1. incestus, a, um** [*in a castus*] nečistý, necudný: *iudex H, manus L, os C, amor H, flagitium C, nuptiae T, sermo L, voces O*; *an bidental moverit incestus H* či zda bezbožně pohnul bleskovou obrubní; subst. **incestum, ī, n.** (zvl. plur.) smilstvo, zvl. krevní.

**2. incestus, ūs, m.** [1. *incestus*] smilstvo, krvesmilstvo.

**inchoātus n. incohātus, a, um** [*inchoo*] začatý: *inchoatum alqd abrumperre Pn; mentio inchoata affinitatis L.*

**inchoō n. incohō, āre, āvī, ātum** začínati, počínati **a** absol. o řeči začíti mluvit: *Caesare inchoante T*; *nuper inchoasti de oratoribus C* začal jsi mluvit o . . . **b** s předm.: *proelium L, facinus Cr, partem statue C; nocturnas aras V* noční oběti začíná.

**1. incidō, ere, cidī, —** [*in a cado*] padnouti, spadnouti na něco, do něčeho, dopadnouti (*in alqd, alci rei, ad alqd, super alqd*) **1 a** *belua in foveam incidit C, ictus ad terram V; missilia ramis Cr* padají do větví=zasahují větve; pod. *ictus clipeo T*; přech. *quos inciderat T* na které padla; = obr. o čase: padnouti, připadnouti: *in Kalendas Ianuarias C; in nostram aetatem C* **b** vpadnouti do něčeho, někam, upadnouti v něco, mezi něco: *exercitus portis L; in hostes, in latrones C* mezi lotry, *flamma in segetem V* na obilí; *in insidias C; in manus alcs C; in quem quaeque inciderat L* do očí rukou která padla; *incidit huic filius V* s ní se utkal; = spec. o řečkách: vpadati, ústiti: *duo amnes flumini L* **2** přenes. **a** upadnouti do nějakého stavu: *in morbum N, in valetudinem L* upadnouti do nemoci; *in insaniam C; in speciem ambitionis Pn* upadnouti do zdání marnivosti; *in aes alienum C* do dluhů upadnouti; *in honoris contentionem C* dostat se ve spor o čestný úřad; *in suspicionem C, in Scyllam H, in invidiam N* **β** o stavu padnouti na někoho, napadnouti někoho: *pestilentia in urbem incidit L; terror i. exercitui Cs*

y padnouti (o slově), vyskytnouti se, udáti se: *de uxoribus mentio L* stala se zmínka; *incidit civile bellum N* vypukla; *par scelus inciderat T* stejný zločin se stal, vyskytl; = zvl. neos. *incidit, ut L* stalo se, že . . .

**2. incidō, ere, cidi, cīsum** [*in a caedo*] **a** vřezati, vrýti, vtesati: *fagi incisae O* do nichž jsou vřezána jména; *marmora notis incisa H* mramorové pomníky se vtesanými nápisy; *epigramma in basi C, in pila N; summam incidere sepulcro H* (sc. *patrimonii*) dali vyrýti na náhrobek výčet jmění; vazby: *alqd alci rei, in alqd, in alqa re; při pas. alqa re* **b** naříznouti: *pulmo incisus C; venas T* = otevřiti; *nervos L, funem V*; geom. o přímkách protínati **c** vyřezávati (= řezáním hotoviti): *faces V, dentes O* (zuby pily) **d** přerýznouti, přerušiti: *sermone L, lites V, ludum H; spem i. L* naději zničiti. Part. *incisum* j. subst. v. t.

**incile, is, n.** [2. *incido*] odvodňovací příkop, strouha.

**incinerō, āre** [*in a cinis*] na popel spáliti, obrátiti v popel.

**in-cingō, ere, cīnxī, cīnctum** opásati, ovinouti **1** *aras verbenis O, angue incingi O, cinctu Gabino L* (viz *cinctus*); *mitrā capillos incincta O* majíc ovinuty; *pellibus incinctae V* majíce přehozeny kůže; *pictis incinctae vestibus Horae O* oděné; *lauro i. O* ověnciti **2** metaf. obklopiti, obklíčiti: *urbes moenibus i. O; incinctos silva campos Vel.*

**incinō, ere, —** [*in a cano*] zapěti, zapřívati: *modos Pp.*

**incipiō, ere, cēpī, ceptum** [*in a capio*] **a** přech. začítí, počítí **a** absol. bez předm. (doplň. infinitiv) *incipio* (sc. *dicere*) *super his* (= *insuper* ještě) **V** začnu mluvití **β** s určením *proelium S; sementem V* setbu; *canere V; a. Iove C* **b** nepřech. počínati se, počátek mítí: *vix prima inceperat aestas V; unde nexus inciperet Cr* kde má uzel začátek; *anni principium T; incepto opus est S* jest potřebí začítí. Part. *inceptum* j. subst. v. t.

**incisē a incisim, adv.** [2. *incido*] úryvkovitě, v krátkých odstavcích: *dicere C.*

**incisiō, ōnis, f.** [2. *incido*] **1** zářez, řez; <uříznutí> **2** t. t. rétor. úsek (periody), komma.

**incisōrius, a, um** [*incisor*] řezací: *i. dens řezák.*

**incisum, ī, n.** [2. *incido*] úsek jakožto nejmenší díl periody = *articulus*, řec. *κόμμα* n. *ἄρθρον*.

**incitāmentum, ī, n.** [*incito*] pobídka, podnět, popud *alcs rei* k něčemu.

**incitātē, adv.** [*incitatus*] rychle, hbitě: *fluere C.*

**incitātiō, ōnis, f.** [*incito*] ve sm. pas. ,popohnání, prudkost: *sol fertur tanta incitatione C; přenes. i. animi Cs, mentis C* vnitřní pud.

**incitātus, a, um** [*incito*] zrychlený, rychlý, kvapný, spěšný: *cursus Cs C, latronum impetus C, mundi conversio C; amnis pluvius L* následkem dešťů prudčeji tekoucí.

**in-citō, āre, āvī, ātum** **1** pāv. **a** v rychlý pohyb uvéstí, pohnati, pobídnouti: *navigium, lintres, equos Cs; currentem C* (jenž toho nepotřebuje) **b** refl. *se ex castris i. Cs* pospíšiti si s odchodem z tábora; *stellarum motus incitantur C* pohyb hvězd se zrychluje **2** přenes. pobídnouti, ponuknouti, podrážditi, vzrušiti: *nullo incitante C* beze vsí pobídky; *sic sum incitatus C* tak jsem rozčilen; *incitata mente C* v rozčilení; *studium i. C* vzbuditi; *i. morsus Ct* pobízeti ke klovnutí; = spec. o vzrušení věsteckém a vůb. nábož. *terrae vis Pythiam incitabat C* u vytržení uváděla; *alios age incitatos Ct* jině ve vytržení žen; *i. alqm in alqm n. ad alqd C* poštvati někoho na někoho n. k něčemu. Part. *incitatus* j. adj. v. t.

**in-citus, a, um** [*in a cieo*] rozehnaný, rychlý: *hasta, ungula V.*

**in-civilis, e** neobčanský, neslušný, nespravedlivý.

**incivilliter, adv.** [*incivilis*] neslušně, nespravedlivě.

**in-clāmō, āre, āvī, ātum** vzkřiknouti, zavolati (absol. neb *alci* na někoho; *alqm* někoho); dovolávati se někoho: *inclamat suos O.*

**in-clārēscō, ere, clāruī, —** slavným se stávati (*alqa re*).



**in-clēmēns**, *entis* nelaskavý, bezohledný, tvrdý: *dictator, verbum L.*

**inclēmēter**, adv. [*inclēmēns*] nelaskavě, nevlídně, nemilosrdně, přísně.

**inclēmēntia**, *ae, f.* [*inclēmēns*] nelaskavost, bezohlednost, tvrdost.

**inclinātiō**, *ōnis, f.* [*inclino*] a pŕv. naklonění, sklon, ohnutí: *inclinationes trepidantium T* pohyby zmatkem rozčilených **b** přenes. sklon, změna: *ad meliorem spem C*; *ratio atque i. temporum C* duch a sklon času; *inclinationes temporum a* pod. *rerum inclinationes C* změna, poměrů; = zvl. sklon přízně, náchylnost, příchýlnost, přízeň: *incipium i. in hos T*; *variis in hunc aut illum Vitellii inclinationibus T* při čemž se Vitelliova přízeň střídavě klonila k tomu nebo k onomu.

**inclinātus**, *a, um* [*inclino*] nakloněný, klonící se; o hlase: snížený, hluboký *C*; o duchu: nakloněný (*ad alqm* někomu); *fortuna i. C* k pádu se klonící.

**in-clinō**, *āre, āvi, ātum* nakloniti, skloniti **1 a** *mālos L* stožáry; *cursum O* v oblouku letěti; *aquas ad litora O* svéstí; o slunci a dni: skláněti se: *sol se i. L*, *inclinato die C Cr* *Pn* na sklonku dne; akt. význ. meď. *inclinat dies T* den se chýlí ke konci; *inclinare meridiem sentis H* že se (poledne =) den nachyluje **b** zvl. ve voj. *acies inclinatur L* šik se začíná kolísati; *acies inclinatae T* k ústupu se chýlící; *in fugam i. L* na útěk se obrátiti; *legiones inclinantes T* ustupující **2** přenes. *onera i. in alqm L* břemena uvaliti, *culpam L* svalovati; *vires L* přikloniti moc k něčemu, někam; *opes ad Sabinos inclinantur L* t. j. Sab. nabývají moci; *eunt inclinatis ad credendum animis L* jsouce naklonění všemu dāti víru; *fortuna omnia inclinat L* k pádu přivádí; *fortuna se i. Cs* štěstí se obrací (k zlému); *inclinata res est L* boj se rozhodl; *se i. a pas.* přikloniti se k něčemu myslí, přízní atd.; *sententiae inclinabant L* klonila se; *fnis inclinat T* mění se k horšímu. Part. *inclinatus j.* adj. v. t.

**inclītus n. inclutus**, *a, um* [od *clueo*, srov. κλυτός, čes. slouti, sláva] slavný,

proslulý, známý, slovuťný: *Ulixes H*; *i. disciplina Lycurgi L* proslulá.

**inclūdō**, *ere, ūsi, ūsum* [*in a claudio*] uzavřítí **a** *domi inclusus C*, *alqm carcere L*, *armatos in cella C*; *inclusum supplicium C* v. *secludo*; *corpora caeco lateri V* v temný bok; = obr. uzavřítí někam s význ. vložití, vsaditi, pojmutí, skrýti: *orationem in epistulam C*; *senatus consultum inclusum in tabulis C* (t. j. jež se neprovádí, v. *tabula*); *odium inclusum sensibus C*; *sententia versibus H* obsažená ve verších; pod. *tempora fastis i. H*; *oratio libro L* do knihy vložena; *Phidias sui similem speciem inclusit in cluipo C* **b** uzavřením překaziti, zameziti, zadržeti něco: *spiritum, viam L*, *vocis iter V*, *vocem C*; *includor Pn* jsem zdržován, vadí mi **c** uzavřítí = ukončiti: *actionem vesper inclusit Pn* řeč obhajovací večer přerušil; *crastina dies fata includet Pp* zítřejší den ukončí (naš) životní úděl.

**inclūsīō**, *ōnis, f.* [*includo*] zavření: *M. Bibuli C.*

<**inclūsivē**, adv. [*includo*] v to počítajíc; i s...>

**inclutus a inclutus** viz *inclitus*.

**incoctus** viz *incoquo*.

**in-cōgitō**, *āre*, — vymysletí něco alci proti někomu: *fraudem socio H.*

**in-cōgnītus**, *a, um a* nepoznaný, neznámý: *rem incognitam approbare C*; *incognita videre Cr* věci neznámé spatřiti; *tertio (sc. die) incognita sub hasta venire L* = věci, k nimž se nikdo nehlásil, byly v dražbě prodány; *i. orbis terrarum L* neznámý svět; *res i. animos turbat V* = kterou si nedovedli vysvětliti; *gentes C*, *insulae T*; *sagitta V* nepozorovaný **b** právn. nevyšetřený: *causā incognitā C S Cr* = *re i. C* bez vyšetření.

**incohātus, incohō** v. *inchoatus, inchoo*.

**incola**, *ae, m. i f.* [*incolo*] **1** obyvatel, obyvatelka; tuzemec: *totius mundi i. C* světoobčan; *incolae aquilonis H* tam bytující, domácí; pod. *i. turba O* tamější obyvatelé **2** (= μέτοικος) přistěhovalec, cizinec (op. *civis*) *C*.

**incolātus**, *ūs, m.* [*incolo*] bydlení (na určitém místě), pobyt.

**in-colō**, *ere, coluī, cultum a* přech. obývati něco, bydliti v něčem, na něčem někde (vl. vzdělávati místo): *agros C, Asiam N, terras L, regionem N, fines H*; odt. pas. *terra, quae incolitur C* země obydlená **b** bez vysloveného předmětu sídlo míti, sídliti: *cis Rhenum Cs, circa locum L, inter mare et Alpes L.*

**incolumis**, *e* [*in* a srov. *calamitas*] neporušený, nedotknutý, bez úrazu: *imperium i. mansit L* vláda se dochovala bez újmy, zůstala netknuta; *incolumi Agrippina T* za života Agrippiny.

**incolumitās, ātis**, *f.* [*incolumis*] neporušenost, dobrý stav, zachovalost, dobré zdraví.

**in-comitātus, a, um** nedoprovázený, bez průvodu.

**in-commendātus, a, um** nedoporučený: *tellus (ventis) O* vydaná na spas.

**in-commodē**, *adv.* nepohodlně: *signa i. opposita L* sochy nevhodně postavené; *i. venire C* nevhod přijíti; *mecum incommodius actum est C* mně se stalo méně přiměřené; *incommodissime C* zcela nevčas.

**incommoditās, ātis**, *f.* [*incommodus*] nevhodnost, nepřiměřenost: *temporis L*; věc nepřijemná *C*.

**incommodō, āre, āvī, ātum** [*incommodum*] obtěžovati někoho, býti na obtíž někomu (*alci*).

**incommodum, ī, n.** [*incommodus*] nevhodnost, nepohodlí; nehoda, neštěstí: *incommodis affici C* nehodami býti postižen; *nilhil incommodi capere C* nic zlého neutrpěti.

**in-commodus, a, um** nepohodlný, nevhodný, obtížný, nepřijemný; o lidech: nepřiznivý, nepřátelský, nelaskavý. Neutr. subst. viz *incommodum*.

**in-commūtābilis, e** nezměnitelný.

**in-comparābilis, e** nesrovnatelný.

**in-compertus, a, um** nezbadaný, neznámý.

**incompositē**, *adv.* [*incompositus*] nespořádaně, v nepořádku: *fugere Cr, venire L*.

**in-compositus, a, um** nespořádaný, v nepořádku: *hostes, agmen*; neurovnaný, bez pravidel: *dare motus incom-*

*positos V* neumělý tanec; *incomposito pedē H* neurovnaným krokem.

**in-cōmptus, a, um** neupravený, nečesaný: *capilli O, caput, coma H, homo T*; nepěstěný, zanedbaný: *ungues C*; neupravený, bez ozdoby: *signa T*; jednoduchý, prostý: *apparatus, sensus T*; neumělý: *versus H, oratio L*.

**in-concessus, a, um** nedovolený, zapověděný.

**in-concinnus, a, um** neladný, nemotorný, neohrabaný: *asperitas H*.

**in-concussus, a, um** neotřesený: *fratres proximorum certaminibus inconcussi T*; nerušený: *pax T*.

**inconditē**, *adv.* [*inconditus*] bez pořádku, zmateně: *fundere, cogitare C*; neuměle, prostě: *dicere C*.

**inconditus, a, um** [*in a condo*] nezřízený, nespořádaný, neurovnaný, v nepořádku: *res, acies, multitudo L, agmen Cr*; v řád neuvedený: *libertas L*; *ioci inconditi S* hrubé; *carmina, versus L* neumělé; *haec incondita V* tyto neumělé výlevy.

**in-congruens, entis** nevhodný, nepřiměřený: *sententia Pn*.

**in-congruus, a, um** nevhodný, nemístný.

**in-cōnsciūs, a, um** nevědoucí: *inconsciūs Saguntinis* var. *L* bez vědomí Saguntanů.

**in-cōnsiderantia, ae, f.** [*in a considero*] nerozvážlivost.

**in-cōnsideratē**, *adv.* [*inconsideratus*] nerozvážlivě.

**in-cōnsiderātus, a, um a** nerozvážený, nepromyšlený, ukvapený: *cupiditas, temeritas C b* nerozvážlivý (o lidech).

**in-cōnsōlābilis, e** neutěšitelný, bezútěšný, útěše nepřístupný.

**in-cōnstantis, antis** nestálý, kolísavý, nedůsledný.

**in-cōnstanter**, *adv.* nestále, nepevně, nedůsledně: *i. nomen suum misit in iudicium C* lehkomyšlně; *iactantibus se opinionibus i. et turbide C* bez pořádku; o řeči: nedůsledně: *loqui, dicere C*.

**incōnstantia, ae, f.** [*inconstans*] nestálost: *rerum, multitudinis C*; ne-

důslednost **a** v myšlení: *stultitiae i. C, orationis C* (nelogičnost) **b** v jednání: *inconstantiae famam vereri C* nedůslednosti, lehkomyšlnosti.

**in-cōnsultē**, adv. nerozvázně, nepředloženě, neopatrně.

**in-cōnsultus**, *a, um* **a** neotázaný: *inconsulto senatu L* bez dotazu, otázení se senátu **b** bez rady: *inconsulti abeunt V* **c** nerozvážený, nerozvážlivý: *homo C*.

**in-cōnsūptus**, *a, um* nespotřebovaný: *pars turis Tb*; nepomíjející: *iuenta O*.

**in-cōnsūtilis**, *e* [*in a consuo*] nesešivaný.

**in-cōntāminātus**, *a, um* neposkvrněný, čistý.

**in-contentus**, *a, um* [*in a contendo*] nenapjatý: *fides C* nenaladěná lyra.

**in-continēns**, *entis* nezdrželivý, nestřídmý, neovládající se, chtivý, neskromný.

**incontinenter**, adv. [*incontinens*] nezdrželivě: *facere alqd C*.

**incontinentia**, *ae, f.* [*incontinens*] nezdrželivost.

**in-conveniēns**, *entis* neshodný, nepodobný.

**in-convulsus**, *a, um* [*in a convello*] nestržený, nevyvrácený, nezrušený, nezměněný, stále platný, nezměnitelný.

**in-coquō**, *ere, coxī, coctum* **a** zavářeti alqd alei rei něco do něčeho: *inulas i. H* oman zavářeti (do omáčky); *crur herbis incoctus H* krev do bylin zavařená; *radices Baccho V* kořínky do vína **b** barviti: *vellera Tyrios incocta rubores V* vlna tyrským červcem zbarvená.

**in-corōnātus**, *a, um* neověncený.

**in-corporeus**, *a, um* netělesný.

**in-corporō**, *āre, āvī, ātum* [*in a corpus*] vtělit; metaf. připojiti.

**in-corrēctus**, *a, um* neopravený.

**in-corrīgibilis**, *e* nenapravitelný, nepolepšitelný.

**in-corrūptē**, adv. [*in corruptus*] „nepodplaceně“, nestranně: *iudicare C*.

**in-corrūptus**, *a, um* **a** nezkažený, neporušený: *sanguis, sanitas C, tempus L* **b** o lidech: čistý: *virgo C*; nepodplacený, nepodplatitelný:

*testis C; adversus blandientes i. T* lichocení nepřístupný **c** o věcech: *i. fides H* ryzí věrnost; *animus S* nepomíjející; *incorruptis monumentis traduntur L* na základě neporušených památek; subst. *incorrupta perferre Cr* pravdivé věci pověděti.

**in-crēbrēscō**, *ere, crēbruī*, — *n.* **in-crēbrēscō**, *ere, crēbuī*, — častým se stávati, šířiti se, mohutněti, zesilovati se: *proverbio increbuit L* stalo se obecným příslovím.

**in-crēdibilis**, *e* neuvěřitelný, víře nepodobný; *i. cursus C* až k neuvěřením rychlá plavba; se sup.: *i. memoratu S, dictu N* = k víře nepodobno (vypráví-li se to).

**in-crēdulus**, *a, um* nevěřící.

**incrēmentum**, *ī, n.* [*increasco*] **a** růst, vzrůst; plur. jednotlivé stavy vzrůstu: *vitium ortus, satus, incrementa C* vyrážení, sázení a vzrůstání **b** přirůstání, přírůstek, přibývání, vzrůstání se: *urbis L, ducum Cr; in incremento rerum decessit L* když se moc jeho rozmáhala, zemřel; *summo bono afferre incrementum diem C* že čas dovede stupňovati nejvyšší dobro; *incrementis fallentibus Sn* neznatelnými přírůstky **c** konkr. potomstvo: *lovis V*; přírůstek: *incremento renovare exercitum Cr; i. multitudinis C*; prostředek k rozmnožení: *dentes, populi incrementa futuri O* = símě.

**increpātiō**, *ōnis, f.* [*increpo*] plísňení, důtky.

**increpātōrius**, *a, um* [*increpator* od *increpo*] plísňivý, káravý.

**in-crepītō**, *āre, āvī, ātum* [*increpo*] hlasitě volati na někoho: *Bitiam V*; hlasitou výčitku činiti, spílati někomu, obořiti se na někoho alqm alqa re; vyčítati někomu něco alci alqd.

**in-crepō**, *āre, uī, itum* **I** nepřech. zaznít, zazvučeti, zařinčeti: *mālis i. V* zaskřípati čelistmi; *quidquid increpuit C* při každém šustotu; — zvl. o řeči *verbis i.* prudká slova pronášeti; *increpuit suspicio C* ozvalo se **II** přech. **a** s akus. věci: rozezvučeti něco, (zhluboka) udeřiti v něco: *atras nubes O; unda increpat latus V* hluč-

ně doráží na bok lodní; *manus i. O* tleskati pochvalu; *terribilem sonitum* (ak. vnitř. předm.) *inrepuit* *V* strašlivým hlasem se ozvala; *Sabella pectus increpare carmina H* že sabelské písně prsa rozechvívají **b** s akus. životného předmětu: obořiti se na někoho láti, vyčítati; hanlivými, trpkými slovy se dotýkati, plísňiti, vyčítavě mluvit: *Caesarem C*; *in regem L*; *Caecinam ut captivum T* Caecinu nazývá zajatým; *desertorem proditoremque i. T* spílati mu zrádců; *alii alios increpantes timidos vocant S* druh druhu plísni a spílá mu bázlivců; vazby: *alqm alqa re*, ak. c. inf., quod, nepř. ot., básn. též věta vybíz.; odt. i o věci: *senium atque avaritiam Galbae i. T* urážlivě mluvit o stáří a lakomosti Galbově; = popohnati: *i. boves Tb*.

**in-crēscō**, *ere, crēvī*, — vrůstati alci rei do něčeho: *cuti squamas i. sentit O* že mu na kůži narůstají šupiny; vzrůsti: *insula O*; přenes. vzrůstati se, vzrůstati: *audacia L, valetudo, tussis Pn; certamen L; ira V, dolor V; ferrea telorum seges iaculis increvit acutis V* vyrostla v ostrá kopí.

**incrētus** viz *incerno*.

**in-cruentātus**, *a, um* nezakrvácený, nepotřísněný krví.

**in-cruentus**, *a, um* nekrvavý, nezakrvácený: *proelium, victoria L, pax T; urbem incruentam intrare T* vtrhnouti do města bez krveprolití; *incruento exercitu T* aniž prolil krev vojska; *haud incruento milite L* ne bez zkrvavení vojska.

**incrustō**, *āre* [*in a crusta*] vrstvou potahovati: *sincerum vas H* pošpíniti.

**in-cubō**, *āre, cubuī, cubitum* ležeti alci rei na něčem: *utribus i. Cr; i. pelli-bus V*; obr. *ponto nox incubat atra V* uléhá na moře; = spec. spáti v chrámě pro věšebné sny: *in Pasiphae fano C*; o ptáčích seděti na vejcích: přech. *i. ova Ptr*; přenes. ležeti na něčem = hlídati, pevně držeti: *pecuniae i. C; auro defosso i. V; incubantes publicis thesauris L*.

**in-cūdō**, *ere* kouti; jen part. perf. pas. *incusus: lapis i. V* okřesaný mlýnský kámen.

**inculcō**, *āre, āvī, ātum* [*in a calco*] pův. zaslápati něco do něčeho; přenes. do řeči vplétati: *Graeca verba C; inculcatus* „našlapaný“; o spise doplněný: *crebris locis i. et refertus C*; vtlokati, vtlačiti, vtisknouti, vštípiti: *animmo, oculis C; inculcarisne* (= *inculcarisne*), *ut C* nevtloukl jsi do něho (= nenamluvil jsi mu).

**in-culpātus**, *a, um* [*in a culpa*] bezúhonný: *vita O*.

**incultē**, adv. [*incultus*] nevzdělaně, zdivočile, nepořádně: *agere S, vivere C*; bez vkusu, bez ozdob: *dicere C*.

**1. in-cultus**, *a, um* **a** nepěstěný, nevzdělávaný: *i. ager L; via C* neudržovaná; **inculta**, *ōrum, n.* nevzdělaná země, pustina; *corpus C* nepěstěné; *incultae genae O; homines i. L* zdivočili; *sentes V* divoké trní **b** přenes. divoký, nevzdělaný, drsný: *mores S, ingenium H, Gaetuli S; versus H*.

**2. in-cultus**, *ūs, m.* nepěstění, zanedbanost: *carcer incultu terribilis S; nevzdělávání: incultu torpescere S; per incultum ac negligentiam L* zanedbáváním a netečností.

**in-cumbō**, *ere, cubuī, cubitum* **1** uleh-nouti alci rei na něco; opřítí se o něco: *incubuit toro* ulehla na lože *V*; *i. baculo O* opřítí se o hůl; *i. remis VL* *Cr* do vesel se opřítí, napřítí se na vesla, nalehnouti na vesla; *in gladium i. C* nalehnouti na meč = mečem se prokláti; *laurus incumbens arae V* schylující se k oltáři; obr. *eodem incubuerunt municipia C* tamtéž se přiklonila (míněním) **2** doléhati, dotírati, dorážeti, stíhati prudce n. ohrožovati: *incumbens hastā Terea V* prudce stíhající; *in hostem L; sagittariis T; silex ad amnem V* balvan nad řeku se skláněl; *incumbens umero V* doléhaje na jeho plece; přenes. *februm terris incubuit cohors H* četa nemocí na zemi padla; *in me inclinatio communium temporum C* změna poměrů na mne dolehla; *tempestas silvis V, invidia mihi T, ira militum in alqm T* **3** dávatí se do něčeho, oddávati se něčemu, usilovati o něco: *ad salutem rei publ. C, ad id bellum Cr; ad ulciscendas iniurias C* usilovati

o pomstění křivd; *stilo Pn* dáti se do psaní; *aratri* *V* počítí orbu; absol. *illi ocius incubuere* (sc. *operi*) *V* rychle se dali do díla.

**in-cūnābula**, *ōrum*, *n.* pův. plénky: *colligare incunabulis Pt*; kolébka: *i. Bacchi O*; přenes. rodiště: *Iovis i. Creta O, ad i. nostra pergere C*; meton. dětství: *ab incunabulis T*; původ, počátek: *doctrinae, deorum C.*

**incūctanter** adv. [*in a cunctor*] bez váhání.

**in-cūrātus**, *a, um* neléčený: *ulcus H.*

**in-cūria**, *ae, f.* [*in a cura*] nedostatek péče, nedbalost; *incuriam vitare C* lehkomyšlností se stříci; pas. zanedbanost: *milites incuria consumpti C* zanedbaností umoření; s gen. předm. zanedbávání něčeho: *rei necessariae i. C.*

**incūriōsē**, adv. [*incuriosus*] bez náležité péče, nedbale: *castra ponere L*; lehkomyšlně, bezstarostně: *pueritiam agere T.*

**in-cūriōsus**, *a, um. a* akt. bezstarostný, nedbalý, lehkomyšlný: *filius T*; nestarající se alcis rei o něco: *famae T, proferendi imperii T*; zř. s dat. *melioribus T* **b** pas. zanedbaný: *emptio agrorum exercita (est) acribus initiis, incurioso finē T* prodávání pozemků bylo vykonáváno z počátku přísně, ke konci nedbale.

**in-currō**, *ere, currī* (zř. *cucurrī*), *cursum* vbíhati **1** pův. **a** zabíhati někam, do něčeho, naběhnouti na něco: *qui (agri) in publicum Campanum incurrebant C* pole, jež zabíhala do obec. pozemků kampanských; *per saxa torrens incurrit Cr* po skaliskách běží; *in columnas i. C.* hlavou narazit na sloupy; *in alqm i. C.* naběhnouti, padnouti na někoho (náhodou); *in oculos i. C.* padnouti do oka **b** ve voj. vpadnouti: *in Macedoniam L, in agrum L*; napadnouti, útočiti in alqm *n.* alcí na někoho: *in Romanos (Romanis) T, in hostes S; ursi armenis O*; přenes. *in tribunos L* (slovy); též absol. *incurrentes N* útočící **2** přenes. **a** o čase připadat, padnouti na . . . : *id i. in eum diem C; etsi incurruntempora C* ač do toho zasahují; *navigatio incurrebat in etesias C* **b** o sta-

vu vběhnouti, padnouti do něčeho, připadnouti na něco, propadnouti něčemu: *casus qui in sapientem potest i. C.* přihoditi se mudrci; *in memoriam notam necessario i. C.* chtěj nechtěj připadám na věci známé; *in quantam hominum facetorum urbanitatem incurrat, non dico C* jak se vydáváte na pospas vtipu smíšků; *in fraudem, in crimen C, in perniciem Cr* dostati se, upadnouti do . . . ; *in reprehensionem C* propadnouti haně.

**incursiō**, *ōnis, f.* [*incurro*] náběh: *atomorum C* shluknutí; *armatorum C* útok; vpád: *hostium C*; obr. *seditionis C.*

**incursō**, *āre āvi, ātum* [*incurro*] vbíhati, nabíhati alcí rei do něčeho, na něco: *delphines incursant ramis O* vrážejí do . . . ; *Cyclops rupibus incursat O*; = zvl. voj. útočiti, napadati: *in agmen Romanum, in hostem, in aciem L, in latera T*; = přech. *agros i. L* vpády činiti na území; *aciem T, transversos T; agmen incursum ab equitibus L* napadený od jezdců.

**incursus**, *ūs, m.* [*incurro*] nával, náraz: *undarum, aquarum O*; přenes. náběh, nápad, nával: *timendi O; i. varios animus habet var. O*; voj. útok: *equitum C.*

**incurvēscō**, *ere, —* [*incurvus*] křiviti se, prohýbati se: *rami bacarum ubertate C* větve pod úrodou ovoce.

**in-curvō**, *āre, āvi, ātum* křiviti, ohýbati: *arcus i. V* = napínati.

**incurvus**, *a, um* [*incurvo*] křivý, zakřivený, zahnutý, ohnutý: *i. proceritas T* sehnutá vysoká postava.

**incūs**, *cūdis, f.* [*in a cudo*] kovadlina: přenes. *incudi reddere versus H* na kovadlinu položit = přepracovati; *iuvenes in studiorum incude positi T* ještě ležící na kovadlině = vzdělávaní.

**incūsātiō**, *ōnis, f.* [*incuso*] obvinění, výtka.

**incūsō**, *āre, āvi, ātum* [*in a causa*] žalovati na někoho, obviňovati někoho, vytýkati něco, vyčítati, stěžovati si: *quem non incusavi hominum? V; iniurias Romanorum L; eum ob defectionem L*; neklas. s' gen. viny *incusat Germanicum luxus et superbiae T* nařkne G. z rozmařilosti a zpujnosti.

**incussus**, ūs, m. [incutio] náraz: *armorum T*.

**in-custōditus**, a, um 1 nestřežený nehlídaný: *incustodita urbs T 2* metaf. a nepozorovaný, zanedbaný: *incustodita observatio dierum T b* netajený: *amor i. T 3* akt. neopatrný: *i. et incautus Pn*.

**incūsus** viz *incudo*.

**incutiō**, ere, cussī, cussum [in a quatio] a vrážeti: *scipionem in caput L*; *incutiebantur puppibus prorae Cr* vrážely do . . . , narážely na . . . b mrštiti, hoditi: *tela, saxa, hastas T*; vmetnouti: *minas O, nuntium L c* přenes. vnuknouti, nahnati, způsobiti, vzbuditi něco: *incute vim ventis V* nažeň sílu do větrů; *metum L* strachu nahnati; *curam, sollicitudinem, formidinem Cr* vzbuditi, způsobiti; *desiderium, pudorem H*.

**indāgātiō**, ōnis, f. [l. *indago*] jen přenes. stopování něčeho, pátrání po něčem: *i. veri C*.

**indāgātor**, ōris, m. [l. *indago*] stopovatel, slidič.

**indāgātrix**, icis, f. [fem. k *indagator*] stopovatelka: *virtutis i. C*.

1. **indāgō**, āre, āvī, ātum [srov. 2. *indago*] slídití, stopovati: *ad indagandum canem esse natum C* pes jest zrozen k slídění (po zvěři); přenes. pátrati po něčem: *alqd CO*.

2. **indāgō**, inis, f. [ind(u) a ago] (vl. vhánění do léče), obklíčení zvěře, kolo honců: *colles indagine claudere Tb*; *saltus indagine cingere V* kolem obklíčiti; obr. *testamenta et orbos velut indagine eius capi T* jsou loveni jeho sítěmi.

**ind-audiō** arch. = *inaudio*.

**inde**, adv. [in- z \*im ak. k is; srov. *inter-im*] ,od toho počínaje' 1 místně odtud: *i. loci (gen. part.) C* s toho místa; *hinc — inde T* zde — tam; obr. *ut inde oratio mea proficiscatur C* aby odtud vyšla 2 časově a odtud, od té doby: *i. usque repetens C* (až odtamtud opakuje =) až tam zalétaje myšlenkami svými; *i. deinceps L* potom po řadě; obyč. *inde ab . . . ; iam i. ab . . . již od . . . b* potom, pak: *largitiones i.*

*praedaeque L* tu pak následovalo hojně rozdělení kořisti; *i., cum omnes degustavissent S* potom pak, když . . . ; *i. damnatus est N*; zvl. ve výčtu: *Agrippa i., post Agrippam Silvius regnat L*; potom A., po A. pak S. 3 a přič. proto: *inde ego te . . . voco C* proto tě nazývám; *i. foedum certamen coortum L* z toho vzešel; *i. cognomen factum est Poplicolae L* proto vzniklo příjmení P. b *i. plerisque sunt vestes Cr* (z toho =) z té látky většina má šat; *partem dimidiam i. Roscio solvam C* polovici z toho; *ternae i. (sc. de decem legionibus) datae consulibus L* tři z nich; *vastas i. (sc. ex ea terra) solitudines facere L* z té krajiny učiniti poušť c o osob.: *postquam nihil i. praesidii mittebatur Cr = a Dareo* když od něho žádná pomoc nepřicházela.

**in-dēbitus**, a, um nepřislušející, nepatřící, mezasloužený: *praemia O, regna V*.

**in-deceō**, ēre, — neslušeti; *iuvenes confusa quaedam non indecent Pn* mladým lidem dobře sluší trochu nepořádku.

**in-dēclinātus**, a, um nezměněný, trvalý, pevný: *amicitia O*; o lidech: věrný, stálý: *qui i. perstas amico O* jenž věrně vytrvává s přítelem.

**in-decōrē**, adv. [*indecorus*] nepěkně, neslušně: *facere C*; *actae (sc. remis) lintres sagulis versicoloribus haud i. pro velis iuvabantur T* = člunům velmi pěkně slušely pestré pláštíky na místo plachet.

**in-decoris**, e (nom. sing. se nevyskytuje) [*in a decus*] nečestný, k necti: *non erimus regno indecores V* nebudeme říši k necti; *nec genus (ak. vztah.) indecores V* (dívky) ne neurozené.

**indecorō**, āre [*indecorus*] zohyžďovati: *culpae indecorant bene nata (ak.)* var. *H* vady hyzdí dobré vlastnosti.

**in-decōrus** a, um a nepěkný, oškli-vý: *forma T, habitus Cr, motus L b* neslušný, nečestný, hanebný: *pulvis H, Trebellius T*.

**in-dēfēnsus**, a, um nehájený, nechráněný; *indefensum se hostium telis praebere C* bez obrany napospas se vy-

dávati; *indefensum populus rapit T* = nedav mu možnosti se hájiti; *indefensa coniunx T* jež se nemohla hájiti.

**in-dēfessus**, *a, um* nezemdlený, neúnavný.

**in-dēflētus**, *a, um* neoplakaný.

**in-dēiectus**, *a, um* nesmetený, nezbořený; *domus O*.

**in-dēlibilis**, *e* nezničitelný, nepomíjející, věčný.

**in-dēlibātus**, *a, um* netknutý, neporušený.

**indemnātus**, *a, um* [*in a damnatus*] neodsouzený, bez soudu.

**indēpendēns**, *entis* [*in a dependeo*] nezávislý.

**indēpendentia**, *ae, f.* [*independens*] nezávislost.

**in-dēplōrātus**, *a, um* neoplakaný.

**in-dēprēnsus**, *a, um* [*prehendo*] nepostižný; neznatelný; *error V*.

**in-dēsertus**, *a, um* neopuštěný.

**in-dēsīnēns**, *entis* [*in a desino*] nepřetávající, nepřetržitý.

**indēsīnenter**, *adv.* [*indēsīnens*] nepřetržitě, bez ustání.

**in-dēstrictus**, *a, um* neškrábnutý, neporušený, netknutý.

**in-dētōnsus**, *a, um* neostříhaný, dlouhovlasý.

**in-dēvitātus**, *a, um* neuhoditelný, jemuž se nelze vyhnouti; *telum O*.

**index**, *icis, m.* i. f. [*in a koř. dic-*, spoj. *dicis a 2. dico*] **a** pův. ukazovatel(ka), udavatel, udavač, oznamovatel: *rerum indices et testes T* očití svědkové a zpravodajové; (*silex*), *qui nunc quoque dicitur i. O* udavač (o jakémsi druhu kamene) **b** spec. vyzvědač, zrádce **c** prozrazující něco: *oculi indices sunt animi C* oči prozrazují ducha; *indice te didici O* z tvé zprávy **d** *digitus i. H* ukazováček **e** ukazatel, nápis, seznam, obsah: *legis i. C; libri i. C, orationis, tabulae L*.

**Indi, India, Indicus**, viz *Indus*.

**in-dīcēns**, *entis*, jen. abl. abs. *me indicente L* aniž bych to říkal.

**indīcibilis**, *e* [*1. dico*] nevyslovitelný.

**indīcium**, *iŕ, n.* [*index*] **a** udání, výpověď; *de Sulla* (= zpráva); *zvi. v soudn. i. facere, deferre, edere C T* udání učiniti, udati; *i. profiteri, offerre*

*S T Cr* výpověď nabídnouti, nabízet; se za vývodního svědka **b** odměna za udání: *indīcii partem accipere C; si tibi i. postulas dari C c* důkaz, známka, úkaz o něčem svědčící: *i. communis exitii C; domus indicio erat tui dominatūs C* byl důkazem tvé vlády; *ei rei indicio sunt ... N* toho důkazem jsou **d** označení, název: *indīciis monstrare recentibus abdita rerum H*.

**1. indicō**, *āre, āvi, ātum* [*index*] **a** udati, udání (výpověď, oznámení) učiniti, oznámiti: *bellum i. alci C* válku vyhlásiti, vypověděti; = spec. odhadnouti něco co do ceny *fundum C; agrum L; prozraditi: rem omnem dominae C, participes sceleris Cr b* přenes.: ukazovati, býti důkazem, prozrazovati: *census indicat eum se gessisse pro cive C; quae indicarent voluntatem C* aby to bylo důkazem dobré vůle; *vultus i. mores C* prozrazuje povahu.

**2. in-dīcō**, *ere, dīxi, dictum* **a** oznámiti, ohlásiti, vyhlásiti: *comitia, spectacula L; supplicationem, bellum C; meton. Aestes indicit forum V* zřizuje soud **b** ohlásiti jako povinnost, uložit; *multam L, tributum T, servorum numerum T; exercitum Aquileiam L* vojsko do A. svolati. Ale *me indicente L* viz *indicens*.

**indīctiō**, *ōnis, f.* [*2. indico*] výpovědění, ohlášení, oznámení; spec. daňová vyhláška; <indikce, t. j. číslo ukazující pořadí roku v cyklu 15 let: *indictione prima* v 1. roce indikce>.

**indīctivus**, *a, um* [*2. indico*] oznámený: *funus indīctivum :: Varro* (t. j. slavný, op. *tacitum*).

**in-dīctus**, *a, um* **a** nevyslovený, neřčený: *revocare non posse, ut indīcta sint L* aby to nebylo řečeno; *carminibus i. V* neopěvaný **b** *indīctā causā L C* bez vyšetření sporné věci (nebyv vyslechnut a nemoha se hájiti), bez výslechu.

**indidem**, *adv.* [*inde-dem*] právě z: *i. Ameriā C; rovněž z: i. ex Achaia L, i. Thebis N; rovněž odtamtud: i. eadem oriuntur básn. u C; venena i. (= ex eadem officina) C*.

**in-differēns**, *entis* nevýrazný, nijaký; t. t. filos. sm. ani dobrý ani zlý (překl. řec. ἀδιάφορον) *C*.

**indigena**, *ae, m. i f.* [*indu* = *in a gigno*] domorodý, tuzemský; jako subst. domorodec, tuzemec.

**indigentia**, *ae, f.* [*indigens* od *indigeo*] **a** potřeba: *ab i. orta amicitia C* z potřeby vzniklo přátelství **b** nenasytlost: *i. est libido inexplebilis C* nenasytlost je chtíč neukojitelný.

**indigeō**, *ēre, guī*, — [*indu* = *in a egeo*] **a** míti nedostatek, nouzi, v nouzi býti *a* absol. *utrumque per se indigens S* obě samo o sobě nedostatečné; subst. *indigentes C* chudáci, lidé nuzní **β** s gen. n. abl.: *armorum i. N* míti nedostatek zbraně; *adulescentia indiget bona existimatione C* mládí se nedostává vážnosti **b** míti potřebí, potřebovati něčeho: *celeritatis C, opum N, consilii; medicinā N, auxilio S*; — spec. po něčem toužiti: *auri, argenti C; quorum indiget usus V* čeho potřeba vyžaduje.

**indiges**, *etis, m.* tuzemský (národní, kmenový) bůh n. heros: *i. deus Tb; indigetem Aeneam deberi caelo V; (di) indigetes* podle běžného výkl. bozi domácí (= ἐπιχώριοι); opak proti *di novensides* (= bozi přijatí od Řeků); podle jiného výkl. *indigetes* = praotcové (kmenů); = <domácí světec, patron>.

**in-digestus**, *a, um* [*in a digero*] nerozříděný, nespořádaný, změtený: *moles O* (hmota).

**indigis**, *e* [*indigeo*] postrádající: *i. liberum* (gen. pl.) básn. u *C* sm. bezdětný.

**indignābundus**, *a, um* [*indignor*] nevoli najevo dávající.

**indignāns**, *antis* [partic. praes. od *indignor*] rozhořčený, zlobný, nevrlý, rozmrzelý.

**indignanter**, *adv.* [*indignans*] rozhořčeně, nevrle, zlobně.

**indignātiō**, *ōnis, f.* [*indignor*] rozhořčení, zloba, nevole; plur. projevy nevole.

**indignātiuncula**, *ae, f.* [*indignatio*] (jakási) mrzutost, nevole.

**in-dignē**, *adv.* **a** nehodně nedůstojně, nečestně: *mori C, cervices civium*

*frangere C, obtrectari C* **b** s nevolí, nerad: *ferre, pati C N* s nevolí snášeti = horšiti se, býti rozhořčen nad něčím.

**indignitās**, *ātis, f.* [*indignus*] **a** nehodnost, nedůstojnost, neslušnost, ničemnost, špatnost, hanebnost: *indignitate servos vincere L* podlostí otroky překonávati; *i. calamitatis C*; plur. *indignitates C* hanebné činy, potupa, hanba; *indignitatibus compelli ad alqd C* nepřístojnostmi býti dohnán k něčemu; urážlivé zacházení, urážka, pohanění: *indignitatem ferre L* nedůstojné postavení **b** nevole, odpor, nechut', pohoršení, rozhořčení: *impensius iis i. crescere L* pocit urážky; *cum multa indignitate L* s velikým odporem, s velikou nechutí.

**indignor**, *ārī, ātus sum* [*indignus*] shledávati něco nedůstojným, nehodným, horšiti se alqd nad něčím, z něčeho: *vicem suam L, id factum N, casum V; pontem indignatus Araxes V* mostu nechtějící sněsti; *vestis lecto non indignanda saligno O* pokrývka, na niž si nemusila stěžovati vrbová pohovka; s inf. *indignor quidquam reprehendi H* nemohu sněsti, kárá-li se něco; absol. *fremitus indignantium L* (křik lidí rozhořčených =) křik nevole. Part. *indignans* j. adj. v. t.

**in-dignus**, *a, um* **a** nehodný něčeho, nestojící za něco; vazby: gen., abl., sup. II., *ut n. qui*, inf. (básn.) i absol.; — spec. nezasluhující něčeho: *data Romanis venia est indignis poetis H* básníkům římským dostalo se nezaslouženého prominutí; *i. heres H* nehodný = nezasluhující si toho; *indignae genae O; indignis percussit pectora palmis O* nevinými (podle jiného výkl. neoprávněnými = krutými); *novum exemplum ab dignis* (sc. *poenā*) *ad indignos* (sc. *poenā*) *transfertur S* s viníků na nevinné nový trest se přenáší **b** nehodný, nezasloužený, neoprávněný, neslušný, nepřiměřený, nedůstojný, potupný, hanebný, pohoršlivý, urážející: *indignum in modum mulcare L* hanebně ztlouci; *i. amor V, caedes, facinus C; mors C L* nezasloužená smrt; *populo res i. videtur C* ob-



čanům zdá se to býti pohoršlivé; *causa mortis indignior* L strašnější; *quod magis vos fecisse quam illis accidisse indignum est* S učiniti to bylo by pro vás nedůstojnější než pro ně (aby se jim to stalo =) to utrpěti; *indignum!* O hanba; *indigna pati* V, *perpeti* N věci nehodné, nezasloužené; *miseram magis quam indigna esse* L že je to spíše neštěstím než hanbou; *pro indignissimo habere* L za největší hanbu míti; *i. est a pari vincí* C nedůstojno je býti přemožen rovným; básn. *indignae hiemes* V sm. drsné; nevhodný, nemístný: *non indignum videtur* S nezdá se nemístným.

**indigus, a, um** [indigeo] potřebný něčeho: *opis nostrae* V T; *i. effectus* O chatrný.

**in-diligēns, entis** nedbalý; *non i.* pečlivý.

**indiligenter**, adv. [indiligens] nedbale: *praesidia servare* Cs.

**indiligentia, ae, f.** [indiligens] nedbalost, netečnost: *Aeduarum* Cs.

**indipīscor, ipīscī, eptus sum** [ind(u) a apīscor] dostihnouti, dohoniti? *navem, triremes* L; dosáhnouti, získati Pt.

**in-direptus, a, um** nevyplněný: *Capitolium* T.

**in-discrētus, a, um** a nerozdělený, neroztříděný, dohromady smíšený: *voces* T směsice hlasů; *sanguis* T nerozlučný (o dětech) **b** nerozeznatelný: *proles i. suis* (dat.) V **c** bez rozdílu: *indiscreti ineunt locos* T; *indiscretum est* T jest jedno, stejné.

**in-discriminātim**, adv. bez rozdílu.

**in-disertē**, adv. nevýmluvně.

**in-disertus, a, um** nevýmluvný.

**in-dispositus, a, um** 1 nespořádaný, změtený 2 nepřipravený.

**in-disputābilis, e** nepopíratelný, nepopěrný, nesporný.

**in-dissolūbilis, e** nerozpojitelný, nerozlučitelný.

**in-distinctus, a, um** změtený, nejasný.

<**individuālis, e** [individuus] náležící jedinci, individuální.>

**in-dividuus, a, um** [divido] a nedělitelný: *corpora* C; subst. **individuum**,

*i. n. atom;* <jednotlivec, jedinec> **b** nerozlučný, nerozdílný: *familiares* T.

**indō, ere, didī, ditum** [in a koř. \*dhē-, viz *facio*, srov. *abdo, condo*] **a** pův. vložit, položit, dát něco do něčeho n. na něco: *cervicem vinclo fasciae* T vložit šíji do smyčky; *virus potioni* Cr jedu do nápoje nalít; *inditus lecticae est* T byl položen do (přenosné) lenošky; *vincla alci i.* T pouta dáti; *custodes* T dáti strážce **b** přenes. dáti: *nomen alci* L; *facta cognomen indiderunt* L činy příjmení... zjednaly; pod. *vocabulum* T; *novos ritus* T zavést, dáti nové obřady; - způsobiti, vzbuditi: *odium* T, *pavorem suis* T.

**in-docilis, e** a neučelivý, těžko se učící: *i. et tardus* C; *i. grex* H; *indocili collo iugum trahentes* H nepoddajnou šíjí **b** pas. nenaučitelný: *viae* Pp neukázatelné; *disciplina* C **c** neznaný, neučený, nezkušený, neumělý: *genus* V, *numerus* O (nápěv), *guttur* O; *i. pauperiem pati* H neumějící.

**in-doctē**, adv. neučené; *non i.* C učně.

**in-doctus, a, um** nenaučený, nevyučení, neučený, nevyučivý; neobratný, nezběhlý; nevzdělaný; neumělý: *i. pilae* H ve hře v míč; *canet indoctum* H neuměle.

**indolentia, ae, f.** [in a *doleo*] necitelnost k bolesti (*ἀναλγησία*).

**indolēs, is, f.** [ind- (z *endo*) a *alo*, srov. *adolesco, suboles*] vrozená vlastnost, povaha: *frugum* L; nadání, vlohy, zdatnost: *animi* L, *bona* O, *tanta* L, *praeclara, segnis* T; *i. pueri* Cr náklonnost; *specimen indolis dare* Pn vzor zdatnosti podati.

**indolēscō, ere, doluī**, — [in a *doleo*] pův. začítí bolest cítiti; přenes. nevoli n. zármutek počítiti, zarmoutiti se: *Tiberius aequari adulescentes senectae suae indoluit* T urazil se, že...; *indoluit facto* (abl. přič.) O byl tím rozhořčen.

**in-domitus, a, um** [domo] **a** nezkrocený, divoký: *iuvencae* O, *pastores* Cs; *i. ager* T nevzdělávaný; *integri et i.* T netknutí a nepřemožení; pod. *dextra* O, *nationes* T; *i. furore* Ct = nemoha ukrotit své vzrušení **b** přenes. nezkr-

cený = bezuzdný: *animi cupiditates, furores, libido C, ira O, licentia, rabies H*; nezkrotný, nezkrotitelný, nepřemožitelný: *Mars V, mors H, amor O*.

**in-dormiō**, *ire, ivi (iī)*, — spáti alci rei, na něčem: *cubilibus, saccis H*; přenes. zaspati něco: *huic tempori C, tantae causae C; malis Cr* (vl. spáti na něčem nevěda o tom).

**in-dōtātus**, *a, um [doto]* bez věna, nevybavený: *soror H, praemia O*; obr. *corpora dantur in altos indotata rogos O* bez pohřebních darů.

**indōtia** arch. = *indutiae*.

**indu** arch. viz *in*.

**in-dubitātus**, *a, um* nepochybný.

**in-dubitō**, *āre* pochybovati alci rei o něčem: *absiste viribus i. tuis V*.

**in-dubius**, *a, um* nepochybný: *innocentia T*.

(**indūciō**, *āre [indutiae]* upokojiti, uklidniti.)

**in-dūcō**, *ere, dūxī, ductum 1* táhnouti, vésti něco alci rei na něco n. na něčem, přes něco, potáhnouti něco něčím **a** *victima inducta cornibus aurum O* žertva mající rohy zlatem potaženy; *barba candida inducto gelu O* vous lesknoucí se povlakem jíní; *limum i. O* přikládati (na oteklou tvář); *scuta pellibus Cs* štítý kožemi potahovati; *sub inducta favilla O* pod nahrnutým popelem; *inducite fontibus (dat.) umbras V* = nasázejte při pramenech stinných stromů; *varias i. plumas membris (dat.)* nanáseti na údy peří (t. j. vytvořiti postavu peřím oděnou); *i. rugas Tb* vrýti **b** spec. natáhnouti, obléci, na se vzíti: *tunicam in lacertos C; caestus manibus V; facies inducitur illis una O* berou na se jednu tvářnost; med. *tunicā inducitur (senior) artūs (ak.) V* tunikou si odívá údy; obr. *simulationem ingenii i. L* (jako škrabošku) přetvářením povahu na se vzíti, naoko jeviti ducha **c** rozprostřítí: *caliginem terris O, terris umbram H, noctem O; fugant inductas (sc. terris) flamina nubes O* větry rozhánějí shluklé mraky; *pulvisque . . . velut nube inducta omnia impleverat L* a prach vše naplnil jakoby závojem mraku **d** meton. spec. potáhnouti voskem =

vymazati, zrušiti: *nomina C, senatus consultum C, locationes L 2* uvésti, zavésti **a** *alqm in curiam C, in insidias N, messorum arvis V* žence do rolí; též absol.: *Martianus inductus est Pn* uveden byl (před soud); pod. *ut Nominatus induceretur Pn; alqm in regnum Pn* na trůn dosaditi **b** spec. **a** předváděti, dávatí vystoupiti (na jevišti n. zápasišti): *fabula quem miserum inducit H* jež kus (Terentiův) předvádí jako hrdně živořícího; *gladiatores i. C; iuvenes armatos L β* do domu jako manželku uvésti, přivésti: *Liviam penatibus suis T; absol. Lolliam T; jako macechu: novercam alci Pn γ* jako mluvící n. jednající osobu uváděti: *Gyges inducitur a Platone C; hominem deterimum i. C; furentes inducuntur C* jako šílenci vystupují; *sermonem urbanum, orationem C* uváděti **δ** voj. vojsko vésti někam, proti někomu: *exercitum in agrum L, turmas in milites Cr c* přen. navésti, pohnouti, zlákatí k něčemu: *promissis i. (ad caedem) alqm C; alqm ad bellum renovandum C; též ut (C) a inf. (T); inductus consuetudine C = ze zvyku; gloriā inductus C = ze ctižádosti d* svěsti někoho (pův. vojen. uvésti do zálohy): *ab hominibus nequam inductus C; falsa spe i. C; in errorem inductus C* v omyl uveden; absol. zaváděti = klamatí: *socios induxit C e* o věcech zaváděti něco: *novam consuetudinem O, morem Pn, aliud genus dominationis C, novum verbum in linguam C; pecuniam in rationem C* v účet uvésti = „k dobru připsati“ (jakožto zaplacené); *agrum ingenti pecunia i. C* za pole ohromné peníze počítati **3** zvl. *animum n. in animum i.* předsevzítí si něco, odhodlati se k němu; *animum i., ut naturam ipsam vinceret C* odhodlati se samu přirozenost potlačiti; (*in*) *animum non inducebat L* nemohl se odhodlati = nebyl ochoten; vazby: *id, inf., ut a ne, při záporu quin, ak. c. inf. (v tomto příp. = přesvědčení nabyti).*

**inductiō**, *ōnis, f. [induco]* uvádění, přivádění: *i. aquarum C* přivádění vody; *iuvenum i. L* vystupování (v cirku); *personarum i. C* uvádění; *erroris*

*i.* C svedení k omylu; *i. animi* C vůle, odhodlání; *t. t.* rétor. indukce, důkaz uváděním podobných případů; - <*t. t.* logický indukce, postup od jednotlivosti k obecně>.

**inductū** [def. abl. od \**inductus*, *ūs* popud, *induco*] popudem, na popud: *alcs* C.

**inductus**, *a*, *um* [*induco*] hledaný, nepřirozený, umělkovaný (o řeči *Pn*).

**indulgēns**, *entis* [*indulgeo*] shovívavý, laskavý: *in alqm* L; *peccatis i.* C shovívavý k hříchům, promíjející; *irarum indulgentes ministri* L 6chotní náhončí hněvu; *spei suae i.* Cr oddávaje se naději; jakožto titul císařů *indulgentissimi* *Pn* nejlaskavější.

**indulgenter**, *adv.* [*indulgens*] shovívavě, laskavě; ochotně, úslužně.

**indulgentia**, *ae*, *f.* [*indulgens*] shovívavost, laskavost, přízeň: *tua in me i.* C; básn. *caeli i.* V mírnost podnebí; *i. filiarum* (obj.) C laskavost k dcerám; *i. matris* (subj.) T něžná laskavost matčina; *i. principis* T přízeň, milost; - <čirk. odpustek>.

**indulgeō**, *ēre*, *dulsī*, — (poklas. *dultum*) **a** hověti, shovívati, shovívavý býti k čemu., promíjeti někomu něco: *sibi i.* býti k sobě shovívavý, příliš si dovolovati; *irae* L hověti, povolovati hněvu; *indulgent animis* O žádostem; *animo patrique suoque indulgens* O přání; *amori*, *precibus Pn* **b** oddávati se (přílišně, horlivě) něčemu: *dolori N*, *novis amicitiiis C*, *vino V*, *somno T*, *luxuriae Cr*; *aleae* S býti náruživým hráčem; *i. choreis* V oddávati se tancům; *i. labori* V = horlivě pracovati; *i. hospitio* V činiti zadost povinností hostitelky; *si aviditati indulgeretur* L kdyby se povolilo jejich hrabivosti; *valetudini* C pečovati o . . . **c** povoliti, dáti, darovati: *qui iam nunc sanguine meo sibi indulgeri aequum censet* L jenž již nyní za hodno uznává, aby mu byla obětována má krev; *largitionem T* dary povoliti (opak *abnuere*). Part. *indulgens* *j.* adj. v. t.

**indultum**, *ī*, *n.* [*indulgeo*] poshovění, odpustění; dovolení, milost; - <≠ odpustek>.

**indultus**, *ūs*, *m.* [*indulgeo*] dovolení.

**indūmentum**, *ī*, *n.* [*induo*] oděv, roucho, oblek, obal.

**induō**, *ere*, *uī*, *ūtum* [srov. *exuo*, č. obouti] **1** pův. obléci, odíti (*alqd alci* něco na někoho): *cui cum Deianira tunicam induisset* C; *anulum* C navléci; *torquem* C na krk vzíti; básn. *scalas* O vzíti na ramena; part. perf. *indutus*, *a*, *um* *alqa re*, básn. *alqd* oděný něčím, oblečený v něco, mající oblečeno něco; *arbos se pomis induit* V odívá se ovocem; *cratera coronā* V ověnciti; *frōndem i.* O listím se odívati; *induitur aures aselli* O dostává uši; *in nubem i.* C v mrak zahaliti; *vallis se i.* Cs dostávati se, zaplétati se do zásek; *se i. stimulis* Cs, *hastis* L nahodnouti se; *induit ille toris lacertos* O obemkne lalok **2** přenes. **a** na sebe vzíti: *formam hominum* C, *figuras hominum* O; *novum sibi ingenium* L vzíti na se novou povahu; *proditorem* T hráti si na zrádce; *percussoris specie* L vzíti na sebe podobu zákeřníka; *personam iudicis* C dávatí si masku soudce, hráti si na . . .; pod. *philosophi personam i.* C; *spem* L oddati se naději, pod. *falsos pavores* T, *magnum animum* T vzíti na se; *novum imperium* L, *munia ducis* T převzíti; *hostilia* T v nepřátelství vejíti; *diversa* T býti rozličného smýšlení **b** zaplésti do něčeho: *se in laqueos* C do léček, *sua confessione indui* C svým vlastním přiznáním se zaplésti.

**in-dūrēscō**, *ere*, *dūrūī*, — ztvrdnouti, ztuhnouti: *virga tactu induruit Medusae* O; básn. *alqa re* v něco: *saxo oculorum induruit humor* O v kámen ztuhla vláha očí; *trunco induruit* O ve kmen ztvrdl; otužiti se: *corpus* O; (v náklonnosti) se utvrditi: *miles induruerat pro Vitellio* T (k V.); zatvrditi se: *obstinate i.* *Pn*.

**in-dūrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* ztvrditi, tvrdým učiniti, ztužiti: (*nivem*) *indurat Boreas* O; *ora cornu indurata* O ústa v roh ztvrdlá; přenes. otužiti: *hostium timor induratus est* L nepřítel dříve bázliví se otužili; *induraverat vultum* T dodal obličej tvrdého výrazu.

**Indus**, *ī*, *m.* [Ἰνδός] **1** řeka v Indii **2** pohraniční řeka mezi Karií a Frygií;

adj. **Indus, a, um** indický:  *dentes O* Ct slonovina =  *Indum ebur V*; jako subst. **Ind**, obyvatel Indie, tak byly označovány i jiné málo známé národy:  *Nilus devexus ab Indis V* = od Etiopů přitékající;  *turifer I. O* = Arab; **India, ae, f.** Indie, země Indů; adj. **Indicus, a, um** indický:  *scuta Cr, ebur H*; subst. **Indicum, ī, n.** indigo, indych, modré barvivo indické.

**industria, ae, f.** [*industrius*] činnost, pracovitost, přičinlivost, pilnost:  *industriā, ob industriam, de n. ex industria* úmyslně, schválně; snaživost.

**industriē, adv.** [*industrius*] přičinlivě, pilně, snaživě.

**industrius, a, um** [podle starověkého výkl. *indu* z \**endo* a *struo*; co do význ. stroj. homér. βυσσοδομικός] (vl. uvnitř strojící), přičinlivý, činný, pilný, horlivý, snaživý.

**indūtiae** (arch. **indōtiae C**),  *ārum, f.* příměří:  *XXX dierum i. C*; přenes. i o nevoj. věc.:  *brevibus indutiis Pn* za krátkého příměří (o soudním jednání a hlasování, kdy věc ještě není rozhodnuta).

**Indutiomārus, ī, m.** kníže treverský.

**indūtus, ūs, m.** [*induo*] jen dat.  *indutui* za oděv, za oblek:  *vestis quam i. gerebat T.*

**induviae, ārum, f.** [*induo*, tvořeno podle *exuviae*] oblečený šat, oblek:  *i. tuae atque uxoris exuviae Pt* možno napodobiti tvůj oblek a ženy svlek.

<**inēbriātiō, ōnis, f.** [*inebrio*] opíjení.>

**in-ēbriō, āre, āvī, ātum 1** opítí, opojiti 2 nasytiti, naplniti.

**inedia, ae, f.** [*in a edo*] zdržování se od jídla, půst, hladovění, hladovka.

**in-ēditus, a, um** nevydaný:  *iuvenes, quorum i. cura est O* jejichž plody nejsou vydány.

**in-effābilis, e** nevyslovitelný, nevýslovný.

**in-efficāx, ācis** neúčinný.

**in-ēlegāns, antis** nevkusný, nezaplněný:  *orationis non i. copia C* bohatost řečnická spojená se vkusem;  *physica ratio non i. C* nevědecký názor o přírodě.

**in-ēleganter, adv.** nevkusně, nezaplněně:  *historia non i. scripta C* dějiny

psané nikoli bez vkusu;  *divisit i. C* rozdělil nelogicky.

**in-ēluctābilis, e** čemu nelze se vymaniti, neuniknutelný: jen přenes.:  *fatum, tempus V* neodvratitelný.

**in-ēmoriōr, morī,** — zemřítí alci rei při něčem:  *i. spectaculo H.*

**in-ēemptus, a, um** [*emo*] nekoupený:  *dapes V H* (jehož hospodářství samo poskytuje);  *corpus i. O* bez výkupného;  *consulatus T* za peníze nezískaný.

**in-ēnarrābilis, e** nevypověditelný, nevypsátný:  *labor, tabes L.*

**in-ēnōdābilis, e** ,nerozuzlitelný', nerozřešitelný:  *res C.*

**in-eō, īre, īī, zř. īvī, itum 1** nepřech.

**a** vcházeti, vejítí, vtáhnouti někam:

*in urbem L* **b** počínati, začátek mítí:

*ineunte vere C* na počátku jara;  *ab ineunte adolescentia, aetate N C T* od časného mládí **II** přech.

**a** vejítí, vstoupiti do něčeho:  *urbem L, domum C, stationem T, tectum, templum, parvos penates O, lucidas sedes H*; pas.  *nemus initur equis O* koně vcházejí do lesa;  *Hispania prima Romanis inita O* do níž Ř. nejprve vstoupili;  *fretum C L* dáti se na moře;  *viam LC, iter Cr* cestu nastoupiti;  *somnum i.* **V** usnouti;  *rationem i. C L* najítí způsob, najítí prostředek, ustanoviti způsob;  *rationem quaestus i. C* vypočítati výtěžek;  *remissionum rationem i. Pn* vypočítati slevu;  *de agro Campano rationem i. C* rozvážiti;  *consilium i. C* záměr pojmuti ( *alcs rei, de, inf.*); = spec. o zvířatech: pojímati se, běhati se:  *vacca inita L* oběhnutá **b** začítí, počítí něco, přistoupiti k něčemu, nastoupiti něco:  *sacrum L* obět';  *suffragium L* k hlasování přistoupiti, počítí hlasovati;  *magistratum, consulatum, sacerdotium C* nastoupiti; pod.  *munera V* úkol na se vzíti;  *proelium, pugnam, certamen; interregnum initur L* nastává, zavádí se mezivládi;  *inita aestate Cs* na počátku léta;  *novi alqd initur consilii S* kuje se cosi nového **c** činiti, zjednávatí něco, vcházeti v něco, uzavíratí něco:  *gratiam i. LC* získati si přízeň, zavděčiti se, dojíti obliby;  *societatem i. C, foedus i. V; nexum i. L* zavázati se.

**ineptē**, adv. [*ineptus*] nejasně, pošetile, zpozdile.

**ineptia**, ae, f. (ob. pl.) [*ineptus*] nevhodnost, nejasnost, hloupost, zvrácenost, pošetilost, nesmysl.

**ineptiō, ire** [*ineptus*] hlouposti dělati *Ct.*

**ineptus**, a, um [*in a aptus*] nezpůsobilý, nevhodný; nejasný: *charta i. H* nepotřebný; *ioca inepta C* nechutné žerty.

**in-equitābilis**, e k jízdě (na koni) nezpůsobilý, nesjízdný; *campi Cr.*

**inermis**, e a **inermus**, a, um [*in a arma*] beze zbraně, neozbrojený, bezbranný: *militēs Cs, latro S*; kolekt. *particitar inermi L* šetří se bezbranných; *puer i. O = Bacchus*; obr. *legati T* bez vojska, *provinciae T* nechráněné, pod. *ager L*; přenes.: *carmen O* neškodná; pod. *amor Tib*; *in philosophiae altera parte i. C* „málo kovaný“.

**in-errāns, antis** [*in a erro*] nebloudící: *stellae inerrantes C* stálice.

**iners, eris** (*in a ars*) **a** neumělý, neobratný, nemotorný: *scriptor H, versus H, poeta C* (jenž své věci nerozumí, opak *sollers*) **b** líný, nečinný, zahálčivý (opak *navus, acer*): *pecus V*; *pater, senectus, otium C*; *i. aqua O* stojatá voda; *glebas inertes rastro frangere V* neplodné hroudy kopácem tlouci; *terra i. H* nehybná; *stomachus O = netrávící*; *tineae H* líní (= dávající se do látek nehybně ležících); *caro H* bez chuti; *oculi V* nehybné; *nota i. L* známka lenosti (t. j. označující něčí lenost); *pigrum et i. videtur C* zdá se býti znakem lenosti a netečnosti **c** zbabělý: v souvisl. s *imbellis T*, opak *fortis C, strenuus T*; *inertia corda Teucrum V*; metaf. *leto moriturus inerti O* nemocí neslavnou (t. morem) **d** nečinným činící, k nečinnosti svádějící, zmalátnující: *frigus O*; *bruma H* „mrtvá“; *inertibus horis ducere oblivia vitae H* v hodinách pohodlné prázdně.

**inertia**, ae, f. [*iners*] neobratnost, nemotornost; nechuť k práci: *i. laboris C*; lenost, nečinnost, lenivost; *inertiae deprecatio Hirt* odmítání z lenivosti.

**in-ērudītus**, a, um nevdělaný, neobratný.

**inescō, āre, āvī, ātum** [*in a esca*] navnaditi.

**in-ēvitābilis**, e jemuž nelze se vyhnouti, nevyhnutelný, neodvratitelný: *sors Cr, fulmen O, crimen T.*

**in-excītus**, a, um (*cieo*) nevzrušený, klidný: *Ausonia V.*

**in-excultus**, a, um [*excolo*] neupravený, nevykrášený.

**in-excūsābilis**, e nepřipouštějící omluvy: *tempus O*; neomluvitelný, bez omluvy: *i. absis H.*

**in-exercitātus**, a, um nevyučičený.

**in-exhaustus**, a, um nevyčerpaný, nevyčerpatelný.

**in-exōrābilis**, e neúprosný (*contra, in, adversus alqm, alci rei*); *disciplina T* přísná; *odium O* nesmířitelné.

**in-expeditus**, a, um příliš spleťitý, těžký: *pugna L.*

**in-experrēctus**, a, um [*expergiscor*] neprobuditelný.

**in-expertus**, a, um **a** akt. nezkusivší, neznalý, nezkušený něčeho: *lasciviae T*; *bonis i. et insuetus exercitus* (dat. *bonis k insuetus*) *L*; absol. *dulcis inexpertis cultura potentis amici H* lidem nezkušeným (viz *cultura*) **b** pas. nevyzkoušený, neosvědčený: *ne quid i. relinquat V*; *agricola inexpertā duxit ab arte choros Tb* nevyzkoušeným uměním; *legiones bello inexpertae T*; *inexpertum scaenae committis H* látku dosud nezpracovanou; *remedia Cr* nevyzkoušené; *exercitus, fides L*; *genus quaestionis Pn, supplicia T.*

**in-expiābilis**, e **a** neodčinitelný, nenapravitelný: *religio, scelus, poenae C* **b** nesmířitelný: *odium L, bellum C, homo i. alci C* vůči někomu.

**in-explēbilis**, e nenasytný, neukojitelný: *libido C T, cupiditas C*; *i. laudis L* po slávě nenasytně bažící.

**in-explētus**, a, um nenasyčený, nenasytný.

**in-explicābilis**, e nerozmotatelný, nerozvázatelný: *vinculum Cr*; přenes. *res i. C* nerozřešitelná, nevysvětlitelná; *via i. L* neschůdná; *bellum T* nekonečná; *facilitas L* bezvysledná.

**in-explorātus**, a, um nevypátraný, neznámý: *vada L*; *inexplorato L* bez předchozího prozkoumání.

**in-expugnābilis**, *e* nedobyitelný, nepřemožitelný; *gramen O* nevyhubitelné býlí; *via L* neschůdná.

**in-exspectātus**, *a, um* neočekávaný.

**in-exstinctus**, *a, um* neuhašený, neuhasitelný; *ignis O*; (přenes.) *nomen O* nepomíjející, nesmrtelné; *libido O* nenasytný, neukojitelný.

**in-exsuperābilis**, *e* nepřekročitelný; *Alpes, ripa, palus, saltus, munimentum L*; nepřemožitelný, nezdolatelný; *vis falli L*; *inexsuperabilibus vim afferre* (znásilňovati nezdolatelné věci =) *L* chtítí vynutití nemožné.

**inextimābilis**, *e* [*in a extimo*] neoocenitelný.

**in-extricābilis**, *e* [*in a extrico*] nerozuzlitelný; *error V* (o klikatých chodbách labyrintu).

**in-fabrē**, adv. neuměle.

**in-fabricātus**, *a, um* nezpracovaný, neotesaný; *robora V*.

**infacētia**, *arum, f.* [*infacetus*] ne-japnosti, hrubství.

**in-facētus** n. **inficētus**, *a, um* nevtipný, nemotorný, zpozdilý, nezpůsobný.

**in-fācundus**, *a, um* nevýmluvný, neobratný v řeči.

**infāmia**, *ae, f.* [*infamis*] zlá pověst, špatná pověst, hanba, bezectí: *i. duarum legionum Cs* zlá pověst vzešlá Pompejovi pro dvě legie; *istius vituperatio atque i. C* jednání trestuhodné a hanebné; *infamiam inurere C* známku hanby vpáliti; přenes. o osob.: *Cacus, Scylla O* hanba, skvrna.

**infāmis**, *e* [*in a fama*] zlo-pověstný; *ea infamia habentur N* za nečestné se pokládá; *carmen O* kouzelné říkadlo.

**infāmō**, *are, avī, atum* [*infamis*] v zlou pověst uváděti: *Alcibiades infamatus N*; *infamata dea O* zlo-pověstná bohyně = Kirke; *Iuppiter infamat seque suamque domum Pp J.* sobě plodí hanbu; obviňovati, očerňovati, hanobiti, pomlouvati: *secretis criminationibus T.*

**in-fandus**, *a, um* [srov. *ne-fandus*] **a** nevyslovitelný, nevýslovný; *dolor, amor, labor V*; *infanda* (ak. pl. n.) *furens V* nevýslovně zuřící **b** ohavný, ohydný, hnusný, mrzký; *omnia infan-*

*da facere L* všechny ohavnosti; *infandum indicium V* bohaprázdné udání; *dies infanda V* den zlořečený, proklatý; pod. *caput, bellum V.*

**in-fāns** a pozd. **in-fāns, antis** [*in a for*]

**a** nemluvicí, němý: *infantes statuae H*; *i. pudor H* nemluvná ostýchavost **b** nemluvně, dítě (jako adj. *m. i f.*, subst. *m.*); spec. t. t. právn. dítě jakožto nedospělá osoba; = <infant, titul královského prince ve Španělsku a Portugalsku> **c** přenes. dětský i o věcech: *ossa, pectora O*; *umbrae O d* nevýmluvný; *homines disertí et infantes C, Lentulus C; infantissimus C* úplně bez řečnického nadání.

**infantia**, *ae, f.* [*infans*] pův. nemožnost mluvití; nedostatek výřečnosti: *accusatorum C*; dětství: *prima ab i. T.*

**infantulus**, *i, m.* [*infans*] nemluvnátko, děťátko.

**infarciō** n. **inferciō**, *ire, sī, sum* n. *tum* vecpávati: *verba C.*

**infatigābilis**, *e* [*in a fatigo*] neúnavný.

**infatigābiliter**, adv. [*infatigabilis*] neúnavně.

**in-fatuō**, *are, avī, atum* [*in a fatuus*] ohloupiti, omámiti.

**in-faustus**, *a, um* **a** nešťastný; *dies T, nomen V, faces, gradus O b* štěstím neprovázený, nemající štěstí: *puppes V, bellis i. T.*

**infector**, *ōris, m.* [*inficio*] barvíř.

**1. infectus**, *a, um* [*in a factus*] **a** nevykonaný, nestavší se, nestalý, nehotový, nedokonaný; *facta atque infecta canere V* co se stalo i nestalo; *omnia pro infecto sint L* vše budiž, jako by se nestalo; *qui non moderabitur irae, infectum esse volet H* kdo nebude hněv ovládati, (bude chtít, aby se nebylo stalo =) pozdě bude bycha honiti; *factum infectum reddere H* co se stalo, učiniti nestalým; *re infecta, rebus infectis s* nepořizenu; *infecto bello L* nedokončiv válku; *infecta pace L* neučiniv mír; *infecta sacra O* nedokončená oběť; *foedus precantur infectum V* žádají, aby smlouva byla učiněna neplatnou; = spec. nezpracovaný; *aurum V argentum L b* nevykonatelný, ne-

možný: *rex nihil iam infectum Metello credens* S že Metellovi není nic nemožného.

**2. infectus, a, um** [*inficio*] **1** napuštěný: *arma sanguine infecta* V zbrocená; *aquae infectae sanguine* O krví zbarvené; i samo *i.* zbarvený, barevný: *infecta lintea* Ct; přenes. *blandimentis infectae epistulae* T list napuštěný (jako voňavkou) lichotkami; *hostium artibus infectus* T nakažený **2** vpravený (jako barva), vpuštěný, vbarvený: obr. *infectum eluitur scelus* V poskvrnění zločinem způsobené.

**in-fēcunditās, ātis, f.** [*infecundus*] neplodnost.

**in-fēcundus, a, um** neplodný, neúrodný.

**infēlicitās, ātis, f.** [*infelix*] neštěstí, nešťastnost, bědnost.

**in-fēlix, icis** a neplodný, beze zdaru: *tellus frugibus i.* V plodů nedávající; *lolium* V planý, škodný; zvl. o stromech: neplodný, planý, nesoucí ovoce nejedlé; na takové věšení odsouzení: *infelici arbori* (abl. lokat.) *suspendito* C L euf. m. šibenice; *i. oleaster* V, *i. lignum* C **b** nešťastný, neblahý; s gen. *i. animi* V na duchu, duchem; *forma, consilium* L; *thalamus, balteus, fama, exsilium* V; *dolor, cura* O.

**infēnsē, adv.** [*infensus*] rozhořčeně, s nenávistí, nepřátelsky: *invectus* T, *pugnare* L, *caedere* T.

**infēnsō, āre, —** [*infensus*] znepokojovati; obr. *infensantibus diis* T jako by ho bohové nenáviděli.

**infēnsus, a, um** [vl. part. perf. od \**in-fendo*, srov. *de-fendo*] rozezlený, rozhořčený, rozlícený, rozjitřený: *ira* L; *infenso animo* C s nepřátelským smýšlením; *infensi arma expediere* T nevraživě jali se k boji chystati; *tum Drances idem infensus surgit* V tu D. opět povstane jako odpůrce; *i. servitium* T tísnivé, *i. valetudo* T špatné; *infensum corripit ignem* V rozhořčeně uchopí pochodeň.

**infer** viz *inferus*.

**inferciō** viz *infarcio*.

**inferiae, ārum, f.** [*inferi*] oběť mrtvým, trýzna.

**inferior** viz *inferus*.

**inferius, adv.** viz *infra*.

**infernalis, e** [*infernus*] podsvětní; - <pekelný>.

**infernus, a, um** [*inferus*] **a** dolní, spodní: *partes* C **b** podzemní: *dii* L (naproti *superi*); *rex, tyrannus* O král podsvětí = *Pluto*; *i. Iuno* V = *Proserpina*; *i. palus* O = *Styx*; *i. aspectus* T; jako subst. **inferni, ōrum, m.** obyvatelé podsvětí, meton. podsvětí.

**in-ferō, ferre, tulī, lātum** vnášeti, zanášeti, přinášeti něco alci rei do něčeho **1** váb. *spolia templo* L; (*imperatorem*) *castris infert* T dá zanést; *ignes tectis* C; *fontes urbi* T prameny do města zavést; *animam astris* O vznést k hvězdám; *Prometheus gentibus ignem intulit* H oheň na zem lidem přinesl; *alqm in equum i.* Cs na koně vysadit; *alqd in ignem* Cs do ohně vhodit; *scalas ad moenia* L žebříky k hradbám přistavovati **2** spec. **a pedem i.** *LCCr, gressum* V kráčeti, jíti; *gradum hostibus* L táhnouti proti nepříteli; - refl. *se i.* ubíratí se, odebratí se někam, kráčeti, jíti: *infert/se saeptus nebulā* V kráčí jsa zahalen v oblak; *equus se campo i.* V vykračuje si; *in vitae discrimen se i.* C vydávati se v nebezpečí života; *stantibus se i.* L udeřiti na stojící; - mediál. *in ignes medios inferri* L vrhnouti se doprostřed ohně; *flumen mari infertur* L řeka se vlévá do moře **b** ve voj. (odznaky a zbraně do středu nepřátel) nésti = útočiti, napadnouti, útok učiniti: *aquilam* Cs, *signa* C; - spec. *bellum, arma i.* alci proti někomu do pole se vypraviti, válku zdvihnouti, do války se dáti; *pugnām i.* L do boje se dávatí proti někomu; *manus i.* alci C ruku na někoho vztáhnouti **c** o pohřbu: pochovati někam, do něčeho: *sepulcro i.* *alqm* C, *monumentis maiorum* Cr **d** oběť přinášeti, obětovati mrtvým (viz *inferiae*): *piacula manibus* O; *spumiantia cymbia* V, *honores* V **e** do knih n. na účet zapsati, včítati, přičísti: *sumptum* C, *falsas rationes* C **f** způsobiti, vzbuditi, učiniti: *terrorem, metum* C strachu nahnati; *spem, miseri-*

*cordiam C* vzbuditi; *vim i. alci L* násilí učiniti; *crimen i. alci C* obviňovati někoho; *moram L* obmeškání způsobiti; *cladem L* porážku způsobiti; *iniurias, periculum C*; *causam belli C* příčinu války uvaliti na někoho **g** zaváděti: *nefas Cr h* o řeči: uváděti, přednášeti: *sermonem C*; *mentionem Cr* učiniti zmínku; *causam C* za příčinu udávati.

**inferus** (arch. též **infer**), *a, um I* posit. **a** ob. dolní, spodní: *mare inferum C* = moře Tyrhénské (naproti *superum* = Adriatické); *loca infera C B* spec. podzemní: *di superi inferique C L* bohové nebeští i podzemní; subst. **inferi, ōrum, m.** podsvětí (jeho obyvatelé i místo): *apud (ad) inferos C* v podsvětí; *ab inferis C* z podsvětí; *ab i. exsistere L* z mrtvých vstáti **II** kompar. **inferior, ius** nižší, níže položený **a** místně *ripa Cr, locus, sublicarum pars Cs; labrum Cs* spodní ret; *ex inferiore loco dicere C* mluvit s rovné země (nikoli s vyvýšeného řečniště); *Germania superior et i. T; caelum sidet inferius* (dopř.) *mari H* nebe se ssedne pod moře; subst. *ad i. penetrare Cr* k nižším místům; sing. *in inferius ferri O* do hlubiny dolů **b** časově: pozdější, následující, mladší: *aetate inferiores C c* kvant. neb kvalit. slabší, méně četný; horší, špatnější: *numero navium Cs, copius N, poenis H, industria C, homines inferiores loco C* níže postavení, pod. *magistratus L, ordines O; i. animo C* méně bojovný; *belli laude i. C* ve válce méně proslavený; *inferiorem esse C Cr* podlehnouti, býti přemožen; *i. discedere C* s bojiště odejít jako poražený, bitvu prohráti; *armis i. Pp* horší zbraň mající, v boji slabší; subst. *non inferiora secutus V* ne horší stránku vyvoliv **III** superl. **inimus, a, um** nejnížší, nejdolejší, nejspodnější **a terra C**; obyč. partit. nejnížší část něčeho: *i. mons N* pata hory, *i. collis C*; *nomen i. C* konec jména; *i. auricula C* lalůček ušní; *i. ara C* spodek oltáře; *infima aequora H* dno mořské; subst. **inimum, i, n.** nejspodnější část: *ab infimo Cs* zespod, *collis infima apertus Cs* na úpatí volný **b** přenes. nejnížší, nej-

horší: *genus, locus, multitudo, faex populi C, plebs L Cr, gens H; infimi N* (naproti *principes*) nejnížší z lidu; *urbes ex infimo nascuntur L* města vznikají z malých počátků **IV** superl. **imus, a, um a** nejnížší, nejhlubší, nejspodnější: *sedes C, conviva H* (na posledním místě ležící; srov. *lectus imus*); *vox H* nejhlubší zvuk; obyč. partit. *sub imo corde V* v hloubi srdce; *ab imo pectore V* z hloubi prsou; nejvnitřnější: *imae medullae O; per ima cucurrit ossa tremor V* morkem proběhl mráz; *ima solvuntur latera V* nejspodnější části boků (schnouce) mizí; *instabiles. (sc. aures) imas facit O* při koření činí je pohyblivými; *ima terra O* okraj země; *ima cauda O* špice ocasu; *de dolio imo C* ze dna sudu; *ab imis unguibus C* od konečků prstů (na nohou); subst. **imum, i, n.** nejnížší místo, hlubina, dno: *equos in gurgitis ima condidit O* do hlubiny víru; *fruges iaciuntur in ima O* ke dnu, na dno; *aquae imo perspicuae O* voda až na dno průhledná; *ima petunt pisces O* ke dnu plovou; *ima cornuum L* kořeny rohů; *ab imo, suspirare O* zhluboka; *qui regit ima O* vládce podsvětí **b** časově *imus mensis O* poslední; *ad imum servare H* až do konce zachovati; *medio ne discrepet imum H* s prostředkem ať konec souhlasí; *ad imum Thraex erit H* naposled **c** kvalit. nejnížší: *superi et imi deorum HO; ima summis mutare H* nejnížší vyměnit za nejvyšší, nejnížší nejvýše povznést.

**in-fervescō, ere, ferbuī,** — vřítí: *hoc ubi inferbuit H* když se to svaří.

**infestē,** adv. [*infestus*] nepřátelsky: *facere L.*

**infestō, āre, āvī, ātum** [*infestus*] znepokojovati, dorážeti, napadati.

**in-festus, a, um** [*mani-festus*] **a** pas. vystavený nebezpečí, nejistý, ohrožený: *via, iter C, civitas, regnum L; vias infestas habebant C* stále znepokojovali; *salus, vita C* ohrožený; *libertas, vectigal C; omnia infesta serpentibus S* pro množství hadů; *infesta terra colubris O*; = neutr. subst. *infestum* strast, trud **O b** akt. znepokojující, nepřátelský: *mater filio C; exercitus S; tibi*



*infesto nigris H* jenž nevrážíš na černé; *qui omnes familiae nostrae infesti sunt S* kteří všichni na náš rod zanevřeli; *i. inimicus S* lýtý nepřítel; *infestum facere alqm S* popuditi; *urbes huic imperio infestissimae C* města naší vládě na smrt nepřátelská; *manus infestas alci admove-re C* na někoho nepřátelsky sáhnouti; *i. odium C* nevráživé zášti; *animus dis hominibusque i. S* duch nevrážíci na lohy i na lidi **c** k útoku připravený, k boji hotový; *infesto exercitu in agrum Albanum pergit L* s vojskem k boji hotovým spěchá do . . .; *infestis armis L* napřaženou zbraní; *infestae frameae T* nastavená kopí; *infestis signis Cs C* = k boji připraveni; *infesto spiculo L* s napřaženým, k vymrštění hotovým.

**inficētē, inficētus, inficētia** viz *infacete, infacetus, infacetae*.

**inficiō, ere, fēcī, factum** [*in a facio*] vpraviti něco do něčeho (a tím) opatřiti něco něčím **a** spec. napouštěti barvou, barviti; *Pallantis inficit orbem O* jitřenka zbarví obzor; *aequor sanguine H* moře krví zbarviti; *diem O* zatemniti; *Britanni se vitro inficiunt Cs B.* se natírají borytem; *ora pallor inficit H* bledost pokrývá tváře; *i. comas Tb*; - přenes. *puer infici debet artibus C* hochu musí býti vštěpovány vědy **b** otravovati, nakaziti; *tempestas infecit pabula tabo V* nezdravé povětrí nakazilo píci; *halitus inficit vitiatas auras O* dech otravuje nakažený vzduch; *dictamno amnem (= aquam) inficit V* vodě propůjčuje sílu třemdaly; *mores i. Pn* mravnost nakaziti; pod. *animum deliciis C*; *luxu infici Cr, cupiditatibus C.* Part. *infectus* j. adj. v. t.

**infidēlis** *e* nevěrný, věrolomný; ≠ nevěřící.

**infidēlitās, ātis, f.** [*infidelis*] nevěrnost, věrolomnost, nepočtivost.

**infidus, a, um** nevěrný, nespolehlivý, nejistý (o osobách i o věcech): *ob infidam societatem regni L* pro nespolehlivost společné vlády; *omnia infida atque infesta facere L* všechnu věrnost podkopati a samé nepřátelství zploditi.

**in-figō, ere, fixī, fixum** vraziti, vetknouti něco alci rei do něčeho: *hastam portae, stomacho V*; *hominem scopulo V* člověkem o skálu praštiti; *sagitta infigitur arbore V* zarazí, vetkne se pevně do stožáru; *gladium in pectus i. C*; *pila in tergis infixā L* v zádech vražený, vězíci; *infixum volnus V* zasažená rána; přenes. vštěpovati: *quae sunt infigenda Pn*; *infixum est mihi T* mám pevný úmysl, jsem pevně odhodlán; - part. *infixus* pevně tkvící, vštípený.

**infimus** viz *inferus*.

**in-findō, ere, fidī, fissum** vříznouti, vkrájeti: *sulcos telluri V* do země.

**infinitās, ātis, f.** [*in a finis*] nekonečnost, nekonečný prostor.

**infinitē, adv.** [*in finitus*] nekonečně, bez mezí: *perorare C.*

**infinitō, ōnis, f.** [*in finitus*] nekonečnost.

**infinitivus, a, um** [*in finitus*] neurčitý: t. t. mluv. (*modus*) *i.* neurčitý způsob, infinitiv.

**in-finitus, a, um** [*finio*] neomezený, bez mezí, nekonečný, bez konce **a** pův. **a** místně: *altitudo*; *locus C* β časově: *ab i. tempore C* od věčnosti; *bellum N, dimicatio C, hasta C* věčné, nekonečné dražby; *spes C* (s cílem nedohledným) γ kvantit. a kvalit.: *multitudo, pecunia C*; nesčetný: *sce-lera, crimina, facta C, copiae Cr*; bez míry: *magnitudo Cs, largitio, cupiditas C*; *dicere infinitum est C* nemělo by konce **b** přenes. neohraňčený, nevymezený, neurčitý, nejistý, všeobecný: obyč. neutr. *infinitum est n. videtur C.*

**infirmātiō, ōnis, f.** [*infirmo*] zeslabování, zlehčování; rušení: *rerum iudicatarum C.*

**infirmē, adv.** [*infirmus*] slabě; nevelice, nepřilíš: *socios i. animatos esse C.*

**infirmitās, ātis, f.** [*infirmus*] **a** slabost, bezmocnost: *corporis, iuvenum, puerorum C, naturae S*; meton. slabá žena, slabé pohlaví: *patiendum huic infirmitati est L* **b** zvl. slabost duševní a mravní: *i. animi C* malomyslnost; *ingenii C*; *i. consilii C* nestálost, iudicio-

rum C nespolehlivost; i. Gallorum Cs vrtkavost.

**infirmiter**, adv. [*infirmus*] nepevně, slabě, chabě.

**infirmō**, *āre, āvi, ātum* [*infirmus*] zeslabovati: *legiones comaeatibus T* zeslabovati přílišným množstvím dovolených; *t tormenta C; fides alcis C; veritatem i. C* vyvrátiti, pod. *i. ac diluere, testes i., nutu alqd i. C*; za neplatné prohlásiti, zrušiti: *leges, beneficium Pompei C.*

**in-firmus**, *a, um* **a** nesilný, nepevný, slabý, chabý: *senex L, homo C, caput, valetudo C, civitas Cs, artus, aetas, corpus O*; *i. sum C Pn* churav, chorý; *infirmas oves H* slabé, bezbranné; *s gen. et corporis et animi infirma Ap* slabá tělem i duchem **b** duševně slabý, bojácný, nesmělý: *animus, reus C*; = nespolehlivý: *multitudo C; fides reconciliatae gratiae C; sum paulo infirmior H* nejsem tak silného ducha (jako ty) **c** bezvýznamný, nepatrný: *res ad probandum C; senatus consultum T; cautiones C.*

**infistus** *Inscr* = *infestus*.

**in-fit**, verb. defect. [srův. *defio*] „dává se do toho“, začíná (spec. mluvíti); obyč. následuje přímá řeč.

**infitiālis**, *e* [*infitiō*] popíravý, záporný.

**infitiāe**, *ārum, f.* [*in* a kmen *fateor*] jen ve vazbě *infitiās* (ak. směru) *ire* zapíratí, popíratí.

**infitiātiō**, *ōnis, f.* [*infitiō*] popírání, zapírání, vyhlášení (s gen. subj. i obj.).

**infitiātor**, *ōris, m.* [*infitiō*] popěrač, lhář: *infitiatores lenti C* houževnatí zapěrači (t. j. lidé vyhledávající výtáčky, když mají platiti) = zapíraví dlužníci.

**infitiō**, *ārī, ātus sum* [*infitiāe*] popíratí, zapíratí: *fama factis infitianda O; amicos, pretium O, amicitiam Cr; qualis Q. P. in foedere Numantino infitiando fuit C* jaký byl neuznáváje smlouvu; *non infitiō* s ak. c. inf. *C* nezapírám, že . . .; *non est infitiandum N* nelze popříti.

**infixus** viz *infigo*.

**inflammātiō**, *ōnis, f.* [*inflammo*] za-

pálení, požár; o duchu: vznícení, roznícení, vzplanutí.

**in-flammō**, *āre, āvi, ātum* [*in* a *flamma*] **a** zapáliti, rozžehnouti, zažehnouti: *lucernam, urbem, classem, deorum, templa C; tecta L* **b** přenes. vznítiti, roznítiti, vzbuditi: *cupiditates, studium C; inflammatus odio, scelere, ad gloriam C; alqm amore i. V* lásku v někom vznítiti; absol. *inflammatus* rozpálený, zapálený, roznícený: *mens, animus C.*

**inflātiō**, *ōnis, f.* [*inflo*] nafukování; nadýmání: *habet inflationem magnam is cibus C* působí nadýmání ten pokrm.

**inflātē**, adv. [*inflatus*] nabubřele: *haec latius atque i. perscribat Cs.*

**1. inflātus**, *a, um* [*inflo*] **a** nafouknutý, nadutý, naběhlý: *colla CO, venae vino V*; o nástr. hudeb., do nichž se foukalo; rozezvučený: *bucina O, tibiae C; amnis L* rozvodněný: *capilli O* větrem poletující **b** nadutý, pyšný: naparující se: *iuvenis, homo, cives C (alqa re)* **c** o slohu nabubřelý: *Cicero quibusdam i. videtur T.*

**2. inflātus**, *ūs, m.* [*inflo*] nafouknutí, zatroubení: *tibicinis C*; metaf. nachnutí, vnuknutí: *divinus C.*

**in-flectō**, *ere, flexi, flexum* **a** zahýbati, zakřivovati: *bacillum inflexum C*; zahnutá: *capita Ct, colla Pp* ohýbati, skláněti n. zvedati; refl. *cum ferrum se inflexisset Cs* ježto hrot se ohnul; *cornu i. O; aratrum V, genu Pp; oculos alcs inflectere C* zrak něčí odpuditi **b** přenes. ohýbati a měniti, překrucovati: *ius civile C* **β** dělati ohebným: *orationem C* **γ** dojímati: *sensus V; precibus inflecti V* dáti se pohnouti.

**in-flētus**, *a, um* [*fleo*] neoplakaný.

**in-flexibilis**, *e* neohebný; metaf. nezměnitelný, pevný.

**inflexibiliter**, adv. [*inflexibilis*] neohebně, nepovolně, pevně.

**in-flexiō**, *ōnis, f.* zahýbání, ohýbání: *laterum C*; zakřivení: *helicae C* spirála, závit.

**in-fligō**, *ere, flixi, flictum* **a** vraziti alqd alci rei, něco do něčeho, naraziti: *securim rei publicae C* zaseknouti;

*puppis inflicta dorso* V zád' lodi vražená na bradlo **b** s ak. výsledku zasa-diti: *plagam C, vulnus C; turpitudinem alci C* způsobiti.

**in-flō, āre, āvī, ātum** nafouknouti, nadouti **1 a buccas** H; *collum, ventrem* C; *corpus* O; *carbasus austro inflatur* V plachta se nadouvá **b** zvl. o nástr. hudeb.: *tubam* L zatroubiti na troubu; *calamos* V na moldánky pís-kati; *ebur* V na píšťalu (ze slonoviny); *classica inflantur* V polnice zvučí; - absol. *simul inflavit tibicen* C jakmile zapískal **2** přenes. *scriptor inflavit* C nabral dechu, nafořkl se; *animos i. spe* L, *animos rumor inflat* C sebevědomím, pýchou atp. naplniti; *poeta divino spiritu inflatur* C jest nadchnut; *spem i. Cr* naději vdechnouti, vzbuditi; *spec-tator sedulus inflat* H divák horlivě za-ujatý dodává (básniku) sebevědomí. Part. *inflatus* j. adj. v. t.

**in-fluō, ere, flūxī.** — vtékati, téci do něčeho: *lacus in Rhodanum* Cs; *fluvius in pontum* C; *influit in urbis sinum portus* C přístav se prostírá do srdce samého města; přenes. vlouditi se: *quibus blanditiis* C. *Papirius nuper influebat in aures contionis* C lichotnými řečmi se vluzoval do sluchu shromážděného lidu; o vojsku: vprou-diti, vylíti se někam: *Gallorum copiae in Italiam* C.

**in-flūxus, ūs, m.** [*influo*] vlévání, vliv (pův. t. t. astrolog.).

**in-fodiō, ere, fōdī, fossum** zakopati: *taleas in terram* Cs.

**informātiō, ōnis, f.** [*informo*] před-stava, obrys: *dei* C; výklad, poučení.

<**informātōrius, a, um** [*informator* od *informo*] vzdělavatelný, poučný.>

**informis, e** [*in a forma*] beztvárý, neforemný: *cadaver* T, *alveus* L; nehezký, ohyzný, ošklivý: *limus* V; *ager albis ossibus* H; *nec sum adeo i. V*; *i. hiems* H ošklivá nepohoda; *sors* T, *i. exitus* T = sebevražda.

**in-formō, āre, āvī, ātum** **a** formo-vati, utvářeti: *clipeum* V; *fulmen in-formatum* V již zhruba vytvořený; obr. *animus informatus* C **b** vzdělá-vati, upravovati: *aetas puerilis ad hu-*

*manitatem informari solet* C chlapecký věk bývá veden k vyššímu vzdělání **c** představovati si, představu něčeho vytvářeti: *deorum notiones* C, *deos* C **d** podávati představu (pojmem) něčeho: *sapientem* T, *oratorem* C.

**in-fortūnātus, a, um** nešťastný.

**in-fortūnium, iī, n.** [*in a fortuna*] ne-šťestí, nehoda: *tua infortunia* H; eufem. výprask, trest: *ni pareat patri, habiturum i. esse* L že se mu zle povede.

**infrā** [vl. abl. sg. fem. od *inferus*] **l** adv. dole, vespod, nízko: *supra atque i. Cs* V nahore a dole; *partes, quae sunt i. C* dolejší části; *infra scripsi* C dále doleji, níže; *infra ita descendere* L tak daleko dolů sestou-piti; *alqm ut multum infra despectare* T někým pohrdati jako člověkem hluboko (pod námi) stojícím; komp. **infe-rius** níže: *i. currere equos* O že koně (sluneční) běží níže **ll** předl. s ak. **a** pod: *i. caelum* T, *i. eum locum* Cs, *i. oppidum* C; o místě při stole: *i. alqm cubare* CLCr = po pravé straně něčí le-žeti **b** časově po: *Homerus non i. Ly-curgum fuit* C **c** kvalit. neb kvant. za: *ursi magnitudine sunt i. elephantos* Cs zubři co do velikosti jsou za slony; *i. servos ingenium* T povaha nižší než otroků; *i. Lucili census* H nedosti-hující Lucilia stavem.

**infrāctiō, ōnis, f.** [*infringo*] nalo-mení: *animi* C malomyslnost, sklíče-nost.

**1. in-frāctus, a, um** [*frango*] nezlo-mený.

**2. in-frāctus, a, um** [*infringo*]; zlo-mený, malomyslný: *animus* Cr; *in-fracta constitit ira* O překonán, zesla-ben; *vires* V zeslabené; *veritas* T zfal-šovaná; *Venus non i. imperio Iovis* V nepodmaněna; *i. oratio* L malomyslná; *infracta loqui* C mluvití v trhaných větách.

**in-fragilis, e** nezlomitelný, silný, ne-zeslabený: *vox* O.

**in-fremō, ere, uī,** — zachrochati, za-funěti, zasupěti: *aper* V.

**1. infrēnātus, a, um** [*infreno*] v uzdu pojatý: *non infrenatos equos habent* L = bez uzdy; na uzdě držení, krocení.

**2. in-frēnātus, a, um** [*in a frenum*] bez uzdy: *equites frenati et infrenati L* jezdeci na koních s uzdami i bez uzd.

**in-frendeō, ēre,** — zaskřipěti: *dentibus V*.

**infrēnis, e, a infrēnus, a, um** [*in a frenum*] bez uzdy, nezškrocený: *equus V; Numidae infreni V* jezdící na koních bez uzdy.

**in-frēnō, āre, āvī, ātum** uzdou opatřiti, uzdu dáti, v uzdu pojmouti: *equum L; currus V* zapřáhnouti. Part. *infrenatus* j. adj. v. t.

**in-frequēns, entis** nečastý, nehojný, řídký: *deorum cultor H; sum Romae i. C* bývám zřídka v Ř.; počtem nehojný, nečetný: *hostes L, copiae Cs; i. senatus C* s malým počtem přítomných = k usnášení neschopný; — zvl. slabě obydlený, málo navštěvovaný, málo obsazený: *infrequentissima urbis L* nejpustší části města; *signa L* slabě obsazené; *pars urbis i. aedificiis L* mající málo staveb, málo zastavěná.

**infrequentia, ae, f.** [*infrequens*] nepatrný počet: *exercitūs T*; nepatrná návštěva: *senatūs C*; neobydlenost, osamělost: *locorum T*.

**infringō, ere, frēgī, frāctum** [*in a frango*] a nalomiti, zlomiti, podlomiti: *violas, cornu tauri O, hastam L, palmam Cr; remus infractus C* veslo (ve vodě) jakoby zlomené; *tibia infracto cornu* (abl. qualit.) *O* s ohnutým rohem; *vestes i. O* šat roztrhati **b** přenes. zlomiti, zeslabiti, vysíliti: *animos hostium L; dicta alcs T* zeslabovati, rušiti; *vires heroum Pp, gloriam C, ferociam T, ius consulis T* ztenčovati; *tributa T* snížití, zmenšiti; *conatus adversariorum Cs* záměry protivníků zmařití; pas. *infringi L* vlivu pozbyvati. Part. *infractus* j. adj. v. t.

**infrīō, āre, āvī, ātum** vtíratí.

**in-frōns, ondis** [*in a frons*] bez listí, beze stromů: *ager O*.

**in-frūctuosus, a, um** neúrodný, nenesoucí plodů; přenes. neužitečný, bezvýsledný: *preces Pn, laus T*; nevýnosný: *militia T*.

**in-fūcātus, a, um** [*in a fuco*] nalíčený: *vitia C*.

**infula, ae, f. a** vínek (stužka, páska) z bílé látky vlněné, kolem čela ovázaný, jehož oba konce na spánkách dolů visely; nosili jej kněží a vestálky, prosebníci i zvířata obětní **b** přenes. ozdoba, čestný odznak: *insignia atque infulae imperii Romani C*.

**in-fulciō, ěre** vepřávati, nacpávati.

**infundibulum, ě, n.** [*infundo*] nálevka.

**in-fundō, ere, fūdī, fūsum a** vlévati, nalévati: *alqd in vas C; quodcunque infundis H; venenum infudit filio sororis, C* jednu nalil (t. do číše); *poculum i. H* pohár naplniti; obr. *animas i. terrae O* vlíti (= vdechnouti) život zemi **b** přenes. vpustiti něco někam, rozliti, rozšířiti: *iam sole infuso V* když se již světlo rozlilo; *vitia in civitatem C, orationem in aures C; cum homines humiliores in alienum eiusdem nominis genus infunderentur C* když lidé nižších rodů vplývali v cizí rod téhož jména **c** rozestřiti, pokropiti, nasypati (zvl. o věcech netekutých): *nimbus i. V; i. pennas luminibus :: Staius* rozestřiti peruti na oči; *margaritas litioribus Cr* = rozházeti po březích; *sagittas i. ratibus Cr* vory zasypati šípy; *nudos humeris infusa capillos V* s nepokrytými vlasy splývajícími po plecích. Part. *infusus* j. adj. v. t.

**in-fuscō, āre, āvī, ātum** [*in a fuscus*] na hnědo n. na černo barviti: *vellera V; arena infuscatur V* hnědne; zastiňovati, zatemňovati: *barba infuscat pectus básn. u C*; přenes. hyzdití, kazití: *vicinitas non infuscata malivolentia C* sousedství nezkalené zlobou.

**ínfusus, a, um** [*infundo*] a vlitý, nalitý: *candida mella i. libo O; humor Cr* dovnitř vniknuvší; obr. *populus circo i. V* nahrnutý do cirku; *agmina i. Cr* voje připroudivší (přihnávší se jako povodeň) **b** přenes. rozšířený, rozlitý: *mens per artus V; animus in mundo C; pulvis Ct* nasypaný; *coniugis i. gremio V* ležící na klínu choti. Viz i *infundo*.

**Ingaevonēs, num, m.** Ingaevonové, národ germánský na pobřeží Sev. moře.

**Ingaunī**, *ōrum*, *m.* Ingaunové, kmen ligurský sev. od Janova. Hlavní *m.* jejich *Album Ingaunum*, ve výslovnosti *Albingaunum*, *i*, *n.* (nyn. Alben-go). Podle hlavního města zváni jsou též **Albingaunī**, *ōrum*.

**in-geminō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** přech. zdvojovali, opakovali: *voces corvi ingeminant* *V* = stále krákají; *volnera* *V* opětovně zraňovali; *vox ingeminata* *V* = ozvěna; *Turnus terrorem ingeminat* *V* dodává ještě hrozivá slova; u přímé řeči: opětovně volati **b** nepřech. zdvojovali se, opakovali se, násobiti se, množiti se, šířiti se: *ingeminant curae* *V*; *ingeminct clamor* *V*; *ingeminant abruptis nubibus ignes* *V* opět a opět řítí se blesky z mračen; *ingeminant plausu Tyrii Troesque sequuntur* *V* o závod tleskají Tyřané a Trojané s nimi.

**ingemiscō**, *ere*, *gemuī*, — [*ingemo*] **a** nepřech. zavzdychati, vzdechnouti, zasténati alci rei nad něčím, alqa re pro něco **b** přech. truchliti alqd nad něčím: *tuum interitum* *V*; *ingemiscendum est* *s* ak. c. inf. *C* k pláči jest, že . . .

**in-gemō**, *ere*, — vzdychati, sténati alci rei při něčem: *taurus aratro* *V*, *laboribus* *H*, *malis* *O*, *morti* *Cr*; *agris* *T* vzdychaje plahočiti se na polích.

**in-generō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vroditi, vštípati: *mores hominibus* *i.* *O*; *ingennerata familiae frugalitas* *C* vrozená řádnost.

**ingeniōsē**, adv. [*ingeniosus*] ducha-plně, důvtipně, bystře.

**ingeniōsus**, *a*, *um* [*ingenium*] **a** nadaný, duchaplný, bystrý (vzhledem k čemu: ad, in alqd *O*, dat. gerund. *O*) **b** od přírody schopný, způsobilý, vhodný: *ager ad segetes* *O* k osévání; *vox sonis mutandis* *O* k proměně zvukovým.

**ingenitus**, *a*, *um* viz *ingigno*.

**ingenium**, *iī*, *n.* [*ingigno*] vrozená duševní povaha **1** váb. přirozená povaha, přirozenost, ráz: *i. loci* *SO* (= *natura loci*); *campi suoapte ingenio hūmentes* *T* přirozenou povahou vlhké; *nunc locus arborum ingenis* *V* nyní jest na místě promluvíti o povaze rolí;

*i. montis* *T*; *locorum hominumque ingenia* *L* povaha krajiny i obyvatelstva; *i. terrae* *L*; *i. orationis* *L* ráz řeči **2** zvl. o člověku **a** ob. (duševní) povaha, duch, přirozenost: *malum* *S*, *insanum*, *rectum* *Pn*, *mite* *Cr*, *iners*, *imman-suetum* *O*; *suo ingenio vivere* *L* žítí podle své přirozenosti, podle svého způsobu; *prudantium ingenia* *C* duch, mysl; *minorum ingenia* *T* vrtochy **b** spec. silný duch, duševní síla, zmužilost: *suoapte igitur ingenio temperatum animum fuisse opinor* *L* vlastní silou že se duch ovládl; *Volscis suum rediit i. L* sebevědomí; *quorum ingenia validissima erant* *S* **c** nadání, schopnost, vlohy, rozum, tvůrčí duch, talent: *huius i. et virtutem in scribendo non expetisset?* *C* nadání (básnické) a zdatnost spisovatelskou; *neque ingenio neque usu valere* *C* nevynikati ani důvtipem ani praktickou zručností; *ingeniis vestris diffidere* *C* vaši soudnosti; *i. cui sit* *H* kdo má nadání; *acies ingenii* *C* bystrost duševní, naop. *tarditas* *i.* *C* línost, tupost; *expers ingenii*, *sine ingenio* *C* nenadaný; (*homo*) *extremi ingenii* *L* (nejhoršího ducha =) ničemné povahy; *ingeni benigna vena* *H* bohatá žíla básnická **3** konkr. nadaný člověk, meton. (veliký) duch, genius: *de ingeniis iudicare* *C* o lidech vynikajících, geniech.

**ingēns**, *entis* ohromný, nesmírný, náramný, převeliký: *fragor* *V*, *murmur* *O*; *aper* *C*, *pinus* *H*; *ingentes aquae* *L* ohromná povodeň; *i. argentum* *V* nesmírné množství stříbra (stříbrného náradí); *iacet i. litore truncus* *V* veliký trup; *ingentia pollicendo* *L* an hory doly sliboval; *genus* *i.* *V* velmi starý; *i. anhelitus* *O* těžký; *i. verba* *O* chlubná.

**ingenuē**, adv. [*ingenuus*] otevřeně, přímo, upřímně.

**ingenuitās**, *ātis*, *f.* [*ingenuus*] **a** svobodný rod, stav svobodného občana: *ius ingenuitatis* *C*; *ingenuitatis iudicium perpetrare* *T* soud o svobodném stavu provésti; *eloquentia sine ingenuitate* *T* výmluvnost bez důstojnosti svobodného rodu **b** otevřenost, přímlost: *prae se ferre ingenuitatem* *C*.

**ingenuus, a, am** [*in* a srov. *gigno, genus*] **1** vrozený, přirozený: *ingenua indoles Pt* **2** a narozený jako svobodný občan, svobodný: *referre negas, quali sit quisque parente natus, dum i. H* že nezáleží na tom, z jakého otce se kdo narodil, jen když je svobodného rodu; *liber et i. H; ingenuo patre natus H*; též jako subst. svobodný občan **b** meton. hodný svobodného občana, slušný, čestný, důstojný, ušlechtilý: *artes C, amor H; i. leo H* šlechtitý, jemný: *gula O*; zjemnělý, zchoulostivělý: *vires O*; subst. ušlechtilý člověk (asi sm. = „gentleman“); přímý, otevřený, upřímný.

**in-gerō, ere, gessī, gestum** (imper. *inger Ct*) **a** vnést, nanést, vsypat, vlít, vpraviti: *alqd alci rei* něco do něčeho, na něco: *humum O; arma Pp* nakupiti na někoho; *i. ligna foco Tb* na krb; *vinum oribus Cr* do úst; obr. (*e-orum*) *nomina parentes liberis ingerunt T* vštěpují **b** házet, metati (alci *alqd*): *hastas fugientibus in tergum V; vulnera i. T* zasaditi; *verbera Cr* ran nasázeti; *probra L* hanu kydati; *savia i. Ap* vtisknouti; *convicia H* nadávkami se obořiti, hádati se **c** řečí uváděti, zmiňovati se o něčem: *magnitudine imperatoris i. T; sed ingero praeterita C* uvádím věci minulé.

**in-gignō, ere, genuī, genitum** vroditi, vštípati: *homini cupiditatem C; ingeni- tus* vrozený, přirozený.

<**in-glōria, ae, f.** nesláva.>

**inglōrius, a, um** [*in* a *gloria*] neslavný, beze slávy: *vita C, imperium T; inglorius militiae* (gen. vztahu) *T* ve válce; hanebný.

**ingluviēs, ēī, f.** [*gula*] hltn, požerák, vole; meton. žravost.

**ingrātē, adv.** [*ingratus*] nevděčně: *abuti facilitate alcis C; necessitatis nomen repudiare C*; s nevolí, nerad: *alqd ferre T*; bez uznání: *i. servire alci O*.

**ingrātificus, a, um** [*in* a *gratificor*] nevděčný.

**in-grātiis a in-grātis** [utvořeno podle *gratiis* a *gratis*] proti vůli, nerad (synon. *inivitus*).

**ingrātitudō, inis, f.** [*ingratus*] nevděčnost *Cr*.

**in-grātus, a, um** **1** nepřijemný, nemilý, nevtaný: *oratio C, iocus O; ingrato otio obruit ventos H* v nepřijemný klid ponořil větry; *quid haec ingrata revolvo V* nač vykládám tyto věci neutěšené; *non i. T* oblíbený (alci u někoho) **2** bez vděku **a** neuznaný: *labor S; alqd ingratum sentire C* pozorovati, že něco nedochází uznání **b** nevděčný: *i. ager M; ingluvies H* nenasytné obžerství; *cinis V* jenž se nemůže odvděčiti; s gen. *i. salutis V*; necítě vděku za spásu.

**in-gravēscō, ere, — a** těžkým se stávati: *corpora ingravescunt C* malátnější **b** tísnivějším se stávati: *annona* (drahota) *C, aetas C, faenus L; cryptoporticus aere pigro et manente non ingravescit Pn* podloubí se nestává dusným **c** zhoršovati se: *morbus C, bellum L*; abs. *mox ingravescit Pn* brzo potom se její stav zhorší.

**in-gravō, āre, āvī, ātum** obtížiti; přenes. těžším učiniti, zhoršiti: *meos casus O; ingravat haec Drances V* tyto řeči stupňuje.

**ingredior, gredī, gressus sum** [*in* a *gradior*] **1** nepřech. **a** vkročiti, vstoupiti: *in navem, in fundum C, intra fines Cs; castris V*; — přenes. dáti se do něčeho, začíti něco, pustiti se: *in bellum C, in hanc spem C* oddávati se naději; *in Sesti tribunatum C* v řeči přijíti k... **b** kráčet, vykročovati, stoupati: *tardius C; per nivem Cr; eadem ingredientem S* touž cestou krácejícího; *vestigiis i. C* po stopě kráčet; obr. *per titulos tuos O* = probírat **2** přech. **a** vstoupiti, vkročiti do něčeho, na něco: *pontem Mulvium C, mare Cs, colles, tecta O, urbem, domum C*; — zvl. *viam, iter i. CCr* cestu nastoupiti; též absol. *ingredere V* nastup cestu, sm. ved' mne **b** začít: *disputationem C; res antiquae laudis V* počínám zpívati věci odedávna chválené; *dicere, scribere C*; brachylog. o řeči *ut Latiam ingressus est T* jak začal o L.; absol. začít mluvit: *Anchises ingressus V; ingressa Venus V*.

**ingressiō, ōnis, f.** [*ingredior*] přístup, vstup někam: *fori C* na náměstí; chod, chůze: obr. (*in oratione moderata i. C.*)

**ingressus, ūs, m.** [*ingredior*] **a** chůze, chod: *instabilis L*; *ingressu prohiberi Cs* nemoci pokročiti; *vestigii odorantes ingressus tuos C* tvé stopy čenichajíce **b** vpád: *hostilis T* **c** vstup: *in forum (vjezd) C* **d** začátek: *ingressūs experientia cepit V.*

**in-gruō, ere, uī** — [*-gruo* nedoloženo, srov. *congruo*] vtrhnouti, vraziti, přikvačiti, přihnati se: s dat. *ingruit Aeneas Italīs V* na Italy; *ac si hostis ingrueret T* jako kdyby přitřhl nepřítel; *ingruente in Italiam Hannibale T* za vpádu H. do I.; *ferreus ingruit imber V* železný přival (zbraní) se hrne; *bellum T, fatum L, horror armorum V, periculum L.*

**inguen, inis, n.** [srov. *ἰσχῦν*] (pův. nadutost), spodní část trupu, slabiny: *hastā percutere V*; pohlavní úd *L H*; *deus, qui fures inguine terret O = Priapus*; nádor: *in ulcere C.*

**in-gurgitō, āre, āvī, ātum** [*in a gurges*] **a** do víru vrhnouti něco: *numquam te in tot flagitia ingurgitasses C*; *in eius viri copias se i. C* do bohatství se vrhnouti (= jím plýtvati plnými rukama) **b** přecpati, přepíti se: *crudī se ingurgitant C.*

**in-gustātus, a, um** neochutnaný: *ingustata ilia rhombi H* jakých jsem nikdy neokusil.

**in-habilis, e** **a** nemotorný, nepohodlný: *navigia Cr, telum L, tegimen i. ad resurgendum T*; *quod hostibus inhabile T* kterýžto způsob boje byl nepřátelům nepohodlný **b** neschopný, nepotřebný, nevhodný: *multitudo ad consensum L* jež se nemůže shodnouti; *comitatus i. ad parendum T* průvod, jež jest těžko přivesti k poslušnosti; *i. audaciae (dat.) valetudo V* jsoucí na závađu odvaze.

**in-habitābilis, e** neobyvatelný, k obývání neschopný.

**in-habitō, āre, āvī, ātum** obývati.

**in-haereō, ēre, haesī, haesūrus** vzetí, držeti, tkviti alci rei na něčem,

v něčem **a** pův. *collibus arbor inhaeret H* pevně třetí na návrší; *sidera sedibus C*; *visceribus C* (šat otrávený); *qua inhaeserant vinculis membra L* kde zůstaly vězeti údy; *vultibus tuis O* lpi pohledem na tvé tváři; absol. *lingua inhaeret C* jest přirostlý; *canis leoni inhaerens Cr* pes zakousnutý do lva; *tergo i. L Cr* býti v patách **b** přenes. *eae (virtutes) voluptatibus inhaerent C* tkví v rozkoších; *studiis O* zcela se oddávati; pod. *inhaeret in mentibus augurium C*; *suspicio penitus C.*

**inhaerēscō, ere, haesī, haesum** [*inhaereo*] uváznouti, utkvěti: *in visco C*; *ubi ignis hostium adhaeresceret Cs* na čem by se mohl zachytiti; *dextram amplexus inhaesit V* nechal ruku v ruce: přenes. *poetae inhaerescunt in mentibus C* utkvívají.

**in-hālō, āre, āvī,** — dýchati alci alqd na někoho něco: *nobis popinam C* zápach krémy.

**inhibeō, ēre, uī, itum** [*in a habeo*] **1 a** zdržovati, zdržovati, zastavovati: *frenos L* uzdu přitáhnouti; *equos, cruorem O* zastaviti; *bipennem O* zachytiti; *manus Cr* zdržeti; *lacrimas Cr* zdržeti; — spec. v lodnictví: zaraziti, vesla zdržeti: *remos L, navem L*; i absol. bez předm.: *cum remiges inhibuerunt C* když veslaři zarazí (též při obracení lodí); *Rhodii inhibebant L, Tyrii remis inhibentes Cr* **b** přenes. zdržeti, zdržeti, odvrátiti: *mortem T, fletus O, impetum Cr, fugam O, cursum Cr*; *quo inhibito Cr* když jej zarazil = přiměl mlčeti **2 = adhibeo** prováděti, vykonávati: *supplicia C, imperium in deditos C.*

**inhibitō, ōnis, f.** [*inhibeo*] zdržení; spec. zaražení vesel, zpětné veslování.

**in-hiō, āre, āvī, ātum** **1** ústa otvírati **a** vúb. *tenuit inhians Cerberus ora V* **b** alci rei na něco, po něčem lapati: *uberibus i. C*; metaf. *spei i. C, opibus i. T, dominationi i. T* dychtiti po...; absol. *saccis indormis inhians H* pln lakoty; — trans. *bona mea inhiant Pt* **2** s podivem, chtivostí, touhou, zvědavě na něco hleděti; s ak. *nec varios inhiant testudine postes V* nedívají se chtivě na dveře.

**inhonestē**, adv. [*inhonestus*] nečestně, hanebně: *accusare C*.

**inhonestō**, *āre, āvī, ātum* [*inhonestus*] zneuctiti: *palmas O*.

**in-honestus**, *a, um a* nečestný, bezectný, hanebný: *vita S T, mors L, homo O, cupiditas C, libido S; ignota matre i. H* zneuctěný; *ventre i. T* zlo-pověstný jako břichopásek; *inhonesta vela parare O* k nečestnému odjezdu plachty připravovati **b** nepěkný, ška-redý.

**in-honorātus**, *a, um* nepoctěný, cti prázdňý, nevážený: *inhonoratae, non et inultae O; vita i. et ingloria O, mors Cr* neslavná; spec. nepoctěný da-ry, neodměněný: *militia inops atque i. L; regem inhonoratum dimittere L*.

**in-honōrus**, *a, um* neokrásleňý, bez ozdob.

**in-horreō**, *ēre, —* čnítí, trčeti: *acies L*.

**in-horrēscō**, *ere, ruī, — a* zježiti se, zdrsněti: *aper inhorruit armos V* zježil (se na plecích =) plece; *spicea messis campis inhorruit V* obilí na po-lích se vymetalo v klasy; *hiems inhorruit O* drsná zima přikvačila (činící vše ztuhlým) **b** o pohybu *a* zvlnití se, zče-řiti se: *mare Cr, unda V β* zachvěti se, zatrásti se, zašelestiti: *mobilibus veris inhorruit adventus foliis var. H* příchod jara (= vítr jarní) zašustí pohyblivým listím (var. *vepris inhorruit ad ventum* křoví se zachvěje větrem) **c** strachem ztrnouti, zachvěti se: *inhorrescit vacuis T* děsí se prázdných místností; *domus principis inhorruerat T* dům panov-nický byl jat strachem.

**in-hospitālis**, *e* nehostinný.

**in-hospitālītās**, *ātis, f.* [*inhospitalis*] nehostinnost.

**inhospitus**, *a, um* [*in a hospes*] ne-hostinný.

**in-hūmānē**, adv. nelidsky: *i. feceris C* jednal bys proti citu lidskosti; *alios dicere aiunt inhumanus C* jiní prý ještě sobečtější říkají.

**in-hūmānītās**, *ātis, f.* [*inhumanus*] **a** nelidskost, nelidské jednání, u-krutnost: *i. et crudelitas C, crudelis i. C b* nevzdělanost, drsnost, nezdvoři-lost, hrubost: *superbia et i. C; i. et a-*

*mentia C, importunitas et i. C c* skrb-lictví: *sordes et i. C*.

**in-hūmāniter**, adv. **1** nelidsky, u-krutně **2** nezdvořile: *non i. respondere C* dosti zdvořile; *illum tam i. fecisse C* nezdvořile se zachoval.

**in-hūmānus**, *a, um a* nelidský, lidského citu prostý, ukrutný: *crudelitas L; ferreus et i. C; barbaria O, vox i. et scelerata C* výrok člověka nedůstoj-ný; *i. securitas T* nepřirozená bezsta-rostnost **b** nevzdělaný, drsný, nez-dvořilý, hrubý, nezpůsobný, nedů-stojný vzdělaného člověka: *agrestis et i. C; i. et superbus C; —* zvl. nedružný, obcování s lidmi se vyhýbající, mrzout: *senes non inhumani C* družní, společen-ští.

**in-humātus**, *a, um* nepochovaný, nepohřbený.

**in-ibī**, adv. **a** místně tam *Pt Ap b* klas. jen časově: v té chvíli, již již.

**iniciō**, *ere, iēcī, iectum* [*in a iacio*] **1 a** pův. vřazovati, házeti, vrhati, metati alci rei do něčeho, na něco, nahá-zeti: *ignem tectis LCr, ignem Capitoli-nis sedibus C* (blesk); *in flammam i. alqd C* do ohně vhoditi; *manum foco i. L* ruku na ohniště položiti; *tigna super i. Cs* navrch naházeti; *pellem stramen-tis N* přehoditi přes slámu; *terram i. alci V* naházeti země na někoho = pohřbíti; — refl. se *iniecere* vrhnouti se někam: *in medios ignes C, medium in agmen V, morti V* v náruč smrti **b** vůb. dávatí něco do něčeho, na něco, klásti; *catenas alci C* do pout uvřhnouti někoho; *velut ponte iniecto L* jakoby po mostě; *vim telorum i. alci Cr* vyhoditi proti někomu, na ně-koho; *brachia collo O* obejmouti někoho, padnouti kolem krku; — *manus i. alci H* ruce vztáhnouti na někoho; *i. captivo (v. t.) brachia caelo O*; zvl. vložiti ruku na někoho\* podle říms. práva = vzíti jej ve svůj majetek: *virgini minister manum iniecit L; iniecere manum Par-cae V* prohlásily ji za svůj majetek; (*Aprilem mensem*) *Venus iniecta vin-dicat manu O* vložení ruky prohlá-šuje za svůj; *inicit fratri manum Cr* zatkne; *mihi veritas ipsa manum iniecit C* vložila na mne ruku sm. kázala



mi zastaviti; *manus i. quieti alcis Pn* (vložití ruce na klid =) porušiti klid něč; absol. *iniectique manum O* vložil jsem na něj ruku (na znamení, že jest náš, že musí s námi) **2** přenes. **a** (cit) nahnati, vzbuditi, způsobiti: *metum, timorem, formidinem (alcis) NC; studium pugnandi Cs* chuť do boje vzbuditi; *suspicionem N*; o jiných věcech: *fugam L* způsobiti útěk; *tumultum civitati C* vzpouru; *certamen L; periculum mortis T* **b** v řeči prohoditi: *primum illud iniect C* nadhodil; *mentionem i. H* zmínku učiniti; *nomen C* jméno něč uvěsti.

**iniectus, ūs, m.** [inicio] naházení: *multae vestis T*.

**iniiciō** viz *inicio*.

**inimica** viz *inimicus*.

**inimicē, adv.** [inimicus] nepřátelsky: *agere C*.

**inimicitia, ae, f.** [inimicus] nepřátelství (klas. ob. pl.): *inimicitias gerere cum alqo C* žítí v nepřátelství; *i. alcis suscipere C* znepřáteliti si někoho; zřídka sing.: *inimicitia (est) ira ulciscendi tempus observans C* nepřátelství jest hrněv vyčkávající doby pomsty.

**inimicō, āre** [inimicus] znepřáteliti, rozdvojiti: *ira inimicat urbes H*; dep. **inimicor, arī, ātus sum** býti znepřátelen, nevražiti.

**inimicus, a, um** [in a amicus] nepřátelský **a** význ. nepřítel (alcis); o věcech: škodlivý: *ea sunt inimica otio communi C* to jest na škodu; *consilia sibi inimica capere N* osnovati záměry sobě na škodu; *i. insigne V* zhoubný odznak; *castra inimica petunt V* osudný (pro ně zhoubný) **b** význ. patřící nepříteli (= *hostilis*): *insigne i. V = spolia; tela i. V, terra V c* jako subst. **inimicus, ī, m.** nepřítel, **inimica, ae, f.** nepřítelkyně (kobo, čí: alcis, zájm. pos., adj.), superl. *inimicissimus alcis* úhlavní nepřítel **d** ve sm. pas. neoblíbený, protivný, nenáviděný: *dis H; inimicum nomen C, socer T*.

**iniquē, adv.** [iniquus] pův. nerovně; odt. neprávě, neprávem, nespravedlivě: *causari alqm H; hostes i. damnati C*; nevhodně, nepřiměřeně: *comparari C*.

**iniquitās, ātis, f.** [iniquus] **a** nerovnost, nestejnost půdy: *loci, locorum L*; **b** obtížnost, nepříznivost: *temporis Pn, temporum C* zlé časy, *rerum C* zlé poměry **c** nespravedlivost, bezpráví: *hominum* (gen. subj.), *iudicii C*; *iniquitates obtinere T* nespravedlivým nárokům zjednatí platnost; *iniquitatis se condemnari debere Cs* že by se musil viniti z nespravedlivosti.

**iniquus, a, um** [in a aequus] **1 a** o půdě: nerovný: *locus L* (= do výše vystupující), *ascensus L, litus H, iniquior locus Cs*; *dorsum V* sřázný; odt. nevhodný, nepříhodný: *iniquo loco proelium committere Cs*; *loca ad transitum C*; *iniquum tempus L*; *palus T*, nepřítel **b** nerovný, nestejný: *pugna V* nerovná (pon. pěší proti jezdcům); *sors VL, ius C* nestejně, *defensio C*; *pondus rastri V* příliš veliká tíže; *sol V* příliš palčivé **2** přenes. **a** o duchu: neklidný, rozhořčený, hněvivý: *mens H*; *animo iniquissimo C* s největší nevolí; *animō iniquo, mente iniqua C L O* s nevolí, proti vůli, nerad; *nec iniqua mente O* s myslí spokojenou; *haud iniquo animo Cr* klidně; *iniquae mentis asellus H* rozmrzelý oslík; *nostris vitiis dat. i. H* rozhořčen na naše chyby **b** nepřítel, nevraživý, nepřátelský; též jako subst. (naproti *aequus* = příznivec) protivník, nepřítel; *iniquissimi mei C* moji úhlavní nepřátelé; *iniqui oculi O* závistivé; *iniqua Troiae castra H* tábor Troji nepřátelský t. j. nepřítel Troje; *adde te tibi iniquum H* že jednáš proti sobě; subst. *integram illi subolem ac superstitem iniquorum precari T* prositi, aby její potomstvo . . . přežilo své nepřítel **c** nespravedlivý: *iudices C* = straničtí, *iudicium, pactiones, leges C*.

**initiō, āre, āvī, ātum** [initium sm. mysterie] zasvětití (alcis rei do něčeho): *sacris C* v mysterie, *Bacchis L* v bakchanalie; *Cereri C* Cereře; *puerum i. Tr* uváděti novorozeně (obřadně očisťovati a dávati mu jméno).

**initium, īi, n.** [ineo] (vl. vchod, vstup) **a** začátek, počátek, původ (proti *finis, exitus*): *i. sumere, capere,*

*facere ab alqa re Cs C* učiniti počátek od něčeho, něčím počítí; *initia Tiberii T* počátek vlády Tiberiovy; *bonis initiis S* po dobrých začátcích; *rerum gerendarum initia proficiuntur a. . . C* veškeré jednání pochodí z. . .; *ad maiorum rerum i. L* k založení většího státu; *initium ducere ab . . . C* počátek odvozovati; *a paucis initio facto L* na podnět; abl. *initio* s počátku, na počátku; *ab i.* od počátku **b** plur. spec. počátky věci, prvky: *indagatio initiorum C*; počátky vědy: *mathematicorum C*; auspicia: *novis initiis opus est Cr*; tajná bohoslužba, mysterie: *Samothracum Cr, Cereris C, Bacchi L*; odt. meton. *typanum, tua initia Ct* bohoslužebný nástroj.

**initus, ūs, m.** [ineo] vchod, vcházení; příchod; spec. (pohlavní) spojení, páření: (*Venus*) *per suos initus continet omne genus O* pářením, jež sama působí, udržuje všechn rod.

**in-iūcundē, adv.** nepřívětivě, nevlídně: *res actae C.*

**in-iūcunditās, ātis, f.** [iniucundus] nepřijemnost, nelibost.

**in-iūcundus, a, um** nepřijemný: *labor C*; nevlídný: *homo T.*

**in-iungō, ere, iūnxī, iūnctum** vkládati, zapouštěti: *in asseres tigna L*; připojiti alci rei k něčemu, spojiti s něčím: *aggerem muro L; vineae iniunctae moenibus L*; přenes. uložiti někomu něco: *onera Cs, servitutum C, iniquum onus L; delectum, tributum T*; způsobiti: *ignominiam, iniuriam L.*

**in-iūrātus, a, um** přísahou nezavázaný, nepřisežný: *Chaereae iniurato credere C* aniž přísahal.

**iniūria, ae, f.** [iniurius] **a** bezpráví, křivda, nespravedlivý čin, ústřk, příkoří: *iniuriam inferre, facere, imponere alci C* křivdu, bezpráví učiniti; *i. conflare C* spáchat; *i. accipere, pati, subire C* utrpěti; *i. vindicare Cr* pomstíti; *i. defendere, propulsare C* bezpráví odrážeti; *in mediis iniuriis C* uprostřed páchání křivd; vazba: gen. subj.: *Verris iniuriae C* křivdy spáchané Verrem; gen. obj.: *sociorum i. C* křivdy učiněné spojencům;

gen. vysvětl.: *i. retentorum equitum Cs* křivdy spáchané zadržením jezdců; *i. legatorum violatorum L* křivda spáchaná porušením vyslaneckého práva; *qui iniuriam decernebat C* jenž vynášel nespravedlivý rozsudek; = *per iniuriam, iniuriā C* nespravedlivým způsobem, nespravedlivě, bezprávně, neprávem; = spec. urážka: *i. spretae formae V* urážka učiněná zlehčením krásy; *actio iniuriarum C* soud pro urážky; pod. *deorum iniuriae T* urážky bohům učiněné; *in nullius iniuriam T* nad čimž se nikdo nemusil pohoršovati; *iniuriarum obliuisci N* na urážky zapomenouti; *iniuriarum condemnatus C* odsouzen pro urážku na cti; porušení, snížení: *i. virtutum fuerit T* **b** meton. *a* věc neprávem nabytá: *pertinaces ad obtinendam iniuriam L* **β** pomsta za bezpráví: *i. consulis non in magistratu exercenda L*; *i. nostrae caedis V* pomsta za pokus nás zabítí.

**iniūriōsē, adv.** [iniuriosus] bezprávně, proti právu: *decernere C*; *mercatoribus iniuriosius tractatis C* k vůli kupcům, jimž se dost malé příkoří stalo.

**iniūriōsus, a, um** [iniuria] nespravedlivý: *vita C, i. pes H* vzpurná noha; *iniuriosi venti H* zpupné větry.

**iniūrius, i iniūrus, a, um** [in a ius] nespravedlivý.

**in-iussū, abl. m.** bez rozkazu (*alcs*); někdy též proti rozkazu.

**in-iussus, a, um** [iubeo] bez rozkazu, bez vyzvání, sám od sebe: *cantare, venire H, virescere V*; *non iniussa cano V* pěji, co mi je poručeno.

**iniūstē, adv.** [iniustus] neprávem, proti právu, nespravedlivě: *i. facta C* nespravedlivě činy.

**iniūstitia, ae, f.** [iniustus] nespravedlnost, porušování práva.

**in-iūstus, a, um** nespravedlivý; o věcech též proti právu, bezprávný; jako subst. **iniūstum, ī, n.** bezpráví; přenes. *iniusta regna O* nespravedlivě nabyté.

**in-l** — viz *il-l* —, na př. **in-lābor** viz *il-labor*.

**in-m** — viz *im-m* —, na př. **in-mātūrus** viz *im-maturus*.

**innābilis**, e [in a no] na čem nelze plouti, netekutý: *unda O*.

**in-nāscor**, *nāscī*, *nātus sum* **a** naroditi se, vyrůstati alci rei na něčem, v něčem: *innati triviis* (v. t.) *H* **b** spec. *innatus* vrozený, vrostlý: *murex O*.

**in-natō**, *āre*, *āvī*, *ātum* veplouti: *in concham V*; básn. s ak. *undam innatat alnus V* olše (= olšový člun) pluje po vlnách; plouti v něčem: *stomacho H*; vlévati se do něčeho: *flumen campis Pn*, *unda fretō O*.

**in-nāvīgābilis**, e nesplavný.

**in-nectō**, *ere*, *nexū*, *nexum* **a** pův. vpléstí alqd alci rei něco na něco, do něčeho, vsunouti: *vincula gutturi i. H* ovinouti kolem hrdla; též alqd alqa re opléstí, ovinouti něco něčím: *i. crinem lauro O* vpléstí do vlasů vavřín, vlasy ovinouti vavřínem; *tempora sertis O* spánky ověnciti; *colla auro V* zlatý náhrdelník vložit na krk; *crinem* (ak. vztah.) *vittis innexa cruentis V* majíc vlasy ovinuty krvavými stužkami; *humeros innexus amictu V* plece maje zahaleny; *cervicibus innecti T* ovinouti se kol krku, obejmouti; *rami inter se innexi L* větve do sebe zapletené, spletené **b** přenes. *causas innecte morandi i. V* (vplétež do řeči =) dotýkej se důvodů k prodlení; *fraudem clienti i. V* zapléstí chráněnce do . . . ; *per affinitatem alci innexus T* příbuzenstvím spojen; *conscientiae alcis i. T* = spoluvinník.

**in-nītor**, *nīti*, *nīsus* a *nīxus sum* **a** pův. opíratí se o něco (rě svrchu, alci rei se strany): *hastae fractae O*, *fratri T*; *hastā L*, *stiva O*; *in cubitum N*; *avis innixa alis O* na perutích se vznášející; *templa innixa columnis O* na sloupech spočívající **b** přenes.: *salutem suam incolumitate Pisonis inniti C* že se zakládá; *uni viro fortuna hostium innititur L*.

**in-nō**, *nāre*, *nāvī*, — veplouti, vprouditi, vtéci alci rei do něčeho: *classis mari T* na moře; *ut i. aquae possent L* aby se mohli dáti do vodu; *innans litoribus Liris H* plynoucí po březích (pon. tvoří četné bažiny); *beluae innantes C* navrchu plovoucí; přech. *i. alqd* přeplouti: *quia fluvium innaret Cloelia V* řeku

přeplovala; *Stygios innare lacus V* přeplouti.

**in-nocēns**, *entis* **a** neškodící, neškodný: *Lesbium H* lesbijské víno; *socordia T*, *epistula C* **b** nevinný, bez viny: *pater, vir C*, *sanguis T*, *innocentem damnare C*; gen. obj. *factorum T* nevinné činy **c** řádný, poctivý, nezištný: *virorum fortium atque innocentium copia C*; *cum innocente abstinentia certare S* s nezištným závoditi v neúplatnosti.

**innocenter**, adv. [innocens] poctivě, řádně: *agere T*; nezištně = poctivě: *opes i. paratae T*.

**innocentia**, *ae*, *f.* [innocens] **a** neškodnost: *i., quae noceat nemini C* **b** nevinnost, nevina: *innocentiā tutus L*; *propter innocentiam iudicia non metuere C* **c** bezúhonnost, poctivost, spravedlnost: *Cato rigidae innocentiae erat L*; *i. et integritas C d* nezištnost: *quanta i. debent esse imperatores! C*.

**in-nocuus**, *a*, *um* [in a noceo] **a** akt. **a** nezávadný, neškodný: *animal, herbae O*; bez nebezpečí: *iter O*, *litus V* bezpečný **β** nevinný, bez viny: *viximus innocuae*; *causae innocuae O* záležitosti nevinných **b** pas. nepoškozený, neporušený, beze škody: *carinae V*.

**in-nōdō**, *āre*, *āvī*, *ātum* zauzliti, zadržnouti.

**in-nōtēscō**, *ere*, *nōtū*, — **1** známým se stávati, ve vědomost přicházeti: *in maius innotuere T* zveličeno k sluchu se dostalo **2** pozd. trans. učiniti známým, oznámiti.

**in-novō**, *āre* obnoviti; přenes. *te ad tuam intemperantiam innovasti C* opět ses vrátil.

**in-noxius**, *a*, *um* **a** neškodný; bez nebezpečí, bezpečný: *serpens i.* (doplňk.) *successit V* aniž uškodil; *flamma V*, *potio T*; *iter T* **b** nevinný, bezúhonný: *multos innoxios nominat S*; *crimine innoxia L* jsouc nevinná tím nařčením; *i. initi consilii Cr* **c** nezaviněný: *paupertas T d* nepoškozený, škodu netrpící, beze škody: *innoxii florentes sine metu aetatem agere S* trávili věk bez protivenství, v blahobytu, bez bázně; *navigia Cr* neporoučané, bez pohromy.

**in-nübō**, *ere*, *nūpsī*, *nuptum* provdati se někám; *in domum T*; *ne thalamis Auram patiare i. nostris (dat.) O* abys nedopustil, aby se A. místo mne stala tvou manželkou.

**innuba**, *ae*, *f.* [*in* a koř. *nub-*, viz ke *conubium*] neprovdaná, panenská: *Atlanta, laurus (= Daphne) O*.

**innuleus** viz *hinnuleus*.

**in-numerābilis**, *e* nesčíslný, nesčetný, bez počtu.

**innumerābilitās**, *ātis*, *f.* [*innumera-bilis*] nesčetné množství: *mundorum, atomorum C*.

**innumerābiliter**, *adv.* [*innumerabilis*] nesčetně, nesčetněkrát.

**innumerus**, *a*, *um* [*in* a *numerus*] nesčíslný, nesčetný, bez počtu.

**in-nuō**, *ere*, *nuī*, — **1** kývnouti alci na někoho: *ubi innuero vobis Pt*; *ille innuit C* přisvědčil **2** vyznačovati: *Vitruvius*.

**in-nuptus**, *a*, *um* [*nubo*] neprovdaný; jako subst. = panna; *innuptiae nuptiae C* sňatek nesňatek, nešťastný sňatek.

**in-nūtriō**, *īre*, *īi*, *ītum* vychovati v něčem; *pas.* v něčem vyrůstí: *innutritus pessimis T* vyrostlý ve všech špatnostech; *innutritus mari Pn* u moře vyrostlý.

**Īnō**, *ūs* neb *ōnis*, *f.* [Ἰνώ] Ino, dcera Kadmova, sestra Semelina, vychovatelka Dionysova, potrestaná od Héry šílenstvím, v němž hodila syna svého Melikerta do moře a sama byla proměněna v mořskou bohyni zvanou *Leucothea*, u Římanů *Matuta*; *adj.* **Īnōus**, *a*, *um* *Inin*, *inský*: *sinus O*, *Melicerta V*.

**in-oblitus**, *a*, *um* nezapomínající, pamětlivý: *mens O*.

**in-obrutus**, *a*, *um* nezasypaný, nezalitý, nepotopený.

**in-observābilis**, *e* nepozorovatelný: *error tecti Ct* neprozkoumatelný klam stavby.

**in-observātus**, *a*, *um* nepozorovaný, nepozorovaný, nespátrěný.

**inoculātiō**, *ōnis*, *f.* [*inoculo*, viz *oculus*] očkování (stromů).

**in-offēsus**, *a*, *um* **a** bez úrazu: *pe-*

*dem referre Tb*; *mare i.* *V* bez překážek, volně **b** nerušený, bez překážky vykonaný: *vita O*; *cursus honorum, iter T*.

**in-officiōsus**, *a*, *um* povinnost k někomu porušující: *testamentum non i. C* = v níž pamatováno náležitě přibuzných.

**in-olēscō**, *ere*, *olēvi*, *olitum* vrůstati, zarůstati alci rei, do něčeho: *germen do-cent i. udo libro V* očko do vlhkého lýka.

**in-ōminātus**, *a*, *um* bez příznivých znamení, nešťastný: *cubilia H*.

**inopia**, *ae*, *f.* [*inops*] **a** nouze, chudoba, nedostatek (proti *copia*, *opes*, *divitiae*); *manuum mercede inopiam tolerare S* prací rukou svých nuzně se živiti; *inopiā minus largiri poterat S* z nedostatku mohl méně rozdávati **b** nedostatek něčeho: *navium C*, *frumenti S*, *rei frumentariae C*, *frumentaria Cs*, *omnium rerum C* všeho, naprostý; *amicorum, argumentorum, criminum C*; *consilii C* bezradnost; *absol.* *inopiae praesidio esse C* lidem nemajícím obhájců býti pomocen; v řečn. *i. et ieiunitas C* chudoba výrazu a suchopárnost.

**in-opinābilis**, *e* nemyšlený, nečekaný, nenadálý; = <nemyslitelný>.

**in-opināns**, *antis* nic netušící, mimo nadání.

**inopinanter**, *adv.* [*inopinans*] mimo nadání, znenadání.

**inopinātē**, *adv.* [*inopinatus*] netušeně, znenadání.

**in-opinātus**, *a*, *um* [*opinor*] **a** netušený, neočekávaný; *ex inopinato C*, *inopinato L* netušeně, nenadále **b** akt. (nic) netušící: *alqm inopinatum invadere L*.

**inopīnus**, *a*, *um* [*in* a *opinor*] neočekávaný, netušený, nenadálý *V O*.

**inops**, *opis* [*in* a *ops*] **a** bezmocný, bez moci: *salubriores inopi quam potenti L* **b** bez pomoci, bez rady, rady si nevědoucí: *solare inopem V*; *i. senecta O*, *i. et supplex C* **c** nuzný, chudý, subst. nuzák, chudák; o lidech i o věcech: *inopi victu O* nedostatkem potravy; *aerarium i. C* chudá = prázdná; též obr.: *lingua C* nevymluvný; *disciplina C* chudá, málo vydatná; *cu-*

*pido* *H* sm. nemající nikdy dosti **d** mající nedostatek *alcis rei* něčeho, potřebný něčeho: *amicorum C*, *mentis O* rozumu zbavený, beze smyslu, bez rozumu; *consilii SLO* = *animi V* nevědoucí si rady, bezradný; *i. auxilii T*.

**in-ōrātus**, *a*, *um* [*oro*] nepověděný, nepřednesený: *re inorata reverterunt C* věc nepřednesše.

**in-ordinātus**, *a*, *um* v řady nesestavený, nespořádaný: *exercitus L*; neutr. subst. *ex inordinato in ordinem redigere C* z nespořádanosti v řád uvéstí.

**in-ornātē**, adv. neozdobeně, bez ozdoby, prostě.

**in-ornātus**, *a*, *um* neozdobený, bez ozdoby; přenes. *meis chartis i. H* nevelebený; *verba H* prostá.

**Inōus** viz *Ino*.

**in-p** — viz *im-p* —

**inquam**, verb. def. [*asi* konj. z *en* = *in* a koř. \**sequ-*, odkud imper. *insece*, srov. *ἐν-σεκε*; aor. *inquit*, srov. *ἔπειτε*, k němuž tvořeny i jiné tvary podle 4. konj., na př. *inquiunt Ct*; srov. *čes. sočiti* (pův. sm. udávati někoho), něm. *sagen*] pravím, řku; *inquit* vece, pravil, řekl, odpověděl, zvolal; též *neos*. (doplň *aliquis*) = *prý*; někdy pleonasticky, jindy pro zdůraznění: *já řku, na mou věru*. Řídké tvary: *inquimus H*, *inquiet C*, *inquietes Ct*, *inquiet H*, *inquietat*, *inquieti C*; ≠ častěji part. *inquiens* řkoucí; <*inquiret* konj. imperf.>.

1. **inquiēs**, *ēis* [*in a quies*] neklidný, nepokojný.

2. **inquiēs** viz *inquam*.

**inquiētō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*inquietes*] znepokojuvati: *rumoribus*, *libellis Pn*; přenes. *victoriam i. T* ztěžovati.

**in-quiētus**, *a*, *um* nepokojný, neklidný (pův. i přenes.): *i. animus L* odpočinku si nepřející; *plumulae inquieta lasciviunt Ap* nepokojně.

**inquinus**, *a*, *um* [*incola*] na místě usazený; obyvatel, op. proti pánu domu nájemník; *i. civis urbis Romae S* (s příhanou přistěhovalý o Ciceronovi, pon. pocházel z Arpina).

**inquinātē**, adv. [*inquinatus*] nečistě, pokazeně: *loqui C*.

**inquinātus**, *a*, *um* [*inquinō*] poká-

lený, znečištěný: *aqua cadaveribus C*; přenes. nečistý, špinavý: *nil illo homine inquinatus C*; *ratio inquinatissima C* nešpinavější způsob; *factum C*, *servitium C*.

**inquinō**, *āre*, *āvī*, *ātum* znečistiti, znečvařiti, pokáleti: *aquam venenis O*; *caput corvorum merdis H*; přenes. *se libidinibus C*, *splendorem C*, *vitam flagitiis O* poskvřniti; *innoxios i. Cr* očerňniti, osočiti; *amplexus O* poskvřniti, zneuctíti. Part. *inquinatus* j. adj. v. t.

**inquirō**, *ere*, *sivī*, *situm* [*in a quaero*] **a** vyhledávati něco: *honestatem natura inquirat* var. **C** **b** pátrati po něčem, hleděti dověděti se něco: *terminum mali C*; *res inquisita L* co vypátráno, vyzkoumáno; *vitia i. H*; *de alieno C*; *filii patrios inquirat in annos O* pátrá po otcových letech = jak dlouho ještě bude otec žít; též nepř. ot. **C** zvl. v soudu vyhledávati důkazy proti někomu, vyšetřování zaříditi: *de rebus capitalibus Cr*; *inquirente Cn. Domitio C*; *furta in inquirendo C*.

**inquisitiō**, *ōnis*, *f.* [*inquirō*] **a** shledávání, sbírání: *novorum militum Cr* **b** přenes. pátrání po něčem, zkoumání: *veri C*; zvl. soudní vyšetřování: *postulare inquisitionem in alqm Pn* žádati za zavedení vyšetřování proti někomu; *i. candidati C* proti uchazeči.

**inquisitor**, *ōris*, *m.* [*inquirō*] vyhledavač, pátratel; vyšetřovatel; spec. vyšetřující soudce: *conscius et i. T*.

1. **inquisitus** viz *inquirō*.

2. **inquisitus**, *a*, *um* [*in a quaero*] nevyšetřený: *rem inquisitam amittere Pt*.

**inquit** viz *inquam*.

**in-r** — viz *ir-r* —.

**in-saeviō**, *īre* zuřiti *in alqm* proti někomu.

**in-salūber**, *bris*, *e* nezdravý.

**in-salūtātus**, *a*, *um* nepozdravený: *inque salutata lingua V*.

**in-sānābilis**, *e* nezhojitelný, nevyléčitelný: *clavus Pn*, *morbus C*; obr. *in-sanabilibus remedia adhibere Cr* léčiti neduh nezhojitelný; přenes.: *caput H*, *dolor Pn*.

**insānē**, adv. [*insanus*] bez rozumu, nerozumně, nesmyslně.

**insānia**, *ae, f.* [*insanus*] **a** nerozumnost, šílenost, šílenství: *ad insaniam alqd concupiscere C* až k zbláznění po něčem dychtiti; = spec. stav básnického nadšení, vytržení: *an me ludit amabilis i.?* **H b** přenes. ztřeštěné jednání: *huius i. mihi molesta fuit C*; *i. belli* (gen. obj.) **V** ztřeštěná touha po válce; *explere cupidissimorum insanias C* ztřeštěné požadavky splnití **c** nesmyslné přehánění: *orationis C*; *i. libidinum C* nesmyslné výstřednosti.

**insāniō**, *ire, ivi a iū, insānitūrus* [*insanus*] býti šílený, šíletí, blázniti: *nemo saltat sobrius, nisi forte insanit C* nikdo netančí střízliv, leč blázní-li; *i. et furere C*; blouzniti, býti u vytržení: *vaticinari et i. C V*; *insaniens Bosphorus H* bláznivý; *insaniens sapientia H* bláznivá moudrost (o filosofii epikurské); *insanire putas sollemnia me H* myslíš, že trpím občasným blázněním; *in libertinas i. H* blázniti se po propuštěnkách; *similem errore i. H* podobným bludem býti jat; *i. amorem alcis Pp* až k šílenství býti zamilován.

**insānitās**, *ātis, f.* [*insanus*] nezdravost, nemoc: *animi C*.

**in-sānus**, *a, um 1 a* nezdravý duchem, rozumu zbavený, šílený: *quod idem contingit insanis C*; *homo i. C b* spec. o věsteckém vytržení: *i. vates V* u vytržení jsoucí **c** šílený, bláznivý, bláznovský: *contio C, cursus O*; *fluctus V* běsnící; *forum V T* bláznivě hlučící; *conviva solutus legibus* (sc. *bibendi*) *insanis H* hodovník zproštěný nesmyslných pravidel **d** o vášni: smyslu zbavený, šílený, zuřivý: *homo flagitiis i. C*; *tyrannus i. C e* nesmyslně veliký, nemírný: *labor V, moles C, substructiones C, montes L*; *caedis cupido V*; *i. amores H* šílená láska; *insanum bene Pt* hrozně dobře **2** akt. rozumu zbavující, šílenství působící: *caprae sidera H*; *aqua O*.

**in-sapiens** viz *insipiens*.

**in-satiābilis**, *e* nenasytný: *avaritia S Cr, cupiditas C; manus Cr; i. gaudium C* radost, již se nemožno nasytiti; pod. *i. species C, varietas C*.

**insatiābiliter**, *adv.* [*insatiabilis*] ne-

nasytně: *unum i. parandum T* o to jediné že jest se lačně přičiňovati.

**in-saturābilis**, *e* nenasytný.

**insaturābiliter**, *adv.* [*insaturabilis*] nenasytně: *expleri C*.

**inscendō**, *ere, endi, ēsum* [*in a scando*] vystoupiti na něco: *in rogam C; scaenam T*.

**in-sciēns**, *entis* nevědoucí (jen doplňk.): *me insciente C N* bez mého vědomí; *inscientem fecisse C* že jednal nevědomky, neúmyslně.

**inscienter**, *adv.* [*insciens*] nevědomě, hloupě: *facere C; tuba i. inflata L* neuměle.

**inscientia**, *ae, f.* [*insciens*] **a** nevědomost: *tenebrae inscientiae C*; *i. hostium* (subj.) **Cs b** nevěděni, neznalost něčeho: *belli N, locorum Cs; usus lini Cs* neznalost pěstování lnu.

**inscitē**, *adv.* [*inscitus*] neznale, neuměle, neobratně, hloupě: *comparare C; turpem putat i. lituram H* z hlouposti pokládá opravu za nečestnou; *naves i. factae L* nemotorně vystavěné.

**inscītia**, *ae, f.* [*inscitus*] **a** neobratnost: *gubernatoris C b* nevědomost, neznalost: *legum H, iuris H, aedificandi T; regendi řízení lodí T; per inscitiam alqm occidere T* nevědomky.

**inscītus**, *a, um* [*in a scio*] neobratný, hloupý: *quid est inscītus C*.

**in-scius**, *a, um a* atrib.: nevědomý, neznalý; subst. neznalec, neodborník; zř. absol.: *medici inscii C, artificem ab inscio distinguere C*; (obyč. s gen. obj. n. nepř. ot.) **b** doplňk.: nevěda, nevědomky; abl. abs. *me inscio C* bez mého vědomí; *inscii Saguntinis var. L*.

**in-scribō**, *ere, scripsī, scriptum 1* pův. **a** napsati, vepsati něco na něco, někam: *nomen monumentis C, alqd in basi C, in porta, in libellis C b* něco nápisem opatřiti, popsati něco: *statuas i., sepulcrum C; versā pulvis inscribitur hastā V* obrácený oštěp píše (= ryje) do prachu; *flores inscripti nomina* (ak. vzt.) *regum V* květy s napsaným jménem; = zvl. titulem opatřiti, nadepsati: *librum C, liber qui inscribitur Laelius C* kniha nadepsaná

„Laelius“; *epistulam i. C* nadepsati = adresovati; *inscripsi aedis mercede Tr* (napsal jsem na dům =) ohlásil jsem, že dům pronajmu **2** přenes. *nomen philosophi sibi i. C* přikládati si název filosofa; *ipsos inscripsere deos sceleri O* = zastřeli zločin svůj bohy; *sua quemque deorum inscribit facies O* tvář náležitá každého z bohů (věrně) vyznačuje; *in fronte inscriptum C* „na čele napsáno“; *mea dextera leto inscribenda tuo est O* tvou smrt jest připsati mé pravici.

**inscriptiō, ōnis, f.** [*inscribo*] nápis, nadpis, nadepsání.

**inscrip̄tor, ōris, m.** [*inscribo*] písař (nápisu na pomníku).

**in-sculpō, ere, sculpsī, sculptum** vdlabati, vtesati, vrýti; *foedus columnā L*; *summam patrimonii saxo H*; *sortes in robore C* vřezati; *postibus (dat.) cornua O* rohy na veřeje vrýti; přenes. *natura inculpsit in mentibus C* vryla, vepsala.

**in-secō, āre, secuī, sectum** naříznouti; *dentibus i. alqm C* pokousati; *cutem i. L* zářezy do kůže učiniti; obyč. part. perf. *insectus* viz toto.

**insectātiō, ōnis, f.** [*insector*] stíhání, pronásledování **a** pův. *hostis L Cr b* přenes. *i. alcis rei* pronásledování něčeho, útoky na něco; *hostem ad proelium per insectationes vocare T* neustálým drážděním k bitvě přiměti; *absentis i. L* spílání.

**insectātor, ōris, m.** [*insector*] (stálý) pronásledovatel, útočník: *plebis L*.

**in-sector, āri, ātus sum a** stále stíhati, pronásledovati; *furiae insectantur impios C*; *centuriones verberibus T*; *multae etiam (bestiae) insectantes depellunt C* pronásledovatele zahánějí **b** přenes. *herbam rastris V* pilně pleti; *insectandis patribus tribunatum gessit L* vykonával tribunát tak, že útočil na senátory; *nullius insector calamitatem C* nedotýkám se neštěstí nikoho; *i. alterius innocentiam C* útoky činiti na...; *civem C* napadati; pod. *praetorianos T, carmina Livi H*.

**insectus, a, um** [*inseco*] naříznutý: *insectis gurgulionibus C* s proříznutým hrdlem; *insecti pectine dentes O* (o tkani

zuby paprskem zakousnuté (do osnovy), t. j. jednotlivé niti osnovy oddělující.

**in-senēscō, ere, senuī, —** zestárnouti alci rei při něčem, nad něčím: *libris H, malis O, negotiis T*.

**in-sepultus, a, um** nepohřbený, bez pohřbu; *i. sepultura C* pohřeb nepohřeb, (t. j. nedůstojný pohřeb).

**in-sequor, sequī, secūtus sum a** následovati (absol. n. s ak.), sledovati něco; místně i časově; *te mea aetas insequitur V* sm. = jsem skoro tak stár jako ty; *mors eum insecuta est C* smrt jej dostihla; part. *insequens* (bezprostředně) následující **b** nepřátelsky stíhati, pronásledovati alqm někoho; obr. *accusatore C* dotíratí na...; *litteris alqm i. C*; *saxum morsibus i. O* zuby chňapati po kameni; *turpitudinem vitae C* kárati hanebný život; *comminus (v. t.) arva i. V* dokračovati na pole = bedlivě vzdělávati; *longius i. C* dále pokračovati.

**1. in-serō, ere, seruī, sertum a** vstrkati, vkládati, zaštrčiti, vpraviti alqd alci rei něco do něčeho: *collum in laqueum C*; *alqd in ignem Cs*; *falces longuriis insertae Cs* háky nastrčené na žerdích; *inserto cornu infundere V* rohovou nálevkou dovnitř vstrčenou nalévati; *inseritur medium subtemen O* doprostřed (osnovy) se vpravuje útek (člunkem); *collo inserta catena Cr* na krk vložený; *pellis auro inserta V* zlatem vroubená; *plena per insertas fenestras se fundebat luna V* otvory oken (vl. okny vloženými do stěny) vlévala se plná luna; *oculis in pectora i. O* zrak vnořiti do prsou; absol.: *trecentos inseris H* naložíš (na loď); *telum i. L* vraziti; *inseris Aeacidis alienae nomina gentis O* = vkládáš do řady Aiakovců jména cizího rodu (podle jin. výkl. od 2. *inseo v. t.*) **b** vkládati, přiměšovati, vplétati: alqd alci rei něco do něčeho: *alqd sermoni Cr*; *ignobilitatem suam magnis nominibus T* sebe neurozeného vměšovati mezi členy slavných rodů; *epistulis alqd T*; *agris meis inserta praedia Pn* statky vsunuté do mých polí; *fabulam huic loco L* na toto místo vlo-

žiti; *arma femineis mercibus* *O* přimísiti zbraň mezi zboží ženám určené; refl. *se i.* mísiti se do něčeho: *bellis* *O*; absol. *inserentibus se centurionibus* *T* ježto se do toho vměšovali; - *alqm i. alci* zařadovati někoho mezi...: *lyricis vatibus* *H*; *Pleiadum chorō* *H* vzíti mezi *P*.; *stellis alqm* *H* mezi hvězdy zařaditi.

**2. in-serō, ere, sēvī, situm** **a** zasévatí, zasazovati, vsaditi *alqd alci rei* něco do něčeho, na něco: *ramos terrae* *Cr* do země; - zvl. štěpovati: *ramos feliciores inserit* *H* plodnější větve štěpuje; obr. *piros* *V*; pod. *quid sanguine cretus Sisyphio inseris Aeacidis alienae nomina gentis?* *O* proč jsa potomkem Sisyfovým roubuješ Aiakovce jmény cizího rodu = podvrhuješ Aiakovcům jména cizího rodu (podle jin. výkl. od *l. insero* v. t. **b** přenes. vštípati, vroditi: *vitia i. H*; *animos corporibus* *C*. Part. *insitus* j. adj. v. t.

**insertō, āre, āvī, ātum** [*l. insero*] vstrkávati: *clipeo sinistram insertabam aptans* *V* (levici do štítu =) na levou ruku jsem si navlékal štít pevně si jej nasazuje.

**in-serviō, ĩre, ĩvī (ĭī), ĩtum** sloužiti, býti k službám: *reges inservientes* *T* poddaní (= vasalští) králové; býti povolný k někomu: *plebi* *L*, *publicanis* *C*; *temporibus callidissime i. N* řídití se poměry; - zvl. věnovati se, oddávati se něčemu, přičiňovati se o něco: *famae* *N* o dobrou pověst; *suis commodis, voluptati* *C*, *honoribus, artibus* *C*, *honor* *H*.

**in-sibilō, āre, —** svištěti do něčeho: *insibilat Eurus (pinetis)* *O*.

**insideō, ĩre, sēdī, sessum** [*in a sedeo*, srov. *insido*] **1** nepřech. **a** seděti *alci rei* na něčem: *equo* *L* *Cr*, *toro* *O*; *penates penitus insident* *C* uvnitř domu mají sídlo **b** přenes. pevně tkvíti, vězeti: *deorum assidua insidens cura* *L* neustále je ovládající myšlenka na bohy; *manus capulo insidens* *T* pevně na jilci spočívající; *in animo fictum crimen* *C*, *in memoria suspicio* *C*; *dolor non pedibus solis insidebat* *Pn* bolest nevězela jen v nohou **2** přech. obsazeno míti něco, sídliti někde: *locum* *L*, *vias* *V*, *ea loca insident* *T* na těch místech oby-

vají. Pozn.: perf. *insedi* bývá obyč. od *insido*.

**insidiae, ārum, f. [insideo]** **a** záloha jako místo obsazené k přepadení nepřitele: *milites in insidiis collocare* *Cs* vojáky postaviti do zálohy; *ex insidiis consurgere* *Cs* vyraziti ze zálohy; *in insidiis ponere* *Cs*; *in insidias praecipitare* *L* upadnouti do zálohy; *per insidias iter est* *O* cesta vede nebezpečnými místy; jako oddíl mužstva: *impetus insidiarum sustinere* *Hirt* **b** přenes. nástrahy, léčky, úklady: *insidias facere alci* *CNH*, *parare, praeparare* *Cr*, *comparare, struere* *C*, *fugere* *H*, *maturare* *S* urychlití; *insidias avibus moliri* *V* nástrahy klásti ptactvu; *i. tendere* *C* nástrahy osnovati; *i. meditari* *V* mysliti na...; s gen. vysvětl. *mortis i. C* nástrahy za účelem vraždy; adverb. *insidiis, per insidias* úkladně, úskočně; *ex, de insidiis* ze zálohy.

**insidiator, ōris, m. [insidior]** **a** voják v (nastrojené) záloze: *insidiatores* *Hirt* **b** úkladník, úskočník: *viae* *C*.

**insidior, āri, ātus sum [insidiae]** **a** ležeti v záloze; *tempus ad insidandum idoneum* *C* čas k položení se do zálohy; s dat. *i. in via Clodio* *C* v záloze číhati na *Kl.* **b** nástrahy (úklady) číniti, nástrahy strojiti někomu, ukládati: *consuli* *C*, *Pompeio* *C* **c** metaf. sm. číhati na něco: *tempori* *L*, *somno maritorum* *C*; *vitae alcis* *S* vyhledávati bezživotí někoho.

**insidiōsē, adv. [insidiosus]** úkladně, úskočně.

**insidiōsus, a, um [insidiae]** **a** nástrahami nebezpečný, nejistý: *locus i. et plenus latronum* *C*, *vita* *C* **b** úkladný, lstivý, úskočný: *amicus* *C*, *condicio pacis* *C*, *leno* *H*; *verba* *O*.

**in-sidō, ere, sēdī, sessum** [srov. *insideo*] **a** posaditi se *alci rei* na něco, usaditi se někde: *in dorso equi* *Cr*; *apes floribus* *V*; *digitos insidere membris* *O* že se prsty vtiskují do masa; *insessum avibus Capitōlium* *T* usazení ptáků na *K.*; - zvl. o usídlení obyč.: *iugis Etruscis* *V*; - s ak. *non satius cineres patriae insedissem supremos?* *V* nebylo-li lépe usaditi se na popelu; - ve voj. obsaditi: *viam, itinera, saltus* *L*; *arcem,*



*agros, montes praesidiis T b* přenes. usaditi se, zakořeniti se: *macula penitus insedit C* skvrna se „zažrala“; *in memoria i. C* utkvěti.

**insigne, is, n.** [vl. neutr. adj. *insignis*] znak, odznak **a** *clipeo insigne paternum hydram gerit V* na štítě má hydru jako znak otcovský; *id se a Gallicis insignibus cognovisse Cs* že to poznal z galských odznaků; na lodi: *navem ex insigni agnoscere Cs b* spec. (čestný) odznak (vojenský, úřední): *tunicae pictae i. dedit (Saliis) L* odznak záležící v . . . ; *insignia regia C, imperatoris Cs, pontificalia L, quaestoria T; militaria Cs, sacerdotum L c* sm. známka, znamení: *toga i. pacis C; bulla i. fortunae C; morbi H; ozdoba, okrasa: his insignibus imperii venditis C; znamení: i., cum ad arma concurrerit oporteret Cs.*

**insigniō, ire, ivi, itum** [*insignis*] vyznačiti, znatelným učiniti: *alqm tristi nota L* známkou přísnosti (t. j. nějakým příjmením, jež by jeho bezohlednost označovalo); *clipeum Io auro insignibat V* štítu (Turnovu) Io ve zlatě byla znakem (t. j. na štítě byla vypodobena); *annum di morbis insignivere T* bohové rok učinili význačným nemocemi; *alqm i. Pn* někoho označiti slovy, jmenovati. Part. *insignitus j. adj. v. t.*

**insignis, e** [*in a signum*] **a** znameňaný, označený, znatelný: *bos maculis et albo V* bílými skvrnami; *homo omnibus notis turpitudinis C; insignes aut aliqua membrorum parte inutiles Cr* nápadné (ve špatném smyslu) neb na nějakém údě vadné; = zvl. vyznačující se něčím, nápadný: *Phoebus crinibus V, puella tenui fronte H; equus ostro V* vyzdobený; odt. absol. *insignes equi C* vyzdobení; *vestis i. auro Cr; vyznamenávající se: filius facie V* sličností; *genere C, forma V* krásou **b** přenes. význačný, nápadný, vyznamenávající se, pamětihodný, neobyčejný, skvělý: *i. documentum dare L* dáti zřejmý příklad pro výstrahu; *i. beneficium C* obzvláštní; *virtus C; též v špatném sm. i. titulus crudelitatis L* obzvláštní proslulost krutosti; *i. latro C* proslulý, pověstný; *impudentia turpitude C.*

**insignitē, adv.** [*insignitus*] nápadně, neslýchaně: *homo i. impudens C; quo insignitius L* aby tím nápadněji.

**insigniter, adv.** [*insignis*] význačně, výrazně; nápadně.

**insignitus, a, um** [*insignio*] vyznačený, znatelný, význačný, patrný, nápadný: *lacus nomen ab hac fabula insignitius est L* název jezera jest význačnější podle této pověsti.

**insiliō, ire, silui (ivi L), —** [*in a salio*] vskočiti do něčeho, někam, na něco: *in aequum L Cr, in phalargas Cs, ramis, puppi O, Aetnam H, undas O, huc O.*

**in-simul, adv.** spolu, zároveň, společně.

**insimulatiō, ōnis, f.** [*insimulo*] obviňování, obvinění, obžaloba, nařčení alcis rei z něčeho *probrorum, capitalis criminis C; falsa i. C.*

**in-simulō, āre, āvi, ātum** (lživě) obviňovati, podezřívati, nařknouti alcis rei z něčeho: *probrī, avaritiae alqm C; veneficii T; alqm criminibus falsis O; quod i. C* co za vinu dávám.

**in-sincērus, a, um** nečistý: *quomodo i. apes tulerit cruor V* zkažená (hnilobou) krev jak (vyvedla =) zrodila věčely.

**insinuātiō, ōnis, f.** [*insinuo*] vlihočení se.

**in-sinuō, āre, āvi, ātum** **1** vkroučiti, vsunouti něco někam: *quacumque data intervalla essent, insinuabant ordines suos L* řady své vsunovali do mezer, kde se vyskytly; *cum tibi insinuentur opes Pp* jsou ti strkány = poskytovány **2** vniknouti, vplížiti se někam (obyč. refl. se *i.*, ale též nepřech.): *se inter equitum turmas Cs* vedrati se; *Tigris mari Persico se i. Cr* vlévá se; *in sermonem se i. C* vřívá se; *in philosophiam se i. C* hluboko vniknouti; *malum i. in rem publicam C; zvl. o stavech duš.: per pectora insinuat pavor V* v prsa se vdírá strach; *in familiaritatem alcis se i. C* vlouditi se v přátelství něč; *alci i. C* získati si přízeň něč **3** v pozdní lat. sdělit, oznámiti, donést.

**insipiēns, entis** [*in a sapiens*] nerozumný, hloupý, pošetilý; jako subst. = blázen, pošetilec.

**insipienter**, adv. [*insipiens*] nerozumně, pošetile: *sperare C*.

**insipientia**, a, f. [*insipiens*] nerozumnost, pošetilost, hloupost.

**in-sistō, ere, stitī**, — **1 a** postavit se, stoupnouti na něco: *in iugo Cs*; *insistebat in manu Cereris simulacrum Victoriae C* na ruce stála socha bohyně vítězství; s dat. *ut proximi iacentibus insisterent Cs* že nejbližší stoupali na padlé; *institerat ramis O* postavily se na větve; stoupati do něčeho: *vestigis abeuntium L* do šlépějí odcházejících (nepřátel); s ak. *ut pedum primis infans vestigia plantis institerat V* (= *prima vestigia*) jakmile udělalo dítě první kroky; stoupati, vykračovati: *non i. poterant Cs*; *i. nequibat T* postaviti se nemohla; *digitis i. O* na prsty stoupati; vstoupiti na něco: *sceleratum limen V*; nastoupiti: *iter L, viam V*; na paty stoupati někomu, dotírati na někoho: *hostibus L, vis mali i. alci C, i. viventi H*; pas. *ut usque in exitium insisteretur T* aby se (na něho) doráželo až k (jeho) záhubě **b** přenes. přikročiti k něčemu, dáti se do něčeho, horlivě něco konati, něčím se zabývati: *in bellum Cs, acrius i. obsidioni Cr; negotium i. C; Arpos oppugnare L; honoribus Pn, perdomandae Campaniae T*; v něčem vytrvati, pokračovati: *sic institit ore V* v řeči; *contra i. C* dotírati slovy; *tempora institerant O* dostavily se, přišly **2** zastavit se, stanouti: *paulum i. C* (v řeči); *planetarum motus saepe insistent C* pohyb oběžnic se často zastavuje; *singulis i. C* při jednotlivostech prodlévati.

**insiticius**, a, um [*insitus*] naroubovaný, o řeči: cizí: *sermo Pn*.

**insitiō, ōnis**, f. [2. *insero*] pův. zasa-zování, štěpování; čas sázení, doba štěpování.

**insitivus**, a, um [*insitus*] štěpovaný: *pira H*; cizí, z ciziny zavedený; podvržený.

**insitor, ōris**, m. [2. *insero*] štěpař.

**insitus**, a, um [2. *insero*] pův. vsazený, vštípený; *insita pirus V* štěpovaná hrušň; přenes. vštípený, vrozený, zakořeněný: *malum C, superbia i.*

*ingenio L* hrdost pňvaze vrozená; *odium, amor, opinio, animi furor C; in Calatinos C* sm. adoptovaný.

**in-sociābilis**, e hrdružný, nespolečenský, nesnášlivý: *gens L*; dat. *nurui T* nesnášející se s . . . ; *i. regnum T* netrpící nikoho jiného.

**insōlābiliter**, adv. [*in a solor*] neutěšitelně: *dolere H*.

**insolēns, entis** [snad tu splynula dvě různá slova: 1. *insolens* k *soleo* a 2. *insolens* pův. nadutý srov. *insolesco*] **a** nezvyklý alci rei něčemu: *belli, bellorum Cs T, malarum artium S, obsequii T*; doplňk. *quid tu Athenas i.?* Tr proti svému zvyku **b** neobyčejný, nápadný, přehnaný, upřílišený, nemírný, neskromný, domýšlivý, drzý, nestoudný, zpupný: *verbum, homo C; erat i. in aliena re C* byl marnotratný v cizím majetku; *secundis rebus insolentiores Hirt* zpupnější; *non sum tam i. in dicendo C* nejsem tak neskromným řečníkem.

**insolenter**, adv. [*insolens*] **a** nezvykle, neobvykle, zřídka: *i. et raro C* **b** neobyčejně, nemírně: *abuti alqa re C*; prudce: *aestuare Ct*; zpupně, honosivě: *eludere L, gloriari C, se efferre C*.

**insolentia, ae**, f. [*insolens*] **a** nezvyklost, novost, neobyčejnost: *verborum, loci C; rerum secundarum C* nezvyklé štěstí; *sermonis L, voluptatum C; mea i. H* má vyvýšenost **b** domýšlivost, pýcha, zpupnost: *hominis C; M. Antonii i. et superbia C* zpupnost a pýcha; *huius saeculi i.* (proti *continentia*) *C* marnotratnost.

**insolēscō, ere**, — [srov. *insolens*] (pův. snad nadýmati se; odt.) stávati se zpupným, pýchati.

**in-solidus, a, um** nepevný, slabý.

**in-solitus, a, um** **a** nezvyklý něčemu, neznající něčeho: *i. genus servitii S, civitas i. rerum bellicarum S; equi tumultus insoliti L; ad laborem Cs*; absol.: *insolitae fugiunt in flumina phocae V* tuleni prchají do řek, jimž jsou nezvyklí; *cur . . . feminas in tantum virorum conventum insolitas . . . prodire cogis? C* proč nutíš ženy, aby se dostavily do tak velikého shromáždění mužů,

jsouce tomu nezvyklé? **b** pas. neobvyklý, cizí, neznámý: *genus dicendi C, lis C, labor O, libertas L, insolitum T* věc neobyčejná; *belli timor i. S* neobvyklý strach před válkou **c** neobyčejný, řídký, vzácný: *verbum, victoria C, spectaculum T, ratio dicendi C*.

**in-solūbilis, e** [*in a solvo*] **1** nerozlučný, nerozpojný **2** nesplatitelný **3** nepochopitelný **4** nepopěrný; - <neřešitelný>.

**insolūbilitās, ātis, f.** [*insolubilis*] nerozlučnost; - <neřešitelnost>.

**insomnia, ae, f.** [*insomnis*] bezesnost, nedostatek spánku: *insomniis fatigari S*; (*senectus*) *caret insomniis C* netrpí nespavostí = dobře spí.

**insomnis, e** [*in a somnus*] beze spánku, nespící, bdělý: *homines T, Gyges H, draco O*.

**insomnium, iī, n.** [*in a somnus*, podle řec. ἐν-ύπνιον] sen, vidění ve snu: *falsa insomnia V* klamné zjevy noční; *vexant me insomnia O* trápi mě sny.

**in-sonō, āre, sonū, —** zazvučeti, zazníti: *unda, insonuit O; ventus V; illa . . . delapsa per auras insonuit V* zašuměla rychle vzduchem prolétajíc; *flagello V* zasvištěti; *boreas O* hučí, skučí; *calamis insonat ille O* píská na píšťaly; *vento O* zašuměti; přech.: *rozezvučeti něco: verbera insonuit V* švihla bičem.

**in-sōns a** pozd. **in - sōns, ontis** bez viny, nevinný; o věc. neživ. ničím se neprovinivší; vazba: *alqa re, alcis rei*; neškodný: *te vidit i. Cerberus H* viděl tě a neuškodil ti.

**in-sōpītus, a, um** neuspatelný, nespící: *draco O*.

**inspectiō, ōnis, f.** [*inspicio*] prozkoumání, prohlédnutí: *rationum i, Pn* účtů.

**in-spectō, āre, āvi, ātum** opět a opět na něco pohlížeti, patřiti, dívati se: *timorem meum C*; obyč. abl. absol.: *inspectante alqo* před očima někoho.

**in-spērāns, antis** nedoufající; mimo očekávání: *insperanti mihi cecidit C*.

**in-spērātus, a, um** [*in a part. perf. od spero*] neočekávaný, netušený; *ex insperato* (n. samo *insperato Tr*) neočeká-

vaně; *clamor, qualis ex i. faventium (esse) solet L* pokřik, jaký při nenadálém obratu příznivci strhnou.

**inspergō, ere, spersī, spersum** [*in a spargo*] nasypati (o věcech sypkých), nakropiti, nalíti (o tekut.); přenes. *egregio inspersos corpore naevos H* roztroušené (tu a tam) skvrny na krásném těle.

**inspiciō, ere, spexī, spectum** [*in a specio*] **a** dovnitř něčeho hleděti, nazírati, nahlížeti: - spec. nahlížeti do knih: *libros Sibyllinos L, tabulas societatis, litteras, leges C; verba O*; **b** pohlížeti na něco, prohlížeti, pozorovati, zpytovat, zkoumati něco: *machina inspectura domos* = aby prohlédl domy; *i. exta C; V, vulnus L* ránu ohledávati; *vas C* prohlédnouti; *arma, equos L H*; - přenes. **a** o lidech: *hominem i. C* zkoumati; *alqm propius i. Pn* blíže poznati někoho **β** o věcech: *res sociorum L* věci spojenců prozkoumati; *fidem i. O*.

**in-spīcō, āre, —** [*in a spica*] špičatiti; spec. *ferro faces inspīcat* špičatí dračky *V*.

**in-spīrō, āre, āvi, ātum** **a** zadouti alci rei do něčeho, na něco: *conchae O* **b** vdechnouti: *occultum i. ignem V; animam O; i. fortitudinem Cr* roznítiti; *venenum V* vlíti.

**in-spoliātus, a, um** jako kořist nezvatý: *arma V*.

**in-stabilis, e** nestálý **a** vratký, kolísavý: *tellus, locus, naves O; pedes L* nemohoucí pevně stanouti; *cumba V, arbor V* (podříznutý); *instabiles aures imas* (v. *inferus*) *facit O* pohyblivými; *hostis i. L* neklidný; *manus Cr* sbory těkavé, loupeživé **b** přenes. těkavý, vrtkavý: *animus V, fama T; res maritimae instabilem motum habent C* námořnictví se vyznačuje nestálostí.

**instabilitās, ātis, f.** [*instabilis*] nestálost, vratkost.

**instāns, antis** [*insto*] **a** nastávající, přítomný: *bellum Cs C, tempus C, clades L, instantia* naproti *venientia, instans* (n.) naproti *futurum C* přítomné, přítomnost; - zvl. hrozící: *periculum N* **b** naléhající: *tyrannus H*; naléhavý: *cura T*.

**instanter, adv.** [*instans*] naléhavě, důrazně, prudce.

**instantia**, *ae, f.* [*instans*] **a** přítomnost **b** stálost, vytrvalost; příčinnivost **c** naléhavost, důtklivost, vážnost, prudkost.

**instar**, *n.* neskl. [snad pův. infin. *instare*, ustálení se jazýčka na vahách] **1** o kvantitat. stejnosti: stejná váha, protiváha, stejná tíže; často lze přeložiti: tak těžký, tak veliký, takový jako, rovnocenný: *omnia ex altera parte collocata vix minimi momenti i. habent C* sotva za mák váhy mají; *scelus hoc meriti pondus et i. habet O* tíhu a váhu; obr. *Plato mihi i. est omnium C P.* vyváží mně všechny, jest mi za všechny; pod. *unus dies immortalitatis i. fuit C* vyvážil nesmrtelnost; básn. bez srovnaného předm.: *quantum i. in ipso V* (sm. *gravitas*) jaká to důstojnost v něm; = spec. **a** rovný počet: tak hojný, četný, veliký (počtem) jako, tolik jako: *cohortes quasdam, quod i. legionis videretur Cs* rovnající se asi legii; *militēs duarum i. legionum L* počtem rovni dvěma legiím **β** stejná velikost: tak veliký jako: *cybaea triremis i. C* tak veliká jako válečná loď; *i. montis equum aedificant V* koně (velikého) jako horu; *clipei i. V* (o oku Polyfemově); *Nauportum, quod municipii i. erat T 2.* o kvalitativní stejnosti: náhrada, podoba, obraz; na způsob jako: *i. veris volutus tuus adfulsit H* jako jaro zasvitl; *aequoris i. exhorruit O*; *quasi puncti i. obtinet C* (zaujímá =) představuje jakoby střed; = o rovnosti vůbec: *latēre i. mortis erat C* rovnalo se smrti; *scelus hoc meriti i. habet O* rovná se zásluze, jest zásluhou.

**instaurātiō**, *ōnis, f.* [*instauro*] obnovení, opětne zřízení: *ludorum C*; (opětne) uspořádání.

**instaurātivus**, *a, um* [*instauratus* od *instauro*] obnovený: *ludi C*.

**instaurō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *re-stauro*] pův. t. t. sakrál. náhradou zaříditi (obřady dříve vadně vykoňané); pak vůb. (opět) zříditi, provésti, uspořádati, obnoviti: *sacra L*; *ludos L* uspořádati; *sinite instaurata* (prolept.) *revisam proelia V* nové nechte mě vyhledati seče; *diem donis i. V* nový den začínat obětmi; *ferias Latinas L* slaviti, konati.

**in-sternō**, *ere, strāvī, strātum* položití alci rei na něco, pokrytí něco něčím, prostřítí: *instravit pulpita tignis H*; *equus instratus L* pokrytý čabrakou, osedlaný; *fulvi insternor pelle leonis V* pokryji se, obléknu si kůži lví.

**instigātiō**, *ōnis, f.* [*instigo*] popichování, pobízení, podněcování, ponoukání.

**instigātor**, *ōris, m.* [*instigo*] pobízeč, popoháněč, povzbuzovatel.

**instigātrix**, *īcis, f.* [srov. *instigator*] podněcovatelka.

**instigō**, *āre, āvī, ātum* [srov. l. *stinguo*] popichovati, drážditi, štvátí: *Romanos in Hannibalem L*; *dea instigante L* ponuknutím bohyně; *te instigante C* na tvůj popud, na tvé pobídnutí; *iram i. T* ke hněvu popuditi, hněv vzbuditi.

**in-stillō**, *āre, āvī, ātum* nakapati, po kapkách nalíti alci rei do něčeho: *oleum caulibus H*, *merum in ignes O*; přenes.: vnuknouti, vpraviti, dodati: *quiddam quasi animulae instillarunt C* trošku života, odvahy; *praeceptum i. auriculis H* pošeptati.

**instimulātor**, *ōris, m.* [*instimulo*] podněcovatel: *seditionis C*.

**in-stimulō**, *āre, —* bodcem poháněti; podněcovati, popouzeti.

**instinctor**, *ōris, m.* [*instinguo*] podněcovatel alcis rei k něčemu.

**instinctus**, *ūs, m.* [*instinguo*] podnět, popud: *divinus, caelestis C*, *centurionum T*, *purpuratorum Cr*; pud: *multa fecimus instinctu quodam Pn*.

**in-stinguō**, *ere, stīnxi, stīnctum* hodáním poháněti; přenes. podněcovati, drážditi, štvátí; obyč. jen part. perf. **instinctus**, *a, um* podněcený, popuzený, podrážděný: *spiritu divino L* pobídnutý, nadehnutý.

**instita**, *ae, f.* [*insto*] lem, obruba ženského šatu; meton.: *i. nulla O* žádná vzácná paní.

**institiō**, *ōnis, f.* [*instisto*] zastavení (se): *stellarum C*.

**institor**, *ōris, m.* [*insto*] podomní obchodník, kramář.

**instituō**, *ere, stituī, —* [*in a statuo*] **1** pův. **a** vkládati, klásti: *vestigia nuda sinistri instituere* (perf. praes.) *pe-*

*dis* *V* (= *insistent*) nekrytými chodidly (holeněmi) levé nohy pevně stoupají; *amphora fumum bibere instituta* *H* postavená (nad ohniště), aby ssála kouř **b** vystavěti, postaviti, udělati, zříditi, vytvořiti: *turres* *Cs*, *muniti-ones* *Cs*, *exedria* *C*, *officinas armorum* *N*; *amphora coepit institui* *H* začala býti vytvářena; *codicem* *i.* *C* hlavní knihu založiti; *dapes* *V* uspořádati; *exercitum* *C*, *aciem* *Cs*, *legiones* *S* postaviti **2** přenes. **a** ustanoviti, zavěsti, zaříditi; *tutorem liberis* *C*; *remiges ex provincia* *Cs*; *accusatores* *C* postaviti; *alqos sibi instituunt amicos* (doplák.) *C* činí si přáteli; *sollemne* *i.* *L* slavnost zaříditi; *censum* *L*; *secunda classis instituta intra censum* ... *L* pro druhou třídu stanoveno jmění mezi ... **b** začítí, počítí s něčím, dáti se do ...: *quaestionem de alqa re* *i.* *C* zavěsti vyšetřování; *dies festos* *C*, *ludos* *O*, *novam religionem* *C*; *tabellarios* *C* dosaditi; podniknouti: *viam* *C*, *iter* *H*, *sermonem* *C*; *institutus cursus* *C* začatá plavba; *sicut facere instituis* *C* jakož jste začali; *curru subiungere tigres instituit* *V* začal **c** ustanoviti = rozkázati, umíniti si, záměr pojmouti: *castra munire* *Cs*, *cives ad necem producere* *C*; *montanos oppugnare* *L*; též s násl. *ut d* vzdělávati, vyučovati, poučovati: *adulescentes* *C*; *alqm terram vertere* *V* = naučiti rolnictví; *alqm ad omne officii munus* *C*; *ita a maioribus instituti sumus* *Cs* předkové naši nás naučili = takovou zásadu nám vštíplili; *elephantos* *i.* *Cr* cvičiti. Part. *institutum* *j.* subst. v. t.

**institutiō**, *ōnis*, *f.* [*instituo*] **a** zařízení: *conservare institucionem* *C* zvyklost zachovávatí; *i. vitae communis* *C* uspořádání **b** vyučování, poučování, vzdělávání: *alcis rei* v něčem **c** nauka, soustava, návod.

**institūtum**, *i*, *n.* [*instituo*] ustanovení **a** zřízení, zařízení, zvyklost, mrav, obyčej: *vetere instituto publicanorum* *C* podle starého zvyku; *i. vitae* *C*; = zvl. nařízení, zákon: *praetoris* *C*; *ex instituto* *L* podle dohodnutí; *contra instituta* *C*; *i. alcis sequi* *S* **b** začatý

podnik, záměr, plán: *instituta absolvere* *C*, *manere in instituto* *C* = býti si důsledný; *i. vitae* *C* *N*; *i. tenere* *C* zásady dbáti; *i. postulat* *C* zásada žádá **c** poučka, zásada: *philosophiae* *C*.

**in-stō**, *āre*, *stiī*, *instātūrus* **1** nepřech. státi *alcis rei* na něčem **a** *i. iugis* *V* státi na hřbetě; obr. *vestigiis* *i.* *L* jíti ve stopách něčích **b** dostupovati, býti blízko **a** doléhati na někoho, dorážeti, dotírati, tísniti, býti v patách někomu: *hosti* *i.* *N* *L*; *neos. instatur* *L* *T* dotírá se, útočí se **β** naléhati, tísniti: *accusatori* *i.* *C* **γ** usilovati *alcis rei* o něco: *instans operi* *V* horlivě se starajíc o dílo; *s* inf. *instat poscere* *C* naléhavě žádá **δ** abs. (*ut dicerent*) *cum legionibus* *i.* *Varum* *Cs* že *V.* je (zcela) blízko; hroziti: *bellum instat* *C*; nastávati: *hiems instat* *L*; *instans* nastávající, brzký **2** přech. *i.* *alqd* **a** státi na něčem: *rectam viam* *i.* *Pt* býti na pravé cestě **b** **a** doléhati na někoho, tísniti, svíratí: *hostes* *i.* *N* býti v patách nepřítelům, pronásledovati nepřátele **β** usilovně dělati: *Marti currum instabant* *V* pilně vyráběli **γ** ohrožovati: *tantum eum instat exiti* *Pt* **δ** státi, trvati na něčem, důtklivě žádati: *unum* *i.* *de indutiis* *Cs* **e** tvrditi: *instat illud factum (esse)* *Tr*. Part. *instans* *j.* adj. v. t.

**1. in-strātus**, *a*, *um* [*in* a *stratus* od *sterno*] nepokrytý, bez pokrývky.

**2. instrātus**, *a*, *um* viz *insterno*.

**in-strēnuus**, *a*, *um* liknavý, nečinný.

**in-strepō**, *ere*, — zaskřípati; (hrozi- vě) zazněti *L*.

**in-stringō**, *ere*, *strīnxī*, *strictum* utahovati: *i.* *fidem* *O* napínati strunu.

**instructē**, *adv.* [*instructus*] vypraveně, nádherně: *ludos instructius facere* *L* s větší výpravou.

**instructiō**, *ōnis*, *f.* [*instruo*] **a** zřízení, vystavění: *balinei* *Pn* **b** spořádání, postavení: *signorum*, *militum* *C*.

**instructor**, *ōris*, *m.* [*instruo*] připravovatel, pořadatel: *convivii* *C*.

**in-structus**, *a*, *um* [*instruo*] **a** spořádaný, zařízený: *taberna*, *naves* *C*; *domus* *C* zařízený = bohatý; o vojsku sešikovaný: *exercitus* *L*; *instructo Marte* *V* loďstvem sešikovaným; *acies* *i.* *N*

šik bitevní **b** opatřený, vystrojený něčím: *provincia pecuniā C*; *instructam fidem gemmis sustinet O* drahými kameny posázenou; *convivia regis i. pulchro apparatu O* hostina královská vypravená se skvělou nádherou **c** připravený: *non dubitare ... quin i. venturus sit L* že přijde dobře jsa připraven; *Romanus dimicationi ultimae i. L* k poslednímu zápasu připraven; *dictis factisque ad fallendum instructis L* slovy i činy na klam nastrojenými **d** poučený v něčem, znalý něčeho, vyzbrojený: *omnibus artibus, doctrinis C*, *ad dicendum C*, *in iure civili C*.

**instrūmentum, i, n.** [*instruo*] **a** nářadí: *agrorum i. C*, *venatorium Pn*; *Verris C* domácí nářadí; *villae C* zařízení, vybavení; *militare Cs* výzbroj; *omni abiecto instrumento H* všecko nářadí odhodiv = vzdav se svého řemesla **b** nástroj: *i. necis O*; *vile i. imbellium deliciarum Cr* = lyra **c** šat, okrasa: *anilia i. demere O*; *felices ornent haec i. libellos O* **d** přenes. nástroj, prostředek: *luxuriae C*, *imperii T*.

**in-struō, ere, strūxi, structum a** vystavěti, zbudovati, zříditi: *muros N*, *aggeres Hirt*, *contabulationes Cs*; *tigna i. Cs* položit; *tuguria conchis Cr* **b** zříditi, připravit, uspořádati: *epulas L*, *convivium Cr*; přenes. *aducationem C*, *fraudem L* zosnovati; *dicta ad fallendum L* na oklamání vypočítati **c** opatřiti, vystrojiti, vyzbrojiti, vypraviti něco něčím: *classem omnibus rebus C*; *agrum L* hospodářským nářadím opatřiti; *domum C* zaříditi; *hortulos instructos emere C* s celým zařízením; *exercitum L* úplně vyzbrojiti **d** zvl. ve voj.: spořádati, v šik (bitevní) postaviti: *aciem, agmen, copias, legiones*; *insidias L* zálohu postaviti **e** poučiti, vzdělati, vyučiti: *alqm alqa re C* v něčem; *ad alqd L* navěsti, připravit: *se ad iudicium C*; *adulescentes ad omne officii munus i. C* připravovati. Part. *instructus* j. adj. v. t.

**in-suāvis, e** nepřijemný.

**Insubrēs, ium a um, m.** Insubrové, gallský kmen na lev. bř. Pádu mezi Ticiněm a Addou s hl. m. *Mediolanum*;

těž jako adj. *Insuber eques L* jezdec insuberský.

**in-sūdō, āre,** — potiti se alci rei při něčem: *quis (libellis) manus insudet vulgi H* aby je špinila zpocená ruka.

**insue-factus, a, um** [srov. *assuefactus*] ,navyklý' = vycvičený: *equi Cs*.

**in-suēscō, ere, suēvi, suētum 1** nepřech. zvykati si alci rei něčemu: *neu quibus largiri insuesceret S* a aby si nezvykal jednotlivcům rozdávati; *quarum corpori maxime insueverat T* sm. s nimiž nejčastěji tělesně obcoval; *miles insuescit ad disciplinam L*; part. *insuetus* zvyklý **2** přech. zvykati někoho něčemu: *insuevit pater hoc me H*.

**1. in-suētus, a, um** [*in a suetus*] **a** akc. nezvyklý alci rei i alcis rei něčemu: *pugnae Cs*, *contumeliae C*; *navigandi Cs*; *moribus Romanis L*; *ad pugnam L*, *ad onera portanda C*; *i. vera audire L* **b** pas. neobvyklý, neobyčejný: *pabula V*, *iter V*, *solitudo L*; *limen V* cizí; *sol O* neobvyklé světlo; *qui insuetō sedente equite saeviebant L* kteří se plašili, ježto na nich seděli jezdci, kterým nebyli zvyklí.

**2. insuētus, a, um** part. perf. pas. od *insuesco* v. t.

**insula, ae, f. a** ostrov; spec. ostrov v řece Tiberu v Římě; meton. též obyvatelě ostrova, ostrované *N*; čtvrt městská v Syrakusách na ostrově ležící *L* **b** skupina (blok) budov nebo jediná budova oddělená, o samotě stojící *CT*.

**insulānus, a, um** [*insula*] ostrovní; subst. ostrovan.

**insulsē, adv.** [*insulsus*] nechutně, neslaně-nemastně, bez vtipu: *dicere, interpretari C*.

**insulsitās, ātis, f.** [*insulsus*] nevtipnost, nudnost: *Graecorum C*; nevkusnost.

**insulsus, a, um** [*in a salsus*] **a** neslaný, nechutný **b** přenes. nechutný, nevkusný, bez vtipu, tupý, nudný: *Epicharmus C*.

**insultō, āre, āvi, ātum** [*in a salto*] **a** skákat alci rei na něčem, v něčem, poskakovati: *haedi floribus insultant V* do květin, po květech; *eques solo V*; *fluctibus insultavere carinae O* ,zatančily'; *Priami busto H* na hrobě; *aquis i. T*

do vody skákati; *i. nemus* (ak.) *V* tan-  
cem les probíhati **b** přenes. napadati  
posměchem, posmívati se (pův. ská-  
kati, šlapati po někom): *tibi i. in cala-  
mitate C; casibus alcis O; illum dominis  
insultasse L* že šlapal po . . . ; *dolores  
insultant ignavis Am* deptají zbabělé;  
ak. *patientiam T, multos C*; též absol.: *ut  
insultant Rutuli V* jak v pýše (s po-  
směchem) dorážejí; *nimis insultans  
fors Ct*.

**insultus, ūs, m.** [insultus] napadnu-  
tí, útok; urážka, potupa; posměch.

**in-sum, esse, fūi a** pův. býti alci rei  
v něčem, na něčem: *digitis anulus inest  
O; fronti cornua O; in urbe homines C*  
**b** přenes. býti obsažen, býti vlastností,  
vzít: *in ipsis inest causa C, in uno  
omnia maleficia C; in imperatore uat-  
tuor res inesse oportet C* vojevůdce má  
míti; *in facie inest alqd S* tvář prozra-  
zuje něco; dat. *magna cura duci inest L*  
vůdce má; *auctoritas sermoni S, rebus  
fides O* dostává se; *imago animo O* tkví.

**in-sūmō, ere, sūmpsi, sūmptum** vy-  
naložiti: *sumptum in alqm, operam C*;  
věnovati: *paucos dies reficiendae classi  
T* opravě lodí; *interficiendi domini ani-  
mum i. T* úmysl pojmuti.

**in-suō, ere, uī, ūtum** zašíti do něčeho:  
*parricidam in culeum C; insuitur femori  
O* (o Bakchovi); *insutum vestibus aurum  
O* zlato všíté do šatů; *insutus pelle O*.

**in-super, 1 adv. a** navrch, nahoru;  
*humum inicere L; Aetnam i. imponere  
V*; svrchu: *iugum i. imminens L; specus  
i. onerare T* **b** nadto, kromě toho: *i.  
poenas expetere L; haec i. addidit V*  
**2** předl. nad **a** s ak. *i. arbores:: Cato  
b* s abl. *quibus i. :: Vitruvius; i. his* var.  
*V* kromě toho.

**in-superābilis, e** nepřemožitelný;  
*genus bello VO*; nepřekročitelný: *Alpes  
L*; nezdolný: *fatum O*.

**in-surgō, ere, surrēxi, surrēcturus**  
**a** vzpřímiti se, vztyčiti se, povstati:  
*insurgere haud licitum T* povstati není  
dovoleno; (*saxum*) *torquebat in hostem  
altior insurgens V* vztyčuje se do výše;  
(*anguis*) *arduus insurgens V* do výše se  
vztyčuje; *equus i. Cr* vzpíná se; *remis  
i. V* do vesel se opřítí **b** zdvíhati se,

strměti: *collis L; silex V, silva T; tene-  
brae V* vyvstávají, *aquilo H* zdvíhá se;  
*regnis* (dat.) *O* proti říši povstati; vzrůs-  
tati: *testificantur Romanas opes i. T*.

**in-susurrō, āre, āvī, ātum** pošeptati:  
*in aures C*; obr. *Favonius insusurrat C*  
šeptá nám, upomíná nás.

**in-tābēscō, ere, tābuī, —** roztávati,  
taviti se, tāti: *i. igne cerae solent O*;  
ponenáhlu chřadnouti, mizeti: *diuturno  
morbo C; pupulae intabescunt H* oči  
hasnou; *Invidia intabescit O* chřadne.

**in-tāctus, a, um a** nedotknutý, ne-  
dotčený, netknutý; nepoškozený, ne-  
porušený: *corpus ferro L; cervix V* již  
se nedotklo jho; *integer et i. L* nezra-  
něný; *intactum Pallanta V; pontem in-  
tactum sinere Cr; intactae boves H* (sc.  
*nullo mortali opere*); pod. *grege de intacto  
V; vestis O* čistý; *muri intacti L* na něž  
neučiněn útok; *intacta regio Cr* válkou  
netknutá; *i. Britannus H* nepřemožený;  
spec. čistý, panenský: *Pallas H, virgo  
Ct* **b** přenes. *bellum intactum trahi S*  
válka se netečně protahovala; s abl.  
prost něčeho: *superstitione Cr, cupiditate,  
infamia L; animus religione i. L*  
neznající rozpaků svědomí; *carmen  
Graecis intactum H* o niž se Ř. nepo-  
kusili; *nihil intactumneque quietum pati  
S* nic nenechával bez pokusu ani s po-  
kojem.

**intāminatus, a, um** [srov. *contamina-  
tus*] neposkvrněný, nezkálený: *hono-  
res H*.

**1. in-tēctus, a, um** nepokrytý, ne-  
oděný: *corpus homo T; pedes intecti T*  
pouze v sandálech; přenes. duš. pří-  
mý, otevřený, sdílný: *Tiberium sibi  
intectum efficere T*.

**2. intēctus, a, um** part. perf. pas. od  
*intego* v. t.

**integellus, a, um** [integer] dosti ne-  
porušený, bezúhonný, čistoučký.

**integer, gra, grum** [in a tango] **1** pův.  
netknutý, neporušený, v dobrém  
stavu **1** tělesně: čerstvý, nezesla-  
bený, neunavený, svěží: *integri  
defatigatis succedunt Cs* čerství nastu-  
pují na místo unavených; *exercitus N;  
corpora i. L* svěží, zdravá; *integris  
viribus Cs* se svěžími silami; odt. obr.

*cum oppidanos eosdem integro semper certamini paucitas fessos obiceret* L pro nepatrný počet dávali se stále tíž unavení v zápas s čerstvými; = zvl. ranami netknutý, neporaněný: *Horatius* L, *saucii et integri* Cs; *partim interficiuntur, partim integri procumbunt* Cs jednak neporanění padají; *per integram pellem* V přes kůži neporušenou (neporazenou ranami); *integer aevi sanguis* V mladistvá (svěží) krev; *integra facie* L se zachovalými rysy v obličejí; *integra valetudo* C kvetoucí zdraví; *pars corporis integra* C = zdravá; o mase *i. aper* H čerstvý **2** kvantitativně úplný, počtem plný, co do velikosti, síly nezmenšený, neztenčený: *integra praeda* C celá kořist; *i. annus, aestas, dies* C H úplný, celý; *consulta se integra habere* S ujednání že chová nezměněná t. j. v plné platnosti; *fames* C dokonalý hlad; *integra etiam tum domo sua* T kdy jeho rodina byla ještě neztenčena (= nebyla bez potomstva); *Ofellum integris opibus novi non latius usum, quam nunc accisis* H jmění ještě celého neužíval hojněji než nyní ztenčeného; = zvl. o právu: *ius sanctum atque integrum* C svaté a nedotknutelné; *in integrum restituere* C v (dřívější) neporušený stav právní vrátiti, uvěsti **3** kvalit. neporušený, nesmíšený, čistý: *fontes integri* H; *i. sapor (vini)* H; *sanguis* V II přenes. **a** neposkvrněný, čistý, bezúhonný: *homo castus atque i. C*; *initia aetatis* C, *vita* C; *Diana* H panenská; *i. vitae* (gen. vysvětl.) H člověk života bezúhonného; *i. in omnibus vitae partibus* C; *integrae virgines* Ct **b** spec. neporušený, nepodplacený, nepodplatitelný, nestranný, poctivý: *integer quietusque iudex* C; *iudicium* T nestranný; *integris animis diiudicare* T nestranně; *i. laudo* H nepředpojatě; *nemo incorruptus, nemo i. C*; *testis* C; *esse integrum* C býti nestranný **c** vášní atp. netknutý, prost něčeho: *adhuc i. H* (sc. *ab amore*) lásky dosud neznající; *integra mente* C = s myslí zločinného úmyslu prostou; *i. a coniuratione* T nemající účasti v... **d** netknutý =

nerozhodnutý, neprojednaný: *causa* C; *sibi de alqa re integrum reservare* C ponechati si volnost jednání v něčem; *non est iterum* s inf. C není již v možnosti něčt, není volno, možno; *causa integra* T pře nerozsouzená; *certamen* L nerozhodnutý spor; pod. *integra omnia relinquere* Pn; = spec. *loca integra* Cs = místa nezaújatá nepřitelem; *res in integro est mihi* C mám volnost jednání **e** nový, čerstvý: *labor* C, *bellum* S; *de integro* C znova, opětovně; *ab integro* V opět, znova.

**in-tegō, ere, tēxi, tēctum** pokrýti, přikrýti; přenes. krýti, chrániti: *Romanos* L. <**integrālis, e** [*integer*] náležící k celku, podstatný; celkový.>

<**integrāliter, adv.** [*integralis*] zcela.>

**integrātiō, ōnis, f.** [*integrō*] obnovení.

**integrē, adv.** [*integer*] **a** úplně: *mutare avaritiam alcis* T **b** nestranně: *iudicare* C; bezúhonně: *agere* T; poctivě, spravedlivě, nezištně: *Galliam regere* T, *in alqa re versari* T; správně, čistě: *dicere* C.

**integritās, ātis, f.** [*integer*] neporušenost **a** pův. *corporis* C, *valetudinis* C **b** přenes. bezúhonnost, počestnost, poctivost; = o řeči: čistota.

**integrō, āre, āvi, ātum** [*integer*] v bývalý stav uvěsti: *artus elapsos* T; obnoviti: *pugnam, caedem, seditionem* L; *i. lacrimas* L nové a nové slzy vzbuzovati; *carmen* V (žalostnou) písničku stále zpívati.

**integumentum, ī, n.** [*intego*] pokrývka, kryt: *consaepti* L; poklička: *lanx cum integumentis* L; přenes. zástěra, maska: *flagitiorum, frontis* C.

**intellēctuālis, e** [*intellectus*] rozumový.

**intellēctus, ūs, m.** [*intellego*] porozumění: *boni* T pro dobro; *i. insidiarum* T tušení úkladů; pas. *hiems intellectum ac vocabulum habet* T jest představa zimy a má též název.

**intellegēns** (poz. *intellegens*), *entis* [*intellego*] něčemu rozumějící, rozumný, znalý něčeho, znalec: *in hisce rebus* C, *cuiusvis generis voluptatis* C; *imminen-*



tium *T* budoucnost tušící; *existimator doctus et i. C* posuzovatel učený a důmyslný; subst. *intellegentium iudicium C* úsudek znaleců.

**intellegenter**, adv. [*intellegens*] s porozuměním: *audire C*; *lectitare Pn* srozumitelně.

**intellegentia**, ae, f. [*intellegens*] **a** chápvost, rozumnost, rozum, soudnost; *quod in nostram i. cadit C* nač stačí naše chápání; *animalis i. C b* znalost něčeho: *ruris C*, *in rebus rusticis C*, *pecuniae quaerendae C*; - zvl. znalctví: *in eo homine i. est, non avaritia C c* představa, pojem: *rerum intellegentiae C*; *in gustatu et odoratu est quaedam i. C* v chuti a čichu jest jakási soudnost; *difficilis erat animi i. C* bylo těžko si představit ducha.

**intellegibilis**, e [*intellego*] vnímavý; srozumitelný.

**intel-legō** (poklas. *intellego*), ere, lēxī, lēctum [*inter a lego*] **a** (vl. rozhírati), rozumem něco vnímati, poznávati (proti smyslovému vnímání): *i. et iudicare C*; *fraudem Cr*; *voluntatem C*; *intellexit insidias sibi fieri N* poznal (z posunků), že se proti němu něco kuje **b** dovítipiti se, pochopiti, domysli se, usouditi: *facile intellegi potest N* lze se snadno domysli; *facile intellectu est H*; *sententiam, rem, rationem C*; *Catonem sua aetas non intellexit T* Katona nepochopili jeho vrstevníci; *non acriter intellegens C* nepřilíš bystrě chápající **c** rozuměti alqd něčemu: *quem legatum ita intellexit Pn* tak mu porozuměl; *quod nemo intellegit C* čemu nikdo nerozumí **d** věděti, vědomost míti, znáti: *intellego, quid loquar C* vím, co mluvím; *qui prudenter intellegit C* dobrý znalec **e** mysliti si, představovati si: *sanguinem quid intellegis? C* co si představuješ slovem ‚krev‘? Part. *intellegens* j. adj. v. t.

**intelligēns** atd. viz *intellegens*.

**Intemeliū** n. **Intimeliū**, ōrum, m. Intemeliové, ligurský kmen na vých. svahu Přímořských Alp. Hlavní město jejich **Album Intemeliū**, ve výslovnosti **Alb-intemeliū**, později také pouze **Intemeliū**, īī, n.

**in-temerātus**, a, um neposkvrněný, čistý.

**in-temperāns**, antis nemírný, míry nešetřící, bezuzdný: *homo, vir C, animus L*; bezohledný: *fui in te i. C*.

**intemperanter**, adv. [*intemperans*] nemírně, bez míry, bezuzdně, vášnivě, náruživě.

**intemperantia**, ae, f. [*intemperans*] nedostatek pravé míry, nezdrželivost, bezuzdnost alcis rei v něčem; zvl. **a** nedostatek míry v jednání, neuměřenost, zpupnost **b** nedostatek kázně, nekázanost.

**intemperatē**, adv. [*intemperatus*] nevázaně, výstředně: *vivere C*.

**in-temperātus**, a, um nemírný: *benevolentia C*.

**intemperiae**, ārum, f. [srov. *intemperies*] **1** nepohoda, bouřlivé počasí, bouře **2** metaf. *quae hominem i. tenent Pt* bláznivý neklid.

**intemperīēs**, ēī, f. [*in a tempero*] **a** pův. nepohoda, nestálé počasí: *i. caeli L* drsnost; *i. anni L*; *solis L* nemírné horko; *aquarum L* přílišné deště **b** přenes. neumírněnost, zpupnost, pýcha: *amici C*; nekázeň: *cohortium T*.

**intempestivē**, adv. [*intempestivus*] nevhod. nevhod.

**in-tempestivus**, a, um nevhodný, nevhod: *intempestivā turbantes festa Minervā O* nevhodnou prací.

**intempestus**, a, um [*in a tempus*] nevhodný: *nox intempesta* (nevhodná k činnosti =) čirá, úplná, hluboká noc (zvl. doba před půlnocí); přenes. *intempesta Graviscae V* nezdravé.

**intemptātus** viz *intentatus*.

**in-tendō**, ere, tendī, tentum (n. *tēsum*) **1** pův. **a** napnouti, rozepnouti, roztáhnouti: *vela V*; *stuppea vincula collo intendunt V* provazová pouta kolem krku napínají; *arcum i. CVO, tormenta Cr*; - spec. **a** se *i.* rozkládati se: *nubes caelo se intendunt Cr, tenebrae se i. L, nox se i. L* rozkládá se kolem **β i.** alqd alqa re potáhnouti něco něčím: *intendit locum sertis V* natahuje věnce kolem (hranice); (*iubet*) *intendi brachia velis V* plachty natáhnouti na ráhna; *tabernacula intenta carbais*

*velis* C stany potažené plachtami kmentovými; *brachia tergo* i. V na ruce navléci řemení; *i. alqd alci rei VO* něco kolem něčeho natáhnouti **b** za nějakým cílem natáhnouti, vztáhnouti: *palmas, brachia O, manus L T, dextram ad statuum C*; s dat. *intenta brachia remis V* paže jsou vztaženy k veslům; *manus verberibus T* po ranách; = spec. o zbrani: namířiti, nastavit: *tela C, hastas L, sagittas Cr; telo intento stare L* státi s napřaženým mečem; odt. obr. *tela intenta iugulis civitatis C* zbraň napřažená na hrdlo obce **2** přenes. **a** napínati = stupňovati, zesilovati, zvětšovati: *vocem V; cupiditates T; luxum principis T; officia S* svou horlivost; *numeros i. nervis V* strunami stupňovati rytmy (podle jiného výkl. vyluzovati hudbu napjatými strunami) **b** se i. C namáhati se; *i. se in alqd* proti něčemu usilovati **c** zamířiti: *eo, quo intendit, ... perveniat C* kam zamířil; s ak. *iter i. L* cestou zamířiti; *fugam i. ad alqd L Cr* na útěk se dáti směrem k; *quocumque intenderat S* očkoli usiloval; *novum alveum i. Cr* nové řečiště si raziti **d** namířiti proti někomu něco, ohrožovati někoho něčím: *periculum in omnes intenditur C* jest namířeno proti všem; *bellum in alqm L, facinus O, dolum Cr e animum i. ad n. in alqd C* upříti mysl k něčemu = umíniti si, předsevzít; *animum rebus honestis H, mentem C, cogitationes ad alqd L; quod intenderat perficere non potuit S C* co si umínil = svůj záměr; zamýšlet: *fuga salutem petere Cs* f usilovně tvrditi něco: *Lupus i. coepit* s ak. c. inf. C. Part. *intentus a intensus* v. t.

**intēnsē**, adv. [*intensus*] napjatě; pozorně; <silně, důrazně>.

**intēnsiō**, *ōnis, f.* [*intendo*] napětí; <síla, důraz>.

**intēnsus**, *a, um* [*intendo*] napjatý; pozorný; <silný, důrazný>.

**intentiō**, *ōnis, f.* [*intento*] roztahování, napřahování; hrožení.

**intentātor**, *ōris, m.* [*in a tento*] nepokušitel: *Deus i. malorum est Vt* nepokouší ke zlému.

**1. intentatus** viz *intento*.

**2. in-tentātus**, *a, um* pův. nedotknutý; přenes. o co se kdo nepokusil: *iter T* (naproti *solitum*) neobvyklá (kudy nebylo obyčejem choditi); *nil i. liquere H* = není nic, oč by se nebyli pokusili; *fortuna O, sors V* nezkoušená, bez pokusu; *intentatus et novus (equus) var. C* nevyzkoušený; *quibus intentata nites H* jimž jsouc neznáma.

**intētē**, adv. [*intentus*] pozorně; napjatě, s napětím, prudce: *pugnare L, petere C*; pečlivě: *custodias servare L*; horlivě: *delectus habere L, bellum apparare L, se excusare T*.

**intentiō**, *ōnis, f.* [*intendo*] **a** napětí: *i. corporis, animi C; cogitatio-num i. C* napjaté přemýšlení **b** péče, námaha, úsilí *Pn c* pozornost: *animus intentione ... considerabit C* pozorně; *i. vultus T* napětí v tváři, napjatý výraz; *i. lusus (gen. obj.) L* pozornost věnovaná hře; *auditorum Pn d* záměr, vůle: *adversariorum C*.

**intentiūvus**, *a, um* [*intendo*] napínající; stupňující.

**intentiō**, *āre, āvi, ātum* [*intendo*] napřahovati, (stále) mířiti: *manus in alqm L, sicam, gladium alci L C* napřáhnouti proti někomu, *tela in alqm T*; přenes. hroziti někomu něčím: *ictus T; arma i. Latinis L* válkou hroziti Latinům; *viris intentant omnia mortem V* vše hrozí smrtí; *terror omnibus intendentibus T* = hrozila všem strašná budoucnost.

**1. intentus**, *a, um* [*intendo*] **a** napjatý: *arcus Cr O, chordae C; brachia V* natažené; *tabernacula C* potažené; obr.: *i. labor O* usilovná práce; *intenti milites T* horliví **b** (horlivě) zaměstnaný (rē něčím): *aliquo negotio i. S; cum intentum se esse simularet L* stavěl se horlivě zaměstnaným **c** usilující (alci rei o něco), zabraný do něčeho, hotový k něčemu: *i. operi L* zabrán do práce; *agendo censui i. T* zaměstnán konáním censu; *ad proelium i. T d* pozorný, bdělý: *intentiissima cura L*; přísný: *intentionior disciplina T*.

**2. intentus**, *ūs, m.* [*intendo*] napřahování, vztahování: *palmarum C*.

**in-tepescō**, *ere, tepuī*, — zahřáti se.  
**inter** [*in*, srov. *exter* a superl. *intimus*] pův. adverb., klas. samo jako předl. s ak. mezi a místně: a pův. *i. Padum et Alpes* L; *Faesus inter et Arretium* L; *inter manus auferri* C pod rukama; *i. manus habere* C v rukou; *i. ora maestorum parentum* V před očima; *manus i. parentum* V v náručí; též o množství: *i. homines esse* C mezi lidmi = na zemi dlíti; *i. tela versari* C, *i. feras aetatem degere* C; *i. sepulcra Curiatorum* L v blízkosti náhrobků K.; *se i. tela et gladios patris elapsam* L z dosahu zbraní a mečů uniknuv; k označ. bydliště urč. třídy lidí: *i. falcarios* C v ulici Srpařské; *i. lignarios* L v ulici Dřevařské; pod. *quaestio i. sicarios* C pro úkladnou vraždu; — zvl. *i. omnia Cr, i. cetera* L především, obzvláště; *i. alia* L mimo jiné; *i. manus sunt omnia vestras* V jest vám vše nasnadě β přenes. *pacem i. duas civitates conciliare* N mír zjednatí mezi dvěma obcemi; *i. bellum et pacem dubitare* T býti na vahách mezi válkou a mírem; *inter infensos vel obnoxios* T mezi rozhořčenými nebo podlízavými; *i. fugae pugnaeque consilium* L = jsouce na vahách, mají-li se dáti na útěk či do bitvy; — zvl. o rozdílu: *quid interest i. periurum et mendacem?* C jaký je rozdíl mezi křivopřísežníkem a lhářem? **b** o vespole, poměru: *i. se, nos, vos* vespolek, navzájem; leckdy lze přel. adjektivem: *auxerunt i. se opinionem* L vzájemné mínění o sobě, vzájemnou vážnost; *affinitas i. vos* L vespolené příbuzenství; *i. nos* zvl. o důvěr. sdělení „mezi námi“ **c** o zvl. části celku *i. primores* L mezi předáky; *i. aequales* N; *i. praecipua saeculi ornamenta numerandus* Pn jest jej čítati k předním okrasám našeho věku **d** časově: *α* mezi (o dvou dobách): *i. horam tertiam et quartam* L; *i. binos ludos* C β za, průběhem: *i. tot annos* LC, *i. noctem* L; *i. omne tempus* L po všecken čas; *i. initia* Pn na začátku; *inter caedes cedentiaque agmina* V za pobíjení a ústupu jeho vojáků; *i. fulmina* C za blýskání; *i. vina* H za pitky; *inter haec* L zatím; *i. arma*

C za války. — Sloveso složené s *inter* má často význam rušivého zasažení do věci nebo děje, na př.: *intercedo, interdico, interimo* a j.

**inter-aestuāns**, *antis* nadouvající se: *stomachus* Pn.

**interāmenta**, *orum, n.* [*inter*] stavební dříví pro vnitřek lodí L.

**Interamna**, *ae, f.* (též *Interamnina* a *Interamnium*) [*inter* a *amnis*, srov. Meziřící] zejm. **1** město v Umbrii, nyn. Terni, domnělé rodiště Tacitovo **2** město v Latii u řeky Liris; adj. **Interamnānus**, *a, um* z Interamny; **Interamnās**, *atis* (*ager* L) interamenský; obyv. **Interamnātēs** Interamňané.

**inter-ārēscō**, *ere*, — (dočasně) vyschnouti.

**inter-bibō**, *ere* vypítí něco někomu.

**inter-blandior**, *irī* mezi něčím (*alci rei*) lichotiti.

**intercalāris**, *e* nebo **intercalārius**, *a, um* [*intercalo*] vkladný, přestupný: *mensis* L; *Kalendae* SL **1.** den přestupného měsíce.

**inter-calō**, *āre, āvī, ātum* (veřejným vyvoláváním) vkládati, vsouvatí: absol. *hoc anno intercalatum est* L tohoto roku byl vsunut přestupný měsíc; přenes. *poenam i. L.* odložití.

**intercapēdō**, *inis, f.* [*intercapio*] přerušení: *intercapedinem scribendi facere* u C psaní přerušiti; *i. molestiae* C přestávka.

**Intercatia**, *ae, f.* pevnost v Hispanii u Saragossy.

**inter-cēdō**, *ere, cessī, cessum* **a** pův. vstoupiti mezi něco, kráčet mezi něčím; býti mezi něčím, ležeti, rozkládati se: *demonstrarunt inter singulas legiones impedimentorum magnum numerum i. Cs; etsi nemo intercedebat* C; *palus, quae perpetua intercedebat* Cs; časově mezi něčím uplynouti: *nox nulla intercessit* C; *intercessere pauci dies* L **b** přenes. **a** o událostech padnouti, případnouti: *in bello magni casus intercedunt* Cs ve válce se stávají významné případy β o poměrech: býti, trvati: *intercedit mihi affinitas cum algo* C jsem s někým v příbuzenství; *inimicitiae* C L, *bella* Cs, *aemulatio* N γ o oso-

bách zakročiti: *pro alqo C* v zájmu někoho; v peněž. zálež. zaručiti se: *sestertium sexagies pro alqo C*; nepříznivě zakročiti = odporovati, postaviti se proti něčemu, zejm. o tribunech lidu *intercedovati*; též absol.: *si intercessum sit C* stalo-li se zakročení; proti někomu: *alci i. C*; vazby: *ne, quominus*; vůbec: stavěti se proti něčemu: *imaginibus T*.

**interceptiō, ōnis, f.** [*intercipio*] zachycení, vzetí.

**interceptor, ōris, m.** [*intercipio*] zachycovač sm. zpronevřitel, odcizitel (jenž někomu něco ‚před nose‘ vezme).

**intercessiō, ōnis, f.** [*intercedo*] **a** zakročení proti něčemu; spec. tribunské zakročení, intercese: *empta intercessione C* koupením tribunského zakročení; přenes. právo zakročení: *i. libera Cs* **b** zprostředkování, zaručení: *pecuniarum C*; *intercessionem alcis parare C*.

**intercessor, ōris, m.** [*intercedo*] **a** zprostředkovatel, rukojmí, ručitel: *isto intercessore C* za jeho ručení (kdo se zaručí za cizí dluh); *intercessorem quaerere C* **b** odpůrce (jenž proti něčemu zakročuje): *legis L, legi C, rei malae C*.

**1. intercidō, ere, cidī, —** [*inter a cado*] **a** padnouti mezi něco: *telum intercidit inter corpora L* **b** (padnouti do prázdna =) přijíti na zmar: *vix ullum telum in mari vanum intercidit L*; odt. vůb. zajíti, zahynouti: *inimici C*; = zvl. vypadnouti z paměti: *consulatus memoriā intercidit var. L*; *nomen OT*; *quodsi intercidit tibi nunc aliquid, repetes mox H*.

**2. intercidō, ere, cidī, cīsum** [*inter a caedo*] protíti, přeříznouti: *intercisae venae T*; *commentarios Pn* listy ze zápisů vyřezati; *pontem L* prolomiti, *montem C* prokopati; *venas fontis Hirt* skopati, odkopati; *iugum intercisum a castris Hirt* odříznutý, oddělený.

**intercinō, ere, —** [*inter a canō*] zpívati mezi něčím: *neu quid medios intercinat actus H* a ať nezpívá něco mezi jednáními.

**intercipiō, ere, cēpī, ceptum** [*inter a capio*] **a** zachytiti (ještě před cílem): *tela et pila Cs, epistulam Cr, brachium Cr* ruku napřaženou k ráně;

*commeatūs Hirt* vozy se špíží; *hostes in fuga Hirt* překvapiti a zastaviti; *Rhoetus hastam intercipit V* zachytí oštěp (jinému určený) **b** přenes. **a** zameziti, přerušiti: *iter LCr, usum aurium Cr* brániti slyšení; *praeceps in salum murus pedestre iter interceptat Cr* zeď do moře spadající nepřipouštěla pěší cestu (= nedovolovala přístup po suchu); *loca opportuna L* odříznouti, *hostium ingressum T* zameziti **b** vzítí, odnítí: *colla intercepta O*; *venenum C* odstraniti; *pecuniam e publico T*; *neci interceptus O* smrti vyrvaný; *solem, gloriam Cr*; *spem anni O* zničiti; pod. *Cerem O*; *i. alqm veneno T Pn* usmrtiti jedem, otrávití.

**intercisē, adv.** [*intercisus* od 2. *intercido*] nesouvisle, nespořádaně: *dicere C*.

**intercludō, ere, ūsī, ūsum** [*inter a claudio*] **a** s předm. věcným: uzavřítí, zameziti, překaziti alqd *alci* něco někomu: *aditum C, itinera Cs, fugam Cs C, vocem L, spiritum Cr L* dýchání znemožniti; *spem alcis rei L* vzítí **b** s předm. osob. odloučiti, odříznouti, oddělití někoho od něčeho, něco někomu zameziti (*alqm alqa re n. ab alqa re*): *intercludi ab oppido L* odtržen býti od města; *saepe eos interclusit hiems V* zdržela bouře; *interclusus L C* odloučený; = spec. uzavřítí, obklíčiti někoho něčím: *angustiis Cs, praesidiis C*; metaf. *dolore intercludor C* bolest mi brání.

**interclūsiō, ōnis, f.** [*intercludo*] **1** uzavření: *animae i. C* dojití dechu **2** o slohu vložka.

**intercolumnium, iī, n.** [*inter a columna*] mezisloupí, prostor mezi sloupy.

**inter-currō, ere, currī, cursum** vběhnouti mezi něco: *misimus, qui intercurrerent C* (mezi řady bojujících); *indicto dilectu ipse interim Veios intercurrit L* běží do V. (aby tam byl před uplynutím lhůty); zprostředkovati; vmísiti se: *dolor intercurrit exercitationibus C*.

**inter-cursō, āre** vbíhati (útočně): *intercursantibus barbaris L*.

**intercursus, ūs, m.** [*intercurro*] vkročení, vběhnutí: *i. suorum L*; zakročení, vmíšení se: *i. consulum L, tribunorum T*; metaf. *i. luminis diri Sn*.

**intercus**, *cutis* [inter a *cutis*] podkožní: *i. aqua C* vodnatelnost.

**inter-dicō**, *ere, dixī, dictum* zapověděti, zakázati *alci alqd L N O, alci alqa re C*; zejm. v právn. *alci aqua et igni i.* zapověděti někomu požadování a užívání vody a ohně = dáti do klatby něko; *sacrificiis i. alci Cs* vyloučiti z obětí; o zákazu praetorském: *praetor interdicit de alqa re C* zakazuje užívání něčeho. Part. *interdictus* j. adj. v. t.

**interdictiō**, *ōnis, f.* [interdico] zákaz: *finium L* zákaz vstoupiti na území; *aquae et ignis i. C* dání do klatby, klatba.

**interdictum**, *i, n.* [interdictus] zákaz, záповěď: *scleris, Caesaris, deorum C*; zvl. záповěď praetorská, rozhodnutí, nález: *per interdictum alqd repetere, constituere C*; *in hoc interdicto C* v této rozhodčí formuli.

**interdictus**, *a, um* [interdico] zakázaný, zapovězený: *voluptas H, spes O.*

**interdiū**, arch. též **interdiūs**, adv. [dies] za dne, ve dne, přes den.

**interductus**, *ūs, m.* [inter a *duco*] rozdělovací znaménko, interpunkce: *librarii C.*

**inter-dum**, adv. čas od času, časem, někdy.

**inter-eā**, adv. **a** zatím, mezitím: *i. loci Pt Tr* = zatím; *cum i.* když zatím = kdežto (ve myslu advers.) **b** občas: *i. lustrabo Maenala V.*

**interēptiō**, *ōnis, f.* [interimo] zahubení, zničení, zabití.

**inter-eō**, *ire, iī, itūrus* zajíti, zaniknouti; zahynouti, zemřít: *interit in magnitudine maris stilla mellis C* zaniká v ohromnosti moře; *pergunt i. lunae H* o ubývání měsíce; *domus O; sacra Clodiae gentis C; \*ignis C* uhasíná; *statuae C* berou zkázu; *pecunia interibat N* přicházely na zmar; *inteream, si valeo H* „ať zhynu“ (srov. „ať se propadnu“), mohu-li.

**inter-equitō**, *āre* projížděti alqd mezi něčím *ordines L.*

**interfatiō**, *ōnis, f.* [interfor] vskočení do řeči, námitka.

**interfectiō**, *ōnis, f.* [interficio] vraždění, usmrcování; vražda, usmrcení.

**interfactor**, *ōris, m.* [interficio] vrah. **interfectorix**, *icis, f.* [k *interfactor*] vražednice.

**interficiō**, *ere, fecī, sectum* [inter a *facio*] pův. asi zbavití re něčeho; *i. vitā Pt*; odt. i samo *i.* skoliti, utratiti, usmrtiti, zavraždití; o věcech: zničiti: *messes V, exercitum N.*

**inter-fluō**, *ere, fluxī, —* téci mezi něčím: *quam (urbem) Sangarius interfluit Cr* jímž *S.* protéká; *unda saxa interfluens Cr* voda balvany protékající.

**inter-for**, *fārī, fātus sum* do řeči vskočiti alqm někomu; něko v řeči přerušiti.

**interfringō**, *ere, frēgī, frāctum* [inter a *frango*] polámati.

**inter-fulgēns**, *entis* [fulgeo] probleskující: *aurum L.*

**inter-fūsus**, *a, um* [fundo] **1** mezi něčím rozlitý, tekoucí: *novies Styx i. V; interfusa nitentes aequora Cycladas H* moře rozlité, rozkládající se mezi *K. 2* něčím politý, postříkaný: *maculis interfusa genas V* majíc tváře podlitě skvrnami.

**intergerivus**, *a, um* [inter a *gero*] (mezi něco) vložený; subst. *intergerivi, orum, m.* (sc. *parietes*) mezistěny, opěrné zdi.

**inter-iaceō**, *ēre, —* ležeti alci rei n. alqd mezi něčím: *campus interiacens Tiberi ac moenibus L.*

**inter-iaciō** viz *intericio.*

**inter-ibi**, adv. **1** zatím *Pt 2* (právě) tam *Inscr.*

**intericiō**, *ere, iēcī, iectum* [inter a *iacio*] vhašovati (vkládati, stavěti) něco mezi něco, do něčeho: *sagittarios inter equites Cs* postaviti; *preces T* vměšovati; *librum i. C* mezitím napsati; *quasi longo intervallo interiecto videre C* jakoby ve velké vzdálenosti; *interiecto brevi spatio Cs* po uplynutí krátké doby, po krátké době. Part. *interiectus* vložený, položený mezi něco, ležící mezi něčím: *interiectae collibus convalles L* údolí mezi pahorky se rozkládající; *murus oculis i. C* mezi očima stojící (o nose); *i. exercitus T* tam ležící; *interiecti inter philosophos et eos C* stojící uprostřed mezi . . .

**1. interiectus**, *a, um* viz *intericio.*

**2. interiectus, ūs, m.** [*intericio*] vložení, vsunutí mezi něco: místně *interiectu terrae C* postavením se země (mezi slunce a měsíc); časově mezidobí, lhůta, doba: *noctis interiectu T* po uplynutí noci; *paucorum dierum T* lhůta několika dní; o vlastnostech středn | stupeň, přechod: *i. medius C.*

**intericiō** viz *intericio*.

**interim, adv.** [srov. *in-dē*] zatím, mezitím; někdy s vedl. význ. omezovacím = prozatím *T C.*

**interimō, ere, ēmī, ēmptum** [*inter a emo*] odstraniti, zničiti, zahubiti; usmrtiti, zahladiti, utratiti: *Sp. Maelium ... occupatum interemit C; stirpem virilem L.*

**interior, ius** [kompar. od \**interus*, viz *inter*] vnitřnější, vnitřní **a aedium pars C, parietes C; tectum, domus V** vnitřek domu; *nationes C* národové dále dovnitř bydlící, vnitrozemští; *gyrus H* = kratší; *i. nota Falerni H* druh vína hlouběji ve sklepe ležící = lepší; bližší: *ripa L, rota O* (cíli), *sponda O* o straně ke zdi obrácené; *ibat i. O* po pravé straně; *naves interiores ictibus tormentorum erant L* byly blíže dostřelu hrubých kusů (takže nemohly býti zasaženy); pod. *i. periculo vulneris L* příliš blízko, aby mohl býti poraněn **b** přenes. důvěrný: *amicitia L, comes O*; tajný: *consilium N, literae C; haec interiora Luculli C* tuto (důvěrnější =) méně známou učenosť; *i. potentia T* větší vliv důvěrníků. = Subst. *interiora alcis rei* vnitřek, nitro; adv. **interius** hloub uvnitř. Superl. **intimus** v. t.

**interitiō, ōnis, f.** [*intereo*] zaniknutí, záhuba, zkáza: *aratorum C.*

**interius** viz *interior*.

**interitus, ūs, m.** [*intereo*] zánik, záhuba, zkáza; *optimatium C* pád.

**inter-iungō, ere, iūnxī, iūnctum** spojití: *dextrae interiunctae L* pravice podány.

**inter-lābor, lābī, lāpsus sum** mezi něčím se sunouti, plynouti: *aquae V.*

**inter-legō, ere, —** mezi něčím sbíratí: *frondes inter ... legendae* (sc. *sunt*) *V* listy jest třeba probíratí.

**inter-linō, ere, levī, litum 1** uvnitř

vymazati: *caementa luto L, murum bitumine Cr 2* vymazáváním porušovati: *tabulas, codicem, testamentum C.*

**inter-lūcēō, ēre, lūxī, —** prosvítati: *terrena animalia* (v jantaru) *T*; *duos soles nocte interluxisse L* za noci zapsvítila; *interlucet corona V* prosvítá horní kraj zdi; *interlucet alqd inter ... et inter L* jeví se rozdíl mezi ...

**inter-lūcēsō, ere, lūxī, —** prosvitnouti, rozjasniti se: *noctu interluxit L* za noci se objevil jas.

**interlūnium, iī, n.** [*inter a luna, sc. tempus*] doba mezi starým a novým měsícem, meziluní, nov.

**inter-luō, ere, —** omývati, oplachovati; mezi něčím téci: *quos secans interluit Allia V; Capreas T; quantum interluit fretum? L* jak veliký jest ten průliv?

**inter-mēnstruus, a, um** meziměsíční: *tempus C* doba nového měsíce; subst. **intermēnstruum, uī, n.** novoluní, nový měsíc.

**1. in-terminātus, a, um** [*in a termino*] neomezený, bezmezný: *magnitudo C.*

**2. inter-minātus** viz *interminor*.

**inter-minor, ārī, ātus sum 1** vyhrožovati **2** (s) hrozbami zakazovati, výhružně zapovídati; part. perf. sm. pas. *interminatus cibus H* hrozbami, zapověděný.

**inter-misceō, ēre, miscuī, mixtum** přimísiti, vmísiti alci rei alqd mezi něco.

**intermissiō, ōnis, f.** [*intermitto*] přerušení: *sine intermissione C* bez ustání; *fit i. saepe C* často jest příležitost přerušiti; *per intermissiones L* s častějšími přestávkami.

**intermissus, a, um** [*intermitto*] přerušený: *planities Cs; per intermissa moenia L* mezerami v hradbách; *loca custodiis intermissa L* místa, na nichž není hlídek; *verba i. O* trhaná; *tecta villarum Pn* přerušovaná řada střech letohrádkových.

**inter-mittō, ere, misi, missum 1** přech. přerušovati něco, nechávati něčeho, ustávat od něčeho: *iter Cs, bellum H, delectum; C, magistratum C* nechati dočasně neobsazen; *rerum curam T*; o čase: nechati uplynouti, promeškati:

*diem CsC, noctem Cs; nulla pars temporis ad laborem intermittitur Cs* pracuje se bez nejmenší přestávky; *dies intermissus C* promeškání jednoho dne; med. *vento intermisso C* když vítr ustal; *triduo intermisso CsC* po třídní přestávce, po třech dnech **2** nepřech. přestávati, ustávati; *qua flumen intermittit Cs* kde řeka nechává mezeru; *non intermittunt hostes Cs* bez ustání postupují; *proelia non intermittunt Hirt* trvají dále. Part. *intermissus* j. adj. v. t.

**inter-morior, morī, mortuus sum** zemřítí (v jisté době, před jistou dobou), odumřítí, vyhynouti, zahynouti: *officium non intermoriturum C* že přátelská služba neupadne v zapomenutí; *civitas L; ignis intermoritur Cr* uhasíná. - Part. *intermortuus a* do mdlob padlý, omdlelý: *in contione i. paulo post expiravit L* ve shromáždění padnuv do mdlob, brzo potom vypustil ducha **b** odumřelý, upadlý v zapomenutí: *Catilinae reliquiae C; res i. O* zapomenutá, vyhynulá.

**intermundia, ōrum, n.** [podle řec. μετακόσμος z *inter* a *mundus*] prostor mezi světy, mezisvětí: *Epicuri C.*

**inter-mūrālis, e** mezi zdmi: *amnis L.*

**inter-nātus, a, um** mezi něčím vyrostlý: *herbae saxis T; internata virgulta L* křovitý porost.

**interneciālis, e** [*inter* a *nex*] zhoubný var. *L.*

**interneciō, ōnis, f.** [*inter* a *nex*] úplné pobití, vyhlazení: *i. Gallorum C; gentem ad internecionem adducere L; gentis i. T;* úplné zničení, úplná zkáza: *bella ad internecionem gerere N* války vésti až do úplného zničení.

**internecivus, a, um** [*internecio*] vyhazovací: *bellum CL* na život a na smrt.

**inter-nectō, ere, —** spínati.

**interniciō** viz *internecio.*

**internicivus** viz *internecivus.*

**inter-niteō, ēre, prokmitávati, prosvítati, lesknouti** se skrze něco: *sidera Cr* (skrze stromy); *gemmae Cr* trpytící se.

**internōdium, iī, n.** [*inter* a *nodus*] mezikloubí.

**inter-nōscō, ere, nōvī, —** (inf. *internosse Pt*) rozeznávati (alqd ab alqa re).

**inter-nuntiō, āre, —** skrze prostředníky vyjednávatí.

**inter-nuntius, ī, m., -a, ae, f.** prostředník, zprostředkovatel, zprostředkovatelka.

**internus, a, um** [*inter*] vnitřní: *arae O; bellum, discordia T* domácí; *ad interna praevertere T* k domácím věcem (= k vnitřní politice).

**in-terō, ere, trīvī, trītum** vetřítí alqd alci rei něco do něčeho; spec. o přípravě pokrmů, odt. obr. přísl. *tute hoc intristi, tibi omnest exedendum Tr* sm. = co sis nadrobil, to si sněž.

**interpellātiō, ōnis, f.** [*interpello*] přerušení, vyrušení: *sine i. in litteris versari C;* zvl. vskočení do řeči.

**interpellātor, ōris, m.** [*interpello*] vyrušovatel: *ubi se oblectare sine interpellatoribus posset C* kde by se mohl nerušeně baviti.

**inter-pellō, āre, āvī, ātum** [*inter* a *l. pello*] **a** mluviti do řeči, vskočiti do řeči někomu, přerušiti někoho: *nihil te interpellabo C; interpellandi locus hic erat H* přerušiti jej; *crebro i. dicentem C;* jako námitku přednésti: *quod interpellavit Hortensius C;* dotazovati se, žádati vysvětlení: *si quis te interpellat Cr* **b** přenes. rušiti, přerušiti, vyrušiti, zdržeti někoho, zameziti, překaziti něco: *alqm in iure suo Cs; otium bello Cr; saxa interpellant specus Cr* zahrazují; absol. *quantum interpellat inani ventre diem durare H* kolik by bránilo (= nenechávalo) s prázdným žaludkem prožívat den.

**interpolis, e** [*inter* a *polio*] nově uhlazený, obnovený: *quae se unguentis unctitant, interpoles Pt* které se omlazují.

**interpolō, āre, āvī, ātum** [*interpolis*] znova zříditi, opravit: *togam C;* porušiti, falšovati: *aliquid (in tabulis) C.*

**inter-pōnō, ere, posuī, positum** vkládati něco mezi něco **a** *equitatu praesidia Hirt;* *nullum verbum i. C* přičíniti; - spec. podvrhnouti: *falsas tabulas C; rationes non interpositae C* účty vlozkami neporušené; *versus C;* zvl. o knize

vložku (= zmínku) přičiniti: *hoc loco libet i. N*; o měsících přestupných: *menses intercalarios L* vložit **b** o čase: nechaty uplynouti: *diebus quadraginta interpositis C* po uplynutí 40 dní; *nox interposita C* prodlení (jediné) noci; *tridui morā interpositā Cs* po třídenním zdržení; *nullam moram interponendam C* že se nesmí prodlévati s . . . **c** o osob. vsunouti, nastrčiti: *accusatorem, testes i. C*; *alqm epulis i. Suet* přibíraty; refl. *se i.* vložit se do něčeho, zakročiti, vměšovati se do něčeho: *ille se interposuit N* zakročil; *audaciae alcis C* zakročiti proti; *tribunus plebis se i., quominus C*; *in rem C, scriptis Caesaris Hirt, bello L* **d** uváděti (jako důvod): *causam i. NCs, auctoritatem C, religionem C*; *gladiatores C* (jako záminku k obžalobě) **e** zaručiti něco: *interposita fide publica S* zaruče mu veřejnou ochranu; *in eam rem fidem suam i. C* zaručiti se svým slovem; *iusiurandum L* **f** zaříditi, vydati: *decretum L, poenis interpositis C* uživ jako prostředku trestů.

**interpositiō, ōnis, f.** [*interpono*] **1** vložení slov do hotového spisu, přípis, vložka **2** zprostředkování.

**interpositus, ūs, m.** [*interpono*] vsunutí se, postavení se mezi něco: *luna interpositu terrae repente deficit C* když se postaví země mezi něj a slunce.

**interpres, etis, m. i f.** pův. v obchod. dohazovač, zprostředkovatel, potom vůb. prostředník, vyjednavatel, posel, tlumočník: *foederum C*; *vobis interpretibus C* vašim prostřednictvím; *pacis C*; *interprete ad alqd uti C*; *i. divum V* posel (*Mercurius*); *Iuno i. harum curarum V* zprostředkovatelka této trýznivé lásky; *alqm per interpretem appellare L* osloviti někoho skrze tlumočníka; *sine interprete loqui C*; překladatel: *verbum e verbo exprimi, ut interpretes indiserti solent C* překládati slovo za slovem, jak činívají neobratní ve slohu překladatelé; přenes. vykladač: *legum, caeli* (= astrolog), *portentorum, iuris, verborum C*; *Orpheus H* věstec vůle božské; *Troiugena i. divum V* věstec.

**interpretātiō, ōnis, f.** [*interpretor*] výklad, vysvětlení (s gen. subj. i obj.): *i. foederis C* překlad.

**interpretor, arī, ātus sum** [*interpres*] **1** vykládati, vysvětlovati **a** *cupido ad arma stimulat neque, recte an perperam, i. L* nechci však vykládati, zda správně či špatně; *pomerium postmoeurium interpretantur esse L* p. vykládají jakožto 'záhradbí'; *sed eam sapientiam interpretantur, quam adhuc mortalis nemo est consecutus C* podle jejich výkladu je moudrost něco, čeho dosud žádný smrtelník nedosáhl; *apud civitatem cuncta interpretantem funesti ominis loco acceptum est, quod . . . T* u občanů, kteří si vše vykládali, za zkázyplné znamení se považovalo, že; *ipsa vitia pro virtutibus i. T* chyby vykládati za ctnosti; *ius, leges, insolitum verbum, somnia, portenta C* **b** překládati: *epistulam totidem verbis interpretatus sum C* doslova jsem přeložil; *ex Graeco carmine L*; part. perf. ve význ. pas. vyložený, přeložený **C S** **2** rozuměti, dověsti posouditi, chápati, pojímati: *plerique aspecto Agricola quaerebant famam, pauci interpretabantur T* vidouce Agrikolu tázali se po jeho slávě, ale málokterý jí rozuměl; *recte i. sentientiam C* chápati; *hominem simulatorem i. C* pokládati za pokrytce; *alqd in mitiorem partem i. C* v lepší stránku vykládati; *virtutem ex consuetudine vitae i. C* pojímati podle životní zkušenosti; *grato animo alqd i.* blahovlnně posuzovati.

**interpunctiō, ōnis, f.** [*interpungo*] oddělování slov body: *verborum C.*

**interpungō, ere, pūnxī, pūnctum** vkládati tečky mezi slova, oddělovati slova; odt. *interpunctus* náležitě oddělený: *narratio C.*

**inter-queror, querī, nářky vměšovati var. L.**

**inter-quiēscō, ere, quiēvī, —** učiniti přestávku (na př. v řeči) **C.**

**inter-rēgnum, ī, n.** mezivládí, v době král. doba od smrti krále do nastoupení nového krále, za republiky doba bez konsulů: *res ad i. redit L, venit C, i. init L* nastává mezivládí; dochází k mezivládí.



**inter-rēx**, *rēgis*, *m.* mezikrál, zatímní král, za republiky patricijští členové senátu, které senát pro dobu interregna určil, aby se (v pětidenních lhůtách) střídali ve vyřizování vládních věcí.

**in-territus**, *a*, *um* nezastrašený, neohrožený: *spectat interrta pugnās V* neděsíc se, beže strachu; *i. leti O* nebující se smrti.

**interrogātiō**, *ōnis*, *f.* [*interrogo*] otázka, dotaz: *tribuni* (subj.) *L*; dotazování se, výslech: *testium* (obj.) *T*, *i. mea C*; — spec. usuzování otázkou, úsudek, dokazování: *fallaces et captiosae i. C*.

**interrogātiuncula**, *ae*, *f.* [*interrogatio*] otázčeka; nepatrný úsudek *C*.

**inter-rogō**, *āre*, *āvī*, *ātum* tázati se, dotazovati se na něco (alqd, de alqa re, nepř. ot.): *sententiam interrogatus L* byv otázan na své mínění; **interrogātum**, *ī*, *n.* otázka: *ad interrogata respondere C*; — zvl. v soudn. dotazovati se, vyslychati: *testes C*; *lege, legibus i.* po zákoně obžalovati: *lege Plautia i.* *S* podle zákona *P.*; s gen. criminis *repetundarum T*, *ambitus S*; *consules interrogati poenas dederant S* byvše obžalováni byli odsouzeni.

**inter-rumpō**, *ere*, *rūpī*, *ruptum* přerhnutí, přerovati: *pontes Cs* strhnouti, *aciem L* proraziti; přerušiti: *iter, orationem CT*, *singultus O*, *colloquia Cs*; *venas i. T* proříznouti; *interrupti ignes V* = nesouvislé, ojedinelé.

**interruptiō**, *ōnis*, *f.* [*interrumpo*] přerušeni.

**inter-saepiō**, *īre*, *saepsī*, *saeptum* plotem oddělití, přehraditi, zahraditi: *foramina C* zacpati; *urbem vallo L*, *quaedam operibus L*; *legio densis arbutis intersaepta T* obklíčena; přenes. zahraditi, zameziti, vzíti někomu něco: *conspectum i. alci L*; *iter C*.

**inter-scindō**, *ere*, *scidī*, *scissum* strhnouti: *pontem, aggerem Cs*; *venas i. T* otevřítí, protřítí: oddělovati, odlučovati: *Chalcis fretum interscinditur L*.

**inter-scribō**, *ēre*, *scripsī*, *scriptum* vepsati (mezi řádky) *Pn*.

**inter-serō**, *ere*, — vkládati alci rei mezi něco: *oscula verbis* (dat.) *O*; *causam interserens N* udávaje.

**inter-sistō**, *ere*, *stīī*, — stavěti se mezi něco; státi mezi něčím; zastavovati se.

**inter-situs**, *a*, *um* vložený mezi něco, mezi něčím ležící.

**inter-spirātiō** *ōnis*, *f.* oddechnutí mezi něčím, přestávka k oddechu.

**inter-stinctus**, *a*, *um* [*l. stinguo*] tu a tam vyznačený body: *facies medicaminibus T* obličej náplastmi polepený.

**interstitium**, *ī*, *n.* [*intersisto*] prostor mezi něčím, mezera.

**inter-strepō**, *ere*, — mezi něčím zvučeti: (*videor argutos interstrepere anser olores* var. *V* že kejhám jako husa mezi labutěmi).

**inter-stringō**, *ere* zadržnouti.

**inter-sum**, *esse*, *fuī* **1 a** býti (rozkládati se, ležeti) mezi něčím: *Tiberis inter eos intererat C*; časově: *ne una quidem hora i. C*; *intersunt anni L* mezi tím léta plynou; *anni decem interfuerunt C* mezitím uplynulo **b** býti při něčím, býti přítomen, účastniti se alci rei něčeho: *numen interest rebus humanis L* má účast v lidských věcech; *epulis, omnibus rebus, consilio C*, *pugnae navali N*; *interfui querelis C* byl jsem přítomen (ale nesdílel jsem je); *spectaculo L*; též in: *in convivio, in caede, in testamento faciendo i. C* **2** zvl. neos.

**interest a** jest rozdíl: *inter hominem et beluam hoc maxime interest quod C* je ten rozdíl, že; *plurimum i. C* jest převeliký rozdíl **b** záleží na tom, jest důležitě: *ad alqd C* vzhledem k čemu; *meā, tuā, suā, nostrā, vestrā* mně, tobě atd. záleží na tom; s gen.: *quid eius intererat? C* co mu na tom záleželo?; *id maxime i. rei publ. C* na tom nejvíce záleží obci; *aratoris i.* s ak. c. inf. rolníku záleží na tom, aby; nepř. ot., ut a ne, též samotný inf.

**inter-textus**, *a*, *um* [*texo*] protkaný: *chlamys auro V*; vpletený, vetkaný: *flores hederis O*.

**intertrimentum**, *ī*, *n.* [*inter a tero*, srov. *detrimentum*] ztráta otřením způsobená: *argenti i. L* úbytek (způsobený tavením); přenes. vůbec škoda, ztráta.

**interturbātiō**, *ōnis*, *f.* [*inter a turbo*] zmatek, pomatenost: *animi L*.

**intervallum**, *ī*, *n.* [*inter a vallus*] **a** pův. prostor mezi dvěma koly na

opevnění; přenes. **b** místní mezera, vzdálenost: *pari intervallo Cs* ve stejné vzdálenosti, stejně daleko; *longo V; ex i. L* z dálky; *intervalla vides humane* (v. t.) *commoda H c* časová mezera, přestávka: *longo i. C, ex tanto i. L, sine i. C; annum regni i. L* rok trvající mezi vládami (*interregnum*); *intervalla scelerum T* přestávky mezi zločiny **d** vzdálenost sm. rozdíl: *i. inter consilium et dementia C e* v hudbě: vzdálenost tónů od sebe, interval: *sonorum C*.

**inter-veniō, ire, vēnī, ventum a** mezi něco, k něčemu přijíti, vstoupiti, nahoditi se, při něčem se objeviti: *Germani equites Cs; orationi L* uprostřed řeči (za řeči) přijíti; *verbo intervenit omni plangor O* po každém slově následuje úder; *fortuna intervenit sapienti C* potkává **b** vmísiti se v něco, zakročovati, zprostředkovati: *nisi legatus intervenisset C c* přerušiti, zdržeti, překaziti: *coeptis intervenit bellum Sabinum L* válka přerušila podnik; *cognitionem i. T* vyšetřování zdržeti; *hiems rebus gerendis L, nox dicenti O*.

**interventor, ōris, m.** [*intervenio*] **a** návštěvník (= rušitel) **C b** zakročovatel, zprostředkovatel, přímluvce.

**<interventrix, icis, f.** [*intervenio*] přímluvkyně.>

**interventus, ūs, m.** [*intervenio*] **a** příchod: *Pomptini C, noctis Cs b* zakročení, prostřednictví: *Flacci C, principis Pn*.

**inter-vertō, ere, vertī, versum** obracet; ob. obrátiti v nepravou stranu, odvrátiti od pravého účelu, spec. zvrátiti; metaf. **a** zpronevěřiti, odciziti: *argentum i. Pt; regale donum i. C; novies millies sestertium i. T; alqm re i.* připravit o něco: *ut me muliere intervorteret Pt*; ošiditi, napáliti **b** (s náležitého místa) odstraniti, odkliditi: *interversa aedilitate C* sm. s obejitím (= pomínutím) aedility.

**inter-viās, adv.** (vl. mezi cestami =) cestou.

**inter-vīsō, ere, vīsī, vīsūm** navštěvovati: *ipse crebro intervīso C*.

**inter-volitō, āre, —** poletovati mezi něčím.

**intervortō** viz *interverto*.

**in-testābilis, e** [*in a testor*] **a** pův. neschopný býti svědkem **b** bezectný, prokletý: *homo LT; synon. sacer H; periurium L* cti zbavující.

**in-testātus, a, um** [*in a testor*] bez závěti: *intestata est mortua C; teŕz intestato mori C*.

**intestinus, a, um** [*intus*] vnitřní, domácí, rodinný; *bellum; malum L, scelus L* zločin v rodině; pod. *caedes L; intestinum externumve incommodum L* doma nebo v cizině; subst. **intestina, ōrum, n.** vnitřnosti, střeva; sg. břišní dutina.

**in-texō, ere, texuī, textum a** vetkati, vpléstí alqd alci rei něco do něčeho: *purpureas notas filis albis O* značky nachové do bílých nití; *vestibus intextum aurum O* zlato vetkané v šat; *vestes intexto auro Cr; vimina i. Cs* vplétati; *i. alqd alqa re* proplétati, oplétati něco něčím: *casia i. V* proplétati; *hederae intexunt truncos O* břečťan oplétá pně, vine se kolem pňů; *foliis i. hastas V* ratiště oplétati listy **b** metaf. *parva magnis i. C* splétati = mísiti; *Varronem i. C* sm. uvéstí jako mluvčího.

**intibum a intibus** viz *intubus*.

**intimē, adv.** [*intimus*] důvěrně: *uti alqo N* býti v důvěrném přátelství s někým; *i. commendari C* vřele; = <upřímně.>

**Intimeliū** viz. *Intemelii*.

**intimō, āre, āvī, ātum** [*intimus*] **1** dovnitř vpraviti **2** sděliti, oznámiti, svěřiti.

**intimus, a, um** [*superl. k interior od inter; srov. op-timus*] **a** nejvnitřnější: *in intimum sinum L* do nejvnitřnější části zálivu; *in intimis aedibus C, in intimo sacrario C, urbis i. pars C; pectus Ct, praecordia O; intima Leti Tartara V* nejhlubší peklo, dům smrti; přenes. *ex intima philosophia haurire C* z hlubin filosofie čerpati; sm. nejtajnější: *consilia, cogitationes C, sensus civitatis C b přenes. nejdůvěrnější: *familiaritas C, amicitia N*; subst. mask. důvěrný přítel, důvěrník: *Catilinae, meus C; i. Clodio C* Klodiův.*

**in-tingō n. intinguō, ere, tīnxī, tīnc-tum** namočiti, zkropiti: *faces sanguine O*.

**in-titulō**, *āre*, *āvī*, *ātum* nazývati.

**in-tolerābilis**, *e* nesnesitelný.

**intolerandus**, *a*, *um* [*in a tolero*] nesnesitelný.

**in-tolerāns**, *antis a* nesnášející alcis rei něco: *corpora intolerantissima laboris L*; *aequalium T* nemohoucí se snésti s . . . **b** nesnesitelný: *servitus T* (podle jiného výkladu akt. nemírný, zpupný).

**intoleranter**, *adv.* [*intolerans*] nesnesitelně, nemírně, bez míry: *dolere C*, *se iactare, gloriari C*.

**intolerantia**, *ae*, *f.* [*intolerans*] nesnesitelnost, zpupnost: *regum C*, *superbia atque i. C*.

**in-tonō**, *āre*, *tonuī*, *tonātum* **1** nepřech. **a** pův. zahřmíti: *intonuere poli V*; *pater omnipotens intonuit V* zahřimal; *neos. intonuit V O* zahřmělo **b** zazvučeti, zavzníti: *silvae V* zašuměti; *armis i. V* zařinčeti; *clipeus V* zazvučeti; *vox tribuni C* **2** přech. *cum haec intonuisset L* když takto zahřimal; *rigidas minas O* zahřimati; *Eois intonata fluctibus hiems H* bouře (rozehřmělá =) hřmící nad východními vodami.

**in-tōnsus**, *a*, *um* [*tondeo*] nestříhaný, neholený: *capilli H*, *caput O*, *coma Cr*, *deus Pp* (= *Apollo*); *intonsi O* (o Římanech starší doby, kteří nosili dlouhé vlasy a neholili se) voustati; *i. Numa O*, *Cato H*; avšak *intonsum Damasichthona O* ještě neholeného = mladičkého; přenes. = nevzdělaný: *Getae O*; o rostl. plný listí: *capita quercuum V*; lesnatý: *montes V*.

**in-torqueō**, *ēre*, *torsī*, *tortum* **a** vtočiti, vplésti: *angues capillis intorti H* do vlasů vpletení; splésti: *funes O* **b** vůb. točiti, otáčeti: *capilli i. O* kudrnaté; zatočiti, otočiti: *vertice intorti affligebantur L* = víchr jimi zatočil a bil jimi o zem; *paludamentum circa brachium L* plášť kolem paže ovinouti; *navis retro intorta L* do zadu stočená; *oculos i. V* kouletí očima; obr. *ius i. C* překroutiti **c** meton. *metati*, mrštiti: *hastam tergo V* do zad; *telum in alqm C*; *iaculum in auris var. V* do vzduchu, do výše; přenes. *contumelias C* hanlivá slova *metati*, házeti.

**intortus** viz *intorqueo*.

**intrā** [vl. abl. fem. od \**interus*, viz *in-*

*ter*] předl. s ak. uvnitř **a** prostor. *i. parietes C* uvnitř domu, *i. moenia C*; též jen vzhledem k hranici: *i. montem Tauurum C* = až po T.; dovnitř: *compulsus i. moenia hostis L* dovnitř hradeb sehnáný; *i. castra se recipere L* do tábora; = obr. *intra se Cr* u sebe, mlčky **b** časově: *v, za, po*, během nějaké doby: *i. decem annos C*, *intra annum L* během roku; *i. paucos dies L* v několika málo dnech; *i. decimum diem L Cr*, *i. iuventam T* za mládí **c** o omezené *secunda classis i. centum usque ad LXXV milium censum instituta L* s censem od . . . do . . .; *i. legem C* v mezích zákona (= ne více, než zákon dovoluje, spíše méně); *domus i. paucos libertos T* skládal se jen z několika propuštěnců; *i. verba peccare Cr* pouze slovy; *i. spem veniae H* v mezích naděje na odpuštění; *se i. silentium tenere Pn* = mlčeti; *i. fortunam Pp* v mezích svého stavu, ve svém stavu.

**intrābilis**, *e* [2. *intro*] přístupný.

**in-tractābilis**, *e* s čím nelze zacházeti: *genus i. bello V* ve válce nezdolný; *bruma V* drsná.

**in-tractātus**, *a*, *um* nedotčený: *equus C* na němž se dosud nejelo; *ne quid intractatum sceleris fuisse V* aby nebyl žádný zločin, který by nebyl podnikl.

**intrātus** viz 2. *intro*.

**intremēscō** n. **intremiscō**, *ere*, *tremuī* [*intremo*] zachvívati se, chvěti se.

**in-tremō**, *ere*, — chvěti se: (*fama est*) *intremere Trinacriam V*.

**intrepidē**, *adv.* [*intrepidus*] beze zmatku, klidně.

**in-trepidus**, *a*, *um* nezmatený, v pořádku, v klidu: *sensim et intrepidī se receperunt Cr*; klidný, nerušený: *hiems T*; beze strachu, neohrožený: *dux L*, *vultus O*; *i. minantibus T* vůči hrozcím.

**in-tribuō**, *ere*, — (dávky, daně) odváděti, platiti.

**intricō**, *āre*, — [*in a tricāe*] zaplétati do nesnázi; másti, plésti.

**intrinsicus**, *adv.* [*intra a secus*] uvnitř, zevnitř, dovnitř.

**in-tritus**, *a*, *um* [*in a tero*] neotřený; přenes. nezeslabený: *cohortes Cs*.

1. **intrō**, adv. [srov. *intra*] dovnitř: *vocare alqm L.*

2. **intrō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *trans*] 1 nepřech. vstoupiti, vejíti, vkročiti, vniknouti někam **a** *in tabernaculum Cr, in Capitolium C, in portum O*; absol. *Vicentini intravere Pn* vstoupili před soud **b** přenes. vniknouti: *in rerum naturam C; in sensum iudicis C; i. etiam magis C* ještě hlouběji vniknouti do věci; *si intrarit dolor H; segnitia intravit T* nastoupila 2 přech. vstoupiti do něčeho, na něco: *limen C, mare V; agrum hostium L; saltus L, theatrum, portum Cr, portas L; venabula intrabant ursos M* vniknou do; pas. *intratur alqd* vstupuje se někam; part. perf. pas. *intratus* do čeho se vstoupilo, vkročilo: *intrata domus O; regnum i. C* vejíti; *nulla acies terram i. potest C* zemí proniknouti; o stavech duš.: vluzovati se, napadati: *pavidos intrat metus T; quos pudor et gloria intrat T.*

**intrō-dūcō**, *ere, dūxī, ductum* **a** dovnitř uváděti: *in senatum, in cubiculum C; copias in fines Bellovacorum Cs, alqm ad regem Cr*; obr. *philosophiam in domos C*; - spec. jako mluvícího uváděti, předváděti: *Catonem senem disputantem C*; uváděti výrok, tvrditi: *introducebat Carneades s ak. c. inf. C* tvrdil **b** přenes. zaváděti: *novum exemplum Cs, morem C, ambitionem in senatum C.*

**Intrōductiō**, *ōnis, f.* [*introduco*] uvádění.

**intro-cō**, *īre, īi, itum* vejíti, vstoupiti: *in urbem, in vitam C, in domum L; domum, Mutinam C.*

**intrō-ferō**, *ferre*, — dovnitř nositi.

**intrōgredior**, *gredī, gressus sum* [*intro a gradior*] dovnitř vstoupiti, vejíti.

**introitus**, *ūs, m.* [*introeo*] **a** vstoupení, vstup: *i. meus in urbem C, alqm introitu prohibere C*; vtržení: *militum Cs; primo introitu T* hned při vstupu; přenes. začátek: *defensionis C* **b** konkr. vchod: *ad omnes i. armatos opponit C* postaví ozbrojence ke všem vchodům; *Ponti C* vjezd do Černého moře; *introitum patefacere C.*

<**intrō-ligō**, *āre* vevázati (o knihách).>

<**intrō-mergō**, *ere, mersī, mersum* dovnitř ponořovati.>

**intrō-mittō**, *ere, mīsī, missum* vpusiti (dovnitř), dovnitř poslati: *legiones Cs.*

**intrōrsum** n. **intrōrsus**, adv. [*intro a vorsum n. vorsus*] **a** dovnitř: *hostem i. in castra accipere L; i. pergit T* dovnitř země **b** uvnitř: *homo turpis i. H; ut non facile i. perspicere posset Cs* že bylo nesnadno do jeho vnitra nahlédnouti = viděti, co se děje uvnitř; *nihil i. roboris esse L* že není uvnitř silného vojska.

**intrō-rumpō**, *ere, rūpī, ruptum* dovnitř vpadnouti, vraziti.

**intrōspiciō**, *ere, spexī, spectrum* [*intro a specio*] **a** nahlédnouti dovnitř: *tuam domum C*; přenes. *in omnes rei p. partes C* obec po všech stránkách prohlédnouti; *mentem C, voluntates T* prohlédnouti **b** zírati, hleděti na něco: *felicitem aliorum aegris oculis T.*

**intrō-vocō**, *āre*, — dovnitř zavolati: *filiam ad nos C; tribus ad suffragium L.*

<**in-trūdō**, *ere, sī, sum* vtlačovati, vstrkávati, vcepávati.>

**intubum**, *ī, n.* a **intubus**, *ī, m. n. f.* (též *intybus* a *intibus*) rostlina čekanka.

**in-tueor**, *ērī, tuitus sum* **a** hleděti, pohlížeti, dívati se alqd na něco, pozorovati něco: *lucem i. C* denní světlo viděti; *hominem contra i. L* člověku přímo do očí hleděti; *in te intuens, Brute C* (vedl. poj. „s úctou“); též *ad alqm L*; obr. o místnostech: hleděti = směřovati někam: *cubiculum montes intuetur Pn* **b** přenes. v duchu prohlížeti, uvažovati: *alqd alacri animo C* **c** zření (ohled) míti k něčemu, přihlížeti k něčemu: *omnes voluntatem eorum qui audiunt intuentur C.*

**intuitus**, *ūs, m.* [*intueor*] pohled; pozd. *intuitu alcis rei se zřením k něčemu.*

**in-tumēscō**, *ere, tumuī*, — nadouti se, nabubřeti, naběhnouti: *venter O, genae O, paludes aestu O; nec intumescit viperis humus H* zmijemi se nevzdouvá (sm. neplní); přenes. *vox i. repercussa T* odrazem se zesiluje; *motus T* roste; *superbia i. T* pyšně se nadýmá; *rebus secundis Pn* zhrdnouti; *intumuit nu-*

*mero turba sororum O* zástup sester se nadul (= zpyšněl) tím počtem; též o Lněvu: *intumuit Iuno O*; *alci i. O* rozhněvati se.

**in-tumulātus, a, um** nepohřbený (vl. rovem nepokrytý).

**in-turbidus, a, um** nerušený, klidný: *annus, iuventa T*; pokoje milovný: *Blaesus T*.

**intus, adv.** [*in*, srov. ἐντός] **a** zevnitř, z vnitřku: *egreditur i. Pt*; *i. pateram proferto foras Pt* **b** uvnitř: *tali i. templo* (abl. místa) *sedens V* uvnitř v chrámě; *i. in animis C*; *carmen sibi i. canere C* hráti jen sám sobě obr. sm. = ve vlastním prospěchu jednat **c** dovnitř: *ducere O*; *ruere T*.

**in-tūtus, a, um** **a** bez ochrany, nechráněný: *castra L*; *intuta moenium T* nechráněné části hradeb **b** nejistý, nespolehlivý: *amicitia T*.

**intybus** viz *intubus*.

**inula, ae, f.** [ἐλένιον] oman, jehož hořké kořeny byly nakládány do octa.

**in-ultus, a, um** **a** nepomstěný, bez pomsty (o osobách i věcech) **b** nepotrestaný, bez trestu: *inultis hostibus ager vastatur S* nepřítelé beztrestně pustoší; *regem inultum pati C* nechati bez trestu **c** *odium inultum H* nenasytné zášť.

**in-umbrō, āre, āvī, ātum** zastíniti alqd alqa re; přenes. *inumbrante vespera T* když nastávala večerní temnota; *in-umbratus* zastíněný: *amnis riparum amoenitate i. Cr*.

**inundātiō, ōnis, f.** [*inundo*] záplava, velká voda.

**in-undō, āre, āvī, ātum** **a** přech. zaplaviti: *agros, campum L*; *Enna inundabitur sanguine L* bude zaplavena; *Europa exercitibus Cr* **b** nepřech. přetékati: *inundant sanguine fossae V*; *hinc . . . inundant Troes V* valí se vlny Trojanů.

**in-ungō, ere, ūnxi, ūnctum** namazati: *non contemnas lippus inungi H* budeš-li krhavý, nezdráhal by ses dáti si namazati oči; *oculis inunctis H* maje oči namazány.

**in-urbānē, adv.** nevtipně: *non i. Stratonicus . . . inquit C* velmi vtipně.

**in-urbānus, a, um** 'venkovský', ne-

ohrabaný, nevzdělaný, nezpůsobný, drsný: *homo, orationis habitus C, dictum H*.

**in-ūrō, ere, ussi, ustum** **a** vpáliti alqd alci rei něco na něco, do něčeho: *notam alci VC* **b** připáliti něco na něčem: *sanguinem vulnere O*; *inustus deus Ap C* přenes. 'vpáliti' někomu znak něčeho, poznamenati někoho: *maculam Claudiae genti L, notam turpitudinis C*; *notam censoriam Pr*; odt. *homo inustus notis C* člověk poznamenaný něčím **d** vtisknouti, hluboko vstřipiti: *odium mentibus inustum C, ignominiam, infamiam C*; způsobiti: *dolorem C* (palčivou bolest); vnutiti: *leges C*.

**inūsitatē, adv.** [*inusitatus*] neobvykle: *scribere C*.

**in-ūsitātus, a, um** neobvyklý, neobyčejný.

**in-ūtilis, e** **1** neužitečný, nepotřebný, nehodící se **a** o lidech: *mulieres ad pugnam Cs, ad bellum Cs* neschopný; *bello C, armis O* (dat.); *aliqua membrorum parte inutiles Cr* vadní, zmrzačení **b** o věcech: *naves ad navigandum Cs*; *i. herba O* plané býlí; *studium i. O* nevyňosné; *nomen i. H* = *nihil profuturum* bezvýznamné; *alga i. H* bezcenná chaluha **2** škodlivý, nebezpečný: *civis C, sibi i. C*; *plurium imperium bello inutile est L* více velitelů je válce na škodu; *res L, bella C, oratio C*.

**Inuus, ī, m.** jméno řím. boha stád, podobného řec. Panovi: *castrum Inui VO* tvrz v Latii s chrámem Panovým.

**in-vādō, ere, vāsi, vāsum** **1** **a** vejíti, vkročiti, vtrhnouti, vniknouti, vpadnouti někam: *in urbes C, quo Atheniensium classis invasit C*; přech. *portus V*; *urbem V* do přístavu; *invade viam V* nastup cestu; *in collum invasit C* v objetí se vrhl **b** přenes. podniknouti, začít: *invadunt Martem V* = *pugnam incipiunt; pugnam sagittis i. Cr*; *aliquid i. magnum V* **2** napadnouti někoho, učiniti útok na někoho **a** *alqm ferro V*; *leones invadunt greges O*; obr. *in Mari nomen invaserat C* hleďel se zmocniti jména Mariova = drze si osvojil jméno M.; pas. *hostes invadi posse S* že možno učiniti útok na ne-

přátele; *qui totum regnum animo iam invaserat* S jenž celé království v duchu dávno již zabral; = zvl. slovy napadnouti, obořiti se: *continuo invadit* V; *consules* T **b** o stavech duševních a nemocech napadnouti, přepadnouti: *metus* S *terror* L *pavor* Cr *invadit alqm*; *absol. tantus terror invasit* Cs; *i. avaritia* S; *cupido* Pn; *vis morbi in corpus* L dolehla; *scabies corpora* Cr, *malum in rem* p. C.

**in-valēscō**, *ere, valūi*, — nabývati moci, síly nabývati, mohutněti.

**in-validus**, *a, um* slabý, nemocný: *corpus* O, *militēs* L; *ignis* T; jako subst. k boji neschopný: *invalidi* Cr; přenes. slabý, nedostatečný: *moenia* T, *exercitus* L; *stationes* L slabě obsazené.

**invehtiō**, *ōnis, f.* [*inveho*] dovoz: *mercium* C; vjezd: *eodem flumine* C.

**in-vehō**, *ere, vēxi, vectum* 1 pův. **a** akt. vevážeti, dovážeti, voziti něco někam: *pecuniam in aerarium* C; *vinum in Galliam* Cs; *Euphrates novos agros* C naplavuje; *legiones Oceano* i. T na moře zavést; *mare* i. *litoribus opes* Cr vyhazuje na břeh; obr. *divitiae avaritiam invexere* L zavedlo **b** med. *invehi* vžtiti se, jeti někam: *curru* na voze, *navi, equo*; *in portum invehi* C L veplouti do přístavu; *in Capitolium* C, *urbem* L: *invectus* jedá; *portae patenti* L do otevřené brány vjeti; *corpori patris* L na tělo vjeti, přes tělo přejeti; o řece: *tēci: amnis invehitur* Cr 2 přenes. med. *invehi* nebo reflex. *se invehere* **a** vniknouti do . . . , jeti proti něčemu, útočiti, napadnouti něco: *invehi in laevum cornu* Cr; *naves invehantur in latera quinquaremis* Cr; *hostis utrimque invehitur* L nepřítel žene útokem s obou stran **b** spec. „vyjžděti si“ na někoho, napadati někoho slovy, obořiti se, spíláti někomu, útočiti na někoho: *in alqm vehementer invehi* C; *in alcis perfidiam* L; *multa* i. *in Thebanos* N mnoho napadati Thébany.

**in-veniō**, *ire, vēni, ventum* **a** pův. na něco přicházeti, nalézati něco: *thesaurum* C, *speluncam* O, *locum* N **b** nalézati, shledávati něco, dovídati se: *apud auctores invenio* L, *ex captivis* Cs; *con-*

*iurationem* C; s ak. i nom. c. inf.: (*id*) *invenitur non esse turpe* C **c** vyhledávati, vymýšlet si, vynalézati: *quomodo crimen confirmaret, non inveniebat* C čím by dokázal své obvinění = důkazy pro své obvinění **d** opatřovati si, zjednávat, dosahovati: *unde tam incredibilem cursum inventum putatis?* C co podle vašeho soudu umožnilo tak neuvěřitelnou plavbu?; *fax nullos invenit motibus ignes* O = nerozhořela se pohyby; *opes sanguine* O; *qui* (*Torquatus*) *primus hoc cognomen invenit* C jemuž prvnímu se dostalo toho příjmení; *aditum sibi ad obsides* i. L zjednati si přístup **e** se i. nalézati se sm. poznávati se: (*felicissimi*) *minus se inveniunt* Sn. Part. *inventum* j. subst. v. t.

**invehtiō**, *ōnis, f.* [*invenio*] **a** vynalézání, vynalezení; vynalézavost: *vis, quae* i. *dicitur* C **b** vynález T.

**inventor**, *ōris, m.* [*invenio*] vynálezce, původce alcis rei: *scelerum* i. *Ulixes* V strůjce.

**inventriū**, *īcis, f.* [fem. k *inventor*] vynálezkyne.

**inventum**, *ī, n.* [*invenio*] nález, vynález: *numerus Minervae* i. *est* L; *Zenonis inventa* V nauky Zenonem nalezené.

**in-venustus**, *a, um* nesličný, bez půvabu.

**in-verēcundus**, *a, um* beze studu, nestoudný, nestydatý; *i. deus* H = *Bacchus*.

**in-vergō**, *ere*, — vl. nakláněti; básn. nalévati: *vina fronti* V; *invergens carchesia mellis* O číše medu.

**inversio**, *ōnis, f.* [*inverto*] obrácení (co do smyslu) = ironie.

**inversus**, arch. **invorsus**, *a, um* [*inverto*] **a** obrácený: *vomer* H, *alvei navium invorsi* S; *i. annus* H obrat roku, rok ke konci se schýlivší, počátek roku **b** převrácený, zkažený: *mores* H.

**in-vertō**, arch. **invortō**, *ere, verti*, (*vorti*), *versum* (*vorsum*) **a** pův. obracet, otáčeti; *anulum* C, *litteras* Cr; *invertunt Allifanis vinaria tota* H (celé) džbány obracejí (= vlévají) do pohárů allifanských; zvl. o orání: *terram* i. *vomere* V = orati **b** přenes. měniti, za-

měňovati, předělávati: *ordinem C*; přerukovati: *verba C*; špatně vykládati: *virtutes H*; *quae in vulgus edita eius verbis i. supersedeo T* což bylo uveřejněno jeho vlastními slovy a já nepokládám za vhodné to měniti (t. svým podáním). Part. *inversus (invorsus)* jako adj. v. t.

**in-vesperāscit** smráká se.

**investigātiō, ōnis, f.** [*investigo*] slídění, pátrání, bádání, zkoumání: *naturae, veri C*.

**investigātor, ōris, m.** [*investigo*] slídič, stopovatel: *coniurationis C*; zkoumatel: *rerum C*.

**in-vestigō, āre, āvī, ātum a** slídití, stopovati, hledati: *sagacitas ad investigandum C b* vystopovati, najítí, dopídití se: *coniurationem C* vypátrati; pod. *omnes illorum conatus C c* bádati, zkoumati: *natura investigata est C* probádána.

**in-vestiō, ěre, ěvī, ětum** odívati, oblékati. = <Spec. ‚oblékati‘ biskupa, investovati, o úkonu, při kterém světský panovník dával biskupu prsten a berlu a tím ho uváděl v jeho úřad.>.

**in-veterāscō, ere, veterāvī, —** [*in a vetus*] **a** zestárnouti: *inveteraverant equites bellis Cs* ‚zešedivěli‘ ve válkách **b** zastarati sm. zahráziti se, zakoreniti se: *consuetudo Cs, opinio C*; *quorum nomen et honos inveteravit urbi huic C* pevně srostlo s tímto městem; *in nostra civitate inveteravit, ut . . . postuletur C* ujal se mrav, že . . . se žádá; *exercitus inveterascit in Gallia Cs* zvyká si.

**inveterātiō, ōnis, f.** [*invetero*] zastarání: *i. in corporibus C* zastaralá nemoc.

**inveterō, āre, —** [*vetus*] **a** nechati zestárnouti: *peregrinam novitatem Cr b* přenes. *inveterari* zastarati sm. zakoreniti se: *opinio inveteratur C* zakořeňuje se. = Part. perf. **inveterātus, a, um** starý, zestárlý: *amicitia, dolor C*; zakořeněný: *invidia, odium, error C, licentia N, malum C*.

**in-vicem, adv.** [*vicis*] **a** střídavě: *nos cantabimus i. Neptunum, tu Latonam H*; *cum timor atque ira i. sententias*

*variassent L*, an strach a hněv střídavě mínění. pozměňoval; *i. a suis atque hoste vexata Cr b* navzájem: *diligere Pn*; *i. scribere Cr* odepasti; *ministeria i. ac scortatio vulgabant morbos L* vzájemné služby a styk šířily nemocí; *multo i. sermone consumpto Cr* ač spolu dlouho rozmlouvali; *i. inter se gratulari L* navzájem si blahopřáti; *multae i. clades T* na obou stranách.

**in-victus, a, um** [*vinco*] **a** nepřemožený: *Hannibal etiamtum i. C*; *i. morior N b* nepřemožitelný, nezdolatelný, nezdolný: *Iuppiter H, puer H = Amor*; *a labore C, a cupiditatibus L*; *invictum ad laborem corpus L* nezdolatelné vzhledem k námaze; *cursu O* v běhu; přenes. *i. defensio C* nevyvratitelná obrana; *animi i. robur C* nezdolná síla duševní.

**invidendus, a, um** [*invideo*] závidění hodný: *aula, postes H*.

**invidēns, entis** [*invideo*] závistný, subst. závistník.

**invidentia, ae, f.** [*invidens*] závist, závidění (jako dočasný stav): *i. aegritudo est C*; též personif.

**in-vidēō, ěre, vīdī, vīsum** pův. na něco (uhrančivýma očima =) závistivě pohlížeti; pak záviděti alci někomu: *gloriae alcis i.* záviděti někomu slávu; *alcis alqd C*; *honorem mihi invidet H*; pouze *alqd CN*; pas. *cur invideor H* proč mi (lidé) závidí; *invidetur alcis C*; s abl. n. s gen. záviděti sm. nedopřávají něčeho: *ne hostes quidem sepulturā invident T* neodpírají; *neque ciceris invidit H* nelitoval. Part. *invidens* j. adj. a subst. v. t.

**invidia, ae, f.** [*invideo*] **a** závist: *i. gloriae comes est N*; s gen. subj. *non effugit civium invidiam N* neunikl závisti spoluobčanů **b** pas. nenávist, nenáviděnost: *pulsus ob invidiam V*; *nomen affert plus invidiae quam dignitatis C* působí více nenávisti než cti; s gen. obj.: *i. facti T, verbi C*; *i. decemviralis L* nenávist proti decemvirům; *in i. esse, versari C* býti nenáviděn; *hoc ei magnae invidiae erat NCT* bylo mu velmi za zlé bráno; neoblíbenost **c** akt. nevole, zloba, nepřiznivě smýšlení: *i. vulgi vanum ingenium dictatoris*

*corruptit L* nevole lidu; *ibi atrox i. orta est L* nespokojenost; *i. Numantini foederis C* nepříznivé přijetí.

**invidiōsē**, adv. [*invidiosus*] nenávisť, s nenávisť; závistivě, zlobně.

**invidiōsus**, a, um [*invidia*] a akt. závistivý, závistný, nepřející; nenávidící: *omnium invidiosorum animos frangere C* všech závistníků; *i. vetustas O, i. dea O* plná záští **b** pas. záviděný, závidění hodný: *pecuniae C, spes Pp, lectio senatus L*; - nenáviděný, hnusný: *apud bonos i. C; mors i. O, homo C, damnatio C* **c** kausat. budící závist, působící nenávisť: (*Niobe*) *invidiosa suis O* budící závist u svých.

**invidus**, a, um [*invideo*] závistivý, subst. závistník.

**in-vigilō**, āre, āvī, ātum a bdíti alci rei u něčeho: *malis O* v strastech noci trávit **b** bdíti nad něčím, stříci něco, pečovat o něco: *rei publicae C; aliae victu (dat.) invigilant V* jiné (včely) mají péči o potravu; *venatu (dat.) i. pueri V* o lov se starají; *poenis i. Pr.*

**in-violābilis**, e neporušitelný, nedotknutelný.

**inviolābiliter**, adv. [*inviolabilis*] neporušitelně.

**inviolātē**, adv. [*inviolatus*] bez porušení: *memoriam servare C.*

**in-violātus**, a, um a neporušený: *corpus C, fama S, signum C, memoria C*; doplňk. bez pohromy, bez škody, bez úrazu **b** neporušitelný, nedotknutelný: *templum L, tribunus plebis L, nomen legatorum Cs.*

**in-visitibilis**, e neviditelný.

**in-visitātus**, a, um nespátrěný, neviděný; nevidaný, neobvyčejný: *magnitudo invisitata C.*

**in-vīsō**, ere, vīsī, vīsum a nahlédnouti, podívatí se na něco, prohlédnouti si něco: *proelia Ct, res rusticas C, urbes V* **b** navštívit: *Lentulum, locum alqm C, Delum V, parentes L.*

1. **in-vīsus**, a, um nespátrěný, neviděný, nevidaný: *sacra i. et inaudita C; Helena aris invisita sedebat V* nezpozorována (podle jin. výkl. nenáviděná, v. násl.).

2. **invisus**, a, um [*invideo*] a pas.

nenáviděný: *persona illa C; negotia H; genus invisum V* odporný; *quid me invisum fatis genuisti? V* proč jsi mne zrodila, aby mne osud stíhal?; *felix invisita aratris V* kaprad', již pluh nenávidí **b** akt. nenávidící, nepřátelský: *invisum quem tu tibi fingis V* jehož pokládáš za svého nepřítele; *i. dens var. O* zub nenávisť.

**invitāmentum**, ī, n. [*invito*] lákadlo, vнадidlo, vнадa; s gen. subj. *naturae, urbis C*; s gen. obj. *temeritatis L* k slepé odvaze; *pacis T.*

**invitātiō**, ōnis, f. [*invito*] pozvání; vyzvání, vybídnutí.

**invitātor**, ōris, m. [*invito*] zváč, zejm. řízenec císařův, zvoucí k hostině *M.*

**invitātus**, ūs, m. [*invito*] pozvání: *invitatu tuo C* na tvé pozvání.

**invitē**, adv. [*invitus*] nerad, proti vůli.

**invitō**, āre, āvī, ātum a zvāti, pozvati, zvl. za hosta: *alqm domum suam i. C N; ad cenam i. C; in provinciam i. C*; absol. *invitandi causa Cs* **b** pohostiti: kde? *domo, tecto C, per domos L*; čím? *epulis alqm i. L*; jak? *genialiter, comiter, benigne i. C L*; refl. se i. pochutnati si: *invitavit sese in cena Pt* **c** pozývati, zvāti, vyzývati, pobízeti někoho k něčemu: *alqm in colloquium i. Cs; hostem moenibus i. V* dovnitř hradeb; *invitet decedere ripa calori V*; zvl. vábiti, lákati: *rivus invitat somnos O; pretiis animos i. V, praemiis alqm i. C; genialis hiems invitata V* láká si pohověti.

**invitus**, a, um [*srov. vis* od *volo*] a proti vůli, nerad: *dis hominibusque invitis C* proti vůli bohů i lidí; *invitis divis V; stipes invitis correptus ab ignibus arsit O* proti jejich vůli; *de quo vos paulo ante i. admonui C* co jsem vám, ač nerad, před chvílí připomenul **b** básn. vynucený, nedobrovolný: *invita ope O.*

**inivius**, a, um [*in a via*] neschůdný: *saltus L, silva, saxa Cr*; nepřístupný: *regna vivis V* pro živé; *virtuti nil invium T* nic není nemožného; *invia, ōrum, n.* neschůdná místa: *per invia L.*



**invocātiō**, *ōnis*, *f.* [*invoco*] vzývání; spec. vzývání boha = <⊕ nábožen. duch>.

**in-vocātus**, *a, um* nevolaný: *somnia veniunt invocata C*; nepozvaný: *quos invocatos vidit N*.

**in-vocō**, *āre, āvī, ātum* vzývati, na pomoc volati: *Iovem L, Iunonem C; deos testes i. L Cr* bohy za svědky volati; *leges T* zákonů se dovolávati; *alqm dominum i. C* slovo vatina zvem, pane'.

**involātus**, *ūs, m.* [*involo*] let.

**in-volitō**, *āre, —* poletovati: *comae H*.

**in-volō**, *āre, āvī, —* vlétnouti; přenes. vpadnouti do něčeho; přech. napadnouti: *castra T*; *animos cupido involat T* náhle napadá; spec. (náletem =) napadnutím se zmocnit, uchvátiti, vzít: *pallium, quod involasti C*; *provinciam i. C* provincie v letu se zmocnit.

**involūcrum**, *ī, n.* [*involve*] obal, pouzdro.

**involutus**, *a, um* [*involve*] zavinutý; temný, nejasný: *res involutas explicare C*.

**in-volvō**, *ere, volvī, volūtum a* navaliti, přivaliti něco na něco: *Olympum Ossae O, saxa O*; váb. valiti: *mons armenta virosque involvens secum V* stáda i lidi s sebou strhuje; *obvios igni involvunt T* svalují do ohně; *involvitur aris V* válí se na . . . **b** zavinouti, zabaliti, zahaliti: *caput C, manum L, vulpem foeno O, alqm fumo O, nemus flammis V*; *auster aquā involvens navem V* zalívaje; *terram umbrā V*; = obr. *mea me virtute involvo H* halím se ve svou etnost; *vera obscuris V* pravdu v temná slova zahalovati; *bellum pacis nomine C* válka zastřena (pod) názvem míru; *fraudibus involutus T* plný podvodu; = přenes. *se litteris i. C* zabráti se do studia. Part. *involutus j.* adj. v. t.

**in-vulgō**, *āre, āvī, ātum* mezi lid vynešti, rozhlásiti: *Allobroges invulgarunt* var. *C*.

**in-vulnerātus**, *a, um* neporaněný.

**iō!** interj. [*íō*] výkřik bujného veselí: *ichuchu!* zvl. *io triumphē! H* hejsa!; jinak lze přel. *hej!*, při výrazu bolesti *ach!*

**Iō**, *ūs n. ōnis*, *f.* [*íō*] dcera Inacha, krále v Argu, proměněná žárlivou Herkou v krávu.

<Ioannēs n. Iohannēs, is, m. Jan.>

**iōbeleus**, *Inscr = iubilaeus*.

<iocālis, e [*iocus*] žertovný, zábavný, vtipný.>

**Iocasta**, *ae a Iocastē, ēs, f.* [*íōkáστη*] manželka krále thébského Laia, matka Oidipova.

**iocātiō**, *ōnis*, *f.* [*iocor*] žertování, žert.

**iocor**, *ārī, ātus sum* [*iocus*] **a** žertovati: *locus iocandi C*; *carum nescioquid i. Ct* s něčím milým si hráti **b** žertem narážeti na něco: *in valetudinem oculorum L*; vtipy dělati na něco: *in faciem H*.

**iocōsē**, adv. [*iocosus*] žertovně, vesele: *ludere C, dicere H, facere N*.

**iocōsus**, *a, um* [*iocus*] žertovný, veselý: *sermo H, verba O*; *iocosa (vocis) imago H* škádlivý ohlas, čtveračivá ozvěna; *res seriae et i. C*; *iocosus Maecenas H* čtverák M.; *Musa i. O* rozpustilá.

**ioculāris**, *e a ioculārius, a, um* [*ioculus*] žertovný, směšný, k smíchu: *ioculare istud C*; subst. **ioculāria, ium**, *n.* žerty, šprýmy: *ut qui i. (percurrit) H* jako kdo předvádí žertovné výstupy.

**ioculātor**, *ōris, m.* [*ioculor*] šprýmař, vtipkář.

**ioculor**, *ārī* [*ioculus*] žerty tropiti: *incondita quaedam militariter L* dělati žerty po způsobu vojenském.

**ioculus**, *ī, m.* [*iocus*] žertík, žert.

**iocur** viz *iecur*.

**iocus**, *ī, m.*, pl. *iocī* a *ioca* **a** žert, šprým, vtip: *ioca atque seria S*; *iocum reprehendere C*; *hospes multi ioci C* veliký vtipkář; *per iocum C = ioco N* žertem; *extra iocum C* beze žertu **b** žertování, zábava, hra: *ad ludum et iocum C*; předmět žertu: *iusiurandum iis i. est C*; *ne sis i. H*.

**Iolāus**, *ī, m.* [*íōλαος*] Iolaos, bratranec a průvodce Herakleův, syn I-fiklův.

**Iōlcus**, *ī, f.* [*íōλλός*] Iolkos, město v Thessalii u zál. Pagasského, z něhož vypluli Argonauté; adj. **Iōlciacus**, *a, um* iolcký: *portus O*.

**Iolē**, *ēs, f.* [*íōλη*] dcera oichalského krále Euryta ukořistěná Herakleem, později choť syna jeho Hylla.

**Iōnes**, *num, m.* [Ἴωνες] Ionové, kmen řecký v Attice, na Euboií a jiných ostrovech i na střed. pobřeží Malé Asie; země Ionů v Malé Asii **Iōnia**, *ae, f.*; adj. **Iōnius** (u básn. **Iōnius**), *a, um* a **Iōnicus**, *a, um* ionský; **Iōnium**, *iī, n.* moře Ionské mezi Itálií a Řeckem.

**Iordānēs**, *is, m.* Jordán, řeka palestinská.

**iōta**, *n.* indecl. [ἰῶτα] řec. hláska **i**.  
**ious** arch. = **i. ius**.

**Iōva**, *ae, m.* u humanist. básníků Jehova, (starozákonní) Bůh.)

**Iphias**, *adis, f.* Ifiovna, dcera Ifidova = Euadne.

**Iphiclus**, *i, m.* syn Amfitryonův a Alkmenin, nevl. bratr Herakleův.

**Iphicratēs**, *is a i, m.* [Ἰφικράτης] Ifikrates, vojevůdce athénský v 1. pol. 4. stol. př. n. l.; odt. **Iphicratēsēs**, *ium, m.* Ifikratovci, vojáci Ifikratovi.

**Iphigenia**, *ae, f.* [Ἰφίγενεια] Ifigeneia, dcera krále mykenského Agamemnona, odnesená Artemidou z Aulidy do země Taurů, kde byla kněžkou Artemidinou.

**Iphinoē**, *ēs, f.* [Ἰφινόη] dcera krále tyrantského Proita.

1. **Iphis**, *idis, ak. in m.* [Ἴφης] Ifis a syn Alektorův, král v Argu, otec Euaduin. **b** jinoch kyperský **O**.

2. **Iphis**, *idis, f.* [Ἴφης] Ifis, Krétanka, dcera Ligdova, proměněná v muže **O**.

**Iphitus**, *i, m.* [Ἰφίτης] syn Eurytův zabitý Herakleem; **Iphitidēs**, *ae, m.* Ifitovec = jeho syn Koiraños.

**ipse**, *ipsa, ipsum* (arch. též *ipsus*) [is-pse, pův. skloň. první část: *eam-pse* Pt; *reapse* C v. t.; později přešlo skloněnf na část druhou podle *ille, iste*] sám **1** subst. **a** o osobě, na niž se klade důraz naproti jiným osobám on sám: *eius pontis custodes, dum ipse abesset, reliquit Graecos N* pokud by on sám byl vzdálen; *Caesar legionibus legatos praefecit, ipse a dextro cornu proelium commisit Cs* sám pak svedl bitvu; *post ipsum (sc. Laocoonta) corripuiunt V* pak jej samého uchvátí; (*Pythagoreos*) *ferunt, si quid affirmarent in disputando, cum ex*

*eis quaereretur, quare ita esset, respondere solitos: ipse dixit; ipse autem erat Pythagoras C*; = spec. pán, hospodář: *ipsus tristis Tr*; (*passer*) *suam norat ipsam Ct* svou paní. = Druhdy lze přeložiti slovem osobně: *quamquam ipse plurima sacra obibat L* ač on osobně většinu obětí vykonával; *quos ipse cognovi C* jež jsem osobně poznal; *huic deus ipse se attollere visus V b* v zealab. význ. stojí místo zájm. osob. n. zvrat. (zvl. v nepř. řeči): *Iugurtha legatos misit, qui ipsi (jemu, pro něj) vitam peterent S 2* adj., zvl. často s jinými zájm.: *te ipse cognosces C, nosce te ipsum C* sebe; *ipsa se virtus ostendit S* sama sebou; *ad ipsas tuas partes redeo C* vracím se k vlastnímu tvému úkolu; *ipsam per se naturam longius progredi C* že přirozenost samostatně dále pokročí; = u přísudku dvěma podmětům přisuzovaného: *také, též, rovněž: Volscos transiit et ipsos bellum molientes L* kteří rovněž na válku pomýšleli **3** význ. zvl. **a** zesiluje pojem: sám, vlastní, pravý: *distare ab re ipsa C* býti vzdálen od pravého, skutečného stavu věci; *omitto vim ipsam omnium C* vlastní význam; *in ipsa pugna C* ve vlastním boji **b** = sám sebou, sám od sebe, o své újmě, na vlastní vrub, dobrovolně: *valvae ipsae se aperuerunt O c* = pouhý, již: *nomen ipsum C* již pouhé jméno; *non solum adventus mali, sed etiam metus ipse affert calamitatem C* již pouhý postrach působí pohromu; *ipso aspectu admirationem inicere N* při pouhém pohledu; *ipsā naturā C* již od přírody **d** vymezuje přesněji: právě: *in ipso discrimine L* právě v rozhodném okamžiku; *qui ex ipsa caede fugerunt Cs* přímo z boje; *tempore ipso, quo studuerant N* právě v tu dobu, kdy chtěli; *in eo ipso mentitur C* právě tím se dopouští lži.

**ira**, *ae, f.* hněv, zlost, rozhořčení: *iram movere H, excitare V* hněv vzbuditi; *alqd per iram facere C* ve hněvu; *iram ponere H* odložití hněv, přestatí se hněvati; *iram acuere (v. t.) V*; *iras exercere V* hněv projevovati; *sine ira et studio T* bez všeliké zloby nebo

přízně = nestranně; s gen. subj. i obj.: *i. dictatoris creati L* nad zvolením diktátora; *i. deorum C* hněv boží; plur. hněvy, výbuchy hněvu: *mollirent modo iras L*; *miscabant flammis iras V*; *plenus* (v. t.) *suarum, plenus paternarum irarum L*; meton. *dirimere iras L = iratos* rozhněvaně; *ira Iovis sollicitati L* rozhněvaný Juppiter; meton. *pestis et ira deum V* (trestající hněv =) trest; váb. rozčilení, vášeň: *mea cum conferebuit i. H* chtíč.

**irācundē**, adv. [*iracundus*] hněvivě, zlostně: *agere cum alqo C*.

**irācundiā**, ae, f. [*iracundus*] náklonnost k hněvu, hněvivost, prehlivost, unáhlenost, prudký hněv: *iracundiā ardere, furere C*; *si quid iracundiā deliquere S* jestliže v čem z unáhlení pochybili; plur. výbuchy prehlivosti.

**irācundus**, a, um [*ira*] ke hněvu náchylný, zlostný, popudlivý, prehlivý: *senes C, homo O, leones O; iracunda fulmina H* hněvivé blesky; *i. vox O; i. Diana H* snad sm. náměsíčnictví.

**irāscor**, āscī, bez perf. [*ira*] hněvati se, zlobiti se, býti rozhněván; alci na někoho: *inimicis i. C*; absol. *nunquam sapiens irascitur C*; básn. (*taurus*) *i. in cornua discit V* učí se vkládati svůj hněv do rohů = rohamu zuřivě trkati.

**irātus**, a, um [*ira*] rozhněvaný, hněvivý, rozzlobený, zlostný alci na někoho: *improbis urget iratis precibus H* dotírá zlostnými kletbami; *i. mare H = bouřlivé, i. venter H = kručící žaludek*.

**Īris**, idis, ak. *im V, in O*, vok. *Īri* f. [*Ἴρις*] Iris, dcera Thaumantova, poselkyně bohů a bohyně duhy; = apel. a duha **b** rostlina iris, kosatec.

**irōnīa**, ae, f. [*εἰρωνεία*] ironie (pro slovení opaku toho, než co si myslíme).

**irrationālis**, e [*in a rationalis*] nerozumný.

**ir-raucēscō**, ere, rausī, — ochraptěti.

**ir-recuperābilis**, e [*in a recupero*] co nelze zpět získati, nenavratitelný; nezmenitelný.

**ir-religiōsē**, adv. neuctivě.

**ir-religiōsus**, a, um nenábožný, ne-

zbožný; neuctivý, nedůstojný: *irreligiosum est* s inf. *Pn* je v náboženském smyslu nesprávné.

**ir-remeābilis**, e odkud se nelze vrátiti: *error V* nemající východu; *unda* (o Stygu) *V* návratu nedovolující.

**ir-remediābilis**, e nevyлěčitelný, nezhojitelný.

⟨**irremediābiliter**, adv. [*irremediabilis*] nezhojitelně.⟩

**ir-remūnerātus**, a, um neodměněný.

**ir-reparābilis**, e nenahraditelný, *tempus V* nenávratný.

**ir-repertus**, a, um (dosud) nenalezený, (ještě) skrytý: *aurum H*.

**ir-rēpō**, ere, rēpsī, — vléztí, vplížiti se, (nepozorovaně, lstně) vniknouti: *in testamenta, in tabulas, in opinionem C*; abs. (*Acte*) *penitus irrepserat T* hluboko v jeho přízeň se vloudila; přech. *i. militares animos T* loudil se v přízeň vojáků.

**ir-reprehēnsus**, a, um bez hany, bezúhonný: *probitas O*; pravdivý: *responsa O*.

**ir-requiētus**, a, um neklidný, nikdy klidu nemající, nikdy neodpočívající.

**ir-resectus**, a, um neořezaný: *pollex H* (t. j. s dlouhým nehtem).

**ir-resolūtus**, a, um nerozvázaný, neuvolněný: *vincula O*.

**ir-rētiō**, ire, ivī, itum [*in a rete*, srov. *circumretio*] v síť chytati; váb. chytati, zaplétati: obr. *interrogationum laqueis i. C*.

**ir-retortus**, a, um [*retorqueo*] nezkrivený: *oculo irretorto H* očima nezkrucenýma (závistí, srov. *oculis aequis V*).

**ir-reverēns**, entis neuctivý, úcty nemající alcis rei k něčemu: *operis Pn*.

**irreverentia**, ae, f. [*irreverens*] neuctivost, neskrornost: *iuventutis T, adversus fas T*.

**ir-revocābilis**, e **a** pas. zpět nezavolatelný; neodvolatelný, nezměnitelný: *verbum H b* o člověku, kterého nelze odvrátiti od jeho rozhodnutí umíněný: *Domitiani natura T*.

**ir-revocātus**, a, um zpět nezavolaný: *loca revolvimus irrevocati H* bez vyzvání.

**ir-rideō**, *ēre, rīsī, rīsum* posmívati se, vysmívati se alqm, alqd někomu, něčemu.

**ir-ridiculē**, adv. nevtipně.

**irrigātiō**, *ōnis*, f. [*irrigo*] zavlažování, zavodňování: *agri* C.

**ir-rigō**, *āre, āvī, ātum a* (vodu) někam vésti: *irriget imbres* V zaváděj vodu = zalévej vodou; obr. *quietem* V vlévati b zavlažovati, zaplavovati, zavodňovati: *Aegyptum Nilus* C; zaplaviti: *Circus Tiberi irrigatus* L; *sopor irrigat artus* V ,koupeč sm. občerstvuje.

**irriguus**, *a, um* [*irrigo*] a zavlažovaný, zavodňovaný: *hortus* H; *corpus mero* H b svlažující; vláhu dávající: *fons* V.

**irrisiō**, *ōnis*, f. [*irrideo*] výsměch, posměch: *audientium* C (gen. subj.) posluchačů; *non laudationem, sed i. esse* C (= ironie).

**irrisor**, *ōris*, m. [*irrideo*] posměvač: *orationis* C.

**irrisus**, *ūs*, m. [*irrideo*] posměch, výsměch; potupa.

**irritābilis**, *e* [*irrito*] vznětlivý, popudlivý.

**irritāmen**, *inis* n. **irritāmentum**, *i*, n. [*irrito*] dráždidlo.

**irritātiō**, *ōnis*, f. [*irrito*] dráždění, podráždění: *conviviorum irritationes* T sm. lákadla při hostinách.

**irritō**, *āre, āvī, ātum a* drážditi, rozčilovati; pobízeti, podněcovati, popouzeti k něčemu: *alqm ad certamen* L; *flammas* O roznítiti; *alqm telis* V; *segniūs irritant animos demissa per aurem* H slaběji dojímá (v. *demitto*) b s ak. výsledku rozjitřiti, vzbuditi, způsobiti: *iram alcis* L, *odium* L, *amores* O, *bellum* S; *ingenii violentiā exitium irritaverat* T vydráždil (= způsobil) svou záhubu; *seditio irritatur* L vzbouření se jitří.

**irritus**, *a, um* [*in a ratus* od *rerī*] a neplatný: *testamentum irritum facere* C; *irrita iussit esse* C kázal, aby bylo neplatno b marný, bezvýsledný: *inceptum* L, *ad vanum et irritum redacta victoria* L na zmar přivedeno vítězství; *labor anni* O, *promissa* L; *tela iactabant irrita* V bez výsledku;

*i. lingua* (o Kassandře) Pp bezvýsledně věštití; jako subst. *ad irritum cadere, redigi* L zůstati bezvýsledným, zklamati; *aurae (mandata) nubibus irrita donant* V odevzdávají nevyřízeny mrakům; *ludibrium irriti* T posměch za nezdar; doplák. bezvýsledně, s neporízenou: *irriti legati remittuntur* T; marně: *irriti dissuadent* T; s gen. *i. spei* Cr v naději své zklamán.

**irrogātiō**, *ōnis*, f. [*irrogo*] uložení, přiřknutí: *multae* C.

**ir-rogō**, *āre, āvī, ātum a* navrhnouti alqd alci něco proti někomu: *leges privatis hominibus irrogari* C zákony proti soukromníkům; *privilegium alcī i.* C výjimečný zákon navrhovati proti někomu b uložiti (trest): *multam alcī CL, poenas* H; *sibi mortem i.* T smrt si přivoditi.

**ir-rōrō**, *āre, āvī, ātum* porositi, zkropiti, pokropiti: *alqd alqa re* n. *alqd alcī rei* (nakapati na něco); *inroravere liquores vestibus et capiti* O pokropili vodou šat i hlavu; absol. *irrorat aquarius* V vodnář vylévá déšť; intrans. *lacrimae inrorant foliis* O slzy zkrápějí listí.

**irrūmatiō**, *ōnis*, f. [*irrumo*] vstrkání do úst Ct.

**irrūmātor**, *ōris*, m. [*irrumo*] kdo vstrká do úst; jako nadávka *necuda*, sprosták Ct.

**irrūmō**, *āre, āvī, ātum* [*in a l. ruma*] vstrkati do úst Ct.

**ir-rumpō**, *ere, rūpī, ruptum* vpadnouti, vtrhnouti, vniknouti: *in castra* C; *thalamo* dat. V do ložnice; přech. *domum alcis* Cs do domu; *limina domus* V, *stationes* T, *Italiam* T; přenes. *curae irrumpunt* O; *inrumpet adulatio* T, *inrupit in aevum omne nefas* O vtrhl v ten věk všecken hřích.

**ir-ruō**, *ere, rūī*, — vřítiti se, vpadnouti: *in mediam aciem* C, *in eum civem* C; *ferro* V s mečem v ruce; *Aeneas irruit* V vyřítí se; přenes. *in rem publ.* C obec napadnouti; *in alienas possessiones i.* C vpadnouti do; *in odium populi* C upadnouti do nenávisti.

**irruptiō**, *ōnis*, f. [*irrumo*] vpád.

**ir-ruptus**, *a, um* [in a rumpo] nezlomný, nezrušitelný: *copula H.*

**Irus**, *ī, m.* [Ἴρους] žebrař v domě Odysseově; meton. vúb. žebrař *O.*

**is**, *ea, id* záj. odkazovací (významem jsou s ním totožné arch. tvary od kmene *so-*, *sā*, na př. *sam = eam, sos = eos, sis = iis*) ten, ta, to **1** o vztahu k jednotlivé os. n. věci **a** *fuit olim quidam senex mercator; navem is fregit apud Andrum insulam Tr* (ten ztroskotál loď =) tomu se ztroskotala loď; *ex eo loco, ubi pugnatum est I.* **b** ve spojeních *et is, isque, atque is, et is quidem, neque is* v čest. neutr. to: *animus hominis habet memoriam et eam infinitam rerum innumerabilium C* a to neomezenou; *cum una legione eaque vacillante C* s jedinou legií, a to ještě nespolehlivou **C** v gram. shodě se subst. n. jiným záj. *idem velle atque idem nolle, ea est vera amicitia C* to jest pravé přátelství; *ea, quae gemma dicitur C* to, čemu se říká očko = tak zvané očko; *si is ego sum C* jsem-li já to; *is finis factus est L* tím byl učiněn konec **d** při vytýkání podmětu n. předm. se někdy nepřekládá *Cato obiecit ut probrum M. Nobiliori, quod is in provinciam poetas duxisset C* že přivedl; *severitatem in senectute probo, sed eam modicam C* ale jen mírnou **e** *id s* gen. part.: *id temporis C* ten čas; *id negotii N* tato úloha; *ad loci S* na to místo; adverbálně *hominibus id aetatis C* lidem toho věku = tak starým **2** o vztahu k druhu ten, takový: *neque is sum, qui mortis periculo terrear Cs* nejsem ten (= takový), abych; *sed non is vultus in illo O* takový (sm. tak Istivý).

**Isaeus**, *ī, m.* [Ἰσαῖος] **1** Isaios, řečník athénský v 1. pol. IV. stol. př. n. l. **2** řečník za doby Plinia Ml.

**isagōgē**, *ēs, f.* [ἰσαγωγή] uvedení, úvod.

**Isara**, *ae, m.* nyn. Isère, přítok Rhodanu od vých.

**Isauri**, *ōrum, m.* [Ἰσαυροί] Isaurové, kmen maloasijský na sev. svahu záp. Tauru; adj. **Isaurus**, *a, um* n. **Isauricus**, *a, um* isaurský.

**iselasticus**, *a, um* [ἰσελαστικός]

„vjezdový“: *i. certamina Pn* dostihy; jako subst. **iselasticum**, *ī, n.* (sc. *praemium*) odměna vítěze v dostizích.

**Isiondēnsis**, *e* isiondský; **Isiondēnsēs**, *ium, m.* Isionďané, obyv. města Isiondon v Pamfylii.

**Īsis**, *idis, n. is*, ak. *im*, vok. *i, f.* [Ἴσις] staroeg. bohyně Eset, jako bohyně měsíce ztotožněná s řec. Hekatou. Kult její pronikl koncem republ. i do Říma, kde měla zvláštní kněze; adj. **Īsiacus**, *a, um* zasvěcený Isidě: *focus O.*

**Ismarus**, *ī, m. n.* **Ismara**, *ōrum, n.* [Ἰσμαρος] město a pohoří v Thrákii záp. od ústí nyn. Marice; adj. **Isma-rius**, *a, um* ismarský: *merum Pp; tyrannus O* = Tereus; básn. = thrácký: *amnes O, gentes O, equi O, rex O* = Polymestor.

**Ismēnus**, *ī, m.* [Ἰσηνός] řeka u Théb; adj. **Ismēnius**, *a, um* = thébský: *hospes O; Ismēnis, idis, f.* Ismenovna = Thébanka Krokale; plur. = Ismeňanky **a** Thébanky **b** družky Ininy proměněné v ptáky.

**Īsocratēs**, *is*, ak. *em* n. *ēn, m.* [Ἰσοκράτης] Isokrates, athénský rétor, spisovatel a politik; 436—338 př. n. l.; adj. **Īsocratēus**, *a, um* isokratovský: *mos C.*

**Issa**, *ae, f.* [Ἰσσα] ostrov v moři Adriatickém nyn. Vis (ital. Lissa); adj. **Issaeus**, *a, um*, **Issaicus**, *a, um* a **Issēnsis**, *e; Issaeī, ōrum* n. **Issēnsēs**, *ium, m.* Issané, obyv. Issy.

**Issē**, *ēs, f.* dcera lesbického Makarea.

**Issus**, *ī, f.* [Ἰσός] přímořské město na hran. Kilikie a Syrie; adj. **Issiacus**, *a, um* a **Issēnsis**, *e; obyv. Issēnsēs, *ium, m.* Issané.*

**Istaevonēs**, *um, m.* národ germánský u dolního Rýna, odvozuující jméno své od myth. Ista, syna Mannova.

**iste**, *a, ud* [is-te; -te srov. čes. ten] záj. ukaz. ten, tenhle, tento: *i. furor tuus C; ista, quae vos dicitis C; iste deus V* ten (tvůj) bůh; = spec. užívá se tohoto záj. o 2. osobě v dopisech, v rozmluvě (= jak pravíš atp.) a před soudem o protivníku (zároveň s opovržením); = ve sm. opo-

vrzl. *ista spectacula* V takovéto (nedůstojné); *nostrī istī nobiles* C.

1. **ister** viz *hister*.

2. **Ister** viz *Hister*.

**Isthmus**, *ī, m.* [Ἰσθμός] 1 šíje, zvl. korintská. Odt. **Isthmia**, *ōrum, n.* [τὰ Ἰσθμια] isthmické hry 2 mořská úžina hellespontská Pp.

**istī**, adv. [lok. od *iste*] tam.

1. **istic**, *aec, oc n. uc*, zájm. ukaz. [*iste* a enkl. *ce*] tenhle, ten tvůj: *quisquamne istuc negat?* C kdo to (= co vy tvrdíte) popírá?; pod. *dicitur quidem istuc* C.

2. **istic**, adv. [*isti-c(e)*] tam; na tom místě (kde ty jsi): *scribite, quid i. agatur* C u vás v Římě; přenes. *i. cum ignavia est scelus* L u tebe se k zločinu druží zbabělost.

**istim**, adv. [*iste*, srov. *olim*] odtamtud; s místa, kde ty jsi: *sonitus usque i. exauditur* C.

**istinc**, adv. [*istim-c(e)*, srov. *hinc*] odtamtud: *fare age iam i.* V nuže mluv již odtamtud (kde stojíš); *i. pecunia, hinc pudor* C na tvé straně, ... zde.

**istō**, adv. [*iste*; srov. *eo*] tam (se vztah. k 2. os.): *venire* C, *excurrere* Pn.

**istōc**, adv., význ. = 2. *istuc*.

**Istri**, *Istria* atd. viz *Histri*, *Histria* atd.

1. **istuc**, [*istud-c(e)*] *n.* od 1. *istic*.

2. **istūc**, adv. [*iste* a *-c(e)*] tam, na tvou stranu: *accedere* C; *i. mens fert* H k tobě.

**ita**, adv. [od km. *\*i-*, srov. *is*] tak, takovým způsobem (u sloves, adj. a adverb.) 1 vúb. *quae cum ita sint* C když tomu tak jest; *omnia ita sunt* C vše se tak má; *ita a pueritia fui* S takový; *ita vivere* C; *ita antiquus* C; *ita penitus* C; s násl. *ut* (= jako) *sic ut, quomodo, quasi, tamquam* a j. *i s ut* výsl. (= že); někdy význ. omezov.: *quae ita sancta fore ratus* L jenom tak; *ita enim senectus honesta est* C 2 zvl. **a** v odpovědích: tak = ano: *ita est* C, *non ita* C ne, nikoli; *Davusne? ita!* H; *ita prorsus, i. vero, i. profecto* zcela tak; ano, zajisté; v otázkách; *quid ita?* C jak to? proč pak?; *itane?* C není-li pravda? není-li tomu tak? **b** uvádí *n. uza-*

vírá myšlenku: *id omen ita acceptum est: ... L* = v ten rozum bylo vyloženo **C** vytyká účel, způsob *n.* podmínku: *ita eram deductus ad Scaevolam, ut numquam discederem* C s tím účelem, abych nikdy neodstupoval; *duo consules ita missi, ut alter regem persequeretur, alter provinciam tueretur* C za tím účelem byli poslání, aby ...; *me consulem ita fecistis* C s tou podmínkou; *pax ita convenit* L za té podmínky byl mír učiněn; *ita delicta occultiora fore* S tak prý = za těch okolností; *honesta oratio, sed ita, si ... C* ale jen tak, jestliže **d** ve vět. přácfch, při ujišťování a zapřísahání: *ita mihi meam voluntatem vestra existimatio comprobatur, ut ego ... accepi* C tak ať schválí, jako je pravda, že; *ita vivam, ut maximos sumptus facio* C ať tak žiji, jako (že) dělám = ať zemru, jestliže nedělám; *ita vivam, ut* C; *ita me di iuvent* C; *ita vir bonus es* H jakože jsi muž dobrý **e** kvantit. stupňuje: *non esse ita magnum* C = *tantum*; *non ita multum* C nepřilíš mnoho; *non ita multo post* C za nedlouho; *non ita magna manu* N = *parva*.

**Italia**, *ae, f.* (první slab. měřena básn. druhdy dlouze) Itálie, v době klas. od Rubikona až k průlivu messinskému; meton. *tota I. C* všichni obyvatelé Itálie.

**Italus**, *a, um* italský: *tellus H, regna O, gens V*; subst. **Italus**, *ī, m.* Ital; adj. **Italicus**, *a, um* italský, z Itálie pocházející, Itálie se týkající: *gens, socii* S; = zvl. italských spojenců se týkající, italský: *tumultus, bellum* C; **Italica**, *ae, f.* (sc. *urbs*) = 1 *Corfinium*, hl. m. spojenců 2 m. v Hispanii u Sevilly; **Italis**, *idis, f.* Italka, adj. italská: *Italidas matres* O.

**ita-que**, **I** adv. a tak (= *et ita*): *ita constitui itaque feci* C; *aliquis videri itaque dici* C někým se zdáti a tak také býti nazýván **II** spoj. výsl. a tak, tak tedy, tedy, tudíž, proto: *Dumnorix gratia apud Sequanos plurimum poterat ... itaque rem suscipit et a Sequanis impetrat* Cs.

**item**, adv. [srov. *ita*] tak; těž, i také, rovněž, podobně; *i. ut* rovněž tak jako, stejně jako; *non i.* nikoli však.

**iter**, *itineris*, *n.* [km. \*it- od *eo*, srov. *com-it-is* od *comes*] cesta **1** pŕv. **a** sm. chŕze: *itineria egressusque S* cesty a vycházky; *i. contendere C, intendere L, maturare Cs, properare T* cestu urychlit, pospíšiti si; *tantum itineris contendere C* tak veliký kus cesty urazit; = zvl. pochod: *iter facere CsCN, ex itinere Cs* hned z pochodu; *iter die ac nocte continuare Cs* dnem i nocí nepřetržitě pochodovati; *id... ob commoditatem itineris... coniungi urbi placuit L* pro příhodně spojení **b** jako míra: denní pochod: *i. unius diei Cs, novem dierum iter Cs* devět dní cesty; *quam maximis potest itineribus Cs* pochody pokud možná nejdelšími **c** průchod: *negat se posse i. ulli per provinciam dare Cs* praví, že nemŕže nikomu dovoliti průchod provincií; *aquarum itinerumque controversiae C* spory o právo vodní a průchodní **d** směr: *in diversum iter equi concitati (sunt) L* koně popohnáni různými směry; *orbis i. O* kraj světa **2** konkr. cesta, silnice, stezka: *erant itinera duo Cs; iter pedestre Cs* pěšina; *iitineribus turbā refertis L* ulice, zvl. *urbis T*; o řekách: dráha, tok, řečiště: *iter, quod coeperunt, percurrunt Cr*; pod. *vocis i. V; i. facere L* cestu stavěti; *i. munire N, aperire S* cestu raziti **3** přenes. dráha, cesta, způsob, prostředek: *i. amoris C; duo itinera audendi T.*

**iterātiō**, *ōnis*, *f.* [*itero*] zdvojování, opěťování, opakování: *verborum C.*

**iterō**, *āre, āvī, ātum* [*iterum*] po druhé konati, opěťovati, opakovati: *verba C; haec resonis vocibus O; lanam H* dvakrát barviti; *pugnam L* opěť se dáti do boje; *ortus i. O* opěť vycházeti; *semina iterant iactata O = iterum iactant; tumulum T* opěť zříditi; *aequor i. H* opěť se vydati na moře; *agrum C* opěť orati; *truncis lapsa cavis i. mella H* líčiti (v básni) med kanoucí z dutých kmenů; *nullis iterata priorum ianua O* dveře, kterými nikdo (znova nešel =) se nevrátil.

**iterum**, *adv.* [*adj. \*iterus k is*] **a** po druhé: *i. et tertium C; P. Africano i. consule C, i. tribunus C*; ještě jed-

nou: *Xanthus i. arsurus O; oscula non i. repetenda O = nikdy již; opěť, zase: longo intervallo i. advocantur C; i. iterumque opěť a opěť; semel et i., i. et saepius*; při výřtu *semel, iterum, tertio L* po druhé, za druhé **b** při opaku naproti tomu zase: *pares i. accusandi causas esse T.*

**Ithaca**, *ae, n.* **Ithacē**, *ēs, f.* [*Ἰθάκη*] ostrov v Ionském moři u pobřeží akarnan., nyn. Thiaki, rodiště Odysseova; *adj. Ithacus, a, um* ithacký: *matres O*; jako subst. Ithačan = Odysseus; **Ithacēnsis, e: Ulixes H.**

**Ithōmē**, *es, f.* [*Ἰθώμη*] tvrz v Messenii, pod níž založeno později město Messene.

**itidem**, *adv.* [*ita a -dem, srov. idem*] právě tak, rovněž tak, též tak.

**itinerārium**, *iī, n.* [*iter*] cestovní deník, popis cesty, cestopis.

**itiō**, *ōnis, f.* [*eo*] jiti, chŕze; *domum C; obviam i. C* jiti naproti.

**Itius portus** galský přístav naproti Britannii, nyn. Boulogne-sur-Mer.

**itō**, *āre* [*eo*] choditi, chodívati.

**Itōnē**, *ēs, f.* [*Ἰτὼνή*] městečko v Boioitii u jez. Kopajského s chrámem Pallydy Athény; *adj. Itōnius, a, um* itonský: *Minerva L.*

**Itūraei** *n.* **Itýraei**, *ōrum, m.* [*Ἰτουραίων*] Ituraiové, loupežný kmen syrský u horního Jordánu, výborní lučištníci; *adj. Ituraeus, a, um* iturajský: *arcus V.*

**itus**, *ūs, m.* [*eo*] jiti, chŕze: *i. et reditus C* odchod a návrat.

**Itylus**, *i, m.* [*Ἴτυλος*] **1** Itylos, ježž mimoděk usmrtila vlastní matka Aëdon (= Slavík), manželka Zethova, když chtěla usmrtit jednoho ze synů Niobiných **2** = Itys (v. t.) *Ct.*

**Itys**, *yos, m.* [*Ἴτυς*] syn Tereův a Proknin (v. *Philomela*).

**1. iuba**, *ae, f.* hříva: *equi, leonis C; iubae sanguineae V* (o hadech) krvavé hřebený; chochol na přilbě: *triplici crinita iubā galea V; Graiarum error (v. t.) iubarum V.*

**2. Iuba**, *ae, m.* **1** král numidský, syn Hiempsalův, stoupenec Pompejův, † v bitvě u Thapsu **2** jeho syn Caesarem zajatý, dějepisný spisovatel.

**iubar**, *aris*, *n.* (básn.) 1 jitrní hvězda, Jitřenka: *iubare exorto V*; vüb. hvězda 2 světlo, záře (hvězdy *n.* slunce): *i. aureus extulerat sol O*.

**iubātus**, *a*, *um* [iuba] hřívnatý, se hřívou: *cervix L* (o hadu) s hřebenem.

**iubeō**, *ēre*, *iussī*, *iussum* (*iusti Pt Tr* = *iussisti*, *iusse Tr* = *iussisse*, *iussim Pt C* = *iusserim*, *iusso V* = *iussero*) poroučeti, přikazovati, rozkazovati, kázati, nařizovati (*alqm alqd facere* někomu něco dělati = aby něco dělal, v pozd. lat. a básn. i s dat. a ut); pas. *iubeor* poroučí se mi, dostávám rozkaz 1 vüb. *defessa iubendo O* unavena rozkazováním; *tributum T* uložit; pas. part. perf. rozkázáný, uložený: *labores iussi T*; *iussos lapides mittere O* podle rozkazu; pod. *iussos receptui canere O*; *cesserunt aequare iusso V*; subst. **iussum**, *ī*, *n.* rozkaz, nařízení: *iussa facere V*, *iussis oboedire S*, *iussa spernere, abnuere T* rozkazu odpírati poslušnost; *id i. ratum erit C* bude pravoplatný; - *iusserunt tribunos de provincia decedere C* rozkázali tribunům odejít; *eos in eo loco suum adventum exspectare iussit Cs*; *receptui canere iubet Cs* (t. trubačům); *membra iussit senex relevare O* pobídl (je), aby . . . ; *aperire armamentarium T*; není-li vyjádřeno, komu se přikazuje, bývá ob. vazba ak. s inf. pas.: *signa cani iubet L* rozkáže troubiti znamení; *ignem fieri iussit C*, rozdělati oheň; *contionem advocari iubet C*; - pas. nom. c. inf.: *qui Carthaginem ire iussi sunt V* jimž bylo rozkázáno odejít; *iacere lapides iubemur O* káže se nám; - *diffugiunt iussi O* rozejdou se, jak jim bylo rozkázáno; *iussi persequemur otium H* po tvém přání; *restitere Romani tamquam caelesti voce iussi L* jakoby na rozkaz nebeského hlasu; - dat.: *militibus suis iussit, ne qui eorum violarentur Cs*; *mihi litterae Dolabellae iubent ad pristinas cogitationes reverti C*; *Britannico iussit, exurgeret T*; *scribae interroganti . . . iussit L* 2 zvl. úředně naříditi, povoliti, potvrditi, ustanoviti, schváliti: *senatus decrevit populusque iussit C*; *bellum iubere L* válku schváliti; *regnare*

*regem alqm populus iubet L*; *perpulit, ut . . . exules esse iuberet L* aby je prohlásil za vyhnance; *haec nisi plebes iussisset, fieri vetuit C*; *iussit senatus, ut . . . L* uznal za dobré; *senatus dictatorem dici iussit L*; - zvl. *legem iubere C* zákon schváliti, přijmouti; *provinciam iubere alci S* přiřknouti, přiděliti 3 v mluvě hovorové vyzývati, pobízeti: *sperare nos amici iubent C*; *Dionysium iube salvare C* přej, aby byl zdrav = pozdravuj; *iubeas miserum esse H* sm. ponechej ho jeho nešťastnému osudu.

**iūbilaeus**, *a*, *um* [ιωβηλαος a to z hebrej.]: *i. annus* milostivé léto (u Židů); subst. **iūbilaeum**, *ī*, *n.* milostivé léto; - <oslava památného dne, jubileum>.

**iūbilatiō**, *ōnis*, *f.* [iubilo] křičení, jásání.

**iūbilō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [iubilum] křičeti; jásati, výskati.

**iūbilum**, *ī*, *n.* [iubilo] výskání, jásání, plesání.

**iūcundē**, *adv.* [iucundus] příjemně; vesele: *vivere, narrare C*; *iucundius* 4, 5 *bere C* s větší chutí.

**iūcunditās**, *ātis*, *f.* [iucundus] příjemnost, půvabnost: *agri, vitae, epistulae C*, *urbis T*; veselost, veselá mysl: *ea est in homine i. C* veselá mysl; roztomilost; oblíbenost plur. *nihil mihi umquam ex plurimis iucunditatibus gratius accidisse C* z laskavostí.

**iūcundō**, *āre* [iucundus] býti příjemný někomu, těšiti.

**iūcundus**, *a*, *um* [od *iūtus* k *iuvo*] potěšitelný, příjemný, půvabný, lahodný, milý, roztomilý: *nihil gratius* (vítanější) *aut iucundius C*; *non attaquā* (*descendat in ventrem meum*) *iucundus* *H* chutněji; *iucunda narratio C* bavně vypravování; *quid iucunda senectute stipata studiis iuventutis?* 6 co je větší rozkoší než stáří (= je-li stařec) obklopené vědychtivou mládeží?; *agri iucundi C* utěšené; *iucunda oblivia H* lahodné; *qui concitatae multitudini iucundi esse volunt C* oblíbeni u množstvív.

**Iūdaea**, *ae*, *f.* [Ιουδαία] země Judů, Judea, jižní část Palestiny; **Iūdaeus**,



*a, um* židovský; *aurum C* od Židů placené; *bellum T* se Židy; *victoria T* nad Ž.; subst. Žid; *Iūdaicus, a, um* židovský.

**iūdex, icis, m.** [z \**iou-s-dic-s* srov. *dicis, dico*; vl. ukazující n. prohlašující právo] soudce: *alci iudicem dare* (o praetorovi) za soudce určití; *alci iudicem ferre L* navrhnouti; *iudicem dicere* (o obžalovaném) soudce jmenovati; *i. petere Pn* žádati za řádného soudce, řádného soudce se dovolávati; *i. reicere C* zamítnouti; *iudices quaestionum C* předsedové soudu; obr. *adhuc sub iudice lis est H* dosud není rozhodnuta; - přen. posuzovatel, kritik: *studiorum C*; *subtilis veterum i. H, sermonum H*; - <rychtář>.

**iūdicātīō, ōnis, f.** [*iudico*] souzení, soud, posudek.

**iūdicātum, ī, n.** [*iudicatus*] rozsudek, soudní nález.

**iūdicātus, ūs, m.** [*iudico*] soudnictví, idcovství, úřad soudce, hodnost idcovská: *isti ordinī i. non patebat* nebylo přístupno soudnictví.

**iūdicīālīs, e** [*iudicium*] soudní, před soudem obvyklý: *consuetudo, causa C.*

**iūdicīārius, a, um** [*iudicium*] soudní: *controversia C*; *lex i. C* zákon o soudech (který stanovil stavy, z nichž se měli brátí soudcové); *quaestus i. C* soudy nabytý; *res iudiciaria C* soudnictví.

**iūdicium, iī, n.** [*iudex*] soud (vl. i přenes.) **1** o výsledku **a** rozsudek, soudní nález, výrok, rozhodnutí: *iudicio damnari N* **b** úsudek, mínění: *inorum iudicia C*; *omnium iudicio NC* podle obecného úsudku; *optimum i. de facere Cs* nejlepší (= nejpříznivější) úsudek o někom pronášeti; *meo iudicio C* podle mého mínění; *supremum iudicium Pn* = závěť - schopnost souditi, posuzovati, soudnost, vkus: *iudicio minus firmo praeditus C*; *quod tuum est i. de hominibus C* při tvé znalosti lidí; *alqm iudicio praecurrere T*; rozvaha: *i. adhibere T* věsti si s rozvahou; *iudicio facere alqd C* **2** o průběhu **a** soudní vyšetřování, soudní jednání, řízení, soud; *moti homines sunt in eo iudicio L* při tom soud-

ním řízení; *iudicio interesse C*; *i. dare C, constituere C* soudní řízení zavěsti; *i. exercere C* konati; *i. capitis N* = *de capite C* hrdební soud; *i. publicum C* trestní; - zvl. pře, proces: *i. nullum habere N* nevěsti žádné pře; *i. vincere C* při vyhrátí **b** konkr. soud, soudní úřad, soudce: *frustra iudicia implores S*; *i. alci committere C*; *i. pecuniā temptare C.*

**iūdicō, āre, āvī, ātum** [*iudex*] souditi **a** pův. v soudnictví a úředně sm. rozsuzovati, rozsudek pronášeti: *recte et ordine C*; *qui iudicat C* = soudce; pas. *cum iudicatus esset C* když byl odsouzen; *ad res iudicandas C* k úřadu soudcovskému; *res iudicata C* věc rozhodnutá, rozsudek; s gen. criminis: *capitis i., perduellionis L* z velezrady vinným uznati, jinak *perduellionem alci i. L* soud z velezrady na někoho uvaliti; - zvl. odsouditi někoho k něčemu: *pecuniae* (gen. criminis) *alqm L* k peněžitě pokutě; s doplňk. ak. *Poeni Hannibalem exulem iudicarunt N* prohlásili za vyhnance; *Indutiomarus Cingetorigem hostem iudicat Cs* prohlásí za nepřítele **b** vůb. úsudek pronášeti, posuzovati, oceňovati: *de meo sensu iudico C* soudím podle svého dojmu; *alqm virum optimum C* pokládati za . . .; *ex quo i. potestis C* z toho můžete posouditi; *de alqo suspicionibus N* pouze na základě podezření soud pronášeti; - zvl. prohlásiti něco něčím: *hanc animi remissionem iudicaretis C* to prohlásili byste za duševní ochablost; rozhodovati; part. *iudicatus* rozhodnutý, pevně stanovený: *mihi iudicatum est C* jsem rozhodnut. Part. *iudicatum j.* subst. v. t.

**iugālis, e** [*iugum*] **a** jhu zvyklý, do jha, tažný: *equi iumentaque Cr* tažný dobytek; *gemini iugales V* dvojspřežení **b** obr. spec. manželský: *vinclo sociare iugali V*; *dona O* svatební; *i. sacra O* = svatba; *ignes iugales V* = požár (Troje) způsobený sňatkem (o Paridovi).

**iugārius, a, um** [*iugum*] **a** ve jhu chodící **b** ke jhu se vztahující, jhový; - subst. volák; snad odt. *vicus Iugarius L* v Římě ulice vedoucí na forum.

**iugātiō**, *ōnis*, *f.* [iugo] svazování: *capitum i.* C uvazování konečků révo- vých.

**iūgerum**, *ī*, *n.* pl. **iūgera**, *um*, *n.* [sg. *iugerum* zpětně utvořen z pl. *iugera*, který patří k sg. \**iūgus*, *eris*, srov. *iugum* a ζευγος vedle ζυγόν] korec půdy rozměru 240 × 120 stop neboli asi 1/4 hektaru.

**iūges**, *itis* [srov. *iugum*, *iungo*] jen ve spojení *i.* *auspicium* spřežné znamení (t. j. podle starověkého výkl. *cum iunctum iumentum stercus facit*): *ne i. auspicium obveniat C.*

**iūgis**, *e* [srov. *iugus* u hesla *iugerum* a *iungo*] spojitý, nepřetržitý; spec. o vodě stále tekoucí, živý, stálý, nevysychající: *i. aquae fons H.*

**iūgiter**, *adv.* [iugis] nepřetržitě, stále, trvale.

**iūglāns**, *andis*, *f.* [srov. *Juppiter*; = *Iovis glans*, podle Διός βάλανος] vlašský ořech.

**iugō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [srov. *iugum*, *iungo*] spojití, svázati: *virtutes C*; zasnoubiti: *cui pater (filiam) primis iugarat omnibus V* jemuž zasnoubil prvním sňatkem.

**iugōsus**, *a*, *um* [iugum] hornatý: *silvae O.*

**iugulātiō**, *ōnis*, *f.* [iugulo] zardoušení, probodnutí.

**iugulō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [iugulum] a proříznouti hrdlo, zapíchnouti, probodnouti, zabít, vraždit: *alci se iugulandum tradere C* dáti se . . .; *optimos cives i. C*; *grunnitus suis, cum iugulatur C* b přenes. zákeřnicky se světa sprovoditi; křivým nálezem utratiti, nespravedlivě odsouditi, zničit někoho: *multis decretis alqm C*; *eum iugulandum vobis tradiderunt C*; *sua confessione iugulari C* svým doznáním úplně býti odsouzen; obr. *i. Falernum M* sm. ničiti, kaziti.

**iugulum**, *ī*, *n.* [iugum] pův. klíční kosti a jamka nad jejich spojením, pak hrdlo, chrťán: *i. dare alci C* hrdlo nastaviti (k probodení); *i. resolvere O* proříznouti.

**iugum**, *ī*, *n.* [srov. ζυγόν, stsl. igo, č. jho, něm. Joch] 1 jho (zahnuté dřevo na krku tažného dobytčete) a pův. *nos onera*

*quibusdam bestiis, nos iuga imponimus C*; *i. excutere Cr* jho shoditi; *bos iuga detrectans V* jhu se vzpouzející; *collo iugum trahere H* b meton. spřežení, dvě tažných dobytčat: *multis iugis arare C*; též o koních: *immissis iugis lora concutere V*; přenes. *hoc i. impiorum C* tato „spřež“ bezbožná c svislé tyče do země zaražené a příčkou spojené a v roln. k vedení opínavých rostlin, v tkalc. stav: *tela iugo vincita est O* β ve vojen. jho ze tři kopí, jímž musil projíti poražený nepřítel na znamení, že jest roven otroku: *sub iugum mittere C* pode jho poslati; *sub iugo mittere L* = pode jhem propustiti; *sub iugo abire L* pode jhem býti propuštěn γ jho otroků, kterých se pův. užívalo k tahu: *cuius a cervicibus iugum servile deiecerat C* δ váha u vozu: *i. plaustris LCr*; jako souhvězdí Váhy: *Roma nata est, cum in iugo esset luna C* když měsíc stál ve znamení Váh ε lavice veslařská: *animas, quae per iuga longa sedebant, deturbat V* 2 přenes. a jho otrocké, ujařmení, jármo: *i. Macedonum deicere Cr*; *i. ferre H*; *servitutis i. depellere C* β jho povinnosti; jho osudu: *ferre iugum pariter dolosi (v. toto) H* γ obr. jho manželské (obr. podle spřežení spojeného jhem): *nondum subacta ferre iugum valet cervice H*; jho lásky: *Venus diductos iugo cogit aëneo H* jhem kovovým spoutá δ hřbet horský, pohoří: *summum iugum montis Cs*; *iugum Alpium L* horské pásmo alpské; *consistunt iugis O* po výšinách: *immensis tumet Ida iugis O.*

**iugumentō**, *āre* [iugumentum (vl. pojítko) nadpraží od koř. \*iug- v. iungo] t. t. staviti, spojovati.

**Iugurtha**, *ae*, *m.* levoboček Mastanabalův (syna Masinissova), adoptovaný syn krále numidského Micipsy, uchvatitel vlády nad Numidií, Sullou zajatý a ve vězení v Římě popravený r. 104. Adj. **Iugurthinus**, *a*, *um* Jugurthův, jugurthovský: *bellum Jugurthinum* s Jugurthou.

**Iūlēus**, *a*, *um* [Ἰούλειος] julský (týkající se buď Julia, syna Aeneova, nebo Caesara a Augusta): *Actia Iulea Pp*; *Iuleae Kalendarum O* = 1. července.

**Iūlia** viz *Iulius*.

**1. Iūliānus** viz *Iulius*.

**2. Iūliānus, ī, m.:** *Flavius Claudius Iulianus* (u cír. spisovatelů zvaný *Apostata*), římský císař (361—363).

**Iūlius, a** jméno patric. rodu řím.; zejm. **1 L. Iulius Caesar**, kons. r. 90, stoupenec Mariův **2** jeho bratr *C. Iulius Caesar* † 87 **3 C. Iulius Caesar** 100—44 vojevůdce, státník a historik **4** jeho adoptovaný syn *C. Iulius Caesar Octavianus*, císař 31 př. n. l. — 14 n. l. **5 Iūlia**, dcera Caesarova, manželka Pompejova **6 Iulia**, dcera Augustova, choť Klaudia Marcella, potom M. Vipsania Agrippy, konečně Tiberiova, proslulá nezřízeným životem. Adj. **Iūlius, a, um** Juliův, julský; *leges C* zákony Julia Caesara; *edicta H*; *domus O*; *sidus H* zbožněný Caesar ve hvězdu proměněný; *mensis* = červenec, rodný měsíc Caesarův; **Iūliānus, a, um** Juliův: *militēs C* vojíni Caesarovi.

**Iullus** viz *Antonius*.

**Iūlus, ī, m.** [Ἰουλος] syn Aeneův jinak zv. *Ascanius*, myth. praotec rodu julského.

**iūmentum, ī, n.** [\**ioug-mentom*, srov. *iugum*] dobytek (kolekt.): *i. agere per Tusculanum C*; obyč. tahoun, tažné zvíře (kůň, mezek, osel): *cum morarentur iumenta C*; *vectus iumentis iunctis N* spřežením; *is, qui iumenta agebat L* kočí; též = soumar: *iumenta oneraria L*.

**iunceus, a, um** [*iuncus*] sítinový: *vincula O*; *reddunt (virginem) iunceam Tr* udělají tenkou, jako stéblo.

**iuncōsus, a, um** [*iuncus*] plný sítí, sítím zarostlý: *litora O*.

**iūctiō, ōnis, f.** [*iungo*] spojení: *verborum C*.

**iūctūra, ae, f.** [*iungo*] spojení **a** konkr.: *genuum O* svaz, kloub; *digitorum O* = plovací blána; *laterum iuncturae V* záponka opasku; *i. tignorū Cs* spoj, spára; o šatu *O* šev **b** abstr. *i. generis O* příbuzenství; *verborum H* spojení (vazba)-slov.

**iūctus, a, um** [*iungo*] spojený, sloučený (někdy *alci rei* s něčím): *corpora inter se C*; *natura cum alio iuncta C*;

*iuncta vehicula L* zapřažené povozy; *raeda equis iuncta C* do níž koně zapřažení; *aēr mari i. C* s mořem sou sedící; *ponto iunctor O* moři bližší; přenes. spřátelený: *comes, pectora O*; *iunctissimi T* nejbližší příbuzní; *iunctiores Am* důvěrní přátelé.

**iuncus, ī, m.** sítina, sítí.

**iungō, ere, iūnxī, iūnctum** [od koř. \**iug-*, srov. *iugum*; srov. ζεύγωμι] **1** ve jho poutati, zapřahati: *iuvenco V*; *iuncti boves O* spřežení volské; *curru (dat.) i. equos V* do vozu zapřahati; *iunctos equos conscendere V* do zapřaženého vozu vstoupiti; *iuncti leones V* spřežení lvů **2** vůbec spojovati cum aliqua re, též *alci rei* s něčím **a** *ligna bina inter se*; *membra O*; *oscula O* = líbati; *dextras n. dextrae dextram V* pravice si podati; ve vojen. *copias, arma alci i. L* vojsko ke spolku válečnému s někým spojití, k společnému boji sdružití; bez vyjádřeného předmětu *ne castris iungant V* aby se nespojili s táborem; *cursum equis i. L* vyrovnati se v běhu koním, držeti stejný krok s . . . ; *iunctae fenestrae H* zavřené krámy; *limes effugit iunctam aquilonibus Arcton O* vyhýbá se Medvědici (spojené se severem =) blízké severu **b** spēc. **a** spojití mostem břehy řeky, přemostiti (řeku): *fluvium ponte i. L*; *iuncto ponte T* po vystavěném mostu **β** spojití manželstvím: *feminam secum matrimonio i. L*; *nuptiis iungi L* vejíti ve sňatek **c** o věc. abstr. *hospitia amicitiasque i. L* vejíti v pohostinství a přátelství; *affinitatem i. L* v příbuzenský poměr vstoupiti; *i. animos societate L* spolkem přízeň si zjednati; *pacem i. L* mír zjednati, učiniti; *foedere iungi alci L* smlouvou s někým ve spolek vstoupiti; *foedera i. L O* smlouvu učiniti. Part. *iunctus* j. adj. v. t.

**Iūniānus** viz *Iunius*.

**iūnior** viz *iuvenis*.

**iūniperus, ī, f.** jalovec.

**Iūnius, a** jméno rodu římského, zejm. **1 L. Iunius Brutus**, první konsul řím. **2 D. Iunius Brutus**, legát Caesarův † 43 v boji proti Antoniovi **3 M. Iunius Brutus**, miláček Caesarův a jeho

vrah, † v bitvě u Filipp; - adj. *Iunia lex C*; *Iunius mensis C* červen; **Iūniānus, a, um**: *iudicium C 4* kromě Brutů zejm. ještě: *M. Iunius zv. Gracchanus*, přítel G. Grakcha; *C. Iunius Norbanus*, konsul přemožený Sullou u Kanusie; *L. Iunius Pullus*, kollega Klaudia Pulchra; *D. Iunius Silanus* za soudu nad Katilinovci designovaný konsul.

**Iūnō, ōnis, f.** staroitalská bohyně ztotožněná s řec. Herou a tím dcera Saturnova a Rheina, sestra a choť Jovova: *Iuno inferna V = Proserpina*; *Iunonis urbs O = Argos*; meton. *excussa pectore I. est V t. j.* zběsilost Junonou způsobená; adj. **Iūnōnius, a, um** Junonin: *ales O = páv*; *Hebe O* dcera Junonina; *regna V = Kartago*; *mensis O* červen; **Iūnōnālis, e** Junoně zasvěcený: *tempus O*; **Iūnōnicola, ae, m.** ctitel Junonin; **Iūnōnigena, ae, m.** syn Junonin = *Vulcanus*.

**Iuppiter** (z **Iūpiter**), gen. *Iovis, m.* [vl. vok. \**diu-piter* k nom. *Diespiter* (druhá složka *pater*), srov. *dies, deus*] nejvyšší bůh, ztotožněný s řec. Diem, choť Junonin; ochránce státu, rodiny, domu a pohostinství: *I. Optimus Maximus*; ochránce spolku latinského: *I. Latiaris C L*, jemuž ke cti slaveny *feriae Latinae*. Zasvěcen mu byl orel: *Iovis ales O, satelles C*, a dub; *Iovis stella C* oběžnice Jupiter; *I. Stygius V = Pluto*; meton. jasné, volné nebe, váb. počasí, vzduch: *sub Iove pars durat O* pod širým nebem; *sub Iove frigidus H*; *malus I. H* špatné počasí, škodlivý vzduch; *I. metuendus uvis V = deštivé počasí*; *I. secundus Ct = příznivý vítr*; *ut glaciet nives puro numine I. H* viz *glacio*.

**Iūra, ae, m.** obyč. *Iura mons* pohoří Jura ve vých. Gallii.

**iūrātiō, ōnis, f.** [*iuro*] přísahání, přísaha.

**iūrātor, ōris, m.** [*iuro*] přísežný odhadce jmění, podávající při censu dohodnutí o údajích občanů.

**iūrātus, a, um** [*iuro*] přísahavší, přísahu složivší, přísahou vázaný; doplňk. pod přísahou: *Regulus i. missus est ad senatum C*; *dixit i. C* pod přísahou; subst. **iūrātus, ī, m.** přísežný soudce, porotce.

**iūre-cōnsultus** viz *iurisconsultus*.

**iūre-peritus** viz *peritus*.

**iūrgium, ī, n.** [*iurgo*] hádka, spor, váda: *per iurgia dicere O* v hádce; *irrita iurgia iactas V* marně se hádáš.

**iūrgō** a arch. **iūrigō, āre, āvī, —** [\**iurigus* od *ius* a *ago*, tvořením sr. *litigo*] svářiti se, hádati se, vaditi se: *haec iurgans L* takto se vadě; - přenes. *iure Trausius iurgatur H* právem je plísněn.

**iūridiciālis, e** [*iuridicus*] soudní, právní.

**iūridicus, a, um** [*ius* a *dico*] soudní.

**iūris-cōnsultus, též iūre-cōnsultus, ī, m.** znalec práva, právník.

**iūris-dictiō, ōnis, f.** a jednání před soudem, soud: *iurisdictionem conficere C b* pravomoc soudní: *sub i. suam alqd subiungere C. =* <soudní okres>.

**iūris-peritus** viz *peritus*.

**iūris-prūdentia, ae, f.** znalost práva, právnictví.

**iūrō, āre, āvī, ātum** [l. *ius*] pronášeti obřadní formulí, přísahati, skládati přísahu per alqd n. pouhé alqd při něčem; *iuro per Iovem deosque Penates C*; *sidera V, numina O*; s ak. vnitř.: *verissimum ius iurandum i. C*; *ex animi sententia C* s nejlepším svědomím; *in haec verba iurat Cs* přísahá na tato slova (přísežní formule) = skládá tuto přísahu; *i. in verba alcis* přísahati na přísežní formulí od někoho předříkávanou = přísahati věrnost někomu, zavázati se někomu přísahou; obr. *i. in verba magistrī H* sm. = slepě následovati; *in legem C* na zákon přísahu složiti; *in foedus L* (t. j. uznati ji pro sebe za závaznou); *falsum i. C* křivě přísahati; zapřísáhnouti se k něčemu, přísahou se zavázati: *in facinus O*; *in me iurarunt somnus ventusque O* proti mně se spikli; *accusator calumniā iurat L* přísahá, že nežaluje ze zlého úmyslu; *vides Stygiā paludem, di cuius iurare timent et fallere numen V* jejíž moc se bojí bohové křivou přísahou urazit; *dis iuranda palus O* při níž musí přísahati; *iurata numina O* při nichž bylo přísaháno. Part. *iuratus* v. t. Spojení *ius iurandum* viz na konci *I. ius*.

**1. iūs, iūris, n.** (arch. dat. *iure dicundo* u L) **1** pův. právo, zvl. právo lidské proti božskému (*fas*): *i. atque fas est L* podle lidského i božského práva přísluší; *hoc fas ac iura sinunt V, contra ius fasque C; iura dare L* právní ustanovení dáti, dáti ústavu; *Acestes patribus dat iura vocatis V* svolav otce, dává jim zákonné zřízení; — zvl. **a** právo jakožto souhrn práv n. zákonů: *i. pontificum C, i. Flavianum β* právní názory, zásady: *ius gentium, hominum C* právo přirozené a na něm založ. t. zv. právo mezinárodní; *i. civile C* občanské proti *publicum H* státní; *i. praetorium C* zásady stanovené praetory; *ius humanum ac divinum SC; ius aequum L* (= ἰσονομία) rovnoprávnost; *iura et ritus L* politická a sakrální zařízení; *urbem iure legibusque de integro condere parat L* chystá se založiti znova město právními a zákonnými ustanoveními; *homini nihil iuris esse cum bestiis C* mezi člověkem a zvířaty není žádný právní poměr **2** meton. **a** soud: *in ius ire N; in ius vocare alqm C* před soud; *in ius rapit H* vleče před soud; *ius dicere* (v. t. 1 α) **b** zákonem stanovené právo něč, pravomoc nad něčím, moc; nárok na něco; oprávněnost, právní postavení: *ius suum persequi C* právo své uplatňovati; *de suo iure cedere C* vzdáti se svého práva; *i. postulare L* žádati věc spravedlivou; *ius agendi cum plebe, i. auxilii L; ius militum T* vrchní moc nad praetoriány; *iura libertorum concedere T* vrátiti právo na propuštění; *in paucorum ius atque dicionem concedere S* v právo a moc se dostati; gen. subj. *ius legationis C, iura libertatis C; sui iuris esse C* býti svéprávný, samostatný; *i. de tergo ac vita habere L* míti právo trestati i usmrtiti; *i. in aequora O* moc nad mořem; *iura muliebria L* právní postavení žen; *ius Latinum T* omezené právní postavení občanů latinských; abl. *iure* právem, po právu, způsobem právním. Spojení **iūs iūrandum**, gen. *iūris iūrandi, n.* přísaha: *iure iurando alqm obstringere Cs, adigere L* přísahou zavázati; *iure iurando teneri C* přísahou

býti vázán; *i. i. concipere T* přísežní formulí sestaviti.

**2. iūs, iūris, n.** [srov. čes. jícha] polévka, šťáva, omáčka: *negavit se iure illo nigro delectatum C* černou polévkou spartskou; se sarkast. hříčkou slovní: *ius tam nequam esse verrinum C* právo Verrovo — vepřová polévka.

**iussiō, ōnis, f.** [*iubeo*] rozkaz.

**iussor, ōris, m.** [*iubeo*] rozkazovač; *fideiussor* v. t.

**iussū** [*iubeo*] na rozkaz: *i. consulis C.*

**iussum, ī, n.** viz *iubeo*.

**iūstē, adv.** [*iustus*] spravedlivě, správně: *imperare C; aestimare Cr; (s) pravem: timere O, reprehendi H; i. pieque L* ve shodě s právem a zbožností.

**iūstificō, āre, āvī, ātum** [*iustificus*]

**1** spravedlivě jednati alqm k někomu **2** ospravedlňovati.

**iūstificus, a, um** [*iustus a facio*] spravedlivý, milující spravedlnost: *iustifica mens deorum Ct.*

**iūstitia, ae, f.** [*iustus*] spravedlnost, spravedlivost, spravedlivé jednání: *Aristidis N; Scaevola iustitiā praestans C; i. erga alqm C, in alqm Cr.*

**iūstitium, ī, n.** [*ius a sisto*, co do tvoření srov. *solstitium*] zastavení civilní soudní činnosti, soudní klid: *i. per aliquot dies servatum est L; i. indicere, edicere C* ohlásiti; *i. sumere T* zastaviti jednání soudní; *exuere T, remittere L* obnoviti soudní jednání; *omnium rerum i. L* všeobecný klid, úplné zastavení veřejných prací.

**iūstus, a, um** [*ius*] spravedlivý **a** *Pompeius C; i. in socios C; enall. in servitute iusta esse C* býti v službě u spravedlivého pána; *uxor CL* zákonitá, řádná manželka; *mors H* zasloužená; *bellum CL* řádná, pravidelná (s vnějším nepřítelem) = *iusta arma C; iusti dies C* zákonem stanovené; subst. **iūstum, ī, n.** právo, spravedlnost **b** = odůvodněný, náležitý, správný; pravidelný; slušný: *triumphus; honores C* náležitě; *causa C* důvodná věc; *preces C, lacrimae O, odium O; Scorpios tibi caeli plus iusta parte relinquit V* zanechává ti více místa na nebi, než by se patřilo (než

dvanáctinu kruhu); *nec adiri usquam ad iusti cursum poterat amnis L* nemohlo se nikde přistoupiti k toku vlastní řeky; *iustum funus C* řádný pohřeb; *iter Cs* obvyklý; *muri altitudo Cs* náležitá výška; *eloquentia C* pravidelná; subst. *plus iusto HO* více než slušno **C iūsta, ōrum, n.** a věci slušné, náležité, spravedlivé: *si iusta peto O*; *servis iusta praebere C* co slušno; zejm. starobylé zvyklosti, obyčej: *nec prius ingredi hostium fines, quam omnia iusta... perfecta erunt L* až budou všechny zvyklosti vykonány  $\beta$  spec. (= τὰ νομιζόμενα) náležitě (povinně, obvyklé) pohřební slavnosti: *i. solvere C* vykonati; *postquam illi more regio i. magnifice fecerant S* když mu po způsobu královském vystrojili nádherný pohřeb; *matri proxima i. tuli O* matce jsem vystrojil náležitý pohřeb; *germanae i. dat ante suae O* řádný pohřeb strojí.

**Iūturna, ae, f.** 1 pramen v Latii a jeho víla, sestra rutulského krále Turna 2 pramen v Římě u chrámu Kastora a Polluka.

**iuvāmen, inis, n.** [iuvo] podpora, pomoc.

**iuvenālis, e** [iuvenis] mladický: *corpus V*; *certamen L*; **Iuvenālia, ium, n.** „slavnost mládí“, divadelní hry Neronelem zavedené.

**iuvenāliter, adv.** [iuvenalis] mladicky, s mladickou silou: *ingenio nimium i. usus O* příliš mladicky (= nerozvázně).

**iuvenca viz iuventus.**

**iuuenculus, a, um** [iuuencus] mladický; subst. mask. **a** mladíček **b** mladý býk, býček; subst. fem. mladá dívka.

**iuuencus, a, um** [z km. \*iuven- v iuvenis] mladý; obyč. jako subst. 1 mask. **a** mladý býk, býček **V b** mladík, jinoch, junák 2 fem. **a** mladá kráva, jalovice: *pascitur in magnā silvā formosa i. V*; *Inachia i. V* = Io v krávu proměněná **b** mladá dívka, mladice: *te suis matres metuunt iuencis H* k vůli svým mladým dcerám; *Graia iuvenca O* mladá Řekyně.

**iuuencō, ere, nuī, —** [iuvenis] dorůstati, dospívati: *vitulus iuuenescit H*

(t. j. stává se z něho *iuuencus*); opět omládnouti: *Pylius iuuenescere possit O*.

**iuuēnilis, e** [iuuenis] mladický, mladicky bujarý, veselý; *iuuenilia lusi O* mladicky veselé písně; *dicendi licentia C* mladicky nevázaná; *caput O*; *signum O* socha jinocha.

**iuuēniliter, adv.** [iuuenilis] mladicky, nevázaně, nerozvázně, ukvapeně.

**iuuēnis, e, komp. iūnior** (*iuuenior T Pn*) [srov. junák, jinoch] **a** adj. mladý: *toto anno iunior H*; *iuuenes anni O* mladá léta **b** subst. masc. mladík, jinoch, fem. mladice: *regius i. L* králevic; *cum globo iuuenum impetum facit L* se sborem mladých mužů; = zvl. term. techn. ve vojen.: *iuniores* mladší mužstvo (od 20—45 let): *iuniorum centuriae C*.

**iuuēnor, āri** [iuuenis] počínati si jako mladík: *ne nimium teneris iuuenentur versibus H* ať nelaškují příliš hladkými verši.

**iuuenta, ae, f.** [iuuenis] **a** mladý věk, mládí (u básn. m. *iuuentus, iuuentas*, pak *L T*) **b** bohyně mládí: *arae Iuuentae O c* mládež: *imbellis H d* mladická bujnost, mladická síla: *anguis nitidus iuuentā V*; *lumen iuuentae V* záře mladistvé svěžesti; meton. *ora puer primā signans intonsa iuuentā V* prvními znaky jinošství (t. j. prvním chmýřím).

**iuuentās, ātis, f.** [iuuenis] mladistvost, mládí: *fugit retro H*; *prima i. genas vestibat flore V*; personif. bohyně mládí *Iuuentas CLH*; mladická síla: *aquilam i. nido propulit H*.

**iuuentūs, ūtis, f.** [iuuenis] **a** zřídka mládí, mladost, mladý věk: *memoriam iuuentutis suae senectutis dedecore foedare C*; zř. mladistvá síla, svěžest: *res quae iuuentute geruntur C b ob. mládež, mladá mužstvo: *Aeneas et Troiana i. conveniunt V* mladý lid; *i. convenerat Cs, quo omnis i. venit C*; spec. ve vojen. mladá branné mužstvo (naproti *seniores*): *delecta i. Hirt*; zejm. sm. *ordo equester* jezdecko: *princeps iuuentutis vl.* náčelník jezdců, za doby cis. titul udělovaný členům cis. rodu.*

**iuvō, āre, iūvī, iūtum** (*iuvātūrus*) 1 obveselovati, těšiti, dělati radost,

činiti požitek: *quid te iuuit Neronis iudicium?* C jak tě potěšil; *ut iuuit te cena* H jak ti chutnal; *non me iuuerint conchyliā* H nechutnaly by mi; *multos castra iuuant* H mnohým se líbí život v táboře; *sunt quos genus hoc minime iuuat* H které ani dost málo netěší; = zvl. neos. *iuuat: et haec olim meminisse iuua-bit* V i vzpomínka na tyto útrapy nás jednou potěší; *quid i. argenti pondus deponere terra?* H jaká pak radost; *i. indulgere choreis* V líbí se; *i. (eos) ire* V láká je jíti ven (z bran města); *i. (me) ire* druhdy = rád jdu; = pas. *aures iuuantur* C sluchu jest milo 2 podporovati, pomáhati alqm někomu: *hostes frumento* Cs, *nostros duces auxilio* C; *iuuante deo* C s pomocí boží; absol. *classes . . . multum iuuant* C jsou velmi užitečné; pas. *publico auxilio nullo iuor* L nedostává se mi podpory od žádné obce; *ea lex proscriptum iuvari vetat* C zakazuje mu pomáhati; = zvl. *imber arua iuuat* O jest prospěšný; *vulnera i. O* mírniti, ulehčení působiti.

**iuxtā**, adv. a předl. [z koř. \*iug- v. iugum, iungo] (vl. spojitě, v souvislosti) 1 adv. a místné vedle, blízko, nablízku: *legio, quae i. constituta* Cs; *i. accubat* V; *neque enim est accedere i. ausa* O poblíž přistoupiti b stejně,

rovněž tak: *i. mecum* Pt stejně jako já; *vitam mortemque i. aestumo* S stejně málo = nic; *suae hostiumque vitae i. pepercerant* S stejně života svého jako nepřítel; *i. periculoso* (v. t.) T; *i. bonos et malos interficere* S bez rozdílu, šmahem; *absentium bona i. atque interemptorum diuisa fuere* L stejně jako; *i. ac si meus frater esset* C stejně jako kdyby byl; *res parua ac i. magnis* (dat.) *difficilis* L stejně těžká jako věci veliké 2 předl. s ak. blízko, vedle, (o blízkosti ve význ. místnm i přenes.): *sepultus est i. viam Appiam* N; *totos dies i. focum atque ignem agunt* T; za substantivem *aram iuxta* N blízko oltáře; *periculosiores sunt inimicitiae i. libertatem* T mezi lidmi svobodnými; *i. finem vitae* T přímo u konce života; skoro až k: *gravitate annonae i. seditionem ventum est* T došlo téměř až k povstání; téměř jako: *velocitas i. formidinem est* T téměř se rovná; *i. deos in tua manu positum est* T po bozích.

**Ixiōn, onis, m.** [Iξίων] král Lapithů v Thessalii, otec Peirithoův, pro úklady činěné Heře svržený od Dia do Tartaru, kde vpleten do kola stále se točícího; adj. **Ixionius, a, um** Ixionův: *I. orbis* V; **Ixionidēs, ae, m.** Ixionovec. syn Ixionův (Peirithoos).

## K

**K** bylo v lat. zatlačeno písmenem C, jež se všude vyslovovalo jako K. K se užívalo potom skoro jenom před a, zejm. v ustálených zkratkách, jako 1 K = *Kaeso* jm. vl. 2 K n. *Kal.* = *Kalendae* 3 K = *calumniator*.

**Kalendae** n. **Calendae, ārum, f.**

[1. *calo*, snad od dvojtvary \**calere*] kalendy, první den v měsíci: *Kalendis Iunius* C o kalendách červnových = 1. června; *Martius caelebs quid agam Kalendis* H o kalendách březnových (kdy římské ženy slavily svátek Junonin).

**Karthāgō** viz *Carthago*.

# L

**L** jako zkratka **l** osobní jm. *Lucius* **2** číslice 50.

**labarum**, *ī*, *n.* prapor, vlajka (zvl. prapor zavedený od císa. Konstantina Vel.).

**labāscō**, *ere* [*labo*] viklati se, kolísati se, chýliti se k pádu, káceti se, povolovati; metaf. o změně smýšlení: *labascit victus uno verbo Tr.*

**Labdacus**, *ī*, *m.* [Λαβδαχος] Labdakos, mythický král thébský, otec Laiův.

**Labeātēs**, *ium n. um, m.* Labeaté, národ usedlý na hranici makedonsko-illyrské; hlavní město jejich byla *Scodra*, nyn. Skadar; odt. adj. fem. **Labeātis**, *īdis* labeatská: *L. terra L*; *L. palus L* jezero Labeatské (nyn. Skadarské).

**lābēcula**, *ae, f.* [*labes*] skvrnka; obr. (menší) poskvrna, úhona *C.*

**labe-faciō**, *ere, fecī, factum* (pas. *labe-fiō, fierī, factus sum*) [srov. *labo*] viklati, otrásati (*alqd* něco, něčím), vyvracet, podvracet, káceti, vúb. hýbati věci z jejího (pevného) místa, (pas. — se) **1** *labefacta magna parte muri Cs* když byla porouchána; *mole publicae viae labefactas* (sc. *esse*) *aedes suas T* že byly poškozeny základy jeho domu; (básn.) *labefacta* (prolept.) *movens iugera fossor V* vl. zkpřené lány přehazuje = hluboko překopáváje lány; odt. odstraniti z místa: *quamvis cera sit a vinclis non labefacta meis O* **2** metaf. **a** zviklati, zvrátiti (přesvědčení, úmysl), rozrušiti, rozechvěti (cit): *primores l. T*; *animum* (ak. vztah.) *labefactus amore V* rozechvěn v srdci; *calor labefacta per ossa cucurrit V* rozechvěným nitrem **b** praegn. podrývati, porouchati, kaziti, poškozovati, hubiti, ničiti, uváděti v nebezpečnost, ohrožovati: *Gallorum corpora fluminis aviditas labefecit T* ublížila tělům (= zdraví); — spec. (sm. polit.) poraziti, povaliti, připraviti pád někomu, svrhnouti, (politicky) zničiti (*hunc*) *labefecit Macro-nis odium T.*

**labefactō**, *āre, āvī, ātum* [*labefacio*] (opětně *n.* silovně) viklati, otrásati (*alqd* něco, něčím), vyvracet, vypáčiti, káceti; — met. *fidem alcis l. LT* zviklati něčí věrnost, někoho u věrnosti; *conspirationem bonorum confringere et l. C*; praegnantně podvracet, poškozovati, rušiti, ničiti: *ne invidiā verbi labefactetur oratio C* aby špatným zvukem toho slova nebyla poškozována má řeč.

**1. labellum**, *ī*, *n.* [1. *labrum*] rtík, ret (zvl. ženský): *labra ad labella adiungit Pt.*

**2. lābellum**, *ī*, *n.* [2. *labrum*] umyvadlo, pánev, mísa.

**Labeō**, *ōnis, m.* [*labium*] (vl. „Pyskatý“) římské příjmení; zejm. **1** *L. Fabius Labeo*, jako praetor r. 189 př. n. l. bojoval vítězně na Krétě; konsulem byl r. 183 **L. 2** *Antistius Labeo*, účastník spiknutí proti Caesarovi, po bitvě u Filipp skončil sebevraždou **H 3** *M. Antistius Labeo* (syn předešl.), slavný římský právník a spisovatel právnických knih, jako analogista sok *G. Ateia Kapitona*, politický odpůrce Augustův **T 4** *Pomponius Labeo*, správce Moesie za vlády Tiberiovy; sebevraždou ušel trestu za úplatnost a vydírání *T.*

**Laberius**, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1** *Q. Laberius Durus*, vojenský tribun Caesarův, padl v Britanii **Cs 2** *D. Laberius*, současník Caesarův, proslulý básník mimů *H.*

**lābēs**, *is, f.* (1. *labor*) **1** pád, zřícení, klesnutí: *l. terrae C* sesutí **2** metaf. **a** úpadek, zkáza, záhuba, zhouba, zlo, neštěstí: (básn.) *prima mali l. V* první rána neštěstí; meton. o osobách **b** meton. úhona, poskvrna, skvrna: *victima labe carens O* bez poskvrny; *concreta* (v. t.) *labes V*; *l. prioris ignominiae T*; meton. o osobách: (hendiad.) *quem opponam labi illi atque caeno C* hnusnému ohavníku; hana, hanba;



- básn. konkr. skvrna, kaňka: *labem remittunt atramenta* (v. t.) *H.* - Podle jin. výkl. jsou *labes* = pád a *labes* = úhona dvě různá slova.

**lāibundus, a, um** [1. *labor*] = *labens* básn. proudící.

**Labici, ōrum, m.** 1 Labičané, obyvatelé latinského města sev.-vých. od Tuskula, zvaného též **Labici**, Labiky; odt. adj. s **Lābicānus, a, um** labický; - subst. **Labicāni, ōrum, m.** Labičané, obyvatelé Labiků 2 **Labicānum, ī, n.** území kolem Labiků, Labicko.

**Labienus, ī, m.** [*labium*] římské příjmení; zejm. *T. Attius Labienus*, tribun lidu r. 63 př. n. l., v Gallii byl legátem Caesarovým a za jeho nepřítomnosti i velitelem (*legatus pro praetore*); ve válce občanské přestoupil k Pompejovi a padl v bitvě u Mundy r. 45.

**labium, ī, n.** (sg. zřídka; pl. *labia* používán za sg. fem. a odt. vzniklo *labiae* n. *labae, ārum, f.*) [srov. 1. *labrum*], ret, pysk.

**labō, āre, āvī, ātum** [srov. 1. *labor*] viklati se, hýbati se, kolísati se, klátiti se, býti na spadnutí, chýlíti se k pádu; káceti se, klesati; potáceti se, vrávorati 1 *qua summa labantes iuncturas tabulata dabant* *V* kde horní patro mělo (slabé spojení =) jen slabou vazbu; *genua labant* *V* klesají; *alci labant vestigia* *V* něčí kroky jsou nejisté; (obr.) *memoria labat* *L* jest slabá; *labante languore* *Ct* potácivou únavou; - spec. *labans acies* *T* kolísající se 2 metaf. **a** sm. býti nestálý, vrtkavý; váhati, rozpakovati se: *labamus mutamusque sententiam* *C*; *l. plebis animos* *L* že se viklá smýšlení lidu; pozbývati odvahy, klesati: *labantia corda* *V* skleslá srdce **b** otrásati se, býti v nejistotě, v nebezpečí; praegn. upadati; rozpadati se: *quamquam ingentibus bellis labaret res publica* *T* byla otrásána; *labante iam Agrippina* *T* když už *A.* pozbývala moci; *si quid in moribus labaret* *T* nastane-li nějaká porucha mravnosti.

1. **lābor, lābī** (= *lābier* *H.*), *lāpsus sum* [srov. *labes, labo*] 1 1 sunouti se

(vl. ze svého pevného místa, pak o pohybu vůb., i metaf.), šinouti se; smekati se, klouzati se: *lēvi sanguine Nisus labitur* *V*; (zejm. o tichém, volném pohybu) plynouti, plouti; plaviti se; letěti; jeti; pláziti se, plížiti se: *sidera labentia caelo* *V* plující po nebi; *labitur ex oculis gutta* *O* roní se; *oleo labente* *O* plynným; (obr.) *labitur per iter senectae* *O* ubírá se 2 spec. o směru dolů káceti se; klesati, spouštěti se, sjížděti, padati: *demissum lapsi per funem* *V* spustivše se; part. spojené s urč. slovesem někdy nepřekládáme zvláštním slovem: *lapsa cadunt folia* *V* listí opadává; *de caelo lapsa stella cucurrit* *V* s nebe sjela hvězda 11 metaf. (často význ. rozm. komposit, zejm. básn.) 1 klopýtnouti; poklesnouti, pochýbiti, poblouditi: *l. errare malum ducimus* *C*; *spe* (abl. vztah.) *lapsus* *Cs* v naději zklamán 2 vklouznouti někam, plížiti se, vkrádati se; sklesnouti, spadnouti, upadnouti někam: *omnia in externum lapsa sunt morem* *Cr* zabředlo; *in somnum* *l. T* 3 uklouznouti odněkud, vyvážnouti; vytratiti se, vymizeti: *ne adiectae voces laberentur atque errarent* *C*; *quam nostro illius labatur pectore voltus* *V*; *lapsus custodia* *T* 4 uplývati, ubíhati, míjeti, mizeti: *tempora labuntur* *O*; *tot iam labentibus annis* *V* po uplynutí tolika let; *labente die* *V* na sklonku dne; *labi spiritum* (sc. *Tiberii*) *T* 5 káceti se, kolísati se **a** poklesnouti, upadati, býti v úpadku: *labentem et prope cadentem rem publicam fulcire* *C*; (*res*) *proclivis ad perniciem, cum semel coepit* (sc. *labi*), *labitur* *C* jakmile jednou se octla na nakloněné ploše, střemhlav klesá v záhubu; *eo citius lapsa res est* *L* věc vzala za své; *lapis quaesitum oracula rebus* (dat. prospěchu) *V* pro nastalou tiseň; **b** sklesnouti, zhroustiti se, sesouti se: *in cineres* *l. O*; o orgánech tělesných ochrnuti, zejm. o zraku hasnouti: *labitur et longo vix tandem tempore fatur* *V* ztrne; *labuntur frigida leto lumina* *V*.

2. **labor** (arch. **labōs**), **ōris, m.** 1 (lopotná) práce, námaha, namáhání, hmoždění, trud, dření, lopota; úsilí, přičinění: *sine ullo labore* = *nullo la-*

bore C bez vší námahy; *l. est s inf. L O* stojí (velikou) práci, jest pracné, obtížné; (*muri*) *labore et opere ante alios T* zdi vystavěné s větší námahou a umělostí než jiné; *laboris maioris opera L* pracnější; s gen. vysvětl. *l. itineris Cs T* námaha cesty = námahavá cesta; *operis l. L V* námahavá práce; - person. *Labos V* Trud; - spec. básn. zápas: *l. Isthmius H*; (úsilný) boj; *Troiani fama laboris O* pověst o válce trojské; lov, hon *O 2* meton. **a** výsledek práce: *hinc anni l. V* = výnos celoroční námahy; práce, dílo, čin: *multorum mensium l. Cs*; *longi l. anni O*; *perrupit Acheronta Hercules l. H* čin Herakleův; *labores H* námahavé činy; *hic l. ille domūs* (gen. vysvětl.) *V* zde jest dům, ono pověstné dílo (t. labyrint) **b** pracovitost, příčinnivost, vytrvalost: *l. in negotiis C*; *magni formica laboris H* velice příčinnivý; schopnost k práci: (*iumenta*) *summi ut sint laboris Cs* k práci co nejsilnější **3** metaf. trud, trmácení, klopota, útrapa, psota, strádání, bída, strast, trýzeň; obtíž, potíž, nesnáz, svízeľ, zápas; starost; bolest, nemoc, utrpení (ob. pl.): *labori* (dat. účink.) *esse C* býti na obtíž; *quanto devites* (sc. mala) *animi capitisque labore H* s jak velikou bolestí duše i hlavy, sm. = co se natrápíš duševně i tělesně, abys unikl . . . ; *lunae, solis labores V* těžké zápas (t. j. zatmění); (o porodních bolestech) *nec iam tolerare labores poteram O* těžkosti; *principis labores e convivio prospectantem T* nevolnost.

**labōrifēr, fera, ferum** [2. labor a fero] snášejší námahu, pracovitý, silný (k práci).

**labōriōsē**, adv. [*laboriosus*] pracně, lopotně, trudně; pilně, snaživě, příčinnivě.

**labōriōsus, a, um** [2. labor] **1** s námahou spojený, námahavý, pracný, lopotný, trudný; obtížný, těžký, nesnadný; metaf. klopotný, strastný: *his laboriosis exercitationibus C*; *aerumna* (est) *aegritudo laboriosa C* klopotná útrapa **2** pracovitý, dělný, pilný, snaživý, příčinnivý **3** (prací) týraný,

(lopotou) sužovaný, bědný: *l. Ulixes H* (= πολύτλος u Homéra).

**labōrō, āre, āvī, ātum** [2. labor] **1** (lopotně) pracovati, namáhati se (tělesně n. duševně), lopotiti se, hmožditi se; usilovati, přičiňovati se, snažiti se (abs., s inf., ut n. ne aby . . . ; klas. ob. zápor.): *l. in re C* zaměstnávati se něčím; *l. in alqd L* pracovati, usilovati o něco; *l. pro n. de alqo* pracovati pro někoho, dbáti, pečovati, starati se, býti starostliv, míti starost, péči o někoho; *quasi de verbo, non de re laboretur C* jako by šlo o slovo a ne o věc; (básn.) *obliquo laborat lymph a trepidare rivo H* pilně spěje; - básn. a pozd. *l. alqd* dělati, zhotovovati, vyráběti něco: *doma laboratae Cereris* (gen. vysvětl.) *V* dary zpracovaného obilí = připravené pečivo; *frumenta ceterosque fructus laborant T* pěstují **2** metaf. trápati se, trpěti, strádati; býti tísněn, svírán, býti v tísni, v nesnázi, v nouzi, v úzkých, v nebezpečí; zápasiti s něčím; váznouti; bráti škodu, býti poškozen (abs., ab re, ex re, re něčím): *ne qua populus laboret H*; *luna laborat C* zápasí, jest v tísni (o zatmění); *silvae laborantes H* (sněhem) obtížně; (vojen.) *ne legatus laborantibus suis auxilio foret S* stísněným, v tísni; *maxime ad munitiones laboratur Cs* nejhůře jest u . . . ; *ex aere alieno l. Cs* dluhy býti stížen, zápasiti s . . . ; *a re frumentaria l. Cs* trpěti nedostatkem obilí; *pestilentia laboratum est L* přišla morová rána; - spec. (o churavosti) stonati: *l. ex capite C* míti bolení hlavy; *quod vehementer eius artus laborarent C* měl silné bolesti v údech (t. dnu); (o lásce) trápati se pro někoho: *quantā laborabas Charybdi H*; *laborantes in uno Penelopen* (et) *Circen H*.

**labōs**, viz 2. labor.

**1. labrum, ī, n.** (ob. pl.) ret, pysk: *l. superius C* horní ret; *l. inferius C* spodní ret; přísl. *primis n. primoribus labris attingere n. gustare alqd C* krajem rtů něčeho se dotknouti = povrchně poznati, (jen) zavaditi o něco; - metaf. kraj, okraj.

**2. lābrum, ī, n.** [z *lavabrum* od *lavo*] umyvadlo, pánev, vana; meton. koupel

*O*; metaf. vúb. mísa, kotel, nádržka; káď: *spumat plenís vindemia labris V*.

**labrusca**, *ae, f.* (pův. adj. sc. *vitis*) planá réva.

**labyrinthēus**, *a, um* [*labyrithus*] *labyrinthēis e flexibus Ct* z bludných cest labyrinthu.

**labyrinthus**, *ī, m.* [λαβύρινθος od λαβρυς (= dvojitá sekyra, náboženský symbol pův. u Karů)] pův. „dům dvojitě sekyry“; u Řeků bludiště, labyrint („dům s velikým množstvím komnat, z nichž nelze naléztí východu“); zejm. se vypravuje o labyrintu egyptském, krétském, jež vystavěl Daidalos pro Minotaura (ta báje vznikla asi, když Řekové poznali zbytky paláce v krétském Knossu), a samském (Polykratově).

**lac, lactis**, *n.* [srov. γάλα] mléko; metaf. mléčná (t. j. bílá) šťáva: (*herbarum*) *l. O*.

**Lacaena**, *ae, f.* [Λάκαινα] Lakonka, Spartanka: *L. adultera H* (t. j. Helena); - adj. lakonská básn. u *CV*.

**Lacedaemōn, onis, f.** (ak. *Lacedaemona* i *Lacedaemonem*) [Λακεδαίμων] Lakedaimon (město = Sparta i země, Lakonsko); adj. **Lacedaemonius, a, um** lakedaimonský (lacedaemonský): *Lacedaemonium Tarentum H* (viz *Phalanthus*); subst. **Lacedaemonii, ōrum, m.** Lakedaimoňané (Lacedaemoňané) = Spartáňé (proti jiným státům, *Spartia-tae* proti perioikům a helotům).

**lacer, era, erum** [srov. λαχίς = cár] roztrhaný, rozedraný, rozsápaný, rozervaný, rozdrásaný: *l. currus O* roztržštěný; *laceras* (prolept.) *aries concutit arces O* otrásá (až jsou rozbořeny =) a boří; *tectorum vestigia lacera T* rozbořené zbytky domů; odt. zohavený: *funus lacerum V* zohavená mrtvola; *l. ora* (ak. vztah.) *V* zohavený v tváři; *lacerum cornu* (abl. vztah.) *caput O* hlava (zkomolená co do rohu =) s uraženým rohem; - (básn.) *artus lacero divellere morsu O* drásavým.

**laceratiō, ōnis, f.** [*lacero*] rvaní, sápaní, drásání: *muliebres lacerationes genarum C* (při smutku).

**lacerna, ae, f.** plášť (podoby obdélíku, zapínaný na prsou přezkou; míval obyčejně kápi, *cucullus*; Římané

jej nosili přes togu nebo tuniku za nepohody, na cestách a p.).

**lacerō, āre, āvi, ātum** [*lacer*] trhati, dráti, sápati, rváti, drásati; tříštiti, bořiti **1 tormentis lacerari L** býti mučen; *lacerata comas* (ak. vztah.) *O* s porvanými vlasy; (básn.) *l. fame alqm O* týrati, mučiti **2** metaf. **a** (pověstí, řeči) „trhati“, přemílati, přetrásati: (*Nero*) *vulgi rumore lacerabatur T*; sápati se, dorážeti, obořiti se na někoho **b** rozdíratí, jítí: (*invidia*) *solet l. plerosque C c* mařiti, kaziti, ničiti: *famam victoriae l. T*.

**lacerta, ae, f.** [srov. *l. lacertus*] ještětěrka.

**lacertōsus, a, um** [*2. lacertus*] svalnatý, svalovitý (= silný).

**1. lacertus, ī, m.** **1** ještětěrka (= *lacerta*) **2** druh mořských ryb.

**2. lacertus, ī, m.** [metaf. k *1. lacertus*, srov. *musculus*, myška = sval] **1** (ob. pl.) svaly **2** synekd. rámě, paže (vl. část nad loktem, pak vúb.); (obr. o včelách) *aptant lacertos V*; - metaf. klepeto, chapadlo (šťíra) *O*; rameno (řeky) *O* **3** meton. síla (vl. tělesná, pak i metaf.): *arma Caesaris Augusti non responsura lacertis H*; (obr.) *in Lysia sunt saepe lacerti H* (o síle řečnického výrazu).

**laccessō, ere, īvī (īī), ītum** [*lacio*] lákati (obmyslně); vyzývati, vybízeti; pokoušeti, škádliti, drážditi, popouzeti, podněcovati (*alqm rē* něčím n. k něčemu) **a** *quam capitaliter me apud centumviros laccessisset Pn* do jak nebezpečné léčky mě lákal; *ne quemquam voce laccessas V* ke zpěvu **b** (básn.) *nihil supra deos laccesso H* o nic nadto bohů neobtěžuji; *l. pelagus carinā H* pokoušeti (plavbou jako něčím smělym); (*taurus*) *ventos laccessit ictibus V* do vzduchu ranami doráží; *aurigae manibus laccessunt pectora plausa* (prolept.) *cavis V* dlaněmi popleskávají koně po hrudi; *aera fulgent sole laccessita V* kov zasažený sluncem; *pacem l. T* porušovati **c** spec. vojen. *proelio alqm l.* k bitvě vyzývati, znepokojevati, napadati, dorážeti na někoho; *ferro regna l. V* napadati; *Sardos laccessisse*

*magis quam exercuisse Romana arma* L spíše podráždili (na čas) brannou moc římskou, než (vážně) zaměstnali; *ad lacessendum tempus* Cs k útoku d (s ak. vnitř.) *pugnam, ferrum l.* V boj sváděti; způsobiti, dáti podnět k něčemu: *sermones l. C.*

**Lacetāni, ōrum, m.** kmen španělský, sídlící na úpatí Pyrenejí; jejich území zváno **Lacetānia, ae, f.**

**Lachēs, ētis, m.** [Λάχης] syn Melampův, athénský vojevůdce za peloponneské války; padl v bitvě u Mantineie r. 418 př. n. l.

**Lachesis, is** (ak. *Lachesin*), *f.* [Λάχηςτις] jedna ze tří Sudiček (*Parcae*), která přede nit života.

**Laciadēs, ae, m.** [Λακιάδης] Lakiades, občan z attického demu Lakiadaí.

**lacinia, ae, f.** [*lacer*] vl. útržek; cíp, roh.

**Lacīnium, iŕ, n.** [Λακίτιον ἄκρον] Lakinion, mys v již. Itálii blízko Krotonu s proslaveným chrámem Heřiným, nyn. Capo delle Colonne; adj. **Lacīnius, a, um** lakinský, na Lakiniu n. z Lakinia: *diva Lacinia V = Iuno.*

**laciō, ere** [snad z *laqueus*, srov. „lákati“] lákati (vyskytuje se jen v četných složeninách.).

**Lacō, ōnis, m.** [Λάκων] Lakon (= Lakedaimoňan); spec. **a** N o Lysandrovi a Agesilaovi; **b** = lakonský pes *HO*; **Lacōnis, idis, f.** [Λακωνίς] Lakonka; adj. **Lacōnicus, a, um** [Λακωνικός] lakonský; subst. **a** **Lacōnicē, ēs, f.** [Λακωνική sc. γῆ] n. **Lacōnica, ae, f.** Lakonská země, Lakonsko **β** **Lacōnicum, ī, n.** [sc. *balneum*] potní lázeň (s horkým vzduchem) = *sudatorium*.

**lacrima** (arch. *lacruma*, pův. *dacruma*), *ae, f.* [srov. *δάκρυ*] slza; meton. pláč: *multis cum lacrimis Cs C* s velkým pláčem; *lacrimas dare alci O* slzy roniti nad někým; *ire in lacrimas V* dáti se do pláče; *hinc illae lacrimae CH* (vl. citát z Terentia, příslov. o překvapujícím vysvětlení zvláštního počínání) srov. „tady je to“, „tu to máme“; básn. s gen. obj. *lacrimas pelle Creusae V* pro Kreusu; *sunt lacrimae rerum V* (také zde) jsou (slzy nad věcmi =) soucitné slzy; = metaf. o krupějích podob-

ných slzám; *turis lacrimae O* (= ztuhlé kapky); *narcissi l. V.*

**lacrimābilis, e** [*lacrimo*] hodný slz, pláče, slzavý, slzy vzbuzující; žalostný: *lacrimabile bellum V O H* (srov. u Homéra *δακρυόεις πόλεμος*); *gemitus l. V.*

**lacrimābundus, a, um** [*lacrimo*] (doplňk.) slzeje, slzy prolévaje, se slzami v očích.

**lacrimō, āre, āvī, ātum** [*lacrima*] slzeti, roniti slzy; meton. plakati; metaf. o rostlinách: *lacrimatas cortice murras O* vl. vyplakanou (podle báje) = vyroněnou z kůry myrhu.

**lacrimōsus, a, um** [*lacrima*] **1** slzející, uslzený; plačící, uplakaný; žalostivý **2** slzy vzbuzující **a** l. *fumus HO* palčivý, štiplavý **b** žalostný, smutný: *lacrimosa poemata Pupi H* plačtivé básně.

**lacrimula, ae, f.** [*lacrima*] slzička; spec. neupřímná (pokrytecká) slza *C.*

**lactē, ēre, —** [*lac*] **1** ssáti mléko **2** míti mléko. Ob. jen part. **lactēns, entis** **1** ssající mléko, (o dětech) kojenný, kojenec, (doplňk.) u prsu; (o zvířatech) (ještě) neodstavený; odt. mladistvý, mladounký: *lactentia* (= *lactentium*) *viscera O*; *lactentes hostiae C*; i subst. *lactentibus rem divinam facere L* obětovati dobytčata ještě neodstavená **2** mléčnatý, plný mléka n. vůbec šťávy, šťavnatý.

**lacteolus, a, um** [*lacteus*] běloučký jako mléko: *lacteolae puellae Ct.*

**lactēscō, ere, —** [*lacteo*] mléčnatěti, stávati se mlékem, měniti se v mléko.

**lacteus, a, um** [*lac*] **1** **a** mléčný: *l. umor O* (= *lac*) **b** plný mléka, mléčnatý: *ubera lactea V* **2** metaf. sm. bílý jako mléko, bělostný: *lactea colla V*; *via lactea O* mléčná dráha.

**1. lactō, āre, āvī, ātum** [*lac*] **1** podávati mléka, kojiti **2** ssáti (mléko): *lactantes vituli O* ještě neodstavená telátka.

**2. lactō, āre, āvī, ātum** [*lacio*] lákati, sváděti.

**lactūca, ae, f.** [*lac*, tedy vl. „mléčí“] locika (jejíž dužnatá nařilisty chovají mléčnou, přihorklou šťávu), salát.

**lacūna**, *ae, f.* [*lacus*] prohlubeň, dolík; spec. louže, kaluž, močál, močidlo, rybník; metaf. nevyplněné místo, mezera, díra; nedostatek, újma, ztráta: *lacunam rei familiaris explere C.*

**lacūnar**, *āris, n.* [*lacus*] strop s prohlubenami, kasetový strop, vykládaný strop (t. j. s prohloubenými poli, uměle vyřezávanými a vykládanými zlatem a slonovou kostí).

**lacūnō**, *āre, āvī, ātum* [*lacuna*] zhotovovati kasetový (vykládaný) strop, vykládati: *summa* (sc. *atria*) *lacunabant conchae O.*

**lacūnōsus**, *a, um* [*lacuna*] (místy) prohloubený, vydutý: (*sphaera*) *nihil eminens, nihil lacunosum (habet) C* nemá žádných výčnělků, žádných prohlubin (vydutin).

**lacus**, *ūs, m.* (zř. gen. sg. *laci*; dat. a abl. pl. ob. *lacubus*, též *lacibus*) [srov. čes. lokáč] prohlubenina, naplněná vodou **1** (příroz.) rybník, jezero, močál; stojatá voda; básn. vůb. voda, pramen, zdroj, řeka, proud: *l. (est) Hadria H* rybník jest Hadrií (při hře hochů); *Stygios innare lacus V* **2** (umělá) nádržka **a** (veřejná) studeň, kašna: *lacūs sternere lapide L*; *redeuntes a lacu H*; (obr.) *fastidire lacūs et rivos apertos H* (o mělké a všední poesii) **b** kád' **a** na vylisované víno: *fluere lacūs T* plnily se kádě; (obr.) *istam quasi de musto ac lacu* (sc. *haustam*) *fervidam orationem C* řeč jakoby nabranou (přímo) z moštu a kádě, ještě kvasící **β** kovářská, k ochlazení železa: chladicí kád', chladič: *tungunt aera lacu V.*

**Lācūdēs**, *is, m.* [*Λακῦδες*] Lakydes, filosof střední akademie, nástupce Arkesilaův v řízení akademické školy (241—225 př. n. l.).

**Lādōn**, *ōnis, m.* [*Λάδων*] **1** řeka na Peloponnesu, přítok Alfeia **2** jméno Trojana z vojska Aeneova **V** **3** jméno jednoho ze psů Aktaionových *O.*

**Laeca**, *ae, m.* římské příjmení: *M. Porcius Laeca* přívrženec Katilinův.

**laedō**, *ere, sī, sum* pův. naraziti na něco (tento význ. se udržel jen ve složeninách, na př. *allido, collido* a p.); porouchati,

poškoditi, pokaziti, porušiti; hrubě, nevázně s něčím zacházeti n. něčeho se dotýkati **1** *vulnere laesa O* poraněná; *laesae vestes O* zašpiněné; *in duro laedi corpore ferrum O* na tvrdém těle meč se kazí (= otupuje se); *dulcia barbare l. oscula H* hrubě se dotýkati rtíků; *l. aequor O* rozbouriti; *quae laedunt oculum H* co tlačí oko (= co vlétne do oka); *zonā l. collum H* stáhnouti hrdlo (= oběsiti se) **2** metaf. **a** *fidem, foedus, signum l. H* porušiti; pas. *laedi* býti poškozován, brátí škodu, trpěti: *non modo non laedetur causa nobilitatis, verum etiam ornabitur C* ne utrpí **b** urážeti, zlehčovati někoho; ubližovati, škoditi, křivditi; proviňovati se proti někomu; pohrdati, opovrhovati někým: *vultu saepe laeditur pietas C* (pouhým) pohledem se často hřešívá proti (povinné) lásce; *numen laesura deorum H* (hřích majíc spáchati =) nebojíc se hříchu proti bohům; *nec quicquam nisi iucundum et laesurum acciperet T* že nepřijímal nic než věci příjemné, avšak pro budoucnost škodlivé **c** působiti nelibost někomu, býti protivný, trápiti, mrzeti, rmoutiti, dojímati: *timor laedit Hirt* znepokojuje; *nihil te si fuga laedit H* jestliže tě neodrazuje (od koupě).

**Laetānī**, *ōrum, m.* kmen v Hispanii, sídlící u moře mezi dolním Ebrem a Pyrenejemi (podle někt. = *Lacetani*).

**Laelaps**, *pis, m.* [*λαίλαψ*] bouře, víchřice] jméno psa *O.*

**Laelius**, *a* římský rod plebejský, původem z Tiburu; zejm. **1 C.** *Laelius*, přítel Scipiona Staršího, bojoval za 2. války punské v Hispanii a Africe, kde přemohl Syfaka; konsul r. 190 př. n. l.; byl činný při kolonisování předalpské Gallie a často členem poselstev *CL* **2 C.** *Laelius Sapiens* (zvaný tak pro studium filosofie; syn předešlého), přítel Scipiona Mladšího, milovník řecké kultury a příznivec umělců (na př. Lucilia a Terentia), smýšlení aristokratického, bojoval v 3. válece punské a v Hispanii proti Viriathovi; konsul r. 140 př. n. l.; hlavní osoba Ciceronova spisu *O* přátelství *CH* **3 D.** *Laelius*, žalobce *L.*

Valeria Flakka, jehož hájil Cicero; v občanské válce byl na straně Pompejové a po bitvě u Ciry sám se usmrtil CsC; = odt. adj. **Laeliānus**, *a*, *um* Laeliūv.

**laena**, *ae*, *f*. [z řec. χλαῖνα] plášť.

**Laenas**, římské příjmení, viz *Popilius*.

**Läertēs**, *ae* (zř. *is*), *m*. (ak. *ēn* i *em*) [Λαέρτης] král ithacký, otec Odysseův; odt. adj. **Läertiūs**, *a*, *um* Laertūv: *L. heros* *O* hrdinný syn Laertův; patronym. **Läertiadēs**, *ae*, *m*. [Λαερτιάδης] Laertovec, syn Laertův (= Odysseus).

**laesiō**, *ōnis*, *f*. [*laedo*] poškození; urážení, urážka; spec. řečn. (úmyslné) dráždění odpůrce.

**Laestrygonēs**, *um*, *m*. [Λαιστρυγόνες] Laistrygonové, u Homéra lidožraví obři, sídlící v daleké západní zemi; někteří starověcí vykladatelé Homéra pokládali za jejich sídlo město Leontinoi na Sicílii, římští básníci doby Augustovy město Formiae v Kampanii; odt. adj. **Laestrygoniūs**, *a*, *um* laistrygonský: *Laestrygoniā in amphorā H* (= *Formiānā*, s vínem formijským).

**laetābilis**, *e* [*laetor*] radostný, potěšitelný, veselý.

**laetābundus**, *a*, *um* [*laetor*] plný veselí, veselý.

**laetanter**, *adv*. [*laetor*] radostně, vesele.

**laetātiō**, *ōnis*, *f*. [*laetor*] radost, plesání, veselí.

**laetē**, *adv*. [*laetus*] vesele, radostně.

**laetificō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*laetificus*] činiti bujným, úrodným, zúrodnovati: *Indus non aquā solum agros laetificat C*; = metaf. obveselovati, rozradostniti, potěšiti: *sol laetificat (terram) C*; med. *laetificari* veselili se alqare z něčeho.

**laetificus**, *a*, *um* [*laetus* a *facio*] pův. zúrodnující; básn. sm. *laetus* úrodný, bujný, zdárný: *vites laetificae* básn. u *C*.

**laetitia**, *ae*, *f*. [*laetus*] veselost, veselí, radost (s vnějšími projevy, srov. *gaudium*) (*alcis rei* z něčeho): *a gaudio laetitiam distinguimus C* (o rozjařenosti, veselém rozčilení); *alqm laetitiā afficere* radostí naplňovati, obveselovati, rozra-

dostniti, rozjařiti někoho; *laetitiae* (dat. účink.) *esse alci O* býti k radosti, dělati radost; *convivii l. T* veselé hodování; (básn. konkr.) *agnos, munera laetitiamque dii* (gen. sg. od *dies*) *V* jako dar pro veselý den (= aby si udělali veselý den); = person. *vana Laetitia O*.

**laetor**, *ārī*, *ātus sum* [*laetus*] veselili se, radovati se, míti radost, těšiti se, plesati, býti potěšen (*rē, de n. ex rē* z něčeho, něčím, ak. c. inf. n. quod že): *gaudere decet, l. non decet C* (o rozjařenosti, nemírném projevování radosti); *ne Alciden me sum laetatus accepisse V* nesmál jsem se (= přišlo mi draho), že... (Charon byl potrestán ročním vězením za to, že převezl Heraklea); (s ak. vnitř. neutr.) *utrumque laetor C*; *laetandum magis quam dolendum puto casum tuum S* myslím, že z tvého osudu jest se spíše těšiti než nad ním truchliti (= že jest spíše radostný než smutný) (ak. pro spojení s *dolendum*).

**Laetōrius**, *a* jméno plebejského rodu v Římě *L*.

**laetus**, *a*, *um* 1 tučný, vykrmený, vypasený: *laeta boum armenta V*; *laetum pecus H*; (o půdě) úrodný, žírný: *laeta arva O*; odt. bujný, zdárný: *pabulum laetum L*; *l. alcis rei* úrodný, bohatý něčím, na něco: *frugum l. ager S*; (básn.) *lucus laetissimus umbrae V* 2 metaf. **a** veselý, potěšený, radující se (*rē* něčím, z něčeho); radostí zářící, šťastný; (doplňk.) vesele, s radostí, s veselou, rád: *cuncta socialia prospere composita non laetum Germanicum habebant T* Germanikus neměl (= necítil) radosti ze šťastného urovnání spojeneckých záležitostí; (básn.) *laeta laborum* (gen. obj.) *Dido V* majíc zálibu v práci; *laeta frons O* vyjasněné, jasné čelo; *laetos dies agere T* oddávati se veselí **b** (význ. příčin.) působící veselost, radost, veselý, radostný, utěšený, rozkošný, příjemný, šťastný: *laeta saecula V* šťastná doba; *laetae sedes H* blažená sídla (= Elysium); *laetos oculis adflarat honores V* líbezný půvab; subst. *laeta, ōrum, n. O* štěstí; = (spec. o znameních) šťastný, příznivý: *laeta exta, omīna T*.

**laevē**, adv. [laevus] neobratně, ne-japně, zpozdile, hloupě.

**Laevī, ōrum**, m. kmen ligurský.

**laevis** viz l. *levis*.

**laevus, a, um** [srov. λαίος, čes. levý] levý, nalevo n. vlevo (jsoucí, jdoucí), zleva (přicházející) **1** *dextera Sigei, Rhoetei laeva profundī* (gen. podle gen. part. při *medius*) *ara O* oltář napravo od tůně Sigejské, nalevo od Rhoitejské; *laevo mari L* vlevo po moři; subst. **a** *laeva, ae, f.* a (sc. *manus*) levá ruka, levice **β** (sc. *pars*) levá strana: *laevam petere V O* vlevo plouti, jeti; *laevā* nalevo, vlevo **b** *laeva, ōrum, n.* levá část, strana: (s gen. part.) *laeva Italiae L, maris T; maris Euxini ad laeva O* na levém břehu **2** t. t. mluvy augurské **a** poněvadž etruský a římský augur, jsa obrácen k jihu, měl nalevo šťastnou stranu východní, bylo znamení zleva příznivé, blahověstné, šťastné: (doplňk.) *intonuit laevum V* nalevo; *laevas ad septentrionem* (sc. *partes*) *esse dixit L* prohlásil severní stranu za příznivou **b** u Řeků naopak levá strana byla nepříznivá, zlověstná, neblahá, nešťastná, odt. leckdy též u řím. básníků; *l. picus H; laevum lumen V* nepříznivé, zhoubné; (obr.) *tempore laevo H* v nepříznivý, nepravý čas **3** metaf. neobratný, odt. nejapný, zpozdilý, hloupý: *mens laeva V; o ego l. qui . . . H* bloud (srov. *σκαίος*).

**laganum, ī, n.** [λάγανον] lívanec.

**lagēna** lépe *lagoena* v. t.

**lagēos, ēī, f.** [ἡ λάγειος sc. ἀμπελος] zajecí víno (druh révy, nazvaný tak od barvy hroznů).

**lagoena** (n. *lagona, lagona*), *ae, f.* [λάγυνος] láhev, lahvice (hliněná n. skleněná).

**lagōis, idis, f.** [λαγώϊς] pták kurovitý, snad tetřívka *H*.

**laguncula, ae, f.** [lagoena] lahvička.

**laicus, ī, m.** [λαϊκός] příslušný k lidu; ± světský, subst. laik, nekňez.

**Lāis, idis, f.** [Λαίς] ženské jméno řecké, zejm. **1** pověstná hetéra z Korintu za peloponneské války **2** hetéra ze Sicílie, přítelkyně Alkibiadova.

**Lāius, ī, m.** [Λάϊος] Laios, mytický král thébský, syn Labdakův, manžel

Iokastin, otec Oidipův; odt. patronym. **Lāiadēs, ae, m.** [Λαϊάδης] Laiovec, syn Laiův (= Oidipus).

**Lalagē, ēs, f.** [Λαλαγή od λαλέω žvatlám; vl. Žvatlalka, Švitorka] významné jméno ženské, zejm. jm. milenky Horatiovy *H*.

**lāma, ae, f.** louže, kaluž, kalužina.

**lambō, ere, lambī, —** [srov. λαφόσσω = hltati] *lízati, olizovati, oblizovati: lambendo mater in artus fingit* (v. t.) *O; —* metaf. sm. lehce se dotýkati: *flamma properabat l. tectum H* (= ošlehávati); *Aetna sidera lambit V; loca lambit Hydaspes H* (= oplakuje, omývá).

**lāmēnta** viz *lamentum*.

**lāmētābilis, e** [*lamentor*] **1** nářky působící, hodný nářků, hořekování, k pláči, žalostný, smutný, bědný: *lamentabile regnum V* **2** nařikající, nařikavý, žalostivý, žalostný, úpěnlivý: *l. vox C; l. mulierum comploratio L*.

**lāmētātīō, ōnis, f.** [*lamentor*] nařikání, nářek, hořekování, bědování.

**lāmēntor, ārī, ātus sum** [*lamentum*] nařikati, hořekovati, bědovati **a** abs.; **b** *alqd* pro něco, nad něčím; s ak. c. inf. že.

**lāmēntum, ī, n.** (sg. zř.) pl. nářky, nařikání, hořekování, bědování.

**1. Lamia, ae, f.** [Λάμια] čarodějnice, ježibaba, bubák v řeckých pohádkách, pův. prý krásná dcera libyjského krále, milenka Diova stížená žárlivostí Heřinou.

**2. Lamia, ae, m.** [srov. *Lamus*] příjmení bohaté rodiny v rodě Aeliů; zejm. **1** *L. Aelius Lamia*, člen stavu jezdeckého, praetor r. 43 př. n. l., přítel Ciceronův **C** **2** (*L. Aelius Lamia* (syn předešl.), přítel Horatiův: *Lamiae pietas et cura H* přátelská starost o Lamiu. Adj. **Lamiānus, a, um** Lamiův: *horti Lamiani C* (na Esquilinu).

**3. Lamia, ae, f.** [Λαμία] město v již. Thessalii, nedaleko zálivu Malijského, nyn. Zeituni.

**lāmīna** n. **lammīna** n. **lāmna, ae, f.** tenký kousek kovu, dřeva, kamene a p., plát, plátek, plech, plíšek; deska, destička: *l. fulva O* žlutá = zlatá kůra; *tigna laminis clavisque religant Cs* železnými pláty a hřeby; *ardentes laminae C* rozžhavené kusy železa

(k mučení); *ventres lamna candente urendos* H (o vpalování známky); (básn.) *l. ser-rae* V, *l. dissiluit* O čepel; *inimice lamnae* H nepříteli ‚mrzkého kovu‘ (= peněz).

**lampas, adis, f.** (abl. pl. *lampadis* Pt) [λαμπάς] svítilna, kahan, pocho-deň, *lampa*: (obr.) *Phoebae lampadis instar* V jako Phoebova ohnivá koule; *Oetaeae Paphiaequae lampades* :: *Stadius* hvězdy (o večernici a jitřence); meton. světlo: *cum prima lustrabat lampade terras dies* V prvními paprsky.

**Lampsacum, ī, n. n. Lampsacus,** *ī, f.* [Λάμψακος] Lampsakos, město v Mysii při Hellespontu, nyn. Lepsek; adj. **Lampsacēnus, a, um** [Λαμψακη-νός] lampsacký, v Lampsaku n. z Lam-psaku; subst. **Lampsacēni, ōrum, m.** Lampsacané, obyvatelé Lampsaku.

**Lamus, ī, m.** [Λάμος] u Homéra král Laistrygonů; podle výkladu Římanů zakladatel města Formií (viz *Laestry-gones*).

**lāna, ae, f.** [z \**ulānā*, srov. čes. vlna, dor. λᾶνος (att. λῆνος) = vlna; z koř. \**vel-*, srov. *vellus, vello*] vlna **1** *lanae velamen* L vlněná rouška; *lanas ducere* O přísti (vlnu); *fama faciendae lanae* O že umíš práce z vlny; pl. vločky vlny: *lanae cadunt* O; (přísl.) *de lana caprina rixari* H hádati se o kozí chlup (t. j. o něco, co nestojí za to); synekd. *auraea lana* O zlaté rouno; meton. **a** sm. vlněné roucho: *te murice tinctae vestiunt lanae* H **b** práce s vlnou, zpracová-vání vlny: *dedita lanae* L zaměstnána předem (vlny); *te lanae decent* H tobě sluší přísti vlnu **2** metaf. *nemora molli canentia lana* V (o bavlníku); *lanae per caelum vellera ferri* V ‚beránky‘.

**lānātus, a, um** [*lana*] vlnatý: *capras lanatas factas (esse)* L kozám narostla vlna; vlnou vycpaný, vlnou ovinutý: přísl. *dii pedes lanatos habent* Ptr sm. chodí neslyšně (a překvapují nás svými tresty).

**lancea, ae, f.** [slovo původu kelt.] kopí, opatřené uprostřed házecím řemenem.

**lancinō, āre, āvī, ātum** [*lacer*] trhati, sápati; (obr.) *bona l. Ct* (= prohýřiti, rozházeti).

**1. lāneus, a, um** [*lana*] vlněný, z vlny, metaf. měkký jako vlna, hebký.

<**2. laneus, ī, m.** lán.>

**Langobardi, ōrum, m.** Langobardo-vé, germánský kmen, usedlý při dol-ním Labi (T), později v Uhrách, ko-nečné v sev. Itálii (Lombardie‘).

<**langravius, ī, m.** [něm. Landgraf] lantkrabě, lantkrabí.>

**languē-faciō, ere, fēcī, factum** [*lan-gueo a facio*] unavovati, mdlíti, osla-bovati; tišiti, uklidňovati.

**languēō, ēre, guī,** — [srov. *laxus*] býti unaven, zemden, mdlý, o-chablý, malátný, zmalátnělý, plih-nouti, býti zesláblý, vysílen **1** vl.; - spec. o nemoci churavěti, býti nedu-živý: *si tristi languēbunt corpora mor-bo* V; - (obr.) *recursus languentis* (prolept.) *pelagi* V odtok zesláblé vlny; (o květu) býti zvadlý: *flos languen-tis hyacinthi* V **2** metaf. *languentibus omnium studiis* T když ochabovala horlivost; *cum plenus languet amator* H když nasycený (t. čtením) milovník se nudí; býti nečinný, zaháleti: *nec eam solitudine l. patior* C (= *me in ea solitudine l.*); - spec. *vox nec languens nec canora* C ani jednotvárný ani zpě-vavý.

**languēscō, ere, guī,** — [*languēo*] chabnouti, ochabovati, slábnouti, zemdlívati, mdlíti, malátněti **1** vl.; spec. o nemoci chřádnouti; - obr. *luna visa l. T* zatmívati se; *flos languescit* V vadne; *Bacchus languescit mihi* H (víno uloženo, aby pozbylo ostré chuti =) stárne **2** metaf. slábnouti; klesati, povolovati; malomyslněti; utišovati se.

**languidē, adv.** [*languidus*] mdle, malátně, sklesle, slabě; lhostejně, netečně, liknavě: *negant quicquam dic-tum esse languidus* C nemužněji.

**languidulus, a, um** [*languidus*] (po-někud) unavený, mdlý; (přetm.) (poně-kud) unavující, zmalátnující.

**languidus, a, um** [*languēo*] unavený, zemdený, mdlý, ochablý, malátný, zmalátnělý, vysílený, zplihlý, skles-lý, zesláblý, slabý **1 a** *langui-dioribus nostris* Cs protože naši byli příliš zemdeni; (básn.) *languida lumina*



*O* těžké, přemožené spánkem oči; *ferae dulci sopore languidae H*; = spec. o nemoci churavý, neduživý, stonavý; = obr. *languida aqua L* malá voda = mělčina; (o květu) *z v adlý*; *languidiora vina H* (zbavené ostré chuti =) dobře vyleželé, lahodné víno; *l. conviva H* zmožený = nasycený **b** loudavý, pomalý, zdlouhavý: *flumine languido Cocytos errans H c* (sm. přičin.) unavující, zmalátnující, oslabující: *languidae voluptates C*; *languida quies V* tuhý spánek **2** metaf. *senectus languida atque iners C*; chabý, lhostejný, netečný; nečinný, lenivý; = spec. (orationes) *languidiores C* poněkud mdlé.

**languor**, *ōris*, *m.* [*languēo*] únava, zemdlenost, umdlenost, ochablost, malátnost, zmalátnění, skleslost, zesláblost, vysílenost **1** *confectus languore et fame C*; = spec. o nemoci: nemoc, churavost, neduživost: *l. aquosus* (v. t.) *H*; *omnia l. habet O 2* metaf. *l. et silentium H* záduchivost, zaraženost; nečinnost, lenivost, liknavost, nedbalost.

**laniātus**, *ūs*, *m.* [*lanio*] trhání, sápaní: *ferarum* (gen. subj.) *l. C*; = metaf. *si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus et ictus T* že by bylo viděti jejich rozervanost a rány.

**laniēna**, *ae*, *f.* [*lanio*] jatky, masné krámy.

**lānificium**, *iī*, *n.* [*lanificus*] zpracovávání vlny, předení a tkaní vlny.

**lānificus**, *a*, *um* [*lana* a *facio*] vlnu sdělávající, zpracovávající: *lanifica ars O* umění přísti a tkáti; subst. **lānifica**, *ae*, *f.* přadlena.

**lāniger**, *era*, *erum* [*lana* a *gero*] nosící vlnu, pokrytý vlnou, vlnatý, rounatý: *lanigeræ pecudes V* (= ovce); *lanigeri apices V* vlnou (= vlněnou stužkou) ovité čepice; = subst. masc. beran *O*.

**laniō**, *āre*, *āvī*, *ātum* trhati, rváti, sápati, rozdíratí: *pueri verberum dolore laniati C* holestnými ranami do krve mrskáni; zejm. jako výraz duševní bolesti (význ. med.) rváti si, trhati si: *laniat a pectore* (s prsou) *vestes O*; *laniata* (prolept.) *pectora plangens O* prsa si ranami rozdíraje; též pas. význ. med.: *filia prima laniata (est) genas V*; *laniata*

*sinus O* s roztrženým na prsou rouchem.

**lanista**, *ae*, *m.* lanista, mistr šermířský, cvičitel a majitel čtyř gladiátorské (*familia gladiatorum, ludus gladiatorius*), který vycvičené gladiátory ke hrám pronajímá nebo prodával: (obr.) *hic se ad eum lanistam contulit C* k němu do učení; *num ille l. a gladio recessisse videtur C* ten starý rváč; odt. obr. pořadatel zápasu, ředitel zápasu; popuzovatel, podněcovatel k boji: *duas acies lanistā Cicerone dimicantes C*; *populum Romanum cum Antiocho lanistis Aetolis dimicare L* z popudu Aitolů.

**lānitium**, *iī*, *n.* [*lana*] vlnářství, přestování vlny; vlna.

**lanius**, *iī*, *m.* [*lanio*] řezník.

**lanterna** a pozd. **lāterna**, *ae*, *f.* [z řec. λαμπτήρ s konc. podle *lucerna*] svítlna, lampa.

**lanternārius**, *iī*, *m.* [*lanterna*] nosič svítlny (jeden z otroků); obr. *Catilinae l. C* sluha, pochop.

**lānūgō**, *inis*, *f.* [*lana*] chmýří (podobné vlně), pýří, chloupky; spec. **a** (na rostlinách) *tenerā lanugine* (abl. qual.) *māla V b* (první vousy): *dubia l. O* neurčitě chmýří.

**Lānuvium**, *iī*, *n.* staré latinské město již od jezera Albského, se slavným chrámem Junoniným; adj. **Lānuvīnus**, *a*, *um* lanuvijský, v Lanuviu, z Lanuvia; subst. **Lānuvīni**, *ōrum*, *m.* obyvatelé Lanuvia, Lanuviané; **Lānuvīnum**, *ī*, *n.* statek v Lanuviu.

**lanx**, *lancis*, *f.* [srov. λέκος, λεκάνη = mísa] mísa, miska **a** jako nádoba; **b** u vah: *Iuppiter duas lances sustinet V*.

**Lāocoōn**, *ontis*, *m.* [Λαοκόων] kněz (Poseidonův, dříve prý Apollonův) v Troji, který varoval Trojany před dřevěným koněm Řeků, avšak vzápětí byl i se svými dvěma syny zardoušen od dvou hadů.

**Lāodamia**, *ae*, *f.* [Λαοδάμεια] Laodameia, dcera Akastova, manželka Protesilaova, jež z lásky ke svému muži dobrovolně s ním zemřela.

**Lāodicēa**, *ae*, *f.* [Λαοδικεία] Laodikeia, jméno několika měst v Přední Asii, pojmenovaných podle jména ně-

kterých žen královského rodu syrského (Laodike); zejm. **1** L. přímořská (ἑπι τῆ θαλάττῃ), slavné obchodní město a pevnost v Syrii naproti Kypru **2** L. v jihozápad. Frygii; - adj. **Lāodicēnsis**, *e* laodikejský, z Laodikeje; - subst. **Lāodicēni** (n. *Lāudicēnī*), *ōrum*, *m.* Laodikejané, obyvatelé Laodikeje.

**Lāomedōn**, *ontis*, *m.* [Λαομεδών] vl. jméno mužské; zejm. král trojský, syn Ilův, otec Priamův a Tithoňův, pověstný svou věrolomností k Apollonovi a Poseidonovi, jimž nedal smluvené mzdy za opevnění Troje, a k Herakleovi, jehož neodměnil za zachránění své dcery Hesiony a od něhož byl usmrcen; - adj. **Lāomedontēus** [Λαομεδόντειος] *n.* **Lāomedontius** [Λαομεδόντιος], *a*, *um* Laomedontův, laomedontský, básn. vůb. trojský: *L. heros* *V* (= *Aeneas*); - patronym. **Lāomedontiadēs**, *ae*, *m.* [Λαομεδοντιάδης] Laomedontovec (o Priamovi); *pl.* *Laomedontidae* *V* = Trojané.

**lapathus**, *i*, *m.* *n. f.* = **lapathum**, *i*, *n.* [λάπαθος, λάπαθον] šťovík (= *rumex*).

**lapicīda**, *ae*, *m.* [*m. \*lapidicida*, z *lapis* a *caedo*] kameník.

**lapicīdinae**, *ārum*, *f.* (*pl.* tantum) [*lapicīda*] (kamenné) lomy.

**lapidātiō**, *ōnis*, *f.* [*lapido*] házení kamením, kamenování.

**lapidātor**, *ōris*, *m.* [*lapido*] kdo hází kamením, kamenovatel: (*Sergius percussor*, *l. C* kamením útočící zbojník.

**lapidēscō**, *ere* [*lapis*] kameněti.

**lapideus**, *a*, *um* [*lapis*] kamenný, z kamene.

**lapidō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lapis*] **1** (neos.) *lapidat* prší kamením, sype se kamení, padá kamení: *Reate imbri* (abl.) *lapidavit* *L* při lijáku padalo kamení = strhl se kamenný lijavec; *perf. též pas. lapidatum est*; *part. perf. subst. propter crebrius eo anno lapidatum* *L* protože toho roku častěji přšelo kamením **2** (trans.) *l. alqm* házeti kamením na někoho, po někom, kamenovati někoho.

**lapidōsus**, *a*, *um* [*lapis*] kamenitý, plný kamení; básn. tvrdý jako kámen: *lapidosa corna* *V*; (*panis*) *l. H.*

**lapillus**, *i*, *m.* [*lapis*] kamínek, kamínek; *spec. a* kamínek vykládací, mosaikový: *Libyci lapilli* *H* mosaika (které bylo užíváno pův. v Africe) **β** drahý kámen: *inter niveos viridesque lapillos* *H* (= perly a smaragdy) **γ** hlasovací kamínek: *nivei atrique lapilli* *O.*

**lapis**, *idis*, *m.* kámen (jednotlivý i jako látka), *pl.* kameny, kamení **1** *ardentes lapides* *L* (planoucí =) ohnivé kameny (= meteory); *sine lapide* *L* (sm. bez házení kamením); *Iovem lapidem iurare* *C* (t. j. při křesacím kameni, symbolu Jovově, jež byl chován ve svatyni Jova Feretria na Kapitoliu; tato přísaha platila za nejsvětější); *l. bibulus* *V* (= pemza); *Phrygius l. H* (= mramor); *l. albus* *H* bílá kamenná deska (z laciného mramoru) **2** *spec. a* milní kámen, milník (= *milliarium*), kterými bylo označováno na římských silnicích vždy 1000 řím. kroků (= asi 1½ km); číslovány byly od prvního milníku, který byl na římském fóru: *sextus ab urbe l. O* (tam sahala kdysi římské území) **b** dražební kámen, výstupek pro vyvolavače při prodávání otroků: *praeter duos de lapide emptos tribunus* *C* (= doplacené) **c** drahý kámen: *gemmas et lapides* *H*; kámen broušený a hlazený: *lapides varii* *H* pestré kameny = mosaika na podlaže.

**Lapitha** *n.* **Lapithēs**, *ae*, *m.* (*gen. pl. ārum* i *um*) [Λαπίθα] (*ob. pl.*) *Lapithové*, mytický horský kmen v Thesalii, pověstní vítězným bojem s Kentaury, jež vzplanul při svatbě *Lapitha Peirithoa* s *Hippodamei*; *adj. Lapithaeus* [Λαπιθαῖος] a *Lapithēius* [Λαπιθήιος], *a*, *um* *Lapithův*.

**lappa**, *ae*, *f.* lopuch.

**lāpsiō**, *ōnis*, *f.* [*l. labor*] padání; *obr. náchylnost, sklon* (k pádu, t. j. ke zlému).

**lāpsō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*l. labor*] smekati se; *klesati*; *potāceti* se.

**lāpsus**, *ūs*, *m.* [*l. labor*] **1** a smeknutí, klouznutí; (zejm. o tichém, volném pohybu) plynutí, tok; let; jízda, běh; plížení: *obr. medio voluntur sidera lapsu* *V* hvězdy plynou středem své

dráhy; *pedibus rotarum subiciunt lapsus* *V* = *labentes rotas* (= válce); *gemini lapsu dracones diffugiunt* *V* (rychle) se odplazí; (*vitem*) *serpentem multiplici lapsu* *C* plazící se rozmanitými závity **b** spec. klesání, sjždění, pád: *equi l. VT* pád s koně; *l. terrae* *L* sesutí, strž pudy **2** metaf. pochybení.

**laquear**, *āris*, *n.* [*laqueus*] (ob. pl.) kasetový strop, vykládaný strop (= *lacunar*), nazvaný tak asi podle podoby s oky sítě.

**laqueatus**, *a*, *um* [*laqueus*, srov. *laquear*] s kasetovým stropem, vykládaným stropem; odt. vúb. vykládaný, zdobený: *laqueata tecta* *H*; (*antra*) *laqueata pumice* *O*.

**laqueus**, *ī*, *m.* [srov. čes. léč, lákati] léčka; smyčka, osidlo, klička, provaz **1** zejm. **a** (v lovectví) oko: (*metuit*) *accipiter laqueos* *H* **b** (k oběšená n. uškrcení) *collum in laqueum inserere* *C*; *pars animam laqueo claudunt* *O* osidlem (zamezují dech =) končí život **2** obr. *artioribus apud populum Romanum laqueis tenebitur* *C* pouty; (básn.) *mortis laquei* *H* osidla smrti; *laquei Stoicorum* *C* kličky (t. j. klamně a nedůsledné nauky).

**Lār**, *Laris*, *m.*, pl. *Larēs* (arch. *Larēs*), *um* (zř. *ium*) **1** Larové, ochranná božstva jednotlivých domácností i města u Římanů, dobří duchové zemřelých předků (srov. *Larvae*); v rodině jim obětoval otec zejm. o Kalendách a při všech významných událostech rodinných. Ochrana jejich sahala i mimo město, odt. *Lares viales*, *permarimi*, *militares*, *rurales*. Důležitý byl kult Larů na křižovatkách (*Lares compitales*) **2** meton. dům; domácnost, rodina, rodinný krb; vlast: (o majetku) *patrium fundum laremque* *H* statek i dům; (*apes*) *sub terra fovere larem* *V* zřídí si teplý příbytek; *avis in ramo tecta laremque parat* *O* „rodinný krov“; *iam suum mihi dat pro lare terra locum* *O* za domov; *quo me lare tuter* *H* (t. j. kterou školou filosofickou, srov. *familia*).

**Lara**, *ae*, *f.* nymfa, kterou *Juppiter* pro její povídavost potrestal odnětím jazyka; podle *O* jmenovala se dříve

**Lala** (*nomen ex vitio positum* t. j. od *λαλεῖν*); jiné její jméno bylo **Larunda**; pro podobnost jména byla *L.* jmenována jako matka Larů; s ní byla ztotožňována podsvětní bohyně *Tacita* (n. *Muta*).

**Larārium**, *ī*, *n.* [*Lar*] svatyněka Larů.

**Larcus**, jméno římského rodu; zejm. *T. Larcus Flavius*, první diktátor v Římě r. 501 př. n. l.

**lārdum** viz *laridum*.

**Lārentālia**, *ium*, *n.* viz *Acca*.

**Lārentia** viz *Acca*.

**1. Larēs** pl. od. *Lar*, v. t.

**2. Larēs, ium** *f.* město ve východní Numidii, nyn. Larbus.

**largē** (zř. **largiter**), *adv.* [*largus*] hojně, v hojně míře, mnoho; bohatě; štědře: *largius aequo* *H* více než slušno; *apud civitates largiter posse* *Cs* míti velikou moc; *facto l. senatus consulto* *T* (t. j. s povolením velkých výhod).

**largior**, *īrī*, *ītus sum* [*largus*] **1** hojně dávatí, udělovatí, poskytovatí, uštěďřovatí, štědře rozdávatí, rozdělovatí, dávatí štědré dary (abs., alqd, alci alqd): *praedam l. L* bohatě rozdělovatí; = spec. sm. podplácetí: *largiendis pecuniis favorem militum quaerere* *T* **2** metaf. **a** *Menoeeus largitus est patriae suum sanguinem* *C* ochotně věnoval, obětoval **b** dáti, dopřátí: *si quis deus mihi largiatur* *C*; *quisquis honos tumuli . . . largior* *V* rád dopřeji **c** „darovatí“ sm. promíjeti, odpouštětí: *plus vos reo l. oportere* *C*. Part. *largitus* s význ. pas. *Tb*.

**largitās**, *ātis*, *f.* [*largus*] štědrost.

**largiter** viz *large*.

**largitiō**, *ōnis*, *f.* [*largior*] **1** hojně dávání, udělování, uštěďřování, štědré rozdávání, rozdělování; (jako vlastnost) štědrost; (konkr.) hojně, štědré dary **a** *frumentaria l. C* rozdávání obilí; *servorum alios largitione*, *quosdam verberibus adfecit* *T* štědrými dary **b** spec. nemírně n. nezákonně rozdávání, zejm. podplácení, konkr. úplatky: *consul, qui largitioni resistat* *C*; *largitione pervertit mores* *N*; *ubi*

*femina largitionem temptet T; l. et luxus T* marnotratnost **2** metaf. **a** udělování, dopřívání, prokazování: *aequitatis l. C* (= „hojná dávka“) **b** povolnost, shovívavost: *periculosa severitas, flagitiosa l. T.*

**largitor**, *ōris*, *m.* [*largior*] štědrý dárce, rozdáváč: *praedae erat l. L* štědře rozdával kořist; - spec. nemírný dárce, zejm. podpláčeč, úplatník: *largitores et factiosi C.*

**largus**, *a*, *um* **1** hojný, bohatý, plný, valný, vrchovatý, štědrý, vydatný: *largae herbae H* bohatá, bujná tráva; *largae sumite vina manu O* hojně vína = plně číše; (s gen. vztahu) *l. opum V* bohatý (jměním); subst. *largiora flagito H* štědrejší dary **2** štědrý, hojně n. rád dávající: *duo sunt genera largorum, quorum alteri prodigi, alteri liberales C* (štědří — marnotratní — dobročinní); (básn. s inf.) (*cadus*) *spes donare novas l. H* jenž štědře dává.

**lāridum** *n.* **lārdum**, *ī*, *n.* [srov. λαρινός tučný] tučné maso; slanina; tuk.

**Lārinum**, *ī*, *n.* město v území Frenantanú, nedaleko hranic apulských, nyn. Larino; adj. **Lārinās**, *ātis* larinský; subst. **Lārinātēs**, *ium*, *m.* Lariňané, obyvatelé Larina.

**Lārisa** *n.* **Lārisa**, *ae*, *f.* [Λάρισα *n.* Λάρισσα] jméno několika měst; zejm. **1** L. v Thessalii nad řekou Peneiem, sídlo Alenovců, později Filippa II., za dob řím. i nyní hlavní město Thessalie; odt. adj. **Lārisaeus**, *a*, *um* lariský, z Larisy, básn. sm. thessalský: *L. Achilles V*; subst. **Lārisaei**, *ōrum*, *m.* obyvatelé Larisy **2** L. *Cremaste* (χρεμαστή = „visící“, pro polohu hradu na srázném kopci) v Thessalii, u zálivu malijského, podle pověstí rodiště Achilleovo; adj. subst. **Lārisēnsēs**, *ium*, *m.* obyvatelé Larisy **3** hrad v Argu *L.*

**Lārius**, *a*, *um* zejm. (*lacus*) *L.* jezero v sev. Itálii, nyn. Lago di Como: *Lari maxime V.*

**Lārs**, *tis*, *m.* pán, kníže, král (titul u Etrusků): *ad Lartem Porsinam L.*

**lārva** (arch. **lārūa**), *ae*, *f.* [srov. *Lar*] (zlý) duch zemřelého, strašidlo; odt. za-

kuklení, spec. škraboška, kukla, maska (divadelní).

**larynx**, *ngis*, *m.* [λαρυγξ] hrtan, hrdlo.

**Lās** (ak. *Lan*), *f.* [Λᾶς] staré přímořské město v Lakonice, jihozáp. od Gytheia.

**lasanum**, *ī*, *n.* [λάσανον] (noční) kbelík, nočník.

**lāsar** v. *laser*.

**lāsarpicifer** viz *laserpicifer*.

**lāsarpicium** v. *laserpicium*.

**lascivia**, *ae*, *f.* [*lascivus*] bujnost **1** euf. sm. vilnost **2** rozpustilost, nezbednost, svévole, rozvernost, nevázanost, prostopášnost, lehkovážnost: *lasciviā epularum T* (= *cum lascivas epulas celebrarent*); *lasciviam a vobis prohibetote L* zpupnost **3** dovádívnost, skotačivost, čtveračivost, laškovnost, veselost: (hend.) *per lusum atque lasciviam L* s nevázanou veselostí.

**lasciviō**, *īre*, *iī*, *ītum* [*lascivus*] bujeti, bujněti **1** býti rozpustilý, svévolný, nevázaný: *otio l. LT* bujněti zahálkou **2** dováděti, skotačiti, laškova ti: *agnus lascivū fugā O* skotačivě pobíhá; *plumulae lasciviunt Ap.*

**lascivus**, *a*, *um* [srov. λιλαιομαι a čes. láska] bujný **1** euf. sm. vilný **2** rozpustilý, pustý, nezbedný, svévolný, rozverný, bujný, nevázaný, prostopášný, lehkovážný: *lasciva decentius aetas* (viz *decenter*) *H*; - obr. *lasciva edera H* bujný **3** dovádívný, skotačivý, čtveračivý, laškovný, veselý: *ludentem lasciva (verba decent) H* veselému slušejí žertovná slova.

**lāser** *n.* pozd. **lāsar**, *ris*, *n.* [zkrác. z *laserpicium*] šťáva z rostliny zvané *laserpicium*.

**lāserpicifer**, *fera*, *ferum* [*laserpicium* a *fero*] laseronosný, plodící laser.

**lāserpicium**, *iī*, *n.* [z *lac* *serpicium*, toto od *sirpe* = σίλφιον] okoličnatá rostlina (řec. silfion), jejíž šťáva (*laser*) se užívalo v lékařství, v kuchařství a jako vonného prostředku.

**lassitudō**, *inis*, *f.* [*lassus*] únava, unavení, ochablost, malátnost, zemdlení, mdloba.

**lassō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [lassus] unavovati, oslabovati: *lassatus* unavený, zesláblý, zemdlený.

**lassulus**, *a*, *um* [lassus] poněkud n. příliš ochablý, znavený.

**lassus**, *a*, *um* unavený, zemdlený, ochablý, zesláblý, malátný, mdlý (*re*, *de re*, *a re* něcím): *lassa lumina* *O* hasnoucí oči; (prolept.) *verbis lassas onerantibus aures* *H* do únavy; (básn.) *lassae res* *O* sm. neštěstí; akt. *lasso in sudore* *Ct* v zmalátnujícím potu.

**lātē**, adv. [2. *latus*] rozsáhle, prostranně, na velikém prostoru, ve velikém rozsahu, daleko; široko, široce **1** vl. *longe lateque* i pouhé *l.* daleko široko; *minus l.* *Cs* ne tak daleko; *quam latissime* *N* na ploše co nejrozsáhlejší; *latius extenta stagna* *H* rozsáhlejší rybníky; *quo non possederat alter latius* *O* neměl rozsáhlejších pozemků; *latius regnes* *H* budeš králem rozsáhlejší říše; *l. rex* *V*, *tyrannus* *H* širovládný (= εὐρυκρείων); *loca nocte tacentia late* *V* širé kraje noci a ticha **2** metaf. *dum latius metuitur* *T* ve strachu, aby se pohroma nešířila; *hunc legio l. comitatur* *V* valně, četně; *opibus latius uti* *H* více užítí; - spec. **a** obšírně: *l. dicere* *C* **b** (logicky) *l. patere* *C* míti široký rozsah, smysl, význam.

**latebra**, *ae*, *f.* [lateo] úkryt, skrýše, zákoutí, (tajný) kout, útulek, doupě **1** *si diem latebrā vitavisset* *T* ve svém úkrytu; (básn.) *teli latebras rescindere* *V* (t. j. ránu, v níž vězel šíp); *hae latebrae dulces* *H* zátiší; obr. *caecis* (v. t.) *obscura latebris verba* *O* **2** metaf. útulek, útočiště; výmluva; záminka: *ne quaeratur l. periurio* *C*.

**latebrōsus**, *a*, *um* [latebra] plný skrýší, bohatý skrýšemi, poskytujiící úkryty: *l. pumex* *V* dírkovaný.

**latēns**, *entis* [lateo] skrytý, ukrytý; nepovědomý, neznámý: *rem latentem explicare definiendo* *C*; tajný: *mandata latentia* *O*.

**latenter**, adv. [latens] skrytě, tajně, potají.

**lateō**, *ēre*, *tuī*, — [srov. λαυθάνω, λήθω] býti skryt, úkryt, schován, skrývati se, ukrývati se, schovávati se,

tajiti se **1** (vl. zraku) *scuta latentia* (prolept.) *conduunt* *V* do úkrytu schovají; *umbrā omne latet caelum* *O* jest zakryto, zastřeno; *latet sub classibus aequor* *V* jest zakryto (= pokryto); obr. *ingenium latet hoc sub corpore* *H* v tomto těle **2** metaf. **a** býti n. žítí v ústraní: *Veianius latet abditus agro* *H* žije v ústraní na venkově **b** býti skryt, chráněn **c** býti v pozadí (= méně vážen): *quodam modo latebat* *N*; *Pin-daricae (non) latent camenae* *H* **d** býti nepozorován, neznám, tajný: *causa latet* *O*; neklas. s ak. *latet me alqd* jest mi neznámo, tajno. Part. *latens* j. adj. v. t.

**later**, *eris*, *m.* cihla, u stavu váha (z pálené hlíny) *Tb*.

**Laterānus**, *ī*, *m.* římské příjmení. **laterculus**, *ī*, *m.* [later] (malá) cihla (sg. sm. kolekt. cihly).

**Laterēnsis**, *e* římské příjmení v rodě *Iuventiū*.

**latericius**, *a*, *um* [later] cihlový, z cihel; subst. **latericium**, *iī*, *n.* stavba z cihel.

**Laterium**, *iī*, *n.* statek *Q*. Cicerona u *Arpina*.

**lāternārius**, *lāternārius* viz *lanterna*, *lanternarius*.

**latex**, *icis*, *m.* tekutina, mok, vláha; - spec. **a** voda: *ocultos latices* *L* proudy **b** víno: *laticum libavit honorem* *V* ulila (vinného) moku na počest **c** vůb. šťáva: *latices radice nocenti spargit* *O*; *Palladios latices* *O* (= olej).

**Latiālis**, **Latiar**, **Latiāris** viz *Latium*.

**latibulum**, *ī*, *n.* [lateo] úkryt, skrýše, doupě, koutek, útulek.

**Latinē**, **Latinus** atd. viz *Latium*.

**lātīō**, *ōnis*, *f.* [latus od fero] nesení, přinesení, vynesení; - spec. (podle rčení se slov. *ferre*) *Anagninis civitas sine suffragii latione data* *L* bez hlasovacího práva; *auxilii l.* *L* právo (tribunů lidu) přispěti ku pomoci (jednotlivým plebejům proti magistratům); *l. legis* *C* návrh, předloha zákona.

**latitō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [lateo] skrývati se, ukrývati se, schovávati se,

se, býti skryt; ▯ spec. schovávati se soudu; ▯ ob. part. praes. *latitans* skrývající se; skrytý; metaf. neznámý, nepovědomý; tajný.

**lätitüdö, inis, f.** [2. *latus*] rozsáhllost, prostrannost, rozlehlost; šířka; ▯ metaf. o slohu plnost, bohatost *Pn.*

**Latium, iū, n.** krajina ve střední Itálii u moře Tyrrhenského s městem Římem, jež obsahovala po římských výbojích od konce 4. stol. př. n. l. území od Tiberu jihových. až k městu Sinuesse; nyn. Campagna di Roma; ▯ básn. druhdy sm. Řím, říše římská. Obyvateli Latia byli kromě Latinů kmeny mluvící různými nářečimi italskými (*Aurunci, Volsci, Hernici, Rutuli, Aequi*); pův. politickým střediskem spolku Latinského byla *Alba Longa*, později, ale ještě za doby královské, Řím; po válce r. 340—338 př. n. l., v které byli Latinové od Římanů poraženi, spolek byl zrušen a poměr latinských měst upraven zvláštními smlouvami, na nichž se zakládalo t. zv. *ius Latii* (= *Latium: Latium externis dilargiri T*), nižší stupeň k plnému občanskému právu římskému; zákonem Juliovým z r. 89 př. n. l. stali se Latinové občany římskými (*vetus L. T*) a *ius Latii* od té doby bylo udělováno obcím v provinciích. — Ochráncem spolku Latinského byl **Iuppiter Latiāris**, k jehož počtě byla slavena spolková slavnost **Latinae fēriac** (n. **Latinae, ārum, f.**; též **Latiar, āris, n.**) na hoře Albské, záležející zejm. ve velké oběti Jovovi a obětní hostině; řízení její přejali spolu s polit. vedením Římané. — Adj. **Latinus** (básn. též **Latius**), *a, um* (zř. **Latiālis, Latiāris** n. **Latiniēnsis**, e) latijský, latinský, básn. často sm. římský: *Latina via* *L* latinská silnice, vedoucí z Říma branou latinskou mezi pohořím sabinským a albským do Kapuy; *sermo L., lingua Latina* latinská řeč, latina (t. j. řeč, kterou se mluvilo v Římě); subst. *in Latinum convertere C* do latiny; adv. **Latinē**, latinsky, po latinsku; praegn. **a L. et diligenter loqui C** správně (latinsky) a pečlivě **b** zřetelně, srozumitelně, přímo, jak

se patří: *L., non accusatorie loqui C.* ▯ Subst. **Latinus, ī, m.** **a** Latin, obyvatel Latia **b** (vlastní jm.) podle pověsti zejm. u Vergilia syn Faunův, král kmene latinského v Laurentu, manžel Amatin, otec Laviniin; ve skutečnosti smyšlený heros eponymos latinského kmene; u Ovidia je *L.* syn albského krále Silvia; **Latīni, ōrum, m.** (zř. **Latīniēnsēs, ium**) Latinové **a** vl. obyvatelé sev.-záp. části Latia **b** kdo měli t. zv. *ius Latii* (viz shora): *socii et Latini C*; **Latinitās, ātis, f.** **a** správná latina: *malus auctor Latinitatis C* **b** latinské právo (= *ius Latii*, viz svrchu). **Latīnius**, vlastní jméno římské; zejm. **1 Ti. Latinius Pandusa** byl *legatus Augusti pro praetore* v Moesii **T 2 Latinius Latiaris**, bývalý praetor, udavač Titia Sabina **T.**

**Latmus, ī, m.** [Λάτμος] hora v Karii, vých. od Miletu, známá z báje o Endymionu a Seleně; odt. adj. **Latmius, a, um** latemský.

**Lātō, ūs a** (ob.) **Lātōna, ae, f.** [dor. Λατώ = att. Λητώ] Leto, Latona, dcera Titana Koia, milenka (podle starší pověsti manželka) Diova, matka dvojčat Apollona a Artemidy, jež porodila na Delu; odt. adj. **Lātōus** [Λητώος] **Lātōiūs** n. **Lētōiūs** [Λητώιος], **Lātōnius, a, um** (fem. též **Lātōis** n. **Lētōis, idis** [Λητώιδις]), Letin, Latonin; subst. masc. syn Latonin = Apollon; subst. fem. dcera Latonina = Artemis; **Lātōni gena, ae, m. i f.** [*Lato a gigno*] Latonin rozenec, syn n. Latonina rozenka, dcera; pl. Latoniny děti.

**Latobrigī** n. **Latovīci, ōrum, m.** germánský kmen usedlý mezi prameny Dunaje a Nekarů Cs.

**lätomiae** viz *lautumiae*.

**Lātōna** viz *Lato*.

**lātor, ōris, m.** [*fero* význam navrhovati] navrhovatel.

**Latovīci** viz *Latobrigi*.

**läträtör, ōris, m.** [1. *latro*] štekavec, štekoun (= pes); *l. Anubis V* psohlavý A. (egyptští bozi byli zobrazováni se zvířecími hlavami).

**läträtus, ūs, m.** [1. *latro*] štekání, štekot.

**1. lātrō, āre, āvī, ātum** [srov. lāti] štěkati **1** *latrasse Dymantida O* (t. j. že se proměnila v psa); trans. *l. alqm, alqd* na někoho, něco; *Plautus cum latranti nomine* [v prologu Plautovy Kasiny] P. se štěkavým jménem (podle st. výkladu znamenalo slovo *plautus* n. *plotus* také druh psů) **2** metaf. *latrant quidam oratores, non loquuntur C* (o nelahodné řeči); o nadávání: *rumperis et latras H* (= laješ); *si quis opprobris dignum latraverit H* (= oboří se, vyjede si na...); *latrantem stomachum H* kručící; *latrantibus undis V* za jakotu vln.

**2. lātrō, ōnis, m.** [od λάτρον žold, λατρεύω sloužím (za mzdu)] **1** pův. najatý voják, námezdník, žoldněř *Pt*; obr. voják, figurka ve vojenské hře (šachov): *latronum proelia O* **2** (vojenský) zbojník; odt. vůb. loupežník, lupič, zákeřník; padouch: *contra latrones atque servilem manum H* (opovržlivě o vojsku Sex. Pompeja, všelijak sebráném); obr. *latronis telum V* zákeřníkovy (t. j. lovce, jenž číhal v záloze) = zákeřnické dřevce.

**latrōcinium, ū, n.** [*latrocinor*] **1** pův. námezdnictví, služba žoldněřská, obr. válečná hra (srov. šachy): *si latrocinii sub imagine calculus ibit O* **2** (vojenské) zbojnictví; odt. vůb. loupežnictví, loupežení, loupež, zákeřnictví, (konkr.) loupežný útok, nájezd, loupežná výprava: *latrocinia nullam habent infamiam Cs*; *forma* (v. t. 3) *latrocinii L*; *latrocinii magis quam belli more L* spíše zákeřnický než vojenský; = metaf. *furtim et per latrocinia potius quam bonis artibus S* pokradmo a zbojnický (= násilím); = meton. loupežnická rota, sběr: *quodsi ex tanto latrocinio unus tolletur C*.

**latrōcinor, āri, ātus sum** [2. *latro*] **1** pův. sloužiti (na vojně) za mzdu, býti námezdníkem *Pt* **2** loupežiti, býti loupežníkem, zákeřníkem; vystupovati na pocestné: *latrocinantem interfici C* býti zabít jako lupič.

**latrunculus, ī, m.** [2. *latro*] (bídny, ničemný) loupežník, zákeřník, padouch.

**lātumiae** viz *lautumiae*.

**1. lātus** part. perf. pas. od *fero* v. t.

**2. lātus, a, um** [ze \**silātos*, srov. čes. „stláti“ = prostíratí] rozsáhlý, prostranný; rozlehlý, daleký; širý, širošířý, široký **1** vl. *latior murus H* sm. s větším obvodem; subst. (*bucina*) in *latum crescit O* do šířky roste, šíří se; *latissima moenium T* nejrozsáhlejší část opevnění; obr. *l. ut in circo spatiere H*, aby ses roztahoval (= vypínal) **2** metaf. *latior metus, terror T* rozšířenější, více lidí zasahující; spec. a obšírný: *oratio latior C*; (*genus orandi*) *latum T*, plný sloh *β* (logicky) *illud est latius C* má širší význam.

**3. latus, eris, n.** bok, strana, stěna **1** (vůb.) *fluminis l. O* břeh; *l. Alpium L* bok, úbočí; často o boku lodním: *laxis laterum compagibus V*; (vojen.) *ab latere invehi L* se strany = v bok vraziti; *ab latere aperto Cs*; těž sm. křídlo; (básn.) (*hostes*) *l. omne tenent O* obsadí (každou stranu roviny =) rovinu se všech stran; kraj, končina: *florentissimum Italiae l. T*; *Boreae finitimum l. H*; básn. sm. směr: *latere sinistro O* nalevo; *in omne l. O* na všechny strany **2** spec. o těle **a** *l. mutare O* převaliti se, lehnouti si na druhou stranu; (obr.) *l. obdere alci H* vystaviti (nekrytý) bok; *lateris dolor H* píchání v boku; = (básn.) pás, život, vzrůst: *brevi latere H*; prsa: *reddes forte l. H* zdravá prsa; *per l. summum O*; hřbet, záda: *peruste funibus l.* (ak. vztah.) *H*; = básn. synekd. tělo **b** obr. **a** (o blízkém styku s někým): *sedere ad l. praetoris C* po boku; *ut a senis latere numquam discederem C* abych nikdy ani na krok neodcházal od toho starce; *ab latere alcis LCr* nejbližší okolí = *satellites*; *negotia per caput et circa saliunt l. H* hlavou a kolem těla (t. j. vlastní myšlenky a hejno žadatelů) **β** (o původu dětí) *quibus (liberis) videor a meo tuoque latere prunum ad honores iter relicturus Pn* ze své strany **c** meton. síla, zdraví, „prsa“, „plíce“ (klas. pl.): *quae vox, quae latera, quae vires C*; (*est*) *munus (oratoris) . . . laterum etiam et virium C* vyžaduje dobrých plic a tělesné síly; *ad infirmitatem laterum C*

vzhledem k slabým prsům; *voci laterique consulere Pn* šetřiti hlasu a plíc.

**latusculum**, *ī*, *n.* [3. *latus*] (útlý) bok.

**laudābilis**, *e* [*laudo*] chvalitebný, chvály hodný, chvalný; slavný.

**laudābiliter**, *adv.* [*laudabilis*] chvalitebně, chvalně; slavně.

**laudātiō**, *ōnis*, *f.* [*laudo*] chválení, chvála, pochvala, pochvalná zmínka; - spec. *a* chvalořeč, slavnostní řeč, zejm. pohřební (*alcis* o někom): *cadaver spoliatum pompa*; *laudatione C β* pochvalné svědectví, pochvalný projev (před soudem); projev díky, projev uznání (jaké posílali, ob. v únoru, obyvatelé provincií o svých správcích do Říma senátu): (*adest*) *princeps laudationis tuae C* hlavní tlumočník pochvalného projevu o tobě (při procesu Verrově poslali takový projev Mamertinové z Messany).

**laudātor**, *ōris*, *m.* [*laudo*] vychvalovač, chvalič, vychvalovatel: *l. temporis acti H* velebitel; spec. *a* chvalořečník, slavnostní řečník (zejm. při pohřbu): *l. eloquentissimus Pn β* pochvalný svědek (před soudem): *qui decem laudatores dare non potest C* věsti deset sobě příznivých (u nás: vývodních) svědků.

**laudātrix**, *īcis*, *f.* [k *laudator*] vychvalovatelka; chvalořečnice.

**laudātus**, *a*, *um* [*laudo*] vl. pochválený; chvály hodný, chvalitebný; vynikající; slavený, slavný, proslavený.

**Laudicēni**, *ōrum*, *m.* jméno žertovně utvořené podle *Laodicēni* (v. *Laodicea*) z *laus* a *cena*, asi „chvaložerníci“ (t. j. příživníci) *Pn*.

**laudō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*laus*] chváliti, vychvalovati, schvalovati, chválu vzdávati, projevovati (*quod*, zř. ak. c. inf. že) **1** *laudemur et ipsae O* nechť dojdeme chvály; subst. *pessimum inimicorum genus, laudantes T* chvaliči (t. j. pochlebničci) **2** spec. **a** chváliti (slavnostní) řečí, míti, konati slavnostní řeč nad někým, o někom (zejm. při pohřbu): *laudatum* (sc. *esse Drusum*) *pro rostris T b* vysloviti někomu pochvalu, pochvalné uznání

(před soudem *n.* úředně, srov. *laudatio*): *Mamertina civitas istum publice communi consilio sola laudat C 3* praegn. velebiti, vynášeti chválami, blahoslaviti; oslavovati, slaviti: pas. *laudari* docházeti slávy; *o laudande H* slávy hodný; *eorum fortuna laudatur C. Part. laudatus* význ. adj. v. t.

⟨**Laugariciō**, *ōnis*, *f.* [Λευκαρίσιος] Trenčín.⟩

**Laumellum** *ī*, *n.* město v Zapádké Gallii, nyn. Laumello.

⟨**Launea**, *ae*, *f.* Louny.⟩

**laurea**, *ae*, *f.* [*laureus*; vl. adj. sc. *arbor*] vavřín, bobek (strom, meton. ratolest, věnec a p.): praegn. *lauream gestae prospere rei misit T* vítěznou zprávu o svém úspěchu (o význ. srov. *laurus*); - meton. sm. vítězství, sláva, vítězosláva, triumf: *deportare lauream T* získati si vítězný vavřín. - ⟨O akademických hodnostech: *l. prima* hodnost bakaláře; *l. secunda* (*suprema, summa*) hodnost magistra.⟩

**laureātus**, *a*, *um* [*laurea*] vavřínem ozdobený, ověncený, ovitý (na znamení vítězství): *laureatae litterae L* (t. j. zpráva o vítězství, viz *laurus*); též bez subst. (*Agricola*) *ne laureatis* (sc. *litteris*) *quidem gesta prosecutus est T*.

**Laurentum**, *ī*, *n.* staré město v Latii, jihových. od Ostie, podle pověsti sídlo krále Latina; adj. **Laurēns**, *entis* *n.* **Laurentius** i **Laurentinus** *a*, *um* lauretský, básn. též sm. latinský; **Laurentēs**, *ium* i *um*, *m.* Laurentáné, obyvatelé Laurenta; **Laurēns**, *entis* *n.* **Laurentinum**, *ī*, *n.* (sc. *praedium*) statek u Laurenta *Pn*.

**laureola** (v hovor. mluvě též **lōreola**), *ae*, *f.* [*laurea*] vavřín (meton. ratolest *n.* věnec jako odznak triumfu); přisl. *loreolam in mustaceo* (v. t.) *quaerere C* vítězný vavřín.

**Laurētum**, *ī*, *n.* [*laurus*; vl. Vavřínový Háj] kraj na pobřeží Etrurie mezi městy Populonii a Kosou; adj. **Laurētānus** (*n.* **Lōrētānus**), *a*, *um* lauretský: *L. portus L*.

**laureus**, *a*, *um* [*laurus*] vavřínový, bobkový, (často meton. sm. vítězoslavný); subst. *laurea*, *ae*, *f.* v. t.



**lauriger**, *gera*, *gerum* [*laurus* a *gero*] nesoucí vavřín, ozdobený vavřínem.

**laurus**, *i* n. *ūs* (podle 4. dekl.), *f.* vavřín, bobek, synekd. sm. ratolest vavřínová, háj vavřínový, meton. věnec vavřínový. Vavřín byl u Řeků i Římanů pokládán za očistný prostředek a byl zasvěcen Apollonovi; jasný prasťot jeho listů, hozených do ohně, věštil štěstí; byl symbolem vítězoslávy v uměních i na poli válečném; zdobili se jím Apollonovi kněží; básníci a triumfující vojevůdcové jím byli věnčeni, vítězové posílali své listy senátu s vavřínovými ratolestmi; vavřínem byly ovijeny o triumfu fasces liktorů, o svátých a slavnostech obrazy předků i domy.

**laus**, *dis*, *f.* chvála (*alcis* od někoho n. někomu vzdávaná, *alcis rei* pro něco) **1** (akt.) chválení, pochvala, ocenění, uznání, chvalná vzpomínka: pl. *laudes* vychvalování, velebení, slavení, spec. chvalořeč (zejm. pohřební), chvalozpěv; *alqd laudibus ferre, efferre* chválou vynášeti, slaviti, blahoslaviti, velebiti; *laudes et gratias agere L, habere T* vzdávati pochvalu a díky; *solitae parentis laudes H* obvyklé velebení otce (t. j. Dia po způsobu homérských rapsodů, kteří začínali slovy *ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα*); *tulere corpus cum laudibus et lacrimis T* s chvalořečením a pláčem **2** (pas.) čest, sláva: *l. belli, bellica, rei militaris* sláva válečná; *laudem habere alcis rei* míti slávu z něčeho, býti proslulý, vynikati něčím; *alqd laudi est* jest ke chvále, ke cti; *l. perfecti belli L* sláva ze (šťastného) skončení války = že je válka šťastně dokončena; *muliebris certaminis l. L* (sláva ze sporu =) vítězství ve sporu o ženy; *multa cum laude H* u veliké slávě n. k veliké slávě; *dignum praestabo me etiam pro laude merentis H* také já se osvědčím hodným (podle chvály =), jak vyžaduje chvála toho, jenž si jí zaslouží **3** meton. **a** (konkr.) slavný n. chvalný čin, záslužný skutek, zásluha: *in laude n. laudis est alqd C* náleží k chvalným činům, jest chvalitebné; *cuius laudis ut memoria maneret N; dicere laudes alcis V* opě-

vovati něčí slavné činy, pěti o slávě; *per laudes ire tuorum O* procházeti slavnými činy (= líčiti slavné činy) **b** (abstr.) proslulost, výtečnost; *ce-na: venandi et equitandi laus C* výtečnost v...; *l. pedum O* proslulost v běhu.

**Lausus**, *i*, *m.* **1** syn etruského kněžete Mezentia, zabit v boji od Aenea *V* **2** syn Numitorův, zabit na lovu od svého strýce Amulia *O*.

**lautě**, adv. [*lautus*] vl. čistě; pěkně; nádherně, skvěle, skvostně; slušně, způsobně.

**lautia** *ōrum*, *n.* [snad m. *\*lautitia* od *lautus*] (pův. koupel) pohoštění cizích vyslanců nebo jiných vzácných cizinců v Římě na státní útraty, (celé) zaopatření: *aedes liberae, loca, l. legatis decreta L* byt, volná místa (na př. v divadle) a celé zaopatření.

**lautitia**, *ae*, *f.* [*lautus*] nádhra, nádhernost, skvělost, nákladný, skvělý život, přepych.

**lautumiae** (*lātomiae* n. *lātumiae*), *ārum*, *f.* [z řec. *λατομιαί*] lomy, jichž se užívalo v Syrakusách za vězení; podobně v Římě bylo takové vězení, pojmenované pův. podle lomů, „kamenný žalář“: *carcer lautumiarum L* vězení v lomech.

**lautus** (vulg. *lōtus*), *a*, *um* [*lavo*] **1** vl. umytý, čistý **2** metaf. **a** hezký, švarný, lepý, úhledný, pěkný; nádherný, skvělý, skvostný: *lautae Carinae V* výstavné **b** slušný, řádný, způsobný, uhlazený, vznešený: *plurimi et lautissimi C* četní lidé z nejlepší společnosti **c** znamenitý, vzácný, jemný: *lota glans Petr.*

**lāvacrūm**, *i*, *n.* [*lavo*] koupel, lázeň; -  $\pm$  *vitale l.* křtitelnice.

**lavātiō**, *ōnis*, *f.* [*lavo*] mytí, koupání; lázeň, koupel.

**Laverna**, *ae*, *f.* římská bohyně podvodníků a zlodějů *H*; měla svůj posvátný háj u *via Salaria*.

**Lavernium**, *iī*, *n.* osada v již. Latii blíže Formíí.

**Lavīcānus** v. *Labici*.

**Lāvīnia**, *ae*, *f.* dcera krále Latina, choť Aeneova, podle níž prý bylo pojmenováno **Lāvīnium**, *iī*, *n.*, staré

město v Latii již. od Říma, založené podle pověsti od Aenea; adj. **Lāvinius**, *a*, *um* lavinijský, lavinský: *Italiam Laviniaque* (čti *Lāvīnjaque*) *litora V*; *Lavinis* (m. — *iis*) *litoribus Pp*.

**Lāvīnium** viz *Lavinia*.

**lavō**, *āre* (starší *lavēre*, odt. básn. *lavis*, *lavit*, *lavimus*), *lāvī*, *lautum* n. pozd. *lōtum* (*lavātum Pt H*) [z \**lovo*, srov. hom. λό(F)ω, att. λούω] mýti, umývati, omývati, oplakovati, koupati; pas., neklas. i akt. význ. med. mýti se, koupati se (*in re* n. *rē* v něčem) **1** *luminis effossi lavit cruorem V* vymývá si; básn. (*vīllam*) *Tiberis lavit H* omývá **2** metaf. smáčeti, skrápěti, svlažovati, zbrotiti: *vino lavēre favillam V*; *lavit ora cruor V*; — básn. praegn. *mala vino lavēre H* smývati, splakovati (sm. = zaháněti). Part. *lautus* j. adj. v. t.

**laxāmentum**, *ī*, n. [*laxo*] uvolnění **1** rozšíření **2** metaf. ulehčení, ulevnění, úleva, oddech; volnost: *l. dare alci CL* poskytovat volnost, dávat vůli.

**laxē**, adv. [*laxus*] volně **1** nenapjatě, nestaženě, roztaženě, nestěsnaně, řidce: *laxius stare, tendere Cr* zaujímatí větší prostor **2** prostranně, rozsáhle, široko, daleko: *habitare l. C.* míti prostranný byt **3** metaf. svobodně, nevázaně, bez obmezení: *Romanos laxius futuros S* povedou si bezstarostněji; *laxius vivere L* (t. j. u větší hojnosti).

**laxitās**, *ātis*, f. [*laxus*] volnost; prostrannost, prostornost, pohodlnost.

**laxō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*laxus*] uvolňovati, rozvolňovati **1** povolovati, popouštěti, rozvazovati, rozpínati; otvírati: (básn.) *inclusos Danaos et pinea laxat claustra V* otevře Danaům závoru; *ubi laxatas sensit custodias L* že řetěz stráží jest uvolněn; (básn.) *via voci laxata dolore est V* bolest dala průchod hlasu; — obr. *quies laxaverat artus V* (vl. uvolnil napětí údů; my naopak: spoutal údy) **2** roztahovati, rozšiřovati, rozprostraniti, rozváděti: *l. manipulos Cs* rozvolniti, roztáhnouti; *l. ordines T* (ale jinde: uvolniti, zviklati)

**3** metaf. povolovati, slevovati, ulehčovati, zmirňovati; *l. annonam L* zmírniti drahotu, snížití cenu obilí; (*ubi*) *laxatam pugnam vidit L* že boj povolil; *animalia laxabant curas et corda V* ulehčovali srdcím od starostí.

**laxus**, *a*, *um* [*langueo*, srov. λαγάρως, λήγω] volný **1** povolený, popuštěný, nenapjatý, neutažený, nestažený, roztažený, otevřený: *l. arcus VH* povolený; obr. *laxissimas habenas habere C*; *l. funis* (v. t.) *H*; *l. calceus H* (příliš) volný; — metaf. *laxior annona L* mírnější cena obilí **2** prostorný, prostranný, rozsáhlý, rozlehlý, široký, daleký: metaf. *diem statuo laxam C* dlouhou lhůtu.

**lea**, *ae*, f. [srov. *leo*] lvice *V O*.

**leaena**, *ae*, f. [podle λέαινα; srov. *leo*] lvice.

**Lēander**, *drī* (vok. *Leandre O* k nom. *Leandrus*), *m*. [Λεωνδρος] jinoch z Abydu; miloval kněžku v Sestu Hero a každé noci k ní plovat přes Hellespont; jednou za bouře utonul.

**Learchus**, *ī*, *m*. [Λεάρχος] syn orchomenského krále Athamanta (v. t.), který jej v záchvatu šílenství zavraždil. Adj. **Learchēus**, *a*, *um* [Λεάρχειος] Learchův.

**Lebadēa** (i **Lebadia**), *ae*, f. [Λεβάδεια] město v záp. Boiotii, proslulé věštírnou Trofoniovou v podzemní jeskyni; nyn. Livadia.

**Lebedus**, *ī*, f. [Λέβεδος] přímořské město ionské sev.-záp. od Kolofonu, známé za řím. doby již jen jako středisko umělců, pěstujících kult Dionysův.

**lebēs**, *ētis* (ak. pl. *lebētās VO*), *m*. [λέβης] měděnec, kotel, kotlík (ob. třínohý, měděný, vl. k vaření n. k mytí, ale kotlíky ze zlata a stříbra byly dávány jako ceny při závodech i jako dary).

**Lebinthos**, *ī*, f. [Λέβινθος] ostrůvek ve Sporadách sev.-záp. od Kou.

**Lechaeum**, *ī*, n. [Λέχαιον] Lechaion, přístavní město Korintu u zálivu korintského.

**lectica**, *ae*, f. [2. *lectus*] nosítka (k ležení, srov. *sella gestatoria*), (obyčejně krytá, opatřená oponami, uvnitř vystlaná kc-

berci a poduškami; užívalo se jich pův. na cestách, v městě pak byla dovolena jen pro nemocné a ženy; za dob císařských se jich užívalo všeobecně asi jako u nás kočárů).

**lecticārius, iī, m.** [*lectica*] nosič (nosítek), nosítkář.

**lecticula, ae, f.** [*lectica*] nosítka; spec. máry N.

**lēctiō, ōnis, f.** [l. *lego*] 1 sbírání, vybírání, výběr, volba: *iudicum l. C*; spec. *l. senatus L* sestavování seznamu senátorů (z něhož bylo patrné, kdo byl do senátu přijat a kdo z něho vyloučen) 2 čtení a *scriptum dignum lectione C* b četba (lektura): *lectionem sine ulla delectatione neglego C* neutěšenou četbu.

**lectisternium, iī, n.** [2. *lectus a sterno*] vl. prostírání (hodovních) lůžátek; odt. spec. hostina bohů, bohům vystrojená, při níž byly sochy bohů kladeny na podušky (*pulvinaria*) a předkládána jim na zvláštních stolech jídla; obřad ten byl zaveden r. 399 př. n. l. na vybidnutí knih sibylských; v některých chrámech byl konán v pravidelných lhůtách, veliká lectisternia mimořádná byla pořádána při důležitých událostech, jež se týkaly státu, od zvláštních družstev, k tomu určených. Srov. též *sellisternium*.

**lēctitō, āre, āvī, ātum** [l. *lego*] (pílně) čítati, (opět a opět) čísti: (*armarium*), *quod non legendos libros, sed lectitandos capit Pn* knihy, jež třeba čísti ne jednou, nýbrž opět a opět.

**lēctiuncula, ae, f.** [*lectio*] *dies lectiunculis consumpseris C*, nějakým čtením, trochu čtení.

**Lecton** (n. *Lectum*), ī, n. [*Λεκτόν*] Lekton, mys v Mysii proti Lesbu.

**lēctor, ōris, m.** [l. *lego*] 1 čtenář 2 předčítatel.

**lectulus, ī, m.** [2. *lectus*] lože, lůžko; spec. 1 (ke spaní) postel 2 pohovka, lehátko a ke studiu, psaní a p. b k jídlu: *lectuli Punicani C* (podle punského způsobu).

1. **lēctus, a, um** [l. *lego*] vl. vybraný, vyhledaný; meton. výborný, vzácný, vynikající, zvláštní.

2. **lectus, ī, m.** [koř. \**legh-*, srov.

*λέχος, λέκτρον*, čes. „lože“, „ležeti“, „po-ložití“, něm. *legen*] lože, lůžko; spec. 1 ke spaní postel: *l. cubicularis C*; zejm. lože manželské, básn. meton. sňatek, svatba: *non (adest) illi Gratia lecto O* 2 pohovka, lehátko, ob. sm. *l. convivalis* (stolní); byla to široká pohovka obyčejně pro tři osoby, jež se ležice opíraly levicí o podložené polštáře a pravíci braly pokrmu; o rozestavení lehátek u stolu viz *triclinium*) 3 pohřební lože, katafalk, *circumfusos (esse) lecto* (sc. *defuncti Drusi*) *Claudiorum imagines T*; máry.

**Lēda** n. **Lēdē, ae, f.** [*Λήδα*] dcera aitolského krále Thestia, choť Tyn-darea, krále spartského; její děti byli Kastor a Polydeukes, Helena a Klytimestra; Polydeuka a Helenu porodila prý Diovi. Podle mladší báje zrodila z Dia, proměněného v labuť, dvě vejce, z nichž vzešla Helena a Dioskurové. Adj. **Lēdaeus, a, um** Ledin: *Ledaeis deis O* božským synům Lediným (t. j. Dioskurům); *Ledaeam Hermionen V* Hermionu, vnučku Ledinu.

**lēgālis, e** [*lex*] týkající se zákonů, zákonný, zákonitý.

**lēgatiō, ōnis, f.** [2. *lego*] 1 posláni, vyslanectví, poselství: *munus legationis Cs* úkol vyslanec; *legatione fungi T* jíti jako vyslanec; - spec. *libera l.* volné („titulární“) vyslanectví (t. j. bez povinností), titul vyslance, který dostávali od senátu senátoři, kteří chtěli za soukromými účely cestovat do provincie, aby byli na cestě účastní všech výhod a výsad skutečných vyslanců státních 2 meton. a sm. vyřízení poselství, zpráva o posláni, úkol posláni: *legationem renuntiare C* b vyslanectvo, poselstvo, vyslanci, poslové: *princeps legationis C* 3 spec. úřad (místo, povinnosti) legátů a (vojen.) pobočnictví, úřad podvelitelův: *praeoccupatus legatione Cs* jako legát b (za doby císař.) a úřad místodržitelský (v císař. provinciích) = *munus legati Caesaris pro praetore*; (*Othonem*) *in provinciam Lusitaniam specie legationis seposuit T* β úřad (samostatného) velitele vojenského: *revertentem ab legatione legionis T*.

**lĕgātōrius**, *a*, *um* [*legatus*] vyslanecký, vyslanci (zvlášť) uložený: *legatoria provincia C* zvláštní úkol.

**lĕgātum**, *i*, *n*. [2. *lego*] odkaz (v závĕti).

**lĕgātus**, *i*, *m*. [na pohled part. perf. pas. od 2. *lego*, ale snad přímo od *lex*] pův. ustanovený (zákonem, smlouvou a p.) k nějakému úkonu **1** vyslanec, posel: *legatos mittere ad alqm de re* **2** spec. legát **a** za republ. pobočník velitelův, podvelitel (*l. alcis* něčí, *alci* u někoho); *legati* byli od senátu jmenováni a měli hodnost senátorskou; v poli byla jejich působnost určována rozkazy samostatného velitele; nejstarší *l.* býval náměstkem nepřítomného velitele a pak slul *l. pro praetore*, zástupce velitelův (na př. *T. Labienus* u Caesara); v pokojných provinciích byli legáti pomocníky místodržitelů ve věcech správy **b** za doby cis. *a* samostatný správce, místodržitel v císařské provincii (*legatus Caesaris pro praetore*) **β** samostatný velitel jedné nebo několika legií (*legatus legionis*).

**lĕgifer**, *fera*, *ferum* [*lex a fero*] zákonodárný: *legifera Ceres V* (poněvadž orbou dala základ k zákonitému uspořádání společnosti; srov. Δημήτηρ θεομορφος u Herodota).

**legiō**, *ōnis*, *f*. [1. *lego*] pův. vybírání, výběr; meton. výbor, vybrané (odvedené) mužstvo (na začátku doby královské 3000 pěšáků a 300 jezdců), výzva, branný lid, vojsko: *ad hos l. Romana ducta palatos oppressit L*; spec. t. t. vojen. legie, oddíl (pluk) vojska římského, jenž obsahoval 4200—6000 pěšáků (ve vojště Caesarově 3000—3600) a 300 jezdců; legie se dělila na 10 kohort po 3 manipulech; jejím odznakem byl stříbrný orel. Legie byly jmenovány buď podle čísla (*l. prima*, *nona* a p.) n. měly zvláštní jména buď podle některého boha (*Martia*, *Minervia*), podle zakladatele (*Claudiana*) i jiná (*Victrix*, *Alauda*, *Rapax* a j.); = přenes. (o vojsku jiných národů) vojsko, voj.

**legiōnārius**, *a*, *um* [*legio*] náležející k legii, řadový: *cohortes legionariae*

*Cs* (proti kohortám spojenců, jež netvořily legií); subst. **legiōnārius**, *i* (sc. *miles*) legionář, řadový voják.

**lĕgitimĕ**, *adv.* [*legitimus*] zákonitě, zákonně, podle zákona, podle práva, právně, spravedlivě; náležitě, řádně, správně.

**lĕgitimus** (arch. *legitimus*), *a*, *um* [*lex*] zákonitý, zákonný, podle zákona, podle práva, právní, zákonem stanovený (určený, vyměřený), podle zákona náležející, spravedlivý **1** (básn.) *legitimā servas credita rura fide O* se zákonitou věrností = věrně podle zákona; subst. *legitimis quibusdam confectis N* po vykonání zákonných předpisů **2** metaf. náležitý, řádný, správný, pravý, pravidelný: *poema H* (podle zákonů umění).

**legiuncula**, *ae*, *f*. [*legio*] bídná (chartrná) legie *L*.

**1. legō**, *ere*, *lĕgĕ*, *lĕctum* [srov. λέγω v pův. význ. sbírám] **1** sbíratí, shromažďovati **a** *l. flores, mala VO* sbíratí = trhati, česati; *l. ossa* buď sbíratí kosti (spálené mrtvolý) nebo vybíratí kosti (= úlomky kosti) z poraněné části těla: *in capite lecta ossa Sn*; *iuniores l. L*; (básn.) *extremus si qui super halitus errat, ore legam V* zachytím = vssaji do sebe polibky; *vela l. V* kasati, svinouti plachty; *lecto stamine Pp, extrema Lauso Parcae fila legunt V* (sprádají konec) = dopřádají, končí nit života Lausova **b** spec. básn. *l. vestigia O* jíti ve stopách; odt. *dedit ingrato fila legenda viro O* (*Ariadne*) dala nit, aby podle ní šel; zejm. *oram l.* (vl. jednotlivá místa břehu postu-pem vpřed zachycovati, sbíratí a nechávati vzadu) plouti podél břehu; *saltus l. O* běhati po hvozdech; *pontum l. V* proplouvati mořem; *pars cetera pontum pone* (v. t.) *legit V*; *Aeneas tortos legit orbis V* kvapí krivolakými zatáčkami (cesty); obr. *primi lege litoris oram V* pluj u samého kraje břehu (t. j. neodchyluj se od zvolené látky) **c** praegn. bráti, sbíratí, pro sebe = krásti: *sacra divum l. H* spáchatí svatokrádež (srov. *sacrilegium*) **2** vybíratí (si), voliti: *legit virum*

*vir V* (t. j. vyhlédl si za protivníka); ale *more militari, quo vir virum legeret LT* (t. j. jako druhá v boji na život a na smrt); *in senatum, in patres l. alqm* přijmouti, příbrati do senátu; *senatum l. CT* sestavovati seznam senátorů, vybírati členy senátu, sestavovati senát; s ak. předm. a doplňk. *l. alqm ducem* zvoliti za vůdce **3** metaf. sbírati vjemy, vnímati **a** *unde omnis posset adversos l. V* prohlížeti, pozorovati **b** spec. čísti: *libros l. C. Part. lectus j. adj. v. t.*

**2. lēgō, āre, āvī, ātum** [*lex*, snad tvořeno zpětně od *legatus*] vl. někomu něco zákonitě uložit **1** vypraviti s poselstvím, poslati, vyslati (v záležitostech státních): *tres adulescentes in Africam legantur S 2* spec. jmenovati legátem, pobočníkem (velitelovým ve válce n. místodržitelovým v pokojné provincii): *l. alqm alci* dáti někomu někoho za legáta; *Calpurnius legat sibi homines nobiles S* jmenuje svými pobočníky; *ut Lepido super numerum legaretur, qui . . . T* aby byl Lepidovi přidán přespočetný (4.) legát **3** odkázati závětí, poručiti někomu něco: *uxori testamento legat grandem pecuniam a filio C* odkáže peníze, jež jí vyplatí syn (t. hlavní dědic). Jmenné tvary *legatum a legatus v. t.*

**lēgulēius, ī, m.** [*lex*] úzkoprský právník, jež lpí jen na liteře zákona: *l. quidam cautus C* puntičkářský vykladačel zákonů.

**legūmen, inis, n.** luštěnina, zejm. bob: *laetum siliquā quassante l. V*; vüb. obilnina.

**Leleges, um** (ak. pl. *Lelegas*), *m.* [Λέλεγες] Lelegové, předřecký národ nestálých sídel v Malé Asii a Řecku (podle pověsti zejm. v krajině Megaris); odt. adj. **Lelegēis, idis, f.** [Λελεγεῖς] n. **Lelegēius, a, um** [Λελεγεῖος] leležský: *Lelegeia moenia O* (= megarské); *nymphae Lelegeides O* (—ěs podle řec.)

**Lex, egis, m.** bojovník z Naryku v Lokridě Ozolské *O* (vypravuje o Filemonu a Baukidě).

**Lemannus, ī, m.** (*lacus*) jezero Lemanské = Ženevské (lac Léman).

**lembus, ī, m.** [λέμβος] (rychlý) člun, loďka.

**lēmna, atis, n.** [λήμνα] **1** látka, předmět (spisu) **2** (krátká) básnička, epigram.

**Lēmnicola, ae, m.** [*Lemnus a colo*] Lemňan, obyvatel Lemnu (básn. spec. Hefaistos): *Lemnicolae stirps O* (t. j. Erichthonios).

**lēmnicātus, a, um** [*lemniscus*] ozdobný stužkami (viz *lemniscus*): *palma lemniscata C* (nejskvělejší pocta pro vítěze).

**lēmnicus, ī, m.** [λήμισκος] stužka, fábor; *lemnisci* byly buď ovinovány kolem věnců a čestných darů zápasnických nebo samy o sobě věnovány; také do vlasů bývaly vplétány. Za nejstarších časů bývaly z lipového lýčí, pak z vlny, později z drahocenných látek a zdobeny stříbrem a zlatem.

**Lēmnos (Lemnus), ī** (ak. *Lemnon* i *Lemnum*), *f.* [Λήμνος] vulkanický ostrov v sev. části aigajského moře, nyn. Limno (Stalimni); podle bájí sídlo Hefaistovo (sopka Mosychlos), jež prý tam spadl, shozen byv s Olympu; tam byl vysazen a zanechán nemocný Filoktetes na cestě do Troje *O*; odt. adj. **Lēmnius, a, um** [Λήμνιος] lemenský: *furtum Lemnium C* (ze sopky Mosychlu vzal prý Prometheus oheň, jež pak dal lidstvu); *pater L. V* i subst. *L. O* = *Vulcanus*; subst. **Lēmniī, ōrum, m.** Lemňané, obyvatelé Lemnu; **Lēmniās, adis** (dat. pl. řec. *Lemniasi C*), *f.* [Λημνιας] Lemňanka.

**Lēmōnia tribus** Lemonská tribus římská (z venkovských), pojmenovaná podle osady *Lemonium* za branou Kapenskou.

**Lēmōnum, ī, n.** město Piktonů v Gallii keltské, nyn. Poitiers.

**Lemovicēs, cum, m.** Lemovikové, keltský národ, usedlý v Aquitanii sev.-záp. od Arvernů.

**lemurēs, um, m.** duchové zemřelých, podle obyč. výkladu buď dobří (*larres*) nebo zlí, strašidla, přízraky (*larvae*) nebo bez určitého vztahu k lidem (*manes*); k jejich usmíření slaveny svátky **Lemūria, ōrum, n.** 9. 11. a 13. května, o nichž byly chrámy zavřeny a nekonaly se sňatky.

**lěna**, *ae, f.* [srov. *leno*] kuplířka, svůdnice; obr. *quasi sui sit l. natura C* k sobě samé svádí.

**Lēnaeus**, *a, um* (těž subst.) [*Λήναιος*, vykládáno buď od *ληνός* vinný lis (= ochránce lisování vína) neb od *Λήναι*, Bakchantky (= bůh Bakchantek)] lenský, název boha Bakcha, dárce vína; odt. adj. sm. Bakchův: *latices infundere Lenaeos V* vinný mok; pod. *Lenaeum libat honorem V*.

**lěnímén**, *inis, n.* *HO = lěnímén-tum, ī, n.* *T* [*lenio*] věc působící ulehčení; polehčení, zmírnění, úleva: s gen. obj. *laborum dulce l. H* mírnitelka trudů; s gen. vysvětl. *addito honestae missionis lenimento T* upokojení byvše propuštěním; útěcha: *l. senectae O*.

**lěniō**, *ire, īvi (īi), itum* [*lenis*] mírniti, zmirňovati, uklidňovati, tišiti: *l. tigres H* krotiti; zeslabovati, umenšovati; konejšiti, chlácholiti, usmířovati, udobřovati: *lenita est caede Diana O*.

**lěnis**, *e* **1** pomalý, volný, povolný, nenáhlý: *leni fluit agmine Thybris V*; *aquila leni meatu praevolavit T* **2** metaf. **a** lehký, slabý, mírný: *paulo leniore fastigio Cs* mírnějším; *stagnum lene L* mělká kaluž; (litot.) *tecta disiecta non leni ruina H* ne lehkým pádem **b** a klidný, tichý, mírný, jemný, něžný: *verbis lenior L* umírněnější v řeči; (básn.) *lene papaver O* (= *leniens*) uklidňující, tišivý **β** vlídný, laskavý, milostivý, šetrný (*in alqm* k někomu): (básn. s inf.) *non l. precibus fata recludere (v. t.) . . . Mercurius H* nepřístupný prosbám, aby . . . **γ** libý, lahodný, líbezný, příjemný: *lene merum H*; *spirantis lene* (ak. vnitř.) *Favoni O*.

**lěnitās**, *ātis, f.* a význ. rovné **lěnitūdō**, *inis, f.* [*lenis*] **1** povolnost, volnost, zdoluhavost: (*flumen*) *influit incredibili lenitate Cs* **2** metaf. **a** klidnost, klid, tichost, mírnost, jemnost, něžnost **b** vlídnost, laskavost, milostivost, šetrnost **c** lahodnost, líbeznost: (o řeči) *lenitas sine nervis C* lahodnost bez síly.

**lěniter**, adv. [*lenis*] **1** zvolna, po-

vlovně, nenáhle, lehce, slabě: *collis l. acclivis Cs*; zdoluhavě, pomalu, liknavě, pohodlně; *si (senatus) agat lenius Cs* příliš nerozhodně **2** klidně, tiše, mírně, jemně: *l. in spem adrepe H* tiše (= nepozorovaně); vlídně, laskavě, milostivě, šetrně; lahodně, příjemně.

**lěnitūdō** viz *lenitas*.

**lěnō**, *ōnis, m.* [srov. *lena*] kuplíř, svůdce; metaf. *lenonem quendam Lentuli concursare circum tabernas C* sm. náhončí.

**lěnōcinium**, *iī, n.* [*lenocinor*] **1** kuplířství, svodnictví; meton. kuplířský výdělek: *l. a grege iuventutis petere C* **2** metaf. lákání, svádění; meton. lákadlo, vnadidlo, vábidlo, vnada: *cupiditatum lenocinia C*; *corporum lenocinia C* prostředky k zvýšení svůdnosti těla; *nec ullum orationi aut l. addit aut pretium T* ani lákavých slibů ani peněz.

**lěnōcinor**, *ārī, ātus sum* [*leno*] vl. provozovati kuplířství; přenes. **1** lísat se (*alci* k někomu), podlízati někomu: *tibi serviet, tibi lenocinabitur C* **2** svůdně kráseliti, dodávati vnady, půvabu: *ut libro isti novitas lenocinetur Pn*; odt. pomáhati něčemu, zvětšovati, zvyšovati, něco: *Harrii insitae feritati arte lenocinantur T*.

**lěns**, *lentis, f.* čočka.

**lentē**, adv. [*lentus*] vl. ohebně; zvolna, zdoluha, zdoluhavě, pomalu; váhavě, liknavě, nečinně: *l. agere L* liknavě si počínati; klidně; opatrně, rozvážlivě: *l. ac fastidiose probare Cs* s rozmyslem a s přísným měřítkem.

**lentēscō**, *ere, —* [*lentus*] vl. stávají se ohebným; stávají se vláčným, měknouti: (*sucinum*) *ut in picem lentescit T*; stávají se lep-kavým: (*tellus*) *ad digitos lentescit V* přilíná, lepí se; = metaf. povolovati, chabnouti, slábnouti.

**lenticula**, *ae, f.* [*lens*] čočka; metaf. nádoba v podobě čočky.

**lentiscifer**, *fera, ferum* [*lentiscus* a *fero*] úrodný lentišky *O*.

**lentiscus**, *ī, f.* lentišek (*Pistacia lentiscus*) (jméno utvořeno n. obměněno pro

hojnou pryskyřici, zv. mastix, jež vyplňuje lýkovou část kůry a na vzduchu tuhne ve vláčnou hmotu).

**lentitūdō, inis, f.** [*lentus*] vl. ohebnost **1** zdlouhavost, váhavost: *durante tractu et lentitudine mortis T*; liknavost, loudavost; (o slohu) rozvláčnost **2** klidnost; netečnost, lhostejnost, tupost: *quam lenitatem nos dicimus, lentitudinis nomine appellant C* (klidnost — tupost).

**lentō, āre, āvī, ātum** [*lentus*] ohýbati, prohýbati (něco pružného): *Trinacria lentandus* (sc. est) *remus in unda V* musí se prohýbati (t. j. veslovati).

**Lentulitās** viz *Lentulus*.

**1. lentulus, a, um** [*lentus*] (poněkud, trochu, příliš) zdlouhavý, váhavý, liknavý, loudavý.

**2. Lentulus, příjmení** v rodě Korneliů; zejm. **1 P.** (*Cornelius*) *Lentulus Sura*, konsul r. 71 př. n. l., pro nemravnost vyloučen ze senátu; přívrženec Katilinův, po odhalení spiknutí popraven r. 63 **2 P.** *Cornelius Lentulus Spinther*, jako konsul r. 57 př. n. l. přičinil se o povolání Ciceronovo z vyhnanství; v občanské válce bojoval na straně Pompejově; † r. 47 **3 L.** (*Cornelius*) *Lentulus Crus*, odpůrce Klotiův, konsul r. 49 př. n. l., protivník Caesarův, po smrti Pompejově zavražděn **4 Cn.** *Cornelius Lentulus Cossus*, konsul r. 1 př. n. l., vítěz nad Gaetuly v Africe *T.* — Odt. **Lentulitās, ātis, f.** (slovo příležitostně utvořené): *ullam Lentulitatem valere apud me plus quam ornamenta virtutis C*, jméno pánů Lentulů'.

**lentus, a, um** **1** ohebný, pružný, svižný: *l. arcus O*; *lentum aurum O*, *argentum V* tažné; táhlý, vláčný, lep-kavý: *gluten pice lentius V*; (básn.) *l. umor V* (vl. činící vláčným); tuhý, houževnatý: *lenta vincla Pt*; *l. cortex O*; obr. s gen. *argumenti l. O* vl. přilepený k látce **2** metaf. **a** tuhý, neob-lomný, zatvrzelý, nepoddajný; vytrvalý, vleklý, nezmarý, dlouhý: *lentum bellum H L*; *hosce infitiores lentos esse arbitror C* jsou tuhými zapěrači; *quam lentis macerer ignibus H* neúporným žárem **b** volný, nenáhlý; zdlouha-

vý, váhavý, liknavý: *lentum iter T*; *lentum venenum T, remedium Cr* pomalu účinkující; *sane l. in suo dolore esset (Tiberius) T* ne ukvapený = shovívavý; *lenta adversum imperia aures T* pomalu slyšící = „hluché“; — o slohu rozvláčný **c** nehybný, klidný: *in lento marmore V*; *amara lento temperet risu H* klidným **a** pohodlný: *l. in umbra doces V* pohodlně rozložen; *lenti consedimus arvis V* **β** tupý, netečný, nečinný, lhostejný, necitelný: *l. spectator H*; *pressare lentissima brachia H* bezcitná.

**lēnunculus, ī, m.** [z *lēmbunculus*, demin. od *lēmbus*] člunek, loďka, lodička.

**lēō, ōnis, m.** [srov. λέων, čes. lev] lev; vl. jméno Lev (souhvězdí); 23. července vstupuje slunce do znamení Lva a začínají největší vedra: *stella vesani leonis H*; metaf. silný člověk, chlapík *Ptr.*

**Leōcorion, iī, n.** [Λεωκόριον] chrám v Athénách, vystavěný na památku tří dcer attického krále, zvaného Leos (odt. *Leontides, um, f.* Leontovny), které se na radu věštby obětovaly, když v zemi zuřil hlad.

**1. Leōn, ontis, m.** [λέων] osobní jméno mužské *CL*.

**2. Leōn, ontis** (ak. *Leonta*), *m.* [λέων] osada sev.-záp. od Syrakus *L.*

**Leōnidās, ae, m.** [Λεωνίδαας] osobní jméno mužské; zejm. syn Anaxandri-dův, král spartský, slavný hrdina thermopylský.

**lēōninus, a, um** [*leo*] lví.

**Leonnātus, ī, m.** [Λεόννατος] vojevůdce Alexandra Velikého, po jehož smrti byl správcem Malé (= Hellespontské) Frygie; padl ve válce lamijské, pomáhaje Antipatrovi, r. 323.

**Leontides** viz *Leocorion*.

**Leontinī, ōrum, m.** [Λεοντινοι] Leontičané i Leontiny, jméno obyvatel i města na Sicilii sev.-záp. od Syrakus, nyn. Lentini; adj. **Leontinus, a, um** leontinský: *campus LC* rovina sev. od města, pověstná svou úrodou, zejm. pšenicí.

**Leontium, iī, f.** [Λεόντιον] vlastní jméno ženské, zejm. athénská hetéra, milenka Epikurova.

**lepídě**, adv. [*lepidus*] jemně; pěkně, hezky; vkusně; vtipně, duchaplně.

**1. lepidus, a, um** [*lepos*] **1** lepý, pěkný, půvabný, hezký, sličný: *lepidus libellus Ct*; *hi pueri tam lepidi ac delicati C* **2** metaf. vkusný, uhlazený: *inurbanum lepidio seponere dicto H*; vtipný, trefný: *l. versus Ct*.

**2. Lepidus** [l. *lepidus*] příjmení v rodě Aemiliů; zejm. **1 M. Aemilius Lepidus**, zprvu přívrženec Pompejův, jehož vlivem dosáhl konsulátu r. 78 př. n. l.; hned po smrti Sullové pokusil se obnoviti moc tribunů lidu i komitií a pro sebe vynutiti druhý konsulát, byl však poražen od Pompeja a zemřel jako uprchlík na Sardinii **2 M. Aemilius Lepidus** (syn. předešl.) známý triumvir s Antoniem a Oktavianem.

**Lepontii, ōrum, m.** Lepontiové, keltský kmen, usedlý v Alpách kolem pramenů Rýna.

**lepōs** (zř. pozd. *lepor*), **ōris, m.** jemnost, vkus; zejm. o slohu lepost, půvab, kouzlo; (jemný) vtip, rozmar, duchaplnost.

**leprōsus, a, um** [*lepra*] malomocný, nemocný nakažlivou nemocí.

**Leptis, is** (ak. *im*, zř. *in*, abl. *ī*), *f.* [*Λέπτις*] jméno měst na pobřeží africkém **1 L. Magna** mezi Velkou a Malou Syrtou, nyn. Lebida **2 L. Minor** mezi městy Hadrumetem a Thapsem, nyn. Lempta. Adj. **Leptinus, a, um** leptský; subst. **Leptitāni, ōrum, m.** Leptané.

**lepus, oris, m.** (jednou *fecundae leporis H*) zajíc; přenes. Zajíc (souhvězdí).

**lepusculus, ī, m.** [*lepus*] zajíček.

<**lequa ae, f.** [španěl. *legua* z lat. *leuca*] míle.>

**Lerna, ae, f.** [*Λέρνη*] řeka, jezero a město již. od Argu, kde podle pověsti Herakles zabil mnohohlavou vodní saň (*belua Lernae V*); v jedu zabitě saně omočil své šípy, jejichž rána byla pak nezhojitelná; adj. **Lernaeus, a, um** [*Λερναῖος*] lernský.

**Lesbos n. Lesbos, ī** (ak. *Lesbon O, Lesbum T*), *f.* [*Λέσβος*] aiolský ostrov v moři Egejském, pozd. Mytilene zvaný podle svého hlavního města; po-

věstný vínem; vlast básníků Terpandra, Ariona, Alkaia a Sappfy, z nichž tito dva vypěstovali důležité odvětví řecké lyriky, aiolskou píseň; adj. **Lesbiacus**, básn. a pozd. **Lesbius (Lesbōus H), a, um** lesbický, z Lesbu (básn. též význ. aiolský, meton. lyrický): (*vinum*) *Lesbium* (též subst.); *L. civis H* (t. j. Alkaios); *L. pes H* (= sappické metrum); *Lesboum tendere barbiton H* (t. j. naladiti barbitos k aiolské písni, kterou se Horatius snažil napodobovati); fem. **Lesbis, idis** [*Λεσβίς*] n. **Lesbias, adis** [*Λεσβιάς*] lesbická, subst. Lesbanka (zejm. o Sappě) **O; Lesbia, ae, f.** Lesbia, milenka básníka Katulla.

**lessus, ak. um, m.** nářek nad mrtvolou (u *C* ze zák. XII desk).

**lētālis, e** [*letum*] (básn.) smrtící, smrtelný, smrtonosný, záhubný: *l. sonus V* (= věštící smrt).

**lētāliter, adv.** [*letalis*] smrtelně.

**Lēthaea, ae, f.** [*Λήθαια*] choť Olenova, jež byla za svou pýchu i s manželem proměněna v kámen *O*.

**lēthargicus, a, um** [*ληθαργικός*] (chorobně) spavý, stížený spavostí.

**lēthargus, ī, m.** [*ληθαργος*] (chorobná) spavost; mdloba.

**Lēthē, ēs** (ak. *Lethen*), *f.* [*Λήθη*] řeka v podsvětí, z níž zemřelí pili, aby zapomněli na život pozemský; adj. **Lēthaeus, a, um** [*Ληθαῖος*] lethský (často význ. podsvětní): *L. amnis V*; přinášející zapomenutí; omamující, uspávající: *L. sucus O; L. papavera V*.

**lētifer, fera, ferum** [*letum a fero*] smrtonosný, přinášející smrt, smrtící, smrtelný, vražedný: *l. (sc. est) ille locus O* jistá smrt jest zranění toho místa.

**lētō, āre, āvī, ātum** [*letum*] usmrtiti *O*.

**Lētō, Lētōis, Lētōius** viz *Lato*.

**lētum, ī, n.** smrt (arch. a básn. u pozd. prosaiků zejm. ve slavnostních formulích): *alqm leto dare VO* usmrtiti, utratiti; *quo vergat pondere l. V* los smrti; person. jako bytost v podsvětí *V*; = přenes. (sm. záhuba, zkáza): *Teucrum res eripe leto V*.

**leuca, ae, f.** keltská míle (1500 kroků).

**Leucadia, ae, f.** [*Λευκαδία*] n. **Leucas, adis** (ak. *ada* i *adem*) *f.* [*Λευκάς*]



ostrov, dříve poloostrov v ionském moři u zálivu Ambrackého, nyn. St. Maura; na již. mysu (viz *Leucates*) stál chrám Apollonův; hlav. město **Leucas**, *adis*, *f.* založené od Korintanů. Adj. **Leucadius**, *a*, *um* leukadský: *L. deus O = Apollo*; *tristia Leucadio sacra peracta modo O* (viz *Leucates*); subst. **Leucadia**, *ae*, *f.* ‚Dívka z Leukady‘, veselohra Sex. Turpilia, přítele Terentiova; **Leucadii**, *orum*, *m.* Leukaďané.

**Leucæ**, *arum*, *f.* [Λευκῆαι] osada v Lakonsku blíže Helu.

**1. leucaspis**, *idis* (ak. *idem*) [λευκασπις] běloštitný **2. Leucaspis**, *idis*, *m.* vlastní jméno Trojana (ak. *im*) *V.*

**Leucātēs** (*Leucātās*), *ae*, *m.* (ak. *en*, abl. *ā LC*, *ē L*) [Λευκάτας] mys na již. cípu ostrova Leukady, na němž stál chrám Apollonův; při výročních slavnostech Apollonových bývali tam shazováni zločinci do moře (přežitek lidských obětí); také nešťastní milenci (prý po příkladu Sapphiné) vrhali se s Leukaty do vln.

**Leuci**, *orum*, *m.* Leukové, keltský národ v již. Lotrinsku, jehož hlav. město bylo *Tullum*, nyn. Toul.

**Leucippus**, *ī*, *m.* [Λευκιππος] Leukippos, vlastní jméno mužské; zejm. **1** král v Messenii, bratr Afareův, Tyn-dareův a Ikariův; Dioskurové unesli jeho dvě dcery Hilaëiru a Foibu, jež byly zasnoubeny dvěma bratřím, Lynkeovi a Idovi; v nastalém boji zabynuli oba ženichové a Kastor. Odt. **Leucippis**, *idis*, *f.* [Λευκιπίς] Leukippovna, dcera Leukippova **2** řecký filosof, žák Zenonův, hlasatel učení o atomech, jež od něho přejal Demokritos *C.*

**Leuconōē**, *ēs*, *f.* [Λευκονόη] vlastní jméno ženské; zejm. **1** dcera Minyova *O* **2** dívka, již oslovuje *H.*

**Leucopetra**, *ae*, *f.* [Λευκοπέτρα = Bílá skála] mys v Bruttii již. od Rhegia, nyn. Capo dell' Armi.

**Leucophryna**, *ae*, *f.* [Λευκοφρύνη, jinak Λευκοφρυγή od Λευκόφρυς = Bílá skála] příjmení Artemidy, ctěné v Magnesii nad Maiandrem, kde se její kult pojil k bílé skále, jaké byly i na jiných místech významné, srov. *Leucates*.

**Leucōsia** (-ō-*O*), *ae*, *f.* [Λευκωσία]

ostrůvek v Tyrrhenském moři již. od ústí řeky Silaru.

**Leucosyri**, *orum*, *m.* [Λευκόσυροι = Bílí Syrové] jméno syrských kmenů, usedlých v Kappadokii (proti vlastním Syrům v Syrii), později zejména obyvatelů na pobřeží Černého moře.

**Leucothea**, *ae* (n. *Leucotheē*, *ēs*, abl. *ē O*), *f.* [Λευκοθέα] bohyně, v níž byla proměněna Ino, manželka Athamantova (v. t.).

**Leucothoē**, *ēs*, *f.* [Λευκοθήη] mytická dcera asyrského krále Orchama, milenka Apollonova *O.*

**Leuctra**, *orum*, *n.* [Λευκτρα] osada v Boiotii, jihozáp. od Théb, pověstná vítězstvím Epameinondovým nad Spartany r. 371 př. n. l.; odt. adj. **Leuctricus**, *a*, *um* leucterský: *Leuctrica pugna C* u Leukter (též přenes. o púťce mezi Klodiem a Milonem *C.*).

**leuga** viz *leuca*.

**Levací**, *orum*, *m.* Levakové, kmen v Gallii Belgické, poddaný Nerviiům.

**levāmen**, *inis* i *levāmentum*, *ī*, *n.* [*levo*] polehčující prostředek, ulehčení, úleva; výpomoc, pomoc, podpora; útěcha (*alcis rei* v něčem): *l. miseriarum C*; (o osobě) *omnis curae levamen V* útěcha (= těšitel) ve všech trudech; *uxorium levamentum T* potěšení s manželkou; *tribuit l. T* sleva daní.

**levātiō**, *ōnis*, *f.* [*levo*] polehčení, ulehčení, úleva, pomoc; zmenšení: *l. vitiorum C.*

**leviculus**, *a*, *um* [2. *levis*] malicherný: *l. noster Demosthenes C* trochu ješitný.

**levidēnsis**, *e* [2. *levis*] lehce utkaný; obr. *munusculum levidense crasso filo C* sm. chatrný.

**levigō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [1. *levis* a *ago*] uhlazovati, leštiti.

**1. lēvis**, *e* [koř. \**lei-*, srov. *lino*, λείος] hladký, hlazený: *l. cupressus H* hlazený, leštěný; *nec levibus atria tophis structa O* z drsného tufu; *l. sanguis V* kluzká; o věcech z kovu lesklý; subst. (obr.) *externi nequid valeat per leve morari H* na hladké ploše (t. j. na duši dokonale vyrovnané); spec. holý, bezvousý, lysý: *l. senex O* (t. j. *Silenus*); *l. iuven-*

*tas H; l. pectus V* (sm. mladistvá prsa); - o slohu: subst. *sectantem levia H* hladkost, hladký sloh.

**2. lēvis**, e [z \**leghuis*, srov. čes. lehký, ἐλαχύς] lehký (akt. netížící i pas. nezátížený) jako v češtině v nejrůznějších význ.; zejm. **1** vl. **a** *l. armatura* lehkooděnci; s abl. lehce zatížený (pokrytý, oděný, ozbrojený) něčím: *nudi aut sagulo leves T; ense l. nudo V; leves armis L* lehkooděnci; - spec. o věcech nehmotných: *l. aer O*; nehmotný, vzdušný; mátožný: *levem coercēs turbam H; leves populi O* **b** meton. rychlý, hbitý, kvapný, prchavý (též obr.): *leves cervi V; Nympharum leves chori H; (Messapus) l. cursu V* v rychlém běhu; *l. hora O* **2** metaf. **a** význ. lehce snesitelný: *l. senectus C; paupertatem effecere levem O*; mírný: *leve postulatam Cs; qui levioe nomine appellant C; leves, ignobiles poenis adficiēbantur T* mírní (op. *destrictus* „ostrý“); *Sithoniis non l. Euhius H* ne mírný, přísný k . . .; lehce vykonatelný, snadný: *leviora tolli* (= *ad tollendum*) *Pergama H* snáze dobytá **b** nepatrný, chatrný, malicherný, skrovný, laciný, prostý, slabý; nezávažný, nepodstatný, bezvýznamný, povrchní: *auctor l. L* málo vážný (vážený); *mitte leves spes H* (= *spes levium rerum*) bezcenné, prázdné; *l. auditio Cs* jalová pověst; subst. *quocumque casu accidit* (sc. *id*), *in levī habitum* (sc. *est*) *T* pokládali to za věc malé váhy **c** (o povaze) nevážný, lehkovážný, lehkomyšlný; vrtkavý, nestálý, tékavý; nejistý, nespo-lehlivý: *tu levior cortice H* jsi (mysli) lehčí než korek; brachyl. *praefecto ad honesta seu prava iuxta levī T* při své nestálosti stejně náchylný k . . .

**1. lēvītās**, *ātis*, f. [1. *levis*] hladkost.

**2. levītās**, *ātis*, f. [2. *levis*] lehkost **1** vl.; meton. hbitost, pohyblivost: *Termine, l. tibi libera non est O* (t. j. nesmíš se hnouti se svého místa) **2** metaf. **a** nepatrnost, malichernost, nezávažnost, bezvýznamnost, povrchnost: *opinionis l. C* **b** lehkovážnost, lehkomyšlnost, vrtkavost, nestálost, tékavost: *insita l. T* nedostatek pevné povahy; *alii amatoris*

*levitatibus dediti C* lehkomyšlnému záletnictví.

**leviter**, adv. [2. *levis*] lehce; mírně, slabě, nepatrně, málo: *l. audita in alios transferunt T* povrchně zaslechnuté zprávy.

**lēvītēs** i **lēvīta**, ae, m. **1** Levit, příslušník kmene *Levi* **2** ± pomocník knězův, jáhen, podjáhen.

**1. lēvō**, *āre, āvī, ātum* [1. *levis*] činiti hladkým, hladiti, leštiti: obr. *nimis aspera levabit cultu H* uhladí.

**2. levō**, *āre, āvī, ātum* [2. *levis*] **l** činiti lehkým, lehčiti, ulehčovati **1** váb.; metaf. zmenšovati (něco tíživého), zmírňovati, zeslabovati: *inopiam l. Cs; fructibus eius* (sc. *provinciae*) *levari posse centesimae vectigal T; pretia frugum l. T* snížit; *viam sermone levabat V* krátil; *vulnera l. O* vyléčiti; *ictum l. H* zadržeti (a odvrátiti); *omen l. V* odvrátiti; *multa fidem promissa levant H* oslabují; *cladem auctore l. O* vl. ulehčiti záhubu = těšiti se v záhubě vědomím o (jejím) původu (t. j. že jest původcem sám Juppiter); *iniurias l. Cs* odstraniti, ukliditi; - odt. *l. alcī alqd n. rem alcis* uleviti někomu, pomáhati v něčem, usnadňovati něco, těšiti, posilovati, podporovati někoho v něčem: *innocentium calamitatem l. C* **2** zejm. *l. alqm re* (abl. odl.) činiti lehkým (lehčím) od něčeho = ulehčiti někomu od něčeho, sejmouti něco s někoho **a** vl. *ego hoc te fasce levabo V; vinculis l. alqm L* **b** metaf. *quae* (*litterae*) *me molestia valde levarunt C*; zbavovati, zprošťovati někoho něčeho, osvobodovati: *haec levaverant religione animos L; hac opinione levandi sunt C; levata est* (sc. *partu*) *Alcmene O* slehla, porodila **3** odt. metaf. abs. polehčiti, prospěti někomu, zotaviti, posílit, obveseliti: *Phoebus levat corporis artus H* hojí, sílí; *l. tenta spiritu praecordia H* (= oddechnouti si); (*Erinyes*) *terras caelumque levabat V* zemi i nebi se (od ní) odlehčilo (jejím odchodem); *Graeci, quorum sermonibus levaretur* (*Tiberius*) *T* aby měl z jejich řeči zábavu **II** nadlehčovati **1** opíratí: *baculis levati O* opírajíce se o hole **2** zdvíhati, vznášeti: *non illas pluma*

*levarit O; pennis levati O* křídly jsouce nadnášeni; *aqua levata vento L; de caespite virgo se levat O; furcā levat terga suis O* sejme.

**lĕx**, *lĕgis*, *f.* [snad od koř. \**leg-*, srov. *lectus*; co do význ. srov. *θεσμός* = ustanovení od koř. \**dhē-* (řec. \**θε-*) v *τιθημι*] **1** pův. ustanovení (určitě formulované a pro ty, jichž se týče, závazné) **a** předpis smlouvy, smlouva, kontrakt: *l. censoria* nájemní smlouva, sepsaná od censorů; synekd. (jednotlivá) podmínka smlouvy; odt. vůb. podmínka: *dicta tibi est H; foederis, pacis leges; foedus ictum est his legibus L* s těmito podmínkami; přenes. *lege certa O* s pevnou podmínkou; *legem accipere O* **b** spec. zákon, právo (bez mravního hodnocení); podle římské ústavy *l.* jest právní pravidlo, závazné pro obec, které k návrhu magistrátovu stanovila hromada veškerého občanstva (*comitia*) (podle zákona Hortensiova z r. 287 př. n. l. nabyla i plebiscita platnosti zákonů); podle navrhujícího úředníka rozeznávaly se *leges regiae, consulares, dictatoriae, decemvirales, praetoriae, tribuniciae* a podle toho, která hromada je přijala, *leges curiatae, centuriatae, tributae*. Návrh zákona (*rogatio* n. tež *lex*) musil býti veřejně vyhlášen (*promulgare*) 24 dní, než se o něm hlasovalo; v té době se konaly schůze (*contiones*), kde se o něm rokovalo. V komitíích dal magistrát hlasovati (o celém návrhu beze změn); byl-li návrh přijat, vešel zákon po vyhlášení výsledku hlasování (*renuntiare*) ihned v platnost. Někdy byl zákon vryt na měděné desky (*aera legum*) a veřejně vystaven; jméno měl podle rodového jména navrhovatelova a podle obsahu (na př. *lex Cornelia de ambitu, lex Julia agraria*); *legem ferre* navrhovati zákon, dávatí návrh zákona; *in perniciosis legibus Cs* při zhoubných návrzích zákona; *lege agere (cum alqo)* jednati, postupovati podle zákona, buď o vykonání zákonitého trestu se strany liktora (*L*) n. o. zákonitě žalobě proti někomu, pořadem práva jíti, nastoupiti právní cestu; *poena legis N* zákonný trest; *per leges licet CsC* podle zákonů; *lege* (abl. zpūs.) podle zá-

kona, po zákoně. Jiné fráze viz u příslušných sloves. — Pl. *leges a* zákony, ústava: básn. *totum sub leges mittere orbem V* uvéstí pod (svou) vládu **β** zákonitá ustanovení; zákon vzhledem ke svým jednotlivým ustanovením (*capita*): *placuisse quondam Oppias leges T 2* zákon sm. přenes.; předpis, pravidlo: *citharae leges T; numeri lege soluti H* rytmy nespoutané zákonem (t. strofickým, t. zv. *ἀπολελυμένα*); řád, norma; pořádek; způsob: *legem sibi dixerat ipse O* (takový) řád (t. j. jak s ním jednati) stanovil si sám; *hanc legem Parcae cecinere tibi O* los života, osud; *immortalis ut maneat nascendi lege creatus O* s tím určením přišel na svět; *hac sine lege ruunt O* bez pořádku; *lex eadem poenae dicta tuo generi esto O* tentýž trest budíž uložen.

**Lexovii** n. **Lexobii**, *ōrum*, *m.* Lexoviové, keltský národ na pobřeží Normandie při ústí Sequany.

**libāmen**, *inis*, *n.* a **libāmentum**, *i*, *n.* [*libo*] úlitba (konkr.); vůb. oběť.

**Libanus**, *i*, *m.* [*Λιβανος*] Libanon, pohorí v již. Syrii *T*.

**libātiō**, *ōnis*, *f.* [*libo*] ulévání, úlitba.

**libella**, *ae*, *f.* [*libra*] = as (v. t.) **a** jednotka, celek: *fecit te (heredem) ex libella C* hlavním dědicem **b** nepatrná mince, „haléř“: *HS 1000 ad libellam sibi deberi C* do haléře, t. j. přesně 50.000.

**libellus**, *i*, *m.* [l. *liber*] **1** knížka, spisek, dílko (tež význ. *liber*): *garrere libellos H* své kousky (t. j. veselohry, frašky); meton. *te (quaesivimus) in omnibus libellis Ct* v knihkupectvích **2** **a** listina, spis; spec. zápisník: *si quid memoriae causa rettulit in libellum C*; seznam, účet **b** žaloba; udání: (*Sulcius ambulat) cum libellis H; libellos et auctores recitat Caesar T* **c** žádost, přepis, pamětní spis: *plures quam centum viginti libellos praemium exposcensium* žádosti za odměnu **d** pozvání, návštěví: *gladiatorum libelli C* vl. seznamy (vystupujících) gladiátorů = programy gladiátorských her **e** vyhláška: *positis propalam libellis ad libertatem vocabat servitia T* veřejným provo-

láním **f** dopis, psaní **g** hanopis, (utrhačný) leták: *cognitio de famosis libellis T.*

**liběns** (arch. **luběns**), *entis* [*libet*] rád, ochoten: *me libente (hoc facis)* jsem rád, když (že) to děláš; *libentissimis animis Cs* s největší radostí, ochotou; dobrovolný: *senatus populusque habitum dolentum simulatione magis quam l. induebat T.*

**libenter**, adv. [*libens*] rád, milerád, s radostí, ochotně, s chutí; dobrovolně, nenuceně, podle libosti, volně.

**Libentina** (**Lubentina**), *ae, f.* [*libens*] Bohyně rozkoše, příjmení Venušino; později byla s ní ztotožňována *Libitina* (v. t.).

**1. liber, brī, m.** [snad srov. čes. lub, též loupati] **1** lýko, lýčí (pod korou stromů): *obducuntur libro aut cortice trunci C; libro et subere clausam V; cinguntur praecordia libro O.* Lýka se užívalo v Itálii za staré doby a částečně i později jako papíru a slovo *l.* bylo přeneseno i na egyptský papyrus; odt. **2** meton. **a** závitek, svitek (papíru) i s obsahem, kniha (buď celé dílo nebo jen část většího spisu), spis, dílo: *scripsi tres libros de oratore C; - spec. adire libros L = libros Sibyllinos b* psaní, dopis, přepis: *librum grandem verbis multis conscripsit N c* seznam, katalog: *litterarum adlatarum libri C.*

**2. Liber, erī, m.** ob. *L. pater*, staroitalský bůh vzrůstu a zdaru rostlin i živočišstva; stejného významu bylo ženské božstvo **Libera, ae, f.**; k jejich počtě byl 17. března slaven svátek **Liberalia, um, n.**, o kterém obyčejně oblékali dospělí jinoši po prvé mužskou togu (*toga virilis*). Záhy byli Liber i Libera ztotožněni s řec. Dionysem a Persefonou a tvoří spolu s Cererou trojici, kterou jest často vyznávají, když se jmenuje jediná Ceres; odt. *Liber* = bůh vína, meton. nápoj Liberův, víno: *primum Calibus Liberum H; verax L. H;* v báji o sňatku Ariadny s Bakchem dostává Ariadne jméno *Libera O.*

**3. liber, era, erum** [z koř. \*(e)leudh-, srov. ἑλευθερος] svobodný; volný **1 a** svobodný rodem (op. otrok), manželského původu (op. nemanželský): básn. enallage *vestis libera O (= toga)*; subst. *liber C = homo l.*; snad odt. *liberi* (v. t.) význ.

děti **b** svobodný politicky: *civitas libera 2* vúb. **a** sm. nepoutaný; neomezený, nepodrobený, nezávislý: *equus corpore armisque* (abl. vztah.) *l. L* moha volně pohybovati tělem i zbraní; *libera custodia* volná vazba (t. j. v domě váženého občana, ne ve vězení); *l. legatio* (v. t.); *l. lectulus C* mládenecké lože („svobodného muže“); - spec. svobodný mravně, sm. filos. *C H;* - (básn.) sm. nevynucený: *iugera liberae fruges ferunt H (= nullo cogente creatas O); l. sanguis O* svobodně, dobrovolně prolitá; *devota morti pectora liberae H* (t. j. ve svobodném boji); - šp. sm. svévolný, nevázaný, rozpustilý: *mores liberi Cs; l. Cupido H b l. rē n. a re,* básn. též *alcis rei* osvobozený, prostý něčeho, zbavený: *omni metu l. L;* básn. enallage *libera vina H* zbavující starostí; též sm. *liberatus: ita tollit indutias, ut libera fide incepta exsequeretur L* (= sproštěn daného slova); *libera fati gens V* (= jenž naplnil příkaz osudu) **c** volný sm. dovolený: *liberum (est) senatori non adesse C; non est mora libera nobis O;* na vůli jsoucí, ponechaný: *libero* (abl. abs. = *cum liberum esset*) *quid firmaret mutaretve senatus T: neque enim Turno mora libera mortis V* odklad smrti není v moci Turnově; *liberum habere alqd* míti něco k volnému používání, moci s něčím volně (podle vůle, libosti) nakládati **3** metaf. přímý, upřímný, nepokrytý; smělý (v ušlechtilém smyslu).

**Libera** viz *Liber*.

**Liberalia** viz *Liber*.

**liberālis, e** [3. *liber*] týkající se svobodného člověka: *causa l. C* pře o uznání svobody (občanské); zejm. **a** důstojný (svobodného člověka), šlechtný, ušlechtilý, čestný, slušný: *artes liberales; de quaestibus, qui liberales habendi, qui sordidi sint C; fortuna liberalior L; forma et species l. C* (o tělesné kráse) **b** spec. **α** laskavý, vlídný, ochotný **β** velkomyslný, dobročinný, štědrý: *benefici liberalesque sumus C;* (o věci) *se liberales semper epulas struxisse T;* s gen. vztahu pro shodu s předcházejícím gen.: *laudis avidi, pecuniae (= co do peněz) liberales erant S.*

**liberālitās**, *ātis*, *f.* [*liberalis*] smýšlení a jednání důstojné svobodného člověka **a** šlechtnost, ušlechtilost, čestnost, slušnost **b** spec. **a** laskavost, vlídnost, ochotnost **β** velkomyslnost, dobročinnost, štědrost; = meton. konkr. uštědření, dar: *l. deciens sestertii T.*

**liberāliter**, adv. [*liberalis*] důstojně (svobodného člověka) **a** šlechtně, ušlechtilě, čestně; slušně: *l. educatus C*, dobře vycovaný **b** spec. **a** laskavě, vlídně, ochotně: *l. respondere Cs β* velkomyslně, dobročinně, štědře: *indulgere sibi liberalius N* více si přáti, dopřává si hojněji požitků; *l. instructus C* skvěle; *donec comitaretur l. T.* nešetře nákladu.

**liberātiō**, *ōnis*, *f.* [*libero*] osvobození, zbavení, zproštění (*alcis rei* od něčeho): *l. culpae C*; spec. osvobozující rozsudek, propuštění z obžaloby: *libidinossissimae liberationes C.*

**liberātor**, *ōris*, *m.* [*libero*] osvoboditel: (apos.) *l. ille populi Romani animus L* duch osvoboditel = duch (příštího) osvoboditele; *Iuppiter Liberator T* (podle analogie řec. Ζεύς ἑλευθεριος).

**liberē**, adv. [*3. liber*] svobodně, volně **a** neomezeně, nezávisle, bez překážky; nenuceně: *l. incedere Cs*; *tellus omnia liberius ferebat V* (= bez nucení, srov. u Hesioda καρπὸν δ'ἔφερε ἄρουρα αὐτομάτη); šp. sm. svévolně, nevázaně, rozpustile, bezuzdně **b** přímo, upřímně, nepokrytě, bez obalu; směle: *liberius dicere.*

**liberī**, *ōrum* (n. *liberum*), *m.* [*3. liber*] snad vl. svobodní členové rodiny, manželské děti (tak ve rčení, že se manželství uzavírá *liberum quaerendorum causa*), ob. děti, dítky (klas. vzhledem k rodičům, srov. *pueri*).

**liberō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*3. liber*] osvobozovati, uvolňovati; vybavovati **1** vúb. *l. alqm rē (ab algo)* od něčeho, zbavovati, zprošťovati, zhošťovati něčeho: *philosophia cupiditatibus liberat C*; *ad liberandum Mogontiaci obsidium ducebatur T* (= *ad Mogontiacum obsidium liberandum*); (*Tmolus*) *aures liberat arboribus O* = (bůh hory, porostlé lesem)

odhrne s uší stromy (aby lépe slyšel); abs. *l. patriam L* (polit.); *itinerā l. L* vyklizovati, uvolňovati; t. t. sakrál. *cum augurato* (= po vykonání auspicií) *liberaretur Capitolium L* když bylo vyvazováno (stavební místo pro chrám bývalo od augurů přesně vymezeno, odděleno od ostatního prostoru a zvl. obřady osvobozeno ode všech jiných sakrálních závazků, které na něm byly; srov. *effari*); *nomina l. L* vypořádati dluhy; *fidem suam l. C* (vl. osvoboditi svůj slib od závazku =) dostáti svému slovu; pod. *voti liberari L* zhostiti se slibu (vyplněním jeho) **2** spec. **a** osvobozovati, na svobodu pouštěti (otroky), srov. *manu mittere b* (na soudě) osvoboditi, propustiti z obžaloby, zprostiti, prohlásiti nevinným: *primum liberatur Milo non eo consilio profectus esse, ut C. M.* jest potud zproštěn obvinění (= uznán nevinným), že . . .

**liberta**, *ae*, *f.* [k *libertus*] propuštěnka.

**libertās**, *ātis*, *f.* [*3. liber*] svoboda, volnost **1** vúb. *l. alcis rei* v něčem; *omnium l.* (ve všech věcech =) naprostá, neomezená svoboda; *l. vitae Cs* volný život; *quod ei dicendi libertatem admissis C* svobodu, volnost slova; dovolení: *l. loquendi O*; = meton. svobodný duch; láska ke svobodě, smysl pro svobodu; = šp. sm. svévole, zvůle, nevázanost, rozpustilost: *l. Decembris* (v. t.) **H 2** spec. **a** svoboda občanská (op. otroctví): *in libertatem vindicare* (v. t.) **b** svoboda politická, svobodné zřízení, samospráva, samostatnost: *libertatem et consulatum Brutus instituit T* (t. j. republiku); *ne vitam proxime libertatem actam servitio foederet T* život, jež strávil téměř jako republikán; *Arminius regnum adfectans libertatem popularium adversam habuit T* (lásku ke svobodě) **3** metaf. příměst, upřímnost, nepokrytost (srov. řec. παρησια); smělost (v ušlechtilém smyslu): *l. ingenii S* svobodomyšlnost. Personif. **Libertās** bohyně Svobody (páv. osobní, občanské, pozd. svobody státu); měla chrám zejm. na Aventinu: *atrium* (v. t.) *Libertatis.*

**libertinus, a, um** [*libertus*] propuštěnecký, týkající se propuštěnce(-ů): *l. ordo L, libertinum genus T* stav, třída propuštěnců; subst. **libertinus, ī, m.** propuštěnec (co do svého právního postavení ve státě, proti *servus* a *ingenuus*; srov. *libertus*); **libertina, ae, f.** propuštěnka.

**libertus, ī, m.** [3. *liber*] (vl. propuštěný z otroctví) propuštěnec (proti svému bývalému pánu, srov. *libertinus*); s gen. poses., značícím bývalého pána: *res per Bellum, Fausti libertum, administrata est C*; spec. (osobní) tajemník *Pn.*

**libet** (starší **lubet**), *ēre, libuit* n. *libitum est* (toto často význ. praes.), slov. neosobné [srov. libý ze staršího l'ubý, libiti (se), něm. lieb] líbí se, jest libo, mílo, chce se, těší (abs.; *alci* s inf. někdo má chuť, přeje si, chce); též lze při překladech vystihnouti kondicionálem s přidáním „rád“: *libitum est mihi plura dicere C* rád bych promluvil obšírněji; dat. osoby bývá leckdy vynechán: *l. interponere N* dovolím si poznamenati; *quod magis credere l. L* čemu bychom spíše uvěřili. Part. perf. pas. jako subst. **libita, ōrum, n.** libost, choutky: *usque ad libita Pallantis provoluta T*; též sg. *ad libitum* podle libosti. — (Osob. trans. *libens* milující). — Part. *libens* j. adj. v. t.

**Libēthrides, um, f.** Libethrijské mudy, zvané od pohoří *Libēthrion* [Λιβήθριον], záp. to části Helikonu; tam jim byla zasvěcena jeskyně s pramenem *V.*

**Libēthrum, ī, n.** [Λιβήθρον] Leibeithron, osada (a krajina) na jihových. straně Olympu *L.*

**libidinōse, adv.** [*libidinosus*] **1** svévolně, libovolně: *in humiliores l. crudeliterque consulebatur L* **2** podle chťiče, náruživě, chlípně, vilně, bujně, smyslně, rozkošnický, zhýrale, prostopášně.

**libidinōsus, a, um** [*libido*] **1** svévolný, libovolný, nezřízený; bezuzdný, náruživý: *libidinosissimae liberationes C* **2** smyslný, chlípny, vilný, bujný: *l. caper H*; zhýralý, prostopášný, oddaný rozkoším.

**libidō** (starší **lubidō**), *inis, f.* [*libet*] **1** vůb. libost, záliba, chuť; touha,

chtivost, žádost, žádostivost (*alci rei* něčeho, po něčem): *desiderium est l. eius, qui nondum adsit, videndi C* žádost; *iuventus in decoris armis libidinem habebat S* měla zálibu, libovala si; *l. voluptatis C* (nezřízená) žádost rozkoše; *l. sanguinis T* krvežíznivost; *quacumque l. est, incedo solus H* kamkoli se mi zachce **2** spec. **a** choutka, libovůle, rozmar, vrtoch: *ad libidinem, ex libidine* podle své vůle, libovolně; *svěvole, zvůle, nezřízenost, nevázanost, bezuzdnost; smělost, opovážlivost, drzost **b** chťič, smyslná (nezřízená) žádost, náruživost, chlípnost, vilnost, bujnost; smyslnost, rozkošnictví, požitkářství, zhýralost, prostopášnost.*

**libita, ōrum, n.** viz *libet*.

**Libitina, ae, f.** [snad od etrusk. *lupu* = smrt] staroitalská bohyně pohřbívání (později byla ztotožněna s Libetíí a tím s *Venuší*); v jejím chrámě bylo uloženo pohřební náradí a zapisovala se úmrtí do „úmrtních matrik“: *autumnus, Libitinae quaestus acerbae H* hojná žejň pro Libitinu (t. doba hojných úmrtí);  *nihil nisi quod L. sacrauit H* (= co jest už mrtvo);  *multa pars mei vitabit Libitinam H* (= smrti); meton. pohřební ústav, pohřební náradí: *pestilentia tanta, ut L. tunc vix sufficeret L*; máry.

**libō, āre, avī, ātum** [srov. λείβω] **1** ulévati trochu tekutiny za oběť, konati úlitbu (*alci* někomu *alqd* něco) **a** vl. *Lenaeum l. honorem V* ulévati vína na počest, v oběť; (básn.) *pateris* (abl.) *altaria libant V* ulévají na oltář z misky; obr. *carmen aris* (dat.) *tibia Mygdoniis libet cadis* (abl.) *Pp* ať vylévá píseň (při oběti) **b** vůb. obětovati, přináseti za oběť, věnovati: *l. dis dapes L*; *vernas pasco libatis dapibus H* po oběti (domácím bohům); přenes. *iure lacrimas Celso libamus O* **2** metaf. ubíratí z něčeho **a** a upíjeti, vůb. ochutnávatí, okoušetí: (*anguis*) *libavit dapes V*; *libata gustu potio T*; *nulla nec amnem libavit quadrupes nec graminis attigit herbam V* nenapil se z řeky = nedotkl se řeky; odt. *β* dotýkati se (lehce): *uterque summam pede libat harenam O*;

(*Iuppiter*) *oscula libavit natae* *V* dotkl se rtíkú  $\gamma$  (ubráním) zmenšovati, ztenčovati: *vires l. L* ubíratí sil **b** nabíratí z něčeho, čerpati: *inde libatos liquores O*; = přenes. *vertice libatas comas O* ustřížené s hlavy; *a natura deorum haustos animos et libatos habemus C*; vybíratí: *libas ex omnibus (disciplinis), quodcumque . . . C*.

**libra**, *ae, f.* [srov. řec. λίτρα] **1** libra, jednotka váhy v Itálii a na Sicilii (= *as*) = 0,327 kg: *coronam auream libram pondo* (v. t.) *posuit L*; *tres quattuorve libras M* tři nebo čtyři libry stříbrného stolního náčiní **2** váhy (dvouramenné, s dvěma miskami) **a** zejm. ve rčení *librā et aere mercari* pravoplatnou koupí, pravoplatně (nejstaršími mincemi byly neražené pruty měděné, jež byly při koupi odvažovány na vahách; odt. se udržela právní forma, že se při koupi kupující dotkl u přítomnosti 5 svědků měděnou mincí vah, přednesl předepsanou formuli a odevzdal prodávajícímu peníz); obr. *quasi in altera librae lance C* **b** metaf. *a* váha, přístroj na zjišťování vodorovnosti, krokvice, libela: *in navibus ad libram fecerat turres Cs* podle krokvice, t. j. aby byly stejné výšky  $\beta$  Váhy, souhvězdí ve Zvěřetníku: *seu L. seu me Scorpios adspicit H*; *L. die (gen.) somnique pares ubi fecerit horas V* (23. nebo 24. září vstupuje slunce do znamení Vah a nastává podzimmí rovnodennost).

**librāmentum**, *i, n.* [*libro*] **1** váha, závaží, přítěž: (*aries*) *libramento plumbi gravatus L* **2** pružina, pružný svaz, vzpruha: *vincla ac libramenta T* **3** o vodopádu spád *Pn* **4** rovná plocha *C*.

**librāriolus**, *i, m.* [*librarius*] opisovač, písař.

**librārius**, *a, um* [*l. liber*] knižní, knih (se týkající): *taberna libraria C* knihkupecký krám, knihkupectví; *scriptor l. H* opisovač; *librarium atramentum Pn-h* písařská čern; = subst. **librārius**, *i, m.* **a** opisovač, písař (vzdělání otroci, mezi něž náleželi také knihovníci, tajemníci, účetní a j.) **b** knihkupec: *librariorum scrinia Ct*; **librārium**, *i, n.* skříň pro knihy, knihovna: *exhibe l. illud legum vestrarum C*.

**librātor**, *ōris, m.* [*libro*] **1** měřič výškových rozdílů, geometr užívající krokvice) *Pn* **2** *T* = *libritor* v. t.

**librātus**, *a, um* [*libro*] vl. rozhoupaný, vymrštěný, odt. prudký: *gravior ac pondere ipso librator superne ictus erat L*.

**librilis**, *e* [*libro*] k házení, házečí (podle jiného výkl. od *libra*: libru těžký, liberní); subst. **librilia**, *um, n.* (vojen.) kameny, jež metali na nepřitele t. zv. *libritores*: *fundis, librilibus sudibusque ac glandibus Gallos proterrent Cs* (podle jiného výkladu je zde *librilibus* adj. přívl. k *fundis*: praky na liberní kameny).

**libripēns**, *pendis, m.* [*libra a pendo*] važič **1** výplatce žoldu vojákům **2** občan držící váhy při symbolickém trhu, kterým se prováděla *mancipatio*.

**libritor**, *ōris, m.* [*libro*] metač kamenů; *libritores* byli vojáci, kteří metali na nepřitele kameny (zv. *librilia*) ne prakem jako *funditores*, nýbrž rukou: *funditores libritoresque T*.

**librō**, *āre, āvī, ātum* [*libra*] **1** vážití **2** vyvažovati **a** držeti v rovnováze: *tellus ponderibus* (tíhou svých jednotlivých částí) *librata suis O*; pas. význ. med. (obr.) *si imperii corpus stare ac librari sine rectore posset T*; nadnášeti: *vela librantur ab aura O* jsou zdouvány; *corpus librat in herba O* spouštěl tělo = zvolna, opatrně si uléhal; vznášeti: (*apes*) *se librant V*; *l. in aere cursus O* vznášeti se letem; *geminas opifex libravit in alas suum corpus O* vyvážil své tělo na dvojici křídel = vznesl se na dvojici křídel **b** (v rovnováze) houpati něčím, rozhoupati, rozkývati, mávati, máchati, rozmávnouti, rozmáchnouti; odt. meton. mrštiti, házeti, metati: *telum l. OT*. Part. *libratus* j. adj. v. t.

**Libuī**, *ōrum, m.* Libuové, keltský kmen na horním toku Pádu.

**libum**, *i, n.* koláč, mazanec, placka z pšeničné mouky, vajec, sýra, oleje a medu), zejm. obětní.

**Liburnī**, *ōrum, m.* [Λιβυρνοί] Liburnové, přímořský národ v nyněj. západním Chorvatsku a sev. Dalmacii; živili

se námořním lupem a obchodem a vynikali jako plavci; **Liburnus** n. **Liburnicus**, *a, um* liburnský: *Liburnae* n. *Liburnicae* (*naves*) liburnské lodi (vl. i metaf. vüb. lehké, hbité loďky), jež byly za císařské doby jádrem římského loďstva: subst. *ibis Liburnis* (abl. instr.) *H*.

**Libya**, *ae* n. **Libyē**, *ēs*, *f*. [Λιβύη] **a** (u Řeků) celá známá Afrika **b** (u Římanů) severní pobřeží Afriky od Egypta až ke Kyreně n. vüb. až k Atlantickému oceánu; básn. též význ. Afrika; **Libys**, *yos*, *m*. Libyj (pl. Libyové), obyvatel Libye (též adj. libyjský); - adj. **Libycus** n. **Libyus**, *a, um* n. **Libystinus**, *a, um* (*Ct*) (fem. též **Libyssa**, *ae* a **Libystis**, *idis*) libyjský, význ. někdy = africký: *Libycae areae* *H* (zejm. krajina kolem Utiky a Hadrumeta byla pověstná úrodností); *Libyci lapilli* *H* (t. j. mosaikové podlahy z numidského mramoru).

**Libyphoenices**, *um, m*. [Λιβυφοινίκης] Libyfoiničané, obyvatelstvo severního pobřeží afrického *L*.

**Libystinus** viz *Libya*.

**1. licēns**, *entis*, part. praes. od *liceor* v. t.

**2. licēns**, *entis* [*licet*] volný, neobmezený; šp. sm. svévolný, nevázaný.

**licenter**, adv. [2. *licens*] volně, s volností, neobmezeně, libovolně; šp. sm. svévolně, nevázaně.

**licentia**, *ae, f*. [2. *licens*] **1** volnost, vůle, svoboda, neobmezenost (s gen. gerund. v něčem, něco činiti): *l. ludendi* *C*; *quidam, ut in licentia vetustatis, adfirmant* *T* jakož vüb. dávná minulost připouští volnost výkladů; (básn.) *immensa l. ponti* *O* (volná, nespoutaná nesmírnost); dovolení: *abitur l. sumpta pudenter* *H* **2** spec. **a** libovůle, libovolenost, zvůle: *l. atque impunitas asyla statuendi* *T* **b** svévolnost, nevázanost, bezuzdnost, bujnost; smělost, zpupnost, drzost, vojen. nekázeň: *per licentiam* *L* zpupně, drze; *in civitate inter libertatem ac licentiam incerta* *T*; *Fescennina* (v. t.) *l. H*; - person. *lasciva* *L, H* Bujnost.

<**licentiātus**, *ī, m*. [*licentia*] licenciát (t. j. kandidát vyzkoušený pro gradus místra, ale dosud nepromovaný).>

**liceō**, *ēre, cui*, — býti na prodej (zejm. v dražbě) (s abl. n. gen. pretii za . . .): *quiqui* (abl.) *licebunt* *Pt* začkoli budou ceněny = cokoliv kdo na ně podá; *de Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram* *C*; přenes. *Laevinum unius assis non unquam pretio* (abl. míry) *pluris* (gen. pret.) *licuisse* *H* nebyl ceněn (přes svůj rod) ani o haléř více. Přenes. neos. **licet** v. t.

**liceor**, *ērī, itus sum* [vl. med. k *liceo*: dělám, aby mi bylo něco na prodej] (při dražbě) podávati (*alqd* na něco), kupovati v dražbě (při čemž kupující zdvihl prst nebo kývl hlavou): *contra* (*alqm*) *l. více* podávati (proti někomu), přihazovati (na někoho); *digito l. C*; přenes. (*hominem mercede conductum*) *ad nutum licentium circumferri* *Cr* (t. j. slouží tomu, kdo dá více).

**licet**, *ēre, licuit* a *licitum est* (toto často význ. praes. = *licet*), slov. neosobně, os. jen básn. a pozd. [*liceo*, vl. jest na prodej] **1** jest dovoleno, je volno, (jest) lze, je možno: *licet alci* někomu, někdo smí, může; *per me l. dovoluji; quoad per leges liceat* *C* pokud zákony připouštějí; podmětem bývá inf., neutr. pronom. n. adj., ak. c. inf., ž. konj.: o modlitbě *precatus est, ut eam invidiam lenire liceret* *L* aby ráčili zmírniti; o ději obecném bývá podm. také inf. pas., v češtině akt.: *l. cognosci* lze poznati (tak zejm. často o tom, co jest dovoleno zákonem); jméno doplňk. bývá ob. v dat.: *ut iis ingratis esse non liceat* *C*; *cui tantum de te licuit* *V* kdo směl tak s tebou naložiti; ž. pl. *felices quibus ista licent* *O*; *tibi licet narres* *O* můžeš vypravovati; *licebit ter iniecto pulvere curras* *H* budeš moci dále spěti; part. perf. pas. **licitus**, *a, um* dovolený: *licito tandem sermone fruuntur* *V*; subst. *ipse per licita atque inlicita foedatus* *T* **2** *licet* (*licebit*) u konj. připouští. (praes. n. perf.) překládá se spojkami ať, třeba (i), kdybych, bych i, dejme tomu že s ind. nebo kondicion.: *l. concurrant omnes plebeii philosophi* *C*; *placeat sibi quisque licebit, tamen . . . O*; ž. bez urč. slov.: *l. caeli regione remotus* *O*. Part. *licens* j. adj. v. t.



**Lichās**, *ae, m.* [Λίχας] **1** sluha Herakleův; od Heraklea byl shozen do moře, když mu byl přinesl od Deianeiry otrávený šat **2** Latin, zabitý od Aenea *V.*

**Licinius**, plebejský rod římský, původem z Etrurie, k němuž náležely rodiny *Calvi, Vari, Crassi, Macri, Luculli, Murenae, Nervae, Sacerdotes*; zejm. **1** *C. Licinius Calvus Stolo*, jako tribun lidu r. 376 př. n. l. učinil s kolegou *L. Sextiem Lateranem* známé návrhy ve prospěch lidu (*leges Liciniae Sextiae*), přijaté teprve r. 366; konsul r. 364, r. 361 zvítězil nad Herniky; později pokutován pro přestoupení svého vlastního zákona agrárního **2** *P. Licinius Crassus Dives*, konsul r. 205 př. n. l.; bojoval proti Hannibalovi; jako *pontifex maximus* vynikl znalostí práva **3** *L. Licinius Crassus*, slavný řečník, \* r. 140 př. n. l., konsul r. 96, † r. 91, s *M. Antoniem* hlavní osoba Ciceronova spisu *De oratore* **4** *M. Licinius Crassus Dives*, vítěz nad Spartakem, konsul r. 69 př. n. l., známý triumvir s *Caesarem* a *Pompejem* (r. 60), padl v boji proti *Parthům* u *Karrh* r. 53 př. n. l.; pověstný svou touhou po majetku a příslovečným bohatstvím **5** *P. Licinius Crassus Dives* (mladší syn předešl.), legát *Caesarův* v *Galli*, padl v boji proti *Parthům*; přítel *Ciceronův* **6** *L. Licinius Lucullus*, konsul r. 74 př. n. l., vítězný vojevůdce proti *Mithridatovi*, protivník *Pompejův*; muž vzdělaný (příznivec *Archiův*), pověstný též svým bohatstvím a labužnictvím **7** *L. Licinius Murena*, bojoval pod *Lukullem* proti *Mithridatovi*, konsul r. 62 př. n. l., obžalován pro podplácení, ale osvobozen (*Ciceronova* řeč); působil proti přívržencům *Katilinovým* **8** *C. Licinius Calvus* básník a řečník za doby *Ciceronovy* **9** *L. Licinius Murena* (adoptován od *A. Terentia Varrona*, odt. = *A. Terentius Varro Murena*), konsul s *Augustem* r. 23 př. n. l., později zapleten ve spiknutí proti němu a popraven *H* **10** *M. Licinius Crassus Mucianus*, správce *Syrie*, přívrženec a podporovatel *Vespasianův*, činný též literárně *T.* - Adj. **Licinius**, *a, um* *Liciniův*: *lex Licinia C.*

**licitātiō**, *ōnis, f.* [*licitor*] podávání na něco, zejm. při dražbě, nabídka.

**licitātor**, *ōris, m.* [*licitor*] podavač, zejm. při dražbě, nabízeč, přihazovač, kupec.

**licitor**, *ārī, ātus sum* [*liceor*] podávati při dražbě, nabízet (licitovati).

**licitus** viz *licet*.

**licium**, *iŕ, n.* vl. příční nit, útek: *licia telae* (= k osnově) *addere V* (t. j. začítí nový kus); - přenes. nit vřb.: *diversa colore licia V; cantata licia O*; stužka: *licia velantia saepes O*.

**licitor**, *ōris, m.* [Římané odvozovali od *l. ligo* sm. ‚kdo poutá provinilce‘] *liktor*; *liktoři* (ob. *libertini*) byli úřední zřizenci vyšších magistrátů (právě úřadujících), před nimiž všude na veřejnosti kráčeli, jeden za druhým, nesoouce *fascas*; jejich úkol byl dělati úředníku v zástupu místo (*turbam summovere*), upozorňovati lid, aby magistrátu vzdal úctu (*animadvertere*) a prováděti disciplinární tresty; hlavní *l.*, jenž krácel přímo před magistrátem, slul *l. proximus* n. *primus*. *Liktory* měli *magistratus cum imperio* a to *diktátor* 24, konsul (dříve král) 12, *praetor* v městě 2, v provincii 6, císařský legát 5; mimo to měli *flamen Dialis* a každá *Vestálka* po jednom *liktoru* (bez svazku prutů); - přenes. *proximus l. Jugurthae S* nejpřednější v družině *Jugurthově*; - <dráb, kat>.

**Licymnia**, *ae, f.* [Λικυμνία] **1** *H* dívčí jméno (podle básnickovy etymologie asi od *λιγυς ὕμνος*, ‚zvučně pějící‘); podle starého výkl. míněna prý *Terentia*, mladá choť *Maecenatova* **2** jméno otrokyně *V.*

<*liga, ae, f.* [z ital. *lega* podle *ligo*] svazek, svaz, liga.>

**ligāmen**, *inis* a **ligāmentum**, *ī, n.* [l. *ligo*] vazadlo **a** pouto: *dempsisse ligamina ventis O* **b** obvaz, obvazek: *vulneribus* (na rány) *ligamenta parari iubet T* **c** svazek, otýpka.

**Ligārius**, plebejský rod římský, původu sabinského; zejm. *Q. Ligarius*, přívrženec *Pompejův*, bojoval v *Africe* proti vojsku *Caesarovu*; byl zajat a dostal milost teprve, když mu ji *Cicero* vyprosil v jeho procesu s *Q. Aeliem*

Tuberonem; účastnil se spiknutí proti Caesarovi; adj. **Ligāriānus**, *a*, *um* Ligariūv: (*oratio*) *Ligariana* (též subst.) *C* za Liguria.

**Ligidus**, *ī*, *m*. [Λίγδος] Krétan z Faistu, otec Ifidūv *O*.

**Liger**, *eris* (ak. *em* i *im*, abl. *e* i *ī*), *m*. řeka v Gallii, nyn. Loire.

**ligisticum** v. *Liguria*.

**lignārius**, *iī*, *m*. [*lignum*] obchodník s dřívím, dřevař: *inter lignarios L* místo blíže Tiberu, kde byla skladiště dříví (u nás ‚V ohradách‘).

**lignātiō**, *ōnis*, *f*. [*lignor*] porážení (a dovážení) dříví: *qui lignationis causa discersissent Cs* pro dříví.

**lignātor**, *ōris*, *m*. [*lignor*] dřevař, dřevorubec; spec. vojen., pl. vojáci, posílání k opatření dříví.

**ligneolus**, *a*, *um* [*ligneus*] dřevěný.

**ligneus**, *a*, *um* [*lignum*] dřevěný, ze dřeva; přenes. *coniux lignea Ct* (sm. ‚suchá‘).

**lignor**, *ārī*, *ātus sum* [*lignum*] snášet dříví, dovážeti dříví, zejm. vojen. zásobovati dřívím: *lignandi causa Cs* pro dříví.

**lignum**, *ī*, *n*. [*lego*: *ab legendo ligna quoque (dicta), quod ea caduca legebantur in agro quibus in focum uterentur* :: *Varro*] (vl. nashírané) dříví, pak i dřevo, kus dřeva, poleno; pl. sm. kolekt. *ligna* dříví (zejm. palivo): přísl. *in silvam ligna ferre H* (o konání zbytečných věcí); *ut corpora clarorum virorum certis lignis cremantur T* (dřívím jistého druhu); = básn. strom: *nautis venerabile l. V*; = meton. o věcech ze dřeva, na př. *ratiště*, *kopí*, *násada šípu Cr* (proti *spiculum*); *nervis alienis mobile l. H* dřevěná loutka; *inclusi ligno Achivi V* (v dřevěném koni).

**1. ligō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vázati, uvazovati, přivazovati **1** svazovati; spec. poutati: (básn.) *in glacie pisces ligati O* zamrzlé; = metaf. sloučiti, spojit: (básn.) *Tarpeia pacta* (ak. vnitř.) *ligat Pp* učiní smlouvu **2** ovazovati, obtáčeti, ovinovati: *vulnera l. O*; *penis ligat ille pedes O* ováže nohy křídly = přiváže křídla k nohám; *dum mula ligatur H* než jest zapřažen;

(o hadech) *ipsum spiris ligant ingentibus V* sevrou; *laqueo ligavit guttur O* zadržla.

**2. ligō**, *ōnis*, *m*. [srov. λίγος] kopáč, motyka, kravec, plečka.

**ligula** viz *lingula*.

**Liguria**, *ae*, *f*. Ligurie, krajina již. od horního Pádu k moři, hl. město Genua (nyn. Genova, Janov); obyv. **Ligus** n. **Ligur**, *uris* (abl. *urī Ct*), *m*. (*f*.) *Ligur* (Ligurka), pl. **Ligurēs**, *um*, *m*. *Ligurové*; adj. **Ligus**, *uris*, **Ligusticus** n. **Ligustinus**, *a*, *um* ligurský; subst. **ligisticum** n. **ligisticum**, *ī*, *n*. *libeček* (rostlina).

**Ligurinus**, *ī*, *m*. *H* jméno smyšleného miláčka básníkova.

**ligūrītiō** viz *ligurritio*.

**ligurriō** n. **ligūrīō**, *īre*, *īvī* (*īvī*) *ītum* [*lingo*] míti chuť lízati něco, olizovati se alqd na něco; líznouti si něčeho, mlsati, smlsnouti si na něčem: *qui semesos piscis ligurrierit H*; (*puer*) *dum furta* (konkr.) *ligurrit H* podtají mlsal; = metaf. míti laskominy, zálsusk na něco: *agrariam curationem l. C*.

**ligurrītiō**, *ōnis*, *f*. [*ligurrio*] mlsnost.

**Ligusticus**, **Ligustinus** viz *Liguria*.

**ligustrum**, *ī*, *n*. ptačí zob (keř bíle kvetoucí).

**lilium**, *iī*, *n*. [srov. řec. λείριον] lilie; = metaf. vojen. překážka, skládající se z jam s koly uprostřed zaraženými (jméno od podoby) *Cs*.

**Lilybaeus** (*Lilybaeon O*), *ī*, *n*. (pl. *Lilybaea O*) [Λιλύβαιον] *Lilybaion*, mys a město v záp. cípu Sicílie, nyn. *Capo Boeo* n. *Lilibeo*, město *Marsala*; adj. **Lilybaetānus** (psáno též *Lilybitanus*) a **Lilybēius**, *a*, *um* lilybejský, z *Lilybaea*.

**lima**, *ae*, *f*. pilník; metaf. ‚vypilování‘ spisu, básně: *defuit scriptis ultima l. meis O*; *limae labor et mora H*.

**limātē**, adv. [*limatus*] vypilovaně, vybroušeně; o spisech filos. (j. opak k *populariter*) vědecky, hluboko: *duo genera librorum, unum populariter scriptum, alterum limatius C*.

**limātulus**, *a*, *um* [*limatus*] (jemně) vypilovaný, vybroušený, vytríbený (metaf.) *C*.

**limātus**, *a*, *um* [*limo*] vl. vypilovaný; metaf. vybroušený, vytríbený

(o slohu): *limatius dicendi genus C; fuerit Lucilius limatior H.*

**limbus**, *i*, *m.* obruba, lem; okraj.

**limen**, *inis*, *n.* práh **a** vl. *l. superum* (= nadpraží, podvoj) *inferumque Pt*; přenes. *signo audito l. relinquunt V* hranici (závodní dráhy) **b** synekd. vchod, dveře: *in limine primo V* u samého vchodu **c** meton. příbytek, dům: *extra l. H* venku; v tomto sm. básn. často pl. **d** metaf. práh, sm. brzký příchod, začátek: *in limine portus (v. t.) V; in limine belli T.*

**limes**, *itis*, *m.* [snad od *l. limus*] příční cesta, mez (mezi poli): *ultra limites salis H*; - přenes. **a** cesta (polní i vůb.), stezka, pěšina: obr. (básn.) *lato te limite ducam V* (po cestě prosekané mečem mezi nepřáteli); básn. dráha slunce, komety, řeky; duha a p. **b** hranice, pomezí, spec. náspy opevněná hranice říše římské, hraniční násep: *Romanus litem a Tiberio coeptum scindit T.*

**limitō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*limes*] vymezovati, ohraničovati; metaf. určovati.

**Limnaeē**, (*ēs*), *f.* [*Λιμναία*] Limnaia, jméno nymfy var. *O* (var. *Limnate*), srov. *Limnatis*.

**Limnaeum**, *i*, *n.* **Limnaea**, *ae*, *f.* [*Λιμναίον*] Limnaion *n.* Limnaia **1** přístav v sev. Akarnanii **2** osada ve středu Thessalie.

**Limnātis**, *idis*, *f.* [*Λιμναίτις*] příjmení Artemidino podle chrámu v osadě Limnai (= „Slatiny“) na hranici mezi Messenií a Lakonikou: *templum Dianae Limnatidis T* v Limnách.

**limō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lima*] vl. pilovati, brousiti, tříbiti; metaf. **a** *quod (genus acuminis) etiam arte limaverat C; unum* (= nad jiné, jako málokdo) *moribus domesticis limatum C* (= ušlechtěný); *veritas ipsa limatur in disputatione C* (pilováním filos. otázky) pravda se tříbí (k žádoucí čistě podobě) **b** opilovati, otřítí, zmenšiti: *de tua proluxa beneficaque natura limavit aliquid posterior annus C; non istic obliquo oculo mea commoda quisquam limat H* kosým (= závistivým) pohle-

dem „se neotirá“ o... Part. *limatus* *j.* adj. v. t.

**limōsus**, *a*, *um* [2. *limus*] bažinatý, bahnitý, kalný.

**limpidus**, *a*, *um* čistý, jasný.

**1. limus**, *a*, *um* [srov. *limes*] šikmý, kosý, spec. o očích šilhavý: subst. *ut limis (sc. oculis) rapias quid... H* abys úkosem zachytil (= zahlédl); - subst. **limus**, *i*, *m.* (sc. *cinctus*) opasek obětníkův, na němž byl napříč purpurový pruh *V.*

**2. limus**, *i*, *m.* [srov. *λεῖμῶν*] kal, bahno, bláto: *radii coquebant flumina tepefacta ad limum V* (= do dna); obr. *l. malorum O*; usazenina ve víně: *limum colligit H*; hlína, jíl: *princeps l. prvotní hlína*, ze které tvořil Prometheus lidi.

**Limyra**, *ae* *n.* **Limyrē**, *ēs*, *f.* [*Λιμύρα*] město v jihozáp. Lykii.

**lināmentum**, *i*, *n.* [*linum*] (lněná) cupanina, třepenina.

<**linceus** viz **Lynceus**.>

**Lindos** *n.* **Lindus**, *i*, *f.* [*Λίνδος*] město na Rhodu.

**linea**, *ae*, *f.* [*lineus*] **1** vl. lněná nit, šňůra, provázek, spec. řídicí šňůra (tesařská *n.* zednická), olovnice: *ferri deorsum suo pondere ad lineam C* svisle; *rectis lineis C* přímo, kolmo (vzhůru) **2** čára, linie; spec. bílá rýha na závodišti, označující začátek a cíl závodění, řec. *γραμμή*; odt. obr. hranice, cíl, konec: *mors ultima l. rerumst H* konec všeho.

**lineāmentum** *n.* **liniāmentum**, *i*, *n.* [*lineo*] čára, linie; pl. rysy, obrysy, kresby: *tu operum lineamenta perspicis C* umělecké kresby, rytiny; obr. *Ca-tonis lineamenta C* kresby (= spisy); - spec. rysy obličejů, tvářnost, tvář, podoba: *lineamenta oris L; figura et liniamenta hospitae C.*

**lineō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*linea*] podle šňůry řídití (rovnati, stavěti, dělati).

**lineola**, *ae*, *f.* [*linea*] čárka.

**lineus**, *a*, *um* [*linum*] lněný; plátěný: *l. amictus T; linea terga V* (štitu). Subst. *linea* v. t.

**lingō**, *ere*, *līnxī*, *līnctum* [srov. *λείγω*, čes. lízati] lízati, olizovati.

**Lingonēs**, *um, m.* Lingoni, keltský kmen při pramenech řek Matrony a Mosy; sg. **Lingonus**, *ī, m. T.*

**lingua**, *ae, f.* [m. staršího *dingua* vlivem slov. *lingere* lízati] jazyk **1** vl. **2** meton. sm. řeč, mluva, slovo (slova); hlas: *linguae commercium* (v. t.) **L**; *magnae vindex linguae H* chlubného jazyka; *mala l. V* (který zlým kouzlem škodí); *l. Latina*; *sermones utriusque linguae H* (t. j. latinského i řeckého) **3** metaf. o věcech podobných jazyku: *eminet in altum l. L* ostroh.

**linguāx**, *ācis [lingua]* řečný, výřečný.

**lingula** (n. **ligula**), *ae, f.* [splynulo v jedno slovo subst. příbuzné s *lingo* a demin. od *lingua*] jazyček; metaf. o věcech podobných **a** ostroh, okřídli: (*oppida*) *posita in extremis lingulis Cs* **b** lžice **c** jazyček (z kůže) u střevíce; jako nadávka *Pt.*

**liniger**, *gera, gerum [linum a gero]* nosící lněné roucho, plátnem oděný **O** (o Isidě a jejich kněžích).

**liniō**, *ire, ivī, itum [lino]* natíratí, mazatí.

**linō**, *ere, levī n. livī, litum* [od koř. \**lei* —, srov. *l. levīs, λειός*, čes. líti, lůj], natíratí, potíratí, mazatí **1 l. pice L, cerā V, cedro H** (= cedrovým olejem); *Sabinum, quod ego ipse levi H* zasmolil, zalepil (hrdlo naplněné amfory bývalo zacpáváno zátkou a zalepováno sádrrou n. smolou) **2** básn. přenes. **a** vůh. pokrýti: *lita corpora guttis V* postříkaná, pokropená skvrnami **b** zamazatí, špinití: obr. *scriptores carmine foedo splendida facta linunt H c* smazatí (něco napsaného na voskové desce): *plurima cerno digna lini O.*

**linquō**, *ere, liquī, —* [srov. *λείπω*] zanechávatí, opouštětí: *urbem et tecta l. C*; *socios ignotae l. terrae (dat.) V* v zemi; *precibus non linguar inultis H (sc. a te)* nebudu opuštěn, aby mé prosby (a kletby) nebyly pomstěny = opustíš-li mne, dojdou mé prosby pomsty; *linquentem animum revocare Cr* probratí se z mdloby, přijítí k sobě; (*animo*) *linqui O* omdlévati; *linquebat habenas V* pouštětí; upouštětí od

něčeho, nechávatí něčeho: *longum fugae ne linque laborem V* neochabuj v námaze; s' doplák. *quid intactum liquimus H.*

**linteātus**, *a, um [lin-teum]* pokrytý plátnem: *ea legio lin-teata ab integumento consaepti, in quo sacrata nobilitas erat, appellata est L* (podle jiného výkl. pocházelo to jméno od plátěného brnění n. oděvu).

**linter** (starší **lunter**), *tris, f.* (zř. *m.*) **1** člun, loďka: obr. *quis loqueretur e lintre C*; *naviget aliā mihi l. aquā O* (= začnu něco jiného); *in liquida nat tibi l. aqua Tb* (= jsi na nejlepší cestě) **2** necky, koryto: *cavat arbore lintres V.*

**Linternum** viz *Liternum*.

**lin-teum**, *ī, n. [lin-teus]* **1** věc z plát-na **a** plátěný šátek, plátěná rouška; kapesník *Ct* **b** spec. (lodní) plachta (ob. pl.): *lin-tea dare retro V* = plouti nazpět **2** plátno.

**lin-teus**, *a, um [linum]* lněný, plátěný: *thorax l. NL* plátěné brnění (t. j. z několika vrstev plát-na; Římané ho užívali zř., častěji Řekové, θωραξ λινοῦς); *lin-tei libri L* (seznamy úředníků, sestavené chronologicky a napsané na plátěných svitcích; chovány byly na Kapitoliu v chrámě Junony Monety). Subst. *lin-teum* v. t.

**lin-triculus** n. **lun-triculus**, *ī, m. [lin-ter]* člunek.

**linum**, *ī, n.* [srov. *λίνον* a čes. len] **1** len; **2** meton. (o věcech ze lnu a jim podobných) nit, tkanice, motouz, provázek: *nos l. incidimus C* (dopisy bývaly křížem převazovány a na uzel přitisknuta pečet); vlas, vlákno u udice: *moderabar harundine l. O*; provaz, lano: *lina comae fiunt O*; příze: *reticulum tenuissimo lino C*; *lina plagarum V* spleť tenat; síť (lovecká n. rybářská): *umida lina V* („nevod“); plátno: (*vina*) *lino vitiata H* t. j. procezená plátěným pytlíkem (*saccus*).

**Linus** n. **Linos**, *ī, m.* [*Λίνος*] mythický pěvec řecký, podle ob. báje syn Apollonův a Musy Uranie, eponymos žalozpěvu (*λίνος, αἰλίμος*), opěvujícího jeho násilnou smrt v mladém věku (srov. Adonis).

**Lipara**, *ae* a **Liparē**, *ēs, f.* [Λιπάρα] největší z Aiolských n. Liparských ostrovů sev. od Sicílie, nyn. Lipari; pl. **Liparae**, *ārum, f.* Liparské ostrovy; adj. **Liparaeus**, *a, um* a **Liparēnsis**, *e* liparský, z Lipary, z Liparských ostrovů; subst. **Liparaei**, *ōrum, m. n.* **Liparēnsēs**, *ium, m.* Lipařané.

**lippiō**, *īre, (ivī), itum* [lippus] míti krhavé (zanícené, bolavé) oči.

**lippitūdō**, *inis, f.* [lippus] krhavost, zánět (očí).

**lippus**, *a, um* [srov. *lino*, čes. lep] vl. mokvající; krhavý, se zanícenýma očima (nemoc v Římě velmi hojná, pokládaná za následek rozmařilého života, často sthaná posměchem a vtipy); přísl. *omnibus et lippis notum et tonsoribus H.*

**liquāmen**, *inis, n.* [liquo] tekutina, šťáva, omáčka; spec. rybí jácha.

**lique-faciō**, *ere, fēcī, factum* (lique — někdy *O*) (pas. *liquefiō, fierī, factus sum*) [liqueo a facio] **1** rozpouštěti, taviti **a** *liquefacta coagula* (v. t.) *O*; *liquefacto tempora plumbo diffidit V* (staří myslili, že se olovená koule prudce letící tak rozpáluje, že se až taví); *luctibus liquefacta medullas* (ak. vztah.) *O* rozplynuvši se; — spec. o rozkladu při hnití: *liquefacta boum viscera V* zetlelé **b** metaf. sm. oslabovati: *quos nullae futiles laetitiae liquefaciunt C* **2** zčistiti, zjasniti: *liquefactā rursus in aquā O.*

**liqueō**, *ēre, liquī* n. *licuī*, — [srov. *liquo, liquor*] **1** jen part. praes. *liquens, entis* tekutý, plynňý: *campi liquentes V* vodní pláň; *liquentes undae O* **2** býti čist, průhledný, jasný: *in liquentibus stagnis Ct* v čistých jezerech; metaf. *alqd liquet alci* něco jest někomu jasno, zřejmo, zjevno, jisto: spec. *non liquet* (značka NL) t. t. soudní, jímž soudcové při hlasování prohlášovali věc za příliš nejasnou, aby mohli vydati náleze, a žádali o pokračování v přelícení; *parum liquet L* není dosti jasno.

**liqueſcō**, *ere, —* [liqueo] **1** roztekati se, rozplývati se, rozpouštěti se, taviti se, rozehrívati se, táti: *tura l. H*; — spec. o rozkladu při hnití: *rozkládati se, tlíti, hnití: (corpora) dilapsa liquescunt O* **2** metaf. malátněti, chab-

nouti, slábnouti: *voluptate liquescimus C.*

**liquidō** (zř. **liquidē**), *adv.* [liquidus] jasně, zřetelně, určitě, jistě: *confirmare hoc l. possum C* s dobrým svědomím.

**liquidus**, *a, um* [liqueo] **1** tekutý, plynňý: *liquidī odores, colores H*; *liquidae Baiae H* přímořské; *Hister l. bella repellit O* dokud plyne (t. j. dokud není zamrzlý); *liquidas alas M* roztékající se; básn. *liquidae sorores O* vodní sestry = nymfy; subst. *liquidum, ī, n.* tekutina, zejm. nápoj *HO* **2** čistý, jasný **a l.** *Fortunae rivus H* (t. j. proud ryzího zlata); *l. aer*; *nare per aestatem liquidam V* letním jasem; *liquida nocte V*; *iter liquidum V* cesta (čistým) vzduchem **b** metaf. **a** o hlase *liquida vox VH* **β partem liquidae voluptatis et liberae C** **γ** jistý, určitý: subst. *ad liquidum explorata L* k (úplně) jistotě.

**liquō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *liqueo, liquor*] **1** činititekutým, rozpouštěti, taviti: *e quo (corpore) liquatae solis ardore excidunt guttae* básn. *C* **2** cediti, čistiti: *vina liques H* (vína bývala u Římanů procezoována cedníkem (*colum*) nebo plátnem a tak zbavována usazeniny).

**1. liquor, liquī**, — [srov. *2. liquor*] **1** býti tekutý; téci, plynouti, řinouti se, kanouti: *montibus umor liquitur V* stéká; *liquentia mella V* tekutý, plynňý; (básn.) *liquitur in lacrimas O* rozplývá se v slzách; (*Niobe*) *liquitur O* = pláče **2** metaf. praegn. rozplývati se, mizeti; chřádnouti, hynouti: *lenta tabe liquitur O.*

**2. liquor, ōris, m.** [srov. *liquo, liqueo*] **1** abstr. tekutost: *aquae l. C* **2** konkr. tekutina, kapalina, mok, šťáva: *rursus abundabat fluidus l. V* mokvající sliz; — spec. voda, odt. moře: *qua medius l. secernit Europen ab Afro H* (= *fretum Gaditanum*); *vino: novum fundens liquorem H*, vinný mok.

**Liriopē**, *ēs, f.* [\*λειριόπη = jemnohlasá] nymfa, matka Narkissova *O.*

**Liris**, *is, m.* (ak. *im i em*, abl. *ī*) řeka v jihových. Latii, nyn. Garigliano.

**lis** (arch. *stlis*), *ūtis, f.* spor, rozepře, pře; hádka, váda; ruznice, svár

**1** váb. *lites componere* spory srovnati, ukliditi; *litem lite resolvit H* spornou otázku **2** spec. t. t. soudní **a** (právní) spor, soud, proces (= *res in iudicium deducta*): *decemviri* (v. t.) *stlitibus iudicandis*; *litem orare C* = *causam dicere* hájiti se (před soudem); *l. capitis C* hrdelní pře **b** sporná věc, předmět sporu; *litem in suam rem vertere L* přivlastniti si spornou věc; *litem aestimare* (v. t.) odhadnouti sporný předmět = vyměřiti odškodné, náhradu, pokutu; *perdere litem* vl. ztratiti sporný předmět = ztratiti při.

**Lissus, ī, f.** [Λίσσοσ] město se strmou akropolí v již. Dalmacii nedaleko ústí řeky Drinu, nyn. Ljuš (ital. Alessio).

**Litana (silva), ae, f.** les nedaleko silnice Aemiliovvy jihových. od Modeny, kde byl konsul L. Postumius r. 216 př. n. l. poražen od Gallů.

**litatiō, ōnis, f.** [lito] vl. usmíření (bohů obětí), zdar (oběti), o němž se soudilo z vnitřností žertvy: *per dies aliquot hostiae sine litatione caesae L*; *senatus usque ad litationem sacrificari iussit L.*

**littera** viz *littera*.

**Liternum (n. Linternum), ī, n.** přímořské město v Kampanii, sev. od Kum; adj. **Liternus, a, um** liternský; subst. **Literninum, ī, n.** (sc. *praedium*) statek u Literna.

**liticen, inis, m.** [lituus a cano podle *cornicen, tubicen*] trubač, troubící na trubku zv. *lituus*, ob. u jízdy.

**litigātor, ōris, m.** [litigo] člověk vedoucí při.

**litigiōsus, a, um** [litigo] **1** akt. svárlivý, svářivý, milovný sporů, hašteřivý: *homo l. C*; subst. sudič: *nemini nisi litigioso aut nocenti C* **2** pas. sporný: *l. ager O.*

**litigium, iī, n.** [litigo] spor, hádka.

**litigō, āre, āvī, ātum** [lis a ago] přítí se, hádati se, svářiti se; spec. souditi se *cum alqo* s někým.

**litō, āre, āvī, ātum** [λιτή, λίσσομα] **1** vl. usmířiti bohy obětí; mítí zdar při oběti (což se poznávalo z vnitřností žertvy), šťastně, se zdarem obětovati (*rē* něco), dostávati dobrá

znamení při oběti (řec. καλλιερέω); *Manlium egregie litasse L* vykonal obět za nejlepších znamení; *tribuni militum nec auspicato nec litato* (abl. abs.) *instruunt aciem L* bez auspicií a bez příznivých znamení obětních; *animā litandum* (sc. est) *Argolicā V* milost jest vykoupiti; - básn. trans. *sacra l. VO* přinést se zdarem obět; - ž. *victima nulla litat O* nedává příznivých znamení **2** váb. obětovati: (*Mercurio*) *humanis hostiis l. fas habent T* lidské oběti přinašeti.

**litorālis, e** [litus] pobřežní, přímořský: *litorales dii Ct* (t. j. bohové mořští, kteří mívali na břehu svatyně; θεοὶ ἐπάκτιοι).

**litoreus, a, um** [litus] pobřežní, přímořský.

**littera, ae, f.** [snad z řec. διφθέρα; podle jiného výkl. souvisí s *lino* význ. namáznutá (namalovaná) čára (značka) a proto psáno arch. též *leitera* = *littera*] **1** písmě, písmeno, písmenko: *sus rostro si humi A litteram impresserit C*; *salutaris in iudicando l., op. tristis C* (t. j. A značící na hlasovací destičce *absolvo*, op. C = *condemno*); *l. communis pueroque* (t. *Hyacintho*) *viroque* (t. *Aiaci*) *inscripta est foliis O* (t. AI, l. *funesta O, aī aī* interj. žalu); *epistula Graecis conscripta litteris Cs* řecky sepsaný; *litteras discere apud alqm C* učiti se písmenkům = čísti **II** meton. **1** písmo, umění psáti, užívání písma: *miraculum litterarum L* podivuhodné umění psáti; *raae per ea tempora litterae erant L* **2** pl. *litterae* (básn. též sg.) písemné zaznamenání: *quod litteris exstet, Pherecydes Syrius primus . . . C* pokud jest písemně zaznamenáno; - spec. **a** nāpis: *manebant structis mōlibus litterae Aegyptiae T*; *in sepulcro iunget nos littera O* **b** psaní, dopis, list: *dare litteras ad alqm* někomu psáti; *per litteras n. litteris (gratulari alci)* dopisem, písemně; též pl. dopisy: *dimissis circum municipia litteris Cs*; *litterarum secreta viri pāriter ac feminae ignorant T* tajného dopisování neznají; básn. sg. *a rapta Briseide littera venit O*; (o úředních dopisech) (písemný) rozkaz, naří-

zení, oznámení, zpráva: *laureatae* (v. t.) *litterae* L; *litterae mandataque* Cs písemní a ústní vzkazy; *litteras misit de vilico* P. *Septimii* C zatykač c vúb. listina: *litterae publicae* Cs úřední listiny = archiv; zápis, smlouva, doklad, protokol, účet a j. d spis, dílo, kniha: *me scriptio et litterae non leniunt* C = psaní a čtení; *quae illi litteris, ea militando didici* S z knih; (básn.) *nulla iudicio l. laesa meo est* O; odt. a písemnictví, literatura: *alqd Latinis litteris mandare* C převést do latinské literatury, zpracovat po latinsku; vzdělanost, kultura národa (v nejširším sm.; sem náleží na př. i řeč, filosofie, dějiny, umění a p.) β obsah knih = vědy, nauky, vědomosti; theorie; subj. studium věd, vědecké práce; učenost, vědecké vzdělání: *erant in eo plurimae litterae* C měl veliké vzdělání; *scire litteras* C míti vědecké vzdělání, býti vědecky vzdělán.

**litterārius, a, um** [*littera*] týkající se (písmenek =) čtení a psaní: *l. ludus* T počáteční (elementární) škola; <naučný, vědecký>.

**litterātē, adv.** [*litteratus*] 1 čitelně, zřetelně: (*rationes*) *ita sunt perscriptae scite et l., ut . . .* C 2 slovně, doslova, doslovně: *l. respondiissem* C 3 meton. učeně, vědecky, vzdělaně: *antiquitatis nostrae l. peritus* C důkladně; *perbene Latine loqui litteratiusque quam ceteri* C správněji.

**litterātor, ōris, m.** [*littera*] učitel čtení a psaní; gramatik: (posměšně) *Sulla* l. Ct „učenec“.

**litterātūra, ae, f.** [*littera*] 1 písmo: *l. constat ex notis litterarum et ex eo, in quo imprimuntur illae notae* C 2 abeceda: *Graeca* l. T 3 meton. literní učenj; mluvnice. = <vzdělání>.

**litterātus, a, um** [*littera*] pův. písmeny napsaný n. popsaný; = meton. učený, (vědecky) vzdělaný: *vir* l. C učenec; *servi litterati* C; oddaný, vědeckému zaměstnání, věnovaný studím; přenes. *otium litteratum* C klidný život, věnovaný studiu; *plena litteratae senectutis oratio* C.

**litterula, ae, f.** [*littera*] 1 písmen-

ko: *admiratus sum* σύγχουσι *litterularum* C 2 pl. meton. a psaníčko, dopis: *ne patiamur intermitti litterulas* C b písemnictví, literatura; vzdělanost, řeč; vědy; studium věd, vědecké práce; vědecké vzdělání (význam deminutiva naznačí se vhodným adj., na př. malý, skrovňný, nepatrný; pěkný, milý nebo slovy trochu, málo s gen.): *verna litterulis Graecis imbutus* H jenž umí trochu ,té‘ řečtiny.

**litūra, ae, f.** [*lino*] vl. natření, přetření; spec. setření slova n. písma na voskové desce, smazání, výmaz; oprávnění, oprava: *his in tabulis nullam lituram in nomine A. Licinii videtis* C; *carmen, quod non multa l. coercuit* H kterou četné opravy neoklestily; = meton. smazané slovo, opravené slovo, opravené místo: *videtisne hoc totum nomen esse in litura* C; skvrna vúb.: *haec erit e lacrimis facta l. meis* Pp místo (dopisu psaného inkoustem) smazané mými slzami.

**litus, oris, n.** (básn. často pl. význ. sg.) břeh mořský (srov. *ripa*): (*flumina*) *pro ripis litora pulsant* O místo řečiště bijí do břehů mořských; přísl. *l. arare* O, *in l. arenas fundere* O (= konati marnou práci); = přenes. o břehu jezer i řek; = synekd. nábřeží, pobřeží, pomoří: *litora et lacus Campaniae peragrantem* T (= výletní místa, mořské lázně na břehu Kampanie).

**lituus, ī, m.** 1 hůl, berla, nahoře zahnutá, které užívali augurové při auspiciích 2 trubka, polnice na širším konci zahnutá, takže se podobala augurské holi; užívali jí trubačí jízdy (*litucines*); = meton. troubení, znamení, signál: obr. *de lituis* βοώπιδος C jak ,boopis‘ (= sestra Klodiova) troubí k povstání; *Quintum fratrem lituum meae profectiois fuisse* C dal mi signál k odchodu.

**liveō, ēre, —**, — [snad ze \**sliveo*, srov. ,slíva‘] býti modravý, namodralý, zesinalý, modrati se 1 ob. part. **livēns, entis** modravý, namodralý, sinalý, zesinalý, tmavý: *margarita subfusca et liventia* T; zejm. o krevních podlitinách: *liventia* (prolept. = do modra) *pectora tundunt* O; černati se: *livent*

*robigine dentes O* **2** spec. býti zesinalý závistí, meton. záviděti (*alci* někomu), býti závistiv: *etl. et ceteris vitiis adfici T*.

**Livia** viz *Livius*.

**lividō, inis, f.** poklas. = *libido*.

**lividus, a, um** [*liveo*] modravý, namodralý, zmodralý, sinalý, zesinalý **1** *lividos racemos H*; zejm. o modřínách: *neque iam livida gestat armis brachia H* nemá již na rukou modřin od zbraní; tmavomodrý, temný: *vada livida V*; *dens l. H* černý **2** spec. zesinalý závistí, meton. závistivý, žárlivý: (básn.) *lividae obliviones H*.

**Livius**, starý římský rod plebejský, v němž byly rodiny zejm. *Drusi* a *Salinators*; zejm. **1** *M. Livius Salinator* (nazvaný tak proto, že jako censor zvýšil cenu soli), jako konsul r. 219 př. n. l. zvítězil s kolegou Aemiliem nad Illyry; později pro zpronevěření peněz odsouzen; r. 207 s Klaudiem Neronem zvítězil nad Hasdrubalem u Metauru **2** *M. Livius Drusus*, odpůrce G. Grakcha a **3** jeho syn téhož jména; (o obou viz *Drusus* 1. a 2.) **4** *Livia Drusilla*, manželka Ti. Klaudia Nerona, s nímž měla syny Tiberia (císaře) a Drusa; od r. 38 př. n. l. byla chotí císaře Augusta, který ji adoptoval do rodu julského (odt. *Iulia* s čestným titulem *Augusta*); † r. 29 n. l. **5** *Livia* (n. *Livilla*) dcera Drusova, sestra Germanikova, manželka Tiberiova syna Drusa, † r. 31 n. l. K tomuto rodu náleží **6** *Livius Andronicus* (v. t.), nejstarší dramatický básník římský, překladatel Odysseie **7** *T. Livius*, římský dějepisec, \* r. 59 př. n. l., † r. 17 n. l. Adj. **Livius** i **Liviānus, a, um** náležející rodu Liviů n. Liviovi, Liviův.

**livor, ōris, m.** [*liveo*] sinalost **1** spec. modravá skvrna, podlitina, modřina: *metuit, pressos veniat ne l. in artus O* **2** meton. závist, nepřizeň: *obtrectatio et l. T*; person. *Livor* Závist *O*.

**lixa, ae, m.** (vojen.) prodavač zboží a jídla mezi vojskem, markytán; pl. též vůb. nezařaděné mužstvo, záškodní chasa, záškodníci, pomahači táhnoucí s vojskem a konající mu rozličné služby.

**locatiō, ōnis, f.** [*loco*] vl. umístění; - spec. pronajetí, pronájem; zadání:

*locationes praediorum L*; meton. nájemní smlouva: *locationes inducere* (v. t.) *L* zrušiti, prohlásiti za neplatné.

**locātor, ōris, m.** [*loco*] pronajimatel: *se nec dominum eius esse fundi nec locatorem C*.

**locō, āre, āvī, ātum** [*locus*] umístiti, dáti místo, vykázati místo, na určité místo klásti, stavěti; usazovati, usídliti (abs., *alqd in re*, básn. *rē* někde, někam) **1** *a* *vicos locant non in nostrum modum T* stavějí; *fundamenta l. V* klásti; *castra l. L* tábor rozložit, polem se položit; *cornua in summa locat arbore O* připevní; *ad oppidum, ubi stipendium et commatum locaverat S* kde měl uložen zold a zásoby; ubytovati: *miles in hibernis locatur T* **b** obr. *caeli in parte l. V* dáti místo v nebi; (*eum*) *regni in parte locavi V* učinila jsem ho vládcem nad částí říše = dala jsem mu půl království **C** metaf. *eo loco locati sumus, ut nos prospicere oporteat casus rei publicae C* jsme v takovém postavení, že . . .; *vos hortor, ut ita virtutem locetis, ut . . . C* abyste tak vysoko kladli ctnost; *prudentia est locata in dilectu bonorum et malorum C* záležit.; *curam l. in re C* vynakládati péči na něco **2** spec. **a** (o penězích) ukládati na úrok, půjčovati: *pecuniam l. Pt*; odt. *disciplina locabat se non minus HS CCCIOOO C* vynášela; obr. *beneficia locata apud tam gratos L* uložená **b** (o pozemcích a p.) pronajímati, dávat do nájmu (*rē* za něco); (o pracích) zadávati, dávat něco dělati podnikateli, nájemci: *fundum alci l. C*; *statuas demoliendas l. C* hourání soch; *anseribus cibaria publice locantur C* dodávání potravy jest od obce pronajímáno **C** o dívce provdati: *virginem in matrimonium l. Pt*.

**Locrī, ōrum, m.** [*Λοκροί*] **1** Lokrové, obyvatelé krajiny ve střed. Řecku zv. **Locris, idis, f.** [*Λοκρίς*]; odt. **2** obyvatelé a město (Lokry) v Bruttii, lokerská kolonie (zv. *Λοκροί Ἐπιζεφύριοι*); adj. **Locrēnsis, e** lokerský; **Locris, idos, f.** lokerská *Ct*; subst. **Locrēnsēs, ium, m.** Lokřané.

**loculus, ī, m.** [*locus*] vl. místečko: *in cella est paulum nimis loculi lubri-*



ci *Pt*; - spec. pl. **loculī, ōrum, m.** schránka, skříňka, pouzdro, krabice: *gramina loculis depromit eburnis O*; *gestit nummum in loculos emittere H* do pokladny; *laevo suspensi loculos lacerto H*, s mošnou<sup>4</sup> (na počítací kaménky) na levém rameni; malá rakev, rakvička *Inscr.*

**locuplēs, ētis** (abl. *e i ī, e* ob. o osobách, gen. pl. *ium i um*) [*locus* a koř. \**plē* v *plēnus*] zámožný, bohatý (pův. pozemky, pak vůb.) **1** vl. *minus l. uno quadrante H* chudší o halěr; subst. *ex libidine locupletium T* boháčů **2** metaf. *locupletior hominum natura ad (co do) beate vivendum est quam deorum C*; - spec. *reus l. L* (vl. ten, který je zámožný a proto schopen platiti pokutu, náhradu a p.) jistý; odt. přenes. spolehlivý, hodnověrný, vážný: *l. auctor, testis C.*

**locuplētātiō, ōnis, f.** [*locupleto*] obohacování, bohatství.

**locuplētātor, ōris, m.** [*locupleto*] obohacovatel, obohacitel.

**locuplētō, āre, āvī, ātum** [*locuples*] činiti zámožným, bohatým, obohacovati (*alqm rē* někoho něčím).

**locus** (arch. *stlocus*), **ī, m.** (pl. ob. *loci, ōrum, n.*; masc. *locī* význ. místa v knihách a význ. filos.) místo **1** **1** *de loco superiore dicere C* s vyvýšeného místa; *gladii ex omnibus locis deverticuli protrahebantur L* ze všech koutů; gen. part. *eo loci* na tom místě, tam; pod. *eodem loci*; leckdy se nepřekládá: *quo loci kam*; *ubicumque locorum H* kdekoli; gen. poses. *loci* lze někdy přeložiti adj. místní **2** **a** spec. místo v přírodě: *loci superiora Cs* výšiny; *l. aequus Cs* rovina; *l. uligine profunda ad gradum instabilis T* půda; poloha místa: *Numidas fisis loco, quia vastis circum saltibus claudebantur S* **b** kraj, krajina, země: *ea loca tenere L*; (*Aeneas*) *didicit iura locorum O* seznal zákony (těch míst =) tam platné **c** dědina, osada, město: *loco maius nomen Romanus habebat O* větší než město (= sahající přes hranice města) **d** místnost: *hanc iuxta (sc. aram) locum fecerunt sub terra N* podkop; *ruere tectum loci multo plum-*

*bo grave T*; bydliště, byt: *ut ex instituto loca lautia acciperent L* byt a zaopatření (ale *aedes liberae, loca, lautia legatis decretae L* volná místa v divadle) **e** místo v knize: *istum ego locum totidem verbis a Dicaearcho transtuli C*; *loca* (proti ob. *loci*) *iam recitata H*; praegn. *speciosa locis fabula H* vzletnými místy; - meton.. o obsahu a článku, odstavec, část, díl, kus, partie; obor; nauka; věc, předmět, látka: *ex quattuor locis, in quos honesti naturam divisimus C*; (*Theophrastus*) *cum tractat locos ab Aristotele ante tractatos C* **β** sp. u rétorů *loci communes* obecné věty (zásady, poučky, principy, myšlenky, kategorie) a metoda jejich použití k důkazům, schemata: *locos nosse C* **f** (ženská) roditelka: *cum in locis semen insedit C* **3** praegn. místo někomu určené, příslušející, vhodné **a** *loco n. in loco* na pravém místě; *simul deus arcana promorat loco H* z jeho místa = ze srdce; *verba movere loco H* odstraniti; *loca luminis haurit O* oční důlky; *mota loco cur sim O* = z vlasti; - odt. přenes. *locum habere* býti na svém místě; *loco* (též *in loco*) *alcis esse (habere alqm)* býti (míti, pokládati někoho) na něčím místě, někým, za někoho: *praetorem quae-stori suo parentis loco esse oportere C* býti druhým otcem; *loco hostis habere alqm* **b** spec. *a* vykázané místo, stanoviště, postavení, posice: vojen. *loco cedere Cs*; *loca sorte legunt V* (k závodům); - od. přenes. **β** (o pořadí) *suo loco sententiam dixit L* (v senátě) a pod. *C. Cassius sententiae loco disseruit T* = když naň došlo; obr. *Vestam, quae loca prima tenet O* (podle řeckého zvyku byla Hestia první vzývána, kdežto Římané ji jmenovali poslední); meton. *ante omnes exit l. Hippocoonis V* (los určující pořadí) **II** metaf. **1** postavení, stav **a** (o osobách) *a l. senatorius C*; rod, rodina: *loco, fortunā, famā superiores C*; *summo loco natus C* ze vznešeného rodu, z nejlepší rodiny **β** místo úřednické a pod., úřad, hodnost: *pugnatum, in loca vacua ut patricii cooptarentur L*; *de locis contendebant Cs* o důstojnická místa **b** o věcech *in eo loco res sunt nostrae L*

tak je to s námi; způsob **2** (o čase) čas, doba: *quorum ego auctoritatem apud vos multis locis plurimum valuisse confiteor* C při mnohých příležitostech; *ad id locorum* SL až do té doby; praegn. pravý čas, příležitost: *interpellandi l. hic erat* H vhodný okamžik; *non hic l. est, ut . . .* není zde na místě, nehodí se; odt. **3** příležitost, možnost: *l. est alci* (a *locum dare alci*) *alcis rei i alci rei*; podnět: *dubitationi locum dare* C.

**1. lōcusta** (i **locusta**) n. **lūcusta** (i **lucusta**), *ae, f.* **1** kobyłka **2** mořský rak.

**2. Lōcusta**, *ae, f.* [*locusta*] jméno pověstné trávičky, jejíž služeb užíval Nero T; usmrcena za císaře Galby.

**locūtīō, ōnis, f.** [*loquor*] mluva, řeč; rčení, vazba.

**Locūtius** viz *Aius*.

**loedoria, ae, f.** [*λοιδορία*] tupení, nádávka.

**logēum** (*logaeum*) i **logīum, iī, n.** [*λογεῖον*] archiv C.

**logicus, a, um** [*λογικός*] logický (sm. přesně vědecký); odt. subst. **logica, ōrum, n.** logické výklady C.

**logos** n. **logus, ī, m.** [*λόγος*] slovo, řeč: *non longos logos* Pt jen ne (= nedělej) dlouhé řeči; zejm. vtipná řeč, vtip.

**lolium, iī, n.** jilek ‚mámivý‘ (plevel, jehož semena se někdy dostanou mezi obilí a požitá působí závrat a omámení smyslů, zvláště zraku): *loliis oculis vitiantibus* O.

**lōlligō, inis, f.** sepie (hlavonožec): *nigrae sucus lolliginis* H (symbol potměšilosti, poněvadž sepie, jsou pronásledována, zakalí svým barvivem vodu a tak unikne).

**Lollius**, jméno plebejského rodu římského; zejm. **1 M. Lollius** (*Paullinus*) byl r. 25 př. n. l. *legatus pro praetore* v Galatii, r. 21 konsulem, r. 16 *legatus pro praetore* v Germanii, kde byl od Sigambrů krutě poražen; přesto mu Augustus svěřil dozor nad svým vnukem Gaiem v Asii (r. 1 př. n. l.); římstí dějepisci mu vytykají zjištnost; Horatius byl jeho přítelem a věnoval mu ódu IV. 9, jeho synovi pak dva listy **2 Lollii Paullina** (vnučka předešl.), ucházela se proti Agrippině Ml. o cí. Klaudia, začož byla z je-

jího rozkazu usmrcena T. Adj. **Lolliānus, a, um** Lolliův: *Lolliana clades* T.

**lōmentum, ī, n.** [*lavo*] obr. u C ‚mýdlo‘.

**Londinium, iī, n.** nyn. Londýn T.

**longaevus, a, um** [*longus a aevum*] dlouhého věku, letný, letitý, starý; prastarý.

**longē, adv.** [*longus*] vl. dlouze; daleko **1** vl. o prostoru: *ab eo oppido non l. fanum est Iunonis* C; *l. lateque* daleko široko; *l. gradiens* dlouhými kroky, zdlouha (srov. u Homéra *μακρὰ βιβός*); na ot. odkud? zdaleka: *gemitum audimus l. V*; *l. despectat terras* O; – obr. *l. abesse alci* sm. nepomáhati, nepřispívati někomu, opustiti, ‚neslyšeti‘ někoho; *l. dicere* C dlouze, obširně **2** o čase dlouho (klas. ve spojení s *tempus, annus, dies*, básn. i jinde): *longius anno remanere* Cs déle než rok = přes rok; *neque in terris morabor longius* H **3** zesiluje pojmy, značící různost (sm. zcela, docela, naprosto): *l. aliter*; *l. dissentire*; *l. praestare*; často u superl.: (zdvojeně pro důraz) *longe longeque plurimum* C; neklas. u compar. (m. *multo*): *l. melior* V.

**longinquitās, ātis, f.** [*longinquus*] **1** (o prostoru) **a** délka, dlouhost: *l. viae* L **b** vzdálenost, dalekost: *l. locorum* C **2** (o čase) délka; dlouhé trvání, zdouhavost: *Caesar temporis longinquitatem timebat* Cs ztráty času.

**longinquus, a, um** [*longe, srov. prope — propinquus*] daleký, dálný, vzdálený **1** vl. o prostoru *longinquiora loca* Cs; *Parthi longinquam militiam aspernantur* T v dalekém kraji, v dáli; *per longinquos nuntios* T zdaleka přicházejícími; v dáli bydlící, cizí; – subst. *cuncta, ut ex longinquo* (sc. *esse solet*), *aucta in deterius adferantur* T jak tomu bývá při zprávách z veliké dálky; *saturi longinqua Tarenti* V vzdálený kraj (břeh) Tarentu; *longinqua imperii* T vzdálené končiny říše **2** o čase **a** *longinqua vetustas* V; *in longinquum tempus differre* C; *longinqua spes* T ‚daleká‘ **b** dlouho trvající, trvalý, dlouhý; zdouhavý: *non longinquum inter nos digressum et discessum fore* C; *longinqua itinera* T.

**Longīnus**, jméno rodiny v rodě Kas-siů (viz *Cassius*).

**longitūdō**, *inis*, *f.* [*longus*] délka: **1** o prostoru: *in longitudinem* v délce, zděli; *ignis longitudinem circi corripuit* *T* cirkus v celé jeho délce **2** zř. o čase; *noctis l.* (proti *diei brevitatis*) *C.*

**longiusculus**, *a, um* [kompar. \**longios-* k *longus*] poněkud (dosti) dlouhý: *quod epigramma fecisset alternis versibus longiusculis* *C* ze střídavých delších veršů (t. j. elegickým dvojverším).

**Longobardi** viz *Langobardi*.

**Longula**, *ae, f.* jméno města **1** město v území Volsků nedaleko Antia *L.* **2** město samnitské (vítězství nad Samnity r. 309 př. n. l.).

**longulē**, *adv.* [*longulus*] (dosti) daleko.

**longulus**, *a, um* [*longus*] dosti (n. poněkud, trochu) dlouhý.

**longurius**, *ii, m.* [*longus*] dlouhá tyčka, dlouhé bidlo, dlouhá žerď: *falces praecutatae affixae longuriis* *Cs.*

**longus**, *a, um* [srov. něm. lang] dlouhý **1** vl. *ratis longa pedes centum* *L;* *navis longa* dlouhá = válečná loď (obchodní lodi nákladní byly poměrně širší); *gradus longi* *O* dlouhá řada schodů; obr. *longos imitatis* *H* = *magnum* velké pány (s narázkou na malou postavu Horatiovu); *longae manus* *Pp* dlouhé, štíhlé, pod. *longi digiti* *Ct* (znak krásy); natažený, roztažený, táhlý (obr. zejm. o zvuku); prostranný, širý: *l. fluctus* *H, Olympus* *V, longa aequora* *O;* daleký: *longa via* *Tb;* *adv. longum inquit* *V, clamet* *H* daleko (t. j. že ho bylo daleko slyšeti, srov. u Homéra μακρὸν ἀύρει) **2** přenes. **a** sm. obšírný: *longum est* s inf. bylo by (příliš) dlouhé, dlouho by trvalo, daleko by vedlo; *longum facere alqd* *C* prodlužovati, protahovati; *ne longum faciam* *H* abych dlouho nemluvil; *nolo esse l.* *C* **b** o čase dlouhý; o trvání dlouho trvající; zdouhavý; trvalý: *longa senecta* *O* dlouhý věk, vysoké stáří; *nihil mihi longius est* (n. videtur), *quam ut* (n. *quam dum*) *C* nemohu se dočkat, až by (aby již); subst. *in longum* na dlouhý čas, na dlouho; *collecta edendi ex longo rabies* (viz **2. colligo**

**2 d);** význ. *adv. longum laetari* *V O* dlouho; = daleký do budoucnosti: *spatio brevi spem longam reseces* *H;* *dilator, spe l.* *H* s dalekými nadějemi.

**loquācitās**, *ātis, f.* [*loquax*] povídavost, mnohomluvnost, žvastavost.

**loquāciter**, *adv.* [*loquax*] povídavě, hovorně, mnohomluvně; šp. sm. žvastavě, prostorece.

**loquāx**, *ācis* [*loquor*] povídavý, hovorný; mnohomluvný; šp. sm. žvastavý, tlachavý, klábosivý, prostorečký: *Sex. Titius, homo l. et satis acutus* *C* člověk obratného jazyka; = přenes. *ranae loquaces* *V* skřehotavé; (básn.) *stagna loquacia* *V* hlučné; štěbetavý, švitorný: *nidi loquaces* *V* švitorná = plná švitoreň; *testudo nec l. olim neque grata* *H* jež jsi neměla řeči ani půvabu; *oculi loquaces* *Tb* výmluvné.

**loquēla**, *ae, f.* [*loquor*] řeč; slovo; mluva, jazyk: *fundit has ore loquelas* *V* tato řeč mu plyne z úst.

**loquor**, *loquī, cūtus sum* (arch. inf. *loquier*) mluvíti, hovořiti, promlouvati, povídati, říkati **1** intr. *bene, male de alqo l.;* *l. apud alqm* před někým; *l. pro alqo* buď za někoho, jménem něčím n. pro někoho, na obranu, ve prospěch něčí; často bývá podm. zosobněná věc: *ut consuetudo loquitur* *C* jak se obyčejně říká; *ut annales populi Romani et monumenta vetustatis loquuntur* *C* hlásají; = (básn.) *pinos loquentes* *V* hovorné; *quid loquar, ut* (jak) *O* **2** trans., ob. s předm. ak. neutr.: *haud ignota loquor* *V;* *magna l. O* pyšně mluvíti, vychloubati se; mluvíti o něčem: *singulas l. urbes* *L* připomínati, uváděti; *multi Catilinam atque illa portenta loquebantur* *C* (stále) mluvili o . . .; (básn.) *proelia l. H* sm. opěvovati, líčiti.

**lōrica**, *ae, f.* [*lorum*] **1** brnění, pancíř, krunýř, pův. kožený, pak vřbec i kovový; římsí legionáři nosili kožený pancíř s kovovou deskou na levé straně prsou; jiné druhy zejm. **a** *l. hamata* pancíř řetězkový (původu galského): *loricam consortam hamis* *V* **b** *l. squamata* pancíř šupinový: *duplici squama* (v. t.) *l. et auro* *V* **c** *l.* později nazvaná *segmentata* pancíř pásovitý (z kovových pásů, připev-

něných na silné podšívce) **2** metaf. vůb. ochranné opatření; spec. poprsní hradba, předprseň, plaňky (plot z rohoží (*plutei*), zřizovaný někdy na náspu k ochraně bojovníků) *Cs T*.

**lōricō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*lorica*] zejm. part. perf. pas. **lōricātus**, *a*, *um* opatření brnění, pancířem, obrněný.

**lōricula**, *ae*, *f*. [demin. od *lorica*] poprsní hradba, předprseň (menší i vůb.).

**lōripēs**, *pedīs* [*lorum a pes*] kdo má nohy zkroucené jako řemen, křivoňohý.

**lōrum**, *ī*, *n*. [srov. u Homéra εὐληρα = otěže] řemen: *bullā parvis loris vincita O* řeménky; zejm. **a** význ. pouto: *adducere l. L* utáhnouti; *lora restrictis laceratis sensit H* **b** otěž, oprat': *lora dare V*, *remittere O* popustiti, povolit otěže; básn. meton. *media inter lora V* za jízdy **c** význ. bič, důtky: *eum servi loris ceciderunt C* ubíchovali.

**lōtiō**, *ōnis*, *f*. [*lavo*] mytí, koupání.

**Lōtis**, *idis*, *f*. [*Λοτις*] nymfa, proměněná v lotos *O*.

**lōtium**, *ī*, *n*. [*lavo*] moč.

**1. lōtus** (*lōtus*), *ī*, *f*. (zř. *m*.) [*λωτός*] lotos **1** jméno několika druhů stromů: *genus haud unum nec salici lotoque V*; zejm. **a** strom s plody, podobnými olivám, rostoucí v Orientě, sev. Africe a v Itálii **b** strom s tmavým dřevem, z něhož byly vyráběny píšťaly; meton. píšťala: *l. adunca O* **2** egyptská vodní rostlina; z plodů jednoho druhu připravoval se chléb, plody druhého používány čerstvé i sušené **3** jetel, jeteřina: *cytium lotosque frequentis V*.

**2. lōtus** viz *lautus*.

**Loucāna** *Inscr* = *Lucana* = *Lucania*.

**Lua**, *ae*, *f*. římská bohyně, sdružená v kultu se Saturnem, jíž byly obětovány ukořistěné zbraně *L*.

**lubēs**, *lubet*, *lubidō* viz *libens* atd.

**lūbricus**, *a*, *um* **1** kluzký, klouzavý, smekavý **a** *via lubrica L*; neutr. subst. kluzká půda: *equi lubrico paludum lapsantes T*; *per lubrica surgens V*; odt. vůb. hladký **b** metaf. nejistý **a** nebezpečný, povážlivý, choulostivý: *vultus nimium l. adspici* (inf. vztah.) *H* svůdný; subst. *in lubrico esse T* v ne-

bezpečném postavení **β** podvodný, lstný, obmyslný: (doplák.) *patrias temptasti l. artes V* **2** (akt.) rychle a snadno se smekající **a** pohyblivý, spěšný, hbitý, kvapný: *lubricos oculos et mobiles C*; *l. Simois H* **b** metaf. nejistý, vratký, nerozhodný, nepevný: *lubrica principis aetas T* choulostivý; *lubrica ad mutandam fidem classe T* (snadno) náchylně; subst. *lubricum iuventae T* doba náchylná k pádu.

**1. Lūca**, *ae*, *f*. město v sev. Etrurii, nyn. *Luca*; adj. **Lūcēnsis**, elucký, v *Luca*.

**2. Lūca** viz *Lucani*.

**Lūcāni**, *ōrum*, *m*. Lukanové, obyvatelé krajiny v již. Itálii, zvané **Lūcānia**, *ae*, *f*.; meton. země sama; adj. **Lūcānus** *n. Lūcānicus*, *a*, *um* lukanský; odt. subst. **lūcānica**, *ae*, *f*. klobása, uzence; - **Lūca**, *ae*, *m*. lukanský, z Lukanie: *bos Luca* lukanský vůl, t. j. slon.

**lūcānica** viz *Lucani*.

**1. Lūcānus** viz *Lucani*.

**2. Lūcānus**, *ī*, *m*. římský básník v době Neronově.

**lūcar**, *āris*, *n*. [*lucus*] pāv. důchody z posvátných (srov. „zádušních“) hájů, vynakládané na hry náboženského rázu, odt. vůb. peníze na hry.

**lucellum**, *ī*, *n*. [*lucrum*] (malý, milý a p.) zisk, výděleček.

**lūceō**, *ēre*, *lūxī*, — [*lux*] svítiti (se), zářiti **a** *neos. lucet* jest světlo (denní), jest bílý den; - obr. *třpytiti se*, *skvíti se* **b** spec. *prosvítati*, *jevitise*: *rara per occultos lucebat semita colles V*; odt. přenes. *vysvítati*, *býti jasný*, *zřejmý*, *vynikati*: *cum res tam claris argumentis luceat C*.

**Lūcerēs** i **Lucerēs**, *um*, *m*. jedna ze tří starých tribuí v Římě (*Ramnes*, *Titius*, *L.*).

**Lūceria**, *ae*, *f*. město v sev.-záp. Apulii; adj. **Lūcerinus**, *a*, *um* lucerský; subst. **Lūcerini**, *ōrum*, *m*. *Lučeráné*, obyvatelé Lucerie.

**lucerna**, *ae*, *f*. [srov. *luceo*] svítilna, lampa: *ut accessit numerus lucernis H* vzrostl počet svítilen (jak se zdá podnapilemu); meton. symbol. *noční hostiny* (hodovní) *světla*: *vino et lucernis acinaces discrepat H*.

**lūcēsco** n. **lūciscō**, *ere, lūxī*, — [*luceo*] svítati, zejm. neos. *lucescit* svítá, rozednívá se; — básn. *novus sol lucescit V*; *cum cras l. nonas dicimus O* že budou nony.

**lūcidē**, adv. [*lucidus*] jasně.

**lūcidus**, *a, um* [*luceo*] světlý; odt. jasný, zářivý, třpytný, lesklý **a** *lucida ovis Tb* bělostná; ak. neutr. adv. *lucidum fulgentes oculi H* jasně **b** obr. *l. ordo H* jasný.

**lūcifer**, *fera, ferum* [*lux a fero*] přinářející světlo, světlonosný; subst. **Lūcifer**, *ferī, m.* Světlonoš = denice, jitřenka (= planeta Venuše, řec. Φωσφόρος n. Ἑωσφόρος, podle báje syn bohyně Eos, bratr Hesperův (t. j. večernice), otec Keykův); meton. *de n: memento venturum paucis me tibi luciferis Pp*; *Lucifero tuo O*.

**lūcifugus**, *a, um* [*lux a fugio*] světla se štítící: *lucifugis blattis V*; odt. ukryvačný, nesdílný, samotář **C**.

**Lūcilius**, jméno římského rodu; zejm. **1 C. Lucilius** (180—103 př. n. l.), nar. ve Suesse v již. Latii, přítel Scipiona Ml. a Laeliův, zakladatel římské satiry s látkou ze současného společenského života **2 Q. Lucilius Balbus**, filosof stoický, hlasatel stoických názorů v Ciceronově spise *De natura deorum* **3 C. Lucilius Hirrus**, tribun lidu r. 53 př. n. l., přívrženec Pompejův.

**Lūcina**, *ae, f.* [snad od *lucus*, ale podle ob. výkladu, na světlo přivádějící od *lux*], příjmení bohyně Junony a Diany jako ochránkyň rodících žen a novorozenců dětí (řec. Ελευθερία); meton. porod: *altera tum primos Lucinae experta labores V*; přenes. o zvířatech: (básn.) *Lucinam pati V* význ. oteliti se.

**lūciscō** viz *lucesco*.

**Lūcius**, *iī, m.* [*lux*, vl. ‚narozený za (denního) světla‘] římské praenomen, zkrác. **L**.

**Lucmō(n)** viz *Lucumo*.

**lucrātīvus**, *a, um* [*lucrum*] poskytující zisk, výnosný, výhodný.

**Lucrētia** viz *Lucretius*.

**Lucrētis**, *is, m.* (sc. *mons*) horský hřbet v Sabinsku sev. od říčky Anieny, nedaleko něhož měl Horatius vilu, nyn. Monte Gennaro **H**.

**Lucrētius**, římské jméno rodové; zejm. **1 Lucrētia**, dcera Sp. Lukretia Tricipitina, konsula r. 509 př. n. l., choť Tarquinia Kollatina, jejíž znásilnění od Sexta Tarquinia bylo podnětem k odboji proti královské rodině Tarquiinů; ti při něm byli zbaveni trůnu a vypuzeni z Říma **2 T. Lucretius Carus** (asi 98—55 př. n. l.), vynikající básník římský, skladatel filosofické básně *De rerum natura*, v níž vložil Epikurovo materialistické učení o přírodě.

**lucrifaciō** viz *lucrum*.

**Lucrinus**, *i, m.* (*lucus*) Lukrinské jezero (vl. vnitřní část zálivu Bajského) vých. od Kum, pověstně zvláštním druhem ústřic; adj. **Lucrinus**, *a, um* n. **Lucrinēnsis**, *e* lukrinský, z Lukrinského jezera: *res Lucrinenses C* (t. j. ústřice).

**lucror**, *ārī, ātus sum* [*lucrum*] získáváti, vydělávati, těžiti, nabývati: *aleam exercent tanta lucrandi perdendive temeritate, ut T* s tak naruživou odvážlivostí ve výhrě i prohře; — metaf. *nomen l. H*; *lucretur indicia veteris infamiae C* (t. j. nechci se zmiňovati o...).

**lucrōsus**, *a, um* [*lucrum*] poskytující zisk, výhodný, výnosný.

**lucrum**, *i, n.* **1** zisk, výdělek, výtěžek: *l. facere* vydělávati, těžiti; *lucri* (gen. druhu, doplňk.) *facere*, psáno též *lucrifacere* s ak. částky vl. dělati věci zisku = vyzískati, vydělati, jinak přenes. obracet něco ve svůj zisk, těžiti z něčeho; obr. (*diem*) *lucro adpone H* vl. připsi k zisku; *de lucro vivere CL* žiti jen z milosti jiných lidí; — metaf. prospěch, výhoda: *alci lucro* (dat. účink.) n. básn. *in lucro esse* býti výhodný **2 a** zištnost, lakota: *inter contagia lucri H* **b** bohatství: (s příhanou) *contrane l. nil valere candidum pauperis ingenium H* proti mamonu; i vúb. *omne l. premebat humus O*.

**lucta**, *ae, f.* [*luctor*] zápas (v křížku), souboj.

**luctāmen**, *inis, n.* [*luctor*] zápas; přenes. namáhání **V**.

**luctātiō**, *ōnis, f.* [*luctor*] **1** zápasení, zápas, zápolení; (obr. sm.) zápas slovní, spor: *cum Academicis incerta l. est C* **2** metaf. zápas s překážkami, odt. namáhání, trmácení, klopota, svízel.

**luctātor**, *ōris*, *m.* [luctor] zápasník.

**lūctificus**, *a*, *um* [luctus a facio] žalostný, zarmucující: *luctifica clades* básn. *C.*

**lūctisonus**, *a*, *um* [luctus a sono] žalostně zničící, žalostný, žalostivý: *l. mugitus O.*

**luctor**, *ārī*, *ātus sum* [snad srov. λυγίζω ohýbám] **1** zápasiti (v křížku), zápolit: *Olympiis l. C.*, odt. vúb. potýkati se, bojovati: *inter se luctantur cornibus haedi V*; = obr. *luctantur funera plaustris* (s dat. řec.) *H* sm. střetnou se; *luctandum (est) in turba H* musím se dráti davem; part. *luctans* vzpírající se, vzpurný, odbojný, bouřící se; básn. *nais luctantia oscula carpit O* sm. odpírané **2** zápasiti s překážkami, odt. namáhati se, trmáceti se, lopotiti se, hmoždit se: *luctandum est non solum cum ardore et siccitate regionis, sed etiam . . . Cr* bojovati; básn. s infin. *remoliri luctatur pondera terrae O.*

**lūctuōsē**, adv. [luctuosus] žalostně: *Cornelii luctuosius nobis quam vobis perierunt L* k větší žalosti pro nás.

**lūctuōsus**, *a*, *um* [luctus] **1** žalostný, truchlivý: *o diem illum rei publicae luctuosum C* **2** truchlící: *Hesperiae luctuosae H* (pro ztráty v občanském boji).

**lūctus**, *ūs*, *m.* [lugeo] smutek (pro někoho, projevovaný navenek, srov. *maeror*, *tristitia*) **1** sm. truchlení, žalost (*alcis* subj. něčí n. obj. pro někoho): *indicia luctus C*; *l. publicus, privatus L*; (básn.) *tu non inventa repertā l. eras levior O* menší jsi působila hoře; = person. *Luctus* smutek *V* **2** meton. = smuteční šat: *hic l., hae sordes susceptae sunt propter unum me C*; *l. amissae sororis T* smutek po sestře.

**lūcubrātīō**, *ōnis*, *f.* [lucubro] pracování n. práce za světla (umělého), večerní neb noční práce: *ista sunt vix digna lucubratione anicularum C* věci, sotva tak' pro babí prástky (t. j. k vypravování při prástkách).

**lūcubrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [lucubrum (srov. lux) svíčka] pracovati (při svíce) při světle (umělého): *l. Vulcanibus incipiebat Pn* (časně ráno); ob. pracovati večer (n. v noci), pracovati do noci: *lucubrantes ancillae L.*

**lūculentē** i **lūculenter**, adv. [luculentus] skvěle, znamenitě, okázale; řádně, pořádně.

**lūculentus**, *a*, *um* [lux] vl. světlý: *luculentum (vestibulum) Pt*; *l. caminus C* (t. j. kamínka, v nichž plane hojně ohně); zářící: *corpus luculentum Ap*; metaf. skvělý, vynikající, znamenitý, okázalý; řádný, pořádný: *luculenta oratio S*; *l. scriptor C.*

**Lūcullus**, jméno rodiny v rodě Liciniů, viz *Licinius*; adj. **Lūcullianus**, *a*, *um*, lukullský, Lukullův: *Luculliani horti T* sady na sev. straně Říma, založené od L. Licinia Lukulla.

**Lucumō** n. **Lucmō**, *ōnis*, *m.* [etrusky Lauchme] čestný titul vládnoucích šlechticů etruských, jež Římané brali za vlastní jméno.

**lūcus**, *ī*, *m.* [ob. se spojuje s lux a luceo sm. prosvětlený = promýcený les; ale snad srov. litev. laūkas = pole] les, háj, zejm. posvátný, zasvěcený některému božstvu: *l. Dianae; lucum ligna putas H* v posvátném háji vidíš (jen) dříví; = přenes vúb. les.

**lūcusta** viz *locusta*.

**lūdibrīum**, *īī*, *n.* [ludus] **1** hračka, hříčka: obr. *folia ludibria ventis V*; *nisi ventis debes* (v. t. 2 b) *l. H*; přenes. *l. verius quam comes L* šašek; *l. oculorum L* šálení zraku **2** meton. **a** hraní, hra, zábava, kratochvíle, žert; komedie: *ludibria seriis permiscere T*; *ludibria rerum mortalium T* hra osudu **b** posměch, potupa, pohana; rouhání: *ludibrio* (dat. účink.) *esse (facere alqd) alci* ku posměchu, na posměch někomu.

**lūdibundus**, *a*, *um* [ludo] hravý, hrající (si), žertující, veselý; = metaf. doplň. hravě (t. j. lehounce, bez námahy).

**lūdicrus** (mask. nedolož.), *a*, *um* [ludus] náležející ke hře **1** závodní, zápasní; divadelní, herecký: *ludicra praemia V* (obyčejně) závodní ceny; *ars ludicra LT*; *valeat res ludicra H* divadlo; *orta seditio ludicro initio T* k němuž dala podnět (nevinná) hra; *nox sollemnibus epulis* (dat.) *ludicra T* věnovaná hodům a hrám; *spectaculum*

*ludicrum* Cr n. subst. **lūdicum**, *ī*, n. = *ludi*, hry v divadle n. v cirku, vůb. slavnost: *Isthmiorum* l. L hry isthmické; *l. fuit equi pugilesque* L hry záležely ze závodů jezdeckých a zápasů pěstních **2** zábavný, kratochvilný, žertovný: subst. *ludicra exercendi aut venandi* C zábava při cvičení a lovu; *versus et cetera ludicra pono* H hříčky (t. j. obyčejné zábavy společenského života).

**lūdificātiō**, *ōnis*, f. [*ludificor*] vl. zahrávání s někým, škádlení, pokoušení: *l. hostis* L; posmívání, posměch (*alcis* z někoho): *l. veri* L; klamání, šálení, balamucení.

**lūdificō**, *āre*, *āvī*, *ātum*, ob. dep. **lūdificor**, *ārī*, *ātus sum* [*ludus* a *faciō*] zahrávati si (*alqm* s někým), škádliti, tropiti si žerty n. posměch z někoho, posmívati se někomu: pas. (*Romani*) *ludificati incerto proelio* S stavše se hříčkou nepravdělného boje; klamati, šáliti; praegn. zmařiti něco: *qui ludificati priorem locationem erant* L.

**lūdī-magister**, *trī*, m. (psáno též odděleně *ludi magister*) učitel.

⟨**lūdī-moderātor**, *ōris*, m. správce školy.⟩

**lūdīō**, *ōnis* a **lūdīus**, *ī*, m. [*ludus* nebo spíše z *Lydius* = lydský = etruský přetvořeného podle *ludus*] herec, zejm. nižšího druhu, srov. „komediant“, tanečník v pantomimech: *ludiones ex Etruria acciti* L.

**lūdō**, *ere*, *sī*, *sum* [srov. *ludus*] **1** hráti (si) **a** l. *pilā* (s) míčem, *aleā* v kostky; *corio* l. M hráti o kůži; básn. l. *calamo* V pískati na píšťalu; pohrávati, laškovati, čtveračiti, skotačiti; žertovati, baviti se, veseliti se: *ludentem lasciva (verba decent)* H veselému; zejm. o tanci: *in numerum* l. V poskakovati do taktu; - (básn.) *ludunt iuabae per colla* V pohrává, vlaje; *florum coloribus ludit ager* O „směje se“ barvami **b** trans. konati něco hravě n. hravého, pro zábavu: *haec ego ludo* H já skládám tyto hříčky (t. satiry); *in pulvere* l. *opus* H stavěti si domeček **2** metaf. zahrávati si (*alqd* s někým): *ludit in humanis divina potentia rebus* O zahrává si s lidskými osudy; odt. **a** škádliti, pokoušeti,

tropiti si smích, posmívati se **b** podváděti, klamati, balamutiti, oblouditi, šáliti: (*canes*) *illa ludit* O = unikne psům.

**lūdus**, *ī*, m. [*ludo*] **1** hra **a** zábava, kratochvíle, zejm. tělesné cvičení (sport): *flectere* l. (sc. est) *equos* V; l. *militaris* L cvičení; *nocturnus* l. L; *frui ludo aetatis* L užívati radostí mládí; (básn.) *amori dare* (v. t.) *ludum* H milostně laškovati **b** spec. (veřejné) hry, provozované státem pův. jako část některých slavností, později samostatně pro zábavu lidu; zejm. byly hry v cirku (*ludi circenses*), zápasy gladiátorské (*ludi gladiatorij*) a divadla (*ludi scaenici*): *ludos facere* vystrojiti (n. konati, slaviti) hry; *ludis* (abl. času) o hrách; *ludi Olympia* (neutr. pl.) hry Olympijské **2** meton. vl. hřiště **a** cvičiště, škola pro gladiatory: *gladiatores, quos ibi Caesar in ludo habebat* Cs; *Aemilium* (v. t.) *circa ludum* H **b** odt. přenes. škola literní: *ludi litterarū* počáteční, nižší (elementární) školy; *Flavi* l. H; též o školách gramatiků a rétorů: (*Isocratis*) *domus quasi* l. *quidam atque officina dicendi* C **3** metaf. hříčka, hračka: *honorēs, ad quos per ludum pervenistis* Chravě; žert: *amoto quaeramus seria ludo* H; smích, posměch: *si ille tibi* l. („pro smích“) *fuit* C.

**lūēs**, *īs*, f. [srov. *lutum*, λῦμα] **1** nakažlivá látka, nákaza, jed n. hnis n. kazy: *dum prima* l. *pertemptat sensus* V; obr. *ut eos ludos haec* l. *impura pollueret* C **2** meton. mor; metaf. pohroma, zkáza: *asperrima in Sardinios* l. T.

**Lugdūnum**, *ī*, n. jméno několika měst; zejm. nyn. Lyon; adj. **Lugdūnēnsis**, e *lugdunsky*.

**lūgeō**, *ēre*, *lūxī* (*luxi* Ct = *luxisti*), — [srov. λευγαλέος, λυγρός] mít smutek (pro někoho, projevovaný navenek) **1** truchliti **a** abs. *ut tempore lugeat omni* O aby směl truchliti po všechn čas; (básn.) *lugentes campi* V pole smutku **b** trans. l. *alqm* (*alqd*) truchliti pro někoho, želeti někoho: *lugebēre nobis* (dat. pův. = *a nobis*) O **2** meton. nositi smutek (= smuteční šat) (*alqm* po něm).

**Lugii** viz *Lygii*.

**lūgubris**, *e* [*lugeo*] souvisící se smutkem **1** smuteční: *sordes lugubres C*; *lugubre sagum H*; subst. *lugubria*, *um* n. smuteční roucho *Pp O*; *lugubres cantus H* =  $\theta\rho\eta\nu\omicron\iota$ ; (*carmen*) *rebus et verbis et modis lugubre C* plná smutku **2** truchlící, smutný **3** meton. smutek působící, truchlivý, žalostný, smutný, neblahý, nešťastný: *lugubre bellum HT*; zlověstný, příšerný: *cometae lugubre rubent V*.

**lumbricus**, *ī*, *m*. hlíst **1** škrkavka **2** žížala, dešťovka; metaf. o povýšenci *Pt*.

**lumbus**, *ī*, *m*. [srov. „ledvina“] ledvina, pl. bedra, ledví.

**lūmen**, *inis*, *n*. [z *\*louc-smen*, srov. *lux*, *luceo*] **1** vůb. světlo **a** (básn. pl.) *lumina solis O* paprsky; světlost, jasnost; lesk, svit, trpyt, záře: *argenti l. O*; - obr. *l. iuventae V*; *quae iacerent in tenebris, nisi litterarum l. accederet C* kdyby nebylo ozářeno světlem spisů; *nec ullum habuit* (sc. *philosophia*) *l. litterarum Latinarum C* (t. j. nebyla po latinsku vysvětlována) **b** meton. svítlna, pochodeň: *lumini oleum instillare C*; *sub lumina prima venire H* když se rozsvěcují světla (= večer) **2** spec. **a** (dení) světlo; meton. *a* okno, vyhlídka, průhled; obr. *Catonis luminibus obstruxit haec posteriorum oratio C* (zakryla mu vyhlídku =) Katona zastínila; *duo lumina ab animo ad oculos C*  $\beta$  den: *lumine quarto prospexi Italiam V*  $\gamma$  světlo života, život: *per quem nec l. ademptum* (sc. *mihí est*) *O*; *cassum lumine lugent V*; svět **b** světlo zraku, zrak, oko (oči): *lumina oculorum amisit N* přišel o zrak; *tuetur Vesta, quod assiduo lumine cuncta videt O* věčným okem (vl. o věčném ohni na jejím oltáři) **3** metaf. **a** okrasa, chlouba, „hvězda“: *lumina civium C* hvězdy občanstva; *lumina ducum V* hvězdy mezi vůdci; - spec. *verborum et sententiarum lumina C* slovní i myšlenkové ozdoby; vzor; vrchol, rozkvět; skvělá stránka **b** spása, spasná hvězda: *hunc l. quondam rebus nostris dubiis futurum L*.

**lūminar**, *āris*, *n*. [*lumen*] **1** světlík, okno **2** světlo; svítlna.

**lūminōsus**, *a*, *um* [*lumen*] světlý, jasný, obr. skvělý.

**1. lūna**, *ae*, *f*. [z *\*louc-snā*, srov. *luceo*,  $\lambda\acute{\upsilon}\chi\nu\omicron\varsigma$ ] měsíc (těleso nebeské): *per lunam V* při měsíci, za svitu měsíce; *minorem ad lunam H* když měsíce ubývá, při poslední čtvrti měsíce; pl. o měsíci v různých fázích: *novae pergunt interire lunae H*; *lunae sequentes ordine V* čtvrti měsíce; odt. meton. měsíc jako část roku: *damna* (v. t.) *celeris reparant caelestia lunae H*; - básn. meton. *roscida l. V* (měsíční) noc; - person. **Lūna**, *Luna*, bohyně měsíce (=  $\Sigma\epsilon\lambda\eta\nu\eta$ ), sestra boha slunce (*Sol*), s níž byla zobrazována; ochránkyně dvouspřeží, hlavní její chrám byl na Aventinu; na Palatinu ctěna jako *Noctiluca* v. t.; často ztotožňována s *Diana*.

**2. Lūna**, *ae* *f*. přístavní město na sev. hranici Etrurie. nyn. Spezzia; adj. **Lūnēnsis**, *e* lunský, z Luny.

**lūnāris**, *e* [*luna*] měsíční, měsíční; metaf. měsícový, měsícovitý, podobný srpku měsíčnímu: *inerant lunaria fronti cornua O*.

**lūnātus** viz *luno*.

**lūnō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*luna*] ohýbati, zahýbati v podobě půlměsíce, do polokruhu: *l. arcum O*; *acies l. Pr*; part. perf. pas. *lunatus*, *a*, *um* zakřivený v podobě půlměsíce, měsícovitý, srpovitý: *lunatae peltae V*.

**lunter** viz *linter*.

**1. luō**, *ere*, *uī*, (*luitūrus*) [srov.  $\lambda\acute{\upsilon}\omega$ , něm. lösen; odt. *solvo*] pův. zbaviti závazku, zrušiti závazek, splatiti, zapraviti, odčiniti **1** odčiniti zaplacením, zaplatiti: *aes alienum l. Cr*; *frumenta l. pretio T*; zejm. *poenam n. poenas l. vl. zaplatiti pokutu*, odt. vůb. býti trestán, vytrpěti trest; *capite poenas l. T* zaplatiti to smrtí; odt. básn. *crudele luiti supplicium V* krutým jsi odpykal trestem; *exsilium poenam* (doplák.) *luebat O* pykal vyhnanstvím za trest *O* **2** vůb. *post non simili poenā commissa luetis V*; *luitur homicidium certo pecorum numero T* z vraždy možno se vyplatiti; trpěti, pykati za něco: *libidinem sanguine l. C* zaplatiti krví; *foedus l. V* odpykati za porušení smlou-



vy; *magna luis commissa V*; přenes. *ut luendis periculis publicis piacula simus L* abychom byli (smírnou) obětí pro odvrácení nebezpečí.

**2. luō**, *ere* [odvozeno z komposit s *lavo* (jako *abluo, diluo*)] mýti (pozd.).

**3. luō**, *ere* (jen ve slož. *polluo*) [srov. *lutum, lues*, řec. λῦμα] poskvřňovati.

**lupa**, *ae, f.* [*lupus*] vlčice; metaf. nevěstka, děvka.

**lupānar**, *āris, n.* [*lupa*] nevěstinec.

**lupātria**, *ae, f.* [*lupa*] nadávka děvka *Ptr.*

**lupātus**, *a, um* [*lupus*] opatřený (vlčími, jako vlk) zuby, zubovatý, zubatý: *lupatis frenis H*; subst. **lupāti**, *ōrum, m.* (sc. *freni*) n. **lupāta**, *ōrum, n.* (sc. *frena*) tvrdé udidlo.

**Lupercal** viz **Lupercus**.

**Lupercus**, *ī, m.* [*lupus* a *arceo*, vl. odvratitel vlků?] luperk, člen družstva pro kult boha Fauna (v. t.); *Luperci* byli dvojí, *Quinctiales* a *Fabiani* (družstvo *L. Iulii*, zřízené na počest Caesarovu, k němuž náležel i Antonius, bylo brzy zrušeno); o svátku Faunově (zv. **Lupercālia**, *ium n. iōrum, n.*, též **Lupercal ludicrum L** svátek luperků), jehož střediskem byla Faunova jeskyně (**Lupercal**, *ālis, n.*) na sev.-záp. svahu Palatina, slaveném 15. února, po obřadech značících očišťování a smířování běželi nazí luperkové, opásaní jen kozlími kožemi, kolem Palatinu a mrskali každého na potkání řemenky (*februa*, v. t.) pro štěstí a zejména ženy, aby byly plodné.

**Lupia** (n. **Luppia**), *ae, m.* přítok dolního Rýnu s pravé strany, nyn. Lippe.

**lupinus**, *a, um* [*lupus*] vlčí; subst. **lupīnus**, *ī, m. n. lupīnum, ī, n.* vlčí bob n. hrách, lupina; děti při hře a herci na jevišti užívali bobů jako „peněz“, odt. *nec ignorat, quid distent aera lupinis H* (asi = „jaký je rozdíl mezi zlatem a pozlátkem“, t. j. zná cenu svého daru).

⟨**lupus**, *ī, m.* [*lupus*] chmel⟩.

**1. lupus**, *ī, m.* [sr. λύκος, „vlk“, Wolf; pův. \**luknos* a \**ulknos*] **1** vlk, zvíře významné v bájích a pověrách: *lupi Moerim videre priores V* (na koho se vlk při nenadálém setkání nejdříve podívá, ten prý na

chvíli oněmí); = přísl. *l. in fabula C* „my o vlku a vlk za humny“; *hac urguet l., hac canis H*; *l. custos ovium C* srov. kozel zahradníkem; = spec. *l. in virum solitus vultus mutare ferinos O* (t. j. vlkodlak, v jehož existenci se od pradávna věřilo) **2** přenes. **a** tvrdé udidlo (= *frenum lupatum O*) **b** (železný) hák: *lupi ferrei L* **3** druh žravých ryb, okoun mořský, šlích: *l. Tiberinus H*.

**2. Lupus**, vlastní jméno mužské; zejm. **1 L. Cornelius Lentulus Lupus**, konsul r. 156 př. n. l., proti němuž prudce útočil Lucilius ve svých satirách *CH* **2** viz *Rutilius*.

**lūridus**, *a, um* bledožlutý, žlutavý, zažloutlý, bledý; meton. *l. horror O* bledá hrůza; *lurida aconita O* (t. j. působící smrtelnou bledost).

**luscinia**, *ae, f.* slavík.

**luscus**, *a, um* mhouřící jedno oko; jednooký; vúb. špatně vidoucí.

**lūsiō**, *ōnis, f.* [*ludo*] hraní, hra: *in ludum* (do školy) *discendī, non lusionis C*.

**Lūsitānia**, *ae, f.* jihozáp. část poloostrova pyrenejského, asi nyn. Portugalsko; adj. **Lūsitānus**, *a, um* lusitanský; subst. **Lūsitāni**, *ōrum, m.* Lusitané.

**lūsitō**, *āre* [*ludo*] hrát si.

**lūsor**, *ōris, m.* [*ludo*] hráč; metaf. *l. amorum O* básník milostných hříček.

**lūstrālis**, *e* [2. *lustrum*] **1** očištný, smírný, náležející k očištné, smírné, oběti: *l. aqua O*; *lustralia exta V* **2** vždy po pěti letech se opakující, pětiletý: *lustrale certamen T*.

**1. lūstrātiō**, *ōnis, f.* [1. *lustrum*] přebývání v doupěti: *silvestres cursus lustrationesque pati C*.

**2. lūstrātiō**, *ōnis, f.* [2. *lustrum*] **1** očišťování, očista, smírná slavnost, lustrace; *l.* byl důležitý úkon náboženský, jímž byl jistý předmět (město, národ, vojsko, loďstvo, pole) očišťován od vědomé n. nevědomé poskvřny, smířován s božstvem a uváděn znova pod jeho ochranu; při *l.* bylo užíváno různých očištných prostředků, jako vody, ohně, kuřidel, a kolem očišťovaného předmětu byla

voděna žertva; lustrace byly pravidelné (viz 2. *lustrum*) a mimořádné (např. při prodigiích) 2 synekd. **a** (od lustrace vojska, spojené s přehlídkou) přehlížení, obcházení: *l. municipiorum C b solis l. C* dráha.

1. **lustrō, āre, āvī, ātum** [od \**lustrum* z \**luc-strom* = světlo, srov. *luceo*] osvětlovati: (*Aurora*) *lustrabat lampade terras V*.

2. **lūstrō, āre, āvī, ātum** [2. *lustrum*] 1 vl. očišťovati (a smířovati; o významu viz *lustratio*), posvěcovati: *l. agros, urbem L, exercitum CT, classem L; lustrata suovetaurilibus area* (sc. *Capitolii*) *T; vitula lustrabat caesa iuvenco* *Tb* kráva byla zabijena v oběť za skot; (básn.) med. *lustramur Iovi* (dat. prosp.) *V* t. j. konáme smírnou obět Jovovi 2 synekd. **a** konati přehlídku vojska, přehlížeti: *l. exercitum*; - přenes. prohlížeti, pozorovati; dohlížeti, hleděti, zírati na něco: *totum lustrabat lumine corpus V; Sol, qui terras opera lustras V* (= Ἡελίος ὁ, ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούεις u Homéra); *vestigia lustrat V* hledá = jde po stopě; odt. *l. animo alqd C* zkoumati, uvažovati **b** obcházeti něco: *ignem lustrare in equis V* objeli; *l. choro alqm V* tančiti kolem někoho; *stella lustrat orbem C* prochází kruhem; odt. vúb. procházeti něco, něčím: *ultimas terras lustrasse Pythagoram C; l. navibus aequor V* přeplouti; - přenes. *multa alia victrix nostra lustravit manus* básn. *C* mnoho vykonala; *l. pericula V* přestáti.

1. **lustrum, ī, n.** [\**lu-strom*, srov. *lutum, lues, λύμα*] vl. močál, kaluž; ob. brloh, doupe, peleš zvěře; meton. houština: *per devia lustra vagantes O*; metaf. brloh, nevěstinec: *ex tenebris lustrorum C*. - Podle jiných výkl. totožné s 2. *lustrum*.

2. **lūstrum, ī, n.** [snad z \**lou-strom* od *lavo*] 1 vl. očišťování (očista, smírná slavnost, lustrace) občanstva, shromážděného jako *exercitus* na poli Martově, konané od censora, losem určeného, každých 5 let jako závěrečný akt censu; žertvou byla při něm

*suovetaurilia* (v. t.); o významu viz *lustratio*: *l. condere L* (význ. *peragere*) provésti smírnou slavnost = dokončiti census 2 meton. pětiletí, *lustrum*; básn. *circa lustra decem flectere mollibus iam durum* (t. t.) *imperiiis H* skoro padesátiletého, padesátníka; vúb. léta: *lustris labentibus V; alterum l. H* století.

**lūsus, ūs, m.** [*ludo*] hraní, pohrávání, hra: *per lusum atque lasciviam L* sm. v skotačivé rozpustilosti; zábava: *lusus gravitate carentes O*; přenes. žertování, žert; hříčka: *lusibus advertere numen ineptis O*.

**Lutātius**, jméno plebejského rodu římského; zejm. 1 *C. Lutatius Catulus*, zvítězil jako konsul r. 241 př. n. l. nad Kartagiňany u Aegatských ostrovů 2 *Q. Lutatius Catulus*, konsul r. 102 př. n. l., porazil spolu s Mariem Cimbrý u Vercell na t. zv. polích Raudských r. 101; účastnil se činně války se spojenci; za války občanské, podlehnuv s optimáty Mariovi, skončil sebevraždou (r. 87); muž vzdělaný, řečník a spisovatel 3 *Q. Lutatius Catulus Capitolinus* (syn předešl.), přívrženec optimátů, jeden ze soudců Verrových; zasvětil obnovený chrám na Kapitoliu (odt. příjmení); odpůrce moci Pompejovy, Caesarův a Katilinův.

**lūteolus, a, um** [*luteus*] žlutavý, žlutý.

**Lūtētia, ae, f.** (*L. Parisiorum*) nyn. Paříž.

1. **luteus, a, um** [1. *lutum*] 1 vl. **a** z bláta: *luteum opus O* (= vlašťovčí hnízdo); jílovitý: *Rheni luteum caput H b* zablácený 2 metaf. bezcenný, ničemný; daremný: *luteum negotium C* bezcenná věc.

2. **lūteus, a, um** [2. *lutum*] vl. zbarvený resedou; žlutý, žlutavý, zažloutlý, nažloutlý: *lutea Aurora VO* (srov. u Homéra Ἥως χροκόπεπλος); *l. pallor H*.

**lutulentus, a, um** [1. *lutum*] zablácený, blátivý, zamazaný: *lutulenta palma H; diluvio tellus lutulenta recenti O* rozbahněná potopou; - obr. o slohu: *cum flueret l. H* když jeho tok je kalný (t. j. chybuje proti „čistotě“);

přenes. nečistý, ošklivý, hnusný, šeredný: *lutulenta vitia C*.

**1. lutum**, *ī*, *n.* [srov. *lues*, *l. lustrum*, λῦμα] bláto, bahno; hlína, jíl: obr. *o tenebrae, l., sordes C* (= neřád).

**2. lūtum**, *ī*, *n.* ryt, žlutinka, rezeda barvířská (*Reseda luteola*); meton. žlutost, žlut.

**lūx**, *lūcis*, *f.* (abl. význ. lokál. *lūcī* arch. *m.*) [z koř. \**leuk*—, srov. λευκός, λεύσσω, čes. louč] **1** vúb. světlo **a l.** *longe alia est solis quam lychnorum C*; zejm. světlo sluneční: *auctor lucis O* (= Apollon); *aestiva l. V* letní paprsky; (básn.) (*equi*) *lucem naribus efflant V* oheň **b** svit, lesk, záře, trpyt: *luce coruscus aëna* (v. t.) *V*; obr. *honoris l. C* (sm. sláva) **c** přenes. sm. jasnost, objasnění, vysvětlení: (*sententiae*) *lucem auctoris desiderant C*; *parum claris lucem dare H 2* spec. **a** (denní) světlo: *ante lucem* přede dnem; *sub lucem* na úsvitě, k ránu; *in lucem* do rána, do bílého dne; *prima luce* za svítání; *luce n. luci* ve dne; — odt. meton. *a* den: *centesima l. est haec ab interitu P. Clodi et altera C* **β** světlo života, světlo světa, život: *edi in lucem* spatřiti světlo světa; *animus lucis contemptor V* **γ** světlo veřejnosti, veřejnost: *Isocrates forensi* (v. t.) *luce caruit C*; *in luce atque in oculis civium C* **b** světlo zraku, zrak, oko (oči): *damnum lucis ademptae O 3* metaf. **a** okrasa, chlouba, 'hvězda': *urbs, l. orbis terrarum C* **b** spása, hvězda spásy, štěstí: *lucem afferre rei publicae C*; *l. quaedam affulsisse civitati visa est L* **c** (o osobě) *mea l. C* má hvězdo, má duše; odt. *gemina simul luce carere O* (t. j. života a milenky).

**luxuria**, *ae, f. i luxuriēs, ēī, f.* [*luxus*] bujnost **1** vl. bujný vzrůst: *l. segetum V*; *luxuriem* přemít *O 2* metaf. **a** sm. zbujnělost, nemírnost: *haec victoria in haud salubrem luxuriam vertit* (zvrhlo se) *L* **b** přepych, záliba v přepychu; marnotratnost, rozmařilost (jako vlastnost, srov. *luxus*); hýřivost, prostopášnost, zhýralost: meton. *exercitum collectum ex*

*agresti luxuria C* z venkovských rozmařilců; obr. *motum et luxuriem addidit arti tibicen H* změkčilost.

**luxuriō**, *āre, āvī, ātum*, pozd. též dep. **luxurior**, *ārī, ātus sum* [*luxuria*] bujete **1** zvl. bujně růsti: *seges luxuriabit O*; — obr. *luxuriat toris pectus V*; *membra luxuriant O* (plností) bujete, kypí; subst. *luxuriantia compescet H* bujně výhonky **2** býti bujný **a** bujně skákati, dováděti: (*equus*) *fremit luxurians V*; *in pratis luxuriat pecus b* metaf. bujně n. nemírně si vésti, zbujněti: *laeta principia magistratus eius nimis luxuriavere L*; spec. býti rozmařilý, prostopášný, hýřiti.

**luxuriōsē**, adv. [*luxuriosus*] bujně, nezřízeně; rozmařile, prostopášně, zhýrale.

**luxuriōsus**, *u, um* [*luxuria*] bujný **1** vl. *luxuriosa frumenta C 2* metaf. **a** sm. nemírný, přílišný, nezřízený: *luxuriosa laetitia L* **b** spec. **a** marnotratný, rozmařilý, rozkošnický, zhýralý, prostopášný **β** milovný přepychu, nádhery; o věcech: nádherný.

**1. luxus**, *a, um* [srov. *l. luo*, λύω] uvolněný, vymknutý.

**2. luxus**, *ūs* (dat. *uī*, též *ū*), *m.* [srov. *l. luxus*] vl. volné vyražení (u rostlin), bujnost **1** vl. u rostlin: obr. *nimio ne luxu obtusior usus sit geniali arvo V* ztučněním **2** metaf. **a** rozmařilost o jednání (srov. *luxuria*), hýřivost, prostopášnost, zhýralost: *nimio luxu fluere L* tonouti v rozmařilosti **b** (bez příhany) nádhera, přepych, bohatost: hendiad. *in convivio* (v. t.) *luxuque L*; *regalis l. V*.

**Lycaeus**, *ī, m.* [λυαῖος = vyprostitel, osvoboditel] příjmení boha Dionysa jako dárcé vína, jež osvobozuje od starosti: *pater L. V*; — meton. **a** subst. Bakchův mok = víno; *uda Lyaeo tempora H* **b** adj. Bakchův = vinný: *latex L. V*.

**Lycabās**, (*antis*), *m.* vlastní jméno mužské *O*.

**Lycaeus**, *ī, m.* [sc. *mons*, Λύκαλιον ὄρος] Lykaios, pohří v jihozáp. Arkadii, zasvěcené Diovi a Panovi; adj. **Lycaeus**, *a, um* lykajský.

**Lycambēs**, *ae, m.* [Λυκάμβης] parský šlechtic, otec Neobuly, o níž se ucházel Archilochos; jedovaté verše odmítnutého básníka dohnaly prý jej i jeho dceru k zoufalství.

**Lycāōn**, *onis, m.* [Λυκάων] mytický král v Arkadii, jež Zeus proměnil ve vlka za to, že jemu jako hostu předložil lidské maso; jeho dcera byla nymfa Kallisto (v. t.), jež odtud sluje **Lycāōnis**, *idis, f* [Λυκαωνίς] dcera Lykaonova; - přenes. sm. *Lycaonides* vnuk Lykaonův, i. Arkas (v. t.): *tertia post nonas removere Lycaona Phoebe fertur O*; adj. **Lycāōnius**, *a, um* Lykaonův: *Lycaonia mensa O*; *Lycaonio sub axe O* pod severním nebem (poněvadž Kallisto byla proměněna v souhvězdí Velkého medvěda).

**Lycāōnēs**, *um, m.* [Λυκάωνες] Lykaonové v Malé Asii, sev. od pohoří Tauru (město Ikonion); adj. **Lycāōnius**, *a, um* lykaonský; subst. **Lycāōnia**, *ae, f.* [Λυκαωνία] země Lykaonie.

**Lycēum** n. **Lyciūm**, *ī, n.* [Λύκειον] posvátný okres v Athénách, zasvěcený Apollonu Lykeiovi (Λύκειος) s gymnasiem, v kterém působil Aristoteles po 13 let; - přenes. gymnasium v tuskulské vile Ciceronové C.

**Lychnidum**, *ī, n.* n. **Lychnidus**, *ī, f.* město a pevnost v již. Illyrii na břehu stejnojmenného jezera *L*.

**lychnūchus**, *ī, m.* [λυχνούχος] svícen, kandelábr.

**lychnus**, *ī, m.* [λύχνος] kahan, svítilna, lampa.

**Lycia**, *ae, f.* [Λυκία] Lykie, krajina na jihozáp. pobřeží Malé Asie; adj. **Lycius**, *a, um* lykijský: *Lyciae catervae H* (spojenci Trojanů pod vedením Glauka a Sarpedona); *L. deus Pp* = Apollon, jež měl v lykijském městě Patarech slavnou věštinu; odt. *Lyciae sortes V*; subst. **Lycii**, *ōrum, m.* Lykiové, Lyčané.

**Lyciūm** viz *Lyceum*.

**Lycomēdēs**, *is, m.* [Λυκομήδης] král na ostrově Skyru, u něhož se Achilleus v přestrojení skrýval, otec Deidamein, s níž měl Achilleus syna Neoptolema.

**Lycōris**, *idis, f.* (ak. *Lycorida O*,

vok. *Lycori V*) [Λυκωρίς] pseudonym herečky jménem *Cytheris*, propuštěnky senátora Volumnia Eutrappela (odt. též *Volumnia*), jež byla milenkou básníka Galla (před tím triumvira Antonia) a předmětem jeho poesie.

**Lycormās**, *ae, m.* [Λυκόρμας] 1 řeka v Aitolii, pozd. Euenos 2 vlastní jméno mužské *O*.

**Lycōtās**, *ae, m.* [λύκος a οὔς] 1 vlastní jméno mužské *Pp* (= snad *Postumus*) 2 jméno Kentaura *O*.

**Lyctius**, *a, um* [*Lyctus* (Λύκτος)] město na Krétě lyktský, z Lyktu; básn. = krétský.

**Lycūrgus**, *ī, m.* [Λυκοῦργος] vlastní jméno mužské; zejm. 1 mytický král thráckých Edonů, protivník Dionysův, začež potrestán šílenstvím 2 zákonodárce spartský 3 athénský řečník za doby Demosthenovy, jež vynikl poctivostí při spravování obecního jmění, snahou o kulturní zvelebení Athén a přísností, s kterou stíhal provinění proti obci; odt. adj. subst. **Lycurgēi**, *ōrum, m.* lidé (přísní) jako Lykurgos, o jedn. os. druhý Lykurg C.

**Lycus**, *ī, m.* [λύκος] 1 vlastní jméno mužské, zejm. otec Thrasybulův *N* 2 jméno několika řek v Malé Asii, zejm. přítok Maiandra ve Frygii.

**Lýdia**, *ae, f.* [Λυδία] 1 krajina uprostřed záp. pobřeží Malé Asie (hlav. město Sardy); adj. **Lýdius**, básn. též **Lýdus** *a, um* lydský; básn. též sm. etruský, podle pověsti, že Lydové přišli pod vedením Tyrhenovým do Itálie a usadili se v pozd. Etrurii: *Lydius Thybris V*; subst. **Lýdi**, *ōrum, m.* Lydové, básn. = Etruskové: *Lydorum manus V* 2 vlastní jméno ženské, oblíbené v římských básních milostných *H*.

**Lygiū**, *ōrum, m.* germánský kmen mezi horní Vislou a Odrou *T*.

**lymp̄ha** (arch. *lump̄a*), *ae, f.* 1 vl. vodní víla, nymfa (*Lump̄ae* byly v kultu později ztotožněny s řec. nymfami a sblíženy s nimi i jménem): *Gnatia lymphis iratis extracta H* (t. j. mající nedostatek vody) 2 meton. (čistá) voda, zvl. pramenitá n. říční, pl. i sg. kolekt. vlnky: *l. fugax H*.

**lymphaticus** a **lymphatus**, *a*, *um* [*lymp̄ha*] stížený hněvem vodních vil, t. zachvácený odporem proti vodě, t. j. vzteklý, pomínutý (podle jedné ze známek vztekliny; srov. u hesla 2. *formido: aquae formidatae*), (přenes.) šílený: *lymphata mens Ct H*; *lymphaticus pavor L*.

**Lyncēstae**, *ārum*, *m*. [*Λυγκησταί*] kmen v sev.-záp. Makedonii v krajině zv. Lynkestis; adj. **Lyncēstius**, *a*, *um* lynkestský: *L. amnis O* v Lynkestidě (s vodou nakyslé chuti, účinkující opojně jako víno).

**Lynceus**, *eī*, *m*. (gen. *Lynceī H*, ak. *Lyncea V*, vok. *Lynceu Pp O*) [*Λυγκεύς*] vlastní jméno mužské; zejm. 1 messenský heros, syn Afareův, pověstný bystrým zrakem; účastnil se výpravy Argonautů a kalydonského lovu; usmrčen v boji s Dioskury (viz i *Leucippus*): přenes. *quis est tam L. C* (kdo má tak bystrý zrak); *Lyncei contemplari oculis H*; adj. **Lyncēus**, *a*, *um* Lynkeův 2 jeden z 50 synů Agyptových, choť Hypermestřin; patron. **Lyncidēs**, *ae*, *m*. potomek Lynkeův *O*, t. Perseus, vnuk Akrisia, vnuka Lynkeova 3 druh Aeneův *V*.

**Lyncus**, *ī*, *m*. [*Λύγκος*] 1 král skythský, proměněný od Demetry v rysa (*λύγξ*) *O* 2 město v sev.-záp. Makedonii v krajině zv. Lynkestis *L*.

**lynx**, *lynxis*, *m*. i *f*. (gen. pl. *lynxum O*, ak. *lynxas HO*) [*λύγξ*] rys, zvíře Bakchovo.

**lyra**, *ae*, *f*. [*λύρα*] 1 lyra, loutna, hudební nástroj strunný 2 meton. lyrické básnictví, lyrická báseň, píseň: *non hoc iocosae conveniet lyrae H* 3 přenes. souhvězdí *Lyra*, podle pověsti proměněná lyra Orfeova.

**Lyncēus**, *a*, *um* (*Lyrceum*, *ī*, *n*. [*Λύρκειον* sc. *ὄρος*] pohoří na vých. hranici Arkadie) lyrkejský: *Lyrcea arva O*.

**lyricus**, *a*, *um* [*λυρικός*] náležející

k lyře, lyrický: *soni lyrici O* lyry; *I. senex O* starý mistr lyry (t. Anakreon); subst. **lyrici**, *ōrum*, *m*. lyričtí básníci *Pn*; **lyrica**, *ōrum*, *n*. lyrické básně, písně *Pn*.

**lyristēs**, *ae*, *m*. [*λυριστής*] hráč na lyru, lyrník, loutnař, vůb. hudebník *Pn*.

**Lyrnēsus** i **Lyrnēssus**, *ī*, *f*. [*Λυρνησσός*] město v Troadě, odkud ukořistil Achilleus Briseovnu, jež odt. sluje **Lyrnēsis**, *idis* (vok. *Lyrnesi O*), *f*. Lyrnesanka, dívka z Lyrnesu *O*; adj. **Lyrnēsius**, *a*, *um* lyrneský, z Lyrnesu.

**Lysander**, *drī*, *m*. [*Λύσανδρος*] Lysandros, vlastní jméno mužské; zejm. 1 chrabrý a zároveň lstivý vojevůdce spartský ve válce peloponneské; porazil Athéňany u Aigospotamů; padl ve srážce s Thébany u Haliartu r. 395 2 spartský efor, podporovatel krále Agida IV. v jeho snahách o znovuzřízení ústavy Lykurgovy (r. 242 př. n. l.).

**Lysias**, *ae*, *m*. [*Λυσίας*] attický řečník (asi 450—370), pokládáný za vzor „atticismu“, prostého, strážlivého slohu řečnického.

**Lysimachia**, *ae*, *f*. [*Λυσιμάχεια*] jméno několika měst, zejm. město na thráckém Chersonesu, založené od Lysimacha; adj. subst. **Lysimachiēnsēs**, *ium*, *m*. obyvatelé Lysimachie.

**Lysimachus**, *ī*, *m*. [*Λυσίμαχος*] vlastní jméno mužské; zejm. 1 otec Aristeidův 2 vojevůdce Alexandra Velikého, po jehož smrti se stal králem Thrácie; r. 281 byl od Seleuka Nikatora poražen, padl v boji a jeho říše se rozpadla.

**Lysippus**, *ī*, *m*. [*Λύσιππος*] zejm. *L*. ze Sikyonu, slavný sochař řecký za doby Alexandra Velikého.

**Lysis**, *idis* (ak. *im*), *m*. [*Λῦσις*] 1 pythagorovec z Tarentu, učitel Epameinondův 2 říčka v Malé Asii *L*.

**Lysithoë**, *ēs*, *f*. [*Λυσιθήη*] dcera Okeanova, podle jedné pověsti matka Herakleova *C*.

# M

**M** jako zkratka značí **1** osobní jm. *Marcus*, **M'** = *Manius* **2** číslo 1000 (podle slova *mille*).

**Macareus**, *eī, m.* [*Μακαρεύς*] **1** syn Aiolův, bratr Kanačín; odt. **Macarēis**, *idis, f.* [*Μακαρηίς*] Makareovna, Makareova dcera Isse **2** druh Odysseův **3** Lapith.

**Maccius**, *a* rod říms., z něhož pocházel básník Plautus.

**Maccus**, *ī, m.* jméno jedné ze stálých osob atelské frašky, hlupák, šašek, srov. *Dosennus*.

**Macedō, onis, m.** (ak. pl. *Macedonas*) [*Μακεδών*] Makedon, pl. Makedonové, národ sev. od Řecka: *Macedonum robur* *L* sbory po způsobu maked. vyzbrojené; *Macedones Cadueni* *T* osada maked. ve Frygii; adj. **Macedonius**, *a, um (-ē-O)* [*Μακεδόνιος*] makedonský; *sarissa* *O*; **Macedonicus**, *a, um* [*Μακεδονικός*] makedonský: *mare* *L* moře Egejské mezi Makedonií a Thrákií; čestné přijm. *Q. Caecilia Metella*, jenž r. 146 př. n. l. učinil Makedonii provincií římskou; **Macedonia**, *ae, f. (-ē-O)* Makedonie, země na sev. od Řecka, od hory Olympu pův. až k řece Strymonu.

**Macella**, *ae, f.* [*Μάκελλα*] městečko na Sicilii již. od Segesty.

**macellum**, *ī, n.* [*μάκελος* = ohrada] **a** pův. trh, tržnice zvl. na maso, masné krámy: *annonam in macello cariorem fore* *C* sm. maso bude dražší **b** přenes. *barathrum macelli* *H* nenasytný jícen trhu (o nenasytovi).

**maceō, ēre** [*macer*] býti hubený *Pt.*

**1. macer**, *macra, macrum* [srov. *μαζρός*, něm. *mager*] hubený; *taurus* *V*, *turdi* *H*; *homo* *H*; přenes. *solum* *C* půda hubená, špatná.

**2. Macer**, římské příjmení; zejm. **1 C. Licinius M.** dějepisec a řečník, tribun lidu r. 73 př. n. l. **2 Aemilius M.** didaktický básník rodem z Verony, přítel Ovidiův.

**mācerātiō, ōnis, f.** [*macero*] mēkče-

ní; zeslabování, vysilování; -  $\neq$  umrtvování (těla).

**māceria**, *ae, f.* [*macero*] plot, ohrada, ohrazení, zvl. z promíšené hlíny, pozd. též z cihel n. kamení, zeď.

**mācerō, āre, āvī, ātum** [srov. *μάσσω* a čes. *mazati*] mēkčiti (zvl. ponořením do tekutiny nebo māčením): *salsamenta fac macerentur* *Tr* dej vymočit; přenes. o lidech: zeslabovati, činiti křehkým, vysilovati: *fame alqm* *L*, *siti* *Cr*; *desiderio* *L*; *ignibus macerari* *H* býti stravován.

**machaera**, *ae, f.* [*μάχαιρα*] krátký meč, tesák.

**machaerophorus**, *ī, m.* [*μαχαίροφορος*] nosič šavle, zbrojnoš, služebný průvodce.

**Māchanidās**, *ae, m.* [*Μαχανίδας*] samovládcé lakedaimonský 208 př. n. l.

**Machāōn, onis, m.** [*Μαχάων*] rek a lékař achajský před Trojou, syn Asklepiův; adj. **Machāonius**, *a, um* Machaonův, machaonský: *artes* *O*.

**māchīna**, *ae, f.* [z dorského *μαχανά* = *μηχανή*] **a** stroj, přístroj: *M. Regulus, quem ... illigatum in machina vigilando necaverunt* *C* ježž usmrtili přivázavše jej k stroji, jenž mu nedovoloval spáti; zvl. válec, páka k posunování a zdvýchání: *lapis apportandus fuit machina sua* *C*; *trahunt siccas machinae carinas* *H*; stroj dobývací n. obléhací: *machinis oppidum expugnare* *S*; odt. *machina ventura desuper urbi* *V* stroj, jenž chce přijíti na záhuby města **b** přenes. lstivý výmysl, obmysl, úskok, lest: *dolus aut m. C.*

**māchīnāmentum**, *ī, n.* [*machinor*] stroj, přístroj, zvl. dobývací.

**māchīnātiō, ōnis, f.** [*machinor*] **a** strojové zařízení, strojoví: *cum machinatione quadam moveri aliquid videmus* *C*; *data est quibusdam (bestiis) machinatio quaedam* *C* **b** stroj, přístroj: *navalis* *Cs* stroj k posunování lodí; *aquam machinationibus ex mari expromere* *Hirt* čerpačí stroj; stroj dobý-

vací: *locus machinationibus importunus S; vineae et alia machinationum genera L; machinationem instituere Cs; obr. tamquam machinatione aliqua ad severitatem est contorquendas C* nějakým strojovím.

**māchinātor**, *ōris, m.* [*machinor*] **a** stavitel strojů, strojník: *inventor ac m. bellicorum tormentorum L; m. doli Epeus V* stavitel podvodného koně; *magistris et machinatoribus Severo et Celere (domum exstruxit) T* podle plánu a za vedení S. a C. **b** strůjce, původce: *harum omnium rerum C, horum omnium scelerum C; belli L.*

**māchinor**, *ārī, ātus sum* [*machina*] strojiti, zaříditi, vymyslet, provést, vytvořit: *opera ad usum orationis C; zosnovati, nastrojiti: necem alci L; indicium S; pestem alci, in alqm C, perniciem senatoribus S; part. perf. někdy ve sm. pasiv.: indicium a P. A. machinatum S.*

**maciēs**, *ēī, f.* [*macer*] hubenost; přenes. o oseň *O* chudost; o slohu *T* suchopárnost; *m. incubuit terris H* úbytě, souchotiny; *macie confecta supremā forma viri V* muž hladem zcela zmořený.

**Macra**, *ae, m.* [ὁ Μάκρης] pohraniční řeka mezi Etrurií a Ligurskem, nyn. Magra.

**Macrā cōmē** [Μακρὰ κόμη], Dlouhá Ves' na hranicích thessalských v Lokridě.

**macrēscō**, *ere, —, —* [*maceo*] hubeněti, hubnouti.

**Macrī campī**, Dlouhé Lány', rovina v Gallii předalpské.

**Macris, idis, f.** [Μακρίς] ostrov v moři Egejském naproti mysu Myonnesu.

**Macrō, ōnis, m.** [Μάκρων] náčelník praetorianů, oblíbenec Tiberiův; † za Kaliguly.

**Macrochir, iros, m.** [Μακρόχειρ] Dlouhoruký', příjmení Artaxerxa I.

**mactō, āre, āvī, ātum** [*mactus*] **1** zvelebovati, obohacovati, posvěcovati, uctívati: *honōre alqm C; zvl. uctívati bohy oběti: puerorum extis deos manes m. C* **2** obětovati: *lectas bidentes V; zabíjeti: iuencos O, hostiam H; přenes. obětovati, utratiti, zničiti někoho:*

*Penthea O; mactandum tradere alqm alci C* jako (nutnou) obět vydati; trestati, *hostes suppliciis C.*

**mactus, a, um** (užív. jen v některých tvarech a to pův. v mluvě nábož.) zveličený, zvelebený, poctěný, oslavený: *mactus hoc fertō ... macte vino inferio esto :: Cato* v modlitbě; obyč. vok. *macte esto!* sláva! zdar! výborně! s abl. causae: *macte virtute diligentiaque esto L* zdar tvé zdatnosti a pečlivosti!; *macte esto virtute H* zdar tvé ctnosti!; *vos macti virtute estote Cr; též absol. jako pozdrav macte! buď zdráv! nazdar!*

**macula, ae, f.** **a** skvrna, zvl. jinobarvná na kůži: *bos maculis insignis V; maculae pellesque T* skvrnitě kůže **b** skvrna na těle nebo na šatě: *corporis m. naevus C; maculas de vestibis auferre O* **c** oko na síti: *retia maculis distincta O; reticulum minutis maculis C* síťka s drobnými oky **d** přenes. v mravním sm. skvrna, hanba: *delenda est vobis illa m. C; m. regni publicati C; adulescentiae maculae C.*

**maculō, āre, āvī, ātum** [*macula*] poskvrniti, potřísniti *alqd alqa re; přenes. zhanobiti, zneuctíti.*

**maculōsus, a, um** [*macula*] **a** skvrnitý: *maculosae tegmine lycnis V; velle-re maculoso O* **b** poskvrněný, se skvrnami, zašpiněný: *vestis C, arena O; přenes. v mravním sm.: vir omni dedecore m. T; nefas H* zneuctívající neřest, hříšná skvrna.

**made-faciō, ere, fēcī, factum**, pas. *madefiō* [*madeo a facio*] vlhkým činiti, vlhčiti, navlhčiti: *herbas V; Graeciam sanguine C; gladii sanguine madefacti C* meče krví zbrocené.

**madeō, ēre, uī, —** [stov. μαδάω rozplývám se] **a** býti vlhký, býti mokrý: *madebant parietes C; genae tristi imbre Ct; velmi často part. madens, ntis* vlhký, mokrý: *campi T, coma C, terrae, nix O* **b** měknouti, vařiti se: *igni exiguo m. V* **c** přetékat, býti pln: *Socraticis sermonibus H* **d** meton. býti opilý:  *festa luce m. Tb.*

**madēscō, ere, maduī, —** [*madeo*] vlhnouti: *semusta madescunt robora V; tellus nubibus madescit O; maduere aspergine pennae O.*

**madidus**, *a*, *um* [madeo] vlhký, mokrý: *glebae auro O* prosáklé zlatem; *madidae comae O* (voňavkami); metaf. namočený sm. opilý: *ego te hodie reddam madidum Pt*; vařením změkklý, uvařený.

**mador**, *ōris*, *m*. [madeo] vlhko, mokro.

**Maduatēni**, *ōrum*, *m*. národ v sev. Thrákii.

**Madytos**, *ī*, *f*. [Μάδυτος] přístavní městečko na thrác. Chersonesu u Sestu.

**Maeander**, *drī*, též **Maeandros**, *drī*, *m*. [Μαξανδρος] Maiandros, řeka v Ionii ústící u Mileta a tvořící nesčetné množství zákrutů; odt. jako apelat. = zákrut, oklika; *quos tu maeandros... quaesisti? C*; zvl. lem na šatě, ozdoba tohoto tvaru, meandr: *quam (chlamydem) plurima circum purpura maeandro duplici Meliboea cucurrit V*; adj. **Maeandrius**, *a*, *um* Maiandrův: *unda Pp*; *iuvenis O* = Kaunos, vnuk boha této řeky.

**Maecēnās**, *ātis*, *m*. jm. rodové původu etruského; zejm. *C. Cilnius M.*, přítel Augustův a příznivec básníků své doby, zvl. Vergília a Horatia, † 8 př. n. l.

**Maecius**, *a* rod římský, z něhož byl *Sp. Maecius Tarpa*, kritik dram. děl za doby Augustovy; *Maecia tribus* venkovská tribus římská; *ad Maecium* osada u Lanuvia, nazvaná asi podle některého Maecia.

**Maedi**, *ōrum*, *m*. [Μαῖδοι] národ thrácký na hranicích makedonských na lev. břehu Strymona; adj. **Maedicus**, *a*, *um* maedský; subst. **Maedica**, *ae*, *f*. země Maedů.

**Maelius**, *a* rod římský 1 zejm. *Sp. Maelius*, jenž byv obviněn, že baží po samovládě, byl na rozkaz diktátora L. Quinctia Cincinnata usmrčen Serviliem Ahalou 2 *Sp. M.* tribun lidu 435 3 *Q. M.* r. 321 účastník smlouvy kaudijské; adj. **Maeliānus**, *a*, *um* Maeliův: *caedes L*; subst. **Maeliāni**, *ōrum*, *m*. stoupenci Maeliovi.

**maena**, *ae*, *f*. [μαίνα] malá rybka mořská, jejíž nepřilíš chutné maso bylo pokrmem chudiny, sleď.

**Maenala**, *ōrum*, *n. n.* **Maenalus**, *ī*, *m*. [Μαίναλος] Mainala, pohoří v Arkadii od Megalopole k Tegei, Panovi zasvěcené; adj. **Maenalius**, *a*, *um* mainalský n. arkadský: *deus O* = Pan; *Arctos O* = Kallisto; *versus V* arkadská = pastýřská píseň; **Maenalis**, *idis*, *f*. mainalská: *ursa O*; *ora O* = Arkadie; *nympha O* = Karmenta (pocházející otcem svým Euan-drem z Arkadie).

**Maenas**, *adis*, *f*. [Μαινάς] bakchantka, mainadka; přenes. o Kassandře jako věštkyni bohem nadchnuté *Pp*.

**Maenius**, *a* rod římský; zejm. 1 *C. M.* kons. 338 bojoval šťastně spolu s Kamillem proti Antiu, začož mu postaven sloup na foru, *columna Maenia* 2 *M.* vrstevník Luciliův, známý hýřil, jenž prodal dům svůj na foru Katonovi, vymínil si však jeden sloup, aby se mohl dívat na zápasy gladiátorské 3 tribun lidu 286, podle něhož *lex Maenia*; adj. **Maeniānus**, *a*, *um*, subst. **Maeniānum**, *ī*, *n.* balkon, arkýř (Maenius I. jako censor stavěl na domech na foru první balkony).

**Macones**, *um*, *m*. [Μακονες] Maionové, obyvatelé Lydie; adj. **Maconius**, *a* *um* a maionský: *Bacchus V*, *rex V*; *ripae O* b tyrrhenský, etruský (viz *Lydia*): *Maconios nautas O* c Maionův (syn) o Homérovi: *vates M. O*; *chartae Maconiae O*; **Maconidēs**, *ae*, *m*. a = Etrusk: **Maconidae** V b vi. Maionův syn = Homér; **Maconis**, *idis*, *f*. = Lydka, zejm. Arachne n. Omfale.

**Maconia**, *ae*, *f*. krajina Maionů, Maionie 1 = Lydie 2 = Etrurie V (výkl. viz *Lydia*).

**Maēōtae**, *ārum*, *m*. [Μαιώται] Maionové, skythský národ u moře Azovského, jež se nazývá **Maēōtis** (-aēō-O), (*id*)is, *f*. [Μαιώτις λίμνη]; odt. obyv. slují též **Maēōtidae**, *ārum*, *m*. [Μαιωτίδαι]; adj. **Maēōtius** a **Maēōticus**, *a*, *um* maiotský: *tellus V* = Krym; u řím. básn. často značí studený sever.

**maereō**, *ēre*, — a býti zarmoucen, truchliti, želeť: *vos taciti maerebatis C*; *nec tamen ut primus maere mala talia passus O* nermut se, jako bys byl první, jenž utrpěl takové nehody; *nemo mae-*



*ret suo incommodo C* nikdo netruchlí nad svým neštěstím; *homines alienis bonis maerentes C* rmoutící se pro cizí štěstí; též *quod n. ak. c. inf.: captas non sibi maeret aves M* není mu líto, že **b** přech. truchliti nad něčím, oplakávati něco: *filii mortem C, calamitatem rei publicae C, fratrem H; translatos alio amores H.*

**maeror**, *ōris, m.* [maereo] zármutek, truchlení, nářek: *m. est aegritudo flebilis C.*

**maestitia**, *ae, f.* [maestus] zármutek, zarmoucenost, sklíčenost, smutná nálada.

**maestitūdō**, *inis, f.* [maestus] zármutek, smutek.

**maestus**, *a, um* [maereo] **a** zarmoucený, smutný o osob. i o věcech **b** zarmoucející, smutek působící n. oznamující, neblahý, nešťastný: *funera O, luctus V, vestis Pp, avis O, arae V.*

**Maevius**, *a* rod římský; zejm. **1** písař Verrův **2** špatný básník *V H.*

**maga**, *ae, f.* [magus] kouzelnice, čarodějnice; adj. *magae artes O* kouzelnictví.

**magālia**, *ium, n.* [slovo punské, srov. *mapalia*] chýše, stany (kočovníků); *Magalia* čtvrt v Kartagině.

**mage** viz *magis*.

**Magetobriga**, *ae, f.* město na lev. břehu Araru, záp. od Vesontiona; u něho porazil Ariovistus Gally.

**magia**, *ae, f.* [μαγεία] magie, kouzelnictví.

**magicus**, *a, um* [μαγικός] kouzelnický, kouzelný: *m. artes V* kouzelnictví; *terrores magicos rides H* strachu před kouzelníky se směješ.

**magis** (n. po odpadnutí -s) **mage**, adv. [srov. *magnus*] více **a** opisuje komparativ adjektiv a adverbii: *neque lac lactis magis est simile Pt; adspice, num mage sit nostrum penetrabile telum V* hlouběji-li pronikne; *versiculos magis factos H; m. necessarius C; m. accusatorie C* více po způsobu žalobníků **b** u sloves: *animi imperio magis utimur S; scire m. L* lépe věděti; *m. erit paricida C* větším bude otcevráhem; *est magis, quod (ut)* tím větší jest příčina,

důvod, aby = je to spíše důvodem pro to, aby; *non invideo, miror magis V* spíše se divím; *magis velle = malle* raději chtít **c** zvl. spojení: *eo, tanto, hoc magis* tím více; *quo m.* čím více; *tam m., quam m. V* tím více, čím více; *multo m. C* mnohem více, daleko spíše; *nihilo m. C* o nic více = rovněž tak ne; *solito m. L* více než obyčejně; *m. etiam C* ještě více; *m. magisque, m. et m., m. atque m. CVH* víc a více **d** zápor. *non magis, quam CL* ne více než = právě tak jako; *non magis amore quam more N* ne tak z lásky jako z obyčejje; *non m. sibi quam rei publ. C* ne tak sobě, jako spíše obci.

**magister**, *trī, m.* [magis, srov. *minister*] **a** vyšší, představený, náčelník, pán, správce: *m. populi C* = diktátor; *m. equitum L* velitel jízdy; *m. morum C* dozorce nad mravy = censor; *m. sacrorum L* vrchní kněz; *m. militiae S* vůdce vojska; za čís. doby *m. officiorum* nejvyšší správce dvora, kancléř; *m. pecoris C V* nejvyšší pastýř; *m. Arcadius V* = *pastor Aristaeus*; *cessere magistri V* (sc. *pecoris*) ustoupili pastýři, nic nezmohli; *m. ovium V* ovčák; *m. elephantum L* poháněč slona; *m. navis NCH* pán lodi, kapitán; *excutitur pronusque m. volvitur V* vypadne a střemhlav se řítí kormidelník; *m. cenandi C* předseda kvasu; *m. societatis C, m. mimariorum Inscr* ředitel **b** učitel (vl. *ludi m.* = správce školy): *artium, virtutis C, eloquentiae N; usus est m. optimus C* **c** původce, rádce, vůdce: *habeo auctores et magistros maiores nostros C; magistrum exuere T* rádce se zbaviti, odstraniti. = <akadem. hodnost mistr; *m. civium* purkmistr>.

**magisterium**, *iī, n.* [magister] **1** úřad správce, dozorce: *m. morum C* = *censura*; *m. conviviorum C*, též absol. *me magisteria delectant C* předsednictví kvasu **2** úřad učitelský, učitelství **3** učení, nauka.

**magistra**, *ae, f.* [magister] **a** představená, správkyň, paní: *Postumia m. Ct* předsedkyně (pitky) **b** učitelka: *philosophia vitae m. C; vita rustica parsimoniae C; luxuriae Pp.*

**magistrātus**, *ūs, m.* [magister] **a** úřad: *magistratum petere, capere, inire, adipisci, obtinere, gerere* (zastávati), *abrogare* (odnítí), *se magistratu abdicare* vzdáti se úřadu; *m. et imperia* *S* úřady občanské a vojenské **b** úředník: *magistratum designare, declarare, renuntiare, deligere; epulae magistratum C; his magistratibus N* za jejich úřadování.

**magmentārius**, *a, um* [magmentum] zasvěcený jako obětní dar.

**magmentum**, *ī, n.* [srov. *mactus*] dodatná oběť, přídavek k oběti.

**magnālia**, *ium, n.* [magnus] veliké věci, veliké skutky, veliká díla.

**magnanimitās**, *ātis, f.* [magnanimus] velkoduchost, šlechetné smýšlení, velkomyslnost. = <povyšenosť, hrdosť>.

**magnanimus**, *a, um* [magnus a animus] velkoduchý, udatný, zmužilý: *heroes, duces, gentes V; Achilles, leo, Iuba O, vir C.*

**magnātēs**, *ium, m.* [magnus] velmoži, vysocí šlechtici, magnāti.

**Magnēs**, *ētis, m.* [Μάγνης] Magnetan, obyv. thessal. poloostrova Magnesie; *M. lapis magnet*; **Magnētēs**, *ium, m.* Magnetané, obyv. města Magnesie v Lydii *T*, v Ionii *T*, v Thessalii *L*; **Magnēsia**, *ae, f.* [Μαγνησία] **1** poloostrov thessalský **2** město v Karii u Maiandru **3** město v Lydii u Hermu; **Magnēssa**, *ae, f.* [Μάγνησσα] Magnetanka; **Magnētis**, *idis, f.* [Μαγνητις] magnetská (o lodi Argo zbudované v M.); **Magnētarchēs**, *ae, m.* [Μαγνητάρχης] nejvyšší úředník v Magnesii.

**Magnī campi**, 'Velká Pole', osada u Utiky.

**magnificē**, adv. [magnificus] **a** velkolepě, nádherně: *convivium exornare C, habitare C; laudare C* vysoce **b** okázale, honosivě, zpupně: *incedere L, loqui L Tb, circumspicere C; omnes honores magnificentissime gessit C* s největší okázalostí.

**magnificentia**, *ae, f.* [magnificus] **a** zveličování, vysoké smýšlení o něčem: *rerum humanarum C* **b** nádhera, velkolepost, okázalost: *epularum, funerum, ludorum C* **c** honosivost, vy-

pínavost: *composita in magnificentiam oratio T* honosivá; o slohu *m. verborum C* vznosnost slohu. = <titul Magnificence>.

**magnificō**, *āre* [magnificus] (= magni facere) **1** velmi ceniti, oceňovati, hodnotiti, vážiti si **2** velebiti, slaviti, chváliti; povyšovati: *te Venus me voluit m. Pt* oblažovati.

**magnificus**, *a, um* (komp. *magnificentior*, superl. *magnificentissimus*) [magnus a facio] **a** velkolepý, nádherný, skvělý: *aedes, urbes O, ludī C, ornatus C; factum N, res gestae L, genus dicendi C; cum factis vir m., tum factorum ostentator haud minor L* muž, jenž dovedl skvělé činy konati, neméně však je na odív stavěti **b** o duchu povznesený, vznešený: *animo excelso magnificoque C* **c** ve šp. smyslu honosivý, vychloubavý: *magnifica S* řeči honosné; *m. ex alqa re S* honosící se, vypínající se pro něco; *magnificentius est dicere C* bylo by trochu vychloubáním.

**magniloquentia**, *ae, f.* [magniloquus] vznešená řeč, vybraná mluva: *Homeri C; honosivá řeč: legatorum L.*

**magniloquus**, *a, um* [magnus a loquor] honosivý: *os O.*

**magnitūdō**, *inis, f.* [magnus] velikost **a** místní: *regionum, mundi, maris C; fluminis Cs* vysoká voda; *urbis L* velký rozsah; *corporis Cs L; silva magnitudinis infinitae Cs* nesmírně rozsáhlý; *simulacra immani magnitudine Cs* ohromně veliké **b** číselně: *aeris alieni C* veliké dluhy; *copiarum N* veliký počet; *fructuum C* množství **c** co do významu: *m. rerum gestarum N, rei C* závažnost; *imperatoria m. T* důstojnost **d** co do stupně a síly: *frigorum C; poenae C; animi* velkodušnost; *consilii C* hloubka úsudku; *ingenii C* síla ducha.

**magnopere**, adv. [magno opere] (vl. velikou námahou) velice, velmi (jen u sloves); též v záp. vět. *nulla m. clade accepta L* bez větší porážky; *nemo m. eminebat L* nikdo zvláště; *non m. laboro C* příliš se nestarám.

**magnus**, *a, um* komp. **maior** (vl. *majior*, 1. slab. posici dlouhá), *ius* (z \**magnios-*), superl. **maximus**, *a, um* [srov. μέ-

γας], veliký **1 a** prostorově: *domus C*, *oppidum Cs*, *barba et capillus C* dlouhý; *aquae magnae L* velká voda; *ubi mare magnum esse coepit S* počne-li se moře vzdouvat **b** o věku: *maior* (sc. *natu*) starší, *maximus* nejstarší n. prvorozený (*stirpis L*), *maximus pater V* praotec; též *magnus natu L* starý; *maiores natu L* = senátoři; atrakcí též *maximo natu filius N* nejstarší syn; u *Pn maior* = dospělý, *minor* nedospělý; *annos natus maior quadraginta C* starší čtyřiceti let; odt. **maiorēs**, *um*, *m.* předkové (vl. starší) **c** počtem, váhou, hodnotou: *magna pecunia C* veliké peníze; *auri magna talenta V* = těžké; *maximae gentes N* velmi lidnaté; *magnae copiae N* četné; *m. comitatus* četný průvod; *magni aestimare, ducere, putare* vysoko ceniti; *magni esse* velkou cenu míti; *magno emere, vendere* draho kupovati, prodávati **d** časově: dlouhý: *m. annus V* avšak *m. annus C* veliký rok světový (= 12.954 roků); **2** přenes. **a** veliký, silný, prudký: *imber Cs C*, *aestus maritimus Cs*; *magna voce C* silným hlasem, hlasitě; *stridor, murmur V*; zvl. o stavu duševním: *dolor Cs*, *luctus C*; *ira, amor V*, *gaudium, cura N*, *studium pugnandi Cs*, *expectatio C* napjaté očekávání; *metus qui maior absentes habet H* jenž mocněji jímá nepřítomné; vzhl. k obtížnosti *m. onus, labor C*; *formica magni laboris V* velepilný mravenec; *magno periculo* (*familias habere*) *C* jen s velikým nebezpečím; *bellum m. et difficile b* vzhl. k významu: důležitý, vážný: *m. officium C* důležitá záležitost; *m. testimonium C* závažné svědectví; *m. auctoritas C* veliká vážnost; *maxima rerum Roma V* největší na světě; *maiore animo pacis opera inchoata L* s větším ještě úsilím chopil se prací míru; - zvl. substantivně: *maiora concupiscere N* po větších věcech dychtiti; *magna locutum repulit O* za pyšné rouhání; *referre veri maiora fide O* věci k víře nepodobné; *quod maius est C* což jest věc důležitější, významnější; subst. *in maius* do většího (než náleží) rozměru = upřílišněné, přehnané, příliš: *alqd in maius celebrare S* velebením

zveličovati; *ne dissimulata seditio in maius crederetur T* aby se vzpoura při zatajování nepokládala za horší; *in maius provehere alqd H* zdaru dopřávat něčemu; *magna curare C* o důležité věci se starati; *maximum eius operum fuit L* nejzáslužnější **c** o lidech: vznešený, vysoce postavený: *magni pueri magnis e centurionibus nati H* (ironicky); *vir m. C, m. et bonus T*; odt. *Iuppiter optimus maximus C*, *magna sacerdos V* vznešená, velebná; *pontifex maximus L*; *Magna Mater C* = Kybele; *maximus intra me deus est O* nejmocnější = Amor; *magnus in hoc bello Themistocles fuit N* měl velikou vážnost (dovedl se uplatnit); *Magnus* příjmení triumvira Cn. Pompeia, jež se pak stalo v jeho rodě dědičným: *Magni ambulatio Ct d* o věcech nehmotných: *minae C*, *virtus Cs*, *spes N*, *dedecus H*, *causa Pp* vážná, *verba magna C* veliká = honosivá; pod. *magna lingua H*.

**Māgō**, *ōnis, m.* [Μάγωv] **1** slavný vojevůdce kart. v 2. pol. šestého stol. př. n. l., napsal dílo o rolnictví, jež bylo přeloženo do latiny a v zlomcích je zachováno **2** bratr Hannibalův, jenž zvěstoval vítězství u Kanen v Kartagině.

**magus**, *ī, m.* [μάγoc] **a** kněz perský, mag: *magi sunt genus sapientum et doctorum in Persis C b* čaroděj, kouzelník. - <± *Magi* svatí Tři králové; *adoratio Magorum* svátek Tří králů).

**Maharbal**, *alis, m.* vojevůdce Hannibalův u Kanen.

**Maia** (vl. *Maiia*), *ae, f.* [srov. *Maius*] staroitalská bohyně, dcera Faunova, choť Vulkanova; později ztotožněna s řeckou Maiou [Μαία], dcerou Atlantovou, matkou Hermovou a jednou z Pleiad.

**maialis**, *is, m.* **a** vyřezaný vepř (podle starého výkl. nazvaný tak proto, že byl obětován bohyni Maji) **b** přenes. jako nadávka „vykleštěné prase“: (*consulem*) *in hoc maiali invenire non possum C.*

**maiestās**, *ātis, f.* [*maior* k *magnus*] **a** velikost, vznešenost, důstojnost: *deorum C*, *patria L* otcovská, *regia Cs*,

*consulis C, senatus Pn, loci L* velebné místo; *imperii N* = hegemonie; *populi Romani C* svrchovanost národa římského **b** zvl. svrchovanost národa a panovníků, výsostnost: odt. *maiestatem laedere L* urazit výsostnost národa; *deminutio maiestatis C* urážka výsostnosti; *lex de imminuta maiestate, C, lex Varia de maiestate C, lex maiestatis C* zákon o urážce výsostnosti národa; *maiestatis iudicium C* soud pro urážku svrchovanosti; *maiestatis damnari, absolvi C, reus maiestatis T*.

**Maius, a, um** [snad souvisí s *magnus*] starolat. bůh, ochránce vzrůstu; odt. (*mensis*) *M.* květen, *Kalendae, Idus Maiae I., 15.* května.

**māla, ae, f.** [srov. *maxilla*] **a** čelist: *malis absumere mensas V; malis increpare V; leones horribili mala H* chrup; *malis ridentem alienis H* = s nevěsnou veselostí **b** líce, tváře.

**malacia, ae, f.** [μαλακία] **1** bezvětrí, klidné moře *Cs* **2** ochablost, malátnost, netečnost *Sn*.

**male, adv., komp. peius, superl. pessimē** [*malus*] špatně, zle **a** ob. u sloves *facere O, habere Cs* znepokojovati, *audire C* býti ve špatné pověsti, *vivere H* bídně žítí; *numquam tam m. est Siculis C* nikdy se nevede *S.* tak špatně; *male sit ei* kletba na něho!, proklet buď!; *m. mereri de algo C* špatné zásluhy si zjednati; *male vincetis, sed vincite O* zle (t. j. s mou záhubou); *tangentis male singula H* hosta, jenž jednotlivých soust sotva se dotýká **b** sm. málo, téměř i.e. ne: *civitas m. pacata C; m. densatus agger L* nedosti hutný; *legio m. plena L* nemající plného počtu; *statio m. fida carinis V* stanoviště nehrubě bezpečné lodím; *m. fortis O* = *ignavus*; *cumulos ruit male pinguis harenae V* hromádky neúrodné prsti; *m. cogitanti bellum denuntio C* nepřátelsky smýšlejícímu **c** zvl. o výsledku: nešťastně, nepříznivě: *rem gerere N, pugnare S L* bojovati s nezdarem; *m. optatos premis axes O* ke své záhubě vyžádané; *labores m. ceciderunt Cs* špatně dopadly = jsou marny; *ter m. sublato ense O* marně, nadarmo; *digitus m. pertinax*

*H* nadarmo tvrdošijný; odt. *m. emere draho koupiti, m. vendere lacino prodati d* o nevhodné míře: *a* sotva: *frondes m. haerentes O* listy málo již držící; *m. sani poetae H* = *vesani*; *m. salsus H* nevhod vtipný; *Troiani m. feriatu H* nevěsně **β** příliš: *calceus m. laxus H; Sulcius ambulat et Caprius rauci m. H* nadobro ochraptělí; *m. parvus H* zakrnělý; *m. dispar H* příliš nerovný (co do síly).

**Malēa, ae, f.** [Μαλέα, Μάλεια] mys v Lakonice nyn. Cap Malio.

**maledicē, adv.** [*maledicus*] utrhačně, potupně: *loqui L, dicere C.*

**male-dicō, ere, dixī, dictum 1** tupiti, láti absol. n. alci: *potores maledicunt liberius H; part. maledicens* pomlouvaváčný, klepavý; *civitas C 2* ≠ zlořečiti, proklínati. Part. *maledictus* j. adj. v. t.

**maledictiō, ōnis, f.** [*maledico*] **1** pomluva, tupení **2** ≠ zlořečení, proklínání, kletba.

**maledictum, ī, n.** [*maledico*] pohana, potupa, nadávka, pomluva.

**maledictus a, um** [*maledico*] zlořečený, prokletý, zatracený.

**maledicus, a, um, komp. maledicentior, superl. maledicentissimus** [*male a dico*] hanlivý, pomlouvaváčný, utrhačný.

**male-faciō, ere, fecī, factum** zle činiti, škoditi někomu alci; **malefactum, ī, n.** zlý čin.

**maleficium, iī, n.** [*maleficus*] **a** zlý čin, zločin: *committere C, facere, perficere C* spáhati; *in maleficio deprehendi C* při zločinu býti přistižen **b** zvl. způsobená škoda, bezpráví, křivda: *ab iniuria et m. temperari Cs; sine m. et iniuria Cs; sine ullo m. Cs* beze všeho projevu nepřátelství.

**maleficus, a, um, komp. maleficientior, superl. maleficientissimus** [*male a facio*] **a** špatně jednající, zločinný, subst. zločinec **b** nepřítivý: *maleficam naturam nactus est in corpore fingendo N* „macešskou“ přírodu; subst. neutr. *alia malefica T* jiné kouzelné prostředky.

**male-nōminātus, a, um** překl. řec. δυσώνυμος zlého významu, zlověstný: *verba* var. *H.*

**malesuādus**, *a, um* [*male* a *suadeo*] špatně radící, zloradný.

**Maleventum**, *ī, n.* [podle ob. výkl. lid. etym. m. *Māleventum* od řec. μαλον jablko; spíše jm. messapské = město na kopci] město přejmenované r. 268 př. n. l. na Beneventum (v. t.).

**malevolentia**, *ae, f.* [*malevolus*] zloba, nepřítel, nenávisť; zlomyslnost, škodolibost: *m. est voluptas ex malo alterius sine emolumento suo C.*

**malevolus** n. **malivolus**, *a, um*, komp. *malevolentior*, superl. *malevolentissimus* [*male* a *volo*] zlovolný, nepřítel, zlomyslný: *malevoli sermones C, malevolentissimae obreccationes C*; jako subst. zlomyslník, závistník, nepřítel, nepřítel: *invidi et malevoli C; ut omnium malevolorum animos frangeremus C.*

**Māliacus sinus** [Μαλιακός] záliv Malijský mezi Řeckem a Thessalií naproti sev. rohu Euboie; *ager Māliēnsis* území Malijské, v němž leží Thermopyly; **Mālius**, *a, um* malijský Ct.

**mālicorium**, *īī, n.* [2. *malum* a *corium*] slupka (granátového) jablka.

**mālifer**, *fera, ferum* [2. *malum* a *fero*] nesoucí jablka, na jablka bohatý: *Abella V.*

**malignē**, adv. [*malignus*] a špatně, zlomyslně, závistivě: *loqui L, dicere Pn, sermonem habere Cr, detractare bene facta O b* chudě, nuzně, bídne: *praebere omnia L, laudare H* skoupě; *non mihi tam m. fuit Ct* nevedlo se mi tak bídne.

**malignitās**, *ātis, f.* [*malignus*] a zloba, zlomyslnost, nepřítel: *malignitatis auctores quaerere L; m. et livor T b* skoupost: *patrum L; in auro quae m. est? L.*

**malignō**, *āre* i **malignor**, *ārī* [*malignus*] býti zlomyslný, zlomyslně dělati, zlomyslně jednati.

**malignus**, *a, um* [*male* a (*gi*)*gno*, srov. *benignus*] a špatný, zlý, zlomyslný, závistivý, nepřítel: *vulgus, caupones H; studia O* zhoubné; *oculi M* nepřítel; *deus C* závistivý; *fama O; sub luce maligna V* (které nepřije bezpečně kráčet) **b** skoupý: *ne parce* (v. t. 2 b) *malignus . . . dare H*

skoupě **c** špatný: *colles V* neúrodné; *terra Pn; aditus V* nesnadné.

**malitia**, *ae, f.* [*malus*] a špatnost, zloba, škodolibost: *m. est fallax nocendi ratio C; m. mala bonis ponit ante C; tot imperatorum m. T b šibalství, škádlení: *nisi tua m. affuisset C.**

**malitiōsē**, adv. [*malitiosus*] zlomyslně, potměšile, úskočně: *rem gerere C.*

**malitiōsus**, *a, um* [*malitia*] zlomyslný, potměšilý, ničemný, úskočný: *non viri boni, versuti potius, malitiosi C; silva Malitiosa L* (= ὕλη κακοῦργος u Dionysia Hal.) les v Sabinsku.

**malivoli**- viz *malevol*-.

**malleolus**, *ī, m.* [*malleus*] a kladívko, palička, sekyrka **b** sazenice, zvl. révová, hrřízenec (podoby kladívka): *malleoli, plantae, sarmenta . . . C c* šíp k zapalování: *malleoli stuppae illiti pice L; malleolos et faces comparare C.*

**malleus**, *ī, m.* kladivo, palice, mlat, sekera (porážecí).

**Mallius**, *a* římský rod; zejm. **1** *Mallius Glauca*, přítel Rosciův **2** *Cn. Mallius Maximus*, kons. 105 v boji proti Kimbrům **3** *C. Mallius*, stoupenec Katilinův padlý u Pistorie.

**Malloea**, *ae, f.* [Μαλλοία] pevnost v Thessalii sev. vých od Larissy.

**Mallus**, *ī, f.* [Μαλλός] město v Kilikii u zál. isského; obyv. **Mallōtēs**, *ae, m.* Malločan.

**mālō**, *mālle, māluī*, — [starší *mavolo* z *mage* (= *magis*) *volo*] a raději chtíti, raději voliti, dávatí přednost: *vincere quam imperare L; incerta pro certis m. S; se metui quam amari N; malo non roges C; někdy spoj. ještě s potius ano i s magis C b raději přátí: *illi omnia malo quam mihi C; malo universae Asiae C.**

**mālobathrum**, *ī, n.* [μαλόβαθρον] skořicový olej.

<**maltum**, *ī, n.* slad.>

**1. malum**, *ī, n.* [*malus*] a zlo, špatnost, vada: *tua pervideas mala oculis inunctis H* přehlížíš-li vady své očima namazanýma (t. j. špatně vidoucíma); *me delectant mala mea H; bona aut mala S* přednosti nebo chyby **b** neštěstí, nehoda, utrpení: *m.*

*inopinatum C; publicum LT; malis alqm eripere V; malis vinci L; - zvl. hanc ego malo domui O* na svou zhoubu; *malo adsuetus Ligur V* útrapám zvyklý; *diuturnitas externi mali N* = války; *malo exercitum coercebat S* = trestem; pod. *malum minitari militibus L; fama veterum malorum V* zločinů; *in illo ipso malo partem militum dimisit C* téhož dne (nešťastného); *m. habere C* škodu utrpěti **c** jako interj. výkřik nevole: u čerta! u všech všudy!: *quae, malum, ratio est? L; quae, malum, est ista tanta audacia? C.*

**2. mālum, ī, n.** [αἶλον, μήλον] **a** jablko: *aurea mala V* (kdoulová jablka), *redolentia O* **b** vůb. plod jablku podobný: *felix m. V* citron; *m. Punicum V* granátové jablko.

**1. malus, a, um,** komp. **peior, us** (vl. *peior*, l. slab. posief dlouhá), superl. **pesimus** [srov. *pessum*] špatný, zlý **a** v mravním smyslu *homo C, mores S, artes S* zlořády, neřesti; subst. *malus H* ničema, zlosyn; plur. (opak *boni mali* (sc. *cives*) vl. špatní občané, špatní vlastenci, pak (proti optimátům) strana lidu *N*; naopak *malos defendere N* = stranu šlechty **b** zlý, škodlivý, zhoubný, neštěstí přinášející: *venenum C, herbae Tb* sm. kouzelný; *ales, avis H* zlověstný; *gramina V* jedovaté; *lingua V* utrahačný; *malum carmen H* potupná, zlolajná (*carmen malum* špatná báseň); *nuntius C* neblahá; *pudor H* nevhodný; *mala copia sollicitat stomachum H* = přečpanost **c** nešťastný, bídný, smutný: *sors O* úděl; *res S* smutné postavení; *pugna S* nešťastná; *in peius ruere V* zhoršovati se; *versa in peiorem partem sunt omnia C* vše se obrátilo na zlou stránku, k zlému; *peiora pati H* horší věci přestáti **d** nehezký, ošklivý: *puellae Ct, crus H* **e** špatný = nedostatečný, slabý: *philosophus, poeta C, versus CH; mala valetudo C* churavost. = Subst. neutr. *malum* v. t.

**2. mālus, ī, f.** [srov. 2. *malum*] jablko; *m. Assyria V* = citroník.

**3. mālus, ī, m.** [srov. něm. Mast] stěžeň, stožár, přen. stožár v divadle ne-

soucí rozepjaté plachty *L*; pilíř věže *Cs.*

**malva, ae, f.** sléz.

**Māmers, tis, m.** slovo oské = *Mars*; odt. **Māmercus, ī, m.** = lat. *Marcus* **1** syn Marta a Rhey *Silvie* **2** vojévůdce, pozd. samovládce v Kataně, poražen od Timoleonta **3** osobní jméno v rodu *Aemiliū*; *Mam. Aemilius Scaurus*, básník za Tiberia; **Māmerti-nus, a, um** mamertinský: *civitas* = Messana; **Māmertini, ōrum, m.** Mamertini (= synové Martovi), žoldnéři oští, kteří se zmocnili r. 282 Messany.

**Māmilius, a** rod římský pocházející z Tuskula; zejm. **1 Octavius M. Tusculanus**, zeť krále Tarquinia Hrdého **2 L. M. Tusculanus**, diktátor tuskulský **3 C. M. Limetanus**, tribun lidu r. 109 př. n. l., původce *lex Mamilia* (= *M. rogatio*) (proti podplácení Jugurthovu).

**mamma, ae, f.** [slovo dětské mluvy] **1** o matce máma **2** prs; vemeno.

**Māmurius Veturius** vl. *Mamers* (bůh Mars), podle pověsti zhotovitel štítů salijských (*ancilia*); opěván byl v písni salijské: *Salii Mamurium canunt O.*

**Māmurra ae, m.** rodové jméno ve Formích: *in Mamurrarum urbe H* = ve Formích; *M. praefectus fabrum* ve vojsku Caesarově, boháč a marnotratník.

**manceps, cipis, m.** [*manus* a *capio*] **a** podnikatel, jenž přejímá za pevnou cenu veřejnou stavbu nebo přejímá ručení za nějakou společnost vůči státu: *per Italiam itinera fraude mancipum interrupta T; ad hastam publicam numquam accessit: nullius rei . . . manceps factus est N; si res abiret ab eo mancipe C* **b** nájemce veřejných dávek, ručící vůči státu za společnost pachtýřů, generální nájemce: *mancipes a civitatibus pro frumento pecuniam exegerunt C* **c** kupec státního majetku (jménem společnosti): *m. fit Chrysgonus C; ne in praedae quidem sectione mancipem . . . reperire potuisti C.*

**Mancia, ae, m.** řím. příjmení: *Helvius M., řečník C; Curtilius M. (nebo*

*Curtius*), legát v porýnském vojsku za Neronu T.

**Mancinus**, *i*, *m.* příjmení v rodu Hostiliů: *C. Hostilius M.*, konsul 136, původce smlouvy s Numantií, senátem neuznané.

**mancipātiō**, *ōnis*, *f.* [*mancipo*] ,vzetí v držení, změna v držebnosti formálně provedená v přítomnosti svědků, (formální) prodej a koupě, převod.

**mancipium**, *iī*, *n.* [*manceps*] **a** formální koupě: *lex Mancipi C* kupní smlouva; *mancipio dare fundum Brinnianum C* prodati; *alqd Mancipio accipere C* koupiti; *hoc in Mancipio C* při této koupě; *ius Mancipi C* právo kupní **b** právo majetku: *sui Mancipi esse C* býti svým pánem; *res Mancipi C* věc, na niž někdo má právo vlastnické **c** konkr. předmět formální koupě nabytý, zvl. otroci a dobytek: *mancipia in Italia relinquere Cs*; *quae m. voluit, abduxit C*; *mancipis locuples H*; *da viam domino ad prehendum Mancipium L* (sc. *Verginiam*); *m. amicum domino H*.

**mancipō** *n.* **mancupō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*manceps*] **1** ve vlastnictví odevzdávati, prodávati: *servos Mancipari actori publico iubet T*; *quaedam . . . Mancipat usus H* užívání činí vlastnictvím **2** přenes. vůbec odevzdávati, oddávati: *luxu et saginae Mancipatus T*.

**mancus**, *a*, *um* chybný, nedokonalý, kusý: *dixi me talibus officiis prope Mancum H* neschopen k takovým úkonům; *manca praetura C* neúplná; *m. atque inchoatus C*.

**mandātēla**, *ae*, *f.* [1. *mando*] odevzdávání, svěřování.

**mandātum**, *i*, *n.* [1. *mando*] úkol, příkaz, rozkaz, vzkaz, nařízení; jako t. t. právn. „smlouva, kterou se jedna strana zavazuje straně druhé, že pro ni provede jistou činnost bezplatně“: *mandati iudicium C* soud pro nevyplnění mandátu; obr. *cave ne mandata frangas H* abys nerozbil věci ti svěřené.

**mandātus**, *ūs*, *m.* [1. *mando*] jen abl. *mandatu* z příkazu, na rozkaz: *m. Sullae C*.

**Mandēla**, *ae*, *f.* osada v Sabinsku u Digentie.

**1. mandō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [z *\*mandare*, *manus* a *do*] **a** odevzdávati, svěřovati: *honores C* = propůjčiti; *magistratūs, imperia C, sacerdotia L*; *Polydorum . . . mandarāt alendum V* svěřil na vychování; *seniles partes iuveni H*; *forum m. siccis H* přikázati; o setbě *hordea sulcis V, semina harenae O*; *corpus humo V* (= pohřbíti); *fugae se m. CsC* dáti se na útěk, utéci; *vinculis alqm m. C* uvrhnouti do . . .; *animis alqd m. C* vštípati; *litteris m. C* papíru svěřiti, zaznamenati; *memoriae alqd m. C* zapamatovali si **b** ukládati, nařizovati, ustanovovati, stanoviti: *alci alqd*, *konj.*, *ut. s konj.*, *zř. infin.*; *res mandata C* úkol; t. t. právn. (viz *mandatum*) vložiti na někoho něco k věrnému vyřízení: *neque mandat quisquam nisi amico C* neukládá; *mandatum alqd recipere C*; *rem mandatam neglegenter gerere C* věc uloženou nedbale provésti. Part. *mandatum* *j.* subst. v. t.

**2. mandō**, *ere*, *mandī*, *mānsūm* **1** kousati, žvýkati: *dentibus manditur . . . cibus C*; *cruentam mandit humum V* kouše do země krvavé; *fulvum mandunt (equi) aurum V*; *lora detractasque scutis pelles m. L* **2** vůb. jísti.

**Mandonius**, *iī*, *m.* náčelník Hispanů za 2. války punské.

**Mandropolis**, *is*, *f.* město ve Vel. Frygii.

**Mandūbii**, *ōrum*, *m.* kmen galský s hl. městem Alesii.

**mandūcō**, *āre* [*mando*] žvýkati; jísti.

**Manduria**, *ae*, *f.* [*Μανδύριον*] město v Kalabrii na silnici z Tarenta do Otranta.

**māne**, nesklonné, užív. jen v nom., ak. a abl. [vl. neutr. od *manis* v. k *Manes*] ráno, jitro: *vigilabat ad ipsum m. H* bděl až do bílého rána; *multo m. C* velmi časně ráno; *hodierno die mane C* dnes ráno; *postridie eius diei m. Cs* druhý den ráno; *cras m. C* zítra ráno; *plane m. Pn* časně ráno.

**maneō**, *ēre*, *mānsī*, *sum* [srov. *μένω*] **1** nepřech. zůstávati, trvati **a** *domi*

*m. Cs; totam hiemem ad exercitum Cs;* zvl. přes noc zůstatí, přenocovati: *apud me cum tuis maneat C; eo die m. in Trebulano C; sub Iove frigido H* pod chladným nebem **b** v nějakém stavu zůstatí, potrvati, dochovati se: *id hodie quoque publice refectum manet L* až do dnešního dne se dochoval; *parietes urbis manent C* dosud stojí; *lex m. C* jest v platnosti; *manere iis bellum L* válka že pro ně dále trvá; *sollemnes deinde mansere ludí L* hry potrvaly jakožto výroční; *munitiones integrae manebant Cs* trvala bez porušení; *Priami dum regna manebant V* dokud trvalo; *manet alta mente repostum iudicium Paridis V* tkví hluboko v mysli soud Paridův; *nihil semper statu suo manet C* nic netrvá stále beze změny; *in pactione manere N* vytrvati při úmluvě, smlouvu dodržeti; *manet imperterritus ille V* setrvává nezastrašen **2** přech. čekati na někoho, očekávati někoho: *lacrimarum longa manere tempora vos poterunt O* slz dlouhé doby budou moci na vás čekati; *sin me aliud fatum manet C* očekává-li mne jiný osud; *hostium adventum m. L* vyčkati příchod nepřátel; *maneant nostros ea cura nepotes V* starost o to nechť počká na naše vnuky; *omnes una manet nox H* na všecky čeká jediná noc.

**Mānēs, ium, m.** [arch. *manis* n. *manus* = dobrý; opak *im-manis*] eufem. o duších zemřelých: „dobří“ duchové, bohové podsvětí; meton. podsvětí: *fabulae* (v. t.) *Manes H*; *nil feret ad Manes O* = *ad inferos* nic neponese na onen svět; *Manes profundi V* hlubiny podsvětí; meton. *quisque suos patimur Manes V* svůj posmrtný osud; konkr. *id cinerem aut M. credis curare sepultos?* *V* myslíš, že se o to starají pochovaní mrtví?; *omnium nudatos Manes L* mrtvolvy všech že jsou nepokryty.

**mangō, ōnis. m.** obchodník s otroky.

**manibiae** viz *manubiae*.

**manica, ae, f.** [*manus*] **a** rukáv: *tunicae manicas habent V* **b** pouta na ruce: *manicas et arta vincla levare V* uvolnití, sejmouti pouta; *in manicis et*

*compedibus te tenebo H* spoutaného na rukou i nohou.

**manicātus, a, um** [*manica*] s rukávy: *tunicae CCr.*

**manifestārius** n. arch. **manifestārius, a, um** [*manifestus*] při činu dopadený, zjevný.

**manifestātiō, ōnis, f.** [*manifesto*] projevování, projev.

**manifestē, klas. jen manifestō, adv.** [*manifestus*] patrně, zřejmě, zjevně: *facinus m. compertum C; manifestius desiderare C; manifestius apparere V.*

**manifestō, āre, āvī, ātum** [*manifestus*] zjevným učiniti, zjeviti: *nitor galeae manifestabit latentem O* prozradí.

**mani-festus, arch. manifestus, a, um** [*manus, srov. infestus*] **a** pův. (za ruku) při činu dopadený, postižený, usvědčený: *Iugurtha manifestus tanti sceleris S* usvědčený z tak velkého zločinu; *m. ambitionis, delicti, coniurationis T; ne m. offensionis esset T*, aby nenechal na sobě znáti, že byl uražen; (*mulier*) *manifesta vitae T* jevící známky života; *m. dissentire T* dávající najevo, že nesouhlasí **b** o věcech: makavý, zřejmý, patrný, nepopíratelný: *furtum manifestum C, caedes L, fides V, causa Pp, libido O; tamen velle manifesta magis ex illo habere S* že chce přece jen míti od něho zřejmější toho důkazy; *alqd pro manifesto habere L* míti něco za dokázáno.

**Mānilius, a** rod římský, zejm. **1 M'.** *Manilius Nepos*, kons. 148, přítel P. Kornelia Scipiona, právník, vojevůdce v Lusitanii; od něho pocházejí *leges Manilianae venalium vendendorum* kupní formuláře **2 C.** *Manilius*, tribun lidu r. 66, jenž navrhl Pompeja za vrchního velitele proti Mithridatovi (*lex Manilia*).

**maniplāris, manipulus** viz *manipularis, manipulus*.

**manipulāris** (synkop. *maniplaris O*), *e* [*manipulus*] k manipulu patřící, prostý: *miles O; iudices C* prostí vojáci jako soudcové; obyč. jako subst.: *tamquam unus m. C; Rufus diu m., dein centurio, mox praefectus T; tres suos nactus manipulares Cs* zastihnou tři vojiny ze svého manipulu.



**manipulātim**, adv. [*manipulus*] po manipulích: *m. excurrunt L.*

**manipulus** (básn. synkop. *maniplus*), *ī, m.* [*manus*] **1** hrst, svazeček (obilí n. sena): *non immundi meminere sues iactare maniplos V* otýpky sena nerozhazují nečistí vepři (což pokládáno za znamení změny počasí); *filicum manipulis sternere humum V* svazečky pýřky postýlati půdu; *pertica suspensos portabat longa maniplos O* **2 a** odznak vojenského oddílu **b** vojenský oddíl, četa, manipul (třetina kohorty): *manipulos laxare Cs*; *desolati manipuli tuta petunt V.*

**mānis** viz k *Manes*.

**Mānius**, *a* osobní jméno římské, psané zkratkou *M'*.

**Manlius**, *a* rod římský; zejm. **1 M.** *Manlius Capitolinus*, kons. 392, vynikající vojevůdce, záchrance Kapitolia proti Gallům, obžalován pro velezradu a popraven **2 L.** *Manlius Torquatus*, diktátor r. 362, a **3** jeho syn *T. Manlius Torq.*, nazvaní pro svou přísnost příjmením *Imperiosi*; tento dal r. 340 pro porušení kázně i svého syna popravit. Adj. **Manliānus**, *a, um* Manliův: *supplicium L* poprava M. Manlia Kapitolina; *imperia L* = ukrutné, přísné rozkazy (od Manliů 2 a 3); i samotné: *ista Manliana vestra C* manliovské rozkazy (= jež nemožno provést); *M. saltus* lesnaté pohoří v Hispanii Tarrak.; subst. **Manliānum**, *ī, n.* statek Ciceronův od jakéhosi M. pocházející.

**1. mannus**, *ī, m.* [slovo keltského původu] malý koník galský vynikající rychlosti.

**2. Mannus**, *ī, m.* heros starogermánský, syn Tuiskonův, myth. zakladatel germ. národa.

**mānō**, *āre, āvī, ātum* **a** kapati, kanouti, řinouti se: *toto manabat corpore sudor V* pot se řinul s celého těla; *lacrimae LH, ex arbore guttae O*; *de flumine aqua O, fons manat O* prýští; s ak. *lacrimas marmorā manant O* slzy roní **b** obr. *fidis enim manare poetica mella te solum H* myslíš, že jen ty roníš med básní; *aēr per maria manat C*

se rozlévá; pod. *huic manat ore rubor Ct*; zvl. o původu: vytryskovati, vyvěřati, počátek bráti, pocházeti, vycházeti odněkud: *e philosophiae fontibus illa (oratoria) manabant C*; *peccata ex vitiis manant C* **c** šířiti se: *hoc malum per Italiam manavit C*; *n men ad Pythagorae aetatem C*; *benigoitas ex urbe in castra L*; *rumor tota nrbe L*; *frigidus a rostris manat per compita rumor H* od řečniště se šíří pověst po rozcestích.

**mānsiō**, *ōnis, f.* [*maneo*] **1** zůstání, setrvání: *in vita C*; pobyt: *Formiis C* **2** meton. stanoviště, bydlíště, byt, příbytek, spec. nocleh.

**1. mānsiōnārius**, *a, um* [*mansio*] nocezní.

<**2. mānsiōnārius**, *īī, m.* [*mansio*] ± mansionář, člen sboru duchovních u kapitulního chrámu, povinný službou v choru.>

**mānsitō**, *āre, āvī, ātum* [*maneo*] stále zůstávati, bydlet; *sub eodem tecto T.*

**mānsuē-faciō**, *facere, fēcī* (pas. **mānsuēfiō**, *fieri, factus sum*) [srov. *mansuesco*] krotiti: *uri mansuefieri non possunt Cs* zubři se nedají zkrotiti; přenes. o lidech: *mansuefacti et exultati C*; *plebem paulatim mansuefecerant L.*

**mānsuēs** viz *mansuetus*.

**mānsuēscō**, *ere, suēvī, suētum* [*manus* a *suesco*] vl. zvykati si ruce, ochotovat se **a** krotnouti, stávati se krotkým (o zvířatech) **b** přenes. mírniti se, obměkčovati se, stávati se jemnějším: *nescia humanis precibus m. corda V* jež se nedají obměkčiti lidskými prosbami; *tellus mansuescit arando V* vzdělává se, stává se plodnou.

**mānsuētūdō**, *inis, f.* [*mansues*] krotkost; přenes. mírnost, jemnost: *nostrī imperiī C*; *animorum C*; *populi Romanī S* laskavost.

**mānsuētus**, *a, um* a arch. **mānsuēs**, *ētis* [viz k *mansuesco*] **a** krotký: *sus L* vepř domácí **b** mírný: *m. in senatu C*; *ira fit mansuetior O* mírní se.

**māntēle** n. **mantile**, *īs, n.* [*manus*] „ručník“, ubrousek: *tonsisque ferunt mantelia villis V* ubrousky hladce stríhané (obyč. bývaly hrubé).

**mantica**, *ae, f.* ranec, tlumok, vak.

**Mantinĕa**, *ae, f.* [Μαντινεία] Mantinea, město v Arkadii proslulé bitvou r. 362., nyn. zříceniny zv. Paleopoli.

**Mantō**, *ūs, f.* [Μαντώ] 1 věštkyně, dcera Teiresiova, matka Mopsova 2 věštkyně, dcera Herakleova, matka Oknova, podle níž prý byla pojmenována Mantua V.

**Mantua**, *ae, f.* město v Gallii zápádké u řeky Mincia, nyn. Mantova, nedaleko ní *Andes*, rodiště Vergiliovo.

**manuālis**, *e* [manus] 1 do ruky se hodící: *lapides Cs*; *saxa T* jež lze rukou házet, jež se vejdou do ruky 2 ruční.

**manubiae** (psáno též *manibiae*), *ārum*, *f.* [manus] (vl. co se drží v rukou) ob. peníze utržené za prodanou kořist, výtěžek z kořisti (část těch peněz byla odváděna do státní pokladny, část dostával vůdce a část byla rozdělována mezi vojáky): *m. Cimbricae C* kořist odňatá Cimbrům; *aedem Fortis Fortunae de manubiis faciendam locavit L*; *ex manubiis Athenarum ar ornata est N*; též kořistní úděl vůdců: *Fulvius non dubitavit Martis manubias Musis consecrare C*; v šp. sm. kořist neprávem nabytá, lup: *Verrem esse, qui vestras villas suis manubiis ornet? C*; *has manubias Rosciis Chrysogonum concessisse C*.

**manubrium**, *iĕ, n.* [manus] rukojeť, držadlo: *aureum C*.

**manū-missiō**, *ōnis, f.* propuštění z moci zejm. propuštění otroka na svobodu.

**manū-mittō**, *ere, mīsī, missum* propustiti na svobodu (otroka).

**manu-pretium**, *iĕ, n.* mzda za práci; vůb. mzda, odměna, odplata *alcis rei* za něco.

**1. manus**, *ūs, f.* (dat. *manu Pp*) 1 a ruka jako úd těla lidského: *quam multarum artium ministras manus natura homini dedit C*; *m. dextra, sinistra*; *magna m. Iovis H* mocná ruka; *manu sibi letum parare V* vlastní rukou; *manus dare CsC* nechati se spoutati, *VO* vzdáti se: (*noverca*) *capta dabit manus Pp* vzdá se; *iactare m. PpO* rukama pohybovati, rozhazovati; *in manus*

*sumere alqd C* do rukou vzíti; *in manibus esse* býti nablízku: *in manibus nostris hostes sunt Cs* v bezprostřední blízkosti naši; *in m. sunt terrae V* leží blízko (na dosah<sup>4</sup>); časově *quae in manibus sunt C* co se již již má státi; *est in m. laudatio C* = jest obecně známa; *in m. est Mars V, victoria CS* je ve vašich rukou = na vás záleží; ale *Naevius in manibus est H* sm. hojně se čte; *in manibus habere C* míti v práci; *in manus venire S* nablízku přijíti; *ad manum esse L* býti po ruce; *inter manus esse V* býti v rukou; *ad manum habere N* k ruce míti; *per manus alqd tradere Cs* = *de manu in manum tradere C* z ruky do ruky; *traditae per manus religiones L* z rodu na rod odevzdávané; *urbs manu munitissima C* město rukou lidskou (= uměle) důkladně opevněné; *in manus venire T* v boji se sraziti; *pugna ad manus venerat L* došlo k boji muže proti muži; *manus committere V, conferre, conserere C* bojem se utkati; *manu venerari T* = posláním polibku; *manu quaerere alqd C* prací rukou svých; *amittere alqd de manibus C* pozbyti něčeho, nechati si ujíti; *incidere in manus C* v moc něčí upadnouti; *manus inferre C* násilí učiniti; *manum inicere alci CL* ruku vložit (a tím zastaviti nebo za svůj majetek prohlásiti); *manum non vertere C* ani rukou nehnouti<sup>5</sup>, nedati nic na něco, nestarati se **b** podobné údy zvířecí: sloní chobot: *m. etiam data elephantum est C*; *cum manu arma virosque corripere (elephantum) Cr C* umělé napodobení ruky: 'železná ruka', hák na zachycování lodí: *m. ferreae atque harpagones Cs 2* meton. **a** o boji a udatnost, statečnost udatný čin; boj; *usu manumque C* zkušeností válečnou a udatností; *manu alqm superare N* v otevřeném boji; *manibus aequis abscedere T, pugnare L* = nerozhodně; *moresque manusque V* mravy a (udatné) činy; *manu consulere militibus S*, vlastní pěští; *procacitatem manibus continere N* násilím **β** konkr. branná četa, rota, branná moc: *tam exigua m. tantas opes prostravit N*;

*agros manu capere* S brannou mocí; *m. praedonum* C rota lupičů; *m. impia saevit* O rota bezbožná; *mota m. procerum est* O shromáždění; *importuna sceleratorum m. C* banda zločinců; *bicorporis m. C* = rota Kentaurů; *cum magna m. L* s velikou brannou mocí; *m. bonorum* C sbor, *poetarum* H b ruka pracující a tvořící: *nos aera, manus* (= práci), *navalia demus* V; *sine labore et manu* C; *poscit hoc opus manus multas* Pn mnoho dělných rukou; *m. extrema non accessit operibus eius* C poslední oprava; pod. *summa m., ultima m.*; přenes. i o válce: *extremam Saturnia bello imponit regina manum* V poslední ruku přikládá C rukopis, písmo: *cognovit et signum et manum suam* C; *Alexidis manum amabam* C d dílo, práce, výtvor: *artificum manus miratur* V; *ebore exactae manus* Pr výtvoru ze slonoviny e meton. v právn. moc, podruží: *manu mittere* viz *manumitto*; *Gabina res in manum traditur* L v (neomezenu) moc byla vydána; *in manu alcis esse* CL býti poddán někomu; *habere in manu et tutela alqm* L míti pod svou mocí; *in manum alcis convenire* C dostati se v něčí moc.

2. mānus viz *Manes*.

**magālia**, *ium, n.* [punske slovo, srov. *magalia*] stany, chýše, baráky.

**mappa**, *ae, f.* ubrousek, šátek: *mappam mittere* Suet (pouštěti do vzduchu =) dávatí znamení šátkem.

**Maracanda**, *orum, n.* hlavní m. Sogdiany na hranicích turkestanských, nyn. Samarkand.

**Marathōn**, *ōnis, f.* [Μαραθών] ves na vých. pobřeží attickém proslavená bitvou 490 př. n. l.; adj. **Marathōnius**, *a, um* [Μαραθώνιος] marathonský: *taurus* C, *pugna* C N.

**Marathos**, *i, f.* [Μαραθοσ] město ve Foinikii naproti Arađu.

**marathrum**, *i, n.* (-us, *i, m.*) [μάραθρον] fenykl.

<**marca**, *ae, f.* hřivna, libra (peněz).>

**Marcellinus**, *i, m.* příjmení v rodě Lentulů; zejm. vrstevník Ciceronův, konsul 56 př. n. l.; jiný M. sloužil pod

Caesarem<sup>m</sup> a účastnil se bitvy u Dyrrhachia.

**Marcellus**, *i, m.* [demin. od *marcus* kladivo] jméno v rodě Klaudiů; zejm. **1 M. Claudius Marcellus**, vítěz nad Insubry 222, nad Hannibalem u Noly 215, dobyl Syrakus 212, † 207; na jeho počest slavila se v Syrakusách slavnost **Marcellia**, *orum, n.* **2 M. Claudius M.**, nepřítel Caesarův později na milost přijatý (Cic. řeč *pro Marcello*) **3 M. Claudius M.**, syn Oktavie, sestry Augustovy, adopt. syn Augustův, manžel jeho dcery Julie; † v Bajích r. 22 př. n. l.

**marceō**, *ēre, cui,* — býti zvadlý, ochablý, vysílen: *ab annis* O, *luxuriā* L, *pavore* Cr; odt. part. praes. **marcēns**, *ntis* mdlý, ochablý, slabý: *guttura* O; *m. potor* H zmožený piják; *pax* T chabý.

**marcēscō**, *ere,* — [*marceo*] ochabovati, malátněti, slábnouti: *per inertes somnos* O, *vino* O; *equitem m. desidia* L, *otio civitas* L.

<**marchiō**, *ōnis, m.* markrabě.>

<**marchiōnātus**, *ūs, m.* [*marchio*] markrabství.>

**Mārciānus**, *i, m.* **1** Marciův, viz *Mārcius* **2** jm. muže: propuštěnec, správce Ciceronův.

**marcius**, *a, um* [*marceo*] pův. zvadlý: *lilia* O; přenes. zesláblý, slabý, malátný, mdlý; *somno aut libidinis vigiliis* m. T.

**Mārcius**, *a* rod římský; zejm. **1 Anacus M.**, čtvrtý král římský **2 Cn. M. Coriolanus**, hrdý patricij, r. 492 z Říma vypuzený (u Dionysia Hal. a Plutarcha jmenován *Gaius*) **3 L. M. Septimus**, vrchní velitel Hispanie po smrti Scipionů **4** dva Marciové, věstci za druhé války punské; **Mārcia**, *ae* **1** choť Katona Utického, pozd. Hortensiova **2** choť Fabia Maxima, důvěrníka Augustova; adj. **Mārcius liquor** Pp voda z vodovodu Anka M.; *M. saltus* L lesní rokle v Ligurii, kde byl kons. Q. *Mārcius Philippus* r. 186 poražen od Ligurů; *M. mons* L hora u Lanuvia; **Mārciānus**, *a, um* Marciův: *foedus* C učiněná Marciem 3. s Gaditany; *carmina* L (viz *Mārcius* 4).

**Marcodürum**, *i*, *n.* osada Ubiu v záp. Germanii, nyn. Düren.

**Marcomāni** *n.* **Marcomanni**, *ōrum*, *m.* Markomani, germánský kmen k Suebům patřící, pův. u řeky Mohanu, potom (za Marobuda) v nyn. Čechách.

**marcor**, *ōris*, *m.* [*marceo*] zvadlost; ochablost, chabost, nečinnost.

**Mārcus**, *i*, *m.* osobní jméno římské, psané zkratkou *M.*

**Mardí**, *ōrum*, *m.* Mardové, loupežný kmen na jihu moře Kaspického a kmen perský kolem Persepole.

**Mardonius**, *iī*, *m.* zeť Dareiův, vůdce první výpravy proti Recku, † u Plataj 479.

**mare**, *is*, *n.* [srov. čes. moře, něm. Meer] moře: *m. nostrum* *S* *m.* Středomořské; *Italiae duo maria* *C* = *m. Inferum* (Tyrrhenské) a *m. Superum* (Adriatické); *m. externum* *C* = Atlantický oceán; *ire mari* *V* plouti po moři; *terra marique* na zemi i na vodě; *maria et montes polliceri* *S* = hory doly slibovati; *maria omnia caelo miscere* *V* sm. vzbuditi bouři; *in m. fundere aquas* *O* vodu do moře liti = zbytečnou práci konati; - přenes. mořská voda: *Chium maris expers* *H* víno chijské s vodou nesmíšené.

**Marea** *n.* **Mareōta**, *ae*, *f.* [*Μαρέα*] jezero a město v dol. Egyptě nedaleko Alexandrie, proslulé silným vínem, nyn. Mariut; adj. **Mareōticus**, *a*, *um* = egyptský: *arva* *O*; **Mareoticum** (*vinum*) víno mareotské: *mentem lymphatam Mareotico* *H*; **Mareōtis**, *idis*, *f.* [*Μαρεώτις*] mareotská: *uva* *V*, *palus* *Cr.*

**margarita**, *ae*, *f.* *C* a **margaritum**, *i*, *n.* *T* [*μαργαρίτης* sc. *λίθος*] perla.

**Margiāna**, *ae*, *f.* krajina u horního Oxu mezi Hyrkanii a Baktrií.

**marginō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*margo*] okrajem opatřiti, obroubiti: *vias* *L* opatřiti chodníky.

**margō**, *inis*, *m.* *i* *f.* [srov. něm. Mark = hranice] okraj, oblžčení; kraj, hranice.

**Mariānus** *v.* **Marius**.

**Marica**, *ae*, *f.* nymfa minturnská, matka krále Latina; jí byl zasvěcen háj *lucus Maricae* *L*; *palus Maricae*

*n.* pouze *Marica* *H* bažinaté jezero, jímž protéká Liris.

**marinus**, *a*, *um* [*mare*] mořský: *nympha* *Ct*; *humor*, *aestus* *C*; *fremitus* *V*; *ros marinus* *H* rozmarýna.

**maritālis**, *e* [*maritus*] manželský.

**maritimus**, *a*, *um* [*mare*, srov. *fini-timus*] **a** přímořský, u moře ležící: *civitas*, *oppidum* *Cs*, *ora* *C* **b** mořský, na moři: *res maritimae* *C* námořnictví; *officium* *Cs* služba na moři; *summa imperii maritimi* *N* nejvyšší velení na moři, nadvláda na moři; *praedones* *N* mořští lupiči; *bellum* *SO* válka námořní; *nuptiae* *C* svatba mořské bohyně Thetidy; subst. **maritima**, *ōrum*, *n.* přímořské krajiny.

**maritō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*maritus*] snoubiti, zasnoubiti: *maritandum principem suadere* *T* raditi, aby se císař oženil; obr. *adulta vitium propagine altas maritat populos* *H* vyrostlé pruty révové snoubí s vysokými topoly.

**maritus**, *a*, *um* manželský, sňatkový: *marita lex* *H* sňatkový zákon (= *lex Iulia de maritandis ordinibus*); *foedus maritum* *O* mezi manželky; *per maritas domos* *L* po domech manželů. Subst. **maritus**, *i*, *m.* **a** manžel, choť: *sororis* *C*; přenes. o zvířatech: *olentis uxores mariti* *H* = kozla; obr. (*vitis*) *ulmo coniuncta marito* *Ct* snoubena s jilmem **b** snoubenec, ženich, nápadník: *aegram nulli quondam flexere mariti* *V* zarmoucenou (smrtí Sychaeovou) k sňatku nepohnuli žádní nápadníci; *has laudes ille m. habet* *Pp* **c** plur. **maritī**, *ōrum*, *m.* manželé; - **marita**, *ae*, *f.* manželka, choť; snoubenka, nevěsta.

**Marius**, *a* rod římský; zejm. **1** *C.* **Marius**, vítěz nad Jugurthou a nad Teutony, soupeř Sullův, † 86; podle něho *lex Maria* *C*; adj. **Mariānus**, *a*, *um* Mariův: *consulatus* *C*; *Marianum signum* *Pp* Mariův odznak (t. j. orel, odznak zavedený od Maria pro legie); mariovský, t. j. stoupenec strany *M.*: *tribunus plebis* *C* **2** *M.* **Marius Gratidianus** adoptovaný syn bratra Mariova **3** *C.* **Marius** adoptovaný syn *C.* **Maria**, nazývaný **Marius alter**.

**Marmarica**, *ae*, *f*. krajina africká mezi Egyptem a Syrtami, nyn. Barka; odt. **Marmaridēs**, *ae*, *m*. [Μαρμαρίδης] z Marmariky, Marmaričan: *Corythus O*.

**marmor**, *is*, *n*. [μάρμαρος] **a** mramor; *templum de marmore V*; *pavimentum marmore stravit C*; přenes. vüb. kámen: (*lupum*) *marmore mutavit O* **b** věc z mramoru, jako socha, sloup, deska a pod.: *duo marmora campo adspicio O* sochy mramorové; *quid marmoris apud illum putatis esse C* o deskách, jichž se užívalo k výzdobě stěn a podlah; *tu secunda marmora locas H* dáváš řezati desky z mramorových balvanů (vl. řezání mramoru zadáváš); *marmora notis incisa H* desky **c** metaf. lesknoucí se povrch moře: *marmora pelagi Ct*; *in lento luctantur marmore tonsae V* na klidné hladině mořské ohýbají se vesla; *spumant vada marmore verso V* pění se moře čerením hladiny.

**marmoreus**, *a*, *um* [*marmor*] **a** mramorový, z mramoru: *columnae C*; *te marmoreum fecimus V* z mramoru jsme dali zhotoviti; přenes. vüb. kamenný **b** lesklý jako mramor, bělostný: *cervix, aequor V*; *Paros, palmae, pollex, gelu O*.

**Marō**, *ōnis*, *m*. rodinné jméno básníka P. Vergilia.

**Maroboduus**, *ī*, *m*. Marobud, král Markomanů, vychovaný na dvoře Augustově, vítěz nad Varem, † v Ravenně.

**Marōnēa** (*-ia*), *ae*, *f*. [Μαρόνεια] **1** město v Thrákii, proslulé vínem **2** město samnitské, nyn. Marano; obyv. **Marōnitēs**, *ae*, *m*. Maroničan.

**Marpēs(s)us**, *ī*, *m*. [Μάρπησος] **1** hora na ostrově Paru s mramorovými lomy; adj. **Marpēsius**, *a*, *um* marpeský = parský: *cautes V* **2** osada ve Frygii u Ídy, sídlo Sibylly erytherské; adj. **Marpēsius**, *a*, *um*: *Herophile* var. *Tb*.

**marrubium**, *iī*, *n*. (rostlina) jablečník.

**Marrūcīni**, *ōrum*, *m*. marsický kmen na pobřeží Latia u řeky Aternu s hl. městem Teate; adj. **Marrūcīnus**, *a*, *um* marrucinský: *ager L*.

**Marruvium** (n. **Marrubium**), *iī*, *n*.

hlavní město Marsů v Latii; adj. **Marruvius** (n. **-bius**), *a*, *um* marruvijský: *gens V*.

**Mārs**, *Martis*, *m*., arch. **Māvors** (v. t.) **1** starolat. bůh rolnictví (proto jej uctívali *fratres arvales*), jako bůh války ztotožněn s řec. Areem; myth. pratec řím. národa a otec Romula a Rema; *stella Martis C* oběžnice Mars **2** meton. **a** boj: *Martem accendere cantu V*; *apertus O*; způsob boje: *verecundiae erat equitem suo alienoque Marte pugnare L* (jakožto jezdci a pěšáci); *Marte nostro C* sami o sobě (bez cizí pomoci); *M. forensis O* právní zápas; *undique coeunt Martemque fatigant V* sm. = válku žádají; *Marte togae O* ve válce i v míru; *caeco Marte resistunt V* slepým bojem odporují **b** válečné štěstí: *aequo Marte Cs*; *aequato Marte L* se stejným štěstím válečným; *Marte incerto pugnatum est T* s nejistým štěstím, nerozhodně; pod. *anceps M. fuit L* výsledek byl nerozhodný **c** udatnost: *si patrii quid Martis habes V* máš-li něco otecké zmužilosti, bojovnosti; *valido Marte per agmen eunt O* s udatenstvím; *nec sunt tibi Marte secundi O* udatností nestojí za tebou. Adj. **Mārtius**, *a*, *um* **a** Martův, Martovi zasvěcený druhdy sm. římský: *miles O*; *proles O*, *Martia turba M*, *lupus V*; *gramen H* = *campus* (v. t.) *M*. pole Martovo; *mensis M*. nebo prostě *Martius* březen (jakožto začátek roku): *Kalendae Martiae* 1. březen **b** bojovný, válečný: *Martius aeris rauci canor V*; *Penthesilea V*; *vulnera V* v boji utržené; *M. arena O* cirkus (poněvadž se tam konaly gladiátorské zápasy); **Mārtiālis**, *e* Martův: *lupus H*, *campus O*; jako subst. **Mārtiālēs**, *ium*, *m*. kněží Martovi n. vojáci legie zvané *Martia*.

**Marsacī**, *ōrum*, *m*. národ v Gallii belgické.

<**marsalcus** n. **marscalcus** n. **marscalcus**, *ī*, *m*. vl. podkoní, štolba; dvorský hodnostář, maršálek.>

**Mārsi**, *ōrum*, *m*. **1** kmen sabellský u jezera Fucinského; odt. **Mārsicum bellum** r. 91; adj. **Mārsus**, *a*, *um* mar-

sický: *montes V, aper H; nenia H* kouzelná píseň **2** kmen germánský mezi Rýnem, Rurou a Lippou, zničený Germanikem.

**marsūpium** n. **marsuppium**, *iī, n.* [μαρσούπιον] váček na peníze, peněženka.

**Marsyās** n. **Marsya**, *ae, m.* [Μαρσάας] **a** přítok Maiandru ve Frygii **b** satyr, jenž zápasil hrou na flétnu s Apollonem a podlehnul, byl s kůž sedřen. Jeho socha stála na foru řím. poblíž řečiště.

**Mārtiālis**, *is, m. M. Valerius*, básník epigramů za doby Domitiana, Nervy a Traiana, pocházející z Bilibilis v Hispanii Tarrakonské; prožil v Římě 34 roky vrátil se do Hisp., kde zemřel kolem r. 102 n. l.

**Mārticola**, *ae, m.* [Mars a colo] ctitel Martův: *venisti ad Marticolam Geten O* = k bojechtivým Getům.

**Mārtius**, viz *Mars*.

**martyr**, *yris, c.* [μάρτυρ] svědek; ≠ mučedník.

**martyrium**, *iī, n.* [martyr] ≠ u mučení, mučednictví.

**Marus**, *i, m.* přítok Dunaje, nyn. Morava v Jugoslavii.

**mās**, *maris, m.* (gen. pl. *marium*) **a** samec: *bestiae aliae mares, aliae feminae sunt C; si marem (anguem) emisisset C*; o člověku muž: *vos tollite laudibus, mares, Delon H*; o bozích: *et mares deos et feminas esse dicitis C* **b** jako adj. samčí, mužský: *m. vitellus H; ure mares oleas O* větve olivy samce **c** mužný: *nenia maribus Curiis decantata H; Tyrtaeus mares animos exacuit H.*

**masculēscō**, *ere* [masculus] stávají se mužem n. samcem, mužněti.

**masculus**, *a, um* [mas] mužský: *infans natus L; mascula Sappho H* mužná (= básníci jako muži); *tura V* nejlepší druh kadidla; přenes. muž důstojný, silný: *proles H.*

**Masgaba**, *ae, m.* syn krále Masinissy.

**Masinissa**, *ae, m.* král numidský, děd Jugurthův.

**1. massa**, *ae, f.* [μᾶζα] (pův. těsto)

tvárná hmota: *atrae m. picis V* kus; *versant forcipe massam V* žhavé železo; *lactis coacti O* tvaroh n. sýr; *contactu glaeba potenti m. fit O* hrouda mocným dotekem stane se kusem zlata; (*sidera*) *quae pressa massa latuere sub illa O* jsouce zavaleny pod onou spoustou (= chaosem) byly skryty.

**2. Massa**, *ae, m.* příjm. L. Terentia a Baebia.

**Mas(s)aesŷli**, *ōrum, m.* [Μασσαεσŷλιοι] národ v záp. Numidii.

**Massagetae**, *ārum, m.* [Μασσαγέται] skythský kmen na vých. od moře Kaspického.

**Massicus**, *a, um* massický: subst. *Massicus (mons)* hora na hranicích Latia a Kampanie, na níž se dařilo víno; *Massicum (vinum)* = *Massicus humor V* massické víno; **Massica**, *ōrum, n.* Massicko, území massické.

**Massilia**, *ae, f.* [Μασσαλία] obchodní město na břehu Gallie Narbonské, stará osada foinická, nyn. Marseille; obyv. **Massiliēnsēs**, *ium, m.* Massiliané.

**Massiva**, *ae, m.* **1** synovec Masinissův **2** vnuk Masinissův, syn Gullussův.

**Massŷli**, *ōrum, m.* [Μασσŷλιοι] Massylové, kočov. národ v záp. Numidii; též adj. *Massyli equites V* = numidští jezdci.

**Mastanabal**, *alis, m.* nejmladší syn Masinissův, otec Jugurthův.

**mastigia**, *ae, f.* [μαστιγίας] člověk stále zasluhující ran bičem, ničema, lotr.

**mastruca**, *ae, f.* [slovo ze Sardinie přejaté] kožešina, kožich.

**mastrucātus**, *a, um* [mastruca] kožešinou oděný.

**matara**, *ae*, též **mataris** n. **materis**, *is, f.* [keltské slovo] galské kopí házečí (těžké).

**mataris** viz *matara*.

**matelliō**, *ōnis, m.* [matula] hrnec: *Corinthius C* = bronzový.

**mateola**, *ae, f.* tlouk, kladivo, palice.  
**māter**, *mātris, f.* [srov. dor. μάτηρ = attic. μήτηρ, čes. máti (gen. matěře), něm. Mutter] matka **a** *pietas in matrem C*;

o zvířatech: *prohibent a matribus haedos V*; o rostl.: *plantas abscindere de corpore matrum V* sazenice odřezávají od mateřského kmene; přenes. o mateřské obci, metropoli: *m. Aricia V* **b** kojná, chůva; žena, paní, stařena: *sed te, o m., senectus exercet ad arma V* stařenko; *Dardanides matres O* ženy; o bohyních: *mater turrita L = Cybele*; *m. Eumenidum V = Nox*; *m. volucris O = Medusa*; *m. florum, frugum O = Ceres*, samotné *Mater V = Kybele*; *m. Matuta (v. t.) L; Vesta m. OL; Mātres Inscr* keltské dobrotivé bohyně-sudičky, dárkyně úrody a blahobytu **c** metaf. sm. původkyně, pramen, příčina: *luxuries avaritiae m. C; utilitas m. aequi H; pax m. iuris et religionis C.*

**mātercula, ae, f.** [*mater*] matička.

**māteria, ae n. māteriēs, ēī, f.** [*mater*] (pův. látka, z které je „matka“ výhonků, t. j. kmen stromu) **a** vůb. látka, z níž se něco dělá n. jako pokrm: *materiam superabat opus O* provedení předčilo látku (na př. zlato, slonovinu, stříbro); *materiam praebet seges arida O* potravu ohni; *materiam consumere O* zásoby potravy; hmota; - zvl. dříví jako stavivo a palivo: *m. navalis ad classem aedificandam L* dříví ke stavbě lodí; *earum (sc. navium) materiā . . . ad reliquas reficiendas utebatur Cs* dřevem těch lodí spravoval ostatní lodí; *materiem, calcem, caementa . . . convexit C* stavební dřevo; *materia uti ad calfaciendum corpus C* dříví jako paliva; *materiam caedere L* dříví káceti; *m. bipedalis C* trámy dvě stopy silné; *m. praeacuta Cs* zašpičatěné trámy; *lignorum et materiae adgestus T* přívoz paliva a dřeva stavebního **b** ve spisech látka, předmět, thema, materiál: *sermonum C, orationis L; ut scribam aliquid . . . , crescit mihi materies C; sumite materiam vestris aequam viribus H* **c** přenes. příčina, podnět, zdroj, základ, zárodek: *seditionis, invidiae, gloriae C; belli Cr, munificentiae T* prostředky štědrosti; *destrahere materiem sceleri T; subtrahere m. furori C* odníti příčinu; *materiam praebere criminibus*

*L* dáti podnět k podezřívání; *m. decoris L* základ slávy **d** založení, povaha, vlohy, nadání: *m. atque indoles C; nihil materiae in viro esse ad audaciam L* že v něm není žádné schopnosti k odvaze.

**māteriālis, e** [*materia*] hmotný.

**māteriō, āre, āvī, ātum** [*materia*] stavěti ze dřeva: *aedes male materiatae C.*

**māterior, āri** [*materia*] dříví opatřovati, zvl. káceti dříví stavební (srov. *lignor*).

**materis** viz *matara*.

**1. māternus, a, um** [*mater*] mateřský: *sanguis C, materna tempora myrto cingere V* matce zasvěcenou (Veneře), *mens V, nobilitas V; materna nomina O* jméno „matka“; *avus L* děd se strany matčiny, t. j. otec matčin; *materna tempora complet O* = naplní dobu těhotenství = „a tak jest donošen“.

**2. Māternus, ī, m.** příjm. řečníka Kuriatia.

**mātertera, ae, f.** [*mater*] (vl. druhá matka) teta, sestra matčina.

**mathēmaticus, a, um** [*μαθηματικός*] matematický, počtářský; jako subst. matematik, počtář, u *T* = astrolog; **mathēmatica, ae, f.** matematika, počtářství.

**mathēsis, is n. eos, f.** [*μάθησις*] učení, nauka, věda; spec. matematika.

**Matinus, ī, m.** pohoří v Apulii; adj.

**Matinus, a, um** matinský: *apis, litus, cacumina H.*

**Maticō, ōnis, f.** město u řeky Araru v území Aeduů, nyn. Maçon sev. od Lyonu.

**Matrālia, ium, n.** slavnost Matris Matutae (v. t.) konaná 11. června.

**mātrīcida, ae, m.** [*mater* a *caedo*] vrah své matky, matkobijce, matkovrah.

**mātrīmōnium, iū, n.** [*mater*, srov. *patrimonium*] **a** manželství: *in matrimonium filiam alci dare Cs* za manželku dáti; *in matrimonium alqam ducere* vzít si za manželku; *matrimonio iungere Cr* vzít si se; *alqm matrimonio tenere, habere C* mít za manželku; *m. iustum* = manželství mezi občany; *iniustum T* mezi

občany a cizinci **b** manželka: *matri-monia ac pecunias hostium praedae destinavit T; convocatis plebeis matri-moniis L.*

**mātrimus**, *a, um* [*mater*] mající matku ještě na živu: *decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matri-mique L* mající oba rodiče na živu; *cum pueris puellisque patrimis matri-misque T.*

**mātrix**, *īcis, f.* [*mater*] matka, sa-mice; *m. lingua* základní, hlavní.

**1. mātrōna**, *ae, f.* [*mater*] paní zvl. vznešená s vedl. pojmem důstojnosti a čistoty mravů; příjm. Junony jakožto ochránkyně paní; - manželka: *m. bellantis tyranni H; saevi m. tyranni O.*

**2. Mātrona**, *ae, f.* přítok Sequany, nyn. Marne.

**mātrōnālis**, *e* [*matrona*] paní příslušící, matronský: *decus T, habitus CO;* **mātrōnālia**, *ium, n.* slavnost paní na počest Junony Luciny konaná dne 1. března.

**matta**, *ae, f.* rohož.

**Mattium iū**, *n.* hlavní m. Chattů, nyn. Maden; adj. **Mattiacus**, *a, um* mattijský: *ager; fontes callidi T,* nyn. Wiesbaden; obyv. **Mattiaci**, *ōrum, m.* Mattijané.

**matula** *ae, f.* nádoba, spec. nočník.

**mātūrātē**, adv. [*maturatus* od *ma-turo*] včas, rychle.

**mātūre**, adv. [*maturus*] **a** v pravý čas, včas: *occurrere Cs; m. facto opus est S* jest třeba včasného činu **b** předčasně, brzo, záhy: *pater m. decessit N; urbem m. perituram S* jež brzo zhyne.

**mātūrēscō**, *ere, mātūruī*, — [*matu-rus*] zrátí, uzrátí, vyzrátí (vl. i přenes.): *cum m. frumenta inciperent Cs; si vir-tutes eius maturuissent Pn; haec ubi nubilibus primum maturuit annis O* když dospěla k létům sňatku.

**mātūrītās**, *ātis, f.* [*maturus*] **a** zra-lost: *frugum C, frumenti Cs;* přenes. zralý úsudek, rozum: *m. Galli T, se-nectutis C; Crassi C* zralá výmluvnost **b** naplnění se času, pravý čas: *aetatis C; temporum L* dovršení nouze; *audaciae S* propuknutí.

**mātūrō**, *āre, āvī, ātum* [*maturus*] **a** zralým činití, k zralosti přiváděti; pas. *maturari* zrátí: *reliqua, quae terra gignit, maturata pubescunt C* dospívá zralosti; *uva maturata C* zralý hrozen **b** urychlití, uspišiti: *mortem C, nup-tias L; m. iter pergere S* s cestou si popíliti; *quae causa fuisset facinus ma-turandi S* čin urychlití = spiknutí se odvážiti; *quodni Catilina maturasset signum sociis dare S* kdyby nebyl předčasně dal znamení; *multa matura-re datur V* mnohou práci lze včas vykonati **c** intrans. spěchatí: *legati maturantes veniunt S; maturandum ratus L* že si musí pospišiti; *maturato opus est L* třeba rychle jednati.

**mātūrus**, *a, um* [srov. *mane, manis*] raný **1** zralý: *poma C, fruges V, seges L;* - zvl. **a** dospělý: *filia m. viro V, vir-go m. H b* k porodu dozrálý: *venter O, onus O; matura vocabit Ilithyiam O* ma-jíc poroditi **c** (časem, věkem) zralý: *se-nex H; aevi m. V; m. imperio L* schopný k vládě; *animo m. et aevo O* zralý duchem i věkem **d** přenes.: *victoria, laus, praeda S; seditio L* vypuknutí blízký; *m. lux V* plně světlo denní; *maturum est n. videtur C L* jest (zdá se) na čase **2** včasný: *tempus C, reditus ex eis locis C 3* časný, předčasný: *hiems Cs, honores HO, iudicium C* urychle-ný; *virtus L, mors Tb, reditus H; ego sum maturior illo O* já jsem přišel sem dříve než on (vl. „já jsem co do času před ním, mám přednost“).

**Mātūta**, *ae, f.* [srov. *maturus*] jméno staré italské bohyně, ztotožněné jed-nak se Zorou, jednak s Junonou i s Leukotheou: *M. mater L, parens O;* uctívána zvl. o Matralích dne 11. červ-na; chrám její na foru boariu vystavěl prý Servius Tullius.

**mātūtīnus**, *a, um* [*Matuta*] ranní, jitřní: *tempus, salutatio C, cantus volu-crum V, frigora H, equi O* bohyně Aurory; *pater H* = Janus (za jitra vzy-vaný, otec jitra); *Aeneas se m. agebat V* časně vstal. <± *matutinae (horae)* ranní hodinky, ranní pobožnosti.>

**Mauri**, *ōrum, m.* [Μαύροι] Mauro-vé, obyv. sev. afrického pobřeží v nyn.



Maroku a záp. Alžíru; adj. **Maurus**, *a, um* maurský; *manus O* = zbraně kartaginské; *unda Maura H* moře; *iaculator L*; země jejich **Mauretānia** *n. Mauritānia, ae, f.* Mauretanie; též **Maurūsia, ae, f.**; odt. adj. **Maurūsius, a, um** mauretanský, africký; *gens V*; **Maurūsii, ōrum, m.** Mauretané, Maurové.

**Mausölus, ī, m.** [Μάσσωλος] samovládcé halikarnaský 377—353; odt. **Mausölēum, ī, n.** 1 nádherný náhrobek, jež zbudovala Mausolovi jeho manželka Artemisia 2 vúb. (nádherný) náhrobek, hrobka.

**Māvors, vortis, m.** arch. = *Mars: scopulus Mavortis O* = Ἄρειος πάγος; adj. **Māvortius, a, um** Martův: *proles O* = Thébané (vyrostli ze zubů draka, jež byl synem Martovým); *moenia V* = Řím; *tellus V* = Thrákie; subst. **Māvortius, iŕ, m.** syn Martův = *Meleager O*.

**maxilla, ae, f.** [mala] čelist.

**maximē** (starolat. **maxumē**), adv. [maximus] 1 nejvíce **a** opisuje superl. adj. a adv.: *vir m. fidelis C* nejvěrnější; *m. naturalis amicitia C* nejpřirozenější; *m. finitimus C* nejbližší, těsně souvisící; *mediterranea m. C* docela uvnitř země; = zesiluje superl.: *m. liberalissima C, m. gravissima L* daleko . . . ; **b** u sloves: *m. offendere C* nejvíce urážeti; *ea studia m. laudantur C*; *m. dissero* jsem v nejlepším proudu řeči **c** zesíleno částicemi: *vel m., quam m.* co nejvíce, *multo m.* daleko nejvíce; *memoria quam m. longa S* co možná nejdlejší; *res ut quae maxime umquam grata fuit L* věc ta byla nadmíru milá senátu; *s genit. partit. m. omnium* nejvíce ze všech; *se zájm. quanta m. poterat vi L* silou co mohl největší **d** *ut quisque m. . . ita m. C* čím více . . . tím **e** = celkem, přibližně: *hoc m. modo L, in hunc m. modum Cr* takto asi; *scutis caetrae m. speciem praebentibus Cr* jež se celkem podobaly pavěze galské 2 obzvláště: *id m. fieri temporibus hibernis C*; *quaeso scribas . . . non modo . . . sed etiam . . maximeque quid nobis faciendum puts C* a hlavně, co . . . ; *cum in aliis rebus,*

*tum m. in . . . N* jak jinými věcmi, tak obzvláště, kromě jiných případů obzvláště; *multos iam annos et nunc cum m. C* a obzvláště nyní = nyní více než kdy jindy; *quae fiunt cum m.* právě nyní; *nunc cum m. conficio orationes C* nyní obzvláště; *nuper m. Cs* právě před nedávnem; *hoc cum m. loqueretur C* když právě mluvil; *tum, cum m. L* tehdy právě 3 jako odpověď: *immo m., immovero m.* zajisté ano.

**maximopere** viz *magnopere*.

**maximus** viz *magnus*.

**Maximus, ī, m.** příjm. v rodě Fabiů (v. t.).

**mazonomus, ī, m.** [μαζονόμος] velká mísa (pův. na chléb, u Římanů na maso).

**meātus, ūs, m.** [meo] 1 jítí, chůze, pohyb; *caeli V* oběh těles nebeských; *leni meatu praevolare T* let 2 dráha, cesta, průchod: *impedito meatu spiritum finiebat T* zahrazením průchodu dechu se dusil; *Danubius in mare sex meatibus erumpit T* ústími.

**mē-castor**, interj., vl. neúplná věta [srov. *mehercule*] při Kastorovi!

**mēchanicus, a, um** [μηχανικός] mechanický, technický, řemeslný; subst. mask. řemeslník, pracovník.

**mēcōnium, iŕ, n.** [μηκώνιον] maková šťáva, získaná vytlačením.

**meddix, (n. medix) tūticus** [slova oská, *m.* tvořeno j. *iudex, t.* od *touto* = obec] nejvyšší úředník, náčelník měst kampanských.

**Mēdēa, ae, f.** [Μήδεια] dcera kolšského krále Aieta, kouzelnice, choť Iasonova; *M. Palatina C* = *Clodia*.

**medēla, ae, f.** [medeor] léčení; lék, metaf. pomoc.

**medeor, ērī,** — [srov. μέδομαι] (pův. vúb. mysliti, pečovati) **a** léčiti alci rei něco: *ars (usus V) medendi O* umění lékařské; *morbo, vulneribus C b* pomáhati, odpomáhati něčemu: *afflictae rei publ. C, incommodis omnium C, inopiae rei frumentariae Cs*; *periculis T* odvrátiti nebezpečí; *fraternalis invidiae S* nevoli proti bratru povstalé přítrž učiniti; *labori O* práci ulehčiti.

**Mēdi, ōrum, m.** [Μήδοι] Médové, básn. též Assyřané, Parthové, Peršané;

**Mēdia**, *ae, f.* [Μηδία] Médie, země již. od moře Kaspického kolem pramenů Eufratu a Tigridu, hl. město Ekbatana. Adj. **1 Mēdus**, *a, um* mēdský: *acinaces H, Hydaspes V*; subst. *Medus NH* = *Mardonius*, též název kusu Pakuviova **2 Mēdicus**, *a, um* mēdský, assyrský n. perský: *vestis N; Medica (herba) V* mēdský jetel, vojtěška.

**mediastīnus**, *ī, m.* (sc. *servus*) [*medius*] otrok stojící pohotově (*in medio*) ke všem službám, dělník, sluha „pro všechno“ *H*.

**mediātiō**, *ōnis, f.* [*medio*] zprostředkování. — < t. t. počtářský půlení >.

**mediātor**, *ōris, m.* [*medio*] prostředník.

**medicābilis**, *e* [*medico*] vyléčitelný: *cura, amor O*.

**medicāmen inis** n. **medicāmentum**, *ī, n.* [*medico*] **a** léčebný prostředek, lék: *medicaminibus curari C, medicamentum dare C, bibere Cr; vinolenta medicamina C* léky páchnoucí vínem **b** jed: *vis medicaminis T, medicamentis alqd abigere C* **c** kouzelný prostředek: *triste O, tantum medicamina possunt O* kouzelné šťávy (jimiž se natřel Iason); *amatorium C* nápoj lásky; *agnus medicamine fiet O; panchrestum m. C* všeobecný prostředek = peníze **d** ličidlo: *medicamina faciei O, fucati medicamenta candoris C* **e** přenes. lék = odpomoc: *doloris C* od bolesti; *laborum C*.

**medicāmentārius**, *a, um* [*medicamentum*] léčivý; lékárnický.

**medicātus**, *ūs, m.* [*medico*] kouzelný prostředek, kouzlo *O*.

**medicīna**, *ae, f.* [*medicus*] **a** (sc. *ars*) lékařství: *medicinam exercere C; m. ars valetudinis C* **b** (sc. *res*) lék: *medicinam parare C, facere C, dare Cr, adhibere C*; přenes. *medicinam adhibere rei publ. C* obec léčiti; *m. doloris C* lék proti bolesti; *m. furoris V, calamitatis C*.

**medicō**, *āre, āvī, ātum* [*medicus*] **a** léčiti: *ego istum lepide medicabo metum Pt* **b** (léčivě a vůb. uměle) upravovati, něčím napouštěti: *semina m. V* máčeti; *medicatis sedibus*

*V; medicatis frugibus V* kouzelnými; *hoc annem inficit medicans V* dodávající jí (vodě) léčivé síly; spec. napouštěti barvou, barviti: *capillos O, lana medicata fuco H. Dep. medicor* v. t.

**medicor**, *ārī, ātus sum* [*medicus*] léčiti *alci* někoho; metaf. *sibi m. Tr* pomoci si.

**1. medicus**, *a, um* [srov. *medeor*] **a** léčivý, lékařský: *ars O Tb; manus VTb* **b** subst. **medicus**, *ī, m.* lékař.

**2. Mēdicus** viz *Medi*.

**medietās**, *ātis, f.* [*medius*] střed (slovo Ciceronem utvořené = μεσότης).

**medimnus**, *ī, m.* a **medimnum**, *ī n.* [μέδιμνος] attická měrice (pův. 52 l, pozd. 59 l.).

**mediō**, *āre* [*medius*] **1** trans. dělití vpůli **2** intrans. **a** dělití se vpůli: *die festo mediante Vt* když minula polovice svátku **b** vstupovati doprostřed, prostředkovati.

**mediocris**, *e* [*medius* a *ocris* špice, srov. *acer*] **a** prostřední, prostředně vysoký, prostředně veliký, průměrný, mírný: *res minimae, maximae, medioeres C; castellum S, latitudo Cs, spatium Cs* neveliký; *copiae Cs* nečetné; *malum C, vitia H* jen mírné **b** nízký, bezvýznamný: *mediocribus civitatem impertire C* lidem nižšího stavu; *oratores C* slabší; litot. *non, haud m.* = nikoli nepatrný, značný: *cura H industria N; subst. mediocria gerere S* nepatrné věci.

**mediocritās**, *ātis, f.* [*mediocris*] **a** prostřednost t. j. střed mezi velikostí a malostí, průměrnost: *mediocritates morborum animi C* nemoci duševní střední velikosti = menší míry; *mediocritates probare C* mírné vášně; zeslab. malost, nepatrnost, bezvýznamnost: *ingenii C* **b** obr. střední cesta: *mediocritatem tenere C; aurea H*.

**mediocriter**, *adv.* [*mediocris*] **a** prostředně, ne příliš, průměrně: *doctus Pn, litteratus C; exercitatio dicendi, in qua me non infitior m. esse versatum C* výcvik řečnický, jemuž — nezapírám to — jsem trochu práce věnoval; *non m.* nikoli nepatrně = značně, velice **b** mírně, s měrou, klidně: *alqd ferre C*.

**Mediōlānum**, *ī*, *n.* Milán, město v Gallii předalpské; obyv. **Mediōlānēnsēs**, *ium*, *m.* Miláňané.

**Mediōmatici**, *ōrum*, *m.* belgický kmen mezi Mosou a Rýnem s hl. městem *Divodurum*, pozd. *Metz*.

**Mediōn**, *ōnis*, *m.* [Μεδεών] město v Akarnanii; obyv. **Mediōniī**, *ōrum*, *m.* Mediōňané.

**meditāmentum**, *ī*, *n.* [*meditor*] přemýšlení o jistém úkolu, příprava: *belli meditamenta T* předběžná cvičení válečná, přípravy k válce.

**meditātē**, *adv.* [*meditatus* od *meditor*] promyšleně: *novisse m. Pt* pohotově.

**meditātīō**, *ōnis*, *f.* [*meditor*] **a** přemýšlení: *futuri malī C* o budoucím zlu **b** připravování (se): *obeundi sui muneris C* na svůj úřad **c** cvičení: *loci meditatione parati C* zpaměti naučená.

**mediterrāneus**, *a*, *um* [*medius a terra*] vnitrozemský: *regiones Cs*, *hominēs C*, *copiae Pn*; *iter L* po zemi; subst. **mediterrānea**, *ōrum*, *n.* vnitrozemí: *Galliae L*.

**meditor**, *ārī*, *ātus*, *sum* [*intens. od medeor* v pův. význ.] **a** mysliti, přemýšlet o něčem: *alqd, de alqa re*, nepř. ot. **b** mysliti na něco, chystati, připravovati se na něco: *leo vidit meditantem in proelia taurum V* chystajícího se; *multos annos regnare meditatus C*; *m. in Persas proficisci N*; *furtivum amorem V* **c** cvičiti se v čem: *accusationem C*, *versus, amores H* milostné písně přednášeti; *silvestrem Musam meditaris avenā V* přehráváš si píseň; též absol. *m. extra forum C* v řečnění se cvičiti; *m. exerceri que Suet* zabývati se zpěvem a cvičiti; pas. význ. part. perf. **meditātus**, *a*, *um* promyšlený, nastudovaný, nacvičený: *meditationem scelus C*; *commentationes C* pečlivě propracované; *labores C*, *oratio T*.

**medium**, *iī*, *n.* [*medius*] **1** střed, prostředek: *aedium L*; *in medio adesse S* ve středu voje; *medio tutissimus ibis O* středem, uprostřed (mezi nebem a zemí); *tenent media omnia silvae V* celý prostor uprostřed (mezi říší podsvětní a vchodem do ní); *venit medio vi pontus V* = *in medium* doprostřed; *hasta*

*horum unum ad m. transadigit costas V* z těch jednomu oštěp uprostřed (v půli) žebra prorazí; - časové: *m. diei L* poledne; *medio temporis T* zatím; *m. autumni L*; *noctis O* půlnoc **2** (prostřední) místo všem přístupné, veřejnost: *in medio omnibus palma est posita Tr* = přede všemi; *litteras in medium proferre C* veřejně oznámiti, ve veřejnou známost uvést; *in medio ponere L* = před oči všech položit; *res in medio ponitur L* v obecný potaz se předkládá; *tabulae sunt in medio C* jsou veřejnosti přístupny, vyloženy; avšak *regni crimen in m. L* jest nerozhodnuto; *res in medio posita H T* věc všeobecně přístupná, společný majetek, z něhož každý může bráti; *in medium vocare alqd C* před soud (veřejnosti) volati; *in medio relinquere CS* nerozhodnuto nechati; *in medio caedi L* před zraky všech = veřejně; *in medium conferre laudem L* o slávu se všemi se dělit = činiti všechny účastnými své slávy; *in medium consulere LV* o veřejné dobro se starati; *e n. de medio pellere C*, *emovere L*, *remove*, *tollere C* odstraniti, odkliditi nebo usmrtiti; *de medio recedere C* jíti s cesty, odejíti; *Corn. Caudinum de medio adiecit L* přidal z přítomných; *de medio sumere C* známé věci přednášeti; *in medium discenda dabat O* podával k obecnému poučení = všem zjevoval; *bona interfectorum in medium cedant T* necht se stanou obecným majetkem; *ex medio arcessere H* z obecného života.

**1. medius**, *a*, *um* [srov. μέσος, čes. mez, něm. Mitte] střední, prostřední **1** místně *regio totius Galliae media Cs*; *m. locus terrae C* střed země; *locus m. utrisque Cs* místo uprostřed mezi oběma ležící; *aer m. caeli et terrae O* uprostřed mezi nebem a zemí; - zvl. doplnkově: *medius stans aggere V* stoje uprostřed; *m. consedit O*; *media inter munera divum V* uprostřed darů bohům obětovaných; *medium arripit Servium L* v půli uchopí S.; *iam bis medium amplexi V* dvakrát v půli těla objevše; *currus medio cratera recepit O* otvorem jícnu; *quantum torto funda*

*potest plumbo medii transmittere caeli* O kolik vzdušné prostory může proletěti prak vymrštěnou kulí; *in media insula C* uprostřed ostrova; *in medio foro C* ve středu náměstí, *media acies Cs* střed šiku; *sensit medios delapsus in hostes V* upozoroval, že upadl do prostřed nepřátel **2** časově **a** atrib. *medium illud tristissimum tempus C* mezidobí; *mediis diebus L* ve dnech mezitím **b** praedik. druhdy lze přelož. subst. střed, přenes. vnitřek, jádro: *m. aestate C* uprostřed léta; *m. dies* poledne; *m. nox* půlnoc; *ad medium conversa diem V* obrácený k poledni = k jihu; *de medio potare die H* již od poledne; o ději: *medio in crimine V* uprostřed žalob; *in media iam morte tenetur V* již jest v objetí smrti; *in media potione C* při pití; *media inter lora V* za jízdy; *quae sunt ex media laude iustitiae C* sm. náleží k samé podstatě spravedlnosti **3** přenes. **a** uprostřed mezi dvěma věcmi ležící, střední, průměrný: *inter bellum et pacem nihil m. C* není nic středního; *medium erat in Anco ingenium L* Ankus byl povahou uprostřed (mezi Romulem a Numou); *m. inter aequum et utile L*; *media sequi T* střední cestou se dáti; *autumnus temperie medius O* (mezi létem a zimou) **b** prostředně veliký (= *mediocris*): *nihil medium, sed immensa omnia L*; *intacta invidia media sunt L* věci nepatrných nedotýká se zavíst; *delectum habere ad media bella L* **c** nestranný (ani takový, ani onaký): *hos tamquam medios . . . miserat rex L*; *medium se gessit L* zůstal neutrální **d** dvojsmyslný: *m. responsum L*, *sermo Pn*; *ad Varum media scriptitabat T* **e** nespolehlivý: *amicus L* **f** zprostředkující: *Iuppiter m. fratris et sororis O* prostředníkem jsa mezi . . .; *paci medium se offert V* jako zprostředkovatel míru **g** poloviční: *m. pars O* polovice. Subst. **medium**, *ii*, n. v. t.

**2. mēdius fidius** viz *fidius*.

**medulla**, *ae*, *f.* (ob. pl.) **a** morek: *oblitis ossa medullis O* kosti pomazané morkem; též dřev, duše rostlin; obr.

*quem recte „Suadae medullam“ dixit Ennius C* jež správně nazval morkem Výmluvnosti **b** přenes. vnitřek, nitro, srdce, jádro: *montis Ct*; *imis infixa medullis O* v nejhlubším nitru; obr. *in medullis populi Romani ac visceribus C*; *ignis ardet in medullis Ct*; *subdita flamma medullis V*.

**Medullia**, *ae*, *f.* městečko v Latii nedaleko Tiburu; adj. **Medullinus**, *a*, *um* jako příjm. *L. Furia*.

**medullula**, *ae*, *f.* [*medulla*] moreček: *anseris Ct*.

**Mēdus**, *i*, *m.* **1** Méd, médský viz *Medi* **2** řeka v Armenii tekoucí do Araxu; u *H* *Medum flumen* jest buď tato řeka nebo podle jiného výkl. = *Medorum flumen* = *Euphrates* **3** tragedie Pacuviova nazvaná podle syna Medeina Meda.

**Medūsa**, *ae*, *f.* [*Μέδουσα*] dcera Forkova, nejhroznější z Gorgon; adj. **Medūsaeus**, *a*, *um* Medusin: *os O*; *monstrum O* = Kerberos; *equus O* = Pegasos; *fons O* = Hippokrene vzniklá kopnutím Pegasovým.

**Mefitis** viz *mephitis*.

**Megaera**, *ae*, *f.* [*Μεγαιρα*] Megaira, jedna z Eriní (Furií).

**Megalē**, *ēs*, *f.* [*Μεγάλη*] přijmení Kybelino (*Magna Mater*); adj. **Megalēnsis**, *e*; *ludi T*, subst. **Megalēnsia** n. **Megalēsia**, *ōrum*, n. slavnost Kybelina konaná 4. dubna, pozd. hrami v cirku prodloužená do 10. dubna, rázu orgiastického.

**Megalopolis**, *is*, *f.* [*Μεγαλόπολις*] město v Arkadii; obyv. **Megalopolitae**, *ōrum* n. **Megalopolitāni**, *ōrum*, m. Megalopolané.

**Megara**, *ōrum*, n. a **Megara**, *ae*, *f.* [*τὰ Μέγαρα*] **1** město řecké záp. od Athén, nyn. město Megara, rodiště Eukleidovo, jenž odt. = **Megarēus** z Megar; adj. **Megarēus**, *a*, *um* a **Megaricus**, *a*, *um* megarský; **Megarici**, *ōrum*, m. (sc. *philosophi*) megarská škola filosofická, stoupenci Eukleidovi **2** město na vých. pobř. Sicílie sev. od Syrakus jinak zv. Hybla; adj. **Megarus**, *a*, *um*: *sinus V*; **Megarēus**, *a*, *um*, odt. subst. **Megarēa**, *ōrum*, n. Megarsko, území Megar *O*.

**Megareūs**, *eī*, *m.* [Μεγαρεύς] otec Hippomenův, vnuk Poseidonův; odt. adj. **Megarēius heros** *O* = *Hippomenes*.

**Megarīs**, *idis*, *f.* [Μεγαρίς] **1** krajina v Řecku s hl. městem Megarami **2** m. na Sicilii = *Megara*.

**megistānes**, *um*, *m.* (ak. *-nas*) [μεγιστᾶνες] hodnostáři, velmožové.

**mehercule** a **mehercules** viz *Hercules*.

**meiō**, *ere*, — [srov. *mingo*] močiti.

**mel**, *mellis*, *n.* [srov. μέλι] med: *melle abundare C*; (*apes*) *mella stipant V*; *mella stillant O* kapky medu kanou; *roscida mella V* rosa medová; medu se užívalo k balsamování mrtvol: *quod mel non habebant, cerā (eum) circumfuderunt N*; přenes. sladkost, sladká věc: *poetica mella H*; *melli est (mihi) H sm.* jest příjemné.

**Melae**, *ārum* n. **Melēs**, *ium*, *f.* ves v Samniu.

**Melampūs**, *odis*, *m.* [Μελάμπους] **1** slavný lékař a věštec, syn Amythaonův **2** syn Atreův **3** pes Aktaionův (,černonohý“).

**Melanchaetēs**, *ae*, *m.* [μελαγχαιτης] ,černohřívý“, pes Aktaionův.

**melancholicus**, *a*, *um* [μελαγχολικός] (vl. s černou žlučí) těžkomyslný, zádušný, nevrlý, ,nervosní“.

**Melanippē** (var. *Menalippe*), *ēs*, *f.* [Μελανίππη] dcera Aiolova, matka blíženců Booit a Aiola; její nešťastný osud byl předmětem tragédie Euripidovy napodobené Akciem a Enniem.

**Melanippus** (var. *Menalippus*), *ī*, *m.* [Μελάνιππος] syn Thébana Artaka, obhájce Théb proti ,sedmi“, hrdina tragédie Akciovy.

**Melanthus**, *ī*, *m.* [Μελάνθιος] Odysseův pastýř koz.

**Melanthō**, *ūs*, *f.* [Μελανθώ] mořská nymfa.

**Melanthus**, *ī*, *m.* [Μέλανθος] **1** řeka v Sarmatsku, určitěji neznámá **2** otec Kodrův, král messenský, pozd. vládce Attiky **3** lodník etruský; adj. **Melanthēus**, *a*, *um*: *caedes O*.

**Melas** (ak. *-ana* n. *-an*), *m.* [Μέλας, sc. ποταμός] **1** řeka v Boiotii, tekoucí do zálivu malijského **2** řeka v Thrákii, tekoucí do zálivu Melas u Cher-

sonesu **3** řeka na Sicilii u Myl **4** řeka v Mygdonii.

**Meldī**, *ōrum*, *m.* národ galský u dolní Matrony.

**melē** viz *l. melos*.

**Meleager**, *grī*, *m.*, řidč. **Meleagrus** n. *-os* [Μελέαγρος], syn Oineův, král kalydonský, účastník plavby Argonautů a honby kalydonské; sestry jeho **Meleagrides**, *um*, *f.* Meleagrovny pro veliký zármutek nad jeho smrtí proměněny v perličky.

**1. Melēs**, *ētis*, *m.* [Μέλης] řeka v Ionii u Smyrny; odt. **Melētinae deae** *O* u M. bydlící; **Melētēus**, *a*, *um* meletský, homérský (u řeky M. prý se narodil Homér): *chartae Tb*.

**2. Melēs**, *ium*, *f.* ves v Samniu *L*.

**Meliboea**, *ae*, *f.* [Μελίβοια] Meliboeia, město v Magnesii na úpatí Ossy, rodiště Filoktetovo, jenž odt. zván **Meliboeus dux** *V* melibojský; *M. purpura V* v M. zhotovený; jako subst. **Meliboeus**, *ī*, *m.* jméno pastýře *V*.

**Melicerta** (*-tēs*), *ae*, *m.* [Μελικέρτης, foin. Melkart] Melikertes, syn Athamantův a Inin proměněný se svou matkou v božstvo mořské a nazývaný *Palaeomon*; s ním ztotožněn řím. *Portunus*.

**melicus**, *a*, *um* [μελικός] melický, lyrický; *poema C*.

**melilōtos**, *ī*, *f.* [μελιλωτος] (rostlina) komonice.

**melimēlum**, *ī*, *n.* [μελίμηλον] sladké jablko (jichž se užívalo k okrášlení stolu).

**melior**, **melius** viz *bonus*, *bene*.

**meliōrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*melior*] zlepšovati.

**melisphyllum**, *ī*, *n.* [μελισσόφυλλον] (rostlina) melissa, meduňka.

**Melissus**, *ī*, *m.* [Μέλισσος] **1** filosof a státník ze Samu, žák Parmenidův **2** propuštěnec Maecentátův, gramatik a knihovník Augustův.

**Melita**, *ae* n. **Melitē**, *ēs*, *f.* [Μελίτη] **1** ostrov, nyn. Malta; **Melitēnsis**, e maltský: *vestis*, *rosa C*; **Melitēnsia**, *ium*, *n.* koberce maltské **2** ostrov u pobř. dalmatského, nyn. Mjet: *fertilis O* **3** mořská nymfa.

**Melitēnē**, *ēs*, *f.* krajina a město v Kappadokii u Eufratu.

**Mella**, *ae, m.* **a** řeka v sev. Itálii u Brescie, nyn. Mela **b** *M. Annaeus Mella* otec Lukanův.

**melleus**, *a, um* [*mel*] medový **1** z medu **2** sladký jako med.

**mellifer**, *a, um* [*mel a fero*] medonosný: *apes O.*

**mellifluus**, *a, um* [*mel a fluo*] **1** tekoucí medem, mednatý **2** metaf. tekoucí jako med, medový, sladký, úlisný.

**mellisonus**, *a, um* [*mel a sono*] zvučící sladce jako med, medozvuký.

**mellit**, *us, a, um* [*mel*] medem oslazený, medový: *placenta H*; přen. sladký, líbezný.

**Melō**, *ōnis, m.* tlumočník Dareiův.

**Melodūnum**, *ī, n.* gallské město v území Senonů, nyn. Melun.

**1. melos**, *n.* (pl. *melē*) [*μέλος*] píseň, zpěv.

**2. Mēlos**, *ī, f.* [*Μῆλος*] ostrov v Egejském moři, nyn. Milo; adj. **Mēlius**, *a, um* melský, z Melu: *Diagoras C.*

**Melpomenē**, *ēs, f.* [*Μελπομένη*], zpívající[í] musa tragedie a lyriky.

**membrāna**, *ae, f.* [*membrum*] **a** kůžička, blána, mázdra: *natura oculos membranis tenuissimis vestivit C* **b** kůže pergamenová ku psaní, pergamenový list, pergamen: *membranis intus positis H*; *m. derecta plumbo Ct* vyrovnávaný oloveným těžátkem.

**membrātim**, *adv.* [*membrum*] **a** úd po údu **b** část po části, po částech: *negotium gerere C*; *dicere C* v krátkých větách.

**membrum**, *ī, n.* **a** pův. úd jako část těla; proto *membra* jako celek někdy = tělo: *dare membra sopori H*; *membra iussit relevare sedili O* vyzval je, aby si pohověli **b** část: *ratis O*; *philosophiae*; o domu místnost, pokoj: *dormitorium m. Pn*; o řeči odstavec: *accusationis C*; t. t. rétor. člen periody (= *ἄλλο*) *C.*

**memini**, *isse, imper. mementō, m.* part. se užívá adj. *memor* [srov. *mens, μέμνημι, μέμνημαι, mním, paměť*] **a** pamatovati se na něco, býti pamětliv něčeho, pamatovati něco **a** s ak. osoby; *Paulum C* pamatovati se na P.; *me-*

*mini Catonem C* jsem pamětníkem Katona **β** s ak. věci: *beneficia C* míti na paměti; *illum diem C, timorem omnium C γ* s gen.: *sui m. C* býti pamětliv; *ignominiae acceptae L*; *viae V* pamatovati se na cestu **δ** s jiným určením: *ut verberes... memento H*; *mementote hos nobis esse pertimescendos C*; s inf. (básn.) *hodie meminisses reverti! H*; *infra, si memini, Varius H* dobře-li se pamatuji **b** učiniti zmínku (význ. praeterita): *cuius supra meminimus C* jsme se zmínili; *meministi ipse de exsulis C* zmínil ses.

**Memmius**, *a* rod římský zejm. **1 C.** *Memmius*, trib. lidu r. 111 proti Jugurthovi **2 C. M. Gemellus**, trib. lidu r. 66, přítel Ciceronův **3 C. M.**, trib. lidu r. 54, žalobce Gabiniův **4 P. M. Regulus** zúčastněný v pádu Seianově, pozd. správce Moesie.

**Memnōn**, *ōnis, m.* [*Μέμνων*] **1** syn Tithonův a Eoin, král Aithiopů padlý rukou Achilleovou před Trojou, jíž přišel na pomoc; jeho popel se proměnil v ptáky černé jestřáby, zv. **Memnonides**, *um* = ptáci Memnonovi. Tento M. smíšen **2** s egyptským králem Amenhotepem [*Ἀμενῶφις*] u pozd. řec. spisov. zvaným *Μέμνων* (v posled. třetině 15. stol. př. n. l.), z jehož staveb zachovány podnes „kolosy Memnonovy“ u Théb: *Memnonis saxea effigies T*; odt. adj. **Memnonius**, *a, um* = mouřenínský, černý: *color O*; *domus Pp 3* Memnon, Řek z Rhodu, vojévůdce Dareiův.

**memor**, *oris* [srov. *μέμνηρα, μέμνηνα*] **1 a** pamětlivý (něčeho), pamatující se na něco, mající na paměti něco: *beneficii C, facti Cs*; *quam sis aevi brevis H*; obr. *cadus Marsi belli m. H* pamatující válku marsickou; *oratio m. concordiae L* mající na mysli; absol. *rite m. V* správně pamatuje **b** vděčný: *multa tibi memores debemus O* vděční jsouce; *m. manu tura ferre O*; *animus m. in bene meritos C* **c** dbající něčeho, pozor mající na něco: *nec aurae nec sonitus m. (fuit) V* nedbala; rozvážný, opatrný: *multa m. occule terrā V* (= opatrně) **2** upomínající alcis rei na něco: *in-*

*genium et Numae et Romuli m. L; impressit memorem dente labris notam H* = vtiskl upomínku.

**memorābilis**, *e* [*memoro*] **a** paměti-hodný: *facinus S, familiaritas, virtus C* **b** slavný, velebený: *numen Bacchi O*.

**memorandus**, *a, um* [*memoro*] paměti-hodný, hodný zmínky.

**memorātor**, *ōris, m.* [*memoro*] vypravovatel.

**memorātus**, *ūs, m.* [*memoro*] vypravování.

**memoria**, *ae, f.* [*memor*] **1** paměť **a** jako schopnost duševní: *egregia T; memoriam remittere, perdere C* paměti pozbyti; *memoriā tenere alqd C* v paměti chovati, pamatovati; *memoriā comprehendere alqd C* zapamatovati si; *memoriae infigere L, mandare C* v paměť si vštípit; *ex memoria deponere alqd C* zapomenouti; *ex m. exponere C* zpaměti říkati **b** paměť jako představa minulé věci, pamatování se, upomínka: *post hominum memoriam C* pokud paměť lidská sahá; *memoriam patris* (gen. obj.) *renovare N* obnoviti upomínku na otce; *memoriam apud posteritatem adipisci T* zjednati si paměť budoucnosti; *m. sceleris T* vědomí zločinu; *m. periculi T* představa nebezpečí; *memoria rerum gestarum S* dějepiscectví; *alqd memoriā prodere Cs* ústně, *memoriā ac litteris C* ústně i písemně **2** meton. **a** doba obsáhnutá paměti: *pueritiae memoriam ultimam recordari C* vzpomínati si na nejzazší dobu dětství; *quod et nostra et patrum memoriā accidit C* za paměti; *paulo supra hanc memoriam C* nedávno před naší dobou; *veteris memoriae recordatio C* (čas se svými událostmi); *nostrae memoriae bella C* války vedené za naší paměti **b** památka, podání: *de Magonis interitu duplex m. prodita est N* dvojí podání se dochovalo; *litterarum memoria C* písemné doklady, písemné svědectví.

**memoriālis**, *e* [*memoria*] pamětní; subst. neutr. **a** upomínka, památka *Vt* **b** památka, pamětní slavnost *Vt* **c** paměť.

**memoriter**, adv. [*memor*] **a** s dobrou paměti: *multa de Laelio narrare C*

**b** zpaměti, nazpaměť: *orationem habere C, recitare C, respondere C*.

**memorō**, *āre, āvī, ātum* [*memor*] připomínati něco, zmiňovati se o něčem, vypravovati alqd, de alqa re, ak. c. inf.: *oppidi conditor Hercules memorabatur S* vypravovalo se, že H. byl zakladatel; *vocabula priscis* (dat.) *memorata H* slova užívaná u starých; *incredibile memeratu S T* když se to připomíná.

**Memphis**, *idis* (ak. *im, in, abl. ī*) *f.* [Μέμφις] staré hl. město středního Egypta, již. od nyn. Káhiry, nyn. Menf; adj. **Memphitēs**, *ae, m.* memfidský, egyptský: *bos Tb = Apis*.

**Menaenius** viz *Menerius*.

**Menalippē**, **Menalippus** viz *Melan-Menander* n. *Menandros a -us, drī, m.* [Μένανδρος] **1** řec. básník „nové“ komedie v 2. pol. IV. stol. př. n. l. **2** vojevůdce Alexandrův **3** otrok Ciceronův **4** propuštěnec Balbův.

**Menapii**, *ōrum, m.* přímořský národ belgický mezi Mosou a Skaldou.

**menda** viz *mendum*.

**mendāciter**, adv. [*mendax*] lživě.

**mendācium**, *iī, n.* [*mendax*] **a** úmyslná nepravda, lež: *m. dicere C, mendacio fallere C* **b** klam, šálení: *sensuum C; vatum O, poetarum Cr* výmysly.

**mendāx**, *ācis* [*mendum*] (vl. chybný) **a** lživý, prolhaný: *homo C, Carthaginienses C, lyra H* **b** přenes. klamavý, klamný, falešný: *speculum O, fundus H* (mnoho slibující, ale málo nesoucí); *pennae O* padělané; *damnum O* vylhaná, *infamia H* nezasloužená; *forma O* šalebná.

**Mendēs**, *ētis, f.* [Μένδης] město v deltě nilské vých. od Pelusia; adj. **Mendēsius**, *a, um* z Mendetu: *Celadon O*; jako subst. Mendetan.

**mendicābulum**, *ī, n.* [*mendico*] žebrák: *hominum mendicabula Pt* žebračky lidí.

**mendicitās**, *ātis, f.* [*mendicus*] žebračtví, velká chudoba, nuznost: *in summa m. esse O*.

**mendicō**, *āre, āvī, ātum* i dep. **mendicor**, *ārī* (inf. *mendicariet Pt*) [*mendicus*] žebrati; *cibus mendicatus O* vyžebnaný.

**mendicus**, *a, um* [*mendum*, tedy vl. mrzák] žebračský, nuzný; subst. žebrač. **mendōsē**, *adv.* [*mendosus*] chybně, špatně *scribere C*.

**mendōsus**, *a, um* [*mendum*] chybný, plný chyb, vadný: *facies O, natura H, historia C*; přenes. chybující, činící chyby: *servus C*.

**mendum**, *ī, n.*, pozd. (od *O*) **menda**, *ae, f.* **a** tělesná chyba, vada: *mendas oculere O* **b** chyba písařská: *librarium C; m. corrigere C, m. scripturae liturā tollere C* **c** přenes. vúb. chyba, vada, nedopatření: *magnum m. continere C*.

**Menedēmus**, *ī, m.* [Μενέδημος] **1** filosof z Eretrie, † 278 př. n. l. **2** vojevůdce Alexandra V.

**Menelāis**, *īdis, f.* město v Epeiru.

**Menelāius**, *ī, m.* hora v Lakonice.

**Menelāus**, *ī, m.* [Μενέλαος] **1** syn Atreův, bratr Agamemnonův, manžel Helenin, král spartský; *Menelai portus* přístav v Marmarice, záp. od Egypta; přenes. u *C* o Lukullovi (pon. Memmius unesl jeho ženu) **2** řečník řecký z Marathu.

**Menēnius**, *a* rod římský; zejm. *M. Agrippa* r. 494 zprostředkovatel mezi patriciji a vystěhovavším se lidem; adj. *Menenianum iudicium L* soud týkající se *T. Menenia*, syna *M. Agrippy*.

**Menephron**, *ōnis, m.* Arkadčan *O*.

**Menesthēus**, *eī, m.* [Μενεσθεύς] **1** syn Ifikratův, zeť Timoleontův *N* **2** syn Klytiův *V*.

< **Mēniānum** viz *Maenius*. >

**Mēnidās**, *ae, m.* [Μηνίδας] vojevůdce Alexandra V.

**Mēnix**, *ngis, f.* [Μήνιγξ] ostrov v Malé Syrtě.

**Menippus**, *ī, m.* [Μένιππος] **1** filosof kynický ze Sinopy, satirik **2** řečník ze Stratoniky v Asii.

**Mennis**, *is, f.* město v Babylonii.

**Menō** viz *Menon*.

**Menoecēus**, *eī, m.* [Μενοικεύς] Menoikeus, syn Kreontův.

**Menoetiādēs**, *ae, m.* [Μενοιτιάδης] Menoitiovec, syn Menoitův = Patroklos.

**Menōn**, *ōnis, m.* [Μένων] **1** osoba Platonova dialogu po ní nazvaného **2** makedonský vojevůdce.

**mēns**, *mentis, f.* [z koř. \**men-*, srov. *memini*, č. paměť] **a** mysl jako schopnost duš., rozum, duch: *animus et m. C; suae mentis esse C* mítí zdravý rozum, též *mentis compotem esse C; m. integra H* zdravá, svěží mysl; též *mens sana H; mens excidit alci C* sm. = pozbyl rozumu; *m. atque ratio C* důmysl a rozum; *alqd mente comprehendere, complecti C* pochopiti duchem; *cum mente colorem perdere O* **b** jako jev, děj: mysl, smýšlení, cit, srdce: *mens cuiusque is est quisque C* smýšlení jest podstatou ‚já‘; *detecta omnium m. est T* odhalené srdce všech; *animi, qui nostrae mentis sunt L* jež naší povaze odpovídají; *timido addere mentem H* zmužilosti dodati; *mentes demittere V* na mysli klesnouti; *exsul mentis O* bez rozvahy; vzrušení, hněv, vášeň: *compesce mentem H; dolor quod suaserit et m. H; mentem venus dedit V* **c** meton. věc myšlená, myšlenka, mínění, záměr, vůle: *nostram accipe mentem V* poslyš můj záměr; *in mentem mihi venit* (de, gen., ut, inf.) *C* napadá mne, vzpomínám si; *mihi alia m. est S* já smýšlím jinak; *mens omnibus una est V* všichni jsou jednoho smýšlení; *m. publica C* veřejné mínění; *mentes deorum scrutari O* vůli boží; *quorum melior sententia menti V* kteří byli rozvážnější **d** personif. bohyně rozmyslu, jíž po bitvě u jez. Trasimenského zasvěcen chrám na Kapitoliu: *Mentis templum L; M. Bona O Pp.*

**mēnsa**, *ae, f.* stůl **a** vl. *mensam tollere C, remove V; mensas cibis exstruere* (v. t.) *C* stoly naplniti pokrmy; *mensae deorum CV* oltáře stolům podobné; - zvl. stůl směnárnický: *mensis palam propositis C; mensam poni* (= *adponi*) *iubet H*; jiné: *pisces averrere mensā H* se stolů prodavačova smetati; *mensa publica* státní pokladna **b** meton. jídlo: *brevis, cara H; super mensam Cr* za stolem = při jídle; *Italicae mensae C* hostiny; *mensae secundae* zákusky, pospasy.

**mēnsārius**, *iī, m.* [*mensa*] směnárník, bankéř; úředník mající na starosti státní platy: *quattuor mensarii,*



*qui . . . a populo creantur C; quinqueviris creatis, quos mensarios ab dispensatione (v. t.) pecuniae appellarunt L.*

**mēnsis** *is, m.* [srov. μῆς, čes. měsíc] měsíc jako doba.

**mēnsor, ōris, m.** [*metior*] měřič: *maris et terrae m. Archytas H; humum signavit limite m. O; v.ozn. odhadce půdy, staveb atp.: mensorem huc mittere Pn.*

**mēnstruus, a, um** [*mensis*] měsíční **a** = měsíčně se opakující: *usura C; (adversaria) sunt menstrua C* zápisník je určen jen pro měsíc (= obsahuje účty jen měsíční) **b** = měsíc trvající: *vita, spatium C, luna V* oběh měsíce = *cursus m. Dianae Ct; mēnstruum, ī, n. L* potraviny na měsíc = (*cibaria*) *menstrua C; mēnstruum meum Pn* mé měsíční služné **c** = za měsíc zhotovený: *mulieris opus C.*

**mēnsūra, ae, f.** [*metior*] **a** měření, vyměřování: *mensuram agere Pn; mensurae ex aqua C* měření vody (vodní hodiny); *mensurae itinerum C; aurium m. C* **b** míra jako rozměr, velikost, délka, výměra: *m. roboris implebat quinque ter ulnas O* dub měřil 15 loket; *m. nominis O* význam; *beneficii Pn* velikost; *legati T* hodnost **c** míra jako nástroj měření, měřítko: *modus mensurae N* druh míry; *certis ex aqua mensuris Cs* = podle údajů vodních hodin.

**mēnsūrō, āre, āvī, ātum** [*mensura*] měřiti.

**menta (mentha), ae, f.** [μίνθη] máta; personif. nymfa v mátu proměněná.

**mentiō, ōnis, f.** [srov. mens] zmínka: *mentionem facere (habere, movere L) alcis rei C* zmíniti se o něčem, též *de alqa re; m. inicere de alqa H* zmínku prohoditi; *mentiones serere L* tu a tam se zmíniti; *m. incidit de . . . L* stala se zmínka, přišlo se v řeči na . . .

**mentior, īrī, ūtus sum** [*mens*; vl. vymýšleti si] **1** nepřech. lhát i: *frons, oculi, vultus persaepe mentiuntur C; mentiri emolumentum sui causā C; mentior, si . . . O* ať jsem lhářka, jestliže; pod. *mentiar, si . . . C* **2** přech. lhát i něco, vylháváti, klamně dělati, klamně říkati, tvrditi

něco, předstírat i: *tantam rem S; auspiciam L, amorem O; causam fugae O; colores varios V* napodobiti; *mentiris iuvenem M* děláš mladíka; *spem mentita seges H* naděje zklamavší; part. perf. *mentitus* v pas. v.ozn. vybájený, vylhaný, klamný: *nomen, mentitum O; fama mentita O; mentita et falsa* var. *C* lži a klamy.

**Mentor, oris, m.** [Μέντορ] **1** přítel Odysseův, jemuž Od. svěřil vychování svého syna **2** umělec v tepání vypuklin z kovu (*toreumata*) kol. 350 př. n. l. Odt. adj. **Mentoreus, a, um** Mentorův: *Mentoreum opus Pp* pohár s uměleckými reliefy.

**mentula, ae, f.** mužský úd.

**mentum, ī, n.** [srov. něm. Mund] brada (i vousy), též u zvířat,

**mēō, āre, āvī, ātum** [srov. čes. mimo, minouti] jíti, choditi: *sidera meantia O* oběžnice; *navigia meant Cr* plují; *liberius m. spiritus coeperat Cr* procházeti.

**mephītis, is, f.** škodlivý výpar země, zápach; personif. bohyně morových výparů.

**merācus, a, um** [*merus*] čistý, pouhý, nesmíšený: *meracum vinum C; metaf. meraca libertas C.*

**mercābilis, e** [*mercor*] prodejný.

**mercātor, ōris, m.** [*mercor*] **a** kupec (proti prodávající): *provinciarum C, signorum C* **b** vůb. kupec, obchodník.

**mercātūra, ae, f.** [*mercor*] obchod, obchodování: *m. sordida putanda est C; mercaturas facere CL* obchod provozovati; přenes. kramaření: *utilitatum C* s výhodami; *ad m. bonarum artium proficisci C* jíti na koupi věd.

**mercātus, ūs, m.** [*mercor*] **a** obchod, prodej a koupě: *turpis C, domesticus C* **b** trh: *mercatum habere C* trh konati **c** meton. shromáždění lidu = řec. πωλήγυρις.

**mercēdula, ae, f.** [*merces*] malá (bídlná, nepatrná) odměna, malá mzda; nepatrný důchod.

**mercēn(n)ārius, a, um** [*merx*] **a** jako adj. **a** o lidech: námezdný, najatý: *scribae N, miles L, comes C; podplacený: testes C* **β** o věcech: koupený,

zaplacený: *liberalitas, prooemium C; vincla H* placený úřad **b** jako subst. člověk najatý, nádeník: *mercenarios gratuitis anteferre C, mercenariis praecipere C.*

**mercēs, ēdis, f.** [*merx*] **1 a** mzda, plat, odměna: *mercede arcessere, conducere alqm Cs* za mzdu najmouti; *manuum mercede inopiam tolerare S* výdělkem rukou svých; *diurna m. H* denní mzda; *m. laborum C* odměna za práci; zvl. žold vojenský: *m. militaris Cr, milites mercede conducere L; apud vagos . . . merces valuit L* vyhlídka na odměnu (t. výnosnou kořist) účinkovala **b** v šp. sm. podplacení, úplatek: *mercedem accipere ab alqo C, mercedem dare C c* činže, nájemné: *mercedes habitationum Cs; quinae hic capiti mercedes exsecat H* pětinasobné úroky (5% měsíčně) **d** výnos: *praediorum C 2* přenes. cena: *hac gener atque socer coeant mercede suorum V* za tuto cenu svých (t. j. kterou zaplatí svoji); *mercedem alcs rei constituere C* cenu stanoviti; (*arbores*) *multa mercede domandae V* s velkou námahou; *non sine magna mercede C* ne bez veliké škody („jest draze vykoupeno“); *temeritatis m. L* trest za nerozvážnost.

**mercimōnium, iū, n.** [*merx*] zboží; trh: *venales res, quae in mercimoniis aguntur Inscr* zboží, které se vozí po trzích (= prodávané ve velkém).

**mercōr, āri, ātus sum** [*merx*] kupovati: *ab, de alqo alqd C; magno V* draho; *quo pretio H* za jakou cenu, zač; *libra et aere* (v. t.) *H* pravoplatnou koupí nabýti; vykoupiti: *vitam C, amorem Pr*; part. *mercātus* ve význ. pas. vykoupený: *commeatus S, cultus Pp.*

**Mercurius, iū, m.** [*merx*] starolat. bůh obchodu, ztotožněný s řec. Hermem, synem Majiným; uctíván obchodníky 15. kv.; též posel bohů a průvodce duší do podsvětí: *stella Mercurii C* oběžnice Merkur; *aqua Mercurii O* pramen u cesty Appiovy; *tumulus Mercurii L* návrší u Kartagenu v Hispanii; *promunturium Mercurii L* [Ἐρατοῦ] vých. cíp výběžku kartaginského v Africe, nyn. mys Bon;

adj. **Mercuriālis, e** Merkuriův: *virī H* Merkuriůvi chráněnci = básníci (snad s význ. astrol.); *Mercuriale mihi cognomen imposuere H* jméno „Merkuriův“ = jméno šťastného člověka; subst. **Mercuriālēs, ium** sbor kněží Merkuriových.

**merda, ae, f.** lejno, trus: *corvorum H.*  
**merēns, entis** [*mereor*] **a** v dobr. sm. zasloužilý, zasluhující si něčeho: *bene m. C; laurea decreta merenti O; te merentem vexere tigres H* tebe pro tvou zásluhu vezli **b** ve šp. sm. trestuhodný, vinný: *Laocoon V, increpare merentes S.*

**mereō, ēre, uī, — a mereor, ēri, itus sum** [*srov. μερομαι, μοῖρα*] vl. dostáváti údělem **a** zasluhovati něco: *laudem CsO; nardo vina merebere H* zasloužíš si = výměnou dostaneš; *aera m. H* vydělati; *quod scelus aut Lapithas tantum aut Calydon merentem? V = cuius tanti sceleris poenam merentem* za jaký tak hrozný zločin zasloužili trestu Lapithové nebo Kalydon?; *quem non merearis amorem H* které nezasluhuješ n. nesnažíš se získati; kromě ak. též inf. (*merui perdere O*), ut a absol.: *si mereor C* (výraz skromnosti) jsem-li toho hoden, zasluhuji-li toho **b** term. techn. voj. sloužiti za žold, konati vojenskou službu: *stipendia m. CT; patre suo imperatore meruit C* sloužil pod svým otcem jako velitelem; *pedibus merere L* sloužiti jako pěšák, v pěchotě, *equo C* v jízdě **c** zjednati si, dosíci: *odium civitatis meruerat Cs* způsobil si; *gloriam Pn; quid mali meruisset T* co zlého učinil **d** *bene m.* zásluhy si zjednati, míti zásluhy, býti zasloužilý: *bene mereri de re publ. C; si bene quid de te merui V* mám-li o tebe nějakou zásluhu; *ne se de illo optime meritum proderet N* aby neprozrazoval jeho (t. Pausaniu), jenž mu prokázal velmi mnoho dobrého; *socii optime merentes Cs* velezasloužili. Part. *merens* a *meritus*, význ. adj. v. t.

**meretōd** *Inscr = merito.*

**meretricius, a, um** [*meretrix*] nevěstčí: *meretricio more vivere C.*

**meretricula, ae, f.** [*meretrix*] nevěstka.

**meretrix**, *īcis*, *f.* [*mereo*] prodejná ženařtina, nevěřtka.

**merges**, *itis*, *f.* snop.

**mergō**, *ere*, *mersi*, *mersum* **a** ponořovati, potápěti, pohřžiti: *pullos in aquam C*; *me deus aequare mersit V*; *aves se in mari mergunt C*; *pas. mergi aqua L* utonouti ve vodě; *res mersae O* potopený svět; básn. *sidera merguntur O* sm. zapadají **b** strčiti něco někam, skřýti, schovati: *canes mergunt rostra in corpore O*; *caput in terram L*; *vultus in cortice O*; *res . . . caligine mersae V* v mlhu zahalený **c** přenes. ponořiti, uvrhnouti: *se in voluptates m. L* vrhnouti se; *vinō somnoque mersi L* pohřžení v opojení a spánek; *me fata mea his mersere malis V* osud mě pohřžil v toto neřtěstí; *quem atra dies funere mersit acerbo V* v trpkou smrt sklátil; *mergunt sortem usurae L* úroky pohlcují (= převyšují) jistinu.

**mergus**, *ī*, *m.* [*mergo*] potápka.

**meridiānus**, *a*, *um* [*meridies*] polední: *somnus, sol Pn, tempus C*; meton. jižní: *regio, vallis L*.

**meridiātio**, *ōnis*, *f.* [*meridio*] polední odpočinek.

**meridiēs**, *ēī*, *m.* [z lok. *meridiē* z *\*mediei diē*] poledne: *ad meridiem permanere C*; *m. inclināt H* poledne se schyluje; *ante meridiem C* dopoledne, *post m. C* odpoledne; meton. jih: *ad meridiem spectare C, vergere N*; *a meridiē Aegyptus obiacet T* s jižní strany.

**meridiō**, *āre* i **meridior**, *ārī* [*meridies*] trávit polední odpočinek.

**Mērionēs**, *ae*, *m.* [*Μηριόνης*] vozařt Idomeneův, Krěťan.

**1. meritō**, *adv.* [abl. od *meritum*] podle zářluhy, právem, zaslouženě: *clamant: merito! O* výborně!

**2. meritō**, *āre*, *āvī*, — [*mereo*] vydělati si: *sestertia dena C*.

**meritōrius**, *a*, *um* [*meritum*] výdělečný, placený: *meritorii pueri C* prodejní (k smilstvu).

**meritum**, *ī*, *n.* [*meritus*] **a** výdělek, mzda, odplata, zářluha, trest: *merito tuo C* podle tvě zářluhy, jak toho zasloužeř; *merita invenire S* trest **b** zářluha (zářlužný čin), dobrodiní:

*singulare C, merita recipere C, m. alcs in n. erga alqm C*; *meriti memor, oblitus O, immemor V*; *praemia meritorum H* odměna za zářluhy **c** zavinení, vina: *a me nullo meo merito alienus erat C* aniž jsem to zavinił, bez mě viny; *m. requirere O, moriere merito tuo O* svou vinou; *quo minus merito populi Romani res accidissent Cs* čím menři vinu měl národ řím. na věcech, které se udály; *ira gravior merito O* hněv větři než vina. Abl. *merito j. adv. v. t.*

**meritus**, *a*, *um* [*mereo, mereor*] **a** akt. zasloužilý, jenž si něco zasloužil, jenž má zářluhy o něco: *de populo Romano Cs*; *homines de me meriti C*; *hinc sustinet meritos iuencos V* odtud živí býky, kteří si zasloužili výživu; *recepto supplice sic merito V* jenž tak si toho zasloužil (aby byl zachráněn); *inviso meritus torquetur ab auro O* po zářluze **b** ve voj. *diu m. T* dlouho slouživři **c** *pas.* zasloužený: *poena O, honores V, mors V; optimā et meritissimā famā frui Pn* nejlepší pověřti, a to zcela zaslouženě, poživati.

**Mermessius**, *a*, *um* mermesský [*Mermessos* místo ve Frygii]; *Mermessia Herophile var. Tb* = Sibiyla hellespontská.

**Meroē**, *ēs*, *f.* [*Μερόη*] ostrov utvořený prameny Nilu.

**Meropē**, *ēs*, *f.* [*Μερόπη*] dcera Atlantova, Pleiadka, choť Sisyfova, nejtmavěři hvězda z Pleiad (ze studu nad zasnoubením se smrtelněkem).

**1. merops**, *opis*, *m.* (pták) vlha.

**2. Merops**, *opis*, *m.* [*Μέροψ*] král Aithiopů, choť Klymenin (matky Faethontovy).

**Mēros**, *ī*, *m.* (ak. *on*) pohoří v Indii.

**mers** viz *merx*.

**mersō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*mergo*] ponořovati, pohřžovati, potápěti: *aries mersatur in gurgite V*; *gallinam musto H* = ve vině utopiti; *gregem fluvio V* koupati; přenes. *mersor civilibus undis H* pohřžují se do vln politiky.

**1. merula**, *ae*, *f.* kos.

**2. Merula**, *ae*, *m.* přijmení v rodě Korneliů, zejm. **a** *L. Corn. Merula* kons. r. 193 vítěz nad Boji **b** *L. Corn. Merula (flamen Dialis)* kons. r. 87.

**merus**, *a*, *um* čistý, nesmíšený **a undae** *O*, *lac O*, *vina O*; subst. **merum**, *i*, *n*. čisté víno (nesmíšené s vodou) **b** přenes. *a* čistý, pravý: *libertas L* plná, neomezená; avšak *mera libertas H* pravá; *virtus H* opravdová; *vera et mera Graecia Pn* opravdové Ř. **β** pouhý, samý, čirý: *meri principes C* sami velkáni; *nisī quod pede certo differt sermoni* (sc. *comoedia*), *sermo m. H* jest pouhý hovor, lišíc se od hovoru jenom určitým rytmem.

**merx** (arch. též **mers**), *cis*, *f*. zboží: *merces emere H*, *vendere O*, *ostendere H*; *merces mutare V* (o lodí) voziti zboží na výměnu.

**Mescinius**, *a* rod římský: *C. Mesc. Rufus* quaestor Ciceronův v Kilikii.

**Mesēmbria**, *ae*, *f*. [Μεσημβρία] město thrácké u Černého moře, nyn. Missivria; adj. **Mesēmbriacus**, *a*, *um* mesembrijský: *portus O*.

**mesochorus**, *i*, *m*. [μεσόχορος] vl. střední člen sboru tanečníků nebo pěvců, vůdce sboru.

**Mesopotamia**, *ae*, *f*. [Μεσοποταμία] („Meziříčí“) Mesopotamie, krajina mezi Eufratem a Tigridem.

**Messāla** n. **Messalla**, *ae*, *m*. řím. příjmení v rodě Valeriů; zejm. **1 M. Valerius Maximus**, kons. 263, jenž obdržel příjm. Messalla od Messany, které dobyl **2 M. Val. Messala Niger**, řečník a státník, kons. r. 61 **3 M. Val. Messala**, strýc předešlého, konsul r. 53 a augur **4 M. Val. Messala Corvinus**, státník, řečník a spisovatel za Augusta, přítel Ovidiův a Tibullův.

**Messālina** n. **Messallina**, *ae*, *f*. **1 Valeria M.** pověstná manželka císaře Klaudia **2** dcera Statilia Taura, choť císaře Nerona.

**Messālinus** n. **Messallinus**, *i*, *m*. **1** syn M. Valeria Messally Korvina, přivrženec Ovidiův, přítel Germanikův **2 Cotta M.**, bratr předešlého, přítel Ovidiův.

**Messāna** *ae*, *f*. [Μεσάνα = Μεσσηνή] Messina, město na Sicilii při úžině mezi Itálií a Sicílií, pův. zvané Ζάγκλη, r. 494 dobyt tyrannem rhegijským Anaxilou a nazváno Messa-

nou; adj. **Messānius**, *a*, *um* messinský: *moenia O*.

**Messāpus**, *i*, *m*. myth. král a pratec Messapiů: **Messāpiī**, *orum*, *m*. obyvatelé Apulie a Kalabrie; adj. **Messāpius**, *a*, *um* messapský: *arva O*.

**Messēnē**, *ēs* (n. *-a*, *ae*), *f*. [Μεσσηνή] hl. město Messenie na Peloponnesu; adj. **Messēnius**, *a*, *um* messenský: *arva O*; obyv. **Messēniī**, *orum*, *m*. Messeňané.

**messis**, *is*, *f*. [*meto*] **a** žeň, sklizeň: *maturiora messibus Apuliae loca L* místa apulská mající ranější žně; *messis* (gen.) *dies V*; = zvl. vybírání medu: *duo tempora messis V*; obr. *illa Sullani temporis m. C* „žně“ = proskripce **b** doba žní: *hilarans convivium . . . ante focum, si frigus erit, si m., in umbra V* sm. léto **c** konkr. obilí posečené: *tertia acceperat area messes O*; *ruperunt horrea messes V*; obilí ještě neposečené, osení: *spicea iam campis m. inhorruit* (v. t.) *V*; obr. *adhuc tua m. in herba* (v. t.) *est O* „tvá pšenice ještě nekvete“.

**messor**, *ōris*, *m*. [*meto*] žnec, sekáč. **messōrius**, *a*, *um* [*messor*] žnecký, sekáčský: *messoria corbis C*.

**-met**, sufix přidávaný zvl. k zájm. os., na př. *egomet*.

**mēta**, *ae*, *f*. **1** kuželovitý předmět, kužel, zejm. cíl v cirku, skládající se ze tří kuželovitých sloupců, meta, mezník: *metam tenere V* cíle dosíci; *collis in modum metae L* má tvar mezníku (kuželovitý); *metas imitata cupressus O*; *meta evitata H* cíl šťastně objety; *septima quam metam triverit ante rota Pp* dřive než sedmkrát objelo metu kolo; *cursu contingere metam H* doběhnouti k metě: obr. *metas lustrare Pachyni V* objeti (jako metu) Pachynos **2** meton. hranice, meze, konec, cíl: *his ego nec metas rerum nec tempora pono V* těm nekladu já ni hranice říše ni doby (t. j. trvání); *longarum haec m. viarum V* cíl cest; *ad metas aevi pervenire V*; *mortis metae V* = τέλος θανάτου konec života; *m. utraque O* sm. východ a západ.

**Metabus**, *i*, *m*. [Μέταβος] král Volsků, otec Kamillin.

**metallicus, a, um** [metallum] kovo-  
vý. = <Subst. **metallica, ōrum, n.** mince:  
**metallicorum magister** mincmistr>.

**metallum, ī, n.** [μέταλλον] **a** ob.  
pl. doly: **pecunia, quae ex metallis**  
**redibat N**; **metalla intermissa recoluit L**  
dal opět otevřít; **metalla auri, argenti**  
**L** doly na zlato, stříbro; **damnare in**  
**metallum Pn** odsouditi k práci v do-  
lech **b** vykopaný nerost, kov: **argenti**  
**aerisque metalla V**; **simili metallo** (= **auro**)  
**frondescit virga V**; **libertas potior**  
**metallis H** nad zlato a stříbro.

**metamorphōsis, is n. eōs, f.** [μεταμόρφωσις]  
proměna, odt. název Ovidiových  
básní **Metamorphōsēs, eōn** Proměny.

**Metapontum, ī, n.** [Μεταπόντιον]  
město v Lukanii u zálivu Tarentského,  
bydliště Pythagorovo; adj. **Metapon-**  
**tinus, a, um** metapontský: **ager L**,  
obyv. **Metapontinī, ōrum, m.** Meta-  
pontáné.

**mētātor, ōris, m.** [metor] měřič  
(zejm. tábora): **castrorum C.**

**Metaurum flumen H** = násl.

**Metaurus, ī, m.** řeka v Umbrii sev.  
od nyn. Sinigaglie; u ní byl poražen  
a zabit Hasdrubal r. 207.

**Metellus, ī, m.** [podle starověkého výkladu  
**metelli = mercennarii**] jméno rodiny  
v **gens Caecilia**, zejm. **1 Q. Caecilius**  
**Metellus**, kons. 206, dikt. 205, řečník  
**2 Q. Caec. M. Macedonicus**, vítěz nad  
Makedonií 146, r. 131 první plebejský  
censor, dobrý řečník **3 Q. Caec. M.**  
**Numidicus**, kons. r. 109, vítěz nad  
Jugurthou u řeky Muthulu **4 Q. Caec.**  
**M. Celer**, r. 66 legát Pompejův **5** bratr  
jeho **Q. Caec. M. Nepos**, r. 67 legát  
Pompejův, r. 63 trib. lidu, protivník  
Ciceronův **6 Q. Caec. M. Pius**, syn  
Numidikův, r. 83 stoupenec Sullův  
**7 Q. Caec. M. Creticus** jako kons. r. 69  
podrobil Krétu.

**Meterēa turba** sarmatský kmen na  
dol. Dunaji O.

**Mēthymna, ae, f.** [Μήθυμνα] nyn.  
Molyvos, město na Lesbu, rodiště Ario-  
novo, bohaté vínem; adj. **Mēthym-**  
**naeus, a, um** [Μηθυμναῖος] methy-  
manský, z Methymny: **Arion C**; **uva**  
**H, merum Pp, Lesbos O**; obyv. **Mēthym-**

**naei, ōrum, m.** Methymňané; **Mēthym-**  
**nias, adis, f.** methymenská: **puellae O.**  
**meticulōsus, a, um** [metus] **1** bá-  
zlivý, bojácný **2** strašný.

**mētior, īrī, mēnsus sum** [srov. μῆτις,  
čes. míra] **a** měřiti, vyměřovati:  
**agrum C**; **nummos H** na měřice pe-  
níze měřiti; **mundi magnitudinem C**;  
**syllabis pedes C**; **oculo latus H**; part.  
perf. význ. pas. **mensa spatia C** vymě-  
řené dráhy; **frumentum exercitui Cs** odmě-  
řovati; pod. **metire nobis Caecubum H**  
**b** o cestě projít, urazit, přelouti:  
**iter cursu m.** Ct dráhu proběhnouti;  
**aequor curru V** jeti po moři; **sacram**  
**viam H** kráčet po...; **aquas carina**  
**O** plouti po... **c** přenes. měřiti, po-  
suzovati něco podle něčeho, příkládati  
měřtko: **summum bonum suis com-**  
**modis C** nejvyšší dobro měřiti svým  
prospěchem; **caritatem patriae salute**  
**ipsius C**; **consilium rei utilitate C**; **pe-**  
**ricula metu S**; obr. **se suo modulo H.**

**Metiscus, ī, m.** vozataj Turnův V.

**Mētius** viz **Mettius**.

**1. mētō** viz **metor**.

**2. metō, ere, messuī** (zříd.), **messum**  
**a** žnouti, žítí (obilí), požínati **a** absol.  
**primus humum fodito... postremus me-**  
**tito V** poslední sklízej; **in metendo occu-**  
**pati Cs** žetím zaměstnaní; **ut sementem**  
**feceris, ita metes C** jak zaseješ, tak  
budeš žít **β** s ak. **farra O, pabula falce**  
**O, arva Pp**; přenes. požínati, kositi:  
**metit Orcus grandia cum parvis H**; **pro-**  
**xima quaeque metit gladio V** **b** v širš.  
sm. **lilia summa O** urážeti vršky lilí.

**Metōn, ōnis, m.** [Μέτων] hvězdář  
athénský, jenž chtěl uvést v souhlas  
rok sluneční s měsíčním zavedením  
19letého cyklu; odt. hříčkou slovní:  
**quando iste Metonis annus veniet? C**  
(o M., vrstevníku C neplatícím dluby).

**mētōr, ārī, ātus sum, zříd. mētō, āre**  
[meta] měřiti, vyměřovati: **caelum me-**  
**tabimur O**; **agros V, regiones animo L**;  
**castra m.** vyměřiti tábor t. j. označiti hranice  
tábora kolíky; part. perf. ve význ. pas. **porticus**  
**metata H**; **agellus H** odměřené; **castris**  
**metatis Hirt L** po vyměření tábora.

**Métrodōrus, ī, m.** [Μητροδόωρος]  
**1** M. z Chiu, učitel Hippokratův

2 M. Lampsacký, nar. v Athénách, filosof epikurský † 277 3 M. ze Skepse, filosof akademický 4 M. ze Stratonikeie, žák Karneadův 5 propuštěnec Ciceronův.

1. **mētopolis**, *is*, *f.* [μητρόπολις] mateřské město (kolonií), hlavní město (provincie <n. (arci)biskupství).

2. **Mētopolis**, *is*, *f.* [Μητρόπολις] 1 město thessalské u Farsalu; obyvn. **Mētopolitae**, *arum*, *m.* Metropolitáné 2 město ve Frygii; adj. **Mētopolitānus**, *a*, *um* metropolský: *campus L.*

**mētopolitānus**, *a*, *um* [1. *metropolis*] metropolitní.

<**mētopoliticus**, *a*, *um* [*metropolis*] hlavní (o městě).>

**Mettius**, *iī*, *m.* (též **Mettus**, srov. *Attus* a *Attius*) 1 **Mettius Curtius**, sabinický bojovník za Romula 2 **Mettius Fuffetius**, diktátor albský v boji proti Římanům 3 **M. Mettius**, hostinný přítel Ariovistův 4 **Mettius**, přítel Attikův 5 **Mettius Carus** udavač, na jehož udání byl r. 93 n. l. usmrcen Helvidius Priskus 6 **Mettius Modestus**, bývalý prokonsul Asie.

**metuēns**, *entis* [*metuo*] doplák. v bázni, ve strachu: *qui m. vivet H*; bojící se: *pericli V*; *futuri H*; *legum C.*

**mētula**, *ae*, *f.* [*meta*] sloupek.

**metuō**, *ere*, *uī*, — [*metus*] báti se, strachovati se **a** nepřech. *qui cupit aut metuit H*; *de sua vita m. C*; *ab Hannibale metuens L* stran H., pokud se týče H.; *inopi metuens senectae V* bojící se stáří; *doti m. H* o věno se báti; *moenibus patriae L*; — zvl. **a** s násl. *ut* báti se, aby = že ne- (přáti si, aby se věc stala): *metuit, ut calamitatem sustinere possit C* aby vydržel = že nevydrží; *ut sis vitalis metuo H* = přeji ti, abys byl života schopen **β** s násl. *ne* báti se, aby ne = že . . . (přáti si, aby se věc nestala): *metuebat, ne indicarent C*; (též se záp. slovesem) *metuit, ne sibi fides habita non esset Cr* bál se, že mu slovo nebylo splněno **b** přech. *m. alqm, alqd, alqd ab alqo* (něčeho od někoho), *alqd ex alqo S*, *alqd alci* (něčeho pro někoho, vzhledem k někomu); s inf. ostýchati se, roz-

pakovati se: *nil metuunt iurare Ct*; *m. temptare spem certaminis L*; *metuit tangi H* bojí se doteku; *arctos Oceani metuentes aequore tingui V* bojící se omočiti v oceáně; *pinna metuens solvi H* sm. = peruť nezničitelná; *culpari metuit fides H* věrnost se bojí, aby nebyla obviňována = věrnost se nedává obviňovati. Part. *metuens* j. adj. v. t.

**metus**, *ūs*, *m.* **a** strach, obava: *m. opinio impendentis mali C* představuje hrozícího zla; *ex malis futuris metum nasci censent C*; s gen. subj. *Siciliae C*; s gen. obj. *calamitatis C* před pohromou; *vulnerum C*; *ne reliquos populares metus invaderet parendi sibi S* aby ostatní krajané nebyli odstrašeni od poslušnosti k němu; *pubes metu orbitatis icta L* teskným pocitem osiřelosti; *m. a Romanis L* před Ř.; *m. ex imperatore T*; *plebs soluta regio metu L* strachu před králi; *metu, ne amitteret cohortes C*; *metu, prae metu strachem, ze strachu*; — zvl. posvátná úcta: *laurus metu servata V*; *mens trepidat metu (Bacchi) H* **b** meton. = *periculum* nebezpečné postavení: *plura in pace servata, quae nunc in metu audiuntur T*; předmět strachu: *m. anceps L.*

**meus**, *a*, *um* (vok. *mi*) [z \**mejōs*, srov. *mūj*] *mūj*; subj. *meā sententiā C* po mém soudě; obj. *iniuria mea S* bezpráví mně učiněné; *invidia mea C*, *crimina mea L* proti mně; — zvl. *meo loco C* = *nunc etsi est meus dicendi locus* v době mně patřící; *vix meus sum O* sotva jsem sebe mocen; — spec. = milý: *o mea O* má milá; *mi Attice C* milý Attiku; neutr. *meum* = má vlastnost, povinnost, *mūj* zvyk: *puto esse meum, quid sentiam, exponere C* že jest mou povinností; plur. **mei**, *ōrum* moji příslušníci, přátelé, krajané: *cenue deum, quibus ipse meique vescor H* moji přátelé a hosté; *Iliaci cineres et flamma extrema meorum V* mých rodáků; *scio acerba meorum circumstare odia V* mých poddaných.

**meusmet**, *meamet*, *meummet* zesil. *meus: meamet facta S.*

**Mēvānia**, *ae*, *f.* město v Umbrii proslulé chovem dobytka, nyn. Bevagna.

**Mezentius, iū, m.** vládce etruských Caer n. Agylly, spojenec Turnův proti Aeneovi V.

**mī a** = *mihī* k *ego* **b** vok. k *meus*.

**mīca, ae, f.** [srov. *minor*, μικρός = μικρός] drobet, hrstka, troška, něco málo: *salis O Ct* = *saliens m.* *H* zrnko soli.

**Micipsa, ae, m.** syn Masinissův, král numidský.

**micō, āre, uī, —** [srov. *mīhati se*] *mīhati se*, *kmitati se*, *chvíti se* **1** vúb. *venae et arteriae m. non desinunt C* bítí; *micant digiti V, corda O*; *linguis micat ore trisulcis V* jazykem trojklaným šlehá; *auribus m. V* ušima stříhati **2** spec. **a** o jevu světelném: *třpytiti se*, *blyštěti se*, *mihotati se*: *stella micans radiis C, sidus H, ignes L, aether ignibus V, fulmina L*; *gladii L* blyškají se; *oculis micat ignis V* z očí srší oheň; *oculi igne micantes O* oči ohněm sršící; *aera micantia V* zbroj blyštící se **b** prsty rychle vztyčiti a dávatí hádat, kolik jich jest (čímž se rozhodovala věc nerozhodná, též hra dosud běžná v Itálii zv. *mora*), hrát prsty: *quid enim sors est? idem propemodum quod micare, quod talos iacere C; quasi sorte aut micando C*; přísloví *dignus est, quicum in tenebris mices C* s tím můžeš potmě hrát prsty (= naprostý poctivec).

⟨**micrographus, ī, m.** [μικρός malý a γράφω píši] kdo popisuje malé věci s pomocí mikroskopu, drobnopisec.⟩

⟨**micrometricus, a, um** [micrometrus] drobnoměrný.⟩

⟨**micrometrus, ī, f.** [μικρός malý a μέτρον míra] drobnoměr, přístroj k měření malých rozměrů.⟩

⟨**microscopium, iū, n.** [μικρός malý a σκοπέω pozoruji] drobnohled, mikroskop.⟩

**Midās, ae, m.** (ak. *Midan O*) [Μίδαξ] myth. král fryžský, syn Gordia z Thrákie; od Dionysa dostal dar činiti zlatem vše, čeho se dotkl; tuto svou moc smyl v řece Paktolu; protože nesouhlasil s výrokem, kterým bylo v hudebním závodě Apollonovi přičteno vítězství nad Panem, narostly mu oslí uši.

**migrātiō, ōnis, f.** [migo] stěhování, přestěhování (se).

**migrō, āre, āvī, ātum a** nepřech. stěhovati se, vystěhovati se, přesídliti: *in alium quendam locum C, Romam L*; přenes. *ex hac vita C*; též pas. neos. *in alium locum morte migratur C* smrtí nastává stěhování; *Romam frequenter migratum est L* hojně (rodičů) se přestěhovalo; *voluptas migravit H* zmizela **b** přech. stěhovati, s sebou bráti něco: *relicta, quae difficilia migratu essent L*; — přenes. (j. opak *servare*) přestupovati: *communia iura C; quae pertinent ad veritatem, ea m. et non servare C.*

**Milaniōn, ōnis, m.** [Μιλανίων] syn Amfidamantův, choť arkadské Atalanty.

**miles, itis, m.** vojín, voják **1 m.** *mercennarius N* námezdný voják, žoldněř; *milites legionarii Cs* řadoví vojíni; *m. voluntarii L* dobrovolníci; *veterani Cs C* staří n. vysloužilí vojáci; *tribunus militum Cs C* tr. vojenský; — kolekt. = vojsko: *sine militis usu O* nepotřebující vojska; *egreditur castris miles generosus ab isdem O*; *late loca milite complent V; cingebatur milite domus T* **2** spec. **a** vojín prostý (proti vyšším): *vos appello, centuriones, vosque milites C* **b** vojín pěší (proti jezdcí): *nemo m. aut eques Cs; decem milia militum et mille equites L*; též kolekt. *milite atque equite L* **c** obr. pěšák na šachovnici: *grassetur miles, cum calculus perit O* **3** přenes. o ženě (fem.): *nova m. eram O* nováček; *m. erat Phoebes O* družkou = ⟨rytíř⟩.

**Milētus, ī, [Μίλητος]** **1 m.** syn Apollonův a Deionin, otec Kaunův a Byblidin, zakladatel města M. **2 f.** hl. m. Ionie, rodiště Thaletova a Anaximeno, proslulé zvl. obchodem s vlnou a jemným přepychem; adj. **Milēsius, a, um** milétský: *Thales; mulier, populus C; vellera V; carmina O* (kluzké povídky); obyv. **Milēsii, ōrum, m.** Miléšané; **Milētis, idis, f.** Miléřanka = *Byblis O*; *urbs O* = *Tomī* jakožto osada milétská.

**militāris, e** [miles] vojenský: *res m.* *Cs* vojenství; *homines S* ve vojenství zběhlí; *disciplina N, institutum Cs, la-*

*bor, licentia, C, mos L, ornatus, signa C; tribunus m. C; arma militaria S* výzbroj pravidelného vojska; *aetas m. T* věk vojenskou službou povinný; jako subst. *plerique militares T Cr* vojáci; <rytířský>.

**militāriter**, adv. [*militaris* vojensky, po vojensku: *loqui T* (krátce); *tracta m. aedificare L* po způsobu vojenském.

**militia, ae, f.** [*miles*] a vojenská služba, vojna: *munus militiae sustinere Cs; exprobrantes suam quisque alius alibi militiam L* vytýkající každý, kde kdo na vojně sloužil; *tolerare militiam V; m. est potior H; vellem haud correpta fuisset militia tali V* kéž by se nebyla nikdy dala strhnouti takovou bojechtivostí; *domi militiaeque C* doma i na vojně, doma i v poli; *militiae magister L* vůdce válečné výpravy **b** přenes. *urbana m. scribendi C* městská služba záležící v psaní; obr. o milovníku *m. Veneris Pp* služba Venuši sm. milování **c** stav vojenský, konkr. vojsko: *militiam cogere L* sbírat; *hic pars militiae erat O* patřil k vojákům. = <rytířstvo>.

**militō, āre, āvi, ātum** [*miles*] službu vojenskou konati, na vojně sloužiti; též pas. *libenter hoc et omne militabitur bellum H* (sc. a me) podrobím se rád této a každé jiné službě válečné; přenes. vřb. o namáhavé činnosti: *venaticus militat in silvis catulus H* v lesích službu koná; spec. o milovníku *militavi non sine gloria H* byl jsem vojákem lásky.

**miliūm, iī, n.** [srov. *μελίην*] proso.

**mille**, plur. *mīlia, ium, n.* **a** tisíc: *m. militum N, m. hominum C, m. passuum Cs L* tisíc dvojkroků = 1 ½ km, římská míle; též samo *mīlia viginti S* 20.000 kroků, dvacet mil; *m. nummum C* tisíc sesterciů; – podle sm. se slovesem v plur.: *hominum mille versabantur C; mille passuum erant L*; sing. *mille* má též vazbu adjekt.: *mille passus; m. meae agnae V; de m. fabae modiis H; bis m. equos H*; – plur. *mīlia* pojí se obyč. s gen., avšak též se vkládá bez vlivu na vazbu: *armati duo mīlia missi L; sagittarios . . . tria mīlia habebat Cs b tisíc sm. velmi mnozí, veliký počet, nesčetní: *m. colores V; m. nova consilia L; mille modis**

*temptare H; commodius quam tu milibus aliis vivo H* v tisíci jiných věcech.

**millēnārius, a, um** [*mille*] obsahující číslo 1000: *numerus m.* číslo tisíc.

**millēsimus, a, um** [*mille*] tisící: *m. pars C* tisícina.

**milliārius, a, um** [*mille*] tisíc (kusů, mužů) čítající: *ala Pn*; odt. subst. **milliārium, iī, n.** milník označující vzdálenost 1000 kroků řím.: *ad tertium m. consistere C; ad aureum m. T* u zlatého milníku (u chrámu Saturnova na foru).

<**milliēnus a, um** [*mille*] tisící.>

**milliēs n. milliēns**, adv. [*mille*] tisíckrát: *sestertium sexies millies* 600 milionů; přenes. sm. mnohokrát, nesčíslněkrát: *agros m. depopulati sunt L.*

**Milō, ōnis, m.** [*Μίλων*] 1 Milon krotonský, atlet pověstný obrovskou silou 2 *T. Annius M. Papinianus*, zeť Sullův, tribun s Klodiem r. 57, později Klodiův nepřítel a vrah; adj. **Milōniānus, a, um** milonský; subst. fem. (sc. *oratio*) Ciceronova řeč *Pro Milone*.

**Miltiadēs, is n. ī, m.** [*Μιλτιάδης*] slavný vojevůdce athénský, vítěz nad Peršany v bitvě marathonské 490.

**milvīnus, a, um** [*miluus*]. jestřábí: *milvinae ungulae Pt* sm. zlodějské pařáty; subst. fem. (sc. *fumes*) jestřábí hlad = „vlčí hlad“.

**miluus, ī, m.** (někdy vyslov. *milvus*) luňák, ostříž, jestřáb **a** vl. *miluo est quoddam bellum quasi naturale cum corvo C* j. jest v jakési takorňa přirozené válce s havranem **b** dravá ryba, letucha: *cautus metuit opertum milvus hamum H c* souhvězdí: *stella Lycaoniam vergit proclivis ad Arcton miluus O.*

**Milyas, adis, f.** [*Μιλιάς*] část Velké Frygie nazvaná podle obyvatel (*Milyae*): *Milyadum commune C.*

**mīma, ae, f.** [*mimus*] herečka v mimu n. pantomimu.

**mīmārius, a, um** [*mimus*] mimový; subst. masc. herec v mimu.

**Mimās, antis, m.** [*Μίμας*] 1 gigant 2 Trojan, druh Aeneův 3 mys v Ionii u Kolofonu.

**mimiambos, ī, m.** [*μυμιαμβος*] mimiamb, mimiambická báseň, t. j. mimos složený v iambech.



**mimicē**, adv. [*mimicus*] mimově, jako v mimu, herecky: *ridere Ct.*

**mimicus**, a, um [*mimus*] z mimu vzatý, do mimu se hodící, mimový: *iocus C*; přenes. pro zdání vytvořený, strojený: *m. et ineptus Pn*; *nomen m. C* herecké jméno (proti skutečnému).

**Mimnermus**, ī, m. [*Μίμνερμος*] řec. básník elegický z Kolofonu, vrstevník Solonův.

**mimula**, ae, f. [*mima*] herečka.

**mīmus**, ī, m. [*μῖμος*] a herec mimu, mimický herec, mim: *greges mimorum C* b divadelní hra napodobující všeliké druhy lidí, mimos.

**mina**, ae, f. [*μνῆ*] mina, váha = 100 attických drachem, jako hodnota peněžní = přibl. 1/2 kg stříbra.

**mināciter**, adv. [*minax*] hrozivě, s hrozbami: *fremere, prohibere L.*

**minae**, ārum, f. [srov. *emineo*] a pův. výčnělek (skály n. hradeb): *pendent m. murorum V* b přenes. hrozby, vyhrůžky: *tollere V, intendere alci T, iactare C; insequi alqm minis C*; obr. *nullae in fronte m. O* nic hrozivého ve tváři; *m. frigoris O* hrozící zima; básn. o hadu *tollentem minas V* hrozivě se zvedajícího; *regum tumidae m. H* králové zpupně hrozící.

**mināx**, ācis [2. *minor*] a přečnivající, převislý: *scopulus V* b hrozivý, výhružný: *Camenaē Alcaei H* básně Alkaiovy; *sermones C*; *animi O* zmužilost; *verba minacia var. O*; *unda, murmur H*; *aequor O*; *pestilentia minacior quam perniciosior L* více strachu nahnal než zhouby způsobil.

**Mincius**, īi, m. řeka v sev. Itálii vtékající do jez. Gardského, nyn. Mincio.

**Minerva**, ae, f. (arch. *Menerva*) [bývá srovnáváno s *mens, meminī*] ital. bohyně, jako bohyně moudrosti a umění ztotožněna s řec. Palladou Athénou. Slavnost její v Římě se konala od 19.—23. března. Od řec. Athény přejata též vlastnost bojovnosti: *pugnax O*; *bellica virgo O*; dala Attice olivu, odt. *baca Minervae O* = oliva; úslovi: *pingui n. crassa Minervā agere, facere* nejspíše, neuměle; *tu nihil invita dices faciesve Minerva H* = *adversante et repugnante natura*

*C*; *sus Minervam* (sc. *docet*) *C* hloupý chytrého chce poučovati; meton. = práce tkalcovská; tkaní: *tolerare vitam tenui Minerva V* chudobným (málo výnosným) tkaním; *falsa M. Pp* zdánlivé tkaní Penelopino; *intempesiva M. O* nečasné tkaní. — **Minervae promunturium** *L* mys v Kampanii jz. od Sorrenta.

**Minervium**, īi, n. město v Kalabrii již. od Otranta, nyn. Castro.

**mingō**, ere, *mīnxi*, *minctum* i *mic-tum* močiti.

**minimē**, **minimus** viz *parum, parvus*.

**Miniō**, ōnis, m. říčka v Etrurii, nyn. Mignone.

**minister**, tra, trum [*minus*, srov. *magister*] 1 (vl. menší, nižší) služebný: *lumina facta ministra propositi tui O* 2 subst. m. pomocník, sluha, přísluhovač: *Martis m. CO* kněz Martův; *ministri imperii tui C* podúředníci; *victus cottidiani m. var. C* posluhující při jídle; přenes. náhončí, napomahač, podporovatel, vykonavatel: *in maleficio, libidinis, cupiditatum C*; *sermonum T* zprostředkovatel; *facinoris C*; *Calchante ministro V* s pomocí Kalchantovou; *sceleris L* pomocník, náhončí vraždy; *irarum ministri L* náhončí hněvů.

**ministeriālis**, is, m. [*ministerium*] císařský úředník. — <panoš>.

**ministerium**, īi, n. [*minister*] a služba, úřad: *aquila ministerio missa L* k obsluze; *adhibere alqm ad ministerium L* k službě obětní; *diurna ministeria O* práce; *m. scelerisque artisque O* úkon i zločinu i dovednosti (kormidelnické); *haud memorandi imperii m. L* úkon úřední moci nestojící za zmínku; *quidquid ad ministeria postulabatur Am* k zaopatření b konkr. služebnictvo: *ministeria magistratibus conscribere T* podúředníky; *principi ministeria circumdare T* císaře služebnictvem obklopiti; služebník, služebnice: *amoris vile m. Ap.*

**ministra**, ae, f. [*minister*] pomocnice, služka; přenes. (*virtutes*) *tu voluptatum satellites et ministras esse voluisti C.*

**ministrātor**, ōris, m. [*ministro*] sluha, přísluhovač a u stolu b na soudě

pomocník (doplňující řečníku materiálu).

**ministrō, āre, āvī, ātum** [*minister*] a posluhovati, přísluhovati (zejm. u stolu): *tibi ministratur C*; *maximis poculis ministratur C* víno se podává v . . .; *pocula m. C* číše podáváti; *nectar O*; *cena ministratur pueris tribus H* při obědě přísluhují tři hoši **b** přenes. a opatřiti, obstarati něco: *ministrant flammās aenis V* = *flammās subiciunt aenis* oheň rozněcují pod kotly; *furor arma ministrat V* zaslepená vášeň podává zbraně; *velis (abl.) navem m. V* loď plachtami obsluhovati = řídit; *naves velis non ministrantur T* lodi nejsou plachtami opatrovány **β** poskytovat; *platanus umbram V*; *taedas silva V*; *ardentes faces furiis Clodianis C*; *Iuno vires animumque ministrat V* dodává síl a zmužlosti; *nova semina bello T* nový podnět válce; *vinum verba H* dává γ vykonávati, prováděti: *medicorum iussa O*, *res omnes timide H*.

**minitābundus, a, um** [*minitor*] vyhrožující, doplňk. za vyhrůžek: *petere L*.

**minitor, āri, ātus sum** [2. *minor*] často hroziti, vyhrožovati: *urbes huic imperio minitabantur C*; čím: *alqd n. alci alqa re*, též ak. c. inf. a pouh. inf.; absol. *minitantes orabant T*.

**minium, iī, n.** [název hispan., srov. jm. řeky *Minius*] suřík, surová rumělka.

**Minius, iī, m.** řeka v Lusitanii, nyn. Minho.

**1. minor, minus** viz *parvus, parum*.

**2. minor, āri, ātus sum** [*minae*] a pův. přečnivati, vyčnivati, strměti: *hinc atque hinc vastae rupes minantur V*; *machina mediae minans inlabitur urbi V* hrozivě trčící; *gemi scopuli in caelum minantur V* strmí **b** hroziti, vyhrožovati: *alci, alci alqd* někomu něčím, ak. c. inf.: *ornus minatur V* hrozí pádem; *quodcumque minabitur arcus H* čemu bude hroziti = na co bude namířen **c** básn. honosivě slibovati: *multa et pulchra H*.

**Minōs, oīs, m.** [Μίνωας] **1** syn Diův a Europin, král krétský, zákonodárce, soudce v podsvětí **2** vnuk předešlého, manžel Pasifain, budovatel labyrintu.

**Minō-aurus, ī, m.** [Μινώταυρος] netvor zplozený býkem s Pasifaou, zpola býk, zpola člověk, ježž zabil Theseus.

**Minōis, idis, f.** [Μινωίδας] Minoovna, dcera Minoova Ariadne; **Minōius, a, um n. Minōus, a, um** minojský, krétský; *regna V*; *sella Pp* Minoova.

**Minturnae, ārum, f.** město v Latii při ústí řeky Liris; adj. *Minturnēnsis, e* minturnský.

**Minūcius, a** rod římský; zejm. **1 L. M.**, konsul 458, decemvir 450 **2 M. M. Rufus**, magister equitum Q. Fabia Maxima 217 **3 M. M. Rufus**, kons. 110, 109 triumf. nad Skordisky **4 Q. M. Rufus**, kons. s Korn. Cethegem 197 **5 A. M. Thermus**, konsul 193 **6 Q. M. Rufus**, obchod. v Syrakusách, svědek proti Verrovi **7 Q. M. Thermus**, správce Asie 52—50, stoupenec Pompejův **8 M. Rufus**, stoupenec Pompejův **48 9 L. M. Basilius**, legát a vrah Caesarův; **Minūcia**, vestálka odsouz. 337. Adj. *via Minucia* vedla z Říma branou Minuciovou do Brundisia přes Sabinisko, vystavěná od L. M.; *porticus Minucia*, sloupová vystavěná od M. M. Rufa 109.

**minuō, ere, uī, ūtum** [srov. l. *minor* a řec. μινύθω] **a** menší kousky z něčeho dělati, štípati, řezati, krájeti, drobiti, lámati, rozmělnovati: *ramaliaque tecto detulit et minuī O* rozštípala; *mullum in singula pulmenta H* rozkrájeti; *ligna O b* zmenšovati, omezovati, zeslabovati: *sumptus C*, *curas H*, *aes alienum Pn*, *auctoritatem Cs*, *luctum O*, *timorem militum Cs*; *pretium frumenti H* snížiti; *religionem N* urážeti; reflex. *minuente aestu Cs* když se příliv zmenšoval = za odlivu. Part. *minutus* j. adj. v. t.

**minusculus, a, um** [*minor*] maličký: *villa, epistula C*.

**minūtātim, adv.** [*minutus*] na kousky, po kouscích, po částech: *m. interrogare C* jednotlivými krátkými otázkami; *ossa m. collapsa V* poněáhlů; *m. addere C* postupně.

**minūtē, adv.** [*minutus*] malicherně: *dicere C*.

**minūtulus, a, um** [*minutus*] maličký.

**minūtus**, *a*, *um* [*minuo*] **a** malý, nepatrný, drobný: *res C* maličkosti; *potula minuta atque rorantia C* poháry maličké a srkané po kapkách (jen kapky propouštějíci); *fruges C*, *navis Ct*; *gladii N* krátké meče; *minutorum opusculorum fabricator C* umělec v jemných pracích **b** slabý, zeslabený: *vulnere* var. *L*; bezvýznamný: *imperatores, homines, philosophi C*; malicherný: *diligentia, animus, subtilitas C*. = Subst. **minūta**, *ōrum*, *n*. malé části hodiny *n*. (obloukového) stupně, minuty. = <sg. **minūta**, *ae*, *f*. *minuta*>.

**Minyās**, *ae*, *m*. [*Μινύας*] král orcho-menský, praotec boiotských Minyů; **Minyae**, *ārum*, *m*. [*Μινύαι*] = Argonauti; **Minyēias**, *adis*, *f*. dcera Minyova; plur. **Minyēides**, *um*, *f*. dcery Minyovy (Alkathoe, Leukippe, Arsippe) = **Minyēia proles O**.

**mirābilis**, *e* [*miror*] podivuhodný, zvláštní, podivný, neobyčejný: *prodigium visu eventuaque mirabile L* úkaz zjevem podivuhodný a výsledkem ku podivu stvrzený; *visu mirabile O* podivuhodný zjev; *mirabile est id ambigi L* jest divno, že je o to spor.

**mirābiliter**, *adv*. [*mirabilis*] podivuhodně, neobyčejně: *laetari C*; *homo m. moratus C* podivné povahy.

**mirābundus**, *a*, *um* [*miror*] divící se, udivený, plný údivu: *plebs L*; *unde tot hostes forent L*.

**mirāculōsē**, *adv*. [*miraculum*] podivně, <zázračně>.

<**mirāculosus**, *a*, *um* [*miraculum*] podivuhodný, zázračný.>

**mirāculum** (*n*. **mirāclum**), *ī*, *n*. [*miror*] podivuhodná věc, podivuhodný úkaz, neobyčejná věc, div, zázrak: *m. magnitudinis L* div velikosti; *in miracula verti O*; *omnia transformat sese in miracula rerum V* ve všelike podivuhodné podoby; *miracula ridere H* strážidlům se smáti; *miracula philosophorum C* podivné názory; *miraculo esse alci L* podiv něčí buditi; *sine commento miraculi L* bez výmyslu nějakého zázraku; *miraculo rei novae L* neobyčejností; *m. litterarum L* podivuhodné umění psáti; *in vario miracula caelo*

*videt O* divné tvory; *inde locum fabulae ac miraculo datum L* podivuhodné báji.

**mirandus**, *a*, *um* [*miror*] podivuhodný: *mirandum in modum C* podivuhodně; *haec Aeneae miranda videntur V* vzbuzují v Aeneovi obdiv.

**mirātiō**, *ōnis*, *f*. [*miror*] podiv.

**mirātor**, *ōris*, *m*. [*miror*] obdivovatel.

**mirē**, *adv*. [*mirus*] podivuhodně; podivně, neobyčejně, nápadně: *gratum fuit L*.

**mirificē**, *adv*. [*mirificus*] podivuhodně, ku podivu, neobyčejně.

**mirificus**, *a*, *um* [*mirus a facio*] podivuhodný, neobyčejný, nápadný: *opera Cs*, *homo C*, *consensus senatus C*, *structura carminis O*; *mirificas gratias agere C* obzvláštní díky vzdávati.

**mirmillō** (též **myr-** a **mur-**), *ōnis*, *m*. [*μορμύλος* druh ryby] druh těžko-oděných gladiátorů, majících na přilbicích odznak rybu.

**miror**, *ārī*, *ātus sum* [*mirus*] **a** diviti se, žasnouti, podivovati se: něčemu alqd., ak. c. inf., quod, nepř. ot., si: *umbrae mirantur H* s podivem poslouchají; *dicebant mirari solitum C*. *Fabricium C* že podivení pronášel; *nec mirari oportet hunc ordinem C* s podivem se pozastavovati nad tímto našim řádem; *nam sic et Laberi mimos mirer H* musil bych se diviti; *clamor ... mirantium, quid rei esset L* udiveně se přeptávajících, co to jest **b** zvl. s podivem zírati na něco, obdivovati se něčemu: *vas C*; *signa S*; *iustitiaene* (gen. přč.) *prius mirer? V* mám se ti obdivovat pro tvou spravedlivost?; *se m. Ct* sm. býti do sebe zamilován.

**mirus**, *a*, *um* nápadný, divný, podivný, zvláštní, neobyčejný; podivuhodný, úžasný: *quid mirum, si C* co divného na tom, jestliže; *mirum in modum Cs* podivuhodně; *miris modis pallentia simulacra V* nápadně bledé; *mirum quantum n. quam LC* náramně, velice; *mirum, duo marmora campo adspicio O* div divoucí: vidím ...

**mīs** viz *ego*.

**miscellāneus**, *a*, *um* [*miscellus* od *miscere*] míchaný, smíšený; = subst.

neutr. pl. **a** míchanina (o pokrmu) **b** směš (o spisu smíšeného obsahu).

**miscēō**, *ēre*, *miscuī*, *mixtum* n. *mixtum* [srov. μίχυναι, μίγω, čes. mísiti] **1 a** míchatí, mísiti, směšovati *alqd* (*cum*) *re* něco s něčím, *miscet faece vina H*; *pix sulphure mixta V*, *tristia laetis O*, *falsa veris C*; *miscetis sacra profanis H*; *oletum m. Pn-h* kypřiti **b** pojiti, spojovati: *mixtum tibiis carmen H* píseň sdružená se zvuky píšaly; = zvl. o pohl. obcování: *mixta deo mulier V*; *pares miscetur (virgines) T* rovné s rovnými se berou; *sanguinem ac genus m. L* zjednati spolek pokrevný a rodový; *alci se m. O*; = družiti, přidružovati, řaditi básn. *alci* k někomu: *se miscere viris V* přidružiti se; *me nemus miscet dis superis H*; *mixtis lustrabo Maenala nymphis V* přidruže se k nymfám **2** ve zmatek uváděti, plašiti, bouřiti, vířiti: *coetus T*, *cervorum turbam V*; *ut tu illa omnia odio, misericordia miscuisti C* všechno jsi zvířil; *miscetur pulvere campus V* halí se v prach; *animalia miscentur V* lezou druh přes druh, hemží se; *clamor hostilis et cursus per urbem omnia ferro flammâque miscet L* křik nepřátel a pobíhání městem mísí se všude s mečem a ohněm; *proelia miscet V* bitvy svádějí; = zvl. o bouři: *caelum ac terras m. L*, *caelum terramque V* sm. vzbuditi velkou bouři; *magno misceri murmure pontum sensit V* že se moře bouří **3** smíšením vytvořiti: *miscuit manipulos ex Latinis Romanisque L* smíšením Latinů s Ř. utvořil (nové) manipuly; *vulnera inter se miscet tauri V* navzájem si rány zasazují; *proelia miscet Amor Tib* (milostně) boje strojí; *ignes miscet murmura V* blesk a hrom se mísí; *m. aconita O*, *mulsum C* namíchatí, míšením připravovati; básn. *mixtus matre Sabella V* zrozený z matky Sabellky.

**misellus**, *a*, *um* [*miser*] nešťastný, ubohý.

**Misēnus**, *ī*, *m.* syn Aiolův, trubač Aeneův, jenž zahynul u mysu po něm nazvaného.

**Misēnum**, *ī*, *n.* (**Misēna**, *ōrum*, *n.*

*Pp*) n. **Misēnus** (sc. *mons*) mys a město jižně od Neapole u zálivu bajského (římský přístav válečný); adj. **Misēnēnsis**, *e* misenský; *classis T*.

**miser**, *era*, *erum* bídný, ubohý, nešťastný; o věcech těž chudý, skrovný, nepatrný, špatný, smutný; *miserum est* s inf. jest neštěstí; vlož. *miserum!* běda! jaké neštěstí!; *miserum latus H* nemocný; s gen. vztahu *in neutram partem cultus m. H* ani na jednu ani na druhou stranu nejša ubohý způsobem života = netrpě krajnostmi v způsobu života; *miseri ambitionis H* pro svou ctižádost; *quod in misero tempore restet O* v osudné chvíli.

**miserābilis**, *e* [*miseror*] politování hodný, žalostný, smutný; *aspectus V*, *maeror C*, *caedes L*; akt. nařikavý, plačtivý, nařikající: *vox*, *epilogus C*, *elegi H*.

**miserābiliter**, adv. [*miserabilis*] politování hodně, bídně: *ceciderunt Cr, mori C*; nařikavě, plačtivě: *litterae m. scriptae L C*; *m. deflare orbitatem suam L* úpěnlivě.

**miserandus**, *a*, *um* [*miseror*] politování hodný, nešťastný, bídný: *Niobe O*, *fortuna S*; *miserandum in modum C* způsobem politování hodným, bídně, žalostně.

**miserātiō**, *ōnis*, *f.* [*miseror*] **a** litování, soucit, útrpnost: *miseratione mens iudicum permovenda C*; *m. subit me Pn* jímá mne soucit; *conspectus aliorum mutua miseratione integrabat lacrimas L* následkem vzájemného litování **b** konkr. dojmavé líčení, dojemná řeč: *miserationibus et communibus locis uti C*; *querimonia vel m. C*; *tua m. C*.

**miserātor**, *ōris*, *m.* [*miseror*] litovník, slitovník.

**miserē**, adv. [*miser*] **a** bídně, nešťastně: *vivere C* **b** vášnivě, prudce, usilovně: *m. discedere quaerens H*; *m. cupis abire H*.

**misereror**, *ērī*, *itus sum* [*miser*] soustrast cítiti, smilovati se *alcis* nad kým: *sui*, *sociorum C*, *nominis Romani L*, *laborum tantorum V*; *familiae*, *patris*, *filii C*.

**miseret** a **miserētur** [*neos*. od *misereror*] jest líto alqm *alcis* rei někomu něčeho:

*eorum nos magis m. C* těch jest nám více líto; *me tui m. C, fratrum C, patrietum C.*

**miserēscō**, *ere*, — [*misereor*] smilovati se aleis nad někým: *regis V*; absol. *miserescimus ultro V* a ještě nadto ho politujeme.

**miseria**, *ae, f.* [*miser*] bída, neštěstí, obtíž; utrpení: *in miseriis hominem consolari C* v utrpení; *miseriae* (dat.) *esse S* býti na obtíž; *sollicitudo et m. C* znepokojení a úzkost; personif. *Miseria C* Bída.

**miseriordia**, *ae, f.* [*misericors*] milosrdenství, slitování, útrpnost: *m. est aegritudo ex miseria alterius iniuria laborantis C; magna cum m. fletuque Cs*; s gen. subj. *m. vulgi Cs, populi C*; s gen. obj. *clarissimi viri miseriordia captus N* jat útrpností k muži; *miseriordiā valere Cs* slitování docházeti; *miseriordiam habere C* slitování nalézti; *in tuam miseriordiam confugit C* k tvé milosrdenosti se uchýlit.

**misericors**, *dis* [*miser a cor*] milosrdný; slitovný, útrpný: *sint misericordes in furibus aerarii S* když jde o zloděje.

**miseriorditer**, *adv.* [*misericors*] milosrdně.

**miseriter**, *adv.* [*miser*] uboze, žalostně; žalostivě *Ct.*

**miseror**, *āvī, ātus sum* [*miser*] litovati někoho, útrpnost jeviti s někým; naříkati, plakati nad něčím: *casum suum S; fortunam alcis C, amicum V, casum alcis T.*

**missa**, *ae, f.* [*mitto*] rozpuštění; ≠ mše.

⟨**missificātor**, viz *mystificator.*⟩

**missilis**, *e* [*missus, mitto*] házečí, metací: *lapides missiles L* prakové kameny; *ferrum, telum missile V* = subst. **missile**, *is, n.* házečí (metací) oštěp: *missilibus lacessere V pugnare L.*

**missiō**, *ōnis, f.* [*mitto*] **a** posláni, odesláni: *legatorum, litterarum C* **b** propuštění zajatce: *pro sua* (sc. *Sileni*) *missione C* **c** propuštění ze služby n. z úřadu: *nautarum C; missiones turbulentorum hominum L* **d** o gladiátoru odklad zápasu, přerušení: *sine missione L* bez milosti, až po smrt.

**missitō**, *āre, āvī, ātum* [*mitto*] posílati: *auxilia L.*

⟨**missō**, *āre* [*missa*] sloužiti mši.⟩

**missus**, *ūs, m.* [*mitto*] **1** posláni; zejm. abl. *missū* posláním, na posláni, na rozkaz: *Caesaris m. Cs, regis m. V* **2** hození, vyhození: *vehementius ictu missuque telum L* zbraň prudčí co do úderu i vyhození (t. j. prudčeji letěci i dopadající) **3** v cirku vypuštění (gladiátorů, závodníků), číslo (programu): *multiplicatis missibus Suet.*

**Misulāni** viz *Musulami.*

**mīte**, *adv.* [*mitis*] mírně, klidně: *perire O, legatos appellare Cs.*

**mitella**, *ae, f.* [*mitra*] stužka, vázanka kolem hlavy, malý turban.

**mitēscō**, *ere*, — [*mitis*] **a** měknouti, jemněti, lahodněti: *uas a sole m. tempus est C, sm. zrāti; herbae quae m. flammā molliri queant O* **b** mírniti se, povolovati, pozbývati drsnosti; *hiems L, frigora H; freta mitescunt O* uklidňují se **c** mírnějším se stávají: *legio pace T; ferae L* zkrotnouti; *nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit H* aby se nemohl státi mírnějším; *mitescunt saecula V* věky zjemnějí.

**Mithrās** n. **Mithrēs**, *ae, m.* [*Μιθρας*] perský bůh Mithra, pův. jasný den, pak slunce; kult jeho pronikl koncem republiky i do Říma.

**Mithridātēs**, *is n. ī, m.* [*Μιθριδάτης*] **1** král pontský *M. Eupator*, nepřítel Římanů poražený Pompejem **2** král armenský *T* **3** *M.* pergamský, stoupenec Caesarův, tetrarcha Trokmů, nástupce krále Deiotara; adj. **Mithridāticus** a **Mithridātēus**, *a, um* Mithridatův, mithridatovský: *bellum Mithridaticum C* s Mithridatem; *Mithridateis tumentem nominibus Pontum O* jmény Mithridatů (v Pontu vládlo šest králů toho jména).

**mitificō**, *āre, āvī, ātum* [*mitis a facio*] **1** změkčovati: *cibus mitificatus C* zažitý, strávený **2** krotiti, ochočovati.

**mitigō**, *āre, āvī, ātum* [*mitis*] **a** jemným činiti, zjemňovati, změkčovati: *cibum C* vařiti; *agros C* kypřiti; *agrum ferro et flammis H* úrodným činiti; *morbum Pn* zmírňovati; *iam mitigata hieme*

Cr když zima již polevila **b** o duchu: mírniti, krotiti, usmiřovati, chlácholiti: *animum placare et m. C*; *Lampascenos in istum m. C* s ním smiřiti; *precibus mitigari T* dáti se obměkčiti; *aures elephantorum ad notum sonum mitigatae Cr* navyklé známému zvuku; *dolores C* mírniti; *odium precibus m. C*, *iras O*.

**mītis**, *e a* jemný, měkký, o ovoci zralý, sladký: *mitibus pomis caput autumnus extulit H* hlavu se zralým ovocem; *m. Bacchus O* lahodné víno; *prolept. m. in apricis coquitur vindemia V* hrozny se vaří do sladkosti; *kyprý: solum Tiburis H b* mírný, klidný: *fluvius V* tiše tekoucí; *caelum L* mírné podnebí; - *zvl. o duchu: quis est me mitior? C*; *m. in alqm L*, *alci OT*; *dolore mitiorem facere C* mírniti, zjemňovati; o zvířatech = krotký: *taurus O*, *lupa L*; o věcech abstr. *servitium Pp*, *doctrina*, *lex C*; *in mitiorem partem C* na lepší stránku; o řeči: *m. et compta oratio C* lahodná a úpravná.

**mitra**, *ae, f.* [μῆτρα] stužka, *zvl.* stužka na ovíjení hlavy, turban, (perská) čepice s tkanicemi na uvázání pod bradu: *Maeonia m. V* lydská (vl. fryžská) čepice (u Římanů pokládána za znak orientální změkčilosti).

**mittō**, *ere, mīsī, missum* posílati, poslati **I** váb. *equitatum auxilio Cs*; *pueros domum C*; *legatos de deditione Cs*, *filium ad propinquum C*; *alqm ad mortem C* na smrt; *exercitum sub iugum Cs* pode jho; *damnatum in exsilium L* do vyhnanství; *centurias in suffragium C* hlasovat; *misit rogatum auxilium C* žádat za pomoc; *animas sub Tartara mittit V* (posílá a) doprovází **II** spec. **a** zprávu, vzkaz, dotaz atp. poslati: *Lucretia nuntium ad virum mittit L* pošle; *missis remissisque nuntiis S* vzájemným posláním posílá; *litteras m. C*; *salutem O* pozdrav; absol. *misit Brutus ad me C* t. dopis; *in Galliam mittit, ut venirent C* psal, aby přišli; *ad nostrum civem mittimus, ne imperatorem . . . oppugnet C* **b** knihu, dar poslati, věnovati: *hunc librum ad te de senectute misimus C*; *libro, quem ad me de virtute misisti*

*C* knihou ‚o ctnosti‘, kterou jsi mi věnoval; *sestertium centum milia munerum* (abl. zpūs.) *m. N* darem poslati; *ultra muneribus missis H* a ještě pošle dary (svému soku) **c** seslati = způsobiti někomu něco: *funera Teucris V*; *apibus exitium V d* vysílati; *lucem in terram C*; *fulmina clipeo V* metá; seslati (svrřau): *auspicia, quae mitti vellet L* jejiel i seslání si přeje; *ex monte vox missa L* e snesl; *missis abrumpitur ignibus aether O* metanými blesky trhá se nebe; *fulmina lucis* (dat.) *H*; shoditi: *puerum ex arce praecipitem misit O*; *pueros in profluentem aquam L* hoditi; *missis armis de fuga cogitabant Cs* odhodivše zbraň; házeti, metati, mrštiti: *lapides sua post vestigia O* kameny za sebe; *pila Cs*; *tela tormentis Cs*, *lapides fundā L*; *quantum mittere funda potest O* jak daleko může dostřeliti; *discum in auras O* mrštiti; *roratas laurea misit aquas* (sc. *in me*) *O* = pokropila mě rosou, deštěm kapek; položiti, nasypati: *cibos O*; *inferias Orphei . . . papavera mittes* jako oběť na počtu zemřelého Orfea přineseš máku; vydávati: *vocem supplicem L*; *novo pontifici vocem mittenti C* když chtěl promluvit; o zemi: *India mittit ebur V* dává; *Padus electra mittit O*; pouštěti, vypouštěti: *singulos prae se inermes mittere S* napřed pouštět; *fruges mittunt sanguinem L* potí se krví; *ex ore orationem Cs*; *carcere equos O*, *carceribus currus H*; *missos terruit Hector equos O* **e** význ. reflex. vrhnouti se (na něco), sněsti se: *se m. in vestras possessiones C*; *animas (= se) in pericula V* v nebezpečí se uvrhnutí; *celeri missus praeceps per inane volatu O* rychlým letem střemhlav vzduchem se snes; *misit se ab aethere alto V* snesl se, spustil se; *se in foedera V* pustiti se do . . .; přech. strhnouti: *missa sum hariolationibus básn. u C*; *fervor mentis me in iambos misit H* k hanlivým básním **f** a propustiti někomu ze služby: *legiones missas facere C*, *nautas, legatos, tribunos missos facere C*; z vězení, ze zajetí: *Scipionem L*; *aut interfici, aut missum fieri iuberet N* aby dal jej (Eumena) buď popraviti nebo propustiti; z otro-

ctví: *manu mittere* psáno i dohromady *manumittere* (v. t.) **β** rozpustiti: *senatum C, convivium L* **γ** vzdáti se něčeho, nechati něčeho, upustiti od něčeho: *odium m. ac finire L; certamine misso V* zanechati; *timorem V* mimo sebe pustiti; *inanes spes H* vzdáti se; *missos faciant honores C* ať se rozloučí s hodnostmi; *mitte sectari H* nepátřej dále; *mitte precari O* ustaň prositi; *m. quaerere C* netáži se **δ** v řeči nechávati stranou, nezmiňovati se, mlčením přejíti: *proelia C; mitto de amissa maxima parte exercitus C.*

**mitulus**, *ī, m.* [μίτλος] zool. slávka (mlž).

**Mitylénē** viz *Mytilene*.

**Mněmōn**, *onīs* [μνήμων] dobře pamatující, mající dobrou paměť] příjm. Artaxerxa II.

**Mněmonides**, *um, f.* (ak. -*das O*) [utvoř. od Μνημόνη] Musy jakožto dcery Paměti.

**Mněmosynē**, *ēs, f.* [Μνημοσύνη] personif. Paměť, matka Mus.

**mnēmosynum**, *ī, n.* [μνημόσυνον] věc na památku, památka Ct.

**mōbilis**, *e* [moveo, z \**movibilis*] **a** pohyblivý: *oculi C, folia H O, turres Cr; res mobiles N* movitý majetek **b** hybný, nestálý, měnlivý, vrtkavý: *animi iuvenum V; ingenium S, res humanae S, Galli Cs, gens L.*

**mōbilitās**, *ātis, f.* [mobilis] **a** pohyblivost, rychlost: *equitum Cs, navium Cs, animalis C* **b** nestálost, měnlivost, vrtkavost: *ingenii, animi S, fortunae N, vulgi T.*

**mōbiliter**, adv. [mobilis] hybně, rychle: *cor palpitat C; snadno, lehce: ad bellum excitari Cs.*

**moderābilis**, *e* [moderor] mírnitelný, mírný.

**moderāmen**, *inis, n.* [moderor] **a** konkr. řídadlo, kormidlo: *navis O* **b** abstr. řízení: *loci rerumque O* = vláda; *equorum O* moc řídití koně; mírnění, krocení: *moderamina ipsa nocebant* var. *O.* = <nařízení>.

**moderātē**, adv. [moderatus] umírněně, s měrou: *dicere C, ius dicere Cs; moderatius id volunt fieri C* jen s omezením.

**moderātiō**, *ōnis, f.* [moderor] **a** umírněnost, zachovávání míry, mírnění, ovládání sebe: *novi moderationem animi tui C; in dicendo m. C; moderatione sublata C* ježto by byla pravá míra (t. tepla) znemožněna; *moderatio virium adsit C* rozumné užívání sil **b** řízení, vláda: *mundi in homines m. C; effrenati populi C* krocení.

**moderātor**, *ōris, m.* [moderor] **a** řidič, správce, vládce: *equorum O, tanti operis C; m. harundinis O* rybář; *navis O* kormidelník, *exercitus T* vůdce; *m. iuventae M* učitel **b** mírnitel, krotitel: *neque legatus aut tribunus m. adfuit T.*

**moderātrix**, *icis, f.* [moderator] **a** ředitelka, vládkyně, „směrnice“: *omnium factorum C, materiae C* **b** mírnitelka, krotitelka: *omnium commotionum C.*

**moderātūra**, *ae, f.* [moderor] mírnění; <řízení, vláda.>

**moderātus**, *a, um* [moderor] **a** umírněný, míru zachovávající, míry šetřící, rozvážný, rozumný, klidný, mírný: *m. ac temperans C, moderati et graves C; ego multos homines naturae ipsius habitu moderatos existisse fateor C* již přirozenou povahou rozumní **b** o věcech: mírný, ne přílišný: *otium C, cultus atque victus C, convivium C; nihil moderati habere S* nemíti nic uměřeného = nezachovávatí v ničem míru.

**modernus**, *a, um* [od adv. *modo*, srov. *hodiernus*] nedávný, nový.

**moderor**, *ārī, ātus sum* [modus] **1** mírniti, krotiti, zdržovati **a** s dat. *cursum navium T* = plouti volněji; *irae H; fortunae suae L* štěstí své nepřepínati **b** s ak. *m. cursum navium L; linguam S* **2** ovládati, řídití, vésti **a** s dat. (*fortunae*) *lubido gentibus moderatur S; quibus totis moderatur oratio C* to vše ovládá řeč; *navi funiculo* (abl.) *C* loď řídití lanem **b** s ak. *equos Cs* na uzdě držeti; *manu capulum aratri O* vésti, řídití; *harundine linum O* prutem nit udice řídití; *fidem H* loutnu ovládati; *res rusticas venti moderantur C* v rolnictví vládnou větry; *habenas O; tibicines cantus multitudinis arbitrio moderantur C* řídí se při

zpěvu **3** absol. *tantā temperantiā . . . moderatum S* s takovou prý střídmostí šetřil míry; *in utroque . . . studia partium moderata (sunt) S* u obou byla přízeň stranická rozhdoující; *moderans recitat Caesar T* mírným hlasem. Part. *moderatus* j. adj. v. t.

**modestē**, adv. [*modestus*] umírněně, mírně, s měrou: *rebus secundis m. uti L; insolentiam continere C; magna opes m. habitae T; skromně: parere C; mravně, počestně: petere O.*

**modestia**, ae, f. [*modestus*] **a** uměření, umírněnost, rozvážnost: *σοφροσύνην modestiam appellare soleo C; mírnost: hiemis m. T = mírná zima b skromnost: in dicendo moderatio modestiaque C; restat quarta pars, quae moderatione, modestia . . . continentur C; sebeovládání: neque modum neque modestiam victores habent S; kázeň, poslušnost: in milite modestiam et continentiam desidero Cs; obsequium et m. T; nenáročnost: Tiberius de . . . sua modestia disserebat T; Metellus Pius, vir summā . . . modestiā C; **c** mravnost, stydlivost: *modestia florere N; magistra pudoris et modestiae C; mravní smysl: m. scientia opportunitatis C.**

**modestus**, a, um [*modus*] **a** uměřený, umírněný, mírný, rozvážný: *modestior non ero C b skromný; nenáročný, bez nároků: adulescens C, vir C; lingua O; poslušný, povolný: servitia T; Metellus, homo modestissimus C, modestissima plebs C; multi modesti et quieti T; mravný, počestný: sermo S, modestissimi mores C; cudný, stydlivý: vultus O.*

**modicē**, adv. [*modicus*] **a** mírně, prostředně, ne příliš: *minae Clodii modice me tangunt C; m. locuples L* dosti zámožný **b** umírněně, klidně, rozvážně: *dicere C; alqd m. ferre C.*

**modicus**, a, um [*modus*] **a** mírný, prostřední, průměrný: *potio C; modicae exercitationes C* lehčí cvičení (ani *nimiae, ani nullae*); *simulacrum modicae amplitudine C b* přiměřený, vhodný: *pecunia C, suppellex C c* malý, nepatrný, skrovný: *murus O* nízký;

*modicis cantharis H* z číši skrovných; *amnis T* nehluboký; přenes. *modici equites T* s malým jměním; s gen. vztahu *Sabinus m. originis T* nízkého původu; *Lepidus pecuniae m. T* mající nehrubě mnoho peněz; neutr. *modicum* trocha; o látce hrubý **d** umírněný, rozvážný: *m. voluptatum T* v rozkoších; *severitas C e* skromný: *belli ingens, domi m. S.*

**modificō**, āre, āvī, ātum [*modus a facio*] náležitě odměřovati; part. perf. pas. *modificatus* odměřený.

**modius**, īī, m. gen. pl. *modium* [srov. *modus*] měřice, bečka, římská míra obilní =  $8\frac{3}{4}$  l, dělicí se na 16 sextariů.

**modo**, básn. někdy *modō* [adv. abl. od *modus*] **1** modálně **a** jen, pouze *a* jakožto omezení: *parvam m. causam timoris afferre Cs; unum m. C* jen jediné; *dicere, solere' m., non etiam, oportere' C;* též záp. *impetum m. ferre non potuerunt Cs*  $\beta$  ve vět. vybíz.: *m. fac, ne quid aliud cures C* jen se nestarej o nic jiného; *liceat m. O* budiž jen dovoleno; *m. vos absistite O*  $\gamma$  ve vět. konj. = *dum modo* jen když, když jen: *m. permaneat studium et industria C; peragenda fabula est, m. probetur C; m. id eleganter faciat C; záp. m. ne laudarent iracundiam C* jen kdyby nechválili; *m. ne sit ex pecudum genere C* jen ať není; *m. ut vita suppetat C* jen aby dostačoval; *tež si modo: tute scis, si m. meministi C* pamatuješ-li se jen; *persequar inferius, m. si licet ordine ferri O*  $\delta$  ve vět. relat. *quis ignorat, qui m. mediocriter res istas scire curavit? C* kdo se jen trochu staral; *qui m. cum Musis habeat aliquod commercium C* kdo má jen nějaký (dost malý) styk s M.  $\epsilon$  apos. a parentheticky: *decerne, m. recte C; quam plurimis, m. dignis C b* korelat. spojení: *non m., sed (verum) etiam* nejen (netoliko), nýbrž i (také); *non m., sed* nejen pouze, nýbrž; *non m., sed ne — quidem* nejen, nýbrž ani ne —; *non m. non, sed ne — etiam* nejen ne —, nýbrž zcela; *non m. non, sed ne — quidem* nejen ne —, nýbrž ani ne — **2** časově: **a** právě, právě teď, právě před chvílí,



nedávno, nedávno ještě: *quid dico nuper? immo vero m. ac plane paulo ante vidimus C*; *m. hoc malum in rem publ. invasit C* nedávno; *m. maxima rerum, nunc trahor exsul O* nedávno ještě; hned potom: *cum Flaccus negaret, m. prohiberi etiam se diceret C*; *Artabanus tardari metu, m. cupidine vindictae inardescere T* **b** modo — modo brzy — brzy, hned — hned: *m. se his, m. illis vendit C*; někdy místo druhého členu bývá *interdum, aliquando, saepius, nunc, rursus c modo — tum autem dříve — tu (nyní) však; jednou — jindy zase; modo — modo — postremum jednou — po druhé (jindy) — konečně.*

**modulātē**, adv. [*modulatus*] melodicky, rytmicky: *tibiae canentes C*.

**modulātor**, *ōris, m.* [*modulor*] hudebník.

**modulātus**, *a, um* [*modulor*] rytmický, melodický: *verba O*; *modulatae laudationes Suet* skandované.

**modulor**, *ārī, ātus sum* (pozd. i akt. **modulō, āre**) [*modulus*] **a** podle taktu odměrovati: *sonum vocis pulsu pedum L* nohama si dávatí takt; *m. orationem C* hudebně upravovati **b** o zpěvu a hře modulovati, zpívati, hráti: *verba sequi fidibus modulanda Latinis H* sháněti slova, jež by měla být zpívána k lyře; *carmina modulabor avenā V* písním dám nápěv píšťalou; *lyram m. T* hráti na lyru; part. perf. ve význ. pas.: *barbite Lesbio civi modulate H* na nějž hrál lesb. občan. Part. *modulatus* j. adj. v. t.

**modulus**, *ī, m.* [*modus*] **1** míra, měřítko: *metiri quemque suo modulo H* **2** nápěv, píseň :: *Pentadius*.

**modus**, *ī, m.* [km. \*medes-, srov. *medeor, meditor*] míra (jako nástroj měření i jako rozměr, velikost atp.) **a** *agri certus m. Cs* určitá výměra; *hastae m. N* délka; *pomorum ingens m. Cr* množství; *vestis m. Cr* množství; *lunae Cr* fáze měsíční; *trunci O* objem **b** jako míra času a tónů: takt, rytmus; melodie, harmonie, nápěv, píseň (řec. μέλος): *varietates vocum aut modos noscere C*; *flebiles modi C*; *Cynthia tuis*

*fertur obstipuisse modis O*; *vertere modum formidine fustis H* začali jinou (píseň); *saltare ad tibicinis modos L*; přenes. o životě *modos numerosque vitae ediscere (v. t.) H c* pravá míra, náležitá míra, zachování míry, cíl, mez, umírněnost: *etsi suus cuique m. est, tamen magis offendit nimium quam parum C* ačkoli vše vyžaduje náležité míry; *cum lacus praeter modum crevisset C* nad obyčejnou míru; *ceteris arte modum statuisse S* ostatním zlořádům prý těsnou mez stanovil = je zamezil; *m. et finis orationis C*; *ludendi m. retinendus C* i ve hře jest šetřiti pravé míry; *modum victores non habent S* neznají umírněnosti; *haec mihi bono modo defendenda sunt C* s mírností, umírněně; *m. in dicendo C d* způsob: *uno modo tractare alqd C*; *ceterum modo eodem omnia fiunt L* = za týchž obřadů; *tali modo N*; *usitato modo C* obyčejným způsobem; *ad hunc modum Cs* takto; *pecorum modo T* jako dobytek; *servorum modo L* = *servilem in modum C* jako otroci; *nullo modo C* nijak; *quo modo* jak; *omni modo, omnibus modis C* vším způsobem; *eius, huius modi C* takový; *mirum in modum* podivuhodně; *quem ad modum* jak; zvl. způsob = pravidlo: *modum belli et pacis facere L* předeepsati.

**moecha**, *ae, f.* [μοιχῆ] cizoložnice, záletnice.

**moechor**, *ārī, ātus sum* [*moechus*] cizoložiti.

**moechus**, *ī, m.* [μοιχός] cizoložník, záletník.

**moenia**, *ium, n.* hradby **a** *aedificia moenibus* (dat.) *continuantur L* budovy se přistavují k hradbám; přenes. obranná zeď, násep: *paene inaedificata in muris . . . moenia Cs* násep (zdál se) přistavěn téměř na zdi (města); *m. caeli O* obvod (zdi, jimiž je nebe ohraničeno); *m. navis O* stěny lodní **b** synekd. město, domy: *m. miscentur luctu V* domy se naplňují nářkem; *m. lata videt triplici circumdata muro V*; *perniciem moenibus comparare C*.

**moeniō** viz *munio*.

**Moenus**, *ī, m.* Mohan, přítok Rýna.

**Moeris**, *is*, *m*. [Μοῆρις] král indický.  
**moeris** viz *murus*.

**Moesi**, *ārum*, *m*. Moesové, národ v nyn. Srbsku a Bulharsku; země jejich **Moesia**, *ae*, *f*. Moesie; adj. **Moesiacus**, *a*, *um* moeský: *copiae T*.

**moestus** viz *maestus*.

**Mogontiacum**, *ī*, *n*. pozd. **Maguntia**, *ae*, *f*. město galské v území Vangionů při vtoku Mohanu do Rýna, nyn. Mohuč (Mainz).

**mola**, *ae*, *f*. [*molo*, srov. čes. mlíti, řec. μόλις] **a** mlýnský kámen, mlýn: *nigra*, *pumicea O* z lávy (t. j. mlýnské kameny) **b** meton. mouka, tluč, šrot: *simulac vinum ac molam inspersionis C*; *sperge molam V* obětní tluč.

**molāris**, *e* [*mola*] **1** mlýnský; jako subst. (sc. *lapis*) mlýnský kámen, žernov; pak vůbec veliký kámen: *dextra molarem sustulit O*; *vastis molaribus instat V 2* mlecí: *dens m*. třenovní zub, stolička.

<**molendināris**, *e* [*molendinum*] mlýnský.>

**molendinum**, *ī*, *n*. [*molo*] mlýn.

**mōlēs**, *is*, *f*. **1** konkr. hmota, masa, spousta, velký (mohutný) shluk hmoty **a** *Chaos*, *rudis indigestaque m. O*; *in medio crescentem molem ... metuebant L* spousty; *molem et montes altos imposuit V* tíhu vysokých hor = těžké vysoké hory; *tantae corporum moles L* = obry; *ingenti mole Latinus V* ohromné postavy; *moles Nemea O* nemejský velikán (= lev) **b** spec. *a* veliká hráz: *mole remota fluminibus immittite habenas O*; *aggere ac molibus mari extruso Cs*; *m. lapidum C* *β* obrovská stavba: *miratur molem Aeneas V*; *structae moles T* ohromné stavby; *regiae moles H*; *molem mirantur equi V* diví se obrovskému koni; *ab adversa mole conclamat Caicus V* s protější bašty (ležíci proti Turnovi blízkému se) *γ* veliké stroje válečné: *oppugnat qui molibus urbem V* *δ* spousta vojska: *magna m. unius exercitus L*; *densa ad muros mole feruntur V* v hustém shluku *ε* veliké lodi: *tanta mole viri puppibus instant V* tak ohromnými obry lodními dorážejí *ζ* ohromné vlny:

*tantas moles tollere V 2* abstr. **a** břímě, tíže: *vis consilii expers mole ruit sua H* síla bez rozumu vlastní tíhou se hrouť; *naves haud magna mole L* nepřilíš těžké; *mole sua stat V* vlastní svou mohutností stojí; *curarum T*, *mali C*, *invidiae C*; obr. *m. tanti imperii T* tak obrovská říše; pod. *tantae molis par T*, *tantae molis capax* (v. t.) *T* **b** obtíž, nesnáž, námaha, trud: *tantae molis erat V* tolik práce stálo; *Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum erat T* bylo obtížnější přemoci zbabělost vojínů.

**molestē**, adv. [*molestus*] **a** obtížně, trapně, k obtíži: *amici m. seduli Cr*; *moleste ridentem Ct* nechutně **b** s nechutí, nerad, s nevolí: *m. ferre C* býti nespokojen s něčím, těžce nésti něco.

**molestia**, *ae*, *f*. [*molestus*] obtíž, nepříjemnost, mrzutost, trapnost: *magnam molestiam capere, trahere ex alga re C*; *molestia affici C* mrzeti se; *omnes molestias deponere C* trudné myšlenky; *molestiis se laxare C*; v řec. nápadnost, strojenost: *Latine loquendi sine m. diligens elegantia C*.

**molestus**, *a*, *um* [*moles*] **a** obtížný, nepříjemný, trapný: *nisi molestum est C* není-li ti to nepříjemné; *molestum est carere C*; *molesta veritas C*; *quibus erat molestum s* ak. c. inf. = *qui moleste ferebant* kteří těžce nesli, že **b** nápadný, strojený, umělkovaný: *simplex in agendo veritas, non molesta C* c škodlivý, nebezpečný: *otium Ct*.

**mōlimen**, *inis*, *n*. (básn.) a **mōlimentum**, *ī*, *n*. (pros.) [*molior*] **a** námaha, úsilí: *annosam pinum magno molimine revellere O*; *adspice, quanto molimine circumspicemus vacuum aedem H* s jak velikou vážností; *non sine magno molimento Cs* ne bez veliké námahy; *adminicula parvi molimenti L* stroje malé síly (výkonnosti); *sceleris m. O* zločinné úsilí **b** = *moles* stavba: *cernes illic molimine vasto rerum tabularia O* v ohromné stavbě.

**mōlior**, *īrī*, *ītus sum* [*moles*] **1** přech. **a** (nějaké břímě) úsilně v pohyb uváděti: *montes sede sua L* přenést, posunouti; *bipennem in vites V* na révu

napřáhnouti; *ancoras L* vytáhnouti; *onera obiecta L* odsunouti; *terram aratro V* přeorávat; *portas LT* vylomiti; *fundamenta murorum Cr* podkopati; obr. *fidem L* úvěrem otrástiti; *sabulum Cr* přebrodit se pískem; *fulmina dextrā V* metati **b** namáhavou práci prováděti, s úsilím něco zřizovati, hmožditi se s něčím; stavěti, budovati: *arcem V* budovati; *moliri agere tecta V* vystavěti město v náspu; *classēm V*; *flumen insulam molitur Cr* tvoří; *viam clipei molita (hasta) per oras V* cestu si násilím razíc obrubou štítu; *datum iter V* v určené cestě pokračovati **c** o stavech: způsobiti: *ne quis moram moliri posset V* aby je nikdo nemohl zdržovati; *letum deum rex molitur V* působí = sesílá; *insidias avibus V* strojiti úklady; *fugam V* uskutečniti, provésti **d** usilovati o něco, zamýšleti něco, pomýšleti na něco: *interitum urbis C*, *multa in republica C*, *bellum Antipatro Cr*; *praesidia moliri L* pomýšleti na ochranné prostředky; *Philippus multa moliebatur N* obmýšlel; *imperium sibi m. LT* hleděti si zjednati; *peregrina regna L* s námahou zakládati vládu v cizině; *res novas T* osnovati státní převraty; *ictus m. Cr* pokoušeti se střílet **2** neprech. plahočiti se, hmožditi se, pachtiti se: *in demoliendo signo C*; *adversus fortunam T* bojovati; hýbati se, pohybovati se: *naves uno in loco moliebantur C* pojížděly; *naves dum moliantur a terra L* chtějí se dostat; *audietis . . . molientem hinc Hannibalem L* že se chce odtud dostat.

**mōlitiō, ōnis, f.** [*molior*] **a** stržení, odklizení; *valli L* **b** chystání se (k něčemu), strojení, přípravy: *tanti muneris C*.

**1. molitor, ōris, m.** [*molo*] mlynář.

**2. mōlitor, ōris, m.** [*molior*] budovatel, stavitel, strůjce, tvůrce (něčeho velikého): *deus mundi C*, *Iason primae ratis O*; *caedis T* strůjce.

**molitus** viz *molo*, **mōlītus** viz *molior*.

**mollēscō, ere, —** [*mollis*] měknouti: *mollescit ebur O*; *mollescunt colla iuven-cis Ct*; jemněti, ušlechťovati se: *pectora O*; stávají se změkčilym: *in undis O*.

**mollicellus, a, um** [*molliculus*] měkounký *Ct*.

**molliculus, a, um** [*mollis*] měkoučký, měkounký, hezky měkký.

**mollīō, ire, īvī (īī), itum** [*mollis*] měkčiti, činiti měkkým, změkčovati; pas. měknouti **1** *ferrum mollit ignis O*; *humor mollitur C* měkne; *molliti agri C* zkyprená pole; *ceram pollice O* hnístí; *mollitam (sc. Cererem) manu O* obilí v těsto uhnětené; *lanam trahendo O* činiti vláčnou; *glebas O* rozmělnovati; *artus oleo L* vláčnými činiti **2** přenes. **a** mírniti, jemniti, ušlechťovati; krotiti: *Hannibalem patientia sua molliebat C*; *iram, impetum L, animos V*; *fructus feros colendo V* ušlechťovati; *verba dura usu C* zmírniti; *grave opus indocili numero O* ulehčiti **b** činiti změkčilym, choulostiviti: *Mattia legio mollietur C* stane se změkčilou, zchoulostiví; *poetae molliunt animos C*.

**mollipes, edis** [*mollis a pes*] měkko-nohý: *boves básn. u C*.

**mollis, e** [*srov. čes. mladý*] **1 a** měkký: *cera C*; *molle aurum V* ohebné; *feretrum V* **b** spec. **a** vláčný, ohebný: *bracchia O*, *colla equorum V*, *signa molliora C* o sochách, opak *rigidiora*; *cervix, latus O* pružný; *lana O*; *capilli O* jemné; *gramen O*; *arcus O* uvolněný, nepružný; kyprý: *solum Cr*, *arena O*, *litus Cs* (pískem) **β** lahodný: *merum H*, *vina V*, *aestas V*, *zephyri O*; *molle atque facetum (v. t.) Vergilio adnuerunt Camenae H*; mírný: *Euphrates mollior undis V*; *iugum montis T*; mírně stou-pající, povlovný: *litus Cs*; *mollī fastigio trabes coniungere Cs* v tupém úhlu; *castaneae molles V* jemné chuti; přísloví: *quodam modo mollī brachio obiurgare C* sm. jemně **2** duševně **a** měkký, přístupný dojmům, vznětlivý, citlivý: *mentes C*, *Gallorum mens Cs*; *auriculae H* lichotkám přístupné; *cor, pectus O* citlivý **b** jemný, něžný: *anni O* útlý věk; *imperia V*; *mollissimā viā L* co nejšetnější; *mollī vultu aspicere O* přivětivě; *virī molles aditus nosse V* kdy jest přístupen jemnějším hnutím; pod. *mollissima tempora fandi V* nejvhodnější pro

mluvení **c** změkčilý, zchoulostivělý: *vita O*; *effeminatum aut molle C*; *disciplina C*; *molles Sabaei V* rozmařilí; *molles viri HL* vyžili, rozmařilci, chlípníci; *molle pecus V* odporu neschopný **d** něžný, dojemný: *preces O*, *verba, querelae H*, *versus O* milostné **e** klidný, pohodlný, snadno snesitelný: *senectus C*, *animi (ubi ira recessit) V*; *haud mollia fatu C* co nelze snadno vyřknouti, věci choulostivé.

**molliter**, adv. [*mollis*] měkce: *nidos m. substernere C*; *molliter ossa cubent O*; pružně: *incedere O*; *membra movere H* vláčně; svižně, povolně: *mollius consulere L* příliš povolně; *molliter ferre* buď s oddaností nebo chabě, nemužně; *nimis m. aegritudinem pati S* příliš nemužně; změkčile, choulostivé: *vivere C*; *populus m. habitus T* změkčilý; jemně: *alqd abnuere T*; klidně, mírně: *loqui V*; *mollius interpretari T* na lepší stránku vykládati.

**mollitia**, ae, n. **mollitiēs**, ēī, f. [*mollis*] **a** měkkost: *in primo ortu inest m. quaedam C*; přenes. o duchu: *m. animi ac lenitas C* přístupnost citům; *pectoris O* citlivost **b** slabost: *animi est ista m. inopiam ferre non posse C* **c** změkčilost, zchoulostivělost: *civitatatum mores lapsi ad mollitiam C*; *m. frontis Pn* rozpačitost, nerozhodnost **d** rozmařilost, vyžilost: *mollitiam corporis obiectare T*.

**mollitūdō**, inis, f. [*mollis*] měkkost, ohebnost: *adsimilis spongiis C* jemná tkáň podobná houbě.

**molō**, ere, uī, itum [srov. *mola*] mlíti: *molita cibaria Cs* = mouka.

**Molōn**, ōnis, m. [*Μόλων*] příjm. rhodského učitele řečnictví Apollonia, učitele Ciceronova.

**Molorchus**, ī, m. [*Μόλορχος*] chudý vinař u Nemeie pohostivší Heraklea: odt. *lucus Molorchi V* = háj nemejský; adj. **Molorchēus**, a, um Molorchův: *tecta Tb*.

**Molossi**, ōrum, m. [*Μολοσσοί*] Molossové, národ ve vých. Epeiru; adj. **Molossus**, a, um molosský: *canes H*, *gens O*; subst. **Molossus**, ī, m. Moloss;

země jejich **Molossis**, idis, f. n. **Molossia**, ae, f.

**mōly**, yos, n. [*μῶλυ*] kouzelná bylina, kterou dal Hermes Odysseovi proti čarování Kirčinu.

**mōmentum**, ī, n. [z *\*movimentum* ad *moveo*] **1** hybná síla **a** *arbores levi momento impulsae occidunt L* lehkým nárazem; odchylka váhy: *par m. C* rovnováha **b** přenes. popud, pohnutka, vliv, podnět, příčina, důvod: *parva momenta animum impellunt L*; *minimis momentis maximae temporum inclinationes fiunt C* z nepatrných popudů; *ad bene vivendum C* pohnutky; *m. habere Cs* míti rozhodující význam, býti rozhodující; *magnum m. affere* ad alqd *Cs* velice přispěti k...; *liberti raro aliquod momentum in domo sunt T* propuštěnci jsou zřídka nějakým činitelem v domácnosti **c** důležitost, závažnost, váha, cena, význam: *cave quidquam habeat momenti gratia C*; *magni momenti esset nostra oratio C* měla by velký význam; *alqd est maximi m. C* veledůležitý; *nullius m. esse N* nemíti žádný význam; *levioris m. L* méně důležitý; *levi momento aestimare Cs* malý význam přičítati **2** přenes. **a** pohyb: *astra sua momenta sustentant C* pohyb svůj udržují; *aura lenit momenta Leonis H* mírní pohyby; *nulum m. annonae facere L* nepomoci nedostatku a drahotě; *levia fortunae momenta O* změny **b** časově okamžik, doba, chvíle: *horae momento cita mors venit H* v jedné hodině; *parvo momento navis antecessit Cs* o malý okamžik předejela; *m. temporis L* nejkratší čas, chvíle; *occasionis m. L* příhodný okamžik; *parvis momentis C* v krátké době.

**Mona**, ae, f. **a** ostrov Man u V. Britannie *Cs* **b** ostrov Anglesey *T*.

**monacha**, ae, f. [*μοναχή*] jeptiška, mniška.

**monachus**, ī, m. [*μοναχός*] mnich. **Monaesēs**, is, m. král Parthů kol r. 53 př. n. l.

**monarchia**, ae, f. [*μοναρχία*] vláda jednoho panovníka, jedinovláda, monarchie.

**monastērium**, *iī*, *n.* [μοναστήριον] klášter.

**monasticus**, *a*, *um* [μοναστικός] mnišský, klášterní.

**monēdula**, *ae*, *f.* kavka.

**moneō**, *ēre*, *uī*, *itum* [srov. *mens*, *memini*, *mentio*] **a** upomínati, připamatovati, upozorňovati alqm alqd, pozd. též *alcis rei* někoho na něco: *Fabius ea me monuit C*; *illud te, Tulle, monitum velim L* na to bych tě rád upozornil; též *de alqa re*, ak. c. inf., nepř. ot. **b** o bozích: *vnukati*: *sic Iuppiter ille monebat V* tak jim vnukal; *quid haruspices a diis moneri dicant C* že jim bohové vnukají, zvěstují **c** předpovídati: *vates Helenus multa horrenda monebat V*; *Carmentis nymphae monita V* předpovědi, proroctví **d** napomínati, vyzývati někoho, domlouvati někomu; varovati někoho: *quod res monet S* k čemu okolnosti vyzývají; *fame monitus C* hladem dohnán; *monet, ut suspiciones vitet Cs*; *eos hoc moneo, desinant furere C*; *immortalia ne speres, monet annus H*; zř. inf.: *res monet cavere ab illis S* **e** kárati, trestati: *posse se puerili verbere moneri T*. Part. *monitum* *j.* subst. v. t.

**monēris**, *is*, *f.* [μονήρης] jednořadka, t. j. loď s jedinou řadou vesel (po obou stranách).

**1. Monēta**, *ae*, *f.* [moneo] **1** překl. řec. Μνημοσύνη, matka Mus **2** příjm. Junony Kapitolské („napominající“), v jejímž chrámě byly raženy peníze.

**2. monēta**, *ae*, *f.* [snad od *Moneta*] **a** mincovna **b** ražené peníze, mince **c** ráz (mince).

<**mōniālis**, *is*, *f.* [ze *sanctimonialis* od *sanctimonia*] jeptiška, mniška.>

**monile**, *is*, *n.* řetěz na krk, náhrdelník; též na končích: *aurea pectoribus demissa monilia pendent V* zlaté náprsníky (pásky a řetízky).

**monimentum** viz *monumentum*.

**monitiō**, *ōnis*, *f.* [moneo] napomenutí.

**monitor**, *ōris*, *m.* [moneo] připomínatel: *officii S*; napomínatel: *monitoris egere H*; upozorňovatel (t. zv. *nomenclator*): *per monitorem alqm appellare T*.

**monitum**, *ī*, obyč. pl. **monita**, *ōrum*, *n.* [moneo] **a** předpověď, proroctví: *Carmentis nymphae V* **b** nabádání, napomenutí: *deorum C*, *omnium C*.

**monitus**, *ūs*, *m.* [moneo] napomenutí: *ocultos monitus audire deorum O*; obyč. abl. *monitu* *alcis* na vyzvání něčí.

**monobiblos**, *n.* **monobyblos**, *on* [μονόβιβλος] obsahující jednu knihu, jednosvazkový; subst. *m.* *Properti M* jednosvazková kniha (sbírka Propertiových básní „Cynthia“).

**Monoecus**, *ī*, *m.* [Μονοικος] „o samotě bydlící“ příjm. Herakleovo; odt. *arx (pontus) Monoeci* mys a přístav v Ligurii, nyn. Monaco.

**monogrammus**, *a*, *um* [μονόγραμμα] z pouhých čar se skládající, netělesný: *di C* (pouhé) obrysy bohů (proti skutečným bohům).

**monopodium**, *ī*, *n.* [μονοπόδιον] stolec s jednou nohou.

**monoxylus**, *a*, *um* [μονόξυλος] udělaný z jednoho kusu dřeva, z jednoho kmene.

**mōns**, *montis*, *m.* [srov. *minae*] **a** hora, pohoří: *altissimi Cs*; *impedentes C*; přísl. *maria montesque polliceri S* hory doly slibovati **b** meton. balvan, kámen: *fertur in abruptum m. V* **c** metaf. nahromaděné spousty: *aquae V* „hora vody“ = obrovská vlna.

**mōnstrātiō**, *ōnis*, *f.* [monstro] ukazování zejm. cesty *Tr*.

**mōnstrātor**, *ōris*, *m.* [monstro] **a** ukazovatel, vůdce: *m.* (sc. est) *hospitii T* = ukáže nejbližší dům pohostinný **b** učitel: *unci aratri V* = rolnictví (o Triptolemovi).

**mōnstrifer**, *fera*, *ferum* [monstrum a *fero*] obludonosný: *mater monstrifera Sn* obludě se oddávající (Pasifae).

**mōnstrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [monstrum] **1** ukazovati: *viam C*, *palmam Deli C*; *quā semita monstrat V* kudy stezka vede; udávati (= denuncovati): *alii ab amicis monstrabantur T*; poukazovati k něčemu: *fesso militi Cremonam T* (= těšiti odkazem na K.) **2 a** poučovati: *inulas incoquere H*; *Homerus monstravit . . . H*; raditi, nabádati: *conferre manum ira monstrat*

*V*; *sacerdos monstrat abolere monumenta viri V* káže **b** nařizovati, ustanovovati: *aras V*.

**mönstrum**, *i*, *n*. [*moneo*] pův. v řeči sakrální nadpřirozený úkaz: *signa dedit Tritonia monstris V* dala znamení nadpřirozenými úkazy; vüb. úkaz, zjev (budící podiv a hrůzu): *immania m. V* hrůzné zjevy; *magnis exterrita monstris V* přízrakem ustrašená; zvl. obluda, příšera, netvor, nestvůra: *monstra deum V* t. j. egyptští bohové se zvířecími hlavami; *latrantia m. V*; *fraternum m. Pp* bratrská obluda (o Minotaurovi); *non mihi iam furtum, sed m. C* hrůzný čin; o osobě *fatale m. H* (o Kleopatře); *m. illud C = Catilina*.

**mönstruösus**, *a, um* [*monstrum*] nepřirozený, zázračný, příšerný, podivný, nestvůrný: *bestia C*; *alqd monstruose cogitare C* něco nestvůrného vymyslíti.

**montānus**, *a, um* [*mons*] horský: *flumina, oppida V*; *Dalmatia montana O* hornatá; subst. **montāni**, *orum, m.* horalé; v Římě jsou *m.* obyvatelé sedmi pahorků, opak *pagani* (v. t.); **montāna**, *orum, n.* horské krajiny, hornatina.

**Montānus**, *i, m.* řím. příjmení; zejm. *Curtius M.*, oblíbenec Tiberiův, básník a řečník za Nerona obžalovaný.

**monticola**, *ae, m.* [*mons a colo*] obyvatel hor.

**montivagus**, *a, um* [*mons a vagor*] po horách těkající.

**montuösus**, *a, um* [*mons*] hornatý.

**monumentum** (též **monimentum**), *i, n.* [*moneo*] věc na něco upomínající **a** památka, pomník: *monumenta Africani C* (sochy), *maiorum C* (trofeje), *Pompei T* (divadlo Pompejovo); náhrobek; památná budova: *in aede Castoris, celeberrimo monumento C* (chrám); hrobka *Ptr b* znak, známka, důkaz: *amoris V, tuae clementiae C, furtorum C c* přenes. památka a paměti: *monumenta annalium C*; *tum genitor veterum volvens monumenta virorum V* starodávné paměti předků přemítaje na mysl; *omnia m. vetustatis C, commentarii pontificum aliaque monumenta L β* abstr. *locus monumento est L* jméno místa je upo-

mínkou = posud to připomíná; *m. esse ad posteros L* potomstvu připomínati; *alqd monumenti causa sibi reservare C* něco si nechati na památku.

**Mopsii, orum, m.** patricijská rodina v samnitském městě Kompse za druhé války punské; stoupenci jejich **Mopsiāni, orum**.

**Mopsium, ii, n.** [*Μόψιον*] návrší v Thessalii u Larissy.

**Mopsopius, a, um** [*Mopsopia = Μόψοπία*, název Attiky] attický, athénský: *iuvenis, urbs, muri O*.

**Mopsühestia, ae, f.** [*Μόψου ἑστία* krb Mopsův] město v Kilikii nedaleko moře, nyn. Messis.

**Mopsus, i, m.** [*Μόψος*] **1** věstec v Argu **C 2** Lapith, účastník plavby Argonautů, věstec **O 3** Kréťan, zakladatel věštírny Apollonovy v Klaru u Kolofona **V 4** pastýř **V**.

**1. mora, ae, f.** [*μώρα*] oddíl vojska spartského, za Xenofonta 400 mužů, pozd. 500—900.

**2. mora, ae, f.** **a** prodlení, meškání, odklad: *sine ulla mora negotium susceperunt C* bez prodlení; *utere sanguine, dixit, nulla m. est (sc. in me) O* ihned, bez meškání (= jsem hotova); *haud m. V* ihned; *moras quaerere O* přáti si odkladu; *moram inferre ad alqd Cs* odložit něco; po záp. vazba *quominus n. quin b* zdržení, zpoždění: *neque enim Turno m. libera mortis V* neboť není na Turnovi, aby smrt zastavil (= nutno odejít do boje) **c** doba jakožto díl času: *dicere nulla m. est O = non est longum* nevyžaduje dlouhého času; *coepere molliri morā O* ponenáhl; *morā spatioque coitura putavi vulnera O* prodlení doby; *nec m. longa fuit ... O* nedlouhou potě; *dolor finitur mora O* časem **d** zdržování, překážka, příčina zpoždění: *tot traxisse moras taedet V* tolik překážek vléci; *nec misero clipei m. profuit V* neprospěl odpor štítu; *cuspis loricae moras perforat V = brnění zadržující*; pod. *m. fossarum V*; *rumpe moras omnes V* odklid všecky překážky; *restituendae Capuae L* překážka navrácení **K. Římanům**.

**mōrālis**, *e* [mos] mravní, ethický.

**morātor**, *ōris*, *m.* [moror] pův. zdržovatel: *publici commodi L*; zvl. ve voj. opozdilec, marodér: *Persarum moratores Cr*; v právn. právní zástupce vystupující proto, aby si hlavní osoby mohly dopřáti času k zotavení: *grex moratorum C* nastrčených advokátů.

**mōrātus**, *a*, *um* [mos] mravný, s dobrým zřízením, dobrých mravů: *civitas, genus hominum C*; *venter male m.* O nezvedený, t. j. nenasytný; spec. mravy dobře vystihující, rázovitý: *poema H*; *fabula recte morata H* s dobrou kresbou povah.

⟨**Moravia**, *ae*, *f.* Morava.⟩

**morbidus**, *a*, *um* [morbus] nemocný, nezdravý.

**morbōsus**, *a*, *um* [morbus] nemocný, churavý; šp. sm. zhýralý, vyžilý *Ct.*

**morbus**, *ī*, *m.* *n. e. m. o. c.* *morbo absumi S*, *mori NC* přirozenou smrtí zemřítí; *morbo opprimi C* nemocí podlehnouti; *animi morbi sunt cupiditates C*; *m. caeli V* = *vitium aëris* zkažený vzduch, otrava vzduchu (velkým vedrem); *pal-lentes Morbi V* personif. Nemoci v podsvětí; plur. *morbi O* mor; přenes. slabost: *hunc habet morbum Ct.*

**mordāciter**, *adv.* [mordax] kousavě; přenes. *limā mordacius uti O* pilníku vydatněji užívati.

**mordāx**, *ācis* [mordeo] kousavý; přenes. *carmen O*, *Cynicus H*; *sollicitudines H* šízravé; *ferrum H* řezavý, ostrý; *fel O* hořká.

**mordeō**, *ēre*, *momordī*, *morsum* kousati, hrýzti, hlodati: *canes qui m. possunt C*; *humum ore V*; *laterum iuncturas fibula V* zakusuje se do . . . = spíná; pod. *fibula vestem O*; *rura Liris H* omílá; *oleam aestus H* spaluje; pod. *frigora parum cautos H*; *conscientiā morderi C* býti šízrán; sužovati, trá-piti: *oculto dolor re morderi O*; *mordēar opprobriis falsis? H* měl bych se hrýzti pro živé hany?

**mordex**, *icis*, *m.* [mordeo] kusadlo, zub: *asini me mordicibus scindant Pt.*

**mordicus**, *a*, *um* [mordeo] klas. jen jako *adv.* kousáním, zuby: *m. abripere Pt* ukousnouti; *m. auriculam abstu-*

*lisset C*; obr. *m. tenere alqd C* zuby nehty.

**morētum**, *ī*, *n.* venkovská krmě, skládající se ze všeliké zeleniny, octa, oleje a syra.

⟨**mōria**, *ae*, *f.* [μωρία] pošetilost, bláznovství.⟩

**moribundus**, *a*, *um* [moriōr] **a** umírající: *cur me moribundam deseris, hospes? V*; *moribunda cecidit L*; *Tarquinius moribundum L* v posledním tažení **b** smrtelný: *membra V c* smrtící, vražedný: *moribunda sedes Ct.*

**mōriggeror**, *ārī*, *ātus sum* [morigerus] hověti, býti po vůli něčemu, řídití se něčím: *voluptati aurium m. debet oratio C.*

**mōriggerus**, *a*, *um* [mos a gero] povolný, poslušný.

**Morini**, *ōrum*, *m.* pomořané belgičtí mezi Skaldou a Samarou.

**mōriō**, *ōnis*, *m.* [μωρος] blázen, šašek.

**moriōr**, *morī*, *mortuus sum*, *mori-tūrus* (inf. *morīrī PtO*) [srov. *mors*, βροτός *m.* \*μροτός, č. s-mrt, mor, mřítí] **a** umíratí, zemřítí: *moriendum certe est C*; *ego cum genui, tum morituros scivi C*; *hydrum ante pedes moritura puella non vidit V* dívka, jíž bylo usouzeno zemřítí; přisež. form. *moriar, si (nisi)* ať jsem syn smrti, jestliže . . .; *moriturus in hostes fertur V* na smrt odhodlán; jindy: k smrti ustanovený, smrtelný: *quid tibi prodest morituro? H*, *moriture Delli H*; básn. mřítí láskou, býti na smrt zamilován: *acrius ut moriar Pp b* o věcech: odumřítí, zajítí, zaniknouti, mizeti: *suavissimi hominis memoria C*; *gratia O*; *sermo moritur C* má konec; *segetes moriuntur O* odumírají; *leges mortuae C* neplatné, zaniklé.

**moror**, *ārī*, *ātus sum* [mora] **1** nepřech. prodlévati, zdržovati se, meškati: *in provincia C*, *Brundisii C*; *rosa, quo locorum sera moretur H* kde pozdní růže ještě kvete; *oculi morantur tellure O* utkvívají na zemi; *auxilia morantur Cs* nedostavují se; *non multis ille moratus . . . O* (neprodlev slovy mnohými =) stručně odpovídaje; *in solo Volscente*

*moratur V* u jediného *V.* se drží; *in adiunctis* (v. t.) *morabimur aptis H* budeme se držeti, zůstaneme při...; *haud multa* (n. *nec plura*) *moratus V* bez meškání, nemeškaje déle **2** přech. **a** zdržovati, meškati někoho, něco: *impetum hostium Cs*; *vos Asiae campi morantur H*; *iter m. Cs* v cestě zdržovati; *si longo sermone morer tua tempora H* kdybych tě snad zdržoval v tvém (drahém) čase; *nullo morante L* ježto nikdo tomu nebránil; *populus reditus morans H* mařící pokusy o návrat; *qua tibi lucem arte morer? V* jakým uměním prodloužila bych ti život; *vincula collo morantia tendit O* pouta na krku jej vížící rozpíná; *ipsumque morando sustinuit V* na chvíli zadržel; *moraris aureos currus H* prodléváš se zlatým vozem; *hunc lite moraris iniqua H* obtěžuješ; *illecebris erat morandus H* měl býti upoután; *carmine, quae possunt oculos auresque morari H* zrak i sluch upoutati; pod. *spectator novitate morandus H b* zápor. *nihil moror, non m.* nezdržuji (v soudn. o propuštění vyslychané osoby); v řečn. *ne morer* abych nezdržoval; zvl. *nil moror alqd n. quominus n. ak. c. inf.* nemám nic proti tomu, nestarám se, nedbám o něco: *nec dona moror V.*; *vina nihil moror illius orae H*; *nihil ne ego quidem moror, quominus decemviratu abeam L* ani já neváhám vzdát se decemvirátu.

**mōrōsitās, atis, f.** [*morosus*] nálado-  
vost, mrzoutství; umíněnost.

**mōrōsus, a, um** [*mos*] mající množ-  
ství zvláštních návyků, náladový;  
mrzutý; umíněný: *m. morbus O* tvrdo-  
šíjná.

**Morphēus, eī, n. eos, ak. ea** [*Μορ-  
φῆς*] bůh snů, syn Spánku.

**mors, mortis, f.** [*viz morior*] **a** smrt:  
*honesta C*; *necessaria C* přirozená;  
*mortem sibi consciscere* (v. t.); *mortem  
obire, occumbere, oppetere* v. t.; plur.  
*mortes* smrti, druhy smrti: *praeclarae  
mortes imperatorum C*; *omnes per mor-  
tes animam dedissem V*; *m. suprema H*  
smrt, jež jest koncem všeho **b** meton.  
mrtvola: *mortem eius lacerare C* jeho

mrtvolu; *in Attalico mors mea nixa toro  
Pp c* krev: *ensem multa a morte re-  
cepit V* proudem krve potřísněný; per-  
sonif. *Mors* bohyně smrti.

**morsum, ī, n.** [*mordeo*] kousek,  
kousíček.

**morsus, ūs, m.** [*mordeo*] **a** kous-  
nutí, štípnutí, uštknutí: *canis O*,  
*avium C, serpentis C*; kousání, jedení  
něčeho *mensarum V*; přenes. *viribus  
haud ullis valuit discludere morsus ro-  
boris V* žádnou mocí nebyl s to, aby  
rozevřel rozštěp dřeva; *unco non alli-  
gat ancora morsu V* zubem zakřiveným;  
*morsu venenare H* jedovatým zubem  
uštknouti **b** přenes. bolest (kousavá,  
hlodavá): *curarum m. O*; *m. intermissae  
libertatis C* nad přerušenou svobodou;  
*m. doloris C* hlodání bolesti; štipla-  
vost, palčivost, ostrost: *marinus m.*  
*Pn-h* ostrost mořské vody.

**mortālis, e** [*mors*] **a** smrtelný:  
*animal C*; *mortale corpus H* smrtelník,  
pozemšťan; *quidquid mortale creamur  
O* cokoli se nás smrtelným rodí; subst.  
**mortālis, is, m.** smrtelník, člověk:  
*multi mortalium C*; u *S* vřb. = *homo  
b* lidský, pozemský: *nec mortale  
sonans V* hlas nezněl po lidsku; *mor-  
tale malum O* lidi stíhající; *mentem  
mortalia tangunt V* osud lidský **c** obr.  
pomíjející: *mortales inimicitiae* proti  
*sempiternas amicitias C*; *leges L, simu-  
lacro T.*

**mortālitās, ātis, f.** [*mortalis*] **a** smr-  
telnost, pomíječnost, smrt: *omne,  
quod ortum sit, m. consequatur C*; *rex  
mortalitate interceptus Pn*; *mortalitatem  
explere T* = zemřítí **b** konkr. *contra  
fortunam non satis cauta m. est Cr*  
smrtné pokolení.

**mortāriolum, ī, n.** [*mortarium*] pán-  
vička (pro kadidlo) *Vt.*

**mortārium, ū, n.** hmoždír; pánev.  
<**morticinium, iū, n.** [*morticinus*]  
mrtvola, zdechlina.>

**morticinus, a, um** [*mors*] zemřelý,  
zdechlý; subst. neutr. mrtvola, zdech-  
lina.

**mortifer, fera, ferum** [*mors a fero*]  
smrtonosný, smrtící: *vulnus N, pocu-  
lum C, morbus C, bellum V.*



**mortuus, a, um** [part. perf. k *morior*, srov. čes. mrtev] mrtvý; odumřelý, bez vlády: *corpus mortuum* mrtvola; subst. mrtvý, umrlec, mrtvola.

**mōrum, ī, n.** [μῶρον] **a** moruše: *prandium moris finire* *H* **b** ostružina: *in duris haerentia mora rubetis* *O*.

1. **mōrus, a, um** [μῶρος] bláznovský, hloupý, pošetilý: *more moro* *Pt*.

2. **mōrus, ī, f.** [srov. *morum*] morušovník, strom morušový.

**mōs, mōris, m.** **1 a** mrav, zvyk, obyčej: *ut mos fuit Bithyniae regibus* *C* jak mívali ve zvyku; *virginibus Tyriis mos est gestare pharetram* *V* mají obyčej; *sicut meus est m.* *H* jak jest můj obyčej; *in morem venire* *OL* přejítí v obyčej; státi se zvykem; *militaris Cs, maiorum C; imperitus morum* neznaný světa; *in morem, de, ex more* řádně, náležitě; *sine more, supra morem* *V* neobyčejně, neobvykle; *tempestas sine more furit* *V* neobyčejně prudce **b** rozmar, nálada, zvláštnosti; chuť, vůle: *alieno more vivere* *Tr*; *oboediens mori atque imperiis patris* *Pt*; *morem gerere alci* snášeti něčí rozmar = býti někomu po vůli; přenes. *varium caeli morem* *V* různé zvláštnosti podnebí **c** obyčej, způsob: *Persarum more* *N* po způsobu perském; *apis Matinae more* *H*; *turbinis atri more* *V* jako černá smršť; *ille Paeonium in morem multa trepidat* *V* jako Paion **d** plur. *mores* mravy, povaha, vlastnosti, charakter: *mores feri immanisque natura* *C*; *perditi C, sanctissimi Pn*; *omnium istius modi querelarum in moribus est culpa* *C*; *morum similitudo* *C*; *in avi mores abire* *L* následovati povahu dědovu **2** řád, pravidlo, zásada; zákon, předpis: *pacis imponere morem* *V*; *viris mores ponet* *V* (mravní a právní) řád; *mores civitatis constituuntur* *L* ústava se utvrzuje, vžívá se; pod. *urbem novam... legibus ac moribus de integro condere parat* *L* zákonitou ústavou; *raptas sine more Sabinas addiderat* *V* proti právu (přirozenému); *decorae more palaestrae* *H* zavedením ušlechtilého tělocviku.

**Mosa, ae, f.** řeka v Gallii belg. pramenící na Vogesách, nyn. Meuse (Maas).

**Moschus, ī, m.** [Μόσχος] řečník z Pergamu obžalovaný a odsouzený z travičství, hájen Asiniem Pollionem a Torquatem.

**Mosella, ae, f.** řeka v Gallii belg., přítok Rýna.

**Mōsēs n. Mōysēs, is, m.** [Μωσῆς, Μωυσῆς] Mojžíš, zákonodárce židovský.

**Mossýni, ōrum, m.** [Μοσσυνοί] národ na pobřeží Pontu.

**Mostěni, ōrum, m.** Mosteňané, obyv. města Mosteny v Lydii sev.-záp. od Sard.

**mōtiō, ōnis, f.** [moveo] **a** pohyb: *corporum* *C*; *continuata m.* *C* **b** duševní vzruch, hnutí, pohnutí, vzrušení: *suaves motiōnes* *C*.

**mōtō, āre, āvī, ātum** [moveo] sem tam pohybovati: *lacertos* *O*; *zephyris motantibus* *V* ježto zefyry listím pohybují.

<**mōtrix, īcis, f.** [moveo] hybatelka; adj. hybná: *vis m.*>

**mōtus, ūs, m.** [moveo] pohyb, hnutí **1** fyzicky **a** *navium, remorum, siderum* *C*; *terrae m.* *CTCr* zemětřesení; -spec. pohyb těla, posun: *corporis* *C*; *decens* *H* lepá chůze; tanec: *motus doceri Ionicos* *V*, *motus dare* *LV* tance prováděti; těž vojenské pohyby **b** meton. pohyblivost, živost: *animorum incredibiles motus* *C*; *motumque et luxuriam addidit tibicen* *H* větší živost **c** popud, hybná síla: *naturae m.* *C* pud; *divino concita motu* *V*; pohnutka: *consilii mei* *Pn* **2** duševně pohyb mysli, hnutí, vzruch, cit: *animi m.* *C*; *motus animorum duplices sunt, alteri cogitationis, alteri appetitus* *C*; *m. animi nimii, turbati* *C*; *varius m.* *V* rozčilení **c** polit. hnutí, nepokoj, bouře, vzpoura, státní převrat: *Italiae* *C*, *Catilinae* *C*; *dixerat haec nato motus instare* *V* bouře; *m. petitionis* *C* rozruch, vzniklý z ucházení o úřad; *m. servilis* *L* vzpoura otroků; *rei publicae m.* *C* státní převrat.

**moveo, ēre, mōvī, mōtum** hýbati, pohybovati, hnouti něčím **1 a** *castra movere* *Cs* a odt. i samo *movere* hnouti táborem = dáti se na pochod, dále táhnouti: *Canusio m.* *C*; *Cs caput, bra-*

*chia O; vina m. H = promere; bidental (v. t.) m. H; arma m. zbraně se chopiti; movet arma leo V připravuje, chystá; pagina iudicium docti subitura movetur O chvěje se; addunt pavorem mota e castris signa L = pochod do boje; ferunt eam moveri vetuisse puerum L zakázala hýbati chlapecem, dotýkati se ho; Minos urnam movet V osudím potřásá; divina motā anus urnā H zatřásši věšteckým osudím; pedibus per aëra motis O letmo vzduchem uhánějíce; se movere n. moveri hýbati se, míti se k dílu; moveri festis diebus H tančiti; moveri Cyclopa H tančiti Kyklopa = mimicky napodobiti; agros m. V vzdělávati; fluctus V rozbouriti; pontus movetur V vlní se; crinem per aëra O nechati vláti; sonant moti capilli O při pohybu; bulla movetur O houpá se; venae moventur O bijí, tepou; pennas O mávati; caudas O vrtěti; nervos ad verba O rozechvívati; saxa O přenášeti; Aurora movetur O zdvihá se, vychází; omnia, quae moveri possunt N všecko movité jmění; armenta stabulis V vyháněti; aram C odstraniti; catulos leaenae H odniti; de palmitē gemma movetur O pučí, vyráží **b** zahrnati, zatlačiti, odstraniti: moveri possessionibus C; hostem gradu, statu NL z příznivého postavení; senatu S, de senatu, tribu C vyloučiti; alqm loco m. C; heredes C; přenes. de sententia m. alqm C odvrátiti **2** přenes. **a** uváděti v pohyb něčí mysl n. cit, působiti na někoho, dojímati někoho, dojem činiti na někoho: movet patris maestitia L hluboký dojem činí; nos... non poetarum voce moveamur? C my bychom neměli býti dojatí?; moti homines sunt... patre proclamante L na lid působilo hlasité volání otcovo; prata movent animum V; nihil horum ora te moverunt C; nil moveor lacrimis Pp nepůsobí na mne slzy; non moveri amicitiae memoria Cs nebýti dojat; nil moveor imperio V nestarám se, nedbám o vládu; = spec. znepokojovali, soužiti: intoleranda vis aestus omnium corpora movit L; strach buditi, pas. strachovati se: absiste moveri V neboj se; movebatur animo et*

extimescebat C; popouzeti, rozčilovati, drážditi, pobuřovati: movet animum comploratio sororis L popudí k hněvu; Dianae non movenda numina H kterou nesmíš rozhněvati; nunc etiam Manes moves V i podsvětí bouříš; quieta movere S rušiti klid; civitas movetur S bouří se; pohnouti k něčemu: Eurybiadem minus m. poterat N; me non moverat per altum ire V; dohnati k něčemu: ad bellum alqm L; subst. moventia C pohnutky **b** uváděti v pohyb **a** podněcovati, způsobovati, vzbuzovati: verbis odia aspera V krutou nenávisť vzbuditi; indignationem L; verba lyrae motura sonum H slova, která by mohla vyluzovati zvuk lyry = která by byla hodna, aby byla zpívána s průvodem lyry; dii movent numen L (bohové v pohyb uvádějí svou moc =) jeví svou vůli; dolorem, risum O **β** začínati: inde movetur opus O počne se; prima movet Cacus proelia O nejprve svádí boj K.; ab Iove carmina nostra move O; ne quid a tergo moveretur Cr L aby se nic nepodnikalo; pugna se moverat Cr začala se **c** měniti: quorum forma semel mota est O; nil motum ex antiquo L.

**mox**, adv. brzo, brzy; po praeter. brzo potom; při výčtu též potom (je-li druhým členem).

<ms. jako zkratka = **manūscriptum**, **ī**, n. rukopis.)

**mūcidus** i **muccidus**, **a**, **um** [*mucus*] **1** plesnivý, potažený plísní **2** usmrkaný, smrkavý.

**Mūcius**, **a** rod římský původu plebejského; zejm. **1 C. Mucius Cordus Scaevola**, jenž r. 508 chtěl zabít etruského krále Porsennu, když však se mu to nezdařilo, upálil si pravou ruku **2 Q. M. Scaevola Augur**, znamenitý právník, zeť Laeliův, obžalován *reputandarum*, ale osvobozen **3 P. M. Sc.**, přítel Grakchů, protivník Scipionů **4 Q. M. Sc. Pontifex**, správce Asie r. 100, právník a řečník, návodem Maria Ml. zavražděn; na jeho počest konána slavnost **Mūcia, ōrum**. Fem. **Mūcia**, třetí manželka Pompejova, pozd. provdaná za Skaura. Adj. **Mūciānus**, **a**, **um** Mu-

ciův: *exitus*; též jako subst. příjmení v rodě *Krassū*.

**mucrō**, *ōnis*, *m.* **a** hrot, špice meče, dýky: *medio ense iugulaberis, quandoquidem m. hebes est O* **b** dýka, méč: *strictis mucronibus V, mucrones nostrorum militum C* meče **c** přenes. ostří něčeho: *defensionis C, stili censorii C.*

**mūcus**, *ī*, *m.* [srov. *e-mungo*] hlen, sliz: *muci palustres O* bahnitý sliz.

**mūgil(is)** *is*, *m.* [srov. *e-mungo*] (slizká) mořská ryba, cípal.

**mūginor**, *ārī* rozmýšleti se.

**mūgiō**, *īre, īvī (īī)*, — [srov. *μυκῶ*] **a** bučeti, řvátí (o dobytku): *cum actae boves mugissent L; mugientes, ium, m.* hovězí dobytek, skot: *mugientium greges H* **b** o věcech neživ.: *tubae mugit clangor V* vřeští; *sub pedibus mugit solum V* duní, rachotí; *si mugiat Africis malus procellis H* praští, duní.

**mūgitus**, *ūs*, *m.* [*mugio*] bučení, řvaní, řev: *boum V; dunění: terrae C.*

**mūla**, *ae, f.* [*mulus*] mezkyně.

**mulceō**, *ēre, mulsī, -sum* **a** hladiti: *manu barbam O; m. alternos pueros linguā V* jemně lízati; jemně se dotýkati: *virgā capillos O; ovívati: zephyri flores O, alqm pennis O; volucres aethera mulcebant cantū V* proletovali zpívající **b** přenes. **a** uklidňovati, mírniti, chlácholiti: *tigres V* krotiti; *fluctus, iras V; pectora V; corpora mulcet somnus O* ukolébává, konejší **β** těšiti, obveselovati: *puellas carmine mulces H.*

**Mulciber**, *erī a eris, m.* [podle starověkého výkladu od *mulceo* sm. *mollio*: Měkčitel (kovů)] příjm. Vulkanovo; meton. oheň: *ceras alimentaue cetera flammae M. urebat O.*

**mulcō**, *āre, āvī, ātum* **a** bítí, tlouci, ztlouci někoho, napráskati někomu: *male mulcati clavis ac fustibus C, verberibus T, male mulcatus C T* zle potlučen, též obr. **b** porouchati, zle zříditi: *ceteras naves L.*

**mulcta** nespr. *m. multa* v. t.

**mulctra**, *ae, f.* [*mulgeo*] **a** dojačka **b** mléko v dojačce.

**mulctrārium**, *īī, n.* *V* **a** **mulctrum**, *ī, n.* *H* [*mulgeo*] dojačka.

**mulgeō**, *ēre, mulsī, mulsum* *n.* *multum* [srov. *ἀμέλω*, čes. mlezivo] dojiti; přísl. *m. hircos V* = dělati něco nemožného.

**muliebris**, *e* [*mulier*] **1** ženský: *vestis C, venustas, voces C; m. certaminis laus penes Lucretiam fuit L* sázka žen se týkající; *Fortuna m. L* ctěná na památku matky a sestry Koriolanovy; subst. **muliebria**, *ium, n.* **a** co patří ženě: *m. pati T* nechati se užítí jako ženy **b** ženský úd pohlavní *T* **2** zženštilý: *enervata m. que sententia C, ingenium S.*

**muliebriter**, *adv.* [*muliebris*] **a** po způsobu ženském, jako žena **b** zženštile: *alqd facere C.*

**mulier**, *eris, f.* [pův. snad kompar. k *mollis*, vl. měkčí] žena, zvl. žena vdaná: *pudica H; ženština: eius modi mulieres C; m. mea Ct* má milá.

**mulierārius**, *a, um* [*mulier*] ženský: *mulieraria manus C* ženou najatá; subst. mask. milovník žen var. *Ct.*

**muliercula**, *ae, f.* [*mulier*] **a** slabá (ubohá, milá a j.) žena **b** ženština, milenka, nevěstka: *mulierculas in castra ducere C.*

**mulierōsitās**, *ātis, f.* [*mulierosus*] ztřeštěnost po ženách.

**mulierōsus**, *a, um* [*mulier*] po ženách ztřeštěný.

**mūliō**, *ōnis, m.* [*mulus*] mezkář.

**mūliōnius**, *a, um* [*mulio*] mezkářský: *paenula C.*

**mullulus**, *ī, m.* [*mullus*] malá parmice, parmička (ryba).

**mullus**, *ī, m.* [*μύλλος*] parma, parmice mořská ryba ostnoploutvá, mající na bradě dva vousky; u Řím. oblíbená pro chutné maso.

**mulsus**, *a, um* [*mel*] s medem smíšený, medosladký; odt. subst. **mulsum**, *ī, n.* (sc. *vinum*) medovina.

**multa**, *arch. molta* *ae, f.* **a** pův. určité množství dobytka uložené jako pokuta: *plebem multae dictione ovium et boum coercere C* ustanovením pokuty na ovcích a hovězím dobytku **b** pokuta peněžitá: *multam in civitates imponere L; m. quingentum mīium aeris L; multā et poenā multare alqm C*

trestem peněžitým i tělesným; *multam dicere C* výši pokuty určití; *committere C* pokutě propadnouti; *remittere C* pokutu prominouti; *multae certandae dies L* den soudního jednání o pokutě.

**multāticus, a, um** [*multa*] za pokutu sloužící, jako pokuta dávaný: *argentum, pecunia L*.

**multātiō, ōnis, f.** [*multo*] pokutování: *bonorum C* na statech.

**multicavus, a, um** [*multus a cavus*] pórovitý: *pumex O*.

**multifāriam, adv.** [srov. *bifariam*] na mnoho stran, na mnoha stranách, na mnohých místech.

**multifāriē, adv.** [*multifarius*] význ. = *multifariam*.

**multifārius, a, um** [*multifariam*] mnohostranný, rozmanitý.

**multifidus, a, um** [*multus a findo*] na mnoho kusů rozštípaný: *multifidae faces O* louče na drobné rozštípané; *multifido buxis dente M* zimostrázový hřebes s hustými zuby.

**multiformis, e** [*multus a forma*] mnohotvarý.

**multiforus, a, um** [*multus a foro*] s mnohými dírkami: *tibia O*.

**multiugis, e i multiugus, a, um** [*multus a iugum*] mnohospřežný: *multiugi equi L* mnohospřežení; přenes. četný, rozmanitý: *multiuges litterae C*.

**multi-modis, adv.** [*multis modis*] mnohými způsoby, rozmanitě.

**multiplex, icis** [*multus a plico*] **a** mnohonásobný: *lorica V* z mnohých dílů; *domus O* mnohonásobně propletený (o labyrintu); *serpens multiplici lapsu serpit C* v mnohých zákrutech; *mensae multiplici dape constructae Ct* (z mnohých mís) sm. bohaté **b** rozmanitý, složitý, mnohostranný: *genus orationis C, iurisdictio C* spleťtý; *Plato vir m. C* mnohostranný **c** ve smyslu poměrném: mnohonásobně veliký: *gaudium, damnum, merces L d* rozmanitý, rozličný, měnivý, nestálý: *animus m. C*.

**multiplicābilis, e** [*multiplico*] mnohonásobně točený, s mnoha závitý: *draco tortu multiplicabili* básn. *C*.

**multiplicātiō, ōnis, f.** [*multiplico*]

**1** rozmnožování **2** t. t. počtářský násobení.

**multipliciter, adv.** [*multiplex*] mnohonásobně.

**multiplicō, āre, āvī, ātum** [*multiplex*] rozmnožovati, zvětšovati: *aes alienum Cs, usuras N*; pas. vzrůstati.

**multitūdō, īnis, f.** [*multus*] **1** abstr. množství, veliký počet: *testium C; multitudine compotum eius doni vulgari laudem L* velikým počtem těch, jimž by se jí (pocty) dostalo; *m. hostium S* přesila **2** konkr. množství lidí, lid, dav, obyvatelstvo: *multitudine domum eius circumdedeunt N* množstvím lidu; *secuta ex omni multitudine consentiens vox L* z toho velikého davu; *Aventinum novae multitudini datum L* obyvatelstvu; pod. *abundante Lavini multitudine L; et supererat multitudo Albanorum L* bylo dosti obyvatelstva; *in spem futurae multitudinis L* z naděje v lidnatost; zvl. prostý lid: *multitudini tamen gratior fuit L; odium multitudinis N* luzy.

**multivolus, a, um** [*multus a volo*] mnoho chtějící, chtivý, žádostivý.

**1. multō, āre, āvī, ātum** [*multa*] potrestati, pokutovati *alqa re* něčím.

**2. multō, adv.** [abl. od *multum*] mnohem, o mnoho **a** u kompar. *m. facilius iter Cs, multo magis C, copiosius m. C b u sloves *m. praestat . . . S; m. ceteros anteibat T c* u adv. *m. ante C* o mnoho dříve, již dávno; *non m. ante C* nedlouho předtím; *m. aliter ac N* zcela jinak než **d** u superl. (zř.) *m. maxima pars C* daleko největší; *m. iucundissimus C*.*

**multotiē(n)s, adv.** [*multus*] mnohokrát, často.

**multum, adv.** [ak. neutr. od *multus*] u básn. též *multa a* mnoho, velice: *confidere Cs, m. superare alqm C* mnoho, značně; *m. morari Cs* dlouho; *m. iactatus alto V b* mnohý čas, namnoze, často: *m. una eramus C; m. sunt in ventionibus Cs*.

**multus, a, um** (komp. a superl. **plūs a plūrimus** viz *plus*) [srov. *μᾶλα*] mnohý **a** o velké části celku: *multo die Cs* když den již pokročil; *m. mane* časné

ráno; *multo adhuc die T* ještě za jasného dne; *in multam noctem T* hluboko do noci; *multā referunt se nocte V* pozdě na noc se vracejí; subst. **multum**, *ī*, *n.* mnoho; *m. diei procedere S* značnou část dne; *m. viae Cr* hodný kus cesty; *non m. munitiois N* nepatrná část **b** velký, značný *a multa pars Europae L*; *multo labore S* s velkou námahou; *Penates multo manifesti lumine V* při mocném světle dobře viditelní; *multa mora est V* = za dlouhou chvíli; *multam silvam prosternere O* veliký kus lesa; *cum argento multo N* s množstvím stříbra; *multa libertas H* veliká svoboda **β** důkladný, obširný, rozvláčný: *multa oratio C*; *ne multus sim C γ* sm. častý *Marius ... multus atque ferox instare S* mnoho a prudce dotíral; *ad vigiliis m. aderat S c* plur. (básn. i sing.) mnozí, četní: *multi anni C* mnoho let; *multis verbis O* obširně; neutr. *multa* mnoho; *multi* = οἱ πολλοί množství též doplňk. v hojném počtu, četně; básn. *per ignem multā premimus vestigia prunā V* přes vysoko nakupené uhlí; *multa victima V* četné žertvy; *multa prece prosequi H* mnohými prosbami; *multi Lydia nominis H L.* s mnohými jmény (= πολυώνυμος) = mnoho jmenovaná, sm. proslulá; *multus homo es Naso Ct* sm. chceš mít mnoho styků. Abl. *multo* a ak. *multum* j. adj. v. t.

**Muluccha**, *ae*, f. řeka mezi Mauretanií a Numidií.

**mūlus**, *ī*, *m.* mezek.

**Mulvius pons** most přes Tiber sev. od Říma na silnici Flaminiově, nyn. *ponte Molle*‘.

**Mummus**, *a* rod římský; zejm. **1 L. M. Achaicus**, podmanitel Řecka, 146 zničil Korint a odvezl odtud všecka uměl. díla do Itálie **2 Spurius M.**, mladší bratr předešlého, přítel Afrikána *Ml.*, filosof stoický.

**Munātius**, *a* rod římský pleb.; zejm. **1 L. M. Plancus**, legát Caesarův a správce Gallie záalpské, r. 42 kons. s Lepidem, stoupenec Pompejův, pozd. Oktavianův **2** bratr jeho *T. M. Plancus Burs*a, tribun lidu 52, po vraždě Klodiově obžalován a odsouzen *de vi*

*lege Pompeia 3 T. M. Plancus*, příbuzný jejich **4 Cn. M. Plancus**, bratr *L. a T.*, praetor 43.

**Munda**, *ae*, *f.* město v Hispanii neďaleko Sevilly; bitva r. 216 mezi Kartagiňany a Scipionem, 45 mezi Caesarem a syny Pompejovými.

**mundānus**, *a*, *um* [2. *mundus*] světový; subst. **mundānus**, *ī*, *m.* světoobčan; = <světský>.

**mundiālis**, *e* [2. *mundus*] světský, pozemský.

**munditia**, *ae*, *f.* [1. *mundus*] čistota, vkus, uhlazenost, úpravnost: *grave virus munditiae pepulere H* jemný vkus; *urbanis munditiis S* v městském šviháctví.

**munditiēs**, *ēī*, *f.* *Ct* = *munditia*.

**mundō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [1. *mundus*] čistiti, očisťovati.

**1. mundus**, *a*, *um* čistý, (čistě) vypraný, úpravný, vkusný, vybraný; subst. neutr. *in mundo esse, habere Pt* v pohotovosti, pohotově.

**2. mundus**, *ī*, *m.* **a** úprava (oděvu a vnějšku a pomůcky k tomu): *m. muliebris L* úbor **b** svět, vesmír; meton. Země: *latus mundi H*; *m. arduus V* nebe; *mundi ac terrarum magnitudo Cs* nebe a země; *pictos ediscere mundos Pp* nakreslená (na mapě) zemská pásma; lidstvo: *fastos evolvere mundi H*. Stran význ. srovn. κόσμος.

**mūnerārius**, *a*, *um* [*munus*] náležící k daru; gladiátorský subst. mask. pořadatel gladiátorských her.

**mūneror**, *ārī*, *ātus sum* i **mūnerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (*Pt*) [*munus*] **a** darovati *alqd alci* někomu něco **b** obdarovati *alqm alqa re* někoho něčím.

**mūnia**, *ium*, *n.* [z koř. \**mei-*, srov. k *muto*] povinnosti úřední, zaměstnání, výkony: *munia fiunt L* = **a** povinnosti (občanské) se plní **b** břemena (občanská) se ukládají.

**mūniceps**, *cipis*, *m.* [*munia a capio*] vl. účastník občanských povinností **a** občan municipia: *m. Cosanus, Amerinus C* **b** spoluobčan, krajan: *noster C*; *Fabii, municipum suorum dissimilimi C*; *societatem coire de municipis fortunis C*.

**municipālis**, *e* [*municeps*] z *municipia* pocházející, venkovský: *est ipse a materno genere m. C; adulter T; municipales et rustici C* maloměšťané a venkované.

**municipātim**, adv. [*municipium*] po *municipiích*; od *municipia*, jménem *municipia*, jménem obce: *privatim et m. Inscr.*

**municipium**, *iī, n.* [*municeps*] město, zvl. italské, požívající řím. práva obč., ale spravované samostatně; od r. 338 rozeznávala se *m. cum suffragio a sine s.*; od r. 90 *lege Iulia* postavena všechna *municipia* na roveň a od té doby = město venkovské; nejst. *municipia* byla v *Latiu*; odt. *in his veteribus municipiis C* = v *Latiu* v okolí *Ríma* (proti *Umbrii*, kde byla *Ameria*).

**mūnifex**, *ficis, m.* [*munia a facio*] konající službu, o vojáku prostý, nejnížší.

**mūnificē**, adv. [*munificus*] štědře, dobročinně: *adiutare L.*

**mūnificentia**, *ae, f.* [*munificus*] dobročinnost, štědrost.

**mūnificus**, *a, um* [*munia a facio*] (vl. kdo plní povinnosti svého postavení) dobročinný, štědrý; též o věcech: *opes O* = štědrá podpora.

**mūnimen**, *inis, n.*, v próze ob. **mūnimentum**, *i, n.* [*munio*] **a** opevnění, hradba, pevná ohrada: *domus munimentis saepia T; munimine cingere fossas O* **b** ochrana, hradba, záštita: *noctem sibi munimento fore S; firma imperii munimenta T.*

**mūniō**, arch. **moeniō**, *īre, īvī (iī), itum* [*moenia*] **a** a absol. zakládati opevnění, stavěti: *idoneum ad munendum N* ke stavbě; *muniendo fessi L* stavbou hradby **β** s předm. dělati pevným, schůdným, (pevně) stavěti: *rupem L* schůdnou učiniti; *oppida H* pevnosti stavěti; *Albam V* založiti; *viam C* vystavěti silnici; obr. *viam sibi m. C* cestu si raziti; *castra m. Cs* zříditi pevný tábor; *m. favos V* tvořiti plástve **b** opevnovati, hradbou opatřovati něco **a** pův. *castra vallo fossaque Cs; locum muro Cs; Alpibus Italiam munierat natura C; ab alqa re Cs* proti čemu

**β** přenes. chrániti, krýti něco: *spica munitur vallo aristarum C; latus m. O* bok lodní chrániti (ucpáním otvoru pro vesla); *aetas pudore munita C* chráněný; *m. se contra pudorem T* ohraditi se proti . . . Part. *munitus j.* adj. v. t.

**mūniō**, *ōnis, f.* [*munio*] **a** jako činnost: opevnování, stavba: *militēs munitione prohibere Cs* vojínům překážeti v opevnování; *non multum superesse munitiois N* mnoho nezbývá dostavovati; *m. viarum et fluminum CT* stavba cest a mostů **b** konkr. opevnění, hradba: *urbem munitioibus saepire C, munitioes et castella T; munitioibus premere L* náspy sevřítí, = <střelivo, munice>.

**mūniō**, *āre, —* [*munio*] *viam m. C* cestu si raziti.

**mūnior**, *ōris, m.* [*munio*] budovatel pevného místa: *Troiae O*; opevňovatel, dělník při pracích opevňovacích: *in partes sex munitorum numerum divisit L; se inferre munitoribus T*; podkopník: *munitores in arcem Veiorum viam fecerunt L.*

**mūnitus**, *a, um* [*munio*] **a** opevněný: *castra munitissima Cs* co nejlépe opevněný; *m. equus Pp* obrněný; vystavěný: *per munita* (subst. neutr.) *exercitum ducere L* řádnými, dobrými cestami **b** chráněný: *Servius praesidio firmo m. L* pevnou oporu si zjednav; *m. contra alqd C.*

**mūnus**, *eris, n.* [srov. *munia*] **1 a** konání povinnosti (se stanov. právn.), povinnost: *principum m. esse ducebat C; vitae m. exsequi C; adulescentes ad omne officii m. instruere C* k vykonávání povinnosti; *m. explere T* povinnosti zadost učiniti; *rem publ. sui muneris facere T* vedení státu si přisvojiti **b** meton. služba, služebné postavení, úřad: *munera vigiliarum obire L* obstarávati službu hlídek; *senex rei publ. muneribus perfunctus C* jenž zastával státní úřady; *interpretis munere fungi Cs* konati služby tlumočnicka **c** dávka, břímě: *aratori munus imponitur C* ukládá se dávka; *liberi fuerunt ab omni munere C; omni civium munere functus C* všem povinnostem občanským do-

stál **2** úsluha, přátelská služba: *tenuis auget verbis suum munus C* vzájemnou službu; básn. *m. sortis O* pomoc losu; *munere niveo lanae V* = pomocí bělostné vlny; = zvl. poslední služba, pocta = pohřeb, úlitba, oběť: *suprema munera V, m. supremum mortis Ct*; *munere inani fungi V* službu marnou prokázati; *munera libo focis V* oběť liji (obětují) na ohnisko; *spretae Ciconum quo munere matres V* pro tuto poctu (věrnost Eurydice); *te cohibent (v. t.) pulveris exigui munera H 3 a* dar: *magnis muneribus donatus N*; *quicumque terrae munere vescimur H* darem země; *m. Cereris O* = chléb; *munera Liberi H* = víno; *regionem muneri accipere T* darem **b** spec. *a* hry davané od úřadů lidu: *monumenta, munera, triumphi C*; *functus est maximo munere aedilicio C* dával jako aedil veliké hry; básn. *m. hoc mihi maximi da risus Ct* dej mi tuto převelice směšnou podívanou **β** veřejné budovy: *architectus tanti muneris C* tak nádherné stavby.

**mūnusculum, ī, n.** [munus] dárek.

**Mūnychia, ae, f.** [Μουνυχία] válečný přístav athénský; adj. **Mūnychius, a, m** munchijský; *agri O*.

**mūraena** viz *murena*.

**mūrālis, e** [murus] zední: *falces (na trháni zdí)*; *tormentum V* (na střelení do zdí); *corona m.* čestný věnec, jež dostával ten, kdo první vylezl na zeď a skočil do nepřátelského města (měl tvar cimbuří).

**mūrārius, ī** n. **mūrātor, ōris, m.** [murus] zedník.

**Murcia, ae, f.** příjm. Venušino; chrám její na úpatí Aventina: *ad Murciae (sc. aedem) L*.

**1. mūrēna, ae, f.** [μύρανα] mořský úhoř, muréna.

**2. Mūrēna, ae, m.** přijmení v rodě Liciniů (v. t.).

**mūrex, icis, m.** **a** jedlý hlemýžď nachový, z něhož byla připravována nachová barva a jehož skořápka byla předm. ozdobným; meton. nachová barva, nach: *Tyrio ardebat murice laena V*; *Afro murice tinctae lanae H b* přenes. ostnitá kotvice: *murices fer-*

*reos in terram defodere Cr*; špičatý kámen n. skála, bradlo, úskalí: *acuto in murice remi obnixi crepuere V*.

**Murgantia, ae, f. 1** město v Samniu neznámé polohy **2** m. na Sicilii sev. vých. od Syrakus; adj. **Murgentinus, a, um** murgentský: *ager C*; obyv. **Murgentinī, ōrum, m.** Murgentáné.

**muria, ae, f.** slaná voda, lák (k nakládání ryb).

**mūrīnus, a, um** [mus] myší.

**murmillō** viz *mirmillo*.

**murmur, is, n.** [srov. μορμύρω] mručení, hučení, hukot **a** *strepit omnis murmure campus V* bzukotem šumí (obraz od včel); *m. populi L, m. virum V* mručení (na znamení souhlasu); *serpit per agmina murmur V* reptání; o modlitbě šepot: *venerari murmure numen O b m. montis V* hukot hory; *magno misceri murmure caelum incipit V* velikým hřměním se počíná bouřiti moře; *cornuum H* vřeštění rohů; *inflati buxi O* pískání; *raucum m.* (o vepři) chrochtání; o vodě šumot, bubláni; obr. *contemnere murmura famae Pp* šepotání, šuškáni. **murmurō, āre, āvī, —** [murmur] mručeti; hučeti; mumlati; šuměti.

**1. murrha (murra, myrrha), ae, f.** [μύρρα] **a** myrha, keř myrhovník i jeho pryskyřice, užívána k přípravě vonné masti: *olere myrrham M* voněti myrhou **b** jako jméno vl. Myrrha, dcera Kinyrova, matka Adonidova v myrhový keř proměněná.

**2. murrha, ae, f.** myrha, nerost dražší zlata, jinak neznámý (snad druh jemně hlíny), z něhož byly zhotovovány drahé nádoby, srov. porcelán.

**1. murrheus, a, um** [1. *murrha*] **a** natřený myrhou: *m. crinis H* (či snad **b**?) **b** [podle jiného výkl. od 2. *murrha*] myrhové barvy, myrhový sm. tmavožlutý, hnědý: *m. onyx Pp*.

**2. murrheus, a, um** [2. *murrha*] myrhový, zhotovený z myrhy: *murrhea pocula Pp*.

**murrhinus, a, um** [2. *murrha*] myrhový, z myrhy; subst. **murrhina, ōrum, n.** číše myrhové.

**murtētum, murtus** atd. viz *myrtetum, myrtus* atd.

**mūrus**, (arch. **moiros** a **moerus**) *ī, m.*  
**a** zed: *m. urbis C; Piacos intra muros peccatur et extra H* uvnitř zdí, hradeb = v městě; zvl. násep: *a lacu Lemanno murum perducit Cs; Alpium m. C* hradby alpské **b** přenes. záštita, ochrana: *propugnacula murique . . . otii C; hic m. aēnus esto, nil conscire sibi H* kovová hradba; *Graium m. Achilles O.*

**1. mūs, mūris, m.** [srov. μῦς, myš] myš.

**2. Mūs, Mūris, m.** příjmení v rodě Deçiū.

**Mūsa, ae, f.** [Μοῦσα] Musa, bohyně krásných umění. Musy byly dcery Diovy a Mnemosyniny; u Homéra jedna neb tři, u Hesioda devět; meton. báseň, píseň, druh básnictví: *m. pedestris, procax H, silvestris V.*

**Mūsaeus, ī, m.** [Μουσαῖος] Musaios, podle pověsti řeč. básník za doby Orfeovy.

**musca, ae, f.** [srov. μύα, čes. moucha] moucha.

**muscōsus, ā, um** [muscus] mechem porostlý, omšžený, omšelý.

<**mūsculāris, e** [musculus] svalový.>

**mūsculus, ī, m.** [mus] **a** myška: *muscolorum iecuscula C* **b** sval: *historiam saepius ossa, musculi, nervi decent Pn C* ve voj. ochranné přístřeší, mající za účel přiblížití se ke zdi nepřátelské a ji podkopati, kryt Cs.

**muscus, ī, m.** [srov. čes. mech] mech.

**mūsicus, a, um** [μουσικός] musický, hudební: *leges C; subst. hudebník: musicorum aures minima sentiunt C; mūsica, ae, f.* hudba = **mūsica, ōrum, n.**

**Mūsōnius Rūfus**, učitel Epiktetův.

**mussitō, āre, —** [musso] mručeti, potichu mluvití, šeptati, mumlati: *clam quidam mussitantes L.*

**mussō, āre, āvī, ātum** **a** potichu mluvití, šeptati: *Aetoli clam mussantes L; bzučeti: mussant (včely) oras et limina circum V* **b** neotvírati ústa = báti se mluvití, odt. rozpakovati se, býti nerozhodný: *mussat rex Latinus V; v nejistotě býti: mussant iuvencae V* básn. s inf. *dicere mussant V* hojí se říci.

**mustāceum, ī, n.** [mustus] svatební

koláč, udělaný z mouky zadělané sladkým vinným moštem, s přísadou sýru a anýzu a pečený na vavřínových listech; přísl. *laureolam in mustaceo quaerere C* sm. hledat lacinou slávu.

**mustēla n. mustella, ae, f.** lasička.

**musteus, a, um** [mustum] **1** moštový **2** čerstvý, mladý, svěží.

**mustus, a, um** čerstvý, mladý; odt. **mustum, ī, n.** (sc. *vinum*) mest, mošt; meton. lisování vína: *tercentum musta videre O; vitea musta :: Pentadius* hrozny.

**Musulāmiī, ōrum, m.** národ v Numidii, záp. od velké Syrtý.

**Mūta, ae, f.** [mutus] ‚Němá‘, nymfa pro svou žvatlavost Jovem řeči zbavená.

**mūtābilis, e** [muto] měnlivý, proměnlivý, nestálý: *corpus C; femina V; labor m. V* různá lopota; poddajný.

**mūtābitās, ātis, f.** [mutabilis] proměnlivost, vrtkavost: *mentis C.*

**mūtātiō, ōnis, f.** [muto] změna, proměna, záměna: *rerum m. C* státní převrat; *m. officiorum C* vzájemné úsluhy; *mutationis cupido T* dychtění po převratu.

**Muthul, řeka** v Numidii.

**mutilō, āre, āvī, ātum** [mutilus] zkomoliti, osekati, ořezati: *mutilatae cauda colubrae O; aures et nares L* uřezati; přenes. ztenčiti, zmenšiti: *mutilatus exercitus C.*

**mutilus, a, um** zkomolený, kusý; tupě končící: *naves L, alces Cs* (s tupými rohy); obr. *m. minitaris H* bez rohů, s tupým čelem; metaf. o řeči *mutila loqui C* kuse mluvití.

**Mutina, ae, f.** město v Gallii předpádké u silnice Aemiliovy, nyn. Modena; adj. **Mutinēnsis, e** mutinský: *proelium C, arma O* (bitva r. 43).

**1. mūtō, āre, āvī, ātum** [od \*moitos z koř. \*mei-, srov. čes. měna, msta] měniti **1 a** zaměňovati, vyměňovati alqd alqa re něco za něco: *solum C, caelum H; calceos m. C* přezouti se; *vestem m.* převléknouti se, spec. smuteční šat obléci, nositi smutek; *principem T* sm. opustiti, nechati na holičkách; *urbem exsilio m. C* vyměnití město za



vyhnanství; *tellus mutavit glandem aristā* *V* žaludy za obilí; *pro alga re: pro Macedonibus Romanos* *L*; básn. *tua furta vel talentum mutari velit* *Ct* sm. dal by i talent náhradou za tvé krádeže; - zvl. provozovati výměnný obchod: *pecora et mancipia mutare vino advectionio* *S* dobytek a otroky vyměňovati za přivezené víno; *merces m.* *H* prodávati **b** sm. přeměňovati: *mutari ac misceri omnia cerneret* *S* že se vše mění a mate; *paucis fere mutatis verbis* *Cs* s malými změnami slov; *arma mutata* *L* ve výzbroji učiněna změna; *mutati transversa fremunt venti* *V* napříč vějí a hučí; *flava seres mutato sidere farra* *V* sm. jindy, v jiný čas; *si huic imperio fortuna mutaretur* *S* = přijde-li tato říše ke zkáze; *fidem mutare* *SV* zpronevěřiti se; akt. též význ. med. *mores populi quantum mutaverint* *L* jak velice se změnil; *annona nihil mutavit* *L* cena se nezměnila; *aestus mutabat* *T*, *mutans in superbiam* *T*; *ut nihil odor mutaret* *L*; spec. proměňovati: *Circe socios mutavit Ulixis* *H*; *mutor in alitem* *H*; *quantum mutatus ab illo* *V* jak změněný proti onomu; o duchu: *animi mutati ad misericordiam* *L* naladěné; *illae suos mutatae* (sc. *mentem*) *agnoscunt* *V* vzpamatovavše se **c** zvl. význ. kaziti: *vinum* *H*; barviti: *croceo mutabit vellera luto* *V*; opravovati: *nil comis tragici mutat Lucilius Acci* *H* **2** přemístiti, přeložiti, přesaditi, odstraniti: *Dianae simulacrum loco m.* *C*; *arbores mutatae* *V* přesazené; *ne quis civitate mutetur* *C*; *hinc ego dum muter* *O* odtud jen abych byl přeložen.

**2. mūtō, ōnis, m.** mužský úd pohlavní.

**mutiō, ire** muknouti, hlesnouti.

**mūtuātiō, ōnis, f.** [mutuor] vypůjčka.

**mūtuor, ārī, ātus sum** [mutuus] vypůjčiti si; *pecunias* *Cs*; *domum* *T* najmouti; obr. vypůjčiti si = vzíti: *verbum a simili* *C*; *a viris virtus nomen est mutuata* *C*.

**mūtus, a, um** němý **a** *bestiae* *C*, *agna* *H*; přenes. *gratia* *O*, *lyra* *O* **b** sm. tichý, klidný: *mutas agitare artes* *V* (t. j. umění, jež mistru svému nepropůjčují slávy n. o nichž se nemluví); *muta silentia me-*

*diae noctis* *O* hluboké ticho půlnoční; *mutum forum* *C*; *muta solitudo* *C*.

**Mutusca, ae, f.** město sabinské, bohaté olivou.

**mūtus, a, um** [mutō] vl. výměnný **a** vzájemný, oboustranný: *funera* *V* na obou stranách; *pedibus per mutua nexis* *V* dohromady spletené; *accusatio* *T*, *perniciēs* *T*: subst. **mūtuum, ī, n.** vzájemnost: *m. in amicitia* *C* **b** vypůjčenný: *pecunias mutuas dare* *C* půjčiti, *sumere* *C* vypůjčiti; *frumentum m. dare* *C* na dluh dáti; *aes m. reddere* *L* dluh oplatiti.

**Mutycē, ēs, f.** [Μοτύκα] město na Sicilii mezi Syrakusami a Pachynuntem; adj. **Mutycēnsis, e,** obyv. **Mutycēnsēs, ium, m.** Mutyčané.

**Mycalē, es, f.** [Μυκάλη] **1** mys v Ionii proti ostrovu Samu; bitva 479 **2** kouzelnice thessalská *O*.

**Mycēnae, ārum, f.** řídě. **Mycēnē, ēs, f.** [Μυκῆνη, Μυκῆναι] Mykény, město v Argolidě, sídlo Atreovců; adj. **Mycēnaeus, a, um** [Μυκηναῖος] mykénský: *dux* *OV* = Agamemnon; *manus* *O* Argejští před Trojou: *rates* *Pp*; **Mycēnis, idis, f.** Mykéňanka, obyč. = Ifigenie; obyv. **Mycēnēnsēs, ium, m.** Mykéňané.

**Myconus** (n.-os), **ī, f.** [Μύκονος] ostrov kykladský vých. od Delu.

**Mygdones, um, m.** [Μυγδόνες] národ thrácký přistěhovalý do Frygie, Bithynie a Mesopotamie, kteréžto země = **Mygdonia, ae, f.**; **Mygdonidēs, ae, m.** potomek Mygdona, krále fryžského; adj. **Mygdonis, idis, f.** mygdonská: *nurus* *O*; **Mygdonius, a, um** = fryžský: *opes* *H*, *marmor* *O*; thrácký: *Melas* *O*.

**Mýlae, ārum, f.** [Μυλάι] **1** pevnost na poloostrovku sicil. záp. od Messiny **2** město thessalské.

**Mylasa, ōrum, n.** [Μύλασα] město v Karii sev. vých. od Halikarnassu; obyv. **Mylasēni, ōrum, m.** a **Mylasēnsēs, ium m.** též *Mylasīs, eōn, m.* [Μυλασεῖς] Mylasané; adj. **Mylasius, a, um** mylasský.

**Myndus** (n.-os), **ī, f.** [Μύνδος] přístavní město v Karii sev. záp. od Halikarnassu; obyv. **Myndii, ōrum, m.** Myndané.

**Myonnēsus** (n. -os), *ī, m.* [Μυόννησος] mys a město v Ionii nedaleko Efesu.

**myoparō, ōnis, m.** [μυοπάρων] lehká bárka, jíž užívali mořští lupiči.

**myrica, ae, f.** [μυρίκη] tamaryšek: *sudent electra myricae V; ferunt poma O* k naznačení nemožnosti.

**Myrina, ae, f.** [Μυρίνα] přístavní město v Mysii naproti Lesbu.

**Myrmēcidēs, ae, m.** [Μυρμηκίδης] Myrmekides, plastik, proslulý zvl. řezbami ze slonoviny C.

**Myrmidones, um, m.** [Μυρμιδόνες] achajský kmen v Thessalii pod vládou Achilleovou.

**myrmillō** viz *mirmillo*.

**Myrō, ōnis, m.** [Μύρων] slavný sochař-kovolijec z Eleuther kolem r. 430, vrstevník Polykletův.

**myrrha** viz *murrha*.

**myrtētum, ī, n.** [myrtus] **a** myrtové křoví, myrtový háj **b** plur. místo u Bají se sirnými lázněmi.

**myrteus, a, um** [myrtus] myrtový: *silva V; myrtoú zdobený: coma Tb*.

**Myrtilus, ī, m.** [Μυρτίλος] syn Hermaův, vozataj Oinomaův.

**Myrtos, ī, f.** [Μύρτος] ostrůvek u již. cípu Euboie; odt. *mare Myrtōum*, moře Myrtské, část moře Egejského na jih od Euboie.

**myrtum, ī, n.** [μύρτον] plod myrtový.

**myrtus, ī (n. ūs), f.** [μύρτος] myrta **a** myrtový strom: *formosae m. Veneri (gratissima) V b* meton. myrtový háj: *densis hastilibus horrida V; myrtový věvec: sustineam comā myrtum O; ca-*

*put impedire myrto H; hůl ze dřeva myrtového: pastoralem praefixa cus-pide myrtum V.*

**Myscelus** (n. -os), *ī, m.* Myskelos, syn Alemonův, zakladatel Krotona O.

**Mysi, ōrum, m.** [Μυσοί] Mysové, thrácký kmen do M. Asie vystěhovalý; země jejich **Mysia, ae, f.** [Μυσία] mezi Lydií a Frygií; adj. **Mysus, a, um** myský: *dux O a Mysius, a, um: homo C.*

**mysta n. mystēs, ae, m.** [μύστης] zasvěcenec (do mysterií); kněz při mysteriích.

**mystagōgus, ī, m.** [μυσταγωγός] pův. zasvěcovatel do mysterií; průvodce a vykladač znamenitostí, ital. „cicerone“ C.

**mystērīum, ī, n.** [μυστήριον] tajemství, tajnost. Pl. **mystēria, ōrum, n.** [μυστήρια] tajná bohoslužba Demetrii-na a Dionysova, konaná zvl. v Eleusině; přenes. tajnosti: *rhetorum m. C = tajné umění.*

**mysticus, a, um** [μυστικός] mystický, náležící k mysteriím, obřadní: *vanus Iacchi V* věječka (z proutí spletená, k čištění obilí) nošená při slavnostním průvodě eleusinském.

<**mystificātor, ōris, m.** [mystifico od *mystes* a *facio*] (vl. obluzovatel) mámitel, klamatel; podvodník.>

**Mytilēnē, ēs, f.** [Μυτιλήνη] hl. město na Lesbu; adj. **Mytilēnaeus, a, um** [Μυτιληναίος] n. **Mytilēnēnsis, e** mytilenský; obyv. **Mytilēnaei, ōrum, m.** n. **Mytilēnēsēs, ium, m.** Mytileňané.

**Myūs, ūntis, f.** [Μυοῦς] město v Karii na již. břehu Maiandru.

# N

**N** jako zkratka = *Numerius*; *N. L.* = *non liquet* na hlasovacích tabulkách, viz *liquet*.

**Nabalía, ae, f.** rameno ústí rýnského (snad) nyní zv. Yssel (u nyn. Arnheimu se odštěpující) nebo tak zv. Vecht do Zuyderského moře tekoucí.

**Nabataci, ōrum, m.** Nabateové, kočovný národ v záp. Arabii; adj. **Nabataeus, a, um** meton. = arabský, orientální: *regna O.*

**Nabis, idis, m.** [Νάβις] král spartský kolem r. 200 př. n. l.

**nablia, ōrum, n.** = **nablum, ī, n.** [τὸνάβλον, ob. ὁνάβλας, ἡνάβλα] strunový nástroj hudební, harfa.

**nacca, ae, m.** [νάκκη] valchář (= *fullo*).

**nae** viz *ne*.

**Naevius, a** rod římský; zejm. **1 Cn. Naevius**, básník epický a dramatický kolem r. 250 př. n. l.; účastnil se I. války punské a opěval ji v básni *Bellum Poenicum*; pro svou svobodomyšlnost poslán do vyhnanství do Utiky, kde zemřel kolem r. 200 **2 Sextus N.**, stoupenec strany Sullovy, protivník P. Quinctia (Cic. řeč *pro Quinctio*) **3 N. Turpio**, společník a náhončí Verrův **4 N. Sertorius Macro**, nástupce Seianův, jež odstranil Tiberia a za Kaliguly sešel sebevraždou; adj. **Naevius, a, um** Naeviův: *Naevia porta* na vých. svahu Aventinu, vedoucí do *Naevia silva*; **Naeviānus, a, um** Naeviův (básníka) *Naevia: scripta C.*

**naevus, ī, m.** (mateřské) znaménko (na těle): *est corporis macula n. C*; *nullus in corpore n. erit O* ani poskvrnky na těle.

**Nahanarvāli, ōrum, m.** suevský národ z kmene Lygiů, nejspíše na hranicích slezsko-českých.

**Nāias, adis n. Nāis, idis, f.** [Ναίας, Ναίς od *váω*] Najadka, vodní víla, rusalka; přenes. vúb. víla, nymfa: *fatum Naidos arbor erat O*; básn. = voda: *Naida Bacchus amat Tb.*

**nam**, spojka souřadná odůvodňovací **a** pův. ujišťovací opravdu, zajisté, ano: *nam mehercule sic agamus C* ano, u H., tak udělejme **b** ob. neboť, vždyť ve větách oznamov. i tázacích; zvl. uvádí větu vloženou, oslovení, zvolání, omluvu; uvádí též přechod k opaku nebo doklad tvrzení (= tak na příklad). Stojí obyč. na prvním místě ve větě, u básn. též na druhém; někdy zesleno částicí *que: namque C* ve sm. vysvětlovacím totiž: *nam multi saepe honores dis immortalibus habiti sunt, sed. . . C*; *nam sunt omnes pares C d* slabě odůvod. při otázce: *p a k: quisnam hoc dixit? C*; *quis est nam ludus in undis? V*; *nam quid ago? V = quidnam*; *nam quis te. . . iussit. . .? V = quisnam kdopak?*

**Namnētēs, um, m.** kmen galský při ústí Ligeru (srov. nyn. Nantes).

**namque** viz *nam*.

**nanciscor, nanciscī, nactus a nactus sum** [inchoat. k *nancio*, srov. ἡνεγκον, č. nesu] **a** (náhodou) dostati, nalézt: *locum nacti egregie munitum Cs* přišedše náhodou na místo, naležše místo. . .; *idoneam tempestatem Cs*; *naviculam nactus eā profugit Cs* naleznuv náhodou loďku; *castra Gallorum intuta n. L* padnouti na. . .; *nactus sum, qui. . . cuperet C* našel jsem člověka, jež; *nactus est primum consules eos C* dostalo se mu **b** dosáhnouti, dosíci: *nomen poetae H*; *quidquid nacta est vitis, complectitur C* čeho dosáhne.

**Nantuātēs, um, m.** kmen galský v Alpách jižně od jezera Lemanského.

**nānus, ī, m.** [νάνος, νᾶνος] trpaslík.

**Napaeae, ārum, f.** [ναπαῖος] údolní víly.

**nāpus, ī, m.** [νάπυ] kolník, druh jedlé řepy, tuřín.

**Nār, Nāris, m.** přítok Tiberu v Umbrii, nyn. Nera.

**Narbō, ōnis, m.** pozd. **Narbōna, ae, f.** město u zál. Galského u řeky Atax; podle něho pojmenována *Gallia Narbōnēnsis G.* Narbonská.

1. **narcissus**, *ī*, *m.* [νάρκισσος] narcis: *sera* (v. t.) *comans* *V*; *narcissi lacrima* *V* slzičky narcisu, t. sladká lepkavá šťáva uvnitř kalíšku.

2. **Narcissus**, *ī*, *m.* [Νάρκισσος] Narcissos 1 myth. jinoch, syn Kefisův a nymfy Leiriopy, jenž spatřiv svůj obraz ve vodě zamiloval se do něho a byl pak proměněn v květinu téhož jména 2 propuštěnec a oblíbenec Klaudiův, usmrčený později návodem Agrippiníným.

**nardus**, *ī*, *f.* a **nardum**, *ī*, *n.* [νάρδος] nard, název rozmanitých aromatických rostlin, zvl. indické *Nardostachys Jatamansia* *L.*, z jejíhož oddenku se připravoval vonný olej nardový.

**nāris**, *is*, *f.* obyč. plur. **nārēs**, *ium* [srov. *nasus*] nozdra; plur. nozdry, nos; přenes. nos = čich, vtip, bystrost: *homo emunctae* (v. t.) *naris* *H*; *homo naris obesae* *H* (s tlustým nosem) tupý; *naribus uti* *H* ohrnovati nos (o posměchu); meton. *copia narium* *H* hojnost věcí lahodících čichu.

**Narisci**, **Naristi** viz *Varisti*.

**Narnia**, *ae*, *f.* město v Umbrii u řeky Naru, nyn. Narni.

**narrābilis**, *e* [*narro*] vypravovatelný: *non est ultra narrabile quidquam* *O* nelze dále nic vykládati.

**narrātio**, *onis*, *f.* [*narro*] vypravování **a** *credibilis* *C* **b** zvl. část řeči, v níž se vypravuje sporná událost nebo klíč předmět řeči: *longus in narrationibus* *T*.

**narrātor**, *ōris*, *m.* [*narro*] vypravovatel, vyprávěč.

**narrātus**, *ūs*, *m.* [*narro*] vypravování.

**narrō** *n.* snad **nārō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [z *\*gnarro* od (g)nārus] **a** vypravovati, zprávu podávati, líčiti alqd, alqd de alqo, s ak. c. inf., nepř. ot.; pas. inf. s nom., **b** vykládati, mluvit, povídati, praviti: *quam mihi religionem narras?* *C* co mi zde mluvíš o . . ; *libertate Decembri utere*, *narra!* *H* mluv!

**narthēcium**, *ī*, *n.* [ναρθήκιον] skříňka na masti.

**Nāryx**, *cis*, *f.* [Νάρυξ] město ozolských Lokrů, rodiště Aianta Oileovce, metropole města Lokrů v Bruttii; odt.

**Nārycius**, *a*, *um* naryeký = lokerský: *heros* *O* = Aias; *Lelex* *O*; *urbs* *O* = *Locri*; *pix* *V* bruttijská smůla.

**Nasamōnēs**, *um*, *m.* [Νασαμωνες] národ u Velké Syrty jihozáp. od Kyrény; adj. **Nasamōniacus**, *a*, *um* nasamonský: *ager* *O*.

**nāscor**, *nāscī*, *nātus* *sum*, arch. **gnāscor**, *gnātus* [srov. *gigno*, *genus*] roditi se **a** naroditi se: *patre certo* *n.* *C* naroditi se z jistého otce; *libertino patre* *H*; *de tigride* *O*; *in miseriam sempiternam* *C*; *ex qua natus est Themistocles* *N*; = spec. o původu rodinném: pocházeti: *natus amplissimā familiā* *Cs* z rodiny; *a principibus* *T*, *pulchra origine* *V*, *loco nobili* *C* **b** o věc. neživ. růsti, vyskytati se: *nascens luna* *H* nový měsíc; *nascitur ibi plumbum* *Cs*; *quodcumque natum fuerat* *S* všecku úrodu **c** vznikati, míti počátek: *insectatio inde est nata* *L* má původ v tom; *unde Auster nascitur* *V*; *ex hoc nascitur*, *ut. . . C* z toho plyne; *profectio nata a timore defectionis* *Cs* odchod měl příčinu v strachu; *collis a flumine nascebatur* *Cs* zvedal se; *nascuntur ei versus domi* *T*. Part. perf. **nātus**, *a*, *um* 1 slovesně a adj. **a** narozený, zrozený, stvořený, určený k něčemu *ad alqd, in alqd, alci rei: ad cursum equus natus est* *Cs*; *ad intellegendum et agendum* *C*; *hunc socci cepere pedem natum rebus agendis* *H* stopu zrozenou (= jako stvořenou) pro děj na jevišti; *non sibi se soli natum meminert, sed patriae* *C*; *Syrorum natio nata servituti* *C*; *n. abdomini suo* *C* žijící jen břichu; básn. též inf. *animal n. tolerare labores* *O* **b** vyrostlý: *nati sine semine flores* *O*; *natae sub aequore virgae* *O*; *pennae natae per brachia* *O* křídla vyrostlá na pažích **c** utvářený: *ita natus locus* *L* takového rázu; *versus male nati* *H* špatně udělané; *pro re nata* *C* podle okolností **d** při udávání věku *annos quinque et octoginta* *n.* jsa narozen 85 let = jsa na světě 85 let = jsa stár 85 let = ve věku 85 let, pětáosmdesátiletý 2 jako subst. zrozenec, syn, fem. *dcera*, plur. děti, o zvíř. mládě: *caritas inter natos et parentes* *C*; *pater nati debet vitium non fastidire* *H*; *nostri*

*regia nati O* = *Romuli*; *gnatam pro agra devovere H*; *quae (bestiae) ex se natos ita amant C* svá mláďata; *vaccarum nati V* telátka.

**Nāsica**, *ae, m.* [*nasus*; vl. se špičatým nosem] příjm. v rodu Scipionů; zejm. **1 P. Cornelius Scipio N.** přenesl obraz *Magnae matris r. 204* do Říma **2 P. Corn. Sc. N. Corculum**, zeť Afrikana Ml., kons. 155, zavedl první vodní hodiny **3 P. Corn. Sc. N. Serapio**, protivník Grakchův, kons. 138.

**Nāsidiēnus**, *i, m.* (čisti čtyřslabičně) jméno zbohatlíka u *H.*

**Nāsidius**, *a* rod římský, zejm. *L. N.* velitel loďstva Pompejova ve válce občanské; adj. **Nāsidiānus**, *a, um* *Nasidiūv*: *naves Cs.*

**Nāsō**, *ōnis, m.* [*nasus*; vl. „nosáč“] řím. příjmení; zejm. básník *P. Ovidius N.*  
**Nāsos**, *i, f.* [*vᾱσος* = *vῆσος* ostrov] čtvrt syrakuská.

**nassa**, *ae, f.* (rybářská) vrše (= proutěný košík na chytání ryb).

**nasturcium**, *iī, n.* řeřicha.

**nāsus**, *i, m.* [srov. *narís*, čes. nos] nos **a** pův. *aliquid naso suspendere H* nad něčím nos ohrnovati **b** meton. (jemný) čich, (jemný vkus, úsudek): *n. illis nullus erat H.*

**nāsūtus**, *a, um* [*nasus*] nosatý **a** pův. *nasuta, brevi latere H* **b** meton. bystrý, vtipný.

**nātālicius**, *a, um* [*natalis*] narození se týkající: *sidera C* shvězdění při narození, planeta; *natalicia praedicta C* horoskop, předpovídání osudu; subst. **nātālicia**, *ae, f.* (sc. *cena*) hostina o narozeninách.

**nātālis**, *e* [*natus*] týkající se narození: *hora H* hodina narození; *dies n.* den narození, narozeniny; *humus, solum O* rodná půda, země; *genius, natale qui temperat astrum H* = který řídí hvězdu, pod jejímž vlivem se člověk narodil; subst. **nātālis**, *is, m.* (sc. *dies*) narozeniny: *natales grate numeras H*; *sex mihi natales ierant O*; plur. **nātālēs**, *ium, m.* rod, původ: *mulier natalibus clara Pn*; *claris natalibus T*; právn. term. techn. *natalibus suis restitui Pn* (o emancipaci otroků) nabýti opět svého práva

rodného; **nātāle**, *is, n.* rodiště = <den narození, narozeniny: *n. Domini* Boží hod vánoční).

**nātātiō**, *ōnis, f.* [*nato*] plování, cvičení v plování.

**nātātor**, *ōris, m.* [*nato*] plavec.

**nātiō**, *ōnis, f.* [*nascor*] **a** narození, porod, rod: *natione Medus N*; personif. *Natio C* bohyně porodu **b** národ, národnost, kmen: *omnes exterae gentes ac nationes C*; *propriis nationibus nominibusque discreti T* kmenovými názvy **c** druh lidí, třída lidí, čeled, pronárod: (*sale*) *caret vestra n. C* (t. škola Epikurova); *n. optimatum C.*

**natis**, *is*, obyč. plur. **natēs**, *ium, f.* hýždě, zadnice, řiť.

**nātivitās**, *ātis, f.* [*nativus*] **1** narození **2** pokolení, generace.

**nātivus**, *a, um* [*natus*] narozením vzniklý: *dii C*; vrozený: *sensus C*; přirozený: *lepor N, coma O*; rodem zděděný, přírodou utvořený: *nativis testis inhaerentes C*; *specus T*; v gram. *nativa verba C* původní slova.

**natō**, *āre, āvī, ātum* [freq. od *no*] **1** plovati: *natant aequore pisces O*; subst. *genus omne natantum V* sm. ryb = přech. *proplovati: iuvenis natat freta V*; pas. *quot piscibus aqua natatur O* kolik ryb plove ve vodě **2** *tēci*, prouditi **a** *Tiberinus campo liberiore natat O* **b** plovati v něčem sm. přetékati, býti pln: *natabant pavimenta vino C*; *sanie aspersa (cum) natarent limina V*; přenes. od vlnivého pohybu *campi natantes V* role s vlnícím se obilím; *ante oculos natant tenebrae O* před očima dělá se mu tma **c** kolísati se, býti nejistý: *tu mihi natare visus es C*; *pars multa natat H*; o očích: *vinis oculique animique natabant O* byly zakaleny; *oculis natantibus O* očima v sloup se obračejícíma; *natan-tia lumina V.*

**natrīx**, *icis, f.* vodní had.

**nātūra**, *ae, f.* [*nascor*] **1** narození, rod: *naturā frater, adoptione filius L*; *tuus naturā filius C*; konkr. přirození, u žen rodící ústrojí: *obsignatam habere naturam C* **2** **a** přirozená povaha (ráz, jakost): *loci Cs, montis Cs*; přirozenost: *n. pudorque C* vrozený

stud; *naturas apibus quas Iuppiter addidit* *V* jaké vlastnosti; *si non narraret earum naturas dominus* *H* vlastnosti a účinky (na tělo požívajících); *naturam studio vincere* *C* nepřírozeně se namáhati **b** příroda: *Alpibus Italiam munierat* *n. C*; *me non fructus modo, sed etiam ipsius terrae n. delectat* *C*; *rerum n. C* n. těž samotné *n. C* příroda, vesmír, svět: *totius naturae menti. . hoc nomen tribuit* *C*; *ex rerum natura tollere* *C* se světa sprovoditi; *n. deest margaritis* *T* přirozená, obyčejná krása **c** spec. (mravní) povaha, charakter (letora, temperament): *homo tristis et recondita* *n. C*; *praeceps in iram* *T*, *mitis contra naturam suam* *L*; *ex sua natura ceteros fingere* *C* podle své povahy, podle sebe ostatní posuzovati; *naturam expellas furca* *H*; *n. moresque* *Cs*; *bene facere mihi in naturam vertit* *S* stalo se mi přirozeností **d** přirozená zákonitost, řád, zákon přírodní: *mundus naturā administratur* *C*; *in rerum naturā est* *Cs* jest možno; *naturae satisfacere* *C* eufem. sm. zemřít; *si me n. ipsa consumpsisset* *C* náhlá přirozená smrt **e** (přirozená) látka, živel: *quintam quandam naturam censet esse* *C*; *de naturis sic sentiebat* *C*; přirozené zařízení, ústrojí: *his naturis relatus amplificatur sonus* *C*.

**nātūrális**, *e* [*natura*] **a** rodný: *pater* *C*, *filius* *L* **b** přirozený: *lex* *C*; *senectutis maturitas naturale quiddam habet* *C* **c** týkající se přírody, o přírodě: *quaestiones* *C*.

**nātūrālīter**, *adv.* [*naturalis*] od přírody, přírodou: *alacritas innata* *Cs*; *n. divinare* *C* = sám sebou, přirozeně.

**1. nātus**, *a*, *um* *viz nascor*.

**2. nātus**, *ūs*, *m.*, jen *abl. nātū* [*nascor*] rodem, věkem: *n. maior* = starší, *n. maximus* nejstarší; *n. minor* mladší, *n. minimus* nejmladší; *magno natu* *L* vysokého věku, staříčký.

**nauarchus**, *ī*, *m.* [*ναύαρχος*] velitel lodi.

**nauci**, jen *gen.* od nedoloženého *\*naucus* *n.* *\*naucum* *sm.* = *nihilī*: *nauci non esse* nestáti za zblo; *n. non facere* nic neceiniti.

**naufragium**, *iī*, *n.* [*naufragus*]

ztroskotání (lodi) **a** *naufragio interire* *Cs*, *n. facere* *C* ztroskotati; *přisl. n. ex terra intueri* *C* z bezpečí dívati se na pohromu **b** přenes. zhouba, pohroma, neštěstí: *rei publicae, urbis* *C*; *naufragio lacrimas eripis ipse tuo* *O* ztroskotané lodi života, neštěstí; *n. fortunarum*, *n. rei familiaris* *C* zkáza **c** trosky, zbytky: *Caesaris amicorum* *C*; *n. colligere* *C*; *mollia litora naufragiis dari* *O*.

**naufragus**, *a*, *um* [*navis a frango* podle *ναυαγός*] **a** ztroskotavší, ztroskotaný: *puppis* *O*; *corpora* *V* těla trosečnicků; *subst. trosečník*; přenes. *sm. člověk ztracený, na mizinu přišlý, zoufalec*: *naufragorum manus* *C* **b** *akt. ztroskotání působící, lodi tříštící*: *mare* *H*, *unda* *Tb*.

**naumachia**, *ae*, *f.* [*ναυμαχία*] lodní boj, námořní bitva (pořádaná na podívanou), *lat. proelium navale*.

**Naupactus**, *ī*, *f.* [*Ναύπακτος*] přístavní město ozolských Lokrů v zálivu Korintském, *nyn. Lepanto*.

**Nauplius**, *iī*, *m.* [*Ναύπλιος*] král eubojský, otec Palamedův, jenž z pomsty za smrt synovu svedl Reky klamným ohněm na úskalí eubojská, kde ztroskotali; *odt. Naupliadēs*, *ae*, *m.* [*Ναυπλιάδης*] syn Naupliův Palamedes.

**nausea**, *ae*, *f.* [*ναυσία*] mořská nemoc; přenes. *váb. zvracení, dávení, vrhnutí, ošklivost*: *Caecubum, quod fluentem nauseam coërceat* *H* jež by nával vrhnutí zadrželo; *nuda*: *ut dematur otio* *n. Sn*.

**nauseō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*nausea*] **a** míti mořskou nemoc, dávit, vrhnouti **b** *obr. pociťovati ošklivost: ista effutientem nauseare* *C*.

**Nausicaā**, *ae* (ve vyd. též **Nausicaē**) *f.* [*Ναυσικάα*] Nausikaa, v *Odyseii* dcera Alkinao, krále Faiaků.

**nauta**, *ae*, *m.* [*ναύτης*] **a** podle *navis* přetvořeno v **nāvita**, *ae*, *m.* **a** lodník, plavec, námořník **b** pán (obchodní) lodi, obchodník, kupec: *nautae, per omne mare qui currunt* *H*; *n. secat mare* *H*.

**Nautēs**, *ae*, *m.* trojský kněz *V*; podle starověkého výkl. praotec rodu *zv. Nautiī*, *ōrum*, *m.* Nautiové, který přinesl

palladium do Říma a obstarával mu oběti.

**nauticus**, *a*, *um* [ναυτικός] lodní: *castra N*; *res nauticae C* lodnictví, námořnictví; *exuviae C*; *pinus V* = loď; námořnický, plavecký: *verbum C*, *clamor V* = plavec; subst. **nautici**, *orum*, *m*. lodníci, plavci.

**Nāvālia**, *ium*, *n*. tvrz římská při ústí vých. ramene rýnského.

**nāvālis**, *e* [*navis*] lodní, námořní: *castra Cs*, *pugna C*, *bellum C*; *disciplina C* plavecké, námořnické umění; *navale stagnum T* vodní nádržka k zápasům lodním; *corona n*. *V* věnec znázorňující zobce lodní (dáván vítězi v bitvě námořní); *duoviri navales L* úředníci mající na starosti vystrojení lodí; *socii navales L* námořní vojíni *n*. námořníci, plavci; subst. **nāvāle**, *is n*. kotviště lodí, přístav: *siccum O*; plur. **nāvālia**, *ium*, *n*. **a** loděnice: *navem ex navalibus deducere Cs*; *muri*, *navalia*, *portus C* **b** (sc. *armamenta*) výstroj lodní: *nos n*. *demus V*.

**nāvē**, *adv.* = *naviter* v. t.

**nāvicula**, *ae*, *f*. [*navis*] loďka.

**nāviculārius**, *a*, *um* [*navicula*] lodní; odt. subst. **nāviculāria**, *ae*, *f*. (sc. *res*) lodní dopravnictví, převoznictví; **nāviculārius**, *iī*, *m*. lodní převozník (jenž půjčuje loďky k dopravě zboží i osob).

**nāvifragus** (srov. *naufragus*), *a*, *um* [*navis* a *frango*] lodi rozbíjející, ztroskotání působící: *fretum O*, *Scylaceum V*.

**nāvigābilis**, *e* [*navigo*] splavný.

**nāvigātiō**, *ōnis*, *f*. [*navigo*] plavba; *prima n*. *C* první příležitost k plavbě.

**nāvigium**, *iī*, *n*. [*navigo*] plavidlo, loď: *n*. *vectorium C* loď přepravní.

**nāvigō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*navis* a *ago*] **a** nepřech. plaviti se, plouti (o člověku i o lodi); obr. *belli impetus nāvigavit C* přihnal se; básn. též plovati: *iam navigat et brachia iactat O* **b** přech. plaviti se po něčem, přeplaviti něco: *Tyrrhenum aequor V*; *lacus navigati T*; brachyl. plavbou dokázati něco: *quae homines arant, navigant, aedificant S*.

**nāvis**, *is*, *f*., ak. *em*, abl. *ī*, zř. *e* [srov. *ναῦς*] loď **1 n**. *longa NL* loď válečná;

*actuaria Cs* rychlá, *oneraria Cs* nákladní, *constrata n*. *tecta CL* s palubou; přísl. *navibus et quadrigis H* sm. ze všech sil, vši silou; meton. *dura* (pl. n.) *navis* (gen.) *H* trudy, nehody plavby **2** metaf. kostrč, zadeček (u drůbeže).

**nāvita**, *ae*, *m*. básn., viz *nauta*.

**nāviter** (arch. **gnāviter**), *adv.* [*navus*] horlivě: *pugnare L*, *agere H*.

**nāvō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*navus*] horlivě dělati, úsilně konati: *opus C*; zvl. *operam n*. *LCsCT* horlivě pracovati: *alci C L* horlivě sloužiti, pomáhati; absol. vynaložiti námahu, přičiniti se: *navent aliam operam C*; *benevolentiam C*. *studium suum C* projevovati; *alci bellum n*. *T* válečné služby prokazovati; *flagitium n*. *T* při zločinu pomáhati.

**nāvus**, arch. **gnāvus**, *a*, *um* [srov. (*g*)*nosco*] horlivý, činný, přičinlivý: *arator C*; *oderunt gnavum remissi H*.

**Naxos**, *ī*, *f*. [Νάξος] ostrov v moři Egejském, největší z Kyklad; k němu se vztahuje báje o Dionysovi a Ariadně; proslul též mramorovými lomy a vínem; adj. **Naxius**, *a*, *um* naxijský: *turba Pp*.

**1. ně** [srov. *vŕj*], nespr. *nae* [podle *vxi*] částice ujišťovací *ano*, *zajisté*: *ne illi vehementer errant C*; *ne ego istam virtutem non magno aestimandam putem C*; *ne illi falsi sunt S*; *ne tu perditas res Campanorum narras L*.

**2. ně**, částice záporová **l** jako *adv. ne a* ve spoj. *ne. quidem ani*: *non potest dici satis, ne cogitari quidem C* ba ani mysliti; *ne ad rem p. quidem accessuros C*; *ne si iudex quidem erit de amico C*; někdy ještě se zápor.: *nunquam Scipionem ne minima quidem in re offendi C*; *non modo amico, sed ne libero quidem C* nejen (ne-), ale ani; někdy i obráceně: *ne. quidem, non modo: ne sui quidem id velint, non modo ipse C* **b** ve vět. rozkaz. (imper. jen arch. a básn.): *mortuum in urbe ne sepelito C*; *Antiocho ius ne esto L*; *fratrem ne desere V*; obyc. s konj. praes. n. perf.: *ne repugnetis C*; *ne forte credas H*; *tu ne quaesieris H* **c** ve vět. pracích spoj. s *utinam n*. samo: *at ne, kéž ne, kéž by ne: illud utinam ne vere scriberem C*; *ne id Iuppiter optimus maximus sineret*

*L; ne vivam, si scio C d* ve vět. přípustkových: *ne sit summum malum dolor, malum certe est C* třeba není bolest největším zlem; *ne aequaveritis Hannibali Philippum: Pyrrho certe aequabitis L* třeba byste nepřirovnali Filippa k Hannibalovi; též ve spoj. s *dum, modo, dummodo* jen když *ne- e* ve vět. vybíz. po ut: *iustitiae primum munus est, ut ne cui quis noceat C* aby nikomu nikdo neškodil; *ut lex Fufia ne valeret C; ut ne telum adigi posset Cs II* jako spojka ve vět. závislých *a* snahových aby *ne: obsecrare coepit, ne quid gravius in fratrem statueret Cs; moneo vos, ne refugiatis C; cavete, ne nova proscriptio instaurata esse videatur C; vide, ne mea coniectura multo sit verior C; infirmitate vocis, ne in publico diceret, impediatur Pn* slabý hlas mu překážel veřejně mluvit *b* ve vět. obavných: *metuebat, ne indicarent C* bál se, že učiní udání; *terruit gentes, grave ne rediret saeculum H* že se vrátí; *non sum veritus, ne sustinere non possem C* nebál jsem se, že nebudu moci *c* ve vět. účelových: aby *ne: dolorem perpetiuntur, ne in maiorem incidant C.*

**3. ně** zápornka vyskytující se ve složeninách jako *nefas, nolo, neuter, nemo, nullus, quin.*

**4. -ně** částice tázaací, připojovaná enkliticky ke slovu, na kterém je v otázce důraz a které je ob. na začátku věty, -li nebo se nepřekládá *a* v otázkách jednoduchých *meministine me in senatu dicere? C* pamatuješ se, že...; *Pyrrhin conubia servas? V; ain = aisne? viden = videsne? satin = satisne? vin = visne? nonne* zda *ne* (očekává se potvrzení otázky); někdy stává *ne* místo *nonne: itane est? C* není-li tomu tak? (v ot. řečn.); někdy lze přelož. zda: *interrogavit, liceretne mittere Cs; u ak. cum inf. v otázce n. zvolání tene haec posse ferre? C = tene haec posse ferre!* ty že můžeš...; u vztažných zájmen v relat. větách důvodových *o seri studiorum, quine putetis difficile H; s ind. Troia... quae ne letum attulit Ct b* ve dvojit. otázkách *zda — či: tune... an ego? C (zda) ty... či já? dubitavi, verumne an falsum esset C; mens non in-*

*ternoscit, vera visa sint anne falsa C* zda jsou opravdivé či zda klamné; je-li druhý člen záporný, bývá *nece: dubito, Parthi transierint necne C.*

**Neāpolis, is, f.** ak. *im, in, abl. ī* [Νεάπολις] **1** slavné přístavní město kampanské, nyn. Napoli, Neapol; adj. **Neāpolitānus, a, um** neapolský, subst. **Neāpolitānum, ī, n.** neapolská vila Lukullova a Pompejova; obyv. **Neāpolitāni, ōrum, m.** Neapolané **2** čtvrt syrakuská „Nové město“.

**Nearchus, ī, m.** [Νεάρχος] **1** velitel loďstva Alexandra Velikého na cestě do Indie **2** Tarentan, hostinný přítel Katonův *C.*

**nebula, ae, f.** [srov. νεφέλη, νέφος, čes. nebe] **a** mlha, pára; *tenuem nebulam exhalare V b* básn. mrak: *infert se saeptus nebulā V; kouř: nebulas, quas exigit ignis O.*

**nebulō, ōnis, m.** [*nebula*] větroplach, ničema.

**nebulōsus, a, um** [*nebula*] zamžžený, zamračený: *caelum C.*

**1. nec,** arch. zápornka *ne: si intestatus moritur, cui suus heres nec escit (= erit) :: Lex XII tab. komu nebude = kdo nebude mít; quod nec vertat bene! V* kěž to nedopadne dobře. Tato zápornka a jiný její tvar *neg-* je i v složeninách zejm. *necopinans, necopinatus, necdum, neglego, nego, negotium.*

**2. nec** viz *neque.*

**necdum (neque dum)** a ještě *ne, do-* sud *ne.*

**necessariē,** adv. [*necessarius*] nutně; spec. s logickou nutností, přesvědčivě: *demonstrare C.*

**necessariō,** adv. [vl. abl. od *necessarium*] nutně, nevyhnutelně; z donucení, proti své vůli: *multa mihi n. praetermittenda sunt C; n. cogi Cs, copias parare S.*

**necessarius, a, um** [*necesso*] **a** nutný, nevyhnutelný: *mors, usus, casus C; quae sunt ad vivendum necessaria C* nezbytné potřeby životní; *necessarium est s inf. je nutno b* naléhavý: *causa ad proficiscendum Cs; tísinný: tam necessario tempore Cs* v takové tísni; logicky nutný, přesvědčivý: *n. ratio C c* blíz-



ký, příbuzný, přítel, spřízněný; subst. *necessarii et consanguinei Aeduorum Cs, mens n. C*; přenes. *locus huic disputationi maxime n. C* úplně souvisící **d** účastný v soudním řízení, předvolaný: *quasi aliquis ex necessariis quaestioni adesset Suet.*

**necesse** (arch. **necessum**, zř. **-us**) [snad *ne a cedo*, pův. nomin. věta *ne\*cessis n. ne\*cessus* není ústupu, není vyhnutí] jen ve spojení se slovesy: *n. est* jest nutno; *n. habeo, puto* pokládám, mám za nutno, musím: *fateare n. est H* musíš doznati; *quod mihi non est n. C* čehož mi není třeba; *condemnetur necesse est C* musí být odsouzen; *non n. habeo dicere* nemám za nutno, nemusím.

**necessitās, ātis, f.** [**necesse**] **a** nutnost, nevyhnutelnost; *fati n. L* neodvratnost osudu; *necessitate adductus Cs* z nutnosti, byv donucen; *n. exeundi C* = nutná cesta; *munere quodam necessitatis perfungimur C* jsme ve službě nutnosti; *necessitati parere, servire C* nutnosti se podrobiti; *suprema (ultima) n. ST* eufem. = smrt **b** naléhavost, tíseň: *temporis Cs; expressit hoc n. patribus L c* nutná potřeba, zvl. plur.: *quod pro honore acceptum etiam necessitatibus subvenit T* také nutným potřebám slouží; *necessitates (et largitiones) T* nutná vydání **d** = *necessitudo* pouto, svazek, poměr: *magnam necessitatem possidet paternus sanguis C; necessitatem familiaritatemque violare C* poměr přátelský; *maiores sibi necessitates parare Hirt* přátelské svazky.

**necessitūdō, inis, f.** [**necesse**] **a** těsný poměr, blízkost k někomu, něčemu: *rerum n. C* souvislost; *necessitudinem coniungere C* sblížit se; = spec. (závazný) poměr příbuzenský, přátelský n. úřední, příbuzenství, přátelství: *ea n. apud Numidas levis ducitur S* (poměr tchána k zeti); *quaestoris cum praetore n. C*; konkr. plur. příbuzní, přátelé: *crederes Alexandrum inter suas necessitudines flere Cr b* tíseň, nouze: *n. impendet alci S; n. etiam timidus fortes facit S; valetudo necessitudinem principi fecit festinati reditus T* učinila nutným uspíšený návrat.

**necne**, adv., obyč. jako druhý člen nepřímé dvojjmenné otázky či *ne*, či *nikoli*: *utrum proelium committi ex usu esset necne Cs*; či *zda ne*: *nilhil interest, doleam necne doleam C; comoedia necne poema esset, quaesivere H* *zda jest k. básní či nikoli*; zř. též v přímé ot. *sunt haec tua verba necne? C.*

**nec non** viz *neque*.

**necō, āre, āvī, ātum** [**nex**] usmrtiti: *cives necandos curavit C* dal usmrtiti; *fame C, ferro S, igni C, tormentis n. C*; přenes. zahubiti, zničit, zkaziti.

**nec-opināns, antis** [**opinor**] netušící, nevědomý: *me necopinante C* bez mého vědomí, aniž jsem co tužil.

**necopinātō**, adv. [**necopinatus**] netušeně, nenadále, mimo očekávání, znenadání.

**nec-opinātus, a, um** [**opinor**] neočekávaný, nenadálý; subst. *ex necopinato L* znenadání.

**necopinus, a, um** [**nec a opinor**] netušený, neočekávaný: *mors O*; nic netušící: (*hostem*) *necopinum perde O.*

**Nectanabis, idis, m.** jméno dvou králů egyptských ve 4. stol. př. n. l.

**nectar, aris, n.** [**νέκταρ**] **a** nektar, nápoj bohů: *non ambrosia deos aut nectare laetari C b* přenes. vše sladké: mléko *O*, med, víno *V.*

**nectareus, a, um** [**νεκτάρειος**] nektarový: *nectareis quod alatur aquis (Aurora) O* (jakožto bohyně); sladký jako nektar *M.*

**nectō, ere, nexī n. nexū, nexum** **a** plésti, splétati, vázati: *flores, coronam H, catenas H, nodos V, talaria pedibus V* přivazovati; *retia Pp; brachia O* (v zápase) splétati; *colla lacertis O* ovinovati; *caput olivā V* ovíjeti **b** obr. spec. poutati, zavazovati (o poměru dlužnickém): *nexum se dare ob aes alienum L* nechati se spoutat, t. j. státi se nevolníkem; odt. **nexī, ōrum, m.** dlužníci neschopní platiti a proto zbavení osobní svobody: *nexi vincti solutique se undique . . . proripiunt L*; neutr. **nexum**, v. t. **c** přenes. **a** připojovati: *rerum causae . . . necessitate nexae C*; dohromady spojovati: *omnes virtutes inter se nexae et iugatae sunt C β* strojiti, kou-

ti, osnovati: *dolum L*; vymýšleti (a přednášeti): *causas inanes V*; *moras n. T* průtahy činiti.

**nē-cubi**, adv. se záporkou [viz ubi] aby někde ne-: *n. necessaria deessent L*.

**nē-cunde**, adv. se záporkou [viz unde] aby odněkud ne-: *n. impetus in frumentarios fieret L*.

**nē-dum** (vl. aby zatím ne =) neřku-li aby, natož aby, což teprve aby: *mortalia facta peribunt, n. sermonum stet honos H* natož aby . . ; i bez vlastního slovesa *homo privatus vix se continet, n. isti conquisiti L* tím méně; *quem armorum etiam pro patria satietas teneret, n. adversus patriam L* neřku-li = tím spíše.

**ne-fandus**, *a, um* [\*for] nevýslovný, zlořečený, ohavný, bezbožný; subst. *đii memores fandi* (viz for) *atque nefandi V*; *sanguis n. L* krev zločinně prolitá, zločinně krveprolitá.

**nefariē**, adv. [nefarius] hanebně, bezbožně, zločinně; *multa n. commisit C* dopustil se mnohých hanebností.

**nefarius**, *a, um* [nefas] nespravedlivý, zločinný, bohaprázdný (o lidech i věcech); subst. **nefarius**, *iī, m.* zločinec; **nefarium**, *iī, n.* zločin, hanebnost.

**ne-fās**, jen nom. a ak. co není dovoleno zákony božskými i mravními; lze přeložit jako adj. nedovoleno, hanebno, hříšné atp. nebo subst. zločin, hřích, bezpráví, bezbožnost, hanebnost: *n. esse dictu miseram fuisse talem senectutem C* hřích by bylo tvrditi; *quibus n. est deserere patronos Cs* jimž není dovoleno; *patriae irasci n. putabat N* za hřích pokládal; parenthet. *nefas* = jaká to hanebnost!; *quid referam cōmitum n. O* zlobu, bezbožnost; *quidquid corrigere est nefas H* co není dovoleno opravovat = co není možno změnit; meton. zločinný člověk, hříšník; *extinxisse n. V* hříšnici (o Heleně).

**nefastus**, *a, um* [nefas] **a** zakázaný, nedovolený: *dies nefasti* (naproti *fasti*) o nichž se nesmělo souditi ani konati shromáždění lidu = sváteční **b** nešťastný (= *ater*): *ille nefasto te posuit die H*; *terra L* **c** hříšný: *quid intactum nefasti* (nom. plur.) *liquimus? H* my hříšníci.

**negātiō**, *ōnis, f.* [nego] popírání, zapírání: *facti C*.

**negitō**, *āre, āvī, —* [nego] (vytrvale) zapírati.

**neglĕctiō**, *ōnis, f.* [neglego] zanedbávání: *amicorum C*.

**neglĕctus**, *a, um* [neglego] zanedbaný: *ager H*; *castra L* bez hlídek; *nos abiecti neglectique C* povržení.

**neglegĕns**, *entis* [neglego] nedbalý: *in amicis eligendis C* ve výběru přátel; lhostejný *alcis rei k něčemu: legum, officii, rei publ., sociorum atque amicorum C*; nešetrný, nehospodárný: *adulescentia n. luxuriosaque L*; nepozorný; *lintea neglegentiorum Ct*.

**neglegenter**, adv. [neglegens] nedbale: *scribere C, pelles gerere T*; *metuo, ne neglegentius vivam Pn* že bude život můj příliš povrchní.

**neglegentia**, *ae, f.* [neglego] **a** nedbalost: *in accusando C*; *n., pigritia, inertia C* **b** zanedbávání něčeho; *deorum L*; *auspiciozum L* nedbání.

**neglegō**, *ere, neglĕxi, neglĕctum* (neglegisset jednou *S*) [nec a lego] (vl. nesbírat) **a** nedbat i lqd něčeho, nevšímati si, nestarati se o něco: *mandatum C*; *Aeduum iniurias Cs* **b** zanedbávati: *agros H*; *diem edicti obire C*; *populi causam C*; *rem familiarem N* **c** úmyslně nedbati, málo ceniti, nevážit si: *deos S, capitū periculum C, ingenia C*; *neglegisne committere fraudem? H* za nic nepokládáš, nic si z toho neděláš. Part. *neglegens* a *neglectus* j. adj. v. t.

**neglig-** viz *negleg-*.

**negō**, *ārē, āvī, ātum* [l. nec] **a** pravití, že ne: *Diogenes ait, Antipater negat C*; *non facile Gallis Gallos negare potuisse C* nemohli říci, ne' **b** popírati, zapírati něco: *peccatum C*; *id quod negas C = probare non potes; Manilio negas esse credendum C* tvrdíš, že se mu nesmí věřiti; pas. *casta negor O* tvrdí se, že nejsem čista; *non n. C* nepopírám, připouštím; *tanto ten fastu negas, amice? Ct* zapíráš se (přede mnou) = skrýváš se **c** odpírati něco: *patriae negavit opem O*; *id sibi negari vidit Cs*; *vela ventis n. O* = plachty stáhnouti; *attonito requiem O* nedati, nepopřáti;

*uxor mihi vivo viva negatur* O odpírá se = odnímá se mi; *seges negat victum* V nepřináší; s inf. = zpěčovati se: *ire VO*; *satis sciebat negaturum Albanum* L že dá odmítavou odpověď.

**negōtiātiō**, *ōnis* f. [*negotior*] (velko-) obchod, bankovníctví.

**negōtiātor**, *ōris*, m. [*negotior*] (velko-) obchodník, bankér; vúb. obchodník.

**negōtiōr**, *ārī*, *ātus sum* [*negotium*] a provozovati (velko)obchod, provozovati peněžní obchod: *quod in Gallia negotiatus erat* S; *equites Romani in Asia negotiati sunt* C b vúb. obchodovati: *negotiandi causa argentum in zonis habentes* L za obchodem; odt. **negōtiāns**, *antis* (velko)obchodník, peněžník, kupec.

**negōtiōsus**, *a*, *um* [*negotium*] zaměstnaný, mající plno práce: *provincia C* námahy vyžadující; *dies T* dni práce, všední; subst. *negotiosi T* obchodníci.

**negōtium**, *iī*, n. [l. *nec a otium*, pův. asi *nec otium (est)* jako protiklad proti *otium est*] 1 a zaměstnání, práce, činnost (proti *otium*): *quid in Gallia Caesari negotii esset* Cs co má v G. na práci; *deum nihil habere negotii* C; n. *suscipere, procurare, transigere* C; n. *est alci cum alqo CT* někdo má co činiti s kým; *nihil est negotii* Cs nestojí žádnou práci = jest snadno; n. *alci facere* C obtíž působiti: *periculo atque negotiis compertum est* S nesnáze **b** úkol: n. *dare* uložiti někomu něco: *his dat n. ad Dionem eant* N aby šli k D.; *non deest negotio Curio* Cs = úkol provede; záležitost, věc: *Leptitanorum negotia* S; *aliena* n. CrH; poměry: *suam quisque culpam auctores ad negotia transferunt* S; *ea res, uti in tali negotio, probata* S za takového stavu; *facies totius negotii varia* S události, t. boje; *in atroci negotio* S postavení 2 spec. a veřejná činnost, veřejný život: *procul negotiis* H (= věci státní a obchody a soudy); *rei publicae negotia* C činnost státnická; *in negotio sine periculo esse* C β obchod, zvl. peněžní: *negotia vetera in Sicilia* C; *sui negotii bene gerens* C dobrý obchodník; *plerique Crasso ex negotiis*

*privatis obnoxii* S jsouce na Krassovi závislí soukromými obchody, t. dluhy γ hospodářství: *praeclare suum n. gessit Roscius C* 3 = πράγμα věc o člověku ve sm. opovržl.: *Callisthenes vulgare n. C*; *tardum, inhumanum n. C*.

**Nēlēus**, *ī*, m. [*Νηλεύς*] syn Poseidonův, otec Nestorův, král v Pylu; adj. **Nēlēus**, *a*, *um* Neleův: *Pylos, sanguis O*; **Nēlēius**, *a*, *um*: *arva O*; jako subst. = Nestor O; **Nēlidēs**, *ae*, m. [*Νηλείδης*] Neleovec O.

**Nemea**, *ae*, f. [*Νεμέα*] město v Argolidě s hájem Diovým, v němž se konaly každého 3. roku hry nemejské; poblíž zardousil Herakles lva nemejského; adj. **Nemeaeus**, *a*, *um* nemejský: *moles O = leo*; subst. **Nemea**, *ōrum*, n. hry nemejské.

**Nemesis**, *is (eos)*, f. [*Νέμεσις*] a personif. bohyně odplaty b milenka Tibullova.

**Nemetēs**, *um*, m. Nemeti, germánský národ v Gallii belgické na levém břehu Rýna.

**Nemetocenna**, *ae*, f. hlavní město Atrebatů v belg. Gallii, nyn. Arras.

**nēmō**, *nēmīnī*, *nēmīnem*, m. [\**ne a hemō* arch. = *homo*] nikdo subst., ale leckdy lze přel. žádný: n. *Thebanus* N žádný Théban; *nemo avarus* H; s gen. part. n. *amicorum* C nikdo z přátel; též ex: n. *ex consularibus* C; *non nemo* leckdo, mnohý: *video de istis abesse non neminem* C; *nemo* se záporným přísudk. = každý: *nemo Arpinas non Plancio studet* C každý A. přeje Planciovi; n. *unus T L* ani jediný.

**nemorālis**, e [*nemus*] lesní: *antrum, umbrae O*.

**nemorēnsis**, e [*nemus*] lesní; spec. týkající se háje Dianina u Aricie; **Nemorēnse**, *is*, n. letohrádek Caesarův u Aricie.

**nemorivagus**, *a*, *um* [*nemus* a *vagor*] po lesích bloudící Ct.

**nemorōsus**, *a*, *um* [*nemus*] lesnatý: *Zacynthus V*, *collis Pn*; *silva O* hustý, stinný.

**nempe**, adv. [srov. *nam*; slož. jako *quip-pe*] ovšem, arci, zajisté, patrně: n. *dixi* H; n. *duo genera materiarum trac-*

*tantur T* neboť zajisté; *n. ita dicis C* ty tedy pravíš; *n. idcirco dat C* patrně proto dává; *n. vir bonus dici delector H* vždyt' přeče.

**nemus, oris, n.** [srov. νέμος] les s pastvinami, háj, vúb. les, spec. háj zasvěcený bohu; přenes. básn. vinice *V*; *n. Angitiaae V* posvátný háj Dianin u Aricie; stromy v nádvoří domu: *n. inter pulchra satum tecta H*.

**nēnia, ae, f.** [νηνία?] **a** pohřební píseň; žalozpěv: *absint inani funere nēniae H*; *Caeae nēniae H* písně Simonida Kejského **b** kouzelnická píseň, kouzelnické říkadlo: *Marsa n. H* **c** vúb. píseň: *puerorum H*.

**neō, nēre, ēvī, ētum** (3. pl. *neunt Tb*) [srov. νέος, čes. snovati, nit] přisti, snovati: *fatalia stamina Tb, fila O*; přenes. protkávati, nitmi zdobiti, vyšívati: *tunicam molli mater neverat auro V*.

**Neobulē, ēs, f.** [Νεοβούλυ] **1** dcera Lykambova, snoubenka Archilochova **2** dívčí jméno *H*.

**Neoclēs, is (ī N), m.** [Νεοκλής] **1** otec Themistokleův **2** otec Epikurův; **Neoclidēs, ae, m.** Neoklovec = syn Neoklův Themistokles.

**Neontichos, ūs, n.** [νέον τευχος] ‚Nová pevnost‘, pevnost v Thrákii.

**Neoptolemus, ī, m.** [Νεοπτόλεμος] **1** syn Achilleův, zv. též Pyrrhos **2** vojévůdce Alexandra Vel.

**neōterichos, a, um** [νεωτερικός] nový, novodobý, ‚moderní‘.

**nepa, ae, f.** štír jako živočich i souhvězdí.

**nēpenthēs, n.** [νηπενθές] nepenthēs, vl. co je beztrudé, co tiší trudy, lék, který u Homéra dává Helena jako přísadu do vína k vzbuzení bezstarostné nálady.

**Nepete, is, n.** město etruské sev. od Říma, nyn. Nepi; adj. **Nepesinus, a, um** nepetský; *ager L*; obyv. **Nepesinī, ōrum, m.** Nepeťané.

**Nephelē, ēs, f.** [Νεφέλη] první choť Athamantova, matka Frixia a Helly; odt. **Nephelēs, idis, f.** dcera Nefelina Helle.

**nephrītis, idis, f.** [νεφρίτις] nemoc ledvin, zánět ledvin.

**1. nepōs, ōtis, m.** [srov. ἀνεψίος, čes. neť] **1 a** vnuk: *qui n. avum in*

*discrimen capitis adduxerit C*; *multi filii, filiae nepotes, neptes C* **b** synovec; vúb. příbuzný **c** potomek: *Remi nepotes Ct*; *magna de stirpe nepotum V*; *in nepotum perniciem H* **2** v šp. sm. potomek jako mrhač dědictví, odt. vůbec mrhač, marnotratník, člověk zpuštělý, zhýralec: *nepos filius H* syn zhýralec; *quis ganeo, quis n. C*.

**2. Nepōs, ōtis, m.** římské příjmení; zejm. *Cornelius Nepos*, přítel Attikův, Ciceronův a Katullův, asi 100—30, římský dějepisec.

**neptis, is, f.** [srov. nepos] vnučka.

**Neptūnus, ī, m.** bůh mořský, ztožněný s řec. Poseidonem, syn Saturnův, bratr Jovův; odt. *Saturnius V*; meton. moře, vodstvo: *si praeceps Neptuno immiserit Eurus V*; *hibernus H*; *uterque NCt* = vodstvo východní i západní (podle jiného výkl. vládce vody slané i sladké); adj. **Neptūnius, a, um** Neptunův: *Troia, proles, arva V*; *dux H* = *Sextus Pompeius* pro četná vítězství na moři se honosil, že je syn Neptunův; *N. heros O* = Theseus; *N. incolae Tb* = Kyklops.

**nēquam, nesklon., komp., nequior,** sup. *nequissimus* [*ne a quam, srov. perquam, quis-quam*] vl. za nic nestojící, (pův. adv. nijak) ničemný, špatný, darebný: *liberti n. C*; *hominem nequissimum defendere C*.

**nē-quāquam, adv.** nikterak, zcela ne, naprosto ne.

**neque, nec** (jež je lišit od *l. nec* v. t.) [*ne a que*] a *ne-*, ani **1** jednotlivě **1** prostě připojuje myšlenku k předchozímu **a** samo *n. quisquam* a nikdo; *nec renovatus ager canebat aristis O* a pole nejsouc vzděláváno . . .; *vultus accessere boni nec iners pauperque voluntas O* a účinnivá, neskoupá vůle; *nec ultra nisi regem et ab ipsis creatum videbantur passuri L* a bylo zřejmo, že strpí pouze krále; *nec illud proelium fuit L* a to již nebylo zápolení; *plurimae litterae, nec eae vulgares C* a to ne všední; *et vidi et perii nec notis* (= *et ignotis*) *ignibus arsi O* **b** spojeno s jinými částicemi *a neque vero, neque autem* a vskutku ne, a opravdu ne, avšak ne (pozd. *sed*

*nec*): *neque vero in hac causa modo C* a to netoliko; *nec vero tum animum esse insipientem C* a teprve ne  $\beta$  *neque tamen a p̄cece ne: n. t. dubito C*  $\gamma$  *nec quidem* (= *et ne... quidem*) a ani: *nec viros quidem vos duceret L; nec corporibus quidem vis parcebat Cr*  $\delta$  *neque enim neboť ne, ovšem ne: nec enim excursionē uteretur C*  $\varepsilon$  *nec non a zajisté také: neque meam mentem non domum saepe revocat exanimata uxor C; = pouh. et i, a také: nec non et Tyrii... frequentes convenere V; nec non ut tempora noris O*  $\zeta$  *neque quo* buď = *neque quod: n. q. Cn. Pompei gratiam mihi... conciliari putem C* a také ne, že bych m̄nil; buď = *neque ut eo: n. q. mihi ex cuiusquam amplitudine quaeram... C* a ne, abych vyhledával **2** ještě s jiným význ. než slučovacím **a** při výsledku a tedy ne: *neque intellegunt se rerum illarum fundamenta subducere C* **b** adversativně avšak ne, ale p̄cece ne: *nec diu pax mansit L; neque id consecutus est N; extra invidiam nec extra gloriam erat T; neque eo magis cupido Iugurthae minuebatur S* proto se však p̄cece o nic nezmenšovala **3** stupňuje = *nequidem: illud enim nec di sinant Pn* ani bohové **II** v dvojici spojek *neque... neque* ani... ani **1** ob. *cum mors nec ad vivos pertineat nec ad mortuos C* **2** zvl. **a** před *n.* předchází zápor: *nulla vitae pars neque publicis neque privatis in rebus vacare officio potest C* žádná stránka života nemůže... ani... ani **b** před *n.* předchází člen kladný: *avaritia instabilis est, neque copiā neque inopiā minuitur S* a nezmenšuje se ani... ani **c** *neque... et: jednak ne-... jednak: nec a me alieni et tibi amicissimi L; místo et bývá -que: quae neque dant flammās lenique tepore cremantur O* sice ne..., ale; *neque... aut... aut: neque enim sunt aut obscura aut... C* není to ani... ani **d** *neque* bývá pokrač. *ut non: itaque ut plura non dicam neque aliorum exemplis confirmem C* a abych nedokazoval.

**neque-dum** viz *necdum*.

**nequeō, ire, ivi (ii), itum** [z *nequ(e)*

*itur* = nejde se, nejde (to)] nemoci, nebýti s to; též pas. *quidquid ulcisci nequitur S* co potrestáno býti nemůže.

**nē-quiquam** [abl. *quī*; tedy nespr. *nequidquam* a *nequicquam*] nadarmo, marně, bezvýsledně, bez potřeby: *quid ego haec n. revolvo? V; n. pudet C; n. seros exercere cantus V; n. deus abscedit Oceano terras H; causus n. nectis V.*

**nēquiter**, adv. [*nequam*] ničemně, habebně: *facere C; komp. bellum nequius gestum L.*

**nēquitia**, ae, f., též **nēquitiēs, ēi, f.** [*nequam*] **a** ničemnost, špatnost, darebnost: *officina nequitiae C; nequitiae me condemno C* **b** lehkomyslnost, marnotratnost: *fili n. C* **c** bujnost, zhýralost: *tandem nequitiae pone modum tuae H; vestigia libidinis atque nequitiae C; šibalství: nequitas iocosque M (o verších).*

**Nerētum, ī, n.** město v Kalabrii, nyn. Nardo.

**Nēreus, eī a eōs, m.** [Nηρεύς] syn Okeanův a Tethyin, bůh mořský, otec Nereoven; *N. ciet aequora V; meton. moře: placidum per Nerea Tb; totum N. circumsonat orbem O; adj. Nērēius, a, um* Nereův: *genetrix Nereia O* Nereovna matka (Achilleova) = *Thetis, N. nepos H = Achilles; iuvenis O = Phocus; Nērēis i Nērēis, idos n. idis, f.* [Nηρηίς n. Nηρείς] Nereovna, víla mořská = **Nērīnē, ēs, f.:** *Nerine Galathea V.*

**Nērītos** (n. -us), ī, m. i f. [Nήριτος] **a** m. hora na Ithace **b** f. ostrov poblíž Ithaky: *N. ardua saxis V; adj. Nērītius, a, um* básn. = ithacký, zejm. Odyseův: *domus, ratis O; dux N. = Ulixes; jako subst. = Ulixes.*

**Nerō, ōnis, m.** [slovo sabin. význ. = *fortis ac strenuus*] příjm. v rodu Klaudiů, zejm. **1** C. *Claudius Nero*, vítěz nad Hasdrubalem u Seny **2** *Tib. Claudius Nero*, manžel Livie, pozd. choti Oktavianovy, otec potomního císaře Tiberia a Drusa Nerona, otce císaře Klaudia **3** *Tiberius Claudius Nero*, císař \* 42 př. n. l., cis. 14—37 n. l. **4** *Tiberius Claudius Nero*, císař (Nero) 54—68 n. l. **5** *Nero*, syn Germanikův \* 7 př.

n. l., † 30 n. l. nástrahami Seianovými utracený; adj. **Nerōnēus**, *a*, *um* Neronův, neronský (od cis. Nerona) *T*; **Nerōniānus**, *a*, *um* neronský: *illud Neronianum C* (k *N*. 1).

**Nersae**, *ārum*, *f*. město Aequū.

**Nerthus**, *ī*, *f*. germánská bohyně.

**Nerulum**, *ī*, *n*. město v Lukanii.

**Nerva**, *ae*, *m*. příjmení v rodech *Coccei*, *Licinii*, *Silii*; zejm. *Cocceius Nerva*, císař římský 96—98 n. l.

**Nervii**, *ōrum*, *m*. Nerviové, belgický kmen; adj. **Nervicus**, *a*, *um*: *proelium Cs* bitva s Nervii.

**nervōsē**, *adv*. [*nervosus*] mocně, úsilně, důrazně: *nervosius disserere C*.

**nervōsus**, *a*, *um* [*nervus*] šlachovitý, svalnatý: *poples O*; přenes. o řeči: silný, mocný, důrazný, jadrný: *quis Aristotele nervosior? C*.

**nervus**, *ī*, *m*. [*srov. νεῦρον*] 1 šlach, sval; *nervos*, *a* *quibus artus continentur C*; obr. *omnibus nervis coniti C* = všemi silami; mužský úd pohlavní: *in inguine n. H* 2 meton. o věcech ze šlach **a** tětíva luku: *erupere nervo pulsante sagittae V* nárazem tětivy; *nervo aptare* (v. t.) *sagittas V* **b** struna: *nervi in fidibus C*; plur. strunový nástroj: *cantus nervorum et tibiurum C* **c** přenes. kožený řemen: *scuta ferro nervoque firmata T* **d** pouto (na nohy), vazba: *ut te in nervo enicem Pt*; *in nervo teneri L*; *eximere de nervo cives L* 3 přenes. síla, jádro, podstata, hlavní věc: *senatus nervi atque vires C*; *vectigalia nervos esse rei publ. C*; *nervos belli*, *pecuniam largiri C*; *nervis ad perniciem suam uti C* prostředků; v řečn. síla, důraz: *sectantem lenia nervi deficiunt H*.

**Nēsactium**, *iī*, *n*. [*νήσου ἄκτιον* = pobřeží ostrova] město v Istrii.

**Nēsacē**, *ēs*, *f*. [*Νησαίη* = „ostrovanka“] Nereovna.

**ne-sciō**, *īre*, *iī* (*ivī*), *ītum* **a** nevěděti: *non me pudet fateri nescire quod nesciam C*; alqd, ak. c. inf., nepř. ot.; pas. *nescitur C* neví se; = spec. *nescio quis*, *quid* jako samostatný výraz *kdosi*, *cosi*: *nescio qua natale solum dulcedine cunctos ducit O* jakýmsi sladkým kouzlem;

*flebile nescio quid queritur lyra O* truchlým jakýmsi tónem žaluje; *ope nescio quis servabitur advena nostrā O* ledajaký tulák; *non paulum nescio quis in suam rem convertit C* ne snad nějakou maličkost; *nescio quo modo frequentes C* jaksi (příliš) často; = *nescio*, *an* viz *an*; = záporně *non n.* = dobře věděti: *nec enim nescitque tacetve O* = *neque nescit, neque tacet* sm. předobře ví a veřejně hlásá **b** neznati: *puellae nescivere hiemem V*; *n. dominum O* **c** neuměti: *stare loco nescit V*; *nescit equo haerere H*; *Latine n. C* neuměti latinsky; *versus n. H* neuměti dělati verše.

**nescius**, *a*, *um* [*nescio*, *srov. inscius*] 1 akt. **a** nevědoucí o něčem, nevědomý něčeho, neznalý něčeho: *virtus repulsae nescia sordidae H* neznající odmítnutí; *n. mens sortis futurae V*, *impendentis mali Pn*; též s nepř. ot. **b** nedovedoucí něco, nemohoucí něco: *nescia fallere vita V* život neznající šalby; *nescia precibus mansuescere corda V* prosbám nepřístupná, nelitostná srdce; *Pelidae cedere nescii H* neznajícího ústupu; pozd. s gen. gerund.: *n. tolerandi T* 2 pas. neznámý: *aliis gentibus nescia tributa T*, *neque nescium* (neutr.) *habebat T* sm. dobře věděl.

**Nēsis**, *idis*, *f*. [*Νησις*] úrodný ostrůvek na pobř. zálivu puteolského, vých. od mysu Misenu, nyn. Nisita.

**Nessus**, *ī*, *m*. [*Νησσός*] 1 Kentaur v Aitolii Herakleem zabitý 2 řeka v Thrákii ústící naproti ostr. Thasu, nyn. Mesto; adj. **Nessēus**, *a*, *um* Nessův: *venenum O*.

**Nestor**, *oris*, *m*. [*Νέστωρ*] syn Neleův, král v Pylu, proslulý výmluvností a dlouhým věkem.

**Nētum**, *ī*, *n*. město na Sicilii jihozáp. od Syrakus, nyn. Neto; obyv. **Nētīni**, *ōrum* a **Nētīnēsēs**, *ium*, *m*. **Netáné**.

**neuter**, *tra*, *trum* [*ne-uter*] žádný z obou: *neutram in partem CH*; *earum sententiarum neutram probo C*; plur. o kolekt. žádná z obou stran: *neutorum contemnenda est sententia C*; *in neutris cura posteritatis T* na žádné straně; *ubi*

*neutri transeundi initium faciunt* Cs ani ti ani oni; = spec. ve sm. adj. ani takový ani onaký, nijaký, neurčitý: *bonum, malum, neutrum* C.

**ne-utiquam**, adv. nikterak.

**ne-utrō**, adv. = *in neutram partem* na žádnou stranu: *n. inclinata spe* L.

**nēve** a **neu**, adv. a aby ne **a** po záp. čes. ani, nebo: *sanxit, ne quis virginem neve mulierem heredem faceret* C **b** po klad. větě a aby ne: *uti pristinae virtutis memoriam retinerent neve perturbarentur animo* Cs; a ne: *hic ames dici pater neve sinas . . . H* C zdvojené **neu** — **neu** aby ani — ani: *neu se, neu imperatorem tradant* Cs.

**nex**, *necis*, f. (násilná) smrt, vražda; *potestas vitae necisque* Cs moc nad životem a smrtí.

**nexilis**, e [*necto*] spletený, setkaný, spojený: *plagae* O, *hederae* O.

**nexō**, *āre*, — [*necto*] splétati, spojovati var. V.

**nexum**, *ī*, n. [*necto*] t. t. právn. závazek vzniklý zejm. zápůjčkou a zaručený osobní svobodou dlužníkovou, závazek zaručený svobodou, dluž. závazek: *nexa civium liberata (sunt) nectierque desitum* C.

**nexus**, *ūs*, m. [*necto*] **1** spojení, spletení, spleť, svaz, závit: *serpens baculum nexibus ambit* O závitý; *firmis nexibus ligneam compagem superstruere* T se silnou vazbou; přenes. *legis nexus* T zákonem způsobené zápletky; *nexūs naturalium causarum* T příčinné souvislosti přírodního dění **2** = *nexum* (v. t.): se *nexu obligare* C.

**nī**, arch. **nei** zápornka [*ne-i*] **a** ve větách snahových = *ne*: *monent, nī teneant cursus* V aby nepluli přímo; *flemus, nī nos divideret* Pp aby nás nerozlučoval **b** ve vět. podm. = *nisi*: *moriar, nī puto* C; *nī frustra augurium vani docuere parentes* V; *nī ita se res haberet, patrimonium sua reliquissent* C; *nī fallor* O nemýlím-li se; *persequemur otium non dulce, nī tecum* H leda s tebou; spec. při smlouvách: *sic se iudicem illi ferre, nī . . . dederit* L; odt. *quod dicitur, sive nīve* C **c** *quid nī* v. *quidnī*.

**Nicaea**, *ae*, f. [*Nικαία*] Nikaia **1** město v Bithynii dříve Antigoneia; N. nazv.

r. 301 po vítězství Lysimachově u Ipsy **2** město v Lokridě nedaleko Thermopyl L **3** město v Indii u Hydaspu Cr **4** město v Ligurii, nyn. Nice (Nizza) L; obyv. **Nicaeēnsēs**, *ium*, m. Nikajané.

**Nicaeus**, *ī*, m. [*Νικαῖος* od *νίκη*] příjm. Jovovo ‚Vítězný‘ = vítězství dávající L.

**Nicānor**, *oris*, m. [*Νικάνωρ*] **1** syn Parmenionův, vojevůdce Alexandra Velikého **2** velitel loďstva Alexandra Vel.

**Nicātor**, *oris*, m. [*Νικάτωρ* vítěz] čestné příjm. Seleuka I.; jako apelat. *cohors regia, quos nicatoras appellant* L vítězi.

**Nicēphorium**, *ī*, n. [*Νικηφόριον*] Nikeforion **1** háj u Pergama **2** město u Eufratu již. od Edessy.

**Nicēphorius**, *ī*, m. řeka v Armenii, vých. přítok Eufratu.

**Niciās**, *ae*, m. [*Νικίας*] Nikias **1** syn Nikeratův, vojevůdce a státník athénský **2** řecký gramatik v družině Ciceronově v Kilikii.

**Nicoclēs**, *is*, m. [*Νικολῆς*] samovládcе sikyonský svržený Aratem.

**Nicomachus**, *ī*, m. [*Νικόμαχος*] **1** řecký malíř **2** syn Aristotelův, řecký filosof.

**Nicomēdēs**, *is*, m. [*Νικουμήδης*] jméno bithynských králů: **1** N. I. 281 až 246 **2** N. II. Epifanes † 91 **3** N. IV. odkázal Římanům svou zemi.

**Nicomēdia**, *ae*, f. [*Νικουμήδεια*] hl. město Bithynie.

**Nicopolis**, *is*, f. [*Νικόπολις*] město v Akarnanii, založené Oktavianem po bitvě u Aktia.

**nictō**, *āre* i *nictor*, *ārī* [srov. *coniveo*] mrkati.

**nictus**, *ūs*, m. [srov. *nicto*] mrkání: *nictu signa dare* var. O.

**nīdificō**, *āre* [*nīdus* a *facio*] dělati hnízdo; hnízdití.

**nīdor**, *ōris*, m. [srov. *κνῖσα*] zápach, výpar z předmětů pálených, vařených, pečených: *ganearum n. et fumus* C; *graves nidore chelydros* V odporně páchnoucí; *n. ex adusta pluma* L.

**nīdulus**, *ī*, m. [*nīdus*] hnízdečko; přenes. *senectutis suae* n. Pn.

**nīdus**, *ī*, *m.* [z \**nī-sdos* k *sedeo*, srov. čes. hnízdo, něm. Nest] hnízdo **1 a** *nīdum tignīs suspendit hirundo* *V* hnízdo na trámy zavěšuje; obr. *me maiores pen- nas nīdo extendisse loqueris* *H* že jsem rozepjal perutě širě než hnízdo (= rod- ný stav) dovolovalo; *tu nīdum servas* *H* sedíš pěkně v hnízdě = doma **b** mláďata v hnízdě: *legens nīdis loqua- cibus escam* *V* **2** metaf. **a** obydlí, dům: *n. celsae Acherontiae* *H* skalní hnízdo **b** přihrádka na knihy *M*.

**niger**, *gra*, *grum* **a** černý, tmavý: *quae alba sint, quae nigra* *C*; obr. *delectatur ille Bioneis sermonibus et sale nigro* *H* = solí vylouženou z popelu = pepřným vtípem **b** působící tmavou barvu, temno: *nigerrimus auster* *H* (po- něvadž přináší mraky) **c** přenes. význ. smuteční, smutný: *nigri ignes* *H* = hranice; *nigra hora* *Tb*, *dies* *Pp* neblahý, *sol* *H* **d** zlomyslný, zlý (op. *candidus*): *nec minus n. quam ille Terentianus Phormio* *C*; *hic n. est, hunc tu, Romane, caveto* *H*.

**Nigidius**, *a*, rod římský, zejm. *P. N. Figulus* („hrnčír“) vrstevník Ciceronův, znamenitý gramatik, † 44 ve vyhnan- ství.

**nigreō**, *ēre* [*niger*] býti černý: *Pacuvius*.

**nigrēscō**, *ere*, — [*nigreo*] stávatí se černým, černati: *latices* *V*; *tenebris nigrescunt omnia* *V* vše se halí ve tmu.

**nigrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*niger*] býti čer- ný, černati se; odt. part. praes. **nigrāns**, *antis* černající se, tmavý: *terga iuveni* *V*, *alae* *O*, *domus animarum* *Pp*.

**nigror**, *ōris*, *m.* [*niger*] čern, černá barva, temnota: *noctis* *C*.

**nihil**, staž. **nīl**, plný tvar **nihilum**, *ī*, *n.* (*nīhīl* *O*) [z \**ne-hilum* = snad ani nit, srov. ani zblo] nic: **1** *nihilum: erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur aut in nihilum occidat* *C* co z něčeho vzniká a v nic se obrací; *pro nihilo alqd putare* *C* za nic nepokládati; *nihilo* u kompar. o nic: *nihilo sapientior illo* *H*; *nihilo minus nieméně*, přece; pod. *nihilo se- cius*; *de nihilo* z něčeho, bez příčiny, bezdůvodně; *nihili* (gen. pretii) za nic: *parvi pretii esse, qui iam nihili sit* *C* kdo

nemá ceny žádné **2 nihil**: jen nom. a ak.; ostat. pády od *nulla res* **a** substantivně *a* s atrib.: *n. novi* *C* nic nového; *nihil languidi neque remissi patiebatur* *S* ani únavy ani úlevy nedopouštěla; s gen. partit. *n. vini* *Cs* ani kapku vína; *n. periculi* *N*; *n. reliqui facere* *N* nic neopomi- nouti; s nom. (ak.) adj. *n. mortale*, *n. medium* *C*; *n. ingratius* *C*  $\beta$  akus. *n. agere* *C* nic nepoříditi; *n. suspicatus de nepote* *L* pranic netuše, nemaje žád- něho tušení o vnuku  $\gamma$  nom., zvl. vazby: *n. est* *H* = nemá významu, jest marno, nadarmo; *n. est, ut* *C* není příčiny, aby; *n. est quod, cur* *C* není proč; *n. ad vos* *S* nic vám po nich (křivdách); *n. minus* *C* jako odpověď: naprosto ne; *n. non* *C* vše; *nonnihil* *C* lecco, mnohé; *n. unum (insigne)* *L* ani jeden **b** adverb. = *non*: *n. timere* *C* nic se nebáti; *n. necesse est . . . dicere* *C* nic není třeba; *n. trepidatione opus esse* *L* nic není třeba se děsiti; *Thebani n. moti sunt* *L* ani dost málo.

**nihil-dum** *L* ještě nic, dosud nic.

**Nilus**, *ī*, *m.* [Νεῖλος] Nil, řeka egypt- ská, též personif. jako bůh; jako apel. pří- kop, struha: *ductus aquarum; quos isti nilos et euripos vocant* *C*. Adj. **Niliacus**, *a*, *um* [Νεῖλακός] nilský.

**nimbifer**, *a*, *um* [*nimbus* a *fero*] mrakonosný, bouřenosný.

**nimbōsus**, *a*, *um* [*nimbus*] mračný: *cacumina montis* *V*; bouřlivý, přinášejí- cí dešť: *Orion* *V*, *ventus* *O*; *aestas nim- bosa* *Pn-h* oblačné (= se srážkami).

**nimbus**, *ī*, *m.* **a** mrak, zvl. deštivý: *involvēre diem nimbi* *V*; *tempestas re- gem denso operuit nimbo* *L*; *arenae n. V* mrak prachu **b** dešť, příval: *terrere animos fulminibus . . . nimbis* *C*; *com- mixta grandine n. V* dešť s krupobitím; *nimborum patria* *V* deštivých mračen **c** přenes. mračno význ. množství: *e- quitum, peditum* *V L*; dešť střel: *glan- dis* *L*.

**nimiopere**, adv. příliš, velice viz *opus*.

**nī-mīrum**, adv. [*nī* a *mirus*] (pův. vlož. věta „žádný div“) zajisté, ovšem, bez odporu, skutečně (lecky též iron.).

**nīmis**, adv. příliš, nadměru; *non n. nepřilíš*, nevelice, nemnoho.



**nimium**, adv. [vl. ak. neutr. od *nimius*] příliš, nadměru: *o fortunatos nimium agricolas V* přešťastní; *n. diu C*; *n. quantum* neobyčejně, nadměru, velice.

**nimius**, *a, um* [*nimis*] **a** velmi veliký, neobyčejně veliký: *nimia pertinacia Cs*; *celeritas C b* přílišný, nesmírný, překračující míru: *nimii Elpenora vini O* příliš oddaného pití, srov. *nimium mero Hylaeum H*; *n. animi SL* příliš hrdý; *n. imperii L* moci své zneužívající; (*vitis*) *ne nimia fundatur C* aby se příliš nerozrůstala; subst. *nimio plus* o velmi mnoho více; *omnia nimia C* = všechny krajnosti; adv. *nimium* v. t.

**ninguit** n. **ningit**, perf. *ninxit* [*nix*] sněží, chumelí se, padá sníh.

**Ninnius**, *a* rod římský z Kampanie; zejm. *L. N. Quadratus*, trib. lidu r. 58, protivník Klodiův.

**1. Ninus**, *i, f.* hlavní město assyrské zv. hebr. Ninive.

**2. Ninus**, *i, m.* [*Nίνος*] syn Belův, král assyrský, manžel Semiramidin.

**Nioba**, *ae* a **Niobē**, *ēs, f.* [*Νιόβη*] dcera Tantalova, choť Amfiona thébského; adj. **Niobēus**, *a, um* Niobin: *proles H.*

**Niphātēs**, *ae, m.* [*Νιφάτης*] Sněžník] pohoří v Armenii u pramenů Eufratu: *rigidus H*; meton. *pulsus Niphaten V* význ. Armena.

**Niptra**, *ōrum, n.* [*νιπτρα*] ,voda na mytí, název trag. Pakuviovy.

**Nireūs**, *eos (eī), m.* [*Νιρεός*] syn Charopův a Aglain, nejkrásnější z Řeků před Trojou.

**nisi** (arch. *nisei*) spojka [*\*ne-sī*] **a** ve větách podm. jestliže *ne, ne-li, kdyby ne: memoria minuitur, nisi eam exerceas C* necviči-li se; *ferrum parabant, nisi miles preces et minas interiecisset T* kdyby se nebyli mezi ně vmísili vojáci, prosíce a vyhrožující; *nisi me fallit animus C* nemýlím-li se **b** po záporu (v zkrácené větě) *leđa, leđa že, leč, než: ne quis enuntiatet, nisi quibus mandatum esset Cs* vyjímaje ty, jimž; *nisi in bonis amicitiam esse non posse C* přátelství může býti jen mezi dobrými; *nemo putabatur nisi pariter volens S* *leđa* kdo byl . . . ; *nisi*

*tamen intellego S* leč přece to poznávám; *si extinctis aliquid nisi nomina restat O* = *praeter n.* kromě jmen; *inter omnes constat, nisi inter eos C* všem známo, vyjma těm; *nisi si C* vyjma (ten případ), že by . . . ; *nisi quod vyjma že, leđa že, až na to, že; nisi vero, forte CS* *leđa že* snad, *leđa* by snad.

**Nisibis**, *is, f.* [*Νισβις*] město v Mesopotamii.

**1. Nisus**, *i, m.* [*Νίσος*] **1** král megarský, otec Skyly, jež mu ustrihla vlas, na němž závisel osud obce, načež byl N. proměněn v krahujce; adj. **Nisēius**, *a, um* a **Nisaeus**, *a, um: virgo Niseia O = Skylla; *Nisaei canes O* psi Skylini; **Nisias**, *adis, f.* megarská: *Nisides matres O, nurus O* **2** Trojan V.*

**2. nisus**, *ūs, m.* [*nitor*] opírání, vzpírání, podpírání (se), vzepření, nápor: *articuli nisu fortiore Ap* silnějším (opřením =) přitlačením prstu; *hastas libero nisu emittere Cr* volným rozmachem; *sedato nisu C* mírným krokem; *n. per saxa S* výstup (opírání se nohama n. rukama); *dea se rapido nisu sistit V* v rychlém letu se zastaví; *alitem docuere nisus venti H* letu, lítání; *astra se nisu suo continent C* pohybem. Zřídka význ. *nixus* v. t.

**nitēdula**, *ae, f.* polní myš; sysel.

**1. nitēs**, *entis* [*niteo*] **1** lesknoucí se, lesklý, skvělý: *nitentes capillos H*; *oculos nitentes V*; *arma nitentia L* **2** tučný: *n. taurus V*; žírný: *nitentia culta V* **3** metaf. **a** sličný, krásný: *nitentior femina O* **b** o slohu blýskavý: *non valde n. oratio C.*

**2. nitēs** viz 2. *nitor*.

**niteō**, *ēre, uī*, — lesknouti se **1 a** pův. *unguentis O*; *frondes auro nitentes V* **b** přenes. *res gestae eius nitent C*; *plura nitent in carmine H* v básni je množství skvělých míst; *oratio nitet C* hýří barvami; *miseri, quibus intentata* (v. t.) *nites H* kterým neznáma se skvíš = kterým se skvíš v nedotčené kráse **2** meton. býti tučný; *vectigal in pace nitet C* *dává* hojný výnos; *parcius nituistis H* vypadali jste špatněji. Part. **1. nitens** j. adj. v. t.

**nitescō**, *ere*, — [niteo] **a** lesknouti se, skvíti se: *ebur Tb, caelum C, iuventus oleo perfusa; V* přenes. skvíti se, zaskvívati se, stávati se slavným **b** = býti tučný: *armenta Pn*.

**nitidus**, *a, um* [niteo] **a** lesklý, třpytný, lesknoucí se: *nitidum caput H* mastmi se skvoucí; *currus n. H* vůz třpytný; *caesaries V, coma nardo O, serpens H, ebur O* **b** tučný, žírný, pěkný, dobře živěný, blahobytný: *n. rusticus Tb; equi V, iumenta N; me pinguem et nitidum H*; čistý (zevnějškem): *ex nitido fit rusticus H*.

**Nitiobrigēs**, *um, m.* kmen galský na pravém břehu Garumny.

**1. nitor**, *ōris, m.* [niteo] **a** lesk, třpyt, záře: *argenti et auri O; diurnus O* denní světlo, jas; *obr. n. generis O*; vznešenost, vážnost, skvělost: *orationis n. C, eloquiū O* **b** pěkný zevnějšek, krása: *Lysandrum intuentem nitorem corporis C; urit me Glycerae n. H*.

**2. nitor**, *nīti, nīxus n. nīsus sum* **1 a** opíratí se, vzpírátí se *alqa re* o něco: *nixa fibris stirpium C; iuvenis qui nititur hastā V; genibus n. L C* klečeti **b** vzpírátí se, napínatí se, narovnávatí se, vzpřimovatí se; vzhopití se: *niti modo ac statim concidere S*; na místě se držeti o bojující: *nitebantur atque omnia vulnera sustinebant Cs*; při chůzi opíratí se nohama = jítí, kráčetí: *simulac niti possunt C* na nohy se postaviti; *qui anguem pressit humi nitens V*; o pohybu celého těla: *niti corporibus S* celým tělem se napínatí; o letu vznášetí se: *Cyllenius alis nitens V; nititur pennis H*; o věcech neživých *ut iuvenis illigata pluribus aratra nitantur meis H* = aby mi sprežení četných volů smýkala pluchy (po poli) **2** přenes. **a** opíratí se o něco, zakládatí se na něčem; spoléhatí na něco: *Darei regno (abl.) ipsorum nititur dominatio N; Carthago nixa duabus Hispaniis C; Galli insidiis non nituntur Cs* **b** s důrazem na cíli: namáhati se, usilovatí o něco, dychtiti po něčem; mířiti někam: *pro libertate summa ope n. S* za svobodu největší úsilí vynaložiti; *magna vi uterque nitebatur Cs*

oba se usilovně namáhali; *patriam recuperare N; M. nitebatur, ut castra fierent N* usiloval o to, aby byl tábor zřízen; *nitimur in vetitum O* usilujeme o...; *ad immortalitatem n. C* po nesmrtelnosti dychtiti; logicky hleděti dokázati: *nitamur igitur nihil percipi posse C*.

**nitrum**, *ī, n.* [νίτρον] soda.

**nivālis**, *e* [nix] **a** sněhový, sněžný: *Hebrus nivali compede vincetus H* ledovým poutem; *dies L H* **b** zasněžený: *Algidus H, Othrys V, vertex Appennini V* **c** sněhobílý: *candor V*.

**nī-ve** arch. nebo jestliže ne (po předcházejícím *si n. nī*).

<niveālis, e [nix] sněhový.>

**niveus**, *a, um* [nix] **a** ze sněhu, sněhový: *aggeres V, mons Ct* **b** sněhobílý, bělostný: *lac V, dens O, color H*.

**nivōsus**, *a, um* [nix] na sněh bohatý: *Scythia O, Strymon O, hiems L*.

**nix**, *nivis, f.* [srov. *ninguit; νεῖφα, νίφα*, čes. sněh, něm. Schnee] sněh: *alta V*; plur. sněhy, sněhové spousty, sněhové závěhy: *nives Alpinae V*; přenes. o šedinách: *nives capitis H*.

**nixor**, *ārī*, — [2. nitor] opíratí se, vzpírátí se: (*serpentem*) *nixantem nodis V* opírajícího se o své uzly.

**1. Nixus**, *ī, m.* [nitor] **1** *Nixus genu O* Klečící (jm. souhvězdí = Ἰεργόνασων) **2** *Nixi patres O* Klečící otcové (tři klečící sochy před chrámem Minerviným na Kapitoliu, božstva porodu).

**2. nixus**, *ūs, m.* [nitor] v1. opření (se), spec. o námaze rodící ženy porod: *hunc maturis nixibus Aethra edidit O* zralým porodem vydala = donosila a porodila; přenes. o včelách (*neque*) *fetus nixibus edunt V* nerodí.

**nō**, *nāre, nāvī*, — [srov. *vāo, vήχω*] plavatí: *sine cortice n. H* sm. nepotřebovatí cizí pomoci; přenes. *per aestatem liquidam V* létati o včelách; *per medium Athon Ct; cymbā n. V* plouti.

**nōbilis**, *e* [nosco, pāv. *gnobilis*, srov. *ignobilis*] **a** znatelný: *gaudium T* **b** známý, proslulý, pověstný, slavný: *nec ferme res antiqua alia est nobilior L* všeobecněji známa; *oppidum clarum et nobile C; aere Corinthus O*; básn.

s inf.: *superare pugnis n. H* proslulý v pěstním boji; (zle) **pověstný**: *n. taurus, quem Phalaris habuisse dicitur C*; meton. *palma n. H* oslavná **c** urozený, šlechtický, vznešený: *homo C, mulier C, nobili genere nati C; Metellus homo nobilissimus C* ze staré šlechty; subst. másc. šlechtic, aristokrat: *nobiles nostri Pn*; *isti nobiles C* naši páni šlechtici; *nobiles atque ignobiles S* šlechtici i plebejci = všichni bez rozdílu rodu **d** ušlechtilý: *equus C; fundus C* výtečný.

**nōbilitās, ātis, f.** [*nobilis*] **a** proslulost, sláva: *praedicationem nobilitatemque fugere C; eum multi nobilitate praecurrunt N* **b** známost rodu, urozenost, šlechtictví: *nobilitatem admiratum gentis L* vznešený rod; konkr. šlechta: *n. omnīs interiit C* **c** ušlechtilost, vznešenost, výtečnost sm. estet. i mrav.: *ob unicam nobilitatem L* pro vznešený zjev; *Drusus nobilitate ingenua T; eloquio tantum nobilitatis inest O.*

**nōbilitō, āre, āvi, ātum** [*nobilis*] **a** učiniti známým, uvésti ve známost, rozhlásiti: *famam L, rem L* **b** proslaviti, oslaviti: *disciplina militari nobilitatus est N; poetae post mortem nobilitari volunt C*; zvl. ve šp. sm. *nobilitatus* zle proslulý: *nobilitata crudelitas C.*

**nocēns, entis** [*noceo*] **a** škodlivý **b** provinilý, zločinný (o lidech) **c** subst. vinník, zločinec.

**noceō, ēre, uī, itum** [*srov. nex, neco*] **a** škoditi alci někomu **b** proviniti se: *si grande quidpiam nocuit C; noxam n. C* škodu učiniti; pas. *ipsi nihil nocitum iri Cs* že se mu noc (žádná křivda) nestane; *ut ne cui noceatur C* aby se nikomu nedála křivda. Part. *nocens j.* adj. v. t.

**noctifer, ī, m.** [*nox a fero*] večernice.

**noctilūca, ae, f.** [*nox a luceo*] ,za noci svítící' = měsíc *H.*

**noctivagus, a, um** [*nox a vagor*] za noci jezdící: *currus V.*

**noctū** [od *nox*, snad anal. podle *diu*] za noci, v noci.

**noctua, ae, f.** [*nox*] (noční pták =) sova.

**noctuābundus, a, um** [*noctu*] cestující v noci, noční.

**nocturnālis, e** [*nocturnus*] noční.

<**nocturnāliter, adv.** [*nocturnalīs*] nočně, v noci.>

**nocturnus, a, um** [*nox*] noční: *spargere nocturno cruore penetrabilia H* potřásniti v noci příbytek krví; *nocturnos ululasse canes ferunt O* za noci; pod. *lupus gregibus n. obambulat V.*

**Nodīnus, ī, m.** říčka u Říma a její bůh.

**nōdō, āre, āvi, ātum** [*nodus*] zauzlití, zavázati: *crines nodantur in aurum V* jsou svázány do zlaté síťky.

**nōdōsus, a, um** [*nodus*] sukovitý: *robora O*; uzlovitý: *plagae O; cheragra H* (o zduřeninách na kloubech); kolínkatý: *harundo O*; přenes. spleť; odt. znalý právních klíčků: *Cicutae nodosi tabulas H* dlužní úpis mazaného *C.*

**nōdus, ī, m.** [*srov. necto*] **a** uzel: *nodum conectere C, diducere O, divellere V*; spec. pouto: *nexa braccia nodis O, aēni nodi V*; *n. leti V* smyčka; *nodo sinus collecta V* (viz 2. *colligo*); *crinem nodo substringere T* v uzel svazovati **b** kloub: *alces crura sine nodis habent Cs* **c** kolínko na rostlině, suk; přísl. *nodum in scirpo quaerere* sm. hledati ve všem nějaký háček; *baculus sine nodo L* **d** přenes. zauzlení, zapletení, spleť: *pugnae V; dignus vindice n. H*; závazek, pouto: *nodos alci imponere O; n. amicitiae C*; zápletka, překážka, obtíž: *maximus in re publ. n. C.*

**noenum** [*ne-oinom* (= *unum*)] (vl. ani jedno) arch. záp. *ne: n. queo comminisci Tr*; *n. rumores ponebat ante salutem básn. u C.*

**Nōla, ae, f.** město v Kampanii sev. vých. od Neapole; adj. **Nōlānus, a, um** nolský: *ager L, plebs L*; obyv. **Nōlāni, ōrum m.** Nolané; **Nōlānum, ī, n.** Nola, okres nolský.

**nōlō, nolle, nōluī, —** [*ne-volo*] nechťiti; se záp. *non n. C* býti ochoten k něčemu, chtítí něco; imperativem *noli, nolite* s inf. se opisuje záp. imper.: *noli credere C* nevěř; vazby: ak. c. inf., pouhý konj., inf.; *nollem* k opisui přání nespln.: *n. dixisse C* chtěl bych, abych to nebyl řekl

= lituji, že jsem to řekl = kéž bych to byl neřekl; *nollem datum (argentum) Tr* škoda, že byly dány; *quod nolim C* co bych si nepřál = čeho chraň bůh; *alci nolle* nebýti nakloněn někomu: (*cui Pompeio qui nolunt C*).

**Nomas**, *adis*, *mf.* [Νομάς] pastýř-kočovník; plur. **Nomades**, *um, m.* kočovní národové, zvl. Numidové: *Nomadum tyranni V*; *Nomas versuta Pp* (hadačka).

**nōmen**, *inis, n.* [srov. ὄνομα, č. jméno, něm. Name] **1** jméno, pojmenování, název a vúb. *n. imponere C, ponere V, dare, indere C* jméno dáti alci někomu; *nomine appellare alqm L, vocare V* jménem nazývati, volati; *n. habere O, trahere C* jméno míti; *nomine in Hectoreo pallida semper eram O* vždy, kdykoli jsem uslyšela jméno Hektorovo; *n. maritus O* název ‚choť‘; *via lactea n. habet O* jmenuje se ‚mléčná dráha‘; *L. Tarquinius edidere n. L* udali jméno ‚L. T.‘; *ei morbo est n. avaritia C* ta nemoc se jmenuje ‚lakomství‘; *est mihi n. Tullio C β spec. n. dare, profiteri, edere L* hlásiti se k službě vojenské n. do seznamu osadníků; *n. accipere L* zapsati; *ad nomina non respondere L* vyzvání nedbati γ předejmení n. jméno rodové, někdy i přijmení: *n. Gaia C* = předejmení; *Clodius, cui n. est Phormio C* = přijmení; jm. rodové: *Cornelius, Iulius* atp. δ (slavné) jméno, dobré jméno: *boni viri n. eripere C* dobré jméno vzíti; *tu n. . . feres O* jako vítěz nad zemí; *multi Lydia nominis H*; *et nos n. gessimus V 2* konkr. **a** rod: *Fabium nomen L*; *nostrum in nomen ituras V*; *adsciscere in n. T*; kmen: *per se ipsum n. Caeninum impetum facit L* celý kmen caeninský; národ: *n. Romanum N*; odt. též *restare tibi videbatur n. servorum C* = otroci jakožto třída obyv. **b** zastupuje osobu nebo věc *a nomina tanta O* takové muže; *vestrum n. intueri L* = vos; *in diversum trahunt unum duo nomina pectus O* = matka a sestra *β nomine* jménem: *nomine grata tuo, grata sororis eris O* budeš milá sama sebou i pro sestru; *captivitate feminarum suarum nomine timent*

*T* vzhledem ke svým ženám; *suo n. odisse Cs, bellum indicere C* svým jménem γ jméno dlužníkovu v dlužní knize; odt. dluh, položka dlužní: *solutio nominis C*; *appellare de nomine C* pohnati někoho pro dluh; *exigere n. C* dluh vymáhati; *cautos (v. t.) expendere nummos rectis nominibus H*; *tollere nomina de tabula C* = dluh vymazati; dlužník: *lenta nomina C 3* jméno proti věci a pouhé jméno: *umbra et n. L*; *n. amicitia est O*; *nomine* pouze podle jména: *duo reges n. magis quam imperio N*; *neque nos quicquam aliud assequi classium nomine C* tak zvanými loďstvy β příčina, záminka: *hoc nomine satis honestas pro meo casu spes sum secutus z té příčiny za nadějí na svůj stav dosti slušnými jsem šel*; *otii nomine N* pod záminkou míru; *honestis nominibus certabant S* za počestnými záminkami; důvod: *eo nomine Cs* proto; *nomine negligentiae suspectus C* pro nedbalost.

**nōmenclātor**, *ōris, m.* [*nomen a calo*] jmenovatel, t. j. otrok, jenž pánu svému jmenoval osoby vstříc jdoucí, zvl. při ucházení se o úřad.

**nōmenclātiō**, *ōnis, f.* [srov. *nomenclator*] **1** jmenování jménem **2** seznam.

**nōmenclātūra**, *ae, f.* [srov. *nomenclator*] seznam jmen; - [pojmenování, jmenování, názvosloví].

**Nōmentum**, *ī, n.* městečko v Latii sev. vých. od Říma; adj. **Nōmentānus**, *a, um* nomentský; *via L*; **Nōmentānum**, *ī, n.* statek u N.; obyv. **Nōmentāni**, *ōrum, m.* Nomentané.

**nōminātim**, *adv.* [*nomino*] jmenovitě, výslovně: *n. Pythia praecepit N*; (každého) jménem: *n. centuriones appellare Cs*.

**nōminātiō**, *ōnis, f.* [*nomino*] jmenování (na úřad): *nominatorem petere, facere C*; *dies nominationis T*; *consulum (subj.) n. L*.

**nōminō**, *āre, āvī, ātum* [*nomen*] **a** jmenovati, nazývati: *rem proprio vocabulo n. C*; pas. *insulae, quae Cyclades nominantur N*; *urbs. Tycha nominatur C* slove; *ab Aristippo Cyrenaiici nominantur C* mají jméno **b** jmenovati jménem, zmiňovati se o někom: *Sulla, quem honoris causa nomino C* jménem uvá-

dím; *Mercurium n. C* jméno M. vyslovovati; *quem supra nominavimus C* shora jmenovaný **C** jmenovati na úrad: *alqm augurem C* někoho augurem; *interregem L, sacerdotes Pn d* udati, obžalovati: *causam dicere nullo nominante Cr*; part. perf. jako adj. známý, slavný: *illa Attalica... nominata peripetasmata C* (po celé Sicílii) známé.

**Nomios n. -us, ī, m.** [Νόμιος], Pastýř, příjm. Apollonovo (ježto pásal stáda Admetova).

**nomisma, atis, n.** [νόμισμα] mince, peníz.

**nomos, ī, (ak. on), m.** [νόμος] píseň.

**nōn,** zápornka [z \**ne-oinom*, *noenum* (v. t.)] *ne, nikoli*; jednotl. pojem buď je popírá nebo též mění v opak: *non sano pede O = insano; ventis non suis H = alienis, iniquis; rebus veni non asper V* sm. přijmi za vděk; *forma non taciti funeris erat O* přežalostného; *non invisā tibi pars ego fui O = gratissima; ipsis est aēr avibus non aequus V* samým ptákům je vzduch zhoubný; *non sutor H* neobuvník; *non hominem occidi H = neminem; Cassandra non umquam credita Teucris V* již nikdy nebylo věřeno od Teukrů; pojem záporný mění v kladný: *non haec nullis... observans oculis V* zrakem ne nepozorným = pozorně; *nemo eum non amavit C* všichni jej milovali; *nunquam non = vždy, nusquam non všude; non absuñt V = adsunt; non u superl. = ne právě, nehrubě: homo non aptissimus ad iocandum C, homo non beatissimus N*; s částicemi: *non vero C* opravdu ne, ba ne, věru ne; *non tam, non ita* ne tak; *non ita multo post C* nedlouho potom; *non quod n. non quo* ne proto že (by); *non solum (modo), sed etiam* nejen, nýbrž i; *non denique* ani konečně, ba ani, ano ani; v odpovědích: *aut ,etiam', aut ,non' respondere C*; v otázkách předpokládajících kladnou odpověď: *quid haec amentia significat? non vim? C* ne násilí?

**Nōnacris, is, f.** [Νώνακρις] město na severu Arkadie; adj. **Nōnacrius, a, um** básn. = arkadský; **Nōnacria, ae, f.** = *Atalante*.

**Nōnae, arum, f.** [sc. *feriae*] devátý den

před idami, t. j. sedmý den měs. března, května, července a října, v ostatních měsících pátý.

**nōnāgintā,** čísl. devadesát; **nōnāgēsimus, a, um** devadesátý; **nōnāgiēs,** devadesátkrát; *nonagies sestertium = 9,000.000.*

**nōnānus, a, um** [nonus] deváté legie; *miles T*; též jako subst. vojín 9. legie.

**nōn-dum,** adv. ještě ne.

**nōngenti,** *ae, a* devět set.

**nōn-ne,** část. táz., v ot. *ne, zda ne: n. luce clarius est? C* není to nad slunce jasnější? absol.: *nonne?* není-li tomu tak? není-li pravda?

**nōn-nēmō,** leckdo, mnohý, někteří.

**nōn-nihil,** něco, trochu, poněkud.

**nōn-nūllus, a, um** v sing. ne nepatrný, dosti značný: *beneficium Cs, culpa C*; v plur. někteří: *non nulli dicebant C.*

**nōn-numquam,** adv. někdy, leckdy, druhy.

**nōnus, a, um** [novem] devátý; *n. decimus T* devatenáctý; **nōna, ae, f.** (t. hora) devátá hodina = 3. odpoledne jakožto obyčejná doba oběda.

**Nōra, ōrum, n.** [Νόρα] 1 město v Kapadokii 2 město v Indii; adj. **Nōrēnsis,** *e* norský: *Bostar quidam N. C.*

**Norba, ae, f.** město v Latii; obyv.

**Norbāni, ōrum, m.** Norbané.

**Nōrēia, ae, f.** [Νορήια] hlavní město Taurisků v Noriku.

**Nōricus, a, um** norický: *ager Cs, femina Cs, ensis H, castella V*; **Nōricum, ī, n.** země mezi Dunajem a Drávou, Innem a Vídeňským lesem, provincie řím. od r. 13. př. n. l.

**norma, ae, f.** **a** úhelnice (pomůcka na měření pravého úhlu): *structura parietis ad normam fit C* **b** měřítko, míra, pravidlo, předpis: *ad istorum normam sapientes C* podle měřítko těchto; *n. loquendi H* měřítko řeči; *ab normis sapiens H* viz *abnormis*.

**normālis, e** [norma] úhelnicí vyměřený, pravoúhlý; <pravidelný, normální>.

**Nortia n. Nurtia, ae, f.** bohyně osudu uctívaná ve Volsiniích v Etrurii: *in templo Nortiae Etruscae deae L.*

**nōs,** zájm. osob. první os. pl. my; gen. *nostrī* buď subj. (*melior pars nostrī*) neb

obj. (*memoria nostri*); *nostri nuntius esto* *V = a nobis missus*; gen. *nostrum* jen partit. (*nostrum unumquemque C*).

**nōscitō**, *āre, āvī, ātum* [*nosco*] **a** znamenati, pozorovati: *raro senatorem usquam n. L* **b** poznáváti: *consulem facie L* podle obličejce.

**nōscō** (arch. **gnōscō**), *ere, nōvī, nōtum* [stov. γινώσκω, č. znáti] **1** poznáváti: *res suas L, se ipsum C; alci nosci TO* býti poznán od někoho; spec. *quae olim a praetoribus noscebantur T* co bylo roz-suzováno; *caeli pondera novit Atlas O =* pocítil; *partem excusationis C* uznati **2** perf. **nōvī** výzu. praes. (leckdy synkop. tvary *nosti = novisti, nostis, norunt, norim, noram, nosse*) znáti, věděti alqm, alqd, nepř. ot.: *virtutem ne de facie quidem nosti C* neznáš; pod. tvary odvozené od perf. kmene: *noris nos, inquit H* budeš mne bezpochyby znáti; rozuměti něčemu, uměti něco: *proelia O, caelamina O*. Part. *notus* j. adj. v. t.

**nosocomium**, *īi, n.* [νοσοκομείον] nemocnice, špitál.

**noster**, *tra, trum*, poses. zájm. [*nos*] n áš **a** *patres nostri Cs*; obyč. subj., zř. obj. *amor noster C* láska k nám, *proelia nostra V* s námi; přenes. *nostro sequitur de vulnere sanguis V* z rány námi zasazené; *Camilla nostris nequiquam cingitur armis V =* takovými, jako nosíme my; subst. náš přítel, našinec: *Furnius noster C; nostri Cs* naši vojáci, naši lidé; *n. eris V; quin invisimus nostrarum ingenia? L* našich žen **b** význ. nám příznivý: *sin nostrum adnuerit Victoria Martem V; vadimus haud numine nostro V = alieno; loca L*.

**nostrās, ātis** [*noster*] našinec, náš, z naší země: *philosophi C, verba C*.

**nota**, *ae, f.* **1** známka, značka, znak, znamenání: *veri O* známka pravdy; *notam apponere ad versum C* znamenko; *caeruleae notae in tergo V* skvrny; *quā notam duxit H* kde má lysinu; *impressit labris notam H* jizvu; *pedum n. O* stopa; *lux candidiore nota Ct v. candidus; notam dare O* znamenání dáti; *oris notae Cr* rysy obličejce **2** zvl. **a** písmeno: *foliis notas mandat V* písmena píše na listy = *notae litterarum*

*C; notae ab hoste acceptae O* dopis, list **b** kárné znamenání, skvrna, pohana: *notas inurere VC; n. ignominiaque L*; spec. důtka censorská: *notas adscribit censor L* **c** ráz mince: obr. *signatum praesente nota producere nomen H* slovo rázem přítomnosti opatřeně v oběh uvéstí **d** meton. známka = druh: *interior n. Falerni H* lepší druh; *ex eadem nota Pn; mel secundae notae Ct* **e** geom. bod.

**notābilis, e** [*noto*] význačný, znatelný, nápadný, patrný: *candore n. ipso O*; pamětihodný: *notabilior caedes T*.

**notābiliter**, adv. [*notabilis*] význačně, nápadně, znatelně.

**notārius, īi, m.** [*nota*] písař užívající značkového písma, rychlopišec, stenograf.

**notātiō, ōnis, f.** [*noto*] **1 a** označení, poznamenání: *tabularum C* (barevným voskem) **b** spec. poznámka (nepříznivá) učiněná od censora; censorská důtka: *n. censoria C* **c** zaznamenání, volba: *iudicum C* **2** vnímání, pozorování, znamenání: *naturae C, certarum rerum C; vitae C* charakteristika; *temporum n. C =* chronologie; etymologie: *quam Graeci ἐτυμολογίας appellant . . . nos . . . notationem appellamus C*.

**nōtēscō**, *ere*, — [*notus*] státi se známým: *notescet fama sepulcri Pp; malis facinoribus T, bonis consiliis T; quae ubi Tiberio notuere T =* jak se to do-věděl Tib.

**nothus, ī, m.** [νόθος] levoboček: *Thebana de matre nothum . . . sternit V; nothi equi V* míšenci; přenes. nepravý: *notha mulier Ct* nepravá žena (muž zba-vený mužství); *nothum lumen Ct* nepravé světlo.

**nōtiō**, *ōnis, f.* [*nosco*] **a** vědomí: *sine populi Romani notione C* **b** vyšetřování, zkoumání: *de iure flaminis T; omnis n. pontificum est C* **c** sm. = *nota*, důtka: *censoria C L* **d** představa, pojem: *deorum n. C, viri boni C; intelligentiae vis ac n. C* představivost.

**nōtitia**, *ae, f.* [*notus*] **a** známost: *propter notitiam intromissi N; vicinia notitiam facit O, mulieris C; feminae habere notitiam Cs O* poznati ženu =

obcovati; spec. sláva: *virtus notitiam posteritatis habet O* **b** znalost: *antiquitatis C, corporis sui C* **c** vědomí, představa: *dei C*.

**notō, āre, āvi, ātum** [nota] **a** označovatí, poznamenávatí: *notat et designat oculis ad caedem unumquemque nostrum C; frons calamistri notata vestigiis C; locum V*; spec. psáti: *notat et delet O, nomina O*; popsati: *chartam O*; zaznamenati: *antiquitas in monumentis rerum gestarum notata C, publicis tabulis C; lunae cursu tempora notant Cr* počítají **b** vnímati, pozorovatí, viděti: *alqd oculis C, visu O, cantus avium C, fumum Cr; memori animo tua iussa notavi O* v paměť jsem si všípila; pod. *dicta mente notat O; sibi n. Ptr* všímají si **c** spec. uděliti (censorskou) důtku: *cum florentem hominem censor notasset C*; vúb. kárati: *homines ignominiā notati C* nečestným trestem pokutování; *multa cum libertate notabant H* s velikou svobodou kárali (= veřejnému posměchu vystavovali); *insuevit pater hoc me quaeque notando H* tím, že mě upozorňoval na chyby a je vytýkal; *notante iudice populo H* (podle známkování =) podle úsudku lidu; *amor dignus notari H* hodná pokárání; *verbis notare alqm CO* na někoho narážeti.

**Notus** n. -os, ī, m. [Nότος] **a** jižní vítr (vlhký, deštivý): *madidis n. evolat alis O; udus H* **b** vúb. vítr: *tendant vela noti V*.

**nōtus, a, um** [nosco] **1** známý **a** n. *omnibus C; nota litora V*; básn. s gen. *n. animi paterni H* svým otcovským smýšlením; subst. *omnes noti C* všichni známí; *notis vocibus compellare V* slovy přátelskými; *nota sedes H* obyčejné, obvyklé, pod. *munera V* **b** spec. špatně proslulý, zlopověstný: *mulier C*; chvalně známý, slavný: *Lesbos H, toreumata C* **2** zř. znalý: *ad ignotos... apud nota C*.

**novācula, ae, f.** [lidovou etymologií spojováno s *novo*, pon. holením se člověk „omlazuje“] břitva; vúb. nůž: *cotem novaculā praecidere C*.

**novālis, e** [novus] nově zoraný; odt. subst. **novālis, is, f.** (sc. *humus*) a **novāle,**

*is, n.* (sc. *solum*) novina (= nové pole); úhor: *tonsas cessare novales V* aby požaté nivy jako úhor odpočívaly; pak vůbec role: *culta novalia V*.

**Novāria, ae, f.** město v sev. Itálii, nyn. Novara.

**novātrix, icis, f.** [novo] obnovitelka: *rerum O*.

**novē, adv.** [novus] nově; obyč. superl. **novissimē a** nedávno, před nedávnem: *n. memoriā nostrā S* **b** konečně: *n. consul designatus Pn*; posledně: *n. rediens S*.

**novellus, a, um** [novus] nový, mladý: *novella frena O; novella arbor C* nově zasazený; *n. turba Tb* = děti; *novelli Aquileienses L* mladí lidé z Aquileie; *novella oppida L* nově dobytá.

**novem,** [m. \*noyen, srov. ἔννεξ, něm. neun] devět.

**November, bris, m.** (sc. *mensis*) [novem] původně devátý měsíc římského roku = listopad; jako adj. *Calendis Novembribus* 1. listopad.

**novendiālis, e** [novem a dies] **a** devět dní trvající, devítidenní: *sacrum... per novem dies L* **b** devátého dne konaný o pohřební hostině: *cena HT* (9. dne od smrti pohřbeného); *pulveres H* = devět dní pohřbený.

**novēni, ae, a** [novem] po devíti; lze též přel. devět: *terga novena boum O*, devět hovězích koží; *virgines ter n. L*.

**Novēnsidēs i Novēnsilēs, ium, m.** (sc. *dii*) [novus] „noví“ bohové = z ciziny od Římanů přejatí (op. *Indigetes*) *L*.

**noverca, ae, f.** [novus] macecha.

**novercālis, e** [noverca] maceší, přenes. nepřátelský: *odia T, stimuli T*.

**Novēsium, iū, n.** město Ubiū na Rýně, nyn. Neuss u Düsseldorfu.

**novicius, a, um** [novus] nováček, nový: *gladiatores C*; spec. o nových otrocích: *noviciae puellae Tr*; subst. **noviciū, ōrum, m.** noví otroci, nováček-otroci.

**noviēs n. -ēns** [novem] devětkrát: *Sulmo, milia qui n. distat ab urbe decem O = nonaginta*.

**Noviodūnum, ī, n.** **1** město aedujské, nyn. Nevers **2** město Biturigů **3** město Suessionů, nyn. Soissons.

**novitās, ātis, f.** [novus] novost, novota **a** *Romanis conspicuum eum n. divitiaeque faciebant L* u Římanů budily pozornost jeho nový zjev a bohatství; *novitates non sunt repudiandae C* nové známosti **b** sm. neobvyčejnost, nebývalost: *novitate ac miraculo rei attoniti L* neslychanou a nepochopitelnou událostí; *hi novitate rei moti L* tou zvláštností; *n. ornatūs N* neobvyklý oblek **c** sm. povýšenectví, nové šlechtictví: *contemnunt novitatem meam S.*

**novō, āre, āvī, ātum** [novus] **a** dělati novým, obnovovati: *transtra V*; *ardorem L, amorem O*; *pugnam L* znova se dáti do. .; *seditionem T, animum risu C* osvěžiti; *agrum n. COPn* orati, vzdělávati; *cuncta momenta novantur O* = každý okamžik jest nový **b** dělati něco nového, tvořiti: *ignotum hoc alijs ille novavit opus O*; *tela V* nové zbraně kouti; *tecta V* nové budovy stavěti; *causa rebus novandis V*: k novým přípravám **c** měniti, přetvářeti: *nomen faciemque O, naturam novat O* pokouší se přetvářeti, t. j. vykazuje jí nové meze; *spec. res n.* zaváděti novoty, pokoušeti se o novoty, zamýšleti převrat: *Turnum novantem res L* pokoušejícího se o novoty; *ne quid novaretur S* aby se nějaký převrat neudál; *Fortuna fidei novavit V* zpronevěřila se.

**novus, a, um** [srov. véος m. \*véFoc, čes. nový] nový **a** *frumentum C, fruges V*; *annus O* začátek roku; *aestas V* začátek léta; *ver VCr* začátek jara; *positis exuvijs n.* *V* zmlazený; *novi semper scriptores L* = spisovatelé neustále nově vystupující; *novi milites S, miles novus LO* (naproti *veteranus*) nováček; *n. hymenaeus Ct* nedávny; *novae tabulae C* nové knihy dlužní; *novae tabernae LC* nové boudy směnárnické na sev. straně fora římského; *homo novus*, též jako subst. **novus, ī, m.** povýšenec, nový šlechtic (jenž první z rodiny dosáhl úřadu kurul.): *novi atque nobiles S*; subst. **novum, ī, n.** novota, novinka: *quid novi? C* co nového? *multa nova attulit N* mnohé novoty zavedl; *novum constituere L* nové zřízení dávati; **novae rēs** nové poměry, novoty, převrat: *novis rebus*

*studere C* usilovati o státní převrat; *novarum rerum studio S* z náklonnosti k novotám **b** sm. nebývalý, nevidaný, neslychaný, neobvyčejný: *quasi re nova perturbatus L* něčím zvláštním; *illi membra novus solvit torpor V* podivný; *novae coeunt volucres O* dosud nevidaní okřídlení; *novis ambagibus acti O* neobvyčejnou záhadou jsouce puzeni; *n. magistratus L* nebývalý **c** nový = jiný, druhý: *n. Camillus L, Decius H, hospes V d* nezkušený; *equus C* nevyvčičený; *delictis hostium novus T* neobeznalý s. . **II** superl. **novissimus, a, um a** časově poslední, nejmladší: *tempus N, verba, mandata V, proelium C, nox vitae O; fortuna regni V* poslední úděl **b** místně poslední; krajní, nejzazší: *cauda O* konec ocasu; *tellus orbis novissima O* nejzazší konec země; *agmen Cs* zadní voj = subst. *novissimi c* krajní, nejkrajnější: *exemplum (trest) T; novissima exspectabat T* věci nejhorší; *n. spes T*, poslední naděje.

**nox, noctis f.** [srov. vúč, čes. noc, něm. Nacht] noc **a** *dies noctesque C* ve dne v noci; *multa nocte T* hluboko do noci; *prima nocte* se soumrakem; *media nocte C, de media nocte Cs* o půlnoci; *concubiā nocte C* za hluboké noci **b** meton. **a** spánek: *noctem accipere oculis et pectore V* spánku se oddati **β** temnota, tma: *Erebi V; noctem offundere rebus C* tmou zahaliti; *obicere noctem peccatis H* zahaliti pláštěm zapomenutí; odt. = smrt: *iam te premet n. H; lumina n. claudit O; slepota: perpetua trahens sub nocte senectam Phineus O* v ustavičné tmě **γ** bouře: *noctem hiememque ferens V; noctem paventes navitae C c personif. Noc jako bohyně: *Nox atra bigis subvecta V; Erebo et Nocte nati C.**

**noxa, ae, f.** [noceō] **a** škoda: *nilil eam rem noxae futuram L* že nebude na škodu; *noxas avertere L b* vina, provinění: *eiusdem noxae participes Cr; ob noxam et furias Aiakis V* prošlený zločin; *noxae conscius L c* trest: *noxae dedere L* vydati k potrestání; *liberari noxā L* býti zproštěn trestu; *noxae eximere L* z trestu vyjmouti; *noxae damnatus L* k trestu odsouzený.



**noxia**, *ae, f.* (sc. *res*) [*noxius*] vina, provinění, přestupek: *desertori. . . noxiae fore L* že to bude kladeno za vinu.

**noxius**, *a, um* [*noxia*] **a** škodlivý, škodu působící: *tela O, civis C; cui crimina noxia cordi V* jež má na starosti pomluvy škodu působící **b** vinný, provinilý: *corda O = homines; lumina O; noxius coniurationis T* vinný spiknutí; *eodem crimine n. L; noxia vota Pp* dlužné (srov. *voti reus*); sub. **noxii, ōrum, m.** vinníci, provinilci.

**nūbēcula**, *ae, f.* [*nubes*] mráček; přenes. o výrazu tváře *frontis n. C.*

**nūbēs**, *is, f.* mrak, oblak **a** *nigra, alta V, aquosa, picea O; nube omnia inducere L* mrakem vše zahaliti; *nubes et inania captare H* oblaka a prázdné výšiny; též o jiných věcech: *fumus. . . nube absconderat caelum Cr; n. pulveris b* přenes. **a** sm. množství, hejno: *volucrum V; obscuram trahi vento nubem V* o včelách že tmavý mrak (jich) větrem je hnán; *n. telorum V; n. equitum T* množství, spousta **β** mračnost, zachmuřenost, zasmušilost: *animi nubem dolor removit O; deme supercilio nubem H γ* tma, temnota = závoj, plášť: *fraudibus obice nubem H δ* sm. chmura, bouře: *n. belli V.*

**nūbifer**, *a, um* [*nubes a fero*] mrakonosný: *Appenninus O; Eurus O = mraky přinášející.*

**nūbigena**, *ae, m.* [*nubes a gigno*] z mraku zrozený o Kentaurech: *nubigenae Centauri V*; subst. **nūbigenae, ārum, m.** synové mraku = Kentaurovi.

**nūbilis**, *e* [*nubo*] o ženě na vdávání, dospělá: *filia C, virgo O*; básn. *nubiles anni O* léta dospělosti.

**nūbilus**, *a, um* [*nubes*] **a** zamračený, oblačný; subst. *nūbilum, ī, n.* zamračeno, temno (o počasí); *nubila, ōrum, n.* mraky: *caput inter n. condit V; deterget n. caelo H b* mraky přinášející: *Auster O c* tmavý: *Styx, silva, via, antra O d* o tváři zachmuřený: *nubila vultu stetit O e* chmurný, nepříznivý, smutný: *tempora nubila O, Parca O.*

**nūbō**, *ere, nūpsī, nuptum* [srov. č. snoubiti; podle staršího výkl. příb. s *nubes* pův. zahaliti] vdáti, provdati se (absol. n.

*alci, cum alqo*): *consobrino nupsit C* provdala se za bratrance; *nuptum dare filiam L, nuptum collocare Cs* provdati; *nubendi tempus O* čas ke vdávání; subst. **nupta, ae, f.** nevěsta, snoubenka, paní.

**Nūceria**, *ae, f.* město v Kampanii nyn. Nocera; adj. **Nūcerinus, a, um**: *ager L*; obyv. **Nūcerinī, ōrum, m.** Nuceraňé.

**Nūcherinī, Inscr = Nucerinī, viz Nuceria.**

**nucleus n. nuculeus, ī, m.** [*nux*] ořech; jádro.

**nūdus**, adv. [*\*nū* (sr. *num*) a *\*dieus* sr. *dies*] *n. tertius C* je to nyní 3. den = předevěčirem; *n. decimus tertius C* před 12 dny.

**nūdō**, *āre, āvī, ātum* [*nudus*] **a** obnažiti, svléci: *corpus Ct, crura, humerum V; gladium L = vytasiti; latera nudantur L* boky jsou nechráněny, nekryty; *castra n. Cs* obránců zbaviti, pod. *murum defensoribus n. Cs, collem hominibus n. Cs*; o mlácení obilí: *tertia nudandas acceperat area messes O* aby je vymlátil; *agros n. L* zpuštěti; *armis iacentem n. O* o zbroj obrati, zbroj padlému svléci; *cornicula nudata furtivis coloribus H* zbavená **b** přenes. zbaviti, oloupiti: *tribuniciam potestatem omnibus rebus Cs; quem alea nudat H* z šatu svléká t. j. majetku zbavuje **c** prozraditi, ukázati, odhaliti: *pericula C, consilium L, voluntates hominum L; non n., quid vellent L* neprozradili svého záměru.

**nūdulus, a, um** [*nudus*] holičký.

**nūdus, a, um** [srov. čes. nahý] nahý, obnažený, neoděný, nepokrytý, holý **a** *vertex V; pedes H* bosé; *nudi iuvenes L* téměř nazí, polonazí; *capite atque pedibus nudis S = bez přilby a bez bot; nudum et caecum corpus ad hostes vortere S* část těla nekrytou a slepou t. j. záda; - spec. neozbrojený, nechráněný, nekrytý: *dextra, terga L; nudo corpore pugnare Cs* beze štítu; *nudum latus L* štítem nechráněný; obr. *se ipsum nudum excepit C* jen holý život si vymínil; *nudis dentibus V* vyceněnými zuby; *nudo sub aetheris axe V* pod širým nebem **b** holý (bez pokrývky): *silex V, cacumina L* (bez

trávy), *glacies L* (beze sněhu); *n. iacebis V* = nepohřben; *nudi in litore pisces V* holé = bez vody; *sedit humo nudā O* na holé zemi; *equi O* neosedlaní **c** zbavený, prostý něčeho alcis rei, (ab) alqa re: *moenia ducibus O*; *Othrys arboris O*; *loca nuda gignentium S*; *nudum remigio latus H* bok prostý vesel; *res publ. nuda a magistratibus C*; *nudus agris, nudus nummis paternis H d* pouhý; *nuda veritas H* holá pravda; *ira Caesaris O*; *operum nudum certamen O* jest spor o pouhé skutky **e** jednoduchý, prostý, nezdobený; *capilli O, commentarii C*.

**nūgae, ārum, f. a** hlouposti, treta: *nugas agis Pt* (děláš =) mluvíš hlouposti = (to jsou) hlouposti! *nescio quid meditans nugarum H*; *cur ego amicum offendam in nugis H* proč bych urážel v tretách (t. j. upozornováním na nepatrné poklesky); *tantis nugis delectari C b* konkr. prášil, darmotlach; šašek: *amicos habet meras nugas C*.

**nūgāmentum, ī, n.** [nugor] treta, hloupost; <n. hominis ničema>.

**nūgātor, ōris, m.** [nugor] darmotlach, šašek.

**nūgātōrius, a, um** [nugator] jalový, daremný, prázdňý: *accusatio C, res C*; (*exordium*) *nugatorium C*.

**nūgor, āri, ātus sum** [nugae] tropiti šašky, mluvíti daremnosti, bláboliti: *Democritus nugatur C; nugari et ludere H*.

**nūllus, a, um** [ne-ullus] **1 a** žádný (adj.): *nullae facultates C, vir nullis literis Pn* nevzdělaný; abl. *nullo certo ordine Cs* bez určitého pořádku; *nullo custode V* beze strážců; *aetas, quae vindice nullo fidem colebat O* bez všelikého soudce; *nullo cultu se Mysia iactat V* = *sine ullo cultu; veniam dapibus nullisque paratibus orant O* = *paratibus, qui nulli erant* hodům skrovným a neúpravným; *quae sibi nullo exemplo privatus sumpserat C* nemá v tom příkladu; *post mortem sensus aut optandus aut nullus est C* buď vůbec ho není; - se zápor.: *non nulli* někteří, mnozí; *nullus non* každý; *nulla res publ. nec maior nec sanctor L b* nikdo (subst.) zvl. gen. a abl., též dat. (*nullius consilio uti N, nulli*

*fides defuit N*) i nom. plur. (*nulli eximentur C*); výjim. nom. sing. **2 a** nepatrný, bezvýznamný, nicotný: *nullum id argumentum est C; sine quibus vitam nullam putarent C* že to není (žádný) život; *persuades tibi viros nullis maioribus ortos vixisse probos H* zrození z předků, kteří nebyli ničím; *non te nullius numinis exercent (v. t.) irae V* ne bezvýznamného = významného (pro Aristaea); *nullus sum Tr* jsem ztracen; *cur sim n. ego Pp* mrtev **b** praed. význ. záporky: *de mortuis loquor, qui nulli sunt C* = kteří vůbec neexistují;  *nolite arbitrari me . . . nullum esse C* nemyslete, že budu ničím; *tu nullus creduas Pt; cum rogaberis nulla Ct* až nebudeš prošena.

**nūllus-dum** dosud žádný: *Alpes nulladum via superatae L*.

**num, adv.** [z \*nū, srov. vū, vūv, čes. nyní] **1** význ. časový teď, nyní (zach. jen ve složení *etiam-num* a zesíleno částicí *-ce: nunc*) vymizel **II** význ. táz. **a** v přímé otáz., očekává-li se odpověď záporná: *num tibi videor in causa L. esse occupatus? C* Z da myslíš, že . . .; *num barbarorum Romulus rex fuit? C* co ž byl Romulus králem barbarů? zvl. ve spoj. *numquis* zda (ně)kdo, *numquid* zda (ně)co **b** v nepř. otáz. jako částice uvozov. bez naznačení čekané odpovědi z da n. -li: *interrogas me, num in exilium? C* zda do vyhnanství? *scire velim, num quid necesse sit C* je-li čeho třeba.

**Numa, ae, m. 1** podle pověsti druhý král římský *Numa Pompilius 2 N. Martius, Sabin L*.

**Numantia, ae, f.** město v Hispanii u pramenů Duera, r. 133 Scipionem sbořeno; adj. **Numantinus, a, um** numantský; obyv. **Numantini, ōrum, m.** Numantáné.

**nūmen, inis, n.** [nuo] pokyn, rozkaz, vůle **1.** v.úb.: *dominae O, senatūs C; meo sine numine V* bez mého pokynu, vůle, dovolení **2** spec. **a** božská vůle: *quae sint ea numina divum V* v čem záleží ta vůle bohů; *dei numini omnia parent C b* boží moc, působení boží: *in hostiles domos vestrum n. vertite H; di suo numine ur-*

*bem defendunt C; Aenean manifesto numine ferri admonet ira deum V* zřejmou pomocí božskou; *non tolerabile n. V* mocnost, živel; *puro numine Iuppiter H = purus* (v. t.) **I.** **c** božství, božstvo: *n. Iunonis adorare V; supplex tua numina posco V* tvou velebnost; avšak *propius tua numina firmes* (v. t.) **V** přízeň; *numina laeva V* božstva nepřívětivá, *pia V* spravedlivá **d** v době čís. o císařích: *violatum n. Augusti T* božská velebnost.

**numerābilis, e** [numero] spočítatelný: *calculi O; snadno spočítatelný = nečetný: populus H.*

**numerātiō, ōnis, f.** [numero] **1** počítání **2** vyplácení, placení.

**numerātus, a, um** [numero] vypočítaný: *pecunia C* hotové peníze; *dos C* hotově vyplacené; odt. subst. **numerātum, ī, n.** hotové peníze: *n. si cupe-rem, non erat C; numerato vivere H.*

**1. numerō, āre, āvī, ātum** [numerus] **a** čítati, počítati: *alqd per digitos O* na prstech; *in homine ossa numerantur T* dají se spočítati **b** vypočítati = vyplatiti: *pecuniam C, stipendium C, dotem O; vypočítávati* (t. j. řadou uváděti): *dies C, quibus bonis male evenerit C* **c** počítati k někomu, mezi něco, pokládati zač: *aliquem in primis C, inter viros optimos numerari C; post Caecinam n. T* klásti za Caecinu; *nullo loco n. alqd C* za nic nepokládati; též se dvěma ak., pas. s dvěma nom. Part. *numeratus* j. adj. v. t.

**2. numerō, adv.** [vl. abl. sg. od *numerus*] (vl. do taktu) **1** hned, včasně **2** časně, brzy, příliš brzy: *n. advenis ad prandium Pt.*

**numerōsē, adv.** [numerosus] rytmicky: *sententia n. cadit C, n. dicere C; fidiculae numerose sonantes C.*

**numerōsitās, ātis, f.** [numerosus] početnost, veliký počet, hojnost.

**numerōsus, a, um** [numerus] **a** četný: *manus Pn; civitas T* lidnatá **b** rytmický, přesně odměřený: *oratio C; Horatius O* rytmy bohatý.

**numerus, ī, m.** **1** část, člen: **a** vůbec: *mundus perfectus expletusque omnibus suis numeris C* ve všech svých částech; *perque suos numeros componi-*

*tur infans O* v každé své části se vytváří; *omnes numeros habere C; omni numero elegans poema C* po každé stránce **b** spec. v básnictví a hudbě **a** rozčlenění, rytmus, takt: (tento význam namnoze souvisí s **n. 2** = číslo): *brachia tollunt in numerum V* do taktu, rytmicky; *histrion se movit extra numerum C* nerytmicky, 'vypadl z taktu'; *laudatio procedat in numerum C* podle taktu (který dává Verres); *mutatis tantum pedibus numerisque H* změniv pouze rytmus, rytmický slovosled; abl. *numero* j. adv., v. t. **β** meton. *melodie, nápěv: numeros meminī, si verba tenerem V; flebilibus numeris cantat olor O* truchlivým nápěvem **γ** takt ve verši = stopa; rozměr; verš: *numeris fertur lege solutis (Pindarus) H; tristia bella quo scribi possent numero, monstravit Homerus H* jakým rozměrem; *gravis n. O* vážný rozměr = hexametř; *impares numeri O* nestejně verše = elegické dvojverší **δ** vůb. uspořádání, řád: *ad numeros quidque suos exigere O; in numerum n. numero V* pravidelně **2** číslo **a** vůb. číslo, počet: *parvus, magnus N; impar V* liché číslo; *numero comprehendere V* spočítati; *numerus deferre Cs* počet udati; *n. militum N; ad numerum CCs* v plném počtu; *ad numerum bibere O* podle počtu písmen ve jméně; *classis mille numero navium C* loďstvo čítající 1000 lodí; *numerus divorum altaribus addit V* o jeden rozmnožuje božské oltáře; plur. *numeri eburni O* kostky (poznamenané čísly); *Plato a sacerdotibus numeros accepit C* počtářství; praegn. **pouhé číslo** (naproti obsahu): *nos numerus sumus H* = lidé bez významu, pouhý zástup **b** množství: *frumenti, vini, aratorum C; sbor: ex suo numero legatos mittit S; oddíl, četa vojska: sparsi per provinciam numeri T; nondum distributi in numeros erant Pn;* mužstvo, posádka lodní: *flecte ratem, numerum non habet illa suum O* **c** přenes. počet = postavení, místo: *ducere in numero hostium Cs* pokládati za nepřitele; *in numerum (numero) deorum reponere (referre) alqm C* klásti mezi bohy, čítati k bohům; *militis numero N* jako prostý vo-

ják; *parentis numero esse C* místo otce; *beatorum numero eximere H* z počtu blažených vyjmouti; váha, vážnost: *in aliquo numero et honore esse Cs* míti nějaký vliv a vážnost; *homo nullo numero C* bezvýznamný; *alii quidem minores, sed tamen numeri Pn* platné důvody.

**Numicius, iž, m.** 1 říčka v Latii nyn. Rio Torto 2 rod římský, zejm. *T. Numicius Priscus*, kons. r. 469 a *T. Numicius*, trib. lidu r. 321 př. n. l.

**Numida, ae, m.** [z ak. νομάδα] (vl. nomad) Numid, adj. numidský: *iaculatores L*; jako příjm. v rodě Aemiliů, zvl. *Plotius Numida*, přítel Horatiův; **Numidia, ae, f.** Numidie nyn. Alžírsko; adj. **Numidicus, a, um** numidský: *equi L, scuta S*; příjm. *Q. Caecilia Metella*.

**numisma v. nomisma.**

**Numistrō, ōnis, f.** město v Lukanii, nyn. Muro.

**Numitor, ōris, m.** 1 bratr Amuliův, král albský, otec Rhey Silvie 2 Rutul *V*.

**Numitōrius, a** rod římský, zejm. 1 *L. N.*, tribun r. 283 2 *Q. N. Pul-lus*, jehož dcera Numitoria byla matkou triumvira Antonia.

**nummārius, a, um** [nummus] a peněžní: *summa difficultas C* tiseň peněžní; *res n. C* peněžnictví; *lex n. C* proti penězokazectví **b** podplacený: *iudices C*.

**nummātus, a, um** [nummus] opatřený penězi: *bene n. CH* bohatý.

**nummulārius, a, um** [nummulus] peněžnický; subst. masc. prostředník peněžních obchodů, peněžník.

**nummulus, ī, m.** [nummus] něco málo peněz: *nummulis acceptis C* za bídný groš; *nummulos corrogare C*.

**nummus, ī, m.** [snad příb. s řec. νόμισμα, sicil. νομίμο] a peníz, mince; plur. peníze: *nummi aurei C*; *adulterini C* falešné; *in suis nummis est C* má jmění; *expendere nummos H* **b** spec. stříbrný peníz řím. sester-cius: *duobus milibus nummum* (gen. pl.) emere *C*; o nepatrném penízi *ad nummum convenit C* na halěr; *n. nullus cuiquam deductus est C* ani halěr.

**numquam n. nunquam, adv.** [ne-umquam] nikdy; *n. non* vždy; někdy =

*non: n. hodie effugies V*; *n. sine frigore caelum O* stále mrazivé; *templa n. videnda O* jichž nikdy nespatřím.

**nunc, adv.** [z \*num-ce, srov. nunci-ne *Tr* = nyní?] **a** nyní, teď: *dei n. testes sunt, mox ultores erunt L*; *nunc scio, quid sit amor V*; *suaviter, ut n. est, inquam H* až doposud dobře; *nunc demum, n. tandem, n. denique* nyní konečně; *n. ipsum* právě teď; *n. primum* teprve nyní; - v širš. význ. dneš, za nynější doby: *qui nunc sunt Cr* nynější (= dnešní) lidé; *haec studia tum vehementius colebantur quam nunc C* **b** *nunc* — *nunc tu* — *tu*, brzo — brzo, hned — hned: *nunc singulos provocare, n. increpare omnes L*; též jednotlivě: *pariter sinistros, nunc dextros solvere sinus V* stejně tu na pravé, tu na levé straně plachty popustili **c** omez. a advers.: nyní však, takto však (srov. vŮv *dě*): *Turno vita maneret, nunc manet insontem exitus V*; *n. ita defenditur C*; *n. vero cum sit unus Cn. Pompeius C* takto však, poně-vadž jest jen jediný *P.*; *i nunc et versus tecum meditare H* jdi potom (za takového hluku) a přemýšlej v duchu o verších.

**nunc-iam, adv.** hned teď, právě nyní.

**nuncupātiō, ōnis, f.** [nuncupo] (slavnostní) vyslovení modlitby, slibu, blahopřání atp.: *sollemnis votorum n. L*; *votorum nuncupationes T* blahopřání (holdování) císaři; právn. prohlášení.

**nuncupō, āre, āvī, ātum** [\*nomi-ceps z *nomen* a *capio*, srov. *aucupor* od *auceps*] **a** (slavnostně) vyhlásiti něco (slib, adopci, závět atp.): *vota CL, adoptionem T, testamentum Pn*; *linguā nuncupata C* ústně vyhlášeno; *alqm heredem n. T* prohlásiti za dědice; *qua laturos ea spolia posteros nuncupavit L* slavně ohlásil (slbil), že... **b** jmenovati, nazývati: *res utiles deorum vocabulis C*; *auctorem sui nominis L* prohlašovati za původce.

**nundinātiō, ōnis, f.** [nundinor] obchodování, obchod, čachrování *alcis rei* s něčím *C*.

**nundinor, ārī, ātus sum** [nundinae] **a** obchodovati, kramařiti, čachrovati: *nec magni ducis more nundinantem L*

**b** kupovati, vyobchodovati, vyčachrovati: *ius, imperium ab alqo C c* houfně se shromazďovati, trh konati: *ubi ad focum angues nundinari solent C.*

**nundinus, a, um** [z \*novendinos, srov. *novem a dies*] na devátý (podle počítání starých) den připadající, odt. subst. **nundinae, ārum, f.** (sc. *feriae*) trhový den, trh: *n. rusticorum C, nundinas obire L, instituere Pn*; přenes. obchod, prodej: *totius rei publicae C; trinum nundinum* doba dvou týdnů (8denních) jako zákonitá lhůta, po kterou musil být návrh zákona jako vyhláška vyštaven; vūb. doba dvou týdnů.

**nuntia** viz *nuntius*.

**nuntiatiō, ōnis, f.** [*nuntio*] oznámení, prohlášení; spec. vyhláška augurova o vykonaných pozorováních.

**nuntiō, āre, āvī, ātum** [*nuntius*] ohlásiti, zvěstovati, vyříditi, oznámiti alqd: *salutem C* vzkázati pozdrav; *haec nuntiant domum Albani L* tuto zprávu donesou domů; de alqa de: dáti zprávu o něčem: *de incommodo C*; ak. c. inf.: *vim parari S*; ut, ne, pouh. konj.: *Marsus nuntiavit Pisoni Romam veniret T* vzkázal, aby přišel; inf. *nuntiat patri abicere spem T*; pas. nom. c. inf.: *equites adesse nuntiabantur Cs*; ale též neos. *nuntiatur Antonium fugisse C*; abl. absol. *nuntiatio T* po zprávě.

**nuntius** (ze staršího **nūntius**), *a, um* [snad souvisí s *novus*] zvěstující, oznamující: *verba nuntia animi O, nuntia litera O*; jako subst. **nuntius, ū, m.** **a** posel: *facere alqm certiozem per nuntium C* po poslu někoho zpraviti; *n. ibis Pelidae V; nuntios dimittere Cs; Mercurius n. Iovis H; tumultus pro nuntio est L* poplach jest poslem = vykonává úkol posla **b** zpráva, poselství: *exoptatum nuntium alci perferre C; n. expugnati oppidi* (gen. obj.) *Cs* zpráva o dobytí města; - spec. s vedl. ponětím rozkazu: *hoc ille nuntio rediit Athenas N*; v právu. *nuntium remittere* (*mittere*) *uxori C* rozvésti se (vl. rozvodový list poslati); **nuntia, ae, f.** poselkyně, oznamovatelka: *historia n. vetustatis C; Iris n. Iunonis O*; básn. **nuntium, ū,** zpráva: *nova nuntia Ct.*

**nuō, ere** [srov. *νέω*] dávatí znamení hlavou, kývati; vyskytuje se jen ve složeninách *abnuo, adnuo, innuo, renuo.*

**nūper, adv.** [z adj. *nuperus* nedávny = \**novoparos* (*parare*)] **a** nedávno: *moenia n. nova fecerat Ilus O* nedávno teprve; *n. divitiae avaritiam . . invexere L* teprv nedávno; *n. mihi taedium, nunc desiderium H*; *n. maxime C* před časem zcela nedávny; superl. *nuperime* zcela nedávno **b** kdysi, před časem: *vixi puellis n. idoneus H; C,*

**nuptiae, ārum, f.** [*nubo*] sňatek, svatba: *nuptias coniungere C* sňatek uzavřítí; *nuptiarum expers H* neprovdaná; *femina multarum nuptiarum C* často provdaná.

**nuptiālis, e** [*nuptiae*] svatební: *dona C, faces C, pactio L* (smlouva) = *tabulae T.*

**Nursia, ae, f.** město v Sabinsku, nyn. Norcia; obyv. **Nursini, ōrum, m.** Nursané.

**nurus, ūs, f.** [srov. *νύός*, čes. snacha] **a** snacha: *Laomedontis n. O = Aurora* **b** vūb. mladá paní; žena: *matrum nuruumque caterva O; electra nuribus mittit gestanda O; dívka.*

<**nuspīam, adv.** [srov. *nusquam*] nikde.>

**nusquam, adv.** [*ne-usquam*] **a** nikde: *n. alibi C* nikde jinde; *sodalis n. est H = jest mrtev* **b** nikam: *excedere C, exercitum educere L c* odnikud: *auxilium petere N d* modálně nikde = za žádné okolnosti, nikdy: *n. minus quam in bello L; n. abero V; n. cunctabundus T.*

**nūtō, āre, āvī, ātum** [*nuo*] **a** hlavou kývati, pokyvovati: *nutans, distortuens oculos H*; též o věcech; kývati, klátiti se: *ornus nutat V; galeae nutant L; rami pondere nutant O b viklati se, kolísati (se): *nutantia pondera M* kolísavá tíha; *fortuna L; urbs tanto discrimine T; Democritus nutare videtur C* býti nerozhodnut; *eth. mox nutabat T* kolísal ve věrnosti.*

**nūtrīcius, ī, m.** [*nutrix*] vychovatel: *pueri Cs.*

**nūtrīcor, ārī, ātus sum** [*nutrix*] žíviti, pěstiti: *mundus omnia nutricatur C.*

**nūtrícula**, *ae, f.* [*nutrix*] **a** kojná, chůva: *quid voveat nutricula maius alumno? H b* živitelka: *Gallia n. seditiosorum C.*

**nūtrimen**, *inis* nebo **nūtrimentum**, *i, n.* [*nutrio*] potrava, výživa: *naturae O, arida nutrimenta V* (ohni); přenes. *educata huius nutrimentis eloquentia C.*

**nūtriō**, *īre, īvī (iī), ītum* (*nutritor V* je imper. k medial. *nutrior* = pěstuj si) **a** živiti, krmiti: *lacte ferino O*; o rostl. rostiti, nechati růsti, ploditi, nésti: *pax Cererem nutrit O* obilí: *myrtum Ct, silvam H*; oheň živiti: *ignes foliis O b* péstiti: *corpora L c* udržovati (v dobrém stavu): *locum Ct d* vychovávat: *Romae nutriti atque doceri H e* živiti = podporovati: *bella L; Graeciam n. L* laskavě jednati s Řekem; *loci nutriunt carmen O.*

**nūtrix**, *īcis, f.* [*nutrio*] kojná, chůva, vychovatelka: *cum lacte nutricis C; sub nutrice puella H* pod dozorem chůvy; živitelka: *Africa leonum n. H, curarum maxima n. Nox O*; pl. básn. prsy: *Nymphas nutricum tenus extantes e gurgite Ct* až po prsa.

**nūtus**, *ūs, m.* [*nuo*] **a** kývání hlavou, pokynutí, pokyn: *nutu tremefecit Olympum V; nutu vocibusque vocare Cs* posunky **b** rozkaz: *ad nutum alcis fit alqd Cs* na pokyn, na rozkaz něčí se děje; *ad nutum praesto esse C; deorum nutu C* vůlí boží **c** tíže: *suo nutu* (sklonem) *ad terram feruntur C.*

**nux**, *nucis, f.* **a** ořech: *nuces fu-*

*sae ab Romanis castris L; n. cassa H* ,prázdný ořech' = maličkost nemající ceny **b** váb. plod s tvrdou skořápkou: *castaneae nuces V* kaštiny **c** strom ořechový: *nucem in Sabinis (tactam de caelo) L.*

**Nyctelius**, *a, um* [*Νυκτέλιος*] za noci slavený, příjm. Bakchovo *O.*

**Nyctēus**, *i a eos, m.* [*Νυκτεύς*] otec Antiopin, král boiotský; **Nyctēis**, *īdis, f.* Nykteovna = Antiopie, matka Zethova a Amfionova.

**Nyctimenē**, *ēs, f.* [*Νυκτιμένη* od *νύξ*] dcera krále Epopea proměněná v sovu.

**nympha**, *ae, f. n. nymphē*, *ēs, f.* [*νύμφη*] **a** dívka, nevěsta, mladá žena: *grata ferunt nymphae dona O* mladé ženy; *Oebalis n. O* = Helena **b** nymfa, bohyně pramenů, řek, stromů, lesů, hor: *Laurentes nymphae V; nymphae Libethrides V* = Músy; *n. Atlantis O* = Anna Perenna; *n. Peneis O* = Dafne; *n. Maenalis O* = Karmenta; *nymphae Avernales O n.* podsvětí, *nymphae crepitantes Pr* sochy, z nichž tekla voda. V rukopisech a vydáních někdy zaměňováno s *lympa*.

**Nymphaeum**, *i, n.* [*Νύμφαιον*] přístavní město illyrské na hranicích makedonských.

**Nýsa** n. **Nyssa**, *ae, f.* [*Νύσα*] město a hora v Indii, kde byl prý Dionysos vychován; odt. příjmení jeho **Nýseus**, *eī, m.* [*Νυσεύς*] a **Nýsius**, Nysský; **Nýsēides** a **Nýsiades** *nymphae O* nymfy, vychovatelky Dionysovy; **Nýsigena**, *ae, m.* v Nyse zrozený: *Sileni Ct.*

# O

**O** jako zkratka v úsloví *I. O. M.* = *Iuppiter optimus maximus*; *O. V.* = *optimi viri*; často = *omnis*.

**ō** před samohl. též **o**, interj. **a** jako výraz podivu, radosti, zármutku: *a* s nom.: *o magna vis veritatis C* *β* s vok.: *o fortunate adulescens C* *γ* s ak.: *o me miserum C*; *δ* s gen. *o mihi nuntii beati C* **b** téměř bezdůrazně uvozuje zvolání: *audi nunc, o furia C*; *spes o fidissima V*; před relat., utinam a si: *o mihi praeteritos referat si Iuppiter annos V*; *o qui res imperii regis V*; ve vět. přacíh, *ó kěž*: *o mihi maneat spiritus V*.

**Oariōn**, *ōnis*, *m.* [*Ὠαρίων*] *Ct* = *Ori-on* (v. t.).

**Oaxēs**, *is*, *m.* [*Ὠάξης*] řeka na Krétě; adj. **Oaxis**, *idis*, *f.* = krétská: *tellus O.*

**ob**, ve složeninách též *obs-*, předl. s ak. [srov. čes. ob, o] **1** význ. míst. před: *mihi mors ob oculos versatur C*; *cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis V* celý okřšlek zemský před Itálií jest jim zavírán; *ob os ignis suffusus C* kolem obličejje **2** přenes. **a** (výměnou) za, pro, k vůli: *ob rem publicam perisse T*, *mortem obire C* = v zájmu obce; *ob aliquod emolumentum C* pro nějaký zisk; *ob rem Tr S* pro věc, pro užitek = s užitekem, s prospěchem, s úspěchem **b** přčin. pro, za: *ob adulterium caesus V*; *ob delictum di poenas expetunt C*; *ob eam rem (causam) proto, quam ob rem pročež*; *ob ea, ob quae S, ob id, ob haec L* proto **3** ve složení se slovesy, na př. *ob-duco, oc-curro, of-fendo, o-mitto*, \**obstendo* = *ostendo* má význ. proti n. kolem.

**ob-aerātus**, *a, um* [*aes (alienum)*] zadlužený: *plebs L*; subst. dlužník: *obaeratos suos conduxit Cs*.

**ob-ambulō**, *āre, āvī, ātum* obcházeti, choditi kolem něčeho: s dat. *lupus gregibus obambulat V*; s ak. (*Cyclops*) *obambulat Aetnam O*; absol. *in teneris obambulat herbis O* sem tam se prochází; choditi podél: *milites ante vallum L*.

**ob-armō**, *āre, āvī, ātum* ozbrojiti proti

někomu: *securi dextras o. H* (tot. proti nepříteli).

**ob-arō**, *āre, āvī, ātum* oborávati, zorávati: *o. quidquid herbidū terrenū extra murum erat L*.

**Obba**, *ae, f.* punské město u Kartaginy.

**obdō**, *ere, didī, ditum* [*ob a 2. -do*] **a** klásti, stavěti alqd alci rei něco proti něčemu: *pellulum ostio obdo Tr* zastrčím závoru u dveří; *latus nulli malo H* vystavovati **b** zastrčiti, zavřiti: *fores OT*.

**ob-dormiō**, *īre, īvī, ītum* a **obdormiscō**, *ere, —* usínati, usnouti: *in Latino C, in mediis vitae laboribus C*; = *obdormivit in Domino* zesnul v Pánu.)

**ob-dūcō**, *ere, dūxī, ductum* **a** vésti proti někomu, přiváděti do cesty někomu: *Curium o. C* postaviti proti nim K. (při volbách); *o. alqd alci rei* vésti něco kolem něčeho, mimo něco, před něčím: *ab utroque latere fossam Cs*; *vestis non toto Amazonum corpori obducitur Cr* nezaahaluje celé tělo; *obductae caelo nubes Cr* mraky nebe halící; *obducta solvatur fronte senectus H* se zasmušilého čela; *obductos condiderat vultus O* zachmuřenou tvář **b** *o. alqd alqa re* potáhnouti něco něčím: *truncos cortice C*; *palus obducit pascua iunco V*; obr. *labor callum obducit dolori C* (vl. potahuje bolest tvrdou kůží) = otužuje proti bolesti; *obductum verbis vulgare dolorem V* skrytou bolest zjeviti; *cicatrix obducta C* zacelená jizva; *obductus dolor V, luctus O, obstructio C* zatajený **c** do sebe vtáhnouti, vypíti: *venenum C*.

**obductiō**, *ōnis, f.* [*obduco*] zahalení: *capitis C* (odsouzenec před popravou).

**ob-dūrēscō**, *ere, rūī, —* **a** ztvrdnouti, ztuhnouti: *Gorgonis vultu Pp* = zkameněti **b** přenes. zatvrditi se, necitelným se státi: *consuetudine obduruimus C*.

**ob-dūrō**, *āre, āvī, ātum* **1** býti tvrdý, zatvrditi se **2** vytrvati, býti vytrvalý.

**ob-eō**, *ire, iī, itum* 1 nepřech. **a** jíti: *in infera loca C*; *ad omnia simul obire L* vše najednou zastati **b** zajíti, zaniknouti, zemřítí: *tecum obeam libens H* 2 přech. **a** obcházeti, procestovati, projíti: *Siciliam C, domos amicorum C, terras V*; *vigilias T* hlídky obcházeti; *cenas C, nundinas L* navštěvovati, choditi po...; *obeundus Marsya H* že musím navštívit Marsyu; = spec. zasaňnouti: *quantum flamma obire non potuit L*; jíti kolem dokola, lemovati: *clipeum pellis obit V*; *chlamydem limbis obibat O*; *maria obeuntia terras V* obkličující; *omnia visu obire V, oculis Pn* zrakem přeměřiti, obhlídati; *oratione civitates C* projíti, probrati **b** podnikati, zastávati: *regis munia o. L* povinnosti krále vykonávati, královský úřad na se vzíti; *sacra obire L* oběti obstarávati, vykonávati; *pariter obo pericula ac labores L* stejně podstupují nebezpečí a námahy; *officia o. LPn* konati; *pugnas V* podstupovati; *diem (vadimonium) C* lhůtu dodržeti, dočkatí; *diem supremum obire N, mortem o. C* zemřítí; *mors obeunda C* smrt jest podstoupiti, jest zemřítí; *morte obita V* po smrti.

**ob-equitō**, *āre, āvī, ātum* jezdití alci rei k něčemu, kolem, podél něčeho: *usque ad portam L, castris L, agminē Cr*.

**ob-errō**, *āre, āvī, ātum* 1 blouditi, tēkati alci rei před něčím, kolem něčeho, po něčem: *ignotis locis o. Cr*; *tentoriis o. T*; obr. *oberrantibus rivis Cr* any se potůčky přes ni vinuly; *periculi imago oculis oberrat Cr* mihá se před očima 2 mýlití se, chybovati: *chordā qui semper oberrat eadem H* přehmátne se na téže struně.

**ob-ēsus**, *a, um [edo]* dobře živený, vypasený, tučný: *turdus H*; *fauces V* naběhlý; *iuvenis naris obesae H* = tupých smyslů.

**obex** viz *obiex*.

**ob-f**... viz *of-f*...

**ob-iaceō**, *ēre, uī*, — ležeti před něčím, naproti něčemu, ležeti v cestě něčemu: *saxa obiacentia pedibus (dat.) L*.

**obi-ciō**, *ere, ieci, iectum* (*obicit* jako —○○V = *obiciit*) [*ob a iacio*] **a** před-

hoditi, hoditi něco někomu n. proti někomu, hoditi do cesty někomu: *offam Cerbero V*; *feris alqm C* dravé zvíři; přenes. *fraudibus obice nubem H* = pokrýj mrakem; *quae res istum furorem Sex. Roscio obiecit C* hodila šílenost na S. R. = posedla S. R. šíleností; *canibus rabiem virgo obicit V* = ve psech vzbudí vzteklost **b** postaviti, nastavití něco proti něčemu: *obicior hosti L* stavím se proti nepříteli; *abeunti se obiecit Cr*; *se ad currum obicit V* vrhne se na; *tela CV, scutum L* nastavití; *portis ericium Cs*; *portas V* (tot. proti nepříteli) = zavřítí; *insula obiecta portui Cs* ležící proti přístavu; *vallum Cs* naproti zříditi; přenes. vydati na pospas, vydati: *caput suum furori civium C*; *legatum hominibus feris Cs*; *consulatum contionibus seditiosorum C*; *vitam invidiae C c* předhazovati = vyčítati, vytýkati: *o. alci ignobilitatem C*; *non tibi obicio, quod spoliasti C d* stavěti před oči, představití, ukazovati: *obiecta res oculis animisque L*; *delenimentum animis agri divisionem obici L*; *oculis monstrum obicitur V* = ukáže se; *unum ex iudicibus obiciebat H* (jako vzor). Part. *obiectus* j. adj. v. t.

**ob-iectātiō**, *ōnis, f.* [*obiectio*] výčítka.

**obiectō**, *āre, āvī, ātum* [*obicio*] **a** nastavití: *clipeum :: Staius; caput fretis V* ponořovati; do vln **b** vystavovati, vydávati: *caput periculis V*; *pro cunctis o. animam V*; *se hostium telis L c* vytýkati, vyčítati: *probrum alci C, famem nostris Cs*; *natum obiectat et imputat illis O* t. j. smrt synovu.

1. **obiectus**, *a, um* [*obicio*] **a** naproti ležící: *insula o. Alexandriae Cs*; *flumen obiectum a tergo L* v týle tekoucí **b** vydaný na pospas: *fortuna C, ad omnes casus C c* subst. **obiecta**, *ōrum, n.* věci vyčítané, za vinu kladené, výtky. — <**obiectum**, *ī, n.* předmět.>

2. **obiectus**, *ūs, m.* [*obicio*] nastavení, postavení naproti něčemu: *insula portum efficit obiectu laterum V* vl. ostrov tvoří přístav nastavením boků proti zemi = svými boky; *caeli temperies hieme mitis obiectu montis T* podnebí v zimě mírné



ježto se naproti vypínala hora; *miles plutei obiectu tectus Cs* krytý nastaveným přístřeškem; *molem, cuius obiectu revolutus amnis adiacentibus superfunderetur T* aby se řeka, odrážejíc se od této překážky, vylévala do okolní krajiny.

**obiex** n. **obex, icis, m. if.** [*obicio*] a závora: *ferrati portatum obices T, firmus O; postes emunire obice V* závorou upevniti, uzavřiti **b** hráz: *maria tumescunt obicibus (= skály) ruptis V. c* přenes. překážka: *viarum L.*

**ob-irāscor, ī, ātus sum** rožhněvati se alci rei na něco.

**ob-iter, adv.** (vl. „na cestě, cestou“, srov. *obviam*) mimochodem, při příležitosti, příležitostně.

**obitus, ūs, m.** [*obeo*] západ: *lunae C, stellarum Ct; zánik, zničení: omnium rerum C, Cimbrorum Cs; odchod = smrt: mitis T* klidná = přirozená smrt; *Tulliae filiae C, ducum V.*

**obiurgātiō, ōnis, f.** [*obiurgo*] domluva, důtka, výtka.

**obiurgātor, ōris, m.** [*obiurgo*] hánce, hanitel, karatel: *benevolus C.*

**obiurgātōrius, a, um** [*obiurgator*] hanlivý, káravý.

**ob-iurgō, āre, āvī, ātum a** kárati: *alqm in alqa re pro něco b* napomínati: *me obiurgas, ut sim firmior C.*

**oblātiō, ōnis, f.** [*offero*] nabídnutí; podání, poskytnutí: *luminis o. Ap* přidržení.

**oblātrātrix, icis, f.** [*oblatro*] štěkna, hubařka *Pt.*

**ob-lātrō, āre, āvī, ātum** štěkati *alci* na někoho; přenes. vyjížděti si na někoho, spílati někomu.

**oblectāmen-tum, ī, n.** [*oblecto*] zábava, potěcha: *senectutis C, servitutis C.*

**oblectātiō, ōnis, f.** [*oblecto*] zábava, potěcha, požitek: *vitae C, curarum C; alqd habet oblectationem = baví; oblectationi oculisque T* pro zrakový požitek.

**oblectō, āre, āvī, ātum** [*ob a lacto* freq. od *lacio*] baviti, těšiti *alqm alqa re, se in alqa re, se cum alqo; med. oblectari* baviti se: *ludis C; (čas) příjemně trávití, krátiti: tempus studio O, otium Pn.*

**oblidō, ere, līsī, līsum** [*ob a laedo*] stisknouti, zmáčknouti: *gulam C, fauces T; umačkati: pondere oblisi esse-mus Pn.*

**obligātiō, ōnis, f.** [*obligo*] závazek: *animi C.*

**ob-ligō, āre, āvī, ātum a** svázati, spoutati: *Prometheus obligatus aliti H* = spoutáním vydán na pospas ptáku; upoutati: *oculos Cr; podvázati: venas T; obvázati: vulnus C b přenes. zavázati: *sacramento C* přísahou; *sponsione alqm L; foedere L; obligatum esse alci C* býti někomu zavázán (díkem, vděčností); *dapem obligatam Iovi reddere H* zaslíbenou = povinnou **c** spec. do zástavy dáti něco, zástavou (hypotékou) obtížiti, zastaviti: *fortunas suas C, praedia C; fidem C* slovo své dáti v zástavu; avšak *pignore fidem o. Cr* zástavou k věrnosti se zavázati **d** zavázati k odpovědnosti za něco, učiniti spoluvinníkem: *populum Romanum scelere o. C* v zločinu.*

**ob-limō, āre, āvī, ātum** [2. *limus*] **1** zbahňovati, bahnem zaplaviti: *agros C, sulcos V 2 promarniti: *rem patris H* jmění.*

**obliniō, ire, ivī, itum** [srov. *lino*] pomazávati, natíráti.

**ob-linō, ere, lēvī, litum a** potříti, natřítí: *unguentis C, caede O* krví = *sanguine O*; s ak. vztah. *oblitus faciem T*; obr. *divitiis peregrinis oblitus actor H* „nalíčený“ (t. j. bohatým šatem); o dopise *pars oblita Pp* smazaná **b** naplniti, napéčovati: *stomachum cibis Pn c* přenes. poskvrniti: *se parricidio C, libidine C; potupiti: versibus alqm H.*

**obliquē, adv.** [*obliquus*] šikmo, stranou: *ferrī C, agī Cs; přenes. nepřimo, skrytě: castigare T.*

**obliquō, āre, āvī, ātum** [*obliquus*] šikmo postaviti něco: *oculos O* „šilhati“, úkosem hleděti; *ensem in latus O* šikmo = se strany vraziti; *obliquat sinus (sc. velorum) in ventum V* napne plachty šikmo proti větru; *crines o. T* na stranu sčesávati.

**obliquus, a, um a** šikmý, kosý: *obliqua luce (abl. qualit.) fenestrae V* okna šikmá, t. j. aby jimi světlo šikmo vni-

kalo; *publicae Cs*; se strany, postranní: *flumina O* napříč tekoucí; *oculi OH* šilhavé = závistivé; odt. *obliqua invidia V* kose hledící závist; *urna O* obrácená; *colles L* po nichž se musí jít šikmo; *o. Oc-nus Pp* nachýlený; *obliqui stant vobis C* stojí šikmo k vám (na povrchu země); *ab obliquo, in n. per obliquum OVH* stranou, se strany **b** přenes. nepřímý, skrytý: *insectatio T.*

**oblitescō, ere, tuī, —** [*latesco, inchoat. k lateo*] skrývati se, schovávati se: (*di*) *a nostro aspectu oblitescunt C.*

**oblitterātiō, ōnis, f.** [*oblittero*] vl. vymazání; zapomenutí.

**oblitterō, āre, āvī, ātum** [*ob a littera*] pův. vymazati, smazati něco napsaného; pak z paměti pustiti, v zapomenutí uvésti něco; *oblitteratus* zaniklý, zapomenutý.

**obliviō, ōnis, f.** [*obliviscor*] **a** zapomenutí: *dare oblivioni L* nechati upadnouti v zapomenutí; *venire in oblivionem C* upadnouti v zapomenutí; *lex oblivionis N* = amnestie **b** zapomnětlivost: *Claudii T.*

**obliviōsus, a, um** [*oblivium*] **a** zapomnětlivý: (*homines*) *obliviosi C* **b** zapomenutí působící: *Massicum H.*

**obliviscor, ī, litus sum** [*srov. obliño a l. levis*] vl. (v paměti) si smazávati, zapomínati: absol., s gen. osoby: *meorum H*; věci: *vulnerum L* na rány, *rerum V, malorum H*; s inf. *equi oblititendere ad metam O*; s ak. c. inf., nepř. ot.; s ak.: *artificium H*; *illum socii oblitilinquunt V* nedbajíce oň; *pudoris O* studu nedbati; part. *oblitus* buď akt. zapomenuv(ší) n. pas. zapomenutý: *oblito dimisit pectore cuncta Ct* zapomnětlivým; *oblita carmina V* zapomenuté.

**oblivium, iī, n.** [*obliviscor*] zapomenutí; obyč. v plur.

**ob-longus, a, um** podlouhlý: *scutula T, hostile L.*

**ob-loquor, ī, locūtus sum** mluvití do něčeho, přerušovati řeč, odmlouvatí, skákati do řeči: *tandem obloqui desistunt L*; *ferocissimo o. Cr*; básn. zpívati k něčemu, zpěvem doprovázeti: *avis obloquitur O*; s předm. akus. *sacerdos obloquitur*

*numeris (dat.) septem discrimina (v. t.) vocum V* vl. rozezvučuje ke zpěvu sedmihlasný nástroj = doprovází zpěv na sedmistrunnou lyru.

**ob-luctor, āri, ātus sum** namáhati se proti něčemu, zápasiti, zápolití s něčím: *genibus adversae o. harenae V, flumini Cr*; *difficultatibus Cr.*

**ob-mittō v. omitto.**

**ob-mōlior, īri, itus sum** k obraně postavití, předsunouti něco: *saxa Cr*; zatarasiti, ucpati něco: *ad obmolienda, quae ruinis strata sunt L.*

**ob-murmurō, āre, —** hlučeti do něčeho: (*Boreas*) *precibus meis obmurmurat O* buráci do mých proseb.

**ob-mūtēscō, ere, tuī, —** [*mutus*] o-něměti, umlknouti: *homines si obmutuissent C*; *ore presso obmutuit V*; *lingua obmutuit C*; přenes. sm. ustati, přestati; *dolor C, hoc studium C.*

**ob-nātus, a, um** (narozený =) vyrostlý proti něčemu, u něčeho, na něčem *salicta ripis L.*

**ob-nītor, ī, nīxus sum** **a** opřítí se alci rei o něco: *taurus arboris obnixus trunco V* o kmen; *obnixus humeris V* rameny; *obnixo genu (abl.) scuto (dat.) N* maje koleno opřeno o štít; *stant obnixa omnia contra V* vše stojí proti sobě pevně opřeno **b** přenes. vzpírati se, odporovati něčemu: *nec omisit Seianus obniti T, consilio T.* Part. *obnixus* jako adj. v. t.

**obnixē, adv.** [*obnixus*] usilovně, horlivě.

**obnixus, a, um** [*obnitor*] (vl. opřený) jako adj. pevný, usilovný, vytrvalý, houževnatý: *impetus hostium L*; *ille o. curam sub corde premebat V* úsilně se přemáhaje; *obnixi non cedere V* jsouce pevně odhodláni.

**obnoxīē, adv.** [*obnoxius*] bázlívě, poníženě: *sententias dicere L.*

**obnoxius, a, um** [nejspíše z *ob noxi-am*; bývá spojováno též s *necto* i s *nanciscor*] **1** pro vinu někomu zavázaný, vinný někomu, před někým: *scio equidem quae nolo multa mihi audienda obnoxiam: ego tibi me obnoxium esse fateor culpaecomptem Pt*; provinilý: *vestra obnoxia capita pro licentia Q. Fabi obicite L; facies obnoxia mansit O 2* pře-

nes. **a** s dat. osoby **a** zavázaný někomu, mající závazky k někomu: *ut ambo ambobus nobis sint obnoxii, nostro devincti beneficio Pt*; *plerique Crasso ex negotiis privatis obnoxii S*; básn. *fratris (=Solis) radiis obnoxia Luna V* závislá na paprscích; = absol. *in hoc obnoxio domicilio animus liber habitat Sn* v nevolnickém příbytku **β** poddaný, podrobený, podléhající, služebný; povolný, poslušný, oddaný: *uxori o. T*; *subiecti atque obnoxii vobis L*; *ut, si iugum acceperint, obnoxios premat L* = aby s nimi nakládal jako s poddanými; *obnoxium facere alqm S* učiniti povolným; *ni sibi obnoxia foret S* nebude-li mu po vůli **b** s dat. věci zavázaný něčemu **a** vázaný něčím: (*ut pecuniae creditae bona debitoris, non corpus obnoxium esset L* **β** vystavený něčemu, podléhající: *arbores frigoribus obnoxiae L* choulostivé proti mrazům; *cautes obnoxia ventis Tb*; *urbs incendiis obnoxia T* na pospas vydané; abs. *obnoxium est (s inf.) var. T* je nebezpečno **γ** sloužící, oddaný, propadlý: *animus in consulundo liber, neque delicto neque lubricini o. S*; *gens superstitioni obnoxia T* **c** absol. **a** pokorný, ponížený; služebný, otrocký, nesvobodný: *aut superbus aut o. videar L* **β** zavazující, porobující, ujařmující: *pax obnoxia L*.

**ob-nūbilus, a, um** zachmuřený, temný, tmavý: *obnubila tenebris loca básn. u C*.

**obnūbō, ere** (pozd. *bī*), *ptum* [*ob a nubes*, snad rozdílné od *nubo*] (vl. zamračiti) zahaliti, zastříti, pokrýti.

**obnuntiātiō, ōnis**, [*obnuntio*] hlášení špatného znamení při auspiciích.

**ob-nuntiō, āre, āvī, ātum** hlásiti špatné znamení (aby se podnik přerušil n. nekonal).

**oboediēns, entis** [*oboedio*] poslušný, povolný: *naturae, imperio CL, rationi C*.

**oboedienter, adv.** [*oboediens*] poslušně, ochotně: *imperata facere L*.

**oboedientia, ae, f.** [*oboediens*] poslušnost.

**oboediō, īre, īī (īvī), ītum** [*ob a audio*] **a** dopřáváti sluchu: *quibus rex maxime oboediat N* **b** poslouchati, býti

poslušen alci někoho: *praecepto C, legi N, ventri S*. Part. *oboediens* j. adj. v. t.

**ob-oleō, ēre** zavoněti, zasmrděti.

**obolus, ī, m.** [ὀβολός] obol (šestina řecké drachmy, jako peněz i jako váha).

**ob-orior, īrī, ortus sum** vzniknouti, povstati, objeviti se: *lux oboritur* vzhází **C**; *tenebrae oculis (dat.) obortae sunt O* mrákoty mu oči obestřely; *tenebris obortis N* za nastalé tmy; *lacrimae obortae sunt L* vytryskly; *lacrimis obortis O* s pláčem, plačky; *lacrimis obortis implere lumina O* slzami vytrysklými.

**ob-rēpō, ere, psī, ptum** **1** intrans. plížit se alci rei k něčemu, proti něčemu; *alqd obrepit in animos C* plíží se, vniká nepozorovaně do myslí; *operi obrepit somnus H*; *ad honores o. C* dotříti se k úřadům **2** trans. *o. alqm* (tajně) napadnouti, přepadnouti *Pt*.

**ob-rigēscō, ere, guī,** — ztuhnouti: *pars terrae obriguit nive C*.

**ob-rogō, āre, āvī, ātum** jen ve spojení *o. legi* učiniti návrh na zrušení starého zákona zákonem novým, starému odporující; rušiti zákon jiným zákonem: *huic legi nec obrogari fas est, neque derogari aliquid ex hac licet, neque tota abrogari potest C*; *obrogatur legibus Caesaris C* ruší se zákony.

**ob-ruō, ere, ruī, rutum** (*ruitūrus*) zasypati **a** pův. *a miles nivibus obrutus L*; *lapidibus alqm C*; *obrutam armis necavere L* naházeli na ni štíty a tak ji usmrtili; zalíti, zatopiti, vodou pokrýti: *vultus obruit unda O*; *puppis V* potopiti; *itineras trage L* mrtvolami pokrývati; *quod superest, obrue dextrā V* k zemisraz **β** zahrabati, zakopati: *corpus tellure O*; *inter tabernacula obruti T*; *semina sulcis O* **γ** přeplniti: *se vino C, vino obrui N* **b** přenes. *a alqm criminibus C*; *vitiis obrutus N* obsypán; *obruī aere alieno C* tonouti v dluzích **β** překonávati (váhou, počtem): *numero obruimur V* jsme zasypáni přesilou.

**obrussa, ae, f.** [ὀβρουζον] zkoušení zlata, meton. čisté zlato; přenes. zkušební kámen: *adhibenda (est) tamquam o. ratio C*.

**ob-saeipiō, īre, psī, ptum** pův. plotem obehnati; pak vůb. zatarasiti,

uzavřítí: *iter L*; přenes. *viam adipiscendi o. C*; *plebi iter ad magistratus L*.

**obscēnē**, adv. [*obscenus*] neslušně, necudně, oplzle: *dicere C*.

**obscēnitās**, *ātis*, f. [*obscenus*] neslušnost, necudnost, oplzlost: *verborum C, rerum C*.

**obscēnus** (n. *obscaenus*), *a, um* **a** zlého významu, zlověstný: *omina C, canes, fames, volucres V* (noční sýčkové); *puppis O* neštěstí přinášející; *anus H* čarodějnice **b** ošklivý, nečistý: *volucres V* = harpyje; neutr. pl. *obscena* výkaly **c** necudný, oplzlý: *obsceni greges O* necudné zástupy (Gallů); *sermones H, voluptates C, tabellae Pp, dicta O, iocandi genus C, risus O*; neutr. subst. pohlavní úd: *obscenum virile O; obscena Priapi O*.

**obscūrātīō**, *ōnis*, f. [*obscurus*] zatemnění, zatmění: *solis C*; přenes. *voluptatis C* zatemnění (takže není patrná jako rozkoš).

**obscūrē**, adv. [*obscurus*] **a** temně, nejasně, nezřetelně: *disserere C* **b** potají, nepozorovaně: *perire C, ferre egestatem C, alqd moliri C*.

**obscūrītās**, *ātis*, f. [*obscurus*] **a** temnota: *latebrarum T* **b** temnost, nejasnost, nesrozumitelnost: *verborum C* **c** nízkost, neznámost: *humilitas et o. C*.

**obscūrō**, *āre, āvī, ātum* [*obscurus*] **a** zahalovati temnotou, zatemňovati: *luce solis lumen lucernae C, caelum nocte et nubibus S* **b** skrývati, zahalovati: *nox tenebris obscurare coetus potest C; caput lacernā H, signa militaria S* **c** dělati nezřetelným, činiti temným, zakrývati, zahalovati: *alqd dicendo C* zakrývati; *quod obscurari non potest C; allegoriā alqd obscurare C* **d** v zapomenutí uváděti, zatlačovati: *res cunctas S; vocabula obscurata H* zastaralá; *consuetudinem C*.

**obscūrus**, *a, um* **a** temný, tmavý: *obscura umbra CV; obscuro etiam tum lumine S* ještě za tmy; *nox SV; aquae O* kalné; *obscuras ungula fecit aquas O* zkalilo; *luna V* hlednoucí; *ibant obscuri sola sub nocte per umbram* (enallage m. *ibant soli obscura sub nocte*

adj. patřící vl. k *nox*) *V* kráčeli, temné postavy, v samotě noci tmou; subst. **obscūrum**, *ī, n.* temno, temnota: *noctis VT; obscuro coepit lucis T* v temnotě svítajícího dne **b** skrytý, tajný, utajený: *o. in ulva delitui V* nepozorován jsem se skryl; *non iam obscuri suadentes T* ne již potají; *antrum O*; zastrčený: *taberna H*; o povaze člověka: uzavřený, v špatném sm. pokrytecký: *homo C, Tiberius T, natura Domitiani T* **c** přenes. nejasný, temný, nezřetelný, nesrozumitelný: *oraculum, deorum natura, nomen sapientiae C; carmen O; spes C* nejistá; *o. fio H* stávám se nesrozumitelným **d** neznámý, pokoutní; spec. nízkého stavu, nízký nepatrný: *benevolentia C, dictum C; fama obscura V* nedostatek slávy; *obscuris orti maioribus C; obscuro loco natus C; index neque o. neque incertus C* ani nízký ani pochybný.

**obsecrātīō**, *ōnis*, f. [*obsecro*] **a** zapřísahání, prosby: *prece et obsecratione uti C* **b** veřejná modlitba: *obsecrationem constituere C, indicere L*.

**obsecrō**, *āre, āvī, ātum* [*ob a sacro*] zapřísahati, prositi; jako vložka *obsecro te* = prosím (výraz zdvořilosti).

**ob-secundō**, *āre, āvī, ātum* podporovati, býti přízniv, přispívati: *Pompei voluntatibus venti obsecundaverunt C; obsecundando mollire impetum L* projevováním přízně. Pozd. též depon. **ob-secundor**, *ārī*.

**obsequēns**, *entis* [*obsequor*] povolný, poslušný: *legiones nobis obsequentes C; Persas obsequentiores fore Cr*.

**obsequenter**, adv. [*obsequens*] povolně, poslušně: *parere Pn; collegae o. facta L* z povolnosti k soudruhu.

**obsequentia**, *ae, f.* [*obsequens*] povolnost: *nimia Cs*.

**obsequium**, *ī, n.* [*obsequor*] povolnost, poslušnost, úslužnost: *o. et comitas C; o. tribuit alci aqd O; inter obsequia fortunae Cr* ježto štěstí mu bylo příznivo; *in o. paratus T* k službám ochoten; *o. desiderii Cr* vyplnění žádosti; *o. ventris H* (přílišná) povolnost vůči břichu. – meton. *marinum o. Ap* mořské služebnictvo.

**obsequor**, *ī, cūtus sum* **a** býti po vůli, vyhověti někomu, býti poslušen *alci* někoho, *cupiditati C* (proti *repugnare*) povolovati **b** oddávati se něčemu: *studiis N, irae Cr.* Part. *obsequens* j. adj. v. t.

**1. obserō, āre, āvī, ātum** [sera] na závoru zavřítí, uzavřítí: *aedificia L, portam Cr;* přenes. *obseratae aures H* sm. nepřístupné prosbám.

**2. ob-serō, ere, sēvī, sītum** [2. sero] osévati: *terra frugibus obserebatur C;* obyč. jen part. perf. **obsitus, a, um** **a** osětý, osázený: *rura obsita pomis O; campus Leontinus obsitus C* **b** pokrytý, plný: *Io saetis obsita V; loca virgultis L* zarostlá; *variis frondibus H, obsitus squalore L; o. aevo V* léty bohatý; *terga cavis obsita conchis O* porostlá lasturami.

**ob-servāns, antis** [observo] **a** dbalý něčeho: *observantissimus officiorum Pn* **b** vážící si: *tui, mei C.*

**observantia, ae, f.** [observans] **1** pozorování **2** pozornost, uctivost: *observantiā alqm colere C; officia observantiamque diligere C* úslužnost a pozornost; *o. in regem L.*

**observātiō, ōnis, f.** [observo] pozorování; *siderum C; o., quae res prosint aut obsint C; diuturna C;* pečlivost, přesnost: *in bello movendo C.*

**observitō, āre, āvī, —** [observo] pilně pozorovati: *motus stellarum C.*

**ob-servō, āre, āvī, ātum** **1 a** pozorovati něco: dávatí pozor na něco: *sidera O, signa C, vestigia V, iter Cs; haec oculis observans V* na to se dívaje: *observatur animo L* tane na myslí; vnímati: *ipsae res observari animadvertique possunt C;* — zvl. číhati na něco: *multi eius occupationem observant C* číhají na čas, kdy jest zaměstnán; *tempus ulciscendi C* **b** hlídati; *greges O* **c** počítati: *dies natales Cs* **2 a** dbáti něčeho, zachovávatí, šetřítí, bedlivě plnití něco: *leges C, imperium S, iudicium senatus Cs, auspicia sortesque T, neque signa neque ordines S; ut quaeque optime morata est, ita diligentissime observantur C* **b** ctítí, vážítí si: *me sicut alterum parentem et observat et diligit C; peregrinum ut*

*propinquum C, patronos hospitesque C.* Part. *observans* j. adj. v. t.

**obses, sidis, mif.** [z\*ob-seds, srov. prae-ses] **a** rukojmí: *obsides accipere Cs, imperare C, dare Cs, retinere N; me accepta ... obside O* obdržev mne jako rukojmí **b** ručitel: *se eius rei obsidem fore N* on že za to ručí; *nuptiarum, C, coniugii O* **c** záruka: *habemus a Caesare sententiam tamquam obsidem voluntatis C; obsidem se animum eius habere L.*

**obsessiō, ōnis, f.** [obsideo] obležení, obklíčení, uzavření: *templorum C, Capitoli C, Gergoviae Cs.*

**obsessor, ōris, m.** [obsideo] oblehatel: *curiae C, Luceriae L; aquarum O* (o hadu) obyvatel.

**obsideō, ěre, sēdī, sessum** [ob a sedeo] **a** seděti alqd u něčeho, na něčem: *Apollo qui umbilicum terrarum obsides C* jenž máš sídlo (u pupku =) u středu země **b** obsazeno míti, zaujímati něco: *vias Cs, itinera Cr; corporibus omnis obsidetur locus C* každé místo tělem jest zaujímano (= vše, co jest někde, musí míti tělo); *palus obsessa salictis O* porostlá, obrostlá **c** obklíčovati, obléhati: *urbem LCs, Uticam vallo Cs, patriam N; armis obsessus sum S* v branném zajetí jsem držán; obr. *o. stuprum C* číhati na ... **d** v tíseň uváděti, tísniti, svíratí: *omnibus rebus obsessi C* ve všeobecné jsouce tísní; *tribunatus obsessus C* omezený, zúžený; *tempus o. C* omezovati; *obsessae fauces V* sevřená (otokem) hrdla.

**obsidiālis, e** [obsidium] n. **obsidionālis, e** [obsidio] obléhačí: *corona obsidionalis* věnec z trávy dávaný vůdci, jenž jiné vysvobodil z obležení.

**obsidiō, ōnis, f.** [obsideo] **a** obležení, uzavření, obklíčení: *obsidione urbes capere C, liberare N; in obsidione tenere N* ve stavu obležení **b** tíseň, hrozivé nebezpečí: *rem publ. obsidione liberare C.*

**obsidionālis** viz *obsidialis*.

**1. obsidium, iĭ, n.** [obsideo] obležení: *o. solvere T, obsidio subigere T.*

**2. obsidium, iĭ, n.** [obses] záruka, rukojmí: *Meherdates obsidio nobis datus T.*

**ob-sídō**, *ere, sēdī, sessum* obsaditi: *pontem S, Italos fines V*; básn. *Troica obsidens longinquo moenia bello Ct* obléhaje; přenes. zaujmouti, na se vzíti: *dictatura vim regiae potestatis obsederat C*; *o. campos Tb* (koupí) zmocniti se pozemků.

**obsignātor**, *ōris, m. [obsigno]* svědek při závěti (přitiskující s podpisem svou pečetí): *testamenti C, i absol.*; *ob. litterarum C* pečetitel, podpisovatel.

**ob-signō**, *āre, āvī, ātum* pečeti opatřiti, pečeti potvrditi: *contra Scaurum ... litteras C* žalobu proti S. jakožto spolužalobce; *testamentum CCs, tabellas C* protokol; *zapečetiti (dopis): litteras publico signo C, litteras anuli gemmā Cr; tabellas obsignare C* = akta uzavřiti, věc prohlásiti za ujednanou; *obr. tabellis obsignatis cum alqo agere C* na základě přesných dokladů, přísně, úředně.

**ob-sistō**, *ere, stitī*, — **a** postaviti se proti někomu v cestu, cestu zastoupiti někomu: *alci abeunti L; cum ingredi vellet, armati obstiterunt L* **b** protivititi se, na odpor se postaviti: *remis obsistunt freta O; per me tibi obstiti C* sám jsem se ti postavil; *alci audaciter C, fortunae C; s inf. obstiit in Herculem inquiri T.*

**obsitus** viz 2. *obsero*.

**obsole-fiō**, *fieri, factus sum* [srov. *obsolesco*] jen přenes. pozbývati významu: *obsolefiebant dignitatis insignia C.*

**obsole-escō**, *ere, olēvī*, — [obs a alo, srov. *adolesco*] opotřebovati se, zastarati: *obsolevit iam ista oratio C* váhy a ceny pozbyla, z obyčejce vyšla; *virtus non obsolescit C* ceny nepozbývá; *gloria Cr, laus T.*

**obsoletē**, *adv. [obsoletus]* ošuměle: *o. vestitus C* v obnošený šat oblečený.

**obsoletus**, *a, um* [srov. *obsolesco* a *exoletus*] **a** ošumělý, obnošený: *vestis L, vestitus N, amiculum Cr*; *o* lidech: *o. venisti C* v obnošeném šatě **b** zpuchřelý, sešlý: *tectum H; caret obsoleti sordibus tecti H* **c** opotřebovaný, špatný, obyčejný, sprostý: *gaudia L, mulier H, spolia Cr, populi honores N* bezcenné.

**obsonātor**, *ōris, m. [obsono]* nakupovač zásob pro kuchyni.

**<obsonātorius, a, um [obsonator] ars obsonatoria** kuchyňské umění.>

**obsonātus**, *ūs, m. [obsono]* nakupování zásob pro kuchyni, nákup.

**obsonium**, *iī, n. [ὀψώνιον]* příkrm, zákusek, zvl. ryby a zelenina: *o. coēmere H.*

**obsonō**, *āre, āvī, ātum* [ὀψωνέω] nakupovati jídlo, potraviny: *o. ambulando famem C* kupovati si procházkou hlad.

**obstāculum**, *ī, n. [obsto]* překážka. **ob-stetrix**, *icis, f. [obsto]* porodní pomocnice, bába.

**obstinātē**, *adv. [obstinatus]* vytrvale, tvrdošijně, zatvrzele, umíněně: *alqd negare Cs.*

**obstinātiō**, *ōnis, f. [obstinatus]* pevnost: *sententiae C* pevné zásady; setrávání při něčem, neústupnost, nepovolnost, umíněnost, tvrdošijnost: *inflexibilis Pn; taciturna N* tvrdošijné mlčení; vytrvalost, stálost: *fidei T; o. viris feminisque par T* tvrdošijný odpor.

**obstinātus**, *a, um [obstino]* **a** pevně odhodlaný, vytrvalý, pevný, nezlomný: *obstinato ad mortem animo L* s pevným odhodláním k smrti; *id certum obstinatumque est L* jest pevně rozhodnuto **b** tvrdošijný, tvrdohlavý, neústupný, nepovolný, umíněný, zatvrzelý: *ares obstinatae H.*

**obstinō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *destino*] pevně ustanoviti, umíniti si: *vincere L; pevně trvati na něčem: ad obtinendas iniquitates (v. t.) o. T.* Part. *obstinatus* j. adj. v. t.

**obstipēscō** viz *obstupesco*.

**obstīpus**, *a, um [stīpo]* nakloněný, skloněný, sklopený: *stes capite obstīpo H* se sklopenou hlavou; *o* souhvězdí Draha *o. caput* básn. *C* na stranu skloněná.

**obstītus**, *a, um* [srov. *obsto, obsisto*] **1** naproti postavený **2** v mluvě augurů zasažený bleskem.

**ob-stō**, *āre, stitī, stātūrus* státi v cestě, překážeti: *di quibus obstiit Ilium V; obstantia claustra H; in obstantes plagas H* do nastražených sítí; *mundo terminus obstiit H* = *obstat* mezník stojí na konci světa; *principiis obsta O* stav se na odpor počátkům = zamezuj počátky; *meritum facto obstat*

*L* zásluha (mírníc) staví se v cestu (jest polehčujícím důvodem); vazby: *quominus, ne*, při záporu *quin, alci, alci rei*; pas. neos. *si non obstat* *C* nestaví-li se kdo proti tomu, není-li odporu.

**ob-strepō**, *ere, uī*, — **a** šuměti, zníti, zvučeti *alci rei* u něčeho, při něčem n. do něčeho: *obstrepit arbor aquis Pp, mare Baiis H; portis o. L* hlučeti u bran; *fontes lymphis* (abl.) *obstrepunt manantibus H* vlnami plynoucími šumí (jemu vstříc); *nilhil sensere obstrepente pluvia L* pro šumot deště **b** spec. mluvíti do něčeho, skákati do řeči, v řeči přerušovati, překřičovati: *certatim alter alteri obstrepere L* druh druhu o závod do řeči skákal; *omnes obstrepere S* všichni jej okřikovali; *obstrepunt cuncti Hermolao Cr; decemviro obstrepitur L = contio obstrepit* řeč jeho křikem přerušuje **c** překážeti, vaditi (o věcech): *obstrepibat metus Cr = obstabat; ira, conscientia C*; — při pas. též přech.: *locus, si non obstreperetur aquis O* kdyby se tam neozýval šumot vody; *res obstrepi clamore videntur C* zdá se, že jsou přehlušovány.

**ob-stringō**, *ere, strīnxī, strictum a* zavázati, svázati, spoutati: *obstrictis aliis (ventis) H* spoutaje ostatní větry (do měchu); *vestis obstricta gemmis :: Florus spjatý b*, přenes. zavázati (si něčím): *alqm donis C, beneficio CsC, officii C, religione C, pactione C, sacramento Cr, foedere CT, matrimonio T* slibem manželství; *fidei obstrictae L c* ve šp. sm. zaplésti někoho do něčeho: *se parricidio C, nos nefario scelere Cs, periurio L, alqm societate scelerum T; aere alieno obstrictus L* po krk zadlužen.

**obstructiō**, *ōnis, f.* [obstruo] zatarasení, uzavření: *vitiiorum parietibus C.*

**obstrūdō** viz *obtrudo*.

**ob-struō**, *ere, strūxī, structum a* vystavěti alqd *alci rei* něco naproti něčemu: *murum pro diruto L; obstructa saxa O* hráz z balvanů; *se luminibus eius esse obstructurum minabatur C* že bude stavět proti jeho okněm = že mu zastaví vyhlídku **b** zastaviti, zatarasiti, uzavřítí, nepřístupným učiniti: *iter Poenis vel corporibus suis C, portas*

*Cs, aditus C, orbem terrarum O*; přenes. *perfugia improborum C; cognitionem difficultatibus o. C* cestu k poznání zatarasiti; *obstructas mentes aperire T* zahrazené myslí učiniti přístupnými něčemu; zacpati: *vitulo nares et spiritus oris obstruitur V* zacpou se mu nozdry i dýchání tlamou; *virī deus obstruit aures V.*

**obs-trūsus**, *a, um* [obstrudo viz *obtrudo*] lemovaný: *obstrusa carbasa pullo O* šaty černě lemované.

**ob-stupefaciō**, *ere, fēcī* (pas. **obstupēfiō, fierī, factus sum**) uváděti v úžas, omráčiti, omámiti alqm.: *metus maerorem obstupefacit L* zaráží.

**ob-stupēscō** n. **ob-stipēscō**, *ere, uī a* zaraziti se, ztrnouti: *terrore obstipuerant animi multitudinis L; eius aspectu obstipuit bubulcus C; obstipui steteruntque comae V b* užasnouti: *obstipuit visu Aeneas V.*

**ob-sum**, *esse, obfuī, obfutūrus* (vl. býti v cestě) škoditi, býti na škodu někomu.

**ob-suō**, *ere, suī, sūtum* zašítí: *caput maenae O.*

**ob-surdēscō**, *ere, duī*, — [surdus] sluchu pozbýti, ohluchnouti: *ures obsurduerunt C*; přenes. býti hluchý sm. nechťiti slyšeti: *obsurdescimus nec ... audimus C.*

**ob-tegō**, *ere, tēxī, tēctum* pokrývati, zakrývati, skrývati **a** *vehiculum pellibus Cr; obtecta domus arboribus V* mezi stromy skrytý; přenes. *scelera verbis T* zakrývati, zahalovati; *nilhil o. C* nic nezatajovati; *ut turpitudine obscuritate obtegitur C b* přenes. sm. chrániti: *militum armis obtectus Cs; sui obtegens, in alios criminatōr T* sebe kryl, jiné osočoval.

**obtemperātiō**, *ōnis, f.* [obtempero] poslušnost: *legibus C.*

**ob-temperō**, *āre, āvī, ātum* poslouchati, býti poslušen alci někoho: *o. imperio populi Romani Cs.*

**ob-tendō**, *ere, tendī, tentum* [srov. *ostendo* z *ob(s)-tendo*] **a** rozestřítí, napnouti, natáhnouti alqd *alci rei* něco proti něčemu: *munientibus coria Cr; pro viro nebulam V* před mužem rozestřítí mlhu

= zahaliti muže v mlhu; *nube diem T*; *obtentia nocte V* pod pláštěm noci; pas. *Britannia Germaniae obtenditur T* protírá se proti G. **b** předstírati, za výmluvu uváděti, vymlouvati se na něco: *valetudinem corporis T*; *diversas fugae causas T*.

**1. obtentus, ūs, m.** [*obtendo*] **a** prostření, rozestření něčeho proti něčemu: *obtentu frondis V* rozestřenými ratolestmi **b** zástěra, záminka: *cognominis L*; *obtentum habere T* **c** obestření, zahalení, zakrytí: *secundae res sunt vitiis obtentui S* bývají rouškou chyb.

**2. obtentus, ūs, m.** [*obtineo*] obdržení, udržení; tvrzení.

**ob-terō, ere, trīvī, trītum** **a** rozmačkatí, rozšlapatí, rozdrtití: *obtriti sunt plures L* (t. slony); *hostem equitatus obterit C*; *pedibus obriti Cr*; *quem tellus obterit Ct* (pohřbeného) země drtí (= tlačí) **b** potřítí, zničití: *primo impetu obriti sunt Cr*; *in angustiis portarum obriti sunt L*; *alam prope universam obriverat T* **c** přenes. vniveč uváděti, snižovati, významu ubíratí: *laudem imperatoriam C*, *calumniam C*, *laudem virtutis N*, *res Philippi Cr*, *armem extispicum C*.

**obtestātiō, ōnis, f.** [*obtestor*] zapřísahání, prošení, prosby: *o. tibicinis C* slavnostní vzývání bohů za průvodu flétny.

**ob-testor, āri, ātus sum** **a** za svědka brátí, jako svědkem se dokládatí, dovolávati se: *necessitudinem nostram C*, *sacra regni T*; *patriam, deos C* **b** zapřísahati, snažně prositi: *lacrimans obtestatur per amicitiam S* zapřísahá při přátelství; *per omnes deos, ut C* **c** (s přísahou, slavnostně) prohlašovati: *se moriturum obtestans T*.

**ob-texō, ere, uī, textum** (tkaninou) potáhnouti, vúb. pokrýti: *caelum umbrā obtexitur V* zatahuje se.

**obticēscō, ere, uī,** — [*obtico* z *ob a taceo*] odmlčeti se, umlknouti: *chorus turpiter obticuit H*.

**obtimeō, ēre, uī, tentum** [*ob a teneo*] **a** držeti, míti v držení, zaujímatí: *partem Galliae Cs*, *Italiam L*, *Africam N*, *provinciam L*, *spatium Cr*;

voj. míti obsazeno: *ripam Cr*, *castra, vada Cs*; přenes. *regnum Cs*, *sumum magistratum Cs* zastávati; *ea fama pletrosque obtinet S* má nejvíce stoupenců; *principatum N* zaujímatí přední místo = *principem locum Cs*; *numerum deorum obtinent stellae C* platí za bohy; *pro-verbii locum o. C* míti platnost přísloví **b** podržeti, udržeti: *auctoritatem in perpetuum C*, *silentium o. L* v mlčení setrvati; uhájiti, ubrániti: *cum pubem in arcem obtinendam avocasset L* k uhájení tvrze; *vitam C*; *spes obtinendae veritatis C* naděje, že pravdě dopomůže k vítězství; *ius contra alqm C*, *causam apud Caesarem Cs* svého práva uhájiti; dokázati: *a obtinuit, ut accusaret LT* dokázal (= způsobil), že *β* tvrzení: *duas contrarias sententias o. C*; *obtimeo eam (sententiam) multo leniorem fuisse C* **c** v držení atp. dostati, obdržeti: *Siciliam N, hereditatem C*; získati, nabýti: *spes per Helvetios regni obtinendi Cs*; *rem Cs* vrchu nabýti, zvítěziti; *litem o. C* vyhrátí; *statum dignitatis non obtinebam S* důstojného postavení dojíti jsem nemohl **d** význ. zvrtný držeti se, udržeti se, býti v platnosti: *quod . . . fama obtinuit L* o čem se pověst udržela; *nulla pro socia obtinet S* neplatí za družku.

**obtingō, ere, tigī,** — [*ob a tango*] **a** dostati se, připadnouti: *tibi aquaria provincia sorte obtigit C*; *Cato quaestor obtigit Africano consuli N*; *quod cuique obtigit, id teneat C* **b** potkati, státi se: *si quid obtigerit C* přihodí-li se mi něco (lidského).

**ob-torpēscō, ere, puī,** — ztrnouti, zdřevěněti: *manus obtorpuit CL*; přenes. *pavore o. L*; *contio obtorpuit Cr*.

**ob-torqueō, ēre, torsi, tortum** skroutití, zakroutití: *oborti circulus auri V* kroužek ze stočeného zlata = zlatý řetěz; *collum L*, *gulam C*.

**obtrectātiō, ōnis, f.** [*obtrecto*] zlehčování; nepřejícnost, nepřijeň, závist: *o. est aegritudo ex eo, quod alter quoque potiatur eo, quod ipse concupiverit C* (= ζηλοστυπία); *nonnullorum (subj.) virtutis (obj.) o. N*, *laudis Cs*, *gloriae L*, *adversus alqm L*, *erga alqm T*; *nec id*



*Rutilio obtrectationi fuit* *T* sm. = neměli mu to za zlé.

**obtrectātor**, *ōris*, *m.* [*obtrecto*] zlehčovatel, nepřítel, závistník: *invidi atque obtrectatores* *C.*

**obtrectō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ob a tracto*] **a** jednati alci rei proti něčemu, sočiti: *obtrectarunt inter se* *N* byli soky; *legi o. C* bojovati proti zákonu; *quo mihi etiā indignius videtur obtrectatum esse C* že bylo zlovolně sočeno, jednáno proti mně **b** zlehčovati alci rei i alqm rem něco: *invicem se obtrectaverunt* *T*; *laudibus alcis* *L*; *eius obtrectare laudes voluit* *L.*

**ob-trūdō** *n.* **obs-trūdō**, *ere*, *sī*, *sum* **1 a** vraziti, naraziti **b** přenes. vrážeti někomu něco sm. vnucovati; vrážeti do sebe sm. hltati, zhltnouti **2** zakrývati. Part. *obstrusus* *j.* adj. *v. t.*

**ob-truncō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** pův. osekati, ořezati **b** skláti, zabíti: *alqm incautum* *V*, *cervos ferro* *V*, *regem* *L*; *hostes* *S* pobíti, porubati.

**obtūsus** *Inscr* = *obtunsus*.

**ob-tundō**, *ere*, *tudī*, *tūsum* a *tūsum* **a** tlouci proti něčemu; rozbíti: *os alcis* *Pt* **b** (tlučení) otupiti: *telum* *O* **c** přenes. otupiti, zeslabiti: *ures* *C*, *mentem* *C*, *aegritudinē* *C* mírniti; *vocem* *L* učiniti chraptivým, zlomiti **d** obtěžovati: *obtundis, tametsi intellego?* *Tr*; *non obtundam diutius* *C* nebudu déle obtěžovati; *neque ego obtundam* *L.* Part. perf. *obtunsus* *n.* *obtusus* význ. adj. *v. t.*

**ob-tueor**, *ērī* dívati se.

**obtūsus** a **obtūsus**, *a*, *um* [*obtundo*] **a** otupený, tupý: *pugio* *T*, *vomer* *V* **b** přenes. tupý, zeslabený, slabý: *stellis acies obtusa videtur* *V* jasnost hvězd zeslabená; *stomachus* *Pn*; *ures* *H* ohlušené; *animi acies* *C*, *animi vigor* *L*; *pectora* *V* bezcitná **c** nejasný, pošetilý, hloupý: *quid dici potest obtusius?* *C.*

**ob-turbō**, *āre*, *āvī*, — pův. zkaliť; přenes. **a** v nepořádek uvést, zmásti: *equus territus occurrentes obturbavit* *T*; *hostes denso agmine* *T* **b** přerušovati, vyrušovati, rušiti: *itane obturbat?* *Tr*; *Apronius militum vocibus obturbabatur* *T*; *obturbabant patres* *T* hlučením odpovídali.

**ob-tūrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* zacpati, ucpati: *ures* *H* zacpávati si uši sm. = nechtíti slyšeti.

**obtūsus** viz *obtunsus*.

**obtūtus**, *ūs*, *m.* [*obtueor*] **a** pohled: *oculorum* *C*; *defixa obtutu tenet ora* *V* trna zrak drží sklopený; *obtutu defixus* (v. *defigo*) *in uno* *V*; *obtutum figere* *C* zrak upřiti **b** zírání na něco, pozorování něčeho: *in obtutu esse malorum* *O* (býti v pohlížení =) pohlížeti na pohromy.

**ob-umbrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** stínem pokrývati, zastiňovati něco: *aethera telis* *V*; *coma humeros obumbrat* *O*, *oleaster vestibulum* *V*; *obumbratus amnis* *Cr* (platany) zastíněný, ve stínu **b** přenes. zatemněti: *nomina* *T* **c** zastírati, zatajovati, okrašlovati: *crimen* *O* **d** chrániti (jako strom chrání stínem): (*Turnum*) *reginae nomen obumbrat* *V.*

**ob-uncus**, *a*, *um* zahnutý, zakřivený: *rostrum* *V*, *pedes* *O*.

**ob-ustus**, *a*, *um* opálený (na konci): *sudes* *V*; *glebae gelu* *O* mrazem opálené = pokryté jinovatkou.

**ob-vāgiō**, *īre* bečeti (a tím rušiti klid).

**ob-vallō**, *āre*, *āvī*, *ātum* náspem nahnati; obr. *eum locum, quem nobilitas praesidiis firmatum atque omni ratione obvallatum tenebat* *C* úřad, jež šlechta držela jakoby náspem obehnaný.

**ob-vēlō**, *āre* zastírati, zahalovati.

**ob-veniō**, *īre*, *vēnī*, *ventum* **a** dostaviti se k něčemu, při něčem: *in tempore pugnae* *L* **b** státi se, přihoditi se, nastati: *irae explendae obvenit occasio* *Cr* nahodila se; *consuli vitium* *L* (při auspiciích) **c** dostati se, připadnouti: *hereditas alcis obvenit* *Pn*; *Scipioni obvenit* *Syria* *Cs.*

**obventiō**, *ōnis*, *f.* [*obvenio*] důchod.

**ob-versor**, *ārī*, *ātus* *sum* sem tam se pohybovati, proháněti se, ukazovati se alci rei před něčím: *in urbe* *T*, *in foro* *L*; *transfugae Carthagini obversantur* *L*; *animo* *C* tanouti na mysl; *ante oculos* *C*, *oculis* *L* ukazovati se zraku.

**ob-vertō**, *ere*, *tī*, *sum* obracetí alqd alci rei něco proti něčemu: *arcus in alqm* *O*; *pelago proras* *V*; *terga obvertere axi* *V* zády se obrátiti k pólu; *cornua ob-*

*vertimus* (sc. *pelago*) *antemnarum* *V* rohy ráhen (opatřených plachtami) obracíme k moři; *remos pendentes lateri* *o. O* k boku lodnímu přitáhnouti; med. *obverti* obrátiti se; *in hostem* *L*; přenes. *Antonio obversa militum studia* *L* k *A.* se přiklonila přízeň vojska.

**ob-viam**, adv. [*ob* a *via*] vstříc, naproti; ve sm. příznivém i nepříznivém: *o. ire, procedere, prodire* alci *SC* vstříc jíti někomu; *o. fieri* alci *C* potkati někoho; zvl. stavěti se proti něčemu: *cupiditati hominum o. ire* *C*; odpomáhati něčemu: *infecunditati terrae o. iit* *T* hleděl odpomoci; překaziti, zameziti: *fraudibus o. itum* *T*, *sceleri* *S*, *timori* *T*.

**obviō**, *āre, āvī*, — [*obvius*] potkávati alci někoho.

**obvius**, *a, um* [*obviam*] **a** vstříc jdoucí, naproti přicházející *a o. ei erat* *C*, *factus est* *L* potkal jej; *o. ire* *Cr* se *ferre* *V* jíti vstříc; *Romulus se mihi obvium dedit* *L* (naproti) se mi zjevil; *o. honoris causa procedit* *S* šel mu vstříc, aby mu tím vzdal poctu; *legiones obvias habuit extra castra* *T* potkal legie před tábořem; *labentibus o. undis carpe viam* *O* jdi proti proudu; *obvii caedebantur* *Cr* kdo přišli do cesty, byli pobíjeni  $\beta$  spec. nepřátelsky vstříc jdoucí: *Iugurthae o. procedit* *S*; *subit o. hastā* *V*; přátelsky ochotný, laskavý: *homo* *Pn*; *obvia comitas* *T* **b** o věcech **a** stojící v cestě: *montes* *N*, *castra* *L*, *arbor* *V*  $\beta$  po ruce jsoucí: *quidquid o. erat, arripiunt* *Cr*; *obvias opes deferre deos* *T* nehledané **c** vydaný (na pospas), vystavený něčemu: *ventorum furis* *V*.

**ob-volvō**, *ere, volvī, volūtum* **a** zahaliti: *caput* *CLCr* **b** obaliti: *fax obvoluta sanguine* básn. *u* **c** přenes. *verbis decoris o. vitium* *H* zastíráti.

**oc-caecō**, *āre, āvī, ātum* **a** oslepiti: *hostem pulvere* *L* **b** zaslepiti: *stultitiā, cupiditate occaecatus* *C*; *occaecat animos fortuna* *L* **c** učiniti neviditelným, zakryti: *semen occaecatum* *C*.

**oc-callēscō**, *ere, calluī*, — [*ob* a *calleo*] **a** tvrdou kůži dostávati, tvrdnouti: *os occallescit rostro* *O* = ústa tvrdnou v rypák **b** přenes. zatvrditi se, pozbyti citu: *iam prorsus occalui* *C*.

**oc-canō**, *ere, uī*, — zatroubiti: *Sentius occanere cornua tubasque iussit* *T* zatroubiti na rohy a polnice.

**occāsiō**, *ōnis, f.* [1. *occido*] příležitost aleis rei k něčemu: *calumniarum C, liberandarum Graeciarum N*; *ad Asiam occupandam C*; *per occasionem L, occasione datā N, oblatā C* při (vhodné) příležitosti: *Antemnatum exercitus per occasionem ac solitudinem . . . incursionem facit* *L* za příležitosti dané opuštěností (města); vojen. *occasionis esse rem, non proelii* *Cs* že jde (o využití příležitosti =) o přepadení, ne o bitvu.

**occāsiōnāliter**, adv. [*occasionalis*] příležitostně.

**occāsus**, *ūs, m.* [*occido*] **a** západ nebes. těles: *Maiarum V, solis* *CsSL*; jako světová strana: *inter occasum solis et septentriones* *Cs* = na severozápad; *vector in occasum* *Ct*; *prospicit occasus* *O* hledí vpřed ke krajům západním **b** zánik, konec, pád: *rei publicae* *C*; *hoc solabar occasum Troiae* *V* tím jsem se smířovala se záhubou Troje; = spec. smrt: *post* *L. Aelii occasum* *C*.

**occātiō**, *ōnis, f.* [*occo*] vláčení.

**occēntō**, *āre, āvī, ātum* [*ob* a *canto*] zpívati (*alqm* před někým, někomu): *o. hymenaeum* *Pt*; *bubo occentans funebria* *Am*; *o. ostium* *Pt* zpívati přede dveřmi; *senem o. Pt* zpívati starci písničku.

**occidēns**, *entis, m.* [1. *occido*, sc. *sol*] západ jako světová strana i jako země.

**occīdiō**, *ōnis, f.* [2. *occido*] porubání, zahlazení, zničení: *copias occidione occidere* *C* úplně potříti; *cuncta occidioni dantur* *T* vše jest pobito.

**1. occidō**, *ere, cidī*, —, *cāsūrus* [*ob* a *cado*] **a** padati: *alii super alios occiderent* *L* **b** zapadati: *nondum omnium dierum sol occidit* *L* **c** padnouti, zahynouti, zemřít, zajít: *occidi* *Pt* *Tr* jsem ztracen, je po mně; *sperans . . . hostium saevitiā facile eum occasurum* *S* že snadno sejde se světa; *minimo occidit ille vulnere* *O* padl ranou nejmenší; *occidit ab Achille* *O* byl zabit od *A.*; *occidit ferro* *V* **d** zaniknouti (o věcech): *occidit spes omnis* *H*, *nomen populi Romani* *C*, *sacrorum memoria* *C*. Part. *occidens* *j.* subst. v. t.

**2. occidō, ere, cīdī, cīsum** [ob a caedo] **a** k zemi sraziti, zabítí, usmrtiti: *copias C pobítí; invitum qui servat, idem facit occidenti H* jako kdyby jej zabíjel **b** přenes. *occidit legendo (recitator) H* čtením usmrtí, k smrti učte; *pol, me occidistis, amici H* učinili jste nejnešťastnějším člověkem; *occidīs (me) saepe rogando H* vraždíš, ,otravuješ‘. sm. = mučíš.

**occiduus, a, um** [1. occido] **a** zapadající: *sol O* **b** západní: *aquae O* **c** zániku (= smrti) blízký: *senecta O*.

**occinō, ere, occinū i occecinī L, —** [ob a cano] výstražně zpívati, krákati (o nepřiznivém auguriu): *corvus voce clara occinuit L*.

**occipiō, ere, cēpī, ceptum** [ob a capio] **a** přech. začítí, podniknouti: *magistratum L* nastoupiti; *armentum agere occipit L* **b** nepřech. začínati se: *hiems occipiebat T*.

**occipitium, iī, n.** [occiput] zadní část hlavy, týl.

**occiput, pitis, n.** [ob a caput] záhlaví, týl.

**occisiō, ōnis, f.** [2. occido] zabítí, usmrčení: *caedes et o. C*.

**occlūdō, ere, sī, sum** [ob a claudio] zavřítí: *tabernas C*; přenes. *nihil domi est occlusum C*.

**occō, āre, āvī, ātum** [occa hrány] vláčetí: *segetes occat H*.

**occubitus, ūs, m.** [occumbo] západ.

**oc-cubō, āre, uī, —, itūrus** (mrtev) ležeti: *ad tumulum, quo occubat Hector V*.

**occulcō, āre, āvī, ātum** [ob a calco] rozšlapati: *occulcatis, qui circa erant L* (od slonů).

**occulō, ere, uī, tum** [ob a \*cēlo, srov. cēlo] **a** skrýti, zakrýti: *virgulta oc-cule terrā V*; *nubibus aera oculuit O*; *silva occultit feras O* **b** přenes. skrýti = zatajiti: *suam fortunam N, narratum T*. Part. *occultus* j. adj. v. t.

**occultātiō, ōnis, f.** [occullo] skrývání (se): *occultatione tutari C*; zatajování: *rei Cs*.

**occultātor, ōris, m.** [occullo] ukryvač, skryvač, přechovavač: *locus o. et receptor latronum C* místo obyčejně skrývající a přechovávající vrahy.

**occultē, adv.** [occultus] tajně, potají, skrytě: *pervenire C, constituere inter se Cs*; *id fieri potuit occultius C* to se mohlo státi nepozorovaněji; *castra quam potest occultissime locat L* pokud možno nejvíce potají.

**occultō, āre, āvī, ātum** [occulo] skrývati, zatajovati, tajiti: *boves silvis occultat O, fugam Cs, causam erroris C, se latebris C*; *occultari* skrývati se.

**occultus, a, um** [occulo] **a** skrytý, tajný: *callis V, scuta C, coetus C, insidiae C, amores O, delicta S, spes T*; *occultum faenus H* tajný (a nedovolený) úrok; *crescit arbor occulto aevo H* stromu nepozorovaně přibývá věku; *inter occultum stellae . . . polum O* skrytý = jižní pól; subst. **occultum, ī, n.** skrytost, plur. skrytá místa, přenes. tajnosti: *occulata saltuum T*; *servis occulta credere C*; *in occulto esse L* v tajnosti býti; *in o. colloqui L* potají; *ex occulto L* tajně = *per occultum T* **b** o člověku: uzavřený: *homo C, ab occultis hominibus cavere L*; s gen.: *o. odii, consilii T* tající svou nenávisť, záměr.

**oc-cumbō, ere, cubū, itum** padnouti, klesnouti (mrtev): *o. mortem L* (vl. padnouti v smrt =) zemřítí = *o. morte C = o. morti V, o. neci O*; absol. *ne ferro occumbere posset O* aby nemohl býti zabit železem.

**occupātiō, ōnis, f.** [occupo] **a** obsazení, zaujetí něčeho: *fori C*; *sunt privata . . . vetere occupatione* soukromý majetek vzniká . . . starým osazením **C** **b** zaměstnání: *maximis occupationibus impediti C*; *multi occupationem eius observant (v. t.) C*.

**occupātiuncula, ae, f.** [occupatio] (drobné) zaměstnání.

**occupātus, a, um** [occupo] zaměstnaný: *non dubito, quin occupatissimus fueris C*.

**occupō, āre, āvī, ātum** [ob a capio, srov. anticipo] **a** obsaditi, zaujmouti: *Thermopylas N, loca superiora Cs, Anconam cohortibus Cs, curiam armatis hominibus C* **b** zaujmouti = naplniti něčím: *urbem aedificiis Cr, aream fundamentis L, quantum soli castris L; Tyrrhenum mare caementis*

*H, templa triclīniis Hirt c* uchvátiti, zmocniti se, v držení vzíti, ve svou moc uvésti: *regnum CsL, naves Cs, Italiam C, tantum agri, quantum . . . H; honores H* dosíci; *aditum V, occupa portum H* hled' dostihnouti; *Phaëthon currum occupat O* vstoupí na vůz **d** přepadnouti, napadnouti: *Lyncea gladio occupat V* napadne; *occupat aversum O* napadne odzadu; *rutro Celer occupat ausum O* napadne smělce; *Ebuso occupat os flammis V* mrští mu oheň do tváře; o zvíř.: *feram o. Cr* chytiti; obr. *ut (te) pueros docentem occupet senectus H* že tě stihne stáří; pod. *mors hominem occupat Cr* **e** zmocniti se, napadnouti: *timor exercitum occupavit Cs; mentes Siculorum superstitio C, pavor animos L; pallor occupat ora V* bledost rozloží se po tváři; *luctu occupari L* v smutek býti pohřžen; *fama occupat aures V* dojde k sluchu, naplní sluch **f** zaměstnat; zaneprázdniti: *fortium virorum manus Cr; in patria delenda occupari C, agendo occupari L* býti zaneprázdněn, zabrán do . . .; *occupat res hominum cogitationes L g* o penězích: uložití: *pecunias occuparat apud populos C; magnae res aguntur in vestris vectigalibus occupatae C* jde o značný majetek uložený ve vašich daních **h** (vzítí něco dříve než jiný =) pospíšiti si, předejítí, předstihnouti někoho, dříve začítí něco: *numquid vis? occupo H* předejdu jej (otázkou); *occupat Alcides O* předstihne jej; *occupat in agrum Sabinum transire L* učiní dříve (první) vpád do území sabinského; *Fidenates occupant bellum facere L* dříve válku začnou; *occupavit Scipio Padum traicere L* pospíšil si s přechodem Pádu; těž předejítí něco: *nisi solis ortum incolae occupaverint C* nepřispíš-li si obyvatelé před východem slunce. Part. *occupatus* j. adj. v. t.

**oc-currō, ere, currī, cursum 1 a** běžeti naproti, spěchati vstříc; potkati někoho: *rex Anius occurrit V* spěchá vstříc; *occurram (ei) in triviis H* budu nadbíhati; *si curatus capillos occurri, rides H* kolikrátkoli tě potkám;

*equites hostibus occurrebant Cs* setkávali se s nepřáteli; - přenes. vyjítí vstříc něčemu = vyhovětí něčemu: *occurram exspectationi vestrae C b* namanouti se k něčemu, naraziti na něco, býti přítomen něčemu, zastihnouti, zastati něco, dostati se k něčemu, naléztí něco: *concilio n. ad concilium occurrere L; neutri proelio occurrerunt L; signis o. Cs* naraziti na . . .; *in aliam civitatem C* do jiné obce odejítí; *ne in gravius bellum occurreret Cs* aby se nedostal do obtížnější války **c** naskytovatí se, ukazovatí se, přicházeti na oči: *nulla arbor occurrit Cr* nenaskytl se; *multis locis silex occurrebat L* vyskytoval se; *nullam aliam speciem nisi hominis occurrere C* že se nenaskytuje jiná podoba než lidská; *nulla occurrit tellus V* žádná se neobjevovala země; *ne quid usquam honestum occurreret T d* o vnímání a myšlení: objeviti se, vyvstati: *oculis Cr* před očima; *occurram oculis intumulata tuis O* zjevím se nepohřbena tvému zraku; *in mentem n. menti occurrit alqd C* napadá (mne) něco, přichází na mysl; absol. *tu occurrebas C = in mentem veniebas; non occurrit ulli aliud exemplum? C* nenapadá nikoho jiný příklad? *utrisque ad animum occurrit* s ak. c. inf. Cs oba napadne myšlenka, že . . . **2** ve sm. nepřítel. **a** napadnouti někoho, udeřiti na někoho: *occurrit ex adverso instructa acies L; adverso occurrit viro vir V; telis occurrere virginis V* postaviti se vstříc zbrani; neos. *ad undecimum lapidem occursum est L* srážka se stala u 11. mílníku **b** na odpor se stavěti, odporovatí, čeliti: *eius consiliis C; zvl. v řeči: huic talibus occurrit dictis (abl.) V =* odpoví; *alcis orationi T; occurritur a nobis C* činíme námitku, namítneme; *occurreretur enim, sicut occursum est C* bude jim učiněna námitka, jakož skutečně byla učiněna **c** předejítí něco, zameziti něco, odpomoci, čeliti něčemu: *Catilineae consiliis C, malevolentiae C, satietati aurium C.*

**occursātiō, ōnis, f. [occurso]** vl. ‚přicházení vstříc‘, předcházení, úslužnost,

pozornost: *facilis est illa o. et blanditia popularis* C úslužnost lidu; *occursationes vestrae* C blahopřejné projevy.

**occursitō**, *āre* [occurso] jíti naproti.

**occursō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [occurro] **a** běžeti vstříc, jíti naproti: *capro* V, *fugientibus* T **b** napadati, útočiti: *gladio* Cs; *occursantes* S odpůrci **c** blížiti se, přicházeti: *portis* L **d** napadati, na mysl přicházeti: *occursant animo mea scripta* Pn, *verba* Pn.

**occursus**, *ūs*, *m.* [occurro] **a** setkání, potkání (se): *alcis occursum vitare, declinare* T někomu se vyhýbati; *stipitis o.* O náraz **b** běžení naproti: *lupi occursum fecere metum* O vlci vstříc vyběhše **c** přiběhnutí: *occursum militum obsaepus* L vojíny přichvátavšími.

**Oceanus**, *ī*, *m.* [Ὠκεανός] okeán, moře, podle představy starých celou zemi obtékající: *Oceani ostium* C = úžina gibraltarská; *mare Oceanus* CsT; personif. jako bůh Okeanos, syn Nebe a Země, manžel Tethyin, otec Okeanoven: **Oceanitis**, *īdis*, *f.* [Ὠκεανίτις] Okeanovna, mořská víla. Adj. **Oceanicus**, *a*, *um* okeánský, oceánský.

**ocellus**, *ī*, *m.* [oculus] očko; obr. *ocelli Italiae* C; *Sirmio, insularum ocelle* Ct = perlo mezi ostrovy; v oslovení osoby *ocelle* Ct miláčku.

**Ocelum**, *ī*, *n.* město Graiocelū v Alpách Grajských.

**Ochus**, *ī*, *m.* [Ὀχος] **1** příjm. krále Artaxerxa III. **2** syn Dareiův.

**ōcior**, *us*, superl. **ōcissimus** [srov. ὠκύς] rychlejší, hbitější: *o. cervis* H; *o. ventis* V.

**ōciter**, adv., komp. *ōcius*, superl. *ōcissimē* [srov. *ocior*] rychle, hbitě: *ire* V, *surgere* O; *serius ocius* H dříve nebo později; *ocius torquens hostile* V rychleji (než domysli), velmi rychle; *dent ocius omnes poenas* O ihned (= čím dříve, tím lépe); *ocius omnes parent* V chutě; *nemo oleum fert ocius?* H = hned; *angulus iste feret piper et tus ocius uā* H spíše než hrozny.

**Ocnus**, *ī*, *m.* [Ὀκνος = Loudal] **1** jméno mythic. muže, jenž byl pro svou lenivost potrestán tím, že v podsvětí věčně splétá provaz, ježž osel stále ukusuje **2** zakladatel Mantuy.

**ocrea**, *ae*, *f.* holeň, holínka, holenice. **ocreātus**, *a*, *um* [ocrea] holínkami opatřený (o lovecích) H.

**Ocriculum**, *ī*, *n.* [ocris kamenitá hora] město v Umbrii, nyn. Otricoli; adj. **Ocriculānus**, *a*, *um* okrikolský: *villa* C; obyv. **Ocriculāni**, *ōrum*, *m.* Okrikulané.

**Ocrisia** n. **Ocrēsia**, *ae*, *f.* matka Servia Tullia.

**octaphoros** n. **octōphoros**, *on* [ὀκτώφορος] osmi nosiči nesený: *lectica* C; subst. **octaphoron**, *ī*, *n.* nosítka osmi nosiči nesená.

**Octāvius**, *a* rod římský; zejm. **1** Cn. O. velitel za 2. války punské, bojoval r. 202 u Zamy **2** Cn. O. velitel r. 168 proti Perseovi **3** M. O. za války obč. stoupenec Pompejův **4** Cn. O. spolukonsul a protivník Cinnův r. 87; od něho *Octavianum bellum* C a *Octavianus dies* C (quo L. Cinna et Cn. Octavius magnam civium stragem ediderunt) **5** Cn. O. Rufus, quaestor r. 107 **6** C. O. vítěz r. 62 nad zbytky vojska otroků **7** C. O. (syn předešlého), jenž se jako adopt. syn Caesarův jmenoval C. Iulius Caesar *Octavianus*, pozd. *Augustus* \* 63, † 14 po Kr. **8** sestra jeho *Octavia*, manželka Marcellova, potom Antoniova **9** *Octavia*, deera Klaudia a Messaliny, zasnoubená s Neronem **10** O. Musa, dějepisec za doby Horatiovy. Odt. **Octāviānus**, *a*, *um* Oktaviův: *bellum Octavianum* C Oktaviiova, s Oktaviem.

**octāvus**, *a*, *um* [octo, srov. ὄγδοος] osmý: *hora* C 2. hod. odpol.; *octavi ordines* Cs osmá kohorta legie; *ager efficit cum octavo* (sc. grano) C nese osmeronásobně; *o. sapientum* H (jako osmý přistupující k 7 mudrcům); **octāvum**, adv. po osmé: *tribuni refecti* L. = Subst. **octāva**, *ae*, *f.* (sc. hora) osmá hodina. = <sc. feria cír. oktāv>.

<octiduum, *ī*, *n.* [octo a dies] doba osmi dní, týden.>

**octiēs**, adv. [acto] osmkrát.

**octingenti**, *ae*, *a* osm set; **octingentēsimus**, *a*, *um* osmistý.

**octipēs**, *pedis* osminohý.

**octō** [srov. ὀκτώ, čes. osm] osm.

**Octōber, bris, m.** [*octo*] říjen (pův. osmý měsíc v roku); adj. *Calendis Octobribus* C 1. října.

**Octōdūrus, ī, m.** osada v Gallii Narbonské, nyn. Martigny.

**octōgēnārius, a, um** [*octogeni*] osmdesátiletý.

**octōgēnī, ae, a** po osmdesáti: *aeris* (v. t.) *octogeni bini* L.

**Octōgēsa, ae, f.** město v Hispanii u Ebra.

**octōgēsīmus, a, um** osmdesátý.

**octōgiēs** osmdesátkrát.

**octōgintā** osmdesát.

**octōiugis, e** [*octo* a *iugum*] osmispřežní; obr. posměšně *nunc iam octoiuges ad imperia obtinenda ire (patricios)* L, v osmispřeží (obr. z her v cirku).

**octōnī, ae, a** [*octo*] po osmi: *ordines* Cs, *milia peditum* L; *octonos referentes idibus aeris* H (sc. *nummos*) po osmi asseh, měďácích'.

**octōphoros** viz *octaphoros*.

**octuplicātus, a, um** [*\*octu-plex*] osmeronásobný: *census* L.

**octuplus, a, um** [srov. k *duplus*] osminásobný: *pars* C; **octuplum** *ī, n.* osmeronásobný obnos, cena, pokuta: *octupli damnare* C; *iudicium in o. C* odsouzení k osmeronásobné pokutě.

**octussibus** (sg. *octussis, is, m.* se nevyskytuje) [*octo* a *as*] za 8 assů: *oryza o. empty* H.

**oculāris, e** [*oculus*] oční.

**oculātus, a, um** [*oculus*] opatřený očima; vidomý: *eme die caeca olivam, id vendito oculata die* Pt sm. kup s neviditelnou (= nejistou) lhůtou splacení, prodej se zjevnou (= stanovenou) lhůtou.

**oculeus, a, um** [*oculus*] okatý; bystrooký.

**oculus, ī, m.** [srov. čes. oko, řec. ὄσσε z \*ὄκ-τε a slova z koř. ὀπ-, jako ὄψομαι, ὀπῶπα, ὄμμα] **a** oko: *natura oculos membranis tenuissimis vestivit* C; *oculis cernere* N na vlastní oči; *in oculis, ante oculos alcis* Cs L před očima, před zrakem něčím, u přítomnosti někoho; *res ante oculos posita est* C jest zřejmá, jasná; *quae oculis subiciebantur* L co se zraku naskýtal; *oculos alcis auferre* L

otevřeně oklamati někoho; *in oculis alcis esse* C býti oblíben u někoho; *in oculis alqm ferre* C milovati („na rukou nositi“) **b** meton. zrak: *amittere oculos* Cs zraku pozbyti = *oculos perdere* C; *veloci oculo percurre* H rychlým (zběžným) pohledem **c** očko na rostlině, pupen: *oculos serere* Pn—h, *imponere* V stromy očkovati, roubovati **d** přenes. = nejvýzácnejší věc: (*Carthaginem et Corinthum*) *illos oculos orae maritimae effodere* C ‚perly‘.

**Ocyrhoē, es, f.** [Ἵκυρόη rychlotoká] nymfa, dcera Cheironova.

**ōdī, isse, ōsus, ōsūrus** [snad k *odor*, pův. ucítíl jsem, cítím něco páchnoucího] míti odpor k něčemu, štítiti se něčeho, nenáviděti, protiviti si něco: *odi profanum vulgus* H; *incredulus odi* H nestojím o to; *quae modo voverat, odit* O nedbá o to; s inf. *oderunt peccare boni* H štítí se chybovati.

**odiōsē, adv.** [*odiosus*] protivně: *dicere* C.

**odiōsus, a, um** [*odium*] nenáviděný, protivný, odporný: *genus hominum* C; *odiosum est carere* C = jest nepřijemno.

**odium, ī, n.** [srov. *odi*] (pův. asi odporný zápach) **1** subj. odpor, hnus, nenávisť, zášť: *in odio* n. *odio esse apud alqm* C býti nenáviděným někým; s gen. subj. *o. ingratae civitatis* N; s gen. obj. *tyranni* N proti t.; *o. vestrum* L proti vám; *decemvirale* L proti decemvirům; *odio suarum rerum* S z nelibosti nad svým stavem; *dum poenas odio per vim festinat inulto* H pro neukojenou pomstychtivost; *alqm odiis exercere* V nenávisť stíhati **2** obj. **a** odporná věc, protivně chování: *quod erat o.!* *quae superbia!* C **b** nenáviděná osoba, protiva: *Antonius insigne o. hominum* C.

**odor, ōris, m.** [sr. *oleo*, ὀδμή] **1** (zá-)pach **a** vůb. *notus o. V, omnis* C, *croceus* V **b** zápach příjemný, vůně: *violaria spargunt odorem* H, *florum* C, *unguentorum* C **c** zápach nepř., puch, smrad: *taeterrimus* C, *locus odore foedus* S; *cum odor . . . subegerat* S zkažený vzduch; *ater o. V* výpar **2** meton. **a** *odores* vo-

ňavky, vonné masti: *ne deferar in vicum vendentem odores H, liquidū o. H, vetus ara multo fumat odore H* kadidlem; *ture, odoribus incensis C* **b** čich, větření, tušení něčeho: *hominum furta odore persequi C*.

**odōrātiō, ōnis, f.** [odoror] čichání.

**odōrātus, ūs, m.** [odoror] čichání; čich jako smysl.

**odōrifera, a, um** [odor a fero] **a** vonný, vůni šířící: *lances Pp, panacea V* **b** vyrábějící voňavky: *gens O* = Peršané.

**odōrō, āre, āvī, ātum** [odor] vonným učiniti, navoněti: *tura odorant aera fumis* kadidlo naplňuje vzduch vůní *O*; part. perf. pas. **odōrātus, a, um** navoněný: *capilli H, comae O*; vonný, vonící: *cedrus V, herbae O*; *xystus violis o. Pn* fialkami vonící.

**odōror, āri, ātus sum** [odor] **a** čichati: *cibum H* **b** přenes. (jako pes) čenichati, větřiti: *decemviratum C*; vypátrati, vyčenichati: *omnia C, ingressus tuos C, voluptates C* **c** přičichnouti k něčemu (povrchně): *philosophiam T*.

**odōrus, a, um** [odor] **a** vonný, vonící: *flos O* **b** čenichající, větřící: *odora canum vis V*.

**Odrysae, ārum, m.** Odrysové, thrácký kmen na horním Hebru; adj. **Odrysius, a, um** = odryský, thrácký: *rex O*; **Odrysii ōrum, m. O** = Thráckové, sing. *Odrysius O* = Polymestor.

**Odysseā, ae, f.** [Ὀδύσσεια] **1** *Odysseia* **a** báseň Homérova **b** její překlad od Livia Andronika **2** *Ὀδύσσεια ἔκρσ* „Odysseův mys' na již. cípu Sicílie: *esse naves in portu Odysseae C*.

**Oeagrus, ī, m.** [Ὀϊαγρος] Oiagros, král thrácký, otec Orfeův; adj. **Oeagrius, a, um** = thrácký: *Hebrus V, Haemus O*.

**Oebalus, ī, m.** [Ὀϊβαλος] Oibalos, otec Tyndareův, děd Helenin, král spartský; odt. **Oebalidēs, ae, m.** potomek Oibalův = Spartan: *Oe. puer O* = Hyakinthos; **Oebalidae, ārum, m.** = Kastor a Polydeukes; **Oebalis, idis, f.** Oibalovna = Helena; adj. **Oebalius, a, um** **1** oibalský, spartský: *vulnus O* = Hyakinthova **2** sabinský (protože

původ Sabinů byl odvozován od Spartanů): *Oebalii Tati O*; *Oebaliae matres O* = Římanky jakožto uloupené Sabinky. Subst. **Oebalia, ae, f.** starý název Tarenta (pon. byl osazen Spartány).

**Oechalia, ae, f.** [Ὀϊχάλια] Oichalia, město na Euboi; odt. **Oechalis, idis, f.** Oichalanka, Eubojanika.

**Oecleus, eī, m.** [Ὀϊκλεύς] Oikleus, otec Amfiaraův, jenž odt. **Oeclidēs, ae, m.** [Ὀϊκλείδης] Oikleovec.

**oeconomia, ae, f.** [οἰκονομία] hospodárnost; o slovesné skladbě uspořádanost; = <šetrnost, úspornost; sporost.>

**Oeconomicus, ī, m.** [οἰκονομικός] „Hospodář“, spis Xenofontův.

**oeconomus, ī, m.** [οἰκονόμος] hospodář; správce hospodářství.

**Oedipus, podis n. pī, m.** [Ὀιδίπους] Oidipus, syn Laiův a Iokastin; název tragedie Sofokleovy.

**Oeneus, eos n. eī, m.** [Ὀϊνεύς] Oineus, král kalydonský, otec Meleagrův, Tydeův a Deianeirin; adj. **Oeneius, a, um** a **Oeneus, a, um** Oineův: *agri O*; **Oenidēs, ae, m.** [Ὀϊνείδης] Oineovec: **1** Meleagros **2** Diomedes.

**Oeniadae, ārum, m.** [Ὀϊνιάδαι] Oiniadové, národ, a Oiniady, město v Akarnanii.

**Oenomaus, ī, m.** [Ὀϊνόμαος] Oino-maos, král elidský, otec Hippodamein.

**Oenonē, ēs, f.** [Ὀϊνώνη] Oinone, nymfa ve Frygii, milenka Paridova.

**oenophorum, ī, n.** [οἰνοφόρον] koš na víno.

**Oenopia, ae, f.** [Ὀϊνοπία] Oinopia, starý název Aiginy; adj. **Oenopius, a, um** oinopský, aiginský: *muri O*.

**Oenōtrus, ī, m.** podle pověsti král sabinský; adj. **Oenōtrius, a, um** = italský: *tellus V*. **Oenōtria, ae, f.** [Ὀϊνωτρία] Oinotria, krajina v již. Itálii; **Oenōtrus, a, um** oenotrijský: *viri V*.

**oenus** arch. = unus.

**Oenus, untis, m.** [Ὀϊνούς] říčka v Lakonii již. od Sparty.

**oestrus, ī, m.** [ὄστρος] střeček, ovád.

**oesus** arch. = usus.

**Oeta, ae n. Oetē, ēs, f.** [Ὀἷτη] Oita, horstvo mezi malijským zálivem a Pin-

dem na hranicích středního Řecka a Thessalie; adj. **Oetaeus**, *a*, um oitský: *montes L*, *iuga Pp*, *Thermopylae Ct*.

**offa**, *ae*, *f*. pův. sousto, žvanec; knedlík; koláč.

**of-fendō**, *ere*, *fendī*, *fensum* **1** naraziti alqd něčím *n*. na něco **a** *a lapsus per gradus capite graviter offenso L* pádem po schodech hlavu silně si naraziv, do hlavy se udeřiv; *latus offendere vehementer C* prudce do boku se udeřiti; *pede offenso O* narazit se do nohy, klopytnuv; *miles offenso scuto praebuit sonitum L* štítem naraziv; *vocis offensa imago V* odrážející se ozvěna; *offensa quo levius streperent S* aby při nárazu méně chřestily  $\beta$  *limine offenso O* zavádívši o práh; *scopulum offendis C*; *dens offendit solido H* kouše do tvrdého **b** vraziti, naraziti alqm na někoho, setkati se s někým: *si te secundo lumine hic offendero, moriere C* zastihn-li tě; *cum aliquem offensum fortuito videret* var. *N* jehož náhodou potkal; s dvojm ak. zastihnouti, zastati: *nondum perfectum* (doplúk.) *templum offenderant C*; *Siciliam inanem offenderant C*; *maestam domum offendi C* zastihl jsem dům ve smutku **2** přenes. **a** naraziti sm. míti nehodu, dostati se do neštěstí: *qui bis apud iudices offendisset C* jenž byl dvakrát odsouzen; *multi viri . . . terra et mari saepe offenderunt C* narazili, uvázli; *naves . . . in redeundo offenderunt Cs* úraz utrpěly **b** nemile se dotknouti, uraziti někoho: *neminem . . . non verbo, non vultu offendit C*; *cur ego amicum offendam in nugis? H*; *cogere eos, quos nolis offendere S* o které bys nerad zavádil; *cum aliquem offensum fortunā videret* var. *N*, sm. ,na nějž se štěstěna neusmála'; pas. *offendi* cítiti se uražen; *offendi medicis H* býti rozhořčen na lékaře; - spec. buditi nevoli, vzbuzovati pohoršení: *in eo offenderat, quod patriae male consuluerat N*; *cum . . . consulare nomen offenderet L*, též s inf. *L*; chybiti, chyby se dopustiti, klopytnouti: *cum in eodem genere, in quo ipsi offendissent, alios reprehendissent C* v téže věci, v které sami pochybili; *si paululum*

*modo in numeris offensum est C* stane-li se jen dost malá chyba **c** pohoršení bráti, horšiti se nad něčím, něco povážlivého viděti v něčem: *si in me aliquid offendistis C* jestliže jste se nade mnou něčím pohoršili; *si quid . . . in homine offendendum sit C* jest-li nějakou závadu při něm spatřovati; pas. neos. *in poetae cincinnis offenditur C* = básnické kudrlinky se znechucují. Part. *offensus* *j*. adj. *v*. *t*.

**offēnsa**, *ae*, *f*. [*offendo*, srov. *repulsa* — *repello*] **a** urážka, pohoršení, závada: *offensas ense vindicare O*; *subitae offensae T* **b** nepřízeň, nepřátelství: *in offensa sum apud Pompeium C* v nemilosti.

**offēnsiō**, *ōnis*, *f*. [*offendo*] **a** náraz, nárazení: *pedis C*; *mundus (rotundus) nihil habet offensionis C* **b** nehoda, protivenství: *belli offensiones C*; *hostes aliqua offensione permoti Cs*; nevolnost tělesná: *corporum offensiones C* nemoci, úrazy **c** nepřízeň, nevole, nenávisť: *cadere in offensionem alcis C*, *in odium offensionemque populi Romani irruere C*, *suscipere invidiam atque offensionem C*; *sine offensione C* bez mrzutostí; *magna cum offensione civium N* za veliké nevole spoluobčanů **d** pohoršení; urážka: *turpitudine si habet aliquid offensionis C* jestliže uráží = budí odpor.

**offēnsiuncula**, *ae*, *f*. [*offensio*] **a** malá nehoda: *offensiunculam accipere C* = *repulsam* (při ucházení se o úřad) **b** malá urážka, nepřijemné dotčení se něčeho: *animi C*.

**offēnsō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*offendo*] narážeti: *capita L* hlavami bítí (o zeď).

**offēnsus** *a*, *um* [*offendo*] **a** popuzený, rozhořčený, nepřátelský: *animus offensor C*; *populi voluntas C*, *dii O* **b** nenáviděný, protivný, nepřijemný: *o. ordo senatorius C*; *et inuisum et offensum sibi parum idoneum ratus S* zároveň za nedosti vhodného jej pokládaje, protože ho nenáviděl a naň nevrážil.

**of-ferō**, *offerre*, *obtuli*, *oblātum* **a** vstříc nésti, nastavovati, podávati: *ferrum Aeneas . . . venientibus offert V*



meč nastavuje; *dextram Philippo Cr* podávati; *os offerre C* nastavovati (úmyslně a okázale), na odiv stavěti své drzé čelo; *oblato falso crimine insontem oppressit L* na krivé udání; přenes. přivésti, přinésti, poskytnouti: *quam in partem fors obtulit Cs* kam ho náhoda zanesla; *quod fors obtulerit C*; *praedam Chrysgono C, auxilium alci L* **b** prokázati, způsobiti něco: *mortem parenti C* učiniti, *beneficium alci Cs*; *luctum alci Cat*; *errorem alci L, stuprum sorori C* znásilniti **c** pas. a reflex. naskytnouti se, objeviti se, namanouti se: *quem ille casu ministrum oblatum promissis onerat S* když se mu za pomocníka namanul; *nullam ei oblatam (sc. esse) caelestium speciem L* že se mu nedostalo znamení s nebe; *nova res oblata timorem leniit V* nový zjev naskytnuvší se; *foedum omen se obtulit Cr* zjevilo se; *oblata occasione Cs* když se naskytlá příležitost; spec. naproti jiti, postaviti se: *se hostibus o. Cs*; *Fauno sese obtulit V* vstoupil do cesty; *Antonii sceleri se o. Cs*; *offer te periculis V* **d** nabídnouti: *munus O, victoriam aut pacem L, operam suam L*; *se o. nabízeti se: offerebat se intercessurum T* **e** vydati, dáti na pospas, vystaviti, nastaviti: *se ad mortem n. morti o. C*; *caput periculis C*; *telis se o. Cs*.

**officiālis, is, m.** [officium] zřízenec, úředník.

**officina,** (pův. *opificina Pt*), *ae, f.* [opifex] *Pt* dílna **a** *officinam instituere C, o. armorum Cs, o. monetae L, Cyclopum officinae H* **b** přenes. *ne quitiae C, sapientiae; quasi ludus atque o. dicendi C* řečnická škola a dílna.

**officiō, ere, fēci, factum** [ob a facio] **1** zř. přech. zadělati, zavříti: *corporis affecti sensus :: Lucretius* **2** ob. nepřech. **a** proti něčemu se postaviti, do cesty vstoupiti, překážeti: *offecerat videlicet apricanti (sc. Diogeni) C*; *qui nomini officient meo L* zacloní mé jméno; *sibi in angustiis o. S* cestu si vameziti, překážeti si **b** škoditi, vaditi, újmu činiti: *meis commodis officiis C*; *timor animi auribus officit S* zaepává; *ni de-*

*generatum . . . decori officisset L* kdyby nebylo vadilo slávě.

**officiōsē,** *adv.* [officiosus] úslužně, laskavě: *factum C, scribere C.*

**officiōsītās, ātis, f.** [officiosus] úslužnost.

**officiōsus, a, um** [officium] úslužný, laskavý, ochotný: *Lampsaceni in omnes cives Romanos C*; *officiosa voluntas O* dobrá vůle; *officiosi labores C* jejichž jsem se z ochoty podjal.

**officium, iī, n.** [z \*opi-fici-om od opifex] služba, konání, úkon, práce **1 a** *servilibus officiis intentus S* k pracím otrockým dohlížeje; *officia itineris Cs* povinné denní služby na cestě; *o. sacri O* úkon obětní; *canes funguntur officiis luporum O* vykonávají práce vlků = zastupují vlky; *o. oculorum C* = zrak; spec. služba někomu prokazovaná, laskavost, služba: *mutua officia C* vzájemné přátelské služby = *vicissitudo officiorum C*; *officiis inter se certare CV, officia in alqm conferre, erga alqm adhibere C* někomu prokazovati; *persolvere o. receptum C* odsloužiti se = *reddere o. C* **b** zvl. přátelská služba prokazovaná přítomností při jisté příležitosti, na př. při pohřbu, svatbě, psaní závěti a p.: *labente officio Iuv* na sklonku slavnosti; *o. triste O* (o pohřbu); *prosequor officio tua festa pio O* obřady smírnými a očištnými; *officia intenderrant S* ochotu napjali, velkou měrou osvědčovali; *turbae sequentis officium O* dav uctivě ho následující, čestný průvod **c** církv. *divinum o.* služby boží **2** úřad, zaměstnání: *ad id o. nemo admittitur N*; *maritimum o. Cs* služba námořní; *censurae o. C* úřad censorský; *exsequi regis officia et munera C* = vykonávati úřad krále **3** povinnost: *id viri est o. C*; *nulla pars vitae vacare officiis potest C*; *ego certe meum . . . officium praestitero Cs* já povinnosti své zadost učiním; *in officio manere N* zůstatí věren povinnosti; smysl pro povinnost: *haud scio an nulla beator possit esse, neque solum officio, sed et delectatione C*; *utrum apud eos pudor atque o. an timor valeret Cs.*

**of-figō, ere, xī, xum** připevniti: *ramos L.*

**offirmātus**, *a, um* [offirmo] pevně odhodlaný, zatvrzelý; *animus o. Pt;* *voluntas offirmator C.*

**of-firmō**, *āre, āvī, ātum* **1** upevňovati: *se o. T* pevně se odhodlati **2** intrans. býti zatvrzelý, býti neústupný: *quin tu animo offirmas Ct. Part. offirmatus j. adj. v. t.*

**of-fulgēō**, *ēre, sī*, — vstříc zasvitnouti: *nova lux oculis offulsit V.*

**of-fundō**, *ere, fūdī, fūsum* **a** líti, sypati alqd alei rei něco proti něčemu, kolem něčeho: *piscebns aqua, nobis aēr offunditur C* kolem nás se rozlévá = nás obkličuje; přenes. *caligo offunditur animis C* zahaluje; *periculum est, ne quis error vobis offundatur L* aby vás neobestřel; *quamquam multa offunderentur T* ačkoli mu mnohé věci přicházely na mysl **b** zahalovati, zakrývati: *offunditur luce solis lumen lucernae C* je zatemňováno; *Claudius pavore offusus T* strachem pomaten; *Marcellorum meum pectus memoria obfudit C* vzpomínka zmátla mé srdce.

**of-fuscō**, *āre, āvī, ātum* zatemňovati.

**Ogygēs**, *is, m.* a **Ogygus**, *ī, m.* [Ὀγυγός] myth. král a zakladatel Théb v Boiotii, za něhož jezero Kopajské zatopilo Boiotii; adj. **Ogygius**, *a, um* = thébský; *deus O = Bacchus.*

**ōhē**, interj. *eh: ohe, iam satis est H.*

**Oileūs**, *eos n. eī, m.* [Ὀϊλεύς] král lokridský, otec Aiantův.

**oinos** arch. = *unus.*

**Olbia**, *ae, f.* [Ὀλβία] jméno několika měst, zejm. město na severu Sardinie *C;* adj. **Olbiēnsis**, *e* olbijský; *epistula C* (t. j. z Olbie poslaný), *ager L.*

**olea**, *ae, f.* [vedle *oliva* podle *oleum*: ἔλαια, ἔλαια] **a** oliva (strom): *flos oleae C* **b** oliva (plod):  *nihil intra est oleam duri H.*

**oleāginus** i **oleāgineus**, *a, um* [olea] olivový; *virgulae N, radix V.*

**oleārius**, *a, um* [oleum] na olej; *cella C.*

**Olearos** n. **Oliaros**, *ī, f.* [Ὀλέαρος] jeden z ostrovů kykladských, nyn. Antiparo jz. od Paru.

**oleaster**, *strī, m.* [olea] planá oliva, z jejíhož tvrdého listí se dělaly věnce pro vítěze olympijské.

**olēns**, *entis* [oleo] vonný; *rami V, mentae V, amaracus suave olens Ct* libovonný majorán; páchnoucí, smrdutý; *fornix H, stagna Palici O.*

**1. Ōlenus**, *ī, f.* [Ὀλένοϋς] město v Aitolii severně od ústí Acheloa; adj. **Ōlenius**, *a, um* olenský = aitolský; *capella O* koza Amaltheia; *pecus O* roh Amalthein jako souhvězdí (dešť přinášející).

**2. Ōlenus**, *ī, m.* [Ὀλένοϋς] vl. jméno mužské **1** syn Diův, otec Lapitha Tektafa, zakladatel města Oleny (v. 1. *Olenus*) *O.* **2** manžel Lethaiin, proměněný v kámen *O.*

**oleō**, *ēre, uī*, — [k odor přes druhotvar *olor*, srov. poměr *solium: sedeo*] **a** páchnouti, zápach vydávati, voněti: *olentia pascua V, bene olere C;* čim: *nardo Pp;* častěji ak.: *pastillos Rufillus olet H, vina dulces oluerunt Camenae H;* páchnouti = smrděti: *olentia sulphure stagna O; Gorgonius olet hircum H; olentis uxores mariti H* = kozla **b** přenes. páchnouti něčím = prozrazovati, projevovati, dávati najevo: *o. malitiam C, nihil olet ex Academia C. Part. olens j. adj. v. t.*

**olētum**, *ī, n.* [olea] olivová zahrada (= *olivetum*).

**oleum**, *ī, n.* [ἔλαιον] olej (olivový), jehož se užívalo jako svítiva, potraviny a masti; v přísl. *operam et oleum perdere Pt C* sm. nadarmo pracovati; *oleum adde camino H* „přilej oleje do ohně“; meton. = škola zápasnická (pon. si zápasníci natírali těla olejem): *ego eram decus olei Ct; verba palaestrae magis et olei C.*

**ol-faciō**, *ere, fecī, factum* [oleo a facio] čichati: *ea, quae olfacimus C; unguentum o. Ct;* přenes. vyslíditi (vyčmuchati“): *nummum C.*

**olfactō**, *āre, āvī, ātum* [olfacio] čichati alqd k něčemu.

**olfactus**, *ūs, m.* [olfacio] čich.

**olidus**, *a, um* [oleo] páchnoucí: *caprae H.*

**ōlim**, adv. [olle] vl. ondy, kdysi, jednou **a** o minulosti: za onoho času: *gens o. armis virisque clara T; aurea nunc (Capitolia), o. horrida dumis V;* dávno, již dávno: *o. studium atque omne ingenium contulerit Archias C; o. provi-*

*sum erat T; sensus o. mero victi Cr* **b** o budoucnosti: *non, si male nunc, et o. sic erit H* i budoucně; *Tyrias olim quae verteret arces V* které jednou vyvrátí tvrze kartaginské **c** bez čas. určení n ě k d y, kdysi, druhdy: *si quid olim scripseris H; dif-fugiunt Tyrii, ut o. vagantur apes O* = *interdum; vestra meos o. si fistula dicat amores V.*

**olitor** viz *holitor*.

**olitōrius** viz *holitorius*.

**oliva**, *ae, f.* [ἐλαία z ἐλαίφα] **a** oliva (plod): *lecta de ramis o. H* **b** oliva (strom): *ramus olivae V, numquam fallentis termes olivae H* **c** olivová ratolest: *fronti praeponere olivam H, flavā caput nec-tentur olivā V* **d** olivové dřevo: *ex oliva modulatae canentes tibiae C* **e** hůl ze dřeva olivového: *Damon incumbens tereti olivae V.*

**olivētum**, *ī, n.* [*oliva*] zahrada olivová.

**olivifer**, *a, um* [*oliva* a *fero*] olivonosný, olivami bohatý: *Mutusca V, arva O.*

**olivum**, *ī, n.* [vedle *oleum* podle *oliva*] olej; meton. = *palaestra* zápasistiě: *cur o. vitat H.*

1. **ōlla** viz *aula*.

2. **olla** viz *olle*.

**olle** *n. ollus, olla*, — (neutr. nedolo-ženo) arch. = *ille* (kromě nom. se užívá básn. dat. s g. *olli*, nom. pl. *olli* a dat. abl. pl. *ollis*).

**olor**, *ōris, m.* labuť.

**olōrinus**, *a, um* [*olor*] labutí: *pen-nae V, alae. O.*

**olus** viz *holus*.

**olusculum** viz *holusculum*.

**Olympia**, *ae, f.* [Ὀλυμπία] okrsek v Elidě u řeky Alfeia, místo proslulých slavností; adj. **Olympiacus**, *a, um* olympijský: *cursus O, palma V; Olympi-cus, a, um: pulvis H* ‚prach olympijský‘ = prach na závodišti; **Olympius**, *a, um: Iuppiter L; Olympium, īī, n.* chrám Dia olympijského; **Olympia**, *ōrum, n.* [τὰ Ὀλύμπια] závody olympijské, vždy po čtyřech letech konané: *qui vicit Olympia* [Ὀλύμπια νικᾶν] *C* zvítězil v závodech olympijských; *Olympiorum ludicrum L; ad Olympia*

*proficisci C, coronari Olympia H* = *vin-cere; Olympionicēs, ae, m.* [Ὀλυμπιονίκης] vítěz v závodech olympijských.

1. **Olympias**, *adis, f.* [Ὀλυμπιάς] olympiada, období čtyř roků (počínaje od 776 př. n. l. obyč. letopočet řecký.)

2. **Olympias**, *adis f.* [Ὀλυμπιάς] dcera epeirského krále Neoptolema, manželka krále maked. Filippa, matka Alexandra Vel.

1. **Olympus**, *ī, m.* [Ὀλυμπος] *O-lymp*, jméno hory **a** na hranicích thessalsko-maked., mytické sídlo bohů řeckých; meton. nebe: *extremo veniens Sol Olympo V* z nejkrajnějšího nebe (z východu); *processit vesper Olympo V* **b** v Gallii *L* **c** v Lykii s městem téhož jména *C* **d** v Lakonice.

2. **Olympus**, *ī, f.* [Ὀλυμπος] město v Lykii pod horou téhož jména; obyv. **Olympēni**, *ōrum, m.* *Olympanē: agri Olympenorum C.*

3. **Olympus**, *ī, m.* [Ὀλυμπος] myth. slavný flétista, žák Marsyův.

**Olynthos** *n. -us, ī, f.* [Ὀλυνθος] město na Chalkidice r. 348 Filippem sbořené; obyv. **Olynthii**, *ōrum, m.* *Olyntané.*

**omāsum**, *ī, n.* [slovo keltské] dršťka: *pingui tentus* (od *tendo*) *omaso H* napaný tučnými dršťkami.

**ōmen**, *inīs, n.* **a** vúb. z *n* a *m* ení, před-zvěst: *o. capere C* očekávati; *i secundo omine H* ‚za příznivého znamení‘ = bůh tě prováže; *detestabile o. avertat Iuppiter C* **b** zlé znamení: *inque o. Iuturnae occurrere misit V* na neblahé znamení; *contra omina bellum poscunt V* proti nepřiznivým znamením; *dicitur omine ab isto Roma incaluisse rogis O* pro neblahou tu vinu; *ire per hanc* (sc. *portam*) *noli: o. habet O* jest nešťastná, zlověstná; *omina lunae Pp* = (noční) znamení měsíce; předpovídání, **c** příznivé blahopřání: *vo-tis ominibusque prosequi alqm C* **d** meton. úkon spojený s auspiciemi, obřad: *scēptra accipere regibus o. erat V* bylo obřadem; *primis ominibus iugare V* = *nuptiis* prvním sňatkem zasnoubiti.

**ōmentum**, *ī, n.* 1 plsní mázdra obalující vnitřnosti 2 přenes. **a** blána **b** tuk **c** útroby, vnitřnosti: *o. pingue Ct.*

**ōminor**, *ārī*, *ātus sum* [*omen*] předpovídati, prorokovati: *malo alienae quam nostrae rei publ. ominari C*; *o. felix imperium L*; spec. (dobrého) přáti: *optamus tibi ominamurque in proximum annum consulatum Pn*; o věcném podm. *male ominata verba* var. *H* zlověstná.

**omissus**, *a*, *um* [*omitto*] uvolněný, nedbalý, zejm. v peněžích nešetrný: *ne ab re sint omissiores Tr* příliš málo dbalí majetku.

**o-mittō**, *ere*, *mīsi*, *missum* **a** pustiti: *arma Cr*, *habenas T*, *pila Cs*; opustiti: *maritum T* **b** vzdáti se, nechati něčeho: *id quamquam omissum iam ex... cura Latinorum . . . L* ač se vzdali toho cíle své snahy; *pietatem et humanitatem C*, *voluptates C*, *navigationem C*; *omnibus rebus omissis Cs* vše nechajíce stranou; *scelus impunitum o. S* nechati bez trestu; *hostem o. L* se zřetele pustiti **c** mlčky přejíti, nezmíniti se o něčem, pomínouti něco: *ut omittam cetera C*; *omitto, quae perferant C*; *s* ak. c. inf. *omitto nihil istum verum pertinuisse ad illum C* nechci mluvíti o tom, že . . . Part. *omissus* j. adj. v. t.

**omnifer**, *a*, *um* [*omnis a fero*] vše nesoucí: *vultus* var. *O* (o Zemi) všeploďný.

**omnigena**, *ae*, *m*. [*omnis a gigno* srov. *indigena*] všeho druhu, všeliký: *omnigenum deum monstra* var. *V*.

**omnimodus**, *a*, *um* [*omnis a modus*] všeho způsobu, všestranný, úplný, všeliký.

**omninō**, adv. [*omnis*] **a** celkem: *erant o. duo itinera Cs*; *quinque o. fuerunt C*; *semel o. eam viderat Cr*; vůbec: *aut o. aut magna ex parte C*, *de hominum genere aut o. de animalium C*; vůbec jen: *non modo tantam causam perorare, sed o. verbum facere conari C* **b** úplně, zcela, dočista, nadobro: *o. neminem video C*, *o. sine comite C*; *ne faciam o. versus H* **c** ovšem, částice jistící a připouštěcí: *non usquam quidem id dicit o. C*; *pugnas o., sed cum adversario facili C*.

**omni-parēns**, *entis* všerodící, všematka: *terra V*.

**omni-potēns**, *entis* všemohoucí: *Neptunus C*, *Iuppiter Ct*, *Fortuna V*.

**omnipotentia**, *ae*, *f*. [*omnipotens*] všemohoucnost.

**omnis**, *e* v všechem **1** o množství **a** *omnes cives C*; *omnes res C*; sg. *omni tempore Cs*; *omnis fraus C*; každý: *o. regio C*; *o. pax bello utilior Cs*; subst. *omnes* všichni, všichni lidé: *qui omnes facile spem facerent L* kteří všichni dohromady mohli vzbuzovati naději; s gen. partit. *Macedonum fere omnibus persuasit L*; v gen. partit. *omnium miserimus C*; v gen. poses. *omnium opinio* = obecné mínění; *ad sollicitandam omnium pacem L* obecný mír; neutr. *omnia* všechny věci, vše, všecko: *omnia se amici causa esse facturos C*; *me Hecate per omnia duxit V* všudy, po všech těch místech; *cui cum invidia regni . . . infida omnia faceret L* samou nedůvěru působila **b** sm. s amý: *hunc tegit omnis lucus V*; *centuriones omnes lectos et evocatos S* centuriony, samé vybrané a vysloužilé muže; *triremes omnes Cs* samé trojradky **c** sm. všeliký, všeho druhu: *eo ex finitimis populis turba omnis perfugit L*; *omni largitione saturati C* = všemi způsoby podplácení; *vir bellorum omnium peritissimus Cs* všelikých válek; *omnibus precibus petere contendit Cs* **2** o celosti všecek, celý: *hinc omnis pendet Lucilius H* všecek = celým svým uměním; *haec omnis oratio mea est C* celá; *Gallia omnis Cs* veškerá Gallie, jako celek, v celku; *omnis pecunia CN* všecky peníze; *omnis insula Cs* celý ostrov; *non o. moriar H*.

**omnivagus**, *a*, *um* [*omnis a vagor*] všude těkající: *Diana C*.

**omnivolus**, *a*, *um* [*omnis a volo*] všechno chtějící: *o. Iuppiter Ct* sm. nenasytný.

**Omphalē**, *ēs*, *f*. [*Ὀμφάλη*] dcera lybského krále Iardana, choť Tmolova.

**onager**, *grī* n. **onagrus**, *ī*, *m*. [*ὄναγρος*] divoký osel.

**Onchae**, *ārum*, *f*. město v Syrii.

**Onchēstus**, *ī* [*Ὀγχηστός*] **1** m. řeka v Thessalii u Kynoskefal **2** f. město v Boiotii; adj. **Onchēstius**, *a*, *um* z Onchestu: *Megareus O*.

**onerārius**, *a, um* [onus] nákladní: *iumenta L; navis o. i* subst. **onerāria**, *ae, f.* nákladní loď.

**onerō**, *āre, āvī, ātum* [onus] **1 a** obtížití, obtěžkati: *costas aselli onerat pomis V; naves armis S; manum iaculis V* = ozbrojiti; *med. vino onerari S* přepíti se **b** přenes. **a** zahrnouti: *contumeliis alqm C, promissis S, laudibus L* **β** ztížití, těžším učiniti: *dilectum avaritiā et luxu T, pericula T; curas T* rozmnožiti, *pod. inopiam L, dolorem Cr* **2** naložiti něco (jako břímě): *vina cadis (dat.) onerarat V* víno naložil do nádob = vínem obtížil nádoby; *onerant canistris dona Cereris V.*

**onerōsus**, *a, um* [onus] tížící, obtížný, těžký: *humus O, praeda V; aēr est onerosior igne O* těžší; *tergo onerosus inhaesit O* tíhou těla, těžce; přenes. *onerosa donatio Pn; onerosior sors O.*

**Onēsicitus**, *ī, m.* [ὄνησίσιτος] kormidelník Alexandra Vel. a později jeho životopíseč.

**onus**, *eris, n.* břímě **a** náklad: *iumentis onera imponere Cs; (asellus), cum gravius dorso subiit (v. t.) o. H; naves ad onera transportanda latiores Cs* k převážení nákladů **b** tíže: *tanti oneris turrim Cs; tanta onera navium Cs* tak těžké lodí **c** přenes. obtíž: *cogor vobis oneri esse S; onus officii C* břímě, tíha; *o. beneficii C* břímě dobrodiní (zavazujícího k vděčnosti).

**onustus**, *a, um* [onus] obtížený, zatížený, naložený: *naves frumento C, currus quinque liberis T; přenes. naplněný, plný: ager praeda S; terga vulneribus T, pharetra telis Cr; corpus onustum hesternis vitis H* tělo obtížené včerejší nestřídmostí.

**onyx**, *chis, m.* [ὄνυξ vl. nehet] onyx, polodrahokam žlutavý s červenobílými proužky, z něhož byly dělány nádoby na masti, odt. meton. onyxová nádoba: *nardi parvus o. H.*

**opācitās**, *ātis, f.* [opacus] stinnost, stín: *arborum o. T; stinné příšeří Sn.*

**opācō**, *āre, āvī, ātum* [opacus] zastítni, stínem zakryti: *sol terras opacat C.*

**opācus**, *a, um* stinný **a** akt. *nemus, ilex V, Olympus H* **b** pas. = pokrytý

stínem: *vallis H, herba O, ripa C; jako subst. ferimur per opaca locorum V* stinnými místy; *doplāk. Albunea ... exhalat opaca mephitim V* z temna vydechuje sirný zápach **c** přenes. temný tmavý: *domus Cyclopiis, nox V, barba Ct, Tartara O.*

**opella**, *ae, f.* [opera] (malá, drobná, vřelíká a pod.) práce, činnost, zaměstnání: *forensis H.*

**opera**, *ae, f.* [srov. opus] **a** práce, námaha, činnost přičinění: *curam atque operam ponere in alqa re C* péči a práci věnovati něčemu = *operam in rem alqam conferre C* = *o. tribuere alci rei L; sine hominum opera C* bez přičinění lidského; *operam dare alci rei C* něčím se zabývati, něco pěstovati; *operam et oleum perdere C* sm. = práci a čas tratiti; *operae pretium est C* stojí za námahu; *non operae est L* nestojí za to, nevyplatí se; *tūā operā rubent ocelli Ct* sm. tvou vinou **b** práce pro jiného, služba, pomoc: *dubitantibus ceteris Cornelius operam suam pollicitus S; mox operam suam in approbanda excusatione offerre T* pomoc svou mu nabízel; *operam praestare in re militari Cs* službu vojenskou konati; *in operas plurimos miserit C* zaopatřil jim služby **c** meton. možnost práce, náлада k práci, čas, pokdy k něčemu: *dicam, si videam tibi esse operam aut otium Pt; deest mihi opera, quae non modo tempus, sed etiam animum vacuum ab omni cura desiderat C; neque consulibus operae erat id negotium agere L* **d** konkr. pracovník, dělník, nádeník: *operae mercennariae C; accedes opera agro nona Sabino H* přistoupíš jako 9. nádeník; *dux theatralium operarum T* snad najatých divadelních tleskačů, klakérů; pomocník, náhončí: *erat mihi contentio cum operis conductis C.*

**operārius**, *a, um* [opera] pracovní, dělný: *homines paene operarii C* jen k tělesné práci způsobili; subst. mask. dělník, nádeník.

**operātiō**, *ōnis, f.* [operor] pracovní, práce; konkr. výkon, dílo.

<**operātivus**, *a, um* [operor] výkonný, tvořivý.>

**operculum**, *i*, *n*. [*operio*] víko, víčko: *arteria tegitur quodam operculo C* zá-klopkou; *o. dolii L* víko sudu.

**operimentum**, *i*, *n*. [*operio*] pokrývka; víko.

**operiō**, *ire*, *ruī*, *pertum* [*\*ob-verio*, srov. k *aperio*] přikrýti, pokrýti, zahaliti, zastříti **a** *corpus chlamyde Cr*, *paludamento T*; *nox operit terras umbrā V*; *fons fluctu totus operiretur C* byl by zatopen; *reliquias pugnae o. T* zemí přikrýti **b** přenes. zahrnouti: *contumeliis C*, *dedecore et infamia CT* **c** skrýti, zatajiti: *luctum Pn*, *domestica mala T*; *femina cur presset, non est rationis operatae O* = důvod toho jest zřejmý; **d** zavříti: *opertis valvis Concordiae C*; *operta lectica C*. Part. *opertus* *j.* adj. *v. t.*

**opedor**, *ārī*, *ātus sum* [*opus*] **a** pracovatí, býti zaměstnán dat. něčím: *textrix operata Minervae Tb* zaměstnaná (pro M. =) prací Minervinou; *miles caedendis materiis operatus T* zaměstnaný kácením dříví; *in cute curanda plus aequo operata iuventus H* více než slušno zaměstnaná, více péče věnující; *omnia sint operata deo Tb* nechť slouží bohu; subst. *operantium clamor T* dělníků (pracujících o opevnění) **b** spec. prováděti bohoslužebný úkon, konati obět: *Liberopatri o. Cr* obětovati; *ipsum regem tradunt . . . operatum iis sacris se abdidisse L* že se usilovně pohřížil do těch posvátných úkonů; *operata ora resolvere O* v modlitbě **c** trans. prováděti, dělati.

**operōsē**, adv. [*operosus*] namáhavě, pracně: *nec tamen fiat o. C*; *o. condita vina O* uměle.

**operōsus**, *a*, *um* [*opera*] **a** akt. činný, pracovitý, neúnavný, snaživý: *senectus C*; *vates operose dierum O* snaživý pěvce dnů (t. j. slavnostního kalendáře); účinný: *herba O* **b** pas. pracný, obtížný, namáhavý: *mundi operosa moles* var. *O* pracná; *monumentorum arduus et operosus honor T* pomníky na počtu (zemřelých) pracně vztyčené; *labor C*, *carmina H* **c** umělý, uměle provedený: *templa dei O*; *operoso ex aere lebetes O* z kovu umělecky vytvořené **d** námahu působící, s námahou spojený: *divitiae H*.

**opertus**, *a*, *um* [*operio*] skrytý: *res C*, *bella V*, *hamus H*; subst. **opertum**, *i*, *n.* **a** tajemství, záhada: *Apollinis operata C* (výroků věštírny) **b** skryté místo: *telluris operata subire V* skrýše, hlubiny země; *o. bonae deae C* posvátné místo (nezasvěcení nepřístupné).

**Ophias**, *adis*, *f.* [*Ὀφιάς*] Ofianka, žena z aitolského kmene Ofiů u řeky Euena (= Kombe) *O*.

**Ophiōn**, *onis*, *m.* [*Ὀφίων*] Kentaur, otec Amykův; **Ophionidēs**, *ae*, *m.* *O* Ofionovec, syn Ofionův.

**Ophiūsa**, *ae*, *f.* [*Ὀφιοῦσα*] starý název Kypru; odt. **Ophiūsus**, *a*, *um* = kyperský: *arva O*.

**opifer**, *a*, *um* [*\*ops a fero*] pomoc přinášející, pomocný *O*.

**opifex**, *ficis*, *m. f.* [*opus a facio*] **a** tvůrce, hotovitel, výrobce: *o. mundi deus C*; *debitae Nymphis o. coronae H* výrobkyně věnce = pletoucí věnec; *rerum O* světa; *verborum C* **b** řemeslník: *opificum manibus tecti . . . esse possumus C*; *opifices omnes in sordida arte versantur C*.

**opificīna**, *ae*, *f.* *Pt* = *officina* *v. t.*

**opificium**, *iī*, *n.* [*opifex*] konání práce, práce; zaměstnání.

**ōpiliō** *n.* **ūpiliō**, *ōnis*, *m.* [*ovis*] ovčák, pastýř ovcí.

**Opimius**, *a* rod římský, zejm. *L. Op.*, konsul r. 121; r. 114 podplacen Jugurthou, odsouzen a vyobcován; adj. **Opimiānus**, *a*, *um*: *vinum C* výtečné víno z konsulátu Opimiova.

**opimus**, *a*, *um* **a** žirný, tučný: *regio C*, *arva C*, *campus L*; *habitus corporis C*; *opimi boves* vypasení **b** bohatý: *opimus praeda C*; *o. opus casibus T* bohaté příhodami; *opima praeda C*; nádherný: *triumphus H*; *accusatio C* tučná = výnosná; *res opimae H* blahobyť; *spolia opima LV* bohatá kořist, t. zbroj padlému vůdci odňatá.

**opinābilis**, *e* [*opinor*] **1** domnělý, založený na mínění **2** pomyslný (*op. naturalis*); - <co lze si pomysliťi, myslitelný.>

**opinātiō**, *ōnis*, *f.* [*opinor*] domnění, domněnka.

**opinātor**, *ōris*, *m.* [*opinor*] tušitel, dohadovatel.

**opiniō, ōnis, f.** [srov. *opinor*] **a** (osobní) domněnka, mínění: *non re ductus, sed opinione C, o. de meis moribus C*; s gen. obj. *virtutis C* představa; *impudentis mali C* tušení; *ut o. mea fert (est) C* podle mého mínění; *opinionem alci rei praebere Cs* buditi domnění něčeho; *ab opinionis arbitrio seiunctus C* od zvláště osobního mínění; t. t. filos. význ. δόξα mínění (proti ἐπιστήμη vědění); = spec. tušení, očekávání: *nec eum o. est frustrata L*; *comitante opinione T* naděje; s gen. subj. *praeter omnium opinionem NCs* mimo vše nadání; s gen. obj. *o. trium legionum Cs* naděje na tři legie; předpojaté mínění, předsudek: *ex opinione multa aestimat vulgus C* **b** veřejné mínění, pověst: *hominum o. de alqo C*; *equitum* (gen. obj.) *o. est singularis Cs* jezdcí požívají velmi dobré pověsti; *malignitatis o. T* = že by se to pokládalo za zlomyslnost; *civitas maximam habet opinionem virtutis Cs* = je velmi pověstná svou statečností **c** pověst = nezaručená zpráva: *o. sine auctore exierat L, o. erat edita in vulgus Cs.*

**opiniōsus, a, um** [*opinio*] plný domněnek.

**opinor, arī, ātus sum** [srov. *opinio*] domnívat se, domýšlet se, mysliti: *se non opinari, sed scire dixit C*; jako vložená věta *opinor* = tuším; part. perf. **opinātus, a, um** domnělý: *opinata bona C.*

**opiparē, adv.** [*opiparus*] bohatě, náděrně, skvostně.

**opiparus, a, um** [\**ops* a *paro*] bohatý, náděrný, skvostný.

**Ōpis, is, ak. im, f.** [Ὠπίς] **a** nymfa z družiny Artemidiny **b** Najada.

**opisthographus, a, um** [ὀπισθογράφος] psaný (také) na zadní straně papíru *Pn.*

**Opitergium, iī, n.** město v sev. Itálii záp. od Aquileje, nyn. Oderzo.

**opitulus, arī, ātus sum** [*opitulus* = přinášejší pomoc od *ops* a *tollo* význ. *fero*] přinášeti pomoc, pomáhati alci někomu; *inopiae eius* (sc. *plebis*) *opitulati sunt S* vypomohli mu v jeho nouzi.

**opium, iī, n.** [ὀπίον] opium, šťáva z máku.

**oportet, ēre, uit** **1** o závazku zvl. právním musí se, má se, je povinnost: *oportere perfectionem declarat officii, quo et semper utendum est et omnibus C* **2** vřb. sluší, je slušno, je žádoucí, je třeba: *eum scire oportet C* ten by měl vědět.

**op-pēdō, ere** bzdití alci rei na něco: *curtis Iudaeis H.*

**op-perior, iri, pertus sum** [srov. *ex-perior*, viz k *peritus*] čekati, vyčkávati, očekávati něco: *manet ille hostem opperians V* vyčkávaje; *tempora sua L*; *opperiebatur, ut consul attraheretur L*; absol. *ibi diem unum opperitur N.*

**op-petō, ere, iī n. iī, itum** jíti vstříc něčemu, podstupovati něco: *malam pestem o. C* vrhnouti se v neštěstí; *mortem o. C* zemřítí; též absol. *quis contigit oppetere V* zahynouti, padnouti.

**oppidānus, a, um** [*oppidum*] maloměstský (opak *urbanus*): *o. et inconditum genus dicendi C*; *iure oppidano C*; *lascivia T*; subst. měšťan, maloměšťan: *oppidanos hortatur, moenia defendant S*; *funditores subsidio oppidanis mittit Cs.*

**oppidō, adv.** velmi, velice, značně, náležitě: *paulum o. inter se differunt C* velmi málo; *o. adulescens L* ještě téměř jinoch; *o. quam* = náramně: *o. quam breve intervallum videtur L.*

**oppidulum, ī, n.** [*oppidum*] městečko: *oppidulo, quod versu dicere non est H* (městečko ono bylo nejspíše Ausculum).

**oppidum, ī, n.** **a** opevněné místo, pevnost: *o. Britanni vocant, cum silvas impeditas vallo fossaque munierunt Cs*; proto i o Římu *legatos in oppidum intro-mitti non placuit L* t. j. dovnitř zdí městských **b** město, zvl. menší město venkovské, městečko: *Ascraeumque cano Romana per oppida carmen V*; zř. o Římu *L.*

**op-pignerō, āre, āvī, ātum** dáti do zástavy, zastaviti: *libellos C.*

**oppilō, āre, āvī, ātum** zatarasiti, zavřítí: *scalas o. C.*

**Oppius, a** rod římský; zejm. **1 C.** *Oppius* důvěrný přítel Caesarův, podle domněnky spisovatel děl *bellum Alex., Afr., Hisp.* **2 L.** *Oppius*, řím.

jezdec **3 P. Oppius**, quaestor Ciceronem hájený; - *lex Oppia* zákon tribuna lidu C. Oppia (proti ženskému přepychu).

**op-pleō**, *ēre, ēvī, ētum* (zcela) naplniti.

**op-pōnō**, *ere, posuī, positum* **1** klásti alqd alci rei něco proti něčemu, naproti klásti, naproti stavěti, nastavovati; *Tellus opposuit manum fronti* O zastřela si rukou čelo; *oppono auriculam* H nastavím ucho (jako projev, že chci svědčit); *opposito genu curvavit cornum* O vzepřev jej kolenem; *armatos ad introitus* C, *turrim ad portum* Cs postaviti; *oppidum oppositum Thessaliae* Cs ležící proti Th. **2** přenes. **a** stavěti něco na odpor, v řeči uváděti naproti: *quid opponas tandem, si negem?* C; *non minorem auctoritatem o. C* **b** vystaviti něco něčemu, vydati na pospas: *o. se periculis pro re publ. C* vydávati se v nebezpečí; *Saguntinis corpora opponentibus* L; *ille recusat quemquam opponere morti* V onen se zdráhá někoho k smrti navrhnutí; *opponere pignori* Pt Tr dáti v zástavu, zastaviti; odt. slovní hříčka *villula nostra non ad Austri flatus oppositast . . . verum ad milia quindecim et ducentos* Ct **c** slovy před oči stavěti něco: *pericula intendantur, formidines opponantur* C; *scelus o. C* **d** pro srovnání u v á d ě ti: *multis secundis proeliis unum adversum o. Cs* naproti mnohým šťastným bitvám jednu nešťastnou. Part. *oppositus* j. adj. v. t.

**opportūnē** adv. [*opportunus*] vhod, včas: *venire* C, *nuntium afferre* Cs.

**opportunitās**, *ātis, f.* [*opportunus*] příhodnost, příznivá vlastnost: *o. loci* Cs příhodné místo; *o. aetatis* S vhodný věk; *cum ad ceteras summas utilitates haec quoque o. adiungatur* C příznivá okolnost; konkr. výhoda: *amicitia tantas opportunitates habet* C; *belli opportunitates* C; *opportunitates corporis* C vlohy.

**opportūnus**, *a, um* [*ob a portus*, srov. *Portunus*] (vl. t. t. plavecký, o větru ženoucí směrem k přístavu) **a** příležitostný, příznivý, vhodný, příhodný: subst. *locorum opportuna* T vhodná místa **b** pří-

stupný, povolný, náchylný: *postquam opportunos sibi cognovit* S povolnými **c** vystavený něčemu, vydaný na pospas: *hosti o. fieri* S na ránu přijíti; *invidia opportunos interemit* L na které pro neoblíbenost bylo možno se dostat; *o. iniuriae* S bezpráví vydaný; subst. *opportuna dividere praefectis* L místa ohrožená nepřitelem.

**1. oppositus**, *a, um* [*oppono*] naproti stojící, ležící alci rei naproti něčemu, protilehlý: *moles fluctibus* C, *luna soli* C.

**2. op-positus**, *ūs, m.* [*oppono*] **a** nastavení něčeho: *laterum et corporum* C **b** protivná poloha, protilehlost: *lunae* C.

**oppressiō**, *ōnis, f.* [*opprimo*] potlačování, potlačení: *legum et libertatis* C; přepadení: *curiae* C.

**opprimō**, *ere, pressī, pressum* [*ob a premo*] **a** přitlačovati, přitiskovati: *ora loquentis* O rukou přidržeti (aby nemluvila); přimáčknouti, umačkat: *opprimi ruinā* C; *senem iniectu vestis* T udusiti; *oppressus onere armorum* Cs; o ohni: uhasiti: *orientem ignem* L; *vim flammae* C; o výslovnosti: polykati: *litterae oppressae* C **b** přenes. potlačovati: *iram* S, *dolorem* C, *libertatem, potentiam* C, *tumultum* L; spec. zničiti: *insonem falso crimine* L; ujařmiti: *patriam* N, *socios* C; *Athenas servitute oppressas tenere* N Athény v jařmu otrockém držeti; potřiti: *legionem* Cs; přemoci: *nationem Allobrogum* C, *bello alqm* N; *sopor opprimit alqm* L spánek přemáhá; *somno oppressus* v hlubokém spánku; *Catilinae latrocinium o. C* potlačiti; tísнити: *aere alieno* C; *opprimi iniquo iudicio* C podlehnouti **c** přepadnouti, napadnouti, překvapiti: *quotiens illum lux noctu aliquid describere ingressum oppressit* C kolikrát jej ranní světlo překvapilo; *inscios inopinantesque* Cs, *incautos* L, *inermos* T; přenes. *morbo opprimi* C; *ne subito a me opprimatur* C abych jej z rovnováhy nepřivedl; *inter fugae pugnaeque consilium* (v. t.) *oppressi* L; *oppressus fraude loci* V zmatený místem.

**opprobriōsus**, *a, um* [*opprobrium*] hanlivý.



**opprobrium**, *iī*, *n.* [*ob a probrum*] **a** nadávka, výtka, haná: *opprobria dicere O, fundere H; morderi opprobriis falsis H; abstr. fugiens opprobria culpae H; alci opprobrio est alqd NCO* k necti jest **b** konkr. o osobách: hanba: *o. maiorum Mamercus T; vos, opprobria Romuli Remique Ct.*

⟨**oppugnāculum**, *ī*, *n.* [*oppugno*] záseka, hradba.⟩

**oppugnātiō**, *ōnis*, *f.* [*oppugno*] **a** dobývání, útočení, obléhání, dorážení: *oppidum oppugnationibus premere Cs; oppugnationem ostendere L* zdánlivý útok učiniti; způsob dobývání: *Belgarum o. est haec Cs* **b** přenes. útok, obžaloba: *aperta inimicorum C; odpor: iudicium sine oppugnatione C.*

**oppugnātor**, *ōris*, *m.* [*oppugno*] dobytval, útočník: *ignem tectis oppugnatores iniecerunt T; přenes. o. salutis C, patriae C* útočník proti . . .

**op-pugnō**, *āre, āvī, ātum* dobývati, (útokem) **a** pův. *consilium ab oppugnanda urbe ad observendam vertere L, oppugnare aut parare S* útočili nebo zbrojili; obléhati **b** přenes. *quod a vobis oppugnari video C* proti čemu bojujete; *populi salutem oppugnant C* napadají; *acta Caesaris C; pecuniā o. alqm C* útočiti penězi na někoho = hleděti podplatiti někoho.

\***ops**, *opis* (ještě jen *opem, ope*; pl. *opēs* úplný) *f.* [*srov. opus*] vl. hojnost (často pl.) **a** moc, síla: *omni ope niti S, magna nituntur opum vi V* všemi silami; *non opis est nostrae alqd V* nemohu, nejsem s to **b** moc založená na vojsku, moc válečná: *adstante ope barbarica V* pokud stála moc (říše) barbarská; *opibus Galliarum subnixus T, praesesse regis opibus N, Italiam suis opibus occupare C* **c** moc politická, vliv: *Lacedaemoniorum opes concussit N; Catilinae opes concidēre C; opes firmare L* mocné postavení si zajistiti; *opes factionis S* politická moc protivně strany; *propter opes tolerabiliorem senectutem videri C* pro politický vliv **d** moc založená na penězích, bohatství, prostředky (ob. pl.): *Sicilia floret opibus C; magnas inter opes inops V; opes regiae Cr; ruris*

*opes O; urbanis artibus opes augere L; přenes. nil docebo, unde parentur opes H* hojnost myšlenek; *quibus nihil est opis C* prostředků **e** pomoc, podpora: *opis indigere C, ab alqo opem petere C; sine ulla ope L* beze všeho přispění; *ope barbarica . . . victor V* přispěním moci barbarské; *opem ferre N* přispěti pomocí; *opem petere C* pomoci žádati; *zř. plur.; přenes. ceratis ope Daedalea pennis H* uměním Daidalovým **f** jako vl. jméno v. t.

**Ops**, *is*, *f.* [*ops*] bohyně země, plodnosti a úrody, ztotožněná s Rheou a Kybelou; *ad Opis (sc. aedem) Cr* u chrámu Opina.

**opsōnātor**, **opsōnium**, **opsōnō** *a p.* viz *obsonator a p.*

**optābilis**, *e* [*opto*] žádoucí.

**optātiō**, *ōnis*, *f.* [*opto*] přání.

**optātus**, *a, um* [*opto*] ‚vytoužený‘, vítaný, žádoucí, milý, doplňk. vhod: *optatissimum sibi putant C* za nejvítanější pokládají pro sebe; *optatam metam cursu contingere H; optata arena potiri V; optātum, ī, n.* přání, tužba: *ex tribus optatis hoc erat tertium C; optātō*, *adv.* vhod, podle přání: *mihi o. veneris C; velut o. ventis coortis V.*

**optimās**, *āis* [*optimus*] náležící nejlepší, šlechtický, aristokratický: *statu rei publicae regali, optimati, populari C; subst. šlechtic, aristokrat, obyč. plur. optimāti, strana aristokratická, šlechta: optimatum fautor N; plebis et optimatum certamina T.*

**optimus** viz *bonus*.

**1. optiō**, *ōnis*, *f.* [*\*opio = volim si, srov. opto*] volba (= volné rozhodnutí): *si mihi o. detur C; Graeci optionem Carthaginiensium faciunt S* přenechají volbu Kartagiňanům.

**2. optiō**, *ōnis*, *m.* [konkr. k 1. *optio*] (vyvolený) pomocník centurionův, ‚šikovatel‘.

**optīvus**, *a, um* [*opto*] zvolený, vybraný: *cognomen H.*

**optō**, *āre, āvī, ātum* [*\*opio, srov. optio*] **a** vyhlédnouti, vybrati, zvoliti: *condicionem misero ferunt, ut optet, utrum . . . an C* aby si vybral,

zda chce... či; *pars optare locum tecto V* jedni si vybírají; *ex collegis optaret, quem vellet L*; *alqm patronum Pn* **b** přáti si, žádati si něčeho: *mortem V*, *ephippia H*; *alqd de alqo, ab alqo, inf., ak. c. inf., věta snahová; magno cum optaverit emptum intactum Pallanta V* kdy si bude přát, aby byl býval draze vykoupen *P.* nezraněný; *optandus* žádoucí: *fortuna C* **c** přáti alci alqd někomu něco: *tibi optamus eam rem publicam C.* Part. *optatus j.* adj. v. t.

**opulēns, entis** [ops, srov. *opulentus*] zámožný, bohatý: *civitas magna et opulens S*; *opulentium fortuna N.*

**opulenter**, adv. [*opulens*] bohatě, hojně: *neque illos artē colam (v. t. 3), me o. S*; *ludos opulentiū instructiusque ... fecit L* s větším nákladem.

**opulentia, ae, f.** [*opulens*] **a** zámožnost, bohatství: *Thasii opulentiā freti N*; *divitis Croesi O* **b** moc: *invidia ex opulentia orta S.*

**opulentō, āre** [*opulens*] obohátiti, opatřiti, zaopatřiti něčím: *fundus herum bacis opulentat olivae H.*

**opulentus, a, um** [*ops, srov. opulens*] **a** zámožný, bohatý: *multi privati opulenti ac potentes C*; *templum donis opulentum V*; *provinciae pecuniae (gen.) opulentae T* bohatě penězi; *o* věcech *opulentissimae Syriae gazae C* velmi bohaté **b** mocný: *bella gesta cum opulentis regibus S.*

**opus, eris, n.** [srov. *ops*] **I** jako činnost **1** dílo, práce, činnost, zaměstnání: *quo opere (tot. poučování mládeže) quid potest esse praeclarium? C*; *opere coërcere T* nucenou práci trestati; *operibus anteire, iustitiā superare Cs*; *una quies operum V* odpočinek od práce; *Martis o. V* boj; *unde homines operum primos vitaeque labores instituunt H* námahy prací a života (= činného života); konkr. básn. *opere semita fervet V* = pracujícími **2** spec. **a** práce rolnická: *patrio rure facere opus O*; *numquam in agro ulla maiora opera fiunt C* nekonají se větší práce; *concidere ... miratur arator inter opus tauros O* **b** stavění, stavba: *omnes o. facerent N* aby všichni pomáhali sta-

věti; zvl. práce opevňovací: *in opere occupatus Cs*; *eo opere perfecto Cs*; *fessum militem proeliis operibusque habebat L*; *locus egregie natura et opere munitus Cs* přirozeně i uměle; *magis opere ... munitum erat S*; *in operibus multus adesse S* **c** úkol, úloha: *carminis huius opus (est) exponere O*; *sunt, quibus unum o. est H*; *quod sui operis erat, agebat L* **d** námaha, úsilí: adv. rčení *magno opere* v zeslab. sm. = velice, pod. *maximo, tanto, nimio opere* **e** čin, podnik: *his immortalibus editis operibus L* vykonav tyto nesmrtelné činy; *periculosae o. plenum aleae H* nebezpečný podnik **f** práce, (naproti látce), údělek, provedení: *materiam superabat o. O*; *simulacrum singulari opere C*; *galeae caelatae opere Corinthio C* **II** konkr. práce, výtvar, (hotové) dílo **1** vřb.: *pictores et ii, qui signa fabricantur, et poetae suum quisque opus a vulgo considerari vult C* každý chce, aby se jeho dílo těšilo pozornosti lidu **2** spec. **a** stavba: *opus ex mea pecunia reficiatur C*; *publicorum operum depopulatio C*; *operum labor V* stavby umělé a pracné; *opus condere L* základy klásti, stavbu začít **b** opevnění: *operibus aditus praemunire Cs*; *tumulum operibus munire Cs*; obléhací zákopy: *urbem operibus clausit N*, *saepsit Cs*; dobývací stroje (a přístroje): *urbem vineis aliisque operibus oppugnare L*; hráze: *flumen operibus obstruere Cs* **c** (umělecké) dílo: *pocula ... opus Alcimedontis V*, *Silanionis opus tam perfectum C*; *moderator tanti operis (sc. mundi) C* **d** (literární) dílo: *dii orsis tanti operis successus prosperos dent L*, *nullum opus otii (Africani) exstat C*, *o. exegi O* **III** **opus est alqa re** (m. *alcis rei*, podle *usus est alqa re*) vl. jest dílo (= úkol) něčeho = jest potřebí něčeho: *o. est facto Cs* je třeba činu; *nunc animis o. est V*; s gen. *temporis o. est L*; *omnia enumerare non o. est C*; elipticky *quid o. est plura? C* (sc. *dicere*); = též osobní vazba: *mihi frumentum non opus est C* nepotřebuji obilí; *si quid sibi a Caesare o. esset Cs*

jestliže by něčeho potřeboval; *multa sibi opus esse C; quae curando vulneri opus sunt L.*

**Opūs**, *untis*, ak. *unta*, f. [Ὀπούς] město v Lokridě; obyv. **Opuntii**, *ōrum*, m. Opuntáné; adj. **Opuntius**, *a*, um opuntský: *Philodamus C, Megilla H.*

**opusculum**, *ī*, n. [*opus*] dílko: *opusculorum fabricator C* sošek; spisek: *Cassi Parmensis H, mea H.*

**ōra**, *ae*, f. [l. os; *ora* byl pův. asi kolekt. plur. s význ. ústí (řeky)] **1** okraj **a** *Galli oram extremae silvae cum circumsedissent L* okraj lesa; *umbrosae Heliconis orae H* okraje hory; *oras (clipei) ambiit auro V* olemoval zlatem; *oras evoluit (v. t. 2 b) belli V* kraje = začátek a konec **b** spec. kraj světa, hranice světa: *extrema ora et determinatio mundi C*; hranice země, území: *per extremam oram Vocontiorum agri L*; zvl. hranice suché země vzhledem k moři, pobřeží: *partem orae maritimae defendere C; maris, oceani ora L; quae amoenitates orarum ac litorum! C* přímoří; meton. obyvatelé přímoří; *ora maritima Cn. Pompeium requisivit C* **c** pás, kraj, krajina: *domus Aeneae cunctis dominabitur oris V; globus terrae duabus oris habitabilis C, gelida ora H; luminis orae :: Ennius, Lucretius, V* kraje světla, denní světlo, světlo světa **2** t. t. plavecký lano, kterým je loď přivázána ku břehu: *oras et ancoras praecidere L; resolutis oris L.*

**ōrāculum**, pův. **ōrāclum**, *ī*, n. [*oro*] **a** věštírna (jako místo *orandi*): *o. illud Delphis tam celebre C; oraculo egressum L, adorat Themin, quae tunc oracula tenebat O, adire Iovis Hammonis o. statuit Cr* **b** věštba, výrok věštírny: *Apollinis oraculo sapientissimum iudicatum C; dare oracula C; oraculorum veritas C* **c** vüb. výrok, výpověď: *physicorum oracula C.*

**ōrātiō**, *ōnis*, f. [*oro*] řeč, mluva **a** *qualis homo ipse esset, talem eius esse orationem C; ferae sunt rationis et orationis expertes C* **b** sm. výraz, vyličení, projev myšlenek: *virtuti Pompei quae potest o. par inveniri? C; Stoico-*

*rum est adstrictior o. C;* zvl. řeč = jazyk: *o. Latina t. j. přednes jazykem latinským c* tvrzení, výpověď, výklad: *Platonis o. C* tvrzení; *captivorum o. Cs* výpovědi **d** řeč umělá v užš. sm. *a* (proti *sermo*) řeč složená podle řečnických pravidel: *orationem habere C* řeč míti, řečniti; *quanta in oratione maiestas! C; est in manibus o. C, o. adversus rem publ. Cs; Catonis acerbae orationes L* **β** (proti *poëma*) řeč nevázaná, próza: *et in poematis et in oratione peccatur C* **e** předmět, látka, thema řeči: *o. deesse nemini potest C* **f** výmluvnost: *altitudo orationis suae C;* schopnost k řeči, výmluvnost: *satis in eo fuisse orationis atque ingenii C* **g** ≠ modlitba.

**ōrātiuncula**, *ae*, f. [*oratio*] malá (menší) řeč.

**ōrātor**, *ōris*, m. [*oro*] **a** mluvčí (poselstva), vyjednavatel: *ad Pyrrhum missus o. C; oratores ire iubet V* vyslancům; *pacem petitum oratores mittunt L* **b** řečník: *bonus, optimus, summus C; laudantur oratores veteres Crassi et Antonii C.*

**ōrātōriē**, adv. [*oratorius*] řečnicky, po řečnicku, jak se řečníku sluší: *dicere C.*

**ōrātōrius**, *a, um* [*orator*] řečnický, řečníku slušející: *oratoria vis dicendi C.*

**ōrātus**, *ūs*, m. [*oro*] prosba: *oratu tuo C* na tvou žádost.

**orbātor**, *ōris*, m. [*orbo*] člověk o děti olupující někoho: *nostri o. Achilles* (praví Hekabe) *O.*

**Orbilius**, *iū*, m.: *O. Pupillus* gramatik a učitel římský, proslulý svou přísností, učitel Horatiův.

**orbis**, *is*, m. kruh, kružnice, kolo **a** (jako tvar abstrakt.): *orbis, qui κύκλος Graece dicitur C; quinque orbēs explent cursu V; orbis rotae O* kružnice kola; *per omnes in orbem ire L* dokola jíti, kolovati; (ve voj.) tvar těsného zástupu: *orbem facere, in orbem consistere Cs* kruh utvořiti; *ita coniuncto orbe T;* *o. lacteus C* mléčná dráha; *o. signifer C* zvířetník; *o. finiens C* obzorník, obzor, horizont **b** sm. kruhová dráha, oběh kruhový, pohyb v kruhu: *curvare iter*

*in orbem O*; *certum equitare in orbem O*; *anguis rapit orbem per humum V* činí závity, vine se; *annuus o. V* oběh roku; *orbis solstitialis L* (oběh mezi slunovraty =) oběh slunce; *certus undenos decies per annos orbis H* určitý okruh časový 110 roků **c** konkr. okrouhlá věc, kruhovitá plocha: *orbem crusti violare manu V* = okrouhlé koláče; *o. mensae O* okrouhlá deska stolu; *clipei extremi orbem V* kruhové pásy, avšak *decimo tamen orbe moratum est (telum) O* v desáté vrstvě; *rota orbis V* kroužící kolo; *oculorum orbem V* = oči; *genuum o. O* kolenní jablko; *lanam glomerabat in orbem O* vlnu navíjela v klubka; *o. non stabilis O* (o kole Štěstěny); samotné *orbis O* kolo Ixionovo; zvl. kotouč: *si lucidus o. (solis) erit V*; *o. lunae O*, též = disk **O d** spec. o nebi a zemi: *sol medium caeli conscenderat orbem V* dostoupilo středu nebeské klenby; *orbe locus medio est O* prostřed světa, všehomíra; *orbis terrarum, terrae* okresek zemský = země; *o. peregrinus O* cizí země, kraj; *Creten, quae meus est orbis O*; *o. Eous O* = Východ; meton. svět = lidstvo: *uno orbis terrae testimonio C.* - <kulka (z pušky)>.

**orbíta**, *ae, f.* [*orbis*] stopa zanechaná jedoucím kolem, kolej: *ex tensarum orbitis praedari C*; přenes. stopa, stezka: *iuvat ire iugis, qua nulla . . . devertitur o. V.*

**orbitās**, *ātis, f.* [*orbis*] osiřelost, bezdětnost: *bonum liberi, misera o. C*; *o. quoque mea, quod sine liberis sum, spernitur Cr*; přenes. *velut orbitatis metu icta L* (nad ztrátou Romulovou); *rei publ. o. talium virorum C* = úplný nedostatek takových mužů.

**Orbius**, *iī, m.:* *O. Pullius* právník římský, r. 63 př. n. l. praetor v Asii.

**orbō**, *āre, āvi, ātum* [*orbis*] **a** zbavití rodičů nebo dětí, učiniti osiřelým: *Theseus filio Hippolyto non esset orbatus C, orbatus progenie C; leaena catulo orbata O b vřáb. zbavití alqa re něčeho: *ut orbetur auxilio res publica C.**

**Orbōna**, *ae, f.* [*orbis*] bohyně osiřelosti, vzývaná bezdětnými rodiči.

**orbis**, *a, um* [srov. ὀρβανός] sirý

**a** osiřelý (bez rodičů), sirotek: *mei filii te incolumi orbi non erunt C b bezdětný: *senex C; orbem liberis facere L* děti zbavití; *Memnonis orba O c* ovdovělý: *a viro orba O d* přenes. osiřelý, oloupený alqa re o něco, zbavený něčeho: *forum litibus H, luminis o. O.**

**orca**, *ae, f.* [ὄρχη, srov. *urceus*] hliněná nádoba na naložené ryby, „bečka“.

**Orchamus**, *ī, m.* [Ὀρχαμος] myth. král asyrský, otec Leukothoin.

**orchas**, *adis, f.* [ὄρχαός] oliva (plod) vejčitého tvaru.

**orchēstra**, *ae, f.* [ὄρχήστρα] orchestra, v římském divadle část divadla se sedadly pro senátory.

**Orchomenos** n. **-us, ī, m.** [Ὀρχομενός] **1** město v Boiotii u řeky Ke-fissu **2** město v Arkadii; obyv. **Orchomeniī, ōrum, m.** Orchomeňané.

**Orchus** viz **Orcus**.

**orcīnus**, *a, um* [*orcus*] podsvětní: *senatores orcini Suet* (kteří se dostali do senátu po smrti Caesarově podle jeho závěti).

**Orcus** (náp. též **Orchus**), *ī, m.* **a** jméno podsvětního boha: *pallidus Orcus V; Verres alter O. venisse Hennam videtur C; metit O. grandia cum parvis H* (= smrt) **b** podsvětí, místo mrtvých: *primis in faucibus Orci V; ad Orcum mittere H; demittere Orco V.*

**ordināriē**, *adv.* [*ordinarius*] řádně.

**ordinārius**, *a, um* [*ordo*] řádný, pravidelný: *o. consul L* (opak *suffectus*); *ordinarium sidus Sn.* - <subst. masc. ≠ *ordinarius* = představený kraje církevní jurisdikce, zejm. biskup>.

**ordinātim**, *adv.* [*ordinatus*] v řadě: *trabes o. structae Cs* (proti *passim*).

**ordinātiō**, *ōnis, f.* [*ordino*] **1** řadení, seřaďování, seřazení; uspořádání; zařízení, ustanovení **2** pořadí, řada **3** ≠ svěcení (na kněze), vysvěcení.

**ordinātus**, *a, um* [*ordino*] spořádaný, řádný, pravidelný: *cursus C, pugna L* (t. j. ve třech řadách).

**ordinō**, *āre, āvi, ātum* [*ordo*; nově utvořeno, když se přestala cítit souvislost slovesa *orno* se subst. *ordo*] **1 a** do řady stavěti, řaditi: *aciem Cr; ordinarat agmina H;*

*ordinet arbusta sulcis H; Scipio voluntarios ordinavit L* v čtyry roztrídil **b** pořádati, zařizovati, určovati: *cum omnia ordinarentur C; fata ita di ordinaverunt Cr, artem praeceptis L, magistratus aliter o. L; ubi publicas res ordinarius H* až vyložíš po řadě děje obce; *annos adfluentes H* čítati **2** ≠ svētiti (na kněze). ordinovati. Part. *ordinatus* j. adj. v. t.

**ordior**, *īrī, orsus sum [ordo]* **a** pořádati tkanivo ke tkaní; snovati: (*araneus*) *orditur telas Pn—h* **b** počínati, začínati: *orsi bellum sunt L; nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo H; disputare ordinur C; orsus est dicere C, sic orsa loqui vates V;* též absol. = začítí mluvíti: *sic filius orsus V* jal se mluvíti; *sic Iuppiter orsus V* promluvil (o řeči již promluvené); *ibi Tarquinius maledicta ab stirpe orsus (sc. est) L* hanlivě mluví, vycházeje od...; subst. *orsa, ōrum, n.* počínání, podnik, začátek: *orsis operis successus dare L;* básn. slova, řeč: *sic ore vicissim orsa refert V.*

**ordō, inīs, m.** [srov. *ordior*] **1 a** řada (věcí, v prostoru, v času n. v log. souvislosti): *pone ordine vites V, ordines arborum C, his (trabibus) collocatis et coagmentatis alius insuper o. additur Cs; indulge ordinibus (sc. vitium V)* dopřej místa řadám, dělej je daleko od sebe; vrstva: *ordines caespitum Cs;* zvl. řada sedadel v divadle: *quattuordecim ordines* oddělení pro římské jezdce; *in quattuordecim ordinibus sedere C* = býti jezdcem; *o. rerum V; o. saeculorum V* **b** spec. ve voj. **a** řada, četa, šik: *ibi commutatis ordinibus aciem instruxit S* změnil řady; *ordines observare S* v řadách zůstatí; *ordine egredi CsL* z řady vystoupiti; zvl. = setnina: *viri fortissimi qui ordines duxerunt C; Lucianus eiusdem ordinis Cs* z téže setniny **β** hodnost centurion: *spe ordinum evocantur Cs* nadějí na hodnost centuriona jsou vyzváni k službě vojenské; *primi ordines* hodnost prvních centurionů: *centuriones, qui iam primis ordinibus appropinquabant Cs;* centurio: *primi ordines CsL*

centurionové prvních setnin; *centuriones ex inferioribus ordinibus in superiores traducti Cs* na vyšší hodnosti povýšení **c** polit. stav, vrstva občanská: *o. equester N* stav jezdecký; *o. pedester L* občané, měšťané (sloužící jako pěší); *o. senatorius C; apud omnes ordines gratiosus C; homines illius ordinis ex municipiis rusticani C* lidé onoho stavu, oné třídy (tot. *rustici Romani*); *eum certe ordinem, qui exercet illa, firmamentum ceterorum ordinum recte esse dicemus C* t. j. *ordinem publicanorum* třída nájemců; *ignoscant huic ordini C* = senátu; *o. oratorum, mercatorum C;* odt. přenes. *ordines deorum H* sbory bohů; *factionibus inter ordines certabatur L* mezi kmeny; metaf. *omnes uno ordine habetis Achivos V* stavíte na roveň **d** ≠ cír. (mnišský) řád; duchovní stav **2** abstr. řád, pořádek; pořadí; uspořádání: *vitae o. H; nullo ordine atque imperio Cs* bez řádu; *in ordinem referre C* do pořádku uvéstí; *temperat Alcaeus, sed rebus et ordine dispar H* látkou a uspořádáním; *o. et constantia C* smysl pro pořádek; adv. rčení: *ordine a* po řadě, za sebou, po pořádku: *o. rogabantur L; bis quinque iunctas o. noctes O; iubet ordine duci (sc. equum) V* všem po řadě, t. j. každému po jednom; *o. proelia dicam V* **β** řádně: *o. struere penum V, perfectis o. votis V, recte atque o. factum C; in ordinem* po řadě: *tabulas conficere C; ex ordine* po řadě: *possessiones omnes vendere C; septem ex o. menses flevisse V; extra ordinem* mimořádně: *provinciam alci decernere C, imperium e. o. dare C.*

**Ordovicēs, um, m.** pobřežní kmen britský naproti ostrovu Moné (Anglesey).

**orēas, adis, ak. sg. ada, pl. adas f.** [ὄρειάς] horská nymfa, oreada.

**Orestae, ārum, m.** [Ὀρέσται] národ v Makedonii mezi řekami Aoem a Haliakmonem.

**1. Orestēs, ae n. is, m.** [Ὀρέστης] syn Agamemnonův a Klytimestřin, matkovrah; podle něho nazvána tragédie Euripidova; adj. **Orestēus, a, um**

[Ὀρεστεῖος] Orestův: *Orestea Diana O* obraz Artemidin přinesený Orestem do Aricie.

**2. Orestēs, is, m.** přijetí řím. v rodě Aufidiů a Aureliů.

**Orestilla, ae, f.** *Aurelia O.* choť Katilinova.

**Ōrētāni, ōrum, m.** Oretané, kmen hispánský u řeky Quadiany.

⟨**ōre-tenus, adv.** ústně.⟩

⟨**organismus, ī, m.** [organum] ústrojenství, ústrojný celek, organismus.⟩

**organum, ī, n.** [ὄργανον] nástroj **1** vůb. **2** hudební nástroj, zejm. soustava píšťal, varhany. = ⟨(smyslový) ústroj, čidlo⟩.

**Orgetorix, īgis, m.** šlechtic helvetský.

**orgia, ōrum, n.** [τὰ ὄργια] **1** noční bohoslužba Bakchova, orgie: *capite o. mecum V* slavte orgie se mnou **2** vůb. bohoslužby, mysteria; meton. o. *Musarum Pp* (bohoslužebné) nástroje Mus; *obscura cavis celebrabant o. cistis Ct* svaté věci.

**orichalcum n. aurichalcum** (podle *aurum*), **ī, n.** [ὀρείχαλκος] mosaz: *auro squalentem alboque orichalco V; si quis aurum vendens o. se putet vendere C.*

**ōricilla, ōricula** viz *auricilla, auricula*.

**Ōricos, n. -us, ī, m.** a **Ōricum, ī, n.** [Ὀρικός] přístavní město v Epeiru; obyv. **Ōricīni, ōrum, m.** Oričané.

**oriēns, entis, m.** [sc. sol; part. praes. od *orior*] **a** vycházející slunce, východ, jitro: *me saevus equis o. adflavit anhelis V; septimus hinc o. cum se demiserit undis O **b** východní země, Východ, orient: *ab oriente ad occidentem C; spoliis onustus Orientis V;* východ jako strana světová: *simulacrum ad orientem vertere C.**

**origō, inis, f.** [*orior*] **a** abstr. původ, východisko, počátek: *fontis H, moris L, boni C, mundi V, caelestis V; originem trahere ab algo L* původ svůj odvozovati = pocházeti odněkud; pl. *Origines*, 'Počátky', spis Katonův o počátečních dějinách italských měst: *septimus liber Originum C* **b** konkr. praotec, zakladatel: (*Aeneas*) *Romanae*

*stirpis o. V; mundi melioris O* tvůrce; *Tuisco et Mannus o. gentis conditoresque T* původci a zakladatelé národa; metropole, mateřské město (jako původ osad): *pars originibus suis praesidio, pars decori fuere S.*

**Ōriōn, ōnis i onis, m.** (délky rozličné) [Ὀρίων] mythický lovec, po smrti (Artemidou způsobené) jako souhvězdí na nebe vzatý; východ a západ jeho (za obou slunovratů) přinášel bouřlivé počasí.

**orior, īri, ortus sum, oritūrus** (některé tvary podle 3. konj., na př. *oreris O, oritur V;* běžné *oreretur* a *orerentur*) [srov. ὄρῶμι] **a** zdvíhati se, povstávati: *consul oriens L* (arch.); přenes. *oritur tempestas N, fletus, clamor L, controversia C, dissensio N* **b** vycházeti, vycházeti: *sole orto L* po východu slunce; *dies oriens Tb, lux Ct, nox O; oritur monstrum V* ukazuje se; *pinus V, olea oriens T* vzházející **c** vznikat, míti původ, pocházeti: *Rhenus oritur ex Lepontis Cs* pramení v Lepontsku; *fons oritur in monte Pn; Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur Cs* začínají na...; *plerosque Belgas esse ortos a Germanis Cs* pocházejí od G.; *ortus equestri loco C* rodem jezdec; *homo a se ortus C* nemající předků. Part. *oriens* j. subst. v. t.

**Ōritae, ārum, m.** [Ὀρείται] národ původu indického v Gedrosii.

**Ōrithya, ae, f.** [Ὀρείθυια] dcera Erechtheova, choť Boreova, matka Kalaida a Zetha.

**oriundus, a, um** [*orior*] pocházející: *oriundi ab Sabinis L; Albā o. sacerdotium L.*

**Ormenis, idis, f.** [Ὀρμενίς] Ormenovna, vnučka Ormena thessalského Astydameia.

**ornāmentum, ī, n.** [orno] **a** nástroj: *copias, ornamenta, praesidia C; ubi tot ornamenta a senatu populoque Rom. permissa C;* přenes. *pacis ornamenta C* prostředky k úpravnému žití v míru **b** konkr. šperk, skvost, výzdoba: *pecunia et ornamenta ex fano Herculis C, honoris insignia atque ornamenta C, signa et tabulas ceteraque orna-*

*menta Graecorum oppidorum C* umělecká díla sloužící k výzdobě; *triumphalia ornamenta T* odznaky triumfální **c** abstr. ozdoba, okrasa: *Q. Hortensius lumen atque o. rei publicae C*; *quae ornamento urbi esse possent C*; spec. o slohu *ornamenta orationis C d* významenání, pocta, důstojenství: *ornamenta sua concedant C*; *nullum a Pompeio habebat o. N*; *omnia o. congerere ad alqm C*.

**ornātē**, adv. [I. *ornatus*] ozdobně, krásně: *dicere, causam agere C Pn*.

**ornātrix**, *īcis*, f. [*orno*] služka obstarávající úpravu a výzdobu vlasů paní, kadeřnice.

**1. ornātus**, *a, um* [*orno*] **a** vystrojený, vypravený, vyzbrojený: *ornatissimus exercitus N, equus L*; *naves LT*; *civitates ornatae atque refertae omnibus rebus C* opatřené a naplněné **b** vyzdobený, ozdobený, krásný, ozdobný: *nocturna caeli forma sideribus o. C*; s ak. vztah. *apio crines ornatus V* vlasy maje ozdobeny, *pampino ornatus tempora H*; *o. in oratione N* strojený; *oratio ornata C c* čestný: *locus ad dicendum ornatissimus C d* ctěný, vážený: *eques honestus et o. C*; *homines honestissimi atque ornatisimi C*.

**2. ornātus**, *ūs, m.* [*orno*] **a** výstroj, výprava: *gladiatorum L*; *eorum o. regem neminem significabat N* šat; *scriba cum rege sedens pari fere ornatu L*; *arma ornatumque mutaverant S* oblek; *o. Argivae Helenae V* šat; - <⊕ ornāt, bohoslužebné roucho> **b** výzdoba, ozdoba: *regalis C*; *urbis, scaenae C*; *portarum Hirt*; *o. verborum C c* svět, vesmír (podle řec. κόσμος) *C*.

**Orní**, *ōrum, m.* tvrz u Propontidy.

**ornō**, *āre, āvī, ātum* [z \**ord(i)no* od *ordo*, viz k *ordino*] **a** vystrojiti, vypravit, opatřiti: *classem V* vypravit mužstvem; *exercitum L* vyzbrojiti; *scuto iuvenem ornant T* opatři; *decemviros ornant scribis L b* zdobiti: *cornua sertis V, donis templum C, ornabant aurata monilia collum O*; přenes. *haec studia res secundas ornant C* jsou ozdobou štěstí **c** významenávat, uctívati, oslavovat:

*senectutem C, mortem monumento C, populi res gestas C, beneficiis alqm C. ornus, ī, f.* habr.

**ōrō**, *ārē, āvī, ātum* [podle starověkého, ale nejistého výkladu od I. os] (pův. asi pronášeti určité obřadní formule) **a** mluvíti, přednášeti: *italibus orabat dictis V*; *causam o. C V* přednášeti spornou věc, projednávatí při; řečniti: *orandi nescius T* špatný řečník; *cum alqo de alqare Cs* vyjednávatí **b** prositi, prosebně žádati: *Roscius orabat, sibi adesses H* dal tě prositi; vazby: *alqm, alqm alqd (multa deos V), alqd (auxilium L)*, věta konj., inf. (básn.), ak. c. inf. (básn. a poklas.) **c** ⊕ modlíti se.

**Oroanda**, *ōrum, n.* město v Pisidii; obyv. **Oroandēsēs**, *ium, m.* Oroandčané.

**Orōdēs**, *is, m.* [Ἰ'Οροδης] král parthský, jenž zajal a usmrtil Krassa r. 53.

**Oroetēs**, *ae, m.* [Ἰ'Οροίτης] Oroites, vojevůdce Dareiův, jenž dal přibítí Polykrata na kříž.

**Orontēs**, *is n. ī, m.* [Ἰ'Ορόντης] řeka v Syrii, nad ní město Antiocheia; adj.

**Orontēus**, *a, um* od O. pocházející, syrský: *myrrha Pp*.

**orphanotrophium**, *īī, n.* [ὀρφανοτροφείον] sirotčinec.

**orphanus**, *ī, m.* [ὀρφανός] sirotek.

**Orphēus**, *eos, ea, eu* (básn.); *eī, eō* atd. (pros.) *m.* [Ἰ'Ορφεύς] mythický pěvec thrácký, syn Oiagrův a Musy Kaliopy, choť Eurydici; adj. **Orphēus**, *a, um*, Orfeův: *lyra Pp, vox O*; **Orphicus**, *a, um* orfický: *carmen, sacra C*.

**Orphnē**, *ēs, f.* [Ἰ'Ορφνη] podsvětní nymfa, matka Askalafova *O*.

**orsa**, *ōrum, n.* viz *ordior*.

**orsus**, *ūs, m.* [*ordior*] podnikání, počínání.

**orthodoxus**, *a, um* [ὀρθόδοξος] pravověrný.

**orthographia**, *ae, f.* [ὀρθογραφία] **1** pravopis **2** nárys :: *Vitruvius*.

**Orthōsia**, *ae, f.* [Ἰ'Ορθωσία] město v Karii u řeky Maiandru.

**Ortōna**, *ae, f.* městečko Aequů v Latii.

**ortus**, *ūs, m.* [*orior*] **a** východ: *signorum V, siderum C, stellarum Ct*;

*quartus lunae o.* V čtvrtý den nového měsíce; *caniculae L*; jako strana světová: *ab ortu ad occasum C* **b** původ, vznik, počátek: *tribuniciae potestatis C*, *amicitiae C*; - o člověku původ, rod: *ab Elide ducere ortum O*; narození: *ante ortum . . . post mortem C*.

**Ortygia**, *ae, f.* [Ὀρτυγία] **1** starší název ostrova Delu; odt. adj. **Ortygius**, *a, um* ortyžský, delský: *dea O = Diana*; *boves O = Apollinis* **2** starší název Efesu a háje efeského: *esse apud se lucum Ortygiam T* **3** ostrov a čtvrt syrakuská.

**orýza**, *ae, f.* [ὄρυζα] rýže.

**1. ōs, ōris**, *n.* [srov. čes. ústa] **1** ústa, o zvř. huba, tlama: *cibum oris hiatus capessunt C* otevřením úst; *dentibus in ore constructis manditur (cibus) C*; *ferventes auras ore trahit O* polyká; *coercere ora frenis O*, *equus spumas aget ore V*; zobák: *o. pulli C*; odt. *ora navium rostrata H* zobce lodní; obr. *belli os et fauces C* otevřená tlama války; - spec. ústa jako nástroj mluvy a zpěvu: *consentiunt uno ore omnes C*; *poscebatur ore volgi T* hlasem lidu; *magno simul incipit ore V* mocným hlasem; *hunc ego, non alio dictum prius ore, vulgavi H* jehož nikdo přede mnou pěním nenapodobil; *ore dabat pleno carmina O* plným proudem; *ruit profundo Pindarus ore H* hlubokým proudem řeči se valí; meton. *taurorum adflabitur ore O* ohněm z tlamy **2** přenes. **a** otvor: *ingentem lato ore dedit fenestram V* ohromný otvor širokého průhledu; *dolii L*, *os specūs L*; *in pontis ore C* na konci, ve vchodu mostu **b** o řekách ústí: *Tiberis L*; pramen: *ora novem Timavi V* **3** synekd. obličej, tvář: *quem non ore movere potest O* tváří (sličnou); *Gorgonis os pulcherrimum V*, *cum os eius spectaculo esset L*; *lineamenta oris intueri L* rysy obličej; *tot sese vertit in ora V* mění podoby tváře; *ante ora alcis V*, *in ore T* před zrakem, před očima; *in ore hominum versari C*, *agere T* veřejně se ukazovati, na veřejnosti se pohybovati; spec. v šp. sm. drzá tvář, drzé čelo, drzost, nestoudnost: *venit mihi in mentem oris tui C = tvé drzé čelo*; *os hominis insignemque impudentiam cognoscite C*;

*nosti os, nosti audaciam C*; synekd. *ora super postes pendent O* lebky.

**2. os** (vl. *oss*, slabika dlouhá posicí), *osis, n.* [srov. ὄστον] kost **a** *ossa subiecta corpori mirabiles commissuras habent C*; *haesit ferrum ossibus O*; zvl. jako ostatky mrtvého: *cineri atque ossibus filii sui solacium vult aliquod reportare C*; *ossa terrae condere V* **b** básn. *ossa = nitro (těla), „morek“, „srdce“, nitro* proti vnějším částem těla: *gelidus Teucris per dura cucurrit ossa tremor V*; *cui versat in ossibus ignem durus amor V*.

**Oscēnsēs, ium, m.** Osčané, obyv. města Osky v Hispanii (sev.-záp. od Saragossy, nyn. Huesca).

**oscen, cinis, m. f.** [*obš* a *cano*] pták, jenž svým hlasem dává znamení augurské (havran, vrána, sova): *oscinem corvum prece suscitabo H* věšebného havrana.

**Oscī, ōrum, m.** Oskové, kmen v Kampanii, splynuvší po válkách samnitských s Římany.

**ōscillum, ī, n.** [*osculum* od *os* význ. obličej] obličejíček, malá maska, zvl. voskový obrázek Bakchův, věšený na stromech.

**ōscitanter**, adv. [*oscito*] ospale.

**ōscitātiō, ōnis, f.** [*oscito*] otvírání úst, zívání.

**ōscitō, āre n. ōscitor, āri** [1. *os*] **a** zívati, ústa otvírati **b** meton. býti ospalý: *quae Epicurus oscitans hallucinatus est C* v ospalosti; metaf. *inscitia oscitantis ducis C*.

**ōsculātiō, ōnis, f.** [*osculor*] líbání.

**ōsculor, āri, ātus sum** [*osculum*] líbati; přenes. laskati, hýčkat: *inimicum C, scientiam tamquam filiolum C*.

**ōsculum, ī, n.** [*os*] **a** ústečka, (milá a pod.) ústa, rty: *dulces pendent (v. t.) circum oscula nati V*; *oscula ore tegit O* rty; *videt igne micantes oculos, videt oscula O*; *o. summa delibare V* lehce se dotknouti rtů = něžně celovati **b** hubička, políbení, polibek: *oscula accipere et dare O, decerpere Ct*; *figere V* vtisknouti; *iacere T* rukou posílati, *iungere O* dávat.

**Osī, ōrum, m.** národ kolem pramenů Visly.



**Osiris**, *is a idis*, *m.* [Ἵσιρις] egyptský bůh Usirev, choť Isidin.

**Osismí**, *ōrum*, *m.* Osismové, národ gallský v nyn. Bretagni.

**ōsor**, *ōris*, *m.* [odí] nenávistník, zapřísáhlý nepřítel.

**Ossa**, *ae*, *f.* [Ἵσσα] hora v Thessalii již. od ústí Peneia; adj. **Ossaecus**, *a*, *um* osský: *ursa O.*

**osseus**, *a*, *um* [2. os] kostěný.

**ossiculum**, *ī*, *n.* [2. os] kostečka.

**os-tendō**, *ere*, *tendī*, *tentum* a *tēsum* [z *obs* a *tendo*] **a** vstříc natahovati, nastavovati: *manus alci Pt*; *glebas Aquiloni V* vystaviti; *pectus suum o. C*; *humeros latos V*; přenes. předstíratí něco: *magnifica defensio ostenditur C*; *Fabius oppugnationem ostendit L* učinil zdánlivý útok; *ostenditur victoria L* jest naděje na vítězství **b** ukazovati něco n. na něco: *os suum populo Romano C*, *telum inimico C*; *ver adulescentiam significat ostenditque fructus futuros C* a ukazuje na budoucí plody (= dává naději); *se ostendere C* objeviti se; *odium patris ostenditur C* jest zřejmo **c** prozrazovati, činiti zjevným: *nec ostenderunt bellum, priusquam intulerunt L* neprozradili se s úmysly válečnými, až učinili vpád; *adventus causam ostendit N d* dokazovati, řečí ukazovati, vyslovovati, prohlašovati: *sicut et vivus multis ipse rebus ostendit C* dokázal; *se prohibitorium ostendit Cs* prohlásil; *ut ostendimus supra N* jak jsme svrchu ukázali. Part. *ostentum* *j.* subst. v. t.

**ostēnsor**, *ōris*, *m.* [ostendo] ukazovatel, okazatel.

**ostentātiō**, *ōnis*, *f.* [ostento] **a** ukazování, stavění na odív: *saevitiae L* projevování; *virium T* okázalé rozvinutí vojenských sil **b** vychloubání, honosení se: *genus ostentationis et gloriae C*, *gloriosa o. C.*

**ostentātor**, *ōris*, *m.* [ostento] **a** oznamovatel, ohlašovatel: *praemiorum T b* chlubič, vychloubáč: *factorum o. L* (člověk) svými činy se vychloubající; *omnium, quae diceret atque ageret, o. T.*

**ostentō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [ostendo] **a** nastavovati: *iugula sua pro alte-*

*rius capite C*; za vzor stavěti: *Tydidem O b* ukazovati, na odív stavěti: *passum capillum Cs*; *campos nitentes desuper ostentat V*; *equitatum iniciendi terroris causa Cs*; *spolia Curiationum L*, *cicatrices L c* honositi se, chlubití se alqd něčím: *Ambiorigem Cs* honosivě odvolávati se na A.; *prudentiam o. C*; *artem arcumque V*; *in aliis rebus se ostentant C d* slibovati, naději dávati na něco; hroziti něčím: *Liguribus campi uberes Italiae . . . in spem victoriae ostentantur L*; *praemia S*, *praedam benigne ostentat S*; *pecunia promissa et ostentata C*; *periculum capitis alci o. C e* přenes. ukazovati, dávati najevo, dokazovati: *ostentavi tibi me istis esse familiarem C.*

**ostentum**, *ī*, *n.* [ostendo] **a** nadpřirozený úkaz, znamení: *magnorum periculorum metus ex ostentis portenditur C b* konkr. hrozný zjev, příšera, netvor: *Vatinius inter foedissima aulae ostenta fuit T.*

\***ostentus**, *ūs*, *m.* [ostendo] jen v dat. *ostentuī a* na odív: *ostentuī corpora abiecta T*; *ut Iugurthae scelerum ostentui essem S* aby J. na mně mohl ukazovati své zločiny **b** na oko: *illa deditiois signa ostentui credere S* myslil, že ony známky vzdání se jsou jen na oko; *nova iura Cappadociae dedit . . . ostentui magis quam mansura T* spíše jen na oko než trvale.

**Ōstia**, *ae*, *f.* n. **Ōstia**, *ōrum*, *n.* [význ. srov. Ústí] přístavní město Říma při ústí Tiberu; adj. **Ōstiēnsis**, *e* ostijský: *ager L*, *colonia Pn*; *Ostiense incommodum C* pohroma způsobená mořskými loupežníky; *provincia O. C* úřad zvláštního quaestora mající úkol zásobování Říma potravinami a dozor nad vodovody.

**ōstiārius**, *a*, *um* [ostium] dveřní; subst. **ōstiārius**, *ī*, *m.* vrátný, hlídač; **ōstiārium**, *ī*, *n.* daň ze dveří.

**ōstiātīm**, adv. [ostium] ‚dveře ode dveří‘, dům od domu: *o. totum oppidum compilare C.*

**ōstium**, *ī*, *n.* [1. ōs] **a** (vl. otvor) vchod, východ: *quo (in antrum) ducunt ostia centum V*; zvl. o podsvětí: *alta*

*o. Ditis V*, vysoké brány, *sacra inferni o. V*; spec. dveře: *pernoctabant ad o. carceris C*, *Nasicae ab ostio C*, *aperto ostio dormire C*, *patuere ingentia ostia domus V*; vjezd do přístavu: *pleno subito ostia velo V*; *portūs o. C* **b** ústí: *Rhodani Cs*, *Nili; V*; též o moři *o. Oceani C* = úžina Gibraltarská.

**ostreum**, *i*, *n.* *n.* **ostrea**, *ae*, *f.* [ὄστρεον] škeble, ústřice.

**ostreōsus**, *a*, *um* [ostreum] bohatý ústřicemi: *ora Hellespontia Ct.*

**ostrifer**, *a*, *um* [ostreum a fero] plodící ústřice, ústřicemi bohatý: *Abydus V.*

**ostrinus**, *a*, *um* [ostrum] nachový, purpurový: *torus Pp.*

**ostrum**, *i*, *n.* [ὄστρεον, srov. ostreum] **a** štáva z nachového plže, nachová barva, nach, purpur: *vestes ostro perfusae V* **b** látka barvy nachové: *instratos ostro alipedes V* nachovými čabrakami; *Sarrano dormire ostro V* na tyrském koberci; pod. *strato super discumbere ostro V*; též nachové roucho: *velare humeros ostro V.*

**Otiacilius**, *a* rod římský; zejm. **1** *T. O.*, praetor 217, vojevůdce proti Kartagiňanům na Sicílii **2** *O. Crassus*, stoupenec Pompejův za války obě.

**Othō**, *ōnis*, *m.* [Ὀθων] **1** *L. Roscius O.*, jezdec římský, tribun lidu r. 67, původce *legis Rosciae* (přidělujícího 14 řad sedadel jezdcům) **2** *M. Salvius O.*, císař r. 69; adj. **Othōniānus**, *a*, *um* Othonův: *duces T*, *partes T.*

**Othryadēs**, *ae*, *m.* [Ὀθρυάδης] **1** Othryovec, syn Othryův (Panthus) **V** **2** vojevůdce spartský *O.*

**Othrys**, *yos*, *m.* [Ὀθρυς] hora v Thesalii u zálivu malijského.

**otior**, *ārī*, *ātus* *sum* [otium] bez práce čas trávit, býti nečinný, zaháletí: *domesticus otior H* doma lenoším.

**otiōsē**, *adv.* [otiosus] v prázdní, klidně, pohodlně: *o. vivere cum parentibus C* v klidu; *inambulare in foro L* bezstarostně; *o. omnia gerere L* pohodlně, líně.

**otiōsus**, *a*, *um* [otium] **a** bez práce, nezaměstnaný, nečinný: *otiosi urbani L* zaháleči; *Scipionem numquam minus otiosum esse quam cum o. (esset)*

*C* = že nikdy není více zaměstnán (t. literárně), než když má prázdnou; pod. *mihi ne otium quidem erat otiosum C*; *otiosa senectus C*; *neos. seniores, quibus otiosum est vetera et praesentia contendere T* = kteří mají dosti času srovnávat; o věcech *pecunia otiosa* peníze nenesoucí úroky (op. *occupata*) *Pn b* spec. neúčastníci se zápasů politických, žijící v ústraní, pokojný: *quidam non modo armatis, sed interdum etiam otiosis minabantur C*; *omnes socii spectatores se otiosos praebuerunt Leucitricae calamitatis C* nečinnými diváky **c** (duševně) klidný, bezstarostný: *mihi gratum feceris, si otiosum Fadium reddideris C* zbavíš-li ho starostí **d** nudný, zdlouhavý: *Brutus videtur o. orator T*; *o. circa excessus* (v. t.) *T.*

**ōtium**, *iī*, *n.* **a** nezaměstnanost, prázdný čas, prázdeň; nečinnost: *in otio de negotiis cogitare C*; *hebescere et languescere in otio C* v nečinnosti; *otia amare V*; *inertissimum o. C*; *in otio vivere C* **b** spec. prázdeň od veřejných zaměstnání (a přitom zabývání se literaturou), soukromý život: *o. litteratum C*; *studiis florere ignobilis* (vzhledem k zaměstnání válečnému) *oti V*; *se in o. referre C* uchýliti se v ústraní; meton. *non ignava otia O* plody ne nečinně prázdně **c** klid, pokoj, mír *a* (op. *bellum*): *ex bello o. totā insulā conciliavit N* zjednal mír; *ab hoste o. fuit L* od nepřítelů byl pokoj; *pax atque o. Cs β* váb. (mysli, života): *o. non gemmis neque purpura venale H.*

**ovātiō**, *ōnis*, *f.* [ovo] ovace (malý triumf, při němž vítězný vojevůdce v průvodu svých vojáků jel na koni), slavnostní vjezd.

**Ovidius**, *a*, rod římský, z něhož pocházel básník *P. Ovidius Naso* rodem ze Sulmona \* 43 př. n. l., † 18 n. l. v Tomech.

**ovile**, *is*, *n.* (vl. adj. neutr.) [ovis] **a** ovčín, chlév ovčí **n.** kozí **b** ohrada na poli Martově, v níž byly odevzdávány volební hlasy, sněmovní shromaždiště: *in ovili colloqui L.*

**ovillus**, *a*, *um* [ovis] ovčí: *grex L* stádo ovčí.

**ovis**, *is*, *f.* [srov. ὄ(F)ις, čes. ovce] ovce: *magister ovium* *V* ovčák.

**ovō**, *āre* (obyč. partic. *ovans*) [εὐοῖ, *euoē*] (vl. volati *euoē*) **a** já s ati, plesati: *Romani ovantes ac gratulantes Horatium accipiunt* *L*; též o zvíř. *ovantes gutture corvi* *V* **b** slaviti ovaci, vítězoslavně vcházeti: *Manlio, ut ovans urbem ingrederetur, decretum est* *L* s ovací.

**ōvum**, *ī*, *n.* [srov. ὄvον z \*ὄvov] vejce (o ptácích), jikra (o rybách), vajíčko (mravenčí): *ova ponere* *O* snášeti; *piscēs, ova cum genuerunt* *C*; *penetralibus extulit ova formica* *V*; zvl. jako začátek

jídla: *ab ovo usque ad mala* *H*; *geminum ovum* *H* podle mythu vejce Ledino, z něhož pocházeli Kastor a Polydeukes, srov. *ovo prognatus eodem* *H*; v cirku sedm vejčitých těles, jimiž byly čtány jednotlivé oběhy tak, že se vždy po jednom oběhu jedno vejce ubralo: *ova curriculis numerandis* *L*.

**Oxathrēs**, *is*, *m.* bratr posledního krále perského Dareja Kodomanna.

**Ōxos** *n. -us, ī, m.* [Ὠξος] řeka asijská, nyn. Amu-darja, tekoucí do jezera Aralského.

**Oxydracae**, *ārum*, *m.* národ v Indii.

# P

**P** jako zkratka značí **1** osobní jm. *Publius 2 P. C.* = *patres conscripti*; *P. M.* = *pontifex maximus*; *P. R.* = *populus Romanus*.

**pābulātiō, ōnis, f.** [*pabulor*] shledávání a svážení píce pro dobytek, zejm. vojen. picování; pl. výpravy pro píci.

**pābulātor, ōris, m.** [*pabulor*] vojen. opatrovatel píce, pícník, picovník.

**pābulor, āri, ātus sum** [*pabulum*] shledávati a svážeti píci pro dobytek, zejm. vojen. picovati: *pabulandi causa* n. sup. *pabulatum mittere alqm* pro píci.

**pābulum, ī, n.** [od koř. \**pā-* v *pasco*] pastva, píce, krmivo obrok **1** vl. *umenta in p. mittere L* pustiti na pastvu; básn. často pl. *pabula canescunt O* tráva; zejm. vojen.: *p. conquirere Cs 2* metaf. potrava, strava: *si habet aliquid p. studii atque doctrinae* (gen. vysvět.) *C* duševní potravu; *deerant pabula morbo O*.

**pācālis, e** [*pax*] mírový: *p. laurus O* vavřík míru; od person. *Pax* božstvo míru: *Pacales flammae O* plameny na oltáři Míru.

**pācātus, a, um** [*paco*] upokojený, utišený, uklidněný; pokojný, klidný, v míru žijící: *pacatae civitates C*; *pacatum mare H* (porážkou Sex. Pompeja); *pacata nequitia C*; ničemnost v míru; = subst. **pācātī, ōrum, m.** pokojná (přátelská, mírumilovná) strana, obyvatelé pokojné země: *insigne pacatorum Cs* **pācātum, ī, n.** pokojné (přátelské) území (krajina): *cum vagi milites in pacato, in hostico errent L*; = přenes. *nec hospitale quicquam pacatumve prius auditum L* nebylo slyšení slova přátelského a mírumilovného; obr. *oratio pacatior* (op. *pugnacior*) *C* příliš mírná; o božstvu usmířený, laskavý: *p. mitisque adsis O*.

**Pachynos** n. -us, ī, f. [ἡ Πάχυνος] n. **Pachynum, ī, n.** mys v jižním cípu Sicílie, nyn. Capo Passero.

**Pacidēianus, ī, m.** pověstný gladi-

átor v Římě za doby satirika Lucilia, vynikající uměním (sr. *Aeserninus*).

**pācifer, fera, ferum** [*pax* a *fero*] mír přinášející (způsobující): *p. Cyllenius* (= *Mercurius*) *O* jenž jako výmluvný posel bohů urovnává spory; *pacifera oliva V* oliva (znamení) míru.

**pācificātiō, ōnis, f.** [*pacifico*] zjednání (ujednání, umluvení) míru, smír.

**pācificātor, ōris, m.** [*pacifico*] zprostředkovatel míru, smírce.

**pācificātōrius, a, um** [*pacificator*] smírčí: *pacificatoria legatio C* poselství míru.

**pācificē, adv.** [*pacificus*] pokojně, v míru.

**pācificō, āre, āvī, ātum** n. ob. dep.

**pācificor, āri, ātus sum** [*pacificus*] mír činiti (sjednávatí, umlouvatí); vyjednávatí o mír; trans. utišovatí, upokojovatí.

**pācificus, a, um** [*pax* a *facio*] mír činící (zjednávající); mírumilovný: *p. dux O*.

**pāciscor, ī, pactus sum** (part. perf. též význ. pas.) [inchoat. k l. *paco*] **1** intr. učiniti smlouvu, smluviti se, ujednatí se, shodnoutí se: abl. abs. *pacto inter sese, ut L* shodnuvše se vespolek **2** trans. **a** *foedus p.* učiniti (sjednati, ujednati) smlouvu; (básn.) *foedere pacto V* podle smluveného pořádku **b** *a* smlouvou zajistiti, slíbiti, zaručiti; spec. zasnoubiti někomu: *Turnus, cui pacta Lavinia fuerat L*; *pacta coniunx* i subst. **pacta, ae, f.** snoubenka, nevěsta; zavázati se smlouvou: *qui decedere Siciliā pactus est L*; uvoliti se, podvoliti se k něčemu, svoliti k něčemu: *rex pactus Aniceti exitium perfugas tradidit T*; = básn. *vitam* (a v témž význ. *letum*) *pro laude p. V* dáti život za slávu **β** smlouvou si zajistiti, vymíniti si, vyhraditi si, vyjednati si: *ab algo vitam p. S*; spec. *ex qua pactus esset* (sc. *coniugem*) *vir domo, ut in matrimonium duceret L* z které rodiny si (namluvil)

vybral nevěstu; = part. perf. pass. **pac-tus**, *a*, *um* smluvený, umluvený, ujednaný *pactum pretium C*; *pacta dies C*; slíbený; určený, básn. usouzený.

1. \***pacō**, *ere* (jen arch. *pacit*, *pacunt*) [srov. *pax*; odt. *paciscor*] dohodnouti se, umluvití se, učiniti smlouvu: *rem p.* o věci. Part. *pacitum* j. subst. v. t.

2. **pācō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*pax*] uvéstí v mír, přivéstí (přimětí) k míru, uklidnití, utišití, usadití, upokojití (od Caesara zavedený eufemismus sm. podrobití): *Galliam p. Cs*; *p. a praedonibus mare Inscr* zavéstí na moři pokoj od...; = přenes. *p. Erymanthi nemora V*, *Isthmon O* zjednatí pokoj (= bezpečnost) v...; básn. *incultae pacantur vomere silvae H* jsou podrobovány (sm. vzdělávány). = Part. *pacatus* význ. adj. v. t.

**Pacōnius**, římské jméno rodové *CT*.

**Pacorus**, *ī*, *m.* [Πάκορος] jméno parthských králů, zejm. syn Oroda I., jenž porazil Římany r. 40 př. n. l. *H*.

**pacta**, *ae*, *f.* viz *paciscor*.

1. **pactiō**, *ōnis*, *f.* [*pango*] spojení: *p. verborum, quibus iusiurandum comprehenditur C* přísězní formule.

2. **pactiō**, *ōnis*, *f.* [*l. paco*] smlouva, úmluva, ujednání (*alcis rei* o něčem, o něco); = spec. *a* vojen. *victoriā pax, non pactione parienda est C*; *arma, quae per pactionem tradiderunt L* = při vzdání; pl. podmínky smlouvy: *tabibus pactionibus pacem facere N β* sm. kontrakt, zejména mezi hlavními nájemci (*publicani*) a obyvateli provincií: *pactiones cum civitatibus conficere C γ* (tajná) úmluva: *pactionis suspicionem vitare C*.

**Pactōlus** *n. -os*, *ī* (ak. *-on O*) *m.* [Πακτωλός] zlatonosná řeka v Lydii, vtékající do Hermu: obr. *tibi P. fluat H* ‚nechť ti proudem zlato teče‘; adj. fem. **Pactōlis**, *idis* paktolská.

**pactor**, *ōris*, *m.* [*l. paco*] smlouvatel, vyjednavatel, zprostředkovatel (*alcis rei* něčeho).

**pactum**, *ī*, *n.* [*l. paco*] 1 **a** úmluva, dohoda, smlouva (*alcis s* někým, *alcis rei* o něčem): *ex pacto* podle smlouvy; *pacto stare L* státi v smlouvě; *Bacchus pacti fide* (v. t. II 2 b) *data munera solvit O b* meton. *a* zaručení, záruka,

(závazný) slib: *accipere captivum pacto salutis T* se zárukou osobní bezpečnosti *β* výminka, výhrada, podmínka 2 metaf. *z p. s ob.*; řád, obyčej (ob. abl. sg.): *isto, eodem, alio pacto*; *nescio quo pacto* nevím jak, zvláštním způsobem, nepochopitelně; *nullo pacto* žádným způsobem, na žádný způsob.

**Pactyē**, *ēs*, *f.* [Πακτύη] město v sev.-vých. části thráckého Chersonesu.

**Pācuvius**, *ī*, *m.* zejm. 1 *M. Pacuvius* z Brundisia (asi v l. 220—130 př. n. l.), synovec Enniův, vynikající skladatel tragedií; odt. adj. **Pācuvianus**, *a*, *um* Pakuviův, u Pakuvia 2 **Pacuvius Calavius**, mocný občan kapujský za 2. války punské *L*.

**Padaci**, *ōrum*, *m.* kočovný kmen v sev.-záp. Indii.

**Padus**, *ī*, *m.* Pád, hlavní řeka v sev. Itálii (italsky Po).

**Padūsa**, *ae*, *f.* jižní rameno dolního Pádu.

**Paeān**, *ānis*, *m.* [Παιάν *n.* Παιών, homer. Παιήων] u Homéra lékař bohů olympských, od něhož i pozemští lékaři odvozovali svůj původ; pozd. význ. ‚dárce zdraví‘ a pak v. b. ‚blahodárce‘, příjmení zejm. Apollonovo, boha Asklepiea, Dionysa a j.; = meton. **paeān**, *ānis*, *m.* (ak. *paeana*) *paian*, vítězná píseň, chvalozpěv zpívaný na počest boha, zejm. Apollona, u Řeků druh sborové lyriky: *canere paeana VPP*; *conclamant* (v. t.) *paeana socii V*.

**paedagōgium**, *ī*, *n.* [παιδαγωγείον] ústav pro vzdělání vychovatelů (*paedagogus*) a v. b. otroků pro vyšší služby *Pn*; meton. děti chodící do školy *Sn*.

**paedagōgus**, *ī*, *m.* [παιδαγωγός v. l. voditel chlapců] pův. otrok, jenž provázel pánovy chlapce do školy a ze školy a doma na ně dozíral, dozorce, vychovatel.

**paedicō**, *āre* [τὰ παιδικά] pederasticky využívati *Ct*.

**paedor** (*n.* **pēdor**), *ōris*, *m.* špína, nečistota, neřád: *paedores* (= ob. *sordes*), *lacerationes genarum C* jako výraz smutku.

**paelex** (*n.* **pēlex**), *icis*, *f.* [srov. řec. πάλλαξ, παλλακή] souložnice, kubě-

na; milenka: *p. Tyria* (= *Europa*), *Argolica* (= *Io*), *Oebalia* (= *Helena*), *barbara* (= *Medea*) *O*; odt. s gen. jména ženy sokyně: *p. sororis O*.

**paelicātus**, *ūs, m.* [*paelix*] souložnictví, divoké manželství, konkubinát: *paelicātus suspicio C* podezření z (manželské) nevěry.

**Paeligni**, *ōrum, m.* Paelignové, sabinický kmen u řeky Aternu s hlavním městem *Corfinium*; jiné město tam bylo *Sulmo*, rodiště Ovidiovo; adj. **Paelignus**, *a, um* paeligenský: *Paelignae anus H* (pověstné kouzelnice).

**Paemāni**, *ōrum, m.* belgický kmen vých. od středního toku Mosy.

**paene**, adv. skoro, téměř, bezmála, málem: *paene dixi* v češtině ob. kondic. málem bych byl řekl; tak i v irrealní hypoth. periodě: *pons sublicius iter paene hostibus dedit, ni unus vir fuisset L*; *perdidit paenissime Pt* maličko (chybělo) a byl by zahubil; *p. insula v. paeninsula*.

**paeninsula**, *ae, f.* [*paene a insula*] vl. skoro ostrov = poloostrov.

**paenitentia**, *ae, f.* [*paenitet*] lítost, žel (*alcis rei* něčeho, z něčeho, nad něčím); změna mínění n. smýšlení, obrat; *paenitentiam dare alci T* vzbuditi v někom lítost; *paenitentiam agere CrPn* míti, cítiti; *primi ad paenitentiam sumus T* první litujeme svého činu; - konkr. *paenitentiae mitior T* = *paenitentibus*; - † pokání.

**paenitet**, *ēre, tuit* [snad srov. *paene*] 1 neos. *p. me* (ak.) *alcis rei* lituji, jest mi líto, želim, pykám něčeho, mrzí mě, nelíbí se mi něco, jsem nespokojen, nejsem spokojen s něčím; stydím se za něco (věc též vyjádřena nom. pronom. neutr., inf., větou s *quod*, nepřímou otázkou): *quoad te, quantum proficias, non paenitebit C* pokud budeš spokojen se svými pokroky; *me non* (n. *haud*) *p. alcis rei* jsem (úplně) spokojen, líbí se mi něco, schvaluji, chlubím se něčím 2 os. cítiti lítost, litovati, želeti (*alcis rei* něčeho): *vis paenitendi C* lítost; *si paenitere possint L*; *momenta assuefaciebant militem virtutis paenitere suae L* nedůvěřovati své statečnosti; *consilii nostri*

*nobis paenitendum putarem C*; odt. *paenitens* cítící lítost, litující; *haud paenitendus magister L* učitel, na kterého není proč se mrzeti = nikoli špatný.

**paenula**, *ae, f.* [*φαινύλη*] pláště, zejm. cestovní: přísl. *scindere paenulam alci C* sm. vši mocí zdržovati (hosta).

**paenulātus**, *a, um* [*paenula*] oblečený v pláště, oděný pláštěm, doplňk. v plášti.

1. **Paēōn**, *ōnis, m.* [*Παιών*] 1 = *Paean*, dárcce zdraví (zejm. o *Apollo-novi*); odt. adj. **Paēōnius**, *a, um* [*Παιώνιος*] Paionův: *ope Paēōniā O*; odt. v.ub. lékařský: *Paēōnium in morem V*; léčivý: *Paeonīs* (m. *iīs*) *herbis V* 2 **paēōn**, *ōnis, m.* paion, metr. stopa různých tvarů, zvl.  $\cup\cup\cup$  a  $\cup\cup\cup\cup$ ; jméno má odtud, že se jí prý užívalo původně v písničích oslavujících *Apollona Paiana*.

2. **Paēōn**, *ōnis, m.* ob. pl. **Paēones**, *um, m.* (ak. *Paēonās O*) [*Παιόνες*] Paionové, kmen sídlící v sev. Makedonii v krajině zvané **Paēonia**, *ae, f.* [*Παιονία*] Paionia; **Paēonis**, *idis, f.* Paionka.

**Paēonia** viz 2. *Paēon*.

**Paestum**, *ī, n.* město na záp. pobřeží Lukanie, pův. řec. *Ποσειδωνία*; adj. **Paestānus**, *a, um* paestský, z *Paesta*; subst. **Paestāni**, *ōrum, m.* Paestané, obyvatelé *Paesta*.

**paetulus**, *a, um* [*paetus*] (trochu) mžouravý, blikavý.

**paetus**, *a, um* mhouřivý, mžouravý, blikavý (pův. bez příhany, zejm. o očích *Venušinych*): *strabonem adpellat paetum pater H*, mžourálkem' (užívaje eufemismu z otcovské lásky). Vl. jméno **Paetus** viz *Thrasea*.

**pāgānus a, um** [*pagus*] vl. náležející k župě n. obci: *date paganis liba focis O* na oltář obce; odt. vesnický, venkovský; praegn. selský, hrubý: *sunt in litteris nostris plures cultu pagano Pn*; subst. **pāgānus**, *ī, m.* vesničán, venkovan; ve vojen. nářečí (opak k *miles*) civilista, sedlák: s příhanou *nisi vincitis, pagani T*; op. proti *montanus* v. t.; † (opak proti *miles Christianus*) pohan.

**Pagasae**, *ārum, f.* (od nom. sg. *Pagasa*, gen. *ae* i řec. *ēs Pp*) [*Παγασαί*] přístavní

město v Thessalii, nyn. Volo; tam byla podle báje vystavěna loď Argo; adj. **Pagasaeus**, *a*, *um* pagaský: *Pagasaea carina O* (= *Argo*); básn. též význ. thessalský: *P. Iason O*; *Pagasaea coniunx O* (= Alkestis, dcera thessalského krále Pelia).

**pägätim**, adv. [*pagus*] po obcích (o Attice = po dèmech) *L*.

**pägella**, *ae*, *f*. [*pagina*] stráněčka, stránka.

**pägina**, *ae*, *f*. [*pango*] pův. t. t. vinařský řada révových keřů, jistým způsobem upevňovaná *Pn-h*; odt. přenes. sloupec písma na papyrovém listu, ob. strana, stránka; básn. synekd. kniha: *pagina movetur O* kniha se chvěje; meton. báseň.

**pägínula**, *ae*, *f*. [*pagina*] stránka; meton. *futurorum consulum paginulae C* seznamy.

**pägus**, *i*, *m*. [*pango*] pův. kolík, mezník zaražený do země; odt. polnost ohraničená mezníky **1** sdružení, jaké tvořilo za nejstarších dob v Itálii, později ještě v Gallii a Germanii několik pohromadě bydlících rodů se společnou tvrzí, župa, kraj, okres: *omnis Helvetia in quattuor pagos divisa est Cs*; *pago Troiano nomen est L*; meton. sm. obyvatelé kraje: *hic p. cum domo exisset Cs 2* (po vzniku měst, když se stal *p.* podřízeným správním okrskem) obec (širš. sm. s význ. správním a sakrálním) i ves, vesnice (užším sm.): *pagum lustrate O*; (*Semnones*) *centum pagis habitant T*; *omissis pagis vicisque T*; *pagos et compita circum V*; = meton. sm. vesničané: *festus in pratis vacat p. H*.

**päla**, *ae*, *f*. [*pango*] vl. co se zarází **1** rýč; lopata **2** kámen pečetního prstenu: *p. anulí C*.

**Palaemōn**, *onis* (ak. *a O*), *m*. [*Παλαίμων*] Palaimon, vlastní jméno mužské; zejm. mořský bůh, syn Athamantův v. t., dříve Melikertes.

**Palaepharsälus**, *i*, *f*. [*παλαιὰ Φάρσαλος*] Starý Farsalos, město v Thessalii nedaleko Farsalu.

**Palaepolis**, *is* (ak. *im*), *f*. [*ἡ παλαιὰ πόλις*] (vl. Staré Město) město nedaleko pozdější Neapole; odt. **Palaepolitāni**, *orum*, *m*. Palaipolané, obyvatelé Palaipole.

**Palaestē**, *ēs*, *f*. [*Παλαιστή*] Palaisté, přístavní město v Epeiru, nyn. Palasa; adj. **Palaestinus**, *a*, *um* palaistský, z Palaisty: *Palaestinae deae O* (= *Furiae*).

**Palaestina**, *ae*, *f*. [*Παλαιστίνη*] země Palestina, část Syrie; adj. **Palaestinus**, *a*, *um* palestinský, básn. synekd. syrský: *Palaestina aqua O* (= Eufrates); subst. **Palaestini**, *orum*, *m*. obyvatelé Palestiny, básn. synekd. Syrové.

**palaestra**, *ae*, *f*. [*πάλαιστρα*] **1** tělocvična, zápasště, cvičiště, hřiště, palestra: *in gramineis palaestris V*; *palaestrā uti N* stále dlíti v zápasšti **2** meton. zápasnictví, zápasní n. tělocvičné umění, tělocvik, cvičení (těla), sport: *palaestrae dare operam N* zabývati se (horlivě) tělocvikem; *decora* (v. t.) *p. H*; zápasení, zápas: *exercent patrias palaestras V 3* metaf. škola; cvičení, výcvik, vzdělání (theoretické, zejm. v řečnictví): obr. (*Phalereus*) *non tam armis institutus quam palaestrā C*, vzdělaný spíše ve škole rétorů než ve škole života; umění: *utemur ea palaestra, quam a te didicimus C*.

**palaesticē**, adv. [*palaesticus*] jako v zápasšti, v palestrě.

**palaesticus**, *a*, *um* [*palaestra*] týkající se zápasště, náležící k palestrě: *palaestrici motus C* (v palestrě) „naučené pohyby“; iron. *praetor p. C* (o Verrovi, jenž vydal kdysi rozsudek příznivý zápasnickému družstvu) příznivý tělocvik; *palaesticum prodigium :: Claudius* vyvrhel palestry.

**palaestrīta**, *ae*, *m*. [*παλαιστρίτης*] zápasník.

**palam** [srov. *planus*, čes. „pole“] **1** adv. (vl. na rovné ploše) **1** zjevně, veřejně, na veřejnosti, přede všemi: *non occulte, sed p. C*; *p. severitas, nihil domi impudicum T* na venek — v soukromém životě; *p. laudares, secreta male audiebant T = p. facta*, veřejnou činnost; zřejmě, přímo, nepokrytě, bez obalu: *se laturum sententiam p. T* ústně **2** doplňk. najevo, známo: *p. facere alqd N* dáti najevo, dáti věděti, vyjevovati, oblašovati, oznamovati; *p. fit alqd* i neosob. *de re* vychází najevo,

rozhlašuje se; *p.* (*factum*) *est C* jest známo; *p. ferre* s ak. c. inf. *L* bez obalu, veřejně hlásati, rozhlašovati; *iactat habetque p. H* staví na odiv **II** předl. s abl. před někým, v přítomnosti něčí: *p. omnibus L; te p. H.*

**Palamēdēs, is** (básn. u *C* *ī*; ak. *ēm* i *ēn*), *m.* [Παλαμήδης] syn eubojského krále Nauplia; Istí přiměl Odyssea, sta- vějšího se šileným, k výpravě proti Troji, začez se mu Odysseus pomstil: *P.* byl jeho nástrahou obžalován jako zrádce Řeků a ukamenován. Podle pověsti byl velmi důmyslný a vynalezl mimo některé hry též váhy a některá písmena.

**Palātium, ī, n.** (básn. též pl.) **1** Palatiūm, palatinský pahrbek v Římě **2** meton. (císařský) palác (od doby Augustovy bylo na Palatinu císařské sídlo) **3** přenes. *locum dixisse Palatia caeli O* nazvatí nebeským Palatiem (t. j. vrchem paláců). Adj. **Palātīnus, a, um** palatinský **1** vl. *P. mons; P. Apollo H* (na Palatiu byl Apollonův chrám a při něm veřejná knihovna); odt. *Palatinae arae H; Palatina (tribus) C* jedna ze čtyř městských tribuí **2** meton. sm. náležející k císařskému paláci: *Palatinae laurus O* (veřeje císař. paláce byly z usnesení senátu stále ovity vavřínem, symbolem vítězství).

**palātum, ī, n.** (i **palātus, ī, m.**) podnebí, patro (často jako ústrojí chuti a řeči); básn. ústa: *obserare p. Ct* sm. mlčeti; meton. chuť; - metaf. sm. klenutí, klenba: *caeli p.* básn. u *C* (v slovní hříčce, asi „patro nebes“).

**palea, ae, f.** pleva; sláma.

**palcar, āris, n.** (ob. pl.) lalok (býčí).

**Palēs, is, f.** staroitalské božstvo (bůh, v pozd. kultu ob. bohyně) pastýřů a pěstitelů dobytka, kteří slavili 21. dubna jeho svátek **Parilia** (dissimilací vedle pův. **Palilia**), *um, n.*; při tom vedle lustrace a obětí byl zvyk skákati přes plameny zapáleného sena a slámy; později slavena **Parilia** jako výročí založení Říma; adj. **Palilis, e** *Palin.*

**Palici, ōrum, m.** Palikové, dvojčata, synové Diovi a nymfy Thalie, uctívání jako podzemští daimoni u města Paliky (s.-z. od Leontin na Sic.); základem toho

kultu byla dvě vulkanická zídla v té krajině; básn. též sg. *Palicus* o témž božstvu.

**Palilia, Palilis** viz *Pales*.

**palimpsēstus, (n. -os, ak. -on), ī, m.** [παλιψηστος z *pálliv* a *ψάω* škrabu] palimpsest, t. j. pergamen, s něhož bylo původní písmo vyškrabáno, aby se na něm opět psalo.

**Palinūrus, ī, m.** Aeneův kormidelník, který ve spaní spadl do moře a zahynul u mysu, jenž byl podle báje po něm nazván *Palinurus*, na záp. břehu Lukanie, nyn. mys (a přístav) *Palinuro*.

**paliūrus, ī, f.** [παλιουρος] řešetlák (botan. *Rhamnus*; keč, jehož starší větve bývají zakončeny trny).

**palla, ae, f.** palla **1** řasnaté svrchní roucho, sahající až k patám, jež nosily Římanky mimo dům: *longae pallae V*; *p.* jako odznak nevěsty, meton. sňatek: *vos medium palla foedus inite mea Pp* **2** roucho, v němž vystupovali kitharoidové a herci v tragediích a jímž se u básníků odívají bohové a bohyně, věštcové a heroové (vl. dlouhá, řasnatá tunika s rukávy).

**Pallacinae balneae C** pallacinské lázně v Římě, snad nedaleko cirku Flaminiova.

**1. Pallas, dis i dos** (ak. *dem* i *da*), *f.* [Παλλάς] jméno řecké bohyně Athény; odt. u Římanů = *Minerva* (v. t.) **1** *Palladis urbs H* (Athény), *arbor O* (oliva), *ales* (sova), *ars* (umění přísti a tkáti) **2** meton. **a** sm. *Palladium* (v. t.): *rapta cum Pallade O; Pallada Roma tenet O*; odt. *Pallados ignes Pp* oheň v chrámě Vestině **b** oliva; olej. - Odt. adj. **Palladius, a, um** Palladin, zasvěcený Palladě i meton.: *Palladii latices Minervae O* olej Minervin. - Subst. **Palladium, ī, n.** paladium, dřevěná socha *Pallady* Athény, stojící v plné zbroji s napřaženým kopím; podle báje spadla s nebe a chována v Troji jako symbol trvání města; odtamtud ji tajně odnesl Odysseus s Diomedem; podle jedné pověsti přinesl Aeneas trojské paladium do Itálie a bylo prý chováno v Římě v chrámě Vestině; i jiná města měla taková paladia, zejm. Athény.



**2. Pallās, antis** (ak. *em* i *a*, vok. *Pal-lā*), *m.* [Πάλλας] vlastní jméno mužské; zejm. **1** jeden z Titanů **2** syn Pandionův, bratr Aigeův **3** Arkad, praotec Euandrův, zakladatel města Pallantea v Arkadii **4** syn Euandrův, spojenec Aeneův, zabit od Turna *V.* - Adj. **Pallantius** i **Pallantēus, a, um** [3. *Pallas*] Pallantův, pallantský: *P. heros O* (= *Euander*); *moenia Pallantea V* hradby Euandrova města Pallantea. - Subst. **Pallantēum, ī, n.** **a** staré město v Arkadii, odkud prý Euandros odešel do Itálie **b** město vystavěné od Euandra na místě pozdějšího Říma. - Patronym. **Pallantias, adis** a **Pallantis, idis** *n. idos*, *f.* [*Pallas I*] Pallantovna = Aurora (v báji dcera Titana Hyperiona); meton. den: *Pallantide caesus eadem O.*

**Pallēnē, ēs, f.** [Παλλήνη] západní cíp makedonského poloostrova Chalkidikiy; - adj. **Pallēnēnsis, e** pallenský.

**pallēns, entis** [*palleo*] **1** bledý (zejm. o barvě smrti a hrůzy): *Adrasti pallentis imago V*; *iungere pallentes equos Tb* (o slunci, jež prý celý rok po smrti Caesara nosí světlo bez lesku) **2** přenes. žlutavý, žlutý; zelenavý, žlutozelený, zelený; žlutošedý, zelenošedý, šedý **3** příčinně, sm. bledým činící: *pallentes Morbi V* bledé.

**palleō, ēre, uī,** — [srov. *πολιός*, čes. plavý] **1** vüb. býti bled, blednouti **2** spec. (též metaf.) býti bled strachem, úzkostí (*alci* o někoho, *alqd* před něčím), meton. děsiti se, hroziti se, strachovat se: *dum pueris omnis pater pallet H 3* přenes. býti žlutavý, žlutati se, žloutnouti, zelenati se (nepřirozeně), vüb. nemíti přirozené barvy a lesku, býti vybledlý, špinavý, zašlý: *fastigia turpi pallebant musco O* (my naopak štít se černal); básn. s ak. vnitř. *multos p. colores Pp* měniti barvy = červenati se a blednouti. Part. *pallens* význ. adj. *v. t.*

**pallēscō, ere, luī,** — [*palleo*] **1** vüb. blednouti **2** spec. (též metaf.) blednouti strachem, úzkostí, trápiti se (*rē* něčím): *nullā p. culpā H 3* přenes. žloutnouti; pozbývati přirozené barvy.

**palliātus, a, um** [*pallium*] oděný palliem, řeckým pláštěm (zejm. o řeckých filosofech); odt. též sm. řecký (op. *togatus*).

**pallidulus, a, um** [*pallidus*] bledý: *p. pes Ct* (o mrtvole).

**pallidus, a, um** [*palleo*] **1** bledý (zejm. smrtí *n.* duševními dojmy); - spec. **a** bledý hrůzou, strachem: *nomine in Hectoreo p. O* při . . . **b** bledý láskou, meton. zamilovaný, láskou se trápící (*in algo* k někomu) *O 2* přenes. žlutavý, zažloutlý, zelenavý, šedý, špinavý, sešlý: *immundo pallida mitra situ Pp 3* básn. (spojením představ příčiny a účinku): *pallida mors H* bledá smrt.

**palliolum, ī, n.** [*pallium*] **1** (chatrný) řecký plášť: *sub palliolo sordido* básn. u *C*, 'pod hrubou halenou' **2** synekd. kápě, kapuce.

**pallium, ī, n.** [srov. *palla*] vüb. plachta; spec. **1** (ložní) příkrývka: *neque in lecto pallia nostra sedent O* vl. příkrývky neleží klidně = zmítám sebou pod příkrývkami (nemoha usnouti) **2** *pallium*, řecký plášť (*ιμάτιον*), jež nosili někdy i Římané, zejm. ve styku s Řeky, a hetéry.

**pallor, ōris, m.** [*palleo*] **1** bledost (zejm. smrtí *n.* duševními dojmy): *pallorem ducunt rami O* blednou; *denotandis* (*v. t.*) *tot hominum palloribus T 2* spec. bledost způsobená hrůzou, meton. hrůza, strach: person. *Tullus vovit fana Pallori ac Pavori L* (o jejichž kultu jinak nevíme).

**1. palma, ae, f.** [srov. *πάλαμη*, snad k *planus*] **1** **1** dlaň: *cavis undam palmis sustinet V*; jako míra pídí; synekd. ruka, paže: *passis palmis salutem petiverunt Cs 2* metaf. **a** lopatka vesla, veslo: *verrentes aequora palmis Ct b* větev v podobě dlaně, zejm. horní větev (= *palmes*): *quae cuiusque stipitis p. sit L*; *ab eius* (*sc. cornūs*) *summo sicut palmae ramique diffunduntur Cs t. j.* horní jeho část jest rozvětvena v podobě dlaně; - spec. **II** palmová větev: *lapides radere palmā H t. j.* koštětem; synekd. palma **a** *ardua p. V b* meton. ovoce palmy, datle: *rugosae palmae O c* spec. palmová větev, dávaná jako

odměna vítězům pův. v boji, pozd. i v zápasech a ve hrách, (vítězná) palma: *palmam accipere C* (= zvítěziti); meton. vítězství, vítězosláva (*alcis rei* z něčeho, v něčem): (*equus*) *degenerat* (v. t.) *palmas O*; iron. *plurimarum palmarum gladiator C* jenž si dobyl nesčetných palem (vl. zločinec, jenž spáchal mnoho vražd); iron. *tum alias quoque suas palmas cognoscet C* slavné činy; = meton. vítěz: *tertia p. Diorea V*; *Eliadum palmae equarum V* = *victrices equae*.

**2. Palma**, římské cognomen: *A. Cornelius P.* kons. r. 99 n. l., správce Hispanie Tarrakonské r. 100/1 M.

**palmāris**, *e* [*palma* význ. II c] zasluhující (vítězné) palmy, výtečný, vynikající: *p. sententia C*.

**palmātus**, *a, um* [*palma*] s vyšívanými ratolestmi palmovými: *tunica palmata* (kterou si oblékali triumfátoři a Saliové).

**palmes**, *itis*, *m.* [*palma* význ. I 2] vl. ratolest, rozvětvená v podobě dlaně; vůb. větev, větévka, výhonek, prut; = spec. výhonek révy, vinná ratolest; synekd. réva: *Surrentino generosos palmite colles O*; kolekt. vinice: *palmitis custos M*.

**palmētum**, *ī, n.* [*palma*] palmový les (háj): *palmetis proceritas et decor* (sc. est) *T*; *Herodis palmetis pinguibus H* (pověstné datlové sady u Jericha).

**palmifer**, *fera, ferum* [*palma* a *fero*] úrodný (bohatý) palmami.

**palmōsus**, *a, um* [*palma*] bohatý palmami: *palmosa Selinus V* (vl. tu jde o zvl. sicilskou vegetaci, botan. *Chamerops humilis*).

**palmula**, *ae, f.* [*palma*] I vl. dlaň; metaf. lopatka vesla, veslo *V* II palmová větvička.

**pālor**, *ārī, ātus sum* jednotlivě těkati, rozptylovati se, rozbíhati se, rozptýleně pobíhati, toulati se (part. perf. *palatus* význ. = *palans*) **a** vl. (zejm. vojen.) *palantes agros vastare S*; (básn.) *dum terga dabant palantia Teuceri V* rozptýlení přehali; *in quosdam boves palatos a suis gregibus L* zaběhlé **b** přenes. *palantes polo stellas V* těkající;

*palantes homines et rationis egentes O* bloudící (v úsudku).

**palpātiō**, *ōnis, f.* [*palpor*] **1** ohmatávání **2** hlazení; lichocení.

**palpātor**, *ōris, m.* [*palpor*] lichotník, pochlebník.

**palpebra**, *ae, f.* (ob. pl. *palpebrae*) [srov. *palpor*] (vl. co sebou škube) oční víčko.

**palpitō**, *āre, āvī, ātum* [*palpor*] třepetati se, chvěti se, škubati sebou, trhati (zmítati) sebou: *cor evulsum palpitat C*.

<**palponisō**, *āre* [*palpō, ōnis, m.* lichotník, v. *palpor*] lichotiti, lísat se.>

**palpor**, *ārī, ātus sum* hladiti *alcī* někoho; přenes. lichotiti: *cui male si palpēre H*, hladíš-li' jej neobratně. Těž akt. s ak. *quem munere palpat Iv*.

**palūdāmentum**, *ī, n.* [srov. *paludatus*] vojenský plášť; spec. velitelský plášťík (vl. jen nachová n. bílá šerpa, čtyřhranný kus sukna, zapínaný na pravém rameni kovovou sponkou); odznak magistrátův jako vojevůdce a odt. i války samé, za doby císa. odznak císařův.

**palūdātus**, *a, um* [snad od *Paluda*, příjmení bohyně Minervy, srov. *paludamentum*] oděný vojenským pláštěm: *consul proficiscens paludatis lictoribus ad bellum L*; zejm. oděný velitelským pláštěm, odznakem vojenské moci, ob. o magistrátu, odcházejícím do války.

**palūdōsus**, *a, um* [2. *palus*] bažinatý.

**palumbēs** (i **palumbis**), *is, m. i f.* hřivnáč, doupnák, vůb. holub.

**1. pālus**, *ī, m.* [m. \**pakslos* k *pango*, srov. *πάσσαλος*] kůl, kolík; = dřevěná zbraň gladiátorů zvaných *secutores*, stíhači: *primus p. vůdce stíhačů*.

**2. palūs**, *ūdis, f.* (gen. pl. *ium* v některých rukop. a vyd. *Cs L*) bažina, bahna, bahno; močál, kaluže: *Caprae* (v. t.) *p. L*; vůb. stojatá voda; = básn. význ. jezero, řeka: *tenebrosa p. V* (= *lacus Avernus* u Kum); *dis iuranda p. O* (= *Styx*); voda: *cymba accepit paludem V*.

**palūster**, *stris, stre* [2. *palus*] **a** bažinatý, močálovitý: *locus p. Cs b* vbažinách rostoucí n. žijící, bahenní: *fulicis palustribus O*.

**Pammenēs**, *is*, *m.* [Παμμένης] rétor v Athénách, učitel Brutův.

**Pamphilus**, *ī*, *m.* [Πάμφιλος] vlastní jméno řecké C.

**Pamphylia**, *ae*, *f.* [Παμφυλία] Pamfylie, krajina na již. pobřeží Malé Asie; - adj. **Pamphylus**, *a*, *um* pamfylský; subst. **Pamphylīi**, *ōrum*, *n.* Pamfylové.

**pampineus**, *a*, *um* [pampinus] z vinného listí, vinným listím *n.* révovím ovinutý, révový, vinný: *pampineae vites* O listnaté; *Liber pampineas invidit collibus umbras* V stinné révy; *pampineo gravidus autumnno* (meton.) ager V úrodou révy.

**pampinus**, *ī*, *m.* i *f.* výhonek révy; révová ratolest, révové listí, révoví.

**Pān**, *Pānos* (zř. *is*; ak. *Pāna*, nom. pl. *Pānes* O), *m.* [Πάν] venkovský (zejm. arkadský) bůh lesa a lovců, pastýřů a stád, vynálezce syringy, podle bájí syn Hermův *n.* Diův; představován s rohy, ohonem a kozlíma nohama. Později vznikla báje o větším počtu Panů a jejich dětí Panisků jako průvodcích boha Dionysa. U Římanů byl s Panem ztotožněn Faunus.

**panacēa**, *ae*, *f.* [πανάκεια z *pān* vše a *ἀκέομαι* léčím] panacea, obecný lék (vybájená rostlina, jež pomáhá ode všech nemocí).

**Panaetius**, *īī*, *m.* [Παναίτιος] Panaitios z Rhodu, stoický filosof v 2. st. př. n. l., přítel Scipiona Mladšího a Laeliův; napsal zejm. spis *Περὶ τοῦ καθήκοντος* (= O povinnostech).

**Panaetōlicus** *n.* **Panaetōlius**, *a*, *um* [Παναητωλικός] panaitolský, všeaitolský, týkající se veškeré Aitolie (t. j. spolku aitolského): *Paenaetoli(c)um concilium* L.

**pānārius**, *īī*, *n.* [panis] koš na chléb.

**Panathēnaicus**, *a*, *um* [Παναθηναϊκός] panathenajský, týkající se slavnosti panathenajské; subst. masc. Isokratova ‚Řeč panathenajská‘, oslavující Athény C.

**Panchāia**, *ae*, *f.* [Παγκαία] vybájený ostrov u Arabie, bohatý kovy a kadidlem; adj. **Panchāius** a **Panchaeus**, *a*, *um* panchajský.

**panchrēstus**, *a*, *um* [πάγχρηστος] vl. ke všemu užitečný: (přenes.) *panchres-*

*tum medicamentum* C obecný lék, obecný prostředek (t. j. peníze).

**pancratium** *n.* -*um*, *īī*, *n.* [παγκράτιον] pankration (t. j. zápolení spojené s rohováním).

**Pandāteria** (*n.* **Pandātaria**), *ae*, *f.* [Πανδαταρία] ostrov v moři Tyrrenském záp. od Kum, nyn. Ventotene, kam byly vypověděny za doby císařské mnohé osoby, zejm. Julia, dcera Augustova, a Oktavia.

**pandectēs**, *ae*, *m.* [πανδέκτης] vl. všechno přijímající, všechno obsahující, spec. kniha rozmanitého obsahu, sbírka. Zejm. **Pandectae**, *ārum*, *f.* Pandekty, název jedné složky Justinianova *Corpus iuris* (srov. *Digesta*).

**pandicular**, *ārī* [\**pandiculus* od *pandex* = *qui semper pandit ora ad potandum*, srov. *pando*] protahovati se (při zívání).

**Pandīōn**, *ōnis* (ak. *ōna*), *m.* [Πανδιών] syn Erichthoniův, král athénský, otec Proknin a Filomelin; adj. **Pandionius**, *a*, *um* Pandionův, básn. též význ. athénský.

**1. pandō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [pandus] zakřiviti, zkriviti, ohnouti, sehnouti.

**2. pandō**, *ere*, *pandī*, *passum* (též *pānsum*) [srov. *pateo*, πετάνωμι, πίτνημι]

**1** prostírati, rozestírati, rozpínati, roztahovati, rozkládati, rozšiřovati: *p. vela* (obr.) C napnouti; *pinnas pandunt alyones* V; (básn. s ak. výsledku) *quia (pavo) pictā pandat spectacula caudā* H rozkládá na obdiv ocas; *passis crinibus* s rozpuštěnými vlasy (na znamení smutku); *p. sinum* T rozevříti (a nastaviti) záhyb roucha, obr. otevříti náruč; *p. aciem* T roztáhnouti; pas. význ. med. *panditur planities* L prostírá se; - spec. rozkládati k sušení, sušiti: *passi racemi* V; subst. *passum* v. t.

**2** rozvírati, otvírati **a** *moenia pandimus urbis* V; *limina pandit* V bránu; *rupem ferro pandunt* L prolamují skálu železnými nástroji, činí průlom do skály; odt. s ak. výsledku *p. viam* L otevříti cestu; *postquam pandi viam accepit* T = *patere* **b** metaf. odhalovati, objevovati, zjevovati: *hederæ pandunt vestigia* V; - spec. zjevovati řečí, vyjevovati, zvěsto-

vati, oznamovati, hlásati, vypravovati, vykládati: *ordine singula pandit V*; *pande requirenti nomen O*.

**Pandosia**, *ae, f.* [Πανδοσία] **1** město v Epeiru, sev. od Ambrackého zálivu **2** město v Bruttii.

**Pandrosos**, *i, f.* [Πάνδροσος] jedna ze tří dcer athénskeho krále Kekropa.

**pandus**, *a, um* [2. *pando*] zakřivený, křivý, zahnutý, prohnutý, vydutý: *p. asellus O* (t. j. s prohnutým hřbetem); *lancibus pandis V* na hlubokých mísách.

**panegyricus**, *i, m.* [πανηγυρικός sc. λόγος] panegyrikos, slavnostní řeč (vl. spis) Isokratova, odnášející se formálně k slavnostnímu shromáždění olympijskému, v nž řečník slaví Athény a přimlouvá se za jednotu Řecka proti Peršanům.

⟨**panegyris**, *is, f.* [πανήγυρις] shromáždění.⟩

**Pangaeus**, *i, m.* (sc. *mons*) n. **Pangaea**, *orum, n.* [Παγγαῖον] Pangaion, pohoří v Makedonii vých. od ústí Strymonu, bohaté zlatem a stříbrem.

**pangō**, *ere, pēgi* n. *pānxi*, *pepigī* má-li sloveso význ. *paciscor*, *pāctum* [starolat. *pago* n. *paco*; z koř. \**pāk-* n. \**pāg-*, srov. *πήγνυμι*, čes. pře-pa-ž-iti; odt. *paciscor*, *pax* a j.] pevně spojovati, upevňovati **1** zatloukati, zarážeti, vrážeti: *ut clavum pangat L*; - spec. sázeti, štípiti: (básn.) *pangam ex ordine colles Pp* posázím (révou) **2** spojovati (pevně); - přenes. spec. **a** skládati (písemně): *poemata p. H*; s akus. vněj. opěvovati, oslavovati: (básn.) *hic panxit maxima facta patrum* básn. u *C* složil báseň o činech, opěvoval činy; - odt. vůb. strojiti, osnovati, dělati: *temptamenta tui pepigi V* **b** stanovit, určovati: (*finis*) *lex cupiditatis pepigerat C* **c** vyjednat, smluviti (jen perf., praes. *paciscor*): *pacem nobiscum pepigistis L*; *tecum haec pepigit foedera V*; *conubia quae pepigere viri Ct*; *haec mihi se pepigit O* zasnoubila se; (*libertas*) *cui pretium pepigerat T* pro niž měl smlouveno výkupné; též s *ut n. ne* a větou snahovou n. s inf. **a** slibovati, zaručovati, zavazovati se k něčemu: *nec, quae pepigere, recusent V* **β** vymíniti si, vyhraditi si, vyžádati si, vyjednat si: *si*

*pepigerit, ne illo medicamento uteretur C*; *bis senos pepigere dies V*.

**Panhormus** viz **Panormus**.

**pāniculus**, *i, m.* [*panus*, srov. *panicum*] hrst slámy, jako krytina došek.

**pānicum**, *i, n.* [od *panus* význ. prosný klas] proso *Cs*.

**pānificium**, *iī, n.* [*panis* a *facio*] děláání chleba, pečení chleba; pečivo.

**pānis**, *is, m.* (gen. pl. též *um*) [z \**pastnis*, *pascor*] (pův. potrava) chléb: *p. secundus H* (= *secundarius*) hrubý, u Římanů prostřední druh mezi nejlepším pšeničným, bílým (*p. siligineus*, *candidus*, *mundus*) a černým ječným (*p. hordaceus*, *castrensis*, *cibarius*).

**Pāniscus**, *i, m.* [Πανίσκος, demin. od Πάν] Paniskos, mladý Pan (v. t.)

⟨**pannicida**, *ae* n. **pannitōnsor**, *ōris, m.* [*pannus* a *caedo* n. *tondeo*] postřihač.⟩

⟨**pannifex**, *icis, m.* [*pannus* a *facio*] soukeník.⟩

**Pannonia**, *ae, f.* země ohraničená na sev. a vých. Dunajem, na jihu Sávou; od doby Augustovy (r. 10 př. n. l.) římská provincie; obyv. **Pannonii**, *orum, m.* Pannonové.

**pannōsus**, *a, um* [*pannus*] roztrhaný, otrhaný (o věcech i os.).

**pannus**, *i, m.* kus látky; cár, hadr: obr. *purpureus adsuitur p. H* kus purpuru (o líčení, nemístně vloženém do básně); šátek, sukno; básn. roucho: *albo Fides velata panno H*; *quem duplici panno patientia velat H* dvojitým pláštěm (rec. διπλοῦς z hrubé látky, jakým se vyznačovali kynikové); - ⟨koberec⟩.

**Panomphaeus**, *i, m.* [παν-ομφαῖος vl. vše zvěstující] příjmení Diovo jako původce všech věšeb, Dárce věšeb *O*.

**Panopē**, *ēs, f.* [Πανόπη] **1** město ve Fokidě na hranicích boiotských *O* **2** též **Panopēa**, *ae, f.* [Πανόπεια] jedna z Nereoven, mořská nymfa *VO*.

**Panopēa** viz **Panope**.

**Panormus** (psáno též **Panhormus**), *i, f.* [Πάνορμος] i **Panormum**, *i, n.* jméno několika přístavních měst, zejm. **1** město na sev.-záp. pobřeží Sicílie, pův. foinická osada, nyn. Palermo; adj. **Panormitānus**, *a, um* panormský, z Panormu **2** město na ostr. Samu.

**pānsa**, *ae, f.* [*pando*] kdo se při chůzi příliš rozkročuje, podle jiného výkl. ploskonohý; odt. příjmení, zejm. *C. Vibius Pansa*, přívrženec Caesarův, správce Bithynie, později předalpské Gallie; jako konsul spolu s Hirtiem bojoval u Mutiny proti Antoniovi r. 43 př. n. l. a zemřel, byv smrtelně zraněn.

**Pantagiās** n. **Pantagiēs**, *ae, m.* (ak. -*ēs* *O*) [*Πανταγίας*] říčka na vých. pobřeží Sicílie.

**panthēra**, *ae, f.* [*πανθήρ*] panther, pardál, levhart (často jako posvátné zvíře Dionysovo): *diversum confusa genus* (appos.) *panthera camelo* *H* s velbloudem smíšený panther, různý (to) druh (= různorodý), opis m. žirafa (kterou po prvé viděli v Římě o triumfálních hrách Caesarových).

**Panthous**, *oī* (nom. **Panthūs**, vok. *ū* *V*), *m.* [*Πάνθοος* n. *Πάνθους*] *Panthoos*, kněz Apollonův, otec Euforbův; - patronym. **Panthoïdēs**, *ae, m.* (ak. *en H*) [*Πανθοϊδης*] *Panthoovec* = Euforbos: *Panthoiden iterum Orco demissum* *H* t. j. Pythagoru, jenž o sobě pravil, že jeho duše byla v předešlém životě vtělena v trojském Euforbovi.

**Pantilius**, *iī*, *m.* [s narázkou na *πᾶν* a *τίλλω* škubu, rvu] smyšlené jméno, trhavého kritika Horatiova *H*.

**Pantolabus**, *ī*, *m.* [*πᾶν* a *λαμβάνειν*] smyšlené jméno pro příživníka, asi, Obejda *H* (vl. prý to byl prodlužený člověk jm. Mallius).

**pantomímus**, *ī*, *m.* [*παντομίμος*] mimický tanečník, pantomim.

**pāpa**, *ae, m.* **1** otec **2** ≠ duchovní otec, biskup, ob. papež.

**papāver**, *eris. n.* mák (rostlina, květ n. plod); básn. ob. pl.: *Leithaeo perfusa papavera somno* *V*; *summa papaverum capita* *L* = *summa papavera* *V* makovice.

**papāvereus**, *a, um* [*papaver*] makový.

**Paphius** viz *Paphos*.

**Paphlagonia**, *ae, f.* [*Παφλαγονία*] Paflagonia, krajina na sev. pobřeží Malé Asie; **Paphlagō(n)**, *onīs, m.* (ak. pl. *onas* *Cr*) Paflagon, obyvatel Paflagonie.

**Paphos** (n. -*us*), *ī* (ak. *on* i *um*), *f.* [*Πάφος*] Pafos **1** dcera Pygmalionova,

podle níž bylo prý nazváno město Pafos **0 2** město na jihozáp. břehu Kypru se slavným chrámem Afroditiným; adj. **Paphius**, *a, um* pafský, v Pafu, básn. vúb. kyperský: *P. heros* *O* (= Pygmalion); subst. **Paphiū, orum, m.** obyvatel Pafu.

**pāpiliō**, *ōnis, m.* **1** motýl: *feralis* (v. t.) *p. O 2* metaf. stan.

**papilla**, *ae, f.* [srov. *papula*] bradavka, bradavice prsní; synekd. prs, prsa.

**Pāpinius**, jméno římského rodu; zejm. **1 L. Papinius**, člen stavů jezdeckého *C 2 Sex. Papinius*, konsul r. 36 n. l. *T*.

**Papirius**, rod římský, pův. plebejský, s rodinami *Carbones*, *Crassi*, *Cursores*, *Masones* a j.; zejm. **A Carbones 1 C. Papirius Carbo**, r. 131 př. n. l. jako tribun lidu přívrženec G. Grakcha, později jako konsul na straně optimátů; řečník **2 Cn. Papirius Carbo**, přívrženec Mariův a společník Cinnův, odpůrce Sullův, před nímž uprchl do Afriky, kde byl od Pompeja jat a vydán na smrt **B Cursores 3 L. Papirius Cursor** byl pětkrát konsulem a dvakrát diktátorem za 2. války samnitské; zvítězil nad Samnity zejm. u Lucerie (r. 321 př. n. l.) a u Longuly (r. 309); pověstný svou přísností **4 L. Papirius Cursor** (syn předešlého), vítězný vojevůdce ve 3. válce samnitské (r. 293 u Aquilonie) *L.* - Adj. **Papirius** a **Papiriānus, a, um** Papiriův.

< **pāpista**, *ae, m.* [*papa*] přívrženec papežův, papeženeč.>

< **pāpisticus, a, um** [*papista*] papeženský; papežský.>

**Papius**, rod římský, pův. samnitský; zejm. **1 Brutulus Papius**, Samnit, jenž skončil sebevraždou, aby nebyl vydán Římanům (r. 322 př. n. l.) **2 Papius** z Lanuvia, otec Milonův **3 C. Papius**, tribun lidu r. 65 př. n. l., původce zákona o udělování občanského práva římského (*de peregrinis exterminandis*) **4 M. Papius Mutilus**, consul suffectus r. 9 n. l., obnovil s kolegou Poppaeem Sabinem zákon o sňatcích (*lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus*); - adj. **Papius, a, um** Papiův.

**papula**, *ae, f.* [srov. *papilla*] puchýř. <**papýreus** *a, um* [*papyrus*] papírový.>

**papýrifer**, *fera, ferum* [*papyrus a fero*] plodící papyrus, papyronosný: *p. annis 0* (= *Nilus*).

**papýrius**, *a, um* [*papyrus*] papyrový.

**papýrus**, *ī, f.* i **papýrum**, *ī, n.* [πάπυρος] papyrus (rostlina); meton. papír (vyrobený z proužků papyrových, jež byly ve vrstvách na sebe nakladeny a slepeny) *Ct.*

**pār**, *paris* (abl. sg. adj. *parī*, subst. *parī* i *pare*, *paria*, *parium*) **1** adj. stejný (kvalitou), rovný (kvantitou) (abs. *alci rē n. in rem* něčím, co do, *p. atque, ac, et* jako) **1 a pari modo** rovnou měrou; *pares rationes cum re publica habere T* vyrovnané účty; *ad pares angulos C* svísele; (básn.) *in caelum paribus se sustulit alis VO* rovnoměrnými křídly (rovnoměrným =) přímým letem; *lapis exiguus p. sibi carmen habet O* nápis sobě rovný (t. j. *exiguus*); *pari ac dictator imperio N* s mocí rovnou jako diktátor; (básn.) *cantare pares V* rovní zpěvem; *parem esse alci* býti roven, vyrovnati se někomu; leckdy se vztahem k předcházejícímu: *tribunus eximiā pulchritudine corporis, animo ac viribus par L* (t. j. také *eximius*); *p. in omni periculo animus L* duch po každé stejný = neochvějný

**b** spec. **a** rovný věkem: *gestit paribus colludere H* s rovnými sobě; (*virgines*) *pares validaeque miscentur T* rovné věkem i silou; *Actoridae pares O* dvojčata *β* rovnoměrně rozdělený: *temporibus parem diversis quattuor annum V*; odt. sudý: *p. numerus; ludere p. impar H* hráti ,sudá lichá‘ *γ* vojen. *pari certamine concurrere L* utkati se rovným bojem (t. j. za stejných okolností pro obě strany); o boji *p. proelium* se stejným výsledkem pro obě strany, nerozhodná bitva *δ* rovný silou: *alci bello* (abl. vztah.) *parem esse L* moci se postavit (proti) někomu ve válce **2** odt. metaf. *parem esse alci rei* býti s něco, míti sílu k něčemu, zmocí něco, odolávatí něčemu: *nec enim erat ad vim apertam p. L* nestačil k zjevnému násilí; schopný, způsobilý, vhodný,

slušný, dostatečný, náležitý, přiměřený **a** (*alci rei* k něčemu): *consul vigentem se ac parem negotiis ostendit T* ukázal své síly a způsobilost k veřejné činnosti; *commeatus quamvis longo bello pares T* stačící pro . . . **b** abs. *par est* s inf. n. ak. c. inf. jest slušno, vhodno, sluší (se) **II** subst. **1 m.** a *f.*: společník, druh (družka): *cum illo suo pari C*; *accumbit cum pare quisque sua O* s družkou, manželkou; v boji soupeř, protivník, nepřítel: *nec quemquam aspernari parem L*; *in acie oblatu p. L 2* neut. *par pari* (n. *pro pari*) *referre C* spláčetí stejně stejným = rovnou měrou; *ut sit, unde par pari respondeatur C* aby se hotově zaplatilo; - spec. dvojice, pár: *p. columbarum O*; *tria aut quattuor paria amicorum C*; *p. nobile fratrum H* čistá dvojice (bratři); *Rupili et Persi p. H* dvojice Rupilius a Persius; - spec. *gladiatorum paria H*; *aliquot spectatis paribus L* když viděli zápas několika dvojic.

**parābilis**, *e* [*paro*] (snadno) zjednatelný, dosažitelný; přístupný; spec. laicný.

**parabolē**, *ēs* i **parabola**, *ae, f.* [παράβολή] **1** přirovnání **2** podobenství.

**paraclētus** n. **paraclitus**, *ī, m.* [παράκλητος] vl. přivolaný (na pomoc); spec. **a** obhájce **b** ochránce; učitel; utěšitel (≠ o Duchu svatém).

**paradīsus**, *ī, m.* [παράδεισος] **1** zahrada, obora, park **2** ≠ ráj.

**paradoxos**, *on* [παράδοξος] vl. proti (obecněmu) mínění, nenadálý, podivný, protismyslný, paradoxní; neutr. subst. pl. **paradoxa**, *ōrum, n.* paradoxa, paradoxní věty (spec. stoiků) *C.*

**Paraetacēnē**, *ēs, f.* [Παρατακηνή] Paraitakene, hornatina mezi Medií a Persií *Cr*, nazvaná podle obyvatelů, kteří sluli **Paraetacae**, *ārum, m.* Paraitakové: *in Paraetacis N* v území Paraitaků.

**Paraetionium**, *ī, n.* [Παραίτωνιον] Paraitonion, přístavní město v Egyptě, západně od Alexandrie *O.*

<**parallēlē**, adv. [*parallelus*] rovnoběžně.>

**parallēlos**, *on* n. **parallelus**, *a, um* [παράλληλος] rovnoběžný.

**Paralus**, *ī, m.* [Πάραλος] attický he-ros, jemůž přiřítali vynález dlouhých lodí: *Paralum pictum C* (od Protogena).

**paranymphus**, *ī, m.* [παράνυμφος] průvodce nevěsty, družba.

**Parapamisus** (psáno též **Paropamisus**, **Parapanisos**, **Paropanisos**), *ī, m.* [Παραπάμισος] vysoké pohoří v Asii, nyn. Hindukuš; **Parapamisadae**, *ārum, m.* obyvatelé Parapamisu *Cr.*

**parasceuē**, *ēs, f.* [παρασκειυή] den přípravy (na sabbat), pátek, spec. ≠ Velký pátek.

**parasita**, *ae, f.* [parasitus] příživnice, spolčnice *H.*

**parasitaster**, *trī, m.* [parasitus] (bídny a pod.) příživník.

**parasitus**, *ī, m.* [παράσιτος] ob. šp. sm. příživník, cizopásek, parasit, fatkář (u Řeků i Římanů zvláštní vrstva lidí ve skutečném životě i v komediích).

**parastatica**, *ae, f.* [παραστατική] pilíř.

**parātē**, adv. [1. *paratus*] **1** připraveně, s přípravou: *magis audacter quam p. C*; *diligentius paratiusque C* s větší bedlivostí a přípravou; *dimicare paratius de honore et gloria C* býti lépe připraven k boji **2** přenes. vhodně, obratně: *paratissime respondere Pn.*

**parātiō**, *ōnis, f.* [paro] připravování: *regni p. S.*

**1. parātus**, *a, um* [1. *paro*] připravený (abs., *ad alqd n. alci rei* k něčemu) **1** získaný, nabytý: subst. *frui paratis mihi dones H* užívati toho, co mám **2 a** o věcech uchystaný, jsoucí po ruce: *provincia dives ac parata peccantibus T* jako stvořená pro...; *una e famulis ad talia sacra paratis O* určených; subst. *parata capessere T* aby bral, co se mu podává; zajištěný, jistý: *ne paratis quidem corrumpi facilis T* ani při jistých podnicích **b** o osobách jsoucí po vůli, ochotný k někomu: *dignis p. H*; oddaný někomu: *miles (Vespasiano) adeo p. T* **3** přichystaný, odhodlaný, rozhodnutý, hotový: *animus sceleribus p. T*; *ad omnem laborem animo p. Cs* ochotný, svolný; *paratissimus animus Cs* duch bojechtivý **4** sm. vypravený, vystro-

jený, vyzbrojený: *naves ad navigandum paratae Cs*; zejm. **a** hotový k boji **b** *quo paratior ad usum forensem esse possim C* lépe připraven.

**2. parātus**, *ūs, m.* [paro] přípravování (čes. ob. přípravy) (*alci rei* k něčemu): *proviso ante funebri paratu T* poněvadž byly již napřed učiněny přípravy k pohřbení; úprava, výprava, spec. praegn. nádh. era: *natalem diem editis gladiatoribus celebravere ingenti paratu T*; hendiad. *veniam dapibus nullisque paratibus orant O* oběd beze vsí úpravy; *ventris et ganeae p. T* náklad na labužnictví a obžerství; konkr. (nádherné) roucho: *Tyrios induta paratus O*; skvělé zařízení: *ut quisque opibus, domo, paratu speciosus T.*

**Parca**, *ae, f.* [srov. *pario*] Parka, pův. bohyně narození, určujíc dítěti budoucí osud, srov. Súdice, Sudička; odt. bohyně osudu vůd. (odvozováním od *pars* a ztotožněním s řec. Μοῖρα); pův. byla *P.* jedna, později jako u Řeků tři (představovány, jak předou nit života: *Klotho* ji začíná, *Lachesis* dále přede, *Atropos* přestřihuje).

**parcē**, adv. [parcus] **1** šetrně, spori-řivě, hospodárně, prostě, střídme: *p. vivere CH*; šp. sm. skoupě, lakomě **2** skrovně, málo, chatrně, slabě: *nec verbo* (abl. vztah.) *parcius absens H* ne skoupějšími slovy; časově *parcius quantiunt fenestras H* řidčeji; s měrou: (*verba*) *si Graeco fonte cadent p. detorta H* **3** mírně, skromně, zdržlivě: *parcius ista obicienda memento V*, jen pomalu.

**parcimōnia** viz *parsimonia*.

**parcitās**, *ātis, f.* [parcus] skrovnost, šetrnost, řídkost.

**parcō**, *ere, pepercī* (arch. a též *N parsī*, konj. *parsim = pepercerim*), *parsūrus* (v pas. perf. se užívá slov. *temperare*) (pův. držeti v mezích n. na uzdě) šetriti (*alci* někoho, pův. zdržovati se ve prospěch někoho) **1** spořiti, hospodařiti něčím, schráněti něco: *parcentes ego dexteras odi H* (příliš) šetrně, skoupě; *si parces futuro* (dat. com.) *V* pro budoucnost; (*argenti... talenta*) *gnatis parce tuis V* nech pro... **2 a** sm.

neublížovati: *avidos vicinum funus sibi p. cogit H* šetřiti se (t. j. zachovávatí dietu); *parce HO* ušetř mne, smiluj se, milost! dbáti něčeho: *nec divom parcimus ulli V; famae p. PpT b* sm. zdržovati se něčeho, nechávati něčeho, ustávati od něčeho: *contumeliis p. L; ne cui rei parcat ad ea efficienda N* aby ničeho neopominul = aby všeho užil; *ne labori suo (sc. militum) neu periculo parceret Cs* aby jich nešetřil ani při práci ani v nebezpečení; *parcite luminibus O* odvráťte oči; *parce metu (dat.) V* nech strachu; vyhýbati se něčemu; *voci et aspectui (Senecae) pepercit T; zř. s abl.: a caedibus p. L; - básn. s inf. význ. nolle* zejm. imperat.: *parcite dapibus temerare corpora O* přestaňte poskvňovati; *ne parce arenae particulam dare H* nezdráhej se dáti = neodpírej; *nil promittere parcent Ct* nic se nerozpakují slibovati.

**parcus, a, um** [*parco*] **1** šetrný, spořivý, hospodárný: *apes parcae V; obr. o prostotě řeči Crassus erat elegantium parcissimus, Scaevola parcorum elegantissimus C; p. alcis rei šetřící něčím: suae pecuniae p. T; magnum donandi parca iuventus H* skoupá velkými dary, na velké dary; šp. sm. skoupý, skrblý, lakomý, lakotný: *p. senex HT* **2** meton. skrovný, nehruvý, nevalný, hubený, chatrný, slabý: *p. sal V* trocha soli; básn. *p. deorum cultor H* (se skrovnými dary) skromný; *parca lucerna Pp* chudá (t. j. jen s trochou oleje) **3** metaf. mírný, prostý, skromný; střídmý, zdržlivý: *in quo tibi parcior videtur et pressior Pn.*

**pardalis, is, f.** [*πάρδαλις*] pardal, levhart *Cr.*

**1. pārēns, entis** [*pareo*] poslouchající, poslušný; pl. subst. poddaní: *parentes abunde habemus S.*

**2. parēns, entis, f. i m.** [vl. part. souvisící se slov. *pario*] **1 m.** rodič, ploditel, otec, *f.* rodička, matka; pl. **parentēs, um i ium, m.** rodiče **2** přenes. **a immeriti ultor parentis O** děda (Akrisia); pl. otcové, předkové: *more parentum V* **b** čestný název *divum hominumque p. O* (Juppiter); *alma p. O* (Kybele); *p.*

*legionum T; p. patriae T c* vúb. starý člověk, stařec, děd: *turgentia ora parentis rident O* (o Silenovi) **d** sm. původce, počátek: *a parente et conditore urbis nostrae T; curvae lyrae p. H; orba parente suo volumina O; Ilienses... cum parentem urbis Romae Troiam referrent T.*

**parentālis, e** [2. *parens*] náležící rodičům: *parentales umbrae O* rodičů; - spec. *parentales dies* dni věnované památce zemřelých rodičů a příbuzných, svátky zemřelých, tryzna (srov. polské dziady) = **Parentalia, um, n.** Parentalie (srov. u nás „Dušiček“); slaveny byly od 13. do 21. února, v kterých dnech byly chrámy zavřeny a na ozdobené hroby se kladly oběti; poslední den zván *Feralia* (v. t.): *Parentalia agere C.*

**parentātiō, ōnis, f.** [*parentio*] tryzna, smuteční slavnost, (posmrtná) vzpomínka.

**parentēla, ae, f.** [2. *parens*] příbuzenství, příbuzenstvo.

**parentō, āre, āvī, ātum** [2. *parens*; srov. *parentalis*] konati tryznu, přináseti obět (na hrob) (*alci* někomu): *parentemus Cethego C;* - metaf. uspokojovati zabitého smrtí jiného, mstiti smrt něčí, mstiti někoho: *ferociter parentandum regi sanguine coniuratorum L;* odt. dávati dostiučinění, dosti činiti někomu: *iustae irae parentatum est Cr.*

**pāreō, ēre, uī (pāritūrus)** **1** jeviti se, objevovati se, ukazovati se, býti viditelný (tento význ. jest obyčejnější komposit, srov. *appareo*); - přenes. *Asilas, caeli cui sidera parent V* jemuž jsou jasny = jenž rozumí hvězdám (takže z nich poznává vůli bohů); zejm. v právn. formulí *paret* jest jasno, zřejmo, najevě, dokázáno **2** meton. (jako podřízený na rozkaz) ukazovati se *alci* někomu, odt. býti ve službách něčích, sloužiti někomu (srov. *apparitor* sluha); přenes. **a** býti poddán, podroben někomu: *olim regibus parebant Britanni T; condicione parendi meliore T* tím, že poddanství bylo snesitelnější; básn. *gulae parens otroče H* **b** vúb. poslouchati (*alci* někoho); býti poslušen: *neos. parentur po-*



slouchá se, poslouchají; *male parentem asellum* neposlušného; *poddávati se něčemu*, řídití se, spravovati se něčím: *plus irae suae quam utilitati communi paruisse N*; *parent promissis O* dostojí slibu. Part. *parens* význ. adj. v. t.

**parergon**, *ī, n.* [πάρεργον] vedlejší práce, přídavek, vedlejší věc.

**Pariānus** viz *Parium*.

**pāricida**, **pāricidium** viz *parricida*, *parricidium*.

**pariēs**, *etis, m.* (u básníků druhdy se souhláskovým *i*, na př. *parietibus V* čti *parjetibus*) stěna, zeď: *parietem ducere C*; přísl. *tua res agitur, p. cum proximus ardet H* (synekd. sm. dům); *intra parietes aluit eam gloriam C* mezi čtyřmi stěnami t. školy; *cum res peragi intra parietes nequisset L* v rodině; přenes. *aut intra parietes aut summo iure experiri C* po dobrém.

**parietinae**, *arum, f.* [*paries*] pobožené zdi, zříceniny, rozvaliny.

**Parilia** viz *Pales*.

**parilis**, *e* [*par*] rovný, stejný.

**pariō**, *ere, peperī, partum (paritūrus)* [srov. l. *parō*] ploditi, roditi **1** poroditi (*alqm ex algo*): obr. *quod diu parturit animus vester, aliquando pariat L* (sm. vynésti najevo, zjeviti); přenes. *quod peperit arbor O* urodil; ploditi: *reliqua, quae terra pariat C* ostatní plodiny země **2 a** tvořiti: *quibus verba parienda sunt C b* působiti; způsobovati *a dolorem p. C*; *pacem p. L*; *qui sibi letum peperere manu V* kteří si vlastní rukou udělali smrt **β** získávají, nabývají, dobývají, zjednávatí (si), obdržeti: *imperium p. L*; *fugā salutem p.* Cs útekem se zachrániti; *parto* (abl. abs.) *quod avebas H* když jsi získal = když máš, po čem jsi toužil; *mihi (= a me) Troiae victoria parta est O*; *vobis parta quies V* vy jste došli klidu; *unde putas aut qui partum H* víš, odkud nebo jak toho lze nabýti (t. spokojenosti málem). Subst. **partum**, *ī, n.* (ob. pl.) nabyté věci = majetek, jmění, statek (statky): spec. *parto agricolae fruuntur V* žijí ze zásob; opisujeme: čeho kdo nabyl: *retinere parta maioribus (= a maioribus) T*; přenes. úspěch, prospěch.

**Paris**, *idis* (ak. *Parim PpO*, *Parin V*, vok. *Pari Pp O*), *m.* [Πάρις] **1** syn Priamův, jenž unesl Helenu a dal podnět k trojské válce; usmrčen šípem Filoktetovým **2** herec *M*.

**Parisiī**, *orum, m.* [odt. franc. Paris, Paříž] Parisiové, galský kmen s hlavním městem *Lutetia (Parisiorum)*, nyn. Paříž.

**pariter**, adv. [*par*] stejně, rovně, rovněž, rovnou měrou (*p. atque, ac, et* jako) **1 p. aequaliterque C** rovnou měrou a stejně; *vultu p. atque animo varius S* zrovna tak v tváři jako v nitru se měně; *p. cum flamine V* zároveň s větrem **2** spec. zároveň, spolu **a** význ. společně: *gemiini angues p. ad litora tendunt V b* časově význ. za téže doby, současně, hned (také): *raptus in curiam pariterque damnatus interfectusque est T*; *hanc p. vidit, p. optavit O* spatřil a hned (a spolu, a zároveň) . . .

**Parium**, *ū, n.* [Πάριον] přímorské město v Mysii u Hellespontu, sev. vých. od Lampsaku; adj. **Pariānus**, *a, um* parijský: *Pariana civitas C*.

**Parius** viz *Paros*.

**pārix**, *icis, f.* [srov. *parra*] druh ptáků, snad sýkora.

**1. parma**, *ae, f.* [slovo keltské] parma, malý a okrouhlý štít kožený, jaký nosili lehkooděnci a jezdcí; básn. vůbec štít.

**2. Parma**, *ae, f.* město v Gallii Předpádské na silnici Aemiliově, nyn. Parma; adj. **Parmēnsis**, *e* parmský, z Parmy; subst. **Parmēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Parmy.

**parmātus**, *a, um* [*parma*] opatřený parmou, t. j. malým a lehkým kulatým štítem: *parmata cohors L*; subst. *ut parmatis locus detur L* oddílů s parmami.

**Parmeniḗs**, (*ae*); ak. *ēn, m.* [Παρμενίδης] řecký filosof z Eley (*Velia*) v V. stol. př. n. l., jeden z hlavních zástupců filosofické školy elejské.

**Parmeniō(n)**, *ōnis* (ak. *ona Cr*), *m.* [Παρμενίων] vítězný vojevůdce Filippa makedonského a Alexandra Velikého; na rozkaz Alexandrův byl usmrčen pro odpor proti královi počínání v Asii.

**parmula**, *ae, f.* [*parma*] štítek, štít: *relictā non bene parmulā H.*

**Parnāsus** n. **Parnāssus**, *ī, m.* [Παρνασσός n. -σσός] hora ve Fokidě, zasvěcená Apollonovi a Mušám; pod Parnasem byly Delfy: adj. **Parnās(s)ius**, *a, um* (fem. též **Parnāsīs, idīs** *O*) parnaský (též význ. zasvěcený Apollonovi, Apollonův): *Parnasia laurus V.*

1. **parō, āre, āvī, ātum** [srov. *pario*] 1 připravovati, strojití, chystati, hotoviti (med. . . . si) **a** *his paratis rebus Cs* po těchto přípravách; (*oppidani*) *oppugnare aut parare omnibus locis S* útočili nebo konali přípravy; *epulas p. T* uspořádati; *cur haec exempla paravi O* vyhledala; (básn.) *iussa parat V* (koná přípravy k provedení rozkazu =) provádí rozkaz **b** při předm. abstr. připravovati atd. se k něčemu: *bellum p. alci* strojití se k válce proti někomu; *iter p. Cs*; *arma parate animis V* buďte k boji připraveni; zeugma *fugam Dido sociosque parabat V*; abs. *mens satis apta parandi O* připravit se (na cestu); *zř. quam se parat ille cruori* (v. t.) *humano O Cs* inf. chystati se, zamýšletí, obmýšletí, hodlati, chtítí; též bez inf.: *speculatum, quid copiae pararent L d* chystati, zaříditi, stanoviti: *quodsi ita naturā paratum esset, ut C 2* opatřovati, zjednávati (si), získávati (si), nabývati: *copias parare* sbíratí pole; *in familia et argento quaeque ad usum parentur T* v ostatních potřebách; - spec. význ. kupovati: *servi aere* (abl. pret.) *parati S*; - obr. *magno paratas accipite inferias O* draze vykoupené. - Part. *paratus* význ. adj. v. t.

2. **parō, āre, āvī, ātum** [*par*] vyrovnávati (op. *disparo*); *se p.* porovnatí se, dohodnouti se: *se paraturum cum collega C.*

⟨**parochia**, *ae, f.* [*parochus*] = *parocia* [παροικία] diecése; farnost.⟩

**parochus**, *ī, m.* [πάροχος] dodavatel potřeb cestujícím osobám, požívajícím výhod úředníků, (státní) hostinský na stanicích silnic, placený podle smlouvy od státu: *p. publicus C*; - přenes. hostitel: *vertere pallor parochi faciem H.* - ⟨farář⟩.

⟨**parōnymia**, *ae, f.* [παρωνυμία] různoznačnost (slov etymologicky příbuzných).⟩

**Paropamisus** viz *Parapamisus*.

**paropsis, idīs, f.** [παροψίς] mísa k podávání jemných pokrmů.

**Parōrea**, *ae, f.* [Παρώρεια] hornatá krajina na záp. hranici Thrákie.

**Paros** i **Parus**, *ī* (ak. *on* i *um*), *f.* [Πάρος] ostrov ve skupině Kyklad, proslulý bílým mramorem, rodiště básníka Archilocha; adj. **Pariūs, a, um** parský, z Paru, týkající se Paru: *P. lapis V, Parium saxum M* (= mramor); *Parios iambos H* (t. j. podle vzoru Archilochova); *crimine Pario accusatus N*; subst. **Parīi, ōrum, m.** obyvatelé Paru.

⟨**paroxysmus**, *ī, m.* [παροξυσμός] t. lékař. záchvat (zejm. horečky).⟩

**parra, ae, f.** pták, jehož hlas věstil neštěstí, u nás syček.

**Parrhasia**, *ae, f.* [Παρρασία] krajina v jihozáp. Arkadii; adj. **Parrhasiūs, a, um** (f. též **Parrhasis, idīs**) parrhaský, básn. synekd. arkadský: *Parrhasides stellae O* souhvězdí Velkého medvěda, nazvané podle Arkadky Kallisto, která v ně byla proměněna.

**Parrhasiūs, ū, m.** [Παρρασιός] slavný malíř athénský kolem r. 400 př. n. l., rodem z Efesu.

**parricida** (starší **pāricida**), *ae, m.* [snad z \**pāsos* (srov. *πῆρος*) příbuzný n. \**parso* = muž, člověk a *caedo*] vrah nejbližších příbuzných: *p. matris et uxoris T*; spec. otcovrah: *magis erit p., si qui consularem patrem necarit C*; vüb. vrah: *p. civium C*; - přenes. velezrádce: *hostem atque parricidam vocare ST*; svato-krádece.

**parricidium** (starší **pāricidium**), *ī, n.* [*parricida*] zavraždění blízkého příbuzného, hříšná vražda; zejm. otcovražda; vüb. v r a ž d a; - přenes. velezrada, násilný n. hříšný čin (proti vlasti), násilí, hřích: *p. patriae C.*

**pars, partis** (ak. *em*, *zř. im S L*), *f.* [z koř. \**per/por-*, přib. s *paro, pario*; srov. *πέπωνται, έπορον*] 1 díl, část, oddíl, kus, složka 1 vüb. *pars tertia* třetina; *duae partes* dvě třetiny (podobně

se vyjadřují i jiné zlomky, mající čitatele o jednotkumenšho než jmenovatele); *minima pars temporis* Cs okamžik; *tecti plus parte tenet* (barbarus) O více než polovici = větší část; *rerum p. altera adempta est* V jeden z možných prostředků = jedna cesta; *melior O, multa p. mei H* mé bytosti (t. j. básnický duch a jeho dílo); *si ullam partem habes sensus C* máš-li (jen) trochu citu **2** zejm. *a p.* význ. = *nonnulli n. alii (alia)*, často s vazbou, podle smyslu: *dicta p. voce probant O*; *p. - p.* (n. jiné výrazy, na př. *alii, multi, plures*) jeden — druzí; jednotlivec, člen, jeden z...: *cupio p. esse meorum O β ex (magna, aliqua) parte* (též pouhý abl. *parte L*) z části; *ne minima quidem ex parte C* ani zdaleka; též adv. ak.: *partem magnam L* velkým dílem, z velké části; *maximam partem Cs*; *nonnullam partem Cs* = *per partem Pn* částečně; ak. **partim** j. adv. v. t.; *pro (rata) parte C Cs* podle (určitého) poměru, přiměřeně *γ* přenes. *p. servitutis T* kus otročiny (sm. známka); druh, způsob: *ea parte belli dimicare L*; příkaz, požadavek, projev: *p. consilii pacisque T*; *p. obsequii T, ignaviae T* **3** spec. **a** úděl, podíl, částka, účast, účastenství; *p. mea nulla est in re N* nemám (žádné) účasti ve věci; *venire in partem n. esse in parte alcis rei C* účastnit se něčeho, mít účast v něčem, dostati podíl z něčeho, dojíti něčeho; *hendiad. vocamus in partem praedamque Iovem V* zveme k podílu z kořisti = slibujeme podíl z kořisti; *in partem data (est) Roma Sabinis V* Řím byl otevřen Sabinům; *se in partem curarum ab eo vocatum T*; *in parte praedae esse L* mít podíl z kořisti; o osobě účastník: *quorum p. magna fuit V*; *p. belli V, militiae O*; *et ipse p. Romanarum cladum erit T* bude hrátí úlohu při... **b** ob. pl. úloha, role (divadelní a p.): *secundae partes H*; obr. *mutatis discedite partibus H*; odt. přenes. úkol, úřad, povinnost, obor, činnost: *partes in bellum missi ducis H*; přičinění, meton. schopnost, síly: *pro mea parte C* pokud na mně jest, seč jsem; *quodsi mulier in partem iuvet domum H* seč jest **II** strana: **1** obr.

*omnia ex altera parte collocata C* na druhé straně (jako na vahách) **2** přenes. stránka (věci), věc: *quod sit omni ex parte perfectum C*; *nilil est ab omni parte beatum H*; *ab una parte L* v jedné věci; *in utramque partem disputare* (v. t.) **C** **3** spec. **a** místně *a* význ. směr: *in omnem partem L* na všechny strany, všemi směry; *ab omni parte* se všech stran; - přenes. *moveor in eam partem, ut C* v tu stranu = tím způsobem, proto, tak *β* kraj, končina, území, země: *pagi partesque Cs*; *gens in parte magis quam in ditione Carthaginiensium erat L* **b** strana zápasící, pl. sporné n. nepřátelské strany (ob. na soudě n. polit.); *alcis partis esse L* býti na něčí straně; *partium studium CT* stranění, stranictví; *partes rei publicae C* občanské stranictví; *secessionem iam id et partes esse T* tvoření stran; *isdem e cubilibus discedunt in partes T*.

**Parsagada, orum, n.** = *Pasargadae* (v. t.).

**parsim** arch. con. perf. od *parco* (v. t.). **parsimoniae** ae, f. [*parco*] spořivost, šetrnost (*alcis rei* v něčem); skrovnost, prostota; - šetření: *sine parsimonia Am* beze všeho ohledu.

**Parthāōn** (n. **Porthāōn**), *onis, m.* [*Παρθάων n. Πορθάων*] král v Kalydonu, otec Oineův (= Portheus u Hom.); adj. **Parthāōnius, a, um** Parthaonův: *Parthaonia domus O* (t. j. Oineův).

**Parthēni** (n. **Parthīni**), *ōrum, m.* [*Παρθενίνοι*] illyrský kmen okolo Dyrrhachia.

**parthenicē, ēs, f.** [*παρθενική*] jméno rostliny, snad heřmánek *Ct*.

**parthenius, a, um** [*παρθένιος*] panenský, zejm. zasvěcený Artemidě; jako jméno vl. **Parthenius, iū, m.** **1** pohoří na hranici mezi Arkadií a Argolidou; též adj. parthenský: *Parthenios circumdare saltus V*; *Partheniis in antris Pp* v parthenských roklinách **2** řeka mezi Paflagonií a Bithynií *O*.

**Parthenōn, ōnis, m.** [*Παρθενών*] Parthenon, chrám Athénin na athénské Akropoli.

**Parthenopaeus, i, m.** [*Παρθενόπαλος*] Parthenopaios, jeden ze sedmi vůdců proti Thébám.

**Parthenopē**, es, f. [Παρθενόπη] starší jméno města Neapole, prý podle Sírény (παρθένος), jež tam byla pohřbena; adj. **Parthenopēius**, a, um parthenopjský = neapolský.

**Parthi** (n. **Parthyaēi** Cr), ōrum, m. [Πάρθοι] (též sg. **Parthus** význ. kolekt. H) Parthové, národ v Asii již. od Kaspického moře, pověstní jako obratní jezdci a lukostřelci; adj. **Parthus** n. **Parthicus**, a, um parthský: *bellum Parthicum* Cs s Parthy; subst. **Parthia**, ae (n. **Parthyēnē**, ēs Cr), f. Parthie.

**Parthini** viz *Partheni*.

**Parthyaes**, **Parthyēnē** viz *Parthi*. **partiarius**, a, um [pars] částečný; dělený: p. *honos Ap*.

**particeps**, *cipis* (abl. sg. ob. e, gen. pl. um) [pars a capio] mající díl (pův. kořisti), účastný (*alcis rei* něčeho, v něčem, při něčem), subst. m. účastník, společník, f. účastnice, společnice: *Marino particeps Seianus Curtium oppresserat T* za účastenství; s dat. osoby *Natalis p. ad omne secretum Pisoni erat T* společník Pisonův při . . .

**participatiō**, ōnis, f. [participo] účast *alcis rei* v něčem.

**participium**, *iī*, n. [particeps] 1 účast 2 t. t. mluvn. participium, přičestí.

**participō**, āre, āvī, ātum [particeps] 1 činiti účastna někoho něčeho: *servum consilii sui p. Pt*; p. *alqd cum alqd* dělití, sdíletí se s někým o něco: *iuvit et Verginius participando laudes* (sc. *suas cum eo*) L 2 mítí díl v něčem, býti účasten něčeho: *pestem ut participet parem* básn. u C.

**particula**, ae, f. [pars] dílek, částka, částečka, kousek, drobet, trochu, troška (konkr. i abstr.): *divinae particulae aurae H* (o lidské duši podle učení stoického).

**particulāris**, e [particula] částečný.

**particulārīter**, adv. [particularis] částečně; zvláště; podrobně.

**particulātim**, adv. [particula] 1 částečně 2 po částech.

**Particus** m. *Parthicus*, viz *Parthi*.

**partim**, adv. [vl. ak. sg. od pars] dílem, zčásti, částečně: p. — p. dílem — dílem význ. přísl. anebo význ. jmenným

(významem = *alii — alii* n. *alia — alia*): *eorum ipsorum p. eius modi sunt, ut . . . p., ut . . . C*; místo druhého p. bývá též *alii S*.

**partior**, *irī*, *itus sum* a starší **partiō**, *ire*, *ivī* (*iī*), *itum* (*partitus* ob. pas.) [pars] dělití, rozdělovati; praegn. p. *alqd cum alqd* n. *inter se* dělití se o něco s někým n. mezi sebou: *partitis temporibus Cs* = střídavě; — přenes. o dělení logickém: *in iis* (sc. *animi perturbationibus*) *partiendis et definiendis C*.

**partitē**, adv. [partitus od partior] s náležitým rozdělením, rozvržením, rozčleněním.

**partitiō**, ōnis, f. [partitus od partior] dělení, rozdělení; stanovení podílů z něčeho; — přenes. (logické) dělení: (*cupiditatum*) p. C.

**partitūdō**, *inis*, f. [pario] porod, slehnutí.

**parturiō**, *ire*, *ivī* (*iī*), *itum* [pario] chystati se k porodu, míti se k porodu, pracovati k porodu 1 *tu voto parturiens ades O* rodičky; obr. přísl. *parturiunt antes, nascetur ridiculus mus H* 2 metaf. a *nunc omnis ager, omnis parturit arbor V* úrodou se plní b p. *alqd*. býti něčím těhotný, obtěžkaný, choditi (útežkem) s něčím, nositi něco: konkr. *Notus (non) parturit imbres perpetuo H*; abstr. *quod diu parturit animus vester, aliquando pariat L* nosí pod srdcem, strojí c snáseti bolesti, trpěti: *si tamquam parturiat unus pro pluribus C*.

**partus**, ūs (dat. a abl. pl. -ubus), m. [pario] přivedení na svět, ob. o ženě porod, slehnutí; zrození; básn. o muži: *Oenei partu edita* básn. u C zplzená od . . .; meton. *nec partum gratia talem parva manet V* rodičku takového syna; obr. *Graeciae oratorum partus atque fontes C* počátky; — meton. plod: *quod partum sibi ipsa abegisset C*; mládě, dítě. plémě: (*bestiae*) *pro suo partu propugnant C*; *partum edere* (v. i t.) poroditi; *filiae spem partus adimit L* na potomstvo.

**parum**, adv. (kompar. minus, sup. minime) [z \*parvom, vl. ak. neutr. od parvus] vl. malá věc (odt. užívání p., minus, minime v platnosti jména, na př. jako do-

plňku nebo s gen. part.) (příliš) málo, jen málo, nedosti (op. *nimum*): *p. est CL* jest málo, nestačí; *talia facinora impune suscepisse p. habuere S* bylo jim málo, že se dopouštěli; příliš málo, ne právě, ne zrovna, nehrubě (leckdy euf. význ. *non*): *p. multi C*; litot. *haud n. non p.* ne příliš málo = velmi mnoho, velmi dobře; **minus**: *m. posse Cs* míti menší moc; *quo magis illa tuetur, hoc m. et m. est mentis O* jest méně (zdravé) myslí = tím méně jest při smyslech; při srovnání bývají výrazy označující počet nebo míru bez *quam* a v pádě, kterého vyžaduje souvislost: *m. horis tribus Cs* ani ne za tři hodiny; *m. dimidium C*; často *non (haud) m. quam*; vyjadřuje zápor: *si m. ne-li, pakli ne*; *quo (v. t.) m. (= quominus)* aby ne; vyjadřuje zápornou odpověď: *nihil vero m. nie* (není pravda) méně (než toto) = nikterak, nikoli; **minimē** (starší **minumē**): *m. saepe Cs* nehrubě často, velmi zřídka; u adj. *m.* zápornky nikterak, (docela) ne: *m. stultus C*; zesíleno gen. part., jež nepřekládáme: *ad te m. omnium pertinebat C* pranic ne . . .; vyjadřuje zápornou odpověď: *m. (vero)* nikterak, nikoli.

**parumper** [= *per parvum*, srov. *semper*] nakrátko, na chvílku, chvílku, maličko, poněkud.

**Parus** viz *Paros*.

**parvitās, ātis, f.** [*parvus*] malost, nepatrnost.

**parvulus** (arch. **parvolus**), *a, um* [*parvus*] maličký, malinký, pramalý, velmi malý, nepatrný (vl. i přenes.); - zejm. *a* mladičká, mladý; subst. *a parvulis* od malička, od mládí *β* subst. *tuta et parvola laudo H* prostý život.

**parvus, a, um** [srov. *paucus*, παῦρος] za komp. a sup. se užívá tvarů **minor, minus, ōris, minimus, a, um** [srov. *minuo*, řec. μειών, μινύθω, čes. menší] malý, maličký, drobný, skrovný, nepatrný; zejm. **1** v prostoru *dominis* (dat. žtetel.) *casa parva duobus O* pánům, pro pány; *male p. si cui filius est H* zakrslý; *minorem ad lunam H* za poslední čtvrti měsíce; *parvos coronantem deos H* bůžky (t. j. sošky Larů); *genibus minor H* kleče; *magna modis tenu-*

*are parvis H* drobnými rytmy (t. j. alkajskými verši proti dlouhým hexametrum epickým) **2** o mnohosti *parva pecunia C* málo peněz; často neutr. subst. *parvo potentem Fabricium V* mocného málem = „bohatého chudasa“; *parvo vivere H Tb* z mála = skrovně; zř. s gen. part. *parvum auri L* málo, trochu; *habere sudoris minimum H* nestáti ani kapku potu; *minimum est hoc laudis O* pramalá jest to sláva; zejm. gen. a abl. pretii: *parvo (minoris) emere, vendere, stare lacino (laciněji)*; *parvi esse málo platiti, vážit, míti malou cenu n. důležitost*; - adv. *minimum* nejméně, velmi málo, docela ne, nikterak (= *minime*) **3** o čase, zejm. o věku *parvum tempus O* krátký čas; *parva mora est . . . O* za chvílku; *nec minimam partem temporis Cs* ani na okamžik; (*natu*) *minor* mladší; (*natu*) *minimus* nejmladší; subst. *parvi C* (malé) děti; často doplňk. *p.* jako (malý) chlapec, v dětství; *a parvo L, a parvis C* od malička, od dětství; *minores* (op. *maiores*) mladší pokolení, potomci **4** o síle slabý: *minima vox O* slabounký, tichý; - přenes. *verbis minoribus uti O* užívati skromnějších slov, skromněji mluvit (op. *magna loqui*); *verba minora deā O* slabší než sluší bohyni = nedůstojná bohyně; *minor fuit infamia vero O* zůstávala za pravdou, nedostihovala pravdy; o schopnosti *Gallum avidum et minorem (sc. principis loco) T* méně schopný, neschopný; nestačí, nedostatečný: *tanto minor certare H* k zápasu **5** o postavení nízký, prostý: *neque ullast aut magno aut parvo leti fuga H*; *capitis (v. t. 3 b) minor H*; kompar. o podřízenosti *minorem esse alqo* státi za někým, míti menší cenu než . . ., nevyrovnati se někomu: *sapiens uno minor est Iove H*; býti podroben, podřízen někomu: *rerum imperiis minor H* **6** o významu malicherný, bezvýznamný, všední, obyčejný, nezávažný: *parvae res L* maličkosti; *rem dictu parvam L* což (vlastně) nestálo za řeč; *quae minora vero faciam L* co bych zmenšil na újmu pravdě; *Neronem circa summa scelera distentum quasi minores evasere T* jako lidé menšího vý-

znamu; chatrný: *versus Enni gravitate minores H.*

**Pasargadae**, *ārum*, *f.* [Πασαργάδαι] *n.* **Parsagada**, *ōrum*, *n.* Pasargady, staré hlavní město Persie, jižně od Persepole, kde králové perští byli korunováni a měli pokladnu.

**pascha**, *ae, f. i atis, n.* [πάσχα] velikonoce.

**paschālis**, *e* [pascha] velikonoční.

**pāscō**, *ere, pāvī, pāstum* [z koř. \*pā(s)-, odt. *pabulum* a snad i *panis*; srov. čes. pásti, *πατέρομαι, πάσασθαι*] krmítí, žítí, sytítí **1 a p. tigris H** býti potravou tygrů; *p. in cruce corvos* (v. t.) *H*; *ficis pastum iecur anseris H* vykrmená játra; - obr. *Danaas paverrunt Pergama dextras O*; - med. *pasci* žítí se, požívati, pojídati, o zvířatech žráti (*rē* něco): *posito pascitur umbra cibo O*; básn. s ak. *coluber mala gramina pastus V b* spec. pásti: *greges p. O*; obr. *polus dum sidera pascet V*; med. *pasci* pásti se (*rē* na něčem): *gramine pasci armentum vides O*; *pastae capellae O* napasené; básn. *pasci alqd* (ak. předm.) pásti se v něčem n. na něčem, spásati něco; - obr. (*flammae*) *pectoribus pasci non timuere O* strávití (tělo); širš. sm. chovati: *p. equos V*; abs. chovati dobytek: *utarare, ut p. libeat C 2* přenes. **a** vyživovati, poskytovatí výživu: *fundus... nec p. firmus* (v. t.) *H*; - *ignes p. V* udržovati **b p. barbam H, crinem V** nechati růsti, nestříhati; *spes inanes p. V* chovati; *zvětšovati, množiti: nummos alienos pascet H; Britannia servitutem quotidianie pascit T c* těšiti, blažiti: *animum uti pascat prospectus V*; med. *pascere nostro dolore O* pas se na naší bolesti.

**pāscuus**, *a, um* [pasco] pastvinový, pastevní; subst. **pāscuum**, *ī, n.* ob. pl. pastviny, pastva.

**Pāsiphāē**, *ēs* (gen. *ae C*), *f.* [Πασιφάη] t. j. všem svítící dcera boha Slunce, manželka Minoova, pověstná láskou k býku, z něhož zrodila Minotaura; adj. **Pāsiphāēius**, *a, um* Pasifain; subst. fem. *Pasiphaeia O* = Faidra, dcera Minoova a Pasifaina.

**Pāsīthea**, *ae, f.* [Πασιδέα] jedna z Charit, choť boha Spánku (Hypna).

**Pāsītigris**, *is* (ak. *im*), *m.* řeka v Suisianě, vlévající se do moře nedaleko ústí Eufratu a Tigridu, nyn. Kuran.

**passer**, *eris, m.* **1** vrabec, vrabčik; *p., deliciae meae puellae Ct* (miněn druh drozdů, *passer solitarius*, pták s modravým peřím, pro krásu, přítulnost a zpěv dosud v Itálii oblíbený a chovaný v pokojích) **2** ryba platýs: *passeris ilia H.*

**passerculus**, *ī, m.* [passer] vrabčik;

**Passiēnus**, římské jméno rodové. zejm. *C. Passienus Crispus*, konsul r. 44 n. l., řečník; otráven za císaře Klaudia od své manželky, sestry císaře Kaliguly *T.*

**passim**, adv. [2. *pando*] **1** vl. rozloženě; na ot. kde? daleko široko, na rozličných stranách, tu a tam, různě, porůznu; na všech stranách, všude; na ot. kam? na rozličné strany, sem (a) tam **2** přenes. **a** bez pořádku, v nepořádku **b** napořád, bez rozdílu: *scribimus indocti doctique poemata p. H*; hromadně, houfně, četně: *instituit ludos, in quos p. nomina data T.*

**passiō**, *ōnis, f.* [patior] **1** trpění, snášení; - spec.  $\mp$  mučení, umučení **2** citový stav, cit, citlivost; <vášeň>.

**passum**, *ī, n.* (sc. *vinum*) [2. *pando*] význ. rozkládati k sušení] víno vytlačené ze sušených hroznů, rozinkové víno *V.*

**1. passus**, *a, um* part. perf. pas. **1** od 2. *pando 2* od *patior*.

**2. passus**, *ūs, m.* (gen. pl. psán někdy *passum m. -uum*) [2. *pando*] **1** rozkročení, krok; básn. meton. noha: *passu stare tenaci O 2* spec. jako míra délková krok (vl. dvojkrok, jako se u nás počítají dvojkroky při měření vzdálenosti) = 5 stopám = 1.48 m: *milia passuum ducenta C* = 296 km - <průchod, cesta>.

**pāstillus**, *ī, m.* [demin. od *panis*] vl. chlebiček, koláček; placička, (tabletka); spec. pastila, vonná pilulka (k zmírnění zápachu z úst): *pastillos Rufinus olet H.*

**pāstiō**, *ōnis, f.* [pasco] pasení; meton. pastviště, pastva, pastvina (pastviny).

**pāstor**, *ōris, m.* [pasco] pastýř, pasák.

**pāstōrālis**, *e*, též **pāstōricius** a **pāstōrius**, *a*, *um* [*pastor*] pastýřský: *Romuli auguratus p. C* u pastýřů; *fera sodalitas et plane pastoricia C* pasácká.

**pāstus**, *ūs*, *m*. [*pasco*] **1** krmení, živení: *ad pastum et voluptatem ortum esse C* k naplňování žaludku, k jídlu **2** meton. **a** pokrm, potravina, píce: *terra fundit ex sese pastus varios C* druhy potrawy; - obr. *p. mendacitatis C*; *p. animorum C* požitek **b** pastva, pastvina: *e pastu decedens V*.

**Patara**, *ōrum*, *n*. (ale též ak. <fem.> *Pataram L*) [Πάταρα] přímořské město v jihozáp. Lykii s proslulou věštírnou Apollonovou; odt. **Patarcūs**, *eos n. eī*, *m*. [Παταρεύς] a adj. **Pataraeus**, *a*, *um* patarský; subst. **Patarānī**, *ōrum*, *m*. Patařané.

**Patavium**, *iī*, *n*. město v sev. Itálii, založené podle pověsti od Antenora, nyn. Padova, rodiště Liviovo; adj. **Patavinus**, *a*, *um* patavský; subst. **Patavinī**, *ōrum*, *m*. Patavjané, obyvatelé Patavia.

**patefactiō**, *ere*, *fēcī*, *factum* (pas. *patefiō*, *fieri*, *factus sum*) [*pateo* a *facio*] otvírati: *portas p. Cs*; odt. **a** činiti přístupným, odkrývati: *terga occasione p. T* vystaviti; přenes. *quod maiora patefacturum erat T = aditum ad maiora daturum*; činiti schůdným, proklestiti: s ak. výsledku *vias p. Cs* raziti; odt. *ut sulcum patefecit aratro O* vyryl, vyoral; - přenes. *occasionem, locum p. T* dáti, učiniti **b** spec. činiti přístupným zraku, dělati viditelným, odkrývati, odhalovati, objevovati, ukazovati: básn. *lux radiis patefecerat orbem O*; - přenes. sm. vyjevovati, přiváděti na světlo, oznamovati: *consilia p. Cs*; *cuncta patefacta credens T* že vyšlo najevo; též s ak. c. inf. a nepř. ot.

**patefactiō**, *ōnis*, *f*. [*patefacio*] otevření, odkrytí, obr. sm. objevení: *haec p. quasi rerum operatarum C*.

**patella**, *ae*, *f*. [*patera*] (mělká) miska, talíř: *modicā cenare patellā H*; - spec. obětní miska: příslov. *ita non religiosos, ut edant de patella C*.

**patēns**, *entis* [*pateo*] otevřený **a** přístupný, schůdný, volný: subst.

*per patentia ruinis* (abl.) *agmina vadebant L* otevřenými místy, povstalými sesutím = povstalými průlomy; - odt. rozkládající se, táhnoucí se: *late patentibus cornibus O* široce rozloženými; prostranný: *porta patentior L*; širý: *pelago patenti V b* metaf. odkrytý, objevený, zjevný, jasný: *causa p. O*; *facinus tam p. O*.

**pateō**, *ēre*, *uī*, - [*srov. πετάσσειν, πέτασος*] býti otevřen (dokořán): *rima patet O* zeje; odt. zejm. **1** býti přístupný, volný, schůdný **a** vl. *qua p. visum maxime iter L* že cesta jest nejvolnější **b** metaf. *id patet omnibus civibus Cs* k tomu mají právo; *regnum patet L* přístup na trůn je volný; *cuncta fortunae suae p. T* že je všechno dostupné jeho štěstí; býti dovolen: *pateant periuria O 2* prostírati se, rozkládati se, táhnouti se, sahati **a** *qua patet Romana potentia O b* metaf. *latissime p. C* míti největší rozsah (logický); *haec ratio late patet C* tato zásada má rozsáhlou platnost; *hoc nomen beati longe et late patet C 3* býti odkryt, nepokryt **a** *proxima pars pectoris patet T*; *ora sola patent O*; nebýti chráněn, býti na ráně něčemu: *tantus in arma patet V* tak málo jest kryt proti zbraním (= ranám) **b** býti najevo, býti viditelný, býti na bílé dni, jeviti se, býti zjevný, zřejmý, patrný, známý, ukazovati se vl. i přenes.: (*signa*) *tota patent O*; často neos. *patet* s ak. c. inf. n. nepř. ot.; s doplňk. *vera patuit dea V* jako bohyně. - Part. *patens* význ. adj. v. t.

**pater**, *tris*, *m*. [*srov. πατήρ*, něm. Vater] otec **1** vl. *si tibi fortuna non dedit, ut patre certo nascere C* (t. j. jako dítě manželské); (*natum*) *patre nullo, matre serva L* bez otce (sm. právn., pon. tu nebylo *legitimum matrimonium*); básn. *in rege tamen p. est O* (sm. otcovská láska); básn. o zvířatech *est in equis patrum virtus H*; - v širším sm. *simulacrum patris sui reveherent T m. patriui; quibus est equus et p. et res H* kteří mají předky, t. j. šlechtici; - o nevl. otci adoptovaného: *dum interfectores patris* (t. Caesarovy) *ulcisceretur* (sc. Augustus) *T 2* přenes. **a** *p. familias n. familiae*

hlava rodiny, hospodář, pán; i pouhé p.: *quinque bonos patres H*; *cenae p. H* hospodář, hostitel; o myši *cum p. ipse domūs ēsset ador H* hospodyně **b** *patres* a otcové sm. předkové: *more patrum H O*; *apud patres nostros C* β senátoři, senát: *patres conscripti* (viz *conscribo*); *patrum acta T* protokoly senátu γ patricijské, šlechta: *ira plebis in patres L*; *adversum patrum factiones T* c čestný název bohů, heroů, starých a zaslužilých lidí (srov. *Iuppiter*): p. *omnipotens O* i samo p. *Pp* (= *Iuppiter*); p. *Aeneas H*; p. *patriae* (titul, který byl dán Caesarovi a r. 2 př. n. l. Augustovi); - spec. p. *patratus* (v. t.); básn. *Ennius ipse p. H* otec E. d význam původce, počátek: *pre-catur Oceanum patrem rerum V* otce světa (podle nauky Thaletovy)

**patera, ae, f.** [bývalo odvozováno od *pateo*] (mělká) miska, spec. (obětní) miska: *hendiad. pateris libamus et auro V* ze zlatých misek; - meton. o obsahu *ille hausit spumantem pateram V*.

**paternitās, ātis, f.** [*paternus*] otcovství; - <p. vestra oslovení duchovního představeného, otcovská důstojnost>.

**paternus, a, um** [*pater*] otcovský, otcův, (zděděný) po otci, od otce a pod. (leckdy m. subj. n. obj. gen. *patris*): *paternae inimicitiae L*, *paternum odium O* k otci, proti otci; *partem sanguinis ac caedis* (hendiad.) *paternae L* trochu krve ze zabitého otce; *comes paternae fugae L* průvodce otcův na útěku; *paternum hospitium Cs* po otcích; *unum hoc possum appellare paternum O* otcovským podílem; *avus p. H* s otcovy strany; - metaf. domácí, rodný: *paterni fluminis ripae H* (Tiberu, tekoucího z Etrurie, odkud pocházel rod Maecenatův).

**patēscō, ere, tuī, —** [*pateo*] 1 otvírati se, rozvírati se: *concussae patuere fores O*; odt. **a** býti přístupný, odkryt, nepokryt, nechráněn: *ut latera oppugnantium ad ictus patescerent T* b prostíratí se, rozkládati se, táhnouti se, sahati: *paulo latior patescit campus L*; *neque poterant p. acies T* rozvinouti se (do šíře); *civitatum, in quas Germania patescit T* do nichž zasahá = které jsou (rozloženy) v Čer-

manii 2 metaf. stávají se viditelným, objevovatí se, ukazovatí se, vycházeti najevo: *Danaum patescunt insidiae V*.

**pathicus, a, um** [παθικός] necudný.

**patibilis, e** [*patior*] 1 pas. snesitelný: *patibiles et dolores et labores putandi (sunt) C* 2 akt. cítící, citlivý: *omne animal patibilem naturam habet C*.

**patibulātus, a, um** [*patibulum*] křížem obtížený, přivázaný ke kříži.

**patibulum, ī, n.** [*pateo*] nástroj k trestání zejm. otroků, rozsocha, kříž, šibenice.

**patiēns, entis** [*patior*] snášející 1 umějící snášeti, schopný snášeti, nésti (*alcis rei* něco), snášelivý, vytrvalý (v něčem): *genus p. laborum O*; *nec p. corpus* (sc. *laboris erat*) *O* otužilý k práci; *amnis Rhenu navium p. T* splavný; (*terram*) *patientem vomeris V* poddajnou pluhu; *solum p. frugum T* půda příznivá pro plodiny 2 abs. trpělivý: *ne offendam tuas patientissimas aures C*; otužilý, pevný: *viro non esse fortium et patientium tolerant dolorem pati C*; - odt. básn. tuhý, tvrdý: *saxo patientior Pp*; *dens patientis aratri O* 3 spec. **a** spokojený málem, zdrželivý, střídmy: *miserrimo et patientissimo exercitui Cs*; *patientem vivere H* bídne **b** povolný, shovívavý (*alcis* k někomu): (*Galba*) *amicorum p. T*; *paenitentia p. tulit absolvi reum T*.

**patienter, adv.** [*patiens*] 1 trpělivě: *p. ferre; frumenta patientius laborant T* vytrvaleji 2 spec. **a** zdrželivě, střídme: *si pranderet olus p. H* spokojeně **b** povolně, shovívavě: *nimum p. (laudavere) H*.

**patientia, ae, f.** [*patiens*] 1 schopnost snášeti (*alcis rei* něco), snášení, otužilost v snášení něčeho n. v něčem: *p. famis, frigoris C; caloris ac frigoris p. par L* stejně dovedl snášeti...; *in patientia* (sc. *libidinum*) *firmitudinem simulans T* ukazuje na to, že je snesl, jako na známku pevného zdraví 2 abs. trpělivost: *levius fit patientia, quidquid corrigere est nefas H* 3 spec. **a** vytrvalost: *Q. Maximus Hannibalem patientia sua mollebat C; militum p. L*



**b** zdrželivost, strídmost, uskrovnování, spokojenost s málem: *quem duplici panno p. velat H* (kynická καρτερία) **c** povolnost, shovívavost; praegn. přílišná shovívavost, nevšímavost, netečnost: *non sine aliqua reprehensione patientiae Pn; in caelo, quae iam p. nostra est, spernimur O* pro svou netečnost **d** poddajnost; poddanost, poslušnost: *Britanniam veteri patientiae restituit T*; poníženosť: (*Tiberium*) *tam proiectae servientium patientiae tuedebat T*; - spec. poddávání n. propůjčování se k smilstvu: *ex multiplici patientia T*.

**patina**, *ae, f.* [πατίνη] mísa, pánev.

**patinarius**, *a, um* [*patina*] mísový, z mis.

**patior, pati**, *passus sum* **1** snášeti, trpěti, vydržeti **a** *toleranter dolorem p. C*; *et facere et p. fortia L* hrdinně jednati i trpěti; *aegre, moleste p.* těžce nésti, nerad viděti, mrzeti se, býti proti něčemu, *op. facile, aequo animo p.*; básn. *pro quo bis patiar mori H* snesla bych smrt = chtěla bych zemřít **b** sm. zakušeti, zažítí, přetrpěti, přestáti, utrpěti, nabýti, obdržeti, dostati, o l. os. děje se mi (se mnou) něco: *sex diversa vulnera passis O*; *caput novem cornicis saecula passae O* jež vydržela = prožila; (*videres*) *ossa p. flexus O* nabývati ohednosti; *tum patitur cultus* (ak. pl.) *ager O* = jest vzděláváno; *tamquam nihil gravius p. potuissent, maerebant T* jako by se jim nemohlo státi; básn. *Lucinam* (v. t.) *p. V* = *parěre* = otelovati se; *quisque suos patimur manes* (praegn.) *V* musíme přestáti svůj posmrtný osud; *quae ne monstra paterentur Troes V* aby nezakusili proměnění v . . . ; - abs. *certum est in silvis malle p. V* raději strádati **2** metaf. **a** trpěti, připouštěti, dovolovati, dopřávatí, dopouštěti, nechávatí, dávatí (*alqd*, s inf. n. ak. c. inf., s ut že, aby): *milites vinci se patiebantur L* nechávali se přemáhati; *meae stultitiam patiuntur opes H*; *dilationem p. L* **b** poddávati se (*alqm* někomu), poslouchati někoho: (*equi*) *vix me patiuntur O*; *Phoebi nondum patiens vates V* nejsouc ještě úplně opanována od . . . ; - spec. *illa passa*

*bovem est O* oddala se býku; *muliebria p. ST* propůjčovati se k smilstvu. Part. *patiens* význ. adj. v. t.

**Patrae, arum, f.** [Πάτραι] přístavní město v Achaji, nyn. Patras; adj. **Patrensís, e** paterský; subst. **Patrēnsēs, ium, m.** Patřané.

**patrātor, oris, m.** [*patro*] vykonavatel, pachatel: *maternae necis p. T*.

**patrātus** viz *patro*.

**patria, ae, f.** [sc. terra n. urbs, subst. adj. *patrius*] otcovská n. rodná země, otcina, vlast; rodné město n. místo, rodiště; domovina: *p. maior Cr* mateřské město (*μητρόπολις*); - přenes. bydliště, sídlo; - básn. o věcech: *divisae* (v. t. II 2) *arboribus patriae V*.

**patricida, ae, m.** [*pater a caedo*] otcovrah C.

**patricius, a, um** [*pater* význ. 2 by] patricijský, šlechtický, urozený, náležící (k) patricijům (op. *plebeius*); subst. **patricius, iī, m.** patricij, **patricia, ae, f.** patricijka; *patricii* (t. j. členové organisovaných rodů (*gentes*), z jejichž hlav (*patres*) byl pův. sestavován senát), byli za doby královské a na zač. republiky (do zač. 3. st. př. n. l.) jedině plnoprávní občané.

**Patricolēs** básn. u C = *Patroclus*.

**patrimōnium, iī, n.** [*pater*] otcovský majetek, dědičné jmění, dědictví; - přenes. vúb. majetek, jmění: *p. publicum dissipari C*.

**patrimus, a, um** [*pater*] mající otce ještě na živu, neosiřelý (srov. *matrimus*; chlapci nebo děvčata, přísluhující při některých bohoslužbách, musili býti *patrimi matrimique*, πατρες ἀμφιθαλείς).

**patrissō, are** [πατριάζω] počínati si jako otec, míti otcovu povahu, potatiti se.

**patritus, a, um** [*pater*] otcovský, po otcí zděděný C.

**patrius, a, um** [*pater*] otcovský **1** = *patris*, otcův; po otcí zděděný: *animus p. in liberos C*; *patria potestas*; *bonis patriis spoliatus C* **2** = *patrum*, náležející otcům (t. j. předkům), zděděný po předcích, dědičný, rodinný, starodávny; *iter ad sepulcrum patrium C* k rodinné hrobce; *mores patrii*;

*sermo p.* mateřská řeč; vrozený: *p. vigor H 3* = *patriae*, domácí, (v zemi) obyčejný, obvyklý: *diū patrii*; (*praediscere*) *patrios cultus locorum V*; *carmen patrium Cr* národní píseň. Subst. **patria** v. t.

**patrō**, *āre, āvī, ātum* (arch.) [*pater*] pův. prováděti jakožto otec t. t. sakrál. vykonávati, dokonávati, prováděti: *pacem p. L* sjednati mír; *ius iurandum p. L* (platně) vykonati přísahu; spec. **pater patrātus, ī, m.** hlavní z fetišů (ob. dvou), činných při obřadech mezinárodních styků; při své funkci byl oděn kněžským rouchem a nesl symboly z chrámu Jova Feretria; ke svému úkonu byl ustanoven (*patratu* sm. *factus*) zvl. obřadem; - přenes. vúb. *bellum p. ST* dokončiti; *mortes p. T* páchatí vraždy; *dies, quo patrata victoria T* dokonáno, dosaženo.

**patrocīnium, ū, n.** [*patrocinor*] **1** vl. patronát, ochrana patronova **a** polit. *alcis patrocīnio uti C b na soudě hájení, zastupování: *in patrocīnio Siciliensi C* při zastupování Sicílie (v procesu Verrově); *dicendi genus ad patrocīnia aptum C* k obhajování, k soudním řečem; - obr. *causa patrocīnio non bona peior erit O 2* metaf. vúb. ochrana, záštita, pomoc: *utraque factio Macedonum patrocīniis nitebatur N.**

**patrocīnor, āri, ātus sum** [*patronus*] býti patronem (*alci* někomu), hájiti, zastupovati někoho.

**Patroclus, ī, m.** (ak. *on Pp*), *m.* [Πάτροκλος] vlastní jméno mužské; zejm. syn Menoitův, přítel Achilleův.

**patrōna, ae, f.** [*patronus*] patronka **a** vzhledem ke klientovi **b** obhájkyň, ochránkyň; přenes. *cum lex ipsa socio-rum p. sit C.*

**patrōnus, ī, m.** [*pater*] patron **1 a** sm. polit. ochránce a zástupce a klientův (výklad viz u hesla *cliens*) **β** propuštěncův (*libertus* byl za to povinen svému bývalému pánu nebo jeho dědicům různými službami) **γ** měst i národů, zvl. nově podmaněných, kteří se dávali v ochranu mocným občanům v Římě: *Siculos auxilium a patronis, ab consulibus, ab senatu petivisse C b* právn.

zástupce před soudem, obhájce, který za žalovaného při skutečně vedl (srov. *advocatus*) **2** metaf. vúb. ochránce, obhájce, zastávce: *p. foederum C*; *p. iustitiae C*; <patron>.

**patruēlis, e** [*patruus*] z otcova bratra pocházející, strýcovský, strýcův: *p. origo O* původ ze strýce (otec Deukalionův Prometheus byl bratr Epimethea, otec Pyrržina); *frater p. C* bratranec; básn. i pouhé subst. *p.* bratranec: *nec minus est isto (t. quam Aiax) Teucer p. Achilli O*; - básn. bratraneký, bratrancův: *dona patruelia O (= Achillis).*

**patruus, ī, m.** [*pater*] otcův bratr, strýce **a maior p. T** bratr dědův, strýce **b** metaf. praegn. sm. karatel, mravokárce (typ příslovečného mrzutého a hubujícího strýce podle některé komedie): *p. pertristis C*; *ne sis p. mihi H*; - básn. adj. strýcovský, strýcův: *patruae verbera linguae H.*

**Patulcius, ū, m.** [*pateo*] **1** vl. otvírač (dveří), přijímá boha Jana (op. *Clusius*) **O 2** vlastní jméno mužské; odt. adj. **Patulciānus, a, um** Patulciův: *Patulcianum nomen C* dluh.

<patulē, adv. [*patulus*] otevřeně, zřejmě.>

**patulus, a, um** [*pateo*] otevřený **1** vl. *patulis fenestris O*; *patulis naribus V* (široce) rozvěvenými; *patulis saviis Ap* „lačnými“; odt. přístupný: metaf. *circa vilem patulumque orbem H* ve všedním a všem přístupném kruhu **2** široko se rozkládající (prostírající, rozložený), široký, širý, prostranný: *patula fossa O*; *patulae quadrae V* ploché; *patulis plaustris V* širokým = velikým; *patula latitudo T* rozlehlá; o stromech rozložité, košaté: *patulae sub tegmine fagi V.*

**paucitās, ātis, f.** [*paucus*] nečetnost, malý n. skrovný počet; spec. malý počet vojska, nepatrná síla, hrstka.

**pauculus, a, um** [*paucus*] velmi skrovný počtem, v češt. ob. (několik) málo, maličko, pramálo, velmi málo s gen.: *pauculos dies C* několik málo dní.

**paucus, a, um** [srov. *pauper*, παῖρος = malý] **1** skrovný počtem, nečetný, málokterý: sg. jen básn. *tibia foramine*

*pauco* *H* jen s několika málo dírkami; ob. pl. **pauci**, *ae*, *a* v čest. ob. neadjektivně (jen) málo, několik (něco) málo, nemnoho, malý počet, několik s gen.: *diebus post paucis* *Cs* po několika dnech; *montani pauciores concursabant* *L* v menším počtu, v menších tlupách; *pauci sui* *Cs* někteří z jeho vojska; (*pugna*) *memorabilis inter paucas fuisset* *L* jako málokterá, nad jiné **2** subst. **a pauci** *m.* málo lidí, malý počet, mnoho, (jen) několik lidí: *Hector . . . in paucis Alexandro carus* *Cr* milý jako málokdo, nad jiné; = spec. oligarchové, oligarchie, nobilita: *factio paucorum* *Cs*; *impulsu paucorum Thebanorum* *N* thébských oligarchů **b pauca** *n.* málo: *paucis contentus* *H*; s gen. part. *populi pauca campestrium insederunt* *T* usadili se na kousku roviny; = často význ. málo, něco málo slov: *pauca n. paucis respondere* málo slovy, krátce, stručně.

**paulātīm** *n.* **paullātīm**, adv. [*paulus*] pomalu, znenáhla, ponenáhlu: místně *locus p. acclivis* *Cs*; časově *p. licentia crevit* *S*; spec. *p. ex castris discedere* *Cs* po jednom.

**paulisper** *n.* **paullisper**, adv. [*paulus*; srov. podob. utvořené *parum-per*] maličko, na chvílku, na krátký čas, (jen) chvíli, nakrátko.

**Paullīnus** [*Paullus*] (vl. náležející Paullovi) římské příjmení; fem. *Paullina* viz *Lollia*.

**Paulus** (*n.* **Paulus**) [*paulus*, tedy vl. Malý] příjmení zejm. v rodě Aemiliů (v. t.); pl. *Paullos* *C* muže, jako byl *P.* (t. *L. Aemilius Paullus Macedonicus*, vítěz u Pydny).

**paululus** *n.* **paullulus**, *a*, *um* [*paulus*] maličký, droboučký: *equi hominesque paululi* *L*; *paulula via* *L* maličký kousek cesty; = ob. subst. **paululum**, *n.* maličko, trochu, (jen) málo: *p. tibi esse morae* *C* že jest ti maličko posečkatí; adv. *collis p. editus* *Cs*.

**paulus** *n.* starší **paullus**, *a*, *um* [z *\*pauc-slos*, srov. *paucus*] malý (počtem), skrovný; ob. neutr. **1** subst. **a** *nom.* a ak. **paulum** (jen) málo, maličkost, trochu, poněkud: *p. loci* *C* *L*, *frumenti*

*Cs*; *p. silvae* *H* kousek lesa **b** abl. **paulō** jako abl. míry u komp. a slov s význ. komp. o málo, o něco, trochu, poněkud: *p. minus* o málo méně, bezmála; *p. citra eum locum* *Cs* poněkud blíže toho místa; o čase krátce; nedlouho: *p. supra hanc memoriam* *Cs* nedávno před naší pamětí; *p. post* nedlouho (brzy) potom; *p. ante* *a* málo n. nedávno předtím **β** o málo dříve, nedávno, před chvílí **2** ak. **paulum** význ. adv. (jen) málo, poněkud, trochu; o čase maličko, na chvílku, na okamžik, krátce: *p. morata* *O*; *p. musa desit theatris* *H*; *quibus* (sc. *saxis et vadis*) *p. aegreque vltatis* *T* = *vix*, stěží.

**pauper**, *eris* (abl. sg. *e*, gen. pl. *um*) [z *\*pau-* (v *pau-cus*) a *\*paros* (v. *pario*)] (vl. kdo si málo vydělává), chudý, nemajetný: *meo sum p. in aere* (v. t. 3 g) *H*; subst. chudás, pl. chudina; básn. *p. alcis rei* (gen. obj.) chudý něčím, mající nedostatek něčeho: *p. Opimius argenti positi intus* *H* chudý při všem stříbře, které má doma uloženo; s abl. vztah. *macro p. agello* *H* ač byl chud a měl jen . . .; = přenes. o věcech *p. domus* *V*; *litotes nec iners pauperque voluntas* *O* = bohatá, štedrá.

**pauperculus**, *a*, *um* [*pauper*] chudíčký.

**pauperiēs**, *ēī*, *f.* [*pauper*] básn. a pozd. = *paupertas*.

**pauperō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*pauper*] ochuzovati; *p. alqm rē* připravití o něco: *quam te cassa nuce pauperet* *H*.

**paupertās**, *ātis* (básn. a pozd. též **pauperiēs**, *ēī*), *f.* [*pauper*] chudobnost, chudoba, nemajetnost.

**paupertīnus**, *a*, *um* [*pauper*] chudíčký, nuzný.

**pausa**, *ae*, *f.* [*παύσις*] přestávka, konec.

**Pausaniās**, *ae*, *m.* [*Παυσανίας*] vlastní jméno mužské; zejm. **1** spartský král, syn Kleombrotův, vítěz nad Peršany u Platay r. 479 př. n. l.; později usvědčen ze zrady a za živa zazděn **2** (vnuk předešl.) král spartský za války peloponneské; dopustil obnovení demokracie v Athénách a za to, zejména pak později po bitvě u Haliartu 395 obviněn

z velezrady a odešel z vlasti **3** Make-don, vrah krále Filipa II. (r. 336).

**pausea** i **pausia**, *ae*, *f.* (dužnatá) oliva *V*.

**Pausiās**, *ae*, *m.* [[*Παυσίας*] malíř ze Sikyonu v pol. 4. st. př.n.l., proslulý malbou květin a nástrojn; *adj.* **Pausiacus**, *a*, *um* Pausiův: *Pausiaca tabella H*.

**pausō**, *āre*, *āvī* [*pausa*] přestávati, ustávati, odpočívati.

**pauxillātīm**, *adv.* [*pauxillus*] pomaličku, poněáhlu.

**pauxillulus**, *a*, *um* [*pauxillus*] (pra-) maličký.

**pauxillus**, *a*, *um* [*paucus*] maličký.

**pave-factus**, *a*, *um* [*paveo a facio*] zděšený, poděšený, polekaný *O*.

**paveō**, *ēre*, *pāvī*, — [snad k *pavio* jako *iaceo k iacio*] (vl. býti udeřen hrůzou) chvěti se, trásti se (strachem), strachovati se, mítí strach, býti zděšen, polekán (abs., *rē* pro něco, z něčeho); neklas. *p. alqd n.* s inf. hroziti se, děsiti se něčeho; *Sabinus sibi pavens T* o sebe; — *part. pavens* chvějící se, ustrašený, zděšený, polekaný, trnouce, žasnouce (*rē* nad něčím); — přenes. *pavent venae* (sc. *balsami*) *T* zarážejí se = smršťují se.

**pavescō**, *ere*, *pāvī*, — [*paveo*] lekati se, strachovati se: *omni strepitu p. S* při každém zašustění; neklas. *p. alqd* něčeho.

**pavidē**, *adv.* [*pavidus*] zděšeně: *p. fugere L*.

**pavidus**, *a*, *um* [*paveo*] chvějící se, třesoucí se strachem, strachující se; zastrašený, ustrašený, polekaný, zděšený (*rē* něčím, z něčeho); neklas. *p. alcis rei* strachující se, bojící se něčeho: *p. periculorum T*; bázlivý, bojácny, plachý: *pavidum* (ak. vnitř.) *blandita O* bázlivě, nesměle; úzkostlivý, úzkostný; — básn. přenes. *p. timor O* hrozný strach.

**pavimentō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*pavimentum*] opatřiti podlahou, vydláždití.

**pavimentum**, *ī*, *n.* [*pavio*] podlaha (ne z prken, nýbrž buď prostě z upěchované hlíny nebo vykládaná cihlami a dlaždicemi, u boháčů pak mramorem a mosaikou), dlažba; spec. mosaika.

**paviō**, *īre*, —, *pavītum* tlouci: *ne-cesse est aliquid ex ore cadere et terram p. C* udeřiti o zemi; přirážeti, přitiskovati; spec. pěchovati.

**pavitō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*paveo*] silně se chvěti, strachovati, děsiti, býti ustrašen.

**pāvō**, *ōnis*, *m.* páv.

**pāvōninus**, *a*, *um* [*pavo*] paví.

**pavor**, *ōris*, *m.* [*paveo*] chvění, strach, zděšení, hrůza, leknutí: *pavorem metum mentem loco moventem (definiunt) C*; *pavorem inicere, facere L* naháněti strach; *hendiad. p. ac fuga L* zděšený útěk; s gen. obj. *futuri p. T* strach z budoucnosti; *haurit corda p. pulsans V* (tlukoucí strach proniká srdce =) srdce jim (prudec) bijí strachem (= úzkostlivým napětím); bázlivost, bázeň, plachost; úžas; — *person. Pavor LO* bůh děsu, Děs.

**pāx**, *pācis*, *f.* [z koř. \**pāk-* jako *l. paco*, srov. \**pāg-* v *pango*] vl. smlouva; (ujednaný) pokoj, mír **1 p.** *Samnitium C* se Samnity; *p. gentium T* mezi národy, světový; (*in*) *pace* v míru; *cum bona pace L* v poctivém (poctivě zachovávaném) míru, v dobrotě a míru, v pokoji (u nás ve svatém pokoji); pl. *bella atque paces penes paucos erant S* rozhodoování o válce a míru; *bella et paces H* činy válečné i v míru; *hoc paces habuere bonae H* dobré časy míru **2** přenes. **a** *pace* (abl. zp.) *alcis* = tak, aby pokoj s někým byl zachován, s dovolením něčím: *hoc pace dicam tua C*; *pace deae O*; *cum bona pace Gallorum L* v dohodě s Gally, s dovolením Gallů **b** pokoj, klid (duševní): *cum pace pokojně, klidně; quia (temperantia) pacem animis afferat C*; — meton. *Somme, pax animi O* dáree klidu (duševního) **c** o věcech *dum flumina pacem habeant O* až se uklidní, utiší **d** o bozích *praegn. přispění, milost: p. veniaque CL* milost a slitování; *exorat pacem divom V*; *person. Pāx* božstvo míru, Mír, jehož kult zavedl zejím. Augustus; *ara Pacis* na poli Martově vysvěčena r. 9 př. n. l.: *placitam Paci nutritor olivam V* (olivové ratolesti byly odznakem vyjednavatelů o mír).  
**peccāmen**, *inis*, *n.* [*pecco*] ≠ hřích.

**peccātor**, *ōris*, *m.* [*pecco*] ≠ hříšník.  
**peccātum**, *ī*, *n.* [*pecco*] provinění, prohřešení, hřích, přečin, vina (proti rozumu a zásadám mravnosti); odt. chyba, poklesek; ≠ hřích.

**peccātus**, *ūs*, *m.* [*pecco*] provinění, přečin: *in manifesto peccatu C.*

**peccō**, *āre*, *āvī*, *ātum* proviňovati se, prohřešovati se, hřešiti; chybovati (*rē* *n.* ak. neutr. pronom. něčím, v něčem): *Empedocles multa alia peccans C;* *tantundem ut peccet idemque H* rovnou měrou a stejně; - spec. o milostném poměru: *in matrona p. H* obcovati s matronou; i s pouhým abl. *turpi peccare adultero H* zapomenouti se s milencem; - spec. význ. spáchatí zradu, odpadnouti: *qui p. conentur Cs;* *qui ad officium peccantes redire cogeret N;* *novi, quid albus peccet Iapyx H* znám hříchy = úklady ... Japyga; - sm. zmýliti se: *scriptor si peccat idem H* udělá-li touž chybu; o koni *ne peccet ad extremum H* aby neklopýtal (snad pův. význam). Part. *peccatum* *j.* subst. *v. t.*

**pecten**, *inis*, *m.* [*pecto*] hřebec 1 vl. 2 metaf. o věcech podobných **a** v tkalcovství p. prssek (bidlo s rákosovými pruty stojícími vedle sebe jako zuby na hřebenu; mezi nimi běží jednotlivé niti osnovy; po každém prohození útku osnovou přirazí se paprsek a tím přitiskne se nit útku právě prohozeného k předešlé): *percurrans pectine telas V;* *percusso paviunt pectine dentes (sc. subtemen) O* zuby (paprsku) přitiskují útek přirazením paprsku **b** hrábě: *pectine verrit humum O c* tepátko, tlouček k hraní na nástrojích strunných = *plectrum: iam eadem digitis, iam pectine pulsat V;* odt. meton. píseň, verš: *canimus alterno pectine nonas O* střídavými verši (t. j. elegickým distichem) **d** mušle hřebena tka: *pectinibus iactat se Tarentum H* **e** vüb. podoba hřebene: *digitis inter se pectine iunctis O* křížem sejevši prsty.

**pectinātim**, adv. [*pectinatus* hřebenovitý od *pecten*] na způsob hřebenu.

**pectō**, *ere*, *pexī*, *pexum* [srov. πέχω, πεχτέω česati *n.* stříhati vlnu, χτελέζ (hřeben) z \*(p)kten-s] česati; o vlně: *pexa tunica H* s uhlazeným vlasem t. j.

nová; - metaf. ‚vochlovatí‘, tlouci někoho: *p. fusti Pt.*

**pectorālis**, *e* [*pectus*] prsní, hrudní; subst. *pectoralia, um, n.* brnění, pancíř.

**pectus**, *oris*, *n.* prsa, hrud' (básn. leckdy pl. význ. sg.) 1 vl. *adverso pectore L* vpředu na prsou; - synekd. útroby, zejm. zažívací ústrojí, žaludek: *depulso de pectore cibo C;* *reserato pectore egerere inde dapes gestit O 2* meton. **a** cit, srdce, duše: (*in amicitia nisi apertum pectus videas tuumque ostendas C;* *toto pectore* celým srdcem, z celého srdce, ze vši duše; *pectoris fervor H* žár srdce, nadšení **b** rozum, duch, hlava, mysl, myšlenky: *p. praeceptis format H;* *quamvis memori referas pectore H* s dobrou pamětí; *rudis et sine pectore miles O* (bez ducha =) voják omezeného ducha; smýšlení: *oratio nequaquam eius pectoris ingenique L* nesvědčící o takovém smýšlení **c** vüb. osoba, bytost, duše v básn. opišech: *sorum pectora V = sorores; mortalia pectora terres O = mortales.*

**pecū**, *n.*, defectivum casibus (abl. -ū, pl. *pecua L*, dat. abl. -ubus) význ. = 1. *pecus* (*v. t.*) dobytek.

**pecuārius**, *a, um* [*pecu*] týkající se dobytka, dobytčí, dobytčářský: *pecuaria res* i subst. *pecuaria, ae, f. C* chov dobytka; subst. **pecuārius, īi, m.** dobytčář, majitel chovu dobytka; spec. nájemce státních pastvin v provinciích: *omnes illius provinciae pecuarii C;* **pecuāria, ōrum, n.** stáda (dobytka), dobytek *V.*

**peculātor**, *ōris*, *m.* [*peculor*] zpronevěřitel státních peněz, podvodník, defraudant.

**peculātus**, *ūs*, *m.* [*peculor*] zpronevěření státních peněz, defraudace, podvod: *quaestio peculatus C.*

**pecūliāris**, *e* [*peculium*] vl. náležející k soukromému jmění; přenes. vlastní, zvláštní **a** sm. oddělený: *quam partem ... peculiarem rem publicam fecistis L* (u nás: ‚stát ve státě‘) **b** sm. význačný, charakteristický, svérázný: *peculiare edictum C;* *propria et peculiaria huius urbis vitia T.*

**pecūliāriter**, adv. [*peculiaris*] vlastně; zvláště.

**pecūliātus**, *a, um* [*peculio*] opatřený jméním, obohačený, zámožný.

**pecūliō**, *āre, āvī, ātum* [*peculium*] obdarovati jméním *Pt. Part. peculiatatus* j. adj. v. t.

**pecūlium**, *iī, n.* [*pecu*] **1** (vl. jmění, záležitosti v dobytku), spec. jmění, majetek, úspory, jež si nastřádal s dovolením hlavy rodiny **a** otrok, ob. aby se vykoupil na svobodu: *cura peculi* *V* péče o (nastřádání) jmění **b** syn buď ve službě vojenské (*p. castrense*) n. dědictvím po matce: *p. filii* *L* **2** vüb. jmění, dar. = <metaf. zvláštnost, výsada>.

**pecūnia**, *ae, f.* [*pecu*] (vl. dobytek; odt. pro pozdější doby) **1** jmění, majetek: *quoniam in alienam pecuniam nullo iure invaserit* *C*; *pro habitu pecuniarum* *L* podle stavu jmění, podle majetkových poměrů; *praegn. držení, užívání jmění: pecuniae obstat* *C* **2** peníze: *pecuniam facere* *C* *N* získávat; *vydělávat* (si); *magna p.* velké peníze, mnoho peněz; *publica p. N* obecní (státní) důchody, *Cs* obecní pokladna, spec. vojenská pokladna; *publicā pecuniā* *L* nákladem obce, z obecních peněz; *suā n. propriā pecuniā* *T* na vlastní útraty; *praesens p. C* hotové peníze; *militaris p. T* válečná pokladna; - pl. o jednotlivých sumách n. o penězích jednotlivých lidí: *horum principibus pecunias pollicetur* *Cs*; *lex de pecuniis repetundis* (v. t.); *certae pecuniae* *Cs* určité dávky; *pecunias accipere* *Pn* (t. j. úplatky); - meton. význ. peněz, mince: *formas quasdam nostrae pecuniae adgnoscut* *T* druhy peněz; *vis auri non in formam pecuniae* *T* neraženého. - *Person. et genus et formam regina Pecunia donat* *H* král Mamon.

**pecūniārius**, *a, um* [*pecunia*] peněžní, peněžitý: *res pecuniaria* *C* peněžní záležitost, též = *pecunia*: *praemia rei pecuniariae* *Cs* peněžité, na penězích.

**pecūniōsus**, *a, um* [*pecunia*] zámožný, majetný, bohatý.

**1. pecus**, *oris, n.* [= *pecu*, srov. něm. Vieh; snad příbuzné s *pecto*, srov. πέζος (rouno, vlna)] **1 a** vl. (rounatý) brav, ovce, pak i kozy, vepří: *pecorum ba-*

*latus* *V*; *pecora atque iumenta* *Hirt* drobný a hrubý dobytek; *deus pecoris* *O* (t. Pan) **b** vüb. dobytek, dobytčata, stádo: básn. o tuleních *omne cum Proteus p. egit* *H*; o trubečích *ignavum p. V*; - obr. *pecorum modo exercitum ducimus* *L* jako stádo (ovcí); *pecorum modo fugientes* *L* (my „jako zajíci“) **2** metaf. *mutum et turpe p. H* tvorové (o prvotních lidech); opovržlivě *imitatores, servum* (adjekt.) *p. H* stádo.

**2. pecus**, *udis, f.* (pl. *pecuda n.* arch. jednou *C*) [srov. l. *pecus, pecu*] **1 a** pův. ovce: (*mactavit*) *nigram Hiemi pecudem* *V*; pl. brav: *pecudes armentaque* *O* brav a skot **b** vüb. dobytče (domácí) zvíře; pl. dobytek, zvířata, stádo (stáda); (proti *homines*) nemá tvář: *nec summum pecudis bonum et hominis idem mihi videri potest* *C* **2** přenes. opovržlivě o lidech: *stuporem hominis vel dicam pecudis attendite* *C* („mezka“).

<**pedagium**, *iī, n.* mýto, clo, mostné.>

**pedālis**, *e* [*pes*] jednostopý, (jednu) stopu dlouhý (široký, tlustý): *trabes pedales* *Cs* stopu silné.

**Pedānus** viz *Pedum*.

**pedārius**, *a, um* [*pes*] týkající se nohou; klas. jen (*senatores*) *pedarii* (též subst.) nejnižší senátoři, senátoři posledního řádu, t. j. ti, kteří ještě nezařadili se do úřadu a neměli práva samostatného projevu (jméno měli podle způsobu, kterým projevovali své mínění, srov. *pedibus ire in sententiam alcis*).

**pedes**, *itis, m.* [*pes*] pěší, pěšák (op. *eques*) **1 a** vüb. (*in silva*) *p. errat* *O* pěšky **b** spec. vojen.; pl. nebo sg. kolekt. pěší vojáci, pěchota: *omnes cives Romani, equites peditesque* *L* (tím jsou zahrnuty všechny třídy občanstva) **2** básn. proti *eques* (člen stavu jezdeckého) prostý muž, obyčejný občan: *Romani tollent equites peditesque cachinnum* *H* jezdci i nejezdci.

**pedester**, *tris, tre* [*pedes*] pěší (op. *equester*) **1 a** *pedestrem ex aere statuam decerno* *C* **b** spec. vojen. *pedestres copiae*; odt. význ. náležející pěchotě, pěchoty: *pedestre scutum* *L* **c** (op. *navalis*) (konaný) na pevnině, na suché ze-

mi, na suchu, na souši: *pedestres navalesque pugnae C*; *iter, proelium pedestre Cs 2* metaf. podle řec. πεζός prosaický, psaný prózou: *pedestribus diçes historiiis proelia Caesaris H*; odt. obyčejný, všední, nevzletný: *tragicus dolet sermone pedestri H*; *saturis musaque pedestri H*.

**pedetemptim** n. **pedetentim**, adv. [*pes a tempto*] (vl. zkoušeje nohou, tápaje) krok za krokem, zvolna, pomalu; odt. opatrně.

**pedica, ae, f.** [srov. πέδη pouto; pův. pouto na nohy od koř. \**ped-*, srov. *pes*] pouto; oko, smyčka, osidlo, léčka.

**pedisequus, a, um** [*pes a sequor*] (vl. v patách (všude) následující) masc. subst. sluha, služebník, fem. služka.

**peditastellus, ī, m.** [\**peditaster* od *pedes*] pohrdavě sprostý pěšák, 'infanterák'.

**peditātus, ūs, m.** [*pedes*] vojen. pěchota, pěší vojsko.

**pēditum, ī, n.** [*pedo*] vítr, prd *Ct*.

**Pedius**, jméno římského rodu; zejm. *Q. Pedius*, synovec a legát Caesarův v Gallii, později v Hispanii, praetor r. 48 C Cs.

**pēdō, ere, pepēdī, pēditum** [srov. *podex*; z \**pezdō*, srov. βδέω a čes. bzdítí] bzdítí.

**Pedō, ōnis, m.** [*pes*, vl. Noháč], řím. příjmení, viz *Albinovanus*.

**pēdor** viz *paedor*.

**Peducaeus**, jméno římského rodu plebejského; zejm. **1** *Sex. Peducaeus*, jako tribun lidu r. 113 př. n. l. dal podnět k vyšetřování proti vestálkám *de incestu C 2 L. Peducaeus*, oblíbený praetor na Sicilii r. 75 př. n. l. (Cicero byl jeho quaestorem) **3** *L. Peducaeus* (syn předešl.), přítel Attikův, přívrženec Caesarův a Oktavianův. = Adj. **Peducaeus, a, um** *Peducaeuŭ*.

**1. pedum, ī, n.** [*pes*] (vl. čím se chytají ovce za nohy): (pastýřská) hůl.

**2. Pedum, ī, n.** staré město v Latii vých. od Říma na *via Labicana*; adj.

**Pedānus, a, um** pedský; subst. **Pedāni, ōrum, m.** Peďané, obyvatelé *Peda L.*

**Pēgasus, ī** (též řec. ak. -on), m. [Πήγασος od πηγός silný] myth. okřídlený

kůň, jenž povstal z krve Gorgony, zabitý od Persea; pramen Hippukrene na Helikonu vznikl prý jeho kopnutím; později se stal symbolem Mus a básnického nadšení; = odt. adj. **Pēgasēus, a, um** Pegasův, též f. **Pēgasis, idis**, subst. Pegasovna, helikonská Musa.

**pēgma, atis, n.** [πήγμα] (vl. co je pevně spojeno) přihrada na knihy.

**pēierō** (psáno též *periero* a *periuro* n. *peiuro*), *āre, āvi, ātum* [*per* zhoršujícího význam., srov. *perdo*, a *iuro*] křivě přísahati; part. *peiuratus* křivou přísahou uražený: *periuratos deos O*; *iuris peierati poena H* (podle *iuris iurandi*) za křivou přísahu.

**peior, peius** viz *malus, male*.

**Pelagones, um, m.** [Πελαγονες] Pelagonové, kmen v sev.-záp. Makedonii; **Pelagonia, ae, f.** Pelagonie, země Pelagonů.

**pelagus, ī, n.** (pl. *pelagē Ct*) [τὸ πέλαγος] (ob. básn.) moře: *pelagi rector, deus O* = *Neptunus*; meton. vodstvo, vodní spousty, proudy: (*mare*) *pelago premit arva sonanti V*.

**Pelagī, ōrum** (též *Pelagum*), m. [Πελαγοί] Pelagové, obyvatelé Řecka před Řeky, básn. též význam. Řeckové *V O*; adj. **Pelagus, a, um** (též f. řec. **Pelagis, idis** a **Pelagias, dis**) pelagický, básn. význam. řecký.

**Pelethronius, a, um** [Πελεθρόνιος] pelethronský, z *Pelethronia (Pelethronium)* byla krajina v Thessalii); básn. = vůb. thessalský.

**Pēleus, eī** (řec. dekl. *eos*, ak. *ea*, vok. *eu*), m. [Πηλεύς] syn aiginského krále Aiaka, král Myrmidonů, otec Achilleův; = patronym. **Pēlidēs, ae, m.** Peleovec **a** syn Peleův (= Achilleus) **b** syn Achilleův (= Neoptolemos).

**pēlex** viz *paelix*.

**1. Pelias, ae, m.** [Πηλιάς] vlastní jméno mužské; zejm. král v Iolku, strýc Iasonův, jenž poslal Iasona pro zlaté rouno do Kolchidy; po Iasonově návratu byl zabit od svých lehkověrných dcírstí Medeiinou; = patronym. **Peliades, um, f.** Peliiovny, dcery Peliovy.

**2. Pēlias** viz *Pelion*.

**pēlicātus** viz *paelicatus*.

**Pélion**, *iī*, *n.* [Πήλιον sc. ὄρος] *n.*  
**Pélios (-us)**, *iī*, *m.* pohorí na thessal-  
 ském poloostrově Magnesii; adj. **Pélia-**  
**cus**, *a*, *um* (*f.* též **Pélias**, *adis*) pelij-  
 ský, básn. vúb. thessalský: *Pelias hasta O*  
 t. j. Achilleovo (u Homéra Πηλιάς μελίη).

**Pella**, *ae n. Pellē, ēs, f.* [Πέλλα]  
 hlavní město Makedonie, rodiště a  
 sídlo Alexandra Velikého; adj. **Pel-**  
**laeus**, *a*, *um* [Πελλαῖος] pellský, subst.  
 masc. Pellan, obyvatel Pelly; básn.  
 přenes. *P. Canopus V* poddaný Pelle.  
 (t. j. makedonské vládě).

**pellāx**, *ācis* [*pellicio*] obmyslný,  
 úskočný, vychytralý: *p. Ulixes V*.

**pellēctiō**, *ōnis, f.* [*pellego*] přečtení.

**pellegō** viz *perlego*.

**Pellēnē**, *ēs, f.* [Πελληνή] město ve  
 vých. Achaji; adj. **Pellēnēnsis**, *e* pel-  
 lenský, z Pelleny; subst. **Pellēnēsēs**,  
*ium, m.* Pelleňané.

**pelliciō** (*n. perliciō*), *ere, lexī, lectum*  
 [*per a lacio*] zlákatí; přilákatí, při-  
 vábití (k sobě *n.* vúb. k něčemu), při-  
 věstí (na svou stranu), navnadití,  
 získatí (pro sebe *n.* pro něco): (*ut civi-*  
*tates in societatem perlicerent L* aby  
 získali pro spolek; spec. *virginem pretio*  
*ac spe p. L* svěstí.

**pellicius**, *a, um* [*pellis*] kožený.

**pellicula**, *ae, f.* [*pellis*] kůžička, kůž-  
 ka: *stravit pelliculis haedinis lectulos C*;  
 přísl. *pelliculam curare H* význ. přátí si,  
 hovětí si.

**pellis**, *is, f.* [srov. něm. Fell] kůže,  
 kožešina (se srstí nebo vlnou, na zvířeti  
 nebo stažená, srov. *cutis*) **1** *incinctae*  
*pellibus V* (jeleními) kožemi (o bak-  
 chantkách); - *quoniam in propria non*  
*pelle quiessem H* (t. j. že jsem chtěl  
 výše nad svůj stav, že jsem nebyl spo-  
 kojěn se svým stavem, přísl. ze života  
 pastýřů, spících na kožích); *speciosum*  
*pelle decora H; detrachere pellem H*  
 (u nás ‚strhnouti masku s obličejé‘)  
**2** meton. význ. kožich: *pastoria p. O*;  
*pellibus arcent frigora O*; - řemének:  
*ut nigris impediit crus pellibus H* čer-  
 nými řeménky zv. *corrighae*, jimiž byly  
 šněrovány senátorské střevíce; - kůže jako  
 kryt (zimních) vojenských stanů; odt.  
*sub pellibus Cs* ve stanech.

**pellitus**, *a, um* [*pellis*] pokrytý koží,  
 kožíšinou, oděný v kožíšinu: *pellitis*  
*testibus C* (o svědcích ze Sardinie, jejíž starší  
 obyvatelstvo se odívalo kožemi); *pellitis o-*  
*vibus H* (některé druhy ovcí se zvláště jemnou  
 vlnou bývaly oblékány k ochraně rouna do  
 zvláštních obalů; podle jiného, sotva správn-  
 něho výkladu rounaté, vlnaté ovce).

**1.\* pellō**, *āre* [intrans. k 2. *pellō*] hý-  
 bati se, mířiti, obracetí se někam. Vy-  
 skytuje se jen v složeninách jako *appello*,  
*compello*, *interpello*.

**2. pellō**, *ere, pepulī, pulsum* nára-  
 zem uváděti v pohyb **1** **1** hýbati  
 něčím, poháněti, strkatí, puditi, tla-  
 čiti **a** *sagitta pulsa V* vystřelený  
**b** metaf. *animum alcis p. dojímati*  
 něčí mysl, dotýkati se někoho, působiti  
 na někoho, vzrušiti někoho; - s ak.  
 výsledku *longi sermonis initium pepu-*  
*listi C* dal jsi podnět k dlouhému ho-  
 voru **2** odháněti, odpuzovati, od-  
 strkovati, přenes. nepřipouštěti (ně-  
 koho někam); vyháněti, vypuzovati,  
 zaháněti, zapuzovati; odstraňovati,  
 odklízeti (*alqm re, a re* od něčeho, *ex*  
*zř. de re* z něčeho) **a** vúb. *p. alqm ex*  
*finibus Cs, terrā N; patrio regno pulsus*  
*L* zbavený trůnu; básn. prolept. *pulsam*  
*hiemem sol egit sub terras V* zahrno;  
 - *eum (praetorianis praepositum) pul-*  
*sum loco . . . annonae praefecit T* se-  
 sadiv jej s jeho místa **b** spec. **a** vyhá-  
 něti z vlasti, vyobcovati, vypovídati:  
*pulsi (sunt) histriones Italiā T* β vojen.  
 zaháněti na útek, odrážeti; odt. pře-  
 máhati, porážeti: *alqm proelio p. Cs*  
 v bitvě **c** přenes. *famem, sitim p.; pelle*  
*moram O* neprodlévej; *pulso pudore O*  
 beze studu; *pulsis melioribus annis O*  
 když prchla lepší léta; *hoc deliberan-*  
*tium genus pellatur e medio* (v. t.) **C**;  
*quo tibi nostri pulsus amor V* kam se  
 poděla **II** ob. básn. tepati, tlouci,  
 bítí (*alqd* do něčeho), zasahovati něco,  
 vrážeti do něčeho: *arma pulsa V* řin-  
 čení zbraní; *lyra pulsa manu O*; *pulsis*  
*ad carmina nervis O* udeřiv do strun;  
*vulneribus pulsum V* zasaženého; *gau-*  
*det pepulisse* (inf. perf. zde jen o dokona-  
 vosti) *ter pede terram H* rád si na tři  
 rázy dupne o zemi (o zvláštním tanci sak-



rálním); *pulsum aquilonibus Haemum* *O* do něhož bijí půlnoční větry; *pulsus* při zvuku zasažený = zaznívající, rozléhající se: *domus pulsa strepitu* *H*; (*sonat*) *Asia pulsa palus* *V* zvuk se rozléhá po bažině.

**pellūceō** viz *perluceo*.

**Pelopidās, ae, m.** [Πελοπίδας] slavný vojevůdce a státník thébský, přítel Epameinondův, padl u Kynoskefal r. 364.

**Peloponnēsus, ī, f.** [Πελοπόννησος] jižní poloostrov řecký, nyn. Morea; adj. **Peloponnēsius** a **Peloponnēsiacus, a, um** peloponneský; subst. **Peloponnēsiī, iōrum** n. **Peloponnēnsēs, ium, m.** Peloponnesaně.

**Pelops, opis, m.** [Πέλοψ] myth. syn lydského krále Tantala, bratr Niobin, král nejprve ve Frygii, potom v Elidě a v Argu, otec Atreův a Thyestův, zakladatel rodu Pelopovců; = adj. **Pelopēus** a **Pelopēius, a, um** (*f.* též podle řec. **Pelopēis, idis** n. **Pelopēias, adis**) Pelopův, Pelopský: *Pelopeia virgo* *O* (t. j. Ifigeneia, pravnučka Pelopova); básn. též význ. peloponneský n. fryžský; = patronym. **Pelopidae, ārum, m.** Pelopovci, potomci Pelopovi.

**Pelōrias, Pelōris** viz *Peloros*.

**pelōris, idis, f.** [πελωρίς] druh mlžů, slávka *H*.

**Pelōros** (n. **-us**), **ī, m.** [Πέλωρος] (též **Pelōrum, ī, n.**) n. adj. subst. **Pelōris, idis** a **Pelōrias, adis, f.** mys v sev. vých. cípu Sicílie, nyn. Punta del Faro.

**pelta, ae, f.** [πέλτη] pelta, lehký štít, ob. nahoře srpovitě nebo i dvakrát vykrojený, původu prý thráckého; u Řeků jej zavedl Ifikrates.

**peltastae, ārum, m.** [πελτασταί] peltasté, vojáci opatření peltami *N L*.

**peltātus, a, um** [*pelta*] opatřený peltou, lehkým štítem; subst. **peltātī, ōrum, m.** = *peltastae* *L*.

**Pelūsium, iī, n.** [Πηλούσιον] přímořské město u vých. ramene Nilu, klíč k Egyptu; adj. **Pelūsius** a **Pelūsia-cus, a, um** pelusijský.

**pelvis, is, f.** (ak. *īm*, abl *ī*) [*srov.* πέλλα] pánev, mísa.

**penārius, a, um** [*penus*] zásobní,

pro zásoby: *cella penaria* *C* špižirna, zásobárna, (pro obilí) sýpka.

**Penātēs, ium, m.** [*penus*] Penatové **1** pův. *di penates* bohové, mající v ochranně domácí špižirnu, odt. ochráncové domácnosti a rodiny (srov. hospodářčkové, skřítkové), vl. souborné jméno pro ty bohy, které si rodina ze všech bohů zvolila za ochránce; jejich kult byl spojen s kultem Vestiným; jako *P. familiares* byli ochránci jednotlivých rodin, tak *P. publici* byla ochranná božstva římského státu (pozd. zejm. Dioskurové), přenesená podle báje, od doby Caesarovy a Augustovy úředně uznané, od Aenej z Troje; = <(pohanští) bůžkové> **2** meton. **a** domácnost, rodina, rodinný krb; domov, vlast; příbytek, dům: *domus et penatium et agrorum cura* *T*; *intra penates* *T* v rodině; *fugiunt penates quisque suos* *O* z domu; *pauca, quae ne coniugum quidem p. onerent* *T* majetek; = básn. o penátech bohů *caelicolae suos posuere* *p.* *O* založili domácí krby, vystavěli si příbytky; o včelách (*apes*) *certos novere* *p.* *V* **b** krb: *flammis adolere* (v. t.) *p.* *V*.

**penātiger, gera, gerum** [*penates a gero*] *p.* *Aeneas* *O* jenž přenesl Penaty (z hořící Troje do Italie).

**pendeō, ēre, pependī,** — [intrans. k *pendo*] viseti **1** býti zavěšen, pověšen (*a, ex, in re*, básn. též *de re* n. jen *rē* na něčem): *respicere ignoto discet pendentia tergo* *H* co mu visí (bez jeho vědomí) na zádech (srov. *caudam trahere*); obr. *omnia sunt hominum tenui pendentia filo* (v. t.) *O*; *pendent circum oscula nati* *V* věšejí se mu kolem líbajících úst **2** *ut pendeat (chlamys) apte* *O* aby splýval; = praegn. býti svěšený, býti skleslý, chabě viseti: *fluidos p. lacertos* *O* **II** metaf. **1** **a** ěníti nahoře, přečnívati, spec. klenouti se: *pendentia pumice* (abl. instr.) *tecta* *V* z mořské pěny sklenutá síň; *per speluncas saxi structas pendentibus* básn. u *C*; *vivo pendentia saxo antra* *O* jeskyně překlenutá skalou; *pendentis ad sidera caeli* *O* klenby nebeské; = vúb. ěniti, trčeti, strměti: *nec opertum pendeat algā litus* *O*; *pendent opera interrupta* *V*; o oso-

bách býti skloněn, nachýlen: *aurigae proui in verbera pendent* V **b** vznášeti se: (*opifex*) *mota pependit in aura* O; *cum super Libycas penderet harenas* O; po vodě plouti: *pendentibus aequore nidis* O **c** vězeti, tkvítí, seděti: *puppis vadi dorso pendet* V; lpěti na něčem: obr. *pendet narrantis ab ore* V, visí na rtech; časově prodlévati, dlíti: *nostro in limine pendes* V **2 a p.** ex (in) *alqo* n. pouhé *alqo*, též *in*, *ab*, *de alqo* viseti na někom a záviseti, býti závislý na někom, záležitosti na někom: (*salus vestra*) *spe exigua extremaque pendet* C; *nec praeside pendet ab uno (res Romana)* O t. j. *ab Romulo* (t. má již pevné základy); *hinc* (= na těch) *omnis pendet Lucilius* H (jako na vzorech) **β** lpěti na někom, lnouti k někomu, býti oddán: *de te pendentis, te respicientis amici* H **b a** býti v nejistotě, na rozpacích: *animi* (gen. vztahu) n. *animis* p. býti v (duševní) nejistotě; *pendet ipse metu trepidi Trachinius oris* (gen. qual.) O **β** býti nejistý (nerozhodný, nerozhodnut), býti na vážkách, kolísati (se): *pendebat belli fortuna* O.

**pendō**, *ere*, *pependi*, *pēnsūm* [srov. *pendeo*] vl. věšeti (ve složen.); spec. zavěšovati na herbu, vážiti **1 a** vl. *pensas examinat herbas* O odváženě t. j. přiděleně; subst. *pēnsūm* v. t. **b** význ. míti váhu: *talentum ne minus pondo octoginta pendat* L **2** spec. odvažovati kov (dokud nebylo ražených peněz, platilo se odváženými kusy kovu), odt. meton. platiti: *tributum p.* O; - zejm. *poenam p.* vl. platiti pokutu = trpěti trest, býti trestán; *ipsi has pendetis sanguine poenas* V krví to zaplatíte; *supplicia p.* T vytrpěti trest smrti **3** metaf. *p. alqd ex re* n. *re* vážiti = posuzovati něco něčím, podle něčeho, oceňovati, souditi o něčem z něčeho: *neque levi coniectura res penditur* C; *vos (rem) suo, non nominis pondere penditote* C položte na váhu ji samu a ne její jméno; neklas. vážiti si, ceniti s gen. pretii: *parvi p.* S málo ceniti, málo si vážiti; *magni p.* HT. - Part. perf. pas. *pēnsus*, *a. um* (dobře) vážený, závažný zejm.

ve frázích *nihil pensi* (gen. part.) *habeo* (*mihi est*) S vl. nemám nic (dobře) odváženého = nezachovávám v ničem rozvahu; *non habere pensi* (gen. pret.) *alqd* T nedbati něčeho, nehleděti na něco.

**pendulus**, *a, um* [*pendo*] **1** visící, zavěšený, pověšený, visutý: *pendula palearia* O; *ab orno pendulum zonā laedere collum* H na habr pověšené hrdlo pásem stáhnouti (t. j. oběsiti se) **2** kývající se: *pendula Libra* O; - metaf. kolísavý, vratký, nejistý: *ne fluitem dubiae spe pendulus horae* H (vl. abych nekolísal zavěšen na naději) abych nekolísal v nejisté naději.

**Pēnēis** a **Pēnēius** viz *Peneus*.

**Pēnelopa**, *ae* n. **Pēnelopē**, *ēs*, *f.* [*Πηνελόπη*] dcera Ikariova, manželka Odysseova, matka Telemachova; adj. **Pēnelopēus**, *a, um* Penelopin.

**Pēnēos** viz *Peneus*.

**penes**, předl. s ak., kladená též postpositivně [loc. sg. od *penus* v. t., vl. v nitru, uvnitř] při, u, na, v (s lok.), na straně někoho: *p. quem quisque sit Caesaris miles* Cs; *illum (exercitum) non p. rem publicam fuisse* T nebylo na straně obce; ob. *p. me est alqd a* mám něco (v rukou, v držení, v moci), dostává se mi, nabývám něčeho: *p. eos summa victoriae constat* (v. t. 5 b) Cs; *imperium Latini te penes* (est.) V; *laus* (v. t.) *p. Lucretiam fuit* L vítězství připadlo Lukretii; *usus, quem p. arbitrium est et ius et norma loquendi* H jenž o mluvě rozhoduje, ji spravuje a řídí; - metaf. *p. te es* H jsi při sobě, máš zdravý rozum **b** o příčině: něco jest, záleží, závisí na mně, příčina něčeho jest ve mně: *potissimam (causam) p. incuriam vrorum (esse)* T v nedbalosti; *fides* (v. t. II 2 b) *eius rei p. auctores erit* S; *p. me exemplum erit* T dám příklad; *plus p. peditem roboris (est)* T v pěchotě jest více síly.

**Penestia**, *ae, f.* [*Πενεστιά*] krajina ve vých. Illyrii; obyv. **Penestae**, *ārum*, *m.* Penestové; adj. **Penestiānus**, *a, um* penestský, Penestův.

**penetrābilis**, *e* [*penetro*] **1** pas. proniknutelný: *corpus nullo penetrabile telo* O; (*Nili*) *altitudo, nullis spatiis*

*p. T* dosažitelná, dostupná **2** akt. pronikající, pronikavý: *penetrabile telum V O* ostré; *penetrabile fulmen O* vše rozrážející; obr. *penetrabile frigus V*.

**penetrāle** viz *penetralis*.

**penetrālis**, *e* [*penetro*] (vl. pronikající dovnitř, pronikavý) vnitřní, v nitru, zejm. uvnitř domu n. svatyně: *penetrali in sede V* uvnitř domu; *signum penetrabile Minervae O* socha, ukrytá v nitru svatyně (t. Palladion) - odt. meton. domácí, rodinný: *focis penetralibus V*; *penetrales Germaniae deos T* národní. Subst. **penetrāle**, *is*, *n.* (ob. pl. **penetrālia**) **1** vl. vnitřek (domu), vnitřní prostory, místnosti (zejm. jako sídlo domácích bohů, Penatů a Vesty); - synekd. obydlí, příbytek, sídlo, dům, spec. svatyně, chrám: *penetralia Priami V*, *magni amnis O*; *canae penetralia Vestae V*; obr. (*verba*) *quamvis versentur adhuc intra penetralia Vestae H* sm. ač se jich dosud po domácku užívá; - meton. domov, rodinný krb: *patrium transferre p. O 2* přenes. *nobilissimi totius Britanniae eoque in ipsis penetralibus siti T* v samém středu (země).

**penetrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*penitus*]; tvořeno podle *intus*: *intro* vnikati, pronikati, vrážeti, prorážeti, vdíratí se, prodíratí se (trans. *alqd* něco, něčím, intrans. *in alqd* do něčeho, *ad alqd* (až k něčemu) **a** *numerus aptus ad penetrandum* (sc. *hostem*) *T* stačící, aby se probil nepřitelem; *Illyricos p. sinus V*; *iter Lucullo quondam penetratum T* cesta, po které pronikl *L b* obr. a metaf. *nulla res magis penetrat in animos C* nepůsobí více na mysl; *id Tiberii animum altius penetravit T* hlouběji vniklo = více se dotklo Tiberia; jinak *altius p. T* jítí dále, zacházeti dále: (*custodes*) *altius penetrabant T*; *eam sententiam altius p. T* že jde, míří hlouběji; *vox eius usque ad contumeliam penetraverat T* výrok zašel až k urážce, výrokem dopustil se urážky.

**Pēnēus** (n. *Pēnēos*; *Pēnēos Ct*), *ī*, *m.* [*Πηνειός*] hlavní řeka v Thessalii, protékající údolím Tempe a vlévající se do zálivu Thermského, nyn. Salam-

*bria*; - person. jako bůh řeky otec Kyrenin a Dafnin; adj. **Pēnēius**, básn. též **Pēnēius** a **Pēnēus**, *a*, *um* (f. též **Pēnēis**, *idis*) penejský; u Peneia, nad Peneiem, Peneiův; subst. **Pēnēia**, *ae*, *f.* Peneiovna, dcera Peneiova (= Dafne).

**pēnicillus**, *ī*, *m.* [*penis*] (vl. chvostek) štětec: obr. *quam (Britanniam) pingam coloribus tuis, penicillo meo C* (t. j. slohem).

**pēniculus**, *ī*, *m.* [*penis*, srov. *penicillus*] smetáček, kartáček; jako vl. jm. „Smetáček“ *Pt*.

**pēnis**, *is*, *m.* **1** mužský úd, pyj; meton. smilstvo **2** ocas, chvost.

**penitē**, adv. [*penitus*] uvnitř *Ct*.

**penitus**, adv. [*penes*, tvořeno jako *intus*] **1** pův. zevnitř, z vnitřku, z nitra, z hloubi: *egreditur p. Pt 2* uvnitř, v nitru, v hloubi, hluboko; dovnitř, do nitra **a** vl. *ferrum p. abditum V* v nitru země; *p. sonantes scopulos V* uvnitř; *terras p. penitusque* (stupňování) *patentes O* hluboko přehluboko; (*mare*) *influere p. atque ambire T* hluboko do země; - obr. *p. totam (religionem) sustulisse C* z kořene **b** metaf. hluboce, silně; důkladně, úplně, veskrze, zcela, docela: *Etruscocos p. contempserat C*; *Latonom dilectam p. Iovi H*; *hanc consuetudinem p. amisimus C*; ze srdce, upřímně: *te p. rogo C*; *p. sentire T*; k zesílení kompar. *p. crudelior Pp*.

**Penius**, *ī*, *m.* [*Πένιος*] řeka v Kolchidě, vlévající se do Černého moře *O*.

**penna** (psáno též **pinna**), *ae*, *f.* [z *\*petsnā*, srov. *peto*, *πέτομαι*, *περόν*, snad i čes. pero] **1** pero, brk, pl. *pera*, *peří*; spec. *peří* na šípů: *pennis tenus acta sagitta est O*; odt. synekd. šíp: *traiectus pennā olor O 2* meton. křídlo, *peruť a curru pennisque draconum O* na voze s okřídlenými draky **b** (básn.) o létací bláně netopýří: (*membrana*) *includit brachia pennā O*; o včelách: *pennis coruscant V*; ploutev: (*manus*) *iam pennas posse vocari O c* obr. *qui mihi pennas inciderant C* přistříhli mi křídla (význ. jako v češtině); *decisis humilem pennis H*; op. *maiores pennas nido* (abl. srovn.) *extendisse H d* meton.

let: *pennā veras datis notas O; felicibus edita pennis Pp* (= *auguriis*) **e** metaf. křídlo sm. výběžek, mys: (*Sicania*) *tribus excurrit in aequora pennis O*.

**pennātus** (n. **pinnātus**), *a, um* [*penna*] opeřený: *pinnata cauda* básn. u *C* peří ocasu; okřídlený, křídlatý.

**penniger** (n. **pinniger**), *gera, gerum* [*penna a gero*] **1** křídlatý, okřídlený **2** mající ploutve, opatřený ploutvemi: *p. piscis O*.

**Penninus** (n. **Poeninus**), *a, um* penninský; zejm. *Alpes Penninae* (vých. od průsmyku Velkého sv. Bernharda až k sv. Gotthardu); *P. (mons) L* (t. j. Velký Bernhard); *Poeninum iter T* (t. j. přes Velký Bernhard).

**pennipēs, pedis** [*penna a pes*] na nohou okřídlený *Ct* (o Perseovi).

**pennula** (psáno též **pinnula**), *ae, f.* [*penna*] peříčko, křídélko.

**pēnsilis, e** [*pensus* od *pendo*] visící, zavěšený, pověšený: *p. uva H* = sušený; *pensiles horti Cr* visuté zahrady (na podpěrných klenbách).

**pēnsiō, ōnis, f.** [*pendo*] placení **a** splátka, částka: *p. praesentem numerare L* hotově **b** platební lhůta.

**pēnsitō, āre, āvī, ātum** [*penso*] vl. odvažovati **1** spec. platiti: *qui vectigalia nobis pensitant C* **2** metaf. uvažovati, rozvažovati bráti v úvahu, přemýšlet: *Tiberius saepe apud se pensitato* (abl. absol.), *an ... T* po častém uvažování.

**pēnsō, āre, āvī, ātum** [*pendo*] vážit, odvažovati **1** vl. *pensantem aurum L*; obr. *Romani pensantur eādem scriptores trutinā* (v. t.) *H* **2** spec. vyvažovati (*alqd rē* něco něčím) přenes. **a** vyrovnávati: *transmarinae res quadam vice pensatae L* navzájem byly vyrovnány = byly v rovnováze; vynahrazovati (si): *quod adversa maris expeditione prospera pensavisset T*; odpláceti, odměňovati: *titulum meritū pensandum reddite O* na vyváženou = v odplatu za ... **b** spláceti, vykupovati: *pensa hoc vulnere vulnus O* splat, odpykej; *laudem ut cum sanguine penset O* aby vážil slávu spolu s krví = aby (si) vyvážil, vykoupil slávu krví **3** metaf. roz-

važovati, uvažovati; bráti v úvahu, posuzovati: *ad consilium pensandum temporis opus esse L*.

**pēnsūm, ī, n.** [vl. part. perf. pas. od *pendo*] vl. co jest odváženo, spec. vlna ženám na den odvážená a určená k spředení, odt. denní úkol, práce, úloha; konkr. příze, vlna: *carpere p. V H* cupovati, přísti vlnu; *revoluta pensa V*; *infecta pensa O* práce; *castrensia pensa Pp* oděv pro tábor; = přenes. váb. úkol, úloha, práce, povinnost: *velut p. nominis familiaeque L*.

**pēnsus** viz *pendo*.

**pentēcostē, ēs, f.** [πεντηκοστή sc. ἡμέρα] ± padesátý den po velikonoční neděli, letnice, svatodušní svátky.

**Pentelicus, ī, m.** (sc. *mons*) [Πεντελικόν sc. ὄρος] Pentelikos, pohoří v Attice, proslulé mramorovými lomy; adj. pentelský, z pentelského mramoru: *Hermae Pentelici C*.

**Penthesilēa, ae, f.** [Πενθεσίλεια] Penthesileia, královna Amazonek; pomáhající Trojanům byla přemožena a zabita od Achillea.

**Pentheus, eī n. eos** (ak. *ea*, vok. *eu*), *m.* [Πενθεύς] myth. král thébský, odpůrce kultu Bakchova; rozsápán byl od bakchantek, mezi nimiž byla i jeho matka; adj. **Penthēus, a, um** Pentheův.

**Pentri, ōrum, m.** samnitský kmen s hlav. městem *Bovianum*.

**pēnūria, ae, f.** nedostatek (*alcis rei* něčeho), nouze o něco.

**penus, ūs** (i *ī*), *m. n. f.* (též **penum, ī, n.** a **penus, oris, n.**) (pův. vnitřek domu, srov. *penes, penitus, penetro*; odt. špižirna, zásobárna; meton.) špiže, živobytí, potraviny, potrava: *longam penum struere V* dlouhou řadu jídel.

**Peparēthus** (n. **-os**), *ī, f.* [Πεπαρήθος] ostrov v moři Egejském vých. od zálivu Pagaského, úrodný vínem a olejem.

**peplum, ī, n.** (n. **peplus, ī, m.**) [πέπλος] peplos, pestře vyšívaná říza řeckých žen; spec. skvostné roucho, jež bývalo v Athénách o svátcích panathenajských slavnostně vezeno na Akropolis a věnováno Athéně Poliadě.

**pepticus, a, um** [πεπτικός] pro trávení (o léku).

**per**, předl. (zř. kladená za jmenným pádem) s ak. (pův. adv.) [srov. περί, čes. pře-, přes, něm. ver-] **1** předl. **1** o místě skrze, přes, po, instr. bez předl. něčím: *p. parmam transfixus L*; *mediam p. urbem O* středem města; *p. mare* přes moře, po moři; *transmisso per viam tigillo L* napříč přes cestu; *elatum . . . p. gradus deicit L* po schodech; *p. agros Cs* po dědinách; postpositivně *transtra p. et remos V*; *incedunt p. ora nostra magnifici S* vykračují si před našima očima; *fortuna p. omnia humana potens L* ve všech lidských věcech = v celém lidském životě; obr. *p. scelus matribus actis V* hnavši zločinem = dohnavši ke . . . **2** o čase po (o trvání po všechem čas), za, v: *p. idem tempus S* touž dobou; *p. tempus colloqui Cs* po všechem čas; *p. ludos L* za her; *p. silentia noctis O* za ticha nočního; *p. somnum V* ve spaní; *p. occasionem L* při (za) příležitosti; *per ambitionem S* po dobu ucházení **3 a** o prostřednictví skrze, po (s lok.), něčím: *p. legatos*; *p. litteras* písemně; - spec. při přísaze a prosbě pro, skrze, u, při: *p. flumina iuro O*; *p. omnes deos obtestari Cs*; *p. deos atque homines C* (s nevolí) u všech všudy; *p. fortunas Cs* pro všechno na světě, probůh; subst. bývá někdy opsáno větou: *p. deos oro . . . p. siquid superest O* při tom, co snad ještě zbývá; *p. si quis Amatae tangit honos animum V*; *p. si qua est fides oro V = per fidem, si . . .*; *fata p. Aeneae iuro* při osudu **V b** o způsobu z, v, za: *p. vim* mocí, násilím, násilně; *p. virtutem* statečně; *p. iram* v hněvu, z hněvu; *p. simulationem vulnerum Cs* stavějce se, jako by byli poraněni; *eos ab se p. fidem* (v. t. II 2c) *circumventos esse Cs c* *p. me tibi obstiti C* sám o sobě; *si p. se virtus ponderanda est N* o sobě **d** *p. manus tradere Cs* z ruky do ruky; (*liba*) *p. populum dividere O* mezi lid **4** o přičinnosti skrze, pro, z: *naves factae p. Caesarem Cs* na rozkaz Caesarů; *legationes per Dionem administrabantur N* od Diona; *p. me licet* (v. t.) srov. čes. „pro mne za mne“; *p. me haud impune O* s mé strany;

*fidem publicam p. sese inviolatam fore S* pokud jest na něm; *p. se* sám od sebe, dobrovolně, na svůj vrub; *p. te sapis H* sám máš rozum; *p. se esset virtus expetenda C* k vůli sobě; *p. aetatem ad pugnam inutiles Cs* pro svůj věk; *p. invidiam L* z nenávisti **II** adv. ve složení se slovesy, adjektivy a příslovci **1** veskrze, úplně, zcela, dobře (u sloves je někdy možno v češtině vyjádřití dokonavým videm) (*perferre, perlegere, pervenire* a p.); důkladně, horlivě, zevrubně (*persequi* a p.); nepřetržitě (*persedere, perennis*); velmi, pře-, při záporu příliš (*per magnus, perosus*) **2** o chybné úchylnosti, maření a pod., jako čes. pro- v složeninách propásti, prohráti a pod. (*perdere, perire, perimere, peierare*); - leckdy bývá nespojeno: *per enim magni aestimo C* (= *per magni*).

**pěra**, ae, f. [πῆρα] brašna, mošna.

**per-absurdus**, a, um velmi nejasný, nesmyslný.

**per-accommodatus**, a, um velmi příhodný, pohodlný: nespojené *per fore accommodatum tibi, si . . . C*.

**per-acer**, cris, cre velmi ostrý, bystrý.

**per-acerbus**, a, um velmi trpký, kyselý: *uva peracerba*; - metaf. *mihi peracerbum fuit, quod Pn*.

**per-acescō**, ere, acui, — zksnouti; metaf. rozhořčiti se, rozhněvati se.

**peractiō**, ōnis, f. [perago] vl. dokonání, dokončení, závěrek, konec.

**per-acūtē**, adv. velmi bystře, důvtipně, duchaplně.

**per-acūtus**, a, um velmi ostrý; přenes. *vox peracuta C* velmi zvučný; velmi bystrý, důvtipný, duchaplný; *nec p. nec abundans verbis C* ani příliš bystrý.

**per-adulēscēns**, entis velmi mladý, zcela mladý, mladičký.

**per-adulēscētulus**, a, um [*peradulescens*] zcela mladičký.

**Peraca**, ae, f. [Περαία] Peraia **1** země za řekou Jordanem na vých., vyprahlá vysočina **T 2** *P. Rhodiorum*, již. pobřeží Karie proti ostrovu Rhodu **L 3** krajina v Mysii proti Lesbu, kolonie města Mytileny **L**.

**per-acquē**, adv. zcela rovnou měrou, zcela stejně, právě tak.

**per-agitō**, āre, āvī, ātum proháněti; znepokojovati Cs.

**per-agō**, agere, ēgī, āctum 1 vl. proháněti **a** skrze něco: *Theseus latus ense peregīt O* prohnal **b** přes něco, po něčem; - přenes. uváděti v pohyb, pracovati o něčem: *ille suam peragebat humum O* vzdělával; odt. prodělávati, spec. promýšleti, rozvažovati: *omnia animo mecum peregī V 2* metaf. hnáti až ke konci = dodělati, provésti, dokonati, dokončiti, skončiti **a bellum p.**; *neque histrioni peragenda fabula est C* nemusí (kus) dohráti; básn. *ubi dona peregīt V* rozdál; *cum dura tibi peragenda (est) causa H* projednati; brachyl. *reum p. L T* při s obžalovaným provésti až do jeho odsouzení = státi v žalobě, neustoupiti od žaloby: *receptus est reus neque peractus T* ale nedošlo k odsouzení; *iter inceptum peragunt V* (vl. dodělávají cestu =) pokračují v cestě; prodělávati, o cestě procházeti něčím: *cum sol duodena peregīt signa O*; *ea Germaniae velut frons est, quatenus Danuvio peragitur T* to jest jako předvoj Germanie, pokud jí prochází D. = se strany Dunaje; uskutečňovati, vyplňovati, naplňovati: *quidquid superi voluere, peractum est O*; *quibus est fortuna peracta iam sua V* kteří jstě naplnili **b** spec. o čase prožítí, strávití: *annum p. O*; *diebus peractis L* po uplynutí dnů; *peracto consulatu* po uplynutí konsulátu, po konsulátě **c** spec. slovy prováděti = pronášeti, přednášeti, předváděti, líčiti, pojednávati, vypočítávati, vypravovati: *peregīt verbis auspicia L* vyjmenoval; *populi Romani res gestas peragam L*; básn. *peragit dum talia Procne O* mluví.

**peragratiō**, ōnis, f. [peragro] procházení (*alcis rei* něčím), cestování po něčem; abs. běhání, těkání: (*bestiae*) *cur-su et peragratiōne laetantur C*.

**peragrō**, āre, āvī, ātum [per a ager: per agros ire] prochoditi, schoditi, procházeti, projížděti, procestovati, proputovati, protáhnouti, probíhati

(*alqd* něco, něčím, někudy), choditi, jezdit atd. (po něčem, někudy): *sapientem non maria pedibus peragrāntem C* nechodí pěšky po . . . ; *Libyae deserta peragro V* bloudím po . . . ; (*cerva*) *fugā silvas peragrāt V* (útekem =) prchajíc probíhá; *victoriā (cum victoriā) p. alqd*, i samo *p. L Cr* vítězně, jako vítěz protáhnouti: *quod ultimas oras . . . peragrasset (Alexander) L*; - přenes. *eā fama de illo peragravit C* prošla, rozšířila se; *omnes latebras suspicionum p. dicendo C*.

**per-amāns**, antīs velmi milovný, vrouceně milující, dobrý přítel (*alcis* někoho, něčí).

**peramanter**, adv. [peramans] velmi laskavě, velmi přátelsky.

**per-ambulō**, āre, āvī, ātum procházeti (se), choditi (si) (*alqd* něco, něčím, po něčem): *bos rura perambulat H*; básn. *cro-cum (v. t.) perambulat fabula H*; *tu perambulabis astra sidus* (doplňk.) *aureum H* (t. j. dostaneš se po smrti mezi hvězdy); *frigus perambulat artus O* probíhá údy.

**per-amoenus**, a, um velmi půvabný, příjemný, překrásný.

**per-amplus**, a, um velmi veliký, převeliký.

**per-angustē**, adv. velmi těsně.

**per-angustus**, a, um velmi n. zcela úzký, těsný, uzoučký.

**per-antiquus**, a, um velmi starý, starobylý, starožitný, prastarý.

**per-appositus**, a, um velmi n. zcela přiléhající, blízký, příhodný.

**per-arduus**, a, um velmi příkrý, nesnadný; přenesnadný.

**per-argūtus**, a, um velmi bystrý, duchaplný.

**per-armātus**, a, um dobře vyzbrojený Cr.

**per-arō**, āre, āvī, ātum zorati; - metaf. **a** *rugis peraravit ora O* zbrzdil **b** dělati rýhy do voskové desky = psáti: *talía perarantem reliquit cera manum O*.

**per-attentē**, adv. velmi pozorně.

**per-attentus**, a, um velmi pozorný.

**per-bacchor**, ārī, ātus sum prohýřiti: *quam multos dies es perbacchatus C*.

**per-bāsiō**, āre, āvī, ātum (po řadě) líbati.

**per-beātus**, *a, um*, přeblažený, přešťastný.

**per-bellē**, *adv.* velmi pěkně, tuze hezky.

**per-bene**, *adv.* velmi dobře.

**per-benevolus** (psáno též **-benivolus**), *a, um* velmi příznivý, laskavý, oddaný (*alci* někomu).

**per-benignē**, *adv.* velmi laskavě: nespojeně *per mihi benigne respondit C.*

**per-bibō**, *ere, bibī*, — vypítí, vpítí, vssáti: *terra lacrimas venis perbibit O*; *obr.* pojmuti do sebe, vnímati.

**per-blandus**, *a, um* velmi lákavý, vábný, milý, roztomilý.

**per-bonus**, *a, um* velmi dobrý.

**per-brevis**, *e* velmi krátký, kratičkový: nespojeně *altera pars per mihi brevis fore videtur C*; *subst.* *perbrevis* (*sc. tempore*) *C* v kratičké době; — *metaf.* (o řečníku) velmi stručný: (*Crassus*) *et perornatus et p. C.*

**per-breviter**, *adv.* kratičce, velmi stručně, zcela stručně.

**per-calēscō**, *ere, luī*, — prohřívati se.

**per-callēscō**, *ere, luī*, — [*calleo*] zmozolovatěti; — *metaf.* **a** ztvrdnouti, otupěti, pozbýti citu: *percalluerat civitatis patientia C* **b** nabýti (velkých) zkušeností, státi se zkušeným.

**per-cantō**, *āre* přezpívati.

**per-cārus**, *a, um* velmi drahý, velmi milý, předrahý.

**per-cautus**, *a, um* velmi opatrný.

**per-celebrō**, *āre, āvī, ātum* všude rozhlašovati, roznášeti, roztrušovati: *audita et percelebrata sermonibus res est C*; *de qua plurimi versus totā Sicilia percelebrantur C* kolují.

**per-celer**, *is, e* velmi rychlý, příliš rychlý, náhlý.

**per-celeriter**, *adv.* velmi rychle; v kratičké době.

**per-cellō**, *ere, culī, culsum* **1** sraziti k zemi, poraziti, povaliti: *obr. cetera quā rerum iaceant percussa ruinā V* jak všechno zříceno v troskách leží; *vůb.* udeřiti, uhoditi: *fetiali Postumius genu femur percudit L* (udeřil kolennem =) kopl fetiala do stehna; (*eum*) *Perseus stipite percudit O*; — *praegn.* skolit: *omnes dextra Dryantis percudit O*

**2** *metaf.* **a** o nepřátelích poraziti, potřítí: *percussi hostes Cs* **b** zasaditi někomu n. něčemu ránu, otrásti něčím, podvrátiti, ochromiti, zdrtiti, zhroustiti, ztroskotati, zhubiti, zničiti: *tali consilio proditores percudit N*; *civitates atrocibus edictis Galba perculerat T*; *percusso Senecā T* po pádu Senekově **c** zaráziti, ohromiti, omámiti: *mentes percussae stupent H*; *percussus improvisa interrogatione T*; *spec.* poděsiti, polekati, zstrašiti: *pectus p. L*; *abs. is metus percudit, ut . . . . L* měl tak ohromující účinek, že . . . .

**per-cēnsēō**, *ēre, uī*, — přehlížeti, prohlížeti; — *přenes.* **a** *orationes legatorum percenseamus L* posuďme **b** vyjmenovávati, vypočítávati: *vestra in nos promerita percensere numerando C* vypočítati; *percensuit numerum legionum T* vypočítal **c** projíti, prochoditi, zchoditi: *totum percensuit orbem O.*

**perceptiō**, *ōnis, f.* [*percipio*] sebrání, sbírání: *p. frugum C* sklizeň; — *metaf.* vnímání, vjem; chápání: *nulla est apud deos cognitio, nulla p. C.*

**percidō**, *ere, cidī, cīsum* [*per a caedo*] roztlouci, rozbítí, rozmlátiti.

**percipiō**, *ere, cēpī, ceptum* [*per a capio*] uchopiti, chytiti **1** *non ullas percipit auras (Icarus) O* nezachycuje, nezabírá; sbírati: *demetendis fructibus et percipiendis C* ke sklizni; *obr. fructum victoriāe p. Cs* kliditi ovoce vítězství; *spec.* přijímati do sebe, pojímati: *percepto semine V*; *necdum animus toto percipit pectore flammam V* = plamen posud nezachvátil celé nitro; *virga percipit novum rigorem O* nabyla **2** *metaf.* **a** přijímati, dostávati, obdržeti, nabývati, získávati, zmocňovati se: *beneficia p. N* **b** vnímati, znamenati (t. j. viděti, slyšeti a p.): *fugam p. Cs* dověděti se o útěku; *percipe, quid dubitem V* poslyš; *odt. cititi, pociťovati, zažítí: (Cicero) acerbissimos dolores percipit C*; *Aegeus gaudia percipit O* **c** chápati, pochopovati; *spec.* osvojovati si, učiti se, poznávati: *magorum disciplinam scientiamque p. C*; *praecepta percepta habuit N* dobře znal.

**percitus**, *a*, *um* [*per-cieo*] **a** pobouřený, rozčilený, vzrušený: *animo irato ac percito C* v návalu hněvu a rozčilení **b** popudlivý: *ingenium p. ac ferox L.*

**per-colō**, *ere, coluī, cultum 1* (na-dobro) upravití, vypracovati: *amo, quae . . . inchoata percolui Pn*; - vyzdobiti, vykrášliti: *quae priores eloquentiā percoluere T*; obr. poctíti, vyznamenati: *plerosque senatorii ordinis honore percoluit T 2* velice ctíti, míti v úctě, chovati se s (velikou, náležitou) úctou: *coniugem liberosque p. T.*

**per-cōmis**, *e* velmi přívětivý, laskavý, vlídný.

**per-commodē**, *adv.* zcela přiměřeně, náležitě, vhodně, vhod.

**per-commodus**, *a, um* zcela přiměřený, náležitý, velmi vhodný, příhodný, výhodný.

**percontātiō** (psáno též **percūntātiō**), *ōnis, f.* [*percontor*] dotazování, vptávání, vyzvídání, otázka, dotaz; - spec. vyslýchání, výslech: *ex captivis p. facta (est) L* byli vyslechnuti.

**percontātor**, *ōris, m.* [*percontor*] vptavač, vyzvídatel *H.*

**percontor** (psáno též **percūntor** lidovou etymologií podle *cuncta n. cunctor*), *ārī, ātus sum* [*per a contus*] (vl. bidlem měřiti hloubku n. zkoumati dno) zkoumati, zpytovati, dotazovati se, vptávatí se, poptávatí se, tázati se (abs., *alqm, alqd ex alqo, alqm de re*, básn. a pozd. *alqm alqd* někoho o něčem, po něčem, na něco), vyzvídati (něco na někom).

**per-cōpiōsus**, *a, um* velmi bohatý (myšlenkami a slovy) *Pn.*

**per-coquō**, *ere, coxī, coctum* uvařiti, upéci; metaf. *colles messem percoquunt Pn* na kopcích úroda dozrává.

**per-crebrēscō** (n. **percrebēscō**), *ere, b(r)uī,* — (všeobecně) rozšiřovati se, rozmáhati se, roznáseti se: *percrebrerat pravissimus mos T*; spec. rozhlášovati se, stávatí se známým (pověstí): *si eius scelus percrebruisset C*; *postquam Germanici valetudo* (zpráva o . . .) *percrebruit T*; *neos percrebruit s ak. c. inf. T* rozhlásilo se, že . . .

**per-crepō**, *āre, uī,* — (silně) hlučeti,

zvučeti (*rē* něčím): *locum illum p. mulierum vocibus C* na onom místě se rozléhají.

**percūntātiō**, **percūntor** viz *percontatio, percontor.*

**per-cupidus**, *a, um* vl. velmi žádostivý; zcela oddaný (*alcis* někomu).

**per-cūriōsus**, *a, um* velmi zvědavý.

**per-cūrō**, *āre, āvī, ātum* (úplně) zahojiti, vyhojiti *L.*

**per-currō**, *ere, currī n. cucurrī, cursum 1* doběhnouti, dojeti někam: *inde citato equo Cales percurrit L*; *nunc Heracleum, nunc Philam percurrerebat L 2* proběhnouti, přeběhnouti, (rychle) projíti, procestovati, schoditi, sjezditi (*alqd* něco, něčím; intrans. někudy) **a** *totam Asiam p. Cr*; *stantes p. aristas O* běžeti po vzpřímených (t. j. tak, že se neohnou) klasech; *p. pulpita* (v. t.) *H*; - obr. *per omnes civitates percurrit oratio mea C b* metaf. **a** probíhati, pronikati: *pectora metu percurrente Cr*; *ignea rima percurrit lumine nimbos V* prošlehně; při tkaní prohoditi: *percurrit pectine telas V*; *telas stantis p. radio O*; - *iocularia* (v. t.) *p. H β* spec. (zrakem n. myslí) přelétnouti, přehlédnouti: *veloci percurre oculo H γ* spec. (řečí) projíti, vyjmenovati, vypočítati, probrati: *omnia p. nomina V*; zmíniti se, dotknouti se něčeho: *suis in eum beneficiis modice percursis T.*

**percursātiō**, *ōnis, f.* [*percurso*] vl. proběhání; projítí, procestování: *Italiae p. C* cesta po *I.*; abs. cestování, cesta.

**percursiō**, *ōnis, f.* [*percurro*] proběhnutí; přenes. **a** *propter animi multarum rerum brevi tempore percursio-nem C* schopnost proletěti mnoho věcí **b** (zběžně) připomenutí.

**per-cursō**, *āre, āvī, ātum* (sem tam) probíhati **a** intrans. pobíhati, obíhati, potulovati se někde: *latronum modo percursant finibus nostris L b trans. *p. alqd* něco, něčím: *longis itineribus percursando, quae obtineri nequibant T* probíhaje místa, která . . .*

**percussio**, *ōnis, f.* [*percutio*] udeření, úder, uhození: *pectoris percussiones C* bití (= rány) do prsou; *digitorum percussione C* zalusknutím prstů, obr. sm.



jen tak snadno; = spec. t. t. rytmický rytmický přízvuk, iktus.

**percussor**, *ōris*, *m.* [*percutio*] vl. zabíječ, vlastní pachatel n. nástroj vraždy, najatý vrah (euf. o člověku, který vykonává vraždu na něčí rozkaz, srov. *sicarius*), vůb. vrah.

**percussus**, *ūs*, *m.* [*percutio*] náraz, úder.

**percutiō**, *ere*, *cussī*, *cussum* (synkop. *percuti* *H* = *percussisti*) [*per* a *quatio*] **1** proraziti, protknouti, proniknouti, probodnouti, prokláti, propíchnouti: *navis rostro percussa N*; *non alte percusso corde sagittā O* **2** vraziti do něčeho, udeřiti, uhoditi; *tepati*, *tlocui*, *bīti* (*alqd* do něčeho, v něco); *zasāhnouti*, *zastihnouti*, *postihnouti* něco **a** *si cameram percusti* (sc. *seminibus*) *H* jestliže jsi zasáhl strop (t. jádru, vystřelenými) mezi dvěma prsty; *tou* hříčkou se zkoušelo, zdali je láska od milé osoby opětována); *complures res de caelo esse percussas C* byly bleskem zasaženy; *p. nervos O* udeřiti do strun; *percutitur puppis noto O* jest zasažena, zachváčena; *percussa unda O* zčeřená; *percussis pennis O* úderem = rozmachem křídel; *percusso pectine* (v. t.) *O* přiřázením; *ab imbre percussis solibus O* když se paprsky sluneční deštěm lámou; o projevu duševní bolesti *percussit pectora palmis O*; s básn. ak. předm. *percussae pectora matres V* bijíce se do prsou; = obr. *civem suum p. C* napáliti **b** spec. *a* *tepati*, *dupati*: *terram pede p. C*; zejm. *podupávati* a tím dávati takt: *pede ter percusso H* stopami = veršem o třech (rytmických) přízvucích (iktech) t. j. iambickým trimetrem *β* *uhoditi*, *raniti*: *percuso claudicat ille genu O* uhodiv se do kolena *γ* *zabíti*, *usmrtni*, *zavražditi*: *non quaero*, *quis percusserit C* kdo spáchal vraždu; ob. *securi p.* *popraviti* **c** metaf. *a* (těžce) *postihnouti*, *otřásti* něčím, *ochromiti*, *pochroumati* něco: *percussa est Lacedaemoniorum potentia N* *β* (o duševních dojmech) *zasāhnouti*, *proniknouti*, *zastihnouti*, *zachvátiti*, *uchvátiti*, *dotknouti* se, *dojmouti*: *me primus dolor percussit C* první rána mě stihla; *percussus Acha-*

*tes laetitiā metuque V*; *nec tam Larisae percussit campus H* neuchvátila; *amore percussus V H* proniknut, „raněn“.

**per-decōrus**, *a*, *um* velmi půvabný, sličný, hezký.

**per-depsō**, *ere*, *psuī*, — prohnísti *Ct.* **Perdiccās** a častější **Perdicca**, *ae* (ak. *an Cr*), *m.* [*Περδικκας*] vlastní jméno několika makedonských králů a vojevůdců; zejm. **1** starší bratr Filipa II., vládl 365 až 359 př. n. l. **2** vojevůdce Alexandra Velikého a po jeho smrti správce říše; zavražděn r. 321 př. n. l. v Egyptě.

**per-difficilis**, *e* velmi nesnadný, přetěžký.

**per-difficiliter**, *adv.* velmi nesnadno.

**per-dignus**, *a*, *um* úplně hodný (*rē* něčeho).

**per-diligēns**, *entis* velmi pečlivý, svědomitý, přesný.

**per-diligenter**, *adv.* velmi pečlivě, svědomitě, důkladně.

**per-discō**, *ere*, *didicī*, — důkladně (zejm. nazpamět) se naučiti: *ut voluntatem discendi simul cum spe perdiscendi abiceremus C*; = přenes. důkladně poznati (perf. znáti), rozuměti něčemu: *optimatium ingenia qui perdidicerant T.*

**per-disertē**, *adv.* velice výmluvně.

**perditē**, *adv.* [*perditus*] zkaženě, ničemně, špatně; přenes. šíleně, vášnivě: *ni te p. amo Ct.*

**perditio**, *ōnis*, *f.* [*perdo*] **1** zničení, zkáza, záhuba **2** ztráta.

**perditor**, *ōris*, *m.* [*perdo*] zhoubce, škůdce.

**perditus**, *a*, *um* [*perdo*] **a** zahubený, ztracený: *perditae res L T* ztracená věc (euf. sm. porážka); = spec. *a* kdo přišel o majetek: *quanto perditior quisque est H* čím více na mizině *β* kdo pozbyl zdravého rozumu zejm. láskou, láskou šílený, ztrápený, nešťastný: *abs. V*; básn. o zvířatech *bucula perditā V*; *p. amor Ct* šílená láska **b** zničený, nešťastný, ubohý, neblahý, zmořený, beznadějný: *p. aeger O* na smrt nemocný **c** zkažený, ničemný, špatný, daremný: *p. homo*; též subst. pl. *perditi Cs* ničemná cháska; o věcech *perditā luxuria N.*

**per-diū**, adv. velmi n. příliš dlouho, předlouho.

**per-diūturnus**, *a, um* velmi dlouho trvající, dlouhý, zdoluhavý; předlouhý.

**per-dives**, *itis* velmi bohatý, velký boháč.

**1. per-dix**, *icis*, *f.* [πέρδιξ] koroptev: *garrula p. O* (podle jiného výkl. čejka).

**2. Per-dix**, *icis*, *m.* [Πέροδιξ] synovec a učedník Daidalův, jenž byl od Daidala ze závisti usmrčen a od Pallady Athény proměněn v ptáka *per-dix*.

**per-dō**, *ere, didī, ditum* (arch. konj. praes. *perduim* atd. = *perdam*; pas. ob. vyjadřováno tvary slov. *pereo* kromě *perdendus* a *perditus*; výjimkou *perditur H*) [*per-s* význ. II 2 a 2. do] **1 a** zkazit, zahubit, zhubiti, nezčítiti, zmařiti, přivést v zkázu, na mizinu (vl. i přenes.): *perdite, siqua (sc. animalia) nocent, verum haec quoque perdite tantum O* jen hubte (a nejezte jich); *perditum (sup.) ire alqd S T* chtějí (chystati se) uvrhnouti v záhubu, strojiti záhubu něčemu; důrazně sm. sklíčiti, učiniti nešťastným: *ut omnes cives perdidit et adflixerit (sc. eius mors) C*; - v zaklínání *di me perdant, si . . .* (u nás ‚ať mě Bůh tresce‘) **b** spec. *α* o životě zabít, utratiti, usmrtiti *β* o jmění (též přenes.) mrhati, plýtvati, promarniti, mařiti: *in faba (v. t.) bona p. H*; *quid spicula perdis sanguine plebis O* plýtváš střelami na krev (prostého) lidu; *tempora p. O*; *operam (et oleum) p. C H* = nadarmo pracovat, míti nezdar **2** ztratiti, pozbyti, přijíti o něco: *quae imberbi didicere senes perdenda fateri H* že se musí toho vzdáti = zapomenouti to; *causam, litem (v. t.) p.* ztratiti při; - spec. abs. prohráti: *aleam exercent, tanta lucrandi (v. t.) perdendive temeritate T. Part. perditus* význ. adj. v. t.

**per-doceō**, *ere, docuī, doctum* (dokonale) naučiti, vyučiti (*alqm alqd* někoho něčemu): *rem difficilem ad perdocendum C* k výkladu. Part. *perdoctus* j. adj. v. t.

**perdoctus**, *a, um* [*perdoceo*] dobře vyučený, naučený, velmi učený.

**per-doleō**, *ere, uī, itum* velmi bolestně (těžce) nésti (s ak. c. inf. že).

**per-dominator**, *ārī*: *annum p.* = vlásti po celý rok :: *Claudianus*.

**per-domō**, *āre, uī, itum* (úplně) zkrotiti, ochočiti; - metaf. úplně přemáhati, zdolávati, podrobovati, pokořovati: *perdomita est Britannia T*; *perdomitae serpentis nomine O*; obr. *ut nono sulco perdometur (solum) Pn* půda se poddá.

**per-dūcō**, *ere, dūxī, ductum* dovést (k nějakému cíli), přivést, zavést, uvést **1** vl.: abs. *incolumes naves p. Cs* šťastně dopravit; - spec. svést: *perduci poterit tam frugi H 2* přenes. **a** o stavbách vésti, vystavěti, táhnouti: *murum p. Cs*; *perducta munitione Cs*; vyvésti, vyhnati: *turris altitudo perducta est ad contabulationem Cs*; *perducendo ad culmen (v. t.) operi L*; - obr. *cum (natura fruges) ad spicam perduxerit ab herba C b* *alqm ad dignitatem p. Cs N* povznést; *eo rem p., ut . . .* tak daleko to přivést, že . . .; pas. *perduci* býti přiveden, dospěti; *alqm. p. ad voluntatem suam N, ad suam sententiam Cs* převést na svou stranu; *regis proximos ad studium sui perducit S* nakloní si osoby králi nejbližší **c** přivést = přiměti, dohnati, pohnouti, svést k něčemu: *Hannibal eo est perductus, ut . . . N*; abs. *cum p. eum non posset N*; - zejm. pohnouti k zaplacení n. přijetí určité částky peněz: *ad centum talenta est perductus L d* provozovati něco do jisté doby, zabývati se něčím, pokračovati, neustávati v něčem: (*collegae*) *ad idus Maias rem perduxere L* tak si počínali až do id; *Valerium ea (sc. studia) ad centesimum annum perduxisse C*; pas. trvati; odt. prodlužovati, protahovati: *rem disputatione ad mediam noctem p. Cs 3* zř. provést, něco něčím, protáhnouti: básn. *quo (ambrosiae odore) nati corpus perduxit V* sm. prodehla vonnou ambrosií.

**perductor**, *ōris, m.* [*perduco*] svědce, dohazovač, kuplíř **C**.

**perduelliō**, *ōnis, f.* [*perduellis*] nepřátelský čin proti vlasti, zločin proti státu, velezrada: *qui Horatio (dat.) perduellionem iudicent (v. t.) L*.

**perduellis**, *is, m.* [*per a duellum* arch. = *bellum*] (válčný) nepřítel: *quod,*

*qui proprio nomine p. esset, is hostis vocaretur C.*

**perduim** atd. viz *perdo*.

**per-dūrō**, *āre, āvī, ātum* vydržeti, vytrvati.

**per-edō**, *ere, ēdī, ēsum* snísti; - přenes. sžírati, strávití, rozhlodati, zničiti: *nec perēdit impositam ignis Aetnam H* (t. j. Etna ustavičně tíží Enkelada).

**peregrē** (starší **peregrī**), adv. [*per a ager*; -ī koncovka lokálu, -ē podle adverbí] vl. přes pole, přespolečně, t. j. za územím římským (*ager Romanus*) **1** za hranicemi, v cizině: *p. depugnare C*; *p. habitare L*; přenes. *dum p. est animus H* dlí v dáli (t. j. ve světě nadsmyslném) **2** z ciziny, zvenčí: *alios p. Romam accitios (esse) L* **3** přes pole, do ciziny, do světa: *p. exire H*.

**peregrinābundus**, *a, um* [*peregrinor*] cestující v cizině *L*.

**peregrinātiō**, *ōnis, f.* [*peregrinor*] pobyt n. cestování v cizině, cesta: *peregrinationes communes (erant) C* spolu jsme bývali na cestách.

**peregrinātor**, *ōris, m.* [*peregrinor*] (náruživý) cestovatel *C*.

**peregrinitās**, *ātis, f.* [*peregrinus*] cizota, cizáctví, cizí obyčej.

**peregrinor**, *ārī, ātus sum* [*peregrinus*] **1** býti (žítí, cestovati) v cizině, cestovati, býti na cestách: obr. (*eloquentia*) *peregrinata totā Asiā est C* procestovala; (*haec studia nobiscum peregrinantur C*; *vestrae peregrinantur aures C* nejsou přítomny; - přenes. těkati, zalétati (duchem): *Democritus in infinitatem omnem peregrinabatur C*; *animus late longeque peregrinatur C* **2** býti cizincem (metaf.) = býti neznám: *philosophia p. Romae videbatur C*.

**peregrinus**, *a, um* [*peregrī, peregrē*] vl. přespoleční; cizí, cizozemský, z ciziny (přicházející), v cizině: *mulier peregrina H* (t. j. Helena); *p. terror L* z vnějšího nepřítele; *Augustus Maecenati velut peregrinum otium permisit T* jako by cizinci (jenž nemá účasti v politickém životě); *peregrino labore fessi Ct* námahou dalekých cest; - spec. *peregrina provincia L* obor cizinecký (t. j. úřad praetora

zv. *peregrinus*, viz níže); - subst. **peregrīnus**, *ī, m.* cizinec (*peregrina, ae, f.* cizinka) **a** *hostis apud maiores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus C*; *quaere peregrinum H* (t. j. kdo tebe ještě nezná); *peregrini atque incolae officium C* cizince na čas i trvale ušelého; - spec. t. t. na označení svobodných obyvatelů státu římského, kteří nebyli *cives*; jejich právní poměr byl rozličný (byli to Latinové, obce autonomní a obce neautonomní); pro soudy týkající se peregrinů byl ustanoven r. 242 př. n. l. praetor zv. *peregrinus* **b** obr. sm. kdo se v něčem nevyzná, neodborník, laik: *peregrinum in agendo* (v soudní praxi) *esse C*; *est quiddam advenientem non esse peregrinum atque hospitem C*.

**per-ēlegāns**, *antis* velmi vkusný, uhlažený.

**per-ēlegantē**, adv. velmi vkusně, s jemným vkusem.

**per-ēloquēns**, *entis* velmi výmluvný, dobrý řečník.

**perēmnis**, *e* [*per a amnis*]: *auspicia perēmnia C* *auspicia* konaná při přecházení přes řeku (jež náleželo mezi důležité podniky, vyžadující *auspicia*).

**perēmtōrius**, *a, um* [*perimo*] **1** záhubný **2** t. t. právn. konečný, poslední, bez odvolání.

**perēndiē**, adv. [*\*peren a die*, srov. *pridie, postridie*] pozítří.

**perēndinus**, *a, um* [*perēndie*] pozítřejší: *perēndino die Cs* pozítří.

**Perenna**, *ae, f.* [*per a annus*] *Anna* (v. t.) *P.*, staroitalská bohyně roku.

**perēnnis**, *e* (abl. sg. *ī i e*) [*per a annus*] celoroční, roční: *p. militia L*; o vodě celý rok tekoucí, nikdy nevysychající, živý: *p. fons Hirt, aqua L T*; odt. trvalý, stálý, ustavičný, nepomíjející, neustálý, věčný: (*stellarum*) *perēnnes cursus C* pravidelné; *fama p. (est) V* stále žije; *adamus p. O* nezmarný, pevný; *super alta p. astra ferar O* nesmrtelný.

**perēnnitās**, *ātis, f.* [*perēnnis*] trvalost, trvání: *fontium gelidas perēnnitates C* studená, nevysychající zřídla; nepomíjejcnost, věčnost.

**perennō**, *āre, āvī, ātum* [perennis] (dlouho, mnohá léta) trvati, býti trvalý, stálý.

**per-eō**, *īre, īi, itūrus* (nahrazuje pasivní tvary slovesa *perdo*) [per- svýzn. II 2] sejíti, zajíti, hynouti, vzíti za své, zaniknouti, býti zničen (*rē* něčím, *ab alqo* od někoho) **a** *peritura Troia* *V* odsouzená ke zkáze, k pádu; pod. *peritura regna* *V*, *peritura Pergama* *O* **b** o člověku význ. mříti, zemřítí, zmírati: *liceat periturae viribus ignis igne p. tuo* *O* je-li mi souzeno zahynouti silou ohně; *o periture* *O* synu smrti; *melius peribimus quam viduae vivemus* *L* lépe bude, když zahyneme; v zaklínání *peream male, si . . .* *H* ať zhynu; *p. ab alqo* býti usmrčen od někoho; spec. hynouti, zmírati láskou: *me longas pereunte noctes* *H*; *quantum qui pote (= potest) plurimum p. Ct* **c** přicházeti na zmar, vniveč, býti zmařen: *perit labor anni* *O*; přísl. *ne et opera et oleum philologiae nostrae perierit* *C* **d** zanikati, ztráceti se, mizeti: *ne vena periret aquae* (obr.) *O* aby nevyschla; unikati: *lymphae fundo per-euntis imo* *H*.

**per-equitō**, *āre, āvī, ātum* projížděti (na koni) **a** intrans. *inter duas acies* *p. Cs*; *cum cavā perequittasset viā* *L* **b** trans. *cum perequittasset aciem* *L* šikem; = přenes. vůb. projížděti: *per omnes partes perequittant* *Cs* (na vozích).

**per-errō**, *āre, āvī, ātum* prohlou-diti, prochoditi, proběhati, projeti, propłouti (*alqd* něco, něčím), blouditi, tékati, choditi, běhati, potulovati se, potloukati se (*alqd* po něčem, někudy): *quidquid . . . silvarum . . . erigitur, latrociniis pererrant* *T* probíhají za lupem po lesích; *sicca pererrat aquas* *O* jede přes vody; = praegn. *nunc hos, nunc illos aditus pererrat* *V* zkusí, ohledává; = obr. (*furiale malum*) *totam pererrat* *V* proniká; *totum pererrat luminibus taccitis* *V* prohlíží, měří.

**per-ēruditus**, *a, um* velmi vzdělaný; *non p. C* nepřiliš vzdělaný.

**per-excelsus**, *a, um* velmi vysoko položený, velmi vysoký.

**per-exiguē**, adv. velmi málo, nepatrně, skrovně, pramálo.

**per-exiguus**, *a, um* **a** velmi malý, malých rozměrů, pramalý **b** velmi nepatrný počtem, přeskrovný: *frumentum erat perexiguum* *Cs* obilí bylo velmi málo **c** o čase velmi krátký, kratičký **d** vůb. velmi skrovný, chatrný, slabý.

**per-exilis**, *e* velmi hubený.

**per-expeditus**, *a, um* velmi pohodlný, snadný; zcela pohotový.

**per-facētē**, adv. velmi vtipně: *non p. C* nepřiliš vtipně.

**per-facētus**, *a, um* velmi vtipný, duchaplný.

**per-facile**, adv. velmi snadno, předsnadno.

**per-facilis**, *e* velmi snadný, předsnadný.

**per-familiāris**, *e* velmi důvěrný; subst. „dobrý známý“, důvěrný přítel (*alcis* něčí).

**perfectē**, adv. [perfectus] úplně, docela; dokonale.

**perfectiō**, *ōnis, f.* [perfectio] (úplně) vykonání, provedení, dokonání; uskutečnění: *p. maximorum operum* *C*; *p. officii* *C*; *optimi p. atque absolutio* *C* dosažení úplné dokonalosti; *perfici vitam beatam perfectione virtutis* *C* dosažením; zdokonalení, dokonalost: *mentis* *p. C*.

**perfector**, *ōris, m.* [perfectio] vl. dokonavatel, dovršovatel; zdokonalovatel.

**perfectus**, *a, um* [perfectio] vl. udělaný, zhotovený, hotový: *valvas ex auro atque ebore perfectiores* *C* krásněji zhotovené; právn. *perfecta aetas* dospělý věk; přenes. dokonalý, důkladný: *p. litteris Graecis* *C* dokonale zběhlý v...; subst. *quod ultra perfectum traheretur* *H* za hranici dokonalosti.

**per-ferō**, *ferre, tulī, lātum* **I** (až do konce) nésti, držeti; metaf. snésti, vydržeti, vytrpěti, přetrpěti, přestáti: *ut omnes acerbitates perferrem* *C*; *poenam* *p. N*; *laborem* *p. N* podstoupiti; (*naves*) *ad quamvis vim et contumeliam* (v. i. t.) *perferendam* *Cs*; *p. patique* *H*; = básn. *vigiles lucernas perfer in lucem* *H* vydrž = nech hořeti **II** (až k cíli) donésti, zanésti, přinésti, dopřaviti (vl. i. metaf.) **1 a** *fama perlata* *est* donesla se, dostala se, pronikla, došla;

*Romam terror perlatus est* L strach snesl se na Řím; = básn. *te reginae ad limina perfer* V dojdi, odebeř se; *hasta perlata haesit* V k cíli donesený = přiletěvší; (*lapis non*) *pertulit ictum* V nedonesl k cíli náraz = nedoletěl k cíli; odt. až do konce nésti = zachovati (si), podržeti: *hasta vires haud pertulit* V; *illa pertulit intrepidus ad fata novissima vultus* O **b** spec. donésti zprávu (vzkaz, rozkaz): *tumultus est Romam perlatus* L zpráva o přepadení se donesla; odt. vyříditi, oznámiti, zvěstovati; rozhlásiti (*rem, de rē, s ak. c. inf.*): *opinionem ad eum perferunt* Cs vyjeví mu **2** dovésti až k uskutečnění, provésti, vykonati: *legem p. C; leges perlatae sunt* L byly přijaty,

**perficiō, ere, fēcī, factum** [*per a facio*] **1** udělati, zrobiti, zhotoviti, vytvořiti: *candelabrum e gemmis auroque perfectum* C; *argento perfecta pocula* V; *p. pontem (templum, aedificia)* L vystavěti, zbudovati; dodělati, dokončiti; dostavěti **2** metaf. **a** vykonati, (úplně) provésti, vyříditi, uskutečniti: *comitia p.; sacra p. V; mandata L, munus p. V* vyříditi; *priusquam merces perficeretur* L dříve než bylo výkupné vyplaceno; *p. decretum senatus* T (t. j. usnesení úředně prohlásiti a zapsati); abl. abs. *perfecto et concluso* s ak. c. inf. po provedení důkazu, že . . . **b** dokončiti, skončiti, dovršiti: *bellum p.; ante perfectum iudicium* T před ukončením soudu **c** spec. o čase prožiti, přežiti: *centum qui perficit annos* H (o spisovateli) který jest stár 100 let (t. j. který žil před 100 lety) **d** *p. ut (ne) . . . dokázati, dovésti, vymoci, dosáhnouti, způsobiti: ne ignobilitas obiceretur meo labore esse perfectum* C. Part. *perfectus* význ. adj. v. t.

**per-fidēlis, e** zcela věrný, spolehlivý.

**perfidia, ae, f.** [*perfidus*] nevěrnost, zpronevěra, věrolomnost, zrada, úskočnost, nepoctivost, ošemetnost.

**perfidiosē, adv.** [*perfidiosus*] nevěrně, věrolomně, zrádně, úskočně, nepoctivě: *ubi multa p. facta videbitis* C mnoho skutků věrolomných.

**perfidiosus, a, um** [*perfidia*] zpronevěřilý, nevěrný, věrolomný, zrádný, úskočný, nepoctivý.

**perfidus, a, um** [bývá vykládáno ze rčení *per fidem (fallere)* zrušením daného slova, ale viz *per* II 2 a srov. *per-iurus, perperam*] kdo ruší dané slovo, zpronevěřilý, nevěrný, věrolomný, zrádný, úskočný, nepoctivý, ošemetný: *p. caupo* H; (význ. adv.) *perfidum ridens Venus* H potměšile, potutelně.

**perflābilis, e** [*perflō*] průdušný, provanutelný, proniknutelný vzduchem C

**per-flāgitiōsus, a, um** přehanebný, velmi ohavný, nestoudný.

**per-flō, āre, āvī, ātum** **1** trans. provívati, prodouvati (*alqd* něco, něčím), vanouti, douti přes něco, po něčem: *venti terras perflant* V **2** intrans. vanouti, douti až k něčemu: *iam p. ad ipsos auram maris* Cr.

**per-fluō, ere, flūxī, -** **1** protékati (*alqd* něco, něčím): *Iordanes lacum integer (nezmenšen) perfluit* T **2** metaf. intrans. oplývati (*rē* něčím): *p. pomis* Tb.

**per-fodiō, ere, fōdī, fossum** **1** probodnouti, propíchnouti, proraziti: *thoraca perfossum* V **2** prokopati: *Athone perfosso* C; s ak. výsledku *fretum p. L*; metaf. *dentes p. Ptr* prošťá-rati.

**per-forō, āre, āvī, ātum** provrtati, proraziti **a** *navem p. C*; přenes. probodnouti: *uno pectora perforat ictu* O **b** s ak. výsledku *viae quaedam sunt ad oculos ab sede animi perforatae* C proražené = vedoucí; *duo lumina* (průhledy, okna) *ab animo ad oculos perforata* C; *ex quo (cubiculo) tibi Stabianum perforasti* C prorazil sis (promýcením popředí) vyhlídku na St.

**per-fortiter, adv.** velmi statečně.

**per-fremō, ere** hlučně supati básn. u C.

**per-frequēns, entis** hojně navštěvovaný, velmi živý L.

**per-fricō, āre, fricuī, frictum** n. *fricatum* silně tříti, škrabati, drbati: *caput sinistra manu perfricans* C drbaje se „za uchem“; přisl. *quam (voluptatem) tu idem cum os perfricuisi soles dicere* C (v. l. když sis přetřel tváře,

abys zahladil ruměncem studu = bez ruměnce = beze studu, „s otřelým čelem“ (u nás „stud s čela setřítí“).

**per-frigidus**, *a*, *um* velmi studený.

**perfringō**, *ere*, *frēgī*, *frāctum* [per a frango] prolomiti, přelomiti, rozlámati; prorážeti, rozrážeti, přerážeti; rozbíjeti, tříštiti, drtiti **1** portam *p.* *T* vypáčiti; *velut p. aerarium T* chtíti vypáčiti; *phalangem p.* *Cs* proraziti; prolept. *perfracta pectora pectoribus rumpunt V* prolomí a roztříští; *p. dextrā V* (t. nepříteli) rozdrtiti; *iumenta (nivem) perfringebant L* bořili se (do sněhu); *suam cervicem perfregit T* sám se uskrtil **2** metaf. **a** prorážeti = silou překonávati, rušiti, ničiti, drtiti: *opibus leges ac iudicia p. C*; *non solum ad neglegendas leges verum etiam ad perfringendas C* k boření **b** suavitate, qua perfunderet animos, non qua perfringeret *C* jež by myslí (na povrchu příjemně) oblévala, ale (dovnitř silným dojmem) nepronikala.

**per-fruor**, *ī*, *fructus sum* (plnou měrou, cele, svrchovaně) užívati, využívatí (*rē* něčeho), těšiti se něčemu, radovati se, míti radost z něčeho, dopřívati si něčeho, kochati se něčím *n.* v něčem.

**perfuga**, *ae*, *m.* [perfugio] (vojen.) přeběhlík, zběh.

**per-fugiō**, *ere*, *fūgī*, (*fugitūrus*) utéci **1** utéci se, útočiště míti k někomu: *eo turba omnis per fugit L*; *cum in fidem Aetolorum perfugissent L* pod ochranu **2** zběhnouti, přeběhnouti (zejm. vojen.): *qui hostes ad nostros imperatores perfugissent C*; obr. *multi, qui ad otium perfugerint C*.

**perfugium**, *ī*, *n.* [perfugio] útočiště, útulek, úkryt **a** konkr. asyl: *Dianae p. T* **b** abstr. význ. ochrana (alcis něč, alcis rei před něčím): *p. videtur omnium laborum esse somnus C*.

**per-fūctiō**, *ōnis*, *f.* [perfungor] **1** zastávání, vykonávání: *honorum p. C* **2** přestání, snášení, překonávání: *laborum p. C*.

**per-fundō**, *ere*, *fūdī*, *fūsum* **1** políti, zalíti, smáčeti, zkropiti, postříkati **a** *perfusam sanguine Terram O*

zbrocenou krví; *i* samo *perfusā victima fronte O* se zbroceným (krví) čelem; *s* básn. ak. předmětným (*Lavinia*) *lacrimis perfusa genas V* majíc tváře polity slzami; *perfusus fletu L* tonoucí v slzách; *zeugma pulvere ac sudore perfusum regem Cr* zalitého; — obr. *nos iudicio p., accusare autem eos C* nás soudem jen trochu zkoupati (t. j. pohnati před soud beze všech následků); *Italo perfusus aceto* (v. t.) *H b* pas. význ. med. *perfundī rē* koupati se, brodití se, mýti se v něčem: *aquae perfundi flumine V*; *vivo perfundi flumine L* omýti se; *ubi perfusa est oleo iuventus O* natřela se, namazala se **c** přenes. napustiti něco něčím: *ostro perfusae vestes V*; obr. *perfusa papavera somno V*; posypati: *canitiem perfusam pulvere V*; vůb. pokrýti; — *cubiculum plurimo sole perfunditur Pn* jest zalita **2** metaf. (s abl. značícím hnutí *n.* stav myslí) obeštíti něčím, zahrnouti, naplniti, uchvátiti, dojmouti, proniknouti: *p. voluptate C*; *qua (suavitate) perfunderet animos, non qua perfringeret* (v. t.) *C*; *perfundor rē* jsem naplňován, tonu v něčem, oplývám něčím; *horrore perfusus L* hrůzou všecek proniknut.

**per-fungor**, *ī*, *fūctus sum* **1** (úplně) vykonati, provésti, splniti, vyplniti, dokončiti (*rē* něco): *aetas nostra perfuncta rebus amplissimis C*; zejm. o úřadě zastávati (v minulosti), doúradovati: *honoribus perfunctos T* vysloužilé úředníky **2** metaf. prožiti, přestáti něco, zejm. význ. přetrpěti: *laboribus, periculis p. C*; *fato perfunctus L T* kdo naplnil svůj osud = zemřelý, mrtvý; *si quod instabat dominae vulnus, sit perfuncta* (sc. *vulnere*) *meis malis* (abl. causae) *O* sm. nechť jest jí zbavena pro mé neštěstí; pas. *memoria perfuncti periculi C*; — užiti: *illam omnibus bonis perfunctam esse C*.

**per-furō**, *ere*, —, — (hrozně) řádití, zuřiti.

**Pergamum**, *ī*, *n.* *n.* Pergamus, *ī*, *f.* [Πέργαμον, -ος *n.* -α od apelat. τὸ πέργαμον hrad] jméno několika měst s hrady; zejm. **1** (ob. pl. Pergama, *ōrum*, *n.*) hrad trojský, synekd. Troja; adj.

**Pergameus**, *a*, *um* pergamský, básn. též význ. trojský: *Pergamea vates Pp* (t. j. *Kassandra*) **2** město v Mysii, sev. od řeky Kaiku, hlavní město říše pergamské, nyn. Bergama; adj. **Pergamēnus**, *a*, *um* pergamský; subst. **Pergamēni**, *ōrum*, *m.* Pergamané, obyvatelé Pergamu.

**per-gaudeō**, *ēre* velice se radovati, míti velkou radost.

**per-gnārus**, *a*, *um* dobře znalý.

**pergō**, *ere*, *perrēxi*, *perrēctum* [*m. \*perrigo* z *per* a *rego*] vl. řídití něco až k cíli **1 a** pokračovati v cestě, dále spěti: s inf. *p. ire*, *proficisci* (*ad n. in alqd*) pokračovati v cestě n. v pochodu, dále jíti (spěti, táhnouti); s ak. vnitř. *p. iter S T* pokračovati v cestě **b** vůb. jíti kupředu, postupovati, hnáti se, spěchati, směřovati, ubíratí se: s ak. vnitř. *fratres maturavere iter p. S* pospíšili si (s cestou) **2** metaf. pokračovati, nezastavovati se, postupovati, spěchati **a** vůb. s inf. *alqd facere* dále (stále, spěšně) něco konati; *Tarquinius pergūt exercitum inducere L* (rychle) vede dále vojsko; *novae pergunt interire lunae H* plná luna hned zase mizí; *quasi non imperatorem suum trucidare pergerent T* jako by nespěchali = nechtěli; abs. *perge, aude, nate* básn. *C* pospěš si, k činu, vzhůru; *si quid audes, perge V*; *pergite, Pierides V* začněte **b** spec. o postupu myšlenek: *pergamus ad reliqua C* přikročme, přistupme; *perge de Caesare C*; *si primā repetens ab origine pergam (sc. narrare) V*; s ak. vnitř. *perge reliqua C* v ostatním.

**per-graecor**, *ārī* vl. žítí po řecku, praegn. hýřiti, „flámovati“ *Pt.*

**per-grandis**, *e* velmi veliký; *p. natu L* velmi starý.

**per-grātus**, *a*, *um* velmi milý (příjemný, vítaný) nespojeně *per mihi gratum est C*; *pergratum facere alci C* velmi se zavděčiti; nespojeně *per mihi, per, inquam, gratum feceris, si . . . C.*

**per-graviter**, *e* velmi těžký; přenes. velmi závažný, velmi důležitý: *pergraves testes C.*

**per-graviter**, adv. velmi těžce: *p. ferre C*; velmi prudce, velmi přísně: *p. reprehendere C.*

**pergula**, *ae*, *f.* výstupek n. nástavek u domu, přístřešek, balkon; v zahradě loubí; u obchodu výklad, krám; nevěstinec.

**per-hauriō**, *īre* docela vyčerpati; úplně zhltnouti, polknouti.

**perhibeō**, *ēre*, *uī*, *itum* [*per* a *habeo*] **1** vl. podávati, poskytovatí: *locum p. Pt*; *sine eo, quem Caecilius suo nomine perhiberet C* kterého si vedl (jako právního zástupce) **2** ob. spec. udávati, uváděti, říkati, tvrditi, vypravovatí: *ut perhibent V* jak vypravují, jak se vypravuje; s ak. c. inf., pas. s nom. c. inf.: (*Tyndaridae fratres*) *nuntii fuisse perhibentur C*; = s dvojím ak. jmenovatí, nazývati někoho něčím: *hunc (aethera) perhibeto Iovem* básn. *C.*

**per-honōrificē**, adv. [*perhonorificus*] velmi uctivě, s největší úctou.

**per-honōrificus**, *a*, *um* **1** velmi uctivý: *eius collega in me* (ke mně) *p. C* **2** velmi čestný: *quod ei perhonorificum videbatur C* velkou ctí.

**per-horrēscō**, *ere*, *uī*, — vl. silně se zježití **1** *latum perhorruit aequor O* (silně) se zčeřilo **2** metaf. chvěti se, děsiti se, hroziti se, žasnouti (abs. n. přech.; též *ne . . .*, básn. inf.): *toto corpore perhorresco C* na celém těle.

**per-horridus**, *a*, *um* velmi drsný, divoký, hrozný.

**per-hūmāniter**, adv. velmi vlídně, přátelsky.

**per-hūmānus**, *a*, *um* velmi jemný, zdvořilý, vlídný, přátelský.

**Periander** n. **Periandrus**, *ī*, *m.* [*Περικλῆς*] Periandros, syn Kypselův, slavný vládce korintský (r. 625—585 př. n. l.).

**Periclēs**, *is* (ak. *em* n. *ēn*, vok. *e C*), *m.* [*Περικλῆς*] slavný státník athénský (\* 493 př. n. l., † 429).

**periclitābundus**, *a*, *um* [*periclitōr*] zkoušeje.

**periclitātīō**, *ōnis*, *f.* [*periclitōr*] zkoušení, pokus.

**periclitōr**, *ārī*, *ātus sum* [*periculum*] zkoušeti **1** pokoušeti se, odvažovatí se, činiti odvážný pokus **a** intrans. (*Lan-gobardi*) *proeliis ac periclitando tuti sunt T* srdnatostí, smělostí; = praegn.

přicházeti do nebezpečnosti, podstupovati nebezpečnost, býti v nebezpečnosti (zejm. v boji Cs n. na soudě T): *p. in re Cs* podstoupiti boj při něčem; *ut Gallorum vita periclitetur Cs* aby byl vydán nebezpečí; *multitudo periclitantium gliscebat T* t. j. obžalovaných **b** trans. uváděti do nebezpečnosti, vydávati v nebezpečnosti: *non est in uno homine* (k vůli jednomu člověku) *salus periclitanda rei publicae C 2* význ. zkoumati, podrobovati zkoušce: (*belli*) *fortunam p. C Cs*; *plebis animos p. L*; pas. *periclitatis moribus amicorum C*.

**periculum** viz *periculum*.

**Periclymenus**, *i, m.* [Περικλύμενος] syn Neleův, bratr Nestorův, účastník výpravy Argonautů, jenž se dovedl proměňovat v různé podoby O.

**periculōsē**, adv. [*periculosus*] nebezpečně, s nebezpečností, za nebezpečí.

**periculōsus**, *a, um* [*periculum*] nebezpečný (*alci* někomu, pro někoho): *periculosae plenum opus aleae* (v. t.) *H*; abl. abs. *iuxta periculoso T* poněvadž bylo stejně nebezpečno.

**periculum** (starší **perīclum**), *i, n.* [viz k *peritus*] **1** zkouška, pokus; zkušenost: *periculo ac negotiis compertum est S*; *p. facere alcis rei Cs* učiniti zkoušku o něčem, zkusiti, zkušeností poznati **2** spec. nebezpečná zkouška, nebezpečnost, nebezpečí, nebezpečný pokus (podnik, stav), povážlivý stav **a** vúb. *res est magni periculi s inf. Cs* jest velmi nebezpečno; *p. est ab . . .* nebezpečnost hrozí od někoho, z něčeho; *p. adire* vydávati se do nebezpečnosti, podstupovati n.; - s gen. n. zájm. přívl. **a** akt. význ. nebezpečnost od něčeho (se strany něčeho) hrozící, něčeho: *p. belli Cs* válečné **β** pas. význ. nebezpečnost hrozící něčemu, něčeho, o něco, pro něco: *p. libertatis L, vitae Cs*; *capitis periculo* (abl. způs.) s nebezpečností života, s nasazením (vlastního) hrdla; *p. facere alcis rei* uváděti (vrhati) něco v nebezpečnost, dávat v sázku, odvážiti se něčeho, obětovati něco: *ut eiusdem pecuniae p. facerent T* aby

byli podrobeni stejné pokutě; *meo periculo s* nebezpečností pro mne samého **γ** pohroma, zkáza, zhouba: *Thræsea sibi causam periculi fecit T*; básn. meton. o věci nebezpečné n. zhoubné: *sua tractare pericla O* že si hraje s vlastní zhoubou; *suum reperire p. O* (t. j. kance) **b** spec. **a** vojen. boj: *non egredi moenia neque p. in aperto audebant T* **β** nebezpečná pře, soud, proces, stíhání soudní, žaloba, půhon: *quae (oratio) numquam amicorum periculis defuit C*; *p. capitis inferre C* hrdelní žalobu; *hunc in periculis non defendit N*; *liber . . . antibo p.* (sc. *morte voluntaria*) *T* **γ** meton. rozsudek; zápis o soudním n. vúb. úředním jednání, protokol: *tabulae publicae periculae magistratuum C*; *ut in periculo suo scriberent N*.

**per-idōneus**, *a, um* velmi příležitý, vhodný, způsobilý (*alci rei n. ad alqd* k něčemu, pro něco): *quod is locus peridoneus castris habebatur Cs* pro tábor.

**perierō** viz *peiero*.

**Perillus**, *i, m.* [Πέριλλος] vlastní jméno mužské; zejm. kovoliječ, který prý zhotovil pro Falarida kovového býka k upalování odsouzenců, ale sám v něm byl upálen O.

**per-illūstris**, *e 1* velmi jasný, zcela zřejmý: *quod sub ipsa proscriptione perillustre fuit N 2* velmi skvělý, přeslavný, vznešený, velmi vážený: *ibi perillustres fuimus C*.

**per-imbēcillus**, *a, um* slabounký.

**Perimēdēus**, *a, um* Perimedín, náležející kouzelnici Perimedě; básn. význ. kouzelný *Pp*.

**Perimēlē**, *ēs, f.* [Περμηλή] milenka boha řeky Acheloa, proměněná od Poseidona v ostrov O.

**perimō**, *ere, emī, emptum* [*per a emo*] vl. zcela vzíti; zahubiti, hubiti, zkažiti, zničiti; utýrati, zmořiti, umořiti: **a** *sensu perempto C* po ztrátě citu; *inopia ac tabe longa peremit T*; *morte peremptus est V*; *luna perempta est* básn. *C* zatměl se, zmizel **b** spec. usmrtniti, sprovoditi se světa **c** přenes. překaziti, zmařiti: *p. consilium C, reditum C*.

**per-incommodē**, adv. velmi n. zcela nevhodně, nevhod.



**per-incommodus**, *a*, *um* velmi n. nadmíru nepohodlný, nevhodný, nepříjemný.

**per-inde**, adv. zrovna n. právě tak, týmž způsobem, touž měrou: *p. atque* (*ac*, *ut*, zř. *et*)... jako; *p. quasi*... jako by; *nec p. diiudicari potest*... *quam T* nelze rozsouditi... jako spíše (t. lze říci) že...; *perinde esse (haberi) ut.. = tanti* máti takovou cenu: *quasi non p. habeantur, ut eorum virtus est S*; *munus p. erit, ut acceperis C*; - pozd. abs. *haud p. celebris T* ne zvláště, ne tak, nepřilíš; abs. podle toho *L*.

**per-indulgēns**, *entis* velmi shovívavý, laskavý (*in alqm* k někomu).

**per-infāmis**, *e* velmi utrhačný.

**per-infirmus**, *a*, *um* velmi slabý; přenes. sm. zcela bezpodstatný.

**per-ingeniōsus**, *a*, *um* velmi nadaný, duchaplný, bystrý.

**per-inīquus**, *a*, *um* **a** velmi neklidný, znepokojený, rozhořčený: *periniquo animo C L* velmi nerad, s velikou nevolí **b** velmi n. zcela nerovný, nespravedlivý, nesprávný.

**per-insignis**, *e* velmi význačný, nápadný.

**Perinthus**, *i*, *f*. [Πέρινθος] thrácké město u Propontidy, pozd. zvané Herakleia (nyn. Ereklí), kolonie ostr. Samu; adj. **Perinthius**, *a*, *um* perintský.

**per-inungō**, *ere* (důkladně) namazati, natřítí.

**per-invalidus**, *a*, *um* velmi slabý.

**per-invisus**, *a*, *um* velmi nenáviděný, protivný (*alcis* někomu).

**per-invitus**, *a*, *um* velmi nerad.

**periodus**, *i*, *f*. [περίοδος] perioda, souvětí.

**peripatēticus**, *a*, *um* [περιπατητικός] peripatetický, náležející filosofické škole Aristotelově (jméno odt., že Aristoteles prý přednášel chodě, περιπατῶν); subst. **peripatēticus**, *i*, *m*. peripatetik, přívrženec filosofie Aristotelovy.

**peripetasma**, *atis*, *n*. [περιπέτασμα] koberec, čaloun.

**Periphās**, *antis* (ak. *anta*, vok. *a O*), *m*. [Περιφᾶς] vlastní jméno mužské; zejm. mythický král athénský, jež lidé uctívali jako boha; Zeus jej chtěl za-

hubiti, ale na prosbu Apollonovu proměnil jej v orla a jeho choť, jménem Fene, v krahujece.

**periphrasis**, *eos* n. *is*, *f*. [περίφρασις] t. t. mluvň. opis, opisná vazba.

**per-irātus**, *a*, *um* velmi rozhněvaný (*alcis* na někoho).

**periscelis**, *idis*, *f*. [περισκελίς] (zlatý) kruh (šperk) nošený na noze, (zlatý) nánožník.

**peristrōma**, *atis* (dat. abl. pl. *peristromatis*), *n*. [περίστρωμα] pokrývka, koberec, čaloun.

**peristylum** (**peristylium**), *i*, *n*. [περίστυλον] dvorana, t. j. dvůr se sloupovím, druhá hlavní část římského domu (srov. *atrium*).

**peritē**, adv. [*peritus*] zkušeně; znalecky, zběhle, obratně.

**peritia**, *ae*, *f*. [*peritus*] zkušenost (*alcis rei* něčeho, v něčem), znalost.

**peritus**, *a*, *um* [vl. part. perf. od *perior* zkusiti, srov. *experior*, *opperior*, *peric(u)lum*; od koř. \**perēi-* (duševně) pronikati, srov. *πείρω*, *πεῖρα*, *πειράω*] vl. kdo něco zkusil; zkušený **a** abs. *usu p. Cs* zkušeností poučen n. prostě zkušený **b** *p. alcis rei* znalý něčeho, zběhlý, obratný, obeznámený s něčím, kdo umí...: *peritissimos belli navalis fecit Athenienses N* velmi vycvičil ve...; subst. znalec, odborník: *rei militaris p. Cs* zkušený válečník **c** zř. s abl. *iure p. C* v právu; - básn. s inf. *cantare p. V* umějící zpívatí, dobrý zpěvák.

**per-iūcundē**, adv. velmi příjemně, vesele; s velikou chutí.

**per-iūcundus**, *a*, *um* velmi příjemný, velmi milý; nespojeně *pergratum perque iucundum C*.

**periūrium**, *iī*, *n*. [*periurus*] porušení přísahy, křivá přísaha: *quod ex animi tui sententia iuraris, id non facere p. est C*; - přenes. věrolomnost, zrada.

**periūrō** viz *peiero*.

**per-iūrus**, *a*, *um* [*per* II 2 (v zhořšujícím význ., srov. *perdo*) a *iuro*, odt. *peiero*] křivopřísežný; - přenes. věrolomný, zrádný, ošemetný, prolhaný: *per-iura fides C = perfidia* nepoctivost; subst. křivopřísežník.

**per-lābor**, *lābī, lāpsus sum* **1** trans. sunouti se, plynouti, letěti, jeti, nésti se, vznáseti se (*alqd* po něčem, něčím): *volucris perlabitur undas Tb; rotis summas perlabitur undas V* **2** intrans. doněsti se, dostati se, proniknouti, dojíti: *ad nos famae perlabitur aura V; perlapsus ad nos Hercules C.*

**per-laetus**, *a, um* velmi veselý, přeradostný *L.*

**per-lātē**, adv. velmi daleko, velmi široko.

**per-lateō**, *ēre, uī*, — stále (ustavičně) se skrývati.

**per-legō** (psáno též **pellegō**), *ere, lēgī, lēctum* **1** přehlížeti, prohlížeti, pozorovati: *omnia perlegerent oculis V; perlege dispositas ceras O* **2** spec. přečísti; spec. *censores senatum perlegerunt L* přečetli seznam senátorů (o význ. viz *lectio*).

**per-levis**, *e* velmi lehký; přenes. prapnepatrný, velmi skrovný, slabý.

**per-leviter**, adv. velmi n. příliš lehce, velmi málo, slabě.

**per-libēns** (psáno též **perlubēns**), *entis* velmi rád: *me perlubente C* k mé velké radosti.

**per-libenter** (psáno též **perlubenter**), adv. velmi rád.

**per-liberāliter**, adv. velmi ušlechtilé, laskavě; hodně velkomyslně, štědrě.

**perlicio** viz *pellicio*.

**perligō** viz *perlego*.

**per-litō**, *āre, āvī, ātum* provést oběť se zdarem; *perlito* oběť se mi daří *a* se zdarem obětovati *β* až do zdaření obětovati (*rē* něco): *Q. Petilius bove p. iussus (est) L.*

**per-longus**, *a, um* velmi dlouhý, předlouhý.

**perlubēns** *a p.* viz *perlibens a p.*

**per-lūceō** (psáno též **pellūceō**), *ēre, lūxī*, — **1** prosvítati, býti průsvitný; prozařovati: *perlucentes fibras O*; — přenes. (*honestum decorumque*) *perluceat ex iis virtutibus C* **2** ob. part. praes. *perlucens* průsvitný, průhledný: *p. aether C, amictus O*; — přenes. průzračný, jasný: *mollis et p. oratio C.*

**per-lūcidulus**, *a, um* [perlucidus] krásně průsvitný: *p. lapis Ct.*

**perlucidus** (psáno též **pellucidus**), *a, um a* [perluceo] průsvitný, průhledný: *perlucidae membranae C; deum exilem atque perlucidum C*; obr. *fides perlucidior vitro H* (t. j. důvěrnost, která nic neskrývá) **b** [per-lucidus] velmi jasný, zářivý: *sidera perlucida C.*

**per-lūctuōsus**, *a, um* velmi smutný.

**per-luō**, *ere, luī, lūtum* umýti: *manus puras* (prolept.: čistě) *fontanā perluit undā O*; pas. význ. med. mýti se, koupati se: *in fluminibus perlui Cs.*

**per-lūstrō**, *āre, āvī, ātum* **1** prochoditi, zehoditi, projeti, protáhnouti (*alqd* něco, něčím, někudy): *agros hostium p. L* **2** prohlížeti, přehlížeti, ohledati: *cum gregem perlustrasset oculis L*; — metaf. uvažovati, rozvažovati: *cuncta utrimque perustrat T.*

**per-madēscō**, *ere, duī* provlhnouti, pomočiti se; metaf. *deliciis p. Sn.*

**per-magnus**, *a, um* velmi veliký (vl. i přenes.); subst. *permagnum existimans C* za věc neobyčejnou; — (určuje-li kvantitu) velmi mnoho: *permagni interest C* velice mnoho záleží; *permagno vendidisti C* za velmi mnoho, příliš drah.

**per-maneō**, *ēre, mānsī, mānsūrus* **1** zůstávati (místně, časově n. v rozlič. vztahu); setrvati, vytrvati, přetrvati, vydržeti: *tumor ille permansit O; innuba permaneo O; in sententia, in officio p. C; vox permanens C* zůstávající ve stejné výšce a síle = pevný **2** abs. trvati: *hae permanserunt aquae dies complures Cs* povodeň potrvála; *molestia (est) aegritudo permanens C* trvalá.

**per-mānō**, *āre, āvī, ātum* protékati; vtékati, rozlévati se, vlévati se: *sucus permanat ad iecur C*; obr. *permanat in venas illud malum C*; — přenes. dostati se, doněsti se, proniknouti, vniknouti: *ut aliqui sermones etiam ad vestras aures permanarent C*; význ. dosahovati, sahati: *ab iis (dis) ad hominum vitam p. C; ut a principiis permanaret ad fines (natura) C.*

**permānsiō**, *ōnis, f.* [permaneo] setrvání, vytrvání.

**per-marinus**, *a, um* provázející na moři: *dedicavit aedem Larium* (v. t.)

*permarinum* (gen. pl.) *L* ochránců na moři.

**per-mātūrēscō**, *ere*, *ruī*, — uzráti, dozráti.

**per-mediocris**, *e* velmi prostřední.

**per-meō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** trans. prochoditi, zchoditi, proputovati: *maria ac terras p. O*; vojen. protáhnouti, projíti, táhnouti něčím: *saltus obscuros permeat T* **2** intrans. dojíti, přijíti, dospěti: *dum manus alia permeat T*; *saxa longius permeabant T* dolétaly na větší vzdálenost.

**Permēssus**, *ī*, *m.* [Περμησσοῦς] řeka v Boiotii, pramenící na Helikonu a vlévající se do Kopajského jezera.

**per-mētior**, *īrī*, *mēnsus sum* **1** změřiti: *solis magnitudinem quasi decem-peda permensi C* **2** přenes. přeměřiti, projíti, projeti: *permensi classibus aequor V* přepluvše.

**per-mingō**, *ere*, *mīnxī*, — vymočiti se (*alqd* na něco); přenes. význ. = *stuprare H*.

**per-mirus**, *a*, *um* velmi divný, překvapivý: nespojeně *per mihi mirum visum est C*.

**per-misceō**, *ēre*, *miscuī*, *mixtum* **1** smíchati (*alqd cum rē*, *rē*, zř. *alci rei* s něčím), pomíchati, promíchati: *permixti caede* (s mrtvolami) *virorum equi V*; *viginti milibus permixtis magis quam electis T* bylo sehnáno; přimíchati: pas. význ. med. *cum permixtum senatui esset populi concilium L* schůze lidu se přimísila k senátu; *divis permixtos heros V* heroy ve společnosti bohů **2** metaf. **a** spojití, sloučiti (místně, časově n. v rozlič. vztahu): *permixtus alqo (alci)* ve spojení s...; spolu s..., spec. v boji s...; *alcis consiliis permixtus T* účastný záměrů; *theatrali licentiāe non permixtus T* nedotčen výstřednostmi; *maioribus flagitiis permixtos T* sm. ježto se ztráceli mezi...; *bella externa ac plerumque permixta T* současné **b** pomíchati = zmásti, uvéstí ve zmatek, v nepořádek, poplésti: *contio permixta videbatur T* v nepořádku; *domum p. V* vzbouřiti; *qui omnia permisceri mallent Cs* aby nastal obecný zmatek; ob. *omnia*

*divina humanaque (iura) p.* zvrátiti všecken řád a pořádek.

**permissiō**, *ōnis*, *f.* [*permitto*] **1** vzdání *L*; = přenes. t. t. řečn. (t. j. ponechání něčeho na vůli odpůrci, ἐπιτροπή) *C* **2** povolení, dovolení, svolení (*alcis rei* k něčemu) *C*.

**permissum**, *ī*, *n.* [*permitto*] dovolení *H*.

**permissus**, *ūs*, *m.* [*permitto*] klas. jen abl. sg. **permissū** (*alcis*) s dovolením, se svolením něčím.

**permitiēs** význ. = *perniciēs*.

**per-mittō**, *ere*, *misi*, *missum* **1** pustiti, vypustiti; metati, vrhati: *tela p. Hirt*; *scopulum permisit in undas O*; hnáti: *permittite equos in cuneum hostium L*; *se a ceteris* (od ostatních = sám jediný) *permisit in praefectum Hirt*; = obr. *vexandis consulibus* (dat. účel.) *p. tribunatum L* pustiti uzdu tribunátu k... **2** metaf. **a** přepustiti, popustiti, přenechat, nechat, zanechat, poručiti, dáti n. nechat na vůli, dáti vůli: *sorti p. alqd L*; *sepulcrum permissum arbitrio H*; *permissio publice arbitrio* (v. t.) *T*; *vitam alieno arbitrio p. N*; *ut Roscii vita sententiis iudicum permitteretur C* aby rozhodnutí o životě... bylo ponecháno...; *Pomponia* (potrestání *Pomponie*) *mariti iudicio permixta (est) T*; *Quieto, Agrippae... Aegaei maris insulae permittuntur T* pobyt na... jest dovolen; *inimicitias patribus conscriptis p. C* upustiti od nepřátelství kvůli senátu **b** odevzdati, svěřiti, vznésti na někoho, uložit: *Numitori Albanā rē* (vláda v Albě) *permissā L*; *summa ei belli administrandi permittitur Cs* vrchní vedení války jest mu svěřeno; s vynecháním ut: *cetera agant, permittit S* **c** se *p. alci* (*fidei alcis*) **a** dáti (odevzdati, poručiti) se v něčí ochranu **β** vzdátí se, poddati se někomu **d** dopustiti, připustiti, dovoliti, povoliti, dáti dovolení (abs., alqd., ut, inf.): abl. abs. *permissio* (ut) *L Cr* když bylo dovoleno, po svolení, (když dostal dovolení); *permitto alqd iracundiae tuae C* odpouštím ti leccos pro tvou prechlivost. Part. *permissum* j. subst. v. t.

**permixtē** = **permixtim**, adv. [*permisceo*] smíšeně, pohromadě.

**permixtiō**, *ōnis*, f. [*permisceo*] smíšení: obr. *quasi p. terrae S* živelní převrat na zemi; konkr. smíšenina, směs.

**per-molestus**, *a*, *um* velmi skromný, ostýchavý, nesmělý: *homo p. C*; velmi umírněný, zcela mírný: *verba sensu permodesto T*.

**per-molestē**, adv. velmi obtížně, těžce: *p. fero C* velmi nerad.

**per-molestus**, *a*, *um* velmi obtížný, nepohodlný, mrzutý.

**per-molō**, *ere*, *uī*, — vl. rozemlítí; přenes. význ. zneuctívati *H*.

**permōtiō**, *ōnis*, f. [*permoveo*] pohnutí; zejm. pohnutí mysli, dojem; vzrušení, rozčilení, nadšení.

**per-moveō**, *ere*, *mōvī*, *mōtum* vl. silně hýbati; přenes. **1** pohnouti, poháněti, dojmouti, uchvátiti, otrásti, zachvěti, vzrušiti, působiti na...: *metu permotus Cs* ze strachu, ve strachu; *cum nonnulli ratione permoti manendum eo loco existimarent Cs* = ze strategických důvodů; = *plerumque permoveor*, *num... verius sit T* jsem na rozpacích; = s ak. vnitř. *invidiam, misericordiam p. T* vzbuditi **2** spec. **a** povzbuditi, přiměti, pobídnouti **b** překvapiti, znepokojiti, zaraziti, rozčiliti, rozjítiti, rozhořčiti, roztrpčiti: *permoveri labore itineris Cs* mrzeti se nad namáhavým pochodem.

**per-mulceō**, *ere*, *mulsi*, *mulsum* **1** hladiti (si), pohladiti, uhladiti: *barbam suam p. L*; *ter manu permulsit eum O* **2** přenes. **a** jemně n. libě (příjemně) se dotýkati, lahoditi: *p. aures H*; *permulcens lumina virgā O*; (*aram*) *flatu permulcet spiritus austri* básn. *C* ovívá **b** ukonejšiti, upokojiti, uchlácholiti, poskytovatí úlevy něčemu: *eorum animis permulsis et confirmatis Cs*; *laeta* (prolept.) *deae permulsit pectora V* potěšil.

**per-multus**, *a*, *um* velmi mnohý, přemnohý; (v češtině ob. nesouřadně) *permultae urbes* velmi mnoho měst; = subst. *a* masc. *permulti* velmi mnoho lidí; *β* neutr. *permultum* velmi mnoho, přemnoho (též adv.): *permulta iocatus H*

nadělav přemnoho vtípů; *permulto clariora C* o (hodně) mnoho.

**per-mūniō**, *ire*, *ivī* (*ii*), *itum* **1** dostavěti, dokončiti opevnění **2** silně opevniti: *cuncta limitibus aggeribusque permunita (sunt) T*.

**permūtātiō**, *ōnis*, f. [*permuto*] **1** proměnění, proměna, změna: *magna rerum p. C* veliká změna **2** výměna: *interiores permutatione mercium utuntur T*; = spec. vyměnění peněz, směna; směnka, poukázka: *quae (pecunia) mihi ex publica permutatione debetur C*.

**per-mūtō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** (zcela) proměnití, změnití: *sententiam p. C* **2** vyměnití (si) (*alqd rē* za něco) **a** *galeam permutat Aletes V*; vystřídati: *p. dominos H* měnití; (*Mucianus*) *domos hortosque permuitans T* střídaje **b** spec. *a* vykoupiti: *puellas xxx milibus talentum p. Cr* za... *β* směnití, vyměnití peníze za směnku n. poukázku; odt. dáti si poukázati: *pas. nummorum quantum opus erit, ut permute-tur C*.

**perna**, *ae*, f. [srov. řec. πτέρινα] stehno; kýta.

**per-necessārius**, *a*, *um* **1** velmi potřebný, nezbytný **2** velmi důvěrně známý; subst. důvěrný druh, dobrý přítel.

**per-necesse**, adv. zcela nezbytně: *p. est C* jest nevyhnutelno.

**per-negō**, *āre*, *āvī*, *ātum* důsledně (n. neústupně, urputně) zapíratí.

**per-neō**, *ere*, *evī*, *ētum* dopřísti.

**perniciābilis**, *e* [*perniciēs*] zhoubný *L Cr T*.

**perniciēs**, *ēi* (žř. gen. sg. *perniciū C*, dat. sg. *perniciē L* a *perniciū N*), f. [*per* a *neco*] vl. zavraždění; záhuba, zhoubba, zkáza, pohroma, zničení, zmar, pád: *perniciēi esse* býti ke zhoubě, působiti záhubu; = meton. o osobách *p. Siciliae V* (o Verrovi); (žert.) *p. macelli H*.

**perniciōsē**, adv. [*perniciosus*] záhubně, zhoubně, škodlivě.

**perniciōsus**, *a*, *um* [*perniciēs*] záhubný, zhoubný, škodlivý, nebezpečný, neblahý, nešťastný.

**pernicitās**, *ātis*, f. [*pernix*] hbitost, mrštnost, svižnost.

**perniciter**, adv. [*pernix*] hbitě, mrštně, svižně, rychle.

**per-nimius**, *a*, *um* příliš veliký, neutr. adv. příliš mnoho.

**pernix**, *icis* [*perna*] (vl. běhoun, kdo má dobré nohy) **1** hbitý, mrštný, svižný, rychlý; básn. s inf. (*iuvenis*) *amata relinquere p.* *H* rychle opouštějící předmět své lásky **2** *taurus inter dura iacet p. saxa* var. *V* vytrvale.

**per-nōbilis**, *e* dobře známý, proslavený, slavný.

**pernoctātiō**, *ōnis*, *f.* [*pernocto*] přenocování.

**pernoctō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*per a nox*] přenocovati, noclehovati; obr. (*studia*) *pernoctant nobiscum C* jsou s námi i v noci; *animum cum his habitantem pernoctantemque curis C* jenž se ve dne v noci zabývá...

**pernōnidēs**, *ae*, *m.* [komičky tvořeno od *perna* po způsobu patronymik] „kýtina“ *Pt.*

**per-nōscō**, *ere*, *nōvī*, — (důkladně n. dobře) poznati.

**per-nōtēsco**, *ere*, *nōtūī*, — stávati se (všeobecně) známým: *neos. pernotuit* s ak. c. inf. poznalo se, vešlo ve všeobecnou známost, rozhlásilo se *T.*

**per-nōtus**, *a*, *um* dobře známý.

**pernox**, (*ctis*) (jen. nom. a abl.) [*per a nox*] celonoční, po celou noc: *luna p. erat L* měsíc svítil celou noc; *lunā pernocte O* za (nočního) svitu měsíce.

**per-numerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vl. vypočítati; spec. *pecuniam p. L* vyplatiti, vysázeti.

**pērō**, *ōnis*, *m.* škorně, bota (z hrubé kůže).

**per-obscūrus**, *a*, *um* velmi temný; přenes. *perdifficilis et perobscura quaestio C*; *perobscura fama L* zcela temného původu.

**per-odiōsus**, *a*, *um* vl. velmi nenáviděný; velmi obtížný, protivný, mrzutý.

**per-officiōsē**, adv. velmi úslužně, ochotně, mile, laskavě.

**per-opportūnē**, adv. velmi příhodně, vhod, právě vhod, včas.

**per-opportūnus**, *a*, *um* velmi příhodný, velmi vítaný: *mors peropportuna L* smrt právě vhod nastalá.

**per-optātō**, adv. přezádoucně, zcela podle přání.

**per-optātus**, *a*, *um* přezádoucí.

<**per-optimē**, adv. velmi dobře.>

**perōrātiō**, *ōnis*, *f.* [*peroro*] **1** závěr řeči, epilog **2** závěrečná řeč (na př. bylo-li při procesu několik obhájců, řeč posledního obhájce), hlavní řeč.

**per-ornō**, *āre*, *āvī*, *ātum* (stále n. velmi) zdobiti: *senatui, quem perornavisset T* jehož ozdobou vždycky byl; klas. jen **perornātus**, *a*, *um* velmi zdobný.

**per-ōrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1 a** domluviti, dokončiti (řeč, přednášku), skončiti: *ad perorandum spectare videtur sermo tuus C* řeč tvá chýlí se ke konci, k závěru **b** konati závěrečnou řeč, mluviti naposled, býti hlavním řečníkem: *perorandi locum, ubi plurimum pollet oratio, semper tibi relinquebat C*; *accusatores certabant cuius perorandi in reum daretur T*; *a Q. Hortensio causata est P. Sestii perorata C* *H.* promluvil naposled (t. j. přede mnou) řeč ve věci *P. Sestia 2* (důkladně) promluviti, pojednati, vyložiti (*alqd* n. *de re* o něčem): *restat, ut doceam atque aliquando perorem* s ak. c. inf. *C.*

**perōsus**, *a*, *um* [*per a odi*] silně nenávidící, mající v nenávisti (*alqd* něco), plný nenávisti, nevražící, zanevřev na něco; rozmrzen něčím, znechutiv si něco; štítící se něčeho: *lucem perosi C* života (jsouce) omrzeli; *perosum esse alqd* (silně) nenáviděti něco, nevražiti, zanevřítí na něco.

**per-pācō**, *āre*, *āvī*, *ātum* úplně uklidniti, upokojiti, utišiti; euf. význ. úplně podmaniti, usaditi.

**per-parcē**, adv. velmi šetrně, velmi skrovně *Pp.*

**per-parvulus**, *a*, *um* (zcela) maličký.

**per-parvus**, *a*, *um* velmi malý, zcela nepatrný; subst. *perparvum ex illis magnis lucris ad se pervenire C* velmi málo.

**perpauculus**, *a*, *um* [*perpaucus*] velmi skrovný (počtem), v češtině nesouřadně: *perpauculi passus C* několik málo kroků.

**per-paucus**, *a*, *um* velmi skrovný počtem, zcela nečetný, v češtině ob. ne-

adjektivně (jen) velmi málo, několik málo: *perpaucis ante diebus C*; = subst. masc. *perpauci* (jen) velmi málo lidí; neutr. *perpauca* (jen) velmi málo, něco málo, pramálo.

**per-paulum** (psáno též **perpaullum**), *ī, n.* (jen) velmi málo, zcela nepatrně (subst. i adv.).

**per-pauper**, *eris* zcela chudý, chudíčký.

**per-pellō**, *ere, pulī, pulsum* vl. silně vraziti do něčeho; = metaf. popuditi, dohnati, přiměti, pobídnouti (*alqm ad alqd*, ut (ne), inf. k něčemu, aby); s ak. neutr. *priores id principes pecuniā perpulerant T* (t. j. *ad id sc. equites Romanos*); konj. bez ut: *legatum milites perpulerant, fortunam . . . experiretur T*; zdánlivě abs. ak. osoby se dorozumí vymoci, provésti, dokázati, způsobiti: (*Servius*) *perpulis, ut fanum . . . facerent L*.

**perpendicularāris**, *e* [*perpendicularum*] svislý; kolmý.

**perpendicularum**, *ī, n.* [*perpendo*] závaží, olovnice: *ad p. C Cs* svisle.

**per-pendō**, *ere, pendī, pēnsu* vl. odvážiti, zvážiti; metaf. rozvažovati, povážiti; posouditi, oceniti, hodnotiti: *quae (amicitiā) tota veritate perpenditur C* cení se podle pravdy.

**perperam**, adv. [k adj. *perperus* snad křivý, nesprávný s *per* jako *perdo, pereō*] nesprávně, křivě; neprávě, špatně, nedobře.

**Perperna** n. **Perpenna**, *ae, m.* vlastní jméno původu etruského; zejm. **1 M.** *Perperna*, jako vyslanec uvězněn od illyrského krále Gentia r. 168 př. n. l. **2 M.** *Perperna*, důvěrník a nástupce Sertoriův v Hispanii, kam přišel se zbytky vojska Lepidova; přemožen a popraven od Pompeja r. 71 př. n. l.

**perpes**, *etis* [*per a peto*] (vl. veskrze jdoucí, postupný), nepřetržitý, souvislý: *noctem perpetem Pt* po celou noc.

**perpersiō**, *ōnis, f.* [*perpetior*] vytrpění, trpění, snášení: *p. dolorum C*.

**perpetim**, adv. [srov. *perpetuus*] ustavičně.

**perpetior**, *ī, pessus sum* [*per a patior*] **1** snést, vytrpěti, přetrpěti, přestáti;

zkusiti, zakusiti; snášeti, trpěti: *audax omnia p. gens humana H* ke všemu odhodlané; *vix diei moram perpessus T* zdržev se; básn. s inf. *perpetiar memorare O* přemohu se a budu vypravovati = odhodlám se . . . **2** strpěti, dovoliti, připustiti (s ak. c. inf. aby).

<**per-petō**, *ere* napadnouti.>

**perpetrātor**, *ōris, m.* [*perpetro*] pachatel.

**perpetrō**, *āre, āvī, ātu* [*per a patro*] (úplně) vykonati, dokonati, dokončiti, provésti, uskutečniti: *caedem, rem divinam p. L*; *ad reliqua belli perpetrandā T* k dokončení války; *p., ut (ne) T* dokázati, dověsti, způsobiti, aby . . .

**perpetuitās**, *ātis, f.* [*perpetuus*] nepřetržitost, souvislost, nepřetržitá n. souvislá řada: *in perpetuitate vitae C* po celý život; *p. omnis temporis C* všechen čas; *non ex singulis vocibus, sed ex perpetuitate atque constantia* (v. t.) *C*; (věčné) trvání, trvalost: *perpetuitatis auspiciū L* znamení, věstící věčné trvání; *rem perpetuitate disciplinae firmatam T* stálým vojenským zařízením; = stálost: *voluntatis p. C*.

**1. perpetuō**, adv. [*perpetuus*] nepřetržitě, souvisle; stále, ustavičně, neustále, trvale, věčně, nekonečně.

**2. perpetuō**, *āre, āvī, ātu* [*perpetuus*] **1** souvisle prováděti, nepřetržitě dělati: *p. verba C* nepřetržitě mluvit **2** činiti, aby něco stále trvalo, trvale udržovati, trvání něčeho zachovávat: *iudicium potestatem perpetuandam putavit C*.

**perpetuus**, *a, um* [*perpes*] nepřetržitý, souvislý **1** místně *milites disponit perpetuis vigiliis stationibusque C* rozestavil v nepřetržitý řetěz hlídek; *perpetuae mensae V*, *perpetui dentes O* řada stolů, zubů; *trabes perpetuae collocantur Cs* souvislou řadou; celistvý, celý: *perpetuo cornu ungula O*; *perpetui tergo bovis V*; = *perpetuum carmen H O* souvislá, dlouhá (o velké skladbě epické proti drobné lyrice); *oratio perpetua C 2* časově stálý, ustavičný, neustálý, trvalý; věčný, nekonečný: *perpetuum ver O*; *p. sopor*

*H* věčný; *perpetuum imperium* *Cs* panství na věčné časy; hend. *quod ut illi proprium ac perpetuum sit* *C* trvalým majetkem; *quaestiones* (v. t.) *perpetuae* stále soudní dvory; *perpetuā vitā* *Cs* *N* po celý život; *officia perpetui temporis* *Cs* zásluhy, jež si získal po všechen čas; doživotní: *dictator* *p. C*; *perpetua virginitas* *L*; - básn. *p. axis* *O* osa stále se točící; *perpetuis sacrorum in aris* *O* ustavičně budu ctěna; - subst. *in perpetuum* navždy, na věky **3** stálý = stále stejný, nezměněný: *ut centesimae perpetuo faenore ducerentur* *C* t. j. při jednoduchém úrokování; *perpetui iuris quaestio* *C* obecně platného (t. j. nepodrobeného změně podle jednotlivých případů); - o povaze *perpetua constantia* *C* důsledná; *non speres perpetuum* (sc. esse) *laedentem oscula* ... *H* stálý (v lásce).

**per-placeō**, *ēre, uī*, — velmi n. nadmíru se líbiti.

**perplexē**, adv. [*perplexus*] spleteně **a** spletitě: *p. disputare* *Am* **b** zmateně; nesrozumitelně, nejasně.

**perplexor**, *ārī* [*perplexus*] motati, dělali zmatky.

**per-plexus**, *a, um* [*per a plecto*] spletený **a** spletitý, zapletený, zmotaný, zamotaný: obr. *perplexum iter* *V* **b** metaf. význ. nesrozumitelný, nejasný: *carmen perplexius* *L*.

**per-poliō**, *īre, īvī (īi), ītum* uhladiti; přenes. vytríbiti, vybrousiti, vypilovati, zdokonaliti, ušlechtiti: *librum meum nondum perpolivi* *C*; part. perf. pas. **perpolitus**, *a, um* význ. adj. vytríbený, vypilovaný, zdokonalený, (dokonale) vzdělaný: *omnibus iis artibus* *p. C*; ušlechtěný, jemný: *vita perpolita humanitate* *C*.

**per-populor**, *ārī, ātus sum* (zcela) popleniti, vypleniti, zpustošiti; part. perf. význ. pas. *perpopulato agro* *L*.

**perpōtātīō**, *ōnis, f.* [*perpoto*] (bujná) pitka.

**per-pōtō**, *āre, āvī, ātum* (silně) popijeti, konati pitky.

**perprimō**, *ere, pressī, pressum* [*per a premo*] stále tlačiti: *p. cubilia* *H* stále se povalovati na lůžku.

**per-propinquus**, *a, um* velmi blízký; přenes. subst. masc. blízký příbuzný.

<**per-prūdēns**, *entis* velerozumný.>

**per-pugnāx**, *ācis* velmi bojovný, výbojný, útočný.

**per-pūrgō**, *āre, āvī, ātum* vyčistiti **1** pročistiti: *cervae perpurgant se herbula* *C* **2** metaf. **a** vysvětliti, objasniti, spořádati, vyložiti: *perpurgatus est is locus a nobis quinque libris* *C* **b** vyvrátiti: *p. crimina* *C*.

**per-pusillus**, *a, um* zcela maličký.

**per-quam**, adv. nadmíru, nesmírně, příliš, velmi (ob. u adj. a adv.).

**perquīrō**, *ere, quīsivī, quīsītum* [*per a quaero*] vyhledávati, pátrati po něčem, vypátrati něco **a** *ut ea vasa perquirant* *C* **b** přenes. sm. vyzvídati se, dotazovati se (*alqm alqd* někoho na něco, po něčem): *p. aditus viasque* *Cs*; vyzvídati, zkoumati.

**perquīsītē**, adv. [*perquiro*] vl. s bedlivým prozkoumáním, vědecky, důkladně.

**perrārō**, adv. [*perrarus*] velmi zřídka.

**per-rārōs**, *a, um* velmi řídký.

**per-reconditus**, *a, um* pečlivě skrytý, zcela tajný.

**per-rēpō**, *ere, rēpsī*, — lézti, plaziti se alqd po něčem.

**per-rēptō**, *āre, āvī, ātum* prolézati.

**Perrhaebia**, *ae, f.* [Περραιβία] Perrhaibia, krajina v sev. Thessalii, kde byli usazeni **Perrhaebī**, *ōrum, m.* [Περραιβοί] Perrhaibové; adj. **Perrhaebus**, *a, um* perrhaibský, básn. význ. thessalský.

**per-rīdiculē**, adv. velmi směšně: *p. homines augurabantur* *C* vtipkující.

**per-rīdiculus**, *a, um* velmi směšný.

**perrogātīō**, *ōnis, f.* [*perrogo*] provedení zákona: *p. legis Maniliae* *C*.

**per-rogō**, *āre, āvī, ātum* otázati se všech po řadě (*alqd* na něco, po něčem): spec. v senátu *perrogari eo die sententiae non potuere* *L* sm. = nebylo možno skončiti rokování.

**per-rumpō**, *ere, rūpī, ruptum* prorážeti **1** intrans.; zejm. vojen. prorážiti, probíti se: *Galli, quā patere visum iter, perrumpunt* *L*; *per medios hostes* *p. Cs*; *aliis placebat valida manu* *p. T*

**2** trans. *p. alqd* proraziti, prolomiti, protrhnouti, rozraziti **a** *nulla munitione perrupta Cs*; *perrupto monte T* po prokopání hory; *limina* (dveře) *perrumpit V*; - přencs. *qui te perrumpunt omnibusque de rebus consuunt T* kteří se k tobě derou **b** spec. raziti (si) cestu něčím, prorážeti něčím: *p. impetum fluminis L*; *flumen p. T*; - obr. *Tiberium obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperet T* aby z jeho nitra nepronikl... **c** metaf. přemoci, zvítěziti nad něčím: *natura perrumpet fastidia H*; *perrupit Acheronta Hercules labor H*; uváděti vniveč, ničiti, rušiti, mařiti: *poenam legum saepe perrumpunt C*.

**Persa**, *ae 1 m.* viz *Persae 2 f.* (též **Persē**, *ēs*) [Πέρσαι] dcera Okeanova, manželka Heliova, matka Aietova, Kirčina, Hekatina a j.; odt. **Persēis**, *idis*, *f.* dcera Persina (= Hekate *O*); adj. význ. kouzelný *O*.

**Persae**, *arum, m.* [Πέρσαι] Peršané (sg. **Persēs** n. **Persa**, *ae, m.* Peršan) **a** obyvatelé iránské krajiny při Perském zálivu, zv. **Persis**, *idis*, *f.* [Περσίδες], nyn. Farsistan **b** vúb. obyvatelé pozdější velké říše perské: *in Persas est profectus N* k Peršanům, do Persie **c** význ. Parthové: *quo graves Persae melius perirent H*; adj. **Persicus**, *a, um* (*f.* též **Persis**, *idis* n. *idos*) **1** perský: *Persicos odi apparatus H* (t. j. drahé masti, voňavky a vúb. nádheru); subst. **persicum**, *ī, n.* broskv **2** viz *Perseus*.

**per-saepe**, *adv.* velmi často, přečasto.

**per-salsē**, *adv.* velmi vtipně.

**per-salsus**, *a, um* velmi vtipný.

**persalūtātiō**, *ōnis, f.* [*persaluto*] pozdravování na všechny strany.

**per-salūtō**, *āre, āvī, ātum* pozdravovati všechny po řadě = na všechny strany.

**per-sapiēns**, *entis* velmi moudrý.

**per-sapienter**, *adv.* velmi moudře.

**per-scienter**, *adv.* velmi rozumně.

**per-scindō**, *ere, scidī, scissum* zcela n. nadobro rozrhati: *e membris p. vestem Tb* strhati; trhati: *omnia p. L*.

**per-scītus**, *a, um* velmi rozumný, vtipný; výborný, znamenitý: nespojeně *per mihi scitum videtur C*.

**per-scribō**, *ere, scripsī, scriptum* (zevrubně) vypsati, popsati, napsati, vylíčiti, poznamenati, zaznamenati **1** *cuncta sua manu perscripserat Augustus T*; *cum consanguinei nominatim perscripti sint T* jménem uvedeni; *res populi Romani p. L*; sepsati s ak. výsledku: *leges Solo perscripsit T*; básn. *puris versum p. verbis H* skládati verše ze samých prostých slov **2** spec. **a** vypsati v dopise, písemně oznámiti, zevrubně psáti někomu o něčem: *haec pleniora atque uberiora Romam ad suos perscribebant Cs* zevrubně líčili, ještě zveličující a přepínající; *perscriptum alqd mittere N* poslati zevrubně vylíčení něčeho; též s ak. c. inf. **b** úředně (do protokolu) zapsati, sepsati: *senatus auctoritas est perscripta C*; *senatus consulta perscribunt Cs* (po skončeném zasedání bylo usnesení senátu zapsáno od několika senátorů, jejichž jména bývala uvedena na začátku protokolu) **c** zapsati položku do účetní knihy: *multas pecunias falsas atque inanes esse perscriptas C* zápisy o mnohých obnosech jsou nepravdivé a bezpodstatné; odt. poukázati (obnos), platiti: *virī boni usuras perscribunt C*; *si quid emptum paratumve pupillis... foret, a quaestore perscribatur L*.

**perscriptiō**, *ōnis, f.* [*perscribo*] zápsání, zápis; spec. **a** = protokol: *illud senatus consultum ea perscriptione est, ut... C* **b** zápis do účetní knihy, záznam (položky), položka: *falsae perscriptiones C*; poukázka k výplatě, směnka: *si de tabulis et perscriptionibus controversia est C*.

**perscriptor**, *ōris, m.* [*perscribo*] zápisovatel do účetní knihy, účetní: *huius p. faenerationis C* při této lichvě.

**per-scrūtor**, *ārī, ātus sum* (arch. též akt. **per-scrūtō**, *āre, āvī Pt*) **1** prošťárati, prohlédati, proslíditi: *ut omnia specularetur et perscrutaretur C* **2** metaf. prozpytovat, probádati, prozkoumati, promyslíti: *p. naturam rationemque criminum C* vyšetřiti.



**per-secō**, *āre, secuī, sectum* vl. proříznouti; spec. v lékařství **a** proříznouti, vyříznouti ránu n. vřed; odt. obr. učiniti (rázem) přítrž něčemu, rázem skončiti: *id p., ne serperet iterum latius L b* pítvati: obr. *rerum naturas p. C* (t. j. důkladně prozkoumati).

**persecūtio**, *ōnis, f.* [persequor] pro-následování, stíhání (spec. soudní).

**persecutor**, *ōris, m.* [persequor] pro-následovatel.

**per-sedeō**, *ēre, sēdī, sessum* nepřetržitě n. ustavičně seděti.

**per-sēgnis**, *e* velmi liknavý, chabý.

**Persēis** viz *Persa*.

**Persēius** viz *Perseus*.

**per-sentiō**, *īre, sēnsī, sēnsū* **1** hluboko cítiti, pociťovati: *persentit pectore curas V 2* (dobře) znamenati: s ak. c. inf. *persensit (eam) peste teneri V*.

**per-sentiscō**, *ere* pociťovati, dovídati se.

**Persephonē**, *ēs (ae Pp)*, f. [Περσεφόνη] řecký tvar, básn. m. lat. *Proserpina*, bohyně podsvětí a smrti.

**Persepolis**, *is (ak. im, abl. ī)*, f. [Περσέπολις] město v Persidě, hlavní město říše perské; rozbořeno od Alexandra Velikého.

**per-sequor**, *sequī, secūtus sum 1 a* (až k cíli, ustavičně, horlivě) následovati (*alqm* někoho), provázeti, jíti za někým n. s někým: *familiae . . . persecuti sunt regem L b* pronásledovati *a* básn. s inf. účel. *non ego te frangere persequor H*; dostihnouti, dohoniti: *mors et fugacem (v. t.) persequitur virum H*; - *β* spec. vojen. *hostes p. γ* přenes. stíhati: *iniurias p.* mstíti křivdy; *de persequendis inimicitiis Cs* o pomstě nad nepřáteli; *bello p. alqm* stíhati válkou, válčiti s někým; - spec. stíhati soudně, žalovati někoho: *alqm legibus apud iudicium p. C 2* metaf. **a** následovati sm. napodobovati, řídit se něčím: *Cotta persequabatur atque imitabatur antiquitatem C*; *horum hominum sectam atque instituta persequimur C b* jíti za něčím, snažiti se, usilovati o něco, míti cílem něco; hledati, vyhledávati, domáhati se něčeho: *p. voluptates C*;

*quem ad modum meum ius persequar C* jak bych vymáhal své právo = jak bych se domáhal svého práva; *mortem p. Ptr c* dostihovati, dosahovati, nalézati; nabývati: *qui novas res coniecturā persequuntur C d* provázeti, vésti něco k cíli *a* pokračovati, postupovati v něčem: *incepta p. L*; *persequitur scelus ille suum O*; *persequemur otium H* budeme (i dále) žíti v klidu; - *nec enim sum copiam persecutus C* nevyčerpal jsem veškeré zásoby (příkladů) *β* (horlivě, pilně) prováděti, vykonávati, zabývati se něčím, pouštěti se do něčeho: *artes p. C*; *bella p. Hirt* s důrazem vésti; *tua mandata persequar C*; *studiose antiqua persequeris C*; básn. s part. doplňk. (*rusticus*) *persequitur vitem attondens V* pilně ořezává **e** vystihnouti *a* (duchem) = vyšetřiti, prozkoumati: *solitudines p. C β* (řeči) = vylíčiti, vyjmenovati, vyložit: *pluribus p. N* obsírněji; *longius p. C* dále rozváděti *γ* (písmem) *celeritate scribendi, quae dicerentur, p. C* zachytiti, zaznamenati, zapsati *δ* určovati, stanoviti: (*Epicurus*) *voluptatem ita persequitur C* vymezuje; *qui siderum motus numeris persequuntur C* počtem stanoví, vypočítávají.

**Persēs 1** viz *Persae 2* viz *Perseus*.

**Persēus**, *eī* (ak. těž řec. *ea*, vok. *eu*), m. [Περσεύς] vlastní jméno mužské **1** myth. syn Danain z Dia, proměněného v zlatý déšť; zabil Medusu, při čemž získal okřídleného koně Pegasa, vysvobodil od smrti Andromedu a pojal ji za manželku; vládl v Tiryntu a po smrti se stal souhvězdím; adj. **Persēius** n. **Persēus**, *a, um* Perseův: *Perseia castra O*; *Persea manus Pp 2* levoboček Filippa III., krále makedonského, poslední král v Makedonii, přemožen od Římanů r. 168 př. n. l. u Pydny, † r. 166 jako zajatec v Albě (*C* skloňuje smíšeně podle 1. a 3. dekl.: 1. *Perses*, 2. *Persae*, 3. *Persī*, 4. *Persēn* n. *Persem*, 6. *Persē* n. *Persā*; - dat. *Perseī L*); adj. **Persicus**, *a, um*: *bellum Persicum* válka s Perseem.

**perseverāns**, *antis* [persevero] vytrvalý.

**persevĕranter**, adv. [*perseverans*] vytrvale, tvrdošijnĕ.

**persevĕrantia**, ae, f. [*persevero*] vytrvalost; trvalost.

**persevĕrō**, āre, āvī, ātum [*per a se-verus*] vytrvāvati, setrvāvati, trvati, zůstāvati *a* (*in re* v něčem, při něčem): *ille in sua sententia perseverat* Cs při svĕm rozhodnutí; — abs. *una (navis)*, *quae perseveravit* Cs zůstala (t. j. dále plula); *hi lusus infantium* . . . *perseverant senes* *T* zůstávají (tomu) vĕrni β (*s inf.*) *p. alqd facere* neustāvati něco dělati, bez ustání, dále něco dělati; *ille a vallo non discedere perseveravit* Cs neustoupil ani na krok; *s ak. c. inf. Orestem se esse perseverat* *C* neustāvá tvrditi, trvá při svĕm tvrzení; *zř. s ak. id p. et transigere* *C. Part. perseverans* význ. adj. v. t.

**persicum** viz *Persae*.

**per-sevĕrus**, a, um příliš pĕsný.

**Persicus** 1 viz *Persae* 2 viz *Perseus*.

**per-sidō**, ere, sĕdī, sessum usaditi se, pĕsĕdnouti; metaf. proniknouti: *imber altius ad vivum persedit* *V*.

**per-signō**, āre, āvī, ātum zaznamenati; sepsati, sestaviti seznam něčeho: *triumviri donis persignandis* *L*.

**per-similis**, e velmi n. zcela podobný (*alcis* n. *alci rei* něčemu).

**per-simplex**, icis velmi jednoduchý, prostý.

**Persis** viz *Persae*.

**per-sistō**, ere, stītī, — stále n. tvrdošijnĕ vytrvāvati, setrvāvati (*in re* při něčem). V tvarech perfekta splývá s *persto*.

**Persius**, jmĕno řĕmského rodu; zejm. 1 *C. Persius*, učĕný vrstevník básníka Lucilia *C* 2 *A. Persius Flaccus*, satirický básník za doby Neronovy.

**per-solvō**, ere, solvī, solūtum vl. úplnĕ rozvázati, rozvinouti; pĕnes. 1 rozřĕšiti, vyložiti: *si hoc mihi ζήτημα persolveris* *C* 2 spec. zaplatiti, zapraviti (*alci alqd* někomu něco), vyrovnati se s někým *a* (*aes alienum*) *alienis nominibus* (abl. qual.) *persolveret* *S* mohla by zaplatiti cizí dluhy; vyplatiti: *his praemia sunt promissa*,

*illis persoluta* *C*; — spec. *poenas p.* zaplatiti pokutu = vytrpĕti trest, býti potrestán, odpykati **b** metaf. *a p. alci alqd* (z povinnosti) dáti, vzdáti; učĕniti, vykonati něco pro někoho, učĕniti dosti někomu: *iusta p. alci* *Cr* vystrojiti pohřeb, prokázati poslední poctu; *persolvi patriae, quod debui* *C*; *honorem (grates) p.* *V* zaslouženou poctu (díky) vzdáti; *hanc meliorem animam pro morte Daretis persolvo* *V* tento život ti radĕji obĕtuji místo smrti Daretovy; *persolvi primae epistulae, venio ad secundam* *C* učinil jsem dosti prvĕnímu listu = odpovĕdĕl jsem na prvĕní list β *p. alqd* vyplniti, splniti, provĕsti, vykonati něco: *fidem p.* *L* splniti slib, dostáti slovu, v slově státi; *ius p. L* vykonati (podle práva) svou povinnost, státi v právu; (*Plancina*) *sua manu supplicia persolvit* *T* udĕlala si smrt.

**persōna**, ae, f. [snad z řec. πρόσωπον pĕs přes etruské *persu*] škraboška, maska (divadelní): obr. *personam capiti detrahet* *M*; meton. úloha, osoba, povaha, typ **a** (v divadelním kuse): *personam formare novam* *H*; — pĕnes. (ve spise) *quae sunt a me per Antoni personam disputata* *C* o čĕm vykládám ústy Antoniovými **b** obr. a metaf. (vůb. v životĕ) *a personam alcis tueri, sustinere, gerere, ferre* hráti něčí úlohu; *alienam personam ferre* *L* pĕtváreti se; (*in*) *personā alcis* *C* v něčí úloze β osobnost, osoba (abstr., t. vzhledem k postavení a vlastnostem n. proti věcem): *si nec causis nec personis variet* (sc. *lex*) *L*; *personam evitare* *H*; odt. stav, postavení, hodnost; vlastnosti, povaha: *musicen abesse a principis persona* *N*.

**persōnalis**, e [*persona*] osobní.

**persōnaliter**, adv. [*personalis*] osobně.

**persōnātus**, a, um [*persona*] opatĕřený škraboškou, maskou, se škraboškou, maskou (na obličeji), zakuklený: *p. Roscius* *C*; *p. pater* *H* (t. j. v komedii).

**per-sonō**, āre, uī, — zaznívati, zníti, hláholiti, hlučĕti, rozlĕhati se **a** trans. *a* s pĕdĕm. vnĕj. *alqd* něčĕm,

po něčem, někde, naplňovati zvukem (zpěvem, křikem, hlukem) něco: *p. aequora conchā, regna latratu V*; *est mihi qui personet aurem H* někdo (my: něco, t. j. rozum) mi stále šeptá do ucha *β* s předm. vnitř. *quas (res) isti in angulis personant C*; s ak. c. inf. hlučně volati, křičeti *C L b* intrans. *a citharā Iopas personat V* hraje na kitharu; povykovati, hřmotiti, bouřiti: *plebs personabat certis modis plausuque T β alqd* (prostor) *personat rē* (zvukem) zaznívá, rozléhá se atd. něčím = v něčem zaznívá, rozléhá se atd. něco: *domus personuit canibus H* v domě se ozvalo štěkání.

**per-spargō** viz *perspergo*.

**perspectus, a, um** [*perspicio*] vl. prohlédnutý; přenes. prozkoumaný, poznáný, zkušený, osvědčený.

**perspergō, ere, persē, persum** [*per a spargo*] pokropiti; = přenes. posypati: obr. *quo (lepore) tamquam sale perspergatur oratio C*.

**perspicāx, ācis** [*perspicio*] prozíravý, bystrý: *p. prudentia* básn. u *C*.

**perspiciētia, ae, f.** [*perspicio*] prohlédnutí, (dokonalé) poznání: *p. veri C*.

**perspiciō, ere, spexī, spectrum** [*per a specio*] prohlédnouti **1** vl. **a** viděti skrze něco: *quo non modo non intrari, sed ne perspici quidem posset Cs*; **b** prohlížeti, přehlížeti, nahlížeti, ohledávati, pozorovati: *loci naturam p. Cs 2* metaf. poznati, seznati, pochopiti, vniknouti do něčeho, porozuměti (*alqd*, ak. c. inf., nepř. ot.): *cuius virtutem hostes, misericordiam victi, fidem ceteri perspexerunt C*; přesvědčiti se o něčem: *alcis fidem p. Cs*; *perspectum habere alqd Cs* býti o něčem přesvědčen, míti důkazy něčeho. Part. *perspectus* j. adj. v. t.

**perspicuē, adv.** [*perspicuus*] jasně, zřejmě, patrně, zjevně, zřetelně.

**perspiciūtās, ātis, f.** [*perspicuus*] průhlednost, patrnost, jasnost, zřejmost: *p. argumentatione elevatur C*.

**perspicuus, a, um** [*perspicio*] **1** vl. průhledný, průzračný: *p. calix M*; *aquas perspicuas ad humum O 2* metaf. jasný, zřejmý, patrný, zjevný, zře-

telný: *perspicuum est* s ak. c. inf. n. nepř. ot. jest jasno, samo sebou se rozumí.

**per-sternō, ere, strāvī, strātum** vydlážditi *L*.

**per-stimulō, āre, āvī, ātum** (neustále) drážditi *T*.

**per-stō, āre, stitī, (stātūrus) 1** vl. (nepohnutě, pevně, vytrvale) státi, nehýbati se: *talia perstabat memorans V 2* metaf. trvati, vytrvávati, býti stálý, nezměněn, beze změny **a** potrvati: *nihil est toto quod perstet in orbe O* nic není stálého **b** setrvávati, státi v něčem (abs., *in re*, na něčem, při něčem), býti pevný: *in sententia p. Cs*; *remorum in verbere perstant O* vytrvale tepou vesly; abs. trvati na svém: *perstat Echionides O*; *perstitit Narcissus T*; s inf. *persto facere alqd* bez ustání (vytrvale, důsledně, věrně) něco dělám: *si perstiteris ad corpus ea referre C*; *perstitit aspernari talem sui cultum T*; ale *perstas certare O* trváš na zápase.

**per-strepō, ere, uī 1** intr. velice hlučeti **2** trans. naplňovati hlukem.

**per-stringō, ere, strīnxī, strictum** zavaditi o něco, zasáhnouti, dotknouti se, škrábnouti **1** *vomere portam Capuae paene perstrinxisti C*; básn. *murmure cornuum perstringis auris H* v sluch doráží zvuk tvých rohů; *uterum perstrinxerat arbor O* zasáhl = dosáhoval k... **2** metaf. dotknouti se **a** otřásti, zachvěti: *periculi species corda horrore perstrinxerat Cr*; *horror spectantes perstringit L b* praegn. (velmi) nemile (nepříjemně) se dotknouti: *aures p. T*; *consulatus meus (Hortensium) leviter perstrinxerat C*; *suspiciacem animum perstrinxere T c* kárat, dávatí důtku, vytýkati někomu něco; dorážeti, narážeti, útočiti na někoho: *oblique p. alqm T*; *illi modice perstricti (sunt) T* dostati mírnou důtku **d** spec. (řeči) se dotknouti něčeho, zmíniti se o něčem: *vitae cursum celeriter p. C*.

**per-studiōsē, adv.** velmi horlivě.

**per-studiōsus, a, um** velmi horlivý, horlivě oddaný (*alcis (rei)* někomu, něčemu).

**per-suādeō**, *ēre, sī, sum* vl. s úspěchem raditi někomu, důvody n. radou u někoho porřiditi, přemluviti (*alcis* někoho, *de re* o něčem, u adj. a pronom. též ak.) **1** význ. přiměti, navěsti, pohnouti, svěsti (*ut n. ne aby*): *haud difficulter persuasum (est) Latinis L* dali se přemluviti; *quod . . . accessisset, persuasum (sc. sibi esse) loci opportunitate Cs* k tomu že ho přiměla příhodnost místa; *mihi persuasum est, ut . . .* jsem rozhodnut, odhodlán; zř. s konj. bez *ut*: *huic Albinus persuadet . . . regnum ab senatu petat S* navede, aby; s inf. zejm. básn. a pozd.: *nec arare terram tam facile persuaseris (sc. iis) T* **2** význ. přesvědčiti, namluviti (s ak. c. inf. že . . .): *hoc volunt p. Cs* o tom . . .; neos. *mihi persuadetur* dávám se přesvědčiti, nabývám přesvědčení; *mihi persuasum est* nabyl jsem přesvědčení, jsem přesvědčen, mám za to; osob. *mihi persuadeo* nabývám přesvědčení, uznávám, věřím; *cum referre negas . . . persuades hoc tibi vere* s ak. c. inf. *H* t. j. činíš to ve správném přesvědčení, že . . .; *quis hoc sibi persuaderet Cs* kdo by se toho domýšlel; zř. *persuasum habeo Cs Pn* mám za uznané, za jisté, jsem přesvědčen: *Romanos conari loca . . . adiungere sibi persuasum habebant Cs*; - zř. přechodně: pas. *quo (malo) viso et persuaso* (uznáno) *C*; básn. *persuasus* přesvědčený *Pp*.

**persuāsiō**, *ōnis, f.* [*persuadeo*] přesvědčení **a** význ. přemlouvání, přemluvení, přesvědčování: *dicere apposite ad persuasionem C* **b** význ. uznání, víra, mínění (*alcis rei* n. *de rē* z něčeho, v něco, o něčem; ak. c. inf.): *p. veneni accepti T*; *eadem de infernis p. T*.

⟨**persuāsivus, a, um** [*persuadeo*] přemluvný.⟩

**persuāsus, ūs, m.** [*persuadeo*] jen abl. sg. *persuasus alcis* z přemluvení, na radu, z návodu něčeho.

**per-subtilis, e** velmi jemný: *p. oratio C* (jemně) zpracovaná.

**persultō, āre, āvī, ātum** [*per a salto*] **1** poskakovati, proskakovati (se), skákati: (*ferocissimi militum*) *cum carminibus et tripudiis persultabant T*

**2** probíhati, procházeti, projížděti, rejčiti **a** trans. *Italiam p. T*; *Hibero exercitu campos persultante T* **b** intrans. *in agro p. L*; *Silures late persultabant T*; přeskakovati, přebíhati: *Germani notis vadis persultabant T*.

**per-taedet, ēre, pertaesum est** (slov. neos.): *pertaedet* (perf. *pertaesum est*) *me* (ak.; bývá vynecháván) *alcis rei* hnusí se mi něco (velmi, silně a p.), oškliví se mi, protiví se mi, mrzí mě; hnusím si, ošklivím si něco; mám v ošklivosti, cítím odpor proti něčemu; jsem rozmrzelý něčím, mám až po krk něčeho; os. **pertaesus, a, um** (*alcis rei*) rozmrzelý něčím: *Epicharis . . . lentitudinis eorum pertaesa T*.

**pertaesus** viz *pertaedet*.

**per-temptō, āre, āvī, ātum** ohmatávati **1** zkoušeti (dotýkáním): *cum utrumque pugionem pertemptasset T*; - přenes. váb. zkoušeti, vyzkoušeti, prozkoumati, promyslit: *totā causā pertemptatā atque perspectā C*; - praegn. *p. animum alcis T* pokusiti se o . . . t. j. hleděti získati někoho, působiti na někoho **2** silně se dotýkati; přenes. pronikati, zachvacovati: *ut tremor pertemptet corpora V*; *pertemptant gaudia pectus V*; *lues pertemptat sensus V* otravuje.

**per-tendō, ere, tendī, tentum** (n. *tēsum*) **1** směřovati, kvapiti, spěchati: *Romam p. L* **2** trvati na něčem *Pp*.

**pertentō** viz *pertempto*.

**per-tenuis, e** velmi tenký; metaf. velmi slabý (nepatrný, chatrný).

**per-terebrō, āre, āvī, ātum** provrtati.

**per-tergeō, ēre, tersī, tersum** utřítí, otrřítí.

**perterre-faciō, ere, fēcī, factum** [*perterreo a facio*] silně postrašiti.

**per-terreō, ēre, uī, itum** ustrašiti, postrašiti, přestrašiti, zastrašiti, poděsiti, polekati, poplašiti (*alqm rē*); ob. *perterritus: hostes urbis direptione perterriti Cs* ze strachu před vydrancováním města.

**perterricrepus, a, um** [*perterreo a crepo*] hrůzostrašně znící básn. u *C*.

**per-texō, ere, texuī, textum** dotkati, utkati; metaf. provésti, dokončiti.

**pertica**, *ae, f.* tyč, tyčka; spec. tyč k měření, sáhovka, míra.

**perticātus**, *a, um* [*pertica*] opatřený tyčí.

**per-timēfactus**, *a, um* ustrašený u *C*.

**per-timēscō**, *ere, timuī*, — (velmi) strachovati se, polekati se, poděsiti se, obávati se (abs., *alqm* někoho, *de rē* o něco, *ne . . .*).

**pertinācia**, *ae, f.* [*pertinax*] **1** pevnost, vytrvalost, setrvačnost, stálost **2** neústupnost, nepovolnost, zarputilost, zatvrzelost, tvrdošíjnost.

**pertināciter**, *adv.* [*pertinax*] **1** pevně, vytrvale, stále **2** neústupně, nepovolně, zarputile, zatvrzele, tvrdošíjně.

**pertināx**, *ācis* [*per a tenax*] vl. pevně držící **1** pevný, vytrvalý, setrvalý, stálý (*in re*, neklas. *ad n. adversus rem* v něčem): *pignus dereptum digito male pertinaci* *H* s prstu ne příliš se vzpírajícího **2** neústupný, nepovolný, zarputilý, zatvrzelý, umíněný, tvrdošíjný: básn. s inf. *Fortuna ludum insolentem ludere p.* *H* neúnavná ve zpupné hře.

⟨**pertinentia**, *ae, f.* [*pertineo*] příslušenství.⟩

**pertineō**, *ēre, tinuī*, — [*per a teneo*] **1** dosahovati až k nějaké hranici, sahati, zasahati, táhnouti se, šířiti se, směřovati: *Aquitania a flumine ad montes pertinet* *Cs*; *rivos, qui ad mare pertinebant* *Cs* tekly; — též přenes. *caritas patriae per omnes ordines pertinet* *L* **2** metaf. zasahovati něco, dotýkati n. týkati se něčeho, býti ve spojení, v souvislosti s něčím, směřovati, vztahovati se, odnáseti se (*ad alqd* k něčemu) **a** vřb. *si ad hunc maleficiū istud pertinet* *C* my naopak jestliže jest obžalovaný v nějakém spojení se zločinem; *dicitis omnes animi voluptates . . . ad corporis voluptates p.* *C* jsou v souvislosti (t. j. zakládají se na . . .); (*memoria*) *aliquam animi mei partem pertinebit* *C*; *quod* (n. *quantum*) *pertinet ad . . .* co n. pokud se týče: *quod ad inducias pertineret* *Cs*; *neos. ad me maxime pertinet*

s ak. c. inf. *C* pro mne jest velmi důležitě **b** spec. zejm. *a* zasáhnouti, stihnouti někoho: *ad quos eius iniuriarum pars pertinebat* *L*; *ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt* *T*  $\beta$  působiti na něco, míti vliv, význam, důležitost pro něco, býti základem, rozhodovati o něčem: *tanta, quae ad posteritatem pertinent* *C*; *quid fieret, non cur fieret, ad rem pertinere* *C* na tom záleží, to jest důležité, významné; *quae ad effeminandos animos pertinent* *Cs* co činí mysl choulstivou  $\gamma$  k něčemu býti, hleděti, sloužiti, hoditi se, přispívati, pomáhati, býti potřebný: *ea, quae ad proficiscendum pertinent* *Cs* čeho třeba k tažení; *quae ad victum pertinent* *N* potraviny  $\delta$  směřovati k něčemu, míti něco účelem, cílem: *quod plures a me nominati sunt, eo pertinuit, quod . . .* *C* mělo ten účel; *eodem p.* *Cs* směřovati k témuž cíli, míti týž účel; *quo pertinet* s inf. *H T* jaký má účel, smysl; *haec atque alia eodem pertinentia* *L* věci téhož rázu; — sm. nepřát. směřovati proti něčemu: *hoc iam non ad privatam, sed ad publicam rem pertinet* *N* proti zájmům . . .  $\epsilon$  náležeti (právem n. jako úkol) někomu: *regnum Aegypti ad se p. arbitrabantur* *C*; *expugnatae urbis praedam ad milites p.* *T*; *sacra, quae nunc ad Dialem flaminem pertinent* *L* náleží v obor flamina . . .

**pertingō**, *ere, —*, — [*per a tango*] veskrze se dotýkati; dosahovati, zasahovati; intr. sahati: *collis in imensum pertingens* *S*.

**pertractātiō**, *ōnis, f.* [*pertracto*] zaměstnávání, obírání se (*alcis rei* něčím).

**per-tractō**, *āre, āvī, ātum* vl. ohmátavati; metaf. **a** pracovati o něčem, působiti na něco: (*orator*) *sensus hominum pertractat* *C* **b** obíráti se, zaměstnávat se něčím, projednávat něco: *ut ea apud principes pertractentur* *T*; zejm. prozkoumati, probádati, promysleti něco: *si me ad totam philosophiam pertractandam dedissem* *C*.

**per-trahō**, *ere, traxī, tractum* přivléci, dovléci, dotáhnouti **a** (*ratis*)

*ad alteram ripam pertrahitur L*; přenes. význ. násilím přiváděti, donutiti někam jíti: *servi, qui conquirerent pertraherent T*; *suadentes simul terrentesque pertraxere ad Domitianum* (sc. *Agri-colam*) *T* **b** zatáhnouti někam = vlákati, přilákati: *hostem citra flumen p. L*.

**per-trānseō**, *īre, īi (īvī), itum 1* procházeti; pronikati **2** přecházeti, míjeti. **pertrectō** = *pertracto*.

**per-trīstis**, *e* velmi smutný: *pertriste carmen* básn. u *C*; velmi zasmušilý, mrzutý: *p. patruus C*.

**per-tumultuōsē**, *adv.* velmi pobuřujícím způsobem: *legati p. nuntiaverunt C* přinesli velmi znepokojující zprávy.

**per-tundō**, *ere, pertudī, pertūsum* proraziti, provrtati, opatřiti otvorem: *dolium a fundo* (na dně) *pertusum L*.

**perturbātē**, *adv.* [*perturbatus*] zmateně, bez pořádku.

**perturbātiō**, *ōnis, f.* [*perturbo*] **1** vůb. zmatení, změtení; porušení: *p. religionum C*, *auspiciōrum L*; zmatek, nepořádek, rozrušení, porucha (*alcis rei* něčeho, v něčem): *exercitūs p. Cs*; *p. caeli C* bouřlivé počasí, nepohoda; zejm. *p. rei publicae C* bouřlivý stav obce; *rerum p. C* politický převrat; *p. vitae et confusio C* rozvrat **2** spec. *p. (animi)* zmatení, porušení, vzrušení myslí, rozčilení **a** zděšení, polekání **b** t. t. filos. význ. řec. *πάθος* hnutí myslí, (citový) vzruch, cit, vášeň, afekt: *perturbationes ... turbidi animorum concitativo motus, aversi a ratione C*.

**perturbātrix**, *icis, f.* [*perturbator*] která mate, která uvádí ve zmatek, původkyně zmatku.

**perturbātus**, *a, um* [*perturbo*] **1** zmatený, pomatený: *quae (somniaantium visa) multo perturbatiora sunt C*; bouřlivý **2** spec. vzrušený, rozčilený: *numquam vidi hominem perturbatiorem metu C*; rozvášněný, vášnivý: *perturbata mens* (op. *constans* klidná) *C*; - *in re familiari sumus perturbati C* pochroumání.

**per-turbō**, *āre, āvī, ātum 1* (úplně) zmásti, pomásti, uvéstí v (úplný)

zmatek, nepořádek: *agmen p. Cs*; pobouřiti: *civitate p. N*; rozrušiti, porušiti, rušiti: *ne omnium fortunas perturbari vellet Cs* rušiti příznivý osud = uvrhnouti v neštěstí **2** spec. zmásti mysl = vzrušiti, rozčiliti, zarazití; pobouřiti, poděsiti, polekati: *pas. perturbari* zaraziti se, polekati se, pozbýti rozvahy, zmužilosti: *de rei publicae salute perturbari C* býti v nepokoji, strachovati se o...; - *praegn. perturbantur, copiasne adversus hostem ducere, an ... an ... praestaret Cs* leknutím nevědí. Part. *perturbatus j.* *adj.* v. t.

**per-turpis**, *e* prahanebný.

**per-ungō**, *ere, ūnxī, ūnctum* namažati, pomazati, natřiti: *iuvenes corpora oleo perunxerunt C* natřeli se olejem; s básn. ak. předmětným *peruncti faecibus* (v. t.) *ora H*.

**per-urbānus**, *a, um* velmi uhlazený (jemný, vzdělaný).

**per-ūrō**, *ere, ussī, ustum* spáliti, vypáliti, opáliti **a** *ossa perusta Tb O*; *perusta solibus H* **b** přenes. *a terra perusta gelū O*; páliti (o žízni, boreče a p.); s básn. ak. předmětným *Hibericis peruste funibus latus et crura durā compede H* ježž (dosud) pálí hřbet od důtek a hnáty od pout; *colla perusta O* = odřené *β peruri rē* býti rozpálen něčím, míti palčivou touhu po něčem: *hominem perustum gloriā C*.

**Perusia, ae, f.** město ve vých. Etrurii, vých. od Trasimenského jezera, nyn. Perugia; *adj.* **Perusinus, a, um** perusijský, v Perusii, z Perusie: *Perusina sepulcra Pp* (s narázkou na *bellum Perusinum* r. 41—40 př. n. l.); subst. **Perusini, ōrum, m.** Perusijané, obyvatelé Perusie; **Perusinum, ī, n.** statek a letohrádek u Perusie.

**per-ūtilis, e** velmi užitečný.

**per-vādō**, *ere, sī, sum 1* projíti, proniknouti (*intr. n. trans. alqd* něco, něčím): *obr. (ob. trans.) tumultus totam urbem pervadit L* prochází = šíří se po...; *odt. šířiti se, rozširovati se, rozněsti se: pervaserat fama T 2* dojíti, doniknouti, proniknouti, vniknouti, prodrati se, dospěti někam:

*praesidium ad castra pervadit L; venenum eius artus pervasit T; Hiberos ad patrium regnum pervadit T = in Hiberos; - praegn. uniknouti: Piso in aedem Vestae pervasit T; impetu equi pervasit (Arminius) T prodral se = unikl.*

**pervagātus, a, um** [*pervagor*] (daleko n. všeobecně) rozšířený, rozhlášený, obecně známý, (zcela) běžný.

**per-vagor, āri, ātus sum** probíhati, procházeti, pobíhati, potulovat se (intr. n. trans. *alqd* něco, něčím, po něčem): *hic praedonum naviculae pervagatae sunt C; - metaf. rozšiřovati se, pronikati, naplňovati: dolor omnia membra pervagatur Pn. Part. pervagatus j. adj. v. t.*

**per-vagus, a, um** neustále těkající.

**per-variē, adv.** velmi rozmanitě; velmi pestrě, zábavně.

**per-vastō, āre, āvi, ātum** (úplně) zpusťšiti, popleniti, vyplniti.

**per-vehō, ere, vēxi, vectum 1** provéztí, převéztí něco někudy, projeti s něčím: *neque commeatibus pervehendis eā patuisset iter L* průvozu zásob; pas. projeti, proplouti, přeplavit se: *Nasidius freto Siciliae pervehitur Cs; s ak. Oceanum secunda navigatione pervehitur T* přes . . . **2** dovéztí, zavéztí: (*virgines sacraque*) *Caere pervexit L; pas. dojeti, doplouti, doplaviti se; obr. ad exitus pervehimur optatos C.*

**per-vellō, ere, vellī, —** (silně n. stále) škubati; - přenes. **a** *qualia lassum pervellunt stomachum H* dráždí **b** přetrásati; otrásati někým: *si te dolor pervellerit C.*

**per-veniō, ĩre, vēnī, ventum** (šťastně) přijíti, dojíti (k cíli), dostati se, doraziti, dospěti, vojen. přitáhnouti (*ad alqd*, básn. též ak. k něčemu) **1** vl. o osobách **a** *perventum est* přišlo se = přišli **b** obr. a metaf. *a metas dati pervenit ad aevi V (= ad metas); cum ad annum octogesimum pervenisset N* dožil se; *vivi pervenimus, ut . . . V* = dožili jsme se, že  $\beta$  přijíti ve vypravování k něčemu  $\gamma$  p. *in potestatem alcis Cs* dostati se, upadnouti; p. *in timorem Cs,*

*in odium N* upadnouti; *in affinitatem alcis p. N* vejíti v příbuzenství  $\delta$  přijíti k něčemu = nabýti, dosíci něčeho: *ad suum p. C* ,ke svému' přijíti; *ad nummos p. C; animus ad notionem boni pervenit C 2 o věcech **a** (*salus*) *ut perveniat, precor O* aby správně došel (adresáta); - *fama pervenit s ak. c. inf. donášise; ad aures pervenit NC* došlo, doneslo se ke sluchu někomu, někdo zaslechl: *pervenit ad colonos damno* (abl. zpūs.) *graviore pestis O* těžší pohromou stihl; při udání početním vystoupiti, dostoupiti n. op. klesnouti na . . . : *ad denarios L annona pervenerat Cs* vystoupila **b** praegn. dostati se, připadnouti někomu (v majetek n. za úkol): *ad eum pars utrisque pervenit Cs; id ad me ereptum pervenisse N* dostalo se mi lupem; *res ad paucitatem defensorum pervenerat Cs* došlo na malou hrstku obhájců.*

**perversē, adv.** [*perversus*] převráceně, zvráceně, křivě; přenes. sm. = nerozumně, pošetile, zle.

**perversitās, ātis, f.** [*perversus*] převrácenost, zvrácenost; pošetilost.

**perversus, a, um** [*perverto*] převrácený, zvrácený, křivý **1** vl. *erat (Roscius) perversissimis oculis C* zcela stočené = silně šilhavé **2** metaf. **a** sm. nerozumný, zpozdilý: *perversa sapientia C b* sm. zlý: *perverse Menalca V* (t. j. závistivý).

**per-vertō, ere, vertī, versum** převrátiti, zvrátiti, podvrátiti, vyvrátiti; poraziti, povaliti, svaliti, skáceti **1** vl. *arbusta, virgulta p. C; ubi pedes ab equite perverti posset L 2* přenes. **a** p. *alqm* (obr. ze zápasu) povaliti, skáceti (co do moci, významu a p.): *numquam (ille me) ullo artificio pervertet C; nemo . . . quem perverterim ac perfregerim C; eos imitari coepit, quos ipse perverterat C; odt. zahubiti, zničití: Germanici liberos p. T b p. alqd: bellum perverso numine poscunt V* převrátivše vůli bohů = proti vůli bohů; podvrátiti, způsobiti rozvrat něčeho, zničití: *mores p. N; ius libertatemque p. C. Part. perversus j. adj. v. t.*

**per-vesperī, adv.** pozdě večer.

**pervestigatiō**, *ōnis*, *f.* [*pervestigo*] probádání.

**per-vestigō**, *āre*, *āvī*, *ātum* proslíditi, vystopovati; vyslíditi: obr. *ita odorabantur omnia et pervestigabant C*; - odt. přenes. prozkoumati, probádati; vypátrati.

**per-vetus**, *eris* velmi starý, prastarý.

**per-vetustus**, *a*, *um* velmi starý, zcela zastaralý.

**pervicācia**, *ae*, *f.* [*pervicax*] vl. vytrvalost **a** *pervicaciā* (*Blaesi legati vici* (*mīlites*) *inceptum omisere T* vytrvalým odporem **b** ob. šp. sm. zatvrzelost, umíněnost, tvrdošijnost, svéhlavost, nepovlnost, zarputilost.

**pervicāciter**, *adv.* [*pervicax*] vytrvale, neúnavně; zatvrzele, tvrdošijně, svéhlavě, nepovlně, zarputile.

**pervicāx**, *ācis* [*pervicō*] vl. vytrvalý (*alcis rei* v něčem) **a** (*Priscus recti p. T*; neúnavný: *pervicacis Thyiadas cantare H* (t. v reji); o věcech trvalý, stálý **b** šp. sm. zatvrzelý, tvrdošijný, svéhlavý, umíněný, nepovlný, zarputilý.

**per-vidēō**, *ēre*, *vīdī*, *vīsum* (dobře) viděti, (důkladně) prohlížeti, přehlížeti, zrakem pronikati **1** (*Solem qui pervidet omnia O*; obr. *cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis H* své chyby vidíš jen jako krhavý (t. j. málo jasně; podle jiného výkl. přehlížíš své chyby = nepozoruješ jich) **2** metaf. **a** (důkladně) pozorovati, zkoumati **b** (důkladně) poznati, pochopiti, vyrozuměti: *qui hoc non perviderit C*.

**per-vigēō**, *ēre*, *uī*, — silně n. napořád bujeti: metaf. *uterque opibusque atque honoribus perviguere T* podrželi lesk svého jmění i postavení.

**per-vigil**, *lis* (stále) bdící, (pilně) bdělý, ostražitý.

**pervigilatiō**, *ōnis*, *f.* [*pervigilo*] noční slavnost (bohoslužebná).

**pervigilium**, *īī*, *n.* [*pervigilo*] vl. bdění po celou noc; spec. noční slavnost (bohoslužebná, řec. *παρανοχία*): *castra ut in pervigilio neglecta L*; - synekd. noční veselí (hlučné a bujné):

*omnia pervigiliis ac bacchanalibus quam disciplinae propiora T*.

**per-vigilō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** intrans. (stále) bděti, nespati: *seros hiberni ad luminis ignis pervigilat V* t. j. pozdě do noci **b** trans. probděti: *noctem p. C*; *nox pervigilata O*.

**per-vilis**, *e* velmi laciný.

**per-vincō**, *ere*, *vīcī*, *victum* úplně zvítěziti (abs.; *alqd* nad něčím) **1 a** vl. *multum certato pervicit Vardanes T* do byl rozhodného vítězství **b** přenes. úplně přemoci, zmoci, překonati: *p. sonum H* (sm. překřičeti); *dominae p. mores Pp* zkrotiti hrdou mysl **2** metaf. **a a p.** *alqm. ut* (při záporu *quin*) přiměti, pohnouti: *illam non verbera... pervicere, quin... denegaret T β p. alqd n. ut (quin) provésti, dokázati, vymoci, domoci se: non pervicit, quin suspensa responderit T b* dokázati (důvody): *quam sis mendosus, pervincam H*.

**pervius**, *a*, *um* [*per a via*] **a** průchodní, otevřený, volný: *transiitiones perviae C*; *pervia tellus O* průchodní země = podzemní průchod; pod. *p. aether O*; *p. usus tectorum inter se V* chodba spojující síně mezi sebou; básn. *iaculo, quod pervia tempora fecit O* provrtalo, prorazilo; - subst. neutr. průchod, cesta: *angulos aedium pervium facitis Pt* děláte průchodem; *ne pervium illa exercitibus foret T*; *ut pervium in totum ordinem esset L b* schůdný (*alci* někomu n. pro někoho) **c** přístupný, otevřený; - metaf.  *nihil ambitioni pervium T*;  *cruciatui aut praemio cuncta pervia esse T*.

**pervulgō** viz *pervulgo*.

**per-volitō**, *āre*, *āvī*, *ātum* proletovati, poletovati (*alqd* něčím, po něčem) *V*.

**1. per-volō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** létati, proletovati, poletovati (*alqd* něčím, po něčem): *aedes pervolat hirundo V*; *corvus aërium pervolat iter O*; - metaf. (s ak. vnitř.)... *milia passuum cisiis pervolavit C b* doletěti.

**2. per-volō**, *velle*, *voluī*, — rád chtíti, velice si přáti, býti velmi rád (aby...): nespojeně *ibi te per videre velim C*.

**per-volūtō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vl. (do-cela n. stále) rozvínovati; spec. rozví-



novati popsaný svitek = pročitati, studovati.

**per-volvō, ere, volvi, volūtum 1** rozvinovati; spec. popsaný svitek, pročitati, čísti: *Zmyrnam saecula pervolvent* Ct **2** provalovati, váletí; = metaf. med. *pervolvi (in re)* C stále se zabývati něčím (srov. „ležeti“ v něčem).

**pervulgātus, a, um [pervulgo]** vl. uvedený na veřejnost **a** rozhlášený, obecně známý **b** zobecněný, obyčejný, všední.

**per-vulgō, āre, āvi, ātum a** roznésti, rozšířiti, zobecniti, vynésti najevo, uvéstí na veřejnost, uveřejniti **b** spec. **a** rozhlásiti, oznámiti: *edictum p.* Cs **β** se **p.** oddávati se (všem): *quae (mulier) se omnibus pervulgaret* C **c** praegn. *pervulgatis triumphī honoribus* T když zevšedněly. Part. *pervulgatus* j. adj. v. t.

**pēs, pedis, m.** [srov. πούς (ποδ-ός), něm. Fuß] **1** noha **a** lidská n. zvířecí, u zvířat též kopyto, pazneht, spár, pazour: *pedibus non valere* N mítí slabé nohy, býti slabým chodcem; *pedes vestis defluxit ad imos* V až k patám; *quo te, Moeri, pedes (sc. agunt)* V kam pak, Moerie; *accipiter columban pedibus eviscerat* V; = některá rčení **a** *pedem ferre* V = kráčeti, jíti; *retro pedem ferre* O = *pedem referre* couvati, ustupovati (často vojen.); *pedem efferre* vykročiti, vyjítí, hnouti se odněkud: *pedem limine efferre* C překročiti práh; (*Socrates*) *pedem portā non extulit* C ani na krok nevyšel; *pedem conferre* C L buď blíže přistoupiti nebo vojen. utkati se, sraziti se; *pedem ponere* C stoupnouti **β** abl. zpūs. *pedibus* (básn. *pede*) *ire, iter facere, proficisci* buď p ěšky n. (jako op. k *navibus*) po pevnině, po suché zemi; *pedibus aditum* (v. t.) *habere* Cs; = spec. *pedibus merere, stipendia facere* L sloužiti jako pěšák; *in alcis sententiam pedibus ire* (rozstoupením) hlasovati pro něčí návrh (o význ. viz *discessio*); = básn. *pede* s přívl. lze přeložiti pouhým adverbem: *nos adi pede secundo* V milostivě; *ferri incerto pede* H nejistě; *Mors aequo pulsat pede . . . . H* stejně; *pede congressos ae-*

*quo* V kteří se s ním přímo utkali; *i pede fausto* (v. t.) H; *montibus crepante lymphā desilit pede* H seskakuje hrčíc, s hrkotem *γ ante pedes alcis* před nohama n. před očima něčima, před někým; *sub pedibus esse* (vl. i metaf.) býti pod nohama, v prachu, býti za podnož = býti přemožen, podroben, pokořen, opanován, pod vládou, v moci; *metus omnīs subiecit pedibus* V přemohl, pokořil; *ad pedes desilire* Cs, *descendere* L seskočiti, sesednouti s koně; *equitem ad pedes deducere* L vl. sesaditi s koní = dáti povel, aby jezdcí sesedli s koní; *ad pedes pugna venerat* L bitva přešla v boj pěchoty = nastal boj pěchoty; = obr. *in hora ducentos versus dictabat stans pede in uno (Lucilius)* H stupňování výrazu *stans* vstoje = v malé chvíli (podle staršího výkl. *stoj*e nepevně = veršuje ne dbale) **δ** meton. krok, chůze, běh: *cursus pedum* V běh; *pedum certamen* O běh o závod; *laus pedum* O proslulost v běhu; *pedibus vincere, pedibus utilis* O během, rychlostí; *revocat pedem Tiberinus ab alto* (od moře) V běh **b** přenes. u věcí, zejm. u nábytku *mensae erat p. tertius impar* O; *p. pernae* H hnát kýtý **2** t. t. v lodnictví, ob. pl. *pedes* lana plachetní (u spodních cípů plachty); měla-li loď plouti přímo plným větrem, byly napínány oba dolní cípy: *pede labitur aequo* O ana lana byla stejná, stejně napiata t. j. plnými plachtami; synekd. *sive utrumque Iuppiter incidisset in pedem* Ct v plné plachty; při silném větru bylo potřebí lavírovati, t. j. plouti klikatě, k čemuž byl napínán brzy pravý, brzy levý cíp plachty: *una omnes fecere pedem* V napjali jedno lano **3** jako míra stopa = 29.6 cm =  $\frac{1}{5}$  kroku (*passus*); přenes. míra: *metiri se suo modulo ac pede* H; synekd. *pedem in Italia video nullum esse, qui* C píď půdy; *pedem* (ak. míry) *non discedere, non egredi* C ani na krok **4** t. t. v metrice stopa, takt: *iambus, p. citus* H; *alqd pedibus claudere* (v. t. 2) H; odt. rozměr, míra, rytmus; verš: *Lesbium (viz Lesbos) servate pedem* H; *pede ter percusso* (v. t.) H; *in alternos cogere verba pedes* O (t. j. v elegická disticha).

**pessimē**, adv., superl. k *male*, v. t.

**pessimus**, *a, um* superl. k *malus*, v. t.

**Pessinūs**, *untis, f. i m.* [Πεσινουῦς] město v Galatii, hlavní sídlo kultu bohyně Kybely; adj. **Pessinuntius**, *a, um* pessinuntský, z Pessinuntu.

**pessulus**, *ī, m.* [πέσσαλος] zápora.

**pessum**, adv. [snad m. \**ped-tum*, srov. čes. *padati*; odt. i *peior* a *pessimus*] vl. k pádu, dolů: *p. ire T* přijíti v záhubu, býti zničen; **pessum dō** (psáno též **pessum dō**) vrhnouti v záhubu, zahubiti, zničiti, zkaziti: *quod multos bonos p. dedit T; sin ad inertiam p. datus est S* zahálkou vrhne se do zkázy.

**pestifer**, *fera, ferum* [*pestis* a *fero*] **a** nakažlivý, morový, otravný: *odor corporum p. L* **b** metaf. zkázonosný, zhoubný, záhubný; zlořečený, prokletý: *civis p. C.*

**pestiferē**, adv. [*pestifer*] zhoubně, se zkázou.

**pestilēns**, *entis* [*pestis*] **a** morový, otravný, nezdravý (*alci* někomu, pro někoho): *annus p. erat urbi agrisque L* mor padl na město i venkov **b** metaf. zhoubný, záhubný, osudný: *p. munus L.*

**pestilentia**, *ae, f.* [*pestilens*] **a** nezdravost, nezdravý vzduch: *autumni p. Cs* nezdravé počasí podzimní; meton. nezdravá krajina **b** nakažlivá nemoc, nákaza, mor, morová rána, epidemie: *Massilienses gravi pestilentia conflictati Cs*; — básn. přenes. *orationem plenam veneni et pestilentiae Ct.*

**pestis**, *is, f.* **a** neklas. nakažlivá nemoc, nákaza, mor, morová rána: *matres finem pesti exposcunt L; pecudum pestes V* **b** ob. zkáza, zhoubna, záhuba, neštěstí, zlo, „metla“: *reliquas illius anni pestes recordamini C* těžké rány; meton. o osobách a zvířatech přišera, (zlá) ohava, netvor, zlý duch, (morová) hlíza, „vřed“: *quod (urbs) tantam pestem evomerit C; ab illa furia ac peste patriae C.*

**petasātus**, *a, um* [*petasus* = πέτασος široký klobouk řecký, jehož užívali zejména na cestách] s kloboukem na hlavě = vypravený na cestu *C.*

**Petēlia**, *ae, f.* město na vých. po-

břeží Bruttia; adj. **Petēlinus**, *a, um* petelský.

**petessō**, *ere, —, —* [*peto*] **a** zasahovati: *Iuppiter mente caelum terrasque petessit* básn. *C* proniká **b** dožadovati se něčeho, toužiti po něčem: *laudem p. C.*

**Petilius** n. **Petillius**, jméno římského rodu; zejm. **1 Q. Petilius Spurrinus**, praetor urbanus r. 181 př. n. l., padl jako konsul r. 176 v boji proti Ligurům *L* **2 Petillius** zvaný *Capitolinus* odtud, že mu byl od Augusta svěřen dozor při obnově chrámu Kapitolského; byl při tom obžalován z proněvěry, ale přičiněním Augustovým osvobozen *H* **3 Q. Petilius Cerealis**, vojevůdce a podporovatel Vespasianův, velitel proti Batavům (jež vedl *Claudius Civilis*), místodržitel v Britanii, kde † r. 72 n. l. *T.*

**petitiō**, *ōnis, f.* [*peto*] **1** útok, výpad, rána (při šermu): obr. *novi omnes hominis petitiones C; tuas petitiones effugi C* **2** žádání, požadování, žádost **a** zř. *p. indutiarum L* **b** spec. a žádání, ucházení o úřad: *consulatus p. C* **β** požadování dluhu, vymáhání, požadavek, pohledávka: *cuius p. sit C* kdo má . . . ; *omissas petitiones resumerent T* **γ** soudn. žaloba: *integram petitionem relinquere C.*

**petitor**, *ōris, m.* [*peto*] vl. žadatel; spec. **a** uchazeč o úřad, žadatel (kandidát): *p. consulatus C* **b** věřitel: *p. rursus cum peteret (sc. pecuniam) C* **c** žalobce (v soukromé při).

**petituriō**, *ire* [desider. k *peto*] chtíti n. míti chuť ucházeti se (o úřad) *C.*

**petō**, *ere, ivi (ii), itum* (*petiit O*; básn. synkop. *peti, petisti, petit* atd., *petisse, petissem* atd. = *petiū, petiūsti, petiūt* atd., *petiisse, petissem* atd.) [srov. *penna*, řec. πέτομαι] (vl. letěti) směřovati (*alqd* k něčemu) **1** pohybem **1** s ak. vněj. **a** jíti, ubíratí se, brátí se, blížiti se; spěti, spěchatí, hnátí se, utíkatí; v. j. táhnoutí; jeti, ploutí, plaviti se; letěti, vznášeti se; padati, chýliti se; chtíti někam, tihnoutí (*alqd* na ot. kam?) *Alpes p. L* zaměřovati k *A.*; *fugere Othoniani, Bedriacum petentes T* směrem k *B.*; *montes p. Cs* prchati na

hory; *petere alqd cursū* běžeti, *fugā* prchati k něčemu; *oves petunt rupes* O lezou na . . . ; *quem* (sc. *Luciferum*) *p. terras vidit* O klesati k zemi = zapadati; básn. *mons petit astra* O strmí k hvězdám; - přenes. *intellego illum supra, quam ego sum, p. S.* že jeho cíl jest výše, než jsem já; ubíráti se za něčím, následovati něco: *facta patris petiei Inscr* (= *petiī*) **b** sahati, mířiti, chápati se; *corpus petens amplectitur auras* O; *Ilionea petit dextrā* V Ilioneovi podává pravici; *caput petitur* O na hlavu se míří; *praedae petit umbram* O pronásleduje; *colla p. O* brátí kolem krku, vinouti se kolem . . . **c** dorážeti, hnáti se na někoho; házeti, bítí, tlouci, udeřiti do něčeho; *p. alqm ferro; petendo volucres* O střílením; *pete cedentem* (prolept.) *aëra disco* H rozrážej diskem vzduch **d** *p. alqm* hnáti se na někoho, dorážeti, napadati, útočiti, stíhati, pronásledovati, zachvacovati; hroziti: *bello p. alqm* napadnouti n. hroziti válkou; *p. Saguntinos* L udeřiti na . . . ; *fame se peti* L že hladem se naň útočí = že má býti vyhladověn; *Troianos haec monstra petunt* V týkají se = hrozí; *auctor concilii, quem maxime peteret* L na kterého má nejvíce namířeno, spadeno **2** s ak. vnitř. *p. viam, iter* vydati se na cestu; *fugam p.* dáti se na útěk, prchati; *Horatius secundam pugnam petebat* L spěchal do boje s druhým (odpůrcem); básn. obr. *quacumque viam virtute petivit* V vl. kudykoli se dal cestou = očkoli se pokusil ve své statečnosti **II** snahou a za účelem dosažení **1** shledávati, hledati; přinášeti, snášeti, nabíráti, brátí, čerpati odněkud, choditi, jíti pro něco; získávati, nabývati (*alqd ex rē* něčeho v něčem) **a** *pabulum p. Cs; aquam ea sacris* (dat. prosp.) *petitum ierat* L šla pro vodu k oběti; *volucres e diversis terris petiverat* T objednal si **b** *exemplum p. ab alqo* n. *ex rē* jíti pro příklad k . . . , brátí (si) příklad z . . . ; *ex hostium ducibus victoriam p. L* hledati vítězství v boji s . . . ; *clementiae titulus e viro claro petebatur* T muž . . . měl mu získati; *Aeneas omnem prospectum late pelago* (abl.) *petit* V shledá-

vá výhled = moře široko vùkol obzírá; *unde petitum hoc in me iacis* H odkud máš tyto věci, jež mi metáš v tvář; *fugā salutem p.* hledati v útěku spásu; *tibi* (= *a te*) *fama petatur inter mortales* O vyhledávej si . . . **c** spec. vyhledávati odpověď = dotazovati se, tázati se; dovídati se: *quae petit, ille refert* O; *unde petam causas sacrorum* O **2** hledati, žádati si, státi o něco, toužiti, bažiti, dychtiti, přáti si (*alqd, ut n. ne, zř. pouhý konj., básn. též inf.*) **a** *paene minus nullo Smyrna petenda loco* O více žádoucí téměř nad každé jiné místo; *petitus* vyžádaný, vytoužený; *fugienda* (v. t. ke konci) *petendis immiscere* H; *petimus bene vivere* H; - subst. *quantum dimissa* (v. t. ke konci) *petitis praestent* H; *potiere petitis* O čeho žádáš **b** *p. alqd ab alqo*, řídčeji *ex alqo* žádati něco od někoho, na někom, někoho za něco, o něco, *alci* pro někoho, vyžadovati, požadovati; *prosi*: *pacem p. ab alqo; fidem p. de alcis vita* Cs žádati záruku za život; *fidem alcis p. T* hledati ochranu u někoho; *bona petita in fiscum* (v. t.) T; *principes de suis privatim rebus ab eo* (Caesare) *p. coeperunt* Cs přednášeti žádosti ve svých soukromých věcech **c** ucházeti se o něco: *regnum p. L*; spec. *a* s ak. osoby *quis te laudatve petitive* O kdo o tebe stojí; *fingebant petitum ab eo Corbulonem* T že si hleděl nakloniti, přemlouval; zejm. *p. alqm* ucházeti se o někoho, o něčí ruku; subst. *petentes* O nápadníci; *ut saepius peteret viros quam peteretur* S vyhledávala **β** ucházeti se o úřad: *quaesturam p. T*; abs. *aliud tempus est petendi, aliud persequendi* C; *Germanico* (pro . . .) *proconsulare imperium petivit* T **d** vyžadovati, vymáhati, hlásiti se o něco: *praemium p. T*; *poenas alcis rei ab alqo p. S* vl. vymáhati pokuty za něco = mstiti něco na někom; - spec. vymáhati soudně zejm. peníze, pohledávati: *amplius eo nomine neminem petiturum* C; *ille, unde* (= *a quo*) *petebatur* C (obžalovaný) dlužník; odt. vùb. žalovati někoho o něco: *is, qui petit* = žalobce.

**petorritum**, *ī*, n. [slovo původu galského jako věc sama] vl. čtyřkolka, povoz, vůzík, (otevřený) kočár.

1. **petra**, *ae, f.* [πέτρα] balvan, skála.

2. **Petra**, *ae, f.* [Πέτρα, viz předch.] I jméno několika měst; zejm. 1 pobřežní město v Illyrii, již. od Dyrrhachia Cs 2 město v Pierii na sev. záp. svahu Olympu L 3 thrácké město v území Maidů L 4 město na Sicilii, jihových. od Himery 5 město v Sogdianě na řece Oxu Cr II jméno rodiny stavu jezdeckého T. Adj. **Petrinus**, *a, um* peterský; subst. **Petrinī**, *orum, m.* Petřané, obyvatelé Petry (4) C **Petrinum**, *i, n.* místo (a statek) blíže Sinuessy C H; **Petriānus**, *a, um* (od Petra II) Petrův: *ala Petriana* T (pojmenovaná podle svého zakladatele T. Pomponia Petry).

**Petrīus**, jméno plebejského rodu římského; zejm. M. **Petrei**us, jako legát konsula Antonia porazil Katilinu u Pistorie r. 62 př. n. l., později byl věrným přívržencem strany Pompejovy až do své smrti po bitvě u Thapsu Cs S.

**Petriānus, Petrinus** atd. viz *Petra*.

**Petrocoriī**, *orum, m.* národ v Gallii na pravém břehu Garumny s hlavním městem Vesunna (nyn. Périgueux).

**Petrōnius**, jméno plebejského rodu římského, jehož někteří členové vynikli za doby císařské; zejm. T. (?) **Petronius** (zvaný pozd. *Arbiter sc. elegantiarum*), místodržitel v Bithynii, důvěrník Nero-nův, muž vkusu a satiry; zemřel dobrovolnou smrtí r. 66 n. l.

**petrōsus**, *a, um* [*petra*] skalnatý, kamenitý.

**petulāns**, *antis* [*peto*] dorážlivý, dotěrný, drzý, smělý, svévolný, opovážlivý; rozpustilý, nevázaný; bujný.

**petulanter**, *adv.* [*petulans*] dotěrně, drze, směle, svévolně, opovážlivě; rozpustile, nevázaně.

**petulantia**, *ae, f.* [*petulans*] drzost, smělost, svévole, opovážlivost; rozpustilost, nevázanost.

**petulcus**, *a, um* [*peto*] vl. dorážlivý, útočný: *haedi petulci* V trkaví.

**Peucestēs**, *ae, m.* [Πευκέστης] vojevůdce Alexandra Velikého, jemuž zachránil v Indii život; později místodržitel v Persidě Cr.

**Peucetiī**, *orum, m.* obyvatelé v již.

Apulii s městem *Barium*; adj. **Peucetius**, *a, um* peucetský, básn. význ. apulský: *Peucetios sinus* O.

**Phacium**, *iī, n.* [Φάκιον] město ve střední Thessalii L.

**Phaeāx**, *ācis, m.* [Φαίαξ] Faiak; u Homéra jsou Faiakové obyvatelé ostrova Scherie, žijící v blahobytu; odt. přísl. *pinguis Phaeaxque reverti* H; adj. **Phaeācius** n. **Phaeācus**, *a, um* faiacký; subst. **Phaeācia**, *ae, f.* země Faiaků, jež byla a bývá ztotožňována s ostrovem Korkyrou (nyn. Korfu); **Phaeācis**, *idis* (ak. *ida*), *f.* [Φαιακίς] Faiakis, básně o Faiacích a o pobytu Odysseově mezi nimi, kterou složil *Tuticanus* O.

**Phaedōn**, *ōnis, m.* [Φαίδων] Faidon z Elidy, žák Sokratův, bývalý otrok; po něm je pojmenován Platonův dialog o nesmrtnosti duše.

**Phaedra**, *ae, f.* [Φαίδρα] Faidra, dcera krétského krále Minoa, sestra Ariadnina, choť Theseova, pověstná nešťastnou láskou k svému nevlastnímu synu Hippolytovi.

**Phaedrus**, *i, m.* [Φαῖδρος] Faidros, jméno mužské; zejm. 1 žák Sokratův, osoba Platonových dialogů zv. Faidros a Symposion 2 epikurský filosof v Athénách, učitel a přítel Ciceronův.

**Phaeneās**, *ae, m.* [Φαινέας] náčelník Aitolů v boji proti Římanům L.

**phaenomenon**, *i, n.* [φαινόμενον] zjev, jev.

**Phaestus**, *i, f.* [Φαιστός] n. též **Phaestum**, *i, n.* 1 Faistos, město na Krétě; odt. adj. **Phaestius**, *a, um* faistský, náležející k Faistu; subst. řec. **Phaestias**, *adis, f.* Faistanka, žena z Faistu O 2 město v thessalské krajině zv. Thessaliothis L.

**Phaëthōn**, *ontis* (ak. *em n. a*), *m.* [Φαέθων = zářící] 1 epitheton boha slunce Helia; subst. = Helios: *Phaethontis equi* V 2 syn Klymenin a Heliův, pověstný svou nešťastnou jízdou na slunečním voze, při které zapálil zemi a sám byl bleskem Diovým usmrčen; jeho sestry (**Phaëthontides**, *um, f.* sestry Faethontovy = *Heliades*) proň plakaly, až se změnil v olše (n. topoly); jejich slzy se proměnily v jantar; adj.

**Phaëthontēus**, *a, um* (f. též **Phaëthon-tis, idis**) faethontský: *post Phaethonteos ignēs* O po ohni, jímž zhynul Faethon; *in volucrem Phaethontida* O t. j. v labuť, v níž byl proměněn Kyknos, truchle přilíš pro smrt svého přítele Faethonta.

**Phaëthūsa**, *ae, f.* [Φαέθουσα, srov. Φαέθων] sestra Faethontova.

**Phalacrus**, *i, m.* [Φάλακρος vl. Holo-hlavý = *Calvus*] jméno občana z Centurip na Sicilii C.

**phalanga**, *ae, f.* [φάλαγγξ] váleč. k posunování lodí a jiných těžkých věcí.

**phalangitēs**, *ae, m.* [φαναγγίτης] těžkooděneck falangy (v. *phalanx*).

**Phalanna**, *ae, f.* [Φάλαννα] město v thessalské Perrhaibii sev. od Peneia L; adj. **Phalannaicus**, *a, um* [Φαλανναῖος] falanský: *Ph. ager* L.

**Phalanthus** (n. **Phalantus**), *i, m.* [Φάλανθος] Sparťan, vůdce Partheniů, kteří založili Tarent: *regnata rura Phalantho* H.

**phalanx**, *angis, f.* [φάλαγγξ] falanx, (bitevní) šik pěchoty, bitevní řada, voj 1 vůb. 2 a střední šik hoplitů, tvoříci jádro bitevní čáry u Athéňanů a Sparťanů b makedonský šik podoby obdélkové N.

**Phalara**, *orum, n.* [Φάλαρα] přístav thessalského města Lamie v Malijském zálivu L.

**phalārica** viz *falarica*.

**Phalaris, idis** (ak. *im*), *m.* [Φάλαρις] tyran v Akragantu na Sicilii v pol. 6. st. př. n. l., pověstný svou ukrutností (viz *Perillus*).

**Phalasarna**, *ae, f.* [Φάλασσαρνα] město na záp. pobřeží Kréty; adj. **Phalasarnēus**, *a, um* z Falasarny L.

**phalerae, arum, f. [τὰ φάλαρα] falery t. j. kovové ozdoby, medailony; spec. vyznamenání, čestné odznaky, medaile, jaké byly udělovány vojákům za statečnost; muži je nosili na prsou, koňům byly zavěšovány na čelo, na řemen nákrční nebo náprsní.**

**phalerātus**, *a, um* [*phalerae*] ozdobený falerami, t. j. kovovými ozdobami, medailemi.

**Phalērum**, *i, n.* [Φάληρον] nejstarší

přístav athénský; adj. **Phalēricus** (*portus*), též subst. Falerský přístav; **Phalēreus, eī, m. [Φαληρεύς] Faleřan, z Faleru, zejm. *Demetrius* (v. t.) *Ph*.**

**Phalōria**, *ae, f.* [Φαλωρία] město v sev. Thessalii L.

**Phanae, arum, f. [Φαναί] mys v již. cípu ostr. Chiu; adj. **Phanaeus, a, um:** *rex Ph.* V král z Fanských hor (t. j. vzácné víno chijské).**

**Phanota**, *ae* (n. *ēs*), *f.* [Φανότη] tvrz v Epeiru L.

**Phanotēa**, *ae, f.* [Φανότεα] město ve Fokidě nedaleko hranic boiotských.

**phantasia**, *ae, f.* [φαντασία] 1 zjevení, sen 2 představa; myšlenka, pojem. = <obrazivost.>

**phantasma, matis, n. [φάντασμα] vl. zjev; přízrak, strašidlo *Pn*.**

**phantasmaticus, a, um [*phantasma*] přízračný, preludový, podobný přízraku.**

**Phantasos, i, m. [Φάντασος, srov. φαντασία] syn Spánku, jenž bere na sebe podobu různých věcí neživých a zjevuje se lidem, bratr Morfeův a Ikelův O.**

**Phaōn, onis, m. [Φάων] jinoch na Lesbu, podle pověsti chladný miláček Sapfin.**

**pharetra, ae, f. [φαρέτρα] toul, toullec.**

**pharetrātus, a, um [*pharetra*] opatřený toulcem, s toulcem: *ph. puer* O t. j. *Cupido*.**

**Pharius** viz *Pharus*.

**pharmacopōla, ae, m. [φαρμακοπώλης] prodavač léků, mastičkář; lékárník.**

**pharmacum, i, n. [φάρμακον] lék.**

**Pharnabazus, i, m. [Φαρνάβαζος] syn Farnakův, perský satrapa v sev. záp. Malé Asii, přítel Sparťanů za peloponneské války.**

**Pharnacēs, is, m. [Φαρνάκης] jméno několika králů pontských; zejm. syn Mithridatův, poražen od Caesara u Zely r. 47 (pověstné Caesarovo *veni, vidi, vici*).**

**Pharsālus, i, f. [Φάρσαλος] město v již. Thessalii, památné vítězstvím Caesarovým nad Pompejem r. 48 př.**

n. l.; adj. **Pharsalicus** i **Pharsalius**, *a*, um farsalský, u Farsalu; subst. **Pharsalia**, *ae*, *f*. kraj Farsalský, Farsalie.

**Pharus** n. **Pharos**, *ī* (ak. *on* n. *um*), *f*. [Φάρος] ostrůvek u Alexandrie s majákem téhož jména, zřízeným od Ptolomaja Filadelfa; adj. **Pharius**, *a*, um farský, básn. význ. alexandrijský n. vüb. egyptský: *Pharia iuvenca* *O* t. j. Io, jež našla konečně v Egyptě klid a ztotožněna s Isidou byla ctěna jako bohyně; meton. význ. souvisící s kultem Isidiným, Isidin: *Pharia manus* *O*; *turba Pharia* *Tb*.

**Phasēlis**, *idis*, *f*. [Φασηλίς] dorské přímořské město v Lykii; odt. **Phasēlitae**, (*ārum*) *um*, *m*. Faselidáné, obyvatelé Faselidy.

**phasēlus** (n. **phasēlos**; též psáno **phasellus**), *ī* (ak. *on* *H*), *m*. n. *f*. (metaf. ob. *m*.) [φάσηλος] **1** vl. fazole, bob **V** **2** metaf. (pro podobu s luskem) (dlouhý) člun, (lehká) loďka (jakých užívali jednotlivci i k delším plavbám) *Ct* *VH*.

**phāsīanus** viz *Phasis*.

**Phāsis**, *idis* i *idos* (ak. ob. *im* n. *in*) **1** *m*. [Φᾶσις] řeka v Kolchidě, vtékající do Černého moře **2** *f*. (ak. *ida*) = **Phāsias**, *adis* fasiidská, básn. význ. kolšská; subst. Fasiďanka = Kolšanka t. j. Medeia *O*; - adj. **Phāsiacus** n. **Phāsiānus**, *a*, um fasiidský; subst. **phāsīānus**, *ī*, *m*. (*sc. gallus*) bážant.

**Phēgeus**, *ei*, *m*. [Φηγεύς] vlastní jméno mužské; zejm. král v Psolidě v Arkadii, otec Arsinoy čili Alfesiboie, kterou dal za manželku Alkmaionovi; Alkmaiona dal později usmrtiti, když se dověděl o jeho nevěrnosti manželce; adj. **Phēgēus**, *a*, um Fegeův.

**Phēgia**, *ae*, *f*. [Φηγία n. Φήγεια] město v Arkadii, zvané později Psosis; adj. **Phēgiacus**, *a*, um fegijský: *cum Phēgiaco Erymantho* *O* (E. teče mimo Fegii).

**phellos**, *ī*, *m*. [φελός] korkový dub; meton. korkový plovák ve vodních hodnách.

**Phēnē** viz *Periphas*.

**Pheneus**, *ī* (ak. *on* *O*), *f*. [Φένεος] město v sev. vých. Arkadii, nedaleko něhož byl potok s otravnou vodou *O*;

odt. **Pheneātae**, *ārum*, *m*. [Φενεᾶται] Feneané, obyvatelé Fenea.

**Pherae**, *ārum*, *f*. [Φεραί] Ferai, Ferry, jméno několika měst; zejm. **1** město v Messenii u zálivu Messenského **N** **2** město v Thessalii záp. od svého přístavu Pagas, podle pověsti sídlo Admetovo, ve 4. st. př. n. l. sídlo mocných samovládců, z nichž vynikl zejm. Alexandros Ferský; adj. **Pheraeus**, *a*, um ferský; synekd. *gens Pheraea* *O* t. j. rod (krutých) tyranů; subst. **Pheraci**, *ōrum*, *m*. Feřané, obyvatelé Fer.

**Phereclus**, *ī*, *m*. [Φέρεκλος] stavitel lodí Paridovy; na níž byla unesena Helena; adj. **Phereclēus**, *a*, um Ferekľův.

**Pherecýdēs**, *is*, *m*. [Φερεκύδης] **1** F. z ostrova Syru, filosof, učitel Pythagorův, žil v pol. 6. stol. př. n. l.; adj. **Pherecýdēus**, *a*, um Ferekydův: *Pherecydeum illud* *C* **2** Ferekydes z ostrova Leru, řecký logograf v pol. 5. st. př. n. l.

**Phērēs**, *ētis*, *m*. [Φέρης] vlastní jméno mužské; zejm. eponymos města Fer v Thessalii, podle báje otec Admetův; odt. patronym. **Phērētiadēs**, *ae*, *m*. Fereťovec = Admetos.

**Phīdiās**, *ae*, *m*. [Φειδίας] Feidias **1** sochař athénský za doby Perikleovy, jenž řídil veškeru uměleckou výzdobu na athénské Akropoli a vytvořil kromě jiných děl slavné sochy Athény zv. Promachos a Dia Olympijského; adj. **Phīdiacus**, *a*, um Feidiův **2** athénský státník za doby Sullovy *N*.

**Phila**, *ae*, *f*. [Φίλη] město v Pierii sev.-vých. od ústí Peneia *L*.

**Philadelphía**, *ae*, *f*. [Φιλαδέλφεια] jméno několika měst; zejm. město ve vých. Lydii na úpatí Tmolu; odt. **Philadelphēni**, *ōrum*, *m*. Filadelfané, obyvatelé Filadelfie.

**Philadelphus**, *ī*, *m*. [Φιλάδελφος t. j. milující svého bratra n. sestru] příjmení; zejm. *Ptolomaeus* (II.) *Philadelphus* král egyptský (285 — 247 př. n. l.); iron. *Ph. Annius* *C* t. j. *C. Annius Cimber*, římský řečník, přívrženec Antoniův, jenž zavraždil svého bratra.

**Philaeni**, *ōrum*, *m*. [Φιλαίνοι] Filainové, dva bratři z Kartaginy, kteří

se ve sporu s posly z Kyreny o hranice dali dobrovolně pohřbíti, poněvadž na tom záviselo, aby jejich vlast nabyla většího rozsahu; na jejich hrobě zasvětili jim Kartagiňané oltáře, zvané *Philaenon* (řec. gen. pl.) *arae S* (na břehu u Velké Syrty).

**Philammōn**, *ōnis*, *m.* [Φιλάμμων] syn Apollonův, pěvec *O*.

⟨**philautia**, *ae*, *f.* [φιλαυτία] sebe-láska.⟩

**Philēmōn**, *ōnis*, *m.* [Φιλήμων] vlastní jméno mužské; zejm. fryžský stařec, manžel Baukidin *O*.

**Philētās**, *ae*, *m.* [Φιλήτας] učenec a elegický básník z Kou za doby Alexandra Vel. a Ptolemaja I., učitel Ptolemaja II., vzor Propertiův; adj. **Philētaeus**, *a*, *um* Filetův.

**Philippí**, *ōrum*, *m.* [Φίλιπποι] město v Makedonii na svahu pohoří pangajského, sev. vých. od Amfipole; pojmenováno podle Filippa Makedonského (dříve Krenides); památné bitvou r. 42 př. n. l. (porážka Bruta a Kassia); adj. **Philippēus** n. **Philippius**, *a*, *um* n. **Philippēnsis**, *e* filippský, u Filipp.

**Philippopolis**, *is*, *f.* [Φιλιππόπολις] město v Thrákii na pravém břehu horního Hebru, založené od Filippa Makedonského; za doby řím. hlav. město Thrákie, nyn. Plovdiv (v Bulharsku).

**Philippus**, *ī*, *m.* [Φίλιππος] Filippus, vlastní jméno mužské **1** jméno několika králů makedonských, zejm. **a** *F. II.*, syn Amyntův, otec Alexandra Vel., vládl 359 až 336 př. n. l.; meton. pl. *Philippi* zlaté mince s obrazem krále Filippa, filippské zlaťáky *H b F. V.*, vládl 220—179 př. n. l., poražen od Římanů u Kynoskefal r. 197; = adj. **Philippēus** n. **Philippicus**, *a*, *um* Filippův, filippský: (*orationes*) *Philippicae C* řeči (Demostenovy) proti Filippovi, Filippiky; přenes. podle nich jmenuje i Cicero své řeči proti M. Antoniovi: *te video delectari Philippicis nostris C* **2** jméno rodiny v rodě Marciiů (v. t.).

**Philistus**, *ī*, *m.* [Φίλιστος] řecký dějepisec v Syrakusách za vlády Dionysiů, spisovatel dějin sicilských.

**philitia**, *ōrum*, *n.* [φιλιτία = přátelské hody] společné obědy Spartanů *C*.

**Phillyridēs** viz *Philyra*.

**Philō**, *ōnis*, *m.* [Φίλων] Filon, vlastní jméno mužské; zejm. **1** slavný stavitel kolem r. 300 př. n. l. **2** Filon z Larissy, filosof, hlava školy akademické, učitel Ciceronův **3** římské příjmení v rodě Veturiů (v. t.).

**Philoclēs**, *īs*, *m.* [Φιλοκλῆς] vlastní jméno mužské; zejm. **1** athénský vojévůdce, jenž zavínil porážku u Aigospotamů **2** důstojník Filippa *V. L*.

**Philoctētēs** n. **Philoctēta**, *ae* (vok. *ē O*) *m.* [Φιλοκτήτης] Filoktetes, syn Poiantův, znamenitý střelec, majitel luku Herakleova; účastnil se s Řeky výpravy trojské, ale na cestě byv uštknut od zmije, byl zanechán na Lemnu a teprve v desátém roce války z nařízení věštby byl dovezen k Troji, vyléčen a zastřelil Parida; = meton. tragedie Filoktetes (Sofokleova, Euripidova a Acciova); adj. **Philoctētēus**, *a*, *um* Filoktetův.

**Philodēmus**, *ī*, *m.* [Φιλόδημος] Filodemos, vlastní jméno mužské; zejm. *F.* z Gadar, epikur. filosof a básník v Římě za doby Ciceronovy *C H*.

**Philolāus**, *ī*, *m.* [Φιλόλαος] Filolaos, filosof školy pythagorské v 2. pol. 5. stol. př. n. l., jenž první sepsal učení Pythagorovo.

**philologia**, *ae*, *f.* [φιλολογία] vl. láska k vědám; učenost (zejm. po stránce věcné proti formální učenosti gramatiků) *C*.

**philologus**, *a*, *um* [φιλόλογος] vl. milovný věd; učený (zejm. po stránce věcné; srov. *grammaticus*); subst. učenec *C*.

**Philomēla**, *ae*, *f.* [Φιλομήλη] dcera athénského krále Pandiona; Tereus, manžel její sestry Prokny, učinil jí násilí a pak jí vyřízl jazyk; obě sestry, dorozuměvše se, zabily z pomsty syna Tereova Itya a předložily otcí k jídlu; když je Filomela v pronásledoval, proměnila se Filomela v slavíka, Prokne ve vlaštovku (podle jiného vypravování naopak) a Tereus v dudka; = odt. meton. význ. slavík *V*.

**Philomēlium**, *ī*, *n.* [Φιλομήλιον] město v jihových. Frygi; odt. **Philomē-**

liěnsěs, *ium, m.* Filomelané, obyvatelě Filomelia.

⟨**philomena, ae, f.** = *philomela* (v. t.).⟩

**Philopoeměn, enis, m.** [Φιλοποίμην] Filopoimen, znamenitý vojevůdce a státník achajského spolku, rodem z Megalopole (253—183 př. n. l.), poslední Řek.

**philosophia, ae, f.** [φιλοσοφία] vl. láska k moudrosti; filosofie (nejširš. sm. i s vědami odbornými), studium filosofie; moudrost **a** abstr. *philosophiae disciplinae* C filosofické školy (gen. *philosophiae* n. spojení *de philosophia* lze často přeložiti adj. filosofický) **b** konkr. **a** filosofická věta, filosofický předmět n. problém, filosofická nauka **β** filosofická škola n. soustava, filosofický systém (zejm. pl.).

**philosophor, ārī, ātus sum** zabývati se filosofií, filosofovati, (filosoficky) bádati: *genus philosophandi* C filosofická soustava.

**philosophus, a, um** [φιλόσοφος] filosofický; subst. filosof.

**Philōtās, ae, m.** [Φιλώτας] vlastní jméno mužské; zejm. syn Parmenionův, velitel jízdy ve vojsku Alexandra Velkého.

**Philotimus, ī, m.** [Φιλότιμος] Ciceronův propuštěnec, jenž řídil v době Ciceronova vyhnanství správu jeho majetku pod dozorem Attikovým.

**philtrum, ī, n.** [φίλτρον od φίλος] nápoj lásky (srov. u nás laskavec) *O*.

**Philus, ī, m.** [Φίλος] jméno rodiny v rodě Furiů (v. t.).

**1. philyra, ae, f.** [φιλύρα] vl. lípa; lipové lýčī (jehož užívali k vázání a ku psaní); přenes. *philyrae* pruhy papyru zpracované ku psaní.

**2. Philyra, ae, f.** [Φιλύρα, viz předcház.] nymfa, dcera Okeanova, s níž měl Kronos syna Chirona; později byla podle báje proměněna v lípu; odt. **Philyrēus, a, um** Filyřin n. Filyřina syna t. j. Chirona: *Ph. heros O* hrdinný syn Filyřin; *Philyreia tecta O*; patronym. **Phillyridēs, ae, m.** (l. slabika posicí zdloužena *O*) syn Filyřin.

**phimus, ī, m.** [φιμός] nádoba, v níž se při hře míchaly kostky, vrhovka *H*.

**Phineus, eī i eos** (ak. *ea*, vok. *eu O*),

*m.* [Φινεύς] **1** myth. král v Salmydesu u Černého moře, jenž dal z návodu své druhé ženy děti z prvního manželství oslepiti a za živa zakopati; za trest tyrán Harpyjemi, jichž ho zbavili Boreovci Kalais a Zetes při výpravě Argonautů; adj. **Phinēius** i **Phinēus, a, um** Fineův **2** bratr Kefeův, dřívější ženich Andromedini, ježž Perseus Medusinou hlavou proměnil v kámen.

**Phintia, ae, f.** město na Sicilii *C*.

**Phintiās, ae, m.** [Φιντίας] pythagorec v Syrakusách za doby Dionysiů, známý svým přátelstvím s Damonem.

⟨**phītōn** = *Python* (v. t.) věštný duch.⟩

⟨**phītōnissa** viz *pythonissa*.⟩

**Phlegethōn, ontis, m.** [φλεγέθων = hořící] ‚Ohnivá‘ řeka v podsvětí (= Pyriflegethon); odt. **Phlegethontis, idis** flegethontská, Flegethontu: *Ph. lympha O*.

**Phlegōn, ontis, m.** [Φλέγων vl. ‚plasnoucí‘] jeden ze čtyř koní Slunce *O*.

**Phlegra, ae, f.** [Φλέγρα t. j. spáleniště] staré jméno poloostrova Pallene na Chalkidice, podle báje dějiště boje s Giganty; adj. **Phlegraeus, a, um** [Φλεγραῖος] flegerský: *Phlegraeos Iovis Enceladique tumultus Pp* (= Gigantomachii); *Phlegraei campi O*.

**Phlegyae, ārum, m.** [Φλεγυαί] Flegyové, loupeživý kmen, náležící k Minyům, bydlící v Boiotii nebo ve Fokidě a olupující poutníky do Delf *O*.

**Phlegyās, ae, m.** [Φλεγυάς] myth. vládce v Panopeu ve Fokidě; zapáliv ze msty Apollonovi chrám v Delfách, byl potrestán v podsvětí podobně jako Tantalos *V*.

**Phliūs, untis** (ak. *a L*), *m. n. f.* [Φλιοῦς] samostatné město v sev. Peloponnesu, jihužáp. od Korintu; adj. **Phliāsius, a, um** [Φλιάσιος] fliuntský, ve Fliuntu; subst. **Phliāsii, ōrum, m.** Fliuntané.

**Phobētor, oris, m.** [φοβήτωρ = strašící] syn boha Spánku, bůh strašných snů (= Ikelos) *O*.

**phōca, ae n. phōcē, ēs, f.** [φώκι] tuleň.

**Phōcaea, ae, f.** [Φώκαια] Fokaia, přímořské město ionské v Malé Asii; adj. **Phōcaicus, a, um** [Φωκαϊκός] fokajský,



z Fokaje (viz i *Phocis*); subst. **Phōcaecēnsēs**, *ium*, básn. též **Phōcaei**, *ōrum*, *m*. Fokajané, obyvatelé Fokaje.

**Phōciōn**, *ōnis*, *m*. [Φωκίων] Fokion, athénský vojevůdce a státník, vrstevník a odpůrce Demosthenův, popraven r. 318 př. n. l.

**Phōcis**, *idis* n. *idos* *f*. [Φωκίς] Fokis, krajina v středním Řecku s městem Delfami; adj. **Phōcēus** n. **Phōcaicus**, *a*, *um* foký, ve Fokidě, z Fokidy: (*iuvenis* n. *comes*) *Phoceus* *O* (též subst.) = Pylades, syn fokého krále Strofia; subst. **Phōcēnsēs**, *ium* a **Phōciī**, *ōrum* (sg. též básn. **Phōceus**, *eī* a *eos*, vok. *eu*) Fočané.

**Phōcus**, *ī*, *m*. [Φῶκος] Fokos, syn aiginského krále Ajaka, bratr Telamónův a Peleův, od nichž byl usmrčen.

**Phoebē**, *ēs*, *f*. [Φοῖβη, srov. *Phoebus*] Foibe **1** sestra Foibova = *Diana*, bohyně měsíce; meton. (měsíční) noc: *tertia Ph. O* **2** vúb. vlastní jméno ženské; zejm. dcera messenského vládce Leukippa (v. t.) *O Pp*.

**Phoebidās**, *ae*, *m*. [Φοιβίδας] Foibidas, spartský vojevůdce, jenž dobyl r. 383 př. n. l. thébského hradu Kadmeje.

**Phoebigena**, *ae*, *m*. [*Phoebus* a *gigno*] syn Foibův = *Aesculapius V*.

**Phoebus**, *ī*, *m*. [Φοῖβος podle ob. výkladu = světlý, jasný] Foibos, příjmení Apollonovo zvl. jako boha slunce; meton. zejm. *a* slunce: *repercusso Phoebō O* odrazem slunce, paprsků slunečních; *litora sub utroque iacentia Phoebō O* t. j. pod východním i západním sluncem, na východě i na západě β Foibův chrám: *candentis limine Phoebi V*; *Ph. domesticus* (v. t.) *O*; adj. **Phoebēus** a **Phoebēus**, *a*, *um* [Φοιβήιος, Φοιβεῖος] Foibův, meton. význ. sluneční, lékařský: *Ph. iuvenis O* = *Aesculapius* jako syn Apollonův; *Ph. anguis* (v. t.) *O*; *Phoebēa arte O* t. j. lékařským uměním; *Phoebēa lampas V*; *Ph. ales O* havran (jako pták věštný); *Phoebēa virgo O* = *Daphne*, meton. vavřín; = subst. **Phoebas**, *adis* *f*. [Φοιβάς] kněžka Apollonova, věštkyně *O Pp*; **Phoebēum**, *ī*, *n*. chrám Foibův *L*.

**Phoenicē**, *ēs* n. **Phoenica**, *ae*, *f*. [Φοινίκη] **1** Foinikie, část Syrie sev. od Palestiny, přímoří od pohoří Karmelského na sever až po záliv Isský (města Sidon a Tyros); adj. **Phoenicius**, *a*, *um* (*f*. též **Phoenissa**) foinický: *exsul Phoenissa O* = Anna, sestra Didonina; subst. **Phoenix**, *īcis*, *m*. (viz i zvl. heslo) a ob. pl. **Phoenices**, *um* (ak. *as O T*) Foinikové, Foiničané, národ proslulý zejm. plavbou, stavbou lodí a obchodem; jejich osadou bylo město Kartago; **Phoenissa**, *ae*, *f*. Foiničanka; spec. = *Dido V*; pl. *Phoenissae*, Foiničanky, titul tragédie Euripidovy *C* **2** město v Epeiru, hlavní město Chaonie, nyn. Finiki *L*.

**Phoenicūs**, *untis* (ak. *a*), *f*. [Φοινικοῦς] jméno několika přístavních měst **1** v maloasijské Ionii u Eryther *L* **2** v Lykii u Patar *L*.

**Phoenissa** viz *Phoenice*.

**1. phoenix**, *īcis*, *m*. [φοῖνιξ] fénix, ohniváč (myth. pták egyptský, jenž se vždy po 500letém žití ve svém hnízdě spálil, ale z popelu vzlétl znovu omlazen).

**2. Phoenix**, *īcis*, *m*. [Φοῖνιξ] **1** Foinix, syn Amyntorův, učitel Achilleův a průvodce jeho před Troju **2** Foiničan (viz *Phoenice*).

**Pholoē**, *ēs*, *f*. [Φολόη] **1** pohoří na záp. hranici Arkadie **2** dívčí jméno *Tb H*.

**Pholus**, *ī*, *m*. [Φόλος] jméno Kentaura *VO*.

**phōnascus**, *ī*, *m*. [φωνασικός z φωνή a ἀσκέω] vl. cvičitel hlasu, učitel zpěvu (a deklamace) *T*.

**Phorbās**, *antis*, *m*. [Φόρβας] vlastní jméno mužské *VO*.

**Phorcus**, *ī*, *m*. [Φόρκυς] vlastní jméno mužské; zejm. mořský starc, syn Pontův a Gajin, otec mořských nestvůr Grají a Gorgon; odt. **Phorcis**, *idis* (n. *idos*, ak. pl. *idas O*), *f*. = **Phorcynis**, *idis* (n. *idos*, ak. *ida*), *f*. dcera Forkova, spec. Medusa *O Pp*; pl. *geminas Phorcidas O* = Graje.

**Phormiō**, *ōnis*, *m*. [Φορμίων] Formion **1** peripatetický filosof, o němž je anekdota, že chtěl poučovati Hannibala o válečnickém umění **2** parasit v ko-

medii Terentiově téhož jména; přenes. *dat nataliciam Phormioni alicui C.*

**Phorōnēus**, *ei* n. *eas*, *m.* [Φορωνεύς] syn Inachův, vládce v Argu, bratr Iin, jež odt. sluje **Phorōnis**, *idis* n. *idos*, *f.* sestra Foroneova, Foroneovna.

**Phraātēs** n. **Phrahātēs**, *is*, (ak. *ēn H*), *m.* jméno několika parthských králů z rodu Arsakovců; zejm. F. IV., proti němuž podnikl Antonius nezdařenou výpravu r. 36 př. n. l.; odbojem Tiri-datovým byl na čas zbaven trůnu, jehož se opět zmocnil r. 27. př. n. l. s pomocí Skythů: *redditum Cyri solio Phrahaten II*; s císařem Augustem vešel v přátelské styky.

**phrasis**, *is*, *f.* [φράσις] rčení, výraz, sloh.

**phrenēticus**, *a*, *um* [φρενητικός] nemocný mozkiem, šílený, zuřivý.

**Phrixus** n. **Phrixos**, *ī*, *m.* [Φρίξος] syn Athamantův a Nefelin, unikl na zlatém beranu nástrahám své macechy Iny do Kolehidy ke králi Aietovi; (básn. *Phrīxi vector* vozič Frixův (t. j. beran, o souhvězdí Skopce)); adj. **Phrixēus**, *a*, *um* Frixův.

**Phryges**, *um*, *m.* (sg. **Phryx**, *Phrygis*) [Φρύγες] Frygové, obyvatelé Frygie; - básn. přenes. význ. Trojané: *corpus semi-viri Phrygis V* (narážka na fryžský kult bohyně Kybely, jejíž kněží se vyklešovali); - spec. kněží Kybelini; adj. **Phrygius**, *a*, *um* fryžský: *Ph. amnis L* t. j. Hyllos, přítok Hermu; *Phrygia mater V* t. j. Kybele; *Phrygia chlamys V* (t. j. uměle vyšívaná); *Ph. lapis H* mramor z lomů u fryžského města Synnad; hudba fryžská se vyznačovala vášnivostí, uvádějíci mysl v mystickou extasi: *Phrygiū modī Tb*, *numeri Pp*; *Ph. buxum O* píšala z berekyntského zimoztrázu; - básn. též význ. trojský: *Ph. tyrannus V* (= *Aeneas*); *Ph. pastor V* (= *Paris*); *vates Ph. O* (= *Helenus*); *Phrygiū nepotes O* potomci Trojanů t. j. Římané; subst. **Phrygia**, *ae*, *f.* α Fryžka; básn. Trojanka *V β* Frygie, krajina v Malé Asii vých. od Lydie (*Ph. Maior*) a již. od Propontidy (*Ph. Minor*).

**phrygiānus**, *a*, *um* [*Phrygia*, v. *phrygio*] vyšívaný zlatem, krumplovaný.

**phrygiō**, *ōnis*, *m.* [Φρύγιος, v. *Phryges*] řemeslník vyšívajcí zlatem, krumplíř.

**Phrýnē**, *ēs*, *f.* [Φρύνη t. j. ropucha] 1 krásná hetéra v Athénách, milenka Praxitelova (vl. jménem Mnesarete z Thespijí) 2 odt. jméno jiných žen *H Tb*.

**Phthia** (spr. **Pthia**) *ae*, *f.* [Φθία] Fthia, město v již. Thessalii, kde vládl Peleus a Achilleus; odt. **Phthiōtēs**, *ae*, *m.* [Φθιώτης] Fthijian; z Fthie (**Phthias**, *adis*, *f.* Fthijanka, žena z Fthie); odt. **Phthiōtis**, *idis*, *f.* [Φθιώτις] Fthiotis, území kolem Fthie; - adj. **Phthiōticus** a **Phthius**, *a*, *um* fthijský, z Fthie n. fthiotský, z Fthiotidy, ve Fthiotidě: *vir Phthius Pp* (= Achilleus); *rex Phthius O* (= Peleus).

**Phylacē**, *ēs*, *f.* [Φυλάκη] 1 město v Epeiru *L* 2 město v již. Thessalii; odt. adj. **Phylacēius**, *a*, *um* (*f.* též **Phylacēis**, *idis*) fylacký, básn. též význ. thessalský: *coniunx Phylaceia O* t. j. Laodameia, choť Protesilaova.

**Phylacus**, *ī*, *m.* [Φύλακος] podle pověsti zakladatel města Fylake v Thessalii, otec Ifiklův; patronym. **Phylacidēs** (básn. první slab. dlouhá), *ae*, *m.* Fylakovec, potomek Fylakův *O Pp* (t. j. Protesilaos, syn Ifiklův).

**phylarchus**, *ī*, *m.* [φύλαρχος] vl. náčelník fyly (attické); přenes. náčelník, vladař: *ph. Arabum C*.

**Phylē**, *ēs*, *f.* [Φυλή] tvrz v Attice na hranicích boiotských.

**Phyllis**, *idis* n. *idos* (ak. *ida*, vok. *i*), *f.* [φυλλίς = (čerstvé) listí] dívčí jméno *V H*.

**Phyllus**, *ī*, *f.* [Φύλλος] město v Thessalii; adj. **Phyllēius**, *a*, *um* fyllský, básn. význ. thessalský: *Ph. iuvenis O* (= *Caeneus*).

**physicē**, adv. [*physicus*] přírodovědecky, fyzikálně.

**physicus**, *a*, *um* [φυσικός] souvisící s přírodou, přírodní, přírodovědecký, přírodozpytný, fyzikální: *physica ratio inclusa est in fabulas C* myšlenka vědy přírodní; - subst. **physicus**, *ī*, *m.* přírodovědec, přírodozpytec, fysik: *physicum, id est speculatorem venatorumque naturae C*; **physica**, *ōrum*, *n.* n.

**physica**, *ae, f.* nauka o přírodě, věda (vědy) přírodní, přírodopyt, fysika.

**physiognōmōn**, *onīs, m.* [φυσιογνωμών] fysiognom, fysiognomik t. j. kdo soudí o duševních vlastnostech některého člověka z tvaru a výrazu jeho obličeje.

**physiologia**, *ae, f.* [φυσιολογία] u C podle Řeků sm. filosofie přírody: *physiologiam, id est naturae rationem C.*

**physiologus**, *ī, m.* [φυσιολόγος] přírodovědec.

⟨**phytotoxicus**, *a, um* [φυτόν rostlina a τέμνω řeži, krájím] fytotomický, týkající se anatomie rostlin.⟩

**piābilis**, *e* [*pio*] zažehnatelný: *piabile fulmen est O* lze zažehnati.

**piācularis**, *e* [*piaculum*] očistný, smírný; subst. *piacularia, um, n.* smírná oběť L.

**piāculum**, *ī, n.* [*pio*] 1 očistná n. smírná oběť, očista, dostiučinění, pokuta (dávaná bohům za spáchaný hřích) (*alcis rei* za něco) **a** *piacula dare T; duc nigras pecudes; ea prima piacula sunt V; ut caedes aliquo piaculo lueretur L* aby byla odčiněna smírným trestem **b** přenes.: *laudis amore tumes: sunt certa piacula H; p. furoris T* 2 meton. nečistota, abstr. hřích, prohřešení, vina: *hinc sine piaculo in hostium urbem Veios transferemus L; milites soluti piaculo T; p. committere, contrahere L* dopustiti se hříchu; = brachyl. *quae quis distulit in seram commissa piacula mortem V = quae quis commisit et quorum piacula* (pokání) *distulit.*

**piāmen**, *inis, n.* [*pio*] očista, očistný prostředek O.

**piāmentum**, *ī, n.* [*pio*, srov. *piamen*] očistný prostředek, smírný prostředek, oběť: *numinis p. Ap* oběť uctívající božství.

**pica**, *ae, f.* [srov. *picus*] straka.

**picāria**, *ae, f.* [*pix*] (vl. adj., sc. *officina*) smolárna, smolná huť.

**picea** viz *piceus*.

⟨**piceātus**, *a, um* [*picea*] smolou naplněný, smolný.⟩

**Picēnum**, *ī, n.* krajina ve střední Itálii při moři Adriatickém, úrodná zejména ovocem; adj. **Picēnus**, *a, um*

*n. Picēns, entis* picen(t)ský; subst. **Picentēs, ium, m.** Picentané, Picenové.

**piceus**, *a, um* [*pix*] 1 smolný, ze smůly: *piceum lumen V* smolné t. j. čadivé 2 přenes. **a** černý (jako smůla): *picea caligo V O* **b** význ. lepkavý (jako smůla): *piceum flumen V* (t. j. pot smíšený s prachem a krví). Subst. **picea**, *ae, f.* borovice.

**Pictonēs, um, m.** (= *Pictavi*) Piktonové, kmen v Gallii na levém břehu dolního Ligeru (nyn. kraj Poitou).

1. **pictor, ōris, m.** [*pingo*] malíř.

2. **Pictor, ōris, m.** [viz předcház.] cognomen v rodě Fabiů (v. t.).

**pictūra, ae, f.** [*pingo*] malba (buď barvami n. vyšíváním) **a** abstr. vyzn. malování: *ut picturam imitetur T* **b** konkr. význ. obraz: *nego ullam picturam neque in tabula neque in textili (fuisse) C; animum picturā pascit inani V* **c** přenes. vymalování = vylíčení: *p. virtutum C.*

**pictūrātus, a, um** [*pictura*] vl. pomalovaný; spec. *picturatas vestes V* zdobně protkávané.

**pictus, a, um** [*pingo*] vl. pomalovaný, namalovaný; barevný, barvitý, pestrý: *picta panthera O* skvrnitý, kropenatý; = přenes. o slohu (*Lysiā*) *nihil potest esse pictius C* barvitější.

1. **picus, ī, m.** 1 datel, žluna (pták významný ve věšectví) 2 noh (pohádkový pták): *picis ego supero* (v. t.) Pt.

2. **Picus, ī, m.** pův. staroitalské božstvo hor a lesů, podobné Faunovi; podle pozd. báje první král v Latii, otec Faunův, děd Latinův; podle báje byl proměněn v ptáka datla od kouzelnice Kirky za to, že pohrdl její láskou.

**piē, adv.** [*pius*] 1 vůb. spravedlivě, řádně, podle povinnosti, s dobrým svědomím, poctivě: *p. bellum indicere L; hendiad. grate et p. facere alqd C* z povinné vděčnosti 2 spec. **a** zbožně **b** s láskou; dětinně, synovsky, vděčně; otcovsky, mateřsky; přátelsky, věrně.

**Pieria, ae, f.** [Πιερία] krajina v jihových. Makedonii vých. od pohoří Pieru, kde kvetl starý kult Mus; jejich otcem byl tu jmenován Pieros (vl. jméno boha Dionysa), odt. **Pierides, um, f.** (sg. **Pieris, idis** n. **Pieria, ae, f.**) Pierovny =

Musy; adj. **Pierius**, *a*, *um* pierský, z Pierie; meton. souvisící s Musami (t. j. s hudbou, zpěvem, básnictvím), básnický: *Pierium antrum H* jeskyně Mus; *Pierii modi H* básnické; *vatum Pieriis ora rigantur aquis O* t. j. básnickým nadšením. — Podle jiné báje byl **Pieros** (*ī*, *m*.) král v makedonské Pelle, jenž dal svým 9 dcerám jména Mus; tyto dcery byly od Mus přemoženy v zápasu pěveckém a proměněny ve straky; odt. **Pierides**, *um*, *f*. dcery Pierovy.

**pietās**, *ātis*, *f*. [*pius*] svědomité plnění mravních povinností **1** vůb. spravedlnost, poctivost, mravnost, bezúhonnost, svědomitost; cit, soucit: *pietate gravem ac meritis virum V*; *corpora missa neci salva pietate O* bez porušení lidskosti; též o božstvu: *si qua est caelo p. V* spravedlnost; *si quid p. antiqua labores respicit humanos V* **2** spec. **a** zbožnost, zbožná mysl **b** k blízkým osobám oddanost, vděčnost, věrnost, láska (podle poměru osob dětinná, něžná, otcovská, mateřská, přátelská a p.); personif. *Pietas* Láska (v rodině) měla v Římě dva chrámy; — k panovníkovi věrnost, oddanost (loyálnost): *Tiberius . . . cum extolleret pietatem quamvis modicas principis iniurias ulciscensium T*; *Vitellius pietatem militum (sc. in se) collaudavit T* **c** k vlasti láska: *p. erga patriam*; abs. vlastenectví *Cs*.

**piger**, *pigra*, *pigrum* [srov. *piget*] vl. mrzutý, mající nechuť k něčemu **1** líný, lenivý, liknavý (*in re, ad alqd*, básn. též *s inf.*): básn. *p. campus H* neúrodné, mrtvé; chabý: *pigrum et iners videtur T* že jest chabostí a zahálkou; *militiae (dat. žitel.) p. H* neschopný k . . .; — spec. nestatečný, zbabělý **2** a líně se vlekoucí, zdlouhavý: *p. annus H* **b** tuhý, ztuhlý, nehybný: *frigore p. VO*; *mare pigrum ac prope immotum T*; *pes pigris radicibus haeret O*; — meton. tuhý význ. tuhým činící: *pigra frigora Tb*.

**piget**, *pigēre*, *piguīt*, — [srov. *piger*] (pův. *s* nechutí něco dělati) **1** ob. neosob. *p. me (ak.) alcis rei* (též *inf. n. ak. s inf.*) **a** mrzí mě, nechutí se mi, protiví se mi, hnusí se mi něco, mám oškli-  
vost k něčemu (ak. osoby bývá často vyne-

cháván): *piget (sc. eas) incepti lucisque V* proklínají . . .; *haud pigebit (sc. me) referre crimina T* vl. nebude mne mrzeti = neuškodí, nebude nemístné; *piget me alqd facere s* nechutí, nerad dělám; abs. *Corbulo . . . gerendae rei praeficitur, quia Paeti piguerat T* vznikla nespokojenost proti P. **b** lituji něčeho: *iam cognosce genus p. (sc. eum) O* **c** stydím se, ostýchám se: *fateri pigebat (sc. eos) L* **2** ži. os. *verba pigenda Pp* vzbuzující nevoli.

**pigmentārius**, *iī*, *m*. [*pigmentum*] prodavač barev (ličidel), mastičkář.

**pigmentum**, *ī*, *n*. [*pingo*] vl. látka k malování, barvivo, barva **a** vl. *aspersa temere pigmenta C* **b** obr. (o vykrášení a oživení slohu) *illius (sc. Catonis) liniamentis . . . pigmentorum florem defuisse C* krása a živost barev.

**pignerātor**, *ōris*, *m*. [*pigneror*] kdo přijímá zástavy, zabavovatel.

**pignerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*pignus*] dávatí v zástavu, zastavovati: *bona pigneranda poenae praebebant L* k zabavení; obr. *cum velut obsidibus datis pigneratos haberent animos L* = byli zavázáni; — med. **pigneror** bráti si v zástavu; obr. zabavovati (*si*), přisvojovati si, bráti si: *Mars fortissimum quemque pignerari solet C*; přijímati v zástavu: *quod das mihi, pigneror omen O*.

**pignus**, *oris* (též starší *eris*), *n*. **1** základ; zástava, záruka, (hypotéka), závdavek, záloha **a** *a* vl. *agris pignori acceptis T* v zástavu, do zástavy; zejm. o senátorech, kterým mohla býti od magistrátů uložena pokuta a zabavena zástava, jestliže se nedostavili bez důvodu do se-  
dění: (*senatores*) *coguntur pignoribus C*; *dimissi adparitores ad pignora capiēda L*; — o osobě rukojmí  $\beta$  přenes. *p. ad flectendos hostium animos L*; (*imperii*) *pignora O* záruka (trvání) říše (jakou bylo palladion a posvátný štít Numův, *ancile*) **b** základ při sázce: *quo pignore certes V* **c** metaf. *a quo pignore vindicet urbem O* aby si na tom základě mohl přivlastňovati město  $\beta$  důkaz, projev: *pignora veri O*; *magnum p. ab eo datum s ak. c. inf. C*; (*rex*) *dextram reconciliatae gratiae p. obtulit Cr*  $\gamma$  znamená, znám-

ka: *veteris pignora formae O*; *sacrorum pignora O* odznaky t. j. roucho a p. **2** přenes. **a** pojítka, pouto: *commune est p. nata mihi tecum O*; odt. svazek, závazek: *p. pacis L*; *pignore animos centurionum devinxit Cs* **b** spec. svazek blízkých osob, zejm. v rodině: *pignera coniugum ac liberorum L* rodinné svazky; - konkr. milá osoba, miláček, zejm. dítě: *respicens oculis pignora cara O* hlavy svých drahých; *cum pignoribus domus O*.

**pigreō, ēre** [*piger*] býti líný; býti omrzelý, mrzeti se.

**pigritia, ae n. pigritiēs, ēī, f.** [*piger*] vl. omrzelost; nechut', lenivost, liknavost (*alcis rei* k něčemu).

**pigror, āri, ātus sum** [*piger*] býti líný: *scribere ne pigrere C* nelenět si.

**1. pila, ae, f.** [*pinso*] hmoždíř.

**2. pila, ae, f. pilīr: saxea p., quam ponto iaciunt V** (při stavbě základů vil v moři); spec. *nulla meos habeat p. libellos H* výklad (knihkupecký s vyvěšeným seznamem knih, jež jsou na prodej), vl. pilír, jaké nahrazovaly u krámů zeď na straně do ulice.

**3. pila, ae, f. 1 míč: pilā ludere** hráti (s) míčem; přísl. *claudus pilam (retinere)* u *C* o člověku, chápajícím se věci, která pro něho není, které nerozumí; - meton. hra míčem: *pilae studiosi C 2* přenes. kulička; spec. hlasovací: (*iudex*) *in mea sortitā vindicet ossa pilā Pp* t. j. hlasováním.

**pilānus, ī, m. [pilum]** voják, jehož zbraní jest pilum; - význ. *triarius: totidem p. habebat corpora O*.

**pilātus, a, um [pilum]** vyzbrojený (házcím) kopím *V*.

⟨**pilēator, ōris, m. [pileus]** kloboučník.⟩

**pilēātus** viz *pilleatus*.

**pilentum, ī, n.** (slavnostní) kočár, v kterém jezdily zejm. matrony k bohoslužbám a hrám.

**pilleolus, pileus** viz *pilleolus, pileus*.

**Pilia, ae, f.** manželka T. Pomponia Attika *C*.

**pilleātus, a, um [pilleus]** s *pilleem* t. j. s čepicí (n. kloboukem) na hlavě: *pilleati fratres Ct* (t. j. Kastor a Poly-

deukes); zejm. o libertinech, kteří nosili *pilleus* jako odznak nově nabyté svobody: *regem... pilleatum, capite raso... libertum se populi Romani ferre L*.

**pilleolus, ī, m. [pilleus]** čepička, klobouček.

**pilleus, ī, m. n. pileum, ī, n.** (též **pīleus** a **pīleum**) [srov. πῖλος?] pokrývka hlavy, těsně přiléhající, čepice, klobouk; nosili ji jen svobodní Římané a bývalo zvykem při propouštění otroka na svobodu, že mu v chrámě bohyně Feronie byl dán *p.*; odt. *servi ad pileum vocati L* k boji za svobodu; *vocare ad pileum servos Sn* pomáhati otrokům na svobodu.

**1. pilō, āre, āvī, ātum** [1. *pilus*] **1** intrans. dostávají vlasy **2** trans. zbavovati vlasy; metaf. **a** kráskati někoho za vlasy, plísniiti **b** oškubávati, pleniti.

**2. pilō, āre, āvī, ātum** [2. *pila*, ale souvislost významu nejasná] loupiti, krásti.

**pilōsus, a, um** [1. *pilus*] vousatý, zarostlý.

**pilum, ī, n.** (házcí) oštěp, kopí; *p.* se skládalo z dřevěného ratiště, dlouhého  $1\frac{1}{3}$  m a rovněž tak dlouhé železné tyče z měkkého železa s ocelovým hrotem, jež byla zčásti zapařena do ratiště, takže *p.* mělo délku něco přes 2 m; hrot býval někdy opatřen zpětnými háky; - *p. murale Cs* těžký oštěp, jaké bývaly metány na nepřitele metacími stroji; - meton. *pila Horatia L Pp* Oštěpy Horatiovy, místo na řím. foru.

**Pilumnus, ī, m. 1 P.** a *Picumnus*, dvojice staroital. bohů vzývaných jako *di coniugales*, zejm. ochránci novorozeneých dětí **2** praděd Turnův *V*.

**1. pilus, ī, m.** vlas, chlup **1** vl. *munitae sunt palpebrae tamquam vallo pilorum C* brv; *caudae pilos equinae H* žíně **2** metaf. sm. nepatrné množství, nepatrná věc: *ne ullum pilum viri boni habere videatur C* ani kapku dobré krve; *ne pilo quidem minus C* o drobět, o trochu, o poznání; *pili non facere Ct* ani za mák.

**2. pilus, ī, m. [pilum; odvozeno asi z primipilus** a to zase z *primum pilum*] manipul triariů; ob. *primus p.* první manipul triariů a tím legie vůbec: *primum*

*pilum ducere* býti prvním centurionem prvního pilu t. j. nejvyšším (co do postupu) centurionem celé legie (= *primi pili* n. *primi ordinis centurio* = *primus pilus* n. i **primipilus**, *i*, *m*. a **primipilāris**, *is*, *m*.); meton. vedení prvního pilu t. j. hodnost prvního centuriona: *primum pilum adepto* T.

**Pimpla**, *ae*, *f*. [Πίπλος] osada a zřídlo v již. Makedonii, sídlo kultu Mus; adj. **Pimplēus**, *a*, *um* (*f*. též řec. **Pimplēis**, *idis*) pimpelský, meton. Mus (se týkající): *P. mons* C<sub>i</sub>; subst. *f*. = Musa (pimpelská).

**pina** (psáno též **pinna**), *ae*, *f*. [πίνα] kyjovka (druh mlžů).

**Pinārius**, jméno římského rodu patricijského, jenž spolu s rodem Potitiū vykonával kult Herkulův u t. zv. *ara maxima*, dokud se ten kult nestal kultem státním (r. 312 př. n. l. za censora Appia Klaudia).

**pincerna**, *ae*, *m*. [πινγέρνης z πίνω a κεράννουμι] míchač vína, číšník, šenkýř.

**Pindarus**, *i*, *m*. [Πίνδαρος] slavný básník řecký v oboru lyriky sborové, \* v Kynoskefalách u Théb r. 522 př. n. l., † r. 442; adj. **Pindaricus**, *a*, *um* Pindarův, pindarský.

**Pindenissus**, *i*, *f*. [Πινδένισσος] město v Kilikii; odt. **Pindenissitae**, *arum*, *m*. Pindenissané.

**Pindus**, *i*, *m*. [Πίνδος] pohoří mezi Epeirem a Thessalií, u básníků sídlo Mus.

**pinētum**, *i*, *n*. [*pinus*] háj piniový (též smrkový n. borový), bor, borek.

**pineus**, *a*, *um* [*pinus*] piniový, borový, smrkový (leckdy básn. determ. význ. dřevěný): *p. ardor* Vžár borového dříví.

**pingō**, *ere*, *pīnxī*, *pictum* [z koř. \**peig-*, srov. čes. piha; z příbuz. koř. \**peik'*- je ποικίλος, čes. psát i pestrý] pův. činiti pestrým, pestríti 1 spec. **a** a pomalovat, omalovat: *pictae tabulae* obrazy; *picti scuta* (ak. řecký) *Labici* V s pomalovanými štíty; natřítí barvou, obarviti: *picta puppis* V β malovati (abs. n. alqd), kresliti: *qui numquam philosophum pictum viderunt* C ani namalovaného filosa (t. j. nemají ponětí o filosofii); *pictos experiere metus* (meton. strašné podoby) *Pp* (t. j. na přídi lodi)

**b** vyšívati, zobrazovati tkaním: (*acū*) *p.* vyšívati; *toga picta* vyšívaná zlatem (jakou nosili vítězové při triumfu); *Pallas scopulum pingit* O **c** tetovat: *picti Agathyrsi* V **2** metaf. **a** zpestřiti (smíšením n. spojením věcí různých barev): *pingit vaccinia calthā* V **b** krásliti, zdobiti: (o slohu) *σχήματα non in pingendis verbis habent pondus* C ve výzdobě (jednotlivých slov = v ozdobných slovech). Part. j. *pictus* adj. v. t.

**pinguēscō**, *ere*, —, — [*pinguis*] tučnět; o polích býti zúrodněn: *sanguine p. campos* V.

**pinguis**, *e* [srov. πίνω?] tučný 1 vl. **a** význ. tlustý, otlý, ztučnělý, vypasený: *equos humano sanguine pingues* O; *pinguem vitium* H chorobně otlého (přílišným jídlem); prolept. *pinguis pascere oves* V aby ztučnely **b** význ. mastný: *pingue oleum* V O; básn. *p. ara* V tukem (a krví žertev) zbrocený t. j. bohatý (žertvami); — subst. **pingue**, *is*, *n*. tuk; pomáda, voňavka: *madens pingui* (V); — přenes. tučná píče: *denso distendere* (v. t.) *pingui* V; — přenes. **pingue merum** H jako olej, olejnaté; **c** o ohni smolný: *p. lampas* O, *flamma* T **2** metaf. **a** význ. úrodný, zúrodněný: *p. humus* V; *sanguine pinguior campus* H hojně zúrodněné; básn. *pingui flumine Nilus cum refluit* V význ. zúrodnující **b** šťavnatý, dužnatý: *pinguibus ficis* H; *verbenas pingues* V t. j. s jedovatou šťávou **c** hustý, zhoustlý: *pinguia musta* Tb; *pingue et concretum caelum* (ovzduší) C; *pinguia vellera* H **d** plný, bohatý (rěněním), vydatný, výnosný: *pinguibus a stabulis* V; *de pinguissimis ramis* H **e** pohodlný, klidný: *p. quies* O, *vita* Pn **f** o slohu nabubřelý: *poetis pingue quiddam sonantibus* C **g** tupý, hloupý, nejasný (srov. čes. pitomý vl. = krmený, dobře živěný): *pingue ingenium* H O; *pingue munus* H; přísl. *agamus pingui Minerva* C (= *crassā* M.) t. j. neučeně.

**pinifer**, *fera*, *ferum* [*pinus* a *fero*] porostlý piniemi, sosnami n. smrky, sosnatý: *piniferum caput* (*Atlantis*) V.

**pīniger**, *gera*, *gerum* [*pinus* a *gero*] vl. nesoucí (na sobě) pinie: *pinigerum Fauni caput* O ozdobenou chvojím.

**1. pinna, ae, f. 1** = *penna* (v. t.)  
**2** vl. hrot, špice; spec. vojen. cimbuří (stavěné někdy na náspu tábora k ochraně bojujícího mužstva; srov. *lorica*) Cs. Pravidlo řím. gramatiků: *pennas avium, pinnas murorum dicimus*.

**2. pinna** viz *pina*.

**pinnatus, pinniger, pinnipēs, pin-nula** viz *pennatus* atd.

**pinotērēs, ae, m.** [πινωτήρης] vl. hlídač kyjovek, zool. výstražník lasturčí (krab, skrývající se v dutině pláště kyjovky, aby ji — podle domněni starých — štipnutím upozorňoval na kořist n. nebezpečí) C.

**pīnsō, ere, pīnsī i pīnsuī, pīnsum i pīstum** [srov. píst, píchati, pýchovati, pšenice] drtiti (obilí na tluč a mouku).

**pīnus, ūs n. ī, f.** [srov. πίνυς] **1** jehličnatý strom: pinie; sosna, borovice, smrč; básn. synekd. (lesní) strom vúb. **2** meton. **a** dříví (piniové, borové, smrčové); básn. synekd. vúb. dříví; = meton. spec. **a** loď **β** louč, pochoděň **b** chvojí, chvojový věnec (příznak zejm. boba Pana a Fauna): *pīnu praecincti cornua Panes O*.

**piō, āre, āvī, ātum [pius] 1** nábožensky očišťovati, usmiřovati, zažehnavati; odčiňovati, napravovati; odvracet: *prodigia p. T.; nefas p. V; culpam miserorum morte piabunt V* pomstí, potrestají **2** usmiřovati, konejšiti, nakloňovati si, (je-li předm. božstvo) uctívati: *tua ossa piabunt V; Tellurem porco piabant H; ut (scelus) meo sanguine pietur T* aby byl nasycen; *matris iram natorum caede piavit amor Pp* usmířila t. j. zahrnala; básn. *ture aras p. Pp* na oltářích obětovati kadidlo; s ak. vnitř. *in magicis sacra p. focis Pp* smírné (očistné) oběti konati.

**piper, eris, n.** pepř.

**piperātus, a, um [piper]** pepřený, opepřený; metaf. pepřný, ostrý.

**pīpiō, āre** [onomatop.] pípati, švitořiti.

**Piplea** viz *Pimpla*.

**pīpulum, ī, n. a pīpulus, ī, m.** [*pipo, are* o ptačích zvucích] **1** pípání, kdákání **2** křik, nadávání: *te pipulo differam Pt* sm. rozkřičím.

**Piracūs** (ak. *ea* C) a ob. **Piracus, ī, m.** [Πειρατεύς] **1** subst. Peiraieus, Pi-

reus, město a přístav athénský, válečný i obchodní, zřízený a opevněný za Themistoklea, vzdálený asi 5 km od Athén **2** adj. peirajský; subst. neutr. *Piraea tuta recessu linguít O* = zátoku peirajskou.

**pīrāta, ae, m.** [πειρατής] námořský loupežník, pirát.

**pīrāticus, a, um [pirata]** námořských loupežníků, pirátský: *piraticum bellum C* válka s piráty; subst. **pīrātica, ae, f.** námořní loupežnictví.

**Pīrēnē, ēs, f.** [Πειρήνη] pramen na Akrokorinthu, zasvěcený Musám; odt. **Pīrēnis, idis** (ak. sg. *ida, pl. idas O*), f. peirenský: *Ephyren Pirenida O*.

**Pīrithous, ī, m.** [Πειρίθους] Peirithoos, syn Ixionův, král Lapithů; při jeho svatbě s Hippodameiou vznikl boj Kentaurů s Lapithy; s Theseem chtěl unésti Persefonu z podsvětí, ale byl tam spoután a přikován.

**pīrum, ī, n.** [*pirus*] hruška.

**pīrus, ī, f.** [srov. ἄπιος] hrušeň, hruška.

**Pīrūstae, ārum, m.** [Πειρούσται] Peirustové, loupeživý kmen v Illyrii.

**Pisa, ae, f.** [Πίσσα n. Πίσα] město v Elidě nad řekou Alfeiem, v jehož blízkosti se konaly olympijské hry; adj. **Pisacus, a, um** pisský, pisajský: *Pisaea hasta O* (t. j. Oinomaovo); *Pisaea vinc-tus olivā equus O* (t. j. při hrách olympijských); subst. **Pisaea, ae, f.** Pisanka *O* (t. j. Hippodameia).

**Pisae, ārum, f.** město v Etrurii, nyn. Pisa (podle pověsti kolonie Pisy v Elidě); adj. **Pisānus, a, um** pisský; subst. **Pisāni, ōrum, m.** Pisané, obyvatelé Pis.

**Pisander** n. **Pisandrus, ī, m.** [Πείσανδρος] Peisandros, vlastní jméno mužské; zejm. **1** přední mezi athénskými oligarchy r. 411 př. n. l. **2** velitel loďstva spartského v bitvě u Knidu r. 394 př. n. l., kde padl.

**Pisaurum, ī, n.** přímořské město v Umbrii, nyn. Pesaro; adj. **Pisaurēnsis, e** pisaurský, z Pisauru.

**piscātiō, ōnis, f.** [*piscor*] lovení, lov (ryb).

**piscātor, ōris, m.** [*piscor*] rybář.

**piscātōrius, a, um [piscator]** rybářský.

**piscātus**, *ūs, m.* [*piscor*] lovení ryb, rybaření.

**piscicapus**, *ī, m.* [*piscis* a *capió*] rybolovec, rybář.

**pisciculus**, *ī, m.* [*piscis*] rybka, rybčička.

**piscina**, *ae, f.* [*piscis*] **1** rybník: *p. publica* *L* (po němž byl pojmenován XII. okres Augustův, jihových. od Aventinu) **2** ba-sén v plovárně *M*.

**piscinārius**, *ī, m.* [*piscina*] majitel rybníků s chovem ryb, rybníkář, sádkář *C*.

**piscis**, *is, m.* [srov. něm. Fisch] ryba; básn. sg. sm. kolekt. = metaf. *Pisces* Ryby, souhvězdí ve zvířetníku: *aequoreis inclusum Piscibus annum* *O* t. j. slunce skončilo rok vystoupením do znamení Ryb (na začátku jara).

**piscor**, *ārī, ātus sum* [*piscis*] lovití ryby, rybařití.

**piscōsus**, *a, um* [*piscis*] rybnatý; *p. sinus* *Ap* plný ryb.

**pisculentus**, *a, um* [*piscis*] rybnatý.

**Pisidia**, *ae, f.* [*Πισιδία*] hornatá krajina v jihozáp. Malé Asii; obyv. **Pisidae**, *ārum, m.* (sg. *Pisida*) Pisidové.

**Pisistratus**, *ī, m.* [*Πεισιστρατος*] Peisistratos, samovládce v Athénách (561—527 př. n. l.), otec Hippíův a Hip-parchův, kteří odt. slují **Pisistratidae**, *ārum, m.* Peisistratovci, synové Peisistratovi.

**Pisō**, *ōnis, m.* [vl. Hmoždír, srov. *pinso*] cognomen v rodě Kalpurniů (viz *Calpurnius*); adj. **Pisōniānus**, *a, um* Pisónův, pisonský.

**pistillum**, *ī, n.* [*pinso*] palice (do hmoždíře).

**pistor**, *ōris, m.* [*pinso*] mlynář (a zároveň pekař), krupař, klas. pekař; *Pistor*, příjmení Jovovo, že prý vysvobodil Římány, obležené od Gallů, svou radou, aby házeli na nepřítel chléb.

**Pistōrium**, *ī, n.* město v sev. Etrurii, nyn. Pistoia (porážka Katilinova r. 62 př. n. l.); adj. **Pistōriēnsis**, *e* pistorský, u Pistoria.

**pistrilla**, *ae, f.* [*pistrina*] (malá) stoupa na obilí, mlýnek.

**pistrina**, *ae, f.* [*pinso*] drtírna obilí, výrobná mouky, mlýnice; pekárna.

**pistrinum**, *ī, n.* [*pinso*] stoupa, mlýnice, mlýn (ob. s ručním pohonem; práce ve mlýně náležela mezi nejtěžší a byla ukládána za trest otrokům): přísl. *tibi mecum in eodem est pistrino vivendum* *C*, musíš snášeti se mnou touž dřinu'.

**pistrīx** viz *pristis*.

**Pisuētae**, *ārum, m.* obyvatelé města Pisye (*Πισύρ*) v Karii *L*.

**pisum**, *ī, n.* [*πίσον*] hrách.

**Pitanē**, *ēs, f.* [*Πιτάνη*] přístavní město v Mysii naproti Lesbu.

**Pithēcūsae**, *ārum, f.* [*πίθηκος*] vl. Opičí ostrov, jméno ostrovů u Neapole; podle Plinia mají jméno od *πίθος* = sud.

**Pitholeōn**, *ontis, m.* básník z Rhodu *H*, snad totožný s Peitholaem [*Πειθόλαος*, *Pitholāus*], jenž napsal ostré epigramy na Caesara *Suet*.

**Pittacus**, *ī, m.* [*Πιττακος*] z Mytileny, žil kolem r. 600 př. n. l., moudrý a šlechetný státník, počítaný mezi 7 mudrců; básník Alkaios byl jeho politickým odpůrcem.

**Pittheus**, *eī n. eos, m.* [*Πιτθεύς*] syn Pelopův, král v Troizeně, otec Aithry, matky Theseovy; adj. **Pitthēius** n. **Pitthēus**, *a, um* Pitthēův; *f.* řec. **Pitthēis**, *idis n. idos* [*Πιτθηίς*] subst. Pitheovna t. j. Aithra.

**pituīta**, *ae, f.* (básn. 3 slab.: *pītūita*) [srov. *πίτυς* a *pinus*] pův. pryskyřice vytékající ze stromů: *defluens p. (amygdalae)* *Pn-h*; ob. sliz, hlen: *bilem, pituitam, ossa* *C*; *p. nasi* *Ct*; = meton. rýma.

**pituītōsus**, *a, um* [*pituīta*] plný slizu.

**pius**, *a, um* (komp. *magis p.*, sup. *maxime p.*; *piissimus* *Cr T Am*; *Inscr* též *piens, pientissimus*) pův. asi čistý ve smyslu nábož. **1** vůb. spravedlivý, řádný, poctivý, bezúhonný, mravný, hodný, dobrý, svědomitý: *p. Aeneas* *VO*; *pia numina* *V* spravedlivá božstva; = o věcech *pia et aeterna pax* u *C* poctivý; *pium duellum* *L* spravedlivá; *iusque piumque* *O* věc spravedlivá a dobrá; *pia sunt oracula* *O* věštba nemá v sobě nic zlého; *pia testa* *H* dobrá, milá nádoba **2** spec. **a** z božný: *vive p., moriere, p. cole sacra* *O*; o zemřelých blažený: *arva piorum* *O*



= *campi Elysii; amoena piorum concilia V; auxisti numeros pios* (= *piorum*) *O*; záměnou epitheta *pios errare per lucos H* (u nás „rajský“); - o věcech *pia vota O* zbožné; *pium est s inf. O* jest zbožné, zbožnou povinností; odt. p-osvátný: *p. ignis O; piium far HV b* (k blízkým osobám) oddaný, milující, láskyplný, vděčný, věrný, laskavý, dobrotivý, podle poměru osob dětinný, něžný, otcovský, mateřský, přátelský: *ne nimium pii tecta velint reparare Troiae H* v přílišné lásce dětinné (k mateřskému městu); - o věcech *in pio cadit officio O* při službě bratrské lásky *c* k vlasti vlastenecký: *neque ea non pia et probanda fuerunt N.*

**pix**, *picis*, *f.* [srov. πίσις; sem náleží i čes. peklo od praslov. pьkьlьbъ = smůla] smůla, dehet; pl. kusy smůly, smůla: *Idaeas pices V.*

⟨**pixis** viz *pyxis*.⟩

**placābilis**, *e* [placo] **1** pas. usmířitelný, smířlivý (*alci* k někomu, vůči někomu), nakloněný ke smíru: *placabilem esse O* dáti se usmířiti; *quibus (coniugi et liberis) placabiliorem fore principem rebatur T; ingenium placabile ad iustas preces L* přístupný prosbám; laskavý, povolný **2** akt. usmířující, smírný: *p. ara Dianae V.*

**placābilitās**, *ātis*, *f.* [placabilis] smířlivost, mírnost.

**placāmen**, *inis*, *n. n.* **placāmentum**, *ī*, *n.* [placo] smířidlo, smírný prostředek, prostředek k smíření, upokojení, utišení (*alcis (rei)* někoho, něčeho): *deum placamentis T* usmířováním; *placamenta hostilis irae T.*

**placātē**, *adv.* [placo] pokojně, klidně: *p. ferre alqd C.*

**placātiō**, *ōnis*, *f.* [placo] uklidnění, upokojení, utišení: (*animi*) *p. C;* spec. usmíření, udobření: *deorum p. C.*

**placātus**, *a, um* [placo] vl. urovaný, uklidněný; klidný, pokojný, tichý, mírný: *invalidis corporibus et placatis animis T* myslí přály míru; *placatissima quies C;* spec. usmířený, udobřený, odt. laskavý, milostivý: *libens placatusque T; placata cornua vertas O* milostivě, laskavě.

**placenta**, *ae, f.* [πλακοῦς] koláč (zejm. obětní) *H.*

**Placencia**, *ae, f.* město nad řekou Pádem uvia *Aemilia*, nyn. Piacenza; adj. **Placentinus**, *a, um* placentský, z Placentie; subst. **Placentini**, *ōrum, m.* Placentané.

**placeō**, *ēre, uī* (význ. = *placitus sum*), *itum* [srov. causat. *placo*] **1** os. líbiti se, zalíbíti se, býti oblíben, milý, příjemný, býti po chuti; vyhovovati, stačiti (abs. n. *alci* někomu): *nec tibi placeat via O* nevol cestu, nedávej se...; *si placet hoc O* je-li to tvá vůle; *placuisse quondam Oppias leges T* byly dobré; *vis et arma satis placebant T* zdálo se, že stačí; *sibi placere* líbiti se sobě, býti spokojen sám s sebou, býti samolibý, domýšlivý; - spec. *tu mihi sola places O Tb* = tebe jedinou miluji; *placens uxor H* milovaná **2** neosob. **placet alci** = řec. *δοξεῖ* (podm. vyjádřen inf., ak. c. inf., větou s ut n. ne) **a** líbí se, zdá se někomu, někdo uznává za dobré, za vhodné, schvaluje, souhlasí; přestává na něčem, spokojuje se něčím: *si p.* (jako vložka) je-li líbo, chceš-li (chcete-li) = prosím; *p. (mihi) facere alqd* jest mi líbo dělati, rád (se zálibou) dělám **b** někdo chce, hodlá, zamýšlí, má úmysl, jest rozhodnut, stanoví, navrhuje, jest pro něco: *a p. ante definire, quid sit officium C* chei; s inf. pas. má se...: *incendi placeret an defendi Cs* má-li se zapáliti či hájiti; *quid de nexis fieri placeret L* co by se mělo státi s dlužníky **β** spec. o úřadech, senátě, božstvu a pod. schváliti, usnésti se, ustanoviti, usouditi, rozhodnouti, naříditi: *ita censo senatui placere, ut . . C* navrhuji, aby se senát usnesl; *placuit, ut L* usnesli se (t. senát), aby...; přisl. *si dis placet* (vlozeno do věty na ozn. čenou ujištění spokojenosti, úžasu n. nevole) po vůli boží, bůh ví, bohudíky, ku podivu, probůh, bohužel, z dopuštění božího **c** někdo myslí, míní, jest přesvědčen, má za to: *quibus ab Etruscis numerum ductum (esse) placet L; sic placet? H* tak myslíte? Part. *placitus* j. adj. v. t.

**placibilis**, *e* [placeo] libivý, milý.

**placidē**, *adv.* [placidus] mírně, klidně, tiše, pokojně, nerušeně; lahodně, jemně; laskavě, vlídně, milostivě.

**Placidia**, *ae, f.*: *P. Galla*, dcera císa. Theodosia I., choť Konstantiova, matka císa. Valentiniana III., zemř. 450.

**placidus**, *a, um* [*placeo*] **a** klidný, tichý, pokojný, nerušený: *placidum mare* klidné **b** lahodný, líbezný, jemný: subst. *ut placidis coeant* (v. t.) *immitia* *H* **c** laskavý, přívětivý, mírný, vlídný: *placido ore* *O* *V* vlídnými slovy; milostivý (o božstvu).

**placitus**, *a, um* [*placeo*] **a** líbící se, oblíbený, zalíbený, libý, milý, příjemný, vhodný; subst. *ultra placitum* *V* nad (vhodnou, slušnou) míru **b** vyvolený, vybraný, stanovený, rozhodnutý: *in locum ambobus* (od obou) *placitum* *S* **c** subst. *placitum*, *i, n.* (řeč. δόγμα) zásaďa (theoret. n. prakt.): *placita Stoicorum* *T* nauky, učení; *placita maiorum* *T*.

**plácō**, *āre, āvi, ātum* [causativum k *placeo*] **a** uklidňovati, upokojevati, tišiti, mírniti, konejšiti, chlácholiti: *irae discordiceque placandae (sunt)* *C*; *p. ieiunia* *O*; *placata venti dant* (= *redunt*) *maria* *V* činí klidným, uklidňují **b** spec. udobřovati, usmířovati (*alqm alci* někoho s někým), nakloňovati (si), získavati (si): *placari in alqm* *N* usmířiti se s někým; prolept. *placatam Eurydicen venerabere* *V* na usmířenou; zejm. o bozích a p., často meton. uctívati: *p. manes* *LT*; *ture et fidibus p. deos* *H*. Part. *placatus* *j.* adj. v. t.

**1. plāga**, *ae, f.* [*plango*; srov. πλαγή, dorsky πλαγά] rána, úder, náraz **1** **a** vl. *plagam ferre* *V* ranou mířiti; *plagis peremptus* *V* utlučený, ubitý; *est vestrae (pas.) si tanta potentia plagae* *O* rány vám zasazené **b** meton. význ. zranění: *numerare plagas* *T* **2** metaf. význ. neštěstí, pohroma, nehoda: *illa p. est iniecta petitioni tuae* *C*.

**2. plaga**, *ae, f.* [srov. πέλαιος?] vl. co se rovně do šířky rozkládá **1** krajina, kraj, země, končina, pásmo, pruh **a** *plaga pinea montis* *V*; *plagae caelestes* *O*; *p. Solis iniqui* *V* = horké pásmo **b** spec. kraj, župa: *p. una* — *Materinam ipsi appellant* *L* **2** síť (lovecká): *tendere plagas* *C*; metaf. teneto (pl. tenata), léčka, úklady: *in illas tibi maiores plagas incidendum est* *C*.

**plagiarius**, *iī, m.* [*plagium* kradení lidí] kdo kradě lidi, únosce.

**plāgipatida**, *ae, m.* [1. *plaga* a *patior*] snášejší rány, otluček *Pt*.

**plāgōsus**, *a, um* [1. *plāga*] kdo rád bije, štedrý ranami: *p. Orbilius* *H*.

**plagula**, *ae, f.* [demin. od 2. *plaga* 2] záclona, čaloun *L*; list papyru; = <arch (papíru)>.

**plānāris**, *e* [*planus*] rovinný.

**Plānāsia**, *ae, f.* ostrůvek již. od Elby, kam byl vypověděn vnuk Augustův Agrippa; nyn. Pianosa.

**Plancius**, jméno římského rodu plebejského; zejm. **1** *Cn. Plancius*, horlivý člen stavu jezdeckého, nájemce cel **2** *Cn. Plancius* (syn předěl.), prokázal jako quaestor v Makedonii dobré služby Ciceronovi v jeho vyhnanství (r. 58 př. n. l.), začez ho Cicero hájil (s úspěchem), když byl obžalován pro nedovolené volební agitace; po smrti Pompejově, jehož byl přívržencem, žil na ostr. Kerkyře.

**plānctus**, *ūs, m.* [*plango*] tepání; spec. o projevu hoře bití v prsa (do hlavy a p.), (zoufalý) výbuch žalu, meton. hořekování, naříkání.

**Plancus** (t. j. Ploskonohý) viz *Munatius*.

**plānē**, adv. [2. *planus*] vl. rovně, rovnou **1** přímo, zřetelně, jasně, zřejmě, zjevně **2** právě, úplně, docela, naprosto, rozhodně; v odpovědi *ita p. C* právě tak = zajisté; *j. přívl. p. vir C* celý muž (sm. pravý, dokonalý) **3** jistě, arci, ovšem (ve větách sm. připouští): *bella p. accinctis obeunda; sed . . . T*.

**plānētae**, *ārum, m.* [πλανήτης t. ἀστέρ] oběžnice, planety.

**plangō**, *ere, plānxi, plānctum* [od koř. \*plāg- (\*plāk-), srov. *plāga*, πλάσσα, πληγή, čes. „plakati“] **1** tepati, tlouci, bítí: *plangebant aliae proceris tympana palmis* *Ct*; o umírajícím *p. pectore terram* (n. *humum, matrem* = *terram*) *O*; med. *volucris plangitur* *O* tluče křídly **2** spec. (též med. *plangi*) bítí se do prsou, do hlavy a p. v návalu duševní bolesti, na znamení smutku: *laniata* (v. t.) *pectora plangens* *O*; odt. meton. hoře-

kovati, naříkati (*alqm* pro někoho, nad někým): *Memphitem bovem p. Tb*; (*virtutum*) *quas neque lugeri neque plangi fas est T.*

**plangor**, *ōris*, *m.* [*plango*] **1** tepání, tlukot: *leni resonant plangore cachinni Ct* pleskotem **2** spec. jako projev hoře bití v prsa (do hlavy a p.): *plangorem dare O* bít se v prsa; meton. hořekování, naříkání, nářek: *diadema imponebas cum plangore populi C* za nářku.

**planguncula**, *ae*, *f.* [demin. od *πλαγγών*] loutka var. *C.*

**plānitās**, *ātis*, *f.* [2. *planus*] zřetelnost, jasnost.

**plānitā**, *ae* *n.* **plānitīcs**, *ēi*, *f.* [2. *planus*] rovnost; rovina, plán, planina, rovná plocha: *p. regionum C* rovný povrch.

**plānō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [2. *planus*] narovnat, urovnat, vyrovnat.

**1. planta**, *ae*, *f.* [srov. *πλατύς*] chodidlo; synekd. noha: *vincula plantae O* t. j. střevíce.

**2. planta**, *ae*, *f.* [utvořeno zpětně od slovesa *planto*] sazenice, odnož, roub; vúb. rostlina.

**plantāgō**, *inis*, *f.* [*planta*] jitrocel.

**plantāris**, *e* [*planta*] subst. **plantāria**, *um*, *n.* sazenice, odnože: *silvarum aliae exspectant viva suā plantaria terrā V* čekají na vypučení (= *viva*) odnožů ze své země (t. z ohnuté větve, zastrčené volným koncem do země).

**plantō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [1. *planta*] (vl. upevňovati nohou do země), sázeti.

<**plantula**, *ae*, *f.* [demin. od *planta*] rostlinka, bylinka.>

**1. planus**, *i*, *m.* [*πλάνος*] vl. poběhlík, tulák; podvodník.

**2. plānus**, *a*, *um* [z koř. \**p(e)l(ā)*- rozšířovati, rozprostírati; srov. *πέλαγος*, *πέλαγος*, *Planicus*] **1** rovný, plochý: *plani loci L* roviny; *a planioribus aditū locis L* od míst (co do přístupu =) pro přístup rovnějších = s přístupnější strany; *ex planis* (sc. *formis*) *circulus aut orbis C* z plošných útvarů; *naves planae carinis T* s plochými spodky; subst. **plānum**, *i*, *n.* rovina: *quis* (= *quibus*) *et plana satis munirentur T*

místa na rovině **2** metaf. zřetelný, zřejmý, jasný: *planum facere C* (zřetelně, jasně) vyložití, objasnití, ukázati, dokázati; *planum fit s ak. c. inf. C* zřejmě se ukazuje.

**plasma**, *atis*, *n.* [*πλάσμα*] výtvar **1** stvoření, tvor **2** způsob umělého přednesu.

**plasmō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*plasma*] tvořit, vytvářeti.

**Platacae**, *ārum*, *f.* [*Πλαταιαί*] město v již. Boiotii (bitva r. 479 př. n. l.); odt. **Plataeēnsēs**, *ium*, *m.* Platajané.

**platalea**, *ae*, *f.* vodní pták, snad pelikán.

**platanus**, *i*, *f.* [*πλάτανος*] platan (oblíbený jako okrasný strom): *p. caelebs* (v. t.) *H.*

**plateā**, *n.* ob. **platea**, *ae*, *f.* [*πλατεῖα*, t. j. široký prostor mezi domy] třída, ulice, náměstí; <silnice>.

**Platō**, *ōnis* (ak. *ōna H*), *m.* [*Πλάτων*] Platon **1** řecký idealistický filosof, žák Sokratův, zakladatel Akademie (427 až 347 př. n. l.); adj. **Platōnicus**, *a*, *um* platonský, Platonův; subst. **Platōnici**, *ōrum*, *m.* platonovci, platonikové, přívrženci Platonovi (n. školy Platonovy, učení Platonova) **2** athénský básník komedií, vrstevník Aristofanův: *stipare Platona Menandro H.*

**plaudō** (též **plōdō**), *ere*, *sī*, *sum* tleskati, pleskati, tepati, tlouci (intr. *rē* něčím i trans. *alqd* něco) **1** vúb. *alis p. V*; *plausis circumvolat alis V* (zvučně) třepetaje křídly; *plausae sonitum cervicis V* popleskávání po šíji; *manibus lacessunt* (v. t.) *pectora plausa* (prolept.) *V*; s ak. výsledku *pedibus plaudunt choreas* (v. t.) *V* dupají **2** spec. (pochvalně) tleskati (aplaudovati), vzdávati potleskem pochvalu **a** zejm. v divadle hercům: *neque sapientibus usque ad plaudite veniendum est C*, srov. *donec cantor vos plaudite dicat H* (toto vyzvání hercovo s jeviště k obecenstvu bylo ob. zakončením komedií); též jiným osobám na důkaz přízně a obliby: *Vitellio plausere T*; = přenes. *quin ipsa sibi plaudat ciconia rostro O* pochvalně klapě **b** metaf. vzdávati pochvalu: *ingeniis favet plauditque H.*

**plausibilis**, *e* [*plaudo*] hodný potlesku, zasluhující potlesku n. chvály; čemu se dostává potlesku, metaf. oblíbený.

**plausor**, *ōris*, *m.* [*plaudo*] tleskač.

**plaustrum** (vulgárně **plōstrum**), *ī*, *n.* (nákladní) vůz **1** vl.; **2** přenes. (Velký) Vůz (suhvězdí = Arktos) *O.*

**plausus**, *ūs*, *m.* [*plaudo*] **1** tleskání, pleskání, tlukot; o křídlech třepetání: (*galli*) *plausu premunt alas* básn. u *C*; (*columba*) *plausum pinnis dat* *V* tluče, třepetá **2** spec. (pochvalný) potlesk, tleskání (aplauz) **a** zejm. v divadle hercům: *plausum dare alci* vzdáti potlesk, tleskati někomu; též jiným osobám na důkaz obliby: *populus maximo clamore et plausu Brutii memoriam prosequatur* *C*; meton. předmět potlesku: *ille ego sum . . . plausūs, Roma, tui* *M* **b** přenes. pochvala, projev pochvaly n. přízně, přízeň, obliba. = <zábava>.

**Plautius** (vulg. **Plōtius**), plebejský rod římský; zejm. **1** *M. Plautius Silvanus*, navrhl jako tribun lidu r. 89 př. n. l. několik zákonů, mezi nimiž zákon o dosažení občanského práva (*lex Plautia Papiria*) **2** *L. Plotius Gallus*, zřídil za mládí Ciceronova první rétorickou školu v Římě **3** *P. Plautius Hypsaesus*, quaestor Pompejův ve válce s Mithridatem, přímluvce vypověděného Cicerona **4** *Plotius Tucca*, básník a přítel Vergiliův, s *L. Variem* vydavatel *Aeneidy*; — adj. **Plautiānus** (n. **Plōtiānus**), *a*, *um* *Plautiūv*.

**Plautus**, *ī*, *m.* (*T. Maccius Plautus*) římský básník komedií, rodem ze Sarsiny v Umbrii († r. 184 př. n. l.); adj. **Plautīnus**, *a*, *um* *Plautūv*, plautovský, Plautových komedií.

<**plēbānus**, *ī*, *m.* [*plebs* význ. farnost] farář.>

**plēbēcūla**, *ae*, *f.* [*plebes*] (pohrdavě) prostý lid, dav (davý), chátara.

**plēbēius**, *a*, *um* [*plebes*] **1** plebejský, lidový, neurozený (op. *patricius*): *ludi plebei* hry plebejské, pořádané od plebejských aedilů a konané 4.—17. listopadu; skládaly se (později) z divadelních představení, z t. zv. *epulum Iovis* a z her v cirku (Flaminiově); srov. *ludi*

*Romani*; *Pudicitia plebeia* *L* Cudnost plebejek (jež měla svatyni ve *vicus longus*); subst. **plēbēius**, *ī*, *m.* plebej, **plēbēia**, *ae*, *f.* plebejka **2** metaf. sprostý, nízký, všední: *purpura plebeia* *C* laciný; *omnes plebei philosophi* *C*.

**plēbēs** viz *plebs*.

**plēbīcola**, *ae*, *m.* [*plebs* a *colo*] přítel lidu (u nás: demokratického smýšlení).

**plēbiscitum** viz *scitum*.

**plēbs**, *plēbis* a starší **plēbēs**, *eī*, *n.* *ī*, *f.* [snad z koř. \**plē-* plniti, srov. *plēnus*, rozšířeného v \**plē-dh-*, srov. *πληθός*, *πληθύς*] **1** vl. množství lidí (nevyňikajících), lid: *inops* *p.* *L* chudina; přenes. *p. habitat diversa locis* *O* nižší bohové; o včelách *V*; — spec. v Římě plebejové, lid **a** za doby královské a v prvních dobách republiky svobodní obyvatelé Říma, ale bez polit. práv, jichž si však znenáhla dobyli do zač. 3. st. př. n. l.; op. *patricii* **b** po ústavních bojích prostý a chudý lid proti úřednické šlechtě (*nobilitas*), stavu jezdeckému a senátorskému **2** nízký lid, dav (davý), nižší vrstvy, chátara: *p. eris* *H* budeš jedním z davu.

\***plecō**, *āre* [srov. *plecto*] plésti (jen ve slož. *applico*, *com-* a *j.*; z nich *plico* v. t.).

**1. plectō**, *ere*, *plexī*, *plexum* [srov. *πλέκω*, čes. pletu] plésti (ob. ve slož.).

**2. plector**, *ī*, —, — (akt. **plectō** v pozdní lat.) **1** býti bit (za trest): *tergo plector* *H* dostávám bití **2** býti trestán (*rē* za něco), trpěti za něco, snášeti trest, odnášeti za něco, pykati za něco: *quidquid delirant* (v. t.) *reges, plectuntur* *Achivi* *H*; *ut magistratus uxorum criminibus plecterentur* *T*; (básn.) *Venusinae plectantur silvae* *H* nechť vytrpí; spec. býti kárán.

**plectrum**, *ī*, *n.* [*πλήκτρον*] **1** plektron, tepátko, tlouček (jehož se užívalo při hraní na lyru a kitharu **2** meton. **a** lyra, kithara **b** způsob (hudby a odt. i) básnění, ráz, sloh, tón; básně: *cecini plectro graviore Gigantas* *O*; *quaere modos levioere plectro* *H*.

**Plēias** n. **Pleias** (2 slab.) n. **Plias**, *adis* (ak. pl. *adas*), *f.* [*Πληιάς*, *Πλειάς*] **Pleias**, dcera **Pleionina** a **Atlantova**, spec. **Maia**: *natum, quem partu* *P. enixa*

est *O* (t. j. Herma); ob. pl. **Plēiades**, Pleiady, sedm dcer Atlantových a Pleioniných, jež byly proměněny ve skupinu hvězd (u nás „Kuřátka“) v souhvězdí Býka; jejich ranní východ (v květnu) označoval počátek léta, doby plavby, ranní západ (v listopadu) počátek zimy.

**Plēionē**, *ēs*, *f.* [Πληϊόνης] dcera Okeanova, choť Atlantova, matka Pleiad.

**Plēmyrium**, *iī*, *n.* [Πλημμύριον] mys na Sicilii u Syrakus, uzavírající na jihu veliký přístav syrakuský.

**plēnāriē**, *adv.* [plenarius] úplně.

**plēnārius**, *a*, *um* [plenus] úplný, plný; - <subst. **plēnārius**, *iī*, *n.* plcnář, liturg. kniha obsahující v plnosti texty ke mši>.

**plēnē**, *pozd. i plēniter*, *adv.* [plenus] plně, úplně, zcela, dokonale; hojně, důkladně, bohatě, obsažně; silně, mohutně.

**plēnitūdō**, *inis*, *f.* [plenus] plnost; hojnost.

**plēnus**, *a*, *um* [z koř. \*plē- plniti, srov. *pleo*, πλήρης, πλήθος, čes. plný, plnití] plný (vl. i metaf. v rozmanitých spojeních jako v češtině) **1** význ. naplněný, přeplněný (*alcis rei i rē* něčeho, něčím) **a** (*apes*) *crura* (ak. řec.) *thymo plenae V* s nožkami plnými; subst. *ager (et) undae ad plenum calcentur V* vrchovatě (= *ut colum plenum sit*); - abs. *plenissimae viae Cs* přeplněné; *oppidum plenum Cs* hojně zásobené; *plena* (sc. *liberatorum Caesarum domus T*); - obr. *ea quasi pleniore ore laudamus C*, z plna hrdla: *ore dabat pleno carmina O* překypujícími ústy = z úst se jí plným proudem řinuly věštby **b** spec. **a** těhotný, obtěžkaný, o zvířatech březí; *p. uterus O β* najedený, sytý, nasycený; metaf. *p. eras minimo O* spokojený málem; význ. přesycený: (*puella*) *quod petiit, mature plena reliquit H γ* bohatý; metaf. obsažný, důkladný: *plenior aut uberior ad dicendum C*; *haec pleniora perscribebant* (v. t.) *Cs c* s gen. abstr. substantiv lze překládati pouhými adj. n. jinými vazbami: *consilium plenum sceleris et audaciae C* zločinný a smělý; *p. dedecoris et risus C* hanebný a směšný; *artis plenum orationis genus C* umě-

lecký; (*verba*) *plena minarum H* výhružná; *plenum querelae sonum O* žalostný; *plenum opus aleae* (v. t.) *H*; *erant plena laetitiae omnia Cs* všude byla samá radost; spojený s něčím, provázený něčím: *ratio* (jednání) *plena consensionis omnium C*; *fuga timoris calliditatisque plena Hirt*; *p. suarum, p. paternarum irarum L* obtížený hněvy proti němu samému i proti otcí **d** (o velké míře vlastnosti) silný: *iecur nitidum atque plenum C* tlustá, tučná; *pleno gradu S L* zrychleným; *plena vox* plný, zvučný, pronikavý; *pleni somni O* hluboký, pevný spánek; *pecunia plena C* veliké jmění; o řeči hojný: *plenissima concipit verba O* výmluvná **2 a** úplný, celý: *legio plenissima Cs* počtem úplná, v plném počtu; *luna plena = orbis (lunae) p. O* úplněk; *pleno anno H O* za plný rok n. po naplnění, dokončení roku = na konci roku n. po uplynutí roku, po roce; *plenis omnium annorum spatiis L* ana byla období všech let doplněna, uvedena na plnou míru (dní) **b** náležitý, dostatečný, dokonaly: *plenis nubilis aenis V*; *plenis honorum muneribus H*; *plena est promissi gratia vestri O* oddanost dokázaná vašim slibem (jest dostatečná =) mi stačí.

**plēō**, *ēre* [srov. výkl. k *plenus*] plniti (simplex arch., ob. jen komposita).

**plērus**, *a*, *um* [viz k *plenus*; srov. πλήρης] arch. = *plerusque* největší díl, většina u *C*.

**plērus-que**, *plēraque*, *plērumque* **1** sg. (jen u kolekt.) největší n. větší díl (část), většina: *exercitum plerumque opperiri iubet S* největšímu dílu svého vojska; neutr. subst. *per Europae plerumque L*; *plerumque noctis S*; ak. neutr. **plērum-que** význ. *adv.* **a** největším n. větším dílem, přecho, skoro vždy, zpravidla, obyčejně **β** (neklas.) velmi často, často: *ipsa p. famā bella profligant T 2* pl. **plēri-que**, *plēra-que*, *plēra-que* (gen. bývá nahrazován tvarem *plurimorum*, *plurimarum*) **a** největší n. větší díl, většina, skoro všichni (ob. adj.); zř. s gen. part.: *plerique Poenorum, vestrum C*; subst. *non tum hoc tum illud, ut in plerisque* (neutr.) *C* ve většině

věcí = větším dílem β (neklas.) velmi mnozí, přemnozí, mnozí *N L T*.

**pléthōricus**, *a, um* [πλεθωρικός od πλεθωρός] trpící krevnatostí.

**Pleumoxii**, *ōrum, m.* Pleumoxiové, kmen v belgické Gallii na levém břehu Mosy, poddaný Nerviům.

**Pleurōn**, *ōnis, f.* [Πλευρών] město v Aitolii; adj. **Pleurōnius**, *a, um* pleuronský.

**Plexippus**, *ī, m.* syn Thestiův, bratr Althaiin *O*.

**Plias** viz *Pleias*.

**pliocō**, *āre, uī, ātum* [\*pleco; -i- podle komposit j. *applico, explico* a j.] vinouti, svinovati, svějati, stáčetí *V*.

**Plisthenēs**, *is, m.* [Πλιστηνός] Pleisthenes, jeden ze synů Pelopových, podle jedné báje otec Agamemnonův a Menelaův.

**plōdō** viz *plaudo*.

**plocerēs** viz *plures*.

**ploirāmē** arch. = *plurimi*.

**plōrābundus**, *a, um* [*ploro*] naříkající var. *Pt*.

**plōrātus**, *ūs, m.* [*ploro*] pláč, nářek, hořekování, bědování, kvílení.

**plōrō**, *āre, āvī, ātum* (hlasitě) plakatí, naříkati, hořekovati **a** intrans. *Demetri, teque, Tigelli, iubeo p. H* (zlomyslně na rozloučenou *m. ob. iubeo valere*) **b** trans. *alqm n. alqd* pro někoho *n. něco*, *s ak. c. inf. že, oplakávati někoho; básn. s inf. me obicere plorares Aquilonibus H* litovala bys.

**plōstellum**, *ī, n.* [*plaustrum*] vozík.

**plōstrum** viz *plaustrum*.

**Plōtius** viz *Plautius*.

**plonexum** (též *plexinum* a *pleximum*) *ī, n.* [slovo keltské] korbá (vozu).

**pluit**, *pluere, pluit*, arch. *pluēt* i *plūvit* (vulg. též *plovo*, odt. *pluebat Ptr*) [*pluō* z \**plovō*, srov. πλέ(φ)ω, πλόωω, čes. plouti, plovati, něm. Flut] pršetí **a** ob. slov. neosob. (abs. *n. rē*, též *rem* něčím *n. něco*): *sanguine pluisse senatui nuntiatum est C* pršelo krví *n. pršela krev; in area Volcani sanguinem pluvit L b pŕv. os. *nubes pluunt :: Augustinus; lapides pluere vos portenta esse putatis L; = metaf. de concussa tantum pluit ilice glandis V* (sm. hustě padá).*

**plūma**, *ae, f. 1* pírko (krátké a měkké, srov. *penna*): *consules, qui plumā aut folio facilius moventur C; pl. n. sg. kolekt. peří: plumae versicolores C; plumā alias (animantes) videmus obductas C; aēnis in plumam squamis V* na způsob peří **2** přenes. chmýří, pýří (první vousy): *insperata p. H*.

**plūmātus**, *a, um* [*pluma*] opeřený, pernatý básn. u *C*.

**plumbeus**, *a, um* [*plumbum*] olověný **1** obr. *p. gladius C* (význ. tupý) **2** metaf. **a** *p. Auster H* tíživý, obtížný **b** tupý, hloupý: *nisi plane in phycis plumbei sumus O*.

**plumbum**, *ī, n.* olovo, cín; meton. o předmětech z olova: (olověná) koule *n. střela: liquefacto (v. t.) plumbo V; terga boum plumbo insuto ferroque rigebant V* olověnými a železnými puklami; *aqua tendit rumpere p. H* olověné roury (vodovodu).

**plūmeus**, *a, um* [*pluma*] z (prachového) peří, prachový: *culcita plumea C; torus p. O*.

**plūmipēs**, *edis* [*pluma* a *pes*] opeřený na nohou *Ct*.

**plūmōsus**, *a, um* [*pluma*] opeřený, pernatý *Pp*.

**plūmula**, *ae, f.* [*pluma*] peříčko, pírko.

**pluō** viz *pluit*.

**plūrālis**, *e* [*plus*] množný.

**plūrāliter**, *adv.* [*pluralis*] množně, v množném čísle.

**plūrēs**, **plūrimus** viz *plus*.

**plūrīfāriam**, *adv.* [*plus*, srov. *bifariam*] na mnoha místech.

**plūs**, **plūris**, *isol. n.* [z koř. \**plē*-plniti, srov. *plenus*, πολός, πλεῖον] (zastupuje kompar. k *multum*) více **1 a** *nice* a *ak.*, též význ. *adv.*: *asynd. p. minus* více (nebo) méně; *non sunt usi p. quam quattuor coloribus C; u* výrazů číselných *quam* se vynechává: *ferre p. dimidiati mensis cibaria C* více než na půl měsíce; *p. annum aeger L; s* *abl. kompar. p. aequo C* více než slušno, spravedливо **b** *gen. pluris* jen jako *gen. pretii: ager multo pluris est C* má mnohem větší cenu; = odt. *pl. plūrēs* (arch. *ploeres* u *C*) *m. a f., plūra n.* (*gen. plūrium*) **a** *klas. význ.*

srovn. četnější, početnější, hojnější, v češt. ob. nesouřadně více (než...): *pluribus verbis* více slovy, obsírněji; - subst. *a m.* více lidí, většina *β n.*: *sed quid plura* (sc. *dicam*)? k čemu bych mluvil více **b** pozd. absol. (= *complures*) dosti mnoho, nemálo, příliš mnoho; - **II** superl. **plūrimus**, *a, um* buď význ. srovn. nejčetnější, nejpočetnější, nejhojnější, v češt. ob. nesouřadně nejvíce (*s gen.*) *n.* absol. velmi mnoho, přemnoho **a** sg. jen u kolekt. a jmen abstr.: *plurima rosa* *O* velmi mnoho růží; překládáme ob. vhodnými adjektivy, značičími ne kvantitu, nýbrž kvalitu: *salutem dicit plurimam* (v dopisech) srdečný; *plurima exercitatio* *C* velmi veliký cvik; *coma plurima* *O* hustý; *plurimus sol* *O* nejpalčivější; *plurimus in Iunonis honorem* *H* horlivý ctitel Junonin; leckdy *m.* přívl. klademe adv.: *plurima nantis in ore coniunx (est)* *O* přechoasto; - subst. *a* nom. a ak. neutr., též význ. adv. *plurimum* nejvíce, abs. velmi mnoho: *habere quam plurimum* *C*; *qui apud me dignitate plurimum possunt* *C* *β* abl. *plurimo* jako abl. pretií; zř. gen. pretií: *quem Alexander plurimi fecerat* *N* **b** pl.; subst. *a* masc. *plurimi*, nejvíce lidí, většina (lidí), absol. velmi mnoho lidí *β* neutr. *plurima* nejvíce, absol. velmi mnoho.

**plūsculus**, *a, um* [demin. od *plus*] v češt. nesouřadně poněkud více, něco více; subst. *plusculum negotii* *C*; = *plus*: *terrae plusculum* *Ap* větší část.

**pluteus**, *ī, m.*, též **pluteum**, *ī, n.* vojen. rohož a z rohoží spletený **a** ochranný plot, pažení, předprseň na náspech, věžích a lodích k ochraně vojáků, na nich bojujících **b** pohyblivý přístřešek, krov, zhotovovaný též ze dřeva a potahovaný kožemi, opatřený kolečky; jím byli chráněni vojáci při opevňovacích pracích **c** opěradlo (lehátka), meton. lehátko **d** podstavec (pro čtení a psaní), pult; příhrada (v knihovně).

**Plūtō(n)**, *ōnis* (ak. *ōna H*) [Πλούτων] syn Kronův, bůh podsvětí, bratr Diův a Poseidonův, choť Persefonin (= Hades, *Dis*); adj. **Plūtōnius**, *a, um* Plutonův, plutonský; subst. **Plūtōnia**, *ōrum, n.* (sc. *loca*) nezdravá krajina v Asii *C*.

**pluvia** viz *pluvius*.

**pluviālis**, *e* [*pluvia*] dešťový; deštivý; dešť přinášející: *pluviales fungi* *O* po dešti rostoucí.

**pluvius**, *a, um* [srov. *pluit*] dešťový; deštivý; dešť přinášející: *p. arcus* *H* duha; *pluvium aurum* *O* zlatý dešť; subst. **pluvia**, *ae, f.* (vl. = *pluvia aqua* *C* dešťová voda) dešť; pl. deštivé počasí *C*.

**pneuma**, *atis, n.* [πνεῦμα] vzduch; duch, spec. ≠ Duch svatý.

**pneumaticus**, *a, um* [πνευματικός] vzduchový.

**pōcillum**, *ī, n.* [*poculum*] číška.

**pōculum**, starší **pōclum**, *ī, n.* [z \**pōtilom*, srov. *potus*, *poto*, πῶλον] **1** nádoba na pití, číše, pohár (básn. též pl. význ. sg.) **2** meton. **a** in *poculis* *C* při pití, při pitce **b** nápoj: *pocula sunt fontes liquidī* *V*; *amoris p. H* (= φίλτρον); *pocula Acheloia* *V* voda; *pocula vitea* *V* mok vinné révy; - spec. číše s jedem: *uxori suae p. dedit* *C*.

**podagra**, *ae, f.* [ποδάγρα] dna (v nohou), pakostnice; přenes. u dobytka paznehtice, nádory na paznehtech: *glacies ne frigida . . . ferat turpis podagra* *V*.

**Podalirius**, *ī, m.* [Ποδαλείριος] Podaleirios, lékař Řeků před Trojou *O*.

**pōdex**, *icis m.* [*pedo*] říť, zadnice.

**podium**, *ī, n.* [πόδιον] **1** dolní obložení zdi, patka **2** v cirku *n.* amfiteatru balkon.

**Poeās**, *antis, m.* [Ποίας] Poias, Thesalan, otec Filoktetův, jenž odt. sluje (patronym.) **Pocantiadēs**, *ae, m.* Poiantovec; adj. **Pocantius**, *a, um* Poiantův, subst. Poiantovec *O*.

**pocilē**, *ēs, f.* [ποικίλη sc. στοά] poikile, t. j. sloupová síň pestrá (= pomalovaná) na athénské agoře s malbami od Polygnota, Mikona a Panaina (byla tam zobrazena také bitva u Marathonu).

**pōēma**, *atis* (dat. a abl. pl. *poematis* *C*), *n.* [ποίημα] báseň.

**poena**, *ae, f.* [ποίημα] **1** pův. (cenná) náhrada za spáchaný zločin, dávaná poškozené straně, odplata, pokuta; pozd. vúb. trest (i na př. vězení); na zákl. pův. význ. rčení: *poenas dare, solvere, pendere, expendere, luere* dáti (platiti)

pokutu (*alcis rei* za něco, *alci* někomu) = býti trestán od někoho, dáti trestem dostiučinění, upadnouti v trest, vytrpěti trest od někoho, pykati; *poenas repetere, sumere, capere* bráti pokutu (*ab n. ex algo* od někoho) = trestati někoho, uložití trest, mstíti se na někom; s gen. subj. *legum p. C* zákonitý trest; s gen. obj. potrestání něčí, pomsta nad někým: *poenam Erysichthonis orant O*; s gen. determ. *p. capitis* trest smrti; *iussorum p. laborum O* trest, záležející v pracích = za trest uložené práce; dat. účink. *poenae multaeve esse (alci) C* uvaliti trest na někoho; v gen. přivlastň. *civitas cuncta poenae aut praedae fuit S* úplně propadla trestu nebo plnění; *poenas dant sanguine Teucri V* krví odpykají; *pro algo poenas capere S* vykonati pomstu za někoho; *ut contumeliarum in imperatorem (m. ab imperatore) poenas petat S* aby se dožadoval potrestání proti...; - person. **Poena** Trest, bůh trestu (někdy význ. *Furia*) **2** metaf. trápení, utrpení, trýzeň, nebezpečí: *poenam traxe (= traxisse) per omnem V; quin suas ipse poenas fateretur T.*

**poenālis**, *e* [*poena*] **1** trestný **2** meton. strastný, trapný.

**Poeninus** viz *Penninus*.

**poeniō** viz *punio*.

**poenitentia, poenitet** viz *paenitentia, paenitet*.

**Poenus, ī, m.** [srov. *Phoenix*] Pun (= Kartagiňan); spec. Hannibal; kolekt. = *Poeni*, Punové jako potomci Foiničanů (u Římanů přísloveční svou věrolomností): *si uterque P. serviat unī H* (t. j. v Africe i v Hispanii); - adj. **a Poenus** (básn.), ob. **Pūnicus** (starší **Poenicus**), též **Pūnicus, a, um** *a* punský (= kartaginský): *Punica fides* (iron.) (známa) punská věrnost = *perfidia β purpurový, nachový* (kterouž barvu vynalezli Foiničané): *punicum sagum H*; vůb. rudý, červený: *punicus cruor O γ* básn. vůb. význ. africký **Pūnicānus, a, um** punský = podle punského způsobu: *lectuli Punicani C* (dřevěné lavice).

**poēsis, is, f.** [*ποίησις*] poesie, básnění, konkr. básně, báseň.

**pōēta, ae, m.** [*ποιητής*] básník.

**pōēticē, adv.** [*poeticus*] básnicky, jako básník.

**pōēticus, a, um** [*ποιητικός*] básnický: *di poetici C* boží v básních; subst.

**poētica, ae, f.** (sc. *ars*) n. řec. **poēticē, ēs, f.** (sc. *τέχνη*) básnické umění, básnění.

**Poetoviō, ōnis, f.** město v Pannonii, nyn. Ptuj (Pettau) ve Štyrsku.

**pōētria, ae, f.** [*ποίητρια*] básnířka.

**pōgōniās, ae, m.** [*πογωνίας*] (vl. vousáč) vousatá hvězda, vlasatice.

**pol, interj.** [zkráceno z *Pollux*] slůvko, jehož v hovoru užívali velmi často k zapřisáhání, ujišťování a vůb. zesilování u Polluka, na mou věru, na mou duši, hrome!

**Polemō, ōnis, m.** [*Πολέμων*] Polemon, vlastní jméno mužské; zejm. athénský filosof ok. r. 300 př. n. l., nástupce Xenokratův ve vedení Akademie, učitel Zenonův; pověstné bylo jeho obrácení od rozmařilého života k filosofii; adj. **Polemōnēus, a, um** Polemonský, Polemonův.

**polenta, ae, f.** krupice, krupky.

**polentārius, a, um** [*polenta*] kroupový; <subst. masc. sladovník>.

**poliō, īre, īvī (iī), ītum** (impf. *polibant V*) hladiti, leštiti **1** vl. *informatum parte polita fulmen V* s jednou stranou (již) vyleštěnou; básn. *aegida squamis serpentum auroque polibant V* na povrchu aigidy vytvářeli zlaté šupiny; - spec. bíliti: *columnas albo p. L; p. dentes M* čistiti **2** metaf. uhlazovati, tříbiti, pilovati, brousiti, šlechtiti. Part. *politus* význ. adj. v. t.

<**poliŕarcha, ae, m.** [*πολιάρχης*] (pův. náčelník města) starosta města, primátor.>

**politē, adv.** [*politus*] uhlazeně, vubroušeně, jemně, vkusně.

**Politēs, ae, m.** [*Πολίτης*] **1** syn Priamův, usmrcený od Neoptolema **V 2** jeden z druhů Odysseových **O**.

**politia, ae** (ak. *am* i řec. *an C*), *f.* [*πολιτεία*] zřízení obce, ústava; jako vlastní jm. Ústava, název spisu Platonova **C**; - <vůb. správa; spec. policie>.

**politicus, a, um** [*πολιτικός*] týkající se obecního zřízení; zabývající se



politikou, politický: *politici philosophi C.*

**politor**, *ōris*, *m.* [*polio*] hladíč, čistič  
**1** kamene **2** pole.

**Politōrium**, *iū*, *n.* městečko v Latii, již. od Tiberu *L.*

**pollus**, *a*, *um* [*polio*] vl. vyhlazený, vyleštěný; metaf. uhlazený, vybroušený, vytríbený, ušlechtěný, (jemně) vzdělaný, jemný, vkusný **a** o osobách: *non satis p. artibus C* **b** o věcech: *cubiculum politissimum Pn* hezoučká.

**pollen**, *inis*, *n.* a **pollis**, *inis*, *m.* i *f.* [srov. *polenta* a *puls*] **1** jemná mouka **2** vůb. prach. = <t. t. botan. pyl>.

**pollēns**, *entis* [*polleo*] mocný, silný, mohutný (*rē* něčím).

**Pollentia**, *ae*, *f.* [*polleo*] (vl. Moc, Síla) **1** personif. jako bohyně: *signum Pollentiae L* **2** město v Picenu *C* **3** město v Ligurii.

**polleō**, *ēre* (*uī*), — býti mocný, silný, mohutný (vl. i metaf.), míti moc, sílu, váhu, vážnost, vliv; (mnoho) zmoci, býti s to (abs., *in rē*, *rē*): *multum terrā, plurimum mari pollut L* mají velikou moc na zemi, největší na moři; aliter. *quanto magis potes pollesque L* čím větší máš sílu a moc. Part. *pollens*, význ. adj. v. t.

**pollex**, *icis*, *m.* [srov. čes. palec] palec: (*servate mei pollicis ictum H* luskání palcem (k naznačování taktu); přisl. *pollicem premere* „držeti palec“ někomu (t. j. obejmouti a tisknouti palec ostatními čtyřmi prsty, kterýž posunek byl odedávna významný v čarování; u Římanů při hrách gladiátorských byl projevem sympatie obecenstva s gladiátorem, prosícím za milost); odt. (*fautor*) *utroque tuum laudabit pollice ludum H* význ. přehorlivě.

**Pollia** (*tribus*), *ae*, *f.* Pollijská tribus, jedna z venkovských *L.*

**polliceor**, *ērī*, *licitus sum* [*por-* a *liceor*] nabízeti, slibovati, připovídati (abs., *alci alqd*, s ak. c. inf. (fut.), ž. s inf. praes.): *operam rei publicae p. L* nabízeti své služby; *liberaliter p. Cs* činiti laskavé sliby; *ingentia pollicendo L* velikými sliby; = part. perf. básn. sm. pas.: *pollicitam dictis adde fidem O* vl.

slíbené vyplnění = splň dané slovo; odt. subst. **pollicitum**, *ī*, *n.* slib, přípověď.

**pollicitātiō**, *ōnis*, *f.* [*pollicitor*] slibování, slib, přípověď.

**pollicitor**, *ārī*, *ātus sum* [*polliceor*] slibovati.

**pollināris**, *e* i **pollinārius**, *a*, *um* [*pollen*] moučný, pro jemnou mouku; = <t. t. botan. pylový>.

**pollinctor** *n.* **pollictor**, *ōris*, *m.* [*pollingo*] omýváč mrtvol.

**pollingō**, *ere* omývati (a natírati) mrtvolý.

**Pollīō**, *ōnis*, *m.* cognomen v některých řím. rodech; zejm. *C. Asinius* (v. t.) *Pollio*.

**pollūcibilis**, *e* [*polluceo* dávati na stůl] hostinový, hodovní, bohatý, skvělý.

**polluō**, *ere*, *luī*, *lūtum* [*por-* a 3. *\*luo*, srov. *lues*, 1. *lutum*] pokáleti, znečistiti, zamazati, poskvřniti, potřísniti **1** vl. (*tegmina*) *usu polluta T* zašpiněné, špinavé; *pollui cuncta contactu* (v. t.) *T* **2** metaf. = zneuctíti, zhanobiti, znesvětiti: *pollutā pace V* když byl mír porušen; *stupro p. T* zprzníti. Part. *pollutus* význ. adj. v. t.

**pollūtus**, *a*, *um* [*polluo*] vl. pokálený **1** poskvřněný, zneuctěný, znesvěcený **2** nekalý, nectný, hříšný, mrzký: *polluta licentia S*; *quin quasi p. habetur S* takřka za nečistého.

**Pollūx**, *ūcis*, *m.* [Πολυδεύκης] Polydeukes, syn Ledin z Dia, bratr Kastorův, proslulý zápasník pěstní; básn. *geminus P. H* t. j. *P.* a jeho bratr (zvaní Dioskurové, *Dioscuri*, v. t.).

<Polōnia, *ae*, *f.* Polsko.>

**polus**, *ī*, *m.* [πόλος] **1** točna, pól osy světové, v jejímž středu jest země: *p. glacialis, australis O*; *tristior istā terra sub ambobus non iacet ulla polis O* (my vzhledem k zemi na obou točnách); *mutu tremefactus uterque est p. O* obě točny = celá klenba nebeská **2** synekd. nebeská obloha, klenba: *rotundus p. H*; *polo fixae flammae O*; nebeská koule: *immensi parva figura poli O*.

**poly-** ve složeninách [πολυ-] mnoho, v. na př. *polygonum*.

**polyandrium**, *iī*, *n.* [πολυάνδριον] (obecný) hřbitov.

**Polybius**, *iī*, *m.* [Πολύβιος] řecký dějepisec z arkadské Megalopole; žil 16 let v Římě, kam přišel r. 166 př. n. l. po bitvě u Pydny jako rukojmě a kde se spřátelil se Scipionem Ml., Laeliem a Luciliem.

**Polyclētus** *n.* **Polyclītus**, *ī*, *m.* [Πολύκλειτος] sochař ze Sikyonu v 5. st. př. n. l., mladší vrstevník Feidiův, slavný kovolijec soch vítězných atletů. (zejm. „doryforos“).

**Polycratēs**, *is*, *m.* [Πολυκράτης] zejm. tyran na Samu, přítel egyptského Amasia; † r. 522 př. n. l. (naražen na kůl od satrapy Oroita v Magnesii).

**Polydamās** (básn. též *Pōlydamās*), *antis*, *m.* [Πολυδάμας] vlastní jméno mužské; zejm. syn Panthův, přítel Hektorův *Pp O*.

**Polydectēs**, *ae* (vok. *a O*), *m.* [Πολυδέκτης] vládce na ostrově Serifu, proměněný od Persea v kámen Medusinou hlavou, pro niž poslal Persea, pojav lásku k jeho matce Danaí.

**Polydōrus**, *ī*, *m.* [Πολύδωρος] nejmladší syn Priamův, jenž byl za války trojské poslán v ochranu ke králi thráckému Polymestorovi, který jej však po zkáze Troje zabil a jeho poklady si přisvojil; adj. **Polydōrēus**, *a, um* Polydorův.

**Polygnōtus**, *ī*, *m.* [Πολύγνωτος] řecký malíř z Thasu, činný v Athénách v 5. st. př. n. l., vrstevník Feidiův; v Delfích byly od něho obrazy Dobytí Troje a Odysseus v podsvětí, v Athénách vyzdobil stou zv. Poikile (viz *Poecile*).

**polygōnum**, *ī*, *n.* [πολύγωνον] mnohoúhelník.

**Polyhymnia**, *ae*, *f.* [Πολυμνία] Musa hymnů a vůb. sborové lyriky.

**Polymēstor**, *oris* (ak. *a O*), *m.* [Πολυμήστωρ] král thráckých Bistonů, manžel Iliony, dcery Priamovy (viz i *Polydorus*).

**Polymnis**, *idis*, *m.* [Πόλυμνις] Théban, otec Epameinondův.

**Polyperchōn** *n.* **Polypercōn**, *ontis* *m.* [Πολυ(π)έρχων] vojevůdce Filippův a Alexandra Vel., později správce Ma-

kedonie a poručník královské rodiny; svého postavení a moci byl zbaven od Antipatrova syna Kassandra.

**Polyphēmus**, *ī* (ak. *on O M*), *m.* [Πολύφημος] Kyklop, syn Poseidonův, oslepený od Odyssea.

**pōlypus**, *ī*, *m.* [πολύπους, dorsky πώλυπος] polyp **a** mořský; *sub aequoribus deprensus p. hostem continet O b* v nose (t. j. masité výrůstky) *H*.

**polýtarcha** viz *politarcha*.

**Polyxena**, *ae*, *f.* [Πολυξένη] dcera Priamova, již Achilleus miloval; od jeho syna Neoptolema byla zabita na pobřeží thráckém v oběť mrtvému Achilleovi; adj. **Polyxenius**, *a, um* Polyxenin.

**pōmārius**, *a, um* [*pomum*] ovocný;

- subst. **pōmārius**, *iī*, *m.* ovocnář, prodavač ovoce *H*; **pōmārium**, *iī*, *n.* ovocná zahrada, sad, štěpnice.

**pōmeridiānus** viz *postmeridianus*.

**pōmērium**, *iī*, *n.* [\**pos* (= *post*) a \**moiriom* (*moiros* = *mūrus*)] vl. co jest za (hradební) zdi, záhradbí, ohradí, koliště, t. j. pruh půdy, táhnoucí se po celém obvodu města, určený při zakládání města k opevnění; hradební zeď byla vedena buď na jeho vnější straně nebo vnitřní nebo uprostřed, což záviselo na povaze půdy; *p.* původně nesmělo býti zastavěno soukromými budovami *L T* (srov. u nás u některých opevněných měst t. zv. zadomí); odt. hradby, obvod města.

**Pōmētia**, *ae*, *f.* *n.* (jménem obyvatelů)

**Pōmētii**, *ōrum*, *m.* (úplně *Suessa Pomētia*) staré město Volsků v Latii; adj. **Pomptinus** (*n.* **Pōmētīnus**), *a, um* pomptinský, pometijský; *Pomptinus ager L*; *Pomptinae paludes* (pojmenovaná podle starého města *Pomptia n. Pontia*, jehož osadou snad byla *Suessa P.*) bařinatá krajina na pobřeží Latia mezi městy Antiem a Circejemí; subst. **Pomptinus**, *ī*, *n.* území pomptinské, pometijské *L*.

**pōmifer**, *fera, ferum* [*pomum* a *fero*] nesoucí ovoce, bohatý na ovoce.

**pomoerium** viz *pomerium*.

**Pōmōna**, *ae*, *f.* [*pomum*] staroitalská bohyně ovocné úrody a zahrad; podle

pověstí a básn. byl jejím chotěm Pikus nebo Vertumnus.

**pōmōsus, a, um** [*pomum*] bohatý na ovoce, ovocný.

**pompa, ae, f.** [πομπή] **1** slavnostní průvod, jaké byly konány na počest bohů i lidí, na př. při zahajování her, při triumfech a pohřbech; leckdy bývaly při nich neseny podoby bohů, procesí: obr. *pomparum ferculis* (v. t.) *similes C*; *p. lictorum C* t. j. (dlouhá) řada; básn. o knihách *sat mea sit magna, si tres sint p. libelli Pp* **2** metaf. nádhera, nádhernost, okázalost, výprava, lesk: *p. funebris (funeris)* slavný pohřeb; *rhotorum p. C* „blýskavá řeč“.

**Pompeii n. Pompēi, ōrum, m.** Pompeji (Pompeje), město v Kampanii, jihových. od Neapole, zasypané při výbuchu Vesuvu r. 79 n. l., nyní opět zčásti vykopané, úřední jm. *Colonia Veneria Cornelia Pompeianorum*, adj. **Pompeianus, a, um** pompejský; subst. **Pompeiani, ōrum, m.** Pompejané; **Pompeianum, ī, n.** (sc. *praedium*) vila a statek u Pompeje.

**Pompeiopolis, is, f.** město v Kilikii, zvané vl. Soloi; *P.* bylo nazváno na počest Pompejovu, jenž je obnovil, když bylo od Tigrana vylidněno a zbořeno.

**Pompeius, jméno plebejského rodu římského;** zejm. **1 Q. Pompeius Rufus**, konsul r. 141 př. n. l., vedl boj proti Numantii, s níž učinil nečestnou smlouvu; censor r. 131 **2 Q. Pompeius Rufus**, tribun lidu r. 100 př. n. l., konsul r. 88 **3 Cn. Pompeius Strabo** bojoval jako konsul r. 89 př. n. l. s úspěchem ve válce spojenecké **4 Cn. Pompeius Magnus** (syn předešl.; po něm se stalo cognomen Magnus v jeho rodě dědičným), triumvir a sok Caesarův, \* 106 př. n. l.; zavražděn v Egyptě po bitvě u Farsalu **5 a 6** synové předešl. *Cn. Pompeius Magnus* a *Sex. Pompeius Magnus* pokračovali v boji proti Caesarovi; *Cn.* byl poražen u Mundy r. 45 a zabit, *Sex.* spojil se po smrti Caesarově s nepřáteli druhého triumvirátu, získal si značné loďstvo a vymohl si u triumvirů některé země; r. 36 byl poražen u Myl, uprchl do Malé Asie a v Miletu byl zavražděn;

- adj. **Pompeius i Pompeianus, a, um** Pompejův; subst. **Pompeianus, ī, m.** přívrženec Pompejův n. voják Pompejův (viz též *Pompeii*).

**Pompilius, jméno římského rodu;** zejm. Numa Pompilius, podle pověsti druhý král římský; *P. sanguis H = Pisones*, poněvadž rod Kalpurniův odvozoval svůj původ od krále Numy.

**pompilus, ī, m.** [πομπίλος] lodivod, pilot (= mořská ryba doprovázející lodi).

**Pompōnius, jméno plebejského rodu římského;** zejm. **1 T. Pomponius Atticus**, vzdělaný a bohatý Říman stavu jezdeckého (žil 109—32 př. n. l.), přítel Ciceronův a Nepotův; jméno *A.* dostal pro svůj dlouhý pobyt v Athénách a pro svou lásku k řecké vzdělanosti **2 L. Pomponius Secundus**, přívrženec Sejanův, přítel staršího Plinia; za cís. Klaudia bojoval vítězně proti Chatům; básník tragedií *T Pn.*

**pompōsus, a, um** [*pompa*] nádherný, bohatý.

**Pomptinus, a, um** **1** jméno římského rodu; zejm. *C. Pomptinus*, praetor za konsulátu Ciceronova, Ciceronův legát v Kilikii r. 51 **2** viz *Pometia*.

**pōmum, ī, n.** [srov. *pomus*] **1** ovocný plod, sg. kolekt. a pl. *poma* ovoce **2** meton. ovocný strom: *poma ad sidera nituntur V*; *ipse seram poma Tb.*

**pōmus, ī, f.** [srov. *pomum*] ovocný strom: *tum consita p. Tb.*

**ponderō, āre, āvī, ātum** [*pondus*] vážit; klas. metaf. odvažovati, uvažovati; posuzovati, měřiti (*alqd rē n. ex rē* něco něčím, podle něčeho).

**ponderōsus, a, um** [*pondus*] vl. těžký; klas. metaf. závažný, obsažný, důležitý.

**pondō, indecl.** [vl. abl. sg. od \**pondus, ī, m.* = *pondus, eris*] vl. váhou, co do váhy, na váze: *corona aurea libram p. L* = libru těžký, vážící libru; odt. spec. samo *p.* = libra (m. *libra pondo*): *argenti p. viginti milia Cs* 20000 liber.

**pondus, eris, n.** [*pendo, pendeo*] (básn. leckdy pl. význ. sg.) váha **1** význ. závaží: *pondera ab Gallis adlata iniqua L*; *trans pondera dextram porrigere H*

(t. j. přes závaží a váhy na stolech kupců); *hostes verso pondere intra castra effundebantur* *T* přesunutím váhy (u stroje) **2** meton. **a** váha kvantitativní. *a taleis ad certum p. examinatis* *Cs* určité váhy; *armilla magni ponderis* *L*; *hostes in pondere auri foedus fecerunt* ve váze = při vážení; - obr. *eam (rem) suo, non nominis pondere penditote* (v. t.) *C*; *in scaenam missos cum magno pondere versus* *H* těžké verše, těžkého chodu *f* přenes. mnczství, síla: *auri et argenti* *Cp*. **b** vúb. tíže, tíla: *tullus ponderibus librata suis* *O*, pod. *C* tílu svých jednotlivých částí = svělmoty; přitěž, břímě, náklad: básn. *nova pondera sentit ebur* *O* (t. j. nové konsuly, kteří po prvé zasedají na křesla); - obr. *amara senectae pondera* *O*; *nepos pondera paterna feret* *O* lřímě (otcovské vlády) **c** konkr. těžká věc, hmota: *hunc ingenti resupinum pondere fudi* *O* t. j. kamenem, balvanem; - spec. útězek, plod (života): *auctor tecti ponderis* *O*; (*Attis*) *devolsit ilei sibi pondera* *Ct* (= varlata) **3** metaf. váha, vážnost, závažnost, důležitost, význam, důraz, síla, podstata: *quae sine pondere erunt* *H* = jalová, mdlá, všední; závažná, důležitá věc: *magnum p. accessit ad tollendam dubitationem* *C*.

**pondusculum**, *i*, *n*. [pondus] břeménko, závažíčko.

**pōne** [z \*post-ne] (neklas.) **1** adv. vzadu, dozadu: *pars cetera pontum p. legit* *V* (vl. sbírá a klade za sebe) = brázdí: *p. versus* *Am* vzadu **2** předl. s ak. (vzadu) za: *tuta p. tergum Achaia* *T* vzadu.

**pōnō**, *ere*, *posuī* (arch., *posivī*), *positum* [m. \*posinō z \*po- (příbuzné s *ab*, srov. *post*, ἀπό) a *sino*] **1** v pův. plném významu odkládati **1** vl. *p. librum* *C*, *telum* *O*; o šatě svléknouti: *tunicam* *p. C*; *arma* *p.* složit zbraně (o přemoženém) **2** metaf. **a** významu upouštět, ustávat od něčeho, neckávat, vzdávat se něčeho, přerušovat: *p. dolorem, curam* *CL*, *bellum* *L*; *positis ambagibus* *O* bez oklik; *posito pudore* *O* beze studu; končit: *vitam* *p. N* **b** ztrácet, pozbývat něčeho: *duritiam* *p. O* **II** vúb. klásti, pokládati, ukládati, rozkládati, předkládati, skládati; sázet, usazovat,

posazovat; stavět, postavit; vúb. umístiti (vl. i metaf.) *alqd in re* (zř. *in rem*, básn. *rē*) něco někam **1** s ak. vněj. **a** *pedem* n. básn. *vestigia* *p.* stoupati, kráčeti, vstoupiti, vkročiti; *p. genu* *O* *Cr* sklesnouti na kolena, pokleknouti; *corpus, artus* *p.* = položit se, rozložit se, roztažovat se, provalovat se; *calculos* *p.* *Pn* vl. pokládati počítací kaménky, počítati, přenes. uvažovati; part. perf. pas. **positus**, *a*, *um* položený, rozložený, ležící; postavený; umístěný: *sic positum servabis onus* *H* v takové poloze = tak ludeš držeti, abys...; ležící (přenes. též o poloze místa): *somno* (abl.) *positus* (= *iacens*) *V* ve spánku ležící, ve spánku polřízený; zejm. o mrtvém (*leporem*) *positum tangere noluit* *H* položeného, zabitého; o národech usazený, sídlící, bydlící **b** spec. *a* o jídle předložiti: *ponitur baca Minervae* *O*; *posito pavone* *H*; *mensam* *p. O* přistaviti *β* sázet, zasazovat, sít, zasévat: *arborem* *p. VH*; *semina* *p. V* *γ* pohřbiti: *eodem monte iacet positus* *O* *δ* vojen. postaviti, rozestaviti: *positus in statione* *L*; *ab cornibus* (na křídlech) *positi* *L*; odt. *in imperio positus* *L* postavený v čelo vojska; - přenes. vúb. ustanoviti: *Dumnorigi custodes ponit* *Cs*; s ak. doplňk. *quem vos imperatorem Numidis* (dat.) *posuistis* *S*; *iuveni*... *super armamentarium posito* *Cr* vrchnímu správci zbrojnice **c** praegn. *a* *p. freta* *H* usaditi = utišiti; reflex. *venti posuere* *V* utišily se *β* *comas* *p. O* uspořádati, urovnati *γ* veřejně vystaviti, vydati, vyhlásiti: *edictum*... *tribuniciae potestatis praescriptione posuit* *T*; obr. uvést, jmenovati: *ponam sine nomine crimen* *O* zda mám uvést vinu (t. zradu) bez jména (t. tvého) *O* *ε* vystaviti, vyložit jako odměnu n. základ: *fortuna omnia ea victoribus praemia* (doplňk. jako odměnu, za odměnu) *posuit* *S*; *pocula ponam* *V* dám v sázku (při zápase), založím se o... *ε* *pecuniam* *p. C* *H* uložit na úroky, půjčiti; odt. přenes. *otia recte* *p. H* využití *ζ* klásti za obět, obětovati: *naides fratri posuere capillos* *O*; *posita tollere* *Cs* obětní dary **2** s ak. výsledku **a** stavět, vystavět,

budovati, zřizovati, zařizovati, zakládati: *castra p.* tábořem se položit, rozbítí tábor; *focos de caespite ponit O* **b** vytvářeti, tvořiti: *saxo* (abl. látky) *hominem p. H*; *p. totum nesciet H* **c** stanovit, ustanovovat: *pomerium p. T*; *mores viris et moenia ponet V*; *p. religiones L, leges H*; *certamina p.* *V* uspořádati; *(si) me hoc ita p. sentis V* zaříditi **d** přičiníti, dávat něco něčemu: *finem p. alci rei* učiniti konec; *modum p. alci rei* položit mez, omeziti, přerušiti; *nomen p. alci* (též s dat. doplňk.) dáti jméno; *p. signa novis praeceptis H*; *huic signo ponebam milia centum* (sc. *nummum*) *H* odhadoval jsem na . . . ; (básn.) *(ora) finem in acumine ponunt O* končí se špičkou; abs. *Iovem, qui ponit et aufert H* **3** jiné význ. metaf. **a** *ante oculos p.* představit, (zřejmě) ukázati, part. perf. pas. zřejmý, patrný; *malitia mala bonis ponit ante C* klade před . . . = dává přednost špatnému před dobrým; op. *ut ponar post noctis avem O* jsem stavěna za . . . = jsem méně vážena než . . . ; *in medio posita H* věci ležící na dosah = všeobecně n. snadno přístupné; *maiores libertatem in communi posuisse T* učinili společným majetkem; *operam (diem, se) p. in rē* vynaložit, věnovati, oddati něčemu; odt. *cum alqo diem p. C* strávit **b** u v á d ě t i v nějaký stav (též s dvojím ak.): *aequa solo culmina ponam V* srovnám se zemí; *p. alqm alci parem N, in aequo L* postaviti na roveň; *te apud eum in gratia posui C*; *falso in honore gigantas ponit O* vzdává (jim) nespravedlivou úctu **c** stanovit, určití úkol, dáti otázku (thema): *ut iis ponatur de quo disputent C* aby jim byla dána látka rozhovoru; *p. de quo quis audire vellet C* **d** logicky *p. alqd in re* **a** též *in loco rei*, pozd. i *inter res* klásti, pokládati, vykládati, počítati za něco: *qui mortem in malis ponit C*; *plerique in parte tertia Africam posuere S* kladli za třetí díl světa; též s dvěma ak. klásti na něco jako na základ, zakládati, hledati základ něčeho v něčem, uváděti v (příčinou) souvislost s něčím: *qui bonum omne in virtute ponit C*; *spem p. in rē* skládati naději v něco; *in fuga sibi praesidium p.*

*Cs* v útěku hledati ochranu; *positum esse in re* zakládati se, záležeti v něčem, záviseti na něčem: *nullum amicis in eo praesidium positum est Cs* přátelům nelze čekati od něho žádné ochrany **e** tvrditi, vyjádřiti se; vysloviti mínění, zásadu; uznávati, souditi (též s ak. c. inf.): *de omni animi, ut ego posui, perturbatione C* (t. j. podle mého názvu); *non verbo solum posuit voluptatem C* neuvedl pouze slovem; *quo posito et approbato C* po přijetí tohoto soudu.

**pōns, pontis, m.** [srov. πάτος, πατέω, πόντος, čes. pouť] vl. zařízení, aby se mohlo někudy choditi, přechod; zejm. **1** *m o s t*, lávka přes řeku: *pontem facere in flumine* vystavěti most přes řeku: *Romani ponte Ticinum iungunt* (v. t.) *L*; s ak. výsledku *pontem iungere* (v. t.) *T*; *p. Campanus H* (přes řeku Savo) **2** jiné přechody z prken a dříví, prkna; spec. **a** most přes bažinatá místa, haťová n. oklešťková cesta: *pontibus palude constrata Hirt*; *pontes longos quam maturime superare T*; *ut pontes et aggeres umido paludum imponeret T* **b** (spojovací) most n. můstek: *Aeneas socios de pupibus pontibus exponit V*; *pontis et scallas inferre propugnaculis T* (zdvíhací mosty) **c** patro: *turris erat pontibus altis V*; u lodi: *(naves) pontibus stratae T* lešeními pro obléhací stroje **d** přenes. můstek, jenž vedl do ohrazeného místa zv. *ovile*, kde byly odevzdávány hlasy: *operae Clodianaes pontes occuparant C.*

**Pontia, ae, f.** [srov. *Pometia*] **1** ostrov u pobřeží Latia, jihozáp. od Circeji, nyn. Ponzá, největší ve skupině ostrůvků, zv. *insulae Pontiae* **2** viz *Pometia*.

**ponticulus, ī, m.** [pons] můstek, lávka.

**1. Ponticus ī, m.** římský básník, vrstevník Ovidiův, skladatel epické básně *Thebaidy*.

**2. Ponticus, a, um** viz *Pontus*.

**pontifex, ficis, m.** [podle ob., ale ne dost jistěho výkl. od *pons* a *facio* = ,stavitel mostu', ,dozorce nad stavbou mostu'] kněz; *pontifices* byl sbor kněžský, jenž měl vrchní správu veškerého kultu (a s tím souviselo i vedení kalendáře (*fasti*) a několikerych annálů, zejm. t. zv. *annales*

*maximi*); členové byli pův. 3 (podle tradice od krále Numy), od r. 300 8 (i plebejové), od Sully 15; hlavou jejich byl *p. maximus* (někdy zvaný pouze *pontifex*); pomocníky jejich (písaři) byli *pontifices minores*; ± biskup; <*p. maximus* n. *summus* papež>.

**pontificālis**, *e* a **pontificius**, *a*, *um* [*pontifex*] kněžský, pontifický: *pontificii* (*libri*) *C*; *pontificia comitia* *C* (komitě, svolávané od pontifiků a konané ob. za předsednictví vrchního pontifika; zejm. t. zv. *comitia calata*, v nichž byly ohlašovány svátky a jednáno o závětech a arrogacích); *ius pontificium* *C* (u nás „právo církevní“); *pontificālis honor* *O* hodnost vrchního pontifika.

**pontificātus**, *ūs*, *m*. [*pontifex*] hodnost pontifika (velice čestná, takže byla postupem i pro bývalé koasuly).

**Pontius**, jméno rodu, původu samnitského; zejm. 1 *C. Pontius*, vůdce Samnitů v bitvě u Kaudia (r. 321 př. n. l.), později od Římanů zajat a v Římě popraven 2 *L. Pontius*, účastník spiknutí proti Caesarovi, padl u Mutiny r. 43 př. n. l. 3 *Pontius Pilatus*, císařský prokurátor v Judei, soudce Ježíše Krista, sesazen r. 36.

**pontō**, *ōnis*, *m*. [*pons*] přepravní loď gallská, ponton *Cs*.

1. **pontus**, *ī*, *m*. [*πόντος*] (básn.) moře; meton. (mořská) vlna: *ingens p. in puppim feri* *V*.

2. **Pontus**, *ī*, *m*. [*Πόντος*] 1 Černé moře (*Πόντος εὐξεινος*) 2 meton. pobřeží Černého moře; spec. Pontos, země v Malé Asii na již. pobřeží Černého moře mezi Paflagonií a Armenií; adj. **Ponticus**, *a*, *um* pontský.

**popa**, *ae*, *m*. [slovo oského původu příb. s *coquo*; srov. *popina*] vl. (obětní) kuchař; pomocník, služebník při oběti, jehož úkolem bylo opatřovati potřeby k oběti, přiváděti žertvy k oltáři a omračovat je palicí; srov. *cultarius*.

**popanum**, *ī*, *n*. [*πόπανον*] obětní koláč.

**popellus**, *ī*, *m*. [*populus*] vl. nárůdek: *tunicato popello* *H* prostému lidu, lidičkám.

**Popilius**, jméno římského rodu plebejského; zejm. 1 *C. Popilius Laenas*, bojoval proti Perseovi makedonskému 2 *L. Popilius Laenas* (syn předešl.) vystupoval přísně proti přívržencům Ti. Grakcha; působením *C. Grakcha* byl vyobcován 3 *C. Popilius Laenas*, vojenský tribun, činný při usmrcení Ciceronově.

**popina**, *ae*, *f*. [oský tvar odpovídající latinskému *coquina*, srov. *popa*] 1 (veřejná) kuchyně, (lidová) jídelna, stravovna, kréma 2 meton. **a** sm. pokrmy z lidové jídelny **b** sm. zápach krčmy.

**popinō**, *ōnis*, *m*. [*popina*] kdo často chodí do (lidových) jídelen, žrout.

**poples**, *itis*, *m*. ohbí pod kolénem, podkolení, zákolení: *duplicato* (v. t.) *poplite* *V*; *contento* (v. t. 1) *poplite* *H*; - synekd. koleno: *exceptum poplitibus corpus* *Cr* opřené o kolena, skleslé na kolena.

**Poplicola** viz *Publicola*.

**Poppaeus**, jméno římského rodu; zejm. 1 *C. Poppaeus Sabinus*, konsul r. 9 n. l., v následujících letech vítězný místodržitel v Moesii a Thrákii 2 *Q. Poppaeus Sabinus* (bratr předešl.), s *M. Papiem Mutilem* obnovitel zákona o sňatcích (*lex Papia Poppaea de maritandis ordinibus*) 3 *Poppaea Sabina*, manželka Othonova (pozd. císaře) a později Neronova.

**populābilis**, *e* [*populus*] vl. poplennitý; zničitelný, stravitelný: *quodcumque fuit populabile flammae* (dat.) *O*.

**populābundus**, *a* *um* [*populus*] (stále) pustoše, pustošící, plenící.

**populāris**, *e* [l. *populus*] 1 lidový (zejm. význ. polit.) **a** (význ. gen. *populi*) = lidu: *p. aura* (nestálá) přízeň lidu = *popularia studia* *T* (op. *p. offensio* *C* neoblíbenost u lidu); *p. strepitus* *H* lidu (v divadle) **b** *a* pro lid, účinkující na lid, srozumitelný (lidu), populární: *p. oratio* *C*; *nec sententiis nec verbis popularibus* *C*; *populare genus dicendi* *C* β lidu milý, u lidu oblíbený, populární: *sententia, quae popularem senatum faceret* *L* jež by získala senátu přízeň lidu; *populare silentium* (nečinnost) *L* γ lidu milovný,

demokratický: (*Caesar*) *in re publica viam, quae p. habetur, secutus C*; *animus vere p., salutis populi consulens C*; = toužící po oblibě u lidu, šp. sm. demagogický, buřičský: *popularem, id est assentatorem et levem civem C*; subst. *populares, ium, m.* strana lidu, lidová, demokratická (op. *optimates*); šp. sm. demagogové  $\delta$  občanský: *res p.* (op. proti *res duelli*) *C* **2** též ož národa, národní, tuzemský, domácí *a p. caedes O* = *popularium* krev (prolitá vraždou) krajanů; *puellae populares H* krajanky **b** subst. *a m.* krajan, *f.* krajanka; pl. (spolu)občané něci: *animi popularium L*; *quae res indicabat popularis esse* (sc. *fugientes*) *S* že jest to jeho lid; vůči králi poddaní: *rex delenire popularium animos studebat L*  $\beta$  (o městě) pl. obyvatelé: *patere moenia, intentos popularis ad iussa T*  $\gamma$  přenes. druh, společník: *p. sceleris, coniurationis S*.

**populāritās, ātis, f.** [*popularis*] snaha zalíbiti se lidu, touha po popularitě *T*.

**populārīter, adv.** [*popularis*] lidově; spec. *a* prostě, srozumitelně, populárně: *p. loqui C*  $\beta$  tak, aby byla získána obliba u lidu, šp. sm. demagogicky, buřičsky: *p. agere C*.

**populātiō, ōnis, f.** [*populus*] plenění, pustošení; plen.

**populātor, ōris, m.** [*populus*] plenitel, pustošitel, básn. ničitel.

**pōpuleus, a, um** [2. *pōpulus*] topolový, topolu, topolů.

**pōpulifer, fera, ferum** [2. *pōpulus a fero*] rodící topoly, bohatý na topoly.

**populiscitum** viz *scitum*.

**Populōnia, ae f. n. Populōnium, īi, n. n. Populōniī, ōrum, m.** přímořské město v Etrurii proti ostrovu Elbě; odt. **Populōniēnsēs, ium, m.** Populoňané.

**populus, āri, ātus sum** a také **populō, āre** (part. *populatus* mívá význ. pas.) [1. *populus*; odvoz. z *depopulo(r)*?] pův. snad vyhlidniti **1** pleniti, popleniti, pustošiti, drancovati: *agros p.*; jsou-li předmětem lidé vypleniti, oloupiti: *Siculi populati atque vexati C* **2** metaf. kaziti, hubiti: o fecce *amnis suum populatus iter V* plodíc zkázu na své cestě; o ohni tráviti:

*flamma populante capillos O*; *tempora populata auribus raptis V* zohavené.

**1. populus, ī, m.** [snad od koř. \**plē*-plniti, srov. *plebs*, πλῆθος] (básn. leckdy pl. význ. sg.) **1** vúb. množství lidí, lid, lidé **a** zejm. *a* obecenstvo: *carmina populo legi O*; *egresso populo theatrum collapsum est T*; *populi virginem adprecantur A* lidé  $\mu$  obyvatelé, obyvatelstvo, občanstvo: *Cremonensis p. T*; *moenia cum populis a me reguntur O*  $\gamma$  básn. lidstvo: *subolem priori dissimilem populo O* **b** (nižší) lid, dav: *me Nympharum chori secernunt populo H* od (všedního) světa **c** meton. *a* veřejnost, ulice: *haec (ianuae frons) populum spectat, at illa larem O* do ulice  $\beta$  kraj, dědina, župa: *ad frequentem cultoribus populum L* t. j. do kraje silně zalidněného **d** metaf. zástup, dav: (hyperb.) *p. natorum O*; *p. superamur ab uno viro O*; *leves* (mátožné) *populi O*; *p. agrestium T* **2** spec. sm. polit. občanstvo jednoho státu, národ jako státoprávní celek (*gens* = národ ve smyslu ethnickém): *multitudo, quae coalescere in populi unius corpus nulla re potuit L* **a** v monarchii význ. poddaní: *p. Priami H* **b** spec. v Římě *a* za nejstarších dob *p.* jakožto branný lid = *patricii*, v arch. formulích: *ut ea res . . . populo plebi-que Romanae bene eveniat C*  $\beta$  pozd. *p.* se uvádí ob. vedle senátu na označenou svrchovanosti vlády: *senatus populusque Romanus* (zkrác. *SPQR*) význ. obec římská, stát římský; *p. Romanus Quiritium* (v. t.) *L*; *populo* (národu) *et plebi* (lidu) . . . (sumu peněz) . . . *dedit (Augustus) T* (částka pro onen přišla do aeraria, tomuto byla rozdělena); odt. meton. *retinere populi fidem T* úvér aeraria, státní pokladny.

**2. pōpulus, ī, f.** [srov. čes. topol] ropol, strom zasvěcený Herakleovi.

**por-**, předl., jež se vyskytuje jen ve složeních, na př. *portendo, polliceor* [příbuz. *s per, pro, prae*].

**porca, ae, f.** [srov. *porcus*] svině, sviňka, vúb. vepř.

**porcellus, ī, m.** [*porcus*] prasátko, sele.

**Porcius**, jméno rodu římského, k němuž náležely rodiny **A** *Catonēs* (v. t.) **B** jiné:

zejm. **1 L. Porcius Licinus**, praetor r. 207 př. n. l., účastník bitvy s Hasdruhalem u Seny **2 L. Porcius Licinus**, (syn předešl.), konsul r. 184 př. n. l., bojoval proti Ligurům **3 M. Porcius Laeca**, přívrženec Katilinův; - adj. **Porcius**, *a, um* Porciův: *lex Porcia* (úhonný název pro několik zákonů proti bičování a popravování občanů: *Porcia lex . . . gravi poena, si quis verberasset necassetve civem Romanum, sanxit L*).

**porculus**, *i, m.* [*porcus*] vepřík, sele.

**porcus**, *i, m.* [srov. *porca*; čes. prase] prase, vepř: sg. kolekt. *villa abundat porco, haedo C*; - obr. *Epicuri de grege p. H* (tlustý) vepřík.

**porgō** viz **2. porrigo**.

**Porphyrion**, *ōnis, m.* [Πορφυρίων] jeden z Gigantů (podle Pindara βασιλεύς Γιγάντων) *H*.

**porrēctiō**, *ōnis, f.* [**2. porrigo**] natažení, roztažení.

**porrēctus**, *a, um* [**2. porrige**] natažený, vztážený, roztažený; dlouhý; (široce) rozložený, rozkládající se, táhnoucí se, prostírající se, širý; přenes. (o kvantitě slabiky) *ut sit porrēctā longa secunda morā O* t. j. aby druhá slabika byla prodloužena.

**porriciō**, *ere, (porrēcti a -rēxi, -rectum)* [z \**por-jiō* od *por- a iaciō*] (arch.) význ. = *proiciō*; t. t. sakrální (za obět) házeti, klásti, předkládati, dávat, obětovati: přísl. *inter caesa et porrecta C* vl. při samé oběti, přenes. „když jde do ži-vého“, v poslední chvíli, nevěas.

**1. porrigō**, *inis, f.* lup, lupina (na hlavě mezi vlasy).

**2. porrigō**, *ere, rēxi, rēctum* (též synkop. tvar **porgō** *ere, V*) [*por-* a *rego*] **1** vztahovati, natahovati, napřahovati (vl. i metaf.) **a** vůb. *manum p. (alci k někomu)*, spec. podávati ruku někomu, sahati, vztahovati ruku (*in rem n. ad rem* po něčem); též obr. *iam etiam ad pecora nostra avaras manus porrigis Cr*; *neque quo (po čem) manus porrigeret suppetebat N*; *porrecto iugulo H*; (*amnis*) *porrigit aequales media tellure* (vl. ana země jest uprostřed) *lacertos O* = objímá, zemi **b** spec. a zdvíhati: *popula porgite dextris V* (k úlitbě) **β** po-

kládati, ukládati, rozkládati: *alqm in herbis p. O* do trávy **c** med. *porrigi* táhnouti se, obracet se, býti obrácen, směřovati: *cubiculum porrigitur in solem Pn* **2** roztahovati, rozkládati, rozprostírat, šířiti **a** vojen. *aciem latius porrigit S* roztáhne svůj ští více do šířky **b** med. *porrigi* roztahovati se, táhnouti se, prostírat se, rozkládat se, ležeti **a** vůb. *membrana per artus porrigitur O* roztáhne se po . . .; *corpus per novem iugera porrigitur V* spec. o poloze míst **3** vl. natahovati ruku s řečím = podávati, nabízeti, dávat, poskytovat (vl. i přenes.): *porrigis pueri poma H*; *porreximus oscula lymphis O*; *porrigit filia favos O = porricit* **4** metaf. roztahovati = zvětšovati: *vectigalia p. H*; o čase natahovati, prodlužovati: *p. horas O*. Part. *porrectus* význ. adj. v. t.

**Porrina**, *ae, f.* pův. jako *Postverta* zvl. jméno bohyně porodu Karmenty *O*.

**porrō**, adv. [*pro*, srov. *πόρρο*] dále **1** místně; na ot. **a** kam? = kupředu, vpřed **b** (zř.) kde? daleko, v dáli **2** časově = nadále, budoucně, příště **3** o postupu myšlenek (*p.* rozvádí myšlenku a připouje její různé stránky) = potom, (nyní) pak; a pak (jež klademe na zač. věty tázací a zvolací, na př. *quam turpe p. legiones ad senatum legatos mittere C* a pak, jak jest . . .); na druhé straně, zase, ale.

**porrum**, *i, n. n. porrus, i, f.* (pl. ob. *porri*) [srov. *πράρον*] druh zeleniny (zahradní) pór, pažitka.

**Porsēna** (též **Porsenna**, **Porsinna**, **Porsina**), *ae, m.* vládce v etruském Klusiu, který se na čas zmocnil Říma r. 507 př. n. l. (pověsti o Horatiu Koklitovi, o Muciu Scaevolovi a j.).

**porta**, *ae, f.* [srov. *portus*; příb. s *πέλω*, *πέρω*, *πόρος*] vl. průchod **1** brána **a** města: *portā* branou, z brány; obr. *p. caeli V* (mračná brána Olympu, kterou otvírají Hóry) a *Somni p. V (H)* brána říše snů (oboje podle Homéra); *Taenaria porta O* (vchod do podsvětí) **b** tábora: *p. praetoria* hlavní (proti nepříteli); *p. decumana* zadní; *portae principales* postranní **c** sm. vrata, dveře (budov); obr. *belli portae VII* (vl. o dveřích chrámu Janova) **d** *p. triumphalis T* vítězný oblouk



(na poli Martově) **2** přenes. průchod, vchod, východ; otvor: *portae iecoris C*; *venti, qua data p., ruunt V*; *Ciliciae portae N* soutěsky, průsmyk.

**portatiō, ōnis, f.** [*porto*] nošení.

**por-tendō, ere, tendī, tentum** (vl. na-  
přahovati, podávati) **1** t. t. sakrální  
věštiti (znamením, ze znamení n. vúb.),  
předpovídati, ohlašovati, hlásati,  
ukazovati (*alci alqd*), býti předzvěstí,  
znamením něčeho, znamenati: *cum mag-  
norum periculorum metus ex ostentis  
portenderetur C* když znamení ukazo-  
vala, že hrozí nebezpečností; básn. *hunc  
illum fatis portendi generum V* to že jest  
onen věštěný zet' **2** přenes. vúb.: *cum  
omnes rerum mutationes caedem . . . por-  
tendant S* převraty jsou předzvěstí  
krveprolití; pas. *periculum portenditur  
C L* ukazuje se, hrozí, nastává; *quid  
spei melioris Latinis portendi L* jaká  
(že) naděje se ukazuje, kyne. Part. *por-  
tentum* j. subst. v. t.

**portentificus, a, um** [*portentum a  
facio*] vl. měnící v obludu; kouzelný *O*.

**portentōsus, a, um** [*portentum*] ne-  
přirozený, příšerný, podivný, úžasný;  
subst. *si quando aliqua portentosa nata di-  
cuntur C* nestvůry.

**portentum, ī, m.** [*portendo*] **1** t. t.  
sakrální znamení (věštící něco zlého),  
neobyčejný (strašný, příšerný) úkaz,  
zjev; *horribili visu* (abl. qual.) *portenta  
V*; *portenta Thessala H* kouzla **2** konkr.  
nestvůra, netvor, potvora, obluda,  
příšera: *praeter naturam hominum pe-  
cudumque portentis C* nepřirozenými  
plody, zrůdami; - přenes. o osobách  
**3** metaf. výploc (představivosti), před-  
stava, smyšlenka: *poetarum et pictorum  
portenta C*.

**Porthāōn** viz *Parthaon*.

**porticula, ae, f.** [*porticus*] (menší)  
sloupová chodba, galerie.

**porticus, ūs, f.** [srov. *porta, portus*]  
**1** stavba po jedné podélné straně ote-  
vřená a opatřená sloupovím, buď pří-  
stavek k jiným budovám, na př. chrá-  
mům, nebo samostatná, sloužící k pro-  
cházkám, hovorům, přednáškám a p.,  
i k úkonům úředním, jako soudům:  
sloupová síň n. chodba, sloupoví,

sloupení, podsň, podloubí (u nás kolo-  
náda, galerie, veranda), u Řeků *στοά:  
p., quae Poecile* (v. t.) *vocatur N*; *Aescu-  
lapi liberorum* (t. j. Podaleiria a Ma-  
chaona) *saucii opplent porticus* básn. u *C*  
předsň (stanu); - meton. *Chryssippi p.  
et grex H* škola (vl. athénská stoa poi-  
kilé, v níž učil Zenon, zakladatel filo-  
sofie stoické, kterou soustavně vyložil  
Chryssippos) **2** vojen. *pedalibus lignis  
porticus integebantur Cs* (ochranné)  
krytby složené z několika loubí (*vineae*)  
pro vojáky při obléhání.

**portiō, ōnis, f.** [snad z vazby *pro ratione*  
= podle poměru, poměrně] **1** vl. (ur-  
čitý) díl, podíl, úděl, částka: *pultis p.  
Am* porce; ob. *pro portione CL* podle  
určitého (stanoveného) poměru (n. klí-  
če), poměrně; *pro virili portione* (= *par-  
te*) *T* vl. co připadá na muže = co na  
někom jest, podle (svých) sil; přenes. *prin-  
cipia pro portione rerum praepone C*  
úměrně s . . . , podle . . . ; odt. míra,  
poměr **2** = *pars* část, díl: *exigua  
Galliarum p. T*.

**portitor, ōris, m.** [*portus*] **1** při-  
vozník (vl. v přístavu, převážející z lodí na  
břeh, pak vúb.); básn. *p. (Orci) VO* (= *Cha-  
ron*) **2** výběřčí cla, celník (vl. v pří-  
stavu, pak vúb.); obr. *portitorem domum  
duxi Pt*.

**portō, āre, āvī, ātum** [*porta, srov.  
πορεύω* (dopravuji) k *πόρος*] nésti.  
nositi, donášeti, přinášeti, unášeti, sná-  
šeti; vézti, voziti, dovážeti, přivážeti,  
odvážeti; dopravovati (o člověku, zví-  
řeti, voze, lodí a p.) **a** vl. *alqd manibus, hu-  
meris p.* nésti v rukou, na zádech; *hu-  
meris onera portantes Cr* nosiči břemen;  
*portari vehiculo N* vézti se, jeti na voze;  
vojen. *ceteri sparos aut lanceas porta-  
bant S* nosili; odt. *nuntiabant arma por-  
tari S* že lidé chodí ozbrojeni; praegn. *p.  
atque agere Cs* (= *ferre atque agere*,  
o uchvacování věcí a dobytka); - s předm. osob.  
věsti: *portantur in carcerem T*; *te co-  
mitem hinc p. V* vzíti si (s sebou) za . . .  
- (básn.) *te iam septima portat erran-  
tem aestas V* (my: vidí tě blouditi) **b** pře-  
nes. *auxilia p. S* choditi na pomoc; *has  
spes cogitationesque secum portantes L*  
s těmito nadějemi.

**portorium, ī, n.** [m. \**portitorium* od *portus*] **1** vl. (přístavní) clo (na dovoz i vývoz) **2** vúb. clo, poplatek: *iter per Alpes, quo magnis cum portoriis mercatores ire consuerant* Cs (clo průvozné); dávká, daň.

**portula, ae, f.** [*porta*] branka.

**Portūnus, ī, m.** [*portus*] římský bůh přístavů (pův. i bran a dveří), ztotožněný s řec. Palaimonem.

**portuōsus, a, um** [*portus*] bohatý přístavy, s četnými přístavy: (*pars Numidiae*) *portuosior* S která měla více přístavů.

**portus, ūs, m.** (dat. sg. *portū* V; v pl. *portibus* a též *portubus*) [srov. k *porta*] přístav (básn. leckdy pl. význ. sg.) **a** vl.; básn. ústí řeky *per septem Nilus portus emissus in aequor* O; - jako místo, kde se vybíralo clo: *in portu operas daba* C = byl výběrčím cla; odt. clo: *per magistros scripturae et portus* C **b** přenes. význ. (spasný) přístav, útočiště: *regum p. erat et refugium senatus* C.

**1. porus, ī, m.** [πόρος] průchod, otvor; anatom. průduch, pór.

**2. Pōrus, ī, m.** [Πῶρος] indický král, s nímž bojoval Alexandr Veliký.

**pos** arch. = *post* (zejm. před souhl.).

**poscō, ere, poposcī, —** [m. \**por-scō* z koř. \**prek'* —, srov. čes. *prostiti*, něm. *fragen*; odt. i *precor, prex, procus, postulo*] žádati (*alqm alqd* n. *alqd ab alqo* někoho o něco, něco od někoho; neklas. ut... a inf.), požadovati, vyžadovati, dožadovati se, domáhati se, vymáhati, chtítí **a** s ak. doplňk. *coniugii dotem sociorum corpora poscit* O vyžádá si (dřívější) podobu druhů za svatební dar; *ut res (ratio) poscit* jak jest žádoucí; pas. *segetes posecebatur humus* O byla žádána o osení; *regis filia monstro* (dat. prospěch.) *poscitur* O = má být dána; volati po něčem: *poscit equos et arma* V; *poscis flagella* M; vybízeti, vyzývati: *socios incendia poscit* V vybízí zapáliti; spec. vyzývati k boji: *illum Aeneas in proelia poscit* V; *poscentem cum quo concurreret* (= k zápasu) O; - je-li předm. božstvo vyzývati, *prostiti* **b** praegn. *a fabula, quae posci vult* H vl. aby byla žádána za opakování = míti úspěch;

básn. *poscor* (*poscimur*) jsem žádán, volán, t. j. mám n. musím něco činiti (jíti, zpívati, opěvovati, vypravovati a pod. podle smyslu); *poscimur* H (t. j. jsem žádán za báseň) *β p. alqm (reum LT, accusandum T)* vyžadovati potrestání něčeho, nastupovati na potrestání, poháněti k soudu: *accusant ii, quos populus poscit* C; pod. *Macer ad exitium posecebatur* T (všichni) usilovali o smrt Makrovu *γ* tázati se, zvídati, pátrati: *quae sit sententia, posco* V.

**Posidōnius, ī, m.** [Ποσειδώνιος] Poseidonios z Apameie, stoický filosof, žák Panaitiův, založil na Rhodu školu, kde byl jeho posluchačem i Cicero.

**positiō, ōnis, f.** [*pono*] **1** položení, postavení, poloha: *p. caeli* T podnebí **2** co je položeno, úloha, thema, předmět: *studii positiones: Corpus iuris*; tvrzení, poučka, these, článek, nauka.

**positivus, a, um** [*pono*] stanovený, daný (op. *naturalis*); = <kladný (op. *negativus*)>.

**positor, ōris, m.** [*pono*] zakladatel, stavitel O.

**positūra, ae, f.** [*pono*] **a** postavení, poloha **b** zařízení, úprava: *qualis haec docti sit p. dei* Pp jak uspořádal zemi v této věci (co do podnebí a pod.) moudrý bůh.

**1. positus, a, um** viz *pono*.

**2. positus, ūs, m.** [*pono*] **a** postavení, poloha, místo: *p. regionis* T **b** úprava, útvar, podoba: *Trinacris, a positu nomen adepta loci* O.

**posmeridiānus** viz *postmeridianus*.

**possessiō, ōnis, f.** **1** [*possideo*] **a** držení: *p. fundi* C; - přenes. *ne possessionem imperii amitterent* L aby nepozbyli účastenství ve vládě; *possessione rei publicae cedere* L vzdáti se řízení obce **b** meton. usedlost, majetek, statek, pozemek: *aestimationes possessionum et rerum* Cs změni nemovitého i movitého **2** [*possido*] uvážení se v držení něčeho, v něco, ujetí držby: *proximus gradus in possessione fratres* T nejbližší právo ujmouti se dědictví mají bratří.

**possessiuncula, ae, f.** [*possessio*] stateček.

**possessor**, *ōris*, *m.* [*posideo*] držitel, majetník, vlastník, pán: *bonorum p. C*; abs. držitel pozemků, statkář: *Sullani possessores C*; (*agros proximus quisque p. invaserant T.*

**possibilis**, *e* [*possum*] možný.

**possibilitās**, *ātis*, *f.* [*possibilis*] možnost.

**possideō**, *ēre*, *sēdī*, *sessum* [*potis* (*pote*) a *sedeo* vl. seděti jako pán něčeho] míti v držení, býti v držení něčeho, držeti, míti **1** vl. *tres nobilissimos fundos eum video p. C* **2** přenes. **a** míti v moci, ovládati, vlásti něčím: *possidet alter* (sc. *fratrum*) *aquas* (t. *Neptunus*), *alter chaos* (*Pluto*) *O* **b** vúb. *belua latum sub pectore possidet aequor O* = pokrývá svou hrudi; míti: *possidet hunc Iani dea mense diem O* tento den v měsíci Janově (má =) jest jí zasvěcen; *magnum vim possidet paternus maternusque amor C.*

**possidō**, *ere*, *sēdī*, *sessum* [srov. *posideo*] ujmouti se držení něčeho, vejíti v držení, přivlastniti si, zmocniti se, zaujmouti, zabrati, získati si **1** vl. *agros armis p. Cs*; *ager possessus C* vzatý v držení **2** přenes. opanovati, uchvátiti: *possedit cetera pontus O* zabralo, pohltilo.

**possum**, *posse*, *potuī*, — [některé tvary pravidelným složením adj. *pote* (nebo i *potis*, v. t.) se slov. *sum*, na př. *pot-es*, *pot-est*, jiné analogicky; *potuī* atd. od slov. *\*poteo*, od něhož i *potens* v. t.] vl. býti mocen **a** moci, míti moc, býti s to, dovésti, uměti (abs. n. s. inf.): (*fieri*, jež bývá někdy vynecháno) *potest* (*non potest*), *ut . . .* jest (není) možno, aby . . .; *fieri non potest*, *ut non n. quin . . .* není možno, aby ne = jest nezbytno, aby . . .; *effici potest N* jest možno (lze) provésti; *corrumpi non possum N* nedám se podplatiti; *quam maximis potest itineribus Cs* co (možná) největšími pochody; litot. *non possum non facere alqd* nemohu nečiniti = musím činiti; m. lat. ind. v češt. leckdy kondic.: *quod urbibus esse satis poterat*, *non sufficit uni O* co by mohlo býti . . .; *nihil dolet nisi pes: possunt oculi, potest caput . . .* (sc. *dolere*) *C* mohly by boleti; = praegn. odhodlati

se, přemoci se, snášeti: *Romanus miles et spadonibus servire potest H* **b** s ak. vnitř. (neutr. pronom. n. adj.) *alqd* (*multum*, *minimum*, *tantum* a pod.) *posse* míti moc, zmoci, dovésti, dokázati, poříditi, uměti; míti váhu, vážnost, vliv, význam, platiti, vynikati, předčítati: *omnia p. L* míti veškeru moc; *equitatu nihil p. Cs* býti slab jízdu = míti slabou jízdu.

**post**, adv. a předl. [*\*posti*, jež vzniklo z *pos* podle opačného *\*anti*, v. *ante*; srov. čes. pozdě] **1** adv. **1** o místě v zadu, pozadu (v starší lat. v tomto význ. ob. *pone*): *servos, qui p. erant C*; *ante aut p. pugnant di L*; odzadu, zezadu: *p. verberibus cogebat exsultare N*; = metaf. o pořadí a významu: *invidia atque superbia p. fuere S* ustoupily (do pozadí); *alqd p. alqd habere* (*ducere*, *ponere*) odstrkovati, snižovati proti něčemu **2** o čase a výčtu potom, později, o budoucnosti přístě, budoucně: *primo . . . (deinde) . . . post*; často s abl. míry, udávajícím o kolik později: *biduo p.* dva dni potom; *paucis p. diebus* o několik dní později = po několika dnech = za několik dní; *non* (*haud ita*) *multo p.* za nedlouho; *paulo p. n. p. paulo* nedlouho (= brzy) potom; *p. aliquot videns mirabor aristas V* (později) jednou, někdy; *p. mihi non simili poena commissa luetis V*; *p. quam = postquam*, v. t. **II** předl. s ak. **1** o místě za něčím: *p. tergum Cs* za zády; *vidisse p. sese serpentem L* za sebou; = metaf. o pořadí a významu: *neque erat Lydia p. Chloen H* dokud neustoupila (nemusila ustoupiti) Chloi; *primus p. regem O* **2** o čase po něčem, od něčeho: *centum p. annos = p. centesimum annum* o sto let později, po sto letech, za sto let; *p. annum quartum quam N* čtvrtý rok potom, co (kdy) . . .; *p. illud* potom = od té doby; *p. id locorum S* od té doby; *p. hominum memoriam* za (n. od) paměti lidské, pokud paměť lidská sahá (hyperb. co svět světem stojí), pod. *p. homines natos C*; *p. reges exactos L* po vypuzení králů.

⟨*posta*, *ae*, *f.* [*posita* význ. stanice od *pono*] pošta.⟩

⟨*postālis*, *e* [*posta*] poštovní.⟩

**post-cā**, adv. [eā adv. význ. čas.] o čase avýřtu potom, poté, později: *primum... p... tum etiam C*; o postupu myšlenek *quid p.? CL* co potom = co dále, co z toho; s abl. mřry, udávajícím o kolik později *annis p. viginti C*; *postea quam, postea... quam n. posteāquam = postquam* (ob. s ind. pf.) vl. potom co = (potom) když, jakmile.

**posteāquam** viz *postea*.

**posterior, posteri**, viz *posterus*.

**posteritās, ātis, f.** [*posterus*] 1 budoucnost, budoucí doba, budoucí čas 2 meton. potomstvo, potomci; - praegn. úsudek n. chvála potomstva, budoucí sláva, památka: *cura posteritatis T*; *detur hoc illustrium virorum posteritati T*.

**posterus** (zř.), *a, um* (gen. pl. též *posterum*); kompar. **posterior, us**, superl. **postumus** (význ. spec.) a **postrēmus, a, um** [*post*] I posit. potomní, následující, příští, druhý: *postero (die)* druhý (příští, následující) den, den potom; subst. *in posterum* (sc. *diem*) na druhý den, do druhého dne  $\beta$  (sc. *tempus*) do budoucnosti, pro budoucnost; *postera crescam laude H* budoucí (u potomstva); - subst. **posteri, ōrum, m.** potomci, potomstvo; budoucnost (meton.): *clarorum virorum facta posteris tradere T II* kompar. **posterior, us** 1 o místě zadnější *a ita coniuncto orbe, ut nemo p. sit T* není pozadu; *si verbum posterius facias H* kdybys přesunul dozadu; básn. *p. partes superat mensura priores O* (rozměr =) délka zadních noh převyšuje přední **b** metaf. o pořadí a významu chatrnější, méně vážený, menší ceny: *suam salutem posteriore com muni salute ducere C* klásti za... 2 o čase pozdější: *tempus posterius C*; - ak. sg. neutr. jako adv. *posterius* později III superl. 1 **postrēmus, a, um** nejzadnější, nejposlednější, poslední **a** o místě: *postrema immani corpore pistrix V* vzadu, vespod, dole; - subst. **postrēmī ōrum, m.** (básn. též *postrēma, ōrum, n.* *V*) vojen. poslední n. zadní voj **b** o čase pořadí a významu: asynd. *ut illa palam prima postrema recitata sunt L* první jako poslední = od prvního do posledního,

od začátku do konce; nejšpatnější, nejhorší: *servitus (est) postremum malorum omnium C*; adv. **postrēmum** (vl. ak. sg. neutr. *a* posledně, naposled;  $\beta$  = **postrēmō**, (vl. abl. sg. neutr.) konečně, nakonec, posléze; při výřtu posléze, zkrátka, vůbec: *magistratus et imperia, postremo omnis cura rerum publicarum S 2* **postumus, a, um** spec. pozdě (= v pozdním věku otcově) narozený, nejmladší: *tua postuma proles V*; právn. t. t. narozený po smrti otcově n. po sepsání závěti, subst. pohrobek.

**post-ferō, ferre, —, —** stavěti do pozadí = méně ceniti (*alqm alci* někoho než někoho, proti někomu), méně si vážiti, méně dbáti, zanedbávati, nevážiti si, odstrkovati, snižovati (op. *praefero*).

**post-genitī, ōrum, m.** [*gigno*] vl. později narození; potomci, potomstvo *H*.

**post-habeō, ēre, uī, itum** vl. mít v pozadí, klásti na druhé místo = méně ceniti (*alqm rem alci rei* něco než něco, proti něčemu), méně si vážiti, nevážiti si, odstrkovati, snižovati, zanedbávati, pomíjeti, nechávati stranou, odkládati: *properaret ad se venire omniaque posthaberet Cs* aby všeho nechal a spěchal...; (*Carthaginem*) *magis posthabitā coluisse Samo V* i nad Samos více; *posthabui illorum mea seria ludo V* pro jejich zábavu jsem zapomněl na své vážné věci.

**post-hāc, adv.** (vl. odtud později) od této doby, od nynějška; potom, později, příště, budoucně.

**post-haec** (psáno též **post haec**), adv. potom, později; příště, budoucně.

**posthumus** viz *postumus*.

**post-ibī** adv. potom.

**posticus, a, um** [*post*; srov. *anticus*] zadnější, zadní: *posticis aedium partibus L*; subst. **posticum, ī, n.** zadní dveře, zadní vchod: *postico falle* (v. t. 2 c) *clientem H*.

**postid, adv.** [rozšířené \**posti* o částici *-d(e)*, v. *post*] potom.

**postid-cā, adv.** potom.

**postiliō, ōnis, f.** [*postulo*] t. t. sakrální požadavek, upomínka božstva, vyjadřo-

vána nějakým znamením, jestliže nebyla vykonána povinná oběť nebo vůbec bylo-li porušeno boží právo *C*.

**1. post-illā**, též **post-illāc**, adv. (vl. od oné doby později) od té doby, potom, později básn. u *C Ct*.

<**2. postilla**, ae, f. [utvořeno z *post illa* t. *verba*] výklad evangelia, postila (následující po přečtení evangelia).>

**postis**, is, m. (abl. *poste*, básn. též *postis*; ob. pl. *postes*) **1** veřeje; na veřeje chrámové bývaly zavěšovány ukořistěné zbraně a odznaky jako památka na vítězství: *signa nostro restituit Iovi* (t. j. Kapitolskému) *derepta Parthorum superbis postibus H 2* pl. synekd. dveře: meton. *discordia Belli ferratos postis refregit u H* (vl. o chrámu Janově).

**postliminium**, ii, n. [*post a limen* sm. hranice] (vl. návrat z ciziny za hranice t. j. do hranic vlasti =) návrat v bývalé právní postavení občanské, ztracené na př. tím, že občan byl zajat od nepřátel a tak se stal vlastně jejich otrokem, právo návratu: abl. zpūs. *postliminio* právem návratným, podle práva návratu.

**post-meridiānus** n, **posmeridiānus**, a, um odpolední.

**post-modo** a **post-modum**, adv. brzy potom, nedlouho potom, zanedlouho, vüb. později.

**postmoerium** viz *pomerium*.

**post-pōnō**, ere, *posuī*, *positum* vl. klásti do pozadí, (na druhé místo) za něco stavěti; odt. méně ceniti (*alqd alci rei* něco než něco, proti něčemu), méně si vážiti, nevážiti si, méně dbáti, odstrkovati, snižovati; nechávati stranou, zanedbávati, pomíjeti, odkládati: *id post poni potest Pn* to může počkati.

**post-quam**, spojka (potom) když, jakmile **1** ob. s ind. pf. histor. o jednotlivých událostech **2** s ind. plqpf. o ději dříve minulém, zejm. při udání časového rozdílu, n. o stavu, vzniklém v minulosti **3** s ind. impf. o ději trvacím n. opětovacím **4** s ind. praes. **a** histor. **β** od té doby co: *relegatus mihi videor, p. in Formiano sum C 5 s konjunkt. ob. jen v nepřímé řeči.*

**postrēmus** atd. viz *posterus*.

**postridiē**, adv. [*posterī* (lok.) *die*] druhý den, druhého dne, nazejtří: *p. eius diei C Cs* vl. nazejtří po tom dni = den potom, druhého dne; s ak. *p. Idus* druhý den po idách; *p., quam tu es profectus C* (druhý) den po tvém odchodu.

**post-scribō**, ere, *scripsī*, *scriptum* (*alqd alci rei*) napsati něco za něco, pod něco *T*.

**postulātiō**, ōnis, f. [*postulo*] žádání, požadování, žádost, požadavek (*alci rei* za něco, o něco); = spec. **a** stížnost (*de re* do něčeho, na něco) **β** žádost, kterou podával žalobce praetorovi o přijetí žaloby, návrh žaloby; odt. žaloba.

**postulātum**, i, n. [*postulo*] vl. žádané; požadavek: *postulata peragere L* přednésti požadavky; spec. stížnost.

**postulātus**, ūs, m. [*postulo*] (jen abl. sg.) vl. žádaní, spec. stížnost, žaloba *L*.

**postulō**, āre, āvī, ātum [srov. *posco*] (důrazně) žádati (silnější než *petere*, slabší než *flagitare*), požadovati, vyžadovati, dožadovati, vymáhati (abs. *alqd ab alqo* někoho za něco, o něco, něco od někoho, na někom, zř. *alqm alqd*; ut, ne, pouhý konjunkt., zř. ak. c. inf. aby...)

**1** vüb. **a** *p. de re* stran něčeho, za něco: *cum de exercitibus dimittendis ultro postulavisset Cs*; *p. alci alqd* pro někoho: *Augustus cum Tiberio tribuniciam potestatem a patribus postularet T*; *postulantur ad supplicium duces Galliarum T* žádáno, aby byli usmrceni **b** *loci natura postulat Cs* vyžaduje; *mittor, quo postulat usus O* kam potřeba káže; básn. *te beatae postulant arces H* zvou k sobě, volají **2** spec. **a** v jednání úředním, zejm. před soudem žádati, navrhovati, činiti návrh: *servos in quaestionem p. C* **b** soudně stíhati, poháněti před soud, žalovati: *p. alqm proditiōnis Cs, de maiestate, de vi C* (pro něco n. z něčeho). Part. *postulatum* j. subst. v<sub>1</sub> t.

**Postumius**, jméno patricijského rodu římského; zejm. **1** *A. Postumius* zvaný *Regillensis* odtud, že jako diktátor zvítězil nad Latiny u jezera Regilla r. 496 př. n. l. **2** *A. Postumius Tu-*

*bertus* zvítězil jako diktátor nad Aequy a Volsky na hoře Algidu r. 431 př. n. l. *L* (vok. *Tuberte Postume O*) **3** *Sp. Postumius Albinus* poražen jako konsul od Samnitů r. 321 př. n. l., učinil mír, jenž však nebyl od senátu schválen **4** *L. Postumius Megellus*, zvítězil několikrát ve 2. a 3. válce samnitské a slavil o své vůli triumfy **5** *A. Postumius Albinus*, konsul r. 151 př. n. l., sepsal řecky dějiny římské **6** *Sp. Postumius Albinus*, konsul r. 110 př. n. l., bojoval neslavně proti Jugurthovi **7** *A. Postumius Albinus*, konsul r. 99 př. n. l., legát Sullův ve válce spojenecké, řečník; - adj. **Postumius** a **Postumianus**, *a, um* Postumiův; *via Postumia T* (z Kremony přes Bedriakum do Mantuy).

**1. postumus**, viz *posterus*.

**2. Postumus**, *ī, m.* **1** *Tuberte Postume O* viz *Postumius* **2** jméno smyšlené osoby u *H.*

**Postvorta n. Postverta**, *ae, f.* [*post a verto*] bohyně porodu při obrácené poloze, pův. příjmení bohyně Karmenty.

<**potāgium ū, n.** tekutý lektvar; polévka (odt. franc. *potage*).>

**pōtātiō, ōnis, f.** [*potō*] popíjení, pití, pitka.

**pōtātor, ōris, m.** [*potō*] piják.

**pote** viz *potis*.

**potēs, entis** [vl. part. praes. od \**po-teo = possum*, viz *potis*] **1** mohoucí něco činiti, mocen, schopný (*alcis rei* něčeho); *neque pugnae neque fugae satis potentes* *L* nemohouce náležitě ani bojovati...; *neque iubendi neque vetandī p. T* nemaje moci; *horum adventus consules imperiū potentes fecit* *L* (opět) dal konsulům moc do rukou **2** mocný, mající moc (váhu, vážnost, vliv, význam), platící, vynikající, předčíci, silný **a** *rē* něčím: *nobilitate p. essem* *O* předčil bych; *parvo* (v. t.) *p. V*; *ingenti praeda p. L* jsa obohacen **b** abs. subst. **potentēs, ium** (zř. *potentum V*), *m.* mocné osoby, velmožové, páni, panstvo, boháči, vládcové; spec. zámožný; - o věcech *potentes herbae V* mocné = kouzelné; -

*potentior muneribus aemuli H* vítěz nad dary; *seu me fortuna potentem fecerit* *O* dá-li mi vítězství; - odt. šťastný (zejm. v lásce): *sis in amore p. Cī* **3** praegn. (mající větší moc, převahu), vládnoucí, ovládající, mající v moci, rozhodující o něčem, subst. vládce, vládkyně, pán, paní něčeho **a** *populus rerum p. O* vládnoucí světem; *diva* (subst.) *p. Cyprī* božská vládkyně; *sui potentem esse býti* (státí se) svým pánem, samostatným, nezávislým, přenes. dovésti se opanovati, přemáhati se, býti zdržlivý; *p. mentis O Cr* (člověk) zdravého rozumu **b** básn. **a** kdo něčeho dosáhl, účastný: (*voti*) *p.* (= *compos*) *O* jemuž se přání vyplnilo; *quam sim proditione p. O* než abych zradou dosáhla svého přání; *quo (cornu) bene librato votique potente futuro obstitit ramus O* když měl již dojiti (zdaru =) cíle; odt. *votum p. O* vyplněné přání **β** kdo něco splnil: *iussi p. O*; *promissi dea facta p. V.*

**potentātus, ūs, m.** [*potens*] moc, panství, vláda, nadvláda, náčelnictví.

**potenter**, adv. [*potens*] **a** mocně, mohutně, silně **b** podle svých sil: *cui lecta p. erit res H.*

**1. potentia, ae, f.** [*potens*] **1** moc, síla (vnitřní přirozená výslednice poměrů jednotlivcových, srov. *potestas*), váha, vážnost, vliv, účinnost, působnost (vl. i přenes.): *homo veteris potentiae Cs* odedávna mocný; meton. o osobě *nate, mea p. V H O* má sílu **2** spec. vrchní moc = vláda, nadvláda, panství, náčelnictví: *populi p. N* lidovláda; *Pompei Crassique p. T*; *rerum p. O* vláda nad světem.

**2. Potentia, ae, f.** město v sev. vých. Picenu *L.*

**potentiāliter**, adv. [*potentia*] mocně, silně.

**potestās, ātis, f.** [*potis*] **1** moc (ob. vnější a z vnějšku získaná, na př. u úředníků volbou) (*alcis rei* nad něčím) **a** vůb. *potestatem habere in alqo n. in alqm* míti moc nad někým; *p. vitae necisque; in potestatem alcis pervenire; redigere in potestatem* uvéstí pod moc, podrobiti; *esse in sua potestate n. sui potestatis*

býti samostatný, svéprávný, býti svým pánem; obr. *exisse ex (de) potestate* (sc. sua) C nebýti sebe mocen, nebýti při sobě **b** spec. **a** vrchní moc, vláda: *ante potestatem Tulli H*; *pater omnipotens, rerum cui prima p.* V nejvyšší moc nad světem; = meton. o osobě *o pater, o hominum . . . aeterna p.* V věčná moci (= věčný vládce) nad . . .  $\beta$  (úřední) moc: *p. tribunicia; cum hydriam per potestatem abstulisset C* ze své úřední moci, t. j. zneužitím své . . .; = meton. úřad, hodnost: *p. tribunicia* úřad tribuna; *auxilii ius datum illi potestati L*; *procax otii et potestatis temperantior T* v úřadě; *potestatis persona T* úřední tvářnost **c** přenes. síla, účinek: *potestates herbarum V* 2 možnost; schopnost; oprávněnost, právo; volnost, dovolení; příležitost (*alcis rei* k něčemu, často *faciendi* n. *faciendae alcis rei* činiti něco): *defendendi sui p. C*; *novandi corporis p. O*; *potestatem facere Cs* dáti svolení, dovoliti; *ut commentariorum potestatem senatui faceret T* aby dovolil nahlédnouti do . . .; *dicendi potestatem facere L* dáti dovolení mluvit n. říci něco, udělit slovo; *potestatem pugnae facere L* dáti příležitost k bitvě; *nulla datur p. V = p.* *non est Cs* není možno, nelze; *potestatem sui facere a* připouštět k sobě *N*  $\beta$  nabídnouti se k službám *Cs*  $\gamma$  vojen. vydati se na ránu *Cs N*.

**Pothinus, ī, m.** [Ποθηνώς] Potheinos, eunuch, správce říše egyptské za nedospělého Ptolomaja Auleta *Cs*.

**pōtiō, ōnis, f.** [srov. *poto*] 1 pití 2 nápoj; = spec. **a** otrávený nápoj, jed  $\beta$  kouzelný nápoj, zejm. nápoj lásky *H*.

**pōtiōnō, āre, āvī, ātum** [*potio*] napájeti, dávatí piti: *potionatus medicamento Suet* dostav k pití lék.

1. **potior**, komp. od *potis* (v. t.).

2. **potior, īrī, potītus sum** (některé tvary též podle 3. konj., zejm. básn. a pozd., na př. *potitur, poteretur a j.*) [*potis*] (ob. řě, méně často *alcis rei*, neklas. i *alqd*) 1 zmocniti se něčeho, státi se pánem, opanovati, dobýti, nabýti, do-

jíti, dosáhnouti něčeho., získati něco (vl. i přenes.) **a** *praedā p.*; *rerum p.* zmocniti se svrchované moci, vlády (ale též podle 2 mítí svrchovanou moc, vládu, vládnouti); = s ak. velmi zř. *potitus regiam T*; přech. častěji při gerund. *spes potiendi oppidi Cs*; *fiducia regni potiendi N* **b** spec. **a** *potitur suā puer Ianthe O* dostane svou . . .  $\beta$  význ. dojíti cíle cesty: *optatā potiuntur Troes harenā V* vystoupí na . . .; *carinae Phrygiā potiuntur harenā O* doplují k . . .  $\gamma$  dojíti splnění něčeho: *voto p. O* dojíti splnění svého přání; *spe p. O*; *id morae (sc. esse) ad potienda sperata L* že (jen) to zdržuje vyplnění nadějí; *auso p. V O* provésti (se zdarem) odvažný čin; *si non potiatur amore O* 2 mítí v moci, býti pánem, vládnouti nad něčím **a** *rerum p.* (viz. shora); *rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociā potiebatur T*; abs. *an iis me dem, qui tenent, qui potiuntur?* *C* mají moc (v rukou) **b** vřb. mítí: *tu tuis armis (sc. potireris), nos te poteremur O*; *eādem feminā p. T* **c** sm. frui užívati: *patria potitur commoda Tr* užívá otcovských výhod; *rapto p. V*.

**potis, e** (kompar. **potior, ius**, superl. **potissimus, a, um**) [viz *possum, potens*; srov. *πότνια, πότις*] I positiv mhoucí, schopný (ob. jako jméno doplák.): *potis est s inf.* jest schopen, jest s to, aby . . ., může; *est* bývá vynecháváno; *neque p. fluctus aequare sequendo V* nemůže; *potine (= potis-ne)* může-li: *pōtin(e) ut quiescas Pt = může-li (býti)*, abys . . .; neut. **pote** se užívá podle mluvy lidové pro všechny rody i čísla význ. pozdějšího *potest (= pote est)*: *nec peccatum a me quisquam p. dicere quicquam Ct*; *qua p. quisque, in ea conterat arte diem Pp*; *hospes, non p. minoris u C* (srov. „nejde to“ laciněji); *hoc (abl.) quicquam p. (= potest esse) impurius? C*; hyperb. *hoc facias, sive id non p. sive p. Ct* ať jest to možno nebo není; zeslabeno *ut p. quae excita somno Ct* vl. jak jest možno při ní, jež . . . (viz *utpote*) II kompar. **potior, potius** **a** schopnější, vhodnější; přednější, bližší, milejší; důležitější, závažnější; lepší, zdat-

nější, silnější: *p. retinendo regno T; multo quam servum potiozem filium regis regni heredem (esse) L* ze králevic jest oprávněnější dědic = má větší právo děditi trůn; *se rei publicae commoda privatis necessitudinibus habuisse potiora Cs* měl za přednější, dával přednost; *potiores apud me auctores sunt, qui . . . L* závažnější = dávám přednost spisovatelům . . . ; *cui p. patriā fuit voluptas H* přednější, milejší; *ultra Penelopam potiori (jakoby . . .) trade (sc. ei) H;* o milenci šťastnější; *nec quisquam p. brachia cervici dabat H* **b** ak. sg. neutr. **potius** adv. spíše, raději; při srovnání bývá *ut* vynecháváno: *perpersus est omnia p. quam . . . indicaret C* než aby udal; pleonast. *p. malle III* superl. **potissimus, a, um** nejschopnější, nejvhodnější; nejpřednější; nejdůležitější, hlavní; nejlepší **a** *largitione potissima amicorum auxit T;* subst. *potissima arbitrio principis fiebant T* nejdůležitější věci **b** ak. sg. neutr. **potissimum** adv. nejspíše, nejraději, především, hlavně, nejvíce; nejdříve; právě, zrovna: *quod in ea p. urbe natus est N.*

**potine** viz *potis*.

**Potitius**, jméno rodu římského, je muž náleželo vykonávat kult u *ara maxima* spolu s rodem Pinariū (v. t.); podle pověsti tento rod vymřel za trest, že se prohřešil proti svým náboženským povinnostem.

**Potniae, arum, f.** [Ποτνιαί] osada v Boiotii nad Asopem; adj. **Potnias, adis, f.** potnijská: *Potniades quadrigae V* (Glaukovy kobyly, krmené lidským masem, které posléze vlastního pára roztrhaly).

**pōtō, are, avi, atum** (ob. však *pōtum* a *pōtus*) [viz výkl. k *bibo*] pítí, popíjetí; - přenes. význam. vpíjetí, ssáti, vsakovati: *potantia velleria fucum H;* *quomodo potis gauderent intiba rivis V;* básn. *animae oblivia potant V* pijí. Part. **pōtus, a, um** **a** napitý; praegn. opilý **b** vypitý.

**pōtor, ōris, m.** [od koř. \**pō-*, srov. *poto*] piják, praegn. pijan; básn. *Rhodani p. H* kdo pije vodu Rhodanu = bydlící při Rhodanu.

**pōtulentus, a, um** [od koř. \**pō-*, srov. *poto*] pitný; subst. **pōtulentum, i, n.** nápoj.

**1. pōtus, a, um** viz *poto*.

**2. pōtus, ūs, m.** [d koř. *pō-*, srov. *poto*] pítí **a** abstr. *potui humor ex hordeo (est) T* nápojem jest . . . **b** konkr. = nápoj: *videbatur (Nero) potus sacros corpore lato polluisse T* t. j. pitnou vodu.

**practicus, a, um** [πρακτικός] činný, výkonný, praktický.

**prae** adv. a předl. [arch. *prai*, příbuzné s *pro*; srov. čes. *pří*] **I** předl. s abl. **1** zř. místně před: *alqd p. se tenere L, portare V;* - obr. *p. se ferre alqd a* dávati najevo, zjevně (zřejmě, veřejně) ukazovati, jeviti, nezatajovati; vyhlašovati, hlásati **β** stavěti na odív, chlubiti se; pod. *si Phryges responsa . . . p. se iactant V* jestliže se chlubí věštbami **2** v přirovnání proti, vůči: *Apollineos p. se (= prae suis cantibus) contemnere cantus O 3* o překážce *pro*, *pri: neque p. lacrimis loqui possum C;* *p. metu obliti L* ze samého strachu **II** adv. klas. jen ve složení, kde má význam *a* vpředu, dopředu, pozd. *i = praeter (praesse, praemittere, praevehi) β* napřed, dříve (*praematurus*) **γ** před jinými = velmi, pře- (*praeclarus*).

**prae-acuō, ere, uī, ūtum** zředu zahrotiti, přiostríti: (*ramorum delibratis ac praeacutis cacuminibus* (abl. abs.) *Cs*; ob. part. perf. pas. **praeacūtus, a, um** (*prae-* před *a-* u básn. měreno krátce) zředu zahrocený, přiostrěný, nabroušený.

**prae-altus, a, um** **1** převysoký, velmi vysoký **2** přehluboký, velmi hluboký, bezedný.

**praeambulus, a, um** [*prae-ambulo*] předeházející, předchozí.

**praebenda, ae, f.** [*praebeo*] důchod (<± duchovních, prebenda).

**praebeō, ēre, uī, itum** [*prae a habeo*] vl. míti n. držeti v předu **1** nastavovati, vystavovati: *p. Phoebō terga O* = vyhřívati na slunci; *colla praebent ferienda* (k ranám) *iuvenci O;* *praebita rupit praecordia O;* *collum iugo p. O* skloniti pode jho; - odt. *aures alci p.* buď (pozorně) poslouchati nebo (laskavě)



vyslechnouti, dopřáti sluchu, věnovati sluch; *militem p. nudum ad ictus L* vydávati (vystavovati) vojína ranám bez ochrany; *se praebentem Cycnum O* vydávajícího se (nastavujícího tělo) ráně **2** ukazovati: *cum visui populo praerberetur T*; vykazovati: *portas p. patentes V* míti; = přenes. dokazovati, prokazovati, projevovati, osvědčovati: *fidem p. N*; *se misericordem p. (in alqm, in algo, alci k někomu) C*; *in eos me severum praebeo C* k těm (proti těm) počínám si přísně; *me dissimilem in utroque praebui C* choval jsem se nestejně k oběma; *in eo magistratu pari diligentia se Hannibal praebuit N* ukázal se mužem stejné bedlivosti = stejně bedlivým; *virum se p. C* jednati jako muž **3** podávati, poskytovat, dávati, propůjčovati, prokazovati (*alci alqd*): *nobis velamina (doplňk. na roucha) lanas praebetis O*; *pinus baculi praebuit usum O* konala službu holi **4** s ak. vnitř. poskytovat = činiti, působiti: *speciem alcis p. vl.* poskytovat zdání, podobu = jeviti se, zdáti se, vyhlížeti jako . . .; *ut speciem defensorum praebant Cs* aby se na oko odvážili obrany; *ut ridentis speciem praebuerit L* zdálo se, jako by se smál; *suspicionem alci p. N T* vzbuditi v někom podezření n. domnění; = s ak. doplňk. *agmen tutum ab hostibus p. L* zabezpečiti voj od nepřátel.

**prae-bibō**, *ere, bibī*, — připíjeti (*alci alqd* někomu něco, něčím) *C*.

**praebitor**, *ōris, m.* [*praebeo*] (obecní) dodavatel (= *parochus*, v. t.).

**prae-calidus**, *a, um* velmi teplý, horký.

**prae-cānus**, *a, um* předčasně šedivý *H*.

<**prae-cārus**, *a, um* předrahy, velmi drahý.>

**prae-caveō**, *ēre, cāvī, cautum* **1** intr. býti (napřed) opatrný **a** abs. *Silanus . . . ad praecavendum exterritus erat T* k opatrnosti **b** *p. alci* býti opatrný, obezřelý ve prospěch někoho = chrániti, stříci, zajistiti, zabezpečiti: *decemviris ab ira multitudinis p. L* **2** trans. **a** *p. alqm (alqd)* (napřed)

stříci se, vystříhati se, chrániti se, varovati se, hleděti se někoho n. něčeho: *exemplum praecavendi . . . fraudibus involutos T* (lidí . . .); *peccata, quae difficillime praecaventur C* **b** *p. rem* učiniti opatření **a** proti něčemu, předejiti něco, zabrániti něčemu, zameziti, překaziti, odvrátiti něco **β** o něčem, opatřiti něco, postarati se o něco: *ita mihi res tota provisa atque praecauta est, ut . . . C*.

**prae-cēdō**, *ere, cessī, cessum* **1** intrans. napřed n. vpředu jíti, kráčet, spěchat, kvapiti, letěti: obr. *nec praecedentibus insto* (v. t.) *H*; obr. o neživých věcech význ. napřed býti nesen **2** trans. *p. alqm* jíti před někým, předcházeti někoho (místně, přenes. časově); = metaf. předstihnouti, předčítí: *alqm virtute p. Cs*.

**prae-celer**, *celeris, celere* velmi rychlý.

**praecellēns**, *entis* [*praecello*] vynikající, výtečný.

**prae-cellō**, *ere, —, —* [*srov. excello*] vynikatí (abs., *rē* něčím; trans. *alqm* nad někoho), předčítí, převyšovati někoho: *Labeonem isdem artibus praecellentem T*; *Agrippina fecunditate Liviam praecellebat T*. Part. *praecellens* a *praecelsus* význ. adj. v. t.

**praecelsus**, *a, um* [*praecello*] (vl. velmi vystouplý) převysoký, velmi vysoký *V*.

**praecentiō**, *ōnis, f.* [*praecino*] hraní při obětech, (obětní) hudba, hudební doprovod.

**praecentō**, *āre, āvī, ātum* [*prae a canto*] předříkávati kouzelné formule *C*.

**praeceps**, *capitis* [*prae a caput*] **1** adj. **1** vl. (s) hlavou napřed, po hlavě, střemhlav, vub. dolů (padající): **a** *alqm praecipitem deicere C*; *hic se praecipitem tecto dedit H* střemhlav skočil s . . .; *reus p. datus trucidabatur T* dolů svržen; abs. *diseictis (sustinentibus) p. et singulorum pedibus advolutus T* seskočiv; prolept. *rota praecipitem* (t. j. že střemhlav spadl) *impulit V*; *torrrens praecipites trahit silvas V* strhává; = obr. *si regnum p. ad servitia caderet L* = klesne v ruce otroků **b** metaf.

klesající, zapadající, o čase sklánějící se, chýlící se ke konci, nachýlený: *p. in occasum sol erat L*; *praecipiti ad vesperum die L*; *p. in noctem diei tempus Cr*; *praecipiti senectute Cr* (jsa) na sklonku svého života **2** meton. **a** prudký, náhlý, kvapný, překotný, o překot, úprkem: *p. ferri řítiti se* (prudece); *praecipitem agere alqm* prudece, o překot, úprkem hnáti; *p. Africus H*; *praecipites columbae V* poplašené; *Anio H*; - prolept. *socios fatigat* (v. t.) *praecipites V* k chvatu; - obr. *Agricola in ipsam gloriam p. agebatur T* byl (přímou) hnán na výši slávy; *hunc focus patriis praecipitem exturbat C* náhle = okamžitě **b** přenes. *a p. animi* (gen. vztahu) *Maurus V* prudké mysli; *facundia p. H* smělý proud řeči *p. remedium Cr* okamžitě působící *γ* náhlý, přenáhlený, ukvapený: *p. legatio L*; subst. *omissis praecipitibus tuta capessentem T* beze vši ukvapenosti *δ* náchylný: *p. in iram L*, *ad flagitia T C* prudký, srážný, příkrý, strmý, směrem dolů hluboký *a via p.*; subst. **praiceps, ipitis, n.** buď (závratná) hlubina, sráz, strž, propast nebo strmé místo, výšina: *coniugem in p. iecit T* (t. j. shozením usmrtil); *(lembum) in p. rapit alveus V*; *turrim in praecipiti stantem V*; - obr. *siquid ex praecipiti petendum est O* vl. přinést z propasti = vykonat s nebezpečím *β* metaf. nebezpečný, odvážný: *p. alea H* (srov. hazardní); *servus ad maiora et magis praecipitia conversus T*; subst. nebezpečenství: *casus ... levarit aegrum ex praecipiti H*; - záhubný: *nos praecipites* (prolept.) *Rutulus premebat V* v záhubu **II** adv. **praiceps** do hloubi, dolů: *moles amphitheatri vim mortalium p. trahit T* strhne s sebou; - přenes. v nebezpečenství: *eversio rei familiaris dignitatem p. dabat T*; v záhubu, na mizinu: *luxuriā atque inopiā p. abierat S*.

**praeceptiō, ōnis, f.** [*praecipio*] učení (*alcis rei* o něčem).

**praceptor, ōris, m.** [*praecipio*] učitel.

**praepetrix, icis, f.** [*praepetor*] učitelka.

**praecceptum, ī, n.** [*praecipio*] **a** rozkaz, příkaz, nařízení, předpis **b** rada, povzbuzení, napomenutí **c** návod (*alcis rei* k něčemu), pravidlo, naučení, poučení; nauka, učení.

**praecerpō, ere, cerpsi, cerptum** [*prae a carpo*] napřed trhati, napřed (před jiným) sklízeti: obr. *nostras p. messes O*; - metaf. (napřed) ubíratí: *brati: non praecerpō fructum officii tui C*.

**praecidō, ere, cīdī, cīsum** [*prae a caedo*] **1 a** (zpředu) utíti, useknouti, uříznouti: *manus alcis p. Hirt b* přetíti, přeseknouti, přeríznouti, roztíti, rozříznouti: *p. ancoras C*; *cotem novaculā p. C* **2** přenes. **a** (obr. podle odnětí nemocného údu) význ. odnítí, odstraniti, vzíti: *spem p. C L*; *belli p. causam H* **b** přetíti = (náhle) přerušiti: *amicitias repente p. C*; spec. useknouti (= zkrátiti) výklad, úsečně vyložiti: *brevi praecidam C* = zkratka **c** (srov. „odseknouti“ někomu) odmítnouti, odbýti někoho: *hic mihi sine ulla exceptione praecidit C*. Part. *praecisus* význ. adj. v. t.

**prae-cingō, ere, cīnxī, cīnctum** **1** opásati, pas. význ. med. opásati se: *praecingitur ense viator O*; přepásati, podkasati, vykasati: *praecincti recte pueri H* ustrojení; obr. *iter altius praecinctis unum* (jednodenní) *H* vl. cestujícím výše přepásaným = lepším (chodcům, pak vüb.) cestovatelům **2** vl. i metaf. (zpředu) ovinouti, ověňčiti, obklíčiti, obklopiti: *cervix praecingitur auro O*; *Pan pinu* (chvojím) *praecinctus O*; *silvā praecinctus est lacus O*; *Tatius fontem vallo praecingit Pp* oddělí.

**praecinō, ere, cinū, —** [*prae a cano*] **1** hráti (*alcis rei* před něčím, k něčemu, při něčem), hudbou doprovázeti: *quod deorum pulvinaribus fides praecinunt C* **2 a** předříkávati n. říkati kouzelné průpovědi, zaříkávati: *cum praecinuisset anus Tb* **b** předpovídati, věštiti: *magnum aliquid populo p. C*; *lucos* (hlasy z hájů) *praecinuisse fugam* (pohromu vojsk) *Tb*.

**praecipio, ere, cēpī, ceptum** [*prae a capio*] **1** napřed (si) hráti, napřed se

chápali něčeho (vl. i metaf.) **a** vúb. *pecuniam mutuam p.* Cs předem si vypůjčiti; *speciem libertatis Piso praeeperat (Gallo) T* napřed vzal příležitost zdáti se svobodomyšlným; *aliquantum intervelli a cetera classe praecipiens Cr* v jakési vzdálenosti před loďstvem; *tempus p. L* předejít, předstihnouti časem; *bellum initio veris praecipit T* počal již na začátku jara; napřed uchvátiti, zachvátiti: *litora p. V* napřed zaujmouti, obsaditi; *spem iam praecipit hostem V* = v duchu jest již vítězem; *si lac (ak.) praeeperit aestus V* = zapaří-li se mléko; *praecipitur seges O* podsýchá **b** napřed pojímati duševně *a alqd ante p. oculis C* napřed viděti; *famā prius praepcepta res erat L* byla slyšena = známa z pověsti **β** napřed si představovati, mysliti na něco, sníti o něčem, napřed pociťovati, užívati: *animo victoriam praecipiebant Cs* v duchu již viděli; *omnia praepcepti atque peregi V*; *opinionem praeeperat* s ak. c. inf. Cs napřed tužil; *praeeperant animis orationem patres T* napřed si promyslili; *p. cogitatione futura C* předjímati budoucnost **2** metaf. **a** nařizovati, rozkazovati, příkazovati, předpisovati; *raditi, povzbuzovati, napomínati, varovati (alci alqd, ut n. ne, též pouhý konj., zř. inf., ak. c. inf.)* **b** poučovati, učiti, dávatí naučení: *praecipite lugubres cantus H* začni. Part. *praepceptum* j. subst. v. t.

**praecipitātīō, ōnis, f.** [*praecipitō*] řízení, řízení, spád.

**praecipitium, iī, n.** [*praiceps*] **1** sráz **2** řízení.

**praecipitō, āre, āvī, ātum** [*praiceps*] trans. n. intr. **1** sraziti, svrhnouti, skáceti, shoditi (vl. po hlavě, střemhlav dolů, pak vúb.): *se p.* = med. *praecipitari* = intrans. *praecipitare a* vrhnouti se, skočiti (dolů), skáceti se, řítiti se, padatí; praegn. pádem se zabítí *H L*; *gubernaculum praecipitans traxi mecum V* při pádu; *praecipitata iacebat vates O* vrbši se dolů; part. *praecipitatus* praed. střemhlav, pádem, překotem, o překot, náhle, prudce;

- obr. *in tanta mala praecipitatus ex patrio regno S* **b** metaf. klesati, zapadatí, o čase skláněti se, chýliti se ke konci: *lux praecipitatur aquis (dat. směr.) O*; *nox caelo praecipitat V* s nebe padá = noc se nachýlila (ke konci); *hiems praecipitaverat Cs* byla na sklonku **2** metaf. **a** strhovati, uchvacovati, hnáti, puditi, štváti: *furor iraque mentem praecipitant V*; *praecipitant curae* s inf. *V* **b** zaháněti, zapuzovati: *p. moras V* **c** vrhati v záhubu, kaziti, ničiti, rušiti: *qui praecipitanti (intr. řítící se v zál ulu) patriae non subvenirent C*; *ne fecundiam violentiā praecipitaret T*; *spem p. O*.

**praecipuē, adv.** [*praecipuus*] zvláště, obzvláště, především, nad jiné, zejména, hlavně.

**praecipuus, a, um** [*praecipio*] (vl. vybraný před jinými) zvláštní, obzvláštní **a** sm. výhradní **b** vynikající, přední, hlavní, význačný, výtečný, znamenitý, nejlepší, největší, nejvyšší: *Marte togaque (meton.) p. O* vynikající ve válce i v míru; s gen. part. *p. montium T, deorum T* nejvyšší z hor, z bohů; praed. *praecipuum toro accipit Aenean V* zvlášt' (= na čestné místo); *p. circumveniendi Sabini T* hlavní účastník piklu proti S; - s udáním účelu zvláště schopný, vhodný, pas. zvláště určený k něčemu: *opes praecipuas ad eliciendam cupidinem T* zvláště schopné vzbuditi . . .; *p. ad scelera T* hlavní provinilec; *p. ad pericula T* nejvíce ohrožený („první na ráně“); - subst. **praecipua, a, um, n.** hlavní věci: *p. rerum T* = nejdůležitější věci **β C** význ. filos. = *promota, producta* (překl. řec. προσηγμένα) podle stoiků vyšší druh věcí mravně nevýrazných, t. věci přirozené (op. *remota, reiecta* = ἀποπροσηγμένα).

**praecisē, adv.** [*praecisus*] **1** úsečně, stručně, krátce **2** zhola, prostě.

**praecisus, a, um** [*praecido*] **1** příkrý, srázný, strmý, náhlý **2** úsečný, stručný.

**praeclārē, adv.** [*praeclarus*] **1** velmi n. zcela jasně, zřetelně **2** znamenitě, výborně, skvěle: *p. facta N* skvělé činy **3** velmi slavně, přeslavně.

**prae-clārus**, *a, um* vl. velmi jasný, světlý; klas. jen přenes. **1** (velmi) krásný: (*arictem*) *praeclariorem immolare* básn. u *C* lepšího **2** skvělý, znamenitý, vynikající, výborný, výtečný (o osob. i věcech): s gen. obj. *Livius, eloquentiae ac fidei p. in primis T* nad jiné vynikající; *multa et praecleara minari* (v. i t.) *H*; iron. *praeclarum in servis auxilium (esse), si... T* pěkná; *praeclarum est* s ak. c. inf. jest velmi čestné... **3** přeslavný, velmi slavný, proslavený, proslulý, památný (též iron. = pověstný, neslavně rozhlášený): *praeclare senator H* slovuťný; *sceleribus suis p. S* proslavený; subst. neut. *praeclarum* přeslavný čin *N*.

**praeclūdō**, *ere, sī, sum* [*prae a claudō*] zavřít i něco před někým, někomu n. vůb.: *p. portas Cs*; básn. *praeclusa ianua leti... extendit... O* to, že zavřena jest...; zameziti, zavaliti, zatarasiti: *introitus p. Cs*; - přenes. *omnes provincias civilis Romanis ista defensione praeculeris C; vocis p. usum O* zavřít (navždy) ústa, oněmiti; *p. vocem L* umlčeti.

**praecō**, *ōnis, m.* [snad synkop. z \**praedico*] hlasatel **1** vl.: státní *praecones*, zřízenci úředníků, svolávali národ do sněmů, senátory do senátu, předčítali návrhy a p. a byli pořadatelé při hrách, při volbách, pohřbech atd.; zejm. vyvolavatel při dražbách (úředních i soukromých): *per praeconem vendere C* v dražbě; *sub praeconem subici C* přijít do dražby (= „na buben“) **2** přenes. *virtutis p. C*.

**praecōgitō**, *āre, āvī, ātum* napřed promyslet, rozmyslet si, uvážiti.

**praecōgnōscō**, *ere, cōgnōvī, cōgnitum* napřed zvědět u *C*.

**praecolō**, *ere, coluī, cultum* **1** napřed vzdělati **2** napřed n. předčasně, ukvapeně ctíti, napřed vzdávati úctu: *nova et ancipitia p. T*.

**praecompositus**, *a, um* napřed upravený, nastrojený.

⟨**praecōniciō**, *ere* dohadovati se, domýšlet se (napřed n. dopředu), domnívati se.)

**praecōnius**, *a, um* [*praeco*] **1** hla-

satelský, vyvolavatel'ský, hlasatelův, vyvolavatelův **2** oslavný: *praeconia classica Pp.* - Subst. **praecōnium**, *ī, n.* **1** hlasatelství, služba hlasatel'ská, vyvolavatel'ská: *p. facere C* býti vyvolavatelem **2** hlásání, vyvolávání; meton. prodej: *quidquid scripsero, tibi p. deferam C* (u nás „dám ti do komise“); - přenes. rozhlašování, vyhlášení; oslavování, velebení: *suorum laborum p. C*.

**praecōnsūmō**, *ere, sūmpsī, sūmptum* napřed strávit, spotřebovat, vyčerpati.

**praecōntrectō**, *āre, āvī, ātūm* vl. napřed ohmatávati; básn. (*Tereus eam*) *praecōntrectat videndo O* ohmatává očima = jeho oči se na ní pasou.

**praecoquus**, *a, um* [*prae a coquo*, srov. *praecox*] brzy zralý, raný: *vilia praecoqua M* pláňata.

**praecordia**, *ōrum, n.* [*prae a cor*] **1** vl. bránice: (*Plato cupiditatem subter p. locavit C* **2** synekd. **a** prsa, hrud', plíce: *spiritu remanente in praecordiis L* **b** žaludek, útroby: *anulus in praecordiis piscis inventus est C; leni p. mulso prolueris H* **3** meton. nitro **a** mysl, rozum, duch, hlava, mozek: *stultiae p. mentis* (gen. qual.) *O* duch pošetilého smýšlení = pošetilá mysl **b** cit, srdce.

**praecorrumpō**, *ere, rūpī, ruptum* vl. napřed zkaziti, napřed porušiti, zakoupiti (si), získati si: *p. donis O; illa venit praecorrupta O* (sc. a *Iunone*).

**praecox**, *cocis* (též *praecoquis* i *praecoquus*) [*prae a coquo*] brzy zralý, raný: *nullum esse eundem et diuturnum et praecocem fructum Cr* rané ovoce není stálé: - metaf. předčasný: *p. gaudium Cr*.

**praecurrō**, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* předbíhati **1** intrans. běžeti napřed, napřed spěchati, hnáti se: obr. *eo fema iam praecurrerat Cs* dříve došla **2** trans. *p. alci* n. *alqm* běžeti před někým, předbíhati někoho **a** obr. *alqm equis p. albis* (v. t.) *H* **b** metaf. a předcházeti časem: *ut certis rebus certa signa praecurrerent C; praecurrit amicitia iudicium C* přátelství vzniká

dříve než úsudek *β* předstihovati, převyšovati, předčítí (*alqm rē* někoho něčím).

**praecursiō, ōnis, f.** [*praecurro*] předcházení (vl. i přenes. o čase); = spec. vojen. harcování, první potyčky (srážky) před bitvou *Pn*.

**praecursor, ōris, m.** [*praecurro*] předchůdce: vojen. *praecursores L* přední voj., harcovníci; obr. *quem iste in calumniā praecursorem habere solebat C* posílal před sebou (jako zvěda).

**praecursōrius, a, um** [*praecursor*] předběžný: *praecursoria epistula Pn* napřed poslaný.

**praecutiō, ere, cussī, cussum** [*prae a quatio*] napřed mávati (*alqd* něčím).

**praeda, ae, f.** (básn. též pl. význ. sg.) [snad z \**prai-heda*, srov. *prehēdo*] kořist **1** vl. válečná, plen, lovecká a vůb.: *p. hostium N* kořist z nepřátel; *praedas agere* kořist (t. j. uloupený dobytek) hnáti, sháněti **2** přenes. = lup; zisk, výdělek, prospěch: *praedas facere ab alqo* kořistiti, mít zisk z někoho.

**praedābundus, a, um** [*praedor*] kořistící, jdoucí po kořisti; *praed.* za kořisti.

**prae-damnō, āre, āvī, ātum** napřed odsouditi; metaf. *praedamnata spe L* vzdav se naděje.

**praedātiō, ōnis, f.** [*praedor*] kořistění, loupení; pl. loupežné výpravy *T*.

**praedātor, ōris, m.** [*praedor*] kořistník, plenitel: (*exercitus*) *p. ex sociis S* kořistící u spojenců; *p. aprorum O* lovec; = šp. sm. lupič: *quos ego in eodem genere praedatorum direptorumque pono C*; přenes. člověk zisťný.

**praedātōrius, a, um** [*praedor*] kořistnický, lupičský, loupežící, loupežný.

**prae-dēcessor, ōris, m.** předchůdce (v úřadu).

**prae-dēlassō, āre, āvī, ātum** napřed unaviti, oslabiti *O*.

**prae-dēstinō, āre, āvī, ātum** napřed určovati *L*.

**praediātor, ōris, m.** [*praedium*] překupník statků (zejm. zabavených od státu a v dražbě prodávaných, jež pak opět se ziskem prodával bývalým majetníkům); odt. znalec, odhadce nemovitostí.

**praediātōrius, a, um** [*praediator*] tý-

kající se zastavování statků: *ius praediatorium C* zástavní právo.

**praedicābilis, e** [*praedico*] hodný oslavy.

**praedicātiō, ōnis, f.** [*praedico*] vl. vyhláška (učiněná od hlasatele, *praeco*); odt. **1** výpověď (*alcis rei* o něčem) **2** hlásání, rozhlašování, oslavování, chválení, chvála (*alcis rei n. de re* něčeho): (*philosophi*) *praedicationem nobilitatemque despicunt C*; velebení, chvalořeč **3** ≠ kázání.

**praedicātor, ōris, m.** [*praedico*] **1** hlasatel, oznamovatel: *te ipso praedicator ac teste C* **2** oslavovatel, vychvalovatel, velebitel, chvalořečník **3** ≠ kazatel: <*fratres praedicatores = dominikáni*>.

**1. prae-dicō, āre, āvī, ātum** (veřejně) hlásati, vyhlašovati, ohlašovati, prohlašovati **1** vl. vyvolávati: *si domini iussu praeco praedicet C* **2** přenes. **a** zvěstovati, oznamovati; vůb. veřejně mluvití (*alqd* o něčem, ak. c. inf.): *iniuriam praedicat Cs* vytýká; říkati, tvrditi: *ut praedicas C* **b** praegn. hlásati s pochvalou (*rem n. de re* něco, o něčem) **a** o jiném rozhlašovati, vychvalovati, velebiti *β* o sobě vychloubati se, chlubití se: *de suis homines laudibus praedicant Cs* rozhlašují své chvalné činy **c** ≠ kázati: *Christum p. Vt*.

**2. prae-dicō, ere, dixī, dictum** **1** napřed říkati, napřed oznamovati; = spec. **a** o postupu myšl. předesílati, napřed se zmiňovati (o něčem): *si prius de disciplina maiorum pauca praedixero T*; *ut ante praedixi Pn*; part. perf. pas. zmíněný, uvedený: *ad praedictas hostium latebras L*; *apud praedictum amnem T* **b** předpovídati, věštiti **2** (napřed) ustanoviti, určiti; nařizovati, příkazovati, poroučeti (*ut n. ne*): abl. abs. *praedicto, ne in re publica haberetur T* s nařízením; *raditi*; napomínati, varovati: *praedixisse haruspices, ne temeraretur opus T*. Part. *praedictum* význ. subst. v. t.

**praedictiō, ōnis, f.** [*2. praedico*] předpovídání, předpověď, věštba (*alcis rei* něčeho, o něčem).

**praedictum**, *ī*, *n.* [2. *praedico*] **1** předpověď věštba; *astrologorum praedicta C 2 a* ustanovení; úmluva, dohodnutí: *ex praedicto L* podle úmluvy **b** rozkaz: *p. imperatoris L.* **praediolum**, *ī*, *n.* [*praedium*] menší statek, stateček.

**prae-discō**, *ere, didicī*, — napřed *n.* dříve se učit, poznávat (*alqd* něčemu, něco).

**prae-dispositus**, *a, um* napřed *n.* dříve rozestavený *L.*

**praeditus**, *a, um* [*prae a datus* od *l. do*] opatřený, nadaný, obdařený (*rē* něčím), mající něco, přenes. plný něčeho: *spe praeditum esse C* mít; *Diana simulacrum summa praeditum religione C* předmět posvátné úcty; *sacerdotio quindecimvirali p. T* člen kněžského sboru . . . ; *ceteri liberalibus studiis praediti T* literárně vzdělaní; *aut nulla aut humili arte p. C* kdo se zná v . . . ; významenaný, poctěný, komu bylo něco odevzdáno, svěřeno: *homo summo magistratu p. C*; význačný, vynikající: *vir humanitate p. C*; — o zlých věcech stížený, obtížený, trpící něčím.

**praedium**, *ī*, *n.* [*praes*] (vl. nemovitost, kterou se zaručoval *praes*), statek, dvůr, dvorec, usedlost, popluží **1** vl. nemovitý jmění jako zástava (hypotéka): *praedibus et praediis populo cautum est C 2* vřb. *praedia rustica C* statky venkovské, na venkově; *praedia urbana C* u města.

**prae-dives**, *itis* přebohatý, velmi bohatý.

**praedivīnātiō**, *ōnis, f.* [*praedivino*] předtucha.

**prae-divinō**, *āre, āvī, ātum* napřed se dohadovati, napřed tušiti, předvídati.

**praedō**, *ōnis, m.* [*praedor*] kořistník, plenitel, lupič, loupežník; spec. námořský loupežník, pirát; — přenes. *neque enim praedone marito filia digna tua est O* (t. j. únosce, t. Plutona).

**prae-doceō**, *ēre, docuī, doctum* napřed učiti: *praed. praedocti ab duce S* podle návodu vůdceva.

**praedor**, *ārī, ātus sum* [*praeda*] ko-

řistiti, pleniti, loupiti **1** intr. **a** vl. *praedatum exire N, ire L, per effusos ad praedandum equites L* na lup, za kořistí **b** metaf. **a** význ. loupežiti, bráti, krásti: *princeps materiam praedandi patefecerat T β* význ. mít zisk: *ut ex alterius praedetur incitua C 2* trans. **a** *p. alqm* kořistiti u někoho, obíratí někoho: *socios p. T b p. alqd* ukořistiti, uchvacovati, loupiti něco; — přen. *pisces calamo praedabor Pp* budu loviti; *singula de nobis anni praedantur H* nám berou.

**prae-dūcō**, *ere, dūxī, ductum* vésti (zřizovati, stavěti) *alqd alci rei* něco před něčím; o překážce *fossas transversas viis praeducit Cs* vede (napříč) přes cesty.

**prae-dulcis**, *e* přesladký; metaf. význ. přemilý: *praedulce decus V.*

**prae-dūrus**, *a, um* velmi tvrdý; metaf. velmi otužilý, velmi silný: *praedurum viribus Orsen V* siláka.

**prae-ēligō**, *ere, lēgī, lēctum* napřed vybíratí, vybíratí před jinými, dávati přednost výběrem.

**prae-cō**, *īre, īī (īvī), itum* (básn. *prae-* před *e-* měreno krátce) jíti napřed, vpředu (vl. i přen.), předcházeti (abs., *alci*, pozd. i *alqm* před někým) **1** vřb. *totā praeunte carinā V* napřed o celou délku lodi; *natura praeunte C* vedením *n.* návodem přírody; o věcech význ. býti nesen vpředu: *ludus circenses eburna effigies (Germanici) praeiret T* (o slavnostním průvodu přede hrami) **2** spec. předcházeti při odříkávání určité formule, t. j. modlitbu, přísahu a pod. předříkávati, předčítati: *omnes te praeunte iuravimus Cr*; i s ak. obsahu *p. verba L, sacramentum T*; odt. *ut vobis voce praeirent, quid iudicaretis C* aby předříkávali (diktovali); odt. určovati, předpisovati, nařizovati: *omnia, uti decemviri praeierunt, facta L.*

<**prae-exsistō**, *ere, stitī*, — napřed býti, napřed existovati.>

**prae-fātiō**, *ōnis, f.* [*praefor*] **1** úvodní slova, úvodní formule, proslov před bohoslužbou *n.* před veřejným jednáním: *p. sacrorum L*; *p. donationis C 2* vřb. proslov, předmluva *Pn.*

**praefātiuncula**, *ae, f.* [*praefatio*] předmůva (krátká, prostá, nevalná a p.).

**prae-fātus** viz *praefor*.

**praefectūra**, *ae, f.* [*praefectus*] **1 a** představenství, správčovství, správa, dozorství, dozor, úřad prefekta (v. t.): *p. annonae T* správa zásobnictví; vojen. velitelství **b** spec. prefektura, t. j. vyšší místo důstojnické n. úřednické v římských provinciích, propůjčované od místodržitele, ob. poskytující příležitost k obohacení: *consulum praetorumque praefecturas delatas sic accepit, ut . . . N 2* meton. prefektura, t. j. italské (pův. latinské) město bez samosprávy, v němž správu a soudnictví vykonával římský *praefectus iuri dicundo 3* o cizích zemích obecný název význ. místodržitelství, meton. (správní) kraj, provincie, země (zejm. o Parthii a Armenii): *neque cunctatur, quin proximas praefecturas corripit T.*

**praefectus**, *i, m.* [*praeficio*] (vl. postavený v čelo) představený, správce, starosta, předseda, ředitel, dozorce, náčelník, velitel, vůb. prefekt (pův. *alci rei*, subst. *alcis rei* něčeho, nad něčím) **a** v Římě titul vyšších úředníků civilních i vojenských zejm. za doby císařské, též důstojníků zvl. u spojeneckých sborů; na př. *p. annonae n. rei frumentariae* správce zásobnictví; *p. moribus n. morum* dozorce nad veřejnou mravností; *p. iuris L* předseda soudu (za decemvirů); *p. urbi n. urbis* městský velitel (za nejstar. dob náměstek nepřítomného krále n. konsula, za doby císař. stálý úředník s nejvyšší mocí policejní a s mocí soudní ve věcech trestních v Římě a okolí); *p. praetorio n. praetorii* velitel tělesné stráže císařovy; *p. fabrum* velitel technického sboru, zákopníků **b** o cizích národech obecný název m. spec., význ. náměstek (u Peršanů satrapa), velitel, důstojník, vojévůdce a pod.: *praefecti regis N* vysocí úředníci královští.

**prae-ferō**, *ferre, tulī, lātum 1* napřed nésti, před sebou n. před někým nésti **1** *munera praefirimus V* = podáváme; zeugm. *praefirimus manibus vittas ac verba precantia V* přicházíme s . . . ; obr. *cui tu . . . non ad audaciam*

*ferrum praetulisti C* vl. napřed jda jsi nenesl = jsi nepodával **2** metaf. **a** = *prae se ferre a* zjevně nositi = ukazovati, vykazovati, udávati, projevovati, jeviti, netajiti: *cui nanti frons hominem praefert V; avaritiam p. C; haec eius diei praeferebatur opinio Cs* takový úsudek o tom dni byl pronášen **β** *praegn. ukazovati s chloubou, stavěti na odív: ut imperium evertant, libertatem praeferrunt T; praeclatā redeunt Hyacinthia pompā O* s okázalou slavnostní nádherou **b** *p. alqd alci rei* stavěti něco nad něco, dávati přednost něčemu před něčím: *se p. illi vira L* stavěti se nad . . . ; *(ut) equites pugnando se legionariis militibus praeferrunt Cs* předstihovali; *praeferror alci* dává se mi přednost, dostávám přednost před někým, vynikám nad někoho; *praeferrer cunctis gener (praed.) O* jako zeť; básn. se záměnou epitheta *nec Eurytion praelato invidit honori V* (vl. *honoru praelati*) nezávidí přední počtu; = básn. s inf. význ. *malle: cur alter fratrum cessare praeferat H* raději zahálí **c** o čase *comitia bello p. L* konati před válkou (t. j. před svým odchodem do války); odt. *praetulit triumphu diem L* uspíšil **II** význ. *praeterfero: rapti gurgite in obliquum praelati (sunt) L* byli unášeni; med. *praeferru* míjeti něco, jíti, jeti, hnáti se mimo něco: *effuse praelatos hostes L; praelatus equo T; castra sua praelati L.*

**prae-ferōx**, *ōcis* velmi divoký, prudký, vzpurný, zpupný, vzdorovitý, vášnivý.

**prae-fervidus**, *a, um 1* velmi hor-  
ký, vřelý **2** metaf. planoucí, velmi prudký: *praefervida ira L.*

**prae-festīnō**, *āre, āvī, ātum 1* velmi spěchati, příliš kvapiti s inf. *L 2* s ak. *Thermaeum sinum praefestinans T* spěchaje mimo . . .

**praeficiō**, *ere, fecī, factum* [*prae a facio*] postaviti v čelo (*alqm alci rei* někoho něčemu), ustanoviti někoho nad něčím, učiniti n. ustanoviti správcem (dozorcem, náčelníkem, vůdcem, vůb. prefektem) něčeho, dáti (svěřiti) někomu správu n. moc nad něčím (vl. i metaf.): *urbibus singuli cum imperio prae-*

*ficiabantur* Cs nad městy byli ustanovováni velitelé; hendiad. *Britanni hunc toti bello imperioque praefecerant* Cs učinili vrchním velitelem ve válce; *pari imperio praeficitur* N stane se velitelem se stejnou mocí; *sacerdotes suos cuique deorum* (v. *sacris deorum*) p. L ustanoviti, přikázati; *alqm ei negotii p. Cs* svěřiti ten úkol, k tomu ustanoviti; *Onomastum futuro sceleri praefecit* T Onomastovi uložil provedení obmyšleného zločinu; = abs. *in eo exercitu tribuni plebis fratrem praefecerat* C jmenoval důstojníkem. Part. *praefectus* j. subst. v. t.

**prae-fidēns**, *entis* příliš důvěřující (*alci* někomu).

**prae-figō**, *ere, fixī, fixum* 1 vpředu připevňovati (přibíjeti, nabodnouti, naraziti, napíchnouti, nastrčiti, vetknouti) (*alqd alci rei*, básn. též *in re* něco na něco): *in hastis praefigunt capita* V; <metaf. p. *sibi finem* vytknouti si cíl> 2 p. *alqd rē* (vpředu n. na konci) okovat něčím: *aere aut ferro praefixae hastae* Cr; *asseres cuspidibus praefixi* Cs opatřené železnými hroty; *praefixa cornua ferro* O rohy s železnými hroty; = odt. v. obložití, opatřiti něco něčím: *praefigunt ora capistris* V nastrkují náhubek na tlamu.

**prae-finiō**, *ire, ivī (iī), itum* napřed vymezovati (určovati, stanoviti).

**prae-flōrō**, *are, avī, ātum* [*prae a flos*] předčasně zbaviti květu: obr. *gloriam eius victoriae praefloratam ad Thermopylas esse* L.

**prae-fluō**, *ere, —, —* téci vedle, podél, mimo (abs. n. *alqd* vedle atd. něčeho).

**prae-fōcō**, *āre, avī, ātum* [*prae a fauces*] zardousiti, uškrtiti.

**prae-fodiō**, *ere, fōdī, fossum* 1 kopati *alqd* před něčím: *praefodiunt alii portas* V kopou příkopy před... 2 dřívě zakopati: (*aurum*) *quod praefoderat* O.

**prae-for**, *fārī, fātus sum* 1 napřed pronášeti úvodní formuli před bohoslužbou n. před veřejným jednáním (*alqd alci rei* něco před něčím): (*maiores nostri*) *omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum... esset praefabantur* C;

*carmen precationis, quod p. solent priusquam populum adloquantur magistratus* L; *honorem* (v. t.) p. C; básn. p. *alqm* na začátku osloviti někoho: *praefatus divos rex incipit* V po vzývání bohů 2 v. b. napřed říkati, pronášeti a předřikávati: *pontifice praefante carmen* L b předesílati, napřed promlouvatí, zmiňovati se, poznamenávatí: *licet mihi p.* s ak. c. inf. L; *decreto* (před...) p. L; *oratore de infirmitate valetudinis suae praefantem* T mluvícího v úvodě c věštiti: *talía praefantes carmina cecinerunt Parcae* Ct d ohlašovati, prohlašovati: *quem ad modum cordi esse divi praefarentur* L jak by podle jejich prohlášení bylo bohům milé.

**prae-frāctē**, adv. [*praefractus*] příkře, přísně: *nimis p. aerarium defendere* C.

**prae-frāctus**, *a, um* [*praefringo*] 1 o slohu přerývaný, úsečný, nesouvislý: *Thucydides praefractor* C 2 o povaze příkrý, tvrdý, přísný, nepovlný.

**prae-frigidus**, *a, um* velmi studený.

**prae-fringō**, *ere, frēgī, frāctum* [*prae a frango*] zpředu ulomiti, uraziti: (*navis*) *praefracto rostro* Cs; (*pinum*) *praefractam misit in hostem* O (vršek). Part. *praefractus*, význ. adj. v. t.

**prae-fulciō**, *ire, fulsī, fultum* zpředu podpírati: přenes. *illud praefulci atque praemuni, ut...* C (význ. zabezpečiti).

**prae-fulgeō**, *ere, fulsī, —* (silně) blyštěti se, třpytiti se, lesknouti se, skvíti se a v. *pellis praefulgens unguibus aureis* V b metaf. (nad jiné) se skvíti, vynikati: *praefulgebant Casius atque Brutus* T.

**prae-fulgidus**, *a, um* přeskvělý.

**prae-furnium**, *iī, n.* [*prae a furnus*] topeniště, zejm. v lázních (= προπυριεῖον).

**prae-gelidus**, *a, um* velmi chladný, přestudený.

**prae-gestiō**, *ire, ivī (iī), —* nad jiné si přáti něčeho, dychtiti, toužiti.

**prae-gnāns**, *antis* a starší **praegnās**, *ātis* [*prae a (g)nascor*] těhotný, březí.

**prae-gracilis**, *e* velmi hubený, suchý.

**prae-gravis**, *e* přetěžký, velmi těžký: *milites cibo vinoque praegraves* T



přetížení; *p. rē* obtížený, odt. neobratný, neohebný, nemotorný; = metaf. obtížný, nepohodlný, protivný (*alci* někomu): (*scelerum ministros*) *veteres et praegraves adflixit T*; *praegravem se Neroni fuisse T*.

**prae-gravō**, *āre, āvī, ātum* přetížití, zatížití, obtížití: (*telis*) *praegravata inhaerentibus scuta L*; (svou tíhou) tížití: *corpus onustum animum praegravat H*; = přenes. býti přítěží, obtíží, býti obtížný: *exonerare praegravante turba regnum L*; básn. *qui praegravat artes infra se positas H* stlačuje, tísní (= zastiňuje).

**praegredior**, *gredī, gressus sum* [*prae a gradior*] **1** *a* abs. napřed kráčetí (jítí, vojen. táhnouti) **b** *p. alqm* kráčetí před někým, předcházeti, předejítí někoho **2** kráčetí (jítí, táhnouti) mimo (*alqd* mimo něco n. přes něco, něčím): *illum (ducem Romanum) fines suos praegredientem T*.

**praegressiō**, *ōnis, f.* [*praegredior*] předcházení **a** místně pohyb vpřed, postupování: *errantium stellarum praegressiones C* **b** v čase *ut nihil fieret nisi praegressione causae C*.

**praegressus**, *ūs, m.* [*praegredior*] předcházení: *earum* (sc. *causarum*) *praegressus (homo) non ignorat C*.

**praegustātor**, *ōris, m.* [*praegusto*] okoušeč, ochutnavač (pokrmů a nápojů při hostině, ručitel za jejich neškodnost); přenes. *praegustatori libidinum tuarum C*.

**prae-gustō**, *āre, āvī, ātum* napřed okoušetí něčeho, ochutnávatí něco.

**prae-hendō** viz *prehendo*.

**prae-iaceō**, *ēre, —, —* ležeti před něčím (*alqd*).

**prae-iūdicium**, *iū, n.* **1** předběžný úsudek, předchozí rozhodnutí, rozhodnutí zavazující do budoucna **a** t. t. soudní, t. j. okolnosti, které jsou směrodatné pro pozdější formální nálež: *si existimabitur iudicium accusatoris in reum pro aliquo praeiudicio valere oportere C*; *de quo non p., sed plane iudicium iam factum putatur C* **b** vúb. *nec verum* (= *aequum*) *esse p. rei tantae fieri L*; *belli praeiudicia Cs* **c** (předběžným rozhodnutím vznikající) újma,

škoda; = <předsudek> **2** meton. věc, ze které se o něčem usuzuje, významná věc, příklad, znamení: *vestri facti* (gen. vysvětl.) *praeiudicio Cs* příkladem vašeho činu = vašim významným činem; předzvěst: *victoria pro praeiudicio accipitur T*.

**prae-iūdicō**, *āre, āvī, ātum* napřed rozsouditi, napřed rozhodnouti **a** t. t. soudní *re semel atque iterum praeiudicata C*; subst. *postulo, ut ne quid praeiudicati huc afferatis C* = *praeiudicii*, předběžný úsudek **b** vúb. *praeiudicatus* napřed rozhodnutý, napřed naznačený: *opinio praeiudicata C* předpojaté mínění, předsudek; subst. *ne pro praeiudicato ferret L* za předběžně rozhodnutí; *praeiudicatum eventum belli habetis L* znamení pro výsledek.

**prae-iuvō**, *āre, iūvī, —* napřed podporovati, pomáhati něčemu: *adfectam fidem* (klesajícímu úvěru) *praeiuvisse var. T*.

**prae-lābor**, *lābī, lāpsus sum* **1** předcházeti, předstihovati (plováním, letem a pod.): *insula, in quam gladiatores navibus* (sc. *vehebantur*) *molientes* (sc. *remis*), *Germani nando praelabebantur T* **2** plynouti, letěti, jeti mimo, podél, vedle (*alqd* mimo něco): *Alphea rotis p. flumina V*.

**prae-lambō**, *ere, —, —* napřed olizovati *H*.

<**praelātus**, *ī, n.* [*praefero*] vl. představený, spec. ⊕ vyšší duchovní, prelát.>

**1. prae-legō**, *ere, lēgī, lēctum* **1** plouti mimo něco, podél něčeho (*alqd*) *T* **2** předčítati.

**2. prae-lēgō**, *āre, āvī, ātum* napřed odkázati (v závěti).

**prae-lībō**, *āre, āvī, ātum* **1** napřed ochutnávatí, napřed okoušetí **2** napřed se dotýkati; ve spisu napřed uváděti.

**prae-ligō**, *āre, āvī, ātum* vpředu uvazovati (*alqd alci rei* na něco): *fascis sarmenti praeligantur cornibus boum L*; obvázatí, zavázati.

**prae-longus**, *a, um* předlouhý, velmi dlouhý.

**prae-lūceō**, *ēre, lūxī, —* **1** svítiti vpřed: obr. (*amicitia*) *bonam spem* (ak. obsahu) *praelucet in posterum C* jako

hvězda naděje svítí do budoucnosti **2** světlostí převyšovati: *nullus sinus Baiis* (dat.) *praelucet* *H* neskví se nad Baje.

**praelum** viz *prelum*.

**praelūstris**, *e* [*prae* a srov. 1. *lustrum*, *luceo*; pod. *illustris*] přeskvoucí, přeskvělý, velmi skvělý; obr. (nad jiné) vznešený, vysoký.

**prae-mandō**, *āre*, *āvī*, *ātum* napřed uložit; spec. dáti rozkaz k zatčení někoho dříve, než je dopaden: *ego tamen terra marique ut conquireretur praemandavi* u *C*; odt. subst. **praemandāta** *ōrum*, *n.* zatykač: *idem postea praemandatis requisitus* *C*.

**prae-mātūrus**, *a*, *um* vl. raný; přenes. předčasný, brzký, nevčasný.

**prae-medicātus**, *a*, *um* napřed opatřený kouzelnými prostředky.

**prae-meditātiō**, *ōnis*, *f.* (předchozí) uvažování (*alcis rei* o něčem).

**prae-medor**, *ārī*, *ātus sum* **1** napřed se připravovati na něco: *temptans citharam et praemeditans* *T* t. j. zkoušeje hlas; spec. **2** napřed uvažovati, rozvažovati, rozjímati, přemýšlet; pas. *nec (mala) fieri praemeditata leviora* *C*.

**prae-metuō**, *ere*, —, — napřed se obávati, strachovati, míti strach (*alcis* o někoho, *alqd* něčeho, z něčeho).

**prae-mineō**, *ēre*, —, — [srov. *minae* a *emineo*] vycínovati, vynikati (abs., *alqm* *rē* nad někoho něčím).

**praemiō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*praemium*] odměňovati.

**prae-mittō**, *ere*, *mīsī*, *missum* napřed posílati, předesílati; = abs. posílati zprávu, rozkaz: *petebant, uti ad equites praemitteret eosque pugna prohiberet* *Cs*; s ak. c. inf. *cum sese Italicam venturum praemisisset* *Cs* vzkázal.

**praemium**, *īi*, *n.* [*prae* a *emo*] (básn. ob. pl.) **1** vl. vybraný kus z válečné kořisti, vúb. kořist: *multa Laurentis praemia pugnae* *V* kusy kořisti z . . .; *leporem et gruem iucunda captat praemia* *H*; *spectat sua praemia raptor* *O* **2** přenes. **a** počta, čest, vyznamenání, čestný dar: *hunc civitate ceterisque praemiis donarunt* *C*; *praemia pictos signantia*

*fastos* *O* vyznamenání, zdobící malovaný kalendář (t. j. krátké poznámky o slavných činech členů císařského rodu, připisované k příslušným dnům); *p. ponere* ustanoviti čestný dar, odměnu (vítězi při zápase); *te mea dextera magna inter praemia ducet* *V* k veliké slávě (t. vládě); *insani praemia scribae* *H* odznaky hodnosti **b** zisk, prospěch, výhoda; přednost, výsada: *frontis ad urbanae descendit praemia* *H* k přednostem městských čel, t. j. k jejich smělosti **c** odměna, odplata: *praemio afficere alqm* dáti někomu odměnu, odměniti se někomu; *praemio* (dat. účink.) *esse* býti odměnou, za odměnu; *praemiis vocans seditionem coeptabat* *T* nabízením odměn; s gen. obj. *p. virtutis, pudicitiae, caedis* odměna za . . .; *praemia accusatorum* *T* odměny dávané žalobcům; s gen. vysvětl. *p. missionis* *Cs* odměna záležející v propuštění; *iniustae praemia sortis* *Pp* odměna nezaslouženým osudem (jména); *hederae victricis praemia* *H*; dar, cena: *praemia pollicitationesque* *Cs*; básn. *Veneris praemia* *V* (řec. δῶρα Ἀφροδίτης).

**prae-molestia**, *ae*, *f.* předchozí obtíž.

**prae-mōlior**, *īrī* napřed chystati, připravovati.

**prae-moneō**, *ēre*, *monuī*, *monitum* **1** napřed upomínati, připomínati; varovati (*alqm de re* někoho stran něčeho): *nos de istius scelere prope iam voce Iovis praemoneri* *C* **2 a** napřed oznamovati; předpovídati, věštiti: *praemonuisse nefas* *O* **b** (napřed) napomínati, varovati: *apud quos praemonente Narcisso pauca verba fecit* (*Claudius*) *T* po napomenutí, proneseném od *N*.

**praemonitus**, *ūs*, *m.* [*praemoneo*] připomenutí; výstraha *O*.

**prae-mōnstrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* vl. napřed ukazovati; spec. (znamením) ukazovati, věštiti.

**prae-morior**, *morī*, *mortuus sum* **a** předčasně zemřít **b** odumřít; přenes. *etsi praemortui iam sit pudoris* *L* ač v něm všechn stud odumřel.

**prae-mūniō**, *īre*, *īvī* (*īi*), *ītum* **1** (zpředu *n.* za překážku) opevniti; zahraditi, přehraditi, zatarasiti: *adi-*

*tus p. Cs; legio fossā praemunita T* zpředu chráněná **2** stavěti před sebou n. před někým jako hradbu, obr. schovává se za něco, předstíratí něco: *illa, quae ex accusatorum oratione praemuniti iam et fingi intellegebam C*; — t. t. řečn. činiti ohrazení, úvod (viz násl.).

**praemūitiō, ōnis, f.** [*praemunitio*] t. t. řečn. ohrazení, příprava, úvod, omluva (před pronesením věci posluchačům nemilé).

**prae-matō, āre, āvī, ātum** vl. plovati mimo; básn. téci n. prouditi mimo něco (*alqd*) *V*.

**Praeneste, is, n.** (básn. též *f.*) staré město v Latii, vých. od Říma, na příkrém vrchu, nyn. Palestrina; adj. **Praenestinus, a, um** praenestský: *Praenestinae moenia deae O* (t. Junony, jež byla v Praenestě ctěna spolu s hlavní bohyní toho města Fortunou zv. Primigenia); subst. **Praenestini, ōrum, m.** Praenestané.

**prae-niteō, ēre, uī,** — skvíti se, lesknouti se (*alci* před někým, více než někdo): obr. *cur tibi iunior praeniteat H* sm. proč tě zastihuje.

**prae-nōmen, inis, n.** vl. předejmení, u osoby první jméno = jméno osobní (na př. *Gaius, Lucius, Marcus* a pod.; psala se zkráceně: *C., L., M.* a pod.).

**prae-nōscō, ere, nōvī,** — napřed poznávatí; perf. *praenovi* (napřed) znám: *te famā praenovimus O*.

**prae-nōtiō, ōnis, f.** předechozí poznání (znalost, vědění o něčem).

**prae-notō, āre, āvī, ātum** zpředu n. napřed poznamenati, označiti.

**prae-nūbilus, a, um** velmi mračný; přenes. velmi chmurný, tmavý.

**prae-nuntiō, āre, āvī, ātum** napřed oznamovati, ohlašovati, zvěstovati: *de eorum adventu esse praenuntiatum N* že napřed došla zpráva o . . .

**prae-nuntius, a, um** předzvěstný, napřed ohlašující (*alci* rei něco): *cladis praenuntia verba O*; subst. **praenuntius, iī, m.** (praenuntia, ae, f.) (před)-zvěstovatel(ka), předzvěst, posel, předchůdce, znamení: *lucis p. ales O* (kohout); (*stellae*) *magnarum calamitatum praenuntiae C*.

**prae-occupātiō, ōnis, f.** (dříve vykonané =) včasné obsazení: *locorum p. N*.

**prae-occupō, āre, āvī, ātum** **1** napřed n. dříve obsaditi, zaujmouti, zmocniti se, uvéstí ve svou moc, uchvátiti **a** vl. *saltum p. N*. **b** metaf. **a** získati si, zajistiti si někoho: *praeoccupatum sese legatione* (hodnosti legáta) *ab Cn. Pompeio teneri Cs; gratiam omnem ad plebem praeoccupasse L* **β** zmocniti se, zachvátiti; *omnium animos timor praeoccupavit Cs* **2** předejítí, předstihnouti někoho **a** překvapiti, zaskočiti: *ne adventu Pompei praeoccuparetur Cs*; význ. přelstíti: *ne alteruter alterum praeoccuparet N* **b** abs. s inf. *legem consules ipsi praeoccupaverunt ferre L* pospíšili si dáti = dříve (honem) dali.

**prae-oleō, ēre** n. arch. **praeolō, ēre** napřed páchnouti: *ut praeolat mihi quod tu velis Pt* abych napřed čichal.

**prae-optō, āre, āvī, ātum** (t. ás. *prae* jako krátká slab.; *Ct praeoptarit* trojsl.) raději voliti, raději chtítí, raději si přátí: *multi ut praeoptarent scutum manu emittere Cs* raději pouštěli; dávati přednost (*alqd alci rei* něčemu před něčím): *ut praeoptaret equitis Romani filiam generosarum nuptiis N*.

**prae-pandō, ere, —, —** zpředu prostíratí, rozkládati, otvíratí.

**praeparātiō, ōnis, f.** [*praeparo*] připravení, příprava.

**prae-parō, āre, āvī, ātum** napřed připravovati, strojiti, chystati (si) **a** *rem frumentariam p. Cs* zásobiti se obilím; *commeatus p. L; naves praeparatas* (zařízené) *ad incendium Cs* t. j. zapalující, paličské; *praeparat ulmos H* připravuje k vedení révy t. j. prořezává; *tanta praeparaverant faeneratores. L* tolik příprav učinili; subst. *ex ante praeparato L* ze zásob **b** (*philosophia*) *praeparat animos ad satus accipiendos C; bene praeparatum pectus H* (na všechno připravené).

**praepediō, īre, iī, iūm** [*prae* a *pes*, srov. *impedio*] **1** vl. zpředu zaplésti, zamotati: *praepeditis Numidarum equis T* když koně měli nohy se-

pjaty **2** metaf. překážeti, vaditi, zabraňovati (*alqm* někomu), zdržovati, meškati: *bonae artes, quas avaritia praepediēbat S*; *se praedā praepediunt L* omeškají se; *fletu praepediēte* (sc. *vocem*) *T*; *verba sua praepediens et pavoris manifestus T* koktaje, zajíkaje se.

**prae-pendeō**, *ēre, pendī*, — vpředu viseti, vř ředu splývati.

**praepes, petis** [*prae* a *peto* v pův. význ.] vl. t. t. mluvy augurské (rychle) vpřed n. vpředu letící; odt. **a** o ptáku věštící štěstí, šťastný, příznivý: *praepetis omina pennae V* **b** rychloletý, rychlý, hbitý: *p. Iovis armiger V* **c** subst. *f.* i *m.* pták: jako příznivé znamení *qui sibi praepetem misisset L*; vřb. *Iovis p. O* (t. orel); *Medusaei praepetis O* (t. Pegasa).

**praepilātus, a, um** [*prae* a *3. pila*] o zbraních opatřený vpředu kuličkou z korku n. kůže (řov. *fleuret*), bezhrotý, tupý: *praepilatis missilibus iaculati sunt L*.

**prae-pinguis, e** přetučný, velmi tučný (přenes. o půdě) *V*.

**prae-polleō, ēre, uī**, — **1** býti přemocný, velmi mocný, míti velikou moc: *gens divitiis praepollens L* **2** míti přemoc, přesilu, převahu; metaf. rozhodovati: *ut numerus liberorum in candidatis praepolleret T*.

**prae-ponderō, āre, āvī, ātum** **1** intr. více vážiti, převažovati, míti větší váhu; obr. pas. *neque ea volunt praeponderari honestate C* aby to mělo menší váhu než . . . **2** trans. **a** dávatí převahu; metaf. dávatí přednost *alqd* něčemu **b** převažovati něco, převahu zatěžovati, přetěžovati.

**prae-pōnō, ere, posuī, positum** **1** napřed klásti (pokládati, stavěti, dávatí) (abs.); *alqd alci rei* něco před něco n. zpředu na něco): *p. ultima primis H*; obr. *fronti p. olivam H*; *nomen epistulis praeponebatur T* na začátku, v nadpise listů bylo uváděno; *hos versus si praeponden-dos* (za hodny, aby byly napřed položeny) *esse putabis O*; *non enim hoc* (t. předl. *in*) *ut oppido praeposui C* **2** metaf. **a** postaviti v čelo něčemu, ustanoviti nad něčím n. k něčemu, ustanoviti

za správce, dozorce, vojen. velitele, dáti n. svěřiti správu, dozor, velení něčeho, nad něčím: *sinistro cornu Antonium praeposuerat Cs* učinil velitelem nad . . .; *alqm bello p. C* dáti někomu velení ve válce, svěřiti vedení války; abs. *tyranni praepositi a Lacedaemoniis N*; básn. *praepositam parientibus Ilithyiam O* paní rodiček; subst. **praepositus, ī, m.** představený, vojen. = důstojník *T*; - <probošt> **b p. alqd alci rei** dávatí přednost něčemu před něčím, stavěti něco nad něco: *auditos p. visis caelestes O* dávatí přednost nebešťanům, o kterých jen slyšíte (t. Latoně a jejím dětem), před těmi, které vidíte (viditelnými, t. před Niobou); subst. **praeposita, ōrum, n.** t. t. filos. význ. τὰ προσημένα věci zasluhující přednosti (ale ne absolutně dobré; viz *praecipuus*); sg. *praepositum quiddam habebit C* jakousi přednost.

**prae-portō, āre, āvī, ātum** napřed nésti, vpředu nositi.

**praepositiō, ōnis, f.** [*praepono*] vl. předložení, představení něčeho před něco; - metaf. přednost: *illa p. tali C*; - t. t. mluv. předložka.

**praepositus** viz *praepono*.

**praeposterātiō, ōnis, f.** [*praeposterus*] převrácení.

**praeposterē, adv.** [*praeposterus*] vl. v převráceném pořádku, pomateně, nepořádně; metaf. zvráceně, nesprávně, zpozdile.

**prae-posterus, a, um** (vl. co jest v převráceném pořádku) převrácený, zvrácený, zpozdilý, pomatený, nepravý (o osobách i věcech).

**prae-potēns, entis** přemocný, velmi mocný (ře něčím): *ea efficere rerum omnium praepotentem Iovem C* přemocný vládce nad veškerým světem; subst. masc. *praepotentes* velmoži, velcí páni *C T*.

**praeproperē, adv.** [*praeproperus*] **1** velmi kvapně, prudce, naspěch **2** příliš rychle, ukvapeně, přenáhle-ně.

**prae-properus, a, um** **1** velmi kvapný, prudký **2** ukvapený, přenáhle-ný.

**prae-queror**, *querī*, *questus sum* na před si stěžovati (naříkati, bědovati).

**prae-radiō**, *āre*, *āvī*, *ātum* přežařovati, září převyšovati.

**prae-rapidus**, *a*, *um* velmi prudký.

**prae-rigēscō**, *ere*, *riguī*, — (zpředu) zkřehnouti: *praeriguisse manus* (ak. vztah.) *T*.

**praeripiō**, *ere*, *ripuī*, *reptum* [*prae a rapio*] napřed n. před časem urvati, vyrvati, uchvátiti, odniti, vzítí, „před ústy vzítí“ (*alcis alqd* někomu něco) **a** vub. *ut mihi causam p. conemini C*; *si vita praeriperetur T* bude-li mu předčasně vyrván **b** spec. bráti někomu jeho právo, zasahovati do práva: *ius praetorum et consulum p. T*; *arrogans in praeripiendi populi beneficio Cs t. j. v zasahování do práva národa udělovati milost c* praegn. (rychlým zasažením) *a* vykonati, provésti: *praerepta interim ultione T* **β** zmařiti: *p. hostium consilia C*.

**prae-rōdō**, *ere*, *rōsī*, *rōsum* zpředu ohlodati (uhlodati, odhrýzti).

**praerogātīvus**, *a*, *um* [*prae a rogo*] na prvním místě hlasující, přední: *centuria p. t. t. o centuria*, která při komitích první hlasovala (zprvu byly centurie jezdců *centuriae praerogativae*, po reformě centuriálního zřízení určována *centuria p. losem*); *tribus p. tribus*, z níž byla vylosovaná *centuria p.*; subst. **praerogātīva**, *ae*, *f.* **a** přední centurie n. *tribus*: *praerogativam referre C* oznámí hlasování přední centurie, jež bývalo pokládáno za znamení pro konečný výsledek hlasování; odt. *omen praerogativae C* **b** meton. *a* předběžná volba, předběžné rozhodnutí: *quin praerogativam militarem favor plebis sequeretur L* **β** (příznivé) znamení, známka, návěští, (jistá) předzvěst: *p. suae voluntatis C* **γ** vub. přednost.

**prae-rumpō**, *ere*, *rūpī*, *ruptum* (zpředu) přetrhnouti, přervati. Part. *praeruptus* význ. adj. v. t.

**praeruptus**, *a*, *um* [*praerumpo*] **1** srázný, příkrý, strmý, spádový, prudký, náhlý: *inter confragosa omnia praeruptaque L* mezi samými útesy a propastmi; *insequitur cumulo* (v. t.) *p.*

*aquae mons V*; subst. *ut per praerupta fugerent L* po srážech **2** metaf. příkrý, prudký: *iuvenem animo praeruptum T*; *praerupta audacia C* šílená; tvrdý, drsný: *praerupta dominatio T*.

**praes**, *praedis*, *m.* [*prae a l. vas* rukojmě] **1** ručitel, rukojmě (zejm. v peněžních věcech, srov. *vas*): *praedibus et praediis populo cautum est C* t. j. ručiteli a jejich jméním; přenes. záruka (*alcis rei* za něco) **2** meton. jmění ručitelovo: *ne Plancus praedes tuos venderet C*.

**praesaepē** (psáno též **praesēpe**), *is*, *n.* [*praesaepio*] vl. ohrada **1** jesle, žlab: *state plenum ad p. iuveni O*; *equus ad p. gemit O*; přenes. o parasitech: *qui certum p. teneret H* žlab **2** pl. stáj, chlív: *stabant (equi) in praesepibus altis V*; o včelách úl: *fucos a praesepibus arcent V*; — přenes. krčma, brloh: *audis (voluptarios Graecos) in praesepibus C*.

**prae-saepiō**, *īre*, *saepī*, *saepum* zpředu zahraditi, zatarasiti.

**prae-sāgiō**, *īre*, *īvī* (*īi*), *ītum* **1** míti předtuchu, tušiti, předvídati: *praesagiente animo (alqd) L* v předtuše (něčeho) **2** vzbuzovati předtuchu, věštiti, znamenati.

**praesāgiō**, *ōnis*, *f.* [*praesagio*] tušení, předtucha.

**praesāgium**, *īi*, *n.* [*praesagio*] **1** předtucha, tušení, předvídaní (*alcis rei* něčeho): *p. malorum T* **2** předpovídání, předpověď, věštba: *vatum O*, *equorum T praesagia*; *fatale p. T* předpověď o svém osudu; znamení: *favor plebis loco praesagii acceptus est T*.

**prae-sāgus**, *a*, *um* **1** (napřed) tušící (*alcis rei* něco): *praesaga luctūs suspīria O* **2** věštící, věštný: *praesagi fulminis ignes V*.

**prae-sciō**, *īre*, *īvī*, *ītum* napřed věděti, předvídati.

**prae-sciscō**, *ere*, *scīvī* (*īi*), — napřed zvidati, napřed zkoumati.

**prae-scius**, *a*, *um* napřed vědomý n. znalý (*alcis rei* něčeho), napřed vědoucí o něčem, předvídací; abs. věštný: *numen praescium T*; *praescia lingua O*; subst. věstec, hadač: *Seleucum rectorem et praescium habuit T*.

**prae-scribō**, *ere*, *scripsī*, *scriptum*  
**1** psáti (uváděti) napřed n. v čele něčeho, nadpisovati (*alqd alci rei* něco na něčem, na začátku něčeho): *tamquam diplomatibus nullum principem praescripsisset T* v čele (v záhlaví) nejmenoval; *praescriptum* (sc. *signis et vexillis*) *Vespasiani nomen T*; *sibi quae Vari praescripsit pagina nomen V*; spec. o protokolech senátu, na jejichž začátku byla uvedena jména zapisovatelské komise, datum atd.: *praescriptae auctoritates* podpisy svědků; - t. t. právn. opatření nadpisem t. j. vytknouti věc, o níž jde: obr. *omnis oratio p. primum debet C 2* metaf. **a** bráti (si) za záminku, předstírati, nastrkovati: *frustra Pulchram* (pod. *Arminium*) *praescribi T b* předpisovati, nařizovati, poroučeti, rozkazovati (zakazovati), určovati (abs., *alci alqd n. de re, ut n. ne . . .*, nepř. ot., též inf.); raditi **c** ukazovati, udávati, naznačovati: *formam futuri principatus praescripsit T*. Part. *praescriptum* význ. subst. v. t.

**praescriptiō**, *ōnis*, *f.* [*praescribo*]  
**1** nadpis, titul, začátek, úvod, hlava: *illud senatus consultum ea praescriptione est* (viz *praescribo*); *legis p. C*; *tribuniciae potestatis praescriptione T* = *praescripto nomine suo et titulo tribuni* ve jménu své moci tribunské **2** metaf. **a** záminka: *honestas p. Cs b* předpis, nařízení, rozkaz: obr. *p. rationis C*; stanovení, určení: *sine praescriptione generis et numeri T*; *in hac praescriptione semihorae C* vyměření (= omezení na . . .) půl hodiny.

**praescriptum**, *i*, *n.* [*praescribo*]  
předpis, nařízení, příkaz: *ad alterius p. Cs* podle cizího předpisu; stanovení, vyměření: básn. *intra p. H* ve vykázaných mezích.

**praesēns**, *ēns*, *secuī*, *sectum* (zpředu)  
uříznouti, ustrihnouti: obr. *carmen, quod praesectum non castigavit ad unguem* (*multa dies et multa litura*) *H* vl. podle (jemně) ořezaného nehtu (jako kameník zkouší hladkost mramoru, zejm. na místech, kde jsou kusy spojovány) t. j. zevrubně, jemně.

**praesēns**, *entis* [*praesum*] přítomný  
**1** (význ. *adsens*) **a** *alqo praesente* za přítomnosti,

v přítomnosti něčí, před někým; *praesentem adesse Cs* osobně býti přítomen; *ipse haud vanus p. monitor L* svou přítomností; *ipse ego fata tibi p. mea edo O* osobně; *p. aperire furores O* ústně; *facundia p. H* = *praesentis nuntii* očitého svědka; - praegn. *seu tu dea p. seu dis gratissima O* = skutečná; - subst. *missus est in locum eius Bolanus e praesentibus T* z průvodu (císařova). = <někdy = tento: *praesentes* (sc. *litterae*) tento list, tato listina>  
**b** metaf. **a** přítomný na světě, žijící, praed. na světě, za živa: *praesenti tibi largimur honores H*; *p. divus habebitur Augustus H β* přítomný před očima = patrný, zřejmý, očitý **c** metaf. **a** přítomný n. hotový ku pomoci, pomáhající, pomocný, účinný, o bozích spasný, milostivý: *p. deus C*; *tua praesenti ope L*; *magis p. fortuna malorum V* účinnější pomoc proti . . .; *si quid praesentius audes V* něčeho většího; *si cui animus in pectore p. V* odhodlaný **β** přítomný se svou mocí, mocný: *nec enim praesentior illo est deus O* (dvojsmyslně o nepoznaném Bakchovi: mocnější, ale i více přítomen); básn. s inf. *p. tollere corpus H* = *potens* jež máš moc **2** o čase přítomný (buď absol. význ. nynější n. relat. význ. současný, o minulosti tehdejší) **a** *p. tempus* přítomnost; *signatum praesente nota nomen H* známkou přítomnosti; *in re praesenti L* na místě samém; *in rem praesentem venire C* buď odebrati se na místo samé (= osobně se informovati) nebo dostaviti se k (soudnímu) přelíčení; subst. *munimentum ad p., in posterum ultionem T* pro přítomnost; *in p.* = *in praesenti N* = *ad p. T* pro přítomnost, na ten čas, pro tu chvíli, protentokrát, prozatím; *pars turbant praesentia, alii Haemum transgrediuntur T* způsobí nepořádky hned na místě; neutr. pl. *praesentia* přítomný stav, přítomné poměry; *praesentibus aequus H* spokojen přítomným stavem **b** *a* nynější = této chvíli, tohoto okamžiku, současný: *p. pavor, periculum L, poena CT*; *p. rerum indignitas L*; *Pompeius prae-*

*sentem facultatem insequendi sui ademerat* Cs možnost ihned pronásledovati; *praesentem viris intentant omnia mortem* V brzkou β naléhavý, neodkladný, pilný; *praesentior res erat* L; dĕtklivý; *praesentes preces* C γ (již existující) skutečný; *partam iam praesentemque victoriam* Cs o hotový, po ruce jsoucí; *memoria praesentior* L čilejší, bystřejší; spec. o penězích: *p. pecunia* C, *merces* L.

**prae-sēnsiō**, *ōnis*, f. [*praesentio*] předzvědení, předvídaní, předtucha.

**praesentārius**, *a, um* [*praesens*] přítomný; o penězích hotový.

**praesentia**, *ae*, f. [*praesens*] přítomnost **1 a** *eorum aspectum praesentiamque vitare* C; *deorum praesentiae* C případy, kdy bohové osobně byli přítomni (zakročili), zjevování bohů; *p. animi* duchapřítomnost, rozhodnost, statečnost, srdatost **b** metaf. účinná přítomnost, moc, síla: *tanta est p. veri* O **2** význ. přítomná doba (buď absol. význ. nynější n. relat. i o minulosti): *in praesentia* pro přítomnost, pro nynějšek, na ten čas, pro okamžik, prozatím, teď, nyní; *in praesentiarum* T viz *impraesentiarum*.

**prae-sentiō**, *īre*, *sēnsī*, *sēnsūm* napřed cítiti (znamenati, pozorovati); předvídati; (napřed) tušiti, míti předtuchu.

**praesentō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*praesens*] zpřítomňovati; ukazovati; podávati, odevzdávati.

**praesēpe** viz *praesaepe*.

**praesēpēs** n. *praesēpis*, *is* f. = *praesepē*.

**praesertim**, adv. [*prae* a l. *sero*, vl. předem připojující] především, zvláště, obzvláště (k vytčení zvláště důležitého důvodu n. podmínky, proto zejm. u *cum*, *quod*, *si* a relat. *qui*; též u participií a adjektiv, obsahujících-li v sobě celou větu).

**praeses**, *sidis* [*prae* a *sedeo*] vl. sedící před něčím, zejm. k ochraně n. k řízení **1** ochranný: *praesides dii* Cr T; subst. ochránce (f. ochránkyně): *Mercurium iuventutis praesidem voluit esse* C (patron); *praeside pendet* (v. též t. II 2 a c) *ab uno* (res Ro-

mana) O **2** řídící; subst. předseda, ředitel, správce, vládce, pán (f. ředitelka, vládkyně, paní): *quo praeside rerum humano generi favistis* O (tím) že jste ho učinili vládcem světa; *p. Surliae* T správce.

**prae-sevērus**, *a, um* var. T m. *perseverus* (v. t.).

**praesideō**, *ēre*, *sēdī*, *sessum* [*prae* a *sedeo*] vl. seděti před něčím, zejm. k ochraně n. k řízení **1** chrániti, ochraňovati, hájiti, býti ochráncem, poskytovat ochranu (*alci rei*, pozd. též *alqd*): *di huic urbi praesident* C; *Geticis qui praesidet arvis* V; *Italiam duae classes praesidebant* T **2** řídit, spravovati, vésti (*alci rei*, pozd. též *alqd* něco), býti správcem, představeným, vojen. velitelem něčeho: *ut urbanis praesideat rebus* Cs aby měl v rukou moc nad městem; *edendis gladiatoribus Drusus praesedit* T; *Vonones Medos tum praesidens* T vládnoucí; = abs. předsedati: *princeps praesidebat* (v senátě) Pn; míti velení, veleti: *Q. Metellus in agro Piceno praesidebat* S; subst. *superbia praesidentum* T správců, místodržitelů.

**praesidiārius**, *a, um* [*praesidium*] posádkový: *militēs praesidiarii* L mužstvo posádky.

**praesidium**, *ī*, n. [*praesideo*] **1 a** ochrana, záštita (vůb., spec. vojen.): *quo praesidio* L pod čí ochranou; *praesidio* (dat. účink.) *esse* býti ochranou, záštitou, poskytovat ochranu, chrániti; *praesidio ducere, educere, mittere, relinquere* Cs, *proficisci* N na ochranu, k ochraně; *p. alcis rei* (subj.) ochrana záležející v něčem: *amicitiarum praesidia* C; *praesidio litterarum* Cs pod záštitou písma = spoléhající na pismo; *p. loci* Cs ochranná poloha místa; pomoc, podpora: *si praesidii ad beate vivendum in virtute satis est* C **b** meton. a ochránce β prostředek (prostředky) (*alci rei* k něčemu), prospěšná věc: *necessaria praesidia vitae* C **2** meton. spec. vojen. **a** ochranný (ozbrojený) průvod, tělesná stráž: *legatos praesidio equitum dimittit* T **b** pomocný sbor, posila: *tum petita (sunt) a Romanis praesidia*

*sidia T c* váb. vojenský sbor, oddíl vojska, mužstvo, vojsko: *adsiduo praesidio bellum eget L; Sidonii, qui intra Macedonum praesidia erant Cr; -* odt. obr. *in praesidiis alcis esse* býti v něčím táboru = na něčí straně, státi při někom **d** a posádka: *in praesidio, praesidii causa habere Cs, relinquere L* za posádku, posádkou; *praesidio alqm proficere Cs* ustanoviti velitelem posádky; *p. agitare T* ležeti posádkou (též býti na stráž); mužstvo posádky: hendiad. *praesidio armisque L* ozbrojeným mužstvem **f** stráž, hlídka; meton. místo obsazené posádkou n. strážemi, opevněné místo, obsazené místo, (opevněné) stanoviště, ležení, tábor: *nisi ille ex praesidiis eius effugisset N; intrare intra praesidia Cs; intra praesidia Pompei Cs* v území obsazeném od P.; *Caesar cohortes ex praesidiis deducit Cs; tvrz, posádka: milites disponere in praesidiis Cs; posito castello super vestigia paterni praesidii T.*

**prae-significō, āre, āvī, ātum** napřed označovati (oznamovati, zjevo-vati).

**praesignis, e** [*prae* a *signum*] (nad jiné) vyznačený, význačný, znamenitý (*re* něčím).

**prae-sonō, āre, uī, —** (napřed) zaznívati.

**praestābilis, e** [2. *praesto*] přední, vynikající, znamenitý, výtečný, výborný.

**praestāns, antis** [2. *praesto*] přední, povýšený, vznešený, zvláštní, vynikající, znamenitý, výborný, výtečný (abs., *re, in re, básn. a* pozd. i *alcis rei* něčím, v něčem): *victima praestantissima formā O* zvlášť vynikající krásou; *ingenio p. C* duchaplný; básn. s inf. *quo non praestantior alter ciere viros V* nad nějž (nikdo) druhý nevyňikal v umění svolávat mužstvo.

**praestantia, ae, f.** [*praestans*] přednost, povýšenost, vznešenost, výbornost, výtečnost (*alcis rei* v něčem, zř. gen. srov. před n. nad něčím): *corporis voluptatem non satis esse dignam hominis praestantiā C* důstojnosti; *ingenii p., quam virtutem vocamus C* vynikající

vlastnost; *p. animantium reliquorum C* přednost před ostatními živoky.

**praestes, itis** [*prae* a *sto*; význ. srov. *praeses*] ochranný, subst. ochránce *O*.

**prae-stigiae** (ze staršího **praestrigiae**), *ārum, f.* [*praestringo*] zaslepování, mámení, šalba, kejklířství, klamná hra: *non per praestigias, sed palam per potestatem C; verborum p. C* slovní kejklířství (s sofistika); *omnes praestrigias praestrinxit* (v. t.) básn. u *C*.

**praestigiātor n. praestrigiātor, ōris, m.** [*praestigiae*] kejklíř, taškár.

**praestituō, ere, uī, ātum** [*prae* a *statuo*] napřed stanoviti, napřed určit, předurčiti.

**1. praestō, adv.** [ze základu *prae*] ob. *p. esse (alcis rei) a* býti přítomen něčemu, býti tu: *quibus causis tu etiam p. fuisti C; dostaviti se, přijíti: ad tempus* (v pravý čas) *p. esse L b* býti poruce, hotov, pohotově, nasadě, připraven, čekati: *seniores ad urbis custodiam ut p. essent L* aby byli hotovi k . . . **c** praegn. *a* býti k službám, k službě státi, býti pomocen, nápomocen, posloužiti, pomoci: *me salutituae p. futurum C β* nepřát. sm. státi proti někomu: *p. esse insidias C* číhají; *si quis mihi p. fuerit cum armatis hominibus C* postaví-li se na odpor.

**2. praestō, āre, stitī, stitum** (ale ob. *praestātūrus*) **I** [*prae-sto*] vl. státi před něčím; předčít, vynikati, převyšovati, mít přednost, býti přednější, lepší (abs. *alcis rei* a neklas. *rem* nad něco, *re* něčím): *p. alcis virtute Cs; praestate virtute peditem L; vel magnum praestet Achillem ille licet V; často neos. praestat* s inf. a dat. os. jest lépe: *multo mihi p. in eandem recidere fortunam quam . . . C II* [1. *praesto*] (vl. stavěti něco, aby bylo po ruce, dávat k použití, k službám) **1** poskytovat, dávat, popřávat, propůjčovati, odevzdávat **a** *terga p. T (= dare)* dávat se na útěk; spec. vypláceti, platiti: *exercitui stipendium p. L; vacationes praestari centurionibus solitae T; -* básn. *Aeolus praestat nepotibus aequor* (klidné moře) *O =* udržuje v klidu moře **b** *prokazovati, věnovati někomu něco, činiti něco*



pro někoho: *plus tibi p. debeo C* více služeb prokázati **2** vykonávati, konati, plniti, zastávati, zachovávati, dosti činiti: *fidem p.* dostáti slovu, státi v slovu; *ni praestaretur fides publica L* nedostojí-li obec slovu; *suam fidem alci p. C* dokázati (osvědčiti) věrnost někomu, věrně při někom státi; *suum officium alci p. C Cs* dosti činiti své povinnosti k někomu, vyplniti povinnost, prokázati službu; *neque operam in re militari praestitissent Cs* nekonali službu vojenskou **3** dávati najevo, projevovati, prokazovati, dokazovati, osvědčovati, vzdávati **a** *quod frequentiam atque officium suum Antonio praestitissent Hirt* valným účastenstvím projevíli úslužnost; *pium Aeneadae praestant favorem* (zbožnost) **O b** s dvojím ak. *se praestare aliquem* osvědčiti se nějakým: *se p. fortem III [praes-sto]* vl. státi jako rukojmě; státi za něco, ručiti, zaručiti se, býti odpovědný **a** *praestabo nec Bibulum nec Acidinum . . . maiores sumptus facturos C; quae statueritis defendere et per se ipsum* (sám sebou = osobně) *p. C; pericula facile, ut hominem p. oportet, repellamus C* = pokud jest v moci lidské **b** trans. *p. alqm. n. alqd* ručiti za někoho n. něco; slíbiti něco, ujistiti něčím *a periculum iudicii p. C* zodpovídati se před soudem, práv býti; s dvojím ak. *socios salvos p. C* zajistiti, zaručiti bezpečnost spojencům; *iter mihi tutum praestiterunt C* zabezpečili; zeslab. činiti něco něčím (jistě, věrně i vůb.): *si fortunatum species et gratia praestat H; hae latebrae incolumem tibi me praestant H; -sententiam, cuius invidiam capitis periculo sibi praestandam videbat C* že ho může státi život, že by mohl zaplatiti životem **β** spec. ručiti, že se něco nestane = zabrániti něčemu: *periculum p. eorum Cs* pojistiti proti nebezpečnosti = zaručiti bezpečnost; *cum id, quod ab homine non potuerit praestari, venerit C. Part. praestans j. adj. v. t.*

**praestōlor, āri, ātus** sum [l. praesto] vl. býti pohotově, připraven; čekati, očekávati (*alci rei i alqd* na něco): *qui tibi praestolarentur armati C; huic spei*

*volui p. C; huius adventum praestolans Cs.*

**praestrigiae** viz *praestigiae*.

**praestringō, ere, strīnxī, strictum** (v rukop. a vyd. bývá zaměňováno s *perstringo*) **1** (vpředu) škrábnouti: poraniti: *cute brachii praestripta Am II 1* (zpředu) zatáhnouti, stáhnouti, zadržnouti, zavázati: *pollices inter se nodo p. T;* básn. *uterum praestrinxerat arbor O* obepljal; -obr. *praestrigias praestrinxit commoditas patris* básn. u *C* pletichy spletla (zmátla) **2** metaf. oslepiti, zaslepiti; zastiňovati; otupiti, oslabiti: *voluptas mentis praestringit oculos C; cuius (ordinis senatorii) splendore et gloria sordes Vitellianarum partium praestringimus T.*

**praestruō, ere, strūxī, structum** vl. napřed n. zpředu stavěti, vystavěti **1** zastavěti, zahraditi, zatarasiti: *aditum fracti praestruerat obice montis O; porta fonte fuit praestructa O;* (jako překážku) zpředu nastavěti: *in modum valli saxa praestruit T 2* metaf. kryti se něčím, zjednávat si (opatřovati si) něco jako záštitu: *fraus fidem in parvis sibi praestruit L.*

**praesul, sulis, m.** [*prae a salio*] **1** předtanečník, tancovod, vůdce slavnostního průvodu, spec. v družstvu Saliů **2** metaf. náčelník, představený, vůdce, mistr. - <biskup, opat>.

**praesultātor, ōris, m.** [*praesulto*] předtanečník (srov. *praesul*).

**praesultō, āre, āvī, ātum** [*prae a salto*] poskakovati před něčím (*alci rei*) *L.*

**praesum, esse, fuī, futūrus** vl. býti vpředu, zejm. k řízení, zř. k ochraně něčeho **1** býti v čele, řídit, spravovati, vésti, vládnouti (abs. *alci rei* něco, něčemu, nad něčím), býti správcem, dozorcem něčeho **a** vůb. *rei (rebus) p. N* spravovati n. řídit věc, podnik, úřad (záležitosti); *rei frumentariae p. Cs; p. agro colendo C* spravovati hospodářství; - metaf. *non paruit temeritati, sed praefuit C* byl jí vůdcem; *qui huic scientiae praesunt C* představitelé této vědy *C b* spec. *a* vojen. veletí, býti velitelem, míti velení: *p. castris, classi Cs; summae imperii p. N* míti vrchní velení: *quamquam eisdem rebus praefuerant N* bývali

jeho spoluvatelitel; abs. *Staberius, qui ibi praerat* Cs; *qui praesunt N* velitelé, důstojníci; vykonávají velení: *duces exemplo potius quam imperio praesunt T* = působí (na své podřízené) β spravovatí politicky, býti místodržitelem, náměstkem: *Britanniae p. T*; abs. *praerat Trebellius Maximus T* byl tam místodržitelem **2** zř. chrániti, ochraňovati: (*praestites*) *praesunt moenibus urbis O*.

**prae-sūmō, ere, sūmpsi, sūmptum** vl. napřed bráti **1** napřed požívati, užívati **a** *praesumendo remedia muni-erat corpus T b fortunam principatus praesumebat T; puer praesumis mollitiem H* napřed žiješ v . . . **2** metaf. **a** napřed si přisvojovati, napřed míti: *praesumpta suspicio T* předpojaté; *aeternitatem famae spe p. T* předem si dělati naději na . . . **b** napřed konati, napřed prováděti: *omnia heredum officia p. Pn* napřed sami vykonávati; *supplicium p. T; spe praesumite bellum V* s nadějí jděte do boje **c** napřed si mysliti **a** tušiti: *fortunam utriusque p. T β* předpokládati: *praesumptum habeant s ak. c. inf. T d* předem mluvití: *duces pro Vespasiano magnifice . . . praesumpsere T e* předsebráti, odvažovati se, osmělovati se, troufati si: *in medio magnatorum p. Vt* být opovázlivý.

**prae-sūmptiō, ōnis, f. [praesumo]** **1** předchozí požívání, užívání, požitky (*alcis rei* něčeho, z něčeho), (radostné) očekávání: *rerum p. Pn 2* (napřed pojaté) mínění: *p. omnium hominum Sn.*

**prae-suō, ere, uī, ūtum** vl. zpředu pošiti, obšiti; básn. *hasta foliis praesuta O* ovitý.

**prae-tangō, ere, —, tāctus** napřed se dotknouti; — <metaf. *praetactus* napřed dotčený, svrchu uvedený>.

**prae-temptō (n. praetentō), āre, āvī, ātum** vl. napřed ohmatávati, ohledávati **a** *praetemptat manu silvas O; praetemptat pollice chordas O* probírá = zkouší; *pedibus praetemptat iter Tb* **b** metaf. (napřed) ohledávati, zkoušeti: *aestuaria ac silvas p. T; p. vires O; in equitibus praetemptata crimi-*

*na T* první pokusy s žalobami učiněné na jezdcích.

**prae-tendō, ere, tendī, tentum** vl. vpředu napínati, vpředu rozpínati **1 a** (dopředu) napínati, natahovati, nastavovati, napřahovati: *cuspidem praetentā O b* vpředu rozpínati, rozestírati, prostírati: *umero p. vellera O* přehazovati si přes rámě; odt. *a* vésti, táhnouti něco před něčím (*alcis rei*): *segeti p. saepem V; básn. morti p. muros V* t. j. zavíratí se před smrtí do hradeb; — přenes. *decreto sermonem L* předeslati β med. *praetendi (alcis rei)* rozkládati se, prostírati se, táhnouti se (před něčím): *Sicanio praetenta sinu (dat.) iacet insula V* vpředu zálivu rozkládá se; *aciem toto praetentam litore L* vojsko v dlouhých řadách stojící na . . . ; *classis praetenderetur (sc. litori) T c* vpředu n. před sebou držeti, podávati: *manu ramum praetendit olivae V; fumos manu praetende V; obr. nec coniugis unquam praetendi taedas V* t. j. nesliboval jsem manželského sňatku **2** metaf. předstírati, stavěti před něco, užívati za záminku (zástěru, roušku); zakrývati, zastíratí, obalovati (*alqd alcis rei* něčím něco): *hominibus doctissimi nomen immanibus moribus p. C; Celsus et Paulinus alienae culpa praetendebantur T* musili zakrývati cizí vinu; *ut consulare nomen partibus honesta specie praetenderetur T* aby bylo slušnou rouškou straně; skrývati se za něco, vymlouvati se na něco, dovolávati se něčeho (*alcis rei* při něčem): *legem, quam postulationi suae praetendant L.*

**praetentō** viz *praetempto*.

**prae-tenuis, e** velmi tenký.

**prae-tepěscō, ere, tepuī, —** dříve se otepliti; obr. o lásce dříve vzplanouti *O*.

**praeter, adv. a předl. [prae, srov. inter: in]** **1** adv. **1** o místě napřed, mimo jen ve složení se slovesy, na př. *praeter-eo, praeter-vehor*; nespojeně: *Dulichios portus p. erant vecti O* pluli mimo **2** o výluce vyjma, kromě, leč: *diem, ante quam sine fraude liceret ab armis discedere p. rerum capitalium damnatis S*; po záporu než, jediné: *nil sibi legatum p. plorare H*; často ve spojení *praeterquam* (v. t.) **II** předl.

s ak. mimo **1 a** o místě mimo, před, vedle, podél: *copias p. castra ducere C* **b** metaf. o přednosti před, nad: *p. ceteros; quod mihi consuli praecipuum fuit p. alios C* **2** mimo, kromě **a** o vyluce omnes *p. Lepidum T* **b** význ. nad, proti: *p. opinionem, consuetudinem, spem; p. naturam C* proti přírodě; *nescio qua p. solitum dulcedine capti V* neobyčejnou **c** význ. nehladě k... , vedle: *ut p. se denos adducerent Cs; quis p. periculum maris Germaniam peteret T.*

**praeter-agō, ere, ēgī, āctum** hnáti mimo něco (*alqd*) *H.*

**praeter-eā,** adv. [spojení dvou adverbí, vl. tedy mimo (dále)] **1** dále (pak) **a** při výčtu a postupu myšlenek: *primum... deinde... p... postremo C* **b** o následnosti časové dále = p o t o m ještě (po záporu již): *p. aris imponet honorem V; neque illum p. vidit V* **2** mimo to, nadto, k tomu, kromě toho, více, ostatně, jinak: *nihil p. cum consule pacti, quam ut... L* nic více než.

**praeter-eō īre, īī (īvī), itum** **1 a** jíti mimo, přejíti, přecházeti, míjeti, minouti, vojen. táhnouti mimo (abs., *alqm* n. *alqd* (mimo) někoho n. něco): *castra p. L* obejít; obr. *quasi praeteriens satis faciam universis C* mimochodem; přenes. o neživých věcech *praetereunte lympa H* mimo plynoucí; *ripas flumina praetereunt H* tekou podél břehů = mezi břehy; *mons Ciliciam praeterit Cr* táhne se vedle = dotýká se **b** praegn. **a** předejít, předstihnouti, předhoniti: *praetereunt euros O; hos cursu praeterit V; auriga illum praeteritum* (sc. *aurigam*) *temnens H* předjetého; - metaf. *virtus alios tua praeterit omnes O* **β** překročit, vybočit z něčoho (metaf.): *iustum praeterit ira modum O* **2** metaf. **a** o čase intrans. (spas. part.) přecházeti, procházeti, míjeti, minouti, uplynouti: *indutiarum praeterit dies N; praeterita die Cs* když minul den; part. **praeteritus, a, um** význ. adj. minulý, prošlý; dřívější, bývalý: *stipendium praeteritum L* (vl. náležející uplynulé době) prošlá, zadržaná, splatná; subst. **praeteritum, ī, n.** minulost; pl. **praeterita,**

*ōrum, n.* minulé věci (události,), minulost **b** přecházeti, opomíjeti, vynechávati, zapomínati na něco; odkládati, nevšímati si, nepoužítí: *praeteritus Cereri* (dat. pův.) *nullus locus O;* - praegn. zanedbávati, zameškávati; nešetřiti, nevážiti si, nedbati: *nullum officium sine culpa p. u C; praeteriti tumulis redduntur honores O* - spec. **a** při udělování úřadů, darů a vůb. v osobních záležitostech přecházeti, pomíjeti, nejmenovati = odmítati *bonus et sapiens vir suffragiis praeteritur C; Philippus et Cotta praetereuntur Cs;* spec. při t. zv. lectio senatus: *quattuor soli praeteriti sunt L* (a tím vyloučení); - obr. *praetereunt poemata Ramnes H* odmítají, zavrhnou **β** ve výkladu přecházeti, pomíjeti (mlčením), nechávati stranou, zamlčovati, pomlčeti o něčem, neuváděti, nezmiňovati se, nedotýkati se (*alqd* n. *de re* něco, o něčem): *silentio p. alqd C; de Apollonio praeteriri potest C* **c** neosob. *praeterit me* (*alqd*, ak. c. inf., nepř. ot.) přechází mě = nedochází k mému vědomí = jest mi neznámo, jest mne tajno, nevím: *te non praeterit, quam sit difficile... C.*

**praeter-equitō, āre, āvī, ātum** přejížděti (mimo) na koni *L.*

**praeter-ferō, ferre, tulī, lātum** nésti mimo, med. *praeterferri* hnáti se (kvapiti) mimo *L.*

**praeter-fluō, ere, flūxī, —** **1** téci, plynouti mimo (abs.; *alqd* mimo něco): *moenia p. L* **2** metaf. uplývati, z paměti vymizeti: *praeteritam voluptatem p. singre C.*

**praetergredior, gredī, gressus sum** [*praeter* a *gredior*] kráčet (vojen. pochodovati, táhnouti) mimo, vpředu (abs.; *alqd* mimo něco, před něčím): *castra p. C.*

**praeter-hāc,** adv. dále, příště.

**praeteritus** viz *praetereo.*

**praeter-lābor, lābī, lāpsus sum** **1** mimo plynouti, plouti, plavití se (abs., *alqd* mimo něco, podél něčeho): *tellurem p. V; tumulum praeterlabēre V* **2** metaf. uklouznouti, uniknouti.

**praetermissiō, ōnis, f.** [*praetermitto*] **1** vypuštění, vynechání **2** opominutí,

zanedbání (*alcis rei* něčeho): *p. aedilitatis* C že se necházeli o aedilitu.

**praeter-mittō**, *ere, mīsi, missum* **1** pouštěti (mimo): *qui neminem praetermiserit, cui non eadem ista dixerit* C **2** metaf. pomíjeti, opominouti, zanechávati, nechávati, vynechávati **a** úmyslně zanedbávati, nedbati, zameškávati: *officium p. C*; nepoužívati, zdržovati se: *temperantia in praetermittendis voluptatibus C*; *neque ulla clades praetermissa est L* nezdrželi se žádné ohavnosti; = spec. ve výkladu přecházeti, pomíjeti (mlčením), zamlčovati, pomlčeti o něčem, neuváděti, nezmiňovati se, nedotýkati se: *de contumeliis dicere praetermittam* C **b** bez úmyslu zameškati, promeškati, zapomenouti na něco, přehlédnouti: *tempus p. L*. opominouti vhodnou příležitostí, propásti vhodný okamžik; ve výkladu *qui negant eum locum a Panaetio praetermissum, sed consulto relictum C*; = praegn. nechati bez trestu: *gentium ius violatum, negligentia eorum praetermissum L*.

**prae-terō**, *ere* vpředu n. na vrchu tříti: *limā p.* přepilovati *Pt*.

**praeter-quam**, *adv.* (u jednotlivých slov, u vět přif. s quod n. relativem) **a** (o výluce) vyjma, kromě, leč, po záperu též než, jediň: *nullum monumentum laudis postulo p. huius diei memoriam C*; *nulla re p. legibus L*; *p. quod* nehledě k tomu, že: *ego me, p. quod sine te, ceterum satis commode oblectabam* C **b** (připojovací) ob. *p. quod* mimo to (nadto, vedle toho, nehledě k tomu), že...; pleonast. *p. quod... praeterea* nehledě k tomu, že... mimo to i = nejen... nýbrž k tomu (nadto ještě): *Saran, p. quod nefarium hominem, cognovi praeterea in me contumacem C*; = věta bývá někdy vyjádřena zkráceně participiím n. adjektivem: *quod malum, p. atrox, etiam novum L* nehledě k jeho hrozivosti, též i nově.

**praetervectiō**, *ōnis, f.* [*praetervehor*] vl. jeti mimo, projížděti: *monumentum... voluit esse... in praetervectione omnium, qui ultro citroque navigarent* C na dráze, na cestě.

**praeter-vehor**, *ī, vectus sum* **1** vézti se, jeti mimo n. vedle, podél, ujížděti, projížděti mimo; spec. mimo plouti, přenes. projíti, táhnouti (abs.; trans. *alqd* mimo něco, vedle n. podél něčeho): *eos, qui praetervehantur C*; *Apolloniam praetervehuntur Cs*; *forum praetervecti (militēs) T*; básn. nespojerě *portus praeter erant vecti O* **2** metaf. obejíti, obeplouti = vyhnouti se něčemu, minouti: *periculosissimum locum silentio sum praetervectus C* přešel jsem mlčením; ujíti něčemu: *quae (oratio) non praetervecta sit aures vestras C*.

**praeter-volō**, *āre, āvī, ātum* letěti mimo (abs. n. *alqd* mimo něco) **1** vl.; nespojerě *Etrusca praeter et volate litora H* **2** metaf. **a** uletěti význ. uniknouti (abs. n. *alqm* někomu): (*occasio*) *cuius praetervolat opportunitas L*; *praetervolavit oratio C* **b** přelétnouti něco (význ. zlehčtě se dotknouti).

**prae-texō**, *ere, texuī, textum* **1** vtekávati ovruku, lemovati, vroubiti **a** vl. *togam purpurā p. L*; **praetextus**, *a, um* lemovaný spec. nachem, s nachovým okrajem: *toga praetexta* (neklas. i subst. *praetexta, ae, f.*) toga lemovaná nachem, jakou nosili vyšší úředníci, někteří kráží a děti ze svobodného rodu, hoši do 17. roku svého věku, dívky do provdání; *fabula praetexta* (m. *praetextata*), neklas. i subst. *praetexta, ae, f.* římská tragédie s látkou z římských dějin, zará tak odtud, že v ní vystupovali římscí hrdinové očerš praetextou; = básn. *praetextus senatus Pp* s lemovanými togami **b** obr. *litora praetextunt puppes V*; *praetexit arundine ripas V*; *utraeque nationes Rheno praetextuntur T* (t. j. jsou ohraničeny); o akrostichu *primis litteris illius sententiae carmen omne praetexitur C* t. j. první písmena té věšty vroubí celou báseň = jsou začátečními písmeny veršů v celé básni **c** přenes. z dobiti, krášlit: *Augusto praetextum nomine templum O*; = vúb. obložiti, obklopiti, opatřiti něčím **2** metaf. **a** předstíráti něco, činiti záminkou, užívati za záminku: *ut non praetextat cupiditatem triumphī C*; *multitudinem veteranorum praetexebat imperator T*

**b** zastíratí, zakrývati něco něčím: *hoc praetexit nomine culpam V; p. funera sacris V*. Part. *praetextum* j. subst. v. t.

**praetexta** viz *praetexo*.

**praetextātus**, *a, um* [*praetexta* od *praetexo*] oděný praetextou t. j. togou, nACHEM lemovanou (o chlapcích, kteří nosili praetextu do 17. roku svého věku, k vytčeni nedospělosti n. svobodného rodu, a o vyšších úřednících): *cum p. etiam tum Archias esset C* = nedospělý hoch; *praetextatum te decoxisse C; cur non sumus praetextati C* t. j. ve slavnostním oděvu.

**praetextum**, *ī, n.* [*praetexo*] 1 ,jméno', sláva, lesk, vážnost: *erat grande momentum in nomine urbis ac praetexto senatus T* 2 předstírání, záminka: *praetexto veteris amicitiae T*.

**praetextus**, *ūs, m.* [*praetexo*] 1 lesk: *num et Piso proficisceretur, maiore praetextu T* k většímu lesku 2 zastírání: *decretum sub leni verborum praetextu factum est L* usnesení zahalené v mírná slova; rouška, záminka. = Někdy bývá zaměňováno s *praetextum* (v. i t.).

**praetímecō**, *ēre, uī*, — napřed se báti (*alqd* něčeho).

**praetinctus**, *a, um* [*prae* a *tingo*] (dříve) nasáklý O.

**praetor**, *ōris, m.* [z *\*prae-itor* (od *eo*)] vl. chodící vpředu 1 vůd. **a** vojen. vůdce, vojevůdce, (vrchní) velitel, náčelník (= řec. στρατηγός), klas. jen o cizích národech: *Androthenes, p. Thessaliae Cs*; odt. *legatus pro praetore* (viz i níže) zastupce velitelův: *T. Labienus legatus pro praetore Cs* **b** přenes. vrchní úředník, správce, starosta, představený, vladař, vládce: *ab Oroete praetore Darei C* od satrapy; *praetores aerarii T* za císař. doby správci státní pokladny (již spravovali za republiky quaestori jménem senátu); *p. maximus L* nejvyšší úředník ve státě 2 spec. u Římanů *praetor a* pro starší doby (až do decemvirů) = pozd. ob. *consul b* úředník, z počátku jeden a volený z patricijů, jemuž bylo přiděleno soudnictví ve věcech sporných, vyňaté z pravomoci konsulů, když si plebejové vymohli přístup ke konsulátu (r. 367 př. n. l.); později se stala *praetura* přístupnou i plebejům. Od konce 1. války

punské voleni dva praetori, jeden pro soudy nad občany (*p. urbanus*), který též zastupoval konsuly za jejich nepřítomnosti v Římě, druhý pro soudy, týkající se peregrinů (*p. peregrinus*). Zřizováním provincií přibyli noví praetori pro správu provincií, při které měli imperium, plnou moc soudcovskou i administrativní, a to r. 227 dva pro Sicílii, r. 197 noví dva pro Hispanii. Ale když bylo praetorům dáno řízení stálých soudních dvorů (*quaestiones perpetuae*) pro věci trestní, stalo se obyčejem, od Sully ustáleným, že praetori (jako konsulové) se ujímali správy provincií teprve po uplynutí svého ročního úřadování v městě s titulem *pro praetore*; zároveň vzrostl jejich počet na 8 (od Sully), 10, 16 (za Augusta 12). Praetori byli voleni v komitích centurijních; odznakem jejich byla *sella curulis, toga praetexta* a liktóri (*domi 2, militiae 6*). = Za doby císařské u *Tp.* = *pro praetore* = *legatus pro praetore* místodržitel v císařské provincii: *praetorem provinciae L. Pisonem T.* = <rychtář>.

**praetōriānus**, *a, um* [*praetorium*] náležející k praetoriu, t. j. tělesné strážci císařské: *p. miles T* kolekt. mužstvo tělesné strážce; pod. *p. eques T; praetoriana militia T* v tělesné strážci; subst. **praetōriāni**, *ōrum, m.* (= sg. kolekt. *praetorianus*) praetoriáni, tělesná stráž císařská. = <rychtářský; radniční.>

**praetōrium**, *īi, n.* [*praetorius*] 1 v římském táboře přen. (i jinde) **a** velitelský stan, hlavní stan; = obr. (*apes*) *ipsa ad praetoria densae miscentur V* (o buňce včelí královny) **b** prostor před hlavním stanem, shromaždiště **c** meton. vojenská n. válečná rada: *p. missum (est) L* byla rozpuštěna 2 za doby císařské tělesná stráž císařova: *praefectus praetorii n. praetorio 3* úřadovna správce provincie, místodržitelství: *utrum Messanae an apud istum in praetorio C; duorum egressus coli, duo esse praetoria T.* = <dvůr, palác; strážnice, radnice>.

**praetōrius**, *a, um* [*praetor*] 1 náležející vůdci, vůdčův, velitelský: *cohors praetoria* (viz i níže) tělesná stráž

vůdcova; za doby císař. *cohortes praetoriae* tělesná stráž císařská (9, později 10 kohort); iron. *scortorum cohortem praetoriam C*; *praetoria navis L T*; *praetorium imperium C* vrchní velení; *porta praetoria* v táboře řím. brána průčelní na straně k nepříteli **2** praetorský **a** praetorův, od praetora (pocházející), u praetora: *ius praetorium C*; *comitia praetoria Cs* volby praetorské; *Acilium Strabonem, praetoria potestate usum T* bývalého praetora; *provinciae praetoriae Cs* t. j. spravované od (bývalých) praetorů; *praetoria familia T*; *auctor p. H* praetorský ráde (vynalézavý kandidát praetury', o Semproniu Rufovi, vynálezci požívání mladých čápů, jenž propadl při ucházení o praeturu) **b** význ. propraetorský, propraetorův: *domus praetoria C* t. j. úřadovna správce provincie; *cohors praetoria C* družina správce provincie; - subst. **praetōrius, ū, m.** bývalý praetor, muž praetorské hodnosti. Subst. **praetōrium** v. t.

**prae-tractō, āre, āvī, ātum** napřed projednávatí.

**prae-trepidō, āre, āvī, ātum** napřed spěchatí: *mens praetrepidans avet Ct* netrpělivě touží.

**praetūra, ae, f.** [praetor] **1** vůdcovství, náčelnictví: *Pericles, cum haberet collegam in praetura Sophoclem C* (t. j. v úřadě stratega) **2** spec. u Římanů praetura, úřad praetorský **a** *p. urbana C* **b** význ. úřad správce provincie: *sic C. Verrem praetoram in Sicilia gessisse constat C.*

**Praetūtii, ōrum, m.** Praetutiové, kmen v již. Picenu; adj. **Praetūtianus, a, um:** *P. ager L* území Praetutiů.

**prae-umbrō, āre, āvī, ātum** zastíňovati (přen.) *T.*

<**praecurbium, ū, n.** [srov. *suburbium*] předměstí.>

**prae-ūrō, ere, ussī, ustum** zpředu opáliti: *praeustae sudes Cs*; přenes. *praeusti artus L* omrzlé končetiny.

**prae-ut, adv.** srov. proti tomu jak n. že: *ludum dicet illum alterum p. huius rabies quae dabit Pt.*

**prae-valeō, ēre, uī, — 1** vl. býti velmi silný, míti velkou sílu (při srovnání

větší, největší sílu); ob. part. *praevalens* silný (silnější); *p. iuvenis Romanus L 2* metaf. mnoho zmoci, ob. při srovnání více zmoci, míti větší vliv (váhu, moc), míti převahu, převládnouti, opanovati, zvítěziti, nabýti vrchu: *certamen (erat) amita potius an mater apud Neronem praevaleret T*; *saepius digni quam gratiosi praevalabant Pn.*

**prae-validus, a, um 1** vl. **a** velmi silný, při srovnání silnější, mající velkou (větší) sílu: (*Silanum*) *quamvis inermem, praevalidum tamen T*; přenes. význ. úrodný: *praevalida vitis V b* příliš silný; přenes. *neu se (tellus) praevalidam primis ostendat aristis V* příliš úrodnou; *praevalida vitia T* příliš vzrostlé; abl. abs. *praevalidā orbitate T* ježto se příliš rozmohla **2** metaf. **a** (velmi) mocný, závažný, významný: *equitum Romanorum praevalida nomina T b* mocnější, mající větší vliv, váhu, mající převahu: *modo tribuni, modo consulles praevalidi (erant) T.*

**praevaricātiō, ōnis, f.** [praevāricor] porušení povinnosti (úřední n. vůb. ve veřejném životě), zpronevěra, nepoctivost, prohřešení.

**praevaricātor, ōris, m.** [praevāricor] žalobce tajně společený s obžalovaným, nepoctivý žalobce, podvodník: s gen. obj. *p. Catilinae C* nastrčený žalobce Katilinův

**praevarīcor, āri, ātus sum** [prae a varico od varus] vl. dělati křivé brázdy; metaf. o žalobci n. obhájci, který je tajně společen s protivnou stranou: nepoctivě žalovati (hájiti), podváděti, vůb. nepoctivě si věsti, porušovati svou povinnost.

**prae-vehor, vehī, vectus sum 1** vpředu n. napřed jeti: *praevectus equo nuntius V 2* mimo jeti (plouti, jíti), projížděti, přejížděti (= praetervehi) (abs. n. *alqd* mimo něco): *praeter undecim fasces equo praevectus senex L*; *sic praevecti (sc. inter se) dirimuntur T*; *dum missilia hostium praevehuntur (Romani equites) T* vyhýbají se střelám; *qua Germaniam praevehitur (Rhenus) tece podél Germanie.*

**prae-veniō, ěre, vēnī, ventum 1** zř. místně jíti vpředu, trans. *p. alqm* jíti

(táhnouti) před někým: *agmen legionum alae cohortesque praeveniebant T* 2 ob. časově; intr. dříve přijíti, trans. *p. alqm...* než někdo, předejít, předstihnouti, předhoniti někoho **a** vl. *Piso linguū Germanicum praevenitque T*; *Lucifero praeveniente O*; nespojerě nascere *praeque diem veniens age V* **b** metaf. *a multa sceleris indicia praeveniunt (sc. scelus) T*; *tempus, quod non praeventum morte fuisse dolet O* β předejít někoho vykonáním něčeho a tím někdy zabrániti, aby jiný něco nevykonal: *praemia penes eum fore, qui indicio praevenisset T* kdo přijde první s udáním; *quae ipse paravisset facere, perfidiā clientis praeventa (esse) S* že bylo dříve vykonáno = v tom, že byl předstižen; *nisi praeveniretur Agrippina T* (t. j. nebude-li sama dříve usmrcena); *praeventam gratiam intellegit apud principem T* (s. m. = *se praeventum esse gratiā*) = že bylo předstiženo (vojsko) v přízni u císaře.

**prae-verrō, ere** napřed zaměsti.

**prae-vertō, ere** n. dep. **prae-vector, ī, praevertī** (jen akt.). **versum 1** napřed n. dříve se obracet **a** napřed se vydati, vojen. táhnouti někam: *utrum in regnum se reciperet an praeverti in Thesaliam posset L*; *praeverti ad Armenios T* **b** přenes. **a** dříve = raději se obracet k líčení něčeho, k úvaze o něčem: *illuc praevertamur, quod . . . H*; *si quando ad interna praeverterent T* β dříve konati něco, napřed se dáti do něčeho, zabývati se něčím, napřed obracet zřetel k něčemu; *dávati přednost něčemu; stavěti něco před něco (alqd ulci rei): alia sibi praevertenda (esse) L*; *si Punicum Romano praevertisset bellum L*; pas. předcházeti, míti přednost: *ut bellum praeverti sinerent L* aby byla dříve vedena = aby předcházela; *neque habes aliquid, quod huic sermoni praevertendum putes C*; *tempus, quod iis rebus . . . praevertendum est C* 2 předcházeti, předejíti něco, předstihnovati, předhoniti (*alqd i alci rei* něco) **a** vl. *cursu pedum p. ventos V*; *fugā praevertitur Hebrum V* **b** metaf. **a** význ. překaziti, zameziti, zmařiti, zabrániti

něčemu: *huic rei praevertendum putavit Cs*; *damnationem voluntario fine praevertit T*; *vineas, quarum usum oblata opportunitas praevertit L* na jejichž použití nedošlo pro . . . β překvapiti, dříve zastihnouti, zachvátiti, zaujmouti: *praevertunt me fata O*; *p. amore animos V*.

**prae-vidēō, ēre, vīdī, vīsum 1** napřed n. dříve viděti (vl. i metaf.): *cultros in liquida praevisos unda O* (t. j. ve vodě, jež stála u oltáře); *praevisa locorum utilitate T*; obr. *quam (rem publicam) praevideo in summis periculis C* 2 předvídati: subst. *non tantum praevisa, sed subita expedire T*. = Někdy bývá zaměňováno s *provideo*, v. t.

**<praevigilium, ī, n.** [srov. *pervigilium*] vjí i e.)

**praeviridāns, antis** [*prae a virido*] vl. velmi se zelenající, odt. velmi svěží.

**prae-vitiō, āre, āvī, ātum** napřed pokaziti, porušiti: (*gurgitem*) *dea praevitiat O* = otráví.

**praevious, a, um** [*prae a via*] předcházející, předchozí: *praevia lucis Pallantias (= Aurora) O* předchůdkyně dne; praed. *nunc praecedentem sequitur, nunc p. anteit O* napřed.

**prae-volō, āre, āvī, ātum** napřed n. vpředu letěti.

**<Praga, ae, f.** Praha, adj. **Pragēnsis, e** pražský.)

**prāgmaticus, a, um** [*πραγματικός*] zběhlý ve věcech právních a politických; subst. masc. právní praktik, odborník, rádce (od jakých si řečníci vyžadovali věcného materiálu).

**praitor** arch. = *praetor*.

**prandeō, ēre, prandī, prānsūm** snídati, buď abs. n. *p. alqd* něco, míti k snídání něco: part. perf. pas. **prānsus, a, um** význ. akt. nasnídaný, praed. po snídání; vúb. n. jedený: *pransi, poti, oscitantis ducis C*.

**prandium, ī, n.** [*prandeo*] snídání (druhá, již pojídali po 11. hodině; první ranní, se jmenovala *ientaculum*), přesn. dávka, posnídávka: *ut p. nobis videret C* aby obstaral přesnídávku.

**prānsus** viz *prandeo*.

**Prasiī, ōrum, m.** Prasiové, indický kmen při dolním Gangu Cr.

**prasinus**, *a, um* [πράσινος] zelený; spec. o zelených závodnících v cirku: *p. agitator* Suet závodník zelených.

**prātēnsis**, *e* [pratum] luční.

**prātulum**, *ī, n.* [pratum] palouček, trávníček.

**prātum**, *ī, n.* louka, lučina, luh; meton. (luční) tráva, seno, rostliny, květiny.

**prāvē**, adv. [pravus] 1 křivě, nerovně, nepravidelně: *p. sectum ob unguem* H 2 a převráceně, zvráceně, pošetile; nezřízeně, neprávě, nesprávně: *nescire pudens p. malo* H z nepravého studu b špatně, zle: *sollers ingenio et p. facundus* T zlého jazyka = zle užívající své výmluvnosti.

**prāvītās**, *ātis f.* [pravus] 1 křivost, zkřivenost, ztočenost, nerovnost, nepravidelnost; zrůdnost: *p. membrorum* C 2 metaf. a převrácenost, zvrácenost, zpozdilost, pošetilost, nerozumnost, nesmyslnost, přemrštěnost; nezřízenost, nenáležitost, neslušnost, nesprávnost; nezřízené chování, převrácené počínání, špatné vlastnosti: *imbutae mentes pravitatis erroribus* C tonoucí v bludech, jež pocházejí z jejich podivných názorů; *p. uxorum* T chyby b špatnost, zloba, ničemnost, nešlechtnost: *p. morum* T špatná povaha.

**prāvus**, *a, um* (op. *rectus*) 1 křivý, zkřivený, ztočený, zkroucený, nerovný, nepravidelný; zrůdný: *nasus* p. H; subst. *elapsos in pravum artus* T = zkřivené, zmrzačené 2 metaf. a převrácený, zvrácený, zpozdilý, pošetilý, nerozumný, nesmyslný, přemrštěný; nezřízený, nenáležitý, nepravý, neslušný, nesprávný: *si te alio pravum detorseris* (v. t.) H; subst. *ficti pravique tenax* V; *civium prava iuventium* H b špatný, zlý, nepoctivý, nešlechtný; subst. *amor pravorum* H.

**prāxis**, *is, f.* [πραξις] činnost, výkonost, úloinnost; vykonávání, praxe.

**Prāxitelēs**, *is n. ī* (ak. *en Pp*), *m.* [Πραξιτέλης] slavný sochař řecký v IV. stol. př. n. l., tvůrce zejm. Afrodity Knidské, Erota Thespijského a Herma nalezeného v Olympii; adj. **Prāxitelius**, *a, um* Praxitelův.

⟨**precāmen**, *inis, n.* [precor] modlitba.⟩

**precāriō**, adv. [vl. abl. sg. neutr. od *precarius*] 1 na (svou) prosbu, prosbou, z milosti: pleonast. *p. rogare* C s prosbami = pokorně prositi; *Trebellius p. praefuit* T 2 meton. s výhradou, omezeně, nejistě; nestále, na čas, do odvolání: *vel vi ab se possedissee vel clam vel p. C.*

**precārius**, *a, um* [precēs] 1 vyprošený, vyžebnaný, daný z milosti, praed. z (cizí) milosti: *precarium, non iustum auxilium* L; *orare precariam opem* L prositi o pomoc z milosti, z ochoty; *forma precaria* O vypůjčená 2 meton. závisící na (cizí) milosti, daný s výhradou, omezený, nejistý, nestálý: *precariam animam trahere* T; *unus imperitat non precario iure parendi* T s neomezeným právem na poslušnost.

**precātiō**, *ōnis, f.* [precor] prošení, prosba, modlení, modlitba: *ea precationibus faustis audita* (sc. *sunt a senatu*) T se zbožným přáním zdaru; *precatione res transigitur* L t. j. s modlitbou, aby bůh potrestal rušitele smlouvy = s prokletím rušitele.

**precātor**, *ōris, m.* [precor] prosebník, přimluvčí.

**precēs** viz *prex*.

**preciae**, *ārū, f.* precká réva, druh vinné révy s velkými bobulemi V.

**precor**, *ārī, ātus sum* [prex] prositi (abs., *alqm n. ab alqo* někoho, *alqd* za něco, o něco, věta s *ut n. ne*, též pouhý konj., ak. c. inf. aby), vyprošovati si, doprošovati se, prosebně vzývati; spec. modliti se (k někomu za něco) a *verba precantia* O prosebná slova, modlitba (modlitby); *haec precatus* L takto se pomodliv b spec. přáti a přáti si: *annos precantur, quot... O; foedus precantur infectum* V přejí si = žádají, aby byla smlouva učiněna neplatnou = aby byla zrušena β *p. alci alqd* přáti někomu něco (dobrého n. zlého) (vl. prositi, modliti se za něco ve prospěch n. ke škodě něč): *seram immortalitatem precor regi* Cr; *Caesar solemnia incipientis anni precatus* T prosloviv obvyklé novoroční přání; *male n. mala* p.



*alcis C* přátí něco zlého; *Laertiadae precaris, quae meruit O*; abs. zlořečiti někomu, proklínati někoho.

**prehendō**, *ere, hendī, hēsum* n. též staženě **prendō**, *ere, endī, ēsum* [vlastně *praeendo* z *prae* a slovesa příb. s řec.  $\chi\alpha\nu\delta\acute{\alpha}\nu\omega$  = chápati] chápati, uchopiti, chytati, zachycovati, popadati; chopiti se, chytiti se něčeho, zasahovati, dosahovati něčeho (vl. i metaf.): *dextram alcis p. C Cs* vzíti někoho za pravou ruku; *p. capillos O* vzíti za vlasy; *prendī et p. certans O* dáti se obejmouti a obejmouti; *p. cursu V* dohoniti; básn. *in patenti prensus Aegeo H* zastížený bouří; - praegn. násilně uchopiti, uchvátiti, zmocniti se: *Pharum p. Cs*; brachyl. *quam prendimus arcem? V* vl. jakého se zmocňujeme hradu = v jakém stavu jest hrad, jehož se chceme zmocniti = stručně jak to máme s hradem? - spec. zatknouti.

**prehensō** a ob. **prēnsō**, *āre, āvī, ātum* [*prehendo*] uchopovati, chytati, zachycovati; chápati se, chytati se něčeho; - objímati: *prensantem tumulos O*; spec. tisknouti ruku n. objímati nohy při prošení: *arma, genua, vestigia prensando T*; *proximi p. genua (Othonis) T*; - odt. meton. snažně prositi, ucházeti se o přízeň zejm. při ucházení o úřad, odt. i ucházeti se o úřad, kandidovati: *circumire et p. patres L*; *prensat unus P. Galba C*; *nos initium prensandi facere cogitaramus C*.

**prēlum**, *ī, n.* [z \**pres-lom* od *premo*] lis (zejm. vinařský); - <lis tiskařský: *prelo dare* = dáti do tisku, tisknouti (knihu)>.

**premō**, *ere, pressī, pressum* tlačiti, mačkatí, tisknouti **1 1** význ. stlačovati, smáčknouti: *pede p. alqd* stoupnouti, šlápnouti (na něco) **a** *laevo pressit pede exanimem V*; *pullis vituli pede pressis H* (zašlápnouti); rozmáčknouti: *septem grana presserat ore suo O* rozkousla (= snědla); vytlačovati, spec. lisovati: *ubera p. O* dojiti; *pressa baca olivae H*; *pressi copia lactis V* sýra; s ak. výsledku *oleum, vina p. H* **b** praegn. stlačovati něco v menší objem; - přenes. o slohu zhustiti, zhuštěně n. stručně po-

dávati (psáti, vykládati), stručně vyjádřiti: *quae dilatantur a nobis, Zeno sic premebat C 2* vtlačovati, vtiskovati, vytlačovati: *leviter pressa vestigia C* = lehké; ale *alcis vestigia p.* jíti v něčích stopách (vl. i metaf. následovati někoho); vyhloubiti, hluboko kopati a p.: *sulcum sibi premat carina V* vyrývá; básn. *aeternā res ea pressa notā (est) O* t. j. označena; - spec. vtlačovati sazenice = sázeti, vsazovati, zasazovati: *p. virgulta V 3* tisknouti, svíratí; zavíratí **a** *p. fauces C* (i obr.); *presserat ora vapor O*; *oculos p. V O* zatlačiti; - přenes. *fretum gemino litore pressum O* **b** praegn. *a* stiskovati a tím stahovati, utahovati, zadržovati, zastavovati: *p. sanguinem T*; *p. habenas V, frena O* přitáhnouti; *vestigia pressit V*; o hlase potlačovati, tlumiti: *clamor pressus O*; *vocem p. V*; *qui premit vocem O* (t. j. bůh Harpokrates, syn Osiridův a Isidin); (*vocem loquentis*) *stupefactus numine pressit V* potlačil, zadržel (= a dále nedal mluvíti); vůb. krotiti, držeti na uzdě; básn. *p. vitem H, umbram V* ořezávati, přirezávati; *luxuriam p. O* **β** stiskovati a tím skrývatí, tajiti: *curam sub corde p. V*; *falsum vulnus mente premit O*; *responsa non suo premit ore V* nesmlčí **II** tlačiti na něco **1** tížiti, obtížiti, zatížiti: *presserat navita merce ratem, Tb*; *terra pondere pressa O 2* spec. **a** *collum p. aratro O*; odt. *equos pressos sacro curru T* zapřažené do...; - metaf. *arva aliena iugo p. V* svíratí porobou; *p. servitute Cs*; *p. imperio V* držeti pod svou vládou, v poddanství, ovládati **b** *p. alqd* (svou tíhou něco tlačiti =) býti položen, ležeti, seděti, státi na něčem *a corpora premunt terras O*; *axes p. O* státi na voze; *terga p. O* na hřbetě seděti n. na hřbet si sednouti; *cubito remanete presso H* opření o loket **β** metaf. *pressi forum C* „nehnul jsem se s fora“; státi, trvati na něčem, stále míti na zřeteli něco: *propositum p. O*; *hoc premendum est argumentum C c* pokrývati: *p. mitrā capillos O, crinem fronde V*; *lamina dapes premebat O*; o vodě zatopiti, zaplaviti: *pelago premit arva V*; *pressae*

*latent turres O; terrā p. alqd H* zakopatí do země; *ossa sint male pressa Lycurgi* (sc. *terrā*) *O* t. j. nechť leží nepohřbeny; - praegn. zakrývati, zastírati: *lunam deficere, cum sole premeretur Cr* (věcně nesprávně); *futuri temporis exitum nocte premit deus H; pressa est gloria facti V* zahalena v temno; skrývati, schovávati, ukládati: *nonum prematur in annum H* budiž uloženo; pohřbívati **III** tlačiti něco někam **1** básn. *hastā sub mentum graviter pressā V* vrazil; - metaf. puditi, nutiti někoho k něčemu: *cum a plerisque ad exeundum premeretur N 2 a* tlačiti se, tisknouti se k něčemu: *nimum premendo litus iniquum H* (ale *litus p. O* vstoupiti na břeh); dotýkati se něčeho: *cum decimum premeretur sidere signum O* když slunce stálo v desátém znamení (t. j. v desátém měsíci); pf. vstoupiti do znamení **b** metaf. doléhati, dotíratí, dorážeti (*alqm* na někoho) = tisknouti, tísniť, svíratí *α* vojen. *a tergo premit acies L β* přenes. *quoniam me verbo premis C* chytáš za slovo; *iambus* (t. j. zanedbávání čistého iambu) *Enni versus ignoratae premit artis crimine H* viní z neznalosti umění; - pronásledovati, stíhati: *sic me ferus ille premebat O; culpam poena premit H* jde v zápětí **3** tlačiti dolů, stlačovati **a** srážeti k zemi, porážeti, povalovati: *tres famulos premit V; pressus et statim exanimatus est T; premi a militibus iubet T b schylovati, snižovati, spouštěti: *ne preme currum O* nespouštěj (příliš) dolů; *aulaea premuntur H* vl. opona jest spouštěna (na začátku kusu, u nás naopak); *mundus premitur Libyae devexus in austos V* schyluje se; odt. *pressus a, um* nízko ležící: *pressam ad Aram O c* metaf. *a* snižovati, zlehčovati, tupiti, haněti: *superiores p. L; p. arma Latini V; mea cur opuscula lector premat H β* praegn. zastiňovati, převyšovati, přemáhati, předčítí: *facta premant annos* (počet let) *O IV* vúb. metaf. tísniť, trápití, soužití, utiskovati, potlačovati, utlačovati: *hostem obsidione p. Cs* svíratí; *plebem p. L; pas.**

*premi* býti v tísní, trpěti něčím. Part. *pressus* význ. adj. v. t.

**prendō** viz *prehendo*.

**prēnsātiō, ōnis, f.** [*premo* z *prehensio*] ucházení o úřad, kandidování.

**prēnsō** viz *prehensio*.

**presbyter, erī, m.** [πρεσβύτερος] **1** starší, stařec **2** ± kněz.

**pressē, adv.** [1. *pressus*] **1** stručně **2** určitě, zřetelně, přesně, jasně.

**pressiō, ōnis, f.** [*premo*] tlak; podpora, páka: *tectum pressionibus suspendere Cs.*

**pressō, āre, āvī, ātum** [*premo*] (opět a opět) tlačiti, mačkatí, tisknouti: *ubera manibus p. O* dojiti; *femina cur presset* (sc. *liba*) var. *O* hněte.

**pressulē, adv.** [*pressulus*, demin. od *pressus*] s tisknutím: *p. saviari Ap.*

**pressūra, ae, f.** [*premo*] tlačení, tlak; - metaf. útisk; tíseň.

**1. pressus, a, um** [*premo*] vl. stlačený, vytlačený **1** zhuštěný, stručný: *purus et p. sermo T 2 určitě vytlačený = určitý, zřetelný, přesný, jasný: *sonos vocis distinctos et pressos efficit C 3* zadržovaný, zastavovaný **a** volný, zvolněný: *presso gressu O, gradu, pede L; pressis et flebilibus modis C b tlumený: *vox pressa C c in quo tibi parciior videtur et pressior Pn* skromnější a zdržlivější.**

**2. pressus, ūs, m.** [*premo*] **a** tlak: *p. ponderum C b* tisknutí, svírání: *pressu duplici palmarum* básn. *C; oris pressu et sono C* = výslovností.

**pretiōsē, adv.** [*pretiosus*] drahocenně, bohatě.

**pretiōsitās, ātis, f.** [*pretiosus*] drahocennost, veliká cena; bohatost.

**pretiōsus, a, um** [*pretium*] **1** cenný, drahocenný, drahý, vzácný, bohatý: *vasa pretiosa C 2* básn. **a** drahý sm. nákladný, co mnoho stojí **b** kdo draze kupuje, marnotratný, příliš štědrý: *dedecorum p. emptor* (v. t.) *H.*

**pretium, ū, n.** **1** kupní cena, vúb. cena **a** (*vectigal*) *in partem pretii emptoribus adcrecebat T; Nero addidit sine pretio frumentum T* zadarmo; spec. výkupné: *mille pondo auri p. populi* (za...) *factum L* bylo ustanoveno;

praegn. velká cena, dražota **b** meton. peníze za něco davané i vůb.: často abl. instr. *pretio* za peníze; *pretio meo* Tr mým nákladem; básn. *converso in p. deo* H ve zlato (dvojsmyslně); = spec. úplatek: *pretio corrumpere alqm* CT **c** metaf. cena akt. = hodnota i pas. = vážnost: *in pretio esse* býti v ceně, míti (velkou) cenu i býti ceněn, býti ve vážnosti; (*servi*) *apud eum sunt in honore et pretio* C ten si jich váží a cení; *in pretio p. nunc est* O peníze mají cenu (‘světem vládnou’); *aurum in pretio habent* T cení si; *ne Silius scelus veris pretiis aestimaret* T podle pravé ceny = po zásluze **2 a** plat, odměna, mzda (*alcis rei* za něco) (vl. i metaf.): *ille p. (praed.) vehendi cantat* O zpívá v odměnu za vezení; *illum alio adfecit pretio* V onomu dal jinou odměnu; s gen. vysvětlov. *bonae conscientiae p. T*; = při závodech (čestná) cena; = iron. význ. trest **b** zisk, úspěch, výdělek, výhoda (*alcis rei* z něčeho): *cui omnia cum pretio honesta videntur* S vše, co jest (spojeno) s výdělkem; často *operae p. est* stojí za námahu, za to, jest vděčné, výhodné, dobré, (o výkladu) zajímavé; v též význ. i samo *p. est* T; *nullo satis digno morae pretio* L bez výsledku, který by se srovnával s vynaloženým časem; *operae p. facere* L konati něco platného, vděčného, významného, záslužného; *ubi p. caedis erat* T kde vraždění přinášelo zisk; *si Siciliam . . . recuperaturi essemus, satis ampla pretia essent* L; *in Veronensibus p. fuit* T vyplatilo se míti Veronu v moci.

**prex, precis, f.** (v sg. nejob. abl., jinak zpravidla pl. **precēs, um, f.** význ. pl. i sg.) [z koř. \**prek’-*, srov. *precor, posco*; čes. prositi, něm. Frage, fragen] **1** vůb. prosba, prošení, doprošování (se): *precibus orare, petere* a p. prosebně; *omnibus precibus orare* Cs co nejsnažněji prositi; *non cum magna prece* C bez velikého prošení; *hac prece te oro* H za toto tě prosím; *oratus multa prece* H vyslechnuv mé všechny prosby; *precibus non linquar* (v. t.) *inultis* H **2** spec. **a** modlitba **b** proklínání, kletí, prokletí, kletba: *detestari omnibus*

*precibus* Cs, *prece* O; *iratis precibus* H **c** přímluva: *prece Pollucis implorata* Ct.

**\*prii**, adv. [srov. *prae, pro, πρίν*, čes. při] vpředu, zpředu (jen v slovech odtud odvozených).

**Priamus, i, m.** [Πρίαμος] král trojský, syn Laomedontův, manžel Hekabin, otec Hektorův, Paridův, Helenův a j., usmrčen od Pyrrha; adj. **Priamēius, a, um** [Πριαμήιος] Priamův; patronym. **Priamidēs** (u básn. **Priamidēs**), *ae, m.* [Πριαμίδης] Priamovec, syn (vnuk, potomek) Priamův; **Priamēis, idis** (ak. *ida*), *f.* [Πριαμηΐς] Priamovna, Priamova dcera, spec. *Kassandra*.

**Priāpus, i, m.** [Πρίαπος] bůh zahrad, vinic a plodnosti, jejíž symbol byl silně vyznačován na jeho soškách, stavěných do zahrad na ochranu proti zlodějům a ptákům; meton. chlípník Ct.

**pridem**, adv. [z \**pris-dem*, srov. \**pri* a *prior*] **1** před časem, před časy, dávno: *haud (non) ita p.* nedávno, před nedávnem; *iam p.* již dávno, již delší čas; *quam p. . . . ?* C jak dávno = jak jest tomu dávno, co . . . **2** vůb. dříve, jindy: *nam p. suus cuique filius in gremio matris educabatur* T.

**pridiē**, adv. [z *pri* a *die*, srov. *prior*] **a** abs. den předtím: *p. noctu* Cs předešlé noci **b** relat. den před . . . ; při určení data s ak.: *p. Kalendas Ianuarias* Cs = 31. prosince; *p. Compitalia* C; s gen. klas. jen *p. eius diei* den před tím (dnem); pozd. *p. insidiarum* T; též s *quam*: *p. quam ego Athenas veni* C den před mým příchodem do Athén.

**Priēnē, ēs, f.** [Πριήνη] přímořské město v Ionii, sev. od Miletu.

**Prilius lacus** jezírko v Etrurii L.

**primaevus, a, um** [*primus* a *aevum*] v prvních letech, mladý, mladistvý: *primaevo flore inventus* V jinoší v rozkvětu mládí.

**primānus, a, um** [*primus*] náležící k 1. legii; subst. **primāni, ōrum, m.** vojáci první legie.

**primārius, a, um** [*primus*] náležící k prvním osobám n. věcem (co do hodnosti, vážnosti a p.), přední, první, vá-

žený, vzácný; subst. masc. *p. populi C* z prvních mužů národa.

**primās, ātis, m.** [*primus*] první, přední, nejvznešenější; - <primas, titul něk erý:h arcibiskupů>.

**primātus, ūs, m.** [*primus*] prvenství, první místo, přednost.

**primigenius, a, um** [*primus a gigno*] prvorozený, počáteční, původní; subst. **Primigenia, ae, f.** příjmení bohyně Fortuny (v. t.) vl. = prvorozená dcera Jovova.

**primipilāris, primipīlus** viz 2. *pīlus*.

**primītia, ārum, f.** [*primus*] 1 prvotiny (zejm. obilí n. kořisti): *primitias seposuisse Iovi O*; *de rege superbo p. V* první kořist; *metallorum p. T* kusy kovů nedávno z dolů vytěžené a dosud nezpracované, 'čerstvé' 2 metaf. počinek, první pokus n. čin: *p. iuvenis V*; počátek: *lucis p. Am.*

**primītivus, a, um** [*primus*] první, prvotní.

**primitus, adv.** [*primus*] nejprve, po prvé.

**primō** viz *primus*.

**primōgenitus, a, um** [*primus a gigno*] prvorozený, nejstarší; neutr. pl. subst. *primogenita* (právo) prvorozenství.

**primor, ōris** (nom. sg. neuživ) [smšeno z *primus a prior*] první, nejpřednější, přední 1 adj. **a** místně *primori in acie T* v předních řadách; přísl. *primoribus labris* (v. t.) *attingere alqd C* **b** o pořadí a hodnosti přední, první, nejvzácnější, nejváženější: *celebre convivium primoribus feminis virisque T* 2 subst. **primōrēs, um, m.** **a** místně, spec. vojen. muži stojící v předních řadách, přední bojovníci: *processisse Latinum inter primores L* **b** o hodnosti předáci, přední (první, nejváženější, nejvzácnější, nejvznešenější) mužové, občané; - spec. **a** šlechtici *L T* **β** vojen. důstojníci *L* **γ** náčelníci cizích národů *T*.

**primordium, īi, n.** [*primus a ordior*] první počátek, prvopočátek, původ (ob. pl.); - spec. *ne laeti excessu principis neu tristiores primordio (essent) T* t. j. na začátku nové vlády; *celebrant barbari ritus horrenda primor-*

*dia T* počínají příšernou slavnost barbarské bohoslužby.

**primulus, a, um** [*primus*] nejprvnější, první; adv. **primulum** po prvé.

**primus, a, um** [z \**prismos*, superl. k \**pri*, srov. komp. *prior*] 1 1 o místě nejpřednější, přední **a** *primi pedes O*; *prima acies*; nejbližší: *p. et ultimus orbis O*; *primi fines Cs* nejbližší = pohraniční kraje **b** praed. vpředu, v první řadě, vpřed **c** význ. partit.; překládáme ob. substantivy kraj, okraj, začátek, počátek, přední část, výběžek a j. s gen. subst.: *vidimus primam urbem V* kraj města; *ardua prima via est O* počátek cesty = cesta z počátku ...; *primis labris* (v. t.) *gustare C*; *primum digitum dare Ct* nastavovati koneček prstu **d** subst. **a** **primī, ōrum, m.** spec. vojen. přední bojovníci, první řady **β** **primum, ī, n.** (n. pl.) přední místo, vojen. přední šik: *in primo L* vpředu; *in primum L* vpřed; *Euryalus prima tenet V*; význ. partit. *prima silvarum T* kraj 2 o čase a pořádku první **a** *p. quisque a* = po každé nejbližší (v souvislé řadě) = jeden po druhém, za druhým: *fluit voluptas corporis et prima quaeque avolat C* **β** (nahodile) první, nejbližší: *primo quoque tempore, die* = co nejdříve, čím dříve, tím lépe; s gen. obj. *Latiaris luendae poenae p. fuit T* první odpykal **b** první v minulosti, prvotní, počáteční, mladý: *utinam tellus me prima tulisset H* **c** praed. nejprve, po prvé, prvně, původně, nejdříve: *qui p. omnibus rebus imposuit nomina C* **d** význ. partit.; překládáme ob. subst. začátek, počátek s gen. subst. n. jinými vazbami: *primo vere* počátkem jara; *prima luce* za svítání; *primo vespere* k večeru; *primā iuventā T* = *primis annis VO* (hned) v mládí, v mladých letech; *primo ortu C, adventu Cs* hned po narození, příchodu; *ut illa prima postrema* (v. t.) *recitata sunt L*; přenes. *sapientia prima H* počátek moudrosti; - básn. bývá *p.* souřadným přívl. m. adv. *primum n. primo: vix primos quies laxaverat artus V* (přelož. *prima quies*); *ubi prima fides pelago V* (pod. po *postquam a ut*) jakmile **e** subst. **prima, ae, f.** (sc.

*hora*) první hodina: *intra primam noctis Pn*; <črk. první část předepsané kněžské ranní modlitby, ranní hodinky>; - **primum**, *ī*, n. n. pl. **prima**, *ōrum*, n. počátek: *primum roboris L*; *a primo* od začátku n. hned z počátku *C*; *prima consiliorum T* první úmysl; - přenes. počátky, prvky: *ut his ex primis mundi concreverit orbis V 3* metaf. o významu a důstojnosti první, přední **a p. pilus**; *primae partes* n. subst. *primae* hlavní úloha: *primas agere, tenere, deferre C* (ale *eloquentiae primas nemo tulit T* první cenu) **b** subst. **a primī**, *ōrum*, m. nejpřednější (nejváženější, nejvzácnější) mužové, náčelníci **β prima**, *ōrum*, n. nejdůležitější věci; první, přední místo: adv. *flos ad prima tenax V* obzvláště, neobyčejně; *area cum primis aequanda cylindro V* především, nejprve; - odt. adv. *in primis* = **inprimis** n. **imprimis** v. t.; **II** adv. **1** ak. sg. neutr. **primum a** nejprve, nejdříve; ve výřtu za prvé, předně **b** po prvé, ponejprve: *nunc p.*; *tum p. c* přenes. *omnium p.* ze všeho nejdříve = především **d** ve spojení *cum* (*ut, ubi*) *p.* jakmile (viz u příslušných spojek); *quam p.* co nejdříve; *cum* (*inversum*) *p.* když hned **e** někdy význ. = *primo 2* abl. sg. neutr. **primō a** místně vpředu, na kraji: *p. Chaucorum gens obtenditur T* = první **b** z počátku, zprvu, nejprve, nejdříve; pracgn. *nec a montanis p. percussis impediabantur L* hned z počátku **c** někdy význ. = *primum*.

**princeps**, *cipis* [*primus a capio*] vl. beroucí první část n. zaujímající první místo **I** adj. přední, první **a** o pořadí místně i čas.; praed. vpředu, v čele: *p. ibat L*; nejdříve: *ea (pars civitatis) p. poenas persolvit Cs*; - básn. (prvo)počáteční, prvotní: *p. limus* (v. t.) *H b* metaf. vynikající, nejlepší, čelný: *longe omnium in iure civili esse p. C* vynikati nade všechny; přední sm. nejdůležitější, nejmocnější, vládnoucí, vznešený; o věcech hlavní, nejdůležitější; - spec. *p. locus T* první místo ve státě = vláda **II** subst. **princeps**, *cipis*, m. **1** vüb. přední n. hlavní osoba (abs., *alcis rei* v něčem): *neque*

*solum eum principem consilii haberet, sed etiam inconvictu N* měl jej netoliko hlavním rádcem, nýbrž i nejdůvěrnějším společníkem; předák, vůdce, hlava, náčelník: *p. legationis, factionis Cs*; *se principes eius consilii fore Cs* že se postaví v čelo toho podniku **2** spec. **a** náčelník; starosta; vládce, kníže: básn. *Romae principis urbium H* Říma, krále měst **b** vojen. náčelník, velitel, vůdce: *p. castrorum L c* výtečník, mistr, nejlepší znatel; „král“ (*alcis rei* n. *in re*) **d** původce, původ; počátek, strůjce, zakladatel, tvůrce, pramen, hlava, vzor (*alcis rei* n. *ad rem* něčeho): *p. sceleris*; *p. esse ad rem* dáti (první) podnět, popud k něčemu: *p. vestrae libertatis fui L*; *hunc mihi principem ad suscipiendam rationem horum studiorum extitisse C*; někdy lze přel. opisem kdo první něco činí n. učinil: *principes inferendi belli Cs*; *qui principes inveniendi fuerunt C* kdo první vynalezli; - *IASIUS, genus a quo principe nostrum V* (předek, praotec) **e** společensky a politicky, ob. pl. *principes* přední (nejpřednější, vznešení) mužové, čelné osoby, velcí páni, velmožové, spec. šlechtici, strana šlechtická **f** jako titul **a p. senatus** n. samo *p.* první senátor, t. j. ten, který byl v seznamu senátorů od censora zapsán na prvním místě a v sedění senátu byl první tázán na své mínění **β p. iuventutis** vl. náčelník jízdních centurií, za doby císař. titul, udělovaný členům císař. rodu; srov. „korunní princ“ **γ** za doby císařské vládce, panovník, císař (jako první občan ve státě): *uxor principis T* císařovna; pl. i význ. členové císařského rodu: *principibus adeunda saepius longinqua imperii T*; - <kníže> **3** vojen. *principes* sluli vojáci druhého (pův. asi prvního) šiku v postavení manipulovém, kteréž jméno ponecháno i později k rozlišování manipulů v jednotlivých kohortách (srov. *hastati, triarii*); sg. *princeps a* manipul principů: *signum principis primi L*; *legatus primi principis L b* meton. centurio principů: *p. prior primae cohortis Cs* první centurio prvního manipulu principů. Pozn.: délka *i* je sporná.

**principālis**, *e* [*princeps*] **1** přední; prvotní, prvopočáteční: *causae principales* *C* **2** panovnický, císařský, císařův, císařské rodiny: *maticos*, *pessimum principalis matrimonii instrumentum* *T*; *nullo principali paratu* *T* **3** v řím. táboře pojmenovaný podle hlavního stanu (*principia*): *via p.* široká příčná cesta (rovnoběžná s průčelím praetoria), na jejichž koncích byly postranní brány *porta p. dextra* a *porta p. sinistra* (hledíc od zadní brány k průčelí) a k níž přiléhaly důstojnické stany. - <hlavní>.

**principāliter**, adv. [*principalis*] **1** císařsky, panovnický; <knížecky> **2** hlavně, zvláště.

**principātus**, *ūs*, *m.* [*princeps*] **1** přední n. první místo **a** přednost: *sententiae principatum tenet* *C* má přednost při hlasování; hlavní úloha (*alcis rei* při něčem): *p. belli propulsandi* *C* **b** předáctví, nejvyšší postavení, vrchní moc, vláda, nadvláda, panství, náčelnictví: *de principatu contendere* *Cs*; *principatum factionis tenere* *Cs* státi v čele strany; *p. imperii maritimi* *N* nadvláda (hegemonie) na moři; *animi* (gen. subj.) *principatum habere* *C*; - spec. vláda císařská, císařství, principát: *facinus novi principatus* *T*; meton. *crebrius quam ex more principatus* *T* než jest obyčej panovníků **2** meton. čemu náleží (přední místo =) vedení: *animum, cuius principatum, id est rationem, in capite posuit* *C* vládnoucí, hlavní část; - t. t. filos. *principatum id dico, quod Graeci ἡγεμονικόν vocant* *C* (vůdčí) princip **3** počátek. - <knížetství>.

**principium**, *iī*, *n.* (básn. též 3slab. *principjum* *H*) [*princeps*] **1** vub. začátek, počátek, východiště, původ, vznik: *principio* na počátku, z počátku, zprvu; *in principio* (hned) na počátku; *ducere p. O* odvozovati původ; *ab Iove p. (sc. sit)* *V* = začněme s Jovem (po způsobu řeč. básníků; u Theokrita: *ἐκ Διὸς ἀρχόμεθα καὶ ἐς Δία λήγεται Μοῖσαι*); pod. *a te p., tibi desinam* *V*; *principia rerum* *L* první podniky válečné, počátek n. zahájení války; *principiis obsta*

*O* počátkům (nemoci); *p. esse* někdy = začítí zejm. při hlasování: *Faucia curia fuit p. L* **2** základ; prvek, (základní) živel: *quattuor genera principiorum* *C* čtvero živelů; *principia naturae* *n. naturalia* *C* (základní) přirozené pudy; *principia mentis deos esse dicit* (*Democritus*) *C* základní látka (všech) duší, duševní substance **3** vojen. (jen pl. *principia*): **a** přední řady, přední šik, čelo šiku: *aciem transvorsis principis in planum deducit* *S* maje čelo šiku po jedné straně **b** v táboře řím. široká cesta před praetoriem (= *via principalis*), hlavní cesta, zvl. její střední část, místo před praetoriem, shromaždiště, hlavní stan; synekd. tábor; - přenes. o makedon. táboru: *in principiis Alexandri nomine tabernaculum statuit* *N*.

**prior**, *us* [adj. kompar. k \**pri*, srov. *primus, priscus, pristinus*] **1** o místě přednější, přední, bližší: *priores fossae* *Cs*; *pedes priores* *N*; *posterior* (v. t.) *partes superat mensura priores* *O*; - subst. masc. *priores* vojen. přední voj *Cs* **2** o čase a pořadí dřívější (abs. n. při srovnání s *quam* n. abl. srov.): *aetate p. T* starší; *Dionysius p. N* starší; často praed. dříve, někdy my nejdříve, nejprve: *Arruns p. quam pater moritur* *L*; *rumpit silentia Pyrrha p. O*; předešlý: *priore anno* *CL*; starší, starý, bývalý, minulý: o době republ. *octingentos et viginti annos prioris aevi* *T* (zde až do smrti Neronovy); *libertinorum filiis magistratus mandare priori populo factitatum est* *T* = již dříve bylo zvykem, že národ...; - subst. *priores* masc. dřívější lidé; předchůdci; spec. předkové; *priora* neutr. dřívější události (stav, zařízení) **3** metaf. o ceně a důstojnosti přednější, mající přednost, vzácnější, vynikající; významnější, důležitější, lepší: *extremis* (abl. srov.) *priores* *H*; *color flore p. rosae* *H* lepší; *bellante prior* *H* vítězný **II** ak. sg. neutr. **prius**, *j.* adv. **1** dříve (abs. n. při srovnání s *quam* n. abl. srov.), napřed, předtím; *p. . . quam* n. **priusquam** jako spojka dříve než (při prostém určení doby děje sind. perf., praes., fut. II.; při naznačení účelu, možnosti n. příčinné souvislosti s konj.) **2** spíše, raději.

**priscē**, adv. [*priscus*] po způsobu starých, po starodávnu.

**priscus**, a, um [\**pri*, srov. *prior*] 1 dřívější, bývalý, starý: *priscum nomen O*; *aurum priscum H* starý zlatý věk; *Tarquinus Priscus* Starší (proti T. zv. *Superbus*); *Prisci Latini L*; - subst. masc. *prisci* staří předkové **O** 2 ob. spec. prastarý, dávný, starodávný, starobylý, starožitný, (za) starých časů (ob. význ. vážný, ctihodný): *prisci mores*; *verba prisca C* zastaralá; - meton. význ. přísný: *prisci praecepta parentis Ct*.

**pristinus**, a, um [\**pri*, srov. *prior*; srov. *diutinus*] 1 dřívější, bývalý, někdejší, starý, dávný; předešlý: *hoc unum ad pristinam fortunam defuit Cs* k dosavadnímu štěstí; subst. *in pristinum restituere N*, *novae rediere in pristina vires V* v dřívější stav **2** právě minulý, poslední: *p. dies Cs* včerejší.

**pristis**, is, f. n. **pistris**, icis, f. [πρίστis] 1 velryba n. podobně zvíře mořské; jako vlastní jm. jméno souhvězdí **C**, jméno lodi Aeneovy **V** 2 metaf. podle podoby dlouhá a úzká válečná loď **L**.

**prius**, **priusquam** viz *prior*.

**privātim**, adv. [*privatus*] soukromě, v soukromí, svým jménem, osobně; pro svou osobu, v soukromých záležitostech (op. *publice*): v postavení přívl. = adj. soukromý: *de suis p. rebus ab eo petere (v. t.) coeperunt Cs*; ze svých soukromých peněz, ze svého: *largus p. T*; v soukromí = v soukromém domě, doma: *neque habere p. liceret (sc. carmina Sibyllae) T*.

**privātiō**, ōnis, f. [*privo*] zproštění, zbavení; stav bez něčeho: *doloris (omnis) p. C* (úplná) bezbolestnost.

**privātus**, a, um [*privo*] soukromý (op. *publicus*) 1 a *mandata privati officii Cs* soukromé vzkazy; *privato consilio* o své vůli, na svůj vrub (ale též podle soukromé úmluvy *Cs*); *sacra privata L*; *qui privatum otium negotiis publicis antetulerunt C* v soukromí; *p. iudex T* soudce v soukromých přích **b** = náležící soukromníku, jednotlivci, vlastní: *privatae opes T* jmění jednotlivců (obr.

*H* své vlastní); *privato sumptu L* svým (vlastním) nákladem; *publica materies privati iuris erit H* obecná látka bude (stane se) soukromým vlastnictvím **C** osobní: *privatas spes agitantes T*; domácí, rodinný **d** obyčejný, všední: *privatis carminibus narrari H* všedními verši; - subst. **privātum**, ī, n. a soukromý majetek (též pl.): *ex privato* ze soukromých peněz, ze svého; *publica privatis secernere H β tabernis, quas vendidit in privatum L* pro soukromou potřebu **γ** *in privato L* v soukromí, doma **2** o osobách *p. vir (homo)* n. subst. **privātus**, ī, m. soukromník, soukromý člověk (občan) **a** kdo nezastává veřejných úřadů civilních ani vojenských (op. *magistratus*): *provinciae privatis decernuntur Cs* t. j. mužům, kteří byli již aspoň před 5 lety konsuly nebo praetory, jak nařizovala usnesení senátu z let 53 a 52 př. n. l.; *erat ibi p. numero militis* jako prostý voják; *invidens privata deduci triumpho H* t. j. zbavená trůnu **b** za doby císa. nenáležící k císařské rodině, prostý občan, poddaný (op. *princeps*): *ut summum fastigium privati hominis impleteret, cum principis noluisset Pn*.

**Privernum**, ī, n. město ve středním Latii (v bývalém území Volsků); adj. **Privernās**, ātis privernský; subst. *in Privernati C* na statku u Priverna; obyv. **Privernātēs**, ium, m. Privernané. **privigna** viz *privignus*.

**privignus**, a [*privus* a *gigno*, srov. *benignus*, *malignus*] vl. zvlášt (v jiném manželství) narozený, subst. nevlastní dítě, masc. pastorek, fem. pastorkyně.

**privilēgium**, iī, n. [*privus* a *lex*] 1 klas. zákon (ustanovení, nařízení) ve prospěch nebo neprospěch jedné osoby, osobní (zvláštní, výjimečný) zákon: *leges privatis hominibus irrogari; id est enim p. C* 2 pozd. meton. (z osobního zákona plynoucí) zvláštní právo, výsada, privilegium: *si a privilegiis parentum cessaretur T*.

**privō**, āre, āvī, ātum [*privus*] zbavovati (*alqm re* někoho něčeho); - spec. **a** oloupiti, připravit o něco **b** zprostiti

něčeho, vysvoboditi od něčeho. Part. *privatus* význ. adj. v. t.

**prívus**, *a, um* [srad z \**pri* sm. vpředu o sobě (stojící)] **1** jednotlivý, po jednom: *militēs bubus privis donati L*; *ut privos lapides silices secum ferrent L* (t. j. každý z fetišálů) **2** zvláštní, vlastní: *priva triremis H*.

**1. prō**, interj. vyjadřující podivení, nevoli n. vůb. rozčilení *ó, ach, oh, ha, běda, bohužel, ob. u vok.:* *p. sancte Iupiter C* = probůh; u ak. zvolacího: *pro deorum n. deum (atque hominum) fidem* pro všechno na světě, probůh; vloženo do věty: *tantum pro! degeneramus a patribus nostris L*.

**2. prō**, adv. a předl. (ve složení též **prō-**, na př. *prōficio* ale *prōfiscor*, také **prōd-**, na př. *prōdeo*) [přibuz. s *per a prae*; srov. *πρό*, čes. pro a pra- ve slovech jako praděd] **1** předl. s abl. **1** o místě **a** před něčím (zády k předmětu, srov. *ante*): *p. oppido*; - *p. contione* před shromážděním, vojen. před shromážděným vojskem **b** (vpředu n. zpředu) na něčem, u něčeho: *p. tribunali C*; *p. gradibus T*; *mulieres ... p. tectis aedificiorum saxa mittere S* vpředu na střeších stojíce = se střež **2** před někým = k ochraně n. přenes. ve prospěch něčtí, pro někoho, za, o: *si p. mea patria ista virtus staret L*; *dicere p. lege*; *pauca p. delicto suo verba facit S* na omluvu svého provinění; *alqd p. alqo est* jest příznivo někomu; *p. alqo poenas capere S* mstíti se za někoho; leckdy m. prostého pádu: *ne aliud p. nobis utilius T*; *urbes, quae p. hostibus et advorsum se opportunissimae erant S*; *hac p. parte favent O* (= *huic parti*) **3** za někoho n. něco **a** o zastupování = místo: *p. consule (p. praetore) mittere alqm* jako prokonsula (propraetora); *scuta illi p. aureis donis congesta sunt L* **b** o náhradě a odplatě: *p. vita hominis nisi hominis vita reddatur Cs*; *p. meritis c* praed. **a** význ. jako, jakožto: *si p. castello turrim fecissent Cs*; *p. certo habere, putare*; *p. nihilo habere, ducere za ...*; *alqd pro testimonio dicere* jako svědectví, svědeckou výpověď, jako svědek; lze předkládati též instr. *habere p. disciplina et praeceptis Cs* na-

učením a výstrahou; *si mora p. culpa est O* chybou *β* význ. = jakoby: *sublatus p. occiso Cs*; *duces feroces p. victoribus agere S 4* o způsobu a přiměřenosti dle, podle, vedle: *ut consilium p. tempore et p. re caperet Cs* podle času a okolností = aby se řídil ve svém jednání časem a okolnostmi; *p. hospitio Cs*; *minimam et p. corpore vocem emittunt O* odpovídající, přiměřený (maličkému) tělu; *dignum praestabo me p. laude (v. t.) merentis H*; *p. se quisque* podle sil svých, seč jest, podle možnosti, se své strany; *p. (rata) parte* podle určitého poměru, přiměřeně (ale *p. parte O* zčásti); na něco: *nobis ea res p. magnitudine parum comperta est S* na svou velič ost; - ve shodě s něčím = na základě něčeho, z něčeho: *p. imperio L* z úřední moci; - náleží-li k celé větě, užívá se *p. eo* a spojky n. relat.: *cum Hannibal ad Antiochum venisset proque eo, quod eius nomen erat magnā gloriā, invitatus esset C* ve shodě s tím, že = protože **II** adv. jen ve složení **1** o místě (*prodire*) **2** o ochraně a prospěchu (*propugnare, prodesse*) **3** o zastupování (*proconsul*) **4** o přiměřenosti (*prout*).

**proāgorus, ī, m.** [*προάγορος*] (vl. mluvčí) titul nejvyššího úředníka v sicilských městech, proagoros, starosta.

**pro-avia, ae, f.** prabába.

**pro-avitus, a, um** (po předcích) zděděný, dědičný *O*.

**pro-avus, ī, m.** praděd; přenes. vůb. předek, praotec.

**probābilis, e** [*probo*] **1 a** hodný chvály, chvalitebný, řádný: *p. orator, iam vero etiam probatus C* **b** význ. *probatus* schválený: *quod consensu obsidum probabile erat L 2* co lze schváliti, pravděpodobný, věrojatný, přípustný, k víře podobný, hodnověrný, uvěřitelný: *nullas probabiles causas adferebat T*.

**probābilitās, ātis, f.** [*probabilis*] pravděpodobnost, věrojatnost.

**probābiliter, adv.** [*probabilis*] **1** chvalitebně, řádně **2** pravděpodobně, hodnověrně, s (velkou) pravděpodobností: *crimen minime p. defensum (esse) L* = nedostatečně.



**probātiō**, *ōnis*, *f.* [*probo*] **1** schvalování a zkoušení, prohlídka, ohledání, vyšetření: *athletarum p. C* **b** schválení: *falsum est . . . ob probationem (pretium datum esse), cum multa improbata sint C*; potvrzení, souhlas **2** dokazování, odůvodňování, dokázání, důkaz: *scelerum p. T*; abs. *in tertium diem probationes exierunt Pn* řeči žalobců a obhájců.

**probātor**, *ōris*, *m.* [*probo*] schvalovatel.

**probātus**, *a, um* [*probo*] **1** vyzkoušený, osvědčený; řádný, dobrý **2** příjemný, milý, líbivý se (*alci* někomu), oblíbený u někoho.

**probē**, *adv.* [*probus*] (zcela) dobře, nálezitě, řádně: *p. scire CL*; slušně: *scite magis quam p. T*.

**probītās**, *ātis*, *f.* [*probus*] řádnost, poctivost, svědomitost, bezúhonnost.

**problēma**, *atis*, *n.* [*πρόβλημα*] předložená (nesnadná) otázka n. úloha, problém.

**probō**, *āre, āvī, ātum* [*probus*] **1 a** zkoušeti, zkoumati řádnost něčí n. něčeho; prohlížeti: *parentes . . . munera probant T*; posuzovati (*alqd re, ex n. a re* něco podle něčeho), souditi o něčem z něčeho: *licet . . . fictā probes ab imagine verum (decorem) O* **b** meton. schvalovati, chváliti, uznávati (za dobré, prospěšné, příhodné a p.), přijímati, býti spokojen něčím, libovati si, míti zalíbení: *censores villam publicam probaverunt L* (u nás „kolaudovati“); *Caesarem probatis, in me offenditis Cs* Caesar se vám líbí; *pecuniam probant (Germani) veterem T* přijímají; *de te, cum quiescunt, probant C* souhlasí; *Iove non probante H* proti vůli Jovově; *sive Lucina probas vocari O* raději chceš; s ak. praed. *omnes Vercingetorigem probant imperatorem Cs* uznají; *qui nemo se probet H* čím to, že nikdo není spokojen sám se sebou **2** causat. činiti, aby někdo schválil něco **a** učiniti přijatelným, doporučiti, zjednatí něčemu schválení (uznání, přijetí): *facile cui velles tuam causam probares C* ospravedlnil bys před . . .; se *p.* získati si oblibu (*alci* u někoho), abs. osvědčiti

se: *multis se probavit C; qua in legatione ita se probavit, ut . . . C*; s ak. vnitř. činiti něco tak, aby to někdo schválil = učiniti něco po chuti někomu, zavděčiti se něčím; = často pas. *probari alci* docházeti něčí pochvaly, něčeho uznání, líbiti se někomu; *res mihi (dat. pāv.) probatur* líbí se mi něco, jsem spokojen něčím, vážím si něčeho: *mihi egregie probata est oratio tua C*; abs. *quae scripsisset, ea sic vidi probari C* že se líbilo; *probandus* chvály hodný **b** spec. učiniti uvěřitelným, dokázati (*alci alqd*), dovoditi, potvrditi, přesvědčiti někoho o něčem (o pravdě něčeho): *crimen p. C; qui probari potest, ut . . . C* jak by bylo možno dokázati = zdali je pravděpodobno, že . . .; s doplškem *haud falsa esse etiam, quae vera non probabantur T*; o osobě dokázati o někom n. někomu něco, usvědčiti někoho z něčeho: *Firminus . . . operam suam Prisco . . . commodasse probabatur Pn*; osvědčiti, ukázati: *suam p. operam Cs; pater esse probor O*. Part. *probatu* význ. adj. v. t.

**probrōsus**, *a, um* [*probrum*] hanebný, ohavný, mrzký, sprostý (o osobách i věcech); potupný, hanlivý: *carmina probrosa T* utrhačné.

**probrum**, *ī, n.* [*profero*; co do význ. srov. *προφέρω* vytýkám] vl. výtka **1** výčitka; nadávka, hana, tupení: *probra iacere L*; spec. *probra in Nerone composita T* utrhačné básně, hanopisy **2** meton. **a** hanebný skutek, hanebnost, sprostota, ohavnost, mrzkost; = spec. nestoudnost, lehkost, necudnost: *probrī insimulasti pudicissimam feminam C; probra corporis T* necudnost; *probra turpia persequens Ct* zálety **b** meton. hanba, potupa, ostuda, zlehčení, úhona, skvrna: *probro* (dat. účink.) *esse alci C* býti někomu k hanbě, hanbou, hanobiti někoho.

**probus**, *a, um* řádný, pořádný, dobrý, pravý **a** o věcech *probae fruges* básn. u *C*; *argentum probum L* spravedlivé, čisté **b** mravně bezúhonný, poctivý, svědomitý, hodný; = spec. **a** počestný, cudný, mravný, slušný **β** mírný, skromný.

**Proca** n. **Procās**, *ae, m.* podle pověsti dvanáctý král v Albě, otec Numitorův a Amuliův.

**procācitās**, *ātis, f.* [*procax*] dotěrnost, neodbytnost, drzost.

**procāciter**, *adv.* [*procax*] dotěrně, neodbytně; dorážlivě; drze, směle, opovážlivě; bujně, nevázaně.

**procāx**, *ācis* [srov. *procus* a *prex*, *posco*] vl. dotěrný, neodbytný; přenes. dorážlivý: *procacibus austris V* zprudka dorážejícími; - zejm. **a** drzý, smělý, opovážlivý, nestoudný: *procacibus scriptis T* hanopisy **b** bujný, nevázaný: básn. *Musa p. H*; prostopášný, rozpustilý: *strepente circum procaci choro T*; *Otho p. otii* (gen. vztahu) v soukromém životě, t. dřívějším.

**prō-cēdō**, *ere, cessi, cessum* **I** vystupovati odněkud vpřed **1** vycházeti, vykročovati; předstupovati; voj. vytrhnouti, vyraziti; o lodích vyplouti (*ab, de, ex re* básn. i re odněkud): *processisse Latinum inter primores L*; *obviā p. alci*; obr. *altera pagella procedit C* význ. začíná se **2** přenes. vystupovati, vycházeti význ. objevovati se, ukazovati se: *Caesar quo die primum cum veste purpurea processit C*; na jevišti *qualis ab incepto processerit (persona) H* vystoupila; o hvězdách *processit Vesper V* **II** postupovati **1** vl. vpřed jíti (ubírat se, vojen. táhnouti), postupovati, popojíti, pokročiti, jíti napřed; popojeti: *longius p. Cs* zajíti; s ak. obsahu *tridui viam p. Cs* ujíti **2** metaf. **a** o čase pokročiti: *procedente iam die L*; - praegn. minouti, uplynouti: *dies alterque dies processit V* **b** o činnosti pokračovati, postupovati (re vněčem): *a* o osobě *quantum opere processerant Cs* čím dále pokročili v díle; - praegn. pokračovati se zdarem, prospívati, míti zdar, štěstí, úspěch v něčem: *Cotta dicendi non ita multum laude processerat C* nevynikl valně v řečnictví; - přenes. o věci *ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat T* neměl úspěchu, neúčinkoval **β** o věci *haec tibi laudatio procedat in numerum C* nechť jde podle (tvého) taktu = jak si přeješ; spec. prospívati, dařiti se: *quod ubi secus*

*procedit S* špatně se daří = nedaří se; s dat. zřetel. *mea bene facta rei publicae procedunt S* jsou na prospěch, jdou k duhu **c** spec. postoupiti, dojíti, dostoupiti, vzrůsti až po nějakou míru: (*Livius*) *usque ad adulescentiam meam processit aetate C* žil až...; *eo p. (ut)* dostoupiti až do té míry, po tu míru, potud; s gen. part. *contentio eo vecordiae processit S* dostoupil té zběsilosti; pas. neos. *ubi intellegit eo processum (esse) S* že tak daleko došlo **d** nepřetržitě postupovati (trvati, dít se, konati se): *cum stationes procederent L*; *aera procedunt L* (vojenský) plat stále jde (a tím i mimořádná služba se vpočítává do povinného počtu výprav).

**procella**, *ae, f.* [*pro* a **2. cello**, srov. *percello*, *clades*] bouře, bouřka **1** vl. vichr, vichřice **2** obr. **a** *tribuniciae procellae L*; *procellae invidiarum C*; *vestram sensisse procellam O* bouři, jež vás stihla (t. j. válku); nával **b** spec. (prudký) útok jízdy: *Cornelium procella equestri hostes circumfusurum L*. **procellōsus**, *a, um* [*procella*] bouřlivý.

**prōcērē**, *adv.* [*procerus*] štíhle, dlouze, (volně) do délky.

**procerēs**, *um, m.* [*pro*, vl. kteří jsou vpředu], předáci, hlavy, náčelníci; panstvo, šlechta; - <vladykové>.

**prōcērītās**, *ātis, f.* [*procerus*] urostlost; štíhlost, vysoká postava; délka, výška.

**prōcērus**, *a, um* [*pro* a koř. \**ker-* (srov. *cresco*)] vl. urostlý; štíhlý, ztepilý; vůb. (tenký a) dlouhý, vysoký.

**prōcessiō**, *ōnis, f.* [*procedo*] postupování, postup. - <průvod, procesí>.

**prōcessus**, *ūs, m.* [*procedo*] postupování; přenes. postup, pokrok, pokračování; průběh; - spec. zdárný postup, zdar, prospěch, úspěch.

**Prochyta**, *ae* n. **Prochytē**, *ēs, f.* [Προχύτη] ostrov u kampanského pobřeží nedaleko mysu Misenu, nyn. Procida.

**prōcidō**, *ere, cidi*, - [*pro* a *cado*] (kupředu) padnouti, spadnouti; svaltiti se, zřítiti se.

**prōcinctus**, *ūs, m.* [*pro* a *cingo*] opásání; jen vojen. *in procinctu* ve zbroji,

v hótovosti k boji: *neque in procinctu et castris habitos (esse victores) T; tendere ad procinctum Am* do boje; t. t. právn. *in procinctu testamentum facere C* (o vojácích, kteří mohli před bitvou činiti platnou závěť tím způsobem, že ústně oznámili svou poslední vůli třem neb čtyřem druhům jako svědkům).

**prō-clāmō, āre, āvī, ātum** hlasitě volati, křičeti (z plna hrdla), s ak. c. inf. prohlášovati; sm. opovržl. *proclamando pro sordidis hominibus L* křiklounským obhajováním lidí . . .

**Proclēs, is n. ī, m.** [Προκλήης] syn Aristodemův, bratr Eurystherův, král spartský, zakladatel královského rodu zv. ob. Eurypontovci (nazvaného podle jeho vnuka).

**prō-clīnō, āre, āvī, ātum** kupředu nakloniti, nachýliti; metaf. *adiuvat rem proclinatam Cs* nachýlenou ke zlému konci.

**prōclivī, adv.** [vl. abl. sg. neutr. od *proclivis*] vl. po svahu, po nakloněné ploše; odt. srážně, prudce, rychle, snadno (obr.): *p. currit oratio C; (vitia) incitata semel p. labuntur C.*

**prōclivīs, e** (básn. též **prōclivus, a, um**) [*pro a clivus*] (kupředu) se sklánějící, sklonitý, nachýlený, s kopce; spádný, srážný **1** vl. *per angustam et proclivem viam L*; subst. *per proclive* po svahu; - básn. *Zephyrus proclivas incitat undas Ct* = čeří vlny; - obr. *cetera plana, proclivia fore L* ostatní (vl. cesta i obr. bojování) že půjde po rovině a s kopce (= snadno) **2** metaf. **a** nachýlený = náchýlný, nakloněný (*ad rem* k něčemu): *ad omnem comitatem proclivior C* **b** meton. snadný, nasnadě: *quibus erat proclive tranare flumen Cs; dictu est proclive C.* Adv. *proclivi* v. t.

**prōclivītās, ātis, f.** [*proclivis*] vl. svah; metaf. sklon, náklonnost, náchýlnost (*ad rem* k něčemu).

**Procnē, ēs, f.** [Πρόκνη] dcera Pandionova, sestra Filomelina, proměněná ve vlaštovku (háji viz u *Philomela*); odt. meton. vlaštovka *V.*

**procoetōn, ōnis, m.** [προκοιτών] přední pokoj, předsín.

**prōcōnsul, is, m.** [ze spojení *pro consule* = místo konsula] prokonsul, bývalý konsul, který po roce svého úřadování byl správcem provincie.

**prōcōnsulāris, e** [*proconsul*] prokonsulský, prokonsulův: *vir p. i* samo *p.* jako subst. prokonsul; - *proconsularem imaginem L* moc, která jest jen stínem moci konsulské (o t. zv. *tribuni militum consulari potestate*).

**prōcōnsulātus, ūs, m.** [*proconsul*] prokonsulát, úřad prokonsula, správce provincie; správa: *p. Africae et Asiae T.*

**prō-crāstinātiō, ōnis, f.** [*procrastino*] odkládání, odklad, odročení.

**prō-crāstinō, āre, āvī, ātum** [*crastinus*] odkládati (na zítřek i vub.), odročovati.

**prōcreātiō, ōnis, f.** [*procreo*] plození.

**prōcreātor, ōris, m.** [*procreo*] zploditel, pl. rodiče; - přenes. tvůrce, stvořitel.

**prōcreātrix, īcis, f.** [*procreator*] rodička, matka; přenes. tvůrkyně.

**prō-crēō, āre, āvī, ātum** ploditi **a** vl. *alqm de n. ex alqa* s někým; přiváděti na svět; roditi, o zvířatech vrhati **b** metaf. *hominum societas iustitiam procreavit C*; vytvářeti, tvořiti.

**Procris, idis** (ak. *im n. in. vok. ī, abl. ī n. ide*) *f.* [Πρόκρις] dcera Erechtheova, žárlivá choť Kefalova, od něhož byla nevědomky usmrcena.

**Procrūstēs, ae** (ak. *ēn*), *m.* [Προκρούστης] příjmení myth. zbojníka atického Damasta neboli Polypemona, jenž prý přepadené lidi vkládal na lože a nohy jim buď osekával nebo natahoval; Theseus jej přemohl a usmrtil.

**prō-cubō, āre** ležeti natažen, prostíratí se, rozkládati se *V.*

**prō-cūdō, ere, cūdī, cūsum** vl. vpředu tepati: *procutit arator vomeris dentem V* naklepává, sklepává (= ostří); spec. kouti: *(ira) procutit enses H*; - obr. *p. linguam C* ostríti (význ. cvičiti).

**procul, adv.** [*pro*] daleko, v dáli, dále, o malé vzdálenosti opodál, stranou (*a re*, pozd. též *re* od něčeho) **a** vl. **a** na ot. kde *p. esse* býti daleko, vzdálen, státi opodál; *p. este, profani V* odstupte

(pův. vyzvání k nezasvěceným o mysteriích)  $\beta$  na ot. kam  $\gamma$  na ot. odkud z daleka, z dálky; zřovzdělili: *p. videre C b* metaf. *homines superbissimi p. errant S* náramně se mýlí; *ut non p. abhorreat ab insania C*; význ. adj. vzdálen: *p. negotiis H* vzdálen veřejné činnosti: *p. voluptatibus habiti T* zdržování od zábah; *quorum causas p. habeo T* příčiny jsou mne daleky; *ut conquirere fabulosa p. gravitate coepti operis crediderim T* že se nesrovnává s vážností; bez něčeho: *p. dubio L* beze vši pochybnosti = jisté.

**prōculcō, āre, āvī, ātum** [*pro a calco*] sešlapati, pošlapati, ušlapati, udušati, šlapati po něčem: *segetes proculcat O*; zejm. o jezdeckých přejeti, pošlapati koňmi (kopyty koní), porazit: *equus sua ipse subsidia (t. j. pěšáky) territis equis proculcavit L*; *una ala ipso impetu proculcata erat Cr*; hyperb. *disiecta plebe, proculcato senatu T*.

**Proculēius, ī, m.** vlast. jméno: *C. Proculēius*, bratr Terentie, choti Maecenatovy, a *L. Licinia* (v. t. 8) Mureny, přítel Augustův; rozdělil se s bratry, kteří pozbyli jmění ve válce občanské, o otcovské dědictví *H*.

**Proculus, ī, m.** vlastní jm. mužské, zejm. *Iulius Proculus*, římský senátor, je muž se podle pověsti zjevil na nebe vzatý *Romulus L*.

**prō-cumbō, ere, cubuī, cubitum** kupředu ležati **1** chýliti se, kloniti se (kupředu): *olli certamine summo procumbunt V* nalehnou na vesla; *in terram p. vultu O*; o věcech *ut (tigna) secundum naturam fluminis procumbent Cs* aby byla nakloněna po proudu; *pars turris procumbebat Cs* byla na spadnutí; *planities sub radicibus montium procumbit Cr* rozkládá se **2** ulehnutí, lehnouti si, položit se; padnouti, klesnouti, vrhnouti se k zemi **a** *p. terrā n. terrae (dat. cíle) O*; *frumenta procubuerant Cs* lehlo **b** spec. **a** o umírajícím *qui procubuere manu nostra O*; **β** o prosebníku *alci n. alcis ad pedes p.*; s opovržením *senatu ad infimas obtestationes procumbente T* když se senát před ním plazil s prosbami, snižoval se

k prosbám; o projevu úcty význ. řec. *προσκυβείν Cr*  $\gamma$  vojen. podlehnouti (*alci* někomu): *sibi tres legiones procubuisse T c* metaf. padnouti význ. býti zničen, zajíti.

**prōcūrātiō, ōnis, f.** [*procurō*] **1** spravování, správa, řízení (zejm. jako úkol n. úřad od někoho svěřený): *annonae p. C*; *qui in procuratione erant regni Cs* spravovali; starost, péče (*alcis rei* o něco): *nullam habere rerum humanarum procurationem deos C*; = abs. činnost, úkol, úřad: *sua cuique p. auctoritasque est restituta C* obor jeho úřední činnosti a moci; = spec. úřad (císařského) prokurátora, prokuratura: *procuraciones et interiorem potestatem (adepti) T 2* opatření stran něčeho; spec. t. t. sakrální *portenti p. L* čpatření stran zlého znamení = odčinění, odvrácení, usmíření zlého znamení (vl. nespokojenosti božstva jím projevené), očista; abs. *ut sue plena p. fieret C*.

**prōcūrātor** (básn. i *prōcūrator*), **ōris, m.** [*procurō*] správce **1** úb. *p. regni Cs*; *ludi p. T 2* spec. **a** zplnomocněný správce, zástupce, plnomocník: *T. Roscius, p. Chrysegoni C*; přenes. *huius voluntarius p. C b* za císařské doby prokurátor a správce císařské pokladny  $\beta$  v císařských provinciích byli *procuratores* správci financí, v menších i samostatnými místodržiteli.

**prōcūrātrix, icis, f.** [*procurator*] opatrovnice, správkyně.

**prō-cūrō** (básn. i *prōcūrō*), **āre, āvī, ātum** **1** spravovati, obstarávati **a** úb. opatřovati, ošetřovati; starati se o něco, míti na starosti **b** spec. **a** spravovati něco jako zplnomocněný zástupce: *negotia et rationes p. C*; *qui eo procurandae hereditatis causa venerat missus a Domitio Cs* aby převzal dědictví (*pro Dcmitia*)  $\beta$  spravovati něco jako císařský prokurátor; abs. býti prokurátorem: *cum procuraret in Hispania Pn 2* činiti opatření stran něčeho; spec. t. t. sakrální *prodigia p. L* činiti opatření stran zlých znamení, odčiňovati, napravovati, odvracet, usmiřovati zlá znamení (vl. nespokojenost

božstva jimi projevenou): *ad haec consultanda procurandaque L* k poradám a opatřením stran těchto věcí; abs. *procurari haruspices iusserunt L*.

**prō-currō**, *ere, currī* n. *cucurrī, cursum* (kupředu) vybíhati **1** *in publicum p. Cs* ven (na ulici); spec. vojen. vyraziti, vytrhnouti, vyřítiti se: *in pugnam p. L*; předbíhati, postoupiti: *cohortem, quae ante ceteras procurerat Cs*; -vůb. běžeti, kvapiti, hnáti se: *in ius procurant H 2* metaf. geograf. *terra tribus scopulis procurrit in aequor O*; vyčnívati, vystupovati.

**prōcursātiō**, *ōnis, f.* [*procurso*] vyběhání; spec. vojen. vyjždění, výpady, harcování.

**prōcursātor**, *ōris, m.* [*procurso*] harcovník; pl. přední hlídky *L*.

**prōcursō**, *āre, āvi, ātum* vybíhati; spec. vojen. vyjžděti, činiti (menší) výpady, harcovati.

**prōcursus**, *ūs, m.* [*procurro*] **1** vl. vyběhnutí; spec. vojen. výpad, náběh **2** běžení vpřed, rozběhnutí: *procurso concitus axis V* prudce rozjetá osa.

**prō-curvedus**, *a, um* (vpředu) zakřivený, zahnutý.

**procus**, *ī, m.* [srov. *prex, posco*] nápadník, ženich.

**Procyōn**, *ōnis, m.* [*Προκύων*] Malý Pes, souhvězdí, jehož ranní východ (v Itálii 15. července) připadá do doby největších veder *H*.

**prōd-** viz 2. *pro*.

**prō-deambulo**, *āre* venku se procházeti.

**prōd-eō**, *īre, iī, itum 1* vycházeti odněkud n. abs. ven, vystupovati, vykročovati; předstupovati; o vojsku vytrhnouti; o lodích vyplouti **a** *obviam p. alci*; *ad foedus faciendum duces prodeunt L*; *in contionem p.*; *in publicum p.* (i samo *p.*) vystoupiti na veřejnost, pod. obr. *in lucem p. C*; s doplňkem *si (Capito) testis prodierit C* jako svědek; *prodīs ex iudice Dama H* vycházíš (na ulici) změniv se (přestrojením) ze soudce v (otroka) *Damu b* přenes. vycházeti význam. objevovati se, ukazovati se: *nocens ferrum prodierat O*; *prodit in summum seminis*

*herba solum O 2* jíti (dále) vpřed, postupovati **a** *longius p. Cs*; *in imbelles gentes eos p. L* narazí na...; o lodích *ad fauces portus p. Cs* plouti až k...; *illae tantum p. volando V* tak daleko vpřed letěli **b** přenes. význam. šířiti se: *si paulatim haec consuetudo serpere ac p. coeperit C*; zacházeti, zabíhati přes hranici: *ne extra modum sumptū prodeas C* abys nepřekročil míru v... **3** metaf. vystupovati, vybíhati, vyčnívati, vynikati: *prodibant tali O*; (*rupes*) *prodit in aequor V*.

**prō-dicō**, *ere, dixī, dictum* (vl. stanoviti dopředu); ob. ve rčení *diem p. t. t.* soudní **a** určiti další lhůtu k projednávání věci = věc odložit, odročiti **b** vůb. určiti lhůtu, položit rok. = Někdy bývá zaměňováno s *praedico* (v. t.) význam. předpovídati.

**Prodicus**, *ī, m.* [*Πρόδικος*] Prodikos z ostr. Kea, sofista, vrstevník Sokratův; adj. **Prodicus**, *a, um* Prodikův, u Prodika.

**prōdigalitās**, *ātis, f.* [*prodigus*] marnotratnost.

**prōdigē**, adv. [*prodigus*] marnotratně.

**prōdigentia**, *ae, f.* [*prodigo*] marnotratnost, mrhání, plýtvání: s gen. obj. *p. opum T* = marnotratnost.

**prōdigialiter**, adv. [*prodigialis*] nestvůrně, nepřírozeně: *variare rem p. H*.

**prōdigiosus**, *a, um* [*prodigium*] nepřírozený, neobyčejný: *prodigiosa atria Circes O* kouzelné.

**prōdigium**, *iī, n.* [snad *prōd* a *\*agiom* od *aio*] vl. předpověď **1** znamení, úkaz (nadpřírozený, neobyčejný, významný a p.), věstící ob. něco zlého: *publica prodigia L* státu se týkající; *prodigia curare* (v. t.) *L 2* metaf. neobyčejný úkaz, neslýchaná (nevidaná, podivná) věc (událost), div: *prodigiis venit modus O* příznakům; *fratris sui fratremque secutis prodigiis O* podivným osudem svého bratra i následujícími divy **3** meton. příšera, nestvůra, stvůra, obluda, ohava (o lidech i zvířatech): *duo importuna prodigia, quos (vazba podle smyslu)... C* (o konsulech); *Cresia prodigia V* (krétský býk).

**prōdigō**, *ere, ēgī, āctum* [*prod a ago*] (vl. hnáti vpřed, zahnati) *utratiti*, *promrhati*, *rozplýtvati*.

**prōdigus**, *a, um* [*prodigo*] **1** marnotratný, mrhavý, plýtvající, (příliš) štedrý (*re*, básn. *alcis rei* něčím): *p. aeris H*; (*Chatti*) *prodigi alieni, contemptores sui T* cizím plýtvají, o své nestojí; - o věcech *prodigae epulae T 2* přenes. **a** štedrý; bohatý, oplývající (*alcis rei* něčím): *locus p. herbae H b* spec. rád dávající = nešetící něčeho, málo cenící něco: *animae magnae prodigum Paullum H*; obr. *arcani fides* (důvěrnost) *prodiga H*.

**prōditiō**, *ōnis, f.* [*prodo*] zrazení, zrada **a** s gen. subj. vyzrazení, prozrazení: *unius ex collegio proditiōne L*; zrádcovství, zrádnost **b** s gen. obj. *patriae proditiōnes C* zločiny zrady proti vlasti.

**prōditor**, *ōris, m.* [*prodo*] zrádce (vl. i metaf.); básn. apos. *latentis p. puellae risus H* (= prozrazující dívku); vyzrazovatel: *suorum flagitiorum p. T*.

**prō-dō**, *ere, didī, dītum I* vydávati; kupředu n. ven dávati, stavěti, klásti, vynášeti, vybírati **1** spec. ze sebe vydávati, roditi, ploditi (obr.): *bona exempla p. T*; *exemplum p. L* dávati výstražný příklad (viz i níže) **2** metaf. **a** vydávati najevo, vyjevovati, projevovati, zjevovati, jeviti, ukazovati; vyhlašovati, vynášeti, pronášeti **b** a prohlašovati, jmenovati: *p. flaminem C, interregem L β* zaváděti, ustanovovati, zakládati: *bellicas caerimonias p. L* (viz i níže) **c** praegn. **a** vyzrazovati, prozrazovati: *si prodiderit commissa fide* (dat.) *H β* vydávati v nebezpečství, na pospas, v záhubu: hend. *proiectis ac proditis ad pugnam L* vydaným na pospas v nebezpečství bitvy; *ad mortem si te prodiderim V*; *ignari se iam a suis vati-bus proditos L* záhubě ostaveni; zrádně vydávati, zrazovati: *p. rem Danaam O*; *fidem p. S* dané slovo zrušiti **II** dávati dále, odevzdávati **1 a** *qui genus a sanguine Teucri proderet V* dále povede **b** zanechávati, zůstavovati; odkázati: (*regnum*) **a** *Tantalo prodit-*

*tum C* (jako dědictví); *caerimonias posteris p. C*; *exemplum posteris p. Cs 2* metaf. (*memoriae*) *p. (alqd, de re, s ak. c. inf.)* vl. odevzdati paměti o podání (tradiční) ústním n. písemným = připomínati, buď vypravovati n. zaznamenati, zapsati, sepsati něco: *ut poetae tragici prodiderunt C* jak napsali = vypravují; *memoriae proditum est C* vypravuje se; *memoriae prodendus Cs C* paměti hodný; s abl. *alqd memoriā proditum est C Cs* něco jest zachováno (ústním) podáním, v podání, o něčem se zachovalo, jest (ústní) podání; *duplex memoria prodita est N* (zachovalo se =) jest dvojí podání.

**prō-doceō**, *ēre, —, —* hlásati, kázati *H*.

**prodromus**, *i, m.* [*πρόδρομος*] vl. napřed běžící **1** posel **2** pl. sev. vých. větry letní, nastávající několik dní před raným východem Siria.

**prō-dūcō**, *ere, dūxī, ductum I* vésti odněkud vpřed **1 a** vyváděti: *copias p. Cs* vytáhnouti, vytrhnouti s vojskem; o ptácích *ales ab alto quae prolem produxit nido O*; o loďkách vytáhnouti, vyvléci *Cs*; provázeti: *producet virum O*; *neque te funere produxi V* nedoprovodila jsem (při pohřbu =) ke hrobu **b** předváděti, uváděti, zejm. před shromáždění lidu, před soud, na jeviště a p.: *testes p. C*; - spec. vyvésti k přehlídce: *legione producta Cs* při přehlídce legie; vyvésti k vydání, vydati: *captivos p. Cs 2* metaf. **a** vyvésti význam. vylákati: *dolo productum in proelium N*; *notitiā Septimii productus Cs b* přivést až k něčemu **a** povznést, povýšiti, pozdvihnouti: *regem quasi productum esse ad dignitatem C β* zavésti, svésti: *quo discordia cives produxit V γ* přiměti, pohnouti **c** význam. roditi, ploditi: *qualia producit corpora tellus V*; tvořiti: o slovech *nomen productum a nando C* odvozené; *nova vocabula, quae produxerit usus H* zavede **II** vésti dále vpřed; přenes. **1** místně *vallum p. L* vésti; protahovati, roztahovati: *aciem p. 2* o čase protahovati, prodlužovati, vléci: *res producitur Cs* roz-

hodnutí se protahuje; *vitam p.* život dále vléci = dále žítí (ale *Varro vitam Naevii producit longius C* prodlužuje = myslí, že žil déle); *convivium ad multam noctem* (pozdě do noci) *producimus C*; básn. *te* (sc. *testam*) *producent lucernae H* zdrží tě, musíš tu setrvati; podržeti, nevzdati se něčeho: *eo usque spem vitae produxerat T*; mluvň. o hlásece a o slabice protahovati, dlouze vyslovovati, prodlužovati: *producatur (syllaba), quae nunc correptius exit O 3* věsti k větší velikosti: *ignes ad flammas producit O* rozdmýchá; *zvětšovati*; zejm. dávatí vyrůsti, rostiti, pěstovati, zachovávatí: *tempus in aristas semen producit O*; *arborem p. H*; *producas subolem H*. Part. *productus* význ. adj. v. t.

**prōductē**, adv. [*productus*] prodlouženě, zdlouženě, dlouze.

**prōductiō**, *ōnis*, f. [*produco*] prodloužení, zdloužení; délka.

**prōductus**, *a, um* [*produco*] **1** prodloužený, zdloužený, protažený, dlouhý; zejm. t. t. mluvň. o slabikách, op. *correptus 2* pl. neutr. *producta* t. t. filos. překlad řec. *πρόηγμένα* věci povýšené, přední *C* (srov. *praecipuus, praepositus, promotus*, opak proti *primus i remotus*).

**proēgmena**, *ōrum, n.* [*προηγμένα*] řecký t. t. filosofie stoické věci zasluhující přednost (ale ne absolutně dobré) *C* (lat. *praeposita*).

**proeliātor**, *ōris, m.* [*proelior*] bojovník.

**proelior**, *ārī, ātus sum* [*proelium*] bojovati, potýkati se, zápasiti.

**proelium**, *iī, n.* bitva, boj; půtka, šarvátka; zápas (vl. i přenes.): *p. in manibus facere S* bojovati muž proti muži; *proelio excedere Cs* opustiti bojiště; *redire in p. L* do šiku, do řad; útok: *proelio lacessere alqm, abstinere Cs*; - básn. bojovníci: *Colchis armigera proelia sevit humo Pp.*

**Proetus**, *ī, m.* [*Προϊτος*] Proitos, syn Abantův, vládce v Tiryntu, bratr Akrisiův, s nímž žil v nepřátelství; podle *O* byl proměněn od Persea Medusinou hlavou v kámen za to, že zabil Akrisia trůnu; odt. **Proetides**, *um* (ak. *as*), f. dcery Proitovy, jež za trest, že pohrdaly bohy,

byly stíženy šílenstvím, v kterém se pokládaly za krávy a z kterého je vyléčil Melampus.

**profānātiō**, *ōnis, f.* [*profano*] znesvěcení.

**profānō**, *āre, āvī, ātum* [*profanus*] znesvětiti; přenes. *pudorem profanant Cr* stud svůj mrhají.

**profānus**, *a, um* [*pro a fanum* vl. co jest mimo posvátné místo] **1 a** neposvátný, světský, profánní: *cum omnia victoriā suā profana fecisset C* zbavil posvátnosti; subst. *in profano L* na neposvátném místě (op. *fanum*); *secernere sacra profanis H b* o osobách nezasvěcený do kultu, zejm. do mystérií: *procul este, profani V*; - přenes. *odi profanum volgus H* nezasvěcený do služby Musám = všední **c** neslavnostní; všední; nečistý: *tegmina profana T 2* metaf. praegn. bezbožný, bohaprázdny: *mens profana O*; *p. princeps T* zvrhlý, hříšný; nečistý; - *profana avis O* zlověstný (t. j. výr).

**profectiō**, *ōnis, f.* [*proficiscor*] **1** odchod, zejm. vojen. odtažení, tažení, výprava; odjezd; cesta **2** vycházení: metaf. *p. istius pecuniae requiratur C* odkud pocházejí, původ.

**profectō**, adv. [*z pro facto*] o tom, co jest pokládáno, za věc skutečnou (kdežto *re vera* = vskutku o skutečnosti objektivní) zajisté, dozajista, věru, rozhodně, jistě, vskutku, vpravdě (o subjekt. přesvědčení). ovšem.

**1. profectus**, *ūs, m.* [*proficio*] postup, pokrok, prospěch, úspěch; výsledek, účinek.

**2. profectus** viz *proficio*.

**3. profectus** viz *proficiscor*.

**prō-ferō**, *ferre, tulī, lātum* **1** vynášeti, přinášeti **1 arma ex oppido p. Cs** (k vydání); vybíratí, vyndávati; - přenes. *pecuniam p. alci Cs* vybrati, vyzdvihnouti pro někoho **2** spec. (vl. i metaf.) **a** přinášeti, vytahovati; ukazovati, předváděti, předkládati: *litteras proferri atque aperiri iubet C*; *Medusae protulit ora O*; zejm. o dokladech při úředním jednání **b** uváděti, jmenovati, připomínati, citovati (na př. spisovatele, místo z knihy a p.): *exemplum p.*

**C 3** praegn. **a** vynáseti najevo, uváděti na veřejnost, ukazovati, obje-  
vovati, projevovati: *in medium p. C*  
na veřejnost; *in lucem p. H; Montanum, quia protulerit ingenium, extorrem  
agi T; proferunt se ingenia hominum Pn*  
vystupují **b** spec. vynáseti najevo něco  
nového, vystupovati s něčím novým,  
vynalézati: *primus qui protulit enses  
Tb; cum lingua . . . nova rerum nomina  
protulerit H; si proferres ignota primus  
H; tvořiti: artium (uměleckých děl),  
quas Parrhasius protulit H 4* metaf. ro-  
diti, ploditi něco; dáti růsti něčemu, ro-  
stiti, býti přízniv vzrůstu něčeho:  
*laurum profert (caelum) Pn II* nésti  
kupředu, poponášeti **1** kupředu dá-  
vati (stavěti, klásti): *agger inter manus  
proferebatur Cs* byl podáván (dopředu)  
z ruky do ruky; básn. *unde pedem p.  
pudor vetet H* vykročiti, hnouti se; po-  
sunovati kupředu, postoupiti s něčím:  
*p. munitiones, castra Cs, pomerium L;*  
zanésti něco někam, též metaf. někoho  
**2** metaf. **a** zvětšovati, rozšiřovati:  
*imperium p.*; o čase prodlužovati:  
*vitam p. C b* povznášeti, vyvyšovati,  
pozdvihovati: *ut alios industria, ita  
hunc ignavia ad famam protulerat T*  
**c** oddalovati, odkládati, zdržovati;  
protahovati: *res prolatae CT* zastave-  
ní všeho úřadování (srov. *iustitium*),  
prázdny; *prolato honore in urbem  
intravit T; diem proferet Ilio H* osudný  
den zdrží; *p. fata (smrt) parentis V.*

**professiō, ōnis, f.** [*profiteor*] veřejné  
přiznání **a** projev, osvědčení: *p.  
pietatis T b* ohlášení, přihláška, udá-  
ní jména, jmění n. zaměstnání : *p. flagitii  
T; - meton. a* zápis přihlášky : *tabulis,  
quae solae ex illa professione obtinent . . .  
auctoritatem C β* provozování živ-  
nosti, živnost, zaměstnání: *magicae  
artis p. Cr.*

**professor, ōris, m.** [*profiteor* s význa-  
mem 2 b] (veřejný) učitel, profesor  
(abs. n. *alcis rei* něčeho) *Pn T.*

**professōrius, a, um** [*professor*] učitel-  
ský: *professoria lingua T.*

**pro-fēstus, a, um** nesváteční, všed-  
ní (op. *festus*): *festis profestisque diebus  
L, pod. profestis lucibus et sacris H.*

**profēta** viz *propheta.*

**prōficiō, ere, fēci, sectum** [*pro a facio*]  
dostávati se kupředu (abs. i *alqd* s ně-  
čím) **1** *Ariovistum tridui viam profe-  
cisse* var. *Cs* tři dni cesty vykonal, ura-  
zil **2** ob. metaf. **a** pořídití, vyřídití,  
prospěti, míti úspěch, zdar (abs. n.  
*plus, nihil, tantum* a p., což překládáme  
přívlastky míti úspěch větší, žádný, tak  
veliký a p.) (*in re* v něčem, *in n. ad rem*  
vzhledem k něčemu): *quoad te, quantum  
proficias, non paenitebit C* pokud budeš  
spokojen svými pokroky; básn. *bracchia  
non profectura precando tollere O* vzta-  
hovati paže (nemající ničeho pořídití  
prosbou =) nadarmo ku prosbě **b** pro-  
spívati, přispívati, pomáhati, býti  
platný, užitečný (*ad alqd* něčemu):  
*nulla res tantum ad dicendum proficit,  
quantum scriptio C.*

**proficiscor, ī, sectus sum** [*inchoat.*  
k *proficio*] vl. vydati se kupředu  
**1 a** vydati se na cestu, vyjítí,  
odcházeti, odcestovati, vypraviti se;  
o lodích vyplouti, vyjeti, odplouti;  
spec. vojen. vytáhnouti, podniknouti  
výpravu (abs. *ex n. a loco* odněkud):  
*navibus p. N* (na lodích) *Cs* vyplouti;  
*alcis subsidio (dat. účink.) p. CCs* na po-  
moc; básn. *ne quaere, profecto (sc. Pal-  
lanti) quem casum portenta ferant V*  
jaký osud mu znamená věští (pro do-  
bu), až vytáhne do boje **b** jítí, ubí-  
rati se; vojen. táhnouti; - přenes.  
o postupu myšlenek *nunc proficiscemur  
ad reliqua C* půjdeme, přejdeme  
**2** metaf. vycházeti **a** o počátku = za-  
čínati: *ab hoc initio profectus Cs; omnis  
institutio debet a definitione proficisci C*  
**b** o původu = pocházeti, vzcházeti,  
vznikati: *genus a Pallante profectum  
V; ut plura a parente p. non potuerint  
N* více věcí nemohlo přijíti = více ne-  
mohl dostati; *Zeno et ii, qui ab eo  
essent profecti C = jeho škola; grata si  
a virtutibus proficiscerentur T; a nostra  
voluntate proficiscitur C* sm. závisí na  
naší vůli.

**prōficiuus, a, um** [*proficio*] prospěš-  
ný, užitečný.

**profiteor, ēri, fessus sum** [*pro a fa-  
teor*] **1 a** veřejně vyznávati, při-



znávati (se): *verum p. O b* (veřejně) prolašovati, ohlašovati, vyhlašovati, činiti prohlášení (abs. *alqd, de re*): *quod in principio professi sunt rerum scriptores L; quae se certare professus est O* přihlásila se k zápasu **2** spec. **a** ohlašovati u úřadů, přiznávati, udávati (jméno, jmění a p.): *ut apud decemviros, quantum habeat praedae, profiteatur C; Caesar, quantum quis damni professus erat (exsolvit) T; nomen p. L* přihlásiti se k službě vojenské, dáti se na vojnu; abs. přihlásiti se: *si apud praetorem essent professi C; o kandidátech úřadu T; professorum quaestibus O* ohlášených (t. j. veřejných nevěstek) **b p.** se *alqm* prohlásiti se, jmenovati se někým: *professus amicum (sc. te) H; zejm. o povolání: grammaticum se professus C* vl. kdo se prohlásil gramatikem z povolání = gramatik povoláním, odborník v gramatice, učitel gramatiky; pod. s ak. věci *qui philosophiam profitetur C* kdo se zabývá z povolání filosofií = odborník ve filosofii; *Celer professus sapientiam T* učitel filosofie; *qui ista profitentur C* odborníci v této věci; abs. býti učitelem, vyučovati: *translatus est in Siciliam, ubi nunc profitetur Pn c* ohlašovati, slibovati, připovídati; nabízetí, prolašovati se ochotným, nabízetí se (*alqd* k něčemu): *se adiutorem ad rem p. Cs* přislíbiti svou pomoc; *cum se principes (v. t.) eius consilii fore profiterentur Cs; indicium p. ST Pn* nabízetí výpověď, prohlásiti se ochotným k výpovědi (udání; o t. zv. korunnm svědku); básn. *inceptis magna professis H* k začátku mnoho slibujícímu (mnohoslibnému). Part. perf. někdy význ. pass. přiznaný; známý, zřejmý: *arma professa O* nabídnuté; *ex professo* veřejně, <z povolání, odborně>.

**prōffigātor, ōris, m.** [*profligo*] mar-notratník, hýřil.

**prōffigātus, a, um** [*profligo*] **a** poražený, sklícený, zbědovaný, ubohý **b** zkažený, ničemný, špatný, spuštený, zpustlý. Viz i násl.

**prōffigō, āre, āvī, ātum** [srov. *affligo, confligo, infligo*] vl. poraziti k zemi

**1 a** vojen. poraziti, povaliti, potříti: *hostes p. Cs; classem p. Cs* ,zničiti' **b** sraziti, sehnati: *profligatis Viromanduis ex loco superiore Cs c* metaf. **a** sklíciti, zdrtiti: *maerore adflictus et profligatus C β* přivesti k pádu n. v úpadek, zničiti, zkaziti, zhubiti (co do postavení i mravně): *omnia ad peniciem profligata atque perditia C* vše-chen (člověk) (přivedený ve zkázu =) úplně zkažený a špatný **2** metaf. přivesti téměř ke konci, z větší části provésti, dokončiti: *profligata iam haec et paene ad exitum adducta quaestio est C; bellum p.* rozhodnouti, (téměř) skončiti. Part. *profligatus* význ. adj. v. t.

**prō-flō, āre, āvī, ātum** vydycho-vati: básn. *toto proflabat pectore somnum V* = ve spánku zhluboka si oddychoval; chrliti, soptiti: *flammas p. O.*

**prōfluēns, entis** [*profluo*] vl. tekoucí vpřed **a p.** (*aqua*) *CL* (též subst.) proudící voda, řeka (ale *profluente aquā vitam tolerat T* pramenitou, čistou) **b** metaf. plynný (zejm. o řeči): *propter expeditam et profluentem quodam modo celeritatem C; subst. Haterii canorum illud et p. T* lahoda a plynnost řeči.

**prōfluenter, adv.** [*profluens*] plynně; metaf. *omnia p., absolute . . . (sc. se habebunt) C* ,hladce'.

**prōfluentia, ae, f.** [*profluo*] vytékání: metaf. *p. loquendi C* proud.

**prō-fluō, ere, flūxī, —** vytékati, téci, řinouti se, prýštiti (se) odněkud **a** vl. **b** metaf. *ex his fontibus etiam illa profluunt, ut . . . T; —* je-li podmětem osoba dostávati se někam: *ab his fontibus profluxi ad hominum famam C* = to byl pramen mé slávy; šp. sm. klesati, upadati: *Messalina ad incognitas libidines profluebat T.* Part. *profluens* význ. adj. v. t.

**prōfluvium, iī, n.** [*profluo*] vytékání.\*

**pro-for, fārī, fātus sum** (verbum defect.) propověděti, promluviti, díti.

**pro-fugiō, ere, fūgī, —** (vl. daleko pryč) utíkati, ubíhati, unikati, prchati **a** intr.; rozprchnouti se; = praegn. *p. ad alqm* utéci se k někomu (v tom sm.

bývá zaměňováno s *perfusio*) **b** trans. *alqm* utíkatí někomu, od někoho: *Phocaeorum profugit civitas agros patrios* *H* z otcovské půdy.

**profugus, a, um** [*profugio*] **1 a a** (zastupuje part. perf. act. k *profugio*) uprchlý, prchnuvší, praed. uprchnuv, po útěku: s abl. odl. *domo p. L*; *p. altaribus taurus* *T*  $\beta$  = *profugiens* prchající, praed. na útěku: básn. *aversos profuga de classe reduxi* *O* od loďstva prchajícího (t. j. připraveného k útěku) **b** spec. *a* vojen. *milites profugi discedunt* *S* ustoupí na útěk  $\beta$  prchající z vlasti, vypověděný, vypuzený: básn. *accedam profugae sarcina parva rati* *O* lodi (vezoucí tebe do vyhnanství) vyhnancově; pod. *profuga puppis* *O* **c** subst. **profugus, i, m.** uprchlík, spec. vyhnanec: s gen. obj. *Tiridates regni p. T* vyhnaný ze svého království **2** pobíhající, sem tam těkající, těkavý: *profugi Scythae* *H* kočovní.

**pro-fundō, ere, fūdī, fūsum** (prō-fūdīt *Ct*) **1** vl. vylévatí, prolévatí **a a p.** *sanguinem C, lacrimas V*  $\beta$  metaf. obětovati: *vitam p. C*; *omnes profudi vires C* vynaložil jsem; *se p. in alqm C* oddati se někomu **b** *se p.* = med. *profundi* vylévatí se, vytékati, řinouti se, prýštiti (se) *a* básn. *fletu super ora profuso* *O* any se mu řinuly slzy po tvářích  $\beta$  metaf. vyhrnouti se, vyrojiti se, vyraziti: *multitudo sagittariorum se profudit* *Cs* **2** metaf. **a** vydávati ze sebe, zejm. hojně a snadno, chrliti: *natura profundit adolescentiae cupiditates* *C* vlévá do mládeže množství choutek; zeugma *palmarum intentus et maledictorum clamorem omnes profuderunt* *C* rukama (pěstmi) mu hrozili a nadávky naň chrlili; *odium in eius imaginem profuderunt* *C* vylili si na...; pouštěti uzdu něčemu **b** spec. mrhati, utráceti, vyhazovati, plýtvati: *pecunias p. C*. Part. *profusus* význ. adj. v. t.

**profundus, a, um** [*pro a fundus*] (vl. co má daleko dno) hluboký (abs., srov. *altus*) **1 a a** obr. *immensus ruit profundo* *Pindarus ore* *H* hlubokým

tokem; *Manes profundū V* hlubin (podsvětích) **b** přenes. o rozměru v jiné strany *saltus profundū V*; *profundae silvae Cr*; *caelum profundum V* vysoké; obr. *profunda nox V* hluboká **c** subst. **profundum, ī, n.** hlubina, hloubka, meton. moře: abl. abs. *hostilibus circum litoribus aut ita vasto et profundo, ut . . . T* tak nesmírné a hluboké moře; *summo in profundo* *O* na povrchu moře; pl. *silvarum ac montium profunda T* hluboké lesy a vysoké hory **2** metaf. bezedný, nenasytný: *p. venter Cr*; *profunda avaritia S*.

**profūsē, adv.** [*profusus*] nevázaně, bezuzdně; přílišně, nemírně, divoce.

**profūsio, ōnis, f.** [*profundo*] mrhání, plýtvání, marnotratnost *Pn*.

**profūsus, a, um** [*profundo*] **1** rozpustilý, nevázaný, bezuzdný; přílišný, nemírný: *profusa hilaritas C, cupido T*; *genus iocandi non profusum, sed ingenuum C* **2** útratný, marnotratný, o věcech sm. nákladný: *p. nepos C*; s gen. obj. (pro shodu vazby): *alieni adpetens, sui p. S* cizího jmění byl žádostiv, své rozhazoval; *profusae epulae C*.

**prō-gener, erī, m.** manžel vnučcin, (pra)zeť.

**prō-generō, āre, āvī, ātum** zploditi.

**prō-geniēs, ēī, f.** [*progigno*] **1** abstr. rod, původ **2** konkr. **a** rod, potomstvo, potomci, pokolení, plémě, děti **b** potomek (syn, vnuk a p.).

**prō-genitor, ōris, m.** [*progigno*] předek, praotec.

**prō-genitus, a, um** [*progigno*] význ. = *prognatus*.

**prō-gerō, ere, gessī, gestum** nésti vpřed, vynášeti; nésti vpředu.

**prō-gignō, ere, genuī, genitum** zploditi, zroditi (vl. i přenes.); pass. roditi se, povstávati.

**prō-gnātus, a, um** [vl. part. perf. od \**pro-gnascor*] zplozený, zrozený; pošlý, pocházející (*alqo, ab a ex alqo* z někoho, od někoho): *Tantalo p., Pelope natus* básn. u *C* Tantalův potomek (vnuk), Pelopův syn (t. Thyestes); *quas doceat eques semet prognatos* *H* své syny; *ovo p. eodem* *H* narozený

z . . . (= *Pollux*); subst. potomek; = básn. *Peliaco prognatae vertice pinus* *Ct* zrozené na vrcholu.

**Prognē** viz *Procne*.

**prognōstica**, *ōrum*, *n.* [τὰ προγνωστικὰ] znamená budoucího počasí; vlast. jm. titul spisu Aratova, přeloženého od Cicerona („meteorologie“).

**prōgredior**, *gredi*, *gressus sum* [*pro a gradior*] kupředu *n.* vpředu kráčeti **1** vl. jíti vpřed *n.* vpředu, předstupovati, vystupovati, vykročiti, vyjítí; básn. *portā p. O*; obr. *defensor nihil progreditur C* neučiní ani kroku; *progressi morative* (subst.) *L* ti (vojáci), kteří šli (příliš) napřed nebo pozadu; postupovati, popojítí; vojen. vytáhnouti, táhnouti; o lodích popojeti, vyplouti **2** metaf. postupovati **a** o čase a postupu myšlenek **b** pokračovati význ. činiti pokroky, prospívati: *procedere et p. in virtute C* **c** dostoupiti jisté míry, zacházeti, jíti (*in re n. re v* něčem): *eo (usque) p.* tak daleko, až potud, do té míry; *eo usque curā progressi sunt T*; *ad ultimum supplicium p. Cs* = užítí.

**prōgressiō**, *ōnis*, *f.* [*progredior*] postupování, postup: *iter naturae (et) p. C*; další postup; pokrok, prospěch; vzrůst, vývoj: (*principia*) *suis progressionibus usa augentur C* postupným vývojem; t. t. rétor. stupňování (myšlenky a výrazu), klimax; = <t. t. počtářský řada>.

<**prōgressivus**, *a*, *um* [*progredior*] postupný.>

**prōgressus**, *ūs*, *m.* [*progredior*] postupování, postup **1** vl. pohyb kupředu: *quod conservat progressus et regressus C*; vojen. *rivus progressūs nostrorum impediēbat Cs*; vycházení, vycházka: *matutinus p. virginis Ap* **2** metaf. postup, pokrok, vzrůst **a p. aetatis C** **b** význ. prospěch, úspěch: *tantum progressum fecit N*; *tantos progressus habebat in Stoicis C* byl tak pokročilý sm. tak znalý.

**prohibeō**, *ēre*, *uī*, *itum* [*pro a habeō*] držeti v dáli, zdržovati (abs., *alqm ab re n. re* někoho od něčeho) **1** o os. **a** oddělovati, odlučovati, nepouš-

těti, nepřipouštěti k něčemu, odvracetí od něčeho, nedati někam: *alqm finibus p. Cs* odrážeti od . . .; *Achaiā p. Cs*; *aguā p. Cs*; *Gallus aguā* (v. t.) *atque igni prohibitus est T*; *senatu p. Cs* vyloučiti ze senátu; *Thraseam prohibitum* (sc. *aditu ad Neronem*) . . . *contumeliam excepisse T* nebyv připuštěn; *socerum gener sepulturā prohibuit L* tchánovi odepřel pohřeb; *si ab iure gentium sese prohibuerit S* bude-li mu překážeti ve vykonávání přirozeného práva -pass. býti zdržován = nesměti někam **b**  $\alpha$  překážeti, brániti, zabraňovati někomu v něčem, něco činiti (inf. *ne*, *quominus*, při záporu *quin* aby ne . . .): *conantes dicere prohibuit Cs* k slovu jich nepřipustil; *se ad prohibenda circumdari opera parabant L* chystali se zabrániti, aby . . .; *ut ab iniuria se suosque prohiberent Cs* aby se zdržovali (viz i nže); při pass. užíváme leckdy v překl. jiných vazeb: *dolore prohibeor Cs* bolest mi překáží, nedá; *plura scribere fletu prohibeor C* pro pláč nemohu . . .  $\beta$  spec. nepřipouštěti, nedovolovati, zakazovati: ob. *leges prohibent*; *honos credere prohibet L* **2** (o věcech) *p. alqd a* zdržovati, vzdalovati; *prohibenda est ira in puniendo C*; *odvracetí*, odrážeti  $\beta$  zdržovati; zameziti, překaziti něco *n.* něčemu, zabrániti něčemu, nepřipouštěti něco: *omnes eius conatus prohibebit C*; abs. *di prohibeant* nedejtež bohové **3** držeti v bezpečné vzdálenosti od něčeho, přenes. chrániti, ochraňovati, hájiti, brániti někoho od něčeho: *p. alqm ab iniuriis*; *servitio p. alqm L* uchrániti.

**prohibitō**, *ōnis*, *f.* [*prohibeo*] zabránění (*alcis rei* něčemu); nepřipouštění, nedovolení, zákaz.

**prōiciō**, *ere*, *ieci*, *iectum* [*pro a iacio*] hoditi *n.* vrhnouti (vpřed) **1 a** předhoditi; shoditi; přenes. (kupředu) natáhnouti, napřáhnouti: *proiectā hastā N*; *proiecto pede laevo V* nakročiv levou nohou **b** odhoditi, odvrhnouti, zahoditi: *tela manu p. V*; odkládati; přenes. *arma p. Cs*

složiti; *proicit ampullas et sesquipedalia verba* *H* odhazuje = povrhá; odřici se, zbaviti se něčeho: *fructus proicies amoris* *Ct*; vyhoditi, vyvrhnouti: *quod tantam pestem foras proiecerit* *C*; pohoditi: *proiecta cadavera* *O*; *proiecta membra* *Pp* (o nepohřbeném těle); - přenes. spec. vyhnati, vypověděti: (*Iuliam Augustus proiecerat in insulam Trimerum* *T*; *vix duo proiecto (mihi) tulistis opem* *O c* (*humí*) *p. alqm* uhoditi někým o zemi, povaliti, poraziti: *proiectum humi iugulat* *T*; natáhnouti, roztáhnouti *d se p.* = med. *proici a* vrhnouti se: *vos ad pedes lenonis proiecistis* *C*; *Caecina proiectus in limine portae* *T*; lehnutí si, odt. *proiectus* ležící, rozložený; - přenes. (*Insula*) *in utriusque portus ostium proiecta est* *C* táhne se *β* vyřítiti se, vyhrnouti se: (*quidam*) *se in forum proicit* *L*; metaf. *quae libido non se proiciet* *C* **2** metaf. spec. **a** odložit, odkázat: *qui ultra quinquennium proiciantur* *T* **b** vrhati v záhubu, vrhati v nebezpečení, vydávati (na pospas), opouštěti, zrazovati: *primae (epistulae) monent, ne me proiciam* *C* **c** zahazovati = snižovati, pohrdati, opovrhovati: *quibus (dat. p. v.) tam proiecta senatus auctoritas* *T*; *quod in muliebres se proiecissent fletus* *L* snížiti se k... *Part. adj. v. t.*

**proiecticius, a, um** [*proicio*] pohozený, podvržený: o dívce *Pt*.

<**proiectilis, e** [*proicio*] vl. házený vpřed; subst. **proiectile, is, n.** střela.>

**proiectiō, ōnis, f.** [*proicio*] vztahování, napřahování: *bracchii p. C.*

**proiectus, a, um** [*proicio*] **1** vystupující, vyčnávající: *proiecta saxa* *V*; - přenes. vynikající; nemírný: *audacia proiecta* *C* **2** náchýlný: *proiectissima ad libidinem gens* *T* **3** pohozený, opovržený, chatrný, všední: *proiecta alga* *V*; nízký, ponížený: *proiecta servientium patientia* *T*; sklíčený: *vultus p. T.* Viz i *proicio*.

**pro-inde** (básn. též dvouslab.) a **proin** **1** adv. přirovnáv. právě (tak), zrovna (tak) (*p. ac n. ut... jako, p. quasi*

*n. ac si s* konj. jako kdyby, jakoby právě) **2** spojka výsledná proto, proč, protože, tedy; klas. jen ve vyzvání nuže.

**prō-lābor, ī, lāpsus sum** **1 a** (kupředu) sunouti se, smekati se, klouzati se; plaziti se: *iumenta, quae prolapsa in rupibus erant* *L*; *velut si prolapsus cecidisset* *L* klopýtnuv **b** káceti se, klesati, padati: *prolapsa in vulnus* *L*; řítiti se, bořiti se: *Laodicea tremore terrae prolapsa* *T* pobořená; obr. *prolapsa videntem Pergama* *V* pád Pergamu **2** metaf. **a** poklesnouti, pochybiti, poblouditi **b** zacházeti někam, octnouti se někde: v řeči *tametsi multa praetereo, tamen me longius esse prolapsum* *C*; praegn. *huc mulieris libidinem esse prolapsam* *C*; upadnouti, dostati se někam: *miles in rabiem prolapsus est* *T*; nachýliti se, býti stržen, dáti se strhnouti k něčemu, býti jat něčím, propadnouti něčemu: *ad misericordiam prolapsus est animus* *L*; přijíti, připadnouti na něco: *ne fortuito prolapsus videretur (sc. in eam sententiam princeps)* *T* že jest to nahodilý nápad **c** vyklouznouti: *prolapsum verbum esse* *C* bylo prohozeno **d** poklesnouti, upadnouti, býti v úpadku *a virtus militum rem prolapsam neglegentiā consulis restituit* *L* nezdar zaviněný nedbalostí *β* mravně (*iuventus*) *ita prolapsa est* *C*.

**prōlāpsio, ōnis, f.** [*prolabor*] klouznutí, klopýtnutí.

**prōlātiō, ōnis, f.** [*profero*] **1** přednášení, přednesení **a** *exemplorum p. C* uvádění **b** pronášení, výslovnost **2** nesení vpřed = posunování, rozšiřování: *finium p. L* **3** odkládání, odklad: *diei (lhůty) p. Cs*; spec. význ. odročování: *crebris prolationibus* *T*; *rerum p. C* zastavení všeho úřadování; průtah.

**prōlātō, āre, āvī, ātum** [*prolatus* od *profero*] posunovati hranice něčeho kupředu **a** zvětšovati, rozšiřovati: *p. agros* *T* **b** prodlužovati trvání něčeho = udržovati si něco: *p. vitam* *T* = oddalovati (svou) smrt; *prolatantibus spem ac metum* *T* udržovati se v na-

ději a ve strachu **c** oddalovati, odkládati, protahovati: *sustentando ac prolato* *C*.

**prólátus** viz *profero*.

**prōlectō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*prolicio*] lákati, vábiti, (snažiti se) přilákati, navnaditi.

**prōlēgātus**, *ī*, *m*. náměstek legátův, místolegát.

**prōlēs**, *is*, *f*. [*z \*pro-ales k alo*] vl. to, co roste **a** a kolekt. dorost, mládež, děti; mláďata; — básn. *p. olivae* *V* plody; *maris p. V* tvorstvo **β** přenes. (mladá) mužstvo: *Arcadiae p. V*  $\gamma$  jednotl. dítě; mládě **b** potomstvo, potomci, děti; potomek, dítě (syn, vnuk) **c** pokolení; meton. *argentea, aenea p. O* věk.

**prōlētārius**, *ī*, *m*. [*proles*] podle ústavy Serviovy občan bez pozemků, proletář (op. *assiduus*); *proletarii* nebyli zařazeni do tříd a náleželi do zvláštní nevojenské centurie. Jméno podle Ciceronova (pochybného) výkladu odt., že dávali státu potomstvo.

**prōliciō**, *ere*, —, — [*pro a lacio*] přivábíti, přilákati; vylákati.

**prōlixē**, adv. [*prolixus*] **1** hojně, hojnou měrou, bohatě: *p. cumulateque C* **2 a** ochotně: *parum p. respondent Campani C* **b** příznivě: *censuit Mucianus p. pro accusatoribus T*.

**prōlixitas**, *ātis*, *f*. [*prolixus*] hojnost; rozvláčnost, obsírnost, délka.

**prōlixus**, *a*, *um* [vl. part. perf. pass. od *\*pro-liqueo*, srov. *elixus*] vl. kupředu steklý, splývající **1** hojný, vleký, rozvláčný, obsírný, široký **2** ochotný, nakloněný, vlídný, laskavý (*in alqm* k někomu): *tua proluxa beneficaque natura C* **3** o věcech příznivý, zdárný, šťastný: *cetera spero proluxa esse C*.

**prologus** (u scéniků **prōlogus**, *ī*, *m*. [*πρόλογος*] **1** předmluva, zejm. prolog (divadelního kusu) **2** meton. první mluvčí.

**prō-loquor**, *ī*, *locūtus sum* **a** veřejně mluvíti, prohlašovati: *audeat Canuleius in senatu p. L*; (veřejně) jmenovati: *artem p. básn. u C*; váb. mluvíti, promlouvati *T* **b** předpovídati, věštiti *Pp*.

**prōlubium**, *ī*, *n*. [*pro a lubet*] zálibení, potěšení; chuť.

**prō-lūdō**, *ere*, *lūsī*, *lūsum* pův. o gladiátorech konati předběžné cvičení, napřed se cvičiti: *vidit Tatium p. Pp* cvičiti se (ve zbrani); přenes. o býku *ad pugnam proludit V*; obr. *ut sententiis, quibus proluserunt, vel pugnare possint C* jimiž se oháněli před zápasem.

**prō-luō**, *ere*, *luī*, *lūtum* **1** naplaviti: *maris prolem (in) litore* (na břeh) *fluctus proluit V* **2** odplaviti, spláknouti: *tempestas nives proluit Cs*; *proluit silvas Eridanus V* **3** propláknouti: spec. o pití *praecordia mulso prolueris H*; *pleno se proluit auro V* plným pohárem svažil útroby; *multā prolutus vappā H* zlitý, zpitý.

**prōlūsīō**, *ōnis*, *f*. [*proludo*] předběžné cvičení, předehra zápasu obr. *C*.

**prōluviēs**, *ēī*, *f*. [*proluo*] **1** povodeň, zátopa **2** *ventris p. V* výkal.

**prō-mereō**, *ēre*, *uī*, *itum* a ob. dep. **prō-mereor**, *ērī*, *itus sum* **1** trans. zasluhovati (*alqd* něco): *promerui poenam O* **2** intrans. míti zásluhu, zasloužiti se, získávati si zásluhu (abs., *de alqo* o někoho *de re n. in alqd* o něco): *paratiores ad bene de multis promerendum C*; *ego te numquam negabo promeritam* (sc. *de me esse*) *V* neupřu ti tvých zásluh. Part. *promeritum* j. subst. v. t.

**prōmeritum**, *ī*, *n*. [*promereo*] zásluha.

**Promēthēus**, *eī* (koncovka gen. ve verši druhdy synizesí jednoslab. *V Pp*, jako v dat. a abl. *eō Pp*) *n. eos* (ak. *ea*, vok. *eu*), *m*. [*Προμηθεύς*] Titan, syn Iapetův, bratr Epimetheův, otec Deukalionův, představitel boje za pokrok lidstva proti starým řádům; utvořil prý prvního člověka z hlíny a vody; za to, že bez dovolení bohů přinesl lidem oheň, byl přikován ke skále na Kavkaze a sup mu užíral játra, stále narůstající; vysvobozen byl od Heraklea, ale podle jiného podání propadl se i še skálou do podsvětí, kde trpěl jako na zemi; adj. **Promēthēus**, *a*, *um* Prometheův; patronym. **Promēthiadēs** a **Promēthidēs**, *ae*, *m*. Prometheovec, syn Prometheův (t. j. Deukalion).

**prōmineō**, *ēre*, —, — [*v. minae*] vyčnívati, přechnívati **a** subst. *pro-*

*minens, ntis, n.* s gen. part. vyčnávající část, výčnělek, výběžek *T*; vychylovati se, nachylovati se: *pectore prominentes Cs*; - básn. *coma prominet in vultus O* sahá, splývá; strměti, trčeti: (*nemorum coma*) *quae gelido prominet Algido H* **b** metaf. přechýliti, zasahati, prostíratí se do něčeho: *tamquam non pars (gloriae) in memoriam promineat L*.

**prōmiscuē** (n. **prōmiscē**), adv. [*promiscuus*] **1** smíšeně, neodděleně, společně, vespolek **2** bez rozdílu, napořád; bez jistého řádu, pořádku **3** obecně, všeobecně; o místě na všech stranách, tu a tam.

**prōmiscuus** (zř. **prōmiscus**), *a, um* [*pro a misceo*] **1** smíšený, neoddělený, nerozdílný, společný, vespolný: *conubia promiscua L* smíšené; *cetera promiscua cum marito (esse uxori) T*; praed. pohromadě; všem přístupný: *haud promiscuo spectaculo T* = s vyloučením veřejnosti; praed. *p. consularis patet L* všem bez rozdílu; subst. *in promiscuo esse, habere LT* = *promiscuum esse, habere*; obecný, všeobecný, hromadný: *promiscua caedes L*; *promiscuae missiones T* bez omezení **2 a** obyčejný, všední: *promiscuum patris patriae cognitivum T* zevšednělé; *muta ista intercidere ac reparari promiscua sunt* (os. vazba jako v řeč.) *T* jest (zcela) obyčejný zjev, že...; praegn. na čem nezáleží, nedůležitý, bezcenný: *divina atque humana promiscua (habere) S* nic jim nezáleželo na... **b** všeliký, rozličný: *promiscua ac vilia T* rozličné laciné věci; *privatis et promiscuis copiis iuvere militem T* soukromě všelikými potřebami.

⟨*promissa, ae, f.* [*promitto*] slib.⟩

**prōmissiō**, *ōnis, f.* [*promitto*] slibování, slíbení, slib (*alcis rei* něčeho).

**prōmissor**, *ōris, m.* [*promitto*] slibovatel *H*.

**prōmissum**, *ī, n.* [*promitto*] (básn. často pl. význ. sg.) **1** vl. slíbená věc; slib, přípověď: *promissa non dare O* nedati slíbené věci = nesplniti slibu; *p. facere* splniti slib; *promissis stare C* státi v slovu, dostáti slovu; *p. exspec-*

*tare S L* splnění slibu **2** spec. význ. věštba: *Chaldaeorum promissa T*.

**prōmissus, a, um** [*promitto*] vl. spuštěný, splývající, svislý, dlouhý: *capillo sunt promisso Cs* nosí dlouhé vlasy; *promissa barba*. Viz i *promitto*.

**prōmittō**, *ere, mīsi, missum* (synkop. *promisti* = *promisisti*, *promisse* = *promisisse Ct*) vl. pouštěti vpřed **1** spouštěti do délky, spec. nechati růsti, nestříhati: *donec crinem barbamque promitteret T* až by mu narostly; viz *promissus 2* (pův. t. t. augur. stavěti před oči, srov. *portendo*) **a** předpovídati: *summa claritudo iuveni promissa (erat ab haruspicibus) T*; *ut (dii) bene promittant C* věští zdar **b** vůb. slibovati, příslibovati, připovídati (abs. *alcis alqd*, ak. c. inf. fut., zř. praes.): *donum factum, dicatum, promissum* (gradace) *C*; *me promisi ultorem (fore) V* slibil jsem pomstu; básn. *falso tibi me p. noli O* neslibuj si mého návratu; spec. zaslíbiti: *donum tibi dicatum atque promissum C*; praegn. *quod medicorumst promittunt medici H* tím se odborně zabývají (sm. = *profitentur*). Part. *promissus* j. adj. a *promissum* j. subst. v. t.

**prōmō**, *ere, prōmpsi, prōmptum* [*pro a emo*] **1** vyjmouti, vyndati, vytáhnouti, vybrati, vynésti (abs. *alqd ex n. de re*, též *re* něco z něčeho): *promptum vaginā pugionem T* vytasený; o nápoji přinéstí ze sklepa n. nalévatí z nádoby; básn. *cavo se robore promunt V* vycházejí **2** metaf. **a** vynášeti najevo, ukazovati, objevovati: *promes in scaenam H* předvedeš na jevišti; *Sol, diem qui promis H* přivádíš; (*deus*) *obscura promens H* sm. povznášeje **b** spec. vyjevovati řečí n. písmem, vykládati, vyjadřovati (se), pronášeti, vypravovati, připomínati, praviti: *clienti p. iura H*; *p. sententiam T*; vypovídati: *ficta seu vera promeret T* **c** projevovati skutkem, užívati něčeho v jednání, uplatňovati: *nunc illas promite vires V*; konati, páchatí: *saevisissima quaeque p. T*. Part. *promptus* j. adj. v. t.

**prō-moneō**, *ēre, uī*, — napřed upomínati, varovati (*alqm de re* někoho stran něčeho).

**prōmontorium** viz *promunturium*.

**prōmōtiō**, *ōnis*, f. [*promoveo*] povýšení (na hodnot).

⟨**prōmōtivus**, *a*, *um* [*promoveo*] pomocný.⟩

**prōmōtor**, *ōris*, m. [*promoveo*] (vl. posunovatel) zvětšovatel, rozšiřovatel; podporovatel.

**prō-moveō**, *ēre*, *mōvī*, *mōtum* (*promorat* *H* = *promoverat*) **1** kupředu pohybovati, vpřed hnouti, vpřed šinouti, posunovati, postrkovati, dopravovati, vésti: *saxa vectibus promoveant* *Cs* přivalují; *legiones p. Cs*; *remis Centaurum* (t. j. loď) *promovet* *V* pohání; *castra p. Cs* tábořem hnouti; přenes. in *Vaccaeos bellum promotum* (*est*) *L* pokročilo se k válce proti...; básn. *deus* (t. j. *Liber*) *arcana promorat loco* *H* tajnosti (z jejich místa =) ze srdce vytáhl = najevo vynesl **2** metaf. **a** posunovati kupředu hranice něčeho, rozšiřovati, zvětšovati: *imperium p. O*; odt. působiti rozvoj něčeho, rozvíjeti: *doctrina vim promovet insitam* *H* **b** posunovati k vyššímu stupni, povyšovati: *ab humili ordine ad eum gradum promotus* *Cr* **c** pořizovati, vyřizovati, míti úspěch: *praesens promoveo parum* *Tr.* Odt. subst. **prōmōta**, *ōrum*, n. význ. filos. = *praecipua* v. t.

**prōmptē**, adv. [*promptus*] **1** snadno, rychle **2** ochotně, povolně **3** odhodlaně, rozhodně, rázně; směle, statečně.

⟨**prōmptitūdō**, *inis*, f. [*promptus*] pohotovost, odhodlanost, ráznost.⟩

**1.** **prōmptus**, *ūs*, m. [*promo*] jen ve spojení in **prōmptū** **a** najevě: *in p. esse* býti najevě, zjevný, jasný; *in p. habere* jeviti, projevovati, ukazovati; (*natura*) *formam* (= obličej) *nostram posuit in p. C* na patrné místo **b** pohotově, po ruce: *in p. esse, habere*; nasnadě; *in p. esse* býti snadný: *nec tibi quadrupes in p. regere est* *O*; *donec, quod omnibus in p. erat, paucis lucrosus fieret* *T.*

**2.** **prōmptus**, *a*, *um* [*promo*] vl. vyňatý z úkrytu **1** co jest najevě, zjevný, patrný, zřejmý: *aliud clausum in pectore aliud in lingua promptum habere* *S*;

subst. *prompta et aperta* *C*; *prompta occulta noverat* *T* (t. pěchotu i jízdu) **2** meton. co jest po ruce, pohotově, nasnadě, hotový, jistý (vl. i metaf.) **a** *prompta lingua* *O* obratný, hbitý; *promptissima mortis via* *T* nejvíce nasnadě = nejobyčejnější; včasný: doplňk. *cum promptum hoc ius ferrent* *L* rychle, bez prodlení **b** *p. ad alqd* (pozd. též *in alqd, alci rei*) n. abs. **a** snadný, pohodlný, přístupný, snadno možný: *p. aditus* *T*; (*moenia*) *haudquaquam prompta oppugnanti* *L*; často *promptum est* s inf. jest snadno; *p. effectu* *T*; *vocante Carene promptasque res ostentante* *T* = jistý úspěch **β** hotový, připravený; náchylný, nakloněný; ochotný, příznivý, povolný, přístupný: *proles promptior ad arma* *O*; *p. adversum insontes* *T* hotov pronásledovati...; subst. *promptiora, quam promiserant, inveniunt* *T* více ochoty **γ** odhodlaný, rozhodný, rázný, podnikavý, statečný, smělý, obratný, duchapřítomný *prompti*... *segniores* *Cs*; *promptissimus iuvenum* *L*; (*duces*) *si prompti agant* *T* jestliže vystupují odhodlaně; *nemo manu promptior* *L* osobně statečnější; *linguā p. L* obratného jazyka.

**prōmulgātiō**, *ōnis*, f. [*promulgo*] (veřejně) prohlášení, ohlášení, oznámení (zejm. o návrzích zákonů).

**prōmulgō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [snad souvisí s *mulgeo* ve sm. vytlačovati ven] (veřejně) prohlašovati, ohlašovati, oznamovati, spec. návrh zákona (jenž musil býti vyhlášen *trinum nundinum* = 24 dní, než se o něm hlasovalo): *legem p. C*; *rogationem p. CS*; abs. *de meo reditu tribuni promulgaverunt* *C* vyhlásili (dali) návrh (zákona) o mém návratu.

**prōmulsis**, *idis*, f. [*pro a mulsum*] předkrm, první část římského oběda; skládala se z jídla, drážďicích chuť, k nimž se pilo *mulsum*.

**prōmunturium** n. **prōmuntorium** (básn. *prōmunturjum* 4 slab. *O*), *iī*, n. [snad z *pro a mons*, nebo srov. *promineo*] výběžek **1** mys: *p. Minervae* *O* mys v Kampanii, jihozáp. od *Surrenta*,

nyn. Punta di Campanella 2 horský výběžek, předhoří *L*.

**prōmus**, *ī, m.* [*promus*] (vl. vydavatel) otrok, který spravoval v domácnosti zásoby jídel a nápojů, špižník, hospodář.

**prō-mūtuus**, *a, um* napřed vyplacený jako půjčka n. záloha: *publicanis insequentis anni vectigal promutuum* (sc. *imperabant*) *Cs* nájemné napřed zaplati.

**prōnē**, adv. [*pronus*] sklonitě, šikmo.

**pro-nepōs**, *ōtis, m.* pravnuček.

**pro-neptis**, *is, f.* pravnučka.

**pronoea**, *ae, f.* [*πρόνοια*] prozřetel-nost (lat. *providentia*).

**prōnuba**, *ae, f.* [*pro* a koř. *nub-*, viz ke *conubium*] starosvata, starosvatka (při svatbě); básn. *Iuno P. VO* (jako bohyně sňatků).

⟨**prō-notārius**, *iī, m.* vl. zástupce písařův, jako titul pronotář⟩.

**prōnuntiātiō**, *ōnis, f.* [*pronuntio*]

**1** (veřejně) provolání, prohlášení, ohlášení, vyhláška **2** spec. **a** rozsudek, nález **b** t. t. v logice soud, věta **c** t. t. rétor. přednášení, přednes, deklamace *Pn*.

**prōnuntiātor**, *ōris, m.* [*pronuntio*] vypravovatel.

**prōnuntiātum**, *ī, n.* [*pronuntio*] log. soud, věta. Viz i *pronuntio*.

**prō-nuntiō**, *āre, āvī, ātum 1 a* (veřejně) vylašovati, prohlašovati, ohlašovati, provolávat, vyvolávat, volati: *magna voce pronuntiat* *Cs* hlasitě volá **b** vúb. vypovídati, hlásiti, oznamovati, vypravovati **2** spec. **a** úředně *a* pronášeti rozhodnutí (rozsudek), vynášeti náleží, rozhodovati: *sententiam p.* *Cs* vynésti náleží  $\beta$  o předsedovi shromáždění přednáseti (stručně opakovati) něčí návrh = dáti hlasovati o návrhu: *sententiam alcis p.* *Cs*  $\gamma$  prohlásiti zvolení něčí n. přijetí něčeho: (*praetores*) *pronuntiant eos praetores* (doplák.) *L*; *legem p. C* **b** vojen. vyhlásiti vojsku rozkaz, dáti rozkaz k něčemu: *iter (in insequentem diem) pronuntiarī iussit L Cr*; *pronuntiatum (est) iter L*; *pronuntiatum repente, ne quis violaretur, multitudinem*

*exiit armis L* náhlý rozkaz **c** (veřejně) připovídati, slibovati: *qui nummos in tribu pronuntiarit C*; *praemia p. L d* přednáseti, deklamovati, recitovati: *Aratea memoriter a te pronuntiatia sunt C*; *poemata p. N.* Part. *pronuntiatum j.* subst. v. t.

**prō-nurus**, *ūs, f.* manželka vnučková, (pra)snacha.

**prōnus**, *a, um* [z *\*prō-nos* od *prō(d)*]

**1 a** kupředu nakloněný, skloněný, náchýlený, schýlený, sehnutý při běhu: *carcere p. uterque emicat O*; praed. kupředu: *proni in verbera pendent V* kupředu jsou sehnuti **b** dolů nakloněný atd., sehnutý, ohnutý: (*pecora*) *notura prona finxit S*; spádňý, srázný: *prona via O*; sklánějící se, svažující se: *urbs prona in paludes L*; subst. *in prono L* na svahu; o řekách spádňý: *Rhenum prono alveo ruentem T* s velikým spádem; *illum prono rapit alveus amni V* spádňým proudem; *arduis pronos relabi rivus montibus* (dat. směru) *H 2* meton. **a** kupředu se (rychle) pohybující: básn. enall. *prona petit maria V* na moře rychle spěje (podle jin. výkl. na moře svažité) **b** dolů se schylující, klesající, padající: praed. *p. per aëra lapsus O* (přímo) dolů; *p. currus O* dolů se řítící; zejm. o tělesech nebeských k západu se schylující, zapadající, praed. nízko (na obloze): *p. erat Titan* (slunce) *O*; = *nilhil habent haec duo genera proni C* = těžkého **c** metaf. o době rychle ubíhající: *pronos in annos H* v kvapném střídání roků **3** metaf. **a** mající sklon k něčemu, náchýlný (*in n. ad alqd*, též *alci rei* k něčemu): *in arma p. T* chtivý boje **b** nakloněný, příznivý, ochotný, povolný: *pronis auribus accipi T* ochotně býti poslouchán, vyslechnut **c** snadný: *omnia virtuti suae prona esse S*; *apud priores agere digna memoratu pronom erat T*; *id ad fidem pronius est L* pravděpodobnější.

**prooemium**, *iī, n.* [*προοίμιον*] úvod, začátek: *citharoedi p. C* předehra.

**prōpāgatiō**, *ōnis, f.* [2. *propago*]

**1** rozsazování, rozvádění; rozmnožování, rozplozování, rozplemeňo-



vání: *p. vitium C* 2 metaf. **a** rozšiřování: *finium imperii p. C* **b** prodlužování: *propagatione vitae . . . hausit calamitates C* tím, že zůstal na živu; *p. nominis C* udržování (rodového) jména.

**prōpāgātor**, *ōris, m.* [2. *propago*] **1** rozšiřovatel **2** prodlužovatel: *provinciae* (t. j. správy provincie) *p. C*. <**propāgātrix**, *icis, f.* [2. *propago*] širitelka.>

**1. prōpāgō**, *inis, f.* [*pro a pango*] **1** sazenice, odnož, rozvod, výhon, roub: básn. *adulta vitium p. H* prut, výhon **2** metaf. **a** potomek, dítě (syn, dcera); kolekt. potomstvo **b** rod, plémě, pokolení: *clarorum virorum propagines N* rodokmeny.

**2. prōpāgō**, *āre āvī, ātum* [1. *propago*] **1** rozsazovati, rozváděti, rozmnožovati, rozplemeňovati: obr. *vera gloria radices agit atque propagatur C* rozrůstá se **2** metaf. **a** místně rozšiřovati: *p. fines C, terminos urbis T* **b** časově (dále) vésti, udržovati, zachovávat: *stirpem p. C*; (*Philoctetes*) *propagabat vitam aucupio C* udržoval se na živu; (*meus consulatus multa saecula propagavit rei publicae C* prodloužil by trvání obce o mnoho věků; *eandem diem intellego propagatam esse C* (t. j. prozřetelnost stanovila určitou lhůtu pro trvání Říma; zdálo se, že uplynula, ale nyní je posunuta dále, a to, jak *C* doufá, až na věčnost); prodlužovati: *consuli in annum imperium p. L* (= ob. *prorogare*).

**prō-palam**, adv. veřejně, zjevně.

**prōpalō**, *āre, āvī, ātum* [*propalam*] zjevovati, uveřejňovati.

**prō-patulus**, *a, um* dopředu otevřený, přístupný: *in aperto ac propatulo loco C*; neutr. subst. ve spojení **in prōpatulō** **a** vl. na místě dopředu otevřeném: *in p. aedium C, domi N* v nádvoří, na dvoře **b** vůb. venku pod širým nebem **c** metaf. na veřejnosti, veřejně; přístupně: *pudicitiam in p. habere S* míti na prodej.

**prope** adv. [vl. ak. neutr. adj. \**propis*] **1** adj. \**propis* (bývá nahrazováno adj. *propinquus*), jen kompar. **propior**, *us* a superl. **proximus**, *a, um* (blízký) bližší, nej-

bližší **1** vl. o místě *fit propius corpus* *O* přiblíží se; *p. alci rei* něčemu; též s ak. (podle předl. *prope*): *proximus mare Oceanum Cs* nejbliže Oceánu = při samém Oceánu; *propior montem suos collocat S*; subst. **propiora**, *um, n.* bližší místa, krajiny; **proxima**, *orum, n.* nejbližší místa (krajiny, země), (nejbližší) okolí; sg. *in proximo urbis L* v nejbližší části; *in proximo pignora (sunt) T* (zcela) na blízku; masc. *proximi Germanis Cs* nejbližší sousedé Germánů **2** metaf. o rozličném vztahu, na př. o čase, pořadí, podobnosti a p. **a** *vero propius est L* jest pravděpodobnější; *septimus octavo propior iam fugerit annus H* sedmý skoro uplynul rok a blíží se osmý; *proximus quisque Britannico T* nejbližší okolí; *proximus victor* (v. t.) *ST*; *mihī primus* (sc. *es*), *qui a te proximus* (sc. *sum*) *Pn* pro mne jsi první a já jsem po tobě druhý; *Magnetes proximi damno ac remedio habiti sunt T* druhé místo co do . . . bylo dáno Magnetánům; *suspectum semper dominantibus qui proximus destinaretur T* za nástupce; *proximum est, ut . . . C* následuje; *quod proximum fuit non vidit C* co z toho plynulo; *propior petendo quam gerendo magistratui erat L* byl podobnější tomu, kdo se uchází o úřad, než kdo jej zastává; *pectora artificum proxima signis O* zcela podobná; *proxima* (sc. *carmina*) *Phoebi versibus ille facit V* nejlepší po Foibových; *religioni suae proximus fuit C* držel se, byl věren; = zejm. **b** o čase *proximus a* nejbližší, následující, (nejbliže) příští: *in proximum annum transtulit C*  $\beta$  (nejbliže n. právě) minulý, předešlý, poslední: *quid proximā, quid superiore nocte egeris C* včerejší . . . předvčerejší; *proxima (scripta) O* novější díla (op. *veterum scripta virorum*); **c** ve styku lidí blízký, důvěrný; subst. *proximī, orum, m.* nejbližší příbuzní n. nejdůvěrnější přátelé **II** ak. sg. neutr. **prope** (kompar. **propius**, superl. **proximē**) blízko (bliže, nejbliže) **1** adv. **a** vl. o místě *p. alci rei* něčemu: *quam proxime potest hostium castris Cs*; nablízku; zblízka, kompar. z větší blízkosti: *qui*

*tam p. iam Italiam videret C; quo propius regrederetur T; magnum propiusque noscendum visum (est) Pn* zjev hodný bližšího poznání (t. j. zblízka); - metaf. *propius res aspice nostras V t. j.* s větší účastí, laskavěji; *propius tua numina firmes* (v. t. ke konci) *V b* o čase *proxime* nedávno minulé, posledně *C* skoro, téměř, málem, bezmála, takřka *a p. omnes β* v přirovnání asi; jaksi, do jisté míry: *p. qualis undas exercet Auster H; utilitas, iusti p. mater H γ* o ději *iam p. erat, ut . . . L* bylo blízko, že = nechybělo mnoho, že by = málem by . . .; *neque quidquam propius est factum quam ut . . . C* nechybělo mnoho, že by . . . **2** význ. předl. s ak. **a** o místě *p. ripam C; propius urbem C; proxime Italiam C b* přenes. *p. diem viz propediem; filii p. puberem aetatem erant L; iam p. seditionem res erat Cr* = nebylo daleko do . . .; *p. metum res fuerat L* jejich postavení (před tím) bylo již hrozivé; *vitam proxime libertatem* (v. t.) *actam T; o podobnosti ne nepodobně, bezmála (podle), téměř jako (po) . . . : proxime morem Romanum L.*

**propediem**, adv. [vl. *prope dies* blízko (jest) den] brzy, co nejdříve.

**prō-pellō**, *ere, pulī, pulsum 1* pohybovati něčím kupředu, postrkovati, posunovati; popoháněti **a** (*materias subiectis rotis p. T;* (kupředu) káceti, povaliti, zporážeti, strhati: *crates p. Cs; propulsa silva O;* shoditi: *in profundum propulit corpora natae O b* metaf. hnáti, doháněti, puditi k něčemu: *si longius Caecilium pietas propulisset C;* šp. sm. sváděti, štváti: *rudes animos ad corrumpendum militiae morem p. T 2* zaháněti, zapuzovati, vyháněti: zejm. vojen. *hostes p. Cs;* obr. *famem p. H.*

**prope-modum**, adv. skoro, téměř, bezmála.

**propempticon** n. -cum, *ī, n.* [πρὸ-πεμπτικόν] báseň na rozloučenou.

**prō-pendeō**, *ere, pendī, pēsum* vl. býti převislý, svislý **1** spec. převažovati, míti převahu: *tantum p. illam (lancem) putet C;* obr. *bona propendent C 2* metaf. býti nakloněn (*in alqm* ně-

komu), kloniti se, nachylovati se (příznivě k něčemu). Part. *propensus* význ. adj. v. t.

**prōpēnsē**, adv. [*propensus*] náhylně, s náklonností, ochotně, s ochotou.

**prōpēnsiō**, *ōnis, f.* [*propendeo*] sklon; meton. *p. ad summum bonum adipiscendum C* váha (význ. hybná síla, vliv, význam).

**prōpēnsus**, *a, um* [*propendeo*] vl. převislý, svislý **1** mající převahu na některou stranu, skloněný, nachýlený, blízký: *ad veritatem propensior C 2* klonící se někam, nakloněný, náhylný: *voluntas ad lenitatem propensior C;* spec. (milostivě) nakloněný: *ad pia propensos vota deos O.*

**properanter**, adv. [*propero*] spěšně, kvapně.

**properantia**, *ae, f.* [*propero*] spěch, kvap; ukvapenost: *pericula ex properantia T.*

**properatiō**, *ōnis, f.* [*propero*] spěcháání, spěch (spěchy).

**properātō**, adv. [vl. abl. part. perf. pas. od *propero*] spěšně, kvapně *T.*

**properē**, adv. [*properus*] spěšně, naspěch, kvapně, nakvap, chvatně, honem; rychle; ihned.

**properipēs**, *edis* [*properus a pes*] rychlonohý *Ct.*

**properō**, *āre, āvī, ātum* [*properus*] **1** trans. urychlovati, zrychlovati, uspíšiti, dodávati rychlosti něčemu; spěšně n. rychle konati (vykonati, činiti, zjednati, opatřiti) (neklas. *alqd* něco), pospíšiti si s něčím, býti rychlý v něčem: *Cyclopes fulmina properant V* pilně pracují o . . .; *coeptum iter p. T; alia, quae incepto usui forent, p. S* nakvap činil jiná opatření, prospěšná jeho podniku; *arma properate viro V* rychle podejte; *hoc opus, hoc studium properemus H* buďme pilni tohoto . . .; *cum periura patris fides . . . pecuniam heredi properet H* pro dědice shrabuje; *Eurydices properata fata O* předčasně přestřížená nit života; *adeo est properatus amor O* rychle vzplanula; *properata gloria rerum O* rychle získaná; part. *properatus* urychlený, zrychlený, rychlý, spěšný, praed. rychle **2** intr. spěchatí, spěti, pospi-

chati, pospíšiti si, kvapiti, chvátati (abs., s inf.): *erat nihil, cur properato opus esset C* proč by bylo potřebí spěchu, spěchati; zř. s ak. c. inf. *se quisque hostem ferire properabat S*; = přenes. význ. spěti za něčím, toužiti, dychtiti po něčem. přáti si něčeho: *si iungi hospitio properat V*.

**Propertius, ū, m.** (*Sex. Propertius*), římský básník elegický, rodem z Umbrie, starší vrstevník Ovidiův (žil asi v l. 47 až 16 př. n. l.).

**properus, a, um** pospíchající, spěchající, spěšný, kvapný, chvatný, rychlý, praed. spěšně, rychle: *propero agmine T*; = o os. s gen. vztahu *irae p. T* prudký v hněvu; *Agrippina oblatae occasiōis propera T* rychle se chápající příležitosti; = s dat. prosp. *ut tali in tempore sibi quisque p. T* každý byl pilně dbalý sám sebe = myslil sám na sebe, na svou záchranu; = s inf. *quoquo facinore p. clarescere T* význ. snažící se, dychtící.

**prōpexus, a, um** [*pro* a *pecto*] (vl. dopředu sčesaný) (dopředu) shrnutý, spuštěný, rozpuštěný, rozestřený: básn. *fusus propexam in pectore barbam* (ak. vztah.) *V* s dlouhými vousy vpředu na prsa splývajícími.

**prophēta, ae, m.** [*προφήτης*] prorok.

**prophētia, ae, f.** [*προφητεία*] prorokství.

**prophēticus, a, um** [*προφητικός*] prorocký.

**prophētō, āre** [*propheta*] prorokovati, věštiti.

**prōpinātiō, ōnis, f.** [*propino*] připíjení; pitka, hostina.

**prōpinō, āre, āvī, ātum** [*προπίνω*] **1** připíjeti: *propino hoc pulchro Critiae C* to piji na zdraví Kritiovo (u Xenofonta: *Κριτία τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ*) **2 a** dávatí pít, podávati **b** předkládati, dávatí k lepšímu'.

**propinquitās, ātis, f.** [*propinquus*] **1** blízkost: *silvarum ac fluminum propinquitates Cs* místa poblíž lesů a řek **2** metaf. (blízké) příbuzenství, příbuznost; konkr. příbuzenstvo: *familiae et propinquitates T*.

**propinquō, āre, āvī, ātum** [*propinquus*] **1** intr. blížití se, přibližovati se

(abs. *alci rei*, zř. *rem* k něčemu, býti na blízkou něčeho (vl. i přenes. o době) **2** trans. přibližovati časem = urychlovati, uspíšiti: *propinques augurium V*.

**propinquus, a, um** (kompar. neklas. *propinquier*, klas. *propior*, superl. *proximus*) [*prope*, srov. *longinquus*] blízký **1** vl. o místě (*alci rei* něčemu), sousední: *tam propinquis hostibus Cs* v takové blízkosti nepřátel; *belli propinqui rudimenta V* v blízkosti, na blízkou (vedené); *propinquis nuntiis T* zprávami z blízka; = neutr. subst. *in propinquo L* na blízkou; *ex propinquo SL* z blízka **2** metaf. o rozličném vztahu, na př. o čase, podobnosti a p. **a** o čase blízký, brzký, nastávající: (*Hector*) *moriens propinquam Achilli mortem denuntiat C*; *propinquā luce fulsere signa T* na úsvitě **b** příbuzný, příbuzenský, básn. též (důvěrně) známý: subst. **propinquus, ī, m.** příbuzný, básn. též přítel; **propinqua, ae, f.** příbuzná; adj. básn. *turba propinqua O* zástup příbuzných; *bella propinqua O* boj příbuzných.

**propior, propius** viz *prope*.

**propitiō, āre, āvī, ātum** [*propitius*] nakloňovati si, ob. o božích usmiřovati, zjednávatí si n. vyprošovati (si) milost něčí, uprošovati, vzývati o milost: *p. Iovem, ut certum edat oraculum Cr*.

**propitiūs, a, um** [snad *pro* a *peto*] (vl. blízký) nakloněný, příznivý, ob. o božích milostivý: *haec arma propitio flumine* (v. t.) *accipias L*; *propitia tela Ap* milostné.

**propius** viz *prope*.

**propinigēum, ī, n.** [*Προπνιγεῖον*] topírna v lázních, zařízená k ústřednímu vytápění horkou vodou (= *praefurnium*; srov. *hypocaustum*) *Pn*.

**Prōpoetides, um, f.** [*Πρωποίτιδες*] Propoitozny, dívky v městě Amathuntu na Kypru, jež zkameněly, protože se rouhaly božství Afrodítinu.

**propōla, ae, m.** [*προπόλης*] překupník, prodavač, kupec, kramář, hokynář.

**prō-polluō, ere, —, —** dále (= ještě více) poskvřňovati *T*.

**prō-pōnō, ere, posuī, positum** **1** klásti vpřed, představovati, (veřejně) vy-

stavovati, předkládati, vykládati, vyvěšovati **a**  *vexillum p.*  *Cs vztyčiti; propositis decem tabulis L; edictum p.*  *Cs veřejně vyhlásiti b* spec. **a** na prodej vystaviti: *proposita omnia in medio vidit L; proponi cereus (non) opto H* nepřejí si, aby má vosková podoba byla „ve výkladní skříni“; odt. *ad mulierem propositam omnibus C* oddávající se  $\beta$  jako základ n. cenu vystaviti, položit, ustanoviti: *geminum pugnae proponit honorem V;* - odt. metaf. vystaviti jako odměnu n. trest, slibovati, připovídati, dělati naději, těšiti něčím, op. hroziti, vyhrožovati něčím: *praemia p.; libertatem p. L;* pass. *alqd proponitur* jest naděje na něco; *maiozem spem (sibi) proponi videbant Cs* že jim kyne větší naděje = naděje roste; *magnam (ei) spem in Milonis morte propositam C* kynula mu naděje ze . . . ; op. *cum improbis poenam proponitis C; cui cum mors proponeretur C*  $\gamma$  vystaviti něčemu: *propositum bello se fore ratus L* že bude terčem války; zůstaviti, zanechati, vydati: adj. (*ne*) *oppida (sint) Romanis proposita ad copiam commeatus Cs* **2** metaf. předkládati, stavěti před někoho n. před sebe **a** *ante oculos (sibi) p. CL = oculis* (dat.) *p. C* vl. postaviti si před oči, (jasně) představit si, míti na mysli = *animo (animis) p. n. sibi p. C; hoc sibi solacii p.*  *Cs tím se těšiti; ukazovati: exemplum p. alci C; remedium p. N* navrhovati; pass. býti před očima, býti patrný, zřejmý: *in praesenti atque ante oculos proposito periculo C* **b** *quaestionem p. N; cum esset haec ei proposita condicio C;* básn. *siccis omnia dura* (doplňk.) *deus proposituit H* učinil těžkým; - zejm. jako úkol n. cíl uložit, stanoviti, určit, dáti **a** *sibi p. ut* (pozd. též inf.) předsevzít (si), umíniti si, usmysliti si, podnikati, zamýšlet; *res proposita N* předsevzetí; (*mihi*) *est propositum ut* n. inf. předsevzal jsem si, mám úmysl, cíl; *id, quod propositum est alci rei C* úkol, účel, cíl něčeho; *propositum opus O;* básn. s inf. účel. *propositum remorari Tartara munus O* určený k tomu, aby . . .  $\beta$  spec. o slovesném díle stanoviti, určit, dáti látku, thema: *alci rei propositum*

*est C* látkou něčeho jest **c** vykládati řečí, předkládati, uváděti, přednáseti, vypravovati, líčiti, oznamovati, vyjevovati, projevovati, zmiňovati se: *difficultates auctionandi p. Cs* vykládati o obtížích; *rem gestam p. Cs; motos senatu excusatosque simul propositurum* (sc. esse se) *T. Part. propositum* význ. subst. v. t.

**Propontis, idis** n. *idos, f.* [Προποντις] nyn. Marmarské moře (mezi mořem Egejským a Černým).

**prō-portiō, ōnis, f.** [z *pro portione*] obdoba; úměrnost, poměr (vytvořil *C* za překlad řec. ἀναλογία).

**prōportiōnālis, e** [*proportio*] úměrný, poměrný.

**prōpositiō, ōnis, f.** [*propono*] **1** představa o něčem, pomyšlení na něco: *huitus vitae p. C* **2** látka, thema, (hlavní) věc; - <předpoklad, these> **3** log. návěst úsudku, premisa.

**prōpositum, ī, n.** [*propono*] **1** předsevzetí, úmysl: *p. tenere Cs L; tenacem propositi virum H* vl. držícího se svého předsevzetí = důsledného, pevného v jednání; pozd. i s přívl. *non habeo p. il um reprehendendi Pn;* cíl: *p. assequi C;* úkol: *victor propositi H* až („slavně“) vykonáš svůj úkol **2** spec. o slovesném díle látka, thema, (hlavní) věc, v dramate děj: *sed iam ad p. revertamur C* k věci; *ut egrederetur a proposito C* **3** log. návěst úsudku, premisa.

**prō-praetor, ōris, m.** [ze spojenj *pro praetore*] propraetor (viz *praetor*).

**proprie, adv.** [*proprius*] **1** vyhrazeně, jako vlastní majetek, soukromě, (každý) zvláště: *promiscue toto (campo Martio) quam p. parva frui parte malitis C;* přenes. *difficile est p. communia dicere H* svým způsobem, osobitě **2** metafora **a** zvláště, jednotlivě, speciálně; osobně **b** výhradně; (sám) o sobě, pro sebe, na svůj vrub **c** význačně, charakteristicky, význačným způsobem **d** náležitě, příslušně, vlastně; vhodně: *magis p. nihil possum dicere C.*

**proprietās, ātis, f.** [*proprius*] **1** zvláštnost, (zvláštní) vlastnost; konkr. *frugum proprietates L* zvláštní

druhy 2 vlastnictví: *p. Salaminis insulae :: Iustinus.*

**proprius**, *a*, *um* [snad z *pro privo*] vlastní (*alcis*, zř. *alcis* někomu), t. j. náležící výhradně někomu, vyhrazený, soukromý 1 *nec solem proprium natura nec aëra fecit O* (op. *communis* a *publicus*); *proprium esse alcis* býti něčím (výhradním) majetkem, výhradně náležeti někomu, přenes. býti vlastním činem, vlastní zásluhou: *cum ademerit nobis omnia, quae nostra erant propria C*; *proprio sumptu T*; *Archilochum proprio rabies armavit iambo H* jemu vlastním (t. j. od něho vynalezeným iamb. trimetrem) 2 metaf. **a** zvláštní, speciální, týkající se jednotlivé osoby n. věci: *proprium est alcis* jest něčí zvláštností, zvláštní vlastností; *hunc mihi da proprium labore V*; *duritiam operum ac propriis nominibus incusant vallum, fossam . . . T* jmenovitě, jednotlivě; osobní: (*Piso*) *offensus urbi propria quoque ira T* **b** výhradní, vlastní, význačný, charakteristický, podstatný: *id virtutis est proprium C* (právem náležící =) náležitý, příslušný: *quod huius imperii proprium est C* (t. j. právem i povinností); *deferens propria laurum H* = zasloužený; *qui proprio nomine ‚perduellis‘ esset C* pravým **d** (trvale náležící =) trvalý, stálý, jistý: *proprium ac perpetuum* (v. t.) *C*; *locupletia munera non propria esse consuerunt N*; *propria dona V*, *munera H*; *si proprium hoc* (t. j. štěstí při lovu) *fuert V*.

**propter**, adv. a předl. [m. \**propiter* z *prope*] **I** adv. blízko, nablízku, vedle: *filii p. cubantes C* **II** předl. s ak. **1** o místě blízko (u) něčeho, vedle (u) něčeho: *bacillum p. me ponitote C* **2** ob. o přičině pro něco, skrze něco, kvůli někomu, instr. něčím přičiněním, působením něčím, zásluhou něč: o rodičích *p. quos hanc lucem adspexerit C* = kteří mu dali život.

**propter-eā**, adv. **proto** (uvádí výsledek z předcházejícího n. se vztahuje k násl. větě přič. s *quod*, *quia* n. účel. s *ut*, *ne*).

**prōpudium**, *iū*, *n.* [podle ob. výkl. z *pro* a *puet*; snad podle *repudium* od

*pes*] hanba; meton. jako nadávka hanebník, ohavník, nestyda.

**prōpugnāculum**, *ī*, *n.* [*propugno*] bašta, hradba, hrad **a** obr. *alta navium* (gen. vysvětlovač) *propugnacula H* ‚hradby‘ (o Antoniových vysokých lodích egyptských, op. *Liburnae*) **b** metafor. význam. **a** zástita, obrana, obranný prostředek: *lex . . . propugnacula tranquillitatis atque otii C* **β** spec. obranný důvod, důkaz: *firmissimo propugnaculo uti, quod . . . L.*

**prōpugnātiō**, *ōnis*, *f.* [*propugno*] hájení, obhajování, obrana.

**prōpugnātor**, *ōris*, *m.* [*propugno*] obránce, obhájce **a** vl. bojovník: *classis inops propter dimissionem propugnatorum C* námořních vojáků (proti *remiges*) **b** metaf. *rei publicae p. C*,

**prō-pugnō**, *āre*, *āvī*, *ātum* bojovati, bít se, zápasiti, buď abs. n. *pro re* (básn. a pozd. též *alcis rei a rem*) za něco = brániti, hájiti něco **a** vl. *ipsi ex silvis rari propugnabant Cs* (t. j. metali kopí); subst. *propugnantes* obhájcové **b** metaf. *p. pro aequitate C*; *quae libidine deliquerant, ambitu propugnans T* hledí obhájeti = zakrýti.

**prōpulsātiō**, *ōnis*, *f.* [*propulso*] odrazení, odvracení.

**prō-pulsō**, *āre*, *āvī*, *ātum* odražeti, odvracetí (*alqd ab alqo* něco od něčeho) **a** vl. *hostes p. CsT* **b** přenes. *moenibus* (abl. instr., čes. za hradbami) *bellum* (= válečné útoky) *p. L*; *periculum p. S*; *famem p. CT* zaháněti.

**propylaea**, *ōrum*, *n.* [προπύλαια] propylaje, nádherná stavba, tvořící vchod na athénskou Akropoli ze záp. strany, vystavěná za Periklea od Mnesikleia z perselského mramoru.

**prō-quaestōre** viz *quaestor*.

**prōra**, *ae*, *f.* [πρῶρα] **a** přída, před, předek lodní: přisl. *mihi ‚p. et puppis‘, ut Graecorum proverbium est, fuit a me tui dimittendi C* (= πρῶρα καὶ πρῶμνη) t. j. první a poslední důvod **b** básn. synekd. loď.

**prō-rēpō**, *ere*, *rēpsī*, — vylézati (básn. *re* z něčeho) *H*.

**prōreūs**, *eī*, *m.* [πρωρεύς] plavec zaměstnaný na přídě lodi, správce přídy; jako vlastní jm. *O*.

**prōripiō**, *ere*, *ripiū*, *reptum* [*pro arapiō*] **a** vytrhnouti, vyrvati, uchvátiti, schvátiti: *hominem proripi iubet C* přivléci **b** reflex. *se p.* vytrhnouti se, vyřítiti se, vyraziti: *s dat. eo nisu proripuit se custodibus T* vytrhl se; básn. intr. *proripuit iuvenis V*; *quo proripis V* kam chvátáš; obr. *quae libido non se proripiet ac proiciet C* nevyrazí sm. nepropukne.

**prōrogātiō**, *ōnis*, *f.* [*prorogo*] **1** prodloužení, prorogace: *p. imperii L 2* odklad: *p. diei C*.

**prō-rogō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** spec. prodloužití úředníku jeho úřad na další lhůtu (vl. rogací na sněmu, pak i vůb., i usnesením senátu n. rozhodnutím císařovým), prorogovati: *imperium alicui p.*; *numerum annorum provinciis p. C 2* vůb. **a** prodloužití, (dále) ponechati, zachovati, udržovati, popřávati (dlouhého) trvání: *paucis tibi ad solvendum prorogatis diebus C*; (*ut id vitae spatium damnatis prorogaretur T*; *spiritum homini p. Pn*; *hic longum (prolept.) scriptori prorogat aevum H* **b** odkládati: *vivendi recte qui prorogat horam H*.

**prōrsus** (starší *prorsum* a synkop. *pro-sus* n. *prosum*), *adv.* [vl. part. *pro-vorsus* n. *pro-versus*] **1** vl. kupředu obrácený, praed. (zpríma) vpřed, kupředu: *ut transvorsus, non provorsus cedit Pt*; obr. *p. ibat res C 2* ob. **a** zrovna, přímo, právě; docela, zcela, dokonce, dočista, naprosto, zohla, jistě; velmi, tuze **b** po výřtu zkrátka, slovem: *praemia modo, modo formidinem ostentare, suos ad virtutem adrigere: p. intentus cuncta parare S*.

**prō-rumpō**, *ere*, *rūpī*, *ruptum* vyražeti **1** *Aetna prorumpit ad aethera nubem V* chrlí **2** ob. med. *prorumpi* = intr. *prorumpere (re z něčeho, odněkud)* **a** *a* o zřídle význ. přýštiti: *fons aquae prorumpebat Hirt*; *unde it mare* (zde sm. široce rozlité řeka) *proruptum V* odkud (vyrazivši jde =) se vychrluje; *proruptus corpore sudor V* vyrazil na těle; o ústí *in mare prorumpit Thybris O* vrhá se, valí se; *vis morbi in intestinum prorupit N* nemoc se s takovou silou vrazilá do ...; vyhrknouti, propuknouti, vy-

puknouti, provaliti se, vzniknouti: (*incendium*) *praediis Tigellini proruperat T*; spec. význ. vyjítí najevo, projevití se: *nilhil prorupit, quo coniuratio intellexeretur T*; o os. *victo silentio prorupit reus T* promluvil  $\beta$  o os. a zejm. vojen vyraziti, vytrhnouti, vyřítiti se, vrhnouti se: *medius prorumpit in hostis V* **b** metaf. *a* dorážeti až po nějakou míru, rozmoci se, vzrůsti: *eo p. hominum cupiditatem C*  $\beta$  s podm. os. propuknouti v něco, upadnouti, (nemírně, bezuzdně a p.) oddati se něčemu: *in scelera ac dedecora prorupit T*. Bývá zaměňováno s *proruo* (v. t.).

**prō-ruō**, *ere*, *ruī*, *rutum* **1** intr. řítiti se (kupředu), hnáti se, vyřítiti se: *subditis calcaribus p. in hostem Cr*; = o věcech zřítiti se, skáceti se = pas. *prorui* býti zbořen, pobořen: *motu terrae oppidum proruit T 2* trans. pavaliti, potříti: *proruet victorem H*; *hostem profligare ac p. T*; o věcech káceti, strhovati, podrážeti, bořiti: *munitiones p. Cs*; *p. fossas T* t. j. zaházeti.

**prōsa**, *ae*, *f.* [m. *\*prōrsa* = *pro-vorsa*, sc. *oratio*] vl. řeč stále přímo vpřed (obrácená =) postupující (nedělená na verše) = řeč nevázaná, próza *Pn* (op. *versūs*, srov. *prorsā et vorsā facundiā Ap* = prózou i veršem).

**prōsāpia**, *ae*, *f.* (arch.) rod, rodina, příbuzenstvo *S*.

**proscāenium**, *iī*, *n.* [*προσσχηνιον*] jeviště.

**prō-scindō**, *ere*, *scidī*, *scissum* **1** vl. vpřed trhati; spec. orati, brázditi, zejm. o prvním orání převrátiti, podmítati; básn. *p. litus aratro O* = přísl. *litus arare* sm. konati marnou práci; obr. o lodi *p. aequor Ct 2* přenes. 'trhati' význ. utrhati na cti někomu, ostouzeti, zlehčovati, tupiti, urážeti někoho: *summotum patriā p. O*.

**prō-scribō**, *ere*, *scripsī*, *scriptum* **1** vypsati, (vl. písemným návěstím) vyhlásiti, ohlásiti, prohlásiti, uveřejniti: *legem p. CT 2* spec. **a** vyhlásiti prodej, dražbu n. pronájem něčeho, (veřejnou vyhláškou) dáti do prodeje, prodávati, pronajímati: *ille, quod non placebat, proscripsit, tu, quod pla-*

*cebat, emisti C b* spec. *a* prohlásiti někoho za zbavena statků n. statky za zabaveny, odt. zabavit, konfiskovati: *vicinos p. Pn; possessiones p. C β* t. t. polit. vyhlásiti někoho za psance, dáti do seznamu psanců, dáti do klatby, proskribovati někoho (kteréhož prostředku se užívalo po příkladu Sullově; *proscriptus*, vyhlášený za psance, psanec, propadal hrdlo, jeho jmění bylo konfiskováno státem a v dražbě prodáno, jeho potomci zbaveni práva ucházeti se o úřady): *patrem meum, cum* (ačkoli) *proscriptus non esset, iugulastis, occisum in proscriptorum numerum retulistis C.*

**prōscriptiō, ōnis, f.** [*proscribo*] (písemná) vyhláška; spec. *a* vyhláška o prodeji, dražbě n. nájmu něčeho; odt. nabídka, prodej *b* t. t. polit. vyhlášení za psance, klatba, proskripce.

**prōscriptūriō, ĭre** [desider. od *proscribo*, žertem utvořeně] míti chuť na proskribování *C.*

**prō-secō, āre, secuī, sectum 1** (zpředu) uříznouti, odříznouti; spec. t. t. sakrál. o částech žertvy určených k obětování: *qui eius hostiae exta prosecuisset L*; subst. **prōsecta, ōrum, n.** obětní kusy *O 2* o půdě zorávati: *cum primum prosecatur (solum) Pn.*

**prō-sēminō, āre, āvī, ātum** vl. rozsevati; metaf. rozmnožovati, rozplozovati, pass. rozrůstati se.

**prō-sequor, sequī, secūtus sum** vl. kupředu následovati **1** pronásledovati *hostem p. Cs 2* provázeti, doprovázeti, jíti s někým *a exsequias funeris (n. funus) alcis p. CO* účastniti se něčeho pohřbu, býti někomu na pohřbu; *Chattos suos saltus Hercynius prosequitur T* provází *b p. alqm re* (abl. instr.) n. pozd. *cum re* provázeti někoho (s) něčím *a p. defunctum ignavo questu T; (Aeneas) prosequitur lacrimis longe (euntem) V* = dlouho za ní hledí se slzami; *decedentem cum favore ac laudibus prosecuti sunt L; milites contumeliosis vocibus prosequebantur nostros Cs* utrahačně pokřikovali na naše *β* metaf. význ. prokazovati, dokazovati, darovati, dáti, věnovati

někomu něco, počítati někoho něčím, za hodna uznati něčeho: (*Caesar Remos liberaliter oratione prosecutus Cs* vlídně k nim promluviv; *quos Aeneas prosequitur veniā V; te multa prece, te prosequitur mero H* k tobě vznáší modlitbu, tobě věnuje... **3** provázeti, vésti k cíli, pokračovati, postupovati v něčem *a* abs. *prosequitur pavitans V β* prováděti: *descriptions locorum poetice p. Pn* = básnickým způsobem líčiti **4** vystihovati, spec. řečí n. písemně líčiti, vykládati: *quid pascua versu prosequar V; praegn. p. alqd oratione, verbis Pn* šířiti se o něčem. Bývá zaměňováno se slov. *persequor* (v. i t.).

**Proserpina i Prō-, ae, f.** [z řec. Περσεφόνη přetvořeno podle *proserpo*] = Persefona, dcera Demetřina a Diova, choť Plutonova, vládkyně v podsvětí.

**prō-serpō, ere, psī, ptum** plaziti se vpřed, obr. plížiti se (vpřed); vylézati.

**prōsiliō, ĭre, siluī, —** [*pro a salio*] vyskočiti, vyraziti, vyběhnouti, vymrštit se, vzhopiti se: *tribuni in contionem prosiliunt L*; básn. *Ennius potus ad arma prosiliuit dicenda H* dal se do...; obr. *vaga* (prolept.) *prosiliet natura H*; = přenes. *flumina prosiliunt O*; *sanguis longe prosilit O* vystříkne, vytryskne; vyčnívati: *quod prosilit villae Pn* vyčnívající část, výstupek (t. *vestibulum*).

**prō-socer, erī, m.** pratchán.

**prō-spectō, āre, āvī, ātum** dívati se (daleko vpřed), hleděti, pohlížeti, vyhlížeti (*alqd* na něco) **1 a** *mare prospecto C; intenti proelium prospectabant S* pohlíželi na...; pozorovali; *ex tectis fenestrisque prospectant L*; (*Ariadna*) *prospectans litore Thesea cedentem* (za Th.) *Ct b* přenes. o místech (*villa*) *quae subiectos sinus prospectat T* která hledí = ze které je vyhlídka na...; *locus late prospectans T* s dalekou vyhlídkou; odt. směřovati, býti obrácen: *hos (campos) ad occasum conversa (terra) prospectat Cr* = s těmito hraničí **2 a** vyhlížeti, ohlížeti se po něčem *a* význ. hledati: (*navis*) *p. exsilium* (vhodné místo k vyhnanství) *videbatur C β* význ. očekávati, čekati: *hostem p. L*; básn. *te*

*fata prospectant paria V* **b** viděti v budoucnosti, předvídati: *p. servitium T*.

**prōspectus**, *ūs, m.* [*prospicio*] **a** výhled, vyhlídka, rozhled (*alcis rei* na něco, po něčem): *prospectum adimere, impedire CT, prohibere S, eripere V* odejmouti, zameziti vyhlídku, překážeti v rozhledu, zakrývati rozhled; *prospectu capto in urbem L* rozhlédnuv se po městě; *Aeneas omnem prospectum late pelago* (dat., vl. směrem k moři) *petit V* shledává všechny výhled na moře = (na všechny strany) moře široko vůkol obhlíží **b** dohled: *alqd in prospectu est sm.* = jest viděti něco; *cum iam extremi essent in prospectu Cs*; pohled význ. vzezření: *lugubris p. T*

**prō-speculor**, *ārī, ātus sum* vyhlížeti **a** intr. dívati se; praegn. *Siccium prospiculatum ad locum castris capiendum mittunt L* na obhlídku **b** (s očekáváním) *p. adventum imperatoris L*.

**prōsper** viz *prosperus*.

**prōsperē**, adv. [*prosperus*] zdárně, šťastně, dobře, prospěšně: *ut omnia p. procedant C*; se zdarem, se štěstím, s prospěchem: *p. aut in metu T* ve štěstí.

**prōsperitās, ātis, f.** [*prosperus*] zdar, daření, štěstí, prospěch, úspěch: *p. rerum T* štěstí; příznivost: *p. valetudinīs N* zdraví; - přízeň: *prosperitatis indicium Am*.

**prōsperō, āre, āvī, ātum** [*prosperus*] dávatí zdar (*alqd* něčemu) (ob. o božstvu), žehnati: *uti populo Romano vim victoriamque prosperetis L* abyste popřáli, dali; *diva, patrum prosperes decreta H*; *coepta p. T*.

**prōsperus** i **prōsper**, *a, um* [srov. čes. sporý = vydatný] **1** zdárný, šťastný, doplňk. se zdarem, šťastně: *ut id prosperum eveniret L*; *prospera omnia cedunt S*; subst. **prōspēra, ōrum, n.** zdar, štěstí: *prospera Iuppiter his dextris fulgoribus edit C* **2 a** zdar dávající, příznivý: (básn. s gen. obj. něčemu) *Noctilucam prosperam frugum H* **b** příznivý, šťastný význ. blahověstný: *omnem cursum mihi prospera dixit religio V* (se záměnou epith.) věštby mi předpověděly zdar cesty.

**prōspicientia, ae, f.** [*prospicio*] prozřetelnost, obezřelost.

**prōspiciō, ere, spexī, spectrum** [*pro a specio*] vyhlížeti, vpřed (do dálky) hleděti, dívati se, pohlížeti, zíratí, rozhlížeti se **1** (intr.) **a** s dat. směru *alto prospiciens V* rozhlížeje se po moři; obr. *longe animo p. C*; *in futuri temporis aetatem prospiciens O* (se starostí) pohlížeje **b** s dat. prosp. *p. alci* (ut, ne... aby) starati se o někoho, pečovati, míti na péči, opatřiti něco, činiti opatření stran něčeho, mysliti, pomýšleti na někoho n. na něco: *vitaē p. Cs* zachovati **2** (trans.) hleděti vpřed na něco, viděti (spatřiti) zdaleka nebo v dálce (před sebou) něco **a ex cruce... domum suam p. C**; obr. význ. poskytovatí vyhlídku: *domus longos quae prospicit agros H* „hledí na... **b** metaf. předvídati: *longe p. futuros casus rei publicae C* (t. j. předvídati je a uvážovati o nich); *ex imbrī soles p. V* **c** praegn. vyhlížeti, opatřovati (*alci alqd* někomu něco), postarati se o něco: *filiae p. maritum Pn*.

**prō-sternō, ere, strāvī, strātum** (synkopicky *prōstrāsse O = prostravisse*) vl. prostřítí; poraziti, zporážeti, skáceti, povaliti **1 a caesis prostratisque lucis C; *arbor multam prostravit silvam O* veliký kus lesa **b** spec. o prosebníku se *ad pedes alcis p. = se alci p. C* vrhnouti se někomu k nohám, padnouti před někým na kolena; pod. *p. se C = humi se p. L* vrhnouti se na zemi **2** metaf. **a** vojen. *hostes p. C* **b** skáceti, způsobiti pád něčeho, zničiti něco, pass. klesnouti, upadnouti, býti v úpadku: *adeo prostrata res publica C* **c** snižovati: *carminum studium p. T* snižovati; se *p. Am*.**

**prōstituō, ere, uī, ūtum** [*pro a statuo*] vl. veřejně vystaviti; spec. oddati hanebnému (lehkému) životu: se *p. Ct* (řemeslně) oddávati se; - metaf. vrhati na pospas; zneuctívati; zaprodati: *nec me vocem prostituisse foro O*.

**prō-stō, āre, stitī, —** vl. státi na veřejnosti; spec. býti vystaven na prodej n. k zaprodání (zejm. o otrocích a nevěstkách): o knize *ut prostes (liber) H*; - obr. *amicitiae numen prostat O*.



**prō-subigō**, *ere* (vpředu, před sebou) rozrývati, rozrýpávati *V*.

**prō-sum**, *prōd-esse*, *prōfui*, *prōfuturus* prospívati, býti prospěšný (abs., *alci* někomu, *ad n. in alqd* (vzhledem) k něčemu, při něčem; podmět vyjádřen též inf., ak. s inf., větou s *quod*), býti platen, pomocen, pomáhati: *profuturus* (nahrazující leckdy part. praes.) mající prospěti = prospěšný, užitečný; básn. *mercator annonae* prosit *H* t. j. ať mírní drahotu.

**Prōtagorās**, *ae*, *m*. [Πρωταγόρας] z Abder, řecký sofista, vrstevník Sokratův.

**prōtēctiō**, *ōnis*, *f*. [*protego*] pokrytí, metaf. ochrana.

**prōtēctor**, *ōris*, *m*. [*protego*] ochránce.

**prō-tegō**, *ere*, *tēxi*, *tēctum* (vl. zpředu) krýtí **1** vl. pokrývati, příkrývati, zakrývati: *tabernacula protecta hederā Cs*; spec. vojen. krýtí význ. chrániti: *equitatus consulum non armis modo, sed etiam corporibus suis protegens L*; s ak. řec. *hominem simul protectus equumque O* (o Kentaurovi) kryje si tím i lidskou i koňskou část svého těla; odt. **2** metaf. význ. chrániti (*alqd a re* od něčeho): *ego iacentem defendo et protego C*.

**prōtēlō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*protelum*] **1** vzápětí za někým jíti; dostupovati, dokračovati, dorážeti na někoho, stíhati někoho **2** s abl. odl. zapuzovati **3** odalovati, protahovati **4** (dále) dováděti, přiváděti.

**prōtēlum**, *ī*, *n*. [*protendo*] vl. prodloužení oje; volí zapřažení jeden za druhým; abl. **prōtēlō** adv. za sebou, vzápětí, ihned.

**prō-tendō**, *ere*, *tendī*, *tentum* (dopředu) napínati, vzpínati, natahovati, napřahovati: *bracchia in mare protendens O*; *hastas p. V*; vypínati, vystrkovati; nastavovati: *p. uterum T*; *filium p. T* = zvedati a ukazovati; - básn. *aciem in pelagi p. aestus Ct* „napínati“. Part. *protentus* j. adj. v. t.

**prōtentus**, *a*, *um* [*protendo*] natažený, dlouhý; *pedes temo protentus in octo V*.

**prōtenus** viz *protinus*.

**prō-terō**, *ere*, *trīvī*, *trītum* potřítí, drtiti; pošlapati, podupati **a** vl.

*proterit arva O*; zejm. o jždě *equitatus aversos* (zezadu) *p. incipit Cs*; *equi p. iacentes T*; odt. **b** přenes. **a** vojen. porážeti, potírati, ničiti: *protrita hostium acie T β* dorážeti zezadu: *ver proterit aestas H* zatlačuje *γ* šlapati po někom význ. s pohrdáním utlačovati: *istum proterendum et conculcandum putaverunt C*.

**prō-terreō**, *ēre*, *uī*, *itum* zaplašiti; zapuditi, zahrnati.

**protervē**, adv. [*protervus*] drze, opovázlivě, směle, svěvolně; nestoudně.

**protervitās**, *ātis*, *f*. [*protervus*] **a** drzost, smělost, opovázlivost; nestoudnost **b** bujnost, nezbednost.

**protervus**, *a*, *um* dorážlivý **1** prudký, zuřivý, zběsilý, dravý: *protervi venti H 2 a* ob. drzý, smělý, opovázlivý, svěvolný; nestoudný **b** bujný, nezbedný: *iuvenes protervi H*.

**Prōtesilāus**, *ī*, *m*. [Πρωτεσίλαος] syn Ifigleův z Fylaky, choť Laodameiin; první z Řeků vyskočil z lodi na trojský břeh a první padl v boji.

**prō-testor**, *ārī* veřejně dosvědčovati; (veřejně) vypovídati, tvrditi, prohlašovati, přiznávati se.

**Prōteus**, *eī* (*Protēi* 2slab. *V*) *n. eos* (ak. *ea*, vok. *eu*), *m*. [Πρωτεύς] mořský stařeč, věštecký bůh na ostrově Faru u Egypta, pastýř ryb a tuleňů; věstil prý nerad a proto se měnil v rozličné podoby; podle Homéra musil jej Menelaos spoutati, aby na něm vynutil věštby; - přísl. o lidech nestálé povahy *n. lstivých a chytrých H*.

**prōtinus** = **prō-tenus**, adv. (vl. napjatě, souvisle kupředu) **1 a** o místě vpřed, kupředu: *ipse capellas p. ago V*; dále, daleko: *insana p. absint iurgia O b* o čase dále, příště, potom, pak: *p. iras Marti redonabo H 2* v souvislosti, nepřetržitě, bezprostředně, přímo, hned **a** o místě *trans Lugias Gotones regnantur... p. deinde ab Oceano Rugii T* bezprostředně (hned) u...; *valvis xystum desinentem et p. pratum... videt Pn*; *cum p. utraque tellus una foret V* = jeden celek **b** o čase napořád; přímo, ihned, hned; záhy: *p. de via L* hned jak přišel z cesty; o minulosti hned již: *eum (morem) p. urbes Albanæ coluere V*.

**Prōtogenēs**, *is*, *m.* [Πρωτογένης] slavný malíř z Kaunu v Karii, vrstevník Apellův (v 2. pol. 4. st. př. n. l.), viz též *Ialysus*.

**prō-tollō**, *ere* **1 a** vystrkovati (dopředu), napřahovati: *manum si protollet Pt* **b** t. t. sakrál. (obětní dar) předkládati, věnovati: *magmentum p. Inscr* **2** prodlužovati, odkládati: *mortem sibi p. Pt*.

⟨**prōtonōtārius**, *īi*, *m.* [πρωτονοταριος a *notarius*] nejvyšší písař, protonotář, v pův. smyslu název vysokého kancelářského úředníka papežské kurie, pak titul dávaný duchovním osobám.⟩

**prō-trahō**, *ere*, *traxī*, *tractum* **1** (vl. z úkrytu ven) vytáhnouti, vyvléci: *pedibus (za nohy) cadaver protrahitur V*; přitáhnouti, přivléci, (násilně) přivést: *Ithacus vatem protrahit in medios V*; - přenes. *ut ipse ad operas mercenarius protrahatur C*; *ad paupertatem protractus Pt* stažený do..., upadlý **2** metaf. **a** význ. přinutiti, přiměti: *quem ad indicium protraxit L* **b** vyvléci na světlo = odkryti, odhaliti, objeviti, prozraditi: *per indicium protractum est facinus L*; *p. inimicum L*; *nec meus laitantes versus amicos protrahit O*.

**prō-trūdō**, *ere*, *sī*, *sum* postrkovati, posunovati: *p. cylindrum C*; strčiti: *qui in rupis protrusit asellum H*; - metaf. odložití, odročiti: *comitia in Ianuarium mensem p. C*.

⟨**prō-tunc**, *adv.* toho času, tehdy.⟩

**prō-turbō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **a** rozehnati, zahnati: *Piso... sacrificalem apparatus, festam plebem proturbat T* dá přípravy rozmetati a lid rozehnati; zejm. vojen. *p. equites Cs*, *hostem T*; vyhnati **b** básn. *proturbat pectore silvas O* zporáží **c** abs. dorážeti *V*.

**pro-ut**, *adv.* podle toho jak, jak, jakož: *ita haberi, p. habere lege liceret C*.

**prō-vehō**, *ere*, *vēxī*, *vectum* **1 a** vpřed vézti (posunovati, dopravovati), přivážeti: *saxa navis provehit Pn* **b** dep. *provehor* vpřed jeti, plouti, popojížděti, vyjížděti, vyplouvatí, přijížděti, připlouvatí: *p. in altum Cs*; *provehimur portū V*, *pelago* (dat. směru) *V*; vůb.

postupovati, (vpřed) pronikati: *signa illuc usque provecta T* **2** metaf. **a** o čase *provehi* postoupiti, pokročiti: *provecta nox erat T*; *aetate provecta T*; s podm. os. *aetate provectus CN* věkem pokročilý, starý, letitý; (*bellum*) *longius provectum est T* protáhla se **b** dále vésti, podporovati, býti přízniv něčemu: *vim temperatam di provehunt in maius H* vedou ke zdaru; přiváděti k hodnoti, povyšovati, povznáseti: *ad honores alios scientia iuris provexit L*; *dignitatem a Domitiano longius provectam T*; pass. postupovati: *e gregario ad summa militae provectum (esse) T* **c** a akt. zaváděti, sváděti, strhovati příliš daleko: *vestra benignitas provexit orationem meam C*; *haec spes provexit (sc. eos), ut... L*; *si me ulterius provexerit ira Pp* **β** med. dáti se zavést, svést, strhnouti, zacházeti příliš daleko: *eo ardoris provectus est T*; zejm. v řeči: *quid ultra provehor V* = proč dále mluvím; *studio rerum rusticarum provectus sum C*.

**prō-veniō**, *īre*, *vēnī*, *ventum* vl. vpřed přicházeti, vycházeti **1** vystupovati, předstupovati: *proveniebant oratores novi básn. u C*; - přenes. *provenere dominationes T* **2** spec. vzházeti, růsti, uroditi se: *frumentum angustius provenerat Cs*; (*fruges*) *cito proveniunt T*; o lidech roditi se; - obr. *provenere ibi scriptorum magna ingenia S* vystoupilo hojně...; dařiti se: *novā ubertate p. terram T* sm. že se daří nová úroda země; *lana proveniat O* **3** metaf. **a** povstávati, díti se: *non haec humanis opibus proveniunt V* **b** s dat. do stávati se někomu: *tamquam suis victoria provenisset T* **c** a skončiti se, dopadnouti: *ut initia belli provenissent T* **β** šťastně se skončiti, povésti se, podařiti se: *cetera mandatueros, ubi prima provenissent T*.

**prōventus**, *ūs*, *m.* [*provenio*] **1** výnos, úroda: *quin p. oneret sulcos V*; - obr. úroda, žně: *magnum proventum poetarum annus attulit Pn*; ⟨výnos, užitek, důchod⟩ **2** metaf. **a** výsledek: *pugnae p. Cs*; *si qui omnes secundos rerum proventus expectent Cs* samé při-

znivé výsledky **b** spec. šťastný výsledek, úspěch, zdar: *superioris temporis p.* Cs.

**pröverbium**, *iñ, n.* [*pro a verbum*] přísloví, úsloví, obecné (běžné) rčení, pořekadlo: *venire in p. n. in proverbii consuetudinem C* vejíti v přísloví, státi se příslovím; *ut in proverbio (n. p.) alcis est C* jak praví něčí přísloví, podle něžho přísloví, příslovečně; *rem ad triarios redisse proverbio (abl.) increbuit (v. t.) L.*

**prövidēns**, *entis* [*provideo*] prozíravý, opatrný.

**prövidenter**, *adv.* [*providens*] prozíravě, opatrně, obezřele.

**prövidentia**, *ae, f.* [*providens*] **1** vl. vidění dopředu, možnost viděti: *s gen. neque ferendi neque declinandi p. T* = nebylo (před sebe) viděti ani na zasa-zování ran ani na uhýbání **2** metaf. **a** starostlivost, pečlivost; prozřetelnost: *divina p. C* **b** prozíravost, opatrnost, obezřelost.

**prö-vidēō**, *ēre, vīdē. vīsum* **1** viděti (daleko) vpředu, (zdaleka) zahlédnouti: *missilia, ubi, quid petatur, provideri nequeat, inutilia esse L* není-li viděti cíle; básn. *excusare, quod non providisset eum H* zdaleka = dříve neviděl (a nepozdravil) **2** metaf. **a** předvídati: *longius in futurum providentibus desiderium L* tuším pro budoucnost; básn. *verba provisam rem sequentur H* (v myšlenkách napřed viděnou =) promyšlenou **b a** býti prozíravý, opatrný; činiti opatření; starati se (*alci* o někoho, *de re* o něco, stran něčeho; *ut, ne aby...*): *non dubito, quin tu plus provideas C* (t. v politice); *duces providendo saepius quam temeritate prodesse T* prozíravostí; *p. rei publicae C; neque quo signa ferantur provident Cs* nestarají se; *p. ne...* též předejítí něco, zameziti: *providendum, ne quid... motus faceret L* **β** opatřovati, obstarávati (*alci alqd* někomu n. pro někoho něco), připravovati, chystati, starati se o něco: *frumentum exercitui p. Cs; quantum diligentiam provideri poterat, providebatur Cs* pokud záleželo na bedlivosti, byla konána všechna možná opatření; *neque facere*

*aut p. quicquam poterant S* nebyli schopni žádného činu ani opatření; *multa eius provisata prudenter... ferebantur C* mnohá moudrá opatření; *s dat. pāv. ita mihi res tota provisata est C. Part. providens* význ. *adj. v. t.*

**prövidus**, *a, um* [*provideo*] **1** předvídající (*alcis rei* něco): *mens provida rerum futurarum C; p. veri O;* abs. předvídající budoucnost, znalý budoucnosti, věštecký; *p. auspex H;* subst. *in esse (femini) aliquid providum T* **2** starající se, starostlivý, pečlivý (*alcis rei* o něco): *rerum vestrarum p. T;* subst. *illic providum et secundis numinibus evenit T* = stalo se něco, co jest znamenání ochrany a přízně bohů **3** prozíravý, opatrný, obezřelý.

**prövincia**, *ae, f.* **1** obor samostatné působnosti úředníkovy, působnost i meton. působišť; úřad, (úřední) úkol, práce, činnost, povinnost, služba, místo; správa, řízení, vojen. (jednotlivé samostatné) velitelství, velení **a** *praetores provincias sortiti sunt... Sulla urbanam et peregrinam (sc. provinciam)... Flaccus Apuliam L* dostali losem jako (své) obory...; *comparare inter se provincias L* dohodnouti se o rozdělení úkolů; *praetor, cui classis p. obvenerat L; provincia maritima L* velení na moři; *Valerio Potito Volsci p. evenerat L* velení proti Volskům; *Alcibiades in spe erat provinciae bene administrandae N* **b** přenes. vůb. (vykázaný) úkol, výkon, úděl: *illam sibi provinciam depoposcit, ut me trucidaret C; mihi solitudo et recessus p. est C* **2** meton. spec. provincie (t. j. země od Římanů dobytá, přivtělená k říši a spravovaná od římského místodržitele) **a** (*Sicilia*) *prima omnium p. est appellata C; (Gallia) in provinciam redacta Cs* učiněna provincií; o úřednících *provincias sortiri* buď losovati o provincie n. losem obdržeti (= *ducere provincias* sc. *sorte*) **b** spec. *p.* podle souvislosti značí určitou provincii, zejm. = **a** *p. Gallia* (pozd. Provence) **β** Malá Asie **γ** Afrika **c** u jiných národů správní okres, kraj, země; u Peršanů satrapie **N** **d** meton. spravování n. správa provincie, úřadování

v provinciī: *annua p. C; primus annus provinciae C.*

**prōvinciālis**, *e* [*provincia*] náležející k provinciī (spec. k p. Gallii Cs), týkající se provincie, obyvatelů provincie n. správy provincie, provinciální; v češtině ob. nesouřadně provincie (gen.), (jako) z provincie, v provinciī (n. pl. provinciích atd.): *p. abstinentia C* (osvědčená) ve správě provincie; subst. **prōvinciāles**, *ium, m.* obyvatelé provincie, lidé z provincie, provinciálové.

<**prōvinciātīm**, adv. [*provincia*] po provinciích.>

**prōvisiō**, *ōnis, f.* [*provideo*] **1** předvídaní, předvídavost: *multum potest p. animi et praeparatio ad minuendum dolorem C* t. j. myšlení na budoucí věci a příprava ducha (na ně) **2 a** opatření (*alcis rei* pro něco n. proti něčemu): *horum vitiorum una p. (est) C* jediný způsob předejítí tyto chyby **b** starostlivost, prozřetelnost, prozíravost, opatrnost.

**prō-vīsō**, *ere* podívatí se po něčem.

**prōvisor**, *ōris, m.* [*provideo*] **1** předvídatel: *dominationum p. T* **2** (člověk) starající se (*alcis rei* o něco): *utilium tardus p. H.*

**prōvisus**, *ūs, m.* (jen abl.) [*provideo*] **1** vl. vidění vpřed, výhled: *ne oculi quidem p. iuvabant T* **2** metaf. **a** předvídaní: *p. periculi T* **b a** prozíravost, prozřetelnost; opatrnost: *p. deum T*  $\beta$  opatrování, obstarávání, starost o něco: *dispositu (v. t.) provisuique civilium rerum peritus T.*

**prō-vivō**, *ere, vīxi*, — dále žítí *T.*

**prōvocātiō**, *ōnis, f.* [*provoco*] t. t. soudní odvolání k nejvyšší instanci, t. za republiky ke sněmu, za doby císařské k císaři (abs., *ab alqo ad alqm* od někoho k někomu): *p. est ab alqo* lze se odvolati od někoho; *si a duumviris provocarit* (sc. *reus*), *provocatione certato L* vediž při odvoláním = odvolacím řízením; právo odvolání.

**prōvocātor**, *ōris, m.* [*provoco*] vl. vyzývatel; spec. zvláštní druh gladiátorů, útočník.

**prō-vocō**, *āre, āvī, ātum* **1** vyvolávatí, přivolávatí, povolávatí **a** vřb.

(básn.) *Memnonis mater roseo provocet ore (hanc) diem* O necht' přivolá, vzbudí **b** vyzývati, vybízeti, pobízeti, povzbuzovati **a** zejm. k zápasu n. k boji: *Crispinus minimo me provocat H* vyzývá k zácce (k zápasu) o malíčkost (s mé strany, kdežto sám nabízí více, jsa si jist výhrou; podle jiného výkl. *minimo* sc. *digito* = malíčkem sm. urážlivě); odt. pouštěti se do zápasu, zápasiti, závoditi: *senes virtute p. Pn* zápasiti v statečnosti se starými  $\beta$  vřb. = podněcovati, puditi, doháněti: *quid beneficiis provocati facere debemus C;* význ. provokovati, drážditi, popuzovati: *iniuriis provocatos C; maledictis me p. C*  $\gamma$  s ak. výsledku vyzývati k něčemu, vzbuzovati něco, způsobiti, dáti podnět kněčemu: *p. bella T; Titus comitate officia provocans T* podněcuje horlivost ve službě **2 t. t.** soudní odvolávati se (abs., *ab alqo ad alqm* od někoho k někomu): *ut de vi damnati ad populum provocent C.*

**prō-volō**, *āre, āvī, ātum* vl. letěti vpřed, vyletěti, přiletěti; obr. vpřed běžeti, kvapiti, spěchati; vyběhnouti, vyraziti, vyřítiti se; přiběhnouti, přihnati se, přikvapiti.

**prō-volvō**, *ere, volvi, volūtum* vpřed valiti, váletí, smýkati; přivaliti, vyvaliti, odvaliti, svaliti **1 a cupas p. Hirt; truncum provolvens V** **b** zejm. se *p.* = med. *provolvi ad pedes n. ad genua* (dat. *genibus T*) *alcis* vrhnouti se někomu k nohám, padnouti před někým na kolena **2** přenes. **a** (*Agrippina*) *usque ad libita Pallantis provoluta T* sklesši, sníživši se až k ukájení choutek Pallantových **b** s abl. odl. *multi fortunis provolvebantur T* byli zbavováni.

**proximē**, *proximus* viz *prope*.

**proximitās**, *ātis, f.* [*proximus*] blízkost **1** vl. **2** metaf. **a** význ. podobnost *O* **b** (blízká) příbuznost *O*.

**proximō**, *āre, āvī, ātum* [*proximus*] blížiti se, býti blizek.

**prūdēns**, *entis* [*z providens*] **1** význ. part. (praed.) věda, vědomě, s (úplným) vědomím, s rozmyslem, úmyslně, schválně, naschvál: *p. et sciens C; forte an p. T* **2** adj. **a** vl. předvídací,

vědoucí: *prudentes*, *id est providentes* C prozíraví (proti *divinus* věštec); *doli p. T* věda, že je to lest; umějíci, znalý, zkušený, zběhlý (abs., *alcis rei n. in re* něčeho, v něčem): *p. rei militaris N*; *animus rerum p. H* znalý věci = moudrý; *ut prudentes* (sc. *pugnae*) *cum imperitis . . . manum consererent S* připravení s nepřipravenými; básn. s inf. *p. anus dissipare pulveres* moudrá stařena, (umějíci rozhrabávati =) jež rozhrabává popel *H b* prozíravý, bystrý, prozřetelný, rozumný, rozvážlivý, obezřelý, opatrný; moudrý; chytrý.

**prūdentē**, adv. [*prudens*] **a** zkušeně, zběhle **b** prozíravě, prozřetelně, rozumně; rozvážlivě, obezřele, opatrně; moudře; chytré.

**prūdentia**, ae, f. [*prudens*] **1** předvídavost, schopnost předvídati: *futurorum p. C 2* znalost, zkušenost, zběhlost (*alcis rei* něčeho, v něčem) **3** prozíravost, bystrost, důvtip, důmysl, prozřetelnost; rozumnost; rozvážlivost, obezřelost, opatrnost; moudrost; chytrost: *aetatis maturitate ad prudentiam C* t. j. k filosofii; = básn. meton. *senex, aevi p. nostri O* (vtělená) moudrosti.

**pruīna**, ae, f. **1** jíní, jinovatka, šedivý n. padlý mráz **2** metaf. sníh *V 3* meton. mrazy, zima: *ad medias pruinas V* do zámrazu.

**pruīnōsus**, a, um [*pruina*] ojíněný, jinovatý.

**prūna**, ae, f. hořící n. řeřavé (žeřavé) uhlí.

**prūniceus**, a, um [*prunus*] švestkový, ze švestkového dřeva: *p. torris O*.

**prūnum**, ī, n. [srov. *προῦμνον*] slíva, švestka (ovoce).

**prūnus**, ī, f. [srov. *προῦμνος*] slíva, švestka (strom).

**prūriō**, īre, —, — [srov. *pruna*] vl. o věcech pálení, svrběti; přenes. **a** *dentes pruriunt Pt* zuby mě svrbí (v předtuše bití) **b** mítí chuť na něco: *prurientes auribus Vt* majíce svrbění v sluchu = chtějí si něco libého poslechnout; spec. býti vilný *Ct*.

**Prūsa**, ae, f. město v záp. Bithynii

na sev. svahu Olympu, nyn. Brussa; odt. **Prūsēnsēs**, ium, m. obyvatelé Prusy.

**Prūsiās** n. **Prūsia**, ae, m. jméno králů bithynských **1** P. I. (vládl v l. 236 až asi 186 př. n. l.); jeho nástupce **2** P. II. (zavražděn r. 148), k němuž se utekl Hannibal.

**prytanēum**, ī, n. [*πρυτανεῖον*] prytaneion, obecní dům, radnice; spec. v Athénách pozd. = *σκιὰς* n. *θόλος*, místnost (nedaleko radnice), v které se shromažďovali a většinu dne dleli prytanové (t. j. právě úřadující výbor rady); tam také společně stolovali a s nimi cizí vyslanci i mužové o stát zasloužili.

**prytanis**, is, m. [*πρύτανις*] v některých řec. městech titul nejvyšších úředníků.

**psacas** viz *psecas*.

**psallō**, ere, *psallī*, — [*ψάλλω*] hráti na strunný nástroj, zejm. na kitharu, synekd. zpívati s průvodem kithary.

**psalmigraphus** viz *psalmographus*.

**psalmōdium**, iī, n. [srov. *psalmodia* = *ψαλμοδία*] zpívání žalmu; žalm.

**psalmographus**, ī, m. [*ψαλμογράφος*] skladatel žalmů, žalmista.

**psalmus**, ī, m. [*ψαλμός*] žalm.

**psaltērīum**, iī, n. [*ψαλτήριον*] **1** psalterion (strunný nástroj) **2** ≠ sbírka žalmů, žaltář.

**psaltria**, ae, f. [*ψάλτρις*] hudebnice, kitharistka, harfenice.

**Psamathē**, ēs, f. [*Ψαμάθη*] **1** dcera argejského krále Krotopa, milenka Apollonova, matka Linova *O 2* dcera Nereova, milenka Aiakova, matka Fokova *O*.

**psecas** (n. **psacas**), *adis*, f. [*ψεκὰς* n. *ψακὰς*] **1** otrokyně, jež mazala a česala své paní vlasy, kadeřnice, frizérka: *psacade natus u C 2* jako vlastní jm. *O*.

**psēphisma**, atis, n. [*ψήφισμα*] u Řeků usnesení lidu na sněmu.

**Pseudocatō**, ōnis, m. [*Ψευδο-*] vl. Lžikato, nepravý Kato: *verus P. C*. pravý druhý Kato (svou poctivostí).

**Pseudodamasippus**, ī, m. [*Ψευδο-*] Lžidamasippus, nepravý (druhý) D.

**pseudolus**, ī, m. [*ψεύδω*] vl. lhát; jako vl. jm. titul Plautovy komedie.

**pseudomenos**, *ī, m.* [ψευδόμενος] klamný úsudek vl. o lháři (řekne-li lhář, že je lhář, mluví pravdu; mluví-li však pravdu, není lhář) i vůb.

**Pseudophilippus**, *ī, m.* [Ψευδο- . . .] Lžifilippos t. j. Andriskos, který se vydával za syna krále Persea C.

**pseudothyrum**, *ī, n.* [ψευδόθυρον] tajná dvířka (též obr.).

**psithius** (n. **psythius**), *a, um* [ψιθίος] *psithia* (*vitis*) (též subst.) V psithská réva, z jejichž sušených hroznů se lisovalo červené rozinkové víno.

**psittacus**, *ī, m.* [ψιττακος] papoušek.

**Psöphis**, *īdis* (ak. *īda O*), *f.* [Ψωφίς] město v sev. Arkadii (dříve zv. Fegia).

**psychomantium**, *īī, n.* [ψυχομαντείον] věštitna, v které jsou vyvolávány a dávají odpovědi duše zemřelých lidí.

**Psylli**, *ōrum, m.* [Ψύλλοι] národ v sev. Africe, proslulý léčením hadího uštknutí.

**psythius** viz *psithius*.

**-pte**, příklonná částice, spojovaná se zájmeny přívl. k jejich zesílení: *suopte pondere C* svou vlastní tíží.

**Pteum**, *ī, n.* [Πτελεόν] přístavní město v Thessalii na jižní straně Pagaského zálivu, nyn. Ftelia.

**pthois**, *īdis, f.* [φθοίς] koláč (snad okrouhlý).

**ptisanārium** (psáno též **tisanārium**), *īī, n.* [πιτισάνη] krupice odvar n. polévka vl. z krupice, pak vůb.: *p. oryzae H.*

**Ptolomaeus** n. též **Ptolemaeus**, *ī, m.* [Πτολεμαῖος] Ptolemaios, jméno rodu, jenž vládl v Egyptě od r. 323 (první byl Ptolem., syn Lagův, vojevůdce Alexandra Vel.) do bitvy u Aktia r. 31 př. n. l.; - adj. **Ptolomaeus, a, um** Ptolemajův, Ptolemajský, synekd. egyptský; subst. **Ptolemāis** (n. **Ptolemāis**), *īdis* n. *īdos, f.* jméno několika měst v Egyptě a ve Foinikii.

**pübēs**, *entis* [vl. part. praes. od \**pubeo*, srov. *pubes*] vl. dospělý; metaf. o rostlinách bujný, šťavnatý V.

**pübertās**, *ātis, f.* [2. *pubes*] 1 (pohlavní) dospělost; mužný věk, mužnost, zletilost: *nondum pubertatem ingressus T* 2 meton. **a** mužná síla: *inexhausta p. T* **b** chmýří, chlupy,

vousy jako známka dospělosti:  *dentes et pubertatem naturā existere C.*

1. **pübēs**, *is, f.* (arch. dat. *pübē Pt*) 1 vl. chmýří, chlupy, vousy jako známka dospělosti; synekd. ohanbí, rozkrok, klín, lůno: *pube tenuis V* 2 meton. **a** dospělá mládež, (mladé) mužstvo, zejména branné mužstvo: *p. Albana L*; - přenes. o dobytčatech mladé kusy V **b** básn. vůb. lid, lidé.

2. **pübēs** n. **püber**, *eris* [srov. 1. *pubes*] 1 (vl. pohlavně) dospělý, dorostlý, mužný, zletilý; *p. aetas L* zletilost; subst. *puberes, um, m.* dospělá mládež, dospělí lidé, mužstvo 2 o rostlinách bujný, šťavnatý: *puberibus foliis V.*

**pübēsċō**, *ere*, — [inchoat. k \**pubeo*, srov. *pubes*] 1 obrůstati (pův. chmýřím, vousy, básn. i přenes.): *prata pubescunt variorum flore colorum O* odívají se; vůb. pokrývati se, plniti se: *pubescit vinea fetu V* 2 meton. **a** dospívati, mužněti, dorůstati v muže: *nunc aequali tecum pubesceret aevo V* **b** metaf. dozrávati.

**püblicānus**, *a, um* [*publicus*] 1 ob. subst. masc. nájemce státních důchodů z polností, desátků, cel a p. n. veřejných podniků, na př. staveb; *publicani* byli většinou ze stavu jezdeckého a vyděračnost mnohých byla trýzní pro obyvatele provincií 2 adj. *muliercula publicana C* (se zlomyslným dvojsmyslem, srov. *publicus*) ,nájemčí ženština'.

**püblicātiō**, *ōnis, f.* [*publico*] zabavení konfiskace: *p. bonorum C.*

**püblicē**, adv. [*publicus*] veřejně (op. *privatim*) 1 klas. vzhledem k obci (= ke státu) (leckdy lze přeložití přívl. obecní, státní, veřejný, úřední) **a** jménem obce, z usnesení n. z rozkazu obce, od obce, z úřední moci, v úřední věci, úředně: *p. privatimque Cs* jménem obce i svým; *exulatum p. ire L* z rozkazu obce; *si patronus huic causae p. constitueretur C* úředně (u nás *ex off(ici)o*); *si privatus esset, cur p. loqueretur T* jako úřední osoba, úředním tónem; *litteras Athenas p. misit N* úřední zprávu; (*dona*) *non modo a singulis, sed et p. mittuntur T* od obcí

**b** v zájmu obce, pro obec, obci, pro všechny: *p. esse laudem Cs* obci; přív. *materiam ingentis p. privatimque decoris L c* nákladem obce, z obecních peněz, na státní útraty: *ut filiae eius p. alerentur N 2* pozd. význam na veřejnosti, u lidí, obecně: *artibus egregiis et pari fama p. T; quod maiestas elusa p. foret T.*

**Pūblicius**, jméno rodu pův. latinského; zejm. **1 a 2** dva bratři *L. a M. Publicius Malleolus*, aedilové r. 240 n. 238 př. n. l., kteří z výnosu pokut, které uložili nájemcům pastvin, založili chrám a slavnost na počest bohyně Flory a zřídili cestu od Cirku na Aventin (*vicus n. clivus Publicius*) *OT 3 C. Publicius Bibulus*, tribun lidu r. 209 př. n. l., odpůrce patriciů *L 4 C. Publicius Malleolus*, quaestor v Kilikii r. 80 př. n. l. *C 5 Publicius Certus*, účastník zavraždění Helvidia Priska za Domitiana; obžalován od Plinia Ml. *Pn. Adj. Pūbliciānus, a, um Publiciūv.*

**pūblicō, āre, āvī, ātum** [*publicus*] **1** učiniti obecním (státním) majetkem, zabavití, konfiskovati: *bona p.; regnum p. Cs* zabrati (anektovati); o osobě (*ut rex*) *cum bonis omnibus publicaretur C* (t. jeho království) **2** neklas. zveřejniti **a** postoupiti obecnému užívání, učiniti obecně přístupným: *Aventinum p. L t. j. plebejūm* (u nás „rozparcelovati“); přenes. *publicata pudicitia T* zmrhaná, porušená **b** (veřejně) ukázati, vystoupiti s něčím: *ut omnia studia sua publicaret T; se p. Suet* veřejně vystupovati **c** uveřejniti, vydati: *p. librum Pn.*

**Pūblicola** (arch. **Poplicola**), *ae, m.* [z *pop(o)los a colo*, vl., „přítel lidu“] cognomen v rodě Valeriů (v. t.).

**pūblicus, a, um** [arch. *poplicus*, od *populus*, -ū- snad podle *pūbēs*] **1 1** týkající se národa, obce, státu **a** národní, obecní, státní, veřejný, úřední, politický (op. *privatus*): *publica privatae tecta L; pecunia* (v. t.) *publica; iudicium publicum C* trestní soud n. pře; *quod antea causam publicam nullam dixerim C* nemluvil jsem ve věci trest-

ní; *publicum consilium L* usnesení, nález obce, *T* státní rada (= senát); *publicae provinciae T = provinciae populi Romani* n. senátu (op. *Caesaris*) **b** v češt. leckdy nesouřadně obce (= státu), od obce; jménem obce, z usnesení n. z rozkazu obce; v zájmu obce, pro obec; nákladem obce; v úřadě: *bonum (malum) publicum LT* prospěch, štěstí (škoda, neštěstí) obce; *publicum imperium servitiumque L* obce, vlasti; *publicum auxilium L* od obce; *publicum funus TPn* od obce vypravený = slavnostní; *incisa notis marmora publicis H* s nápisy jménem obce; *iniuria publica Cs* obci učiněná; *Vibius de vi publica damnatur T* násilnosti spáchané v úřadě **c** zejm. **rēs pūblica** a vl. obecní (státní, veřejná, úřední) věc n. záležitost, obecní jmění: *reliquiae rei publicae C β* kolekt. obecní věci, státní záležitosti: *rem publicam gerere* vl. býti činný ve prospěch státu, sloužiti obci (státu, vlasti), ob. spec. bojovati za stát, za vlast; *ad rem publicam administrandam Cs* na válečné potřeby; *loqui de re publica* o politice; *rem publicam capessere* (v. t.); *nihil per libertos publicae rei* (sc. *agere Agricola*) *T* nic úředního y obec, stát **2** obecný, veřejný, na veřejnosti; všeobecný, všem přístupný, společný: *lux publica mundi O; quae (terrae essent) vacuae, eas publicas esse T; publica materies privati* (v. t.) *iuris erit H; iuvenum publica cura H* touha všech mladíků; *circumsteterat Palatium publica exspectatio T* lid plný očekávání; obyčejný, všední **II** subst. **pūblicum, ī, n. 1 a** obecní jmění; zejm. obecní pozemek, „obec“: *nihil de publico attingere C; privatos agros, qui in p. Campanum incurrebant C b obecní n. státní pokladna: *bona in p. addicere Cs = zabavití; de n. ex publico* z obecního jmění, ze státní pokladny, nákladem obce, na útraty státu; *non modo in publico* (na veřejnosti), *sed etiam de publico* (za veřejné peníze) *convivari C c* obecní důchod y, jichž vybírání bylo pronajímáno, odt. nájem od obce: *omnes omnium publi-**

*corum societates C* meton. všech nájemců **d** obecní podnik: *conducere publica H*; *ut militia vacarent, dum in eo publico essent L* dokud budou dodavateli obce **e** obecní skladiště, sýpka: (*frumentum*) *in p. conferunt Cs* **f** obec, stát: *in p. T* pro obec, obci, lidu; úředně **2** veřejné místo, ulice **a cloacae per** (pod) *p. ductae L* **b** veřejnost: *in p. prodire; publico carere C, abstinere T* nevycházeti ven, zůstávat doma; *orationem in p. dare Pn* vydati **c laudare in p. et in commune T** (jen) všeobecně. - <obecenstvo>.

**Pūblius**, jméno římského rodu; zejm. **1 Volero Publilius**, tribun lidu r. 471 př. n. l. (zákon *ut magistratus plebei comitiis tributis crearentur*) **2 Q. Publilius Philo**, první plebejský praetor r. 337 př. n. l., bojoval ve válkách samnitských **3 a 4** sourozenci: *Publilia*, druhá manželka Ciceronova r. 45, s níž se ještě téhož roku rozešel; vyjednavatelem v té věci byl její bratr *Publilius*. - Adj. **Pūbilia tribus L**, jedna z venkovských tribuí.

**Pūblius, ůi, m.** římské praenomen (zkrác. *P.*).

**pudēns, entis [pudeo]** **1** stydíci se, stydlivý, cudný; počestný, mravný, slušný; subst. *pudentes C* mužové čestní, počestní **2** skromný, mírný: *veniam peto pudentem Ct.*

**pudenter, adv. [pudens od pudet]** **1** stoudně, stydlivě, cudně; mravně, počestně **2** skromně, s měrou: *licentia sumpta p. H.*

**pudeō, ēre, uī, itum** **1** os. **1** intr. styděti se: *ita nunc pudeo Pt; (multitudo) ad pudendum inducitur C* ke studu; *pudens prave* (v. t.) *H*; part. *pudens* význ. adj. v. t. **2** trans. naplňovatí studem: *non te haec pudet? Tr.* **II** ob. neos. **pudet** v. t.

**pudet, ēre, pudit** (= *puditum est*) *p. me* (ak., jenž bývá leckdy vynecháván) *alcis rei* stydím se za něco, hanbím se, se studem myslím (vzpomínám) na něco (věc bývá též vyjádřena nom. pronom. neutr., inf., ak. c. inf., větou s quod. n. si, 2. sup.); abs. jest stydno, jest hanba: *Cotini, quo magis pudeat* (sc. *eos tributorum*), *et*

*ferrum effodiunt T* aby jejich hanba byla ještě větší; *p. dictu T* = *pudendum* (est) *dictu T* stydím se to říci, vypravovati; *p. me alcis a* stydím se za někoho **b** stydím se někoho: *p. deorum hominumque L*; *si te municipiorum non pudebat C*; *vestri me p. miseretque T* k vůli vám cítím stud a lítost. - Gerundivum **pudendus, a, um** **1** za koho jest třeba se styděti, adj. hanebný, potupný, nepočestný: *neque pudendum aut paenitendum eum regem fore L* = bude ke cti a spokojenosti; *matre pudendā H*; *pudendis volneribus V* (t. j. zezadu na útěku); *Italia, per quam somno et luxu* (abl. zpūs.) *p. incesserat T* ke všeobecné hanbě, pohoršení **2** koho jest se třeba styděti: *Vesta pudenda Pp.*

**pudibundus, a, um [pudet]** stydíci se, stydlivý, stoudný, praed. stoudně, ve studu: *matrona paullum intererit satyris pudibunda H*; *pudibunda ora O.*

**pudicē, adv. [pudicus]** stoudně, stydlivě; mravně, cudně, počestně, slušně.

**pudicitia, ae, f. [pudicus]** stydlivost, stoudnost, mravnost, stud (abs. jako trvalý stav vzhledem k vnějšku, srov. *pudor*): *pudorem, pudicitiam promiscua habere S* čest a stud; - spec. cudnost, čistota, počestnost, poctivost, nevinnost: *pudicitia amissa L*; personif. jako bohyně *Pudicitia plebeia L* (žen plebejských), jež měla svatyni ve vicus Longus, a starší prý kultem *Pudicitia patricia L* se svatyní na forum Boarium.

**pudicus, a, um [pudet]** stydlivý; počestný, mravný, slušný; spec. cudný, nevinný, čistý.

**pudor, ōris, m. [pudet]** **1** stud (jako cit, z něhož vyplývá poměr k jednotlivým osobám, věcem a dějům, srov. *pudicitia*): *p. alcis rei* buď pro něco (minulého) = hanba n. před něčím (budoucím); *p. non lati auxilii L* že nepřispěli ku pomoci; *p. cedendi Cs* stydíce se ustoupiti; *quem paupertatis p. (tenet) H* kdo se stydí za chudobu; *digna pudore O* věci, za které jest nutno se styděti = hanebné; *p. est* (sc. *mihi*) s inf. stydím se; básn. *ite domum, si quis p., iuveni V* máte-li



trochu studu; *narrare pudori* (dat. účinkový) *est O* stydí se; *p. alcis* vl. stud před někým = úcta, vážnost k někomu, ohled na někoho **2** meton. **a** mravní cit, cit pro něco; čest, svědomitost, cit povinnosti: *antea consulto senatu; adeo regebat omnia p. L;* *p. . . pudicitia CS* čest . . . stud **b** *a* mravnost, počestnost, bezúhonnost, dobré mravy, slušnost, šetrné jednání: *p. qui in magistratum convivii versari solet C*  $\beta$  cudnost, čistota, nevinnost: *vix artibus honestis p. retinetur T*  $\gamma$  stydlivost, ostýchavost, skromnost: hendiad. *natura pudorque meus C* má přirozená ostýchavost **c** hanba, potupa, ostuda: *neque erit nobis gener ille pudori O.* = Personif. *Pudor VH.*

**puella**, *ae, f.* [fem. k *puellus*, dem. od *puer*] dívka, děvče **a** vúb. **b** spec. *a* dcera: *Danae puellae H*  $\beta$  význ. milenka, milá; zř. význ. služka, otrokyně *H* **c** přenes. (mladá) žena, paní.

**puellāris**, *is* [*puella*] dívčí, dívčín.  
**puellāriter**, adv. [*puellaris*] jako dívka, po dívčím způsobu.

**puellula**, *ae, f.* [*puella*] dívěnka, dívčina, holčička *Ct.*

**puer**, *erī, m.* **1** dítě (chlapec n. děvče), zejm. pl. *pueri* děti (proti dospělým lidem, srov. *liberi*) na označenou věku: *a puero* n. *a pueris* od dětství, od dětského věku (o hochu od chlapectví, od chlapeckého věku); *ex pueris excedere C* z dětských let (srov. *ἐκ παιδων*); *praed.* v dětství, v dětském (spec. chlapeckém) věku **2** spec. **a** chlapec, hoch, často *praed.* jako chlapec **b** jinoch, mladík: *praegn. semper fac p. esse velis O* mládenec **c** význ. syn, synek: *Veneris p. O* **d** sluha, služebník, otrok, hoch'.

**puerilis**, *e* [*puer*] **1** vl. **a** dětský, mladistvý, spec. chlapecký; leckdy nesouřadně dětí, jako dítě (dětí), pro děti *a p. n. spec.* chlapcův atd.: *tela puerilia V;* *posse se puerili verbere moneri T* jako děti bývají; *puerile regnum L* vládá mladého krále **b** chlapecký, jinošský, mužský (op. dívčí): *facies p. O* **2** obr. a metaf. dětinský, ne-

zkušený, nerozumný: *puerilibus votis O;* *acta illa res est animo virili, consilio puerili C;* *oratio p. C* školácká.

**pueriliter**, adv. [*puerilis*] dětsky, po dětsku; dětinsky.

**pueritia**, *ae, f.* (synkop. *puertia H*) [*puer*] dětství, dětský n. spec. chlapecký věk, mládí: *a pueritia C;* někdy překládáme přívl. n. doplák.: *Britannici pueritiam robore circumdaret T* mladého B.; *est plerisque (Batavis) procera p. T* jsou již jako chlapi vysoké postavy; *ubi filiorum eius multus pueritiae cultus erat S* kde měli jeho mladiství synové bohatě zařízený dvůr.

**puerpera**, *ae, f.* [*puer a pario*] rodička, šestinedělka.

**puerperium**, *ii, n.* [*puerpera*] slehnutí, porod; meton. *feminam puerperiis insignem T* počtem dětí.

**puerperus**, *a, um* [*puerpera*] *verba puerpera O* k porodu pomáhající, pomocná.

**puertia** viz *pueritia*.

**puerulus**, *i, m.* [*puer*] hošík, chlapeček: *puerulo me N* když jsem byl ještě malý; *omnium deliciarum pueruli C* mládenečkové způsobili k všelikým rozkoším.

**pūga**, *ae, f.* [πυγή] řiť, zadnice.

**pugil**, *ilis, m.* [srov. *pugnus*] pěstní zápasník, rohovník, boxer.

**pugil(1)ātus**, *ūs, m.* [*pugilor* od *pugil*] pěstní zápas, rohování.

**pugillāris**, *e* [*pugillus*] ob. subst. *pugillares* (sc. *libelli*) n. *pugillaria, um, n.* (příruční) zápisní destičky, zápisník *Ct Pn.*

**pugillus**, *i, m.* [demin. od *pugnus*] hrstka, hrst.

**pūgiō**, *ōnis, m.* [*pungo*] vl. bodák, bodlo, dýka: obr. *o plumbeum pugionem C* na označenou slabého důvodu.

**pūgiunculus**, *i, m.* [*pugio*] (menší n. ostrá *a p.*) dýka.

**pugna**, *ae, f.* [*pugno*] **1** **a** vl. zápas pěstmi, pračka, rvačka: *immanes et ad pugnam natos lacertos T;* *res ad pugnam* (pěstmi) *et manus* (v křížku) *vocabatur C* = ke rvačce **b** bitva, boj, bitka, potýčka; meton. o bitevních řadách *Gemino Servilio media pugna*

*tuenda data L* řídití boj středního voje  
**c** zápas: *spectasse quinquennem Elide pugnam O* (t. j. hry olympijské) **2** metaf. zápas, spor, hádka.

**pugnācitās, ātis, f.** [*pugnax*] bojovnost obr. *T*.

**pugnāciter, adv.** [*pugnax*] bojovně, neústupně, prudce, urputně.

**pugnātor, ōris, m.** [*pugno*] bojovník, zápasník.

**pugnāx, ācis** [*pugno*] **1** bojovný; (rád) zápasící: *quis circum pagos p. . . contemnat H* kočující zápasník; - obr. *oratio pugnator videtur C* **2** prudký, vzpurný; básn. *p. alci rei* nepřítel-ský, protivný: *ignis aquae p. O*.

**pugnō, āre, āvī, ātum** [*pugnis*] p. v. bítí se n. zápasiti pěsti **1** bojovati, potýkati se, zápasiti (abs., *cum alqo* s někým, *contra*, též *in* n. *adversus alqm* proti někomu, *de re* o něco): s abl. zp. *dubiā victoriā magnā utrimque caede pugnatum est L*; s ak. vnitř. *claram pugnam p.*; *pugnata bella V* svedené; *proelium male pugnatum S* prohraná; subst. *pugnantes Cs* bojovníci; básn. s inf. *tu tantum vivere pugna, (et) posse redire O* ty bojuj toliko o život a aby ses mohl vrátit; - obr. *in mea pugno vulnera O* útočím, abych svou zbraní sám se zranil **2** metaf. **a** význ. zápasiti: na soudě *Rupili et Persi par pugnat H* **b** odporovati, vzpírati se, protiviti se (básn. *alci rei* něčemu) *a pugnabis amori V*; (*sonipes*) *pressis pugnat habenis V*  $\beta$  spec. slovy n. m. míněním = neshodovati se: *pugnantia loqui C* věci si odporující; *mea pugnat sententia secum H* sama si odporuje **c** *p. ut . . .*, básn. též inf. bojovati o něco, usilovati, zasazovatise, snažitise, namáhatise *a pugna, ne turpis inveniar C*  $\beta$  spec. dokazovati, hájiti mínění: *illud video p. te, species ut . . . sit deorum, quae . . . C*; *Carneades p. non destitit* s ak. c. inf. *C*.

**pugnis, ī, m.** [srov. πύξ, πυγμαγή; příbuzné s *pungo, pugio*] pěst (zejm. jako zbraň): *rhetoricam palmae, dialecticam pugni similem esse (Zeno) dicebat C*; - meton. *ibi cum pugnis concisus esset C* ranami pěští; *superare pugnis H* t. j. pěstním zápasem.

**pulchellus, a, um** [*pulcher*] hezoučký, překrásný, spanilý (též iron.); *Pulchellus* přezdívkou *C* o Klodiovi.

**pulcher, chra, chrum** (arch. *polc(h)er*) krásný, pěkný, hezký, spanilý, sličný **1** vl. o vnějšku; o bozích *pulcherrimus* překrásný, ale též velebný, vznešený **2** metaf. **a** *pulchrum est alci alqd* n. s inf. něco jest někomu krásné, ke cti, ke slávě, dobré pro někoho n. též někdo pokládá za dobré; dobrý, ušlechtilý; *pulchra libertas V* svatá (z řeči sakrál.) **b** čestný, slavný: *pulchra mors V*; *vulnera ipso pulchra loco O* **c** zdárný, příznivý, šťastný, o os. kdo se má dobře, bezstarostný: *praetor ne pulchrum se ac beatum putaret C*. - Jako vlastní jm. **Pulcher** cognomen v rodě Klodiů (viz *Claudius*).

**pulchrē, adv.** [*pulcher*] **1** krásně, pěkně, hezky **2** dobře, výborně; čestně, slavně; příznivě, šťastně, zdárně: *mihi p. est CH* mám se dobře.

**pulchritūdō, inis, f.** [*pulcher*] krása (vl. i metaf. význ. znamenitost, výbornost): *p. corporis C*; *p. virtutis C*.

**pūlēium, ī, n.** vonná rostlina, polej, máta (botan. *Mentha pulegium*); obr. význ. lahodnost: *p. tui sermonis C*.

**pūlex, icis, m.** blecha.

**pullārius, iī, m.** [1. *pullus*] kuropravec, jehož úkolem bylo, vykládati znamení ze zobání kuřat, k tomu účelu chovaných.

**Pullia, ae, f.** vlastní jm. ženské, zejm. chůva Horatiova *H*.

**pullulō, āre, āvī, ātum** [*pullulus* demin. od 1. *pullus*] **1** intr. vyrážeti, vyháněti, prýtovat (o rostlinách), rozrůstati se: *pullulat ab radice silva V*; - obr. *tot pullulat colubris V* vl. pučí = hemží se; - metaf. bujeti, vzmahati se: *luxuria incipiebat p. N* **2** trans. vyrážeti, vydávati: *Venerem p. Ap*.

**1. pullus, ī, m.** [snad srov. *puer*] **1** mládě: *pullos columbinos C* holoubata; *pecoris generosi pullus V* hříbě; - spec. kuře (zejm. o kuřatech, jichž se užívalo k věštění): *offa cecidit ex ore pulli C* **2** metaf. jako lichotivé oslovení kuřátko, ptáček a p.: (*appellat pater*) *pullum, male parvus si cui filius esset H*.

**2. pullus, a, um** [srov. *palleo*, *πελιός*, *πολιός*] tmavý, temný, černavý, černý: zejm. o barvě smutečních šatů *toga*, *tunica pulla* C; o pracovním obleku *in officina cum tunica pulla sedere solebat* Ć; *pulla myrtus* H tmavozelená; subst. **pullum, ī, n.** tmavá barva: *obstrusa* (v. t.) *carbasa pullo* O.

**pulmentarium, ī, n.** [*pulmentum*] vl. co náleží k příkrmu; odt. příkrm, pochoutka, lahůdka, zvyšující chuť: *tu pulmentaria quaere sudando* H.

**pulmentum, ī, n.** [srov. *pulpamentum*] vl. příkrm; vúb. pokrm; díl (pokrmu), porce H.

**pulmō, ōnis, m.** [srov. *πλεύμων* a čes. plíce] (klas. pl.) plíce.

**pulpa, ae, f.** maso (zvl. libové).

**pulpāmen, inis a pulpāmentum, ī, n.** [*pulpa*] (masitý) příkrm k chlebu a pod.; odt. pochoutka, lahůdka: obr. (*mihi est*) *p. fames* C.

**pulpitum, ī, n.** lešení, výstupek z prken (pro herce, řečníky a p.), řečníště, podium; = spec. jeviště, „prkna“: *ludibria scaenā et pulpito digna* Pn; katedra: *grammaticas ambire tribus et pulpita* H.

**puls, pulis, f.** [srov. *pollen* a *πόλιος* kaše] kaše ze samopše n. z bobů, obyčejné jídlo prostých lidí; také byla předkládána věštným kuřatům.

**pulsātiō, ōnis, f.** [*pulso*] tlučení, tepání, údery, nárazy, rány (*alcis rei* na něco, o něco): *p. scutorum* L; meton. natlučení, bití, výprask: *Alexandrinorum p.* C.

**pulsō, āre, āvī, ātum** [*pello*] 1 (opět a opět n. silně) tlouci, tepati, bítí, klepati, narážeti; udeřiti; šlehati (*alqd* něco, do něčeho, na něco) **a pede p. alqd** buď kopati do něčeho n. dupati na něco, o něco, podupati něco; *Threiciae flumina Thermodontis pulsant* V klusají po (zmrzlé) vodě; *curru Phoebe medium pulsabat Olympum* V jela na voze ve středu nebes; = básn. *corda pavor* (v. t.) *pulsans* V **b** spec. bítí, tlouci někoho, odt. týrati, trýzniti: *propinqui regis legatos pulsant* L; *quibus* (dat. pův.) *pulsatus pater* V **c** met. vrážeti do něčeho, dotýkati se něčeho, zasahovati: *alta*

*pulsat sidera* V; *pulsati colles (clamore)* V **2** hýbati něčím, puditi, hnáti **a erupere ut sagittae nervo pulsante** (sc. eas) tětivou vymrštěné; odstrkovati, zaháněti, zapuzovati: *pulsatos referens divos* V **b** metaf. *quae te vecordia pulsat* O žene; dávati popud, pass. dostávati popud: *dormientium animos externa visione* (z. . .) *pulsari* C; = dojímati, vzrušovati, zachvívati.

**pulsus, ūs, m.** [*pello*] 1 tlučení, tepání, bití; tlukot, tepot; náraz, úder: *p. remorum* Cs veslování; *p. pedum* V buď dupání, dupot n. kroky; *lyrae p.* O (vl. brnkání =) hra na lyru, zvuky lyry; *p. venarum* T tep **2** popud; dojem: *quod pulsu agitetur alieno* C; *externus p. animos commovet* C; *p. imaginum* C.

**pultō, āre** [*pello*, srov. *pulso*] klepati, tlouci.

**pulvereus, a, um** [*pulvis*] prachový, prašný **a pulvereae nubes** V oblak prachu **b** zaprášený: *pulveream solum* O **c** prašivý, prašící, zdvíhající prach: *pulvereae palla* O.

**pulverulentus, a, um** [*pulvis*] prašný, zaprášený, plný prachu: *pulverulenta via* C; básn. *pulverulenta aestas* V; *ostia pulverulenta* O zasypané prachem (pískem); obr. *praemia militiae pulverulenta sequi* O v prachu (t. j. klopotně).

**pulvillus, ī, m.** [*pulvinus*] polštářek, poduška.

**pulvinar, āris, n.** [*pulvinus*] 1 chrámové lehátko s poduškou, na niž byla kladena socha boha při obřadu, hostiny bohů<sup>4</sup> (*lectisternium*, v. t.), „stůl“ bohů; *pulvinaria* byla pův. jen v chrámech bohů přejatých od Řeků, pozd. i v jiných: *supplicatio ad* (n. *circum*) *omnia pulvinaria* C = *supplicatio omnibus dis, quorum pulvinaria Romae essent* L; = meton. hostina bohů: *et deorum pulvinaribus et epulis magistratum fides praecinunt* C; = božská pocta: *dignior altis pulvinaribus* O **2** vúb. lehátko, pohovka, lože; sedadlo, „křeslo“: *p. geniale* Ct; *incolumis coniunx sua pulvinaria servat* O.

**pulvinarium, ī, n.** [*pulvinar*] L význ. = *pulvinar*.

**pulvinus**, *i*, *m.* polštář, poduška; přenes. vyvýšenina, banket.

**pulvis** (*pulvīs V*), *eris*, *m.* (básn. zř. *f. Pp*) prach **1** vl. **a** *canitiem multo deformat pulvere V* (na znamení smutku); *pulvere ab alto V* s cesty vysoko zaprášené; kotouč (vír, mrak) prachu; *hibernus p. V* zimní prach t. j. suchá zima **b** spec. **a** prach, drobný písek, do něhož matematikové rýsovali: *numquam eruditum illum pulverem attigistis C*; *homunculum a pulvere et radio excitabo C* **β** prach na závodišti: *curriculo pulverem collegisse Olympicum H*; obr. *dulcis sine pulvere palma H* t. j. bez námahy (srov. *ἀσχευτὴν νύξων*); - odt. meton. zápasiště, závodiště, cvičiště; bojiště: *equus magnae in pulvere famae O*; obr. *in suo* (t. j. na domácím) *noster pulvere currat equus O*; metaf. „kolbiště“, pole veřejné činnosti, veřejnost, veřejná činnost: (*Phalereus*) *processit in solem et pulverem C* **2** přenes. **a** význ. popel ze spálené mrtvoly: *qui nunc iacet horrida p. Pp* **b** prášek: *amomi p. O*.

**pūmex**, *icis*, *m.* (*f. Ct*) [srov. *spuma*] **1** pemza, mořská pěna (nerost), již se užívalo k hlazení krajů (ořízky) u papyrových svítek, mramoru i jako kosmetického prostředku k hlazení kůže a čištění zubů: obr. *exactus tenui pumice versus eat Pp* **2** přenes. láva; pískovec; vuh. (dírkovatý) kámen, balvan; skála, skalisko *pendebant cavis tympana pumicibus* (abl.) *Pp* na vyhloubených kamenech.

**pūmiceus**, *a*, *um* [*pumex*] vl. pemzový; přenes. lávový; pískovcový: *pumiceas molas O*.

**pūmicō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*pumex*] pemzou uhlazovati n. leštiti: *homo comptus et punicatus Pn* ulízaný a vymydlený.

**pūnctim**, adv. [*pungo*] bodmo, bodnou ranou *L*.

**pūnctum**, *ī*, *n.* [*pungo*] bod **1** význ. bodnutí, píchnutí: obr. *minutis interrogatiunculis quasi punctis C* **2 a** *terram quasi puncti instar* (v. t.) *obtinerere C* střed **b** spec. bod u jména kandidátova při sčítání hlasů po volbách, značící jeden hlas, odt. meton. hlas: *p. ferre C* získati, dostati

hlas; *omne tulit punctum, qui . . . H* vl. dostane všechny hlasy = získá si všeobecnou přízeň; *discedo* (v. t.) *Alcaeus puncto illius H* **c** metaf. *p. temporis CCs* okamžik; pod. *puncto mobilis horae H* **d** meton. hrot, špička, konec: *p. pollicis Ap*.

**pūnctūra**, *ae*, *f.* [*pungo*] bodnutí. **pūnctus**, *ūs*, *m.* [*pungo*] píchnutí: *p. pollicis* var. *Ap*.

<*pungitīvus*, *a*, *um* [*pungo*] pichlavý.>

**pūngō**, *ere*, *pupugī*, *pūnctum* [srov. *pugil*, *pugnus*] bodnoutí, píchnouti **a** *vulnus, quod acu punctum videretur C* jako bys jehlou píchl **b** metaf. význ. **a** rozčiliti, popuditi, dotknouti se, znepokojiti: *intellexi, quid eum pupugisset C* **β** píchati sm. dorážeti: *pungunt, quasi aculeis, interrogatiunculis C* (t. na své odpůrce). Part. *punctum* j. subst. v. t.

**Pūniceus**, **Pūnicus** viz *Poenus*.

**pūniō**, *īre*, *īvī* (*īī*), *ītum* n. dep. **pūnior**, *īrī*, *ītus sum* [arch. *poenio*, od *poena*] (vl. pokutovati, ukládati pokutu) trestati; - spec. mstíti (*alqd* něco); mstíti se (*alqm* někomu, nad někým). **pūnitīō**, *ōnis*, *f.* [*punio*] potrestání, pomsta.

**pūnitor**, *ōris*, *m.* [*punio*] mstitel. **pūpa** n. **puppa**, *ae*, *f.* panenka **a** význ. děvče **b** význ. loutka.

**pūpilla**, *ae*, *f.* [*pupa*] panenka **1** (nezletilé) děvče; spec. právn. osířelé děvče, sirotek, sirota, svěřenka, poručenka **2** zornice, zřítelnice.

**pūpillāris**, *e* [*pupilla*] sirotčí.

**pūpillus**, *ī*, *m.* [*pupus*] (nezletilý) hoch; spec. právn. osířelý chlapec, (nezletilý) sirotek, svěřenec, poručenec.

**Pūpinia**, *ae*, *f.* = **Pūpiniēnsis ager** neúrodná krajina nedaleko od Říma *L*.

**Pūpius**, *ī*, *m.* jméno plebejského rodu římského; zejm. **1** *Pupius*, původce zákona, jímž zakázáno konati ve dnech komitii schůze senátu (*lex Pupia*) *C* **2** *Pupius*, skladatel tragedií *H*.

**puppa** v. *pupa*.

**puppis**, *is* (ak. *im*, abl. *ī*; neklas. *em* a *e*), *f.* zadní část lodi, korma, záď: obr. o vůdčím postavení ve státě *sedebamus in puppi et clavum tenebamus C*; -

synekd. lo d'; obr. loď života: *dum mea p. erat validā fundata carinā O.*

**pūpula**, *ae, f.* [*pupa*] „panenka“ oěnf = zřítelnice, zornice (*pupila*); synekd. o ko.

**pūpulus**, *i, m.* [*pupus*] chlapeček, klučík.

**pūpus**, *i, m.* [srov. *pupa*] chlapec.

**pūrē**, *adv.* [*purus*] čistě (vl. i přenes.); = spec. **a** sm. sakrál. (pův. vl. s čistým tělem) = hodně, zbožně, s čistým srdcem: *p. atque caste CL; ter p. lecto libello H; - metaf. bez poskvrny, cudně, bez úhony, nevinně, poctivě b* jasně, bez mraků: obr. *quid pure tranqillet (sc. te) H c* volně, bez překážky **d** o slohu *p. et Latine* (správně latinsky) *loqui C.*

**pūrgāmen**, *inis, n.* = **pūrgāmentum**, *i, n.* [*purgo*] **1** (co se čistěním odstraňuje) smetí, odpadky; nečistota, špína **a** *purgamina Vestae O* smetí z chrámu Vestina, jež bylo každý rok 15. června vynášeno a házeno do Tiberu; *purramenta aestuantis freti Cr* = co vyvrhne moře = perly **b** metaf. o lidech vyvrhel, kal, bahno; sebranka, sběr, luza, chátra: *purramenta servorum Cr 2* očista (*alcis rei* něčeho n. z něčeho), očistný prostředek (zejm. voda buď pramenitá n. mořská, sůl, síra a p., kteréž látky odstraňovaly podle nejstarších nábož. představ nečistotu fysickou i morální): *puramina caedis O; (Proetidas) puramina mentis in illas misit aquas O* k očistění.

**pūrgātiō**, *ōnis, f.* [*purgo*] čistění, vyčistění **1** spec. *p. (alvi) C* projímání, počišťování **2** právn. i vůb. ospravedlnění, omluvení, omluvný důvod.

⟨**Purglinum castrum**, *i, n.* hrad Křivoklát.⟩

**pūrgō** (ze staršího **pūrigō**), *āre, āvī, ātum* [*purus*] čistiti **1** vl. **a** *p. caput L* t. j. vyprázdniti a stáhnouti s ní kůži; o místě vykliditi, vymýtiti, urovnati: *purgarunt locum C; p. areas T; - básn. nubes (se) in aethera purgat V* = rozplyne se **b** spec. **a** v lékař. vyčistiti, pročistiti: med. *purgor bitem H* čistím si (projímadlem); odt. léčiti, hojiti: *purgantes pectora sucos O; s gen. morbi*

(z...) *purgatus H β* nábož. očišťovati; *purgamus agros, purgamus agrestes Tb; humanum purget ut ignis onus O* (břímě lidské smrtelnosti); *purgante nefas carmine O* smývajícím **2** přenes. omlouvat, vymlouvat, ospravedlňovati (*alqd; alqm alci de re*, pozd. též *alcis rei* n. *re* někoho u někoho z něčeho n. stran něčeho): *factum p. cupiditate atque amore L; purgundis criminibus C; quod te mihi de Sempronio purgas C; s ak. c. inf. oratores, qui purgant nec accitos ab eo Bastarnos nec . . . L* aby vyvrátili; *Tiberius adulescentem crimine civilis belli purgavit T* osvobodil, prohlásil nevinným.

**pūrificātiō**, *ōnis, f.* [*purifico*] očišťování.

**pūrificō**, *āre, āvī, ātum* [*purus a facio*] očišťovati.

**pūrigō** viz *purgo*.

**pūritās**, *ātis, f.* [*purus*] čistota.

**pūriter**, *adv.* [*purus*] čistě (vl. i metaforicky).

**purpura**, *ae, f.* [*πορφύρα*] vl. nachovec (plž); purpur, nach, purpurová, nachová barva **1** jako drahocenná látka *otium non gemmis neque purpurā venale H 2* meton. význ. látka zbarvená nachem n. nachově; nachové roucho zejm. jako odznak úřední hodnosti: (*rex*) *sedens cum purpura et sceptro C; význ. toga praeexta: per hoc inane purpurae decus precor H* (o chlapci); = básn. *nova purpura fulget O* t. j. nachovým pruhem lemované togy (*togae praeextae*) nových konsulů; nachová pokrývka; *Tyrium quae p. sensit aenum* nachová vlna; básn. *illa beatam p. me factura (est) O* t. j. nachová kadeř megarského krále Nisa.

**purpurātus**, *a, um* [*purpura*] oděný nachem, nachovým rouchem, ob. subst. masc. dvořan východních králů.

**purpureus**, *a, um* [*purpura*] purpurový, nachový, rudý, červený (o barvách nejrůznějších odstínů od tmavě fialové až do růžové) **1 a** *purpuream vomit animam (krev) V; de purpureis vitibus O* (vl. o hroznech); *p. populari* (v. t.) *caede Caicus fluxit O* rudě zbarven; růžový: *pueri ocellos purpureo*

*ore saviata Ct; in mare purpureum V* (o tmavé barvě moře, srov. u Homéra εἰς ἄλα πορφύρεην) **b** meton. oděný purpurem, nachem, nachovým rouchem: *rex p. O; p. pennis V* s rudým chocholem **2** básn. metaf. jako barva krásy a radosti růžový (= krásný, zářný, zlatý): *lumen iuventae purpureum V; ver purpureum V; Augustus purpureo bibet ore nectar H; purpureis ales oloribus H; p. Amor O.*

**pūrus, a, um** čistý (vl. i přenes.); - spec. **a a** sm. sakrál. (pův. vl. s čistým tělem): *pura herba L* t. j. bezvadná; neznesvěcený: *exspectet puros pinea taeda* (svatební pochodeň) *dies O* čisté (o svátcích parentalí se nekonaly svatby); meton. očištný: *purum sulphur Tb β* metaf. bez poskvrny, bez úhonný, nevinný, poctivý, cudný: *purum piumque duellum L* spravedlivá a poctivá **b** o obloze čistý, jasný: *pura nox V; básn. ut glaci et nivis puro numine Iuppiter H* vl. J. s čistou silou = *purus Iuppiter* čistá obloha; subst. *per purum V* čistým vzduchem, volně do vzduchu, *H* po čisté obloze **c** holý, prázdný, volný *a puro concurrere campo V; argentum ille ceterum purum* (hladké) *adposuerat, ne p. (čistě) ipse relinquereur C; pura parma V* prostý; *pura hasta V* (bez hrotu); *pura toga C (vestis V)* bez nachového pruhu = bílá; *quid possit ad dominos puri ac reliqui pervenire C* (o čistém výnosu) *β p. re* (též *a re*, básn. *alcis rei*) čistý od něčeho, prostý něčeho, bez něčeho, svobodný, volný, prázdný něčeho: (*forum*) *purum caede C; puri aliquid ab humano cultu soli L* = kus (pruh) půdy rukou lidskou nevzdělané; *sceleris purus H d* o slohu *a* čistý, správný, ryzí: *pura et incorrupta dicendi consuetudo C β* prostý, jednoduchý: *historia pura C; puris versum perscribere verbis H.*

**pūs, pūris, n.** [srov. *puteo, puter, putidus, πῦρον* hnis, *πύθω*] hnis: *fistulae puris N* hnisavé píštěle; obr. *Rupili p. atque venenum H* (o „jedovatých“ řečech).

**pusillus, a, um** [demin. od *pusus* chlapec] maličký, malinký, malounký, drobný, nepatrný (vl. i přenes.): *di me*

*pusilli finxerunt animi H* (t. j. jsem nesmělý); *illud vero pusilli animi (est) C* malicherného.

**pūsio, ōnis, m.** [*pusus* chlapec] hoch, hošík, klouček.

**pustula, pussula** neb **pūsula, ae, f.** puchýřek; bublinka.

**putā, adv.** [imper. od *puto*] (vl. pomysli si, představ si) na příklad: *Quinte, p. aut Publi, tibi me virtus tua fecit amicum H.*

**putāmen, inis, n.** [*puto*] vl. odřezek, odpadek; slupka, skořápka: *iuglandium putamina C.*

**putātiō, ōnis, f.** [*puto*] ořezávání, prořezávání, oklešťování stromů.

**putātor, ōris, m.** [*puto*] ořezávač, oklešťovatel stromů **O.**

**puteālis, e** [*puteus*] studniční; subst. **puteal, ālis, n.** [z *puteale*] **1** obruba, roubení studně **2** obezdní místa, do něhož uhodil blesk a které proto bylo zvl. obřadem zasvěceno a pokládáno za posvátné, *puteal* (srov. *bidental*); zejm. *puteal* na komitii v Římě, obnovené od Skribonia Libona (*p. Libonis H*), u něhož na blízku byl soudní tribunál praetorův a stanoviště římských peněžníků; odt. meton. soudní činnost n. peněžní obchody: *puteali et faeneratorum gregibus inflatus C* nadutý (= pyšný) při pohledu na . . . (jichž se jako konsul už nebojí).

**puteārius, iī, m.** [*puteus*] studnař. **pūteō, ēre, uī, —** [srov. k *pus*] páchnouti (vl. plísni, pak vůb.), zapáchat, smrděti: *putet aper H* nevoní (t. j. nechutná).

**Puteolī, ōrum, m.** přímořské město v Kampanii s obchodním přístavem a nádhernými vilami římských boháčů, nyn. Pozzuoli; adj. **Puteolānus, a, um** puteolský, v Puteolech, u Puteol; subst. **Puteolāni, ōrum, m.** Puteolané, obyvatelé Puteol; **Puteolānum, ī, n.** vila v Puteolech (na př. Ciceronova).

**puter n. putris, is, e** [*pus*] **1** shnilý, ztuchlý; zpuchřelý, zetlelý, zpráchnivělý: *putria poma O; fanum putre H; corpora cicatricibus putria Cr 2 a* sypký, křehký, kyprý: *putris glæba V b* zvadlý; mdlý, malátný, ochablý:

*putres oculi H* (t. vínem; podle jiného výkladu nyjící, unylé).

**pütěscō** nebo **pütiscō**, *ere, pūtuī*, — [*puteo*] hníti, tlíti, práchnivěti: o mrtvole *Theodori nihil interest, humine an sublime putescat C*; (*sui*), *ne putesceret, animam pro sale datam esse C*; zasmrádnouti: (*muriā*) *putuit orca H* načichla.

**puteus**, *ī, m* jáma, dolík: *in solido puteum demittere V* vykopati jámu; *spec. studeň, studánka: puteos perennes H* nikdy nevysýchající.

**pütidě**, *adv. [putidus]* **1** nechutně, protivně, nudně **2** o slohu umělkovaně, strojeně, líčeně, (afektovaně): *nec inepte dicunt nec p. C*.

**pütidiusculus**, *a, um* [demin. z kompar. od *putidus*] trochu nechutnější, protivnější *C*.

**pütidulus**, *a, um* [*putidus*] (poněkud, příliš a p.) nechutný, protivný.

**pütidus**, *a, um* [*puteo*] **1** shnilý, ztuchlý, zkažený; smradlavý: *putidae carnis C 2 a* zvadlý, mdlý, ochablý: *putidus cerebrum H* ještě více ‚změkklý‘; **b** nechutný, protivný, nudný: *homo p. Pt Ct* hnusný člověk; *ne putidum sit scribere ad te, quam sim occupatus C c* o slohu umělkovaný, strojený, líčený, (afektovaný): *Demosthenes ut p. C*.

**putō**, *āre, āvī, ātum* [*putus*] **1** pūv. čistiti; *spec. o stromech ořezávati, oklešťovati, prořezávati: putando fingere viem V; olivetum p. Pn-h* **II** počítati (snad pūv. dělati vruby) **1** *vl. si numerus militum putetur T; ut rationes cum publicanis putarent C* aby účtovali s... **2** (v myslí) uvažovati, představovati si: *multa putans V; multa dura suo cum corde putabant V 3* pokládati, považovati, míti za něco **a** s abl. n. gen. pretii význ. ceniti, odhadovati, vážiti si (vl. i přenes.): *si denariis CCC Cupidinem illum putasset C; cum te pluris quam illos putem C; nihili (= pro nihilo) p.*; — s gen. qual. *tyrannis magnarum opum putabatur N* byla pokládána za velmi mocnou **b** s pádem předl. *iste patrem in hominum numero putabat C* pokládal za člověka;

*pro certo p. alqd c* s dvojm. ak., pass. s dvojm. nom. *facta* (v. *facio* A I 3) *puta, quaecumque iubes O; disertis infantes putati sunt C 4* míniti, mysliti, domnívati se, míti za to, souditi, uznávati, věřiti, býti přesvědčen **a** abs. bývá vkládáno do věty význ. myslím, snad: *at, puto ... O* (uvádí námitku); imper. *putā* význ. adv. v. t.; básn. paratakt. m. hypotakt. *putasne perduci poterit tam pudica H* což myslíš, že . . . ; **b** ob. s ak. c. inf., pass. s nom. c. inf.: *non puto* s ak. c. inf. myslím, že ne . . . ; *non putavi (putaveram)* nepomyslel bych si, nebyl bych si pomyslel; *putares* byl bys myslil; *quid habet Cytherea, quod ultra, velle puta* (sc. *eam*), *faciat O* myslí si, že chce = i kdyby chtěla; leckdy lze vhodně vyjádřiti adv. asi, snad, jistě a urč. slov.: *quo studio Aristophanem putamus aetatem in litteris duxisse? C* (s jakou horlivostí myslíme, že trávil život =) s jakou horlivostí asi trávil život; inf. *esse* bývá velmi často vynecháván: *ut hominem prae se neminem putet C* = ‚myslí, že jest sám na světě‘; *deos non p. C* nevěřiti v bohy; *maximum bonum in celeritate putabat S*; pass. *eandem artem Aegyptii consecuti putantur C; ordo, qui non putabatur C* = netušený **c** *falsum p. C* míti nesprávné mínění; *aliter putat H* má jiné mínění, jinak si to představuje.

**putre-faciō**, *ere, fēcī, factum* [*puter*] **1** činiti, aby něco shnilo, ztrouchnivělo: *nudatum tectum patere imbribus putrefaciendum L* jest vystavena deštům, aby shnila; pass. **putrefiō**, *fieri*, *factus sum* shnít, zetlít, ztrouchnivěti, zpráchnivěti **2** křehčít, drobiti: *saxa aceto putrefaciunt L* trhají.

**putrěscō**, *ere, putruī*, — [inchoat. od *putreo* býti shnilý, zetlelý] hníti, tlíti; trouchnivěti, práchnivěti, puchřeti.

**putridus**, *a, um* [*puter*] **1** shnilý, nahnilý, zkažený, o zubech vykotlaný **2** *putrida pectora Ct* zvadlá.

**putris** viz *puter*.

**putus**, *a, um* (arch.) čistý; přenes. *putissimae orationes C* docela pěkné.

**Pydna**, *ae, f.* [Πύδνα] město v již. Makedonii u Thermského zálivu (ví-

tězství L. Aemilia Paulla nad Perseem r. 168 př. n. l.); odt. **Pydnaei**, *ōrum*, *m.* Pydňané, obyvatelé Pydny.

**pýga** viz *puga*.

**Pygmaei**, *ōrum*, *m.* [Πυγμαῖοι od πυγμή pěst, „Pidimužičí“] Pygmajové, národ trpaslíků na břehu Okeanu, s nimiž jeřábi každý rok sváděli krvavé bitvy; adj. (*avem*) *quae Pygmaeo sanguine gaudet* O krvi Pygmajů (t. j. jeřáb).

**Pygmalion**, *ōnis*, *m.* [Πυγμαλίων] **1** sochař na Kypru; zamiloval se do krásné sochy, kterou sám vytvořil a kterou pak na jeho prosbu Afrodite oživila (viz i *Paphos*) **2** král tyrský, bratr Didonin, jejíhož muže Sychaea zavraždil.

**Pyladēs**, *ae* n. *is*, *m.* [Πυλάδης], syn fockého krále Strofia, přítel Orestův, kterých přátelství vešlo v přísloví; adj. **Pyladēs**, *a*, *um* Pyladův; přísl. *Pyladea amicitia* C.

**pylae**, *ōrum*, *f.* [πύλαι brána] sou-těšky, průsmyk; spec. = *Thermopylae*; adj. **Pylāicus**, *a*, *um* pylský = thermopylský, v Thermopylách, u Thermopyl: *Pylaicum concilium* L.

**Pylaemenēs**, *is*, *m.* [Πυλαμένης] Pylaimes, král paflagonských Enetů; ve válce trojské byl spojencem Trojanů a byl zabit od Menelaea.

**Pylos** (n. **Pylus**), *i*, *f.* [Πύλος] vlastní jm. tří měst na Peloponnesu; zejm. **1** P. v Elidě nad Peneiem **2** P. (Τριφυλιτικός) v Elidě jižně od Alfeia **3** přístavní město na záp. pobřeží Messenie proti ostr. Sfakterii, důležité ve válce peloponneské L; v bájesloví jest sídlem Nestorovým (podle jiného výkladu sídlil Nestor v elejském Pylu); adj. **Pylius**, *a*, *um* pylský, náležící k Pylu n. Nestorovi: *Pylii dies* O = počet dní života pylského Nestora, jenž žil tři lidské věky; subst. masc. Pylan t. j. Nestor.

**pyra**, *ae*, *f.* [πυρά] (hořící) hranice; meton. mohyla, hrob O.

**pýramis**, *idis*, *f.* [πυραμίς] **1** egyptská pyramida **2** metaf. jehlan.

**Pýramus**, *i*, *m.* [Πύραμος] **1** jinoch z Babylonu, milenc Thisbin **2** řeka ve vých. Kilikii C Cr.

**Pýrēnē** (*Pýrēnē* Tb), *ēs*, *f.* [Πυρήνη]

= *montes Pýrēnaei* (*ōrum*, *m.*) (též subst. **Pýrēnaeus**, *i*, *m.* L) Pyreneje; adj. **Pýrēnaeus**, *a*, *um* pyrenejský.

**Pýrēneus**, *eī*, *m.* [Πυρήνεύς] král thrácký, jenž opanoval Fokidu a zahynul, pronásleduje Musy.

**pyrethron** n. **pyrethrum**, *i*, *n.* [πύρεθρον] rostlina bertrám.

**Pyrgi**, *ōrum*, *m.* [πύργοι = věže] přímořské město v jižní Etrurii; adj. **Pyrgēnsis**, *e* z Pyrgů.

**Pyriphlegethōn**, *ōntis*, *m.* [Πυριφλεγέθων] („Ohnivá“) řeka v podsvětí (= *Phlegethon*).

**Pyrois**, *oēntis* (ak. *oēnta*), *m.* [πυροεις ohnivý] jeden z koní boha Slunce.

**pyrōpus**, *i*, *m.* [πυρωπός = mající barvu ohně] pyrop, (zlatý) bronz, spěž (směšenina 3 dílů mědi a 1 dílu zlata.)

**Pyrrha**, *ae*, *f.* [Πύρρα] **1** dcera Epimetheova, manželka Deukalionova **2** jméno dívky H **3** město na Lesbu; odt. **Pyrrhias**, *adis*, *f.* dívka z Pyrrhy O.

**Pyrrhia**, *ae*, *f.* podle starého vykladatele jméno nepoctivé služky v jedné veselohře Titiniově H.

**Pyrrhō**, *ōnis*, *m.* [Πύρρων] Pyrrhon, řecký filosof, rodem z Elidy, vrstevník Aristotelův, zakladatel školy skeptické; odt. **Pyrrhōnēi**, *ōrum*, *m.* přívrženci Pyrrhonovi, pyrrhonovci = skeptikové.

**Pyrrhus**, *i*, *m.* [Πύρρος] **1** syn Achilleův a Deidameiin = Neoptolemos; po návratu z Troje usadil se v Epeiru; v Delfách byl zabit od Oresta; od něho odvozovali epeirští králové svůj rod **2** král v Epeiru, známý svými boji s Římany (r. 282—272 př. n. l.).

**Pýthagorās**, *ae*, *m.* [Πυθαγόρας] řecký filosof ze Samu v 6. st. př. n. l., zakladatel filosofické školy v Krotonu; adj. **Pýthagorēus** n. **Pýthagorius**, pozd. též **Pýthagoricus**, *a*, *um* Pythagorův, pythagorský: *somnia Pythagorea* H pythagorský sen (Enniův, v němž — jak E. sám líčil na začátku Annálů — zjevil se mu Homér a oznámil mu, že se jeho duše vtělila v tělo Enniovo, podle Pythagorovy nauky o převtělování duší); subst. **Pýthagorēi**, *ōrum*, *m.* přívrženci Pythagorovi, pythagorovci.



**Pýthia** viz *Pytho*.

**Pýthias**, *adis*, *f.* [Πυθιάς] jméno zchytralé ženy v komedii Caeciliově *H.*

**Pýthō**, *ūs*, *f.* [Πυθώ] staré jméno Delf a okolí; adj. **Pýthius**, pozd. též **Pýthicus**, *a*, *um* pythijský, týkající se Delf, delfské věštírny n. Apollona = delfský n. Apollonův: *Pythius deus Pp*, *incola H* (t. j. Apollon); *Pythica vox L* výrok Pythiin; - subst. **Pýthia**, *ae*, *f.* [Πυθία] věstící kněžka Apollonova v Delfách; **Pýthia**, *ōrum*, *n.* [Πύθια]

pythijské slavnosti, konané k počtu Apollonově na podzim 3. roku každé olympiady u Delf na Kriské rovině: *qui Pythia cantat* (v. t.) *H.*

**Pýthōn**, *ōnis*, *m.* [Πύθων] 1 drak, jenž rádil v okolí Parnassu, ale byl přemožen a zabit od Apollona 2 apel. *python* věštecký duch, věstec *Vt.*

**pýthōnissa**, *ae*, *f.* [πυθώνισσα od Πύθων] věstkyně, hadačka, kouzelnice.

**pyxis**, *idis*, *f.* [πυξίς] krabice, krabička, pouzdro, schránka, dos.

# Q

**Q.** jako zkratka **1** osobní jm. *Quintus* **2** spojka *que*.

**1. quā,** adv. [vl. abl. sing. fem. od *qui*, sc. *parte n. viā*] **1** táz. kudy; přenes. jakou cestou, jak: *illuc qua veniam?* **C**; *qua facere id possis, nostram nunc accipe mentem* **V**; *nescio qua* **C** nějak **2** vztaž. a pův. a kudy: *qua murum ducturi erant* **L** **β** kde: *qua flumen intermittit, mons continet magna altitudine* **Cs**; *pocula, qua cava sunt* **O** kde jsou vyhloubeny = uvnitř **γ** kam: *complentur moenia ac tecta quaque longissime prospectari poterat* **T** a kam až nejdále bylo možno dohlédnouti; *tenent Danaī, qua (= ubi) deficit ignis* **V** kam nezasáhl oheň **b** přenes. a pokud; až potud, pokud: *qua visa est Fortuna pati, Turnum texi* **V**; *mundus erit, qua non offendet sordibus* **H** potud, aby nedával pohoršení; *qua licuit genitor cunctatus* **O** jak dlouho bylo možno; **zř.** jak: *delectus, qua possit, habiturum* **C** **β** zdvoj. tu — tu, dílem — dílem, jednak — jednak: *nihil movebant qua consules, qua exercitum increpando* **L**; *ornatum hominem rebus qua externis, qua domesticis* **C** **3** neurč. nějak (po *si, ne*): *ne qua populus laboret* **H** aby nějak nestrádal; *si qua fata sinant* **V**.

**2. quā** viz **1. qui**.

**quā-cumque,** adv. **a** kudykoli: *quā-cumque iter fecit* **C** **b** kamkoli: *qua se cumque furens medio tulit agmine virgo* **V** kamkoli se vrhla **c** kdekoli: *q. custodiant plebis homines, patere aditum* **L** **d** přenes. jakkoli: *q. incidere lites* **V**.

**quādam-tenus,** adv. [*quidam*] až po jisté místo: *est quādam prodire tenus, si non datur ultra* **H** je možno postoupiti až k jisté mezi.

**Quadi,** *ōrum, m.* [*Κουάδοι*] Kvádové, kmen suevský kdysi ve vých. a již. Moravě a v přilehlých krajích Slovenska **T**.

**quadra,** *ae, f.* [*quattuor*] čtyřhran, čtyřhranný předmět, zvl. chléb n. koláč

rýhami na stejné čtyři části rozdělený a k rozlomení připravený: *patulis parcere quadris* **V**; *dividuo findetur munere quadra* **H** čtvrtka z rozděleného daru (koláče).

**quadrāgēnī,** *ae, a* (gen. ob. *quadrāgēnum*) po čtyřiceti: *columnae singulae* **HS** *quadragenis locatae* **C** po 40.000 sesterciū.

**quadrāgēsīmālis,** *e* [*quadragesima*] ± vztahující se ke 40dennímu postu, postní.

**quadrāgēsīmus,** *a, um* čtyřicátý; subst. **quadrāgēsīma,** *ae, f.* **a** (sc. *pars*) čtyřicetina ceny předmětu jako daň: *abolitio quadragesimae* **T** **b** (sc. *dies*) ± čtyřicetidenní půst.

**quadrāgēs,** čtyřicetkrát: *HS q. et ter* **C** = 4,300.000 sesterciū.

**quadrāgētā,** čísl. zákl. čtyřicet.

**quadrāns,** *antis, m.* [*quadro*] čtvrtina, zvl. dědictví: *quadrantem rei publ. nostrae dedit* **Pn**; pův. *q. as* čtvrt asu = 3 uncím: *quadrantes iactare* **L**; obyč. cena lázně; *quadrante lavari* **H**; = <čtvrt na hodinách>.

**quadrantārius,** *a, um* [*quadrans*] **a** na čtvrtinu snižující: *tabulae quadrantariae* **C** (o nových dlužních knihách) **b** čtvrt asu stojící, čtvrtasový: *illa permutatio* **C** čtvrtasový 'obchod'.

**quadrātus,** *a, um* [*quadro*] **1** čtyřhranný, čtvercový: *saxum* **L** (kvádrový) tesaný kámen; spec. *Roma q.* čtvercový Ř. t. j. starý Řím do čtverce stavěný; *agmen q.* čtvercový voj, t. j. pochod vojska v postavení bitevním; přenes. *agmine quadrato in aedem Concordiae venit* **C** hotov k boji; subst. **quadrātum,** *ī, n.* čtverec, čtyřhran **2** t. t. počtářský čtverečný (o čísle): *numerus q. = dvojmoc*.

**quadriduum,** *uī, n.* [*\*quadri-diuom*, srov. *dies*] doba čtyř dní, čtyři dni.

**quadriennium,** *uī, n.* [*quattuor a annus*] čtyřletí, doba čtyř roků.

**quadrifāriam,** adv. [srov. *bifariam*] na čtyři díly: *dividere alqd* **L**.

**quadrifidus**, *a, um* [quattuor a findo] na čtvermo rozštípnutý: *sudes V* (o silnějších větvích jako sazenicích); praed. *quadrifidam quercum scindebat V* na čtyři díly štípal.

**quadrigae**, *ārum, f.* [z \*quadi-iugae viz *quadiiugus*] čtyřsprežení, čtyřsprež, čtyřka: **a** jako potah zapřažený do vozu: *alborum equorum L* **b** jako vůz: *falcatae L*; *navibus atque quadrigis H* sm. s největším úsilím, všemi silami.

**quadrigārius**, *iī, m.* [*quadrigae*] řidič čtverospřežního vozu, závodník čtyřsprežím; jako příjm. v rodě *Klaudiū*.

**quadrigātus**, *a, um* [*quadrigae*] čtyřsprežím označený: *nummi L*.

**quadrigulae**, *ārum, f.* [*quadrigae*] malé čtyřsprežení.

**quadiiugus**, *a, um, zř. -is, e* [srov. *iugum, iungo*] čtyřsprežní: *equi VO, currus CV*; subst. *quadiiugī, ōrum, m.* (sc. *equi*) koňské čtyřspreží.

**quadrīmulus**, *a, um* demin. ke *quadrīmus*.

**quadrīmus**, *a, um* [z \*quadihimos od *quattuor a hiems*] vl. čtyřzimní = čtyřroční, čtyřletý.

**quadrīngēnārius**, *a, um* (vždy) o čtyřech stech mužích: *cohortes LC*.

**quadrīngēnī**, *ae, a*, čísl. podílná po čtyřech stech: *nummi L*.

**quadrīngētēsīmus**, *a, um* čtyřstý.

**quadrīngētī**, *ae, a* [-in- anal. podle *quīn-genti, septīn-genti*] čísl. zákl. čtyřista; *quadrīngenta* (sc. *mīlia*) *modīum C* = 400.000.

**quadrīngētīēs**, adv. čtyřsetkrát: *q. sestertium C* = 40.000.000 *sestercīū*.

**quadrīpertītus**, *a, um* [*partio*] na čtyři díly rozdělený; čtverý: *distributio, divisio C, commutationes temporum C, exercitus T*.

**quadrī-pēs**, -plex atp. viz *quadru-*.

**quadrīrēmīs**, *e* [*remus*] se čtyřmi řadami vesel, čtyřřadý: *navis L*; subst. **quadrīrēmīs**, *is, f.* čtyřřadka.

**quadrīvīum**, *iī, n.* [*quattuor a via*] vl. čtyřcestí, odt. křižovatka, rozcestí.

**quadrō**, *āre, āvī, ātum* [*quadra*] **a** přech. pův. čtyřhranným učiniti; doplniti do čtverce: *acervum q. H* dopl-

niti čtvrtou stranu hromady **b** nepřech. do čtverhranu se hoditi: *omnis in unguem arboribus positus secto via limite quadret V* (pon. při sázení in quincuncem vznikají čtverce); přenes. vůb. hoditi se: *quoniam tibi ita quadrat C*; in *Clodiam quadrare C*. Part. *quadrans* j. subst. a *quadratus* j. adj. v. t.

**quadrupedāns**, *antis* [*pes*] vl. po všech čtyřech jdoucí; čtyřnohý: *quadrupedante sonitu V*, čtvernohým dupotem t. j. zvukem cválajících koní; subst. = kůň, oř: *perfracta quadrupedantum pectora V*.

**quadrupertītus** viz *quadrīpertītus*.

**quadrupēs** n. **quadrīpēs**, *pedīs* [*pes*] čtyřnohý, subst. čtvernožec.

**quadruplātor**, *ōris, m.* [*quadruplor* od *quadruplus*] **1** zvětšovatel do čtyřnásobné míry: *beneficiorum q. Sn* **2** donašeč, udavač, žalobník, jenž dostával čtvrtinu pokuty, k níž byl odsouzen obžalovaný.

**quadruplex**, *plicis* [srov. k *duplex*] čtyřnásobný; *iudicium Pn* centumvirální soud, složený ze čtyř soudních sborů.

**quadruplus**, *a, um* [srov. k *duplus*] čtyřnásobný; obyč. subst. **quadruplum**, *ī, n.* čtyřnásobná částka (cena, pokuta): *quadruplo condemnari C* býti odsouzen k . . .

**quaerītō**, *āre, āvī, ātum* [*quaero*] **1** usilovně hledati; vůb. hledati **2** vyptávati se: *quid quaeritabas? Pt* **3** vyhledávati, opatřovati si: *lanā ac telā victum q. Tr*.

**quaerō**, *ere, sīvī, sītum* [pův. \*quaiso] hledati, vyhledávati **a** vl. *portum Cs, viam O, aditum per avia V, deverticula C*; *regem N, iuvenium V*; *lucem oculis V*; spec. vymýšleti: *novum consilium S*; *quaesitae artes V* vymyšlené, umělé prostředky; *quaerere conscius* (v. t.) *arma V*; s vedl. sm. pohřešovati: *in uberrima Siciliae parte Siciliam C*; *Persas et ludos L*; vyžadovati: *collis pauca munimenta quaerebat S*; *eloquentiam q. C* **b** hleděti si zjednati (dobýti, nabyti, opatřiti, získati): *pecuniam N* = chtíti si vypůjčiti; *pecunia nescio quo modo quaesita C* nabyté;

nummos manu q. C pračí rukou svých si vydělávati; *animus virilis quaerit opes* H strádá; absol. q. et uti H vydělávat a užívat; *sit finis quaerendi* H sm. ustaň mamoniti; *puro pioque duello quaerendas (esse res) censeo* L že nutno pohledávati; *sanguine quaerendi reditus (sunt)* V; *in medium quaesita* V k obecné potřebě co vyzískaly (včely); *sibi maius imperium* Cr; *gloriam* S; *occasionem alcis rei* Cs; *amicos* S; *heredem* V; *virtutem* O; *quaeritur istis (sc. armis) quam mihi maior honos* O zbrani se má dostat větší pocty než mně; *fugam* C snažiti se utéci; *quaesita mors* T dobrovolná; *ante quaesita* H majetek dříve nabytý; *quod iam diu nihil quaesierat* C již dávno nic nevydělal; *quaesito opus est* C jest třeba výdělku c hleděti, zvěděti, vyptávati se, dotazovati se, pátrati: *si verum quaerimus* C pátráme-li po pravdě; *forsitan quaeratis, qui iste terror sit* C; *de Nerviorum natura et moribus* Cs; q. ab alqo Cs CN, de; *ex alqo* CL někoho se tázati; *Pallas quaerit sidera* V vyptává se hvězd; *quid quaeris? vivo et regno* H sm. nač mnoho řeči? jedním slovem . . . ; *noli quaerere* C netaž se! *si quaeris* C chceš-li věděti něco více; - spec. a v soudnictví: soudně se dotazovati, vyšetřovati: *de pecuniis repetundis* C stran vydírání; *de morte alcis* C; *quaerere de servis* C otroků právem útrpným (= mučením) se dotazovati; *tulit, ut quaereretur* C aby bylo zavedeno vyšetřování β ve vědě: zkoumati, vyšetřovati, hleděti stanoviti: *quaesitum est, naturā carmen fieret, qñ arte* H; *non quaero ex his illa initia mathematicorum* C; *quaeritur* jest otázka; *quaeramus reliquorum sententiam* C d hleděti, snažiti se, chtítí, práti si, toužiti: s inf. *ne quaere doceri* V nechťej zvěděti; *quaerentem dicere plura* V jenž chtěl říci více; *causam si quis cognoscere quaerit* O přeje-li si zvěděti; *vestis quaerit haberi* O chce býti nošen; *quaerit Calendis ponere (pecuniam)* H chce je uložit na prvního; *quaeramus seria* H hledme si

věcí vážných, vážně (o tom) pohovořme; *a militibus reditus maturus quaeratur* C vojíni vyžadovali brzký návrat; *quid quaerentes in agrum Laurentem exissent* L s jakým úmyslem. Part. *quaesitus* význ. adj. a *quaesitum* j. subst. v. t.

**quaesitor, ōris, m.** [*quaero*] vyšetřovatel, vyšetřující soudce: *si q. edendus fuisset* C kdyby si byl měl navrhnouti vyšetřujícího soudce; q. *Minos* V.

**quaesitum, ī, n.** [*quaero*] a nabytá věc, zásoba, majetek: *attentus* (v. t.) *quaesitis* H b otázka: *accipe quaesiti causam* O.

**quaesitus, a, um** [*quaero*] a vybraný: *epulae* S, *honores, poenae, leges* T b hledaný, strojený, umělý: *quaesita comitas, asperitas* T; q. *candor* Pp (o ličidle).

**quaesō, ere, sīvī, sītum** (1. pl. *quaesumus*) [pův. \**quaisso*, desider. ke *quaero* = \**quaiso*] klas. jen ve význ. a prositi: *quaeso a vobis, ut . . .* C; *id uti permittatis, quaesumus* L; *Decium q. mecum consulem faciatis* L; zvl. obyč. parenth.: *reficite vos, quaeso, iudices* C b tázati se: *vatem aggredior dictis ac talia quaeso* V.

**quaesticulus, ī, m.** [*quaestus*] malý zisk, výděleček.

**quaestiō, ōnis, f.** [*quaero*] 1 v1. hledání: *esse in quaestione* alcis Pt býti od někoho hledán 2 a dotazování se: *rem quaestione captivorum explorare* Cs b (soudní) vyšetřování: *servos in quaestione polliceri* C otroky nabízetí k výsledku; *habere quaestionem de alcis morte* C; *offerre corpus quaestioni* Cr; odt. *quaestiones* hrdelní soudy: *in plebem Romanam quaestiones habitae sunt* S; *quaestiones perpetuae* stálé soudy za předsednictví praetora n. zvláštního soudce (*iudex quaestionis*) a aspoň o 50 přísedících porotcích; za doby Ciceronovy bylo jich 8: *repetndarum, maiestatis, peculatus, ambitus, inter sicarios, veneficii, de vi, falsi*; odtud též konkr. *dimittere quaestionem* C soudní dvůr; *fictam quaestionem conscribere* C vyšetřovací protokol; vazby: *de, ex alqo quaestionem habere* C vyšetřovati někoho; *res ver-*

*satur in quaestione C* jest ve vyšetřování; *q. alcis rei* pro něco **c** vědecké zkoumání, otázka, rozprava, úvaha: *quae veri simillima (sententia sit)*, *magna q. est C*; *totam q. in IV partes dividere C*; *q. de finibus bonorum et malorum C*; spec. konkr. thema, předmět, námět, látka zkoumání: *quaestionem poeticam proponere N* thema z poetiky.

**quaestiōnārius**, *iī, m.* [*quaestio*] vyšetřovatel; vyšetřující soudce; mučitel, kat.

**quaestiuncula**, *ae, f.* [*quaestio*] malá otázka (vědecká).

**quaestor**, *ōris, m.* [*quaero*, srov. *quaesitor*] quaestor **a** v nejstarší době (vyšetřovatel a) soudce hrdelního zločinu: *quaestores parricidii :: Digesta*; *quaestores Volscium in ius vocant L* **b** za republiky (i později) pomocný úředník hospodářské a finanční správy, pův. dva od r. 421 čtyři, od III. stol. př. n. l. osm, za Sully 20; za Caesara 40, potom opět 20; byli voleni v komit. trib.

**quaestōrius**, *a, um* [*quaestor*] quaestorský, quaestorův: *officium, persona C, comitia L* (k volbě *q.*), *insignia T*; *adulescens nondum q. L* nemající dosud (zákonitý) věk pro quaesturu; *porta q. L* zadní brána tábora obyč. zv. *decumana*; subst. **quaestōrium**, *iī, n.* obydlí quaestorovo, stan quaestorův; **quaestōrius**, *iī, m.* bývalý quaestor, muž hodnosti quaestorské.

**quaestuōsus**, *a, um* [*quaestus*] **a** výnosný; *mercatura, annus C* **b** ziskuchtivý, hamižný: *homo C* **c** obohacující se něčím: *Nasamones, gens navigiorum spoliis quaestuosa Cr* jenž se živí olupováním lodí; mnoho si vydělávající, bohatý: *quaestuosi et opulenti T*; *nitidi et quaestuosi T*.

**quaestūra**, *ae, f.* [*quaestor*] quaestura, úřad quaestora.

**quaestus**, *ūs* (arch. gen. též *quaesti*), *m.* [*quaero*] **a** zisk, výtěžek: *legibus ad quaestum abuti C*; *autumnus gravis, Libitinae q. acerbae H* „žně“; *pecuniam in quaestu relinquere C* na úrocích nechat (u peněžníků); zvl. zisk špinavý: *ut quaestum nosset nullum C* neznal žádného nepoctivého zisku; *q. pecuniae*

*Cs* peněžitý zisk **b** výdělek; živnost: *sordidi quaestus mercennariorum O*; *meretricius C*.

**quā-libet**, adv. **a** místně: kam libo, kamkoli: *eat tutus q. Tb* **b** mod. stůj co stůj: *q. esse notus optas? Ct*.

**quālis**, *e* [*quis, qui*] jaký **a** tázací *quali pietate existimatis esse eos, qui...? C*; nepř. ot. *qualis esset natura montis... qui cognoscerent, misit Cs* **b** vztaž. v přirovnáních = jako: *Qualis exercet Diana choros... talis erat Dido V* (jaká provádí tance *D.* =) jaká je *Diana*, když provádí tance **c** neurč.: t. t. filos. z řec. ποίός nějaký, mající kvalitu: *quae appellant qualia C* = vlastnosti; *prius aliquid debet esse, deinde quale esse Sn*.

**quālis-cumque**, *quale-cumque* **a** rel. jaký: *licet videre qualescumque viri fuerint, talem civitatem fuisse C* jací byli **b** neurčité jakýkoli: *imperatores qualescumque tolerare T*; *quibus haec, sint qualiacumque, arridere velim H* ať jsou ceny jakékoli.

**quālis-libet**, *qualelibet* jaký libo, jakýkoli.

**quālitās**, *ātis, f.* [*qualis*, podle ποίότης] jakost *C*.

**quāliter**, adv. [*qualis*] jako, jak: *q. de nive manat aqua O*.

**quāliter-cumque**, adv. jakkoli.

**quālus**, *ī, m.* **n.** **quālum**, *ī, n.* plentný koš **a** na víno: *tu spisso vimine qualos... fumosis deripe tectis V* **b** na vlnu: *tibi qualum Cythereae puer ales... aufert H*.

**quam**, adv. {od zájm., kmene v. *qui*} **1** tázací a zvolací jak, jak velice, jak málo: **a** se slovesy *quam vellent pauperiem et duros perferre labores! V*; *videte, quam despicimur C* jak velice; *quam convenit? C* jak se to shoduje? **b** s adj. *quam multa... cadunt folia V*; *quam clara illa caedes fuit? C* **c** s adv. *quam diu... nos eludet? C* **d** se subst. *quam hostis sit, animadvertite C* jak = v jakém stupni jest nepřítel, jak velikým nepřitelem jest **2** vztaž. **a** jako: *quid tam populare, quam libertas? C*; *non tam generosus quam pecuniosus N*; *hiemem, quam longa est... V* jak jest dlouhá **b** při srovn. než: *biennio quam*

*nos fortasse maior C; vehementius quam caute T* spíše náruživě než opatrně; *pestilentia minacior quam periculosior L; mori milies praestitit quam haec pati C*; při záporu *alius, aliter: nihil aliud quam bellum comparavit N* **c** u částie čas. *ante, prius, post, postea; pridie, postridie quam, tertio die quam*: dříve než atd., třetího dne, co . . . **d** u superl. jak, co (možná): *quam maximas, quam primum, quam saepissime gratias agere C*; *agam quam brevissime potero C* co možná nejstručněji; *quam maxime possumus C* co možná nejvíce.

**quam-diū**, adv. **a** táz. jak dlouho?: *q. nos eludet? C* **b** vztaž. jak dlouho, pokud: *tacuit, q. potuit C* **c** spojka až *Am.*

**quam-libet**, adv. (vl. jak libo), jakkoli: *occupat egressas q. ante rates O* byť (jakkoli dříve =) sebe dříve vypluly; *q. invisio in hoste O* při nepříteli sebe nenáviděnějším; *q. infirmis iste dat arma dolor O* i sebe slabším; *mulcenda colla q. ignotis manibus praeberet solebat O* i rukám sebe neznámějším.

**quam-ob-rem**, adv. **a** táz. proč? z jakého důvodu?: *q. tandem non satis facit? C*; *cum quaereret, q. Ariovistus non decertaret Cs* **b** vztaž. proč: *q. quaeso a vobis C.*

**quam-primum**, adv. co nejdříve, co možná brzo: *huic mandat, ut ad se q. revertatur Cs*; *invisam quaerens q. ab-rumpere lucem V.*

**quam-quam**, spoj. **a** připoušt. ačkoli, ač: *ea q. pertinent ad finem bonorum, tamen minus id apparet C*; obyč. s ind., avšak též s konj., zvl. potenciálním: *quam-quam paratissimos milites ad proeliandum videant, ut eos tamen adhortentur C* třebas by viděli; básn. a neklas. i jindy s konj.: *Augustus Germanicum adsciri per adoptionem a Tiberio iussit, q. esset in domo Tiberii filius iuvenis T* **b** uvádí větu samostatně, opravujíc předešlou výpověď ačkoli = a přece, než, ovšem: *q. non caret is, qui non desiderat C* ačkoli vlastně . . .; *q. non ista precanda O* než o to nemám prositi; *q. hoc maxime admiratus sum C* než tomu nejvíce jsem se podivil.

**quam-vis**, **1** adv. „jak chceš“, libovolně, jakkoli: *posse q. languida mergi aqua infantes L* ve vodě jakkoli malé (= mělké); *q. egregius homo S* sebe výtečnější; *q. audacis lasciviae pretium est voluptas spectantium T* sebe odvážnější bujnosti odměnou jest zábava diváků; *q. multos nominatim proferre C* libovolný počet **2** spojka připoušt. ač, ačkoli, třeba, třeba že (s konj.): *q. ille felix sit C*; zkrác. *q. pauci adire audent Cs* ač nepatrní počtem; *Aeneae des numen q. parvum O* byť malé; *res bello gesserat, quamvis rei publicae calamitosas C* třebaže zhoubné; neklas. s ind.: *q. carebat eo nomine N*; *q. solus avem caelo deiecit V.*

**quā-nam**, adv. kudy: *cum circum-spectarent, q. per iuncta caelo iuga in alium orbem terrarum transirent L* kudy by asi mohli přejíti.

**quandō**, adv. a spojka [z *quam-dō*, srov. *dō-nec*] **a** táz. v které době, kdy?: *o rus, q. ego te aspiciam? H*; *q. Caecubum tecum bibam? H*; *non intellegitur, q. obrepat senectus C* **b** vztaž. kdy, když: *tum, q. legatos Tyrum misimus C*; *q. Padus Matina laverit cacumina H* až bude omýváti **c** neurč. někdy: *num q. amici novi veteribus sint anteponendi C*; *si q. auditum est C* **d** spojka příčin.: *meus fac sis postremo animus, q. ego sum tuus H* když, ježto; *id omitto, q. vobis ita placet S*; *q. hic inferni ianua regis dicitur V* ježto prý zde jest.

**quandō-cumque**, adv. a spojka **1** adv. neurč. někdy, jednou: *garrulus hunc quando consumet cumque H* jednou (= dříve nebo později); *q. mihi poenas dabis O* **2** spojka čas. kdykoli: *q. trahunt invisa negotia Romam H.*

**quandō-que**, adv. a spojka **1** adv. neurč. někdy, jednou: *ne q. incendium suscitet L* **2** spojka **a** časová když, kdykoli (jen): *ut q. idem prodigium nuntiaretur, feriae agerentur L*; *indignor, q. bonus dormitat Homerus H*; *q. trahet Sygambros H* až jednou; *reddituros, q. repetisset Cr* kdykoli jej zpět požádá **b** důvod. poněvadž, ježto: *q. tu mihi numquam defuisti, ob eas res te hoc anulo dono C.*

**quando-quidem**, adv. [stran -ō- srov. *siquidem*] ježto právě: *q. vos tribunicia cupido . . . regit L*; *q. a vobis maxima accepimus C*.

**quanquam** viz *quamquam*.

**quantitās, ātis, f.** [*quantus*] kolikost, mnohost, velikost, počet, množství; t. t. mluv. kvantita (slabik).

**quantō**, adv. [vl. abl. míry od subst. *quantum*] o kolik, oč **a** u komp.: *q. diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior C* čím déle; *segniū secuturam q. longius L*; *q. levior est acclamatio! C* **b** u posit.: *q. inopina, tanto maiora T* čím neočekávanější **c** u sloves: *q. praestat Cs* oč jest lépe; *q. antestaret eloquentia innocentiae N* oč předčí.

**quantopere**, adv. táz. a vztaž. [*quanto opere*] jak velice.

**quantulus, a, um** [demin. od *quantus*] jak maličký, jak nepatrný **a** tázací *quantulum est? C*; *q. interest, utrum . . . an? C* jak malý jest rozdíl **b** vztaž. *reddidit, q. visum est C* tak maličko, jak; = neutr. *quantulum* význ. adv. *q. iudicare possemus C* pokud jen, jak jen (nepatrně).

**quantulus-cumque** jakkoli malý, jakkoli nepatrný: *quantulumcumque dicebamus C* jakkoli nepatrné bylo to, co jsme přednášeli.

**quantum**, adv. [vl. ak. neutr. od *quantus*] jak mnoho, jak velice: *q. mutatus V*; *q. tignorū iunctura distabat Cs* = jak veliké byly mezery; pokud: *q. coniectura auguramur C*; *q. quidem in te est C* pokud na tobě jest; *q. ad eum (sc. attinet) OT* pokud se jeho týká; *q. navium facultatem habebat Cs* kolik měl lodí po ruce; *q. potui C* pokud jsem mohl, pokud možno; s komp. m. *quanto* oč, o kolik: *q. iuniores L* oč mladší; *q. longius procederet L* čím dále; se superl. m. *quam* co: *q. plurimum quisque posset L* co nejvíce; *q. plurimum potuero Pn* co možno nejvíce.

**quantus, a, um** [*quam*] **a** táz. jak mnohý, jak veliký, jaký, jak četný, jak značný, jak významný atp.: *earum causarum quanta sit una quaeque videamus C* jak závažná jest jedna

každá; *gaudia quanta fuerunt H*; neutr. subst. *quantum* jak mnoho, kolik: *constituit, q. pecuniae quaeque civitas daret N* kolik peněz; s gen. *q. terroris C* jak veliký strach; *quanti j. gen.* hodnoty za jakou cenu? zač? *quanti a civibus suis fieret, ignorabas C* (zač =) jak byl ceněn **b** vztaž.: *quantoque apparatus sciebant, concelebrant L* tak nádherně, jak tehdy dovedli; *effusus egerat Romanos, toto quantum foro spatium est L* (= *per tantum spatium, quantum foro (nunc) est*) po celé prostoře, kterou nyní zaujímá forum; *quantus Polyphemus V* jak silný; *quanta maxima poterat vi L* silou co možná největší; neutr. subst. *quantum* jak velice, jak mnoho, kolik, co: *tantum patebat, q. loci acies occupabat Cs*; s gen. *q. temporis aestivorum in imperio fuit S* po celý čas letní, co byl velitelem; *q. importunitatis habent S* při své tak veliké nestoudnosti; *q. perfidiae O* jaké množství věrolomnosti; *quanti j. gen.* hodnoty: *emit homo cupidus tanti, quanti Pythius voluit C* za tolik, zač P. chtěl. = Ak. *quantum* a abl. *quanto j. adv. v. t.*

**quantus-cumque** jakkoli veliký, jakkoli značný: *bona, quantacumque erant C*; též sm. jakkoli malý: *q. sum ad iudicandum C* jakkoli bezvýznamný; neutr. *quantumcumque eo addideris C* jakékoli množství, jakoukoli veličinu; adv. *quantumcumque praeconia nostra valebunt O* kolikkoli.

**quantus-libet** jakkoli veliký, libovolně veliký, jakýkoli: *quantolibet ordine dignus O*; *quantalibet magnitudo L*; neutr. *quantumlibet intersit inter . . . L* ať jest jakýkoli rozdíl mezi . . .

**quantus-vis** jakkoli (vl. jak chceš) veliký, jakkoli četný: *quantasvis magnas copias sustineri posse Cs*; *quantumvis quare sit macer invenies Ct* najdeš dosti příčin; neutr. adv. *quantumvis rusticus H* ačkoli jest hodně selský.

**quā-propter**, adv. proč, a proto: *q. dicam C*; *q. auditote C*.

**quāque**, adv. [*quisque*] všude: ve spojení *usque-advaeque v. t.*

**quā-rē**, adv. a spojka [abl. od *quae res*] **a** = *ut ea re* aby tím: *permulta sunt,*

*quae dici possunt, q. intellegatur C* aby se (tím) poznalo; *multas res novas in edictum addidit, q. luxuria reprimeretur N b* táz. proč: *q. templa ruunt? H; q. periuras? H; quaero, q. sit absolutus C c* jako relat. připojení pročež, proto, takže: *q. pro certo habetote C; q. cupiam illi proximus esse H.*

**quārtadecimāni, ōrum, m.** [*quarta decima* sc. legio] vojíni 14. legie: *quarta-decimanorum ferocia T.*

**quārtāna, ae, f.** [*quartus*] (sc. febris) čtvrtodenní zimnice: *frigida q. H.*

**quārtāni, ōrum, m.** [*quarta* sc. legio] vojíni 4. legie.

**quārtārius, iī, m.** [*quartus*] = *quarta pars sextarii* 'čtvrťka', římská míra: *vini L.*

**quārtus, a, um** čís. řadová [*quattuor*] čtvrtý: *quarta pars Cs* čtvrtina; *q. pater V* prapraděd; *ad quartum* (sc. lapidem) *T* u 4. milníku; *ad quartam* (sc. horam v. t.) *iaceo H; adv. quartum* po čtvrté; *quarto* po čtvrté: *ausa quarto O.*

**qua-si** [*quam-si*] **a** jako by, jakoby: *q. vero ad cognoscendum ego ad illos, non illi ad me venire debuerint C; q. id agatur C; q. res adversae odia concilient Cs; u* jednotl. slov: *q. parta iam victoria Cs* jako by již byli dobyli vítězství; *q. praeteriens satisfaciam C* jakoby mimochodem; *q. collis oriebatur S* jakoby kopec; *constabat hominem q. triumphasse C* jako by triumfoval; *quasi divino spiritu adflatur C* jakoby božským dechem **b** u číseln. pojmu asi: *q. decem fiscos C; q. duum milium praesidium S c* jako: *quasi . . . sic C* jako . . . tak; *q. diuturnam sitim explere cupiens C* jako člověk, jenž touží . . .

**quassillum, ī, n. i -us, ī, m.** [demin. od *qualum*] košík, zvl. na vlnu (k předení): *inter quasilla C* = v pracovně, v čeledníku.

**quassatiō, ōnis, f.** [*quasso*] potřásání: *capitum L.*

**quassō, āre, āvi, ātum** [*quatio*] **1** přech. **a** otrásati, potřásati alqd něčím: *hastam VO, lampada V* mávati; *caput V* vrtěti **b** roztrásati, rozbíjeti, poškozovati: *domum O; quassata muri L* průlomly

hradeb; *classis quassata ventis V* loďstvo větry poškozené **2** nepřech. třásti se; meton. chřestiti: *siliquā quassante V* v chřestící slupce.

**1. quassus, ūs, m.** [*quatio*] otrásání.

**2. quassus, a, um** [*quatio*] **a** porouchaný, rozbitý: *quassas ratis H; quassi muri L b* zlomený, chvějící se: *quassa vox Cr.*

**quate-faciō, ere, fēcī, factum** [*quatio a facio*] otrásati: obraz. *quatefecī Antonium C.*

**quā-tenus, adv.** **a** míst.: pokud, jak daleko, až kam: *q. tuto possent, spectatum irent L; p̄enes. videamus, q. amor in amicitia progredi debeat C b čas. až po kterou dobu, až pokud: *animadvertē, q. sermo delectationem habeat C c* přič. = *quoniam* ježto: *q. virtutem incolumem odimus H; iubeas miserum esse libenter q. id facit H; q. negatur nobis diu vivere Pn; laedere q. ipsum non poterat, irascitur illi O d* v pozdní lat. účel. a snah. aby.*

**quater, adv.** [*quattuor*] čtyřikrát: opis *q. undeni H = 44; terque q. que beati V* (τριμύχαρες καὶ τετράκις) = přešťastní; *o mihi felicem terque quaterque diem Tb.*

**quaternī, ae, a** [*quattuor*] po čtyřech, vždy čtyři: *primam aciem quaternae cohortes ex quinque legionibus tenebant Cs; quaternos denarios in singulas vini amphoras C; q. centesimae C 4%* (měsíčně); váb. čtyři.

**quatiō, ere, —, quassum** třásti, otrásati, potřásati alqd něčím **1 a** *caput LO* vrtěti; *pennas O, securim, ensem V* mávati; *quatitur Ide O* otrásá se; *horror membra quatit V* roztrásá, rozechvívá; *risu populum quatit H; meton. non ego te invitum quatiam H* nebudu proti tvé vůli (tebou =) tvým thyrsem mávat **b** tepati, bítí: *putrem quatit ungula campum V; ter pede humum H* tříkrát dupnouti; *fenestras H* tlouci, tluhati na . . .; *moenia ariete L* do zdi bítí; *cursu q. equum V* hnáti, proháněti; *prae se q. C* před sebou hnáti **c** *muros et fundamenta quatit V* zdi v základech rozmetává; *turres q. H* káceti **2** přenes. sm. rozechvívati, rozčilovati, lekatí: *ustum . . . virum non*



*quatit voltus tyranni H* neotřese; *mentem sacerdotum H*; *quatiebatur segne ingenium T* liknavý duch byl podněcován; *oppida bello V* soužití; pod. *extrema Galliarum T*. Part. perf. *quassus* význ. adj. v. t.

**quattuor**, čís. zákl. [srov. τέτταρες, české čtyři] čtyři: *q. a ventis addunt fenestras V* ode čtvera větrů (t. j. ze čtyř úhlů světa) udělají okna.

**quattuordecim**, čís. zákl. [*quattuor a decem*] čtrnáct: *sedere in XIV ordinibus C* sedati ve 14 řadách jezdeckých sedadel sm. = náležeti k stavu jezdeckému.

**quattuor-viri, ōrum, m.** čtyřčlenný sbor jakožto představenstvo municipia C.

**quāvis** viz *quivis*.

**que**, spoj. slučovací, příklonka [srov. τε] a; i **a** význ. sluč., pojí členy v jediný celek; proto se jí užívá ve výrazech *senatus populusque Romanus*; *ius vitae necisque Cs*; *terra marique C*; *deorum hominumque L*; *ferro flammaque L, longe lateque Cs CL* široko daleko; *oro obsecroque C*; zakončuje výklad nebo výčet *male pugnatum est et Ianiculum hostes occupavere ob-sessaque urbs foret L*; k všeob. připojuje zvl. určení *Italiam Laviniaque venit litora V*; připojuje člen podobný: *duos flamines adiecit, Marti unum, alterum Quirino virginesque Vestae legit L*. Opakované *que . . . que i . . . i: meque regnumque meum S; magnamque domum decoremque H; teque tuasque sorores H, petimusque damusque H*; jindy se střídá s *et n. ac b* význam stupňovací = *etiam i*, také: *Sirmio . . . gaude; gaudete vosque, o . . . undae Ct*.

**quem-ad-modum** kterým způsobem, jak **a** táz. *quaesivit, q. se haberet N b vztaž., obyč. odpovídá *sic, ita; si, q. soles de ceteris rebus, sic de amicitia disputaris C* jako — tak; *q. — eodem modo* jako — rovněž tak.*

**queō, quīre, quīvī (ī), quitum** [z *ne-queo*] moci, býti s to: *queo dicere C* jsem s to říci; *neque auro parare queas S* ani za zlato bys nemohl zjednatí.

**quercētum** viz *querquetum*.

**querceus n. quercinus, a, um** [*quer-cus*] dubový.

**quercus, ūs, f.** dub: *q. et ilex H*; meton. dubové listí, dubový věvec: *umbrata gerunt civili tempora quercu V = corona civica*.

**querēla, ae, f.** [*queror*] nářek, hořekování, stesk, žaloba, stížnost: s gen. subj. *saepe interfui querelis meorum aequalium C*; s gen. obj. *q. temporum C* na esy, *q. frontis tuae C; cui sunt inauditae cum Deiotaro querelae tuae? C* roztržky, rozmišky; spec. stížnost, žaloba (soudní): *his de tot tantisque iniuriis in socios q. esse debuit C; querelas habere CL* stěžovati si; básn. *ranae cecinere querelam V* skřehotaly svou žalostnou píseň.

**queribundus, a, um** [*queror*] nařikající, nařikavý: *vox C*.

**querimōnia, ae, f.** [*queror*] **a** stížnost: s gen. subj. *q. sociorum, patriae C*; s gen. obj. *criminis C* na přečin **b** nářek, žalozpěv.

**queritor, arī** [*queror*] nařikati.

**quernus, a, um** [z *\*quercinus* od *quercus*] dubový.

**queror, querī, questus sum** nařikati, hořekovati, lkáti, kvíletí; stýskati si, žalovati, stěžovati si, bédovati, úpěti **a** absol.: *ne in occulto quidem queri audebant Cs*; básn. o ptačím zpěvu: *queruntur in silvis aves H* šveholí; o sově: skuhrati, houkati: *ferali carmine bubo saepe queri V*; o psu: výtí, kňučeti; o lyře: lkáti: *flebile nescioquid queritur lyra O b* stěžovati si, žehрати: absol. *a q. alqd na něco: iniuriam q. C; suum fatum q. Cs; Pyrrhae nova monstra questae H* která nařikala nad . . . *β q. de alqa re na něco, do něčeho: multa de ignavia eorum S*; s ak. c. inf.: *querantur se relictas esse C; quod: quereris super hoc, quod expectata tibi non mittam H; queritur, quod sit destitutus Cs; q. cum alqo L CO* stěžovati si u někoho, před někým: *neque tam quererer cum deo, quod . . . C*; avšak též hádati se, příti se s někým: *consul questus est cum patribus L*.

**Querquētulānus mons** [*querquetum*] ‚dubová hora‘, starší název Caelia T.

**querquētum n. quercētum, ī, n.** [*quercus*] dubový les, dubina, doubrava,

**querulus**, *a, um* [queror] 1 naříkavý, plačtivý, lkavý, kvílící: *senex H* skuhravý; *nec q. essem O* nenaříkal bych 2 vůbec zvučící, zvučný: *cidadae V* cvrkavé; *tibia H, tuba Pp; querulus fores O* skřípavé.

**questus**, *ūs, m.* [queror] nárek, naříkání, lkání.

1. **qui, quae** (neurč. **qua**), **quod** [srov. ποτερος, čes. kohol] 1 táz. jaký, který? **a** v ot. přímé: *qui deus appellandus est? C* který bůh; *qui homo? C* jaký to člověk?; ve zvol. *qui vir et quantus! C* jaký to muž! (znamenitý) **b** v ot. nepřímé: *nescimus, qui sis C* jaký jsi; *hortamur memoret, quae sit fiducia capto V* pobízíme jej říci, več spoléhá jsa jat 2 vztaž. který, jenž **a** ve větách podřad. **a** táhne se k jedinému slovu: *nos, quorum maiores Antiochum superaverunt C* jejichž předkové; s gen. partit. *vastatur agri, quod inter urbem ac Fidenas est L* (co jest území =) veškeré území mezi m. a F.; *quod inter Palatium Capitoliumque collem campi est L* celou rovinu mezi P. a K.; *quaeque petis, pro quoque petis O = et tu, quae petis, et is, pro quo petis; notante iudice, quo nosti populo H* atrakce m. *quem nosti; quo vergat pondere letum V = cuius pondere* či vahou skloní se los smrti **β** táhne se k celé větě: *Lacedaemonii Agin regem, quod numquam antea apud eos acciderat, necaverunt C* (v tomto významu ob. s demonstr. *id*) **γ** opisuje pojem: *qui circa erant L* okolo stojící; *qui ad erant N* přítomní, družina **b** k vztažnému připojování hlavních vět *multas ad res hi libri utiles; quos legite studiose! C* a proto je čtete; *quo fiebat* a tím se stávalo; přechody větčné: *quae cum ita sint C = za těch okolností, a tak, proto tedy; quam ob rem C* proto, pročez; - v latině shoda zájmena s doplňkem: *quae vena fuit O* co bylo žilou; někdy lze přeložit slovem jako: *ausus eadem, quae nos O; nec me, qui cetera, vincit impetus O* jako ostatní věci; *nec quo prius, ordine currunt O* jako dříve **c** v konjunkt. větách **a** účelové: *Delphos missi, qui consulerent Apollinem N* aby se otázali **β** určovací *idoneus non est,*

*qui impetret C* není hoden, aby toho dosáhl **γ** důvod. *o fortunate adulescens, qui inveneris C* ježto jsi nalezl; *credidit esse deos, qui aethera carpere possent O* ježto mohli 3 neurč. (po *ne, si, nisi, num*) nějaký, některý: *obstitit, ne qua sibi statua poneretur N* aby žádná; *si qui me . . . coëgisset C* kdyby někdo; *nisi qui deus subvenerit C* leč že by nějaký bůh; *si qua est ea cura V = jestliže to tě ještě trápí.*

2. **qui**, adv. [vl. instrum. - abl. od *quid*] (čím =) jak **a** táz. *qui fit, Maecenas? H* čím to, že . . .? *quaero, qui scias C* jak víš n. odkud víš; *qui rem publ. amisistis? básnicky u C = quo modo b* relat., m. ablativu relat. zájm. kteréhokoli rodu a čísla: *multa concurrunt, qui coniecturam hanc nunc faciam Tr* mnohé věci, z kterých; *qui efferretur, vix reliquit N* z čeho, zač **c** uvádí věty práci = *ut kéž: qui te Iuppiter dique omnes perduint Pt; qui illi di irati C* kéž se na něj bozi hněvají.

**quia**, spoj. podř. [vl. pl. neutr. ke *quid*] poněvadž, protože; udává obyč. důvod objektivní; avšak bývá i s konj. na označení cizího mínění: *quia tanti, quantum habeas, sis H; v otáz. quia-ne* snad (proto) že: *Iliacas classes sequar? quiane auxilio iuvat (sc. eos) ante levatos? (sc. esse) V.*

**quia-nam** proč pak?: *caelicolae magni, quianam sententia vobis versa retro? V.*

**qui-cum-que, quaecumque, quodcumque** **a** subst. kdokoli, cokoli: *quemcumque eum dici ius fasque est L* ať již jakkoli jej zváti je spravedlivo a slušno; *quodcumque pericli est V* necht' jest nebezpečí sebe větší; *hoc, quodcumque vides CVPp* toto vše, co vidíš **b** adj. kterýkoli, jakýkoli: *quacumque ratione C* jakýmkoli způsobem; *legere quoscumque parentes H; cuiuscumque gentis sunt L* kterého právě.

**qui-cum-vis, quaecumvis, quodcumvis** (doloženo fem. *Ci*) adj. kterýkoli, subst. kdokoli.

**qui-dam, quaedam, quoddam** **a** subst. *quiddam a* subst. kdosi, cosi; někdo, něco: *q. de collegis, ex advocatis C; quidam bonorum caesi T* někteří; *heus tu,*

*quidam ait H; sunt quiddam oracula vatium O* jsou něco **b** adj. *a* kterýsi, jakýsi: *q. notus homo H; Argilius q. adulescentulus N; amico cuidam negotium dat C; quaedam forma hominis O* jakás takás podoba lidská; *quodam modo Cs* jaksi **β** pro zmírnění výrazu *takořka, téměř, přímo, jaksi, jakoby: divina quaedam memoria C* paměť přímo božská; *incredibilem quandam voluptatem C* přímo neuvěřitelnou; *forte quadam divinitus L* *takořka* řízením božským; *grato quodam scelere C* v pravdě milým.

**quidem**, adv. (stojí vždy za slovem, k němuž se vztahuje) **1 a** jistící a zesil. *zajisté, jistě, věru, právě: is quidem fuit omnium constantissimus C* ten byl právě ze všech nejroztvádnější; *at id quidem nefas habetur N* avšak to právě; často spoj. s *certe, profecto, sane: certe q. in te est (animus) C* *zajisté věru jest v tobě b* omezovací *aspoň, ovšem: meā quidem sententiā C* podle mého *aspoň mínění; hoc q. tempore C; vestrae q. certe vitae prospiciam Cs* *aspoň život vám zachráním c* odpor. *však: re q. vera praefuit Conon N* vskutku *však; cum quidem Scipio in civitate principatum obtineret N; sedem q. stabilem non habebit C* ale . . .; *et q. optimis se viris deditum esse simulabat C* a přece **d** *připouštěcí sice: misera est illa q. consolatio, sed . . . C; multa q. dixi . . . sed timui H* **e** *vysvětl. totiž, a to, a sice: duo milia iugerum et q. immunia C; tres epistulae et q. uno die C; zvl. si quidem C* *jestliže totiž 2* spojeno se zápornou *ne . . . quidem ani: ne mulieribus q. pepercerunt Cs; viz i 2. ne.*

**quidni** n. **quid ni** proč ne, jak ne: *quidni laudet C* jak by nechválil? *quid ego ni ita censeam Pt* proč bych takto nesoudil?

**qui-dum**, adv. jak pak? proč pak?

**quiēs**, *ētis*, f. [strov. čes. pokoj, odpočívati] **1** pův. **a** klid, pokoj, odpočinek, oddech: *quieti se dare Cs* oddati se odpočinku; *tres horas exercitui ad quietem dare Cs* tříhodinného odpočinku dopřáti; *quietem pati S* klidně se chovati; s gen. obj.: *quies laborum C, operum*

*V* od práce; *a proeliis L* **b** spec. ticho: *clamor et q. T; spánek: ire ad quietem C, quieti se tradere C, quietem capere placidam O, alta q. V* hluboký spánek **2** přenes. **a** spánek smrti, klid smrti: *olli dura q. oculos urget V; si forte tibi properarint fata quietem Pp* **b** *mír: ingrata genti q. T, diuturna q. S, longa T* **c** tichý život (bez účasti v politice): *Attici N; quiete defensus T.* Personif. *Quies* bohyně klidu: *fanum Quietis L.*

**quiēscō**, *ere, ēvī, ētum* (tvary perf. km. leckdy synkop., na př. *quierunt = quieverunt, quierant = quieverant, quiesse = quievisse*) [*quies*] **1 a** dojíti klidu: *ut saltem in morte quiescam V; uklidniti se, utišti se: postquam flamma quievit V; klidu se oddati: silvae et aequora quierant V* **b** odpočívati, klidně se chovati: *qui ut cenati quiescerent C; urbs illa non potest quiescere C* *mír zachovávatí, v míru žítí; spec. zdržovatí se politické činnosti, tiše žítí (v soukromí): Sp. Carvilio collega quiescente C* nic nedělal; *in summo timore quiescendum sibi esse arbitrabatur C* klidně se chovati; *q. in re publ. C* býti soukromníkem **c** spec. spáti: *casa, in qua quiescebat N; P. Africanus domi suae quiescens C; obr. quoniam in propria non pelle (v. t.) quiessem H; mlčeti: iste Habonium quiescere iubet C; ustati, přestati: aliquanto prius quiescere C; básn. s inf. quiesce hanc rem petere Pt* přestaň žádati = nežádej **2** přenes. *quietura Romana foedera L* neporušeny budou trvati. Part. *quietus* j. adj. v. t.

**quiētē**, adv. [*quietus*] klidně.

**quiētus**, *a, um* [*quiesco*] **a** klidný, v klidu jsoucí, v klidu žijící: *animo quieto C; aetus quieta sine ullo labore C; amnis, aequor H; sermo, vita C; ea cura quietos sollicitat V* klid jejich ruší; *spící: quietos nox habuerat T* **b** pokojný, v míru žijící (proti válce): *Gallia, quietissima pars Cs* nejklidnější **c** mírný, bez tížádsti, tichý, skromný: *vir Pn, modesti quietique T.*

**qui-libet**, *quaelibet quodlibet* a subst. *quid-libet* **a** subst. kdokoli, cokoli: *quemlibet, modo aliquem C* kohokoli, jen když někoho; *cum quidlibet ille garriret*

*H* všemožné věci žvanil **b** adj. který libo, kterýkoli, jakýkoli: *idoneus arti cuilibet H, nomen quodlibet H.*

**quin**, spojka [z 2. *qui* a záporného *ne*]  
**1** ve větách hlavních **a** proč ne?: *quin igitur expergiscimini? S* proč se neprobouzíte? = nuže, probud'te se tedy; *quin conscendimus equos? L* proč nevsedneme na koně? = vsedněme; odt. při zvolání: *quin sic attendite, iudices! C* dejte přece pozor; *quin tu respondes, vetuerimne . . . L* odpověz přece, zda **b** stupňuje *ba, ba docela, ba spíše: quin etiam intellegere sese Cs; quin etiam illud accidit H* ba dokonce i to se stalo; *ausus quin etiam voces iactare per umbram V* ba dokonce; *quin potius, quin contra L* ba spíše, ba ještě napopak **2** v záporných větách vedlejších, spojených se zápornou větou řídicí tak, že smysl celku je kladný **a** po záporných výrazech pochybnosti a j. že: *non dubitari debet, quin fuerint ante Homerum poetae C* (t. j. před Homérem byli jistě básníci); *dubitare non possumus, quin; non dubium est, quin C Cs; quis ignorat, quin C; neque abest suspicio, quin Cs, negare non posse, quin L* **b** po výrazech nemožnosti, zdržení se, zanechání, opominutí: *facere non possum, quin ad te mittam C* nemohu jinak než k tobě poslati; *causae nihil est, quin C* není příčiny, proč by ne; *fieri non potest, quin C* není možno, aby ne = není jinak možno, než aby; *non multum afuit, quin CL* nechybělo mnoho, že by; *vix resisti posse, quin L* sotva možno odvrátiti porážku **c** v záporných větách účinkových, způsobovacích a určovacích (= *ut non*) aby ne: *nemo tam ferus erat, quin illacrimaret N* aby nezaslzel; *Messanam nemo venit, quin C; quis est (= nemo est), quin intellegat? C* kdo by nevěděl (sm. = každý ví); *numquam tam male est Siculis, quin aliquid facete dicant C* aby neřekli nějaký vtíp.

**qui-nam, quaenam, quodnam** jakýpak, kterýpak: *q. locus capietur? C quonam pacto probari potest? C.*

**Quinctiliānus, Quinctilis** viz *Quintilianus, Quintilis*.

**Quinctius, a** rod římský; zejména

**1 L. Quinctius Cincinnatus**, diktátor r. 458 **2 T. Quinctius Flaminius** roku 197 vítěz nad Filippem Maked. **3 P. Quinctius**, hájený Ciceronem proti Hortensiovi r. 81; adj. **Quinctius, a, um: prata L** Quinktiová luka, na pravém břehu Tiberu nazv. podle I. Q.; **Quinctiānus, a, um** Quinktiov **a** Cincinnatův: *exercitus L b* **3.** Quinktia se týkající: *iudicia C.*

**quincunx, uncis, m.** [*quinque unciae*] **a** jako peníz  $\frac{5}{12}$  assu: *si de quincunce remota est uncia H* **b** pět teček na kostce, odt. výraz pro šachovnicovitě uspořádání: řada stromů nebo kolů směrem úhlopříček čtverce: *arborum directos in quincuncem ordines C; cippos in quincuncem disponere Cs* do úhlopříčných řad.

**quindeciēs, adv.** čísel. patnáctkrát: *sestertium q. C = 1,500.000 sestertiū.*

**quindecim, číslovka základ.** [*quinque a decem*] patnáct: *q. primi Cs* 15členný výbor senátu massilského, vrchní patnáctka.

**quindecimvirālis, e** [*quindecimviri*] patnáctkový, quindecimvirální: *sacerdotium T.*

**quindecimviri, um n. ōrum, m.** patnáctčlenný sbor kněžský, mající dozor nad knihami Sibyllinými; též v sing. *T.*

**quindēni, ae, a** [*quindecim*] po patnácti; - <sing. subst. **quindēna, ae, f.** doba patnácti dnů = dvě neděle>.

**qui-ne** viz 3. *ne.*

**quingēnārius, a, um** [*quingeni*] pět set mužů čítající: *cohortes Cr.*

**quingēni, ae, a, čísl. distrib.** po pěti stech: *peregrinus eques quingenos (sc. denarios) accepit Cr.*

**quingētēsīmus, a, um** čísl. řad. pěti-stý: *annus C.*

**quingenti, ae, a** [*quinque a centum*] pět set: *drachmae H; quingentos Mezentius armat V.*

**quingentiēs, adv.** [*quingenti*] pětsetkrát.

**quinī, ae, a** čísl. distrib. [*quinque*] po pěti: *legiones quinīs milibus militum L* mající po 5000 vojnů; *bis quinos dies V = 10 dní; quinae mercedes (v. t.) H; druhy = pět: quina armenta V, nomina*

*principum L*; *quini deni* = *quindenii* po patnácti: *quini deni menses Cr*, *iugera L*; *quini viceni* po dvaceti pěti: *denarii L*.

**quinquāgēni**, *ae, a*, čís. distrib. po padesáti: *sestertium q. milia C*.

**quinquāgēsīmus**, *a, um* padesátý; subst. fem. *quinquagesīma* padesátina jakožto dávk: *dē tota pecunia binae quinquagesīmae detrahebantur C*.

**quinquāgēs(s)is**, *is, m.* = *quinquaginta asses: quinquagesis (gen.) aes Pt* částka 50 assů.

**quinquāgintā** [*quinque a decem*] (vl. pět desítek =) padesát: *quinquaginta intus famulae V*.

**Quinquātrīs**, *uum, f.* a **Quinquātria**, *ium, n.* [*quinque*] svátek Minervin, slavený původně jeden den, a to pátý den po Idách březnových (odt. jméno), později pět dní od 19. do 23. března; tyto svátky se skládaly ze slavnosti Saliů, her gladiátorských a slavností řemeslných cechů; byly to též školní prázdniny; *Q. minores* se slavily 13. června.

**quinque**, čís. zákl. [-ī- podle *quīntus*; srov. πέντε, čes. pět, něm. fünf] pět: *quinque primi C* pět prvních mužů municipia.

**quinquennālis**, *e* [*quinque a annus*] pětiletý **a** každých pět roků se konající: *agon Pn*, *luđi C*, *ludicrum T* **b** pět let trvající *censura L*.

**quinquennis**, *e* [*quinque a annus*] pětiletý: *vinum H*; *Olympias O* pětileté období; *filius quinquenni maior L* starší pěti roků.

**quinquennium**, *iī, n.* [*quinque a annus*] pětileté období, pětiletí: *duo, tria quinquennia O* = 10, 15 roků; *quinquenni imperium Caesari prorogare C* prodloužit velitelství na pět let.

**quinquerēmīs**, *is, f.* (sc. *navis*) [*quinque a remus*] pětiřadka, loď o pěti řadách vesel po každé straně.

**quinquevir**, *ī, m.* [z pl. *quinque viri*] člen pětičlenného sboru, člen „pětky“, *quinquevir: recoctus scriba ex quinqueviro H* člen sboru pěti, kteří měli úkol obstarávat noční službu hasičskou = *quinqueviri cis et trans Tiberim L*; ob. pl.

**quinquevirī**, *ōrum, m.* pět mužů, pětičlenný úřad: *q. agris dandis C*, *muris turribusque reficiendis L*, *q. minuendis publicis sumptibus Pn*, *q. mensarii L*.

**quinquevirātus**, *ūs, m.* [*quinquevir*] hodnost (úřad) *quinquevira*.

**quinquiēs**, adv. pětkrát; *q. tanto C* pětkrát tolik.

**quinquiplicō**, *āre, —* [srov. *duplico*] zpateronásobiti: *magistratūs T*.

**quintadecimāni**, *ōrum, m.* vojíni 15. legie.

**quintānus**, *a, um* [*quintus*] týkající se něčeho pátého: subst. **quintāna** (*via*), *ae, f.* příční cesta v táboře dělicí stany 5. a 6. manipulu, sloužící zároveň za skladiště a tržiště; **quintāni**, *ōrum, m.* vojíni páté legie.

**Quintiliānus**, *ī, m.* římský rétor (M. Fabius Q.), narozený v Calagurris v Hispanii, žil v l. asi 35—95 n. l.

**Quintilis** n. **Quinctilis** (sc. *mensis*) [*quintus*] jako adj. i jako subst. pátý měsíc (od března počítaje) červenec; později nazván *Iulius*.

**Quintilius**, *a* rod římský, zejm. **1 P. Quintilius Varus**, konsul r. 13 př. n. l., padl v bitvě s Germány v Teutoburském lese **2** římský básník z Kremony, přítel Horatiův a Vergiliův, † r. 23 př. n. l.

**quintō**, **quintum**, adv. [tvary neutra od *quintus*] po páté.

**quintus**, *a, um* [z \**quinctos* od *quinque*] pátý: *q. pars C* pětina; *quinta parte sui nectaris imbuit H* pátou částí nektaru (jako Ibykos nazval med devátou částí ambrosie; podle jin. výkl. = *quinta essentia* (ἡ πέμπτη οὐσία) = Aristotelův aither, nejdokonalejší a nejčistší substance); *quintis castris L* po pěti denních pochodech.

**Quintus**, *a* římské předejmení, zkráceně *Q.*

**quippe**, adv. [z \**quid-pe*] (vl. tázači proč to?) **1** uvádí důvod samozřejmý vřdyt, ovšem, neboť: *q. benignus erat H*; *q. etiam fata sinunt V*; parenthet. vysvětl. *q. toties fusi fugatique L* ježto byli tolikrát na hlavu poraženi; *q. multa umbrarum amoenitate inumbratus Cr* ježto teče ve stínu rozkošných břehů **2** vyznačuje důvodovou platnost vět vztažných

*q. quis hostis nullus erat S* ježto jsme neměli nepřítel; klas. jsou to věty s konj.: *q. qui ne in oppidum quidem veniret C* neboť ani nepřicházel; *q. quod, cum* ježto totiž **3** jako samostatná věta v odpovědi ovšem: *ergo condemnetur? quippe, inquit C.*

**quippinī**, adv. [*quippe a ni = ne*] pročpak ne?

**Quirīna**, ae, f. [*Quirinus*] jméno jedné z římských tribuí.

**Quirīnus**, ī, m. [*Quiris*] jm. zbožného Romula: *populus Quirini H* = Římané; *urbs Quirini O* = Řím; *Ianus Quirini H* oblouk Janův v Římě; též o Augustovi *V*, o Antoniovi *Pp*; adj. **Quirīnālis**, e Quirínův, quirínský: *Q. lituus V*; *collis Q.* pahorek římský sev.-vých. od Kapitolia; **Quirīnālia**, ium, n. slavnost Romulova (17. února).

**Quirīs**, ūis, m. [podle starověkých výkl. buď od sabin. města *Cures* n. od sabin. slova *curis* = kopí; snad od st. místního jm. *Quirium*] Quirit, římský občan, Říman; úřední název řím. národa byl *populus Romanus Quiritium*; *Quirites a Curibus appellati L*; *Quis te redonavit Quiritem dīs patriis? H*; *ius Quiritium Pn* plné právo občanské; obr. *ipsae parvos Quirites sufficiunt V* malé (včelí) občany.

**quirītātīō**, ōnis, f. i **quirītātus**, ūs, m. [*quirito*] kvílení, pláč, vřestění: *infantium Pn.*

**quirītō** nebo snad **quirītō**, āre, āvī, — [podle stvk. výkl. od *Quiris*: *dicitur qui Quiritium fidem clamans implorat* :: *Varro*] o pomoc volati, naříkati: *flentes quiritantesque T*; *nulla vox quiritantium exaudiri poterat L.*

**quis, quid** [srov. τίς, τί, esl. čb-to] **1** táz. kdo? co? *quis clarior in Graecia Themistocle? C*; se subst. *quis enim senator appellavit? C* který senátor; *quis desiderio sit pudor? H* jaký stud? *quis est, qui dixerit? C* zda by někdo řekl?; s gen. *quis omnium mortalium non intellegit? C* kdo ze všech . . . ; *quid est, quod quisquam illo dignum . . . possit afferre? C* co . . . hodného by mohl kdo uvést?; *quid igitur est? C* jak se to tedy má?; *quid ergo? C* což tedy? (= co z toho následuje?); řečnická otázka *quid enim?*

nabývá významu jednak ba ovšem, ba věru, jednak neboť; *quid? co? jak? proč? quid taces? C* proč mlčíš?; *quid plura dicam? C* nač? k čemu?; jakožto pokračování buď samo *quid?* nebo ve spoj. s *postea, praeterea* atp. co dále? dále pak, kromě toho pak; někdy stupňuje: *quid? qui etiam addiscunt aliquid? C* což teprve ti, kteří; *quid ni viz quidni; quid quod* se slovesem co říci tomu, že . . ., někdy možno překládat bez otázky a dále, ba co více a pod.; s ak. c. inf. *quid face Troianos vim ferre Latinis? V* co (říci tomu), že Trojané . . . ; s gen. *quid rei est? L* co je? co se stalo?; *quid caelati argenti C* jaké množství; nepřimo *neque remittit, quid ubique hostis ageret, explorare S* co kde dělá; *dubitans, quid facto opus esset S* jakého opatření by bylo třeba **2** neurč. někdo, leč kdo, kdo: *aegritudine quis afflictus C* kdos; *quanto quis clarior T* čím kdo slavnější; zvl. po *si, nisi, ne, num, an, modo, dummodo, cum: si quis simulet Catonem H*; *ne quis modici transiliat munera Liberi H*; též gen. neutr. *ne cuius incerti . . . auctor esset L* aby nebyl původcem nějaké nejisté zprávy; zř. adj. *si quis est sensus in morte C* je-li nějaký cit.

**quis-nam, quid-nam** táz. kdopak? copak?, nepř. kdo, co: *q. igitur liber? H*; *quaesivi, q. is esset C*; při subst. který, jaký: *quibusnam manibus . . . tanti oneris turrim moturos confiderent? Cs* jakýma rukama zamýšlejí pohnouti tak těžkou věží; neurč. někdo, něco, kdo, co: *num quisnam praeterea? C* zda někdo kromě nich?

**quis-piam, quidpiam** (subst.) a **quis-piam, quae-piam, quodpiam** (adj.) někdo, něco, kdokoli, cokoli; adj. nějaký: *aliae quae-piam rationes C*; adv. neutr. *si grando quippiam nocuit var. C* nějak.

**quis-quam, quaequam** (zř.), **quidquam** (*quicquam*), zájm. neurč. někdo vůbec, něco, zvláště ve větách zápor. smyslu: *et quisquam numen Iunonis adoret V* a pak by snad ještě někdo ctil . . . ; *hic mihi q. misericordiam nominat? S* tu mi ještě někdo mluví o . . . ; adj. *servus q. C* nějaký otrok; *si quemquam ami-*

*cum habere potuit C* že mohl vůbec nějakého přítele mít; se záp. nikdo, nic: *neque q.* a nikdo; *nego quemquam dixisse C* pravím, že nikdo neřekl; *haud mihi q. (est) H* nemám nikoho; *nec q. unus L* ani jediný; *neque quidquam C* a nie; *quidquam* s gen.: *q. humani L* i jen jiskra lidskosti; *nec satis quicquam iusti doloris est L* a není snad dostatečné příčiny k spravedlivému hněvu.

**quis-que, quidque** subst.; **quis-que, quaeque, quodque** adj., zájm. neurč., ob. v postavení příklonném **a** každý: *condit (v. t.) q. diem collibus in suis H* (každý jako jednotlivec, každý po svém způsobu); *eius est istorum quidque, qui vicit viribus C* tomu připadá všecek jejich majetek, kdo je mocí překoná; velmi často po *unus* = jeden každý: *designat ad caedem unum quemque nostrum C* jednoho každého z nás; *leviter unum quidque tangam C* každé věci zvláště; *unum quodque malum C* každé zlo; po čisl. řadov.: *quinto quoque anno C* každého pátého roku, každých pět let (pravidelné opakování); *primum quidque videamus C* po každé první, co se naskytne, jedno po druhém; *primo quoque tempore C* co možná nejdříve; *primo quoque die C* prvního dne, kterého bude možno; při superl. *proximi quique L* právě nejbližší sousedé; *sordidissimo cuique L* právě nejnižším; *optimum quidque rarissimum est C* nejlepší jest právě nejvzácnější; též u adj. majících význ. superl.: *eximiam quamque pulchritudine . . . in speluncam traxit L* právě kusy vynikající; po *suus*: *in suis quisque centuriis adessent L* každý ve své setnině; *suum quisque intuentes ducem L*; po zvrát. zájm. *sui, sibi, se*: *pro se quisque ad populum loquebatur C* každý za sebe; *coepere se quisque extollere S* **b** po tázacích a vztažných zájmenech a příslovcích význ. neurč. *quis* = kdo, který: **a** po relativěch: *telum, quod cuique fors offerebat C* každý sáhl po zbrani, kterou mu právě náhoda skýtala; *qualis quisque sit C* jaký kdo jest; *de benevolentia autem, quam quisque habeat erga nos C* kterou kdo chová k nám; *omnes qui cuique artificio praesunt C*

všichni, kdo provozují nějaké umění; *quotiens quaeque cohors procurrerat Cs* kdykoli některá kohorta . . .; *quo cuiusque animus fert S* kam či  $\beta$  po *ut*: *uti quaeque Iugurthae res erant S* jak právě byly věci Jugurthovy; *ut quibusque bellum invitit aut cupientibus erat T* jak právě komu.

**quisquiliae, arum, f.** [bývá srovnáváno s  $\kappa\omicron\sigma\upsilon\lambda\mu\acute{\alpha}\tau\iota\alpha$  odřezky kůže] odpadky, smetí; přenes. výmět, vyvrhel: *seditionis Clodianae C.*

**quis-quis, quidquid** n. *quicquid* (gen. *cuicui-modi* v. t.), zájm. vztaž. a neurč. kdokoli: *quisquis ille est C*; *quidquid animo lubet S* cokoli; *sequor omnia tanta quisquis in arma vocas V* ať jsi kdokoli, kdo mne voláš; *quidquid civium domi L* = *omnes cives, qui*; *quidquid navium habebat Cs* kolik měl lodí; adj. *quoquo tempore C* v kterýkoli čas; *quoquo modo se res habeat C* jakkolivěk; *quisquis honos tumuli est V* jaká jen pocta.

**quī-vīs, quidvis** (subst.) a **quī-vīs, quaevis, quodvis** (adj.) (vl. kdo chce =) kdokoli, jakýkoli: *ad quemvis numerum Cs*; *quovis modo S*; *quivis ut perspicere possit C* každýkoli; *ut sibi quivis speret (v. t.) idem H*; *quidvis perpeti C* cokoli (i to nejhorší); adv. **quāvis** (sc. *ratione*) *H* jakýmkoli způsobem.

**1. quō**, adv. místa [*quis, qui*] **a** táz. kam?: *quo, quo scelesti ruitis? H*; *quo tendis? H*; *quo amentiae progressi sitis L* jak daleko v nerozumu; s gen. *quo vobis mentes sese flexere viai?* básn. u  $\dot{C}$  = *in quam viam*; přenes. nač? k čemu? *quo tanta machinatio institueretur Cs*; *quo tamen haec Ithaca? O*; *dixit profecto, quo vellet aurum C*; *nescis, quo valeat nummus? H* nač jsou peníze **b** neurč. někam, kam: *si quo publice proficisceris C*; *ne quo inciderem C*; *si Romam aliove quo mitterent L* do Říma nebo někam jinam **c** vztažené kam: *in eum locum, quo exercitui aditus non erat Cs*; *ora tam deserta, quo non pervaserit fama C* = *in quam* do níž by nevníkla; *humiliora sineret ea, quo (= in quae) innupsisset L* poměry, do kterých se vdala; *ubi decidimus,*

*quo pius Aeneas H tam, kam; mare, quo influit Cs = in quod*; na zač. nevztažné věty: *quo cum essent profecti O* když se tam vydali; *quo simul venit O* jakmile tam přišel; *quo (= in currum) simul adscendit O* jakmile na něj vstoupil; s gen. part. *abire, quo terrarum possent L* kam na světě.

**2. quō**, adv. [abl. neutr. od *qui*] **a** čímž, a tím (relat. přípoj. nevztažné věty): *quo factum est, ut b* při kompar. čím: *homines quo plura habent, eo ampliora cupiunt C*; *quo etiam carent aegrius C* čímž ještě tíže = a tím ještě tíže; *quo magis pravitas eorum admiranda est S* a tu tím více jest se diviti **c** ve vět. účel. aby tím: *quo facilius intellegi possit N*; *quo lamentatio minueretur C* aby se tím...; záp. *quo ne... incurreret hostis H = ut eo ne* aby nevpadal; *non quo otium sequeretur N* ne aby se oddal... **d** ve větách důvod. proto, že: *non quo libenter male audiam, sed quia causam non libenter relinquo C* ne že bych se rád vystavoval špatné pověsti.

**quo-ad**, adv. a spojka [l. *quo*] vl. až kam **a** místně pokud, až kam: *quoad longissime conspectum oculi ferebant L* až kam nejdále bylo možno dohlédnouti **b** časově pokud, jak dlouho: *q. te non paenitebit C*; *q. potui C*; *q. licebat, plurimum aberat N c* tak dlouho, až, až, s konj. až by: *q. semet ipsa praecipitavit S*; *q. ipse cum exercitu propius accessisset Cs d* omezovací pokud: *cognitis, quoad possunt cognosci C*; *q. facere potui C*.

**quō-circā**, spoj. pročez: *q. nihil esse tam detestabile C*; *q. capere ante dolis... reginam meditor V*.

**quō-cumque**, adv. [l. *quo*] kamkoli: *q. venit C*.

**quod**, adv. a spojka [vl. neutr. relat. zájm., srov. čes. že z neutra vztaž. zájm. je- a enkl. -že] **1** ve vztažném připojení nevztažné věty vzhledem k tomu, a proto, pročez: *quod te per superos oro V*; zvl. *quod si a* jestliže, jestliže však a pod. **2** ve větách důvod. **a** poněvadž, protože, ježto: *Torquatus filium suum, quod is contra imperium in hostem pugnaverat, necari iussit S*; s konj. subjektiv. důvodu že (prý), proto-

že (prý): *Aristides expulsus est patria, quod praeter modum iustus esset C b* ve větách podstatných že: *hoc uno praestamus feris, quod colloquimur inter nos C*; na zač. věty (co se týče toho), že: *quod securi percussit filium, privavisse se etiam videtur multis voluptatibus C*.

**quōdam-modō**, adv. jakýmsi způsobem, jaksí, poněkud: *forma magnifica et generosa q. m. C*.

**quod-si** viz *quod*.

**quoiātis** starší tvar = pozd. *cuias*.

**quō-libet**, adv. kamkoli: *q. ire O*.

**quom** arch. = klas. *cum*.

**quō-minus**, spojka, vl. čím méně = aby ne: po výrazech překázení atp. *mors non deterret sapientem, q. rei publicae consulat C*; *non recusavit, q. legis poenam subiret N* nezdráhal se podstoupiti zákonitý trest.

**quō-modo a** táz. jakým způsobem, jak?: *Maecenas q. tecum? H* (sc. *agit*) jak s tebou jedná? (= jste spolu důvěrní přátelé?); při zvolání: *q. mortem filii tulit! C b* vztažné jak: *q. nunc est C*; s vedl. význ. účelovým jak by: *se aliquam rationem inuituros, q...sumant L*; *quomodo — sic* jak — tak.

**quō-modo-cumque**, adv. jakýmkoli způsobem, jakkolivěk var. **C**.

**quō-nam**, adv. kam: *q. haec omnia pertinere? Cs*.

**quondam**, adv. [z *\*quom-dam*] **a** kdysi, druhdy, někdy: *sic q. fistula surgit O = surgere solet*; *q. suscitavit Musam Apollo H b* o minulosti kdysi, jednou **c** o budoucnosti kdysi, jednou.

**quoniam**, spojka [z *quom* (= *cum*) a *iam*] **1** čas. když (= *postquam*) často s praes. hist.: *q. litare nequeo, abii Pt 2* důvodové poněvadž, protože, ježto **a** s indik.: *nunc q. illis respondit S*; *q. ad hunc locum perventum est Cs b* s konj.: *q. Germani appropinquare dicantur Cs*; *q. necesse sit C*.

**quō-quam**, adv. někam: *an q. mihi adire licet? S*.

**1. quōque**, adv. příklonné také, též, i: *se illum quoque fefellisse C*; *Romanis quoque L*; *fratrum q. gratia rara est O* ba i láska bratrská; *causa nimium q. nota ruinae O* až příliš známá.



2. quō-que = *et quo: q. minus dubites O* a *abys nepochyboval.*

**quōque-versum** viz *quoquo-versus.*

**quō-quō**, adv. kamkoli.

**quōquō-versus**, adverb. na všechny strany: *legatos q. dimittere Cs.*

**quōr** viz *cur.*

**quōrsum** a **quōrsus**, adv. [z \**quovorsum* a *-sus*] kam, v klas. jen přenes. k čemu, za jakým cílem: *q. haec tendant H; q. haec disputo? C; q. est opus? H* nač jest toho třeba? samotné *q.? H* (sc. *haec dicis*) k čemu to?

**quot**, [adv. *quis, qui*] kolik **a** táz.: *quot aratores fuerunt? C* **b** vztaž.: *tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent O.*

**quotannis**, adv. [z *quot anni (sunt)*] každého roku, každoročně, ročně: *q. tributa conferunt C.*

**quot-cumque**, adv. kolikkoli, kolik.

**quotēni**, *ae, a* [*quot*] po kolika.

**quotidiānus** viz *cottidianus.*

**quotidiē** viz *cottidie.*

**quotiē(n)s**, adv. [*quot*] kolikrát (táz. i vztažné).

**quotiē(n)s-cumque**, adv. kolikrát-koli.

**quot-quot**, adv. kolikkoli; *q. eunt dies H* = denně.

**quotus, a, um** [*quot*] kolikátý: *quota hora est? H* kolik je hodin?; *q. esse velis H* (= s kolika lidmi se dostavíš); *q. quisque* jak málo kdo, jak málokteří: *q. quisque iuris peritus est? C.*

**quotus-cumque**, *quotacumque, quotumcumque* kolikátýkoli; zvl. o nepatrné velikosti *pars quotacumque Tb* část sebe menší.

**quo-usque**, adv. až pokud, jak dlouho ještě: *q. abutere patientia nostra? C; quae q. tandem patiemini? S.*

**quum** viz *cum.*

# R

**R.** jako zkratka **1 P. R.** = *populus Romanus* **2 R. P.** = *res publica*.

**rabidē**, adv. [*rabidus*] zuřivě, šíleně.

**rabidus**, *a, um* [*rabio*] zuřivý, šílený, vztekly: *leones H, canes, tigres V*; přenes. *fames V, ira O* zuřivý; *animus Ct* šílený; *Sibyllae ora V* posedlá.

**rabiēs**, *em, ē, f.* [*rabio*] zuřivost, vzteklost **a** pův. *canum O* (= zuřiví, vztekli psi); *canibus r. venit V* **b** přeneseně o člověku zuřivost, rozčilení, vzrušení, vášeň: *Hecubae C, Archilochum proprio r. armavit iambo H* zuřivý vztek; *non dico horrendam r. H* zuřivá psavost; *edendi r. V* zuřivá žravost; *rabie corda tument V* (= *furore*) vytržením; *rabies civica H* = válka občanská; o věcech neživých: *ventorum O, maris V* vztekání se, běsnění; *Canis H* strašlivé vedro; *ventris V* zuřivý hlad.

**rabiō**, *ere, —* zuřiti, vztekati se, běsniti.

**rabiōsē**, adv. [*rabiosus*] vztekle, zuřivě, vášnivě.

**rabiōsus**, *a, um* [*rabio*] zuřivý, vztekly: *canis H*; přenes. *fortitudo C*; *rabiosi tempora signi H* = *Canis* psí hvězdy (výkl. v. *canicula*).

**Rabirius**, *a* rod římský, zej. **1 C.** R. r. 63 hájený Ciceronem z účasti ve vraždě trib. Saturnina **2** adopt. syn jeho C. R. *Postumus* hájený Ciceronem *repetundarum* **3 C. R.** epický básník, vrstevník Vergiliův.

**rabula**, *ae, m.* tlučhuba, křikloun (o špatném advokátu) C.

**racēmifer**, *a, um* [*racemus a fero*] zrnonosný, zrnatý: *uva*; hrozny ověčený: *Bacchus, capilli O*.

**racēmus**, *ī, m.* **a** stopka: (*poma*) *dependent racemis, ut uvae Pn-h* **b** zrno, zvl. hroznové, hrozen: *fert uva racemos V*; *lecti de vite racemi O*; *liventes, lividi r. Pp H*; meton. vinná šťáva: *aqua mixta nullis racemis O*.

**Racilius**, *a* rod římský; zej. *L. R.*,

tribun lidu r. 57, protivník Klodiův; *Racilia*, choť diktátora Cincinnata.

**radiātus**, *a, um* [*radius*] opatřený paprsky, zářící: *sol C*.

⟨**rādicālis**, *e* [*radix*] kořenný; metaf. základní.⟩

**rādicitus**, adv. [*radix*] pův. s kořenem; přenes. z kořene, úplna: *r. excutere opinionem C*; *r. extrahere religionem ex animis hominum C*.

**rādicō**, *āre, āvī, ātum* i **rādicor**, *ārī, ātus sum* [*radix*] pouštěti kořeny, kořeniti se, zakořeňovati se, vkořeňovati se; part. *radicatus* zakořeněný, vkořeněný; metaf. *radicati in ipso Vt*.

**rādicula**, *ae, f.* [*radix*] kořínek.

**radiō**, *āre, āvī, ātum* [*radius*] zářiti, třpytiti se: *argenti radiabant lumine valvae O*; *miles radiabat in armis Pp*; *radians* jako subst. = slunce; v stejném významu dep. **radior**: *galeae gemmis radientur et auro O*.

**radius**, *ī, m.* **1** pův. **a** hůl, hůlka: *acuti radii L* **b** paprsek, špice kola: *rotarum V Cr*; *radiorum argenteus ordo O* řada stříbrných špicí **c** měřítko, hůlka na kreslení: *a pulvere et radio C*; *descripsit radio orbem V*; *caeli meatus describent radio V d* člunek tkalcovský: *excussi manibus radii V*; *radio frontem percussit O* **2** přenes. **a** poloměr kruhu: *pares a medio radii C* **b** druh podlouhlé olivy: *radii et amara pausia baca V* **c** paprsek svítících těles: *radiis insigne coruscis O*; *Titan radiis retexit orbem V*; *tris imbris torti radios . . . addiderant V* tři pruhy krupobití; o koruně: *aurati bis sex radii tempora cingunt V*.

**rādex**, *īcis, f.* [srov. *ramus*, snad i *ράδιξ*, (větev), *ρίζα*] kořen **1** vúb. *radices agere* (v. t.) *O*; *eruta imis ab radicibus seges V*; zvl. jedlý kořen: *genus radicis, quod appellatur chara Cs*; řetkev: *ponitur et radix O*; *acria circum rapula radices H* řetkvičky **2** přenes. **a** nejnížší část něčeho: *montis Cs N* úpatí, pata hory; *linguae O* kořen jazyka;

*pluma radices egerat imas O* konce brků  
**b** původ, základ, kořen: *virtus altissimis defixa radicibus C*; *ex iisdem radicibus natus C*.

**rādō**, *ere, sī, sum 1* pův. **a** škrahati, drápati, drásati: *mulieres genas ne radunto C* **b** hladiti: *rasae hastilia virgae V*; *lapides palmā r. H* podlahu mosaikovou koštětem zametati **c** holti: *caput L, supercilia C* **d** vymazati: *nomen Pisonis T 2* přenes. podél něčeho (těsně) se plaviti (jíti, letěti): *proxima Circaeae raduntur litora terrae V* plaví se těsně podél břehů; *saxa Pachyni V*; *sicco freta radere passu O* jíti po moři; (*columba*) *radit iter liquidum V* = letí vzduchem; *raditur ultima meta O* jeti (těsně) kolem poslední kamene; *alter remus aquas, alter tibi radat harenas Pp* jedno veslo ať ti brázdí vody, druhé ať se otírá o písčiny.

**rādula**, *ae, f.* [*rado*] škrabák, škrabáčka, škrabadlo.

**raeda**, ob. **rēda**, *ae, f.* [slovo keltské] čtyřkolý vozík, kočár (galský).

**raedārius, īi, m.** [*rueda*] kočí: *raedarium occident C*.

**Raeti, ōrum, m.** Raetové, gallští obyvatelé Alp od údolí Innského až k Rýnu; země jejich **Raetia, ae, f.** Druhem učiněna provincií římskou; adj. **Raetus, a, um** raetský: *Alpes H*; **Raeticus, a, um**: *Alpes T, arma O, copiae T, vinum V*.

**rāmālia, ium, n.** [*ramus*] větvoví, roští, chrástí: *arida O*; *mortuis ramalibus T* když mu (stromu) odumřelo větvoví.

**rāmenta, ōrum, n.** [\**rad-menta* od *rado*] odpadky, piliny, třísky.

**rāmeus, a, um** [*ramus*] větvový: *ramea fragmenta V* úlomky větví = roští, klestí.

⟨**rāmificō, āre** [*ramus a facio*] vyháněti větve.⟩

**Ramnēs, ium, m.** = adj. subst. **Ramnēsēs, ium, m.** název jedné ze tří starých tribuí římských: *Ramnes, Tities, Luceres* (podle staršího výkl. *R. = Latini*); za republiky mělo toto rozdělení význam zejména v uspořádání občanských jezdeckých setnin; básn. *celsi Ramnes H* vznešení mladí rytíři.

**rāmōsus, a, um** [*ramus*] větvenatý, rozvětvený: *ilex O, cornua cervi V*; *cervix ramosa colubris O* na způsob větví vzrostlá o hydře lernské, již na místě useknuté hlavy narůstaly nové.

**rāmulus, ī, m.** [*ramus*] větévka, větvička.

**rāmus, ī, m.** [srov. *radix*] pův. větév, haluz, ratolest: *arboris CH, frondens V, aureus O*; básn. m. strom: *lapidosa corna dant rami V*; přenes. větév parohů: *rami quam late diffunduntur Cs*; obr. *ramos amputare miseriarum C*.

**rāmusculus, ī, m.** [*ramus*] větvička.

**rāna, ae, f.** **a** žába **b** mořská ryba, smunec, ďas mořský: *r. marina C*.

**rancidus, a, um** [*ranceo* býti zažluklý] za žluklý, zapáchající, zasmradlý: *aper H*.

**rānunculus, ī, m.** [*rana*] žabka; žertem o obyvatelích města Ulubrae u pomptinských bažin *C*.

**rapācītās, ātis, f.** [*rapax*] hltavost, dravost: *quis in rapacitate avarior C* v hrabivosti.

**rapāx, ācis** [*rapio*] dravý: *fluvius V, ignis, Scylla O*; příjmení 21. legie „Dravá“ *T*; nenasytný, hltavý: *Orcus, H, mors Tb*; *nilhil est . . . rapacius quam natura C* nic neuchvacuje lačněji.

**raphanus, ī, m.** a *f.* [*ραφανίς*] řetkev, řetkvička.

**rapidē**, adv. [*rapidus*] chvatně, rychle.

**rapiditās, ātis, f.** [*rapidus*] prudkost: *fluminis Cs*.

**rapidus, a, um** [*rapio*] dravý **a** prudký, rychlý: *flumen Cs, amnis H, Oaxes V*; dravý: *vortices Cr, flammae, undae O*; *ventus V* bouřlivý; *ignis V* = blesk; *r. Achates V* chvatný, rychlý; *currus, cursus, passus V*; *venenum T* prudký sm. rychle účinkující **b** divoký, divý: *fera, volucris, agmen O*.

**rapīna, ae, f.** [*rapio*] vl. uchvacování **a** loupež, loupežení: *hostem rapinis prohibere Cs* **b** lup, kořist: *abiuratae rapinae caelo ostenduntur V*.

**rapiō**, *ere, uī, tum 1* váb. chvatně něco dělati **a** chápati se něčeho, prudce uchopiti něco: absol. *omnes rapiuntque ruuntque V* chápou se práce a hrnou se; *raptas ingerit hastas V* chvat-

ně uchopená; *raptae prope inter arma nuptiae* *L* sňatek na chvat uzavřen; *alqd manu* *V*; *rapiamus occasionem de die* *H* chopme se příležitosti tohoto dne **b** spec. o rychlém pohybu: *rapit orbis anguis* *V* rychle se kroutí; *rapit acer totam aciem in Teucros* *V* celým šikem prudce žene proti *T.*; *viam r.* *O* cestu urychlití, rychle jítí, pospíchatí; *raedis rapi* *H* rychle ujížděti; *cursum, fugam* *L* rychle běžeti, prchati; *pars densa ferarum tecta rapit silvas* *V* část rychle snáší dříví, husté to kryty šelem (podle jin. výkl. rychle kvapí do lesů...) **c** prudce unášeti, hnáti, táhnouti, vésti něco: *equi rapiunt currum per avia* *O*; *ventus rapit carinam* *O*; *rapit ungula currus* *H*; *flumina rapiunt arbusta, pecudes* *O* strhují s sebou, unášejí; *commeatum in naves* *L* chvatně dávati dopravovati; *aliquos manipulos in primam aciem* *L*; *Halaesus Turno mille rapit populos* *V* kvapně přivádí tisíc mužů **d** *se r.* chvatně jítí, chvátati, spěchati: *se ad caedem optimi cuiusque rapiebat* *C*; *quo te rapis?* *O*; *ocius ni te hinc rapis* *H* jestliže rychle nezmizíš **2 a** *rváti*, *vyrvati*, *urvati*; *trhati*, *utrhnouti*, *strhnouti*, *vytrhnouti*: *ventus rapit arbore frondes* *O*; *telum de vulnere* *V*; *ex taberna cultrum* *L*; *securim ab eo* (jemu) *O*; *lanceam ex eius manibus* *Cr*; *lingua rapta* *O*; *ares r.* *V*; *antennas* *O* strhnouti; *mox stipite rapto redde animam* *O* = *erepto* (sc. *ab igne*); *tua nobis paene solacia rapta?* *V* že by nám byly bývaly odňaty?; *hora rapit diem* *H* uchvacuje; *omne sacrum* *H* **b** vléci, táhnouti: *Hippolytus lacero corpore raptus erat* *O*; *odvléci*: *alqm ad supplicium* *C*, *in ius* *LH*; *unéstí*: *raptus a dis Ganymedes* *C*; *virgines ad stuprum* *L*; *rapta coniunx* *O* **c** spec. jako kořist uchvátiti, ukořistiti, uloupiti něco: *insignibus raptis* *H*; *raptas ad litora vertere praedas* *V*; *sibi quisque ducere, trahere, rapere* *S*; *loupiti*, *pleniti*: *alii rapiunt incensa Pergama* *V*; *Armeniam* *T*; rychle dobýti, vzíti: *castra urbesque* *L*; subst. part. neutr. *raptum* *lup*, kořist: *rapto vivere* *LV*, *ex rapto* *O*, *rapto gaudere* *L* **3** přenes. **a** rychle přijmouti, do-

stati něco: *comae nigrum rapuere colorem* *O*; o ohni *sulphura rapiunt flammam* *O* síra rychle chytí; odt. *rapuit in fomite flammam* *V* roznítil plný plápol v troudu; chvatně bráti, požívati, užívati: *oscula* *H*; *voluptates* *T*; *venerem incertam* *H*; *spem* *T* oddávati se naději **b** uchvátiti, strhnouti, unéstí (o věcech abstraktních): *plerique aviditate rapiuntur* *C*; *animus eum ad scelus rapiebat* *S*; *auditores in medias res* *H*; *amor scribendi te rapit* *H*; zvl. o nemoci a smrti: *si te rapit maturior vis* *H*; *rapto de fratre dolens* *H* (smrtí vyrvaný); *rapere alqm praematurum exitu* *T* **c** vzíti, uloupiti někomu něco: *lumen, pudorem, virginitatem* *O*, *vocem animamque* *V*.

**raptim**, adv. [*rapio*] chvatně, nakvap, na chvat: *cibo vinoque r. hausto* *L*.

**raptiō**, *ōnis*, *f.* [*rapio*] uloupení, zejm. únos.

**raptō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*rapio*] **a** uchvacovati, unášeti, vláčeti: *signa undā raptabantur* *T*; *uxorem* *C*; *vidi Hectorem . . . raptarier* (= *raptari*) básn. u *C* **b** loupiti, pleniti: *Africam* *T*.

**raptor**, *ōris*, *m.* [*rapio*] lupič, uchvatitel: *raptores alieni honoris* *O*; lupičský: *lupus* *VO*; únosec: *filiae* *T*; *Tityos* *H*, *Paris*, *Pluto* *O*.

**raptum** viz *rapio* 2 c.

**raptus**, *ūs*, *m.* [*rapio*] **a** rvaní, utržení: *Inoo lacerata est altera* (sc. *manus*) *raptu* *O* urvána od Iny **b** loupež, lup: *raptus licentium exercere* *T* **c** uchvácení, únos: *Ganymedi r.* *C*.

**rāpulum**, *ī*, *n.* [demin. od *rapum* řepa] malá řepa.

**rārēscō**, *ere*, —, — [*rarus*] **a** rozplývati se: *tellus rarescit in aquas* *O* **b** řídnouti, mizeti; řídkým se stávati: *rarescunt claustra Pelori* *V* počne mizeti = otevře se; *colles paulatim rarescunt* *T*; *sonitus rarescit avenae* *Pp*.

**rāritās**, *ātis*, *f.* [*rapio*] řídkost **a** *in pulmonibus inest r. quaedam et mollitudo* *C* řídká a měkká tkáň **b** sm. vzácnost: *dictorum* *C*.

**rārō**, adv. [*rarus*] zřídka, málokdy: *vinum aegrotis prodest r.* *C*.

**rārus**, *a*, *um* **a** řídký, kyprý: *humus* *V*, *silvae* *T*, *iuventus* *H* prořídlá,

*retia H* = s velikými oky, *cribrum O* řídké; *acies Cr*, *ordo L*, *corona V* **b** sm. jednotlivý, ojedinělý, jen tu a tam: *ignes L*, *arbores N*, *fontes Cr*; *rari domos petivere T* (opak *plurimi*); *apparent rari nantes V* jen jednotliví, jen tu a tam; *rara lacrima H* osamělá; *rari proeliantur Cs* rozptýlení; *raros milites transducit Cs* v řídkých četách **c** sm. vzácný (zřídka se vyskytující), odt. pak = vynikající: *animal Cr*; *honores C*, *gratia fratrum O*; *Caesar rarus egressu T* zřídka vycházející; *rarissima quercus O* převzácný; *avis H*; *magnitudo Cr*.

**rāsilis**, *e* [*rado*] hlazený, hladký: *bumxum V*, *calathi O* hladké (bez vypouklých ozdob).

**rāsōrium**, *iī*, *n.* [*rado*] škrabadlo, škrabátko.

**rāster** *trī*, *m.* *n.* **rāstrum** *ī*, *n.* [*rado*] motyka, kopáč (s několika zuby, k roztloukání hrud a zkyprování půdy): *frangere glebas rastris V*; *rimari terram rastris V*; *intacta rastro tellus O*; jako „hřeбен“ Polyfemův: *peetis rastris capillos O*.

⟨**ratificō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*ratus a facio*] činiti platným, potvrzovati.⟩

**ratiō**, *ōnis*, *f.* [*reor*; na vývoj významu ve vědecké řeči působilo řec. λόγος;] **l** počet **1** pův. **a** výpočet, rozpočet, počet, účet: *r. constat CT* účet se shoduje (= je v pořádku); *ratione inita frumentum se exigue dierum triginta habere Cs* podle výpočtu, odhadu; *ratio temporum T* = chronologie; *Archimedis mens rationibus agitandis aiebatur C* prováděním výpočtů, počítáním; *pueri longis rationibus assem discunt in partes centum diducere H* dlouhými výpočty; *vix ratio iniri potest, uter... L* stěží lze vypočítati (vypátrati); *rationem alcis rei referre ad alqm C* účet vydati z něčeho před někým; *ratio repeti solet de pecuniis repetundis C*; *in rationem inducere C* do účtu vpraviti; *falsas rationes in tabulas referre C* falešné účty do knih zapisovati; *rationes* nebo *libri rationum C* účetní knihy **b** seznam: *cedo rationem carceris C* sem seznam žalářní (uvězněných) **c** částka, suma: *pro ratione pecuniae C* vzhledem k sumě peněžní **d** záležitost

obchodní, obchod: *magna ratione cum Mauretaniae rege contracta C* velký obchod peněžní byl uzavřen; *publicani suas rationes in illam provinciam contulerunt C* své obchody; *r. pecuniarum C* peněžnictví **e** vůbec záležitost: *haec res est ex domestica ratione C* patří k vnitřním záležitostem; *fori iudicium rationes C* záležitosti politické a soudní; *r. comitiorum, belli C*; *pacis quae potest esse cum eo ratio C* jaký mír; *de ratione Gallicana C* o případu v Gallii **f** výhoda, prospěch, zájem: *consideres, quid tuae rationes postulent S*; *suas rationes anteponere C* svému prospěchu dávatí přednost; *suam rationem ducere C* mysliti na svůj prospěch **2** přenes. počet, účet: *rationem repositore ab alqo Cs*; *rationem vitae reddere C* počet vydati ze života; *rationem putare, computare C* účtovati s někým; *rationem accipere C* počet přijmouti; výpočet: *inita subductaque (v. t.) ratione C*; *quantum in ratione esset Hirt* pokud se dalo vypočítati; opatření: *pacis constituendae ratio C* opatření k upevnění míru; *salva utriusque temporis r. est T* s obojím časem mají to dobře (vypočteno =) zařzeno; vypočtené (= účelné) jednání, plán: *ratio mea mutata est C* plán můj se změnil; *ista ratio otii tui C* tvůj účelný klid; *eius ratio non valuit N* = návrh; *rationem Pompei sequendi omittere Cs* vzdáti se úmyslu **II** jako pojem vztahový **1** poměr, vztah, ohled, zření k něčemu, dbaní něčeho: *quae ratio tibi cum illo intercesserat C* jaký byl tvůj poměr k onomu; *simillima est accusatorum r. C* zcela podobně se to má s žalobci; *rationem veritatis ab hoc ordine abiudicari C* ohled na pravdu; *absentis rationem habere Cs* míti zření k nepřítomnému; *quorum nobis habenda est r. C* k nimž musíme míti zření; *dignitatis vel commodi rationem habere C*; *ad nostrorum annalium rationes C* vzhledem k...; *gubernatoris ars bene navigandi rationem habet C* umění kormidelníkovu jde o dobrou plavbu; *dii rationem habent piorum C* dbají **2** způsob, ráz, řád, jakost, stav, poměry: *qua ratione? CsCV*

jakým způsobem? *omni ratione N* každým způsobem, na každý způsob; *nova (alia) ratione alqd facere C* jinak; *vitae naturaeque ratio C* způsob života; *r. cogitandi C, ignoscendi C* = přemýšlení, odpouštění; *r. dicendi C* řečnění, řeč; *r. temporis patitur C* čas dovoluje; *novae bellandi rationes Cs* nové způsoby válčení; *dum ea r. barbara fuit T; r. Galliae Cs* stav, poměry; *r. pontis Cs* způsob stavby mostu; *rationem belli necessitas mutavit Cr* ráz války; *operum r. Cs* zařízení **III** = počítání **1** rozum, rozvaha, rozmysl: *r. docet, quid faciendum, quid fugiendum sit C; mens et r. et consilium in senibus est C; ratione egens V, rationis expers C* nerozumný; *ratione facere C* rozumně; *id ille magna ratione fecisse videtur C* po zralé úvaze; *qui fit, ut nemo, quam sibi sortem ratio dederit . . . H* vlastní (rozmyšlená) volba; *nec sat rationis in armis V* není dost rozvahy ve zbrani (= zbraň nemá dost smyslu); *id nulla ratione factum videtur Cs* zcela nerozumně; *ratione mala H* = fraude **2** (rozumový) důvod, pohnutka: *rationes et causas rerum non tenebant C; confirmare alqd argumentis et rationibus C; id ea ratione fecit, quod Cs; rationem afferre C; seu ratio te nostris appulit oris* (naproti deus) *O* vlastní úmysl **3** důkaz, dokazování, závěr, argumentace, vývody; *nec vincet r. H* a nedokáže vývod logický (dialektika); *elusio ratione cadentis acervi H* úskočným závěrem; *corporis bona facilem quandam rationem habere censebat C* vysvětlení dober tělesných že nepůsobí obtíží **4** mínění, náhled: *ab hac ratione dissentiunt C* mínění založené na výpočtu a úvaze; *longe mea discrepat istis ratio H* mé smýšlení; *dissentio ab hac ratione C* **5** obor, směr, proud, tendence: *vitae rationes ab ineunte aetate susceptae C* směr života; *florens homo in populari ratione L* hlavní zástupce směru demokratického; *quae deliberatio omnis in rationem utilitatis cadit C* spadá v obor užitečnosti; *ut eius diversa studia in dissimili ratione perspicere possitis C* různé snahy v rozmanitém směru; *bona ratio cum perditam confixit C* =

konservativci s radikály **6** zákonitost, pravidla, řád, metoda: *ut ratione et via procedat oratio C* metodicky; *ratione et numero moveri C; cum ad naturam accesserit r. quaedam C* metodické vzdělání **7** theorie, theoretické vědění, systém, (vědecká) soustava, věda: *ars et r. C* praxe a theorie; *exercitatio dicendi, huiusce rei ratio aliqua C* obratnost řečnická, theoretická znalost řečnictví; *subtilior cognitio ac ratio litterarum C* hlubší vědecká znalost literatury; *ratio et doctrina C* soustavná učení; *male instituta ratio C* špatně založená soustava; *ratio quaedam conformatioque doctrinae C* jakési vědecké a zaokrouhlené vzdělání; *ratio ac disputatio C* rozumové bádání; *haec mihi videretur mollior ratio C* tento světový názor připadá mi změkčilejším; *r. Stoicorum, Epicuri C* učení; *Cynicorum r. C* kynický názor na život.

**ratiōcinātiō, ōnis, f.** [*ratiocinor*] na výpočtu a úvaze spočívající rozvrh n. závěr, úsudek, důkaz.

**ratiōcinātor, ōris, m.** [*ratiocinor*] **a** účetní: *Hilarus C* **b** počtář: obr. *officiorum C*.

**ratiōcinium, iī, n.** [*ratio*] **1** výpočet, účtování **2** úsudek, důkaz.

**ratiōcinor, āri, ātus sum** [*ratio*] **a** počítati, vypočítati: *metiendi ratiocinandique utilitas C* měření a počítání **b** vyvozovati, usuzovati: *si recte ratiocinabimur C*.

**ratiōnābilis, e** [*ratio*] rozumný, správný, slušný.

**ratiōnābiliter, adv.** [*rationabilis*] rozumně.

**ratiōnālis, e** [*ratio*] **1** početní, účetní **2** rozumový, rozumný.

**ratis, is, f.** vor: *ratibus flumen iungere L* vorovým mostem; básn. loď: *disceit rates V; cavae rates O*.

**ratiuncula, ae, f.** [demin. od *ratio*] **1** malý (nepatrný, jakýsi a p.) účet: *de ratiuncula relicuom Tr* **2** malý (vtipný, nevalný, chatrný a pod.) úsudek: *concludunt ratiunculas C* důmyslné závěry činí; *contendunt ratiunculis C* úskočnými závěry zápasí; *leves ratiunculae C* malicherné úsudky.

**ratus**, *a, um* [part. perf. od *reor*] **a** vy-počítaný: *pro rata parte L Cs* v stanoveném poměru **b** určitý, pevný, jistý: *astrorum cursus C, tempus C; si Turno rata vita maneret V* kdyby zůstal za-jistěn **c** platný, pravoplatný: *testamenta rupta aut rata C; rata sit verborum summa tuorum O* necht' dojde splnění; *ratum habere, facere, ducere* potvrditi, schváliti: *vox ratum nomen imperiumque regi efficit L.*

**raucisonus**, *a, um* [*raucus a sonus*] drsnozvuký, dunící, bručící, hrčící, hučící.

**raucus**, *a, um* **a** chraplavý, chraptivý: *vox iracunda rauco de gutture fertur O; os aselli O; vicinia rauca reclamata H* sousedé drsnými hlasy odpovídají; *rauciae palumbes V* vrkaví holubi, doupňáci; *cycni V* **b** drsně znějící, chřestící: *aes, bucina V* vrčestící; *rauco cum murmure O* sípavým vrčením; *fluctus Hadriae H* temně šumící; *postes Pp* skřípavé.

**raudus, rōdus** viz *rudus*.

**raudusculum** viz *rudusculum*.

**Rauraci** n. **Raurici**, *ōrum, m.* gallský národ u Rýna, sousedící s Helvetií.

**Ravenna**, *ae, f.* město, nyn. Ravenna; adj. **Ravennās**, *ātis* ravenský: *vir C; classis T; obyv. Ravennātēs, ium, m.* Raveňané.

**rāvus**, *a, um* šedý, šedavě žlutý, plavý, šerý: *lupa H, leo H, mane C.*

**re-** a **red-** ve složeninách zpět, na př. *recipio, redeo*.

⟨**reāctiō**, *ōnis, f.* [*reago*] zpětné působení; odvetná činnost, odvetný pohyb.⟩

**re-aedificō**, *āre, āvī, ātum* znova vystavěti, přestavěti.

**reāpse**, adv. [z \**rē-cāpse* = *re ipsa*] vskutku, skutečně: *quod idem r. primum est C.*

**Reāte**, (*is*), *n.* (abl. *-e*) staré město sabinské sev.-vých. od Říma, nynější Rieti; adj. **Reātīnus**, *a, um* reatský: *praefectura*; obyv. **Reātīnī**, *ōrum, m.* Reaťané.

**rebellātiō**, *ōnis, f.* [*rebello*] vzpoura, vzbouření.

**rebellātrix**, *īcis, f.* [*rebello*] bouřící se, odbojná: *provincia L, Germania O.*

**rebelliō**, *ōnis, f.* (= *rebellium, īi, n.* var. *L*) [*rebello*] vl. „obnovení války“, vzpoura (přemožených): *ad rebellionem spectare res videbatur S; rebellionem parare T, facere Cs* vzbouřiti se; vúb. vzpoura, odboj.

**rebellis**, *e* [*rebello*, podle *imbellis*] bouřící se, odbojný: *Gallus V, Numidia O, regio Cr;* subst. vzbouřenec, odbojník: *rebellium gentes T.*

**re-bellō**, *āre, āvī, ātum* válku obnoviti, opětně povstati, vzbouřiti se: *Volsi rebellarunt L; tauro mutatus membra rebello O* proměniv údy své v býčí, znova se dávám do boje (s Herakleem).

**Rebilus**, *ī, m.* příjm. v rodu Kaniniū (viz t.).

**re-boō**, *āre, —, —* ohlasem se ozývati: *reboant silvae V.*

**re-calcitrō**, *āre, āvī, —* o koni: vyhazovati; obr. *male si palpere, recalcitrat undique tutus H* vyhazuje na všechny strany se chráně.

**re-caleō**, *ēre, —* (opět) býti teplý, oteplovati se: *recalent Tiberina fluenta sanguine V* jsou vřelé.

**re-calēscō**, *ere* (opět) se oteplovati, tepla nabývati, zahřívati se.

**re-calfaciō**, *ere, fēcī, factum* zahřáti: *recalfecit sanguine telum O.*

**re-candēscō**, *ere, uī — a* zběleti: *percussa recanduit unda O* bíle se zpěnila **b** rozpáliti se, rozehřáti se: *tellus recanduit aestu O; toto recanduit ore O* vzplanula.

**re-cantō**, *āre, āvī, ātum* **1** zpěvem odpovídati, ohlasem zaznívati: *recantat Echo M* **2 a** odvolati: *opprobria H* (= iamby) **b** (kouzelným) zařikáním vzdáliti, zařikati: *recantatas curas O.*

**reccidō** viz *recido*.

**re-cēdō**, *ere, cessī, cessum* **1** pāv. **a** ustupovati, couvati: *a Mutina C; ex eo loco, quo stabant Cs; Cerberus recedentis (Bacchi) ore pedes tetigit H; in tergum pulsa recessit V = tergum vertit, fugit; ut in otia tuta recedant H* aby se uchýlili v zabezpečenou prázděň **b** odejítí (= *discedo*): *thalamo recessit O; nec tamen permanent, sed ante finem recedunt Pn* **2** přenes. **a** o vě-

cech neživ. odděliti se: *caput e cervice recedet O*; *in ventos vita recessit V* uníkl; *si lux alma recessit V* jestliže ti zhaslo světlo života; *maris ira V* ustal **b** ustoupiti od něčeho, opustiti něco, vzdáti se něčeho: *ab institutis superiorum C*; *ab armis C* zbraň složití; *ab oppugnatione Cs* upustiti; *ab officio recedere C* uchýliti se; *a vitio longe r. Pn* býti vzdálen **c r.** a re lišiti se od něčeho.

**re-cellō, ere, —, —** odrážeti se, odskakovati zpět: *r. ad solum L* převážiti se k zemi.

**recēns, recentis 1** nedávno příšlý od něčeho, nedaleko vzdálený (časem) od něčeho, právě po...: *Verres cum e provincia r. esset C*; *r. victoriā miles T* vojsko nedávno zvítězivší; *is r. praeturā T* muž právě po praeture; *Homerus, qui r. ab illorum aetate fuit C* přímo po jejich době; *Regini Roma recentis C* právě z Říma příšli: *r. a vulnere Dido errabat V* (právě přicházející od rány =) s ranou ještě čerstvou; *recentem animam rettulit O* právě z těla přehající; *manes animaeque recentes O* nedávno zemřelé; *ut erat r. dolore et ira T* pód čerstvým dojmem bolesti a hněvu; *r. e castris T* přímo z tábora přicházející **2** nedávný, čerstvý, svěží, nový, poslední: *r. meritum L*; *cruorem quam recentissimum ostendere C* krev ještě teplou; *locus caede r. V* místo čerstvé vraždy; *r. regia culmo V* nově pokrytá došky; *r. documentum L* živý doklad (výstraha); *arma O* čerstvě nabroušená; *recentia caede vestigia T* ještě čerstvé stopy krveprolití **3** silami čerstvý, svěží, statný: *equi O*; *r. examen H* svěží roj jinochů; *integri et recentes defatigatis succedunt Cs*. Adv. **recēns** nedávno, čerstvě: *beluas r. captas L*; *r. accepta cladis L*; *r. captum hominem Pt.*

**re-cēnsō, ēre, uī, um a** přehlížeti, přehlídku konati: *equites, exercitum L, milites Cs*; *numerum suorum V b* v duchu přehlížeti, uvažovati: *fata fortunaeque virum V c* vypravovati: *fortia facta O d* procházeti, proběhnouti: *signa recensuerat sol sua O.*

**recēnsiō, ōnis, f.** [recenseo] censorská přehlídka: *memoria publicae recensio-nis C.*

**recēnsus, ūs, m.** var. *L* = *recensio.*

**Recentoricus ager** státní statek římský na Sicilii neznámé polohy.

**receptāculum, ī, n.** [recepto] **1** schrána, schránka: *corpus aliquod animi r. C*; nádržka: *Nili T*; svodnice, jímka, jímadlo: *cloaca maxima, r. omnium purgamentorum urbis L 2* přenes. útočiště, útulek, shromaždiště: *causa diruendae urbis eius fuit, ne... receptaculum esset L*; *huc redeunt iuvenes, hoc senum r. T.*

**receptātor, ōris, m.** [recepto] přijímač (zlodějí a p.), přechovavač.

**receptātrix, icis, f.** [receptor] přijímatelka.

**recepticius, a, um** [recipio] t. t. právn. (smlouvou) vyhrazený: *servus recepticius* otrok, který je při odevzdávání věna přičten ženě jako její výhradní majetek.

**receptō, āre, āvī, ātum** [recipio] **1 a** zpět bráti, zpět tahati: *hastam ossibus haerentem V b* med. n. reflex. uchylovati se, ubíratí se, ustupovati někam: *Saturni stella quo sese receptet V 2* k sobě přijímati: *mercatores L*; útočiště poskytovatí: *suspectos capitalium criminum r. T.*

**receptor, ōris, m.** [recipio] přechovavač: *latronum occultator* (v. t.) *et r. C*; *praedarum r. T.*

**receptrix, icis, f.** [recipio] přechovavatelka: *praedarum ac furto-rum C.*

**receptum, ī, n.** [recipio] závazek, záruka: *promissum et receptum C.*

**receptus, ūs, m.** [recipio] **1** vzetí zpět, odvolání: *sententiae L 2* ústup, zpětný pochod: *receptui canere CCsLT* troubiti na ústup; *clivi, in quos tutus r. fuit L* na něž bezpečně mohli ustoupiti **3** útočiště: *receptum habere ad Caesaris gratiam Cs.*

**recessus, ūs, m.** [recedo] **1** chůze nazpět, ústup, vzdalování: *lunae C*; *maris accessus et r. C* příliv a odliv **2** meton. odlehlé místo, kout, skrýše: *mihi r. provincia est C* ústraním; *mar-moreo superi sedere recessu O* v mramo-



rové síni; *longis spelunca recessibus ingens* *O* dalekými skryšemi nesmírná; *in animis hominum . . . tanti recessus* *C*.

**recidivus**, *a*, *um* [*recido*] opět se vračející, obnovený: *Pergama* *V* nové.

**1. recidō**, *ere*, *cidī* *n. recidī* (z \**re-ccidi*), *cāsūrus* (1. slabika bývá někdy dlouhá, t. j. *reccido*) [*re a cado*] **1** zpět padnouti: *recidunt omnia in terras* *C*; *reccidit in terram pondus* *O*; *saxa recidunt in eos, qui commoverunt* *Cr*; přenes. *in eandem fortunam* *C*; *omnem suspicionem in vosmet ipsos* *r. C*; *Aetolorum consilia in ipsorum caput* *L*; *dominatus* (var. *potentatus*) *ad Romulum recidit* *C* opět Romulovi připadla **2**<sub>s</sub> potuchlým význ. *re-*: padnouti, připadnouti: *ea recidunt in memoriam pueritiae suae* *C*; *quae tela in aliorum vigiliam consulum recidissent* *C*; *quorum recidat responsum tuum, non laboro* *C* jak dopadne tvá odpověď, jest mi lhostejno; spec. upadnouti: *ad ludibrium recido* *Cr* stávám se terčem posměchu; *ad nihilum recidere* *C* vniveč přijíti; *res in unius imperium recidit* *C* přechází v monarchii.

**2. recidō**, *ere*, *cidī*, *cīsum* [*re a caedo*] odříznouti, vyříznouti **a** *scepturimo* *de stirpe recisum* *V*; *caput* *O* uříznouti; *immedicabile vulnus ense recidendum est* *O* vyříznouti; *columnae ultima recisae* *Africa* *H* vylámané, nalámané; *barbam* *O* ostříhati; (*ancile*) *ab omni parte recisum* *O* se všech stran (= stejnoměrně) oříznuté **b** přenes. *recideret omne, quod ultra perfectum traheretur* *H* zutínal by; pod. *ambitiosa ornamenta* *H*; *supplicio culpa reciditur* *H* trestem se vymyjuje vina. Part. perf. *recisus* jako adj. v. t.

**re-cingō**, *ere*, *cīnxi*, *cīnctum* rozvázati, uvolniti: *vestis recincta* *O* volně splývající; *zona recincta* *O*; med. *recingor* *O* odepnu pás; *recingitur anguem* *O* odpásá hada.

**recinō**, *ere*, — [*re a cano*] ozývati se, zníti: *in vocibus nostrorum oratorum recinunt quiddam urbanus* *C*; *haec recinunt iuvenes* *H* opakují po nich; *cuius recinet nomen imago* *H* bude opětovat ozvěna; *tu recines lyra Latonam* *H* budeš opěvati.

**reciperātor**, **reciperō** v. *recuperator*, -o.

**recipiō**, *ere*, *cēpi*, *ceptum* (*recepto* *Ct* sm. = *receptero*) [*re a capio*] **1** *re-* v plném význ. = zpět, opět: **1** vzíti zpět **a** vytáhnouti, vytrhnouti: *ensem multa a morte receptit* *V* = *retraxit* **b** *gressum ad limina* *V* = obrátiti **c** zpět dostati: *suos incolumes* *Cs*, *arma* *L*; avšak *arma deponere et recipere* *Cr* opět se chopiti; *amicum* *H*; *vis Bruti fasces videre receptos* *V* znova chopené; *mentem recipere* *V* zotaviti se; *animum recipere* *L* zmužilosti opět nabýti; *vultum animumque* *O* své dřívější tváře (veselé) a mysli opět nabýti; *recepti cineres* *V* = k nimž znova přijíti dopráno **d** zpět stáhnouti (ve vojen.): *Pompeius equitatum ad se recepit* *Cs*; *copias in tumultum* *L* **e** vysvoboditi, zachrániti: *Anchisen ex medio hoste* *V*, *rege recepto* *V*, *fruges receptae* (*ex tempestate*) *V* **2** reflex. se *r. a* odebrati se: *Allobroges se ad Caesarem recipiunt* *Cs* utekou se **b** uchýliti se, ustoupiti: *Octavius Dyrrhachium se recepit* *Cs*; *signum recipiendi* *C* znamení k ústupu; *in silvas sese recepisse* *Cs*; přenes. *mare recipit se in fretum* *Cr* stahuje se; *se ad belli cogitationem* *r. Cs* znova pomýšleti na válku **c** sebrati se, zotaviti se: *se ex terrore et fuga* *Cs*; *spatium recipiendi se dare* *L* **II** *re-* = (směrem) k sobě **a** přijmouti, vzíti: *recipe ferrum* *C* přijmi smrtící ránu, dej se prokláti (volání lidu na gladiátora); odt. *telum toto corpore recipere* *C* celou zbraň do těla si nechati vraziti; *hasta nare recepta* *O* vražený do...; *in talum dente recepto* *O* (přijavši zub =) byvši uštknuta; *penitusque recepta ossibus . . . pestis erat* *O* hluboko vnikla do...; *a latere tela recipere* *Cs* se strany býti vystaven střelbě; *equus frenum recepit* *H* ochotně vzal; *detrimentum* *Cs* utrpěti; *poenas ab alqo* *V* (přijmouti pokutu =) pomstíti se **b** spec. ve svou moc dostati, dobýti: *Cabiis receptis* *L* uved do svého držení; *recepto Firmo* *Cs*, *eo oppido recepto* *Cs*, *urbem* *L*; *rem publicam armis* *S* **c** v ochranu atp. přijmouti: *munitio, quae perterritos*

*recipiat* Cs útulek poskytnouti; *receptos ad se socios sibi adsciscunt* Cs, *alqm in fidem* r. Cs, *in amicitiam* S, *in familiaritatem* C; *tecto* r. *alqm* C pod střechu přijmouti; *ne recipi portis posset* V = aby nemohl projíti branou; *senem sessum* r. C vykázati starci místo u sebe; *alqm civem* (doplák.) r. C za občana přijmouti; *legatos moenibus* r. S pustiti do města; *civitate alqm* r. C do obce přijmouti; *nomen absentis* r. C připustiti žalobu na nepřítomného; *reum* r. T žalobu proti někomu přijmouti **d** připouštěti, dovolovati: *in summo periculo timor misericordiam non recipit* Cs **e** na se vzíti, převzíti práci, povinnost atp.: S. *Roscii causam* C, *mandatum* C; *receptum officium* C; zvl. často s ak. c. inf. fut. = zaručiti se: *si reciperes te correcturum* C; *promitto, recipio, spondeo* . . . C. Part. *receptum* j. subst. v. t.

**reciprocātiō**, *ōnis*, f. [*reciproco*] vrazení (se); střídání.

**reciprocō**, *āre, āvī, ātum* [*reciprocus*] sem tam pohybovati: *animam* r. L dechu popadnouti, vydechnouti: *inquieremem reciprocari non posse* L nemůže se nazpět obrátiti; intr. *fretum Euripi temporibus statis reciprocant* L stoupá a opadává; *in motu reciprocando* C při stálém střídání přílivu a odlivu; spec. (logicky) obracet: *ista sic reciprocantur, ut si divinatio sit, dii sint, et si dii sint, sit divinatio* C.

**reciprocus**, *a, um* [z adj. *\*recos* od *re-* (zpět) a *\*procos* od *pro* vpřed] vl. jdoucí zpět jako do předu, vracějící se k východišti: *mare* T za odlivu.

**recisus**, *a, um* [2. *recido*] (vl. uřezaný) zkrácený: *recisa in unum librum coartasse* Pn.

**recitātiō**, *ōnis*, f. [*recito*] předčítání **a** dokladů před soudem: *litterarum* C, *ut eum recitationis suae paeniteret* C **b** literárních plodů v kroužku přátel, obyčejné za doby císař., recitace.

**recitātor**, *ōris*, m. [*recito*] předčítatel **a** soudních dokladů C **b** literárních plodů H Pn.

**re-citō**, *āre, āvī, ātum* předčítati **a** zprávy, listiny atp. před soudem, senátem

a vůbec při veřejném jednání: *litteras in senatu* C, *orationem* C, *de publicis tabulis* C, *iusiurandum populi* L, *senatum* C seznam senátorů; *sacramentum* T přísěžní formulí **b** díla literární, zvláště vlastní a před přáteli: *carmen* O; *scripta pudet recitare* H.

**reclāmātiō**, *ōnis*, f. [*reclamo*] křičení, výkřiky: *reclamatione vestra factum comprobavistis* C.

**reclāmītō**, *āre* [*reclamo*] důrazně odporovati: *suspicionibus* C.

**re-clāmō**, *āre, āvī, ātum* **a** hlasitě odporovati, křikem odmlovati: *isdem istis reclamantibus vos unum delegistis* C přes odpor; *cum eius promissis legiones reclamassent* C; *undique reclamatur* C se všech stran se ozývá prudký odpor **b** ozvěnou se ozývati: *scopulis illisa reclamant aequora; vicinia rauca* (v. t.) *reclamat* H.

**reclinis**, *e* [*reclino*] zpět opřený, položený, ležící: *in sinu iuvenis* O; *Aceronia super pedes cubitantis* r. T.

**re-clinō**, *āre, āvī, ātum* zpět opíratí, ohýbatí: *arbores* Cs, *caput* C; *scuta reclinant* V = *reponunt in terra*; *reclinatus* (med.) položený, odpočívající: *in gramine* H; přeneseně odvrátiti: *nullum ab labore me reclinat otium* H.

**reclūdō**, *ere, sī, sum* [*re a claudio*] **1** otevřítí: *fores* O, *portam* V; *reclusa domo vigilare* H; *reclusis pectoribus inhians* V do otevřených (= rozřiznutých) prsou oběti; *hasta oras recludit loricae* V prorazí obrubu krunýře; obr. *fata recludere* H otevřítí bránu osudu sm. zmařiti osud **2** objeviti, ukázati: *fontes* V, *viam* O, *thesauros tellure* V, *regna pallida* V; *ebrietas operta recludit* H prozrazuje.

**re-cōgītō**, *āre, āvī*, — přomyslití, uvážiti: *de nominibus* r. C.

**recōgnītīō**, *ōnis*, f. přehlídka, prozkoumání: *consulis* (subj.) L; též v duchu = vzpomínka: *scelerum* C. = <*recognitio* (in tormentis) vyslýchání (útrpné, t. j. na mučidlech)>.

**re-cōgnōscō**, *ere, gnōvī, gnitum* **1** opět poznati, v paměť si uvéstí: *istius fugam et furtum* C; *cum te penitus recognovi* C skrz naskrz jsem poznal

= znám; *sacra recognosces O* poznáš; *plura recognosces O* většinu budeš znáti **2** přehlížeti, prohlížeti, zkoumati: *agros L*, *supellectilem Darei Cr*, *dona V*; zvl. přehlížeti vojsko: *socios L*; přenes. v paměti projíti: *facta mecum sua recognoscit C*.

**re-colligō**, *ere, lēgī, lēctum* sebrati: *stolam r. Pn*; *primos r. annos O* opět nabýti mladých let; *se r. O* vzpamatovati se.

**re-colō**, *ere, coluī, cultum* **1** opět vzdělávati: *humum O*, *desertam terram L*; *metalla L* opět otevřítí; přenes. opět pěstovati: *studia C* **2** obnoviti, znovuzřídití: *imagines subversas T*; *adulescentulos avitis sacerdotiis recoluit T* poctil vrácením kněžských hodností **3** přehlížeti v duchu, uvažovati, vzpomínati si: *animas lustrabat studio recolens V* pečlivě obzíraje (v duchu); *quae si tecum ipse recolueris C* uvážíš-li.

⟨**recommendātiō**, *ōnis, f.* [recommendo] doporučení.⟩

⟨**re-commendō**, *āre, —* doporučovati (význ. = *commendō*).⟩

**re-compēnsō**, *āre, āvī, ātum* (opět) vyvažovati, vyrovnávati.

**re-compositus**, *a, um* opět upravený: *comae O*.

**reconciliātiō**, *ōnis, f.* [reconcilio] **1** opětne zjednání: *concordiae C*, *gratiae C* **2** smíření: *irridebatur haec illius reconciliatio C*, *nilhil opus esse reconciliatione L*.

**reconciliātor**, *ōris, m.* [reconcilio] obnovitel: *pacis L*.

**re-conciliō**, *āre, āvī, ātum* **1** opět zjednati, obnoviti: *concordiam L*, *gratiam C*, *pacem L*, *amicitiam L* **2** opět získati, smířiti, nakloniti si: *milites N*; *inimicos in gratiam CL*; *de reconciliandis invicem inimicis consultant T* o vzájemném smířování osobních nepřátel.

**re-concinnō**, *āre, āvī, ātum* do pořádku uváděti, opravovati, spravovati.

**reconditus**, *a, um* [recondo] **1** schovaný, ukrytý: *venae auri argentique C*; *vinum H* = nejlepší **2** odlehlý, vzdálený: *Aegyptus C*, *angulus provinciae C*; subst. *recondita templi Cs* (ἄδυτον) svato-

stánek **3** přeneseně tajný, skrytý: *litterae C*; *natura recondita C* uzavřená povaha.

**re-condō**, *ere, didī, ditum* **1** uložití, schovati: *gladium in vagina C*; básn. *ensem in pulmone V*, *gladium lateri O* vraziti do . . .; *nummos H: oculos O* opět zavřítí **2** skrýti: *caput strato O*; *terra recondiderat opes O*; *Ascanium curva valle V*; *ceteri (libelli) sunt reconditi C*; *imo reconditus antro O*; zatajovati: *voluptates, odia T*; *quos fama obscure recondit V* = o nichž pověst mlčí. Part. *reconditus* j. adj. v. t.

**re-coquō**, *ere, xī, ctum* **1** převařití *Peliam C*, *Fuffitium Ct* (aby omládl); odt. *scriba recoctus H* novopečený písař **2** přetaviti: *patrios enses V*; *miratur ocreas electro auroque recocto V* ze zlata čištěného.

**recordātiō**, *ōnis, f.* [recordor] vzpomínka *alcis rei* na něco: *temporis ultimi C*, *multorum bene factorum C*.

**recordor**, *ārī, ātus sum* [re a cor] upamatovati se alqd na něco, vzpomínati na něco: *communes belli casus Cs*; *diligentiam maiorum C*, *triumphos C*; *bene facta priora Ct*; *priorem libertatem T*; též *memoriam alcis rei recordari C* vzpomínkou vyvolati, vykouzlití si něco; též s gen. *flagitorum suorum C*; ak. c. inf., de s abl., nepř. ot. i absol.; o budoucnosti míti na mysli, uvažovati: *quae passura sum, recordor O*.

**recreātiō**, *ōnis, f.* [recreo] osvěžení, zotavení, občerstvení.

**re-creō**, *āre, āvī, ātum* **1** ,znova stvořiti', opět oživití, obnoviti, osvěžiti, občerstviti: *Marium fessum inediā recrearunt C*; *corpus tenuatum H*, *potorem squillis H*; obr. *animum Cs*, *mentem C*; *provinciam C* k novému životu přivéstí **2** reflexivně a mediálně osvěžiti se, zotaviti se, okřáti: *angues recreantur H* okřívají; *milites se recreare non potuerunt C* zotaviti se; *isto bello non recreatus populus Romanus est C* nebyl osvěžen; *arbor recreatur aura H* občerstvuje se; *Macedonia vix se potest recreare C* vzkřísiti se; *Psyche recreatur animi Ap* na duchu.

**re-crepō**, *āre, —, —* ozývati se, zaznívati, zvučeti.

**re-crēscō**, *ere, crēvī, crētum* opět vy-růstati, narůstati: *luna pleno orbe recrevit O*; *suboles recrescens L*.

**re-crūdēscō**, *ere, crūduī*, — opět okravěti: *vulnera C*; přenes. znova propuknouti, obnoviti se: *recruduit pugna L, dolor Cr*.

**rēctā**, *adv.* [vl. abl. fem. od *rectus*, sc. *viā*] přímo: *sibi r. iter esse Romam C*; *r. perge in exsilium C*; *tendimus hinc r. Beneventum H*.

**rēctē**, *adv.* [*rectus*] **1** přímo, přímým směrem (opak *oblique*): *atomi r. ferentur C* **2** správně, dobře, náležitě: *r. atque ordine facere S* správně a v pořádku; *labor scribendi r. H* správného psaní; *r. factum C* dobrý čin; *alci r. facere L* dobře činiti, dobro prokazovati; *quanto rectius H* oč lépe **3** právem: *rectene an secus, nihil ad nos C*; *r. licet vendere C* **4** zdárně, se zdarem: *uni tibi recte semper erunt res H* vše se ti bude dařiti; *rectius carmen deducis in actus H* s větším zdarem; *r. bellum gerere L*; *r. vivere H* šťastně žiti (jinde však = mravně nebo obě zároveň); *salutem alci recte committere Cs* bez nebezpečí, bez obavy **5** v odpovědi dobře, dobrá **a** j. souhlas a pochvala **b** j. vyhýbavá odpověď *quid festinas? recte, pater Pt* věstělnu v pořádku, to nic.

**rēctilineus**, *a, um* [*rectus a linea*] přímočarý.

**rēctiō**, *ōnis, f.* [*rego*] řízení: *rei publicae C*.

**rēctor**, *ōris, m.* [*rego*] **1** řidič: *navis VO* kormidelník; *elephantī L*; *equi ST* = jezdec; *rectores boum Pn* poháněči **2** ředitel, vladař, vládce: *superum O, divum V*; *Olympi O, Thebarum H*; (*centurio et milites*), *qui rectores habebantur T* za velitele byli pokládáni; též o vychovatelích: *rectores imperatoriae iuventae T* vychovatelé mladého císaře; *custos rectorque Pn*.

**rēctus**, *a, um* [*rego*] **1** rovný, přímý: *rectis lineis Cs*, *recto limite grassari O*; *rectis oculis intueri alqd C* zpřímá hleděti; *recta acies (oculorum) O* přímý pohled; *recto flumine ducere alqm V* rovnou cestou po řece; *recta regione Cs Cr* přímým směrem: *rectā*

*viā L* přímo cestou, přímo; *pedes recti V* vpřed obrácené; *puella H* rovně urostlá; *octo homines parare rectos Ct* urostlých; spec. o směru svislém: (*talus*) *rectus cadat C* přímo dolů; *recta saxa L* svislé skály; *recto adsistere trunco O* se vzpřímeným trupem; přenes. *animus H* přímý, nepoddajný **2** přeneseně **a** správný: *quid rectum in oratione C*; *sententia C*; *si quid novisti rectius H* **b** prostý: *commentarii Caesaris C*; *recta et simplicia laudantur C* **c** mravně správný, dobrý, spravedlivý: *consilia recta haud bene evererant L* řádné, poctivé prostředky; *recta nomina H* poctiví dlužníci; *facinus C*; *recta conscientia C* dobré svědomí; *natura H*; zvláště často subst. **rēctum**, *ī, n.* právo, spravedlnost, ctnost, mravnost, dobro: *quos ultra citraque nequit consistere (v. t.) rectum H*; *ante oculos rectum O*; *rectum et honestum C*; *mens conscia recti VO* = dobré svědomí.

**re-cubō**, *āre*, — ležeti naznak, ležeti nazad opřen, vůb. ležeti: *recubans sub tegmine fagi V*; *sus solo recubans V*; *ianitor Orci recubans in antro V*.

**rēcula**, *ae, f.* [demin. od *res*] věcička, malá věc; přenes. malý stateček: *ab idiotarum divitiis ad philosophorum reculam var. C*.

**re-cumbō**, *ere, cubuī*, — **a** uleh-nouti, položit se: *in cubiculo C*; *tauros medio r. sulco O* lehají; zvl. uleh-nouti ke stolu (po zpūs. řím.): *si potes Archiacis conviva r. lectis H*; *quos inter Augustus recumbens H* **b** o věc. neživ. *unda recumbit H* uléhá, uklidňuje se; *nebulae campo recumbunt V* padají, ukládají se; *iuba recumbit V* spadá; *onus in proclinas partes recumbit O* padá; *in te domus recumbit V* o tebe se opírá, na tobě spočívá.

**recuperātiō**, *ōnis, f.* [*recupero*] opětně nabytí, znovudobytí: *libertatis C*.

**recuperātor**, *ōris, m.* [*recupero*] **1** kdo něčeho opět nabyl, znovudobytel: *urbis T* osvoboditel **2** v právn. rozhodčí, soudce ve sporech majetkových mezi občany a cizinci, zvl. rozhodující žaloby na vydírání v provinciích; bývali **3** nebo **5** a jmenování

praetorem: *recuperatores poscere, dare, reicere C.*

**recuperātōrius**, *a, um* [*recuperator*] rozhodčí: *iudicium C.*

**recuperō** n. **reciperō**, *āre, āvī, ātum* [*recipio*] opět nabýti, zase nabýti, opět získati, nazpět dostati: *patrimonium N, suam libertatem Cs; spes recuperandae pacis S* na opětné dosažení míru; *rem publicam C* nabýti vrchní moci ve státě; *adulescentes laudatione recuperavit N* opět získal sm. opět si naklonil.

**re-cūrō**, *āre* (opět) vyléčiti.

**re-currō**, *ere, currī, cursum* **1** zpět běžeti: *ad raedam C, ad naves L; in suos fontes recurrit aqua O* zpět teče; *anni recurrentes H* oběh roků **2** vrátiti se: *mox bruma recurrit iners H; natura recurret H; ad eadem condiciones recurrunt Cs.*

**recursō**, *āre, —, —* [*recurro*] (opět) vraceti se: *cura recursat V; animo multus recursat gentis honos V* opět a opět přichází na mysl.

**recursus**, *ūs, m.* [*recurro*] **↑** zpětný běh: *inde alios ineunt cursus aliosque recursus V* běh do předu a nazpět; *r. pelagi V* odliv **2** návrat: *celeris recursus spondere O; dent modo fata recursus O.*

**re-curvō**, *āre, āvī, ātum* zpět zakříviti, zahnouti: *colla equi O* (utažením uzdy); *recurvatae (Maeandri) undae O* v zákrutech tekoucí, křivolaké.

**recurvus**, *a, um* [*recurvo*] do zadu zahnutý, zakřivený: *cornu V = bucina; recurvis cum cornibus Ammon O; tectum r. O* klikatý (o labyrintě).

**recūsātiō**, *ōnis f.* [*recuso*] **1** vzpírání se, zpěčování se: *facere sine recusatione CsC* **2** námitka, ohrazení: *neque haec tua r. confessio est captae pecuniae C.*

**recūsō**, *āre, āvī, ātum* [*causa, sr. in-cuso*] **1** odmítati, odpírati: *populi Rom. amicitiam Cs; laborem Cs* práci se vzpírati; *hoc munus C; nihil est, quod, quae pepigere, recusent V* aby odmítli; *genua cursum recusant V* vypovídají službu; *nullo recusante N* beze všeho odporu; s dvěma ak.: *populum dis-*

*ceptatorem non recuso C* jako rozhodčího **2** vzpírati se, zpěčovati se; namítati, míti námitky; ohrazovati se: *de iudiciis transferendis r. C; non recusamus quin vita dedatur C.*

**recutiō**, *ere, cussī, cussum* [*re a quatio*] otřásti: *utero recusso insonuere cavernae V* otřesem břicha.

**recutitus**, *a, um* [*re a cutis*] obřezaný; odřeny M.

**rēda** viz *raeda*.

**red-amō**, *āre, —, —* lásku opětovati: *qui vel amare, vel, ut ita dicam, red-amare possit C.*

**red-ārdēscō**, *ere, —, —* opět vzplnouti: *flamma redardescet O.*

**red-arguō**, *ere, uī, ūtum* vyvraceti, ze lži usvědčovati: *redargue me, si mentior C; vestra dies armis verba redarguerit V; potestatem deorum C* vyvraceti = dokazovati, že jí není.

**red-dō**, *ere, didī, ditum* [*red- a l. do*] **1** *red-* = zpět: dávati zpět, vraceti: **1** *argentum huic redde N; non red-dita (sc. bona Tarquinii) C* nevrácení statků; *redditus orbis erat O* vrácen byl zase svět; *redditus his primam terris V* jakmile se dostal (po dlouhém letu) zase na pevnou zemi; *boves nisi reddidisses H; nosmet ipsos nobis reddidistis C; mihi me reddentis agelli H* jež mi vrací mne samého = jež mi vrací (vnitřní) svobodu; někdy = ponechati, dáti, darovati: *senatus Thermitanis urbem, agros, leges reddidit C* ponechal; *alci salutem N* život a svobodu dáti; - reflex. a med. vrátiti se: *quae belua reddit se catenis H; se reddidit convivio L; lux terris se reddit V; nec post oculis est reddita nostris V* = neukázala se **2** spec. vrátiti dlužnou věc, zapraviti dluh, zaplatiti peníze: *filia Nasicae metuentis reddere soldum H; obr. plody atp. nésti, vydávati: reddidit tellus Cererem H; sata cum multo fenore reddita O, splacené, vrácené; abs.; nésti, vynášeti: plus nulli reddidit ager M **II** *red-* = navzájem **1** navzájem dávati: *quae tali reddam pro carmine dona? V; pro vita nisi vita reddatur Cs; gratiam reddere S Cr T* odvděčiti se; *hostibus cladem reddere L* porážku porážkou*

splatiti; *reddidit omina votis O* oplatila (nám) přání příznivými slovy; *nomina r. Ptr* navzájem jmenovati jménem **2** o hlase odpovídati: *vox redditur L* v odpověď zaznívá hlas, odpověď se ozývá; *reddere voces scit puer H* říkati slova po někom; *reddita vox L* odpověď; *gemitu cum talia reddit V* takto odpovídá; (*Echo*) *reddit verba novissima O* opakuje; *passivně nec pes nec caput uni redditur formae H* nehodí se k jednotnému celku **3** překládati: *verbo verbum reddere H* doslova, slovně; *quae Graece legi, Latine reddo C* podávám v latinském překladě; *in hoc nemo est populo, qui forte Latine . . . reddere verba queat O* po latinsky hned opakovati **4** vystihovati podobou, napodobovati: *qui te nomine reddet V* jenž bude s tebou míti stejné jméno **III** *redo* o náležitém, slušném a pod. úkonu **1** dáti, ustanoviti: *una superstitio reddita divis V = data* stanovená; *dierum viginti supplicatio redditur Cs* ustanoví se; *omnibus his faciem suam reddidit O* dala jejich příslušnou podobu; *et his curam redde brevem H* věnuj péči; *ille reddere personae scit convenientia H* přidělit; *non reddidit caprum, quem merui V* nedal mi; *impietatis poenas reddere S* odpykati; *reddita nuper solacia menti O* podaná (t. listem); *veniam peccatis H* **2** spec. v právn. *iura reddere L T Cs* konati spravedlnost, vynášeti soudní nálezy, zasedati na soudě; *iudicium reddere in aliquem Cs* zavést vyšetřování proti někomu **3** dávati, vydávati: *cithara reddit sonum H*; *ianua stridorem O*; *animam C* vydechnouti; *vitam pro re publica C*; *animas reddere V*, *spiritum L = zemřít; lucem O*; *sanguinem Pn* plivati, chrliti **4** vzdávati, prokazovati: *suum cuique honorem C* **5** vydávati (počet), udávati (důvod): *rationem sententiae suae C*, *vitae rationem C* **6** splniti: *vota nymphis V*; *reddi viro promissa iuebant V*; *redde mihi, quod ostenderas C* splň mi **7** odevzdati, doručiti: *litteras regi N*, *epistolam alci CPn*; *litteras Micipsae S* **IV** s ak. doplňk. = *facere* učiniti někoho něčím,

nějakým: *si divitiae prudentem reddere possent H*; *aliquem segniorem ad respondendum C*; *illum Pallas avem reddidit O*; *itineram infesta Cs*; *ferrum acutum reddere H* nabrousiti; *iratum C* rozhněvati; *domum inanem C* vyprázdniti; *eum placidum reddidi C* uklidnil jsem.

**red-dūcō** viz *reduco*.

**redēptiō**, *ōnis*, f. [*redimo*] **1** vykoupení: *redemptio captivis negabatur L*;  $\ddagger$  o vykoupení Kristem **2** koupení, podplacení: *iudicii C* **3** nájem: *temeritate redemptionis adflictus C*.

**redēptō**, *āre*, —, — [*redimo*] vykupovati: *captivos r. T*.

**redēptor**, *ōris*, m. [*redimo*] **1** nájemce veřejných podniků, podnikatel, dodavatel: *decumarum r. C* nájemce desátku; *frumenti r. L* dodavatel obilí **2** vykupitel ze zajetí, z otroctví; odt.  $\ddagger$  Vykupitel (o Kristu).

**redēptūra**, *ae*, f. [*redimo*] nájem; podnikání nájmu: *redempturis patri monium augere L*.

**red-eō**, *īre, ī, itum* **1** *red-* důrazně **a** vraceti se: *retro LV*, *domum L*, *Romam C*, *ad exercitum Hirt*; *ex Sicilia C*, *ab Africa H*, *a cena C*, *aede suburbana O*; s předm. vnitř. *itque reditque viam V* chodí sem a tam; *ferocior redeo in alqm L* obracím se s větší bojechtivostí proti. . . **b** přenes. *a* o *dolor* *atque decus rediture parenti V* jenž se hodláš vrátiti, jenž se vracíš; *lux redit L* světlo (= jasný den) se vrací; *redeunt iam gramina campis H*; *his legendis in memoriam redeo mortuorum C* obnovuji památku nebožtíků, znova se rozpomínám na. . .; *redit in fastos H* utíká se k letopisům; *in gratiam iam cum voluptate redeamus C* smiřme se; *rediere in pristina vires V* stará síla se vrátila; pod. *spiritus H*, *mens O*; *ad se redire L* vzpamatovati se, nabýti vědomí; *calor ossibus redit V* kosti opět nabývají tepla; *solet infuso vena redire mero O* tepna bije živěji  $\beta$  spec. v řeči se vrátiti: *sed ad illum redeo C*; *illuc, unde abii, redeo H*; *nunc ad inceptum r. S*; přecházeti: *collis ad planitiem redit Cs*; *qua redit Rhodope V* kde se svažuje; o výnosu: *plynouti*;

*pecunia ex metallis redibat N*, *quinquaginta talenta redibant N* **2** red- bez důrazu: přejíti, dojíti, dostatí se: *ad quem summa imperii redeat Cs*; *ad gladios redierunt Cs* sáhli k mečům; *res ad triarios rediit L* došlo na...; *bona redeunt in tabulas publicas C* přecházejí do knih státních; *Numae morte ad interregnum res rediit L* nastoupilo mezuvládí; *in unum populum redire L* sloučiti se v jeden národ.

**redhibeō**, *ēre, uī, itum* [red a habeo] vrátiti věc koupenou, vzíti zpět věc prodanou: *r. mancipium iure civili C*.

**redigō**, *ere, ēgī, āctum* [red a ago] **1** red- důrazně zpět hnáti, zpět přiváděti, zpět uváděti **a** *mulcati virgīs Capuam rediguntur L*; *boves in sua rura O*, *capellas rupe O* **b** přenes. *rem ad pristinam belli rationem Cs*; *in memoriam C* v paměť si uvěsti; *familia ad paucos redacta C* ztenčena; *vilem redigatur ad assem H* scvrklo by se v chudičkový groš; *alqd ad nihilum H* v ni več uvěsti; *ad vanum et irritum L* zmařiti a překaziti; *hostes ad internecionem Cs* vyhladiti, úplně potříti **c** o penězích sehnati: *omnem redegit pecuniam H* stáhl; *pesuniam in publicum redigere L* do státní pokladny dodati, vyplatiti; *pecuniam ex capto redigere Cr* jako výkupné požadovati; *praedam in fiscum r. T* zabaviti pro císařskou pokladnu, konfiskovati **2** red- bezdůrazně: v nějaký stav uvěsti, něčím učiniti: *in dicionem (potestatem) alcis r. alqd Cs C* v moc něčí uvěsti, podrobiti; *sub potestatem, sub imperium r. N*; *Aeduos in servitatem r. Cs* uvěsti do otroctví; *res publica in tranquillum redacta L* uklidněna; *in provinciam r. Cs* provincií učiniti.

**redimiculum**, *ī, n.* [redimio] stuha, stužka, tkanice: *habent redimicula mitrae V*; *civitas in r. praebeat C* na náčelenku; *redimicula aurea O* zlaté řetízky.

**redimiō**, *īre, īvī, itum* (imperf. *redimibat V*) ovázati, ověňčiti, ovinouti: *sertis redimiri et rosa C* věnci z růží; *capillos mitra O*; básn. part. perf. s ak. *redimitus tempora lauro V* maje spánky ověňčeny.

**redimō**, *ere, ēmī, ēmptum* **1** zpět koupiti, odkoupiti: *domum C* **2** vykoupiti: *captos a servitute C*; *se a Gallis auro L*; *pretio redemptus V*; *ne te pugnans tua forma redemit O* nezachránila od smrti; *Roscius suas lites redemit C* narovnáním ukončil; odt. napraviti, vyrovnati: *flagitium S*, *vitium O* **3** koupiti: *quae necessaria erant, redempta ei a cognatis sunt L*; ve špat. sm. *auditores conducti et redempti Pn* = za peníze najatí **4** najmouti: *vectigalia Aeduorum Cs*, *decumas C* (o pronajetí veřejnou dražbou).

**red-integrō**, *āre, āvī, ātum* **a** v původní stav uvěsti; uspořádati: *copias Cs* doplniti **b** obnoviti: *proelium Cs L* znova počítati; *animum L* znova dodati ducha; *clamorem L* opětovati; *animum legentium T* ,osvěžiti ducha', obnoviti zájem.

**re-discō**, *ere, didicī*, — znova se naučiti.

**reditiō**, *ōnis, f.* [redeo] návrat.

**reditus**, *ūs, m.* [redeo] **1** návrat: *reditu excludere alqm N* návrat zameziti někomu; básnický plur. *reditus abscindere dulces H*; přenes. *reditus in gratiam C* = usmíření, *in amicitiam Cs* = obnovení přátelství **2** příjem, důchod: *omnis pecuniae r. constat in . . . N*; *r. minor, status r. Pn*; plur. *reditūs metallorum L*.

**redivivus**, *a, um* [snad *redivia*] znova upotřebený (zvl. o stavivu): *lapis C*; *assulae redivivae Ct* štěpiny ze starých trámů; subst. **redivivum**, *ī, n.* staré stavivo. Pozn.: Pozd. mylně odvoz. od *vivus* s význ. ,opět obživlý, z mrtvých vstalý': *redivivus Christus :: Prudentius*.

**red-oleō**, *ēre, uī*, — vůni šířiti, voněti alqd něčím: *vinum C*, *antiquitatem C*; *redolentia mala O* vonná jablka; básn. abl. *redolent thymo mella V*, *thymi flore O*.

**re-domitus**, *a, um* opět zkrocený: *cives C*.

**Redonēs**, *um, m.* Redonové, kmen galský v nyn. Bretagni (odt. Rennes).

**re-dōnō**, *āre, āvī, ātum* opět darovati, vrátiti: *quis te redonavit Quiritem*

(praed. jako pokojného občana) *dis patriis H*; *iras et . . . nepotem Marti redonabo H* daruji Martovi vnuka a ustanu v hněvu.

**re-dūcō**, *ere, dūxī, ductum* **1** zpět táhnouti, odtahovati: *hastas reductis protendunt longe dextris V* pravicemi daleko (nazad) rozmáchnutými; *reductā dextrā libavit caestus V* napřáhnuv (dozadu) pravici; *turres Cs* zpět posouvati; *totum spumare reductis remis aequor V* zpětným přitahováním vesel; *clipeum O*; *r. plantas O* uhýbati chodidla **2** zpět vésti, zavést, uvést; *exercitum Ephesum N*, *copias in castra Cs*, *suos incolumes Cs*; *nī numen reductent V* nepřivedou-li domů; *haec sunt honorabilia, quae videntur levia, reduci . . . C* býti domů doprovázen; *uxorem r. N* opět do domu svého uvést, vzít si; *hiemes reducit Iuppiter H* zpět přivádí; *pass. aetas reducitur V* vrací se **3** přivést, přiměti k něčemu, vrátiti něčemu někoho: *alqm in gratiam cum algo C* usmířiti; *veterem ad morem T*; *ad officium N* k povinnosti; *me ipse reducto a contemplatu mali O* odvracím se; *legem r. T* obnoviti, opět zavést; *(catulos) mater in formam reducit O* uvádí v podobu. Part. *reductus* j. adj. v. t.

**reductiō**, *ōnis, f.* [*reduco*] **1** uvedení nazpět **2** stažení nazpět, odtažení.

**reductor**, *ōris, m.* [*reduco*] uváděč zpět: *plebis L* jenž přivedl zpět lid; *litterarum Pn* obnovitel.

**reductus**, *a, um* [*reduco*] odlehlý, vzdálený, stranou ležící: *inque sinus reductos cogitur unda V* v zálivy odlehlé se láme; *vallis VH*; *utrimque r. H* obou krajností vzdálený; *producta et reducta C* (προηγμένα και αποπροηγμένα) dobře přednější a vedlejší.

**red-uncus**, *a, um* zpět (dovnitř) zahrnutý: *rostrum aquilae O*.

**redunder**, adv. [*redundans* k *redundo*] nadbytečně, příliš hojně.

**red-undō**, *āre, āvī, ātum* **a** přetékati: *mare, neque redundat umquam neque effunditur C*; part. perf. pass. ve význ. akt. přetékající: *redundatae aquae O*; *sanguine redundat alqd C* **b** hojně se vylévati, prouditi, rozlévati se (vl.

i přeneseně): *nationes in provincias redundant C* zaplavují provincie; *quorum (viti-orum) ad amicos redundet infamia* Chanba zasahá také přátele; *hinc pecuniae redundant C* plynou; *laudem adolescentis propinqui existimo etiam ad meum fructum redundare C* zásluha přijde i mně vhod, bude i mně na prospěch; *omnes dolores in me ex fonte illo redundant C* vyplývají; *si haec in eum annum . . . redundarint C* jestliže se tyto věci převalí do toho roku **c** metaf. míti nadbytek, v nadbytku se vyskytovati, oplývati, překypovati: *ornatus orationis in Crasso redundat C*, *redundante multitudine T*; čím: *omnibus ornamentis r. C*, *armis Hispaniae redundant T*; *tuus deus non digito uno redundat C* nemá ani prstu zbytečného.

**reduvia** n. **redivia**, *ae, f.* [\**red-uo*, srov. *ex-uviae* k *exuo*] záděra; svléknutá hadí kůže; — přenes. maličkost: *reduwiam curare C* = zabývati se maličností.

**redux**, *cis* [*reduco*] **1** zpět přivádějící: *Iuppiter O, nisi te reduce Cr* jen za svého vedení **2** zpět přivedený, vracející se: *quid me reducem esse voluistis? C* proč jste chtěli mému návratu?; *nec quemquam ex his reducem esse L* že se nikdo z nich nevrátil; *gratur reduces V* přeje jim k návratu štěstí; *reduces socios nuntio V* že se druhové vrátili; *reduci carinā O*, *navi reduce L*.

**refectiō**, *ōnis, f.* [*reficio*] **1** opravení, oprava **2** osvěžení, občerstvení.

<**refectōrium**, *īī, n.* [*reficio*] vl. místo pro občerstvení, jídelna, refektář.>

**refellō**, *ere, fellī*, — [*fallo*] vyvrátiti něco jako mylně: *r. et redarguere mendacium alcis C*, *Chaldaeorum praedicta C*; *ferro crimen refellam V* smyji mečem pohanu; o osob. vyvraceti někoho: *nos ipsos C*.

**referciō**, *īre, fersī, fertum* [*re a farcio*] nacpati, namačkat, naplniti: *corporibus cloacas C*; *omnia libris C*; *puerilibus fabulis libros C*. Part. *refertus* j. adj. v. t.

**re-feriō**, *īre, —*, — odrážeti: *speculi referitur imagine Phoebus O* slunce se odráží v obraze zrcadla.



**re-ferō**, *ferre*, *rettulī* (z *\*retetulī*), *relātum* I *re-* s plným adv. význ. **1** o zpět-ném pohybu vůbec zpět nésti, vésti, odnášeti, odváděti: *cetera referri iussit N* dal odnésti; *rursus referuntur vina O* odstaví se; avšak *vina refert moriens V = vomit* vrhne; *signa V, fructum C; Orion referens montibus ornum V* snášejíci s hor; *Choerilus incultis qui versibus rettulit acceptos Philippos H* jenž za své drsné verše utržil hezké peníze; *naves referuntur algo Cs* O jsou zahnány; *auster rettulit me Rhegium C* zavál mne do Regia; - spec. o částech těla: *in te oculos referunt V =* na tebezrak obracejí; *Tellus rettulit os in se O* stáhla tvář svou do sebe (t. j. Země do země); *ad nomen caput refert O* hlavu obrací na volání svého jména; *pedem r. Cs O* zpět kráčeti, couvati, ustupovati; *digitos ad frontem O* zdvíhati; *gradus O, vestigia V* kroky obrátiti; *pedes me referunt in alqd C* nohy mě nesou; *manum ad capulum r. O* vztáhnouti, položit na jilec meče; *ex agris segetes domum T* domů odnésti; *castra L* tábor zpět posunouti; abstr. *laudem et gloriam V =* zjednati si; *repulsam C =* býti odmítnut; *victoriam L =* zvítěziti; *poenam C =* býti potrestán; *rem iudicatam C* věc rozhodnutou znova na soud vzněsti; obracet: *animum ad fortitudinem T, ad studia C; refer animum ad . . . C* obrať pozornost; *multa dies rettulit in melius V* obrátil v lepší; *consilia in melius referet V* **2** reflex. a med. *se in castra r. Cs* vrátiti se; *sol se refert C* vrací se, ustupuje; *e pastu se r. V* domů se vrátiti; obr. *oratio refert se, unde egressa est C* vrací se; *equi referuntur V* zpět se ženou; *classem relatom V* že se loďstvo vrátilo; *quo referor totiens? V* kam tolikrát zpět se kloním? **3** něco povinného vraceti, opláceti, spláceti, odváděti, zaplatiti: *pateram surreptam C; ibant octonos referentes idibus aeris H* odvádějice (řáděně) osm assů; *referat mihi caseus aera O* nechť se mi vyplácí; zvl. **a** *gratiam referre alicui C* odvděčiti se; *gratiam debitam, meritam referre C* povinně, podle povinnosti, *iustam*

*C* právem, po právu, *parem C* rovné rovným splatiti **b** o zvuku odrážeti: *vocem, sonum CH; pervincere sonum, referunt quem nostra theatra H* jímž zaznívají; *domus vocem O* odráží; *gemitum V* vydávati **c** o řeči odpovídati, odvětiti: *Anna refert V, nec mutua nobis dicta refers O; ego tibi refero O*; pak s potlačeným význ. předpony *re-* říci, praviti, oznamovati: *talia voce refert V; talia verba refert O*; o věstei vyložiti: *illi rettulit omnia certa puer Tb* vyložil jí všechno bezpečně; *liceat sumptā pauca referre lyrā O* zapěti při lyře **4** zpět přináseti, opětovati, opakovati: *o mihi praeteritos referat si Iuppiter annos V* kdyby mi vrátil uplynulá léta; *sol diem refert H; consuetudinem C* opět zavěsti; *certus orbis ut cantus referat H* obnovil; *rem in scaena referre H* opět provozovati, předváděti; *referunt certi sacra paterna dies O* opětuji; - zvl. o řeči po někom opakovati, říkati něco: *verba geminata O, voces refert (Fama) O, interpret sermonem r. Cr;* uváděti, citovati: *exempla Cr, versum N* **5** znova uváděti v paměť, vzpomínati: *referens convivium mensae O* vzpomínaje; *foedus refert O, patrum laudes V; mente memor refero O* **6** představovati, napodobiti: *r. figuras antiquas O, faciem, vultum Tb, temporis illius vultum referebat Achilles O* jevil tvář oné doby; *rictus referre Cyclopus var. O* představovati tlamu Kýklopů; *vos referre iubet O* napodobiti; *robora parentum liberi referunt T* děti dědí **7** vztahovati něco na něco, odvozovati něco z něčeho, řídití něco něčím, srovnávati, posuzovati: *omnia ad igneam vim C* odvozovati z ohnivě síly; *omnia ad voluptatem referunt C* při všem mají zření k rozkoši; *omnia ad suum arbitrium L* činiti závislým na své libovůli; *ne alienos mores ad suos referant N* ať neposuzují podle . . .; *tuum est, quid mihi nunc animi sit, ad te ipsum referre C* posouditi podle sebe sama; *huc refer exitum H* tomu připisuj výsledek; pass. *referri* vztahovati se k . . ., týkati se něčeho **II re-** s významem *ze-*

slabeným **1** = *ferre*, *afferre* **a** doněsti, přiněsti: *frumentum omne ad se referri iubet* Cs; *carmen refertur ad aures* O donese se k sluchu; *mandata, rumore* O; *publicas rationes ad Caesarem* Cs **b** spec. zprávu přiněsti, hlásiti, oznamovati, vypravovati: *referunt Suebos ad extremos fines se recepisse* Cs; *dum speculatores referrent* L; *ad senatum referre* C podávati zprávu senátu, referovati, předložiti k rozhodnutí; pod. r. *ad patres* C, *ad populum*, *ad pontificum collegium* C; o čem: nepř. otázka, de s abl., alqd, ak. c. inf.: *dona referre* M vypravovati o darech; = part. neutr. pl. *relata* vypravováni; oznámení, zpráva; *ad consilium* r. N před vojenskou radu vzněsti; *omnia ad oracula* N k rozhodnutí předložiti věštbě **2** = *inferre* zaněsti, zapsati, zaznamenati: *in album* L; *in tabulas* C; *absentem in reos* C; zvl. *pecuniam acceptam, expensam* C; avšak *pecuniam populo referre* C z peněz účty dávat; *pecuniam operi publico* C připsati na veřejné potřeby; *omnia pericula ei referebant* Hirt připisovali mu; spec. čítati, počítati k něčemu, mezi něco: *alqm inter deos referre* C; *diem inter festos* r. T; *alqm in oratorum numerum* r. C mezi řečníky klásti; *in deorum numero* r. C mezi bohy uváděti; *refert inter meritorum maxima* O uvádí mezi největšími zásluhami.

**rē-fert**, *ferre*, *tulit* [snad původně *rēs fert* sm. věc přináší (s sebou); po splynutí v *rē' fert* cítěno *rē* jako abl.] záleží na něčem, jest platno, prospívá něco: *id refert* C; inf. *non r. videre* C; *nec mutari pabula* r. V a neprospívá ani změna píce; nepř. otázka: *ubi sim* L; *consul an dictator sponderit* C; komu: *meā, tuā, suā* r. mně, tobě, jemu; anal. podle *interest* i gen.: *illorum* r. S oněm záleží; dat. *quid referat intra fines naturae viventi* H co záleží... tomu, kdo žije...; jak mnoho, kolik: *parvi, magni* C málo, mnoho; *magno opere* C velmi mnoho; *magis* L více; *tantum* C tolik, tak mnoho; absol. *tamquam referret* T jako by to bylo co platno.

**refertus**, *a, um* [*refercio*] nacpaný,

plný: *insula Delos divitiis referta* C; *Gallia negotiatorum* r. C; absol. *referti agri* T (t. plodinami).

**re-ferveō**, *ere*, —, — vřiti, kypěti: *refervens crimen* C vzkyplé (= prudké) obvinění.

**re-fervēscō**, *ere*, —, — vzkypěti: *sanguis* C.

**reficiō**, *ere*, *fēcī*, *fectum* [*re a facio*] **1** znova dělati, opět činiti něco (úplně) **a** o věcech hmotných: *pontem reficere* Cs znova vystavěti; *muros dirutos* r. N; r. *ea, quae sunt amissa* Cs ztráty odčiniti; *flammam* r. O opět zapáliti; předělávati: r. *fenestras* M **b** o věcech nehmotných: obnoviti, opět zjednat: *salutem communem* r. C, *fidem* r. T, *spem* r. L opět vzbuditi **c** o úřadech: *alqm praetorem, consulem* r. L znova zvoliti praetorem, konsulem; *regem* r. T znova dosaditi **2** částečně obnoviti **a** opravit: *naves* Cs; *rates quassas* H; *copias* Cs doplniti **b** osvěžiti, občerstviti, zotaviti, sil dodati: *vires cibo* r. L; *boves quiete et pabulo* r. L; *nec me reficit rivus gelidus* H; *saucios* r. S ošetřovati; *militem fessum reficere* Cr zotavení dopřáti; *saltus reficit luna* V osvěžuje; *reficit in proelia pulsos* V oživuje, myslí dodává; sytiti, hostiti; refl. a med. zotaviti se: *ex nocturno labore* Cs; *incipit refici* Pn počíná se zotavovati **3** vytěžiti, získati: *quod inde refectum est, militi divisum* L; *ex possessionibus tantum reficere* C; *ex praeda quadraginta talenta refecit* L stržil.

**re-figō**, *ere*, *fīxī*, *fixum* něco přibitého neb připevněného odtrhnouti, oddělati, sejmouti: *tabulas* C, *clipeum* H, *templis signa* H; *caelo refixa sidera* V hvězdy spadlé s oblohy (=létavice); meton. *fixit leges atque refixit* V (viz *figo* 1a); *leges refixistis* C zrušili jste zákony.

**re-fingō**, *ere*, *fīnxī*, *factum* znova vytvořiti: *cerea regna* V.

**re-flāgitō**, *āre*, —, — zpět požadovati, znova požadovati: *pugillaria* Ct.

**reflātus**, *ūs*, *m*. [*reflo*] protivný vítr: *naves delatas Uticam reflatu* C.

**re-flectō**, *ere*, *xī*, *xum* **1** zpět ohýbati, otáčeti, kroutiti, obracet:

*cervicem, colla V, oculos O, caput Ct; pedem Ct* zpět se obrátiti, na zpáteční cestu se dáti; *illa (lupa) tereti cervice reflexa V* majíc štíhlou šíji obrácenu; *longos reflectitur unguis O* (ohýbá si =) ohýbají se mu pařáty **2** přenes. obrátiti: *animum ad ulciscendam orationem r. C; animum (non) reflexi V.*

**re-flō, āre, āvī,** — naproti váti: *venti reflant C*; přenes. *cum reflavit fortuna C* když proti nám zavane.

**re-fluō, ere, flūxi,** — zpět téci: *Nilus campis refluit V* s polí stéká; *refluentibus undis V* any vlny stékají zpět (se břehů).

**refluus, a, um [refluo]** zpět tekoucí, zpět proudící: *mare O*; = *refluum litus Ap* břeh, o který se vlny odrážejí.

**re-focilō, āre, āvī, ātum** (zahříváním n. jinak) přiváděti k životu, křísiti, občerstvovati.

**reformātor, ōris, m.** [reformo] přetvořovatel; oprávece, reformátor.

**reformidātiō, ōnis, f.** [reformido] strach.

**re-formidō, āre, āvī,** — z bázně před něčím ustupovati, báti se, strachovati se, lekati se aliquid něčeho.

**re-formō, āre, āvī, ātum** přetvořiti: *ora reformatus primos Iolaus in annos O* maje přetvořen obličej v mladá léta.

**re-foveō, ēre, fōvī, fōtum** opět zahřáti: *artus Cr, pectora O*; přenes. znova oživit, vzkřísiti: *studia prope extincta Pn; vires T* osvěžiti; *provincias fessas T.*

**refrāctāriolus, a, um [refractarius]** hašteřivý: *genus dicendi C.*

**refrāctārius, a, um [refringo, význ. srov. refragor]** rád odporující, hašteřivý.

**refrāctiō, ōnis, f.** [refringo] zlomení; = <t. t. optický lom (světla)>.

**refrāgātiō, ōnis, f.** [refragor] odpor.

**refrāgor, āri, ātus sum** [srov. suffragor] odporovati, na odpor se stavěti: *petitioni C, honori alcis L, homini amicissimo C.*

**refrēnātiō, ōnis, f.** [refreno] držení na uzdě, krocení: *equorum Cr.*

**re-frēnō, āre, āvī, ātum** na uzdě držeti, krotiti: *equos Cr, aquas O, libidines C; a reditu r. alqm C* zadržeti;

*adulescentes refrenandi a gloria C* mají býti zdržováni.

**re-fricō, āre, fricuī,** — **1** opět rozdírati, drásati: *Appii vulnera C, rei publ. cicatricem C* **2** opět vzbuditi, obnoviti: *praeterita fata C, pulcherrimi facti memoriam C* **3** nepřechodně znova propuknouti, obnoviti se: *refricat lippitudo C.*

**refrigerātiō, ōnis, f.** [refrigero] ochlazení.

**refrigerium, iī, n.** [refrigero] ochlazení; metaf. občerstvení; útěcha.

**re-frigerō, āre, āvī, ātum a** ochladiti: *ignis refrigeratur C, membra refrigerat unda O; aquis refrigerari C* ochladiti se **b** přenes. *refrigerata accusatio C* vychladlá sm. = ochablá..

**re-frigēscō, ere, frīxi,** — [inchoativum k frigeo] opět ochladnouti, vychladnouti: *cor refrixit O*; přenes. *illud crimen refrixit C* = pozbylo síly; *belli apparatus refrigescens C* válečné přípravy uvážnou; *sortes plane refrixerunt C* věštby ztratily zajímavost.

**refringō, ere, frēgi, frāctum** [re a frango] **1** vylomiti, vypáčiti: *portas CsLO; carcerem L; ianuam T* **2** ulomiti: *ramum V, virgulta pede O* **3** přenes. zeslabiti: *vim fluminis Cs, gloriam C*; zlomiti: *Achivos H, dominationem Atheniensium N.*

**re-fugiō, ere, fūgi, fugitūrus** **1** nepřechodně **a** zpět utíkat, prehati, ustupovati: *acie Cs* ze šiku bitevního; *in silvam, intra tecta V; ad Philippum, Romam L; refugit ab litore templum V* (o zdánl. pohybu) zpět ubíhá; *mare Cr* ustupuje; *ex oculis O* s očí zmizeti; přenes. *refugit animus CV* **b** utíkat se někam: *ad legatos C, in arcem maiorem L* **2** přech. utíkat před něčím, prehati: *anguem V, iudicem C; refugit oscula lignum O* couvá před...; přenes. vyhýbati se něčemu, stříci se něčeho: *iurgia H; Polyhymnia refugit tendere* (v. t.) *barbiton H* zpěčuje se laditi; *animus luctu refugit V* vzpírá se.

**re-fugium, iī, n.** [refugio] útočiště (abstraktně i konkrétně).

**refugus, a, um [refugio]** zpět prchající, ustupující: *refugos sequi T; aquam captare refugam O*; subst. uprchlík *T.*

**re-fulgeō**, *ēre, fulsī*, — lesknouti se, třpytiti se, zářiti: *Canis stellarum luce refulget* básn. C; *nubes longe refulsit* V; *Venus rosea cervice refulsit* V; přenes. *fama Pp, Iovis tutela H*.

**re-fundō**, *ere, fūdī, fūsum* 1 zpět líti, zpět vylévati: *aequor* (mořskou vodu) *in aequor O*; *lateri illisa re-funditur alga V* (vl. s vodou zpět teče) do vln se vrací 2 med.-pass. vylévati se, zpět prouditi: *ponto refuso V* na moři zpět proudícím; *refusus oceanus V* v sebe zpět tekoucí = zemi obtékající; *imis stagna refusa vadis V* ode dna zpět proudící; *palus Acheronte refuso V* výtokem Acherontu utvořené (jezero); přenes. *fletu super ora refuso O* proud slz nechávaje stékat. = <o zvonu přelévati>.

**refūtātīō**, *ōnis, f.* [refuto] vyvracení, vyvrácení (námitky).

**re-fūtō**, *āre, āvī, ātum* [srov. confuto] 1 vl. odrážeti: *nationes bello r. C*; odmítati: *Philocteteum clamorem C*; *fors dicta refutet V* nechť odvrátí, vničeť obrátí („uchovej bůh, aby se to splnilo“) 2 t. t. rétor. vyvraceti: *contraria r. C*.

**rēgāliolus**, *ī, m.* [regalis] malý pták, strážlík.

**rēgālis**, *e* [rex] královský a králův, králi patřící: *potestas, nomen C, praesidium H, solium L, mensae V; divinare regale ducebant C* za věc královu b krále hodný, krále důstojný: *vestitus et ornatus C; divitiae, cultus H, animus L; nihil tam regale, quam . . . C* nic krále důstojnějšího než.

**rēgāliter**, adv. [regalis] po způsobu králů: *minas addit O*; královsky, krále důstojně: *sacrificium conficere L*.

**regenerātīō**, *ōnis, f.* [regenero] nové zrození; obrození.

**re-generō**, *āre, āvī, ātum* opět zploiditi, opět zroditi; obroditi.

**re-gerō**, *ere, gessī, gestum* a o pohybu zpětném zpět nésti: *indiciū suae vocis tellure regesta obruit O* zpět naházenou; odnáseti, odklízeti: *terram e fossa L* b přenes. vraceti, opětovati: *convicia H; culpam in alqm Pn svalovati*.

**rēgia**, **rēgii** viz *regius*.

**rēgiē**, adv. [regius] královsky, po způsobu královským; po způsobu samovládce: *regie factum C* tyranský čin.

**rēgificē**, adv. [regificus] královsky. **rēgificus**, *a, um* [rex a facio] královský, nádherný: *luxus V*.

**Rēgillus**, *ī, m.* 1 město v Sabinsku L; obyv. **Rēgillēnsēs**, *ium, m.* Regillané 2 Regillus, jezero v Latiu, jižně od Gabií; bitva r. 496; adj. **Rēgillēnsis**, *e* jako čestné příjmení v rodu Postumiů a Aemiliů.

**regimen**, *inīs, n.* [rego] a řízení, vedení: *carinae O, navis T, totius magistratus L, cohortium T* velení b vláda: *regimen suscipere T* c konkr. správce, vladař: *rerum L* státu.

**rēgina**, *ae, f.* [rex] a královna, králová: *Capitolio regina ruinas parabat H = Kleopatra; regina Dido V; Iuno CV, Venus H; siderum regina (Luna) H; pecunia H* b královská dcera, královna, princezna: o Medei O, o Ariadně V; jako adj. *virgines reginae Cr*.

**Rēgīnus**, *ī, m.* příjmení v rodě Antistiů a Minuciů.

**regiō**, *ōnis, f.* [rego] 1 směr: *recta regione Cs* přímým směrem; *de recta regione flectere C* s pravé cesty; *nota excedo regione viarum V* s povědomé cesty; *fallit timor regione viarum V* klame jej strach ve směru cest; *recta Danubii regione Cs* stejným směrem s Dunajem; *in regionem insulae Cr* směrem k ostrovu; *e regione* buď přímo, přímým směrem: *ferri, moveri C* nebo přímo naproti: *aciem instruere N; castra ponere Cs*; naproti čemu: genitiv nebo dativ; přenes. *nostrae rationis regio et via C* 2 hraniční čára, hranice: *orbis terrae regiones C; qua regione orbem terrarum definiunt C; quibus regionibus vitae spatium circumscriptum sit C*; spec. v mluvě augurské *lituus, quo regiones vineae terminavit C*; zvl. však výtčená hranice na nebi: *ab Atto Navio per lituum regionum facta descriptio C; eo (lituo) Romulus regiones direxit C; regiones determinavit L* určil strany nebes; odt. světová strana: *aquilonaris,*

*australis C, vespertina H, occidentis L*  
**3** jako plocha: krajina, země, oblast,  
 kraj: *maritima Cs, Padana H, Sogdiana*  
*Cr*; spec. čtvrt městská: *in regiones*  
*quattuordecim Roma dividitur T*; *regio-*  
*nes superiores Cs*; *templumque his*  
*regionibus dedico L* na této prostře.

**regiōnātīm**, adv. [*regio*] po jednot-  
 livých krajích, kraj po kraji: *r. tribūs*  
*descripserunt L*.

**Rēgium**, *iī, n.* **1** městečko v Gallii  
 cisalpské mezi Modenou a Parmou,  
 nyn. Reggio (*R. Lepidum* podle původce  
 silnice, u níž leželo) **2** město v jižním  
 cípu Itálie naproti Messaně, nynější  
 Reggio.

**rēgius**, *a, um* [*rex*] královský  
**a** králi patřící, králův: *domus L,*  
*iniuria L* králem učiněné bezprávi;  
*regius iuvenis L* králevic, princ; *regia*  
*stirps L* královské děti; *exercitus CsC*;  
*bellum C* válka s králem; *potestas Cs,*  
*maiestas O* **b** králi slušící, krále důstoj-  
 ný, krále hodný: *regia res est succurrere*  
*lapis O*; *multa regia sunt in Deiotaro*  
*C* královské vlastnosti **c** = nádherný:  
*apparatus N, ornatus C*; *chartae regiae*  
*Ct* **d** ve špatném sm. = tyranský, des-  
 potický: *spiritus N* **e** *morbus regius H*  
 = žloutenka. Substantivum **rēgia**, *ae, f.*  
**a** královský palác, královský hrad,  
 sídelní město, královské sídlo: *regiam*  
*tueri N, occupare H, exaedificare L*;  
*opulenta Ct, aurea V, parva O*; *Croesi*  
*regia Sardes H*; *dotalis regia V* =  
*regnum Latini*; někdy jen královský  
 stan: *regiam obsidere Cr, vestibulum*  
*regiae L* **b** královský dvůr, královská  
 rodina: *tulit et Romana regia sceleris*  
*tragici exemplum L* **c** královská hod-  
 nost: *Persicae regiae fastigium Cr.*  
 Subst. **rēgii**, *ōrum, m.* **a** královi vo-  
 jáci: *multis milibus regiorum interfectis*  
*LN* **b** dvořané, královský dvůr: *fama*  
*ad regios perlata N.*

**re-glūtīnō**, *āre, āvī, ātum* odkližo-  
 vati, odlepovati.

**rēgnātor**, *ōris, m.* [*regno*] vladař.

**rēgnātrix**, *icis, f.* [*regnator*] ve význ.  
 adj. vladařský: *domus T* = dvůr.

**rēgnicola**, *ae, m.* [*regnum a colo*]  
 obyvatel království.

**rēgnō**, *āre, āvī, ātum* [*regnum*] **1** ne-  
 přechodně **a** býti králem, kralovati:  
*annum iam tertium et vicesimum regnat*  
*C*; *Xerxe regnante N* za panování  
 Xerxova; *regnans decessit N* zemřel  
 jako král; *neos. regnatum Romae annos*  
*CCXLIV L* vláda královská v Římě  
 trvala 244 let; *regnari omnes volebant*  
*L* chtěli míti krále **b** vlásti, pano-  
 vati: *illis opibus Sulla regnavit C*;  
*quid quaeris? vivo et regno H* žiji jako  
 král **c** býti pánem, hráti si na pána:  
*regnare patietur Antonium C*; *quem*  
*privatum audacia regnantem videtis L*;  
*in tua regnat aula O* sm. řádí **d** o věcech:  
*oratio C*; *ignis V* zuří, pod. *fames O*  
**2** přech. ovládati alqd něco, vlásti nad  
 něčím, něčím: *terra regnata Lycurgo V*  
 panství Lykurgovo; *regnata rura Pha-*  
*lantho H*; *gentes, quae regnantur T*  
 králi ovládané, krále mající.

**rēgnūm**, *ī, n.* [*rex*] **1 a** a řízení,  
 nejvyšší moc, vláda: *sibi a Caesare*  
*r. civitatis deferri Cs*; *regna vini H*  
 předsednictví pitky; *sub regno Cinarae*  
*H* pod vládou Cinarinou; *regnum*  
*iudiciorum C*; *si tibi r. permittant*  
*homines H* vrchní moc **β** spec. krá-  
 lovská vláda, královská moc, ko-  
 runa, trůn: *Darei regno ipsorum nititur*  
*dominatio N*; *regnum consociant L*; *r.*  
*deferre alci L* na trůn dosaditi, moc  
 král. přenést na někoho; *r. affectare L*  
 o trůn usilovati, trůnu se domáhati;  
*r. petere L* o trůn se ucházeti; *numero*  
*avium regnum trahebant* (v. t. 4b) *L*; *r.*  
*capessere V* vlády královské se ujmouti;  
*r. tenere O*; *r. ad alqm redit L* vláda  
 přechází na; *iusta ac legitima regna*  
*occiderunt L* vladaření; *r. tradere L*  
 vládu odevzdati, přenést **γ** ve špatném  
 sm. krutovláda, tyranie, absolutní  
 vláda: *in plebe r. exercere L*; *Apronii*  
*regna et rapinae C*; *damnatus crimine*  
*regni O* že bažil po samovládě **b** sídlo  
 královské, dům královský: *hoc r. dea*  
*gentibus esse tenditque fovetque V* toto  
 město aby bylo sídlem vlády národům,  
 bohyně horlivě usiluje; *te in regnum*  
*meum accepi S* do svého královského  
 domu; *necessitudines regni Cs* svazky  
 s domem královským **c** království,

říše: *rex Antiochus opulentissimo regno exturbatus est C; regnum Proserpinae H; inamabile O, regna Ditis V* o podsvětí **2** přenes. majetek, vlastnictví: *mea regna videns V; regna pastorum V; Puteolana C.*

**regō, ere, rēxī, rēctum** [srov. ῥέγω] **a** řídití, vésti: *navem Cs, ratem O, tela per auras V, clavum V; equos L O Cr; examen H; caeca vestigia filo V; manus regentis iter O = gubernatoris* **b** ovládati, spravovatí: *rem publicam, civitates C; cuius nutu caelum, terra, maria reguntur C; regens TO* vladař, vládce; *imperium Dido regit V* vládu vede; *qui se regere non potuit C; casus regere S* býti pánem osudů, událostí; *qui regit ima O = vládce podsvětí.*

Part. *rectus* j. adj. v. t.

⟨**regrātor, ārī, —** [re a gratia, srov. grator] děkovati.⟩

**regredior, di, gressus sum** [re a gradior] zpět kráčeti: *regredi quam progredi malunt C; vrátiti se: in castra L; ustoupiti, na zpětný pochod se dáti: regrediendi facultatem dare Cs; r. in colles S.*

**regressus, ūs, m.** [regredior] zpětný pohyb: *stellarum C; obrat: si non habet Fortuna regressum V* nemůže-li se obrátiti; návrat: *regressus non dabat (Minos Daedalo) O; ústup: per saltum T, in tutum L; útulek, útočiště: sit r. ad principem T.*

**rēgula, ae, f.** [rego] **1** pravítko; krokvice: *non egere normis, non regulis C; metaf. pravidlo, měřítko: assit regula peccatis H; mediocritatis r. optima est C* **2** váb. lať, lišta, hůlka: *quadrata r. Cs. = <⊕ řád, řehole>.*

**rēgulāris, e** [regula] pravidelný. = <⊕ řádový, řeholní, mnišský>.

**rēgulō, āre, āvī, ātum** [regula] řídití, upravovatí.

**1. rēgulus, ī, m.** [deminutivum k rex] **a** malý král, kníže: *regulis Africae bibliothecas donare L; Cilium reguli T; metaf. sutorum r. M* **b** králevic, prince: *ita r. Carthaginiensesque dimissi L; reguli in unum convenerunt S.*

**2. Rēgulus, ī, m.** příjmení v rodu Atiliů; zejm. *M. Atilius Regulus,*

konsul r. 267 a 256, † v zajetí kartag.; *C. Atilius R. Serranus,* konsul 257.

**re-gustō, āre, āvī, ātum** opět ochutnávatí, opět si pochutnávatí; přenes. *litteras C.*

**reiciō, ere, iēcī, iectum** [re a iacio] **1 a** zpět házeti, zpět metati: *telum in hostes Cs; paenulam C* na záda přehoditi; *vestem ex humeris V* vzad odhoditi; *obstantes reiecit ab ore colubras O* odhodila vzad (hlavy); *reiciunt parmas V* hodí si na záda štíty (k ochraně na útěku) **b** odhoditi, odložití: *librum O; reiectis pilis Cs; sagula C, vestem de corpore O* **2 a** zpět zahnatí: *capellas V; naves tempestate reiectae Cs; zvl. o nepříteli: reliqui in oppidum reiecti sunt Cs* **b** odvrátiti: *oculos reicit arvis V* odvrátí od; *ferrum alcis et audaciam C; reiectae retrorsum Hannibalis minae H* **3 a** odmítnouti: *diadema C, dona H, quaestum laboris C; reiecta Lydia H* zapuzená; též v soudn. *iudices, recuperatores r. C* odmítnouti **b** odkázati: *accensos in postremam aciem L; totam rem ad Pompeium Cs; rem ad populum L* **c** odložití: *auctiones C, in mensem Ianuarium alqd C.*

Part. *reiecta* j. subst. v. t.

**reiecta, ōrum, n.** význ. *reiectanea.*

**reiectānea, ōrum, n.** [reicio] věci odmítnutí hodné *C, term. techn. filos. ἀπεπροηγμένα* (naproti mala i proti producta, praeposita).

**reieciō, ōnis, f.** [reicio] odmítnutí, nepřijetí, vzdání se něčeho: *civitatis C* říms. práva občanského; *iudicum C* odmítnutí vylosovaných soudců.

⟨**reiterātiō, ōnis, f.** [reitero] opakování, obnovování.⟩

**re-iterō, āre, āvī, ātum** opakovatí.

**re-lābor, ī, lāpsus sum** zpět padnouti, zpět klesnouti: *protinus illa (Eurydice) relapsa est O = zmizela; verso relabere vento O = vrat' se; unda relabitur V* zpět teče; přenes. *in Aristippi praecepta r. H* zpět upadatí, vracetí se; *mens (relapsa est) H* vrátila se.

**re-languēscō, ere, guī, —** zemdlítí, zeslábnouti, ochabnouti; též přeneseně o myslí a stavech duševních.

**relātiō**, *ōnis*, *f.* [*refero*] **1** nesení zpět, odnášení, vracení: *gratiae relatio* Sn opláčení **2** opětné nesení, opakování, t. t. rétor. = *ἐπαναφορά* C **3** podávání zprávy, zpráva, referát, zvl. úřední v senátě: *relationem audire* C, *approbare* L, *mutare* T, *postulare* T; *egredi* T odbočiti, nemluvíti k věci **4** vztah, poměr.

**relātor**, *ōris*, *m.* [*refero*] zpravodaj, referent.

**relātus**, *ūs*, *m.* [*refero*] **a** přednes, vypravování: *carminis* T; *virtutum* T uvádění; *haudquaquam relatu facilia* L věci, jež se nedají snadno vypravovati **b** zpráva, podání zprávy: *relatum abnuere* T.

**relaxātiō**, *ōnis*, *f.* [*relaxo*] uvolnění, zotavení: *animi* C; *doloris* C zmírnění.

**re-laxō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** pův. uvolniti: *tunicarum vincula* O, *alvum* C; *fontibus ora* O = uzdu pustiti; *densa* r. V zřediti; *vias et spiramenta* V cesty otevřítí a průduchy uvolniti **2** přeneseně uleviti něčemu, polehčiti, zotaviti něco: *animum alga re* C; *laborem* Cr; *anxiferas curas* C zmírniti; reflex. zbaviti se něčeho, vyprostiti se z něčeho: *se r. corporis vinculis* C, *occupationibus* C; absol. *dolor relaxat* C polevuje.

**relēgātiō**, *ōnis*, *f.* [*relego*] vypovězení, vyobcování: *civium* L.

**1. re-lēgō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1** pryč poslati, vzdáliti, vyobcovati, vyhostiti: *filium ab hominibus* C; *tauros in pascua* V; *Hippolytum nymphae Egeriae relegat* V k Egerii odešle; *Cato Cyprum relegatur* C; u Římanů mírnější stupeň vyhnanství, časově omezený: *relegatus, non exsul* O; *in quinquennium* Pn **2** přenes. *ambitione relegata dicere* possum H dalek ctižádosti; *terris gens relegata ultimis* básn. C vyhoštěný (sm. bydlící).

**2. re-legō**, *ere*, *lēgī*, *lēctum* **1** opět sebrati, složiti: *filum* O svinouti **2** opět projíti: *relegere Asiam* T zpět Asii se ubíratí; r. *aquas* O zpět se plaviti = *litora* V; v duchu procházeti: *quae ad cultum deorum pertinent, retractare et tamquam relegere*

C; řeči: *relegunt suos sermone labores* O **3** opět čísti, pročítati: *Troiani belli scriptorem relegi* H.

**re-lentescō**, *ere*, —, — [*lentus*] opět ochabnouti.

**relevātiō**, *ōnis*, *f.* [*relevo*] ulehčení.

**re-levō**, *āre*, *āvī*, *ātum* **1 a** opět zdvihnouti: *e terra corpus* O; přenes. med. *relevari* O pozdraviti se, zotaviti se **b** polehčiti, ulehčiti: *epistulam perlectione* C; *minimo ut relevere labore* O (aby sis ulehčila =) abys s nejmenší bolestí porodila; *membra r. sedili* O údům pohověti **2** přenes. **a** zbaviti: *metu, morbo, poena* C, *animum molestiis* C; *mens ab cura relevata est* O **b** zmírniti: *famem, sitim* O; *communem casum* C, *luctum* O.

**relictīō**, *ōnis*, *f.* [*relinquo*] opuštění: *consulis* C.

**religātiō**, *ōnis*, *f.* [*religo*] uvazování.

**religiō**, *ōnis*, *f.* [podle C od *relego*: *qui omnia, quae ad cultum deorum pertinerent, diligenter retractarent et tamquam relegerent, sunt dicti religiosi ex relegendo*; podle jiného výkladu od *religo* s význ. svazování (s bohy); podle novějšího výkl. od *\*religere*, opaku k *neglegere*] váb. ohled, dbání, pozor **1** jako stav duševní **a** dočasný **a** pochybnost, rozpak, výčitky svědomí, vrtoch: *religionem inicere, afferre* C způsobiti; *religio deinde incessit vitio eos creatos* L nastala pochybnost; *nulla mihi, inquam, r. est* H z toho si svědomí nedělám; *res in religionem versa est* L zavdala příčinu k pochybnosti; *nulla fuerat Mario religio, quominus Glauciam occideret* C nic se nerozpakoval Marius Glauciu zabítí  $\beta$  spec. pověrečná pochybnost, pověrečný strach: *religione et metu perturbari* C; *terror repentinus et obiecta* r. Cs; pověra: *natio est omnis Gallorum dedita religionibus* Cs; *plerique sibi novas religiones fingunt* Cs; *pleni religionum animi* L pověřivost **b** trvalý: úzkostlivost, svědomitost: *adest vir summa auctoritate et religione* C; *exemplar antiquae religionis* C; *homo sine ulla religione et fide* N = nesvědomitý a nepoctivý; *quo maiore religione se tueretur* N; *iudicis* C; *ab religione*

*officii declinare C* od svědomitého plnění povinností; *testimoniorum religio C* svědecká svědomitost **2** jako vztahy a činy odtud vyplývající **a** závazek, povinnost: *religione obstrictos habere animos multitudinis L*; *provincia religione obstricta C*; spec. přísaha, slib: *perterritus miles timori magis quam religioni consulit Cs* dbají více strachu než služební přísahy; *hac religione non est deterritus N*; *religionem conservare N* slovo splniti; *religio iuris iurandi Cs* závazek přísahy **b** z porušení jich plynoucí vědomí viny, náboženské provinění, vina; (náboženská) závada: *nulla mendacii religione obstrictus videtur Cs* že na něm nelpí žádná vina křivé přípovědi; *r. inexpiabilis C*; *r. haeret in re publica C*; *religione solvere C* viny zbaviti **II** spec. se vztahem k božstvu **a** po stránce vnitřní cit náboženský, náboženská úzkostlivost, víra, náboženství: *religione tactus hospes L* v návalu náboženské úzkostlivosti; *neglecta religione Cs* = svatokrádežně; *r. Iudaeorum C*, *pro religione bellum suscipere C*; zbožnost: *iustitia erga deos r. dicitur C*; *ceterum milites religione pluvia magis usi S* užili dešťové vody spíše ze zbožnosti; *iustitia et r. Numae L b* vnější uctívání božstva, náboženské obřady, úkony, bohoslužba: *religione, id est cultu deorum C*; *sacra Cereris summa r. caerimoniaeque conficere C*; *ut libera a ceteris religionibus area esset L* náboženských závazků; *regnum haud satis prosperum fuerat neglectis religionibus L* pro zanedbání náboženských výkonů; *quoniam Numa in pace religione instituisse L* náboženské zvyklosti v míru potřebně; *tectum horrendum religione parentum V* náboženskou úctou; *quanta religione fuerit apud Segestanos C* jaké úcty požívala **c** konkrétně předmět náboženské úcty, posvátná věc: *quae r. aut machina belli? V*; *restituit civitati illam religionem C* = sochu Dianinu; *Agrigentini domesticam religionem requirebant C* = sochu Apollonovu; *ne populum antiqua sub religione (posset) tueri V* aby nemohl (kůň) lid chrániti (pod videm starodávneho sva-

tého obrazu =) jako starodávny svatý obraz; spec. věštba: *omnem cursum mihi prospera dixit religio V* věštby bohů věstily mi šťastnou plavbu **d** jako vlastnost předmětu posvátnost, svatost: *magnam possidet religionem paternus maternusque sanguis C* posvátnost; *aetheris r. V* = *aether religiosus* aetheru svatá mocnost; *loci religione defensus Cr* posvátností místa; *fani, sacrarii C*.

**religiōse**, adv. [*religiosus*] **1** zbožně: *templum religiosissime colere C* s největší zbožností; *religiose deos colere L*; *natalem alciis religiosius quam suum celebrare Pn* svátečněji **2** svědomitě: *testimonium dicere C*; *r. promittere N* s rozvahou, opatrně.

**religiōsus**, *a, um* [*religio*] **1** (nábožensky) povážlivý: *religiosum erat campi fructum consumere L*; *r. dies LC* zlověstný, nešťastný; *civitas r. L* úzkostlivá **2** svědomitý: *testis C*, *auctor rerum Romanarum C*; *ares religiosae C* přísné **3** zbožný, bohobojný: *sunt dicti religiosi ex relegendo C*; *nostri maiores, religiosissimi mortales S*; *homines C 4* posvátný, úctyhodný: *religiosa iura C*, *fanum religiosissimum C* veleposvátný; *templum C, limina deorum V 5* ± náležící duchovnímu stavu; <řádový (op. *saecularis*), subst. mnich>.

**re-ligō**, *āre, āvī, ātum 1* (vzadu) přivázati, uvázati: *alqm ad currum C, navem Cs*; *equos V* zapřáhnouti; *comas H, crines V, capillum T* svázati; *vincula laquei foribus O* na dveře; *funem in stipite O*; *funiculum a puppi C* na zádi; spec. *naves ad terram Cs* na břeh uvázati; *religarat litore navem H* = loď uvázal na břehu; *ripae religavit ab aggere classem V* k náspu pobřežnímu **2** odvázati: *Cybele religat iuga manu Ct*.

**re-linō**, *ere, lēvī*, — věc zazátkovanou otevřiti, odpečetiti: obrazně *si servata mella thesauris relines V* budeš otvírat.

**re-linquō**, *ere, līquī, lictum 1* zanechati, zůstaviti **a** něco někde: *Antonium cum XV cohortibus in Bellovacis Cs*; *duas legiones in castris Cs*; *impedimenta, praesidium L*; *armis relictis Sicilia decedere N* zbraň složiti;



*daturus plura relictis* *H* více než zanechali; = s dvěma ak. *eius pontis custodes* (doplňkový) *reliquit principes* (předm.) *N* jako strážce zanechal; s ad: *alqm ad praesidium* *L* k ochraně; s dat. účelovým: *copias praesidio castris* *Cs* k ochraně tábora; přenes. *aculeos in animis* *C*; *illorum temporum historiam* *N* **b** spec. smrti zanechati, zůstaviti něco: *alci testamento sestertium milies* *C*; *domus hereditate relicta* *N* zděděný **c** jako zbytek nechati, pass. zbývati: *quantum reliquerat divisor*; *relinquebatur una via* *Cs*; *monstrare relictum velle aurum* *O* zbylé; *venia danda est, quod reliquerunt* *C* nedokončili; neos. *relinquitur, ut nezbývá neč*: *relinquebatur, ut hostibus noceretur* *Cs* **d** ponechati, přenechati něco něčemu: *ceteros veniae Vitellii* *T*; *cadaver canibus dilaniandum* *C*; spec. dovoliti, nechati: *ex parvo nobis haurire* *H* **e** v nějakém stavu (po)nechati (s dvěma ak.): *Morinos pacatos* *Cs*, *locum tutum* *N*, *naves deligatas ad ancoras* *Cs*, *amicos incorruptos* *S* nepodplaceny; *alqm incertum* *V* na rozpacích; *verba imperfecta* *O* = nedomluvíti; *copias sine imperio* *Cs*; *alqd in medio* *C* nechati nerozhodnuto **2 a** opustiti: *avis serpentium allapsus timet magis relictis (pullis)* *H* musel-li je opustiti (na chvíli); *urbes ac sedes suas* *r. C*; přenes. *puerum quartana reliquit* *H*; *anima reliquit alqm* *N* život opouští; *animus alqm* *CŌ* rozvaha; spec. = nechati na holičkách: *Bactriani Bessum reliquerunt* *Cr*, *quaestor consulem* *C*; *signa relinquere* *L* od praporu prchnouti (= desertovati); *cum se relictos sentiunt* *C* když cítí, že jsou předstíženi; *parmulam* *r. H* = odhoditi **b** vzdáti se něčeho, nechati tak, nechati stranou něco: *omnia relinques, si me amabis* *C*; *obsidionem* *L*; *in omni iure civili aequitatem reliquerunt* *C* popminuli, nedbali; *quorum alter relictus, alter lacessitus* *C* nechán nepokoren; *vos legatum interfectum relinquetis?* *C* vy necháte zabítí legáta bez odvety?; spec. v řeči popminouti, stranou nechati: *comitatum relinquo, duces nomino* *C*.

<**relipeudium, iī, n.** kukla s cípy.>

**reliquiae, ārum, f.** (zř. sg.: básn. též s l. slab. dlouhou) [*relinquo*] ostatky, zbytky, zbytek: *copiarum* *N*, *cibi* *C*; *r. cladis, pugnae* *L* čeho bitva ušetřila; *r. Danaum atque Achilli* *V* = Trojané zbylí po Danaích; spec. tělesné ostatky: *parentis* *V*; *alienas reliquias humo tegere* *T*; avšak *ut avi reliquias persequare* *C* abys provedl, co děd zanechal nedokončeno.

**reliquus, a, um** [*relinquo*] **1** zbylý, zbývající: *si qua reliqua spes est* *C* zbývá-li jaká naděje; *reliquae copiae Helvetiorum* *Cs* = zbytek sborů; *ad reliquos labores* *C*; subst. *reliquum, ī, n.* zbytek: *r. noctis* *L*, *vitae* *C*; *reliqua belli perficere* *L* provésti přípravy k dokončení války; *reliquum est, ut nezbývá neč*; *reliquum facere aliquid, aliquem* zůstaviti, ponechati: *si quos fortuna reliquos fecisset Hirt* jestliže by ušetřila; *duarum mihi civitatum reliquos feci agros* *C* ponechal jsem si; *nihil reliqui* (gen. doplňk.) *facere* nic neopomenouti, co možno učiniti; (*nostris*) *nihil ad celeritatem sibi reliqui fecerunt* *Cs* sm. běželi s největší možnou rychlostí; avšak *luxuria ex magnis rapinis nihil reliqui fecit* *S* nezanechala **2** budoucí: *non solum praesenti bello, sed etiam relinquo tempori* *N* nejen pro přítomnou válku, nýbrž i pro všechny budoucí čas; *in reliquum* *L* pro budoucnost = *in reliquum tempus* *CS* **3** plur. a při kolekt. též sing. ostatní: *reliquas legiones pro castris constituit* *Cs*; *reliqui omnes* *Cs* *C*, *reliqua pars exercitus* *Cs*.

**re-luceō, ēre, lūxī,** — (do dálky) zářiti, svítiti: *stella* *C*; *Sigea igni freta relucet* *V* ohněm jsou ozářeny.

**re-lucēscō, ere, lūxī,** — zazářiti, zsvitnouti: *solis imago reluxit* *O*; *caeco reluxit dies* *T*; *flamma ter reluxit* *V* jako dobré znamení.

**re-luctor, arī, ātus sum** zápolití, zápasiti, vzpírati se alci rei něčemu: *reluctantes dracones* *H*; *femina verecunde reluctans* *Cr*; *reluctantis vestigia cernebantur* *T*; *vaticinandi scientiae* *r. Am* odmítati.

⟨**relupendium** viz *relipendium*.⟩

**Rema**, *ae, f.* [*Remus*] = město Removo; *urbem Romam Remanne vocarent C.*

**re-mandō**, *āre* (zpět) ohlásiti, vyříditi.

**re-mancō**, *ēre, mānsī*, — zůstávati, setrvávati: *domi N; Romae Cs; in exercitu C; id nomen remansit C; memoria remanet S* trvá dosud; *disciplina navalis remansit C* udržela se; s doplňkovým jménem: *pars integra remanebat Cs* stála neporušena.

**remānsiō**, *ōnis, f.* [*remaneo*] zůstání, setrvání; opak *profectio*.

**remedium**, *ī, n.* [*re a medeor*] **1** lék, léčivý prostředek: *pantherae habent r., ne moriantur C* prostředek proti smrti; *r. caecitatis T* od slepoty; *acrioribus r. salutis suae subvenire C* **2** prostředek vůbec: *iniuriae C, ad magnitudinem frigorum C* proti velikým mrazům; odpomoc: *esse r. unum his incommodis C; reperiebant r., ut alio loco ignes facerent Cs; trest: asperitas remedii T.*

**remēnsus** viz *remetior*.

**re-meō**, *āre, āvī*, ātum jíti zpět, vraceti se: *domum, in patriam O; Aegypto T; patrias remeabo urbes V; greges ad stabula L*; přenes. *aevum remeare peractum H* znovu prožítí.

**re-mētiōr**, *īrī, mēnsus sum* **1** přeměřiti, jen přenes. zrakem = pozorovati: *astra V* **2** opět projíti: *pelago remenso improvisi aderunt V* přes moře znova se přeplavíce; *remenso hortatur pater ire mari V* po moři přeplytém znova se plaviti.

**rēmex**, *igis, m.* [*remus a ago*] veslař; též jako kolekt. = veslaři.

**Rēmī**, *ōrum, m.* kmen belgický u řeky Axony (z abl. *Remis* jm. města Reims = Reměš).

**rēmigātiō**, *ōnis, f.* [*remigo*] veslování.

**rēmigium**, *ī, n.* [*remigo*] **1** pův. veslování: *olli remigio noctemque diemque fatigant V* po celou noc i den neúnavně veslují; *volat remigio alarum V* letí vesluje křídly **2** vesla: *findite remigio aquas O; nudum remigio latus H; lembum remigiis subigit V* **3** vesla-

ři: *remigium supplet V = remiges* veslaře doplňují; *r. vitiosum Ulixi H.*

**rēmigō**, *āre, —, —* [*remex*] veslovati.

**re-migrō**, *āre, āvī*, — zpět se přestěhovati: *in suos vicos Cs, Romam CLN*; přenes. *r. ad iustitiam C* vrátiti se k spravedlnosti.

**reminīscor**, *scī, —* [*srov. comminiscor*] **1** v paměti si obnoviti něco, vzpomenouti si, rozpomenouti se aliquid i alicuius rei na něco: *veteris incommodi populi Romani Cs, Satyri O; tempus illud, amicos O; de aliis quibusdam quaestoribus C*; ak. c. inf., nepř. otázka **2** vymysliti si něco: *plura bona N.*

**re-miscēō**, *ēre, miscūi, mixtum* smísiti něco s něčím: *veris falsa H*; přidružiti něco k něčemu: *carmen tibiis H.*

**remissē**, *adv.* [*remissus*] mírně, klidně: *utrum severe agere velis an r. C; r. disserere, ferre C.*

**remissiō**, *ōnis, f.* [*remitto*] **1** poslání zpět, propuštění: *obsidum captivorumque L* **2** uvolnění, popuštění: *superciliorum* (opak *contractio*) *C; usūs C* uvolnění osobního styku; o duchu *remissione urgeri C* nedostatkem napětí, ochablostí (opak *intentio*); *r. vocis C* ochabnutí **3** odpočinek, zotavení: *tempora curarum remissionumque T* **4** prominutí: *poenae C, tributū T; † r. peccatorum* odpuštění.

**remissus**, *a, um* [*remitto*] **1** uvolněný, popuštěný, nenapjatý: *arcus H, corpus C* **2** mírný, klidný: *ventus, frigus Cs, sermo C; nihilo remissiore militum irā L* hněv vojáků se nijak nemírnil **3** veselý: *ioci, opus O; cum remissis iucunde vivere C* **4** chabý, malátný:  *nihil remissi pati S* žádnou chabost; *r. ac languidus animus Cs; oderunt agilem gnavamque remissi H* pohodlní.

**re-mittō**, *ere, mīsi, missum* **1 a** zpět posílati, propouštěti, vraceti: *obsides Cs, Fabium in hiberna Cs*; zpět hoditi: *tela S; pila intercepta Cs; tractum de corpore telum O; calces r. N* vyhazovati (o koních); *nuntium r. uxori C* = dáti se rozvésti; *vocem late nemora remittunt V* odrážejí jako ozvěnu; navzájem poslati:

*nec leviora datis Troiani dona remittunt* *O* oplácejí **b** tekutiny atp. vydávati, vypouštěti: *ut melius muria quam testa remittit* *H* vypouští (šťávu); *nec nebulas humenti sentit tellure remitti* *O*, *humorem ex se ipsa remittit* *V*; *sanguis pulmone remissus* *O* ušlá; *quod baca remisit olivae* *H*; přenes. *chorda remittit sonum* *H* vydává; *atramenta labem remittunt* *H* kaňky zanechává inkoust **2 a** povolovati, pouštěti něco napjatého, uvolňovati: *habenas C*, *ramulum C*, *frena O*, *lora O*; *bracchia V* nechati klesnouti; *tunicas O* uvolniti; *vincla O*; přeneseně *calor mella remittit* *V* taví, rozpouští; *vere remissus ager O* uvolněné = ledu zbavené; *mons festo remissus* *Pp* o svátku uvolněný = zanechaný bez stráže; *cum se purpureo vere remittit humus* *Tb* ledových pout se zbavuje **b** přenes. zmírniti něco, povoliti v něčem: *curam C*, *contentionem Cs*, *alqd ex pristina virtute C*; *memoriam Cs* méně cvičiti; *nihil r. L* v ničem nepovoliti; *de celeritate Cs* rychlost neumenšiti; *se r. n. abs. samo r.* povoliti, ustati: *cum miserant dolores C* kdykoli povolily; *ventus remisit Cs* ustal; pod. *imbres miserunt L*; reflex. *cum se furor ille remisit O*; *remittas quaerere* *H* přestaň; med. *virtus remittitur Cs* ustává, ztrácí se **c** zotavovati: *animus remittitur Pn*; *animum r. Suet*, *se r. N* odpočívati, dopřávati si klidu; *spes remisit animos a certamine L* zotavila; *cantus remittunt animos C* zotavují **3 a** prominouti, darovati: *poenam tibi senatus remisit L*; *pecunias r. Cs*; *multam C*; *mihi Caesar annum remisit Pn* rok ze zákonitého věku k ucházení se o úřad; absol. *remittere Cs T* odpustiti; *odia sua T*, *inimicitias L* vzdáti se; *remittere atque concedere C* ochotně přenechávati **b** dovoliti: *nec res dubitare remittit O*; *remittentibus tribunis L* ježto tribunové dovolili. Part. *remissus* j. adj. v. t.

**Remmius**, *a* rod římský, z něhož pocházel neznámý jinak původce *legis Remmiae*, podle něhož trestán křivý žalobce peněžitou pokutou nebo vpálením písmene *K*.

**re-mōlior**, *īri*, *ītus sum* zpět po-

sunouti: *r. luctatur pondera terrae O* se sebe svaliti.

**re-mollēscō**, *ere*, —, **1** změkknouti: *sole cera remollescit O* **2** stávati se změkčilým; *homines Cs* **3** dáti se obměkčiti: *precibus numina remollescunt O*.

**re-molliō**, *īre*, *īvī*, *ītum* pāv. měkčiti, činiti měkčkým; přeneseně činiti změkčilým: *artus O*.

**re-moneō**, *ēre*, *uī*, *ītum* znova upozorňovati.

**remora**, *ae*, *f.* [*remoror*] zdržování, zdržení.

**remorāmen**, *inis*, *n.* [*remoror*] zdržování: *remoramina ipsa nocebant* var. *O*.

**re-mordeō**, *ēre*, —, *morsūrus* **1** navzájem kousati: *me remorsurum petis* *H* na mne, jenž ti může kousnutí oplatiti **2** metaf. znepokojovali, soužiti: *haec te cura remordet V*; *libertatis desiderium remordet animos L*.

**re-moror**, *ārī*, *ātus sum* **1** nepřech. prodlévati, zdržovati se, meškati, setrvávati: *in Italia L*; *perge, ne remorare* *Ct* **2** přech. zdržovati, zpoždovati: *Servilium praetorem mors remorata est C* dala na sebe čekati Serviliovi; *eae res, quae ceteros r. solent C* jež jiným působivají zdržení; *iter r. SO* v cestě překážeti; *remoratus* též ve význ. pass.: *pomi iactu remorata O* zdržena.

**remōtē**, adv. [*remotus*] daleko od; *stellae remotius ab iisdem principiis eadem spatia conficiunt C* ve větší vzdálenosti od...

**remōtus**, *a*, *um* [*removeo*] vzdálený, odlehlý **1** místně: *loci Cs*, *Gades*, *rupes H*; *remoti ab oculis C*; *avaritia gloriae et insatiabilis cupido famae nihil invium, nihil remotum videri sinebat Cr* nedovolovaly mu nic pokládati za nedostupné nebo za příliš vzdálené **2** přenes. vzdálený, daleko od: *testis a religione C*; *a Tiberi Gracchi aequitate C*; *ab omni vitio H* beze vši úhony **3** ve filos. *remota* (neutr. pl.) = ἀποπροηγμένα viz *reiectanea*.

**re-moveō**, *ēre*, *mōvī*, *mōtum* odstavovati, odstraňovati, vzdalovati, odklízeti **1** pāv. *mensas V*; *equos ex conspectu Cs* odvésti; *remotis arbitris*

*C* = beze svědků;  *nihil est Diomede remoto O* bez Diomeda;  *remotus in auras Tithonus H* vznesený do nebes; eufem.  *adversarium r. N = interficere 2* přenes. odstraniti;  *superbiam S*;  *metu remoto S* beze strachu;  *formam anilem O* podobu stařeny odložiti;  *remoto Sex. Roscio C* sm. bez ohledu na S. R.;  *se a suspicione C = suspicionem a se r. C* podezření od sebe odvrátiti;  *alqm ordine T, tribu L* vyloučiti. Part.  *remotus j. adj. v. t.*

**re-mūgiō, ĩre, —, —** pŭv. bučením odpovídati něčemu:  *ad mea verba remugis O*; vůbec ozývati se, v odpověď hučeti:  *Sibylla antro remugit V*;  *nemus remugit ventis H* hučí;  *vox remugit V*.

**re-mulceō, ěre, sĭ, sum** schlípiti:  *lupus caudam remulcens subiecit (v. t.) utero V* zlehka spouštěje.

**remulcum, ĩ, n.** [ῥυμουλκός] vlečné lano:  *trahere remulco naves L*.

**Remulus, ĩ, m.** 1 král albský  *Rem. Silvius O* 2 mužské jméno  *V*.

**remūnerātiō, ōnis, f.** [remuneror] odplata, odměna, uznání alcis rei za něco:  *benevolentiae C, expeditior C*.

**re-mūneror, ārĭ, ātus sum** vzájemně obdarovati; vůb. odměniti, odplatiti  *alqm alqa re, alqd, absol.*

**Remūria** slovo utvořené  *O*, viz  *Lemuria*.

**re-murmurō, āre, —, —** zpět hučeti:  *nec fracta remurmurat unda V* kde se s jekotem vlna neodráží (t. j. kde není břeh skalnatý).

**1. rēmus, ĩ, m.** [z \*resmos; srov. ῥετμός] veslo:  *remos ducere O* veslovati; přenes.  *ventis remis C* (vl. větrem i veslováním) = s největším úsilím; pod.  *remis fugienda res C*; básn. o křídlech  *alarum insisterē remis O* vznášeti se na veslech křidel; básn. o plavajícím:  *remis corporis utar O* t. j. rukou a nohou.

**2. Remus, ĩ, m.** bratr Romulův; básn. též m. Romula:  *regna prima Remi Pp*;  *Remi nepotes Ct.*

**re-narrō, āre, āvĭ, ātum** (znova) vypravovati.

**re-nāscor, ĩ, nātus sum** znova se naroditi 1 vl.  *Pythagorae arcana renati H, Scipio renatus L* 2 přenes. **a** znova narůsti:  *pinnae C, fibrae V*;  *ab stirpi-*

*bus renata urbs L* **b**  *fluvius renascitur O* opět se objevuje;  *bellum renatum C* obnovená;  *Troiae renascens fortuna H* znova oživlá;  *renascentur vocabula H* vzkřísí se.

**re-nāvigō, āre, —, —** zpět se plaviti:  *in haec Puteolana regna C*.

**re-neō, ěre, —, —** znova snovati:  *fila reneri (Clotho dolet) O* o dalším životě proti určení Sudiček.

**rēnēs, um, m.** ledviny.

**re-nīdeō, ěre, —, —** 1 pŭv. stkvíti se, třpytiti se, lesknouti se, zářiti:  *renidet luna mari H* třpytí se v moři;  *aes V*;  *renidentes Lares H* vyleštěné masky 2 přenes. (radostí) zářiti, usmívati se:  *ore renidenti O*; odt. radovati se, smáti se:  *adiecisse praedam renidet H*;  *Egnatius renidet Ct.*

<**renitentia, ae, f.** [renitor] vzpurnost, vzpírání.>

**re-nītor, ĩ, nīsus sum** vzpírati se, zpěčovati se, vzpouzeti se, stavěti se na odpor.

**1. re-nō, āre, āvĭ, ātum** vyplovati:  *simul imis saxa renarint vadis levata H* až se ze dna moře zdvihnou a vynoří.

**2. rēnō (rhēnō), ōnis, m.** [slovo gallské n. germánské] snad pŭv. sob:  *Germani renorum tegumentis utuntur Cs*; meton. kožešina, kožich.

**re-nōdō, āre, —, —** vzađu v uzel svázati:  *comam H* (podle jiného výkladu rozvázati).

**renovāmen, inis, n.** [renovo] nová podoba:  *in hoc renovamine mansit O*.

**renovātiō, ōnis, f.** [renovo] obnovení:  *mundi C, auspiciozum L*; spec. úrok z úroku:  *r. singulorum annorum C*.

**re-novō, āre, āvĭ, ātum** obnoviti: 1  *templum C, colonias veteres C*;  *agrum aratro O*;  *aratrum renovans terram O* omlazující; přenes.  *bellum, proelium Cs* znova začítí, znova se dátí do;  *vulnera O* znova zasazovati;  *dolorem, luctum O, amicitiam L, societatem C, memoriam C*;  *casus omnes V* znova se vydati v dobrodružství;  *renovata senectus O* omlazené 2 **a** občerstviti, osvěžití:  *animo renovato C*;  *corpora L*;  *rem publicam C*;  *se r. C* občerstviti, zotaviti se **b** o řeči opakovati: re-

*novabo, quod dixi C c r. faenus* = počítati úroky z úroků; úroky z úroků čítati: *centesimis renovato in singulos annos faenore C.*

**renuntiātiō, ōnis, f.** [renuntio] oznámení, zpráva, vyhláška; právnícky výpověď.

**re-nuntiō, āre, āvī, ātum 1 a** podávati (zpět) zprávu, hlásiti: *renuntiat, quae ibi perspexisset Cs; renuntiationem est vicisse Boeotos N; r. legationem CL* o poselství zprávu podávati **b** spec. úřední zprávu podávati: *acta tua ad senatum C; zvolení úředníka vyhlásiti, prohlásiti zvoleným, zvolii: praetor centuriis cunctis renuntiatum sum C* = byl jsem zvolen; *consulem, sacerdotem renuntiare C 2* odřici, vypověděti něco někomu: *hospitium alci C, amicitiam, societatem L.*

**re-nuō, ere, uī, — 1** kývnouti nazpět (na znamení záporu), odkývnouti: *Rubrio adnuenti renuit T; oculo renuente O* odmítavým pohledem **2** meton. odepřiti, odmítnouti něco, odporovati něčemu: *renuit Sabellus H; convivium r. C; huic crimini C.*

**reor, rēi, ratus sum** pův. počítati; souditi (z rozumových důvodů), mysliti, domnívati se: *qui se absolvere non rebantur ne innoxium quidem posse L* domnívali se, že nemohou; zvl. časté part. perf. *ratus* soudě, domnívaje se, mysl, věře: *ut hostibus circumveniri se ab tergo ratis terror iniceretur L* v domnění, že; *qui viderant, id quod ab rege auditum erat, rati (sc. esse), eo acrius pugnant L* věrice, že tomu tak jest. Part. *ratus* význ. adj. v. t.

**repāgula, ōrum, n.** [re a pango] zápora: *convulsis repagulis C; pedibus r. pulsant O; přenes. r. pudoris perfringere C; básn. mi tradidit r. u C* „klíč“.

**repandus, a, um** [re a pando] zpět vzhůru zahnutý: (*delphinus*) *r. in undas desiluit O* zpět se ohnuv seskočil; *calceoli C* s ohnutými „nosy“.

**reparābilis, e** [reparo] nahraditelný: *damnum O; opět zjednatelný: pudicitia O.*

**reparātiō, ōnis, f.** [reparo] znovuzřízení, opravení, napravení, obnovení.

**re-parō, āre, āvī, ātum 1 a** znova zjednati, dobytí, získati: *r. quod amiseris Pn; amissa r. H b* (ztrátu, škodu) nahraditi, opravitiněco: *damna celeres reparant caelestia lunae H* ztráty nahrazují; *exercitum L, auxilia T* doplniti **c** obnoviti: *potestatem tribuniciam L, bellum L, vires O d* posilniti, osvěžiti: *membra labori O k* práci; *animos L 2* opatřiti něco za něco, vyměnit: *vina reparata merce H* vyměněná za zboží.

**repastinātiō, ōnis, f.** [repastino] opětovné okopávání dvojjezbou motykou vinařskou.

**re-pellō, ere, reppulī** (z \*re-pepuli), *repulsum 1* zpět strčiti, odstrčiti, odraziti: *repagula reppulit O; Thracius mensas repellit O; impressā tellurem reppulit hastā O* kopím od země se odrazila; *fraxinus repulsa est O* kopí se odrazilo; *telum aere repulsum V; iuvenis pedibus tellure repulsa in nubes abiit O* odrazil se od země; *aera aere repulsa O* cymbál o cymbál tlučený; *tuā aera repulsa manu Tb* chřestačka tvou rukou (o sebe odrážena =) rozezvučená **2 a** odraziti, zahnati: *hostes a ponte Cs, in silvas Cs, alqm foribus H; ver hiemem O; o věcech abstraktních zapuditi: dolorem C; odvrátiti: furores Clodii a cervicibus civium C, servitutum, bellum C, periculum Cs b odmítnouti, odmrštiti: *quem toties reppulit illa O; preces O; hinc quoque repulsus N; conubia nostra reppulit V* = pohrdl sňatkem; *nec qui contra dicunt, causam difficilem repellunt C* odpůrci nevyvracejí věci nesnadně.*

**re-pendō, ere, pendī, pēnsum 1** odvážiti, navážiti: *fatis contraria fata V* vyvažovati osud protivný osudem šťastným; *aequa pensa rependis herae O* odvažuješ = odvádíš **2 a** odvážiti = vyplatiti: *auro repensus miles H b* navzájem splatiti, oplatiti: *si magna rependam V* velikým se odsloužím; *hac dote vitam O; repende vices Pp* odplat' náhradu; nahraditi, vyrovnati: *damna formae ingenio O.*

**1. repēns, entis a** náhlý, nenadálý, neočekávaný: *tumultus, clades L; bina*

*r. oculis obtulit ora meis* *O* náhle **b** čerstvý, nový: *quid r. aut vetustate obscurum T.*

**2. rēpēns** part. od *repo*.

**repēnsō**, *āre, āvī, ātum* [*rependo*] **1** vyvažovati **2** spláceti, opláceti; nahrazovati, vyrovnávati.

**repente**, adv. [vl. abl. od *l. repens*] nenadále, znenadání, najednou: *r. ex oppido eruptionem facere Cs; lapsa r. turris V; laeta r. pax L* rychle sjednaný; *ut mihi r. visumst Ct* na první pohled.

**repentinus**, *a, um* [*repente*] náhlý, nenadálý: *adventus Cs, mors C; homines C* rychle se povznášející; *exercitus L* nakvap sehnané; *venenum T* rychle působící; *ubi omnis repentina atque ex virtute nobilitas sit L* kde se každý rychle a na základě zdatnosti povznáší ke šlechtictví.

**repentinō**, adv. (sc. *tempore*) [*repentinus*] náhle: *moritur C.*

**repercussus**, *ūs, m.* [*repercutio*] odraz; obyč. abl.: *vox repercussu intumescit T.*

**re-percutiō**, *ere, cussī, cussum* zpět odrazeti: *est aliquid, quod huius fontis excursum repercutiat Pn* co výtok tohoto pramene zpět odráží; obyč. jen v part. perf. pass. odražený, odrážející se: *discus O; repercusso Phoebō O* odrazem slunce; *aere repercusso O* zrcadlením v kov; *lumen aquae sole repercussum V* obraz světla odraženého (ve vodě); o zvuku: *clamor saltibus repercussus Cr* od lesů se odrážející *voces T; repercussae valles L* odraz zvuků v údolích.

**reperiō**, *ire, reperi* (z *\*re-peperi*), *reperitum* [*re a pario, srov. comperio*] **1** nalézt, objeviti (něco ztraceného): *tu non inventa repertā luctus eras levior O* = tvá ztráta působila mi menší zármutek než opětné nalezení tebe; *mortui sunt reperti C* **2** vůbec nalézt, objeviti něco; vypátrati, dopídit se něčeho: *r. quattuor causas C* shledávám; *magnum numerum pecoris Cs; in Caelio nulla luxuries reperietur C* nebude shledána; *non reperiebantur, qui mitterentur Cs* nebylo lidí k tomuto poselství; *neque quanta esset insulae magnitudo, r. poterat Cs* nemohl vypátrati, dopídit se; *salutem r. Cs* = zachrániti se; *periculum*

*O* = upadnouti do nebezpečí; = spec. se dvěma ak. nebo nom. shledati něco nějakým: *improbissimus reperiebare C; fallax haud ante repertus V; reperitur occultans se S* byl postizen, an se skrývá; s ak. c. inf.: *dovídati se, dočítati se: Caesar repperit ab Suebis auxilia missa Cs; quem Tarentum venisse reperio C* **3** něco nového vynalézt, objeviti, vymysleti: *disciplina in Britannia reperta Cs; ludus repertus H; celeriter, quae opus erant, reperiebat N; litterae posteritatis causa repertae sunt C.*

**reperor**, *ōris, m.* [*reperio*] vynálezce, původce: *medicinae V, pallae H, pugnacis iambi O; hominum rerumque V* = auctor, tvůrce.

**repetitiō**, *ōnis, f.* [*repeto*] opakování: *eiusdem verbi C.*

**repetitor**, *ōris, m.* [*repeto*] požadovatel: *nuptiae ademptae O.*

**re-petō**, *ere, ivī (iī), itum* **1** o opětném pohybu **a** *a* opět mířiti, směřovati, cíliti někam, na něco, útočiti: *urbem, muros V; regem repetitum cuspide ad terram affixit L* učiniv na něj opětný výpad (výraz gladiátorský); *multoque effusius oppidum repetebant L* hleděli do města zpět doraziti; *lacerum corpus r. O* opět napadati **β** vraceti se: *domum H, patriam O, penates H* = domů; *retro Africam L* zpět k Africe; *antequam repetat paludes avis H* než se vrátí do bažin; *fugā effusā repetunt castra L* běží zpět do tábora; pass. *repetita Bilbilis M B.*, do které jsem se vrátil **b** zpět dopraviti, přinésti, přivésti: *huc repetit (sc. nos) Apollo V* odvolá; *sarcinas relictas Cs; ad haec (sc. impedimenta) repetenda Cs; alii repetiti et traieci sunt L* pro jiné se vrátili a je přepravili **2** opět něco konati, opakovati **a** *opus H O* opět se dáti do díla; *verba O; haec studia C* opět se věnovati; *omina ni repellant Argis V* neobnoví-li auspicié; *dedit oscula nato, non iterum repetenda O* jež mu nebylo souzeno opět dáti; *adnuit deus et repetita dedit sibila O* opětný vydal sykot; *pugnam L* znova se dáti do boje; *sollemnīa T, ministeria solita Pn;* zvl. part. perf. enall. = opětovaný, opě-

tovně: *novat repetitum stipite vulnus O*; *repetita suis percussit pectora palmis O*; *exegit repetita per ilia ferrum O* vždy znova slabinami prohání; *repetita velleramollibat O* stále čechrala; *repetita robora caedit O* vždy znova seká do dubu **b** obnovovati: *memoriā r. alqd, memoriam alcis rei* v paměť si znova uváděti: *memoria r. vetera C*; *repete illius temporis memoriam C* rozpomeň se na onu dobu; *animo r. exempla V*; i samo *repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui O* vzpomínám si na noc **3** začínati, odvozovati něco, od něčeho vycházeti: *prima repetens ab origine V* od prvopočátku začínaje; *repetam paulo altius C*; *repetunt ab Erechtheo Codrum C* odvozují; *supra repetere S* výše sáhnutí, dále se zabráti; *r. ab ultima antiquitate C* zabráti se do nejzazší dávnověkosti; *r. suspiria Tb O* nabíráti vzdechy, vzdychati, vážití z prsou vzdechy **4** zpět žádati, hleděti zpět dobytí; opět se domáhati **a** *obsides Cs, quae erepta sunt C*; *gratiam L* vzájemnou vděčnost žádati; *honores r. S* požadovati; *libertatem L* svobody opět se domáhati; *poenas ab alqo Cs C* pokutu bráti na někom, trestati někoho **b** *spec. a res r.* zabrané věci od nepřátel zpět žádati, z adostučinění požadovati (prostřednictvím fetišálů): *utrimque legati ad res repetendas missi L*; *ius quod fetiales habent, quo res repetuntur L* **β** peněžitě náhrady se domáhati (*pecuniae repetundae*): *lex de p. r. C* zákon o zpětném požadování peněz (nenáležitě, t. j. vydíráním vzatých) = zákon o vydírání; *pecuniarum repetundarum reus S* obviněn z vyděračství; *repetundarum damnari T*.

**re-pleō, ēre, ēvi, ētum** **1** opět naplniti, doplniti: *exhaustas domus C*; *dolia Pp*; *fossam humo O*; *exercitum L* na plný počet doplniti; *spec. nahraditi: consumpta C*; *quod voci deerat, plangore replebam O* **2** vůbec naplniti, vyplniti: *venas sanguine O*; *decimum luna repleverat orbem O*; *tectum gemitu V, litora voce O*.

**replicatiō, ōnis, f.** [*replico*] zpětný odvíjecí pohyb: *r. mundi C* zpětné otáčení.

**re-plicō, āre, āvi, ātum** rozvinovati závitek spisu; přenes. v duchu rozvinovati: *annalium memoriam C, temporis primum quidque C*; uváděti na paměť. = <t. t. právn. namítati, odpovídati, činiti námítky>.

**rēpō, ere, rēpsī, rēptum** lézti, plaziti se, plížiti se: *inter saxa repentes cochleae S*; přenes. *sermones repentes per humum H* sm. všední, nevzletné.

**re-pōnō, ere, posuī, positum (postum)** **1** re důrazně **a** ve význ. zpět **a** zpět (na totéž místo) položití: *suo quemque loco lapidem C*; *in eo me loco, in quo fueram, reposuisti C*; *statuas C*; *Diana in suis sedibus antiquis reponitur O*; *pecuniam in thesauros L* vrátiti **β** zpět klásti, ukládati, uschovati: *pullus altius ingreditur et mollia crura reponit V* zpět staví na zem pružné nohy; *formicae farris acervum reponunt V* ukládají; *Caecubum repostum ad festas dapes H* uschované k slavnostnímu kvasu; *epulae repostae V* krmě uschované; o mrtvých pohřbíti: *corpus tumulo V, tellure repostus V*; přenes. *iudicium manet alta mente repostum V* trvá uložen; *sensibus imis alqd r. V* v hloubi srdce uložití **γ** (pryč) odložití: *arma Cs, telas, sumptas figuras O, feretrum V, onus Ct*; *faciem deae Ct*; *iam falcem arbusta reponunt V* dovolují odložití **b** ve význ. opět, zase, znova **a** opět položití, vložití: *insigne regium C*; *nos in scepra r. V* opět dosaditi; *sublata r. pocula V* opět přiněsti, znovu postaviti; *equus meos in castra reponet amores Pp* přinese zpět (z boje) mého milého; *pod. vina mensis V*; o kusech divadelních: znova předváděti, znova provozovati: *Achillem, fabulam H* **β** opět položití = znova zříditi: *pontes ruptos T*; *aris ignem V* opět zapáliti; nahraditi: *quantum armenta carpent, tantum ros nocte reponet V*; *nec virtus curat reponi deterioribus (v. t.) H*; *repositus honos Poppaeae T* opět vzdána **2** re bezdůrazně **a** položití, postaviti, složití něco někam: *ligna super foco H*; *grues in tergo praevolantium colla et capita reponunt C* kladou na záda; *nidum ante fores reponit O* položí; *membra toro reponunt V* uklá-

dají; *spem r. L* naději skládati in alqa re v něco; *fiduciam Pn* důvěru míti; *r. plus in duce quam in exercitu T* více společati; part. perf. *repositus* = spočívající; *in salute rei publ. salutem suam repositam esse C* **b** přenes. klásti, počítati někoho někam: *Brutos in deorum numero r. C* mezi bohy. Part. *repositus* j. adj. v. t.

**re-portō, āre, āvī, ātum a** zpět nésti, zpět vézti, převézt, přepraviti: *candelabrum in Syriam C; curru aureo reportati sumus C; exercitum Cs, legiones T; spec. z boje odnésti: insignia victoriae C, praedam C; odt. i victoriam reportare de, ex alqo LC* odnésti vítězství = vyhráti bitvu na někom; odnésti si: *laudem C, gloriam Pn, spem bonam H; pedem r. V = referre b* spec. přinést zprávu, hlásiti: *Eurypylyus tristia dicta reportat V; fidem reportant exploratores V* přinašejí spolehlivou zprávu; ak. c. inf.: *nuntius reportat advenisse viros V.*

**re-poscō, ere, — a** zpět žádati: *Parthos r. signa V* žádati od P. nazpět prapory; *Catilinam a me reposcebat C; Helenam O* **b** (jako své právo) požadovati, žádati: *pecuniam T, rationem* (počet) *Cs, poenas V Ct, alqm ad supplicium V; haec vos patria reposcit V* = tam vás volá; *Turnus videt sua nunc promissa reposci V* že jest upomínán na své sliby.

**repositorium, iī, n.** [repono] **1** skladiště **2** podnos.

**repositus n. repostus, a, um** [repono] odlehlý, vzdálený: *terrae, gentes V.*

**repostor, ōris, m.** [repono] obnovitel: *templorum O.*

**repōtia, ōrum, n.** [re a potō] vl. opětná pitka, dopíjená, 'dozvuky', pak zvl. dozvuky svatebního veselí.

**repraesentātiō, ōnis, f.** [repraesento] představování; v obch. placení hotovými.

**re-praesentō, āre, āvī, ātum** [praesens] **1** opět zpřítomniti, před oči postaviti: *memoriam consulatus mei C; alqm sibi r. Pn* představit si; *virtutem Catonis H* představovati, napodobiti; *affectum patris amissi Pn* býti obrazem povahy otcovy **2** neprodleně učiniti, ihned učiniti, hned provésti,

v skutek uvésti: *consilium Cr; si re-praesentari morte mea libertas civitatis potest C* hned se uskutečniti; *supplicium Cr* hned vykonati; *pecuniam C* hotově vyplatiti; *repraesentaturum se pollicitus est (Nero) Suet* že hned vystoupí.

**re-prehendō, ere, hendī, hēsum** (staž. *reprendo*) **1** uchopiti, zadržeti: *mulieres pallio me reprehenderunt Pt; naves Cs; quosdam consul manu reprehendit C* **2** kárati: *delicta, temeritatem Cs; vytykati, vyčítati: in corpore naevos H, nihil in magno Homero H; cum de se loquitur non ut maiore reprehendis? H* při čemž o sobě mluví tak, jako by nebyl lepší než pokáraní; *quae omnia perfacilem rationem habent reprehendendi C* to vše lze velmi snadno kárati.

**reprehēnsiō, ōnis, f.** [reprehendo] domluva, výtka, pokáraní, hana: *doctorum* (subj.) *reprehensionem vereri C; r. vitae* (obj.) *C.*

**reprehēnsō, āre, —** [reprehendo] stále zadržovati: *singulos L* zastavovati.

**reprehēnsor, ōris, m.** [reprehendo] karatel: *delicti O; r. comitorum C* oprávec.

**repressor, ōris, m.** [reprimō] potlačitel, zamezitel: *caedis C.*

**reprimō, ere, pressī, pressum** [re a premo] **1** zpět zatlačovati, nepouštěti, zadržovati: *si (Iacus Albanus) repressus esset C; represso et remoto Luciterio Cs; currentia vina V; pedem V* kroky zadržeti; *dextram repressit V* pravici zadržel; *vix odium suum a corpore eius represserunt C; lékař. reprimentia medicamenta :: Celsus* **2** přenes. potlačiti, zameziti, zastaviti: *gemitum O, ferocitatem C, iram O; impetum hostium C; Catilinae conatum C; concitata multitudo reprimi non potest N* nedá se uklidniti; *luxuriam N* omeziti.

**reprobātiō, ōnis, f.** [reprobo] neschválení, zavržení.

**re-probō, āre, āvī, ātum** neschvalovati, zavrhovati, neuznávat.

**reprobus, a, um** [reprobo] zavržený, neuznaný, nepravý, špatný.

<**re-prōdūcō, ere** význ. = *produco.*>

**reprōmissiō, ōnis, f.** [reprimitto] vzájemný slib.



**re-prōmittō**, *ere, mīsī, missum* navzájem slíbiti; absol. vzájemný slib učiniti.

**rēptō**, *āre, āvī, ātum* [re]pō lézti, plaziti se; přenes. sm. pomalu choditi sem tam, toulati se: *inter silvas r. salubres H* „prolézati“ lesy; *per limitem Pn.*

**repudiātiō**, *ōnis, f.* [repudio] zamítnutí, odmítnutí.

**repudiō**, *āre, āvī, ātum* [repudium] 1 zapuzovati: *r. uxorem Suet* 2 odmítati, zamítati: *auctoritatem C* neuznávatí.

**repudium**, *iī, n.* [re a pes] (vl. odkopnutí), spec. zapuzení manželky, rozvod (jednostranný, naproti *divortium*): *r. renuntiare Pt*; *post dictum r. T* po prohlášení rozvodu.

**re-puerāscō**, *ere*, — [puer] opět se státi dítětem *C*.

**repugnāter**, adv. [repugno] nerad, s odpořem: *facere, accipere alqd C*.

**repugnantia**, *ae, f.* [repugno] odpor, rozpor: *rerum, utilitatis C*; *induxit eam, quae videretur esse, non quae esset, repugnantiam C* pouze zdánlivý rozpor, nikoli skutečný.

**re-pugnō**, *āre, āvī, ātum* naproti bojovati, odporovati, protiviti se **a** *nostrī primō fortiter repugnare Cs* **b** přenes. odpírati, nesouhlasiti: *crudelitati, fortunae C, voluntati alcis Pn*; *dictis, amori O*; *contra veritatem C*; vzpírati se: *ne fias nostra, repugnat O*; *omnibus viribus atque opibus r. C* živou mocí odporovati; o věcném rozporu: *simulatio amicitiae repugnat C* je v rozporu; *inter se r. C* odporovati si.

**re-pullulō**, *āre, āvī*, — opět vyrážeti, opět vyrůstati.

**repulsa**, *ae, f.* [repello] odmítnutí, odmrštění, spec. při ucházení o úřad: *dolor repulsae Cs*; *repulsam ferre, accipere C* propadnouti; o lásky: *amor crescit dolore repulsae O*; o prosby: *nullius rei a se repulsam laturum N* že v ničem nebude oslyšen.

**repulsus**, *ūs, m.* [repello] odraz: *scopulorum r.* básn. *C* odraz zvuku od skal.

**re-pungō**, *ere*, — popíchnouti: *animos leviter C*.

**re-pūrgō**, *āre, āvī, ātum* 1 opět vyčistiti: *iter L*; *hortum Cr* vypleti;

*repurgato caelo O* s vyjasněného nebe 2 čištěním odstraniti: *quidquid in Aenea fuerat mortale O*.

**reputātiō**, *ōnis, f.* [reputo] úvaha, rozjímání *alcis rei* o něčem.

**re-putō**, *āre, āvī, ātum* 1 vypočítati: *solis defectiones C, tempora T* 2 uvážiti, rozvážiti, promysleti: *alqd; mecum, tecum, secum = cum animo* u sebe, v duchu; ak. c. inf., nepř. ot. — (= *puto*).

**re-quiēs**, *ētis* (básn. *iem, iē*; gen. *ē S*), *f.* klid, odpočinek po práci, osvěžení, zotavení *alcis rei* od něčeho: *locum requiemque petere O* místo k odpočinku; *senectae sera meae r. V* ty pozdní útěcho.

**re-quiēscō**, *ere, quiēvī, quiētum* 1 dojítí klidu, dojítí odpočinku, odpočínouti; oddechnouti si, zotaviti se: *legiones r. iussit Cs*; *quiesce sub umbra V*; *neque enim requievit V* vždyť pak si nedal pokoje; *animus ex multis miseriis requiescit S* pookřává; *requierunt aures a strepitu L*; *flumina requierunt V* zastavily se; *mutatis fetibus requiescunt arva V* zotavují se 2 odpočívati: *r. in sepulchro C, in urna O*; spec. spáti: *nocte fronde sub viridi V*. Part. *requietus* *j.* adj. *v. t.*

**requiētus**, *a, um* [requiesco] odpočínutý, odpočatý: *miles L, ager O*.

**requirō**, *ere, quisivī, sītum* [re a quaero] 1 hledati, vyhledávati: *legatos Allobrogum S, alqm oculis O, portus Velinos V* 2 pohřešovati: *in Catone quaedam C; pacis ornamenta C; pristinum morem iudiciorum C* 3 toužiti po něčem: *homines eum statum rerum requirentes L; nihil amplius requisivit N*; požadovati, přátí si: *ora maritima Cn. Pompeium requisivit C; ea tempora eloquentiam requirebant C; virtutes magnae requiruntur C* se vyžadují, jsou žádoucí 4 pátrati, vyptávati se, dotazovati se: *causas V* po příčinách; vazby: *ex, ab alqo de alqa re n.* nepř. ot.

**rēs**, *reī, f.* věc **I** jako pojem substance 1 vůb. **a** věc, předmět: *imponere vocabula rebus H; multarum rerum scientia C* = všestranné vědomosti; plur. *res* souhrn všech věcí = svět, vesmír: *re-*

*rum natura C* příroda, svět; *rerum promissa potentia O* nad světem; *modo maxima rerum O* největší na světě; *mersis fer opem rebus O* zatopenému světu; *rerum consule summae O* o vesmír dbej; *Romani, rerum domini V* páni světa; *iamque caput rerum Romanam intraverant urbem O*; *quo praeside rerum O* ten když byl vládcem světa; *has res relinquere C* tento svět **b** naproti jevu a formě podstata, bytnost, ráz, předmět, látka, hodnota, obsah: *versus inopes rerum H* chudé obsahem; *numeros secutas Archilochi, non res H* obsah; *acer spiritus ac vis rebus inest H*; *amicitias non ex re, sed ex commodo aestumare S* ne podle vnitřní hodnoty; *tota re errare C* = zcela se zmýlit; *Peripatetici et Academici nomine differentes, re congruentes C* ve věci však se shodující **c** opisuje nepřímé pády zájmen a adj. střed. rodu; na př.: *eius rei* toho; *ea re* tím; *nulla re* ničím; *aliqua re* něčím; *ea re, qua re* tím; *in omnibus rebus* ve všem **2** věc něčí **a** majetek, jmění, zboží: *quorum magna res aguntur C* o jejichž jmění běží; *res fidesque S* jmění i úvěr; *ille vir haud magna cum re C* = *res familiaris*; odt. pak *male rem gerentibus patriis bonis interdici solet C* kteří špatně hospodaří; *res tollere L* vzít si se svou majetek; *tenues Teucrum res eripe leto V* skrovný majetek Teukrů; *rebus veni non asper egenis V* vezmi zavděk chudým zařazením; básn. o dívce *dominum res habet ista suum O*; *rerum sola es tutela mearum O* všeho, co mám; odt. pak jako majetek obce: *res reddere L* dáti povinnou náhradu; *res repetere L* žádati náhradu, zadostučinění; *res negare L* náhradu odepřít; naproti tomu *res familiaris* = jmění soukromé, hospodářství; *res pecuaria C* dobytkařství; *res rustica C* pozemkový majetek **b** vláda, moc, říše (pův. konkr., pak abstr.): *Etrusca res quanta circa nos teque sit, scis L* moc etruská; *postquam res Asiae evertere visum superis V* říši asijskou; *res Agamemnonias secutus V* stranu Agam.; *summae rerum praeesse L* míti vrchní správu; *dum res Ilia stetit regno V* pokud moc Ilijská stála; *mortuo Tul-*

*lo res ad patres rediit L* správa obce; *rerum reliquit habenas V* popustil (na čas) otěže vlády (Turnovi); *cum Gabina res superior esset L* vojenská moc; *rerum potiri N* zmocnit se vlády; **rēs pública** v. *publicus I l c II* jako pojem stavu a vztahu **1** okolnost, stav, poměry, postavení: *rem immaturam aperire L* stav věci; *res incognita animos turbat V* nejistý stav mysl jejich mate; *res prope metum est L* mé postavení mi nahání strachu; *consulendi res non dabit spatium L* zlý stav nedovoloval se raditi; *in re trepida L* v trapném postavení, v tísní; *res dura V* krutý osud; *lacrimae rerum V* slzy nad osudy lidskými (prolévané); *dum res et aetas . . . patiuntur H* pokud poměry a věk dovolují; *mala res, spes multo asperior S* stav; *rerum fiducia V* spoléhání ve štěstí; *res trepidae S* zmatky; *diffidere rebus suis S* zoufati nad svým stavem; zvl. *res secundae* štěstí, *res adversae* neštěstí; též o poměrech veřejných: *rerum mutationes S* = státní převraty; *novis rebus studere Cs* usilovati o převrat; adv. *ex re* přiměřeně okolnostem, vhodné; *pro re CL* podle okolností; někdy se nepřekládá: *res venit ad certamen S* došlo k zápasu **2** příčina, důvod: *ea re, hac re, quare, ob eam rem, quam ob rem* proto; *nulla alia re N* pro nic jiného **3** zájem, prospěch; blaho: obyč. *in rem est SL* jest s prospěchem; *ob rem* (naproti *frustra*) *S* se zdarem; *non ab re esse L* nebýti neprospěšný; *sua re commoveri C* řídit se vlastním prospěchem; *tua res agitur H* o tvou věc běží; *quā fortuna rem daret L* kam by se štěstí naklonilo; *metum Caesaris rerum Lyaeo solvere H* strach o blaho Caesarovo **III** činnost vůbec **1** zaměstnání: *tecum mihi res est C* jest mi činiti s tebou; *nullaene igitur res sunt seniles C* zaměstnání pro stáří; *res rusticae C* hospodářství, rolnictví; *res navalis* námořnictví; *res bellica* válečnictví; *res frumentaria* zásobování obilím; *res militaris* vojenství; *res venereae C* požitky lásky **2** záležitost, podnik: *rem transigere C*; *si qua in re opus fuerit C*; *suorum rerum esse L* býti

svým pánem; *tantis rebus praeesse* N; zvl. právní záležitosti, pře: *de sua re in ius ire* N; *rem iudicare* C spornou věc; *pecunias capere ob rem iudicandam* C; *tene relinquam an rem?* H proces IV činnost jednotlivě 1 konání věci, jednání, čin, skutek: *ratio excogitata Larini est, res translata Romam* C provedení činu; *res divinae* L posvátné obřady, bohoslužba; *egregia fides, re cognita* S skutkem osvědčená; *in re gerenda versari senectutein negant* C = činnost (veřejnou) mu upírají; *clamorem res est secuta* L skutek následoval; *tantarum gloria rerum* V činů; *rem gerere* jednati (o různých úkonech); spec. o boji: *rem saxis gerit* O zápas vede; *res gestae* činy; často jen *res*: *mirator rerum* V slavných činů 2 událost, případ: *res nova* V nový zjev; *inopiniae res* N; *una ex re satis praecipit* C z jediného případu; plur. *res* dějiny: *rerum scriptor* S dějepisec; *cognitio rerum* S; *Cimbricas res attingere* C pokusiti se o dějiny C. 3 průběh děje, výsledek, rozhodnutí: *pro re certa spem fallacem domum rettulerunt* C místo jistého výsledku; *exitus illam resque probat* O; odt. pak 4 skutečnost: *re ipsa* vskutku, *re vera* vpravdě, opravdu; *ut erat res* S jak tomu skutečně bylo 5 *res* druhy s odkazovacím význ. = *id ta* věc, to: *movet res multitudinem* L.

**re-sacrō** viz *resacro*.

**re-saeviō, ire, —** — znova se rozzuřiti: *ne resaeviat ira* O.

**re-salūtō, āre, āvī, ātum** odzdravovat, navzájem pozdravovati, děkovati za pozdrav: *neminem* C.

**re-sānēscō, ere, sānuī, —** [sanus] opět se uzdraviti.

**re-sarciō, ire, sarsī, tum** spraviti; napraviti, nahraditi: *detrimentum* Cs.

**re-scindō, ere, scidī, scissum** 1 pāv. strhnouti: *pontem* Cs, *vallum* Cs, *caelum* V; roztrhnouti, rozříznouti, rozseknouti: *r. sinum* Pp; *r. teli latebras* V rozseknouti místo zbraň tající; *r. vulnera* O znova otevřítí, *ulceris os ferro* r. V 2 přenes. zrušiti, neplatným učiniti: *leges* C, *acta deum* O, *iussa Iovis* O, *pactiones, iudicium* C.

**re-sciscō, ere, iī (īvī), itum** zvědětí něco, dovědětí se, zprávu dostati o něčem: *quod ubi Caesar rescit* Cs; *adversarios rescituros de suo adventu* N.

**re-scribō, ere, psī, ptum** 1 odepsati, písemně odpovědětí: *ad litteras* C; *rescribe mihi de Curtio* C; subst. **rescriptum, ī, n.** císařský reskript, nařízení: *rescripto venas solvit* T 2 dluh odepsati = zaplatiti: *quod tu numquam rescribere possis* H 3 přepsati někam jinam: *ad equum* Cs k jízdě 4 znova napsati, přepsati, přepracovati: *actiones* Pn, *cantus* C složití; *ex eodem milite novas legiones* L z téhož mužstva opět sestaviti.

**re-secō, āre, uī, ctum** ořezati, osekatí, ostrihatí; uříznouti, useknouti 1 *truncos* V, *capillos, barbam* O; *partem de tergore* O; *linguam* C podříznouti (aby mohl lépe mluvití); obr. *ad vivum* r. C ,do živého' řezati = bráti příliš důkladně; *resecanda falce luxuriat humus* O k žatvě bují 2 přenes. *spem longam* r. H ,přistříhnoutí' = omeziti; *audacias atque libidines* C; *quae resecanda erunt* C co bude třeba vyříznouti.

**resecrō, āre, —** [re a sacro] 1 znova zapřísahati, opět snažně prositi: *nunc te obsecro resecroque* Pt 2 kletby zbaviti někoho, kletbu sejmouti s někoho: *r. Alcibiadem* N.

**resegmen, inis, n.** [resecro] ústřížek, odpadek.

**re-sēminō, āre, —** znova ploditi: *ales se reseminat* O.

**re-sequor, ī, secūtus sum** (jen perf.) (vzápětí = ihned) odpovědětí, odvětiti alqm komu O.

**reserō, āre, āvī, ātum** [re a sera] ,závoru odstrčítí, otevřítí: *fores* O, *limina* V, *urbem* V, *sedes infernas* V; přenes. *ares* L, *pectus* O, *longum annum* O; *Italiam exteris gentibus* C přístupnou učiniti; *oracula mentis* O zjeviti.

**re-servō, āre, āvī, ātum** uchovati, nechati (si): *commeatum ad obsidionem urbis* Cs; *hoc consilium ad extremum* Cs; *prodicionem reservat* L nechá si za lubem; *alqd in aliud tempus* Cs; *praedam alci* Cs, *suam operam accusationi*

*C*; *incolumem Pallanta mihi si fata reseruant V* zachová-li mi *P.*; *consul ad salutem vestram reservatus C* = zachráněný; někdy = *servare: reservatis Aeduis Cs*; *quod quaesita reservet O* jenž umí nabytého ušetřiti.

**reses, sidis** [*re a sedeo*] na místě sedící **a** zbylý: *in urbe plebs L b* líný, nečinný: *r. tempus terit L*.

**resideō, ēre, sēdi**, — [*re a sedeo*] **1** seděti, zůstatí seděti: *resideamus, inquit, si placet C*; *residens flevit Pp*; seděti: *in equo O, tergo aselli O*; obr. *quorum in nutu residebat auctoritas C* v jejich pouhém posunku trůnila vážnost; — *r. alqd* seděti na něčem, u něčeho: *r. ferias Pt* slaviti svátky; *denicales residentur C* **2** zůstávati, tkvěti: *in corpore nullus sensus C*; *periculum residebit in venis rei publ. C: simultatis reliquiae C*; *pristinæ virtutis memoria Cs* trvá.

**re-sidō, ere, sēdi**, — **1** posaditi se, usaditi se: *medio rex resedit agmine O, mediis aedibus V, humi O*; obr. *iam iam residunt cruribus pelles H* usazuje se na nohou drsná kůže; *Siculis arvis V* (jako osadník) **2** přenes. usaditi se, sm. uti-šiti se, uklidniti se: *resedit flatus venti V, tumor animi C*; *terror L*; *bellum H, mentes ab superiore bello Cs*; *corda ex ira V, ardor L* ochladl **3** opadávati, klesati: *maria in se ipsa residunt V* opět do sebe klesá; *flumina O* zpět mizejí do země; *aquae O*; snížiti se: *si montes resedissent C* kdyby se propadly.

**residuus, a, um** [*resideo*] pozůstalý, zbylý: *bellorum irae L* hněv z dřívějších válek; subst. *residui nobilium T* zbytek šlechty; *residuum C* zbytek; o penězích dlužný: *pecuniae CL*.

**re-signō, āre, āvi, ātum** **1** odpečetiti, otevřiti: *litteras C, testamenta H*; *lumina morte resignat V* otvírá oči od smrti = vrací očím život; obr. zjeviti: *venientia fata O* **2** odejmouti, zmařiti: *tabularum fidem r. C* **3** odepstati v útech (= *rescribere*) **4** o dluhu spláceti, vraceti: *resigno, quae dedit (fortuna) H*; = <odkázati (v závěti)>.

**resiliō, ĩre, siluī**, — [*re a salio*] **1** zpět skákati: *r. in lacus O*; *resilientes ad manipulos velites L* uskakuje **2** od-

skakovati, odrážeti se: *sarissa (ab ore) O*; *tecti a culmine grando O*; obr. *ut ab hoc crimen r. videas C* že se od něho obvinění odráží sm. že na něm neulpívá **3** zkracovati se, zmenšovati se: *manus in spatium breve O* v nepatrnou délku.

**re-sĭmus, a, um** vzhůru ohnutý, ohrnutý: *nares (simiae) O*.

**rēsĭna, ae, f.** [*ῥητινῆ*] pryskyřice, smůla.

**resipiō, ere**, — [*re a sapio*] chutnati něčtm: *uva resipit picem Pn*; přenes. *Epicurus minime resipiens patriam C* = na němž není ani dost málo znáti jeho původ.

**resipiō, ere, sipiī (uī)**, — [*resipio*] jen přenes. přijíti opět k rozumu, nabýti rozvahy: *resipiscere paulatim civitates T*; přijíti k sobě, zotaviti se: *cum resipisset C*; *fessi resipiscimus Pp*.

**resistentia, ae, f.** [*resisto*] odpor.

**re-sistō, ere, stitī**, — **1 a** zastaviti se, stanouti: *saepius appellatus restitit Cs*; *cum legionibus in occulto Cs* zastaviti, zaraziti **b** zůstávati vzadu: *alii alio loco resistebant Cs*; zůstatí: *ibi Cs, castris praesidio Hirt c* (pevně) stanouti, udržeti se na nohou: *nihil est, ubi lapsi resistamus C* **d** přenes. *media in voce V* zaraziti se, uvážnouti; *verba resistunt O* vážnou **2** nepřátelsky proti někomu se postaviti, na odpor se postaviti, odporovati: *legiones hostibus resistunt Cs*; *r. et pugnare contra veritatem C*; *resistitur Cs* odpor se klade alci rei něčemu; *Symplegades ventis resistunt O*; *resistens ad perferendas calamitates mens Cs* odolná pro snášení pohrom; též násl. věta *s ne* nebo *quin* (při záporu).

**resolūtiō, ōnis, f.** [*resolvo*] **1** rozvázání, rozvolnění, rozklad **2** ochabnutí, zeslabení.

**re-solvō, ere, solvī, solūtum** **1** rozvázati, uvolniti: *cinctas vestes, crinem O*; *catenis r. O* sprostiti; *te piacula nulla solvent H* povinnosti nesprostí; *equos O* odpřáhnouti; otevřiti: *vix fauces r. O*; *vocem volens atque ora resolvat V* ať rozváže ochotně ústa a hlas k věštění; rozříznoti: *iugulum*

*mucrone* *O* prokláti **2** rozpouštěti, měkčiti, taviti: *nivem* *O*; *gleba se resolvit* *V* (zmrzlá) hrouda měkne; *nebulas ventis* *O* rozptýliti, rozehnat; *tenebras* *V*; *dolos ambagesque* *V* rozluštit **3** zničiti, odstraniti: *curas, iura pudoris* *V*; *vectigal, disciplinam* *T*; *litem lite* *H* řešiti **4** uvolniti, rozvolniti: *disciplinam militarem* *T*; *Cerberus immania terga resolvit* *V* protahuje; *placida resoluta quiete* *O* uvolněná (od ovládnání sebe); *iacui totis resoluta medullis* *O*.

**resonābilis**, *e* [*resono*] ozvučný, ozvěnou odpovídající: *Echo* *O*.

**resonantia**, *ae, f.* [*resono*] ozvěna; <znění>.

**re-sonō**, *āre, āvī*, — **1** *re* = zpět: ozvěnou se ozývati, zvučeti: *locus suave resonat voci* *H* dává lahodnou ozvěnu; obr. *gloria virtuti resonat tamquam imago* *C* jest jakoby ozvěnou ctnosti; *r. latratibus aether* *O* **2** vůbec **a** nepřech. ozývati se, zvučeti, zaznívati: *vox resonat quae chordis ima* *H*; *quiddam r. urbanus* *C* **b** přech. rozezvučeti něco: *triste et acutum* *H* smutný a ostrý tón vyluzovati; *lucos cantu* *V* = zpěvem naplňovati; *resonare doces Amaryllida silvas* *V* učíš, aby se ozývaly jménem Amaryllidiným; *litora alycyonen resonant* *V* břeh zní hlasem ledňáčka.

**resonus**, *a, um* [*resono*] zpět se ozývající: *resonis iterabat vocibus* *O* ozvěnou odpovídala.

**re-sorbeō**, *ēre*, — (zpět) pohlcovati, polykati: *saxa* *V*; *quae vomit fluctus totidem totidemque resorbet* *O* jež tolikéž zpět pohlcuje vln, kolik jich vyvrhuje; *nec litore tenus mare accrescere aut resorberi* *T* a že příliv a odliv nesahá pouze ke břehu; *mare in se resorberi videbamus* *Pn* jak se do sebe vtahuje = od břehu ustupuje.

<**respectivē**, *adv.* [*respicio*] hledíc k tomu.>

**re-spectō**, *āre, āvī*, — **1** ohlížeti se: *ad tribunal* *L*, *arcem Romanam* *L*, též absol. **2** míti ohled, zření míti, hleděti, dívati se: *siqua pios respectant numina* *V* **3** očekávati: *ne munus ab eis respectent* *C*.

**respectus**, *ūs, m.* [*respicio*] **1** ohlédnutí (se), ohlížení (se): *sine respiratione ac r. pugnare* *L* **2** ohled, zření k něčemu: *respectu rerum privatarum* *L*, *sine respectu veniae* *T*.

**respergō**, *ere, spersī, spersum* [*re a spargo*] postříkati, pokropiti: *sanguine r.*; poskvrniti: *probro respersus* *T*.

**respersiō**, *ōnis, f.* [*respergo*] pokropení.

**respiciō**, *ere, spexī, spectum* [*re a specio*] **1** **a** ohlížeti se alqd po něčem, zpět pohlížeti: *ne respiceret quisquam* *Cs*; *respicere vetitus est* *L*; *nec prius amissam respexi* *V* neohlédl jsem se po zmizelé **b** vzadu (= za sebou) viděti: *Cloanthum instantem tergo* *V*; *non Nestora respicis?* *H* nevidíš za sebou?; *a tergo angues* *V*; s ak. c. inf. *volitare favillam* *V* **c** pohlížeti alqd na něco, vzhlížeti: *arcem* *O*; *cum stomacheris ob unguem te respicientis amici* *H* vzhlížejícího k tobě s láskou; prohlížeti něco: *Sardoa regna* *O*, *puppis* *V* **2** **a** v duchu zpět patřiti, přehlížeti: *spatium praeteriti temporis* *C*; ohlížeti se po něčem = očekávati něco: *subsidia in re trepida* *L*; *spem ullam ab Romanis* *L* **b** hleděti k něčemu, míti zření na něco, dbáti, šetřiti něčeho: *nos deus respicit* *C*; *salutem suam* *C*; též ak. c. inf. **c** vztahovati se k někomu, záležeti na někom: *ad hunc summa imperii respiciebat* *Cs*.

**respirāmen**, *inis, n.* [*respiro*] dýchání, dech: *respiramina clausit* *O*; *r. utrumque animae* *O* oba průduchy (t. j. ústa i nos).

**respirātiō**, *ōnis, f.* [*respiro*] **a** oddechnutí, oddech: *sine respiratione pugnare* *L* **b** výpar, vypařování: *aquarum* *C*.

**respirātus**, *ūs, m.* [*respiro*] oddychování, dýchání: *pulmones in respiratu se dilatant* var. *C*.

**re-spīrō**, *āre, āvī, ātum* **a** vydechnouti, oddechnouti (si): *animam, quae ducta sit spiritu, a pulmonibus respiret ac reddat* *C*; *libere respirare* *C* **b** přenes. oddechnouti si význ. odpočinouti si, zotaviti se, uklidniti se: *homines respirasse videbantur* *C*; *a continuis cladibus*

*L*; *oppugnatio respiravit C* ustalo; *avaritia C* = zmenšila se, povolila **c** důchati, voněti: *r. gramine :: Statius*.

**re-splendeō**, *ēre, uī*, — lesknouti se, třpytiti se *V*.

**re-spondeō**, *ēre, spondī, spōnsum*  
**1** pův. navzájem slíbiti, navzájem zaručovati: *ego tuom tibi advenisse filium respondeo* (po předcház. *spondeo*) *Pt*; navzájem dáti: *ut sit, unde par pari respondeatur C* aby bylo odkud stejné stejným splatiti; pod. *amore respondebo C*  
**2** odpovídati **a** význ. odvětit: *alci de alqa re plura C*; *ad postulata alcis pauca Cs*; *benigne H, in hanc sententiam L*; přímá řeč, nepř. ot., ak. c. inf., ut; *ius r. C* právní odpověď (radu) dávat; *civica iura r. H* dávat rady v občanském právu; „na jméno odpovědět“ = hlásiti se, k soudu se dostaviti: *ciatus accusator non respondit, non adfuit C*; *r. vadato* (v. t.) *H*; *ad nomina L*; *opinio erat Verrem responsurum non esse C*; odt. pak = zodpovídati se: *profectus in exsilium statim nec respondere ausus C*  
**b** význ. souhlasiti, shodovati se, býti podoben: *prodigio respondet eventus L* výsledek se shoduje s významem znamení; *horum auctoritatibus illorum orationi C* vyrovnati se; *mensura respondet viro O* jest přiměřena; *arma Augusti non responsura lacertis H* neměly se vyrovnati rameňům (= síle vojenské); *responsura tuo numquam est par fama labori H* nikdy se nevyrovná; *coniunx pristinus illi respondet curis V* = sdílí s ní stejné starosti; *ne prior officio quisquam respondeat H* aby zádost neučinil přátelské povinnosti někdo jiný **c** o místech: naproti ležeti: *contra elata mari respondet Gnosia tellus V*. Part. *responsum* j. subst. v. t.

**respōnsiō**, *ōnis, f.* [*respondeo*] odpověď; zvl. odmítavá odpověď, vyvrácení.

**respōnsō**, *āre*, — [*respondeo*] **a** odpovídati: *ripaeque lacusque respondent V* ohlasem se ozývají **b** odmlovati; odporovati: *num ancillae tibi respondent? Pt*; *cupidinitibus H*; *cenis opimis H* pohrdati; *fortunae superbae*

*H* vzpírati se; *ne gallina malum respondet dura palato H* (aby zle neodmlouvala =) aby nekladla zlý odpor patru.

**respōnsum**, *ī, n.* [*respondeo*] odpověď; spec. **a** odpověď věštby, věštný výrok: *memor responsi L* **b** výrok právníkův, dobrozdání: *iuris consultorum responsa C*.

**rēs-pūblica** viz *publicus* I 1 c.

**re-spuō**, *ere, uī*, — **1** „vyplítí“, vyvrhnouti: *quod valde dulce est C, invisum cadaver humus O*  
**2** metaf. odmítnouti, pohrdnouti: *munera L*; *conditionem Cs* zamítnouti; *consolationem C*.

**re-stagnō**, *āre*, — býti pod vodou: *late is locus restagnat Cs*; přetékat, z břehů vystupovati: *restagnantis maris unda O*.

**restaurātor**, *ōris, m.* [*restauro*] obnovitel.

**restaurō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *instaurō*] opět vystavěti, obnoviti: *theatrum T, aedem Veneris T*.

**restinctiō**, *ōnis, f.* [*restinguo*] uhašení: *sitis C*.

**re-stinguō**, *ere, stīnxī, stīnctum* [2. *stinguo*] hasiti, uhasiti, udusiti: *quae restinguendo igni sunt L* prostředky k hašení ohně; *ignis restinguitur C* uhasíná; *ut omnis ex castris multitudo ad restinguendum concurreret Cs* k hašení; *sitim C*; přenes. *bellum, cupiditates C* potlačiti; *animos morte non restingui C* že nezhasínají = nezanikají; *ardentis Falerni pocula H* sm. zřediti (vodou); *studia C* potlačiti, vniveč přivěsti.

**restipulātiō**, *ōnis, f.* [*restipulor*] vzájemný slib, závazek.

**re-stipulor**, *ārī, ātus sum* navzájem slíbiti, zavázati se.

**restis**, *is, f.*, ak. *im, em*, abl. *ī, e* provaz, lano.

**restitō**, *āre*, — [*resisto*] jen přenes. váhati: *Hannibalem restitatem in Africam attrahere* var. *L*.

**restituō**, *ere, uī, ūtum* [*re a statuo*]  
**1** pův. **a** zpět postaviti (na předešlé místo): *statuas sublatas C*; *arborem, quo quaeque modo steterit V* opět zasaditi; *turbatas comas O* urovnati **b** znova postaviti, vystavěti, obnoviti: *mu-*

ros *N*, oppida vicosque *Cs*, aciem *L* šik bitevní znova zříditi; ordines *S* znova rozestaviti **2** přenes. **a** na předešlé místo postavit, (znova) dosaditi, v bývalý stav uvést: absol. *Bacchus peccasse fatentem restituit O* v dřívější stav uvedl; *Seuthen in regnum N* na trůn opět dosaditi; *tribunos in suam dignitatem Cs*; *ut ii nobiles restituerentur in civitatem C* aby šlechtici (vypuzení) opět byli uvedeni do obce; zvl. *damnatos in integrum r. Cs* trest odsouzených zrušiti; *restituere in locum, ex quo decidit C*; z vyhnanství zpět povolati: *-numqui exsules restituti? C*; *Aristides populi scito in patriam restitutus est N* **b** zpět odevzdati, vrátiti: *virgines in patriam ad parentes L*; *familiarem et hospitem alci Cs*; *Sex. Pompeius civitati restitutus C*; *lucem salutemque C*; *signa nostro Iovi H*; *se r. alci CL* smířiti se s někým; opět získati: *Ioniam Atheniensibus N*, *oppida abalienata N*; nahraditi: *rem r. C* dáti náhradu; *damna, amissa, fraudata L*; *vim factam r. C* škodu násilím způsobenou napravit **c** znova zavést: *sine restituta potestate L* bez opětného zavedení moci (tribunské); obnoviti: *cursum O*, *pugnam, proelium L*, *veteres clientelas Cs*, *veterem calliditatem C* znova ukázati; *cunctando restituit rem* básn. u *C* zachránil.

**restitūtio, ōnis, f.** [*restituo*] znovu-zřízení, navrácení v dřívější stav: *damnatorum C* = rehabilitace; *restitutione mea C* mým povoláním z vyhnanství; *illius potestatis C* obnovení.

**restitutor, ōris, m.** [*restituo*] obnovitel: *templorum L*, *salutis C*.

**re-stō, āre, stitī,** — **1 a** zůstávati, vytrvávati: *qui restat (amor) et sustinet minas Pp* **b** zůstávati, zbýváti: *qui pauci iam admodum restant C* jichž jest velmi málo na živu; *nunc ego resto H*; *de viginti restabam solus O*; *duae noctes restant de mense secundo O*; *mea vulnera restant V* mé rány jen ještě zbývají (= nezbývá, než abych zase byla poraněna); *neos restat, ut CO*, *nilhil aliud restat, nisi L* = nezbývá než; *restat ut dicam C* konečně jest mi říci; básn. též

*inf.: restat ire H* **c** o budoucnosti *restat alqd* čeká něco na někoho, jest souzeno: *hoc Latio restare canunt V* **2** naproti něčemu se stavěti, odporovati, protiviti se: *fortiter L*, *summa vi L*, *adversus pila et gladios T*; *paucis plures vix restatis L*; *qua minima vi restatur L* kde jest nejmenší odpor; *fugiens restitit agna lupum O* stanula.

**restrictē, adv.** [*restrictus*] **a** skoupě, skrovně: *facere C Pn* **b** přesně, přísně: *observare, praefinire alqd C* **c** stručně: *restrictius legendum dare Pn*.

**restrictus, a, um** [*restringo*] **a** těsný, úzký, omezený **b** skoupý: *r. et tenax C*; *restricti nullo modo esse debemus C*; *natura ad largiendum restrictior C* **c** opatrný, přesný, přísný: *imperium T*.

**re-stringō, ere, strīnxī, strictum** do zadu utáhnouti, svázati, spoutati: *membra catenā restrictus Ct*; *restrictis lacertis lora sensit H* řemeny na pažích zadrhnuté; *puellam r. vinculis T*; přenes. *animum maestitiā r. T* svírat. Part. *restrictus j.* adj. v. t.

**re-sūdō, āre potitise: solum resudat Cr.**  
**resultō, āre,** — [*resilio*] odskakovati, odrážeti se: *tela galeā resultant V*; poskakovati, nadskakovati: *plumulae resultantes Ap*; — obr. *vocis imago resultat V* zpět se ozývá; *colles clamore resultant V* zvučí ozvěnou.

**re-sūmō, ere, sūmpsī, sūmptum** opět vzíti, znova se chopiti: *tabellas positas O*, *arma T*, *pugillares Pn*; opět na se vzíti: *speciem caelestem O*; přenes. opět nabyti: *vires O*, *libertatem T*; opět, znova se dáti do něčeho; obnoviti: *pugnam T*, *militiam T*; *r. orbis Inscr* (o oběžích měsíce).

**re-supīnō, āre, āvī, ātum** vzad skloniti, dozadu položiti: *regem umbone L* naznak zpět sraziti.

**re-supīnus, a, um** vzad skloněný, naznak ležící: *quem super (sc. lapidem) impulsum resupino corpore . . . vertit O* naznak zvrátil; *resupino collo O*; *corpora resupina natant O* naznak plovou; *Niobe mediam tulerat gressus resupina per urbem O* s hlavou hrdě vztýčenou.

**re-surgō, ere, surrēxī, surrēctum** opět povstati, zdvihnouti se: *si re-*

*surgat centimanus Gyas H; resurgam H* opět se pozdravím, zdráv vstanu; *cymba de mediis aquis O* vynoří se; *resurgabant lunaria cornua O* vycházely; přenes. *Troia, resurges O* opět povstaneš; *si resurgat murus aëneus H; resurgens amor V* znova se probouzející.

**resurrectiō, ōnis, f.** [*resurgo*] opětne vstání; ≠ zmrtvýchvstání, vzkříšení. **re-suscitō, āre, —** opět vzbuditi: *veterem iram O* roznítiti.

**retaliō, āre** [*re a talio*] odpláceti.

**retardatiō, ōnis, f.** [*retardo*] zdržení, omeškání.

**re-tardō, āre, āvī, ātum** zdržovati, meškati alqd něco; přenes. *hostium impetus intellegunt retardatos C* že jsou zdrženy = odvráceny; *celeritatem persequendi C* zmírniti, zmenšiti; *tua ne retardet aura maritos H* tvůj půvab aby nečinil chotě nevyššímavými.

**rēte, is, abl. ī i e, n.** síť (rybářská i tenata lovecká).

**re-tegō, ere, tēxī, tēctum** odkrýti, a odhaliti, obnažiti: *iugulum pectusque O; iam rebus luce reiectis V* když byly věci-jíž světlem odhaleny = osvětleny; *Titan radiis orbem reiecit V; reiectum lancea consequitur V* štítem nekrýtého **b** přenes. význ. odhaliti, zjeviti, prozraditi: *arcanum consilium H; caecum domus scelus V; occulta coniurationis T.*

**re-temptō (n. retentō), āre, āvī, ātum** opět se pokoušeti alqd o něco: *verba intermissa r. O; viam leti, studium O; digitis retemptat fila lyrae O* opět se pokouší hráti na strunu.

**re-tendō, ere, dī, tum** povoliti, popustiti: *arcum O.*

**re-tentiō, ōnis, f.** [*retineo*] zdržení, zastavení: *aurigae (subj.) C; přenes. assensionis C* (překl. řec. ἐπισηγή) zdržení se souhlasu.

**1. retentō, āre, āvī, ātum** [*retineo*] zdržovati, zdržovati: *agmen L, legiones, fugientes T; přenes. vitam C* udržovati.

**2. retentō** viz *retempto*.

**re-texō, ere, texuī, textum** **1 a** ,rozetkáti', rozplésti, rozpárati: *Penelope telam retexens C; obr. luna tenuata retexuit orbem O* rozetkala kruh (sm. =

zmizela); *quinque orbis explent cursu totidemque retexunt V* pět proběhnou kruhů a právě tolik jich proběhnou nazpět **b** přenes. neplatným učiniti, zmařiti: *amor patriae retexit opus O; praeturam alcis C, orationem meam C* **2** znova tkáti, opětovati, obnoviti: *Eurydices properata (v. t.) retexite fata O* znova utkejte; *idem retexitur ordo O; scriptorum quaeque retexens H* předělávaje.

**retiarius, ī, m.** [*rete*] síťář (gladiátor vyzbrojený sítí a trojzubou vidlicí).

**reticentia, ae, f.** [*reticeo*] mlčení, odmlčení: *posterorum C; zamlčení: poena reticentiae C; t. t. rétor. zámlka.*

**reticeō, ere, cuī, —** [*re a taceo*] **a** nepřech. odmlčeti se, mlčeti: *cum ille primo reticuisset C, de alqa re CT; s dat. osoby alci = nedati odpovědi: loquenti O, respondenti T* **b** přech. zamlčeti alqd něco.

**reticulum, ī, n.** [*demin. k rete*] síťka, síťkový sáček.

**Retina, ae, f.** přístavní město u zálivu neapolského výbuchem Vesuvu zničené, nyn. Resina.

**retinaculum, ī, n.** [*retineo*] čím se něco drží, držák: *uзда, otěž, provaz, lano: retinacula mulae H, equorum V; navis V, ratis L; vitis V* houzev vrbová k přivazování révy; obr. *vitae retinacula Pn* pouta života.

**retinēns, entis** [*retineo*] zachovávající, udržující (*alcis rei* něco), lpící na něčem: *iuris et libertatis C; modestiae, antiqui moris, avitae nobilitatis T.*

**retineō, ēre, uī, tentum** [*re a teneo*] **1 a** zdržeti: *legatos, Cs; retineri* býti zdržen, zdržeti se: *tempestate Cs, contrariis ventis Pn; aegre sunt retenti, quin Cs* stěží se dali zdržeti, aby ne; *tempestat solet retinere (sc. homines) S* absol. zdržuje; *equos Cr, arcum manu C; lacrimas O; alqm in officio C* udržeti **b** podržeti, udržeti něco ve své moci: *oppidum Cs, Aegyptum Cr; amicos observantiā C; ius, iustitiam C; ordinem N* (posloupnost) zachovati; *vitam N* zachrániti; *animam S* živořiti; *spem T* zachovati si, *virtutem C* **2** (*re* bezvýzn.) držeti, míti: *frena O, dexterā silicem*



*L; virgulta manibus L* (držeti se, chytati se); *memoriam alcis rei, memoriā alqd r.* v paměti chovati, pamatovati si. Part. *retinens j.* adj. v. t.

**re-tonō, āre** (hromově) ozývati se Ct.

**re-torqueō, ēre, torsī, tortum** zpět otočiti, (zpět) obrátiti, (zpět) zakroučiti: *oculos CO, hastam in se Cr; caput in sua terga O; currus aversos retorsit V; manus retortae H* do zadu svázané; *ille retorto succinctus amictu V* roucho maje nazad vykasané; *retortis violenter undis H* stranou obrátiv prudce své vlny; přenes. *Iuno mentem retorsit V* změnila své smýšlení.

**retractiō, ōnis, f.** [retracto] 1 zpěčování, zdráhání: *sine ulla retractatione pro patria vitam profundere C* 2 opětne projednávání; o spise přepracování.

**retractō, āre, āvī, ātum** [retraho] 1. **a** zpět táhnouti, jen přenes. zpět vzítí, odvolati: *dicta V, largitiones Pn* **b** vzpírati se, zpěčovati se, zdráhati se: *quid, Turne, retractas V; nullo retractante L; sive retractabis sive properabis C* 2 znova ohmatávati, znova bráti do rukou, (znova) dotýkati se, chápati se něčeho: *vulnera O, ferrum V, arma L*; přenes. opět uvažovati: *diligenter alqd C; librum Pn* opět a opět čísti; *verba desueta O* opět a opět říkati; *postero die retractatur T* znova se projednává.

**retractus, a, um** [retraho] odlehlý, vzdálený, daleký: *retractor a mari murus L; retractius cubiculum Pn.*

**re-trahō, ere, traxī, ctum** 1 (*re* = zpět) **a** zpět táhnouti, zpět vléci: *alqm in urbem Cs; quo fata trahunt retrahuntque V; in servitute retrahi T* býti odvlčen; *Dumnorigem retrahi imperat Cs; retrahique pedes unda relabens V* podráží nohy **b** přenes. odvésti, oddáliti, zdržeti: *Thebas ab interitu N* zachrániti; *consules a re publ. C* odciziti; *se r. ab ictu O* vyhýbati se 2 (*re* = opět, znova) znova táhnouti, opět vléci: *ad eosdem cruciatus retrahi T* znova býti vlečen; *oblitterata monumenta T* znova na světlo vytáhnouti. Part. *retractus j.* adj. v. t.

**re-tribuō, ere, uī, ūtum** zpět dáti, vrátiti, oplatiti: *acceptam pecuniam populo L*; dáti někomu, co mu náleží: *fructum exactae aetatis C, testimonium Pn.*

**retribūtiō, ōnis, f.** [retribuō] vrácení, oplátka, odplata.

**retrō, adv.** [srov. intro] zpět, nazpět, dozadu **a** místně *fugere V H, vertere V, flectere O; vestigia retro observata sequor V* nazpět jdu po vypořozovaných stopách; při slovesech klidu: v zadu: *quid r. fiet C; r. Marsigni terga Marcomanorum claudunt T*; přenes. *sententia vobis versa r. V* = v opak; *omnia, quae sine honestate sint, r. ponere C* (opak *anteponere*) **b** časově *et deinceps r. ad Romulum C; si r. quoque velimus custodire (vim legis) Pn* do minulosti.

**retro-agō, ere, ēgī, āctum** 1 zpět (dozadu) hnáti; metaf. *r. iram Sn* potlačovati 2 obracetí. — <retroacta tempora minulě časy.>

**retrōcēdō, ere** = *retro cedo.*

**retrō-gradior, gradī, gressus** sum kráčetí zpět.

**retrō-pendulus, a, um** v zadu visící, v zadu splývající *Ap.*

**retrōsum i retrōrsus** [z *retro vorsum, retro vorsus*] pāv. adj. nazpět obrácený: *ipse r. squalentia prodidit ora O*; pak jako adv. zpět, nazpět: *vela dare H, vestigia r. spectantia H*; přenes. obráceně: *ex aëre aether, deinde r. vicissim ex aethere aër C.*

**re-trūdō, ere, trūsī, trūsum** tlačiti zpět, zatlačovati. Part. *retrusus j.* adj. v. t.

**retrūsus, a, um** [retrudo] vl. zatlačený zpět, skrytý, zastrčený.

**re-tundō, ere, rettudī i retudī, tūsum** **a** otupiti: *tela retusa O, retusum ferrum H, gladios C* **b** přenes. zeslabiti, zkrotiti, zmírniti: *Aetolorum linguas L* umlčeti zlé jazyky Aitolů; *tela coniurationis C; collegam T; impetum L.* Part. perf. *retusus* význ. adj. v. t.

<re-turgeō, ēre opět se nadýmati.>

**retūsus, a, um** [retundo] otupělý, tupý.

**Reudignī, ōrum, m.** národ germánský při ústí Labe.

**reus, ī, m. rea, ae, f.** [snad adj. k *res* = pře] vl. procesní strana vůb., ob. ob-

žalovaný, obviněný: *reum facere alqm NC* obžalovati; *rea citaretur Etruria C* byla by před soud volána; *is est r. avaritiae C* ten je viněn z hrabivosti; *de vi C* pro násilí; *in reos referre C* do seznamu obžalovaných zapsati; meton. dlužník, zavázaný, povinný: *voti (v. t.) reus V* k vyplnění slibu.

**re-valēscō**, *ere, luī*, — opět nabývati sil, opět se pozdravovati; přenes. *Laodicea revaluī T* opět se zotavila, povznesla; *ut diplomata Othonis reualescerent T* aby nabyla bývalé platnosti.

**re-vehō**, *ere, vēxī, vectum a* zpět vézti, zpět dopravovati, odvážeti: *Diana Segestam Carthagine revecta C*; *sagittas (Philoctetae) ad Graios revexit O*; *praeda revecta L*; *famam optimam Pn* dovézt si **b** med. zpět jeti, (plaviti se, plouti): *Ithacam revehi H*; *equo L c* přenes. vraceti se v řeči: *ad paulo superiorem aetatem revecti sumus C*.

**revēlātiō**, *ōnis, f.* [*revelo*] odhalení; objevení, zjevení.

**re-vellō**, *ere, vellī, vulsum (volsum)* vytrhnouti, odtrhnouti, vyškubnouti, vyrvati, odervati, vyvrátiti: *telum ab alta radice V*; *scuta manibus Cs*, *caput a cervice V*; *herbas radice O*; spec. vypáčiti: *ianuam, claustra portarum CL*; vyvrácením otevřiti: *maiorum sepulcra C*; *cineres manesque C* popel rozházeti = náhrobek znesvětiti; obr. *consulatus ex monumentorum memoria revulsus C* vyškrtnutý.

**re-vēlō**, *āre, āvī, ātum* odhaliti, obnažiti: *os O*, *frontem T* = dáti si vlasy ostříhati; přenes. *mentita sacra O*.

**re-veniō**, *īre, vēnī, ventum* vrátiti se: *domum C*, *ex longinquo T*.

**rēvērā** viz *res IV d*.

**re-verberō**, *āre*, — (úderý) odrážeti: *Indus saxis reverberatur Cr*.

**reverendus**, *a, um* [*revereor*] ctihodný; důstojný.

**reverēns**, *entis* [*revereor*] uctivý: *sermo erga patrem T*; *sanctius ac reverentius visum T*.

**reverenter**, *adv.* [*reverens*] uctivě.

**reverentia**, *ae, f.* [*revereor*] uctivost, úcta, vážnost k čemu: *alcis rei, adversus alqm, in alqm*.

**re-vereor**, *ērī, itus sum a* ostýchati se, báti se: *coetum virorum L b* míti v úctě, ctíti: *vicem regis Cr* hodnost královskou; *oratores ituri in provincias magistratus reverebantur T* prokazovali úctu. Part. *reverens a reverendus j. adj. v. t.*

**reversiō**, *ōnis, f.* [*revertor*] návrat.

**re-vertō** (starší **revortō**), *ere, vertī, versum v* perf. kmeni význ. med. viz *revertor*.

**re-vertor** (starší **revortor**), *tī*, perf. akt. *revertī*, part. perf. *reversus* vraceti se: *domum C, in patriam*; *Romā, ex Asia, a Mithridatico bello C*; přenes. *in gratiam cum alqo L* smířiti se s někým; *ira revertitur in alqm T* padá na; *malum in civitatem reverterat S* postihlo obec.

**re-vidēō**, *ēre* opět viděti, opět se podívati: *nunc ad eram revidebo Pt*. — <přehlížeti, revidovati>.

**re-vinciō**, *īre, vīnxī, vīnctum a* nazad spoutati, vzadu svázati: *iuvenis manus (ak. vztah.) post terga revinctus V* s rukama vzad svázanýma **b** uvázati, upevniti: *ancorae catenis revinctae Cs*; *trabes in contrariam partem r. Cs*; *quam (Delum) e celsa Mycono revinxit V* připoutal k M. **c** (kolem) ovázati: *templum festa fronde revinctum V* ověncený; *Megaeram paribus revinxit serpentum spiris V* opletla.

**re-vincō**, *ere, vicī, victum* přemoci, překonati **a** *catervas H*, *coniurationem T b* poraziti, vyvrátiti, usvědčiti z nepravdy: *numquam hic revincetur C*; *crimina revicta rebus L* skutečností vyvrácené.

**re-virēscō**, *ere, virūi*, — [*vireo*] **a** opět se zazelenati: *laesas iubet revires. cere silvas O*; obr. omládnouti: *spes est r. posse parentem O b* přenes. znova sil nabýti, zesláti, vzkvésti: *senatum dolent ad auctoritatis pristinae spem revirescere C* že senátu vzkvétá opět naděje, že nabude bývalé vážnosti; *gloria T, imperium Cr*.

<**revisitātiō**, *ōnis, f.* [*re-visito*] **1** vzájemná (opětná) návštěva **2** opětná, vrchní přehlídka: *legatus revisitacionis vrchní inspektor.*>

**re-vīsō**, *ere, vīsī*, — opět někam se podívati, (opět) navštívit, navštěvovati: *revises nos C; aequor Atlanticum r. H; quae (te) fortuna revisit? V* jaký osud tě potkal?

**re-viviscō** n. **revivēscō**, *ere, revixī*, — [inchoat. k *vivo*] opět oživit, **a** si *reviviscat Cn. Pompeius C; si reviviscant Platonici C; anima moribunda revixit O* **b** přenes. sm. znova sil nabýti, zmoc. se: *reviviscit maiestas populi Rom. C.*

**revocābilis**, *e* [revoco] odvolatelný, *non r.* neodvolatelný; *telum r. non fuit O* nebylo lze odvolati.

**revocāmen**, *inis, n.* [revoco] odvolání zpět; zrazování od něčeho, výstraha.

**revocātiō**, *ōnis, f.* [revoco] **1** opětné zavolání; opakování: *r. verbi C* opětné vyslovení **2** odvolání odněkud: *a bello C; volání, vyzývání k něčemu: ad contemplandas voluptates C.*

**re-vocō**, *āre, āvī, ātum I* (*re = zpět*) **1** nazpět volati, zpět povolati, odvolati: *alqm ex itinere C; revocat: redeam? H; qui revocent Lausum, mittit V; spec. z vyhnanství povolati: qui me repetistis atque revocastis C; revocatus de exsilio Camillus L; z boje zpět zavolati: copias Cs, signo receptui dato L; proelio VL z bitvy 2* (přenes.) **a** zpět obrátiti, odvrátiti: *lumina deflexi revocataque rursus eodem rettuleram O; gradum V; artus gelidos in vivum calorem O*, zpět přivést k životní teplotě = znova zahřáti; *animos ad memoriam belli C; se ad alqd C = upamatovati se na něco; exordia pugnae V* v paměť vyvolati; *alqm a cupiditate, a tanto scelere, a consilio C; latrones spes praedandi ab agricultura Cs* **b** odvolati něco (= neplatným učiniti): *facta O, libertatem T* zrušiti **c** *se r.* vzpamatovati se: *vinolenti revocant se interdum C; revocare se non poterat C II* (*re = opět, znova*) **1** znova volati, vyvolati (o herci n. řečníku): *quoties revocatum eandem rem dicere commutatis verbis C; Livius (Andronicus), cum saepius revocatus vocem obtudisset L; odt. primos tres versus revocasse dicitur Socrates C* žádal prý za opakování jejich;

*revocasse et repeti coegisse Pn*: o vojnech: znova povolati: *milites C, veteranos T 2* přenes. znova zavést, obnoviti, zase uvést: *priscos mores L, antiquam militiam T; nec revocare situs curat V* nestará se o obnovení (původní) polohy = o spořádání listů; *studia remissa C; ductores revocato a sanguine Teucris V* z obnovené krve T.; *veteres artes H, morem C; periuria Pp* opakovati **III** (*re = navzajem*): vzájemně volati, zváti, pozvati: *eum nemo vocabat, qui revocaturus non esset C; unde tu me vocasti, inde te revoco C IV* o vztahu **1** poukazovati, odvolávaní se na něco; vztahovati něco k něčemu, posuzovati podle něčeho: *hic (Africanus) se ad ea revocat, e quibus nihil unquam rettulerit ad corpus C* odvolává se na to, z čeho nikdy neměl pražádný požitek pro tělo; *signa ad naturam revocare C* přirozeně vysvětlovati; *rem ad rationem coniecturamque C* případ vysvětlovati z domyslu a dohadu; *ad quae exempla me revocas? C* odkazuješ; *rem ad populum L* rozhodnutí ponechat lidu **2** přivést, dovésti něco někam, nechati dojíti k něčemu: *rem paene ad manus C; rem in dubium C* v pochybnost uvést.

**re-volō**, *āre, āvī, ātum* letěti zpět.

**revolūtīō**, *ōnis, f.* [revolve] **1** válení zpět, odvalování **2** zpětné točení, otáčení (do původní polohy), navrácení, návrat. = <vúb. otáčení; (násilný) převrat státní, revoluce>.

<**revolūtīōnārius**, *a, um* [revolutio] odbojný, vzbouřenecký, revoluční.>

**re-volvō**, *ere, volvī, volūtum I* zpět valiti, zpět točiti, zpět vinouti, rozvíjeti, odvíjeti **a** *revoluta* (sc. *sunt*) *pen-sa V* příze se rozvinula; *hibernus auster revolvit fluctus T* zpět valí **b** přenes. *ter revoluta toro est V* třikrát klesla zpět; *suffosso revolutus equo V* svaliv se; *rursus in veterem revoluta figuram V* proměněná v starou podobu; *revolveris eodem C* vračíš se tamtéž; *ad dispensationem inopiae revolutus L* vrátil se k rozdělování skrovných zásob; *saecula revoluta O* uplynulé; *victoria ad irritum revolvebatur T* přicházelo nazmar; *re-*

*volutus in vitia T* upadnuv v neřesti  
**c** meton. o svitku knihy: rozvíjeti = čísti:  
*tuas adversus te Origines revolvam L*  
**2 a** opět valiti, znova vinouti, opakovati:  
*cum loca iam recitata revolvimus H* znova čteme; *perplexum iter omne revolvens V* spletitou cestu opakuje; *iterum revolvere casus da Iliacos Teucris V* dej Teukrům znova prožívat pád Iliu; *revoluta dies V* vrátivší se den **b** opětovně uvažovati, opět přemýšleti o něčem, opět vypravovati něco: *sed quid ego haec revolvo? V; visa O, dicta factaque eius T, animus revolvit iras T.*

**re-vomō, ere, uī,** — zpět vyvrhnouti, vychrliti: *fluctūs V, carinas O.*

**re-vortō** viz *revertō*.

**rēx, rēgis, m.** [od koř. *reg-*, srov. *rego*]  
**1 a** pův. ředitel, vládce, vladař, král: *rex Tarquinius C, Deiotarus rex C; r. Olympi V (= Iuppiter); aquarum O = Neptunus; umbrarum O = Pluto = r. infernus, Stygius V; acta non alio rege puertia H* narážka na hru chlapeckou *, rex eris, si recte facies' H; populus late rex V* daleko široko vládnoucí; *ut rex maxumus privato homini gratiam deberem* Sabych já, nejmocnější král, byl dlužen; *quidquid delirant reges H* vůdcové, 'páni'; spec. král perský: *Alcibiadem a rege corruptum N; vladař kartaginský (suffet): Carthagine quotannis bini reges creantur N b pl. reges královští manželé: *controvertiae regum C* Ptolomaja a Kleopatry; *ad tantae rei miraculum excitos reges L; královská rodina: post reges exactos L; králevic: vulneratur rex Epiphanes T, Cyrum minorem, Persarum regem C 2* přenes. *amisso rege vagantur apes O* (o včelách) ztrativše královnu; *rex fluviorum Eridanus V, rex (vinorum) Phanaeus V; mocný, boháč: regum turres H; sive reges, sive inopes H, regibus hic mos est H; pán, patron; rex sacrorum, sacrificiorum C, sacrificus L* velekněz k návrhu ponířkovu doživotně volený; v opovřzlivém sm. tyran: *decem regum species erat L.* Jako příjm. v rodě Marciů a Rupiliů.*

**Rhadamanthus, ī, m.** [Ῥαδάμανθυς] syn Diův a Europin, bratr Minoův, soudce v podsvětí.

**Rhaeti** atd. viz *Raeti*.

**Rhamnūs, ūntis, f.** [Ῥαμνοῦς] osada v Attice u Euripu; adj. **Rhamnūsius, a, um** rhamnuntský: *Antiphon Ct; Rhamnūsia, ae* n. **Rhamnūsis, idis, f.** Rhamnuntská bohyně = *Nemesis*.

**Rhamsēs, is, ak. ēn, m.** král egyptský v 14. stol. př. n. l.

**Rhanis, idis, f.** [Ῥανίς kapka] nymfa z družiny Artemidiny.

**rhapsōdia, ae, f.** [Ῥαψῳδία] zpěv básně Homérovy: *secunda N = 2.* zpěv Iliady.

**1. Rhēa (Rēa), ae, f.** *Silvia*, dcera Numitorova, matka Romula a Rema.

**2. Rhea, ae, f.** [Ῥέα] dcera Urana a Země, choť Kronova, matka Diova; ztotožněna s asijskou Kybelou.

**rhēda** viz *raeda*.

**Rhēgium** viz *Regium*.

**Rhēnus, ī, m.** Rýn, pohraniční řeka mezi Gallii a Germaniů; meton. *de te, Rhene, triumphus O = nad Germány.*

**Rhēsus, ī, m.** [Ῥήσος] král thrácký, jenž přišel na pomoc Trojanům, a byl zabít Diomedem; *Rhesi Mavortia tellus V = Thracia.*

**rhētor, oris, m.** [Ῥήτωρ] rétor **a** učitel výmluvnosti **b** řečník, krasořečník.

**rhētoricē, adv.** [rhetoricus] rétorsky, řečnicky, umělou řečí: *disputare C, mortem alcis ornare C.*

**rhētoricus, a, um** [rhetor] rétorský, řečnický: *ars C; subst. rhētorica, ae, f. a rhētorica, ōrum, n.* řečnické umění, řečnictví.

**rhinocerōs, ōtis, m.** [Ῥινοκέρως] nosorožec: *nasum rhinocerotis habent M* sm. ohrnují na všechno nos.

**Rhinocolūra, ae, f.** [Ῥινοκόλουρα] obchodní město na hranicích Egypta a Syrie, nyn. El-Ariš vých. od Port Saidu.

**Rhintōn, ōnis, m.** [Ῥινθων] básník z Tarenta, jenž zpracovával tragické látky v lidové frašky.

**Rhion** n. **Rhium, iī, n.** [Ῥίον] mys na sev. Peloponnesu na nejužším místě korintského zálivu (naproti *Antirrhium*).

**Rhīpaeus, Rhīphaeus, Rīphaeus, Rīpaeus, a, um** [\*Ῥιπαῖος od Ῥιπή bouřlivý vítr] ripský: *montes, arces V* myth. horstvo na nejzazším severu evropském; *Eurus, pruinae V.*

**Rhizōn**, *ōnis*, *m.* [Ῥιζών] illyrské město v nyn. zátoce Kotorské, nyn. Ris-san; obyv. **Rhizōnītae**, *ārum*, *m.* Rhizo-ňané.

**rhō**, neskl. *n.* [ῥῶ] písmeno *r.*

**Rhoda**, *ae*, *f.* město v sev. vých. cípu Hispanie, nyn. Rosas.

**Rhodanus**, *ī*, *m.* řeka v Gallii, nyn. Rhōne.

**Rhodopē**, *ēs*, *f.* [Ῥοδόπη] pohoří v Thrákii mezi údolím Hebru a Nestu, nyn. Rodopi; meton. *m.* Thrákie: *Rh. miratur Orphea V*; adj. **Rhodopēius**, *a*, *um* rhodopský: *arces V*; *vates O* = *Orpheus*.

**Rhodos** *n.* **Rhodus**, *ī*, *f.* [Ῥόδος] ostrov u jihozáp. pobř. Malé Asie s městem téhož jména; adj. **Rhodi**, *a*, *um* rhodský: *uva V*, *classis O*; *oratores C* (na R. byla slavná škola řečnická); obyv. **Rhodiī**, *ōrum*, *m.* Rhodáňe.

**Rhoetēum**, *ī*, *n.* [Ῥοίτειον] Rhoiteion, mys v Troadě s městem téhož jm.; adj. **Rhoetēs**, *a*, *um* rhoitejský: *ora*, *litus V*; *ductor V* = *Aeneas*; *profundum O* = subst. **Rhoetēum**, *ī*, *n.* moře Rh.; **Rhoetēia**, *ae*, *f.* = Trojanka.

**Rhoetus**, *ī*, *m.* 1 Gigant Dionysem usmrcený *H* 2 Kentaur *VO* 3 druh Fineův *O* 4 král Marsů *V*.

**rhombus**, *ī*, *m.* [ῥόμβος] **a** vlk (kruhovité těleso), jehož se užívalo k čarování *PpO* **b** ryba kambaľa: *ilia rhombi H*.

**rhomphaea** viz *romphaea*.

**Rhōsacēs**, *is*, *m.* perský satrap, jenž bojoval s Alexandrem u Graniku.

**rhōsus** v. *rhus*.

**rhūs**, *rhois* (snad abl. *rhoso* var. [*V*]) *c.* [ῥοῦς] (keř) škumpa, jehož silně páchnoucí kůry se užívalo k vydělávání koží: *inflata rhoso verba* var. [*V*] slova napuštěná škumpou (t. j. strojená).

**rictus**, *ūs*, *m.* a **rictum**, *ī*, *n.* [*ringor*] otvor ústní, ústa, u zvířat huba, tlama.

**rideō**, *ēre*, *sī*, *sum* **a** nepřech. smáti se, usmívati se; *s* dat. smáti se na něco, nad něčím: *risit Apollo H* dal se do smíchu; *ridentem dicere verum H* ve smíchu; neos. *dum ridetur fictis rerum H* co se tak smějeme; na někoho: *cui*

*non risere parentes V*; *parvulus dulce ridet ad patrem Ct*; *tibi rident aequora H*; *muneribus aemuli H* vysmívati se; *mihi ille angulus terrarum ridet H* na mne se směje = líbí se mi **b** přech. smáti se, posmívati se, vysmívati se alqd něčemu.

**rīdiculē**, adv. [*ridiculus*] **a** ve smíchu, žertovně, žertem: *naturis aliorum r. indicandis risus moventur C* **b** k smíchu, směšně: *homo r. insanus C*.

**rīdiculus**, *a*, *um* [*rideo*] směšný **a** smích vzbuzující, žertovný: *r. absorbere placentas H* směšný, jak polykal; *homines ridiculi ex dolore C* **b** smíchu zasluhující: *ridiculum est* s ak. *c.* inf. *C*; *nascetur r. mus H*; subst. **rīdiculum**, *ī*, *n.* žert, vtíp: *r. magnas secat* (v. t.) *res H* lehký vtíp; *per r. dicere C* žertem.

**rigeō**, *ēre*, *uī*, — **a** býti tuhý, ztuhlý, ztrnulý: *frigore, gelu CH*; *rigere omnibus corpora L* těla zimou ztuhla; subst. *circa rigentia Pn-h* okolní studené země; *terga boum insuto ferro rigeant V* kůže (řemeny) volské se všitým železem třelý; *palla signis* (v. t.) *auroque rigens V* do tuha vyšitá; *miratur loriceam ex aere rigentem V* pevně kovaný **b** přenes. strměti: *Tmolus O*; třetci (holý, tuhý): *sine frondibus arbor O*; *comae O* ježí se; býti nehybný: *nervi H*.

**rigēscō**, *ere*, *riguī*, — [*rigeo*] ztuhnouti, ztvrdnouti: *electra O*; *vestes rigescunt V* mrznou; *puppis Alcinoi O* = zkameněti; *capilli riguerunt O* zježily se.

**rigidē**, adv. [*rigidus*] přísně, bezohledně: *submovere alqm O*.

**rigidus**, *a*, *um* [*rigeo*] **a** tuhý, ztuhlý, neohebný, pevný: *tellus V*, *aqua O* zmrzlá; *hasta, ensis V*; *saxum, silices O*; *crura C* **b** strmý: *columnae O*, zježený: *capillus O*, nehybně vzhůru třící: *quercus V* **c** přenes. tvrdý, neoblomný: *virtutis custos rigidusque satelles H*, *mens O* neúprosná; *vir rigidae innocentiae L* d drsný, otužilý: *Sabini, Getae H*; divoký, krutý: *Mars, ferae O*.

**rigō**, *āre*, *āvī*, *ātum* zavodňovati, zavlažovati: *tumidus rigat arva Nilus*

*H; lucum fons L; skrápěti: ora lacrimis V; rozváděti (vodu): aquam Albanam per agros L.*

**Rigodūlum**, *ī*, *n.* město v Gallii v území Treverů, nyn. Riol u Mosely.

**rigor**, *ōris*, *m.* [*rigeo*] **a** tuhost, ztuhlost, tvrdost: *ferrī V oceli; saxa ponere coepere suum rigorem O; r. frigorum T* tuhost mrazů **b** přenes. neoblohmnost, tvrdost, přísnost: *r. disciplinae veteris T; hrubost mravů, neohrabanost: te tuus iste r. decet O.*

**riguus**, *a, um* [*rigo*] zavodňující: *amnes V; zavodňovaný: hortus O.*

**rima**, *ae, f.* štěrbin, skulina: *per angustam rimam repere H; rimas agere O, ducere O* dostati trhliny, pukati; *igneā r. micans V* = blesk.

**rimor**, *ārī, ātus sum* [*rima*] **a** rozrývati, rozkopávati: *terram rastris V b* rozdírat: *vultur rimatur (sc. viscera) epulis (dat.) V* rozdírá vnitřnosti k hodům **c** šárati, prošťourávati, prohlédávati, ohledávati, prozkoumávati: *humum pilis T; přenes. omnium secreta rimans T* slídící po tajnostech.

**rimōsus**, *a, um* [*rima*] plný štěrbin, děravý: *cymba V, fores Pp; přenes. rimosa auris H* (o člověku, který nedovede nechat pro sebe, co slyšel).

**ringor**, *ī*, — ústa rozevřít, zuby vycentiti; přenes. vztekati se, mrzeti se: *praetulerim scriptor delirus videri quam sapere et ringi? H.*

**ripa**, *ae, f.* [*srov. ῥεπειτο intr. = řítím se, ῥεπειρη sráz*] břeh (řiční): *ipse ego te ripis et recto flumine ducam V* podle břehů a toku řeky; *latet viator amnis ripis V* ve výmolech; *zř. o břehu moř. trementes verbere ripas H; parum locuples continente ripa H; básn. per pice torrentes ripas adnuit V* = při proudu styžském.

**ripula**, *ae, f.* [*ripa*] malý břeh.

**rīsor**, *ōris*, *m.* [*rideo*] posměváček.

**risus**, *ūs*, *m.* [*rideo*] smích **a** *r. populi C; risum movere C* smích vzbuditi, rozesmáti; *risum tollere H* do smíchu se dáti, ve smích propuknouti; *risui esse alci L* býti k smíchu **b** meton. předmět *n. látka smíchu: deus omnibus r. erat O* byl k smíchu; *dare risus iocos-*

*que H c* výsměch, posměch: *deos irridens, qui risus . . . C.*

**rite**, *adv.* [*srov. ritus*] **a** podle starého obřadu, obřadně, pravoplatně, řádně, náležitě: *deos colere C; bidentes mactare, exsequias solvere V; templa dicare O b právem, po právu; správně: *quae potest appellari r. sapientia C; r. cliens Bacchi H* jsa právem; *si maxima Iuno r. vocor O c* vhod, ke štěstí: *r. secundarent risus V, r. propinques augurium V d* podle starého (domáciho, národního) zvyku, jak obyčej: *plaustra vagas r. trahunt domos H; religatos r. videbat carpere gramen equos V* jako obyčejně.*

**rituālis**, *e* [*ritus*] obřadní: *libri C.*

**ritus**, *ūs*, *m.* [*srov. ῥιθμός*] **a** (posvátný) řád, (posvátný) obřad: *morem ritusque sacrorum adiciam V b* zvyk, obvyklý způsob, obyčej: *ritus Cyclopum referre* napodobiti; *abl. ritu* = na způsob, jako: *nymphae ritu succincta Dianae O* vysoko podkasaná jako D.; *fundunt tela crebra nivis ritu V* hustě jako sníh (když padá).

**rivalis**, *is*, *m.* [*rivus*] (pův. pl. *rivales* spoluuživatelé zavodňovací struhy), metaf. sok; přísl. *se sine rivali amare C H* bez soutěže sm. svobodně, dosyta.

**rivalitās**, *ātis*, *f.* [*rivalis*] soupeřství; žárlivost.

**rīvulus**, *ī*, *m.* [*rivus*] potůček.

**rīvus**, *ī*, *m.* [*srov. řinouti se, řeka*] **a** tok, proud; přenes. *fortunaē H* (obraz od zlatonosného Paktolu) **b** potok, potůček: *r. difficilibus ripis progressus Cs; tenuis fugiens per gramina H, inducit rivos sequentes V; přenes. sudor fluit rivis V c* zavodňovací příkop, struha, náhon: *claudite iam rivos pueri V; rivos ducere O; effodere rivos T* odvodňovací kanály.

**rixa**, *ae, f.* hádka, váda, spor; pračka, rvačka: *super mero debellata H; concursu hominum r. ac prope proelium fuit L; iurgia primum, mox r. T; rixae sanguineae H.*

**rixor**, *ārī, ātus sum* [*rixa*] hádati se, přítí se, rváti se: *de lana caprina H.*

**robeus** viz *rubeus*.

**rōbiginōsus** *n. rūbiginōsus, a, um* [*robigo*] rezavý, zrezavělý.

**rōbigō** n. **rūbigō**, *inis*, f. [robis červenavý, srov. *ruber*] **a** rez: *exesa robigine pila V* **b** kaz na zubech: *liwent rubigine dentes O* **c** rez obilní: *mala culmos ēsset r. V* **d** přenes. plíseň nečinnosti: *ingenium longa r. laesum torpet O*. **Rōbigō**, *inis*, f. božstvo, jež bylo vzýváno za odvrácení rzi obilně.

**rōboreus**, *a, um* [robis] z dubového dřeva, dubový: *pons O*.

**rōborō**, *āre, āvī, ātum* [robis] síliti, posilňovati, posilovati, tužiti: obr. *pectora r. H*; *Psyche viribus roboratur Ap* nabude sil.

**rōbur** (starší **rōbus**), *oris*, n. [srov. *robis* k *robigo, ruber, rufus*] **1** pův. **a** (červený) dub, křemelák: *gens duro robore nata V*; dubové dřevo, tvrdé dřevo vůbec: *texamus robore naves V*; *annoso robore quercus VO*; *robore secto ingentem struxere pyram V* z rozsekáního dříví; obr. *illi r. et aes triplex circa pectus erat H* **b** meton. věci z dubového dřeva: *in robore accumbere C* dubová lavice; *ferro praefixum V* dubové ratiště; *nodis gravatum V* dubový kyj; *r. aratri V* dubový pluh; *claudunt aeterna ferri robora V* dubová vrata železem okovaná; odt. pak zvl. žalář, vězení: *Parthus (timet) Italum r. H*; *in robore et tenebris exspirare L, r. et saxum minitari T* **2** přenes. **a** síla, pevnost: *tantum roboris mihi est L* jsem tak silný; *imperatoris L* statnost; *pectus robore fultum O* **b** konkr. nejsilnější část předmětu, jádro, zvl. vojska: *quod fuit roboris, duobus proeliis interiit Cs*; *senatūs robur; peditum L, pubis V, veterani exercitus L*; přenes. východisko, základ: *hoc fuit initium salutis, hoc r. libertatis N, r. accusationis C*.

**rōbustus**, *a, um* [robis] z dubového (n. vůb. pevného) dřeva, dubový, pevný.

**rōbustus**, *a, um* [robis] **a** z dubového dřeva, dubový: *fores, plaustra H* **b** pevný, silný, mohutný: *aetate robustior C, puer acri militiā H* otužilý; *animus, fortitudo C*; *quattuor robustos filios Appius regebat C* dorostlé.

**rōdō**, *ere, sī, sum* **a** hlodati, ohlodávati: *mures roserunt clipeos C*; *pollicem dente H* okusovati; přenes. *ferrum*

*robigo O* **b** metaf. pomlouvati, zlehčovati: *absentem amicum H*; *in conviviis rodunt C*.

**rogālis**, *e* [rogis] hraniční: *flammae O* plameny hranice.

**rogātiō**, *ōnis*, f. [rogo] **a** návrh zákona, návrh, předloha: *rogationem ad populum ferre Cs, lege aut rogatione C*; *inter accipiendas de suis commodis rogationes L* při schvalování návrhů o svých výhodách **b** prosba, žádost, vyzvání: *rogatio gratiosissima C*.

**rogātiuncula**, *ae, f.* [demin. k *rogatio*] **a** malý návrh zákona: *una r. C* **b** malý závěr (úsidek) logický: *in hac esse r. delectatum C*.

**rogātor**, *ōris*, m. [rogo] **a** navrhovatel zákona: *haec epistula non suasoris est, sed rogatoris C* **b** sběratel hlasů v komitích dozrájící na odevzdání hlasů: *vos r., vos diribitores, vos custodes fuisse tabularum C*.

**rogātū** [abl. od *\*rogatus*, subst. od *rogo*] na žádost: *tuo r. C*.

**rogātum**, *ī, n.* [rogo] otázka: *ad r. respondere C*.

**rogitō**, *āre, āvī, ātum* [rogo] dotazovati se: *alqm L*; *multa super Priamo V* na P.; *a plerisque rogitantibus dimissi (sc. sunt) L* od většiny byli propuštěni s otázkou.

**rogō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *rego*] pův. obracet se na někoho n. k někomu **1** tázati se někoho na něco, po něčem *alqm alqd*, nepř. ot. = spec. úředně se tázati a to: v senátě: *sententiam r. alqm CL* dotazovati se někoho na jeho mínění; ve shrom. lidu: *populum r. C* tázati se lidu stran zákona, navrhovati zákon = *legem r. C*; odt. navrhovati: *provinciam alci r. C* podávati návrh na udělení místa správce provincie; zvl. pak při volbě: *ad magistratus rogandos S* k volbě úředníků, *magistratum r. L* k volbě navrhovati; v komitích dáti voliti; ve voj.: *militēs sacramento rogare Cs* dáti přísahati, vyzvati k přísaze **2** prositi, žádati: *a Metello missionem S*; *hoc te r. C*; *otium divos H*; *ut de sua provincia decedat C*; *finem orandi faciat Cs*; básn. s inf. *rogat morari Ct* prosí, aby zůstal; spec. pozvati ně-

koho: *alqm ad signandum testamentum*  
Pn. Part. *rogatum* j. subst. v. t.

**rogus**, *ī*, *m.* hranice (dříví): *alqm in rogum imponere O*; *conscendit furibunda rogos V = rogum.*

**Rōma**, *ae, f.* Řím, hlavní město Latia, Itálie a celé říše římské, zal. podle pověsti 753 př. n. l.; adj. **Rōmānus**, *a, um* římský, jako subst. *m.* Říman, *f.* Římanka; **Rōmāni**, *ōrum, m.* Římané.

**romphaea**, též **rumpia**, *ae, f.* [ῥομφαία] dlouhý dvojsečný meč se stejně dlouhým jilcem jako čepelí (u Thráků).

**Rōmulus**, *ī*, *m.* myth. syn Rhey Silvie a Marta, zakladatel a první král římský; jako adj. Romulův: *Romula hasta Pp, ficus O*, básn. = římský: *tellus V, gens H*; adj. **Rōmuleus**, *a, um* Romulův: *ensis, urbs O*; **Rōmilius**, *a, um* název jedné tribue u C; **Rōmulidae**, *ārum, m.* básn. Romulovci = Římané: *novum consurgere bellum Romulidis V.*

**ronchus** *n.* **roncus**, *ī*, *m.* chrápání; kvákání; huhňání, meton. posměšek: *r. maligniorum M.*

**rōrārius**, *a, um*, obyč. plur. **rōrārii**, *ōrum, m.* [sc. *militēs*] oddělení lehkoděnců začínající boj a ustupující potom za triarie, harcovníci.

**rōridus**, *a, um* [ros] zarosený, vlhký.

**rōrō**, *āre, āvi, ātum* [ros] **1 a** nepřech. *rositi*, rosu vydávati: *Aurora toto rorat in orbe O* **b** přech. *orositi*, zarositi něco: *tellus rorata O, roratae rosae O* **2** kapati, po kapkách padati, býti vlhký: *rorabant sanguine vepres V*; *virga roratas laurea misit aquas O* po (jednotlivých) kapkách; *rorantia astra V*; *rorantia pocula C* víno jen po kapkách vypouštějící.

**rōs**, *rōris, m.* [srov. čes. rosa] **a** pův. *rosa*: *gratissimus pecori V*; *nocturnum excipere rorem Cs* **b** přenes. vlhko, voda, mok, vláha: *spargens rore levi V = kapkami jako rosa*; *qui rore puro Castaliae lavit crines H*; slzy: *stillabit amicis ex oculis rorem H*; mléko: *vitalis C*; krev: *sanguineus V*; balzám: *Syrius Tb, Arabus O*; mořská voda, moře: *rorem amarum V*; *sparsos stillanti rore capillos O*; *Ionio rore Pp* **c** spec. **rōs**

**marīnus** rozmarina; též *ros maris O* nebo pouhé *ros*: *rorem ministrare V.*

**rosa**, *ae, f.* [srov. ῥόδov] růže jako keř i květ; kolekt. množství růží, růžové věnce.

**rosāceus**, *a, um* [rosa] růžový: subst. neutr. *rosaceum* (sc. *oleum*) růžový olej.

**rosārius**, *a, um* [rosa] růžový; odt. **rosārium**, *iī, n.* růžová zahrada.

**rōscidus**, *a, um* [ros] porosený, rosny, rosnatý: *mala V, poma Pp*; jako rosa v kapkách padající: *mella V, pruinna O*; rosící, rosu vydávající: *dea O = Aurora*; *Iris V*; *Hesperus O.*

**Roscius**, *a* rod římský, zejm. **1** *Sex-tus R.* z Amerie, Chrysgonem krivě obžalovaný z otcovraždy, hájen Ciceronem r. 80 **2** *Quintus R.* z Lanuvia, nejslavnější herec své doby, přítel Ciceronův **3** *L. R. Otho*, tribun l. 67, původce zákona o 14 řadách sedadel pro jezdce, přítel Ciceronův **4** *L. R. Fabatus*, legát Caesarův v Gallii.

**Rōsea** *n.* **Rōsia**, *ae, f.* krajina u Reate v Sabinsku; adj. **Rōseus**, *a, um* rosijský: *rūra V.*

**rosētum**, *ī, n.* [rosa] růžová zahrada.

**roseus**, *a, um* [rosa] růžový, růžobarvý: *fucus Ct, bigae V, Phoebus V, equi Tb, labella Ct, os V.*

**rōs-marīnus** viz *ros*.

**rōstrātus**, *a, um* [rostrum] opatřený (ozdobený) zobcem: *navis C T*; *columna rostrata L* mramorový sloup na foru římském, ozdobený zobci lodí dobytých v bitvě u Myl r. 260; *corona r.* čestný věnec zdobený zlatými lodními zobci; enall. *tempora navali fulgent rostrata coronā V* skráně (ozobcované lodním věncem =) ozdobené lodním věncem se zobci.

**rōstrum**, *ī, n.* [rodo] **a** zobák: *aves corneo rostro C*; rypák: *suis C*; čenich: *extento stringit vestigia rostro O* **b** zobec lodní, kloun: *rostrum noceri non posse cognoverant Cs*; *navis rostro percussa N* **c** meton. *rostra* = řečniště (poněvadž bylo vyzdobeno zobci lodními ukořistěnými r. 338 u Antia): *non curia vires meas desiderat, non r. C*; *consul in r. ascendit L*; básn. = forum: *frigidus a rostris manat per compita rumor H.*



**rota**, *ae, f.* [srov. něm. Rad] **a** kolo: *aureae rotae O; ne currente rota funis eat retro H* (obraz vzatý asi od studně s kolem); plur. = vůz: *e rotis urbem prospexit V, subdiderat rotas V* vůz sluneční; avšak i sing. *pedibusve rotave O*; spec. kolo na mučení: *in rotam beatam vitam non ascendere C*; kolo Ixionovo: *radiis rotarum districti pendent V, rota orbis Ixionii V* kroužící kolo I.; kruh hrncířský: *currente rota cur urceus exit? H*; přenes. *elegi disparibus rotis O* jedoucí na nestejných kolech (hexametru a pentametru) **b** válec k posouvání břemen: *turri subdiderat rotas V, materias subiectis rotis propellere T* **c** kruh, kruhová dráha: *ubi mille rotam volvere per annos V* tisíciletý oběh kruhový; *septima metam trivit r. Pp.*

**rotō**, *āre, āvī, ātum* [rota] v kruhu pohybovati, kroužiti, točiti něčím: *ensem V, fumum H; Learchum more fundae O*; druhy význ. med. točiti se: *rotati poli O; saxa rotantia V* balvany válejší se.

**rotundātiō**, *ōnis, f.* [rotundo] okrouhlost, zaokrouhlenost.

**rotundē**, *adv.* [rotundus] zaokrouhleně; vkusně: *apte ac r. C.*

**rotunditās**, *ātis, f.* [rotundus] kulatost.

**rotundō**, *āre, āvī, ātum* [rotundus] zaokrouhliti: *ad volubilitatem C*; přenes. o penězích *mille talenta rotudentur H* ať se ti zaokrouhlí 1000 tal.

**rotundus**, *a, um* [rota] **a** kulatý, okrouhlý, oblý (jako kotouč): *scuta T; mutare quadrata rotundis H*; pak vůbec kulatý; *bacae H* **b** obr. (v sobě) zaokrouhlený, v sebe uzavřený: *fortis et in se ipso totus, teres atque r. H* (= mravně dokonalý podle stoické filosofie); o řeči: *ore rotundo loqui H* zaokrouhleně; *r. constructio C.* = Někdy bývá psáno i *rutundus*.

**Rōxānē**, *ēs, f.* [Ροξάνη] dcera pers. satrapy Oxyarta, choť Alexandra Vel.

**rube-faciō**, *ere, fecī, factum* [rubeo] červeniti, červeně zbarviti: *tellurem sanguine O*; part. perf. zrudlý: *cornua rube facta cruore O.*

**rubellus**, *a, um* [ruber] červenavý, načervenalý.

**rubēns**, *entis* [od rubeo] **a** červený, rudý; zardělý **b** přenes. *r. ver V* růžové jaro.

**rubeō**, *ēre, —* [srov. ruber] **a** červnatí se, býti červený, rdíti se: *vento rubet aurea Phoebe* (měsíc) *V; aviaria sanguineis bacis V; litus sanguine O*; zvl. rozpaky n. studem: *haerere homo, versari, rubere C* **b** přenes. stkvíti se, lesknouti se: *prata novis coloribus V.* Part. praes. *rubens* jako adj. v. t.

**ruber**, *bra, brum* [srov. ἔρυθρός, čes. rudý] červený, rudý: *sanguis H, coccus H, aequor V*; zvl. *mare Rubrum* moře Rudé; *Rubra saxa* osada etruská sev. od Říma s kamennými lomy.

**rubēscō**, *ere, buī, —* [inchoat. k rubeo] zardívati se, rudnouti.

**rubēta**, *ae, f.* jedovatá žába v křoví žijící: *rana rubeta Pp.*

**rubētum**, *ī, n.* (vyskytuje se toliko v pl.) [rubus] ostružinový keř.

**rubeus**, *a, um* [rubus] ostružinový: *virga V.*

**Rubī**, *ōrum, m.* město v Apulii, nyn. Ruvo.

**Rubicō**, *ōnis, m.* hraniční řeka mezi Itálií (Umbrii) a Gallii, ústící sev. od Ravenny.

**rubicundus**, *a, um* [rubeo] jasně červený: *corna H; Priapus* červeně natřený; červenožlutý: *Ceres* (obilí) *V.*

**rūbiginōsus** viz *robiginosus*.

**rūbigō** viz *robigo*.

**rubor**, *ōris, m.* [rubeo] **a** červeně, nach jako barvivo i barva; spec. nach tváře, uzardění: *pudorem r. consequitur C*; odt. meton. stydlivost, stud: *ruborem et verecundiam incutere L* **b** důvod k zardění: hanba, pohana: *nil tua facta ruboris habent O; minorem ruborem fore in iuris iniquitate L; r. ac dedecus T.*

**rubrica**, *ae, f.* (sc. terra) [ruber] červená hlinka, červená křída: *proelia rubricā picta aut carbone H*; meton. nadpis, záhlaví (pův. psané červenou barvou), rubrika.

**Rubrius**, *a* rod římský, zejm. **1** druh Verrův **C 2 L. R.**, senátor, odpůrce Caesarův **Cs 3 R. Gullus**, vojevůdce za Nerona a Vespasiana **T.**

**rubus**, *ī, m.* [*ruber*] keř ostruřinový, ostruřina (těř plod u *Pp*); = <vůb. trnitě křoví; keř>.

**ructō, āre. āvī, ātum** a **ructor, ārī, ātus sum** [srov. ἔρπυγομαι, čes. řihatí] krkatí; přech. vyřihovati, chrliti: *versus H.*

**ructus, ūs, m.** [srov. *ructo*] řihání, krkání.

**rudēns, entis, m.** silný provaz, lanō; *insequitur clamorque virum stridorque rudentum V.*

**Rudiae, ārum, f.** město v Kalabrii, rodiště Enniovo; adj. **Rudinus, a, um** rudijský, z R.: *homo C = Ennius.*

**rudimentum, ī, n.** [*rudis*] první pokus, počátek, průprava: *belli dura rudimenta V* tvrdě první zkušenosti; *puerilis regni L*; *r. ponere Suet* učiniti první pokus.

**1. rudis, e** [srov. *rudus*] **a** syrový, surový, nezpracovaný: *hasta V* nehlazené; *r. indigestaque moles O* hrubá a nespořádaná hmota; *lana O* nespředená; *campus V* nezorané **b** hrubý, drsný, neumělý: *forma ingenii impolita et r. C*; *r. carmen H, vox incondita ac r. T* **c** nezkušený, nevzdělaný, neznalý; *r. belli H* nezkušený ve válečnictví; *r. agminum H* neznalý vojensství; *rudes anni T* doba mládí; básn. *r. Amphitrite Ct sm. A.* (= moře) neznalá plavby; vazby: absol., in alqa re, básn. alqa re, gen., ad alqd.

**2. rudis, is, f.** hůl ke cvičení v šermu, rapír, končič; jím byli vyznamenávání vysloužilí gladiátoři na znamení propuštění: *rudem tam cito accipisti? C =* propuštění jsi dosáhl; *rude donari HO =* býti propuštěn.

**rudō, ere, īvī, itum** řvátí: o lvu a jelenu *C*; *rudentem contorsit proram V* skřípající příd stočil; o člověku: *Cacum rudentem telis premit V* řvoucího; hýkati.

**rūdus, těž raudus** a **rōdus, eris, n.** kousek hrubé masy, rudy n. kamene: *aeris acervi, cum rudera militis religione ducti iacerent, post profectionem Hannibalis magni inventi L*; ssuť, drť, rum: *ruderi accipiendo Ostienses paludes destinabant T.*

**rūdusculum, ī, n.** [*rudus*] kousí-

ček kovu; v hovorové řeči = malá suma peněz: *de raudusculo quod scribis C.*

**rūfēscō, ere** [*rufus*] červenati se, býti červený.

**Rufrae, ārum, f.** kampanské město na hranicích samnitských, nyn. Lacosta Rufaria.

**Rufrium, iū, n.** město Hirpinů v Samniu, nyn. Ruvo.

**rūfuli, ōrum, m.** tribuni vojenští, jež si volil sám vojevůdce (naproti tribunům voleným v komitích, kteří sluli *comitiati*). Jméno pochází od Rutilia Rufa, původce tohoto zařízení.

**rūfus, a, um** [srov. *ruber, ἔρυθρός*] červenavý, světlečervený, ryřavý; jako jm. vlastní velmi časté příjmení v různých rodech.

**rūga, ae, f.** vráska; meton. jednak stáří, jednak (přísná) vážnost: *rugae auctoritatem eripere C*; *rugis decipere C* vážným vzezřením.

**Rugii, ōrum, m.** národ germánský při ústí Odry (nyn. ostrov Rujana).

**rugīō, īre, īvī** — řvátí (zvl. o lvu).

**rugītus, ūs, m.** [*rugio*] řvaní, řev.

**rūgōsus, a, um** [*rugā*] vrásčitý, krabatý: *spadones H, senecta Tb*; přenes. kostrbatý, rozrytý: *adspeximus formicas rugoso servantes cortice callem O*; sevrklý, svrasklý: *palmae O.*

**ruīna, ae, f.** [*ruo*] **1** jako děj: zřícení, spadnutí, pád **a** *ruinam dare V* zřítiti se = *ruinas facere H*; *iumentorum sarcinarumque L*; *caeli r. V* zřícení nebe, průtrž mračen **b** přenes. pád, zkáza: *illa r. rei publicae C*; *fortunarum C* zkáza finanční; *soceri T* pád (politický); *patriae O* záhuba; *ille dies utramque ducet ruinam H =* oba nás sklátí **2** konkr. zřícenina, trosky, ssutina (v tomto význ. ob. pl.); *ruinae Thebarum, templorum L, Pergameae V.*

**ruīnōsus, a, um** [*ruina*] **a** zřícením hrozící, na spadnutí: *aedes C* **b** zřícený: *domus O.*

**Rullus, a** příj. v rodě Serviliů, zvl. *P. Servilius R.*, proti němuž měl Cicero své tři řeči agrární.

**1. rŭma, ae** i **rŭmis, is, f.** výmě, cecek.

2. **rūma**, *ae, f. i rūmen, inis, n.* bachor (přední žaludek u přežvýkavců).  
**rumex, icis, m. i f.** šťavel.

1. **Rūmina ficus** var. *O = Rūminālis ficus* [2. *Rumina*] *L* Ruminský fík, pod nímž prý vléice kojila Romula a Rema.

2. **Rūmina, ae, f.** [1. *ruma*] bohyně kojení dětí i zvířecích mláďat.

**rūminātiō, ōnis, f.** [*rumino*] přežvykování.

**rūminō, āre, āvī, ātum** [2. *ruma*]

1 přežvykovati: *pallentes herbas V*

2 (v paměti) opakovati.

**rūmor, ōris, m.** [z koř. \**reu-*, srov. *rugio*, čes. řvátí] **a** šumot, hukot, zvl. křik, volání: *rumore secundo V H T* za hlučného souhlasu **b** (nezaručená) zvěst, zpráva, řeč, pověst, hlas: *noenum rumores ponebat ante salutem* var. básn. u *C* řeči; *si quis quid rumore aut fama acceperit Cs; rumores incerti C T; r. occisi regis Cr* o vraždě krále; ak. c. inf., de alqare **c** hlas lidu, veřejné mínění: *aura rumoris C; claro apud vulgum rumore esse T* mítí dobrou pověst; naop. *rumore malo flagrare H, adversus r. T*; pomluva: *quos r. aspererat Cr; plebis rumorem affectare T* pochtalu vyhledávati.

**rumpia** viz *romphaea*.

**rumpō, ere, rūpī, ruptum** **1 a** zlo-  
miti, rozlomit, roztrhnouti, přetrhnouti: *vincula C; catenas H; nubila V; rupit aper plagas H; rupit inguen aper O; fertur per stagna rupta ferventia terrā O* po jezerech vroucích trhlinami země; *pontem L* strhnouti; *frigore saxa rumpit hiems V* skály trhá; *gladio lora Cr* přeseknouti; *funem ab litore V* vytrhnouti, utrhnouti; - obr. (podle bajky o zábě, která se nadýmala, až pukla) *rupit Iarbitam Timagenis aemula lingua H* strhal Iarbitu (jeho) jazyk závodící s Timagenem (sm. připravil mu porážku); - obr. přerušiti: *silentia V H O, moras, otia, somnum, sacra V, carmina Tb b* med. prasknouti, meton. do prasknutí se namáhati: *cantando rumpitur anguis V; miser rumperis (irā) H; rumpantur iniqui Pp* ať puknou; *non si te ruperis, par eris H; invidiā rumpantur ilia V* **2** proraziti, protrhnou-

*ti: ordines, aciem L, media agmina V; proelia admisso equo Pp; postes V* vy-  
lomiti; *viam ferro V, cuneo L* cestu  
si raziti; *aditus V* přístup si zjednati;  
*fontem O* (ze země) vyraziti; *ceu rupto turbine venti conflagunt V* jako když se  
strhne vítr a větry se srazí; *tantus se nubibus imber ruperat V* strhl se liják;  
*radii se rumpunt V* vyrážejí, prorážejí; *vocem r. V T* vyraziti **3** poško-  
diti, zmařiti, zničiti, zrušiti: *nec rupit tamen fati necessitatem L* nebyl  
s to, aby zmařil; *foedera L C H, fidem L V* slovo zrušiti; *pacem V, ius gentium L; reditum alci H* zmařiti, zameziti; *imperium Cr* odepríti poslušnost, *T* přestoupiti rozkaz.

**rūmūsculus, ī, m.** [demin. od \**rumos* = *rumor*] jalové povídání: *rumusculos aucupari C* bezvýznamný tlach.

**ruō, ere, ruī, rūtum** (ale *rūta caesa*),  
**ruitūrus I** [srov. č. ruch, rychlý, *рyчу*]

**1** páditi, řítiti se, spěchati, kvapiti, valiti se **a** *flumina ruunt per campos O; Rhenus in Galliam T; huc omnis turba ruebat V; in aquam caeci ruebant L; ruebant laxatis habenis aurigae Cr* hnali se; *ad portas T; ruit aequore turbo V* valí se vichr; *legio sustinuit ruentes T* útočící **b** přenes. hnáti se do něčeho (o překotném jednání): *consules in servitium T; ad interitum voluntarium C; ad seditiones T; ukvapiti se: emptorem pati ruere C* dovoliti, aby kupec naběhl; *in dicendo r. C; quo scelesti ruitis? H* kam se ženete? **2 a** nepřech. padati, řítiti se, bořiti se: *ruebat murus L; ruit imber aethere toto V; caedebant pariter pariterque ruebant V* vraždili stejně a stejně padali (pod ranami); obr. *ruere illa non possunt, ut haec non concidant C* sm. není možno, aby úpadek peněžnictví v Asii neměl za následek pád peněžnictví v Římě; *ruens imperium H* upadající **b** přech. **a** zbořiti, skáceti, strhnouti: *molem V, cumulos harenae V β* s sebou strhnouti: (*ignis*) *ruit atram nubem ad caelum V* valí **II** [srov. *rýti, rov*] *r ýti*, vyrývati, rozrývati: *spumas salis aere V* pěny mořské rozrývati = plouti; *confusa ruebant ossa focis V* vyhrabující sbírali kosti; *aeris acervos H* nahrnouti; starož.

formule **rūta caesa**, vyryté a skácené, t. j. věci dobyté z půdy (nerosty, písek a p.) a odříznuté na půdě (na př. stromy), jež si při prodeji majetník podržuje: *fundum vendere rutis caesis exceptis C.*

**rūpēs, is, f.** [rumpo] skála, zvl. příkrá, skalisko: *cum ex omnibus partibus altissimas rupes haberet Cs; cavae r. V* skalní dutiny; též úskalí: *r. pelagi V;* (skalinatá) propast: *inter saxa rupesque L; in rupes protrusit asellum H.*

**Rupilius, a** rod římský; zejm. **1 P. R.**, konsul r. 132; od něho dvě *leges Rupiliae* **2 A. R.**, lékař za doby Ciceronovy **3** herec, vrstevník Ciceronův **4 P. R.** *Rex* z Praeneste, vrstevník Horatiův Oktavianem proskribovaný.

**ruptor, ōris, m.** [rumpo] rušitel: *foederis, indutiarum L, pacis T.*

**ruptūra, ae, f.** [rumpo] zlomení; zboření.

**rūrēnsis, e** [rus] venkovský.

**rūricola, ae** [rus a colo] jako adj. i subst. pole vzdělávající, vzdělavatel pole, obyvatel venkova, venkovan: *Phryges O = fryžští rolníci; Fauni O, deus O = Priapus; r. aratrum O; ruricolam mactare O = bovem.*

**rūrigena, ae m. i f.** [rus a gigno] na venkově narozený, venkovan.

**rūrsus** i **rūrsus**, (arch. *rusum, rusus*) [z *revorsum, revorsus*] **a** zpět, nazpět: *r. reverti, se recipere. Cs* **b** opět, znova: *r. instare et proelium redintegrare Cs, r. aliam in partem fugam petebant Cs* **c** s druhé strany, zase, naopak, naproti tomu: *primum Metellum esse rati... deinde r. Iugurtham S; ut illae superiores... sic hae r. C; casum neque ambitiose neque per lamenta r... tulit T.*

**rūs, rūris, n.** **a** venkovský statek, pole: *rus colere Hirt; laudato ingenia rura, exiguum colito V; paterna rūra bobus exercet suis H* **b** venkov proti městu: *rure frui O, ruris amatores H; rus ire* na venkov; *ruri* (lok.) *esse, habitare C* na venkově; *rure redire Pt* z venkova; pozd. *rure* (abl.) též na venkově: *rure mori L, rure esse H* **c** meton. = *rusticitas* venkovská prostota, ven-

kovanství: *pleni ruris et inficetiarum H; hodieque manent vestigia ruris H.*

**Ruscinō, ōnis, f.** město v Gallii u Pyrenejí, nyn. Roussillon.

**ruscum, ī, n.** nebo **ruscus, ī, f.** listnatec, chřestovitý polokeř, z jehož tenkých prutů se dělají v Itálii košťata.

**Rusellae, ārum, f.** město v Etrurii; adj. **Rusellānus, a, um** rusellský: *ager L;* obyv. **Rusellāni, ōrum, m.** Rusellané. **russum m. rursum Pt.**

**rusus, a, um** [srov. *ruber*] červený: *gingiva Ct.*

**rūsticānus, a, um** [rusticus] venkovský: *vita C; vir, homo C = venkovan, sedlák; homines multum rusticani C* velmi „selští“.

**rūsticātiō, ōnis, f.** [rusticor] pobyt na venkově.

**rūsticē, adv.** [rusticus] venkovsky, selsky, leckdy sm. neuhlazeně, neobratně: *facere C; rusticius tonso toga defluit H* po selsku ostříhanému.

**rūsticellus, ī, m.** [demin. od *rusticus*] venkovánek, (chudý, ubohý, prostý) sedlák.

**rūsticitās, ātis, f.** [rusticus] venkovanství; venkovská prostota: *multum rusticitatis antiquae retinet Pn;* obyč. venkovská neohrabanost, nesmělost, upejpvavost: *r. excutienda est O; vultus sine rusticitate pudentes O.*

**rūsticor, āri, ātus sum** [rusticus] na venkově pobývat: *haec studia nobiscum rusticantur C.*

**rūsticulus, ī, m.** [demin. od *rusticus*] venkovánek, sedláček: *r. non incautus C.*

**rūsticus, a, um** [rus] **a** venkovský, selský: *praedia, vita C; mus, sedulitas O;* subst. venkovan, sedlák: *agricola et r. C; omnes urbani, rustici C; illi fortes viri, sed rustici ac milites C* prostí venkované a vojáci **b** prostý ve šp. sm., neohrabaný, nemotorný, hrubý, nevzdělaný: *homo agrestis et rusticus C; rustica Musa H;* subst. selský troup, hlupák: *r. es, Corydon V; quid flebam rustica? O.*

**rūsum, rūsus** viz *rursum, rursus.*

**1. rūta, ae, f.** [ῥότυ] routa (rostlina, které se užívá v kuchařství a jako léčiva); obr. význ. hořkost, peprnost *C.*

**2. rŭta caesa** viz *ruo* II.

**Rutēni**, *ōrum*, *m.* národ galský v Aquitanii s hl. m. Segodunum, nyn. Rodez.

**Rutilius**, *a* rod římský; zejm. **1 P. R. Rufus**, řečník a dějepisec, žák Panaitiův, přítel Laeliův a Scipionův, r. 109 legát proti Jugurthovi **2 P. R. Lupus**, tribun l. r. 56, r. 48 místopřítel Achaie.

**rutilō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*rutilus*] červeniti, na červeno barviti: *comas*,

*capillos* *L T*; červenavě zřítiti, rdíti se: *arma* *V*.

**rutilus**, *a, um* zlatožlutý, červenavě žlutý, rusý: *ignis* *V*; *capilli* *O*, *comae* *T*; *ortus* *O* zardělý.

**rutrum**, *ī, n.* [*ruo*] rýč, lopata.

**Rutulī**, *ōrum*, *m.* národ v Latii s hl. m. Ardeou; sing. *Rutulus* *V* = *Turnus*; adj. **Rutulus**, *a, um* rutulský: *sanguis*, *rex*, *acies* *V*.

**rutundus** v. *rotundus*.

# S

**S** jako zkratka: **1** osobní jm. *Sextus*; **2** číslo: *semis* (= *dimidium assis*); odt. *HS* = *IIS duo asses et semis* = *sestertius* **3** *S. C. senatus consultum*; *S. P. Q. R. senatus populusque Romanus* **4** *SPD salutem plurimam dicit*.

**Saba**, *ae, f.* [Σάβαι] město ve Šťastné Arabii, proslulé kadidlem; adj. **Sabaeus**, *a, um* sabský, básn. = arabský: *tus V, terra OH* = Arabie; **Sabaea**, *ae, f.* (sc. *terra*); obyv. **Sabaei**, *orum, m.* Sabané, proslulí bohatstvím.

**Sabaria**, *ae, f.* město v Horní Panonii u silnice Carnuntum-Poetovio, od císaře Klaudia římské kolonie, občasně sídlo pozdějších římských císařů, nyn. Stein am Anger, maďar. Szombathely.

**Sābate**, *is, n.* močálovitá krajina v Etrurii nedaleko Vej; adj. **Sābatinus**, *a, um* sabatský: *tribus L, lacus C*; obyv. **Sābatini**, *orum, m.*

**sabatizō** viz *sabbatizo*.

**Sabazius**, *ii, m.* [Σαβαζιος] přijetí Dionysovo (pův. božstvo asijské); odt. **Sabazia**, *orum, n.* slavnost Dionysova.

**sabbata**, *orum, n.* [σάββατα] sabbat, sobota, sváteční den židovský: *tricesima* (v. t.) s. *H*.

**sabbatizō**, *āre* [σαββατιζω] slaviti sabbat.

**Sabelli**, *orum, m.* [Sabini] menší národové původu sabinského a národové osko-sabinští; sing. *Sabellus* nazývá sebe *H* jakožto majitel statku v Sabinsku; adj. **Sabellus**, *a, um* sabellský, sabinský: *pubes, mater, veru V; anus H* (čarodějnice); *carmina H* čarovná říkadla; **Sabellus**, *a, um*: *sus V*.

**1. Sabinus**, *a, um* sabinský: *ager C, virgines L, silva H, gens O; herba Sabina O Pp* jalovec, jehož se užívalo k vykuřování; **Sabinum**, *i, n.* (sc. *vinum*) víno sabinské; **Sabinus**, *i, m.* Sabinan; **Sabina**, *ae, f.* Sabinka: *nec antiquis cedens Sabinis M* t. j. vzorům cudnosti; básn. *Sabini* = Sabinsko n. statek Horatiův v Sabinsku: *beatus unicus Sabinis H*.

**2. Sabinus**, *a* příjmení v několika rodech římských, zvl. *S.*, přítel Horatiův; *A. S.* básník, vrstevník Ovidiův; *Pop-paea Sabina*, choť Neronova i její matka.

**Sabis**, *is, m.* řeka v Belgii, přítok Mosy, nyn. Sambre.

**Sabrina**, *ae, f.* řeka v Britannii, nyn. Severn.

**sabulum**, *i, n.* hrubý písek.

**1. saburra**, *ae, f.* písek jako lodní přítěž.

**2. Saburra**, *ae, m.* vojevůdce krále Juby.

**Sacae**, *arum, m.* Sakové, kočovní kmenové v Asii sev. od Persie; sing. **Sacēs**, *ae, m.*

**saccharum** n. **zaccharum**, *i, n.* [σάκχαρον] cukr.

**sacculus**, *i, m.* [demin. k *saccus*] pytlík na peníze: *plenus s. est aranearum Ct*; pytlík k filtrování vína: básn. u *C*.

**saccus**, *i, m.* [σάκος, odt. Sack, žok] pytel, vak, měch (na obilí a na peníze).

**sacellum**, *i, n.* [sacrum] sva tyňka, malé obezděné místo s oltářem, kaple, kaplička.

**sacer**, *cra, crum* [srov. *sancio*] **1** posvěcený božstvu a proto nedotknutelný (tabu), posvátný, svatý, zasvěcený někomu (*alcis n. alci*): *locus* naproti *profanus N*; *mons Sacer C L* „Svatá hora“, pahorek u via Nomentana 4 ½ km od Říma; *Sacra via* ulice v Římě, vedoucí přes Velii a forum na Kapitolium; *pastoribus sacra quercus L* pastýřům (u pastýřů) posvátný; *sacer Cereri V* kněz Cereřin **2** božstvu propadlý, kletý, prokletý, daný do klatby (podle římské práva usmrčení člověka, který byl prohlášen jakožto *sacer*, nebylo trestné): *eius caput Iovi sacrum esset L; is instabilis et s. esto H*; přenes. *auri sacra fames V* kletý hlad po zlatě; *immerentis fluxit Remi s. nepotibus cruor* = *H* vnukům na kletbu; *sacer ignis V* růže (nemoc). Subst. **sacrum**, *i, n.* **a** po-

svátá věc: *Iunonis sacra ferre H* posvátné nádoby; *sacra auferre, condere, celare L, sacrum clepere C*; zvl. obětní předmět, oběť: *s. cremare, tangere L*; obraz, socha: *penetralia cum sacris O V*; posvátné místo, svatyně: *Veneris sacra petere O*; posvátný zpěv: *sacra canunt V* obětní hymny; *in tua sacra redi O* vrac se k svým zpěvům **b** posvátný úkon, oběť, bohoslužba, pl. kult: *sacra pontificis scitis* (v. t.) *subiecit L*; *s. facere, perpetrare L* konati oběť; *coeptis stabat proxima sacris O* stál nejbliže oltáře, na němž se počínala oběť; *occulta, arcana s. CH* tajná bohoslužba; *sollemnia s. C* slavnosti náboženské; *s. publica* — *privata* státní — rodinné bohoslužby **c** provinění proti bohům, hřích: *s. commissum C*.

**sacerdōs, dōtis, m. f.** [*sacer* a 2. *do*] osoba konající oběť (= *sacrificus*), kněz, kněžka: *s. maximus C* nejvyšší kněz; *Phoebe Triviaeque s. V = Sibylla; Troica s. H = Ilia = regina s. V*.

**sacerdōtālis, e** [*sacerdōs*] kněžský.

**sacerdōtium, iī, n.** [*sacerdōs*] úřad kněžský, hodnost kněžská, kněžství.

**Sacēs** viz *Sacae*.

**sacrāmentum, ī, n.** [*sacro*] **1** pův. peněžitá záruka, kterou skládaly obě strany při civilní při (bývala ukládána na posvátném místě); pak meton. pře, proces: *iniustus sacramentis alienos fundos petere C*; *s. iustum iudicare C* **2 a** ve voj. služební přísaha: *s. dicere milites iubet Cs*; *consulibus sacramento* (abl.) *dicere L* konsulům se zavazovat přísahou; meton. služba vojenská: *longum s. T b* vůb. přísaha: *non ego perfidum dixi s. H* **3** ≠ náboženské tajemství, svátost.

**Sacrānus, a, um** sakranský (*Sacrani* kmen v Latii kolem Ardeje): *aciēs V*.

**sacrārium, iī, n.** [*sacer*] místo k uschovávání posvátných předmětů a ke konání nábožen. obřadů, svatyně, chrám: přenes. *s. scelerum C*.

**sacrātē, adv.** [*sacratus*] svatě **a** zbožně **b** posvátně, tajemně.

**sacrātus, a, um** [*sacro*] posvěcený, posvátný, svatý: *iura Graiorum V*; *manus O*; *milites L* smrti zasvěcení

(kteří se zavázali bojovati, až padnou); *lex sacrata v. sacro*.

**sacricola, ae, m. f.** [*sacer* a *colo*] obětník, obstaravatel obětí, kněz.

**sacrifer, a, um** [*sacer* a *fero*] posvátné předměty nesoucí, svatonosný: *rates O* (vezoucí trojské Penaty).

**sacrificātiō, ōnis, f.** [*sacrifico*] obětování.

**sacrificium, iī, n.** [*sacrifico*] oběť.

**sacrificō, āre, āvī, ātum** [*sacrificus*] konati oběť, obětovati: *alci alqa re, zř. alqd někomu něco: s. Orco hostiis Pt* obětovati Orkovi zertvy.

**sacrificulus, a, um** [demin. k *sacrificus*] (pův. pomocný při konání obětí, pak) konající oběti, obyč. *rex s., vates s. L* vrchní obětník, velekněz; subst. *sacrificuli ac vates L* obětníci.

**sacrificus, a, um** [*sacer* a *facio*] **a** konající oběti: *rex L = sacrificulus*; **b** obětní: *dies, securis, ritus O*; *sacrifico ore O* v řeči obětníků.

**sacrilegium, iī, n.** [*sacrilegus*] svatokrádež **a** krádež posvátných předmětů: *s. prohibere L*; *s. Neronis T b* rušení náboženství, rouhačství: *sacrilegii damnatus N*.

**sacrilegus, a, um** [*sacer* a *lego*] sbírající a odcizující posvátné věci, svatokrádežník; subst. svatokrádce: *sacrilegorum numero haberi N*; *non sacrilegum, sed hostem C*; přenes. rouhavý, bohaprázdný, bezbožný, hříšný, zločinný: *manus H O, feminae O*.

**Sacriportus, ūs, m.** **1** městečko u zálivu tarentského **2** m. nedaleko Praeneste.

**\*sācris, e** [srov. *sacer* m. \**sacros*; stran-*-ā*- srov. *ācris*: *ἄκρος*] doloženo v některých rčeních řeči obřadní posvátný, obětní: *porci sacres Pt*.

⟨**sacristia, ae, f.** [*sacer*] sakristie, kostelní úschovna, kostelní pokladnice.⟩

**sacrō, āre, āvī, ātum** [*sacer*] **a** zasvětití božstvu, věnovati božstvu: *aras, laurum Phoebō V*; *sacratae rite pecudes V*; *templum V*; *alcis caput Iovi s. L* zasvětití někoho Jovovi = proklítí **b** vůbec věnovati, určití: *quod nobis sacrastrī C*; *hunc honorem ei Iuppiter sacrastrī V c* učiniti nesmrtelným, zvěčniti: *alqm*

*Lesbio plectro H; eloquentia Catonis sacrata scriptis omnis generis L d* nedotknutelným učiniti: *foedus L, legem C; lex sacrata L C* klatební zákon, na jehož přestoupení stanoveno prokletí. Part. *sacratus* j. adj. v. t.

**sacrō-sānctus**, *a, um* chráněný klatbou, nedotknutelný: *magistratus, potestas tribunicia L; possessiones C; posvátný, svatý: memoria alcis Pn.*

**sacrum** viz *sacer*.

**Sadalēs**, *ae, m.* kníže thrácký, syn Kotya III.

**saeculāris**, *e* [*saeculum*] **1** stoletý: *ludi T* uspoř. Augustem r. 17. př. n. l.; k nim napsal Horatius *carmen saeculare* píseň k stoleté slavnosti **2** ± časný, světský (op. *regularis* n. *spiritualis*); pohan-ský.

**saeculum** n. **saeculum**, *ī, n.* **a** lidský věk, pokolení, rod, generace: *ex hac parte saecula plura numerantur quam ex illa L; serit arbores, quae alteri saeculo prosint C; lidé jedné doby, věk: saeculorum reliquorum iudicium C; impia aeternam timuerunt saecula noctem V b věk vůbec, doba: *illustrari saeculum suum eiusmodi exemplo arbitrabatur Pn; huius saeculi insolentiam vituperabat C; přenes. časovost: corrumpere et corrumpi saeculum vocatur T* nazývá se pokrokovostí; dlouhá řada let: *longo putidam saeculo H, bello egregia per saecula gens V c* století: *aliquot saeculis post C; saeculo festas referentes luces H d* ± časnost, pozemskost (=αἰών).*

**saepe**, adv. *saepius, saepissimē* [snad adj. \**saepis* stlačený, srov. *saepes*] často, zhusta, mnohdy; opětovně, opět a opět: *clamitare Cs; deorum s. praesentiae C* častá zjevení bohů.

**saepe-numerō**, adv. v mnohých případech, častokrát, zhusta: *s. admirari soleo tuam sapientiam C.*

**saepēs**, *is, f.* plot, ohrada: *densissima s. Cs; hradba: scopulorum s. C.*

**saepia** v. *sepia*.

**Saepinum**, *ī, n.* městečko v Samniu u Beneventa, nyn. Sepino.

**saepiō**, *īre, psī, ptum* [*saepes*] ohraditi, plotem (zdi) obehnati: *sepulcrum*

*saeptum* *vepribus C; zahaliti: gradientes aëre V; obestřiti: oculos membranis C; obklíčiti: feram coronā venantum V; zatarasiti: vias L, vallum arboribus L; obehnati: oppidum operibus C; opevniti: castellis castrisque C; curia saepta Pp* obklopená stavbami; zvl. přenes. uzavřítí, obklopiti něčím a tím chrániti: *iure civili, legibus C, pudiciā T, praesidiis philosophiae C.* Part. *saeptum* j. subst. v. t.

**saeptum**, *ī, n.* [*saepio*] **1** ohrada: *beluas saeptis tenere C; fragmenta saeptorum et fustes C; básn. intra saepta domorum V* uvnitř domu **2** plur. spec. **a** ohrada pro dobytek, salaš, stáj: *multa victima exit saeptis V b* shromaždiště pro centurijní sněm (= *ovile*), pův. dřevěné na foru, od Caesara *saepa marmorea* na poli Martově: *populum ius est includere saeptis O.*

**saeta**, *ae, f.* žíně, štetina, osina, vůbec dlouhá srst zvířecí: *gladium saetā equinā aptum C; básn. o Kakovi villosa saetis pectora V.*

**saetiger**, *a, um* [*saeta a gero*] štetinatý: *sus VO, pecus O; jako subst. O štetináč (kanec).*

**saetōsus**, *a, um* [*saeta*] štetinatý: *aper V; srstnatý, chlupatý, zarostlý, kosmatý: saetosa frons H; verbera saetosa Pp* srstnaté řemeny (z nevydělané kůže).

**saevē**, adv. [*saevus*] prudce, zuřivě: *ventis agitari H.*

**saeviō**, *īre, īī, ītum* [*saevus*] zuřiti, vztekati se, zuřivě si vésti; zle řádití: *anguis V, lupus O; vůči čemu aper in pecudes O, accipiter in aves O; saevit canum latratus V* psi zuřivě štěkají; přenes. o člověku: *saevit animis ignobile vulgus V; ne saevi, magna sacerdos V* nehněvej se; spec. *in se s. O T* na sebe ruku vložití; o věcech: *mare ventis s. coepit S, pelagus T, ventus Cs; o dušev. stavech saevit amor ferri V* zuří v něm touha po meči; *in quem mea saeviat ira O.*

**saevitia**, *ae, f.* [*saevus*] zuřivost: *hostium S; přísnost: heris in famulos adhibenda est C, Appii L; vzpurnost: Hiempsalis S; ukrutnost: faeneratorum S; o věcech: prudkost: hiemis S, undae*



O; zuřivost, bouřlivý stav: *maris Cr*, *pelagi O*; *annonae T* ukrutná dražota.

**saevus**, *a*, *um* zuřivý, divoký, lýtý, vzteklý (o stavu dočasném; *ferus* vlastnost trvalá): *laena V*, *canes Pp*, *ferae O*, *beluae H*; o lidech ukrutný, krutý, přísný, rozhněvaný: *hostis O*, *Iuno V*, *Proserpina H*; *Aeneas s. in armis V* strašlivý; *pater O* přísný; *s. ambobus Achilles V* na oba rozhněvaný; o věcech: *mare S O V* bouřlivé; *arma V* hrozná; *ignes Pp* zuřící; *Orion V* bouře působící; *falx Priapi Tb* strašný; *venenum V* prudký, *ventus CL*; *militia H* přísná; *pugna L*, *paupertas H* krutá; pod. *imperium S*; *saeva pati S* snášeti ukrutnost; (*torrens*) *ab obice saevior ibat O* překážkou více rozlícen.

**sāga**, *ae*, *f.* viz *sagus*.

**sagacitās**, *ātis*, *f.* [*sagax*] bystrost čichu, čenichavost: *narium C* o psech; přenes. bystrozrak, důvtip, ostrovtip: *qua est sagacitate in his rebus C*.

**sagaciter**, *adv.* [*sagax*] bystře: *sagacius odoror H*; přenes. chytře, důvtipně: *moti sunt L*.

**Sagana**, *ae*, *f.* [*saga*] čarodějnice, jen jm. vl. *H*.

**Sagaris**, *is*, *m.* (též **Sangarius**) řeka v M. Asii, nyn. Sakari; **Sagaritis**, *idis*, *f.* víla řeky Sagaris, do níž se zamiloval Attis.

**sagātus**, *a*, *um* [*sagum*] oblečený ve vojenský plášť, ve vojenském plášti: *prodire C*.

**sagāx**, *ācis* [*sagio*] **a** bystře větřící, čenichající: *canes C*; *sagacior anser O* lépe slyšící, bystřejší **b** přenes. duševně bystrý, bystrozraký, důvtipný, chytrý: *mens C*, *sagaces hospites H*; *s* gen. *utilium s. rerum H* mající smysl pro užitečné věci; *ad suspicandum C*; básn. *s* inf.: *s. ventura videre O* jenž dovedl bystře vidět budoucnost.

**sagēna**, *ae*, *f.* [*σαγήνη*] vlečná síť rybářská, nevod.

**sagīna**, *ae*, *f.* **a** krmení: *anserum :: Varro; multitudinem saginā tenere C* **b** konkr. krmě, pokrm, strava; žrádlo, píce: *saginā gravis T*, *gladiatoria s. T*; *immunda Pp*.

**saginō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*sagina*] cpáti,

krmiti: *porcum Pp*, *corpus Cr*; přenes. *qui rei publ. sanguine saginatur C* z krve obce tyje; *septuagies sestertio saginatus T* nacpav se sedmi miliony.

**sāgiō**, *īre*, — [*sagus*] bystře vnímati (čichati, větřiti).

**sagitta**, *ae*, *f.* šíp, střela; meton. *Aeneas, quamquam tardante sagitta, insequitur V* ač ho rána (šípem způsobená) zdržovala.

**sagittārius**, *a*, *um* [*sagitta*] šípy (a tedy i lukem) ozbrojený; jako subst. lučištník; kolekt. *eques s. T* jízdní lučištníci; jako souhvězdí Střelec.

**sagittifer**, *a*, *um* [*sagitta a fero*] šiponosný: *pharetra O*; *Parthi Ct*, *Geloni V* = lukostřelci.

**sagitti-potēns**, *tis* pán šípů, básn. = souhvězdí Střelce.

**sagittō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*sagitta*] šípy střileti, vub. střileti.

**sagmina**, *um*, *n.* [*sacer, sancio*] svažecky posvátné trávy natrhané na hradě řím., jež náležely k obřadním potřebám řím. vyslanců.

**Sagra**, *ae*, *m.*, *f.* [*Σάγρα, Σάγρας*] řeka v Bruttiiu.

**sagulum**, *ī*, *n.* [*sagum*] vojenský plášťik.

**sagum**, *ī*, *n.* vlněný šátek, přehoz, plachetka; plášť, zvl. vojenský (op. *toga* oděv občanský): *tegumen omnibus s. fibulā aut spinā consortum T* o kroji starých Germánů; meton. *saga sumere C* = zbraně se chopiti = *ire ad saga C*; *in sagis esse C* býti ve zbrani.

**Saguntia** viz *Segontia*.

**Saguntum**, *ī*, *n.* nebo **Saguntus**, *ī*, *f.* [*Σάγουντρον*] Sagunt, město na vých. pobř. Hispanie sev. od Valencie, nyn. Murviedro (*murus vetus*); adj. **Saguntinus**, *a*, *um* saguntský: *clades, rabies L*; obyv. **Saguntinī**, *ōrum*, *m.* Saguntané.

**sāgus**, *a*, *um* [srov. *sagio, sagax*] věštný, proročský: *anus C*; subst. **sāga**, *ae*, *f.* věštkyně, čarodějka, čarodějnice.

**Sais**, *is*, *f.* [*Σάϊς*] staré hl. m. dolního Egypta, nyn. ves Sâ-el-Haggar; obyv. **Saītae**, *ārum*, *m.* Saiané.

**sāl**, *salis*, *m.* [srov. *ἄλς* ze \**σαλ-ς*, čes. *sůl*] **1 a** *s ūl*: *panis cum sale H*; *sal niger H* dobývaná z dřevěného popelu k na-

kládání ryb **b** slaná voda, sláň, moře: *spumas salis aere ruebant V* pěny mořské okovanou přídou rozrývali; *assiduo sale saxa sonabant V* mořským příbojem **2** přenes. **a** duševní bystrost, vtip: *versus habent salem Ct* říz; *sale et facetiis Caesar vicit omnes C*; *urbani sales C* vtipné výroky; *Lucilius urbem multo sale defricuit H* šízravým vtipem; *Bionis sermonibus et sale nigro H* a peprným vtipem (zároveň snad narážka na otce Bionova jako obchodníka s naloženými rybami) **b** (dobrý) vkus: *plus salis quam sumptus habebat N*.

**Salācia**, *ae, f.* mořská bohyně; meton. moře.

**Salamis**, *īnis*, ak. *īna*, *f.* [*Σαλαμίς*] **1** ostrov v zálivu Saronském naproti Athénám a Eleusině, myth. sídlo Telamonovo, bitva r. 480 **2** město na Kyp-ru; adj. **Salamīnius**, *a, um* salaminský; obyv. **Salamīniī**, *ōrum, m.* Salamiňané.

**Salapia**, *ae, f.* město v Apulii sev.-záp. od ústí Aufida, nyn. ves Salpi; obyv. **Salapīni**, *ōrum, m. C* a **Salapitāni**, *ōrum, m. L* Salapiané.

**salapūtium**, *iī, n.* skrček: *s. disertum Ct*. Snad správněji *\*salapantium* [demin. var. z *\*ἀλοφάντης*, srov. *συκοφάντης*] *n. \*solipugium* [*solipuga* = jedovatý mra-venec] asi sm. 'štírek'.

**salārius**, *a, um* [*sal*] solní: *annona L* = roční výnos solního monopolu; *via Salaria L* *n.* prostě *Salaria C* silnice na levém břehu Tiberu, po níž se dopravovala sůl ze solnic ostijských do měst sabinských; subst. **salārius**, *iī, m.* obchodník se solí; **salārium**, *iī, n.* pův. solní dávka vojákům, pak peněžité částka za dávku soli; za dobytí sl. služné úředníkům a mzda soudců.

**salāx**, *ācis* [*salio*] vl. 'skákový' o zvř. vzhledem k pohlav. puďu, bujný, chlípny, vilný: *aries O*; meton. dráždivý: *herba s. O*; *s. taberna Ct* chlípny pelech.

**salebra**, *ae, f.* [*salio*] kostrbatá cesta, nerovná cesta: *qui queritur salebras H*; přenes. o řeči drsnost, kostrbatost: *Herodotus sine ullis salebris fluit C*; obr. *in salebras incidere C* = do nesnáží.

**salebrōsus**, *a, um* [*salebra*] kostrbatý, nerovný: *saxa O*.

**Sālentīni**, *ōrum, m.* Salent'ané, národ v Kalabrii kolem Tarenta; adj. **Sālentīnus**, *a, um* salentský: *ager L*.

**Salera**, *ae, f.* město na sev. pobřeží Afriky.

**Salernum**, *i, n.* město na pobřeží kampanském jv. od Neapole, nyn. Salerno.

**saliātus**, *ūs, m.* [*Salii*] hodnost kněze salijského, saliat.

**salictum**, *i, n.* [*salix*] vrbové křoví, vrboví.

**salignus**, *a, um* [*salix*] vrbový: *fustis H, crates V, lectus, veru O*.

**Saliī**, *ōrum (um), m.* [*salio*] 'tanečníci', tančící kněží; sbor 12 kněží zřízený podle pověsti Numou, rozmnožený Tullem Hostiliem na 24; 1., 15. a 19. března konali své tance ve zbroji a nesouce štíty (*ancilia*) procházeli městem, zpívající starobylé písně; adj. **Saliāris**, *e* salijský: *carmen H*; *dapes H* sm. skvělé, nákladné.

**salillum**, *i, n.* [demin. od *salinum*] slánka.

**1. salinae**, *ārum, f.* [*sal*] solné doly, solivárny: *familiae, quas publicani in salinis habent C*.

**2. Salinae**, *ārum, f.* **1** solné nádrže u Ostie **2** skladiště soli u *porta Trigemina*.

**Salinātor**, *ōris, m.* [*salinae*] příjm. v rodě Liviiů.

**salinum**, *i, n.* [*sal*] slánka, solnička.

**1. saliō**, *īre, iī, iūm* [*sal*] soliti.

**2. saliō**, *īre, uī (iī), saltum* [srov. *ἄλλομαι* ze *\*σάλλομαι*] skákati, poskakovati, hopkovati: *in gurgite ranae O*; *de muro L*; *unctos per utres V*; *mica saliens H O* obětní sůl (do ohně vhozená) do výše prskající; subst. **salientēs**, *ium, f.* (sc. *aquae*) vodotrysk; *venae saliant V O* bijí; *viscera salientia O* zvedající se, dmoucí se.

**Salisubili**, *ōrum, m.* [*Salii* a *subsilio*] tančící Saliové *Ct*.

**salinca**, *ae, f.* nízká vonná rostlina nard čili kozlík keltský (*Valeriana n. Nardus celtica*).

**saliva**, *ae, f.* **a** slina: *abest s. mucusque Ct* **b** přenes. chuť: *Methymnaei Graia s. meri Pp*.

**salix**, *icis, f.* vrba.

**Sallentini** viz *Salentini*.

**sallō, ere, —, salsum [sal]** soliti. Part. *salsus* j. adj. v. t.

**Sallustius**, a rod římský; zejm. **1 C. S. Crispus**, dějepisec **2** adoptovaný jím synovec *Sal. Crispus*, přítel Augustův, † r. 20 n. l.; adj. **Sallustiānus, a, um**: *horti T* sady založené historikem S. na *collis hortorum* u *porta Salaria*.

**Salmacis, idis, f.** pramen v Karii, působící změkčilost, a jeho nymfa; odt. **Salmacidēs, ae, m.** (vok. *-ida*) Salmakovec význ. zženštilce básn. u C.

**Salmōneus, ei n. eos, m.** [Σαλμωνεύς] syn Aiolův, bratr Sisyfův, král v Elidě; chtěje napodobiti hrom a blesk byl Diem zabit; **Salmōnis, idis, f.** dcera Salmoneova Tyro, matka Neleova.

**Salōnae, ārum, f.** město v Dalmacii, nyn. Salona u Splitu.

**Salpinum, ī, n.** město v Etrurii, asi nyn. Monte Alfino; adj. **Salpinās, ātis** salpinský: *ager L*; obyv. **Salpinātēs, um** Salpiňané.

**salsāmentum, ī, n.** [*salsus*] slaný rybí lák; snad také slaneček i slanina.

**salsē, adv.** [*salsus*] vtipně: *dicere C*. <**salsucia n. salsutia, ae, f. n. salsucium, iū, n.** [*salsus*] slanina; klobása.> **salsūgō, inis, f.** [*salsus*] **1** slanost **2** solná voda; solenka.

**salsus, a, um** [vl. part. perf. k *sallo*] **a** solený, slaný: *terra V, mola H, farra O, vada V* = moře, *sudor V* **b** vtipný: *homo C; ista Sarda C; male s. ridens dissimulare H* potměšilý vtipálek; sm. štiplavý, kousavý: *salso multoque fluenti* (v.t.) *H*; subst. **salsa, ōrum, n.** vtipy.

<**salsutia** viz *salsucia*.>

**saltātiō, ōnis, f.** [*salto*] tančení, taneč.

**saltātor, ōris, m.** [*salto*] tanečník (obyč. v opovrhl. sm.)

**saltātōrius, a, um** [*saltator*] taneční, tanečnický: *orbis C*.

**saltātrīx, icis, f.** [srov. *saltator*] tanečnice.

**saltātus, ūs, m.** [*salto*] tanec, obyč. náboženský, procesí v tanečním kroku (o Saliích).

**saltem, adv.** alespoň, aspoň: *eripe mihi hunc dolorem, aut minue saltem C*;

při záp. ani: *tribuni non deorum s., si non hominum, memores L*.

**saltō, āre, āvī, ātum [salio]** tančiti **a** nepřech.: *cantare et s. C; nemo fere saltat sobrius C* **b** přech. tančiti, tancem představovati něco: *Cyclopa H; poemata O* tancem doprovázeti; pod. s. *commentarios T* = s přehnanými posunky předčítati.

**saltuātīm, adv.** [1. *saltus*] skákavě, napřeskáčku.

**saltuōsus, a, um** [2. *saltus*] lesnatý: *loca S L, regio N*.

**1. saltus, ūs, m.** [*salio*] skok: *saltu se dare in fluvium V* skočiti do řeky; *saltus dare O* skákati; *corpora saltu ad terram mittere V* seskákati; *corpora saltu subiciunt in equos V* vyšvihují se na koně; *saltus agrestis O* tanec.

**2. saltus, ūs, m.** [snad totožné s 1. *saltus*] **a** průsmyk, (lesnatý) sráz, stráň, údolí, úval, rokle: s. *silvosus L, Thermopylarum L, saltus profundi V, praetor saltus occupans N* **b** les, hvozď, lesnatá hornatina: *familias in saltibus haberi C, s. Graius N* = Alpy, s. *Pyrenaei Cs* **c** pastvina: *de saltu agroque detrudere C* **d** statek, popluží: *Firmanus s. Ct*.

**salūber n. salūbris, is, e** [*salus*] zdravý **a** a uzdravující, léčivý, hojivý: *suci ambrosiae V, somnus V, aestas H; fluvius V, Baiae C, regiones Cs*  $\beta$  přenes. prospěšný, výhodný: *consilia C, iustitia H, factum Pn* **b** = *salvus*: *corpus L T*; přenes. *omnia salubria esse L* že se vše dobře daří.

**salūbritās, ātis, f.** [*saluber*] **a** zdravot (vlastnost působící zdraví), léčivost: *loci C, aquarum L T*; též přenes. *Atticae dictionis C* **b** zdravot, zdraví: *corporum T*.

**salūbriter, adv.** [*saluber*] **a** zdravě, ke zdraví: *aquis refrigerari C* **b** prospěšně, s prospěchem: *trahi bellum s. potest L*.

**salum, ī, n.** [σάλος význ. vlnění (moře)] širé moře, otevřené moře, zvl. zvlzně: *procul ab insula in salo navem tenere N; salo nauseaque confecti Cs*; básn. moře: *fit sonitus spumante salo V, rabidum Ct, altum H, immensum O*.

**salūs, ūtis, f.** [srov. *salvus*] **a** zdraví: *saluti suae parcere C; potiri firma salute*

*O; sine spe salutis N* v uzdravení  
**b** blaho, štěstí: *communis s. C* obecně  
 dobro, *civium, urbis, rei publ., civitatis*  
*C; restitutio salutis meae C* = návrat  
 z vyhnání; *nulla s. bello V c* zá-  
 chrana, spása, bytí, život: *non de*  
*imperio, sed de salute dimicare Cr*; *sa-*  
*lutem afferre alci C* zachrániti někoho;  
*fugū salutem petere CsC*; *una s. victis V*;  
*eorum vitam sua salute habeat cariorem*  
*Cs*; *salutem atque exitum Cs* spasný vý-  
 chod; meton. zachránce: *P. Lentulus, s.*  
*nostrae vitae C d* pozdrav: *quam legis*  
*salutem, missa sit vere, precor O*; *dic a*  
*me illis salutem C* vyříd' pozdrav; elipt.  
*Anacharsis Hannoni salutem C* pozdra-  
 vuje Hannona; *salute data redditaque L*  
 po vzájemném pozdravu. Personifiko-  
 vaná **Salūs** bobyně blaha řím. státu  
 s chrámem na Quirinale.

**salūtāris, e** [salus] zdravý, léčivý;  
 prospěšný, užitečný; spasný: *potio Cr*,  
*calor C, ars H* = umění lékařské; *ho-*  
*minum generi cultura agrorum est s. C*;  
 též *ad alqd C*; *littera s. C* viz l. A; *Iup-*  
*piter S.* = Ζεὺς σωτήρ.

**salūtātiō, ōnis, f.** [saluto] pozdravo-  
 vání, pozdravení, pozdrav: *inter exer-*  
*citus s. factam L* vojska se pozdravila  
 navzájem; *salutationem reddere T* na  
 pozdrav poděkovati; meton. (pozdrav-  
 ná) návštěva: *amicorum C.*

**salūtātor, ōris, m.** [saluto] pozdravo-  
 vatel, kdo přichází s (ranním) pozdra-  
 vem, ranní návštěvník, klient.

**salūtātōrius, a, um** [saluator] po-  
 zdravný.

**salūtifer, a, um** [salus a fero] přiná-  
 šející blaho, spásonosný, blahodárny,  
 spasný: *anguis urbi O, puer toti orbi O*  
 = Asklepios.

**salūtō, āre, āvī, ātum** [salus] **a** zdra-  
 viti, pozdravovati: *domus te tota nostra*  
*salutat C*; *quis senator Catilinam salu-*  
*tavit? C*; *deos, numen O* uctíti; zvl. vítati:  
*augurium V b* zdraviti jménem, na-  
 zývati, titulovati: *cur poeta salutor H*  
 proč si dávám říkati 'básník'; *alqm im-*  
*peratorem T, regem regum Cr c* jíti po-  
 zdraviti, návštěvu učiniti, navštívit:  
*salutatam introire S, ad alqm salutandi*  
*causa venire C*; *salutari C* = přijímati

návštěvy; zvl. o ranních pozdravných ná-  
 vštěvách klientů *C V T.*

**salvātor, ōris, m.** [salvo] zachránce,  
 ± Spasitel.

**Salūvii (Sallūvii), ōrum, m.** též **Sa-**  
**lyes, um** galský národ v Provincii.

**1. salvē,** imper. od *salveo*.

**2. salvē,** adv. [salvus] zdravě, ve  
 zdraví; vüb. v dobrém stavu; dobře,  
 vhod: *satin* (= *satisne*) *salve?* (sc. *agis*)  
 var. *L* máš se dosti dobře = jak se  
 máš?

**salveō, ēre,** — [salvus] býti zdrav;  
 obyč. jako pozdrav imper. *salve!* buď zdrav!  
*mihi salve* buď mi vítán; *iubeo salvere*  
 pozdravuji; zř. místo *vale* buď sbohem!  
*salve aeternum mihi V.*

**Salvius M. Otho,** druh Neronův, pů-  
 vodce vraždy Galbovy, pak císař, po  
 bitvě u Bedriaku r. 69 se usmrtil.

**salvō, āre, āvī, ātum** [salvus] (v pozd.  
 lat. m. klas. *servo*) uzdravovati; zachra-  
 ňovati, zachovávat; ± spasiti.

**salvus, a, um** [srov. *sollus, solidus,*  
 řec. ὅλος z \*ὄλφος] vl. celý, celistvý  
**a** zdrav, v dobrém stavu: *est tibi ma-*  
*ter, cognati, quis te salvo opus est H*  
 jimž na tvém zdraví záleží; *non uxor*  
*salvum te vult H*; *quid salvi est mulieri*  
*amissa pudicitia L* jak se může míti  
 žena dobře; *satin' salvae* (sc. *res sunt*)?  
 var. *L* vše v pořádku? = jak se máš?  
**b** neporušený, nepoškozený: *socios*  
*salvos praestare poteramus C* spojencům  
 mohli jsme zaručiti úplnou bezpečnost;  
 obyč. se subst. v abl.: *quod salva fide possim*  
*C* bez porušení daného slova; *salva*  
*pietate O* bez porušení povinné dobro-  
 myslnosti; *salvis legibus C*; *salvo et*  
*composito die Pn* když jsme všecku  
 práci denní vykonali **c** živ, na živu:  
*si salvi esse possent N* život zachrániti;  
*me salvo C* pokud jsem živ; *salvo Ma-*  
*rone M.*

**sam** viz *is*.

**Samaria, ae, f.** [Σαμάρεια] Samaří,  
 krajina ve střední Palestině s městem  
 téhož jména; obyv. **Samaritae, ārum,**  
 m. Samaritané.

**Samarobriva, ae, f.** (most samar-  
 ský) město Ambianů u řeky Samary  
 (nyn. Somme), nyn. Amiens.

**sambūcistria**, *ae, f.* [σαμβυκίστρια] hudebnice na sambuku, strunový nástroj podobný harfě.

**Samē, ēs, f.** [Σάμη] starý název ostrova Kefallenie a jeho města a přístavu; obyv. **Samaēi, ōrum, m.**

**Samnium, iī, n.** [srov. *Sabinus, Sabelli*] země Sabinů ve střední Itálii; **Samnis, itis** samnitský; *exercitus, ager L*; **Samnitēs, ium, m.** Samnitě: *gladiatores Samnites C* v samnitské výzbroji (velký štít *scutum*, dlouhý rukávník na pravé paži, holeň na levé noze, kožený pás *balteus*, přilbice s hledím a hřebenem a krátký meč).

**Samos n. Samus, ī, f.** [Σάμος] 1 ostrov u pobřeží ionského s městem téhož jména, rodiště Pythagorovo, proslulý hrnčářstvím; adj. **Samius, a, um** samský: *Iuno C* (pon. měla v S. chrám), *testa Tb, vasa C* samské nádoby; *fores Samiae Pt* t. j. hliněné; *senex, vir O = Samius O = Pythagoras*; obyv. **Samii, ōrum, m.** Samští 2 *Samos Threicia V O = Samothrace* 3 = *Same O.*

**Samothrāca, ae n. - thrācē, ēs, f.** [Σαμοθράκη, Σάμος Θρηάκη] ostrov v moři Egejském naproti ústí Marice, nyn. Samothraki; adj. **Samothrācius, a, um** samothracký; odt. **Samothrācia, ae, f.** [sc. *insula*]; obyv. **Samothrāces, um, m.** Samothrakové.

**sānābilis, e** [sano] vyléčitelný, vyléčitelný: *vulnus O, plaga C.*

**sānātiō, ōnis, f.** [sano] vyléčení, uzdravení: *corporum C*; přenes. *animi, malorum C.*

**sanciō, ire, sānxi, sānctum** [srov. *Sancus, sacer*] věc činiti svatou (nezměnitelnou, nedotknutelnou); posvěcovati, slavnostně stanoviti, (svatosvatě) potvrzovati: *legem C L H* zákon stanoviti; *foedus L V* potvrditi, uzavřiti; *alqd sancire lege, edicto, senatus consulto, sacrificiis Cs C T, dextrā L*; *iure iurando inter se sanxerunt C* přísahou se vespolek zavázali; s dvojím ak.: *Pompeium augurem C* augurem (slavnostně) ustanoviti; *acta Caesaris C* stvrditi, potvrditi; pod. *regnum ab Antonio Herodi datum victor Augustus sanxit T, pacta T*; pod trestem zakázati, zapověděti: *Solon*

*capite sanxit, si qui C* pod trestem hrdla zakázal, trest smrti ustanovil; *capitis poenam sancire Cr, exsecrationibus publicis sanctum est C.* Part. *sanctus* j. adj. v. t.

**sānctē, adv.** [sanctus] poctivě, svědomitě: *illae tabulae servantur s. C*; *necessitudinem s. colere C*; s posvátnou úctou: *deos venerari C*; *alqm s. habere* v úctě míti (jako věc nedotknutelnou).

**sānctificō, āre, āvī, ātum** [sanctificus] od *sanctus* a *facio*] dělati svatým; posvěcovati.

**sānctimōnia, ae, f.** [sanctus] svatost, čistota mravů, bezúhonnost; ve sm. pass. ctihodnost, posvátnost.

**sānctimōnium, iī, n.** [sanctus] 1 svatost 2 ≠ mučednictví. = <svatyně>.

**sānctiō, ōnis, f.** [sancio] (neporušitelné) ustanovení zákona trestem klatby něco zakazující: *nisi legis sanctionem poenamque recitasset C*; vúb. ustanovení: s. *foederis C.*

**sānctitās, ātis, f.** [sanctus] a svatost, nedotknutelnost: *tribunatus C, templi L T b* čistota mravů, poctivost, bezúhonnost: *exemplum veteris s. C*; *matronarum C, dominae T* počestnost.

**sānctor, ōris, m.** [sancio] stanovitel: *legum T* zákonodárce.

**sānctus, a, um** [sancio] a pass. posvěcený, zasvěcený, odevzdaný božstvu, pod záštitou bohů postavený, nedotknutelný, neporušitelný, svatý: *hospites sanctos habent Cs*; *tribuni plebis, poetae nomen C, leges H, patriae iura N*; zvl. místa: *flumen V, fanum C, fontes V, arae O*; *sancti ignes V* posvátný oheň; *aerarium sanctius C L* tajná pokladna (viz *aerarium*); s. *dies H Tb* sváteční b akt. čistotou mravů vynikající, poctivý, spravedlivý, svědomitý, počestný, nevinný, svatý: *vir sanctissimus atque ornatissimus nostrae civitatis C*; *da iusto sanctoque videri H*; *sanctissima coniunx V c* ctihodný: *vates sanctissima V, sancte deorum V, senatus V, ordo, consilium C* = senát.

**Sancus, ūs** (dat. a abl. *ō*), *m.* (plným jm. *Semo Sancus*) [sancio] (pův. abstr. potvr-

zení) božský ochránce daného slova a přísahy = *Dius Fidius* (Ζεύς πιστός); uctíván na ostrově tiberském a na Quirinále.

**sandyx**, *ycis* n. **sandix**, *īcis*, f. [σάνδυξ] nachové barvivo, snad suřík; nach: s. *vestiet agnos* *V* nach.

**sānē**, adv. [*sanus*] **a** rozumně, s dobrým rozumem: *ne ego sanius bacchabor* *H* **b** zajisté, vskutku, jisté, vpravdě, opravdu: s. *homo nequam* *C*, *oratio s. longu* *C*, *bonus s. vicinus* *H*; s. *acute* *C*; velice, tuze: *homo s. locuples* *C*; s. *vacua* *C* docela prázdná; s. *bene* *C* zcela dobře; zápor. nehrubě, nepřilíš: *haud s. alio animo* *S*, *non s. credere* *H*; *nilil s. S C H* zcela nic **c** v odpovědi: a no; ovšem: s. *et libenter quidem* *C* **d** při konj. připouští: pro mne, aťsi, třeba, dejme tomu: *sint falsa s.*, *invidiosa non sunt* *C*, *sint s. liberales* *S*; při imper. jen, přece: *dilue s. hoc crimen!* *C*, *age s. L* nuže tedy.

**Sangarius** viz *Sagaris*.

**sanguālis** viz *sanqualis*.

**sanguen**, *inis*, n. arch. = *sanguis* (v. t.).

**sanguinārius**, *a, um* [*sanguis*] krvechtivý: *iuventus* *C*.

**sanguineus**, *a, um* [*sanguis*] krvavý (zakrvácený i jako krev červený): *imber* *C*, *rores* *V*, *manus* *O*, *iubae* *V* = *rubentes*, *lorica* *V* krvavě rudá; *cometae* *V* jako věštcí neštěstí; meton. *rixae* *H* krvavě končící, *Mavors* *V* krvelačný.

**sanguinō**, *āre, āvī, ātum* [*sanguis*] pův. krváceti, býti zkrvaven: *sanguinans eloquentia* *T* krvavá (t. j. klienty vyssávající, o peníze připravující).

**sanguinolentus**, *a, um* [*sanguis* a snad *oleo*] **1 a** zkrvácený, krví zbrocený: *Erinyes*, *pectora* *O* **b** krvavě rudý: *color* *O* **2** metaf. krvavý, krvelačný.

**sanguis** a. starší **sanguīs**, *inis*, m. krev (v těle, naproti *crur*) **1 a** s. *diffunditur per venas in totum corpus* *C*; *sanguinem effundere* *C*, *fundere* *C* *T Cr*, *facere* *O* *L* krev prolíti **b** krveproliti, vražda: *metus dimicationis et sanguinis* *C*; *Sibylla nigrarum multo pecudum te sanguine ducet* *V* sm. = až

zabiješ v oběť mnoho černého bravu; *poenas cum sanguine poscunt* *V* krvavý trest; *pater fraterni sanguinis insons* *O* **2 a** krev = potomstvo, rod; konkr. dítě, syn, potomek: *sanguinis officio non eget illa mei* *O* = *filii mei*; *rex, deorum s. H*; *Anchisae Venerisque s. H*; *regius s. H* o Europě; *non ego pauperum s. parentum* *H*; *in suum s. saevire* *L* **b** krevní příbuzenství, rod, původ, pokrevenství: *Nympharum sanguinis una* *O* z rodu nymf; *progeniem Troiano a sanguine duci audierat* *V*; *ille gradu propior sanguinis* *O*.

**saniēs**, *ēi*, f. **a** hnisavá krev, hnis: *saxa spargens sanie et sanguine* *C*, *saniem eructare* *V*; *domus sanie dapi-busque cruentis* (abl. qualit.) *V* dům hnisu a krvavých hodů **b** zvl. jedovatý hnis hadí, jed: *perfusus sanie vittas* *V*; s. *manat ore trilingui* *H*, *colubrae saniem vomunt* *O*.

**sānitās**, *ātis*, f. [*sanus*] zdraví, zdravot **a** v těle *corporis temperatio* ... *sanitas est* *C* **b** o duši sm. rozvaha, rozumnost, zdravý rozum: s. *animorum* *C*, *sapientia s. est animi* *C*; *ad s. redire* *C* k rozumu přijíti; *nililo plus sanitatis in curia quam in foro esse* *L* **c** přenes. přirozenost, správnost: *eloquentiae* *T*, *Atticae dictionis* *C*, *oratoris* *C*; *victoriae s. var. T* pevnost.

**sanna**, *ae*, f. [σάννα] posměšné zkřivení obličej, posměšná grimasa.

**sanniō**, *ōnis*, m. [*sanna*] šklebil, šašek.

**sānō**, *āre, āvī, ātum* [*sanus*] **a** uzdravovati, léčiti: *si (medicus) te sanasset* *C*; *vulnera* *C* *O*, *tumor oculorum sanatur* *C* **b** přenes. napravovati, odčiňovati: *incommodum* *Cs*, *discordiam* *L*; o stavech duš. vyléčiti: *dolores* *C*, *avaritiae vulnera* *C*; uklidniti: *animos consolatione* *Hirt*; *mentes* *Cs* k rozumu přivésti.

**sanquālis**, *is*, f. [*Sancus*] zasvěcený Sankovi: *avis s. L* snad mořský orel.

**Santonès**, *um* n. **Santonī**, *ōrum*, m. galský národ u řeky Garumny (v nyn. krajině Saintogne); adj. **Santonicus**, *a, um* santonský: *Oceanus* *Tb*.

**sānus**, *a, um* zdravý **a** tělesně: *medicamento sanus factus est C* uzdravil se; *sanum facere alqm C* uzdraviti; *sana pars corporis C*; *vulnera ad sanum coiere Pp* (v zdravý stav se sešly =) začelily se; přenes. *civitas L, res publica L* **b** duševně sm. rozumný, rozvážný, moudrý: *eos sanos intellegi necesse est, quorum mens motu quasi morbo perturbata nullo sit C*; *ad sanos abeat tutela propinquos H*; *s. mens* zdravý rozum: *vir sanae mentis C*; *nil me paeniteat sanum patris huius H* pokud budu při zdravých smyslech; *praecipue sanus H* moudrý; *emam tua carmina s.? M* koupím tvé básně? měl bych rozum? naop. *male s.* smyslů zbavený, bez sebe jsoucí: *Dido V, poetae H* (u vytržení) **c** o řeči sm. přírozný: *Rhodi saniores C, orator rectus et s. Pn.*

**sapa**, *ae, f.* svařený mošt: *potare purpuream sapa O.*

**Sapaei**, *orum, m.* [Σαπαῖοι] thrácký národ u Propontidy.

**sapidus**, *a, um* [sapiō] chutný.

**sapiēns**, *entis* [sapiō] **a** adj. moudrý, rozumný: *vir C H, populus, servus H sapientissima dea C, s. nomen H* **b** subst. mudre, člověk rozumný: *ne putes alium sapiente beatum H*; *Pittacus in numero septem sapientum habitus est N*; *sapientum octavus H* (ironicky); čestné příjm. *Katonovo, Fabriciovo, Kuriovo, Laeliovo a'j.*

**sapienter**, *adv.* [sapiens] rozumně, moudře: *facere C, agere O, temporibus uti N*; *vivere H*; *hostem s. amabis O* = budeš pokládati lásku k nepříteli za rozumnou.

**sapientia**, *ae, f.* [sapiens] **a** rozumnost, důmysl: *duces usu sapientiaque praestantes N, plus me tua s. consolatur C, consilium et s. C* = politická moudrost **b** moudrost (σοφία): *princeps omnium virtutum est s. C, sapientiā munitus C*; *zvl. pak* = filosofie, mudretví: *s. quae ars vivendi putanda est C* (= praktická filosofie); *doctores sapientiae T*; *sapientias ebullire C* filosofickými sentencemi se chvástati; *caelestis s. H.*

**sapienti-potēns**, *entis* moudrostí

mocný: *bellipotentis sunt magis quam sapientipotentis var. básn. u C.*

**sapiō**, *ere, sapiī* (īvī) **1** pův. mítí chuť, chutnati, mítí vůni, voněti alqd něčím, po něčem: *mella herbam sapiunt Pn*; *anas plebeium sapit Ptr* má sprostou chuť; *unguenta crocum sapiunt C* voní šafránem **2** přenes. duševně čítí, poznávají, rozuměti, býti rozumný, rozum mítí: *sapere eum plus quam ceteros arbitrantur C*; *nil profecto sapis C* nemáš špetky rozumu; *sapere est abiectis utile nugis H* rozumně život zaříditi; *sapere aude H*; *per te sapis H* sám tomu rozumíš; *praetulerim iners videri, quam sapere et ringi H* rozuměti (požadavkům umění); *ak. qui aliquid sapiat C* kdo má trochu rozumu; *si recta saperet Antonius C* kdyby měl zdravý rozum, rozumně myslil; *nil s. C* nemítí rozum; *nil parvum s. H* nemítí smyslu pro titěrnosti; *nimum s. M* mítí příliš jemný vkus. *Part. sapiens j. adj. v. t.*

**saplūtus** [ζάπλουτος] *vulg.* z řec. ohromně bohatý, milionář *Ptr.*

**sapor**, *ōris, m.* [sapiō] chuť **a** jako vlastnost předmětu: *non odore, non sapore capi C*; *integer H, asper V, tardus s. māli V* trvalá pachuť; *s. melis C* **b** pochoutka, lahůdka, pamlsek: *iucundos saporis uva dedit Tb*; ščáva (s význačnou chutí): *iussos asperge saporis V*; *quicumque saporis corpora levant Tb* **c** přenes. vkus: *vernaculus s. C*; *homo sine sapore C.*

**Sapphō**, *ūs, f.* [Σαπφώ] řecká básnička z Mityleny na Lesbu koncem 7. a zač. 6. stol. př. n. l.; *adj. Sapphicus, a, um* Sappin: *Musa Ct.*

**Sapriortus**, *ūs, m.* přístav mezi Sybaridou a Tarentem.

**sarcina**, *ae, f.* [sarcio] **a** pův. balík, jehož obalem je sešité plátno; ranec, uzlel, *zavazadla*, *zvl. vojenské*; *břímě*: *gravis s. chartae H*; *sarcinas conferre Cs, colligere S*; *arma in sarcinis deligata L*; *sub sarcinis adoriri legionem Cs* udělati útok na vojáky legie mající ještě na sobě zavazadla; *básn. břímě* = plod: *matri suae prima s. fuerat O* **b** přenes. břímě starostí, vlády atp.: *publica s. rerum*

*O* břímě vlády; *s. sum tibi O; iam tibi sentiri s. nulla potest O c* zboží, majetek *M*.

**sarcinārius**, *a, um* [*sarcina*] zavazdlový, nosící zavazadla: *iumenta Cs.*

**sarcinula**, *ae, f.* [*sarcina*] malé (lehké) zavazadlo; o výbavě *puellae sarcinulae Iuv.*

**sarciō**, *ire, rsī, rtum a* látati, zašívati, spravovati, opravovati: *vestimentum :: Varro, sarta cutis M; fragmenta crystalli Pn, dolia :: Cato b* přenes. napravovati, oděňovati, nahrazovati: *detrimentum acceptum Cs, damna C L, iniuriam C; obr. gratia sarta male H* špatně sešité (jako rána) přátelství. Part. perf. *sartus* význ. adj. v. t.

**sarcophagus**, *ī, m.* [*σαρκοφάγος*] (kamenná) rakev, sarkofag.

**sarculum**, *ī, n.* [*sario*] motyka, motýčka.

**1. Sarda**, *ae, f.* Sardka, Sardinka: *quamvis salsa ista S. fuerit C* (s narážkou na 2. *sarda*).

**2. sarda**, *ae, f.* [*Sardus*] nasolená mořská rybka, sardinka.

**Sardanapālus** *n. -pallus, ī, m.* poslední král assyrský, proslulý svou rozmařilostí.

**Sardī**, *ōrum, m.* Sardové, obyvatelé ostrova Sardinie, jenž se jmenoval **Sardinia**, *ae, f.* [*Σαρδῳία*]; adj. **Sardus**, *a, um* sardinský: *mel H* (hořké chuti); **Sardōus**, *a, um* sardinský: *regna O, herba V* pryskyřník, jehož požití prý stahovalo tvář ve výraz smíchu; jinak zv. **Sardōnia herba**; **Sardiniēnsis**, *e: triumphus N* za podrobení Sardinie.

**Sardīs**, *ium, f.* [*Σάρδεις*] Sardy, hlavní m. Lydie, nyn. ves Sart vých. od Smyrny; obyv. **Sardiānī**, *ōrum, m.* Sardané.

**sariō** *n. sarriō, ire* pleti (motýčkou zemi od býlí čistiti).

**sarīsa** (psáno též **sarīssa**), *ae, f.* [*σάρισα*] dlouhé kopí makedonské.

**sarisophorus**, *ī, m.* [*σαρισσοφόρος*] makedonský kopiník.

**Sarmata**, též **Sauromatēs** a **Sauromata**, *ae, m* [*Σαυρομάτης*] Sarmat, obyvatel nížiny mezi Vislou a Volhou zv. „sarmatská“: *Sauromates bubulcus*

*O* sauromatský; adj. **Sarmaticus**, *a, um* sarmatský: *arcus, sinus O, mare O* = Černé moře; *mos loquendi O; Sarmatice loqui O* sarmatsky; **Sarmatis**, *idis, f.* sarmatský: *umbra, tellus O.*

**sarmentum**, *ī, n.* [*sarpo*] **1** odříznutá větvíčka, řízek zejm. révy **2** roští, klestí syrové i suché; *fasces sarmentorum L* hatě.

**Sarnus**, *ī, m.* řeka v Kampanii, nyn. Sarno.

**Sarpēdōn**, *onis, m.* [*Σαρπηδών*] **1** syn Diův, král lycký za války trojské **2** mys v Kilikii; odt. adj. **Sarpēdonium promunturium L** Sarpedonský.

**sarpō**, *ere, psī, ptum* [srov. srp] ořezávati zejm. révu.

**Sarra**, *ae, f.* starý název Tyru; adj. **Sarrānus**, *a, um* tyrský: *tibiae Sarranae ::* starověká didaskalia k Terent. kom. Adelpheo.

**sarriō** viz *sario*.

**sartāgō**, *inis, f.* pánev, kotel.

**sartor**, *ōris, m.* [*sarcio*] spravovač, správkař, látač; krejčí.

**sartus**, *a, um* [*sarcio*] (vl. spravený) opravený, zřízený; ob. o budovách *s. (et) tectus* zřízený a krytý = (udržovaný) v dobrém stavu: *aedem sartam tectam tradere C; pl. sarta tecta aedium sacrum tueri C* dozíratí na dobrý stav chrámů; obr. *sarta tecta tua praecepta habui Pt* = zachovával jsem neporušeny.

**sat**, adv. [vzniklo ze \**sati* a toto ze *satis* ztrátou -s před souhl.] význ. = *satis*.

**sata**, *ōrum, n.* [*satus*, part. perf. od 2. *sero*] oseté pole; osení, obilí.

**sat-agitō**, *āre* (psáno též odděleně) míti dost práce: *suarum rerum s. Pt Tr* míti dost práce sám se sebou.

**sat-agō**, *ere 1* dosti činiti, uspokojovati **2** míti dost práce, býti zaměstnán; namáhati se; praegn. trápití se, býti v tísní.

**satan**, neskl. *n. satanās, ae, m.* [*σατανᾶς* z hebrej.] nepřítel, odpůrce, spec. ďábel; *satan*.

**satelles**, *itis, m. f. a* osobní stráž, tělesná stráž (obyč. plur.): *tyranni C, regii satellites L, Medi N b* průvodce: *pennata Iovis s. C* = orel; obr. *virtutis*



s. H; s. Orci H = Charon c ve šp. sm. pomahač, náhončí: *Manlius, audaciae s. tuae C, voluptatum, scelerum C; Hannibal* *satellites L* stoupenčí d pomocník.

**satiābilis, e** [satio] 1 nasycitelný 2 nasycující.

**satiās, ātis, f.** [satis] a dostatek: *suppetit s. Pt; frumenti S* b přesycení něčím: *amoris, vini L.*

**Saticula, ae, f.** město v Kampanii na hran. Samnia, nyn. Caserta Vecchia; adj. **Saticulānus, a, um** satikulský: *ager L, obyv. Saticulāni, ōrum, m.* Satikulané; kolekt. **Saticulus, i, m.:** *asper V.*

† **satiētās, ātis, f.** [satis] a dostatek, dostatečné množství: *ad satietatem copiā commeatum instructus Cr* s dostatek opatřen b sytost, přesycení, omrzelost, hnus: *ad satietatem trucidare L* dosyta; s. *epularum Cr, vitae C* sytost života; s. *provinciae C* omrzelost; *gloriae Cr* přesycení; *vos dominationis eorum s. tenet S* nasýtli jstě se = máte až po krk jejich panování.

**satin a satine** = *satisne* viz *satis*.

1. **satiō, āre, āvī, ātum** [satis] nasýtiti a *cibus satiat Cr; canes satiatue sanguine herili O; famae s. O* hlad ukojiti b přenes. a sm. ukojiti, utišiti: *desiderium naturae C; satiari delectatione non possum C* nemohu se nabažiti rozkoše z toho; *iram O; somno satiatu L* dosyta vyspalý β přesýtiti: *nimis longo satiate ludo H* přesycený; *agricola assiduo satiatu aratro Tb; senex prosperis adversisque satiatu T* do syta zkusivší dobrého i zlého.

2. **satiō, ōnis, f.** [2. sero] setba, setí, osévání: *perpetua atque aequabilis C; místo oseté, osázené: optima vinetis satio est V* sad; *iugera sationum C* jitra osetých polí.

**satira** viz *satura*.

**satis** a zkrác. **sat, adv.** [srov. čes. sytý] dosti, dost, dostatečně; sdostatek: *s. habere* dosti mítí alqd na něčem, spokojiti se něčím; zvl. *satis est* jest dosti, stačí: v hovorové mluvě *satin* (= *satisne*) není-li dosti, nestačí-li, druhdy význ. = *nonne: satin audis? Pt; quod s. esse putat H* co pokládá za dostatečné; *Fabii s.*

*erant ad praesidium tutandum L* stačili; *se s. ambobus Teucrisque venire V* = *se venire parem* on že odolá; *satis superque est* dosti a více než dosti, dost a dost: *ut exercitui satis superque foret S; satis* s gen. dosti něčeho: *s. nivis H, honorum L; s. superque vitae erat L; s. superque esse sibi suarum cuique rerum C; te s. laudare non possum C; sed s. de hoc (sc. dictum est) C; -* u sloves druhdy význ. dobře: *s. (se) scire ea se adlaturum L* že dobře ví; *non s. intellego C* nerozumím dobře; *si me s. audias H. -* Komp. **satius** význ. = *potius* spíše, lépe: *s. esse in Asia quam in Europa dimicari N.*

**satis-accipiō, ere** dostati záruku: *pro praede litis vindiciarum cum satisaccipisset C.*

**satisdatiō, ōnis, f.** [satis-do] dání záruky.

**satis-dō, are** dáti záruku: *quibus a me verbis satisaccipiet, iisdem ipse, quod peto, satisdet C; satisdet damni C* ať ručí za škodu; s ak. c. inf. *iudicatum solvi satisdare C* dáti záruku o zaplacení částky stanovené soudem; *quod satisdato debeo C* co jsem dlužen na danou záruku.

**satis-faciō, ere** a zadost učiniti, uspokojiti, vyhověti: *petenti C, officio C, rei publicae C, vitae satisfeci C* dosti dlouho jsem žil b věřitele uspokojiti = zaplatiti: *ipse tamen Fufis satisfacit C; proinde ac si s. vellent C* c dostučinění dáti; ospravedlniti se, omluviti se: *si Allobrogibus satisfaciant Cs; omnibus rationibus de iniuriis s. Cs* za křivdy d dostatečně dokázati, přesvědčiti: *vobis satisfeci me nihil reliqui fecisse N; de quo vobis testibus satisfactum est C.*

**satisfactiō, ōnis, f.** [satisfacio] a dostučinění, ospravedlnění: *Caesar Ubiorum satisfactionem accepit Cs* b náhrada: *recipit satisfactionem universa domus T* náhradu (za zabití svého příslušníka).

**sativus, a, um** [2. sero] setý (op. *agrestis, silvestris*).

**sator, ōris, m.** [sero] pův. rozsevač; přenes. původce, stvořitel, tvůrce: *om-*

nium rerum C; hominum atque deorum V otec; litis L původce.

**satrapēs**, *ae n. is* (skloň. buď podle 1. nebo 3. dekl.) [σατραπης] perský místodržící, satrapa.

**satrapia** *n. satrapēa, ae, f.* [σατραπεία] (perské) místodržitelství, satrapie: *Mazaeum satrapeā Babyloniae donat Cr.*

**Satricum**, *i, n.* staré město v Latii sev. vých. od Antia; obyv. **Satricāni ōrum, m.** Satričtí.

**satur**, *a, um* [srov. *satis*, čes. sytý] **a** sytý, nasycený: *expleti atque saturi decederent C; conviva s. H;* s abl. *quadrupes suco ambrosiae O;* s gen. *s. altitium H;* obr. o barvě: *vellera saturo fucata colore V* sytou barvou **b** přenes. plný: *praesepia V; saturum Tarentum V* úrodný **c** zámožný.

**satura** *a* pozd. **satira, ae, f.** [podle starého výkl. fem. od *satur*, vl. *satura lanx* mísa se směsí ovoce n. zeleniny] směs, míchanice, všeho chuť; odt. *per saturam*, ve směřici: *quasi per s. sententiis exquisitis S;* zvl. jako druh básn. *satira*, pův. dramatická fraška, později (od Ennia) název pro tendenční básně rozmanitého obsahu a formy.

**Saturae palus** jezero Satury (v Latii, snad část bažin Pontinských).

**Saturēium**, *i, n.* město v Apulii; odt. **Saturēiānus, a, um** satirejský význam. apulský: *caballus S H.*

**saturitās**, *ātis, f.* [*satur*] **a** sytost: *usque ad saturitatem Pt* **b** hojnost: *s. copiaeque omnium rerum C.*

**Sāturninus**, *i, m.* příjmení v rodě Apulejů: *C. A. S. tribun l. 102—100* stranou aristokratickou přemožený a popravený.

**Sāturnus**, *i, m.* [podle Varrona nazván od setí (*ab satu*); spíše jm. pův. etruského] Saturnus, pozd. ztotožněný s řec. Kronem; za jeho vlády v Italii byl zlatý věk; *Saturni stella C V, sidus Saturni Pp*, též *Saturnus H* oběžnice Saturn; *Saturni sacra dies Tb* t. j. sobota; adj. **Sāturnius, a, um** Saturnův: *terra O = Latium; tellus V = Italia; regna V* zlatý věk; *gens O* Italové; *domitor maris V = Neptunus; numerus H* sa-

turnský verš; též samo **Sāturnius, i, m.** syn Saturnův **a** Iuppiter: *talía S. placido edidit ore O* **b** Pluto: *haud ultra tenuit S. iram O; Sāturnia, ae, f* **a** dcera S. Juno **b** město v Latii u *V*, v Etrurii u *L; Sāturnālis, e, klas.* jen **Sāturnālia, ōrum, n.** slavnost Saturnova, saturnalie, začínající 17. pros. a slavené po několik dní; *S. prima L* první den saturnalií, *secunda, tertia C. saturō, āre, āvi, ātum* [*satur*] **a** nasytiti: *animalia mammarm ubertate saturantur C; leones saturati caede armenti O;* přenes. *se s. sanguine civium C; pallam Tyrio murice O* barviti; *solum fimo V* hojně pohnojiti **b** ukojiti, utišiti: *necdum antiquum saturata dolorem V* starou bolest nemajíc nasycenu; *amorem Ct, crudelitatem suam C.*

**satus, ūs, m.** [2. *sero*] setba, setí, sázení **a** *satui semen mutuum dare :: Cato;* *s. vitium C* vinné révy; *herbam credo (exstitisse) avium congestu, non humano satu C;* konkr. setba: *haec praeparat animos ad satus accipiendos C* **b** přenes. zplození: *ex hominum satu C; caritas nata a primo satu C.*

**satyriscus, i, m.** [σατυρισκος] satyrek. **satyrus, i, m.** [σατυρος] satyr, původce Dionysův, poloboží představovaný s kozlíma nohama, špičatýma ušima, tupým nosem a kozím ocasem, později i s rohy: *sunt mihi semidei Fauni Satyrique O;* *s. Phryx O* Marsyas; meton. *satyrorum scriptor H* spisovatel satyrských dram (σατυροι), v nichž sbor vystupoval v podobě satyrů.

**sauciātiō, ōnis, f.** [*saucio*] zranění, poranění.

**sauciō, āre, āvi, ātum** [*saucius*] raniti, poraniti.

**saucius, a, um** raněný, poraněný: *leo s. volnere pectus* (ak. vztah.) *V* raněný na prsou: *s. ense latus Pp;* přenes. *trabs securi saucia O, malus s. Africo H* nalomený; o lásce: *regina gravi s. cura V; a nostro s. igne O; s. vir paelice Pieria H* raněný láskou k...

**Sauromatēs, ae, m.** [Σαυροματης] řecký tvar místo *Sarmata* (v. t.).

**Savāria** v. *Sabaria*.

**sāvīolum**, *ī*, *n.* [*savium*] polibek, hubička.

**sāvior**, *ārī*, *ātus sum* [*savium*] líbati.

**sāvium**, *iī*, *n.* polibek.

**Sāvō**, *ōnis*, *f.* město v Ligurii, nyn. Savona, záp. od Janova.

**saxētum**, *ī*, *n.* [*saxum*] skalnaté místo, skalnatina.

**saxeus**, *a*, *um* [*saxum*] skalní, kamenný: *effigies Ct*; *Niobe s. facta O* v kámen proměněna, zkameněla; *umbra V* stín skály; přenes. = bezcitný: *s. ferreusque es Pn.*

**saxificus**, *a*, *um* [*saxum a facio*] zka-  
meňující, v kámen proměňující: *vul-  
tus Medusae O.*

**saxōsus**, *a*, *um* [*saxum*] skalnatý, kamenitý: *valles, montes V*, *via Pp*, *s. sonans Hypanis V* = mezi skalami šumící, přes kamení hučící.

**saxulum**, *ī*, *n.* [*saxum*] (malý, nepatrný) balvan, kámen.

**saxulus**, *ī*, *m.* (psáno *saxsolus Inscr*) [*saxum*] (malý, nepatrný) kámen (o ná-  
hrobku).

**saxum**, *ī*, *n.* skála, skalisko, balvan; v moři úskalí: *Tarpeium L*, *magni ponderis saxa Cs*, *saxa latentia V*; kámen: *saxis aut fustibus alqm praecipitem agere C*; *p̄rcum saxo silice percussit L* (nejspíše palici pazorukovou); meton. zed' kamenná: *Romulus saxo lucum circumdedit alto O*; kámen jako stavivo: *templa saxo structa V*; na sochy: *canis saxo fabricatus eodem O*, *saxo hominem ponere H*; *saxum quadratum L Pn* kvádr; skála tarpejská: (e) *saxo deicere H T*; *saxum sacrum C* augurské místo Removo na Aventinu. Vl. jm. *Saxa Rubra v. ruber.*

**scabellum** *n.* **scabillum**, *ī*, *n.* [demin. ke *scamnum*] podnožka; přenes. vysoké dřevěné podešve divadelních hudebníků, zařízení k zvuknému vyznačování taktu: *deinde scabilla concrepant C.*

**scaber**, *bra*, *brum* [*scabo*] **a** drsný: *scabra mola O*; *tophus CO*; *scabra robigo V* **b** prašivý, svrabivý; nečistý, špinavý: *pectus illuvie C*; *manus O*, *s. intonsusque H.*

**scabiēs**, *ēī*, *f.* [*scabo*] **a** drsnost: *scabie laedit ferrum (terra) V* **b** pra-

šivina, svrab: *oves tentat s. V C* přenes. svrbění, svědění, lechtání: *s. lucri H* svědivá touha po zisku.

<**scabinus**, *ī*, *m.* „pravceř, koňšel, kmet, přísedící (soudu).>

**scabō**, *ere*, — škrabati, drbati: *digito caput H.*

**Scaee portae** [*Σκαίαι πύλαι*] brána Skajská v Troji; podle té nazv. *Scaea porta V* v nové Troji v Epeiru.

**scaena** *n.* **scēna**, *ae*, *f.* [*σκηνη*] **a** divadelní jeviště, scéna, divadlo: *stare in scaena H*; *scaenis decora alta futuris V*; *scaenis agitatus Orestes V* po (všech možných) divadlech honěný = často provozovaný; *ut agitur res in scaenis H*; básn. *silvis s. coruscis desuper (est) V* krajina s lesy nahoře **b** řečníště: *s. scholasticorum T* **c** veřejnost: *mitto illa, quae in scaena sunt C* = *in conspectu omnium*; *in scaena esse O* veřejnou pozornost poutati; *scaenae servire C* na veřejnosti se ukazovati; *sc. manet dotes tuas O* svět **d** vnější představení, výprava: *scaenam ultro criminis parat T* sám o své újmě nastrojuje výpravu žaloby.

**scaenicus** *n.* **scēnicus**, *a*, *um* [*scaena*] **a** adj. scēnický, divadelní: *artifices C* herci; *adulteria O* na jevišti představená; *ludi scaenici L* hry divadelní (naproti zápasům gladiátorským) **b** subst. herec *CT.*

**scaeptrum** viz *sceptrum*.

**Scaevola**, *ae*, *m.* přijmení v rodě Muciů; podle starého výkladu od *scaevus* význ. Levičák.

**scaevus**, *a*, *um* [srov. *σκαίος* ze *σκαίφος*] **a** levý: *scaeva id est sinistra :: Varro* **b** nešťastný, nevhodný, nevčasný, nepravý: *s. Romulus S* **c** subst. fem. *scaeva* věštné znamení: *bona scaeva Pt.*

**scālae**, *ārum*, *f.* [\**scandslā* od *scando*] žebřík, schody: *scalis aggredi S*; *scalas moenibus admovere Cs*; *in scalis latuit H* pod schody; *Scalae Gemoniae v. t.*; = synekd. poschodí *M.*

**Scaldis**, *is*, *m.* Skalda, (nyn. Escaut, Šelda), řeka v Belgii.

**scalmus**, *ī*, *m.* [*σκαμβός*] kolík, na který se nasazuje veslo: *in litore scalmum reperire C*; synekd. loďka, člun:

*scalmum nullum videt C*, po člunech ani památky.

**scalpellum**, *ī*, *n.* [demin. od *scalprum*] chirurgický nožík, skalpel, lanceta.

**scalpō**, *ere*, *psī*, *ptum* [srov. *sculpo*] **a** škrabati, rýpati: *terram unguibus H* **b** rýti, řezati do dřeva, kovu *n.* kamene: *ad scalpendum apta manus C*; vrývati: *nostri memorem sepulcro scalpe querelam H*.

**scalprum**, *ī*, *n.* [*scalpo*] nůž: *scalpra sutor emat H* knejp; *fabrile scalprum L* hoblík; *petito per speciem studiorum scalpro T* perořízek.

**scalpurriō**, *īre* [*scalpo*] škrabati, hrabati.

**Scamander**, *drī*, *m.* [*Σκάμανδρος*] říčka v Troadě, jinak zvaná Xanthos, *nyn.* Mendere.

**scammōnea**, *ae*, *f.* [*σκαμμωνία*] svlačcovitá rostlina; pryskyřice z jejích kořenů vyráběné se užívalo jako projimadla.

**scamnum**, *ī*, *n.* lavice, podnož, stolička: *scamnis considerare O*; *regni stabilita scamna solumque básn. u C* trůn.

**scandalizō**, *āre* [*σκανδαλίζω*] sváděti; pohoršovati.

⟨**scandalōsus**, *a*, *um* [*scandalum*] pohoršlivý.⟩

**scandalum**, *ī*, *n.* [*σκάνδαλον*] úraz; svádění; pohoršení.

**scandō**, *ere*, *scandī*, *scānsum* stoupati, vystoupiti **a** nepřech. *in arces Tarpeias O*, *in aggerem L*, *super testudinem T*; přenes. *timor et minae scandunt eodem H*; *supra principem s. T* povznášeti se nad císaře **b** přech. alqd na něco: *arcem L* vystupovati na hrad; *Capitolium H*, *cubile Pp*, *equum V*; obr. *cura scandit aeratas naves H* stoupá na lodi.

**scandula** *n.* **scindula**, *ae*, *f.* [srov. *σχίδη*, *σχινδαλμός*] šindel.

**Scantius**, *a* rod římský: *muliercula Scantia C*; **Scantia silva**, les v Kampánii.

**scapha**, *ae*, *f.* [*σκάφη*] člun, loďka. **scaphium**, *īī*, *n.* [demin. *σκάφιον*] „lodička“, miska, šálek na pití, pohár: *scaphia cum emblematis C*.

**Scaptia**, *ae*, *f.* město v Latiu; adj. *Scaptia tribus L*.

**scapulae**, *ārum*, *f.* [srov. *σκάπιον*, *σκάπτω* kopati] (pův. lopata) lopatky, plece; *Scapula* příjm. v rodu Korneliů a Quinetiů.

**scāpus**, *ī*, *m.* ob. výčnělek; spec. lodýha, kmen; dřík (sloupu); válec, kolem něhož byly navinovány listy papyru pro obchod.

**scarus**, *ī*, *m.* [*σκάρος*] mořská ryba pyskoun (lahůdka Římanů).

**scatebra**, *ae*, *f.* [*scateo*] výtrysk vody, zřídlo, vodní zřídlo: *unda scatebris temperat arva V*.

**scateō**, *ēre* a arch. **scatō**, *ere*, *uī*, — vyvěrati, prýštiti, téci: *fontes C*; přenes. hemžiti se, býti pln: *scatentem beluis pontum H*; *arx scatens fontibus L* oplývající.

⟨**scatēscētia**, *ae*, *f.* [*scatesco* od *scateo*] prýštivost; bujnost.⟩

**scatūrigō**, *īnis*, *f.* [*scaturio*] zřídlo, pramen (vytryskující): *turbida L*.

**scatūriō**, *īre*, — [*scateo*] přenes. přeplněn býti něčím.

**scaurus**, *a*, *um* [*σκαῦρος* snad z lat.] s vyčnívajícími kotníky, kotníkatý, „koňská noha“: *illum balbutit (v. t.) scaurum H*; příjm. **Scaurus**, *ī*, *m.* v rodě Aemiliů a Aureliů.

**scelerātē**, *adv.* [*sceleratus*] zločinně, bohaprázdňe, bezbožně: *bellum suscipere C*.

**scelerātus**, *a*, *um* [*scelero*] **a** zločinem poskvrněný: *sceleratā excedere terrā V*; *limina Thracum O*; *s. campus L* na severu starého Říma u brány Kollinské, kde byly provinilé Vestálky za živa pochovávány; *s. vicus L O* u Karin, kde Tullia jela přes mrtvolu svého otce **b** zločinný, bezbožný, hříšný: *homo, cives C*; *amor habendi O*; *insania belli V*; subst. zločinec, hříšník, bezbožník: *sedes sceleratorum C* = podsvětí, peklo; odt. enall. *sedes scelerata Tb O*, *limen sceleratum V* místo bezbožníků v podsvětí; *sceleratas sumere poenas V* vykonati pomstu za zločin **c** nešťastný, neblahý, strašlivý: *frigus V*; *Proteus H* taškářský.

**scelerō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*scelus*] zločinem poskvrniti: *pias s. manus V*. Part. *sceleratus* *j.* adj. *v. t.*

**scelestē**, adv. [scelestus] zločinně, bezbožně: *s. et impie facta L.*

**scelestus**, *a, um* [scelus] **a** zločinný, bezbožný, bohaprázdný; subst. zločinec, bezbožník, padouch, v hovor. mluvě darebák: *homines S; quo, quo, scelesti, ruitis H; si scelestum est patriam amare C* je-li zločinem **b** v hovor. mluvě nešťastný, subst. nešťastník: *ne ego sum miser, s. natus dis inimicis omnibus Pt.*

**sceletus**, *ī, m.* [σκελετός vysušený] mumie.

**scelus**, *eris, n.* **a** zločin: *facinus est vincire civem Romanum, s. verberare C; scelera ostendere T; s. facere, edere, committere, admittere, concipere C* spáchatí, dopustiti se; *s. expendere V* za zločin pykati; *s. legatorum interfectorum L* zločin spáchaný zabitím vyslanců **b** zločinnost, bohaprázdnost: *avaritia, s., improbitas, audacia C; iniuria novo scelere conflata C* s novou zločinností **c** konkr. zločinec, darebák, zlosyn: *quae (bestiae) tantum s. attigissent C d* v hovor. mluvě nešťěstí: *quod hoc est s.? Pt.*

**scēna** viz *scæna*.

**Scēpsis**, *is, f.* [Σκῆψις] město v Mysii; odt. **Scēpsius**, *a, um* ze Skepse: *S. Metrodorus C.*

**scepticus**, *ī, m.* [σκεπτικός] pochybovač, skeptik.

**scēptrifer**, *a, um* [sceptrum a fero] žezlonosný: *manus O.*

**scēptrum**, *ī, n.* [σκήπτρον] **a** žezlo vladařské, berla: *sedens cum purpura et sceptro C, gemmantia scepra tenere O b* meton. vladařská hodnost, vláda, říše: *sedet primus sceptris Latinus V = dignitate; hunc tamen dati summa movet scepri O* nejvyšší moc dané vlády; *Aeneas scepra petit Euandri V; sic nos in scepra reponis? V =* takto nám dáváš slíbenou vládu?

**scēptūchus**, *ī, m.* [σκηπτούχος] berloňoš, hodnostář na vých. dvorech.

**scheda** n. **schida** n. **scida**, *ae, f.* [σχέδη] list papíru.

**schediasma**, *atis, n.* [σχεδιάσμα] náčrt.

**schedula**, *ae, f.* [demin. od *scheda*] lístek (papíru); list, dopis.

**schēma**, *atis, n.* i **schēma**, *ae, f.* <i>scēma> [σχῆμα] **1** držení těla, postoj, poloha **2** úbor, šat, roucho **3** umělá úprava, ozdoba **4** tvar, podoba, forma **5** t. t. rétor. figura (řeči); odt. *nec schemas loquebatur, sed directum Ptr* nevybíral slova, ale mluvil zpřímá.

**schidia**, *ae, f.* [σχίδιον] tříška.

**schisma**, *atis, n.* [σχίσμα] rozštěpení; ≠ rozkol, schisma.

**Schoenēus**, *eos n. eī, m.* [Σχοινεύς] Schoineus, král boiotský, otec Atalantín, jež odt. **Schoenēia** *virgo* nebo **Schoenēis**, *idos, f.* Schoineovna.

**schola** n. **scola**, *ae, f.* [σχολή] **a** pův. čas věnovaný studiím, meton. přednáška, (učená) rozprava: *dierum quinque scholas in totidem libros conferre C b* škola: *philosophorum; homo politus e schola C c* škola = stoupenci něč: *Cassiana Pn d* v lázních chodba se sedadly.

**scholāris** n. **scolāris**, *e* [schola] školní; <subst. masc. žák, scholár, student.>

**scholasticus**, *a, um* [σχολαστικός] vl. „školní“, pak jako subst. učitel (řečnictví) i žák: *scholasticorum natio [V]* žakovské plémě; *concentu scholasticorum et clamoribus T* žáků; *adhuc s. est Pn =* dosud vyučuje; *adulescentuli perduntur in scaenas scholasticorum T; =* <(středověký) scholastik.>

<**scholipeta**, *ae, m.* [schola a peto] žák.>

**scibilis**, *e* [scio] přístupný vědění, poznatelný.

**sciēns**, *entis* [scio] **a** vědoucí, vědomý něčeho: *utrum scientem contra foedera fecisse an inscientem C* vědomě či nevědomky **b** vědomosti mající; znalý něčeho, obratný: *quis hoc homine scientior fuit? C, scientior venefica H; s gen. pugnae H, iuris T, linguae Latinae T.*

**sciēter**, adv. [sciens] znale, s porozuměním, uměle, obratně: *s. tibiis cantare N; vědomě.*

**scientia**, *ae, f.* [scio] **a** dějově vědění o něčem, znalost něčeho: *quod huius viri scientiam fugere possit C =* co by mu bylo neznámo; *quae memoriā ac scientiā comprehendisti C* v paměť a vědomí vštípil; *s gen.: coniurationis*

*T* vědomí o... **b** předmětně vědomost, znalost, vědění, učenost, umění; věda, theorie: *nauticarum rerum, rei militaris, linguae Gallicae* *Cs* znalost; *ignoratio futurorum malorum utilior est quam s. C;* *s. atque usus militum Cs* theoretická a praktická znalost; *s. ac pervestigatio C* vědecké bádání; *efficax s. H* = čarodějství; *tantae scientiae C* tak obsáhlé vědomosti.

**scilicet**, adv. [*scire licet*] **a** zř. v pův. význ. „lze věděti“: *nunc eam cum navi s. abiisse pessum in altum Pt;* *at s. eos gratiam peperisse S* **b** ob. toť se ví, ovšem, patrně, nepochybně, bezpochyby, rozumí se, vskutku, arci: *me species quaedam commovit, inanis s. C* ovšemže; jako vložka s význ. citoslov. *ter sunt conati imponere Pelion Ossae* — *scilicet V* úžasná to věc! **c** totiž: *alio tempore, tunc s., cum ... C.*

**scilla** n. **squilla**, *ae, f.* [*σχιλλα*] **1** mořská cibule **2** malý krab mořský (*cancer squilla*).

**scindō**, *ere, scidī, scissum* [*srov. σχίζω*] **a** akt. štípati, rozštípnouti, trhati, roztrhnouti, rozervati, krájeti, rozkrojiti, rozrážeti, vüb. mocí něco rozdělovati: *quercum cuneis V, fissile robur V; mavis coquum s. quam leporem M* „žezati“; *vestem L, pallam V; capillos O, crines V* rváti; *humum aratro V, aequor ferro V* brázdit; *navis scindit aquas O* rozráží; *viam s. per stagna V* cestu si raziti; *agmen s. T* proraziti; *vallum Cs* vytrhnouti **b** med. a reflex. *scindi n. se scindere* roztrhnouti se, rozdvojiti se, rozdělit se: *nubes se scindit V* mrak se trhá; *fistula scinditur O* praskne; *amnis in geminas partes O;* *scinditur in studia contraria vulgus V* lid se dělí ve dvě strany opačného mínění.

**scindula** viz *scandula*.

**scintilla**, *ae, f.* jiskra.

**scintillō**, *āre, āvī, ātum* [*scintilla*] jiskřiti, jiskrami sršeti: *oleum V.*

**scintillula**, *ae, f.* [*demin. od scintilla*] jiskérka, jiskříčka.

**sciō**, *īre, scīvī (īi), scītum* **a** věděti (předmět: nepř. ot., *de alqa re, ak. c. inf., alqd ex n. de alqo*): *facio, ut sciat alqs* dávám

věděti někomu; *statim fac, ut sciam C* dej mi hned věděti; *pas. cum Ameriae scitum est C* když v *A.* zvěděli; v zeslab. význ. *haud scio, an ... tuším, snad, asi;* *scire licet* jest patrnó, že; *sciente alqo* s vědomím někoho **b** znáti, uměti, rozuměti: *Latine L; vincere scis, Hannibal L; si sciret regibus uti H* **c** (vlivem *scisco*) rozsuzovati, rozhodovati: *tribunus rogationem ferret sciretque plebs L;* *usuzovati, domnívati se: scires a Pallade doctam O.* Part. *sciens* j. adj. v. t.

**Scipiadēs**, *ae, m.* člen rodu Scipionů, Scipionovec, Scipio.

**scipiō**, *ōnis, m.* [*srov. σκίπων, σκίπτω*] hůl, berla: *s. eburneus L;* **Scipiō**, *ōnis, m.* příjm. v rodě Korneliů (v. t.).

**Scirōn**, *ōnis, m.* [*Σκίρων*] **1** lupič Theseem usmrcený; podle něho pojmenovány Skironské skály na Isthmu **2** epikurovec, vrstevník Ciceronův.

**scirpeus**, *a, um* [*scirpus*] ze sítí, sítinový: *simulacra, imago O* viz *Argēi;* subst. **scirpea**, *ae, f.* koš, košatina ze sítí: *in plaustro s. lata fuit O.*

**scirpus**, *ī, m.* sítina, sítí; přísl. *nodum* (v. t.) *in scirpo quaeris Tr.*

**sciscitor**, *ārī, ātus sum* [*scisco*] doptávati se, vyzvídati, pátrati: *ex suis unum sciscitatum ... ad patrem mittit L* přeptat se; *de unoquoque nostrum O;* *s. deos L.*

**sciscō**, *ere, scīvī, scītum* [*inchoat. ke scio*] **a** chtíti se dověděti, zvídati, vyzvídati; dovídati se: *ut sciscam, quid velit Pt* **b** spec. zvídati mínění; odt. rozhodovati, hlasovati o něčem, usnášeti se, zařizovati, schvalovati: *s. et iubere* (ustálené výrazy o hlasování v komitích) usnésti se a rozhodnouti; *Athenienses sciverunt, ut C.* Part. *scitus* j. adj. a *scitum* j. subst. v. t.

**scissūra**, *ae, f.* [*scindo*] štěpení, krájení, dělení.

**scitāmenta**, *ōrum, n.* [*2. scitus*] znale vybraná jídla, lahůdky.

**scitē**, adv. [*scitus*] obratně, způsobně, uměle, vkusně.

**scitor**, *ārī, ātus sum* [*scio*] dotazovati se, pátrati, vyzvídati: *oracula V; quid veniat O.*

**scitum**, *ī, n.* [*scisco*] usnesení, nález, rozhodnutí: *plebis scitum = plebiscitum*

*L C* usnesení lidu; *scita nostra C* = národa řím.; *aliorum* (t. j. decemvirů), *pontificis L* výnos.

**1. scītus, ūs, m.** jen abl. *plebis scitu C L* podle usnesení lidu.

**2. scītus a, um [scisco]** **a** zkušený, znalý něčeho: *homo doctus, scītus, callidus Pt*; *scita Thalia lyrae O, s. vadorum O* **b** obratný, vhodný, vkusný: *sermo C*; *s. videtur, scītum est C* chytrý nápad, vtip; *scitum Passieni dictum T* vtipný výrok; *per . . . scitum C* viz *per-scītus c* hezký, pěkný: (*virgo*) *satis scītast Tr.*

⟨*sclopus, ī, m.* ručnice.⟩

**scobis, is, f.** [*scabo*] odpadky při pilování, řezání a p., piliny: *in scobe quantus consistit sumptus? H* (dřevěné piliny k čištění podlahy).

**Scodra, ae, f.** město v Albanii, nyn. Skadar; obyv. **Scodrensēs, ium, m.** Skodřané.

**Scodrus n. Scordus, ī, m.** [τὸ Σκάρδον ὄρος] hora v Illyrii.

**scomber, brī, m.** [σκόμβρος] ryba makrela.

**scōpa, obyč. plur. scōpae, ārum, f.** koště.

**Scopās, ae, m.** [Σκόπας] sochař a kovolijec z ostr. Paru ve 4. stol. př. n. l.

**scopulōsus, a, um [scopulus]** plný úskalí, skalnatý: *mare N, locus C.*

**scopulus, ī, m.** [σκόπελος] skalisko, skála, skalní útes, úskalí, bradlo: *sc. Mavortis O* = areopag; přenes. *s. gestare in corde O*; *scopuli Acroceraniae H, Trinacriae O* mysy; přenes. o lidech: *geminæ voragines scopulique rei publ. C* t. j. Piso a Gabinius (úskalí, o něž se loř obce ztroskotá).

**scopus, ī, m.** [σκοπός] cíl; ⟨účel.⟩

**Scordus** viz *Scodrus*.

⟨*scorium = corium*⟩.

**scorpiō, ōnis, m.**, básn. také **scorpios** n. *-us, ī, m.* [σκορπίος, σκορπίων] štír, i jako souhvězdí; přenes. metačí stroj válečný: *spicula scorpionibus iacere Cs*; meton. střela: *scorpione traiectus Cs.*

**Scorpus, ī, m.** mužské jméno, zejm. pověstný zápasník *M.*

**scortātiō, ōnis, f.** [*scortor*] děvkařství.

**scortātor, ōris, m.** [*scortor*] nevěstkář, děvkař.

**scorteus, a, um [scortum]** kožený; subst. *scortea, ōrum, n.* *O* věci z kůže.

**scortillum, ī, n.** [*scortum*] ,holčička“.

**scortor, āri, ātus sum [scortum]** stýkati se s nevěstkami, děvkařiti, milkovati se.

**scortum, ī, n.** **1** kůže **2** nevěstka; (mužský) prostitut *L.*

**screātor, ōris, m.** [*screo*] kašlavec, chrchlavec.

**screātus, ūs, m.** [*screo*] kašláni, chrchláni.

**screō, āre** vykašlávati se, odplivovati si.

**scriba, ae, m.** [*scribo*] písař, tajemník: *aedilicius C, Neronis H.*

**scribillita, ae, f.** pečivo, koláč.

**scribō, ere, scripsī, scriptum** [srov. *σκαριφᾶσθαι*, čes. škrabati; z lat. je něm. schreiben] **1** rýti, vyrývati (do vosku, kamene, kovu): *lineam C*; *hos versus Lacedaemonii exsculperunt neque alios scripserunt N* nedali vyrýti; *scripto auro Iuv* v zlaté rytině **2** psáti **a** *cum litteram scripsisset nullam C*; *lapis scriptus Tb* popsáný = *glans scripta Cs*; *in vento et rapida s. aqua Ct* zapisovati do větru a do vody **b** sepsati, složiti: *litteras, epistulam, historiam, libros, carmen C*; *vypsati, popsati, vylíčiti: bellum L, Cyrum ad historiae fidem C*; *res gestas L*; odt. *scribentes* spisovatelé, zejm. dějepisci: *quae (clades) scribentibus memorabilis videri solet L*; *ut scriptum video C* jak se dočítám; *Cato scribit s ak. c. inf. C* píše = vypravuje **c** spec. o dopisech: *ad alqm de alqa re C* teěž *alci C*; vazby: konj. *vybíz.*, ut, ak. c. inf., pozd. pouhý inf. **d** term. techn. **a** *exercitum, milites, legiones s., supplementa exercitus L* odváděti; přenes. *scribe tui gregis hunc H* připočti jej k svým přátelům; *hic, qui ne utitur quidem illis, in quibus est scriptus C* = *adscriptus β legem s. C* navrhovati; načrtnouti, vypracovati *γ tutorem, heredem s. alqm C H* ustanoviti; *scribe decem a Nerio H* dej si vystaviti deset dlužních úpisů od Neria (peněžníka, jenž vyplatí = půjčí tvoje peníze třetí osobě) **δ** o spisování protokolu: *esse ad scriben-*

*dum* = *adesse scribendo* *Inscr* býti svědkem zápisu. Part. *scriptum* j. subst. v. t.

**Scribōnius**, *a* rod římský; zejm. **1** *S. Curio*, konsul r. 76., protivník Caesarův **2** syn jeho, stoupenec Caesarův † 49 v Africe **3** *L. S. Libo*, přítel Pompejův; jeho sestra Scribonia byla druhou manželkou Oktavianovou.

**scrīnium**, *iī, n.* [odt. něm. Schrein i č. skříň] pouzdro, krabice, skříňka na knihy a papír; meton. *scrinia posco* *H* knihy; výkladní skříň, výklad: *librarium scrinia* *Ct.*

**scriptiō**, *onis, f.* [*scribo*] **a** psaní: *lippitudo impedit scriptionem* *C* **b** vy-psání, pojednání, spis: *causa nec scriptione digna* *C*; *fortissimorum virorum scriptiones* *C*; *impulsi sumus ad philosphiae scriptiones* *C.*

**scriptitō**, *āre, —* [*scribo*] psávati.

**scriptor**, *ōris, m.* [*scribo*] **a** písař: *s. et lector* *C*; *s. librarius* *H* opisovač; *advocatis scriptoribus multa tradidit* *T* **b** spisovatel: *legum* *C*; *rerum scriptores* *C* dějepisci; *s. belli Troiani* *H*, *s. satyrorum* *H* básník.

**scriptulum**, *i, n.* [demin. od *scriptum*] čárka, linie.

**scriptum**, *i, n.* [*scribo*] **a** čára: *ludus XII scriptorum* *C* hra kaménky na šachovnici o 24 polích **b** co je napsáno, písmo, spis, kniha: *scriptum relinquere* *C* zanechatí zápis o něčem, písemně zaznamenati = *scriptis mandare alqd* *C*; *de scripto dicere* *C* podle písemného záznamu; *optima scripta Graecorum* *H*; *scripto certiore fieri* *O* dopisem; písemné nařízení, zákon: *multa contra s. dixit* *C*; *tabellae s. habentes* *L* obsahující zákon.

**scriptūra**, *ae, f.* [*scribo*] **1** abstr. **a** psaní vůbec: *digitum scripturae ad-movere* *Suet* **b** způsob psaní; písemní podání, vypsání, popis, vyličení: *qui hoc genus scripturae leve iudicant* *N, sc. eorum, qui veteres res populi composere* *T* **2** konkr. **a** písemné dílo, spis: *diurna actorum* *s. T*; ≠ Písmo (svaté), bible **b** poplatek z pastvin, pastevní: *vectigal ex scriptura* *C.*

**scriptus**, *ūs, m.* [*scribo*] úřad písaře.

**scripulum** viz *scrupulum*.

**scrobis**, *is, m.*, pozd. *f.* jáma.

**scrōfa**, *ae, f.* svině, prasnice.

**scrūpeus**, *a, um* [*scrupus*] ze špičatých kamenů, drsný: *spelunca* *V.*

**scrūpulōsus**, *a, um* [*scrupulus*] **a** plný špičatých kamenů, drsný, kostrbatý, příkrý, strmý: *cotes* *C* **b** úzkostlivý; přesný, pečlivý: *multa tam scrupulosa absolvere* *Pn.*

**scrūpulum**, *i, n.* [*scrupus*] skrupule, nejmenší jednotka váhy římské =  $\frac{1}{24}$  unce = 1.14 gramu.

**scrūpulus**, *i, m.* [demin. od *scrupus*] pův. (ostrý) kamének; přenes. o tom, co tlačí na duši: *domesticarum sollicitudinum aculei et scrupuli* *C*; odt. úzkostlivost, neklid, starost, obava, pochybnost: *scrupulum inicere, evellere* *C*, *eximere* *Pn*; *s., qui (eum) dies noctesque stimulat ac pungit* *C.*

**scrūpus**, *i, m.* špičatý, ostrý kámen; přenes. neklid, úzkost.

**scrūta**, *ōrum, n.* obnošené šatstvo, veteš: *vilia scruta vendere* *H.*

**scrūtātor**, *ōris, m.* [*scrutor*] **1** prohledavač; hledač **2** zkoumatel.

**scrūtīnium**, *iī, n.* [*scrutor*] prohledávání, zkoumání.

**scrūtōr**, *ārī, ātus sum* [*scruta*] **1** prohledávati (pův. hromadu šatstva n. šaty, pak vůb.): *loca abdita* *S*, *naves* *C*; prošťourávati: *spiculis Alpes* *C*; *ignem gladio* (v. t.) *H* rozhrabávati; proslídití: *venantium latibula* *Cr*, *occulta saltuum* *T*; *mare* *T* prohledávati (o sběratelích jantaru) **2** přenes. zkoumati, vyšetřovati: *caeli plagas* *C*, *litteras* *C*, *animos ceterorum* *T*; vyhledávati, pátrati po něčem: *mentes deum in extis* *O*; *arcantum* *H*; *finem principis* *T.*

**sculpō**, *ere, psī, ptum* [přeměněné *scalpo* podle svých složenin jako *exsculpo*, *insculpo*, kde vzniklo -u- pravidel. přehlasování] pův. = *scalpo* do kamene, kovu, dřeva rýti, řezati; pozd. vyřezávati, vydlabatí, vytesati, řezbou vytvořiti: *niveum ebur* *O* sochu ze slonoviny; *non est e saxo sculptus (sapiens)* *C.*

**sculptilis**, *e* [*sculpo*] vyřezaný, řezbou vytvořený: *opus dentis Numidae* *O* = ze slonoviny.

<**scultētus**, *i, m.* rychtář, představený, šoltys.>



**scurra**, *ae, m.* **a** pobuda, darmošlap: *urbanus s. Pt* **b** šašek, blázen, jací se zvláště rádi přidávali jako „stíny“ k bohatším lidem, odt. též = příživník, obejda; vynikali drzostí: *improbissimus C, petulans Pn.*

**scurrilis**, *e* [*scurra*] šaškovský.

**scurrilitas**, *ātis, f.* [*scurrilis*] šaškovství: *scurrilitatem fugo T.*

**scurror**, *ārī* [*scurra*] dělati blázna: *scurror ipse mihi, populo tu H; scurrans H* příživník.

**scūtāle**, *is, n.* [*scutum*] řemen na praku v podobě štítku.

**scūtārius**, *iī, m.* [*scutum*] štítník **1** hotovitel štítů **2** *scutarii* za cis. doby osobní stráž císařova, opatřená štíty.

**scūtātus**, *a, um* [*scutum*] s dlouhými štíty: *mīlites, cohortes Cs, equites V;* subst. *scūtātī, ōrum, m.* štítníci: *quatuor milia scutorum L.*

**scutella**, *ae, f.* [*scutra*] malá plochá miska, šálek, koflíček.

**scutica**, *ae, f.* [ze *Σκυθηκή*] bič, karabáč.

⟨**scūtifer**, *ferī, m.* [*scutum a fero*] štítonoš, zbrojnoš.⟩

**scutra**, *ae, f.* mísa, talíř; hrnec.

**1. scutula**, *ae, f.* [*σκυτάλη*] **a** válec na posouvání břemen: *scutulīs subiectis Cs* **b** tajný dopis (pon. se navinoval na hálku) viz *clava*.

**2. scutula**, *ae, f.* [demin. od *scutra*] miska: *oblonga T.*

**scūtulum**, *ī, n.* [*scutum*] štítek.

**scūtum**, *ī, n.* [podle starého výkl. z řec. *σκυτος*, ale snad srov. čes. štít] (čtyřhranný podlouhlý dřevěný) štít; koží potažený a kovem olemovaný: *scutum pro clipeo imperatum L;* přenes. ochrana, záštita: *s. dare in iudicio C; scuto magis quam gladio opus est L.*

**Scylacēum**, *ī, n.* město v nejjiž. cípu poloostrova Apennin., nyn. Squillace.

**Scylla**, *ae, f.* [*Σκύλλα*] Skylla **1** úskalí v úžině messinské, jež bylo zosobněno jako dcera Forkova, kterou Kirke proměnila v obludu mořskou psy obklopenou (*σκύλακες*) **2** dcera Nisova a Megarína, jež zbavivši otce zázračného nachového vlasu, byla proměněna za trest v ptáka (viz *ciris*). Obě Skyllly častěji smíšeny. Adj. **Scyllaeus**, *a, um*

Skyllin: *rabies V;* subst. *Scyllaeum illud aeris alieni C* skyllské úskalí.

**scyphus**, *ī, m.* [*σκύφος*] pohár, číše.

**Scýros** *n. -us, ī, f.* [*Σκύρος*] **1** ostrov mezi Euboí a Lesbem, skrýše Achilleova před výpravou trojskou; adj. **Scyrius**, *a, um* skyrský: *Deidamia Pp, iuvenis V = Pyrrhus; Scyria membra O* Pyrrhovy (syna Achilleová), *pubes V* družové Pyrrhovi **2** město v Malé Frygii.

**scytalē**, *ēs a scytala, ae* viz **1. scutula**.

**Scythae**, *ārum, m.*, sing. **Scythēs**, *ae* [*Σκυθης*] Skythové, úhrnný název kočovných národů v nížině nyn. Ukrajiny; adj. **Scythicus**, *a, um* skythský: *tegimen C, Diana O* na taurském Chersonesu uctívána; *fretum O* Černé moře; **Scythis**, *idis, f. i Scythissa, ae, f.* Skythka; země **Scythia**, *ae, f.* Skythie.

**1. sē**, zdvoj. **sēsē**, zájm. reflex. (*sibi, se;* gen. *suī* jest gen. od *suus*) [srov. čes. se] **1** přímo: sebe, se, sobě, si: *se quisque diligit C; victus in sese redit (Proteus) V* vrací se ve svou původní podobu; *quae sibi quisque timebat V* čeho se každý pro sebe bál; *quid sibi clamor ille vellet L* co znamená **II** nepřímou ve vazbě ak. s inf. a ve větách vedl. k označení totožnosti s podmětem řídící věty.

**2. sē** i **se**, před samohl. **sēd**, adv. značící odluku různou **a** jako předl. (jen arch.) bez: *se fraude* v zák. XII desk; *se dolo = sedulo* v. t. **b** ve složení se slovesy roz: *sēcerno, sēparo, sēditio; sē- v solvo.*

**Sēbēthis**, *idis, f.* [od *Sebethos*, říčka v Kampanii] sebethská: *nympha V.*

**sēbum**, *ī, n.* lůj, tuk.

**sē-cēdō**, *ere, cessī, cessum* (stranou) odejít, odstoupiti: *secedant improbi C, de coetu O, in abditam partem aedium S; in sacrum montem L; a patribus L* odloučiti se, rozdvojit se.

**sē-cernō**, *ere, crēvī, crētum* **a** oddělovati: *partem praedae L; secerne te a bonis C* odluč se; *me leves chori secerunt populo H* odlučují od lidu; *Europen ab Afro seceruit mare H* **b** vyloučiti: *frugalissimum quemque C; amicos meos C* **c** přenes. rozeznávat: *blandum amicum a vero C; iusto iniquum H.* Part. *secretus* j. adj. v. t.

**sēcessiō**, *ōnis*, f. [*secedo*] **a** odstoupení, odejítí stranou: *subscriptorum C*; *secessionem facere L* stranou ustoupiti, poodejítí, ve voj. srotiti se *Cs Cr b* polit. odstěpení, odloučení (se): *a decemviris L*; odchod, vystěhování: *s. plebis in montem sacrum L*.

**sēcessus**, *ūs*, m. [*secedo*] **a** odloučenost, oddálenost, samota: *specie secessūs exsulem esse T b* konkr. odloučené místo, vzdálené místo, ústraní, zákoutí: *est in secessu longo locus V* v dlouhém chobotu; *secessus amoenos promittit T* = letní pobyt.

**sēcūs** viz *secus*.

**sēclūdō**, *ere, sī, sum* [2. *se a claudio*] pŕv. (stranou) uzavřítí, odt. skrytí, schovati: *carmina antro seclusa relinquit V*; *sub ala secluditur Pp* skrývá se; odloučiti: *inclusum supplicium atque a libero spiritu seclusum C* (uzavřené trestání =) trest uzavření a odloučení od svobodného dýchání; *iter seclusum a consilio deorum C*; *secludite curas V* zapudte (z myslí).

**secō**, *āre, secuī, ctum (secātūrus)* [srov. čes. sekati] **a** sekati, řezati, síci, kositi, žítí, krájetí, stříhati, tesati: *unguis male sectus H*, *tergora in frusta V*, *pabulum Cs*; *marmora (v. t.) secanda locas H*; *pyram struere robore secto V* z rozštípaného dříví; *dona gravia auro sectoque elephanto V* vykládané (těžkým) zlatem a kusy slonoviny; *vellera secta Pp* rozstříhaná vlna; spec. v lékařství řezati: *ense volnus s. V* vyříznouti; *varices secabantur Mario C b* básn. poraniti, poškoditi: *tibi ne glacies secet plantas V*; *secuerunt corpora vepres V* rozdrásati **c** přenes. během proříznouti = projítí, proběhnouti, proletětí, proplouti: *viam secat ad naves V*; *sectus in obliquum limes O* šikmo ražená dráha; *Carpathium mare V*; *virides secant placido aequore silvas V* lesy brázdí v klidné hladině se obražející; *aethera pennis V*; pod. *quam quisque secat spem V* za jakou kdo nadějí jde **d** dělití, rozřínati: *hortus sectus humum rivo O* jejíž půda rozdělena byla potokem = jejímž středem šel potok; *populos Latinos secat Allia V*; metaf. rozho-

dovati: *lites H*; *ridiculum acri melius magnas secat res H* vtíp lépe než ostří rozhoduje věci důležitě.

⟨**sēcrētārius**, *ī*, m. [*secretus*] tajemník, sekretář.⟩

**sēcrētē**, adv. [*secretus*] odděleně, v ústraní; skrytě, tajně.

**sēcrētiō**, *ōnis*, f. [*secerno*] odloučení, oddělení, rozpojení.

**sēcrētō** adv. [vl. abl. od *secretum*] v ústraní, stranou, mezi čtyřma očima: *s. monere S*.

**sēcrētus**, *a, um* [*secerno*] **a** oddělený, odloučený: *s. imperium habere L*, *arva V* t. j. oddělené od míst jiným přidělených **b** odlehlý: *pars domus O*; *colles T c* skrytý, tajný: *artes O*, *libidines T*, *praemia T*; někdy místo adv.: *secreta pyram erige V* v ústraní; enall. *secretae Troades in acta V* = *in s. acta* na osamělém pobřeží. – Subst. **sēcrētum**, *ī, n.* **a** odloučenost, samota, ústraní, místo odlehlé: *stilus secreta gaudet Pn*; *horrendae secreta Sibyllae C*; *secretiora T* odlehlejší krajiny; *petito secreto T* vyžádav si rozmluvu mezi čtyřma očima **b** tajnost, tajemství; *tori secreta Ap*; *litterarum secreta T* tajné dopisování; *secretum illud T* tajemná ona bytost; *secreta male audiebant T* soukromý život; *secreta Poppaeae T* tajný kabinet Poppaein; *omnium secreta rimari T*; *s. agere Suet* dlíti o samotě; spec. tajná bohoslužba: *sua ne s. viderent O*.

**secta**, *ae, f.* [2. *sector*] **a** směrnice, směr, dráha, zásady, způsob jednání a myšlení: *hanc sectam rationemque vitae secuti sumus C b konkr. politická strana n. filosofická škola: *pro Vitruvio sectamque eius secutis L* = stoupenci; *eorum philosophorum s. C*.*

**sectātor**, *ōris*, m. [*sector*] průvodce, stoupenec, následovník; plur. družina, průvod: *lex de numero sectatorum C* klientů.

**sectilis**, *e* [*seco*] řezaný, sekaný: *ebur O* destičky ze slonoviny.

**sectiō**, *ōnis*, f. [*seco*] **1 a** sekání, řezání, pitvání: *corporis :: Gellius b* ⟨meton. co je usečeno, úsek, kus⟩ **2** přenes. prodávání kořisti n. statků zabavených státem (aby je mohl kupec po částech

rozprodati), dražba: *ad illud scelus sectionis (accessit Antonius) C; exercere apud aerarium sectiones T* provozovati dražbu zabavených statků jako řemeslo; konkr. majetek zabavený, kořist: *sectionem eius oppidi universam Caesar vendidit Cs.*

**1. sector, ōris, m.** [*seco*, viz *sectio*] **1** sekáč, řezač: *s. zonarius Pt* uřezavač opasků **2** přenes. kupec dražební; v obojím sm. *sectores collarum et bonorum C; s. Pompei C = bonorum Pompei.*

**2. sector, āri, ātus sum** [*sequor*] **1 a** následovati, provázeti někoho, za někým choditi, běhati: *praetorem circum omnia fora C, ipse suas sectatur oves Tb; matronas H;* zvl. o služebnících: (*ii servi*) *Chrysogonum sectantur C b* zvěř stíhati: *apros V, leporem H* **2** přenes. honiti se za něčím, pachtiti se po něčem: *hanc miseram praedam Cs, eminentes virtutes T, levia H;* pátrati: *mitte sectari, rosa quo locorum sera moretur H.*

**sectūra, ae, f.** [*seco*] pův. řezání; meton. místo, kde se něco řeže, kope: *aerariae secturae Cs* doly.

**secubitus, ūs, m.** [*secubo*] ležení o samotě, spaní o samotě (bez ženy), (pohlavní) zdržlivost.

**sē-cubō, āre, ūi, — a** odděleně ležeti; spáti sám **b** obr. žíti osaměle.

**saeculum, saeculum** viz *saeculum.*

**secundāni, ōrum, m.** [*secundus*] vojáci druhé legie.

**secundārius, a, um** [*secundus*] v druhé řadě, druhotný, druhý.

**1. secundō** adv. [*abl.* od neutr. *secundum*] **a** na druhém místě, za druhé **b** po druhé.

**2. secundō, āre, āvī, ātum** [*secundus*] provázeti přízní alqd něco, býti přízniv něčemu: *di nostra incepta secundent V; venerabar nymphas, rite secundarent visus V* vzýval jsem nymfy, aby k dobrému obrátily ten div; *secundante vento T* za příznivého větru.

<**secundogenitus, a, um** [*secundus a gigno*] druhorozený, mladší.>

**secundum, adv.** a předl. [*neutr.* od *secundus*] **1** adv. **a** vzápětí, vzadu: *ire s. Pt b* na druhém místě; po druhé

**2** předl. s ak. **a** místně vedle, podle: *s. flumen Cs b* časově a o pořadí (hned) po: *s. quietem C* po usnutí; *s. deos C c* o shodě podle něčeho, ve shodě s něčím: *s. naturam vivere C; s. legem L d* pro někoho, ve prospěch něčí: *sententiam s. Plotium dicere C.*

**secundus, a, um** [*vl. part. praes. od sequor*] **1** následující **a** časově nejbližší: *si te lumine secundo hic offendero C* dne nejbližze příštího; *s. proelium N* následující bitva **b** na druhém místě za někým jsoucí, druhý: *s. partes C H* druhá úloha (deuteragonistes); *scribi s. heres H* býti ustanoven dědicem na druhém místě (když by první zemřel); *s. ab Romulo L, ab Achille H* druhý po . . .; *mensa secunda* zákusky; *s. vigilia N; s. hora 7.—8. hod. dopol. c* druhotný, horší, špatnější: *vivit pane secundo H* ze špatnější mouky, „režný“; *haud ulli veterum virtute s. V* jenž nikomu „nezadá“; *regio nulli earum gentium secunda Cr 2* provázející, spolu jdoucí **a** o vodě a větru sm. příznivý (op. *adversus*): *secundo flumine Cs Cr* po řece; *secundā aquā L* po vodě; *secundo mari prima Cyrene est S* podle moře, vl. jdeme-li s odlivem; *aquilone secundo H; secundissimo vento C* velmi příznivý; *curru (abl.) volans dat lora (sc. equis) secundo V* na voze lehce běžícím **b** přenes. příznivý: *ad caelum fertis rumore secundo H; secunda oratione extollit S* úlisnou; *omnia secunda et oboedientia sunt S* vše se vám daří a vás poslouchá; *auspicia secunda C; secundo populo C* za souhlasu lidu; *iter celerant rumore secundo V* při veselém šumotu (vesel a vody) **c** šťastný: *res secundae štěstí; proelium Cs, fortuna N; labores H* zdárné; neutr. pl. *secunda* štěstí, šťastné okolnosti, šťastné poměry: *nimius honos inter secunda T; vir secundis adversisque iuxta famosus T.* Neutr. *secundum a secundo j. adv.* a předl. v. t.

**secūrē, adv.** [*securus*] **a** bezstarostně, klidně: *alqm expectare Pn b* bez nebezpečí, bezpečně: *longius quidem, sed securius Pn.*

**secūrifer, a, um** [*securis a fero*] sekeru nesoucí.

**secūriger**, *a, um* [securis a gero] sekeru nosící, sekeronosný: *puellae O* = Amazonky.

**secūris**, *is*, ak. *im*, abl. *ī*, f. [seco, srov. čes. sekýra] sekeru **a** pův.: *s. anceps O* = *bipennis* dvojitá; sekery nosili liktoři jakožto popravní nástroj a odznak úřední moci; odt. též meton. *duodecim secures in praedonum potestatem pervenerunt C* = (dvanáct liktorů) = dva praetoři **b** přenes. moc: *Gallia subiecta securibus Cs*; *sumere aut ponere secures H* hodnosti; *saevae s. V* nadvláda **c** obr. rána = ztráta, škoda: *graviorem infligere securim rei publ. C*; *securim inicere petitioni C*.

**secūritās**, *ātis*, f. [securus] **a** bezstarostnost, klid (duševní): *s. quae est animi tamquam tranquillitas C* **b** bezpečnost, bezpečí, jistota: *securitati consulere T*.

**secūrus**, *a, um* [2. se a cura] **a** bezstarostný, klidný, nestarající se, nemající starosti o něco: *securae gentes O*; *s. proficiscitur C* bezstarostně; *s. gen.: s. poenae H*; *s. futuri O*, *s. periculi Cr*; *s. amorum V*; *sui s. Am* nestaraje se o sebe; *pro alqo s. T*; *de lingua Latina s. C*; *de bello Romano s. L*; *s. nepř. ot.: s. quali perfundat pisces olivo H*; *s. cadat an recto stet fabula talo H* nestaraje se, zda; meton. zbavující starostí: *securus latites potant V*; *s. Lethae O*; *securum merum Tb* **b** o věcech: bezstarostný, veselý, klidný: *otia securae V*; *dies s., gaudia securae O* **c** bezpečný, jistý, beznebezpečí: *locus s. L*; *vota securae repulsae O* přání jistá před odmítnutím; *tragoedia securior T* méně nebezpečná; *luxus s. T*.

**1. secus**, neskl. [srov. *sexus*] pohlaví: *virile ac muliebre s. L T* přelož gen. mužského pohlaví; potomstvo.

**2. secus**, adv. a předl. [srov. *sequor* a pro významy srov. *secundus*] **1** adv. **a** časově: na to, potom, později: *horā fere undecimā aut non multo s. C* ne o mnoho později **b** méně, hůře, špatně: *neque his s. atque aliis armis muniti S* a nejspouze touto zbraní méně chráněni nežli jinými; *s. existimare de alqo C* špatné mínění míti; *s. scribere de alqo L*; *bel-*

*lum s. cesserat S* špatně dopadla; *quod ubi s. procedit S* když se to nedařilo; *coepta s. cadebant T*; *bene aut s. consulere L* **c** jinak: *ne quid faciat s., quam volumus C*; *quod s. est C* jest tomu jinak; *non s. dixi, quam si eius frater essem C* nejinak než; pod. *haud s.* Ke kompar. významu méně atd. byla utvořena i kompar. forma **sequius** (psáno též **secius**) a k tomu **sequior** (v. t.) podle adv. *setius* (v. t.) **2** předl. s akus. = *secundum* vedle, podle: *secus viam Vt*. Ve složeninách *altrinsecus*, *circumsecus* a j.

**secūtor**, *ōris*, m. [sequor] **1** následovník, dozorce **2** stíhač (druh gladiátorů).

**sed**, spoj. odporovací [srov. 2. se] (vl. různě, jinak) ale, avšak, po záporu nýbrž: *ademit Albino nomen, sed benevolentiam non ademit C*; *non castra, sed naves petierunt N*; *non solum . . . , sed etiam* netoliko . . . , nýbrž i; *non modo . . . , sed potius* netoliko . . . , nýbrž spíše; *non modo . . . , sed ne—quidem* nejen . . . , nýbrž ani ne; *non modo non . . . , sed etiam* nejen ne . . . , nýbrž docela i.

**sēdātē**, adv. [sedatus] klidně: *loqui C*.

**sēdātiō**, *ōnis*, f. [sedo] uklidnění: *perurbationum animi C*.

**sēdātus**, *a, um* [sedo] uklidněný, klidný: *tempus, animus, cor C V*; *sedato gradu abeunt L*; subst. *oderunt sedatum celeres H*.

**sē-decim** [\*ses-decim ze sex-decim] šestnáct.

**sedeō**, *ēre, sēdī, sessum* [srov. ἕζομαι, čes. seděti] seděti **1** vůb. *vehabatur in raeda, unā sedebat uxor C*; *delphine s. O* na delfínu; *sub pede ducis O* **2** spec. **a** zasedati v radě, v soudu, seděti před soudem, konati sezení: *iisdem consulibus sedentibus atque inspectantibus C* za předsednictví a dozoru; *Minos sedet arbiter Orci Pp*; *sedebant iudices centum et octoginta Pn* **b** seděti (nečinně); trvati, meškati, prodlévati: *sedeant spectentque Latini V*; *compressis, ut aiunt, manibus sedere L* s rukama v klíně, s rukama založenýma; *sedemus desides domi L*; ve voj. nečinně ležeti: *montana circum castella in armis V*; *sedendo urbem expugnare L*

**3** přenes. **a** pevně seděti, vězeti, perf. uváznouti, dopadnouti: *clava ter quater adverso sedit, in ore viri O* dopadl; *librata glans cum sederit L* když roztočením koule nasedne (na určitém místě praku); *plaga sedet O* rána sedí, t. j. hluboko vniká **b** o představách: tkvítí, pevně trvati: *si superis hoc sedet animo V* jestliže to je pevný úmysl bohů; *Cressa relicta in ingenio tuo O*.

**sēdēs, is, f.** [sedeo] **a** sedadlo: *s. honoris, sella curulis C; sedibus altis . . . sedent O* na vysokých křeslech; *s. regia L* trůn; přenes. *priores tenet sedes Homerus H* přednější místo **b** sídlo, domov, bydliště: *eam sedem Tullus regiae capit L* ten vrch zvolí za sídlo královské; *Latinis sedes dare L* sídla vykázati; *sedes novas petere Cs* nový domov hledati; *sedes habere in . . . S Cs* mítí sídlo, sídliti, obývati; o podsvětí: *s. piorum H, silentum O, sceleratorum C; corpus s. animae O* bydliště **c** místo: *urbi condendae s. commoda Cr; turrim convellere altis sedibus V* ze základů; *solidis sedibus adstas O* na pevně půdě; *deus haec reducet in sedem H* k svému místu přivede; *sedem bello legere T; s. belli L* dějiště války.

**Sēdētānia, ae, f.** [Σηδητανία] krajina v Hispanii Tarrak.; obyv. **Sēdētāni, ōrum, m., adj.** **Sēdētānus, a, um** sedetanský: *ager L*.

**sedile, is, n.** [sedeo] sedadlo, sedátko, lavice: *gramineum V; sedilibus in primis eques sedet H* (v divadle); *s. e mar-more Pn*.

**sēditiō, ōnis, f.** [2. se a eo] ,rozejití se', rozkol, různice, spor, rozbroj: *domestica L, turbida s. deorum O*; v polit. a vojen. povstání, vzpoura, odboj: *ne qua in castris s. oriretur Cs; coorta est s. V* vypukla; *seditionem concitare C*.

**sēditiōsē, adv.** [seditionosus] buřičsky, odbojně: *contiones concitare C; exercitum tractare T*; vyzývavě: *s. interrogari C*.

**sēditiōsus, a, um** [seditio] nepokojný, rozbrojný, odbojný; buřičský: *homo, tribunus C, oratio Cs; contio C* bouřlivé; *seditionosissimus quisque L* právě největší buřičiči; obr. rozdvojený, sporný.

**sēdō, āre, āvī, ātum** [kausat. k sedeo]

usaditi, utiřiti, uklidniti, upokojiti: *tempestas sedatur C; seditionem s. C; pubes sedato tandem pavore L* když se uklidnilo ve svém strachu; *septem surgens sedatis omnibus Ganges V* zvedaje se sedmi klidnými proudy; *sedato respondit corde V* = klidně; spec. nasytiti, ukojiti: *ieiunia carne O, sitim O, appetitus omnes C, rabiem H*. Part. *sedatus j. adj. v. t.*

**sē-dūcō, ere, dūxī, ductum a** odvésti stranou: *singulos separatim L; alqm blanda manu O; a peste alqm s. C* zachrániti **b** rozvésti, odloučiti, rozloučiti: *subito seducimur imbre O; cum mors animā seduxerit artus V* (od duše oddělí údy =) duři oddělí od těla; *ocellos Pp* odvrátiti; *vina seducta O* víno odkli-zené **c** sváděti: *inimicus invisibilis seducebat me :: Augustinus*. Part. *seductus j. adj. v. t.*

**sēductiō, ōnis, f.** [seduco] **1** odvedení stranou: *testium C* **2** svádění.

**sēductor, ōris, m.** [seduco] svůdce.

**sēductus, a, um** [seduco] **a** vzdálený, odlehlý: *seductae longe terrae O* **b** žijící v ústraní, osamělý: *seducti et quasi rustici Pn*.

**sēdulitās, ātis, f.** [sedulus] **a** dobromyslnost: *s. atque integritas C* **b** horlivost, přičinlivost: *non sentitur sedulitate labor O; s. mali poetae C*; úslužnost (přilířná, dotěravá): *s. autem urget H; officiosa s. H* přilířná pracovitost.

**sēdulō, adv.** [2. se a dolus] vl. beze-lstně **a** upřímně, beze zlého úmyslu: *s. faciebat C* **b** čile, horlivě: *munere fungi Pn, verba audire L, faciam omnia s. C* **c** naschvál, schválně: *s. tempus terere L*.

**sēdulus, a, um** [sedulo] **a** beze lsti, upřímný, beze zlého úmyslu: *ne odium liberis s. importes H* **b** opravdový, horlivý, bedlivý, přičinlivý: *apis O, anus Tb, puēr H* **c** (přilíř) úslužný: *hospes, minister H, male sedula nutrix O; spectator H* horlivě zaujatý.

**Sedūnī, ōrum, m.** kmen helvetský vých. od Ženevského jezera, kolem nyn. města Sionu.

**Sedusii, ōrum, m.** germánský národ mezi Rýnem, Dunajem a Neckarem.

**seges**, *etis*, *f.* **1** setba, osení, obilí  
**a** *segetis canae stantes aristas O*; básn.  
*bis segetem densis obducunt sentibus*  
*herbae V révu*; *s. lini et avenae V*;  
plur. *quid faciat laetas segetes V b* přenes.  
*ferrea telorum s. V* železná šípů setba =  
množství; *s. clipeata virorum O*; hor-  
*rescit strictis s. ensibus V* bojovný šik;  
*stimulorum s. Tr* o člověku, který má záda  
,poseta' ranami od bodců, sm. = ,bodci  
provrtané řešeto' **2** meton. o seté pole,  
pole k osévání, role: *cohortes frumenta-*  
*tum in proximas segetes misit Cs*; *segetes*  
*occat H*; *prima paretur arboribus seges*  
*V* půda (úrodná); obr. *s. gloriae C* pole  
slávy.

**Segesta**, *ae, f.* staré město sicilské  
na sev. pobřeží poblíž Eryku, nyn.  
Castellamare; obyv. **Segestāni, ōrum**  
n. **Segestēnsēs, ium, m.** Segestané.

**Segestes**, *is, m.* germánský kníže,  
tehán Arminiův.

**Segestica**, *ae, f.* město v Hispanii  
tarrakonské *L.*

**Segimērus, ī, m.** [Σεγίμηρος] kníže  
Cherusků, bratr Segestův, otec Armi-  
niův.

**Segimundus, ī, m.** syn Segestův.

**Segni, ōrum, m.** národ v Gallii Bel-  
gické vých. od Mosy.

**sēgnis, e** zdlohavý, loudavý, le-  
nivý, váhavý, liknavý: *bonus segnior*  
*fit, ubi negligas S*; *equus segnior annis*  
*V, propter onus segnes H*; básn. *s. inf.*  
*segnes nodum solvere Gratiae H* váhavé  
k uvolnění = nechťcí uvolniti; o vě-  
cech neživých: *campus V = sterilis* ne-  
úrodný; *obsidio L* ospalé, malátné.

**sēgniter**, *adv.* [segnis] zdlohavě, lí-  
ně: *s. omnia agere L*; *non s. n. haud s.*  
horlivě, čile, hbitě; *non segnus horli-*  
*věji; nihilo segnius S* tím horlivěji.

**sēgnitia, ae, f.** **a sēgnitiēs, ēī, f.**  
[segnis] zdlohavost, loudavost, lenost:  
*cunctatione et s. tempus terere T*; *s.*  
*maris T* nehybnost moře.

**Segontia, ae, f.** město v již. cípu  
Hispanie, nyn. Siguenza.

**Segontiaci, ōrum, m.** kmen v již.  
Britannii.

**sēgregatiō, ōnis, f.** [segrego] odlučo-  
vání, oddělování.

**sēgregō, āre, āvī, ātum** [2. *se a grex*]  
,ze stáda odloučiti', oddělití, vzdá-  
liti, vyloučiti: *alqm a numero civium*  
*C*; *virtutem a summo bono C*; *ut segre-*  
*garet pugnam eorum L* aby rozdělil je-  
jich boj (t. j. aby je od sebe oddělil a pak  
bojoval s jednotlivými).

**Segusiāvī, ōrum, m.** kmen gallský  
u hor. Ligeru s hl. městem Lugdunum,  
nyn. Lyon.

**Sēiānus** viz *Seius*.

**sē-iugātus, a, um** oddělený, odlou-  
čený.

**sēiugis, e** [sex a iugum] šestispřežní;  
subst. *seiuges, ium, m.* (sc. equi) šesti-  
spřeží.

**sēiunctiō, ōnis, f.** [seiungo] oddělení,  
odloučení.

**sē-iungō, ere, iūnxī, iūnctum** oddě-  
lovati, odlučovati, vylučovati: *Alpes*  
*Italiam a Gallia seiungunt N*; oddáliti,  
odvrátiti: *calamitatem a re publ. C*;  
*defensio seiuncta est a sententiā legis C*  
není ve spojení = jest cizí, odporuje;  
*se a labore forensi s. T* vzdalovati se.

**Sēius, ī, m.** rod římský, zejm. *M.*  
*Seius*, bohatý eques, přítel Attikův a  
Ciceronův; adj. **Sēiānus, a, um** Seiův,  
odt. subst. *L. Aelius Seianus*, syn Seia  
Strabona, praefectus praetorio a dů-  
věrník Tiberiův.

**sēlēctiō, ōnis, f.** [seligo] výběr.

**Seleucia** n. **-cēa, ae, f.** [Σελεύχεια]  
jméno několika měst Seleukem zalo-  
žených **1** v Babylonii u Tigridu **2** v Sy-  
rii při ústí Oronta.

**Seleucus, ī, m.** [Σέλευκος] mužské  
jméno; zejm. vojevůdce Alexandrův,  
pozd. král syrský, † 281 př. n. l.

**sēlibra, ae, f.** [\*semi-libra] půllibra,  
půl libry: *farris L.*

**sēligō, ere, lēgī, lēctum** [2. *se a lego*]  
vybíratí: *exempla C*; *selectus* vybraný:  
*iudices C* (vybraní praetorem).

**Selinūs, ūntis, f.** i *m.* [Σελινοῦς]  
**1** město na jihozáp. pobřeží Sicílie, nyn.  
Selinonto **2** město v Kilikii, pozd.  
Traianopolis, nyn. Selenti.

**sella, ae, f.** [\*sed-(s)lā od *sedeo*] seda-  
dlo, stolička, křeslo **1** vůb.: *in sella sedere*  
*C* **2** spec. **a** *sella curulis* křeslo kurul-  
ských úřadů: *accedis ad sellam C, iuxta*

*praetoris urbani sellam* Cs; obr. *meis contentus fascibus et sellis* H = svým postavením **b** křeslo přenosné, nosítka (synon. *lectica*): *sella vehi* Pn; *gestamine sellae Baias pervehi* T **c** stolice pracovní: *sellae atque operis et quaestus cotidiani locus* C **d** stolice učitelská: *s. tibi erit in ludo* C **e** sedlo.

**sellārius**, *iū*, m. [*sella*] ‚stoličnick‘, plur. druh necudných mužů T.

**sellisternium**, *iū*, n. [*sella* a *sterno*] hostina na počest bohůň, při níž sochy bohůň seděly na sedadlech; srov. *lectisternium*.

**sellula**, *ae*, f. [demin. k *sella*] stolička (přenosná): *sellulā defertur in domum* T.

**sellulārius**, *iū*, m. [*sellula*] řemeslník při své práci sedící: *sellularii minime militiae idoneum genus* L.

**semel**, adv. num. [srov. *simplex*, *singuli*] jednou: *s. in vita risisse* C jen jednou; *s. atque iterum* opět a opět, opětovně; najednou: *totas s. absorbere placentas* H; *aut vitam s. aut ignominiam finirent* L; jednou provždy: *s. exorari soles* C.

**Semelē**, *ēs* a **Semela**, *ae*, f. [Σεμελή] dcera Kadmova, matka Dionysova ohněm Diovým usmrčená; adj. **Semelēius**, *a*, um Semelin: *proles* O, *Thyoneus* H ≠ *Bacchus*.

**sēmen**, *inīs*, n. [2. sero] **a** símě: *s. manu spargere* C obilí; *creatas semine Saturni* O; sazenice: *semina ponere* V; o pylu květů *collectos* (v. t.) *semina flores* O; přenes. *semina flammae* V zárodky **b** meton. rod, pokolení, kmen: *virtus propria Romani seminis* C, *regio semine orta* L; potomek, dítě: *Phoebi caelestia semina partu edere* O **c** obr. příčina, původ, původce: *malorum omnium* C, *huius belli* C, *virtutum* C; *discordiarum* L původcové; *veteris eloquentiae* T.

**sēmentis**, *is*, f. [*semen*] **a** setba: *sementem facere* LCs C; *sementes quam maximas facere* Cs co nejvíce polí osíti; *ut sementem feceris, ita metes* C jak zaseješ, tak sklídíš **b** osení: *vos date perpetuos teneris sementibus auctus* O **c** doba setí: *per sementem* Pn-h.

**sēmentivus**, *a*, um [*sementis*] secí: *dies* O den setby.

**sēmermis** viz *semiermis*.

**sēmēstris**, *e* [*sex a mensis*] šestměsíční, půlroční: *imperium* C, *infans* L.

**sēm-ēsus**, *a*, um [*edo*] napolo snědený.

**sē-met** zesíl. se: *quae doceat semet prognatos* H své syny.

**sēmi-** (**sēm-**) [srov. ἡμι-] polo-

**sēmi-adapertus**, *a*, um polootevřený.

**sēmianimis**, *e*, též **sēm(i)animus**, *a*, um, ‚položivý‘ = polomrtvý.

**sēmi-apertus**, *a*, um polootevřený, pootevřený.

**sēmi-assus**, *a*, um polospálený: *reliquiae semiassi regis* var. básn. u C.

**sēmi-bōs**, *bovis*, m. polobýk (o Mino-taurovi).

**sēmi-caper**, *prī*, m. polokozel (Pan, Faunus).

**sēmīcremus**, *a*, um [*semi-* a *cremo*] napolo spálený: *stipes* O.

**sēmi-cubitālis**, *e* půlloketní: *hastile* L.

**sēmi-deus**, *a*, m. f. polobůh, polobohyně.

**sēmiermis**, *e* a **sēmiermus**, *a*, um [*semi-* a *arma*] napolo ozbrojený = polobezbranný.

**sēmi-factus**, *a*, um napolo hotový: *opera* T.

**sēmifer**, *a*, um [*semi-* a *ferus*] polozvířecí: *pectus Tritonis* V; subst. polozvěr: *inter semiferos* Q (Kentaury); *pectora villosa semiferi* V (Kaka).

**Sēmi-germānus**, *a*, um pologermánský: *gentes* L.

**sēmi-gravis**, *e* poloopilý.

**sē-migrō**, *āre*, *āvī*, — odstěhovati se: *a patre* C.

**sēmi-hiāns**, *antis* polootevřený: *labellum* Ct.

**sēmi-homō**, *inīs*, m. poločlověk = polozvíře.

**sēmi-hōra**, *ae*, f. půlhodina: *longa* C.

**sēmi-lacer**, *lacera*, um napolo rozřápaný O.

**sēmi-lautus**, *a*, um napolo umytý Ct.

**sēmi-liber**, *libera*, um polovolný, napolo svobodný.

**sēmi-lixa**, *ae*, m. poloviční markytán (nadávka) L.

**sēmi-mās**, *maris*, m. polomuž, cvikýř n. kleštěnec; *s. ovis* O skopec.

**sēmi-mortuus**, *a*, um polomrtvý.

**sēminārium**, *īi*, *n.* [semen] semeni-  
ště, školka: obr. *quasi s. rei publicae C*;  
přenes. *s. Catilinarium C*; *s. militum L*;  
*equites s. senatus L*. — <učební ústav  
zvl. pro kněze, seminář>.

**sēminātor**, *ōris*, *m.* [semino] zasevač:  
obr. *omnium rerum s. et sator C*; metaf.  
sm. původce: *omnium malorum C*.

**sēminex**, *cis* [semi- a neco] polomrtvý:  
*artūs O* poloztuhlé.

**sēminō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [semen] síti;  
metaf. ploditi.

**sēmi-nūdus**, *a*, *um* polonahý: *pro-  
pe seminudi sub iugum missi L*; polo-  
bezbranný: *pedes prope s. L*.

**Sēmi-placentinus**, *ī*, *m.* Poloplacen-  
t'an.

**sēmi-plēnus**, *a*, *um* poloplňný, ne  
zcela plný: *naves C*; s neúplným počtem  
mužstva: *stationes L*.

**sēmi-putātus**, *a*, *um* polořezaný:  
*vitis V*.

**Semiramis**, *is* a *idis*, *f.* [Σεμιραμις]  
manželka a nástupkyně assyrského  
krále Nina; přenes. *Semiramis illa C* o A.  
Gabiniovi jako zženštilém prostopášník; adj.  
**Semiramius**, *a*, *um* Semiramidin: *sani-  
guis O*.

**sēmi-rāsus**, *a*, *um* polooholený.

**sēmi-reductus**, *a*, *um* napolo dozadu  
zahnutý *O*.

**sēmi-refectus**, *a*, *um* napolo sprave-  
ný: *classis O*.

**sēmi-rutus**, *a*, *um* polosbořený.

**sēmīs**, *issis*, *m.* [semi- a as] **a** půl  
assu: *remissis semissibus et trientibus C*;  
*non semissis homo H* nestojící za  
'zlámanou grešlí' **b** polovice: *bina  
iugera et semisses agri L* půl třetího  
jitra **c**: *semisses* jako úrok 6% (pon. měsíčně  
 $\frac{1}{2}$  assu): *semissibus magna copia est C*.

**sēmi-sepultus**, *a*, *um* polopohřbený:  
*ossa O*.

**sēmīsomnus**, *a*, *um* [semi- a som-  
nus] polospící, ospalý.

**sēmi-supīnus**, *a*, *um* napolo vzhůru  
(zpět) obrácený, napolo nznak.

**sēmīta**, *ae*, *f.* stezka, pěšina; přenes.  
*fallentis s. vitae H*; naproti *viā: pecuniam,  
quae viā modo visa est exire ab isto, ean-  
dem semitā revertisse C* postranní ste-  
zičkou se vrátily; v městě ulička.

**sēmītārius**, *a*, *um* [semita] držící se  
v uličkách, pouliční *Ct*.

**sēmi-ustulātus**, *a*, *um* polospálený:  
*cadaver C*.

**sēmi-ustus** a **sēm-ustus**, *a*, *um* [uro]  
polospálený: *fulmine corpus V, robora  
V, forum L, tectorum vestigia T*.

**sēmi-vir**, *ī*, *m.* polomuž, poločlo-  
věk **a** půl člověk a půl zvíře: *Chiron,  
Nessus O* **b** cvikýř **c** přenes. jako adj.  
*Paris cum semiviro comitatu V* zžen-  
štilý; subst. *illi semiviri L* smilníci.

**sēmi-vīvus**, *a*, *um* položivý = polo-  
mrtvý; přen. *vox C* mdlý.

**Semnonēs**, *um*, *m.* kmen germánský  
mezi Labem a Vislou.

**Sēmō**, *ōnis*, *m.* [srov. sero, semen]  
jméno božstva pův. setí, zvl. příjm. *San-  
cus* (v. t.).

**sēmōtus**, *a*, *um* [semoveo] vzdálený,  
odlehlý, daleký: *arcana semotae dictio-  
nis T* důvěrné.

**sē-moveō**, *ēre*, *mōvī*, *mōtum* vzdáliti,  
odstraniti, odloučiti: *terris semota H* co  
se země zmizelo. Part. *semotus* vyzn. adj. v. t.

**semper**, adv. [\*sem srov. semel a per  
srov. nuper, tedy vyzn. jednou provždy;  
srov. sim-plex] vždy, vždycky, stále,  
ustavičně; při subst. lze přeložiti adj.: *se-  
ditionum s. auctores L* stálí původcové.

**sempiternus**, *a*, *um* [semper] trvalý,  
stálý, ustavičný, nepřetržitý, věčný:  
*consilium senatus C, ignis Vestae C*.

**Semprōnius**, *a* rod římský s rodi-  
nami Grachů, Atratinů, Blaesů, Longů  
a j.; zejm. **1** *Ti. S. Gracchus*, konsul 177,  
zeť staršího Scipiona **2** syn jeho *Ti. S.  
Gracchus*, tribun lidu, † 133 **3** bratr  
tohoto *C. S. Gracchus*, † 121 **4** jejich  
sestra *Sempronia*, manželka mladšího  
Scipiona; *leges Semproniae C* zákony  
grakchovské **5** *Sempronia*, účastnice  
spiknutí Katilinova *S.* Adj. **Semprōniā-  
nus**, *a*, *um* Semproniův: *clades L* kons.  
*Sempronia Atratina*; *senatus consultum C*  
*C. Sempronia Rufa*.

**semul** arch. = *simul*.

**sēm-uncia**, *ae*, *f.* půl unce; jako  
závaží  $\frac{1}{24}$  libry; *heredem facere ex de-  
unce* ( $\frac{11}{12}$ ) *et semuncia* ( $\frac{1}{24}$ ) =  $\frac{23}{24}$ ; *bona  
eius semuncia venierunt :: Asconius* za  
 $\frac{1}{24}$  své ceny.



**sēm-unciārius**, *a*, *um* půl unce obnāšející: *fenus* *L* t. j. půl unce na měsíc čili ročně ½%.

**Sēmūrium**, *iī*, *n*. pole patřící do obvodu římského s chrámem Apollinovým.

**sēmus**, *a*, *um* [*semi-*] poloplný, poloprázdný; poloviční.

**sēm-ustus** viz *semiustus*.

**Sēna**, *ae*, *f*. **1** město v Umbrii v území Gallū Senonských (odt. *Sena Gallica*), nyn. Sinigaglia; adj. **Sēnēnsis**, *e* senský: *populus* *L*; *proelium* *C* u Seny (Livius Salinator porazil Hasdrubala) **2** *Sena Iulia* nyn. Siena.

**senāculum**, *ī*, *n*. [*senatus*] poradní místnost senátu.

**senāpis** v. *sinapis*.

**sēnāriolus**, *ī*, *m*. [demin. k *senarius*] nepatrný senár, veršík.

**sēnārius**, *a*, *um* [*senī*] šest jednotek obsahující; zvl. subst. mask. *senarius* (sc. *versus*) senár, šestistopý verš iambický.

**senātor**, *ōris*, *m*. [*senex*] senátor, člen senátu římského i jiných obcí a států.

**senātorius**, *a*, *um* [*senator*] senátorský: *ordo* *Cs*, *gradus* *C*, *album* *T* seznam senátorů; *consilium* *C* sbor soudců.

**senātus**, *ūs*, *m*. (gen. též *ī*) [*senex*] senát, nejvyšší rada u Římanů i v jiných obcích, sbor poradní a vládní; *senatūs consultum* usnesení senátu; *senatūs auctoritas* dobrozdání senátu; *senatum convocare*, *vocare*, *cogere* *C* *L* svolati; *s. legere* sestavovati seznam senátorů; *senatu moveri* ze senátu býti vyloučen; meton. zasedání, sedění senátu: *eo die non fuit s. C*; *senatum dimittere* *C*; *etiam in senatum venit* *C*; *senatum dare alci* *S* povolití slyšení v senátě, dovoliti předstoupiti před senát.

**Seneca**, *ae* [lidový výraz m. *senex*] rodné jméno v rodě Annaeů; zejm. **1** *L. Annaeus S.*, rétor z Korduby v Hispanii **2** syn jeho *L. Ann. S.*, filosof stoický, učitel Neronův, usmrtil se r. 65.

**seneciō**, *ōnis*, *m*. [*senex*] stařec; *Senecio* příjm. v několika rodch.

**senecta** viz *senectus*.

**1. senectus**, *a*, *um* [*senex*] zestárlý, starý; subst. **senecta**, *ae*, *f*. starý věk, stáří (básn. a *T*).

**2. senectūs**, *ūtis*, *f*. [*senex*] stáří,

staroba, vysoký věk: *homines senectute confecti* *C*; *in dies infestior Tulli s. L* starý *T*.; meton. vážnost, ponurost, zasmušilost: *obducta solvatur fronte s. H* nevrlost staroby; konkr. šedivé vlasy, šediny: *temporibus geminis canebat sparsa s. V*; stařec: *s. semper agens aliquid C*.

**seneō**, *ēre*, — [srov. *senex*] býti starý: (*phaselus*) *senet* *Ct* trávi stáří.

**senēscō**, *ere*, *senuī*, — [inchoat. k *seneo*] **a** stárnouti, zestaratí: *tacitis senescimus annis O*; při něčem zestárnouti: *dis hominibusque accusandis L* **b** chabnouti, malátněti, pozbývati sil; ubývati, zmenšovati se, mizeti: *moveri quam senescere omnia malebat S* než aby ochabovalo; *iam senescente invidia L* když již nenávisť ubývalo; *senescentibus vitiiis L* ježto vady ochabují; *senescere civitatem ratus L*; *vires L* slábnou; *pugna L* ochabuje; *senescens exercitūs gloria T* upadající sláva vojska; *hiems senescens C* ubývající.

**senex**, *senis*, kompar. *senior* [srov. ἔγωγ] **a** adj. starý, vysokého věku: *admodum s. suasor legis Cinciae C*; *Catone erat nemo fere senior C*; *anni seniores O* vysoké stáří; *Philemon O* staříček; *arma diu senior desueta circumdati umeris V* stařeček (on) dávno již odvyklou zbraň obléká **b** subst. stařec, stařeček, starý člověk, kmet; ve voj. *seniores* mužstvo věku 45—60 roků.

**sēnī**, *ae*, *a* [\**ses-ni*, *sex*] po šesti; lze většinou přelož. šest: *muri senum pedum crassitudine Cs*; *pueri annorum senum denum C* šestnáctiletí; *pedibus claudere senis H* šestiměrem.

**Seniae balneae** lázně v Římě (neznámé polohy).

**Sēniēnsis colonia** jinak zv. *Sena Iulia*, nyn. Siena; obyv. **Sēniēnsēs**, *ium*, *m*. Seňané.

**senilis**, *e* [*senex*] starcův, stařecký: *corpus*, *prudentia C*.

**senium**, *iī*, *n*. [*senex*] **1** staroba, stáří, stařecká slabost: *curvata senio membra T*; *nunc senio confectus quiescit C*; *s. Galbae et iuventa Othonis T* **2** meton. **a** mrzutost, vážnost, zasmušilost: *inhumanae Camenae H*; utrpení, zármutek: *tota civitas confecta senio est*

*C; senio et maerore consumptus L*  
**b** stařec, dědek: *ut illum di senium*  
 (appos. k *illum*) *perdant Tr.*

**Senonēs, um, m.** 1 národ galský u horní Sekvany s hlav. m. Agedincum, nyn. Sens 2 jejich větev přistěhovalá do Itálie na pobř. umberském kolem Seny.

**sēnsibilis, e** [*sentio*] 1 pass. citelný, přístupný smyslovému vnímání 2 citlivý, schopný smyslového vnímání.

**sēnsim, adv.** [*sentio*] (pův. znatelně) zvolna, znenáhla, ponenáhlu, povlovně: *s. tardeve C; mentio s. illata L* jen příležitostně; *s. alqd reprehendere N* potají; *s. dicere C* rozvážně.

**sēnsuālis, e** [*sensus*] smyslový, smyslný.

**sēnsus, ūs, m.** [*sentio*] čijící a citová činnost duševní 1 **a** počitek, čítí, vjem, vnímání: *voluptatis sensum capere C* rozkoš cítiti; *neque enim est ullus s. in corpore C* = tělo vůbec nic nečije; *sensum voluptatemque percipere Pn; omnis sensūs expertia Cr* věci všeho čítí prostě = neživě; *si superest aliquis post funera sensus O* schopnost čítí; *sine sensu aetas senescit C* nepozorovaně **b** smysl (zrak, sluch atd.): *dulcem motum sensibus afferre C* smysly příjemně vzrušiti; *sensūs, interpretes ac nuntii rerum, in capite collocati sunt C; s. oculorum et aurium L* zrak a sluch; *mero sensibus victis Cr* smysly omámiti (= vědomí zatmítniti) 2 **a** cit v nejširš. sm.: *implorarem sensus vestros S; pro suo sensu aq dolore loqui C; ex animi sensu ac dolore pronuntiare C; spec. cit pro něco, porozumění, smysl: sensum omnem humanitatis amittimus C; tantum autem efficitur sensu quodam ac ratione dicendi C* řeči cituplnou a rozváženou **b** čítění, smýšlení, mínění, náhled: *communis hominum sensus C; oratio ex communibus sensibus ducta T* založená na obecné citové náladě; *quid est tuus s., quae cogitatio? C, vestri sensūs ignarus sum C* **c** rozvaha, soudnost: *domesticus nativusque s. C; communis sensus omnium CVH* zdravý rozum lidský 3 **a** smysl něčeho, obsah, význam: *verbi s. O* **b** myšlenka: *communes s. T.* = *loci communes* **c** věta, pe-

rioda: *verbo sensum cludere :: Quintilianus.*

**sententia, ae, f.** [*sentio*] 1 **a** mínění, názor, myšlenka, úsudek: *stabilis et certa s. C; adhuc in hac s. sum C; meā sententiā* podle mého mínění; *de dis habere certam sententiam C; ex animi (mei) sententia* podle mého nejlepšího přesvědčení **b** úmysl, vůle: *si honestatem tueri ac retinere s. est C* chceme-li hájiti; *sententia est n. stat CO* jest rozhodnuto, jest pevný úmysl; *ex sententia* podle přání, podle vůle; *talibus incensa est iuvenum s. dictis V* mysl **c** hlas, mínění, úsudek v poradě, nálež; rada, návrh: *sententiūs iudicum est liberatus C* hlasy soudců; *ex senatūs sententia C* podle usnesení s.; *sententiam dare L* hlas odevzdati; *in sententiam ire L* k mínění se přidati; *populus Rom. sententiam non tulit C* hlasem svým nerozhodl; *de amicorum sententia C* na radu přátel; *factum est senatus consultum in meam sententiam C* ve smyslu mého návrhu 2 **a** myšlenka, smysl, obsah, význam: *verbum non in eadem sententia ponitur C; voluntas et s. legis C* duch zákona; *in hanc sententiam respondere L* v ten rozum **b** konkr. myšlenka, věta slovy vyjádřená, výrok, rčení: *concinnae acutaeque C; selectae Epicuri brevesque sententiae C.*

**sententiola, ae, f.** [*sententia*] menší výrok, průpovídka, větička.

**sententiōsē, adv.** [*sententiosus*] **a** s bohatstvím myšlenek: *dicere C* **b** v podobě (běžného) rčení: *saepe s. ridicula dicuntur C* vtipným výrokem.

**sententiōsus, a, um** [*sententia*] myšlenkami bohatý: *genus dictionis C.*

**sentina, ae, f.** **a** voda na spodku lodním, kal: *sentinam exhaurire C;* odt. pak nejnižší prostor lodní, podpalubí jako nejhorší místo: *nunc autem vix est in sentina locus C* **b** o lidech vyvrhel, spodina, nejnižší sebranka: *tuorum comitum s. rei publicae C* spodina obce, složená z...

**Sentinum, ī, n.** město v Umbrii; adj. **Sentinās, ātis** sentinský: *ager L.*

**sentio, īre, sēnsī, sēnsus** **a** smysly čítí, vnímati, znamenati, pozorovati: *suavitatem cibi C* chutnati; cítiti, po-

ciťovati: *famem L; ita ut ne vicini quidem sentiant C* že by toho neznamenal; *de nihil sentiendo C* o bezcitnosti; *strepitum s. Hirt* slyšeti; *altera Bistonias pars est sensura sarissas O* již bylo usouzeno, aby pocítala; absol. *omne animal sentit C* vnímá (smysly); spec. metaf. bolestně pocítiti, zakusiti: *tecum ceptem fugam sensi H* = zažil jsem; *quid ipse ad Avaricum sensisset Cs; vastationem s. L* **b** poznati, seznati: *in hac urbe esse consules vigilantes C; sidera s. V* hvězdám rozuměti **c** míniti, mysliti, míti za to, smýšlet: *iocans an ita sentiens C; humiliter s. C* býti nízkého smýšlení; *sentire cum alqo* býti stejného smýšlení s někým, býti na straně něč; naopak *s. adversus alqm n. ab alqo* býti protivníkem někoho; *vera sentire de alqo C* míti správné ponětí **d** hlasovati pro něco: *qui haec sentitis, in hanc partem . . . ite Pn*; souditi: *quid irati gravius de vobis sentire poterunt! Cs.*

**sentis, is, m.** (zř. f.) trn, trní.

**sentus, a, um** [srov. *sentis*] trnitý, drsný: *loca V O.*

**seorsum a seorsus, adv.** [2. *se a vorsus* (= *versus*)] vl. různě obrácený, adv. odděleně, zvláště: *describi s. a ceteris Cr; s. cives sociique L* zvlášť občané a zvlášť spojenci; přenes. *s. ab rege exercitum ductare S* nezávisle na králi.

**sēparābilis, e** [*separo*] odlučitelný, oddělitelný.

**sēparātim, adv.** [*separo*] odděleně, odloučeně, zvláště: *s. a reliquis consilium capere Cs; s. pueri, senes, mulieres C.*

**sēparātiō, ōnis, f.** [*separo*] oddělení, odloučení, rozdělení.

**sēparātus, a, um** [*separo*] odloučený, oddělený, různý: *ager Cs; separatis temporibus N* v různých dobách; *separatae singulis sedes T* jednotlivci mají místa oddělená; vzdálený, odlehlý: *iuga H.*

**sē-parō, āre, āvī, ātum** oddělovati, odlučovati **a** *alqm a cetero exercitu Cr; Seston Abydenā separat urbe fretum O* Sestos od města Abydu; *nos mare separat ingens O; a perpetuis historiis bella separaverunt C* = zvlášť pojednávali

o válkách **b** přenes. nechávati stranou, nehleděti k něčemu: *virtus ipsa per se . . . separatā etiam utilitate laudabilis C* nehledíc k užtku. Part. *separatus* j. adj. v. t.

**sepeliō, īre, īvī (īī), sepultum** pochovati, pohřbíti (i ohněm) **1** *rogatus quem ad modum sepeliri vellet C* **2** přenes. **a** potlačiti, překonati, zničiti: *est sepeliendus dolor C; bellum adventu eius sepultum C* skončena **b** *somno sepultus V* ve spánek pohřžený; *custode sepulto V* když byl hlídač uspán; *paulum sepultae distat inertiae celata virtus H* v zapomenutí pokleslé zbabělosti.

**sēpēs** viz *saepes*.

**sēpia, ae, f.** [*σηπία*] sepie, hlavonožec vypoštějící hnědou tekutinu.

**sēpiō** viz *saepio*.

**Sēplasia, ae, f.** ulice v Kapui, kde se prodávaly masti a voňavky **C.**

**sē-pōnō, ere, posuī, positum** **a** stranou položiti, odložiti: *quod celari opus erat, habebant sepositum et reconditum C* stranou uloženo a uschováno; *neque ille sepositi ciceris invidit H* stranou uložného; *pecuniam s. L* uložiti, uschovati; *curas O* odložiti; *interesse pugnae an seponi T* zůstati vzdálen; spec. do vyhnanství vyloučiti, poslati; vypovědět: *in provinciam Lusitaniam, in insulam T* **b** odložiti, ponechati si, vyhraditi si: *tempus ad alqd C; principatum Nervae senectuti seposui T* vypsání vlády **N.** ponechal jsem si na stáří; *locus servilibus poenis sepositus T* určený **c** odloučiti, oddělit, rozeznávati: *inurbanum lepidio dicto H.* Part. *sepositus* j. adj. v. t.

**sēpositus, a, um** [*sepono*] **a** oddělený, zvláštní; *mea gloria O* **b** vzácný: *vestis Tb* **c** vzdálený: *fons Pp.*

**sēpta** viz *saeptum*.

**septem** [srov. *ἑπτὰ*, čes. sedm] *sedm*: *unus e septem C* jeden ze sedmi mudrců; *s. colles H* = *Roma; Septem Aquae C* krajina u Reate, nyn. St. Susanna; *Septem maria T* ústí Pádu.

**September, bris, bre** [*septem*] o měsíci sedmý: *mensis S.* sedmý měsíc t. j. září počtájc od března; *Calendae, Idus C H;* subst. mask. září.

**septemdecim** sedmnáct.

**septemfluus**, *a*, *um* [septem a fluo] sedmi rameny tekoucí, ústící: *Nilus O*.

**septem-geminus**, *a*, *um* sedmeronásobný: *Nilus V* sedmiramenný.

**septemplex**, *icis* [viz k duplex] sedmeronásobný: *clipeus V* o sedmi vrstvách; *Nilus O* sedmiramenný.

**septem-triōnēs** viz *septentriones*.

**septemvirālis**, *e* [septemvirī] náležící septemvirum, septemvirální: *s. auctoritas C*; subst. mask. pl. *septemvirales* bývalí septemvirové.

**septemvirātus**, *ūs*, *m*. [septemvirī] úřad septemvirů, septemvirát.

**septem-virī**, *virum*, *m*. sedmičlenný sbor, sedmička; septemvirové: *s. epulones* viz toto; *septemvirum acta C*.

**septēnārius**, *a*, *um* [septeni] sedmičetní: *s. versus* septenár, sedmistopý verš (vl. neúplný, kátalectický, v. osmistopý) trochejský, iambický i anapaestický; - <± *sacrum septenarium* sedm darů Ducha svatého>.

**septemdecim** viz *septemdecim*.

**septēni**, *ae*, *a* [septem] po sedmi: *duo fascēs septenos habuere libros L*; sedm: *fila lyrae O*, *dispar*, *septenis fistula cannis O*; *septeni deni* po sedmnácti, sedmnáct.

**septen-triōnēs**, *um*, *m*. [triones = boves] **1** sedmihvězdí Velkého i Malého Vozu. Odt. též sing. **septentriō**, *ōnis*, *m*. Vůz: *s. maior* Velký medvěd, *s. minor* Malý medvěd **2** meton. **a** sever, půlnoc: *septem subiecta trioni gens V*; *ad septentriones vergere Cs* **b** severní vítr, severák: *acer s. ortus est L*.

**septentriōnālis**, *e* [septentriones] severní; **septentriōnālia**, *ium*, *n*. severní krajiny.

**septiēs** [septem] sedmkrát: *s. consul est factus C*; *s. milies sestertium C* 700,000.000.

**septimānus**, *a*, *um* [septimus] vyznačený číslem sedm; subst. **a** **septimāni**, *ōrum*, *m*. vojáci sedmé legie **b** **septimāna**, *ae*, *f*. týden.

**Septimius**, *a* rod římský; zejm. **1 C**. S., augur **2 P. S. Scaevola**, odsouzený *repetundarum* r. 71 **3 L. S.**, vrah Pompejův **4 Titius S.**, básník a přítel Hora-

tiův **5 Porcius S.**, správce Rhaetie za Vitellia.

**septimus**, *a*, *um* [septem] sedmý; *septimus decimus* sedmnáctý; *septimum* po sedmé: *consul C*.

**septingentēsimus**, *a*, *um* [septingenti] sedmistý: *annus L*.

**septingenti**, *ae*, *a* sedm set: *milites L*. **septirēmis**, *is*, *f*. [septem a remus] sedmiřadka (loď se sedmi řadami vesel).

**septuāgēsimus**, *a*, *um* sedmdesátý: *annus C*.

**septuāgintā** sedmdesát: *aratores C*. **septuennis**, *e* [septem a annus] sedmi-letý.

**septum** viz *saepio*.

**septūnx**, *uncis*, *m*. [septem a uncia] **a** sedm uncí: *auri L* **b** sedm dvanáctin: *terna iugera et septunces L* tři a  $\frac{7}{12}$  jitra.

**sepulcrālis**, *e* [sepulcrum] „náhrobní“; pohřební: *fax O*.

**sepulcrētum**, *ī*, *n*. [sepulcrum] pohřebiště, hřbitov *Ct*.

**sepulcrum**, *ī*, *n*. [sepelio] pohřbívání, pohřbení, pohřeb: *honore sepulturae carere C*; též o spálení: *antequam cremaretur in foro, qui locus sepulturae destinabatur T*; meton. hrob. **sepulcro**, *ī*, *n*. [sepelio] pohřbívání, pohřbení, hrob: *condere sepulcro V* **b** náhrobek: *vestitum vepribus, et dumetis indagavi s. C* **c** mohyla: *onerare membra sepulcro V*; *ingenti mole s. imposuit V* mohylu nasypal **d** meton. *sepulcra legere C* nápisy náhrobní; *quidquam mutis gratum sepulcris Ct* zemřelým, pod. *placatis sepulcris O*; *virtus expe sepulcri O* smrti.

**sepultūra**, *ae*, *f*. [sepelio] pohřbívání, pohřbení, pohřeb: *honore sepulturae carere C*; též o spálení: *antequam cremaretur in foro, qui locus sepulturae destinabatur T*; meton. hrob.

**Sēquana**, *ae*, *m*. hlavní řeka galská, mezi Gallií a Belgií, nyn. Seine.

**Sēquani**, *ōrum*, *m*. Sekvanové, galský národ mezi Rhodanem, Rýněm, Jurou a Vogesami s hl. m. *Vesontio*, nyn. Bésançon; adj. **Sēquanus**, *a*, *um*: *ager Cs* území Sekvanů.

**sequāx**, *ācis* [sequor] následující, pronásledující, stíhající: *Latio dare terga sequaci V* = *Latinis sequentibus; flammae V, undae V* nepřátelské; *caprae V* chtivě vyhledávající jemné listí révové; *fumus V* vtíravý (věely zahánějící).

**sequēla**, *ae, f.* [sequor] sled **1** průvod **2** následek.

**sequentia**, *ae, f.* [sequor] pořadí. - ≠ <sekvence, hymnus>.

**sequester**, *tra, trum i tris, tre* [2. *secus*] **1** akt. zprostředkující: *pace sequestra V* (za prostřednictví =) pod ochrannou míru; subst. zprostředkovatel, spec. **a** při jednáních soudních a politických, opatřený penězi na podplácení **b** při soukromém sporu dvou stran, uschovávající spornou věc, uschovatel **2** pass. uložený k uschování; subst. neutr. uložená věc: *sequestro depone Pt* uložit k uschování.

**sequestrō**, *āre, āvī, ātum* [sequester] **1** uložit k uschování (u sekvestra) **2** vzdalovati, odlučovati **3** oddělovati, rozlišovati **4** odmítati.

**sequior**, *sequius* [sequor, srov. 2. *secus*] druhotný, špatnější, horší: s. *sexus* slabší pohlaví (= ženy).

**sequor**, *sequi, secutus sum* [srov. ἑπομαι ze \*σεν-] sledovati, následovati, provázeti alqm někoho, jíti za někým, držeti se někoho **1 a** *Caesarem amicitiae causa s. Cs; Gallos carri sequuntur Hirt* jedou za G.; *gloria virtutem sequitur C* jde za zdatností; *naturam ducem sequi C* držeti se přírody; *famam sequere H* drž se pověsti = lič osoby, jak je pověst podává; *sudor membra sequebatur V* stékal po údech; *pedum digitos, in quantum est quaeque secuta, traxit O* až kam která došla **b** stíhati, pronásledovati: *hostem ferro V*; přenes. *poena alqm Cs* trest stíhá, zastihuje; *poena scelus sequitur C* **2** přenes. **a** honiti se, pachtiti se alqd po něčem, za něčím, snažiti se o něco: *sed credo aliqui secutos C* že sledovali důležitý cíl; *otium et tranquillitatem vitae C*; *amicitiam, gratiam alcis Cs*; *spem vanam O*; *praemia militiae O*; *ferro extrema V* = mečem se usmrtiti; *verba sequi H* sháněti, pracně hledati **b** časově, po řadě následovati, dostaviti se, přijíti (po něčem): *sequitur hunc annum Caudina pax L*; *sequitur vox L* provází to (= zaznívá k tomu) hlas; *lacrimae sunt verba secuta O sm.* vyřinuly se při těch slovech **c** logicky vycházejí, plynouti, vyplývati: *sequitur, ut falsa enuntiatio*

*sit C* z toho plyne, že . . .; *non sequitur, ut non sapiat C*; *sequitur esse causas immutabiles C d* poddati se, povoliti; vyhověti; řídití se něčím: *volens facillisque sequetur ramus V*; *numerum sequi L* řídití se počtem, přidržeti se; *consilia s. L* řídití se radami; *secutus morem regum priorum L* podle zvyku; *Polybium C* přidržeti se; *responsa s. V* býti poslušen **e** připadnouti, dostatí se: *urbes captae Aetolos sequuntur L* dostávají se údělem Aitolům; *heredes monumentum ne sequeretur H* aby nepřšlo na dědice.

**Sēr** viz *Seres*.

**sera**, *ae, f.* závora.

**Serāpiōn**, *ōnis, m.* [Σεραπιων] zejm. **1** zeměpisec z Antiochie, odpůrce Eratosthenův **2** přezdívka P. Kornelia Scipiona Nasiky.

**Serāpis**, *is a pidis, m.* [Σεραπιας] staré egyptské božstvo v době Ptolemajců vlivem řeckým představované jako bůh podsvětí. Uctívání jeho se rozšířilo za pozdějších císařů daleko po Evropě.

**serēnitās**, *ātis, f.* [serenus] jasnost, jasno **a** jasné nebe, jasné počasí **b** metaf. s. *fortunae L c* jasnost jako titul císaře.

**serēnō**, *āre, āvī, ātum* [serenus] vyjasniti: *caelum tempestatesque V* bouřlivé nebe; *lux serenans C* jasné světlo denní; básn. *spem fronte serenat V* ukazuje na čele jasnou naději.

**serēnus**, *a, um* jasný; subst. **serēnum**, *ī, n.* jasné nebe.

**Sēres**, *um, m.* [Σήρες] Sérové, národ dálného východu (pro Římany) vých. a sev. od Indie, zejm. v Číně, proslulý průmyslem hedvábnickým; adj. **Sēricus**, *a, um* (též <**sēricus**, *a, um*>) = sérský: *sagitta H*; hedvábný: *pulvillus H*; **sēricum**, *ī, n.* hedvábná látka; **sērica**, *ōrum, n.* hedvábné šaty.

**Sergius**, *a* patric. rod římský; zejm. **1 L. S. Fidenas**, kons. r. 437, vítěz nad Fidenami **2 C. S. Orata**, labužník za doby Ciceronovy **3 L. S. Catilina** viz toto.

**sēria**, *ae, f.* podlouhlá nádoba hliněná na víno *n. olej*: džbán, baňka.

**sēribibī**, *ōrum, n.* [sero a bibo] pozdní pijáci, mazavkové *Inscr.*

**sēricus** v. *Seres*.

**seriēs**, *ēī*, f. [l. sero] řetěz, řada: *vinculorum Cr* o uzlu gordijském; *ferreae laminae serie inter se conexae Cr*; *iuvenum s. Tb* řetěz, kolo (o tanci); přenes. s. *rerum C* spojitost; *annorum H*, *temporis O*; *series iuncturaeque H* pořadí, uspořádaní; rod, rodokmen: *digne vir hac serie O*.

**sēriō**, adv. [*serius*] vážně.

**Seriphos** n. -us, *ī*, f. [Σέριφος] skalnatý ostrůvek záp. od Paru, nyn. Serfo; adj. **Seriphus**, *a*, *um* serifský: *saxum T*; jako subst. *Serifan*.

**sērius**, *a*, *um* vážný: *verba H*, *mala H* vážná nehoda; subst. neutr. vážná věc, vážná řeč: *seria quaerere H*; *per seria T* vážně; *res in serium versa est Cr* stala se vážnou; *seria frontis explicare H* vážné vrásky vyhladiti; *vertere seria ludo H* vážný tón tragedie zaměnit zřetlem.

**sermō**, *ōnis*, *m*. [l. sero] **1 a** rozmluva, rozhovor, rozprávka: *discumbitur, fit s. inter eos C*; *noctem sermone trahebat V*; *hunc socci cepere pedem alternis aptum sermonibus H* vhodný pro hovor; *facta peribunt, nedum sermonum stet honos H* (pouhých) slovy; *dare alci sermonem CN* látku k rozmluvě; *tu sermo es Pp* předmět hovoru **b** hovor, mluvení, řeč: *in sermonem hominum venire C* dostat se do lidských řečí; *vix feram sermones hominum C*; *erat in sermone res, magnam pecuniam Heraclio relictam C* mnoho se o tom mluvilo; *sermo admirantium C* hlasy obdivu; pověst: *dissipatur s. totā Asiā C* **2 a** (vědecká) rozmluva, rozprava: *Laelius sermonem habuit cum Scaevola de amicitia C*; *de philosophia s. habetur N* **b** řeč obecná (prostá, neumělá, nevázaná), próza: *nisi quod pede certo differt sermoni, sermo merus H*; *sermoni propiora H* všednímu hovoru příbuznější; *nostrorum sermonum candide iudex H* = satir a listů (slohem blízkých hovorové řeči) **c** přednes, proslovy, řeč (kratší a prostší než *oratio*): *sermonem habui apud municipes meos Pn* **3** řeč jako výraz myšlenek, mluva, výraz: *elegantia sermonis C*; *ser-*

*mo humanus, hominum* řeč lidská; s. *Persarum N* jazyk perský.

**sermōcinātiō**, *ōnis*, f. [*sermocinor*] mluvení, rozmlouvání, rozhovor.

**sermōcinor**, *ārī*, *ātus sum* [*sermo*] rozmlouvati, hovořiti: *cum alqo C*.

**sermōnō**, *āre* [*sermo*] hovořiti: *nec loqui nec s. Inscr.*

**sermunculus**, *ī*, *m*. [demin. k *sermo*] prázdné povídání, tlach; klep: *urbani malevolorum sermunculi C*.

**1. serō**, *ere*, *seruī*, *sertum* [srov. εἶρο] řaditi, připojovati, pojiti, vázati, víti, plésti, splétati: ve vl. sm. jen part. perf. pass. *sertae loricae N* pletené (z kroužků); jinak přenes. *multa inter se vario sermone serebant V* mnohé věci probírali; *rerum humanarum ordo seritur L*; *argumento (v. t.) fabulam s. L*; *ex bellis bella L* válku na válku hromaditi, nepřetržitě válčiti; *in verbis serendis cautus H* v řaděni slovy; *secreta colloquia cum alqo L* navazovati.

**2. serō**, *ere*, *sēvī*, *satum* [srov. čes. sítí] **a** sítí, sázeti: *interiores (Britanni) frumenta non serunt Cs*; *arbores C*; *agrum s. O Cr* osévati; subst. **sata**, *ōrum*, n. v. t. **b** ploditi: *non fortuito sati et creati sumus C*; subst. **satus**, *a* zplonenec, potomek, syn, dcera: *sate sanguine divum V*; *satae Peliā O*; *Anchisā satus V* = *Aeneas c* metaf. *leges s. C* pěstiti; *civiles discordias L* rozsévati sváry; *rumores VCr* roztrušovati; *aurea sata est aetas O* = vzešel; *mentionem s. L* prohoditi.

**3. sērō**, *sērius*, *sērissimē*, adv. [*serus*] v pozdní době, pozdě: *eo die Lentulus venit s. C*; *s. a nostris poetae cogniti C*; (příliš) pozdě: *s. profectus est N*; *sero medicina paratur, cum mala convaluere O*.

**sērōtinus**, *a*, *um* [*sero*] pozdní.

**serpēns**, *entis*, *m*. f. [*serpo*] had; *in serpente deus O* v hadí podobě; *serpentum ore Tb* hadí tlamou; *pars quota Lernaee serpens eris Echidnae? O* jakožto had; jako souhvězdí *Drak* = *Anguis: polo posita proxima Serpens O*.

**serpentigena**, *ae*, *m*. [*serpens a gigno*] z draka zrozený: *serpentigenae O* obří vzrostlí ze zasetých zubů dračích.

**serpentipēs**, *pedis* [*serpens a pes*] hadonohý: *Gigantes O*.

**serpirastra** n. **serperastra**, *ōrum*, n. desky k narovnání křivých noh u dětí; obr. oprávec: s. *cohortis meae* C.

**serpō**, *ere*, *psī*, *ptum* [srov. *ερω*] **a** plaziti se, lézti (o hadu a jin. živoč.) **b** vinouti se, plížiti se, pomalu téci: *hedera* V, *Hister* O, *somnus* V; přenes. m. šířiti se: *ignis latius serpit* Cs rozlézá se, šíří se; *serpit per agmina murmur* V; *caritas serpit sensim foras* C láska se šíří ponaáhlu ven; pod. *amicitia*, *consuetudo*; *malum* C vine se, prolézá. Part. *serpens* j. subst. v. t.

**serpullum**, **serpyllum**, **serpillum**, *ī*, n. [*ερπυλλον*] mateřídouška.

**serra**, *ae*, f. pila.

**serřacum** n. **sarracum**, *ī*, n. nákladní vůz dvojkolový, kára.

**Serrānus**, *ī*, m. příjmení římské; zejm. **1** C. *Atilius* S., konsul r. 257, vítěz nad Puny **2** C. A. S., praetor r. 218, při ucházení se o konsulát odmrštěn **3** C. A. S., aedil r. 194, uspořádal první *Megalesia* **4** C. A. S., praetor r. 192, konsul r. 170 **5** *Sextus* A. S. *Gavianus*, tribun l. r. 57, nepřítel Ciceronův.

**serřatus**, *a*, *um* [*serra*] pilovitý: *nummi* T se zoubkovaným okrajem.

**Serrhēum**, *ī*, n. [*Σέρρηετον*] mys s tvrzí v Thrákii.

**serrula**, *ae*, f. [*serra*] pilka.

**serta** viz *sertum*.

**Sertōrius**, *ī* m. plebejský rod římský; zejm. Q. S., stoupenec Mariův, v Hispanii válčil proti straně Sullově, Perpernou zavražděn; adj. **Sertōriānus**, *a*, *um*: *bellum* C válka se S.; *duces*, *milites* C Sertoriiovi.

**sertum**, *ī*, n. (ob. pl. *serta*, *ōrum*) i *serta*, *ae*, f. [l. *sero*] pletenec (z květin), květinový závěs, girlanda, věnec.

**serum**, *ī*, n. [srov. *ὀρός*] syrovátka; vúb. (syrovatečná) tekutina.

**sērus**, *a*, *um* **a** pozdní (= v pozdní době): *vesper*, *crepuscula* O; *aetas* O Tb; *sera nocte* Tb; zvl. pozdě (pomalu) rostoucí n. plody nesoucí: *ulmus* V, *arbor* O; pozdě se vyplūující: *spes* L, *omina* V, *portenta* C; praedik. = *sero* pozdě: *serus in caelum redeas* H; *nunc sera querelis adsurgis* V; s gen. *seri studiorum* H kteří se pozdě (t. j. k stáru) něčemu na-

učili, pozdní učenci (= *ὀψιμαθεῖς*) **b** pozdní = opozdilý, zpožděný, příliš pozdní: *serum auxilium venerat* L příliš pozdě; *sera gratulatio* C; *cum e somno surrexisset, id quod serum erat* L hodně pozdě. = Subst. **sērum**, *ī*, n. pozdní čas: s. *erat diei* L, *in serum noctis* S srov. *in culminibus nocte sedens serum* (adv.) *canit* V do pozdní noci; *extrahebat in quam maxime serum diei certamen* L půtka byla prodlužována jak jen možno do pozdní doby dne; plur. *sera* (adv.) *comans narcissus* V pozdě se rozvíjející. Adv. *sero* v. t.

**serva** viz *servus*.

**servābilis**, *e* [*servo*] zachranitelný. **servāns**, *antis* [*servo*] šetřící, zachovávací: *servantissimus aequi* V nejvíce dbalý práva.

**servātor**, *ōris*, m. [*servo*] zachránce: *rei publicae* C, *capitis mei* C.

**servātrix**, *īcis*, f. [*servo*] zachránkyně: s. *celebrabere* O.

**servilis**, *e* [*servus*] otrocký: *bellum* C války s otroky; *capita* L otroků; *indoles*, *iugum* C; *servilem in modum* Cs jako (se jedná) s otroky; *terror* s. L strach z otroků.

**serviliter**, adv. [*servilis*] otrocky, jako činí otroci: *omnia* s. (*facere*) T.

**Servilius**, *a* rod římský s množstvím rodin; zejm. **1** C. *Servilius Ahala*, velitel jízdy za diktátora Cincinnata **2** Cn. S. *Geminus*, jako konsulár padl v bitvě u Kann **3** P. S. *Rullus*, proti jehož návrhům měl Cicero své řeči agrární **4** P. S. *Casca*, vrah Caesarův **5** Q. S. *Caepio*, protivník Saturninův a Skaurův; jeho sestra *Servilia*, matka Brutova **6** C. S. *Glaucia*, quaestor r. 100, zavražděn na rozkaz Mariův; adj. **Servilius**, *a*, *um* Serviliův: *lex iudiciaria* C (Q. S. *Caepiona*); *lacus* S nádržka na foru římském.

**serviō**, *īre*, *īvi* (*īi*), *ītum* [*servus*] **1** pūv. **a** býti otrokem, služby otrocké konati, sloužiti, otročiti někomu: *qui libertate caret, serviet aeternum* H; *non sibi defuisse, cui nupta diceretur, nec cum quo tacita serviret* L mlčky porobu snášela; *Phrygio* s. *marito* V sloužiti; též s vnitř. ak. *servitutum servire* Pt sloužiti

jako otrok **b** o pozemcích, budovách atp. míti na sobě služebnost, býti obtížen závazkem: *omnia (praedia), quae serviebant C; (aedes) serviebant C* **2** přenes. **a** sloužiti něčemu, oddán býti, zření míti k něčemu, hleděti si něčeho: *amicis et famae N; rei familiari C* věnovati se; *dolori suo C* oddávati se; *gloriae C* snažiti se o zjednání slávy; *tempori C* míti zření k době; *saluti, valetudini C* dbáti; *rumoribus Cs* dbáti = za pravdu dávati **b** poslouchati, býti ovládán od . . . : *non iracundiae serviam C; legibus servimus, ut liberi esse possimus C.*

**servitium**, *iž, n.* [servus] **1 a** otroctví, otrocký stav, otrocká služba: *quam gravis casus ex regno in servitium foret S; Phthiam servitio premet V* **b** metaf. jho, jařmo (otrocké), poroba, poddanství: *colla (bom) servitio adsuescunt V; Germanias servitio premere T* ujařmiti **c** konkr. = *servi* otroci, otrocká třída: *ex omni faece urbis ac servitio C; servitia . . libertatem alienam oppugnatum venire L* **2** váb. služba.

**servitor**, *ōris, m.* [servio] sluha.

**servitūdō**, *inis, f.* [servus] otroctví.

**servitūs**, *ūtis, f.* [servus] otroctví, poroba, služebnost, poddanství, poddanost: *fit in dominatu servitus, in servitute dominatus C; aliae nationes servitutem pati possunt C; servitutem fundo imponere C* služebný závazek; *s. muliebris L* poddanost muži; konkr. otroci: *pubes tibi crescit omnis, s. crescit nova H.*

**Servius**, **a** předejmení v rodě Sulpicii a Klodiů.

**servō**, *āre, āvī, ātum* [servus] **1 a** hlídati něco: *haedos V, pomaria O; Tisiphone vestibulum servat V; nutricis limen s. O;* absol. *natus nemo in aedibus servat Pt*, živá duše' nehlídá **b** pozorovati něco, dávati pozor na něco, pozorování konati: *sidera V; servare de caelo C* o augurovi pozorovati znamení na nebi; *itīnera alcis Cs* pozorně sledovati; odt. **c** místo nějaké neopouštěti, zdržovati se, obýváti: *nymphae, quae flumina servant V; hydra servans ripas V; tu nidum servas H* ty se držíš hnízda **d** absol. míti pozor, dávati pozor: *triumviris capitalibus mandatum est, ut servarent, ne*

*qui nocturni coetus fierent L* **2 a** zachovávat něco: *ordines Cs; leges iuraque H* ostříhati; *ius iurandum N; fidem C* slovu dostáti; *pacem L; officia s. C* konati, plniti; *promissa C* splniti; *vestigia s. V* stopy se držeti; *diem s. L* lhůtu dodržeti; *vitae munia recto more H* zastávati řádně **b** chrániti, zachrániti: *urbs ex omni impetu regio . . servata C; navem gubernator ex hieme servat N; regnum alci N; nomen et fama servant locum V* **c** uchraňovati, chovati: *Homeri carmina scrinio Cr; lectum Massicum H; ad quae (tempora) tu te ipse servaras C; vosmet rebus servate secundis V* uchraňte se pro lepší časy; *exempla fortia servat O* v paměti chová. Part. *servans* j. adj. v. t.

**servulus** a starší **servolus**, *ī, m.* [servus] otrok (obyč. v pohrdavém význ.).

**servus**, *ī, m.* a **serva**, *ae, f.* [z koř. \*sver-, srov. *vereor*, ὄραω, φρουρός] (pův. asi hlídač) otrok, sluha, služebník, nevolník; přenes. *cupiditatum, legum C;* adj. **servus, a, um** otrocký, službě otrocké podrobený, zotročený, nevolnický, poddaný: *reges serva omnia et subiecta imperio suo esse velint L; octo milia liberorum servorumque capitum L* nevolnických osob; *civitas L; imitatores servum pecus H* otrocký; *serva praedia C* služebností obtížen.

**sescenāris**, adj. neznámého původu a význ.: *bos s. L* o obětním dobytčeti; bylo vykládáno i jako *sescenaris* ze *sesqui* a *annus* půldruhého roku starý.

**sescenārius, sescenī** atd. viz *sexcenarius, sexceni* atd.

**sēsuncia**, *ae, f.* [sesqui a uncia] půldruhé unce.

**seselis**, *is, f.* [σέσελις] sesel, okoličnatá rostlina.

**Sesōstris, idis, m.** [Σέσωστρις], též **Sesōsis, idis, m.** egyptský král, viz *Rhamses*.

**sēsqui**, adv. [sēs = semis] o polovici více (než veličina, k níž přidáno): *s. maior C* o polovici větší = půldruhé jedničky.

**sēsqui-alter, era, erum** půldruhého: *quae esset secundae sesquialtera C* aby byla o polovici větší druhé.

**sēsqui-hōra, ae, f.** půldruhé hodiny *Pn.*



**sēsqui-modius**, *iī*, *m.* půldruhé měřice *C.*

**sēsqui-octāvus**, *a*, *um* obsahující celek a osminu =  $\frac{9}{8}$ .

**sēsqui-pedālis**, *e* dlouhý půldruhé stopy: *dentes sesquipediales Ct*; *tigna sesquipedia* *Cs*; *verba H* sm. sáhodlouhá.

**sēsqui-plāga**, *ae, f.* půldruhé rány *T.*

**sēsqui-tertius**, *a*, *um* obsahující celek a třetinu =  $\frac{4}{3}$ .

**sēsquiple**x, *icis* [srov. k *duplex*] půldruhanásobný: *modus C.*

**sessilis**, *e* [sessus] způsobilý k sedění: *tergum equi O.*

**sessiō**, *ōnis, f.* [sedeo] sedění: *status, incessus, s. C*; *sessiones quaedam C* jakési způsoby sedění; zvl. zasedání; konkr. místo sedění = *exedra* sedadlo.

**sessitō**, *āre*, — [sedeo] sedávati, míti sídlo: *in Pericli labris C.*

**sessiuncula**, *ae, f.* [sessio] „kroužek“ (k rozhovoru, zábavě).

**essor**, *ōris, m.* [sedeo] **a** divák v divadle: *in vacuo essor plausorque theatro H* v prázdném divadle sedaje a tleskaje **b** obyvatel: *veteris urbis N.*

**sessōrium**, *iī, n.* [sedeo] **1** sedadlo **2** sídlo.

**sēs-tertius**, *iī, m.* [semis tertius = třetí poloviční, tedy  $2\frac{1}{2}$  assu] sestercius, stříbrná mince římská různé hodnoty (do r. 117 =  $2\frac{1}{2}$  assu, pozd. 4 assy); při číslovkách základních do 1000 stává nom. *sestertii*; při tisících gen. *sestertium* *n.* (řidčeji) *sestertiorum*; gen. *sestertium* stal se neutr. sing. ve význ. 1000 sestercii: *duo sestertia* 2000 sest.; miliony vyjádř. *decies, vicies.. centena milia sestertium* jeden, dva miliony; vynecháním pak slov *centena milia* nabylo pak slovo *sestertium* jako neutr. sing. významu 100.000 sestercii: *vicies sestertium* 2 miliony, *centies sestertii summa* 10 milionů. Značka IIS (dvojka a značka pro semis), z čehož HS = *sestertius*.

**Sēstius** viz *Sextius*.

**Sēstos** *n. us, ī, f.* [Σηστός] město u Hellespontu na straně evropské (naproti byl Abydos).

**sēta** viz *saeta*.

**Sētabis**, *is, f.* město v Hispanii Tar-

rakonské, proslulé lnářstvím; adj. **Sētabus**, *a, um* ze *S.*: *sudaria Ct* z jemného plátna.

**Sētia**, *ae, f.* [Σητία] staré město v Latii, proslulé vinařstvím, nyn. Sezza; adj.

**Sētīnus**, *a, um* setijský: *ager C L.*

**sētius**, psáno též **sēcīus** a **sectius** komp. adv. [snad srov. *serus, sero*] (pův. později, význ. splynulo se *secus, sequitus*) **a** méně: *non s.*; *nihilo s.*; *instat non s.* V neměně doráží **b** jinak: *nec s. omnis secto via limite quadret V.*

**seu** viz *sive*.

**Seuthēs**, *ae, m.* [Σεούθης] král thrácký.

**sē-vehō**, *ere, vēxī, vectum* stranou vézti, med. — pass. **sēvehor** stranou jeti, odbočovat, vyjížděti z cesty: obr. *cur tua praescrivi sevecta est pagina gyro? Pp* proč odbočila z dráhy?

**sevērē**, adv. [severus] přísně, vážně.

**sevērītās**, *ātis, f.* [severus] přísnost, vážnost; vážná nálada; někdy s příhanou puntičkářství.

**sevērus**, *a, um* **a** přísný, svědomitý, vážný: *constans, s., gravis C*; *homo et sapiens et sanctus et s. C*; o věcech: *frons C, vultus H, imperium L, genus dicendi C, res N* **b** krutý, tvrdý, ukrutný; mrzutý: *qui perindulgens in patrem, idem acerbe s. in filium C*; *adimam* (v. t.) *cantare severis H* mrzoutům; pod. *lymphae, vini pernicies, ad severos migrate Ct*; *amnis s. Cocyti V*; *severum Falernum H* trpké.

**1. Sevērus**, *ī, m.* jm. rodinné, zvl.

**1 Cornelius S.** básník doby Ovidiovy **2 T. Cassius S.** řečník za Augusta a Tiberia.

**2. Sevērus mons** horstvo v Sabinu, vých. od Nursie.

**sēvir** *n. sexvir, ī, m.* (utvořeno z pl. *seviri n. sexviri*) člen šestičlenného kolegia, člen šestky, zejm. **1 seviri Augustales** šestičlenné kolegium kněžské, obstarávající kult Augustův **2 seviri equitum Romanorum** náčelníci šesti oddílů římských jezdců.

**sē-vocō**, *āre, āvī, ātum* stranou zavolati, odvolati: *plebem in Aventinum C* vyvolati (srov. *secessio*); vzdalovati, odloučiti: *a negotio C.*

**sēvum** vulg. = *sebum*.

**sex** [srov. ěž, čes. šest, něm. sechs] šest; *sex septem* H šest nebo sedm; *sex primi* šest prvních radních v městech provincií C.

**sexāgēnī, ae, a** [sexaginta] po šedesáti: *sexagena milia modium tritici* C; <subst. **sexāgēna, ae, f.** kopa (grošů)>.

**sexāgēsīmus, a, um** [sexaginta] šedesátý: *dies, annus* C.

**sexāgiēs, adv.** [sexaginta] šedesátkrát: *sestertium* s. (sc. *centena milia*) C 6 milionů sest.; i pouhé s. *esse* C míti cenu 6 milionů s.

**sexāgīntā** [srov. ἑξήκοντα] šedesát.

**sexangulus, a, um** [sex a *angulus*] šestiúhelníkový, šestihranný: *cera* O.

**sexcēnārius n. sescēnārius, a, um** šest set (mužů) čítající: *cohortes* Cs o šesti stech m.

**sexcēnī n. sescēnī, ae, a** [sexcenti] po šesti stech, šest set: *denarii Cr, nummi* C.

**sexcentēsīmus n. sescentēsīmus, a, um** [sexcenti] šestistý.

**sexcentī n. sescentī, ae, a** [sex a *centum*] šest set; obyč. ve sm. bezpočetný, nesčetný (srov. „na tisíc“).

**sexcentiēs n. sescentiēs, adv.** [sexcenti] a šestsetkrát: s. *sestertium* šedesát milionů b bezpočtukrát: *alqd conficere* C. **sexdecim** viz *sedecim*.

**sexennīs, e** [sex a *annus*] šestiletý.

**sexennium, ī, n.** [sexennīs] šestiletí.

**sexiēs, adv.** [sex] šestkrát.

**sexprimī** viz *sex*.

**sextadecimānī, ōrum, m.** [sextadecima (*legio*)] vojáci šestnácté legie.

**sextāns, antis, m.** [sexta šestina] šestina assu; jako váha šestina libry = 2 unce.

**sextārius, ī, m.** [sexta (*pars*)] šestina kongia = asi 1/2 litru: *vini* H „püllitr“.

**Sextilis, e** [sextus] šestý: (*mensis*) S. srpen (pův. šestý měsíc), pozd. nazván *Augustus*; *Calendae Sextiles, Nonae, Idus* L 1., 5., 13. srpna.

**Sextilius, a, rod** římský, z něhož pocházela matka císaře Vitellia.

**Sextius** a vulg. **Sēstius** [-ē-, je-li jisté, snad podle *Quinctius*] rod římský; zejm. P. S., přítel Ciceronův, jenž dokázal povolání Cicerona z vyhnanství; od Klodiovců byl obžalován *de vi*, hájen s úspěchem od Cicerona; adj. **Sēstianus, a, um** Sestiův: *dicta C, conviva* Ct; *lex*

*L* zákon L. S. Laterana dávající plebejům právo na konsulát.

**sextula, ae, f.** (sc. *pars*) [demin. k *sexta*] „šestinka“, 1/6 unce, t. j. 1/6 dvanáctiny čili 1/72 celého dědictví.

**1. sextus, a, um** [srv. ἕκτος, čes. šestý] šestý; s. *decimus* šestnáctý; *sexta* CH (sc. *hora*) polední hodina (odt. *siesta*); *sexta* (sc. *pars*) šestina; **sextum, adv.** po šestě: *consul* C.

**2. Sextus, ī, m.** předejmení římské, zkratka S., na př. S. *Roscius Amerinus, S. Pompeius*.

**sexus, ūs, m.** pohlaví: *virilis* L; obr. *Psyche sexum mutatur* Ap změni si pohlaví, t. j. změni se v muže.

**sī,** spojka podmín. [vl. lok. od zájm. koř. \*so- (srov. ó)] **1** pův. adv. ukazovací tak (odt. *sic* v. t.): *si dis placet*, tak se líbí bohům; tento pův. význ. se udržel v zaříkániích hovor. mluvy: *si te di ament* Pt tak nechť tě bozi mají rádi; druhdy = čes. jako že: *interimam ego te, si vivo* Pt; *si bene me novi* H **2** spojka **a** podmín. jestliže, -li, jestliže by, kdyby: *si placet* C libo-li, prosím; *si minus* ne-li: *si minus potuissent* Cs nebudou-li však moci; srovnávací *ac si, perinde ac si, quasi* s konj. jako by, jako kdyby **b** připoušt. třeba, byť i = *etsi, etiamsi: quas si exsequi nequirem* C; *si omnia dixerō, tamen* C; *quae si dubia essent, tamen decebat* S **c** práci a vybíz. jen aby, kéž by: *si nunc se nobis ostendat ramus* V = *utinam*; o *si Iupiter mihi referat annos* V **d** tázací zdali: *quaesiverunt, si incolumis evassisset* L.

**sibī, sibimet** viz *se*.

**sibīlō, āre, —** [sibilus] syčeti: *vipera* V; přech. vysyčeti, vypískati: *modestos homines* C; *populus me sibilat* H.

**sibīlus, a, um** syčící: *colla, ora* V o hadech; subst. **sibīlus, ī, m.** (pl. též *sibila* n. O) sykot, syčení, pískání, písknutí; též vypískání ve sm. potup.; šumění (listí): *sibillum edere* Ct.

**Sibuzatēs, ium, m.** národ v Aquitanii.

**Sibylla, ae, f.** [Σιβυλλα] Sibylla, jméno věstkyně; zejm. S. kumská V; meton. vůb. stařena: *invenies illic, quae sit per*

*calices facta Sibylla suos O* t. j. vypila tolik pohárů, kolik bylo S. let. Odt. adj. **Sibyllinus, a, um** sibyllský.

**sic**, adv. [*si a ce, srovn. hi-c(e)*] takto, tak, takovým způsobem; na ten způsob **1** vůb. zvl. v přirov.: *ut ... sic jako... tak, sicut... sic, veluti... sic* atp.; *sic est vulgus C* takový jest **2** spec. **a** sm. s tou podmínkou, že: *praefecturas sic accepit, ut N; id sic ratum esse, si patres auctores fierent L* s tou podmínkou, tenkrát, v tom případě. . ., *schválí-li; non sic ad proelia veni V* nepřišel jsem s tou myšlenkou **b** při přání: *sic habites terras O* = jako že si přeji, abys = kéž tak dlíš. . .; *sic te diva potens Cypri regat H* tak ať tě řídí; někdy za to ať: *s. numquam, quae te spernere possit, ames O*; ellipt. *s. deinde* (snad *habeat*), *quicumque alius transiliet moenia mea L* takový měžž osud **c** praegn. jen tak: *sic temere iacere H; non posse sic abire C*; tak málo: *an fortuna mea sic mihi nota fuit? O*.

**sica, ae, f.** dýka; meton. úkladná vražda, vraždění: *hinc sicae nascuntur C*.

**Sicambri** viz *Sugambri*.

**Sicānī, ōrum, m.** [*Σικάνοί*] prastarý národ sicilský, básn. = Sikulové; adj. **Sicanus, a, um** a **Sicānus, a, um** sicilský; **Sicanis, idis, f.** sicilská: *undae O*; subst. **Sicania, ae, f.** Sicilie.

**sicārius, iī, m.** [*sica*] úkladný vrah, zákeřník, zbojník: *iudicium inter sicarios committitur C* soud pro úkladnou vraždu se koná; *accusare alqm inter sicarios C* z úkladné vraždy.

**Sicca, ae, f.** město v Numidii, nyn. Kef; obyv. **Siccēnsēs, ium, m.** Sikčané.

**siccine n. sicine (sicin)**, adv. [*sic a -ce a -ne*] táz. takto? tak?

**siccitās, ātis, f.** [*siccus*] **a** suchost: *paludum Cs* vyschlost; spec. o tělesném stavu zdravá suchost (jakožto opak proti vodnatelnosti, katarům a pod.): *s. corporis C* **b** sucho: *siccitate et inopia frugum insignis annus fuit L* **c** o řeči střízlivost, prostota.

**siccō, āre, āvī, ātum** [*siccus*] **a** sušiti, vysušiti: *lina madentia O, capillos O*; *genas O* osušiti; *humida lumina*

*Pp*; vysušiti = odvodniti: *paludes C, fluvios, fontes O*; *genitor vulnera siccabat V* krev z ran zastavoval = léčil rány **b** prázdni: *ubera, calices H; cadi cum faece siccati H* = až na dno vyprázdněné; *siccata ovis O* vydojená.

**siccoculus, a, um** [*siccus a oculus*] suchooký, mající suché oči, neslzící.

**siccus, a, um** **a** suchý, vyschlý, vysušený, vyprahlý: *arena V, agri H, litus V, oculi H* = bez slz; s abl. odluky *siccae sanguine fauces V* nedostatkem krve vyprahlý jícen; prázdny: *urna H; pocula Tb; sicca voce locuta est O* vyprahlým; o souhvězdích *magna minorque ferae, utraque sicca O* t. j. do moře se neponořující = nezapadající (o souhvězdích Velkého a Malého medvěda); pod. *sicca sint oculis proxima signa meis O*; spec. o tělesném stavu zdravě suchý (jakožto opak proti vodnatelnosti, katarům a pod.): *Asinius adeo durus et s. T*; subst. **siccum, ī, n.** soš, suchá země: *in sicco na suchu; donec rostra tenent siccum V* **b** (nenapojený =) střízlivý (op. *udus, uvidus*): *siccis omnia dura deus proposuit H, forum mandabo siccis H*; žízňivý: *s. et inanis H; abstinentiā sicca* *Ptr* postem vyčerpaná **c** o řeči: prostý, nehledaný: *oratio C*.

**Sicelis, idis, f.** [*Σικελίς*] sicilská: *nymphae O, Musae V* bukolské, vzhled. k Theokritovi; subst. Sicilanka: *Sicelides veniunt O*.

**Sichaeus, viz Sychaeus.**

**Sicilia, ae, f.** [*Σικελία*] Sicilie; adj. **Siciliēnsis, e** sicilský, ze Sicilie: *fretum C, pecunia C, annus C* rok quaestury na Sicílii.

**sicillissō** viz *graecisso*.

**sici-ne**, adv. tak? takhle?

**sī-cubi**, adv. [*si a ubi, srov. necubi*] jestliže (ně)kde.

**sicula, ae, f.** [*sica*] malá dýka; obr. *pendens s. Ct* visící ubohá dýka.

**Siculi, ōrum, m.** [*Σικελοί*] Sikulové, Sicilané; adj. **Siculus, a, um** sicilský: *pastor V* = Theokritos; *tyrannus O* = Falaris; *fuga Pp* útěk Pompeja Ml. na Sicílii.

**sī-cunde**, adv. [*si a unde*] jestliže (kdyby) od(ně)kud.

**sic-ut, sic-uti**, adv. tak .. jako: *decem naves fecerat, sicut ceterae civitates C*; jako: *sicut poetae solent C*; jak: *s. lex iubebat C*; jakož: *si licuit, sicuti certe licuit C*; u jednotl. pojmu jako, jakoby: *s. salutatum introire S*; *s. in aram confugit C*; *me sicut alterum parentem diligit C*; jako na př.: *s., cum nuntiatum esset N*; *s., cum Spartam oppugnavit N*; *sicut est* atp. jakož také věc se má, jak tomu také vskutku jest; *tum ipsius hominis causa, sicuti facitis, velle et optare debetis C* jakož také v pravdě činíte; (jen) tak jak: *sicut eram, fugio sine vestibus O*; *epistula, sicut erat signata N*; *s. vincti erant, mergi in amnem Cr.*

**Sicyōn, ōnis, f. i m.** [Σικυών] Sikyon, město na Peloponnesu sev. záp. od Korinta, rodiště Aratovo; adj. **Sicyōnius, a, um** sikyonský: *Aratus, magistratus C, baca V* = oliva; **Sicyōniī, ōrum, m.** Sikyoňané.

**Sida, ae, f.** město v Pamfylii; obyv. **Sidētae, ārum, m.** Sidťané.

**sidereus, a, um** [sidus] **a** hvězdný, hvězdnatý: *caelum, arx mundi O*; *ignes O* = hvězdy; *aestus O* žár sluneční; *dea Pp* = měsíc; *canis O* = psí hvězda (v. *canicula*); *lux O* sluneční; *sedes V b* zářící, třpytný: *sidereo flagrans clipeo V.*

**Sidicinī, ōrum, m.** kmen v Kampanii kolem města Teanum; adj. **Sidicinus, a, um** sidicinský: *ager L, aequora V.*

**sidō, ere, sedī, sessum** [z pův. \**sisdo*, srovn. *sedeo, ἕω*] **a** usednouti, posaditi se, usaditi se, sednouti si: *columbae sedibus optatis sidunt V b* nasednouti, zachytiti se: *cum sederit glans L*; *ut (naves) sine noxa siderent T*; avšak *navis coepit sidere N* potápěti se **C** sednouti se, klesnouti: *caelum sidet inferius mari H*; *sedisse montes T*; *nebula campo L* rozkládati se, ulehnouti; *sidente metu T* když strach mizel **d** dobře seděti, přiléhati, býti vhod: *non s. pallia in lecto Pp* = že jsou špatně prostřeny; *memor escae, quae olim tibi sederit H* šla ti k duhu.

**Sidōn, ōnis, f.** [Σιδών] město foinické, nyn. Saída; adj. **Sidōnicus, a, um** a **Sidō-**

**nus, a, um** sidonský: *urbs, equus V*; *moenia, hospes V* Kadmos, *ostrum O* šarlat, *murex Tb, vestis, palla Pp*; *nautae H, Dido V*; obyv. **Sidōniī, ōrum, m.** Sidoňané, **Sidōnis, idis, f** = foinická: *concha, tellus O* jako subst. Foiničanka, básn. Europa, Dido, Anna.

**sidus, eris, n.** **a** souhvězdí, zhvězdění, hvězda: *extra sidera V* vně zvěřetníku; *circuitus solis, lunae reliquorumque siderum C*; *quidam dixere omnia sideris in numerum volare V* = *inter sidera* mezi hvězdy že všecko odletuje; *volantia sidera V* létavice; *exactis sideribus Pp* když pohasly již hvězdy **b** meton. čas, počasí: *hiberno sidere V* = *hieme*; *quo sidere terras vertere conveniat V*; *s. brumale O* zimní slunovrat; *sidere aequinoctii T*; *grave s. et imbrem O* nečas, bouřlivé počasí; *triste Minervae s. V* Minervou způsobená bouře; *abrupto sidere V* z rozpoutané bouře; *subito fias ut sidere mutus M* =bleskem; *sidera dextra V* příznivé povětrí **c** sm. nebe: *terram, mare, sidera movit O*; *ad sidera erigitur V*; *sidera tangere (ferire) vertice OH, sub sidera labi V* k nebi, vzhůru vzlétnouti **d** přenes. hvězda, ozdoba, okrasa: *oculi, sidera nostra OPp, Macedoniae columen ac s. Cr* **e** meton. o vlivu hvězdy: *pestifero sidere icti L* zasažení zhoubnou hvězdou; planeta, osud: *vivere duro sidere Pp*; *tam grave s. habenti O.*

**Sigambri** viz *Sugambri.*

**Sigēum, ī, n.** [Σίγειον] Sigeion, mys v Troadě; adj. **Sigēus, a, um** a **Sigēius, a, um** sigejský, význ. = trojský.

<**sigillātīm, viz singillatīm.**>

**sigillātus, a, um** [sigillum] zdobený figurkami (vypuklinami, reliefy): *scyphi, putealia C.*

**sigillum, ī, n.** [demin. k *signum*] **a** soška, figurka, malý obrázek: *in patella C* (relief); *Tyrrhena sigilla H* etruské sošky; *distincta sigillis O* vetkanými figurkami **b** pečeť: *sigilla hoc anulo impressero C.*

**Sigimerus, ī, m.** kníže Cherusků, otec Arminiův.

**signāculum, ī, n.** [signo] znamení; spec. pečeť.

**signātor**, *ōris*, *m.* [*signo*] ,pečetitel', svědek závěti: *falsus S* falšovatel listin.

**Signia**, *ae*, *f.* staré město v Latii, nyn. Segni; obyv. **Signinī**, *ōrum*, *m.* Signijané.

**signifer**, *a*, *um* [*signum a fero*] **a** (*signum* = souhvězdí) hvězdný: *orbis C* zvířetník **b** (*signum* = prapor) praporečník, jako subst.: *s. primī hastati C*; též ve sm. přenes.: *s. iuventutis C* vůdce.

**significāns**, *antis* [*significo*] výrazný, významný.

**significanter**, *adv.* výrazně, důrazně, zřetelně, jasně: *dignitatem defendere C.*

**significātiō**, *ōnis*, *f.* [*significo*] **a** označení, naznačení, znamení: *s. et quasi denuntiatio calamitatum C*; *una litterarum significatione cives necandos curavit C*; *valetudinis significationes C* známky; *in ipsa significatione huius voluntatis Cs* při projevu; *s. fit s ak. c. inf.* jest to známkou, že; narážka: *significatione alqm appellare C* **b** znamení souhlasu, projev souhlasu, souhlas: *ut ex ipsa s. potuit cognosci Cs*; *significationes multitudinis L*; *omni significatione florebant C* těšili se souhlasu lidu **c** smysl, význam: *scripti C*; v řeči důraz, důrazné naznačení: *s. saepe erit maior C.*

**significātivus**, *a*, *um* [*significo*] označovací, významový.

**significō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*signum a facio*] **a** znamenati dávati, naznačovat, ukazovat: *fumo atque ignibus Cs*; *ut quam maxime significem C* abych to co nejnázorněji naznačil; *canes significant, si fures venerunt C*; *de fuga Cs* dávati znamení o (zamýšleném) útěku; *alqd voce, gestu Cs* **b** poznamenávat, zaznamenávat **c** znamenati, zvěstovati: *quid haec celeritas significat? C*; *ver tamquam adulescentiam significat C* značí; *futura s. C*; *carere significat C* znamená; *uno verbo s. res duas C* označovat. Part. *significans* *j. adj. v. t.*

**signō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*signum*] **a** poznamenávat, znamením opatřovat, znamenati, značiti, označovat něco něčím: *moenia aratro O* (budoucí hradby); *campum limite V*; *facilis cera signatur novis figuris O* tvár-

němu vosku jsou vtiskovány nové podoby; *soni notis signati C* zaznamenané; *vestigia summo pulvere V* stopy zanechávati jen na povrchu prachu; *humum pede certo H* = jisté kročeje do země vtiskovati; zvl. písmem označovat, vpisovati, kresliti: *caeli regionem in cortice V*; *carmine saxum O* popsati; *nomina saxo O* vrýti; přenes. vštípit: *memori pectore nomen O* **b** pečeti, pečeti opatřovat: *libellum C*, *tabellas Tb*, *volumina H*, *epistulam N*, *testamentum Pn* **c** o mincích raziti: *argentum signatum C*, *pecunia signata Cr* ražené peníze **d** označovat, naznačovat: *ossa nomen signat V*; *rem carmine V* nápisem; *ora puer prima signans intonsa iuventa V* maje jedva na tváři neoholené prvou stopu mužství; vyznačiti, vyznamenati: *alqm suo honore V* **e** znamenati, pozorovati: *ora sono discordia (v. t.) signant V*; *videt se signari oculis V* že jsou na něj pohledy upřeny.

**signum**, *ī*, *n.* [snad *k seco*] (pův. asi zářez, vrub) **1 a** vüb. znamení, znaménko, značka, známka: *pecori signum imprimere V* znamení vpáliti; *apparent signa notaeque pedum O*; *loqui nutu et signis O*; *s. animo finivit L* bod za hranici si stanovil; znak, známka, doklad, důkaz: *signa doloris C*, *timoris Cs*; *signa falsi accusatoris C*; *signis luce omni clarioribus crimina refellere C*; *quo signo? Ct* sm. podle čeho to poznám; *s. est s ak. c. inf.* to jest důkazem, že **b** ve voj. znamení, signál: *signa canunt L*; *s. dare proelii committendi Cs*; *signa dare S* dáti znamení k útoku; *s. receptui dare L* dáti znamení k ústupu; heslo: *it bello tessera signum V*; *s. dedit, optimae matris' T*; odznak oddílu vojen., prapor: *signa militaria Cs*, *signa legionum fulgentia L*; *signa sequi SL* jíti v řadách, oddílech; *a signis discedere Cs L* prapor opustiti = *signa relinquere S* zběhnouti; *signa vellere V*, *tollere L*, *ferre Cs*, *movere L* = vytrhnouti, dáti se na pochod; *s. ferre in hostem L* táhnouti proti nepříteli; *signa conferre C L* sraziti se, boj začít; *signa inferre Cs C* útočiti, útok učiniti; *s. ver-*

*tere, convertere L* obrátiti se, obrat učiniti; *s. referre Cs* couvati, ustupovati; *signa habere L* tábořiti; *urbem intrare sub signis L* s vojskem v řadách; přenes. *late signa feret militiae tuae H* = učiní mnoho výbojů; *resistentia signa L* oddíly, prapory vojska; *reliqua signa S* ostatní oddíly (kohorty) **c** předzvěst, znamení = *omen: obiecto signo ne committeret proelium C, prospera s. O; signa dare V 2 a* socha, obraz: *effigies et signa T; rudibus simillima signis O* hrubým sochám; *signum aëneum, marmoreum, eburneum C, signa et tabulae C; palla signis auroque rigens V* zlatými obrazci do tuha vyšíta **b** pečeť: *est vero notum s. imago avitui C; litterae integris signis C; signa tabellis imprimere H; s. detrahere N* pečeť rozlomit **c** souhvězdí, hvězda: *s. Leonis C, s. pluviale Capellae O; speculari obitus signorum V; spec. znamení zvěřetníku: cum sol duodena peregit signa O.*

**Sila, ae, f.** lesnaté pohorí v Bruttiiu.

**Silaniōn, ōnis, m.** [Σιλανίων] sochař athénský.

**Silānus, ī, m.** příjmení v rodě Juniů.

**Silarus, ī, m.** pohraniční řeka mezi Kampanií a Lukanií, nyn. Sele.

**silenter, adv.** [*silens* od *sileo*] mlčky, tiše.

**silentium, iū, n.** [*sileo*] **a** ticho, mlčení: *s. facere L* poručiti; *silentio* se slovesem mlčky, mlče, mlčice, *n.* za mlčení někoho *alcis; silentio praeterire* mlčením pominouti; *s. noctis Cs* ticho noční; *per amica silentia lunae V* buď za příznivého svitu mlčící luny nebo lépe za příznivého mlčení luny t. j. když byl měsíc za mraky; *per vasti silentia regni oro O* skrze ticho nesmírné říše; *nactus silentia ruris O* tichý kraj **b** t. t. augurský nerušenost *auspiciū, bezvadnost: id s. dicimus in auspiciis, quod omni vitio caret C c* přenes. klid, nečinnost: *s. perpetuum iudiciorum C; s. summum causarum C; vitam silentio transire S* v nečinnosti prožítí.

**Silēnus, ī, m.** [Σιληνός] **a** vychovatel a průvodce Dionysův **b** dějepisec řecký za doby Hannibalovy.

**sileō, ēre, uī, — a** býti ticho, mlčeti (op. proti jakémukoli zvuku; srov. *taceo*): *de nobis silent C; silet aequor V; přech. mlčeti o něčem, zamlčeti něco: fortia facta O; mala causa silenda est O; quisquis ille, sileatur Pn; neos. de eorum vita siletur S; part. praes. význ. subst. mlčící: coetus silentum O* = žáků Pythagorových; *sedes, umbrae, rex silentum VO* mrtvých; neutr. pl. *silenda* věci, o kterých se má mlčeti, tajemství, mysterie **b** přenes. býti v klidu, býti nečinný, odpočívati: *silent leges inter arma C; nec ceterae nationes silebant T.*

**siler, eris, n.** rostlina brslen (?) *V.*

**silēscō, ere, siluī, —** [*inchoat. k sileo*] utichnouti, umlknouti, tišiti se.

**silex, icis, m.** (zř. *f.*) tvrdý kámen, zejm. ztuhlá láva; křemen: *porcum saxo silice percussit L, silici scintillam excudit V; silices fornace soluti O* vápenné kusy; skála: *stabat acuta silex praecisis undique saxis V.*

**silicernium, iū, n.** [*siliqua*] jídlo z luštěnin, spec. pohřební hostina; jako nadávka o starém člověku „mrtvola“ *Tr.*

**siligineus, a, um** [*siligo*] pšeničný.

**siligō, inis, f.** pšenice (jemná).

**siliqua, ae, f.** lusk; odt. meton. *siliquae H* luštěniny.

**Silius, a** plebejský rod římský; zejm. **1** *T. S.*, vojenský tribun Caesarův v Gallii **2** *C. S.*, r. 20 n. l. správce Germanie, † r. 24 sebevraždou **3** jeho syn *C. S.*, Klaudiem r. 48 n. l. popravený.

**silus, a, um** se širokýmnosem, ploskonosý.

**silva, ae, f.** trojslab. *silvae H* [nesprávně bývá srovnáváno i původem s ὕλη, jemuž se podobá významy] **a** dřevo, keř, strom: *viridem silvam convellere conatus V* zelené křoví odříznouti se snaže; *pars densa ferarum tecta rapit silvas V* část sbírá chrastí; *felices silvae V* ovocné zahrady, sady; *silva sonans V* šustící chrastí, houští **b** les: *ex silva impetum facere Cs, silvarum dea O; sad: signa in silva disposita C, silvae Academi H c* přenes. (bohatá) látka, materiál (= ὕλη): *ubertas et quasi s. dicendi C.*

**Silvānus**, *ī*, *m.* [sc. *deus*] lesní bůh; *i* v plur.

**silvāticus**, *a*, *um* [*silva*] lesní; o zvířatech a rostlinách divoký.

**silvēscō**, *ere*, — [inchoat. k \**silveo* od *silva*] rozrůstati se, divočeti: *vitis ne silvescat C.*

**silvestris**, *e* [*silva*] a lesnatý, lesem porostlý: *mons C, loca Cs, tumulus L* b lesní (v lese žijící, rostoucí atp.): *belua C, lupa Pp, homines H, Iaera V* lesní nymfa; *Musa V* píseň (lesních) pastvin, pastýřská; *materia L* dříví; *cursus C* v lese, *coitio C* c divoce rostoucí, divoký: *arbor V, oliva O, corna H.*

**Silvia** viz *Silvius*.

**silvicola**, *ae*, *m.* [*silva* a *colo*] bydlící v lese, obyvatel lesů: *virī Pp, Faunus V, Pales O.*

**silvicultrīx**, *icis*, *f.* [*silva* a *colo*] bydlící v lese *Ct.*

**Silvius**, *a* královský rod v Albě, jehož praotec podle pověsti byl syn Aenea a Lavinie; *Rhea Silvia* viz *Rhea*.

**silvōsus**, *a*, *um* [*silva*] lesnatý.

**Simbruvium**, *ī*, *n.* krajina v Latii v území Aequū; adj. **Simbruīnus**, *a*, *um* simbruinský: *colles, stagna T.*

**simia**, *ae*, *f.*, zříd. **simius**, *ī*, *m.* [*simus*] opice, též přenes. o napodobovačích.

**simila**, *ae*, *f.* jemná pšeničná mouka, bělka.

**similāgineus**, *a*, *um* [*similago*] z jemné pšeničné mouky.

**similāgō**, *inis*, *f.* [*simila*] jemná pšeničná mouka, bělka.

**similis**, *e* [srov. *semel*] podobný; s gen. *patris simillimus C, veri similis* pravděpodobný; s dat. *patri suo S, hinnuleo Chloë H; aestu (dat.) simile fluctuat Ap* vlní se podobně (příboji =) jako příboj; *homines inter se similes C*; se vztah. ak. *os humerosque deo s. V* tváří; subst. **simile**, *is*, *n.* příklad, podobenství, obdoba: *utuntur simili C; ecce aliud simile C.*

**similiter**, adv. [*similis*] podobně, podobným způsobem: *s. atque uno modo alqd dicere C; s. facis ac si me roges C* podobně jako.

**similitūdō**, *inis*, *f.* [*similis*] podobnost: *est homini cum deo C; s. contrahit*

*eos L* podobnost povah je sblízuje; s gen. subj. (*s. armorum Cs*) i obj. (*ad similitudinem panis Cs* cosi chlebu podobného); *veri s.* pravděpodobnost; plur. podobné věci, podobné příklady (vlastnosti, znaky); *similitudines honesti C* napodobeniny, obrazy.

**similo**, *āre* [*similis*] podobati se.

**simītū**, adv. [vl. abl. sg. slovesného subst. \**sim-itus* spolujití] spolu, zároveň.

**Simois**, *entis*, *m.* [Σιμόεις] malý přítok Skamandru v Troadě: *falsus S.* říčka v Epeiru podle oné nazvaná *V.*

⟨**simōnia**, *ae*, *f.* [*Simon* zv. *Magus*] simonie, prodávání a kupování duchovních hodnot, svatokupectví.⟩

**Simōnidēs**, *ae*, *m.* [Σιμωνίδης] lyrický básník řecký z ostrova Keu (asi 556—468 př. n. l.); adj. **Simōnidēus**, *a*, *um* Simonidův: *lacrimae Ct* (narážka na nenie Simonidovy).

**simplex**, *icis* [*sem-* v *semel*, srov. *duplex*] 1 a jednoduchý, nesložený, nesmíšený, pouhý: *natura C, aqua O, ordo L, tibia H* (naproti *duplex*), *iter C* b jednotlivý, jediný: *verba C; non s. vulnus O, plus vice simplici H* víc než jednoduchou odplatou 2 přenes. a přirozený, obyčejný, neupravený: *myrtus H, cibus T, via mortis V, crinis O* b přímý, prostý, bezelstný, prostomyslný, upřímný, poctivý: *hominis simplicis pectus C; s. errat in hortis O* prostomyslně (= netušíc zrady); *simplices cogitationes T* upřímné; *s. nobilitas O* poctivá; *s. fortisque habeatur H; s. prīhanou sprostý: s. Naevius unctam convivis praebebit aquam H* sprosták; *nimum s., ne rustica dicam O* prostoduchá.

**simplicitās**, *ātis*, *f.* [*simplex*] jednoduchost; obyč. přenes. prostota, otevřenost, poctivost, přímost, upřímnost: *s. digna favore O; sermo antiquae simplicitatis L.*

**simpliciter**, adv. [*simplex*] jednoduše, prostě: *s. breviterque dicere C; jednotlivě: aut s. aut comparate quaerere C; mravně přímě, otevřeně, poctivě: s. et libere Pn; simplicissime loqui T; s. scripserat, quae sentiebat Cr.*

**simplum**, *ī*, *n.* [*sem-* (v *semel*), srov. *duplum* atp.] jednoduché.

**simpuvium**, *ī*, *n.* obětní miska.

**simul**, adv. předl. a spojka [vl. neutr. sing. = *simile*] **1** adv. zároveň, najednou, spolu, současně, v týž čas: *cum eo colloquitur*, *s. commonefacit* Cs při tom zároveň; *hos, qui s. erant missi* O vedle sebe; *s. ibimus* O (spolu) s tebou; *inter duo s. bella* L za dvou současných válek; *paene s. visa est dilectaque raptaque Diti* O téměř současně (vše se stalo najednou); bývá spoj. s *unā*, řídč. *quoque, etiam, -que*; *s. cum Clodio* C; zdvoj. *simul* — *simul* jednak — jednak, i — i, jak — tak: *adeo s. spernebant, s. metuebant* L; *volat s. arva fugā, s. aequora verrens* V **2** předl. s abl. (básn.) zároveň s něčím, spolu s něčím: *s. his* H; *s. nobis* O; *quindecimviri septemviris* s. T **3** spojka (pův. a ob. ve spojení *simul ac, simul atque*, pak i samo *simul*) vl. zároveň jako = jakmile, hned jak: *s. in arido constiterunt* Cs; *s. inflavit tibicen* C.

**simulacrum**, *ī*, *n.* [*simulo*] **a** obraz, socha: *immani magnitudine simulacra habent* Cs sochy bohů; *s. deae* T, *Herculis* L; *pugnarum* L, *montium, fluviorum* T obrazy; *statuas et imagines, non animorum simulacra* . . , *sed corporum* C podobizny; *simulacra naufraga* O obrazy ztroskotání; vůb. umělé dílo: *ducendum ad sedes* s. V o koni trojském; *simulacra cerea* O figurky voskové **b** vůb. obraz: *simulacra inania somni* O; předlud: *simulacra inania lyncum* O, *s. falsa ferarum* O; podoba: *simulacra nostra relinquam* O svou obyčejnou podobu; stín zemřelého: *simulacra functa sepulcris* O stíny pohřbených; napodobenina: *belli simulacra ciebat* V napodobený boj; duch, strašidlo: *audita simulacra sibi fingere* Pn strašidelné historky; zdání: *pristiniae dignitatis* C, *religionis* C; *auspiciozum* C, *libertatis* T.

**simulāmen**, *inis*, *n.* [*simulo*] napodobení: *plangoris simulamina peragere* O = napodobiti.

**simulāns**, *antis* [*simulo*] napodobíci: *non fuit in terris vocum simulantiōr ales* (sc. *quam tu*) O jenž by byl dovedl lépe napodobiti hlasy.

**simulātē**, adv. [*simulatus* od *simulo*] s přetvářkou: *sive ex animo id fit, sive* s. C.

**simulātiō**, *ōnis*, *f.* [*simulo*] **a** přetvářka, lichoměrnost, pokrytectví: *iuvenis longe alius ingenio, quam cuius simulationem induerat* L mladík zcela jiné povahy, než jakou přetvářením na se vzal; *perfidia et simulatione uti* C jednati věrolomně a přetvářeti se **b** předstírání, záminka: *legiones, quae ab se simulatione Parthini belli sint abductae* Cs pod záminkou války s Parthy; *imperii simulatio fuit* L předstíraný rozkaz to byl; *simulatione insaniae militiam subterfugere voluisse* C předstíráním šílenství; *provocare arma Romana simulatione numinum* T předstíraje božské posláni.

**simulātor**, *ōris*, *m.* [*simulo*] **a** napodobitel: *s. figurae Morpheus* O **b** přetvařovač, lichoměrník: *animus cuiusrei lubet s. ac dissimulator* S duch umějící cokoli předstírat i zakrývat; *simulatore* . . . *Socratem accepimus* C = ironik; *callidum et simulatorem* T mistr přetvářky.

**simulō**, *āre, āvī, ātum* [*similis*] **a** napodobiti, napodobením zobrazovati, představovati: *simulata magnis Pergama* V (malá)Pergama připodobněná velkým = napodobený hrad trojský; *Alexandri vultum* H; *cupressum scis simulare* H zobraziti; *anum* O = vzíti na sebe podobu stařeny **b** s přetvářkou dělati, líčiti, předstírat; *illa chorum simulans circum ducebat Phrygias* V strojíc na oko ples; *fugae, quae simulanda erat* L jenž se měl prováděti na oko; *manere iis bellum, quod positum simuletur* L od níž na oko upustil; *eadem haec simulantem videam* S právě tak se přetvařovati; *ut studium coniurationis vehementer simulent* S aby se tvářili horlivými přívrženci spiknutí; *si simulasse vocas crimen* O jestliže nazýváš přetvářku proviněním; *simulasse* (sc. *te*) *fateris* O doznáváš, že ses jen tvářil; *comitia . . ne simulandi quidem causa fuerunt* C ani na oko, ani pro jméno. Part. perf. *simulatus* předstíraný, zdánlivý, na oko: *ami-*



*citia N, sedulitas C. Part. simulans j. adj. v. t.*

⟨**simultānē**, adv. [simultaneus] zároveň.⟩

⟨**simultāneus**, a, um [simul] současný.⟩

**simultās**, ātis, f. [simul] a závodění, řevnění: *hi omnibus annis de loco summis simultatibus contendebant Cs b* napětí, napjatý poměr, nedorozumění, spor, třenice, nepřátelství, nevole: *simultates exercere cum algo C* míti spory.

**simus**, a, um [συρός] ploskonosý, s ohrnutým nosem: *capellae V.*

**sin**, spojka podmiň. [ze si a 4. ne] jestliže však, kdyby však (obyčejně jako opak předchozího), pakli: *si est verus (timor), ne opprimar; sin falsus, ut timere desinam C*; někdy první člen není podmíněný: *orat, rem suscipiant; sin timore diffugiant Cs; sin minus* ne-li, jestliže však ne, pakli ne: *si mihi veniam dederit, utar illius condicione; sin minus... C*; pod. *sin autem.*

**sināpi** n. **sināpe**, is, n. i **sināpis**, is, f. [σίναπι] hořčice.

**sincērē**, adv. [sincerus] upřímně, poctivě: s. *dicere et ex animo Ct; loqui, agere C, pronuntiare Cs.*

**sincērus**, a, um [podle starého pochybného výkl. ze *sine cera*, pův. o čistém medu bez vosku] a čistý, pravý, přirozený: *secerni omnia fucata et simulata a sinceris atque veris C b* upřímný, poctivý, nestranný: *rerum gestarum pronuntiator C, in oraculis Delphicis aliquid non sinceri fuisse C c* čistý, neposkvrněný: *vas nisi s. est H; Minerva O*; neporušený, zdravý: *corpus O, natura T d* pouhý, nesmíšený: *gens, populus T, equestre proelium L; non s. gaudium L* „smíšená“.

**sincipitamentum**, ī, n. [sinciput] (vepřová) hlavička, mozeček.

**sinciput**, pitis, n. [\**sēmi-caput*] vl. půl hlavy 1 t. t. kuchyň. vepřová hlava; mozeček 2 lebka jako sídlo mozku, mozek (jako sídlo rozumu): *non tibi sanum est s. Pt.*

**Sindēnsēs**, ium, m. Sindáné, obyv. města Sindy v Pisidii.

**sine**, předl. s abl. bez: *ut (urbs) sine*

*regibus sit C; sine nomine plebem V = ignobilem* bezejmenný; *sine luce fax O* vyhaslá; *s. crimine uxor O* nevinná choť; *sine pondere habentia pondus* (sc. *pugnabant*) *O* lehké s těžkým.

**Singidūnum**, ī, n. město, nyn. Bělehrad.

**singillātim**, adv. [singuli] jednotlivě, každý zvlášť, o každé věci zvlášť, po jednom (opak *generatim*): *ad ea s. respondere C.*

**singulāris**, e [singuli] a ojedinelý, jednotlivý: *ne singulari quidem homini semitae patuerunt Cs b* jednotlivce se týkající: s. *Autronii odium C* soukromá, osobní nenávisť; *singulare imperium N* samovláda (monarchie); subst. *singulares, ium, m.* vybraní vojáci pro ordonanční službu u místodržících v provinciích: *ala singularium T; equites singulares Augusti* gardoví jezdci pozdějších císařů **c** obzvláštní, vzácný, vynikající, neobyčejný, výtečný: *Cato summus et s. vir C; tua, C. Caesar, praestans singularisque natura C* na výsost ušlechtilá povaha; též ve sm. šp.: s. *et nefaria crudelitas Cs* zvláštní.

**singulāriter**, adv. obzvláště, neobyčejně: *diligere C, mirari Pn.*

**singulātim** viz *singillatim*.

**singuli**, ae, a [\**sem*, srov. *semel*] jednotliví, po jednom: *duodena describit in singulos iugera C* na jednotlivce; *filiae singulos filios habentes L* každá jednoho; *singuli supererant L* na každé straně jeden; *nuntium mittit, ut cum singulis amicis veniant L* každý s jedním; *in dies singulos C* den ode dne, co den, denně; *in singulas horas capite dimicare L* každou chvíli; *de singulis sententiis breviter disputo C; senatoribus singulis plausus est datus C =* každému, jak přišel; op. proti *plures: pluribus an singulis C* více či méně.

**singultim**, adv. [singultus] zajíkávě, trhaně: *pauca locutus H.*

**singultō**, āre, āvī, ātum [singultus] vzlykati, zajíkat se, chroptěti, vub. vydávati trhané zvuky: *truncum reliquit sanguine singultantem V* v krvi chroptící; přech. *eum singultantem animam vidit O* an chroptě duši vypouští.

**singultus**, ūs, m. vzlykání, zajikání, štkání, chroptění, vüb. vydávání trhaných zvuků: *ora singultu concutiente sonant O* ústa štkavý vzlykot vydávají; *mitte singultus H* zanech pláče; obr. o nádobách: *crebris quasi singultibus sistunt, quod effundunt Pn* jakoby častým klokotáním.

**Sinis**, is, m. [Σίνις = lupič] lupič v okolí Korinta, usmrčený Theseem.

**sinister**, tra, trum **a** levý: *gerens dextra manu clavam, sinistra copulam N*; *cornu Cs*, *ripa H*; subst. *sinistra, ae, f.* (sc. manus) levice: *nata ad furta s. O*; levá strana: *miles dextrā ac sinistrā muro tectus Cs*; *aspice a sinistra C*; pl. masc. *sinistri* levé křídlo: *sinistris additae vires L*; kompar. *neve te sinisterior rota ducat O* příliš vlevo **b** přenes. nejapný, neobratný, zvrácený: *interpretatio T*, *liberalitas Ct*, *mores V*, *instituta T* **c** nepříznivý, nešťastný: *signa O*, *Notus arboribus satisque V* škodlivý, *monita sinistra V* nepříznivé věštbý; *pugna Cannensis Pp*, *sermones de algo T Pn*; subst. neutr. *sinistrum* zlo: *matrona studiosa sinistri O* **d** spec. o věštných znameních **a** u Římanů v mluvě augurské šťastný, příznivý, blahověstný: *cornix, tonitrus O*, *volatus avium C* **β** u Řeků nepříznivý, nešťastný: *fulmen C*, *omen, avibus sinistris O*.

**sinistrē**, adv. [*sinister*] nepříznivě, špatně: *excipere alqm H* přivítati, *accipere T*, *rescribere T*.

**sinistrōrsus** a -um, adv. [*sinistro-vorsus*] nalevo, vlevo: *hinc se flectit s. Cs*; *navium portu latent puppes s. citae H*.

**sinō**, ere, sīvī, situm (synkop. *sisti, siris, sirit* = *sivisti, siveris, siverit*) **1** pův. položití, postaviti; tento význam jen v part. *situs* (v. t.) a v slož. slovese *pono* **2** dovoliti, nechati, dopustiti, strpěti: *vinum ad se importari non sinunt Cs*; *praedae esse s. L* v kořist vydávám; *sinite arma viris V* ponechejte; *non sinat hoc Ajax O* nedovolil by; *conspici sinis L* „necháváš se vidětí“, veřejně se ukazuješ; ellip. *quam tua te fortuna sinet* (sc. ire) *V* než ti tvé poměry dovolí; *quae haud facile... humiliora sineret ea L* jež by byla stěží dopustila, aby po-

měry byly horší; jako vložka *sine* = nechat, třebaš, ať: *feriant sine litora fluctus V*; *sine viat ineptus H*; absol. *non feram, non patiar, non sinam C* nesnesu, nestrpím, nedovolím; *dum res sinit O* dokud možno; *ne di sinant, nedopouštěj bůh'*; *ne istuc Iuppiter opt. max. sirit* (= *siverit*) *L*.

**Sinōn**, ōnis, m. [Σίνων] Řek, jehož zradou byl trojský kůň vtažen do města.

**Sinōpē**, ēs, f. [Σίνώπη] město paflagonské u Černého moře; obyv. **Sinōpēsēs**, ium, m. Sinopan; **Sinōpeus**, eī, m. Sinopan; *Cynicus O* = *Diogenes*.

**Sinuessa**, ae, f. [Σινύσσα] město na hranici latijsko-kampanské, východně od Kapuy; adj. **Sinuessānus**, a, um sinueský; *deversoriolum C*, *Petrinum H*; **Sinuessānum**, i, n. okrsek sinuesský.

**sinum**, ī, n. větší nádoba na tekutiny: *s. lactis V*, krajáč'.

**sinuō**, āre, āvī, ātum [*sinus*] v oblouku pohybovati, kroutiti, vinouti, zahýbati: *arcum O* napínati; o koncích: *alterna volumina* (v. t.) *crurum V*; (*pars*) *sinuat immensa volumine terga V* část (těl hadích) svíjí u velkém kotouči hřbety; *Euphrates in modum diadematis sinuat orbes T* tvoří závitý; pass. *sinuantur cornua lunae O* růžky v oblouk se ohýbají; *sinuata unda O* vysoko se klenoucí.

**sinuōsus**, a, um [*sinus*] plný zákrutů, závitů, záhybů: *flexus anguis V*; *vestis O* řasnatý; *zahnutý: arcus O*.

**sinus**, ūs, m. **1** vüb. křivost, zakřivení, záhyb, ohyb, oblouk, zákrut: (*serpens*) *flectit sinus O* vine se; *quamvis possis sinus implere secundos V* třeba bys záhyby plachet mohl naplniti vhodným větrem; *terra in sinum consedit L* v prohlubinu; *fronte et sinu hostem excipere T* zahnutím křídel; *sinum faciunt terrae bracchia Cr* tvoří oblouk; *latus sinus et insularum immensa spatia complectens T* výběžky **2** spec. **a** záliv, zátoka: *testes sunt omnes sinus atque portus C*; *naves ex portu sinuque abducere C*; *Illyricos penetrare sinus V*; *beatos Campaniae sinus promitti T* kraje u zátok kampanských **b** záhyb

oděvu na prsou vzniklý přehozením togy nebo jiného vrchního roucha přes levé rameno, řasa *a laxo pectus aperta sinu Tb*; *paternos in sinu ferens deos H*; *sinu ex toga facto L*; jako místo k uschování peněz nebo jiných předmětů, na př. knih: ‚kapsa‘: *quo pretium condat, non habet ille sinum O*; *semper amatorum ponderat illa sinus Pp*; *occulti aut ambitiosi sinus T* kapsy nízkých nebo vznešených; *me s. omnis habet M* (t. j. mé verše); obr. *sinu laxo ferre alqd H* t. j. nedbale  $\beta$  vůb. oděv, roucho: *Tyrius s. Tb*; *purpureus s. O*; *indue regales sinus O*  $\gamma$  meton. prsa: *opposuit sinus Antonius stricto ferro T*, *sinu fovere alqm V*; *in sinu gestare Tr* nositi 'na rukou'; nitro, vnitřek: *in sinu gaudere C* v duchu se radovati; *in sinu urbis S* uvnitř města  $\delta$  náručí: obr. *in sinum philosophiae nostra voluntas nos compulit C*; odt. ochrana, útočiště: *res publ. in sinum Vespasiani cessit T*; *ex sinu patriae ereptus C* z lůna vlasti; *calumniatores ex sinu suo C* z důvěrníků; *opes in sinu praefectorum T* v moci **c** mateřský klín, lůno: *tacto concipit illa sinu O*.

**siparium**, *iī*, *n.* [siparum v. supparum] menší opona divadelní v meziaktech: *post siparium C* za oponou, v zákulisí; meton. komedie: *verba cothurno, non tantum sipario fortiora Sn*; *vocem locasti sipario Iv*.

**siparum** viz *supparum*.

**siphō**, *ōnis*, *m.* [σίφων] roura; hadice, stříkačka.

**Sipontum**, *ī*, *n.* [Σιποῦς] přístavní město v Apulii, nyn. Maria di Siponto; adj. **Sipontinus**, *a*, *um* sipontský.

**Sipylos**, *ī*, *m.* [Σίπυλος] **1** hora v Lydii, výběžek Tmolu **2** syn Niobin *O*. **si-quandō** jestliže (ně)kdy.

**si-quidem** jestliže totiž.

**Siraci**, *ōrum*, *m.* národ sarmatský.

**Sirēn**, *ēnis*, ak. *ēna*; **Sirēnes**, *um*, ak. *ās*, *f.* [Σειρήν] Sirény, myth. dcery Acheoovy, sladkým zpěvem plavce k svým skaliskům vábící: *Sirenum scopuli V* tři malé ostrůvky u pobřeží sorrentského, nyn. Licoso, S. Pietro, la Galetta.

**siris**, **sirit**, **siritis**, **sirint** tvary konj. perf. k *sino*.

**Sirius**, *iī*, *m.* [Σείριος] Psí hvězda (hlavní hvězda souhv. Velkého Psa), ranní východ její (v pol. července) přináší největší horko; odt. též jako adj. *S. ardor V* žár Siria.

**Sirmium**, *iī*, *n.* město keltského původu v Dolní Pannonii na levém břehu dolní Sávy, nyn. Mitrovica.

**sirpiculus** *n. sirpiculus*, *ī*, *m.* [scirpus] (pletený) koš: *surpiculi piscarii Pt* vrše.

**sirus**, *ī*, *m.* [σειρός] jáma na obilí.

**1. sis** = *si vis* chceš-li, je-li ti libo, prosím. **2. sis** conī. praes. od *sum*. **3. sis** = *iis* viz *is*.

**Sisapō**, *ōnis*, *f.* město v jižní Hispanii sev. od Kordovy s doly na rumělkou, nyn. Almaden.

**Sisenna**, *ae*, *m.* jméno rodinné v rodě Korneliů; zejm. *L. Corn. S.*, dějepisec, vzor Sallustiův; jiný *S.* pomlouvač za doby Horatiovy,

**siser**, *is*, *n.* [srov. σίσαρων] sevlák, okoličnatá rostlina (*Sium sisarum*), rostoucí ve stojatých vodách, s chutným sladkým kořenem.

**sistō**, *ere*, *stetī* *n. stitī*, *statum* [sto, srov. *sido*: *sedeo*] **1** přech. **1** stavěti, postavit **a** *stravum sistimus arce V*; *totam aciem in litore V*; *iaculum clamanti sistit in ore V* vrazí mu do úst; *templum, tropaea T*; o osobě dopraviti, přivésti někam: *Annam huc siste sororem V* sm. zavolej sem; *eum reducem in urbem Romam sistas Inscr b* zvl. postavit před soud, *se sistere* dostaviti se k soudu (srov. ‚stání‘): *vas factus est alter eius sistendi C*; *vadimonium s. C* dostaviti se k (soudnímu) roku, t. j. dostaviti se v určitý den před soud; ob. se *s. sistere* se někam: *te vegetum nobis in Graecia siste C* **2** zastaviti: *flumina O*, *aquam V*, *sanguinem T*, *gradum V* = stanouti; pod. *labores, certamina O*; *sistunt se a cursu L* v běhu ustanou; *statis odiis militum T* ježto se utišila; *situm O* uhasiti, *metum O* přestat se báti **3** upevniti: *rem Romanam V*, *civitatem L*; odt. part. perf. **status**, *a*, *um* pevný, pevně stanovený, stálý: *sacrificia, caerimoniae C*, *sacra O* = pravidelně se opakující; *dies stata L*

určitý; *mercatus T*; *statis auctibus Pn* pravidelně se opakujícím stoupáním (vody) **II** nepřech. **1** zastaviti se, postavit se, stanouti: *ad Myonnesum stetit L*; *ubi steterint classes V*; *amnes sistunt V*; *ubi sistere detur O* kde by jim bylo dáno spočinouti; *telis s. contra V* postaviti se na odpor **2** pevně státi: *rem publicam ... sistere non posse C*; *neos. pass. non sisti potest Pt* nemůže se při tom státi = to tak dále nejde; *sisti non posse L* že nelze se udržeti.

**sistrum**, *ī, n.* [σεῖστρον, σεῖω] chřestáčka z kovových tyček a zvonků, již se užívalo při slavnostech Isidiných; meton. *quid nunc Aegyptia prosunt sistra? O* sm. bohosluzba.

**sisybrium**, *ī, n.* [σισύβριον] mateřidoubka.

**Sisyphus**, *ī, m.* [Σίσυφος] syn Aiolův, král korintský, lstivý násilník Theseem usmrčený a v podsvětí odsouzený váleti balvan do vrchu; adj. **Sisyphius**, *a, um* Sisyfův: *labores Pp, sanguis O = Ulixes; opes O = korintské.*

**sitella**, *ae, f.* [situla] losovací urna, nádobka s úzkým hrdlem vodou naplněná, aby byl po zatřepání na vrchu vždy pouze jeden los.

**Sithōn**, *onis, m.* [Σιθων] syn Poseidonův, král na Chersonesu thráckém; odt. adj. *Sithonas triumphos narrare O = thrácké*; **Sithonius**, *a, um* sithonský, thrácký: *nives HV, aquilo, agri, nurus O*; **Sithonii**, *orum, m.* = Thrákové; **Sithonis**, *īdis* adj. thrácká: *unda O*; subst. Thráčanka.

**siticulōsus**, *a, um* [sitis] žíznivý, vyprahlý, suchý: *Apulia H.*

**sitiō**, *īre, īvi (īi)*, — [sitis] **a** žízniti, býti žízniv: *sitiens Tantalus H*; přisl. *mediis sitire in undis O* sm. v největším bohatství třetí nouzi **b** přenes. býti vyprahlý: *tosta sicut tellus O* prahne; *herba V*; *fontes C* nemají vody; *sitiens Canicula O* vyprahlá, t. j. přinášející vedra; *sitientes Afri V* žízní prahnoucí Afrové = vyprahlá Afrika **c** přech. žízniti, dychtiti alqd po něčem: *sitio honores C, sanguinem C*; *pass. plus sitiuntur aquae O* tím větší je na ni (vodu) chuť.

**sitis**, *is, ak. im, abl. ī, f. 1* žízeň: *sitim extinguere, restinguere, explere O L C* uhasiti; *enectus siti Tantalus C*; *fauces urit s. HCr 2* přenes. **a** vyprahlost, sucho: *usserat herbas s. O*; *deserta siti regio V* **b** žízeň, chtivost alcis rei něčeho, lačnost: *cupiditatis s. C, s. immensa cruoris O*; *argenti H.*

**1. situs**, *a, um* [sino] **a** položený, postavený, umístěný, ležící: *Romuli lituus in curia C*; *vallum duabus legionibus situm T* vystavěný; *lingua in ore sita C*; *locus in media insula situs C*; obr. *voluptates in medio sitae C* sm. jichž se dostává všem **b** spec. pohřbený, pochovaný: *C. Marii sitas reliquias dissipari iussit C*, *situs est super Numicium flumen L c* obývající, sídlící: *in ipsis penetralibus siti T*; *longius siti T* lidé vzdálenější (co do poměru příbuzenského) **d** alqd *situm est in alqa re* za kládá se, záleží, spočívá: *spes omnis in fuga C*; *summam eruditionem sitam censebant in nervorum vocumque cantibus C* že jest obsaženo; *quantum est situm in nobis C* kolik na nás jest, seč jsme.

**2. situs**, *ūs, m.* [sino] **1 a** poloha, položení: *Syracusarum C, castrorum Cs, Africae S, montis Cr*; *situ* naproti *opere* = přirozenou polohou; *s. foliorum V* pořádek (jak jsou za sebou položeny) **b** stavba, výstavnost: *regalis s. pyramidum H 2 a* usazenina, plíseň, špína, rez: *immundo pallida mitra situ Pp*; *occupat arma s. Tb*; *loca senta situ V*; obr. *vocabula, quae nunc s. informis premit H* plíseň, ztuchlina **b** zapadlost, zanedbanost: *pigro situ perit forma O*; *in aeterno iacere situ Pp* = u věčném zapomenutí **c** nečinné ležení, nečinnost: *ne pereant turpi pectora nostra situ O*; *victa situ senectus V* ztuchlý; *marcescere otio situque civitatem L* nečinným klidem.

**si-ve** n. **seu**, spojka podmínková, jež zkracováním vět nabyla též významu spojky rozlučovací **a** nebo jestliže, nebo kdyby: *si ego volo seu nolo Pt*; *si arborum trunci sive naves essent missae Cs* kdyby kmeny stromů nebo lodi byly puštěny; zkrácené: *nos convivium cantamus, vacui (= si v. sumus) sive quid urimur H b* dvojice

*sive* — *sive* buď jestliže — nebo jestliže, buď — buď, ať — ať: *sive eum ex paludibus elicere sive obsidione premere posset Cs*; *sive dolo, seu iam Troiae sic fata ferebant V*; básn. též *sive* — *aut, sive vel c* mimo podmínkové věty nebo: *agri regis Philippi sive Persae C. d* ve větách tázácích nebo zda, či: *erravitne viā seu lassa resedit V*; zda — či zda: *dubii, seu vivere credant, sive extrema pati V*.

**smaragdus**, *ī, m. f.* [σμάραγδος] smaragd (drahý kámen světlezelené barvy).

⟨**smigmatopoeus**, *ī, m.* [σμηγματοποιός] mydlář.⟩

**smilax**, *acis, f.* [σμίλαξ] svlačec, na pobřeží moře Adriatického polokeř přestup.

**Smintheus**, *eī, m.* (ak. *Sminthea O*) [Σμινθεύς] příjm. Apollonovo, snad od města Sminthe v Troadě.

**Smyrna**, *ae, f.* [Σμύρνα] obchodní město v ions. Malé Asii; adj. **Smyrnaeus**, *a, um* smyrenský; **Smyrnaei**, *ōrum*, *m.* Smyrňané.

**sobolēs** viz *suboles*.

**sōbriē**, adv. [sobrius] střídme, zdržlivě.

**sobrinus**, *ī, m.* a **sobrina**, *ae, f.* [soror] bratranec, sestřenice (o dětech dvou sester).

**sōbrius**, *a, um* [srov. *ebrius*] střízlivý **a** *inter sobrios bacchari vinolentus C*; *male s. O* opilý **b** přenes. o věcech: *aqua, lymphā Tb* = nepůsobící opilosti; *nox s. Pp* bez pití strávená; *sobriū convictus T* (v. t.) **c** zdržlivý, střídmy: *Siculi sunt homines plane frugi ac sobrii C*; *caret invidendā s. aulā H* ve své střídmosti **d** sm. rozumný, rozvážný: *cogitatio sobriū hominis C*.

⟨**socculāria**, *um, n.* [soccus] střevíce, obuv.⟩

**soccus**, *ī, m.* [soccus] lehký střevíc.

**soccus**, *ī, m.* (nízký, lehký) střevíc řecký; u Římanů znak zženštilosti: *P. Rutilius soccos habuit et pallium C*; spec. střevíc herců v komedii (naproti *cothurnus*), meton. komedie: *hunc socci cepere pedem gravesque cothurni H*; *cum socco Musa levis O*.

**socer**, *erī, m.* (nom. *socerus Pt*) [srov. *socrus* a ἐκυρός, čes. švegruše] tchán: *cum soceris generi non lavantur C*; plur.

*soceri* tchán a tchyně: *ad soceros . . . Astyanacta trahebat V* (t. j. k Priamovi a Hekabě).

**sociābilis**, *e* [socio] sdružitelný, družný, svorný: *consortio L*.

**sociālis**, *e* [socius] **a** družný, společenský: *homo sociale animal Sn* (podle řec. ζῷον πολιτικόν) **b** manželský: *torus, foedera, anni O*; *carmina O* písně svatební **c** spojenecký: *bellum sociale L* se spojenci; *coetus, exercitus L* vojsko spojenců; *copiae T* pomocné sbory; subst. neutr. pl. *socialia* věci spojenců. = ⟨společný⟩.

**sociālitās**, *ātis, f.* [socialis] společenství, společenský život.

**sociāliter**, adv. [socialis] družně.

**sociennus**, *ī, m.* [s etruskou příponou od *ciennus*] druh, kamarád *Pt*.

**societās**, *ātis, f.* [socius] **a** společenství, jednota, konkr. spolek: *utilitatum C* společná účast v užitečích; *sceleris, praemii cum alqo C, sermonis et iuris societate iuncti C, regni L; societatem cum alqo facere C* spolek učiniti, spolčiti se, zvl. za účelem obchodním; odt. *societatis iudicium C* soud pro podvedení obchodního společníka **b** spec. společnost státních nájemců: *Bithynica C, maximarum societatum auctor C*; spolek politický a vojenský: *amicitiam societatemque rogare S*; *se applicare ad societatem Atheniensium N*; *ne in societate aequa possessionem imperii amitterent L* přes stejné právo spojenecké.

**sociō**, *āre, āvī, ātum* [socius] pojiti, spojovati, sdružovati, spolčovati: *verba socianda chordis* (v. t.) *H*; *periculum vitae cum alqo C* sdíleti; *sociari facinoribus L* účastniti se; *quae nos urbe, domo socias V* do města i domu přijímáš; *sermonem cum alqo Cr* zapřísti; spec. o manželství: *cum quo s. cubilia vellem O* sdíleti společné lože; *ne cui me vinclo vellem s. iugali V* spojit se s někým; = *sociatus labor O* společně podniknutá.

**socius**, *a, um* [srov. *sequor*] **a** společný: *sepulcrum, nomen cum Iove, via, regnum O, lectus O* manželské; *honor, spes O*; *Troiae socii Penates V* sídla sdružená **b** spolčený, spoje-

necký; *agmina, arma V, classis O, cohortes T, manus O, civitas CT*; *nocte socia C* za spojenectví noci. Subst. **socius, iī, m. a socia, ae, f.** a druh, družka, společník, společnice, spoluúčastník: *s. gloriosi laboris C, operum H*; *adhibere alqm socium sibi V*; *s. sanguinis O* krevný příbuzný, pokrevenec; *s. tori O* manžel, manželka; *nulla pro socia obtinet S* neplatí za řádnou manželku; spec. obchodní společník: *socium fallere turpissimum est C*; *iudicium pro socio C* pro podvedení společníka; *pro socio damnari C* **b** spojenec: *s. et amicus populi Romani S*; *socii foederatique Cr*; *ad expilandos socios C*; po válce spojenecké (91—88) *socii* spojenci eufem. = provinciálové: *Pompeius a sociis imperator deprecatur C*; *socii navales L* námořníci.

**socordia, ae, f.** [*socors*] **a** tupost, duševní omezenost: *Claudii T* **b** bezstarostnost, liknavost, netečnost, nečinnost: *Darei Cr*; *incultu atque socordia torpescere S*; *socordia otium conterrere S*.

**socorditer, adv.** [*socors*] liknavě, zdlouhavě: *ab Albanis socordius res acta L*; bezstarostně: *hostem securum ac socordius agentem T* příliš bezstarostně si vedoucího.

**socors, dis** [2. se = bez a cor] **a** tupého ducha, omezený, tupý: *stolidi ac socordes L, s. ingenium T* lhostejnost **b** bezstarostný, liknavý: *neque victoriā s. aut insolens factus S*; *Seianus nimiā fortunā s. T*; s gen. *s. futuri T* nestarající se o budoucnost.

**Sōcratēs, is, m.** [Σωκράτης] athénský filosof (469—399); meton. (*Plato*) *cum Socratem expressisset C* učení Sokratovo; adj. **Sōcraticus, a, um** Sokratův, sokratovský: *philosophi C*; *domus H* škola *S.* = *Socratici C*; *chartae H* sokratovská literatura; *S. Xenophon N* Sokratovec.

**socrus, ūs, f.** [srov. *socer*, ἐκυρά a čes. švegruše] tchyně.

**sodālicius, a, um** [*sodalis*] druhů se týkající, přátelský: *sodalicia consortia Am.* Subst. **sodālicium, iī, n.** družnost, přátelství: *fraternum Ct*; družina, bratrstvo; (tajný) spolek, (politické)

sdužení, klub: *lex Licinia, quae est de sodalicis C.* = <cech>.

**sodālis, is, m. f.** **a** váb. druh, sou-druh, společník, přítel: *ad sodalem tuum M. Metellum demigrasti C*; *Pompei, meorum prime sodalium H*; *aridas frondes hiemis sodali deditet Hebro* (var. *Euro*) *H* druhu zimy; *Veneris s. cratera H* **b** spec. člen kněžského kolegia, sodál: *in Lupercis sodalem esse C*; *sodales Augustales T*; ve šp. sm. člen (tajné) politické společnosti: *quos si tu sodales vocas C.*

**sodālitās, ātis, f.** [*sodalis*] **a** abstr. družnost, přátelství: *officia sodalitatatis C*; *odium ex intima sodalitate T* nejdůvěrnější přátelství **b** konkr. sdužení, družstvo, bratrstvo: *s. Lupercorum C, sodalitates Magnae Matris me quaestore constitutae sunt C*; (tajné) politické sdužení, klub.

**sōdēs** [*si audes*] chceš-li, přeješ-li si, pro sím (řeční hovorové mluvy): *dic s. Tr.*

**Sogdiāni, ōrum, m.** obyv. krajiny mezi řekami Oxem a Jaxartem. — Adj. **Sogdiāna regio Cr.**

**sōl, sōlis, m.** slunce **a** *surgente a sole H* od východu; *prius sole orto H* před východem slunce; *sole novo V* = *sole orto L* s východem slunce; *sole supremo H* při západu slunce **b** personif. bůh slunce: *regia Solis O, Sol Phaethontis filio . . . dixit C* **c** meton. sluneční světlo, sluneční paprsky: *aequora solibus orba tument O*; sluneční teplo: *sol nimius O* přílišné vedro; *patiens pulveris atque solis H*; slunné místo, výsluní: *in illo Lucretino tuo sole C* **d** den: *o sol pulcher H*; *huncine solem tam nigrum surrexe mihi H*; *tres soles erramus V*; *soles hiberni O* dny zimní **e** přenes. o vynikajících lidech: *P. Africanus, sol alter C, solem Asiae Brutum appellat H.*

**sōlāciolum, ī, n.** [*solacium*] potěcha, potěšení: *s. doloris Ct* v bolesti.

**sōlācium, iī, n.** [*solor*] **a** útěcha, potěcha, potěšení: *solacia dicere O*; *vacare culpa magnum est s. C*; obr. *annonae s. C* mírnící prostředky; *solacia ruris, aves O* těšitelé; *tua solacia, Menalca V* = tvé písně; *frigida solacia O*

těšitelky (o Musách) **b** náhrada, odškodnění: *non ultione nec solaciis opus est T; sacerdotiis in s. recoluit T* na odškodnění; *cineri filii sui s. reportare ex tua calamitate C.* - <zábava>.

**sōlāmen**, *inis*, *n.* [*solor*] útěcha: *mali V* v neštěstí.

**sōlāris**, *e* [*sol*] sluneční: *lumen O.*

**sōlārium**, *iī*, *n.* [*sol*] sluneční hodiny, zvl. na foru římském Sullou zřízené, odt. meton. *non ad s. versatus est C* = na foru.

**sōlātor**, *ōris*, *m.* [*solor*] těšitel.

**soldurii**, *ōrum*, *m.* [slovo keltské] druh galských vojáků pánu svému na život a smrt oddaných.

**soldus** viz *solidus*.

**solea**, *ae*, *f.* [od *solum* (půda)] **1** střevíc z podešve a řeménku, sandál; nošený obyč. jen doma, při jídlé odkládány; proto *soleas poscit H* = chce odejít; *ferrea s.* Ct železem pobitý střevíc (místo podkovy). - <podešev> **2** druh ryby, platýs.

**soleātus**, *a*, *um* [*solea*] obutý v sandály, mající na nohou sandály (známka zženštilosti): *e gurgustio te prodire soleatum C; s. praetor C* (= nedbale obutý).

**sōlemnīs** a **sōlennis** viz *sollemnis*.

**soleō**, *ēre*, *solitus sum* často konati, mítí ve zvyku; obyč. se překládá slovesem opětovacím: *neos. ut solet n. ut fieri solet* jak tomu bývá, jak se obyčejně děje, stává, jako obyčejně; *fecit eadem, quae nostri debitores solent C* co činívají; *clamor esse solet L* obyčejně se ozývá; *ad regem scribere solebat C* často psával; *solita id Fortuna vetabit V = F., quae id vetare solet; prandere soliti H* mající ve zvyku snídati, mívající k snídání. Part. *solitus* *j.* adj. *v. t.*

**sōlers** viz *sollers*.

<**soletenus** adv. [*solum a tenus*] po zemi>.

**Soli**, *ōrum*, *m.* [Σόλοι] město v Kilikii, rodiště Chrysippovo, podle Strabona také Filemonovo.

**soliditās**, *ātis*, *f.* [*solidus*] hustota, hutnost: *corporum C.*

**solidō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*solidus*] hustiti, činití hustým, činití pevným: *area creta solidanda tenaci V* je třeba mlat upevnit vazkou hlinou.

**solidus** a **soldus**, *a*, *um* [srov. *sollus*] **a** hmotný, hutný, hustý, masivní, pevný, tuhý, silný: *terra solida et globosa C; paries, sphaera, columna C* masivní; *adamas V* tvrdý; *telum solidum nodis V* pevné, pod. *tellus, ripa O, glacies V; vasa auro solida T* z masivního zlata (t. j. nikoli jen pozlacené); pod. *crateres ex auro solidi V; Ceres O* obilí v zrnech; subst. **solidum**, *ī*, *n.* pevná, tvrdá půda; *fossa ad solidum O* až na tvrdé dno; *in solido rursus Fortuna locavit V* na pevnou půdu sm. v bezpečí; *solido procedere L* po pevné půdě; *offendit solido H* narazí na tvrdé; *finditur in solidum V* do pevného dřeva **b** celý, úplný: *desunt dies solido anno L* do úplného roku; *partem solido demere de die H; solida imponit taurorum viscera flammis V* celé vnitřnosti; *parum s. consulatus L* neúplný; pod. *stipendia L; subst. solidum* celá suma: *ut s. suum cuique solvatur C, in s. appellare T* celou jistinu požadovati; *Nasica metuens reddere soldum H* **C** přenes. pevný, trvalý, skutečný, pravý: *gloria, signa probitatis, nomen C; solida et robusta frequentia C* spolehlivé; *libertas L, fides T; inanē abscindere soldo H* prázdné od pravého.

**sōli-ferreum** viz *solliferreum*.

**sōlistimūm** viz *sollistimum*.

**sōlitāriē**, adv. [*solitarius*] osaměle. - <jedinečně>.

**sōlitārius**, *a*, *um* [*solus*] osamělý, sám o sobě: *natura solitarium nihil amat C; virtus C; osamělý, samotářský: homo C.*

**sōlitaurilia** viz *suovetaurilia*.

**sōlitūdō**, *inis*, *f.* [*solus*] samota, opuštěnost, pustina, poušť: *in solitudine secum loqui C; discedere in aliquas solitudines C; vastae solitudines C; quam in curia solitudinem fecerit L* zpustošil; zvl. opuštěnost, osamělost člověka: *Caesenniae viduitas ac s. C; s. magistratum L; nec eam solitudinem languere patior C* sm. a nestrpím, abych se v této osamělosti oddával nečinnosti.

**solitus**, *a*, *um* [*soleo*] obvyklý, obyčejný: *mos, locus, artes, labor O; honores T; subst. solitum, *ī*, *n.* obyčej.*

zvyk: *s. tibi V, praeter s. HV, solito velocius O; solito magis L* nad obyčej, neobyčejně.

**solium**, *iī, n.* [*sedeo*] sedadlo, stolec, křeslo, trůn: *regale Iovis O, tollere se a solio V*; meton. trůn = moc královská: *solio sceptroque potiri O; redditum Cyri solio Phraaten H*; koupací vana: *cum exsiluisset e solio L*; katafalk, vystavená rakev: *corpus regis iacebat in solio Cr.*

**sōli-vagus**, *a, um* [*solus a vagor*] osaměle těkající: *bestiae C*; ojedinelý, jediný: *caelum C*; *s. cognitio C* jednostranně.

**sollemnis** *n. sollemnis, e*, pozd. **sōlemnis** a **sōleennis** [podle starého, ale pochybného výkladu ze *sollus* a *annus*] **a** t. t. sakrální pravidelný, každoročně se vracející, výroční: *sacrificia C L, dies festi C, bellum L, dapes V; Idus Maias sollemnes ineundis magistratibus erant L* byly výročním dnem nastupování úřadů **b** slavnostní: *ludi s. C; religiones, verba C*; *s. dies sanctiorque natali H; vota sollemnia, dona, pompa V; carmen, habitus L; sollemnes arae V* obvyklé. Subst. **sollemne, is, n.** **a** slavnost: *s. clavi figendi L*; bohoslužba: *Fidei s. instituit L* **b** oběť, žertva: *tumulo sollemnia mittent V; ne exitis sollemnium vescerentur L* obětních zvířat; **c** blahopřání: *sollemnia epistula precari T* písemně blahopřátí **d** zvyk, obyčej: *nostrum illud s. servemus C; sollemnia repetere T* k denní práci se vrátiti; *inter cetera sollemnia manet mos L*; adv. *sollemnia insanire H* zcela obyčejně.

**sollemnitās, ātis, f.** [*sollemnis*] slavnost.

**sollemniter**, adv. [*sollemnis*] slavnostně: *sacris s. peractis L.*

**sollers, tis** [*sollus a ars*] důmyslný, důvtipný, zručný, obratný: *agricola N, Ulixes O, s. et ingeniosus C; Musa lyrae s. H* dobře znalá; *pecudum custodia V*; básn. *s. inf. s. hominem ponere H* umějíci vypočítati člověka.

**sollertē, adv.** [*sollers*] chytře, obratně, uměle.

**sollertia, ae, f.** [*sollers*] umělost, ob-

ratnost, zručnost, vynalézavost; též konkr. *placuit s. tempore etiam iuta T* důvtipný návrh.

**sollicitātiō, ōnis, f.** [*sollicito*] **1** znepokojování, starost *Tr* **2** pobuřování, popouzení: *servorum* (gen. obj.), *Allobrogum C.*

**sollicitē, adv.** [*sollicitus*] s úzkostlivou pečlivostí, starostlivě, pečlivě.

**sollicitō, āre, āvi, ātum** [*sollicitus*] **a** v pohyb uváděti, hýbati: *remis freta V* brázditi; *tellurem V, humum ferro Tb* = *orati; spicula dextrā V* potřásati; *feras O* honiti; *stamina docto pollice sollicitat O* = brnká na struny, probírá struny **b** přenes. znepokojovati, rušiti, starost působiti: *pacem, civitatis statum L* viklati, rušiti; *animum C, stomachum H* těžkosti působiti; *alqm bello O* **c** rozčilovati, popuzovati, popichovati: *Iuppiter sollicitatus L* popuzen k hněvu; *pastores Cs* pobuřovati, *hilotas N; a sollicitato amante legar O* rozrušeného, rozjařeného; *sollicitatis ad defectionem animis L; s. aliquem Cs* naléhati na někoho, vybízeti; *cupidinem cantu H* vzbuditi; pokoušeti, sváděti: *s. quarta parte regni promissa :: Eutropius.*

**sollicitūdō, inis, f.** [*sollicitus*] rozčilení, nepokoj, neklid, starost; *s* gen. subj. (*Caesaris*) i obj. (*provinciae* o provincii).

**sollicitus, a, um** [vl. part. perf. od *cieo* a *sollus*] **1 a** cele pohnutý, vzbuřený, rozvlněný: *mare s. stridit refluentibus undis V; s. ratis O* prudce hnaný **b** vzrušený, neklidný, úzkostlivý (= v úzkosti), znepokojený, nepokojný, starost mající, zkormoučený: *quae maxime angere et sollicitam habere nostram aetatem videtur C* tísní a v trapném rozčilení udržuje; *s. mens, pectus O, animi H; sollicitum esse de alqa rē C* mítí starost o něco; též o věcech: *nox L* neklidná, *fuga O; vox, prex O* úzkostlivá; *manus O* házlivá, chvějící se **2** akt. vzrušující, působící starost, znepokojující, znepokojivý: *in vita omnia semper suspecta atque sollicita C; sollicitae fugax ambitionis eram O; opes H, amores V, metus O.*



**solli-ferreum**, *ī, n.* (sc. *telum*) střela úplně železná, celá ze železa.

**sollistimum tripudium** [superl. k *solus*, srov. *dextimus* k *dexter*] příznivé znamení ze žraní kuřat (padalo-li jim žrádlo od zobáků) *C L*.

**sollus**, *a, um* [srov. *salvus*, *solidus*] úplný, celý (*Lucilius*, jinak jen v slož.).

**Solō** a **Solōn**, *ōnis, m.* [Σόλων] zákonodárce athénský, † 560 př. n. l.

**solodocus**, *a, um* [σόλοκος] chybný proti správnosti řeči, nesprávný.

**Solōnium**, *ī, n.* krajina v již. Latii; adj. **Solōnius**, *a, um* solonský: *ager L*.

**sōlor**, *ārī, ātus sum* **1** těšiti, potěšovati, dodávati útěchy, dodávati zmužlosti: *quamquam lenire dolentem solando cupit V* ač bol její útěchou zmírniti touží; *solantia verba O* slova útěchy **2** s předm. věcným tišiti, mírniti, činiti snesitelným: *amorem testudine V*; *aestum fluvii H*; *desiderium fratris Pn*; básn. *hoc occasum Troiae solabar V* utěšovala jsem se nad pádem *T*.

**solstitiālis**, *e* [*solstitium*] slunovratný, spec. o letním slunovratu: *s. herba Pt* letní; *s. dies C* = nejdelší; *s. nox O* = nejkratší; *s. orbis C* = obrátník raka; *solstitiali tempore L* uprostřed léta; avšak *annus, qui solstitiali circumagitur orbe L* (oběh roku od slunovratu do slunovratu) oběhem slunce.

**solstitium**, *ī, n.* [*sol a sisto*, srov. *iustitium*] (zdánlivě) zastavení slunce, slunovrat: *solstitiis brumisque C* letní slunovrat; *post s. canicula exoritur C*; meton. léto, letní čas: (*quod facit pae-nula solstitio H* jako dělá dobře plášť v létě; *humida solstitia V*; letní vedro: *solstitium pecori defendite V*).

**solūbilis**, *e* [*solvo*] rozlučitelý.

**1. solum**, *ī, n.* [srov. rus. selo = osada] **1** spodek, půda, podstava, základ: *fossae Cs* dno, *stagni O*, *purum s. Cr* dno řeky; *tremefacta solo tellus V* až od základů; *subtrahitur s. V* hladina moře **2** spec. **a** různé: chodidlo: *solorum callum C*; podložka (stůl): *Cereale s. pomis augent V* = koláče; podlaha: *marmorea sola C* **b** zvl. půda, země: *solo aequata omnia L* se zemí srovnáno (ohněm); *praeter agri s.*

*nihil esse reliqui Cs* holá půda polní; *triste O* neúrodná; *vivax O*, *pingue V* žírná; *membra solo ponere O*, *recubare solo V*; *astra tenent caeleste s. O* klenbu nebeskou; *quod in s. venit C* co přijde na půdu, pod nohy = co rychle napadne; *patriae C*, *natale O* rodná půda, země; *s. vertere, mutare C* = vystěhovati se; *patrimonii partem conferre in ea, quae solo continentur Pn* = uložití v pozemky.

**2. solum**, adv. [*solus*] pouze, toliko, jen: *quae hominum s. auribus iudicantur C*; *s. Graece loqui C*; záp. *non s., neque s.* nejen, netoliko.

**Soluntinī**, *ōrum, m.* Soluntané, obyv. města **Solūs**, *untis, f.* vých. od Palerma, nyn. Castello di Solante.

**sōlus**, *a, um* **a** jediný, pouhý, samojediný, sám: *s. primo profectus est N*; často lze přel. adv. pouze, toliko, jen: *quia soli centum erant L*, *inveni duos solos libellos C* (celkem, všeho všudy); *res praetoribus erat nota solis C* **b** samotný, osamělý, opuštěný: *loca sola N*, *solos destituere rogos O* sirý; *ibant obscuri (v. t.) sola sub nocte V*; *Libyae soli agri V*. Neutr. *solum j.* adv. v. t.

**solūtē**, adv. [*solutus*] volně, nevázaně, bez závady, bez překážky: *animus s. movetur C*; *solutius lascivire T*; *exercitus s. habitus L* v uvolněné kázní.

**solūtīō**, *ōnis, f.* [*solvo*] **a** rozvázání, rozvolnění, uvolnění: *totius hominis C*, *linguae C* = hbitý jazyk **b** zaplacení: *solutione impedita fides concidit C* váznutím výplat; *rerum creditarum C*.

**solūtus**, *a, um* [*solvo*] **a** uvolněný, volný, nespoutaný, rozvázaný, nenucený: *animus s. et liber C*; *verba soluta modis* (abl. odluky) *O* řeč volná od rozměrů = nevázaná; *religione s. ac liber L*; *s. optio C* volná, svobodná; *solutus omni fenore H* prost; *soluta praedia C* bez dluhů; *silices fornace soluti O* zbavené tvrdosti, vypálené **b** bezuzdný, rozpoutaný, nevázaný: *libido L*; *soluti risus H* nezbedný smích; *soluta Clodii praetura C* = samovládná **c** popuštěný, uvolněný, chabý, nedbalý: *s. et mollis in gestu C*; *cura L*, *lenitas C* (bez energie); *dicta factaque T*; *s. annis O* sešlý.

**solvō**, *ere, solvī, solūtum* (básn. někdy trojslab. *soluo: soluisse Tb*) [2. se a l. *luo*] | vztah k zevnějšku **1 a** vúb. rozvázati, odvázati, rozvolniti, rozvinouti: *funem V, capillos H, crines L; maestus Acca soluta comas O* majíc uvolněny vlasy; *vela V; sinus V, zonas H, nodum H; vinculum epistulae N; solvite me, pueri V; equum senescentem H; solutis ergastulis Cs* otevřev robotárny = propustiv otroky; *ora O* otevřítí, *linguam ad iurgia O* rozvázati **b** spec. **a** v námoř. loď odvázati, kotvy vytáhnouti, od země odraziti: *naves Cs, ratem O, phaselon H, classem Pp*; též absol. *complures mercatores Alexandriae solvisse C* z A. vypluli **β** v právn. zaplatiti: *argentum aere solutum est S* stříbro mědi placeno; *aes alienum S; civitatibus pro frumento nihil C; pecuniam debitam C; litem aestimatam N* pokutu; *solvendo non esse C* nemoci platiti; *res solvere L* nahraditi; *poenas capite S* odpykati životem; *vota splniti; exsequias rite V* vykonati; *omnia Deiphobo solvisti V* vše (povinné) jsi učinil; *alci suprema s. T* poslední poctu prokázati **2** přenes. zbaviti, zprostiti, osvoboditi někoho: *me tener vitulus solvet H* zprostí slibu; *religione civitas solvatur C, lege alqm C; numeri lege soluti H* rozměry rozpoutané, zbavené metrických pout; *somno* (abl. odl.) *solutus sum C* sm. probuzen (ale v. i II 2); *nec Rutulos s. V* nevyjímám **II** vzhledem k vnitřku **1** rozbítí, zbořiti, strhnouti: *navim O, pontem T, crates V* zničiti; *agmina V* rozdělití, *saxum vetustas V* drobí (drolí); *adducta brachia solvit O* roztrhl; *nivem O* taviti; *solvuntur viscera V* rozplývají se; *terrae solutae H* rozmrzlé, rozjehlé; *hiems solvitur H* povoluje; *caelum in Tartara V* nechati zmizeti v T. **2** uvolniti, zeslabiti, činiti mdlým: *soluto imperio S; corpora senectus solvit Cr; solvuntur frigore membra V* uvolňují se, mdlejí; *homines solverat quies O; morte solvi O* = zemřítí; *soluta inedia Ptr* umořená postem; *natantia lumina solvit V* uvolnil, zavřel (k spánku); *somno vinoque soluti V* rozespalí a podnapilí; *gaudio solvi O*

rozplývati se; avšak *ut artum solveret hospitiis animum H* přece otevřela skoupého ducha pohostinství (dat.) **3** rozluštití: *captiosa C, versum H, carmina O* **4** vzdáliti, zapuditi, zahnatí: *soporem clamore O; corde metum V; noctem faces solvebant Pn; pudorem V* odložití **5** zrušiti, odstraniti: *traditum a prioribus morem L; foedera s. V* rušiti; *solvendarum legum principium Cr; obsidionem s. L* upustiti od obléhání. Part. *solutus* j. adj. v. t.

**Solymī, ōrum, m.** [Σόλυμοι] Solymové, obyvatelé Jerusalema; v pověsti byli ztotožňováni s homérskými Solymy, obyvateli Lykie T.

**1. Solymus, a, um** [srov. *Solymī*] jerusalemský Iuv.

**2. Solymus, ī, m.** Trojan, průvodce Aeneův, podle pověsti zakladatel Sulmona.

**somniātor, ōris, m.** [somnia] vypravěč n. vykladatel snů.

**somniculōsus, a, um** [somiculus, demin. od *somnus*] ospalý: *senectus C.*

**somnifer, a, um** [somnia a *fero*] působící spánek, uspávající: *virga O, venenum O.*

**somniō, āre, āvī, ātum** [somnia] snítí: *de alqo C; quod somniavimus C* co se nám ve snu zdálo; s ak. obsahu: *mirum somnium s. Pt*; přenes. *portenta non disserentium philosophorum, sed somniantium C.*

**somnia, iī, n.** [somnia] **a** sen: *iucundissimis somniis uti C; aram somniis stimulatius consecravit C* **b** snění, blouznění, planá domněnka: *Stoicorum somniorum interpretes C; delirantium somnia C*; v obojím význ. *somnia Pythagorea H* (Ennius tvrdil, že se mu zdálo, že duše Homérova v něj přešla).

**somnus, ī, m.** [\**sleepnos*, srov. *sopor*, čes. spáti, sen, ύπνος] **a** spánek: *ex somno excitare C; somnum capere C* usnouti; *somno solvi C* probuditi se; *somno se dare C* k spánku se uložití; *somnum tenere C* zdržovati spánek, spaní se brániti; *somnos ducere V* spáti; *somnum expellere V* ospalost zapuditi; *suspitor has quoque somni esse O* že i ty patří ke snu; avšak plur. *in somnis videre alqd C* ve snách; *per somnum CVL* ve

snu, ve spaní; personif. *Somnus* bůh spánku; meton. noc: *die* (gen.) *somnique horas* *V*; obr. o smrti *longus* s. *H* **b** přenes. spaní (o nečinnosti, zahálce): *mortales dediti ventri atque somno* *C*; *somno et convivii et delectationi natos* *C*; *dediti somno ciboque* *T*, *Lentuli* s. *C*.

**sonābilis**, e [sono] zvučný; *sistrum* *O*.

**sonāns**, *antis* [sono] zvučný.

**sonipēs**, *pedis*, *m.* [sonus a pes] (,zvukonohý<sup>4</sup>) kůň, oř.

**sonitus**, *ūs*, *m.* [sono] zvuk; spec. *flammae* *N* praskot; *remorum* *Cs* šumot; *armorum* *V* řinkot; *sonitum arma dedere* *V* zařinčely; *Olympi* *V* hřmění; *pedum* *O* dupot.

**sonō**, *āre* (arch. *ere*), *uī*, *itum* (*sonātūrus* *H*) **1** nepřech. vydávati zvuk, zvučeti, zníti, hlaholiti: *tympana* *Cs*, *classica* *sonant* *V*; *silvae mugitibus* *O* rozléhají se; *fraxinus in humero* *O* drnčí; *nervus* *O* drnčí; *navis* *O* duní; *ora singultu concutiente* (v. t.) *sonant* *O*; *virgultu sonantia silvae* *V* šumné křoviny lesní; *mare, silvae* *H* hučí; *incendio silvae* *Cr* praští; *totidem ora sonant* *V* syčí; *tura sonant* *O* kadidlo praská; *ungula* *V* duní; o zvuku lidském *inani voce sonare* *C* prázdný zvuk říkati (bez obsahu) **2** přech. **a** zvučeti něčím: *sonante mixtum tibiis carmen lyra* *H* zatím co lyra bude hrát píseň sdruženou se zvukem píšťal; *hic magna sonabit* *H* zahouká; *os magna sonaturum* *H* mocně hlaholíci; *poetae pingue quiddam sonantes* *C* jejichž básně zní nabubřele; *maiores maiora sonant* *M* od větších (básníků) je slyšet větší věci; *amnis rauca sonans* *V* temně šumící; *mortale sonans* *V* po lidsku znící = *vox sonat hominem* *V* **b** opěvati, hlásati, oslavovati: *te carmina nostra sonabunt* *O*; *sive mendaci lyra voles sonari* *H*; *sonare atavos* *V*<sup>1</sup> velebiti **c** znamenati: *duo verba inter se discrepare, re unum sonare* *C*; *quid sonet haec vox voluptatis* *C*. Part. *sonans* j. adj. v. t.

**sonor**, *ōris*, *m.* [sono] zvuk; šumot: *sonorem dant silvae* *V* šumí, hučí; hluk, ryk: *proelii* *T*; řinkot: *saeva sonoribus arma* *V*.

**sonōrus**, *a*, *um* [sonor] zvučný, zvu-

čící, hučící, šumící: *cithara* *Tb*; *tempestates* *V* ječivé; *flumina* *V*.

**sōns**, *sontis* [vl. part. praes. od *sum*] (vl. ten, který to jest) vinný: *manus foedata sanguine sonti* *O*, *anima* *V*, *fraterno sanguine* s. *O*; subst. vinník, provinilec: *punire sontes* *C*, *comprehensio sontium* *C*.

**Sontiātēs**, *um*, *m.* národ v Aquitanii na lev. břehu Garumny.

**sonus**, *ī*, *m.* [sono] **a** zvuk: *tubae* *Cs* hlahol; *arma sonum dedere* *V* zvučely; *dulcis* *V*, *raucus* *O*, *acutus* *O*; *asellus dedit ore sonos* *L* zahýkal **b** spec. zvuk lidský, hlas, slovo: *vocis* s. *C* zvučný hlas; *sonos edere, reddere* *O* = mluviti; *ora sono discordia* (v. t.) *V*; *cygni* s. *H* zpěv labutí; *asperitas soni* *T* drsná výslovnost.

**sophia**, *ae*, *f.* [σοφία] moudrost.

**sophisma**, *atis*, *n.* [σόφισμα] záłudný úsudek, sofisma.

**sophistēs** (**sophista**), *ae*, *m.* [σοφιστής] sofista **a** v dobrém sm. učitel moudrosti a výmluvnosti: *eorum erat iste mos, qui tum sophistae nominabantur* *C*; *Protagoras, s. temporibus illis vel maximus* *C* **b** ve špatném sm. sofista, mudrlant: *num hic s.?* *C*.

**sophisticē**, *adv.* [sophisticus] sofisticky; záłudně.

**sophisticus**, *a*, *um* [σοφιστικός] sofistický; chytrácký, záłudný.

<**sophistria**, *ae*, *f.* [sophistes] sofistika, chytráctví.>

**Sophoclēs**, *is*, *m.* (vok. *Sophocle* *C*) [Σοφοκλῆς] tragický básník řecký 497-406; adj. **Sophoclēus**, *a*, *um* sofokleovský.

**Sophonisba**, *ae*, *f.* choť numidského krále Syfaka, dcera Hasdrubalova.

**1. sophos** n. **sophus**, *ī*, *m.* [σοφός] moudrý, subst. mudřec.

**2. sophōs**, *adv.* [σοφῶς] pochvalně zvolání výborně.

**sōpiō**, *īre*, *īvī* (*īī*), *ītum* [srov. *somnus*, *sopor*] **a** uspávati, uspati: *dracōnem* *O*; *vino oneratos sopiunt* *L*; omráčiti: *sopitum fuisse regem* *L*; omámiti: *sensus* *V* **b** přenes. *blandimentis sopita virtus* *C* ukonejšená; *sopitos ignes suscitare* *V* uhaslý (pod popelem doutnající); *quies sopita* *L* bezcitný.

**Sōpolis**, *idis*, *m.* malíř za doby Ciceronovy.

**sopor**, *ōris*, *m.* [srov. *somnus*] **1** (tvrdý) spánek: *ibi cum eum cibo vinoque gravatum s. oppressisset L*; *s. artus complectitur V*; personif. bůh spánku; eufem. smrt: *Quinctilium perpetuus s. urget H*; přenes. omámení: *animi corporisque sopore discusso Cr*; ospalost: *s. et ignavia videtur T* **2** meton. uspávací nápoj: *patri soporem medicos dare coegit N*; *e papavere s. gignitur Pn-h.*

**sopōrifer**, *a*, *um* [*sopor a fero*] uspávající.

**sopōrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*sopor*] uspati; jen part. perf. **sopōrātus**, *a*, *um* **a** uspaný, spící: *hostes O*; uklidněný: *dolor Cr* **b** uspávající: *ramum vi soporatum Stygia V*; *melle soporatam offam V.*

**sopōrus**, *a*, *um* [*sopor*] spavý, ospalý: *nox V.*

**Sōra**, *ae*, *f.* město Volskú v Latii u řeky Liris, nyn. Sora; adj. **Sōrānus**, *a*, *um* sorský; příjm. Q. Valeria, konsula r. 52 př. n. l.

**Sōracte**, *is*, *n.* hora sev. od Říma na pravém břehu Tiberu, nyn. Monte S. Oreste.

**sorbeō**, *ēre*, *uī* [ie. koř. \*srebh-, srov. *σορβέω*] srkati, střebati: *dicitur Charybdis nunc sorbere fretum O*; *flumina sorbentur ab ipsa (terra) O* jsou pohlcovány; přenes. pohliti, polknouti: *quid eum non sorbere animo censestis? C*; *odia C.*

**sorbilis**, *e* [*sorbeo*] srkatelný, co lze srkati.

**sorbilō**, *āre* [*sorbeo*] srkati.

**sorbitiō**, *ōnis*, *f.* [*sorbeo*] srkání, pití; co se srká, nápoj.

**sorbum**, *ī*, *n.* plod stromu břeku (druh jeřábu), jeřábina, oskeruše.

**sordeō**, *ēre*, *uī*, — [*sordes*] **1** býti špinavý **2** *s. alci* zdáti se někomu nepatrným, sprostým: *sordent tibi munera nostra V*; *sordent quaeque, cum maiora sperantur Cr*; *cunctane prae campo sordent? H*; *pretium aetas altera sordet H* zdá se mi malou cenou.

**sordēs**, *is*, častěji **sordēs**, *ium*, *f.* **1 a** nečistota, špína: *aurium C*; *delectant auriculas citharae sorde dolentes*

*H b* meton. špinavý, smuteční šat, smutek: *spectaculum huius sordium atque luctus C* **2** metaf. **a** špinavost, hamiznost: *sordem et avaritiam T*; *sordes obicere alci H* **b** špinavé jednání, nízkost, sprostota: *severitate iudicandi sordes suas eluere C*; *sordes illae verborum T* sprosté výrazy; *in infamia ac sordibus relinquitur C* = na něm lpí pověst hanebného a podlého činu; konkr. vyvrhel: *perfugium erat turpissimis rei publicae sordibus C.*

**sordēscō**, *ere*, *uī*, — [*sordeo*] špinavým se stávati, špinavěti: *liber H.*

**sordidātus**, *a*, *um* [*sordidus*] ve špinavý šat oděný, špinavý: *mancipia, servi C*; smutečně oděný, ve smutku: *expulsi Romani venerunt sordidati C*; *Verginius s. filiam in forum deducit L.*

**sordidē**, *adv.* [*sordidus*] **a** špinavě, hamizně, lakotně: *gerere proconsulatum Pn* **b** sprostě, neslušně: *dicere, contionari C* **c** nízce, z nízkého rodu: *nati T.*

**sordidus**, *a*, *um* [*sordeo*] špinavý, nečistý **1** *amictus V*, *duces pulvere sordidi H*, *fumus H*, *mappa H*; *sordidi nati H* otrhané; *Autumnus calcatis uvis O* zašpiněný, potřísněný **2** metaf. **a** špinavý, hamizný, lakotný: *sordidi putandi, qui mercantur a mercatoribus C*; *s. ac dives H*; *ita s., ut se non servo melius vestiret H*; *s. (sc. victus) a tenui victu distabit H* špinavá hamiznost **b** nepatrný, bezvýznamný, sprostý: *homo C*, *non s. auctor H* ne ledabylý, žádný všední mluvka; prostý: *sordida rura Ptr*; nízký: *homo sordido loco ortus L* **c** eth. sprostý, nízký, nevzdělaný: *sordidum me et incultis moribus aiunt S* sprostákem a nevzdělancem; *iste omnium turpissimus et sordidissimus C* **d** o věcech potupný, nečestný, hanebný: *quaestus C*, *repulsa H*; *pecuniam praeferre amicitiae sordidum existimare C.*

**sōritēs**, *ae* (dat. *ī*, *C*) *m.* [*σορειτης*] (logický) závěr, viz *acervus*.

**soror**, *ōris*, *f.* [ze \*suesōr, srov. čes. sestra, něm. Schwester] sestra: *s. Iovis V* = *Iuno*; *Phoebi O* = *Luna*; *s. Eumenidum matris O* = *Země*; *novem sorores*

*OTb Musy; tristes, tres s. Tb = Parky; genitae nocte O = Furie; s. patruelis O* sestřenice; přenes. přítelkyně, družka; *errans sorte sororum V, Acca soror V.*

**sorōricīda, ae, m.** [*soror a caedo*] sestrovrah.

**sorōrius, a, um** [*soror*] sesterský; *oscula O, moenia O; stupra C* na sestře spáchané; *s. adulter C* se sestrou v cizoložství žijící.

**sors, sortis, f.** [od *I. sero* o losech řaděných, snad navlékaných na provázek n. na drát] **1 a** los, losovací kamének: *sortes conicere in hydriam C; s. exit C V, excidit L; sortem ducere L* los táhnouti; *sortes miscere L* (v osudí); *Caere sortes attenuatas L* seschly se (v chrámech byly věšeny dřevěné tabulky s krátkými průpověďmi, jejichž sesýchání se pokládalo za nešťastné znamení); meton. losování: *res revocantur ad sortem C* rozhodnutí ponechává se losu; *excipiam sorti V* vyjmu od losování; zvl. *provincia sorte evenit, obtigit C* losováním, losem připadla; *aequora tradita sorte O*; konkr. co je vylosováno: *tertia s. O* třetí (vylosovaná) daň (poslaná Minotaurovi) **b** (napsaný) výrok věštírny, věštba: *placuit auxiliium per sacras quaerere sortes O; dictae per carmina sortes H; Fauni volvit sub pectore sortem V* v srdci přemítá o věštbě; *editam esse oraculo sortem Cr 2* meton. **a** práce, povinnost, úřad losem přidělený: *sunt, quibus ad portas cecidit custodia sorti V* jimž připadla losem stráž u bran; *comitia suae sortis esse C* úřadu; *sortis necessitudo N; numquam ex urbe afuit nisi sorte C* leč z povinnosti úřední **b** úděl životní, osud, sudba: *ut nemo, quam sibi sortem ratio dederit, illa contentus vivat H* že nikdo v životě není spokojen údělem, jež . . . ; *humanae sortis oblitus Cr* úděl, stav; *sortem Britannici miserabantur T* nešťastný osud; *s gen. určov. non tuae sortis iuvenem H* mládence ne tvého stavu = stavem ti ne rovného; *s. feminea, altera O* pohlaví **c** úděl, účast v něčem: *puero in nullam sortem bonorum nato L* k žádné účasti ve statcích, beze všech práv ke statkům; část: *haec intentata manebat*

*sors rerum V* tato část světa **d** jistina: *sorte caret, usurā contentus est C.*

**sorticula, ae, f.** [*sors*] losovací kamének, los.

**sortilegus, a, um** [*sors a lego*] věštec-ký, věštebný: *Delphi H*; subst. věštec.

**sortior, iri, itus sum** [*sors*] **1** nepřech. losovati: *cum praetores sortirentur C; legiones de ordine agminis T; consules sortiti, uter dedicaret L 2* přech. losovati o něco, losem určovati, losem dostati něco **a s. iudices C** vylosovati; *provinciam C* losovati o provincii; *sortitus provinciam Pn* jenž dostal provincii **b** přenes. dostati: *amicum H*; *sortitus alqd* maje n. mající údělem; vyhledati, zvoliti: *sortitus fortunam oculis V* vyhlédnuv pravou chvíli; určiti, rozdělit: *pariter laborem V. Part. sortitus j. adj. v. t.*

**sortitiō, ōnis, f.** [*sortior*] losování: *provinciarum C* o provincie.

**sortitor, ōris, m.** [*sortior*] losovatel var. *C.*

**1. sortitus, a, um** [*sortior*]: vylosovaný, rozdělený: *quae erant sortita in singulos candidatos C; gemina sedes sortita Pp.* Abl. **sortitō** význ. adv. losem: *sacerdotem capere C; osudem: lupis et agnis s. obtigit discordia H.*

**2. sortitus, ūs, m.** [*sortior*] losování, los: *sortitus non pertulit ullos V* nezakusila žádného losování = nelosovalo se o jejím osudu; abl. *sortitu* na základě losování, losem.

**sōs** viz *is.*

**Sōsilus, ī, m.** [Σώσιλος] dějepisec řecký, učitel a životopisec Hannibalův.

**Sosius, a** rod římský; zejm. **1 C.** *Sosius*, quaestor Lepidův **2 Q.** *Sosius* z Picenska **3 Sosiū, ōrum, m.** bratří Sosiové, knihkupci za doby Horatiovy.

**sospes, itis a** zdrav, neporušený (zejm. o návratu z cesty n. uniknutí z nebezpeč.) **b** příznivý, šťastný: *sospite cursu H* za příznivé plavby.

**sospita, ae, f.** [*sospes* zachránkyně, spasitelka; přjím. Junonino = *Salus.*

**sospitālis, e** [*sospes*] blahočinný, prospěšný.

**sospitās, ātis, f.** [*sospes*] blaho.

**sospitátor**, *ōris*, *m.* [*sospito*] ochránce, zachránce.

**sospitō**, *āre*, *āvī*, — [*sospes*] chrániti, zachovávatí.

**Sōtadēs**, *ae*, *m.* [Σωτάδης] básník, ehož verše v ionském rozměru se vyznačovaly necudným obsahem; adj. **Sōtadicus versus Pn** sotadovský.

**sōtēr**, *ēris*, *m.* [σωτήρ] zachránce, spasitel.

<**sotulārēs**, *ium*, *m.* [*sub-talaris*] střevíce, obuv.>

**sovus Inscr** = *suus*.

**Sp.** = osobní jméno *Spurius*.

**spādix**, *īcis*, *m.* [σπάδιξ] ulomená větev palmy datlové s plody; odt. adj. hnědočervený: *equi V*.

**spadō**, *ōnis*, *m.* [σπάδων] kleštěnec.

**spargō**, *ere*, *sparsi*, *sum* [srov. σπείρω] trousiti, sypati, rozhazovati **1** s ak. rozsypávaného předmětu **a** vl. *nummos populo C*, *nucēs V*, *rosas*, *frondes H*, *florēs V*; *tela V* metati; *spargite me in fluctus V* hodte mne; *Autumnus sparsus tempora* (ak. vztah.) *canis O* maje skráně posypány šedinami; spec. sítí: *sua manu spargentem semen C*; *dentes vipereos O*; obr. *animos in corpora humana C* vštípiti; o tekutinách kropiti, stříkati, nastříkati, nakapati: *venena s. C*; *spargens rore levi V* kropě **b** přenes. rozptylovati, roztrušovati, rozšiřovati: *per vias speculatores L*; *exercitum per provincias T*; *arma per agros V* válku rozšířiti; *sparsi ac dissipati L*; *voces in vulgum V*; *spargebatur* s ak. s inf. *T* šířila se pověst, říkalo se **2** s ak. posypávaného předmětu posypati, poházeti, postříti: *humum foliis V*; *aristem gramine O*; pokropiti, postříkati, políti: *corpus lymphā V*; *penetralia cruore H*; *tellurem lacrimis O*; *Aurora novo spargebat lumine terras V*; *terra pruinā spargitur O* povléká se; *antrum sparsit labrusca racemis V* ověsila; *velamina spargunt maculis T* zdobí. Part. *sparsus* j. adj. v. t.

**sparsus**, *a*, *um* [*spargo*] **a** rozptýlený: *gens sparsa per orbem V*; *classis tempestate L*; rozházený: *capilli O* **b** skvrnitý, pestrý: *anguis maculis L*.

**Sparta**, *ae* a **Spartē**, *ēs*, *f.* [Σπάρτη]

hlavní město Lakonska (ob. *Lacedaemon* = Λακεδαίμων); adj. **Spartānus**, *a*, *um* spartský: *disciplina L*, *virgo V*, *gens O*; **Spartiātēs**, *ae*, *m.* [Σπαρτιάτης] Spartan, spartský: *pueri C*; *quod Spartiatae etiam in feminas transtulerunt C*.

**Spartacus**, *ī*, *m.* voják a gladiátor, vůdce vzbouřených otroků, proti nimž Římané vedli boje v l. 73—71 př. n. l.

**spartum**, *ī*, *n.* [σπάρτον] kavyl, travnatá rostlina (botan. *Stipa tenacissima*) rostoucí v horách španělských; z jejích vláken se pletly provazy, pokrývky, košíky.

**sparus**, *ī*, *m.* zakřivené házečí dřevce, oštěp.

**spatha**, *ae*, *f.* [σπάθη] **1** široká šavle dvojsměrná bez hrotu, paláš **2** v tkalcovství lopatka na přirážení útku *Sn* **3** druh palmy.

**spatior**, *ārī*, *ātus sum* [*spatium*] **a** procházeti se: *Pompeia in umbra s. Pp* v sloupoví Pompejově **b** kráčeti: *ante ora deum ad aras s. V* **c** šířiti se, široce se prostíratí: *caudā spatiantes implicat alas O* rozpjatá křídla.

**spatiōsē**, adv. [*spatiosus*] rozsáhle: *spatiosius et uberius volumine amplecti Pn* obsírněji; *qui aestivos spatiosius exigis ignes Pp* ve větším prostoru.

**spatiōsus**, *a*, *um* [*spatium*] rozsáhlý, prostorný, veliký: *corpus*, *ulmus O*, *planities Cr*; časově: dlouhý: *nox*, *aevum*, *tempus*, *bellum O*.

**spatium**, *ī*, *n.* **1** místně **a** prostor, místo: *reliquum spatium mons continet Cs*; *caeli V*, *maris L*; *s. dare V* místo učiniti někomu; *s. castrorum*; *domum spatio circumdat T* kolem domu nechává volný prostor **b** rozměr, délka, velikost: *viae O*; *aures in s. trahere O* prodloužiti; *in s. fugit O* přímým směrem do dálky; meton. míra, měřtko: *altitudo nullis inquiringentium spatiis penetrabilis T* **c** vzdálenost: *hic locus aequo fere spatio ab castris utrisque aberat Cs* bylo stejně vzdáleno; *siderum genus spatiis immutabilibus commean C* v neměnných vzdálenostech **d** cesta: *medio in spatio V*; *s. conficere N*; konkr. cesta, t. j. místo, kde se chodí:

*Academiae nobilitata spatia C; spatia silvestria C; abstr. procházka: si uno basilicae spatio honestamur C* procházkou do basiliky **e** spec. závodiště, rejdiště: *in spatio decurrere N; quasi decurso spatio C; tritum relinquunt quadriugi s. O; odt. meton. oběh, dráha: quadrigae addunt se in spatia V* vykonají oběh za oběhem; *immensum spatiis confecimus aequor V* nesmírnou závodní dráhu jsme projeli; *spatia corripere V* uspíšiti; přenes. *vitae, aevi s. O* běh životní; *deflexit de spatio consuetudo maiorum C* z kolejí; *turbo curvatis fertur spatiis V* v drahách kruhových **2** časově doba, čas **a** vzhledem k trvání: délka: *Galli spatia temporis numero noctium finiunt Cs; s. temporis praeteriti respicere C; quantum fuit diei s. Cs* jak dlouho den trval; *spatio pugnae confecti Cs* dlouhým trváním bitvy, dlouhou bitvou; *spatio brevi* (abl. instr.) *spem longam rescet H* krátkou délkou omez **b** čas, lhůta: *postulat sex dies spatii ad eam rem conficiendam Cs; s. ad dicendum habere C; nec s. fuerat parandi O* nebylo času, nebylo kdy; *tempore ac spatio T* průběhem času; *nullum s. C* chvíle **c** v metrice rozměr, míra, časová délka: *trochaeus est eodem spatio quo choriis C.*

**spatula**, ae, f. [demin. od *spatha*] **1** lopatka **2** palmová větev.

**speciālis**, e [species] zvláštní, speciální (op. *generalis*).

**speciāliter**, adv. [specialis] zvláště.

**speciēs**, ēī, f. [specio] **I 1** akt. pohled, zrak: *speciem quo vertimus :: Lucretius 2 pass. a* pohled, vid, vzhled, vzezření: *non tulit hanc speciem Corobus V* nesnesl pohledu na to; *speciem doloris ferre non possunt C; ad speciem magnificus ornatus C* na pohled; *tanta erat (porticus) in speciem P* tak krásný byl svým vzhledem; *nihil est specie ornatius C* nevypadá krásněji; *speciem praebere ridentis L; ager una specie S* = jednotlivárně **b** vnější zjev, projev, vnějšíek, podoba, postava: *in agro Amüterno multis locis hominum species procul candida veste visas L* že na mnoha místech byly spatřeny lidské postavy

v běloskvoucím rouše; *s. navium Cs* podoba, tvar; *duo signa eadem specie atque forma C; hominis esse specie deos confitendum est C* že mají podobu lidskou; *vanae* (v. t.) *species H; spec. a* krásný zjev, krása: *quid de olivetorum specie plura dicam C; unam specie ac pulchritudine insignem raptam ferunt L* půvabem a krásou; *gemmati magna specie anuli L* překrásné; *triumpho maximam speciem captiva arma praebuere L* největšího lesku dodávaly; *species candorque caeli C* nádherný jas nebe **β** klamný zjev, zjevení, přelud, obraz, vidina: *nullam ei oblatam caelestium speciem L* zjevení; *inanes species anxio animo figurare Cr; s. et umbrae interempti filii L; odt. zdání: veritas auspiciorum spreta, s. tantum retenta C* (t. pouhé vnější formality); *s. sapientiae C* vnější nátěr moudrosti; *maioris multitudinis s. accidit hostibus Hirt* pokládali vojsko klamně za četnější; *ad alia ut specie minora, sic . . . L* jak zdánlivě . . ., tak ve skutečnosti; *ludentis speciem dabit H* zdánlivě si bude zahrávat; *maxima pars decipimur specie recti H* (pouhým) zdáním správnosti; *specie rixae in se omnes convertunt L* na oko se hádajíce; *suis per speciem societatis proditionem reservat L* předstíraje věrnost spojenec-kou; odt. záminka: *cuius rei s. erat acceptio frumenti S; per speciem captivorum redimendorum L* pod záminkou výkupu zajatců; *per speciem honoris L* **γ** napodobený zjev, obraz, socha: *ni sancta Iovis s. claros spectaret in ortus básn. C. -* <± způsob: *communio utriusque speciei přijímání pod obojí způsobou*> **II** term. tech. filos. **a** představa, pojem, idea: *hanc illi ιδέων appellant, nos recte speciem possumus dicere C; species et notio boni viri C; vera s. Romani senatus L* správná představa o senátě **b** ideál, vzor, typ: *dicendi, eloquentiae C, libertatis N* **c** druh naproti rodu (*genus*): (*virtutes*) *specie dispares prudentia coniunguntur C; právn. (zvláštní) případ: haec s. incidit in cognitionem meam Pn.*

**specillum**, ī, n. [speculum] sonda, pátradlo na obhlédávání ran.

**specimen**, *inis*, *n.* [*specio*] **a** ukázka, příklad, důkaz: *ceteris s. aliquod dare C V*; *Solis avi s. V* znak **b** vzor, ideál, typ: *humanitatis, virtutis, temperantiae C*, *unicum antiquitatis s. T C* okrasa, ozdoba, „hvězda“: *saeculi s. Ap.*

**speciō** *n.* podle složenin **spiciō**, *ere*, *spexi*, *spectum* (arch., později jen složeniny jako *conspicio* a *j.*) [*srov. něm. spähen*] zírati, hleděti, dívati se, pozorovati: *nunc specimen specitur Pt* (vl. nyní se prohlíží ukázka =) nyní nastává zkouška.

**speciōsē**, *adv.* [*speciosus*] okázale, úhledně, pěkně, krásně.

**speciōsus**, *a, um* [*species*] vnějším zjevem význačný, sličný, krásný: *mulier O*, *videt speciosum pelle decorā H*; úhledný, skvělý, nádherný, okázalý, oslňující: *opes T*, *exemplum L*; *specioso eripe damno O* (o Midovi; oxymoron); *speciosa locis fabula H* kus s krásnými myšlenkami; *speciosa vocabula H* výrazná.

**spectābilis**, *e* [*specto*] **a** viditelný: *corpus caeli C*; *undique campus O* **b** za podívání stojící, okázalý, skvělý, nádherný, sličný: *multo s. auro O* skvoucí se; *pulchra et s. victoria T*; *heros O* obdivu hodný.

**spectāculum**, *ī, n.* [*specto*] **a** hlediště, místo, s něhož se díváme, místo v divadle, sedadlo: *tantus ex omnibus spectaculis plausus excitatus C*; *loca, ubi spectacula sibi quisque facerent L*; *resonant spectacula plausu O*; *spectaculorum gradus T* stupňovité tribuny **b** divadlo, podíváná: *s. luctuosum C*; *rerum humanarum spectaculum praebeo S* skýtám divadlo = jsem (smutnou) podívanou osudů lidských; *non hoc ista sibi tempus spectacula poscit V*; *spectaculo esse býti na odív, poskytovat podívanou; ad s. sui Ptr* k podívané na sebe; *spec. divadlo = hra divadelní, představení v divadle n. v cirku: spectacula tributim data C*; *spectaculo interesse L*; *s. gladiatorium L.*

**spectāmen**, *inis*, *n.* [*specto*] důkaz, osvědčení *Pt.*

**spectātiō**, *ōnis*, *f.* [*specto*] **a** dívání se na něco, pohlížení, pohled: *apparatus*

*s. tollebat omnem hilaritatem C* **b** zkoumání, zkouška: *ex pecunia deductiones fieri solebant pro spectatione C.*

**spectātor**, *ōris*, *m.* [*specto*] divák; pozorovatel; zvl. divák v divadle; *s. virtutis L*, *laudis C* posuzovatel.

**spectātrix**, *icis*, *f.* [*specto*] pozorovatelka; *s. iuvenca O* přihlízející.

**spectātus**, *a, um* [*specto*] **a** vyzkoušený, osvědčený: *fides, virtus C*; *bello spectata iuventus V*, *pietas V*, *castitas L* **b** vážený, slavný, výtečný: *femina C*, *virii fortes spectatique homines C.*

**spectiō**, *ōnis*, *f.* [*specio*] augurské pozorování, auspicie; term. techn. právo auspicií: *consules spectionem (habent) C.*

**spectō**, *āre, āvi, ātum* [*specio*] **1** dívati se, pohlížeti alqd na něco; přihlížeti k něčemu: *ut spectare aliquid velimus C*; *gaude, quod spectent oculi te mille loquentem H*; *ludos spectatum ire N* jíti se dívat na hry = jíti do divadla; *fabula spectata H* na jevišti provozovaná; *gladiatores s. C* **2** hleděti, míti zření k něčemu: *rem, verba, causam, voluntatem alcis, legem C*; *in iudice spectari fortuna debet C* má se hleděti; *ad virtutem s. V*;  *nihil iam Caesaris imperium s. Cs* neohlížeti se, nedbati **3** zkoumati, zkoušeti: *spectatur in ignibus aurum O*; *non ex singulis vocibus spectandi sunt philosophi C* posuzovati; zvl. part. perf. *spectatus* vyzkoušený, osvědčený (v. t.) **4** hleděti dosíci něčeho, mysliti na něco, vyhledávati něco: *nil spectat nisi fugam C*; *spectavi semper, ut tibi possem esse coniunctus C*; *locum probandae virtutis Cs* vyhledávati příležitost k osvědčení zdatnosti **5** hleděti, směřovati, cíliti, mířiti **a** *collis ad orientem solem Cs*; *vestigia te adversum spectantia H* **b** *Brutus alio ratus spectare vocem L* že výrok jinam směřuje = má jiný smysl; *res ad vim, rebellionem spectat L* něco se kloní k . . . ; *ad te spectat oratio mea C* týká se. Part. *spectatus* *j.* adj. v. t.

**spectrum**, *ī, n.* [*specio*] obraz (překl. řec. εἶδωλον) *C.*

**1. specula**, *ae, f.* [*specio*] **a** hlídka, hláska, hlásnice, strážnice jako místo:



*dat signum specula Misenus ab alta V*; stráž: *speculas ponere in promunturiis L*; *in speculis esse C* býti na číhané, číhati; přenes. *Narbo Martius, s. populi Rom. C* **b** vüb. vyvýšené místo, výšina, výše: *s. montis V*; *regina e speculis albescere lucem vidit V*.

**2. spēcula, ae f.** [spes] slabá naděje, jiskřička naděje: *hac tamen oblectabar specula C*.

**speculābilis, e** [specular] viditelný; bádavý, zkoumavý.

**speculābundus, a, um** [specular] číhající, na číhané: *ubi s. substiterat T*.

**speculāris lapis** [speculum] průsvitný kámen, zvl. slída; sklo; subst. **speculāria, um, n.** okna.

**speculātiō, ōnis, f.** [specular] **1** vy-zvídání, slídění **2** zkoumání; bádání.

**speculātīvus, a, um** [specular] bádavý, zkoumavý, spekulativní.

**speculātor, ōris, m.** [specular] slídič, vyzvědač, zvěd; též přenes. Za cí. doby *speculatores* poddůstojníci vybraní k osobní ochraně císařově.

**speculātōrius, a, um** [speculator] vý-zvědný: *navigia Cs, naves L*, absol. *speculatoria* (sc. *navis*) *L* výzvědná loď.

**speculātrix, īcis, f.** [specular] slídička, slíditelka: *furiāe deae sunt s. scelerum C* bohyně slídící po zločinech.

**specular, āri, ātus sum** [specula] **a** nepřech. pátrati, rozhlížeti se: *unde sedens partes speculetur in omnes O*; *speculandi causā CsC* na výzvědy **b** přech. slídití alqd po něčem, vyzvídati něco; zkoumati: *signorum obitus V, locum V, transitus Alpium L*.

**speculum, ī, n.** [specio] zrcadlo; též obr. *infantes et bestias putat specula esse naturae C*; obraz v zrcadle, věrný obraz: *s. tuom Pt*.

**specus, ūs, m.** (básn. a neklas. též *f. a n.*) jeskyně, sluj; propast, strž, hlubina, rozsedlina: *per occultos specus T*; *s. horrendum V*; přenes. *s. atri vulneris V* hluboký otvor.

**spēlaeum, ī, n.** [σπήλαιον] jeskyně, doupě: *ferarum V*.

**spēlunca, ae, f.** [z ak. od σπήλυγξ] jeskyně, sluj, doupě; jako vlast. jm. statek Tiberiův u Terraciny.

**Sperchēus n. -īus n. -ēos n. -īos, ī, m.** Spercheios, řeka na již. hranici Thessalie; adj. **Sperchēis, idis, f.** sperchejská: *undae, ripae O*; **Sperchionidēs, ae, m.** obyvatel u Spercheia.

**Sperchia, ae, f.** město u řeky Spercheia.

**spernō, ere, sprēvī, sprētum** pāv. od-strkovati **a** arch. oddalovati: *auxilia a me segregant spernuntque se Pt* **b** odmítati, pohrdati, opovrhovati: *nec partem solido demere de die spernit H* nepohrdá ubíratí = rád ubírá; *nec spernit pocula H* nepohrdá; *spernendus* opovržení hodný.

**spērō, āre, āvī, ātum** [spes] očekávati **a** věc příznivou: *doufati, míti naději: ego sperare non destiti C; bene s. L* vše dobré doufati; *de algo bene s. N* dobré naděje skládati v někoho; *ut sibi quivis speret idem H* že by si každýkoli troufal totěž; *s. victoriam C* doufati ve vítězství; *sperata praeda Cs* „kýžená“; *cum id, quod ille sperat, hic consecutus sit C* věc teprve doufá; ob. s ak. c. inf. fut. *sperant se maximum fructum esse capturos C*; básn. po zp. řec. *visura et quamvis numquam speraret Ulixen Pp* že uvidí **b** věc nepřívznivou očekávati, obávati se, báti se: *sin a vobis, id quod non spero, deserat C* což neočekávám; *sperate deos memores V* pomněte; *mene efferre pedem sperasti V* čekal jsi, že . . . = myslil jsi.

**spēs, eī** (arch. pl. *spērēs*), *f.* [srov. čes. spěti] **a** obyč. v dob. sm. naděje aleis rei na něco: *spe celerius L* nad očekávání rychle; *contra spem omnium Cs* proti obecnému očekávání; *summae spei adulescentes Cs* velmi nadějní; *spes fallit C* naděje klame; *spem fallere C* naději nespłnití; *omne militabitur bellum in tuae spei gratiae H* v naději na tvůj vděk; *spem emptionis in huius exitio ponere C* naději ve stálost koupě skládati v záhubu . . .; *novandi spes S* naděje na převrat; *partae victoriae s. T* naděje vzniklá dosažením vítězství; konkr. *spes fidissima Teucrum, Aeneas V*; *s. gregis V* (kůzla), *s. gentis V* (věly) **b** ve sm. špat. obava, starost: *mala res, spes multo asperior S* vyhlídka do budoucnosti.

**Speusippus**, *ī*, *m.* [Σπεύσιππος] filosof řecký ve 4. stol., sestřenec Platonův a nástupce jeho v Akademii.

**sphaera**, *ae, f.* [σφαῖρα] **a** koule: *cylindrum et pyramidem pulchriorem quam sphaeram videri C* **b** koule, bání nebeská, sféra: *Archimedes lunae, solis, quinque errantium motus in sphaeram illigavit C; habent suam sphaeram stellae inerrantes C.*

**sphaericus**, *a, um* [σφαιρικός] kulovitý, kulatý.

**sphaeristērium**, *iī, n.* [σφαιριστήριον] síň na hraní míčem, míčovna.

**Sphaerus**, *ī, m.* [Σφαῖρος] Sfairos, stoický filosof, žák Zenonův.

**spīca**, *ae, f.* a **spīcum**, *ī, n.* [srov. *spina*; (vl. hrot, špice, srov. *spiculum*)] klas obilní; přenes. *s. Cilissa O Pp* šafrán (rostoucí v Kilikii); o česneku stroužek; hvězda v souhvězdí Panny: *spicum illustre tenens Virgo C.*

**spīcātus**, *a, um* [*spica*] opatřený klasem, klasnatý: *nardum spicatum Vt* „nardové koření“.

**spīceus**, *a, um* [*spica*] z klasů: *corona Tb H,serta H; messis V* obilní; *coma Pp* osiny klasu = klas.

**spīciō** viz *specio*.

**spīculum**, *ī, n.* [*spicum*] špice, bodec, osten, žahadlo; synekd. šíp, oštěp.

**spīcum** viz *spica*.

**spīna**, *ae, f.* [srov. *spica*] **a** pův. trn: *consertum tegumen spinis V* (jako spona); synekd. *s. creat rosas O* šípek; bodlina, osten: *aliae animantes spinis hirsutae C* (ježek); trnovité obratle rybí, páteř rybí: *medio spinas in pisce notatas O*; páteř vůbec: *duplex agitur per lumbos s. V* dvojitá páteř (t. j. s rýhou uprostřed); záda, hřbet: *s. viret O* **b** přenes. osten starosti atp.: *spinas animo evellere H*; v řečn. a filos. s příhanou (přepjatá) jemnost, jakými byly pověstné zejm. výklady stoiků: „háček“: *Peripatetici spinas partiendi et definiendi praetermittunt C; disserendi spinae C.*

**spīnētum**, *ī, n.* [*spina*] plot z trní.

**spīneus**, *a, um* [*spina*] trnový, z trní: *vincula O.*

**Spīnō**, *ōnis, m.* říčka u Říma a bůh její.

**spīnōsus**, *a, um* [*spina*] trnitý, bodlinatý, pichlavý: *herbae O*; přenes. plný ostnů, plný přepjatých jemností, puntičkářský: *disserendi genus C.*

**spīntēr**, *ēris, m.* [σφιγκτήρ] náramek.

**spīntria**, *ae, m.* [*spinter*] druh necudných mužů za doby Tiberiovy.

**spīnus**, *ī, f.* [*spina*] trnka.

**spīra**, *ae, f.* [σπείρα] závit, spirála: *in spiram se colligit anguis V.*

**spīrābilis**, *e* [*spiro*] **a** dýchatelný, plynný, vzdušný: *natura, animus C* **b** k životu sloužící, životodárný: *caeli lumen V.*

**spīrāculum**, *ī, n.* [*spiro*] průduch: *spiracula Ditis V* (podle představy otvorů, kterými vycházejí z podzemí otravné plyny, jako je „Psí jeskyně“ u Neapole).

**spīrāmentum**, *ī, n.* [*spiro*] **a** oddechování, přenes. doba mezi jednotlivými oddechy: *intervalla et spiramenta temporum T* sm. časová období **b** průduch, pór: *calor relaxat spiramenta V.*

**spīritālis** n. **spīrituālis**, *e* [*spiritus*] **1** vzduchový **2** dechový **3** duchovní; <o duchovním stavu, op. *saecularis: s. disciplina*>.

**spīritāliter** n. **spīrituāliter**, *adv.* [*spirit(u)alis*] duchovně.

**spīritus**, *ūs, m.* [*spiro*] **1 a** vzduch (v pohybu), vánek: *semper aēr spiritu aliquo movetur Pn; quid est tam commune quam s. vivis? C* (jako látka k dýchání); vání: *s. Boreae V* **b** dech: *spiritum ducere C, trahere Cr* „vzduch vtahovati“ = dýchati, nabíratí dechu; *diffunditur sp. per arterias C* vdechnutý vzduch; *usque ad extremum spiritum C* až do posledního dechu; *vzdech: s. surget in lacrimis Pp; latere petitus imo s. H* **2 a** meton. duch, život: *spiritum patriae reddere C; spiritum alci auferre C; vanescit s. in auras O; s. unius ex te pependit Cr*; konkr. životní duch (= πνεύμα) probíhající v těle s krví a způsobující krevní tep: *Charicles labi spiritum firmavit T* **b** ve filosofii stoické dech = duch, kterým božstvo proniká svět: *nisi ea uno divino et continuato spiritu continerentur C* **c** o básnících (tvůrci) dech (podle představy dechového nástroje): *poetam quasi divino quodam spiritu in-*

*flari C*; odt. nadchnutí, tvůrčí síla: *mihi spiritum tenuem Parca dedit H*; *spiritum Phoebus mihi dedit H* **d** smělost, odvaha, zmužilost: *Cn. Dolabellae C* **e** sebevědomí: *qui spiritus illi V*; *vir ingentis spiritus L*; *cum spiritus plebes sumpsisset L*; pýcha, hrdost, nadutost, zpupnost: *ex magnitudine rerum spiritum ducere L* zhrdnouti; *s. Pompeianis accessit Cs*, *regius s. C*, *unius tribuni militum spiritum capere C*; *frangere spiritus alcis L*; *patricius s. L* šlechtická pýcha. — <*s. vini lih*>.

**spirō**, *āre, āvī, ātum* **I** nepřech. **1 a** vátí, douti, foukati: *zephyri spirant V*; *Eurus, aurae O*; *venti a Pontico mari spirant Cr*; *illi dulcis spiravit aura V* vůně jej ovanula; *di, spirante secundi V* **b** dýchati: *etiam spirans repertus est S* **2** přenes. *excudent spirantia mollius aera V* sochy dýchající (jakoby životem); *cura spirat Pp* = žije; o básníku *quod spiro et placeo H* tvořím (srov. *spiritus* 2 c); *qua vada non spirant V* kde voda nevěre, nebouří; *spirantes hydrae V* syčící **II** přech. **a** vydechovati, dýchati něco, něčím: *boves flammis L*, *comae odorem V*, *venti frigora spirant V* **b** přenes. *spirat tragicum satis H* (my jiným obrazem) má tragický vzlet; *quae spirabat amores H* z níž dýchaly lásky; *mollem s. quietem Pp*; *homo tribunatum spirans L* sm. „sopťícího tribunskou mocí“; *maiora s. Cr* o větší věci usilovati. **spissē**, adv. [*spissus*] hustě; přenes. pomalu: *pervenire C*.

**spissitūdō**, *inis* [*spissus*] hustota; tloušťka.

**spissō**, *āre, āvī, ātum* [*spissus*] zhusťiti, pass. zhoustnouti: *ignis densum spissatus in aera transit O* zhuštěný.

**spissus**, *a, um* **a** pův. zhuštěný, hustý: *coma H*, *aër, grando O*, *vimen V*, *laurea ramis H* s hustými větvemi; *theatrum H* hustě obsazené, plné; pod. *sedilia H*; *caligo O*, *umbrae V*; tlustý **b** přenes. (pomalu tekoucí), zdlouhavý, pomalý: *omnia tarda et spissa C*; těžký, pracný: *opus C*.

**splēn**, *splēnis, m.* [σπλήν] slezina (lat. *lien*).

**splendeō**, *ēre*, — lesknouti se, třpytit se, zářiti; o lidech: zářiti krásou, skvíti se: *Paris, puella H*; přenes. *virtus splendet C*; *s. alienā invidiā L* skvíti se tím, že jiný upadne v nenávisť = skvíti se na pozadí neoblíbenosti jiného.

**splendēscō**, *ere, duī*, — [*splendeo*] zaskvívati se, zaskvíti se, skvíti se: *incipit splendescere vomer V* nabýváti lesku; přenes. *canorum illud in voce splendescit etiam in senectute C* ona zvučnost hlasu skví se i ve stáří; *oratione s. C*.

**splendidē**, adv. [*splendidus*] skvěle, skvostně, nádherně: *ornare convivium C*; přenes. *aetas s. acta C* slavně; *quae s. dicta sunt C* skvělou formou pověděno; *parum se s. gessit N* nevedl si příliš okázale; *s. mendax fuit H* dopustila se skvělého podvodu (o Hyperměstře).

**splendidus**, *a, um* [*splendeo*] lesklý, třpytný, zářící, skvělý, skvoucí se **a** *Lucifer O*, *fons H*, *Galatea O*, *palla, brachia* (zlatem) *O*, *mensa, cera O* **b** přenes. skvělý, skvostný, nádherný: *domus Ct V*, *nomen C*, *civitas N*; vynikající, slavný: *facta H*; *homo propter virtutem s. C*; *ingenium C*; vzácný, vážený: *eques Romanus C*; jasný, výrazný: *ratio dicendi C*.

**splendor**, *ōris, m.* [*splendeo*] lesk, třpyt **a** *argenti H*, *flammae O*; přenes. *ut omnia ad gloriam splendoremque revocarent C* všemu hleděli dodati lesku **b** sm. nádhera, vnější lesk, vážnost: *eos non parcimonia, non s. tueri potuit C*, *Domitii dignitas et s. C*, *imperii C*, *senatus T*; o řeči: jasnost, výraznost, zvučnost: *vocis C*.

**splēnēticus**, *a, um* [*splen*] trpící chorobou sleziny.

**Spōlētium**, *īi, n.* město v Umbrii, nyn. Spoleto; adj. **Spōlētinus**, *a, um* spoletijský: *populus C*; obyv. **Spōlētīni**, *ōrum, m.* Spoleťané.

**spoliārium**, *īi, n.* [*spolium*] svlékárna, místo v amphiheatru, kde byli svlékáni mrtví gladiátoři; obr. *s. civium Pn* místo, kde se občané olupují.

**spoliātiō**, *ōnis, f.* [*spolio*] loupení, drancování: *fani, oppidorum C*; obr. *s. consulatus C* zbavení konsuluátu.

**spoliátor**, *ōris*, *m.* [*spolio*] plenitel, lupič.

**spoliātrix**, *īcis*, *f.* [*spolio*] lupička.

**spoliō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*spolium*]

**1** vysvléci alqm alqa re někoho z něčeho, zbaviti šatu, svléci s někoho něco: *consules spoliari hominem iubent L*; *Gal-lum caesum torque s. L* řetěz Gallovi svléci; *alqm vestitu s. C* **2** přenes. o lo-upiti alqa re o něco, vyloupiti; *drancovati*, pleniti: *ut Gallia omni nobilitate spolia-retur Cs* aby byla oloupena o všecku šlechtu; *navis spoliata armis V*, *magis-tro V* zbavená; *alqm famā s. C*, *amicum fortunis C*; *delubra, fana S*, *aras V*, *monumenta C*.

**spolium**, *ī*, *n.* obyč. pl. **spolia**, *ōrum*,

*n.* [srov. *σπóλια* = oškubaná vlna]

**1 a** stažená kůže zvířecí: *pecudis*, *leonis*, *ferae O*, *viperei monstri O* kořist z nestvůry (hlava Medusina) **b** zbroj zabitému protivníku svlečená, odění: *spolia caesorum legere L*, *spolia opima* (v. t.) **L** **2** kořist, plen, lup: *Asia*, *s. regis Anti-ochi S*; *locus classium spoliis ornatus C*; *s. agrorum L*; *explere se spoliis et sanguine T*; *s. hostium L* nepřátelům odňatá.

**spondā**, *ae*, *f.* **a** dřevěný spodek lehátka: *lectus spondā salignā O* lehátko s podstavcem vrbovým **b** lehátko, pohovka: *aurea V*, *spondā re-cumbit O*; *māry M*.

**spondeō**, *āre*, *spondē*, *spōnsum* [srov. *σπένδω*, *σπονδή*] **1** slavně slíbiti, připověděti něco, zavázati se něčím: *pacem L*, *nomina omnium, qui spon-ponderunt, exstant L* kteří se slibem zavázali; *s. pro alqo* zaručiti se za někoho: *pro multis C*, *pro Cornificio C*; *si mihi Iuppiter auctor spondeat V* i kdyby se mi J. zaručil; *hic sponsum vocat H* ten mě volá, abych šel za něj ručit; subst. *sponsum* v. t.; spec. zaslíbiti, zasnoubiti dceru, syna; odt. subst. **spōnsus** a **spōnsa** v. t. **2** vůb. slibovat: *s. praemia C*; obr. *sidera nihil placidum spondentia O*.

**spondēus**, *ī*, *m.* [*σπονδεῖος*] spondej, čtyřdobá stopa ze dvou délek: — —.

**spongia**, *ae*, *f.* [*σπογγία*] houba; přenes. měkký krunýř šermfů (plastron): *s. pectori tegumentum L* náprsník.

**spōns**, *spontis*, *f.* (defect. cas. jen gen. *spontis* a nejčastěji abl. *sponte*) vůle

**1** abl. **sponte a** po vůli: *non sponte principis Alexandriam introisset T* **b** samovolně, z vlastní vůle, dobrovolně, sám od sebe, z vlastního popudu, úmyslně: *non sua s., sed ro-gatum Cs*; *s. properant subducere re-mos O*; *s. sua fidem rectumque colebat O*; *ad terram non s. fluens V* proti své vůli **c** o své újmě, sám o sobě: *his cum sua s. persuadere non possent Cs*, *sua s. bellum facere Cs*; *Segesta cum Poenis suo nomine ac sua s. bellavit C*; *virtus sua s. laudabilis C* **2** gen. **spontis**: *suae spontis esse :: Celsus* býti svým pánem.

**spōnsa** *ae*, *f.* [*spondeo*] snoubenka, nevěsta.

**spōnsālis**, *e* [*sponsus*] zasnubní; odt. **spōnsālia**, *ium*, *n.* zasnoubení: *facere CLO*.

**spōnsiō**, *ōnis*, *f.* [*spondeo*] **1** slavný slib, připověď: *non foedere pax Caudina facta est, sed sponsione C*; *sponsionem faciunt S* úmluvu učiní, smluví se **2** term. techn. v právn. vzájemný závazek složití určitou sumu, nebudou-li udání strany pravdivá, záruka, sázka: *sponsionem facere cum alqo de societate C*; *sponsione lacessere C* k sázce vyzvati někoho; *vin-cere sponsionem C* = při vyhráti (o obžalovaném); *sponsione condemnari C* při prohráti; *sponsione vincere C* vyhráti (o žalobci).

**spōnsor**, *ōris*, *m.* [*spondeo*] ručitel: *pro Pompeio C*; *Romae sponsorem me rapis H* v Ř. voláš mne za ručitele; *coniugii s. stat O* jako rukojmí.

**spōnsum**, *ī*, *n.* [*spondeo*] slíbená věc, slib, závazek: *ex sponso agere C* jednati podle závazku; *s. negare H* zapřítí slib = nestáti v daném slově.

**1. spōnsus**, *ī*, *m.* [*spondeo*] snoubenec, ženich: *sponsi Penelopae H* nápadníci.

**2. spōnsus**, *ūs*, *m.* [*spondeo*] rukojemství, ručení: *sponso vincti O*.

**spontāneus**, *a*, *um* [*spons*] dobrovolný, samovolný.

**sporta**, *ae*, *f.* [z ak. *σπυρίδα* od *σπυρία*] pletený koš: *e muris panes sportis demittebant S*.

**sportella**, *ae, f.* [*sporta*] košíček: *dediscendae tibi sunt sportellae C.*

**sportula**, *ae, f.* [*sporta*] košíček; zejm. košíček dávaný klientům s peněžítým nebo jiným darem, odt. přenes. dar: *tam palam sportulae quam in triclinio dantur Pn.*

**spřetiō**, *ōnis, f.* [*sperno*] opovržení, potupa: *sermones ad spreptionem Romanorum trahebant var. L.*

**spřētor**, *ōris, m.* [*sperno*] pohrdač, tupič: *deorum O.*

**spūma**, *ae, f.* [srov. *pumex* a čes. pěna] pěna; *spumas agere in ore C* s pěnou na ústech; *spumae argenti V* drsná usazenina při tavení rudy stříbrné.

**spūmēscō**, *ere, —* [*spumo*] zpěníti se: *aequora O.*

**spūmeus**, *a, um* [*spuma*] pěnivý, zpěněný: *amnis, unda V, torrens O, Nereus V.*

**spūmifer**, *a, um* [*spuma* a *fero*] pěno-  
nosný, pěnivý.

**spūmō**, *āre, āvī, ātum* [*spuma*] pěníti se; part. *spumans* pěnící se, zpěněný: *pocula, patera, sanguis V; equus, aper V; v. zn. pěnou pokrytý: frena, litora V.*

**spūmōsus**, *a, um* [*spuma*] pěnivý, zpěněný: *undae OV, litora Ct.*

**spuō**, *ere, uī, ūtum* [srov. *πτύω*, čes. plivati] plíti, plivati: *terram s. V* prach vyplivovati. Part. *sputum* j. subst. v. t.

**spurcē**, adv. [*spurcus*] nečistě, špinavě, sprostě: *dicere, facere, scribere C.*

**spurcītia**, *ae, f.* [*spurcus*] nečistota, špinavost, špína.

**spurcō**, *āre, āvī, ātum* [*spurcus*] znečistiti, znešvařiti, zaneřádit: *forum C;* přenes. *senectus spurcata impuris moribus Ct.*

**spurcus**, *a, um* nečistý, špinavý: *saliva Ct;* přenes. *homo, helluo C, Dama H.*

**Spurinna**, *ae, m.* římské příjmení původu etruského; zejm. **1** slavný haruspex za doby Caesarovy **2** *Vestricius S.* básník za Othona.

**1. spurius**, *a, um* nemanželský; nepravý, podvržený.

**2. Spurius**, *ī*, zkrác. *Sp.*, osobní jméno římské.

**spūtālicius** n. **spūtātilicus**, *a, um* [*sputo*] hodný napliti, ošklivý: *crimina*

var. *C* (slovo utvořené Sisennou podle řec. *κατάπτυστος*).

**spūtātor**, *ōris, m.* [*sputo*] člověk plivající.

**spūtō**, *āre, āvī, ātum* [*spuo*] plivati, vyplivovati: *cum sanguine dentes O.*

**spūtum**, *ī, n.* [*spuo*] slina, chrchel.

**squāleō**, *ēre* [*squalus* postříkaný blátem, špinavý] **1** býti drsný: *squalentes conchae V; lorica squalens auro V* ze zlatých šupin; *squalentia terga V* drsný šupinami; *s. tela venenis O* jedem napuštěné **2** býti nespořádan, neupraven, nepěstěn, špinavý, býti nečistý: *squalenti Dido coma O* s rozčuchanými vlasy; *barba squalens V; fastigia musco O* byl zarostlý; *corpora tabo O; squalebant arva V* ležely nevzdělány; *squalens litus T* pustý; — spec. býti nespořádan ze smutku, býti ve smutku: *squalebat civitas C.*

**squālidē**, adv. [*squalidus*] drsně, neuhlazeně: *dicere C; videre squalidius Am* poněkud nejasně.

**squālidus**, *a, um* [*squaleo*] **1** drsný, neuhlazený, v nepořádku, neúpravný: *corpora L* **2** nečistý, špinavý: *carcer O; spec. ve smutku: s. in ripa sedit O* v smutek jsa zahalen; *reus O, eos squalidos tenuit T* sm. jako obžalované; nepěstěný, pustý: *squalida siccitate regio Cr, humus O; o řeči drsný, suchý (op. nitidus) C.*

**squālor**, *ōris, m.* [*squaleo*] **1** drsnost **2** nečistota, špína: *homo squaloris plenus ac pulveris C; obsita squalore vestis L; spec. smuteční šat, (vnější) smutek: mater huius squalore et sordibus laetatur C; in squalore et luctu C (s. vnější, l. vnitřní); multo squalore, sed multo etiam maiore maerore C; o místech pustota, nehostinnost: s. et solitudines Cr.*

**squāma**, *ae, f.* [srov. *squalus*, odkud *squaleo*] šupina: *squamis auroque polibant V* zlatými šupinami.

**squāmeus**, *a, um* [*squama*] šupinatý: *anguis V.*

**squāmiger**, *a, um* [*squama* a *gero*] šupinatý: *pisces, cervices O.*

**squāmōsus**, *a, um* [*squama*] šupinatý, pokrytý šupinami: *corpus (rybí) C; draco V.*

**squilla** viz *scilla*.

**Stabiae, ārum, f.** město v Kampanii nedaleko Pompejí, zasypáno r. 79. n. l.; adj. **Stabiānus, a, um** stabijský; **Stabiānum, ī, n.** villa Mariova u Stabií.

**stabilimen, inis, n.** [*stabilio*] opora: *regni s. mei básn. u C.*

**stabilio, ěre, ěvī, ětum** [*stabilis*] ustáliti, upevniti: *navem L; rem publ. C.*

**stabilis, e** [*sto*] stálý, ustálený, usedlý, pevný **1 locus s. ad insistendum L; pes, insula O; nihil stabile ingredientí praebet L** žádné půdy pevné; *gradus T, elephantí pondere ipso s., equus L* pevně stojící; obr. *stabiles spondei H* usedlé, těžké **2 sm. neměnlivý, trvalý: pax, matrimonium, amici C, sententia, praecepta C; id stabile ad paenitentiam T** jistá opora; *stabiles pugnae Am* pravidelné.

**stabilitās, ātis, f.** [*stabilis*] pevný postoj, nepohnutost: *peditum Cs*; přenes. stálost: *amicitiae, fortunae C; restincta sitis stabilitatem voluptatis habet C* zahnaná žízeň jest rozkoš v klidu (naproti *in motu*).

**stabiliter, adv.** [*stabilis*] pevně, stá-le, trvale.

**stabulor, āri, ātus sum** i akt. **stabulō, āre V** [*stabulum*] míti stáj, někde přebývati: *oves stabulantur in antris O; Centauri in foribus stabulant V.*

**stabulum, ī, n.** [*sto*] **1** stanoviště, bydliště, stáj, chlív, ohrada: *silvae, stabula alta ferarum V; boum, pecudum H, avium V; o včelách úl V; nec in stabulis nec ad pecora segnes L* při dvoře; *pastorum C* obydlí; *stabula Larentiae L* dvůr **2** hospoda: *urbem non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo habere Pn;* nevěstinec.

**stadium, ěi, n.** [*στάδιον*] **1** stádium, hon, délková míra, přibl. = 200 m (125 dvojkroků) **2** řecké závodíště: *ut in stadio cursores exclamant C; s. currere C* běžeti ve stadiu = závoditi v běhu; přenes. *s. eiusdem laudis C.*

**Stagira, ōrum, n.** [*Στάγειρα*] město na Chalkidice již. od Amfipole, rodiště Aristotelovo; odt. **Stagiritēs, ae, m.** Stageřan = Aristoteles.

**stagnō, āre, āvī, ātum** [*stagnum*] **1** nepřech. **a** tvořiti stojatou vodu, vystupovati z břehů: *effuso stagnans flumine Nilus V, flumen stagnat Cr* **b** býti pod vodou, býti zaplaven: *orbis stagnat paludibus O* **2** přech. zaplaviti: *Tiberis plana urbis stagnaverat T; loca stagnata paludibus O.*

**stagnum, ī, n.** [srov. *σταγών* kapka] **1** stojatá n. volně tekoucí voda, louže, kaluž, močál, rybník, jezero: *immensa stagna lacusque O; Tiberis effusus lenibus stagnis adiri non poterat L; gloria est stagno quolibet ista minor O* tato sláva je pod důstojnost kterékoli kaluže **2** (umělá) vodní nádržka: *latus extenta Lucrino stagna lacu H; navale T* k zápasům lodním **3** voda, tůň: *Cocyti stagna alta V; hanc Numicius creditur stagnis oculuisse suis O.*

**Staiēnus, ī, m.** *Gaius*, quaestor r. 77, 74 jako soudce se dal podplatit, načež byl obžalován.

**stalagmium, ěi, n.** [*στάλαγμα* kapka] náušnice.

**stāmen, inis, n.** [*sto*, poněvadž u starých osnova stála svise, srov. *στήμων* a čes. stav] **1** osnova: *radio stantis percurrentis stamina telae O* **2** nit na vřetenu, vřeteno: *aut ducunt lanas aut stamina pollice versant O; váb. nit: Clotho nevit stamina O* nit osudu; *lecto stamine Pp* sbíráním niti (Ariadniny); *stamina docto pollice sollicitat O* struny; = meton. tkanina, páska, látka.

<*stapeda, ae, f.* třmen.>

**Staseās, ae, m.** [*Στασέας*] peripatetický filosof z Neapole, přítel Ciceronův.

**statārius, ěi, m.** [*sto*] stojící na svém místě **a** herec ve veselohře zvané *stataria* (naproti *motoria*); odt. přenes. o řečníku klidný: *Piso s. et sermonis plenus orator C* **b** voják pevně stojící, v řadě bojující: *s. uterque miles L.*

**Statellae** viz *Statielli*.

**statēra, ae, f.** [*στατήρ*] váhy, vážky.

**Statielli, ōrum m.** národ v Ligurii s hl. m. *Aquae Statiellae* n. **Statellae** (sev. záp. od Janova); odt. **Statiellās, ātis** statiellský; *ager; Statiellātēs, um* nebo **Statiellēnsēs, ium, m.** Statiellané.

**Statilius**, *a* rod římský; zejm. **1** *L. S.*, druh Katilinův **2** *T. S. Taurus*, důvěrník Oktavianův, velitel pozemního vojska v bitvě aktijské **3** *T. S. Taurus Corvinus*, otec Statilie Messaliny, manželky Neronovy.

**statim**, adv. [*sto*] **1** pevně, stále: *s. stant signa Pt* **2** klas. (stojmo), hned na místě, ihned, hned.

**statiō**, *ōnis*, *f.* [*sto*] stání **1** postoj, postavení: *in statione manus pugnae paravi O* v postoji šermířském **2a** stanice, stanovisko, sídlo, místo pobytu, bydliště: *Athenis s. mea nunc placet C*; *s. gratissima mergis V*, *sedes apibus statioque petenda V* **b** přístaviště, rejda, záliv: *s. tutissima nautis V*; *stationes litoraque omnia classibus occupavit Cs*; *navem in statione habere L*; přenes. útočiště: *fluctibus eiectum tua statione recepi O* **3** stráž (jako místo, úkon i osoba): *Lucifer statione novissimus exit O* ze stráže poslední odchází; *in stationem succedere L* na stráž nastoupiti = stráž vystřídati; *diurnae stationes ac nocturnae vigiliae L*; *stationem agere L* stráž konati; *s. habere L* stráž míti, na stráž býti; *s. segniter agens vigiliis L*; přenes. *de statione vitae decedere C* = s vykázaného stanoviska životního. - <stanice, nádraží>.

**Stātius**, *ī*, *m.* římské jméno; zejm. **1** *St. Albius Oppianicus*, jezdec římský, r. 72 žalovaný z vraždy švagra a pokusu vraždy na Kluentiovi **2** syn jeho, žalobce Kluentiův **3** *St. Marcus*, stoupenec Brutův a Kassiův **4** *Caecilius St.* básník komedií **5** *P. Papinius St.* básník doby císařské.

**stativus**, *a*, *um* [*status*] stojící; zv. term. techn. voj. stálý: *praesidium, castra L*; těž. subst. **stativa**, *ōrum*, *n.* stálý tábor.

**1. stator**, *ōris*, *m.* [*sto*] úřední sluha v provincii, příkazník: *statores et lictores C*.

**2. Stator**, *ōris*, *m.* [*sisto*] ,zastavitel', příjmení Jova, jenž podle báje zastavil Římány na útěku před Sabiny.

**statua**, *ae*, *f.* [*status*] **1** socha: *statuae et imagines C*; *urbium* (subj.) *statuae H* městy zřízené **2** sloup.

**statūmen**, *inis*, *n.* [*statuo*] podklad: *statumina navium Cs* lodní žebra, kostera lodní.

**statuō**, *ere*, *uī*, *ūtum* [*2. status*] **1** postaviti, vystavěti, zříditi: *crateras magnos statuunt V*; *iuvencum ante aram V*; *statuam C*; *aram O*, *tabernacula Cs*, *urbem, moenia V*; *regnum C* založiti **2 a** stanoviti, ustanoviti; určiti, naříditi: *modum cupidinibus H*; *diem alci C*; *tempus colloquio L* dobu k rozmluvě; *statuerunt maiores, ut . . . C*; *ante summa de re statuisse vellem V* byl bych chtěl, abychom se dříve poradili; *statuitur, ne sit Creta provincia C*; *s* dvojm ak. *alqm arbitrum s. C* ustanoviti za rozhodčího; *alqm regem s. Cr* učiniti králem = dosaditi na trůn **b** u sebe stanoviti, souditi, představovati si: *itineras, quae fecerint, recordamini, tum facilius statuetis, quid . . . C* tu si snáze představíte; *Pompeius hunc hospitio suo dignissimum statuit C* měl za . . .; *Plato Titanum e genere statuit eos C* soudil, že jsou z rodu Titanů; *s* dvojm ak. *alqm hostem s. C* pokládati za nepřitele **c** ustanoviti se, odhodlati se, rozhodnouti se, umíniti si: *quam ob rem defensionem non statui parare S* obranu nehodlám chystati; *apud animum suum s. SL* v duchu se rozhodnouti; *velle mori statuit O*; *decertare Cs*; *de se s. T* ,sám se souditi' = usmrtiti se.

**statūra**, *ae*, *f.* [*sto*] postava: *parva H*; vzrůst: *hoc ali staturam Cs* tím se vzrůst podporuje.

**1. status**, *a*, *um* viz *sisto*.

**2. status**, *ūs*, *m.* [*sisto*, *sto*] stání **1 a** postoj, postava těla: *habitus oris et vultus, s.*, *motus C*; *illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluit N*; *artificis s. ipse fuit O* byla to pravá postava umělcova **b** postavení, stanovisko: *statu movere hostem L* = *adversarios de statu deicere C* z (výhodného) postavení vytlačit; *de statu suo declinare C* uchýliti se se svého stanoviska, opustiti stanovisko **2** stav, položení, poměry, okolnosti: *restituere alqm in pristinum statum C*; *flebilis ut noster s. est O*; *s. nostrae civitatis C*, *vitae, mentis, mundi C*; *regum s. C*

postavení královské; praegn. příznivý stav, pevné (dobré) postavení, blahobyť: *rei publicae statum labefactare C*; *multorum excisi status T* zničen byl blahobyť.

**statūtum**, *ī*, *n.* [*statuo*] ustanovení.

**stēliō** viz *stellio*.

**stēlla**, *ae, f.* [srov. ἄστρον, ἄστρον, něm. Stern] hvězda, básn. též o slunci a souhvězdí: *cinget s. serena polos O* slunce; *stella coronae V* souhvězdí; *s. crinita C* vlasatice, kometa; *stellae errantes C* planety, oběžnice, *inerrantes C* stálice.

**Stellātis ager** *n. campus* krajina stelliská mezi Kapuí a Kaly; adj. **Stellātīnus**, *a, um: tribus L*.

**stēllātus**, *a, um* [*stella*] posetý hvězdami; hvězdnatý; *s. iaspide ensis V* vykládaný třpytným jaspisem; *Argus O* = s očima jako množství hvězd; *variis stellatus corpora* (ak. vztah.) *guttis* var. *O* pestrými kapkami posetý; *stellatus Cepheus C* proměněný v hvězdu.

**stēllifer**, *fera, ferum* [*stella* a *fero*] hvězdonosný, hvězdnatý.

**stēlliō**, psáno též **stēliō**, *ōnis, m.* [*stella*] ještěrka.

**stēllō**, *āre, āvī, ātum* [*stellatus*], ob. part. praes. **stēllāns**, *antis* hvězdný, hvězdnatý: *caelum V*; *gemma O* zářící.

**stēllula**, *ae, f.* [*stella*] hvězdička.

**stemma**, *atis, n.* [στέμμα] pletenec; přen. rodová posloupnost, rodokmen.

**stercorō**, *āre* [*stercus*] hnojiti.

**stercus**, *oris, n.* hnůj, mrva, smetí; výkal.

**sterilis**, *e* [srov. στειρα] jalový, neplodný, neúrodný **a** *vacca V*; *agri, arena V, polus H, humus Pp, tellus O, solum Cr*; básn. *s. domus Pp* bezdětný; planý: *platani, avenae V*; neplodným činící: *robigo H* **b** přenes. *amor O* marná; *epistulae Pn* prázdné, bez darů; *pax T* nic nevynášející; *s gen. virtutum sterile saeculum T* chudé na vynikající činy.

**sterilitās**, *ātis, f.* [*sterilis*] neplodnost, neúrodnost: *agrorum C*.

**sternāx**, *ācis* [*sterno*] shazující (jezdce): *equus V*.

**sternō**, *ere, strāvī, strātum* [z koř.

\**ster-*, srov. στρογγυμι, čes. stříti, stra-

na, prostor] **l a** prostírati: *vestes, O, ostrum V*; *iacebat stratis velleribus V*; *strata iacent sub arbore poma V* roztroušeny leží; *pontem s. Cr T* most postaviti **b** rozkládati, natahovati: *strata somno corpora L* k spánku rozložená; *sternunt se somno phocae V* ukládají se k spánku; *sternimur optatae gremio telluris V* rozložíme se (k spánku) na klínu země; *sterni passim ferarum ritu L*; part. *stratus* rozložený, ležící **c** k zemi poválení, poraziti: (*filium Sarpedonis*) *coniecto sternit iaculo V*; *Tyrrhenas acies V*; *strati hostes L*; *muros L, moenia O* bořiti; *Troiam a culmine V*; *viros caede V*; *belua strata O* (Minotaurus); pass. a med. = padati, klesati: *sternitur toto proiectus corpore V*; *sternitur et procumbit humi bos V* **d** rovnati, hladiti: *tumidum sternitur aequor aquis V* vzdutý povrch (vodám=) vod se urovnává; *placidi straverunt aequora venti V* urovnaly; *Thybris substitit, ut sterneret aequor aquis V* že uhladil povrch vody; *placidi straverunt aequora venti V* **ll** postlati, posypati, pokryti: *litus foliis H*; *solum telis V*; *agri strati bacis V*; *equum s. L* sedlati; o cestě dlážditi: *locum sternere saxis L*; *emporium lapide s. L*; *via strata L* dlážděná. Part. *stratum* j. subst. v. t.

**sternūmentum**, *ī, n.* [*sternuo*] kýchnutí, kýchání.

**sternuō**, *ere, uī*, — kýchati, zvl. na dobré znamení kýchnouti: *amor sternuit approbationem Ct* kýchl na souhlas; *argutum omen s. Pp*; přenes. *lumen sternuit O* prsklo.

**sternūtāmentum**, *ī, n.* [*sternuto*] kýchání.

**sternūtō**, *āre, āvī, ātum* [*sternuo*] kýchati; o koni frkati.

**Stertinius**, *iī, m.* **1** stoický filosof **2** praetor v Hispanii r. 196; adj. *Stertiniū acumen H* Stertiniův.

**stertō**, *ere, uī*, — [srov. *sternuo*] chrápati.

**Stēsichorus**, *ī, m.* [Στησίχορος] lyrický básník řecký kolem r. 600 př. n. l.

**Sthenelus**, *ī, m.* [Σθένηςλος] **1** syn Kapaneův a Euadnin, před Trojou ve vojště argejském **2** král ligurský, otec



Kyknův **3** syn Perseův a Andromedin, otec Eurystheův; adj. **Sthenelēius**, *a*, *um* Sthenelův: *proles* *O* = Kyknos, Eurystheus *O* = *S. hostis* *O*; **Sthenelēis**, *idis*, *f.* Sthenelova: *volucris* *O* = labuť.

**stibium**, *iī*, *n.* [στίβι] antimon (páleného prášku užívaly ženy k barvení obočí a řas).

**stigmatiās**, *ae*, *m.* [στυγματίας od στίγμα značka] znamenáný otrok.

**stillā**, *ae*, *f.* [srov. στίλη = kapka] kapka.

**stillacidium**, *iī*, *n.* [stillā a cado] kapání, padání kapek; voda dešťová okapová, okap: *de stillacidii dicere* *C*.

**stillō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [stillā] kapati: *de ilice stillabant mella* *O*; *cruor* *Pp*; *mokvati: stillabat* *Syrio rore coma* *Tb*; *culter stillans sanguine* *O* krví zbrocený; přech. *roniti*, *vyroňovati: stillabit amicis ex oculis rorem* *H*; *stillata de ramis electra* *O*.

**Stilpō**, *ōnis*, *m.* [Στίλπων] Stilpon, filosof z Megar, učitel stoika Zenona.

**stilus**, *i*, *m.* [snad srov. *l. stinguo* a *stimulus*] **1** bodátko, špičatý kolík, zvl. (ostré) písátko o železné nebo kostěné s druhým koncem širokým na uhlazování vosku; *odt. saepe stilum vertere* *H* = často opravovati, mnoho pozměňovati **2** meton. **a** psaní, spisování: *s. est optimus dicendi magister* *C*; *stilo incumbere* *Pn* psaním se zabývati **b** způsob psaní, sloh: *pressus demissusque* *Pn*, *diligens* *T* **c** spis, listina: *supremus* *s. Am* závěť; - <*stylus antiquus* starý styl, t. j. počítání let podle juliánského (ne gregoriánského) kalendáře>.

**Stimula**, *ae*, *f.* [stimulo] bohyně bákchanalí ztotožněná u *O* se Semelou.

**stimulātiō**, *ōnis*, *f.* [stimulo] popud, podnět.

**stimulō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [stimulus] **1** bodati, píchati: *equos calcaribus* :: *Valerius Maximus* **2** přenes. **a** popichovati, podněcovati, pobádati: *inopia ad perturbandam rem publ. stimulabat* *S*; *ad iram* *T*; *dolor in Tarquinium stimulabat eos* *L*; *praemiis stimulantur, ne . . .* *T*; *deus stimulat festinare fugam* *V* **b** trápití, soužití, znepokojovati: *scrupulus dies noctesque stimulat*

*C* ve dne v noci; *animus rabie stimulat* *Ct*.

**stimulus**, *i*, *m.* [srov. *l. stinguo* a *stilus*] **1 a** voj. bodec, kolík s železnými háčky; byly zaráženy do mělkých jamek a kryty hlínou, na obranu opevnění **b** osten, bodec k pohánění zvířat: *parce, puer, stimulus* *O*; *stimulo increpare boves* *Tb*; *expectas, dum te stimulis fodiam?* *C* **2** přenes. osten **a** věc působící bolest, nepokoj atd.: *s. doloris* *C*; *stimulos caecos in pectus condidit* *O* **b** pobídka: *s. industriae ac laboris* *C*, *gloriae* *C*, *nequitiae* *Pp*, *furoris* *O*; *alqm stimulis acuere* *O* *n. alci stimulos admovere* *C* pobídnouti někoho.

**1. \*stinguō** *vl. stingō*, *ere*, *stīnxī*, *stīnctum* [srov. *stilus*, *stimulus*, στίλω, čes. steh] bodati, píchati.

**2. stinguō**, *ere*, *stīnxī*, *stīnctum* *h* *siti*.

**stipātiō**, *ōnis*, *f.* [stipo] průvod, doprovod.

**stipātor**, *ōris*, *m.* [stipo] průvodce, doprovázeč, plur. průvod, družina.

**stipendiārius**, *a*, *um* [stipendium] **a** poplatný: *civitas* *Cs* *L*, *homines* *C*, *Aeduos sibi stipendiarios factos* *Cs*; subst. *stipendiarii* *Cs* *C* poplatníci platící roční daň peněžitou **b** námezdný, za žold sloužící, žoldněř: *Romani* *L*.

**stipendium**, *iī*, *n.* (s metrickou odchylkou užívá jednou *stipendia* za — — ∪ ∪ *Ct*) [ze \**stipi-pendium* od *stips* a *pendo*] **1** daň, poplatek, dávka: *s. pendere, capere, imponere, remittere* *Cs*, *exigere, solvere* *L*; přenes. trest, pokuta: *quod me manet* *s.?* *H* **2 a** plat, žold, mzda: *cum* *s. a legionibus flagitaretur* *Cs*; *s. numerare* *C*, *accipere* *L*; *s. duum mensium* *Cr*; *s. merere* *C* = na vojné sloužiti, službu voj. konati; *auxiliaria stipendia mereri* *T* sloužiti u pomocného vojska **b** meton. vojenská služba: *s. facere* *S* sloužiti; *militēs, qui iam stipendiis confectis erant* *C* kteří měli vyslouženo; *s. facere pedibus* *n. equis* *L* sloužiti u pěchoty, u jízdy; spec. rok služby, vojenské tažení: *quadragesima stipendia* *T*; *stipendia multa habere* *L* dlouho sloužiti; *vicena stipendia meriti* *T* kteří mají 20 let služby.

**stīpes, itis, m.** a kmen, peň, strom: *consternunt terram concusso stipite frondes V; fagos ac recto proceras stipite laurūs Ct; pirus invito stipite mala tulit Pp* **b** kůl, kolík: *stīpes praeacuti Cs, s. in agro defossus O; kyj, klacek: certamen stipitibus agitur V; armatus stipitis hic gravidi nodis V* = sukovitým klackem **c** přenes. klacek, poleno, pařez jako nadávka: *stipitem illum, qui quorum hominum esset, nesciremus C* **d** meton. oheň, plamen (hořícího pole-na): *stīpe Stygio O.*

**stīpō, āre, āvī, ātum** [srov. στῖφος, στεῖβω] **1** hromaditi, cpáti, pēchovati, natlačovati: *apes mella stipant V* (odb. včel. „víčkují“); *Graeci stipati quini in lectis C; stipat carinis ingens argentum V; stipatae naves L* na sebe namačkané; *stipare Platona Menandro H* cpáti (do vaku) Platona (komika) s Menandrem; *se s. tlačiti se, hustě státi 2* v hustém zástupu provázeti, obklopovati, obstupovati: *Catilina stipatus choro iuventutis C; stipatus semper siccariis C.*

**stips, stipis, f.** **a** malý peníz: *Capitolii fundamentis iniectae argenti auri-que stipes T* **b** peněžní částka, zvl. jako dar, almužna: *exigua qui stipis aera neget O; stipem colligere L.*

**stipula, ae, f.** [srov. čes. stěblo] stěblo; kolekt. sláma: *in stipula capiebat munera somni O; stipulae fabales O* stonky bobu; *stipulam urere V* strnisko.

**stipulātiō, ōnis, f.** [stipulor] ústní závazek, slib, záruka, smlouva, ruky dání: *alqm stipulatione alligare C; pecuniam sine stipulatione credidit N.*

**stipulātor, ōris, m.** [stipulor] (budoucí) věřitel, jenž si dává od budoucího dlužníka dáti slib o splnění závazku.

**stipulor, ārī, ātus sum** ústně si dáti slíbiti, zaručiti něco: *reliquum est, ut stipulatum se esse dicat C.*

**stīria, ae, f.** rampouch.

**stīrpis** viz *stīrps*.

**stīrpitus** adv. [stīrps] s kmenem i kořenem, z kořene, nadobro: *hunc errorem s. philosophia se extracturam pollicetur C; radicem s. extrahere C.*

**stīrps** (též nom. *stīrpis L*), *pis, f.*, básn.

těž *m.* kmen **1** vl. peň, oddenek: *arbores per stirpes aluntur suas C; sceptrum imo de stirpe recisum V; a stirpe z kořene: Carthago a stirpe interiit S* byla vyvrácena; *vellere albos a s. capillos Pp*; meton. rostlina, keř: *Theophrastus stirpium naturas persecutus est C; stirpium semina C 2* přenes. **a** význ. rod, rodina, původ: *Iugurtha me iam ab stirpe socium expulit S; humili de stirpe creatus O; s. civica L* občanská rodina; *divinae stirpis Acestes V; ab stirpe ultima orsus L* počínaje hned jeho původem; *devolvere retro ad stirpem L* k svému (nepatrnému) původu; konkr. potomek: *magna de stirpe nepotum V; stirps virilis L* mužský potomek, syn; pod. *Arminii uxor virilis sexus stirpem edidit T; nec prima s. fui O* nebyl jsem prvním dítětem; *stirps Achillea V* = *Neoptolemus* **b** kořen, původ, počátek: *altae stirpes stultitiae C; s. huius quaestionis C; s. ac semen malorum C; stirpem hominum sceleratorum interficere C* rotu z kořene vyhubiti.

**stīva, ae, f.** klěč (u pluhu).

**stīlis, stīlocus** viz *lis, locus*.

**stō, āre, stētī, stātūrus** [koř. \*stā-, srov. dor. ἔ-στῶ (= ion.-att. ἔστη) k ἱστῶμι (= ion.-att. ἱστημι), čes. státi] státi **1** jako opak jiné polohy **1** vůh. *cum virgo staret et Caecilia in sella sederet C; stans pede (v. t. l a γ) in uno H; suppliciter stabat H; o věcech neživ.: columna H, silex, urna V, statuae in rostris C, antra O 2 spec. **a** voj. v řadě státi, ve zbrani státi: *primo haud impari stetero acie L; in Asia totius Asiae steterunt vires L; praegn. pevně státi, v boji odolá- vati, vydržeti: Afraniani, quod diu stetissent Cs; Tarquinius non stetit solum, sed etiam ab sua parte hostes pepulit L* **b** o loďech: státi na kotvách, býti zakotven: *puppes stant litore V; naves in sinu Maliaco L; stant sale Tyr-rheno classes V* **c** strměti, trčeti: *steterunt comae V* zježily se; *saetae, cristae in vertice, aristae O; stantes oculi O* vytřeštěné; *cui stant lumina flammā V* jemuž oči trčeti (= jsou vypouleny) plamenem; *vides, ut alta stet nive Sor-racte H* jak trčí; *caelum pulvere stare**

*vident V* = že se k nebi zdvíhá prach; *stant robore vires V* svaly překypují silou; *stant castaneae V* jsou obsypány plody **d** o ceně státi, býti zač: *haud illi stabunt Aeneia parvo hospitia V* nebude ho státi málo = draze mu přijde pohoštění Aeneovo; *non magno stat pretio H* nestojí mnoho; *quanto regnis nox stetit una tuis? O*; *multo sanguine victoria stetit L* stála mnoho krve **e** hotov státi, býti hotov: *moenia iam stabant O*; *stabat opus O 3* přenes. **a** s. *cum alqo n. ab alqo* státi při někom, býti stoupencem někoho, býti na něčí straně: *stare et sentire cum alqo L* státi při někom tělem i duší; *civitates cum Sertorio L* byly při S.; *dii cum Hannibale L* stáli na straně Hannibalově; *ut nemo steterit a senatu C* při senátu; *a bonorum causa C*; *si pro mea patria ista virtus staret L* kdyby byla na straně mé vlasti; *nec steterunt in te virque paterque meus O* nestáli proti tobě; *op. adversus vos stamus T*; *Latinum contra stare videt V* že mu odporuje **b** s. *per alqm* záviseti, záležeti na někom: *per Afranium stetit, quominus proelio dimicaretur Cs* svedení bitvy záviselo na A.; *non per milites stetisse, ne vincerent L* = že porážka nebyla vinou vojáků; *per ceteros non stetit, quin vere responderet Cr* nebylo v moci ostatních, aby neodpověděl **II** (opak pohybu): (klidně) státi, zastaviti (se), uváznouti, prodlévati, nehýbati se: *mare stat V* jest klidno; *state, viri! V*; *taurus furibundus stare nequit O* nemůže se uklidniti; *stat volucris dies H*; *stetit volnere sanguis V* zastavila se; odt. o boji: *pugna neutro inclinata stetit L* stála nerozhodnuta, protahovala se **III** praegn.: **1** státi pevně, trvati neporušen, v platnosti, síle: *stante urbe et curia C*; *manet ille et mole sua stat V*; *Troia nunc staret V*; *regnum avitum puero stetit L* pevně stálo; *utilius (v. t.) starent etiam nunc moenia Phoebi O*; *stant belli causae V*; *stet Capitolium fulgens H* pevně stůž ve svém lesku; *stat fortuna domūs V* pevně stojí; *stas animo? H* máš zdravý rozum?; *tua, dum stetimus, sine crimine mansit pro-*

*bitas O* = *dum valuimus* dokud jsme pevně stáli; *illi hoc stabant H* tím se udržovali, vyznamenávali **2** trvati alq re při něčem, setrvati: *decreto Cs, opinione, iudicio, promissis C, in fide C, in sententia L*; *pacto statur O* úmluva platí; *eo statur L Cr* trvá se na tom **3** býti rozhodnut, ustanoven, určen: *stat sententia O* = pevně jsem odhodlán; *stat sua cuique dies V* vytčen jest každému svůj den; *mihi stat desinere N* jsem rozhodnut; *stat casus renovare omnes V* jest rozhodnut.

**Stobi**, *ōrum, m.* [Στόβοι] město v Makedonii v kraji Paionském.

**Stoicē**, adv. [Stoicus] stoicky: *agere, dicere C.*

**Stoicus**, *a, um* [Στωικός] stoický: *schola C, libelli H*; *Stoicum est C* stoická zásada; subst. stoik; **Stoica**, *ōrum, n.* stoická filosofie.

**stola**, *ae, f.* [στολή] stola, dlouhý svrchní šat ženský; u Římanů nosili ji též zženštilí zhýralci, pištci a kněží Isidini; otrokyně, propuštěnky a ženy nečestné ji nositi nesměly. (<± štola (odznak jáhnů, kněží a biskupů)>).

**stolātus**, *a, um* [stola] stolou oděný; subst. *stolatae Ptr* (počestné) paní.

**stolidē**, adv. [stolidus] pošetile, hloupě: *credere L, s. laetus L, iuvenis s. ferox L.*

**stolidus**, *a, um* [srov. stultus] pošetilý, hloupý, zpozdilý: *stolidum genus Aeacidarum C*; *stolidissime vatum O*; o věcech: *fiducia, superbia L, audacia T.*

**stolō**, *ōnis, m.* odnož, výhonek.

**stomachor**, *ārī, ātus sum* [stomachus] zlobiti se, horšiti se, durditi se; s. *cum alqo* přiti se, hádati se s někým; s. *omnia* (ak. vztah.) *C* nade vším se horšiti.

**stomachōsus**, adv. [stomachus] podrážděně, hněvivě: *rescribere C.*

**stomachōsus**, *a, um* [stomachus] zlostný, mrzutý, nevrlý, podrážděný: *genus acuminis C; eques H.*

**stomachus**, *ī, m.* [στόμαχος] **1 a** jícen, hltan: *linguam ad radices eius haerens excipit stomachus C* **b** žaludek: *stomachi calor C; aeger H* **2** meton. **a** vkus: *ludi apparatusissimi, sed non tui stomachi C* **b** žlučovost, podráždě-

nost, nevrlost, nevole, zlost: *stomachum alci movere C* hněv vzbuditi, popudití někoho; *cum stomacho erudire C* s nevolí.

**storax**, vl. *styrax, acis*, m. n. f. [στύραξ] sturač, strom s vonnou pryskyřicí; vl. jm. otroka *Tr.*

**storea** n. **storia**, ae, f. rohož, rohožka.

**strabō**, *ōnis*, m. [στράβων] šilhavý: *strabonem appellat paetum pater H*; - *Strabo* příjm. v několika rodech.

**strāgēs**, *is*, f. [srov. *sterno*] 1 hromada věci ležících, povalených: *iacentium elephantorum L*; *armorum iacuit immensa strages T* 2 a padání, pád: *canum, volucrum oviumque bovumque O*; *boum hominumque L*; stržení, zboření: *obstantis molis T*, *tectorum L*; *dabit stragem satis V* vyvrve osení; s. *provinciae C* zpusťování **b** porážka, pobití, porubání: *stragem edere, facere, efficere C, ciere V*; *stragem horribilem vereri C*.

**strāgulus**, *a, um* [srov. *sterno*, *strages*] k rozestření sloužící, pokrývací: *vestis CH* přikrývka; subst. **strāgulum**, *ī, n.* pokrývka lože n. lehátka.

**strāmen**, *inis*, n. [*sterno*] „stlaní“, sláma, zvl. k pokrývání střech: *tecta stramine casa O* došky.

**strāmentum**, *ī, n.* [*sterno*, srov. *stramen*] 1 stelivo, stlaní, zvl. sláma: *incubare stramentis H*; *terra tecta stramentis N*; - spec. sláma k pokrývání střech: *casae stramentis tectae Cs* došky; *ignes casis stramento arido tectis inicere L*; k zapalování: *fascies stramentorum incendere Hirt* otýpky slámy; sláma na poli: *desecta cum stramento seges L* 2 pokrývka, čabraka, sedlo: *stramenta detrahi iubet Cs*.

**strāmineus**, *a, um* [*stramen*] slaměný: *casa C* slamou krytá; *straminei Quirites O* viz *Argei*.

**strangulō**, *āre, āvī, ātum* [στραγγάω] **a** rdousiti, škrtiti: *patrem C*; *non laqueo strangulata (Agrippina) T* **b** přenes. trápití, trýzniti: *dolor O*.

**strangūria**, ae, f. [στραγγουρία] řezavka (řezavá bolest při močení).

**Stratō**, *ōnis*, m. [Στράτων] Straton

1 filosof z Lampsaku, žák Theofrastův  
2 lékař doby Ciceronovy.

**Stratonicēa**, ae, f. [Στρατονίκηα] město v Karii; adj. **Stratonicēnsis**, e stratonický: *ager L*; obyv. **Stratonicēnsēs**, *ium*, m. Stratoničané.

**strātor**, *ōris*, m. [*sterno*] (vl. sedlatel) štolba, podkoní.

**strātum**, *ī, n.* [*sterno*] (prostřená) pokrývka **a** na loži; odt. lože: *strato surgit V* **b** na koni, čabraka, sedlo: *stratis insignia pictis terga premebat O*; *mulis strata detrahi iubet L* **c** dláždění, dlažba: *strata viarum V*.

**Stratus**, *ī, f.* [Στράτος] město u Ache-  
loa v Akarnanii, obyv. **Stratiū**, *ōrum*, m. Straťané.

**strēna**, ae, f. 1 pův. ratolest dávaná na Nový rok pro štěstí, odt. vůb. (novoroční) dárek (jakýkoli, i peněžité) 2 meton. dobré znamení: *bona scaeva strenaque accessit mihi Pt.*

**strēnuē**, adv. [*strenuus*] horlivě, chutě, hbitě, čile; různě: *fortiter ac s. agere L*.

**strēnuitās**, *ātis*, f. [*strenuus*] horlivost, čilost, ráznost.

**strēnuus**, *a, um* [snad *strena*] **a** zdatný, silný, statný: *remedium Cr*; *saltus Cr* mohutný skok; *membra O* **b** rázný, odhodlaný, podnikavý: *manu strenuus T*; s. *anteis H* různě napřed kráčíš; s. *et fortis H*; *gens lingua magis strenua quam factis L* **c** horlivý, čilý, činný, příčinnivý, neúnavný: *iners pro strenuo in manipulum redibat T*; básn. oxymoron *strenua inertia H*; ve šp. sm. neklidný, nepokojný: *sicut modesti quietique, ita mali et strenui T*.

<**streperus**, *a, um* [*strepo*] hlučný, šumný, vrzavý.>

**strepitō**, *āre*, — [*strepo*] hřmotiti, hlučeti: *corvi strepitant V* krákaří; *strepitantes alae Tb* šustící.

**strepitus**, *ūs*, m. [*strepo*] hřmot, šumot, šustot, praskot: *magno cum strepitu castris egressi Cs* s velikým rykem; *rotarum Cs* skřípot; *ianuae H* vrzání; *bellorum L* ryk válečný; *Acherontis V* šumění; přenes. též o tónech: *testudinis, citharae H* zvuky.

**strepō**, *ere, uī, itum* hlučeti, šuměti, šustěti; drnčeti, chřestiti; pras-

kati; o lidech lomožiti, ryčeti, hulákati, povykovati; o místech ozývati se, začínvati, šuměti, duněti: *strepit murmure campus* *V* pláň šumí bzukotem (včel); *urbs apparatu belli* *L*; *aequor remis* *T*; přech. *cum haec streperent* *L* takové výkřiky vyráželi; o tónech: *rauco strepuerunt cornua cantu* *V* zavřeštěly; *liui strepuit* *H* hlaholí.

**strictē**, adv. [*strictus*] **1** těsně **2** přesně, přísně.

**strictim**, adv. [*stringo*] povrehně, zběžně: *aspicere, videre* *C*; zvl. stručně, krátce: *perscribere res gestas* *S* (opak *copiose*).

**strictūra**, ae, f. [*stringo*] druh železa, kus železa (*Pn-h* odvozuje tento název a *stringenda acie*): *stridunt cavernis stricturae Chalybum* *V*.

**strictus**, a, um [*stringo*] **1** sevřený, těsný: *artus* *T*, *ianua* *O* **2** metaf. úsečný, řízný, přesný.

**strīdeō**, ēre a **strīdō**, ere, *strīdi*, — syčeti, svištěti, pištěti: *stridens alis sagitta* *V* svištíc; *tibia* *Ct*; *stridentia plaustra* *V* vrzající, skřípající; *mare stridit* *V* šumí; *alae cynorum* *V* šustí; *striges* *O* houkají, *apis* *V* bzučí.

**strīdor**, ōris, m. [*strido*] ostrý zvuk: *serrae* *C* skřípání; *teli* *V* svištění; *rudentum* *V* vrzání; *tractae catenae* *V* řinčení; *ianuae* *O* vrzání; *serpentis* *O* syčení, *elephantorum* *L* říčení, *apium* *O* bzučení, o netopýrech pískot; o křídlech šelest; o lidech zvl. sykot, syčení.

**strīdulus**, a, um [*strido*] svištící, vrzající, skřípavý: *cornus* *V*; *claustra* *O*.

**strigilis**, is, ak. *im*, abl. *ī*, f. [*stringo*] hřebelec, škrabátko z kovu nebo rohu na stírání oleje s těla, jehož se užívalo v lázních: *puer uvam furtiva mutat strigili* *H*; meton. *ampulla aut s. accedat ad tuam vitam* *C* = mazání a koupání.

**strīgōsus**, a, um [od *striga* = řada, pruh k *stringo*] (vl. pruhovatý) hubený, suchý (jemuž je viděti žebra): *equus* *L*; obr. o řečníku suchý, bez ozdob: *orator strigosior* *C*.

**stringō**, ere, *strīnxī*, *strictum* **1** stiskati, svíratí, stahovati, utahovati, mačkati **a** *stricta frigore vulnera* *L*; *stringentia mala palatum* *Ptr* **b** obr.

*animum patriae strinxit pietatis imago* *V* obraz lásky k otci (mu) sevřel srdce; metaf. sužovati, trápití: *quam tua delicto stringantur pectora nostro* *O*; *recordatio stringit* *Am*; omezovati, krotiti **2** spec. v sadařství uštipovati (nehty n. kláštkami, žabkou a p.); *tum stringe comas, tum brachia tonde* *V*; odt. trhati, drhnouti, strouhati: *folia stricta ex arboribus* *Cs*; *densus agricolae stringunt frondes* *V* protrhávají; *bovem strictis frondibus exples* *H*; česati, sbíratí: *quernas glandes s. V*; s ak. výsledku s. *remos* *V* (ořezáváním listí a větviček zhotovovati =) strouhati vesla; obr. *ingrata s. ingluvie rem* *H* „oškubati“ sm. promarniti **3** spec. v námořnictví plouti těsně podél břehu, otíratí se alqd o něco, škrabati, dotýkatí se **a** *laevas stringat palmula cautes* *V*; *stringebat summas ales undas* *O* **b** přenes. (*tela*) *stringentia corpus* *V*; *strinxerit ut nomen fabula nulla meum* *O* **4** spec. ve vojen. *gladium* s. svíratí meč (před vytašením), odt. tasiti meč; *strictus ensis* *V*; metaf. *strictae manus* *O* pohotové, vyzbrojené, *in hostes stringatur iambus* *O*. Part. *strictus* j. adj. v. t.

**strix**, igris, f. [στρογγή] upír (v lidové pověře výr ssající lidem krev).

**strophā**, ae, f. [στροφή] vl. obrat **1** t. t. musický strofa (složka skladeb v poesii, hudbě a tanci) **2** zvl. v pl. vytáčka, klička, chytrost, lest: *ego aliquam stropham inveniam* *Pn*.

**Strophades**, um, f. [Στροφαδες] dva ostrůvky v Ionském moři záp. od Zakynthu, myth. bydliště Harpyí.

**strophium**, iī, m. [στροφίον] **1** podprsenka **2** věnec.

**Strophius**, iī, m. [Στρόφιος] král ve Fokidě, otec Pyladův.

**structiō**, ōnis, f. [*struo*] stavba, zřizování, strojení.

**structor**, ōris, m. [*struo*] **1** stavební dělník, (zedník, tesař) **2** (otrok) vrchní stolník *M Iv*.

**structūra**, ae, f. [*struo*] stavba **1** *parietum* *Cs*; *structurae antiquae genus* *L*; navrstvení, nakupení, složení: *pumicis* *O* = jeskyně utvořená z pemzy; doly: *aerariae structurae* var. *Cs* **2** metaf.

o slovesné skladbě *verborum quasi s. C; s. mei carminis O.*

**struēs, is, f.** [*struo*] hromada: *corporum L T; arma cum telis in strue mixta O*; spec. hromada dříví, hranice: *lignorum L; s. rogi T* pohřební hranice; hromada obětních koláčů: *haec adolet flammis cum strue farra suis O.*

**struix, icis, f.** [*struo*] hromada.

**strūma, ae, f.** naduřelé žlázy krční, tlustý krk, vole: *exsecare strumam C*; jako nadávka s. *Nonius Ct* volatý *N.*

**struō, ere, strūxī, structum 1** vrstvití, ve vrstvy skládati, kupiti, na sebe klásti: *lateres Cs; ad sidera montes O; penum ordine longo V* dlouhou řadu jidel upravovati; *acervum H; avenas O* v píšťalu spojovati; *arbores in pyram O; altaria donis s. V* nakupiti darů na oltářích **2 a** stavěti: *domos H, machinas L* válečné stroje hotoviti; *aggreges Hirt; muros Cr b* zřizovati: *aciem s. L c* přenes. strojiti, osnovati: *calamitatem filio C; sollicitudinem sibi C* připravovati; *insidias L; consilia recuperandi regni L; mortem T; zamýšleti: quid struit? V* co kuje?

**strūthiō, ōnis, m.** [*στρουθίων*] pštros.

**Strýmō, onis, m.** [*Στρυμών*] pohraniční řeka mezi Makedonií a Thrákií, nyn. Struma; adj. **Strýmonius, a, um** strymonský: *grues V; Strýmonis, idis, f.* [*Στρυμωνίς*] žena Strymonska = Thráčka = Amazonka.

<**stuba, ae, f.** [snad z germ. slov. něm. Stube] jizba, světnice.>

**studeō, ēre, uī, — a** zabývati se (vázně, horlivě) alci rei něčím, oddávati se něčemu, hleděti si něčeho, píli věnovati něčemu, pilně vykonávati něco: *sacrificiis, agriculturae, laboribus C; litteris s. C* horlivě se oddávati naukám, studovati; odt. i samo *studere = studovati: studes an piscaris an venaris? Pn; ego in Tuscis et venor et studeo Pn b* jako snaha: usilovati o něco, hleděti dosíci něčeho, snažiti se o něco, vyhledávati něco: *praeturae C; novis rebus C* usilovati o převrat; *virtuti, laudi C; commodis communibus Pn*; s ak. neutra *hoc unum H c* býti na straně něč, býti přívržencem někoho, straniti, nadržovati, přát

někomu: *Catilinae C, rebus Atheniensium N; neque studere neque odisse decet S.*

**studiōsē, adv.** [*studiosus*] horlivě, pečlivě, snažně, usilovně.

**studiōsus, a, um** [*studium*] **1 a** absol. horlivý, snaživý, pečlivý: *s. in ornandis Trallianis C; valde s. et diligens C; studioso animo inchoare Pn b dbalý, bedlivý alci rei něčeho, horlivý v něčem, dychtivý: *venandi, omnium doctrinarum C* milovný; *culinae aut Veneris H; nemonum caedisque ferinae O2* spec. chtivý vědění, vědychtivý, učený: *studiosa cohors H* učená družina; *copia studiosorum Pn; homo valde studiosus C 3* nakloněný, oddaný, přející někomu, stranící, zaujatý: *nobilitatis, mei C*; absol. *studiosa pectora O*; subst. *habet certos sui studiosos C* své stoupence; *cum eius studiosissimo Pammene C* s nejhorlivějším stoupencem.*

**studium, iī, n.** [*studeo*] **1** snaha, úsilí, horlivost, píle; náklonnost, chuť, touha, zájem, žádost: *scribendi C* snaha psáti, horlivost v psaní; *s. quaestūs C* ziskuchtivost; *ulciscendi L* pomstychtivost; *pugnandi Cs* bojechtivost; *videndi, cognoscendi C, nandi T; studia principum N* snahy, úmysly; *labitur infelix studiorum equus V* klesá nešťastný ve snahách (t. j. závodech) svých kůň; *alter cum res gestas tum etiam s. adhibere posset C* lásku k básnictví; *s. rerum rusticarum C* zájem pro rolnictví, záliba v . . .; abl. ve sm. adv. *hoc studio pravus facis H* zúmysla, schválně; *alqd magno studio agere Cs* s velikou horlivostí, velmi horlivě; *quanto studio Cs* jak usilovně **2** přízeň, náklonnost, oddanost, příchyllost; stranění, (stranické) zaujetí, stranictví: *studia hominum excitare Cs; s. rei publicae C* láska k vlasti, vlastenectví; *studia Numidarum ad Iugurtham accensa S* horoucí náklonnost; *sine ira et studio T* bez hněvu a stranění = nestranně; *recte isti studia vestra suis consiliis regere conantur C* osobní náklonnosti; *ad studium sui perducit S* na svou stranu; (*classis*) *studio atque odio inflammata C* stranickým záštím; *ut omnes intellegant me non*

*studio accusare C* že nežaluji ze stranictví; *senatum in studia diducere T* ve strany **3** oddanost jistě činnosti, (oblíbené) zaměstnání **a** *studii successor O* řemesla; *intendentes animum studiis et rebus honestis H = studiis rerum honestarum* čestné zaměstnání; *non studiis ille dabatur honos O* zábavám; *sunt extrema quaedam studia senectutis C* zamilovaná zaměstnání, záliby; *istius (Verris) studium C* záliba **b** spec. vědecká snaha, vědecké úsilí, vědyčtivost; vědecké zaměstnání, studium, věda, umění: *s. et doctrina C* vědecká snaha a učinnost; *persona, quae propter studium minime in iudiciis tractata est C* pro vědeckou činnost; pod. *studia doctrinae C*; *studia humanitatis et litterarum C*; *urbs liberalissimis studiis affluens C* kulturními snahami; *studiis excultus O* vzdělaný; spec. básnění: *mollem egi in studiis vitam O*.

**stultē**, adv. [*stultus*] hloupě, zpozdile, pošetile.

**stultitia**, ae, f. [*stultus*] hloupost, zpozdilost, pošetilost.

**stultus**, a, um [srov. *stolidus*] pošetilý, zpozdilý, hloupý; subst. mask. pošetilec, bloud, hlupák, blázen.

**stūpa** viz *stuppa*.

**stupe-faciō**, ere, fēcī, factum (pass. *stupe-fio*) omámiti, zaraziti, zbaviti smyslu, ohromiti, přivést v úžas: *privatus luctus stupefecit publicus pavor L*; obyč. part. perf. užaslý, ohromený, v úžasu: *pater stupefactus numine V*.

**stupeō**, ēre, uī, — **1** býti zaražen, býti ohromen, trnouti (úžasem), tuhnutí, dřevěnění, koprnění, býti ztuhlý, nehybný, nehýbati se: *stupet obtutuque haeret defixus in uno V*; *cum hic semisomnus stuperet C*; o věcech neživ. *stupuit Ixionis orbis O* zastavil se; *stupuerunt verba palato O* uvázla **2** s úžasem zírati, diviti se, žasnouti: *tribuni stupentes animi L* žasnoucí v duchu; *stupet Albius aere H* zírá s úžasem na spěž; *in Turno V*; s ak. *pars stupet donum exitiale Minervae V* část lidu žasne nad zhoubným darem.

**stupēscō**, ere [*stupeo*] přicházeti v úžas, žasnouti.

**stupiditās**, ātis, f. [*stupidus*] pitomost, hloupost.

**stupidus**, a, um [*stupeo*] **1** zaražený, omámený: *fabula te stupidum detinet C* **2** pitomý, hloupý, blbý: *stupidum esse Socratem dixit C*.

**stupor**, ōris, m. [*stupeo*] **1 a** ztrnulost, necitlivost, zmrtvělost: *cordis, linguae, in corpore C* **b** úžas, zaraženost: *s. silentiumque ceteros defixit L* **2** pitomost, tupost, hllost: *stuporem potius quam virtutem putarem C*; *s. hominis, vel dicam pecudis C*; meton. tupec: *talis iste meus s. nil videt, nil audit Ct*.

**stuppa**, ae, f. [στυππη] koudel.

**stuppeus**, a, um [*stuppa*] z koudele, lněný: *vincula V*, *retinacula O*; *flamma V* hořící koudel.

**stuprō**, āre, āvī, ātum [*stuprum*] **1** poskvrniti, pokáleti, zneuctíti, zhanobiti: *pulvinar s. C* **2** spec. znásilniti: *Lucretia vi stuprata C*.

**stuprum**, ī, n. zneuctění, zhanobení, znásilnění: *s. feminae inferre C*; smilstvo: *nullis polluitur casta domus stupris H*; *matronae stupri damnatae L*.

**sturnus** ī, m. špaček.

**stylus** viz *stilus*.

**Stymphālus**, ī, m. [Στύμφαλος] jezero, řeka a město v Arkadii, myth. bydlíště ptáků s kovovým peřím; adj. **Stymphālius**, a, um stymfalský; **Stymphālis**, idis, f. stymfalská: *undae, aves O*.

**styrax** viz *storax*.

**Styx**, gis n. gos, f. [Στύξ] řeka v podsvětí, při níž bohové přísahali; meton. podsvětí: *S. atra V*, *ad Styga descendere O*; adj. **Stygus**, a, um styžský, podsvětí: *cymba, palus V*, *Iuppiter V* = *Pluto*; *umbrae O*; přenes. pekelný, smrtonosný, neblahý, hrozný: *nox, bubo O, vis V*.

**Suāda**, ae, f. [subst. fem. od *suadus* přemluvný, srov. *suadeo*] bohyně Přemluva, Výmluvnost (překl. řec. Πειθώ).

**suādēla**, ae, f. [*suadeo*] přemluvnost, schopnost přemlouvati; *S.* bohyně Přemluva, Výmluvnost (srov. *Suada*) *H*.

**suādeō**, ēre, sī, sum [srov. *suavis*] (vl. činiti něco milým) doporučovati alci alqd někomu něco, raditi někomu něco,

k něčemu **a** *non iubeo, sed suadeo C; aliud cupido, mens aliud suadet O; Adherbali suadent, uti seque et oppidum Iugurthae tradat S; suadere Prisco, ne supra principem scanderet T; básn. s ak. c. inf. Iuturnam succurrere fratri suasi V* poradila jsem, aby I. pomohla bratru **b** vybízeti, pobádati k něčemu: *nulum nefas O* přikazovati; *digito silentia O; viam suadet boreas O; suadent cadentia sidera somnos V; dimittere suasit equos V* **c** doporučovati, navrhovati: *legem, rogationem C; maritandum principem T* sňatek císařův **d** přemlouvati, přesvědčovati: *sibi suadere s ak. c. řnf.* přesvědčení nabýti, přesvědčiti se: *nisi mihi suasissem nihil esse expetendum C.*

**suāsīō, ōnis, f.** [suadeo] radění, rada, spec. legis s. doporučení návrhu zákona; rétor. doporučovací řeč.

**suāsor, ōris, m.** [suadeo] rádce; s. sum = radím: *maximus suasor fuit legis Cinciae C* velice se přimlouval za zákon.

**suāsōrius, a, um** [suasor] **1** poradní **2** přemluvný.

**suāvi-loquēns, entis** sladkomluvný, sladce mluvící.

**suāvior, suāvīolum, suāvium** viz *savior, saviolum, saviuum*.

**suāvis, e** [ze \**suāduis*, srov. ἡδύς, dor. ἄδύς] libý, lahodný, chutný, líbezný, příjemný, milý: *suaves homines C* roztomilí.

**suāvisiaviātiō, ōnis, f.** [suavis a savior] sladké líbání, cukrování *Pt.*

**suāvitās, ātis, f.** [suavis] lahodnost, příjemnost, libost, chutnost, líbeznost: *cibi, odorum C; villa mirifica suavitate C; piscium C* chutnost; *conquirere undique suavitates C* libé pozítky; roztomilost: *sermonum atque morum C.*

**suāviter, adv.** [suavis] líbezně, příjemně, lahodně: *dicere, blandiri C, legere Pn;* s rozkoší, s libostí: *meminisse alqd C.*

**sub, předl.** [srov. ὑπό] **1** s abl. **1** místně: **a** pod něčím: *sub divo H* pod širým nebem = *sub Iove frigido H; Gaetuli sub sole magis S* = více pod rovníkem, blíže k rovníku; *animam sub fasce de-*

*dere V* pod břemenem; *sub pellibus hiemare Cs* v kožených stanech; *sub sarcinis Cs* „pod zavazadly“, zavazadla nesoucí; *sub corona vendere L* (vl. „pod věncem“) do otroctví prodati **b** latina někdy vyjadřuje poměr pod, kde my jinak **a** v, ve, na: *sub sinistra Cs* po levé straně; *sub ictu teli L* v dostřelu; *sub antris O, sub antro H* v jeskyni; *sub nube per aequora vehi O* v mrak zahalen; *sub umbra iacere O* ve stínu; *sub sole V* na slunci; *sub armis Cs* ve zbroji; *sub templo V* v chrámě; *sub pectore V* v prsou **β** o přímé blízkosti: *sub castris vagari Cs* před tábořem; *flammis cincta sub ipsa starem acie V* zcela blízko; *sub ipso volat Diore V* hned za ním, jemu v patách; *luce sub ipsa V* na samém prahu světla **2** přenes. *sub ditione atque imperio esse Cs* býti v moci a pod vládou; *saevo sub custode tenere H* = v tuhé vazbě; *sub Iove mundus erat O* = pod vládou Jovovou; *iudice sub Tmolo O* před soudcem Tmolem; *sub iudice lis est H* (vl. jest ještě u soudce) jest nerozhodnuta; *sub oculis alcis Cs L* před zraky někoho; = spec. o okolnostech, stavu: *hoc sub casu V* v takovéto nehodě; *sub hoc sacramento L* touto přísahou jsa vázán; *Bacchi sub nomine O, eodem nomine O* pod týmž jménem; *sub imagine eadem O* v téže podobě; *sub conditionibus his de pace agere L* za těchto podmínek **3** časově k označení buď úplné současnosti nebo přímé následnosti: *pura sub nocte V* za čiré noci; *sub ipsa proscriptione N;* *sub ipsa profecione Cs* při samém odtažení; *sub bruma Cs* za slunovratu zimního; *sub eodem tempore O* touž dobou; *morte sub aegra V* před samou smrtí; *sub die Kalendas Inscr* = *pridie Kalendas II* s ak. **1** místně pod něco (při slovesech pohybu): *sub terras penetrare C* pod zemi; *sub iugum mittere Cs* pode jho; *sub divum rapere H* na světlo; *sub montem succedere Cs* pod horu; *sub ictum venire L* na dostřel; *sub moenia ducere V* pod hradby; *sub ipsum finem V* blízko samého cíle; *sub ora venire V* před tvář, na oči; *finem sub utrumque H* na obojí hranici n. směrem k obojímu území **2** přenes.



*sub potestatem alcis redigere alqm N* v moc něčí uvésti někoho; *sub leges mittere V* zákonům podrobiti; *sub legem cadere C* zákonu býti podroben; *sub imperium populi Romani cadere C* dostati se pod vládu **3** časově o přímé předčasnosti n. následnosti: za, kolem, při, přímo, před, po: *sub ipsum funus H* krátce před smrtí; *sub tempus pueros venatum ablegavit L* před časem; *sub lucem Cs* za svítání; *sub vesperum Cs* k večeru, podvečer; *sub galli cantum H* před kuropěním; *sub noctem O* na noc; *sub haec dicta L* (hned) po těch slovech; *sub verbum O* hned po tom slově; *sub hoc . . . inquit H* na to **III** v složeninách (kde vedle *sub-* bývá i *subs-*, z něhož v jistých spojeních *sus-*, na př. *suscipio, suspendo*) **1 a** pod: *subicio* a j. **b** vz- (o směru zdola nahoru): *suspicio, sublevo, surgo* a j. **2** o zastupování a nástupnictví: *succedo, substituo, suppono, succurro, suboles* a j. **3** o tajené činnosti: *surripio, surrepo* a j. **4** s význ. zmenšovacím, často u adj. (op. *super* a *per*): *subabsurdus, subdifficilis, subaccuso* a j.

**sub-absurdē**, adv. trochu nevhodně.  
**sub-absurdus**, a, um trochu nevhodný: *tempus discessūs C*.

**sub-accūsō**, āre trochu kárati: *meum discessum C*.

**sub-agrestis**, e trochu selský.

**subālāris**, e [sub a ala] **†** pod křídly **2** (skrytý) pod paží: *telum N*.

**sub-amārus**, a, um nahořklý, natripklý.

**sub-arroganter**, adv. poněkud domýšlivě: *facere C*.

**sub-aurātus**, a, um (lehce) pozlacený.

**sub-auscultō**, āre, — tajně naslouchati.

**sub-bibō**, ere, bibī usrknouti, maličko se napítí.

<**sub-camerārius**, iī, m. podkomoří.>

**sub-centuriō**, ōnis, m. podsetník.

**subcī** . . . viz *succī* . . .

**subcīsīvus** viz *subsicivus*.

**sub-contumēliōsē**, adv. trochu hanlivě, poněkud potupně.

**sub-crispus**, a, um trochu kadeřavý, kudrnatý: *capillus C*.

**sub-cu** . . . viz *succu* . . .

**sub-dēbilitātus**, a, um trochu oslabený; přenes. poněkud malomyslný.

**sub-dēficiēns**, entis slábnoucí.

**sub-difficilis**, e trochu nesnadný, těžký.

**sub-diffidō**, ere, — trochu býti nedůvěřivý.

**subditivus**, a, um [subdo] podvržený, nepravý.

**subditus**, a, um [subdo] vl. podložný; <připojený, připsaný>.

**subdō**, ere, dīdī, dītum [sub a koř. \*dhē-, viz *facio*, srov. *abdo, condo*]

**1 a** podložiti, podstrčiti: *aquae effervescent subditis ignibus C; colla vinculis Tb* šíji dáti pod jho; *vincla galeae presso subdita mento O* obepínající staženou bradu; *calcaria equo s. L* koně bodnouti; *testa (mensae pedi) subdita O; mediis carina subdita navigiis O* kýl ležící ve středu lodního dna; *caput fonti O* pohrouziti; *se aquis O* ponořiti se; = obr. *stimulos animo L, ingenio O* ducha popíchnouti; *alci spiritūs s. L* hrdosti dodati; *flamma subdita medullis V* vniknuvší do nitra **b** přenes. a podrobiti, podmaniti: *ne imperio feminae subderentur T* aby nebyli poddáni; *subdita regno proles Tb; Caesaris oculis terra subdita est O* β podvodně podstrčiti: *testamentum, reum T; me subditum appellant L; rumore subdito T* na klamnou zvěst **2** dosaditi na místo něčí někoho: *in meum locum iudicem C*. = <připojiti, hned k něčemu dít: s. *responsa*>. Part. *subditus* j. adj. v. t.

**subdolē**, adv. [subdulus] lstivě, zehytrale, potměšile.

**subdulus**, a, um [sub a dolus] lstivý, zehytralý, potměšilý, úskočný: *occultus ac s. fingendis virtutibus T*; přenes. potměšilý = nebezpečný: *loci forma vadis subdola T*.

**sub-dubitō**, āre, — trochu pochybovati, býti nerozhodnut.

**sub-dūcō**, ere, dūxī, ductum **1** zespodu vyváděti, vzhůru táhnouti, vytahovati do výše: *agmen in aequiorem locum s. L; tunicas H, puppes V, naves in aridum Cs* lodi na suchou zemi; *remos O* vytáhnouti na loď, aby se ukryla; *carbasa O* = *contrahere vela*

plachty stáhnouti, svinouti; *classis subducta* L na sucho vytažené **2 a** zespod odtáhnouti, podebrati, zespod vytrhnouti: *lapides ex turri* Cs, *rerum fundamenta* C; *fidum capiti s. ensem* V zpod hlavy vzíti **b** odníti, vzíti: *cibum athletae* C, *lac agnis* V; odt. tajně vzíti, ukrásti: *post ignem aetherea domo subductum* H; *subducta viatica* H **c** podváděti, klamati: *subduxi lumina somno* O = uspala jsem oči **d** odváděti, oddalovati, vzdalovati: *hunc valeam subducere pugnae* V od bitvy; *cubiculum subductum ventis* Pn. = reflex. a med. a oddalovati se, vzdalovati se, uhýbati se, vyhýbati se: *se subducere ab ipso vulnere* O **β** nížiti se, ztráceti se: *se subducere colles incipiunt* V; *fons nascitur simulque subducitur* Pn; *subductā undā* V když vlna odplyne **3** o počítání **a** vypočítati, spočítati: *subducamus summam* C; *subducunt: ad nummum convenit* C; *ita subducta ratione ad vitam fuit* Tr tak si uspořádal životní rozpočet; *inita subductaque ratione* C po náležitě úvaze **b** odečítati. — <vespod potáhnouti: *vestis subducta serico* s hedvábnou podšívkou>.

**subductiō**, *ōnis*, f. [subduco] vytažení na břeh: *ad subductiones paulo facit humiliores naves* Cs.

**sub-edō**, *ere, edī*, *ēsum* podhlodati: *scopulum subederat unda* O.

**sub-eō**, *ire, iī* (zř. *ivī*), *itum* **1** pod něco jíti, vstupovati, vcházeti do něčeho **a** *tectum* Cs O; *Triviae lucos atque aurea tecta* V; *telluris operta* s. V vstoupiti do hlubin země; *Aeneae subiit mucronem* V podchytil **b** spec. jíti pod břímě = bráti na sebe, podstupovati *a penates* O; *gravius dorso subiit onus* H, *saxum cervice* V, *humeris parentem* V; *currum subire* V nechati se zapřáhnouti **β** přenes. *pericula omnia* C, *inimicitias, labores, summae crudelitatis famam* C, *offensas* Pn; strpěti něco, podrobiti se něčemu: *dupli poenam* C, *parem condicionem* C, *quemque casum* C, *iugum imperii* Cr, *nives* V **2** zespod jíti vzhůru, vcházeti, vzestupovati, vystupovati: *collem Hirt* na kopec; *muros* L na hradby; zvl. o vodě:

jíti, plouti proti proudu: *mixtum flumini subibat mare* Cr teklo proti řece; *Euphrate subire* Cr, *adverso amne* Cr; *portu* (dat.) *Chaoanio* V vplouti do; *nox subit orbem medium* V vystoupí do zenitu; *removent subeuntia nubila caelum* O vyvstávající mračna; o rostlinách vcházeti: *herbae subeunt* V **3** přistupovati, přibližovati se k něčemu, přitřhnouti: *gubernaculo* s. V = *subit ipse* O přistoupí ke kormidlu; *ad tecta* V, *ad urbem* L, *ad portam castrorum* L; *subeuntem hostem prohibere* Cr v příchodu brániti; útočiti: *Hebesum* V na H.; býti blízko, soustiti, o vodě omýváti: *montes Trasumenus subit* L, *mare Ciliciam* Cr, *radices petrae Indus amnis* Cr **4** tajně se přibližovati, připlížiti se, vplížiti se, napadnouti, přepadnouti: *hac Arruns subit* V plíží se; *subit lumina fessa sopor* O spánek na zemdená víčka; *nomine divorum s. thalamos pudicos* O; *multam sine nomine plebem subit* V tajně přepadne; *regem sera paenitentia* Cr napadne; *morbi subeunt* V dostaví se; spec. na mysl přijíti, napadnouti (*alci i alqm*): *subeunt illi fratresque parensque* O; *Hectoris umbra subit* O tane na mysli; *subit animum memoria regis* Cr; též inf. a ak. c. inf. **5** přímo následovati, jíti za někým: *pone subit coniunx* V; *subiit argentea proles* O; *dexteræ alae sinistra subiit* L; (místo někoho) nastoupiti, vystřídati, zastupovati, nahrazovati: *in (eorum) subiere locum fraudesque dolique* O; *furcas subiere columnae* O; *pulchra facies subit* O (místo smrtelného těla). Part. *subitus* j. adj. v. t.

**sūber**, *eris, n.* dub korkový; meton. korek.

**subf** . . . viz *suff* . . .

**subg** . . . viz *sugg* . . .

**sub-horridus**, *a, um* trochu drsný.

**sub-iaceō**, *ēre, —* **1** vespod ležeti, pod něčím (*alci rei*) ležeti: *subiacentes petrae* Cr na úpatí ležící; *fenestris subiacet vestibulum* Pn; *Tusci Appennino subiacent* Pn sedí pod A. **2 a** k něčemu náležeti **b** něčemu podléhati, býti podřízen, býti podroben.

**subiciō**, *ere, iēcī, iectum* [sub a iacio] **1** podhazovati; podkládati, podstavovati, podstrkovati alqd alci rei něco pod něco **a** *epistulam sub pulvinum N*; *opus phalangis subiectis ad turrin admovent Cs* na (podložených) válcích posunují; *lupus caudam subiecit utero V* stáhl ocas pod břicho; přenes. *alqd oculis s. L Cr* učiniti viditelným; *contraria cogitationi C* opačný smysl podkládati; *huic verbo duas res C* dva pojmy podkládati; med. a pass. *subici* pod něco se podkládati, pod něčím ležeti, státi, býti podložen: *ossa subiecta corpori C* jsouce podkladem těla; *me subiectis excipit undis O* v hloubi vln; *colla subiecta (sc. oneri recipiēdo) V* krk skloněný; spec. o blízkosti: *si iniquis locis se subiceret Cs* blížil-li by se někdo zdola; *legiones castris s. Cs* vedle tábora postaviti **b** přenes. **a** podložiti, podrobiti, podmaniti: *se populi Romani imperio Cs*; *Gallia securibus subiecta Cs* moci konsulské; spec. podříditi: *sacra scitis L*; *se imperio alterius C*; *Fabium Valerio L*; vystaviti, na pospas vydati něčemu: *hiemi navigationem Cs*, *mare ventis C*; *ius libidini tribuniciae C*  $\beta$  na prodej vystaviti, dáti do dražby: *vestitus necessarius sub praeconem subiectus est C*, *bona civium voci praeconis C*  $\gamma$  log. podřáďovati, čítati k něčemu: *sub metum subiecta est pigritia, pudor, terror C*; *subiecta C* podřázené pojmy **2** (vzhůru) vyhazovati: *discum in aëra O*; *corpora saltu in equos V* na koně vyskakovati; *pavidum regem in equum L* vysaditi; *faces s. C* povznést (a tím ještě více rozohmít); med. a pass. *subici* vystoupiti, vzházeti, zvedati se: *vere novo se subicit alnus V* vyrůstá; *flamma subiecta reluxit V* vyšlehující **3** podati: *libellum alci C*; poskytnouti: *consilium necessitas Cr*, *spem alci L O* dáti, vzbuditi; napověděti, vnuknouti: *carmina serus amor Pp*, *certiora consilia L*, *cupio mihi ab ipso subici, si . . . C* připomenouti; *rerum indignitas haudquaquam relatu facilia subicit L* vnuká **4** umístovati (klásti, stavěti, řaditi) něco za něčím, připojovati něco k něčemu: *rationem*

*s. C*; - spec. v řeči připojiti, doložiti, podotknouti: *pauca subicio et raris vocibus hisco V* odpovídám a (řídkými =) přerývanými slovy pravím; *a senatoribus subiectum est L* **5** dosazovati něco místo něčeho: *pro verbo proprio subicitur aliud C*; zejm. klamně podvrhnouti, podstrčiti: *librum alterum signatum N*, *testamenta C*; nastřčiti: *subicitur Metellus Cs*. Part. *subiectus* j. adj. v. t.

**subidus**, *a, um* [*subo*] říjný, vilný; rozničený, roztoužený (smyslnou) láskou. Slovo doložené i vložené nejistě.

**subiectē**, adv. [*subiectus*] ponížene.

**subiectiō**, *ōnis, f.* [*subicio*] **1** postavení pod něco: *sub aspectum s. C* před zraky **2** podvržení: *testamentorum L*.

**subiectō**, *āre, —* [*subicio*] **1** podhazovati, podkládati: *manus O*; *menti stimulos H* **2** (do výše) vyhazovati: *arenam V*.

**subiector**, *ōris, m.* [*subicio*] podvrhovač: *testamentorum C*.

**subiectus**, *a, um* [*subicio*] **1** ležící alci rei pod něčím (vedle, u něčeho), sousední: *rivus castris Cs*; *subiectae ipsis valles Cr* u jejich nohou; *gens septentrioni V*; *corporibus suis subiectis cingere collem L* zespod obklíčiti; *exemplar subiectum Inscr* opis, jenž (tuto) následuje; subst. **subiecta**, *ōrum, n.* nížiny, údolí; sg. **subiectum**, *ī, n.* podmět **2** podrobený, poddaný: *nulli naturae deus C*; *vobis subiecti sumus L*; vystavený, na pospas vydaný: *invidiae H*; subst. **subiecti**, *ōrum, m.* poddaní.

**subigō**, *ere, ēgī, āctum* [*sub a ago*] **1** hnáti pod něco, jen přenes. **a** podrobovati, ujařmovati: *quos vici et subegi C*; *cuncta terrarum subacta H* **b** krotiti; cvičiti, zaučovati, školiti: *beluam s. C*; *tot bellis subacti atque durati L* vyškolení **c** vzdělávati, obráběti, zpracovávati: *terram s. V*; *glabas s. C*; *terram cum paleis s. :* *Vitruvius* pěchovati, hnísti **d** doháněti, donucovati: *Volscos ad deditionem s. L*; *fames subigit absumere mensas V*; *ut ederet socios, subigi non potuit T* **e** sužovati, trápití: *inopia simili subacti Cs*; *vexari et subigi L* **2** hnáti vzhůru, vyháněti:

*adverso flumine lembum s. V; naves subigi ad castellum iussit L.*

**sub-inde**, adv. **a** hned potom, hned nato: *hac sedata seditione alia s. exorta est L* **b** za sebou, po sobě: *duae s. urbes captae L*; čas od času, ob čas, časem, často: *s. spolia domos mittebant L.*

**sub-intrō**, *āre, āvī, ātum* tajně vejíti, vplížití se. = <vůb. vejítí>.

**sub-invisus**, *a, um* poněkud nenáviděný *C.*

**sub-irāscor**, *ī, irātus sum* trochu se hněvati: *subirascebar brevitati tuarum litterarum C.*

**sub-irātus**, *a, um* poněkud rozhněvaný alci na někoho.

**subitārius**, *a, um* [subitus] nakvap udělaný, kvapný, náhlý: *s. exercitus L* nakvap sebrané; *gradus theatri T* nakvap zhotovené.

**subitō**, adv. [subitus] náhle, nenadále: *tantus s. timor exercitum occupavit Cs*; o řeči: bez přípravy, s patra: *utile est etiam s. saepe dicere C.*

**subitus**, *a, um* [subeo] nenadále nastalý, nenadálý, náhlý, neočekávaný: *adeoque ea subita res fuit L* a tak náhle se to strhlo; *si tua re subitā consilia torpent L* překvapením; ukvapený: *consilium Cs, homo levis et s. C*; neutr. subst. nenadálá událost, případ: *subita belli L* náhlé události válečné; o řeči nepřipravený, s patra: *sive meditata sive subita proferret Pn.*

**subiugō**, *āre, āvī, ātum* [sub a iugum] **1** poslati pod jho **2** uvéstí pod jho, podrobiti.

**sub-iungō**, *ere, iūnxī, iūnctum* **1** zapřáhnouti: *tigres curru V; puppis rostro subiuncta leones V* se zapřaženými lvy **2** připojovati: *preces Pn*; spojovati, družiti: *carmina percussis nervis O* píseň se hrou **3** podrobovati, podmaňovati: *urbes multas sub imperium populi Rom. C; gentem V; mihi res, non me rebus s. conor H.*

**sub-lābor**, *ī, lāpsus sum* **1** dolů padati, klesati: *s. aut succidere Sn*; zřítí se: *aedificia vetustate sublapsa Pn*; obr. *ex illo fluere ac retro sublapsa referri spes V* od oné doby uplývala a zpět klesnuvší mizela naděje **2** nepozorovaně se při-

plížití: (*saxum*) *annis solvit sublapsa vetustas V* stáří, které se po léta plížilo.

**Sublaqueum**, *ī, n.* [snad *sub a lacus*] osada v území Aequů, nyn. Subiaco vých. od Tivoli.

**sublātē**, adv. [sublatus] **a** povzneseně: *dicere C* **b** hrdě, nadutě: *de se dicere C.*

**sublātiō**, *ōnis, f.* [tollo] povznesení: *animi C.*

**sublātus**, *a, um* [tollo] vynášejší se, zhrdlý, zpyšnělý: *hac victoria Cs, rebus secundis V, gloriā T.*

**sub-legō**, *ere, lēgī, lēctum* **1** dole sbíratí: *alter sublegit quodcumque iaceret inutile H* = sebral drobty **2** (tajně sbíratí) přenes. tajně vyslechnouti: *nostrum sermonem sublegerunt Pt*; *sublegi tibi carmina nuper V* **3** na místo něčí zvoliti, dodatečnou volbu konati: *in demortuorum locum L, familias in numerum patriciorum T.*

**sub-levō**, *āre, āvī, ātum* **1** pozvednouti, nadzvednouti, nadlehčiti, zdvihnouti: *iubis equorum sublevati Cs* ve výši se držíce; *terrā alqm V* se země; *alces se sublevare non possunt Cs* postaviti se **2** přenes. **a** polehčiti, zmírniti, usnadniti: *militum laborem, inopiam, res adversas C, fugam pecuniā N* **b** podporovati: *oppidanos re frumentaria Hirt, aratores C* **c** vzpřížiti, dodati ducha: *derisus a ceteris, ab ipso Socrate sublevatus C.*

**sublica**, *ae, f.* kůl, Jehla, trám, pilota: *sublicis pontem reficere Cs.*

**sublicius**, *a, um* [sublica] kolový, pilotový: *pons L* dřevěný most spojující Janikulus s městem.

**subligāculum**, *ī, n.* [subligo] zástěra.

**sub-ligō**, *āre, āvī, ātum* přivázati něco alci rei k něčemu, opásati se něčím: *lateri subligat ensem V; clipeum sinistrae subligat V.*

**sublime**, adv. [sublimis] **a** do výše, vzhůru: *sonus naturā s. fertur C* **b** ve výši, vysoko: *s. putrescere C; scuta s. fixa C.*

**sublimis**, *e* [snad *sub a l. limus*] (vl. zvedající se šikmo vzhůru) **1** ve výši *n.* do výše se vznášejší, ve vzduchu visící, vyvýšený, vysoký: *sublime tec-*

*tum V; sublime atrium H; aranea Ct; sedens solio s. O; sublimes in equis redeunt V* vysoko na koních sedíce; *s. abiit L* vznesl se do výše; *prospexi Italiam summa s. ab unda V* s výše s vrcholu vlny; *campi armis sublimibus ardent V* vysoko vztyčenou; *columnae O* vysoké, do výše strmící; *Ganymedem sublimem rapuit Iovis ales V* do výše unesl; *sublimi fugies anhelitu (v. t.) H 2* přenes. vznešený, slavný: *nomen O*; povýšený, nevšední, povznesený: *mens O; natura s. et acer H; carmen O, versus H* vysoké.

**sublimiter**, adv. [*sublimis*] **1** vysoko, ve výši **2** metaf. vznešeně.

**sublimō, āre, āvī, ātum** [*sublimis*] (do výše) zdvíhati, vyvyšovati, povyšovati.

**sub-linō, ere, levī, litum** pomazati, natřítí; obr. *sublevit os mihi Pt* napálila, ošídila mě.

**sub-luceō, ēre, lūxī, —** prosvítati: *violae subluceat purpura nigrae V; mixto subluceat ora rubore O.*

**sub-luō, ere, uī, ūtum** podmývati, omývati: *collis radices duo flumina subluabant Cs.*

**sublustris, e** [srov. *lustrō*] polosvětly, trochu světly, šerý: *sublustris noctis in umbra V* v šerém stínu noci; *nocte sublustris H* = v šeru nočním.

**sub-m** . . . často assimil. v *sum-m* . . .

**sub-maestus, a, um** poněkud smutný, poněkud zaražený, trochu sklíčený.

**sub-mergō. n. summergō, ere, mersī, mersum** potopiti, pod vodu ponořiti: *navem Cs, alqm ponto V; part. perf. submersus utopiv se, utonuv: Tiberinus in traiectu Albulae amnis L; quem vidimus ipsi submersum V* an utonul; *submersae beluae C* pod vodou žijící.

**submersiō, ōnis, f.** [*submergo*] ponoření.

**sub-ministrō, āre** podávati: *palam in eum tela iaciuntur, clam subministrantur C; dodávati, dovážeti: frumentum s. Cs; obr. materiam eloquentiae s. T; fati saevitia subministrante (sc. vires) Ap.*

**submissē. n. summissē, adv.** [*submissus*] mírně, klidně, skromně, pokorně: *dicere C, scribere T, supplicare C.*

**submissim, adv.** [*submissus*] polohlasitě, tiše.

**submissiō. n. summissiō, ōnis, f.** [*submitto*] snížení: *vocis C; poslušnost, poddajnost: equi Cr.*

**submissus. n. summissus, a, um** [*submitto*] **1** snížený, spuštěný, svislý, sehnutý, skloněný, (polohou) nízký: *vertex O, vultus V* sklopený; *submissas infantibus praebuisse mammas L* snížená podávala vemena = sehnuvši se podávala vemena; *submissas manus tendere O* kleče ruce zvedati; *primis stantibus, secundis summissioribus L* v postavení sehnutém **2** metaf. **a** blahosklonný: *summissa placide oratio :: Laberius b* o hlase: snížený, tichý, mírný: *summissa voce C; skromný, pokorný, ponížený: oratio Cs, vox O; recenti calamitate summissiores Hirt c o povaze: nízký: *s. homo et abiectus C; ne quid humile, summissum faciamus C.**

**sub-mittō. n. summittō, ere, mīsī, missum** **1** (shora dolů) spustiti, skloniti, snížití: *fascēs L; submisso intrarunt vertice postes O* sehnuvše se, se skloněnou hlavou; *caput O; se ad pedes submittere L* na zem se vrhnouti; *genua Cr* ohnouti; *oculos O* sklopiti; med. *Tiberis aestate summittitur Pn* opadává; *fastigium submittitur L* klesá, níží se **2** přenes. **a** zmírniti, uvolniti: *furorē V; obnoxios animos L b* podrobiti, podříditi: *animos amori V* pýchu láске; *se culpaē O* = viny se dopustiti; *Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas O* uznati, dáti přednost kytaře před moldánky (syringou) **3** (zdola) vypouštětí, rostiti, nechati růsti: *submittit humus colores Pp; non monstrum submisere Colchi maius H* Kolchis nezplodila; *barbam T; odchovávati, na plemeno nechávati: tauros, pullos equorum, vitulos V 4 do výše zdvíhati, pozdvihovati: *summisere oculos O, falces Cr 5a* (tajně, pod rukou) poslati: *Timarchidem C b* (jako vystřídání, posilu, pomoc atp.) poslati: *integros defatigatis Cs* = zemdlené vystrídati čerstvými; *laborantibus subsidium Cs c* podati, poskytnouti: *imperium s. alci L* přiznati vládu. Part. *submissus* j. adj. v. t.*

**sub-molestē** n. **summolestē**, adv. [*submolestus*] trochu obtížně: *ferre C* trochu býti nespokojen.

**sub-molestus** n. **summolestus**, a, um trochu nepříjemný, poněkud mrzutý.

**sub-moneō**, ēre, monuī, — (potají) upomínati.

**submōtor** n. **summōtor**, ōris, m. [*submoveo*] pořadatel (liktor).

**sub-moveō** n. **summoveō**, ēre, mōvī, mōtum 1 vzdáliti, odstraniti, oddáliti, odkliditi: *multitudinem L*; *reliquos a porta Cs*; *Gallos submoveri iubet L* Gallům káže odejít; odehnati, zahhnati: *populum aris O*; *Iuppiter summovet hiemes H* zahání; vytisknouti: *dispeream, ni summosses omnes H*; *summovere litora H* dále posunouti; *regem a bello L* odvrátiti; odnímati: *conspicuum caeli s. Sn 2 spec. a* term.techn. o liktorovi: odháněti lid, zatlačovati, činiti místo: *turbam L*; *submovendo iter facere L* vyklizením lidu cestu uvolniti; *submoveri iubet L* káže místo učiniti; s dat. osoby, jíž se místo činí: *is, cui summovetur Pn*; absol. *summoto L* když bylo místo učiněno **b** z vlasti vzdáliti, vypověděti: *alqm patriā, ad Istrum O*; obr. *curas H* zahhnati, zaplašiti.

**sub-murmurō**, āre tiše šuměti.

**sub-mūtō** n. **summūtō**, āre, — zaměňovati: *verba pro verbis C*.

**sub-nāscor**, ī, nātus sum dole vyrůstati.

**sub-natō**, āre vespod plovati; trans. plovati pod něčím.

<**subnāvīgābilis**, e [*subnavigo*] přístupný plavbě n. obeplutí.>

**sub-nāvīgō**, āre, āvī, ātum plaviti se podél něčeho; připlouvati.

**sub-nectō**, ere, nexuī, nexum podpínati, vespod připnouti, sepnouti, přivázati: *de vimine circlos cervici subnecte V*; *aurea subnectit fibula vestem V* spíná, podkasává; s dat. pod něco, k něčemu: *antennis (dat.) subnectite velum O* přivažte; podpínati, podpásati: *aurea subnectens cingula mammae V* pod prs.

**sub-nixus** a **sub-nisus** [nitor] 1 opírající se, podepřený alqa re o něco: *rolio V, urbs muro V; mentum mitra criuemque madentem s. var. V* maje pod-

vázán 2 přenes. spoléhající alqa re na něco, důvěřující: *victoria Cannensi L, divitiis C*; *in civitate tot illustribus viris subnixa T* jež má oporu v tolika mužích.

**sub-notō**, āre dole poznamenati; podepsati: *libellos Pn*; opatřiti poznámkami, (tajně) pozorovati, zkoumati: *vultu s. M*.

**subnuba**, ae, f. [*sub a nubo*, srov. *pronuba*] souložnice, kuběna.

**sub-nūbilus**, a, um pošmourný, podmračný: *nox Cs*.

**subō**, āre, — toužiti po páření, o svini boukati se; o jelenu říjeti; přenes. o ženě *H*.

**sub-obscēnus**, a, um poněkud oškli-vý.

**sub-obscūrus**, a, um poněkud temný, nesrozumitelný.

**sub-odiōsus**, a, um poněkud protivný, mrzutý.

**subolēs**, is, f. [*sub a alo*, srov. *indoles, proles*] 1 dorost, potomstvo: *subolem armento sortire V*; *s. apium V*; *Romae s. H* mládež římská; *propagare subolem C 2* o jednotlivci potomek: *si qua mihi s. suscepta fuisset V* kdybych měla syna; o dobytčatech mládě, příchovek: *subolem armento sortire V*; *lascivi s. gregis H* = kůzlátko.

**subolēscō**, ere, — [*sub a alesco k alo*] dorůstati.

**sub-ornō**, āre, āvī, ātum 1 vystrojiti, opatřiti: *Appuleianā pecuniā Brutum C*; *a natura subornatus C 2* nastrojiti, navěsti: *falsum testem C*; *medicum indicem (doplák.) C, tres ad caedem regis L*.

**Subota**, ōrum, n. ostrov v Egejském moři.

**sub-p...** viz *sup-p...*

**sub-r...** viz též *sur-r...*

**sub-rancidus**, a, um nasmrádlý.

**sub-raucus**, a, um (trochu) chraptivý: *vox C*.

**sub-rēctus** viz *subrigo*.

**sub-rēgulus**, ī, m. (malý) král, poddaný jinému panovníku, vasal, leník.

**sub-rēmīgō**, āre, — (dole) veslovati: *laevā tacitis subremigat undis V* levičí ve vlnách vesluje.

**sub-rēpō**, ere, psī, — tajně se plížiti 1 vl. *sub tabulas C, moenia urbis H*

podlézti zdi = do města se vplížiti  
**2** přenes. *subrepet iners aetas Tb; quies ocellis O.*

**sub-rideō**, *ēre, sī*, — usmívati se, pousmáti se alci na někoho.

**subrigō**, *ere, rēxī, rēctum* [sub a *rego*] vzpřímíti, vztyčiti: *hastae subrecta cus-pide L; aures V* ušima stříhati; *ter flamma subrecta reluxit V* vyšlehlý plamen zazářil. Viz i *surgo*.

**sub-riguus**, *a, um* (poněkud) zavodňovaný.

**sub-ringor**, *gī*, — trochu býti mrzut.

**subripiō** viz *surripio*.

**sub-rogō**, *āre, āvī, ātum* voliti (dāti voliti, k volbě navrhnouti) někoho na místo něč (což činil předseda komititi): *collegam Bruti, consules L, praetorem T.*

**subrōstrānī**, *ōrum, m.* [sub a *rostra* od *rostrum*] lidé zdržující se u řečniště na foru, zevlouni, povaleči.

**sub-ruō**, *ere, ruī, rutum* podrýti, podkopati, podbourati **1** *murum ab imo Cs; a radicibus arbores Cs; moenia cuniculo L; (amnis) subruit montes Pn* podemílá; *turris subruta Cs* zbořena **2** přenes. podkopati, sm. povaliti, zničiti: *aemulos reges muneribus H, libertatem L; animos militum subruebat T* hleděl zviklati.

**sub-rūsticus**, *a, um* (poněkud) venkovský, přihrublý.

**subsannātiō**, *ōnis, f.* [sub *sanna*] pošklebování, šklebení.

**subsannō**, *āre, āvī, ātum* [sub a *sanna*] posměšným zkřivením obličej se posmívati, pošklebovati se.

**sub-scribō**, *ere, psī, ptum* **1** dole napsati, podepsati: *statuis subscripsit reges esse reductos C; pater urbium subscribi statuis H* na sochách městy postavených býti jmenován „otcem“; *haec meo subscribe libello H* připiš na rozloučenou **2** spec. **a** připsati, poznamenati důvod důtky censorské: *quod censoris de ceteris subscripserunt C; istam ipsam causam C* **b** podepsati žalobu *a* jako spolužalobce, žalobu spolu podati: *neminem neque suo nomine neque subscribens accusabat N;* spolu žalovati: *Gabinium de ambitu reum fecit, subscribente privigno C* **β** vúb.

žalovati, podati žalobu *in alqm* na někoho: *in L. Popilium s. C c* přenes. podepsati na znamení souhlasu = souhlasiti s něčím, podporovati něco: *magni Caesaris irae O; orationi eius consul L d* (s podpisem) připojovati, poznamenávati: *numerum aratorum quotannis s. C 3* tajně zaznamenávati: *cum suspiria nostra subscriberentur T.*

**sub-scriptiō**, *ōnis, f.* [sub *scribo*] **a** podpis: *Serapionis C;* zvl. podpis nějaké listiny jakožto pověření jejího obsahu: *in agro Leontino iugerum s. ac professio C* soupis **b** připsání důvodů censorské důtky: *ensoria s. C c* spolužaloba: *subscriptionem sibi postularunt C;* odt. vúb. žaloba: *subscriptionem componere Sn.*

**sub-scriptor**, *ōris, m.* [sub *scribo*] podpisovatel, spec. spolužalobce: *venit paratus cum subscriptoribus exercitatis et disertis C.*

**subsecivus** viz *subsicivus*.

**sub-secō**, *āre, secuī, sectum* ořezávati: *ungues ferro O;* odštípnouti: *papavereas comas ungue O.*

**subsellium**, *iī, n.* [sub a *sella*] (nížká) lavice, sedátko, sedadlo, zvl. sedadla v divadle, sedadla senátorů v radnici, soudců, obhájců, žalobců, obžalovaných; meton. *subsellia* soud: *s. grandiore et pleniore vocem desiderant C; habet hunc ab subselliis C; res est longi subsellii C* věc se příliš protahuje; *versatus in utrisque subselliis C* (= *in iudiciis publicis et privatis*).

**sub-sequor**, *ī, secūtus sum* (v patách) následovati, jíti, táhnouti alqm za někým: *Labienum cum legionibus tribus subsequi iussit Cs; stella solem antecedens, tum subsequens C; ducis consilia favor militum subsequitur L* provází; obr. následovati mínění něčí, přidati se k někomu, napodobiti: *ut boni et locupletes omnes summum ordinem subsequantur C; Speusippus Platonem subsequens C.*

**sub-serviō**, *īre* **1** sloužiti, býti sluhou **2** přísluhovati, pomáhati: *s. orationi Tr.*

**subsector**, *ōris, m.* [sub *sideo*] kdo sedí a čihá, spec. lovec na čekaně.

**subsicivus, a, um** [subseco] ,odříznutý', odpadající, mimo míru zbývající (pův. o poli); přenes. o čase vedlejší (t. j. po řádném zaměstnání zbývající), volný: *subsiciva tempora C*; odt. pak *operae subsicivae C* vedlejší práce.

**subsideo, ēre, sēdī,** — [sub a sedeo] jen přenes. zbývati, zůstávati: *iumenta in castris subsederant Cs*; *galeā imā subsedit Acestes V* los Acestův zůstal na dně přilby. Spíše však náleží perf. *subsedi* k *subsido* (v. t.).

**subsidiarius, a, um** [subsidium] záložní: *cohortes Cs*; subst. **subsidiarii, ōrum, m.** záloha.

**subsidiior, ari,** — [subsidium] býti v záloze.

**subsidium, iū, n.** [subsideo, subsido] **1** ve voj. **a** záloha, pomocné sbory: *subsidia et secundam aciem adortus L*; *in subsidiis pugnacissimas locaverat gentes Cr b* abstr. pomoc, příspěvní: *s. ferre Cs, subsidio venire C, integros subsidio adducere Cs 2* vůb. podpora, posila: *difficultatibus duae res erant subsidio Cs* byly pomoci; *litterae subsidio sunt oblivioni C* napomáhají; plur. prostředky, pomůcky: *subsidia belli C; omnia s. vectigalium C; frumentaria subsidia rei publ. C* (o Sicílii, Sardinii a Africe) zásobárny; *vix modicis navigiis pauca subsidia T* útočiště.

**sub-sidō, ere, sēdī,** — **1** usednouti, posaditi se, skrčiti se, sehnouti se: *poplite subsidens V; in genua s. Cr* ,na bobek' sednouti; spec. do zálohy, na číhanou se schouliti, položit, ukrýti se, číhati: *subsidentum atque expectandum fuit C; partem militum subsidere in insidiis iussit L*; s ak. předm. *devictam* (v. t.) *Asiam subsedit adulter V*; o zvířatech s dat.: (vl. sedati někomu =) pářiti se s někým: *iuvet ut tigris s. cervis* (dat.) **H 2** usazovati se, snižovati se, klesati, ssedati se: *humus, Tellus O; undae V* opadávají, *venti Pp* uléhají **3** zůstat, usaditi se: *commixti corpore tantum subsident Teuceri V* toliko smísíce se s celkem usadí se (zbudou vespod); zapadnouti: *subsedit Aquarius O*; snad i *galeā imā subsedit Acestes V* (v. též *subsideo*).

**subsignānus, a, um** [sub a signum] ,pod praporem' sloužící: *subsignani milites T* záložní sbory (opak *legiones a auxilia*).

**sub-signō, āre, āvī, ātum a** zaznamenati, zapsati: *praedia apud aerarium s. C* dáti zapsati **b** zaručiti, zavázati se (jakoby úpisem pečeti opatřeným): *id iam nunc apud te s. Pn.*

**subsiliō, ire, siluī** [sub a salio] vyškakovati; metaf. *alqd s. Sn* vrhnouti se do něčeho.

**sub-sistō, ere, stitī,** — **1** nepřech. **a** zastaviti se, stanouti: *in ipsis portis hostium L, in itinere Cs, ad muros V*; přenes. *substitit lingua timore O* ustal mluvíti; *substitit hic Erato O* umlkla; *Thybris refluens substitit undā V* vlny své zastavil **b** zůstávati, trvati: *intra tecta Pn; triginta dies ibi substitit rex Cr; intra priorem paupertatem subsistere T* zůstat v dřívější chudobě **2 a** s dat. postaviti se na odpor: *Hannibali L*; podstoupiti něco **O b** přech. zastavovati, napadati: *feras s. L; praepotentem armis Romanum s. L* na odpor se postaviti Římanu.

**sub-sortior, irī, tītus sum** losem určovati někoho na místo někoho, spec. vylosovati náhradní soudce místo odmítnutých.

**sub-sortitiō, ōnis, f.** [subsortior] do datečně vylosování: *iudicum C* losování náhradních soudců.

**substantia, ae, f.** [substo] podstata, obsah; jsoucnost; o hmotných prostředcích: *sine substantia facultatum T* bez hmotných prostředků; *honora Dominum de tua substantia Vt* ze svých statků. — <látka>.

**sub-sternō, ere, strāvī, strātum 1** podestřít, podestlati: *nardi aristas O; substratus vespod ležící: substratus Numida mortuo superincubanti Romano* var. *L*; podložiti: *bracchia collo Ct*; vystýlati: *aves nidos mollissime substernunt C 2* přenes. podkládati: *omne corporeum animo C*; podřízovati, podrobovati: *rem publicam s. libidini suae C*; <se s. protectioni odevzdávati se do ochrany>.

**substituō, ere, uī, ūtum** [sub a statuo] **1** postaviti pod něco, za něco: *Numidas*



*post elephantos* :: *Bellum Afr.*; přenes. *animo speciem corporis L* představiti si; *crimini substitui Pn* býti podroben žalobě, býti žalován **2** dosaditi na místo něčí: *in eorum locum cives Romanos C*; *pro alqo, alci alqm CL*; nastrčiti: *alqm criminis reum Cr* = podezření svaliti na někoho.

**sub-stō, āre** obstāti, odolati.

**sub-strictus, a, um** [*substringo*] stažený, úzký, vpadlý: *ilia O*; *crura O* hubené.

**sub-stringō, ere, strīnxī, strictum** (zespod) přivázati: *caput equi loro N*; *crinem nodo T* v uzel svázati; obr. *aurem substringe loquaci H* mluvkovi nastavuj uši (vl. stříhej ušima, o pozorném poslouchání). Part. *substrictus* j. adj. v. t.

**substructiō, ōnis, f.** [*substruo*] spodní stavba, podezdívka; vřb. stavba.

**sub-struō, ere, strūxī, structum** podezdíti: *Capitolium saxo quadrato L*; dlážditi, šterkovati: *viam glareā L*.

**sub-sum, esse, — 1 a** býti dole, ležeti vespod, býti pod něčím: *subest lingua palato V*; *sol oceano subest H* = zapadlo; *subucula subest tunicae H* spodní šat zpod tuniky čouhá **b** býti nablízku: *mons suberat circiter mille passuum Cs*; *vicina taberna H, templa mari sub-sunt O*; o čase nastávati: *hiems, nox Cs, dies comitiorum C* **2** přenes. vězeti, tajiti se v něčem: *nulla suspicio in re C*; *his vitiis ratio C*; *auro multa mala Tb*; *spes subest L* jest naděje.

**subsūtus, a, um** [*sub a suo*] podšitý: *subuta vestis H* zespod lemovaný.

**subtēmen, inis, n.** [\**sub-texmen*, od *texo*] útek: *inseritur medium radiis s. acutis O*; *picturatas auri subtemine vestes V* zlatým útkem; přenes. nit: *reditum certo subtemine Parcae rupere H* neklamnou nití.

**subter** [*sub, srov. inter*] **1** adv. zespod, vespod, spodem, naspodu: *quae supra et s. sunt C*; *draco serpit s. C* **2** předl. **a** s ak. pod: *s. mare occultas egisse vias V* pod moře tok obrátil; *cupiditatem s. praecordia locavit C* **b** s abl. *s. densa testudine V*; *s. litore Ct*.

**subter-dūcō, ere, dūxī, ductum** tajně odváděti: *se s. Pt* ,zmizeti'.

**subter-fugiō, ere, fūgī, — 1** nepřech. tajně utéci **2** přech. utéci alqd něčemu, ujíti: *militiam, poenam, periculum C*.

⟨**subterfugium, iī, n.** [*subterfugio*] vytáčka.⟩

**subter-lābor, lābī, — 1** pod něčím téci, plynouti: *flumina antiquos subterlabentia muros V* pod hradbami **2** (zespod) uklouznouti, uniknouti: *rostro ferire subterlabentem non poterat L*.

**subterrāneus, a, um** [*sub a terra*] podzemní.

**sub-texō, ere, texuī, textum** **1** podeťkati, obetkati, podešťiti alqd alci rei něco pod něco, alqd alqa re něco něčím, zastříti: *patrio capiti s. nubes O*; *caelum s. fumo V* **2** přitkávat; metaf. připojovati (v řeči): *familiarum originem subtexuit N*; *subtexit fabulae huic legatos interrogatos esse L*.

**subtilis, e** [*sub a tela*] (přv. sloužící za útek), tenký, jemný **1** vl. *subtile filum* :: *Lucretius* **2** přenes. **a** jemný, jemné chuti, jemnocitný: *palatum H, iudicium H, vir s. Pn*; *s. lector Pn* jemného vkusu **b** přesný, zevrubný, důkladný, pečlivý: *descriptio, Stoicorum dicendi genus C* **c** jednoduchý, prostý, jasný: *Lysias, s. scriptor C, haec s. oratio etiam incompta delectat C*.

**subtilitās, ātis, f.** [*subtilis*] **a** jemnost, něžnost **b** důkladnost, přesnost, určitost, podrobnost, zevrubnost: *sententiarum, disputandi C*; *militaribus ingeniis subtilitatem deesse T* **c** jednoduchost, prostota: *orationis C*; *tuorum scriptorum C* prostá vkusnost.

**subtiliter, adv.** [*subtilis*] **a** jemně **b** přesně, důkladně, zevrubně: *iudicare, disserere, scribere C, numerum exsequi L*; *subtilius eruditus C* důkladněji **c** prostě, jednoduše, vkusně: *humilia s. et magna graviter dicere C*.

**sub-timeō, ēre, —** trochu se báti.

**subtractiō, ōnis, f.** [*subtraho*] **1** odtažení; = ⟨t. t. počtářský odčítání⟩ **2** vzdalování, vyhýbání, zběhnutí: *nos non sumus subtractionis, sed fidei Vt* lidé vyhýbání = lidé, kteří se straní (překl. řec. ὑποστολή).

⟨**subtractor, ōris, m.** [*subtraho*] zloděj.⟩

**sub-trahō**, *ere, traxī, tractum* 1 zpod něčeho vytáhnouti, odtáhnouti: *colla effracto iugo O*; pass. *subtrahitur solum V* země uniká pod ní (t. j. pod lodí); *subtractus Numida superincubanti Romano* var. *L*; *subtracto solo T* 2 odstraniti, vzdáliti: *aggerem cuniculis Cs* podbourávati; *impedimenta fugā Cs*; *hastatos primae legionis ex acie L*; *oculos T* odvrátiti 3 odnímati, bráti: *dediticios Cs*; *vires subtrahit timor O*; *praefectus subtractus militum irae T* vzat hněvu vojáků = zachráněn před hněvem; *iudicio eum mors subtraxit L*; vypustiti, vynechati, vyjmouti: *aliis nominatis me unum subtrahebat Cr*; refl. vymykati se, unikati, straniti se: *te ad spectu ne subtrahe nostro V*; se a curia s. *C* vzdalovatí se.

**sub-tristis**, *e* poněkud zachmuřený, = poněkud sklíčený, = trochu smutný.

**subtus**, adv. [*sub*, srov. *intus*] vespod, zespod: *Romani supra terram operibus, s. Macedones cuniculis oppugnabant L*.

**sub-tūsus**, *a, um* [*tundo*] *subtusa* genas *Tb* udeřena do tváří.

**subūcula**, *ae, f.* [*srov. ex-uo, ind-uo*] spodní šat, košile (nošená pod tunikou).

**sūbula**, *ae, f.* [*suo*] šidlo.

**subulcus**, *i, m.* [*sus, srov. bubulcus*] pasák vepřů.

**Subūra**, *ae, f.* nejživější čtvrt římská, mezi Viminalem a Esquilinem; adj. **Subūrānus**, *a, um* suburský: *canes H*.

**suburbānitās**, *ātis, f.* [*suburbanus*] blízkost města.

**suburbānus**, *a, um* [*sub urbe*] blízký městu, blízko města, předměstský: *rus amoenum et s. C*; *provincia C* (o Sicilii) = téměř před branami Říma; subst.

**suburbānum**, *i, n.* (sc. *praedium*) (venkovský) statek blízko města; **suburbāni**, *ōrum, m.* obyvatelé okolí římského, okolní obyvatelé.

**suburbium**, *i, n.* [*sub a urbs*] předměstí, blízké okolí Říma.

**sub-urgeō**, *ēre, —* přihnati těsně k něčemu: *proram ad saxa V*.

**subvectiō**, *ōnis, f.* [*subveho*] dovážení, dovoz: *frumenti L*.

**sub-vectō**, *āre, —* dovážeti: *corpora cymbā V*.

**subvectus**, *ūs, m.* [*subveho*] dovoz: *commeatum T*.

**sub-vehō**, *ere, vēxī, vectum* 1 zdola nahoru vézti: *frumentum flumine Arari Cs* (proti proudu); med. (vzhůru) jeti 2 dovážeti: *commeatus ex Samnio L*.

**sub-veniō**, *īre, vēnī, ventum* přijíti na pomoc, pomoci, přispěti 1 *circumvento filio Cs*; absol. *nisi Romani subvenissent L*; *priusquam subveniretur S* než by přišla pomoc 2 metaf. sm. pomáhati proti něčemu, odpomáhati, odvracet: *incendiis C*; *populi Rom. luctibus C*; *huic meae sollicitudini C*.

⟨**subventāmen**, *inis, n.* [*subvento*] pomoc, podpora.⟩

**subventiō**, *ōnis, f.* [*subvenio*] přicházení na pomoc, pomoc.

**subventō**, *āre* [*subvenio*] přicházeti na pomoc *Pt*.

**sub-vercor**, *ērī, —* trochu se obávati.

**subversor**, *ōris, m.* [*subverto*] podvratitel, rušitel: *legum T*.

**sub-vertō**, *ere, vertī, versum* podvracet, vyvracet, káceti 1 *montes S* (p)odkopávati; *tantas operum moles O*; *calceus si pede maior erit, subvertit H* způsobí podvrtnutí 2 přenes. *avaritia fidem subvertit S*; *scelerum probationes T* dokázání zločinů hleděti zvrtnouti; *leges T*; *decretum consulis S*.

**subvexus**, *a, um* [*srov. convexus*] šikmo vzhůru jdoucí, šikmý, sklonitý (op. *devexus*).

**sub-volō**, *āre, —* vzletěti.

**sub-volvō**, *ere, —* vzhůru valiti, přivalovati: *saxa V*.

**suc-cēdō**, *ere, cessī, cessum* 1 směř dolů **a** podstupovati alci rei pod něco, vstupovati do něčeho: *tectis, penatibus V* = do domu; *umbrae V* do stínu; *iussae aquae O* pod vodu podle rozkazu; s ak. *tectum C*; *curru* (dat.) *V* nechat se zapráhnouti; *mare longius succedit Cs* hlouběji vniká; na se vzítí něco; *oneri V b* vzhledem k vysokým předmětům: postupovati, blížiti se, táhnouti, přitřhnouti k něčemu: *sub montem, sub portas Cs*; *ad castra hostium L*; *ad moenia, ad urbem L*; *ad molem Cr*; *muni-mentis, moenibus L*; s ak. *tumulum L*;

absol. *classis paulatim successit T*; odt. *in certamina V* do boje nastupovati **2** směr vzhůru: vzhůru stoupati, vystupovati, vzestupovati: *in arduum L*; *alto caelo V*, *ad superos V*; *adspicit in teretes lignum succedere suras O* jak vzhůru stoupá do ... **3** následovati, přímo za někým jíti: *succedunt matres V*; *alii integris viribus succedebant Cs*; o poloze: *succedunt Ubii Cs* sm. nejbliže jsou; *annus succedit in quattuor species O* po řadě vstupuje **4** nastoupiti po někom, na místo něčí n. v něco: *in eorum locum Remi successerant Cs*; *in regnum n. regno L*; *tertia post illam succedit aënea proles O*; *quis melius succedat Achilli, quam (is) per quem Danais succedit Achilles O* kdo větším právem má nastoupiti po Achilleovi (jako dědic jeho zbroje) než ten, skrze něhož A. vstoupil mezi Danae (následoval Danaů); vystřídati někoho: *soror monet succedere Lauso Turnum V* = na pomoc jíti; *succeditur alci C* někdo jest vystřídán, dostává nástupce; *integri defatigatis succedunt Cs* **5** dařiti se: *res nulla successerat Cs*; *voti Phoebus succedere partem dedit V* = část přání vyplnil; neos. s dat. *si successisset coeptis L* kdyby se podnik byl zdařil; *successurumque Minervae indoluit O* zarmoutila se, že se podaří Minervě; pass. neos. *ubicumque successum erat L* (se zdarem se nastoupilo =) měli úspěch; *nolle successum patribus L* nepřáli zdaru; *omnia velle successa alci C* ve všem zdaru přáti.

**succendō**, *ere, cendi, censum* [sub a \*cando, srov. *accendo, incendio*] (vespod) zapáliti, podpáliti: *turrim L*, *struem lignorum L*, *pontem L*; přenes. roznítiti, podnítiti, obyč. part. perf.: *succensus amore, cupidine O*.

**succēnsēō** n. lépe **suscēnsēō**, *ēre, uī*, — [*succensus* od *succendo*] (vl. býti zapálen, dopálen) zanevřiti, nevrážiti, horšiti se alci na někoho: *quis mihi iure succenseat? C*; *aliquid s. C* trochu se hněvati.

**successiō**, *ōnis, f.* [*succedo*] nastoupení (na místo něčí): *doloris amotio successionefficit voluptatibus C*; nástupnictví: *iura successionum T*; zejm. ná-

stupnictví v držení majetku, střídání majitelů.

⟨**successivē**, adv. [*successivus*] postupně.⟩

**successivus**, *a, um* [*succedo*] následující, postupný.

**successor**, *ōris, m.* [*succedo*] nástupce, následník; dědic: *quo successore sagittae Herculis utuntur O* jehož mají za dědice.

**successus**, *ūs, m.* [*succedo*] **1** postup, nástup, příchod: *hostium Cs*; *s. equorum V* běh koní **2** zdar, šťastné porřízení, úspěch, příznivý výsledek: *successu exultans V*, *successum dea negat O*; plur. zdárné činy, úspěchy: *pleni successibus anni O*.

**succidia** (vl. **sūcīdia**), *ae, f.* [*sus a caedo*] polta slaniny, slanina, uzené maso.

**1. succidō**, *ere, cidī, cīsum* [sub a *caedo*] podřítiti, podseknouti, podežínati: *arbores, frumenta Cs*, *Cererem V*, *poplitem V L*.

**2. succidō**, *ere, cidī*, — [sub a *cado*] klesnouti, padnouti: *in mediis conatibus aegri succidimus V*; poklesávati: *genua succidunt Cr*.

**succiduus**, *a, um* [2. *succido*] klesavý, klesavý: *genu O*.

**succinctē**, adv. [*succinctus*] krátce, stručně.

**succinctus**, *a, um* [*succingo*] (vl. podpásaný) **1** připravený, hotový **2** stažený, utažený; krátký, stručný.

**suc-cingō**, *ere, cīnxī, cīctum* **1** podpásati, podkasati, obyč. part. perf.: *succincta Diana O*; obr. *succincta comas pinus O*, s vykasanou korunou' = s holým kmenem **2** opásati, obklíčiti: *Scylla feris atram canibus succingitur album O* má opásáno; *gladio O*; *armis legionibusque L*, *nimbo V* zahalen **3** odítiti: *pallā, trabeā V*. Part. *succinctus* j. adj. v. t.

**succingulum**, *ī, n.* [*succingo*] pás.

**succinō**, *ere*, — [sub a *cano*] přizvukovati; ozývati se, odpovídati.

**succipiō** arch. místo *suscipio*.

**succlāmātiō**, *ōnis, f.* [*succlamo*] pokřikování, výkřiky (něco doprovázející) na znamení souhlasu neb nesouhlasu.

**suc-clāmō**, *āre, āvī, ātum* pokřikovati, volati *alci* na někoho; *neos. ad hoc cum suclamatum esset L* když bylo přisvědčujícím pokřikem odpověděno.

**suc-crēscō**, *ere, crēvī, crētum* podrůstati, narůstati: *succrescit ab imo cortex O*; přenes. *orator vestrae succrescit aetati C*; přibývati: *s. vina O*.

**suc-cumbō**, *ere, cubuī, cubitum* 1 klesati: *succumbens victima ferro Ct*; *omnes succubuisse oculos O* že všechny oči zapadly 2 podlehnouti: *Caesaribus Germania victa potest succubuisse O*; *labori Cs, fortunae, doloribus C*; *s. animo C* klesnouti na mysl; *tempori L* poddati se času; o ženě: oddávati se: *cuivis s. Ct*.

**suc-currō**, *ere, succurrī, cursum* 1 vl. vběhnouti pod něco, přenes. vzít na se něco: *succurrat atque subibo (pericula) C* podniknu a na sebe vezmu 2 napadnouti, na mysl přijíti: *ut quidque succurrit C*; *legentibus illud quoque succursurum L* 3 na pomoc přispěchat, na pomoc přijíti *alci* někomu; pomocí přispěti, pomoci: *afflictis N, miseris V*; o předm. věcném pomoci proti něčemu, odpomoci něčemu: *tantis malis haec subsidia succurrebant Cs*.

⟨**succursus**, *ūs, m.* [succurro] přispění na pomoc, pomoc.⟩

**succus** viz *sucus*.

**succussus**, *ūs, m.* [succutio] otrásání, otřes.

**succutiō**, *ere, cussī, cussum* [sub a quatio] (vzhůru) otrásati: *succutitur alte currus O* do výše sebou hází.

**sucidus**, *a, um* [sucus] šťavnatý; svěží, čerstvý.

**sūcinum**, *ī, n.* jantar.

**Sucrō**, *ōnis, m.* řeka v Hispanii Tarakonské, ústící jižně od Valencie; u jejího ústí město téhož jména; adj. **Sucrōnēnsis**, *e* sukronský, u Sukronu.

**sucula**, *ae, f.* [sus] prasátko; lidový překl. řec. *Hyades* (v. t.): *has stellas ūadaꝥ nostri imperite suculas, quasi a suibus essent nominatae C*.

**sūcus**, *ī, m.* 1 a šťáva, míza: *stirpes ex terra sucum trahunt C*; *s. uvae Tb*; *telus sucis aret adeptis O* šťáv = vlhkosti jsouc zbavena; spec. šťáva léčivá, lék:

*tum sucos herbasque dedi Tb, amarus O b* chuť: *ova suci melioris H*; *sucum cedere H*; *sucum celare H* 2 meton. síla: *sucum ac sanguinem amittere C*; přenes. duch, živost: *orationis, oratorum C*.

**sūdarium**, *ī, n.* [súdo] potní šátek, kapesník.

**sūdātiō**, *ōnis, f.* [súdo] 1 pocení 2 parní lázeň, potnice.

**sūdātrix**, *īcis, f.* [f. k sudator od súdo] potící se: *s. toga* (v. t. 2 b) *M* zpocená.

**sudis**, *is, f.* kůl; též jako zbraň.

**sūdō**, *āre, āvī, ātum* [srov. sudor] 1 nepřech. a potiti se: *deorum simulacra sudavisse C, puer sudavit H*; vypocovati se, jako pot vyřájeti: *odorato sudantia ligno balsama V*; přenes. potiti se = namáhati se, práci si dáti: *sudandum est pro communibus commodis C b* býti vlhký: *lacunae sudant humore V*; *scuta sanguine L* jsou zbroceny 2 přech. vypocovati, potiti něco: *quercūs sudabant mella V*; *balsama sudantur T*.

**sūdor**, *ōris, m.* [srov. súdo] 1 pot: *salsus per artus s. iit V, gelidus s. toto manabat corpore V*; *ad imos manat talos H*; tekutina v kapkách: *veneni O* jedovatý výpotek 2 meton. pot = námaha, práce: *multo sudore ac labore C*; *sudore acquirere, quod possis sanguine parare T*.

**sūdus**, *a, um* [srov. čes. suchý] suchý: *ver V*; subst. **sūdum**, *ī, n.* suché počasí, bezmračno: *mittam, si erit s. C*; *arma per s. rutilare vident V*.

**Suēbī**, *ōrum, m.* souhrn germánských národů od moře Baltického a Severního až k Rýnu a Dunaji; fem. **Suēba**, *ae* Suebka; země jejich **Suēbia**, *ae, f.* Suebie; adj. **Suēbicus**, *a, um* suebský: *mare T* Baltické.

**suēscō**, *ere, suēvī, suētum* (ob. *suē*—jednoslab., zř. *suē* dvojslab.: *suētae H*) [srov. gen. *sui, suus*; srov. εὐθα ze \*σεσFωθα] 1 nepřech. zvykati si *alci rei* něčemu: *missus est, ut suesceret militiae T*; perf. mítí ve zvyku (= soleo): *Hyadas vocitare suerunt C* nazývají 2 přech. zvykati, navykati někoho, alqa re něčemu: *viros disciplinā et imperiis T*. Part. perf. **suētus**, *a, um* zvyklý, ve zvyku mající: *armis V*; *neque coniugiis suscipiendis*

*neque alendis liberis T*; pass. obvyklý, obyčejný: *proelia T*.

**Suessa**, *ae, f.* 1 prastaré město kampanské *S. Aurunca* sev.-záp. od Kapuy 2 *S. Pometia*, město Volsků v Latii u močálu pomptinských; adj. **Suessānus**, *a, um*: *municeps C*.

**Suessiōnēs**, *um, m.* galský národ u řeky Axony, v okolí nyn. Soissons.

**Suessula**, *ae, f.* město v Kampanii, nyn. Sessola (mezi Kapuí a Nolou).

**Suētōnius**, *iī, m.* římské jméno rodiny, zejm. 1 *C. S. Paulinus*, vojevůdce Klaudiův, Neronův a Othonův 2 *C. S. Tranquillus*, tajemník Hadrianův, životopisec císařů od Caesara do Domitiana.

**suētus**, *a, um* viz *suesco*.

**Suēvi** viz *Suebi*.

⟨**Suēvia**, *ae, f.* Švábsko (srov. *Suebi*).⟩

**sūfes**, *etis, m.* „soudce“, nejvyšší úředník kartaginský, podobný řím. konsulům.

**suffarcinō**, *āre, āvī, ātum* [sub a *farcino* od *farcio*] vycpávají, nadívají; part. *suffarcinatus* j. adj. vl. nacpaný, přenes. tučný, výnosný.

**suf-ferō**, *ferre* (*sustulī, sublātum* se připojuje k *tollo*) 1 vespod nésti, podkládati: *corium s. Pt* nastavovati 2 dole nésti, udržovati: *se s. Suet* držeti se na nohou 3 snášeti, na se bráti, trpěti: *poenam sui sceleris s. C; poenam alci s. Pt* od někoho; *nec claustra neque ipsi custodes s. (Pyrrhum) valent V* nemohou odolat; abs. *ad praetorem sufferam Pt* dám se předvést před praetora.

**suffertus**, *a, um* [sub a *fartus* od *farcio*] nacpaný, plný: *aliquid sufferti tinire Suet* zapěti něco zvučného.

**sufficiēns, entis** [*sufficio*] dostatečný.

**sufficiēter**, adv. [*sufficiens*] dostatečně, sdostatek.

**sufficiētia**, *ae, f.* [*sufficiens*] dostáčování, dostatek.

**sufficiō**, *ere, fēcī, fectum* [sub a *facio*] 1 přech. 1 napustiti, zbarviti: *ardentes oculos sanguine suffecti (angues) V* plnoucí oči majíce podlity krví; *suffectum igneo lumine Am* 2 nahrazovati, dosazovati na místo něčí něco: *prolem generando V*; zvl. dodatečnou volbou: *ne*

*consul sufficiatur C; suffectus in Lucretii locum M. Horatius L*; básn. o včelách: *ipsae regem sufficiunt V; consul suffectus (naproti ordinarius) k. dodatečně zvolený 3 poskytovati, podávati: tellus sufficit humorem V; pastoribus umbram s. V, vires s. V* II nepřech. stačiti, dostávají se (býti v dostatečném počtu, velikosti), vydržeti: *non sufficiunt verba O; scalis non sufficientibus devoluti Cr*; s dat. *nec sufficit umbo ictibus V* štít nestačí střelám (t. j. pojmouti střely); *mons sufficiebat alimentis L*; s inf. býti s něco, moci: *obniti contra non sufficimus V* nejsme s to se naproti oprít; *neos. sufficit, ut . . . stačí . . .* Part. *sufficiens* j. adj. v. t.

**suf-figō**, *ere, fīxī, fīxum* přibíti: *alqm cruci C, in cruce H* na kříž; *caput suffixum T* naražená, nastrčená.

**suffimen**, *inis, n.* *O* = **suffimentum**, *ī, n.* *C* [*suffio*] vykuřovadlo, kadidlo.

**suffiō**, *fīre, īvī (iī), ītum* [snad srov. *fumus*] vykuřovati, podkuřovati, kaditi; **suffitus**, *a, um* uzený, zakouřený: *urna O*.

**suffiōcō**, *āre, āvī, ātum* [*fauces*] hrdlo zadrhnouti, zardousiti, uškrtiti, zadusiti: *patrem C*; přenes. *urbem et Italiam fame suffocare C*.

**suf-fodiō**, *ere, fōdī, fossum* 1 podkopati n. podkopem podehnati: *muros T, moenia cuniculo Cr*; vyhloubiti, vykopati: *s. specum Cr* 2 (zespodu) probodnouti: *equum Cs L T Cr*.

**suffrāgatiō**, *ōnis, f.* [*suffragor*] doporučení, přímluva k dosažení úřadu: *consulatūs C* (obj.) na konsulát; *honestissima S*.

**suffrāgātor**, *ōris, m.* [*suffragor*] příznivec pro někoho hlasující, někoho doporučující, volič: *suffragatoribus obscurior C; suffragatorum comparatio C*.

**suffrāgium**, *iī, n.* [*suffragor*] 1 hlasování, hlas **a** *suffragiis creari C, ferre suffragia* de alqa re *C* hlasovati o něčem; *s. inire L* začíti hlasování: *alqm suffragio ornare Pn* = hlas dáti; *testarum suffragia N* střepeinový soud, ostrakismos **b** přenes. soud, úsudek, souhlas: *suffragio tuo C* podle tvého soudu; *ven-*

*tosae plebis H* souhlas, přízeň = *populi suffragia H* ? hlasovací právo: *suffragio privari C*, s. *dare L.* - <dobrý skutek, modlitba>.

**suffrāgō, inis, f.** kyčel u čtyřnožců (op. *armus*).

**suffrāgor, āri, ātus sum** [srov. *refrāgor*] hlasovati alci pro někoho, hlasem podporovati někoho: *domus suffragata domino C* hlasy sehnal; přenes. podporovati někoho, přimlouvati se za koho, doporučovati: *tibi Hortensius suffragatur, me oppugnat C; Lysandro suffragante N* na přímluvu Lysandrovu.

**suffringō, ere,** — [sub a *frango*] vespod zlomiti, přeraziti: *crura C.*

**suf-fugiō, ere, fūgī,** — pod něco utéci, utéci se někam: *in tecta L.*

**suffugium, iī, n.** [suffugio] útočiště; přenes. odpomoc alcis rei od něčeho: *urgentium malorum T.*

**suf-fundō, ere, fūdī, fūsum** podlítí, zalíti, napustiti, zbrotiti, naplniti: *suffusus lumina flammā O* s očima ohněm podlítýma; *lingua est suffusa veneno O* zalit, nasáklý; *sanguis cordi suffusus C* napuštěná do srdce; *agricola minio suffusus Tb* nalíčený; *intumuit venter suffusā ab undā O* vodnatelností; *lacrimis oculos suffusa V* oči majíc slzami zality; *sales suffusi felle O* žlučí nasáklé; *aether calore suffusus C* jímž proudí teplo; *dicite suffuso mero O* ulévající víno; přenes. o (stydlivém) ruměnci: políti, zalíti: *rubore suffundi O* políví se červení = zardíti se; *si virgineum suffuderit ore ruborem V* jestliže se zardí panenským ruměncem.

**suffūror, āri** [sub a *furor*] tajně ukrásti.

**suf-fuscus, a, um** nahnědlý: *margarita T.*

**Sugambri** (též *Sigambri* n. *Sicambri*), *orum, m.* národ germánský v krajině kolem nyn. Kolína nad R.; adj. **Sugamber, bra, brum** sugamberský: *cohors T*; subst. *Sugambra O* žena sugamberská.

**sug-gerō, ere, gessī, gestum** **1 a** podněsti, podkládati, klásti alci rei pod něco, za něco: *flamma suggeritur costis aēni V; Bruto statim Horatium suggerunt L* kla-

dou hned za B. **b** nakupiti, vyvýšiti: *suggesta humo Pp* **2 a** doložiti, dodati, přidávati: *suggerebantur damna aleatoria C* k tomu se ještě družily prohry v kostkách; *huic sententiae ratiunculas C* **b** poskytovati, dodávati, podávati, přináseti, nésti: *tellus alimenta O; cibum alci T c* navrhovati, vnukati, raditi: *a viro suggestum est :: Digesta; donāseti (zprávu).* Part. *suggestum j.* subst. v. t.

**suggestiō, ōnis, f.** [suggero] podněsení, podložení; metaf. **1** t. t. rétor. otázka vstavená do řeči i s odpovědí **2** vmlouvání, vnukání, radění.

**suggestum, ī, n.** [suggero] vyvýšenina, výstupek, tribuna, lešení zvl. pro řečníka: *cum in communibus suggestis consistere non auderet C.*

**suggestus, ūs, m.** [suggero] tribuna, řečníště: *in suggestu, in quo Galbae statua fuerat T* (na náměstí řím.); *pro suggestu pronuntiare Cs* (v táboře); *praetor in suggestu sedens L* na tribunále praetorském.

**suggillō** viz *sugillo*.

**sugredior, gredī, gressus sum** [sub a *gradior*] tajně se přiblížiti: *speculatores T*; nepřátelsky přitřhnouti, napadnouti: *quos dux Romanus acie suggestus haud aegre pepulit T.*

**sūgillātiō, ōnis, f.** [sugillo] modřina; přenes. pohanění, výsměch: *consulum (obj.) L.*

**sūgillō, āre, āvī, ātum** pohmožditi, do modra ztlouci, nadělati modřiny: *athleta, qui numquam suggillatus est Sn*; přenes. posmívati se, tupiti: *viros spectatos L.*

**sūgō, ere, sūxī, sūctum** ssáti: obr. *cum lacte errorem s. C.*

**suillus, a, um** [demin. k *suinus* od *sus*] vepřový: *grex L* vepřů.

**Suionēs, um, m.** germánští obyvatelé Skandinávie, proslulí námořníci. **sulcō, āre, āvī, ātum** [sulcus] brázdití, orati: *agros Tb, humum O*; obr. *sulcavit cutem rugis O*; přenes. brázdití, jeti, plouti něčím; *fragili ligno aequor O, rate undas O; anguis litoream harenam sulcat O* (víne se a zanechává brázdu v písku).

**sulcus, ī, m.** [srov. ἔλκω, ὄλκός, čes. vlek] brázda: *hordea sulcis mandare*

*V*; *infindere sulcos telluri V*; *plantas deponere sulcis V* do jamek; *longo limite sulcus dat lucem V* světlá dráha září; *infindunt sulcos V* = brázdí moře; obr. o rodidlech: *sulcos oblimare inertis V*.

**Suleviae**, *ārum*, *f.* (keltské) lesní víly-sudičky *Inscr.*

**sulfur** viz *sulphur*.

**Sulla**, *ae*, *m.* (méně správně **Sylla**) rodné jméno v rodu Korneliů; zejm. **1 L. Corn. Sulla** příjm. *Felix*, diktátor, protivník Mariův (138—78) **2 Faustus Corn. Sulla**, jeho syn **3 P. Corn. Sulla**, vnuk Faustův, kons. r. 65, hájen Ciceronem; adj. **Sullānus**, *a, um* Sullův: *tempus, proscriptiones C*; subst. **Sullāni**, *ōrum*, *m.* stoupenec Sullovi.

**sullāturiō**, *īre* [desider. od *Sulla*] „sullovatěti“ (t. j. projevovati přichylnost k Sullovi).

**Sulmō** i **Sulmo**, *ōnis*, *m.* město v území Paelignů, vých. od jezera Fucinského, rodiště Ovidiovo, nyn. Sulmona; adj. **Sulmōnēnsis**, *e* sulmonský; obyv. **Sulmōnēnsēs**, *ium*, *m.* Sulmoňané.

**sulphur**, *uris*, *n.* síra; *sulphura viva V* sirný květ.

**sulphureus**, *a, um* [*sulphur*] sírový, sirný.

**Sulpicius**, *a* rod římský; zejm. **1 P. Sulp. Rufus**, trib. lidu r. 88, původce odvolání Sully z Asie **2 Serv. Sulp. Rufus**, přítel Ciceronův **3 Serv. Sulp. Galba**, legát Caesarův **4 Serv. Sulp. Galba**, císař, nástupce Neronův; adj. *Sulpicia horrea H* veliká skladiště pod Aventinem; **Sulpiciānus**, *a, um* Sulpiciův: *classis Cs.*

**sulpur** viz *sulphur*.

**sultis** ze *sī vultis* chcete-li, libo-li, prosím; srov. *sīs*.

**sum**, *esse, fui, futūrus* [koř. \*es- srov. *εστί*, čes. jest; koř. \*fu- srov. *εφω*, čes. byl, býti] **I** jako samostatné sloveso býti, (existovati): **1** vāb. *esse ea dico, quae ferni tangive possunt C*; *fuius Troes, cui t Ilium V* byli jsme (= nejsme již); *Homerus, qui multas ante saeculis fuit C* žil; *sed fortuna fuit V* ale štěstí minulo **2** zvl. vazby **a** s určovací větou relat. býti, vyskytovati se: *sunt, qui non audent C* = někteří se neodvažují;

*sunt, quibus unum opus est H* jsou lidé; častěji konj. *sunt, qui discessum animi a corpore putent esse mortem C* někteří mají za to, že; *est ubi peccat H* (jest, kde = jest, kdy =) „sem tam“, někdy; *est, unde; est, cur; est, quod* jest proč = jest příčina, důvod **b** *est, ut* k určení děje: *est, ut viro vir latius ordinet arbusta H* bývá tomu tak, že; *non est igitur, ut mirandum sit C* není tedy proč se diviti; zvl. v opise inf. fut. *futurum esse, ut omnes pellerentur Cs* že všichni budou zahrnání; *spero fore, ut contingat id nobis C* **c** *est s* inf. jest možno, dovoleno, lze, smí se: *est quadam prodire tenus H*; *oppidulum, quod versu dicere non est H* není možno vpraviti v hexametru; *neque est te fallere quidquam V* není možno, aby; *nec sit mihi credere tantum!* *V* kéž bych nemusil věřiti; *fuerit mihi eguisse S* bylo mi (připouštím) možno obejít se **d** s bližš. urč. **a** býti někde, zdržovati se, prodlévati, žít: *in publico esse C*; *caput est a corpore longe O* leží; *ex iis fratribus, qui in Adelphis sunt C* vystupují; *erat mecum senatus C* stál na mé straně; *cuius soror est cum P. Quinctio C* žije s Q.; *erat ab Aristotele C* stál při A. (srov. *sto*) **β** v nějakém stavu býti: *in aere alieno C* vězeti, *in ser-vitute C* **γ** spočívati v něčem, zakládati se na něčem: *ludicrum fuit equi pugilesque L* záležela ve...; *in dis est, vivat an occidat O* jest v moci boží; *omnis spes in impetu equitum L* **e** vskutku býti: *sunt ista, Laeli C* jest tomu tak; *nihil horum est, iudices C* nic z toho není pravda; *sicut erat O* jakož tomu také vskutku bylo; *esto budiž* (tomu tak), dejme tomu, dobrá **f** s dat. přivlastňov. *est mihi alqd* (něco mi jest =) mám něco; *sunt nobis mitia poma V*; *spes mihi est L* mám tušení, že; *homini cum deo similitudo est C*; *tecum mihi res est Cs C* mám s tebou jednati; *fides est alci L* dostává se víry, věří se někomu, někdo dochází víry; *nomen mihi est Marcus (Marco, pozd. i Marci)* jmenuji se, mám jméno Markus; *in animo mihi est L* zamýšlím, mám na mysli, v úmyslu; potlačeno: *quae tibi*

*causa viae?* O jakou máš příčinu? || jako spona **1** vúb. býti: *Indus est omnium fluminum maximus C*; *semper se Heracliensem esse voluit C* chtěl platiti za Heraklejana; *est aliquid non esse satum Nereide O* jest něco významného nebýti synem N.; *uti quaeque Iugurthae res erant S* = jak se kde Jugurthovi dařilo **2 a** s gen. possess. býti něčí, patřiti někomu: *cuius tum fasces erant L*; *me Pompei totum esse C*; býti zvykem, vlastností, povinností, známkou atp.: *est hoc Gallicae consuetudinis Cs*; *erat maiestatis populi Romani S* slušelo by se; *moris esse Graecorum C*; *est adulescentis maiores natu vereri C* jest povinností; někdy zájm. *est tuum videre, quid agatur C b* s gen. qualitatis: *Senonum civitas est magnae inter Gallos auctoritatis Cs* těší se velké vážnosti; *virtus non tantarum virium est, ut C* nemá tolik síly; *nullius momenti esse býti bezvýznamný; cetera sunt hominis O* ostatní (tělo) zůstalo lidským; *sententiae alcis sum L* připojují se k mínění někoho; s gerund. *quod initio conservandae libertatis fuerat S* co bylo pro zachování svobody **c** s gen. míry a ceny: *classis mille et ducentarum navium longarum fuit N* loďstvo čítalo; *bona sunt sexagies C* páčí se na 6 mil. sest.; *parvi sunt foris arma C* malou cenu mají; *frumentum tanti fuit, quanti iste aestimavit C* bylo za tolik, zač **d** s dat. účinkovým býti, sloužiti k něčemu: *esse alci impedimento, detrimento, honori, gloriae; acies spectaculo fore L* budou na podívanou; *sibi oneri esse O* býti na obtíž; *hoc mellis est H* jest jako med = příjemné; *cui bono?* Ckomo k prospěchu? **e** s abl. qualit.: *bellum variā victoriā fuit S* vedla se se střídavým štěstím; *tenuissima valetudine esse Cs* býti velmi chatrného zdraví; *qui iam stipendiis confectis erant C* kteří měli vyslouženo **f** s abl. pretii: *esse duobus sestertiis C* býti za dva sest.; *sextante sal erat L g* s abl. instr. *tibi bove aurato vovimus esse futurum Inscr* že ti bude obětován býk (srov. *facere aliqua re u* hesla *facio I 3 g*) **h** s výrazem předložk.: *sub eodem iure esse L* míti totéž právo; *in magistratu sum*

*L* = zastávám úřad; *neque mihi in manu fuit ... S* a nebylo mi nasnadě **3** týkati se, patřiti, vztahovati se: *culpa est omnium L* týká se všech, spadá na všechny; *ceterae neque temporum sunt neque aetatum omnium neque locorum C* ostatní občerstvení nehodí se ani všem dobám ani věkům ani místům. Part. *futurus j. adj. v. t.*

**summa, ae, f.** [*summus*] **1** nejvyšší místo, hlavní bod, hlavní věc, jádro: *s. ordinis C* první místo; *in hoc s. iudicii consistit C*; *summa rerum L* hlavní věci; hlavní osoba: *s. ducum Atrides O 2* hlavní obsah, podstata, úhrn: *summam facere cogitationum C*; *haec s. est V* obsah mého vzkazu; *vitae s. brevis H* úděl; *ad summam, in summa* jedním slovem, zkrátka, úhrnem, celkem **3** souhrn, úhrn, celek, veškerost: *s. praedae C* všecka kořist; *non in summa exercitus ... sed in singulis militibus Cs* ve vojsku jako celku; *rerum summae consulere O* o vesmír; *operis s. H*; *rerum s. ad Antipatrum defertur N* vrchní vláda **4** co do počtu úhrn, součet, počet, množství: *pecuniae s., decumarum (obnos) C*; *summam non probas? C.*

**Summānus, ī, m.** [*mane, manus, v. k Manes*] bůh nočního a jitřního nebe.

**summārium, ū, n.** [*summa*] (stručný) obsah.

**summātim, adv.** [*summa*] úhrnem, přehledně, v hlavních věcech, obecně: *exponere alqd C.*

**summē, adv.** [*summus*] v nejvyšší míře, nanejvýš, převelice, svrchovaně, krajně: *cupere alqd Cs*; *s. studiosus C.*

**summergō, summittō** a pod. v. *submergo, submitto* a pod.

**summitās, ātis, f.** [*summus*] vršek, vrcholek.

**summus, a, um** [*ze \*sup-mos, superl. k superus*] nejvyšší, nejvrchnější, nejhořejší **1** místně *summum montis iugum Cs* nejvyšší hřbet hory, avšak *summi montes V* vrcholky hor; *summum tectum V* hřeben střechy; *summa urbs V* vyšehrad; *summo profundo O* na povrchu tůně (mořské); *summa cervice O* nahoře v týle; *sanguine in*



*corpora summa vocato V* na povrch těla; *nec procul afuerunt telluris margine summae O* povrchu země; *prima summo tenus ore attigit V* povrchem rtů; *summum corpus V O* = kůže; *summum solum O* povrch půdy; *in summo clipeo V* na obrubě štítu; *summa voce resonat H* nejvyšším hlasem (podle jin. výkl. nejvyšším = basem, poněvadž řecký tetra-chord. měl nejhlubší strunu nejvýše hledíc k hráčovu tělu), srov. *ima vox*; subst. **sum-mum**, *ī*, n. nejvyšší místo, vrchol, povrch: *prope summa ceperant S* = cimbuří; *summa (sc. montis) virent pinu O* téměř; *summa petunt O* do výše vy-jíždějí; *leviter a summo inflexum bacil-lum C* svrchu; *abesse a summo C* od povrchu vody; obr. *perfecta et ad sum-mum perducta natura C 2* přenes. **a** posta-vením, mocí nejvyšší, svrchovaný: *virī summi C* muži nejvyššího postavení; *Iuppiter O* = s. *deum O*; avšak s. *deus O* = *Augustus*; *summi magistratus N*, hono-res, *genus C b* časově nejvyšší = buď poslední n. vrcholný, konec n. vrchol, střed něčeho: *dies V M*, *oscula O*; *hiems summa C* prostřed zimy, nejužší zima; *ad summam senectutem vivere C* do nej-vyššího stáří; *cum aestas summa esse coeperat C* právě horké léto **c** intenzivně nejvyšší, svrchovaný, největší, kraj-ní, nejdůležitější, nejhlavnější; doko-nalý, úplný: *summum bonum C H* nej-vyšší dobro, vrchol dobra; *rem summa ope taceri iubent L* co nejsvědomitěji; *summum supplicium* krajní, nejtěžší trest = trest smrti; s. *periculum C* krajní nebezpečí; s. *imperator C* doko-nalý; *in quo summa sint omnia C* vše ve svrchované míře; *summis copiis con-tendere Cs* s úplnou brannou mocí; s. *ius C* nejpřísnější právo; *summa res publica C* blaho státu, nejvyšší zájmy státní. Adv. **summum** nanejvýš, nej-více: *unum diem aut summum biduum C*; *hodie aut summum cras C*.

**sūmō**, *ere*, *sūmpsī*, *sūmptum* [\**sub-s-emo*, odt. \**supsmo*] vzítí, brátí **1** *Jyram O*; *arma V*, *securim O*; *epistulam in pul-vino temere positam sumit S* vezme do ru-kou; *pomum de lance O*; o oděvu na se vzítí, obléci: *togam liberam (=virilem)*

*O*, *vestem*, *insignia O*; *alas O* přiložiti si; *saga*, *pallium C*, *regium ornatum N*; obr. *personam comitis C*, *vultus acerbos O*; o peněžích *pecuniam mutuam s. C* vypůj-čiti si; koupiti: *decumas agri C*; *quae parvo sumi nequeunt H*; vypůjčiti, na-jmouti: *quo sumpta navis est C*; o po-krmech: požítí: *cibum C*, *venenum N*, *medicamentum Cr*; *signa sumpti veneni T* známky požitého jedu **2** přenes. **a** *commeatum L* vzítí si dovolenou; *supplicium s. de alqo Cs N S* na hrdle trestati, popraviti někoho; *poenas s. V* pomstu vykonati, pomstíti se (*ex scelerato sanguine V* na krvi vrahově); *diem ad deliberandum Cs* vzítí si den na roz-myšlenou; *liberos S* adoptovati, za své přijmouti; *hiberna N* zaujmouti **b** na-býti, osvojiti si: *animum O* vzhmu-žiti se; *animos*, *spiritus Cs* = zhrd-nouti; *quietem L* odpočinouti si; *iras O* rozzlobiti se; *Ariovistus tantam arro-gantiam sumpserat ut Cs* stal se tak velice domýšlivým; *robur corporis L* nabýti sil, zmohutněti; *unde toga prae-texta sumpta est L* přejata **c** zvoliti, vybrati si: *Miltiadem imperatorem N* zvoliti Miltiada za vojevůdce; *discepta-torem L* zvoliti si rozhodčím; *alqm iudicem C*, *monitorem officii S*; *diem inaugurationis C*; *quem virum sumis celebrare H*; *dictaturae sumebantur T* byly ustanovovány **d** na se vzítí, podniknouti, počítí: *bellum L*; *tibi haec opera sumenda est C*; *inimicitias C*; *arma s. T* počítí nositi, po prvé na se vzítí; *fide* (gen.) *vocisque temptamina sumpsit O* vyzkoušela spolehlivost vý-roků (Teiresiových) **e** vynaložiti, užítí: *frustra laborem Cs*, *operam ina-nem H*; *familiaritatem nostram ad orna-mentum Pn f* o myšlení a řeči: za to mítí, pokládati, tvrditi: *beatos esse deos sumpsisti C*; *pro non dubio sumebant L*; *homines notos s. odiosum est C*, uváděti.

**sūmptiō**, *ōnis*, f. [*sumo*] **1** vzetí **2** návěst, premisa syllogismu, řec. λήμιμα.

**sūmptuārius**, *a*, *um* [*sumptus*] tý-kající se nákladu, výdajný, výdajový: *rationes sumptuariae C*; *lex sumptuaria C* zákon proti přepychu.

**sūmptuōsē**, adv. [sumptuosus] s velikým nákladem, nákladně, přepychově: *convivia facere Ct, equos emere Pn; sumptuosius se iactare* (v. t.) C s přílišným přepychem si věsti.

**sūmptuōsus**, a, um [sumptus] 1 nákladný, drahý: *cena C, hostia H, dignitas Pn* 2 o lidech: marnotratný: *quidam sordidus simul et s. Pn.*

**sūmptus**, ūs, m. [sumo] náklad, výdaj, vydání: *suo sumptu alere Cs* svým nákladem, na své útraty; *sumptum dare, impendere in alqd C* náklad činiti, nésti, nakládati na něco; *s. itineris, exercitūs C* na vojsko; přílišné vydání, utrácení: *eo profusius quaestui atque sumptui deditus erat S.*

**Sūnium**, iī, n. [Σούνιον] mys na jihu Attiky.

**suō**, ere, suī, sūtum [srov. čes. šiti] šíti, sešívati: *tegumenta texta vel suta C; alvearia suta corticibus V; obr. metuo lenonem, ne quid suo suat capiti* (sc. mali) Tr.

**suovetaurilia**, ium, n. (sc. sacra) [sus, ovis, taurus] slavnostní oběť konaná při lustracích, při níž byl obětován vepř, ovce a býk.

**supellex**, *supellectilis*, f. nářadí, nábytek; přenes. výstroj, vybava: *vitae s. C* pro život.

**1. super** [srov. ὑπέρο] 1 adv. 1 místně: nahoře, navrchu, svrchu, shora: *terga cavis s. obsita conchis O; colla veste s. insternor V; s. prospectant e vallo V; super astantes S; super ensem locat V; equus equitem s. ipse secutus implicat V* též sám se naň svaliv; navrch, nahoru: *eo s. tigna bipedalia iniciunt Cs; s. aspectans V* 2 modálně: nadto, kromě toho, mimo to; nadmíru: (*telo deici*) *Lirim Pagasumque s. V; promittuntque s. regnum dotale O; saevit amor ferri et ira super V; namque s. tibi erunt V* budeš mítí nadbytek, těch, kteří...; *super... esse L N* zbývati; *nihil est super mi vocis Ct* nezbyvá mi hlasu; *satis superque* dost a dost, až dost, až příliš II předl. 1 s abl. a místně nad něčím, na něčem: *s. cervice pendet H, s. foco H; fronde s. viridi V, geminā s. arbore V* na stromě; *paulum silvae s.*

*his H* a nad tím malý kousek lesa; *s. arce V* nad hradem; *s. ostro V* na koberci; meton. *rixa s. mero debellata H* při víně **b** časově za: *nocte s. media V* **c** vztahově stran něčeho: *multa s. Priamo rogicans V; multus ea s. re rumor T* o té věci; *civiles s. urbe curae H* města se týkající; *ardens s. adventu Teucrum V* pro příchod; *s. scelere suspectus S* 2 s ak. **a** místně nad něco, přes něco: *s. vallum praecipitari S; s. aspidem assidere C, s. collem O; domos s. se ipsos concremaverunt L* nad svými hlavami; *s. suras O* nad lýtka; *vestis s. genua est Cr* nad kolena; *s. flumen L* nad řekou, při řece; *s. Numidiam Gaetulos accepi-mus S* za Numidií; *s. Indos proferet imperium V* až za I. **b** o míře: nad, přes něco: *super sexaginta milia T; cunctis s. vota fluentibus T* nade vše přání lépe; *s. omnia V* nade vše, především; kromě, mimo: *exercitum s. morbum etiam fames affecit L; super bellum premente annona L; s. haec L* kromě toho; *alii s. alios L* jeden za druhým; *vulnus s. vulnus L* rána za ranou **c** časově: *s. cenam Pn Cr* při stole = za jídla; *s. vinum et epulas Cr* při víně a hodování.

**2. super** viz *superus*.

**superā** viz *supra*.

**superābilis**, e [supero] překročitelný: *murus L; přemožitelný: nullis casibus superabiles Romani T.*

**super-abundō**, āre, āvī, — příliš se rozhojnit, přetékati.

**super-addō**, ere, addidī, additum nahoře (svrchu) přidati: *carmen tumulo V; (poculis) superaddita vitis V* t. j. nahoře vyřezána.

**super-aedificō**, āre, āvī, ātum budovati, stavěti nad něčím, na něčem.

**superātor**, ōris, m. [supero] přemožitel, vítěz nad někým: *populi O.*

**superbē**, adv. [superbus] pyšně, hrdě, zpupně: *respondere N; legatos appellare superbius C* poněkud zpupněji.

**superbia**, ae, f. [superbus] pýcha, hrdost, zpupnost; meton. odznak hrdosti, vyznamenání: *sume superbiam quaesitam meritis H*, podle jiného výkladu vezmi (místo mne = osob si) pýchu získanou

tvou zásluhou = oddej se hrdosti podle své zásluhy.

**superbiloquentia**, *ae, f.* [*superbus a loquor*] zpupná řeč básn. u C.

**superbiō**, *īre* [*superbus*] býti pyšný, býti hrdý, pýchati, pyšniti se, vypínati se: *nomine avi O*; o věcech: *sub Tyria concha superbit aqua Pp* skví se.

**superbus**, *a, um* [*super*] (vl. nad jiné vyvýšený) **1** vypínající se, pyšný, hrdý, zpupný: *victor V*; *laudato pavone superbior O*; *Tarquinius C L*; s abl. *meo s. incedis malo H* zhrdlý, *pecuniā H, opibus V*; přenes. o věcech: *pluribus adsuerit corpus superbum H* zpupné, rozmařilé; *vices superbae H* zlý osud; *superbae Carthaginis arces H*; *superbum est dicere C* jest známkou zpupnosti; *verba O*; *superba loqui Tb* hrdě mluvit **2** vynikající, vznešený, nádherný, skvělý, skvostný: *populus bello s. V* ve válce slovtuný; *Veneris coniugium V* vznešené; *aulaea V, palla O, civium limina H*; *Aiaci non est tenuisse superbum, quidquid speravit Ulixes O* pro Aianta není čestné.

**super-cilium**, *ī, n.* **1** obočí, brvy: *supercilia penitus abrasa C*; *hirsutum s. V*; s. *salit Pt* brvy poskakují = škube mi to brvami (pokládáno za dobré znamení) **2 a** vyvýšený 'okraj', vyvýšenina, výšina: *clivosi tramitis V, tumuli L b* povýšenost, hrdost, pýcha, domýšlivost: *cum Campano supercilio C, ausus es tanto supercilio C*; vážnost, posupnost, ponurost: *rugis supercilioque decepit C, libidines supercilio contegere C*; *pone s. M* odlož (vladařskou) velebnost.

**super-currō**, *ere*, — předbíhati; předčítí, překonati: *vectigal (ak.) large supercurrū Pn* = daleko více vynáší, než činí daň z něho.

**super-ēmineō**, *ēre* vynikati, vyčnívati nad něco, přechýliti něco: *undas humero V*; *viros supereminet omnes V*.

<**super-exstruō**, *ere, strūxī, structum* stavěti nad něčím, na něčem.>

**superficiēs**, *ēī, f.* [*super a facies*] vrchní část, vrch, povrch něčeho **a aquae, candelabri Pn b** zvl. svrchní stavba domu, střecha (proti základům):

*superficiem consules aestimabunt C*; *superficiēs tignaue L*.

**super-fixus**, *a, um* nabodnutý: *capita hostium L*.

**superfluitās**, *ātis, f.* [*superfluus*] zbytečnost.

**super-fluō**, *ere, flūxī*, — přetékat **a** *superfluens Nilus T* rozvodněný **b** přenes. oplývati: *divitiis Ct*; *Cicero superfluens videtur T* příliš 'širokým proudem' mluvíci.

**superfluus**, *a, um* [*superfluus*] (vl. přetékájící) **1** velmi hojný **2** příliš hojný, nadbytečný, přílišný, zbytečný.

**super-fundō**, *ere, fūdī, fūsum* **1 a** svrchu nalíti, políti něco; svrchu, shora vysypati: *magnam vim telorum T b* přes něco přelíti, vylíti, rozlítí; *superfundi* vylíti se, rozvodniti se, ze břehů vystoupiti: *potius mare superfunderent adversus terrarum ereptores T* mořem ať zatopí uchvatitele; *circus Tiberi superfuso irrigatus L* rozvodněným; přenes. *hostes superfusi L* jej zaplavivší, na něj se valící **2** přenes. *superfundens se laetitia L* nevázaná; *nondum fortuna se animo eius superfuderat Cr* štěstí ještě ducha jeho zcela nezalilo.

**supergradior**, *gredī, gressus sum* [*super a gradior*] překročiti: *ruinas Cr*; překonati, předčítí, vynikati nad někoho: *mulier feminas pulchritudine supergressa T*.

**superī**, *ōrum* viz *superus*.

**super-iaciō**, *ere, iēcī, iectum i iactum* **1 a** přehoditi: *vestem O b* nalíti na něco, zalíti, zaplaviti: *scopulos superiacit undā pontus V*; *superiecto aequore damae natarunt H* na vystouplém moři **2** přenes. překročiti: *superieccere augendo fidem L* překročili hranice hodnověrnosti přílišným nadsazováním.

**super-immineō**, *ēre* strměti, čniti nad něčím: *Podalirius superimminet* ohrožuje.

**super-impendeō**, *ēre*, viseti, strměti nad něčím.

**super-impōnō**, *ere*, — navrch položití: *saxum ingens L, statuum monumento L*.

**super-incidēns**, *entis* svrchu dopadající: *tela L*.

**super-incubāns**, *antis* navrchu ležící.

**super-incumbō**, *ere* položit se, lehnutí na něco: (*Somnus*) *superincumbens* (sc. *Palinuro*) *proiecit in undas* *V* uléhaje naň (celou váhou).

**super-iniciō**, *ere*, *iēcī*, *iectum* navrch hoditi, přehoditi, prostrít: *raras frondes* *V*, *textum rude* *O*.

**super-insternō**, *ere*, *strāvī* shora rozprostrít, položit: *tabulas* *L*.

**super-lābor**, *lābī*, *lāpsus sum* (svrchu) se posouvati, šinouti se na něčem, přes něco.

**superlātiō**, *ōnis*, *f.* [*superfero*, srov. *supralatio*] zveličení, přepínání, přehánění.

**super-mittō**, *ere*, *mīsī*, *missum* navrch pustiti (nasypati, dáti).

**superne**, *adv.* [*supernus*] nahoře, shora, svrchu: *gladium s. iugulo defigit* *L*; *unde s. Eridani volvitur amnis* *V* na hořejším světě; *mulier formosa s. H* shora t. j. na vrchní polovici těla.

**supernus**, *a, um* [*super*] horní, vrchní: *Tusculum* *H* vysoko ležící; *numen* *O* nebeský.

**superō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*super*] **1** nepřech. **1** (nad něco) vynikati, přechňívati, čníti, strměti: *angues superant capite* *V*, *superat foliis oleaster* *V*; *superante salo* *V* po vzdutém moři **2** přenes. **a** vrch míti, vrchu nabýti, předčít, vynikati, vítěziti: *qua nostri milites facile superabant* *Cs*; *superat sententia Sabini* *Cs*; *si superaverit morbus* *Pn* **b** v hojnosti se vyskytovati, přebývati, býti v nadbytku: *quis tolerare potest illis divitias superare* *S*; *cui virtus, gloria atque alia optanda superabant* *S*; *si superant fetus* *V* je-li více plodů (než listů); *superat gregibus dum laeta iuventas* *V* je-li hojně bujnosti **c** jako zbytek se vyskytovati, zbývati: *quae Iugurthae superaverant* *S*; *uter eorum vita superavit* *Cs* na živu déle zůstal; *superetne coniunx Creusa?* *V* není-li (posud) na živu; *captae superavimus urbi* *V* = přežil jsem dobytí města; *superatne et vescitur aura?* *V* zdali je na živu; *non minus exhausto, quod superabit, erit* *O* zbytek; *huic tra-*

*de, amissis superant qui navibus* *V* = na živu zůstavší trosečníky; *superat serpentis imagine saxum* *O* dosud stojí **II** přech. **1 a** překročiti, přejíti, přestoupiti: *iugum* *V*; *mediam vallem* *L* projíti středem údolí (ale také: údolí uprostřed ležící míti za sebou); *tantum itineris* *T* uraziti; *insidiās circa ipsum iter locatas* *L* mimo zálohy přejíti **b** převyšovati: *quae superaret fontis fastigium* *Hirt*; *superat cacumine nubes* (o *Parnassu*) *O*; *superans genua aqua* *L* sahající nad kolena **c** o plavbě: přeplovati, míjeti (plavbou): *Pachynum* *L*, *promunturium Miseni* *T*, *Euboeam* *N*, *Isthmon* *O* **d** pronikati: *clamor superat castra hostium* *L* až do tábora; *salto viam* *V* přeskočiti; *flumen adversum remis* *s.* *V* proti proudu přeplovati **2** přenes. **a** předčít, vynikati alqm, arch. též alci nad někoho, překonati někoho: *virtute alqm* *C*; *ingenio* *N*; *doctrinā* *C*, *ferrum s. duritiā* *O* býti tvrdší nad železo; arch. *picias* (dat.) *ego supero* *Pt* převyšuji (ptáky) nohy **b** spec. přemoci někoho, překonati, zvítěziti nad někým: *maximas nationes, classem, hostes* *Cs*; *Asiam bello* *N*; *incautum ferro* *V*; *Hispania, quae plurimos hostes superatos prostratosque conspexit* *C* jež spatřila porážku a potření přecetných nepřátel; *spem fallere atque* *s.* *C* naději zklamat a zmařiti **c** přestáti: *omnia* *s.* *Cs* vše přestáti; *labores, casus* *V* sněsti; *dolores* *O* přetrpěti.

**super-obruō**, *ere* zasypati, zaházeti: *armis* *Pp*.

**super-pendēns**, *entis* převislý: *saxa superpendentia* *L*.

**super-pōnō**, *ere*, *posuī*, *positum* položit alci rei nad něco, na něco **1** *capiti superpositum decus* *L* ozdoba na hlavě položená; *apodyterio superpositum est sphaeristerium* *Pn* nad (t. j. vedlé) a. jest s.; *Hispani caetris superpositis incubantes flumen tranavere* *L* lehnuvše si na štíty přes ně (měchy) položené **2** přenes. **a** o úřadu postaviti v čelo: *superpositus* *L* představený **b** dávati přednost před něčím: *huic aliud genus* *s.* *Sn*.

**super-scandō**, *ere*, — překročiti: *corpora vigillum* *L*.

**super-sedeō**, ēre, sēdī, sessum **1** seděti nad něčím, na něčem: *elephanto s. Suet* **2** přenes. zanechávati alqa re něčeho, upouštěti od něčeho, ušetřiti si něco, zdržovati se, býti vzdálen něčeho: *proelio Cs* bitvy se zdržeti; *tributo ac dilectu supersessum est L* bylo upuštěno od...; *superseidisse loqui L* nepotřeboval bych mluvíti.

**super-stagnō**, āre, āvī, — z břehů vystoupiti (a tím utvořiti stojatou vodu podél břehů).

**superstes**, stitis [*super a sto*] **1** arch. přítomný svědek: *suis utrisque superstitionibus praesentibus C* **2** zbylý, pozůstalý na živu, přechkavší něco: *s dat. ut sui sibi liberi superstites essent C* aby je přechkaly; *Aeneas patriae superstes H* bez úrazu přechkav zkázu vlasti; *s gen. alterius vestrum s. L; nostri superstites sumus T* přechkali jsme sami sebe; *absol. illum aget . . . fama s. H* po něm zbylá; *si parcent animae fata superstiti H*.

**superstitiō**, ōnis, f. [*supersto*] vl. konání zbytečných náboženských úkonů (op. *religio*): *magicae superstitiones T* kouzelné obřady; *odt. pověra, pověřčivost: superstitionibus obnoxius L* oddaný pověrám; *s. aniles C* babské pověry; *s. exitialis T* zhoubná (o křesťanství); *v dob. sm. posvátná bázeň: superstitione facile est liberari C*; *konkr. předmět posvátné bázně: una s. quae redita divis V*.

**superstitiōsē**, adv. [*superstitiosus*] pověřčivě: *id dicitis non s. et aniliter C* z babské pověřčivosti.

**superstitiōsus**, a, um [*superstitio*] **a** pověřčivý **b** věšdecký, prorocký: *illuc homo superstitiosus Pt; hariolationes básn. u C*.

**super-stō**, āre, — nahoře státi alci rei na něčem: *essedis et carris L*; *s ak. lapsum superstans V* stoje nad padlým; *ossa inhumata O*.

**super-strātus**, a, um [*sterno*] navrchu nakupený, navrchu ležící: *corpus obrutum superstratis Gallorum cumulis L*.

**super-struō**, ere, strūxī, structum nahoře (nad něčím) stavěti: *ligneam compagem s. T*.

**super-sum**, esse, fuī, — **1** zbýváti

**a circiter milia hominum CXXX Cs; biduum supererat Cs; superest dicere O** zbývá říci; *quod superest V* zbytek; *superest, ut Pn* zbývá toliko, aby **b** spec. býti ještě na živu, na živu zůstat, přežiti: *superesse videt de tot milibus unum O*; *s dat. patri superesse L* otce přežiti **2** býti v nadbytku, přebývati: *id Masinissae satis esse et fore, quod populo Romano supersit L; et supererat multitudo Albanorum L* byl nadbytek Albanů.

**super-urgeō**, ēre, — 'shora dotírati: *fluctus superurget T* shora vniká.

**superus** (arch. též **super**), a, um [*super*] **1** pozitiv: nahoře jsoucí, horní, vrchní: *spectatores superarum rerum atque caelestium C* nadzemských a nebeských; *mare Superum* moře ionské (naproti *Inferum = Tuscum*); **supera, ōrum, n.** horní končiny, nadsvětí, nebesa: *s. semper petunt C* vzhůru směřují; *s. ardua linguens V* výše nebeské; *sese s. ad convexa ferebat V* ke klenbě nebes; *Hicetas supera omnia stare censeat C* všecka tělesa nebeská; *s. alta tenentes V = nebešťané; = spec. pozemský* (naproti *podzemní*): *superas evadere ad auras V; pater ipse suo superum iam signat honore V* jej, až přijde na svět; *animae superum ad limen iturae V; superae auras V* ovzduší pozemské; *superis immissa Allecto V* (naproti *podsvětí*); *o božích v obojím významu* (naproti *bohům podsvětí*) *nebeský: me hederiae . . . dis miscent superis H; superis deorum gratus et imis H; templum Iovis superi Ct (I. infernus = Pluto)*; *subst. superī, ōrum, m.* **a** nebešťané, bohové: *flectere si nequeo superos V; te per superos oro V; ope Palladis superis par H* **b** pozemšťané: *hic multum fleti ad superos Dardanidae V* oplakávání (u *pozemšťanů =*) na zemi **II** *komparativ superior, ius* **1** místně vyšší, hořejší: *in inferiorem locum de superiore motus C; ex loco superiore Cs; domus s. C* vyšší část domu, hořejší poschodí; *de loco superiore dicere C* s *vyvýšeného řečníště; mare Superius L = Superum; superiora muri Cr* vrch zdi **2** časově: dřívější, předešlý, minulý; po-

slední: *aetas, annus Cs* = loňský; *superiore nocte C* včerejší = na včerejšek; *superioribus proeliis Cs; addunt ad superiores totidem naves N* k dosa- vadním; *s. Africanus C* starší; *superiores* (sc. *homines*) dřívější lidé; *frumentum sumpsit sicut superiores C* jako jeho předchůdci; *s. uxor C* dřívější; subst. *superiora illa tuli, ut potui C* dřívější poměry **3** intens. mocnější, silnější, vyšší postavením: *hostes equitatu superiores esse intellegebant Cs* že mají převahu; *'res est s. L* nabývá vrchu, vítězí; *superiorem discedere C* (odejít jako silnější =) zvítěziti, vyhráti; *qui superiores sunt, submittere se debent C; quanto s. sumus, tanto nos geramus summissius C; superioris ordinis nonnulli C* vyššího stavu; *s. condicio C* lepší **III** superl. **suprēmus, a, um** **1** místně nejvyšší, nejhořejší: *supremos implere montes V* nejvyšší vrcholy hor; *supremo in monte H* na vrchu hory; odt. nejvznešenější: *dapibus supremi Iovis grata testudo H* **2** časově poslední: *die vitae supremo C* = *cum supremo lumine vita reliquit V; suprema dicta V; supremi ignes O* hranice pohřební; *s. honor V* poslední pocta (pohřební); *iter supremum H; s. tempus H* hodina smrti; subst. **suprēma, ōrum, n.** poslední věci **a** poslední pocta, pohřeb: *cineri suprema ferre V* prokazovat pohřební poctu; *solvere s. militibus T; ostatky: carmine s. deflere T* **b** smrt: *de s. agitare T; supremis appropinquare T* smrti se blížit **c** poslední vůle, závěť: *senatus egit de supremis Augusti T.* Adv. **suprēmum** naposled: *s. congemit (ornus) V; quae mihi tunc primum, tunc est conspecta supremum O* po prvé a naposled. Superl. *summus* v. t.

**supervacaneus, a, um** [*super a vacuus*] **1** nadpočetný, nadbytečný: *supervacanei operis aucupium C* vedlejšího zaměstnání **2** zbytečný, nepotřebný: *litterae, oratio L; supervacaneum est disserere S* bylo by zbytečno mluvit.

**super-vacuus, a, um** zbytečný, nepotřebný: *ex supervacuo L* zbytečně.

**super-vādō, ere, —** překročiti, překonati: *ruinas L; omnes asperitates S.*

**super-vehor, vehī, vectus sum** jeti alqd přes něco n. mimo něco: *montem Ct, promunturium L.*

**super-veniō, ire, vēnī, ventum** **1** jíti přes něco n. za něčím, nad něčím: *s. ak. unda supervenit undam H* vlna za vlnou se valí; *crura loquentis terra supervenit O* vystoupila nad, položila se na; *s. dat. lapso supervenit V* na padlého stoupne **2** přijít k něčemu, zastihnouti: *legati superveniunt animis iam aegris L* přijdou, když již . . .; *spiranti adhuc Cr* zastihnouti jej, an ještě dýchá; jíti za někým: *supervenit Aegle V* přidruží se; na pomoc přijít: *regi Cr* **3** překvapiti; *s. dat. překvapiti, přepadnouti: grata superveniet . . . hora H; munientibus supervenit Marcellus L; ei nox supervenit Cr* překvapila jej.

**superventus, ūs, m.** [*supervenio*] příchod (nenadálý): *quartae decumae legionis T.*

**super-vivō, ere, vixī, victūrus** přežít (*alci* někoho): *supervixit horis quatuor Inscr* žila ještě 4 hodiny.

**super-volitō, āre, —** letěti nad něčím, *s. dat. T, s. ak. V.*

**super-volō, āre** letěti nad něčím, přeletěti něco: *totum orbem O; supervola hasta V.*

**supinō, āre, āvī, ātum** [*supinus*] naznak pokládati, nahoru obracet: *glebas V; nasum* (ak. vztah.) *nidore supinor H* nos se mi zdvihá.

**supīnus, a, um** [*sub, srov. ὑπιτιος*] **1** vzhůru obrácený: *manus supinas tendere V; caelo supinas si tuleris manus H* (o modlícím se člověku); *s. iactus L* směrem vzhůru; *s. palmes M* vzhůru rostoucí, vysoký **2** obrácený, naznak ležící: *motus corporis C; stertit s. H; venter s. H* břicho ležícího naznak; *cursus O* zpětný; obr. o mostu *ne s. eat Ct* sm. aby nespadl; přenes. líný: *animus s. Ct* **3** vzhůru vystupující, povlovně sklonitý, plochý, rovný: *Tibur H, vallis L, collis V.*

**sup-pār, paris** téměř stejný: *huic aetati C* téměř současný.

**supparum** n. **sīparum, ī, n.** i **supparus** n. **sīparus, ī, m.** **1** (lodní) plachta s jedním provazem **2** ženské roucho.

**suppeditatiō**, *ōnis*, f. [*suppedito*] hojnost, nadbytek: *bonorum C*.

**suppeditō**, *āre, āvī, ātum* [sub a *pedes*] (vl. vojen. přispívati pěší pomocí) **1** přispívati, býti pomocen: *nunc iam adempta est suppeditandi facultas C*; *Ciceroni suppeditabis C* **2 a** přech. poskytovat, opatřovat, podávat, dávat, zásobovat: *quia suppeditat nobis, ubi animus reficiatur C*; *pecunias, frumentum, aquam C, de thesauris suis C* **b** nepřech. býti v hojnosti, býti v zásobě: *undique mihi suppeditat, quod pro Scauro dicam C*; *quibus rebus nos suppeditamus C* čeho máme nadbytek; stačiti: *quoad tela suppeditarunt L*; *manubiae vix in fundamenta suppeditavere L*.

**suppernātus**, *a, um* [sub a *perna*] kdo má rozbitá stehna; metaf. *alnus suppernata securi Ct* olše podřatá sekýrou.

**suppetiae**, *ārum*, f. [*suppeto*] pomoc.

**sup-petō**, *ere, petivī a iī, itum* **1** býti pohotově, po ruce, v hojnosti, v zásobě: *ne pabuli quidem magna copia suppetebat Cs*; *cum frumentum copiaeque suppetebat L* **2** stačiti: *ut cotidiana sumptibus copiae suppetant C*; *vires ad arma ferenda L*; *si vita suppetet C* bude-li život stačiti (t. j. dosti dlouhý); *novis ut usque suppetas laboribus H* = abys snášel stále nové útrapy.

**suppillō**, *āre, āvī, ātum* (tajně) krásti.

**sup-plantō**, *āre*, — nastavením nohy podraziti: *s. eum, quicum certat, nullo modo debet C*.

**supplēmentum**, *ī, n.* [*suppleo*] **1** doplnění, doplněk: *per causam supplementi equitatusque cogendi Cs* = aby doplnil vojsko; *arma ad s. discernere L* **2** konkr. doplňovací mužstvo, náhradní záloha: *legiones eodem supplemento explevit L*; *pars supplementi Cs*.

**sup-pleō**, *ēre, plēvī, plētum* **1** opět naplniti: *inania moenia O* (opět zalidniti); *aerarium exhaustum T*; *s. exercitus damna T* nahraditi **2** doplniti, na plný počet uvést, dosaditi (co se nedostává): *legiones C S T*; *naves remigio L* = *remigium V* počet veslařů; *lucernas Pp* doliti olejem; *supplete cete-*

*ros honores C* doplňte, dodejte (v duchu).

**supplex**, *pliacis* (abl. sg. *supplicī*, v hexam. *supplice*) [snad ze \**sub-plac-s k placō*] (vl. prosící o smíření), odt. vüb. pokorně prosící, pokorný, prosebný: *vobis s. manus tendit patria C* k vám s prosbou ruce vztahuje; *regem . . . supplicem se contulisse ad alios reges C* utekl se k jiným králům jako prosebník; *Socrates nec iudicibus s. fuit C* nedoprošoval se soudců; *s. sum pro patria O* prosím za vlast; *s. turba O*; o věcech: *supplices preces C* snažné prosby; *supplicia dona V* dary prosebné; *manus supplices C, vitta H, verba C, vox L, querelae Tb, lacrimae Pp*; subst. *repudiatio supplicum superbiam coarguit C*; *supplicibus deorum nocere N* prosebníkům bohů = lidem, dovolávajícím se ochrany boží.

**supplicatiō**, *ōnis*, f. [*supplico*] veřejné obřadní modlitby prosebné n. děkovné, (slavná) pobožnost: *eius belli causa s. per urbem habita L*; *s. dis decreta est C*.

**suppliciter** [*supplex*] 'adv. pokorně, prosebně: *loqui Cs, aram venerari V, petere L*.

**supplicium**, *iī, n.* [*supplex*] **1** (vl. prosba o smíření, odprošování), odt. vüb. (pokorná) prosba **a** k bohům modlitba: *non votis neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur L*; *suppliciis deos fatigare L*; (slavná) pobožnost (prosebná n. děkovná = *supplicatio*): *dis supplicia decrevit S T* **b** k lidem a státům: *legatos ad consulem cum suppliciis mittere S*; *regis suppliciis fatigati S* **2** meton. pokuta, trest **a** *gravissimum s. ei rei constitutum est Cs*; *illi de me s. dabo Tr* = potrestám se, abych mu dal dostiučinění; *s. sumere de alqo Tr C* = trestati někoho; *supplicio omni vindicare alqd C*; *s. luere V* pykati trest; básn. *adgnovit dira te gentem supplicia V* = jizvy od ran **b** spec. eufem. trest smrti, poprava: *ad s. alqm dare N*; *s. de alqo sumere Cs N* vykonati popravu na někóm.

**supplicō**, *āre, āvī, ātum* [*supplex*] pokorně prositi, alci někoho **a** vüb. *precari, denique supplicare C*; *pater pro filio supplicabat C*; *propinqui suppli-*

cent vobis C; populo, senatui C **b** spec. v z ý v a t i b o h a, k b o h u s e m o d l i t i: *Mario dis supplicanti S; puellae supplicatur Ap; konati veřejně obřadní modlitby (viz supplicatio): ob res prospere gestas decrevit senatus supplicandum esse dis immortalibus Inscr; supplicatum tota urbe est L* konaly se pobožnosti.

**supplōdō**, ere, sī, sum [sub a *plaudo*] dupati: *pedem nemo in illo iudicio supposit C* nedupl nohou.

**supplōsiō**, ōnis, f. [supplodo] dupání: *pedis C* nohou.

**sup-pōnō**, ere, posuī, positum **1** podložiti, vespod položiti alqd alci rei něco pod něco **a** *anatum ova gallinis C; colla oneri O* šiji nastaviti břemeni, břímě na šiji vzíti; *tergo delphina se oneri supposuisse O* vzal prý na hřbet; *tauros suppositos iugo O* zapřažené ve jho; obr. *iactatis saepe carinis supposuere manus O* pomocnou rukou pozvedli = zachránili; *hoc melius quam si Phaeacia tellus ignotum vili supposuisset humo O* do hrobu položila, ve hrob uvrhla; *ignes suppositi cineri H* pod popelem doutnající; *s. tectis ignem O* podložiti oheň pod dům = zapáliti dům; básn. *me vivere suppositum stellis O* pod hvězdami; *cultros s. V* přiložiti = *falcem maturis aristas V; proxima supposito Umbria campo Pp* rovině pod ní ležící **b** podřídití, podrobiti: *aethera ingenio suo O, arbitrio alcis alqd O; deo O* **2** na místo něčí postaviti: *alqm in locum alcis C; Hieras... pro rege se supponit reum C; fides amicorum supponitur C;* zvl. podstrčiti, nastrčiti, podvrhnouti: *testamentum L C, puellam L, cervam O.*

**sup-portō**, āre, āvī, ātum dovážeti, dopravovati: *frumentum exercitui Cs.*

**suppressiō**, ōnis, f. [supprimo] zpronevěrování (peněz): *ad praedas ac suppressiones reverti C...*

**suppressus**, a, um [supprimo] tajený, tichý, dušený: *suppressa voce dicere C* polohlasně.

**supprimō**, ere, pressī, pressum [sub a *premo*] **1** dolů stlačiti: *naves L* potopiti **2** potlačiti **a** zadržeti, zastaviti, zaraziti: *fugam O, iter Cs, hostem Cs; classem N* zakotviti **b** *iram*

*O L, querelas O, aegritudinem C, fletum Pp* **c** sm. zatajiti: *senatus consulta L* utajiti; *decreti famam L* ututlati; *suppresso Vespasiani nomine T* nejmenuje Vespasiana **d** o penězích zadržeti pro sebe, zpronevěřiti: *pecuniam s. C. Part. suppressus j. adj. v. t.*

**sup-pudet**, ēre, — trochu se styděti: *quod eorum me suppudebit C.*

**suppūrō**, āre, āvī, ātum [sub a *pus*] **1** nepřech. jitřiti se, hnisati: obr. *cum voluptates s. coeperunt Sn*, **2** přech. způsobovati zánět; part. *suppuratus* zánícený, jitřící se, hnisavý: obr. *suppurata tristitia Sn.*

**sup-putō**, āre vypočítávati: *articulis O* na prstech.

**suprā** (básn. též *superā*) adv. a předl. [vl. abl. fem. od *superus*] **1** adv. nahore, nad tím, svrchu **1** místně s. *atque infra Cs; variae circumque supraque volucres volabant V; toto vertice s. est V* převyšuje, přečnívá **2** časově d ř í v e (nahore vzhledem k písmu): *uti s. demonstravimus Cs; ut. s. dixi C; ut s. scripsi Pn* výše, svrchu; *s. repetere S* dále sáhnutí **3** o počtu a míře: nad to, přes to, více, výše: *agrum s. trecentis milibus emptum H* více než za...; *nihil s. deos lacesso H* nic nad to více; *s. quam credibile est S* více, než je k víře podobno **II** předl. s ak. nad něco, nad něčím **1** místně s. *eum locum Cs; s. se Cs; dux s. caput est S, na krku; s. subterque terram pugnatum est L; exire s. terram C;* též o směru vodorovném: z a něčím: *ea gens iacet s. Ciliciam N; s. paludes C; s. Suessulam L;* přes něco: *fera s. venabula fertur V* **2** časově před: *paulo s. hanc memoriam Cs; při: s. cenam Cr* **3** o míře nad, přes: *s. tres cyathos H; s. bonum aut honestum S* více, než bylo dobro a slušno; *s. milia viginti L; s. vires H* nad síly; *s. morem V* neobyčejně; *s. modum esse V* míru převyšovati; *id facinus est s. Coclites L* překonává; *ratio s. hominem putanda est C* za nadlidský.

**suprālātiō**, ōnis, f. [supra a *fero*, srov. *superlatio*] zvětšení, přehánění, nadšázka, hyperbola.

**suprā-lātus**, a, um zvětčený, přepjatý.



**suprā-scandō**, *ere*, — překročiti: *finis L.*

**suprēmus** viz *superus*.

**sūra**, *ae, f.* lýtko.

**surculus**, *ī, m.* [*surus*] mladá ratolest, výhonek; sazenička; roub.

**surdaster**, *tra, trum* [*surdus*] nahluchlý, polohluchý.

**surditās**, *ātis, f.* [*surdus*] hluchota.

**surdus**, *a, um* hluchý **a** *vana surdis auribus canere L*; *narrare asello fabellam surdo H*; též o jiných věcech sm. bezcitný: *saxa H, undae O; leges rem surdam esse L* **b** koho není slyšeti, zvuku nevydávající, bezhlasý, němý: *lyra Pp; gratia O* zamlčená, neslyšená.

**surēna**, *ae, m.* u Parthů název nejvyššího úředníka: *velkovezír T.*

**surgō**, *ere, surrēxī, surrēctum* [*\*surgō* ze *sub* a *rego*, srov. přech. *subrigo*] zdvihnouti se, zvednouti se, povstati, vztýčiti se, vzpřímiti se **1 a** *de sella, e lectulo C; cur ego potissimum surrexerim C* (k řečnění); *surge, nate dea! V* vzhůru!; spec. o vojevůdci na cestu se vydati: *itaque secundā vigiliā surgit Cr*; o vodstvu zvedati se, vzdýmáti se, bouřiti se: *mare O, undae V; surgens Ganges V* nadýmající se; *aequora, fretum V; ventus a puppi surgens V* od zadu se zdvíhající = příznivý **b** tyčiti se, strměti, vystupovati: *montes O; umeri surgunt qua tegmina summa (sc. thoracis) V* kde vrehní kryt ramen se rozkládá; *fistula surgit disparibus avenis O* zvedá se stále delšími píšťalami **c** vzrůstati, do výše růsti, zvedati se: *ita culmo surget alto (Ceres) H* aby vyrostla s tak vysokým klasem; *messis V; novae Carthaginis arx V; area cinere mixtisque pumicibus oppleta surrexerat Pn* = na dvoře se uložila vysoká vrstva popelu; *surgens in cornua cervus V* v parohy dorůstající = s vyrůstajícími parohy; *Ascanium surgentem respice V* na dorůstajícího A.; *in dies surgens caput altius effert V* co den vzrůstajíc **2** přenes. **a** o čase vzejíti: *dies O; surgente die V* = za časného jitra; *dies primo surgebat Eoo V* den vzházal objevením denice; *huncine solem tam nigrum sur-rexe (= surrexisse) mihi! H* že pro

mne tento den vzešel tak nešťastně! **b** o poj. abstr. *vystati, objeviti se, povstati, vzejíti: sententia surgit V; irae surgunt V, rumor surrexit T; non ulla laborum nova mi facies inopinave surgit V* žádná nová nebo nenadálá tvárnost útrap pro mne nevzchází = nepřekvapuje mne;  $\mp$  *s.* = *resurgere* vstáti z mrtvých *Inscr.*

**Suri, Suria** viz *Syri, Syria*.

**surpiculus** viz *sirpiculus*.

**surpите** atp. viz *surrupio*.

**surrancidus, surraucus, surrēmigō** viz *subrancidus, subraucus, subremigo*.

**Surrentum**, *ī, n.* město u již. mysu zálivu neapolského, nyn. Sorrento; adj. **Surrentinus**, *a, um* surrentský: *palmes O* (réva), *promuntorium T*; obyv. **Surrentinī, ōrum, m.** Surrentané.

**surrēpō** viz *subrepro*.

**surrepticius** viz *surrupiticius*.

**surrupio**, *ere, rīpui, reptum* (arch. **subrupio**, *subrupui, subruptum*) [*sub* a *rāpio*] potají vzíti, odnítí, uchvátiti, odcíziti, ukrásti: *vasa ex privato sacro C; a Naevio multa C; filium ex custodia C* tajně odvésti; *me surpите* (synkop. ze *surrupite*) *morti H* vyrvete mne; *de mille fabae modiis unum H* odcíziti; *quae me surpuerat* (synkop. ze *surrupuerat*) *mihi H* vzala mi mne samého = vzala mi mě já sm. úplně mě opanovala (srov. naopak *mihi me reddentis agelli H*); *diem s. O* promarniti; *crimīna oculis patris O* skrýti, zatajiti.

**surrōgō** viz *subrogo*.

**surrupio, surruptus** *Pt* viz *surrupio*.

**surrupiticius** n. **surrepticius**, *a, um* [*surrupio* = *surrupio*] ukradený, odcízený.

**sūrsūm**, adv. [ze *\*subs-vorsum*] vzhůru, nahoru, do výše: *commeare C*; nahore, ve výši, vysoko: *nares recte s. sunt C*.

**sūs**, *suis f. m.* (dat. a abl. pl. *sūbus*) [srov. ůs, čes. svině] svině, prase, vepř: *amica luto s. H*; *s. masculus L* kanec; přísl. *sus Minervam (docet) C* = hlupák chce poučovati chytrého.

**Sūsa, ōrum, n.** [Σοῦσα] staré hlavní m. Persie; adj. **Sūsiānus**, *a, um* suský: *regio Cr*; obyv. **Sūsiānī, ōrum, m.** Susané; **Sūsis**, *idis, f.* suská: *pylae Cr*.

suscēnsēō viz succenseo.

**susceptiō**, ōnis, f. [*suscipio*] převzetí, na se vzetí: *causae, laborum* C.

**susceptor**, ōris, m. [*suscipio*] 1 podnikatel: *susceptorum corpus Inscr* družstvo zasilatelů 2 přijímač, ochránce *Vt*.

**susceptum** viz *suscipio*.

**suscipiō**, ere, cēpī, ceptum [*subs a capio*] 1 zespodu chopiti, chytiti, podchytiti, zachytiti a *dominam ruentem suscipiunt V*; *ignem foliis V*; *cruorem pateris V* do misek chytati; *aquam V* b spec. se země zdvihnouti novorozeně a tím je za vlastní uznati a ujmouti se jeho výchovy: *quo die utinam susceptus non essem C* = kéž by mne byli usmrtili; *editi in lucem et suscepti sumus C* = byli jsme přijati k vychování; odt. dostati dítě: *liberos ex libertini filia C*; *si qua mihi de te suscepta fuisset suboles V* kdybych měla od tebe dítě (tebou uznané) c k sobě vzíti, přijmouti, ujmouti se někoho: *alqm in civitatem C*; *sacra peregrina C*; *prodigia L* za platné přijímati; *salutem rei publicae s. contra alqm C* ujmouti se d ujmoutiseřeči, řeč převzítí, odvětití: *dicam equidem*, *suscipit Anchises V* 2 přenes. na se vzítí, podstoupiti, podniknouti, převzítí něco, podrobiti se, podvoliti se něčemu: *iter C, legationem Cs, negotium C, bellum Cs*; *consilium C* pojmoviti; *malorum patrociniū S* = zločinců se ujmouti; *animum suscipere de alqa re C* smýšlení nabýti, utvořiti si představu; *causam C* převzítí; *poenam C* trestu se podrobiti = býti trestán; *pericula C* v nebezpečí se vydávati; *inimicitias N*; *sumptum L*; *ignominiam s. C* uvaliti na sebe hanbu; *scelus s. C* obtížiti se zločinem; *votum L* slib učiniti, *facinora S* dopustiti se; *pulvinar L* zaříditi; též s gerund.: *gloriam Africani tuendam C* ochranu; *Epaminondam corrupendum N* podplacení Epameinondy na se vzítí. Part. perf. subst. **susceptum**, ī, n. podnik: *suscepta magna O*.

**suscitātiō**, ōnis, f. [*suscito*] 1 zdvihání, stavění 2 buzení.

**suscitātor**, ōris, m. [*suscito*] buditel; křisitel.

**sus-citō**, āre, āvī, ātum 1 do výše pozdvihovati, zdvíhati: *lintea V* vzdouvati; *proscisso suscitāt aequore terga V* zoráním pole zdvíhá řádky; *vulturium a cano capite Ct* odháněti 2 a (spícího) buditi, vůbec něco vzbuditi, uvéstí v pohyb: *Miltiadis tropaeis se a somno suscitari C* = že ho sláva nenechává spáti; *oscinem corvum prece suscitabo H* přikouzlím; obr. *cinerem et sopitos suscitāt ignes V* budí popel a uspaný oheň b podněcovati, rozněcovati: *hesternos ignes O* rozdmýchati; *bellum C* roznítiti; *vim suscitāt ira V* budí; *crepitum Pp*; *tacentem Musam H*; *in arma s. V* do boje pobádati.

**suscribō** viz *subscribo*.

**suspectō**, āre, āvī, ātum [*subs a specio*] 1 dívati se (vzhůru) alqd na něco, prohlížeti: *suspectans tabulam quandam pictam Tr* 2 přenes. podezřívati, mítí v podezření: *Agrippinam T*; pas. býti podezřelý: *paelici T*.

1. **suspectus**, a, um [*suspicio*] podezřelý, podezření budící alei někomu n. u někoho: *patri s. de noverca C* pro macechu; *s. nimiae spei T* z příliš smělé naděje.

2. **suspectus**, ūs, m. [*suspicio*] 1 pohled vzhůru, vzhled: *ad Olympum V*; *turris vasto suspectu V* ohromné výše 2 vážnost, obdiv, úcta: *intravit mentes s. honorum O*.

**suspendium**, ī, n. [*suspendo*] pověšení, oběšení.

**sus-pendō**, ere, pendī, pēnsūm 1 a věšeti, pověsiti, zavěsiti: *nidum tignis V* k trámům zavěsiti; *columbam malo ab alto V* na stožár; *tenaces suspendunt ceras V* zavěšují voštiny; *pisces hamo O*; *spicula ex humero V*; *suspensus tabulam* (ak. vztah.) *lacerto H* maje zavěšenu tabulku na rameni; *suspensio vomere Tb*; *alqm infelici arbore L*; *proditores arboribus suspendunt T*; obr. *suspendit pictā voltum mentemque tabellā H* upjal oko i duši na obraz; *naso suspendis adunco ignotos H* ohrnuješ nos nad... b do výše zvedati, vybudovati: *tectum turris Cs*; *duo tigna suspenderent contignationem Cs*; kypři-

ti, orati: *tellurem sulco tenui* *V* zemi mělkými brázdami; *podpírati, opírati: murum furculis* *L*; *pronus suspensus in artus* *O* opíraje se sehnutýma nohama = stoje vpřed nachýlen na špičkách; *pod. suspensos gradus ferre* *O* **2** přenes. **a** nechati v nejistotě: *animos* *O*; odložiti, nedokončiti, nechati na váhách: *rem medio responso* *L* (dvojsmyslnou odpovědí); *napnouti: alqm exspectatione* *Cr Pn* **b** zastaviti, udržeti: *fletum* *O*. Part. *suspensus* j. adj. v. t.

**suspēnsiō, ōnis, f.** [*suspendo*] klenutí.

**suspēnsūra, ae, f.** [*suspendo*] visutá podlaha.

**suspēnsus, a, um** [*suspendo*] **1** vznášející se, zdvižený, visící, visutý: *saxis suspensa rupes* *V*; *per undas currus suspensos rapuisse* *C*; *suspensis auribus* *Pp* se vztyčenýma ušima; *aquila suspensis demissa alis* *L* s křídly (vzhůru) rozpjatýma; *suspensio pede, gradu* *O* po špičkách **2** na něčem závislý, spočívající, založený: *ex bono casu omnia suspensa sunt* *C* vše závisí na...; *aliunde suspensas habere vivendi rationes* *C* **3** v nejisté poloze jsoucí, nestálý, neklidný, nejistý, napjatý, rozpačitý: *socios exspectatione suspensos* *C*; *suspensum incertumque alqm dimittere* *Pn*; *Aeneae suspensam mentem* *V* mysl nejistotou se zmítající; *suspensa quies* *Am*; *populus inter spem metumque* *s. L*; *animus* *C*; *verba* *T* nejistá, temná; *rebus suspensis* *L* za nejistoty (politických) poměrů; *in suspensio reliqui* *Pn* nechal jsem nerozhodnuto.

**suspiciāx, ācis** [*suspicio*] podezíravý, nedůvěřivý.

**1. suspiciō, ere, spexī, spectum** [*subs a specio*] **1** zdola nahoru hleděti, vzhlížeti: *caelum* *CO*, *astra* *C*, *ramos* *O*; *absol. nec suspicit nec circumspicit* *C*; *suspicit et quaerit* *O*; *signorum ortus* *V* **2** přenes. **a** s obdivem pohlížeti k někomu, obdivovati se, vážit si: *eos viros suspiciunt* *C*; *eloquentiam* *C*; *artes* *H*; *pietas suspicienda est* *N* **b** podezírati, podezřívati, míti v podezření: *suspensus regi et ipse eum suspiciens* *S*. Part. *suspectus* j. adj. v. t.

**2. suspiciō, ōnis, f.** [srov. 1. *suspicio*]

**1** podezření: *quo minore suspicione iter facerent* *N* = aby jejich cesta nebudila velkého podezření; *neque eo magis carebat suspicione* *N* nicméně zůstal podezřelým; *s. augetur* *Cs*; *suspicionem dare, movere, inicere alci* *CsC* podezření vzbuditi u někoho; *s gen. subj. i obj.:* *s. Lacedaemoniorum* *N*; *veneni* *C* z travičství; *meton. důvod k podezření: in crimine ipso nulla s. est* *C* **2** dohad, ponětí, tušení, tucha, domněnka: *nulla s. deorum* *C*; *ne suspicione quidem possum attingere* *C* ani zdaleka si nemohu představití.

**suspiciōsē, adv.** [*suspiciosus*] podezíravě: *loqui* *C*.

**suspiciōsus, a, um** [*2. suspicio*] **1** podezíravý: *scientia timidum suspiciosumque faciebat* *C* **2** podezřelý, podezření budící: *id quod adhuc est suspiciosum* *C*; *negotium, scelus* *C*.

**suspicio, āri, ātus sum** [*1. suspicio*] **1** podezřívati, míti podezření: *fuge suspicari* *H* přestaň mě podezřívati **2** tušiti, míti tušení, domnívati se, dohadovati se, domýšleti se: *neque sensus quisquam suspicari potest* *C*; *placitum tibi esse librum suspicabar* *C*.

**suspīrātus, ūs, m.** [*suspiro*] vzdech, povzdech: *aspicere sine suspīratu* *C*; *suspīratibus haustis* *O* zhluboka povzdychnuvši.

**suspīritus, ūs, m.** [*suspiro*] hluboké vzdychání, hluboký vzdech.

**suspīrium, iī, n.** [*suspiro*] hluboké vzdechnutí, vzdech, povzdech **a** *suspīria repetere* *Pp* (milostné); *ducere* *O*, *alto pectore prodere* *O* = zhluboka vzdychati; *meton. předmět toužebných vzdychů, touha: s. puellarum* *Inscr* **b** *spec. bolný povzdech, sten: sine suspīrio* *C*; *suspīria trahere* *O* sténati; *meton. cum uxor suspīria matri patefaceret* *T* příčinu vzdychů = starosti.

**su-spirō, āre, āvī, ātum** [*subs a spiro*] **1** zhluboka vzdychati, povzdechnouti: *sola suspirat in illa* *O* vzdychá jen po ní; *zvl. bolně vzdychati, sténati: suspirat ab imis pectoribus* *O*; *ingemit et tacito suspirat pectore* *O* **2** přech. vzdychati, toužiti po něčem: *suspirare* *Chloēn* *H* že Chloie po něm

touží; *quodsi alios suspirat amores Tb* jestliže vzdychá po jiné lásce.

**suspiriō** viz 2. *suspicio*.

**susque deque**, adv. vl. zdola nahoru jako shora dolů, odt. tak jako tak; lhostejně: *id me susque deque esse habituram putat Pt* že mi to bude jedno; *nam de Octavio s.* (sc. *habeo, fero*) *C* jest mi lhostejno.

**sussiliō** viz *subsilio*.

**sustentāculum**, *ī, n.* [*sustento*] podpora, opora: *victoriae T*.

**sustentō**, *āre, āvī, ātum* [*sustineo*] 1 zesponu držeti, ve výši držeti, podpírati: *fratrem ruentem sustentat dextrā V*; *navis diu sustentata V* dlouho nad vodou se držící; *arma Cr 2* přenes. **a** udržovati, podporovati, zachovávat, pomáhati: *ipsa spes inopiam sustentabat Cs*; *res publica meis laboribus sustentata C*; *litteris sustentor et recreor C* čtení mě, drží; *valetudo sustentatur notitiā sui corporis C* udržuje se; *aciem T* v pořádku udržovati (nenechati ustoupiti) **b** na živu udržovati, vyživovati, vydržovati, živiti: *aër alit et sustentat animantes C*; *eo frumento sustentata est plebs L*; *ille exercitum Domitii suis tectis sustentavit C*; *mutando sordidas merces sustentabatur T* živil se **c** vydržeti, odolávat, snášeti: *aegre is dies sustentatur Cs* stěží ten den vydrží; *aegre sustentatum est Cs*; *impetum legionum T*; *hostem T*; *maorem alcis C*; *famem Cs* **d** zadržovati, zdržovati: *paulisper a rege sustentati S*; *aedificationem ad alcis adventum C*.

**sustineō**, *ēre, tinuī, tentum* [*subs a teneo*] 1 **a** vzhůru držeti, udržovati, podpírati, nésti: *cum Milo humeris sustineret bovem vivum C*; *infirmos artus baculo O*; *s. se alis O* (o ptácích); *clipeum, hastam O*; *arma male sustinenti L* jenž pozdvíženou zbraní nedobře se kryl; *vestem O* nositi; *furcis spectacula sustinentibus L* sedadla spočívající na podpěrách; *ingentem sustinet umbram V* ohromnou stinnou korunu drží; *lapis albus pocula sustinet H* nese; *aër sustinet volatus avium C*, nese ptáky při letu; *non se a lapsu s. poterant L* nemohli se udržeti, aby nepadali; *pugna-*

*bant vix membra sustententes L* sotva na nohou se držíce **b** v pohybu zadržovati, zdržovati, zastavovati: *equos Cs*; *perterritum exercitum Cs*; *flumina lyrā Pp*; *a iugulo dextram V*; *remos C*; zvl. o pochodě: *signa, agmen L, ordines V* zaraziti, zastaviti; *impetum multitudinis L* nával zadržeti; *impetum fluminis L* zdržeti proud řeky; *sustinuit conscius amnis aquas O* zastavil své vody; reflex. *se sustinere* zadržeti se, přenes. zdržeti se čeho: *abl., ab alq re, ne*; *s. se a respondendo C 2* přenes. **a** nenechati klesnouti, udržovati, podporovati, chrániti: *rei publicae causam C*; *dignitatem et decus C*; *imperium Cr*; *animos pugnantium L*; *unum numine debueras sustinuisse O* zachrániti **b** vydržovati, živiti: *hinc patriam parvosque nepotes sustinet V*; *ager non amplius hominum quinque milia potest s. C*; *meretriculae munificentia sustineri L C* sněsti, vydržeti něco, odolati něčemu: *impetum hostium CsC*; *s. Pompeiani non potuerunt Cs* nemohli odolati; *imperium alcis Cs*, *potentiam C*, *dolorem pedum Pn*; *vim tribuniciam C* strpěti; *preces alcis C*; *querentem alqm L* odolati prosbám, nářkům **d** na se vzíti, podstoupiti, podrobiti se: *poenam C*; *certamen L*; *gravissimam personam C* převzítí (úlohu); *tempestatem C* vydati se do bouře; *quod onus te putas sustinere non posse C*; *nec credere sustinet Annam esse O* netroufá si věřiti; *quae se praeferre Dianae sustinuit O* odvážila se **e** zdržovati, protahovati: *Valerius sustinuit consilio bellum L*.

**sus-tollō**, *ere*, — vzhůru zdvihnouti: *vela sustollunt rudentes Ct*; *ad aethera vultus O*.

**sūsum** v. *sursum*.

**susurrō**, *āre, āvī, ātum* [*susurrus*] bzučeti: o včelách (*apes*) *tractim susurrant V*; šeptati, šuškat: *cum cara nutrice de te s. O*; *quid velit, ore susurrat O*.

1. **susurrus**, *ī, m.* bzukot: *somnum suadebit inire leni susurro V*; šepot: *illo susurro delectari C*; *blandos audire susurros Pp*; *lenes sub noctem susurri H* milostně šeptání.

**2. susurrus, a, um** šeptavý: *lingua O.*

**Suthul, is, n.** tvrz v Numidii.

**sūtilis, e** [suo] sešitý: *cymba V*; prošitý: *balteus V*; *sutiles coronae O* uvité; *rosae sutiles M* pletence z růží.

**sūtor, ōris, m.** [suo, srov. čes. švec] švec, obuvník.

**sūtōrius, a, um** [sutor] ševcovský: *atramentum C*; subst. **sūtōrius, ū, m.** (anal. podle *praetorius*) bývalý švec: *Turpio s. C.*

**sūtrīnus, a, um** [sutor] ševcovský: *taberna T.*

**Sūtrium, ū, n.** město v Etrurii u *via Flaminia*, nyn. Sutri; adj. **Sūtrīnus, a, um** sutrijský: *ager L*; obyv. **Sūtrīnī, ōrum, m.** Sutrijané.

**sūtūra, ae, f.** [suo] šití; steh: *triplex scutale crebris suturis duratum L* důkladně prošitý.

**suus, a, um** [arch. *souos*, srov. ἑός ze σελός, čes. svůj] **1** přímo a nepřímo reflex. svůj: *uxorem suam interrogavit C*; *ulli si suus esse potest O* ač jestliže může komu býti svým ten, jenž . . .; *suppliciumque suum est O* sama sobě jest mukou; *corpora obruta mole sua O* svou vlastní tíží; *pueros misit, qui uxori suae nuntiarent C* jeho manželce; *incidit in eandem invidiam, in quam pater suus N* jeho otec; zvl. spoj. s *quisque*: *munere quamque (apem) suo urget amor habendi V* každou podle úkolu jí přiděleného pobádá touha po majetku; *suam quisque culpam auctores ad negotia transferunt S* každý svou vinu; s příkl. *-pte* a *-met*: *suapte manu interfici C* vlastní rukou; *suamet scelera occultare S*; jako subst. **sui, ōrum, m.** příslušníci, druzi, přátelé: *nos in bella suos ultor habebit O* jako druhy, pomocníky; *deflent fata suorum O* krajanů; *Catilina deseruit suos C* své lidi; **sua, ōrum, n.** své vlastnictví, majetek: *omnia sua secum portare C*; *civibus sua restituit N* jejich majetek; sing. **suum, ī, n.** svůj majetek: *quid quisque habeat sui C*; *suum illud C* zásada **2** zvl. **a** sm. vlastní, osobní, zvláštní: *viscum, quod non sua seminat arbor V* = *aliena*; *nec his nec illis periculum suum obversatur animo L* vlastní; *sui iuris esse C* býti vlastním

pánem; *vix sua erat O* nebyla sebe mocna; *semper esse suus C* býti vždy svůj = dovésti se ovládati **b** sm. obyčejný, přirozený: *pennas ambo non habere suas O* **c** sm. patřící, náležitý, určený, vyměřený: *pater suo signat honore (sc. eum) V* poctou (jemu) náležitou; *sedibus hunc refer ante suis V* na místo slušné; *suo anno consulem fieri C* v roce zákonem vyměřeném = zákonitým; *struerem suis altaria donis V* = *iustis náležitými*; *magis delectari alienis verbis quam propriis et suis C* **d** sm. přiměřený, vhodný, příznivý: *ventus iturus non suis H*; *habent ventos vela suos O*; *ferunt sua flamina classem V*; *communire suos locos S* vhodná místa; *suo loco na příhodném místě*; *adde preces et sua verba focis O* náležitá; *redit in gyrum, ne sit suus impetus hosti O* aby nepřítel neměl vhodného náběhu; *suo tempore redire C* v příhodný čas **e** sm. nakloněný, přátelský: *populus C*; *vota suos habere deos O*; milý, drahý: *deseruere sui nymphae vineta Timoli O* svého (milého) **T.**

**Sybaris, is, f.** [Σύβαρις] řeka a město v Lukánii, pozd. *Thurii*; **Sybaritis, idos, f.** Sybaritka, jm. básně z doby Ovidiovy.

**Syphaeus, ī, m.** choť Didonin, zavražděný od jejího bratra Pygmaliona.

**sycophanta, ae, m.** [συκοφάντης] **1** udavač; vůb. taškář, darebák **2** pochlebník, příživník.

**sycophantia, ae, f.** [συκοφαντία] (vl. udavačství) pleticha, taškárství, darebáctví.

**Syēnē, ēs, f.** [Συήνη] nejjižnější m. egyptské, nyn. Assuan; **Syēnitēs, ae, m.** Syenit'an: *Phorbas O.*

**Sylēum, ī, n.** [Σύλειον] město v Pamfylíi.

**Sylla,** počtený tvar m. *Sulla*.

**syllaba, ae, f.** [συλλαβή] slabika: *auceps syllabarum H* slovíčkář.

**syllabātim,** adv. [syllaba] po slabkách, přenes. slovo za slovem.

**sylogismus, ī, m.** [συλλογισμός] (logický) úsudek, závěr, syllogismus.

**Symaethus, ī, m.** [Σύμαιθος] Symaitos, řeka ve vých. Sicílii; adj. **Sy-**

**maethius**, *a*, *um* symaithský: *flumina V*, *heros O* = *Acis*; **Symaethis**, *idis*, *f.*: *nympha O*; **Symaethūs**, *a*, *um*: *aquae O* = přítoky Symaithu.

**symbola**, *ae*, *f.* [συμβολή] příspěvek, přínos (k společné hostině).

**symbolum**, *i*, *n.* **symbolus**, *i*, *m.* [σύμβολον n. σύμβολος] poznávací známka, znamení; ≠ vyznání víry.

**symmetria**, *ae*, *f.* [συμμετρία] souměr, souměrnost, úměrnost.

**sympathia**, *ae*, *f.* [συμπάθεια] sympatie, shoda.

**symphōnia**, *ae*, *f.* [συμφωνία] **1** souznění, souzvuk **2** (harmonická) hudba.

**symphōniacus**, *a*, *um* [συμφωνιακός] hudební: *pueri, servi C*; subst. *symphoniaci Romam missi sunt C* hudební sbor.

**Symlēgades**, *um*, *f.* [Συμπληγάδες] dva skalnaté ostrůvky u Byzantia, jež se podle pověsti dříve srážely (συμπλήσσω), ale po proplutí lodi Argo pevně stojí.

**synaxis**, *is*, *f.* [σύναξις] shromáždění; ≠ bohoslužba.

**syndicus**, *i*, *m.* [σύνδικος] právní rádce, ochránce; = <syndik>.

**synedros**, *i*, *m.* [σύνεδρος] člen rady makedonské.

**Synephēbi**, *ōrum*, *m.* [Συνεφηβοί] „Spolujinoši“, Mladí přátelé (název veselohry Caeciliovy).

**synesis**, *is*, *f.* [σύνεσις] chápavost, rozum.

**syngrapha**, *ae*, *f.* [συγγραφή] dlužní úpis, směnka.

**Synnada**, *ōrum*, *n.* město ve Frygii proslulé mramorovými lomy; adj. **Synnadēnsis**, *e* synnadský: *forum C*.

**synodus**, *i*, *f.* [σύνοδος] sbor kněží; ≠ církevní shromáždění, synoda, koncil.

**synōnymia**, *ae*, *f.* [συνωνυμία] souznačnost (slov).

**synopsis**, *is*, *f.* [σύνοψις] přehled.

**Syphāx**, *ācis*, *m.* král numidský za 2. války punské.

**Syrācūsae**, *ārum*, *f.* [Συρακοῦσαι] hlavní město sicilské, nyn. Siracusa n. dříve Siragosa, rodiště Theokritovo a Archimedovo; adj. **Syrācūsius**, *a*, *um* syrakuský: *mensae C*; z metr. příčin **Syrācosius**, *a*, *um*: *urbs O*; **Syrācūsānus**, *a*, *um*: *conventus, lautumiae, mensae C*; obyv. **Syrācūsāni**, *ōrum*, *m.* Syrakusané.

**Syri**, *ōrum*, *m.* [Σύροι], zř. **Syrus**, *i*, *m.* Syrové, obyv. Syrie; jako adj. syrský: *vina, merx H*; **Syrius**, *a*, *um*: *ros Tb nard* = *munus Pp*; *pira V*; země **Syria**, *ae*, *f.* Syrie ve význ. širším i užším a též = Assyrie: *Syriae regem Babylone regnantem Cr*; *Sardanapali, opulentissimi Syriae regis C*; odt. adj. **Syriacus**, *a*, *um* syrský: *praetor, publicani C*.

**syrinx**, *ingis* (ak. *inga*), *f.* [σύριγξ] rákosová píšťala, moldánky. Vl. jm. **Syrinx** nymfa proměněná v rákos *O*.

**syрма** i **sirma**, *atis*, *n.* [σύρμα] vlečka, roucho s vlečkou, jaké nosily osoby v tragediích *M*; odt. meton. tragedie. = <listina s přivěšenou pečetí>.

**Syros**, *i*, *f.* [Σύρος n. Σύρος] kykladský ostrov, rodiště Ferekydovo; adj. **Syrius**, *a*, *um* ze Syru, syrský.

**Syrtis**, *is*, *f.* [σύρτις písčina] písčité mělčiny na sev. pobřeží africkém, *S. maior* a *S. minor*; meton. i krajiny podél Syrt; jako apelat. písčitá mělčina vůbec: *vastas aperit syrtis V*; obr. *S. patrimonii C* mělčina, na které se ztroskotává dědictví.

<**systaticus**, *a*, *um* [συστατικός] představující, doporučující.>

# T

**T.** jako zkratka značí osobní jm. *Titus*.  
<*T. D.* = *Tua Dominatio*>.

**tabella**, *ae, f.* [*tabula*] prkénko, destička, tabulka **1** básn. *quantum fati parva t. tulit O* ‚koušek dřeva‘ **2** spec. **a** pomalované prkénko, obrázek, obraz *a picta t. H*  $\beta$  spec. votivní obrázek, deska (na památku vyvážnutí z nebezpečnosti, srov. *tabula*): *memores* (pamětní) *tabellae O*; *picta t. Tb* **b** tabulka, destička psací, ku psaní n. s nápísem; = zejm. **a** hlasovací destička (tabulka): *tabellas dirimere C*; *iudicia populi magis patronum desiderabant tabella data C* t. j. po zavedení tajného hlasování; = (pl. *tabellae*)  $\beta$  dopis, psaní  $\gamma$  spis, listina; zápis, protokol: *tabellas obsignare* (v. t.) *C*.

**tabellarius**, *a, um* [*tabella*] **1** týkající se hlasování (destičkami), hlasovací, o hlasování: *lex (Cassia) tabellaria C* viz *Cassius* **3** **2** subst. masc. listonoš, posel.

**tābēō**, *ēre, uī*, — [*tabes, tabum*; z koř. \**tā-*, srov. ‚tāti‘, dorské τάξω = ion. - att. τήξω] **1** mokvati: *sale tabentes artus V*; *tabentes genae V* vlhké, uslzené **2** meton. mizeti, chřadnouti: *corpora tabent O*.

**taberna**, *ae, f.* kůlna, bouda; zejm. **a** chatrč, barák, chýše: *pauperum tabernas H* **b** dílna; krám, sklad, skladiště: *t. libraria C*; *tabernae novae L* (na sev. straně fora), *veteres L* (na jižní str. fora); básn. *Durrachium, Adriae t. Ct* tržiště **c** kréma, hospoda, hostinec: *salax t. Ct* **d** v cirku *totas tabernas compararunt C* podloubí (pavlače) pro diváky; — jako vlastní jm. *Tres Tabernae C* místo na Appiově silnici jihových. od Aricie.

**tabernaculum**, *ī, n.* [*taberna*] bouda; zejm. **a** barák, stan (zvl. vyšších důstojníků) **b** význ. sakrál. stanoviště, (pozorovací) stánek při auspiciích (srov. *templum*): *t. capere C* zvoliti.

**tabernarius**, *ī, m.* [*taberna*] kramář, kupčík.

**tābēs**, *is, f.* [*sr. tabeo*] vl. tání **1** konkr. nečistá rozpouštěnina, kal: *t. liquescentis nivis L*; hnís, zkažená krev; jed; nečistota, špína: *cultus ex (po) inluvie tabeque L* **2** **a** hnití, rozklad, tlení: *cadavera t. absumebat L* **b** chřadnutí, úbytě, hubnutí, morění (akt. ipass.): (*Iuliam Tiberius*) *inopia ac tabe longa peremit T*; *quos amor crudeli tabe peredit V* krutě umořila; *oculorum t. T* nemoc; *aegritudo habet (působí) tabem C*; obr. *velut lentae tabis senio victa pertinacia L* rozvedeně dlouhou chorobou a sešlostí umořená **c** meton. (morová) nákaza, mor: obr. *vis avaritiae, veluti t. S*; *infecit ea t. legionum mentes T*; *fori t. T* sudičská nákaza (‚horečka‘).

**tābēscō**, *ere, buī*, — [*tabeo*] **1** tāti, rozpouštěti se, taviti se, jihnouti: *tabuerant cerae O*; básn. mokvati, vlhnouti, zalévati se něčím: *neque assiduo t. lumina fletu cessarent Ct* **2** **a** hnití, tlít: *quaecumque corpora tabuerint O*; metaf. mizeti, ztráceti se: *bis decies tabuit M* dva miliony ‚se seschly‘ **b** chřadnouti, šířati se, mořiti se, trápiti se, hynouti (nemocí i metaf. závistí, láskou, hořem a p.): *desiderio t. C*;  *nolite pati regnum per scelus* (zločinem) *t. S*.

**tābidus**, *a, um* [*tabes*] **1** tající, roztálý, jihnoucí: *tabida nix L*; — obr. *mens tabida facta O*, ‚zjhlá‘ = umořená **2** básn. přičinně mořící, umořující, mořivý: *venenum lentum et tabidum T*; *tabida lues V* morová nákaza; šířající, šířavý, hubící, zhoubný.

**tābificus**, *a, um* [*tabes a facio*] vl. rozpouštějící; metaf. umořující, úporný, šířající: *tabificae mentis perturbationes C*.

**tabula**, *ae, f.* prkno, deska (dřevěná, přenes. vüb.), tabule **1** **a** *flamma corripuit tabulas V*; o troskách lodí (prkna, trámy a p.): *lacerae tabulae O*; *arma virum tabulaeque V* **b** meton. stůl

a stůl peněžoměncův  $\beta$  stůl dražební: *adest ad tabulam C*; meton. dražba **2** pomalované prkno = obraz **a** *tabula (picta)* obraz; přísl. *manum de tabula C* t. j. již dosti (o tom) **b** spec. votivní obraz, jaké zavěšovali zejm. zachráněni trosečníci v chrámech i jinde, s vyobrazením ztroskotání lodi: *t. votiva; nonne animadvertis ex tot tabulis pictis, quam multi vim tempestatis effugerint C* **3** deska psací, ku psaní n. s nápisem (potážená voskem, kamenná n. kovová): hendiad. *ex illis tabulis cerave recitata L* z voskových desk; *laevo suspensi tabulam lacerto H* ‚tabulku‘; *leges XII tabularum* = meton. *XII tabulae* (zákony sepsané od decemvirů) = básn. (*tabulae*) *quas bis quinque viri sanxerunt H*; básn. *solventur risu tabulae H* desky se zákony; podle jiného výkladu prkna tribunálu, na němž byla subsellia soudců, tedy asi ‚soudní tribunál praskne smíchem‘ **4** meton. co jest napsáno (vl. na desce, přenes. vúb.) zápis, spis, listina (ob. pl.): *tabulae publicae* úřední listiny (spec. censorské seznamy občanů, obecní účty, protokoly a p.); = spec. **a** dopis **b** závěť, poslední vůle: *supremae tabulae T*; *tabulae testamenti Cs T* závětní spis; smlouva: *tabulae nuptiales T C* seznam, výkaz: *t. praerogativae C* seznam hlasů; *iis tabulis professus (est), quae ... C* podle (svědectví) těch seznamů ...; *nomen. Sex. Roscii de tabulis exempturum C* ze seznamu proskribovaných **d** zápis, protokol: *alqd in tabulas publicas referre C*; *senatus consultum inclusum in tabulis C* (u nás ‚jen na papíře‘) **e** pl. účty, účetní knihy: *cura tabularum publicarum T* státní účtárna; dlužní knihy (seznamy, výkazy, úpisy): *tabulas novas (exspectas) C* (v nichž by staré dluhy nebyly zapsány).

**tabulārium**, *iī*, n. (vl. adj., sc. *aedificium*) [*tabula*] listovna, archiv: *nec populi tabularia vidit V* t. j. nestaral se o nájemné smlouvy (jež byly ukládány ve státním archivu s jinými důležitými listinami) se státem = netoužil zbohatnouti z obecních nájmu; přenes. *rerum tabularia O* = ‚knihy‘ osudu.

**tabulātiō**, *ōnis*, f. [*tabula*] vl. kladení prken; konkr. patro, podlaha *Cs*.

**tabulātus**, *a, um* [*tabula*] opatřený prkny; subst. **tabulātum**, *ī*, n. lešení, patro, poschodí: *turris tabulatorum quattuor Cs*; = přenes. o révě *summas sequi tabulata per ulmos V* sm. stupňovitě = výše a výše se pnouti.

**tābum**, *ī*, n. [srov. *tabeo*] **1** nečistá tekutina, zejm. zkažená krev, hnis: *palla, tabo munus imbutum H* jedovatou krví (Nessovou), jedem **2** meton. (morová) nákaza, nakaženina, mor: *infecit pabula tabo V*.

**Taburnus**, *ī*, m. pohorí na hranici Samnia a Kampanie, tvořící již. stranu kaudijských soutěsek.

**taceō**, *ēre, uī, itum* mlčeti, nemluvíti (op. proti řeči, srov. *sileo*) **a** abs.; = metaf. o tichu: *tacet omnis ager V*; *tacet nox Ct*; *tacentes loci T*; význam. zaniknouti, potuchnouti, přestatí **b** t. *alqd* (klas. jen ak. neutr. pronom.; těž acc. c. inf. a nepř. ot.) n. *de re* o něčem, s mlčeti něco, pomlčeti o něčem, za mlčeti něco: *dicenda tacenda locutus H*, o všem možném i nemožném; básn. litot. *non taceri* býti slaven, oslavován, rozhlašován: *attonito* (v. t.) *non taceare sono O*. Part. *tacitus* význam. adj. v. t.

**Tacfarinās**, *ae, m*. Numid ve vojště římském, jenž později zběhl od Římanů, zosnoval několikeré povstání proti nim, až byl r. 24 n. l. přemožen a v boji padl *T*.

**Tacita**, *ae, f.* [*tacitus*] (sc. *dea*) ‚Mlčící‘ bohyně (= *Muta*); ztotožněna jako bohyně podsvětní s matkou Larů Larou n. Larundou (viz *Lara*) *O*.

**tacitē**, adv. [*tacitus*] mlčky; = metaf. potichu, tiše; nepozorovaně: *anni t. labentis O*.

**taciturnitās**, *ātis, f.* [*taciturnus*] **1** mlčelivost, zamlklost, nemluvnost, málomluvnost **2** mlčení.

**taciturnus**, *a, um* [*taceo*] **1** mlčelivý, zamlklý, nemluvný; málomluvný; mlčící, tichý (často metaf. o věcech): *t. amnis H*; o knize *lineas pascas t. H* mlčky (t. j. nečtená); *taciturna obstinatio N* my obráceně zatvrdelé mlčení.

**tacitus**, *a, um* [*taceo*] **1** pass. smlčený, zamlčený; o čem se nemluví;



praed. mlčky, beze zmínky **a** *tacitum ferre* (v. t. B III 2) *alqd L*; *quis te tacitum relinquat V* = kdo by o tobě pomlčel **b** metaf. tichý; tajný, skrytý, nepozorovaný *a tacito agmine profectus L* potichu dav se na pochod; *tacitum vulnus V, furtum O*; = subst. *tacita suspicionum T* skryté podezření **β** mlčky ujednaný (přijatý, zachovávaný): *tacitae indutiae L* s tichým souhlasem (zachovávané) **2** akt. mlčící, zamklý, „němý“, praed. mlče, mlčky **a** *tacitae Amyclae V* (v nichž po několikerém zbytečném poplachu bylo zakázáno mluvit o nepříteli, což se stalo městu osudným); *tacita virgo H*; litot. *pro reis non t. H* nemlčící, jde-li o prospěch obžalovaných **b** meton. pohřížený v mlčení = zamýšlený, praed. v myšlenkách: *legentem aut tacitum H*; *taciti ventura videbant V* **c** metaf. význ. tichý, němý: *totum pererrat luminibus tacitis V* mlčícíma = mlčky; *tacita provincia C, nox O, maestitia L*; *tacitae ambages* (v. t.) *L*; prolept. *sustinuit tacitas amnis aquas O* že ztichly; = subst. *surgens per tacitum Ganges V* tichým tokem, tiše; = význ. nehlučný, nepozorovaný: *tacito pede O*.

**Tacitus, ī, m.** cognomen v rodě Korneliů; zejm. *P. Cornelius Tacitus*, slavný dějepisec římský (\* asi r. 55 n. l. v Interamně v Umbrii, žil do počátku vlády Hadrianovy).

**tactiō, ōnis, f.** [*tango*] dotek; *quid tibi nos* (ak.) *tactioſt? Pt* = *quid nos tangis?* proč se nás dotýkáš?; = pl. hmat *C*.

**tactus, ūs, m.** [*tango*] **1** dotýkání, dotknutí, dotek: *abstulit tactu pater V* nedotkl se; *tactu viriles virgineo removete manus O* nedotýkejte se rukama . . . dívky; (*tactū* u adj. jest 2. sup. od *tango*: *mala tactu vipera V* na dotek, při doteku, k doteku a pod.) **2** meton. **a** účinek (něčího doteku): *solis, lunae t. C* **b** hmat: (*testimonio*) *tactūs et oculorum C*. Bývá zaměňováno s *tractus* v. t.

**Tadius, jméno řím. rodu;** zejm. **1** *Q. Tadius*, přítel a společenec Verrův **2** *P. Tadius*, důvěrník a legát Verrův na Sicílii *C*.

**taeda, ae, f.** [snad z ak. *δαίδα* od *δαίς*] **1** louč, smolnice, dračka: kolekt. *picem*

*sulphure et taeda mixtam S* se (zapálenými) loučemi; = meton. borové (sosnové) dříví, borovice, sosna: básn. *per urbem Afer ceu flamma per taedas equitavit* (zeugm.) *H* jako plamen v borovém lese (řádí) **2** meton. pochodeň **a** *Furiarum taedis C* **b** spec. svatební pochodeň (jakých se užívalo, když byla vedena nevěsta v průvodu do domu ženichova) *a expectet pueros pinea t. dies O* **β** meton. svatba, sňatek: *nec coniugis umquam praetendi* (v. t.) *taedas V*; *Romani ducis coniunx taedae non bene fisa O* na sňatek s vůdcem; = básn. milenka, láska *Pp*.

**taedet, ēre, taedit** (= *taesum est* n. ob. *pertaesum est*), slov. neosobně *t. me* (ak.) *alcis rei* (n. inf.) oškliví se, hnusí se, protiví se, nelíbí se mi něco, mrzí mě (omrzelo mě) něco, mám dost něčeho, nechce se mi; jsem nespokojen něčím; mám n. cítím ošklivost, odpor, nechut' k něčemu, proti něčemu.

**taedifer, fera, ferum** [*taeda* a *fero*] nescoucí pochodeň: *taedifera dea O* (= *Demeter*, jež hledala s hořící pochodní v ruce po světě Persefonu, unesenou do podsvětí).

**taedium, ī, n.** [*taedet*] (básn. často pl. význ. sg.) ošklivost, hnus, odpor, nechut', nelibost (*alcis rei* k něčemu, proti něčemu, před něčím), omrzelo st něčeho, z něčeho, nad něčím, nuda: *taedia fieri de carmine vobis reor O* že báseň vás nudí; *nuper sollicitum quae mihi t. (sc. eras) H* působilas mi nepokojnou nechut'; *t. alcis rei me capit* = *t. capio* hnusí se, protiví se mi něco, mrzí (n. omrzelo) mě něco; *taedio rerum advorsarum S* z omrzlosti nad svými neúspěchy; *me taedia lucis habent O* omrzelosť života mě jímá, zmocnila se mne; abs. *fato aut taedio (sc. vitae) occidit T*.

**Taenarum, ī, n. n. Taenarus, ī, m.** [*Ταινάρων* n. *Ταινάρως*] Tainaron n. Tainaros, nejjižnější mys peloponneský a osada na poloostrově Taygetském (nyn. mys Matapan) se slavným chrámem Poseidonovým; podle bájí byl tam jeden ze vchodů do podsvětí, odt. básn. personif. jako božstvo podsvětí: *invisi Taenari sedes H*; patronym. **Taenaridēs, ae, m.** Tainarān = Lakon (t. j. Hyakinthos) *O*; = adj. **Taenarius, a, um** (fem. též **Taenaris, idis**)

[Ταινάριος] tainarský; básn. význ. **a** lakonský, spartský (zejm. o Heleně a Poseidonovi) **b** podzemský, podsvětí: *Taenaria vallis* *O* t. j. podsvětí.

**taenia**, *ae* (abl. pl. *taenīs* *V*) *f.* [ταινία] stuha, stužka.

**taeter**, *ira*, *trum* [taedet] ošklivý, hnusný, odporný, ohavný, ohyzdný, šeredný; hrozný (vl. i metaf. sm. mrav.).

**taetrē**, *adv.* [taeter] ošklivě, hnusně, ohavně, šeredně.

⟨**taetricitās**, *ātis*, *f.* [taeter] ošklivost, odporost.⟩

**tagāx**, *ācis* [tago = tango] (arch.) ne-nechavý, zlodějský, dlouhoprsták.

**Tagēs**, *ētis* n. **Tagēs**, *ae*, *m.* v etruské báji Jovův vnuk, jenž povstal ze země v podobě chlapce a vyložil Etruskům umění věštiti z vnitřností žertev.

**tagō** arch. = *tango*: *neque te tago* *Pt.*

**Tagus**, *ī*, *m.* **1** řeka na Pyrenejském poloostrově, nyn. Tajo (Tejo) **2** vlastní jm. mužské *V*.

**tālāris**, *e* [talus] kotníkový, na kůtkách, po kotníky (sahající): *t. tunica* *C*; - subst. **tālāria**, *um*, *n.* obvaz, obinadlo na kůtkách, okřídlené střevice (jaké dávají básníci zejm. Hermovi, Perseovi a Athéně): *aura refert ablata t. plantis* *O* (o Atalantě); obr. *t. videamus* *C* vl. opatřme si ... t. j. pomýšlejme na útěk.

**tālārius**, *a*, *um* [talus] kotníkový, po kotníky (sahající): meton. *ludus t. C* druh divadelních představení, nazvaný podle roucha herců, splývajícího až po kotníky, rozpustilé divadlo.

**Talassīō**, *ōnis*, *m.* n. **Talassius** (**Talāsīus**), *ī*, *m.* pův. snad jméno božstva vzývaného při svatebních obřadech, srov. *Hymenaeus*; odt. svatební pozdrav, provolávaný novomanželům, jehož původ samým Římanům nebyl jasný; podle Livia vl. jméno senátora, jemuž nesli jednu z uloupených Sabine.

**tālea**, *ae*, *f.* [srov. τᾶλαια, τηλεθάω, θάλλω] vl. proutek, odnož, sazenice; - přenes. **a** kolík: *taleae pedem longae* *Cs* **b** kovový prut, roubík: *utuntur taleis ferreis pro nummo* *Cs*.

**talentum**, *ī* (gen. pl. ob. *talentum*), *n.* [τάλαντον vl. váha] talent, řecká jed-

notka váhy = (podle rozličných států) 20 až 40 kg (attický t. = 26 kg); odt. početní jednotka měny t. j. hodnota množství stříbra, vážícího 1 talent.

⟨**talerus** viz *thalerus*.⟩

**tālīō**, *ōnis*, *f.* odplata (stejným) za provinění na životě nebo na zdraví člověka.

**tālis**, *e* [s pronom. *t-*, srov. τό, čes. to] takový (v rozlič. význ. jako v češt., korrelat. *qualis*): *t. ... atque (ac)* takový ... jako; *t. ... ut (qui)* s větou výsl. takový ... že; takovýto.

**talpa**, *ae*, *f.* (*m.* *V*) krtek.

**tālūs**, *ī*, *m.* [z \**taxlos*, srov. *taxillus*] **1** kotník, kůtko, hlezno: *usque ad talos demissam purpuram* *C*; *talos a vertice ad imos* *H* od hlavy k patě; obr. *cadat an recto stet fabula talo* *H* či pevně stojí = obstojí, udrží se na jevišti; - synekd. pata **2** (hrací) kostka (*ἀστράγαλος*, pův. skutečná zanátrní kůstka dobytka, pozd. kostka stejného tvaru i ze slonoviny n. ze zlata; 4 rovné stěny byly označeny body v počtu 1, 3, 4, 6, dvě oblé byly bez označení, srov. *tessera*; vrhalo se obyč. 4 kostkami a nejlepší hod byl, při kterém se ukázala všechna 4 čísla).

**tam**, *adv.* [s pronom. *t-* tak, tak] velice, tou měrou (vytýká stupeň vlastnosti n. děje, kdežto *ita* způsob; korrelat. *quam*) obyč. u adj. a adv., zř. u sloves a subst.; často následuje věta výsl. s *ut (qui, quin)*: *t. ... quam* (právě) tak (= tak velice, tak jistě) ... jako; *non t. ... quam* ne tak ... jako (spíše): (*Demosthenes*) *non t. dicax fuit quam facetus* *C*; - arch. a básn. *t. magis ... quam* *magis* *V* tím více ... čím více; - se superl. *quam quisque pessime fecit, t. maxime tutus est* *S* čím špatněji jednal, tím jest bezpečnější.

**Tamasus**, *ī*, *f.* [Τάμασος] město na Kypru v krajině bohaté mědí (u Homéra *Ταμέση*); odt. adj. **Tamasēnus**, *a*, *um* tamaský *O*.

**tam-diū**, *adv.* tak dlouho, po tak dlouhý čas (korrelat. *quamdiu*),

**tamen**, *adv.* a spojka odpor. [*tam*] **1** přece, ale přece, přece však, přesto, nicméně, však (obyč. po větě připoušt. smyslu, jež jest někdy vyjádřena zkráceně participiém, adjektivem n. předl. pádem anebo není vyjádřena a vyplývá ze souvislosti): *capitis ab-*

*solvitur, multatur t. pecuniā N; in variis voluntatibus* (přes různost smýšlení) *regnari t. omnes volebant L; ut in adverso loco victor t. fuisset S; neque t. a přece ne, přece však ne, ale ne; ita t. ut . . . ale (přece) tak, že . . .: equites hostium cum equitatu nostro conflixerunt, ita t. ut . . . Cs; si t. buď jestliže přece nebo ale jen jestliže 2* druhdy nabývá *t. ze souvislosti omezovacího význ. a spoň, zejm. ve spojení si (non) . . . (at) t.: si ipse (muneribus) facile careret, liberis t. prospiceret N; si parvulus aulā luderet Aeneas, qui te t. ore referret, non deserta viderer V.*

**tamen-etsi**, spojka připouštěcí, ačkoli (= *tametsi*) básn. u C.

**Tamesis, is** (ak. *im*) Cs n. **Tamesa, ae T m.** řeka v Britannii, nyn. Temže.

**tam-etsi**, spojka připouštěcí [srov. *tamen-etsi*] ačkoli, ač, jakkoli, třeba i (obyč. s ind.); v závěti bývá korrelat. *tamen*); - abs. na začátku věty hlavní s význ. opravovacím a omezovacím ačkoli, než, avšak, a přece: *t. quae est ista laudatio C; t. iam dudum ego erro C.*

**Tamphilus**, cognomen v rodě Baebii; adj. **Tamphilianus, a, um** Tamfilův N.

**tam-quam** n. **tan-quam**, adv. a spojka přirovnávací **1** u jednotliv. výrazů tak jako, jako: *naturam optimam ducem t. deum sequimur C; jakoby: ipsos induxi loquentes, ut t. a praesentibus coram haberi sermo videatur C 2 ve větách konj. = klas. *t. si . . .* jako kdyby, jako by: *t. non idem ubique di immortales sint L; věta přirovn. bývá zkrácena part.: restitere Romani t. caelesti voce iussi L* jako by jim bylo rozkázáno.*

**Tanager, grī, m.** řeka v Lukánii, víévající se do Silaru V.

**Tanagra, ae, f.** [Τάναγρα] město v jihových. Boiotii nad Asopem; adj. **Tanagraeus, a, um** [Ταναγραῖος] tanagerský, z Tanagry.

**Tanais, is** n. *idis* (ak. *im* n. *in*, *abl. ī*), *m.* [Τάναϊς] **1** jméno několika řek **1** = Don (u básníků spojovaný s představou nejzazšího, nehostinného severu a barbarských Getů, Skythů i báječných Hyperboreů) **2** = *Iaxartes*, nyn. Sir-Darja **Cr 3** řeka

ve vých. Numidii **S II** vlastní jm. mužské; zejm. vykleštěnec, prý propuštěnec Maecenatův H.

**Tanaquil, ilis, f.** choť Tarquinia Priska.

**Tanaum, ī, n.** záliv v Britannii (podle někt. nyn. Firth of Tay, u něhož město Dundee) T.

**tandem**, adv. [z *tam-dem*] **1** konečně (jednou), konečně přece, přece tedy (o ději dlouho očekávaném a žádoucím): *ut t. aliquando timere desinam C; venisti t. V*, tedy **2** v otázkách konečně, přece, jenom, jen, pak (naznačuje podiv, nevoli a p.): *quo usque t. C* jak dlouho jen ještě; *quo sub caelo t. iactemur V* (to) jen.

**Tanētum** n. **Tannētum, ī, n.** osada v Gallii předpádské mezi Parmou a Mutinou L.

**Tanfāna, ae, f.** germánská bohyně, jejíž posvátný háj byl v území Marsů (staroněm. Zanfana).

**tangō, ere, tetigī, tāctum** [srov. ταταγών] dotýkati se (*alqd* něčeho) **1 a** v l. hmatati něco, sahati na něco, zavaditi o něco: *eas (res) cernimus, audimus . . . tangimus C; sup. tactu* u adj. při doteku, na dotek, na ohmat: *pálpebrae molissimae tactu C* (viz i subst. *tactus*); - obr. *minaces turpe solum tetigere mento H* t. j. hanebně se pokořili; *melius non t. (sc. me) H* (význ. nedrážditi mne) **b** zasáhnouti a význ. bít, udeřiti do něčeho: *de caelo tactus* zasažený bleskem ***β t.*** *alqd rē* obestříti, obklopiti, spec. pokropiti, podkouřiti a p. něčím: *medicamine tactae comae O; tacta fumanti sulfure ovis O c* dotýkati se něčeho a bráti si z toho: *de praediis nec attigit nec tacturus est quisquam C; okoušeti: Satyri tetigere saporem O; superiorum t. mensas O* jísti u stolu bohů **d** stýkati se: *adeo, quod tangit, idem est O; - odt. přenes. sahati až k něčemu, sousediti, hraničiti s něčím: (fundī) Tiberim tangunt C; ut villa Tusculi tangat moenia H 2 metaf. **a** dotknouti se něčeho a při pohybu = dojít, dostoupit, dospět, dostat si se k něčemu, vstoupit, vkročit, vystoupit na něco, o lodích přistáti: *ut celeri passu Cremeram tetigere O β* o činnosti dáti se do něčeho,*

začítí něco, zabývati se něčím: *aversis utinam tetigisset carmina Musis O*; trpně zažítí, pocítítí: *talis t. curas V* γ řečí dotknouti se, připomenouti, zmíniti se: *leviter unum quidque tangam C* **b** dotknouti se někoho, dojmouti, jímati, pohnouti; působiti na někoho; zachvátití, zasáhnouti něčím: *religione tactus L* byv jat posvátnou bázni; *tetigerat animum memoria nepotum L* „prošlehla“ myslí, vynořila se, vyvstala v myslí; *cor tetigisse* (perf. o dokonavosti) *querella H C* napáliti, ošiditi: *senem esse tactum triginta* (o třicet) *minis* básn. u *C*.

**Tannētum** viz *Tanetum*.

**Tantalus** n. **Tantalos**, *ī*, *m*. [Τάνταλος] syn Diův, král lydský, otec Pelopův a Niobin; za to, že prozrazoval tajemství bohů, jež byl zaslechl jako host na Olympu, a zvláště že předložil bohům k jídlu svého syna Pelopa, zkoušeje jejich vševědoucnost, byl potrestán v podsvětí věčným hladem a žízni; patronym. **Tantalidēs**, *ae*, *m*. Tantalovec, potomek (syn, vnuk) Tantalův (na př. Pelops, Atreus, Agamemnon, Orestes); **Tantalīs**, *idis* n. *idos*, *f*. Tantalovna (zejm. Niobe); **Tantalides matres O** matky potomků Tantalových (= ženy provdané do rodu Tantalova, na př. Hippodameia); – adj. **Tantaleus**, *a*, *um* Tantalův, tantalský.

**tantillus** = klas. *tantulus* v. *t*.

**tantisper**, adv. [*tantus a -per*] tak dlouho, po tak dlouhou dobu, do té doby **a** ob. s násl. větou s *dum* . . . až, dokud (by) ne: *latendum t. (censeo), dum effervescit haec gratulatio C* **b** abs. po tu dobu, v té době, zatím: *t. tutela muliebri res Latina puero stetit L*.

**tantopere**, adv. [*z tanto opere*] (vl. s tak velkým úsilím) tak velice (Ize překl. i tak horlivě, tak dobře a p.), tou měrou, tolik.

**tantulus**, *a*, *um* [*tantus*] tak malý (maličký, nepatrný), tak skrovný; subst. **tantulum**, *ī*, *n*. taková maličkost, (jen) tak málo (maličko, skrovně), jen tolik (*alcis rei* něčeho): *si t. morae fuisset C*; *ne t. quidem commotus est C* ani „takhle“; *cur (bona) tantulo venierint C* za tak nepatrnou cenu, tak lacino, za babku.

**tantum**, **tantummodo** viz *tantus*.

**tantus**, *a*, *um* [*z \*tam-to-s* od *tam*; srov. *quantus* od *quam*] **I** adj. **1** tak veliký, takový (tak znamenitý, důležitý, vzácný, mocný, slavný, nesnadný, hrozný a p.) buď abs. n. s korrelat. *quantus* (jak veliký n. ob. jak) n. s větou výsledek. (*ut, qui, quin*): *tanta pecunia C* tolik peněz; *quae tanta insania? V* jaký to nerozum; subst. *tantium victor O* nad takovými muži; druhy uvádí ve způsobu zvolání odůvodnění předcházející věty: *omnis invidia dilapsa foret: tanta vis gratiae regis erat S*; *obstipuerunt animi; tantorum terga boum rigeabant V* **2** s omezením jen tak veliký = tak malý: *provinciarum vectigalia tanta sunt, ut iis vix contenti esse possimus L* **II** neutr. subst., druhy s platností příslovčí **1** nom. a ak. sg. **tantum a** tak velice, tolik (tak veliký počet, taková síla, spousta a p.), adv. tak daleko, tak dalece, (až) potud, tou měrou, tak: *t. abest* (v. t.), *ut*; *t. posse* míti tak velikou moc; *numero (equitum) alterum t. adiecit L* ještě jednou tolik; *in quo uno t. esset, ut . . . N* jediný tolik vážil = měl tak veliký význam; *in t.* do té míry, tak velice, tak daleko; – gen. partit. *t. sanguinis O*; často překládáme souřad. přívl.: *t. periculi Cs* tak veliké nebezpečení; *t. licentiae L*; *quis t. fati* (v. t. 2 b β) *credat habere locum O* **b** s omezením *a* jen tak velice, jen tolik = tak málo; adv. jen tak daleko, jen potud, jen tak: *t. sibi persuaserant, quantum natura admonente cognoverant C*; *t. indulsit dolori, ut eum pietas vinceret N*; *praesidii t. est, ut ne murus quidem cingi possit Cs* β toliko, jediné, jenom, jen, pouze: *hoc t. Ascanius* (sc. *dixit V*); v téměř význ. spojeno *t. modo* (n. **tantummodo**) (ale *cum dixisset tantum modo, ut vos exaudire possetis Cs* jen tak hlasitě); *non t. (tantummodo L) . . . sed (verum) etiam* netoliko . . . nýbrž i; u imperat. a konj. *t. patrias ne posceret arces O = modo ne* jen aby ne . . .; věta vyjádřena adj. *cum Poeni aliam conditionem, t. modo aequam, peterent S* jen aby byla spravedlivá = jen když bude . . . γ *tantum non* právě tak že ne = bezmála, málem, skoro, téměř:

*cum vineae t. non iam iniunctae moenibus essent* L *ō tantum quod* jen, sotva, právě: *t. quod ex Arpinati veneram, cum mihi a te litterae redditae sunt* C (ale *t. quod hominem non nominat* C toliko že ne = jen tak že ne); - básn. v témž význ. i samo *t.:* *serta t. capiti delapsa* V právě **2** gen. sg. **tanti** jako gen. ceny: *t. facere* tolik si vážiti, ceniti; *t. esse* za tolik státi, tolik platiti, míti tak velikou cenu, přenes. býti tak důležitý, státi za to: *frumentum t. fuit* C bylo tak drahé; *est mihi t. huius invidiae tempestatem inire* C **3** abl. sg. **tantō** jako abl. míry o tolik, o to, tím (často s korrelat. *quanto* oč, čím) u kompar. a sloves n. adv. srov. význ.: (*malī moles*) *t. potentior arte est* O; podle lidové mluvy *poma mirata est, tanto que, potentior!* *inquit* O (sc. *es, quam opinata eram*) asi naše „a ty — všechna čest!“; *t. praestitisse ceteros imperatores, quanto . . . N;* *t. ante (post)* o tolik dříve (později), před tak dlouhou dobou (po . . .).

**tantus-dem, tantadem, tantundem** [srov. *idem* z *\*is-dem*] právě tak veliký; klas. jen neutr. **tantundem** jako subst. (nom. a ak. též význ. adv.) tolikéž, právě tolik (abs. n. s korrelat. *quantum*): s gen. partit. *t. viae* C stejně daleko s gen. pretii *voluntatem decurionum tantidem quanti fidem suam fecit* C vůle . . . právě tolik dbal, jako . . .

\***tapēs, ētis, m.** [τάπης] (u V ak. pl. *ās*, abl. *ibus* i *īs*; k pl. neutr. **tapētia** [ταπήτια k ταπήτιον] utvořen sg. **tapēte, is, n.** koberec, čaloun, příkrývka.

**Tāprobanē, ēs, f.** [Ταπροβάνη] indický ostrov, nyn. Ceylon O.

**Tarbelli, ōrum, m.** Tarbellové, kmen v jihozáp. Aquitanii Cs.

**Tarchō(n), ōnis, m.** vůdce Etrusků, spojenec Aeneův V.

**tardē, adv.** [tardus] **1** a zdlouhavě, váhavě, zvolna, volně, pomalu, loudavě: (*stellae*) *tum celerius moventur, tum tardius* C; *t. mitescunt, cito proveniunt (fruges)* T **b** pozdě: *triennio tardius* C; *hospes tardius adveniens* H **2** metaf. rozvážně, s rozvahou: *t. concederet, quod datum non adimeretur* T.

**tardigradus, a, um** [tardus a gradior] zvolna kráčejší, zdlouhavý, loudavý básn. u C.

**tardipēs, pedis** [tardus a pes] zvolna kráčejší: o Hefaistovi *t. deus* Ct těžko chodící, chromý.

**tarditās, ātis, f.** [tardus] **1** zdlouhavost, váhavost, loudavost (vl. při pohybu, metaf. v jednání): *ne tarditatibus utamur in ingressu* C abychom se při chůzi příliš pohodlně neloudali; *excogitandi et loquendi t. C* v myšlení a řeči; obr. *t. veneni* T = zdlouhavé účinkování; zdržování, průtah: *bello adfert tarditatem et moram* C **2** metaf. (duševní) lenost, tupost, lhostejnost.

**tardiusculus, a, um** [tardus] poněkud (n. trochu) zdlouhavý, pomalý; metaf. těžce chápavý.

**tardō, āre, āvi, ātum** [tardus] **1** trans. činiti zdlouhavým, zdržovati, zdržovati, meškati (vl. při pohybu, metaf. v jednání) **a** *equites angustiis ad insequendum (v . . .) tardabantur* C; *ut reliqui timore propius adire tardarentur* Cs ze strachu váhali; (*libidines*) *matris reverentia tardaverat* T držela na uzdě **b** vaditi, překážeti něčemu, tížiti, stěžovati něco: *ascensum t. Cs; nec me lacrimae tardarunt, quin* O; *nullo tardatus vulnere fugit* O = nic mu nevadila rána při útěku; *tardante sagittā genua impediunt* V kolena ochromena ranou; *zbavovati sil, ochromovati: gelidus tardante senecta sanguis hebet* V pod tíhou stáří **2** intrans. prodlévati, váhati: *numquid putes tardandum esse nobis* C.

**tardus, a, um** **1** zdlouhavý, váhavý, volný, loudavý, liknavý (vl. při pohybu, metaf. v jednání; abs., *ad rem* k něčemu, v něčem) **a** *t. asellus* V; *t. rē* zdržovaný, zdržený, ochromený něčím: *vulnere t. VO*; praed. pomalu, zvolna: *tarda volentia plaustra* V; *mihi tarda fluunt tempora* H; *tarda sunt, quae in commune expostulantur* T příliš se vleče (dlouho nepřichází); básn. *tarda tela* O zdlouhavá tkanina (= pomalu přibývající) **b** metaf. **a** o čase zdlouhavý, dlouho trvající, dlouhý: *tardi menses* V (t. j. letní, kdy jsou dni dlouhé); trvalý: *t. sapor*

*V* β váhavý, opožďující se, nedbalý, líný: *utilium t. provisor H γ* (duševně) líný, tupý: *tardum ingenium C c* básn. přičin. zdoluhavý, malátný význ. zdoluhavým činící, zdržující, ochromující, zmalátnující, otupující: *tarda podagra H, senectus V; tarda et contraria bellum inchoaturo T* věci, jež zdržovaly a překážely (tomu, kdo... =) početí války **2** časově loundavý, pozdě přicházející, pozdní: *quae tardis mora noctibus obstat V* (t. j. letním); *tardiora fata H; semoti prius tarda Necessitas leti H; ad sidera t. eas O; tarda sit illa dies O* necht' přijde pozdě.

**Tarentum**, *ī, n.* [Τάρων] **1** bohaté přístavní a obchodní město v Kalabrii, založené od spartských Partheniů, nyn. Taranto; adj. **Tarentinus**, *a, um* tarentský; subst. **Tarentini**, *orum, m.* Tarentané; **Tarentilla**, *ae, f.* „Dívka z Tarentu“ (název komedie Naeviovy) **2** (psáno, též **Terentium**) místo v severní části Martova pole u Tiberu s podzemním oltářem, na němž byli uctíváni Dis pater a Proserpina nočními bohoslužbami (*ludi Tarentini*), z nichž se vyvinuly *ludi saeculares*.

**Tarpēius**, *a, um* **I** tarpejský: *mons T* podle svědectví Varronova starší název pro pozd. *mons Capitolinus*; *Tarpeium saxum* (skála) *n. rupes Tarpeia* (odkud byli shazováni zločinci); = význ. kapitolský: *T. pater Pp (= Iuppiter)* **II** podle pověsti jméno rodu řím.; zejm. **Tarpeia**, *deera Sp.* Tarpeia, velitele na Kapitoliu za války se Sabiny (za Romula); zradila tvrz nepřátelům, ale sama byla od nich usmrcena *L.*

**Tarquinii**, *orum, m.* město v jižní Etrurii, nyn. Corneto; = adj. **a Tarquinius**, *a, um*; subst. mask. jméno dvou králů římských, *L. Tarquinia Staršího (Priscus)* (jehož otec Demaratos se prý usadil v Tarquiních, uprchnuv z Korinta) a *L. Tarquinia Hrdého (Superbus)*; adj. (též **Tarquiniānus**, *a, um*) Tarquiniův, rodu Tarquiniovy: *nomen Tarquinium L* jméno „Tarquinius“; *factio Tarquiniāna L* **b Tarquiniēnsis**, *e* tarquinijský, z Tarquinii; subst. **Tarquiniēnsēs**, *ium, m.* Tarquiniáné, obyvatelé Tarquinii.

**Tarquitius**, jméno rodu římského; zejm. *T. Priscus*, jenž napsal knihu o nauce etruských haruspiků. Odt. adj. **Tarquitiānus**, *a, um* Tarquitiův.

**Tarracina** (též **Terracina**), *ae n.* **Tarracinae**, *arum, f.* město v již. Latii při silnici Appiově v bývalém území Vol-sků, starší Anxur, nyn. Terracina; adj. **Tarracinēnsis**, *e* tarracinský, z Tarraciny; subst. **Tarracinēnsēs**, *ium, m.* Tarraciáné, obyvatelé Tarraciny.

**Tarracō**, *ōnis, f.* přímořské město v Hispanii sev. vých. od ústí Ebra (nyn. Tarragona), hlavní město sev. vých. části Hispanie, zv. *provincia Tarracōnensis*; adj. **Tarracōnēnsis**, *e* tarrakonský, v Tarrakoně, z Tarrakony; subst. **Tarracōnēnsēs**, *ium, m.* Tarrakonáné, obyvatelé Tarrakony.

**Tarsus**, *ī, f.* [Ταρσός] hlavní město v Kilikii nad řekou Kydnem; adj. **Tarsēnsis**, *e* tarský, v Tarsu, z Tarsu; subst. **Tarsēnsēs**, *ium, m.* Tarsané.

**Tartarus**, *ī, m.* *n.* básn. pl. **Tartara**, *orum, n.* [ὁ Τάρταρος ἢ τὰ Τάρταρα] **Tartaros**, myth. část podsvětí, kde hříšníci trpí své tresty, peklo; synekd. podsvětí; meton. **a** bůh podsvětí, Hades **b** smrt: *remorari Tartara O; nec Tartara sentit O* t. j. neumírá; adj. **Tartareus**, *a, um* **1** pekelný, metaf. děsný, příšerný, hrozný, strašný **2** podsvětí: *sorores Tartareae V (= Furiae); T. custos V (= Cerberus)*.

**Tartēs(s)us**, *ī, f.* [Ταρτησός] stará foinická kolonie v jižním Španělsku (= pozd. Hispalis nad řekou Baetis *n.* podle jiných přímořské město Carteia v průlivu Gibraltarském); adj. **Tartēs(s)ius**, *a, um* tarteský, z Tartessu: *L. Cornelius Balbus T.* (poněvadž pocházel z Gad v Hispanii); básn. význ. hispanický, západní: *sparserat Tartessia litora Phoebus O.*

**Tarusātēs**, *ium, m.* keltský kmen v jihozáp. Aquitanii *Cs.*

**Tatius**, *ī, m.* vlastní jméno mužské: *Titus T.*, král sabinský, později spoluvládcem Romulův.

**Taulantii**, *orum, m.* illyrský kmen v krajině kolem Dyrrhachia *L.*

**Taunus**, *ī, m.* pohoří sev. od ústí Mohanu.

**Taurasia**, *ae, f.* město v Samniu; odt. **Taurasinī, ōrum, m.** obyvatelé Taurasie.

**taureus, a, um** [taurus] býčí, volský, hovězí: *taurea terga O* == huben, bubínek.

**Taurī, ōrum, m.** skythský kmen na nyn. poloostrově Krymu (zv. *Chersonesus Taurica*); meton. o zemi země Taurů, Taursko: *locus in Scythia, Tauros dixere priores O*; adj. **Tauricus, a, um** taurský: *Taurica ara O* (v zemi Taurů byly Artemidě přinášeny lidské oběti; srov. vypravování o Ifigeneii, Orestovi a Pyladovi).

**tauriformis, e** [taurus a forma] podobný býku, s býčí hlavou: *t. Aufidus H* (jak bývali zobrazováni bohové řek).

**Tauriī ludi** náboženská slavnost, konaná v cirku Flaminiově na počest podzemských božstev (jinak neznámá) *L.*

**Taurinī, ōrum, m.** ligurský kmen při horním Pádu s hlavním městem *Augusta Taurinorum*, nyn. Turin (Torino); adj. **Taurinus, a, um** taurinský.

**taurinus, a, um** [taurus] tuří, býčí, volský: *auratus taurino cornua voltu Eridanus V* (jako bůh řeky; srov. k *taureus*).

**taurobolium, iī, n.** [ταυροβόλιον] (obětní) zabíjení býka.

**Tauroīs, oentis** (ak. *oenta*), *m.* [ταυροίς] bohatý býky] přímořská pevnost jihových. od Massilie *Cs.*

**Tauromenium, iī, n.** (ak. *O Tauromenum*, podle jiného čtení *Tauromenēn* od nom. \**Tauromenē, ēs, f.*) město na vých. bř. Sicilie, sev.-vých. od Etny, nyn. Taormina; adj. **Tauromenitānus, a, um** tauromenský; subst. **Tauromenitāni, ōrum, m.** Tauromeňané, obyvatelé Tauromenia.

**Tauropos, i, f.** [ταυροπόλος = prohánějící býky] příjmení Artemidino zejm. v Amfipoli *L.*

**1. taurus, i, m.** [srov. ταῦρος, čes. „tur“] tur, býk, vůl; meton. volská kůže, hověžina: *tribus intextum tauris opus V*; = souhvězdí Býka.

**2. Taurus, i, m.** pohoří v již. části Malé Asie: *Tauri Pylae C* průsmyk mezi Kilikií a Kappadokií.

**taxātīō, ōnis, f.** [3. *taxo*] odhad.

**taxillus, i, m.** [demin. od *talus*; podle *C talus z taxillus*] kostička, špalíček.

**1. taxō, āre, āvī, ātum** [tango] vl. ohmátavati; metaf. dotýkati se (řečí), dobíratí si, plísňiti.

**2. \*taxō, ere** [desider. k *tango*, srov. *viso* k *video*] jen ve složenině *dumtaxat*.

**3. taxō, āre, āvī, ātum** [τάσσω] odhadovati cenu, eceňovati.

**taxus, i, f.** tis, jehož dřevo a bobule, v pověrách i výpar květů a stín jsou jedovaté; proto bývá symbolem smrti.

**Tāygetē, ēs, f.** [Ταῦγέτη] dcera Atlantova, jedna z Pleiad; synekd. souhvězdí Pleiad *V.*

**Tāygetus, i, m.** (básn. též **Tāygeta, ōrum, n.**) [Ταῦγετον (ἄρος), pozd. též ὁ Ταῦγετος] pohoří na Peloponnesu, tvořící hranici mezi Lakonikou a Messenií.

**-te, příklonka, zesilující zájm. tu: tūte** (tyť, ty věru) ty.

**Teānum, i, n.** jméno dvou měst **1 T. (Apulum)** v sev. Apulii nad řekou Frentonem **2 T. (Sidicinum)** v sev. Kampanii, nyn. Teano; = odt. **Teānēsēs, ium, m.** Teañané, obyvatelé Teanu.

**Tecmēssa, ae, f.** [Τέκμησσα] dcera fryžského krále Teuthranta (podle jiných Teleutanta), kterou ukořistil a za milenkou měl Aias, syn Telamonův.

**tēctē, adv.** [tectus] **a** skryté, nepozorovaně, tajně **b** opatrně.

**tēctor, ōris, m.** [tego] omítač zdí, štukatér, fasádník.

**tēctōriolum, i, n.** [demin. od *tectorium*] (malá, hezká a p.) štukatura, štuková ozdobička.

**tēctōrius, a, um** [tector] krycí; spec. natěračský, štukatérský; subst. **tēctōrium, iī, n.** omítka (zvl. pro freskovou malbu); výzdoba stěn, nástěnná malba.

**Tectosagēs, um, m.** (C) n. **Tectosagi, ōrum, m.** (L) Tektosagové, keltský kmen v nyn. Provincii.

**tēctum, i, n.** [tego] (básn. často pl. význ. sg.) **1** vl. **a** kryt, střecha, krov: *mulieres pro* (v. t.) *tectis aedificiorum saxa mittere S*; *muros tenet altaque certat prendere tecta manu V* krytbu, cimbuří **b** půda: *ramalia tecto* (s půdy) *detulit O c* strop **d** nebesa, baldachýn u lože: *tecta rumpit H* **2** synekd. světnice, pokoj, komnata, síň; budova, dům;

byt, příbytek, obydlí: *arcem* (ochranou tvrz) *attollere tectis* (dat. prosp.) *V*; *tecta petunt V*, *vesper vitulos ad tecta reducit V* domů; = básn. *ferarum tecta V* o lese; chrám *V*; úl *V*; = meton. příštěší, úkryt, „krov“, „práh“: *alqm tecto recipere CCs*; *arcere tecto T*; *villula t. praebuit H*.

**tēctus**, *a*, *um* [*tego*] **1 a** krytý, opatřený krytem, střechou: *naves tectae Cs* (t. j. opatřené krytem k ochraně veslařů) **b** ukrytý, krytý *a* utajený, tajný: *cuniculi tecti Hirt* (podzemní); *tector cupiditas esset C β* bezpečný, chráněný: *legationis iure satis t. N 2* med. kryjící se = ukryvavý, „uzavřený“, „tajný“ **a t. recusat prodere voce sua quemquam V** = skrývá pravdu **b** opatrný: *quis tectior, quis prudentior C*.

**Tegea**, *ae*, *f.* [*Τεγέα*] město v jihových. Arkadii; adj. **Tegeaeus**, *a*, *um* tegejský, z Tegey, básn. též význ. arkadský: *Pan T. V Pp*; = *Tegeaea parens, sacerdos O* = *Carmenta*, odt. Karmentin n. Euandrův: *huic hospitium domus est Tegeaea O*; *T. ensis V*; = *virgo Tegeaea O* = *Callisto*; subst. fem. Tegejanka, spec. *Atalante O*; = odt. **Tegeātēs**, *ae*, *m.* Tegejan.

**teges**, *etis*, *f.* [*tego*] pokrývka, rohož. **tegeticula**, *ae*, *f.* [demin. od *teges*] (menší) pokrývka.

**tegimen** (též **tegumen**, starší **tegmen**), *inis*, *n.* [*tego*; srov. *tegimentum*] **1** příkryvadlo, krytba, kryt: *spoliata tegmine cerae rima O* t. j. voskové ucpávky; = spec. **a** příkryvka, pokrývka; oděv: *t. omnibus sagum (est) T*; *barbara tegmina crurum V* (t. j. spodky, u Římanů neobvyklé); s gen. determ. *longae t. pallae V*; *sericum t. Ap* slunečník **b** oděni, ochranná zbroj (zejm. brnění, přilba, štít): *huius tegminis officium O* vl. služba této pokrývky = tato ochranná zbroj; *aeneum pectori* (dat. prosp.) *t. L* = kovové brnění **c** k ůže (na zvířeti i stažená, jako oděv): *lupae tegmine laetus Romulus V d* (ochranný) kryt, stříška: *tegminibus suis obruti L e* obr. *lato sub tegmine caeli* básn. *C* pod klenbou nebes; *sub tegmine fagi V*

ve stínu **2** metaf. ochrana: *t. omnis exercitus L*.

**tegimentum** (též **tegumentum** nebo **tegmentum**), *i*, *n.* [*tego*; srov. *tegimen*] příkryvadlo, pokrývka: (*palpebrae*) *sunt tegmenta oculorum C*; kryt: (*contignatio*) *quae turri tegimento* (dat. účink.) *esset futura Cs*; *scutis tegmenta detrahere Cs* obaly, povlaky; = spec. oděv: *pennarum contextu corpori* (přel. si) *tegumenta faciebat* básn. u *C*; ochranná zbroj, oděni: *t. corporis L*.

**tegō**, *ere*, *tēxi*, *tēctum* [srov. *στέγω*] krýti (vl. i metaf.) **1 a** pokrývati, příkryvati: (*casae*) *stramentis erant tectae Cs*; *tantum caelo tegitur O* = stojí pod širým nebem, má nad sebou jen nebe; *corpus (ossa) humo t. VT* pochovávati, pohřbívati (do země); *zahalovati*, *zastírat*, spec. *odívat*: obr. *ingenti umbra tegit (eum) V*; *insignia t. Cs*; (*hominem*) *optima veste textit N*; = *tegi* význ. med. pokrývati se, zahalovati se, odívat se; s ak. vztah. pokrývati si, zahalovati si něco: *sacerdos dominas pectora pelle tegi iusserat O*; *tectus caligine vultum O* maje tvář pokrytu, zahalenu = s tváří pokrytou... **b** zakrývati; ukryvati, skrývati: *equites tegendo satis latebrosam locum L* (= *ad tegendos equites*); *telum veste textit N* ukryl pod šatem; *arma tecta parant O* = potají uchystají; obr. *ut honesta praescriptione rem turpissimam tegerent Cs*; = *tegi* též význ. med. ukryvati se, skrývati se (*rē* v něčem); = metaf. tajiti, zatajovati, zamlčovati: *t. commissum H*, *causam doloris O 2* spec. krýti něco k ochraně, přenes. chrániti, brániti, hájiti (*alqm a re* od něčeho): *latus alcis t.* = jítiněkomu po boku; *utne tegam Damae latus H* abych byl „pobočником“; *a patrum suppliciis t. liberos L*. Part. *tectus* j. adj. *a tectum* j. subst. v. t.

**tegoribus** (dat. abl. pl.) *Pt* viz *tergus*.

**tēgula**, *ae*, *f.* [*tego*] taška: *promitto tibi tegulam illum in Italia nullam relicurum C* ani tašky na střеше = kamene na kameni; pl. meton. (básn. též sg.) (tašková) střecha.

**tegumen**, **tegumentum** viz *tegimen*, *tegimentum*.



**Tēius** viz *Teos*.

**tēla**, *ae, f.* [z \**texla* od *texo*] **1** tkannina, látka: *telam texere* **2** synekd. osnova: *licia telae addere* *V*; *radio percurrere telas* *O* **3** meton. **a** tkaní: *telā curas solabar* *V*; *assiduis exercet braccia telis* *O* **b** stav: *stamina suspendit telā* *O*.

**Telamō(n)**, *ōnis, m.* [Τελαμών] syn Aiakův, bratr Peleův a Fokův; upřehnuv z Aiginy pro zavraždění svého bratra Foka, odešel na Salaminu, kde se stal králem; jeho synové byli Aias a Teukros; patron. **Telamōniadēs**, *ae, m.* Telamonovec, syn Telamonův, t. j. Aias; adj. **Telamōnius**, *a, um* Telamonův, subst. = *Telamoniades*.

**Telchines**, *um* (ak. *ās*), *m.* [Τελχίνες] podle pověsti rod pův. krétský, jenž se přestěhoval na Rhodos a vynalezl zpracování kovů; prý se také zabývali čarováním a byli zahubeni od Dia *O*.

**Tēleboae**, *ārum* (n. *um* *V*), *m.* [Τηλεβοάει] akarnanský kmen, jenž podle pověsti osadil Kaprejský ostrov (*Capreae*, nyn. *Capri*).

**Tēlegonus**, *ī, m.* [Τηλέγονος] syn Odysseův a Kirčín, jenž svého otce bez úmyslu usmrtil (odt. *O* pl. o svých milostných básních, jež jemu, svému původci, způsobily zkázu); jemu se přičítalo založení Tuskula.

**Tēlemachus**, *ī, m.* [Τηλέμαχος] syn Odysseův a Penelopin.

**Tēlemus**, *ī, m.* [Τηλεμος] syn Eury-mův, věstec Kyklopů *O*.

**Tēlephus**, *ī, m.* [Τηλεφος] Telefos, vlastní jméno mužské *H*; zejm. syn Herakleův a Augin, král v Mysii, jenž byl po prvním přistání Řeků v Asii poraněn od Achillea, ale přestrojiv se za žebráka byl od původce své rány v Argu vyléčen rezem z jeho kopí (podle věštby *ὁ τρώσας ἰάσεται*).

**Telesia**, *ae, f.* město v Samniu, sev.-záp. od Beneventa *L*.

**Tellēnae**, *ārum, f. n.* **Tellēna**, *ōrum, n.* městečko v Latii již. od Říma.

**tellūs**, *ūris, f.* z země jako těleso nebeské, pak (zejm. básn.) v rozlič. význ. jako v češtině; z nich zejm. půda, pozemky: *multa dives tellure* *H*; podlaha: *adoperta mar-*

*more tellus* *O*; hlína, prst: *indicium vocis tellure regesta obruit* *O*; krajina, kraj: *Ausonia t. V*; = person. **Tellūs** (*mater*) = pozd. *Terra mater* Země jako bohyně, dárkyně úrody, matka Gigantů (= *Telluris iuvenes* *H*), bohyně podsvět ní; v kultu často sdružována s Cererou, odt. i bohyně sňatků (*V*); měla chrám zejm. na svahu Esquilinu a hlav. slavnost k její počtě konána 15. dubna (*Fordicidia*, odt., že při ní byla obětována *forda*).

**Telmēssus** n. **Telmīssus**, *ī, f.* [Τελμασσός] **1** přístavní město na hranici Lykie a Karie *L* **2** městečko v Karii nedaleko Halikarnassu, proslulé věštírnou Apollonovou *C*; = adj. **Telmēssius**, n. **Telmēssicus**, *a, um* telmesský, z Telmessu; subst. **Telmēssii**, *ōrum* n. *um, m.* Telmessané, obyvatelé Telmessu.

**telōnārius** n. **telōneārius**, *ī, m.* [*telonium*] celní úředník, celník, celný; < mýtný >.

**telōnēum**, *ēī, n.* **telōnium**, *ī, n.* [τελωνεῖον, τελώνιον] celnice; < mýto >.

**tēlum**, *ī, n.* (básn. též pl. význ. sg.) **1 a** (házečí) zbraň, zejm. kopí, oštěp; šíp **b** vůb. (útočná) zbraň: *tela armaque* zbraně útočné i ochranné, spec. meče i štíty; *esse cum telo* *CS* býti n. choditi se zbraní, ozbrojen, míti u sebe zbraň; spec. meč, dýka, sekýra, luk, básn. i roh zvířete; vůb. vražedný nástroj: *relicto in vulnere telo* *L*; = básn. blesk jako zbraň Diova: *flagrans telum* *V*; *tela manibus fabricata* *Cyclopum* *O* **c** meton. **a a telo** *venit in astra* *O* od kopí t. j. od válečných činů, konaných na zemi *β* rána: *corpore tela exit* (uhýbá se) *V*; = obr. *ut omnibus telis fortunae proposita sit vita nostra* *C* **2** metaf. zbraň význ. prostředek n. podnět, pohnutka k něčemu.

**Temenītēs**, *ae, m.* [τέμενος] posvátný okres některého boha] spec. příjmení Apollona ctěného v posvátném háji u Syrakus.

**temerārius**, *a, um* [*temere*] **1** náhodný: *haud temerarium est* *Pt* není náhodou **2** jednající nahodile, nerozvážný, nerozmyslný, nerozumný, pošetilý; zaslepený, slepý, vášnivý, nepřičetný, neodpovědný; opovázli-

v ý, smělý **a** o věcech *temeraria vox mea facta tuā* (sc. voce) est *O* t. j. z tvého přání poznávám nerozvážnost svého slibu **b** o os. *homo inconsultus et t. C.*

**temere**, adv. [z koř. \**tem-*, vl. lok. n. abl. n. instr. sg. od \**temos* = ,tma', srov. *tenebrae*] (vl. ve tmě, potmě) ,slepě', ,na slepo' t. j. nerozvážně, bez rozvahy, bez rady, nerozumně; nazdarbůh, maně, ,jen tak'; lehkomyšlně, ledabylo: *inconsulte ac t. C.*; *t. ac improvide L.*; náhodou; bez důvodů, bez příčiny, nadarmo: *quidquid sit, haud t. esse rentur L.*; bezděky, mimovolně: *t. insecutae Orphea silvae H.*; pohodlně, bezstarostně: *t. iacere V H.*; - se zá-porkou *non t.* ne ,jen tak' = stěží, sotva, nesnadno, ne tak snadno, ne tak hned: *neque enim t. illo adit quisquam Cs.*; *nullus dies t. intercessit, quo non ad eum scriberet N.*; *patres non t. pro ullo aequae adnisi sunt L.*; *non t. edi quicquam praeter olus H.*

**temeritās, ātis, f.** [*temere*] **1** (slepá) náhoda, nahodilost, náhodnost, namátka: *t. et casus, non ratio et consilium C* **2** nerozvážnost, nerozvážlivost, lehkomyšlnost, neprozřetelnost, zaslepenost, nerozumnost; unáhle-nost, zbrkllost; ledabylost; opovážli-vost, smělost; spec. vojen. zaslepená od-vážlivost, nerozvážlivá smělost; s gen. obj. *tanta lucrandi* (v. t.) *perdendive temeritate T.*; pl. *non offert se istis temeritatibus C* záchvatům nerozvážnosti.

**temerō, āre, āvī, ātum** [*temere*] (ne-rozvážně) zneuctíti, znesvětiti, uraziti; - přenes. poskvrniti, znečis-titi, pokáletí.

**Temesa, ae n. Temesē, ēs = Tempsa, ae, f.** staré město v Bruttii s ložisky rudy; adj. **Temesacus n. Tempšanus, a, um** temeský, tempsejský, z Tempsey, v Tempse: *Temesaea aera O* (podle jiného výkladu epitheton ornans podle verše z Odys-seie: (πλέων) ἐς Τεμέσην μετὰ χιλκόν . . ., kde Τεμέση = *Tamasus* v. t.); *Tempsanus ager L.*

**tēmētum, ī, n.** [odvoz. z \**tēmum* opoj-ný nápoj, n. spíše rostlina, z které se dělal opojný nápoj] (arch.) opojný ná-poj, zejm. víno *H.*

**temnō, ere** (*tempši, temptum*) po-hrdati, opovrhovati (*alqd* něčím), ne-dbati, nevážíti si něčeho (klas. *contemno*): *temnendus* hodný opovržení, nepatrný; litot. *haud temnendus* ne nepatrný, značný.

**Tēmnos n. Tēmnus, ī, f.** [Τήμνος] město v aiolské části pobřeží Malé Asie, sev. od ústí Hermu; odt. **Tēmnitae, ārum** (sg. **Tēmnitēs, ae**), *m. C = Tēm-nii, ōrum, m. T* Temňané, obyvatelé Temnu.

**tēmō, ōnis, m.** v oj (oj) u vozu; u pluhu hřidel, podplužník; - přenes. voj u sou-hvězdí Velkého Vozu.

**Tempē** (nom. a ak.), *n.* [τὰ Τέμπη] údolí dolního Peneia mezi Olympem a Ossou, příslovecně svými přírodními krásami; odt. básn. metaf. (krásné) údo-lí vřb.: *Heloria T. O.*

**temperāmentum, ī, n.** [*tempero*] vl. pravé smíšení; přenes. **a** *egregium prin-cipatus t. T* spojení vládařských vlast-ností **b** mírnici přísada: *t. inerat, ne statim saeviret (venenum) T c* (pravá) míra, uměřenost, mírnost.

**temperāns, antis** [*tempero*] mírnící se, umírněný, uměřený, mírný, z dr-želivý, střídmy (pozd. **a re n.** gen. obj. *alcis rei* od něčeho, v něčem): *principes temperantiores a cupidine imperii L.*; *potestatis* (v úřadě) *temperantior T.*

**temperanter, adv.** [*temperans*] umě-řeně, s měrou, mírně, zdržlivě, stříd-mě.

**temperantia, ae, f.** [*temperans*] u-mírněnost, uměřenost, mírnost, mí-ra; zdržlivost, střídmost; vyrovná-nost.

**tempērātē, adv.** [*temperatus*] uměře-ně, mírně, s měrou; střídlivě, zdr-želivě, rozvážně, klidně.

**temperatiō, ōnis, f.** [*tempero*] **1** pra-vé smíšení, náležité složení (spojení, sloučení): *aeris t. C* **2** metaf. pravá míra, přiměřenost, přiměřené n. vhodné ustrojení (zařízení, uspořádá-ní), dobrý stav, zřízenost, spořáda-nost, vyrovnanost: *caeli* (ovzduší n. podnebí) *t. C.*; *corporis t., cum ea con-gruunt inter se, e quibus constamus C.*; *disciplina* (ústava) *ac t. civitatis C.*

**temperātor**, *ōris*, *m.* [*tempero*] vl. upravovatel náležitě směsí; metaf. *moderator et quasi t. huius tripartitae varietatis C* rozumný slučovatel.

**temperātūra**, *ae*, *f.* [*tempero*] náležitě smíšený; (náležitý) stav.

**temperātus**, *a*, *um* [*tempero*] vl. náležitě smíšený, složený: *t. ac bonus sanguis T*; namíchaný: *ut t. sit aer, ita pueros animari C* jaké jest složení ovzduší; přenes. **a** (náležitě) uspořádaný (zařízený, ustrojený), přiměřený, náležitý, vhodný; mírný: *loci temperatiora Cs* mírnější podnebí **b** zachovávající míru, uměřený, mírný; „střízlivý“, „střídmý“, „zdrželivý“, „rozměrný“, „rozumný“, „klidný“, „vyrovnaný“: *mentem ab insolenti temperatam laetitia H* zdržující se od . . . Viz i *tempero*.

**temperi** i **tempori**, *adv.* [lok. sg. od *tempus*] v (pravý) čas, v příhodnou dobu, v čas ně, zavčas; komp. *temporius* dříve.

**temperiēs**, *ēi*, *f.* [*tempero*] vl. náležitě smíšený, složení: *ubi temperiem sumpere umorque calorque O* když se přiměřeně smísí; odt. přiměřenost, mírnost: *t. caeli O Cr* i abs. *t. H* mírné podnebí; obr. (*autumnus*) *inter iuvenemque senemque temperie medius O* svou mírností.

**temperō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [snad z \**temum* (srov. *temetum*, *temulentus*) a *paro* vl. připravovati náležitou směs nápoje, zvl. vína; podle ob. výkl. od *tempus*] I **1** vl. náležitě mísiti (skládati, slučovati): (*aer caeli*) *tenuitate et calore temperatus C* náležitě promíšen; *herbas temperat O* t. j. svařuje; = básn. *desideri t. pocula H* připravovati nápoj lásky; *mea (non) Falernae temperant vites pocula H* = nenaplňují **2** vüb. mísiti, spojovati, slučovati, skládati: *tale quiddam esse animum, ut sit ex igni atque anima temperatum C* **3** meton. rozřezovati, rozpoustěti, z měkčovati, činiti poddajným; přenes. vüb. zmírňovati přílišnou vlastnost něčeho: básn. (*unda scatebris temperat arva V* svlažuje; *quis aquam temperet ignibus H* svaří (k přípravě nápoje zvaného *calda*) II metaf. **1** trans. **a** zmírňovati, umírňovati,

mírňiti, upokojevati, tišiti; krotiti, držeti na uzdě: *Tiberius decretas caerimonias temperavit T* obmezil; *t. aera V, mare* (o větrech) *H* **b** říditi, ovládati, spravovati, pořádati: *deus, qui cuspide temperat undas O*; *Genius, natale qui temperat astrum H* hvězdu osudu = lidské osudy řídí (napomínám, varováním a p.); *temperat Archilochi musam pede Sappho H* svou píseň řídí taktem Archilochovým (t. j. skládá básně v jeho rozměrech); *testudinīs aureae quae strepitum temperas H*; *homo multa humanitate temperatus C*; *temperatus animus virtutibus L* řízený, ovládaný **2** intr. **a** *t. alci rei* určovati míru něčemu, mírňiti, krotiti, zdržovati něco: *manibus non t. LCr* nezdržeti se násilí, vztáhnouti ruku (na někoho); *supplicii principis moderatio maiorumque exempla temperant T*; *gulae t. Pn* = nebýti labužníkem; *irae t.* mírňiti, ovládati, krotiti (svůj) hněv **b** zachovávati míru, mírňiti se, ovládati se, krotiti se v . . . n. při . . . : *ne* (natož aby) *illi victoriae temperant S*; *in potestatibus t. S*; *in multā* (t. j. když se jednalo o pokutě) *temperarunt tribuni L*; *t. alci rei* (vl. zachovávati míru vzhledem k něčemu) = *t. (sibi) ab rē* (záp. též s *quin* n. *quominus*) zdržovati se (od) něčeho: (*a*) *lacrimis t.*; *ne inter seria quidem risu temperans L*; *t. ab iniuria Cs*; *neque sibi homines feros temperaturos existimabat, quin in provinciam exirent Cs*; šetřiti něčeho: *templis temperatum est L* (nahrazuje perf. od *parcitur*); *privignis mulier temperat H* = neubližuje; *iam sibi male temperat unda a carinis V*; básn. s inf. význ. *nolle* varovati se: *puerum temperaret tollere* básn. u C. Part. *temperans* a *temperatus* význ. adj. v. t.

**tempestās**, *ātis*, *f.* [*tempus*] **1** čas, doba, chvíle, okamžik (ob. arch. a básn., často *S*, někdy i *L*): *illa tempestate; multis ante tempestatibus* **2** meton. počasí, povětrí **a** *idonea t. Cs*; *tempestatum potens V* pán nad počasím; jako obraz nestálosti *haec tempestatibus ritu mobilia H* **b** ob. spec. špatné počasí, nečas, nepohoda, bouře, vichřice, dešť *a* vl. *tanta*

*t. cooritur Cs* β obr. nával, příval, mrak: *turbida t. telorum V*; bouře: *t. invidiae, periculi C*; *quo me cumque rapit t. H* (t. j. bouře života); bouřlivá doba, nebezpečnost; - meton. o os. pohroma, zkáza, neštěstí: o Verrovi *t. Siculorum*; *t. macelli H* γ person. *Tempestates* Bouře (mořské), jimž se též obětovalo a které měly chrám v Římě u brány Kapenské.

**tempestivē**, adv. [*tempestivus*] v (pravý) čas, včasně; vhod.

**tempestivitas, ātis, f.** [*tempestivus*] pravý čas, 'svá' doba: *sua cuique parti aetatis t. est data C.*

**tempestivus, a, um** [*tempestas*] 1 včasný, v (pravý) čas: básn. (*quando conveniat*) *tempestivam silvis evertere pinum V* v příhodný čas; příležitost; vhodný (*ad rem n. alci rei* k něčemu, pro něco): *nondum tempestivo ad navigandum mari C*; o os. zralý k něčemu, pro něco: *t. erat caelo heros O*; o dívce *tempestiva (viro) H* zralá pro muže, na vdání, dospělá; - spec. o obilí a ovoci a vřb. plodech včas dozrálý, zralý: *tempestivos fructus capere C* 2 časný, brzký: *tempestiva convivium CT* dlouhé (t. j. začínající se už odpoledne).

**templum, ī, n.** [z koř. \**tem-*, srov. τέμνω, τέμενος, čes. 'títi' (tnouti)] (básn. často pl. význ. sg.) vl. (odříznutý =) oddělený prostor 1 význ. sakrál. čtyřúhelníkové místo od augurů přesně vymezené a vyhrazené svému účelu (vl. i přenes.) a pro auspicia pozorovací okrslek (místo na zemi, širš. význ. i část oblohy, určená k pozorování), stanoviště: *Palatium Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa* (doplāk. za ...) *capient L* b pro božstvo posvátné místo, chrámový okres, meton. svatyně, chrám: *Minervae t. C*; - obr. *haec mihi in animis vestris templa T* c ke světskému účelu α o kurii poradní shromaždiště, radní sň, radní místo: *t. ordini curiam fecit L*; *hoc illis curia t. erat V*; *stricti feruntur in t. gladii O* (o kurii Pompejově) β o řečníšův stánek, řečníšův: *in rostris, in illo augurato templo ac loco C*; *sibi licere tuto esse in foro, in templo, in curia C*

γ o asylo útulek: *sub tutela inviolati templi L* 2 přenes. (ob. básn.) vřb. místo, prostor, prostranství; komnata, síň; příbytek, stánek: *templa alta Orci* básn. u C prostory; *caeli caerulea templa* básn. u C nebeské stany; *cedentem ad templa deum Ct* sm. na nebe; *Hesperidum templi custos V* zahrady; *Teucros vocat alta in templa sacerdos V* o věštitelně Sibyllině; *fuit in tectis t. coniugis V* komnata zasvěcená manželu. - Podle jiného výkladu pův. odříznutý kus dřeva, trám, břevno, odt. dřevěná bouda pro augurské pozorování, pak pozorovaný prostor.

**temporalis, e** [*tempus*] časový; dočasný; ± časný, pomíjející.

**temporaliter**, adv. [*temporalis*] dočasně; <včasně>.

**temporarius, a, um** [*tempus*] časový, řídící se časem (okolnostmi); chvilkový: *liberalitas temporaria N*; *ut sunt Graecorum temporaria ingenia Cr* t. j. nestálé, vrtkavé; dočasný, pomíjející.

**temporī** viz *temperi*.

**Tempsa** viz *Temesa*.

**temptābundus, a, um** [*tempto*] vl. hmatající; spec. hmatající (nohama), kam stoupnouti L.

**temptāmen, inis, n. n.** **temptāmentum, ī, n.** [*tempto*] zkouška, pokus: *neque prima temptamenta tui pepigi V* = nevyzkoušel jsem dříve (tebe =) tvé smýšlení; *prima fide (gen.) temptamina sumpsit Liriope O* první zkusila jeho pravdomluvnost; *temptamenta civilium bellorum T* pokusy o války.

**temptātiō, ōnis, f.** [*tempto*] 1 nával, útok, o nemoci záchvat 2 zkoušení, zkouška (*alcis rei* něčeho); pokušení Vt.

**temptātor, ōris, m.** [*tempto*] pokušitel H.

**temptō** n. pozd. *tentō, āre, āvī, ātum* l vl. ohmatávati (*alqd* něco), sahati na něco, dotýkati se něčeho: *saliunt temptatae pollice venae O*; *t. citharam T* brnkati na kitharu, probíratí struny kithary; *ut satis temptavit pollice chordas O* = naladil; (*corvus*) *temptat (ficum) rostro O* klove do něho zobákem; *fer-*

*rum t.* *T* sáhnouti ke zbrani = pokusiti se o sebevraždu (zejm. podřezáním žil) **II** přenes. **1** pokoušeti (*alqm* někoho), znepokojovati, drážditi; napadati, dorážeti, útočiti, činiti útok, hnáti se na někoho (vůb., spec. vojen., na soudě a p.): *summa res publica in huius periculo temptatur C; omnia t. Cs* všude hnáti útokem; *Iunonem t. Tb*; na soudě *a multis temptatus virtutum laude crevit N*; - o nemoci stíhati, zachvacovati: *autumnus exercitum valetudine* (nemocmi) *temptaverat Cs*; obr. básn. *me quoque pectoris temptavit ardor H*; (*vitis*) *temptatura pedes V* jež „vjede“ do nohou **2** meton. zkoušeti, zkoumati *a vadum t. Cs*; prozkoumávati, prohledávati: *t. latebras V* **b** pokoušeti se (*alqd* o něco), učiniti pokus s něčím, podstupovati, podnikati *a temptata res est, si . . . L* byl učiněn pokus; *temptata per duos est exigua pacis spes L* dva učinili pokus o smír (třeba) s malou nadějí; *fugam cursu temptavit equorum V* = pokoušel se dohoniti tryskem ujíždějící koně; - básn. a pozd. s inf. snažiti se, chtítí **β** odvažovati se něčeho; pouštětí se, vydávati se do něčeho, někam: *Bosporum temptabo H; aérias temptasse domos H; ipsum Oceanum illa temptavimus T* **c** pokoušeti se získati si něco *a* hleděti si získati, nakloňovati si, převáděti na svou stranu: *t. provincias Cs; precibus t. O* naléhati prosbami, uprošovati; *talía temptabat O* takto naléhala (žádostí); *t. deos H* usmiřovati; přemlouvati; šp. sm. sváděti: *alqm pecuniā t. H* podpláceti **β** domáhati se něčeho, vyhledávati něco: *laborum t. auxilium V; gratia regum Pieriis temptata modis H.*

**1. tempus, oris, n.** čas, doba (vůb. i jednotlivě okamžik, chvíle, hodina) **1** *a diei noctis t.* doba denní, noční; *sub (hoc) t. L* (asi) v té době, krátce předtím n. potom; *ad t.* *a* (jen) na čas, pro okamžik, na chvílku, dočasně, prozatím **β** v určený čas **γ** v pravý čas, včasně; *pro tempore a* pro ten čas, prozatím **β** pokud čas dovoluje, podle okolností; *uno tempore* ob. v témž čase, zároveň, ale *uno tempore accidit,*

*ut Cs* jednou; *id temporis* v té době; *medio temporis T* zatím; *ne minimo quidem temporis T* ani na okamžik **b** (určený, potřebný) čas, lhůta (*alcis rei* pro něco, k něčemu): *t. duorum mensum petere ad dilectus habendos L; tyranno t. datum ad consultandum est L; t. legatorum antecapere* (v. t.) *S*; *vigiliarum somnique tempora* (čas = hodiny) *L; suo tempore* v zákonité (předepsané) době (zejm. o zastávání úřadů v určitém roce věku podle tak *zv. lex Villia annalis*) **c** pravý (vhodný) čas, příhodná (svá) doba (chvíle), příležitost (*alcis rei* k něčemu): *ante t.* předčasně; *t. atque occasio Cs* pravý čas a příležitost; *tempora quaeram H; (in) tempore = ad t.* v (pravý) čas (okamžik), vhod; *tempora rerum Cs* vhodný čas k (jednotlivým) pracím; *t. est s inf. (n. ak. s inf., ut . . . aby)* jest (pravý) čas, na čase: *nunc corpora curare t. est L; nunc ornare pulvinar deorum t. erat H* byl by čas = slušelo by se; *t. est iam hinc abire me C* **2** meton. **a** doba, okolnost (i), poměr (y), stav, postavení, osud *a cum t. posceret C; tempore commutato Cs* za změny okolností; *ex tempore* buď = *pro tempore* podle okolností, hledě k okolnostem, nebo spec. na místě, bez přípravy, spatra: *magnum numerum versuum dicere ex tempore C; nihil temporis causa dicere C* pro okamžik = v okamžité nesnázi; *tempori servire C* řídití se okolnostmi; *haud sane temporem homo Cr* člověk, který se neuměl vpraviti v okolnosti, „nebyl pánem situace“ **β** zejm. zlá doba, zlý stav, tíseň, nesnáze; nebezpečení: *omne meum t.* (čas) *amicorum temporibus transmittendum putavi C* přátelům, jsou-li v tísní; *ut a nullius unquam me tempore aut commodo otium meum abstraxerit C; neque poetae tempori meo defuerunt C* (o svém vyhnanství); *tempus ultimum H* (extremum, supremum *Ci*) poslední okamžiky, svrchované nebezpečení **b** *a* roční počasí: *temporibus parem diversis quatuor annum V* rovnoměrně rozdělený na . . .; *adduxere sitim tempora H* (t. j. jaro); počasí význ. pohoda: *saevitia temporis S* **β** čas života, věk, život:

*emeritis medii temporis annis O; tempora eadem lignoque tibi que damus O* γ událost, děj; *tempora fastosque evolvere mundi H* δ orientia tempora *H* pokolení ε *tempora cum causis canam O* dni = svátky ζ t. t. metr. základní doba (χρόνος πρώτος) taktu, pl. kvantita, rozměr, rytmus: *si eripias tempora certa* (pevný) *H*.

**2. tempus, oris, n.** spánek na hlavě (ob. pl.); skrání; básn. synekd. obličej, hlava.

**Tempýra, ōrum, n.** město na thráckém pobřeží naproti ostr. Thasu při *via Egnatia O L*.

**tēmulentus, a, um** [\*tēmum (srov. *temetum*) a snad *oleo*] (snad vl. páchnoucí vínem = *vinolentus*) opilý, zpitý; metaf. *caesariem ambrosia temulentam Ap* napojenou sm. napuštěnou.

**tenācītās, ātis, f.** [*tenax*] vl. drživost, držimost **a** (*animalia cibum unguium tenacitate arripunt C* silnými spáry **b** metaf. skoupost, skrblictví (srov. „držgrešle“): *causa tenacitatis L*.

**tenāciter, adv.** [*tenax*] **a** pevně **b** houževnatě, vytrvale.

**tenāx, ācis** [*teneo*] (pevně) držící (neklas. *alcis rei* něco), pevně se držící něčeho **1 a** držimý, drživý, drželivý, svíravý, pevný, silný: *t. forceps V; t. hedera Ct; o půdě držící (zachycující) nohy = vadící, neschůdný: glaebis tenacissimum solum Pn; cetera tenacia gravi caeno erant T; - obr. ficti pravi-que t. (Fama) V* zachycující (lovící) výmysly a nepravdu **b** tuhý, hustý, lepkačný, lepící se, přilínavý, vazký: *tenaces cerae V; t. gramen H* hustá **2** metaf. držící se něčeho = pevný, stálý, houževnatý, vytrvalý v něčem **a a t. propositi H; genus quaesiti t. O** hledící si výdělků β neústupný, tvrdošíjný; vzpurný; urputný, zarputilý: *fata tenacia O; equus t. LO* γ spec. šetrný; skoupý, skrblý (srov. „držgrešle“): *patre parco et tenaci C* **b** význ. trvalý: *flos t. V; t. fides O*.

**Tenctēri, ōrum (um T), m.** Tenkterové, germánský kmen při dolním Rýnu.

**tendicula, ae, f.** [*tendo*] léčka, oko,

osidlo; metaf. *litterarum tendiculae C* záludný výklad písmenek (liter) zákona.

**1. tendō, ere, tetendī** ž. *tendī, tentum* (též *tēnsūm*) [z koř. \*ten-d-, srov. *teneo, τείνω*, čes. *teneto*, „tenký“] **1** pnouti **a** napínati, natahovati: *arcum t;* odt. básn. *sagittas t. arcū H* střileti z luku; *tentus nervus O; t. plagas C* líčiti; odt. *t. insidias alci CS* líčiti, strojiti, osnovati; - básn. *t. barbiton H* vl. natahovati struny na b. = laditi b. (význ. hráti na b.); *tenta cubilia H* s napjatými popruhy, pružné **b** rozpínati, roztahovati; nadouvati, nadýmati: *ubera t. V; ima ilia tendunt V* t. j. těžce oddychují; *levare tenta spiritu praecordia H* oddechnouti si „z plných plic“; *tentus omaso H* nacpaný; básn. *Paetum ad Pharios tendentem lintea portus Pp* napínajícího plachty = plujícího; - obr. *ultra legem t. opus H* (my abs. „přepínati“, „přeháněti“); *sermone t. noctem H* dlouhými řeči vyplňovati (my krátiti si) **c** stahovati, utahovati: *habenas retro t. O*; zeugm. *vim duram et vincula capto tende V* násilím a pouty svaž **d** s ak. výsledku napínáním (střechy a stěn) stavěti stany, postaviti, rozbiti: *praetorium t. Cs; -* odt. abs. tábořiti, ležeti, státi někde: *sub vallo Cs; hic tendebat Achilles V, isdem hibernis t. T; apud vexillum t. T* sloužiti **e** vzpínati, vztahovati *a manu t. ad alqm* (básn. též *alci* k někomu) při prosbě a modlitbě; - odt. básn. upínati, obracet, mířiti, upírat: *ad caelum tendens lumina V; t. iter alqo VO* zaměřovati cestou = mířiti, spěchati (= intr. t.); *quo fugam tenditis V* kam přeháte β meton. natahovati ruce s něčím = podávati, vznášeti něco k někomu, nastavovati, ukazovati: *coniunx patri tendebat lulum V* **2** intr. (kvapně) táhnouti; mířiti, zaměřovati, směřovati; spěchati, spěti, chvátati, kvapiti, hnáti se **a cursu t. alqo SV** úprkem se hnáti, běžeti **b** metaf. **a** obr. *cernis in lucem t. noctes O* přecházejí; *via tendit V* vede; táhnouti se, sahati (quercus) *radice in Tartara tendit V; non dices quorsum haec tendant H* kam to směřuje = co tím myslíš β tíhnouti, táhnouti se

k něčemu: *frater ad eloquium tendebat O*; *tutores ad suum t. L*; *ad alienam opem t. L* ohlížeti se po pomoci  $\gamma$  *t. adversus n. contra alqm* (abs. *contra t.*) vzpírati se, zpěčovatí se, odporovatí: *t. adversus auctoritatem senatus L*; abs. *cum glisceret (in senatu) certamen, hinc multi bonique, inde pauci et validi tenderent T* doráželi, bojovali  $\delta$  abs. napínati se = napínati své síly, namáhati se, usilovati, snažiti se, dychtiti; toužiti, přátí si (ut... aby...; básn. a pozd. s inf. n. ak. c. inf.): *sibi* (dat. prosp. pro se) *quoque tendente, ut... L*.

**2. tendō, inis, f.** [l. *tendo*] šlachá; tětíva.

**tenebrae, ārum, f.** [srov. k *temere*] tma, temnota, temnost **1** *dignum esse, quicum in tenebris mices* (v. t.) *C*; *conditam tenebris esse lunam T* že se zatměl; básn. *t. ramorum V* tmavá spleť větví **2** spec. **a** (noční) tma, noc: *tenebris obortis N* když se setmělo **b** básn. tma očí, slepota: *tenebras et cladem lucis ademptae obicit O* **c** básn. tma před očima, mrákoty: *oculis t. (sunt) obortae* (v. t.) *O*; *ante oculos natant t. O* **d** básn. tma smrti, smrt: *me tibi ad extremas mansuram tenebras Pp* **3** meton. tmavé místo, temný kout **a** *cum illa coniuratio ex latebris atque ex tenebris erupisset C* ze skryší a temnot; básn. *ubi sint tuae t. Ct* skryše **b** temnota žaláře, žalář: *clausi in tenebris S* **c** básn. temnota podsvětní, podsvětí: *Stygiae t. V* **4** metaf. **a** temnost význ. **a** neznámost, skrytost, ústraní: *quae (exempla) iacerent in tenebris omnia C* byly by zahaleny tmou  $\beta$  nízké postavení, nízký rod, původ; nízkost: *o t., o lutum, o sordes C*  $\gamma$  nejasnost, nezřetelnost **b** chmury, pochmurnost, zármutek: *si quid tenebrarum offudit exsilium C*; *vitam in tenebris luctuque trahebam V* **c** „mračna“, „bouře“, neštěstí: *ex superioris anni caligine et tenebris C*.

**tenebricōsus, a, um** [*tenebricus*] tmavý **1** naplněný n. zahalený tmou: *tenebricosa popina C*; *iter tenebricosum Ct* o cestě do podsvětí **2** metaf. **a** význ. neznámý, skrytý: *tenebricosissimum*

*tempus C* **b** nízký, pokoutní, tajný: *libidines tenebricosae C*.

**tenebricus, a, um** [*tenebrae*] tmavý: *Tartarea tenebrica plaga* básn. *C*.

**tenebrōsus, a, um** [*tenebrae*] tmavý, černý, chmurný, pochmurný, mrákotný (básn. zejm. o podsvětí).

**Tenedus n. Tenedos, ī** (ak. *um n. on*), *f.* [Τένεδος] ostrov u trojského pobřeží; adj. **Tenedius, a, um** tenedský: přísl. *securi Tenedia C* t. j. se vší přísností a bezohledností (odvozeno od vlastností myth. krále tenedského Tenna); subst. **Tenedii, ōrum, m.** Tenedané.

**tenellulus, a, um** [*tenellus*] hebounký, útloučký, mladíčkový.

**tenellus, a, um** [*tener*] hebounký.

**teneō, ēre, uī, (tentum)** [srov. k *tendo*] držeti (vl. i metaf.) **1 1 a** *alqd manū* (v ruce) *t.* (obr. o věci docela zřejmé); *alqm (amplexū) t.* držeti v objetí, objímati **b** držeti v nějaké poloze: *tenui a pectore manus O*; odt. obracetí, zaměřovatí, o zrak upírati: *omnes intenti ora tenebant V* zrak (naň) upírali; *oculos in se tenentem extimuit O* **c** držeti se něčeho: *rupis tenens iuga sinistrā O*; *aram t. N* dotýkati se oltáře; – držeti se něčeho **a** jako vodítka: *t. vestigia L* jíti po stopách, neztráceti stopy; básn. *iter t. alqo* býti na cestě někam, jíti, spěti, směřovatí, plouti; *medium Aeneas classe tenebat iter V* byl s loďstvem na širém moři  $\beta$  jako cíle (= *petere alqd*) směřovatí k něčemu, spěti, plouti a p.: *Euan-der Hesperiam tenet O* **2** metaf. **a** *memoriā t. alqd* chovatí v paměti, míti na paměti, pamatovatí (se); abs. i samo *t.:* *numeros meminī, si verba tenerem V*; *ut cito dicta percipiant animi teneant-que fideles H* **b** pojímati, chápati, rozuměti; věděti: *alqd animo t.;* *t. causas rerum futurarum C* **3** spec. držeti místo, zaujímati **a** vojen. míti obsazeno (v držení, v rukou), obsaditi: (s předm. rozvedeným) *tenent Danaī, qua deficit ignis V* **b** vūb. **a** vl. *mediam tenentes orbis humum* (střed země) *Delphi O*; *munitionis circuitus XI milia passuum tenebat Cs* zaujímal, obsahoval; bydliti, obývati, sídliti, býti usazen někde: *Fama tenet* (sc. *illum locum*) *O* tam

bydlí; naplňovati: *atria turba tenet O*; pokrývati: *amnis obducto tenet omnia limo V* β obr. *locum alcis rei t.* zaujímati místo v něčem n. něčeho: *eum locum amicitiae t.* Cs *N* býti v tak přátelském poměru, býti takovým přítelem; *theatrum, quod arcis tenebat locum Cs* zastupovalo **C** perf. *tenuisse (locum)* dostihnouti místa, dospěti, dorazit k místu: *montes Sabini petebant et pauci tenuere L*; *metas t. O*; o lodích přistati, přiraziti, zakotviti někde: *Aeneam classe (s . . .) ad Laurentem agrum tenuisse L*; *classis Geraestum (portum) tenuit L*; *Cythnum insulam tenuit T* **4** metaf. míti **a** *nomen t. VL*; *Poppaeam matrimonio (v manželství) tenuerat T*; perf. též význ. obdržeti, dostati, dosáhnouti, dojíti něčeho: *tenuisse, quicquid speravit Ulixes O*; *senatus (ius) libens tenuit T* byl rád, že je dostal **b** spec. míti v moci (v držení, v rukou), spravovati, řídit; ovládati, míti vládu, panovati něčemu, nad něčím: *imperium t.*; *terras dicione (pod svou vládou) t. V*; *teneri in potestate alcis Cs* býti v něčí moci; *Troianos eas tenuisse terras L* opanovali; *maritimas Alpes tenebat procurator Marius T* spravoval; abs. *an iis me dem, qui tenent C* jsou u vás; obr. *orator tenebit venas animorum T* **II** (pevně) držeti; metaf. **1** poutati **a** vázati, zavazovati; pass. býti vázán něčím, podroben něčemu: *legibus, sacramento teneri*; *poenā teneri T*; - básn. *teneas, Damasippe, tuis te H* važ se = omezuj se svými věcmi = ,zametej před svým prahem' **b** význ. poutati, jímati, zaujmouti, naplniti, zachvacovati, uchvacovati **a** *etsi me tuo sermone tenuisti C*; *tenuit nostras Horatii aures O* okouzlit; o zamilovaném *dum me Galatea tenebat V* β *talis amor Daphnim teneat V*; *ille non magno desiderio tenebitur virium C* nebude cítiti touhu; *ne vos falsa opinio teneat L* abyste neměli; *haec, quae nunc tenet saeculum, negligentia deum L* zanedbávání bohů, které jest rozšířeno v našem věku; *Decium spes tenuit L* měl, choval naději **c** spec. *teneri* býti držen t. j. chycen, dopaden při zlém činu, odt.

býti usvědčen (*in re, re, alcis rei* z něčeho): *in furto teneri*; *repetundarum teneri T*; *me teste teneris O*; *quod perinde censeo ac si lege maiestatis teneretur T* jako kdyby byl vinen (podle zákona =) zločinem proti zákonu o . . . **d** váb. obsahovati, zasahovati něco, týkati se něčeho: *haec formula populos tenet H*; pass. náležeti k něčemu, býti obsažen v něčem: *genus officiorum, quod teneatur hominum societate C* vyplývá ze společnosti, zakládá se na . . . **2** zdržovati, zdržovati, zastavovati, potlačovati; překážeti, zabraňovati něčemu (též *ne, quominus*, při záporu *quin . . .* aby ne . . .): *t. lacrimas CsO, risum H*; *saeva tene tympana H*; *manum stomachumque teneto H*; *Caesar poteritne se t., quin . . . C*; *res aut pudore aut metu tenentur Cs*; abs. *ne diutius teneam C* abych (vás) nezdržoval; *Saturni me tenuisse diem Tb* že mě zdržel den Saturnův **3** stále (pevně) držeti **a** *a locum t. Cs = se loco t. Cs* držeti n. udržeti se na svém místě; *t. cursum Cs, viam O* zachovávat, dodržovati, podržovati směr běhu, cesty; *domi se t. N* držeti se, zůstávati β abs. držeti se: *inter utrumque tene O* **b** zachovávat **a** podržovati; vytrvávati v něčem: *t. voluptatis fruendae modum C*; *haec duo t. in amicitia C* míti tyto dvě zásady; *silentium t. L*; *propositum t. CsN* (též praegn. prováděti) β udržovati: *cum vita teneatur cibo . . . C*; s doplňk. *indulgentia patrum concordem (ve svornosti) civitatem tenuit L* γ se t. chovati se: *quieti sese tenuere L*; *se intra silentium t. Pn*; držeti se něčeho, řídit se něčím: *gentem dei se more tenentem V* **c** intr. držeti se, udržeti se, trvati: *imber per noctem totam tenuit L*; *incendium per duas noctes tenuit L*; ob. *tenet fama s ak. c. inf.* drží se, udržela se, jde, jest pověst, že . . . **d** udržovati = prováděti, obhajovati, dokazovati, zastávati **a** *causam t. CHO* vyhráti; *tenuere patres, ut Fabius consul crearetur L*; abs. *si recte conclusi, teneo C* vyhráno = mám pravdu β spec. význ. tvrditi: *quod Peripatetici non tenent C.* - **S** imp. *tenē* nesmí se zaměňovati *tēne* (= *tē* a *tāzaci* ne) v ak. c. inf. při zvolání *ty že bys . . .*



**tener**, *era, erum* [srov. *tenuis*] **1** útlý, měkký, slabý zejm. o dětech, mláďatech a mladých rostlinách, odt. meton. mladistvý, mladý: *excolimur teneri* *O* v útlém mládí; *res tenerae* *V* mladá příroda; (*annus*) *t. vere novo est* *O*; *in teneris* *V* v útlém věku; *a teneris* *V* = *a teneris unguiculis* *C* od útlého věku, mládí; - jemný (svou látkou): *t. mundi orbis* (nebeská klenba) *V* **2** přenes. **a** měkký význ. poddajný, ohebný: *nil tam tenerum quam illius comprehensio verborum* *C*; (*virtus*) *est tenera atque tractabilis* *C* **b** jemný, něžný, citlivý: *nimum teneri versus* *H* uhlazené **c** změkčilý, choulostivý, slabý, křehký: *tenerae nimis mentes*; lehký, rozkošnický: *teneri saltatores* *C*.

**tenerē**, adv. [*tener*] měkce; změkčile, rozkošně: *t. dicere* *T*.

**teneritās**, *ātis*, *f.* [*tener*] útlost, jemnost; slabost, křehkost: *in primo ortu* (sc. *hominis*) *inest* *t. C*.

**tēnesmos**, *ī*, *m.* [τενεσμός] bolestné nucení na stolici (nemoc) *N*.

**Tennēs** n. **Tenēs**, *ae*, ak. *ēn*, *m.* [Τέννης] myth. král a eponymos ostrova Tenedu (v. i. t.), etěný jako heros.

**tenor**, *ōris*, *m.* [*teneo*] vl. udržování **1** (nepřetržitý) pohyb, běh, proud: (*signa*) *placido educta tenore* *O*; *hasta seruat tenorem* *V* let, sílu letu; - obr. (*velut*) *uno tenore* *C* *L* jedním proudem, v jednom kuse, nepřetržitě, bez ustání: *uno tenore, ex quo in amicitiam populi Romani venerit, fides coluisse* *L* **2** metaf. **a** průběh, postup: *dies alium habuisse tenorem* *V*; *tenore eodem consiliorum* *L* týmž postupováním ve svých (válečných) záměrech **b** způsob, míra, ráz, 'tón', 'duch': *eodem tenore duo insequentes consulatus gessi* *L*; *hic t., haec concordia venit ad albenes comas* *O* poměr. - <*tenore praesentium* zněním tohoto listu).

**Tēnos** n. **Tēnus**, *ī*, *f.* [Τήνος] ostrov v Egejském moři v souostroví kykladském; odt. **Tēniī**, *ōrum*, *m.* Teňané.

**tēnsa**, *ae*, *f.* [snad *tendo*] slavnostní vůz, na němž bývaly voženy sochy bohů do cirku při průvodu před zahájením her, 'boží vůz' (název snad od napjaté plachty, kterou

byl pokryt): *tenas ducere* *L* doprovázeti vozy bohů (o magistrátech).

**tentābundus**, **tentāmen**, **tentāmentum**, **tentātiō**, **tentātor** viz *temptabundus* atd.

**tentigō**, *inis*, *f.* [*tentus* od *tendo*] vl. napjatost, napětí; meton. (vilný) chťič *H*.

**tentō** viz *tempto*.

**tentōrium**, *ī*, *n.* [*tendo*] stan (nazvaný tak od napjatých stěn kožených n. plátěných).

**tenuiculus**, *a, um* [demin. od *tenuis*] vl. tenoučký; přenes. skrovnoučký, chudícký: *t. apparatus* *C*.

**tenuis**, *e* (básn. druhy se souhl. *u*, čti *tenuis, tenvia*) [z koř. \**ten-*, srov. *ταυυ-*, 'tenký' a výkl. k *tendo*] **1** tenký **a** *tenuissima cauda* *O* nejtenčí část ocasu; štíhlý, útlý, vytáhlý; hubený, vyhublý; o vodě mělký: *t. aqua* *L* **b** úzký, těsný: *t. alveus* *T*; *tenue foramen* *O*; *insignem tenui fronte Lycorida* *H* nízkým čelem (jež se kdysi pokládalo za krásné) **c** vůb. drobný; hebký **d** obr. o zvuku tenký = vysoký, pronikavý: *t. tinntus* *Ct* **2** řídký **a** význ. nehmotný, vzdušný, lehký: *aether tenuissimus est* *C*; *t. ventus* *V*; *tenues animae silentum* *O* **b** meton. čistý, jasný: *tenues undae* *O* **3** metaf. **a** jemný: *tenues parvi discriminis umbrae* (odstíny) *O*; přesný, důkladný, podrobný: *in verbis* *t. serendis* *H* **b** skrovný, slabý, mdlý, nevelký, chatrný: *t. spiritus* *T* (obr. *H*); *tenuissima valetudo* *Cs* **c** prostý, nepatrný, skromný; chudý, nuzný, 'hubený': *t. victus* *C*; *perparva ac t. civitas* *C*; *t. res* *H* skrovné poměry; *t. Minerva* (v. t.) *V*; - subst. *in tenui labor* (sc. *est*) *V* v malém oboru = skrovný jest předmět mého díla; - spec. *tenuiores, um, m.* 'menší' lidé t. j. lidé nižší, z nižších tříd, nižšího stavu, chudí (op. *illustres* *T*).

**tenuitās**, *ātis*, *f.* [*tenuis*] **1** **a** tenkost, útlost; hubenost; malá šířka, těsnost; drobnost **b** řídkost; nehmotnost, vzdušnost **2** **a** jemnost, přesnost **b** skrovnost, slabost; prostota, jednoduchost; chudoba, nuznost.

**tenuiter**, adv. [*tenuis*] tence **1** *alutae t. confectae* Cs na tenko **2** **a** jemně, přecně: *t. disserere* C **b** prostě, jednoduše; skrovně, slabě, chatrně; nuzně: *t. aestimare* C nízko.

**tenuō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*tenuis*, srov. homér. τανύω] tenčiti, ztenčovat **1** vl. **a** *assiduo vomer tenuatur ab usu* O obruší se; pod. (*tempus*) *tenuat dentem aratri* O; *corpus parco victu tenuatum* T vyhublé; *macie vultum t. Pp* zhubnouti v obličej **b** z ůžovat, ůžiti: *spatium... velut in cuneum tenuatur* T; zeugm. *vox vocisque via est tenuata* O zeslaben... zůzena; *luna tenuata* O ubývající **c** rozředovat, rozpouštět: *artus tenuavit in undas* O; pas. rozplývati se: *nocturnā siquid crassi est tenuabitur aurā* H (o čištění vína) **2** metaf. **a** činiti něco jemným; básn. s ak. výsledku činiti něco jemného: *quo carmen tenuastis in antro* Pp = vytvořili jste tak jemně básně **b** zmenšovat, zeslabovat: *ut meae famam tenuent obliviae culpae* O; *magna modis t. parvis* H (vl. ‚rozdřobovat‘ t. j. kaziti).

**tenus**, předl. s abl. n. též gen., kladená vždy za svůj pád [srov. subst. *tenus*, *oris*, n. napjatý provaz, oko, ‚teneto‘; *tendo*, *teneo*] (vl. napjatě se táhnou) **1** až po něco, až k něčemu **a** *Tauro t. C*; *pectoribus t. L* až po prsa; gen. zejm. při pl. *laterum t. V*; obr. *est quadam prodire t. H* až po jistou hranici **b** přenes. *volneribus t. L* až do zranění **2** jen až po něco (a ne dále) **a** *summo t. attigit ore* V jen krajem rtů; iron. *dum egregius imperator ianuā ac limine t. domum cludit* T (t. j. a dále se neodvází vyjít) **b** přenes. *verbo t. L* jen (až po slova =) slovy; *nomine t. T* jen podle jména; *Graeca doctrina ore t. exercitus* T jen ústy (t. j. jen co do výmluvnosti). – Složeniny jako *hac-tenus*, *ea-tenus* v. t.

**Tēnus** viz *Tenos*.

**Teos**, *ī* (ak. *Teum L*), f. [Τέως] ionské město na pobřeží maloasijském, sev. záp. od Efesu, rodiště básníka Anakreonta; adj. **Tēius**, n. **Tēius**, *a*, *um* tejský, z Tea (zejm. o Anakreontovi), básn. též meton. význ. anakreontský; subst. **Tēii**, *ōrum*, *m*. *Teané*.

**tepe-faciō**, *ere*, *fēcī*, *factum* (pass. **tepefiō**, *fiērī*, *factus sum*) [*tepeo a facio*] oteplovati, ohřívati, zahřívati, hřáti: *in matris iugulo ferrum tepefecit* (sc. *sanguine*) H.

**tepeō**, *ēre*, *uī*, — [srov. ‚topiti‘, ‚teplý‘] **1** býti teplý, vlahý, vlahný: *sole t. H* býti zahříván **2** metaf. o lásce **a** (*quo*) *mox virgines tepebunt* H pro nějž se budou rozehřívati **b** býti ‚vlahný‘, ‚chladný‘ (op. *amare*) O.

**tepeścō**, *ere*, *puī*, — [*tepeo*] oteplovati se, zahřívati se.

**tepidārius**, *a*, *um* [*tepidus*] náležící k teplému, vlahnému, spec. s teplou vodou; – subst. **tepidārium**, *ī*, *n*. kabina pro teplou lázeň, teplá koupelna.

**tepidē**, adv. [*tepidus*] teple: *natare tepidius* Pn v teplejší vodě.

**tepidus**, *a*, *um* [*tepeo*] **1** teplý: s básn. záměnou epithet *tepidā recens caede locus* V (= *tepidus recenti caede*) **2** vlahný, ne příliš horký, chladný: litot. *quamvis haud tepidos sub pectore senserat ignes* (přenes. o lásce) O.

**tepor**, *ōris*, *m*. [*tepeo*] **1** teplost, teplo, vlahnost, vlahost: *nocturnos formidare tepores* H zahřátí (vínem) **2** malá teplota, vlahnost, chladnost: *cum teporem incusaret* T; metaf. *eiusdem lentitudinis ac teporis libri* T.

**ter**, adv. [starolat. *terr* z *\*ters*, jež z *\*tris* od *tres*, srov. τρίς] třikrát: básn. *t. amplius* (v. t.) *Geryones* H; – básn. **a** význ. několikrát: *capitis concussit terque quaterque caesariem* O **b** význ. mnohokrát, velice: *terque quaterque beati* V.

**ter-deciēs** n. **ter-deciēns**, adv. číselně třináctkrát: *HS* (= *sestertium*) *t.* (se. *centena milia*) C 1,300.000 sesterciů.

**terebinthinus**, *a*, *um* [τερεβινθινός] terebinthový.

**terebinthus**, *ī*, *f*. [τερέβινθος] terebinth (strom), řečík terebinthový (botan. *Pistacia terebinthus*).

**terebřō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*terebra* nebozez od *tero*] vrtati, provrtati; přenes. propíchnouti, proraziti: (*sanguis*) *longe terebratā prosilit aurā* O.

**terēdō**, *inis*, *f*. [τερηδών] červotoč. **Terentiānus** viz *Terentius*.

**Terentilius**, jméno plebejského rodu římského; zejm. *C. Terentilius Harsa*, tribun lidu r. 462 př. n. l., známý svým náyrhem na sepsání zákonů (*lex Terentilia*).

**Terentius**, římské jméno rodové; zejm. **1** *C. Terentius Varro*, jako konsul zavinil svou ukvapeností porážku Římanů u Kanen r. 216 př. n. l. **2** *A. Terentius Varro*, bojoval jako praetor r. 184 vítězně proti Keltiberům *L*. **3** *P. Terentius Afer* (mající jméno jako propuštěnec po svém bývalém pánu, senátoru *P. Terentiu Lukanovi*), rodem z Kartaginy (\* asi 195, † 159 př. n. l.), skladatel komedií zejm. po vzoru Menandrově **4** *M. Terentius Varro* \* r. 116 př. n. l. v Reate v Sabinsku, římský polyhistor, velmi plodný spisovatel zejm. v oboru starožitností; politicky byl přívržencem Pompejovým, ale od Caesara dostal milost; byv proskribován od Antonia, zachránil se s pomocí přátel; † r. 27 př. n. l. **5** *Terentia*, choť Ciceronova od r. 80, s níž se Cicero r. 46 rozešel **6** *P. Terentius Varro Atacinus* (rodištěm jeho bylo město *Atax* v Narbonské Gallii), epický a satirický básník římský (82—37 př. n. l.); - adj. **Terentius** a **Terentiānus**, *a, um* Terentiův.

**Terentium** viz **Tarentum 2**.

**teres**, *teretis* [*tero*] (vl. oškrabaný, osoustruhovaný) **1** oblý, válcovitý; zakulacený, kulatý: *t. hastile L, fusus O; tereti tinnitus aere ciebant Ct* t. j. cymbálem (viz i *cymbalum*); obr. (*sapiens*) *t. atque rotundus H* (viz. i *lēvis*) **2** přenes. **a** oblý, štíhlý, táhlý: *t. collum O; t. puer H* **b** hladký **c** (do kulata) spletený, odt. meton. tuhý, silný: *t. habena V; teretes plagae H* **d** jemný, vkusný: *teretes aures C* jemný sluch.

**Teretina tribus** (psáno též **Terentina**) jedna z venkovských tribuí, zřízená r. 299 př. n. l. *C L*.

**Tēreus**, *eī* n. eos (vok. *eu*; básn. 2 slab. *Terei V, Terēo O*), *m.* [Τηρεύς] **1** král thrácký, choť Proknin (viz *Philomela*); meton. tragedie Acciova, nadepsaná *Tereus: delectari mihi Tereo videbatur C* **2** jméno Trojana *V*.

**tergeminus** viz *trigeminus*.

**tergeō**, *ēre* (zř. **tergō**, *ere*), *rsī*, *rsum* otíratí, utíratí, vytíratí; spec. čistiťi: *spicula lucida* (prolept.) *tergent V* lešťi; - básn. *gallinā t. palatum H* pochutnati si na . . . Part. *tersus* význ. adj. v. t.

**Tergeste**, *is*, *n.* nyn. Terst; odt. **Ter-gestinus**, *a, um* terstský; subst. **Ter-gestini**, *orum*, *m.* obyvatelé Tergesta, Terstu.

**tergiversātiō**, *ōnis*, *f.* [*tergiversor*] vl. obracení (se); loudání, otálení, prodlévání.

**tergiversor**, *ārī*, *ātus sum* [*tergum* a *verto*] (vl. obracetí se zády k něčemu); přenes. **a** ,vytáčeti se', ,vykrucovati se', ,vymlouvatí se' **b** loudatí se, otáletí; rozpakovatí se.

**tergō** viz *tergeo*.

**tergum**, *ī*, *n.* (básn. často pl. význ. sg.) **1** záda, zadek, hřbet **1 a** *praebere* (v. t.) *Phoebo terga O; (aper) tergo decutit hastas V; sordida terga suis O; nisi de tergo plebis Romanae satisfiat L* nevymstí-li se na zádech . . . (t. j. mrskáním); - vojen. *alci terga caedere L* bítí do zad, do zadu; *in tergis haerere* býti v patách, dotíratí; *terga vertere* obrátití se zády, spec. vojen. dáti se na útěk = *terga (jugae) dare; terga dare alci* utéci před někým; obr. *inflexo dare terga genu Pp* vzdáti se, podlehnouti **b** spec. záda utíkajícího n. ustupujícího vojska, meton. útěk, ústup: *neque exercitus neque ducis terga tuta esse T; insignis inter conspecta cedentium pugnae terga obversis ad ineundum proelium armis L* význačný (= význačně se odlišuje) mezi muži, kteří, jak bylo viděti, ustupovali vyhýbajíce se bitvě, tím, že obrátil . . .; *cum frontis et tergi vices (essent) T* vl. střídavé obracení (se) čelem a zády = bylo (neustálé) střídání útoku a útěku **2** metaf. **a** zadní strana *a* vůb. *post t.* vzadu, za sebou (za mnou, za námi a p.) n. ze zadu; *a tergo* odzadu, zezadu n. za zády, v týle; *in t. V* dozadu **β** spec. záda, týl ve vojenském postavení (op. *frons*): *frontem tergaeque ac latus tuti T; terga invadere L* vpadnouti v týl **b** a hřbet, vrchní strana, po-

vřeh: o řece *VO*; o vyvýšenině *spinosi terga iugi Pp β proscisso quae suscitatur aequore terga V* řádky **3** synekd. tělo: *magnorum centum terga suum V* sto kusů **II** kůže **1** *taurinum t. V*; *aurea terga O* zlaté rouno **2** meton. věc, zhotovená z kůže **a** měch: *ventos bovis inclusos tergo O β* bubínek: *feriunt molles taurea terga manus O γ* řemení (= *caestus*): *duro intendere* (v. t.) *bracchia tergo V δ* vrstva štítu (vl. kožená, metaf. vřb.): *terga novena boum O*; *linea terga V*; *clipeum, tot ferri terga, tot aeris V*.

**tergus, oris, n.** (*tegoribus Pt* dissim. z *tegoribus*) [srov. k *tergum*] (básn. a pozd.) **1** záda, zadek, hřbet: *resecat de tergore partem O 2* kůže: *tergora diripiunt costis V* stahují se žeber; *taurorum tergora septem O* vl. sedm býčích koží = štít ze sedmi býčích koží (u Homéra *σάκος ἑπταβόειον*).

**Terína, ae, f.** město na záp. pobřeží Bruttia; adj. **Terínaeus, a, um** terínský, z Teriny.

**termentum, ī, n.** [*terō*] otírání, ničení, zkáza *Pt*.

**termes, itis, m.** [srov. *τέρχνος* větvev] větvev, ratolest *H*.

**Termessus, ī, f.** [*Τερμησσός*] horská pevnost v Pisidii; odt. **Termessēnsēs, ium, m.** Termessané.

**Termestinus, a, um** [*Termes* město záp. od Numantie] termestský: *nationis Termestinae T*.

**terminālis, e** [*terminus*] mezní, hraniční; subst. **Terminālia, ium, n. iōrum, n.** Terminalie, mezníková slavnost, konaná 23. února, při níž se sousedé scházeli na hranicích pozemků, obětovali u mezníků a společně se veselili; jménem státu se konala taková slavnost pův. na hranicích řím., pozd. u 6. mílníku na silnici Laurentské; eponymem Terminalií stal se bůh *Terminus* (v. t.).

**terminātiō, ōnis, f.** [*termino*] **1** omezení, vymezení, vyměření, určení: s gen. subj. *versus inventus est terminatione aurium C* = podle „sluchu“; s gen. obj. *t. rerum expetendarum C* vymezení = stanovení **2** ukončení, závěr periody *C*.

**terminō, āre, āvī, ātum** [*terminus*]

omezovati, ohraničovati **1** vl. stanoviti něčemu meze, hranice: (*Caesar*) *imperium Oceano, famam qui terminet astris V 2* metaf. **a** omezovati (*alqd rē* něco něčím, na něco): *sonos vocis paucis litterarum notis terminavit C* pro (mluvené) hlásky stanovil jen několik málo znaků **b** končiti, dokonávati: *bellum t. L c* vymezovati, vyměřovati, určovati, stanoviti.

**terminus, ī, m.** [srov. *τέρμα, τέρμαον*] **1 a** mezník **b** meze, hranice: básn. *stabilis rerum t. H* pevný řád světa; (přenes. o čase) *ipsas quamvis angusti t. aevi excipiat V*; meton. pl. obvod, okres, okrsek, okrsek, území **c** personif. *Terminus* bůh mezníků, ochránce soukromého majetku i hranic říše, vl. zosobnění této jedné stránky významu Jovova; jemu se konala t. zv. *Terminalia* (v. t.) **2** metaf. cíl, konec: *t. laborum L*; *t. sermonis Ap*.

**ternārius, a, um** [*terni*] určený číslem tři: *numerus t.* číslo tři.

**terni, ae, a** (neklas. sg. **ternus, a, um**), čís. podílná [*ter*] **1** po třech: *ternae (legiones) datae consulibus L*; při násobení, kde my užíváme čísl. zákl.: *ternos ter cyathos H 2* básn. trojí, trojitý, trojnásobný; tři: *terna Medusaei guttura monstri O*; *ternis ululatibus O*; *terna hiberna V* tři zimy; i sg. *terno consurgunt ordine remi V* v trojitě řadě = ve třech řadách (nad sebou).

**terō, ere, trīvī, trītum** (*tristī Ct* = *trivisti*) [srov. *τέρω* m. \**τερρω, τερέω, τρέρω*, čes. třítí, potírati a pod.] třítí **1 a** něco o něco, otírati, odírati: *colla trita labore O* otláčená; *ipse labore manum terat V* = přikládá ruku k práci; (*tempus*) *silices terit O* otírá, obrušuje; (*corpus*) *ferrum terebat O* otupovalo; = zejm. **a** *subucula trita H* odřená, obnošená; odt. obr. ohmatati, ošoupati, vřb. opotřebovati: *catillus Euandri manibus tritus H*; *quod legeret tereretque publicus usus H* co by se všeobecně čtlo a trhlo; přičin. (*nomina*) *consuetudo trivit C* učinil běžnými **β** *spatium tritum O* ujetá, vyježděná dráha; odt. přenes. *t. iter V* (*Appiam H*) ušlapávati, často stoupati, kráčeti (jez-

diti) po cestě (srov. u nás „brousití“ někudy); *mollia sunt parvis prata terenda rotis* Pp malá kola mají jezdit po měkkých luzích; *collem teris Dianae* M y oškrabovati, ořezávati, strouhati: *radios trivere rotis* (dat. pro . . . , k . . .) V; odt. přenes. tříbiti: *tritae aures* (sluch) C δ otírati se o něco, dotýkati se něčeho, narážeti, zavaditi o něco: *calcem* (v. t.) *terit calce* V; *subiecta terunt vineta carinae* O b roztírati a *teritur baca trapetis* V lisuje se; *t. cibum* C rozmělnovati β zejm. o obilí mlátiti (vl. roztírati šlapáním n. zvláštním nástrojem, zv. *tribulum*): *t. culmos, fruges* V, *milia frumenti* H (básn. s podm. *area*, v. t.); *bis frugibus area trita est* O = obilí bylo mláceno na mlátě 2 jiná metaf. rčení a *tempus* (*otium, aetatem*) t. rē n. in rē a trávití čas něčím; *altera teritur bellis civilibus aetas* H prochází ve válkách β ob. šp. sm. mařiti, tratiti, utráceti, zabíjeti čas něčím b se t. in re mořiti se, trápití se, trmáceti se, hmožditi se něčím: *ne in opere longinquo sese terent* L; med. *teri in re* Pn stále se něčím zabývati, „ležeti“ v něčem. Part. *tritum* j. adj. v. t.

**terra**, ae, f [srovn. k *torreo*] (snad vl. souše) země (v rozličných význ. jako v češt.: těleso nebeské, hlína, půda, souše, krajina a p.) 1 abl. *terrā* na zemi, po zemi: *terrā vivere*; *terrā marique*; *aut terrā aut mari*; lok. *terrae* na zemi: *sacra terrae* (var. *terrā*) *celavimus* L; *toto proiectus corpore terrae* V; pl. *terrae* (básn. též význ. sg.) země, svět: *in terris* na světě; *ubi terrarum* kde na světě; - *orbis terrae* n. *terrarum* okrsek zemský, země: *Antiocho prope extra orbem terrae exacto* L „až na konec světa“; (*Cererem*) *orbem omnem peragrasse terrarum* C; *Africanus, qui suo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum se subegisse* C; spec. (římská světová) říše (v tomto význ. ob. *terrarum*): *ego statum orbis terrae redemi* C trvání říše; - básn. *Phoebus utraque distat idem terrā* O stejně jest vzdálen od obou konců země (od východu i od západu) 2 person. *Terra* (*mater*) jako božstvo = *Tellus* (v. t.); *terrae filius* (v. t.) C.

**Terracina, Terracīnēnsis** viz *Tarracina*.

⟨**terrae-tenus** adv. na zemi.⟩

**terrēnus, a, um** [terra] 1 zemitý, ze země, hliněný, z hlíny, hlinitý: *t. tumulus* Cs; subst. neutr. *terrenum* půda, pozemek: *quidquid herbidi terreni extra murum erat* L; ale *terrenum omne dividitur* C všechno, co jest ze země 2 a zemský, pozemský, na zemi a *vescimur bestiis et terrenis et aquatilibus et volantibus* C β meton. význ. lidský, smrtelný: *terreni artus* V b podzemský, v zemi: *terrena numina* (božstva) O.

**terreō, ēre, uī, itum** [z \**terse*, ὄ, srov. τρέω, čes. trásti (se); srov. též *tremo*] (vl. otrásati), strašiti, naháněti strachu, děsiti, poděsiti, vyděsiti, lekati (*alqm rē* někoho něčím) a *terrendi causa* pro postrach; pass. *terreri* strachovati se, lekati se; *elephanti equis odore insolito territis fugam faciebant* L polekavše koně; *pater terruit gentes, ne rediret saeculum Pyrrhae* H že se (snad) vrátí b zastrašovati, odstrašovati: *terret Phaëthon avaras spes* H; *ut (terreret), quo minus hostes insequerentur* Cs; *id non terruit Galbam, quominus in castra pergeret* T c zaplašovati, zaháněti: *nisi sonitu terrebis aves* V; *has illā pastor regione fugatas* (prolept.) *terrui* O zaplašil je na útěk z . . . ; *profugam per totum terruit orbem* O štvála.

**terrestris, e** [terra] zemský, pozemský, pozemní, země (gen.), na zemi, po zemi: *confectis omnibus maritimis terrestribusque bellis* Cs na moři i na zemi; *iter terrestre* L T pochod po souši; *t. exercitus* (op. *classis*): *ne quod terrestris deesset auxilii genus* L aby nechyběl žádný druh pozemské („polní“) branné moci; subst. *terrestria* . . . *vivunt* H pozemští tvorové.

**terreus, a, um** [terra] (neklas.) zemský: *virum terrea progenies* V ze země vyrostlé, - ⟨pozemský: *terrea praeterreunt*⟩.

**terribilis, e** [terreo] strašný, hrozný, hrozivý, děsný, děsivý (*alci* někomu n. pro někoho): subst. *cum terribiliora adferrentur* L hrozivější zprávy.

**terrículum**, *ī, n.* [terreo] pl. strašáky: *sine tribuniciae potestatis terriculis L.*

**terrificō**, *āre, āvī, ātum* [terrificus] strašiti, děsiti, lekati *V.*

**terrificus**, *a, um* [terreo a facio] působící strach, hrozný, strašný, děsný, děsivý *V O.*

**terrigena**, *ae, m. i f.* [terra a gigno] zrozený ze země, syn země: *terrigenae (fratres) O* o lidech, vyrostlých z dračí setby Kadmovy a Iasonovy; o hlemýždi *terrigenam, herbigradam . . . básn. u C* zvíře zrozené ze země.

**terripavium** a **terripudium** [terra a pavio] slova, předpokládaná od *C* k výkladu etymologie slova *tripudium* (v. t.).

**terrītō**, *āre, āvī, ātum* [terreo] strašiti, zastrašovat, přestrašovat, děsiti, naháněti strach u někomu: *finis Gallis territandi fuit, ut . . . L* Gallové přestali naháněti strachu.

**terrītōrium**, *īī, n.* [terra] území, půda, pozemky (náležící městu n. osadě): *ut florentis coloniae t. minueretur C.*

**terror**, *ōris, m.* [srov. k terreo] **1** strach (*alcis* subj. něčí n. někým působený, obj. z někoho, před někým), hrůza, zděšení, bázeň **a** ak. *tribuni praefectique cum terrore et armatorum catervis volitabant T* vzbuzující postrach; *neque erit iusta causa imperatori, quare suum terrorem iactari patiatur C* strach, jenž z něho jde; hendiad. *eiusdem vim dicendi terroremque timuerunt C* strašné síly jeho výmluvnosti **b** pass. (*definiunt terrorem metum concutientem C; terrorem inferre, inicere alci* nahnati strachu; *terrori* (dat. účink.) *esse* býti na postrach; *quo novus t. additus Romanis L* znova se polekali; *t. periculi* z nebezpečnosti; *t. externus L* z vnějšího nepřítelů; *nuptias ob eius modi terrores dilatas T* obavy **2** meton. věc působící strach, postrach, hrůza, přišera, strašák; hrozný zjev, hrozná událost, strašná zpráva, hrozba a p.: *duos terrores huius imperii, Karthaginem Numantiamque, deleverat C; terrores ac prodigia L; non mediocres terrores iacit C; populis t. eras O; terrores magici H* kouzelná strašidla.

**terrencius** viz *teruncius*.

**tersus**, *a, um* [tergeo] (vl. utřený) čistý (vl. i přenes.); přenes. vytrřibený; hezký, pěkný.

**tertiadecumāni**, *ōrum, m.* [tertia decima sc. legio] vojáci 13. legie *T.*

**tertiānus**, *a, um* [tertia] **1** *tertiana febris C* třetidenní, obdenní **2** *tertiāni, ōrum, m.* (i kolekt. *tertianus*) vojáci 3. legie *T.*

**tertius**, *a, um* [tres; srov. τρίτος, čes. třetí] třetí **1** *tertia pars* třetí díl, třetina (ale pl. *tertia partes C* třetí úloha t. j. úloha tritagonistova); básn. *tertia regna O* (t. j. podsvětí), pod. *tertia numina O*; o rodokmeni a *Iove t. (est) Aiax O* t. j. jest pravnuke Jovův; = význ. partit. *mancipia venibant Saturnalibus tertius C* v třetí den saturnalií; = praed. význ. po třetí: *tertia nudandas acceperat area messes O* **II** význ. adv. **1** ak. sg. **tertium** po třetí **2** abl. sg. **tertiō a** po třetí **b** na třetím místě, za třetí *Cs.*

**terrencius** (starší **terrencius**), *īī, m.* [tres a uncia] tři uncie =  $\frac{1}{4}$  assu (viz *as*) = *quadrans a* vúb. čtvrtina: *fecit me (sc. heredem) ex terrencio C* dědicem čtvrtiny (svého jmění) **b** přenes. nepatrná mince, haléř: *de praeda mea terrencium nec attigit nec tacturus est quisquam C.*

**tesqua** n. **tesca**, *ōrum, n.* [srov. staroslov. tšbštš, staročes. tščí, tščivý = prázdný, odkud na čítrobu = na lačný žaludek] pustiny, poušť *H.*

**tessera**, *ae, f.* [snad z τεσσαράγωνος od τέσσαρα, ion. τέσσαρα] vl. čtyřboký hranolek ze dřeva nebo z kamene; zejm. **a** kostka (hrací, na níž bylo všech 6 stěn označeno čísly 1—6; hrálo se ob. třemi kostkami; srov. *talus*): *tesseras iacere C* **b** (dřevěná) známka pohostinská, jaké si dávaly spřátelené rodiny, pův. kusy rozpoltěného dřeva, jejichž shodnost byla průkazem, *průk a z hostinného přátelství (σύμβολον): hospitium cum L. Cornelio Gaditano fecisse dico, proferam tesseram C* vojen. destička, na které bylo napsáno heslo, rozkaz n. oznámení a která byla dávána od oddělení k oddělení; meton. heslo: *it bello t. signum V*; rozkaz, vyhláška, oznámení: *tesseract dare L; tessera datā incolumes reverti L* **d** t. *frumentaria, nummaria*

poukázka a na darované obilí n. peníze, meton. příspěvek v obilí n. na penězích *Inscr.*

**tesserarius**, *iī*, *m.* [*tessera*] roznašeč vojenských rozkazů, vojenský posel (ordonance, ordonanční poddůstojník) *T.*

**tesserula**, *ae*, *f.* [*tessera*] kostička; spec. kostka, kamének, dlaždička v mozaice básn. u *C.*

**testa**, *ae*, *f.* [snad *texo*] (snad vl. upletená věc) **1** nádoba pův. upletená z proutí a vymazaná hlinou, pak i pouze hliněná, džbán, hrnec, popelnice a p.: *quo semel est imbuta* (v. t.) *recens servabit odorem t. diu H*; *t. ardens V* lampa; *accipiat manes parvula t. meos Pp* **b** střep, střepina z nádoby i vůb. úlomek, kus kamene a p.: *t. parem fecit* (sc. *pedem mensae O*); (*venae*) *testā aperiuntur T*; = spec. střepina n. hliněná tabulka, na jaké psali Athéňané při t. zv. střepinovém soudě (*testarum suffragia N* = *δοσπραξιμοός*) jména občanů, kteří by měli býti vypověděni **2** přenes. **a** cihla: *caementis ac testis tectorum meorum C*; *t. trita* n. samo *testa* cihelná moučka **b** skořápka; skořepina a měkkýšů, zejm. mlžů: *t. marina H* skořápka mořské ježovky; = meton. zvíře opatřené skořápkou, lasturovec: *generosa t. H* „skořepina“ **c** básn. *lubrica t. premebat aquas O* „kůra“ **d** lékař. střepina kosti.

**testamentarius**, *a*, *um* [*testamentum*] týkající se závětí, závětní: *lex Cornelia* (t. j. Sullův) *testamentaria C* o závětích; = subst. **testamentarius**, *iī*, *m.* spec. padělatel n. podvrhovatel závětí.

**testamentum**, *ī*, *n.* [*testis*] závěť, poslední vůle, poslední porřízení, testament: *t. facere*; *testamenti factio C* právo činiti (platnou) závěť; *testamento* závěť, v závěti; *testamento cavere* (*alqd*, *ut* . . .) ustanoviti v závěti; *ex testamento* podle (ustanovení) závěti; *hinc falsa testamenta nascuntur C* falšování závětí.

**testatiō**, *ōnis*, *f.* [*testor*] dokládání, dovolávání (se) (*alcis* někoho jako svědka) *L.*

**testātor**, *ōris*, *m.* [*testor*] **1** svědek **2** kdo dělá závěť, závěťce, zůstavitel.

**testātus**, *a*, *um* [*testor*] dosvědčený, doložený, dokázaný, zřejmý; známý, pověstný.

**testēs**, *ium*, *m.* (sg. *testis* zř.) varlata.

**testificātiō**, *ōnis*, *f.* [*testificor*] **a** svědectví (*alcis rei* o něčem), dosvědčování, dokazování; (svědecká) výpověď, projev o něčem, důkaz: *si eius rei t. tolleretur C*; = přenes. *t. tuorum in se officiorum C*; *repudiatae legationis t. sempiterna C* **b** dosvědčení, dokázání, důkaz.

**testificor**, *ārī*, *ātus sum* [*testis a facio*] **1** svědčeti, dosvědčovati, osvědčovati, dokazovati, jako svědek vypovídati (*alqd*, ak. c. inf. n. nepř. ot.), abs. býti svědkem **a** vl. *haec cum summā hominum frequentia testificatur C*; *quos testificando rex misisset T* jako svědky **b** metaf. ujišťovati, tvrditi; prohlašovati, projevovati, ukazovati; *nos, ut testificor saepe, de sapiente quaerimus C*; = part. *testificatus* význ. pass. dosvědčený, dokázaný, projevený: *abs te aliquando testificata tua voluntas C*; *mira sed et scaenā testificata O* **2** neklas. bráti za svědka, dokládati se někoho jako svědka: *Stygiae numen testificatur aquae O.*

**testimōnium**, *iī*, *n.* [*testis*] svědectví (*alcis* subj. něčf, obj. o někom) **a** svědčení, svědecká výpověď (ústní n. písemní), osvědčení: *ut consilium in medio testimonio dimitteret C* = přerušiv svědka; *cuius etiam sermo testimonii auctoritatem habebat C*; *t. dicere C* učiniti svědeckou výpověď, vypovídati jako svědek, abs. býti svědkem; *alqd pro testimonio dicere* jako svědectví, svědeckou výpověď, jako svědek; *petiit a Pharnabazo, ut ad ephoros sibi t. daret* s nepř. ot. *N* (písemní) osvědčení k eforům, vysvědčení **b** přenes. důkaz: *testimonio* (dat. účink.) *esse* býti důkazem, dokazovati.

**testis**, *is*, *m.* i f. [z \**terstis*, odvoz. od koř. čisl. *tres*, vl. třetí osoba, která je přítomna při smlouvě a p. dvou osob; pod. rus. *tretejskij* = rozhodčí] svědek, svědkyně (*alcis rei* o něčem) vl. i přenes., o věcech též svědectví, důkaz: *alqm testem adhibere C*, *facere L* bráti si za svědka; *testem producere C* vésti si svědka; *testibus uti C*

dokládati se svědků; *t. sum* s ak. c. inf. n. nepř. ot. jsem svědkem, mohu dosvědčiti; *alqo teste* svědecktím něčím, podle svědecktví něčeho, jak někdo svědčí, může dosvědčiti. Viz i *testes*.

**testor**, *ārī*, *ātus sum* [*testis*] **1** činiti (si) svědkem (*alqm de re* někoho o něčem; ak. c. inf.) bráti (si) někoho za svědka, dokládati se, dovolávat se někoho jako svědka: *illa deos de suo scelere testatur C*; *ego vos testor populum illum iniustum esse L*; *multa Iovem et laesi testatus foederis aras V*; zapřísahati se někým: *testatus iusque fidemque hospitiique deos O*; *per sidera testor . . . tollite me V* zapřísahám vás hvězdami; = prohlašovati před někým: *ego me mortalem esse et vos testor et . . . T 2* býti svědkem, svědčiti, dosvědčovati, vydávati svědecktví (*alqd* o něčem, ak. c. inf.); = přenes. prohlašovati, ujišťovati; dokazovati (příklady); osvědčovati, ukazovati, projevovati: (*venae, arteriae*) *vim artificiosi operis testantur C*; *t. gaudia dictis O*, *amorem V*, *lacrimis dolorem T*; *testatur locum V* vydává svědecktví = vypravuje o místě; *Troiana tempora testatus H* dokázav, že žil za trojské doby; = part. *testatus* druhdy pass. a význ. adj., v. t. **3** spec. (před svědky) činiti závěť, dělati poslední vůli: *de filii pupilli re t. C*; (*pater cum*) *immemor in testando nepotis decessisset L*; *testatae tabulae C* závěť.

**testū**, abl. sg. subst. schodného pády, *n.* (neklas. též nom. a ak. *testum*, abl. *testo*, pl. *testa*) [*testa*] **a** (hliněná i vüb.) poklička: (*calix*) *t. pressus uterque suo O b* (hliněná i vüb.) nádoba, hrnec, mísa: *ignem curto fert t. O*.

**testudinātus**, *a*, *um* [*testudo*] plocho klenutý.

**testudineus**, *a*, *um* [*testudo*] želví: *testudinea lyra TbPp* (t. j. ze želvího štítu *n.* vykládaná želvovinou).

**testūdō**, *inis*, *f.* [*testu, testa*] **1 a** želví štít; želvovina: *varios pulchra testudine postis V*; synekd. želva: *fluviatiles testudines C b* meton. ozvuční deska u lyry: *in fidibus testudine resonatur aut cornu C*; = synekd. lyra (podle báje zhotovil první lyru Hermes ze želvího štítu): *cava t. V H*;

*dapibus grata t. Iovis H 2* metaf. **a** vojen. želva, přístřešek, ochranná střeška, kryt (*χελώνη*) *a* zvláště vystavěný, zejm. ke krytí bořičího beranu: *turres testudinesque agere Cs*; *obsessum acta testudine limen V β* sestavovaný při útoku na hradby ze štítů tak, že vojáci první řady drželi štíty před sebou, ostatní nad sebou, kryt ze štítů: *testudine facta Cs*; *elatis super capita scutis densa testudine succedunt T b* kryt, krytá místnost (zejm. t. zv. *cavum aedium*, bylo-li kryto): *commentatum in quadam testudine fuisse C*; *media testudine templi V* uprostřed chrámového prostoru.

**testula**, *ae, f.* [*testa*] hliněná destička, střepinka; spec. *testularum suffragiis N* = meton. *testulā N* střepinovým soudem (viz *testa*).

**tetanus**, *ī, m.* [τέτανος] napětí, ztrnutí.

**tēter** viz *taeter*.

**Tēthys**, *yos* (ak. *yn*), *f.* [Τηθύς] mořská bohyně, dcera Uranova a Gaiina, choť Okeanova; meton. moře.

**tetrachmum**, *ī* (gen. pl. ob. *um*), *n.* [τέτραχμον m. τετράδραχμον] čtyřdrachma, stříbrná mince attická (viz *drachma*) *L*.

**tetragōnus**, *a, um* [τετράγωνος] čtyřúhelný; subst. **tetragōnum**, *ī, n.* čtyřúhelník.

**tetrarchēs**, *ae, m.* [τετράρχης] vl. vládce nad čtvrtinou země, tetrarcha, kníže (titul vládců v menších zemích, zejm. asijských).

**tetrarchia**, *ae f.* [τετράρχια] tetrarchie, panství tetrarchovo, knížetství (viz *tetrarches*).

**tetrastichon**, *ī, n.* [τετράστιχον] čtyřverší, básnička o čtyřech verších.

**tētrē** viz *taetre*.

**tetricus**, *a, um* zamračený, ponurý, zasmušilý, přísný, nevlídný: *t. domitor Chimaerae O*; *disciplina tetrica ac tristis veterum Sabinorum L*; subst. **Tetrica**, *ae, f.* (sc. *rupes*) příkrá hora v Sabinsku *V*.

**Teucer** n. **Teucus**, *ī, m.* [Τεῦχος] Teukros, vlastní jméno mužské; zejm. **1** syn salaminského krále Telamona, nevlastní bratr Aiantův, nejlepší lučištník z Řeků před Trojou; vrátil se od Troje



bez Aianta, byl od Telamona vyhnán a usadiv se na Kypru, založil tam město Salaminu **2** syn Skamandrův, nejstarší král trojský; adj. **Teucus** (n. **Teucrus**), *a*, um teukerský, básn. význ. trojský, spec. Aeneův: *Teucii viri V*; *Teucas carinas O*; subst. **Teucrí**, *ōrum*, *m*. Teukrové = Trojané (zejm. druhové Aeneovi *V*); **Teucra**, *ae*, *f*. země Teukrova, Troja *V*; **Teucris**, *idis*, *f*. vl. Trojanka, u *C* pseudonym = *Cornelia*, choť Sestiova, jenž byl quaestorem Antoniovým, zprostředkovatelka peněžních pohledávek Ciceronových u Antonia.

**Teurānus ager** území Teurské v Bruttiu (nyn. Teriolo n. Tiriolo v Kalabrii).

**Teuthrās**, *antis* (vok. *Teuthra V*), *m*. [Τεὐθραξ] **1** vlastní jméno mužské; zejm. myth. král v Mysii, otec Thespiův; adj. **Teuthrantēs** n. **Teuthrantius**, *a*, um Teuthrantův, básn. myský **2** řeka v Kampanii *Pp*.

**Teutoburgiēnsis saltus** Teutoburský les mezi horní Emží a Vesperou (porážka Varova r. 9 n. l.).

**Teutonī**, *ōrum* n. *um*, *m*. germánský kmen, který spolu s Cimbrý vpadl do Itálie, ale byl poražen od Maria u *Aquae Sextiae* r. 102 př. n. l.; adj. **Teutonicus**, *a*, um teutonský, širš. význ. germánský, německý.

**texō**, *ere*, *texuī*, *textum* [srov. τέκτων, τέγγν, čes. tesati] **1 a** ob. plésti, splétati, vplétati, víti, zejm. tkáti *a texta de vimine cista O*; o šatě *vestes femina texuit Tb*; *in araneolis aliae quasi rete texunt C*; = básn. *texunt umbracula vites V* splétají stinné loubí *β obr. parietibus textum caecis iter V* splétitá cesta mezi bludnými stěnami; *texunt fugas et proelia ludo V* vl. splétají hrou = splétitými pohyby napodobují **b** pův. tesati, stavěti, roubiti: *texamus robore naves V*; *molem roboribus textis V*; básn. o včelách *floribus* (t. j. ze šťáv květů) *horrea texent V* **2** přenes. spec. o slohu skládati: *epistulas quotidianis verbis t. solemus C*. Part. *textum* význ. subst. v. t.

**textilis**, *e* [*texo*] **1** tkaný: *textili stragulo C*; básn. *textilibus onerat donis V* obdaruje četnými rouchy; *peste interimor textili* básn. *C* jedem šatu (= otrá-

veným šatem); subst. **textile**, *is*, *n*. tkanina: *picturam neque in tabula neque in textili (fuisse) C* **2** metaf. spletený, upletený: *t. umbra palmitis M*.

**textor**, *ōris*, *m*. [*texo*] tkadlec: *exiguae togae t. H* (my. 'krejčí'); *textorum dicta Ptr* sm. otřepané vtipy.

**textrīnum**, *ī*, *n*. [*texo*] tkalcovství, tkalcovská dílna, tkalcovna.

**textrix**, *icis*, *f*. [*textor*] tkačka, tkadlice, tkalcovka.

**textum**, *ī*, *n*. [*texo*] **1** tkanina, (tkané) roucho, (tkaná) pokrývka: (*sedili*) *superiniecit t. Baucis O* **2** stavba, sroubení: *cava texta carinae O*; *pineta O* sosnové sroubení (= loď); = básn. *clipei non enarrabile t. V* štít nevypověditelné práce.

**textūra**, *ae*, *f*. [*texo*] tkanina *Pp*.

**textus**, *ūs*, *m*. [*texo*] **1** tkání, pletení, splétání; spojování **2 a** tkáň, pletivo; spojení, sled, souvislost **b** spec. (pozd.) znění, text.

**Thāis**, *idis* n. *idos* (ak. *ida*), *f*. [Θαῖς] vlastní jm. ženské; zejm. **1** pověstná hetéra athénská, milenka Ptolemaja, syna Lagova **2** hetéra v Terentiově komedii Eunuchu, básn. u *C*.

**Thala**, *ae*, *f*. město v Numidii již. od střed. toku řeky Muthulu.

**thalamus**, *ī*, *m*. [Θάλαμος] (básn.; druhdy pl. význ. sg.) **1** komnata, světnice, pokoj; odt. přibytěk, obydlí: *ferrei Eumenidum thalami V*; o včelách *V* **2 a** spec. ložnice, zejm. manželská ložnice; synekd. manželské lože **b** meton. manželství, sňatek (*alcis* s někým): *consors thalami O* choť; *thalami alieni orbis O* manželství v cizí zemi.

**Thalassiō** viz *Talassio*.

**Thalēa** viz *Thalia*.

<**thalerus**, *ī*, *m*. tolar.>

**Thalēs**, *ētis* n. *is* (ak. *em* n. *ēn*), *m*. [Θάλαγος, Θαλήης] řecký filosof z Miletu v 1. pol. 6. st. př. n. l., počítaný mezi sedm mudroci.

**Thalia** n. **Thalēa**, *ae*, *f*. [Θάλεια, 'Kvetoucí'] **1** Musa veselejšího druhu básnictví (zejm. komedie a zpěvů pastýřských); synekd. vůb. Musa; = meton. básně: *nota facta T. mea est O* **2** jedna z Charitek **3** nymfa.

**Thamyrās**, *ae, m.* [Θαμύρας n. Θάμυρας] myth. pěvec thrácký, jenž se odvážil zápasu s Musami, ale byl přemožen a za trest oslepl.

**Thapsacus**, *ī, f.* město v Syrii nad středním Eufratem *Cr.*

**Thapsus** n. **Thapsos**, *ī, f.* **1** poloostrov a město na vých. břehu Sicílie nedaleko Syrakus *VO* **2** město v provincii Africe jihových. od Kartaginy (památné vítězství Caesarovým r. 46 př. n. l.).

**Thasus** n. **Thasos**, *ī, f.* [Θάσος] ostrov v Egejském moři u thráckého pobřeží; adj. **Thasius**, *a, um* thaský, z Thasu; subst. **Thasii**, *ōrum, m.* Thasané, obyvatelé Thasu.

**Thaumaci**, *ōrum, m. n.* **Thaumacum**, *ī, n.* opevněné město v již. Thessalii, chránící průmysky othryského pohoří.

**Thaumās**, *antis m.* [Θάυμας] syn Pontův, choť Okeanovy Elektry, otec Iridin a Harpyií; adj. **Thaumantēus**, *a, um* Thaumantův; *virgo Thaumantea O*; = patronym. **Thaumantis**, *idis n. idos, f.* = **Thaumantias**, *adis, f.* Thaumantovna, t. Iris *VO*.

⟨**Thaumatūrga**, *ae, f.* [Θαυματοῦργος] Divotvůrkyně (o světících).⟩

**theātrālis**, *e* [theatrum] divadelní, v divadle (o hledišti a divácích): *t. consessus C*; *dux theatralium operarum T*; *legata, theatralis operae corollarium, accipient Pn* jako odměnu za své divadelní výkony.

**theātrum**, *ī, n.* [θέατρον od θεάομαι dívám se] divadlo **1** vl. **a** význ divadelní budova; první kamenné divadlo v Římě dal vystavěti Pompejus r. 55 př. n. l. na poli Martově, r. 13 př. n. l. pak zřízena divadla Balbova a Marcellovo: *pro tribus resonant terna theatra foris* (v. i *forum 1 c*) *O*; *consessus theatri C* obecnostvo v divadle; *structo utrimque theatro O* (= *amphitheatrum* v. t.) **b** hlediště **c** jeviště: *ingreditur th. (Nero) T* **2** meton. **a** a obecnostvo, diváci: *modis, qui totis theatris maestitiam inferant C*; *theatri licentia T*  $\beta$  přenes. posluchačstvo, posluchači: *spissis theatri H*; *Orphei titulum theatri O* (apos. k *volucres . . .*) slavné posluchačstvo Orfeovo **b** divadelní představení: *miles theatro*

*adsideret T* **3** metaf. ‚divadlo‘, ‚jeviště‘, působistiště: *forum, quod fuisset quasi t. illius ingenii C*; *ut me quasi in aliquo terrarum orbis theatro versari existimarem C* býti na jevišti světa = jako by celý svět se na mne díval; pod. *ubicumque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam Cr.* <= popravni lešení⟩.

**Thēbae**, *ārum, f.* [Θήβαι] jméno měst; zejm. **1**, sedmibranné<sup>4</sup> hlavní město Boiotie, založené podle pověsti od Kadma **2**, stobrané<sup>4</sup> Théby v horním Egyptě n. Nilem; adj. **Thēbaicus**, *a, um* [Θηβαϊκός] thébský; subst. *Thebaicae* (sc. *palmae*) thébské (= egyptské) datle **3** thessalské *Thebae Phthiotides* u zálivu pagasského **4** (homérské) město v Mysii jihových. od Troje, kde vládl Eetion, otec Andromašin; = adj. **Thēbānus**, *a, um* thébský; často o Thébách boiotských: *Th. deus Pp* (= Herakles); *Thebana dea O* (t. Ino jako Leukothea = *Mater Matunda*); *Thebana mater O* (= Agaue); *Thebana soror O* (= Antigona); *Thebani modi H* (t. j. Pindarovy); subst. **Thēbāni**, *ōrum, m.* Thēbané; **Thēbāna**, *ae, f.* = **Thēbais**, *idis, f.* Thēbanka (spec. z Théb v Mysii, t. *Andromache O*).

**Thēbē**, *ēs, f.* [Θήβη] **1** neklas. = *Thebae*; odt. *Thebes campus L* Thébské pole, území starých Théb (viz *Thebae 4*) **2** manželka tyрана Alexandra Ferského *C*.

**thēca**, *ae, f.* [θήκη] pouzdro, schránka, truhla; skříňka: *th. nummaria C* pokladna.

⟨**theloneārius** viz *telonearius*.⟩

**Thelxinoē**, *ēs, f.* [θέλγω a νοῦς ‚okouzlující ducha‘] jméno Musy u *C*.

**thema**, *atis, n.* [θέμα] **1** námět, thema zejm. písně n. oslavné řeči **2** obsah.

**Themis**, *idis* (ak. *in*, vok. *Themī*), *f.* [Θέμις] dcera Uranova a Gaiina, bohyně spravedlnosti a řádů, první choť Diova, jež věštila v Delfách před Apolonem *O*.

**Themiscyra**, *ae, f.* [Θεμισκυρα], město v Pontu nad řekou Thermodontem *Cr.*

**Themista**, *ae, f.* [Θεμιστή] vzdělaná žena z Lampsaku, přívrženkyně epikurské filosofie *C*.

**Themistoclēs**, *is* n. *ī* (ak. *em* n. *ēn*), *m.* [Θεμιστοκλής] slavný státník a vojevůdce athénský za válek perských († r. 460 př. n. l.); adj. **Themistoclēus** n. **Themistoclius**, *a*, *um* Themistokleův.

**thēnsa** viz *tensa*.

**Theocritus**, *ī*, *m.* [Θεόκριτος] idyllický básník řecký v 1. pol. 3. st. př. n. l.

**Thēodamās** n. **Thiodamās**, *antis*, *m.* [Θειοδάμας] král Dryopů; odt. **Thēodamantēus** (n. **Thiodamantēus**), *a*, *um* Theodamantův (o jeho synu Hylovi *Pp*).

**Theodectēs**, *is* n. *ī*, *m.* [Θεοδέκτης] z Faselidy v Lykii, žák Isokratův a Aristotelův, básník tragedií a rétor.

**Theodōrus**, *ī*, *m.* [Θεόδωρος] vlastní jm. mužské; zejm. 1 Th. z Byzantia, řecký rétor v 5. st. př. n. l. (λογοδιδάσκαλος podle Sokrata u Platona) 2 Th. z Kyreny, přívrženec filosofické školy kyrenské ok. r. 300 př. n. l., zvaný „bezbožný“.

**Theodosius**, *iī*, *m.* [Θεοδοσίος] jméno několika císařů Východní říše, zejm. 1 Th. I. (Veliký), čís. 379—395 2 Th. II. (vnuk předešlého), čís. 408—450.

**theogonia**, *ae*, *f.* [θεογονία] původ bohů; název básně Hesiodovy o vzniku světa a božských rodů.

**theologia**, *ae*, *f.* [θεολογία] theologie, bohosloví.

**theologicus**, *a*, *um* [θεολογικός] theologický, bohoslovný.

**theologus**, *ī*, *m.* [θεολόγος] bohovědec, badatel o bozích a jejich rodech, mytholog.

**Theomnāstus**, *ī*, *m.* [Θεόμναστος] vlastní jm. řecké, zejm. Th. ze Syrakus, pomocník Verrův, jemuž přezdívali **Theorāctus** [θεόρρηκτος = od boha poražený, stížený šilenstvím] *C*.

**Theōn**, *ōnis*, *m.* [Θέων] vlastní jm. mužské; odt. **Theōninus**, *a*, *um* theonský: *dente Theonino* *H* (podle starého výkl. narážka na jizlivého libertina Luthiena Theona).

**Theophanēs**, *is* n. *ī* (ak. *em* n. *ēn*), *m.* [Θεοφάνης] z Mytileny na Lesbu, historik, jenž provázal Pompeja na jeho výpravách.

**Theophilus**, *ī*, *m.* [Θεόφιλος] vlastní jm. mužské; zejm. propuštěnec M. Marcella *C*.

**Theophrastus**, *ī*, *m.* [Θεόφραστος] Theofrastos z Eresu na Lesbu, žák a přítel Aristotelův, nástupce jeho v řízení peripatetické školy, vynikající přírodopisec.

**Theopompus**, *ī*, *m.* [Θεόπομπος] z Chia, žák Isokratův, významný dějepisec řecký ve 4. st. př. n. l.; adj. **Theopompēus**, *a*, *um* Theopompův.

**Theorāctus** viz *Theomnastus*.

**Thēra**, *ae*, *f.* [Θήρα] nejjižnější ostrov v Kykladách, nyn. Santorin; adj. **Thēraeus**, *a*, *um* therský; subst. **Thēraei**, *ōrum*, *m.* Theřané: *colonia Theraeon* (řec. gen. pl.) *S*.

**Thērāmenēs**, *is*, *m.* [Θηραμένης] žák Prodikův, nírný člen vlády 30 tyranů v Athénách, odpůrce Kritia, jehož přičiněním byl odsouzen k smrti r. 403 př. n. l.

**Therapnē**, *ēs*, *f.* [Θεράπνη] město v Lakonice nedaleko Sparty; adj. **Therapnaeus**, *a*, *um* z Therapny, básn. též význ. lakedaimonský: *Therapnaeo de sanguine* *O* (t. j. z krve spartského Hyakintha).

**Thēriclēs**, *is*, *m.* [Θηρικλής] výtvarný umělec korintský, jenž vynikl zejm. ve zhotovování váz; adj. **Thēriclius**, *a*, *um* [Θηρικλείος] Therikleův, theriklejský, po způsobu Therikleově:  *pocula Thericlia* *C*.

1. **thermae**, *ārum*, *f.* (sc. *aquae*) [θερμός] lázně (s horkou vodou), *thermy*.

2. **Thermae**, *ārum*, *f.* [viz předch.] město na sev. břehu Sicílie; adj. **Thermītānus**, *a*, *um* thermský, z Therm; subst. **Thermītāni**, *ōrum*, *m.* Thermané.

**Thermē**, *ēs*, *f.* [Θέρμη] přímořské město v Makedonii, pozd. Thessalonike, nyn. Soluň (Saloniki); adj. **Thermaeus**, *a*, *um* thermský: *sinus* *Th. T*.

**Thermōdōn**, *ōntis* (ak. *onta* *Pp Cr*), *m.* [Θερμόδων] řeka v Pontu, vlévající se do Černého moře, při níž podle pověsti bydlily Amazonky; adj. **Thermōdontiācus**, *a*, *um* thermodontský, meton. Amazonek: *bipennis Thermodontiaca* *O* (t. j. královny Amazonek Penthesileie).

**Thermopylae**, *ārum*, *f.* [Θερμοπύλαι = „Brána u teplých vřidel“] = *Pylae*,

průsmyk v Lokridě mezi pohořím Oitou a zálivem Malijským, důležitý vchod do středního Řecku (památný hrdinským bojem Leonidovým r. 480 př. n. l.).

**Thērodamās**, *antis*, *m.* [Θηροδάμας] n. **Thēromedōn**, *ontis*, *m.* [Θηρομέδων] myth. král skythský, který prý krmil své lvy lidským masem.

**Thersilochus**, *i*, *m.* [Θερσίλοχος] 1 Paion usmrcený u Troje od Achillea V 2 Trojan zabítý od Turna V.

**Thersitēs**, *ae* (ak. *ēn*), *m.* [Θερσίτης] Řek před Trojou, známý z Iliady svou ošklivostí a prostořekostí O.

**thēsaurārium**, *iī*, *n.* [thesaurus] pokladnice.

**thēsaurārius**, *a*, *um* [thesaurus] pokladní, pokladniční: *fur th. Pt* ,kasař“.

**thēsaurus**, *i*, *m.* [θησαυρός] 1 poklad 2 meton. pokladnice (spec. chrámová); - metaf. význ. skladiště, zásobárna; básn. o úlu jako zásobárně medu: *si servata mella thesauris relines V; e quibus locis quasi thesauris argumenta depromerentur C.*

**Thēsēus**, *cī* n. *eos* (ak. *ea*, vok. *eu*), *m.* [Θησεύς] král a národní heros athénský, slavený jako sjednotitel Attiky, syn Aigeův a Aithřin, otec Hippolytův; zbažil Attiku loupežných škůdců, na Krétě zabil s pomocí Ariadninou Minotaura, účastnil se lovu kalydonského i výpravy proti Amazonkám a se svým přítelem Peirithoem sestoupil do podsvětí pro Persefonu; - adj. **Thēsēus** n. **Thēsēius**, *a*, *um* Theseův, thesejský, meton. athénský: *Thesea fides O* (t. věrnost k příteli Peirithoovi); patronym. **Thēsídēs**, *ae*, *m.* Theseovec, syn n. potomek Theseův (t. Hippolytos O, pl. význ. Athéňané V).

**Thespiac**, *ārum*, *f.* [Θεσπιαί] Thespie, město v Boiotii záp. od Théb na úpatí Helikonu s kvetoucím kultem Mus a Erota (sochy Praxitelovy); adj. **Thespius**, *a*, *um* (fem. též řec. **Thespias**, *adis*) thespijský: *Thespiac rupis specus Ct* (t. helikonské); *Thespiades (deae) CO* = Musy; subst. **Thespiēnsēs**, *ium*, *m.* Thespiáné.

**Thespis**, *idis*, *m.* [Θέσπις] podle starého podání vynálezce a šřitel tragédie v At-

tice: *tragicac genus invenisse camenae dicitur et plaustris vexisse poemata Th. H* (podle pověsti, že Th. jezdil se svým divadelním vozem od města k městu; v Athénách vystoupil po první kol. r. 534 př. n. l.).

**Thesprōti**, *ōrum*, *m.* [Θεσπρωτοί] Thesprotové, kmen usedlý v jihozápad. Epeiru sev. od Ambrackého zálivu v krajině zvané **Thesprōtia**, *ae*, *f.*; adj. **Thesprōtius**, *a*, *um* thesprotský.

**Thessali**, *ōrum*, *m.* (sg. **Thessalus**, *i*, *m.*) [Θεσσαλοί] Thessalové, kmen usedlý za histor. doby v sever. Řecku v poříčí řeky Peneia, v krajině zv. **Thessalia**, *ae*, *f.*; - adj. **Thessalus** n. **Thessalicus**, *a*, *um* (fem. též řec. **Thessalis**, *idis*) thessalský, spec. zejm. *a* o Achilleovi, jenž vládl v thessalské Fthiotidě: *Thessalus victor H; Thessali ignes H β* o kouzelnictví, v kterém Thessalové vynikali: *Thessala venena H; subst. Thessalis, idis, f.* Thessalka O.

**Thessalonica**, *ae* n. **Thessalonice**, *ēs*, *f.* [Θεσσαλονίκη] přímořské město v Makedonii, zvané dříve Therme, nyn. Soluň (Saloniki); odt. **Thessalonice**nsēs, *ium*, *m.* Thessaloničané.

**Thestius**, *iī*, *m.* [Θέστιος] syn Agenorův, král v aitolském Pleuronu; odt. patronym. **Thestiadēs**, *ae*, *m.* Thestiovec, syn n. potomek Thestiův (zejm. u O jeho synové Plexippos a Toxeus n. vnuk Meleagros); **Thestias**, *adis*, *f.* Thestiova, dcera Thestiova (t. Althaia, matka Meleagrova, Leda a Polykaste).

**Thestoridēs**, *ae*, *m.* [Θεστορίδης od Θέστωρ] Thestorovec (t. j. Kalchas) O.

**thēta**, neskl. [θητα] písmeno θ, začátek slova θάνατος (smrt) na soudě, značka odsouzení Pp.

**Thetis**, *idis* (ak. *im*, vok. *i*), *f.* [Θέτις] mořská bohyně, dcera Nereova, choť Peleova, matka Achilleova; - meton. *temptare Thetim ratibus V* význ. moře.

**Thia**, *ae*, *f.* [Θεία] Titanka, choť Hyperionova, matka Slunce, Měsíce a Zory Ct.

**thiasus**, *i*, *m.* [θίασος] tanec provozovaný na počest boha Dionysa; meton. (taneční) sbor.

**Thisbē**, *ēs*, *f.* [Θισβη] 1 dívka v Babyloně, milanka Pyramova O 2 město

v jihozáp. Boiotii, bohaté holuby (proto u Homéra πολυτροήρων); adj. **Thisbaeus**, *a, um* thisbajský, v Thisbě: *Thisbaeas columbas O.*

**Thoās**, *antis* (ak. *anta*), *m.* [Θόας] vlastní jm. mužské; zejm. **1** myth. král v zemi Taurů, u něhož byla Ifigeneia kněžkou Artemidinou; adj. **Thoantēus**, *a, um* Thoantův, meton. taurský **2** král na ostr. Lemnu, otec Hypsipilin, od níž byl zachráněn, když ženy na Lemnu pobíjely všechny muže; odt. **Thoantias**, *adis, f.* Thoantovna, dcera Thoantova (t. Hypsipyle).

**tholus**, *i, m.* [θόλος] (klenutá) kópule chrámu; synekd. svatyně, chrám *O.*

**thōrāx**, *ācis* (ak. sg. *āca*, pl. *ācās V*) *m.* [θώραξ] brnění, pancíř (srov. k *lorica*). <**thōrifex** i **torrifex**, *icis, m.* [*thorax* a *facio*] platněř.>

**Thorius**, jméno řím. rodu; zejm. *Sp. Thorius Balbus*, tribun lidu z doby po-grakchovské, původce agrárního zákona, jímž podle *C.* zavedením poplatku (z polnosti) zbavil obecní polnosti nesprávného a zbytečného zákona (t. Grakchova o rozdělení pozemků).

**Thrācia** (n. *Thraecia*, *Thrēcia*, *Thrāca*, *Thraeca*), *ae* (n. *Thrācē*, *Thrēcē*, *ēs*), *f.* [Θρακία n. Θράκη, ion. Θρήκη], Thrácie, sev.-vých. část poloostrova balkánského; = **Thrāx**, *ācis* n. **Thraex**, *aecis* (ob. pl. *Thrācēs*, *um*) [Θραξ, ion. Θρήιξ], *m.* Thrák, přívl. thrácký: *Thracis equi O* (t. j. Diomedovi); přenes. gladiátor s thráckou výzbrojí (zvanou **Thraecidica**, *ōrum, n. C*): *Thraex est Gallina* (vl. jm.) *Syro par? H*; **Thraessa** (n. *Thraeissa*, *Thrēssa*) [Θραῖσσα, ion. Θρήσσα] Thráčka; = adj. **Thrācius** (n. *Thraecius*, *Thrēcius*, *Thrēcius*), *a, um* [Θρακιος, ion. Θρηκιος] thrácký: *Threicius sacerdos V* (= Orpheus); přenes. *Threiciae Amazones V* (význ. z dalekých severních krajů).

**Thraesa**, *ae, m.* (*Th. Paetus*) Říman za vlády Neronovy, konsul r. 56 n. l.; svou přímostí vzbudil proti sobě hněv císařův a jeho okolí, byl odsouzen a podězal si žily r. 66 *T.*

**Thrasō**, *ōnis, m.* [Θρασός] jméno

chlubného vojáka v Terentiově komedii *Eunuchu*.

**Thrasylūus**, *i, m.* [Θρασύβουλος] slavný vojevůdce athénský; porazil r. 403 př. n. l. athénské oligarchy, odstranil vládu 30 tyranů a obnovil demokracii.

**Thrāx**, **Thrēx**, **Thrēssa**, **Thrēcius** a *p. viz Thracia.*

**thronus**, *i, m.* [θρόνος] křeslo; <trůn>.

**Thronium** n. **Thronion**, *iī, n.* [Θρόνιον], hlav. město v Lokridě Epiknemidské *L.*

**Thūcydīdēs**, *is n. ī* (ak. pl. *ās C*), *m.* [Θουκυδίδης] Thukydidés, slavný dějepisec řecký (asi 460—400), skladatel dějin peloponneské války; adj. **Thūcýdidēus** n. **Thūcýdidīus**, *a, um* Thukydidův, thukydidovský; subst. *aliqui se Thucydidiōs esse profitentur C* Thukydidovci.

**Thūlē**, *ēs, f.* [Θούλη] podle domněnky starých nejsevernější ostrov, snad nyn. Shetlandy sev. od Britannie: *dispecta est et Th. T.*

**thunnus** viz *thynnus*.

**Thūrii**, *ōrum, m.* [Θούριοι] Thurie, město v Bruttii u zálivu tarentského, vystavěné za Periklea od athénských osadníků na místě rozbořené Sybaridy, pozd. řím. kolonie *Copia*; adj. **Thūrinus**, *a, um* thurijský, z Thurií, u Thurií; subst. **Thūriinī**, *ōrum, m.* Thuriijané; **Thūrinum**, *i, n.* území thurijské.

**thūs** viz *tus*.

**Thuys**, *ynis* (ak. *ynem* i *Thuy*n n. *Thuy*m), *m.* [Θούυς] vládce Paflagonie za Artaxera Mnemona, přemožený od Datama *N.*

**thya**, *ae, f.* [θύα n. θύον] <sup>1</sup>thuje, zerrav (strom); adj. **thyius**, *a, um* thujový, z thujového dříví *Pp.*

**Thyamis**, *idis, m.* [Θύαμις] řeka v Epeiru, vlévající se do Ionského moře naproti ostr. Kerkyře *C.*

**Thyatira**, *ōrum, n. n. -a, ae, f.* [Θυάτιρα] město v Lydii sev.-vých. od Magnesie *L.*

**Thybris** viz *Tiberis*.

**Thyestēs**, *ae* (ak. *ēn H*, vok. *a M*) *n. is, m.* [Θυέστης] syn Pelopův, bratr Atreův, otec Aigisthův; s Atreem žil v nepřátelství a proklel jej i jeho rod, když

pozdě poznal, že mu Atreus předložil k jídlu jeho vlastní syny (Thyestovy hody<sup>4</sup>); adj. **Thyestēus**, *a, um* Thyestův; *Thyesteae canae* *O*; *Thyesteae preces* *H*; patronym. **Thyestiadēs**, *ae, m.* Thyestovec (= Aigisthos).

**Thýias**, *adis, f.* [Θυιάς] básn. = *Mae-nas*, bakchantka.

**1. thymbra**, *ae, f.* [θύμβρα] saturej (zahradní izop) n. marjánka *V*.

**2. Thymbra**, *ae, f.* [θύμβρα] rovina a osada v Troadě se slavným chrámem Apollonovým; adj. **Thymbraeus**, *a, um* thymberský, subst. příjmení Apollonovo *V*.

**Thymelē**, *ēs, f.* [Θυμέλη] ženské jméno, zejm. tanečnice za doby Domitianovy.

**Thymoētēs**, *ae, m.* [Θυμοίτης] Thy-moites **1** Trojan, jenž radil, aby byl dřevěný kůň dopraven do města *V* **2** Trojan z mužstva Aeneova, zabitý od Turna *V*.

**thymum**, *ī, n. n. thymus*, *ī, m.* [θύμω] mateřídouška, tymián.

**Thýni**, *ōrum, m.* [Θυνοί] kmen sídlící pův. ve vých. Thrácii, odkud se přestěhoval do sev. části Bithynie, zv. odt. **Thýnia**, *ae, f.*; adj. **Thýnus** n. **Thýniacus**, *a, um* (fem. řec. **Thýnias**, *adis*, dat. pl. *Thyniasin* *Pp*) thynský, synekd. bithynský *H*; meton. *catagraphos* *Thynos* *Ct* pestrý šátek bithynský.

**thynnus**, *ī, m.* [θύννος] tuňák (ryba) *H*.

**Thyōnē**, *ēs, f.* [Θυώνη] **1** matka Dionysova, druhdy ztotožňovaná se Semelou; odt. **Thyōneus**, *eī, m.* Thyonin syn t. j. Bakchos *H*; subst. **Thyōniānus**, *ī, m.* Thyonský mok<sup>4</sup> (t. j. víno) *Ct* **2** jedna z Hyad, dříve dodonských nymf, chův novorozeného Dionysa *O*.

**Thyrea**, *ae, f.* [Θυρέα] hlavní město peloponneské krajiny Kynurie (= **Thyreātis**, *idis, f.* Thyrejská země *O*), o níž byl dlouhý spor mezi Argolidou a Spartou.

**Thyreum** n. **Thýrium**, *iī, n.* [Θύριον] město v sev. Akarnanii; odt. **Thýriēnsēs**, *ium, m.* Thyriáné *L*.

**Thyrsis**, *idis* (ak. *im*), *m.* jméno pastýře *V*.

**thyrsus**, *ī, m.* [θύρσος] thyrsos (tyč ovinutá révovým nebo břečťanovým listím, mající na konci piniovou šišku), odznak boha Bakcha a účastníků jeho slavností; meton. *ubi mota calent viridi mea pectora thyrsos* *O* t. j. (básnickým) nadšením, podobným opojnému vytržení bakchickému.

**Ti.** jako zkratka = osobní jm. *Tiberius*.

**tiārās**, *ae, m.* [ὁ τιάρας] n. **tiāra**, *ae, f.* [ἡ τιάρα] (básn. též plur. význ. sg.) tiara, pokrývka hlavy, podobná turbanu, již nosili zejm. orientální vládcové.

**Tib.** jako zkratka = osobní jm. *Tiberius*.

**Tibarāni**, *ōrum, m.* kmen v Kilikii *C*.

**Tiberiolus**, *ī, m.* [demin. od *Tiberius*] důvěrně milý *Tiberius* *T*.

**Tiberis**, *is* (ak. *im*, abl. *ī*), *m.* = básn.

**Thybris**, *idis* (ak. *im* n. *in*, vok. *ī*), *m.* [Θύβρις] *Tiberis*, *Tiber*, řeka protékající Římem, nyn. *Tevere*; - person.

bůh řeky *Tiberu*; - adj. **Tiberinus** (fem. básn. též řec. **Tiberinis**, *idis* n.

**Thybris**, *idis*) tiberský, *Tiberu*: *T. pater* (*deus*) = subst. **Tiberinus**, *ī, m.*

a vůdce řeky *Tiberu*, *Tiberinus*, jenž měl svatyni v Římě na ostrově; podle pověsti byl dříve jeden ze starých králů albských a utonul v řece, nazvané po něm *Tiberem*, jež se jmenovala dříve *Albula*  $\beta$  meton. řeka *Tiber* *V O*.

**Tiberius**, *iī, m.* římské praenomen (zkrác. *Ti.* n. *Tib.*); - spec. *Ti. Claudius Nero*, druhý císař římský (14—37 n. l.); adj. **Tiberiānus**, *a, um* *Tiberiův*.

**tibia**, *ae, f.* **1** dechový nástroj, podobný našemu hoboji (jehož se užívalo k doprovodu i samostatně zejm. v divadle a bohoslužbě, spec. v kultu fryžské bohyně *Kybely*; proti nástrojům strunným měla dechová hudba ráz vášnivý a účinek rozčilující), píšťala, flétna (= ἀύλαξ); *acri tibiā* *H* pronikavou; *t. curva* *V* = *adunco t. cornu* (abl. qual.) *O* se zahnutou násadou (rozšířenou na způsob rohu k zesílení zvuku), op. *t. longa* *O* (t. j. rovná); hudebník ob. hrával současně na dvě píšťaly, druhdy spojené, různého ladění, odt. *tibiis cantare* *N* pískati na píšťalu **2** metaf. holenní kost, holeň: *genu aut t. aut talus* *Pn*.

**tibicen**, *inis, m.* [*tibia a cano*] **1** hudebník na píšťalu, pištěc: *canere ad*

*tibicinem C* s průvodem píštěce; píščci, kteří hráli při státních obětech, tvořili zvláštní cech (*collegium tibicinum Romanorum, qui sacris publicis praesto sunt*) s některými výsadami a zvl. svátkem, spojeným s hostinou v chrámě kapitolského Jova *L*; *transit iuris consultus tibicinis Latini modo C* po způsobu latinského píštěce, jež na jevišti doprovází hned toho, hned onoho herce; (*hostiae*) *ad praeconem et ad tibicinem immolabantur C* za účinkování hlasatele a píštěce **2** sloup, podpora, pilíř u domu: *stantem tibicine villam O*.

**tibicina**, *ae, f.* [*tibicen*] hudebnice, píščtkyně, hráčka na píščalu.

**tibicinium**, *iĕ, n.* [*tibicen*] hra na píščalu, píščtství, vĕb. hudba.

**Tibullus**, *i, m.* (*Albius T.*) římský básník elegický (asi 54—19 př. n. l.), přítel Horatiův a Ovidiův.

**Tibur**, *uris* (abl. *e*, lok. *Tiburĕ* v Tiburu), *n.* staré město v Latii nad řekou Anienem, již za starověku oblíbené k venkovskému pobytu, nyn. Tivoli; - adj. **Tiburs**, *rtis n.* **Tiburtinus** (**Tiburnus**), *a, um* tiburský, v Tiburu; - subst. *a* **Tiburtĕs**, *ium, m.* Tiburťané  **$\beta$  Tiburs**, *rtis, n.* Tibursko, okolí Tiburu; **Tiburtinum**, *i, n.* tiburská villa, statek v Tiburu  **$\gamma$  Tiburtus** *n.* **Tiburnus**, *i, m.* podle povĕsti zakladatel a eponymos Tiburu, vnuk Amfiaraův (s nĕmž se jmenují jako zakladatelé i jeho bratři *Catillus* a *Coras*), odt. *Tibur Argeo positum colono H.*

**Ticinum**, *i, n.* město v předalpské Gallii, nyn. Pavia.

**Ticinus**, *i, m.* řeka v předalpské Gallii, přítok Pádu na levém břehu, nyn. Ticino.

**Tifata**, *orum, n.* hora v Kampanii již od Volturnu s chrámem Dianiným.

**Tifernum**, *i, n.* **1** město v Umbrii nad horním Tiberem (sabin. = lat. *Tiberinum*) *Pn* **2** město v Samniu nad řekou Tifernem *L*.

**Tifernus**, *i, m.* hora v Samniu u řeky Tifernu *L*.

**Tigellinus**, *i, m.* (*Sophonius T.*) oblíbenec a důvěrník Neronův, praefectus praetorio; později přestoupil na stranu Gal-

bovu, po jehož smrti byl odsouzen k smrti a donucen k sebevraždĕ *T*.

**Tigellius**, *iĕ, m.* jméno rodové; zejm. **1** znamenitý zpĕvák a dobrý společník, rodem ze Sardinie, nepřítel Ciceronův, přívrženec Caesarův, stĕhaný od Kalva ostrými epigramy *C H* **2 M. Tigellius Hermogenes** (příbuzný n. propuštěnec předch.), hudební skladatel a virtuos, nepřiznivý kritik Horatiův *H*.

**tigillum**, *i, n.* [demin. od *tignum*] trámec; lať, tyč, tyčka: *sorium t. L*, sestřin trámĕ, brána (*ianus*) v Římĕ blĕže amfĕtheatru, skládající se ze dvou trámů svislých a jednoho příĕšního, u nĕž byly každoročně 1. října konány obĕti Janovi a Junonĕ a která byla spojena s vypravováním o Horatiovi, jež usmrtil svou sestru *L*.

**tignarius**, *a, um* [*tignum*] tesařský: *faber t. C* tesař.

**tignum**, *i, n.* otesaný kus dřeva, trám, trámec, břevno, kláda: *modicis instravit pulpita tignis H* t. j. zřídil jeviště ze skrovného (= nízkého) lešení; o lodi *tigna cava Pp*; krov: *in finitimo tigno Pp*.

**Tigrānĕs**, *is, m.* [*Τυγράνης*] **1** král Velké Armenie, zeť Mithridata VI., krále pontského, s nĕmž válčil proti Římanům, r. 69 byl poražen od Lukulla u Tigranocerty a později se úplně vzdal Pompejovi *C* **2** syn předešlého, který byl od Pompeja přiveden do Říma jako rukojmĕ *C*.

**Tigrānocerta**, *ae, f. -a, orum, n.* vl. Tigranovo (viz *Tigranes*) město, hlavní město říše armenské *T*.

**1. tigris**, *is* (ak. *im n. in*, abl. *i n. e*) *n. idis* (pl. ob. *tigrĕs, ium*) *m. n.* zejm. básn. *f.* [*τίγρις*] tygr; - meton. *Massicus aeratā secat aequora tigris V* t. j. lodĕ, jež má za odznak (*παράσημον*) tygra a odt. i jméno, Tygrĕ.

**2. Tigris**, *is n. idis* (o jednotl. tvarech viz předch.), *m.* [*τίγρις n. Τίγρης*] řeka Tigris.

**Tigurĕni**, *orum, m.* Tigurinové, jedna ze čtyř žup, na které se dělili Helvetové, sev. od jezera Ženevského *Cs*; adj.

**Tigurinus**, *a, um* tigurinský.

**tilia**, *ae, f.* lípa.

**Tillius**, římské jm. rodové; zejm. (snad) bratr Tillia Cimbra, jednoho z vrahů

Caesarových; po smrti Caesarově dostal se opět do senátu, z něhož byl od Caesara vyloučen, a dosáhl praetury *H.*

**Timaeus**, *i*, *m.* [Τιμαῖος] Timaios 1 pythagorovec z Lokrů v již. Itálii, vrstevník Platonův 2 řecký dějepisec z Tauromenia na Sicilii (asi 340—250 př. n. l.), napsal veliké dílo o dějinách Sicílie.

**Timāgenēs**, *is*, *m.* [Τιμαγένης] propuštěnec rodem z Alexandrie, rétor a historik, oblíbenec Asinia Polliona, když pozbyl přízně Augustovy pro svou jizlivost *H.*

**Timāvus**, *i*, *m.* řeka, vlévající se mezi Terstem a Aquilejí do Adriatického moře, nyn. Timavo; vyvěrá z Krasu několika prameny, jež se spojují a tvoří rozsáhlou vodní hladinu, odt. *ad lacum Timavi L.*

**time-factus**, *a*, *um* [timō] zastraněný, zaleknutý.

**timeō**, *ēre*, *uī*, — báti se, obávati se, strachovati se, míti strach (obavu, starost); býti starostliv 1 abs.: básn. *timuit exterrita pennis ales V* vl. projevil strach = zatřepetal křídly 2 *a a t. alci* (dat. prosp.), básn. a pozd. i *pro alqo* o někoho: *suis rebus t. Cs* o svou vlastní bezpečnost; *timuere dei pro vindice terrae O*; *t. pro capite amicissimo Pn*; *t. de re* buď (stran) něčeho n. o něco:  *nihil de bello timendum existimaverunt Cs*; *de suo periculo t. Cs* báti se nebezpečnosti pro sebe = báti se o sebe; *de re publica valde timeo C β t. ut . . . (ne non . . .)* s konj. aby . . ., že (snad) ne . . . :  *omnes labores te excipere video*; *timeo, ut sustineas C*; *t. ne . . .* s konj. aby ne . . ., že (snad) . . . : *timuit, ne quid praeriret C*; = s nepř. ot. *haec quo sint eruptura, timeo C*; = s inf. báti se, ostýchati se, rozpakovati se, váhati, neodvažovati se, nechťiti: (*flammae*) *pectoribus pasci (non) timuere tuis O*; = neklas. s ak. c. inf. význ. s obavou očekávati, pozorovati, mysliti **b** trans. *t. alqd* něčeho: *aeternam timuerunt saecula noctem V* (t. j. aby nenastala); pass. *timeri* býti na postrach, vzbuzovati strach, lekati; *timendus, a, um* jehož jest (třeba) se báti, hrozivý, hrozný, strašný, nebezpečný (*alci* někomu, pro někoho).

**timidē**, adv. [timidus] bázlivě, bojácně; nesměle, ostýchavě, plaše; =

spec. zbaběle; úzkostlivě, opatrně, prozřetelně.

**timiditās**, *ātis*, *f.* [timidus] bázlivost, bojácnost; nesmělost, ostýchavost; spec. zbabělost.

**timidus**, *a, um* [timeo] 1 vůb. bázlivý, bojácný, plný strachu; nesmělý, ostýchavý, plachý; básn. s gen. obj. n. inf. bojící se něčeho: *t. procellae H*; *t. deorum O* bohobojný; *Codrus pro patria non t. mori H 2* spec. **a** zbabělý, subst. zbabělec: *timidissime O* největší zbabělče **b** úzkostlivý, opatrný, prozřetelný; subst. *matrem timidi flere non solere N.*

**Timocratēs**, *is*, *m.* [Τιμοκράτης] epikurský filosof v polovici 3. stol. př. n. l., bratr Metrodorův *C.*

**Timoleōn**, *ontis* (ak. *onta N*), *m.* [Τιμολέων] vojevůdce z Korintu v pol. 4. st. př. n. l., jenž osvobodil svou vlast a Syrakusy od tyranů *N*; adj. **Timoleontēus**, *a, um* Timoleontův.

**Timōlus** viz *Tmolus*.

**Timōn**, *ōnis*, *m.* [Τίμων] vlastní jm. mužské; zejm. Athéňan za doby peloponneské války, příslovečný misanthrop *C.*

**timor**, *ōris*, *m.* [timeo] 1 bázeň, obava, strach, úzkost, hrůza (*alcis* obj. z někoho, před někým, subj. něčí; mimo to s vazbami jako sloveso *timere*): *timore perterritus N* ze strachu; *timorem capere V* býti pojat strachem; *t. deorum H* z bohů (*δεισιδαιμονία*, zavrhaná od filosofů epikurských i stoických); básn. *mare videre mihi fit t. O* pojímá mě strach, pohlížím-li 2 meton. co vzbuzuje strach, postrach, hrůza: *Cacus, Aventinae t. silvae O*; *loca plena timoris O* hrůzoplňná; hrozivé, nebezpečné postavení: *in summo timore N 3* person. *Timor* Strach, Hrůza *HO.*

**Timotheus**, *i*, *m.* [Τιμόθεος] vlastní jméno mužské; zejm. 1 syn Kononův, athénský vojevůdce, vítěz nad Sparťany v několika bojích na moři († r. 354 př. n. l.) 2 syn Thersandrův z Miletu, nejslavnější hudebník své doby, vynikající zejm. v t. zv. nomech († r. 357 př. n. l.).

**tinctilis**, *e* [tingo] čím může býti něco smočeno, kapalný: *ferro tinctile virus inest O* = hrot jest napuštěn jedem.



**tinea**, *ae, f.* **a** mol (v oděvu, knihách a p.): o knize *tineas pasces taciturnus inertis* *H* **b** vúb. každý malý kazivý živočich, červ; housenka: *agrestes tineae* *O*.

**tingō** *n.* **tinguō**, *ere, tīnxi, tīnctum* [srov. τέγγω] smáčeti, namáčeti; skrápěti, svlažovati, navlhčovati, porosit (alqd rē něco něčím, v něčem) **1 a** básn. *qua tingitur India Gange* *O* jest svlažována, omývána; *te t. poculis* *H* svlažiti, napojiti; ponořiti, pohrouziti (*rē* do něčeho): *tingunt aera lacū* (v. i t.) *V*; *mucronem tingit iugulo* *V*; *se t.* = med. *tingi* pohrouziti se: básn. o cirkumpolárních souhvězdích *arctos Oceani metuentes aequore tingi* *V* **b** spec. **a** napouštěti, barviti (smáčením i vúb.): *tingebat murice lanas* *O*; part. obarvený, nabarvený, zbarvený, o barvě sytý; *tincta corpora* *T* (tmavě) nabarvená  $\beta$  význ. potřísni ti, zbrotiti: *cultros sanguine t. O*; *victima securim cervice tinget* *H* **2** metaf. napojiti, naplniti: (*Laeliam*) *patris elegantia tinctam* *C*.

**tinnio**, *ire, iwi (ii), itum* [slovo onomatop.] cinkati, zvoniti, zníti; spec. cinkati penězi = ‚zacinkati měšcem‘, ‚klopiti‘ (t. j. platiti): *expecto, ecquid Dolabella tinniat* *C*; přenes. hlaholiti, pěti: *aliquid sufferti* (v. t.) *t. Suet*.

**tinnitus**, *us, m.* [*tinnio*] o zvuku kovu cinkání, cinkot; řinčení, zvonění, řinkot, břinkot (sp. o zbraních): *tinnitus dare* *O* řinčeti; = metaf. *t. Gallionis* *T* ‚klinování‘ (= ozdobné, ale prázdné mluvení).

**tinnulus**, *a, um* [*tinnio*] cinkavý, břinkavý, zvonivý, chřestivý: *tinnula aera* *O* cymbály; básn. o hlase *Ct*.

**tintinnābulum**, *i, n.* [*tintinno*] rolnička, zvonek.

**tintinnō** i **tintinō**, *āre* [slovo onomatop. srov. *tinnio*] zvučeti, zníti: *sonitu suopte tintinam aures* *Ct* = v uších mi zní.

**tinus**, *i, f.* kalina (vavřínová).

**Tiphys**, *yos* (ak. *yn*, vok. *y*), *m.* [Τίφυς] Boiot, kormidelník na lodi Argo.

**Tiresiās**, *ae, m.* [Τειρεσίας] Teiresias, slepý věstec v Thébách, známý z pověstí o Oidipovi, jež také Odysseovi předpověděl jeho osudy při návratu z Troje *H*.

**Tiridātēs**, *is n. ae* (ak. *em n. en*) **1** jméno několika armenských králů *T*; **2** náčelník odboje proti parthskému králi Fraatovi (viz *Phraates*), jehož panství se na čas zmocnil, ale posléze (r. 27 př. n. l.) byl nucen utéci se do Říma k Augustovi *H*.

**1. tīrō**, *ōnis, m.* **1** vl. vojen. nováček (op. *veteranus*): kolekt. *tironem a veterano dissociant* *T*; přívl. *tirones milites* *C* = *exercitus t. L* vojsko z nováčků, nevycevičené vojsko; obr. *qui ante hanc pugnam t. esset* *C* **2** přenes. **a** mladý muž, vstupující po obléknutí mužské togy do praktického života vojen. n. civil.: *ut tironem celebrare frequentia posset* *O*; *nomina sectatur modo sumpta veste virili tironum* *H* **b** vúb. začátečník v něčem, nováček, člověk nezkušený, neobratný: *hominem non aetate, sed usu forensi atque exercitatione tironem* *C*.

**2. Tīrō**, *ōnis, m.* římské cognomen; zejm. Ciceronův propuštěnec (odt. *M. Tullius Tiro*), přítel a pomocník; vynálezce římské soustavy těsnopisné (*notae Tironianae*).

**tīrōcinium**, *iī, n.* [*tiro*] **1** vl. začátek vojenské služby **2** meton. **a** nováčkové, oddíl nováčků: *cum contemptum t. barbaros excitare possit* *L* **b** nezkušenost (ve vojen. službě, přenes. vúb.): *tirocinio et perturbatione iuvenis* *L* **c** metaf. zkouška, pokus, cvičení, (první) výstup: *in L. Paullo accusando t. ponere* *L* po prvé vystoupiti na veřejnost.

**tīrunculū**, *i, m.* [demin. od *tiro*] nováček, mladý začátečník, člověk docela nezkušený.

**Tīrýns**, *Tīrynthis* (ak. *a*), *f.* [Τίρυς] staré město v Argolidě; adj. **Tīrynthius**, *a, um* tiryntský, z Tiryntu, zejm. o Herakleovi, jehož matka Alkmene byla chotí tiryntského krále Amfityona, odt. i Herakleův; subst. **Tīrynthius**, *iī, m.* Tiryntan (= Herakles) *V*, **Tīrynthia**, *ae, f.* Tiryntanka (= Alkmene) *O*.

**tīs** viz *tu*.

**tisanārium** viz *ptisanarium*.

**Tisiās**, *ae, m.* [Τεισίας] Teisias ze Syrakus, spolu se svým učitelem Korakem zakladatel theorie řečnictví (v 5. stol. př. n. l.).

**Tisiphonē**, *ēs*, *f.* [Τισιφώνη, mstitelka vraždy<sup>4</sup>] jedna z Erinýí (viz *Furia*); adj. **Tisiphonēus**, *a*, *um* vl. náležící (= propadající) Tisifoně, meton. pekelný, zločinný, hříšný: *tempora Tisiphonea O.*

**Tissaphernēs**, *is*, *m.* [Τισσαφέρνης] perský satrapa v Malé Asii za peloponneské války, podporovatel Spartanů, popraven r. 395 př. n. l. pro porážku u Sard.

**Tissē**, *ēs*, *f.* [Τίσση] město v sev. vých. Sicilii; odt. **Tissēnsēs**, *ium*, *m.* obyvatelé Tissy *C.*

**Titān**, *ānis* *n.* latinis. **Titānus**, *ī*, *m.* [Τιτάν] **1 a** ob. pl. **Titānes**, *um*, ak. *as H* (**Titāni**, *ōrum*), *m.* Titani, božské potomstvo Ūrana a Gaie (6 bytostí mužských a 6 ženských), z něhož nejmocnější dvojice, Kronos a Rheia, vládla světu, ale musila sama zase ustoupiti novému pokolení, Diovi a ostatním bohům olympským, po krutém boji zv. titanomachie, načež byli Titani svrženi do Tartaru **b** sg. spec. Hyperion, bůh světla, básn. meton. Slunce (ob. Helios, syn Hyperionův): *ubi primos ortus extulerit T. V 2* adj. **Titānius** *n.* **Titāniacus**, *a*, *um* (fem. též řec. **Titānis**, *idis* *n.* *idos*) titanský, Titanův: *Titaniaci draconibus O* (jež Medeia dostala od svého děda Helia) **3** subst. **Titānis**, *idis* *n.* **Titānia**, *ae*, *f.* **a** Titanka, zejm. Tethys **b** Titanovna, dcera (vnučka a p.) Titanova, zejm. Pyrrha (vnučka Titana Iapeta), Leto (dcera Titana Koia), Kirke (dcera Heliova), Artemis (= Selene, dcera Hyperionova).

**Tithōnus**, *ī*, *m.* [Τιθωνός] myth. syn trojského krále Laomedonta (podle jiných bájí král Aithiopů), manžel Eoin (= bohyně ranních červánků), otec Emathionův a Memnonův; Eos vyžádala proň od Diá nesmrtelnost, ale poněvadž nevyžádala též věčného mládí, Tithonos zestárl a posléze se sevrkl v cikádu; adj. **Tithōnius**, *i*, *um* Tithonův, tithonský: *Tithonia coniux O*; subst. **Tithōnia**, *ae*, *f.* (božská) choť Tithonova (= Eos) *O.*

**Titīēs**, *ium* *n.* **Titīēnsēs**, *ium*, *m.* **1** druhá ze tří starých tribuí římských, podle staršího výkl. utvořená připojením šabínů a pojmenovaná po sabinském

králi Titu Tatioví; odt. **b** jedna ze tří nejstarších jízdních centurií, sestavená z tribue Titiů *L.*

**Titīi** (*ōrum*, *m.*) *sodales* [srov. *Titus*] staré náboženské družstvo, obnovené později od císaře Augusta, pojmenované prý podle svého zakladatele Tita Tatia nebo na jeho památku.

**titillātiō**, *ōnis*, *f.* [titillo] lechtání, šimrání, přenes. dráždění: *voluptatum quasi t. C.*

**titillō**, *āre*, *āvī*, *ātum* lechtati, šimrati: obr. *nisi sensus quasi titillarentur voluptate C.*

**titīō**, *ōnis*, *m.* ohořelé poleno, oha-rek.

**Titius**, *a*, *um 1 a* subst. římské jm. rodové; zejm. *Sex. Titius*, tribun lidu r. 99 př. n. l., demagog a navrhovatel agrárního zákona ve smyslu Saturninově; proti němu vystupoval řečník M. Antonius; podle jeho chůze byl prý nazván i jistý tanec *C b* adj. *lex Titia* o quaesture *C 2 Titii* (v. t.) *sodales.*

**titubanter**, adv. [titubans od titubo] vl. vrávoravě; obr. kolísavě, nejistě.

**titubātiō**, *ōnis*, *f.* [titubo] vl. vrávorání; kolísání, rozpaky, nejistota.

**titubō**, *āre*, *āvī*, *ātum 1* vrávorati, potáceti se (zejm. o opilém): *si tantulum offensum titubatamque sit C* jestliže se jen dost málo klopýtne a zavrávorá; *titubantem annisque meroque O*; básn. med. *iuvenis vestigia haud tenuit titubata V* neudržel nohou, které mu ujely; - klopýtati, zakopnouti: *qui paulum titubassent L*; *cave, ne titubes H 2* přenes. **a** koktati, zajíkati se **b** kolísati, rozpakovati se, býti nejistý, váhati: *omnibus titubantibus et de rebus summis dubitantibus N c* poklesnouti, pochybiti: *si quid titubatamst Pt.*

**titulus**, *ī*, *m.* nápis (*alcis rei* na něčem *n.* o něčem) **1** vl. **a** *statua cum titulo lamnae aeneae inscripto L*; *titulus breve carmen habebat O b* spec. *a* náhrobní nápis: *neglectum cinerem sine titulo iace-re Pn β* nápis na věci, která jest na prodej, *návěští: legit titulum auditoque pretio . . . Pn; ite sub imperium sub titulumque lares Tb* t. j. do dražby *γ* nápis, titul: *legum latarum tituli antefer-*

rentur *T* δ (čestný) nápis na sochách, u t. zv. imagines předků a p. o životě a zásluhách něčích, odt. meton. titul, (slavně) jméno: (*populus*) *qui stupet in titulis et imaginibus* *H* **2** meton. titul, jméno **a** *t. consulatus* *C* jméno konsula; obr. *t. hic* (sc. *sapientis*) *insignis et pulcher* *C* **b** metaf. **a** čestné (slavné) jméno, čest, sláva, pocta, vyznamenání: *prae-dae* *O* sláva z kořisti; *hunc titulum meritis pensandum* (v. t.) *reddite nostris* *O*; *par titulo tantae gloriae fuit* *L* dovedl si zachovat lesk slávy; *clementiae t. a viro claro petebatur* *T* (muž . . . měl mu získati . . .) **β** záminka, jméno: *haud parva res sub titulo minime atroci ferebatur* *L*; *sub titulo aequandarum legum* *L*; *accepisse sestertia decem milia foedisimo titulo* *Pn*.

**Titurius, iī, m.** (*Q. Titurius Sabinus*) legát Caesarův v Gallii, zabit r. 54 v boji proti Ambiorigovi.

**Titus, ī, m.** [ak. *titus* holub] římské a sabinské praenomen (zkrác. *T.*); = spec. *T. Flavius Vespasianus*, římský císař (r. 79—81 n. l.).

**Tityos, ī** (ak. *on*), *m.* [Τιτυός] myth. obr. syn Gaiin, jenž byl pro pokus násilí na Apollonově matce Letě od Apollona (n. Dia) zabít, podle jiné pověsti svržen do podsvětí, kde mu supové požirají játra stále narůstající.

**Tityrus, ī, m.** **a** vl. jméno pastýře v básních bukolických **b** spec. meton. bukolické básně (Eklogy) Vergiliovy: *T. et segetes . . . legentur* *O*; = meton. význ. Vergilius *Pp*.

**Tlěpolemos, ī, m.** [Τληπόλεμος] syn Herakleův; účastnil se trojské války jako vůdce Rhodanů *O*.

**Tmaros, ī, m.** [Τμάρος n. Τόμαρος] pohoří v Epeiru blíže Dodony; adj. **Tmarius, a, um** tmarský *V*.

**Tmōlus** n. **Timōlus, ī, m.** [Τμῶλος] pohoří s městem téhož jména v Lydii jihových. od Sard, bohaté vínem; básn. meton. bůh pohoří Tmolu *O*; odt. **Tmōlītēs, ae, m.** Tmolan; = adj. **Tmōlius, a, um** tmolský; subst. masc. (sc. οἶνος) Tmolské (vino): (*quibus*) *Tmolius adsurgit* *V*.

**toculliō, ōnis, m.** [z \*τοκύλλιον, demin. od τόκος] vl. vyběrač 'úročků', lichvář, vydríduch *C*.

**tōfus** n. **tōphus, ī, m.** tuf (nerost).

**toga, ae, f.** [*tēgo*] pův. vůb. oděv, šat; ob. spec. toga, svrchní roucho římských občanů mimo válku **1** vůb. *t. praetexta* (v. t.); bílou togu (*t. pura* = *virilis* n. *libera*) oblékali dospělí jinoši po prvé v 17. (později v 16.) roce svého věku ob. o Liberaliích, kterýž významný den vstupu mezi občany byl oslavován obětí Jovovi kapitolskému; odt. *mutata t.* *H*; *scuto frameaque iuvenem ornant* (*Germani*): *haec apud illos t. (est)* *T* **2** spec. jako odznak **a** Římana vůb.: *anciliorum et nominis* (sc. *Romani*) *et togae oblitum* *H*; *Germanos numquam satis excusaturos, quod inter Albim et Rhenum . . . togam viderint* *T* **b** občana mimo válku (op. *paludamentum*): *pacis est insigne et otii t.* *C*; *nec in armis praestantior quam in toga* *C*, *quae in toga fecisset* *T* (v civilu) = v činnosti státnické, v občanských úřadech, v míru; = meton. činnost neválečná (v míru, občanská), mír: *cedant arma togae* básn. *C*; *Marte togāque praecipuus* *O*; *plebem, quae togā enitesceret* *T* (t. j. řečnictvím a znalostí práva); veřejná činnost (opak života v soukromí): *t. rara* *M*; *gloria Romanae togae* *M* římského soudnictví **c** druhu římské komedie, zv. *togata* (v. t.): *dicitur Afrani t. convenisse Menandro* *H* vl. že by . . . toga byla slušela Menandrovi n. byla, jako by ji byl svlékl *M*. (t. j. *A.* napodoboval Menandra) **d** lehkých ženštin, jež nosivaly místo počestné stoly barevnou togu: o muži *sumpsisti virilem, quam statim mulierem togam reddidisti* *C*; = meton. lehká ženština, 'holka': *si tibi cura togae est potior* *Tb*.

**togātus, a, um** [*toga*] oděný togou; = meton. **a** význ. římský: *Gallia togata* *C* *Hirt* (pořímaněná část Gallie předalpské, t. Gallia předpádská); masc. subst. Říman, římský občan: *quem voles testium sive togatum sive Siculum* *C* **b** neozbrojený, odt. občanský (op. vojenský), civilní, neválečný, praed. mimo válku, bez války, doma, v míru, v rouše mírovém: *cohors togata* *T* (bez brnění a štítů); *togati me uno togato duce vicistis* *C*; *Romanos rerum dominos gentemque togatam* *V* mírumilovný; masc.

subst. občan (neválečný), měšťan: *im-mixti turbae militum togati L*; *toga-tum se mansisse T* prostým občanem **C** o komedii *fabula togata* n. subst. **togāta**, *ae, f.* togāta, t. j. komedie, v níž jedna-jícími osobami byli měšťané z italských měst (op. *fabula palliata*): *cum ageretur t. C* **d** o lehkých ženštinách lehký: *an-cilla togata H*.

**togula**, *ae, f.* [demin. od *toga*] (malá, pěkná n. vúb.) toga **C**.

**Tolbiacum**, *ī, n.* město jihozáp. od nyn. Kolína n. R., nyn. Zülpich **T**.

**Tolénus**, *ī, m.* řeka protékající úze-mím Aequů a Sabinů **O**.

**tolerābilis**, *e* [*tolero*] snesitelný, obstojný, ucházející; lehký: *certis me-dium et tolerabile rebus concedi H* pří-pustná prostřednost.

**tolerābiliter**, *adv.* [*tolerabilis*] trpělivě.

**tolerāns**, *antis* [*tolero*] snášející, sná-šelivý, trpělivý (s gen. obj. *alcis* v něčem): *corpus laborum t. T*.

**toleranter**, *adv.* [*tolerans*] trpělivě.

**tolerantia**, *ae, f.* [*tolerans*] snášení, snášelivost, trpělivost.

**tolerātiō**, *ōnis, f.* [*tolero*] snášení: (*dolorum*) **t. C** způsob snáseti bolesti.

**tolerō**, *āre, āvī, ātum* [srov. *tollo*] snáseti, nésti (zř. vl.); trpěti, zakou-šeti **a** *labores, dolorem t. C*; s abl. instr. *famem t. rē Cs* zaháněti hlad něčím; *desiderium mariti solaciis honestis t. T* činiti si snesitelným **b** sněsti, vy-držeti, přestáti, přetrpěti: *ne duces summam belli parum tolerarent T* aby ňeklesli pod tíhou války; = abs. vy-držeti v něčem, někde: *neos paulo longius tolerari posse Cs*; *nubendum an in pe-natibus isdem tolerandum haberet T C* (těžce, nesnadno, nuzně a p.) u držo-vati, zachovávatí, živiti, uhájiti: *equos, equitatum t. Cs*; *vitam t. i abs, t.* udržovati (se) n. zachovávatí (se) na živu, (nuzně) živiti se: *t. colo vitam V*; *miles fame absumptus (est), nisi quos corpora equorum toleraverant T*. Part. *tolerans* j. adj. v. t.

**Tolētum**, *ī, n.* město v Hispanii nad řekou Tagem, nyn. Toledo; adj. **Tolētā-nus**, *a, um* toletský; subst. **Tolētāni**, *ōrum, m.* Toletané.

**tollēnō**, *ōnis, m.* [snad *tollo*] vl. zdvi-hadlo; váha, jeřáb **L**.

**tollō**, *ere, sustulī, sublātum* [srov. *tulī m. tetulī* (perf. k *ferō*), *lātus* (z \**tlā-tos*), τλήναι, τάλας, τάλαντον, τελαμών] **l** zdvíhati (vl. i metaf.) **1** zvedati, pozdvihovati **a** *a unde diadema? non enim abiectum sustuleras C* nezvedl = nenašel jsi ho na ulici; *t. manū saxum V*; *puram* (sc. *herbam*) *tol-lito L* utrhni; *manūs ad caelum t. O*; *ancoram t.* vyzvednouti, vytáhnouti; *alqm in cruce[m] t.* přibíti; *vojen. signa t.* **Cs** = vytáhnouti, vyraziti; *t. aulaea O* zvedati, vytahovati (k zakrytí je-višťě) (u nás naopak spouštěti); *tempus, quo (infantes) sustulisset L* zvedl = našel (a přijal k sobě); *aure sublata H* se vzpřímenýma ušima; = básn. *t. fluctus V, freta H* zdvíhati, vzbouřiti (op. *ponere*); obr. *verba cadentia tollit H* „lapá“; odt. *hoc tibi dictum tolle memor H* ulož v paměť **β** se *t.* = med. *tolli* zdví-hati se, vymršťovati se, povstávati, vstávati, vyvstávati; básn. o stromu vy-růstati: *quae se sustulit arbor V* **b** spec. zvedati novorozené dítě (o otci, který je tím uznává za své a naznačuje, že je chce vy-chovati = *suscipere*), meton. nechati si, vychovati, přenes. zploditi, zroditi: *nec dubita t. quicquid erit O*; *filium ante sublatum amisit T* = narozeného; *qui ex Fadia sustulerit liberos C* zplodil, měl s Fadií; *Helenor, regi quem Licym-nia sustulerat V* porodila **C** s ak. výsledek. *t. clamorem CsL, risum, cachinnum CH* zdvihnouti = strhnouti, dát se do...; pod. *proelia tollunt V*; (*colubrum*) *tollen-tem minas V* hrozivě se vzpínajícího **2** vznáseti, povznáseti, povyšovati **a** *tollemus in astra nepotes V*; med. *fuscis tollitur alis V* vznes se **b** metaf. *a* (*lau-dibus*) **t.** *alqm* vynáseti chválami, ve-lebiti, slaviti **β** výzm. posilovati, tě-šiti: *animum t.* mysl (něčí n. svou) zve-dati, vzpřímovati, dodávati n. nabývati myslí (zmužilosti, odvahy), povzbu-diti někoho n. vzchopiti se: *amicum t. H* těšiti **γ** *sublatus* zpyšnělý, zpyšněv, bujný, zpupný: *mens rebus sublata se-cundis V* **3** **a** bráti na sebe: *plus oneris sustulī quam ferre me posse intel-*

*lego C; quid oneris in praesentia tollant C; naves, quae equites sustulerant Cs* vzaly na sebe = vezly **b** bráti k sobě (*rē* na . . .): *sublati rebus amigrant Romam L* sebravše své věci (= jmění); *Triptoleum gremio sustulit suo O* vzala si na klín; *quem t. raedā vellet H c* odt. míti na sobě, nésti, držeti: *Atlas, caeli qui sidera tollit V d* za-nésti, doněsti; vézti, dovězti, dopraviti: *cras ferramenta Teanum tolletis H*; med. odebrati se: *in arduos tollor Sabinos H II* (zdvíhati s náležitého místa a tím) odstraňovati (vl. i metaf.) **1** bráti něco odněkud, odklízeti, odnášeti, odvážeti, odnímati **a** *ne ille tollet secumque duceret (sc. amphoras) N b* spec. **a** sklízeti (s pule): *ex area t. C; cultā praemia tollet humo O β* vynášeti, vyváděti z nebezpečného místa, zachraňovati: *me Mercurius denso sustulit aëre H; tolle fuga Turnum V γ* (*de n. e medio*) *t. alqm* sprovoditi se světa, odstraniti, euf. význ. usmrtiti: *Drusum ferro, Metellum veneno sustulerat C; 2* vymýtiti, vyhladiti, potlačiti, dáti výhost něčemu, vynechati, nechati něčeho; o slohu *erat, quod t. velles H; pod. dixi fluere hunc lutulentum, saepe ferentem plura tollenda relinquendis H* (= více špatného než dobrého); *tolle moras O* nech odkladů; *tolle quietis et securitatis excusationem T 3 a* rušiti: *t. legem, sacramentum Cs; Caesar rem totam sustulit Cs* zrušil veškeré jednání o té věci; *dictaturam funditus ex re publica sustulit C* odstranil; ukončiti, dokončiti: *sublatumst convivium Pt; controversias t. Cs* ukliditi **b** mařiti, zamezovati: *spem fugae t. Cs* odníti; *simulatio tollit iudicium veri C; zeugm. omnipotens pariter ipsosque nefasque sustulit O* vzal je se země a zamezil zločin **c** ničiti, kaziti; o městě rozbořiti: *leviora tolli (= ad tollendum) Pergama H* (lehčí ke zdvižení =) přistupnější zkáze, snáze dobytá; - spec. t. t. o jednání v senátě *diem t.* (dlouhými řečmi n. obnuntiaci pro jednání) zmařiti (obstrukce). - Part. *sublatus* význ. adj. v. t.; perf. *sustulī* též od slov. *suffero* (v. i t., zejm. *poenas sustulit C*).

**Tolōsa, ae, f.** město v Narbonské

Gallii nad řekou Garumnou, nyn. Toulouse; adj. **Tolōsānus, a, um n. Tolōsēnsis, e** toloský; subst. **Tolōsātēs, ium, m.** Tolosané.

**Tolumnius, ī, m.** vlastní jméno mužské **1** věstec Latinů; padl v boji **V 2** král vejský *L.*

**tōmentum, ī, n.** vycpávka polštářů (seno n. sláma).

**Tomis, idis, f.** [Τόμις] Tomis (Tomy), město na záp. pobřeží Černého moře, kde žil Ovidius ve vyhnanství; od tvaru \***Tomī, ōrum m.** [Τόμοι] odvoz. **Tomītae, ārum, m.** Tomští, obyvatelé Tomů; adj. **Tomītānus, a, um** tomský.

**tomus, ī, m.** [τόμος] oddíl, kus; díl, svazek (knihy).

**Tomyris, is, f.** [Τόμυρις] skythská královna, která prý zabila v boji Kyra.

**tondeo, ēre, totondī, tōnsum** [srov. τένω, att. τένω] ohlodávati, okusovati] ostříhávati, stříhati **1 t. oves VH; -** spec. stříhati vlasy a vousy, holiti: *t. barbam; tonsā cute H* (po způsobě kyniků); *rusticius tonso H; reflex. t. = med. tonderi* stříhati si vlasy, holiti se; obr. *arbor tonsa comas O* ostříhav si téměř (na znamení smutku); básn. *t. alqd rē* ustříhávati s něčeho něco = zbavovati něco něčeho: *tondens purpureā regna paterna comā Pp 2* přenes. **a** o stromech ořezávati, osekávati, oklešťovati: *ilex tonsa bipennibus H; o věnci přistříhávati* (vyčnávající větvičky): *in morem tonsa corona V; tonsae foliis olivae V b* požinati, kositi: *t. prata V, humum O; tonsis in vallibus V c* okusovati, oškubávati, spásati: *tondentes gramen oves O; dumeta V; rostro voltur iecur tondens V* ožirající **d** trhati, šhubati: *comam tondebat hyacinthi V; violas manu t. Pp.*

⟨**tonicus, a, um** [τονικός] spínavý (druh křeče), křečovitý.⟩

**tonitrus, ūs, m. n. tonitruum, ī, n.** [tono] hrom; pl. hřmání, hromobítí.

**tonō, āre, uī, -** hřmíti, hřmítati **1** vl. **a** neos. *tonat* hřmí **b** básn. os. *Iuppiter tonabat Pp; Iove tonante C* když J. hřmí = za bouřky; odt. **Tonāns, antis, m.** epitheton Jovovo Hřmící, subst. Hřmatel, Hromovládce **2** metaf. **a** o silném zvuku (význ. *rachotiti, buráceti*):

*horrificis tonat Aetna ruinis V* **b** spec. o řeči ‚hřimati‘: *oratio tonat, fulgurat Pn*; *tona eloquiō V*; trans. *sacerdos ter centum tonat ore deos V* hiomově volá (= silným hlasem vzývá).

**tōnsa**, *ae, f.* [tondeo] (vl. osekaná a oškrabaná tyč) veslo (básn.).

**tōnsillae**, *ārum, f.* mandle v krku.

**tōnsor**, *ōris, m.* [tondeo] střihač; spec. střihač vlasů, holič, bradýř: *inaequalis* (v. t.) *t. H.*

**tōnsōrius**, *a, um* [tonsor] holičský: *cultor* (v. t.) *t. C.*

**tōnstricula**, *ae, f.* [demin. od *tonstrix* (fem. k *tonsor*)] (nějaká) střihačka vlasů, holička, bradýřka *C.*

**tōnstrina**, *ae, f.* [tondeo] holírna.

**tōnsūra**, *ae, f.* [tondeo] stříhání, ostříhání, o ovcích stříž.

⟨**tōnsūrō**, *āre, āvī, ātum* [tonsura] po kněžsku n. po mnišsku ostříhati n. oholiti, udělati tonsuru.⟩

**tonus**, *ī, m.* [τόνος] tón, zvuk; přízvuk.

**topanta** [τὸ πάντα vulg. m. τὸ πᾶν] vulg. z řec. všechno: *Trimalchionis t. est Ptr* je Trimalchionovi vším na světě.

**tōphus** viz *tofus*.

**topiārius**, *a, um* [topia (sc. opera, od τόπος) krajina jako nástěnná malba] náležící k okrasnému zahradnictví; – subst. **topiārius**, *īī, m.* umělý zahradník; **topiāria**, *ae, f.* (sc. ars) umělé zahradnictví.

**topica**, *ōrum, n.* [τὰ τοπικά] nauka o obecných schematech (τόποι) k nalézání důvodů a důkazů; název spisu (Aristotelova a) Ciceronova, sestaveného pro potřebu při soudních přích a obsahujícího příklady z právn. praxe.

**toral**, *ālis, n.* [z neutr. adj. \*torale (ložní) od *torus*] (ložní) příkrývka, pokrývka; přehoz na lehátku *H.*

**torculum**, *ī, n.* [torqueo] lis.

**toreuma**, *atis, n.* [τόρευμα] vypuklá práce, relief; synekd. ciselovaná nádobu *C.*

**tormentum**, *ī, n.* [z \*torqu-mentom od *torqueo*] (sg. zř.) točidlo, přístroj k točení **1** kolo na hřideli, vratidlo, rumpál: (*falces*) *tormentis introrsus reducebant Cs* **2** vojen. **a** metačí stroj, samostříl, dělo (úhrnný název pro t. zv.

*catapultae* a *ballistae*, jichž se užívalo zejm. k hájení opevněných míst): *tela tormentis mittere Cs* **b** meton. (těžká) střela: *fenestrae ad tormenta mittenda Cs* střelny; *t. mittere Cr* **3** mučidlo, mučící přístroj, skřípec **a** vl. *dare alqm in tormenta n. tormentis*; *dare se in tormenta C* podstoupiti mučení (obr.); obr. básn. *lene t. ingenio admoves H* t. j. lahodnou trýzní srdce otvíráš **b** meton. mučení *a tormentis n. per tormenta quaerere de alqo* vyšetřovati někoho na skřípci, útrpným právem; *tormentis servorum patefacta sunt flagitia T* **β** metaf. muka, trýzeň, útrapa: *tormenta fortunae C*; *longi tormenta doloris O.* – <dělo na střílení střelným prachem (srov. 2).>

**tormina**, *um, n.* [m. \*torqu-men od *torqueo*] svírání (hryzení, ujímání) v břiše, kolika.

**torminōsus**, *a, um* [tormina] trpící kolikou, náchylný ke kolice.

**tornō**, *āre, āvī, ātum* [tornus] soustruhovati, kroužiti: *sphaeram t. C*; obr. *male tornatos incudi reddere versus H* t. j. nepovedené.

**tornus**, *ī, m.* [τόρνος] soustruh: *torno rasile buxum V*; nebozez: *torno facili* (obratným) *superaddita vitis V*; – obr. *angusto versus includere torno Pp* zavíratí verše do úzkého soustruhu (t. j. psáti drobné elegie místo eposů).

**Torōnē**, *ēs n. Torōna, ae, f.* [Τορώνη] město na chalkidském poloostrově Sithonii; adj. **Torōnaeus** n. **Torōnāicus**, toronský: *T. sinus T* (mezi Sithonií a Pallenou).

**torōsus**, *a, um* [torus] svalnatý, masitý.

**torpēdō**, *inis, f.* [torpeo] **1** strnulost, tupost myslí, malátnost: *si tanta t. animos oppressit S*; *tanta t. invaserat animum T* **2** meton. trnák, rejnok elektrický (ryba, jež elektrickými ranami omračuje svou kořist): *torpore torpedines* (se *tutantur*) *C.*

**torpeō**, *ēre, uī*, — [srov. čes. trnouti, trpěti] trnouti, býti ztrnulý, ochrnulý, nehybný, ztuhlý, zdřevěnělý; spec. **a** a mrazem křehnouti, mrznouti, býti zkřehlý, zmrzlý: *cervi torpent molo*

*nova V* β co do sil býti ochromen, chabý, nemíti vlády, síly: *torpent infractae ad proelia vires V*; odt. *torpebat vox spiritusque L* tajil se, vázl hlas i dech **b** nečinností malátněti, býti zmalátnělý, otupen, tupý, meton. le-nošiti, zaháleti: *deum sic feriatum volumus cessatione t., ut . . . C*; *instare miles . . . t. Vitellius T*; hend. *animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpent-que T* nehybně (líně) leží **c** duševně, zejm. silným dojmem býti omámen, omrá-čen, bez sebe (rě něčím): *si tua rē subitā consilia torpent L* jestliže jest tvá vůle ochromena; *Pausiacā torpes tabellā H* trneš úžasem nad . . .

**torpescō, ere, puī,** —[torpeo] trnou-ti, ochrnouti (vl. i metaf.) **a** ustrnou-ti, ztuhnouti, ‚zdrěvěněti‘: *torpuerat gelido lingua metu O* **b** malátněti, chabnouti, slábnouti, dřevěněti, tu-pěti: *ingenium incultū atque socordiā t. sinunt S*; *torpuerant pectora morā O*; choulostivěti.

**torpidus, a, um** [torpeo] ztrnulý. nehybný, ztuhlý, ‚zdrěvěnělý‘ (vl. i metaf.); — spec. **a** (mrazem) zkřehlý, zmrzlý; meton. *pecora torpida frigore var. L* zakrslý **b** *t. somno L* rozespalý **c** ustrnulý, ‚omráčený‘, bez sebe: pro-lept. *quod malum cum stupore ac mira-culo torpidos defixisset L* omráčilo.

**torpor, ōris, m.** [torpeo] ztrnulost, ztrnutí, ochrnutí **a** meton. *torpore torpe-dines* (sc. *se tutantur*) **C** omračováním **b** malátnost, ochablost; tupost **c** ustrnutí.

**torquātus, a, um** [torquis] opatřený řetězem, s řetězem na krku, ovinutý řetězem: básn. přenes. *Allecto torquata* (ovinutá) *colubris O*; — jako vlastní jm. **Torquātus**, kognomen v rodě Manliū (v. t.) prý po T. Manliovi, jenž odňal zlatý řetěz přemoženému obrovskému Gallovi (kolem r. 300 př. n. l.).

**torqueō, ēre, torsi, tortum** (arch. inf. praes. pass. *torquierē H*) točiti **1 a** stáčet, krotiti: *stamina pollice torque O* před; otáčeti, obtáčeti, ovíjeti: *plerique circum brachia torta veste T*; ohýbati, zakřivovati: *taxi torquentur in arcus V*; part. *tortus, a,*

*um* stočený, skroucený: *t. funis sple-tený; torti crines T* kudrnaté; *torta quercus V* dubový věnec; *torta via Pp* točitá (viz i dále) **b** otáčením pohybo-vati *a* valiti: *Phlegethon torquet saxa V*; *flumina undā torquentia montes V* β zvedati: *torquet lapidem machina H* **c** vířiti, čeřiti, brázditi: *t. undam, spumas V*; *meas remis torsit aquas O* **d** otáčeti, obracet: *oculos t. V*; *torquet ab obscenis sermonibus aurem H* odvrací; — odt. řídit (vl. i metaf.): *cuncta qui bella torques V* řídíš chod války **e** zatočiti, mávnouti, roz-máchnouti, meton. vymrštit, metáti, házeti: *hastas t. C*; *eminus glandes t. T*; *tortum plumbum O*; *imber tortus V* = krupobíti; *fulmina t. V*; *Iuppiter tor-quet hiemem V* spouští, rozpoutává **f a** stočiti, zkřiviti: *ora t. CV* β metaf. krotiti, křiviti, měniti, pře-vraceti, vytáčeti: (*naturam*) *huc et illuc t. ac flectere C*; *patres versare sententias et huc atque illuc t. T* **g** s ak. výsledku točením způsobovati: *torquet medios Nox cursus V* = jest uprostřed své dráhy **2** spec. meton. (otáčením muči-cího stroje) mučiti, natahovati na skřípeč pro vynucení odpovědi n. přiznání **a** *cum euleo torqueatur (sapiens) C*; obr. *commissum teges et vino tortus et ira H* mučen (donucován) k přiznání **b** metaf. **a** trápiti, trýzniti, týrati, znepoko-jovati: *torquetur ab auro O*; soužiti, trudit, namáhati, med. . . se: *ludentis speciem dabit et torquebitur H* β (dů-kladně) zkoumati, zkoušeti: *torque-atur vita Sullae C*.

**torquis** (zř. **torquēs**), *is, ob. m., též f.* [torqueo] **1** řetěz ob. ze zlata, nošený na krku, náhrdelník **2 a** obojek, obru-č: *ipsis e torquibus aptos (vitulos) V* **b** pletenec z kvítí, věncoví, věnec: *nexis torquibus V*.

**torrens, entis** [torreo] vl. vysušující **1** pražící; žhavý, žhoucí, palčivý, parný: *t. flamma V*; *per pice torrentes atraque voragine ripas V* vroucí, kypící, odt. metaf. bouřlivý, prud-ký: *t. aqua V*; subst. **torrens, entis, m.** bystřina, ručej, příval, potok: obr. *fertur quasi t. oratio C*; metaf. *quo tor-*

*rente saeculum nostrum defendit T* přivalem (řeči).

**torreō**, *ēre, torruī, tostum* [z \**tor-sejō* od koř. \**ters-*, srov. *τέρσομαι, τερσαίω*; odt. snad i *terra*] **1** sušiti, vysoušeti (ohněm); odt. pražiti, péci, smažiti: *fruges t. flammis V; tosta frux O* = chléb; *quae ruricolis semina tosta dedit O* (t. j. Ino; manželka Athamantova); *artus subiecto torruit igni O; dextram t. L*; básn. *sole torrentur aristae V* = zrají; o hvězdách, vycházejících (ráno) v době největších veder páliť: *torrens Sirius Indos V; torrentia agros sidera H; nullius astri gregem torret impotentia H*; - pass. *torrerē* prahnouti **2** vüb. žíci, páliť, rozpáliti, opáliti, připáliti, spáliti **a** *tosti parietes* básn. u *C* opálené, ohořelé; *Vulcanus carmina torreat Tb* **b** metaf. *viscera torrentur O* páliť; - básn. zejm. o žáru lásky: *me torret face* (v. t.) *mutua Calais H; t. iecur idoneum H* (my obecněji „raniti“). Part. *torrens* j. adj. a subst. v. t.

**torridus**, *a, um* [*torreo*] **1 a** suchý, vysušený, vyprahlý, vypálený: *campi torridi siccitate L; circa torridos fontes rivosque L* vyschlých; básn. význ. *tostus* pražený: *torrida farra O* **b** spálený, opálený, rozpálený: *torridam incendio rupem L* **c** básn. pražící, žhavý, žhoucí, palčivý, parný: *torrida aestas V; t. aer Pp* **2** obr. meton. vyschlý, suchý význ. hubený: *hominem vegrandi macie torridum C*; zakrslý: *pecora torrida frigore* var. *L*.

**torris**, *is, m.* [*torreo*] hlaveň, hořící n. opálené poleno, opálený kůl.

**tortilis**, *e* [*torqueo*] točený, kroucený, točitý: *bucina t. O; tortile aurum V* zlatý řetěz; zatočený, zakroucený, zahnutý: *t. piscis O*.

**tortiō**, *ōnis, f.* [*torqueo*] mučení, trápení.

**torťor**, *ōris, m.* [*torqueo*] mučitel, k a t.

**tortuōsus**, *a, um* [*tortus*] **1** plný závitů, závitkovitý, kroucený, stočený, klikatý, křivolaký, křivý: (*alvus*) *multiplex et tortuosa C; ex tortuosis locis C; t. amnis L* **2** metaf. **a** spletený, spletitý význ. nejasný, nesrozumitelný: *visa quaedam tortuosa et obscura*

*C* **b** zavilý, záłudný, „tajný“: *multiplex ingenium et tortuosum C*.

**tortūra**, *ae, f.* [*torqueo*] **1** vüb. stáčení, křivení **2** spec. **a** hryzení (v střevěch), ujímání, **b** napínání na skřípec, vüb. mučení.

**1. tortus**, *a, um* viz *torqueo*.

**2. tortus**, *ūs, m.* [*torqueo*] točení, kroucení, zatáčka, závit, oblouk: *tortu* (abl. qual.) *multiplicabili draconem* básn. *C* spletitě se svíjejícího; (*serpens*) *longos dat corpore tortus V* v dlouhé oblouky tělo svíjí.

**torulus**, *ī, m.* [demin. od *torus*] chocholka, vztyčený chumáč vlasů n. peří; - <(ušní) laloušek>.

**torus**, *ī, m.* výčnělek, vyvýšenina: *riparum toros incolimus V* t. j. na svazích břehů; zejm. **1** uzel: *addit aliquos ut in corona toros C* smyčky („mašličky“) **2** sval: *lacertorum tori C; luxuriat toris pectus V; colla tumere toris O; comantis excutiens cervice toros V* = hřívu na svalnaté šíji; u dobytka lalok: *induit ille toris lacertos O* obemkne lalok **3 a** polštář, poduška (vl. i obr.): *concutiunt torum de molli ulva O* **b** synekd. lože, lůžko, lehátko **c** spec. **a** lehátko u stolu: *toro ab alto V; quos mensa et toro aequavi Pn*  $\beta$  manželské lože, meton. manželství: *consors tori O* družka = manželka; *femina, quam mihi t. iunxit O; coniunx in nostro (non) firma* (v. t.) *futura toro O; iuncti vincla tori O* y umrlčí lože, pohřební lůžko, máry, katafalk: *stant ante toros fratrum sorores O; propositam toro effigiem T*.

**torvitās**, *ātis, f.* [*torvus*] divokost, zasmušilost, posupnost, nevlídnost: *t. vultūs T*.

**torvus**, *a, um* hrozivý, hrozný, děsný; divoký; posupný, škaredý, zamračený, zasmušilý, nevlídný, hněvivý (vl. o očích a pohledu, přenes. i o hlase, vzezení a povaze): *adspicit hanc torvis* (sc. *oculis*) *O; continuit manum torva O* s vytrštěným zrakem (jsouc ve většném vytržení); ak. neutr. význ. adv. *torva tueri V* chmurně; *torvum clamare V*.

**tōsillae** viz *tonsillae*.

**tot**, neskl. (m. \**toti* od zájm. km. \**to-*, srov. *tantus, talis* a j., řec. *τόσος*, čes. „to-



lik<sup>4</sup>) tolik (korrelat. *quot*); vazbu má souřadnou: *quot homines, tot sententiae C*; též *ex s* abl.: *tot ex tuis amicis C*; *t. manūs L* tolikéré ruce.

**tötäliter**, adv. [*totus*] zcela, docela, úplně.

**toti-dem**, neskl. tolikéž, právě n. zrovna tolik (korrelat. *quot*; *t. . . atque n. ac* jako); vazbu má souřadnou: *istum locum t. verbis a Dicaearcho transtuli C* (právě tolika slovy = nezkráceně =) doslova.

**totiēns** n. **totiēs**, čís. adv. [*tot*] tolikrát, tak často (korrelat. *quotiens n. quotienscumque*); = básn. *ter die cloro totiēnsque grata nocte H* právě tolikrát (také).

**tötus**, *a, um* (gen. sg. *tötūs*, básn. též *tötūs Ct O*; dat. sg. *tötī*, výjimkou též *tötō OCr a tötāe N*) celý (o úplném a neporušeném celku), všechnen (o číselné úplnosti všech částí) jako v čest. vl. i metaf.; doplňk. zcela, úplně (s tělem i duší, vši silou a p.): *ii qui se totos tradiderunt voluptatibus C*; = subst. *totum in eo est, ut tibi imperes C* celá věc; odt. adv. *ex toto O* zcela, úplně; *in toto C* vcelku, vůbec.

**toxicon** n. **toxicum**, *ī, n.* [τοξικόν] jed k napouštění šípů; vůb. jed.

**Tr.** jako zkratka značí *tribunus* n. *tribunicus*.

**trabālis**, *e* [*trabs*] trámový **a clavus** (v. t.) *t.* **b** podobný trámu, (veliký) jako trám: *telo trabali V*.

**1. trabea**, *ae, f.* [(sc. *toga*) snad od *trabs*, vl. roucho trámové, t. j. se širokými nachovými pruhy] *trabea*, starobylé slavnostní roucho králů, pozd. nejvyšších úředníků, některých kněžstev (zejm. Saliů) a stavu jezdeckého; přenes. = *toga praetexta*.

**2. Trabea**, *ae, m.* římský básník komický v 2. pol. 2. st. př. n. l.

**trabeātus**, *a, um* [*trabea*] oděný trabeou.

**trabs**, *bis, f.* **1** kláda, břevno, trám **2** meton. **a** kmen stromu, básn. strom: *fraxineae trabes V* **b** a loď: *mare turbari trabibus videbis V*; *t. Cypria H*; *t. sacra O*  $\beta$  krov, střecha: *sub isdem sit trabibus H*; *sub trabe citrea H*.

**Trāchās**, *antis, f.* = *Tarracina O*.

**Trāchīn**, *īnis, f.* [Τραχίς n. Τραχίτιν] město na již. hranici Thessalie na svalu Oity, kde vládl Keyx a kde pobýval Herakles v poslední době svého života; adj. **Trāchīnius**, *a, um* trachinský, z Trachiny (spec. o Keykovi); subst. **Trāchīniī**, *ōrum, m.* Trachiňané; **Trāchīniae**, *ārum, f.* Trachiňanky, titul tragedie Sofokleovy *C*.

**tractābilis**, *e* [*tracto*] dotknutelný **1** hmatatelný význ. hmotný: *aspectabile itemque tractabile C* **2** přístupný dotýkání a zpracování, přenes. povolný, poddajný, měkký<sup>4</sup>, vlídný: *non tractabile caelum V* drsné, bouřlivé; (*nullas*) *voces t. audit V* = slova se ho nedotýkají; (*virtus*) *tenera atque t. C*; *mite ac tractabile ingenium Cr*.

**tractātiō**, *ōnis, f.* [*tracto*] vl. tahání, dotýkání **1 a** zacházení (*alcis rei s* něčím), užívání, způsob zacházení. užívati: (*fidium, tibiaram*) *t. C*; *t. beluarum C* **b** spec. zpracování látky, výklad **2** zabývání se, pěstování, provozování, pracování o něčem: *t. litterarum C* vůb. duševní práce.

**tractātor**, *ōris, m.* [*tracto*] **1** pěstitel těla, masér (hnětoucí a troucí tělo) *Sn* **2** jednatel, vyjednavatel; vykladatel.

**tractātus**, *ūs, m.* [*tracto*] (vl. tahání, dotýkání) **a** jednání, pojednání, zpracování, výklad: *dignam tractatu quaestionem T* **b** zabývání se (*alcis rei* něčím), pěstování: *artium t. C*.

**tractim**, adv. [*traho*] táhle *V*.

**tractō**, *āre, āvī, ātum* [*traho*] **1** tahati, vláčeti, smýkati: obr. *persona, quae minime in iudiciis tractata est C* **II** ohmatávati, hmatati, dotýkati se, bráti do rukou **1 ea, quae gustemus, olfaciamus, tractemus, audiamus C** počítky . . . hmatové; *tractata notam remittunt atramenta H*; *puer unctis tractavit calicem manibus H* ohmatal; *cera tractata pollice O* hnětený; básn. *sua t. pericla O* pohrávati si s . . . **2** držeti n. míti v ruce, zacházeti s něčím, vládnouti něčím **a arma t. LH**; přenes. *temeritate victa arma tractantium T* = bojujících za ztracenou věc; *venena, dapes t. H* strojiti, připravovati **b** metaf. *a* význ. řídití, spravovati: *gubernacula rei publicae t. C*; *pecuniam publi-*

*cam t. C; t. bellum LT* vésti; *a praetoribus tractabatur aerarium T* β *t. alqm* zacházeti, nakládati s někým, chovati se k někomu: *quanta sanctitate socios tractasset N; pater parum pie tractatus a filio C; benignius ipsum te t. voles H* hověti si; *tractari mollius aetas imbecilla volet H; liberaliter tractati sunt C* byli pohoštěni; *se t. chovati se, vésti si: ita me in re publica tractabo, ut . . . C* γ spec. o látce zpracovati, odt. vykládati, vypisovati, líčiti: *quae desperat tractata nitescere posse, relinquit H; motum civicum tractas H* 3 metaf. **a** zabývati se něčím, pracovati o něčem, provozovati, dělati, pěstovati, strojit, chystati, užívati něčeho: *t. rem publicam C* býti politicky činný; *quatenus sint ridicula tractanda oratori C* uváděti; *partes t. secundas H* hráti; *Augustus cognitionem de famosis libellis tractavit T* dal konati = ustanovil **b** jednati o něčem, projednávati, vyjednávati: *t. condiciones Cs, de condicionibus N; t. causam alcis C; condiciones pacis et arbitria belli t. T* vyjednávati o podmínkách míru a rozhodovati o válce; *tractatis religionibus (in senatu) T* **c** pojednávati o něčem, probírat, vykládati: *quae pertinent ad eam, quam iam dudum tracto, constantiam C* **d** mysliti, přemýšleti o něčem: (*Germanicus*) *t. proeliorum vias T*.

1. **tractus, a, um** [*traho*] nepřetržitě se táhnoucí, vedený; o slohu tažený, „široký“, plynňý.

2. **tractus, ūs, m.** [*traho*] 1 tah, smyk, tažení, smýkání **a** vl. *ratem, cui superpositum convivium navium aliarum tractu moveretur T; limum . . . fluctus trahunt: Syrtes ab tractu nominatae S* unášejí . . . od unášení (σύρω vl. smýkám); *t. caeli:: Vitruvius* vtahování vzduchu **b** význam. pohyb *a longo velleram molliabat tractu O* tahem; *tractu gementem rotam V* při jízdě; obloukovitý pohyb, oblouk: *tanto tractu se colligit anguis V; longo per aera tractu fertur O* β spec. zdlouhavý pohyb, volný postup, klidný chod; zdlouhavost, rozvláčnost, protahování,

průtah; přenes. *t. belli, mortis T*; zejm. o slohu *t. verborum C; (historia) tractu et suavitate placet Pn* 2 konkr. **a** tah písma: *siqua incerto faller te littera tractu Pp* **b** řada, řetěz: *t. arborum N* **c** roz sah, rozloha, obvod: *t. castrorum L* **d** směr: *flumen, a quo aberat mons . . . tractu pari S* horstvo stejného směru = rovnoběžné **e** plocha, prostor, kraj, světová strana, končina, země: *t. maris V; nubium t. H; corrupto caeli tractu V* ze zkaženého ovzduší; okres, čtvrt: *t. Venafranus C; t. oppidi Cs*. Leckdy bývá zaměňováno s *tactus* v. t.

**trāditiō, ōnis, f.** [*trado*] **a** odevzdávání, postupování, postup **b** vydávání; vzdání: *t. Gomphorum L* **c** podání, vypravování, zpráva, pověst (,tradice) (*alcis rei* o něčem): *t. supremorum T* o jejich konci.

**trādītōriē, adv.** [*traditorius* od *traditor*] zrádně.

**trādō, ere, didī, ditum** [*trans a do*] odevzdávati, vydávati, podávati, dávati, doručovati, odváděti, přenechávati, postupovati (vl. i metaf.) 1 *alqd per manus t. Cs* podávati (si) z ruky do ruky; obr. *consulatum nobilitas inter se per manus tradebat S; quae ipse sibi tradit spectator H* podává t. j. (zrakem) vnímá; *Penelopam potiorem trade H* přiveď mu jakoby hodnějšímu (jí); často s gerundivem doplňk.: *qui testamentum tradet tibi legendum H* dá čísti 2 zejm. **a** odevzdávati *a* jako dědictví, odkazovati, zůstavovati, zanechávati: *inter familiam . . . equi traduntur T* dědí se; - přenes. *traditum a prioribus morem L* zděděný po předcích; subst. *ut ab Romulo traditum ceteri servarent reges L* zařízení Romulovo; *traditum inde fertur, ut . . . L* odtud pochází obyčej β prodej, prodávati: *saepe pater dominis Triopeida tradit O; servos conditionis huius per commercia tradunt (sc. aliis) T* **b** dávati za manželku, zasnubovati, vdávati: (*Iuliam*) *traditam Tiberio T* **c** odevzdávati, poroučeti, svěřovati *a* v ochranu *Orestillam commendando tuasque fidei trado S* β doporučovati, přimlouvati se za někoho u někoho, posílati k někomu: *commendare et t.*

*alqm CCs* doporučovati a odevzdávati *γ se t. alci n. alci rei* oddávati se, věnovati se: *te in disciplinam meam tradideras C*; *se totum alci t.* zcela, celou duší, tělem i duší; *qui se totos tradiderunt voluptatibus C d* vydávati *a arma t. Cs*; *alqm ad supplicium t. CsS β* vydávati na milost i nemilost, opouštěti, zrazovati *γ set. alci* vzdávati se, poddávati se: *cum se sub leges pacis tradiderit V e* odevzdávati znalost něčeho řečí n. písmem *a* svěřiti, pověděti: *traderet veri sibi signa parentis O*; zeugm. *coniugem, cui cogitationes, cui liberos tradat T* svěřoval by; *memoriae t.* (vl. odevzdati paměti) i samo *t. vypravovati (alqd, de re, ak. n. nom. s inf.): (memoriae) traditur n. traditum est* vypravuje se; *prudētissima civitas Atheniensium fuisse traditur C*; podle souvislosti druhdy zaznamenati, psáti, podávati, udávati a p.; = *novissimo momento scriptoribus pleraque tradidit T* nadiktoval *β* vykládati, přednášeti, učiti, vyučovati: *quae de officiis tradita ab illis et praecepta sunt C*; *ut celeriter acciperet, quae tradebantur N*; *ad tradendam disciplinam immixti manipulis T* k výcviku („instruktoři“); spec. zasvěcovati do něčeho: *cui Orpheus orgia tradiderat O.*

**trā-dūcō**, *ere, dūxī, ductum* [trans a *duco*] **1** převáděti, přepravovati, vésti přes něco **a** s ak. os. a věci někoho přes něco: *exercitum Ligerim t. Cs*; (*equites*) *Hiberum t. L*; *ne maior multitudo Germanorum Rhenum traducatur Cs*; zř. s abl. *legiones Poeninis Alpibus* (přes...) *traducuntur T*; s abl. instr. *exercitum vado t. Cs* (*per vada L*); s předl. trans při udání cíle: *ne quam multitudinem hominum trans Rhenum in Galliam traduceret Cs*; *quod per fines Sequanorum Helvetios traduxisset Cs* územím; *populum Albanum Romam t. L* přestěhovali; (*plebs*)... *ad alia tradebantur opera L* t. j. používalo se jich k...; t. t. *traduc equum*, slova, jimiž censor propouštěl bezúhonného jezdce při t. zv. *recognitio equitum b* metaf. *gentem pacis traduxit ad artes O*; *cura in vitulos traducitur V* obrací se; *satas alio t. messis V*

(čarováním) převáděti na jinou půdu (což bylo výslovně zakázáno v zákonech XII desk); = spec. *a is ad plebem P. Clodium traducit C* převedl t. j. byl činný při jeho přestoupení k plebejům; *ab octavis ordinibus ad primipilum t. Cs* povýšiti *β* přivést na svou stranu n. k něčemu, získati pro něco: *miles urbanus ad destituendum Neronem arte traductus T γ* provést; prožiti, strávit: *munus t. C*; (*vitam*) *tranquille placideque t. C*; *t. leniter aevum H*; básn. *me mea paupertas vitā traducat inerti T b* nechť mě vede životem = provází **2** vésti podél něčeho n. před něčím, předváděti, ukazovati: *phalerae . . . traducta (sunt in triumpho) T*; obr. *vestros liberos traductos (esse) per ora hominum L*, byly postaveny na pravnýř; *poemata t. P tr* přednášeti.

**trādūctiō**, *ōnis, f.* [traduco] převádění, převedení **a t. ad plebem C** mezi plebeje **b** procházení, průběh: *t. temporis C c* o slohu tropus, zejm. metonymie.

**trādūctor**, *ōris, m.* [traduco] převodce, převáděč: *hic noster Hierosolymarius t. ad plebem C* (o Pompejovi, s jehož pomocí Klodius přestoupil mezi plebeje).

**trādūx**, *ducis* [traduco] vl. převod, t. t. „ručička“, úponka révová *T*.

**tragicē**, adv. [tragicus] tragicky, s tragickým pathosem, patheticky *C*.

**tragicus**, *a, um* [τραγικός] tragický **1** vl. náležející tragedii n. tragickému básnictví, vystupující n. líčený v tragediích, tragedií, v tragediích, z tragedií: *t. poeta; tragiccae Erinyes P p*; subst. *spirat tragicum H* = má smysl pro tragický výraz **2** metaf. **a** tragicky děsný (t. j. jako v tragediích): *sceleris tragici exemplum L b* tragicky vznešený: *grandis et, ut ita dicam, t. orator C c* pathetický, theatrální.

**tragoedia**, *ae, f.* [τραγωδία] **1** vl. tragédie, truchlohra **2** přenes. **a** tragické pathos: *si tragoedias agamus in nugis C* kdybychom mluvili po způsobu tragedií **b** *Appiae nomen quantas tragoedias excitat C* co nadělá hluku (my naopak „komedie“).

**tragoedus**, *i, m.* [τραγωδός] tragický herec.

**trāgula**, *ae, f.* tragula, házečí oštěp, opatřený řemenem; užívali ho Gallové a Hispanové.

**trahea** (*n. traha*), *ae, f.* [*traho*] smyk, drtič, t. j. nástroj k vydrcování obilních klasů *V*.

**trahō**, *ere, traxī, tractum* (synkop. *traxe V = traxisse*) táhnouti, vléci **1** vůb. **a** *t. currum*; obr. *caudam* (v. t.) *t. H*; *velera t. O* česati n. přísti; med. (obr.) *quae mox ventura trahantur V* co se vleče, aby přišlo = blížící se budoucnost; - druhdy silněji m. nésti, vésti: *t. purpuras H* (nachové roucho); *avo puerum trahebat V* nosívala **b** vléci s námahou: *fessum cursu t. corpus L*; - metaf. *fama malum trahit H* (vleče jako přítěž =) trpí zlem **c** vláčet, smýkati *a Hectoris circum sua Pergama tracti O*; obr. *poenam traxe per omnem V* **β** metaf. vláčet v mysli sem a tam = přemítati, rozvažovati, uvažovati; *Marius t. cum* (v. . .) *animo suo S*; *alia animis trahebant S* **d** básn. s ak. výsledku (tažením, vlečením a p.) vytvářeti: *anguis septena volumina traxit V* stočil se v sedm závitů; *tardos trahit sinus ultimis orbes V* posledním stočením svíjí se v kruhy; *fluctus sinum trahit V* vzdouvá se; *ruinam t. V* sřítiti se, skáceti se **2** táhnouti s sebou n. za sebou, s sebou vléci, nésti, vésti **a** *gubernaculum praecipitans traxi mecum V* strhl jsem (s sebou); *caelum sidera trahit O* s sebou unáší; *aulaea ruinas fecere trahentia (pulverem) H* baldachýn spadl a s ním tolik prachu . . .; *pastor cum traheret Helenen H* unášel; *coniuges, quae simul trahebantur T* musily zároveň odejít; bráti s sebou někam: *ne feminae in gentes externas traherentur* (sc. *a magistratibus*) *T* **b** spec. odvlékati kořist, odnášeti, uchvacovati, bráti: *praedam t. LT*; abs. *sibi quisque ducere t. rapere S*; odt. pleniti: *proximos Aeduorum pagos trahebat T*; *iam de Armenia concessum (esse), proxima trahi T*; - obr. *omnibus modis pecuniam trahunt S* rozhazují **c** metaf. **a** (s sebou) uchvacovati, zachvacovati, strhovati; zeugm. *pereat spemque patris trahat patriaeque ruinam O* strhne s se-

bou = zničí naději a vlast strhne, vzkázu; *ne pars sincera trahatur O* = aby se nenakazila **β** přinášeti s sebou, přiváděti: *traherent cum crepuscula noctem O* **3** táhnouti k určitému cíli, přitahovati; - metaf. **a** zavlékati, přiváděti, zaváděti, sváděti, lákati, vábiti: *hostes studio instandi trahuntur ad locum insidiarum L* dají se zavěsti; *ut . . . nulloque errore traharis O* t. j. abys nezabloudil s pravé cesty **b** strhnouti k něčemu, uchvacovati, hnáti, doháněti, puditi, nutiti, přiměti, volati: *trahimur studio laudis C*; *laccessere ac t. ad discernendum L*; in n. *ad bellum t. alqm LT*; *haud magna mole Piso in sententiam trahitur T* dá se získati pro . . .; - pas. *trahi* = abs. *trahere* táhnouti někam: *ut aliis in aliam partem mente atque animo traheretur Cs*; *si eodem princeps trahat T* **c** táhnouti, vztahovati, obracet k něčemu; odnášeti, přenášeti; vykládati, pojímati, rozuměti něčemu nějak: *nomen tumulati traxit in urbem O* přenesl; *publica mala singulis* (dat. pŕv.) *in occasionem gratiae trahuntur T* jednotlivci používají jako příležitosti . . .; *omnia non bene consulta in virtutem trahebantur S* bylo pojímáno za . . .; *auctores utroque trahunt* (sc. *rem*) *L* = rozcházejí se; *Tiberio cuncta Germanici in deterius trahenti T* vykládal v horší stránku; *ornatum* (*Caecinae*) *in superbiam trahebant T*; *cur abstineret spectaculo, varie trahebant T* **4** táhnouti k sobě; - metaf. **a** přivábiti k sobě, získati si, převésti na svou stranu: *voluntarios t. L* **b** táhnouti se na něco, přisvojovati si, osobiti si, přivlastňovati si: *hi numero avium regnum trahebant L* = činili nároky na království; *flumen vi trahunt* (*Hermunduri*) *T*; *munia magistratuum in set. T*; přejímati, přijímati: *Venedi multum ex moribus* (*Sarmatarum*) *traxerunt T*; - básn. *qui in se crimen traxit O* vzal na sebe **5** táhnouti do sebe n. na sebe, vtahovati do sebe, natahovati na sebe **a** *pocula arente fauce t. H* píti; *auras ore t. O* vdechovati; *egrediens nubem trahit O* zahálil se v oblak; pohlcovati, ssáti **b** metaf. bráti

na sebe, nabývati, dostávati, přijímati, obdržeti; *faciem t. virorum O; colorem t. VO; aquilae vetere ligno traxerunt flammam T* chytily, vzňaly se; obr. *pariter traxere calorem O* vzplanuli vášní; (*vicinum malum*) *t. O* nakaziti se **6** táhnouti něco z něčeho n. s něčeho, vyťahovati, stahovati **a** *ex puteis aquam t. C* vážiti; *telum de corpore t. O; (vestis) qua trahitur, trahit illa cutem O* strhovati; *lunam t. O* stahovati s oblohy (což podle starých pověr dovedly kouzelnice, způsobující tím zatmění měsíce); brachyl. *laborem sorte t. V* (tažením losu =) losem určovati **b** obr. vydávati, vyrážeti, vysílati: *suspiria t. O; gemitus a corde trahuntur O* derou se z prsou **c** metaf. vážiti, čerpati, dobývati, nabývati; odvozovati, vyvozovati: *nomen, originem t. O; ni hinc (t. z Italie) partem patriae traheret V; Marius ex copia rerum consilium trahit S* učiní rozhodnutí podle okolnosti; začínati od něčeho: *ab isto initio tractum esse sermonem C* vzala počátek **7** natahovati, roztahovati, protahovati **a** význ. prodlužovati: *ures trahit in spatium O; pedum digitos t. O; med. trahi táhnouti se, rozkládati se: (zonae) trahuntur V; obr. omne quod ultra perfectum traheretur H* **b** metaf. časově *a bellum t.; rem t. L; abs. ab imperatore consulto trahi S* že vojevůdce činí průtahy; *t. tempus S* mařiti; zdržovati: *Celerem, quia absolvere nequibat Caesar, traxit T* t. j. nerozhodl o něm **β** trávití, prožívati: *vitam t. VT* (bídne) ,vléci“; *noctem sermone t. VO* (my napak ,krátiti si“) **8** stahovati, utahovati, přitahovati: *vela t. V* svinovati; *vincla t. galeae O. Part. tractus j. adj. v. t.*

**trāiciō**, *ere, iēcī, iectum* [*trans a iacio*] hoditi na druhou stranu **1 1** přehoditi (*alqd trans alqd* něco přes něco, *alqd rē* něco něčím), hoditi něco přes něco: *vexillum trans vallum hostium traiecit L; murum iaculo t. C; (turres) pontibus traiectis coniungi Hirt* přehozenými (od věže k věži); *traiecto in fune V* na přehozeném = na provaze nahoře uvázaném; básn. *per acervos traicias strenua membra O* = hbitě skákati přes... **2** přeneš. **a** spec. **a** přepraviti, pře-

věsti (*alqm alqd*, zř. *trans alqd* někoho přes něco): *equites flumen t. Cs; Hiberum copias t. L; -* básn. med. *in cor traiecto lateris dolore H* když (se přepraví =) přejde do... **β** *se t. a s ak. věci t. alqd* přepraviti se, dostati se přes něco, přejíti, překročiti něco: *s abl. instr. t. vado amnem L* přebroditi řeku; *t. Alpes L; básn. Aurora medium cursu traiecerat axem V* překročila střed své dráhy; - abs. *ad nos traiecurum illud incendium esse L; odebrati se někam, utěci: filia ad Achillam sese ex regia traiecit Cs; pecunia, quacum traiecerat C* **b** vůb. přeložiti, přeněsti, přesaditi: *arbitrium litis traiecit in omnes O* **II** (prohoditi) proniknouti, protknouti, proraziti (*alqd rē* něco něčím) **a** *ferro pectora t.* probodnouti *V; traiectus pilo C; -* básn. *s ak. Hector per pedes traiectus lora V* mající nohy protknuty řemeny; *traiectus pennā pectora olor O* s hrudí prostřelenou šípem **b** *pars equitum traiecit aciem L.*

**Trāicius** = *Thracius* viz *Thracia*.

**trāiectiō**, *ōnis, f.* [*traicio*] **1** (vl. přehazování) překládání, přestavování: *t. t. řečn. t. in alium C* svádění, svalování na jiného (*μετάστας*) **2 a** přepravení, převoz, abs. odjezd, cesta (op. *mansio*) *C; traiectiones motusque stellarum C* změny poloh (podle ob. výkl. ,čištění“, padání hvězd) **b** *t. t. řečn. veritatis t. C* ,přehánění“ = nadsázka, *ὑπερβολή*.

**trāiectus**, *ūs, m.* [*traicio*] přepravování, převoz, přecházení, přechod (*alcis rei* přes něco): *in traiectu Albulae amnis L; petiturus maris Hadriae traiectus T* hodlaje se přepraviti.

**trāl**... viz *transl*...

**Trallēs**, *ium n. Trallis, is, f.* [*Τράλλεις*] bohaté obchodní město v sev. Karii; adj. **Tralliānus**, *a, um* trallský, z Trall; subst. **Tralliāni**, *ōrum, m.* Trallané.

**trām**... viz *transm*...

**trāmes**, *itis, m.* [*trans a \*mit-*, od *meo*, srov. *sēmīta*] vl. příční cesta **a** postranní cesta, stezník, stezka, pěšina zejm. lesní: *non viis, sed tramitibus C; per tramites occultos ST; -* básn. význ. kolekt. lesní stezky = les: *ab Um-*

*bro tramite Pp; si meo tramite quaeris avem Pp* **b** přenes. v.ú. *a* cesta, dráha: *palantes error certo de tramite pellit H*  $\beta$  meton. ‚cesta‘, dráha, běh, let: *cito decurrit tramite V*.

**trā-natō** n. **trāns-natō**, *āre, āvī, ātum* přeplovati (abs., *alqd* něco).

**trā-nō** n. **trāns-nō** přeplovati (abs. někam, *alqd* něco) **a** vl. *in Tiberim desiluit et incolumis ad suos tranavit L; t. flumen* **b** přenes. procházeti, pronikati; prostupovati: *turbida tranat nubila V* letí mračny; (*genus igneum*) *tranat omnia C*.

**tranquillē** n. **tranquillō**, adv. [*tranquillus*] klidně, v klidu, pokojně, tiše.

**tranquillitās, ātis, f.** [*tranquillus*] klidnost, klid (klidná pohoda, klidný život), pokoj, ticho, tichost: *navium agmen tranquillitatem lintribus praebebat L* zjednávalo člunům klidnou plavbu.

**tranquillō, āre, āvī, ātum** [*tranquillus*] uklidňovati, klidniti, uváděti v klid, upokojevati, tišiti.

**tranquillus, a, um** [-nad *trans* a *\*quillos*, srov. *quies*] (zeela) klidný, pokojný, tichý (v rozlič. význ. jako v češt.): subst. **tranquillum, ī, n.** klid, pokoj, klidný stav, ticho: (*in*) *tranquillo CL* za klidné pohody.

**trāns**, předl. s ak. [vl. part. praes. k *\*trare*, srov. *intrare*] (vl. ‚překračuje‘) **I 1** na ot. kam? přes, za s ak.: *vexillum t. vallum traiecit L; multitudinem t. Rhenum traducere Cs* **2** na ot. kde? za s instr., na oné straně, s oné strany: *cogito t. Tiberim hortos parare C* **II** ve složení se slovesy (před někt. souhl. *trā-*, před *s trān-*) **1** pře- (*transire, tradere*) **2** za- (*transmarinus*) **3** (naskrze) pro- (*transfigere*).

**trāns-abeō, īre, īī, —** (naveskrz) projíti, proběhnouti, proniknouti (*alqd* něčím): *ensis transabiit costas V*.

**trānsāctor, ōris, m.** [*transigo*] projednavatel, prostředkovatel, prostředník.

**trāns-adigō, ere, egī, āctum** prohnati **a** *rem alqd* něco něčím, skrze něco: *transadigit costas ensem V* **b** *alqm alqd* někomu něco, proraziti, probodnouti, propíchnouti někomu něco: *iuvenem transadigit costas V*.

**trāns-alpinus, a, um** zaalpský, za Alpami (vzhledem k Římu, t. j. severně od Alp).

**trāns-scendō, ere, scendī, scēsum** [*trans* a *scando*] přestoupiti, překročiti, přelézti, přejíti **a** intr. *in Italiam t. L*; přenes. *transcendet haec licentia in provincias T* **b** trans. *t. alqd* něco, přes něco: *t. fossas Cs, moenia L*; přenes. *si prohibita impune transcenderis T*.

**trān-scribō, ere, scripsī, scriptum** přepisovati, opisovati **1** *testamentum in alias tabulas t. C*; spec. *paedēlati; t. tabulas publicas C* **2** spec. **a** obch. přepsati (převésti) položku na něč. jméno: *in socios nomina t. L* přepisovati dluhy na jména spojenců; = metaf. přenášeti na někoho, odevzdávati, postupovati někomu: *patiere tua Dardaniis transcribi scepra colonis V; cuiquam tuae spatium t. vitae O* **b** přepsati někoho do jiného seznamu: básn. *transcribunt urbi matres V* přikáží.

**trāns-currō, ere, currī, cucurrī, cursum** přebíhati, přeběhnouti, proběhnouti, běžeti (přenes. jíti, letěti, plouti) přes něco, po něčem, mimo něco, něčím **a** intr. *remos transcurrentes detergere Cs* plující mimo; = metaf. *ad melius t. H* přilepšiti si; o čase probíhati, ubíhati: *pator aestatem t. Pn* **b** trans. *caelum t. V*; = obr. (*Cyrus et Alexander*) *suum cursum transcurrerant C* (rychle) proběhli.

**trāns-dō, trāns-dūcō** viz *trado, tradduco*.

**trānsenna, ae, f.** **a** síť k chytání ptáků; **b** mříž, mřížové okno (*fenestra clathrata*): *quasi per transennam aspicere C*.

**trāns-eō, īre, īī (īvī), itum** přecházeti, přejíti, překročiti; přestupovati **I** intr. **1 a** *sedem, ex qua transierit (deus Alexandriam), Memphim perhibent T* přésídlil; *in dracones transit O* vstoupí **b** spec. **a** přejíti k nepřítelům, přeběhnouti: *ad hostes t. Cs*;  $\beta$  vtrhnouti, vpadnouti do něčí země: *in agrum Sabinum t. L*  $\gamma$  o hlasování rozestoupením *in alia* (v. t.) *omnia t. Hirt* **c** metaf. **a** *a patribus ad plebem t. L*  $\beta$  o činnosti přecházeti, přistupovati, přikročiti: *transierat ad opus palaestrae O*; = spec. o pochodu myšlenek: *deinceps ad partitio-*

*nem transeamus C* γ *transeamus ad illa instituta T* = přijmeme; *ubi consiliis vincerentur, ad ius imperii transibant T* = použili svého velitelského práva δ přecházeti, měniti se: *transit in aestatem annus O*; *ille in humum saxumque transit O* 2 procházeti, pronikati: *hasta per linea terga transit V* 3 přecházeti = míjeti **a** význ. předejítí: *spatia si plura supersint, transeat elapsus prior V* **b** metaf. přejítí = minouti: *hunc nimbum cito transisse laetor C* II trans. t. *alqd* něco, přes něco, něčím, někudy **1 a** *flumen t. vado (navibus) prebroditi se (prepraviti se) přes řeku; serpens, quem rota transit V* přejede **b** metaf. **a** překročiti: *finem et modum t. C* β *viam silentio t. S, tribunatus annum quiete t. T* prožítí, strávití v . . . ; *spatium iuventae t. O*; přestáti, překonati γ o činnosti procházeti: *leviter t. ac tantummodo perstringere unamquamque rem C*; = praegn. odbývati: *brevi auditu (v. t.) quamvis magna transibat T* 2 procházeti, pronikati: *hasta transit praecordia V* 3 přecházeti něco = jíti (táhnouti, plouti a p.) přes něco, mimo něco, vedle něč., míjeti **a** *templa transibant O*; předejítí: *virgo transit equum cursu V* předběhne **b** metaf. *silentio t. alqd C* mlčením pomínouti.

**trāns-ferō, ferre, tulī, lātum** **1** přenášeti (vl. i metaf.), přenes. přepravovati, převážeti, převáděti; překládati, přesazovati, předávati; váb. přemístiti **a** *signa ad alqm t. Cs T* = (vojen.) přejíti, přeběhnouti k někomu, přestoupiti na něčí stranu; *Nereus bella non transfert O* nedovoluje přenéstí války; *t. sedes T* přestěhovati se; *Nero matrem transfert in eam (domum) T* přestěhuje; *se t. alqo* odebrati se někam **b** zejm. **a** v řeči a písmě přenášeti slova, přijímati; opisovati: *ut de tuo edicto totidem verbis transferrem in meum C*; překládati: *istum locum totidem verbis a Dicaeargo trans tuli C*; měniti co do smyslu = užívati v přeneseném smyslu: *verba translata C* = metafory β přenášeti, obraceti něco někam, vznášeti na někoho, dávati někomu: *translatos alio amores H*; *omnia (všechno štěstí) Iuppiter Ar-*

*gos transtulit V t. j. dal Argejským; cooptatio collegiorum ad populi beneficium transferebatur C* mělo býti přeneseno; = se t. obraceti se, oddávati se, věnovati se (*ad alqd* k něčemu): *totum se ad artes componendas transtulisse C*; spec. přestupovati k něčí straně, přidávati se k někomu: *civitas vererat se transtuleratque (sc. in Mucianum) T* γ spec. sváděti, svalovati, strkati něco na někoho: *causam in alqm t. N*; *tradito Cotye veniret transferretque invidiam criminis (sc. in Cotyn) T* svalil se sebe (na něho) δ převáděti, uváděti: *Caesar nationes Alpium maritimarum in ius Latii transtulit T* zařadil mezi obce s latinským právem; *frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri T* jest přenášena k jiným jménům = jsou jí dávána jiná jména; = proměňovati: *omnia in species translata novas O* časově odkládati: *reliquit annum suum seseque in proximum annum transtulit C* počkal do příštího roku **2** nésti něco mimo někoho, předváděti, ukazovati: o triumfu *die primo arma, tela . . . transtulit L.*

**trāns-figō, ere, fixī, fixum** probodnouti; prokláti: (*alci*) *scutum t. Cs*; *puellam t. L*; = básn. *hasta duplicat virum transfixa V* prohnané = (naveskrz) projevši.

**trāns-fluō, ere, flūxī** přetčkatí, přelévati se.

**trāns-fodiō, ere, fōdī, fossum** probodnouti: *Galli transfodiebantur Cs*; proraziti, rozraziti: básn. *pectora (ak. ‚vztahový‘) transfossi ligno V* majíce hrudí rozraženou, s hrudí rozraženou.

**trānsformis, e** [*trans a forma*] proměnlivý, měnivý **O**.

**trāns-formō, āre, āvī, ātum** přetvořovati; přeměňovati, proměňovati (*alqd in alqd*).

**trānsfretō, āre, āvī, ātūrus** [*trans a fretum*] přepravovati (přes moře), převážet.

**trānsfuga, ae, m. i f.** [*transfugio*] přeběhlík, zběh, uprchlík (vl. vojen.; též obr.): apos. *pastorum plebs, t. ex suis populis L* dav uprchlý od . . .

**trāns-fugiō, ere, fūgī, —** přeběhnouti, zběhnouti k nepříteli; obr. *ab afflictis amicitia t. C.*

**trānsfugium**, *ii, n.* [transfugio] přeběhnutí, přebíhání k nepříteli.

**trāns-fundō**, *ere, fūdī, fūsum* vl. přelévati; = přenes. *non in effigies mutas divinum spiritum (Augusti) transfusum (esse) T*; přenášeti: *omnem se amorem in hanc transfudisse C*.

**trānsfusiō**, *ōnis, f.* [transfundo] vl. přelévání; obr. *eam gentem tot transfusionibus coacuisse C*, míšením.

**trāns-gredior**, *gredī, gressus sum* [trans a gradior] překročiti, přestoupiti, přejíti **1** intr. **a** vl. *credibile est Callos in Germaniam transgressos (esse) b* metaf.; spec. **a** k někomu, na něčí stranu, přidati se k někomu: *in partes (alcis) t. T*; *quidam in domum Caesaris transgressi (sc.) liberti T* (t. j. zvolivše si císaře za patrona); *transgressi (part. význ. subst.) in morem eorum idem usurpant T* (t. j. proselytē) **β** o pochodu myšlenek (*iudices*) *oratore alio transgredientem revocant T* **γ** význ. přikročiti, přistoupiti: *ad vim transgressus T* **2** trans. (*alqd* něco, přes něco) **a** t. *flumen Cs, pomerium C, Alpes L*; part. perf. význ. pas. *transgresso Apennino L* **b** procházeti, jíti «krze něco, někudy: *colonias t. T*.

**trāns-gressiō**, *ōnis, f.* [transgredior] **1** přecházení, přechod: t. *Gallorum C* **2** přenes. t. t. rétor. přestavení slov k solě náležících, figura zv. ob. hyperbaton **C**.

**trāns-gressus, ūs, m.** [transgredior] překročení, přechod (*alcis rei* přes něco) **T**.

**trānsiciō** viz *traicio*.

**trānsiectiō**, **trānsiectus** viz *traiectio, traiectus*.

**trānsigō**, *ere, ēgī, āctum* [trans a ago] **1** probhati, proraziti, probodnouti: *gladio eum transigit T* **2** přelhnati; metaf. **a** prověsti, vyříditi: t. *iudicium C, cognitionem L*; *Galba comitia imperii transigit T* provede volbu nástupce **b** projednati, ujednati, vyjednati; dohodnouti se, smluviti se: *reliqua cum Bestia et Scauro secreta transegit S*; *de paterna pecunia transegerat T* **c** dokonati, dokončiti, skončiti: *iter t. N*; *rixae caede et vulneribus transiguntur T* končí se; *cum spe uxoris semel transigitur T* naději dělá se (= jest) jednou provždy konec; *eo*

*tempore transacto N* po uplynutí té doby **d** o čase trávití, prožívati: *plus (temporis) per otium (v. . .) transigunt T*; *diem sermonibus t. Pn*.

**trānsiliō**, *īre, siluī*, — [trans a salio] přeskakovati (vl. i metaf.) **1** intr.; metaf. *ab uno consilio ad alterum t. L* **2** trans. t. *muros L*; básn. *rates transiliunt vada H*, přelétají; = metaf. **a** význ. vynechávati: *ne rem unam pulcherrimam transiliat oratio C*; (mlčením) pomnouti: *proxima pars viae transilienda O* **b** překročiti: *ne quis modici transiliat munera Liberi H*.

<Trānsilvānia, ae, f. Sedmihradsko.>

**trānsitiō**, *ōnis, f.* [transeo] přecházení, přechod, přestupování **1** *ut (dii) cernantur imaginibus, similitudine et transitione perceptis C* (t. j. z bohů k lidem); pod. t. *visionum C*; = spec. vojen. přeběhnutí, zběhnutí: *pacto transitionis Albanorum L* úmluvou o přeběhnutí = že k nim **A**. zběhnou; přenes. *ad plebem t. C* **2** meton. průchod: *transitiones perviae C* průchodní oblouky.

**trānsitus, ūs, m.** [transeo] přecházení, přechod, přestupování **1** **a** od něčeho k něčemu **a** obr. *quo t. inde paratur O* kam jest možno odtud přejíti = kam vede takové jednání **β** metaf. přestoupení k jiné straně: *facili transitu ad proximos et validiores T*; = přechod: *opportunos magnis conatibus (esse) transitūs rerum T* změna ve vládě; t. *lumina fallit O* přechod barev; *brevis in gelidas membris exilibus undas t. est O* přechod = změna **b** přes něco (*alcis rei*) **a** *fossae t. C*; *transitum ostendere L* možnost přechodu = místo přechodu; průchod: *transitum dare L* dovoliti projíti; *Italiam ipso transitu exercitus vastam esse T* **β** meton. konkr. přechod, průchod (o místě): *vada transitusque paludis Hirt*; *transitūs Alpium praesidiis occupati T* průsmyky **2** cesta (tažení, pochod) mimo něco, míjení **a** *capta (est) in transitu urbs T* na cestě **b** metaf. přejítí, minutí, uplynutí: t. *tempestatis C*.

**trānslāticius** (n. *trālāticius, a, um* [transfero] **1** vl. přenášený: *edictum translaticium C* prohlášení přijímané



po předchůdcích a podržované, ustálené, staré **2** přenes. obyčejný, obvyklý, běžný.

**trānslātiō** n. **trālātiō**, *ōnis*, f. [*trans-fero*] přenášení, přenesení **a** o majetku převedení: *Caesaris* (gen. subj.) *pecuniarum* (gen. obj.) **t. a iustis dominis ad alienos C** **b t. criminis C** odvrácení, svalení **c** odmítnutí někt. soudce n. žalobce **d t. t. rétor. přenáška, metafora**, tropus, obraz.

**trānslātivus**, *a, um* [*transfero*] t. t. soudní odmítavý, spojený s odmítnutím někt. soudce neb žalobce.

**trānslātor**, *ōris*, m. [*transfero*] přenášeč: *t. quaesturae C* o Verrovi, jenž přešel od svého konsula Cn. Papiria Karbona k Sullovi.

**trāns-lūcēō**, *ēre* prosvítati: *ille in liquidis translucet aquis O*.

**trāns-marīnus**, *a, um* zámořský, za mořem, ze zámořských zemí, přes n. za moře: *privatam rem transmarinam obire C* = konati cestu přes moře v soukromé věci.

**trānsmeābilis**, *e* [*transmeo*] průchodní, přechodní.

**trāns-meō**, *āre, āvī, ātum* procházeti někudy: *transmeantibus terra marique ducibus T* táhnoucím přes země i moře.

**trāns-migrō**, *āre, āvī, ātum* intr. přestěhovati se, přesídliti *L*.

**trāns-mineō**, *ēre* [stov. *emiŕeo*] pronikati.

**trānsmissiō**, *ōnis*, f. [*transmitto*] přívoz, přeplavení, cesta po moři: *ab ea urbe t. in Graeciam laudabatur C* ,spojení do Řecka.

**trānsmissus**, *ūs*, m. [*transmitto*] přívoz, přeplavení, plavba *Cs*.

**trāns-mittō** n. **trāmittō**, *ere, mīsī, missum* vl. posílati přes něco **1 1 a** přesazovati, překládati, předávati: *t. per viam tigillum L* dáti (svrchu) přes cestu *L*; = metaf. *ideo Iunium mensem transmissum* (sc. *esse in nomen Germanici*) *T* = dostal nové jméno **b** ob. přepravovati, převážeti, přenáseti, přeplavovati, převáděti: *auxilia in Italiam t. L*; *ubi transmissae steterint trans aequora classes V* přeplujice moře; =

metaf. *eandem vim in me t. T* obraceti proti mně **2** metaf. **a** odevzdávati, podávati, dávati, přenechávati, prepouš; ťěti: (*Agrippina poma*) *servis transmisit T*; *hereditatem t. alci Pn*; *me famulo transmisit habendam V* dal; věnovati: *omne meum tempus* (v. t.) *amicorum temporibus t. C*; svěřovati: *quin huic hoc tantum bellum transmittendum sit C* **b** poušťěti: *exercitum per fines suos t. L*; *in Italiam t. bellum L* vpoušťěti; *venenum transmisit exsoluta alvo T* vypustil = jed z něho vyšel **1 1 reflex. přepravovati se, přeplavovati se, přecházeti, přejíti; překročiti** (abs. n. *alqd* přes něco, něco) **1** *transmiserant ad vastandam Italiae oram L*; *cur tot maria transmisit C*; *in transgressu Euphratis, quem ponte* (po mostě) *tramittebant T*; básn. *tramittunt cursu campos V* probíhají; *grues cum maria transmittant C* letí přes moře; *quantum funda potest medii* (v. t.) *t. caeli O* proletěti; = básn. s ak. vnitř. *t. cursum V* přeplavitise **2** metaf. **a** přejíti, vynechati, nevšimnouti si: *quod ut atrocius vero transmissum* (est a senatu) *T*; *si summa dissimulatione* (v. t.) *transmitterentur T*; *silentio t. alqd T* mlčením přejíti, pomínouti, zamlčeti **b** projíti **a** přestáti: *febrium ardorem t. Pn* **β** prožíti, strávit: *omne tempus quiete* (v klidu) *transmisi Pn*.

**trānsmontānus**, *a, um* [*trans a mons*] záhorský, bydlící za horami; subst. **trānsmontāni**, *ōrum*, m. záhorské kměny, záhoráci *L*.

**trāns-moveō**, *ēre, mōvī, mōtum* přesaditi, přemístiti, přeložiti: *Syriā transmotae legiones T*.

**trāns-mūtō**, *āre, āvī, ātum* přeměňovati, měniti: *Fortuna transmutat honores H*.

**trānsnatō**, **trānsnō** viz *tranato, trano*.  
<**trāns-nātūrālis**, *e* co je za přírodou, mimopřírodní (překlad řec. *metaphysicus*.)

**trānspadānus**, *a, um* [*trans a Padus*] za Pádem, západský (vzhledem k Římu, t. j. na levém břehu Pádu): *Gallia transpadana L*; subst. **Trānspadāni**, *ōrum*, m. kměny západské.

⟨trānspirātiō, ōnis, f. [trans-spiro] prodychování, průchod (dechu, potu).⟩

**trāns-pōnō, ere, posuī, positum** překládati: *onera t. in flumen Pn.*

**trāns-portō, āre, āvī, ātum** přenášeti; převážeti, přepravovati, přeplovovati **a** někam, též význ. dovážeti, dopravovati: *exercitus in Graeciam t. C b t. alqd přes něco: milites his navibus flumen (přes řeku) transportat Cs; hec ripas datur et fluenta t. (sc. eos) V.*

**trānsrhēnānus, a, um** [trans a Rhēnus] zarýnský (vzhledem k Římanům v Galii, t. j. na pravém břehu Rýna); *transrhenani Germani Cs*; subst. **Trānsrhēnāni, ōrum, m.** Zarýňané, kmeny zarýnské.

**trāns-s** . . . viz *trān-s* . . . .

**trānstiberīnus, a, um** [trans a Tiber] zatiberský, hydličí za Tiberem; subst. **Trānstiberīni, ōrum, m.** obyvatelé za Tiberem.

**trānstrum, ī, n.** [trans] vl. příčka; spec. **a** (příční) trámec, na jakých ležela paluba, pl. spodek paluby *Cs b* ob. veslařská lávka *V Ō.*

**trānsultō, āre, āvī, ātum** [transilio] přeskokovati *L.*

**trān-suō, ere, uī, ūtum** propíchnouti: *veribus transuta exta Ō* napíchnutá na...

**trānsvectiō n. trāvectiō, ōnis, f.** [transveho] přejetí, spec. přeplutí, plavba: *t. Acherontis (přes . . .) C.*

**trāns-vehō n. trāvehō, ere, vēxī, vectum 1 a** převážeti, přepravovati, přeplovovati: *legiones ex Sicilia in Africam transvectae (sunt) S b* med. *transvehi* přejížděti, jeti přes něco: (*gladiatorum manum*) *navibus transvectam cohortes in ipso flumine trucidaverant T* převážející se, při přeplovování; s ak. místa *nemo haec est transvectus caerula cursu básn. C* neplavil se po . . . **2** převážeti, véztí mimo, med. *transvehi* přejížděti, jeti mimo **a** *transvectae a fronte pugnantium alae T* přejevše podél fronty, objevše frontu **b** spec. o slavnostních průvodech: *arma spoliisque multa carpentis travecta L; ludicro circensium Britannicus in praetexta, Nero triumphali veste travecti sunt T; institutum, ut equites idibus Quinctilibus transveherentur L* (t. zv. *transvectio equitum*, defilování, při

němž jezdcí v slavnostním odění jeli přes forum na Kapitolum; jiné bylo *recognitio equitum* při censu) **C** metaf. o čase přejítí, míjeti, ubíhati, uplynouti: *transvecta (erat) aestas T; transvectum est tempus T.*

**trāns-verberō, āre, āvī, ātum** prohnati, proraziti, probodnouti.

**trānsversārius, a, um** [transversus] příčný: *transversaria tigna Cs.*

**transversē, adv.** [transversus] příčně, šikmo.

**trāns-versus (trāns-vorsus) n. trāversus, a, um** [trans a verto] příční, napříč jdoucí (položený, obrácený); kosý, šikmý **a** *urbis partes una via lata perpetua multisque transversis divisae C; transversis itineribus cotidie castra movere S* pochody kříž na kříž; *transversis tramitibus L* postranními; *incomptis versibus allinet (v. t.) atrum transverso calamo signum H; quattuor digitos transversos Pn-h* čtyři prsty zšíří; přísl. *nec transversum unguem n. digitum (discedere) C* (vl. ani nehet, prst zšíří =) ,ani na píd' **b** praed. na příč; často vojen. na straně, v boku, se strany, s boku, v bok: *Romani transversam invadunt hostium aciem L; stant transversi vobis C* stranou od vás; obr. *cuius in adulescentiam traversa incurrit misera fortuna rei publicae C* na příč v cestu vběhl; (*opportunitas*) *viros transversos agit S* žene na scestí **C** adv. *transversa* (ak. neutr. pl.) *tuentibus hircis H* úkošem; pod. *transversa fremunt venti- V* se strany; *ex n. de transverso vl. se strany, s boku L*, přenes. znenadání, náhle **C d** metaf. převrácený, zvrácený: *transversa mente básn. u C.*

**trāns-volō n. trāvōlō, āre, āvī, ātum** přeletěti **1** přes něco **a** intr.; přenes. (*eques*) *transvolat inde in partem alteram L b* trans. *Alpes t. n. C 2* mimo něco sm. míjeti: (*Cupido*) *transvolat aridas quercus H* letí (dále) mimo . . . ; odt. metaf. (*meus amor*) *transvolat in medio posita H* míjí, nevšímá si.

**trāns-vorsus** viz *transversus*.

**trapēs, ētis** (ob. pl.) *m. i trapētum, ī, n.* lis na olej, stoupa na vylupování pecek z oliv.

**trapezophorum, ī, n.** [τραπεζοφόρον] vl. nosič n. podstavec stolu, synekd.

ozdobný stolek s umělecky vyřezávanou nohou, druhdy v podobě sošky.

**Trapezūs, untis** (ak. ob. *a*, též *em*), *f.* [Τραπεζοῦς] Trapezunt, město na jižním pobřeží Černého moře.

**Trasumennus (Trasimennus) n.** **Trasumēnus (Trasimēnus), a, um** trasumenský, zejm. *T. (lacus)* (též subst.) jezero ve vých. Etrurii blíže Perusie, nyn. lago di Perugia (vítězství Hannibalovo nad Flaminiem r. 217 př. n. l.); *Trasimena litora O.*

**trāv ... viz trans-v ...**

**Trebātius, římské jméno rodové;** zejm. *C. Trebatius Testa*, učený právník římský, přítel Ciceronův, později Augustův a Horatiův.

**Trebelliēnus Rufus,** poručník dětí thrác. krále Kotya *T.*

**Trebellius, jméno římského rodu;** zejm. **1 L. Trebellius,** tribun lidu r. 47 př. n. l., odpůrce návrhů Dolabellových, později na straně Antoniově **C 2 Trebellius Maximus,** konsul za Nerona, správce Británie, nenáviděný pro svou hrabivost **T 3 M. Trebellius,** legát Vespasianův *T.*

**Trebia, ae, m.** přítok Pádu na pravém břehu, vlévající se nedaleko Placentie, nyn. Trebbia (vítězství Hannibalovo r. 218 př. n. l.).

**Trebōnius, jméno plebejského rodu římského;** zejm. *C. Trebonius,* legát Caesarův v Gallii a později účastník spiknutí proti němu, přítel Ciceronův; † r. 43 př. n. l. ve Smyrně v boji s Dolabellou *CCs.*

**Trēbula, ae, f.** jméno města v Kampánii a dvou měst v území sabinském; adj. **Trēbulānus a, um** trebulský; subst. **Trēbulānum, ī, n.** statek v (kampanické) Trebule, náležející Ciceronovu příteli Pontiu Aquilovi *C.*

**trecēni, ae, a,** čísl. podřlná [*trecenti*] po třech stech; básn. synekd. vúb. o velikém počtu *si trecenis quotquot eunt dies pluces Plutona tauris H = τρισὴν ἑκατόμβαις.*

**tracentēsimus, a, um,** čísl. řad. [*trecenti*] třístý.

**trecēnti, ae, a** (gen. též *trecentum*) čísl. zákl. [*tres a centum*] tři sta: *ad trecentos viros trucidavit C;* básn. synekd.

vúb. o velikém počtu: *trecentae Pirithoum cohibent catenae H.*

**trecentiē(n)s,** čísl. adv. [*trecenti*] třístakrát.

**trēdecim,** čísl. zákl. [*tres a decem*] třináct.

**tremebundus n. tremibundus, a, um** [*tremo*] třesoucí se, chvějící se, třesavý, třeslavý.

**treme-faciō, ere, fēcī, factum** (pass. *tremefiō, fierī, factus sum*) třásti, otrásati, zatřásti, zachvívati (*alqd* něčím): (*Iuppiter*) *totum nutu tremefecit Olympum V* (u Homéra μέγαν δ' ἔλελλ' ἔεν" Ὀλυμπον); *tremeferi* též význ. med. třásti se, otrásati se: básn. s ak. „vztahovým“ (*ornus*) *tremefacta cōmam V* třesa listím.

**tremendus, a, um** [*tremo*] vl. před kým jest potřetí třásti se; odt. hrozný, děsný, strašný.

**tremēscō (n. tremiscō), ere, tremuī, —** [*tremo*] otrásati se, zatřásti se, zachvívati se **a** vúb. *iubeo t. montes O b* spec. třásti se strachem, přenes. strachovati se, hroziti se (abs., básn. *alqm* před někým, též s inf.: že...): *Myrmidonum proceres Phrygia arma tremescunt V; telum instare tremescit V.*

**tremibundus, tremiscō** viz *treme ...*

**tremō, ere, uī, —** [srov. τρέμω, čes. třásti se; *tremor, tremulus;* srov. též *terreo*] třásti se, chvěti se, teteliti se **1** vúb. *Hectorem toto pectore trementem C;* básn. s ak. „vztahovým“ *t. artus V* na údech, na (celém) těle **2** spec. **a** zimou: *liquet has gentes axe tremente premi O* že (je) svírá mrazivá točna **b** strachem, přenes. hroziti se, strachovati se (neklas. *alqd* před něčím, něčeho): *magistri equitum virgas ac secures dictatoris t. atque horrere soliti (sunt) L; Iunonem offensam t. O.*

**tremor, ōris, m.** [*tremo*] třesení, chvění, třesot, otrés, záchvěv **a** vúb. *t. terrae,* básn. i samo *t.* zemětřesení **b** spec. o strachu, strach, hrůza, „mráz“ **c** personif. *Tremor* Třesot *O.*

**tremulē, adv.** [*tremulus*] chvějivě.

**tremulus, a, um** [*tremo*] třesavý, třeslavý, třesoucí se, chvějivý, chvějící se, o plameni plápolavý *V,* o rouchu vlnající *O;* básn. přič. *t. horror Pp* „mrazivá“.

**trepidanter**, adv. [*trepido*] nepokojně, rozčileně, úzkostlivě.

**trepidatiō**, *ōnis*, f. [*trepido*] vl. rychle pobíhání sem a tam; spec. (vl. i meton.) **a** spěch, chvat: *trepidatione ferentium Galba proiectus est T* **b** zmatené pobíhání, zmatek, poplach: *postremi ex varia trepidatione cum in unum colligerentur L*; rozčilení, vzrušení, nepokoj; (*ferrum*) *frustra pectori per trepidationem admovens T* v rozčilení = třesoucí se rukou; strach, zděšení, úzkost: *cum magna trepidatione agrestium populantur L* za velikého...; *cum super cetera* (= ke všemu ještě) *trepidatione sua turbarentur L*.

**trepidē**, adv. [*trepidus*] spěšně, ve spěchu, kvapně, nakvap; zmateně, ve zmatku; rozčileně, v rozčilení; ve strachu, zděšeně, úzkostlivě.

**trepidō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*trepidus*] **1 a** třepetati se: *volucris trepidans adstringit vincula O*; *penna trepidante O*; *flammae trepidant H* plápolají **b** třásti se, chvěti se, teteliti se a spec. strachem: s abl. přič. *trepidat formidine pectus O*; *metu t. V*; *trepidantem morte futura O* třesoucího se před smrtí  $\beta$  na nepevné půdě, metaf. *defensio in ceteris trepidavit T* viklala se, byla slabá **2** metaf. rychle se pohybovati **a** spěchati, kvapiti, chvatati  *$\alpha$  praecipitem, dum trepidat, ferrum rapuisse Metisci V* ve chvatu; *quanto trepidat tumultu Orion H*; - básn. s inf. *ne trepidate meas defendere navis V*; *cuius octavum trepidavit aetas claudere* (v. t.) *lustrum H* pospíšil si, přikvapil; s ak. předmětu *multa manu medica trepidat V* mnoho ve spěchu zkouší  $\beta$  *aqua trepidat H*; *laborat* (v. t.) *lymphat. H* **b**  $\alpha$  pobíhati (sem a tam, zejm. zmateně, neklidně, rozčileně, úzkostlivě), meton. býti zmaten, býti rozčilen, strachovati se, o koni plášiti se: hendiad. *t. et concursare Cs* zmateně pobíhati sem a tam; *concurso pastorum trepidantium L*; *ut trepidarent magis quam consulerent L*; *terrent trepidantve (Germani) T*; *trepidatur* jest (nastává) zmatek, poplach, zděšení; *trepidans* polekaný, poděšený; *ne trepides in usum aevi H* nerozčiluj se o

potřeby života  $\beta$  přebíhati s místa na místo, zejm. zmateně, v nejistotě, metaf. kolísati (se), potáceti se: *inter pugnae fugaeque consilium trepidante equitatu L*; *trepidanti inter scelus metumque T*.

**trepidus**, *a*, *um* [srov. „třepati“, „třepetati“] **1** třepetající se; třesavý, třesoucí se **a** *undam trepidi aeni V*; *trepidae micant venae O* tepavě škrbou sebou cévy **b** spec. třesoucí se, chvějící se strachem **2** metaf. rychle se pohybující **a** spěšný, kvapný, chvatný, rychlý: *arma manu trepidi poscunt V* chvatně; *t. nuntius LT* (viz též níže) **b** pobíhající (sem a tam, zejm. zmateně, neklidně, rozčileně, úzkostlivě), meton. zmatený; nepokojný, znepokojený, vzrušený, rozechvěný, rozčilený; zstrašený, ustrašený, postrašený, zaleknutý, polekaný, poděšený, zděšený; úzkostlivý, bázlivý, bojácný, plachý (rě něčím, pro něco) *a re novā t. rex L*; *exercitu in novis ignominiiis* (pro nedávně... ) *trepido L* zstrašené; s abl. vztah. *Vitellius vultu et incessu t. T* dávající najevo strach; básn. a pozd. s gen. obj. na označenou příčinu *trepidi rerum suarum L* obávající se o...; *t. admirationis et metus T* rozčilen podivením a strachem; (*apes*) *trepidae rerum V* = nevědouce si rady  $\beta$  přičinně, význ. znepokojující, rozčilující, poplašný: *t. nuntius LT*; *vzbuzující obavu*, strach: *trepidae litterae Cr*; *res trepida* povážlivé postavení, tíseň, nebezpečnost (ale též zděšení, zmatek S); *trepidam sibi vitam (esse) T* = že se strachuje o svůj život  $\gamma$  kolísající se, nejistý: *trepidi, fortuitusne furor an dolus foret T* v úzkostlivém zmatku.

**trēs**, *tria*, gen. *trium*, čísl. zákl. [z km. \*tri-, jenž se objevuje ve složeninách, na př. *tri-ennis*; srov. τρεῖς, čes. „tři“] tři: (*dies nefastus erit, per quem tria verba silentur O* t. soudní výrazy *do, dico, addico* t. j. určuji (porotce), stanovím (soudní rok), přísuzuji (věc); subst. masc. tři muži, tři lidé, neutr. tři věci; synekd. k vyjádření čísla nepatrného: *verbis charta notata tribus O*.

**trēs-viri** (*III viri*), *trium virorum*, m. trojčlenný sbor (úřad, kollegium), viz *triumvir*.

<treuga, ae, f. příměří, mír.>

**Trēveri** n. **Trēvirī**, *ōrum*, m. (sg. **Trēvir**, *ī*, m.) Treverové, germánský kmen při dolní Moselle s hlav. městem *Augusta Treverorum* (nyn. Trier, Trevír); adj. **Trēvericus**, *a*, *um* treverský.

**tri-**, kmen číslovky *tres* (srov. na př. gen. *trium*), v složeninách tří-, troj-.

**tri-angulum**, *a*, *um* trojúhelný; subst. **triangulum**, *ī*, n. trojúhelník, astrolog. trigon C.

**1. triārii**, *ōrum*, m. triariové, záloha, vojáci třetího šiku legie v postavení manipulovém (jméno však ponecháno i později k rozlišování manipulů v jednotlivých kohortách), srov. *hastati*, *principes*; mezi ně byli zařazováni zkušení bojovníci (*veteranus miles spectatae virtutis* L); v boj zasahovali jen tehdy, jestliže přední dva šiky nestačily: *res ad triarios rediit* L došlo na triarie, přísl. význ. došlo k nehorššímu.

**2. Triārius**, kognomen v rodě Valeriů.

**Triballi**, *ōrum*, m. [Τριβαλλοί] Triballové, kmen v Moesii.

**Tribocēs**, *um* n. **Tribocī**, *ōrum*, m. Tribokové, germ. kmen na levém břehu střed. Rýnu Cs.

**tribolus** viz *tribulus*.

**tribuārius**, *a*, *um* týkající se tribue n. tribuí: *in hoc sodalicioꝝ tribuario crimine* C v obvinění ze zločinu tajného spolčování, spáchaného v tribuí.

**tribulātīō**, *ōnis*, f. [*tribulo*] utlačování, utiskování, týrání, trápení, sužování.

**tribūlis**, e [*tribus*] ob. subst. mask. tribul, občan náležející k téže tribuí, z téže tribue; básn. *conviva t. H* soused na hostině.

**tribulō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*tribulum*] **1** vytírati (obilí), vydrcovati, vytlačovati **2** metaf. utlačovati, utiskovati, týrati, trápení, sužovati.

**tribulum**, *ī*, n. [*tero*] drolidlo, tříb, třík, hospodářský stroj, jehož se užívalo k vydrolování obilí V.

**tribulus** (starší *tribolus*), *ī*, m. [τριβολος] nadseda, bodlák, ostí V.

**tribūnal**, *ālis*, n. [z adj. \**tribunale* od *tribunus*] tribunál, tribuna, vyvýšené místo, výstupek **1** v městě (v Římě,

zejm. na komitiu), kde úřadovali nejvyšší úředníci, sedíce na t. zv. *sella curulis* **a** *pro tribunali sedere* L vpředu na tribunálu; *pro tribunali cum aliquid ageretur* C před tribunálem; = zejm. tribunál jako místo soudu, soud **b** básn. meton. o úřednících na tribunále: *vir bonus, omne forum quem spectat et omne t. H* **2** v táboře, řečníště a úřední místo vojévůdcovo; přenes. *t. Epidaphnae (Germanico additum est)* T t. j. pomník na způsob tribunálu.

**tribūnātus**, *ūs*, m. [*tribunus*] tribunát, úřad tribuna, hodnost tribuna **a** lidu: *t. (plebis)*; *hominem tribunatum etiam nunc spirantem* (v. t.) L **b** vojenského: *t. (militaris)*.

**tribūnicūs**, *a*, *um* [*tribunus*] tribunský, (týkající se) tribuna (tribunů) n. (pocházející) od tribuna (tribunů) buď vojenského n. lidu: *tribunicia potestas*; *comitia tribunicia* tribunské volby, volby tribunů; = subst. **tribūnicūs**, *ī*, m. bývalý tribun.

**tribūnus**, *ī*, m. [*tribus*] tribun; **1** pův. za doby král. náčelník (staré) tribue, zejm. jejího vojska; *t. celerum* (v. t.) velitel jezdců **2** za doby republ. **a** *t. plebis (plebi, plebeius)* i samo *t.* tribun lidu **b** *tribuni militum* n. *militares*, vojenští tribunové, 6 nejvyšších důstojníků v legii; za doby císařské byli podřizeni legátu legie a mívali samostatné velení nad kohortami: *Stilonium Priscum, qui t. cohortis sub Classico fuerat* Pn. **c** *tribuni militum consulari potestate*, tribunové vojenští (t. j. s vojenskou mocí) s konsulskou mocí, úřad zřízený a obsazovaný z patriciů a plebejů, dokud se plebejové nedomohli přístupu ke konsulátu **d** *tribuni aerarii*, účetní tribunové, pův. pomocníci quaestorů zejm. při vyplácení žoldu vojsku; pozd. „důvěrníci tribuí“, bohatí a vážení plebejové, kteří byli vybíráni po zákonu Aurelievě r. 71 př. n. l. (do zákona Juliova r. 46 př. n. l.) z jednotlivých tribuí jako jedna třída přísedících v soudních dvorech (vedle senátorů a jezdců) **3** za doby cis. název různých důstojníků a úředníků, velitel, náčelník, správce: *t. stabuli* Am.

**tribuō**, *ere*, *uī*, *ūtum* [srov. k *tribus*] **I** děliti, rozdělovati: *rem universam t. in partes* C **II** rozdílet, rozdělovati, rozdávat; udělovati, poskytovat

propůjčovati, dávatí **1** vl. *praemia militibus t. C*; *pete munus, ut illud me tribuente feras O* = z mých rukou; *si alteri paulum modo tribuisset fortuna Cs* = bude-li jen trochu přátí; = obr. *nec tamen hoc tribuens dederim quoque cetera H* přiznáváje **2** metaf. **a** dávatí: *qui tribuit vocabula monti O*; v z dávatí, prokazovati: *honorem, laudem t. alci b* **a** věnovati něčemu t. j. k něčemu, nějakému účelu, vynakládati na něco: *t. tempus litteris* (spisovatelství) *N*; *quantum (temporum) alii tribuunt conviviis N* **β** činiti něco pro někoho, k vůli někomu: *alqd rei publicae t.*; *Dolabellae petenti abnuat triumphalia Tiberius, Seiano tribuens* (sc. *id*) *T* (čině to) k vůli Seianovi; *Tiberius discumbit ultra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret T*; (*posteri*) *satis memoriae meae tribuent, ut . . . T* dosti učiní pro . . . (tak, že . . . =) jestliže . . . **γ** povolovati někomu něco, vyhovovati, býti po vůli: *ego non censeo, quod petis, tribuendum (esse) L* **c** přikládati něco někomu, přiřknouti, přičítati, připisovati: *a* vúb. *membra hominis deo t. C*; *ego tantam vim non tribuo sapientiae contra dolorem C*; = spec. **β** přikládati něčemu cenu (váhu, důležitost), dáti na něco, dbáti něčeho, vážiti si, ceniti: *plus liberati t. Cs*; *alci multum t. velice si vážiti někoho*; abs. *ne ob eam rem suae magnopere virtuti tribueret Cs* aby příliš nepřičítal = aby si příliš nezakládal na . . . **γ** přikládati příčinu (smysl, význam): *si voluit accusare, pietati tribuo C*; vykládati n. pokládati za něco, vykládati si něco z něčeho, něčím; s dat. účink. *alqd t. vitio, laudi*; s dat. os. *neque hoc illi quisquam tribuebat superbiae N*; zejm. přičítati za vinu, vytykáti: *quod esset acceptum detrimenti, cuiusvis potius quam suae culpa debere tribui Cs* komukoli (jinému) spíše než jemu za vinu klásti.

**tribus**, ūs (dat. a abl. pl. *tribubus*), f. [snad z koř. \**tri-*; srov. *tribuo*] (snad vl. třetina) **tribus**, název oddílu řím. národa **1** za nejstar. dob název tří částí, z nichž se skládal patricijský *populus Romanus* (t. *Ramnes, Tities, Luceres*) **2** podle rozdělení

přičítaného Serviu Tulliovi okres ve smyslu místním; počet těchto tribuí byl později rozmnožován, až byl za 1. punské války ustálen na 35, z nichž byly 4 městské (*urbanae*), ostatní venkovské (*rusticae*): *tribu movere* vyloučiti z tribue, do které někdo dosud náležel, po případě přesaditi z trestu z venkovské do městské, což byl jeden z censorských trestů; *fieri pro tribu aedilem L* podle výsledku hlasování tribuí; *tribum ferre* dostati hlasy tribue **3** přenes. *grammaticas ambire tribus H* cechy gramatiků.

**tributarius**, *a, um* [*tributum*] týkající se dávek, poplatný; přenes. *tabellae tributariae C* darovací listiny (op. *commendaticiae*), t. j. v kterých jsou slibovány dary; <subst. mask. výběrčí daně, úroční.>

**tribūtim**, adv. [*tribus*] po tribuích: *ut, quod t. plebes iussisset, populum teneret L* = plebiscita, usnesení plebejských sněmů (*concilia plebis*); (*Lucilius*) *arripuit populum t. H* po tribuích (= všechny tribue, po pořádku).

**tribūtiō**, ōnis, f. [*tribuo*] dělení, udělení, rozdělení.

**tribūtus**, *a, um* [*tribus*] tribujní, tribuní, rozdělený na tribue, sestavený podle tribuí: *comitia tributa* sněm tribujní, jaké počaly býti svolávány r. 447 př. n. l. od kurulských úředníků po příkladu starších concilií plebejských. Subst. **tribūtum**, *ī, n.* **a** daň z majetku (vyměřovaná podle censu konaného po tribuích) **b** přenes. (zejm. o době po r. 168 př. n. l.) daň, dávk a, poplatek, tribut podmaněných zemí, význ. *stipendium*; = básn. *lamentabile Athenae pendere desiderant t. O* (t. j. sedm chlapců a sedm dívek, viz *Minotaurus*).

**trīcae**, *arum*, f. **1** titěrnosti, malichernosti, hlouposti: *quas tricas narras Pt* **2** nesnáze, mrzutosti: *domesticae t. C*.

**Tricastini**, *orum*, m. keltský kmen v Narbonské Gallii mezi Rhodanem, Isarou a Druentií s hlav. městem *Augusta Tricastinorum*, nyn. Aouste.

**Tricca**, *ae*, f. [Τρίκκη] město v záp. Thessalii *L*.

**trīcēni**, *ae*, *a* čísl. podíl. [*triginta*] po třiceti.

**triceps**, *capitis* [*tres a caput*] tříhlavý, trojhlavý: *t. Cerberus O*.

**tricēsimus** (starší **trīcēnsimus**, pozd. **trīgēsimus**), *a*, *um* [*trīginta*] třicátý; subst. **trīcēsima**, *ae*, *f.* (sc. *dies*) třicátý den, spec. u Židů svátek novoluní: *hodie t. sabbata H* (asynd.) dnes jest sobotní novoluní (t. j. novoluní sedmého měsíce Tišri = října, jež bylo slaveno jako sobota svátečním klidem).

**trichila**, *ae*, *f.* loubí, besídka, pavillon Cs.

**trīciēs** *n.* starší **trīciēns**, čís. adv. [*trīginta*] třicetkrát: *testis non invenitur in ducenties et tricies sestertio C* (t. j. 23,000.000 sest.).

**Tricipitinus**, *i*, *m.* cognomen v rodě Lukretiů.

**triclinium**, *i*, *n.* [τρίκλινον] 1 (jídelní *n.* stolní) lehátko, pohovka (vl. pro tři osoby): *t. sternere C* prostříti, připravit 2 (jídelní) stůl se třemi lehátky, přistavenými tak, že

strana ke dvěřím zůstala volná; (1 t. zv. *lectus summus*, 2 *lectus medius* (pro nejvzácnější hosty),

3 *l. imus*; + místo čestné (*locus consularis*), \*místo hostitelovo) 3 váb. jídelna.

**trīcor**, *ārī*, *ātus sum* [*trīcae*] činiti nesnáze, potíže, vykrucovati se, vytáčet se (*cum alqo* někomu).

**trīcornis**, *e* [*tri-* a *cornu*] třírohý.

(**trīcorpor**), *trīcorporis* [*tri-* a *corpus*] trojtělý: *forma trīcorporis umbrae V* (t. j. *Geryones*).

**trīcuspis**, *idis* [*tri-* a *cuspis*] trojhrotý, trojzubý *O*.

**trīdēns**, *entis* [*tri-* a *dens*] třízubý, trojzubý, trojhrotý: *rostris trīdentibus V*; subst. mask. trojzub, trojzubec (τρίζων), nástroj a odznak Poseidonův.

**trīdentifer** = **trīdentiger**, *era*, *erum* [*trīdens* a *fero*, *gero*] nosící trojzub, s trojzubem (přivl. Poseidonův).

**trīduum**, *i*, *n.* [z \**tri-diuom* z *tres* a *dies*] tři dni, doba tří dní: *trīdui via Cs* třídenní cesta; abl. *trīduo* buď ve třech dnech *Cn.* (*trīduo post L*) po třech dnech, třetí dep: *trīduo navem ascendere S*.

**trīennis**, *e* [*tri-* a *annus*] třetiroční, každý třetí rok (= vždy po dvou letech) se opakující: subst. **trīennia**, *um*, *n.* třetiroční svátky Bakchovy *O* (= *trīeterica*).

**trīennium**, *i*, *n.* [*tri-* a *annus*] tříletí, tři léta, doba tří let: abl. *trīennio* (po) tři léta *L*; *trīennio ante* před třemi lety *L*; *trīennio post mortem C* (za) tři léta po smrti.

**trīēns**, *entis* [*tri-*] třetina *a* váb. (*heres*) *ex trīente C* dědic třetiny jmění **b**  $\frac{1}{3}$  assu jako jednotky = 4 unciím, jako váha a mince: *ut remissis senis et trīentibus quinta prope pars vectigalium tolleretur C* t. j. odpuštěním  $6\frac{1}{3}$  assu, za kterou cenu se měl podle zákona Grakchova prodávati lidu modius obilí **c** jako míra třetina sextariu = 4 cyathům, 'třetinka', 'sklínka': *cum fuerit multis exacta trīentibus hora Pp*.

**trīentābulum**, *i*, *n.* [*trīens*] třetinová náhrada t. j. zaplacení třetiny dlužné summy polnostmi *L*.

**trīērarchus**, *i*, *m.* [τρίηραρχος] trierarch, velitel triery.

**trīēris**, *is*, *f.* [τρίηρης] loď se třemi řadami vesel, trojřadka *N* (= ob. *trīemis*).

**trīetīricus**, *a*, *um* [τριετηρικός] třetiroční, každý třetí rok (= vždy po dvou letech) se opakující, konaný: *trīeterica orgia V*, *sacra O* o slavnosti Bakchově na Kithaironu.

**trīetēris**, *idis*, *f.* [τριετηρίς] doba tří let, tříletí; meton. třetiroční (každý třetí rok konaná) slavnost *C*.

**Trīfānum**, *i*, *n.* město v Latii blíže ústí řeky Liris *L*.

**trīfāriam**, adv. [srov. *bifariam*] na třech stranách, se tří stran, na tři strany, na tré, trojmo *L*.

**trīfaux**, *cis* [*tri-* a *fauz*] náležící třem chřtánům: *latratus t. V* štěkot tří tlam.

**trīfidus**, *a*, *um* [*tri-* a *findo*] vl. na tři díly rozštípnutý: *trīfida flamma O* trojklaný plamen (t. j. blesk).

**trīformis**, *e* [*tri-* a *forma*] *a* trojtvárný, trojí podoby: *t. Chimaera H* (kterou Homér líčí πρόσθε λέων, ὀπίθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα); *diva t. H* t. j. Artemis, jedna ve třech osobách

(*Lucina, Trivia, Luna*) **b** trojitý *t. dea* (*diva*) *O* t. j. Hekate, jež byla představována se třemi hlavami n. těly; *mundi regna triformis* *O* (nebesa, země, moře).

**tri-fūr**, *ūris*, *m.* trojnásobný zloděj, arcizloděj.

**tri-geminus** (básn. ob. **tergeminus**), *a, um* trojčatný, trojitý **a** vl. (*fratres*) *trigemini* *L* (i subst.) trojčata, tři bratři, odt. *trigemina spolia* *L* odění tří bratří **b** přenes. trojitý, trojtělý: *t. vir* *O* (Geryones); *t. canis* *O* (Kerberos); *tergeminina Hecate* *V* (viz *triformis*); *porta Trigemina* *L* (na sev. výběžku Aventinu); trojnásobný: *trigeminae victoriae triplex triumphus* *L*; *tergeminis tollere honoribus* *H* (míněna aedilita, praetura, konsulát).

**trigēsimus** viz *tricesimus*.

**trigintā**, čís.l. zákl. třicet.

**trigōn**, *ōnis*, *m.* [τριγων] *trigon*, hra mělem, při které byli hráči rozestaveni v trojúhelníku.

**trigōnus**, *a, um* [τριγωνος] trojúhelný; subst. **trigōnum**, *ī, n.* trojúhelník.

**trilibris**, *e* [*tri-* a *libra*] tříliberní *H.* **trilinguis**, *e* [*tri-* a *lingua*] trojjazyčný, s třemi jazyky.

**trilix**, *icis* [*tri-* a *licium*] ze tří nití setkaný, trojtkaný: *loricam auro trilicem* *V* brnění z trojtého zlatého drátu.

**trimēstris** *n.* **trimēstris**, *e* [*tri-* a *mensis*] tříměsíční, na tři měsíce.

**Trimerus**, *ī, f.* ostrůvek v Jaderském moři sev. od Garganského poloostrova.

**trimetrus** *n.* **trimetros**, *a, um* [τριμετρος] obsahující tři metra; subst. **trimetrus**, *ī, m.* trimetr, spec. iambický trimetr (= *senarius*) *H.*

**trīmus**, *a, um* [z \**tri-himus* od *tri-* a *hiems*] vl. tři zimy starý, tříletý.

**Trinacria**, *ae* *n.* **Trinacris**, *idis*, *f.* [Τρινακρία od τρεῖς a ἄκρα vl. Třírohý ostrov] básn. = Sicílie; adj. **Trinacrius**, *a, um* (fem. též řec. *Trinacris*, *idis*) trinakerský = sicilský: *Trinacria rupes* *Ct* sm. Etna.

**trīni**, *ae, a* (sg. **trīnus**, *a, um* zř.) čís.l. druhová [*tri-*] trojí, klas. u subst. plur. tantum význ. tres, tři: *Tullia mihi litteras reddidit trinas* *C* tři dopisy; *qui trinos ludos aedilis feceram* *C* troje hry; zvl.

**trīnum nundinum** buď nom. a ak. sg. neutr. n. v témž význ. gen. pl. neutr. n. fem. (pak sc. tempus) doba dvou (8denních) týdnů (počítaná od jednoho dne ke shodnému dni tře t'ho týdne), viz *nundinus*; neklas. i u jiných subst. *trina bella civilia* *T* tři války.

**trīnitās**, *ātis*, *f.* [*trīnus*] trojice.

**Trinobantēs** *n.* správněji **Trinovantēs**, *um, m.* Trinobantové, kmen v jihových. Britannii sev. od Temže *Cs* *T.*

**trīnōdis**, *e* [*tri-* a *nodus*] trojsuký: *clava t. O.*

**Trinovantēs** viz *Trinovantes*.

**1. triō**, *ōnis*, *m.* [*tero*] (vl. zvíře vydrucující, t. j. vyšlapávající obilí) vůl; metaf. pl. **triōnēs**, *um, m.* název cirkumpolárních souhvězdí Velkého a Malého medvěda, jejichž otáčivý pohyb upomínal na pohyb volů obcházejících v kruhu a vyšlapávajících z klasů zrní; spec. souhvězdí Velkého medvěda: *septem triones* (kolekt. *septem trio* *V*) viz *septentriones*.

**2. Triō** viz *Fulcinus*.

**Triocala**, *ōrum, n.* [Τριοκαλα] opevněné horské město na Sicílii nedaleko Selinuntu (nyn. Troccoli); adj. **Triocalinus**, *a, um* triokalský; subst. **Triocalinum**, *ī, n.* území triokalské *C.*

**Triopās**, *ae, m.* [Τριόπας] král v Thesalii, otec Erysichthonův; adj. **Triopēius**, *a, um* Triopův, subst. mask. **Triopovec**, syn Triopův (t. j. Erysichthon) *O*; **Triopēis**, *idis*, *f.* Triopovna, spec. vnučka Triopova (t. j. Mestra) *O.*

**tripartītus** viz *tripertitus*.

**tripedālis**, *e* i **tripedāneus**, *a, um* [*tri-* a *pes*] třístopý.

**tripertītus** *n.* **tripartītus**, *a, um* [*tri-* a *partior*] rozdělený na třé (na tři díly), třídílný, trojitý, trojnásobný; abl. sg. **tripertītō** *n.* **tripartītō**, význ. adv. ve třech částech n. odděleních: *Hannibal urbem t. adgreditur* *L* se tři stran; na třé, na tři díly: *t. dividere* *CCs.*

**tripēs**, *pedis* [*tri-* a *pes*] třínohý.

**Triphylia**, *ae, f.* [Τριφυλία] **1** krajina na Peloponnesu již. od dolního Alfeia *L* **2** krajina v Epeiru, část Molossidy *L.*

**triplex**, *plīcis* [*tri-*, srov. *duplex*] vl. trojmo složený; trojitý, trojí, trojnásobný **1** vl. *illi robur et aes t. circa*



*pectus erat H* = dubové dřevo a trojnásobné kování (obr. z lodí); subst. *paulo post triplices remiseras C* dopis o třech (tabulkách =) listech **2** přenes. **a** *acies t. Cs* ob. bitevní formace Caesarova; *triplicis confinia mundi O* (nebe, země, moře); *Plato triplicem finxit animum C*; *t. cuspis O* (t. j. Poseidonův trojzubec); *gens illi t. V* trojí národ (každý jiné národnosti); *Pentheos in triplices funera grata greges Pp* smrt milou trojitému zástupu (t. matce, jejím dvěma sestrám a ostatním bakchantkám) **b** trojí význ. tré, tři: *triplices sorores (deae) O* (= *Parcae*); *poenarum deae triplices O* (= *Furiae*) **c** subst. třikrát tolik, trojnásobně: *sume tibi deciens, tibi tantundem, tibi t. H.*

**triplo**, *āre* [*triplus*] ztrojnásobovati. **triplus**, *a, um* [*tri-*, srov. *duplus*] trojnásobný.

**Tripolis**, *is, f.* [*Τρίπολις*] vl. město n. krajina, vzniklá spojením tří obcí; zejm. **1** nejsevernější krajina Thessalie **L** **2** osada v Thessalii nad Peneiem nedaleko Larissy (zv. *Scaea*) **L** **3** krajina v jihových. Arkadii **L**; - adj. **Tripolitānus**, *a, um* tripoliský, tripolský.

**Triptolemus**, *i, m.* [*Τριπτόλεμος*] eleusinský heros, syn eleusinského krále Kelea, miláček bohyně Demetry, jež ho vyučila orbě a učinila zakladatelem a hlasatelem rolnického života; podle pověsti stal se soudcem v podsvětí.

< **tripudiālis**, *e* [*tripudium*] radostný. >

**tripudiō**, *āre, āvī, ātum* vl. tančiti třířákový tanec (o Salích); přenes. **a** tančiti válečný tanec: *tripudiantes more suo L* **b** tančiti radostí, radovati se: obr. *in funeribus rei publicae exsultare et t. C.*

**tripudium**, *ii, n.* **1** něco, co se koná na tři rázy **a** spec. třířákový tanec ve zbroji, jaký prováděli Saliové na počest boha Marta **b** vüb. válečný tanec, na př. u Hispanů a Gallů **L**; vüb. tanec **c** meton. veselí, radost, slavnost **2** v mluvě augurské znamení ze žraní věštných kuřat, jež se pokládalo za příznivé (*t. sinistrum sollistimum*), jestliže kuřatům při hltavém zobání padala potrava ze zobáků.

**tripūs**, *podis, m.* [*τρίπους*] **1** třínohý kotel n. kotlík, buď k potřebě domácím n. jako odměna vítězství, cena při zápa-

sech a obětí bohům, ke kterýmž účelům se užívalo ozdobně pracovaných kotlíků i ze vzácných kovů **2** třínožka k sezení; spec. třínožka v delfské věštírně: (*Herculem*) *concertavisse cum Apolline de tripode C*; odt. meton. (delfská) věštírna: *mittitur ad tripodas O.*

**triquetrus**, *a, um* třírohý: *insula naturā triquetra Cs* (o Britannii); jako vlastní jm. o Sicílii *Triquetra . . . an Italā tellure H* (srov. *Trinacria*).

**trirēmis**, *e* [*tri-* a *remus*] tříveslý, t. j. s třemi řadami vesel: *navis t. n.* subst. **trirēmis**, *is, f.* trojřadka.

**triste**, adj. význ. adv. [*tristis*] **a** pochmurně, smutně, žalostně: (*resonare*) *triste et acutum H*; *quid fles tristius Andromachā Pp* **b** nevlídně, nepřívětivě; přísně, chladně: *tristius respondere C* **c** trdně, obtížně: (*adulescentes*) *tristius curantur C.*

**tristiculus**, *a, um* [*tristis*] (poněkud, velmi) smutný.

**tristificus**, *a, um* [*tristis* a *facio*] smutek působící (přinášející), strašný básn. u *C.*

**tristis**, *e* **1** **a** zachmuřený, zasmušilý, neveselý, sklíčený: *t. aegrimoniā H* **b** zejm. *a* smutný, zkormoucený, zarmoucený, žalostný, truchlivý *β* zamračený, nevlídný, nepřívětivý, mrzutý, nevrly: *navita t. V* (t. j. *Charon*) *γ* vážný, přísný, chladný: *iudex t. et integer C*; *t. arundo M* přísné pero; tvrdý, necitelný, nelitostný, ukrutný **2** příčinně, zejm. o věcech **a** pochmurný, pošmourný, chmurný; nevlídný; smutný: *solis t. imago O*; *Germaniam tristem cultu aspectuque T*; *tristes Hyades H* (poněvadž přinášejí deště); nemilý, nepříjemný, odporný, hořký, trpký (vl. i metaf.): *t. sapor O* trpký **b** neblahý, bolestný; zhoubný, nešťastný, příšerný, osudný, zlověstný, hrozný, černý: subst. *triste (est) lupus stabulis V* hroznou věcí, hrůzou **c** ukrutný, krutý, surový, hanebný; subst. *Galeria non immixta tristibus T* hanebnosti. Ak. neutr. *triste* j. adv. v. t.

**tristitia**, *ae, f.* [*tristis*] o os. i věcech **a** zachmuřenost, zasmušilost, sklíčenost **b** smutek, zkormoucenost,

truchlivost **c** zamračenost, nevlídnost, mrzutost, nevrlost, hněv **d** vážnost, přísnost, chladnost; tvrdost, nečitelnost; krutost **e** nepřijemnost, odpornost.

**tristor**, *ārī*, *ātus sum* [*tristis*] býti smuten, býti zarmoucen, rmoutiti se, kormoutiti se.

**trisulcus**, *a, um* [*tri-* a *sulcus*] trojbrázdý; přenes. trojklaný: *linguis trisulcis* *V*; trojhrotý: *trisulci ignes* *O*, *trisulcum telum* *O* (t. j. blesk).

**triticeus**, *a, um* [*triticum*] pšeničný.

**triticum**, *ī, n.* [*tero*] vl. „co se vydrcuje“ (t. j. mlátí), spec. pšenice.

**Tritōn**, *ōnis, m.* [*Τριτων*] **1** mořský bůh, syn Poseidonův a Amfitritin; jeho odznakem byla veliká lastura, naniž troubil, neb i trojzub; též pl. *Tritones* mořští daimonové; = meton. *hunc vehit immanis* *T*. *V* t. j. loď, zvaná *T*. podle svého odznaku **2** (též *Tritonis*) jméno několika řek a jezer (zejm. řička v Boiotii a jezero v Libyi), s nimiž bylo v hájích uváděno v souvislost narození Pallady Athény (jež slove u Homéra *Τριτογενεα*; ve skutečnosti bylo toto jméno přeneseno na Athénu, když byla ztotožněna s mořskou bohyní zv. Trita, Triton n. Tritogeneia, souvisící s bohem Tritonem); = adj. **Tritōnius** n. **Tritōniacus**, *a, um* (fem. též **Tritōnis**, *idis*) Tritonský **a** souvisící s Palladou Athénou: *Tritonia arx* *O* (t. j. athénský); *Tritoniaca harundo* *O* (t. j. pišťala vynalezená od Athény); *Tritonis pinus* *O* (t. j. loď Argo, při jejíž stavbě Athéna pomáhala); subst. **Tritōnia**, *ae* n. **Tritōnis**, *idis*, *f.* Tritonka (= Pallas Athene) **b** souvisící s řekou n. jezerem Tritonem (Tritonidou): *Tritoniaca palus* *O*.

**tritūra**, *ae, f.* [*tero*] mláčení (vl. tření, vydrcování) obilí *V*; < = meton. cep>.

**1. trītus**, *a, um* [*tero*] vl. třený, otřený **a** o cestě vl. ušlapaný, vyježděný; subst. *per invia circa nec trita antea* *L* místy lidskou nohou předtím netknutými; přenes. obyčejný, obvyklý: *tritum relinquunt quadriugi spatium* *O* **b** ošatě odřený, ošumělý **c** o sluchu, protřelý, vytrábený: *tritae aures* *C* **d** váb. často užívaný, obyčejný, všední, běžný: *tritum sermone proverbium* *C*. Viz i *tero*.

**2. trītus**, *ūs, m.* [*tero*] tření *C*.

**triumphālis**, *e* [*triumphus*] náležící k triumfu, triumfální, vítězoslavný, vítězný **a** *vestis t.*; *porta t. CT*; *t. honos* *T*; *triumphalia insignia (ornamenta)* *T* = subst. **triumphālia**, *um, n.* vítězné odznaky, jejichž nošení bývalo za doby císařské povolováno vítězům místo vl. triumfu, vyhrazeného samému císaři; pod. *t. honos* *T*, *triumphale decus* *T*; *triumphale congiarium* *Inscr* dané za příležitosti triumfu **b** *provincia t. C* poskytující příležitost k triumfu **c** vítězný = kdo slavil triumf, triumfátor: *triumphales senes* *LO*, *avi* *T*; subst. **triumphālis**, *is, m.* triumfátor, kdo slavil triumf; = meton. *imagines triumphales* *H* masky, obrazy vítězoslavných předků; *tuae domui triumphale nomen* *T* = tvůj dům se honosí triumfem.

**triumphō**, *āre, āvī, ātum* [*triumphus*] **1** slaviti triumf, triumfovati (abs., *de n. ex alqo* nad někým): *triumphans in urbem rediit* *L* v triumfu, vítězoslavně; *ex transalpinis bellis t. C* pro války, po válkách; básn. *triumphantes equi* *O* triumfální t. j. táhnoucí triumfátorův vůz; = básn. a pozd. *t. alqm* triumfovati nad někým, meton. z vítěziti nad někým, přemoci, pokořiti někoho: *triumphata Corintho* *V*; *triumphati Medi* *H*; *Germani triumphati magis quam victi sunt* *T* vítězství nad *G*. bylo spíše slaveno než (vskutku) dobyt; = básn. *de triumphato viscera bove* *O* vl. v triumfu vedeného = ukořistěného **2** metaf. triumfovati = já s ati, plesati: *triumphans gaudio* *C* s vítězoslavnou radostí.

**triumphus**, *ī, m.* [snad z *θριαμβος*] triumf, vítězoslavný průvod, jenž býval za určitých podmínek od senátu povolován vítěznému vojevůdci a konal se za účasti senátu, úřadů i všeho obyvatelstva s pole Martova přes forum do chrámu Jovova na Kapitolu: *triumphum agere de n. ex alqo* slaviti triumf, triumfovati nad někým; *t. Pharsalicae pugnae* *C* pro . . . ; *per triumphum n. in triumpho ducere* při n. v triumfu; *triumpho clarissimo* *L*, *triplici* *V* *invectus* v triumfu, s vítězoslávou; básn. ak. vnitř. *laeta triumphum*

*vox canet O* bude zpívati při triumfu; personif. *io triumphae H* sláva, triumfe; = meton. vítězosláva, vítězství: *Giganteus t. H* nad Giganty; *Africa terra triumphis dives V.*

**trium-vír, ě, m.,** ob. pl. **triumvirī** (= **trēs virī**) *ōrum n. um, m.* (psáno *III viri*) [nom. utvořen z gen. *trium virum (esse, creari)*] vl. muž ze tří (mužů), člen tříčlenného sboru, kollegia (zejm.) úřednického; pl. trojčlenné kollegium, trojka, **triumvirové** (jejich úkol se vyjadřuje ob. účel. dativem subst. s gerundivem, též adjektivem); zejm. **1 t. capitales** trestní, kteří dohlíželi na vězení, prováděli rozsudky smrti a bičování a sami soudili lidi nižšího stavu a otroky **2 t. nocturni**, kteří pečovali o bezpečnost města v noci **3 t. aeri argento auro** (*flando feriendo*) = *t. monetales* správcové mincovny **4 v** municipiích tříčlenná městská rada, obecní úřad **5** tříčlenná komise, jaké bývaly mimořádně sestavovány k rozličným účelům; zejm. *t. coloniae deducendae* = *t. agro dando n. assignando* = *t. agrarii* pro založení osady (sg. člen trojčlenného sboru pro . . . S); *t. mensarii L* správcové státní banky pro upravení dlužnických poměrů; *t. epulones* (v. t.); *t. rei publicae* (sc. *constituendae*) *N* triumvirové (*t. Antonius, Lepidus a Octavianus*) k zařízení státu („pro reformu státního zřízení“) a j.

**triumvirālis, e** [*triumvir*] triumvirský; spec. triumvirů (v. t.) zv. *capitales: triumvirale supplicium T* hrdelní trest; *sectus flagellis triumvirilibus H* triumvirů.

**triumvirātus, ůs, m.** [*triumvir*] triumvirát, úřad triumvira (v. *triumvir*).

**tri-venēfica, ae, f.** (vl. trojnásobná trávička) arcitrávička, arcičarodějnice *Pt.*

**triviālis, e** [*trivium*] obyčejný; = *artes triviales* základní nauky (t. gramatika, rétorika a dialektika); o škole nižší).

**Trivicum, ě, n.** osada v Samniu v území Hirpinů, nyn. Treviso.

**trivius, a, um** [*tri-* a *via*] vl. trojcestný, týkající se křižovatek; = subst. **1 Trivia, ae, f.** bohyně křižovatek, uctívaná na křižovatkách (srov. řec. Τριτοδίτις), t. Hekate, druhdy ztotožňovaná

s Artemidou; *Triviae lacus V* jezero v Latii blíže Aricie s posvátným hájem a chrámem Dianiným, nyn. lago di Nemi **2 trivium, ě, n.** vl. trojcestí, rozcestí, křižovatka; přenes. hlučné n. veřejné místo, „ulice“: *arripere maledictum ex trivio C* pouliční (uličnickou) nadávku; obr. *velut innati triviiis H* jako osoby z ulic (se svým přídavkem *ac paene forenses* má význam *urbani* proti *silvis deducti*). = <nižší oddíl školního vzdělání, trivium (gramatika, rétorika, dialektika)>.

**Trōas** viz *Tros*.

**trochaeus, ě, m.** [τροχαῖος] trochej, stopa ob. tvaru - ο - ο - ο.

**trochilus, ě, m.** [τροχίλος] **1** malý pták, strážlík **2 t. t. stav.** žlábk v paikáck sloupů mezi oblouky.

**trochlea n. troclea, ae, f.** [τροχαλία] kladka.

**trochus, ě, m.** [τροχός] kolo, obruč hrací s navěšenými rolničkami.

**troclea v. trochlea.**

**Trocmi, ōrum, m.** keltský kmen v Galatii *L.*

**Trēs** viz *Tros*.

**Troczēn, ēnis** (ak. *ēna*), *f.* [Τροιζήν] přímořské město na Peloponnesu na poloostrově argolském, sídlo Pitthea, děda Theseova; adj. **Troczēnius, a, um** troizenický.

**Trōgilus n. Trōgilōrum portus,** přístav na sev. straně Syrakus *L.*

**Trōg(1)odytae, ārum, m.** [Τρωγλοδυται] vl. obyvatelé jam a jeskyň] aithiopský kmen na pobřeží Arabského zálivu.

**Troia, Troiānus, Trōicus** viz *Tros*.

**Trōilus, ě, m.** [Τρώιλος] nejmladší syn Priamův; usmrcen od Achillea *V H.*

**Troiugena, ae** (gen. pl. *um*), *m.* [*Troia a gigno*] (vl. zrozený v Troji), pocházející z Troje **a Trojan V Ct b** Říman (po Aeneovi): *annem, T., fuge Cannam u L.*

**Tromentina tribus** Tromentská t., jedna z venkovských tribů *L.*

**tropaeum, ě, n.** [τρόπαιον od τρέπω spec. obracetí na útěk] **1 a** znamení obrácení nepřátel na útěk, znamení vítězství, vítězné znamení, trofeje pán. kůl postavený na bojišti, na nějž bylo

pověšeno odění odňaté nepřátelům, pozd. kamenné n. kovové pomníku, jež Římané stavěli ob. na Kapitoliu: *t. statuere, ponere* C **b** synekd. zbroj, o dění odňaté padlým nepřátelům, kořist: *magna tropaea ferunt* (sc. eorum), quos . . . V; *pulsae t. virginis* V C meton. vítězství: *Salaminii tropaei memoria* C; trofeje, 'vavřiny', sláva: *Themistocles respondebat Miltiadis tropaeis se e somno suscitari* C **2** metaf. znamení, památka: *t. necessitudinis atque hospitii* C.

**Trophōnius, ī, m.** [Τροφώνιος] myth. lékař a stavitel, jenž prý vystavěl s bratrem Agamedem první chrám v Delfách; jako heros byl ctěn zejm. v boiot. Lebedii, kde byla jeho věštna, a jeho jméno se tam příkládalo i jiným bohům tam ctěným, na př. Diiovi; adj. **Trophōniānus, a, um** týkající se Trofonia.

**Trōs, ōis, m.** [Τρώες] **1** Trojan, ob. pl. **Trōes, um, m.** Trojané **2** Tros, eponymos Troje, syn Erichthoniův, vnuk Dardanův, otec Ilův, Assarakův a Ganymedův; - adj. **Trōicus** (básn. též **Trōius** n. **Trōus**) n. (odvoz. od *Troia*) **Troiānus, a, um** (fem. též řec. **Trōas, adis**) trojský, z Troje: *Troius heros* V (= *Aeneas*), *O* (= *Aesacus*); *Troica sacerdos* H (= *Iliā = Rhea Silvia* z rodu Aeneova); *Troica Vesta* O (posvátný oheň Vestin byl podle jedné pověsti přenesen do Říma z Troje od Aenea); *Troianus iudex* HO (= *Paris*); *equus Troianus* (dřevěný) kůň trojský, obr. o skrytém nebezpečenství C, titul tragédie Naeviovy C; *Troiana tempora* H doby trojské války; - subst. **1** **Troiānus, ī, m.** Trojan; spec. Aeneas *O* **2** **Troia, ae, f.** Troja **a** homérské město v Malé Asii (= Ilion, Ilios) **b** město založené od Helena v Epeiru VO **c** osada založená od Aenea v Latii u Laurenta V **d** meton. trojská hra (jakýsi turnaj), zavedená prý od Askania: *ludicrum Troiae* T **3** **Trōas, adis, f. a** Trojanka; spec. Hekabe *O*; pl. *Troades*, titul několika tragedií, také tragédie Q. Cicerona C **b** Troas, Trojsko, území náležící k městu Troji **4** **Troiānum, ī, n.** Trojský statek (v Latii) C. **Trosmis, is** (ak. in), f. město v Moesii nad Istrem O.

**trucidātiō, ōnis, f.** [*trucido*] porážení (na př. na jatkách), vraždění, zabijení: *non pugna, sed t. velut pecorum* L.

**trucidō, āre, āvī, ātum** [snad *trux* a *caedo*] porážeti (jako dobytek na jatkách), vraziti, pobíjeti, zabíjeti **1** *cavete, ne capti sicuti pecora trucidemini* S; básn. *seu piscis seu porrum et caepe trucidas* H žertovné přehánění učení Empedokleova, v němž, jako v Pythagorově, bylo zakázáno požívatí masa a některých rostlin, což souviselo s naukou o přetělování duší **2** přenes. ničiti, uváděti v záhubu, ve zkázu **a** *faenore t. alqm* C L **b** slovy hanobiti: *a Servilio trucidatus* C.

**truculenter, adv.** [*truculentus*] divoce, hrubě, nevlídně.

**truculentia, ae, f.** [*truculentus*] divokost, hrubost, drsnost: *t. caeli* (podobně) T.

**truculentus, a, um** [*trux*] divoký, posupný; hrubý, drsný, surový; prudký, hrozný, hrozivý; o moři bouřlivý; - *Truculentus* titul Plautovy komedie (,Hrubián').

**trudis, is, f.** [*trudo*] bidlo, sochor.

**trūdō, ere, sī, sum** [srov. *trud* s význam. námáhavá práce] tlačiti, strkati, valiti, hnáti, puditi **1** **a** (*formicae*) *trudunt frumenta* V; *frustra oppositum trudentes pectore montem* V snažící se odvaliti **b** spec. o rostlinách tlačiti, hnáti, vyrážeti: *pampinus trudit gemmas* V; *se t.* = reflex. *trudi* vyrážeti V **c** tlačiti, zatlačovati, tisknouti někam i abs.: *trudit multa cane apros in plagas* H; (*eques et cohortes*) *trudebantur in paludem* T; zejm. vojen. (*Cherusci*) *trudunt adversos* T; obr. *truditur dies die* H den ustupuje dni; *sic vita truditur* Ptr tak jde život **2** metaf. (násilím) hnáti, puditi, vléci k něčemu: *ad mortem trudi* C; *rabie semet in arma trusus* (esse) T; - *in comitia trudit noster Magnus Auli filium* C ,tlačí do předu' (= podporuje ho).

**trulla, ae, f.** **1** naběračka, sběračka (jž nabírali víno z kráteru a nalévali do nádob na pití) **2** pánev: *trullis ferreis ignem portabant* L.

**trullizō n. trullissō, āre** [*trulla*] omítati (maltou).

**truncō, āre, āvī, ātum** [2. *truncus*] **a** oklešťovati, osekávati, ořezávati: *truncat holus foliis* *O* otrhá se zeleniny listí **b** zkomoliti, zmrzačiti, znetvořiti, zohaviti; pochroumati, poškoditi: (*deae signum*) *vetustate truncatum est* *Pn* **c** rozsekávati, usmrčovati: *maiore aliorum vi truncabantur* *T*.

**1. truncus, a, um** [*trunco*] zkomolený, pahýlovitý, kusý **a** okleštěný, osekáný: *trunca pinus* *V* **b** o těle zmrzačený, znetvořený, zohavený: *truncas volnere nares* *V*; *trunca ostendens deiectis vulnera membris* *O* zkomolené rány (= krvavé pahýly) po urvaných údech; *truncum corpus* *Ct* sřáté **c** zlámaný, rozlámaný, zpřerážený: *tela trunca* *V*; *membra carinae trunca* *O* **d** básn. s abl. n. gen. odl. *ranas truncas pedibus* *V* = bez noh; *animalia suis trunca numeris* *O* bez (všech) svých údů = s kusými údý; *animalia trunca pedum* *V* beznohá **e** obr. *urbs trunca, sine senatu* *L*.

**2. truncus, ī, m.** **1** kmen stromu, peň; kůl, tyč: obr. (*stirpes aegritudinis*) *ipso trunco everso elidendae sunt* *C*; básn. řízek, kříženec: *truncis oleae melius . . . respondent* *V* **2** přenes. **a** trup **b** o člověku hloupém n. bezcitném „špalek“, „pařež“.

**trūsō, āre** [*trudo*] strkati.

**trutina, ae, f.** [z τρυτώνη] váha: obr. *Romani pensantur eādem scriptores trutinā* *H* t. j. jsou stejně posuzováni.

**trutinō, āre, āvī, ātum** [*trutina*] vážití, odvažovati; metaf. uvažovati, zkoumati.

**trux, trucis** (abl. sg. *e i ī*) divoký (o vzhledu, řeči, jednání, povaze, též o věcech), sveřepý, posupný, hrozný; prudký, hrubý, drsný; surový, krutý, zarpuťilý, urputný, vzpurný; prudce rozčilený, rozlícený, vzteklý, o moři rozbouřený, bouřlivý.

**tryginon, ī, n.** [τρύγιων od τρύζε vinné kvasnice] černé barvivo, černí vyráběná z vinných kvasnic.

**tū, zájm. os. 2. os.** (arch. gen. *tīs*; pl. *vōs* v. t.) [srov. *σύ* (dor. *τύ*), čes. „ty“] ty (klade se jen tehdy, je-li na něm důraz, zejm. při protivě); dat. *tibi* často jako dat. ethický: *ecce tibi consul, praetor . . . nova edicta proponunt* *C*; = zesilováno

bývá **a** v nom. příklonným *-tē* (*tute*) **b** příklonným *-met* (neklas. *tibimet, temet*) **c** v ak. a abl. zdvojením (*tētē*); v čes. překladu není vždy třeba zesílení zvláště naznačovati.

**tuba, ae, f.** [srov. *tubus*] trouba, trubka, polnice (kovová, rovná a na konci rozšířená, zděli asi polovici muže; ve vojště se jí dávalo znamení k útoku a ústupu, které přejímali *cornicines* pro menší oddíly; užívalo se jí též při obětech, pohřbech a p.): *tubā canere* troubiti na polnici; = meton. troubení: *intermissa t. Pp*; *ante tubam* *V* než zní polnice = před bojem; obr. *t. belli civilis* *C* znamení, signál k válce.

**Tubantēs, um, m.** germánský kmen na pravém pobřeží dolního Rýna *T*.

**tūber, eris, n.** hrb, hrbol, nádor, boule: obr. *qui ne tuberibus propriis offendat amicum postulat, ignoscet verucis illius* *H* (o velkých chybách; srov. v Písmě sv. o mrvě v cizím oku a břevnu ve vlastním).

**Tūberō, ōnis, m.** [srov. předešl.; vl. „Hrbáč“] cognomen v rodě Aeliů; zejm. **1** *Q. Aelius Tubero*, synovec Scipiona Mladšího, přísný stoik, jako tribun lidu r. 133 př. n. l. odpůrce Ti. Grakcha *CT* **2** *L. Aelius Tubero*, legát Pompejův, po praeture správce Afriky *Cs* **3** *Q. Aelius Tubero* (syn předch.), skladatel římských dějin, přivrženec Caesarův, žalobce Ligariův *CL*.

**tubicen, inis, m.** [*tuba a cano*] trubáč.

**tubilūstrium, ī, n.** [*tuba a lustrō*] svátek (náboženského) očišťování trubek, zasvěcený Martovi a slavený 23. března a 23. května.

**tubulātus, a, um** [*tubulus*] rourovitý. **tubulus, ī, m.** [*tubus*] trubička, rourka.

**tubus, ī, m.** [srov. *tuba*] roura, trubice.

**tueor, ērī** (arch. **tueō, ēre**, básn. též **tuor, ī**), (*tūtus*, jež se stalo adj. pass. i akt. význ. v. t.) zř. *tuitus*, ob. *tutātus sum* (od *tutor*) **1** hleděti, dívati se, patřiti, zírati, zříti, pozorovati, viděti **a** *taedet caeli convexa t. V* zírati na klenbu nebeskou (= býti na světě); s ak. vnitř. význ. adv. *torva* (v. t.) *tuentem* *V* **b** metaf. *quod ego perinde tuebar, ac si usus es-*

sem C (na kterou nabídku) jsem tak pohlížel . . . 2 metaf. a „hlídati“, opatrovati, ostríhati, stržiti (*alqd ab re, contra rem, zř. ad rem, pozd. adversus rem* něco od něčeho, proti něčemu), chrániti něco, bděti nad něčím a vúb. *vitam famamque t. incolumem* (prolept.) H chrániti od pohromy; dozírati na něco = starati se o něco, vésti, řídit: *ut secum tueatur bella O; legato datur media acies tuenda L* na starost; *armenta t. V* chovati, pěstovati  $\beta$  vojen. chrániti, krýti: *Hispaniam t. Cs; equitatu dextrum cornu t. Cr*; hájiti, brániti, uhájiti, ubrániti: *t. se ab hoste L* ubrániti se nepříteli  $\gamma$  řečí, zejm. na soudě hájiti, obhajovati, zastávati, ujímati se: *facundiam tuendis civibus exercebat T; quod hodie exemplis tuemur T* ospravedlňujeme b hleděti si něčeho, přihlížeti k něčemu, dbáti, zachovávat: *quid sit veri videre et t. decet C*; zastávati: *alcis clientelam t. C; honores t. T c* zachovávat, udržovati a *aedem Castoris t. C; se, vitam corpusque t. C; ut amicorum in se tuendo caruerit facultatibus N* v péči o sebe sama = pro svou potřebu; *pecus in tuendos natum homines O* = k užtku lidí  $\beta$  význ. v ydržovati, živiti: *magnum comitatum non nisi vi belloque tueare T; nostra nos nemora tuebuntur T.*

**tugurium, ii, n.** chýše, bouda, chata, chatrě.

**Tuistō, ōnis, m.** v mythologii starých Germánů dvoupohlavní božstvo, zrozené ze země, praotec Germánů.

**tuitiō, ōnis, f.** [tueor] zachovávaní, udržování; chránění, ochrana.

**Tulingi, ōrum, m.** germánský kmen na pravém břehu Rýna sev. záp. od Bodamského jezera.

**Tulliola** viz *Tullius*.

**Tullius, a, um 1** *Servius Tullius*, šestý král římský 2 jméno řím. rodu, z něhož je známa zejm. rodina *Cicerones* (v. t.); **Tullia** n. ob. demin. **Tulliola, ae, f.** milovaná dcera řečníka Cicerona, \* 76 př. n. l.; jejím prvním chotěm byl *C. Calpurnius Piso Frugi*, druhým *Furius Crassipes*, třetím *P. Cornelius Dolabella*; † r. 45; - adj. **Tullius** n. **Tulliānus**,

*a, um Tulliūv, tullijský, spec. Ciceronūv; lex Tullia* zákon Tulliūv (Ciceronūv) *de ambitu*; subst. **Tulliānum, ī, n.** podzemní část žaláře (*carcer*) v Římě (na vých. úpatí Kapitolia).

**Tullus, ī, m.** vlastní jméno 1 *Tullus Hostilius*, třetí král římský 2 *Attius Tullus*, náčelník Volsků, k němuž se utekl *Koriolanus L 3 L. Volcatius* (v. t.) **Tullus**.

**tum, adv.** [vl. ak. sg. neutr. zájm. km. \*to-, srov. *tam, tot, tantus*] 1 o čase tu a abs. n. o ději současném s jiným tehdy, tenkrát: *t. primum* buď tu po prvé n. tu teprve; korrelat. se souvislostí časovou (*cum . . . t.*) n. podmínkovou: *cum locus declivis suberat . . . tum magno erat in periculo res Cs; verum haec tum queremur, si quid de vobis agetur C*; přívl. tehdejší: *discessu t. meo C; fortunā t. urbis crimen adfirmante L b o ději následném pak, potom, tehdy a t. *ille* (sc. *dixit*); korrelat. (druhy = teprve n. jen tehdy): *responderunt t. id se facturos, cum ille venisset Lemnum N; Cyrenaici t. aegritudinem censent existere, si necopinato quid evenerit C β* přenes. o výčtu a postupu 'myšlenek: *primum . . . deinde . . . tum (pak) . . . postremo c* o střídání **tum . . . tum tu . . . tu, hned . . . hned: ut (res publicae) t. a principibus tenerentur, t. a populis, aliquando a singulis C 2** srovnávací zejm. ve spojení **cum . . . tum** jak . . . tak zvláště (obzvláště, především, nejvíce), při čemž se s důrazem vytyká druhý člen (druhy přistupuje k *tum* ještě *etiam, maxime* a p.): *hoc vero cum infinitum, t. obscurum et occultum C; cum cetero habitu se augustiorum, tum maxime lictoribus fecit L.**

**tumba, ae, f.** [τύμβος] hrob; náhrobek.

**tume-faciō, ere, fēcī, factum** (pass. **tumefiō, fierī, factus sum**) [*tumeo a facio*] nadýmati, vzdýmati: *vis ventorum tumefecit humum O; tumefactus, a, um* nadutý, vzdutý a vl. *pontus t. O b* metaf. *laetitā t. Pp* vypínající se; pyšný: *nostris tumefacta Umbria libris Pp.*

**tumeō, ēre, uī, =** [srov. čes. „týti“, „tuk“ a p.] dmouti se, nadýmati se,

vzdouvati se; býti pln, býti nalit **1** vl. **a** *dum mustis uva tumebit* *O* bude se nalévati; obr. *rabie corda tument* *V*; *meum bile tumet iecur* *H* (žluč ve mně kypí) **b** o moři, řece a p. *fluvius tumens* *V*; bouřiti se **c** o těle býti naduřelý, naběhlý, opuchlý, otekly: *pedes tumentes* *V*; obr. *vere tument terrae* *V* jitří se, zapaluje se **2** metaf. **a** pýchou a p.: *Pontus Mithridateis nominibus tumens* *O*; s ak. vnitř. význ. adv. *vana* (marně) *tumentem* *V*; *laudis amore tumes* *H* nadýmá tě touha = stůněš toubou; *aspernantem tumentemque lacrimis fatigant* *T* pyšně vzdorujícího **b** hněvem jitřiti se: *sapientis animus numquam tumet* *C* **c** nepokojně bouřiti se, jitřiti se: *tument negotia* *C*; *quoniam Galliae tumeant* *T* (v Gallii je vření) **d** o slohu býti nabubřelý: (*Cicero*) *tumens* *T*.

**tumēscō**, *ere*, *muī*, - [tumeo] *d* mouti se, nadýmáti se, vzdouvati se **1** **a** o moři a p. *tumescit Oceanus* *T* **b** o těle naduřeti, naběhnouti, opuchnouti, otéci; *in se* (dovnitř) *tumescitibus faucibus* *T*; obr. *tumescitiam victicium partium vulnera* *T* jitřící se, zapálené **2** metaf. jitřiti se, bouřiti se, vrřiti: *operta t. bella* *V*.

**tumidus**, *a*, *um* [tumeo] nadutý, vzdutý **1** **a** *tumida vela* *H*; *tumidis cervicibus* *C*; plný: *tumidi racemi* *V*; *crudi tumidique lavemur* *H* s nevytráveným a plným žaludkem; - básn. přě. *tumido inflatur carbasus austro* *V* nadýmajícím **b** o moři a p. *t. mare*; *t. Nilus* *H* rozbouřený, bouřící se **c** o těle naduřelý, naběhlý, opuchlý, otekly: *membrum tumidum* *C* **2** metaf. **a** pýchou a p. nadutý, pyšný: *t. novo praecordia* (ak. vztah.) *regno* *V* novým svazkem s královskou rodinou; *in Vespasiano nihil tumidum, adrogans fuit* *T* žádná pýcha ani domýšlivost; - básn. přě. *t. honor* *Pp* **b** hněvem a p. rozjitřený, rozpálený, rozčilený, vzrypělý, vzbouřený: *tumida corda residunt* *V* **c** o slohu a spisovateli nadutý, nabubřelý, plný: *in scriptis adnotasse quaedam ut tumida, quae ego sublimia arbitrabar* *Pn*; *Chremes tumido delitigat ore* *H* vzdutými slovy.

**tumor**, *ōris*, *m*. [tumeo] nadýmání, nadutí, vzduť, vypuklost **1** **a** *t. loci* *O* **b** naběhlost, otok, oteklost: *manus, cum in tumore est* *C* = oteká; *oculorum* *t. C* zánět **2** metaf. **a** nadutost, pýcha **b** rozjitřenost, rozčilení, hněv, nevole: *t. animi* *C*; *t. et irae deum* *V*; jitření, nepokoj, bouře: *deserere hunc rerum tumorem* *C*.

**tumulō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [tumulus] příkrýti mohylou, pohřbíti *Ct* *O*.

**tumulōsus**, *a*, *um* [tumulus] pahrbkovitý, kopcovitý *S*.

**tumultuārius**, *a*, *um* **1** nakvap sebraný (selnaný): *t. miles, exercitus* *L*; *tumultuariam provincialium manum armat* *T*; *t. dux* *L* nakvap zvolený **2** kvapný, nakvap zřízený: *locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt* *L* narychlo opevniti **3** náhlý, nespořádaný, nepravidelný: *tumultuarium certamen* *L* šarvátko.

**tumultuātiō**, *ōnis*, *f*. [tumultuor] poplach *L*.

**tumultuor**, *ārī*, *ātus sum* [tumultus] bouřiti, hřmotiti, dělati hřmot, povykovati: *quid tumultuaris, soror* *C*; spec. vojen. (poplašně) hřmotiti, činiti poplach: *(equites) nequiquam tumultuantes volvere turmas vidit* *L* s jalovým rykem; *neos. pass. hostibus nuntiatur in castris Romanorum* *t. Cs* že jest hluk; *t. coeptum est* *L*; *cum Gallis tumultuatum verius quam belligeratum* *L* s Gally byly sváděny spíše náhlé boje (*tumultus*) než vedeny řádné války; - obr. *tumultuante de gradu deici* (v. t.) *C* = v rozčilení pozbyti duševní rovnováhy.

**tumultuosē**, adv. [tumultuosus] bouřlivě, hřmotně, s hlukem, s povykem; poplašně, nakvap.

**tumultuōsus**, *a*, *um* [tumultus] bouřlivý v nejširším sm. **a** *tumultuosum mare* *H*; *tumultuosae contiones* *C*; *quod tumultuosissimum pugnae erat* *L* nejbouřlivější = nejprudší nával boje; *iter ipso proelio tumultuosius* *L* bouřlivější, horší nad...; hřmotný, hluchý: *tumultuoso et minaci genere pugnae* *L* **b** pobuřující **a** buřičský: *in otio tumultuosi, in bello segnes* *L* **β** poplašený: *tumultuosior fama* *L*.

**tumultus**, ūs (arch. ī), *m.* [tumeo] (vl. vzdutí, vzkypaní, vúb. vyrušení z klidu) bouře v nejšířším sm. **1** zejm. **a** *corpus mortale tumultus non tulit aetherios O; tremendo Iuppiter ruens tumultu H; stomacho tumultum lenta feret pituita H* pobouří žaludek **b** metaf. *t. mentis H; species sceleris tumultu permixtas H* představy zmatené (duševní) poruchou ze zločinu; rozčilení, rozruch **2** hřmot, hluk, povyk, ryk, vřava, lomoz **3** výtržnost, nepokoj; zejm. vojen. a polit. vzbouření, vzpoura, rozbroj, povstání, pozdvižení: *legionum t. T; servilis t. Cs; bouření, řádění: o napodobitelích mihi bilem vestri movere tumultus H* **4** poplach **a** spec. poplach vzniklý náhlým vypuknutím války na blízku, válečný stav: *tumultum decernere C; pacis est insigne toga, contra autem arma tumultus atque belli C; nullo tumultu publice concitato C; odt. náhlá válka (op. bellum pravidelná válka): bello vacationes valent, tumultu non valent C* **b** válečný poplach („alarm“); meton. náhlý útok, přepadení: *Hannibal spernens Gallicos tumultus castra locat L* **c** vúb. zmatek, zmatení: (*amnis*) *ingentem transredientibus tumultum fecit* (způsobila) *L.*

**tumulus**, ī, *m.* [tumeo] (vl. vzdutí, vypuklost) **1** **a** výšina, návrší, kopec, pahrbek, pahorek, vrch **b** hromada **2** spec. **a** mohyla, rov, hrob: *tumulo* (dat.) *dare* = *tumulo* (abl.) *condere VO* pohřbíti, pochováti **b** náhrobek, hrobka.

**tunc**, adv. [*tum* a příkl. *ce*, srov. *nunc, sic, hic* a p.] tehdy, tenkrát, tu (pak): *utrum ille ferat molestius me t. tacuisse an nunc dicere C; t. contra hanc Romam illa altera Roma quaeretur C.*

**tundō**, ere, *tutudī*, *tūsum* a *tūsum* tlouci, tepati, bítí, bušiti (*alqd* něco, do něčeho) (vl., obr. o vodě a větru) **a** *converso baculo oculos misero tundere coepit C* tlouci ubohého do očí; *pectora t. VO* tlouci, bítí se v prsa (na znamení smutku); med. *Iliades tunsae pectora palmis V* bijíce se v prsa; o obilí mlátiti: *tunsis gemit area frugibus V; roztlou-*

*kati; tunsum gallae saporem V = tun-sae gallae saporem V* **b** obr. (řečí) dorážeti na někoho: *assiduis hinc atque hinc vocibus heros tunditur V; tundat Amycle natalem esse tuum Pp.*

**Tunēs**, ētis (ak. *em n. a*), *f.* město na sev. břel u Afriky, nyn. Tunis.

**Tungri**, ōrum, *m.* germánský kmen při dolní Mose okolo nyn. Lutychu *T.*

**tunica**, ae, *f.* [jako řec. γυνών ze semit.] tunika, spodní šat Římanů, podobný košili; mužská tunika sahala po kolena, byla bez rukávů n. jen s kratičkými rukávy a nosila se přepására; nositi tuniku dlorbou, s rukávy nebo nepřepásarou bylo pokládáno za zžerštilost; tunika člerů stavu senátorského a jezdeckého byla vyznačena nachovým pruhem (*clavus* v. t.); - obr. povlak, obal: *gemmae rumpunt tunicas V.*

**tunicātus**, a, *um* [*tunica*] oděný v tuniku, (jen) v tunice, t. j. o muži bez togy, jak chodil na ulici čl udý lid pracovní: pobrdlivě: *t. popellus H; subst. qui metus erat tunicatorum illorum C.*

**tuor** viz *tueor*.

**tūrārius**, a, *um* [*tus*] kadidlový: *vicus t. L.*

**turba**, ae, *f.* [srov. τυρβη hřmot] **1** ruch **a** hřmot, vřava, hluk, povyk: *nova t. atque rixa C; inter turbam sacri O* za chětníko šumu **b** zmatek, nepořádek, nepokoj: *mutatus princeps licentiam turbarum ostendebat T* **2** meton. dav **a** tlačence, směsice, nával; lidé: *extrahe turbā oppositis umeris H* **b** a zástup (vl. i obr.), hlouček, tlupa: *plebes turbā conspectior, cum dignitates deessent L* množstvím; iron. *Latonaē t. O* (o dvou dětech); *terrarum nos duo t. sumus O* jsme lidstvem; o psech smečka; o ptácích hejno β o věcech neživ. množství, velký počet, hromada; kupa: *t. voluminum C; ignis turbā voracior ipsā est O* větším množstvím (látky) **c** lid, národ: *incola t. O.*

**turbāmentum**, ī, *n.* [2. *turbo*] prostředek k pobuřování; *turbamenta vulgi T...* lidu.

**turbātē**, adv. [*turbatus*] zmateně, ve zmatku, nepořádně.

**turbatiō**, ōnis, *f.* [2. *turbo*] zmatek *L.*



**turbātor**, *ōris*, *m.* [2. *turbo*] buřič, pobuřovatel: *t. vulgi L*; *turbatores belli L* (k vāce, rozněcovatelé vāky).

**turbātus**, *a, um* [2. *turbo*] 1 zmate-ný, nepořádný 2 rozbouřený, bouřlivý, neklidný; vzrušený, rozčilený; poděšený; rozhněvaný: *turbata Pallas V* vzrušená hněvem.

**turbēlae** *n.* **turbellae**, *ārum*, *f.* [de-min. od *turba*] hřmoty; zmatky: *turbellas dare Pt*, 'vyvádět kousky'; *tantas turbellas facio Pt*.

**turben** viz 1. *turbo*.

**turbidē**, *adv.* [*turbidus*] nepořádně, zmateně; nepokojně, bouřlivě, spec. buřičsky, odbojně.

**turbidus**, *a, um* [*turba*] 1 **a** v nepořádku jsoucí, rozházený: *coma turbida O* rozcuchaný **b** vzbouřený, rozbouřený: *t. pulvis V* zvířený; - o vodě zkalený, kalný: *t. caeno gurges V*; *auro t. Hermus V* zbarvený (zlatým pískem); odt. přenes. chmurný, tem-ný, ponurý: *loca turbida V* o podsvětí: - o moři a počasí bouřlivý: *turbida nu-bila V*; *turbidi imbres T*; záměnou epitheta *dux* (pán) *t. Hadriae H* 2 obr. a metaf. vzbouřený, rozbouřený, bouřlivý, neklidný, nepokojný **a** o životě veřej. i soukr. *turbida tempora = turbidae res*, též subst. neutr. *turbidum n. pl. turbida CT* bouřlivé doby, bouře **b** o povaze a jed-nání *Sullae Plautique turbidum ingenium T*; prudký: *ita t. infit V* prudce; - spec. buřičský, rozbrojný, odbojný: (*Valentinus*) *t. miscendis seditionibus T* buřič, dovedný v rozněcování...; *mi-lites minus turbidos et imperia accipientes T c* o duševních hnutích *mens pectore turbidum* (ak. vnitř.) *laetatur H* bouřlivě plesá; vzrušený, rozrušený, rozčile-ný; - spec. **a** znepokojený, ustraše-ný: *ex oculis se t. abstulit Arruns V* β prudký, hněvivý **d** význ. pobuřující: *turbidi rumores T*.

**turbineus**, *a, um* [1. *turbo*] vířivý *O*.

1. **turbō**, *inis*, *m.* (*n.* *turben n. Ct Tb*), [*turba*] vír 1 **a** vichr, vichřice, smršť: *pulvis collectus turbine H*; *t. ventorum T = smršť*; - obr. *hunc tamquam turbine aliquo aut tempestate pervertere C*; *Flavianus turbine quodam*

*ad exitium poscebatur T* jakoby zachvácen vichřicí; - meton. bouře: obr. *in maximis turbinibus ac fluctibus rei publicae C*; meton. o os. buřič: *duo rei publicae turbines C*; *t. ac tempestas pacis C* buřič a rušitel míru **b** vír vody; vír prachu, kouře a p., kotouč: *nubem turbine fumantem piceo V c* abstr. vír vůb.: obr. *miserarum t. rerum O* pohromy; *in medio turbine leti Ct*; víření: *t. rotarum var. O*; při házení rozmach: *quo turbine torqueat hastam V*; (silné) vymrště-ní, síla: *turbine adigere* (v. it.) *V 2* (vířící) kotouč, kolo **a** vlk *V Tb b* vře-teno: *tereti versabat turbine fusum Ct* přeslen u vřetena **c** *citum retro solve turbinem H* rozvolni (čarovný) kotouč (s dvěma otvory uprostřed, jiniž byla provlečena nit; užívali ho při kouzlech, zejm. aby připoutali milovanou osobu láskou), t. j. zhav mě kouzla 3 závit: *bucina turbine crescit ab imo O*.

2. **turbō**, *āre, āvī, ātum* [*turba*] rušiti pořádek *n.* klid něčeho 1 **a** rozházet i, rozmetati: *turbavit ianua frondes V*; *Tisiphone canos turbata capillos O* majíc rozcuchány; *t. signa O* zmásti stopy **b** rozeznati, rozplašiti, rozprášiti, zahnati, zaplašiti: *cycnos t. V c* vůb. uváděti v nepořádek, ve zmatek, másti, abs. působiti nepořádek, zmatek, řádit i: *omnia divina humanaque t. L* rušiti všechn řád i pořádek; *leo per ovilia turbans V* řádě; - spec. **a** věc, činnost *n.* stav rušiti: *t. festa O, auspicia L, auspiciorum ius C, foedera -V, comitia L, pacem T*; někoho při činnosti vyrušovati, přerušovati: *Drusus clamore turbatur T*; *exordium operis bello turbatum erat L* β vo- jen. uváděti ve zmatek: *t. ordines L*; působiti poplach: *turbatur jest poplach*; meton. náhle přepadnouti, napadnouti, překvapiti: *ne dispersos et opus molientes subita eruptione turbarent T* γ ve výkladu másti, plésti: *Aristoteles in tertio de philosophia libro multa turbat C* píše mnoho zmateného 2 bouřiti **a** *t. equos* plašiti **b** o vodě rozbouřiti, vzbouřiti: *aequor t. O*; čeřiti: *mare t. trabibus V*; intr. *turbant ostia Nili V* chvějí se; kaliti: *aquam t.*

**C** o počasí *diem tonitrua et fulgura ultra solitum turbaverant T* v ten den způsobily neobyčejnou bouří; = obr. *repente t.* (intr.) *fortuna coepit T* ,kaliti se' **3** obr. a metaf. **a** bouřiti, pobuřovati, činiti rozbroje, rušiti pořádek (zejm. polit. a vojen.), působiti převraty, sváděti k odboji: *initium turbandi omnia L* začátek všech převratů; *rem Romanam magno turbante tumultu V* zmítanou velikou bouří; med. *turbari* = intrans. *turbare* bouřiti se: *Tiberio haud ingratum accidit turbari res Orientis* = nepokoj v Orientě; *si una alterave civitas turbet T*; = s ak. výsledk. *t. bellum* vzbouřiti válku, způsobiti bouří války **b** duševně pobouřiti, vzrušiti, rozrušiti, rozčiliti; zmítaťi, roznécovati; másti; mysl másti, zbavovati klidu **a** vůb.: brachyl. *haec duo genera, voluptas et libido, bonorum opinione turbantur C* vl. jsou působeny při (současněm) vzrušování (ducha) = tyto dva druhy vzrušení souvisí s představou dober; *aliud improvida pectora turbat V* netušeně pobouří **β** znepokojovati, strašiti, děsiti: *prodigiis turbatus pectora* v srdci **O** **γ** roznécovati k hněvu, jitřiti, hněvati: *turbata* (v. t.) *Pallas V*. Part. *turbatus* j. adj. v. t.

**3. Turbō, ōnis, m.** gladiátor thráckého původu *H*, podle starověkého výkl. *parvo corpore, sed animosus in armis*.

**turbulentē** i **turbulenter**, adv. [*turbulentus*] nespořádaně, zmateně; bouřlivě, nepokojně; vzrušeně, neklidně, rozčileně: *non t. humana pati C* bez rozčilování, klidně.

**turbulentus, a, um** [*turba*] **1** vl. vyrušený z pořádku, nespořádaný, nepořádný, zmatený **a** *atomorum turbulenta concursio C* **b** metaf. *errores turbulenti C* **2** rozbouřený, vzbouřený, bouřlivý; nepokojný **a** *turbulenta tempestas C* bouřlivá nepohoda; = obr. *tempora rei publicae turbulenta C*; *contiones turbulentae C* **b** o duševních hnutích vzrušený, neklidný, rozčilený, vášnivý: *motus turbulenti iactationesque animorum C* **c** akt. pobuřující, vzrušující; spec. **a** buřičský, rozbrojný: *turbulenti tribuni T* **β** zejm. vo-

jen. bouřící se, odbojný, nepokojný *T*.

**Turdētāni, ōrum, m.** Turdetanové, kmen v již. Hispanii; jejich země **Turdētānia, ae, f. L.**

**Turduli, ōrum, m.** Turdulové, kmen v již. Hispanii; adj. **Turdulus, a, um** turdulský *L.*

**turdus, ī, m.** [srov. στρουδός, čes. ,drozd'] drozd, kvíčala.

**tūreus, a, um** [*tus*] kadidlový: *turea virga* (keř) *V.*

**turgeō, ēre, tursī, —** [srov. *tumeo*] býti naduřelý **1 a** o rostlinách býti plný (šťávy), nalitý, nalévati se: *turgent in palmite gemmae V*; *herba turget O*; *frumenta lactentia turgent V* **b** nadýmáti se, býti nadutý: *turgens rana Pp*; býti oteklý, naběhlý, opuchlý: *turgentia ora parentis O*; *gemitu turgentia lumina Pp* **2** metaf. o slohu *professus grandia turget H* píše nabubřele.

**turgēscō, ere, tursī, —** [*turgeo*] durěti **1** o rostlinách nalévati se; odt. pučeti: *turgescit in arbore rāmus O* **2** metaf. nadýmáti se, durditi se, jitřiti se (zejm. hněvem): *sapientis animus numquam turgescit, numquam tumet C.*

**turgidulus, a, um** [*turgidus*] napuchlý: *turgiduli ocelli Ct.*

**turgidus, a, um** [*turgeo*] naduřelý, nadutý, vzdutý **1 a** *turgida vela HO* **b** o moři *mare turgidum H*; *fluvii nive turgidi H* **c** o těle oteklý, naběhlý: *membrum tumidum ac turgidum C*; *haedo, cui frons turgida cornibus primis H* jemuž ,pučí' na čele růžky **2** metaf. nadutý, nabubřelý: *t. Alpinus H* (zde dvojsmyslně, o slohu a též fysicky).

**Turia, ae, m.** řeka ve vých. Hispanii, vlévající se u Valentie do moře, nyn. Guadalaviar; odt. adj. **Turiēnsis, e** turijský: *proelium Turiense C* nad Turií (mezi Pompejem a Sertoriem r. 75 př. n. l.).

**tūribulum, ī, n.** [*tus*] kadidelnice.

**tūricremus, a, um** [*tus a cremo*] pálicí kadidlo: *turicremae arae V*; *turicremi ignes O.*

**tūrifera, fera, ferum** [*tus a fero*] kadidlonosný, plodící kadidlo *O.*

**tūrilegus, a, um** [*tus a lego*] sbírající kadidlo *O.*

**Turius**, jméno římského rodu; zejm. *C. Turius*, podvodný a úplatný praetor *H*.

**turma**, *ae, f.* 1 turma, četa jezdců, obyč. desetina oddělení zv. *ala*, asi 30 jezdců; pl. *turmae* jízda *Hirt* 2 metaf. vůb. četa, šik, voj; tlupa, zástup, dav, shluk: *Titanas immanemque turmam H* šik obrů (t. j. Giganty); *t. inauratarum equestrium (statuarum) C.*

**turmālis**, *e* [turma] náležící k četě (turmě); subst. **turmālēs**, *ium, m.* jezdcí (jedné n. něčí) čety.

**turmātim**, *adv.* [turma] po četách (turmách), podle čet: *equites se t. explicare coeperunt Cs*; po (jednotlivých) oddílech *L.*

**Turnus**, *ī, m.* 1 rutulský král, sok a nepřítel Aeneův 2 *Turnus Herdonius*, odpůrce Tarquinia Hrdého *L.*

**Turonēs**, *um n.* **Turonī**, *ōrum, m.* keltský kmen při řece Ligeru s hlavním městem *Caesarodunum*, nyn. Tours.

**turpiculus**, *a, um* [turpis] (dosti n. hezky) ošklivý, šeredný: *t. nasus Ct*; přenes. *iocus in turpiculis (rebus) ponitur C.*

**turpificātus**, *a, um* [turpis a facio] zohavený, zohyžděný: význ. mravn. *t. animus C.*

**Turpilius**, jméno římského rodu; zejm. 1 *Sex. Turpilius*, komický básník, vrstevník Terentiův 2 *T. Turpilius Silanus*, prefekt města Vagy *S.*

**turpiloquium**, *ī, n.* [turpis a loquor] hanebně mluvení.

**Turpiō**, *ōnis, m.* viz *Ambivius*.

**turpis**, *e* šeredný, ošklivý, ohyzdný, škaredý, nehezký **a** o vzhledu; subst. *turpia celare H* vady (tělesné); spec. znečištěný, zamazaný, špinavý, nečistý: *turpia membra fimo V*; *turpe toral H*; *pulvis t. O*; *aliae (apes) turpes horrent V*; - význ. příčin. *t. macies H b* mravně; hanebný, ohavný, potupný, hnusný; sprostý, mrzký, nečestný: *miles coniuge barbara t. maritus vixit H* vl. potupený manželkou = v potupném manželství s barbarkou žil; *turpe est s inf.* jest hanebno, hanba; *alqd turpe ducere* pokládati za hanbu; *t. (confusus) honesto H* sprostý (rodem a postavením)

s urozeným; *quo tu, turpissime H* kam pak, darebo; - spec. nemravňný, neřestný, necudný.

**turpiter**, *adv.* [turpis] šeredně, ošklivě, ohyzdně, nehezky; hanebně, ohavně, potupně, hnusně, sprostě, mrzce, nečestně, nemravňně, necudně: *t. factum C* ohavný čin.

**turpitūdō**, *inis, f.* [turpis] šerednost, ošklivost, ohyzdnost, škaredost **a** o vzhledu **b** mravně: hanebnost, ohavnost, potupnost, sprostota, mrzkost; nemravňnost; - meton. potupa, hanba: *turpitudini esse býti k hanbě, s potupou.*

**turpō**, *āre, āvī, ātum* [turpis] z ohyzditi, zohaviti, poskvrniti (též obr.); zašpiniti, pošpiniti, zamazati: *capillos sanguine t. V*; *quod ipsos scabies turpaverat T.*

**Turrānius**, jméno římského rodu; zejm. 1 *M. Turranius*, praetor r. 44 př. n. l. *C* 2 tragický básník *O* 3 *C. Turranius*, za císaře Tiberia a Klaudia praefectus annonae.

**turriger**, *gera, gerum* [turris a gero] věžatý (o hradebních věžích) 1 o městech *turrigerae Antemnae V* 2 příjmení bohyně Kybely, jež byla zobrazována s hradební korunou na hlavě: *turrigera dea O.*

**turris**, *is* (ak. ob. *im*, též *em*, abl. ob. *ī*, též *e*), *f.* [nad z řec. *τύρις* n. *τύρις* opevněné město, obezděný dům] vysoká stavba vůb. 1 hrad, palác: *Marius proficiscitur obsessum turrim regiam S*; *mors aequo pulsat pede pauperum tabernas regumque turres H* 2 věž, zejm. ve vojenství **a** k ochraně hradeb města, náspu tábora n. mostu **b** obléhačí, skládající se z několika (až 10) pater (*tabulatum*), z nichž v dolním byl bořící beran, v horních stavěny samostříly; posunována byla na válkách n. na kolečkách; pod. věže zřizovány i na lodích 3 holubník: *prius incipient turres vitare columbae O.*

**turritus**, *a, um* [turris] 1 věžatý, opatřený věžemi (viz *turris*) **a** *turritae puppes V*; *turriti muri O* **b** příjmení bohyně Kybely, jež byla zobrazována s hradební korunou: *turrita dea Pp* 2 metaf. vysoký jako věž: *turriti scopuli V.*

**turtur**, *uris*, *m.* [onomatop.] hrdlička.

**tūs**, *tūris*, *n.* [θύοϛ] kadidlo: *tria tura* *O* tři zrnka kadidlová; = pl. obětování kadidla, kadidlová oběť: *tura dare* *O*.

**1. tūsculum**, *ī*, *n.* [demin. od *tus*] trochu kadidla *Pt*.

**2. Tusculum**, *ī*, *n.* město v Latii jihových. od Říma, založené podle pověsti od Telegona, nyn. Frascati; adj. **Tusculānus** (básn. též **Tusculus** *Tb*), *a*, *um* tuskulský, v Tusku; subst. **Tusculāni**, *ōrum*, *m.* Tuskulané, obyvatelé Tusku; **Tusculānum**, *ī*, *n.* statek (a vila) v Tusku, zejm. Ciceronův; odt. **Tusculānēnsis**, *e* týkající se Tuskulana: *dies Tusculanenses* *C* (krásné dni strávené v Tusku).

**Tuscus**, *a*, *um* [z \**Turs-cos*, srov. Τυρσο-γροί] tuský, etruský, tyrrhen-ský, týkající se italské krajiny Etrurie a jejích obyvatelů; *T. amnis* *VH* (= *Tiberis*); *dux T. O* (= *Mezentius*); *T. sanguis* *O* (t. j. Vejanů, jejichž město leželo v Etrurii); *T. vicus* ulice v Římě, vedoucí z fora na jihozápad; = podle pověsti byli Etruskové potomci Tyrrhenů, kteří se přestěhovali z Lydie do Itálie, odt. *Lycabas Tusa pulsus ab urbe* *O* = z lydiského města; = subst. **Tuscī**, *ōrum*, *m.* **a** Tuskové, Etruskové, obyvatelé Etrurie **b** (sc. *agri*) Tuský statek Plinia *MI*. nedaleko města Tiferna (v Umbrii nad horním Tiberem) *Pn*.

**tussicula**, *ae*, *f.* [tussis] kašel *Pn*.

**tussiō**, *īre* kašlati.

**tussis**, *īs* (ak. *īm*, abl. *ī*), *f.* kašel.

⟨**Tusta**, *ae*, *f.* Domažlice.⟩

**tūtāmen**, *īnis* (*V*) *n.* **tūtāmentum**, *ī* (*L*), *n.* [2. *tutor*] ochrana.

**1. tū-te** viz *tu*.

**2. tūtē**, adv. (častěji *tuto*, v. t.) [*tutus*] bezpečně, jistě.

**tūtēla**, *ae*, *f.* [*tueor*] vl. hlídání, opatrování **1** vúb. ochrana, dohled **a** a *in* *n.* *sub tutela alcis esse*; *dii*, *quorum tutelae* (gen. posses.) *ea loca essent* *L* pod jejichž ochranou . . .; pod. *tutelae nostrae duximus* (sc. *eos esse*) *L* vl. měli jsme za to, že náležejí pod naši ochranu = pokládali jsme je za své chráněnce **β** zastávání, správa, řízení, starost

(*alcis rei* o něco): *t. haud minor pacis quam regni* *L* starost o udržení míru; *dixit Tiberius se quaecumque pars (rei publicae) sibi mandaretur, eius tutelam suscepturum* *T*; zachovávání, udržování: *non sumptuosa t. (villae)* *Pn* **b** meton. **a** akt. ochránce (ochráncové), strážce, hlídač: *templi t. fuere* *O*; *t. prorae* *O* = t. zv. *proreus* (v. t.) **β** pass. chránělec (chráněcí), kdo jest pod ochranou něč: *Deliae t. deae* *H*; *Lanuvium est t. draconis* *Pp* **2** spec. poručnictví, poručenství **a** *t. muliebris* (ženy) *L*; *in tutelam alcis venire* dostati se v něč poručenství; *in suam tutelam venire* (*pervenire*) = státi se zletilým; *per tutelam fraudare* *C* jako poručník; *iudicia tutelae* *C* pro nepoctivé poručnictví **b** meton. jmění poručencevo: *nihil potest de tutela deminui* *C*.

**tūtēlāris**, *e* [*tutela*] ochranný; spec. poručnický, poručenský.

**tūticus** viz *meddix*.

**tūtō**, adv. [*tutus*] bezpečně, jistě, v bezpečí, bez nebezpečnosti (*ab re* se strany něčeho): *t. esse* *C* býti v bezpečí.

**1. tūtor**, *ōris*, *m.* [*tueor*] **1** ochránce, strážce, opatrovník, patron **2** spec. poručník (*alcis* i *alcī* něč, někomu); obr. *nos quoniam post Hortensii mortem orbae eloquentiae quasi tutores relictī sumus* *C*; *cum tutoribus annuis esset orbatā (res publica)* *C* t. j. konsulů.

**2. tūtor**, *ārī*, *ātus* *sum* [*tueor*] hlídati, opatrovati, stříci, ostríhati, chrániti, bdíti nad něčím; hájiti, brániti, zabezpečovati (abs., *a re*, *contra* *n.* *adversus rem* od něčeho, proti něčemu) **a** *metu regnum t. L* (chrániti ší); *aliae (bestiae) fugā se, aliae occultatione tutantur* *C*; vojen. krýti: *cuius (agminis) frontem et terga Aorsī tutabantur* *T*; na soudě hájiti, zastávati: *reos t. T*; přenes. *tutatur favor Euryalum* *V* **b** starati se o něco, vésti, řídit: *Plautus quo pacto partes tutetur amantis ephebi* *H* zastává, provádí **c** *inopiam t. Cs* vl. chrániti od nedostatku = pomáhati někomu v nedostatku.

**tūtus**, *a*, *um* [*tueor*] (vl. hlídání) chráněný, odt. bezpečný, zabezpečený, jistý (abs., *a re*, *ūd* *n.* *adversus*

rem proti něčemu) **1 a t.** *munitionibus L; plebs nullis tuta tribunis O; tutior lépe chráněný; oppida ab omni periculo tuta Cs; ale speculatores ad ea exploranda tutores L* kteří byli ke zvidání toho bezpečnější = jimž bylo možno zvzděti to s menším nebezpečím; často doplňk. bezpečně, v bezpečí, jistě, bez nebezpečství: *medio tutissimus ibis H; subst. tuta et parvola laudo H b* básn. reflex. chránící se: *recalcitrat undique t. H; odt. opatrný: serpit humi t. H 2* akt. význ. chránící, poskytující ochrany, bez nebezpečí, spolehlivý: *victis nihil tutum est Cs* nic nechrání; *nihilo ei pax tutior fuit L* nezaručoval větší bezpečnosti; *non est tua tuta voluntas O* není bez nebezpečství; *male tutae mentis Orestes H* nebezpečné t. j. (nebezpečně) šílené; = subst. **tutum, ě, n.** (i pl.) bezpečné místo, bezpečí; bezpečnost, jistota: *in tuto esse; intra tuta domorum V* v (bezpečném) úkrytu domů.

**tuus, a, um,** zájm. přívlast. 2. os. sg. [srov. *σός z \*τφός*, čes. „tvůj“] tvůj (vl. i přenes. jako v češt.); m. gen. obj. *tui: desiderium tuum C* po tobě; *tae iniuriae S* tobě učiněné; *quis t. usus erat O* z tebe; = subst. **a** masc. *tui* tvoji lidé (přátelé, společníci a p.) **b** neutr. *tuum* tvá věc, tvůj majetek (zvyk, úkol, výrok a p.): *quod spiro et placeo, tuum est H* tvůj dar.

**Tyana, ōrum, n.** [Τύανα] město v Kappadokii; adj. **Tyanēius, a, um** tyanský, v Tyanech *O*.

**Tyba, ae, f.** město na hranici Syrie vých. od Palmyry *C*.

**Tycha, ae, f.** [Τύχη] jedna ze čtvrtí syrakuských, nazvaná podle chrámu bohyně Tyche.

**Tychius, ě, m.** [Τύχιος] u Homéra znamenitý štítář v boiotské Hyle *O*.

**Týdeus, eī n. eos, m.** [Τυδεύς] syn krále Oinea v Kalydonu, otec Diomedův, jenž odt. sluje **Týdidēs, ae, m.** [Τυδείδης] Tydeovec, syn Tydeův.

**tympanum, ě, n.** [τύμπανον] **1** bubínek (tamburina), jehož se užívalo zvl. v orgiastických kultech bohyně Kybely a boha Dionysa; <(vojenský) huben> **2** metaf.

kotouč, kolo, zejm. u nákladních vozů, t. masivní dřevěný kotouč bez paprsků: *hinc tympana (trivere) plaustris V*.

**Tyndareus, eī, m.** [Τυνδάρεος] král spartský, manžel Ledin, otec Kastora, Polydeuka, Heleny a Klytimestry; patronym. **Tyndaridēs, ae, m.** Tyndareovec, syn n. potomek Tyndareův; **Tyndaris (v. i t.), idis n. idos, f.** Tyndareovna, dcera Tyndareova; pl. **Tyndaridae, ārum, m.** Tyndareovci, děti Tyndareovy, spec. Kastor a Polydeukes (viz i *Dioscuri*): v přírovn. *fortissima Tyndaridarum H* („druhá Klytimestra“).

**Tyndaris, idis, f. 1** viz *Tyndareus 2* (též **Tyndarium, ě, n.**) město na sev. břehu Sicílie; adj. **Tyndaritānus, a, um** tyndarijský; subst. **Tyndaritāni, ōrum, m.** Tyndařané *C*.

**Tynēs** viz *Tunes*.

**tympanum** viz *tympanum*.

<**typārium, ě, n.** [typus] znak.>

**Typhōeus, eī n. eos m.** [Τυφωεύς] = **Typhōn, ōnis, m.** [Τυφών] myth. obr. syn Tartarův a Gaiin, jenž se odvážil boje s Diem o vládu nad světem, ale byl přemožen a svržen do hlubin země (podle někt. pod Etnu), odkud občas chrlí oheň; také mu přičítali původ žhavých větrů i větrů vůb.; adj. **Typhōius, a, um** (fem. též **Typhōis, idis**) Tyfonův.

<**typographicus, a, um** [τύπος a γράφω]: tiskařský: *res typographica* tisk.>

**typus, ě, m.** [τύπος] obraz, figura; relief; = <pl. tištěné písmo, tisk: *typis imprimere* tisknouti (knihu)>.

**tyrannicē, adv.** [tyrannicus] jako tyran, despoticky: *regie seu potius t. C*.

**tyrannicus, a, um** [τυραννικός] tyran-ský, despotický, násilnický.

**tyrannis, idis, f.** [τυραννίς] **1 a** u Řeků pův. samovláda (bez hanlivého význ.), vláda **b** u Římanů význ. tyranství, násilná vláda, despotismus **2** meton. tyranis, říše samovládceva *L*.

**tyrannoctonus, ě, m.** [τυραννοκτόνος] tyranovrah *C* (o vrazích Caesarových).

**tyrannus, ě, m.** [τύραννος] **1** u Řeků pův. samovládce, vládce bez hanlivého význ.; = básn. vládce, pán: *infernus t. O* (t. j. Hades); *t. Hesperiae Capricornus*

*undae H* (podle astrologů přísluší jednotlivým souhvězdím zodiaku vládá nad určitými částmi nejen oblohy, nýbrž i země) **2** u republikánských Římanů význ. tyran, despot a, násilník (též obr.).

**Tyrās, ae, m.** [Τύραξ] řeka vlévající se do Černého moře, nyn. Dněstr *O*.

**Tyrius** viz *Tyrus*.

**tyrotarichum, ī, n.** [τυρός a τάριχος] paštika z nasolených ryb a sýra *C*.

**Tyrrhēni, ōrum** (n. *um V*), *m.* [Τυρρηνοί z \*Τυρσηνοί, srov. *Tuscus*] Tyrrheni = Etruskové, obyvatelé Etrurie; adj. **Tyrrhēnus, a, um** tyrrhenský = etruský: *Tyrrhenum flumen V* (= *Tiberis*); *rex T. O* (= *Mezentius*); *Tyrrhena regum progenies H* potomek tyrrhenských králů (vl. šlechticů, velmožů); t. j. Maecenas; subst. **Tyrrhēnia, ae, f.** = *Etruria*.

**Tyrrheus, eī n. Tyrrhus, ī, m.** pastýř krále Latina; patron. **Tyrrhidēs, ae, m.** Tyrrhovec, syn Tyrrhův *V*.

**Tyrtaeus, ī, m.** [Τυρταῖος] elegický básník ve Spartě za messenských válek (v 7. st. př. n. l.).

**Tyrus n. Tyros, ī, f.** [Τύρος] přímořské město ve Foinikii, proslulé obchodem a v průmyslu zejm. barvením látek nachečervcovým; jeho osadou byla Kartago; adj. **Tyrius, a, um** tyrrský **a** vl. *Tyria paelex O* (= *Europa*) **b** význ. kartaginský: *Tyriae arces V*; *Tyrii tori O* (t. j. láska Didonina k Aeneovi) **c** meton. zbarvený (tyrrským) nachečervcový, purpurový: *Tyrii flores O*; *T. sucus O* t. j. pokrývka obarvená tyrrskou šťávou (= nachečervcovým); = subst. **Tyrii, ōrum, m.** Tyřané **a** vl. obyvatelé Tyru **b** význ. Kartagiňané *VO*.

# U

**über, eris**, [srov. οἰθηρο, čes. ‚výměř‘]  
**1** subst. n. **1** výměř, vemeno; prs: *ubera distenta H*; *ubera ducere O* ssáti; synekd. prsa, hrud': obr. (*tellus*) *vos ubere* (na hrud') *lacto accipiet V* **2** meton. **a** plnost, bohatost, úrodnost, úroda: *u. agri V T* (srov. u Homéra οἰθηρο ἀροῦρη) **b** meton. půda: *rarum (densum) u. V*. **II** adj. úrodný, plodný, žírný, tučný (abs., básn. *rē i alcis rei* něčím, na něco) **a** o půdě **b** přenes. bohatý, hojný, plný, vydatný v nejrozman. spojeních *a lactis uberes rivi H*; *Sulmo gelidis uberrimus undis O* **β** spec. co do látky a slohu *quis uberius in dicendo Platone C*; *uberiorem securioremque materiam T*; *uberius perscribere Cs*.

**ūbertās, ālis, f.** [*uber*] plnost, úrodnost (vl. i metaf.), žírnost **a** vl. *mammaram u. C*; *u. agrorum C* **b** meton. bohatá úroda, bohatost, bohatství, plnost, hojnost: *bacarum u.* básn. u *C*; = spec. o řeči *u. orationis C* bohatost řeči; *sunt quasi prima elementa naturae, quibus u. orationis adhiberi vix potest C*.

**ūbertim**, adv. [*uber*] klas. jen komp. **ūberrimē** bohatě, hojně *Ct*; spec. široce, obsažně, obšírně (o slohu): *locus a Platone tractatus uberime C*.

**ūbertō, āre, āvī, ātum** [*uber*] zúrodnovati *Pn*.

**ubī** i **ubi**, adv. [vl. lok. od zájm. km. \**qu-* (\**quo-*) (srov. *quis* a p.) m. \**cubi*, srov. *si-cubi, ne-cubi*; srov. ukaz. *ibi: is*] **1** (o místě vl. i přenes.) kde (tázač n. vztažné): s gen. part. *u. terrarum (gentium)* kde na světě; zdvojené *facile, ubi ubi essent, se conversuros aciem L* kdekoli; často m. relat. s předl. *in* n. *apud: vitam, ubi alienae superbiae ludibrio fueris S = in qua* **2** o čase kdy, když **a** vúb. s ind. všech časů **b** a u. n. zesílené *u. primum* s ind. perf. n. praes. hist. jak, jakmile **β** o ději opěťovaném (ob. s ind. plsqpf., pozd. též s konj. imperf. n. plsqpf.) kdykoli **c** neklas. relat. *cetera maleficia tum*

*persequare, ubi facta sunt S*; = klas. ve spojení *est ubi . . .* s konj. = *interdum* druhdy, někdy, v některých případech.

**ubi-cumque** (n. **ubicunque**), adv. kdekoli **a** relat. (ob. s ind. slov. *esse*); s gen. part. (*virtutem*) *qui adeptus erit, u. erit gentium, a nobis diligetur C* kdekoli na světě **b** abs. význ. leckde, všude: *bona n deperdere famam malum est u. H*.

**Ūbiū, ōrum, m.** Ubiové, germánský kmen na pravém břehu Rýna naproti ústí Moselly; r. 37 př. n. l. byli přesazeni od M. Vipsania Agrippy na levý břeh rýnský: *Ubiorum civitas (oppidum) T = Colonia Agrippinensis* (viz *Agrippina*) nyn. Kolín nad Rýnem; *ara Ubiorum T* oltář (ke eti císaře Augusta) v městě Ubiū; adj. **Ūbius, a, um** Ubiū, ubijský.

**ubi-nam**, adv. tázač kde, kde pak.

**ubī-que**, adv. **1** význ. *et (atque) ubi* **a** a **kde b** a když: *seu recreare velit corpus, ubique accedent anni, tractari mollius aetas volet H* a věk, až přibudou léta, bude chtít . . . **2** neurč. (podobně j. *quisque* ob. po předcház. zájm. táz. n. vztaž.) kde, všude: *omnes copiae, quae u. sunt, rei publicae sunt C* **3** abs. kdekoli, všude: *u. luctus, u. pavor V*; *captes u. testamenta senum H*.

**ubi-ubi** viz *ubi*.

**ubi-vīs**, adv., vl. kde chceš = kdekoliv, všude.

**Ucalegōn, ontis i ōnis, m.** [Οὐκαλέγων] jméno Trojana; meton. *proximus ardet U. V* soused U. (t. j. jeho dům).

**ūdus, a, um** [-synk. z *uidus*] vlhký, zvlhlý, navlhčený, mokrý: *uda pomaria rivis H* zavlažované; *udae vocis iter V = udum vocis iter*; *udi rami H* syrové; *uda vina O* tekutá; = metaf. ‚namočený‘ vínem, opilý, rozjařený: *uda Lyaeo tempora H*.

**Ūfēns, entis, m.** **1** řeka v již. Latii v území Aequū; adj. **Ūfentinus, a, um** ufentský: *Ufentina tribus L* **2** vůdce Aequū *V*.

**ulcerō**, *āre, āvī, ātum* [ulcus] jitiřiti, rozjitiřiti, způsobiti boláky: *non-dum ulcerato Philoctete C* dokud se nerozbolavěl; *lumbos onere u. H* otláčiti; obr. *non ancilla tuum iecur ulceret H* (raniti').

**ulcerōsus**, *a, um* [ulcus] plný boláků, bolavý, trudovatý: *ulcerosa facies T*; - obr. (láskou) bolavý, rozjitiřený, rozervaný: *iecur ulcerosum H*.

**ulcīscor**, *ī, ultus sum* mstíti (se) **1** abs. *omnium animi ad ulciscendum ardebant Cs* prahly po pomstě **2** *alqm n. alqd a* někomu, nad někým, trestati, kárati někoho, něco: *quos pro scelere eorum u. velint Cs*; *ultum ire iniurias festinat S* spěchá (v úmyslu) pomstit křivd; pass. *quicquid sine sanguine civium ulcisci nequitur S b* někoho, něco význ. zjednávatí pomstu, dostiučinění někomu, něčemu, mstíti se za někoho, pro něco: *qui patris ulciscendi causa matrem necavisset C*; *ultus parente* (zabitím matky Erifyly) *parentem* (otce Amfiaraa) *O*; *Caesaris mortem u. C*; *ob iras graviter ultas L* pro těžkou pomstu hněvů.

**ulcus**, *eris, n.* [srov. ἔλκος] vřed, bolák, hlíza; bolest, rána; - přenes. ‚bolavé, choulostivé místo‘ význ. vada, chyba: *quicquid horum attigeris, u. est C*; *incurata pudor ulcera celat H*.

**ūligō**, *inis, f.* [m. \*udigo z *udus, uvidus*] vlhkost, mokro: *uligines paludum T* bařinaté močály; *locus uligine profunda* (abl. qual.) *T* močálovitá půda.

**Ulixēs**, *is* (též *eī H, ī CV*, ak. *ēn HO*, vok. *e O*), *m.* [z dialekt. tvaru slova Ὀδυσσεύς s λ m. δ (na př. Ὀδυττεύς na att. vásách)] Odysseus, král na Ithace, syn Laertův (podle jiné pověsti Sisyfův), manžel Penelopin, otec Telemachův, známý z Homéra svou chytrostí a svými osudy při návratu od Troje.

**ūllus**, *a, um* (gen. sg. *ullius*, básn. též *ull u.*, dat. sg. *ullī*, jednou *ullae Tb*) [m. \*unulus demin. od *unus*] vl. jedinký (pův. při záporu, na př. *ne ullus*), odt. zájm. neurč. (vůbec) některý, který; nějaký, jaký (ob. ve výrazech zápor. n. záporného sm.): *haud (non) u. = nullus* žádný; *neque u. a* žádný; *sine ulla spe* beze vší naděje; *sine ulla dubitatione* (v. t.); -

subst. mask. některý, někdo, záp. nikdo: *negat se posse iter ulli per provinciam dare Cs*; *sine ullius imperio L*; pl. *ulli* nahrazuje pl. od *quisquam*; zř. neutr. něco, zápor. nic (= klas. *ulla res*): *nemo ullius nisi fugae memor L*.

**ulmus**, *ī, f.* jilm.

**ulna**, *ae, f.* [z \*olenā, srov. ὀλένη], loket **a** vl. **b** synekd. paže **c** přenes. loket jako délková míra (= *cubitus*).

**Ulpīus**, jméno řím. rodu pův. hispanského; zejm. *M. Ulpīus Traianus*, římský císař (\* r. 52 n. l., vládl r. 98 až 117).

\***ulter**, *tra, trum* (v posit. jen adv. **ultrō** a **ultrā**, v. t.) [z \*ol-tero- od km. \*ol-, srov. *olim*, arch. *ollus* a p.] **1** kompar. **ulterior**, *us* (vl. co jest na oné straně, op. *citerior*) vzdálenější, odlehlejší; zadnější, zazší, zadní (vl. o místě, přenes. o čase a pořadí) **1 u. ripa VL** protější, druhý břeh; *Gallia u.* (= *transalpina*), *Hispania u.* zadní; význ. partit. *ulterius medio spatium sol habebat O* více než polovici **2** subst. **a** mask. *ulteriores Cs* vzdálenější (obyvatelé) **b** neutr. *ulteriora Boii tenuere T* vzdálenější krajiny; - *ulteriora mirari, praesentia sequi T* vzdálenějším (minulým) věcem; *pudor est ulteriora loqui O* další **3** adv. **ulterius** (vl. ak. sg. neutr.) dále (vl. i přenes. o mře a způsobu): *u. nihil est nisi frigus O*; *u. ventum foret L*; *u. iusto O* dále než slušno **II** superl. **ultimus**, *a, um* [z \*ol-timo-] nejvzdálenější, nejdolehlejší; nejzazší, nejzadnější, zadní; nejkratnější, krajní; poslední, konečný **1** vl. o místě **a a ultima pars telae O** = okraj tkaniny; obr. *mors ultima linea* (v. t.) *rerum est H β* praed. nejdále, nejzáze, na (samém) kraji **γ** význ. partit.; překládáme ob. subst. nejvzdálenější část, kraj, konec s gen. subst.: *Appius in ultimam provinciam se coniecit C*; *ultimum iugum Cs* konec hřbetu; *ultima via O* konec cesty, cesta na konci **b** subst. **a** mask. *ultimi* nejvzdálenější, nejzazší, poslední (lidé, obyvatelé) **β** neutr. *ultima* nejzazší končiny, (zadní) kraje, hranice: *campi ultima O* pozadí; *ultima distant* (v. t.) *O*; *simul ultima signant V* cíl **2** o čase a pořadí o nejkratnějším



t. j. posledním n. též nejvzdálenějším = nejstarším, prvním členu (časově) řady **a** a poslední: *primus et u. ardor* (láska) *O*; *ultima iussae nox fugae O* před cestou do vyhnanství; *u. lapis Pp* = náhrobek; nejstarší, prvotní, první, původní: *memoriam recordari ultimam C*; *sanguinis u. auctor V*; *ultima ex origine Ct*; *ultimae causae H*; *ab stirpe ultimā orsus L* od samého (jeho) původu; = metaf. poslední význ. nejnížší, nejnepatrnější, nejchabnější: *ultimi militum L*; *non ultima laus H* β praed. naposled, posléze, konečně: *manum ultimam imponere (alci rei) O* poslední ruku přiložit = dodělati něco; *ut ultima (fem.) divideret mors H* posléze = teprve; *ultima Tarquinius habebat regna O*; *tum iuvenem flevare, ultima plorato subdita flamma rogo est O* **b** subst. neutr. *ultimum* n. pl. *ultima* posledek, konec: *ultimum orationis L*; *ad ultimum L* k posledu, nakonec, konečně (n. též do posledního okamžiku); *ad ultima O* až do konce význ. ustavičně **c** ak. sg. neutr. význ. adv. *illud ultimum L Cr* tehdy naposled **3** přenes. o stupni nejkrajnější, krajní, poslední; nejvyšší, svrchovaný; nejhlubší; největší; nejhorší, nejhroznější; rozhodný, (kritický) **a** *illud extremum atque ultimum senatus consultum Cs* nejkrajnější a poslední; *dimicatio ultima L* rozhodný boj; *ultimum supplicium L*; *ultimum discrimen V*, *tempus H*; praed. *ultima Teucrum iussa sequar V* do krajností všech **b** subst. neutr. *ultimum* n. pl. *ultima* krajnost, vrch, nejvyšší stupeň: *ad ultimum demens L* krajně, svrchovaný; *ad ultimum dimicationis rem venturam L* že dojde k nejhoršímu boji; *ultima audere L* odvážit se posledního; *ultima pati O* nejhorší věci; *ultima cernere V* nezbytí, konec; *vetus aetas vidit, quid ultimum in libertate esset T* krajní svoboda; *ira citra ultima stetit T* dostoupil nejvyššího stupně.

**ultiō, ōnis, f.** [*ulciscor*] msta, pomsta, trest (*alci rei* j. gen. subj. něčí, něčeho, gen. obj. za něco): s gen. subj. *u. irae L* pomsta z hněvu; s gen. obj. *scelerum u. T*; person. *Ultio* jako bohyně pomsty *T*.

**ultor, ōris, m.** [*ulciscor*] mstitel, trestatel, odplatitel (*alci rei* něčeho, za něco): *u. caedis L*; *eius mortis ultores C*; přívl. *Mars Ulior* Mars, k jehož počtě vystavěl Augustus na svém fóru chrám na památku pomsty nad vrahy Caesarovými; *ultores dii O* (mstící, trestající).

**ultrā, adv.** a předl. [abl. sg. fem. od *\*ulter*] (op. *citra*) **1** adv. **1** o místě na oné straně, tam, onde; dále: *nec citra nec u. O* ani sem ani tam; přívl. *immensus u. Oceanus T*; doplňk. *nullae u. terrae (sc. sunt) T* dále (za námi); přenes. *u. neque curae neque gaudio locum esse S* t. j. za hrobem **2** přenes. o čase, způsobu a míře dále; déle; nadto, více: *u. decipi plebem non posse L*; o budoucnosti budoucně, příště: *neque facturam u. T* již; = *quid u. provehor* (v. t. ke konci) *V*; *u. quam licet H, quam satis est H*; praegn. *u. non sileas H* nadmíru, příliš **II** předl. s ak. **1** o místě na oné straně, na druhou stranu, s oné strany, za: *cis Padum ultraque L.*; *u. Hiberum ea gens erat L*; = obr. *finis, quos u. citraque nequit consistere rectum H* **2** přenes. o čase, způsobu a míře dále (déle) než, za, nad, přes: *u. biennium T*; *u. modum C, placitum (v. t.) V, perfectum (v. t.) H*; *vires u. sortemque senectae V* nad síly; *nec u. minas processum L* dále než k hrozbám; *nihil u. nervos atque cutem H* nad, mimo; *Triaria u. feminam ferox T* více než žena bývá = nežensky.

<**ultrā-marinus, a, um** zámořský.>

**ultrix, icis, f.** [*ultor*] mstitelka, mstitelkyně; často přívl. mstící, trestající: *u. sagitta V*; *ultrices Curae V* (t. j. výčitky svědomí); personif. *animum explesse ultricis flammae V* plamennou touhou po pomstě.

**ultrō, adv.** [abl. sg. neutr. od *\*ulter*] **1** o místě na onu stranu, tam: ob. ve spojení *u. et citro, u. citroque*, asynd. *u. citro* (my naopak) sem (a) tam, s té i s oné strany, s obou stran **2** přenes. **a** nad to (ještě), k tomu, ke všemu, ještě více; dokonce, naopak ještě: (*Remum*) *captum regi tradidisse u. accusantes L* nad to ještě; *u. implacabilis ardet V* ještě nesmiřitelněji; *non despectum id apud barbaros ultroque potentiam ha-*

bet *T* naopak ještě **b** praegn. (vl. ještě nad povinnost, nad očekávání) se své strany, (sám) o sobě, od sebe, sebou; samoděk, o své vůli, dobrovolně, (sám) napřed, bez vyzvání, beze všeho, neočekávaně: *u. nomina dare L* dobrovolně se hlásiti; *u. tributa L* (op. proti *vectigalia*) státní příspěvky na veřejné stavby; vojen. útočně, výbojně: *u. bellum inferre SL* = počítí útočnou válku; *obviam ire ultroque adgredi hostem T*; - *eundi u. . . eandem mox facultatem, regressus . . . in aliena potestate esse T* jíti proti někomu, zakročiti; - bez příčiny: *u. qui meliorem vocet in ius H.*

**Ulubrae**, *ārum*, *f.* osada v Latii u Pomptinských bařin *CH*; adj. **Ulubrānus**, *a*, *um* uluberský.

**ulula**, *ae*, *f.* [*ululo*] sýček, kulich.

**ululātus**, *ūs*, *m.* [*ululo*] **a** o zvířatech řvaní, řev; skučení, vytí, houkání **b** o lidech hulákání, křik, pokřik, výkřik; ryk, povyk; volání; výskot; nářek, úpění, bědování.

**ululō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [onomatop., srov. *ὀλοῦζω*] **a** o zvířatech řvátí, skučeti, výti; houkati **b** o lidech hulákati, křičeti; povykovati; volati; výskati; nařikati, úpěti, bědovati; - básn. trans. *Hecate ululata per urbes V* volaná, vzývaná **c** přenes. o místech *plangoribus aedes ululata V* zvučí, ozývá se.

**ulva**, *ae*, *f.* rákosí, sítí.

**Umbra** viz *Umbra*.

**umbilicus**, *ī*, *m.* [*umbo*] pupek; **1** vl. *ut alibi umbilico tenuis aqua esset L* po pás **2** metaf. **a** význ. střed: (*Henna*) *u. Siciliae C*; (*Delphi*) *u. orbis terrarum L* **b** pl. konce hůlky, na niž byl navinován popsáný pruh papyru ve svitek, zdobené obyč. hlavicemi (růžky, *cornua*); hlavičky, knoflíky: *inceptos iambo ad umbilicum adducere H* = dokončiti **c** skořápka, lastura, mušle *C.*

**umbō**, *ōnis*, *m.* [srov. *ὀμφαλός*] **a** pukla, vypuklina zejm. na štítě **b** synekd. štít.

**umbra**, *ae*, *f.* stín **1** vl. **a** *iacere sub umbra* ve stínu; *cervus arborea frigus ducebat ab umbra O* = vdechoval chlad stinných stromů **b** meton. **a** stinné místo: *tonsonis u. H* dílna; *Pompeia u.*

*Pp* = *porticus*; - obr. přítmí, ústraní (soukromého bytu n. školy), soukromý život, klid, pokoj (op. *forum*, obr. *sol*): *cedat stilus gladio, u. soli* (výsluní) *C*; *in umbra atque otio C*; *studia in umbra educata T*; pohodlí: *nos umbris, deliciis . . . animum infecimus C* **β** co stíní, (stinné) stromy, (stinné) listi: *inducite fontibus umbram V*; *falce premes umbram V* **2** metaf. **a** tmavost, temnost, tma, mrákota, noc: *ruit nox involvens umbrā terram V*; *ad umbram lucis ab ortu H*; *formido atque u. feralis exercitus T* strašidelnost a pochmurnost **b** v barvách stín, odstín: *tenues parvi discriminis* (gen. qual. s nepatrnými přechody) *umbrae O* **c** ochrana, záštita: *u. vestri auxilii L* **d** na označenou něčeho nehmotného n. neskutečného, zejm. **a** o duších zemřelých a viděních stín, duch, podoba, přízrak, prelud, vidění, mátoha: *exsangues umbrae V*; *forma tricorporis umbrae V*; pl. básn. též m. sg. *Actaeonis umbrae O*; - pl. meton. říše stínů (podsvětí): *Tartara, tristes umbrae V*; *umbrae silentes V*; *ire sub (per) umbras V* do říše (říší) stínů = zemřítí; *umbrarum rex O* **β** proti něčemu živému a skutečnému *fraternas condere umbras O* bezduché tělo; (pouhý) stín: *pulvis et u. sumus H*; *umbrae hominum L*; *u. regis T*; abstr. *u. gloriae C*, *pietatis O*; odt. záminka: *sub umbra foederis aequi L* **e** „živý stín“, nohsled zejm. o nepozvaném hosti, jež s sebou přivádí host pozvaný: *quas Maecenas adduxerat umbras H* přivedl s sebou.

**umbrāculum** (*umbraculum* var. *L*), *ī*, *n.* [*umbra*] vl. stínidlo, zejm. **a** slunečník: *aurea pellebant tepidos umbracula soles O* **b** besídka, loubí: *lentae texunt umbracula vites V*; (stinný) stan: *ut u. cenantibus fieret L* **c** stinné místo, spec. (stinná) učebna, škola: *Theophrasti u. C.*

**umbrāticus**, *a*, *um* [*umbra*] ve stínu, v ústraní (soukromého bytu n. školy) dlící n. konaný: *scholasticas atque umbraticas litteras mittere Pn* školácké.

**umbrātilis**, *e* [*umbra*] pobývající ve stínu; přenes. zejm. **a** domácí, soukromý; klidný, pohodlný (op. *foren-*

sis): *vita u. C b* školský, školácký: *mollis oratio et u. C.*

**Umbria**, *ae, f.* krajina v sev. vých. Itálii; adj. básn. **Umbra**, *bra, brum* umberský; subst. **Umbra**, *brī, m.* **a** Umbra, obyvatel Umbrie (ob. pl. **Umbri**, *ōrum, m.* Umbrové) **b** umberský pes *V.*

**Umbra**, *fera, ferum* [*umbra a fero*] stinný.

**1. umbrō**, *āre, āvī, ātum* [*umbra*] stíniti, zastíniti, ostíniti: *umbrata gerunt tempora quercu V* (tak zvanou *corona civica*); *montes umbrantur opaci V* zahalují se stínem.

**2. Umbrō**, *ōnis, m.* kněz a vůdce Marsů *V.*

**Umbrosus**, *a, um* [*umbra*] stinný **a** pass. *u. locus C*; = přenes. temný, tmavý: *umbrosae cavernae V b* akt. *umbrosa cacumina V*; *umbrosa arundo V.*

**ūmectō**, **ūmeō**, **umerus**, **ūmēscō**, **ūmidus**, **ūmifer**, **ūmor** viz *humecto, humeo* atd.

<**umōtenus** viz *humotenus*.>

**umquam** n. **unquam**, adv. [m. \**cumquam*, srov. *ubi*] (vůbec) někdy, kdy (ob. ve výrazech zápor. n. záporného sm., ve větách podm. a táz.); při záporu nikdy: *neque u. a* nikdy.

**ūnā** viz *unus*.

**ūnā-cum** adv. společně (s někým).

**ūnānimitās**, *ātis, f.* [*unanimus*] jednomyslnost, svornost *L.*

**ūnānimitēr**, adv. [*unanimis*] jednomyslně, svorně.

**ūnānimus**, *a, um* (pozd. též **ūnānimis**, *e*) [*unus a animus*] jednomyslný, svorný.

**uncia**, *ae, f.* [*unus*] (vl. jednotka) uncia, dvanáctina assu j. celku **a** *Caesar ex uncia* (sc. *heres*) *C* dědic dvanáctiny jmění **b** jako jednotka váhy  $1/12$  libry (asi 27 g).

**unciārius**, *a, um* [*uncia*] unciální, činící dvanáctinu celku: *unciarium faenus L T* úrok činící  $1/12$  jistiny ročně =  $8\frac{1}{3}\%$  (podle jiného výkl.  $1/12\%$  měsíčně =  $1\%$  ročně).

**unciātīm**, adv. [*uncia*] po unciích: *quod ille u. compersit Tr* „po haléřích“.

**uncinātus**, *a, um* [*uncinus*] háčkovatý.

**uncinus**, *ī, m.* [*uncus*] háček, hák.

**ūnctiō**, *ōnis, f.* [*ungo*] mazání, spec. olejem před zápasem.

**ūnctor**, *ōris, m.* [*ungo*] kdo maže, natírá, natěrač, zejm. zřízenec v lázních, natírající těla olejem, masér.

**ūnctōrium**, *ī, n.* [*ungo*] místnost v lázních pro natírání olejem (pro masáž) *Pn.*

**ūnctūra**, *ae, f.* [*ungo*] natírání, mazání (zejm. mrtvol) *C.*

**ūnctus**, *a, um* [*ungo*] **1** vl. namažaný, natřený **a** a zejm. olejem n. (vonnými) mastmi: reflex. *Achivi uncti H* natírající se olejem (v palaistrách); *caput unctius Ct* namaštěný, zamaštěný, mastný: *unctae manus H*; *uncta aqua H* (= špinavá); *uncta carina (abies) V* vysmolená; potřísněný **b** metaf. **a** uhlazený, vymydlený: *unctior splendidiorque consuetudo loquendi C*  $\beta$  bohatý, zámožný: *accedes siccus ad unctum H*; se slovní hříčkou *ita palaestritas defendebat, ut ab illis ipse unctior abiret C* (srov. „podmazán“) **2** meton. tučný **a** subst. *unctum ponere H* tučné sousto = lahůdku, něco dobrého; meton. *uncta popina H* **b** přenes. „tučný“, bohatý: *uncta patrimonium Ct*; *ubi quid melius contingit et unctius H* tučnější sousto.

**1. uncus**, *ī, m.* [srov. ὄγκος, ἄγκυρα, ἄγκυών] hák; spec. hák, kterým bývaly vláčeny mrtvoly popravených zločinců na t. zv. *scalae Gemoniae* n. do Tiberu: *nos a verberibus, ab unco . . . neque res gestae vindicabunt C*; odt. obr. jako atribut Nutnosti *severus u. H*; *cum fixum mento discusseris uncum Pp*; meton. smrt: *uncum Pompeianis Inscr.*

**2. uncus**, *a, um* [srov. předch.] hákovitý, klikatý, zakřivený, křivý: *unca aera O* udice; *unco non alligat ancora morsu* (v. t.) *V.*

**unda**, *ae, f.* [z koř. \**ud-*, \**ud-*, srov. ὕδωρ, čes. „voda“] **1** pův. (pozd. jen básn.) voda; vody, vodstvo; pramen, studánka, řeka; jezero, moře **2** ob. spec. vlna **a** vl. **b** metaf. *a qua plurimus undam fumus agit V* kde se vlní nejhušší kouř; *salutantur u. V* proud  $\beta$  vlna, vlnění, význ. nepokoj, bouře:

*undae comitorum* C vlny volebních zápasů; *curarum fluctuat undis* Ct; *mensor* (v. t.) *civilibus undis* H.

**unde**, adv. [m. \**cunde*, srov. k *ubi*; utvořeno podle *inde*] **1** odkud (tázací n. vztaž.; často bývá m. zájm. vztaž. s předl. ab n. ex) **a** o místě *c Helvetios in fines suos, u. erant profecti, reverti iussit* Cs (= *ex quibus*); leckdy abs. s vynecháním slovesa *u. domo?* VH odkud (čimovem, rodem); *u. mihi lapidem?* H = kde vzít kámen; *u. mihi tam sortem?* H kde bych našel β obr. *ibi imperium fore, u. victoria fuerit* L (= *a qua parte*) na či straně, při kom, kde; pod. *u. ius stabat, ei victoriam dedit* L (= *a quo*) **b** o původu, příčině a nástroji (často lze přeložiti pročež, z čeho, čím, o os. od koho): *qui eum necasset, u. ipse natus esset* C z něhož; *tibi, u. minime decuit, vita crepta est* S (= *a quo*); *is, u. (= a quo) petitur* = obžalovaný; *u. exitii causa multis fuit* T = to bylo příčinou; *qui, u. efferrentur, non reliquissent* N zač, z čeho **2** zdvojené *qui nisi mercedem undeunde extricat* H odkudkoliv.

**undē** . . . [m. *unus de*] vl. jeden od, odčítání, kterým se opisují zákl. a řad. číslovky pro čísla, skládající se z desítek a devíti jednotek: *undeviginti* = 19, *undetricesimus* dvacátý devátý.

**undeciē** (n)s, čís. adv. jedenáctkrát: *HS* (*sestertium*) *u. C* = 1,100.000 sestertiů.

**undecim**, čís. zákl. [z *unus* a *decem*] jedenáct.

**undecimus**, *a, um*, čís. řad. [*undecim*] jedenáctý.

**unde-cumque**, adv. **1** odkudkoli **2** kdekoli, všude; ve všem všudy.

**un-dēni**, *ae, a*, čís. podíl. po jedenácti: *musa per undenos emodulanda pedes* O t. j. v elegickém distichu.

**undeunde** viz *unde* ke konci.

**undique**, adv. [m. *unde-que*] odevšad, se všech stran; všude, na všech stranách (vl. i přenes.).

**undisonus**, *a, um* [*unda* a *sonus*] šumící vlnami: *undisonos deos* Pp bohy šumných vln.

**undō**, *āre, āvi, ātum* [*unda*] vlniti se **a** vl. *aēna undantia flammis* V t. j. s vlnící se (= vroucí) nad plameny vo-

du; *undanti cruore* V proudem krve **b** metaf. o vlnivém pohybu *undantem buxo Cytorum* V; čmouti se, zdvíhati se, bouřiti se: *undantem Aetnam* V; valiti se; vláti: *undantes habenae* V.

**undōsus**, *a, um* [*unda*] vlnivý, rozvlněný: *Flemyrium undosum* V vlnami omývané.

**Unelli** viz *Venelli*.

**ūnetvīcēsima legio** [*una et vicesima*] 21. legie; odt. **ūnetvīcēsīmāni, ōrum**, *m.* vojáci dvacáté první legie.

**ungō** (starší **unguō**), *ere, ūnxi, ūnctum* mazati, namazati, pomazati, natíratí, potíratí (zejm. vonnou mastí n. olejem zvl. při koupeli, při zápase, mrtvolu), navoněti **a** *gloria quem super vires et vestit et ungit* H = kdo z pýchy se nad své (síly =) možnosti šatí a mastmi máže **b** mastiti: *u. caules oleo* H **c** přenes. *u. tela manu* V; *cubilia limo unge* V vymazuj; *arma uncta cruoribus* H zbrocené, zamazané. Part. *unctus* význ. adj. v. t.

**ungen**, *inis, n.* (básn.) = (pros.) **unguentum, ī, n.** [*unguo*] **1** (vonná) mast, pemáda, (vonný) olej, voňavka **2** *mastnota: pingues unguine ceras* V. **unguentārium, ī, n.** [*unguentum*] peníze na voňavky Pn.

**unguentārius, ī, m.** prodáváč mastí, mastičkář, voňavkář.

**unguentātus, a, um** [*unguentum*] namazaný vonnou mastí n. olejem, navoněný Ct.

**unguentum** viz *ungen*.

**unguiculus, ī, m.** [*unguis*] nehýtek, nehet: přísl. *a teneris* (v. t.), *ut Graeci dicunt, unguiculis* C (= ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων).

**unguis, is** (abl. *e*, básn. též *ī*), *m.* [srov. ὄνυξ, čes. ‚nehet‘, ‚noha‘] **1** nehet: *ab imis unguibus usque ad verticem summum* C od paty k hlavě; přísl. *tra(ns)-versum* (v. t.) *unguem* (*non discedere*) C; *de tenero* (v. t.) *ungui* H; obr. podle kameníka, jenž zkouší nehtem hladkost mramoru, zejm. na místech, kde jsou kusy spojovány: *praeseptum* (v. t.) *ad unguem* H, pod. *in unguem* V přesně, navlas; *ad unguem factus homo* H bezvadný muž **2** u zvířat pazour, dráp, drápek, pařát; pazneht.

**ungula**, *ae, f.* [demin. od *unguis*] pazneht, spár, spárek; kopyto: příslov. *toto corpore atque omnibus unguis, ut dicitur, contentioni vocis adserviunt C*, všemi čtyřmi, rukama nohama, zuby nehty; - synekd. *ungula rapit currus H* kůň.

**unguō** viz *ungo*.

**ūnicē**, *adv.* [*unicus*] vl. jedinečně význ. obzvláště, neobyčejně, nad jiné: *u. diligere C, probare Pn; u. securus H* naprosto.

**ūnicolor**, *ōris, m.* [*unus a color*] jednobarevný *O*.

**ūnicornis**, *e* [*unus a cornu*] jednorohý; subst. mask. jednorozec, spec. nosorožec; - < pohádkové zvíře >.

**ūnicus**, *a, um* [*unus*] **1** jediný, jedinký, samojediný: *qui me unum atque unicum amicum habuit Ct; unica spes L; u. filius i* subst. *unicus T* jediný syn **2** jedinečný význ. obzvláštní, neobyčejný, vzácný, výtečný: *unicum exemplum L; ob unicum nobilitatem L; unico gaudens marito H; puer unice O* miláčku.

**ūniformis**, *e* [*unus a forma*] (vl. mající jediný tvar) jednoduchý, prostý; - < *u. vestis* stejnokroj >.

**ūniformiter**, *adv.* [*uniformis*] jednoduše, jednotně.

**ūnigena**, *ae* [*unus a gigno*] **a** mask. sourozenec, fem. sourozenka: *Memnonis u. Ct* (t. j. Zefyros) **b** jednorozený, přenes. jedinečný *C*.

**ūnigenitus**, *a, um* [*unus a gigno*] jednorozený.

**ūnimanus**, *a, um* [*unus a manus*] jednoruký *L*.

**ūniō**, *ōnis, f.* [*unus*] jednotka; jednota, sjednocení.

**ūnitās**, *ātis, f.* [*unus*] jednotnost, jednota *Ct*; jednotka.

**ūniversālis**, *e* [*universus*] povšechný, obecný.

**ūniversāliter**, *adv.* [*universalis*] obecně, vůbec.

**ūniversē**, *adv.* [*universus*] obecně (op. *singillatim, proprie*) *C*.

**ūniversitās**, *ātis, f.* [*universus*] **a** všeobecnost, veškerenstvo, souhrn: *rerum u.* = spec. *u. C* vesmír, svět

**b** celek (op. *partes*) *Pn*; - < universita >.

**ūniversus** (starší **ūnivorsus**), *a, um* [*unus a verto*] vl. k jednomu obrácený, v jedno spojený (s jinými) **1** veškeren, všechen, celý (op. *singuli, pars*): *universa res publica S; universos Ephesios esse morte multandos C; universae rei dimicatio L* (o všechno =) rozhodný = *universa d. L*; spec. světový, všehomíra: *quin ex universa mente animos haberemus C*; subst. **ūniversum**, *i, n.* veškerenstvo, celek, spec. vesmír, svět **2** obecný, celkový, povšechný, společný (op. *proprius*): *in hac confusa atque universa defensione C*; leckdy lze přeložiti příslovečnými výrazy obecně, vůbec, vcelku: *de universa philosophia satis dictum est C*; - **in ūniversum** význ. adv. vcelku, vůbec *LT*.

**ūnivira**, *ae, f.* [*unus a vir*] žena jednoho muže (= jednou vdaná).

**unquam** viz *umquam*.

**ūnus**, *a, um* (gen. sg. *ūnūs*, básn. též *ūn us*, jednou *ūnī Ct*; dat. sg. *ūnī*), čísl. zákl. [starolat. *oinos*; srov. oἷνῃ (jednička na kostce), pod. oἷος, čes. jed-in-ý] jeden (*ex, de*, někdy též gen. part. z...)

**1** *u. et alter, u. aut alter, u. alterve* jeden a druhý, jeden nebo dva, též neurč. význ. několik (málo); *ad unum omnes* všichni do jednoho, všichni bez rozdílu, pod.

*exosus ad unum Troianos V*; pl. u slova pomnož. a básn. pl. *ut una castra facta ex binis viderentur Cs; satis una vidimus excidia V* **2** jediný, toliko (pouze, jen) jeden (klas. zř. zesíleno slovy *modo, tantum, solum, solus*): *partem damnatur in unam O*; leckdy překládáme adv. jedině, toliko, pouze: *cum in una virtute omnis spes consisteret Cs* jedině ve statečnosti

**3** jednotlivý: *unus quisque n. ūnus-quisque, unumquodque, unumquidque* (subst.) a *unumquodque* (adj.) jeden každý; *nemo u. žádný* jednotlivec: (*Bibulo*) *mortuo ad neminem unum summa imperii rediit Cs; nemo u. satis dignus regno visus est L* **4** jeden (a týž), týž, stejný **a** *u. et idem; in rectum aut uno flexu* (v. t.) *dextros agunt (equos) T* stále

týmž, jednoduchým; *uno tempore* = současně, najednou, zároveň (viz i níže);

básn. *aestuat uno in corde pudor mixtoque insania luctu V* (m. *unā*) zároveň; *non voltus, non color u. mansere V; facies non omnibus una O*; jednotný: *simplex et unum H*; společný: *his amor u. erat V* vzájemná **b** subst. ve spojení **in unum** *a* na jedno místo = *in unum locum: in unum convenire, cogere S, venire V, comportare H*  $\beta$  metaf. jednotně, svorně: *in unum consulere T* **c** adv. *unā* (vl. abl. sg. fem.) spolu, zároveň *a* o místě na jednom místě, pohromadě: *puer u. stabat O* vedle  $\beta$  o čase současně  $\gamma$  o společnosti společně, pospolu: *u. cum alio* **5** metaf. jedinečný, vynikající (k zesilování stupně vlastnosti, zejm. superl., i děje), překl. ob. nad jiné, daleko, obzvláště *a u. ei fuit carissimus N; aegritudinem, unam rem maxime detestabilem C; felix una ante alias V* **b** *qui u. eminent inter omnes C; Miltiades cum u. omnium maxime floreret N* nade všechny; *Carthago, quam Iuno fertur terris magis omnibus unam coluisse V*; abs. *Nautes, unum Pallas quem docuit V* **6** neurč. *uno tempore accidit Cs* jednoho času, jednou; význ. některý, nějaký, někdo: *tamquam u. manipularis C.*

**ūnusquisque** viz *unus* 3.

**ūpilīō** viz *opilio*.

**Ūrania**, *ae* n. **Ūraniē**, *ēs*, *f.* [Οὐρανία = ‚Nebeská‘] *Musa hvězdářství a počtářství.*

**urbānē**, adv. [*urbanus*] vl. městsky; přenes. **a** způsobně, zdvořile, uhlazeně, jemně, vybraně **b** duchaplně, vtípně **c** šp. sm. uličnický, neslušně: *se contumaciter urbaneque vexatum esse var. C.*

**urbānitās**, *ātis*, *f.* [*urbanus*] **1** život v městě, spec. velkoměstský život: *desiderium urbis et urbanitatis C* **2** meton. **a** způsobnost, zdvořilost, uhlazenost, jemnost, uhlazené (jemné) chování, elegance, vkus; = o řeči městský ráz mluvy, městská mluva: obr. *urbanitate colorata oratio C* městským náterem **b** duchaplnost, vtípnost, vtíp **c** šp. sm. vtípkování: *sī senatum deceret u. Pn*; uličnictví: *vernacula utebantur urbanitate T* dělali vtípy jako doma na ulici.

**urbānus**, *a, um* [*urbs*] **1** městský, v češt. leckdy podřad. města, v městě, z města a p. (op. *rusticus*) **a** *urbana plebs T; praetor* (v. t.) *u.; urbana praedia C* u města **b** spec. týkající se hlavního města (Říma), v hlavním městě, v Římě: *urbanas res commodiorem in statum pervenisse Cs; retineri urbano motu Caesarem Cs; urbana gratia dignitasque Cs* oblíbenost a vliv v městě, u (městského) lidu; *amicis urbana officia praestitit N* **c** subst. **urbānus**, *ī*, *m.* obyvatel města, měšťan, měšťák, pl. též městský lid: *quem (secessum) tu nimis u. es nisi concupiscis Pn* zarytý měšťák **2** meton. **a** (op. *bellicus*) dějící se v městě, domácí, vnitřní, neválečný, civilní: *id ipsum est gestum consilio urbano sine exercitu C* ‚vnitřní politikou‘; *multae res exstiterunt urbanae maiores quam bellicae C* v míru; *ut in consiliis militiae, ita in rebus urbanis T* **b** městský, velkoměstský; způsobný, zdvořilý, uhlazený, jemný, elegantní, vkusný; o řeči ‚spisovný‘, správný **c** duchaplný, vtípný: *qui in senatu dicax et u. et bellus est Pn* je samý hovor, vtíp a šprým **d** šp. sm. pouliční, dotěrný, smělý: *u. scurra H; frontis urbanae praemia* (v. t.) *H.*

**urbicus**, *a, um* [*urbs*] městský, týkající se města (Říma).

**Urbīnum**, *ī*, *n.* město v sev. Umbrii, nyn. Urbino; adj. **Urbīnās**, *ātis* urbinský, z Urbina, subst. mask. Urbiňan.

**Urbīus clīvus** ulice v Římě, která vedla ze Subury na Esquilinus *L.*

**urbs**, *urbis*, *f.* město (zejm. větší a opevněné), velké město **a** *ea tanta est u., ut ex quattuor urbibus maximis constare dicatur C* o Syrakusách; *u. Athenae*; básn. s adj. *u. Troiana V* n. s gen. detem. *u. Troiae V*; = básn. o táboru *Aeneas urbe et sociis et classe relicta sedem petit Euandri V*; = metaf. *urbem philosophiae proditis, dum castella defenditis C* hlavní tvrz. . . . pevnůstky **b** spec. hlavní město římské říše, Řím: *conditor urbis O* o Romulovi; *ad urbem esse CsS* státi (čekati) před Římem (o vojevůdci, který čekal na rozhodnutí o svém triumfu a nesměl vkročiti do města, aby nepozbyl imperia)

**urceātim**, adv. [urceus] po džbánkách: meton. význ. obyvatelé města, měšťané.

**urceātim**, adv. [urceus] po džbánkách: obr. u. *plovebat Ptr* lilo se jako z konve.

**urceus**, *i*, *m*. [srov. *orca*, *urna*] džbán, džbánek.

**ūrēdō**, *inis*, *f*. [uro] **1** (obilní) sněť **C** **2** palčivost: *flammae u. Ap*.

**urgeo** (psáno též méně spr. **urgueō**), *ēre*, *ursi*, — tisknouti, tísni, tlačiti; svíratí, mačkati; naléhati (alqm na někoho), doléhati, dotírati; odt. stíhati **1** vl. **a** u. *saxum O* tlačiti, strkatí; *quis te puer urget H* k sobě tiskne; *pars in fossas urgente ruina volvitur V* stržena pádem (navzájem); básn. *Iason urget equos O* žene (= řídí); obr. *Aeneas pedem pede fervidus urget V* stíhá; u. *forum C* nehýbati se z fora; *altum semper urgendo H* (vl. tlačí se =) spěchaje na širé moře **b** spec. vojen. *a maiore vi hostes urgent S* doléhají, dorážejí **β** přenes. *urgebat Arcesilaus Zenonem C*; *urges me meis versibus C*; — na soudě *male administratae provinciae* (gen. crim.) *urgebatu* **T** byl stíhán pro... **2** metaf. **a** význ. tížiti, trápití, týrati: *quanto maerore urgeat, vides C*; *ferro an fame acrius urgeat, incertus sum S* co mě krutěji tísni; *oculos stupor urget V* tíží; *Quintilium perpetuus sopor urget H*; *tu semper urges flebilibus modis Myster H* (t. j. nedopřáváš mu klidu); pod. *desine meum lacrimis u. sepulcrum Pp* **b** význ. naléhati, nutiti, doháněti; spěchati, chvátati, kvapiti (abs. i alqd s něčím): *quid urges? O*; *nilhil urget C* nic to nespěchá; *maius opus urget O* naléhá; *abrupti dissimulationem Silius urgebat T* naléhal, aby...; *urgendo trahendove bello T* **c** státi na něčem neupouštěti od něčeho: *pars hominum urget propositum H* **β** pilně konati, hleděti si něčeho, namáhati se, lopotiti se něčím: *vestem u. V* pilně pracovati o rouchu; u. *arva H*; *durum terrae rusticus urget opus Tb*; *hoc Celer urget opus O*; s inf. *urges submovere litora H* **γ** spec. dávatí důraz na něco, zdůrazňovati, důrazně vytýkati: *ius Crassus urgebat, aequitatem Antonius C*; s ak. c. inf. *urgetis hominum*

*esse istam culpam C* **d** **a** o místech svíratí význ. přiléhati, sousediti, hraníči, dotýkati se: (*locum*) *urget utriusque latus nemoris V* **β** časově blížiti se, nastávati: *urgebant comitia C*.

**Urgulānia**, *ae*, *f*. vlivná žena za vlády Tiberiovy, přítelkyně Livie Augusty **T**.

**ūrīna**, *ae*, *f*. [srov. ούρον, ούρέω] (pův. voda) moč.

**ūrīnātor**, *ōris*, *m*. [urīnor] potápěč.

**ūrīnor**, *ārī*, *ātus sum* [urīna] potápěti se, ponořovati se (pod vodu).

**Ūrios**, ak. *on* [ούριος] řec. příjmení Diovo jako dárcce příznivých větrů.

**urna**, *ae*, *f*. [z \*urc-nā, srov. urceus] nádoba, vědro, džbán, konev, hrnec **1** vůb. *aquae non ditior u. H* (t. j. není o nic plnější = je tam také nedostatek vody); u. *argenti H* s penězi; básn. atribut říčního boha **V**, souhvězdí Vodnáře **O** **2** spec. **a** popelnice **b** osudí, urna **a** k losování zejm. při volbách a věštěn: *urnam movere VH* trásti osudím (t. j. míchati losy); obr. osudí s losy osudu jednotlivých lidí, atribut Sudiček n. nejvyššího boha: *omne capax movet u. nomen H*; — meton. význ. losování, rozhodnutí (volba losem): *Marcellus urnam postulabat T* **β** při hlasování zejm. na soudech; — meton. význ. hlasy, výsledek hlasování: *senatorum u. copiose absolvit C*; význ. soud: *Cervius leges minitatur et urnam H*.

**urnula**, *ae*, *f*. [urna] nádobka, džbáneček, hrníček; popelnice.

**ūrō**, *ere*, *ussi*, *ustum* [z \*eusō, srov. εύω] pálití, žhnouti, žíci **1** vl. **a** *aēr ustus O* rozpálený; *guttura usta O* žhavé; — v lékař. *in corpore si quid est, quod noceat, id uri secarique patimur C* vypalovati; — o vypalované malbě vypalovati: *picta coloribus ustis puppis O*; *tabulam coloribus u. O* **b** zapalovati, zažihati; spalovati, pálití: *vestras spes* (t. lodí) *uritit V*; *uret ignis Iliacas domos H*; zejm. vojen. *Gallia exhauritur, vastatur, uritur C*; *vastare, u.*, *trahere praedas T* **2** přenes. **a** **a** o mraze *nec nova per gelidas herba sit usta nives O*; *venatores in montibus uri se patiuntur C* = mrznou **β** sm. vysoušeti: *urit campum seges lini V* **b** pálití = způsobovati palčivou

bolest *a sitis urit guttur* *O*  $\beta$  sm. tlačiti, hnísti: *si te gravis uret sarcina* *H*; *urit lorica locertos* *Pp*; *calceus, si minor (erit), uret* *H*  $\gamma$  zpražiti, mrskati, šlehati: *uri virgis* *H*; *loris non ureris* *H* (za to tě nepálí hřbet od biče **c** duševně zej. vášní páli, mučiti, rozněcovati žár (vášně) v někom: *id, quod invidiā urit (sc. te)* *L*; (*Venerēqi*) *urit Iuno* (pomýšlení na Junonu) *V*; zej. o lásce *amor urit alqm* *VH* láska páli = hoří v někom = někdo plane láskou: *Amore, qui me expetit in pueris aut in puellis* *u. H* aby ve mně vzněcoval žár lásky k...; pass. *uri* hořeti, planouti vášní, zej. láskou: *quid in hospite* (láskou k...) *ureris* *O*; s ak. vnitř. *vacui sive quid urimur* *H* ať lásky prost, ať zamilován **d** páli význ. trápit, sužovati, tížiti, tísniti: *eos bellum urebat* *L*; *pestilentiā urentis urbem atque agros* *L* zuřícího v...; obr. *urit fulgore suo qui... H* páli (sm. jest nepřijemný).

**ursa**, *ae, f.* [*ursus*] medvědice; vůb. medvěd; = metaf. souhvězdí Medvěda (buď Velkého n. Malého).

**ursus**, *i, m.* [srov. ἄρκτος] medvěd; meton. *media inter carmina poscunt aut ursum aut pugiles* *H* t. j. medvědí štvani.

**urtica**, *ae, f.* kopřiva, žahavka.

**ūrus**, *i, m.* [slovo germán., srov. něm. Auer, Ur] tur, buvol, zubr.

**Uscāna**, *ae, f.* město ve vých. Illyriu; odt. **Uscānēnsēs, ium, m.** Uskaňané, obyvatelé Uskaňy *L*.

**Ūsipetēs, um n. Ūsipī (Usipiī), ōrum, m.** germánský kmen na pravém břehu dolního Rýna.

**ūsitātē**, adv. [*usitatus*] obyčejným způsobem; obvykle, obyčejně.

**ūsitātus, a, um** [*usitor* (frequ. od *utor*)] často užívaný, obvyklý, obyčejný; běžný, obecný.

**uspīam**, adv. neurč. někde, kde [ob. v klad. větách, srov. *usquam*].

**usquam**, adv. **1** někde, kde (ob. ve výrazech zápor. n. záporného sm., ve větách podm. a táz.); při záporu nikde: *neque u. a nikde*; = přenes. význ. *ulla in re: neque u. nisi in avaritia nobilitatis spem habere* *S* a nikde = v ničem **2** nekam;

*neque u. a nikam: neque* (význ. *neve*) *u. a se deflecteret oculos* *L*; básn. (*formica*) *non u. prorepit* *H* nikam.

**usque**, adv. [srov. *quisque*] **1** abs. veskrze, v jednom kuse, pořád, ustavičně, stále, neustále (ob. o čase): *illa (ornus) u. minatur* *V*; *u. sequar te* *H*; (*hunc serpentem*) *u. nota visu, ut cognoscere possis* *O* = dobře **2** s výrazy příslov. až (o místě, čase n. stupni) **a** a s předlož. pády (*ab* též *ex* o východišti, *ad* n. *in* o cíli): *ab imis unguibus u. ad verticem summum* *C*; *u. ad hanc diem* *C* až dodnes; *u. ab* o čase až od = již n. hned od: *u. ab heroicis temporibus* *C*; *u. a proavis* *O*; *u. ad culpam ignarus* *T*; = básn. a pozd. stává *u.* po předložce (bývá psáno též dohromady *adusque, inusque, abusque*): *Siculo ab u. Pachyno* *V* až (hned) od...; *supremum vitae tempus ad u. meae* *O*; *Oceano ab u. T*  $\beta$  s pády prostými *Romam u. C*; (*caespes*) *pectoris u. adcreverat* *T*  $\gamma$  neklas. význ. předl. s ak. až po: *Indi corpora u. pedes carbaso velant* *Cr*; *corpus u. harena penetraverat* *Cr* **b** s příslovci a příslov. větami *u. eo (adeo)* až tam, až potud **a** o místě tak daleko  **$\beta$**  o čase tak dlouho (... *quoad, dum, donec* až...): *u. eo animadverti eum iocari, antequam Chrysogonum nominavi* *C* tak dlouho... až (dokud ne); *u. (stále) crescā laude nova, dum Capitolium scandet pontifex* *H*  $\gamma$  o stupni tak daleko, tak velice, (až) do té míry, tou měrou (... *ut* že): *qui u. eo de suis rebus scribi cuperet, ut... C; totis u. adeo turbatur agris* *V*; se záp. *u. eo non... do té míry ne... = tak málo: u. eo quid arguas non habes, ut... C; u. adeo nulla est sincera voluptas* *O*; = *inde u. repetens* *C* až odtamtud; *quo u.* časově až pokud = jak dlouho ještě; *sed vocat usque suum, quā pōpulus limitibus refugit iurgia* *H* (*usque* patří ke *qua*) (všechno) až potud, kde...; **usque quāque** viz násl.

**usque-quāque**, adv. všude, přenes. vždy a vsude, ve všem: *aut undique religionem tolle aut u. conserva* *C*; *an hoc u. (sc. est), aliter in vita* *C*.

**Ustica**, *ae, f.* návrší v Sabinsku blíž Horatiova statku *H*.



**ustilō** viz *ustulo*.

**ustor**, *ōris*, *m.* [*uro*] spalovač mrtvoly,  
**ustulō** (*n. ustilō*), *āre, āvī, ātum* [*uro*]  
spáliti *Ct*.

**1. ūsū-capiō**, *ere, cēpī, captum* *t. t.*  
právn. (nerušeným) užíváním (po zá-  
konitou dobu, a to podle Ulpiana při věcech  
movitých jednoho roku, při nemovitých dvou  
let) **nabýti** něčeho jako vlastnictví, **vy-  
držeti** něco (právním časem), **nabývati**  
něčeho prodlením: *quoniam hereditas usu  
capta esset C*; obr. *quod Hannibal iam  
velut usu cepisset Italiam L*.

**2. ūsūcapiō**, *ōnis*, *f.* [viz předch.] **vy-  
držení** něčeho, **nabytí** něčeho vydržením  
(prodlením): *u. fundi non a patre re-  
linquitur, sed a legibus C*.

**ūsūra**, *ae, f.* [*utor*] **1** **váb.** užívání,  
požívání něčeho, **požitek**, **braní** požitku  
z něčeho: *u. vitae C*; *unius usuram horae  
gladiatoris isti non dedissem C* lhůtu; *u.  
falsi gaudii C* **2** *spec.* **a** užívání půjče-  
ných *n.* vypůjčených peněz, **půjčka**,  
**vypůjčka**: *cum senatus usurā publicanos  
saepe iuvisset C* **b** *meton.* **úrok**, **úroky**:  
*certare (v. t.) cum usuris fructibus praedi-  
diorum C*.

**ūsūrpātiō**, *ōnis, f.* [*usurpo*] užívání,  
používání, upotřebování **a** *vocis u. L*  
**b** **konání**, **vykonávání**, **provádění**: *u.  
iitineris L*; *u. et renovatio doctrinae C*  
**pěstování** **c** **přivádění** k platnosti,  
**uplatňování**: *mentio atque u. civitatis  
C* = **dovolávání** (se); (*comitiis*) *ad spe-  
ciem atque ad usurpationem vetustatis  
adumbratis C* (k **podržení** =) **podle**  
**starého zvyku**.

**ūsūrpō**, *āre, āvī, ātum* [*usus a rapio*]  
**vl.** užíváním **bráti** v držení **1** **váb.**  
**užívati**, **upotřebovati**, **používati**,  
**požívati**, **využívati**: *hoc genus poenae  
saepe in improbos cives esse usurpatum  
C*; *u. otium post labores T* **2** *spec.* **a** **uží-  
vati** slova *n.* řeči, **říkati**, **pronášeti**:  
*Graecum verbum (t. ἀπρηστία) usurpavi  
C*; *quam crebro usurpat, et consul et  
Antonius C*; *u. vocem L*; - *odt.* (v **ho-  
voru**) **jmenovati**, **připomínati**: *Lae-  
lius, qui Sapiens usurpator C*; (*via*) *nunc  
crebro usurpat C* často se **jmenuje** =  
často se o ní **mluví** **b** **užívati** v **jed-  
nání**, **projevovati**: *zeugm. modo comita-*

*tem et temperantiam, saepius vinolentiam  
ac libidines usurpans T* projevuje...  
hověje; **vykonávati**, **prováděti**, **dě-  
lati**: *officium u. C*; (*Germanicus*) *multa  
in vulgus grata usurpavit T* **c** **přiváděti**  
k platnosti, **uplatňovati**: *multis of-  
ficiis usurpata et comprobata cognitio C*;  
*cum usurparet nomen civitatis C* **snažil**  
**se uplatniti** = **dovolával** se **jména**;  
*hodie quoque usurpatur idem ius vi* (pů-  
vodní platnost, význam) *adempta L*  
**přichází** k platnosti **3** **zabírati**, **osobo-  
vati** si, **přivlastňovati** si, **přikládati**  
si; **domáhati** se něčeho **a** *id, quod po-  
puli est, repetimus atque usurpamus L*;  
*id unum ex publicis muneribus u. T*; *u.  
hereditates T* **nabývati** **b** *spec.* **neprá-  
vem**, **násilím** **zabírati**: *usurpata conce-  
dere T* **úohvati**.

**ūsus**, *ūs, m.* [*utor*] **1** užívání (*al-  
cis rei něčeho*), používání, užití, upotře-  
bování; **zacházení** s něčím **1 a** *ut om-  
nis u. navium eriperetur Cs*; *usu rerum  
necessariorum spoliari Cs* = **nutných**  
**potřeb**; *sine militis usu O* = **bez vojska**;  
*u. commerciorum T* **obchodní styky**;  
*propter lini inopiam atque eius usus in-  
scientiam Cs* **neznalost** jeho **zpracování**;  
*(naves) non eundem usum celeritatis ha-  
bebant Cs* **neměly** **touž** **rychlost**; *usui*  
(*dat. účink.*) *esse vl. býti* k užívání = **býti**  
v užívání, **býti** **užíván** (nahrazuje *pass.* k  
*utor*, ale viz i níže): *fregit anulum, ne mox  
usui esset ad facienda pericula T*; *básn.  
pervius (v. t.) u. tectorum inter se V*; *si  
das usum mihi nominis huius O* **dovo-  
luješ** **užívati** **jména**; *nec casiā corrup-  
pitur u. olivi V* užívání **oleje** = **olej**  
(jehož se užívá); se **záměnou** *epitheta*  
*purpurarum sidere clarior u. H* užívání  
(= **nošení**) **purpuru** **zářnějšího nad**...  
**b** *spec. t. t. právn.* **nerušené** užívání něčeho,  
**jmž** po **zákonitě** **době** **nabýval** **uživatel**  
**vlastnického práva** (srov. *usucapio*), **odt.** **vy-  
držení**, **prodlení**: *u. et fructus n.* *asynđ.*  
**ūsusfructus** viz *fructus*; *Servius usu reg-  
num possederat L*; *quaedam mancipat u.  
H*; obr. *pro munere poscimus usum O* (**do-  
časný**) **styk** **2** **vykonávání**, **provozo-  
vání**, **konání**: *usu cotidiano ac exercitati-  
one Cs* **cvičením** **každodenně** **konaným**;  
**výkon**, **čin**, **činnost**: *u. forensis C* **3 a**

předm. os. zacházení, obcování, stykání, styk, známost (*alcis* s někým): *domesticus* u. *et consuetudo* (v. t.) C; *fuge coniugis usum* O; (*Flacco*) *propior cum Tiberio* u. *erat* T II meton. 1 praxe a zkušenost; zběhlost, obratnost, cvik; znalost; umění (abs., *alcis rei* v něčem): u. *magister egregius* Pn; *seris venit* u. *ab annis* O; *nullius usūs imperator* Cs naprosto nezkušený; vojen. u. *ac disciplina* Cs výcvik a kázeň; s gen. obj. u. *belli*; u. *nauticarum rerum* Cs; *nandi* u. T umění plovati b zvyklost, zvyk, obyčej: u., *quem penes est norma loquendi* H; *est Capitoni in usu claros viros colere* Pn c meton. skutečnost: ob. *usu venire* (ve skutečnosti) stávají se, přiházeti se 2 potřebnost a upotřebitelnost, služba, prospěch, užitek (*alcis rei* něčeho, z něčeho), zisk, výhoda, přednost, pl. (užitečné) služby: *usui* (dat. účink.) *esse* býti ku prospěchu, k užítku, hoditi se; *nulli usui esse* nebýti k ničemu; *ex usu alcis* (*est, accidit*) ku prospěchu, k užítku, s prospěchem; (*partem Numidiae*) *specie quam usu potior* S skutečnou cenou; *aliquis malo fuit* u. *in illo* O; básn. *pinus baculi praebeuit usum* O konala službu holi; *quis tuus* u. *erat* O z tebe; *qui Caesarem per honorem aut varios usus* (služby) *sectantur* T; = síla, účinek: *quis* u. *quoque sit in folio* O b potřeba, nutnost: u. *est* (*adest, venit*) buď potřeba jest, vyžaduje n. básn. jest potřebí (*alcis rei* n. re něčeho); *usui* (dat. účink.) *esse* býti k potřebě, potřebný; *res, quae ad bellum usui sunt* Cs = u. *belli* NS válečné potřeby; *ea, quae ad usum navium* (gen. subj.) *pertinent, providere* Cs; (*pars umida*) *versa est in corporis usum* O = v maso; *nunc viribus* u. (*est*) V; *nec facis* u. *erat* O.

**ūsus-frūctus** viz *fructus*.

**ūsū-venit** viz *usus* 2 a γ.

**ut** a zesílené **uti**, adv. a spojka [snad z \**uta*, srov. *ita*] I jak 1 o způsobu a tázací a přímo ob. básn. podle konvers. mluvy *ut valet?* H; *ut Nasidieni iuvit te cena?* H; *ut sese res habent?* L β ob. nepřímou videtisne, *ut eos agitent Furiae* C b zvolací *quae sunt in eum congesta, ut susti-*

*nuit . . . ut contempsit* C; *ut melius, quidquid erit, pati* H = oč lépe c relat. jak, jako, jakož, jakožto; z rozlič. syntakt. platností zejm. o. přirovnávací; buď s korrelat. *ita, sic* (*item, eodem modo* a p.) n. abs. (přirovnává co do způsobu, kdežto *tam* — *quam* co do stupně): *faciam, ut potero* C; zkrác. *ut qui* = *ut is, qui: te semper colam ut quem* (= *ut eum, quem*) *diligentissime* C co nejhorlivěji; *ut qui* s konj. význ. odův. jako člověk, který = ježto (= klas. *quippe qui*): *ut qui neque populi iussu neque auctoribus patribus regnaret* L; i samo *ut* druhy jakožto: *ut neque planis porrectus spatiis* H; *ut avarus* H z lakoty; = *ut quisque . . . ita* se superl. jak kdo . . . tak se superl. = ob. čím kdo . . . tím s kompar.: *ut quisque est vir optimus, ita difficillime . . . suspicatur* C čím lepší . . . tím nesnadněji; pojem superl. bývá vyjádřen i jinak: *ut quisque aetate antecedit, ita sententiae principatum tenet* C; = o přirovnání subjektivním jakoby: *nuntius ut re imperfecta redit Gabios* L; = spec. v zařikání (tak) jako, jako že: *nec me vis ulla volentem avertet . . . ut sceptrum hoc numquam fundet virgulta* V; = význ. připoušt. *ut . . . ita* (*sic*) jakkoli . . . přece = *sice . . . ale: ut quaedam, sic non manifesta videri forma potest hominis* O; = význ. odpor. *ut aliorum meditatio in posterum valescit, sic Haterii canorum illud cum ipso extinctum est* T (význ. kdežto . . .) β o vztahu vůb. *Themistocles, ut apud nos, perantiquus, ut apud Athenienses, non ita sane vetus* C podle nás . . . podle Athéňanů; = leckdy význ. omezovacím: *patre usus est, ut tum erant tempora, diti* N na tehdejší doby; *ad magnam deinde, ut in ea regione, urbem pervenit* Cr k velkému na tu krajinu; *multum, ut inter Germanos, rationis ac sollertiae* T mnoho na Germány; = význ. odůvodňovacím: *magnifice, ut erat copiosus, convivium apparat* C jak byl zámožný = podle n. při své zámožnosti; *aiunt hominem, ut erat furiosus, respondisse* C ve své zuřivosti γ uvádí příklad jako (ku příkladu, na příklad), na zač. věty tak jako, tak (na příklad): *dixerat aliquis leniorem sententiam, ut M. Mar-*

*cellus Cs*; o příkl. pomýšleném *ut si: ut si praedonibus pactum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus est C*; - uvádí skutečnost k předcház. možnosti jakož (také, vskutku a p.): *si virtus digna est gloria-tione, ut est C 2* o čase **a** *ut n. ut primum* ob. s ind. perf. jak, jakmile: *homo, ut haec audivit, exarsit C b* jak = (od té doby) *co: ut ab urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin . . . C c* jak = když, při opětvání kdykoli: *ut Hortensius domum reducebatur, fit obviam Curio C*; často *ut quisque* s ind. imperf. n. plusqpf. = jak který, kdykoli který: *ut quidquid adprehenderam, statim accusator extorquebat e manibus C 3* (básn. ž.) o místě kde: *in extremos Indos, litus ut tunditur undā Ct*; *ire praecipitem in lutum, totius ut lacus lividissima est vorago Ct II* spojka s konjunkt. **1** ve větách přacích (= klas. *utinam*) kěž: *Iuppiter pater, uti tu signa nobis adclarassis L*; *quod ut o potius formidine falsa ludar V*; *cautius ut velles te credere Marti V 2* ve větách účelových v nejširš. sm. (vlastních účel., rozkazovacích, snahových, přacích, obavných) s konj. praes. n. imperf. aby (zápor *ne*, ž. *ut ne*): *depugna, inquis, potius quam servias, ut quid (sc. fiat)? si . . . C* k čemu, proč **3** ve větách účinkových a určovacích že, aby (zápor. *ut non*): *est ut viro vir latius ordinet arbusta sulcis H* jest = stává se, může býti, že . . . **4** ve větách připouštěcích ať, třeba, kdyby i, byť i: *ut desint vires, tamen est laudanda voluntas O 5* v otázkách, značících podiv n. nevoli že (by), aby: *te ut ulla res frangat? C*.

**ut-cumque**, adv. neurč. **1** relat. **a** jakkoli, kterakkoli = ať . . . jakkoli: *u. erit, iuvabit tamen . . . consuluisse L* ať bude jakkoli; význ. připoušť. *pater infelix, u. ferent ea facta minores V* jakkoli; *u. se ea res habuit T*; nejširš. význ. o místě, času i zpās. *ibimus, u. praecedes H b* (podle toho) jak, jak jen: *u. moderatus sit aër, ita pueros animari C*; *montani concursabant, u. locus opportunitatem daret L 2* abs. jakž takž, nějak, tak nebo onak: *gaudentes u. composita cum Philippo pace L*; *cetera u. facilius*

*dissimulari T*; *coniunx gravida primam u. fugam toleravit T*.

**utei** arch. = *uti*, viz *ut*.

**ütens, entis** [utor] vl. užívající: *utentior sane sit, honestior quo modo? C*, více užije'.

**Ütens** n. **Ütis, entis, m.** řeka v Gallii předpádké, vlévající se do moře Jaderského blíže Ravenny *L*.

**ütensilia, um, n.** [utensilis od utor] potřebné věci, potřeby (náradí, potrava a p.).

**ütentior** viz *utens*.

**1. uter, utris, m.** (kožený) měch zejm. na tekutiny, na syké věci a plovací: obr. *tumidis infla sermonibus utrem H* o nadutém domýšlivci.

**2. uter, utra, utrum** (gen. sg. *utrūs*, básn. též *utrūs*, dat. *utrī*) [m. \**cuter* z \**quateros* (srov. *qui* a p.), srov. *πότερος*, čes. 'který' ] který, kdo ze dvou osob n. věcí **1 a** tázací *u. nostrum popularis est? tunc an ego? C*; *ut, in utram partem (flumen) fluat, iudicari non possit Cs*; pl. o dvou stranách n. skupinách: *utros eius habueris libros (duo enim sunt corpora) an utrosque, nescio C*; o vzájemnosti mezi dvěma *quaerere, u. utri insidias fecerit C* kdo druhému; *u. utri anteferendus videretur Cs* komu před druhým **b** vztahné *utrum placet, sumite L 2* neurč. jeden (ze dvou): *si u. volet C*; *horum utro uti nolumus, altero est utendum C*. Adv. *utrum, utro* v. t.

**uter-cumque, utra-, utrum-** neurč. kterýkoli, kdokoli ze dvou osob n. věcí.

**uter-libet, utra-, utrum-** kterýkoli, kdokoli ze dvou osob n. věcí, jeden nebo druhý, ten neb onen: *eos consules esse, quorum utrolibet duce bellum Etruscum geri recte possit L*.

**uter-que, utraque, utrumque** (gen. sg. *utrūsque*, básn. též *utrūsque*, dat. *utrīque*) [srov. *quisque*] oba, obojí, ten i onen, jeden i druhý (samostatně a zvlášť, srov. *ambo*) (subst. n. adj.): *sive Sulla sive Marius sive u. civile bellum optavit C*; *utraque (familia) suum retinebat ordinem N* obě rodiny podržovaly; - zejm. *utraque fortuna* (t. j. štěstí i neštěstí); *in utramque partem disputare* (v. t.), *dicere*; *u. polus O* (sever i jih); *litora*

*sub utroque iacentia Phoebus O* = pod východním i západním sluncem = na východě i na západě; *u. Neptunus Ct* = na východě i na západě; *u. Poenus H* (v Africe i v Hispanii); *sermones utriusque linguae H* (latinského i řeckého); = zř. přísudek v pl. s vazbou podle smyslu: *ut utraque (navis) ex concursu laborarent Cs*; *u. cum illo inimicitias exercebant S*; *u. opibus pervigueret T*; u *C* jen ve větách připojených *cum u. me in-tueretur seque ad audiendum significarent paratos C*; = s gen. part. u zájmen *u. nostrum id sibi suscipiendum putavit C* (my) oba jsme mysleli, že . . .; *utraque harum rerum C*; ale u neuter souřadně *hoc (quod, id) utrumque*; = pl. ob. u slov pomnožných, o stranách a skupinách *utraeque litterae* oba dopisy; *binos (scyphos) habebam, iubeo promi utrosque C*; = o vzájemnosti *ut locum medium utriusque colloquio deligeret Cs* k vespolečné rozmluvě; *cum u. utriusque esset exercitus in conspectu Cs* obě vojska byla si navzájem . . .; *utri-que alteris freti S* jedni i druhí, podporující se vespolek. Adv. *utroque* v. t.

**uterus, ů, m. 1** břicho, břišní dutina, život **a** *per uterum perque ilia venit arundo V* **b** spec. život mateřský, děloha, „luno“ *a laborantes utero puellae H* = pracující k porodu **β** meton. plod života, dítě: *subiectus servitio uxoris u. T*; kolekt. děti, potomstvo, „rodina“: *uteri pars septima nostri O* **2** metaf. o věcech břicho, dutina: *naves lato utero T*.

**uter-vīs, utra-, utrum-** vl. který (ze dvou, z obou) chceš, kterýkoli z obou, jeden nebo druhý, ten neb onen; odt. i oba: s gen. part. *minus habeo virium quam vestrum u. C* kterýkoli z vás = vy oba.

**uti** viz *ut*.

**Utica, ae, f.** stará tyrská osada na sev. pobřeží afrického sev.-záp. od Kartaginy; adj. **Uticēnsis, e** utický, v Útice; subst. **Uticēnsēs, ium, m.** Utičané, obyvatelé Utiky.

**ūtilis, e** (superl. *utilissimus*) [*utor*] **1** upotřebitelný, vhodný, schopný, dobrý, platný, potřebný (*alci rei, ad rem, zř. in rem* k něčemu, pro něco, na něco):

*fraxinus u. hastis O*; *u. bello, armis O* schopný k válce (ale *deus u. armis O* bůh války; *Curium utilem bello H* dobrého válečníka, vojevůdce); *Ceres mutavit glandes utiliore cibo O* lepší; = užívaný: básn. s inf. *tibia adesse choris erat u. H* píšťaly se užívalo k doprovázení sborů **2** užitečný, prospěšný, výhodný, dobrý: *non u. někdy význ. škodlivý, zhoubný: bis pomis (abl.) u. arbos V* dvakrát nesoucí úrodu ovoce; *utile est s inf.* jest n. bylo by užitečno, ku prospěchu; subst. neutr. *utile* užitečné, užitečná věc; potřeba: *armis aliisque utilibus navis onerat S*.

**ūtilitās, ātis, f.** [*utilis*] **1** upotřebitelnost, vhodnost, schopnost, platnost, potřebnost **2** užitečnost, prospěšnost, výhodnost; užitek, prospěch, výhoda, dobro, zdar: *u. communis N* = *u. omnium L* obecný prospěch, obecné dobro; *utilitates alci praebere C* (dobré, platné) služby; *utilitatibus tuis paruit C* řídil se tvými prospěchy, zájmy = prokázal ti dobré služby.

**ūtiliter, adv.** [*utilis*] užitečně, prospěšně; k užítku, ku prospěchu (*alci* někomu, pro někoho): *utilius starent moenia Phoebi O* bylo by užitečnější, kdyby stály.

**uti-nam,** spojka přací kéž, ať **a** o přání vůbec s konj. praes. n. perf., v češt. indik. *u. tibi istam mentem di duint C*; *ad quam (senectutem) u. perveniat C* kéž dojdete **b** o přání nespl. s konj. imperf. n. plusqperf., v češt. kondicionál *u. me mortuum prius vidisses C* kéž bys byl viděl; někdy lze přel. žel (škoda), že ne . . . s ind. **c** s vynecháním slovesa *habetis sermonem hominis, u. non impudentis C*; *u. coram tecum olim potius quam per epistulas C*.

**1. uti-que** = *et ut(i)* a jak, a aby, a že.

**2. uti-que, adv. 1** vl. jakkoli t. j. buď jak buď, vším způsobem, na všechny způsoby; naprosto, dokonce; jistě: *fabā Pythagorei u. abstinere (iubent) C*; = význ. omezujícím (jistě) aspoň **2** dokonce, obzvláště, zejména.

**Ůtis, ak. Utin** n. *Utim, m.* [OŮτις] vl. Žádný, Nikdo (smyslené jméno, kterým se Odysseus představil Polyfemovi).

〈Ůtopia, ae, f. [z οὐ a τόπος] (vl. nemající nikde místo) jméno vymyšleného ostrova ve spise Tomáše Mora〉.

**Ůtor**, ī, ūsus sum (part. usus často význ. part. praes. užíváje a p.) **1** užívatí (rē něčeho), používatí, upotřebovati, zacházeti s něčím, zabývatí se něčím (často se překládá určitějším slov. podle předmětu) **a** vüb. *cornibus pro poculis u.* Cs místo číší = jako číší; *u. loris O* držeti, vládnouti; *veste Medica u. N* nositi; *alqa domo u. S N* bydleti v domě; *castris u. N* žiti v táboře; *suis finibus atque oppidis u. Cs* zůstati v . . .; *propter linguae Gallicae scientiam, quā multā Ariovistus utebatur Cs* jímž dobře mluvil; *utere generoso sanguine O* prolij; (*Germani*) *eodem victu et cultu corporis utuntur Cs* stejně se živí a strojí; *verbis minoribus u. O* skromněji mluvíti; *militēs largius suo usi S* příliš plýtvavše svým jměním; = s abl. doplňk. *iis turribus propugnaculis* (za . . ., jako . . .) *utuntur L;* *auctore utar Simonide C;* = trans. klas. jen gerundiv. *bona Heraclio utenda ac possidenda tradiderat C* v užívání a držení; zř. s ak. neutr. pronom. *si quid de suis facultatibus u. voluisset N* **b** apožívati, jísti, živiti se něčím, žráti: *lacte u. et herbis O;* *cibo u. N* β užívatí sm. využívatí, těžiti z něčeho: *victoria u. Cs;* *utere sorte* (šťestí) *tua V;* = *hospitio alcis u.* požívati γ řídití se něčím, zachovávatí, dbáti, šetřiti: *consilio* (rady) *alcis u.;* *Massilienses usi Domitii consilio naves expediunt Cs* k radě; *u. legibus Cs, temporibus* (okolnostmi) *N;* = *pace u. Cs* zachovávatí δ o vlastnostech a činnostech užívatí = vykonávati, prováděti; projevovati, osvědčovati, dokazovati, zachovávatí, šetřiti; jednati n. chovati se s . . . (n. adv.): *arrogantiā u. Cs* zpupně se chovati; *celeritate u. N* rychle jednati, vésti si; *fluxa fide u. S* dopustiti se věrolomnosti; *cum iter facerent usi superiorum temporum licentiā Cs* s nevázaností ε o osobách zacházeti (*alqo* s někým), obcovati, stýkati se, žiti; nakládati s někým, chovati se k někomu: *familiariter u. alqo* žiti s někým v důvěrném přátelství; *sociis nostris veluti*

*hostibus, hostibus pro sociis utuntur S;* *quo pacto deceat maioribus* (s velkými pány) *u. H* **2** přenes. míti (často s doplňk. adj. n. subst.) **a** *ad rem frumentariam, qua angusta utebatur Cs* obilí, jehož měl poskrovnu; *u. consilio* míti (pojmouti) záměr, odhodlati se; *optima valetudine u. Cs* těšiti se nejlepšímu zdraví; *honoribus u. S L* zastávati **b** *eo melioribus usuras viris L;* *patre diligente usus est N* měl šetrného otce; *eo velim facili u. possim et bono in me C* chtěl bych, aby byl ke mně . . .; = *alqo teste u. Cs* míti někoho za svědka; *me magistro usus est Pn.* Part. utens j. adj. v. t.

**ut-pôte**, adv. vl. jak (jest) možno = jak není jinak možno: *u. quae excita somno desertam se cernat Ct* vl. jak jest možno při ní, jež probudivši se vidí = když (totiž), ana; odt. ježto, poněvadž; neboť, totiž, an (uvádí důvod n. vysvětlení, vyjádřené větou s qui, cum n. zkrác. partic. a adj.; srov. *quippe*): *ea* (*iudicia*) *nos, u. qui nihil contemnere soleremus, non pertimescebamus C* ježto ze zvyku ničím nepohrdáme; *neque Antonius aberat, u. qui . . . impeditos fuga sequeretur S* an pronásledoval; *incommoda valetudo, e qua emersem, u. cum sine febris laborassem C;* *puerulo me, u. non amplius novem annos nato N;* *fessi, u. longum carpentes iter H.*

**utrimque**, adv. [*utroque*] s obou stran, na obou stranách, na jedné i na druhé straně, tu i tam (vl. i přenes.): *appositis u. gubernaculis T;* *structo u. theatro O* o amfítheatru; *Piso nobilis u. T* (t. j. s otcovy i matčiny strany); *cuncta u. perlustrat T* s obou stran; význ. *ab utroque: multas u. lacrimas* (*fuisse*) *T;* význ. *ab utrisque*: vojen. *acriter u. pugnantum est Cs.*

**utrō**, adv. [*uter*] (zř.) na kterou stranu (z obou) *C O.*

**utrobique** n. **utrubique**, adv. [*uter a ubique*] na obou stranách, na jedné i na druhé straně, tu i tam, všude (vl. i přenes.): *bellum inter eos gerebatur et mari et terra; sed u. Eumenes plus valebat N;* *pavor est u. molestus H* v obou případech (sc. *sive in timore sive in cupiditate*).

**utrōque**, adv. [*uterque*] na obě strany, na obě místa (vl. i přenes.).

**utrubique** viz *utrobique*.

**utrum**, adv. [*uter*] tážací částice vl. v dvojčlenných ot. přímých i nepř. *u. . . an zdali (zda) . . .* či (řec. *πότερον . . .* ?): *u. ego tibi patrimonium eripui an tu comedisti C*; s 2. členem zápor. *di u. sint necne sint, quaeritur C*; zř. *utrumne . . . an H*; - nevl. bývá též v otázkách o více než dvou členech a v ot. jednoduchých.

**ut-ut**, adv. jakkoli (klas. zř.): *u. erit, rem impediri malo C*.

**ūva**, ae, f. (vinný) hrozen **1** vl.; - meton. **a** réva **b** víno, vinný mok **2** metaf. o včelím roji *aspiciunt apes uvam demittere ramis V* v hroznu visí na větvích.

**ūvēscō**, ere, —, — [inchoat. od *uveo*, srov. *uvidus*] vl. vlhnouti; přenes. *seu quis modicis uvescit poculis H* svlažuje se čísemi.

**ūvidulus**, a, um [*uvidus*] vl. poněkud vlhký; zmáčený, zkropený *Ct*.

**ūvidus**, a, um [*uveo* býti vlhký; odt.

zkrác. *ūdus* v. t.] vlhký, zvlhlý, navlhčený; namočený, mokrý (*re* něčím, od něčeho): *u. venit Menalcas V* zarousaný; *uvidum Tibur H* bohaté vodou; *Iuppiter* (t. j. ovzduší) *u. austris V*; - přenes. ,namočený' vínem, napilý (op. *siccus*), rozjařený *H*.

**Uxellodūnum**, ī, n. pevnost Kadurků v jihozáp. Gallii nad řekou Duraniem *Hirt*.

**uxor**, ōris, f. manželka, choť, žena: *uxorem ducere* ženiti se; *uxor, quam in Gallia duxerat Cs* kterou si vzal; - básn. *olentis uxores mariti H* t. j. kozy.

**uxōrātus**, a, um [*uxor*] ženatý.

**uxōrius**, a, um [*uxor*] **1 a** manželčin, týkající se manželky: *res uxoria C* věno; *uxoria condicio C* sňatek; *uxorium levamentum T* potěšení s manželkou **b** manželský: *res uxoria Tr* manželství **2** básn. zamilovaný do své manželky, ženě příliš oddaný: o Aeneovi *pulchram u. urbem extruis V* ze slepé lásky k ženě; o zosobněné řece Tiberu *u. amnis H* bůh řeky poslušný ženy (t. Ilie); *simplicitas uxoria Iuv* věrná.

# V

**Vacalus, ī, m. (Cs) = Vahalis, is, m. (T)** jižní rameno dolního Rýnu, nyn. Waal.

**vacātiō, ōnis, f. [vaco]** prázdno od povinného úkonu, zproštění, osvobození, úleva, dovolená (abs., *alcis rei* buď gen. obj. od něčeho n. gen. causae pro něco) **1** (abs. od veřejné činnosti, služby) *vacationem augures, quominus iudiciis operam darent, non habere C* nejsou zproštění povinnosti zasedati na soudech; *v. quaedam publici muneris C; rerum gestarum v. C* pro . . .; srov. u nás odpočinek, výslužba, pense **2** spec. vojen. **a** od některých prací n. povinností úleva: *vacationes munerum T* **b** dovolená: *bello vacationes valent, tumultu non valent C; v. militum L;* trvalá dovolená, propuštění od vojska, zproštění služby vojenské: *Vatinius agro et vacatione donatus est C; vacationem militiae habere Cs* býti prost branné povinnosti; s gen. causae *aetatis v. N* zproštění od služby pro věk **c** meton. poplatek za úlevu n. dovolenou, výkupné: *vacationes praestari centurionibus solitae T.*

**vacca, ae, f.** kráva.

**Vacca, Vaccēnsēs** viz *Vaga*.

**Vaccaei, ōrum, m.** kmen v sev. záp. Hispanii při řece Duriu (s městem *Palantia*) *C L.*

**vaccīnium, ī, n.** rostlina, ze které se vyrábělo barvivo, naše borůvka (*Vaccinium myrtillus*) *V O.*

**vaccīnus, a, um [vacca]** kravský.

**vaccula, ae, f. [vacca]** kravička, kravka *Ct.*

**vacillō, āre, āvī, ātum** viklati se, hýbati se, klátiti se, kývati se; kolísati se, potáceti, vrávorati, motati se **a** *in utramque partem toto corpore v. C;* obr. *epistula vacillantibus litterulis C; lumen vacillabat Ap* blikalo **b** metaf. vrtkati se, býti nestálý, býti vrtkavý: *una legio eaque vacillans C* t. j. vrtkavá, nespolehlivá; *iustitia vacillat vel iacet potius C* viklá se nebo spíše leží zhrou-

cena; *in vetere aere alieno vacillant C* potácejí se, ,tonou‘.

**vacīvus, a, um (psáno i vocīvus) [vaco]** (arch. = *vacuus*) prázdňý, volný (od zaměstnání).

**vacō, āre, āvī, (ātum) [srov. vanus]** býti prázděn (vl. i přenes.) **1** abs. **a** býti pust, neosazen, neobydlen: *noluit locum v. Cs; longe saltus lateque vacantes V; ostia (Nili) pulverulenta vacant O* jsou prázdna (t. j. bez vody); *caelibis ad curas nec vacet ulla via Pp* ať žádná cesta není prázdňá (t. j. nepoužita) **b** býti uprázdňěn, volný: *cum locus vacet Pn; auguratum vel septemviratum, quia vacant, adicere Pn;* subst. *ut populus vacantia teneret T* uprázdňené jmění; s dat. prosp. *meritis vacat hic tibi locus V* zbývá tobě pro . . .; *cum tibi, liber, scrinia vacent M* je pro tebe dost místa ve skřínce **2** *v. rē n. ab rē* býti prázděn něčeho, býti prost, zproštěn, svoboden, zbaven něčeho, nemíti něco, býti bez něčeho, zdržovati se něčeho, nezabývati se něčím; míti prázdno od něčeho: *ab ea parte, quae fluminis circuitu vacabat Hirt* jež nebyla obtékána řekou; *v. culpā C; v. animā O* býti bez života; *urnis vacarunt Belides O* nechaly věder; *milites ab opere vacabant Cs* **3** spec. nebýti zaměstňán, míti prázdno, míti kdy **a** abs. *scribes aliquid, si vacabis C; festus vacat pagus H* odpočívá, hoví si; *vacans nezaměstňaný, volný: nec petit horamque animumque vacantem O* **b** (*alci rei, in alqd* k něčemu; inf.) *ego philosophiae semper vaco C; in nullum mea mens grande vacavit opus O;* - odt. míti kdy činiti něco = zabývati se něčím, oddávati se, věnovati se něčemu: *vacare gaudio T; Otho vacavit abeuntium adloquiis T* = mluvil s odcházejícími **c** neos. *vacat (alci)* ješt kdý, někdo má kdý (s inf.): *ut scirem tibi vacaturum . . . legere Pn; nec vacat quaerere O;* - odt. ješt možno, dopřáno, někdo může: s adj. doplňk.

*an magis infirmo non vacat esse mihi O*  
= či nemohlo by mi býti ještě hůře.

**vacue-faciō**, *ere, fēci, factum* (pass. **vacuefiō, fieri, factus sum**) [**vacuus**] vyprazdňovati, uprazdňovati: *adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt C*; = přenes. *Scyrum vacuefecit N* t. j. zbavil dosavadních obyvatelů; *possessions vacuefactae N* uprázdněné, opuštěné; *cum morte uxoris novis nuptiis* (pro...) *domum vacuefecisses C*.

**vacuitās, ātis, f.** [**vacuus**] 1 prázdnot, zproštění (*alcis rei* n. *ab rē* od něčeho), stav bez něčeho: *v. doloris C* bezbolestný stav n. lze přel. inf. býti prost bolesti 2 uprázdnění místa, úřadu, vakanice: *quantam cupiditatem hominibus inicit v. C*.

**Vacūna, ae, f.** jméno sabinské bohyně, ztotožňované mimo jiné i s řím. bohyní vítězství (*Victoria*); uctívána byla na př. u Reate a blíže sabin. statku Horatiova *H*; adj. **Vacūnālis, e** Vakunin *O*.

**vacuus, a, um** [**vaco**] 1 prázdňý, nevyplněný (vl. i. metaf.); zejm. **a** vojen. opuštěný, neobsazený, nekrytý, volný: *ne vacuo mari classis acceleraret T*; = pustý, mrtvý: *domos Ditis vacuas V*; = volný, širý, prostorný, otevřený: *aurae vacuae V*; *v. orbis O*; = nerušený, klidný, tichý: *vacuum Tibur H*; = obr. *v. vertex H* prázdňá hlava **b** nezaujatý od nikoho *a* uprázdněný, nezadaný, volný: *v. equus L* kůň bez jezdce; *praedia vacua C* zbavené pána; *vacua possessio regni Cs* uprázdněný stolec královský; pod. *Armenia vacua tunc T*  $\beta$  s nezaujatým srdcem, nezadaný význam. nezamilovaný: (*sive*) *vacui sive quid urimur H*; *vacuum cor O*; uvolněný: *ut (Messalina) vacuo adultero poteretur T*; ovdovělý: subst. *vacuae mandata referre O* vdově **c** *v. alci* n. abs. prázdňý n. volný pro někoho, přístupný, otevřený někomu: *vacuam domum scelestis nuptiis fecisse S* uprázdnil pro...; pod. *cum domos vacuas novo matrimonio fecisset L*; *vacuae aures HO*; *quae vacuas tenuissent carmine mentes V*; o os. *qui (te) semper vacuam credat* (sc. *sibi*) *H* oddanou 2 *v. rē* n. *ab rē*, neklas. i *alcis rei* prázdňý něčeho, prostý, zproštěný,

uvolněný, volný od něčeho; zbavený; nemající něco, bez něčeho: *gladius vagina v. C* vytasený; (*oppidum*) *vacuum ab defensoribus Cs* bez obhájců; *ut vacuum metu populum Romanum redderemus C* abychom zprostili strachu; *omnia vacua ab omni periculo C*; *ager frugum v. S* bez plodin, sklizené; *litteras verbis magnificas, rerum vacuas T* (chudý); *proxima lux vacua* (sc. *sacris*) *O* prázdňý = všední 3 spec. prostý zaměstnání, nezaměstnaný, volný, odpočívající, mající kdy **a** též význam. bezstarostný, klidný: *postquam Rutilium animo vacuum accepit S*; *siquid vacui lusimus H* **b** *vacuum tempus* prázdňý, volný čas; *vacuum est* (též s inf.) vl. jest kdy, odt. jest možno, dovoleno, lze: *antea vacuum id solutumque poenā fuerat T*. = Subst. **vacuum, ī, n.** **a** vl. prázdňota, prázdňé místo **b** *v. inane V* vzdušné prostory; obr. *libera per v. posui vestigia princeps H* na neznámé půdě (řec. lyriky) **c** vojen. neobsazené místo: *ne per v. incurreret hostis H* **d** místo uprázdněné, nezaujaté od nikoho, volné: *in vacuo aedificare L*; *ut in v. venias H* (v dědictví).

1. **Vada, ae, f.** opevněné město v Gallii belgické v území Batavů *T*.

2. **Vada, ōrum, n.** [**vadam**, vl. „Brod“] jméno někt. měst; zejm. 1 *V. (Sabatia)* přímořské město v Ligurii, nyn. Savona u *C* 2 *V. (Volaterrana)* přístavní město v Etrurii, nyn. Vada *C*.

**Vadimōnis lacus** jezero v jihových. Etrurii blíže ústí Naru do Tiberu.

**vadimōnium, ī, n.** [**.vas**] (půhonní) jistota, záruka, ručení, kauce, t. t. soudn., t. j. přípověď žalovaného, zajištěná částkou peněz (podle důležitosti pře) n. i ručiteli, že se dostaví k soudu v určitý den na určité místo, odt. **pūhon**, zajištěný zárukou 1 *v. imponere alci N* vymáhati jistotu na někom, t. j. poháněti k soudu; *v. facere C* smluviti jistotu; *eo vadimonia fieri iusserunt L* aby půhony byly činěny (platily) pro to místo = aby se tam pohánělo; *v. promittere C* dáti půhonní záruku, zmluviti se k roku, přijímati půhon (s ak. města, na př. *Lilybaeum C* do *L.*); *v. con-*



*cipere C* sepsati pŭhonní smlouvu; *v. sistere, obire*, op. *deserere C* viz slovesa **2** meton. lhůta pře, rok, termín: *v. differre C*; *vadimonia constituta C*.

**vādō**, *ere, (vāsī), (vāsum)* [srov. *vadum*] kráčeti, ubíratí se, brátí se, jíti: *vade age V* nuže jdi (homer. βᾶσκ' ἔθι).

**vador**, *ārī, ātus sum* [l. *vas*] zavazovati pŭhonní jistotou, zárukou (*alqm* někoho; abs.), brátí záruku od někoho, meton. poháněti před soud: *se iam neque v. amplius neque vadimonium promittere C*: - pass. *casu tunc respondere vadato* (abl. abs. význ. adv.) *debebat H* se zárukou = byl zárukou vázán, dostavití se k soudu.

**vadōsus**, *a, um* [*vadum*] brodnatý, mělčinatý, mělký.

**vadum**, *ī, n.* [srov. *vado*] **1** brod, mělčina **a** jako místo k přechodu *vado transire flumen* přebřísti; obr. *res est in vado Tr* sm. = v bezpečí, „v suchu“ **b** jako překážka plavby *vada dura* (nebezpečné) *saxis caecis V*; - odt. obr. *emersisse e vadis videtur oratio mea C* **2** přenes. **a** vŭb. voda, vody, vlny; moře; řeka: *exsultant vada V*; *vada nota secantes O* **b** *vada Tarenti* (v. i t.) *O* prohlubina (podle jiného výkl. bažina).

**vae**, interj. vyjadřující žalost, leknutí n. rozhořčení a ch, běda: s dat. *v. victis L*; básn. s ak. *scelesta, v. te Ct* běda ti.

**vaecors**, **vaegrandis**, **vaesānus** viz *vecors, vegrandis, vesanus*.

**vafēr**, *vafra, vafrum* chytrý, chytrácký, vychytralý, zchytralý, šibalský; vtípný; meton. *vafri inscitia iuris H* záluďného.

**vafřē**, adv. [*vafēr*] chytře, chytrácky; šibalsky.

**Vaga** (n. *Vacca*), *ae, f.* město v Numidii záp. od Kartaginy, nyn. Bedža; odt. **Vagēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Vagy.

**vagātiō**, *ōnis, f.* [*vagor*] tĕkání, potulování, pobíhání *L*.

**vagē**, adv. [*vagus*] tĕkavĕ, toulavĕ: *v. efusi per agros L* rozptýlenĕ, roztroušenĕ.

**vāgīna**, *ae, f.* pochva, pošva **a** meče *gladium e vagina educere C* = *ducere ferrum vaginā O* vytasiti **b** přenes. pochva = obal klasu: (*viriditas*) *vaginis includitur C*.

**vāgīō**, *īre, īi, (ītum)* kvíliti, plakati (zejm. o dětech), vrněti, brečeti.

**vāgītus**, *ūs, m.* [*vagio*] kvílení, pláč, vrnění, brekot; stĕnání, nářek; - obr. *vagitūs similes puerilibus haedum edentem O*.

**vagor**, *ārī, ātus sum* [*vagus*] sem tam choditi (běhati, jezdití, lítati), tĕkati; toulati se, potulovati se, potloukati se; blouditi; pobíhati, vybíhati, zabíhati, rozbíhati se; pojíždĕti; o ptácích poletovati, rozletovatí se **1** vl. *barbari vagabantur fabricatis repente navibus T* křížovali; vojen. býti rozptýlen, harcovati; - přenes. o neživých věcech pohybovati se: ob. o tělesech nebeských *luna iisdem spatiis vagatur, quibus sol C*; šířiti se: *fama vagatur VT*; *vagatus est ignis L* **2** metaf. **a** *non sumus ii, quorum vegetur animus errore C* v nejistotĕ by bloudil: *primo Stoicorum more agamus, deinde nostro instituto vagabimur C* budeme se volně pohybovati; *vager scribamque licenter H* = nedbati určité cesty (t. j. určitých pravidel) **b** býti nestálý, mĕnivý: *omnis vagans formatur imago O*.

**vagulus**, *a, um* [*vagus*] tĕkavý; *anima vagula :: Hadrianus*, „dušička bludička“.

**vagus**, *a, um* sem a tam chodící (běhající, přebíhající, poletující), tĕkavý, tĕkající; toulavý, potulující se; bludný, bloudící, praed. sem tam, s místa na místo, bez cíle **1 a** *Io vaga H*; *Gaetuli vagi palantes. . . sedes habebant S* kočující a potulující se; *vaga pecora L* rozbĕhlá; rozptýlený, praed. porůznu (zejm. vojen.): *vagi per agros palantur L*; subst. *apud vagos quosdam ex inopi plebe L* lidé bez domova, tuláci **b** přenes. o neživých věcech pohyblivý: o tělesech nebeských *stellae, quas vagas dicimus C* tak zvané obĕžnice; *v. sol Ct*; *vaga luna H*; *vaga aura O*; *vaga flamma H* šlehavý; hbitý **2** metaf. **a** volně tĕkající **a** volný: *vagum orationis genus C*  $\beta$  nevázaný, nespořádaný: *vagi incursus T*; *vaga prosiliet natura H*; *concupitus v. H*; *v. Tiberis H* (ze svých břehů) přetĕkající **b** nestálý, nejistý, neurčitý; kolísavý, vrtkavý: *vaga volubilisque*

*fortuna C; vaga turba O; vagi rumores O; non errantem et vagam, sed stabilem certamque sententiam C; errores vagi O* bludné; *quamvis laetitiam vagis sermonibus simularet T* roztržitými (přebíhajícími od věci k věci); neurčitý: *re-ditis absentiae causis admodum vagis T.*

**väh**, interj. ach, aj.

**Vahalis** viz *Vacalus*.

**valdē**, adv. [synkop. z *valide*] silně, tuze, velmi, velice (u sloves, adj. a adv.).

**vale-dicō**, ere, dixī, dictum dáti sbohem, rozloučiti se var. *O*.

**1. valēns, entis** [*valeo*] silný, statný **1** fysicky *hominum mille valentium C; zdravý* (též obr.): *puer horā undecimā v. . . ante noctem mortuus est C* živ a zdravý **2** metaf. mohutný, mocný: *oppidum magnum atque v. S* kvetoucí; *amor patriae ratione valentior omni O* mocnější. Viz i *valeo*.

**2. Valēns, entis, m.:** *Flavius V.*, mladší bratr *Valentinianūv*, římský císař (císařem 364—378).

**valenter**, adv. [*valens*] (neklas.) silně, mocně: *valentius spirare O*.

**Valentia, ae, f.** [*valeo*; vl. Síla, Moc] jméno několika měst; zejm. **1** na vých. pobřeží Hispanie již. od Saguntu, nyn. Valencia **2** v narbonské Gallii blíže ústí Isary do Rhodanu, nyn. Valence **3** *Vibo Valentia*, řec. Hippo (z Ἰππώνιον) přístavní město na záp. pobřeží Bruttia; odt. **Valentini, ōrum, m.** Valentáné.

**Valentiniānus, ī, m.:** *Flavius V.*, římský císař (císařem 364—375).

**valeō**, ēre, uī, itūrus [srov. čes. ‚vládnut‘ a něm. walten] býti silný, při síle, míti sílu **1** fysicky **a** *non lingua valet V* nemá síly, jest bez vlády; básn. *sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires O* stačí; s inf. *quid valeant* (sc. ferre) *umeri H* co unesou **b** spec. býti zdravý *a optime v. C* býti nejdřívější; *minus v.* churavěti, stonati; s abl. vztah. *pedibus non v. N* nemoci choditi; *parum animo valere S* nemíti zdravý rozum, býti slabomyslný; - v dopisech *si vales* (= *S. V. n. si vos valetis* = *S. V. V. n. si tu exercitusque valetis* = *S. T. E. Q. V.*) *bene est* (= *B. E. n. gaudeo* = *G.*), *ego valeo* (= *E. V. n. equidem valeo* = *E. Q.*

*V.*); vůb. *ut valet H* jak se má  $\beta$  ve řečnících pozdrav. *vale* (též *valeas*) vl. buď zdráv, ob. při loučení (buď) sbohem: *supremum vale dixit O; castra peto valeatque Venus valeantque puellae Tb; illum salutavi, post etiam iussi v. C* = dal jsem mu sbohem; - odt. *valeat* buď sbohem = mějž výhost, pryč s. . . , ať dá pokoj a p. (řec. χαίρωτω; srov. χαίρειν τι εἶω, κελεύω): *si talis est deus, valeat C; valeat res ludicra H* γ obr. *si res publica valeret S* za zdravých poměrů v obci **2** metaf. býti silný, mohutný, mocný; míti sílu, moc, platnost, váhu, vliv, význam; platiti, vážiti, zmoci; vynikati **a** (abs., rě něčím) *a quicquid possunt, pedestribus valent copii Cs* = všechna jejich síla je v pěchotě; *cuius in Africa magnum atque late imperium valuit S* říše byla veliká a daleko široko mocná; *urbs tantum valuit L* zmohlo se; *fundamine* (v. t.) *magno res Romana valet O; - qui aut gratiā aut misericordiā valerent Cs* požívali oblíbenosti nebo vzbuzovali útrpnost; *qui pedum cursu valet V* vyniká; - *Graeci volunt illi quidem, sed parum valent verbo C* nemají slova, které by to vystihlo  $\beta$  účinkovati, býti platen, poříditi něco: *apud vagos merces* (naděje na odměnu) *valuit L; minus venena valent H; uplatňovati se, platiti, míti platnost: lex valet; uplatniť se, míti úspěch, dařiti se, vítěziti: si coniuratio valuisset S; ratio non valuit N; vyplniti se, splniti se: vestrae valere preces O* **b** s ak. vnitř. *aliquid* (*multum, plus, plurimum*) *v.* něco platiti, míti nějakou (velikou, větší, největší) platnost a p.: *plus* (*plurimum*) *v.* míti převahu, předěti, rozhodovali: *utrum apud eos pudor atque officium an timor plus valeret C; plurimum Romana acies valuit L* **c** s určením cfe *c* míti platnost, napomáhati, přispívati, prospívati, hoditi se, sloužiti, býti (*ad alqd* k něčemu): *ut invidia mihi valeat ad gloriam C; s* adv. *nescis, quo valeat nummus H* k čemu jsou; s větou způsobovací *superstitio valuit, ut. . . concederetur T* způsobila; *haec vox valuit, cur Hostilia damnaretur L; -* básn. a pozd. sinf. míti sílu, moci, zmoci, dověsti: *nec*

*continere suos valuit L; tantum valet mutare vetustas V β* směřovati, mířiti, vztahovati se; mířiti účel, význam: *Pyrhus intellegere potuisset, vincere te Romanos, nihilo magis in se quam in Romanos v. C* může platiti zrovna tak Římanům jako jemu; *hoc eo valebat, ut... N; id responsum quo valeret N d* spec. α o minech platiti: *dum pro argenteis decem (v češt. ak.) aureus unus valeret L β* o slovech znamenati, míti význam, smysl: *hoc verbum quid valeat, non vident C; cum illud verbum, unde in utramque rem valeat C* má oba významy; *frugalitas, quod angustius apud Graecos valet C* má užší význam. Part. *valens* j. adj. v. t.

**Valerius**, jméno patricijského rodu římského I subst.; zejm. **1 P. Valerius Poplicola**, činný při vypuzení královské rodiny Tarquiniů z Říma, jako konsul bojoval proti nepřátelům mladé republiky římské, podobně jako **2** jeho bratr **Valerius Volusus** **3 L. Valerius Poplicola**, jako konsul r. 449 př. n. l. s kolegou M. Horatiem původce zákonů ve prospěch plebejů (*leges Valeriae Horatiae*) **4 M. Valerius Corvinus** vyznamenal se ve válce s Gally a v l. válce samnitské **C L** **5 L. Valerius Flaccus**, konsul r. 100 př. n. l. s Mariem; zabit za války občanské r. 87 **6 L. Valerius Flaccus** (syn předešlého), kollega Cinnův v konsulátě r. 86; zabit od svého legáta C. Flavia Fimbria jako velitel proti Mithridatovi r. 85 př. n. l. **7 L. Valerius Flaccus** (syn předešl.), jako praetor pomocník Ciceronův při odhalení spiknutí Katilinova; *C* ho obhájil r. 59 př. n. l. ve při pro vyděračství **8 Valerius Antias** (z Antia), římský annalista za doby Sullovy **9 M. Valerius Messala Niger**, konsul r. 61 př. n. l., dobrý řečník **10 C. Valerius Triarius**, legát Pompejův, osoba v Ciceronově spise *De finibus b. et m.* **11 M. Valerius Messala Corvinus**, konsul r. 31 př. n. l., státník, přívrženec zprvu vrahů Caesarových, pak Antoniův, posléze Oktavianův, muž velmi vzdělaný, řečník a spisovatel, příznivec básníků, zvl. Ovidiův a Tibullův († v prvních letech n. l.) **12 Valerius**

*Asiaticus*, původce vraždy císaře Gaia (Kaliguly), donucen k sebevraždě úklady, jež mu nastrojila Messalina, pověstná manželka císa. Klaudia **13** za císa. doby jméno některých císařů α *C. Aurelius Valerius Diocletianus* (285—305) β *M. Aurelius Valerius Maximianus (Herculius)* (286—310) γ *Flavius Valerius Constantius* (v. t.) δ *C. Galerius Valerius Maximianus* (292—311) || adj. **Valerius** n. **Valeriānus**, a, um Valeriův: *Valeria lex; Valeria tabula C* místo na komitiu pojmenované podle pamětního obrazu na vnější straně Kurie Hostiliovy, připomínajícího činy M. Valeria Messaly, konsula roku 263 př. n. l.; *Valeriani* (sc. *milites*) *L* Valeriovo vojsko.

**valēscō**, ere, *valuī*, — [*valeo*] síliti, zesilovati se, zesíliti; mohutněti, růsti (ob. metaf.): *veritas visu et mora, falsā festinatione et incertis valescunt T.*

**valētūdinārium**, iī, n. [*valetudo*] nemocnice *T.*

**valētūdō** (psáno též **valitūdō**), inis, f. [*valeo*] zdraví **a** vl. *valetudini servire* n. *operam dare* pečovati o své zdraví; *donum pro valetudine Augustae T* za uzdravení **b** zeslab. význ. = zdravotní stav jako vox media: pl. *medicus regere valetudines principis solitus T* (vl. změny zdravotního stavu) = stálý osobní lékař císařův; význam dobrý n. špatný zdravotní stav bývá výslovně naznačován n. vyplývá ze souvislosti: *bona v.* (dobře) zdraví; *infirma, mala v.* = *valetudo* spec. churavost, choroba, nemoc: *valetudine oculorum impediēbatur C; valetudine affectus Cs; obr. ii sunt constituti quasi mala valetudine animi C; - m. adj. adsidere valetudini (parentis) non contigit T* seděti u lože nemocného; *tot armatas manus unius senis valetudine regi T.*

**Valgius**, jméno římského rodu [od *valgus* bočítý, s nohama do O] zejm. *C. Valgius Rufus*, konsul r. 12 př. n. l., římský elegik z Maecenatova kroužku a spisovatel knih i z jiných oborů, přítel Horatiův.

**validē**, adv. [*validus*] silně, mohutně, mocně: *si a laesis validius ageretur T* důrazněji; *validius crimine percussus est T.* Srov. *valde*.

**validus**, *a, um* [*valeo*] silný, statný (abl. vztah. *rē* něčím) **1** fysicky **a** *aetate et viribus validior* *L* statnější; *dum Augustus aetate v. se. . . sustentavit* *T* mladší a při síle; *virgines pares validaeque miscentur* *T* rovně věkem i silou; *valida dextra* *O*; = meton. *pons v. et fidus* *T*; *validum pondus* *V* silně = těžké; o větru = prudký: *v. auster* *H*; přenes. *bella impetu valida* *T* s prudkým začátkem **b** spec. z dravý, křepký: *v. male filius* *H* neduživý, churavý; *hominem ob morbos animo parum valido* *S* zesláblý na duchu; obr. *quid in toto terrarum orbe validum, quid agrum fuerit* *T* **2** metaf. silný, statný, mohutný, mocný; významný, závažný; vynikající (abs., *rē* něčím) **a** *res Romana erat valida* *L*; *valida urbs* *L* pevné; *Tiberius v. sensibus* *T* bohatý myšlenkami; *militaris viri sensus validos* *T* mužnou mysl; = neklas. s gen. obj. *coloniam virium et opum validam* *T*; *Cassius orandi v. T* dobrý řečník; *Lateranus animi v. T* silný duchem = silného ducha; = *Tiberium validum spernendis rumoribus* *T* silného v odmítání; *ut quisque Seiano intimus, ita ad Caesaris amicitiam v. T* tím přednější v. . . **b** = účinný, působivý, platný: *validum venenum* *O*; *valida ars* *O* mocné kouzlo; (*hunc*) *labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium* *T* osudné **c** vhodný; schopný.

<**valisia**, *ae, f.* (cestovní) zavazadlo.>

**vallāris**, *e* [*vallum*] násepni: *corona v.* věnec ob. zlatý, dávaný jako čestný odznak vojenský tomu, kdo první vnikl do nepřátelského tábora.

**vallis** (n. *vallēs*), *is, f.* (básn. též pl. význ. sg.) údolí, úval, dolina; = metaf. důlek: *v. alarum* *Ct.*

**vallō**, *āre, āvi, ātum* [*vallum*] **1** vl. zřizovati násep, val; trans. ohraditi kolím (palisádami, náspem), opevnovati; *v. castra* (ak. výsledku) zříditi opevněný (náspem) tábor; brachyl. *v. noctem* *T* na noc se opevnovati **2** metaf. obklíčiti (k ochraně), chrániti: *Catilianam vallatum indicibus atque sicariis* *C.*

**vallum**, *ī, n.* [*vallus*] vl. (kolekt. k *val-lus*) hradební kolí, ohrada z kolů, ob.

synekd. srub, násep, val **a** vl. *castra vallo fossaque munire* *Cs*; synekd. ohrada, (opevněné) ležení, tábor: *qua via clausos excutiat Teucros vallo* *V*; *si v.* (vl. i obr.) *statuatur procul urbis inlecebris* *T* jestliže budou odděleni zdí od. . . **b** metaf. (ochranná) ovruba, hradba; záštita, ochrana: s gen. vysvětl. *Alpium v. C*; *v. aristarum* *C*, *pilorum* *C*; *interdicta vallo circumdata* *H* zatarasené.

**vallus**, *ī, m.* kůl, kolík, tyčka **1** vřb. *exacuunt alii vallos* *V* (k révám); *sudes et valli* *V* **2** spec. vojen. kůl k opevnování náspu, často kolekt. (hradební) koly, kolí: *ferre cibarium, ferre vallum* *C*; odt. metaf. *Romanus fert vallum et arma miles* *H* sm. lopotí se s prací v táboře i bojem; = ohrada z kolů, palisáda; žř. synekd. srub, val (t. j. násep i s palisádou): *v. contra hostem in altitudine pedum decem* *Cs* **3** metaf. *v. pectinis* *O* zuby.

<**valor**, *ōris, m.* [*valeo*] hodnota.>

**valvae**, *ārum, f.* [*volvo*] **1** veřeje **2** dveře (dvoukřídlé, půlové). = <**valva**, *ae, f.* brána.>

**Vandalī** n. **Vandilī** (též -*ii*), *ōrum, m.* Vandálové, germánský kmen, usedlý za doby Tacitovy mezi Vislou a Odrou *T.*

**vānēscō**, *ere, —, —* [*vanus*] mizeti, tratiti se, rozplývati se, zacházeti (*in alqd* v něco); hynouti.

**Vangionēs**, *um, m.* germánský kmen při středním Rýnu, již. od ústí Mohanu *T.*

**vāniloquentia**, *ae, f.* [*vanus a loquor*, srov. násl.] mluvení na prázdno, tlachání, žvastání, spec. vychloubání: *per vaniloquentiam* *T* vychloubavě.

**vāniloquus**, *a, um* [*vanus a loquor*, srov. předch.] vychloubavý, chlubičský *L.*

**vānitās**, *ātis, f.* [*vanus*] **1** obj. prázdnota, jalovost, povrchnost: *nulla in caelo v. inest* *C* ledabylost; nicotnost, prázdné zdání: *ut vanitati veritas cedat* *Cs*; marnost, zbytečnost: *v. itinerum* *L* **2** subj. plané počínání, lehkomyšlnost: *v. atque imperitia legati* *S*; *v. exitus* *T* lehkomyšlná smrt; nepravdivost, lstivost, lest: *vanitatis manifestus* *T*; proľhanost, vychloubavost, chlubičství, ješitnost: *nec Agri-*

*cola prosperitate rerum in vanitatem usus T; insita v. T.*

**vannus**, *ī*, f. opálka, košatka, věječka, jakých se užívá při čištění obilí; jako symbol *mystica* (v. t.) v. *Iacchi V.*

**vānus**, *a*, *um* [srov. εὐνις, příbuz. *vaco*, *vastus*] prázdny **1** fysicky (zř.) *vanae aristae V* hluché; *vana imago H* t. j. nehmotný; *ne vana urbis magnitudo esset L; vanior hostium acies L* prořidlý; básn. obr. s gen. obj. *veri vana feror V* nesu se nemajíc pravdy = mám nepravdivé domnění **2** ob. metaf. význ. **a** obj. jalový, planý, nicotný, nepodstatný, bezdůvodný, povrební, vnější; zejm. lichý, nepravdivý, nepravý, pravděnepodobný, klamný, zdánlivý, přeludný, o os. prohaný *a opinionones fictas atque vanas C; oratio vana C; v. metus HO; - praed. naprázdno, bez obsahu, bez podstaty, nepravdivě: (librum) cuius velut aegri somnia vanae fingentur species H* jejíž formy budou vytvořeny nepřirozeně jako...; - subst. **vānum**, *ī*, *n.* prázdná věc, prázdnota, jalovost, nepravdivá věc, přelud: *vana, falsa, fallentia odimus C; ut... nec spem nec metum ex vano haberet L* bez důvodu; *haec vana fingere somnum V* liché přeludy vytváří; s gen. *periculum auxit vana rumoris T* liché pověsti; *corruptus vanis rerum H* t. j. sveden zdánlivými přednostmi (páva)  $\beta$  marný, daremný, nepospěšný, bezúčelný: *vanam sine viribus iram esse L; ut collegae vanam faceret fidem L* = zmařil; *vanae preces O; tela per tenebras vana (erant) T; praed. n. ak. vnitř. naprázdno, nadarmo, marně, bez účinku: nullo vano intercidente telo L; Cacum incendia vana vomentem V; quae non vana precaris O; ora vana movet O; vana tumens V; ne vana labores O; - subst. ad vanum et inritum victoriam redactam esse L* = vnivět; *in vanum nadarmo b* subj. **a** lehký, lehkomyšlný; vrtkavý, nestálý: *vanum ingenium L*  $\beta$  nepoctivý, nepravdivý, lživý, prohaný, podvodný: *eos ille non pro vanis hostibus... habuit S* nenaložil s nimi jako s prohanými nepřáteli; *nec (Fortuna Sinonem) vanum mendacemque finget V;*

*pleonast. ni frustra augurium vani* (prolept.) *docuere parentes V* nepravdivě  $\gamma$  chlubný, ješitný: *spe vana tumens T; Nero v. adsimulatione* (v. t.) *T.*

**vapor**, *ōris*, *m.* **1** pára, výpar **2** přenes. **a** dým, kouř **b** meton. teplo; vedro, žár, horko: *siderum v. H* t. j. vedro za tak zv. psích dní, určovaných podle někt. hvězd, zvl. Siria; oheň: *lentus carinas est v. H.*

**vapōrārium**, *īi*, *n.* [*vapor*] parní roura v lázních *C.*

**vapōrō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*vapor*] naplňovati parou, přenes. dýmem: *ut laevum (latus) decedens curru fugiente vaporet (sol) H* zahrnuje v (páru) mlhy; *matres templum ture vaporant V* dýmem kadidla.

**vappa**, *ae*, f. zkažené víno, slivky, břevka: *multā prolutus vappā nauta H; - přenes. o osobě (pak mask.) ‚mazavka‘, hýřil: v. ac nebulo H* (op. *avarus*); váb. ničema, dareba *Ct.*

**vāpulō**, *āre*, *āvī*, *ātum* býti bit, dostávatí bití, výprask **1** obr. *sub Veneris regno vapulo Pt* trpím; *non ego, sed tenuis vapulat umbra mea Pp* ty rány dopadají ne na mne... **2** přenes. **a** vojen. *septimam legionem vapulasse u C* **b** *cum se omnium sermonibus sentiet v. C* že jest přetřepávan.

**Varēnus**, římské kognomen; zejm. *L. Varenus*, jehož hájil (bez úspěchu) *Cicero*, když byl pohnán před soud pro vraždu *Pn.*

**Varguntēius**, jméno řím. rodu; zejm. *L. Vargunteius*, senátor, účastník spiknutí *Katilino* *C S.*

**Varia**, *ae*, f. město v Sabinsku při ústí *Digentie* do *Anienu*, jemuž nablízku byl statek *Horatiův H.*

**Vāriānus** viz *Varus*.

**variātiō**, *ōnis*, f. [*vario*] různost: *eosdem consules centuriae sine variatione ulla dixerunt L* svorně.

**vāricus**, *a*, *um* [*varus*] s křivýma nohama, šmařhavý, bočítý *O.*

**variē**, adv. [*varius*] **a** pestře; rozmanitě, rozličně, rozličným způsobem, rozličnými způsoby, všelijak: *ille v. disserebat de magnitudine imperii T* mluvil všelicos o... **b** různě, roz-

dílně, nestejně: *decernitur non v. sed prope cunctis sententiis C* s růzností hlasů **c** střídavě, měnivě, nestále: *in Aequis v. bellatum (est) L* = se střídavým štěstím.

**varietās, ātis, f.** [varius] **1** pestrost: *v. pellium Cs* **2** metaf. pestrost, rozmanitost, rozličnost **a** *a bellum in multa varietate terra marique versatum C* s velkou rozmanitostí průběhu (= s pestrým střídáním událostí); *varietates proeliorum T* pestré obrazy bitev; *v. eruditionis T* všestrannost  $\beta$  (rozmanitě) množství (lecky překl. množství rozmanitých...): *ut (Asia) varietate fructuum omnibus terris antecellat C* množstvím rozmanitých plodin; *quid cotidie dicamus in tanta varietate rerum C* při takovém množství látek **b** různost, nestejnost (spec. při hlasování): *cum feret sine ulla varietate discussio C* = svorně **c** z proměnlivost, nestálost, vrtkavost, kolísání: *v. annonae C L*; *v. fortunae C*; *v. decretorum C* nedůslednost  $\beta$  střídání.

**Varīni, ōrum, m.** kmen u Baltického moře (v nyn. Meklenbursku) T.

**variō, āre, āvī, ātum** [varius] **1** trans. **1** činiti pestrým, zpestřovat, pestřiti, barviti: (*lineas amictus purpurā variant T*; = básn. *ubi variabunt sidera caelum O* až se na nebi objeví (zářivé) tečky hvězd; (*sol*) *ubi nascentem maculis variaverit ortum V* vyjde potřísněno skvrnami; *variabunt pectora palmis Ct* budou se do krve bít do prsou (srov. vulg. „zmalovatí někoho“); = obr. *v. rem prodigialiter H* **2** metaf. **a** činiti něco rozmanitým, obměňovati, proměňovati, měniti: *nec perit in toto quicquam, sed variat faciem O*; med. *ubi est formas variatus in omnes O* měnil se **b** s ak. výsledku činiti něco rozmanitého: *v. gyros T* = jezdit v rozmanitých kruzích; *sententias v.* buď pronášeti různá mínění n. způsobovati různost mínění: *variatis hominum sententiis* při různosti lidských hlasů; *cum timor atque ira sententiam variasset L*; *neos. cum sententiis variaretur L* když se jevil rozdíl v míněních = když se mínění rozcházela; *plerisque consilia*

*variantibus Cr* pronášeli různá mínění; part. *variatus* rozmanitý, rozličný: *lusu sermanibusque variatis L c* střídati, vystřídávati (*alqd rē něco něčím*): *ex verna intemperie variarte calores frigoraque L* z nestálého počasí, při němž se střídaly...; *variant vices V* střídají se ve službě; *severitatem gratiā v. C*; *laborem otio, otium labore v. Pn II* intrana. **1** pestřiti se: *variat uva racemis Pp* **2** metaf. **a** býti rozmanitý, měniti se: *non ita variant Aquilonibus undae Pp*; *vidit v. labantia corda V* že smýšlení se mění; s abl. *si (lex) nec causis nec personis variet L* nebude-li měněn podle... **b** různiti se, neshodovati se, nebýti stejný, jeviti různost, neshodu: *variant auctores s* nepř. ot. *L*; *variat memoria actae rei L*; hendiad. *dissidet (v. t.) et variat sententia*; = *neos. variat* jest různost, neshoda (= spec. při hlasování): *ibi si variaret... ut secundae classis vocarentur L c* střídati se: básn. *manus Oenidae variat O* má střídavý úspěch.

⟨**variolus, ī, m. i variola, ae, f.** neštovice.⟩

**Varisti** n. **Varisci** (též **Naristi** n. **Narisci**), **ōrum, m.** germánský kmen v nyn. Bavorsku sev. záp. od Řezna var. T.

**1. varius, a, um** **1** pestrý, strakatý: *varii colores VO, flores VO; variae plumae H; varium caelum O* poseté hvězdami **2** metaf. pestrý, rozmanitý, rozličný **a** *a varia cena H*; s abl. instr. *exercitus v. linguis, moribus T* rozličných jazyků; = jako opak jednotvárnosti význ. všestranný, obsáhlý: *ingenium varium, flexibile, multiplex Pn*; význ. smíšený, zmatený, o zvucích bouřlivý: *nauticus exoritur vario certamine clamor V* bouřlivý křik plavců o závod se strhne  $\beta$  význ. všelijaký, všeliký: *casibus variis Antenorem venisse in... L* po rozličných příhodách **b** význ. různý, rozdílný, nestejný (proti *diversus* = opačný): *variae opiniones C; quales sint (dii), varium est C* o tom jsou různá mínění; *fremebant caelicolae adsensu vario V. c* a proměnlivý, plný změn, měnivý; nestálý, vrtkavý, kolísavý: *varium (subst.) et mutabile semper fe-*

*mina V* nestálý tvor; *voltu et oculis atque animo v. S* měně se v obličejí . . . ; *Iugurtha v. incertusque agitabat S* žil v samém kolísání a nejistotě; *respicite dubios variosque casus C*; *varia vitae commutabilisque ratio C*; *bellum varium S*; *vario irarum fluctuat aestu V* zmítajícím se = bouřlivým β střídavý, střídající se: *variā victoriā pugnare L*; *parentis, qui variis mundum temperat horis* (v. t.) *H*.

2. **Varius**, jméno římského rodu; zejm. **1 Q. Varius Hybrida** (*Sucronensis* podle rodiště *Sucro* v Hispanii), tribun lidu r. 91 př. n. l., původce zákona proti podporovatelům italských spojenců, podle něhož byl sám později odsouzen **C 2 L**. **Varius Rufus**, básník z kroužku *Maecenatova*, přítel *Vergiliův* a *Horatiův*, skladatel básní epických a tragedií, z nichž vynikla zejm. trag. *Thyestes HT*.

**varix, icis, f. i m.** městka, chorobně rozšířené žíla.

**Varrō, ōnis, m.** [*varus*] cognomen zejm. v rodě *Terentiův* (v. t.); adj. **Varrōniānus, a, um** *Varronův*.

**1. vārus, a, um 1** vykřivený, křivý: *cornua vara O*; *tenui a pectore varas manus O* zahnuté; spec. křivonohý, s prohnutýma nohama, s nohama do **X** (op. *valgus, vatius*): *hunc varum* (euf.) *distortis cruribus* (*appellat*) *H* křivavým **2** metaf. různě obrácený, protivný: *alterum* (*genus*) *huic varum H*.

**2. Vārus, ī, m.** [viz předch.] **1** římské cognomen; zejm. **1 Alfenus** (v. t.) *Varus H 2 P. Quintilius* (v. t.) *Varus T*; odt. **Vāriānus, a, um** *Varův T II* pohraniční řeka mezi *Gallií* zaalpskou a *Ligurií*, nyn. *Var Cs*.

**1. vas, vadis, m.** rukojmě, ručitel (jenž za něčoho ručí stanovenou částkou peněz nebo i hrdlem, že se dostaví v určené době k soudu; vl. v procesech trestních, srov. *praes*) (*alcis rei* něčeho, za něco): *vades dare* dáti, postaviti, přivesti; *tot vadibus accusator vadatus est reum L*; *cum alterum vadem mortis accepisset C*; *datis vadibus rure extractus in urbem est H* t. k stání; = přenes. záruka.

**2. vās, vāsīs, n.** (arch. **vāsum, ī**), pl. **vāsa, ōrum, n.** nádoba **1 vasa fictilia**

*N*; *corpus quasi v. est aut aliquod animi receptaculum C*; spec. drahocenná nádoba, váza: *domus referta vasis Corinthiis et Deliacis C*; = pl. též nádobí, náčiní, nářadí: *vasa comitesque L*; spec. vojen. nářadí, potřeby, zavazadla: *vasa colligere CL* sbíratí n. skládati zavazadla, všechno složití = připravití se k odchodu; dvojsmyslně *ille ex Sicilia iam castra commoverat et vasa collegerat C*; *vasa conclamare* (v. t.) *Cs 2* ≠ **a** o lidském těle: *vasa fragilia Vt b* o člověku celém: *vasa irae Vt*; *v. electionis Vt*.

**vāsārium, ī, n.** [*2. vas*] **1** peníze, jež dostával úředník, odcházející jako správce do provincie, na cestu a na zařízení svého sídla, výpravné **C 2** v lázních kád' (na horkou n. vlažnou vodu).

**Vasconēs, um, m.** kmen v sev.-vých. Hispanii mezi *Pyrenejemi* a *Ebrem*, pozd. *Baskové T*.

**vāsculārius, ī, m.** [*vasculum*] hotovitel (stříbrných nářadí) nádob, zlatník.

**vāsculum, ī, n.** [demin. od *2. vas*] nádobka; pl. *vascula elue Pt*.

**vastātiō, ōnis, f.** [*vasto*] pustošení, plenění.

**vastātor, ōris, m.** [*vasto*] pustošitel, plenitel; hubitel, pronásledovatel.

**vastē, adv.** [*vastus*] pustě **a** náramně, moeně: *vastius insurgens impetus O b* hrubě, sprostě: *v. loqui C*.

**vastificus, a, um** [*vastus a facio*] čínící spoustu, pustošivý: *vastificam belluam* básn. *C*.

**vastitās, ātis, f.** [*vastus*] **1** pustota, spoušť, spousta, zpustošení, zpustlost, opuštěnost, prázdnota: *Italiam ad exitium ac vastitatem vocas* (chceš uvéstí ve zkázu . . .) *C*; *iudiciorum v. et fori C*; = konkr. poušť: *ex vastitate Libyae C*; meton. *militēs fame, vastitate consumpti C* blouděním pustinami **2a** zpustošení, poplenění (zejm. vojen.): *v. Italiae S b* meton. pustošitel: *provinciarum vastitates C*.

**vastitiēs, ēī, f.** [*vastus*] zpustošení, zničení (= *vastitas*).

**vastō, āre, āvī, ātum** [*vastus*] **1** činiti prázdným, pustým, vyprazdňo-

vati; pustošiti (zejm. vojen.), pleniti: *omnia ferro ignique v. L*; - s abl. odl. *fines v. civibus, aedificiis, pecore Hirt* pustošením zbavovati obyvatelů...; pod. *latos vastant cultoribus agros V*; - přenes. i o os. *non coloniae modo aut municipia congestu copiarum, sed ipsi cultores arvaque vastabantur T* = byli pleněni rolníci a jejich role **2** metaf. *conscientia mentem excitam vastabat S* řádilo v myslí.

**vastus**, *a, um* [srov. *vanus*] **1 a** pustý, opuštěný; prázdný: *vasta arva iacent O* ladem; *mons v. ab natura et humano cultu S* od přírody pusté a rukou lidskou nevzdělávané; *Palatium vastum desertumque T*; *haec ego vasta dabo V* toto zde já vyprázdním; - obr. *vastum silentium T* pusté; pod. *dies per silentium v. T* **b** zpustošený: *v. ager 2* metaf. **a** pustý, širý, široký, rozsáhlý; nesmírný, ohromný, obrovský, veliký *c in vastissimo Oceano Cs*; *elephantos beluarum nulla prudentior, ad figuram quae vastior? C*; *vastum aequor V*; *talís se vastis infert armis V*; *vasti rector Olympi O*  $\beta$  *vasta caedes V*; *vasta potentia O*; valný, mocný, silný: *v. impetus H*; bez mezí, nespoutaný, nevázaný: *v. animus immoderata semper cupiebat S* **b** hrubý, sprostý, nevzdělaný: *quidam vultu motuque corporis vasti atque agrestes C*; - *littera vastior C* nepěkná, nelibozvučná (t. x).

**vātēs** (zř. **vātis**), *is* (gen. pl. *um i ium*), *m. i f.* vl. člověk, jenž bývá u vytržení **1** věštec (věštkyňe), hadač (hadačka), prorok (prorokyně): *vates cecinerunt* (viz t. II 2); *Dardanius v. O* (= Helenos); *insana v. V* o Sibylle; *Delius v. V* (= Apollon); *v. vate H* podle tvé, věštby; *annosa volumina vatum H* (t. *carmina Marciana, viz Marcus 4*); - přenes. *falsus utinam v. sim L*; *vate me H*; - meton. věštba: *haud vatum ignarus V 2* básn. věstec, pěvec, básník (básnířka): *Maenius v. O* (= Homér); *v. Lesbia O* (= Sapfo).

**Vaticānus**, *a, um* vatikánský: *V. mons n.* subst. **Vaticānus**, *ī, m.* vrch v Římě na pravém břehu Tiberu šev. od Janikulu.

**vāticinātiō**, *ōnis, f.* [*vaticinor*] věštění, věštba.

**vāticinātor**, *ōris, m.* [*vaticinor*] věstec *O*.

**vāticinor**, *ārī, ātus sum* [*vates*] **1** věštiti, prorokovati: *vaticinantis in modum L* věštecky **2** spec. (věštecky) napomínati: *Manto per medias fuserat vaticinata vias O 3 přenes. hlásati: *Agrigentinum virum carminibus Graecis vaticinatum ferunt C* (o Empedokleovi) **4** meton. býti u vytržení; přenes. blouzniti: *eos v. atque insanire dicebat C*.*

**vāticinus**, *a, um* [*vaticinor*] věštecký, věští.

**vatillum**, *ī, n.* pánev, pánvice: *prunae v. H* s řevavým uhlím.

**Vatinius**, jméno římského rodu; zejm. **1 P. Vatinius**, legát a oddaný stoupelec Caesarův; byl jeden z hlavních svědků proti Sestiovi, začez jej Cicero s úspěchem napadl příkrou řečí, plnou záští (*in P. Vatinius testem interrogatio*); také přítel básníka Katulla L. Licinius Calvus proti němu několikrát vystoupil; adj. **Vatiniānus**, *a, um* Vatiniův, vatinijský: *crimina Vatiniiana Ct*; obr. *odissem te odio Vatiniiano Ct* nenávisť, stíhající Vatinia **2** stvůra dvoru Neronova, udavač *T*.

**vātis** viz *vates*.

**1. ve**, příklonná částice [srov. ἤέ (ἤ, ἔ), ἤ] nebo, aneb (rozlučuje pojmy, na jejichž rozdílu nezáleží, takže leckdy má význ. slučovací jako *-que*): *post habitam contionem duabus tribusve horis litterae venerunt C*; *si quid fecerint locutivae sint C*; *quid faciendum non faciendumve sit C*; *si quis verberasset necassetve civem Romanum L*; *ne quid plus minusve, quam sit necesse, dicat C*; - při záporu ani: *domus Somni, quo numquam oriens mediusve cadensve Phoebus adire potest O*; - básn. bývá leckdy přivěšeno k jinému slovu než k příslušnému: *non Pyladen ferro violare aususve sororem Electram, tantum maledicit utrique H* (m. *ausus sororemve*); - neklas. volně *m. aut n. vel, též ve . . . ve* buď . . . anebo (též *ve . . . aut, ve . . . vel, aut . . . ve*): *nec quid iubeatve vetetve (se scire) O*. Slož. *si-ve, ne-ve* v. t.



**2. vě-**..., předpona, dodávající zákl. slovu významu nepřiměřenosti, zhoršeného n. opačného, jako *vecors*, *vegrandis*, *vesanus*.

**Vecilius mons** v Latii, snad část Algidu *L*.

**vēcordia**, *ae, f.* [*vecors*] zběsilost, vztek; šílenost, šílenství.

**vēcors**, *rdis* [*vē-* a *cor*] (vl. bez srdce), zběsilý, vzteklý; šílený, ztřeštěný.

**vectigal**, *ālis, n.* [m. *vectigale*, vl. neutr. od *vectigalis*] (pův. snad poplatek z povozů, mýtné) **1** (nepřímá) daň, poplatek placený státu za užívání státních cest, mostů, přístavů, polností a pastvin; *vectigalia pendere*; *vectigalia locare C* zadati (pronajmouti) vybírání daní; *Thorius* (v. i. t.) *qui agrum publicum... vectigali* (abl. instr.) *levavit C*; pl. daně jako příjmy, důchody státu **2** v. *praetorium C* čestný dar peněžité, dávaný od provinciálů správci provincie; v. *aedilicium C* poplatek odváděný od provinciálů římským aedilům na pořádání her v Římě **3** pl. meton. poplatné území: *regnum Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus C*; *in vestris vectigalibus, hoc est in Asiae luce versari C*; *quoniam quasi quaedam praedia populi Romani sunt vectigalia nostra atque provinciae C*; *Mithridates in latere vectigalium nostrorum S* **4** vúb. důchod, příjem: *Grynium, ex quo quinquagena talenta vectigalis capiebat N*; *parva, magna vectigalia H*; - obr. *optimum et in privatis familiis et in re publica v. duco esse parsimoniam C*.

**vectigālis**, *e* [snad *veho*; význ. viz předch.] **1** placený jako daň: *pecunia v. C* daně, daň **2** z čeho se platí (státu) daň (poplatek, nájemné): *equos vectigales Sergio tradere C* t. j. obecní, státní koně **3** platící daň, poplatný: *qui piratas immunes, socios vectigales habemus C*; v. *stipendiariusque et servus populi Romani L*.

**vectiō**, *ōnis, f.* [*veho*] vožení, ježdění *C*.

**vectis**, *is, m.* [srov. *vexo*] vl. nástroj k pohybování, spec. páka **a** vúb. *saxa vectibus promovent Cs* **b** páčidlo: *funalia et vectes oppositis foribus minaces H* **c** závora u dveří; *quod anguis domi*

*vectem circumiectus* (v. t.) *fuisset C*; *centum aerei claudunt vectes V*.

**vectō**, *āre, āvī, ātum* [*veho*] voziti: *fructus ex agris v. L* svázeti; s abl. instr. *plaustris* (na ...) v. *ornos V*; pass. *vectari* jezdit, pojížděti: *vectari equo* (na koni); *circum vectari rura caballo H* objížděti polnosti; obr. *vectabor umeris inimicis eques H*.

**vector**, *ōris, m.* [*veho*] **1** akt. vozíč; nosič: *Sileni v. asellus O* **2** pass. kdo se vozí **a** a cestující na lodi: *vectores adversa tempestate perterriti C* **β** *plavec: cedit mari v. V* **b** jezdec *O*.

**vectōrius**, *a, um* [*vector*] převozní, dopravní: *vectorium graveque navigium Cs*.

**vectūra**, *ae, f.* [*veho*] **1** vožení, dovoz, doprava, převoz, přeprava, transport: *vecturae causa navigia praebentur C* k dopravě; *qui pro vectura solveret C*; vojen. *vecturae imperabantur Cs* povozy; *vecturas frumenti civitatibus discipit Cs* dovážení **2** meton. dovozně, dopravně *Pt.* - <povoz; vlak>.

**Vēdiōvis** viz *Veiovis*.

**vegetus**, *a, um* [*vego* (intr. býti čilý, trans. hýbati, zmitati něčím)] hbitý, živý; statný; svěží, čerstvý, křepký, čilý, jarý (tělesně n. duševně).

**vē grandis**, *e* vl. nepřiměřeně veliký **1** drobný, maličký: *vegrandia farra O* **2** velmi veliký, převeliký: *hominem vegrandi macie torridum C*.

**vehemēns** (básn. **vēmēns**), *entis* [*veho*, vl. jezdicí; podle jin. výkl. je pův. *vemens*, srov. *vecors*] prudký **1** význ. rychlý, kvapný, náhlý: v. *fuga Hirt, cursus Hirt*; obr. o básníku v. *et liquidus* (jako řeka) *fundet opes H* **2** metaf. **a** náhlý, unáhlený: *regiae voluntates ut vehementes, sic mobiles S*; přehlý, prehlivý, vášnivý: v. *ingenium L* **b** násilný, litý, dravý, bouřlivý: v. *lupus H*; *ut magistratus imperio suo v. mansueto permetteretur ingenio L* svádějící k násilnostem **c** rázný, důrazný; rozhodný; přísný: *qui se in principem maleficii lenem, in adiutores eius et conscios vehementissimum esse respondet C*; *habemus senatus consultum in te v. et grave C*; úsilný, usilovný, tuhý **d** vúb. silný, mocný.

**vehementer**, adv. [*vehemens*] 1a prudce, náhle, unáhleně, prchlivě **b** rázně, rozhodně, důrazně, přísně **c** úsilně, usilovně **2** silně, mocně, tuze, náramně, velice, velmi.

**vehementia**, ae, f. [*vehemens*] ráznost, prudkost; síla.

**vehiculum**, ī, n. [*veho*] vl. vozidlo; spec. **a** povoz, vůz: v. *iunctum L* zapřažený; *vehiculo portari N* voziti se na voze **b** loď: v. *Argonautarum C*; *illi tibi et locum fertur et furtorum v. comparaverunt C* (na čem bys vezl . . .).

**vehō**, ere, vēxī, vectum [srov. čes vezu, vůz, ř. pamfyl. 3. sg. imp. *ἔρχετο, ὄχος, ὄχημα*] **1** ak. v é z t i, voziti; podle souvislosti význ. přivážeti, dovážeti, odvážeti **a** vl. *frumentum v. C*; *pretium (v. t.) vehendi cantat O*; intr. *vehens* viz níže; o tažném dobytku též táhnouti: *equum vehendi causa (esse generatum) C* k tahu a k jízdě; nésti, nositi, 'táhnouti': *si reticulum panis vehas umero (na . . .) H*; obr. *dominum vehet H* (bude míti na krku) **b** přenes. nésti s sebou, unášeti, přinášeti: *flumina vehunt aurum Cr*; *vehit unda leones O*; *cum aquae vim vehat ingentem (amnis) L*; - *quid vesper serus vehat V* co přinese; *quod fugiens semel hora vexit H* co jednou s sebou přinesla (a zase odnesla); - *eos ad summa vexisse, qui . . . T* povznésti **2** med.-pass. **vehī** **a** býti vezen, véztí se, je ti, jezdití (*rē n. in rē* na něčem): (*in*) *curru v.* je ti na voze; (*in*) *equo v.* je ti na koni; *equo concitato (v. t.) vehitur N*; na lodi plouti, plaviti se, ve vzduchu letěti; - s dat. cíle *cuius ossa vehantur avis Pp* k dědům (= k předkům); - part. *vectus* lecky význ. praes.: *quos per aequora vectos obruit auster V* plavící se; pod. *hic ubi Deucalion rate vectus adhaesit O*; zř. part. praes. *vehens* intrans. jedá: obr. *in adulescentiam per medias laudes quasi quadrigis vehementem C*; - *nube vehi O* dáti se unášeti, letěti na . . .; *apes trans aethera vectae V* letíce; básn. s ak. *ventis maria omnia vecti V* po všech mořích byvše honěni.

**Vēia**, ae, f. čarodějnice, pomocnice Kanidiina *H*.

**Vēientō**, ōnis, m. římské cognomen; zejm. **1** legát M. Kalpurnia Bibula *C*

**2 A. Fabricius Veiento**, udavač za vlády Neronovy *T*.

**Vēiī** (n. **Vēi**), ōrum, m. staré etruské město sev. záp. od Říma nad říčkou Kremerou, nepřítel Říma; dobytto r. 396 př. n. l. od Kamilla; - adj. **Vēiēns**, *entis* n. **Vēientānus** (básn. též **Vēius**), *a*, um vejský, z Vej: *Veius dux Pp* (= *Tolumnius*); - subst. **Vēiēns**, *entis*, *m.* Vejan, kolekt. Vejané; **Vēientānum**, ī, n. *H* (sc. *vinum*) špatné vejské (víno).

**Vēiovis** (n. **Vēdiovis**), *is*, *m.* [vl. opak boha zv. *Diouis* n. *Iuppiter*, podle výkl. u *O* = *non magnus* (maličký, mladý) *Iuppiter*] starý latinský bůh snad pův. podzemský, od jiných ztotožňovaný s Apollem jako ochránce lidí, vyhnaných z vlasti pro zločin; v Římě měl dva chrámy *O*.

**vel**, spojka a adv. [vl. imper. od *velle* vl. ,chtěj', srov. co do význ. čes. ,buď', ,buďto'] **1** spojka rozlučov. (uvádí rozlukou možnou, ale ne vždy nutnou, takže má lecky význ. slučovací; někdy poopravuje předešlou výpověď) **a vel . . . vel a** buď . . . buď, aneb . . . aneb, buď . . . anebo (spíše): *non sentiunt viri fortes in acie vulnera vel sentiunt, sed mori malunt C* β i . . . i, jak . . . tak, jednak . . . jednak, dilem . . . dilem: *animum vel bello vel paci paratum L*; *plura bona, quam vel natura vel fortuna tribueret N*; po záporu nabývá význ. ani . . . ani: *nihil illo fuisse excellentius vel in vitiis vel in virtutibus N* **b** jedno *vel* nebo, neboli: *vel etiam* nebo (chceš-li) spíše (stupňovací); *vel potius* nebo spíše, nebo raději (opravovací); v téměř význ. **a plerisque vel dicam ab omnibus C**; slučov. i: *terris agitare vel undis Troianos potuisti V*; po záporu ani: *neque satis Bruto vel tribunis militum constabat, quid agerent Cs* **2** adv. (vytýkající pojem buď prostě nebo s připustkou a omezením) **a** i, třeba i: *vel si pereundum fuisset C*; *aperte vel odisse magis ingenui est quam fronte occultare sententiam C*; *vel silicem comesse Ct*; třeba jen, již, aspoň: *quam morosi sint, qui amant, vel ex hoc intellegi potest C* **b** u superl. (chceš-li), snad, tuším, možná, zajiště: *homo vel pecuniosissimus Syracusanorum C* **c** uvádějící příklad jako, (jako) zvláště, zejména: *amoris tui, quoquo me verti, vestigia, vel proxime de Tigellio C*.

**Velābrum**, *ī, n.* část Říma na levém břehu Tiberu blíže Ostrova, sev. od t. zv. *forum boarium*, na cestě z fora do cirku, potravní tržiště: básn. pl. *qua Velabra solent in circum ducere pompas O*; za starších dob bylo prý zaplaveno vodou: *qua Velabri regio patet, ire solebat linter Tb.*

**velāmen**, *inis, n.* [velo] vl. obal; příkrývka, pokrývka, rouška: *torus pullo velamine tectus O*; *lanae v. est L* jest z vlny; = spec. roucho, oděv, šat; = o zvířatech *detracta velamina T* stažené kůže.

**velāmentum**, *ī, n.* [velo] obal 1 pl. spec. (vlněné) stužky, jimiž bývaly ovínovány olivové n. vavřínové ratolesti a též ruce prosebníků, synekd. prosebné ratolesti: *velamenta manu praetendens O*; *velamenta et infulas praefereutes T*; = přenes. vúb. *ramos oleae ac velamina alia supplicum porrigentes L* a jiné odznaky 2 metaf. rouška, zástěra: *Nero flagitiis velamenta quaevisit T* hleděl zakrývatí.

**Veleda**, *ae, f.* věštkyně germánského kmene Brukerů, jež byla za Vespasiana jata a vedena v Římě v triumfu *T*.

**vēles**, *itis, m.* [srov. *velox*] ob. pl. **vēlitēs**, *um, m.* velité, pohyblivá, lehká pěchota jako oddíl legie, harcovníci, lehkooděnci, kteří boj zahajovali, vybíhajíce mezerami mezi jednotlivými manipuly proti nepříteli; naposled se připomínají za války s Jugurthou; = obr. dorážlivý, škádlivý: *ut scurram velitem malis oneratum esse C.*

**Velia**, *ae, f.* 1 [Ἐλέα] přístavní město na záp. pobřeží Lukanie, řecká kolonie; adj. **Velinus**, *a, um n.* **Veliēnsis**, *e* velijský, z Velie; subst. **Veliēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Velie 2 část Říma, návrší sev. vých. od Palatinu, s kterého vedla *Sacra via* na forum.

**velifer**, *fera, ferum* [velum a fero] plachtonosný, plachetní *O Pp.*

**velificātiō**, *ōnis, f.* [velificor] plavba.

**velificor**, *ārī, ātus sum* (básn. a pozd. též **velificō**, *āre, āvī, ātum*) [velum a facio] vl. napínati plachty a plaviti se, plouti: *ratis ad infernos velificata lacus Pp* b obr. (alci pro někoho) = pracovati pro někoho, pomáhati někomu: *turbulenta ratione honori v. suo C.*

**Velinus**, *a, um* 1 viz *Velia* 2 *V. lacus n.* subst. **Velinus**, *ī, m.* bažinaté jezero v Sabinsku sev. záp. od města Reate s odtokem do Naru; odt. *Velina tribus L n.* subst. **Velina**, *ae, f.* (H) Velinská tribus.

**Veliocassēs**, *ium n.* **Veliocassī**, *ōrum, m.* keltský kmen na pravém břehu dolní Sequany *Cs.*

**vēlitāris**, *e* [velēs] náležící velitům, velitů: *velitaria arma S* lehká výzbroj.

**vēlitor**, *ārī, ātus sum* [velēs] harcovati, vúb. bojovati, potýkati se: obr. *primis veneriis proeliis velitatus Ap*; metaf. *nescioquid velitati estis inter vos Pt* měli jste mezi sebou nějakou šarvátku.

**Velitrae**, *ārum, f.* město v Latii v býv. území Volsků, nyn. Velletri; adj. **Veliternus**, *a, um* veliterský; subst. **Veliternī**, *ōrum, m.* Velitřané.

**vēlivolāns**, *antis* [srov. *velivolus*] vl. plachtami létající, plachtokřídlý: *velivolantibus navibus básn. u C.*

**vēlivolus**, *a, um* [velum a l. volo] 1 akt. plachtokřídlý, plachetní: *velivolae rates O* 2 plachetními loďmi proplouvaný: *velivolum mare V* plachtonosné moře.

**Vellaunodūnum**, *ī, n.* město Senonů v Galii již. od Lutetie (od nyn. Paříže).

**Vellāvī**, *ōrum, m.* keltský kmen v Cevenách, závislý na Arvernech *Cs.*

**Vellēius**, jméno řím. rodu; zejm. *C. Velleius*, tribun lidu r. 91 př. n. l., přívrženec a znatel učení epikurského (jedna z osob v Cic. spise *De natura deorum*).

**vellicō**, *āre, āvī, ātum* [vello] vl. škubati, trhati; metaf. a význ. (řečí) přetřepávati, trhati, urážeti, ostouzeti, česati; *in convivis rodunt, in circulis vellitant C* b (duševně) trýzniti, píchati: *inveniam unam, quae te vellicet Pp* (zářlivostí).

**vellō**, *ere, vellī* (zř. *vulsī*), *vulsum* (starší *volsum*) škubati 1 (*alqd* něco, něčím, za něco) *Cynthius aurem* (v. t.) *vellit V*; *v. coepi et pressare manu brachia H* poškubávati (za togu) 2 vyškubávati, trhati, rváti: *volsae plumae V*; *caudae pilos equinae vello H*; *volsus nepos Pp* = (hladce) vyholený; *postes a cardine vellit V* snaží se vypáciti; *pontem v. V*

strhnouti; *vallum v. L V* vytrhávati kolí na náspu; *signa v. L V* vytrhnouti prapory ze země = dáti se na pochod (obr. o vělách *V*).

**vellus**, *eris*, *n.* [*vello*] (ob. pl.) **1** vlna: *vellera trahere digitis O* přísti; *lanae vellera Ct H* vložky, chomáčky; *velleribus quisquis aëna paras O* k barvení vlny (o barvících) **2** meton. **a** rouno ovčí: *vellera Phrixea O β* metaf. kůže zvířat vub.: *horrens saetis v. O*; *nurus tectae ferinis velleribus O* **b** roucho, šat: *nunc pulli velleris usus abest O* **3** metaf. **a** o hedvábí *vellera ut foliis depectant tenuia Seres V* vlákna **b** vložky, obláčky, ‚beránky‘ na obloze: *tenuia lanae per caelum vellera ferri V*.

**vēlō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*velum*] **1** vl. opatřiti plachtou (plachtami): *cornua velatarum antemnarum V* ověšených plachtami **2** zavínovati, obvinovati, obtáčeti (rouškou, stuhou a p.), zahalovati, zastíratí, obestíratí, zakrývati, pokrývati: *capite velato* se zahalenou hlavou; *velatae comae V* (vínkem) obvinuté; *sacerdotes suis insignibus velatos L* oděné odznaky (zejm. vínky); *oratores ramis velatos Palladis V* t. j. s ovinutými ratolestmi v rukou; *velatae viae O* postřené, postlané; *pampineis velata frondibus hasta O* (= *thyrsus*); spec. odívati, haliti: *eum glauco velabat amictu carbasus V*; *velanda corporis Pn* = stydké části těla; vojen. *velatus* lehkooděný: *velati accensi* (v. t.); - *velari* význam. med. zahalovati (pokrývati, odívati) se (si): *capita velamur amictu V*; *purpureo velare* (imper.) *comas adopertus amictu V*; *viros, qui soleant velari corpora plumis O* pokrývají se peřím (t. j. proměňují se v ptáky); *feminae lineis amictibus velantur T*; *velatur aliturque avibus O* šatí se **3** přenes. **a** zdobiti, krásłiti: *nec te purpureo velent vaccinia fucO* (barviti) **b** zakrývati, zahalovati, zastíratí: *v. odium fallacibus blanditiis T*.

**vēlōcītās**, *ātis*, *f.* [*velox*] velká pohyblivost, rychlost, hbitost, čerstvost, křepkost (vl. i metaf.): *v. corporis celeritas appellatur C*; *velocitatis certamina inire L* o rychlost.

**vēlōcīter**, adv. [*velox*] rychle, hbitě křepce; superl. velmi rychle, o překot.

**vēlōx**, *ōcis* [srov. *velēs*, *vegeo*] pohyblivý, rychlý, hbitý, čerstvý, křepký (vl. i metaf.): *genus hominum v. S*; *animus sine corpore v. H*; *v. procella H* prudká; *v. victoria H* okřídlené (jako byla vyobrazována bohyně vítězství); *Horae veloces O* prchavé; *v. mente nova H* rychle unášen; *piger ad poenas princeps, ad praemia v. O* spěšný, kvapný; *v. toxicum H* rychle účinkující, prudký.

**vēlum**, *ī*, *n.* [snad z *\*vexlom* (srov. *vexillum*) od *veho*] **1** (vl. co pohání loď k jízdě) plachta lodní: *vela (ventis) dare* (v. t. I 2 a); odt. básn. *dare fatis vela V* plachty svěřiti osudu; *vela facere, pandere, solvere* napnouti, rozvinouti; pass. *Cleomenes vela fieri imperavit C*; *passis velis C* plnými plachtami (obr.); *vela legere* kasati, svinovati; přísl. *taetra res, velis, ut ita dicam, remisque fugienda C* vl. plachtami i vesly = vším způsobem, ze všech sil, vši mocí; *vela mittimus [V]* (pouštíme =) napínáme plachty (sm. = vyplouváme); básn. synekd. význam. loď: *eurus reditura vela tenebat O*; - obr. často o životě, činnosti, řeči a p.: *statimne nos vela facere an. . . paululum remigare C*; *implerent venti si mea vela sui* (příznivé) *O*; *diriget in medio quis mea vela freto O* **2** přenes. (napjatá) plachta, opona, záclona zejm. proti slunci a dešti nebo pro ozdabu **a** *cum super atria v. simulatas inficit umbras O*; *silva suis frondibus ut velo Phoebeos submovet ictus O*; takové plachty bývaly napínány nad celou prostorou amfiteatru na zvláštních stožárech; - *ut adstaret velo discreta T* **b** (plátěná n. kožená) stěna stanů: *tabernacula carbais intenta velis C*; *niveis tentoria velis V* **c** obr. *maniculis et talaribus tunicis, velis amictos non togis C* ‚plachtami‘ a ne. . . ; *quasi velis quibusdam obtenditur natura C*. - Možná že *velum* = plachta a *velum* = záclona jsou od původu dvě různá slova, toto [z *\*ves-lom*] příbuzné s *vestis*.

**vel-ut** n. **vel-utī**, adv. jako, jakoby **1** uvádí přirovnání buď skutečné n. neskut. **a** u jednotl. výrazů *v. . . sic; sociis nostris v. hostibus, hostibus pro sociis utuntur S*; *v. hereditate relictum odium N*; leckdy

zhirňuje metaf. výrazy jako, takřka, abych tak řekl: *ea Germaniae v. frons est T b* u vět *v. si* s konj. jako by: *quod absentis Ariovisti crudelitate, v. si coram adesset, horrerent Cs*; básn. a pozd. bez *si*: *coepti inde ludi, v. ea res nihil ad religionem pertinuisset L*; u vět zkrác. part. n. abl. abs. *ita v. defuncti regis imperio in proxima eluvie pueros exponunt L 2* uvádí příklad (na příklad), tak (na příklad): *quid est temeritate turpius? v. in hac quaestione plerique deos esse dixerunt... C*; *est admiratio nonnulla in bestiis aquatilibus: v. crocodili... simul ac primum niti possunt, aquam persequuntur C.*

**vēmēns** viz *vehemens*.

**vēna**, *ae, f.* céva, žíla **1** vl. **a** *sanguis per venas in omne corpus diffunditur C*; *venae et arteriae C*; *venas interscindere T*; básn. *deficient venae te H* vyschnou ti žíly **b** spec. tepna: *pulsum venarum attingit T*; *solet v. redire (v. t.) O*; *ad medicum specto venis fugientibus O* když tepny slábnou; — obr. *teneat venas cuiusque generis C* zkoumati tepny t. j. nitro, povahu; pod. *orator tenebit venas animorum T 2* přenes. **a** a význ. nitro, vnitřek: *regina volnus alit venis V* v srdci; *silicis venis abstrusum ignem V β* (protože podle mínění starých vykonávají cévy i úkol našich nervů) ‚žíla‘, nadání, vloha: *ingeni benigna v. H b* žíla, žilka **a** o vodě pramen, pramének: *venae fontis Hirt*; *v. perennis aquae O*; obr. o básn. nadání *ne male fecundae v. periret aquae O β* o nerostech *veteris percepto semine venae O* (o zlaté ‚žele‘); *quae modo v. fuit, sub eodem nomine mansit O* (o žilkách v kameni); meton. kov: *venae peioris aevum O γ* céva stromu: *pavent venae T.*

**vēnābulum**, *ī, n.* [*venor*] lovecký oštěp; přenes. *sagittarum venabula Pn-h* veliké lovecké šípy.

**Venāfrum**, *ī, n.* město nad horním Volturnem, pověstně olivovými háji; brachyl. *viridi certat baca Venāfro H*; adj. **Venāfrānus**, *a, um* venaferský.

**vēnālicius**, *a, um* [*venalis*] **1** prodejní; subst. neutr. z boží: *ensores portoria venalium (gen. pl.) Capuae loca-*

*runt L 2* prodávající; subst. masc. spec. otrokář *C.*

**vēnālis**, *e* [*l. venus*] prodejní, kupný **a** vl. co lze koupiti, vystavený na prodej, doplňk. na prodej; *res venales n.* subst. neutr. pl. *venalia* věci prodejné, prodávané, zboží; *forum (v. t.) rerum venalium S*; *centesima (v. t.) rerum venalium T*; s abl. *pretii otium non gemmis neque purpurā venale H*; obr. *morte venalem petisse laurum H* za cenu života; subst. **vēnālis**, *is, m.* otrok (na prodej vystavený n. vedený) **b** přenes. prodávající význ. koho lze zakoupiti, úplatný, porušitelný: *urbem venalem (ak. zvolací) S*; *fidem cum proposuisses venalem in provincia C*; *venalem pretio multitudinem L*; (*Nero*) *nobilium familiarum posteris egestate venales in scaenam duxit T*; *praefectus in omnem libidinem (ke... ) v. T.*

**vēnāticus**, *a, um* [*venor*] lovecký, lovcí, honící: *canis v. CN.*

**vēnātiō**, *ōnis, f.* [*venor*] **1 a** lovení, lov, hon, honba **b** přenes. štvance v cirku a amfiteatru, při nichž zápasila zvířata buď vespolek n. s lidmi: *ludorum venationumque apparatus pecunias profundunt C*; meton. lov, kořist, zvěř, zvěřina: *cum solito captae venationis onere L.*

**vēnātor**, *ōris, m.* [*venor*] lovec **a** vl.; adj. *v. canis V* lovecký, lovcí pes **b** metaf. slíditel význ. zkoumatel: *physicum, id est speculatorem venatoremque naturae C.*

**vēnātōrius**, *a, um* [*venator*] lovecký. **vēnātrix**, *īcis, f.* [*venator*] lovkyně: *dea v. O* božská lovkyně (= Diana).

**vēnātus**, *ūs (dat. sg. ū V), m.* [*venor*] (v. t.) lovení, lov: *asper victu v. V.*

**vendicō** = *vindico*.

**vendibilis**, *e* [*vendo*] **1** vl. prodejní, jdoucí na odbyt, odbytný, co lze snadno prodati: *illa via v. Herculeana C*; *fundus nec v. nec pascere firmus H 2* metaf. zamlouvající se, líbivý: *vendibilem orationem religio vincebat C*; hleď daný, oblíbený (*alci* u někoho): *populo non erat satis v. O.*

**venditātiō**, *ōnis, f.* [*vendito*] vl. nabízení (ku prodeji), ‚reklama‘, vychvalování: *mihī laudabiliora videntur, quae*

*sine venditatione fiunt C*; vychlouba-  
vost, honosivost: *a multis virtus v. at-  
que ostentatio esse dicitur C*.

**venditātor**, *ōris, m.* [*vendito*] (vl. na-  
bízeč a vychvalovatel zboží) přenes. pří-  
lišný vychvalovatel, rozhlašovatel: s gen.  
obj. *famae nec incuriosus nec v. (erat) T*.

**venditiō**, *ōnis, f.* [*vendo*] **1** prodá-  
vání, prodej **2** spec. prodej dražbou,  
dražba; pronajímání (dražbou).

**venditō**, *āre, āvi, ātum* [*vendo*] pro-  
dávati **a** vl. míti na prodej, nabízeti  
k prodeji: *v. Tusculanum C, agellum Pn*  
**b** praegn. prodávati nečestně (s poruše-  
ním povinnosti a p.), zaprodávati,  
obchodovati, kupčeti, kramařiti s něčím,  
míti výdělek z něčeho (vl. i přenes.): *decreta,  
imperia... venditabat C; pacem pretio  
venditantes L; ipsa itinerum spatia ven-  
ditante duce T; venditata munera princi-  
pis T* t. j. že přijímal úplatky za pro-  
tekcí u císaře **c** doporučovati; metaf.  
*se v. alci* = lísatí se k někomu, louditi se  
v přízeň něčí, lézti za někým: *quo modo  
se venditant Caesari C; florentibus se  
venditavit N; se plebi v. L*.

**venditor**, *ōris, m.* [*vendo*] prodavač,  
prodávatel **a** vl. *ut ne quid omnino, quod  
v. norit, emptor ignoret C; v. frumenti C*  
**b** přenes. praegn. nečestný prodavač, kdo  
s něčím obchoduje, kupčí: *venditores ve-  
strae dignitatis C*.

**vendō**, *ere, didī, ditum* (pass. jen *vendi-  
tus* a *vendendus*, ostatní pass. tvary nahrazuje  
sloveso *veneo*) [vl. *venum* (ak. od 1. *venus*)  
*do* = dávám do prodeje, na prodej]  
prodávati, prodati (s abl. n. gen. pretii  
za...) **1** vl. **a** *auro corpus vendebat  
Achilles V* (t. Priamovi); *v. pluris* dráže,  
*minoris* laciněji; *arbitrium salis ven-  
dendi L* prodej soli (za libovolně stano-  
venou cenu), solní monopol; *alqm sub  
corona (v. t.) v.*; subst. (*iudicia*) *quae ex  
empto aut vendito... contra fidem fiunt  
C* z nepoctivosti při koupi nebo prodeji  
**b** spec. prodávati v dražbě, dávati  
do dražby: *sectionem v. Cs; alqd sub hasta  
(v. t.) v.*; (dražbou) pronajímati: *de-  
cumas v. C* **c** praegn. prodávati nečestně  
(s porušením povinnosti a p.), zapro-  
dávati (vl. i metaf.), zrazovati: *vendidit  
hic auro patriam V; cum te trecentis*

*talentis regi Cotto vendidisses C*; obcho-  
dovati, kupčeti, kramařiti s něčím: *omnia  
honesta inhonestaque v. S 2* doporu-  
čovati ke koupi, nabízeti (vl. i přenes.),  
odt. vychvalovati: *Ligarianam praeclare  
vendidisti C; (versus) iniuste totum ducit  
venditque poema H* stojí v popředí a  
doporučuje básně; *te peregrinis v. mu-  
neribus Pp* vynášeti se.

**Venedī**, *ōrum, m.* Venedové, Vindo-  
vé, jméno, kterým nazývali Germáni a  
Gallové Slovany.

**venēfica** viz *veneficus*.

**venēficium**, *iī, n.* [*veneficus*] **1 a** vl.  
připravování nápoje lásky n. vůb. kou-  
zelného nápoje, odt. čarování **b** meton.  
kouzelný nápoj: *id veneficiis et can-  
tionibus Titinae factum esse C*; kouzlo  
**2** přenes. připravování jedu; odt. otrá-  
vení, pl. n. sg. kolekt. travičství: *de ve-  
neficiis accusare, quaerere*.

**venēficus**, *a, um* [m. *\*venesficos* z 2.  
*venus* (srov. k *venenum*) a *faciō*] **1** adj.  
**a** připravující kouzelný nápoj; odt.  
kouzelný, čarodějný: *verba venefica O*  
**b** připravující jed, travičský: *percus-  
sor v. Cr* úkladný travič **2** subst. **venē-  
ficus**, *i, m.* (**venēfica**, *ae, f.*) **a** kouzelník  
(kouzelnice) **b** travič (travička).

**Venellī**, *ōrum, m.* keltský kmen  
v nyn. Normandii **Cs**.

**venēnātus**, *a, um* [*venenum*] **1** vl. na-  
puštěný kouzelnou šťávou, očarovaný,  
kouzelný: *venenata virga O 2 a* otrá-  
vený, napuštěný jedem: *venenatis sa-  
gittis C*; - metaf. *venenatis muneribus C*  
(t. j. nebezpečnými) **b** jedovatý,  
otravný: *venenatas serpentes N*; - metaf.  
*v. iocus O* (= jizlivý).

**venēnifer**, *fera, ferum* [*venenum* a *fero*]  
chovající jed, jedovatý **O**.

**venēnō**, *āre, āvi, ātum* [*venenum*]  
otrávití, napustiti jedem; uštknouti:  
metaf. *non istic mea commoda quisquam  
odio morsuque (v. t.) venenat H*. Part.  
*venenatus j.* adj. v. t.

**venēnum**, *i, n.* [z *\*venes-nom* od 2. *ve-  
nus*; co do význ. srov. φιλτρον k φιλέω]  
**1** vl. milostné kouzlo, zvl. nápoj lásky;  
vůb. kouzelná šťáva, kouzelný nápoj,  
kouzlo: *quem coniunx versum venenis  
fecit avem V; illa spargit sucos veneni O*

kouzelné šťávy; obr. o lásce *intactos isto satius temptare veneno* Pp 2 přenes. uměle připravená šťáva **a** *malum v.* n. samo *v. jed a malum v. facere*; *veneno tollere alqm* C; *spargere venena* C; *calamos armare veneno* V; *virus cognitis antea venenis rapidum* T rychle účinkující otravný nápoj složený z vyzkoušených jedů; básn. *Gorgoneis Allecto infecta venenis* V (jedovatými hady); — meton. otrávení, otrava; travičství (= *veneficium*): *veneni quaestiones* C; *adiciebantur (delationi) adulteria, venena* T β metaf. (*avaritia*) *quasi venenis malis imbuta* S; *orationem plenam veneni et pestilentiae* Ct; *Rupili pus atque v.* H; odt. otrava, nákaza, zkáza: *tribuni plebem agitare suo veneno, agraria lege* L; *discordia ordinum est v. urbis* L; *pessimum veri adfectus v., sua cuique utilitas* (sobectví) T **b** význ. barvivo, barva: *alba Assyrio fucatur lana veneno* V; *lana Tarentino violas imitata veneno* H.

**vĕneō**, *īre* (*vĕnĭsse, vĕnĭssent* = *venĭsse, venĭssent*), *ī*, — (nahrazuje pass. ke slov. *vendo*) [vl. *venum* (ak. od l. *venus*) *eo* = jdu na prodej] býti prodáván, přijíti do prodeje, býti prodán (s abl. n. gen. pretii za ...) **a** *pluris, quam plurimo v. draze, co nejdraž;* *quia veneat auro avis* H prodává se za zlato = platí se zlatem; *v. sub corona* (v. t.) i spec. samo *v. býti prodán do otroctví* (o zajatci) **b** spec. býti prodáván (prodán) v dražbě, přijíti do dražby: *bona publice venierunt* C; býti pronajímán (pronajat) v dražbě: *neque illud umquam aratoris interfuit, quanti decumae venirent* C.

**venerābilis**, *e* [*veneror*] ctihodný, velebný, pass. význ. ctĕný (abs., *rĕ* něčím, pro něco, *alcis* u někoho, od někoho): *v. vir miraculo litterarum* (v. t.) L požívající úcty pro ...; *nautis venerabile lignum* V; *venerabile donum* V posvátný.

**venerābundus**, *a, um* [*veneror*] uctivý, úcty plný, praed. s úctou; spec. klanějíci se (králi, strov. *προσκυεῖν*): *iacere humi venerabundos pati coepit* Cr.

<**venerantia**, *ae, f.* [*veneror*] úcta.>

**venerātiō**, *ōnis, f.* [*veneror*] 1 akt. uctívání, uctivost, úcta (*alcis* obj. ně-

komu prokazovaná, subj. něčí, se strany něčí), projev úcty, pocta, oslava, velebení **a** o božích modlení, modlitba: *inter hanc venerationem* L **b** vúb. *praeter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem* Cr: *Titum filium ad venerationem cultumque eius (Galbae) miserat* T; *tamquam venerationem hominum* (subj.) *merito* T 2 pass. úcta, vážnost, velebnost: *habet venerationem iustam, quicquid excellit* C jest právem ctĕno; *quo venerationis plus* (sc. ei) *inset* T.

**venerātor**, *ōris, m.* [*veneror*] uctívateľ, ctitel: *domus vestrae v. O.*

**venerēus** a **veneriūs** viz 2. *venus*.

**veneror**, *ārĭ, ātus sum*, neklas. i **venerō**, *āre, āvĭ, ātum* (*veneratus* druhdy pass. význ.) [2. *venus*] uctívati, prokazovati úctu, ctĭti 1 o uctívání bohů (*rĕ* něčím) **a** *Larem farre veneratur* V; *lapidem pro deo v. C* prokazovati kameni božskou úctu; *ut iuvenes Pana venerantes current* L na počest Panovu; pass. *illa cursus dabit venerata secundos* V; klanĕti se, kořiti se, modliti se (o posvátném místě *alqd* v něčem, u něčeho, někde): *veneramur Apollinis urbem* V; *templa dei venerabar* V; *aram suppliciter v.* V **b** s větou účel. n. ak. neutr. vnitř. modliti se, prositi, v zývati (bohy) aby ..., za něco: *veneratus deos, ut consilia sua rei publicae prosperarent* T; *venerata* (pass.) *Ceres, ita culmo surgeret alto* H (prvním pohárem) uctĕná s prosbou, aby ...; *quae vos bobus veneratur...* *impetret* H; *si veneror nihil horum* H; *nec tu supplicibus me sis venerata tabellis* Pp 2 přenes. **a** vúb. *amicos v. O; omnes, qui aliquid in studiis faciunt, v. mirarique soleo* Pn; *patris memoriam v. T; flexus genu et coetum manu veneratus* T (uctivĕ) pozdraviv; zejm. **venerandus**, *a, um* hodný úcty, ctihodný **b** spec. *regem v.* N klanĕti se králi (= *προσκυεῖν*) **c** snažně prositi: *venero te Pt.*

**Veneti**, *ōrum* (n. *um*), *m.* [Ἐνετοί] jmĕno národa 1 národ usedlý na sev. záp. pobřeží Jaderského moře od Karnských Alp až k ústí Pádu (podle L sídlili dříve v Paflagonii) L 2 keltský kmen v nyn. Bretaňsku Cs; odt. **Veneticus**, *a, um* venetský: *bellum Veneticum* Cs

**3** = *Venedi* (v. t.) *T*; - odt. *Venetia*, *ae*, *f.* země Venetů **a** (k 1) nyn. Benátsko (Venetsko) *L* **b** (k 2) již. část nyn. Bretaně *Cs*.

**venetus**, *a*, *um* [*Veneti*] modrý (pův. o barvě jednoho z klubů, *factio*, v římském cirku, související nějak s krajem Venetů); subst. masc. modrák, závodní jezdec modrého klubu *M*.

**venia**, *ae*, *f.* [2. *venus*] milost, milostivost, vděk, přízeň; laskavost, vlídnost, shovívavost **1 a** *pax veniaque* *L* milost a slitování; *veniam orare* *V*; *fata negant veniam pro coniuge* *O* milost (žádanou) pro manželku; *quo magis nostros veniā digneris libellos* *O* shovívavosti **b** dovolení, svolení, volnost (*alcis rei* k něčemu); *veniam dicendi ante alios exposcit* *T* vyžádá si slovo; *Properitio veniam ordinis petenti* *T* dovolení vystoupiti ze stavu (senátorského), propuštění ze...; *numinis sui tributa venia* *Ap* dopřávajíc pohledu na svou velebnost **c** odpuštění, prominutí (*alcis rei* za něco, *alci rei* pro něco, stran něčeho); *cunctationis suae veniam petivit* *L*; *veniam dapibus orant* *O*; *poenae v. O* odpuštění trestu; *maxima pars horum vitam veniamque tulerunt* *O* odnesli si = největší částí byl darován život i odpuštění; *parvis peccatis veniam, magnis severitatem commodare* (v. t.) *T*; jako vložka *neminem ex iis, quos eduxeram mecum, (v. sit dicto) ibi amisi* *Pn* (t. j. „nesmím to zakřiknouti“) **2** ob. řízení **a** *dare veniam alci* *a* dáti (udělit, prokázat) milost **β** učiniti vděk, býti po vůli, vyhověti, popřáti sluchu; (*Caesar*) *tibi petenti veniam non dedit* *C* nevyhověl tvé žádosti; (*Napaeae*) *dabunt veniam votis* *V* **γ** dáti dovolení, dovoliti, svoliti, povoliti; *hanc veniam (volnost) petimusque damusque vicissim* *H*; *data venia eius diei* *L* když byl ten den povolen; *cras festus dat veniam somnumque* (hendiad.) *dies* *H* = *veniam somni* **δ** dáti odpuštění, udělit milost, přijmouti na milost, odpuštění; *Caesar petentibus Aeduis dat (iis) veniam* *Cs* odpustí na přímělu Aeduů **b** *cum bonā veniā* = *bonā (tuā, vestrā) veniā* **a** laskavě, vlídně; shovívavě: *ut*

*attente bonaque cum venia verba mea audiatis* *C* **β** s dovolením: *quae (auspicia) quidem nunc a Romanis auguribus ignorantur (bonā hoc tuā veniā dixerim), a Cilicibus tenentur* *C*.

**Venilia**, *ae*, *f.* vlastní jm. ženské **1** choť Janova **2** matka Turnova *V*.

**veniō**, *ire, vēnī, ventum* [srov. *βαίνο*] přicházeti, přijíti, přibýti, vl. i přenes., podle souvisl. též význ. přijeti, připlouti; přilétati, doletati, zalétati; přistoupiti, přikročiti, přiblížiti se, blížiti se; dojíti, dostati se; vrátiti se **1 a** váb.: *pass. neos. ventum est (erat)* přišlo se, ob. přišli, přišli jsme a p. **α** s určením místa (na ot. odkud? *a, de, ex rē* n. pouhý abl., adv.; na ot. kam? *in, ad* a p. n. pouhý ak., adv.): *domum ad eum venit* *C*; *si visurus eum vivo et venturus in unum* *V* jestliže se za svého života s ním sejdu; *ad (in) manus v. přijíti* na blízko, praegn. sraziti se, pustiti se v boj (ale též dostati se někomu do rukou) **β** s určením způsobu *Pisas navibus v. L* s loďmi připlouti, po lodích se dostati; *sub ora viri caelo venere volantes* *V* slétli, přilétli; *saltū super ardua venit* *V* skokem se dostal; o průvodu (*cum alqo* n. pouhý abl. průvod.): *agmine (s. . .) prope quadrangenter hominum veniens* *L* **γ** s určením účelu (*ad n. in rem*, dat. účel., l. supin., part. fut. n. praes., básn. a pozd. též inf., věta účel. s ut n. qui): *auxilio v.; postulatum v.; venio moriturus* *V* na smrt **b** spec. **α** vojen. přitáhnouti, přitřhnouti, přiraziti: *ad alqm oppugrandum v. Cs* **β** z povinnosti dostaviti se: *testis in causa v. T*; - přenes. **γ** ve výkladu přicházeti, přecházeti, přistupovati: *venio nunc ad fortissimum virum* *N* **2 a** přiletěti, doniknouti, proniknouti, doraziti, vraziti: *hasta venit in tergum* *V*; *per ilia venit harundo* *V* pronikl; *quo fessi vix venit aura noti* *O*; - *ad aures v. C* dostati se **b** vycházeti: *veniens sol* *H*; v z ch á z e t i, růsti, klíčiti, pučeti, dařiti se: *illic veniunt felicius uvae* *V*; *viola venit* *O*; *cum veniet pluma* *H*; - vznikati: *variae venere artes* *V*; *seris venit usus ab annis* *O*; *maius commodum ex otio meo quam ex aliorum negotiis rei publicae venturum* *S* vzejde; - o původu pocházeti: *Bebrycia veniens*



*Amyci de gente V* **c** ukazovati se, objevovati se: *Remo augurium venisse fertur L*; s doplňk. význ. jeviti se, býti: *gratior pulchro veniens in corpore virtus V*; *non haec ulli venient ingrata legenti Pp*; vyskytovati se, stávat se: *usū venit přihází se, udává se, stává se*; part. **ventūrus, a, um** příští, nastávající, budoucí, blízký: *venturi inscius aevi V*; neutr. subst. budoucnost: *praescia venturi VO d v. alci n. in (ad) alqm a* případnouti, dostati se někomu, přejíti k někomu: *bona omnia ad matrem esse ventura C*; *hereditatem mihi negasti v. C* = že nedědím; *ultra illi et gloriam et regnum venturum S*; (*imperium*) *ab regibus ad consules venerat L β* přijíti na někoho, případnouti, přikvačiti, zasábnouti, zastihnouti, postihnouti, zachvátiti někoho: *quae sibi duobus proeliis venerant S* co ho potkalo; *machina ventura urbi V*; *nec tibi regnandi veniat cupido V*; *ad te ventura pericula H*; *iam mihi canities venerat O*; při proměně *cortex in verba novissima venit O* zachvátila, obestřela; pod. *variarum monstra ferarum in iuvenes veniunt O 3* přijíti v nějakou činnost n. stav (leckdy m. jednoduchého slovesa) **a a** vejíti, vstoupiti: *in amicitiam alcis v. CsL* vejíti v přátelství = spráteliti se s někým; (*mīlites*) *in consuetudinem Alexandrinae vitae ac licentiae venerant Cs* = přivykli; *in spem v. Cs* pojmouti naději n. míti naději, doufati; *v. in deditionem CsL* vzdáti se **β** dostati se, octnouti se, upadnouti: *v. in potestatem alcis*; zejm. m. pass. tvarů sloves, která pass. nevytvorují (stávají se předmětem něčeho): *v. in odium alcis* upadnouti v nenávisť něčím, u někoho, býti nenáviděn od někoho; *v. in suspicionem C*; *venit in votum (urbs) H* = přeješ si; neosob. *venit in contentionem* s nepř. ot. dvojl. **C** stává se sporným, nastává spor; - *in partem* (v. t. **Í 3**) *alcis v.*; básn. *carmen numeros veniebat ad aptos O* řadila se **b** praegn. dojíti, dostoupiti k jistému cíli n. hranici *a ad senectutem v. C β* *res venit ad pugnam (certamen)* v čest. neos. přišlo (došlo) k boji; *res proxime formam* (v. t. ke konci) *latrocinii venerat L*; *eo ventum est, ut...* tak daleko došlo.

**vennūcula** viz *venucula*.

**vēnor, ārī, ātus sum** loviti, honiti (abs., alqd něco), vl. i obr.: *venatum proficisci N* na lov; *venando peragrare* (inf. histor.) *saltus L* lovice, na lovu; part. subst. *venantes VO* lovci; uloviti, chytiti: obr. *si minus eiusmodi quidpiam v. potuerant C*; *sunt qui crustis viduas venentur H*; *non ego plebis suffragia venor H* přenes. *animo venante Ct* sm. slídivým.

**venter, tris, m.** [přibuz. s *vesica*] břicho **1 a** *quasi eo cibo (fabā) mens, non v. inflatur C b* synekd. **a** žaludek: *ut non minus animo quam ventre conviviae delectarentur N* aby duch hostí neměl méně požitku než žaludek; - meton. význ. žravost, hýřivost: *dediti ventri S* 'břichu'; pod. *duci ventre H* (dávati se věsti =) sloužiti žaludku; *ventris et gaeae paratus* (subst.) **T β** život mateřský: *ut sua maturus complevit tempora v. O*; *ignorans nurum ventrem ferre L* že jest s útěžkem, těhotná; - meton. *tuus v. (est) Pactumeius H* tvé (vlastní) dítě **2** metaf. břicho, hřichatost, zduřenina, nádor: *tumido cucurbita ventre Pp* zduřelá; *quo modo cresceret in ventrem cucumis V* okurka duří.

**Ventidius**, jméno římského rodu; zejm. **P. Ventidius Bassus** z Picena, senátor a konsul r. 43 př. n. l., přívrženec Caesarův a později Antoniův **C**; adj. **Ventidiānus, a, um** Ventidiův.

**ventilō, āre, āvī, ātum** [ventus] vystavovati větru, větrati; spec. větrem čistiti obilí, pálati, váti; - přenes. **a** pohybovati, mávati, zachvívati, zmítati: *ventilat aura comas populeas O b* větrati, chladiti, ochlazovati; med. *ventilari* ochlazovati se: *alio atque alio positu v. Sn c* rozmýchati, rozněcovati: *cuius linguā quasi flabello illa est contio ventilata C*; *hanc Venus ventilat facem Pp*.

**ventitō, āre, āvī, ātum** [venio] přicházívati, přicházeti, chodívati.

**ventōsē, adv.** [ventosus] **1** nadmuté **2** naduté, chlubně.

**ventōsus, a, um** [ventus] **1** větrný **a** *ventosissima regio L*; *ventosum aequor V*, *mare H* bouřlivé **b** *ventosi folles V* (větrem, vzduchem) naduté; *ventosi murmuris aerae V 2* metaf. **a** rychlý

jako vítr: *ventosae alae V Pp*; *ventosi equi O b* nestálý (jako vítr), vrtkavý, kolísavý, nejistý: *imperium populare atque ventosum C*; *ventosa gloria V*; *ventosa plebs H c* prázdný, nicotný, marný: *quem tulit ad scaenam ventoso Gloria* (t. j. touha po slávě) *curru H* větrný; lehkomyšlný; ješitný, nadutý, chlubný: *ventosa lingua V*.

**ventricōsus, a, um** [*venter*] břichatý.

**ventriculus, ī, m.** [*venter*] vl. břicho; žaludek; *v. fartus* :: *Hyginus* bachor, jelito; = přenes. dutina: *v. cordis C* srdeční komora.

**ventus, ī, m.** [srov. *ἄνεμος* z *ἄνεμος*, čes. „vátí“, „vítr“] vítr **1** vl. *quattuor e ventis V* t. j. na čtyři světové strany; *cum quid venti motum esset L* při každém zavanutí větru; *vastata Campania turbine ventorum T* smrští; básn. *fulminis venti V*; = zejm. při plavbě, podle určení n. podle souvislosti vítr příznivý n. nepříznivý: *ventum expectare C*; *v. secundus, idoneus, prosper* příznivý, příhodný, op. *adversus* protivný; *vento petere Mycenae V* s příznivým větrem, po větru; *datis ventis* (sc. *a deo*) *V*; *vento accedere oras V* (nepříznivým) větrem býti zahánán; přisl. *ventis remis* (v. t.) *C*; = básn. vzduch: *ventos obtendere inanes V*; (*imago*) *in ventos recessit V 2* obr. *alqd in vento* (do...) *scribere C*; *nec ferre videt sua gaudia ventos V* že větry unášejí jeho naděje; pod. *inania venti verba ferunt O*; *ab omnibus ventis invidiae circumflari C*; *vento in optimum quemque excitato C* t. j. nenávisť; *rumorum contionumque ventos colligere C* bouřlivé mluvení a řečnění; *ventum popularem esse quaesitum C* t. j. přízeň; = zejm. obr. podle plavby *cum motus omnis animi tamquam v. hominem defecerat C*; *Caesarem, cuius nunc venti sunt secundi C* jemuž vane příznivý vítr; *paces bonae ventique secundi H* příznivé poměry; *alios vidi ventos C* t. j. nastávající zlé časy **3** pl. personif. (též jako božstvo, srov. *Tempestates*) Větrové *V*.

**vēnūcula, ae, f.** [*vinnus* = *cinnus*] (průzň) druh révy.

**vēnula, ae, f.** [*vena*] cévka, žilka.

**Venulus, ī, m.** posel Turnův k Diomedovi *VO*.

**vēnundō** viz 1. *venus*.

**1. \*vēnus, ī, m.** (schodné pády) [z *\*venos*, srov. *ἄνεμος* z *\*φοσνος* = kupní cena] prodej **1** ak. **vēnum** na prodej ve spojení **a venum do** (odt. **vēnundō, are, dedī, datum** = *vendo*) prodávati **b venum eo** (odt. **vēneō**) býti na prodej, býti prodán **2** dat. **vēnō** jako dat. účel. na prodej, za peníze: *posita v. inritamenta luxui T*; (*Seianum*) *Apicio stuprum v. dedisse T*; *quae veno exercebant T* čím obchodují.

**2. venus, eris, f. 1** apelat. (psáno též *Venus*) půvab, krása, vděk, vnada: *quo fugit v. H*; *bene nummatum decorat Suadela Venusque H*; *fabula nullius veneris H 2* personif. jako božstvo *Venus* (Venuše) **a** vl. staroitalská bohyně krásy, ztotožněná s řec. Afroditou a uctívána jako bohyně (smyslné) lásky; v bájích jest *V. deera Diova* a *Dionina* (n. narodila se z mořské pěny), manželka Hefaistova, matka Erotova (*Cupido*), Harmoniina, v řím. pověstech též Aeneova: *Veneris muneribus potens H* (t. j. mládím a krásou); byly i mythy, že je více Afrodit než jedna, odt. *Veneres Cupidinesque Ct b* meton. láska, slast (vášeň) lásky, požitek (úkon) lásky: *nulla V., non ulli animum flexere hymenaei V*; *sera iuvenum v. T* pozdě poznávají lásku; (*constat*) *asse Venus M*; o zvířatech *frigidus in Venerem senior V*; = meton. *a parta meae Veneri sunt munera V*, *lascē* = milence *β (ut arvum) rapiat Venerem V* símě **c** přenes. *V.* = *stella Veneris* oběžnice Venuše **d** přenes. nejlepší vrh při kostkách (viz *talus*; op. *canis*): *me per talos Venerem quaerente damnosi subsiluerunt canes Pp*; *quem V. arbitrum dicit bibendi H.* = Odt. adj. **Venerius** n. **venerius** (též *Venerus* n. *venerus*), **a, um a** Veneřin, Venušin; *Venerii servi* n. subst. **Venerii, ōrum, m.** služebnictvo Veneřina chrámu na sicilské hoře Eryku *C*; *iste homo V. C* ctitel Venušin (dvojsmyslně); *V. iactus C* (viz svrchu *d*); *Colonia Veneria Cornelia Pompeianorum* úřední jm. města Pompejí. **b** týkající se (smyslné) lásky, pohlavní, smyslný; šp. sm. smilný, chlápny; *res veneriae* požitky lásky, šp. sm. chlípnost.

**Venusia**, *ae, f.* město v Apulii blíže lukanských hranic, rodiště Horatiovo, nyn. Venósa; adj. **Venusinus**, *a, um* venusijský; subst. **Venusinī**, *orum, m.* obyvatelé Venusie; **Venusinum**, *ī, n.* statek (Ciceronův) u Venusie.

**venustās**, *ātis, f.* [2. *venus*] půvabnost, krása, spanilost, sličnost, vlnadnost **a** *cum pulchritudinis duo genera sint quorum in altero v. est, in altero dignitas, venustatem muliebrem ducere debemus, dignitatem virilem C; signa eximia venustate C; o herci propter excellentem artem ac venustatem C* t. j. půvabnost pohybů **b** roztomilost v chování a řeči, jemnost, ušlechtilost: *hominum venustatem et facetias perspicere C* pěkné řeči; jemnocit.

**venustē**, *adv.* [*venustus*] půvabně, krásně; roztomile, hezky, pěkně.

**venustō**, *āre, āvī, ātum* [*venustus*] krásiliti, zdobiti.

**venustus**, *a, um* [2. *venus*] půvabný, krásný, spanilý, sličný, hezký, pěkný, lepý **a** *venusta soror Ct; gestus et motus corporis v. C* **b** *magis venustae dulcesque sententiae quam necessariae aut utiles C; roztomilý, jemný: sermonem urbanum ac venustum C; jemnocitný, citlivý: quantum est hominum venustiorum (kompar. abs.) Ct; vtipný: plerumque dolor etiam venustos facit Pn.*

**vē-pallidus**, *a, um* bledý (jako smrt), zsinálý *H.*

**veprecula**, *ae, f.* [*vepres*] křovisko: obr. *ex vepreculis extracta nitedula C* (o nízkém původu).

**veprēs** (zř. *vepris H*), *is, m.* (n. *f.*) ob. pl. křoví, trní.

**vēr**, *vērīs n.* [srov. *ἔαρ* (ἤρ) z \**Féσαρ* čes. „vesna“] jaro, vesna **a** *primo vere* = *ineunte vere* počátkem jara; - obr. *aetatis breve v. O; - personif. Ver novum stabat cinctum florente corona O* mladá Vesna **b** meton. *v. sacrum* zasvěcení prvotin (dětí a mládat) příštího jara božstvu (na př. Jovovi); tato staroitalská mimořádná oběť byla od obce zaslíbená v dobách zvláštního nebezpečí a prováděna tak, že zaslíbená zvířata byla obětována, děti pak, když dorostly, odcházely z vlasti: *v. sacrum*

*quod praetor voverat de senatus sententia populique iussu L.*

**Veragri**, *orum, m.* keltský kmen již od jezera Lemanského *Cs L.*

**vērāx**, *ācis* [*verus*] pravdomluvný, pravdivý: s inf. *veraces cecinisse (Parcae) H* pravdu věšticí.

**verbēna**, *ae, f.* [m. \**uerbes-nā* (pův. prut), srov. *ράβδος, ραπίς i ραφή, ραφίς*, čes. vrba; srov. *verbera, verbero*] (ob. pl.

**verbēnae**, *ārum, f.*) prut, ratolest, snítka (vavřínu, olivy, cypřiše a p.), bylina, travina, jakých se užívalo při náboženských obřadech; botan. *v.* = sporýš.

\***verber**, *verberis, n.* (sg. klas. jen gen. a abl. *verbere*) [srov. k *verbena*] ob. pl. **verbera**, *um, n.* **1** rány (metlou, bičem, důtkami), šlehy, šlehání, bičování, mrskáni, výprask, bití **a** *verberibus ac tormentis quaestionem habuit C; eum inter v. et cruciatus videre L; vestigia verberum L; básn. v. tectis funereasque inferre faces V* t. j. bitky a vraždy; obr. *v. linguae H* „důtky“ **b** metaf. sg. rána, úder, úhoz, tepot: *percutimur caput conversae verbere virgae O; alarum verbera V; trementis verbere ripas H* vlnobitím; *illi remorum in verbere perstant (v. t.) O* **2** meton. **a** metla; důtky, bič: *verbera insonuit V* práskla bičem (spleteným z hadů); *verbera saetosa movebat arator Pp; posse se puerili (v. t.) verbere moneri T* metlou **b** přenes. provaz (n. řemen) praku: *stuppea verbera fundae V; excussae contorto (v. t.) verbere glandes O.*

**verberābilis**, *e* [1. *verbero*] hodný ran *Pt* (tvořeno žertovně podle *venerabilis*).

**verberātiō**, *ōnis, f.* [1. *verbero*] bití, výprask; přenes. pokuta, trest (*alcis rei* za něco) u *C.*

**1. verberō**, *āre, āvī, ātum* [*verber*] **1** šlehati, mrskati (metlou, bičem, důtkami), bičovati, bití **a** *lictos ad pulsandos verberandosque homines exercitissimi C; Porcia lex gravi poena, si quis verberasset necassetve civem Romanum, sanxit L* **b** obr. napadati někoho; týrati, trápati; kárati: *senatus convicio verberari C; quibus sermonibus Domitiani aures verberatas (esse) T* **2** přenes. vub. bítí, tepati, tlou-

ci, udeřiti (*alqd* něco, do něčeho): *tormentis Mutinam verberavit C* bil do M., střílel na M.; *costas verberat ense O*; *verberatae grandine vineae H* potlučené; *Aulestes centena arbore* (t. j. vesly) *fluctum verberat V*; *alius fundā verberat amnem V* pleská; básn. o vodě (*insulam*) *verberat unda O*; hyperb. *Charybdis sidera verberat undā V*; *flamma templorum verberat aurum O* šlehá zlato.

**2. verberō**, *ōnis*, *m.* [*verber*] vl. kdo zasluhuje bití, darebák, „šibeničník“ (zejm. v lidové mluvě) *C*.

**verbex** viz *vervex*.

**Verbigenus pagus** jedna ze čtyř žup, na které se dělili Helvetiové *Cs*.

**verbōsē**, adv. [*verbosus*] rozvláčně, obširně.

**verbōsus**, *a*, *um* [*verbum*] bohatý slovy, mnohomluvný **a** rozvláčňný, obširný **b** *verbosum forum O* na němž se mnoho mluví = mluvné, řečné, řečnické.

**verbum**, *ī*, *n.* [*srov. něm. Wort*, řec. εἶρημα, ῥήμα, ῥήτωρ, st slov. „rota“ význ. = přísaha, odt. „po-rotá“] slovo **1 a** v. *ipsum voluptatis C* samo slovo „rozkoš“; (*dies*) *nefastus erit, per quem tria* (v. t.) *verba silentur O*; *verba precantia V O* prosebná slova = modlitba (modlitby); *postquam congressus primi sua verba* (t. pozdravy) *tulerunt O*; *pluribus verbis* delší řeči, obširněji; *librum verbis multis* (abl. qual.) *conscriptū N*; *verba edicti fuere pauca T* text byl stručný; = pl. *verba* často význ. řeč: *verba facere* (*habere*) konati (míti) řeč, mluvit, řečniti (*pro alqo* za někoho = hájiti někoho, přimlouvati se za někoho); *qui verba atque orationem adversus rem publicam habuissent Cs* mluvili i řečnili; *mandata verbis dat S* ústně; = básn. i sg. *in verbo vestigia torsit V* za řeči; = některá řečnā (*exprimere*) *ad verbum* = *eisdem* (*totidem*) *verbis* = *verbum e verbo* doslova, doslovně, slovo za slovem; pod. v. *verbo reddere H*  $\beta$  *verbis alcis* něčímí slovy = ve jménu něčím, z rozkazu něčeho: *ut ei nuntiarent suis* (jeho) *verbis N*; *vade, liber, verbisque meis loca grata saluta O* = ode mne; *senatūs verbis L*  $\gamma$  *verbi causa* ku příkladu, na

příklad, řekněme: *si quis verbi causa oriente Canicula natus est, is in mari non morietur C*  $\delta$  *verbo* jedním slovem: *quod verbo transigere possum C*; odt. *ius legationis verbo violatum illi persecuti sunt C* (třeba) jen slovem; = přenes. bez dlouhých řečí, beze všeho, krátce, prostě: *verbo adsentiantur S L*; *verbo de sententia destitisti C* vl. po jediném slově s mé strany = beze všeho **b** výrok, slova: *quod v. in pectus Iugurthae altius descendit S C* pl. slova, z nějí; text: *his verbis epistulam misisse N*; *verba* (sc. *pacti*) *vocesque* (sc. *pangentium*) *duos testes habebant T* **d** pl. spec. a slova přísahy, přísežní formule: *in alcis verba iurare* vl. přísahati slovy, která někdo předřkává, přenes. přísahati někomu (věrnost)  $\beta$  kouzelná (čarodějná) slova, říkadla: *sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem possis H*; *verba fudit O*; *vipereas rumpo verbis et carmine fauces O* **2** praegn. (j. opak proti *res*) **a** pouhé slovo t. j. nic skutečného, zdání: *virtutem verba putas H*; *verbo . . . re* řeči, podle jména, na oko . . . vskutku: *causam apud regem verbo, re ipsa apud Polyperchontem dicere N* **b** plané slovo, pl. planá (prázdná) řeč: zejm. *dare verba alcis* dávatí jen slova, pouhá slova namluvití = pouhými slovy odbývati, dávatí (prázdné) sliby, klamati, šáliti, šiditi, balamutiti někoho; *ingere verba S* vymýšletí plané povídání; *fallis verbo cives tuos N*; *non replenda est curia verbis V*.

**Vercellae**, *arum*, *f.* město v Gallii západské záp. od Milána, nyn. Vercelli (porážka Cimbrů r. 101 př. n. l.) *T*.

**Vercingetorix**, *igis*, *m.* král gallských Arvernů, vedl boj proti Caesarovi, při dobytí Alesie (r. 52 př. n. l.) byl jat, veden v Římě v triumfu a popraven *Cs*.

**vērē**, adv. [*verus*] **1** pravdivě, podle pravdy, správně; vpravdě, opravdu, vskutku: *ductus ludibrium verius quam comes L* spíše; právem; u subst. význ. pravý; *vir egregius et v. Metellus C* **2** pravdivě, upřímně, opravdově; poctivě.

**verecundē**, adv. [*verecundus*] ostýchavě **a** nesměle; zdržlivě, umě-

řeně; skromně **b** mravně, cudně; slušně, počestně **c** šetrně, s úctou.

**verecundia**, ae, f. [verecundus] **1** váb. ohled na něco; ostýchavost (mravní); mravní cit: *hoc solum animal natum est pudoris ac verecundiae particeps C 2* spec. **a** nesmělost, zdržlivost, uměřenost, skromnost: *quae v. est postulare vos, uti . . . L* jak malá skromnost = jaká to smělost, že žádáte **b** mravnost, slušnost, počestnost, ctnost, cudnost: *maximum ornamentum amicitiae tollit, qui ex ea tollit verecundiam C; singulis vestibus ad verecundiam velati T* ze slušnosti **c** úcta, vážnost, ohlednost, ohled, šetrnost (*alcis rei* k něčemu): *deorum verecundiam habere L* ostýchati se, dbáti bohů; *aetatis, v. L; - pas. význ. sanctitate quadam ac verecundiā T d* stydlivost; cit studu, stud (*alcis rei* z něčeho n. před něčím): *v. imposita est senatui iubendi L* senát se musil ostýchati; *v. Romanos cepit Sargentum subhostium potestate esse L; (alcis) verecundiae est s inf. L* jest k hanbě někomu = stydí se někdo; odt. bázeň, ošklivost, odpor před něčím; *turpitudinis v. C.*

**verecundor**, *ārī, atus sum* [verecundus] ostýchavě si věsti, ostýchati se (s inf.).

**verecundus**, a, um [vereor] ostýchavý **a** nesmělý; zdržlivý, uměřený; skromný; *orator in transferendis (verbis) v. C* zachovávající míru, uměřený; odt. *verecunda translatio C; condiciones aequas et verecundas C; - meton. verecundum* (prolept.) *Bacchum prohibete rixis H* střídmeho **b** mravný, slušný, počestný; cudný, stydlivý, stoudný: *v. vultus O; v. color H, rubor O* ruměnc **c** šetrný.

**vereor**, *ērī, veritus sum* [z koř.\* sver-, srov. *servus*, ὄραω, οὔραος, něm. *be-wahren*, *Wart*, *warnen*, odt. čes. *varovati*] (part. perf. *veritus* význ. praes. = *verens*) **1** váb. ohlížeti se na něco, míti zřetel na něco, dbáti něčeho: *omnium veritus existimationem Cs; deos v. C* báti se bohů; part. s gen. obj. *ne tui quidem testimonii veritus C 2* spec. **a** báti se, obávati se, míti obavu, strachovati se; varovati se, stříci se (*alqd* něčeho, *ne non* n. *ut* aby, *zdali . . .*

*ne aby ne . . .*): *v. hostem, periculum; de Karthagine v. C* stran K.; zř. s dat. prosp. *eo minus veritus navibus Cs* o lodi; *Labienu veritus, ne hostium impetum sustinere non posset Cs; vereor, ne quos amicitia transvorsos agat S; vereor, ut satis diligenter actum in senatu sit de litteris meis C* zdali . . .; *dubie gaudet fallique veretur O* bojí se, že je to klam; = zeslab. k zmírnění výroku *vereor, ne sit turpe timere C* = snad jest hanba; *illa duo, vereor, ut tibi possim concedere C* zda budu moci = asi nebudu moci, sotva budu moci **b** ostýchati se, styděti se: *veriti dominorum fallere dextras V; zř. neos. (podle pertaesum est a p.): quos (Cyrenaicos) non est veritum in ea voluptate summum bonum ponere C; sm. mravním neque solum colent inter se ac diligent (amici), sed etiam verebuntur C; - subst. neutr. verenda Pn* stydký úd **c** ctíti, míti v úctě (ve vážnosti), vážiti si, s úctou se chovati: *difficile intellectu, utrum eum amici magis vererentur an amarent N; ut eam (philosophiam) accuset, quam v. deberet C; verendus, a, um* hodný úcty, ctihodný, důstojný, velebný.

**Vergiliae**, *ārum, f.* = *Pleiades* (v. t.).

**Vergilius**, jméno řím. rodu; zejm. *P. Vergilius Maro*, slavný epik římský (\* r. 70 př. n. l. v Andech, † r. 19 př. n. l. v Brundisiu).

**Verginius**, jméno řím. rodu; zejm. **1** *A. Verginius*, jako tribun lidu podporoval návrhy C. Terentilia Harsy a vymohl zvýšení počtu tribunů na 10 **L 2** *L. Verginius*, pověstný tím, že usmrtil svou dceru Verginii (**Verginia**), aby ji uchránil od decemvira Appia Klaudivia **C L 3** *L. Verginius Rufus*, konsul r. 63 n. l., později velitel v Germanii, porazil Julia Vindika (r. 68) a byl zvolán od vojska císařem, kteréž hodnosti však tehdy ani později nepřijal; r. 97 byl s Nervou po třetí konsulem a téhož r. zemřel (Tacitus měl pohřební řeč); také se zabýval básněním *TPn*.

**vergō**, *ere* (perf. *versit* var. *O*), — **1** chýliti, nachylovati, obracet, ob. intrans. kloniti se, skláněti se, chýliti se, nachylovati se, schylovati se, obracet se, směřovati **a** obr. *illuc* (sc. *ad Tiberium*) *cuncta v. T* k němu se všechno obracelo,

v něm se všechno (t. všechna moc) soustředovalo; básn. *quo* (m. *cuius*) *vergat pondere letum* V vl. či váhou schyluje se smrt = či váha k smrti se chýlí; *poema vergit ad imum* H klesá β zejm. o poloze *arx, qua ad meridiem vergit, est ornata* N = na jižní straně; *angulus muri erat in planiorem vallem vergens* L vybíhal; obr. *ni eius auxilium ad Italiam v. quam ad Asiam maluissemus* C aby jeho pomoc byla blíže Itálii než Asii; - odt. táhnouti se, prostírat se, rozkládati se: *locus leni fastigio vergabat in longitudinem passus* CCCC Cs **b** metaf. *nox vergit ad lucem* Cr; - praegn. chýliti se ke konci, býti na sklonku: *vergente autumnu* T; *suam aetatem v. T*; odt. *Agrippina impudicam et vergentem annis* (Silanam) *dictitans* T že stárne **2** zř. meton. význ. nalévatí, líti, vylévatí: *ipsi sibi saepe venena vergebant*:: *Lucretius; in gelidos versit amoma sinus* O; *vergit venenum pectus in amborum* O.

**vergobretus**, *ī, m.* [složené slovo keltské, vl. „vykonavatel soudů“] název nejvyššího úředníka u Aeduů Cs.

**veridicus**, *a, um* [*verum* a *dico*] pravdomluvný, pravdivý.

⟨**vērificō**, *āre, āvī, ātum* [*verus* a *facio*] zjistiti, dokázati.⟩

**veriloquium**, *ī, n.* [*verum* a *loquor*] překlad řec. ἐτυμολογία pravý význam slova C.

**vēri-similis**, *e* pravděpodobný.

**vēri-similitūdō**, *inis, f.* pravděpodobnost.

**vēritās**, *ātis, f.* [*verus*] pravda (abstr., srov. *verum*) **1** obj. **a** *ut vanitati v. cedat* C; *ad voluntatem loquentium, nihil ad veritatem* C podle pravdy; často personif. *vox veritatis* C; *vis veritatis* C; *veritatis amicus* C; *nuda Veritas* H **b** význ. skutečnost, skutečný život: *homines expertes veritatis* C; *Cannachi signa rigidiora esse, quam ut imitentur veritatem* C; *praesidio sunt specie consuli, re et veritate nobis* C **2** subj. pravdivost **a** upřímnost: *non me offendit v. litterarum tuarum* C **b** poctivost, spravedlnost, nestrannost: *agitur existimatio veritasque iudiciorum* C; *v. iudicandi* (v usuzování) C.

Latinsko-český slovník.

**vermiculātus**, *a, um* [*vermiculus* (demin. od *vermis*) červíček] vl. červíčkovitý; přenes. o drobné mosaice drobkouký, pestrý: *emblemate vermiculato* básn. u C.

**vermis**, *is, m.* [srov. něm. Wurm] červ.

**verna**, *ae, m.* (zř. f.) domácí otrok (v domě pánově narozený); pl. chasa, čeled.

**vernāculus**, *a, um* [*verna*] domácí, městský t. j. římský **1** vl. *vernacula multitudo* T **2** metaf. **a** význ. pouliční, velkoměstský: *vernacula urbanitas* T **b** význ. našinský, „čistě římský“: *sapor v. C*; *imago antiquae et vernaculae festivitatis* C **c** význ. vlastní: *domesticum ac vernaculum crimen* L t. j. smyšlené od žalobce.

**vērnālis**, *e* [*ver*] jarní.

**vernilis**, *e* [*verna*] **1** otrokův: *vernile dictum* T (podle jiného výkl. sprostý, drzý) **2** nízký, nedůstojný: *verniles blanditiae* T.

**vernilater**, adv. [*vernilis*] po způsobu (domácích) otroků, jako otrok H.

**vērnō**, *āre, āvī, ātum* [*ver*] jařiti se, projevovati jaro: *vernat humus* O zelená se; *vernat avis* O (zpěvem) vítá jaro; - obr. *dum vernat sanguis* Pp je svěží; - ⟨tráviti jaro.⟩

**vērnus**, *a, um* [*ver*] jarní.

**vēřō**, adv. a spojka [abl. sg. neutr. od *verus*] **1** adv. vpravdě, opravdu, věru, vskutku, skutečně, jistě, zajisté, ovšem **a** *quaesivi, cognosceretne signum, adnuvit: est v. notum signum* C; *enim v. n. enimvēřō* v. t.; - iron. *multum v. haec iis iura profuerunt* C; *egregiam v. laudem referitis . . . una dolo divom si femina victa duorum est* V **b** v odpovědi *tu orationes nobis veteres explicabis? v., inquam, Brute* C zajisté, ano; *in sententia permaneto: v., nisi sententia alia vicerit melior* C; zejm. často u zájm. os. *si placet, disseramus; mihi v., inquit, placet* C; pod. *ego v., tu v.* (překládáme volně vhodným čes. rčením, při čemž v. druhdy zůstane nepřeloženo); zápor. *minime v.* = nikterak **c** s různými částicemi, jejichž význ. zdůrazňuje; překl. podle souvislosti: *tum v. tu věru, tehdy teprve, a tu* (ob. značí obrat v ději); *nec v. a věru ne n. a ne snad: nec v. hoc semel*

*fecit, sed saepius N; immo (v. t.) v.; nisi v. leda (věru) snad; quasi v. věru jako by, jako by snad, tak jako by; an v. či věru, či snad d u imper. jen, nuže: age v. C; ne v., hospes, ne quaere V 2 s význ. spoj. (jako příklonka) a vl. zdůrazňuje něco proti předešlému, čímž nabývá význ. odporov. vpravdě (však), docela, dokonce (pak), zvláště pak, teprve: *musicen abesse a principis persona, saltare v. etiam in vitibus poni N; iam v. docela však (ale při přechodu již tehdy): turpe comitatu virtutem principis non adaequare, iam v. infame in omnem vitam ex acie recessisse T; při záp. neque huic vestro studio audiendi nec v. huic tantae multitudini deero C a zvláště ne = tím méně pak; ille praetor, ille v. consul mali nihil fecisset? C b ale, a- však, však, naproti tomu: mitto de amissa maxima parte exercitus; sit hoc infelicitatis tuae; dimittendi v. exercitus quam potes adferre causam? C; nunc v. ob. po irreální podmínekové periodě na označenou skutečnosti nyní však, takto však.**

**Vērōna, ae, f.** město v Gallii západské, nyn. Verona, rodiště básníka Kattulla; adj. **Vērōnēnsis, e** veronský, z Verony; subst. **Vērōnēnsēs, ium, m.** obyvatelé Verony.

**verpa, ae, f.** mužský úd pohlavní.  
**verpus, ī, m.** kleštěnec.

**1. verrēs, is, m.** [m. \*verses, srov. ἄρσεν (ἄρσεν) dialekt. ἔρσεν; ἔρσεν] (vl. samec) kanec, vepř.

**2. Verrēs, is, m.** [vl. „Kanec“, viz předch.] kognomen v rodě Korneliů, zejm. **C. Cornelius Verres**, propraetor na Sicilii r. 73—71 př. n. l.; byl obžalován z vyděračství (známé řeči Ciceronovy) a odešel do vyhnanství, kde † r. 43; adj. **a Verrius, a, um** Verrův: *lex Verria C*; subst. **Verria, ōrum, n.** Verrova slavnost (od Verra založená a k jeho počtě konaná) **b Verrinus, a, um** verrovský, Verrův, ale leckdy dvojmyslně též význ. **verrinus, a, um** kančí, vepřový: *ius (viz 2. ius) verrinum C.*

**verrinus** viz 2. *Verres* ke konci.

**verrō, ere, (verrī), versum 1** mésti, zametati; vytírati, stíratí **a qui (servi) unguent, qui verrunt, qui spargunt C**; obr. (*Aquilo*) *volat simul arva fugā, simul*

*aequora verrens V* letí zametaje; smýkati, vláčeti (*rē rem* něčím n. něco po něčem): *ille verrit humum pallā O*; *matres crinibus templa (aras) verrentes L*; *pectine verrit humum O* hrabe; *imā verrit vestigia caudā V* stírá, zametá; = básn. (vodu) brázdití, rozrývati, čeríti: *aequora v. V b smetati, quidquid de Libycis verritur areis H* (o vymláceném obilí); *verrebant pro farre favillas O 2* přenes. smýkati, vláčeti: *canitiem suam in sanguine verrens O*; *venti maria ac terras ferant secum verrantque per auras V*; = tahati, vytahovati: *piscis ex aequore verris H*; *pontus ex imo verrit harenas O* vyrývá.

**verrūca, ae, f.** [z \*versūca, srov. čes. „vrch“] vl. vyvýšenina, návrší: *ad verrucam illam — sic enim Cato locum editum asperumque appellat :: Gellius*; ob. bradavice: obr. *H* (význ. chybička).

**Verrūcius, iī, m.** smyšlené jméno Verrovo, jehož užíval při svých nepoctivých peněžních obchodech *C.*

**verrūcōsus, a, um** [verruca] bradavičnatý (příjmení *Q. Fabia Maxima*).

**Verrūgō, inis, f.** město v Latii v území Volsků nad řekou Trerem *L.*

**verruncō, āre, āvī, ātum** [snad z *aver-runco*] arch. v modlitbách: *haec bene verruncent populo* básn. u *C* kéž jest ke zdaru; pod. *ea mihi, populo plebique Romanae . . . bene verruncent L.*

**versābilis, e** [verso] **a** pohyblivý: *v. acies Cr b* metaf. vrtkavý, nestálý: *v. fortuna Cr.*

**versātilis, -e** [verso] otáčivý, pohyblivý; metaf. obratný: *versatile ingenium ad omnia L.*

**versātiō, ōnis, f.** [verso] otáčení; metaf. střídání, změna.

**versicolor, ōris** [verto a color] pestrobarevný, pestrý, barevný.

**versiculus, ī, m.** [3. versus] **1** řádka, řádek **2** spec. veršík, veršíček; pl. básničky.

**versifex, ficis, m.** [versus a facio] skladatel veršů, veršovec, s příhanou veršotepec.

**versō, āre, āvī, ātum** [verto] **1** akt. a pass. obracetí, převracetí; otáčeti, točiti, vrtěti; kouletí, váletí; vúb. po-

hybovati, hýbati **1** vl. *forcipe ferrum v. V; turdos v. in igni H; v. fusum O; Sisyphus versat saxum* básn. u **C**; *attritas versabat ignis harenas O; suprema* (naposled) *lumina versarunt O; exemplaria Graeca nocturnā versate manu, versate diurnā* (v. t.) **H**; *versant me* (t. j. mou mrtvolu) *in litore venti V; v. terram VO, rura Pp* (t. oráním); *desectum gramen v. O*; = stáčeti, kroutiti, svíjeti: *corpora versat in orbem O; suo se in volnere versat V*; s ak. výsledku *serpens volumina versat V* svíjí se v kotouče; zmítati: *fera se more ferocis versat apri O*; obraceti sem a tam = poháněti, honiti: obr. (*dominus*) *versat negantem H; v. oves V* pásti; obraceti = míchati, mísiti: (*quae coxerat*) *viridi versata cicuta O* **2** metaf. **a** *Fortuna omnia versat V; fortuna in contentione utrumque versavit Cs* štěstí si zahrálo s oběma; točiti někým = ovládati, řídit: *meam versat femina vitam Pp* **b** *verba v. C* (všelijak) ,kroutiti“; vykládati: *somnia v. Pp* **c** hýbati někým, něčí mysl **a** působiti na někoho, hleděti si získati: *Hannibal varie militum versat animos L; v. in omnes partes muliebrem animum L* se všech stran útočil na . . . **β** obraceti sem a tam, zaměřovati, honiti: *ad fraudem mentem v. C; animum per omnia versat V* = o všem přemítá **γ** praegn. zmítati, znepokojovati, rozčilovati, pobuřovati, nedati pokoje, dotíratí: *patrum animos certamen regni ac cupido versabat L; carminibus quae versant atque venenis humanos animos H; odiis v. domos V* rozjitřiti **d** převraceti něco na mysl, přemítati, rozvažovati, uvažovati, přemýšleti o něčem: *v. secum* (u sebe) *unam quamque rem L; versate diu, quid ferre recusent umeri H*; odt. osnovati, strojiti: *dolos v. V* **II** med. **versor, arī, ātus sum** (part. praes. *versans*) obraceti se, otáčeti se, kouletí se, pohybovati se **1** vl. *v. circum axem caeli C; omnium versatur urnā sors H*; obr. *te in medio versantem turbine leti Ct* tonoucího **2** metaf. pohybovati se **a** přebývati někde, pobývati, dlíti, trvati, zůstávati, prodlévati, zdržovati se, podle souvislosti též choditi, pře-

cházetí, jezdití někde a p.; vúb. žítí, býti někde **a** místně: *vos hospites in hac urbe versamini?* **C** žijete jako . . . = jste cizinci; *in proelio, in acie v. β* obr. *v. alci in oculis* (*ante n. ob oculos*) míhati se před očima, stále býti před očima; *mihi versatur in oculis alqd* stále vidím (jako bych viděl), představuji si (živě); *mea avaritia in ore omnium versabitur T* všichni budou mluvíti o . . .; abs. *versatur magnus error C* jest rozšířen; = odt. konati se, vyskytovati se; díti se, stávati se, býti provozován někde: *domus, in qua lenonum flagitia versantur C* (odehrávají se); (*acerva*) *multa et varia in hominum vita versantur C* vyskytují se v mnoha rozličných způsobech **b** pohybovati se vžn. vésti si, počínati si, chovati se: *utrumque in summa severitate versatur Cs* přísností; *sic in Asia versatus est, ut victor duceretur N; Agricolam integre versatum legioni praeposuit T* **c** zvl. o osobě **v.** *in re* účastniti se, býti účasten něčeho: *in bello v. Cs; (Leontini) in quaestu sunt compendioque versati C* = vydělávali a těžili; *in civium iure esse versatum C* že požíval práva; *consules in coniuratorum gratulatione versabantur C* přijímali; *vestrae peregrinantur aures neque in hoc sermone versantur C* = a nejsou přítomny při . . .; = spec. **a** býti činný v něčem, pracovati: *omnes, qui in re publica atque in his vitae periculis laboribusque versamur C; meus labor in privatorum periculis versatus C* jež byla činná **v. . . .** = věnovaná nebezpečným soudům; odt. zabýváti se, obíratí se, zaměstnávatí se něčím, míti něco povoláním; = meton. býti zběhlý, znáti se v něčem: *exercitatio dicendi, in qua me non infitior mediocriter esse versatum C* **β** býti zapleten do něčeho, stížen něčím; *quod in simili culpa versabantur Cs; in errore v.* dopouštěti se chyby, býti chybný, mylný (též s podm. věc.) **d** zvl. s podm. věc. *v. in re* pohybovati se v rozsahu něčeho, býti částí něčeho, náležeti k něčemu, býti spojen, souviseti s něčím, točiti se kolem něčeho **a rerum, quae in re publica versantur C** jež náležejí v obor politiky; *est perspi-*



*cuum nullam artem ipsam in se v. C* že není samo v sobě uzavřeno  $\beta$  o vzájemné příčinné souvislosti *quae aspectu percipiuntur, ea non v. in oculorum ulla iucunditate C* = že vjemy zrakové nepůsobí očím libosti; ale *laetitia et libido in bonorum opinione versantur C* zakládají se na mínění.

**versum** viz 1. *versus*.

**versūra, ae, f.** [*verto*] (vl. obrátka) **a** obrat (převod) dluhu t. j. výpůjčka, učiněná k zaplacení jiného dluhu: *versurā solvere C* **b** vůb. výpůjčka: *versuram facere CN* vypůjčiti si.

1. **versus** part. perf. pass. od *verto*.

2. **versus** (starší **vorsus**), adv. [part. perf. pass. od *verto*] (zř. **versum** n. **vorsum** [ak. od *versus*]) (vl. obrácený) směrem k, do za přisl. určením, vyjádřeným **a** akusativem s předl. in n. ad, též pouhým ak. zejm. u jmen měst: jako part. s gram. shodou *ille castra movet in Arvernos v. Cs*; *Vagenses animum advortere ad se vorsum exercitum pergere S*; = adv. *T. Labienum ad Oceanum versus proficisci iubet Cs*; *fugam ad se vorsum fieri S*; *in meridiem versum Arabes spectant Cr*; *te e Asia Romam v. profectum esse C*; *quem locum Aegyptum vorsus finem imperi habuere Carthaginienses S* **b** adverbium *quoquo v.* kterýmkoli směrem = všemi směry, na všechny strany, všude: *uti locum pedes triginta quoquo versus adsignet C*; *deorsum v., sursum v.*

3. **versus, ūs, m.** [*verto*] vl. obrat, otáčení: spec. v tanci *in istoc me vorsu viceris Pt*; ob. meton. konkr. **a** brázda **b** v písmě a řádka  $\beta$  spec. verš básně: *animadvertebas versus ab iis (philosophis) admisceri orationi C*; *epigramma alternis versibus longiusculis (v. t.) C*; pl. verše, báseň, píseň **c** vůb. řada: *v. remorum L*; (*navis*) *triplici pubes quam versu impellunt V* trojí řadou vesel.

**versūtē, adv.** [*versutus*] obratně; chytře, vtipně, bystře; zchytrale, prohnane.

**versūtia, ae, f.** [*versutus*] zchytralost, lstivost, lest *L*.

**versūtiloquus, a, um** [*versutus a loquor*] chytromluvný; jako příklad slova na-

podobného podle řečtiny, v latině drsného: *asperitatem fugiamus: 'versutiloquas malitias'* básn. u *C*.

**versūtus, a, um** [3. *versus*] **a** obratný; důmyslný, vtipný, chytrý, bystrý: *versutos eos appello, quorum celeriter mens versatur C*; (*genus acuminis*) *in reprehendendis verbis versutum et solers C* **c** zchytralý, prohnaný: *non viri boni, versuti potius, obscuri, astuti C*.

**vertex** (starší **vortex**), *icis, m.* [*verto*] **1** vír **a** vodní (*puppim*) *rapidus vorat aequore v. V*; *verticibus* (pro víry) *non adeunde Gela V*; obr. *Medum flumen minores volvere vertices H* menšími vlní se víry (sm. jest pokořena); *tanto te absorbens vertice amoris aestus Ct* **b** vír větru, vichr, vichřice, smršť: *contra enitentes vertice intorti adfligebantur L* **c** vír ohně: *flammae trepidant rotantes vertice fumum H*; *flammis inter tabulata volutus ad caelum undabat v. V* ohnivý kotouč (sloup) **d** meton. točna, pól: *caeli v. C*; *hic v. nobis semper sublimis V* **2** přenes. (místo na hlavě, kde vlasy jsou 'zvířeny') téměř, temeno, vrch, vršek **a** vl. *ab imis unguibus (v. t.) usque ad verticem C*; = synekd. hlava: *vertice supposito portabant sacra O* na hlavách; obr. *tollens vacuum verticem H*; *sublimi feriam sidera vertice H*; *si figit summis verticibus (dat.) Necessitas clavos (v. i. t.) H* zatluoká (i) pro . . . sm. jestliže i osoby nejvýše postavené musí zemřít **b** metaf. **a** o stromech (*ornus*) *concusso vertice nutat V*  $\beta$  o horách; = synekd. hora, pohoří: *Cyllenae gelidus v. V*  $\gamma$  obr. *dolorum torquent vertices* básn. *C* nejvyšší bolesti  $\delta$  abstr. *a vertice V* svrchu, shora (srov. κατ' ἄκρον).

**verticōsus, a, um** [*vertex*] vírnatý, plný vírů: *v. amnis L*.

**vertigō, inis, f.** [*verto*] **1** točení, víření, vír: *assiduā rapitur vertigine caelum O*; *tanta vertigine pontus fervet O* **2** spec. točení hlavy, závrať: *sine vertigine (všeob. točení) quadam simul oculorum animique L* = bez závratí.

**vertō** (starší **vortō**), *ere, vertī (vortī)*, *versum (vorsum)*, (*vertērunt* jednou *H*)

[z koř. \*vert-, srov. čes. vrtěti, vrtati, vřeteno, souvrat', vrátiti a j., něm. werden] obracetí (často reflex. (se) *vertere* = med. *verti* obracetí se) **1** 1 točiti, otáčeti, vrtěti (med. . . se) **a** vl. *celeri vertitur orbe trochus O*; *verso cardine V O*; *v. fores Tb* otevřítí; obr. (*eos*) *stimulos sub pectore vertit Apollo V* (vl. ostnem vrtí) tak ostnem jí srdce jitrí; - *vertitur interea caelum V* otočilo se **b** přenes. *a is vertitur ordo V* (vl. tak se otáčí kolo osudu) = to nese s sebou řád (osudu); *septima post Troiae excidium vertitur aestas V* na sedmé jde léto; *anno vertente C N* během roku, za (celý) rok **β** *verti in re* otáčeti se na něčem, kolem něčeho n. v rozsahu něčeho, souviseti, býti spojen s něčím, záležeti, záviseti na něčem: obr. *sin victoriae column in Italia verteretur T*; metaf. *in iure, in quo illa causa vertebatur C*; *omnia in unius potestate ac moderatione vertentur C*; *cum verti in eo res videretur L* = že jde o to; *puncto temporis maximarum rerum momenta verti L*; *quo maiore discrimine res vertebatur C* = čím byla povážlivější (kritičtější); *non hic victoria Teucrum vertitur V* nerozhoduje se zde **2** váb. pohybovati; *verti* pohybovati se, pobývati, dlíti, zdržovati se (podle souvislosti choditi, státi a p.): *inter primos Turnus vertitur V II* obracetí, zatačeti **1** vl. *stilum* (v. t.) v. *H* = opravovati **a** meton. *delictum v. H* napravití; *vertunt crateras aënos V* nahýbají (aby si nalili zbytek) = vyprazdňují; *versus cadus H* z něhož se nalávalo = načatý; *terga v.* = *se v.* vl. obrátiti se zády, spec. vojen. dáti se na útěk; pod. *puppis v. N* obrátiti se s loďmi na útěk; *versis animosum equis Parthum H* na obrácených (k zdánlivému útěku) koních; vojen. v. *in fugam* (básn. i *fugā*) n. samo v. (*alqm*) obrátiti na útěk, zahnati **b** obracetí určitým směrem, namířiti, zaměřiti *a v. puppes ad litora V O*; *equos v. alqo*; part. **versus**, *a*, *um* obrácený (obrátiv se), o zeměpisné poloze položený, ležící: *is primus instituit in forum versus agere cum populo C*; *in lapide ad meridiem versus consedit L*; *Rhenus modico flexu*

*in occidentem versus Oceano miscetur T*; *ante saltum Thermopylarum in septentrionem versa Epirus L*; odt. *versus* (*versum*) význ. adv. v. t.; - básn. *vertere morsus exiguam in Cererem V* zakousnouti se do . . .; *ille suos dryadas verterat in voltus O* sm. upoutal svou krásou dryady **β** s ak. vnitř. v. *iter* (*cursum*) *alqo* = reflex. v. n. med. *verti* obrátiti se, dáti se cestou (rozběhnouti se) někam; *ad laevam versi L*; *Caesar vertit ad Rhenum T. 2* metaf. obracetí **a** a převáděti, přenášeti, vznášeti: *imperium ad alqm v. T*; *devictorum, Samnitium decus ad legatos esse versum L β* sváděti, svalovati, uvalovati; *illorum poenam in se vertit L*; *miles culpam cladis in Hordeonium vertebat T b* k činnosti *animam ad civilia vertet iura suum O*; *quae memet in omnia verti V* = všeho jsem se chopila, všechno jsem podnikla; *omnis ira belli ad populationem agri vertit L* obrátila se, vrhla se; med. dáti se, pustiti se do něčeho: *ad caedem vertuntur L*; věnovati se, oddávati se něčemu: *civitatem totam in cultum versam deorum L β* ve stav uváděti; *mentes falsum gaudium in languorem vertit T*; *populum ad duriora v. T* = změnití své chování k lidu v přísnější; med. přicházeti, přecházeti; *rex primo incensus irā, deinde in admirationem versus L* = jeho hněv přešel v obdiv **c** k účelu *duas legiones et decem milia sociorum peditum Gallia eodem versa* (neutr.) *in Punicum bellum habuit L* obdržela k témuž účelu (totiž) pro válku; *ex illa pecunia magnam partem ad se v. C* přivlastniti si; *in suam rem litem* (v. t.) v. *L*; pojímati někam: *Galba reditus Lugdunensium in fiscum verterat T* převedl: *neque civilibus bellis capti in praedam vertuntur T*; vynakládati; využívatí: (*Caesar*) *quae casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus T* že musí moudře využíti; *occasionem ad bonum publicum vertens T d* v souvislost uváděti, zařadovati, vztahovati; vykládati: *quam rem alij in superbiam vertebant S* vykládali za pýchu; *alqd in suam contumeliam v. Cs* pokládali za urážku; s dat. *vitio v.*

*alqd* počítati za chybu, míti za zlé **e** obracetí význ. měniti *a solum v.* *C L* změniti půdu = jinam se obrátiti, odstěhovati se, přestěhovati se; *auster in Africum se vertit Cs*; *mihi bene facere ex consuetudine in naturam vortit S*, přešlo v krev'; (*Seianum*) *eo audaciae provecum (esse), ut verteret* (sc. *rem celou věc*) *T* že všechno obrátil; *quae te sententia vertit V* = co tě v mysli zvrátilo; *iam verterat fortuna L* obrátilo se; *verso civitatis statu T* po převratu státního zřízení; *suas v. comas Pp* = barviti; proměnití, reflex. a med. proměňovati se, přecházeti: *cum terra in aquam se vertit C*; *futurum, ut detrimentum in bonum verteret Cs* že se obrátí v...; *forte lapsa vox in praesagium vertit T*; s ak. básn. *formam vertitur in Buten V*; s abl. instr. (jako *muto*): *alite verti O* proměnití se v ptáka; *v. funeribus triumphos H* obrátiti v...; 'pod. v. *seria ludo H β* spec. překrucovati: *alii vera in contrarium vertunt T γ* spec. převáděti, překládati (zejm. volně): *si sic verterem Platonem, ut verterunt nostri poetae fabulas C*; *temptavit rem, si digne v. posset H f* reflex. udáti se, skončiti se, dopadnouti: *quod bene vertat* kéž to je se zdarem, k dobrému, kéž se to dobře skončí; *quod contra vertit, adeo, ut... T III* převraceti, obracetí; *vyvracetí, podvracetí 1 terram v. V* (zorávati); *agros bove patrio v. Pp*; *manibus v. fraxinos H*; *freta v. laceratis V* rozrývati, brázdití; *imo a gurgite pontus vertitur O* vzdýmá se **2** metaf. význ. zvrátiti, uvěsti ve zkázu, zničití: *Tyrias v. arces V*; *fas versum (est) atque nefas V*; *consilium omnemque domum v. V*; *ne v. secum cuncta pater vellet V* strhnouti s sebou v záhubu; *civitatem verti clamitabant T*; *versa Caesarum subole T* po vyměření.

**Vertumnus**, *ī, m.* staroitalský bůh, jehož kult byl přejat do Říma z etruských Volsiniů; měl chrám na Aventině a sochu ve *vicus Tuscus*; jméno bývá spoj. se slov. *verto* a vykládá se ob. 'bůh proměn' (v přírodě i životě lidském); = pl. *Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis*

*H* člověk stížený od narození zlobou všech Vertumnů (bohů proměn).

**verū, ūs, n.** **1** rožeň **2** kopí **3** dřevce, jakých se užívalo k ohrazení posvátných míst.

**1. vērum, ī, n.** viz *verus*.

**2. vērum**, spojka [nom. neutr. od *verus*] (pův. pravda (jest) proti předcházející nepravdě) **a** odporovací ve skutečnosti však, ale, avšak, po záporu *nýbrž*: *haec non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, v. ex natura adripuimus C*; *pacem sine dubio post haec, v. cruentam (esse) T*; *non solum (modo) . . . v. etiam netoliko . . . nýbrž i*; = zesílené v. *enimvero n. vērumenimvērō*, ale vskutku; *v. tamen n. vērumtamen* ale přece, přece však, než aspoň: *consilium capit primo stultum, v. clemens C b* při přechodu ale, však, než: *v. ne nimium multa complectamur, hoc ipsum interdictum consideremus C*; *v. ubi nulla fugam reperit fallacia, victus in sese redit V c* (v. n. *v. tamen*) při pokračování v přerušené řeči (nuže) tedy: *cum essem in Tusculano . . . v. tamen cum ibi essem C.*

**vērum-enim-vērō** viz *verum*.

**vērum-tamen** viz *verum*.

**vērus, a, um** [srov. čes. 'víra' (stč. viera), něm. wahr] pravý **1** o shodě se skutečností (op. *falsus, fictus*) **a** obj. a pravdivý: *omnis opinio ratio est, et quidem bona ratio, si vera, mala autem, si falsa est opinio C β* *carmina* (věštby) *vera dei O*; význ. skutečný, opravdový: *re vera opravdu, vskutku; claves verae S* (op. *adulterinae*); *forsan aliquem (sermonem) verum auctores tradiderint L* podle skutečnosti; *verane te facies, v. mihi nuntius affers V* zda přicházíš jako skutečná osoba (a ne jako přelud); *ut veras imietur aves O*; = v. *timor C* podstatný; *disce ex me verum laborem V* (opravdový); *tum demum veram dedicationem facere conatus est S* doopravdy se vzdát *γ* subst. **vērum, ī, n.** n. (konkretněji) pl. *vera* pravda; skutečnost (ob. o jednotliv. konkrétních případech, srov. *veritas*): *v. dicere, audire, scire; veri similis; minor vero* (viz *parvus 4 a 6*); *equites numerum amplioem vero efficiebant S* větší než ve skutečnosti

byl; *tam vera quam veri maiora fide* O vl. větší nad víru v jejich pravdivost = přesahující víru, nepodobné k víře; *laborant cum ventum ad v. est* H ke skutečnému případu **b** subj. **a** pravdivý, pravdomluvný: *ingentia vitia: crudelitas . . . nihil veri* L žádný cit pro pravdu; *iuvenis nimium vera cum matre fugatus* O **β** upřímný; poctivý, spravedlivý: *verissimus et sapientissimus iudex* C; *pessimum veri adfectus venenum, sua cuique utilitas* T; *an fecundiam et verum animum timeri* T **2** o shodě s mravními požadavky správný, náležitý, slušný; ob. *verum est* s ak. c. inf., též s ut: že, aby: *rectum et verum (est), ut eos amemus* C; *neque verum esse, qui suos fines tueri non potuerint, alienos occupare* Cs; *me verius (est) unum pro vobis foedus luere* V; *metiri se quemque suo modulo verumst* H. = Neutr. *verum a vero* jako adv. a spoj. v. t.

**verūtum**, *ī*, n. [veru] kopí.

**verūtus**, *a*, um [veru] ozbrojený kopím, kopiník: *Volscos verutos* V.

**vervĕx**, *ĕcis*, m. skop, skopec.

**vĕsānia**, *ae, f.* [vesanus] zbĕsilost, šílenost.

**vĕsāniĕns**, *entis* [vesanus] zbĕsilý, zuřivý Ct.

**vĕ-sānus**, *a*, um vl. zbavený smyslu, jsoucí bez sebe (= *male sanus*), šílený, zbĕsilý, zuřivý, vzteklý **a** v. *poeta* H divoký; = *stella vesani leonis* (v. t.) H **b** přenes. *vesana flamma* Ct; *vesana fames* V; v. *impetus* L.

**Vescia**, *ae, f.* město v již. Latii; adj.

**Vescinus**, *a*, um vescijský; subst. **Vescinī**, *ōrum*, m. obyvatelé Vescie; **Vesciānum**, *ī*, n. statek u Vescie.

**vescor**, *ī*, — [snad srov. βόσχομαι] živiti se (*rĕ*, neklas. též *rem* něčím) **a** vl. *Numidae lacte et ferina carne vescabantur* S; požívati, pojídati, jísti něco: *extis* v. L; *eo inopiae venere, ut infirmisimos suorum vescerentur* T; o věstkyni *sacras laurus* v. Tb (t. j. kousati vavřínové listy a přijímatí tak jejich božskou podstatu); = abs. jísti, hodovati: *conspicit alios per herbam vescentis* V; *quos simul vescentis dies habuerat* T; (*pecus*) *erat ad vescendum hominibus apta* C

k požívání = za potravu **b** přenes. požívati, užívati: *paratissimis v. voluptatibus* C; *aurā (aetheriā)* v. V požívati vzdušného vánku = býti na živu.

**vĕscus**, *a*, um [vĕ- a \*ĕscus od *edere*] (vl. kdo nesprávně jí) hubený **a** přenes. *vescas salicum frondes* V; *vesca parva vocant (coloni)* O **b** přič. hubeným činící, mořící, mořivý: *vescum papaver* V vysušující půdu (podle jímého výkl. štíhlý, t. j. se štíhlou lodyhou).

**Veseris**, *is* (ak. *im*), m. říčka mezi Vesuvem a Neapolí (vítězství T. Manlia Torquata nad Latiny r. 340 př. n. l.) C L.

**Vesĕvus** viz *Vesuvius*.

**vĕsica**, *ae, f.* [z *vensica*, srov. *venter*] (močový) měchýř: *tanti vesicae et tormentum morbi* C; váb. měchýř: *spiritus oris tendere vesicam solet* O; metaf. nabubřelost M.

**vĕsīcula**, *ae, f.* [vesica] měchýřek.

**Vesontio**, *ōnis*, m. hlavní město Sequanů nad řekou Dubis, nyn. Besançon Cs.

**vespa**, *ae, f.* [z \**vospa* m. \**vopsa*, srov. čes. vosa] vosa.

**Vespasiānus**, *ī*, m. (T. *Flavius Vespasianus*) římský císař (r. 69—79 n. l.) T.

**vesper**, *erī*, m. (lok. *vesperī*, abl. ob. *vespere*) a **vespera**, *ae, f.* (klas. jen ak. sg.) [srov. ἑσπερος, ἑσπέρα, čes. večer] **1** večer **a** *iam die* (= *diei*) *vesper erat* S; *huius actionem vespera inclusit* Pn; *ad (ante, sub) vesperum* n. (zř.) *vesperam* k večeru, navečer, vpodvečer; *primo vespere* n. *primā vesperā* (L Cr) = *primā* (sc. *horā*) *vesperi* za soumraku, navečer; *vesperi* (zř. *vespere*) večer **b** význ. západ: *vespere ab atro consurgunt venti* V **2** *Vesper* básn. Večernice (hvězda = *Hesperus*): *V. ubi e pastu vitulos reducit* V; *Vespero surgente* H; *puro te similem Vespero* H. = <≠ *vespera*, *ae, f.* n. *vesperī*, *ōrum*, m. podvečerní část breviáře, podvečerní hodinky, nešpory>.

**vespera** viz *vesper*.

**vesperāscō**, *ere*, (*vesperāvit*), — [vespera] neklas. neos. *vesperascit* nastává večer, připozdívá se, smráká se, tmí se,

stmívá se; os. *caelo vesperascēte N* za (večerního) soumraku; *vesperascēte die T* na sklonku dne, navečer.

**vespertiliō**, *ōnis*, *m.* [*vesper*] netopýr.

**vespertinus**, *a*, *um* [*vesper*] **a** večerní; *respondeo vespertinis (litteris) C* (t. ježž jsem večer obdržel); *vespertinum (= otiosum) pererro forum H*; *v. hospes H* (pozdní, neočekávaný); doplák. *nec v. circumgemit ursus ovile H* večer **b** význ. z západní: *vespertina regio H*.

**vespillō** *n.* **vispillō**, *ōnis*, *m.* hrobař.

**Vesta**, *ae*, *f.* [snad z koř. \**ves-* bydliti; srov. Έστία] **1** bohyně domácího krbu a vůb. domácnosti v soukromých rodinách i v obci, v pozd. bájích dcera Kronova (Saturnova) a Rheina (bohyně Ops); střediskem jejího starobylého kultu byl okrouhlý chrámek na *forum Rom.* vl. přístřeší pro posvátný věčný oheň symbol. krbu státního, ježž měly na starosti spolu se symbol. zásobárnou (*penus*) panenské kněžky Vestiny (*virgines Vestales*, Vestálky) pod vrchním dozorem nejvyššího pontifika; podle pověsti bylo tam chováno trojské palladion, ježž prý přinesl Aeneas do Itálie (odt. básn. *Iliaca Vesta V O*); jiný chrám Vestin, spojený místně i významem s čís. palácem, vystavěl Augustus na Palatinu: *ad Vestae (sc. aedem) L H* ke chrámu Vestinu; *Vestae sacerdos O (= pontifex maximus)*; - *adj.* **Vestālis**, *e* Vestin, vestálský; *virgo V.* i *subst.* **Vestālis**, *is*, *f.* Vestálka; *Vestalem legere L* vybrati za Vestálku; *meton.* *Vestales oculi O* t. j. cudné **2** *meton.* **a** krb: *ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam V* **b** chrám Vestin: *quo tempore V. arsit et est tectis obruta paene suis O.*

**vester** (starší **voster**), *tra*, *trum* (*gen. pl. též vestrum*), *zájm. přivlast.* [z \**vos-tero-s*, srov. *noster*, řec. ύμέ-τερο-ς] váš (vl. i přenes. jako v češt.): *vos ad maiorum vestrorum imitationem excitabo C*; *idem erit Epicuro vestro faciendum C*; *vestrā interest (v. t.)*; *zř. význ. obj. supplicium vestrum T*; - *subst.* *vester* váš přítel (druh, přívrženec ap.); *neutr. vestrum* vaše věc **a** vl. *ego vos, de vestro impendatis, hortor L* ze svého; *vestra solum legitis C* **b** přenes. vaše věc (povinnost, úloha a p.): *vestrum (est) dare, nostrum vincere O.*

**vestiārius**, *a*, *um* [*vestis*] oděvní, šatní; *subst.* **1** *vestiārius*, *iī*, *m.* **a** hlídač oděvu **b** obchodník s oděvem **2** *vestiārium*, *iī*, *n.* **a** šatna **b** oděv dávaný otrokům, ošacení: *familia petit v. victumque Sn.*

**vestibulum**, *ī*, *n.* **1** **a** vl. předdomí u vchodu do domu, vznikající tím, že domovní dveře byly umístěny poněkud hlouběji dovnitř, u chrámu vytvořené sloupovím, *v. chod: v. templi C, curiae L* **b** předsiň, prostor před atriem, jehož se užívalo v domech boháčů jako čekárny pro klienty **2** *metaf. vůb. prostor před něčím: v. castrorum*; *v. chod, vstup (i obr.): v. Siciliae C*; *kraj, začátek: v. orationis C.*

**vestigium**, *iī*, *n.* [*vestigio*] **1** stopa, šlépěje, sled **a** vl. *vestigia facere C V, figere V, premere V* (viz i níže), *ponere O* kráčet, stoupati, jíti; *vestigia alcis sequi L, legere V O, premere jíti po stopách n. ve stopách něčích, následovati, spec. pronásledovati někoho; longe servet (v. t.) vestigia coniunx V; lapides sua post vestigia mittunt O = za sebe; - obr. integritatis vestigia non pressa leviter . . . sed fixa ad memoriam sempiternam C* lehké (mělké) . . . vryté; *deus, quem in animi notione tamquam in vestigio volumus reponere C* (k zjištění totožnosti) srovnati s (vrozeným) pojmem jako se stopou **b** přenes. *a rotae vestigia O* koleje; *quorum alterum (genus siderum) nullum umquam cursus sui v. inflectat C* své dráhy; *in se sua per vestigia volvitur annus V* ve svých kolejích se otáčí; - *vestigia Graeca deserere H = vzory β* význ. znamení, známka: *vestigia verberum L; v. sceleris C V γ* význ. zbytek, troska: *in vestigiis huius urbis C; laceri vestigia currus O* **2** *meton.* **a** krok, kročej, pl. chůze: *glacie non recipiente v. L* noha nemohla se na ledě udržeti; *vestigia ferre O* kroky zaměřiti; *vertit vestigia V* prchá; *ad sonitum vocis vestigia torsit V* kroky obrátil; *vestigia pressit V* zadržel, zastavil **b** šlapadlo, chodidlo, synekd. noha: *vestigia nuda sinistri instituere pedis V; vestigia primi alba pedis V = bílé skvrny nad kopyty; arma genua vestigia prensando T c* stanoviště, místo

*a eodem remanere vestigio* Cs; *mori* (ocumbere) *in vestigio* L T; *haerere adfixi* (v. t.) *vestigio suo* L; *nusquam te vestigio moveris* L β metaf. *in n. e vestigio* C Cs na místě, v tu chvíli, okamžitě, ihned; okamžik, chvíle: *v. temporis* Cs; *eodem vestigio* Cs.

**vestigō**, *āre, āvī, ātum* 1 stopovati, sledovati něco, slídití, pátrati po něčem, hledati něčeho **a** *Turnum vestigat lustrans* V zrakem hledá **b** přenes. *hi voluptates vestigant atque odorantur* C; *quae loca quive habeant homines vestigamus* V; zkoumati **2** vystopovati, vyslídití, naléztí, vypátrati: *perfugas et fugitivos* v. L.

**vestimentum**, *ī, n.* [vestio] šat, roucho; pl. oděv, oblek: *vestimenta mutant* C převlékl se.

**Vēstinī**, *ōrum, m.* sabellský kmen u moře Jaderského sev. od řeky Aternu; adj. **Vēstinus**, *a, um* vestinský L.

**vestiō**, *īre, ivī (iī), itum* [vestis] šatiti, odívati, oblékati (abs., *rē* něčím) **1** vl. *hunc et ali et vestiri a Caecilia* C; *pellibus sunt vestiti* Cs; *ut se non umquam servo* (= *quam servus*) *melius vestiret* H; *gloria quem super vires et vestit et ungit* (v. t.) H **2** obr. a metaf. **a** *vestitus* o zvířatech a pūdě porostlý, zarostlý: *animantium aliae villis vestitae* (sunt) C; *terra vestita floribus* C; *montes vestiti atque silvestres* C; pod. *collis vestitus murmetis* S; *inculta vestiuntur virgultis* L odívají se; *oleā v. Taburnum* V posázeti; pokrývati: *trabes multo aggere vestiuntur* Cs jsou zasypávány; *tum mihi prima genas vestibat flore* (chmýřím) *iuventas* V; - haliti: *sententias mollis vestiebat oratio* C **b** z dobítí: *tabulis templi parietes vestiebantur* C.

**vestis**, *īs, f.* [z koř., který je v *induo, exuo*; srov. *ἐνδύω* z \**ḡeḡ-voju*] (klas. jen sg. význ. kolekt.) **1** oděv, oblek, šaty, šatstvo, roucho **a** (*parare*) *equos famulos vestem egregiam vasa pretiosa* C roucha; *mutare vestem* převléci se, spec. obléci smuteční roucho; odt. *ne suum dolorem veste significarent* C; *vertere vestem* V změnití kraj **b** pozd. šat, roucho (jednotlivé): *singulis vestibus velati* T

**2** vůb. tkanina, látka, zejm. příkrývka, pokrývka, koberec **a** klas. kolekt. *plena domus caelati argenti multaeque stragulae vestis* C **b** básn. a pozd. o jednotl. kusu *pendens* v. O tkanina (na stavu); *arte laboratae vestes* V; (*surculos*) *super candidam vestem spargunt* T šátek.

**vestitus**, *ūs, m.* [vestio] oděv, oblek, roucho, šaty, ustrojení, úbor; kraj **1** v. *militaris, agrestis* N; *vestitum mutare* C obléci se v smuteční šat; *edicunt consules, ut ad suum vestitum senatores redirent* C = aby odložili smutek **2** obr. a metaf. **a** *riparum vestitus viridissimos* C zelené koberce břehů; *vestitus densissimos montium* C hustě porostlé hory **b** v. *orationis* C 'roucho'.

**Vesulus**, *ī, m.* hora v Kottických Alpách, nyn. Monte Viso V.

**Vesuvius**, *iī* (též **Vesēvus**, *ī*) m. Vesuv, sopka jihových. od Neapole; adj. *vicina Vesevo* (*Vesaevo*) *ora iugo* V vesuvskému.

**Vetera**, *um, n.* n. **Vetera castra** město nad dolním Rýnem blíže ústí řeky Lupie T.

**veterānus**, *a, um* [vetus] starý, spec. o vojácích: *veterani milites* n. subst. **veterānī**, *ōrum, m.*; *legio veterana* Cs legie ze starých vojáků; odt. zestárlý ve vojenské službě, zkušený (ve válce): *Poenum hostem veteranum* (esse) L.

**veterātor**, *ōris, m.* [vetus] **1** (člověk) zestárlý (*in re* v něčem), zkušený, vycvičený, zběhlý v něčem: (*P. Cethegus*) *in causis publicis nihil, in privatis satis* v. *videbatur* C **2** prohnáný: *non viri boni, versuti potius, veteratoris, vafri* C; subst. (starý) lišák, šibal: *ille v. et callidus* C.

**veterātōriē**, adv. [veteratorius] obratně, prohnáně.

**veterātōrius**, *a, um* [veterator] **1** prohnáný, šibalský: *nihil ab isto vafrum, nihil veteratorium expectaveris* C **2** nacyvičený, odt. (řemeslně) obratný, zručný, dovedný: *ut citius (accurationem) veteratoriam quam oratoriam diceret* C; *minime veteratoriam rationem dicendi* C.

**veterinārius**, *a, um* [veterinus] týkající se tažných zvířat: *medicina veterinaria* :: *Columella* zvěrolékařství; subst. masc. zvěrolékař.

**veterinus**, *a, um* [snad od *vetus*] tažný (pův. snad o zestárlých koních, hodčích se už jen k tahu): *bestia veterina* :: *Cato* tažné zvíře.

**veternus**, *ī, m.* (vl. subst. adj., sc. *morbus*) [*vetus*] spavost (starých lidí), lethargie **a** vl. *num eum v. aut aqua intercus tenet Pt* **b** metaf. ospalost, dřímota, malátnost, chabost: *torpere veterno V*; *me funesto arcere veterno H*.

**vetō**, *āre, uī, itum* zakazovati, zapovídati (abs., *alqm* někomu, zř. *alqd* něco, ob. ak. s inf. někomu, aby ne..., pas. nom. s inf.; též s pouhým inf.), nedovolovati, nepřipouštěti; brániti, zabraňovati, překážeti (vl. i přenes.) **1** akt. *neque iubendi neque vetandi potens T* (nemaje moc...); *ab opere legatos, Caesar discedere vetuerat Cs*; přenes. *non me ulla vetabunt frigora canibus circumdare saltus V* nezahrání mi; = nenlí vyjádřena os., které se něco zakazuje, a nelze-li ji ze souvislosti snadno doplniti, inf. pass.: (*praetor*) *vim fieri vetat C*; *legatos miserunt, qui id fieri vetarent N* aby to zakázali; (*reginam*) *moveri vetuisse puerum L*; = spec. jako výraz tribunské intercesse *faxo, ne iuvet vox ista 'veto' L*; (*tribuni*) *in vincla connici vetant L*; jako t. t. při auspiciích *si vetet auspicium O*; *ut (volucres) tum vetent agere, tum iubeant C*; = druhdy při překl. rozvádíme: *vetant mirari, si talis in liberos esset L* praví, že se nesmí diviti; = s předm. věc. *istud vetat lex Caesaris C*; *bella vetabat V* byl proti válce; = neklas. s ut, ne n. konj.: *rex vetuit, nequis se pingeret H*; *ne quis humasse velit Aiaceum vetas cur H* proč zakazuješ...; *vetabo sub isdem sit trabibus mecum H 2* pass. *vetor alqd facere* zapovídá se mi, zakazuje se mi, dostávám zákaz, nesmím, pf. mám zakázáno; *Simonides vetitus est navigare C*; *quod respicere vetitus esset L*; *acta agimus, quod vetamur vetere proverbio C*; druhdy proměňujeme ve vazbu akt.: *vetor fatis V* osud mi brání **3** part. **vetitus**, *a, um* zakázaný, zapověděný, nedovolený: *alea vetita legibus H*; *trianes vetito temptarunt aequore tingi O* (o souhvězdích Velkého a Malého Medvěda, jež nikdy nezapadají pod obzor, „do oceánu“, srov. homer. (ἄρκτος) οἴη

ἄμμορος ἐστὶ λοετρῶν Ὀχρανοῖο); = význ. adj. též s dat.: *vetitumst adeo sceleri nihil O*; *nihil illis vetitumst O*; *cur Dialibus id vetitum T 4* subst. **vetitum**, *ī, n.* **a** zakázaná věc, zakázané: *nitimur in v. O* **b** zákaz, záповěď: *quae contra v. discordia V*.

**Vettōnēs**, *um, m.* Vettonové, kmen v zadní Hispanii mezi řekami Duriem a Tagem.

**vetulus**, *a, um* [demin. od *vetus*] obstarlý, obstarožní, starý, starší: *Cornificiam vetulam et multarum nuptiarum C*; *equis vetulis teneros anteponere solemus C*; *minister vetuli Falerni Ct*; letitý, význ. dlouhověký: *cornicis vetulae temporibus (věku, stáří) H*; = subst. **vetulus**, *ī, m.* stařec, staroušek; **vetula**, *ae, f.* stařena, stařenka.

**Veturia**, jméno ří. rodu; zejm. *Veturia*, matka Koriolanova; adj. *Veturia tribus L*.

**vetus**, *eris* (abl. *vetere*, zř. a ob. jen básn. *veterī*, pl. neutr. *vetera*, gen. *veterum*; kompar. *vetustior* (od *vetustus*), superl. *veterimus*) [srov. čes. vetchý] starý (op. proti *novus*) **1** význ. dlouhou dobu n. odedávna trvající, vetchý, dávný, letitý **a** *veteres naves Cs*; *v. casa O*; *implentur veteris Bacchi (vínem) V*; význ. dávno známý: *se novo veterum deceptum errore locorum V* (stará místa jej svedla...); **b** *veterum decreta sororum O* (= *Parcarum*); *adsentiri veteribus Gabinis L* = starousedlým; = zejm. starý v úřadě n. povolání *v. senator et aetate iam gravis L*; o vojsku (= *veteranus*) *miles exercitatus et v. C*; *veterrimae legiones Cs*; odt. zkušný, vycvičený (pozd. *alcis rei v* něčem): *v. accusator C*; *v. regnandi T*; *homines veteres et senes T*; (*Gallus*) *scientiae caerimoniarumque v. T*; *v. loci auxilium T 2* význ. za starých n. dřívějších časů existující (žijící, konaný a p.), starobylý, starožitný, dřívější, dřevní, dávný, někdejší: *veteres scriptores C, Sabini V*; *plebs v. fugit O* (t. j. plebejové r. 494 př. n. l.); *v. Academia C* (op. *nova*), pod. *veteres Academici C*; *si veteris contumeliae oblivisci vellet, num etiam recentium iniuriarum memoriam deponere posset Cs*; = spec. o staré, t. j. re-

publikánské době římské: *Tiberius cuncta per consules incipiebat, tamquam vetere re publica T; v. aetas vidit, quid ultimum in libertate esset T; qui veteres populi Romani res composuere T* 3 subst. **a** *vet rēs, um, m.* staří, dříve žijící, předkové, staří spisovatelé (filosofové, mistři a p.); **Vet rēs** *L sc. tabernae* (v. t.) **b** *vetus* (neutr.) *est* jest staré přísloví; pl. **vetera, um, n.** staré věci (události, pověsti a p.): *v. odere, nova exoptant S.*

**vetustās, ātis, f.** [*vetus*] 1 stáří **a** dlouhé trvání, letitost; vetchost, sešlost; starobylost, starožitnost: *v. equestris nominis C, familiae S; amicitiae v. C; deum aedes vetustate aut igni abolitas T; aevi longa v. V* dlouhé trvání času; *saxa et si quae vetustate radices eminebant S* staré, výčnivé kořeny **b** vüb. dlouhý čas, délka času, věky *a vetustate obsolescere L; vina, quae vetustatem ferunt C* jež dlouhý čas trvají = stará, uleželá; obr. *scripta vetustatem si nostra ferunt O* jestliže (vydrží =) se dočkají dlouhého věku **β** spec. dlouhý čas budoucí, daleká budoucnost, konkr. potomstvo: *de me nulla umquam obmutescet vetustas C; si qua fide tanto est operi latura v. V* **c** spec. **a** o věku stáří: *mihi multa v. scire dedit O* **β** dlouhý styk, stará známost, staré přátelství: *maxima est vis vetustatis et consuetudinis C; (pudore) quem amicorum videtis comprobari cum dignitate tum vetustate C* 2 stará doba, minulost, starověk; meton. dějiny: *plena exemplorum v. C; historia nuntia vetustatis C; annalium v. C* staré annály; *contra omnia vetustatis exempla Cs; ut in licentia* (v. t.) *vetustatis T.*

**vetustus, a, um** [*vetus*] starý 1 odedávna trvající, starodávny, starobylý, starožitný, starosvětský **a** vüb. *vetusta urbs T; vetustis lignis H; vetustum hospitium C L; vetusta sors O; opinio vetusta* C zastaralé **b** spec. **a** věkem (neklas.) *vetustissimus liberorum eius T* **β** úřadem a povoláním *qui censor vetustissimus ex iis censoriis esset L* (u nás „službou“ nejstarší); *vetustissimus quisque militum T; virginum Vestalium vetustissima T* **c** přenes. o slohu *multo vetustior et*

*horridior ille (Laelius) quam Scipio C* zastaralejší 2 před (dávny) časem existující (žijící, konaný a p.): *vetustiores scriptores L* starší; *vetusto ab Lamo H.*

**vexātiō, ōnis, f.** [*vexo*] trápení **a** týrání, sužování, trýznění: *v. Vestalium C; v. direptioque sociorum C* **b** trýzeň, útrapa: *v. corporis C; v. vulneris L* bolest od rány.

**vexātor, ōris, m.** [*vexo*] sužovatel, trapič, utiskovatel, škůdce: *v. Asiae C; vexatores aetatulae suae C* svůdce; *v. furoris C* rušitel.

**vexillārius, ū, m.** [*vexillum*] 1 praporečník: *v. cohortis Galbae imaginem solo adflixit T* 2 pl. vojáci konající službu jako zvláštní oddíl pod zvláštním vexillem **a** vysloužilí vojáci (po 20 n. 16 letech služby), přidržování druhdy ještě k zvláštní službě **b** vojáci vybraní z pravidelných oddílů na čas k určitému úkolu: *Antonio vexillarios e cohortibus . . . ad invadendam Italiam rapienti comes fuit Varus T; quarta decuma legio cum vexillariis vicensimanis T* s oddílem (vybraným) z legie 20.

**vexillātiō, ōnis, f.** [*vexillum*] 1 (vojenský) oddíl se zvláštním úkolem = *vexillarii* 2 oddíl jízdy, korouhev.

**vexillifer, ferī, m.** [*vexillum a fero*] praporečník.

**vexillum, ū, n.** [*demin. od velum, vl.*] plachetka] prapor, vlajka 1 římský odznak vojenský, čtyřhrbý kus látky, připevněný na dřevěné příčce k žerdi a dole opatřený třepením **a** vüb. (druhy zaměňováno se *signum*); o vojen. rázu, zakládání kolonií: *illud v. Campanae coloniae Capuam inferetur C; v. tollere C* vojensky vytrhnouti **b** spec. jako odznak **a** jízdy a spojenců **β** zvláštních oddílů, vybraných na čas z pravidel. oddílů k jistému úkolu n. sestavených z vysloužilých vojáků, přidržovaných ještě ke službě: *qui convaluerant, sub vexillo una mittuntur C* = jako zvláštní oddíl; pod. *sub vexillo profecti Cs; veterani sub vexillo hiemabant T; apud v. tendentes* (sloužící) *T; sub vexillo teneri T* **γ** velký červený prapor jako vlajka vojevůdčova, kterou se dávalo znamení k počátku bitvy n. k útoku: *v. proponere Cs; se vexillo signum daturum* (sc. *ut acies concurreret*) *Cs*



**2** meton. význ. oddělení vojska **a** *vexilla inferioris Germaniae T*; *quinque cohortes et equitum vexilla T* (význ. *alae*) **b** spec. (zvláštní) oddíl, detachment: *tertiaie decumae legionis v. T*; *v. veteranorum T*.

**vexō, āre, āvī, ātum** [\**vexus*, viz *convexus*; souvislost s *vēho* nejistá] **1** zmítati, lomcovati, strkati, smýkáti, vláčet: *mare vexant procellae H*; (*venti*) *caeli quoque nubila vexant O*; *Scyllam vexasse rates V*; *fauces laqueo vexatae (sunt) T* (zadržnouti); = obr. *mores, quos pessuma ac divorsa inter se mala vexabant S* zmítaly **2** metaf. sužovati, trápit, trýzniti; utiskovati, tísniti, svírat; pronásledovati, stíhati, dotírati na někoho, znepokojovati **a** vüb. v nejširš. sm. *v. rem publicam C*; *Galbae corpus plurimis ludibriis vexatum T*; *omnia divina et humana v. C* znásilňovati; pass. význ. trpěti: *hominum vita vexatur C*; *vexari bello L* **b** spec. **a** pléniti, pustošiti, řádit v něčem: *Etruriam v. C*; *agros v. Cs*; *eversa domus est, fortunae (majetek) vexatae C*; = *omnibus modis pecuniam trahunt vexant S* rozhazují a mrhají  $\beta$  slovy dotírati, napadati: *iis Pisonem verbis vexavit, ut . . . C*; *vexatur Theophrastus libris philosophorum C*.

**via, ae** (arch. gen. sg. *viāi*), *f.* [spad z \**vēgha* od koř. *vēho*; srov. něm. *Weg*] cesta; cestička; dráha **1 a** *iter conficiebamus aestuosā et pulverulentā viā C*; *v. fert ad . . . C* vede; *viam facere*, básn. a pozd. též *rumpere* udělati, raziti, proklestiti, otevřít; *viam dare* dovoliti n. udělati cestu, učiniti místo; *quacumque viam virtute petivit* (v. t. I 2) *V*; praegn. pravá cesta: *de via decedere* (též obr.); *ego neque pugno cum illa causa neque approbo; utor via C* jdu svou cestou; = spec.  $\alpha$  silnice: *via Appia, Aurelia, Flaminia, Latina* a j., viz adj.  $\beta$  ulice v městě n. v táboře: *Sacra via* (vybíhající z již. rohu fora na jihových.); *strata viarum V* dlážděné ulice; (*Germanicus*) *adit castrorum vias T* **b** cesta, dráha, průchod: *Alpheum huc occultas egisse vias V* (tok); *vocis v. V O*; *arundo signavit viam flammis V* **c** obr. pruh: *vestes, quas femina texuit auratas disposuit-*

*que vias Tb* **2** meton. abstr. cesta, chůze, vojen. pochod: *bidui via Cs* dva dni cesty; *cum e via languerem C* po cestě; *fessus viā L*; *Lebedum laudas odio maris atque viarum H* a pod. *T* (cesta po moři i souši); jízda; plavba: *belli viaeque labor O* **3** obr. a metaf. jako v češt. **a** *v. ad gloriam C, ad honorem L*; *rectam vitae viam sequi C* **b** význ. způsob, prostředek: *duo reges alius aliā viā civitatem auxerunt L*; *v. mortis; ignaros viae agrestes V* (t. j. způsobu vzdělávati pole); *tractare procliorum vias T* přemýšlel o cestách bitev = osnoval bitevní plány **c** postup, metoda: *viā progredi C* postupovati určitou cestou, methodou, methodicky; hend. *ut ratione et viā procedat oratio C* methodicky; *antea neminem solitum via nec arte, sed accurate tamen et discripte plerosque dicere C* podle určité metody a theorie.

**viārius, a, um** [*via*] cestní: *lex viaria u C* o opravě cest.

**viaticū, a, um** [*viaticum*] opatřený cestovným.

**viaticus, a, um** [*via*] souvisící s cestou, cestovní: *cena viatica Pt* hostina na rozloučenou (před cestou); dávaný na cestu; subst. **viaticum, ī, n.** (n. pl.) **a** peníze na cestu, cestovné **b** vojen. *collecta viatica H* úspory.

**viātor, ōris, m.** [*via*] **1** pocestný, cestovatel, cestující; chodec **2** úřední posel, zřízenec; *viatores* k rozkazu magistratů zejm. předvolávali před úřady a zatýkali: (*Appius*) *arreptus a viatore, provoco' inquit L*; *viatores tribunicii T*.

**Vibius**, jméno řím. rodu; zejm. *C. Vibius Pansa* (v. t.).

**vībix, īcis, f.** krvavý pruh po ráně, podlitina, modřina.

**Vibō, ōnis, f.** (*Vibo Valentia*) přístavní město na záp. pobřeží Bruttia, pův. řec. kolonie Hipponion; adj. **Vibōnēnsis, e** vibonský.

**vibrō, āre, āvī, ātum** **1** trans. kmitati, chvěti, otrásati, potřásati **a** o zbrani a bás. o blesku *mávat, máchat*, praeg. *vymrštiti*: *v. sicas C, tela L*; *pedites missilia in immensum vibrant T*; obr. *truces v. iambo Ct* oháněti se (= psáti) iamby; *vibratus* rozmávnutý, rozechvěný, vy-

mrštěný: *vibratus ab aethere fulgor venit V*; *vibrata fulmina iactat O*; - *sustinentium umeris vibratus dux T* houpaje se na ramenou **b** vúb. i přenes. *vibrabant flamina vestes O*; *vibratus* rozechvěný, chvějící se, kmitavý: *dedit vibratā sibila linguā O*; - *crines vibratos calido ferro V* nakroucené, zkažené **2** intr. **a** kmitati se, chvěti se, trásti se, třepetati se, míhati se: *linguae vibrant V O*; *clipeum vibranti cuspis transverberat ictu V* = *vibrato* (rozmávnutou =) prudkou ranou **b** přenes. **a** třpytiti se, blýskati se: *tela vibrantia ferro O* **β** *oratio vibrans C* živá.

**viburnum**, *ī, n.* druh kaliny, tušalaj.

**Vica Pota**, *ae, f.* [podle ob. výkl. z *vinco* a *potis*; vl. 'Vítězná (a) Mocná'] bohyně vítězství, jež měla chrám v Římě na svahu Velie *L*.

**vicānus**, *a, um* [*vicus*] vesnický: *vicani haruspices C*; subst. masc. vesničan *L*.

**vicārius**, *a, um* [*vicis*] zástupný, náhradní: s gen. *in iis (rebus) operae nostrae vicaria fides amicorum supponitur C* = v těch svěruje se zastupování naší činnosti přátelům; podřízený: *vicaria veneratio Ap*; subst. **vicārius, ū, m.** (kdo někoho v něčem vystřídává n. zastupuje) střídník; zástupce, náměstek, náhradník; nástupce: *nolite mihi subtrahere vicarium meae diligentiae C*; *regni v. C*; *succedam v. tuo muneri C*; *defunctum laboribus aequali recreat sorte* (abl. qual.) *v. H* (jako podle Caesara u Suevů, u nichž bývá část mužstva na váleč. výpravách, část opatřuje výživu a po roce se vystřídávají); - spec. zástupce, jehož si vydržovali starší a bohatší otroci: *sive v. est qui servo parat H*.

**vicātim**, adv. [*vicus*] **1** po dědinách, po vesnicích: *Samnites in montibus v. habitantes L* (t. j. většinou bez měst) **2** po ulicích, od ulice k ulici: *v. ambire*; *cum v. homines conscriberentur C*; *editis tota urbe v. gladiatoribus T* (t. j. v rozličných okresech města).

**vice**, **vicem** viz *vicis*.

**vice-** [abl. k *vicis*] ve složení s názvem úředníka nebo úřadu: náměstek zástupce úředníka, na př. *vicedominus* náměstek pána, místodržitel, *<vicelegatus* náměstek vyslanec).

**vicēni**, *ae, a* (gen. ob. *vicēnum*), čísl. podíl. [*viginti*] po dvaceti.

**<vice-praeses, idis, m.** místopředseda.)

**vicēs** viz *vicis*.

**vicēsīmāni**, *ōrum, m.* [*vicesima* sc. *legio*] vojáci dvacáté legie *T*.

**vicēsīmārius**, *a, um* [*vicesima* (sc. *pars, v. t.*] *aurum vicesimarium L* zlato nastrádané z pětiprocentní daně propouštěcí.

**vicēsīmus** (starší **vicēsīsimus**), zř. **vicēsīsimus**, *a, um* čísl. řad. [*viginti*] dvacátý; subst. **vicēsīma, ae, f.** (sc. *pars*) dvacátá část, dvacetina, spec. 5% jako pětiprocentní daň: *v. portorii C*; spec. při propouštění otroků (5% kupní ceny): *lex de vicesima eorum, qui manu mitterentur L*; *quod vectigal superest praeter vicesimam? C*.

**Vicētia**, *ae, f.* město v krajině Vene-tii, nyn. Vicenza *T*; odt. **Vicētīni**, *ōrum, m.* obyvatelé Vicetie *Pn*.

**vicia**, *ae, f.* vika, vikev.

**vicīē(n)s**, adv. čísel. [*viginti*] dvacetkrát: *nobis superficiem aedium consulles aestimarunt sestertio v. C* = 2,000.000 sest.

**vicīna** viz *vicinus*.

**vicīnālis, e** [*vicinus*] sousedský: *ad usum vicinalem L* k potřebě v sousedství = pro blízkou (domácí) potřebu.

**<vicīnātus, ūs, m.** [*vicinus*] sousedství.)

**vicīnia**, *ae, f.* [*vicinus*] **1** sousedství, blízkost: *in vicinia nostra Averni lacus C*; *v. Persidis V*; *v. solis O* **2** sousedstvo, sousedé: *luet v. poenas O*.

**vicīnitās, ātis, f.** [*vicinus*] **1** sousedství, blízkost: *nares non sine causa vicinitatem oris secutae sunt C* **2** meton. **a** okolí: *Sex. Roscius non modo sui municipiū, verum etiam eius vicinitatis facile primus C*; *v. meretricia C* **b** sousedstvo, sousedé: *signum, quod erat notum vicinitati C*; i pl. *haec loca vicinitatibus erant nota Cs*.

**vicīnus**, *a, um* [*vicus*] (vl. z téže osady n. čtvrti) sousední, v sousedství, ze sousedství, blízký, okolní (abs., *alci rei* něčemu **1** vl. o místě *Etruria erat vicina L* na blízku; *amnis v.*

*Sardibus O*; *viae vicina domus fuit O* blízko cesty byl dům; *tam vicinum bellum L*; *vicinum funus H* v sousedství, v sousedním domě; *vicina iurgia H* se sousedy; *hostis vicino metu terret utrumque latus O* = svou blízkostí děsí; *mare vicinum ad commoditates nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum L* = na blízku moře se svými výhodami, ale zase ne tak příliš blízko, aby (bylo vystaveno =) vystavovalo nebezpečství...; - subst. **vicinus**, *i*, *m.* soused; **vicina**, *ae f.* sousedka; **vicinum**, *i n.* sousedství, blízkost, pl. blízká místa, (nejbližší) okolí: *Peneos sonitu plus quam vicina fatigat O*; *per urbem et urbi vicina T 2* metaf. blízký **a** zř. časově **b** význam, příbuzný: *dialecticorum scientia vicina ac finitima eloquentiae C*.

—, **vicis** (gen.), *f.* (subst. schodné pády; užívá se jen v sg. gen. *vicis*, ak. *vicem*, abl. *vices*; v pl. nom. a ak. *vices*, dat. a abl. *vicibus*) **1** střídání, vystřídávání, střída, změna **a** *frontis et tergi* (v. t.) *vices T*; *sceleris ac suppliciorum vices T*; *his agitur vicibus puppis O* za tohoto střídání; *plerumque gratiae (sunt) divitibus vices H* změna; *mutat terra vices* (ak. vnitr.) *H* působí střídání = mění svou tvárnost; s gen. subj. *solvitur hiems grata vice veris H* vl. vystřídáním, nastoupením na místo = příchodem; *per vices O* = *in vices O* střídavě; *versa vice n.* pozd. *vice versa* obráceně **β** střídavost: *commoti patres vice fortunarum humanarum L*; rozmanitost: *descriptas servare vices H γ* vzájemnost: *vice sermonis fratrem cognovit O* ze vzájemné řeči; *hac vice sermonum V b* spec. střídání osudu, (střídavý, měnivý, nestálý) osud: *deum rex voluit vices V*; = zejm. v boji *abit res a consilio ad vices rerum N*; *bellorum vices T* válečné osudy, události; nebezpečství (boje): *nec ullas vitavisse vices Danaum V 2* meton. **a** místo něčí v řadě, řada **a** úkol, úloha, úřad: *vice alcis fungi L H*, *vicem alcis explere T*, *supplere*, *implere Pn* zastávají něčí místo, úkol; *recito memoriam perfuncti periculi, vicem officii praesentis C* jako náhradu, v náhradu za...;

*vicem praestantia teli cornua O*; *ne sacra regiae vicis desererentur L*; *exercere (servare) vices V* konati službu střídavě, střídati se ve službě; *variare vices V* střídati stráž; *dum nox vicem (svůj úřad) peragit O β* osud, postavení, úděl; *exanimis vice unius L*; *apparuit plebi (eum) suam* (sc. *plebis*) *vicem indignantem magistratu abisse L b* střída, odvěta, odplata, odměna, náhrada: *Drusus... arces decicit plus vice simplici H* vl. více než jednoduchou měrou odplaty = splácejí (nepřátelům) mnohonásobně; *fors et debita iura vicesque superbae te manent H* odplata (pyšná =) pýchy; *sequenti redde vices O* odplát stejným; *multarum* (za mnohé) *miseras exiget una vices Pp*; *beneficio vicem exsolvere T*; *vices impunitatis T* vzájemné služby konané s nadějí na... **3** adv. výrazy **a** ak. **vicem c** o řadě *ut hoc insigne in orbem suam cuiusque vicem per omnes iret L* = střídavě po pořádku; o úkolu *cum suam vicem functus officio sit L* se své strany, pro svou osobu, co na něm jest **β** o přirovnání *Sardanapalli vicem mori C* na způsob, jako při slov. duš. hnutí: pův. *dolere vicem alcis* truchliti pro něčí osud, pro někoho, k vůli někomu, ale i jménem něčím, za někoho: *odt. i ne nostram vicem irascaris L b* abl. **vices a** na místě něčím, za někoho: *Helenae Castor offensus vice H β* na způsob něčeho, jako, za: *dicta vice legis observem T c in vicem* (n. **invicem**) *c* vl. na vystřídání, k vystřídání, střidou, střídající se; (naopak) zase, naproti tomu: *hi rursus i. v. anno post in armis sunt, illi domi remanent Cs*; *defatigatis i. v. integri succedunt Cs*: = zejm. při odplatě, pomstě a p. zase, zato: *ut Romani ex Albano agro, Albani ex Romano praedas i. v. agerent L*; *in haec uxor accipitur atque i. v. ipsa armorum aliquid viro adfert T β* střídavě: *i. v. spectans ambos O γ* vzájemně, navzájem: *i. v. inter se gratantes L*; *his i. v. sermonibus nox traducta est I*; *ut i. v. ardentius diligamus Pn*.

**vicissatim**, adv. [*vicis*] střídavě, zase,

**vicissim**, adv. [*vicis*] **a** střídavě **b** zase, s druhé strany, naproti tomu.

naopak zase, zato, navzájem: *ut id acciperet ab alio vicissimque redderet C*; *possentne uno tempore florere, dein v. harrere terra? C*; *ubi lumen v. luna premiū V* (jako dříve slunce); *(tu) maerebis: ast ego v. risero H*; *hanc veniam petimusque damusque v. H*.

**vicissitūdō**, *inis*, *f.* [*vicis*] **1** střídání, vystřídávání (v lat. druhdy pl.): *vicissitudines dierum ac noctium C*; *temporum varietates fortunaequē vicissitudines C* = střídavost, proměnlivost **2** vzájemnost. *nil est vicissitudine studiorum officiorumque iucundius C* vzájemný poměr.

**victima**, *ae*, *f.* žertva, obětní zvíře, oběť (vl. i přenes.): *victimam immolare C*.

**victimarius**, *ii*, *m.* [*victima*] obětní sluha *L*.

**victitō**, *āre*, *āvī*, — [*vivo*] žítí z něčeho, živiti se *Pt*.

**victor**, *ōris*, *m.* [*vinco*] vítěz (v boji, v závodě i metaf.) (abs., *alcis* nad někým) **a** *voce secutus v. ad antra venit O* o Herakleovi, jenž byl v Římě uctíván u *ara maxima* jako *Invictus* n. *Victor*; *victorem discedere, abire, redire, reverti* vrátiti se jako vítěz = dobýti vítězství; *v. maximarum gentium Cs*; *v. belli* ale též abl. *bello* ve válce; — často přívlast. vítězný: *exercitus v.*; básn. *urbs oritur victorem terris impositura pedem O* **b** metaf. *animus libidinis et divitiarum v. S*; zejm. o tom, kdo dosáhl svého cíle n. přání: *v. propositi* (v. t.) *H*; (*pastor*) *sedens v. flammam despectat V*.

**victōria**, *ae*, *f.* [*victor*] vítězství (vl. i metaf.) **a** (abs., *de n. ex alqo* nad někým): *victoriam conclamare* (v. t.) *Cs*; *v. de Hannibale L*; *ex ea (urbe) tibi victoriam datam (esse) L* nad . . . ; *condicio melior externaē victoriae quam domesticae* (v. t.) *C*; *v. belli C. certaminis L* ve . . . **b** personif. **Victōria** Viktorie, bohyně vítězství (řec. Νίκη), z jejichž chrámů v Římě vynikal zejm. palatinský; — meton. socha bohyně Viktorie: *V. aurea I. Capuae V. sudavit C*.

**victōriātus**, *i* (gen. pl. *um*), *m.* [*Victoria*] stříbrná mince s obrazem bohyně Viktorie, platící ½ denáru.

**Victōriola**, *ae*, *f.* [*Victoria*] soška bohyně Viktorie (= Νίκη) *C*.

**victrix**, *icis*, *f.* [*victor*] vítězkyně, vítězitelka, vítěz (vl. i přenes. zejm. o vyplnění přání) (*alcis* nad někým) **1** subst. *quae (mulier) est v., ea in rogam imponitur C* zvítězí; — praed. vítězně: *dea Iunonem v. adfatur V* **2** adj. vítězný **a** fem. *victrices flammae O*; — meton. *litterae victrices C* o vítězství; *feres hederæ victricis praemia H* **b** neutr. **victricia**, *um*: *v. arma O*.

**victuālis**, *e* [*victus*] náležící k živobytí, živný; subst. neutr. pl. *victualia* potraviny.

**Victumulae**, *ārum*, *f.* městečko v západské Gallii sev. záp. od Vercell *L*.

**victus**, *ūs*, *m.* [*vivo*] živobytí **a** způsob života, žití, život: *nil de victu mutavit N*; *consuetudines victūs C* důvěrné styky; *vita . . . v. C N* vystupování . . . způsob života (co se týče bytu, oděvu a stravy) **b** spec. (vl. i meton.) výživa, potrava, strava, jídlo, pokrm, „chléb“: *eodem victu et cultu corporis utuntur Cs* stejně se živí a odívají; *parsimonia victus atque cultus N* v jídle a šatstvu; *facilem* (v. t. II 2) *victu gentem V*; *illos domant inopi ieiunia victu O* nedostatkem potravy.

**viculus**, *i*, *m.* [*vicus*] **1** vesnička **2** ulička.

**vicus**, *i*, *m.* [srov. οἶκος (Foῖκος), čes. ves] skupina domů **a** ves, vesnice, osada, dědina: *vicos aut oppida Armeniorum T*; o městě (*Lebedus*) *Gabii desertior v. H* „hnízdo“; jako majetek něčí dědina, dvůr: *quid vici prosunt aut horrea H* **b** v městě *a* řada domů, třída, (hlavní) ulice: *v. Tuscus*; *dimensis* (v. t.) *vicorum ordinibus T*; *extremis in vicis H* „někde v předměstí“ *β* část města, okres. čtvrt: *v. oppidi magnitudine Cs*.

**videlicet** n. **videlicet** [*videre a licet*, srov. *ilicet, scilicet*] (vl. jest možno viděti) patrně, zřejmě, zjevno (že . . .), jistě věru, ovšem, arci, rozumí se **a** v pův. sm. s ak. c. inf. *v. parcum illum fuisse Senem Pt*; — *idem comitia habebit et v. collegas suos non repudiabit G*; *nec tamen is terror fide socios dimovit, v. quia iusto regebantur impe-*

rio L **b** iron. homo v. timidus vocem consulis ferre non potuit C; quis ea tuebitur? imbellis v. atque inermis multitudo L **c** vysvětlující totiž: conscriptos, v. novum senatum, appellabant lectos L.

**viden** [z vidēn] = táz. vidēs-ne.

**videō**, ēre, vīdī, vīsum [srov. εἶδον z \*ἔφιδον, οἶδα z \*Φοῖδα, čes. ‚viděti‘, ‚vědětí‘, něm. wissen] viděti (vl. i metaf. v rozmanitých význ. jako v češt.), zírati, hleděti, patřiti, dívati se I akt. (abs. i trans.) **1** vúb. ut eum oculum, quo bene videret, amitteret C; o procitlém Aegle iam videnti frontem pingit C; přísl. vivus vidensque C vl. jsa na živu a vída to = před svýma očima; s abl. instr. quotiens te speculo (v zrcadle) videris alterum H; konj. potent. videres byl bys viděl, bylo lze viděti; = sup. visu u adj. na pohled, pohledu, zraku: mirabile visu V; nec visu facilis V; = s doplňk. ak. pubes vacuam sedem regiam vidit L; zejm. s doplňk. part. na označení stavu přímo viděného předmětu quem modo decoratum ovantemque victoriā incedentem vidistis L (jak n. an kráčel, kráčeti); captam suam urbem v. (sc. se) Cs už vidí; = ob. s ak. c. inf. quos video volitare in foro C; quotiens ego hunc Archiam vidī magnum numerum versuum dicere ex tempore C; = se spojkou ut n. cum (jak . . . , když . . . ): viden (= videsne), ut stant vertice cristae V; vidī, duo cum corpora frangeret ad saxum V **2** zvl. **a** z význ. navštívit: iogo, mane videas Plinium domi Pn; Romam v. V podívati se do Říma β býti svědkem něčeho, zažítí, zkusiti, dočkati se, dožítí se: multas victorias aetas nostra vidit C; si nihil infesti vidisset Ulixes O; ut Roma saecula quinque vidit O; quem virum nuper P. Crassum vidimus C viděli jsme (měli jsme) v Krassovi γ s podm. neživot. quascumque terras vident occasus et ortus O; o vyhlídce triclinium hortum videt Pn hledí, má vyhlídku do . . . **b** duševně viděti, znamenati, pozorovati, poznávati, znáti, věděti; rozuměti: interdum vulgus rectum videt H; zejm. plus (longius) v. dále (hlouběji) viděti = býti prozíravější, bystřejší, míti větší rozhled:

sin vos plus tum in re publica (v politice) vidistis C **c** pozorovati, hleděti, přihlížeti k něčemu, uvažovati, mysliti, přemýšleti: age nunc de ratione videamus C; id primum videamus, quatenus amor progredi debeat C; videte iam porro cetera C (vl. slyšte); haec se puella vidit iocose vovere Ct myslila; = zejm. fut. ex. videro (často s adv. mox, post, alias), odkládá-li se úvaha o věci, leckdy též na označenou, že věc nezasluhuje úvahy: alio loco de oratorum animo et iniuriis videro C; compone hoc . . . de reliquo videro C (‚až jindy‘, ‚později‘); 2. a 3. os. na označenou, že se rozhodnutí n. posouzení přenechává jinému: sitne malum dolere necne, Stoici viderint C = jest věc Stoiků; pod. viderit! intereat, quoniam tot caede procorum admonitus non est O **d** hleděti (si něčeho), dbáti, starati se (de alqo o někoho) a navem idoneam ut habeas, diligenter videbis C; zejm. formule, kterou senát vyzýval konsuly k jmenování diktátora: videant consules, ne quid detrimenti res publica capiat; Verginius viderit de filia, quid agat L; de me divom pater viderit V; zeslabeno ve význam zdržlivého úsudku, zdvořilé pochybnosti a pod. vide, ne nimium calidum hoc sit Tr hled', aby to nebylo příliš ukvapené; vide, ne nulla sit divinatio C hled', aby nebylo pravda, že není = naposled snad není = sotva jest β v. alqd vyhlédnouti, obstarati něco, postarati se o něco: potionis aliquid videamus et cibi C; ut (sapiens) semper videat sedem sibi ac locum C; ut prandium nobis videret C;

II pass. **videor**, ēri, vīsus sum **1** býti viděn (spatřován, spatřen a p.), jeviti se, ukazovati se (v češt. ob. neosob. jest viděti s ak.) **a** in aperto loco stationes equitum videbantur Cs; procul adstitit, unde v. magis quam audiri posset T; s dat. pův. (Proserpina) paene simul visa est dilectaque (v. t.) Diti O; jako inf. vztah. maior v. V, niveus v. H na pohled, vzezřením; visus uviděný, spatřený: visa species L (spatřený) zjev; quem (risum) visi movere dolores O = pohled na bolesti; Considium, quod non vidisset, pro viso renuntiavisse Cs vl. jako viděné;

subst. **visum**, *i*, *n.* v. t.; *nulla re, quae agenda videndaque magno futuro duci esset, praetermissa L* (viděti t. j. poznati, naučiti se); *iudicium subtile videndis artibus H* = pro díla výtvarných umění; = *s* nom. c. inf. *ut eos vereri et diligere videamur C* aby bylo viděti, aby lidé viděli, že...; *luna visa (est) languescere T*; *colles exire videntur O*; leckdy lze přel. adv. viditelně, zjevně, patrně: *pristiniae residere virtutis memoria videtur Cs* zjevně trvá **b** spec. o vidění ve snu zdáti se: *Hannibalem visum esse in somnis in deorum concilium vocari C* Hannibalovi se zdálo, že...; *ante oculos mihi quercus adesse visa est O 2* zdáti se, podobati se, býti pokládán, platiti **a** s doplňk. nom. n. nom. s inf. *Zenoni animus ignis videtur C*; *alia et bona et mala videntur Stoicis et ceteris civibus C*; *Mario, qui durior ad haec studia videbatur C*; *esse quam v. bonus malebat S*; *ante hoc domus pars videntur (iuvenes) T*; *quid tibi visa (est) Chios H* jak se ti zdál (= líbil); = *Roma est ad id potissimum visa L* = nejlépe se zamlouval; t. t. o soudcích, senátě a p. býti uznán za něco: *fecisse v. pronuntiat C* že jest uznán vinným; *si non faciat, eum adversus rem publicam facturum v. C* že bude uznán (= pokládán) za nepřítele státu (za velezrádce); = *s* part. fut. lze někdy přel. slibuje (op. hrozí), že: *(otium) ii praestaturi videntur C b* (mihi) *videor* s nom. c. inf. n. též (mihi) *videtur* (častěji *visum est*) s ak. c. inf. zdá se mi, mám za to, myslím, soudím, že; *videre iam videor populum a senatu disiunctum C*; *ut (Pompeiani) vicisse iam sibi viderentur Cs*; jako vložka ob. os. *quem nostris libris diligenter, ut tibi quidem videmur, expressimus C*; ale *tuentur eum locum seque facile, ut mihi videtur, expediunt C*; *non mihi videtur ad beate vivendum satis posse virtutem C*; *mihi contra ea videtur* s ak. c. inf. **S 3** *ne os. mihi videtur alqd* zdá se vhodným, křbí se, uznávám za dobré, za vhodné: *si videtur* a podle obecné mluvy *si tibi videtur* (jako vložka) je-li (ti) libo, chceš-li (chcete-li); *ad haec, quae (sc. respondere) visum est, Caesar respondit Cs*; *fenestras, quibus in locis visum*

*est, reliquerunt Cs* na vhodných místech; = spec. o úřadech, senátě, božstvu a pod. schváliti, usněsti se, ustanoviti, rozhodnouti, usouditi: *ita dis (patribus) visum est* (též s ak. c. inf., srov. εδοξε) bohům se zalíbilo, bohové usoudili.

**vidua, ae, f.** [srov. čes. vdova] **a** vdova **b** neprovdaná (svobodná) žena; žena bez muže, samostatná žena: *viduae (sunt) adtributae, quae... penderent L.*

**viduitās, ātis, f.** [viduus] vdovství.

**vidulus, i, m.** [vicio] (plětený) koš **a** jako zavazadlo **b** na ryby.

**viduō, āre, āvi, ātum** [vidua] **1** učiniti vdovou: *filia marito in exilium pulso viduata desolataque T* ovdovělá **2** metaf. zbaviti (rě něčeho), odloučiti od něčeho: *v. civibus urbem V*; *arva nunquam viduata pruinis V* jichž nikdy jíní neopouští, s nichž nesejde; *foliis viduantur orni H.*

**viduus, a, um** [vidua] **1 a** ovdovělý; subst. **vidua** v. t. **b** vůb. bez manželky, svobodný; = obr. (o snoubení révy a stromu) nesnoubený: *vidua vitis Ct*; *vitem viduas ducit ad arbores H 2* metaf. opuštěný, osiřelý, osamělý: *v. torus Pp*; *vidua domus O*; s abl. odl. *v. pharetrā Apollo H* zbavený; *me (= viribus meis) ipse v. básn. C.*

**Vienna, ae, f.** hlavní město galských Allobrogů nad Rhodanem, nyn. Vienne Cs; adj. **Viennēnsis, e** viennský T; subst. **Viennēnsēs, ium, m.** Vienneané T.

**vicio, ēre, —, ētum** [srov. víti] stáčetí, splétati, plésti.

**viētor i vītor, ōris, m.** [vicio] košíkář; bednář.

**viētus, a, um** [part. od *viesco* vadnouti, srov. *vicio*] zva dlý; scvrklý, svraštělý.

**vigeō, ēre, ūi, —** [vegeo, viz k *vegetus* a srov. čes. svěží] býti pln života, při síle; býti svěží, jarý, silný, zdravý; žíti (činně), existovati, 'dýchat' **1 a** vl. *vivere (et) v. žíti a růsti*; *quiddam quod vigeat et sentiat C* co žije a čije (princip života a čítí); *Alpes vix integris vobis ac vigentibus transitae L* kdy ještě jste byli v plném počtu a při svěží síle; *Varro invalidus senecta vigenti Silio concessit T* zdravému; *Tiberium vigentem annis T* (do-

sud) svěžího věku; *vigui rege beatior H* žil jsem **b** obr. (*dicimus*) *arborem v. et senescere C* jest při síle a slábne; (*verba*) *florent vigentque H* žijí; *dum Gallorum animi vigerent L* jsou svěží (neochábly); - s abl. causae *nisi (philosophia) doctissimorum contentione v. viguisset C* kdyby nebyla bývala živena; *mobilitate viget (Fama) V* **2** metaf. kvésti, býti v květu, v rozkvětu, na vrcholu moci (slávy, štěstí), na výsluní; skvíti se, slynouti, vynikati, vyznamenávati se: *Lacedaemonius Leonidas viget C* žije, je nesmrtelný; (*Lacedaemonii*) *victores (jako...)* *viguerant N*; *viguere Mycenae O*; *scaena viget O* v divadle jest živo; - o moci býti vážen, platiti, míti moc: *viguit ceciditque (Seianus) T*; *dum regum vigeat conciliis V*; - šp. sm. bujěti: *audacia, largitio avaritia vigeabant S*; *ubi vigen crimina H*.

**vigēscō**, *ere*, —, — [*vigeo*] nabývati živosti (křepkosti, síly): *pedes vigescunt Ct.*

**vigēsīmus** viz *vicesīmus*.

**vigil**, *ilis* [srov. *vigeo*] **1** subst. masc. hlídač, strážce, stráž (též vojen.), ponočný; pl. *vigiles* spec. policejní stráž římská s vojenskou organisací, konající zejména službu hasičskou: *vigilum cohortes T*, *praefectus T*; subst. fem. strážkyně **2** adj. bdící, bdělý, strážný, ostražitý **a** *vigiles canes HO*; *v. ales O* (kohout); nespící: *prius orto sole v. calamum posco H* vstávám a...; doplák. se záměnou epith. *dum noctem tutam et vigilem capesserent T* v bdění, bdíce **b** básn. *vigiles curae O* (vždy) bdělé, neusínající; *vigil ignis VO* věčný; *vigiles lucernae H*.

**vigilāns**, *antis* [*vigilo*] vl. bdící; bdělý, ostražitý, bedlivý, pilný; starostlivý.

**vigilanter**, adv. [*vigilans*] bděle; bedlivě, ostražitě; horlivě.

**vigilantia**, *ae*, *f.* [*vigilo*] bdělost **a** pilnost **b** bedlivost, ostražitost, starostlivost.

**vigilāx**, *ācis* [*vigilo*] (vždy) bdělý, neusínající: *vigilacibus curis O*.

**vigilia**, *ae*, *f.* [*vigil*] **1** bdění, nespání; nevyspání: *vigiliarum somnique tempora L*; *corpus patiens vigiliae S*; *consumitur vigiliis pars noctis Cs* pro-

bdí se; nespavost **2** spec. vojen. hlídání, (noční) hlídka, stráž, ponůčka **a** jako služba *vigilias agere (konati)*; - obr. *manendum quasi in vigilia quadam consulari ac senatoria C*; *cupio vigiliam meam tibi tradere C* **b** meton. ( mužstvo *vigilias ponere, disponere*; *hi vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt T* ( jako určení noční doby; noc od západu slunce do východu dělila se podle vystřídávání nočních stráží na 4 hlídky (*vigiliae*), ohlašované troubením: *prima, secunda, tertia, quarta v.*; -  $\pm$  *v. festi* večer před svátkem **3** metaf. bdělost, bedlivost, ostražitost, starost: *quod ego meo labore et vigiliis consecutus sum C*.

**vigilō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*vigil*] bdíti, nespáti **1** vl. **a** *quod animus vigilans viderit C* ve bdění; (*Regulum*) *Karthaginiensis vigilando necaverunt C* zdržováním od spánku; *cum certum vigilans audieris H* jsa jist, že bdíš (t. j. že se ti to nezdá) **b** trans, *probdíti*: *v. magnam partem noctis C*, *noctes H* **2** praegn. vl. i metaf. bdíti v starosti o něco **a** býti bdělý, ostražitý, starostlivý, bedlivý, pilný: *me v. acrius ad salutem quam te ad perniciem rei publicae C*; *ut vivas igitur, vigila H*; *studiis (dat. prosp.) v. Pp* „věnovati noci“ **b** trans. sak. vnitr. ve bdění, bděle (bedlivě, pilně) *konati*: *quae vigilanda viris V*; *carmen vigilatum nocte O*; *pretium vigilatorum laborum O*.

**vigintī**, čís. zákl. [srov. εἴκοσι, dialekt. ἑξάκτι ἑξάκτι] dvacet.

**vigintī-virātus**, *ūs*, *m.* [*vir*] dvacetičlenný sbor (kollegium, komise), dvacítko **a** mimořádný úřad k vyřízení zvláštního úkolu **b** souborný název pro 4 nižší úřady (*III viri capitales, III viri monetales, IV viri viarum curandarum, X viri stlitibus iudicandis*) jako stupňů ke *quaesture*: *ut munere capessendi vigintiviratus solveretur T*.

**vigor**, *ōris*, *m.* [*vigeo*] životní síla, živost, svěžest, jarost, čilost, síla, zdraví; „ohnivost“, „ohně“, zápal.

**vilica**, *ae*, *f.* [*vilicus*] šafářka, hospodyně; - přenes. venkovské děvče, selka *Ct.*

**vilicō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*vilicus*] býti šafářem, dozorcem.

**vilicus**, *ī*, *m.* [*villa*] šafář, dozorce, správce statku.

**vilis**, *e* laciný, malé ceny **1** vl. *frumentum vilius erat C* **2** přenes. **a** prodejný, úplatný: *v. fides T* **b** bezcenný, chatrný, nepatrný; všední, obyčejný, nízký, skrovný, sprostý, špatný: *meritis vilibus O*; *alqd vile habere ST* nic neceniti, za nic (si) nevážiti; *circa vilem orbem H* ve všedním kruhu; *inter viles atque novos (scriptores) H*; lhostejný: *punienti vilior fuit T*; *v. Europe H* bídná; - prostý, chudý, chudobný: *v. anus O*; subst. *satis inter vilia fortis H* **c** málo ceněný, nevážný, opovržený: *omnes (uxores) viles sunt S*; *si tanta clades vilem vitam non fecit L* jestliže porážkou nepozhyl život ceny; *ne sit tibi cura vilior illius O* nepatrnější.

**vilitās**, *ātis*, *f.* [*vilis*] láce, lacinost **1** vl. *carissimam annonam necopinata v. consecuta est C* **2** bezcennost, malá cena; necenění, nevážnost: *argentea vasa non in alia vilitate, quam quae humo finguntur T* nemají větší ceny než...; *taedio laboris ad vilitem sui compelluntur ignavi Cr* k pohrdání životem (= že život pro ně pozbude ceny).

**villa**, *ae*, *f.* [*z \*veicslā*, srov. *vicus*] **1** stavení stojící mimo městské hrady, zvl. (venkovský) statek, dvůr, dvorec: *in villa vivere Pn* na venkově; - *v. publica* obecní dům na poli Martově, pro magistráty ke konání censu a sbírání vojska, leckdy i k přijímání cizích vyslanců **2** vesnice, osada, <(venkovské) město>.

<**villānus**, *a*, *um* [*villa*] venkovský.>

**villica**, **villicō**, **villicus** viz *vilica* atd.

**villōsus**, *a*, *um* [*villus*] chlupatý, kosmatý, huňatý: *v. leo V*; s abl. *villosa saetis pectora V* zarostlá; *villosa colubris guttura O* ježící se.

**villula**, *ae*, *f.* [*villa*] stateček, dvorec.

**villum**, *ī*, *n.* [demin. od *vinum*] vínko, pohrdavě špatné víno, trpčák *Tr*.

**villus**, *ī*, *m.* [srov. *vellus*] chlup, pl. *n.* sg. kolekt. chlupy, srst, u ovce vlna; - přenes. *tonsis mantelia* (v. t.) *villis V*.

**vimen**, *inis*, *n.* [*vieo*] (ohebný) prut k pletení, proutek, ob. sg. kolekt. *n.* pl.

pruty, proutky, proutí: *aureus et foliis et lento vimine ramus V*; *contextae viminibus* (abl. instr.) *vineae Cs* z proutí; pod. *scutis viminibus contextis Cs*; pletivo: *vimina curva O* t. j. úly.

**vimentum**, *ī*, *n.* [*vimen*] pletivo z proutí *T*.

**Viminālis collis** [*vimen*] vrch v Římě na sev. vých. straně mezi Quirinalem a Esquilinem.

**vimineus**, *a*, *um* [*vimen*] proutěný, spletený z proutí.

**vin** = táz. *vis-ne* (od *volo*).

**vināceus**, *ī*, *m.* [*vinum*] vinné zrnko, jadérko.

**Vinālia**, *um*, *n.* [*vinum*] svátek vína, zasvěcený Liberovi a slavený 23. dubna (*V. priora n urbana*), kdy se nové víno načínalo, a 19. srpna (*V. rustica*) v době zrání vína.

**vinārius**, *a*, *um* [*vinum*] vinný: *vas vinarium C* (= *trulla*); *crimen vinarium C* týkající se vína, t. vinného cla; - subst. **vinārius**, *iī*, *m.* vinař, vinárník; **vinārium**, *iī*, *n.* nádoba na víno, džbán.

**vinciō**, *ire*, *vinxi*, *vincum* vázati **1** přívazovati: *Ligus saxa et radices laqueis vinciebat S* přívazoval na skaliska provazy; s dat. *tela iugo* (na...) *vincta est O* **2** ovazovati, ovíjeti: *tibia orichalco vincta H* (o klapkách připevněných na prstěncích); věnčiti: často part. *vinctus* s ak. části těla a abl. věci jsa ověnčen na...; maje ověnčeno...; s ověnčeným...: *verbenā tempora vinciti V*; *vinctus caput lauro O* **3** svazovati: *vinctae cortice virgae O*; spec. spoutávati, poutati **a** vl. *ut ille vinctus duceretur C* v poutech; - obr. podle otroků pracujících v poutech *velut usquam vinctus eas H*; o knize (vl. i obr.) *vinctus mitteris Ilerdam H*; - odt. držeti ve vazbě, vězniti: *facinus est v. civem Romanum C*; *neque animadvertere neque v. nisi sacerdotibus permissum T* **b** obr. a přenes. poutati, svíratí *c* o lásce *iuvenem puella tenet grata compe de vincum H*; *vinctus somno LO*; o vírě *v. linguam V*, *mentem Pp*; *tu glacie freta vincta tenes O*; o čarování *hostiles linguas vinximus O*; *loca v. praesidiis C*; *eodem fato vincitae legiones T* **β** zavázati, připoutati, upoutati:



(Iovis) nomine maiores vincuntur fide esse voluerunt C; iuvenem pacto matrimonio v. T c o řeči vázati: oratio vincuntur numeris C.

**vinculum** viz *vinculum*.

**vincō, ere, vīcī, victum** vítěziti, býti vítězem (abs., *alqm* nad někým), vyhráti, nabýti vrchu; trans. přemáhati, překonávati, porážeti **1** vl. v boji; odt. v zápase, na soudě, v poradě *is qui vicit vitez; victus přemožený, poražený; in acie Cs, acie L v. v poli, v boji zvítěziti; Arminius bello non victus T; hostes victos dare* (v. t. ke konci) S; *victa arma tractare* (v. t.) T; = *victus* (sc. *aleā*) *voluntariam servitutum adit T* kdo prohraje; s ak. vnitř. *equus, qui vicit Olympia* básn. u C v závodech olympijských (podle řec. Ὀλύμπια νικᾶν); = na soudě vyhráti: v. *iudicio, causā* n. s ak. vnitř. *iudicium, causam; Fabio vel iudice vincam H; luam poenas iudice victa deā O* odsouzená; = *victa est nostra sententia, vicit L. Caesaris C 2* přenes. **a** abs. *vincite, si ita vultis Cs* = budiž po vašem; *vicimus O* (my: vyhráno!) **b** význ. převyšovati, předstihovati, předčítí, vynikati: *sale et facietis Caesar vicit omnes C; sola tuum vates Lesbia vincet opus O; s inf. vztah. non me Chaoniae vincant columbae dicere Pp* = nedovedli by lépe říci; = abs. *illi operibus vincebant Cs* byli ve výhodě (dříve hotovi); *vincit longe s inf. H* jest lépe; býti v popředí **c** *naturam v. S* vítěziti nad přírodou; *ale paene naturam studio v. Cs* = téměř nadlidsky se namáhati; v. *alqd vivendo V* přežiti, *durando V* přetrvati; přemoci, zmoci, udolati, zdolati: *iacebat membra deo* (sc. *Baccho*) *victus V; corpora victa sopore O; lubricine divitias v. S* (t. j. utratiti); *navem vicit hiems V; (nix) zephyro victa O; viscera v. flammā V* uvařiti; pod. *metallorum primitiae nullis fornacibus victae T* netavené; *prolept. ne area pulvere victa fatiscat V* aby pukaje v prach se nerozpadal; *annus preventu horrea vincit V* přetížiti; o špěch *aera v. summum arboris iactu V* vzdušnou výši stromu přeletěti; o zvuku přehlušiti, překřičeti: *sonabit, cornua quod vincat H; (iambum) vincentem strepitus*

*H; vicina sidera vincat corona O* zastíní; = potlačiti, zahnati, zapuditi: *victo silentio prorupit T* přerušiv; *noctem (tmu) flammis funalia vincunt V; glans victa est utiliore cibo O; spem v. LO* zahnati, zmařiti; = zmoci, ovládnouti, opanovati: *verbis ea* (látka) v. **V d** duševně přemoci, zmoci, pohnouti, obměkčiti, získati: *precibus vinci* dáti se překonati; *beneficio v. alqm SL* získati; abs. *Eurydicen victus animi* (gen. vztahu) *respexit V* neodolal a...; *nescia vinci pectora V* nezdolná **e** dokázati, provésti, dovésti (*alqd* něco, ak. c. inf. že...): *vince bonum virum fuisse Oppianicum C; vincet ratio hoc, ut... H; vincet ratio* s ak. c. inf. **H**.

**vinculum** a pův. **vinculum, ī n.** [*vincio*] (vl. vazadlo) **1** vůb. **a** provaz, provázek, lano, řemen, stuha, stužka, tkanice: *qua inhaeserant vinculis membra L* na provazích; = o dopisech, jež bývaly křížem převazovány a na uzlu pečety v. *epistulae laxare N, solvere Cr* = chartae *vincula demere O* rozvázati t. j. otevřiti dopis; *quamvis cera sit a vinculis non labefacta suis O; = vinculorum immensa volumina V* závitý řemen (= caestus); *spinea vincula O* trnitě závitý **b** vazba, svázání, pouto: *laquei vincula O* smyčka z provazu; (*navium*) *alvum sine vinculo ferri conexam T* bez železných svorníků; básn. o vosku *pennarum vincula O* pojídlo; *Chio solvite vincula cado Tb* (t. j. zátka připevněnou smolou); *digitorum vincula colo inicit O* prsty sevřel krk; *vinculis levor remissis O* když spojení prstů bylo uvolněno; *tunicarum vincula relaxat O* těsnou tuniku **2** spec. **a** ob. pl. pouta, okovy: *alqm vinculis capere V* v pouta; *fortissimus quisque anulum velut v. gestat T* pouto; = meton. vazba, vězení, žalář: *alqm in vincula ducere, conicere b obuv, střevíce, opánky, sandály: *Tyrrhena vincula circumdat plantis V; scindebant vincula pedes O c.o.ko, osidlo: (volucris) adstringit vincula motu O d* oprat', ohlávka: *abruptis fugit vinculis equus V, pod. T* utrhnuv se **e** při čarování kouzelný uzel k připoutání lásky milencovy *Veneris vincula V; incantata vincula H**

**3** metaf. **a** pouto význ. překážka, mez, jho: *legis vincula L*; *nescio, an maiora vincula vobis fortuna circumdederit L* sevrěl silnějšími pouty; *iis vinculis fugae obstricti stabant L* = takto zdržení od útěku stáli jako spoutaní; *gentem haud vinclo nec legibus aequam V* bez nucení a zákonů; *mercennaria* (v. t.) *vincla H* **b** pojítka, páska, svazek: *artes habent quoddam commune v. C*; *v. concordiae L*, *caritatis T*; *continendis in fide sociis* (k udržení...) *maximum v. esse s inf. L*; *v. iugale V* = *vincula tori VO* svazek manželský.

**Vindelici, ōrum, m.** Vindelikové, keltský národ mezi Alpami, Rýnem, Dunajem a Innem s hlavním městem *Augusta Vindelicorum* (nyn. Augsburg).

**vindēmia, ae, f.** [*vinum* a *dēmo*] vino-braní; meton. vinná úroda, hrozny.

**vindēmiator, ōris, m.** (4slab. *vindem-jator H*) [*vindemia*] vinař.

**vindēmiola, ae, f.** [*vindemia*] (vl. vino-braníčko), přenes. důchodky, příjmy.

**Vindēmītor, ōris, m.** [= *vindemiator*] Vinař, hvězda v souhvězdí Panny, za jejíhož ranního východu (18. září) začínalo se vino-braní *O*.

**1. vindex, icis, m.** (if.) [*srov. iudex*] t. t. soudní kdo právně převádí proti druhému spornou věc n. osobu na svou stranu (t. ve své vlastnictví n. ochranu a pod.); - přenes. **1** kdo činí proti druhému nároky na něco, uchazeč o něco: *vindices praedarum L* vychvatitelé **2** zastávce něčí **a** obhájce, ochránce, obránce, zastupce: *v. libertatis* (podle řeči *vindicare in libertatem*) vl. kdo uvádí na svobodu, původce svobody, osvoboditel (*Brutus non acrior v. libertatis fuerat, quam deinde custos fuit L*), odt. ochránce (obhájce, ochrana, spása) svobody (*provocō... vox una v. libertatis L*); *maiestatis v. L*; o Herakleovi *timuere dei pro vindice terrae O*; *invadunt Numidae sine vindice regnum O* zbavené obránce; ale *v. iniuriae L* ochránce od bezpráví; - vysvoboditel, osvoboditel, spasil: *periculī* (z...) *v. L*; básn. *dignus vindice nodus H* zápletka hodná osvoboditele t. j. (vyššího) zakročení; - strážce, hlídač: *vindice decepto O*

o draku hlídajícím zlaté rouno **b** mstitel, trestatel, karatel (abs. *alcis rei* něčeho): *Furiae vindices facinorum et sceleris C*; *carcer v. scelerum C*; *vindices rerum capitalium S* vykonavatelé hrdelních trestů; *Galli ab auctoribus iniuriae ad vindices futuros declinant L*; *v. magnae linguae, fraudis H*; *aurea aetas vindice nullo fidem colebat O* bez trestajícího soudece = bez trestů; *non humili vindice* (abl. abs.) *caesus eris O* mstitel tvé smrti nebude malý; - básn. adj. trestající, mstící: *v. poena Ct*; *v. flamma O*.

**2. Vindex, icis, m.** vlastní jméno *C. Iulius Vindex, legatus pro praetore* v Gallii Lugdunské, povstal r. 68 n. l. proti Neronovi a způsobil jeho pád i nastoupení Galbovo *T*.

**vindicātiō, ōnis, f.** [*vindico*] **1** (právní) nároky (*alcis rei* na něco) u *Pn 2* hájení, ochrana *C*.

**vindiciae, ārum, f.** [*vindico*] t. t. soudní přírknutí držení sporné věci n. osoby jedné ze sporných stran do konečného rozhodnutí pře, subj. právní nároky: *vindicias postulare* žádati za (zatímní) přírknutí, činiti (právní) nároky; *vi. dicias dare* vyhověti (právním) nárokům; *si huius vindiciis cesserit L*; *iniustis vindiciis ac sacramentis* (v. i. t.) *alienos fundos petebat C*; strana činící nároky byla povinna rukojmím: *praes litis (et) vindiciarum C* rukojmě za (zatímní) převedení sporné věci; ve při o svobodu člověka, při nřz proti sobě stáli *assertor in libertatem* a *a. in servitute (causa liberalis)*: *vindicias dare* (n. *decernere*) *secundum libertatem (servitute) L* vl. vyhověti právním nárokům (strany, která jest) ve prospěch svobody (otroctví) = prohlásiti za svobodného (za otroka); *secundum libertatem postulantibus vindicias L* straně, činící nároky ve prospěch svobody = zastávající svobodu; *te ab libertate in servitute vindicias non disse L* že jsi nerozhodl proti svobodě pro otroctví = že jsi neprohlásil svobodného člověka otrokem.

**vindicō, āre, āvī, ātum** [*vindex*] vl. převáděti proti druhému spornou věc n. osobu na svou stranu (t. ve své vlastnictví n. ochranu a p.), odt. činiti ná-

roky (*alqd* na něco), právem požadovati něco, pohledávati, vymáhati **1** zkrác. *v. alqm in libertatem* vl. činiti ve při o něčí svobodu nároky v ten smysl, aby byl prohlášen svobodným (viz *vindiciae*), odt. (i samo *vindicare*) provésti, aby někdo se stal (n. zůstal) svoboden, hájiti něčí svobodu, získati někomu svobodu, uvésti na svobodu, osvoboditi, prohlásiti svobodným **a** vl. *v. sponsam in libertatem* L; *ut vindicari puellam in posterum diem pateretur* L aby byla ponechána na svobodě **b** přenes. *a v. plebem in libertatem* S bojovati za svobodu lidu; (*filiam*) *revinctam vindicat Alcides* O; *v. ab re* (básn. též *rē*) osvoboditi, vysvoboditi, zprostiti od něčeho: *illum videtur felicitas ipsius ab eis miseriis morte vindicavisse* C; *Graium* (gen. pl.) *bis vindicat armis* V β odt. hájiti, chrániti, zastávati, brániti od něčeho: *ab omnibus (senectutem) vitiis* v. C; *a crudelitate* v. L uchrániti; = *vindicet antiquam faciem* (sc. *Iuppiter*) O ať uchrání = ať (jí) vrátí γ spec. zastávati někoho mstou = mstíti někoho, něčeho, mstíti se za někoho (*alqm*), pro něco (*alqd*), zjednávatí někomu pomstu: *flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis* (sc. *eum*) vos T; *v. mortem, iniurias suas* S; *se de fortuna* (nad. . .) *praefationibus vindicat* Pn; = odt. mstíti se někomu, nad někým, trestati (*alqd* něco, *in alqm* někoho), trestem stíhati, kárati, zakročiti proti někomu: *hominum consilia legibus vindicantur* C; *delicta* v. S; *in quos Caesar gravius vindicandum statuit* Cs; abs. *populum ad vindicandum hortari* S **2** *v. alqd (sibi n. ad se)* osobovati si, přivlastňovati si, osvojovati si, požadovati pro sebe, vyhrazovati si (přenes.), činiti si nárok na něco: *prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur* T; *maximam partem fortuna sibi vindicat* C; *quod armis vindicavimus* L uhájíme si; *quo pignore* (v. t.) *vindicet urbem* O; *ad se belli* v. *decus* L; *partem oneris tui mihi vindico* Pn vyhrazuji si; s doplňk. *Chii* (*Homerum*) *suum vindicant* C sobě přivlastňují; *ut civitas eam laudem pro sua vindicaret* C.

**vindicta**, *ae, f.* [*vindico*] **1** hůlka, kterou se dotýkal při vindikaci (viz *vindico*) občan, domáhající se vlastnického práva, sporné věci; při manumissi se jí dotýkal občan zvaný *assertor in libertatem* hlavy otrokovy, odt. hůlka svobody (= *festuca* n. *virga*): *vindictā liberare alqm* L **2** meton. přenes. **a** osvobození, vysvobození: *huius vitae* v. L od života; obhájení, uhájení: *v. libertatis* L **b** pomsta, trest, pokuta, odveta: *quod admissum, quae sit v., docebo* O; *legis* v. *severae* O; (*Agrippinam*) *vindictae properam* T.

**Vindonissa**, *ae, f.* město v území Helvetiů nad řekou Aruriem (Aar), nyn. Windisch T.

**vinea**, *ae, f.* [*vinum*] **1** vinice, vinohrad **2** metaf. vojen. dřevěný posunovací přístřešek, ochranné loubí, jímž se chránili vojáci při dobývání města proti nepřátelským střelám (srov. *porticus*): *vineas agere, proferre* CsL posouvati.

**vinētum**, *i, n.* [*vinum*] vinice, vinohrad; přísl. *ut vineta caedam* (v. t.) *mea* H.

**vinitor**, *ōris, m.* [*vinum*] vinař.

**vinolentia** n. **vinulentia**, *ae, f.* [*vinolentus*] **a** opilost **b** opilství.

**vinolentus** n. **vinulentus**, *a, um* [*vinum* a snad *oleo*] (snad vl. páchnoucí vínem) **a** opilý; přenes. *v. furor* C **b** od daný pití (vína), milovný vína; subst. piják, pijan **c** *vinolenta medicamina* C vinné.

**vinōsus**, *a, um* [*vinum*] hojně vína obsahující n. pijící: *arguitur* v. *Homerus* H jako přítel vína; *vinosa Pyrrhia* H opilá; *vinosior aetas haec est* O milovnější vína.

**vinum**, *i, n.* [srov. oīvos z Φοῖνος; odt. čes. víno, něm. Wein] víno; pl. buď význ. druhy vína n. nádoby s vínem: *larga sumite vina* O plně číše; = meton. pití vína.

**viō**, *āre* [*via*] konati cestu, cestovati, o vojsku pochodovati.

**viola**, *ae, f.* [srov. ῥῶν z Φῖων] **a** fialka, fiala: *nigrae violae* V; kolekt. *in viola aut in rosa* C = mezi fialkami a růžemi (jimiž se zdobili hodovněci) **b** bílá fiala, levkoje (λευκόιον): *pallentes violas car-*

*pens V*; = meton. zažloutlá barva: *tinctus violā pallor amantium H*.

**violābilis**, *e* [*violō*] porušitelný, do-  
tknutelný: *non violabile numen V*.

**violārium**, *iū*, *n*. [*violā*] fialkový zá-  
hon: pl. meton. fialky.

**violātiō**, *ōnis*, *f*. [*violō*] porušení, zne-  
uctění: *v. templi L*.

**violātor**, *ōris*, *m*. [*violō*] porušovatel,  
rušitel: *v. iuris gentium L, foederis T*;  
*templi v. O* svatokrádce.

**violēns**, *entis* [k *violentus* od komp. *vio-  
lentior*] básn. vl. násilný; prudký, di-  
voký, úporný: *v. Aufidus H*; *postquam  
(equus) victor v. (praed.) discessit ab hoste  
H* zpupně.

**violenter**, *adv.* [*violēns*] násilně,  
prudce, divoce, vzpurně: *quaestio exer-  
cita asperē violenterque S* příkře a bez-  
ohledně.

**violētia**, *ae, f.* [*violentus, violēns*] ná-  
silnost, prudkost, divokost, vzpur-  
nost, úpornost: *v. Turni V* (význ. *vio-  
lentus Turnus*); *fortune v. S* zloba.

**violentus**, *a, um* [*vis*] násilný;  
prudký, divoký, vášnivý; vzpurný,  
úporný; bouřlivý (o os. i věcech): s abl.  
vztah. (*Agrippina*) *violētia lectu T*; *v.  
Leo* (v. i t.) *O* (zároveň o jeho meteorolog.  
význ.); o horoskopu *scorpios pars violentior  
natalis horae H* silnější (vládnoucí); *quas  
res violentissimas natura genuit C* nej-  
silnější; *opes violentae C* násilná moc;  
*nimis violentum est... dicere C* násilné,  
smělé; ak. vnitř. *neve violenta irascere O*  
úporně.

**violō**, *āre, āvi, ātum* [\**violus* násilný,  
od *vis*] vüb. činiti násilí (*alqm* něko-  
mu), dopouštěti se násilí, násilně na-  
kládati (vl. i přenes.); zejm. **a** týrati,  
ubližovati: *iustitiae partes sunt non  
v. homines, verecundiae non offendere C*;  
*cum a tyranno crudeliter violatus esset  
(Plato) N*; *alqm ferro v. H O*; *v. vul-  
nere V, thyrsu O* poraniti; = spec. zná-  
silniti, zneuctíti, zprzniti, zhanobiti:  
*matres familiae v. C*; *filiae stupro vio-  
latae sunt T* **b** poškozovati, škoditi,  
dotýkati se: *finēs alcis v. Cs*; *Iliacos  
ferro violavimus agros V*; básn. *Indum  
violaverit ostro si quis ebur V* zbarví  
**c** urážeti, zlehčovati: *maiestatem v. L*;

*v. lacrimis numina O* **d** poskvrniti,  
zneuctíti, prohrěšiti se proti něčemu,  
znesvětiti: *caerimonias v. C*; *Matrem  
magnam, cuius ludi violati, polluti sunt  
C*; *fanum v. N*; *poetae nomen nulla um-  
quam barbaria violavit C* **e** rušiti, po-  
rušovati: *v. fidem* (slib), *hospitium C L*,  
*indutias Cs*.

**vipera**, *ae, f.* [snad m. \**vivipera* z *vivus*  
a *pario* podle starověké víry, že zmije rodí  
živá mláďata] zmije, had; ještěr, drak.

**vipereus**, *a, um* [*vipera*] náležící  
zmiji; vüb. hadí, ještěří: *v. cruor O*;  
*vipereis pennis O* na dračích křídlech;  
= meton. **a** o vlasech hadí, z hadů: *v. cri-  
nis V*; odt. *vipereum monstrum O* (t. j.  
Medusa s hady místo vlasů); pod. *vipe-  
reae sorores O* (t. j. Furiae); *v. canis O*  
(Kerberos) **b** význ. jedovatý: *viperea  
anima V*.

**viperinus**, *a, um* [*vipera*] vl. náležící  
zmiji; vüb. hadí: *v. morsus* básn. u *C*;  
= meton. z hadů: *nodo coerces viperino  
Bistonidum crinis H*.

**Vipsānius** viz *Agrippa*.

**vir**, *virī* (gen. pl. básn. též *virum*), *m*.  
muž v nejširš. význ. **1** spec. **a** význ. choť,  
manžel: *coniugia virorum et uxorum C*;  
básn. *v. gregis caper V*; sarkast. o poměru  
mezi muži *si eius (Gabinii) v. Catilina  
revixisset C* **b** vojen. význ. voják, bojov-  
ník, pl. mužstvo; ve spojení *equi* (n. *equi-  
tes*) *virique* pěchota **2** praegn. **a** fyzicky  
sm. pohlav. *parcius ista viris obicienda  
memento V* (proti *cinaedus*); (*filiū tui*)  
*virum esse me fatebuntur T*; meton. muž-  
ská síla: *membra sine viro Ct* **b** o síle  
tělesné i duševní pravý (celý) muž: *cura,  
ut v. sis C*; *si modo viri esse voltis S*;  
*tuum est, si v. es, regnum L*; slovní hříčka  
*qui vir, posset ut esse, fuit O* kdo byl (= se  
osvědčil) mužem, aby mohl býti mu-  
žem (t. j. manželem); = vojen. hrdina **3** ze-  
slab. poukazuje na předch. vlast. n. obec. jm.  
osoby důrazněji m. zájm. *is n. ille* (čes. ten  
muž, ten, on): *rex cum virtute tum gratia  
viri permotus flexit animum suum S*; *has  
tantas viri virtutes vitia aequabant L*; *ipse  
viro manicas levare iubet Priamus V*  
**4** synekd. člo v ěk, pl. lidé: *flumina pecu-  
desque virosque rapiunt O*; = pl. lid, ná-  
rod: (*Hesperiam*) *Oenotri colere viri V*.

**virāgō**, *inis*, *f.* [*vir* podle *virgo*] mužátka, hrdinka, bohatýrka.

**Virbius**, *ii*, *m.* heros, uctíváný vedle Diany v posvátném háji u Aricie, ztožňovaný později s Theseovým synem Hippolytem, jenž prý byl od Asklepiea vzkříšen a od Artemidy proměněn, nebo pokládán za syna Hippolytova.

**Viridomarus** viz *Viridomarus*.

**viRECTUM** i **virĚTUM**, *i*, *n.* [*viREO*] zelené místo: *viRECTA nemorum V* zeleň; pl. zahrady, háje.

**virĚO**, *ěre, uī*, — 1 vl. zelenati se, býti zelený: part. *viRENS* (i jako adj.) zelenající se, zelený; *frONDE v. novā V 2* metaf. a ‚kvěsti‘ a býti svěží, mlád, zdráv, silný: (*Camillus*) *viREBAT inTEGRIS SENSIBUS L*; *dum viRENT genua (v. t.) H*; *donec viRENTI canities abest H* ꝑ *arcem ingeniis opibusque et pace viRENTem O b* žítí: *viRENS in Aetna flamma H*.

**virĚSCŌ**, *ěre, ruī*, — [inchoat. od *viREO*] zazelenávati se, zelenati se.

**virga**, *ae, f.* 1 prut, proutek, větev, větvička, ratolest; kolekt. proutí: *texatur fisciNA virgā V 2* spec. a roub, saze-nice b hůl; prut, z jakých se skládaly *fascēs* liktorů, odt. jako odznak úředníka: *quos verendos v. facit O*; *Ausōniis veniet provincia virgis (dat.) Pp* přijde (pod pruty =) pod moc ausonskou; metla; — meton. bití, rány metlou, tělesný trest: *Porcia lex virgas ab omnium civium Romanorum corpore amovit C*; *metus virgarum C*; *ius virgarum T c* (kouzelná) hůlka, proutek: *quem aureā percussum virgā fecit avem Circe V*; o holi Hermově *V H d* koště: *v. verrat humum O 3* přenes. úzký pruh na šatě *O*.

**virgātus**, *a, um* [*virga*] 1 proutěný: *virgati calathisci Ct 2* pruhovaný: *virgatis lucent sagulis V*.

**virĚTUM**, *i, n.* [*virga*] proutí.

**virgeus**, *a, um* [*virga*] proutěný: *virgea supellex V*; *flamma virgea V* zapálené roští (chraští).

**Virgilius** viz *Vergilius*.

**virginālis**, *e* [*virgo*] panenský, dívčí.

**virgineus**, *a, um* [*virgo*] 1 panenský, dívčí, panny, dívčin: *v. vultus V O*, *pudor V Tb*; *virgineas volucres O* ptáky dívčí podoby; — spec. a souvisící

s panenskou Artemidou: *Orion virgineā domitus sagittā H b* souvisící s bohyní Vestou a vestálkami: *virginea ara O*; *v. focus Pp 2* meton. *Virginea aqua O*, *V. liquor O* Dívčí voda, t. j. voda z vodovodu zv. (*aqua*) *Virgo (v. t.)*.

**Virginia** viz *Verginia*.

**virginitās**, *ātis, f.* [*virgo*] panenství, (panenská) nevinnost: *perpetua (doživotní) v. L*.

**Virginus** viz *Verginius*.

**virgō**, *inis, f.* 1 v. panna, dívka (dosud) neprovdaná, svobodná a *Cerēris filia v. erit O* zůstane pannou; — přívl. panenská, neprovdaná, svobodná, vůb. mladá: *soror v. L*; *cui virginem filiam collocarat N* (o prvním sňatku) b *bellica v. O* (t. j. Pallas Athene); *virgo Saturnia O (= Vēsta)*; *v. dea O (= Diana)*; *iam redit et v. V* (t. j. v. *Astraea O = Dike*, jež za zkaženosti lidí poslední z bohů opustila zemi); — zejm. *virgines Vestae, Vestales* i samo *virgines* vestálky; *tacita v. H*; sg. kolekt. *v. simulacra virorum mittere ponte solet O c* meton. c souhvězdí Panna básn. *C β (aqua) Virgo* vodovod zřízený r. 19 př. n. l. od Agrippy a přivádějící vodu na pole Martovo; z něho má vodu i nyn. Fontana Trevi *O 2* přenes. vůb. dívka, mladá žena: *miserāe nuper virgines nuptae H*.

**virgula**, *ae, f.* [*virga*] a vůb. proutek, větvička b spec. (kouzelný) proutek, hůlka: příslov. *quod si omnia nobis quasi virgulā divinā, ut aiunt, suppeditarentur C =* ‚kdyby nám všechno padalo s nebe‘.

**virgultum**, *i, n.* [*virga*] (ob. pl.) a proutí: *sarmentis virgultisque collectis, quibus fossas compleant Cs*; proutky, větvičky, ratolístky: *ut sceptrum hoc nunquam fundet (ze sebe nevydá) virgulta V*; — spec. saze-nice, odnož: *premes virgulta per agros V b* křoví, křoviny: *inter virgulta evadere S*.

**virguncula**, *ae, f.* [*virgo*] děvče: *v. ignobilis Cr*.

**Viriāthus**, *i, m.* náčelník Lusitanů, jenž několikrát porazil Římany, až byl r. 139 př. n. l. zrazen a zavražděn *C*.

**viridārium**, *ii, n.* [*viridis*] zahrada; obora.

**viridis**, *e* [*vireo*] **1** vl. zelený: o porostlé půdě *v. Aegyptus V* (obilím); *viride Venafrum H* (olivovými háji); neutr. subst. *ambulatio pressis viridibus inclusa Pn* nízkými křovinami; = spec. o vodě a vodních bytostech zelený, zelenavý: *virides capilli O*, *Nereidum comae H*; *virides dei, quibus aequora curae O* **2** metaf. ‚kvetoucí, svěží, čerstvý, zdravý, silný: *v. iuventa, senectus V*; *frater ad eloquium viridi tendebat ab aevo O* (mladistvý); *tam viridem et in flore aetatis Cr*; *usque ad novissimam valetudinem v. Pn*.

**viriditās**, *ātis*, *f.* [*viridis*] **1** zelenost, zelená barva: *v. pratorum C* **2** metaf. svěžest, čerstvost: *senectus aufert viriditatem C*.

**viridō**, *āre, āvi, ātum* [*viridis*] zelenati se.

**Viridomārus** *n.* **Viridomārus, ī, m.** náčelník Aeduů proti Caesarovi *Cs Pp*.

**virilis**, *e* [*vir*] **1** mužský **a** *v. stirps L, proles V*; *m. gen. possess. muže, mužů: accessus viriles O* **b** o dospělem věku *toga (v. t.) v.*; *ne forte seniles mandentur iuveni partes pueroque viriles H* úloha muže **2** mužný, zmužilý, silný: *animus v.*; *non v. eiulatio H*; *adductum et quasi virile servitium T* (ovládaná mužskou rukou) **3** zeslab. jednotlivcův, příslušný jednotlivci: *pro virili parte C* (*portione T*), *pro parte virili L O* vl. co připadá na muže = co na někom jest, podle (svých) sil, seč někdo jest; *haec qui pro virili parte defendunt, optimates sunt C*; *est aliqua mea pars v. C* mám v tom svůj příslušný podíl.

**virilitās**, *ātis*, *f.* [*virilis*] mužství, mužská síla, mužské pohlaví: *Abdus ademptae virilitatis T* kleštěnec.

**viriliter**, *adv.* [*virilis*] mužsky, mužně, zmužile.

**viripotēns**, *entis* [*vires a potens*] mocný silou, silný: *Iuppiter v. Pt*.

**viritim**, *adv.* [*vir*] **a** po mužích, podle hlav, po jednotlivcích: *agrum v. dividere C L*; *pecus v. distribuere Cs*; *non v., sed pro habitu pecuniarum L*; *v. commonefacere beneficii sui S* každému jednotlivě; (*pedites*) *v. legerat N* **b** o vespolečnosti *v. dimicare Cr* muž proti muži = jednotlivě, v souboji; *quod legeret v.*

*publicus usus H* co by se obecně čtlo jdouc z ruky do ruky **c** význ. jednotlivě, osobně, soukromě: *v. promptis studiis T*; *ut non modo singuli v., sed terrae coalescerent T*.

**Viromandūi**, *ōrum, m.* belgický kmen, sousedé a spojenci Nerviuů *Cs*.

**virōsus**, *a, um* [*virus*] čpavý, páchnoucí *V*.

⟨**virtuōsus**, *a, um* [*virtus*] ctnostný, zdatný, statečný.⟩

**virtūs**, *ūtis, f.* [*vir*] **1** vl. mužnost jako souhrn vlastností pravého muže, mužná zdatnost, síla, duševně mužná povaha, mužná ctnost, charakter **a** *animi v. mužný duch*; *negavit id suae virtuti convenire N* **b** spec. z mužilost, statečnost, udatnost, chrabrost *a militum v.*; *v. belli Cs* válečná udatnost; *Magnus (sc. Pompeius), qui cum virtute fortunam adaequavit C*; = básn. *flos veterum virtusque virum V* výkvěta a (vtělená) udatnosti (sílo); *virtutem extendere factis V* slávu své statečnosti; = meton. *exigui numero, sed bello vivida v. V* statečné mužstvo **β** meton. pl. statečné (mužné, hrdinské) činy: *virtutes litteris proditae sunt C*; *Troiae virtutes V*; *ne se mulier extra virtutum cogitationes putet T* že bude vzdálena myšlení na mužné činy *γ* personif. *Virtus* Udatnost, jež měla v Římě dva chrámy (sdružené s chrámy personif. *Cti, Honos*), jeden u brány Kapenské, založený od Marcella, chovající vzácná umělecká díla, a druhý na jihových. svahu Kapitolia, vystavěný za Maria **2** synekd. **a** význ. mravní, dobrost, ctnost (*ἀρετή*) (filosof. i vub.), pl. ctnosti, dobré (ušlechtilé, vzácné, vynikající) vlastnosti: *cum omnes rectae animi adfectiones virtutes appellentur C*; *virtutis contraria est vitiositas (κακία) C*; *virtutem doctrina paret naturave donet H*; = pl. *aliis ego te virtutibus (abl. causae), continentiae, gravitatis, iustitiae, fidei consulatu dignissimum iudicavi C*; *has viri virtutes vitia aequabant L*; přenes. *omnes oratoriae virtutes C* **b** síla ducha, mravní síla: *quod (natura) forte potius quam virtute regatur S*; *quae homines arant . . . virtuti omnia parent S* řídí se silou ducha **3** přenes. přednost, hodnota, cena; schopnost,

zdatnost, mohutnost, síla; dokonalost, výbornost, výtečnost **a** *huius ingenium et v. in scribendo C; est in equis patrum v. H* síla; = meton. (osobní) zásluha: *quod ex aliena virtute sibi adrogant, id mihi ex mea non concedunt S; ubi ex virtute nobilitas sit L; = invidiam placare paras virtute relicta H* svou činnost **b** o věcech *navium v. L* výbornost; *herbarum v. O* síla; pod. *neque adhuc v. in frondibus ulla est O; virtute formae id evenit Pt* = působením krásy; o básn. výrazu *virtute carentia H* = mdlé; *ordinis v. et venus H* přednost a půvab.

⟨**virulenter** adv. [\**virulens, virulentus*] (vl. jedovatě) prudce.⟩

**virulentus, a, um** [*virus*] jedovatý, otravný.

**virus, ī, n.** [srov. *λόζ z \*Fυόςζ*] **1** (rostlinná) šťáva; sliz se zvřečím semenem: *destillat ab inguine v. V 2* jed **a** vl. *ille malum v. serpentibus addidit V b* metaf. *apud quem evomat v. acerbitatis suae C.*

**vis, f.** (subst. schodné pády; v sg. nom. *vis*, ak. *vim*, abl. *vī*, pl. pravid. **virēs, ium**) [srov. *ῥς (ῥεζ), ῥοι*] (v někt. významech ob. pl. *vires*) síla v nejširš. sm. **1 a** *a vires corporis* tělesná síla; *trigemini fratres nec aetate nec viribus dispares L; nec dis nec viribus aequis congressus Aeneas V* nevyrovnávají se ani přízní bohů ani svou silou; *standi vulnera vires non dederant O* sílu státi (udržeti se na nohou); *leonis v. H; v* básn. opisu *ruunt equites et odora canum v. V* silní lovečtí psi; *amica v. pastoribus H β* o věcech neživ. *v. fluminis L* prudkost, dravost; *vires ignis O; frigidus v. L* krutá zima; *utraque v. (t. frigus i calor) apibus metuenda (est) V; v. meri O* silné víno; *v. luminis T* zrak; *v. aurea O* zlatotvorná síla; *v. dicendi C* síla výmluvnosti, výmluvnost  $\gamma$  abs. *vis consilii expers H; v. maior C = v. acrior H* vyšší síla (t. j. osud); *quos illa v. (t. j. ruina theatri) perculisset T* spousta **b** (duševní) síla, schopnost, mohutnost: *v. animi, mentis T; odvaha, ráznost, energie: temperavit Agricola vim suam T c* spec. (vojenská) síla: *v. maior Cs* přesila; = meton. *vires* branná moc, vojsko: *ferox ea parte virium*

*L* (sc. *equitatu*) **d** síla, moc: *v. et potentia, v. ac potestas T; multum ille iactatus vi superum V; s* gen. obj. (nad něčím): *v. consiliorum (erat) penes legatum T* = duší všech podniků byl legát; = zejm. politická moc: *v. principatus T* císařská moc **2** meton. význ. užití síly **a** úsilí: *summā vī* s největším úsilím; *totā vī* vši mocí **b** násilí **a** vůb. *vī, per vim* násilně, mocí; *quaestiones* (v. t.) *de vi; vim alci afferre, inferre* činiti někomu násilí, spec. znásilniti; *alci vim et manus inferre C* násilně vztáhnouti ruku na někoho; *non certamen iuris, sed vim quaerere L; vi regere patriam S; cum vi v. illata defenditur C* = v sebeobraně; *s* gen. obj. *qui vim suorum (= suis illatam) defendebant Cs; nec vim plumis nec vulnera accipiunt V* žádná síla se jich nedotýká ani rány  $\beta$  vojen. buď útok, výpad, náraz nebo (násilná) obrana, odpor: *vim parare L* strojiti se k útoku, jinde chystati se k odporu; *vi adoriri, capere, expugnare* mocí, útokem; *hostium vim prohibere, sustinere* odraziti útok; *per angustias n. per castra hostium vim facere L* cestu si násilím proklestiti, probiti se; *qui primam vim depulerant, obsidione coguntur T 3* jiné metaf. **a** moc, platnost, váha, vliv; význam, „těžiště“; působení, působnost, účinnost, úkol: *vim habere ad alqd* máti vliv, působiti, účinkovati v něco, na něco; *has litteras foederis vim habituras C; magna est v. humanitatis C; ut apud quos gratia vim aequi haberet L* platila za právo; *suffragium eadem vi eodemque iure L* stejné váhy **b** význam, podstata, povaha, pojem, obsah, základ **a** *amicitiae v. C β* spec. o slovech význam, smysl: *verbi vim intuentes L 4* meton. síla význ. množství, spousta, hojnost, zásoba: *v. hostium, telorum, frumenti; hederæ v. multa H.*

**viscatus, a, um** [*viscum*] pomazaný lepem: *viscata virga O* vějíčka; = obr. *viscatis hamatisque muneribus aliena corripere Pn* svými dary jako vějíčkou a udicí loviti v kapsách druhého.

**viscerātiō, ōnis, f.** [*viscus*] rozdávání masa lidu, obvyklé v Římě zejm. o pohřbech boháčů, později i (peněžité) dary.

**viscum**, *ī*, *n.* [srov. ἴσχος] jmělí; – meton. lep připravovaný ze jmělí.

**1. viscus, eris, n.**, ob. pl. **viscera, um**, *n.* **1** vl. vnitřní část těla **a** vnitřnosti; útroby *a haerentia viscere tela O*; *fecunda* (v. t.) *poenis viscera V*  $\beta$  přenes. v. *montis V*; útroby, nitro, lúno, klín; v. *terrae O*; *in venis atque in visceribus rei publicae C*; *in opacae v. matris* (= *Telluris*) *O*; *tyrannus haerens visceribus civitatis L* t. j. hluboko v paměti; *neu patriae in v. vertite vires V* proti tělu vlasti t. j. proti spoluobčanům; – odt. jádro, podstata: v. *causae C* **b** maso: *boum visceribus vesci C*; *viscera nudant V*; *quantum scelus est in viscera* (sc. *hominum*) *viscera* (sc. *ferarum*) *condi O* **2** metaf. nejdražší, co člověk má **a** (vlastní) krev o dětech a příbuzných: *rogus iste cremet mea v. O* o synu; *eripite v. mea ex vinculis Cr* (matku a děti); obr. *libelli, v. nostra O* **b** jmění: *cum de visceribus tuis et filii tui satisfactorius sis C*; v. *aerarii C*.

**2. Viscus, ī, m.** vlastní jm. (*Vibius Viscus*) dvou bratří, přátel Maecenatových a Horatiových *H*.

**visibilis, e** [*video*] viditelný.

**visiō, ōnis, f.** [*video*] **1 a** akt. vidění, patření: *eam esse eius* (sc. *dei*) *visionem, ut similitudine cernatur C* **b** pass. zjev, úkaz: *fluentium transitio visionum C*; *externa et adventicia v. C* **2** metaf. obraz, představa, pomysl, idea: v. *veri falsique C*; *falsā (doloris) visione et specie moveri homines C*.

**visitātiō, ōnis, f.** [*visito*] **1** vidění **2** prohlídka, přehlídka: *legatus visitationis inspektor* **3** navštívení, návštěva;  $\langle \pm$  (biskupská) *visitace*.  $\rangle$

**visitō, āre, āvī, ātum** [*viso*] **a** vl. vídati, viděti: *miquidem tu iam eras mortuos, quia non te visitabam Pt* **b** návštěvovati.

**visō, ere, vīsī, —** [desider. od *video*] **1 a** vl. chtítí (toužítí, jítí) viděti; odt. často po slov. pohybu a žádání podívati se, ohledati, prohlédnouti si, popatřiti, spatřiti, viděti: *visendi causa* (*venire, procedere* a p.) pro podívanou, na podívanou, ze zvědavosti; *expectatio visendi Alcibiadis N* touha spatřiti;

*equites ad visendos hostes praemittit L* aby shlédli; *missis ad id visendum prodigium* (vyšetřiti); *peregrinum v. orbem O*; – part. *visendus, a, um* co stojí za podívanou, zajímavý **b** vúb. dívati se, prohlížeti: *proelium v. S* na boj; *visentium oculi T* oči diváků **2** návštěvovati, zajítí někam, k někomu: *constitui ad te venire, ut et viderem te et viserem C*; zejm. nemocného *quendam volo v. non tibi notum H*; – *Cupidinem, propter quem Thespieae visuntur C*; *Messanam ut quisque venerat, haec (signa) v. solebat; omnibus haec ad visendum patebant*  $\checkmark$  šel se na ně podívat; – *arva v. Ponti O* odejítí do...; v. *regiam H* vstoupiti, vkročití do...

**vispillō** viz *vespillo*.

**visum, ī, n.** [*video*] **1 a** vl. uviděná věc: (*caducifer*) *visa certa refert O* co uviděl, jako jistě oznamuje = přináší jistou zprávu; zjev; podívaná, obraz: *turpia visa Pp* **b** spec. vidění ve snu, sen: *visa somniorum C*; *perterritus visis C* **2** metaf. obraz v myslí, představa.

**Visurgis, is** (ak. *im*, abl. *ī*), *m.* řeka nyn. *Vesera T*.

**visus, ūs, m.** [*video*] vidění **1** akt. hledění, pohled; zrak, oči (meton.); *tot adstantium visu* (abl. zpūs.) *T* před očima; *obit truci omnia visu V*; *serpentem nota visu O*; *Cyllenius mortalis visus reliquit V*; *quae natura negabat visibus humanis O*; – meton. jako smysl *adfertur redire Tiberio vocem ac visus T* zrak **2** pass. **a** viděná věc, zjev, úkaz, spec. *a* div,  $\beta$  vidění ve snu, sen: *prodigia fulminibus aliove visu missa L*; *hoc velut domestico exterritus visu L*; *obstipuit visu Aeneas V*; *secundare visus V*; *immundo visu H* **b** vzhled, podoba: *quia (probabilia) visum quendam haberent insignem C*.

**vīta, ae, f.** (z *\*vīvita* od *vivo*) život, žití **1** vl. *vitam agere honestissime C*; *vitae necisque potestas Cs S*; *honestamors turpi vita potior T*; *his lacrimis* (dat.) *vitam damus V* darujeme; *a vita discedere* a p. odebrati se se světa, rozloučiti se se světem, euf. význ. zemřítí; *in vita C* v celém svém životě. za svého života, jak živ; básn. *vitae volantum V*



= létající živočichové, opeření tvorové **2** meton. **a** básn. konkr. dech, duše: *vitam exhalare V O*; (*volnus*) *tenuem inclusit sanguine vitam V*; *vitam cum sanguine fudit* (v. t.) *V*; = *tenues sine corpore vitae V* **b** skutečný život, skutečnost: *illud e vita ductum ab Afranio C*; = (žijící) lidstvo, svět: *v. desuevit pellere glande famem O* **c** způsob života: *vitae consuetudo C N* obvyklý způsob života; *vitam excolere per artes V* **d** živobytí: *unde vitam sumeret, inscius H* **e** životopis: *uno volumine vitam virorum complurium concludere N* **3** metaf. o milované osobě (*mea*) *v. C* můj světe, má duše; *sitis felices et tu simul et tua vita Ct* i tvá láska.

**vitābilis**, *e* [*vito*] čemu jest se vyhýbati: *v. Asra O* (podle Hesioda pro nezdravé podnětí) = <čemu se lze vyhnouti.>

**vitābundus**, *a, um* [*vito*] (význ. = part. praes. od *vito*) vyhýbající se, uhýbající se (abs., *alqd* něčemu): *quasi vitabundi aut iacientes tela S* jako by se střelám uhýbali nebo je házeli; *v. castra hostium L*; = abs. *ipse quasi v. exercitum ductare S* (t. jemu); *Iugurtha inter tela v. erumpit S* (t. jim); = přenes. *Vespasiani nomen vitabundi circumibant T* vyhýbavě.

**vitālis**, *e* [*vita*] **1** životní, živný, života: *v. vis, spiritus C, calor C Cr*; *lumen vitale relinquere O* světlo života; subst. *mortiferum vitali admisceat L* látku smrtící k živné; = básn. meton. *vitales viae O* cesty dechu **2** dlouho žijící, dlouhého věku: *ut sis v., metuo H*; *frugi, quod sit satis, ut vitale* (sc. *mancipium*) *putes H* = že se nemusíš báti o jeho život (poněvadž prý příliš dobří záhy umírají) **3** co stojí za žití: *vita v.* básn. u *C* = pravý život (podle řec. βίος βιωτός).

**vitātiō**, *ōnis, f.* [*vito*] vyhýbání (se), míjení (*alcis rei* něčeho).

**Vitellia**, *ae, f.* latinské městečko v území Aequů *L*.

**Vitellius**, jméno řím. rodu; zejm. *A. Vitellius*, \* r. 15 n. l., za Nerona byl legátem v Germanii, kde byl od vojska povolán proti Galbovi císařem; jím se vskutku stal po přemožení Othona (r. 69.), ale od

Vespasiana byl poražen a usmrcen; = adj. **Vitelliānus**, *a, um* Vitelliův; subst. **Vitelliāni**, *ōrum, m.* vojáci Vitelliovi.

**vitellus**, *ī, m.* [*vitulus*] **1** telátko **2** žlutek.

**viteus**, *a, um* [*vitis*] révový: *pocula vitea V* s révovým moken.

**viticula**, *ae, f.* [*vitis*] révka *C*.

**vitiō**, *āre, āvī, ātum* [*vitium*] **1** činiti chybným, vadným, kaziti, pokaziti, zkaziti, poškodovati, porouchati; porušiti **a** váb. *vitiata teredine navis O*; *vina lino vitiata H* (cezením) zkažené; (*polos*) *si vitiaverit ignis O*; *vitiata semina fecit O* zkazila; *facies vitiabitur annis O* (zohyzditi); (*omnia*) *vitiata dentibus aevi O* ohlodané; *oculos ipso vitiantes omnia visu O* = uhrančivé; = subst. *vitiatum H* kazící se maso **b** spec. **a** otravovati, nakaziti: *tollet anum vitiato melle cicuta H* (obsažený) v otráveném medě; *lues vitiaverat auras O*; *vitiantur odoribus aurae O*; prolept. *vitiatas inficit auras O* nákazou otravuje **β** o ženě zhanobiti, zneuctíti, znásilniti: subst. *vitiatarum electiones* (v. t.) *T* **γ** padělati, porušovati: *senatus consulta v. L* **2** t. t. augur. oznámením závady (*vitium*) rušiti, mařiti, činiti neplatným, prohlašovati za neplatné: *comitia auspiciis vel impedire vel v. C*; o tribunech *dies v. C* (sc. *obnuntiatione*).

**vitiōsē**, adv. [*vitiosus*] chybně, vadně **a** *membrum tumidum v. se habet C* jest v chybném (nezdravém) stavu **b** význ. nesprávně, převráceně **c** spec. s vadou co se týče auspicií, proti auspiciím, neplatně: *v. leges ferre C*.

**vitiōsītās**, *ātis, f.* [*vitiosus*] **a** chybnost, vadnost, chybný (porušený) stav: *morbi et aegrotationes partes sunt vitiositatis C* **b** zkaženost, špatnost: *virtutis contraria est v. (κακία) C*.

**vitiōsus**, *a, um* [*vitium*] **1** chybný, vadný, zkažený, špatný, nezdravý **a** *emisti vitiosum H* otroka s chybou; *vitiosa illex V* vykotlaný **b** význ. chybující: *Lucilius fuit hoc v. H* toto byla jeho chyba; mravně zkažený, převrácený, hříšný: *vita vitiosa C*; *vitiosa libido H*; = básn. *vitiosum corpus H* nestřídme **2** spec. t. t. augur. učiněný se záva-

dou (*vitium*), proti auspiciím, vadný, neplatný: *v. consul*; *vitiosa lex*; (*cōl-legam*) *ementitis auspiciis vitiosum fecerat C.*

**vītis**, *is*, *f.* [srov. *vieo*] (vl. úponkovitá rostlina) jen spec. **1** (vinná) réva; - meton. **a** révové listí **b** víno **c** révovka, révová hůl, odznak římských centurionů **2** *v. alba O* (ἄμπελος λευκή) posed, rostlina s dlouhou, oplétavou lodyhou (botan. *Bryonia alba*).

**vītisator**, *ōris*, *m.* [*vītis a sero*] pěstovatel vína, vinař *V.*

**vitium**, *ī*, *n.* [snad srov. čes. vina] chyba **1** vl. jako pokažení pravidelného stavu chyba, vada; kaz, skvrna, zkaženost; nedostatek, úhona, závada; o těle též choroba, nemoc (euf. *m. morbus*): *corporis* (tělesná) *v. C*; *v. munitionis Cs* mežera; *v. castrorum Cs* nevhodná poloha; *v. aëris V* vedro; *omne per ignem excoquitur v. V* všechno škodlivé; *tempestatis et sentinae vitia Cs* škodlivé účinky; *in fontes v. venisse O* náказа; - *commune v. naturae Cs*; *vitio animi torpetis O* nedostatkem odvahy **2** přenes. **a** chyba význam. mrav., špatná vlastnost, nectnost, nepravost; úhona, hřích, neřest; špatnost: *vitia ac flagitia C*; *cum hac indole virtutum atque vitiorum L* dobrých i špatných vlastností; *vitiorum alimenta suorum O* veškeré své zloby; *alci vitio dare, vertere alqd* pokládati za chybu, míti za zlé; *alqd in vitio est = vitiosum est* jest chybné, vadné, špatné, dopouští se chyby, špatnosti: *tumens animus in vitio est C*; - básn. spec. nestřídmost: *corpus onustum hesternis vitiis H* (přebráním); *pinguem vitiis H* přejedeného **b** chyba význam. pochybení, poklesek, nedopatření: *hoc vitio factum (esse) eorum, quos esse auctores eius rei voluissent Cs*; - vina: *tuo vitio rerumne labores nil referre H c* o ženě zneuctění, zhanobení: *v. afferre pudicitiae Pt 3* spec. t. t. augur. závada, překážka: *comitiorum solum v. est fulmen C*; *consules (magistratus) vitio* (abl. způsob.) *creati C L* se závadou = proti auspiciím, vadně, neplatně; *vitio navigare C*; *vitio diem dictam L.*

**vītō**, *āre, āvī, ātum 1* uhýbati se (*alqd* něčemu), vyhýbati se, míjeti, straniti se **a** *tela v.* uhýbati se střelám, ustoupiti z dostřelu; *legionem eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent T*; *quem ego vitavi, ne viderem C*; *te ipsum vitas fugitivus* (praed.) *H* = sám před sebou přeháší **b** *colloquium v. Cs* = nepřijíti k rozmluvě; *illi nocturnus adventus vitandus potius quam expetendus fuit C*; varovati se, chrániti se, stříci se: *v. periculum*; básn. s inf. *ut tangere vitet scripta H 2* vyhnouti se, minouti, ujíti něčeho n. něčemu, uniknouti, uvarovati se, vyvarovati se, vyvážnouti: *ipse fugā mortem vitaverat Cs*; *proditionem v. posse celeritate S*; *v. Libitinam* (v. t.) *H*; *quanta vitarit, narrare pericula gestit O*; *quae fato manent, non vitantur T* tomu nelze ujíti. - Neklas. s dat. *huic verbo vitato Pt.*

**vītor** viz *vietor*.

**vitreus**, *a, um* [*vitrum*] skleněný, křišťálový **1** vl. *vitrea sedilia V* (básníci přikládají vodním božstvům náradí z křišťálu, jantaru, lastur a p.) **2** metaf. jako sklo **a** význam. průhledný, čistý: *vitrea unda V*; *v. pontus H* (nebo snad modravý v. *vitrum*) **b** význam. křehký, nestálý: *vitrea fama H*; nespolehlivý, šálivý: *vitrea Circe H.*  
**vītricus**, *ī, m.* otčím, nevlastní otec. <*vitrina, ae, f.* [*vitrum*] skleněná n. zasklená skříň.>

**vitrum**, *ī, n.* **1** sklo, křišťál **2** boryt barvířský, rostlina dávající modré barvivo.

**vitta**, *ae, f.* [m. \**vīta*, srov. *vieo*] stuha, stužka, vínek, zejm. jako ozdoba vlasů, odznak prosebníků, kteří ovinovali stužkami ratolesti (srov. *velamentum*), a sakrální ozdoba žertev i kněží, oltářů, posvátných stromů a p.: *vittae deum, quas hostia gessi V* boží (posvátné); o člověku jako žertvě *cinxerat barbara v. comas O.*

**vittātus**, *a, um* [*vitta*] ovinutý stužkou, vínkem.

**vitula**, *ae, f.* [*vitulus*] **a** tele, jálůvka **b** (mladá) kráva.

**vitulinus**, *a, um* [*vitulus*] telecí; subst. **vitulina**, *ae, f.* (sc. *caro*) telecí maso *N.*

**vitulus**, *ī, m.* [srov. (F)έτος rok; vl. jednorokní mládě] **1** vúb. mládě **2** spec. tele.

**vituperābilis**, *e* [vitupero] zasluhující pohany, špatný *C*.

**vituperātiō**, *ōnis, f.* [vitupero] **1** vytýkání, výtka, pokárání, hana, potupa (akt. i pa-s.): *non modo v. nulla, sed etiam summa laus senectutis est, quod... C; vituperationi esse alci C* býti k necti; *in vituperationem venire C* utřítí hanu; = spec. jako druh slovesný *cum Gorgias singularum rerum laudes vituperationesque conscripsisset C* **2** meton. špatnost, hanebné jednání: *huc fistius v. atque infamia C* špatné a hanebné jednání.

**vituperātor**, *ōris, m.* [vitupero] hánce, odpůrce *C*.

<**vituperium**, *iī, n.* [vitupero] kárání, hana.>

**vituperō**, *āre, āvī, ātum* [vitium, srov. *aecipero, recuperō*] vytýkati něco jako chybu; kárati, haněti, tužit (alqm *in re n. propter rem* pro něco: op. *laudare*): (*puto*) a vitio dictum vituperari *C*.

**vivācītās**, *ātis, f.* [vivax] životní síla, životnost, trvání života, věk, žítí.

**vivāciter**, *adv.* [vivax] živě.

**vivārium**, *iī, n.* [vivus] obora k chování a krmení živé zvěře: obr. (*sunt qui*) *excipiant senes, quos in vivaria mittant H* (uloží a připojují k sobě).

**vivāx**, *ācis [vivo]* **1** docházející dlouhého věku, dlouho žijící, dlouhého života, věkovitý, nezmarlý: *v. anus O, cervus V; vivacior heres H* tužšího života; = vzhledem k nedočkavým dědicům *Scaevae vivacem crede matrem H* má příliš tuhý život: *pod. cui pater est V* *O* příliš dlouho žije: = přenes. *v. oliva V* (podle Plinia až 200 let) **2** metaf. **a** význ. (stále) čerstvý, svěží: *v. gramen O* zelená; trvalý: *nedum sermonum stet honos v. H; carmine fit v. virtus O* stává se nesmrtelnou **b** meton. živný, živící: *semina vivaci nutrita solo O; vivacia sulphuru O* živící plamen = hořlavá.

**vividus**, *a, um [vivo]* **1** živý, živoucí, životný: obr. *vivida gemma O; vivida signa Pp* jako živé, věrně **2** metaf. plný života, živý, čerstvý, svěží, bujarý, ohnivý, bujny, zdravý, silný:

o psu *v. UMBER V; vividum Caesonis ingenium L* (energický); *bello* (dat. prosp.) *vivida virtus* (pod. manus) *V* k válce bujaré mužstvo; = prudký: *v. impetus H; vivida odia T*.

**vivificō**, *āre, āvī, ātum* [vivus a facio] oživovati.

**vivirādix**, *īcis, f.* [vivus a radix] odnož, sazenice *C*.

**vivō**, *ere, vīxī, vīctūrus* (*vixet V = vixisset*) [*v-* z ie. \*g<sup>h</sup>-, srov. βίωαι, βίος, διαίτα, ζήν, čes. žítí, živ, život] žítí, býti živ, býti na živu **1** vúb. **a** a sine corde non potuisse bovem *v. C; ars vivendi C; praeclare vixero, si quid mihi acciderit, prius quam hoc videro C* dožiji, skončím život (euf. význ. zemru); v zařkání *ita vivam* jak (jako že) jsem živ; *ne vivam at ne jsem živ; - s ak. vnitř. tutiorem vitam v. C* **β** obr. o věcech *vitem, arborem etiam dicimus v. C; - vivit stupa V* doutná; *vivens favilla O* živý, žhavý **γ** praegn. význ. užívati života: *vivamus, mea Lesbia, atque amemus Ct*; zejm. při loučení *vive (vivite) žij blaze V H* **b** o věku *triginta annis vixisse Panaetium postea, quam illos libros edidisset C* že byl živ ještě třicet let po vydání oněch knih; = s ak. míry *vixi annos bis centum, nunc tertia vivitur aetas O; - často význ. ještě (posud, dodnes) žítí: quas inimicitias si tam cavere potuisset, quam metuere solebat, viveret C; divinat, quae futura fuerint, si Philippus vixisset L* kdyby byl zůstal na živu; obr. *si vivunt (poma) O* rostou-li posud **2** o způsobu života **a** *beate v. C; in diem v. C* pro okamžik; *in studiis laboribusque v. C* žítí v samé duševní práci = žítí (= oddávati se) duševní práci; = zeslab. s doplčk. též význ. býti: *vivite fortes H; vivet uter locuples sine gnatis, illius esto defensor H* **b** spec. *v. cum alqo* (důvěrně, přátelsky) žítí, stýkati se, obcovati: *erat iucundus Metello, vivebat cum Catulo C; vivit habitatque cum Balbo C; cum tristibus severe v. C* ve styku s vážnými býti přísný; příslov. *secum esse secumque, ut dicitur, v. C* sobě náležeti a sobě žítí **c** význ. bydliti: *extra urbem v. C* **d** *v. rē* býti živ, živiti se něčím:

*lacte atque pecore v. Cs; (ex) raptō v. VO; vivitur parvo bene H* z mála **3** metaf. žítí význ. trvati, udržovati se, hyperb. býti nesmrtelný **a** mihi (pro mne) *Scipio, quamquam est subito ereptus, vivit tamen semperque vivet C; cernis, ut vivat famā* (v pověsti) *coniunx O b nulla diu v. carmina possunt H.*

**vīvus, a, um** [viz k *vivo*] živý, jsoucí na živu, žijící, živoucí **1 a quosdam et iacentes vivos invenerunt L** ještě živé; subst. *vivi* živí (lidé): *regna invia vivis V* o podsvětí; *unus vivorum H* jediný ze všech; *praed. eos vivos igni concrematurus minabantur L* za živa **b** o věku *alqo vivo* (abl. abs.) za života něčeho, dokud jest někdo (ještě) živ: *id spero vivis nobis fore C* ještě za našeho života; příslov. v., *ut aiunt, et videns C* = před svýma očima; *vivi pervenimus, ut . . . V* dožili jsme se **c** meton. v. *sanguis O* živá, teplá; *vivos* (prolept.) *roderet ungues H* do živého masa, do krve; v. *calor O* teplo života; v. *amor V* t. j. k živému **2** přenes. **a** význ. stále žijící, nesmrtelný: v. *per ora feretur V* bude žítí v ústech lidí **b** o věcech **a** jako živý, živoucí, shodující se se skutečným životem: *vivos ducent de marmore voltus V; vivas hinc ducere voces H* čerpati živý výraz; = *viva vox Pn* živé slovo (= ústní výklad) **β** projevující svůj „život“: *vivum flumen L* proudící (řiční) voda; *vivae lucernae H* hořící; čerstvý, svěží: v. *caespes H* zelený **γ** samorostlý, rostlý, přirozený: *vivi lacus V; sulphura viva V; vivum saxum VO T.* = Subst. **vivum, ī, n.** **a** živé maso; *ad vivum* do živého: *calor ad v. veniens L; ubi imber altius ad v. persedit V* do těla; obr. *ad v. alqđ resecare C* v. řezati až do živého masa, sm. bráti něco příliš přisně, úzkostlivě **b** jistina, kapitál:  *nihil detrahit de vivo C.*

**vix, adv.** sotva, ledva, (jen) stěží, skoro ne, skoro ani ne **1 lacrimas (risum) v. tenere C; v. erat credendum Cs; manubiae v. in fundamenta suppeditare L; v. tria aut quattuor paria amicorum C; v. vixque O** těžko, přetěžko; *pedes v. vado fides L* necítě se ani na mělčině dosti bezpečně; v. *vivus*

**C** = napolo mrtev; v. *quisquam C* sotva kdo; v. *adeo V* jen stěží; = euf. m. negace v. *satis -C* = málo; v. *credere possis H* = nevěřil bys **2 spec.** o čase v. *iam C* sotva ještě; v. *tandem O* konečně přece; v. *demum H* teprve, konečně; = zejm. v. a zesílené v. *dum n. vixdum* sotva ještě, sotva teprve, sotva jen, ledva **a** abs. *vixdum satis credens Hannibalem superasse montes L* = ještě dosti nevěře **b** o brzkém následování jiného děje, ob. s ind. plqpf. n. impf. **a** neklas. asyndet. n. souřadně s et n. *que: v. ea fatus eram: tremere omnia visa repente V; vix bene desierat, currus ille rogat O* sotva (že) jen; v. *ea fatus erat, subitoque fragore intonuit V; vixdum conticueramus et Massa . . . postulat Pn β klas.* s následujícím *cum (inversum): vixdum epistolam tuam legeram, cum ad me Curtius venit C* **γ** se zkrác. větou *haec ego omnia, vixdum etiam* (sotva že) *coetu vestro dimisso, comperi C.*

**vix-dum** viz *vix.*

⟨**vocābulārium, ī, n.** [*vocabulum*] slovník.⟩

**vocābulum, ī, n.** [*voco*] název, pojmenování, jméno **1 a vocabula armamentorum Cs; astra non re, sed vocabulo** (podle jména) *errantia C; vera vocabula rerum amissimus S B* neklas. o jménech vlastních (*Aventinus*) *tribuit vocabula monti O; pl. m. sg. tu mihi iuncta vocabula sumes O* (t. *Libera — Liber*); *artifex vocabulo Locusta T; urbes, quae Graeca vocabula usurpant T* **2 spec.** **a** význ. titul: *summi fastigii v. T; nova merita non usitatis vocabulis honoranda T; fruerentur vocabulo civitatis (= civium) T* **b** o jménu předstíraném: *nostram ignaviam alia ad vocabula transferri T; falso libertatis v. obtendi T.*

**vōcālis, e** [*vox*] hlasný **1** nadaný hlasem, mluvící (lidským hlasem) **a vocales boves Tb; subst. ne quem vocalem praeterisse videamur C** (žert.) nikoho, kdo jen umí mluvit; = *saxea effigies vocalem sonum reddens T* lidský hlas; *vocalem terram Dodonida quercu O* t. j. věštící **b** a zvučného, silného hlasu: *ppales canes Pp* hlasitě štěkající; *ut eligeretur vocalissimus aliquis,*

*qui legeret (librum) Pn* β krásného hlasu, krásnohlasý, zpěvný, zvučný, hudební: *v. nymphe O, Arion O Pp, Orpheus H; vocalia ora O; vocales chordae Tb* 2 subst. **vōcālis**, *is, f.* (sc. *litera*) samohláska *C*.

**vōcāliter**, adv. [*vocalis*] 1 hlasitě, zvučně 2 doslova.

**Vocātēs**, *ium, m.* národ v Aquitanii na levém břehu Garumny *Cs*.

**vocātiō**, *ōnis, f.* [*voco*] pozvání k obědu *Ct*.

**vocātus**, *ūs, m.* [*voco*] 1 volání, vzývání: *o numquam frustrata vocatus hasta meos V* 2 vyzvání, pozvání: *senatus vocatu Drusi in curiam venit C*.

**Vocetius mons**, ve vých. části švýcar. Jury mezi Aarou a Rýnem, nyn. Bötberg *T*.

**vōciferātiō**, *ōnis, f.* [*vociferor*] volání, zejm. dovolávání, přimlouvání: *Flavii de Herennio v. C; qua vociferatione accusatores uti consueverunt C* = po čem žalobci obyčejně volají; *hendiad. non sine vociferatione atque indignatione L* ne bez hlasů nevole.

**vōciferor**, *ārī, ātus sum* [*vox a fero*] pozvedati hlas, volati, křičeti, hlásati, prolašovati, básn. význ. promlouvati, mluviti; pokřikovati, povykovati, hulákati.

**vocitō**, *āre, āvī, ātum* [*voco*] 1 (obyčejně, vůbec) jmenovati, nazývati (s dvojm ak. někoho někým), říkati někomu nějak, vyhlašovati, vykřikovati někoho někým, za někoho: *has Graeci stellas Hyadas v. consueverunt* básn. *C; qui (Demetrius) Phalereus vocitatus est C; qui vivum eum tyrannum vocitarant N* 2 *clamor accurrentium, vocitantium* var. *T* pokřikujících, povykujících.

**vocivus** arch. = *vacivus v. t.*

**vocō**, *āre, āvī, ātum* [*vox*] 1 volati, zavolati, povolati, přivolati (vl. i přenes.) **a** vůb. *alqm nomine v.; ad se alqm v.* povolati, obeslati; *Iugurtha cum ad imperandum vocaretur S* pro další rozkazy; *annuentibus (v. t.) ac vocantibus suis L; - auxilio (dat.) v. alqm T* ku pomoci, na pomoc; *i samo v. v témž význ. quem vocet populus ruentis imperi rebus (dat. prosp.) H; ad imperium v. alqm T;*

= při hlasování volati, vyvolávati: *prima classis vocatur, renuntiat C; equites vocabantur primi L; - básn. fata vocant V* osud volá, vybízí, velí *a p;* *aurae vela vocant V* zvou; *cornix pluviam vocat V* přivolává; pod. *nisi votis vocaveris imbrem V; - s ak. vnitř. Silvia auxilium (o pomoc) vocat V; ventis vocatis ibitis Italiam V* po přivolání (příznivých) větrů = s příznivými větry **b** spec. *a* zváti: *v. ad cenam, ad prandium C, ad insidiosa pocula O; abs. non ego, quem vocas, obibo. H* zveš k sobě; *qui tunc vocat me, cum malum librum legit Ct* β *in ius n. in iudicium v.* poháněti k soudu, před soud *γ* o bozích vzývati: *deos v.; vocabitur hic votis (modlitbami) V; divos in vota v. V* vl. volati ke slibům (a modlitbám), aby slyšeli sliby modlitby = (modlitbami) vzývati; pod. *vobis in verba vocatis O* = vzav si vás za svědky svých slov *δ* svolávati: *v. ad concilium multitudinem L, tribus in suffragium L; patribus vocatis primus ades V* ve schůzích otců; *concilia populi, exercitus vocati L* svolání vojska t. j. národa vojensky seřazeného = *comitia centuriata; v. senatum, concilium C* s dvojm ak. nazývati, jmenovati, pass. (s dvojm nom.) nazývati se, slouti: *fluvius, quem nunc Tiberim vocant L; (eos) fortunatos turba vocat O; si reperire (doplňk.) vocas amittere (předm.) certius O; quod, qui proprio nomine perduellis esset, is hostis vocaretur C; qui vocatur* lze leckdy přeložiti tak zvaný 2 metaf. zejm. **a** vyzývati, vybízeti; lákati, sváděti; drážditi: *ad arma v. do zbraně; v. hostem T* (k boji); *illi Bructeros bello vocabant T* k účastenství ve válce; *s ak. výsledku rozněcovati, vzbuzovati něco: ipse vocat pugnas V* volá k boji; *v. offensas T* **b** puditi něco někam, obracet, hnáti, strhovati, vrhati *a* *qua cursum ventusque gubernatorque vocabat V* řídil; *diversae vocant animum in contraria curae V; quodsi iudicium ad libros vocares H; sanguine in corpora summa vocato O* krev byla vehnána na povrch těla; - odkazovati k něčemu: *cuncta ad senatum v. T* vznášeti; *si annalium ad testimonia vo-*

*centur (Messenii) T β* uváděti, přiváděti v nějaký stav n. činnost: *alqm in periculum, invidiam, suspicionem v. C; in spem v. C* činiti naději někomu; *templā, tecta . . . ad exitium vocas C; alqd in dubium v. C* uváděti v pochybnost, činiti pochybným, pochybovati o něčem; obr. *ad calculos v. amicitiam C* podrobovati počtům, účtovat v přátelství; *ad poenam v. V* ukládati trest, stíhati trestem; - zejm. uváděti v účast v něčem = slibovati, dávatí podíl z něčeho, v něčem: *in partem praedae vocatos deos L; básn. hendiad. vocamus in partem praedamque Iovem V; socios in regna v. V; in partem mulieres vocatae sunt C* dostaly po podílu z dědictví.

**Vocōnius**, jméno řím. rodu; zejm. *Q. Voconius Saxa*, jako tribun lidu r. 169 př. n. l. původce zákona, jímž bylo omezeno dědické právo žen; adj. *lex Voconia C* Vokoniův.

**Vocontii, ōrum, m.** kmen v Provincii mezi řekami Isarou a Druentií.

**vōcula, ae, f.** [*vox*] **1** hlásek, (slabý, ubohý a p.) hlas: *recreandae voculae causa C* **2** pl. spec. nepříznivé hlasy, pomluvy: *incurrit nostra laurus in vuculas malevolorum C.*

**Volaterrae, ārum, f.** opevněné město v Etrurii, nyn. Volterra; adj. **Volaterrānus, a, um** volaterrský, v území volaterrském; subst. **Volaterrāni, ōrum, m.** obyvatelé Volaterr.

**volāticus, a, um** [*volatus*] vl. létavý; - přenes. **a** bouřlivý: *v. impetus C* **b** „přelétavý“, nestálý: *o Academiam volaticam et sui similem C.*

**volātilis, e** [*volatus*] **1** vl. létavý, okřídlený: *bestiae volatiles C* **2** metaf. **a**, perutný, rychlý, hbitý: *volatile ferum V* **b** prchavý, pomíjející: *v. aetas O.*

**volātus, ūs, m.** [l. *volō*] letění, let.

**Volcācius** (n. **Volcātius**), řím. jméno rodové; zejm. **1** *L. Volcācius Tullus*, konsul r. 66 př. n. l., odpůrce Katilinův, přívrženec Caesarův a zprostředkovatel mezi ním a Pompejem **2** *C. Volcācius Tullus*, důstojník ve vojstě Caesarově *Cs.*

**Volcae, ārum, m.** Volkové, keltský

kmen v Gallii narbonské, jenž se dělil na dvě větve **a** *V. Tectosages*, jejichž hlav. město bylo Tolosa nad Garunnou, nyn. Toulouse **b** *V. Arecomici* s hlav. městem Nemausus (Nemausus), nyn. Nîmes.

**Volcānus** viz *Vulcanus*.

**Volcātius** viz *Volcācius*.

**Volciantēs** (n. **Vulciantēs**), *ium, m.* město v Lukanii záp. od Potentie *L.*

**volēmum** (*volaemum*) *pirum* druh velikých hrušek, liberka *V.*

**volēns, entis** [2. *volō*] vl. chtící **1 a** ze své vůle, o své vůli, dobrovolně, po dobrém (činicí): *Taurinorum urbem, quia volentes in amicitiam non veniebant, vi expugnarat L; seu v. seu invitus L; macie tenuant armenta volentes V* úmyslně; svolný, povolný, poddajný, ochotný, souhlasící: *tutius rati volentibus quam coactis imperitare S; Caesar volentis per populos dat iura V; hunc coniunge (v. t.) (socium) volentem V; rád: rozvedeno plebes volenti animo de ambobus acceperant S* **b** laskavý, příznivý, milostivý: *munificus nemo putabatur nisi pariter v. S* blahovolný; zejm. o bozích *v. propitius(que) L* laskavě a milostivě; *mihi cinge v., Melpomene, comam H* **2** význ. pass. (co jest) po chuti, milý: *haec plebi volentia fuere T; subst. Muciano volentia rescripsere T.*

⟨**volentārius** = *voluntarius.*⟩

**Volesus Valerius**, urozený Sabin, který se za Tita Tatia přestěhoval do Říma; od něho odvozoval svůj původ rod Valeriů.

**volgāris, volgus** viz *vulgaris, vulgus*.

**volitō, āre, āvī, ātum** [l. *volō*] létati, poletovati **1** vl. *aquila super carpentum volitans L; part. subst. est lucos Silari circa plurimus volitans V* (létavý) hmyz; - obr. *volito vivos (= vivus) per ora virum* básn. u *C*, pod. *V; volitans per urbem Fama V* **2** metaf. **a a** o pohybu ve vzduchu *volitantia (folia) V; videbis frondes v. V β* o rychlém pohybu *volitans turbo V* vířící; význ. pobíhati, proháněti se, projížděti se: *quos video v. in foro C; ductores volitant V; volitant per mare navitae H; praegn.*

rejđiti, tropiti rejđy: *cum illa coniu-ratio palam armata volitaret C*; ukazo-vati se: *nec volitabo in hoc insolentius C* **b** obr. létati vzhůru, vynáseti se: *apud hominem volitantem gloriae cupi-ditate C*.

**volnerō, volnus** viz *vulnero, vulnus*.

**1. volō, āre, āvī, ātum** letěti, lé-tati, poletovati, obletovati **1** vl. *volu-cres luco* (po . . .) *volabant V*; subst. **vo-lantēs, um, f.** (sc. *bestiae*) létavci, ptá-ci: *vitae* (v. t.) *volantum V*; - obr. *volasse eum, non iter fecisse diceres C*; *curas circum tecta volantes H* **2** přenes. **a** o pohybu vzduchem *volat vapor ad auras V*; *crisam quatit aura volantem V* vla-jící **b** o rychlém pohybu letěti, kvapiti, páđiti, (rychle) plouti a p. *a passu volat alite virgo O*; *Caesar ab Italia* (vl. od Aktia) *volantem* (sc. *reginam*) *remis ad-urgens H* prchající; *pelago volans da vela patenti V* (obr. o básni) **β** *verba, dicta volant V*; *volat aetas C*.

**2. volō, velle, voluī, —** (v praes. *vult*, starší *volit*, pod. *vultis* a *voltis*; staž. *vīn* = *vis-ne*, *sīs* = *si vis*, *sultis* = *si vultis*) [srov. čes. *voliti, veleti*] chtíti, přáti si, žádati si, státi o něco, míti chuť na něco; býti ochoten, býti svolný k něčemu, dovolovati **1** vůb.; vazby **a** abs. a elipt. *si vis, potes H*; *velim nolim n. (L) seu velim, seu nolim* (podle osob) ať chci nebo nechci, chtěj nechtěj, volky nevolky; *bene v. alci* přáti někomu dobrého, býti někomu nakloněn, míti někoho rád: *amantem iniuria talis cogit amare magis, sed bene velle minus Ct*; pod. *alcis causa (omnia) v.* = býti někomu nakloněn: *regis causa si qui sunt, qui velint C*; *qui nostra causa volunt C*; - s dvojím. dat. *volenti mihi est alqd* (podle řec. ἐμὸι βουλομένῳ ἐστίν) jest mi něco po chuti, vhod: *volentibus omnibus bonis argentum aere solutum est S*; *neque plebi militiam volenti putabatur S*; *quibusdam volentibus novas res fore L*; part. praes. význ. pass. *haec plebi volentia fuere T* chtěné = po chuti, žádoucí; - elipt. *Arpinum* (do A.) *volebamus C* (jako v češt.); *me nemo rogavit, numquid in Sardiniam vellem C* (my v Sardinii) **b** s ak. (ob. pronom., zř. subst.): *id minus*

*v. Cs* tomu nechtíti; *nilhil me sciente frustra voles S* nebudeš si žádati; *cupio* (v. t.) *omnia, quae vis H*; *arma v. V*; *v. imperium T*; - rčení *quid tibi vis?* co chceš (hodláš, zamýšlíš), co tě na-padá; *num quid vis? H* chceš snad ještě něco? (ot. obvyklá při loučení); - spec. s ak. os. *v. alqm* chtíti s někým mluviti: *centuriones me v. C*; - s ak. os. a věci *si quid ille se velit Cs* chce-li něco od něho **C** s inf. a nom. s inf. při stejných podmětech: *quid vis nobis dare C*; *vin* (= *visne*) *tu Iudaeis oppedere H*; *appellatus est Atticus, ut eius rei princeps esse vellet N*; *si sibi purgati esse vellet Cs*; - inf. bývá leckdy nevyjádřen: *quem voles testi-um, rogato C*; *neque de causa nostra aliter ac nos vellemus* (sc. *iudicari*), *iudicatum est C*; *quo minus eis rebus, quibus quisque vellet* (sc. *frui*), *frueretur N* **d** s ak. s inf. zvl. při různých podmětech: *fecerunt, quod suos quisque servos facere voluisset C*; při *esse* lze někdy přel. „míti“ s doplňk.: *id commune aerarium esse voluerunt N* chtěli míti spolkovou pokladnou; - často pass.: *quid fieri velit, edocet Cs* = vydá rozkazy; pleonast. při *nolle*: *nolite hunc v. maturius extinguī C*; - důrazně s inf. perf., při čemž *esse* ob. vynecháno: *nunc illos monitos volo C* = chci důtklivě napomenouti; *rex id celatum voluerat C* **e** s konj. ob. bez spojky, též s *ut* (*ne*): *de Menedemo vellem verum fuisset*; *de regina velim verum sit C*; *mihi pugnam, Musa, velim memores H* rač, prosím; *volo, ut mihi respondeas tu C* **2** stanoviti, určiti, nařizovati **a** ob. ve formuli při předkládání rogage lidu *velitis iubeatis*, táz. *vellet iuberentne* **b** o bo-zích *sic di voluistis V* to byla vaše vůle; *dis volentibus magni estis S* z vůle boží; *di meliora velint O* = chraňtež bohové; *Iuppiter, hunc laetum Tyriis diem esse velis V* chtěj = dej, aby byl **3** chtíti, aby něco bylo uznáno, tvrditi, odt. míti za to, míti, pokládati: *vultis evenire omnia fato C*; - spec. vydávati se za někoho (s dvojím ak.): *Aelius Stoicum se voluit C* (*esse* bývá vynecháváno); *Strato physicum se voluit C*; *qui se populares volunt C*; *se ortum Teucrorum ab stirpe volebat V* **4** s podm. věcným ve rčení *quid*

(sibi) *vult* = co znamená, jaký má význam, smysl: *avaritia senilis quid sibi velit, non intellego, C; quid volt concursus ad amnem V; dicam, quid velit ara Iovis O* 5 zř. význ. *malle raději chtít: malae rei se quam nullius duces esse volunt L.* Part. *volens* j. adj. v. t.

**3. volō, ōnis, m.** [2. *volō*] dobrovolník; spec. otroci, kteří po bitvě u Kannen dobrovolně vstoupili do vojska *L.*

**Vologēsēs** (n. **Vologaesēs, is** n. *ī, ak. ēn*), *m.* jméno parthských králů z rodu Arsakovců *T.*

**volpēcūla, volpēs** viz *vulpecula, vulpes.*

**Volsci, ōrum, m.** Volskové, sabellský kmen v jižní části Latia při řece Liris s hlavním městem Antium; adj. **Vols-cus, a, um** volský.

**volSELLa, ae, f.** [*vello*] jemné klíštky na vyškubávání chlupů, kleštičky, proštěpec, pinseta.

**Volsiniū, ōrum, m.** město v Etrurii již. od Klusia u jezera zv. *Volsiniensis lacus*; adj. **Volsiniēnsis, e** volsinijský; subst. **Volsiniēnsēs, ium, m.** obyvatelé Volsiniū *L.*

**Voltinia (tribus),** jedna z venkovských tribuí; odt. **Voltiniēnsēs, ium, m.** občané Voltinijské tribue *C.*

**Voltumna, ae, f.** bohyně spolku dvanaácti měst etruských s chrámem u Volsiniū *L.*

**voltur, Volturnus, voltus** viz *vultur, Vulturinus, vultus.*

**volūbilis, e** [*volvo*] točivý, otáčivý **1 a** vl. *v. et rotundus deus C; volubile buxum V; (serpens) volubilibus nexibus orbis torquet O* točitými **b** meton. točitý, oblý: *aurum volubile O* (t. j. zlaté jablko) **2** metaf. **a** valící se, pohyblivý, o vodě plynoucí, plynný: *per aquas volubiles H* **b** hbitý, živý, obratný, svižný: *v. oratio C; naturā v. C* **c** vrtkavý, nestálý: *vaga volubilisque natura C.*

**volūbilitās, ātis, f.** [*volubilis*] točivost, otáčivost **1 a** vl. otáčivý pohyb: *mundi v. C* **b** meton. oblost: *v. capitis latissima O* lebka v celé své šířce **2** metaf. **a** hbitost, obratnost, plynlost, svižnost: *linguae v. C* **b** vrtkavost, nestálost: *v. fortunae C.*

**volūbiliter, adv.** [*volubilis*] hbitě.

**volucer, cris, cre** [1. *volō*] létavý, létající, okřídlený **1** vl. *bestiae volucres C; volucris columba V; v. equus O* (t. j. *Pegasus*); básn. *volucres insidiae Pp* (t. j. okřídlení bratří Kalais a Zetes); = subst. **volucris, is f.** (sc. *bestia*), zř. *m.* (sc. *ales*) létavec, okřídlenec, spec. pták: *obscenae volucres V* (t. j. harpyje); *novae coeunt volucres O* o včelách; meton. *saepe suas volucres legit mihi Macer O* t. j. svou báseň o ptácích **2** metaf. **a** poletující ve vzduchu, vznášející se, plynný, lehký: *fumosvolucres V; volucres in auras V; nebulae volucres O* **b** ‚perutný‘, hbitý, rychlý: *volucris sagitta V; v. currus H*; o řeči plynný, svižný: *genus (orationis) verbis volucre atque incitatum C* **c** a prchavý: vl. *volucrem sequor H*; obr. *v. somnus V; gaudium volucre T*  $\beta$  vrtkavý, nestálý: *o volucrem fortunam C.*

**volūmen, inis, n.** [*volvo*] **1** závit, vinutí, točení; krouživý pohyb, víření: o hadím těle *sinuat* (v. t.) *immensa volumine terga V; vinclosum volumina V* (o caestu); *caelum sidera celeri volumine torquet O* kroužením; jako ak. vnitř. *volumina trahere, versare* (v. t.) *V*; přenes. *sinuet alterna volumina crurum V* střídavě nohy ohýbá; kotouč: *volumina fumi O* **2 a** svitek popsaného papýru, odt. kniha, spis **b** kniha, svazek jako díl většího spisu *O* (o *Metamorfosách*).

**Volumnius, jméno římského rodu;** zejm. **1** *Volumnia a* manželka Koriolanova *L* **b** herečka, milenka Antoniova, před propuštěním z otr. zvaná *Cytheris C* **2 L.** *Volumnius Flamma Violens*, konsul r. 307 a 296 př. n. l. **3 P.** *Volumnius Eutrapelus*, přítel Antoniiův a Attikův *CN* **4 P.** *Volumnius*, věrný přítel M. Bruta *C.*

**voluntāriē, adv.** [*voluntarius*] dobrovolně.

**voluntārius, a, um** [*voluntas*] dobrovolný **a** akt. *milites voluntarii* n. subst. **voluntārii, ōrum, m.** dobrovolní bojovníci, dobrovolníci; samovolný, samozvaný: *v. procurator C* **b** pass. *ipse me huic voluntario certamini obtuli L* (dobrovolně přejatému); úmyslný: *volun-*



*taria mors C T* dobrovolná smrt = sebevražda.

**voluntās, ātis, f.** [2. *volō*] vůle, chtění **1 a** *meā* (*tuā* a p.) *voluntate* i samo *voluntate* ze své, z vlastní vůle, dobrovolně, úmyslně, rád; *voluntate* n. *ad voluntatem alcis* po vůli, podle vůle něčí; *alqd est ex n. de mea voluntate* po vůli, podle vůle, po chuti; - význam. přání, snaha, touha, žádost, chuť: *plus vis potuit quam v. patris L; non est tua tuta v. O; regiae voluntates saepe ipsae sibi advorsae S* (překlad řec. ἐπιθυμίας); *adversa v. T* odpor; s inf. *cunctis eadem est audire v. O* touha; - pl. o projevech vůle, v češt. sg.: *ut eius semper voluntatibus cives adsenserint C; - spec. poslední vůle: v. mortuorum C, defunctorum Pn; suprema v. T b* úmysl, záměr, předsevzetí, rozhodnutí: *immutare voluntatem S; profectio voluntatem habuit non turpem C = v odchodu nebylo . . . c* svolení, dovolení: *ut eius voluntate id sibi facere liceat Cs; summā omnium voluntate Cs* za obecného souhlasu **d** vůb. smýšlení **a** abs. (*homines*) *voluntate perdit C; in variis voluntatibus regnari omnes volebant L* přes různost smýšlení **L; - spec. politické smýšlení, politika: ille L. Crassi voluntatem saepe perstrinxit C; úsudek, vkus: iudicii et voluntatis similitudo T β** smýšlení, poměr k někomu: *secunda in Caesarem v. provinciae Cs; qua voluntate esset in regem N 2 a dobrá vůle, ochota, ochotnost: litot. *nec iners pauperque v. O* dobrá vůle, horlivá a štedrá; horlivost, chuť: *v. ad dimicandum Cs; v též význam. abs. adventus Nasidii summa spe et voluntate civitatem compleverat Cs b náklonnost, náchylnost, přichylnost, přízeň, odanost, láska (*ad alqm* k někomu): *militum v. Cs; conciliata voluntate plebis L.***

**volup(e), adv.** pův., neutr. adj. *\*volupis*, e [2. *volō*] vl. libé, milé, příjemné, adv. příjemně, s potěšením, k potěšení, k libosti: *suo animo fecit v. Pt* potěšení; *v. est Pt Tr* je milé, příjemné; *victabat v. Pt* příjemně.

**voluptārius, a, um** [*voluptas*] **1** rozkošnický, požitkářský, spec. labužnický **a homo v. C** i subst. **voluptārius, iū,**

*m. rozkošník, požitkář, spec. labužník C; voluptaria disciplina C, vita C; sensus voluptarii C b význam. poskytující rozkoše, plodící rozkoš, libý, slastný: *voluptariae possessiones C; loca amoena voluptaria S; subst. voluptaria quaerere C rozkoše 2* týkající se rozkoše: *voluptariae disputationes C* o rozkoši.*

**voluptās, ātis** (gen. pl. *voluptatum*, též *voluptatium*), *f.* [*volup*] libost (tělesná n. duševní), rozkoš, slast (vůb. i význam. filosof.), požitek; potěšení, radost **1 a omnes iucundum motum, quo sensus hilaritur, Graece ἡδονήν, Latine voluptatem vocant C; voluptatem capere ex re** mítí potěšení z něčeho, v něčem, těšiti se z něčeho, něčemu; *v. alcis rei* slast něčeho, plynoucí z něčeho: *epularum aut ludorum v. C; ignaviae v. S* rozkoš zahálky; *cum voluptate servamur C =* zachránění nám působí radost; *in voluptate esse aut in dolore C* cítiti slast nebo bolest; hend. *haec alunt animi voluptatisque causa Cs* pro potěšení; *v. corporis C* smyslná rozkoš; *alacris v. V* veselí **b** personif. *Voluptas* Rozkoš jako božstvo **2** meton. **a** co působí rozkoš, požitek **a** pochoutka, lahůdka: *ventrem datis voluptatibus frui L β význam. zába va, pl. radovánky: *tempora voluptatis laborisque dispertire C; negat iudicium hominum in magistratibus mandandis corrumpi voluptatibus oportere C γ* o osobě radost, potěšení: *care puer, mea sola et sera v. V; Acis magna patris matrisque v. O b touha po rozkoši, choutka, chťič: *voluptatibus servire S; minus Vitellii ignavae voluptates* (požitkářství) *quam Othonis libidines timebantur T; - zejm. a* pud: *ubi concubitus v. sollicitat V β* labužnictví: *cibi potius onisque desiderio naturali, non voluptate modus finitus L; ut nihil in cibo, in potu voluptatibus tribuat Pn.***

**voluptuōsus, a, um** [*voluptas*] libý, příjemný, slastný *Pn.*

**Volūsius,** jméno římského rodu; zejm. *Q. Volusius*, spolehlivý úředník Ciceronův v Kilikii *C.*

**volūtābrum, ī, n.** [*volvo*] bahniště, kaliště, v jakém se válejí vepří *V.*

**volūtābundus, a, um** [*voluto*] válejší se (též obr.) *C.*

**volūtatiō**, *ōnis*, *f.* [*voluto*] válení zejm. zvěře v bahništi; meton. otisk těla po válení: obr. *non vestigiis, sed totis volutationibus corporis C.*

⟨**volūtiō**, *ōnis*, *f.* [*volvo*] valení, val⟩.

**volūtō**, *āre*, *āvī*, *ātum* [*volvo*] vále-  
ti, kouleti **1 a** med. *volutari* vále-  
ti se, kouleti se *a* vl. *in luto volutari C;*  
*in glacie volutabantur L;* *ne volutetur*  
*in iactu glans L* aby se nepřevracel;  
- o prosebníku *frater volutatus est ad pe-*  
*des inimicissimorum C;* part. reflex. *ge-*  
*nibus volutans haerebat V* na kolenou se  
svíjeje klečel *β* metaf. zabývati se  
(*in re něčím*): *qui in veteribus erit scrip-*  
*tis studiose volutatus C;* *cum omnes in*  
*omni genere scelerum volutentur C*, brodí  
se; part. *volutatus in re* zběhlý v ně-  
čem: *ad Callisthenem et ad Philistum,*  
*in quibus te video volutatum C* sčtělý  
**b** akt. převalovati; obr. *quibus cogitatio-*  
*nibus volutavi animum L* = zaměstnával  
jsem se v duchu **2** metaf. **a** význ. pře-  
valovati, šířiti: *vocem volutant litora V*  
odrážejí; *vocem per ampla volutant atria*  
*V* (jejich) hovor se rozléhá; (*flamina*)  
*caeca volutant murmura V;* *confusa*  
*verba volutant O* **b** v. *alqd animo (in*  
*animo), secum* (pozd. též *intra animum*)  
n. abs. v. přemítati, rozvažovati,  
rozjímati, přemýšleti o něčem: *venena,*  
*gladios volutabam in animo L;* (*verba*)  
*inter se volutant O;* *volutatis inter se*  
*rationibus T* po uvážení (a srovnání)  
důvodů.

**volva** (n. **vulva**), *ae*, *f.* pochva, dě-  
loha; spec. sviní děloha jako lahůdka  
*H Pn.*

**volvō**, *ere*, *volvī*, *volūtum* [srov. čes.  
valiti] valiti, vále-  
ti, kouleti, točiti  
(často pas. *volvī* význ. med. valiti se atd.,  
odt. part. *volvens* valící se) **1 a** *oppidani in*  
*proximos saxa v. S* svalovali; *volven-*  
*tes hostilia cadavera L* převalující; v.  
*oculos V* buď obracetí oči (při pozorování)  
n. kouleti očima (z hněvu); - zmítati,  
proháněti: *volvimur undis V;* obr. *vita*  
*populi Romani per incerta maris volvi-*  
*tur T;* - (*equites*) v. *turmas vidit L*  
v četách se proháněti; - svíjeti, stá-  
četi: s ak. vnitř. v. *orbem L* svinouti se,  
sraziti se v kolo; - o vodě vlniti,

vzdouvati: *venti volvunt mare V;* obr.  
*irarum v. sub pectore fluctus V* = bou-  
řiti se v srdci hněvem; *minores v. ver-*  
*tices (v. t.) H;* odt. *pectora intus clausas*  
*volventia flammis O* = prsa, v nichž  
se svíjejí plameny **b** praegn. a povaliti,  
svaliti: (*Turnus*) *semineces (prolept.) vol-*  
*vit multos V* *β* vyvalovati, vypouš-  
těti, chrliti: (*terra visa est*) v. *fumum*  
*V;* (*equus*) *volvit sub naribus ignem V*  
*γ* valiti s sebou, unášeti: *amnis*  
*saxa glareasque volvens L;* *volvens*  
*aliena (cizí přísady) vitellus H* **c** med.  
*annes volvuntur V;* *sol circum terram*  
*volvitur C;* *volvitur Ixion O* točí se (na  
kole); *anguis volvitur V* plazí se, vine se;  
*volventia plaustra V;* - *lapis vacuum*  
*per inane volutus V* proletěv; *lacrimae*  
*volvuntur V* valí se, řinou se, tekou  
*β* praegn. svaliti se, skáceti se, spad-  
nouti: *pronus magister volvitur in ca-*  
*put V;* *volvitur Euryalus leto (mrtev) V;*  
*Phaëthon volvitur in praeceps O;* *ille*  
*per colla admissa (= admissi equi) vol-*  
*vitur O* přes šíji **d** spec. rozvinovati  
popsaný svitek, otevřítí knihu, odt. pro-  
čítati, čísti: *volvendi sunt libri Cato-*  
*nis C;* v. *commentarios Numae L;* - obr.  
*a veterum v. monumenta virorum V*, pře-  
mítati v mysli, rozpomínati se na . . . ;  
*longius volvens fatorum arcana movebo V*  
dále rozvína odhalím *β*, rozvinovati  
řeč n. myšlenku: *facile verbisolvebat sen-*  
*tentias C* = z úst mu plynuly myšlenky  
**2** obr. o kole času a osudu **a** o čase *a* to-  
čiti kolem času, řídití běh času:  
*Noctilucam celerem pronos v. menses*  
*H* hbitou v řízení oběhu kvapných mě-  
síců *β* záměnou podmětu žiti v běhu času,  
odt. prožítí, dočkatí se něčeho, pře-  
čkatí, přetrvati: (*aesculus*) *multa vi-*  
*rum volvens durando saecula* (k oběma  
slov.) *vincit V* mnoho věků v oběhu času  
přetrvá; o duších *ubi mille rotamolve-*  
*re per annos V* až se dočkají oběhu tisíce  
let; - odt. *tot v. casus V* přestáti *γ* ply-  
nouti: o čase pass. n. med. reflex. *volventi-*  
*bus n. volvendis annis (mensibus) V* v prů-  
běhu, proudu let (měsíců), srov. homér.  
*περιτελλομένων ἐνιαυτῶν; volvenda dies*  
*V (= dies quae volvitur) plynoucí*

den; *volvens annus O* kolotavý **b** o osudu **a** říditi (běh osudu): *v. vices V; sic v. Parcas V* že usoudily **β** med. točiti se význ. dítí se: *in incerto est, fatone res mortalium an forte volvantur T 3* metaf. *v. alqd animo (in animo), cum animo suo, secum* (pozd. též *intra se ipsum, intra animum*) n. abs. *v. přemítati, rozvažovati, rozjímati, přemýšleti o něčem: Fauni volvit sub pectore sortem V; inanium rerum inanes v. cogitationes L; bellum v. L T* osnovati.

**vōmer** (pův. **vōmis**), *eris, m.* radlice, rádló; synekd. pluh; meton. *fessi vomere tauri H* oráním.

**vomica**, *ae, f.* [vomo] nežit, vřed: *gladio vomicam eius aperuit C; -* metaf. „hlíza“: *hostes, v. gentium u L.*

**vōmis** viz *vomer*.

**vomitiō**, *ōnis, f.* = **vomitus**, *ūs, m.* [vomo] zvracení, dávení.

**vomō**, *ere, uī, itum* [m. \**vemō*, srov. *ἐμέω*] zvracetí, dáviti, blíti; - přenes. vydávati ze sebe, chrliti, soptiti: *vomit ore cruorem V; purpuream v. animam V; geminas cui tempora flammās vomunt V* plameny vyšlehují ze skrání; *stuppa vomens fumum V; ignem v. O; foribus domus salutantum vomit undam V.*

**vorāgō**, *inis f.* [voro] jícen význ. propast, prohlubeň, (bezedná) hlubina **1 a** *neque eam voragine coniectu terrae expleri potuisse L; tenaci in voragine Ct* (bahno); - obr. *alta v. ventris O* **b** zejm. ve vodě t ů n ě: *vastā voragine* (abl. qual.) *gurges V; submersus equus voraginibus C; - vír: torrentes atrā voragine ripas V 2* metaf. *gurges ac v. patrimonii C* mrhač a hloutou; *v. et gurges vitiorum C; voragine rei publicae C* zhoubci.

**vorāx**, *ācis* [voro] žravý, hltavý.

**vorō**, *āre, āvi, ātum* [z koř. ie. \**gʷer-*, srov. *βιβρώσω, βορά*, čes. „žrátí“] žrátí, požirati, hltati, pohltiti, polykati **1** vl. *alia (animalia) sugunt, alia carpunt, alia vorant C 2* metaf. (navem) *vorat aequare vortex V; (Charybdis) vorat raptas revomitque carinas O; v. litteras C*, hltati; *viam v. Ct* = pospíšiti si.

**vorsō**, **vorsum**, **vorsus** viz *verso* atd. **vortex**, **vortō** viz *vertex*, *verto*.

**vōs**, zájm. os. 2. os. pl. [vl. ak. příb. s řec. *ὄμῶς*, srov. čes. *vás*] **vy** (klade se jen tehdy, je-li na něm důraz); gen. *vestrum* ob. jako gen. part.: *quis vestrum, nemo vestrum* (zř. v jiné platnosti: *consensus vestrum C; hac vestrum frequentia C*), jinak *vestri*: jako gen. obj. *ardens odio vestri C* k vám; *habetis ducem memorem vestri, oblitum sui C; -* zesilováno bývá připojením *-met*: *vosmet, vobismet* (při překl. ob. není třeba zesílení naznačovati).

**Vosegus**, *ī, m.* (*mons*) pohoří záp. od středního Rýna, nyn. Vogesy Cs.

**voster** arch. = *vester*.

**vōtivus**, *a, um* [votum] **1** zaslíbený: *ludi votivi C; votiva legatio C = libera legatio* (v. t.) *voti causa; tabula* (v. t.) *votiva; pascitur in vestrum reditum votiva iuvenca H* slíbená v oběť za . . .; *cornua votivi cervi O (= votiva cornua cervi); exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum T* tvárnost, kterou se zaslíbili a zavázali statečností **2** zaslíbený: *votivas persolvens Delia voces Tb* zbožné sliby.

**votō** arch. = *veto*.

<**vōtor**, *ārī* [votum] *prostiti, orodovati*.>

**vōtum**, *ī, n.* [voveo] **1 a** (bohům) zaslíbená věc **a** slíbený dar: *Caesar dis v. immortale sacrabat* (sc. *delubra*) *V β* oběť: *votis incendimus aras V* obětní oheň zapálíme na oltáři **b** zaslíbení, slib, t. j. závazné proslovení toho, čeho člověk od božstva žádá, i toho, co božstvu dá, bude-li vyslyšen (*vota* byla konána soukromě i jménem státu, pravidelně, na př. na zač. roku, i za mimořádných událostí) *a vota deum* (gen. obj.) *V* bohům učiněné; *v. nuncupare* (slavnostně) pronésti, *suscipere, facere* učiniti; *voti reus V* vázavý slibem (po pronesení vota a před jeho vyplněním se strany božstva); *voti damnari* býti zavázán k vyplnění slibu (po příznivém vyplnění vota se strany bohů) = dojíti vyslyšení modlitby (žádosti, přání); odt. *damnabis* (v. t.) *tu (agricolas) votis V; voti sententia compos* (v. i. t.) *H* projev splněného přání (t. j. nápis na votivním daru); pod. *voti potens* a *votum potens* (v. t. ke konci); *v. solvere (exsolvere, persolvere) n. reddere, exsequi* splniti učiněný slib, spec.

konati slíbenou obět, dáti slíbený dar; *ex voto H* podle slibu; *Veneri et Cupidini vota debere C* býti dlužen splnění slibů; *fortunis hominum abutebatur ad nocturna vota cupiditatum suarum C* ke splnění slibů; *votis (in vota) vocare (v. t.) V*; *quinquennalia vota L* na pět let (t. j. spětiletou platností s obou stran) **β** v. úb. modlitba: *votis numen adorare O, venerari V*; *vota concipere (v. t.) O*; *vota facere, ut . . . , votis optare* modliti se, aby . . . , též přenes. přátli si; - spec. modlitba týkající se osoby, zbožné přání všeho dobra, žehnání: *quod eum votis lacrimisque persecuti sunt C*; *studiis (projevy oddanosti) votisque certabant T*; v zlém sm. kletba: *obligasti perfidum votis caput H* stížila jsi kletkami svou hlavu **2** přenes. (zbožné, tajné i v. úb.) přání, žádost, snaha, touha **a** *omni voto n. omnibus votis petere (expetere) alqd* vroucně si žádati, přátli; *contra spem votaque eius L*; *illorum v. unicum est fallere Cr*; *certum voto (dat.) pete finem H*; *hoc erat in votis H* to bylo jedno z mých přání; *an venit in v. ex urbibus una H* jest tvým přáním **b** konkret. význ. předmět přání, touha: *votis potiri O* dojíti (splnění) svého přání; *mecum mea vota feruntur O*; *dimidium vestri voti O*; *„naděje“: deplorata colonis vota iacent O*; *matura fleturi vota coloni O*.

**voveō, ēre, vōvī, vōtum** [srov. εὐχόμεαι, εὐχῆ] **1** (bohům) zaslibovati, slibovati, připovídati, abs. činiti slib: *Bellona, si hodie nobis victoriam duis, ast ego tibi templum voveo L*; *equum votum pro reditu simulant V*; *dabitur merito laurea vota Iovi O*; *quos (sc. deos) sanguine voto honorant O* (t. j. krví slíbených žertev); s ak. c. inf. *pro victimis homines immolant aut se immolatueros vovent Cs 2* přenes. v. úb. **a** přátli si, žádati si něco: *quae modo voverat, odit O*; *sortem meam vovistis O* (t. j. aby vyšel můj los); *ut tua sim, voveo O b v. alqd alci n. pro alqo* přátli někomu něco: *quid voveat nutricula alumno H*; *quae pro te ut voveam O*.

**vōx, vōcis f.** [srov. dat. ὀπί, ἔπος z *Fépōs, εἶπον*] **1** hlas **a** v. úb. *v. canora et suavis C*; *v. magna* silný hlas; *udae vocis*

*iter V (= u dum vocis iter)* t. j. hrdlo; *vocis imago V* ozvěna **b** zejm. a mluvení, řeč; volání, křik; zpěv: *et voce et manibus universi significare coeperunt Cs*; *nilil voce responsum est L* nebyla dána ústní odpověď; *voce vocare, precari V, probare O* hlasitě; *cum voce manus ad sidera tendit V* s hlasitou modlitbou; - *citharam cum voce movere O*; *carmina vocum O* (zpívané) písně; - obr. *interdum vocem comoedia tollit H* hlas pozvedá (t. j. mluví, vyšší řeči) **β** o zvířatech řvaní, štěkot, vytí, skřek, bzučení a p. **c** přenes. z vuk, hlas, hlahol, tón: *bucina litora voce replet O*; *septem discrimina (v. t.) vocum V*; *voces crevere fidibus severis H =* počet strun vzrostl; *verba, quibus voces sensusque notarent H* přírodní zvuky a dojmy; - *ad sonitum vocis vestigia torsit V* po zvuku (vesel); *audimus fractas ad litora voces V* jekot tříštících se vln **2** meton. **a** slovo: *oportere exprimi, quae vis (význam) subiecta sit vocibus C*; *quid sonet haec v. voluptatis C* slovo „slast“; *voces contumeliosae Cs*; *virtus populum falsis dedocet uti vocibus H* (t. j. výrazů *beatus, rex a p.*) **b** pl. též (souvislá) slova, řeč; v též význ. i sg.: *una (Cereris) v. erat ‘hac gressus ecqua puella tulit?’ O*; - výrok, věta: *Laconis illa v. C*; *Pythica v. L*; spec. odpověď, zvolání, výkřik; rozkaz, prosba, slib; - formule zařikací, zařikání: *v. Thessala H*; *sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem possis H*; - píseň **c** řeč, jazyk, mluva: *vocem mutare V*; *nescia est vocis barbara lingua Latinae O* **d** výslovnost: *rustica v. et agrestis C* **e** přízvuk: *acuta v. C*.

**Vulcānus** (starší **Volcānus**), *ī, m.* řím. bůh ohně, uctíváný zejm. jako ochránce od požáru; byl ztotožněn s řec. Hefaistem a báje o tomto byly naň přeneseny: *insula Vulcani L (= Vulcania tellus V) =* Thermessa, nejjižnější z Liparských ostrovů; - meton. ohně: *furit V. V*; *Vulcanum spargere tectis V*; *per veterem dilapso culinam Volcano H*; adj. **Vulcānius, a, um a** Vulkanův: *Volcania arma C* (t. j. ukované od Hefaista, jaké měl Achilleus a Aeneas); *Vulcania*

*munera, currus O; Vulcania Lemnos* (v. t.) **O** **b** ohnivý, ohně: *acies Volcania V* ohnivá záplava; - subst. **Vulgānālia, um, n.** svátek Vulkanův, slavený 23. srpna, později i s hrami v cirku.

**vulgāris, e** [vulgus] **1** obecný, obyčejný, všední; obvyklý, běžný: *v. liberalitas C* ke všem; *vulgares puellae O* obecné (t. j. nevěstky); subst. *illa vulgaria 'quid agis? equid commode vales?'* *Pn* všední fráze; *ieiunus raro stomachus vulgaria temnit H* všední stravu; - všeobecný, neurčitý, povrchní: *v. mentio T*; - všední, nízký: *artes vulgares, coquos, pistores C*; *vulgares reice taedas* (sňatek) **O 2** = gen. *vulgi*: *coetus vulgares H*.

**vulgāriter, adv.** [vulgaris] obyčejným způsobem, všedně.

**vulgātor, ōris, m.** [2. *vulgo*] rozšiřovatel: *taciti v. O* vyzrazovatel.

**vulgātus, a, um** [2. *vulgo*] **1** obecně rozšířený, rozhlášený, obecně známý: *vulgatum erat L*; *vulgatior fama L*; *non ante volgatas per artis H* dosud neznámé; *nondum vulgata convivio O*; *fertilitas vulgata per orbem O 2* obyčejný, všední: *vulgata munera O*.

**1. vulgō** (starší **volgō**), **adv.** [vl. abl. sg. od *vulgus*] **a** obecně, všeobecně, vůbec, vesměs: *mercatores v. receptando L* všechny bez rozdílu; přede všemi = veřejně: *v. ostendere ac proferre C* **b** obyčejně; napřád; hromadně **c** všude, na různých místech, porůznu, vřkol: *haec habitant ad litora v. Cyclopes V*.

**2. vulgō, āre, āvī, ātum** [vulgus] zobecniti **1 a** učiniti obecně přístupným: (*summum imperium*) *vulgari cum infimis L* stává se obecně přístupným i nejnižším; *cum (patres) consulatum vulgari viderent L*; rozšiřovati: *P. Verginius rem non vulgabat L* nevztahoval na všechny; *munus vulgatum a civibus esse in socios L*; *contagium morbi vulgatum est Cr*; (*Claudius*) *novas litterarum formas vulgavit T* obecně zavedl; - med. *vulgari cum privatis L* = obcovati s každým soukromým člověkem **b** praegn. **a** zevšedniti (pass. zevšedněti): *nec doni vulgari laudem L*; (*honor*) *promiscis adu-*

*lationibus vulgatur T β* všem propůjčovati k tělesnému obcování: *v. corpus L O 2* spec. uváděti v obecnou známost, uveřejňovati **a** rozhlášovati, ohlašovati, oznamovati, vypravovati: *famam, rumorem v. VL*; *bella iam famā volgata per orbem V*; *obductum verbis v. dolorem V* vyjeviti; *an falsa haec in maius vulgaverint accusatores T* tyto věci jsou liché a žalobci je s přeháněním roznesli; s ak. c. inf. *veteres corpora vulgarunt edita (esse) fungis O* rozšířili pověst **b** rozšiřovati: *carmina vulgata T*; (*Alcaeum*) *ego vulgavi H* uvedl jsem ve známost **c** praegn. vynášeti, roznášeti, prozrazovati: *qui Cereris sacrum vulgarit H*; *arcana domus v. T*. Part. *vulgatus* j. adj. v. t.

**vulgus, starší volgus, ī, n.** (ak. vedle *vulgus* též arch. masc. *vulgum*) **1 a** (obecný) lid, lidé (jako průměrná veřejnost): *non est consilium in vulgo C*; *nec sicut v., sed ut eruditi solent appellare sapientem C*; *Pelopidas magis historicis quam vulgo notus N*; *in vulgus* pro lid, mezi lid, mezi lidmi, u lidí: *in v. edere CsN*; *in v. notus, ignotus C*; *pessimā in v. famā L*; *fames in v. (erat) T*; abl. sg. **vulgō** význ. adv. v. t. **b** proti vynikajícím jednotlivcům **a** nižší lid: *patres et medium v. O* „střední stav“ **β** vojen. *v. militum* n. abs. *v. prostí vojáci, mužstvo: in v. militum efferre Cs*; *vulgo militum acceptionior Cr*; *vulgi stante corona O*; *neque legatus aut tribunus adfuit: permissa vulgo licentia T γ* s příhanou sprostý lid, dav (davy), chátra, luza: *ceteri omnes v. fuimus sine gratia, sine auctoritate S*; *cum proscriptos v. conquireret N*; *v. ignobile V, profanum H, indoctum O 2 a* množství, dav, zástup, shluk, sbor (vl. i přenes.): *v. insipientium C*; *v. obaeratorum aut clientium arma cepit T b* přenes. o zvířatech stádo, hejno: *incautum v. V*.

**vulnerātiō, ōnis, f.** [vulnero] poranění, zranění.

**vulnerō, āre, āvī, ātum** [vulnus] raniti, poraniti, zraniti, zasaditi ránu **1** vl. *corpus ferro v. C 2* metaf. význ. „dotknouti se“ někoho, ublížiti, uraziti, uškoditi: *quos ferro trucidari oportebat, eos*

*nondum voce vulnero C; qui erat Archilochi versu vulneratus C; gravior neu nuntius aures vulneret V; fortunae vulneror ictu O.*

**vulnificus**, *a, um* [vulnus + a facio] činící rány, ranící, ranící, zraňující VO.

**vulnus** (starší **volnus**), *eris, n.* rána, poranění, zranění **1** vl. (*Aesculapius*) *primus v. dicitur obligavisse C; v. grave O, letale V; vulnera accipere, excipere dostati, utřítí; qua maxime vulnera accipiunt (elephanti) L* kde jsou zranitelní; *v. ex re* od něčeho; = s gen. *corporis v. C* na těle; *Pelias vulnerere tardus Ulixi V* (t. j. od Odyssea); *sese Aeneae iactavit vulnere V* (t. j. že poranil Aeneu); = meton. poraněná část těla: *trunca deiectis vulnera membris O* (viz *truncus*), *tristia mandere vulnera O* kusy masa **2** přenes. **a** o věcech význ. poškození, trhlinka, díra: *medio e vulnere saxi O; pars scuti vulnere nulla vacat O* **b** rána význ. úraz, pohroma, škoda, ztráta, neštěstí, zlo *a erant, qui suis vulneribus mederentur C* (t. dluhy, touhu po pomstě, lakotu a p.); *accepit gravissimum parens v. morte filii N; privata vulnera rei publicae malis operire T* β spec. vojen. *sine pugna et sine vulnere suorum Cs; ni frequens ubique Agricola iussisset, acceptum aliquod v. foret T* **c** (duševní) rána, bolest, bol, útrapa, vřb. trýzeň (hněv, zášť, žárlivost, zejm. obr. význ. láska): *Iuno servans sub pectore v. V; clausum pectore v. O; o lásce regina v. alit venis V; quo beatus vulnere, qua pereat sagitta H* **3** meton. **a** význ. úder, seknutí, bodnutí, kousnutí a p.: *gravi vulnere ictus L* = těžce poraněn; (*apes*) *animas in volnere ponunt V* = raníce; *vulneribus evicta ornus V; percussus vulnere rami (kyje) Pp; (taurus) elusa vulnera sentit O; vulnera aratri O; v. fulcis O* **b** zraňující nástroj, zbraň, střela, šíp: *vulnera dirigere V* zraňující střely; *haesit sub gutture v. V; infesto vulnere insequitur V; vulnere, non pedibus te consequar O.*

**vulpēcula**, *ae, f.* [demin. od *vulpes*] liška.

**vulpēs** (starší **volpēs**), *is* (gen. pl. *vulpium*) *f.* liška, lišák: přisl. *iungere* (zapřahati) *valpes V* (o nesmyslném počínání); *animi sub volpe latentes H* v liščí kůži (podle bajky o licoměrné lišce a vráně).

**vulsūra**, *ae, f.* [*vello*] škrubání.

**vulticulus**, *i, m.* [demin. od *vultus*] pohled C.

**vultuōsus**, *a, um* [*vultus*] šklebivý, pitvorný (přenes. význ. strojený) C.

**1. vultur** (starší **voltur**), *uris, m.* sup.

**2. Vultur**, *uris, m.* [viz předch.] hora na hranici Apulie, Lukanie a Samnia, nyn. Voltore H.

**vulturius** (starší **volturius**), *iī, m.* [*vultur*] sup; metaf. o hrabivých a nenasytných lidech: *appellatus est hic v. illius provinciae imperator C; duo vulturii paludati C; při dědictvích suscitata a cano vulturium capiti (= capite) Ct.*

**Vulturinus** (starší **Volturnus**), *i, m.* **1** *V. ventus*, místní název jihových. větru *L* **2** italská řeka, vlévající se v sev. Kampanii u města zv. **Vulturinum**, *i, n.* do Tyrrhenského moře, nyn. Voltorno.

**vultus** (starší **voltus**), *ūs, m.* (básn. často pl. význ. sg.) **1** výraz obličeje, tvář, tvářnost, obličej, pohled, oči: *animus eius vultu, flagitia parietibus tegebantur C; haud alio (s...), quam si evasisset, vultu L; caput insigne oculis comaque et torvitate vultus T; vultum fingere Cs* nastrojiti výraz tváře; *bonus v. O* jasná, veselá, přívětivá tvář; *incerto vultu S* s rozpačitou tváří; *vultum ducere (trahere) O* vraštití tvář; *vivos ducent* (budou vytvářeti) *de marmore voltus V; vultu saepe laeditur pietas C* jediným pohledem **2** **a** obličej, tvář: *largo umectat flumine vultum V; petam vultus unguibus H; vultum confundere Lunae O* **b** oči, pohled, zrak: *vultus figere in re VO* upřítí na něco; *mirantur flagrantis dei voltus V* **3** přenes. tvářnost, podoba **a** *in virum vultus mutare ferinos O* **b** *salis placidi v. V; =* význ. způsob, druh: *non esse unum eloquentiae vultum T.*

**vulva** viz *volva*.

# X

**X** jako zkratka **1** číslice 10 **2** na mincích *denarius*.

**Xanthippē**, *ēs, f.* [Ξανθίππη] manželka Sokratova *C*.

**Xanthippus**, *ī, m.* [Ξανθίππος] řecké vlastní jméno; zejm. **1** otec Perikleův, vítěz nad Peršany u mysu Mykalského r. 479 př. n. l. *C* **2** Spartan, náčelník řeckých žoldnéřů, jež jako vojevůdce Kartagiňanů porazil Regula v bitvě u Tunet r. 255 př. n. l. *L*.

**Xanthus** n. **Xanthos**, *ī, m.* [Ξάνθος] **1** = Skamandros, říčka v Troadě *VO* **2** řeka v Lykii *VH*.

**xenium**, *īī, n.* [ξένιον] výslužka z hostiny; vůb. přátelský dar, dárek, jaké si posílali přátelé o Saturnaliích, vázané *Pn*; **Xenia**, název jedné sbírky Martialových epigramů.

**Xenō**, *ōnis, m.* [Ξένων] Xenon, epikurovec z Athén *C*.

**Xenoclēs**, *īs, m.* [Ξενοκλῆς] řecký rétor, s kterým se Cicero stýkal za svého pobytu v Asii (r. 78) *C*.

**Xenocratēs**, *īs* (ak. *em* i *ēn*), *m.* [Ξενοκράτης] řecký filosof z Chalkedonu

v Bithynii († r. 314 př. n. l.), žák Platonův a po smrti Speusippově hlava Akademie *C*.

**xenodochium**, *īī, n.* [ξενοδοχεῖον] útulna pro hosty, hospoda, hospic.

**Xenophanēs**, *īs, m.* [Ξενοφάνης] řecký filosof z Kolofonu (mezi l. 580—480 př. n. l.), pokládáný za zakladatele filosofické školy elejské *C*.

**Xenophōn**, *ōntīs, m.* [Ξενοφῶν] athénský dějepisec, žák Sokratův († okolo roku 355 v Korintě) *C*; adj. **Xenophōntēus** n. **Xenophōntius**, *a, um* Xenofontův: *Hercules. X. C* u Xenofonta.

**Xerxēs** n. **Xersēs**, *īs* (ak. *ēn*), *m.* [Ξέρξης] jméno dvou králů perských, zejm. Xerxes I., nejstarší syn Dareia I., panoval r. 486—465 př. n. l., vůdce třetí výpravy perské proti Řekům *C N*.

**Xyniae**, *ārum, f.* [Ξυνία] město v již. Thessalii u jezera zv. Xynias *L*.

**xystus**, *ī, m.* [ξυστός] **a** u Řeků krytá chodba sloupová v gymnasiích **b** u Římanů nekrytá terasa u vil, též s květinami, alej, zahrada *C Pn*.

# Z

**zabolus** n. **zabulus** pozdější výslovnost slova *diabolus* v. t.

**zaccarum**, **zuccarum** viz *saccharum*.

**Zacynthus** n. **Zacynthos**, *ī*, f. [Ζάκυνθος] Zakynthos, ostrov v Ionském moři proti Peloponnesu, nyn. Zante; adj. **Zacynthus**, *a*, *um* zakynthský.

**Zaleucus**, *ī*, m. [Ζάλευκος] zákonodárce Lokrů epizefyrských v již. Italii (ok. r. 650 př. n. l.) C.

**Zama**, *ae*, f. [Ζάμα] jméno dvou měst v sev. Africe **1** Z. zv. *Regia*, jihozáp. od Kartaginy (vítězství Scipionovo nad Hannibalem r. 202 př. n. l., které jiní vztahují ke druhé Zámě) **2** město asi 40 km vých. od první Zamy S.

**zámia**, *ae*, f. [Ζημία] škoda, ztráta.

**Zanclē**, *ēs*, f. starší jméno Messany, města v sev. vých. výběžku Sicilie, nyn. Messina O; adj. **Zanclaeus** n. **Zanclēius**, *a*, *um* zankelský, zanklejský: *Zanclaea Charybdis* O.

**zělátor**, *ōris*, m. [zelo] horlitel, (horlivý) přívrženec.

**zělō**, *āre*, *āvī*, *ātum* i **zēlor**, *ārī*, *ātusum* [Ζηλώω] horliti *alci* n. *alqm* pro něko-ho, horlivě milovati; žárliti.

**zēlotypia**, *ae*, f. [Ζηλοτυπία] žárlivost, závist u C.

**zēlus**, *ī*, m. [Ζήλος] řevnění; řevnivost; žárlivost, horlivost, snaživost, touha.

**Zēnō(n)**, *ōnis*, m. [Ζήνων] řecké vlast-ní jméno mužské; zejm. **1** řecký filosof z Eleje (mezi l. 490—430 př. n. l.), žák Parmenidův a zástupce filosofie elejské, znamenitý dialektik C **2** Z. z Kittia na Kypru, zakladatel školy stoické (asi v l. 336—264 př. n. l.) C **3** Z. ze Sidonu, filosof školy epikurské, jejíž hlavou byl v l. 100—70 př. n. l. v Athénách, kde ho poslouchal i Cicero C.

**Zephyritis**, *idis*, f. [Ζεφυρτίτις] jméno zbožné Arsinoe, manželky Ptolemaja Filadelfa, uctíváné jako Afrodite Zefy-ritis (viz *Zephyrium* 2).

**Zephyrium**, *iī*, n. [Ζεφύριον] **1** mys a tvrz v Kilikii L **2** mys vých. od

Alexandrie, kde měla chrám Afrodite (Arsinoe) Zefyritis.

**zephyrus**, *ī*, m. [Ζέφυρος] zefyr, mírný vítr západní (v řeč. mythologii zosob-něný jako syn Astraiův a Eoin), lat. *Favonius*; = vůb. (mírný) vítr, vánek.

**Zērynthus**, *ī*, f. [Ζήρυνθος] místo s posvátným hájem a jeskyní na sev. pobřeží ostr. Samothraky, kde byla uctívána zejm. Hekate; adj. **Zērynthus**, *a*, *um* zerynthský: *Zerynthia litora* O; též o kultech na thráckém pobřeží naproti Samothrace zejm. v Ainu: *Apollo Z. L.*

**zēsēs** [Ζήσης] = *vivas* *Inscr.*

**zētēma**, *atis*, n. [Ζήτημα] otázka, problém, úloha *Inscr.*

**Zētēs**, *ae*, m. [Ζήτης] okřídlený syn Boreův, bratr Kalaidův, účastník vý-pravy Argonautů O.

**Zēthus**, *ī*, m. [Ζήθος] syn Diův a Antiopin, bratr Amfionův CH.

**Zeugma**, *atis*, n. [Ζεύγμα] město nad Eufratem sev. od Thapsaku T.

**Zeuxis**, *idis* i *is* (ak. *idem* n. *im*), m. [Ζεύξις] slavný malíř řecký v 2. pol. V. stol. a 1. pol. IV. stol. př. n. l., činný v Athénách, na dvoře makedonského krále Archelaa a v Efesu C.

**zizānia**, *ōrum*, n. [Ζιζάνια] býlí, plevel.

**zmaragdus** viz *smaragdus*.

**Zmyrna** viz *Smyrna*.

**Zōilus**, *ī*, m. [Ζωίλος] řecký rétor a sofista z Amfipole, vrstevník Isokratův, pověstný prudkou, ale malichernou polemikou proti Homérovi (odt. zván 'Ομηρομάστιξ).

**zōna**, *ae*, f. [ζώνη] pás k přepásání oděvu **1** vl. jako symbol panenské čistoty: *z. casta* O; *malum... zonam solvit* Ct; opasek pro peníze: *qui zonam perdidit* H **2** přenes. **a** pás zemský a nebeský, pás m o (jichž počítali staří pět): *duae dextrā caelum totidemque sinistra parte secant zonae, quinta est ardentior illis* O **b** souhvězdí *Zona Orionis* O Orionův Pás,

**zōnārius**, *iī*, m. [zona] hotovitel pásů, pasíř C; adj. viz *sector*.



**zōnula**, *ae, f.* [demin. od *zona*] pásek, pás.

**Zōpyrus**, *i, m.* [Ζώπυρος] **1** podle Herodotovy pověsti Peršan, který se sám zohavil, aby lstí vydal Babylon králi Dareiovi **2** fysiognomik za doby Sokratovy C.

**Zōstēr**, *ēris, m.* [Ζωστήρ] mys a přístav na jihozáp. břehu Attiky.

**zōthēca**, *ae, f.* [ζωθήκη] a v téměř význ. demin. **zōthēcula**, *ae, f.* pokojík pro odpočinutí za dne, alkovna, kabinet *Pn.*

**zȳthum**, *i, n.* [ζϋθος] pivo.

**zȳzānia** viz *zizania*.

## DOPLŇKY A OPRAVY.

**alēscō, ere** [alo] vzrůstati, přibývati.  
**ancula, ae, f.** [amb- a colo, srov. ἀμφί-  
 πολος] služebnice.

**Capēna**, doplň: **Capēnus** α etruský  
 β *porta Capena* . . .

**cāpō** n. spíše **cappō, ōnis, m.** [srov.  
 čes. skop(ec)] kapoun.

**Ceriālis** viz *Ceres*; vl. jm. **Ceriālis** T  
 viz *Petilius*.

**clam** II dodej: *clam matrem suam* Pt  
 bez vědomí její matky.

**col-lustrō** rozděl na dvě hesla: **1. col-**  
**lustrō** [con a 1. *lustrō*] osvětlovati a  
**2. col-lūstrō** [con a 2. *lustrō*] prohlížeti.

**con-dicō**, k větě z L doplň překlad: o kte-  
 rých věcech učinil ujednání.

**con-findō, ere, fidī, fissum** štípati,  
 rozrážeti: *ferro tellus, pontus confinditur*  
*aere* Tb.

**coniectūra**, doplň: *coniectura herbidī*  
*solī* (gen. obj.) T dohaduje se z travnaté  
 půdy.

**contrōversia** 1 doplň: evičná řeč, ob-  
 jasňující smyšlený právní spor s dvo-  
 jího hlediska, srov. *suasoria*.

**dē-crēscō, ere**, doplň: *crēvī, crētum*.

**de-ūtor, ī, ūsus sum** alqo špatně za-  
 cházeti s někým.

**dissertiō, ōnis, f.** [1. *dissero*] rozpo-  
 jení, rozdělení (op. *consertio*) var. L.

**exundō**, doplň: *exundans multitudo* T  
 přebytečné.

**foveō**, doplň [srov. čes. chovati] pův.  
 chovati, pěstovati.

**ianthīnus, a um** [ἰάνθηνος] fialový:  
*ianthina lilia* O.

**in-olēscō** oprav na **inolēscō** [in a  
*alesco*].

**insece** viz *inquam*.

**in-stringō, ere, strīnxī, strictum** sví-  
 rati, stahovati: *instrictam fidem gemmis*  
*et dentibus Indis* O lyru napjatou (= je-  
 jíž struny jsou napjaty) drahokamy  
 (= kuličky s drahokamy) a slonovinou  
 (= přičkou ze slonoviny).

**lambō**, doplň: *l. matrem* V ssāti.

**lūdus**, doplň k 3 *ludos facere alqm* Pt

míti za blázna, tropiti si smích z ně-  
 koho, dělati si dobrý den z někoho.

**macrocollum, ī, n.** [μακρόκολον] pa-  
 pyrus velkého formátu n. dlouhý pa-  
 pyrový svitek.

**mangō, ōnis, m.** prodavač, obchod-  
 ník, spec. obchodník s otroky.

**nassa**, doplň: obr. *ex hac nassa exire* C  
 sm. 'z této pasti'.

**Poenus**, doplň: **Poeniceus** = **Pūni-**  
**ceus: Poeniceum pomum** O granátové  
 jablko.

**postulāticius, a, um** [*postulo*] žá-  
 daný, vyžadovaný: *ordinaria paria et*  
*postulaticia* Sn (lidem) vyžadované  
 dvojice (gladiátorů).

**reiciō**, doplň: 1. slabika dlouhá po-  
 síci (vyslov *rejjicio*, srov. *abicio*).

**religiō**, doplň: 1. slabika druhdy  
 básn. dlouhá posicí (*relligio*), srov. *reli-*  
*quiae*.

**rheas, adis, f.** (ak. *rheam*) [ῥοιάς]  
 vlčí mák.

**sacrāmentum**, oprav: pův. zaklínání,  
 sebekleť, přísaha; t. t. právn. přísaha  
 sporných stran při zahájení procesu.

**salacō, ōnis, m.** [σαλάκων] chlubič.

**sectiō** 2: ke slovu prodávání doplň a za-  
 kupování.

**sītula, ae, f.** nádoba, džbán; loso-  
 vací urna, osudí Pt.

**spūmiger, era, erum** [*spuma* a *gero*]  
 pěnivý; zpěněný.

**superstes** 1 doplň: pův. na vrchu sto-  
 jící, přečnivající: *s. unda* O.

**suāsōrius** 1 doplň: subst. fem. **suāsōria**  
 (sc. *materia, oratio*) evičná řeč uvažo-  
 ující o tom, jak třeba jednati v jisté si-  
 tuaci; srov. *controversia*.

**syngrapha**, doplň: obr. *tamquam ex*  
*syngrapha agere cum populo* C sm.  
 'v přísné formě'.

**tīnia**, viz *tinea*.

**tristis** 2 doplň: *t. littera* neblahé pís-  
 meno, t. písmeno C (v. t.), zkratka slova  
*condemno*.

**vennūcula** viz *venucula*.

Dr Josef Pražák, Dr František Novotný, Dr Josef Sedláček

Přepracoval Dr František Novotný

## LATINSKO-ČESKÝ SLOVNÍK

Obálku a vazbu navrhl Jaromír Valoušek

Vydalo Státní pedagogické nakladatelství v Praze

jako svou publikaci č. 48-91-90

Odpovědná redaktorka: Hedvika Hejdánková

Technický redaktor: Jiří Krejsa

Ze staré sazby písmem Bodoni vytisklo Naše vojsko, Svobodova I, Praha II. Formát papíru 70×100. PAP 21,58, AA 151,41, VA 152,92. HSV č. j. 11898/55/SV3. D 05726. Thematická skupina a podskupina 12/2. Náklad 5400. Vydání 17., ve Státním pedagogickém nakladatelství 1. Cena brož. výtisku (I. a II. díl) Kčs 107,— $\curvearrowright$ V-4, cena váz. výtisku Kčs 115,— $\triangle$ XI-4.